AUTORI
DOINA COBEȚ
LAURA MANEA

REVIZIE FINALĂ
DOINA COBEȚ

Coordonare computerizată și redactare parțială
Gabriela E. DIMA

Prima lectură a literelor A–E
Eugenia DIMA

Au mai colaborat
(redactare parțială, corelații, operații tehnoredacționale)
Mariana BELENCIUC, Dumitru BOLDUREANU,
Vitalie CALMÎC, Irina GHEORGHIȚĂ, Lucia CIOCAN,
Igor CONDREA, Vasile GUȚANU,
Eugen LUNGU, Ana MORARU, Andrei ȚURCANU,
Lucia ȚURCANU, Mircea VITION, Horia ZAVA,
Tatiana ZAVADSCHI, Aliona ZGARDAN-CRUDU

Asistența software
Dumitru BOLDUREANU

COORDONATOR DE PROIECT
Nicolae GUȚANU

DICȚIONAR
GENERAL DE
SINONIME
AL LIMBII ROMÂNE

Doina Cobeț • Laura Manea

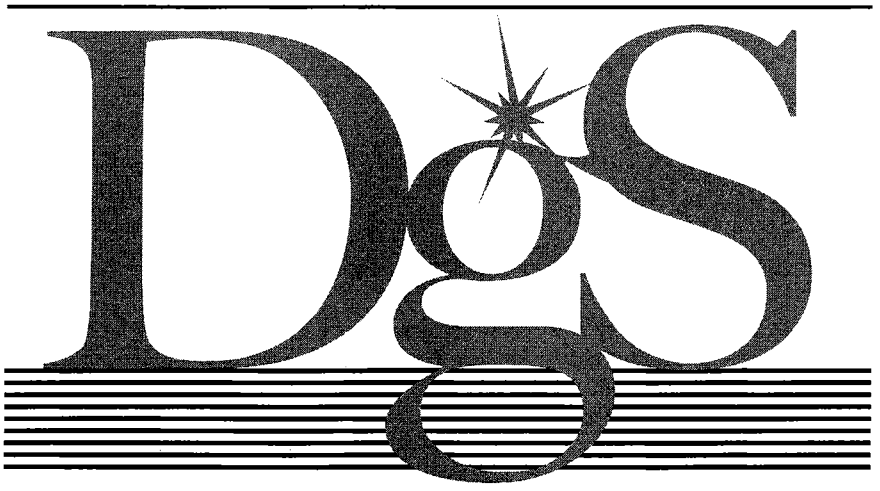

DICȚIONAR GENERAL DE SINONIME AL LIMBII ROMÂNE

GUNIVAS

CZU 811.135.1'373.421
C58

Editura GUNIVAS
str. Ion Creangă, 62/4, MD-2064, Chişinău, Republica Moldova;
tel.: (+373 22) 92 71 78; 92 71 80; tel./fax: (+373 22) 59 39 32
e-mail: gunivas@gmail.com
www.gunivas.com

Difuzare România
Stand Agenţie Difuzare Carte, str. Petru Rareş, nr. 15, sector 1, Bucureşti;
tel./fax: (+40 21) 310 78 90; 260 28 56; 223 26 60
www.cartea-ta.ro

DICŢIONAR GENERAL DE SINONIME AL LIMBII ROMÂNE
Editor: Nicolae Guţanu
Autori: Doina Cobeţ, *cercetător ştiinţific principal – Iaşi, doctor în filologie, Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române;* Laura Manea, *cercetător ştiinţific principal – Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, Filiala Iaşi, doctor în filologie, Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române*
Revizie finală: Doina Cobeţ
Coordonare computerizată şi redactare parţială: Gabriela E. Dima, *lector universitar – Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi, doctor în filologie, Premiul „Grigore Moisil" al Academiei Române*
Prima lectură a literelor A–E: Eugenia Dima, *cercetător ştiinţific principal – Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi, doctor în filologie, Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române*
Lectori: Mariana Belenciuc, Lucia Ciocan, Lucia Ţurcanu, Horia Zava, Tatiana Zavadschi
Copertă: Mihai Bacinschi
Asistenţa software: Dumitru Boldureanu
Tehnoredactare: Dumitru Boldureanu, Igor Condrea, Ana Moraru, Anatol Tomoianu
Prepress: Editura GUNIVAS, Igor Condrea
Tipar: Rotolito Lombarda, Italia

Editura GUNIVAS aduce mulţumiri, şi pe această cale, domnului **Niculae IACOB**, patronul **Stand Agenţie Difuzare Carte** pentru susţinere financiară la apariţia acestui dicţionar

ISBN: 978–9975–4260–9–1

© Editura GUNIVAS, 2013
Toate drepturile rezervate

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Cobeţ, Doina
Dicţionar general de sinonime al limbii române / Doina Cobeţ, Laura Manea. – Chişinău: GUNIVAS, 2013 (Rotolito Lombarda, Italia). – 2112 p.
ISBN 978–9975–4260–9–1

811.135.1'373.421
C58

PREFAȚĂ

Lexicografia sinonimică românească nu poate fi comparată, ca valoare științifică și ca reprezentare în număr de volume apărute în decursul timpului, cu cea explicativă, enciclopedică, tehnică sau de limbaje speciale. Primul dicționar de sinonime din lexicografia națională este ***Vocabularul de câteva vorbe sinonime*** al lui C. Canella, din 1867, o traducere a unui izvor franțuzesc, cu 152 de serii sinonimice, a cărei importanță este doar una istorică. Peste 115 ani, în 1982, apare primul mare dicționar de sinonime și din nefericire singurul până în prezent, ***Dicționar de sinonime al limbii române***, semnat de doi cercetători cu o vastă experiență în lexicografia explicativă românească, și nu numai, Luiza Seche și Mircea Seche, care au reușit să identifice, folosind criterii științifice riguroase, relațiile sinonimice din întregul vocabular al limbii române, luând în studiu peste 35 000 de cuvinte din limba literară, veche, populară, din graiuri, din limbaje speciale etc. Până la această lucrare, considerată de acad. I. Coteanu „o premieră" în lexicografia românească, întrucât autorii „au stabilit echivalențele sinonimice pe sensuri", combinând „criteriul ierarhiei semantice cu valorile funcționale", ceea ce a determinat „o distribuție operativă, adică practică, și stilistică, foarte nuanțată" a sinonimelor (v. *Prefață*, p. V), au mai fost alcătuite două dicționare, ***Dicționarul de sinonime***, din 1972, elaborat sub coordonarea lui Gh. Bulgăr, o lucrare de mici proporții, cu un evident caracter elementar, care se limitează numai la o parte a vocabularului limbii române literare și ***Dicționarul analogic și de sinonime al limbii române***, o lucrare colectivă, din 1978, cu 612 cuvinte-titlu, în care sinonimele și analogiile sunt grupate într-o enumerare nediferențiată, greu accesibilă cititorului. După ediția a doua revăzută și adăugită a ***Dicționarului de sinonime al limbii române***, din 1997, semnată de Luiza Seche și Mircea Seche și ***Dicționarul de sinonime***, București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2003, alcătuit de Luiza Seche și Irina Preda, în lexicografia românească au mai apărut doar câteva lucrări de acest tip, majoritatea de mici dimensiuni, mai ales pentru elevi sau pentru anumite domenii de activitate. Excepție face ***Dicționarul esențial de sinonime al limbii române***, din 2008, semnat de Liliana Agache și Nicoleta Petuhov, o lucrare cu circa 11 500 de cuvinte-titlu, dedicată atât publicului, cât și specialiștilor, în care seriile de sinonime aparțin cu precădere limbii literare, dar se includ și anumite regionalisme sau arhaisme, termeni din limbaje speciale, cuvinte de origine străină neadaptate, pătrunse în limbajul cotidian.

***

În ultimele decenii vocabularul limbii române s-a îmbogățit considerabil prin pătrunderea unui număr foarte mare de neologisme din limbi cu circulație internațională, dar și prin crearea, prin mijloace proprii (mai ales derivare și compunere), a numeroși termeni sau prin apariția unor sensuri noi la foarte multe cuvinte existente în limbă, sensuri care au intrat în raport de sinonimie cu altele moștenite sau formate, de-a lungul timpului, în interiorul limbii, „suferind, fie unele, fie altele, procese de diferențiere semantică/stilistică pentru a putea coexista" (v. *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 522).

Din acest motiv, se impunea elaborarea unui dicționar de sinonime actualizat, care să înregistreze, într-o tratare lexico-semantică nouă, sinonimia limbii române în toate compartimentele ei, precum și modificările care s-au produs atât în sinonimia din limba literară, din limba populară, din graiuri, din limbajul familiar sau din registrul figurat al limbii, cât și în cea din limbajele de specialitate, pentru a oferi celor care îl vor folosi soluții cât mai variate de diversificare a mijloacelor de exprimare.

Urmând îndemnul celor doi autori, Luiza Seche și Mircea Seche, din finalul prefeței la prima ediție a ***Dicționarului de sinonime***, de a folosi această lucrare ca „un izvor de informații" și totodată „ca o bază mai sigură de plecare pentru elaborarea unor opere lexicografice similare" (v. *Prefața autorilor*,

p. IX), am hotărât să alcătuim și am reușit să finalizăm, după o muncă asiduă și constantă de peste șase ani, ***Dicționarul general de sinonime al limbii române*** (***DGS***), dorința noastră fiind ca prin acesta să le aducem modestul nostru omagiu pentru realizarea excelentului lor dicționar. Întrucât ediția a doua este mult îmbunătățită atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ față de prima, autorii păstrând structura dicționarului, în demersul nostru am folosit-o pe aceasta, citând-o în continuare cu sigla ***DS***. De asemenea, pentru informații și sugestii referitoare la semantismul cuvintelor din seriile sinonimice, la valorile gramaticale sau stilistice ale lor, la parantezele de ordin semantic, gramatical sau de circulație pentru cuvinte și sensuri, am apelat la ***Dicționarul limbii române*** al Academiei (***DLR***) și la ***Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*** (***DEXI***) ale căror coautoare suntem. În afara acestor dicționare, am consultat lucrări lexicografice, de gramatică, de stilistică, de limbaje de specialitate etc. ale limbii române sau ale altor limbi pe care le-am menționat în *Bibliografia* lucrării.

Conceptul de sinonimie adoptat în *DGS*

Sinonimele, din punct de vedere lexical, sunt cuvinte sau unități frazeologice cu formă diferită care denumesc (aproape) aceeași realitate semantică. În literatura de specialitate se disting două tipuri de sinonimie: „sinonimia în sens restrâns" sau sinonimie „perfectă" ori „totală"", în cazul cuvintelor cu o identitate semantică și funcțională absolută, foarte puține ca număr, de obicei monosemantice (care aparțin în special limbajelor științific și tehnic și care sunt explicabile mai ales prin proveniența din limbi diferite sau prin învechirea termenului și înlocuirea lui cu un neologism) și „sinonimia în sens larg" sau sinonimie „parțială" ori „imperfectă", în cazul cuvintelor polisemantice, la care sinonimia se evidențiază pe sensuri. Sensul comun al cuvintelor dintr-o serie sinonimică denumind aceeași realitate, dar putând s-o facă din planuri adesea foarte diferite ale limbii, a fost interpretat de unii specialiști ca „un sens aproximativ", care neglijează „conștient unele diferențe semantice sau contextuale". În concepția acestor specialiști „sinonimia în sens larg", care „se manifestă numai în vorbire sau în contexte", reprezintă „o neutralizare contextuală, realizată între anumite limite care să permită înțelegerea și varietatea exprimării" (v. *Dicționar de Științe ale Limbii,* București, Editura Nemira, 2001, p. 484).

În ***DGS*** ne-am însușit ideea că relația sinonimică se stabilește nu între cuvinte (cu excepția sinonimelor perfecte), ci între sensurile cuvintelor polisemantice, considerând, ca și Luiza Seche și Mircea Seche, că „fiecare sens al cuvântului polisemantic și fiecare nuanță a sensului funcționează în mesaj ca termeni de sine stătători, substituenții lor semantici fiind dispensați de condiția de a fi confirmați în toate celelalte sensuri spre a fi considerați sinonime" (v. *Prefața autorilor,* Ediția I a dicționarului, p. VIII).

În întocmirea seriilor sinonimice ale unui sens a fost necesar să creăm condițiile în care toate cuvintele din seria sinonimică a sensului se pot substitui în același context (context care să reprezinte uzul curent al limbii), fără ca sensul sau mesajul acestuia să fie alterat.

Pentru a asigura baza științifică a acestei lucrări, am avut în vedere două principii fundamentale după care s-au condus, mai întâi, Luiza Seche și Mircea Seche, apoi și alți lexicografi: sinonimie pe sensuri și, în interiorul fiecărui sens, sinonimie marcată diacronic, regional și stilistic, intenția noastră fiind ca dicționarul să demonstreze cititorului, pe de o parte, că substituția fiecărui sinonim dintr-o serie în contextele date constituie o dovadă (uneori, chiar și minimă) a existenței relației sinonimice în practica exprimării, iar pe de altă parte, să indice, prin raportul literar–neliterar, prin precizarea domeniului căruia îi aparține cuvântul sau sensul, prin repartiția diacronică, teritorială sau stilistică, prin indicarea zonelor geografice cărora le aparțin anumite realități etc., când se poate face această substituție pentru diversificarea exprimării.

Lista de cuvinte

Prin numărul mare de cuvinte care sunt redactate (74673), ***Dicționarul general de sinonime*** depășește ca volum toate celelalte lucrări lexicografice de acest gen, apărute până în prezent. De la început, trebuie să subliniem faptul că ***DGS*** datorează mult ***Dicționarului de sinonime*** al Luizei Seche și Mircea Seche, în primul rând pentru cea mai mare parte a informației.

Însă lista de cuvinte din ***DGS*** este mult mai bogată și mai variată, cuprinzând, cu mici excepții, cuvintele comune ale vocabularului limbii. Pe lângă cuvintele din limba literară, din limba veche, din limba populară, din graiuri, din limbajele de specialitate sau din registrul figurat al limbii, a fost inclus un număr mare de neologisme, multe dintre ele pătrunse recent din alte limbi, ca urmare, pe de o parte, a evoluției științelor și tehnicii, iar pe de altă parte, a schimbărilor sociale, economice și politice din societate, cu referire specială la domenii precum informatică, politologie, economie, tehnică, sociologie, comerț. În afară de acestea, s-a înregistrat un număr important de termeni din medicină, cu tendință de generalizare în vorbire, deoarece impactul pe care această știință îl are asupra vorbitorilor este deosebit.

Am acordat o atenție specială termenilor religioși, de obicei neglijați în celelalte dicționare de acest tip, incluzând nume de divinități sau de sărbători religioase, nume de obiecte de cult, de practici și de obiceiuri religioase, cu o circulație largă în foarte multe medii sociale.

În același timp, în dicționar se găsesc cuvinte care denumesc realități din trecut (ex.: nume de demnități, de ranguri boierești, de monede, de unități de măsură, de grade militare etc.) care nu mai aparțin uzului curent, dar care se întâlnesc în operele scriitorilor români, în tratate științifice sau tehnice mai vechi, în manuale școlare etc.

O preocupare a noastră a fost includerea și a unui număr important de neologisme (în special englezisme și franțuzisme) care nu au fost adaptate la sistemul fonetic românesc, dar a căror circulație tinde să se extindă în limbajul curent, ca urmare a prezenței lor în domenii de mare importanță pentru realitățile economice și socioculturale românești de astăzi. Este vorba mai ales de cuvinte din domeniul informaticii, tehnicii, politologiei, sociologiei sau economiei, care se întâlnesc în limbajul unui număr din ce în ce mai mare de vorbitori, și nu numai specialiști. Deoarece aceste neologisme păstrează forma etimonului, pentru a veni în ajutorul cititorului, am dat, în paranteze drepte (imediat după forma cuvântului-titlu), adaptarea pronunției lor din limba de origine, din perspectiva vorbitorului de limba română.

De asemenea, lista de cuvinte cuprinde foarte mulți termeni care aparțin limbajului familiar, argoului sau jargonului, în genere limbajului cotidian, dar și nume proprii (de regulă din domeniile: religie, astronomie, astrologie, mitologie populară) care intră în relații sinonimice cu numele comune.

Structura redactării, tratarea materialului lingvistic și noutatea dicționarului

Întrucât ***Dicționarul general de sinonime*** se adresează publicului larg, specialiștilor, cercetătorilor limbii române, studenților, elevilor și altor categorii socioprofesionale, într-un cuvânt tuturor vorbitorilor limbii române, dar și celor care doresc să învețe această limbă, am aplicat criterii noi și o concepție proprie în tratarea lexico-semantică a materialului lingvistic, intenția noastră fiind de a ajuta cât mai mult cititorul în utilizarea lui.

DGS a fost conceput *ca un dicționar explicativ de sinonime*, în care ordinea sensurilor cuvintelor nu se face avându-se în vedere etimologia cuvântului sau criteriul istoric, ci uzul, frecvența actuală în limbă, bineînțeles respectând logica semantică. Schema unui cuvânt cuprinde: **cuvântul-titlu, valoarea gramaticală** (s.m., s.f., adj., num., pron., vb., adv., conj., prep., interj.), **paranteze în care s-a precizat domeniul de utilizare al cuvintelor sau sensurilor**: (*jur.*), (*biol.*), (*med.*), (*bot.*), (*chim.*), (*filos.*), (*relig.*), (*teol.*), (*constr.*), (*în dulgherie*), (*gosp.*) etc., **paranteze cu indicații de circulație** privind: **a** perioada istorică (ex.: *în Antic.; în Antic. romană; în Roma antică din perioada regală; în Ev. Med.; în trecut; în societatea feudală românească* etc.); **b** unele zone geografice cărora le aparțin anumite realități (ex.:

în Ţările Rom.; în Europa de Vest; în Maram.; în fosta Rusie); **c** statutul cuvântului prin raportare la limba literară: (*livr.*), (*rar*), (*înv.* şi *pop.*), (*pop.* şi *fam.*), (*pop.*), (*fam.*), (*reg.*), (*înv.*) etc.; **d** gradul de folosire (ex.: *ieşit din uz*) şi **paranteze în care s-a indicat valoarea figurată sau stilistică**: (*fig.*), (*poetic*), (*glum.*), (*iron.*), (*peior.*) etc. (v. lista de *Abrevieri*).

Structura schemei unui cuvânt literar polisemantic începe cu sensurile literare, considerate cele mai uzitate de vorbitori, cărora le urmează sensurile livreşti, rare, învechite şi populare, populare şi familiare, populare, familiare, învechite şi regionale, regionale, învechite, apoi sensurile cu o anumită valoare stilistică (adică cele folosite eufemistic, ironic, depreciativ, peiorativ), sensurile figurate literare, sensurile figurate neliterare, sensurile argotice şi la sfârşit cele vulgare, cele ieşite din uz sau improprii. În cadrul acestei scheme, fiecare sens este o serie de sinonime în care acestea, cu excepţia celor literare, sunt precedate de o paranteză unghiulară, ‹ ›, care cuprinde indicaţii privind statutul lor faţă de termenul literar: ‹livr.›, ‹rar›, ‹înv. şi pop.›, ‹pop. şi fam.›, ‹pop.›, ‹fam.›, ‹glum.›, ‹iron.›, ‹peior.›, ‹fig.›, ‹fig.; livr.›, ‹fig.; fam.›, ‹arg.›, ‹impr.› etc. (v. lista de *Abrevieri*).

Spre deosebire de ***DS***, în dicţionarul nostru nu numai cuvintele literare, dar şi cele livreşti, rare, neliterare (populare, familiare, regionale, învechite), cele cu o anumită valoare stilistică (ironice, depreciative, peiorative etc.) sau cele figurate (literare sau neliterare) sunt lucrate ca entităţi de sine stătătoare, cu scheme proprii. *Noutatea* ***Dicţionarului general de sinonime*** *constă în faptul că sensurile şi vocabulele livreşti, rare, neliterare, figurate neliterare, cele cu o anumită valoare stilistică etc. nu sunt simple trimiteri la cuvintele literare, fără nicio precizare semantică, de circulaţie sau stilistică, ci devin fie sensuri livreşti, rare, neliterare, figurate etc. la cuvintele literare respective, fie cuvinte-titlu cu schemă proprie, în care sensurile celor polisemantice sunt notate, ca şi la cuvintele literare, cu cifre, fiecare sens fiind o trimitere cu „v." la sinonimul sau la sinonimele literare la care apar* (v. *abureală, dezunire, lănţuleţ, şaranţ, tabie* etc.). Astfel, cititorul nu mai este nevoit să caute la fiecare cuvânt literar la care se face trimiterea sensul unde se găsesc astfel de cuvinte pentru a se edifica asupra relaţiei lor cu acesta.

Ca urmare, toate cuvintele-titlu sunt scrise cu minuscule aldine (neexistând nicio diferenţiere grafică între ele), cu ortografia normativă şi cu indicarea accentului (cu excepţia câtorva cuvinte, regionale sau învechite, care nu au accent, întrucât acesta nu se cunoaşte).

***

De asemenea, ne deosebim de celelalte dicţionare şi în ceea ce priveşte modul de redactare a cuvintelor şi a sensurilor figurate. Când un cuvânt propriu literar nu are sinonime proprii, dar există sinonime pentru valori figurate ale lui (situaţie destul de rar întâlnită), acest cuvânt a fost înregistrat cuvânt-titlu care are indicaţia fig. după valoarea morfologică (v., spre ex., *amprentă*). Foarte numeroase sunt, însă, sensurile figurate.

Dacă sensul sau cuvântul figurat este literar, definirea se face: **a** prin sinonim sau sinonime literare, fără a se da şi sinonimele livreşti, rare sau neliterare care se găsesc la sinonimul sau la sinonimele proprii; **b** prin sinonim sau sinonime literare, sinonim sau sinonime figurate literare izolate cu ‹fig.›; **c** prin sinonim sau sinonime literare, sinonim sau sinonime figurate literare izolate cu ‹fig.›, sinonim sau sinonime figurate livreşti, rare, neliterare izolate cu paranteze ca: ‹fig.; livr.›, ‹fig.; rar›, ‹fig.; înv. şi pop.›, ‹fig.; pop. şi fam.›, ‹fig.; pop.›, ‹fig.; fam.›, ‹fig.; reg.›, ‹fig.; înv.› (v. *ac, moale, pace, sonor* etc.); **d** sinonim sau sinonime figurate precedate de ‹fig.› (v., spre ex., *prăpădi*); **e** sinonim sau sinonime figurate literare precedate de ‹fig.›, sinonim sau sinonime figurate livreşti, rare, neliterare izolate cu parantezele indicate mai sus (v. *rătăcire, rătăcit* etc.); **f** sinonim sau sinonime figurate livreşti, rare, neliterare precedate de parantezele corespunzătoare.

Sensurile figurate livreşti, rare sau neliterare sunt trimiteri cu *v.*: **a** la sinonimul sau la sinonimele literare; **b** la sinonimele figurate literare; **c** la sinonimele literare şi la sinonimele figurate literare, date amestecat, în ordine alfabetică (v., spre ex., *rătăceală*).

Totdeauna sensurile figurate sunt date după sensurile proprii sau după cele cu o anumită valoare stilistică.

În multe situaţii a fost foarte greu să se facă distincţia între sinonimia proprie şi cea figurată la toate cuvintele dintr-o serie sinonimică, deoarece, pe de o parte, valoarea semantică figurată a unui

cuvânt sau a unor cuvinte din această serie a fost estompată prin uz îndelungat, pe de altă parte, tot uzul impune la unele sensuri considerate proprii o anumită nuanță poetică sau figurată. Din acest motiv, în astfel de situații am dat sensului o paranteză inițială (*mai ales fig.*) sau (*mai ales poetic*), sensul fiind lucrat totuși ca propriu (v. *amor, calm, calmă, coborî, deforma, malign, nea, palpitare, păcătos, sănătos* etc.).

***

La cuvintele la care sensurile sunt numeroase și cu valori semantice sau stilistice evident deosebite care pot fi grupate (ex. un grup de sensuri proprii și un grup de sensuri figurate) ori la cuvintele cu valori gramaticale diferite (ex.: s.m., s.f., adj.; adj., adv.; conj., prep.; vb. tr., vb. intr.; vb. tr., vb. refl. etc.) s-au folosit pentru aceste grupări de sensuri fie cifre romane (**I, II, III**) cărora le sunt subordonate sensuri notate cu cifre arabe (v. *acoperi, contingent, etern, preda, separat, sever, stricat* etc.), fie litere mari (**A, B, C**), având subordonate cifrele romane, iar acestea, cifrele arabe (v. *ca*[1], *drept, dreaptă, pleca, plecare* etc.). De asemenea, am folosit pentru subsensuri literele mici (*a, b, c, d*), mai ales la nume de plante și de animale, pentru a izola specii sau subspecii ale lor (v. *burete, iarbă, floare, pasăre, pește* etc.).

***

Omonimele etimologice, atât cele literare, cât și cele neliterare, sunt articole separate și au număr la umăr. Aceste omonime primesc exponent când sunt folosite în înșiruirea de sinonime de la un sens sau ca trimiteri în paranteze rotunde. Între două omonime etimologice, cu aceeași valoare morfologică (ex. ambele substantive, ambele verbe etc.), cel literar precede pe cel neliterar. În cazul omonimelor etimologice care au valori morfologice diferite, înregistrarea acestora s-a făcut având în vedere ordinea alfabetică a valorii lor morfologice, fără a se mai ține seama de faptul că primul este neliterar, iar al doilea este literar.

***

În ***DGS*** s-au lucrat sub aceeași formă-titlu: a valorile morfologice diferite ale aceluiași cuvânt (ex.: adj. și adv.; adj. și s.m., s.f. etc.), devenind astfel sensuri ale cuvântului cu această formă-titlu; aceste valori morfologice sunt date, între virgule, după forma-titlu, în ordinea în care ilustrează sensurile în schema cuvântului, deci nu în ordine alfabetică; **b** sensurile atestate în formă articulată sau de plural. Când cuvintele atestate în formă articulată sau de plural se folosesc într-o serie literară sinonimică sau ca trimitere cu *v.* sunt urmate de o paranteză în care se precizează cu *v.* cuvântul-titlu sub care sunt lucrate. Ex.: **senat 2** (*în unele state; nm. pr.*) Camera Superioară (v. *cameră*); **fată 9** (*art.; mitol. pop.; reg.; și nm. pr.*) ***fata-pădurii*** v. Mama-Pădurii (v. *mamă*); **cocârlă II** (*bot.*) *Marasmius scorodonius*; ‹reg.› bureciori (v. *burecior*), bureți-de-iarbă (v. *burete*), bureți-de-pajiște (v. *burete*), ciocârți, ciuciulași, ciuciuleți (v. *ciuciulete*) etc.; **c** substantivele masculine și feminine, cu aceeași etimologie, dar cu serii sinonimice parțial diferite (v. *iubit–iubită, concubin–concubină* etc.).

Dacă un cuvânt literar are o variantă sinonimică etimologică literară cu o formă apropiată și cu o circulație aproape egală (ex.: *năframă–maramă, lăcrimioară–lăcrămioară* etc.) sau o variantă sinonimică cu o formă etimologică diferențiată doar prin sufixe (ex.: *curăța–curăți, curațare–curățire* etc.), aceste cuvinte s-au lucrat împreună, alegându-se ca formă-titlu principală cea mai uzitată, cealaltă fiind înregistrată în paranteză imediat după aceasta, dar și ca trimitere la forma-titlu stabilită, în ordinea alfabetică a cuvintelor de la o altă literă sau de la aceeași literă (ex.: **năfrámă (marámă)** s.f. (la litera N); **marámă** s.f. = năframă (la litera M); **lăcrimioáră (lăcrămioáră)** s.f. (*bot*); **lăcrămioáră** s.f. (*bot.*) = lăcrimioară; **curățá (curățí)** vb. I. (IV.); **curățí** vb. IV. = curăța; **curățáre (curățíre)** s.f.; **curățíre** s.f. = curățare).

În cazul cuvintelor-titlu s.m., s.f. sau s.m., s.f., adj., deci cu formă dublă de masculin și de feminin, dacă numai forma de s.f. sau de adj. f. intră într-o serie sinonimică, aceasta este urmată de o paranteză în care se face trimitere la forma de masculin din cuvântul-titlu, pentru ca cititorul s-o poată găsi cu ușurință.

La unele cuvinte-titlu literare există sensuri înregistrate numai într-o formă neliterară (mai ales populară sau regională). Această formă este înregistrată atât la sensul respectiv într-o paranteză inițială cu precizarea indicației de circulație, cât și cuvânt-titlu, care, după valoarea morfologică și paranteza de circulație, primește semnul = urmat de cuvântul-titlu literar la care este variantă (v. *bondar–bonzar;*

drobușor–drobișor; răsătură–răzătură etc.). Din această cauză, când o astfel de formă apare ca sinonim neliterar la sinonimele literare dintr-o serie, nu mai primește paranteză cu trimitere la cuvântul literar.

***

*Ca noutate absolută în lexicografia sinonimică românească, în **DGS** s-au folosit paranteze cu precizări explicative pentru înțelegerea sensului, la toate părțile de vorbire,* paranteze care sunt proprii lexicografiei explicative. Astfel, la adjective s-au dat paranteze de tipul: (*despre ființe*); (*despre oameni*); (*despre manifestări, acțiuni, atitudini ale oamenilor*); (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*); (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*); (*despre animale*); (*despre organisme animale sau vegetale*); (*despre fenomene ale naturii*); (*despre teorii, sisteme, ritualuri*) etc.; la verbe: (*compl. indică bunuri materiale*); (*compl. indică obiecte, corpuri aflate într-un spațiu închis, într-un ansamblu, într-un tot etc.*); (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) etc. – la verbele tranzitive; (*despre oameni*); (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*); (*despre unele păsări*); (*despre șiruri de oameni, de vehicule etc. în mișcare)* etc. – la verbele intranzitive; (*despre ființe*); (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*); (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) etc. – la verbele reflexive; (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*); (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*); (*compl. sau sub. indică ființe; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de" care indică lichidul îndepărtat*) etc. – la verbele tranzitive și reflexive; la adverbe: (*modal*); (*temporal*); (*indică modul de executare a unei piese muzicale*) etc.

Întrucât în cele mai multe dicționare de acest gen conjuncțiile, prepozițiile, pronumele și interjecțiile au fost vitregite de o tratare amănunțită și pertinentă, ne-a preocupat în mod deosebit ca schema acestor categorii de cuvinte să fie cât mai complexă și mai clară, surprinzând (toate) situațiile în care pot fi folosite în relații sinonimice. Astfel, la conjuncții și la prepoziții am folosit, pe de o parte, paranteze inițiale cu indicații gramaticale și semantice clare, exacte și mai largi, care să elucideze sensurile și funcțiile, pe de altă parte, citate care sunt propoziții sau scurte fraze cu înțeles deplin, pentru a fi de un real folos mai ales pentru elevi și studenți.

La conjuncții se găsesc paranteze de tipul: (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord., ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui elem. cu altul pe baza unei referințe în comun*) – la conj. coord. cop. (v., spre ex., *și*); (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.*); (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație restrictivă sau contrară*) – la conj. coord. advers. (v. *dar*[1], *însă, or, și, totuși* etc.); (*în corelație cu sine însuși sau cu „ fie", „ori", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) – la conj. coord. disj. (v. *de*[1], *fie*[1], *ori* etc.); (*introduce o prop. sub.*), (*introduce o prop. atr.*), (*introduce o prop. compl. indir.*), (*introduce o prop. circ. cauz.*), (*introduce o prop. circ. optat.*) etc. – la conj. subord. (v., spre ex., *de*[1]).

La prepoziții, pentru corectitudine gramaticală și claritate, am avut în vedere ca principiu în ordonarea schemei gruparea sensurilor în funcție de partea de propoziție precedată de prepoziție. Ca urmare, s-a precizat în paranteză partea de propoziție precedată de prepoziție (chiar dacă prepoziția respectivă are sinonim numai pentru una singură), folosindu-se paranteze de tipul: (*introduce un atr.*); (*introduce un compl. indir.*); (*introduce un circ. de loc*); (*circ. indică ocazia, prilejul când se petrece acțiunea*); (*introduce un circ. de loc; după vb. de mișcare; circ. indică mișcarea înspre un spațiu, înspre un loc, pentru a ajunge, pentru a staționa sau pentru a face ceva*); (*introduce un compl. de agent care indică autorul unei acțiuni*) etc. (v. *de*[2], *pe, pentru* etc.). În cazul în care la o prepoziție există mai multe părți de propoziție care sunt precedate de această prepoziție (*atr., compl. dr., compl. indir., circ. de loc, circ. de timp etc.*), iar acestea au mai multe subsensuri, s-au folosit cifre romane pentru indicarea părții de propoziție precedate de prepoziția respectivă (de tipul celor indicate mai sus) și cifre arabe pentru subsensuri, de tipul: (*atr. indică conținutul*), (*atr. indică materia*), (*atr. indică proveniența, natura*) sau (*compl. indică destinația*), (*compl. indică referirea și determ. un vb. sau un adj.*), (*cu nuanță finală; compl. indică destinația*) etc. (v. *de*[2], *din, pe, pentru* etc.).

La pronume am indicat specia pronumelui: pron. pers., pron. dem., pron. nehot., pron. rel., pron. interog. etc., dând la fiecare specie de pronume o paranteză inițială care precizează valoarea semantică sau sintactică a acesteia: (*înlocuiește numele ființei sau al obiectului despre care se vorbește*) – la pron. pers. (v., spre ex., *el, ea*); (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând depărtarea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*); (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând pe cel mai îndepărtat dintre doi sau pe altul decât acela care vorbește ori despre care se vorbește*) – la pron. dem. (v. *acel, aceea, ălălalt, ailaltă, celălalt, cealaltă* etc.); (*face legătura între prop. subord. pe care o introduce și cuv. determ. din prop. regentă, asemănându-se, astfel, cu o conj. și îndeplinind, în același timp, funcția de parte de prop. în cadrul subord.*); (*introduce o prop. atr.; cu val. de pron. rel. în prop. subord. și cu val. de adj. pron. rel. la nivelul frazei*) – la pron. rel. (v. *care, cine* etc.); (*în prop. interog. ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare*); (*cu sens partitiv; ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare cu privire la un lucru, la o situație, la o acțiune etc.*) – la pron. interog. (v. *care, ce, cine* etc.).

Se știe că interjecțiile exprimă multiple stări sufletești, emoționale, senzații etc. sau reproduc sunete ori zgomote și sunt frecvent folosite de vorbitori, pentru diversificarea comunicării. Din acest motiv, am considerat că tratarea lor trebuie să fie, în măsura posibilităților, cât mai completă și mai nuanțată, cu atât mai mult cu cât ele au o rezolvare sumară și fără nicio indicație semantică în alte dicționare de acest gen. Astfel, în ***DGS*** interjecțiile au fost lucrate pe sensuri, fiecare sens fiind precedat de o paranteză care se referă la semantismul lor, de tipul: (*exprimă mirare, uimire, surprindere*), (*exprimă indignare, revoltă*), (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*), (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) etc. (v. *a*[1], *ah, aoleu, au*[3], *ehei, ei, hei*[1], *i*[2], *o, of, uf, vai* etc.), pentru a se ști când și cum se pot folosi într-o anumită relație sinonimică.

***

Dicționarul înregistrează nu numai cuvinte simple, dar și îmbinări de cuvinte, asimilabile semantic cuvintelor simple (locuțiuni, sintagme și compuse), la cuvinte care denumesc noțiuni din limbajele de specialitate, mai ales la numele de plante, de animale, de pești, de insecte și de păsări, dar și cu statut de cuvânt-titlu. Aceste îmbinări de cuvinte s-au dat la ordinea alfabetică a primului element component și apar în dicționar fie subordonate sensului corespunzător al primului element din structura lor care este cuvânt-titlu (v. *erete, salcie, vultur* etc.), fie ca sens separat la un cuvânt polisemantic (v. *boală, busuioc, cap, copil, floare, magnetism, mamă, pitulice, platformă, produs, săptămână, sfânt* etc.), fie cuvânt-titlu (v. *a comercial, agalactie contagioasă, Cel de Sus, dimpreună-lucrător, exit poll, exodul creierelor, planșeu pelvin, racord olandez, saint-bernard, sine qua non* etc). Pentru a putea fi identificate cu ușurință de către cititor, ele au fost evidențiate cu aldine drepte când sunt cuvinte-titlu și cu aldine italice în celelalte două condiții. În toate situațiile în care aceste îmbinări de cuvinte apar, sunt urmate de o paranteză în care se face trimitere cu *v.* la primul element din structura lui (cuvânt-titlu în dicționar), pentru a fi găsite cu ușurință.

Am acordat o atenție deosebită cuvintelor sau compuselor care denumesc plante, animale, pești, insecte și păsări. La toate s-au dat paranteze de domeniu: (*bot.*), (*zool.*), (*iht.*), (*entom.*), (*ornit.*). Dacă cuvântul sau sensul este literar, primește, după paranteza de domeniu sau după numărul de sens (în situația în care cuvântul având mai multe sensuri, paranteza de domeniu s-a dat înaintea tuturor sensurilor), denumirea științifică cu italice, considerată definiție, urmată (după ;) de sinonimele literare și neliterare, cu parantezele corespunzătoare (v. *bujor, garoafă, lăcrimioară, vidră* etc.). Dacă sunt mai multe compuse la același cuvânt-titlu cu aceeași denumire științifică, ele apar în schemă cu semnul egal (=) între ele, urmate de același semn egal (=), după care s-au dat denumirea științifică cu italice și (după ;) sinonimele literare și neliterare cu parantezele corespunzătoare (v. *pește, rândunică, șarpe, vultur* etc.).

În cazul cuvintelor sau al sensurilor neliterare, s-a dat, după valoarea morfologică a cuvântului (s.f., s.m.) sau după numărul de sens al cuvântului, paranteză de domeniu și de circulație, după care urmează cu *v.* trimiterea la sinonimul sau la sinonimele literare la care figurează, acestea fiind scrise cu majuscule și despărțite prin punct. Atât după sinonim unic, cât și după ultimul sinonim din serie s-a dat, în paranteză, denumirea științifică cu italice (v. *corcodel*[1], *păstrăv, vulpe* etc.).

***

Printr-o astfel de concepere a materialului lingvistic şi a modalităţii lui de prezentare se explică cele mai multe diferenţe faţă de ***Dicţionarul de sinonime*** al Luizei Seche şi Mircea Seche sau de alte dicţionare de acest gen.

Citate

Sensurile tuturor cuvintelor literare sau figurate literare, dar şi ale unor cuvinte neliterare sau ieşite din uz pentru care nu există sinonime literare, ci tot neliterare, sunt ilustrate cu citate, care se repetă (pe cât a fost posibil) în aceeaşi formă la toate cuvintele din serie, tocmai pentru a ilustra existenţa realităţii sinonimiei. Citatele sunt date cu italice, având cuvântul-titlu scris în întregime. Sunt două categorii de citate. Marea majoritate a lor este reprezentată de exemple create de noi şi sunt de regulă o propoziţie sau o scurtă frază (de obicei la conjuncţii, interjecţii sau pronume) cu înţeles deplin, pe care le-am formulat neutru şi precis, astfel încât utilitatea lor pentru cititor să fie maximă. În cazul unor cuvinte sau sensuri mai ales din limbajele ştiinţific şi tehnic, citatele sunt simple definiţii ale acestora, pe care le-am redactat apelând la dicţionarele explicative sau de specialitate, motivarea noastră fiind, pe de o parte, ca înţelegerea acestora să fie cât mai corectă şi mai rapidă, iar pe de altă parte, ca ambiguitatea să fie eliminată.

***

Evidenţiind bogăţia sinonimiei limbii române şi cuprinzând soluţii de diversificare a exprimării în procesul de comunicare, considerăm că ***Dicţionarul general de sinonime*** poate fi util nu numai vorbitorului de limba română, dar şi pentru cercetări care se vor face în diverse domenii. Elaborarea unui dicţionar de sinonime este laborioasă şi riguroasă, dar în acelaşi timp riscantă pentru autori, întrucât nici până în prezent nu există un consens în ceea ce priveşte definirea termenului şi stabilirea tipurilor de sinonimie, specialiştii având păreri diferite şi, în consecinţă, aprecieri şi concluzii la fel de diferite privind lucrările de acest gen. Pe de altă parte, într-un dicţionar de sinonime este imposibil să nu existe unele imprecizii sau erori. Din acest motiv, mulţumim tuturor specialiştilor sau celor interesaţi de studiul limbii române care le vor identifica şi ni le vor face cunoscute, pentru a fi utile în eventualitatea alcătuirii unei ediţii adăugite şi revizuite.

Doina COBEŢ

ABREVIERI

A

a. plast. = arte plastice
abr. = abreviat, abreviere
abs. = absolut
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adm. = administrație
adv. = adverb, adverbial(ă)
advers. = adversativ(ă)
aeron. = aeronautică
afirm. = afirmație, afirmativ(ă)
agric. = agricultură
agron. = agronomie
alim. = alimentație, (ind.) alimentară,
americ. = americanism
anal. = (prin) analogie
anat. = anatomie
angl. = anglicism
Antic. = Antichitate
antit. = antiteză
antrop. = antropologie
ap. = apud
apic. = apicultură
apoz. = apoziție, apozițional(ă)
arg. = argou
arh. = arhaic(ă), arhaism
arheol. = arheologie
arhit. = arhitectură
arhit. bis. = arhitectură bisericească
art. = articol, articulat(ă)
arte dec. = arte decorative
astrol. = astrologie
astron. = astronomie
atr. = atribut, atributiv(ă)
auto = automobilistică
auxil. = (verb) auxiliar
av. = aviație

B

bacter. = bacteriologie
Ban. = Banat
bibl. = bibliologie
biochim. = biochimie
biogeogr. = biogeografie
biol. = biologie
bis. = biserică, termen bisericesc
bot. = botanică
Bucov. = Bucovina

C

c. = compus
capit. = capitalism
card. = (num.) cardinal
casn. = (ind.) casnică
cauz. = cauzal(ă)
cca = circa
chim. = chimie
chir. = chirurgie
chir. plast. = chirurgie plastică
cib. = cibernetică
cineget. = cinegetică
cinemat. = cinematografie
circ. = circumstanțial(ă)
climat. = climatologie
colect. = colectiv
com. = comerț
comp. = compus(ă)
compar. = comparativ, comparație
compl. = complement, (prop.) completivă
comunic. = comunicații, comunicare
conces. = concesiv(ă)
concl. = concluziv(ă)
concr. = concret, concretizat
cond. = condițional(ă)
cond.-opt. = condițional-optativ(ă)
conj. = conjuncție, conjucțional(ă)
conjunct. = conjunctiv
consec. = consecutiv(ă)
constr. = construcții, construit(ă)
contab. = contabilitate
coord. = coordonare, coordonat(ă), coordonatoare
cop. = copulativ(ă)
cor. = coregrafie
cosm. = cosmologie
cosmet. = cosmetică
cosmon. = cosmonautică
culin. = artă culinară
cumul. = cumulativ
cuv. = cuvânt

D

d. Hr. = după Hristos
dat. = dativ
def. = defectiv(ă)
dem. = demonstrativ(ă)
demogr. = demografie

deprec. = depreciativ
desin. = desinenţă
determ. = determinare, determinat(ă), determină, determinând
dial. = dialect, dialectal(ă)
diplom. = diplomaţie
disj. = disjunctiv(ă)
distrib. = (num.) distributiv
Dobr. = Dobrogea
dr. = direct

E

echit. = echitaţie
econ. = economie
econ. polit. = economie politică
electr. = electricitate
electron. = electronică
electrotehn. = electrotehnică
elem. = element
elem. predic. = element predicativ
embriol. = embriologie
engl. = englezism
entom. = entomologie
estet. = estetică
etc. = etcetera
etnogr. = etnografie
eufem. = eufemism, eufemistic
Ev. Med. = Evul Mediu
exager. = (prin) exagerare
exclam. = exclamativ(ă)
expl. = (de) exploatare
explic. = explicativ(ă)
expr. = expresie, expresiv(ă)
ext. = (prin) extensie
extract. = (ind.) extractivă

F

f. = feminin
fact. = factitiv
fam. = familiar
farm. = farmacie
ferov. = feroviar
feud. = feudalism, feudal(ă)
fig. = figurat
filat. = filatelie
filol. = filologie
filos. = filosofie
fin. = finanţe
fitopat. = fitopatologie
fiz. = fizică
fiziol. = fiziologie
folc. = folclor, folcloric, folcloristică
fon. = fonetică, fonologie
forest. = (ind.) forestieră
fotogr. = fotografie
frac. = (num.) fracţionar
fran. = franţuzism

G

gastron. = gastronomie
gen. = genitiv, genitival(ă)
gener. = (prin) generalizare
genet. = genetică
geochim. = geochimie
geod. = geodezie
geofiz. = geofizică
geogr. = geografie
geol. = geologie
geom. = geometrie
geomorf. = geomorfologie
german. = germanism
gimn. = gimnastică
glum. = glumeţ
gosp. = gospodărie
gram. = gramatică
grec. = grecism

H

herald. = heraldică
hidrogr. = hidrografie
hidrol. = hidrologie
hidrotehn. = hidrotehnică
hip. = hipism
hist. = histologie
hort. = horticultură
hot. = hotărât(ă)

I

iht. = ihtiologie
imper. = imperativ(ă)
impers. = impersonal
impr. = impropriu
ind. = industrie
ind. alim. = industria alimentară
ind. casn. = industria casnică
ind. extract. = industria extractivă
ind. forest.= industria forestieră
ind. petrol. = industria petrolieră
ind. sider. = industria siderurgică
ind. text. = industria textilă
indic. = indicativ
indir. = indirect
inf. = infinitiv, infinitival(ă)
inform. = informatică
ingin. = inginerie
injur. = injurios
instr. = instrumental(ă)
interj. = interjecţie
interog. = interogativ(ă), interogaţie
intr. = (verb) intranzitiv

invar. = invariabil(ă)
iron. = ironic
ist. = istorie
ital. = italienism

Î

î. Hr. = înainte de Hristos
întăr. = (pron. de) întărire
înv. = învechit

J

j. de copii = joc de copii
j. de cărți = joc de cărți
j. folc. = joc folcloric
jar. = jargon
jur. = ştiințe juridice, juridic(ă)
jurnal. = jurnalism

L

latin. = latinism
lingv. = lingvistică
lit. = literatură
livr. = livresc
loc. adv. = locuțiune adverbială
loc. conj. = locuțiune conjuncțională
loc. subst. = locuțiune substantivală
log. = logică

M

m. = masculin
m = metru
m. m. ca perf. = mai mult ca perfectul
magh. = maghiarism
mar. = marină
mar. milit. = marină militară
Maram. = Maramureş
mat. = matematică
mec. = mecanică
med. = medicină
med. jur. = medicină juridică
med. pop. = medicină populară
med. vet. = medicină veterinară
metalurg. = metalurgie
meteor. = meteorologie
meton. = (prin) metonimie
metr. = metrică
metrol. = metrologie
microbiol. = microbiologie
milit. = termen militar
miner. = minerit
mineral. = mineralogie
mitol. = mitologie
mitol. pop. = mitologie populară
Mold. = Moldova
mor. = morărit
multipl. = (num.) multiplicativ
Munt. = Muntenia
muz. = muzică

N

n. = neutru
nav. = navigație
neart. = nearticulat(ă)
neg. = negativ(ă)
nehot. = nehotărât(ă)
nm. pr. = nume propriu
nm. pred. = nume predicativ
nr. = număr
num. = numeral
num. adv. = numeral adverbial
num. card. = numeral cardinal
num. colect. = numeral colectiv
num. distrib. = numeral distributiv
num. frac. = numeral fracționar
num. multipl. = numeral multiplicativ
num. nehot. = numeral nehotărât
num. ord. = numeral ordinal
numism. = numismatică

O

Olt. = Oltenia
opoz. = opoziție
optat. = optativ
optic. = optică
ord. = (num.) ordinal
ornit. = ornitologie

P

p. anal. = prin analogie
p. exager. = prin exagerare
p. ext. = prin extensie
p. gener. = prin generalizare
p. restr. = prin restricție
paleon. = paleontologie
parapsih. = parapsihologie
part. = participiu
pas. = pasiv
pedag. = pedagogie
pedol. = pedologie
peior. = peiorativ
perf. = perfect
perf. c. = perfect compus
pers. = (pron.) personal, persoană
pesc. = pescuit, instrumente de pescuit
petrogr. = petrografie
petrol. = (ind.) petrolieră
pict. = pictură
piel. = pielărie
piscic. = piscicultură
pl. = plural

plut. = plutărit
polit. = politică, politologie
pom. = pomicultură
pop. = popular(ă)
pos. = posesiv(ă)
pred. = predicat, predicativ(ă)
prep. = prepoziție
prep. comp. = prepoziție compusă
princ. = principal
pron. = pronume, pronominal(ă)
prop. = propoziție
psih. = psihologie, psihiatrie
psihanal. = psihanaliză
publ. = publicistică

R

recipr. = (refl.) reciproc
refl.= (verb) reflexiv
refl. recipr. = (verb) reflexiv reciproc
reg. = regional
rel. = relativ(ă)
relig. = religie, religios
repet. = repetare, repetat(ă), repetiție
restr. = (prin) restricție
ret. = retorică
rom. = românesc
rrm. = rromani
rus. = rusism

S

s. = substantiv
s.f. = substantiv feminin
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
sclav. = sclavagism
sculpt. = sculptură
sec. = secol
semiauxil. = (verb) semiauxiliar
sg. = singular
sider. = (ind.) siderurgică
silv. = silvicultură
sinec. = (prin) sinecdocă
slavon. = slavonism
sociol. = sociologie
span. = cuv. spaniol
statist. = statistică
stil. = stilistică
stomat. = stomatologie
sub. = subiect, subiectiv(ă)
subord. = subordonat(ă), (conj.) subordonatoare
subst. = substantiv care nu are precizat genul, substantivală
suf. = sufix, sufixoid
super. = superlativ
super. abs. = superlativ absolut

Ş

şt. = știință, științe

T

tăb. = tăbăcărie
tehn. = tehnică
tehn. med. = tehnică medicală
telec. = telecomunicații
telev. = televiziune
temp. = temporal(ă)
teol. = teologie
text. = (ind.) textilă
tipogr. = tipografie
top. = toponimie
topogr. = topografie
tr. = (verb) tranzitiv
Transilv. = Transilvania
transp. = transporturi
turc. = turcism

Ţ

Ţara Rom. = Ţara Românească
Ţările Rom. = Ţările Române
ţes. = ţesătorie
ţig. = cuv. ţigănesc

U

unipers. = (verb) unipersonal

V

v. = vezi (cuvântul, cuvintele)
val. = valoare
vân. = vânătoare
vb. = verb, verbal(ă)
vers. = versificație
viit. = viitor
vit. = viticultură
vocat. = vocativ
vulg. = vulgar

Z

zool. = zoologie
zootehn. = zootehnie

BIBLIOGRAFIE

*** *Der kleine Duden. Der passende Ausdruck. Ein Synonymwörterbuch für die Wortwahl.* 2. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. bearbeitet von der Dudenredaktion, Dudenverlag, Mannheim, Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 2004.

*** *Diccionario de sinónimos y antónimos,* Madrid, Espasa Calpe, S.A., 2001.

*** *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

*** *Dicționar de economie,* Ediția a II-a, București, Editura Niculescu, 2001.

*** *Dicționar de estetică generală.* Coordonator: Valeriu Șuteu, București, Editura Politică, 1972.

*** *Dicționar de sociologie.* Coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, București, Editura Babel, 1998.

*** *Dicționar de sociologie,* București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.

*** *Dicționar de științe ale limbii,* București, Editura Nemira, 2001.

*** *Dicționar de termeni literari.* Coordonator: Al. Săndulescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

*** *Dicționar de terminologie poetică și retorică,* Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza", 1994.

*** *Dicționar enciclopedic (D. ENC.).* Vol. I–VII, București, Editura Enciclopedică. Vol. I: *A–C* (1993); vol. II: *D–G* (1996); vol. III: *H–K* (2000); vol. IV: *L–N* (2001); vol. V: *O–Q* (2004); vol. VI: *R–Ș* (2006); vol. VII: *T–Z* (2009).

*** *Dicționar enciclopedic de artă veche a României,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

*** *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX).* Conducătorii lucrării: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

*** *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX²),* Ediția a II-a. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Lucreția Mareș; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

*** *Dicționarul limbii române (DA).* Seria veche. T. I, p. I: *A – B.* București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; t. I, p. II: *C.* București, Tipografia ziarului „Universul", 1940; t. I, p. III, fasc. I: *D – de.* București, „Universul", Întreprindere Industrială a Statului, 1949; [fasc. II: *de-deștina;* șpalt, 1948]; t. II, p. I: *F – I.* București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934; t. II, p. II, fasc. I: *J – lacustru.* București, Tipografia ziarului „Universul" S.A., 1937; t. II, p. II, fasc. II: *Ladă – lepăda.* București, Tipografia ziarului „Universul" S.A., 1940; t. II, p. II, fasc. III: *Lepăda – lojniță.* București, Tipografia ziarului „Universul" S.A., 1948, Academia Română.

*** *Dicționarul limbii române (DLR).* Seria nouă. T. VI–XIV, București, Editura Academiei. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă. T. VI. Litera *M*: 1965–1968; t. VII, p. 1. Litera *N*: 1971; t. VII, p. 2. Litera *O*: 1969; t. VIII. Litera *P*: 1972–1984; t. IX. Litera *R*: 1975; t. X. Litera *S*: 1986–1994; t. XI, p. 1. Litera *Ș*: 1978; t. XI, p. 2 și 3. Litera *T*: 1982–1983; t. XII, p. I. Litera *Ț*: 1994; t. XII, p. 2. Litera *U*: 2002; t. XIII, p. 1, 2 și 3. Litera *V* și literele *W, X, Y*: 1997–2005; t. XIV. Litera *Z*: 2000; t. I, p. 3, 4, 5 și 6. Litera *D*: 2006–2009; t. I, p. 7 și 8. Litera *E*: 2009–2010; t. III. Literele *J, K, Q*: 2010; t. IV. Litera *L*: 2008.

*** *Dicționarul limbii române.* T. I–XIX. Ediție anastatică. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Academiei, 2010.

*** *Dicționarul limbii române literare contemporane (DL).* Vol. I-IV, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române. Vol. I: *A–C* (1955); vol. II: *D–L* (1956); vol. III: *M–R* (1957); vol. IV: *S–Z* (1958).

*** *Dicționarul limbii române moderne (DM).* Coordonator: C. Macrea; București, Editura Academiei R.P.R., 1958.

*** *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (*DOOM*). Ediția a II-a revăzută și adăugită. Coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu; Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

*** *Gramatica limbii române*, vol. I (*Cuvântul*) – II (*Enunțul*), București, Editura Academiei Române, 2005.

*** *Le Nouveau Petit Robert*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 2011.

*** *Le Petit Robert*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 1991.

*** *Mic dicționar enciclopedic*. Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 2008.

*** *Micul dicționar academic (MDA)*. Vol. I–IV. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic, A–C – 2001, D–H – 2002, I–Pr – 2003, Pr–Z– 2003.

*** *Micul dicționar academic (MDA)*. Vol. I (A–M)–II (N–Z). Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

*** *The Oxford American Desk Thesaurus*. Edited by Christine A. Lindberg, New York, Oxford, Oxford University Press, 1998.

*** *Thesaurus of english*, New York, Oxford, Oxford University Press, 2004.

Agache Liliana, Petuhov Nicoleta, *Dicționar esențial de sinonime al limbii române*, București, Editura Corint, 2008.

Avram Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Humanitas, 1997.

Bidu-Vrânceanu Angela, Călărașu Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu Liliana, Mancaș Mihaela, Pană-Dindelegan Gabriela, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii (DȘL)*, București, Editura Științifică, 1997; *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.

Bidu-Vrânceanu Angela, Forăscu Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional, 2005.

Borza Al., *Dicționar etnobotanic*, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

Breban Vasile, *Dicționar general al limbii române*, Ediție revăzută și adăugită, vol. I–II, București, Editura Enciclopedică, 1995.

Bria Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă, A–Z*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981.

Bulgăr Gh., Constantinescu-Dobridor Gh., *Dicționar de arhaisme și regionalisme (DAR)*, vol. I–II, București, Editura Saeculum Vizual, 2007.

Busuioc Monica, Păun Maria, Ștefănescu-Goangă Zizi, *Dicționar esențial de neologisme ale limbii române*, București, Editura Corint, 2009.

Candrea I. A., Adamescu Gh., *Dicționarul enciclopedic ilustrat (CADE)*, Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I.-Aurel Candrea, p. II: *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gh. Adamescu, București, Editura Cartea Românească, [1926–1931].

Canella C., *Vocabular de câteva vorbe sinonime. Întâia ediție*. București, Tipografia Națională, 1867.

Chemama Roland, *Dicționar de psihanaliză*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Chihaia Lăcrămioara, Cifor Lucia, Ciobanu Alina, Ciubotaru Mircea, Cobeț Doina, Dima Eugenia, Florescu Cristina, Teodorovici Maria, Teodorovici Constantin, *Dicționar enciclopedic ilustrat (DEI)*, Chișinău, Editura Cartier SRL, 1999.

Ciobanu Elena, Popescu-Marin Magdalena, Păun Maria, Ștefănescu-Goangă Zizi, *Dicționar explicativ și enciclopedic al limbii române*, București, Editura Floarea Darurilor, 1997.

Ciobanu Elena, Popescu-Marin Magdalena, Păun Maria, Ștefănescu-Goangă Zizi, *Dicționar român de neologisme*, București, Editura Floarea Darurilor, 2000.

Costinescu Mariana, Georgescu Magdalena, Zgraon Florența, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640–1780). Termeni regionali*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

Creța Zorela, Mareș Lucreția, Ștefănescu-Goangă Zizi, Șuteu Flora, Șuteu Valeriu, *Dicționar al limbii române actuale*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, București, Editura Curtea Veche, 1998.

Creța Zorela, Gherman Cristina, *Mic dicționar de omonime, paronime, sinonime, antonime*, ALL, București, 2000.

Croitoru Bobârniche Nina, *Dicționar de argou al limbii române*, Slobozia, Editura Arnina, 1996.

Dănilă Elena, Dănilă Andrei, *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, București, Editura Litera Internațional, 2011.

Didier Julia, *Dicționar de filosofie*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.

Dima Eugenia (coordonator), Cobeț Doina, Manea Laura, Dănilă Elena, Gabriela Dima E., Dănilă Andrei, Botoșineanu Luminița, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române (DEXI)*, Chișinău, Editurile Arc–Gunivas, 2007.

Dimitrescu Florica, *Dicționar de cuvinte recente (DCR²)*, Ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.

Dragomirescu Gh.N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.

Dragomirescu Gh.N., *Dicționarul figurilor de stil*, București, Editura Științifică, 1995.

Dubois Jean et all, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Librairie Larousse, 1993.

Dumistrăcel Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Dumitrescu Dan, *Dicționar de argou și termeni colocviali*, București, Editura Teora, 2000.

Florescu Cristina (coordonator), Dănilă Elena, Manea Laura, Clim Marius-Radu, *DTLR^d. Bază lexicală informatizată. Derivate în -ime și -iște.* Academia Română – Filiala Iași; Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza", 2008.

Genouvrier Émile, Désirat Claude, Hordé Tristan, *Synonymes Dictionnaire*, Édition Larousse, 2007.

Ionescu Florin, *Dicționar de americanisme*, București, Editura Universal Pan, 1998.

Kernbach Victor, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 1995.

Littré Émile, *Dictionnaire de la langue française*, Chicago, Encyclopaedia Britannica, 1991.

Lupu Jean (coordonator), Caraman-Fotea Daniela, Racu Nicolae, Sandu Eugen-Petre, *Dicționar universal de muzică*, București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2008.

Marcu Florin, Maneca Constant, *Dicționar de neologisme (DN³)*, Ediția a III-a, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978.

Marcu Florin, *Noul dicționar de neologisme (NDN)*, București, Editura Academiei Române, 1997.

Marcu Florin, *Marele dicționar de neologisme (MDN)*, Ediție revizuită, augmentată și actualizată, București, Editura Saeculum, 2002.

Marcu Florin, *Marele dicționar de neologisme (MDN²)*. Ediția a III-a revăzută, augmentată și actualizată, București, Editura Saeculum, I. O., 2006.

Marian S.Fl., *Ornitologia poporană română*. T. I–II, Cernăuți, Tipografia lui R. Eckhardt, 1883.

Marian S.Fl., *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*. Studiu folkloristic. Ediținea Academiei Române, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", 1903.

Milică Ioan, *Expresivitatea argoului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009.

Mircea Ion, *Dicționar al Noului Testament*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1984.

Oprea Ioan, Pamfil Carmen-Gabriela, Radu Rodica, Zăstroiu Victoria, *Noul dicționar universal al limbii române (NDU)*, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2007.

Oprea Ioan, Pamfil Carmen-Gabriela, Radu Rodica, Zăstroiu Victoria, *Dicționar universal ilustrat al limbii române*, vol. I–XII, Ediția a IV-a revăzută și adăugită, București–Chișinău, Editura Litera, 2010–2011.

Patraș Mihai, Patraș Corina, *Dicționar economic și financiar-bancar englez-român*, Chișinău, Editura Litera, 2002.

Rusu Valeriu, *Dicționar medical*, Ediția a III-a revizuită și adăugită, București, Editura Medicală, 2007.

Rusu Valeriu, *Dicționar medical*, Ediția a IV-a revizuită și adăugită, București, Editura Medicală, 2010.

Sala Marius (coordonator), Avram Mioara, Balacciu-Matei Jana, Fischer I., Gheție Ion, Ionescu-Ruxăndoiu Liliana, Petan Aurora, Sala Marius, Stan Camelia, Șerbănescu Andra, Theodorescu Mirela, Toma Ion, Tomescu Domnița, Vasiliu Laura, Vintilă-Rădulescu Ioana, Zafiu Rodica. *Enciclopedia limbii române*. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

Sava Iosif, Vartolomei Luminița, *Dicționar de muzică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.

Seche Luiza, Seche Mircea, *Dicționarul de sinonime al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.

Seche Luiza, Preda Irina, *Dicționar de sinonime*, București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2003.

Sillamy Norbert, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.

Stoian Ion M., *Dicționar religios. Termeni religioși, credințe populare și nume proprii*, București, Editura Garamond, 1994.

Ursu N.A., Ursu Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860). I. Studiu lingvisitc și de istorie culturală*, Iași, Editura Cronica, 2004.

Ursu N.A., Ursu Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860). II. Repertoriu de cuvinte și forme*, Iași, Editura Cronica, 2006.

Volceanov George, *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2007.

Zafiu Rodica, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas, 2010.

Aa

a[1] interj. (*adesea repet. sau prelungit*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, ţ!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *A, ai venit deja! A, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă indignare, revoltă*) ehei!, o!, vai! *A, ce necuviincios ai fost faţă de bătrân!* **3** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admiraţie*) ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *A, om ca dumneata mai rar întâlneşti! A, ce bine îmi pare că ai reuşit!* **4** (*exprimă durere, suferinţă, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. şi fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *A, tare mă mai doare spatele! – Ce ai? Eşti supărat? – A! Nu mă mai întreba.* **5** (*exprimă regret*) ah!, aoleu!, eh!, ehei!, hei[1]!, o!, of!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi! *A, rău îmi pare că nu am ţinut cont de sfaturile mamei!* **6** (*exprimă plăcere, mulţumire, satisfacţie*) e[2]!, eh!, ehei!, ti!, ţ!, vai!, ‹fam.› phi!, uau! *A, ce splendidă ţi-a reuşit acuarela! A, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!* **7** (*exprimă nemulţumire, mâhnire, dezamăgire*) ah!, eh!, ehei!, ei!, poftim!, ţ!, uf!, ‹pop. şi fam.› na! *A, ce mult s-a scumpit viaţa!* **8** (*exprimă reamintirea bruscă a ceva uitat*) vai! *A, era să uit! Adu-mi mâine cartea pe care ţi-am împrumutat-o!*

a[2] prep. (*înv.; introduce un circ. de loc care indică direcţia unei mişcări sau a unei acţiuni*) v. Asupra. Către. Înspre. La[1]. Spre.

a comerciál s.m. (*inform.*) a rond, ‹fam.› coadă-de-maimuţă, ‹engl.› at[2].

a posteriórі loc. adj., loc. adv. (*filos.; în opoz. cu „a priori”*) aposterioric. *Teoriile stabilite a posteriori au fost corecte.*

a priórі loc. adj., loc. adv. (*filos.; la Kant şi la discipolii acestuia; în opoz. cu „a posteriori”*) aprioric, transcendental. *Kant legitimează categoriile intelectului prin deducţia a priori.*

a rond s.m. (*inform.*) a comercial, ‹fam.› coadă-de-maimuţă, ‹engl.› at[2]. *A rond este denumirea pentru semnul tipografic @, utilizat mai ales în adresele de poştă electronică.*

ab initio [abi'nitsio] loc. adv. (*muz.*) da capo. *Orchestra a reluat uvertura ab initio.*

abá s.f. (*ţes.*) dimie, pănură, ‹pop.› suman, ‹reg.› şubă, zeghe. *Poartă o haină ţărănească de aba.*

abác s.n. **1** numărătoare, ‹înv.› hambac. *Abacul cu bile era folosit în trecut pentru calcule.* **2** (*mat., tehn.; şi în forma abacă*) nomogramă. *Abacul este o diagramă cu ajutorul căreia se rezolvă rapid unele calcule.*

abácă s.f. (*mat., tehn.*) = abac.

abagér s.m. (*înv. şi reg.*) v. Abagiu.

abagíu s.m. ‹înv. şi reg.› abager. *Abagiii făceau aba sau confecţionau haine de aba.*

abaí s.n. (*înv.*) v. Cioltar. Şabracă. Valtrap.

abajúr s.n. **1** ‹rar› pălărie, ‹reg.› taier. *Lampa din sufragerie are abajur de porţelan.* **2** (*arg.*) v. Minifustă. Minijupă.

abáldă s.f. (*constr.; înv.*) v. Depozit. Magazie.

abandón s.n. **1** abandonare, părăsire. **2** abandonare, cedare, renunţare, ‹fig.› capitulare. *Abandonul boxerului s-a produs în repriza a doua.*

abandoná vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe, aşezări omeneşti etc.*) a lăsa, a părăsi, ‹livr.› a placa, ‹înv. şi pop.› a lepăda, a oropsi, ‹înv. şi reg.› a năpusti, a pustii, a urgisi, ‹înv.› a periorisi, a trece, ‹fran.› a dezampara. *Şi-a abandonat familia şi a plecat în lume.* **2** tr. (*compl. indică domenii de activitate, acţiuni, planuri etc.*) a abzice, a lăsa, a renunţa. *În viitorul apropiat va abandona acest plan ineficient.* **3** tr. (*compl. indică credinţe, noţiuni, doctrine, opinii etc.*) a abjura, a aboli, a se dispensa, a renega, a renunţa, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. şi pop.› a se lepăda. *Tânăra şi-a abandonat propria religie.* **4** intr. (*despre oameni*) a ceda, a se opri, a renunţa, ‹fig.› a capitula, a dezarma. *Boxerul a abandonat în repriza a doua.* **II** refl. fig. (*despre oameni*) **1** a se confesa, a se destăinui, a se mărturisi, a se spovedi. *S-a abandonat ei, spunându-i adevărul despre afacere.* **2** a se încrede. *S-a abandonat fetei, destăinuindu-şi trecutul.* **3** a se lăsa. *S-a abandonat cu totul plăcerilor.*

abandonáre s.f. **1** abandon, părăsire. *Abandonarea familiei provoacă traume copiilor.* **2** abandon, cedare, renunţare, ‹fig.› capitulare. **3** abjurare, abjuraţie, abolire, apostazie, renegare, renunţare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. şi pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma abandonării propriei religii.*

abandonát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe, aşezări omeneşti etc.*) lăsat, părăsit, ‹înv. şi pop.› lepădat[2], oropsit, ‹înv. şi reg.› năpustit, pustiu. *Copilul abandonat a fost dat în grija unchiului său. Satele abandonate încep să fie repopulate.* **2** (*despre o muncă începută*) delăsat, lăsat, neglijat. *A reluat proiectul abandonat anul trecut.*

abanós s.m., adv. **I** s.m. **1** (*bot.*) *Diospyros ebenum;* eben. *Abanosul este un arbore tropical din familia ebenaceelor.* **2** eben. *Are o masă din abanos.* **II** adv. (*modal; înv.*) v. Tare. Zdravăn.

abatáj s.n. **1** (*miner.*) ‹reg.› ort. *Din abatajul acestei mine se extrage minereu de fier.* **2** (*mar.*) carenaj. *Abatajul este operaţia de înclinare a unei nave mici în vederea reparării carenei sau a curăţării.* **3** (*anat.; arg.*) v. Stomac.

abáte[1] s.m. (*relig.; la catolici*) ‹înv.› avă. *Abatele este superiorul unei abaţii.*

abáte[2] vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a deturna, a devia, a modifica, a muta, a schimba. *Oamenii au abătut cursul râului pentru a proteja satul de inundaţii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de la”, „de”, care indică schimbarea direcţiei iniţiale sau normale*) a (se) depărta, a (se) îndepărta, ‹înv.› a ostâmpi. *Un indicator greşit i-a abătut pe excursionişti de la destinaţie.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la”*) a da[2], a se opri, a trece, a zăbovi, ‹fam.› a călca. *În drum spre casă se abate pe la club.* **4** refl. (*despre fenomene ale naturii, calamităţi etc.*) a veni, ‹pop.› a sosi. *O mare furtună s-a abătut din senin asupra oraşului.* **II 1** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la”*) a se depărta, a devia, a divaga,

a se îndepărta, ‹înv.› a (se) scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, a ocoli, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului s-a abătut de la subiect.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la", „de", care indică idei, gânduri etc.*) a îndepărta, ‹înv. și pop.› a dezbate[2], ‹înv.› a apăra, a detorni. *Cu multă răbdare, a reușit să-l abată de la ideea sinuciderii.* **3** refl. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; cu determ. introduse prin prep. „de la", care indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a călca, a contraveni, a încălca, a nesocoti, a transgresa, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, se abate de la lege.* **4** tr. (*despre gânduri, idei, preocupări etc.; compl. indică oameni*) a distrage, a sustrage, ‹înv.› a distra. *Grijile zilnice o abat de la lucru.* **5** tr. (*despre situații, stări, fenomene etc.; compl. indică oameni*) a deprima, a întrista. *Atmosfera apăsătoare din casă îl abate.* **6** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Apuca. Cășuna. Năzări. Părea. Veni. **7** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Închina. Înclina. Pleca. Ploconi. Prosterna. **III** (*rar*) **1** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **2** refl. (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna.

abătere s.f. **I 1** deviație, deviere, modificare, mutare, schimbare. *Abaterea cursului râului a fost necesară pentru protejarea satului de inundații.* **2** oprire, trecere, zăbovire. *A întârziat acasă din cauza abaterii pe la club.* **II 1** depărtare, deviație, deviere, divagație, îndepărtare. *Abaterea vorbitorului de la subiect a nemulțumit auditoriul.* **2** culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină, vinovăție, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. și reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greș, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazną, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru abaterea sa, deoarece a încălcat legea.* **3** incorectitudine, neregulă, ‹rar› dezordine. *A comis multe abateri în timpul directoratului său.* **4** (*psih.*) abnormitate, anomalie, anormalitate, deviere, disfuncție, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave abateri de comportament.* **5** (*gram., mat. etc.*) excepție. *În acest caz există o abatere de la regulă.*

abatésă s.f. (*bis.; la catolici*) stareță, superioară. *Abatesa conduce o abație.*

abatór s.n. **1** ‹înv. și reg.› măcelărie, ‹reg.› belitoare, tăietorie, ‹înv.› scaun, ‹turc.; înv.› zalhana. *Animalele pentru consum sunt tăiate în abatoare.* **2** fig. carnaj, masacru, măcel, omor, ‹fig.; livr.› hecatombă, ‹fig.; înv.› meserniță. *Confruntarea dintre cele două clanuri adverse s-a transformat într-un adevărat abator.*

abație s.f. (*relig.; la catolici*) claustru, locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), mănăstire, ‹înv.› convent, monaster. *Turiștii au vizitat abația franciscană.*

abătător, -oáre adj. (*reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

abătút, -ă adj. **1** (*despre oameni*) afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supărălnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Abătut după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*înv.; despre cursul unui râu, al unui drum etc.*) v. Deviat. Modificat. Schimbat[2].

abbevilián, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. chelean. *Abbevilianul este subetajul mijlociu al paleoliticului inferior.* **2** adj. chelean. *Straturi arheologice abbeviliene.*

abc s.n. (*rar*) v. Abecedar.

abcés s.n. (*med., med. vet.*) furuncul, ‹pop.› buboi, cepar[1], coptură, ‹reg.› furnicel, paisăc, țâța cățelei (v. *țâță*), țâțână, țâțânoc, țâțoc, țâțoi, zgaibă, ‹înv.› apostimă. *A făcut un abces cutanat.*

abdică vb. I. intr. **1** (*polit.; despre monarhi*) ‹înv.› a se prosti[2], ‹fig.; înv.› a coborî. *Regele a fost obligat să abdice.* **2** fig. (*despre oameni*) a renunța. *A abdicat de la propriile principii de viață.*

abdicáre s.f. **1** (*polit.*) ‹rar› abdicație, ‹înv.› prostire[1]. *Abdicarea regelui a mâhnit populația.* **2** fig. renunțare. *A refuzat abdicarea de la principiile proprii.*

abdicáție s.f. (*polit.; rar*) v. Abdicare.

abdomén s.n. (*anat.*) burtă, pântece, ‹înv. și pop.› mațe (v. *maț*), vintre, ‹pop.› buric, inimă, ‹fam.› tobă, ‹reg.› babă, baldâr, bandor, bârdan, buft, burduf, burduhan, foale, pohoială, rânză, slabină, slăbii (v. *slăbie*[2]), ‹înv.› zgău, ‹arg.› bufet. *A durut-o abdomenul după ce a mâncat pere.*

abdominál, -ă adj. (*anat.*) ventral. *Are dureri puternice în zona abdominală.*

abdominocentéză s.f. (*chir.*) paracenteză abdominală, puncție abdominală. *Abdominocenteza se execută în scopul evacuării unei colecții de lichid din abdomen.*

abdominoscóp s.n. (*med.*) laparoscop, peritoneoscop. *Abdominoscopul este folosit în peritoneoscopie.*

abdominoscopíe s.f. (*med.*) celioscopie, laparoscopie, peritoneoscopie, ventroscopie. *Prin abdominoscopie se examinează interiorul cavității abdominale cu ajutorul laparoscopului.*

abecedár s.n. ‹rar› abc, ‹reg.› bufari, ‹înv.› alfavita, azbucoavnă, bucoavnă, bucvari, silabar. *Abecedarul cuprinde primele noțiuni de citire și scriere.*

aberánt, -ă adj. **1** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) absurd, elucubrant, ilogic, incoerent, irațional, nelogic, nerațional, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este aberantă.* **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este aberantă.* **3** (*biol.; despre genuri, specii etc.*) denaturat.

aberánță s.f. (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate.

aberáție s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați aberațiile pe care le-a susținut.* **2** (*optic., med.*) ***aberație vizuală*** = astigmatism. *Un bolnav care are aberație vizuală percepe imaginile deformat.* **3** (*med.*) ***aberație cromozomială*** = aberație genetică. *Aberația cromozomială este o anomalie care privește numărul sau structura normală a cromozomilor;* ***aberație genetică*** = aberație cromozomială. **4** (*fiz.*) ***aberație cromatică*** = cromatism.

abhorá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni, manifestări, creații etc. ale lor sau lucruri, situații, stări etc.*) v. Detesta. Urî.

abiá adv. **1** (*modal*) anevoie, anevoios, dificil, greoi, greu. *Abia se mișcă fără baston.* **2** (*modal*) dacă. *Apa abia îi ajungea la genunchi.* **3** (*temporal*) doar, numai, tocmai, ‹reg.› taman. *Au trecut abia doi ani de la căsătorie.* **4** (*consec.-final*) barem[1], doar, măcar. *Aleargă puțin, abia te vei mai încălzi!*

abietacée s.f. (*bot.*) abietinee, pinacee. *Molidul face parte din familia abietaceelor.*

abietín s.n. (*bot.*) coniferină. *Abietinul se extrage din lemnul de brad.*

abietinée s.f. (*bot.*) abietacee, pinacee.

abíl, -ă adj. **1** (*despre oameni*) destoinic, deștept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteț, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugaret, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător abil.* **2** (*despre oameni*) descurcăreț, ‹fam.› afurisit, ‹reg.› desholt. *Comerciantul abil știe să facă profit din orice.* **3** (*despre oameni*) șiret[3], șmecher, viclean, ‹pop.› mehenghi, ‹fam.› deștept, meseriaș, ‹înv.› meșteșugos, ‹arg.› cioran, jamparliu. *Nu a fost acceptat ca partener de afaceri pentru că era cunoscut ca o persoană cam*

prea abilă. **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ingenios, inventiv, iscusit, subtil. *A făcut o mișcare abilă pentru a câștiga partida de șah.*

abilitá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a andosa, a autoriza, a delega, a împuternici, a învesti, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Și-a abilitat fiica să încaseze contravaloarea cecului.*

abilitáte s.f. **I 1** destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (*v. practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› periție, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră abilitatea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› finețuri (*v. finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (*v. cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la abilități care nu-l onorează.* **II** (*concr.; jur.*) andosament, andosare, delegație, împuternicire, mandat, procură, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are abilitate de a-l reprezenta în proces.*

abiosestón s.n. (*biol.*) seston abiotic, tripton. *Abiosestonul reprezintă ansamblul componentelor moarte dintr-un seston.*

abís s.n. (*geomorf.*) adânc, genune, prăpastie, ‹rar› noian, ‹pop.› hău[1], ‹înv. și reg.› prăpăstenie, stârmină, țărm, ‹reg.› beucă, corhol, gidunie, prăval, risipitură, stană, stănet, stâncă, țipiș, ‹înv.› beznă, fărâfund, precipițiu, tău[1]. *Dincolo de creasta muntelui urma abisul.*

abitír adv. (*la compar., precedat de „mai”; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› dihai. *Băiatul făcea treabă mai abitir ca o fată.*

abjéct, -ă adj. **1** (*despre oameni*) infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om abject.* **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai abjecte manipulări.*

abjécție s.f. abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, sceleratețe, scelerație, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice abjecție.*

abjudecá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) a anula, a suspenda, ‹fig.; înv. și pop.› a despuia. *Instanța i-a abjudecat chiriașului dreptul de abitație.*

abjudecáre s.f. (*jur.*) anulare, suspendare, ‹înv.› suspensiune. *Abjudecarea dreptului de locuire în casă a chiriașului a fost hotărâtă în instanță.*

abjudecát, -á adj. (*jur.; despre drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) anulat, suspendat.

abjurá vb. I. tr. (*compl. indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a aboli, a se dispensa, a renega, a renunța, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra și-a abjurat propria religie.*

abjuráre s.f. abandonare, abjurație, abolire, apostazie, renegare, renunțare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma abjurării propriei religii.*

abjurație s.f. abandonare, abjurare, abolire, apostazie, renegare, renunțare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare.

ablactá vb. I. tr. (*compl. indică sugari*) a înțărca, ‹înv. și reg.› a întiri. *Și-a ablactat copilul când acesta avea zece luni.*

ablactáre s.f. ablactație, înțărcare, înțărcat[1], sevraj. *Ablactarea s-a făcut când copilul avea zece luni.*

ablactație s.f. ablactare, înțărcare, înțărcat[1], sevraj.

abláție s.f. (*chir.*) = ablațiune.

ablațiúne (abláție) s.f. (*chir.*) exereză, extirpare, scoatere, ‹rar› extirpație. *S-a internat în spital pentru ablațiunea unei tumori.*

áblaut s.n. (*fon.*) apofonie, alternanță vocalică. *Ablautul se produce între vocalele din tema unui cuvânt.*

ablegá vb. I. tr. (*rar; compl. indică ființe, în special oameni*) v. Trimite.

ablegát s.m. **1** (*în organizarea Bisericii Catolice; adesea determ. prin „papal”*) legat[1], nunțiu. *În lipsa sa, papa l-a lăsat în calitate de ablegat pe capelanul său. Misiunea ablegatului papal a fost un succes.* **2** (*ieșit din uz*) v. Congresman. Deputat. Parlamentar.

ablepsíe s.f. (*med., med. vet.*) cecitate, orbire, ‹pop. și fam.› chiorătură, chiorâre, ‹pop.› orbie, ‹reg.› orbeală, ‹înv.› nevedere, orbiciune, orbime, orbitură. *Ablepsia s-a produs în urma unui accident.*

abnegá[1] vb. I. refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) a se consacra, a se dărui, a se deda, a se dedica, a se destina, a se devota, a se hărăzi, a se închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a se pridădi, a se șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a se logodi. *S-a abnegat cu totul cercetării.*

abnegá[2] vb. I. tr. (*compl. indică oameni, credințe, opinii etc.*) a nega, a tăgădui, ‹livr.› a denega. *Și-a abnegat strămoșii.*

abnegáre[1] s.f. **1** consacrare, dăruire, dedicare, destinare, devotare, închinare, ‹rar› consacrație, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă abnegarea întregii ei vieți cercetării.* **2** abnegație, dăruire, devotament, ‹rar› devoțiune, ‹înv.› devotare, devotațiune, jelanie, sadacat. *L-a slujit cu abnegare cât timp i-a fost subaltern.*

abnegáre[2] s.f. contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegație. *Abnegarea propriei religii este o impietate.*

abnegáție s.f. **1** abnegare[1], dăruire, devotament, ‹rar› devoțiune, ‹înv.› devotare, devotațiune, jelanie, sadacat. **2** jertfire, sacrificiu. *Ceea ce o caracterizează este abnegația pentru copii.*

abnórm, -á adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, nefiresc, nenormal, neobișnuit, suspect, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preastrăin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament abnorm.*

abnormitáte s.f. **1** (*psih.*) abatere, anomalie, anormalitate, deviere, disfuncție, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave abnormități de comportament.* **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”, „a asculta”, „a crede”*) aberanță, aberație, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați abnormitățile pe care le-a susținut.*

aboálá s.f. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.

abolí vb. IV. tr. **1** (*jur.; în opoz. cu „a valida”; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a abroga, a anula, a desființa, a infirma, a invalida, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost abolită de foarte mult timp.* **2** (*compl. indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a abjura, a se dispensa, a renega, a renunța, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra și-a abolit propria religie.*

abolíre s.f. **1** (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abrogare, abrogaţie, anulare, desfiinţare, infirmare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliţie, anulaţie, ‹pop.› ştergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat abolirea inegalităţii de rasă şi de sex.* **2** abandonare, abjurare, abjuraţie, apostazie, renegare, renunţare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. şi pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma abolirii propriei religii.*

abolít, -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „validat”; despre acte normative, sisteme social-politice, instituţii etc.*) abrogat, anulat, desfiinţat, invalidat, înlăturat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanţa abolită avea vicii de formă.*

abolíţie s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare”; rar*) v. Abolire. Abrogare. Abrogaţie. Anulare. Desfiinţare. Infirmare. Invalidare. Suprimare.

abominábil, -ă adj. (*despre atitudini, fapte, acţiuni etc. ale oamenilor*) **1** cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. şi pop.› rău, ‹înv.› oţeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă abominabilă.* **2** detestabil, dezgustător, monstruos, odios, oribil, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă abominabilă.*

abominaţie s.f. abjecţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, sceleraţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice abominaţie.*

aboná vb. I. tr., refl. (*compl. indică oameni, instituţii etc.; cu determ. introduse prin prep. „la”*) ‹înv.› a (se) prenumăra, a se subscrie. *Şi-a abonat copiii la o revistă ştiinţifică. S-a abonat la un ziar central.*

abonaménţ s.n. ‹înv.› subscriere. *Şi-a cumpărat abonament la o revistă ştiinţifică.*

abonáre s.f. ‹înv.› prenumărare, prenumeraţie. *Abonarea la revistă pe tot anul nu costă mult.*

abonát, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› prenumerant, subscribent, subscriitor. *Numărul abonaţilor la diverse reviste este în creştere.* **2** adj. (*despre oameni, instituţii etc.*) ‹înv.› prenumărat. *Persoanele abonate primesc cu regularitate abonamentul.*

abórd s.n. (*nav.; rar*) v. Abordaj. Abordare. Acostare.

abordá vb. I. **I 1** intr. (*nav.; despre nave*) a acosta, ‹înv.› a ţărmui, a ţărmuri. *Vaporul a abordat la Constanţa.* **2** tr. (*compl. indică probleme, teme ştiinţifice etc.*) a studia, a trata, ‹fig.› a ataca. *În cercetarea sa a abordat neologismele din sec. al XIX-lea.* **3** tr. (*compl. indică lucrări, discuţii etc.*) a antama, a iniţia, a începe. *A abordat cu mult curaj un nou proiect de cercetare.* **4** tr. (*compl. indică conversaţii, discursuri etc.*) a deschide, a inaugura, a începe. *A abordat discursul cu câteva consideraţii despre religie.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a acosta. *Deşi nu-l cunoştea prea bine, l-a abordat pentru a-i cere unele lămuriri.* **2** (*compl. indică mai ales femei*) ‹fig.› a acosta, a agăţa, ‹fig.; fam.› a pescui, a vâna. *Tânăra a fost abordată pe stradă de un necunoscut.*

abordábil, -ă adj. **I 1** (*despre ţărmuri, coaste etc.*) accesibil, acostabil, ‹înv.› apropiabil. *Vaporul a acostat uşor pentru că ţărmul este abordabil.* **2** (*despre locuri, drumuri etc.*) accesibil, practicabil, ‹înv. şi pop.› lesnicios, ‹fam.› uşor[2], ‹înv.› apropiabil. *Drumul spre cabană este abordabil.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹fig.› accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic. *Îi plac oamenii abordabili, care stabilesc cu uşurinţă relaţii cu cei din jur.* **2** (*despre enunţuri, texte etc.*) inteligibil, ‹fig.› accesibil. *Frazarea este uşor abordabilă.* **3** ‹fig.› accesibil. *Cultura este abordabilă celor interesaţi.*

abordáj s.n. (*nav.*) **1** abordare, acostare, ‹rar› abord. *Abordajul navei s-a făcut cu greutate.* **2** coliziune. *Abordajul dintre nave a fost inevitabil.*

abordáre s.f. **I 1** (*nav.*) abordaj, acostare, ‹rar› abord. *Se pregăteau pentru abordarea navei.* **2** studiere, tratare, ‹fig.› atacare. *Abordarea neologismelor din sec. al XIX-lea este o prioritate în cercetarea sa.* **3** iniţiere, începere. *Abordarea unui nou proiect de cercetare s-a făcut cu mult curaj.* **4** deschidere, inaugurare, începere. *A făcut câteva consideraţii despre religie la abordarea discursului.* **II** fig. ‹fig.› acostare, agăţare, agăţat[1], ‹fig.; fam.› pescuire, vânare. *Abordarea unei tinere pe stradă este neprotocolară.*

abordát, -ă adj. **1** (*nav.; despre nave*) acostat. *Vaporul abordat este sub pavilion grecesc.* **2** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei*) ‹fig.› acostat, agăţat[2]. *Tânăra abordată s-a arătat revoltată de gestul necunoscutului.*

aborigén, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni, populaţii etc.*) autohton, băştinaş, entopic, indigen, neaoş, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuş, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populaţii aborigene americane au fost distruse de conchistadori.* **2** s.m., s.f. autohton, băştinaş, indigen, pământean, pământeancă, ‹înv. şi reg.› moşnean, moştean, ‹reg.› moşneag, moştenitor, ‹înv.› moşneancă, ţăran. *Aborigenii îşi păstrează tradiţiile nealterate.*

abortív, -ă adj., s.n. **1** adj. (*biol., med.*) prematur. *A născut un făt abortiv.* **2** adj., s.n. (*farm.*) emenagog. *Medicamentele abortive sunt riscante.*

abracadabránt, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost abracadabrantă.* **2** (*despre exprimare, fraze etc.*) v. încurcat[2], ‹fig.› împiedicat, încâlcit, întortocheat, sucit[2]. *Exprimarea abracadabrantă făcea scrisoarea de neînţeles.*

abrahíe s.f. (*med.*) lipobrahie. *Abrahia este o malformaţie congenitală, caracterizată prin lipsa braţelor.*

abrahiocefalíe s.f. (*med.*) acefalobrahie, acefalochirie. *Abrahiocefalia este absenţa congenitală a braţelor şi a capului fătului.*

abráş, -ă adj., adv. (*pop.*) **I** adj. **1** (*despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaş. Nărăvit. **2** (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **3** (*despre acţiuni, fapte, proiecte, intenţii etc. ale oamenilor*) v. Eşuat. Neizbutit. Nereuşit. Ratat. **II** adv. (*modal*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

abrazáre s.f. (*tehn.*) abraziune, atriţiune.

abraziúne s.f. **1** (*tehn.*) abrazare, atriţiune. *Corpul metalic a fost prelucrat prin abraziune.* **2** (*geomorf., geol.*) coroziune, erodare, eroziune. *Ţărmurile s-au surpat din cauza abraziunii provocate de valuri.* **3** (*geomorf., geol.*) erodare, eroziune, roadere, săpare, spălare, şiroire. *Abraziunea unui teren în pantă este provocată de torenţi sau de ploi.*

abreácţie s.f. (*psih.*) catharsis. *Abreacţia este o formă de psihoterapie.*

abreviá vb. I. tr. (*compl. indică cuvinte, titluri etc.*) a prescurta, a scurta. *A abreviat titlul cărţii.*

abreviát, -ă adj. (*despre cuvinte, titluri etc.*) prescurtat, scurtat. *În lucrare se utilizează titlurile abreviate ale cărţilor din bibliografie.*

abreviatúră s.f. (*german.*) v. Abreviaţie. Abreviere. Prescurtare. Scurtare.

abreviáţie s.f. abreviere, prescurtare, scurtare, ‹german.› abreviatură.

abreviére s.f. abreviaţie, prescurtare, scurtare, ‹german.› abreviatură. *Dicţionarul are o listă cu abrevierile folosite de autori.*

abrogá vb. I. tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida”; despre organe de jurisdicţie; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, institu-*

ții etc.) a aboli, a anula, a desființa, a infirma, a invalida, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost abrogată de foarte mult timp.*

abrogáre s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abolire, abrogație, anulare, desființare, infirmare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat abrogarea inegalității de rasă și de sex.*

abrogát, -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „validat”; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, anulat, desființat, invalidat, înlăturat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanța abrogată avea vicii de formă.*

abrogáție s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abolire, abrogare, anulare, desființare, infirmare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare.

abrudeánă s.f. (*j. folc.*) abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, hațegană, lugojeană, someșeană. *Abrudeana este un dans popular din Transilvania, cu mișcare moderată.*

abrudeáncă s.f. (*j. folc.*) abrudeană, ardeleană (v. *ardelean*), ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, hațegană, lugojeană, someșeană.

abrúpt, -á adj. **I 1** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) drept, perpendicular, pieptiș, pieziș, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta abruptă. Muntele are spre nord un perete abrupt.* **2** (*bot.; despre plante sau despre tulpinile lor*) repent, târâtor. *Plantele cu tulpinile abrupte se întind pe pământ și formează, din loc în loc, rădăcini.* **II** fig. (*despre stil*) inegal, necurgător, neegal, sacadat, ‹fig.› aspru. *Stilul romanului este abrupt, cu fraze scurte, întrerupte.*

abruptéțe s.f. (*geomorf.; rar*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

abrutizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) animaliza, a (se) dezumaniza, a (se) îndobitoci, ‹înv.› a (se) dobitoci, ‹fig.; înv.› a (se) desufleți. *Alcoolul abrutizează omul. Adesea omul se abrutizează din cauza lipsei culturii.*

abrutizáre s.f. animalizare, dezumanizare, îndobitocire. *Abrutizarea omului din cauza lipsei culturii apare în multe medii sociale.*

abrutizát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) animalizat, dezumanizat, îndobitocit, ‹înv.› dobitocit. *Din cauza alcoolului, unii oameni, abrutizați, devin violenți.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt abrutizate.*

absciziúne s.f. (*chir.*) rezecție. *Medicul a recurs la absciziunea degetului din cauza cangrenei.*

abscóns, -ă adj. **1** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații absconse.* **2** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona absconsă a sufletului este greu de definit.*

absént, -ă adj. **1** lipsă. *Elevul absent este bolnav.* **2** (*despre oameni*) distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Absentă ca de obicei, , nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.* **3** (*despre privire, ochi etc.*) pierdut, ‹fam.› îngândurat. *Stătea la fereastră cu privirea absentă.*

absentá vb. I. intr. (*despre oameni*) a lipsi. *A absentat de la școală o săptămână.*

absentáre s.f. absență, lipsă, ‹înv.› lipsire. *Absentarea nemotivată de la școală a fost penalizată cu scăderea notei la purtare.*

absénță s.f. **1** absentare, lipsă, ‹înv.› lipsire. **2** lipsă, ‹înv.› lipsire. *Judecata s-a făcut în absența inculpatului.* **3** distracție, distragere, inatenție, neatenție. *I-a înmânat plicul cu un gest de absență.*

absídă s.f. (*arhit. bis. bizantină; și* ***absidă centrală***) ‹reg.› horă[1]. *Absida este încăperea circulară din extremitatea estică a bisericii.*

absínt s.m. (*bot.*) *Artemisia absinthium*; pelin, pelin-adevărat, pelin-alb, pelin-bun, pelin-de-grădină, pelin-de-Rusalii, pelin-negru, pelin-verde, ‹reg.› iarba-fecioarelor (v. *iarbă*), lemn-sfânt, lemnul-Domnului (v. *lemn*), peliniță, polen[2], polen-de-cel-mare (v. *polen*[2]).

absolút, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** complet, deplin, integral, întreg, plenar, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea absolută a exprimării opiniilor.* **2** necondiționat, suprem, suveran. *În anumite situații autoritatea judecătorului este absolută.* **3** (*cu nuanță intensivă*) adânc, complet, deplin, desăvârșit, perfect, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște absolută domnea în toată casa.* **4** suveran, total. *Manifestă o dragoste absolută pentru copiii ei. Îi tratează cu un dispreț absolut.* **5** imperios, neapărat, stringent. *Procurarea medicamentelor a devenit o necesitate absolută.* **6** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) categoric, evident, flagrant, indiscutabil, izbitor, vădit. *Acesta este un adevăr absolut.* **7** categoric, definitiv, irevocabil. *Confirmarea unui astfel de specialist i se pare absolută.* **8** (*chim.; despre substanțe*) pur[2]. *Alcool absolut.* **II** adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? - Absolut!* **2** complet, completamente, integral, total, ‹înv. și pop.› sadea. *Totdeauna a fost absolut sincer cu părinții.* **3** imperios, neapărat, stringent. *Este absolut necesar să mergi la doctor.* **4** esențialmente, funciarmente. *Prin aceste dovezi se arată absolut că este nevinovat.* **5** (*rar; urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit. **III** s.n. desăvârșire, perfecțiune, sublim, ‹livr.› impecabilitate, ‹rar› sublimitate, ‹înv.› săvârșire, ‹fig.; înv.› umplutură. *De obicei, un om de cultură crede în absolutul unei creații artistice.*

absolutísm s.n. (*polit.*) autocrație, despotism, tiranie, ‹înv.› autocratorie, despoție, samoderjavie. *În absolutism dominația celui care conduce se manifestă nelimitat.*

absolutíst, -ă adj. (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) autocrat, autocratic, despotic, dictatorial, samavolnic, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state absolutiste au evoluat spre democrație.*

absolutístic, -ă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri politice, state etc.*) v. Absolutist. Autocrat. Autocratic. Despotic. Dictatorial. Samavolnic. Satrapic. Tiranic.

absoluțiúne s.f. (*jur.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, iertare, scutire. *A fost eliberat prin absoluțiune de pedeapsă, întrucât fapta săvârșită s-a prescris.*

absolvénță s.f. absolvire, isprăvire, încheiere, terminare.

absolví vb. IV. tr. **1** (*compl. indică forme de învățământ, ani școlari etc.*) a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina. *Mai are un an până când absolvă facultatea.* **2** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a cruța, a dezlega, a ierta, a scuti, ‹rar› a desface, ‹înv. și pop.› a slăbi, a ușura, ‹înv.› a dezobliga, a milui, a opri, a pardona, a slobozi. *L-a absolvit de jurământul făcut.* **3** (*jur.; compl. indică acuzați; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a ierta, a scuti, ‹înv.› a pardona. *Judecătorul a absolvit acuzatul de pedeapsă.* **4** (*relig.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a dezlega, a ierta, ‹fig.› a elibera. *Preotul l-a absolvit de păcate.*

absolvíre s.f. **1** absolvență, isprăvire, încheiere, terminare. *După absolvirea liceului s-a înscris la facultate.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) cruțare, dezlegare, iertare, scutire, ‹livr.› remisiune, ‹reg.› dezleganie, ‹înv.› dezlegat[1], dezlegătură, dezobligare, dezobligație, iertăciune, slobozire. *Absolvirea de jurământul făcut a fost benefică pentru el.* **3** (*jur.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absoluțiune, iertare, scutire. **4** (*relig.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) dezlegare, iertare, pocăință, ‹înv. și pop.› dezlegătură, pocăire, ‹înv. și reg.› dezleganie, ‹înv.› iertăciune, pocaianie.

A cerut preotului să-i facă o rugăciune de absolvire de păcate.

absorbánt, -ă adj., s.n. **I 1** adj., s.n. absorbitor, ‹înv.› sugător. *Sugativa este o hârtie absorbantă. Absorbantul fixează în masa sa substanțe, particule sau energie.* **2** s.n. tampon absorbant. *Absorbantele sunt folosite mai ales în scopuri igienice.* **II** adj. fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este absorbant.*

absorbát s.n. (*chim.*) absorbtiv. *Absorbatul se fixează în masa absorbantului.*

absorbí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică mai ales materii fluide*) a aspira, a încorpora, a înghiți, a resorbi, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să absoarbă apa rezultată din topirea zăpezii.* **2** (*despre pompe, aspiratoare etc.; compl. indică lichide, praf, gaze etc.*) a aspira, a trage. *Pompa absoarbe fluidul din canal.* **II** fig. **1** tr. (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o absoarbe cu totul.* **2** tr. (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a asimila, a dobândi, a-și însuși[1], a învăța, a prinde. *Cei mai mulți copii absorb cu ușurință inovațiile tehnice.* **3** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) include, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) reintegra, ‹fig.; rar› a îneca. *Societatea îi absoarbe pe cei mai mulți dintre imigranți.*

absorbíre s.f. **1** absorbție, aspirație, încorporare, resorbție, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de absorbire a apei de ploaie este mică.* **2** fig. dominare, preocupare, ‹fig.› captivare. *Absorbirea în lectură o face să se detașeze de tot ce o înconjoară.*

absorbít, -ă adj. **1** (*mai ales despre materii fluide*) supt[2]. *Apa absorbită i-a pătruns în plămâni.* **2** fig. (*despre oameni*) dominat, preocupat, ‹fig.› captivat. *Stătea într-un fotoliu absorbită de gânduri.*

absorbitór, -oáre adj. (*despre corpuri solide sau lichide*) absorbant, ‹înv.› sugător.

absorbtív s.n. (*chim.*) absorbat.

absórbție s.f. **1** absorbire, aspirație, încorporare, resorbție, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. **2** (*tehn.*) aspirare, extragere. *A fost cumpărată o instalație nouă de absorbție a gazelor toxice.*

abstențiúne s.f. (*livr.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Abstinență. Abținere. Continență. Înfrânare. Reținere. Stăpânire.

abstinént, -ă adj. (*despre oameni*) ‹livr.› continent. *Persoanele abstinente trăiesc o viață de abstinență.*

abstinénță s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) abținere, continență, înfrânare, reținere, stăpânire, ‹livr.› abstențiune, ‹fam.› post[2], ‹înv.› mortificație, ‹fig.; rar› penitență.

abstráct, -ă adj, adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „experimental”*) abstractizat, teoretic[2]. *În demonstrație a recurs și la ipoteze abstracte.* **2** abstractizat, conceptual, noțional, ‹rar› conceptiv. *Enunțul este greu de înțeles pentru mulți, întrucât are un conținut abstract.* **3** (*a. plast.*) nonfigurativ. *Predominante sunt decorurile abstracte.* **4** (*despre manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) formal, platonic. *Nu se putea însă liniști doar cu consolări abstracte.* **II** adv. (*modal*) nonfigurativ. *Artistul pictează abstract.* **III** s.n. nonfigurativ. *Pictorul a trecut de la figurativ la abstract.*

abstractizá vb. I. tr. a matematiza. *Omul are capacitatea de a abstractiza.*

abstractizáre s.f. **1** abstracție. *Matematicianul face o operație de abstractizare.* **2** (*filos.*) ***abstractizare analitică*** = abstracție analitică. *Abstractizarea analitică este o operație efectuată în cadrul epistemologiei genetice.*

abstractizát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „experimental”*) abstract, teoretic[2]. **2** abstract, conceptual, noțional, ‹rar› conceptiv.

abstrácție s.f. **1** abstractizare. **2** (*filos.*) ***abstracție analitică*** = abstractizare analitică.

abstracționísm s.n. (*a. plast.*) artă abstractă, artă nonfigurativă. *Abstracționismul se caracterizează prin intelectualizarea, reducția abstractă și încifrarea imaginii.*

abstrús, -ă adj. (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații abstruse.*

absúrd, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) aberant, elucubrant, ilogic, incoerent, irațional, nelogic, rațional, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este absurdă.* **2** s.n. absurditate, ilogism, incoerență, nonsens, ‹rar› ilogicitate. *Absurdul întâmplării i-a stupefiat pe toți.*

absurdități s.f. **1** absurd, ilogism, incoerență, nonsens, ‹rar› ilogicitate. **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”, „a asculta”, „a crede”*) aberanță, aberație, abnormitate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați absurditățile pe care le-a susținut.*

abțibílduri s.n. pl. fig. (*concr.*) bagatele (v. *bagatelă*), fleacuri (v. *fleac*), mărunțișuri (v. *mărunțiș*), nimicuri (v. *nimic*), prostii (v. *prostie*). *Cumpără tot felul de abțibilduri.*

abțiguí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

abțiguít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

abțíne vb. III. refl. (*mai ales despre oameni*) a se domina, a răbda, a se reține, a se stăpâni, se ține, ‹rar› a se inhiba, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi abținut, ar fi izbucnit în plâns.*

abținere s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) abstinență, continență, înfrânare, reținere, stăpânire, ‹livr.› abstențiune, ‹fam.› post[2], ‹înv.› mortificație, ‹fig.; rar› penitență. *A reușit să-și refacă sănătatea prin abținere de la excese alimentare.*

abulíe s.f. fig. **1** inactivitate, inacțiune, inerție, neactivitate, nonacțiune, pasivism, pasivitate, ‹fig.› adormire, hibernare, letargie. *Starea lui de abulie îi enervează pe toți.* **2** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹fig.› fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Abulia lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

abundá vb. I. intr. a prisosi, ‹înv. și pop.› a trece. *Fructele care abundă în piețe sunt de calitate.*

abundént, -ă adj. **1** (*despre recoltă, producție etc.*) bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost abundente.* **2** (*mai ales despre mese, ospețe*) bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină abundentă.*

abundénță s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este abundență de legume în piețe.*

ăbur s.n. **I 1** (*fiz.*) vapori (v. *vapor*). *De departe se vedea aburul locomotivei.* **2** efluviu, exalare, exalație, miasmă, miros, parfum, ‹rar› aureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. *Tânăra lasă în urmă un abur pătrunzător de iasomie.* **3** (*teol.; înv.*) v. Spirit. Suflet. **II** fig. **1** adiere, boare, briză, pală[1], suflare, suflu, undă, ‹fig.› aburire, ‹fig.; rar› aureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Aburul vântului abia se simțea.* **2** tărie. *După un asemenea chef, aburul băuturii i s-a urcat la cap.*

aburcá vb. I. refl. (*pop.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.

aburcáre s.f. (*pop.*) v. Cățărare. Cățărat[1]. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

abureálă s.f. **I** (*rar*) v. Abur. Efluviu. Exalare. Exalație. Miasmă. Miros. Parfum. **II** fig. **1** (*rar*) v. Abur. Aburire. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă. **2** (*fam.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

aburél s.n. (*înv.*) **1** v. Vânticel. Vântişor. Vântuleț. **2** fig. v. Abur. Aburire. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă.

aburí vb. IV. **I** intr., refl. (*despre obiecte din sticlă, pereți etc.*) a (se) asuda. *Lentilele ochelarilor s-au aburit. Geamurile au aburit.* **II** fig. **1** intr. (*despre vânt*) a adia, ‹fig.; reg.› a oblicări. *Vântul abia abureşte.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroşi, a (se) învăpăia, a (se) roşi, a (se) rumeni, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a aburit la față când a urcat pe scenă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) înlăcrima, a (se) uda, a (se) umezi, ‹fig.› a (se) înmuia. *Fumul i-a aburit ochii. Ochii i s-au aburit când şi-a văzut bunica.* **4** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa.

aburíme s.f. (*fiz.; înv.*) v. Evaporare. Evaporație. Vaporizare. Vaporizație. Volatilizare.

aburíre s.f. fig. **1** adiere, boare, briză, pală[1], suflare, suflu, undă, ‹fig.› abur, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Aburirea vântului abia se simțea.* **2** îmbujorare, împurpurare, înroşire, roşire, rumenire, ‹fig.› aprindere. *Emoțiile i-au provocat aburirea feței.* **3** (*fam.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

aburít, -ă adj. **I** (*despre obiecte din sticlă, pereți etc.*) asudat, ‹fig.› brumat. *Nu poți vedea nimic prin lentilele aburite ale ochelarilor.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii etc. lor*) îmbujorat, împurpurat, înroşit, învăpăiat, roşit, roşu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii aburiți şi mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înşelat[1]. Mințit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trişat. **3** (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

aburitór, -oáre adj. (*rar*) v. Aburos.

aburós, -oásă adj. **I** ‹rar› aburitor. *Dimineața, priveşte lacul aburos din balconul casei.* **II** fig. **1** ‹fig.› cețos, vaporos. *Uneori, în primele ore ale dimineții este o lumină aburoasă.* **2** (*înv.; despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Aerian. Diafan. Eterat. Eteric. Fin[1]. Flu. Spumos. Străveziu. Subțire. Transparent. Ultraeterat. Uşor[2]. Vaporos.

abúz s.n. **1** exces, ilegalitate, injustiție, samavolnicie, silnicie, ‹livr.› arbitrariate, ‹înv. şi reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrisme, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit abuzurile puterii.* **2** exagerare, exces. *Orice abuz este o traumă pentru organism.* **3** exagerare, exces, ‹fig.› dezmăț. *Abuzul folosirii cuvintelor obscene în limbajul tinerilor este neplăcut.*

abuzá vb. I. **1** tr. (*compl. indică mai ales femei, minori*) a batjocori, a necinsti, a silui, a viola, ‹rar› a violenta, ‹pop. şi fam.› a râde, ‹reg.› a căzni, a râsui, a ruşina, ‹înv.› a dezonora, a ruguci, a sili, a smeri, ‹fig.› a pângări, ‹fig.; înv. şi pop.› a spurca, ‹arg.› a crăciuni. *A fost trimis în judecată pentru că a abuzat o tânără.* **2** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a exagera. *A abuzat cu mâncarea şi s-a îmbolnăvit.*

abuzáre s.f. batjocorire, necinstire, siluire, viol, violare, ‹rar› violentare, ‹înv. şi reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire. *Abuzarea unei femei este pedepsită de lege.*

abuzát, -ă adj. (*mai ales despre femei, minori*) batjocorit, necinstit, siluit, violat, ‹înv. şi pop.› ocărât, ‹reg.› ruşinat, ‹fig.› pângărit. *Femeia abuzată a fost internată în spital.*

abuzív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri abuzive împotriva grevişt ilor.* **2** exagerat, excesiv. *Consumul de medicamente nu trebuie să fie abuziv.* **II** adv. (*modal*) arbitrar, despotic, samavolnic, samavolnicește, tiranic, ‹înv.› arbitrariceşte, despoteşte, tiranicește, tirăneşte, volnic. *Şi-a însuşit abuziv proprietatea.*

abzíce vb. III. tr. **1** (*compl. indică domenii de activitate, acțiuni, planuri etc.*) a abandona, a lăsa, a renunța. *În viitorul apropiat va abzice acest plan ineficient.* **2** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. şi reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ştampila, a veşteji. *A fost abzis de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

ac s.n. **I 1** ***ac cu gămălie*** = bold[2], ‹pop.› spelcă, ‹reg.› bumbuşcă, gomboş, ‹înv.› carfiță. *A prins tivul rupt cu un ac cu gămălie;* ***ac de cap*** = ***ac de păr*** = ‹pop.› spelcă, ‹reg.› cange, orlon. *Şi-a prins părul cu ace de cap.* **2** (*entom.; la albine, viespi*) ‹pop.› bold[2]. *Acul albinei i-a pătruns adânc în mână.* **3** (*şi, art.,* ***acul ceasului, acul ceasornicului***) minutar, ‹reg.› cazaică, cazancă. *Prin cădere, ceasului i s-a rupt acul.* **4** (*tehn.; şi* ***ac feroviar***) macaz, ‹reg.› schimbător, valtău. *Tramvaiul a oprit la ac.* **5** (*tehn.*) ***ac de reglare*** = ***ac obturator*** = cui poantou, poantou. *Acul obturator reglează accesul combustibilului în carburatorul unui autovehicul.* **6** (*iht.*) ***ac-de-mare*** = *Syngnathus rubescens*; ‹reg.› peştele-ac (v. *peşte*). **7** (*art.; bot.; reg.*) ***acul-pământului*** v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **II** fig. (*la pl.* ***ace***) **1** (*med.*) împunsătură, înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹fig.› fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte ace în piept când oboseşte.* **2** butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› aşchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, muşcătură[1], pişcătură, râs[2], săgeată, suliță, şfichi, şfichiuitură, țep, țepuşă. *Acele pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

acadeá s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

académic, -ă adj. **1** (*despre atitudini ale oamenilor, despre stil etc.*) distins, elevat, sobru, solemn. *S-a remarcat prin stilul academic al intervenției sale.* **2** (*despre ambianță, mediu etc.*) convențional, solemn, ‹fig.› rece. *În aulă era o atmosferă academică.* **3** (*despre proiecte, programe de studiu etc.*) universitar. *Programa academică prevede trei ani de studiu.* **4** (*rar; despre oameni*) v. Distins. Sobru. Solemn.

academíe s.f. **1** (*milit., pedag.*) ***academie militară*** = ‹înv.› şcoală de război. *A absolvit academia militară.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniță.

acajú s.m. invar., adj. invar. **1** s.m. invar. (*bot.*) *Swietenia mahagoni*; mahon. **2** adj. invar. maro-roşcat. *Paltonul ei este din stofă acaju.*

acalazíe s.f. (*med.*) cardiospasm. *Acalazia este o anomalie de funcționare a sfincterului.*

acaléfe s.f. pl. (*zool.*) scifozoare. *Meduza-fără-văl face parte din clasa acalefelor.*

acalmíe s.f. calm[2], liniște, pace, serenitate, tăcere, ‹livr.› chietudine, ‹înv. şi pop.› lin[2], ‹înv. şi reg.› paos, ‹înv.› liniştire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *S-a grăbit spre casă, remarcând acalmia dinaintea furtunii.*

acántă s.f. (*bot.*) *Acanthus longifolius*; talpa-ursului (v. *talpă*), ‹reg.› brânca-ursului (v. *brâncă*[1]), matrună, pălămidă[1], spinul-tălpii-ursului (v. *spin*).

acantifér, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acantofor. *Plantele acantifere au ghimpi.*

acantít s.n. (*mineral.*) argentit, argirit, argiroză. *Acantitul este o sulfură naturală de argint.*

acantofór, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acantifer.

acapará vb. I. tr. **I** ‹fig.› a monopoliza. *A acaparat atenția auditoriului folosind dialogul.* **II** fig. **1** (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a captiva, a încătuşa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o acaparează cu totul.* **2** (*compl. indică timpul pe care îl are cineva la dispoziție sau care este alocat pentru realizarea unei acțiuni*) a lua. *Lucrul la noua carte îi acaparează tot timpul.*

acaparánt, -ă adj. acaparator, ‹fig.› monopolizator. *Calculatorul devine cu timpul o pasiune acaparantă pentru cei mai mulți.*

acaparáre s.f. ‹fig.› monopolizare. *A încercat acapararea atenției auditoriului folosind dialogul.*
acaparatór, -oáre adj. acaparant, ‹fig.› monopolizator.
acár s.m., s.n. **1** s.m. (*ferov.*) macagiu. *Acarii verifică macazurile.* **2** s.n. ‹pop.› acăriță[1], ‹reg.› acarniță, undrelar. *În acar se păstrează acele de cusut.*
acarcé pron. nehot. (*înv. și reg.*) v. Orice.
acarét s.n. **1** (*constr.*) atenansă, dependință, ‹înv. și reg.› namestie, olat, sălaș, ‹reg.› dam[2], hei[2], hleamp, ilet, ipulet, leau, măietoare, oleab, sălaș, tacâmuri (v. *tacâm*), talanturi (v. *talant*[2]), ‹înv.› bina. *Conacul are un acaret în care este spălătoria.* **2** fig. (*la pl.* ***acareturi***; *fam.*) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*).
acarinátă s.f. (*ornit.*) ratită. *Cazuarul și struțul fac parte din grupul acarinatelor.*
acárniță s.f. (*reg.*) v. Acar.
acariobiónt, -ă adj. (*biol.; despre celule*) acariot. *Celulele acariobionte sunt lipsite de nucleu.*
acariót, -ă adj. (*biol.; despre celule*) acariobiont.
acarióză s.f. (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări*) râie, scabie, ‹reg.› parhal, parhă, rapăn[1], râială, scărpinează, zgaibă. *Acarioza este o boală contagioasă.*
acarofíl, -ă adj. (*biol.; despre ființe*) acarofitic. *Ființele acarofile trăiesc în simbioză cu acarienii.*
acarofític, -ă adj. (*biol.; despre ființe*) acarofil.
acarpotróp, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acarpotropic. *Plantele acarpotrope nu au mișcări de curbare pentru diseminarea semințelor.*
acarpotrópic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acarpotrop.
acatíst s.n. (*bis.*) acatistier. *Acatistele conțin imnuri în cinstea lui Iisus Hristos, a Fecioarei Maria, a unor sfinți sau a unor evenimente religioase.*
acatistiér s.n. (*bis.*) acatist.
acáț s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).
acáție-boierească s.f. (*bot.; reg.*) v. Salcâm-japonez (*Sophora japonica*).
acăríță[1] s.f. (*pop.*) v. Acar.
acăríță[2] s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Căpușă (*Ixodes ricinus*). **2** v. Căpușă (*Melophagus ovinus*).
acăstău s.n. (*reg.*) v. Spânzurătoare.
acătării adj. invar., adv. I adj. invar. **1** (*pop.*) v. Adecvat. Bun. Indicat. Nimerit. Potrivit. Propriu. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos. **3** (*înv.; despre posturi, ranguri*) v. Important. Înalt. Însemnat. Mare[1]. **4** (*înv.; antepus subst. determ.*) v. Asemenea. Așa. Atare. **II** adv. (*modal; pop.*) v. Bine. Corect. Frumos. Just.
acățár s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).
acățéle s.f. pl. (*bot.; la plantele agățătoare; reg.*) v. Cârcel.
accéde vb. III. intr. **I** (*pred.*) **1** (*despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la", „în", „până la", „până în"*) a ajunge, a sosi, a veni, ‹înv.› a deștinde, a merge, ‹grec.; înv.› a chetandisi, a proftaxi. *Excursioniștii acced la destinație după un drum obositor. Nava accede în port cu o mică întârziere.* **2** (*despre oameni sau despre colectivități; cu determ. introduse prin prep. „la"*) a adera, a se ralia, ‹fig.› a subscrie. *Accede fără rezervă la părerea colectivului.* **II** (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; livr.; despre oameni*) v. Ajunge. Deveni.
accelerá vb. I. tr. **1** tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a activiza, a grăbi, a iuți, a precipita, a urgenta, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au accelerat dezvoltarea economică.* **2** intr. (*despre șoferi*) ‹fam.› a călca. *Accelerează și intră în depășire.*
acceleránt, -ă adj. (*rar*) v. Accelerator.
accelerăre s.f. accelerație, grăbire, iuțire, urgentare, zorire, ‹înv.› urgare. *Se impune accelerarea mersului pentru a nu se înnopta pe drum.*
accelerát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre procese, fenomene etc.*) grăbit, iuțit, pripit[2], rapid, zorit[2]. *Căldura excesivă determină o coacere accelerată a fructelor și a legumelor.* **2** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) afrettando.
acceleratór, -oăre adj. ‹rar› accelerant. *Dispozitivul accelerator al instalației s-a defectat.*
accelerație s.f. **1** accelerare, grăbire, iuțire, urgentare, zorire, ‹înv.› urgare. **2** (*tehn.*) ***accelerație negativă*** = decelerație. *Accelerația negativă este raportată la unitatea de timp.*
accelerométru s.n. (*tehn.*) indicator de accelerație. *Accelerometrul măsoară accelerația vehiculelor.*
accént s.n. **I 1** (*fon.*) ‹înv.› lovire, lovitoare (v. *lovitor*), ton[2]. *Cuvântul are accentul pe silaba a doua.* **2** (*filol.*) ***accent ascuțit*** = ‹înv.› oxie. *Accentul ascuțit este pus deasupra unei vocale.* **3** (*muz.*) battuta. **4** intonație, ton[2], ‹fig.› notă, nuanță. *Avea în glas un accent plin de îngrijorare.* **II** fig. importanță, însemnătate, pondere, relevanță, valoare, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *Argumentele științifice au avut un accent deosebit în cadrul dezbaterilor.*
accentuá vb. I. **I 1** tr. a evidenția, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a accentuat importanța proiectului.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a arăta, a contura, a evidenția, a marca, a mula, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi accentuează talia fină.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „asupra"*) a insista, a stărui, ‹fig.› a apăsa, a se opri, a pedala. *Accentuează asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.* **4** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întârâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se accentuează.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹fig.› a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, a (se) înteți, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se accentuează pe zi ce trece. Singurătatea accentuează depresia.*
accentuáre s.f. **I 1** arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. *Vorbitorul s-a limitat la accentuarea importanței proiectului.* **2** (*fon.*) accentuație, ‹înv.› lovire. *Accentuarea se face pe penultima silabă.* **3** acutizare, amplificare, creștere, intensificare, întărire, înteițire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Accentuarea forței vijeliei a fost devastatoare.* **II** fig. acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, înteițire, mărire, sporire, ‹fig.› adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza accentuării disensiunilor dintre ei.*
accentuát, -á adj. **I 1** (*fon.; despre vocale, silabe, cuvinte etc.*) tonic. *Flexiunea verbală se caracterizează prin opoziția între radicale accentuate și neaccentuate.* **2** evident, pronunțat, reliefat, vizibil, ‹fig.› îngroșat, marcat[2]. *Vorbește cu o accentuată pronunție ardelenească.* **3** evidențiat, întărit, potențat, reliefat, subliniat[2], ‹fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă accentuată de lirism.* **4** proeminent, pronunțat, puternic. *Are bărbia accentuată.* **II** fig. (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, înteițit, mărit[3], sporit, ‹fig.› ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor accentuate dintre ei.*
accentuatív, -ă adj. (*despre ritm, intonație etc.*) tonic. *În frazare se observă creșterea ritmului accentuativ.*
accentuáție s.f. **1** (*fon.*) accentuare, ‹înv.› lovire. **2** (*rar*) v. Accentuare. Arătare. Evidențiere. Întărire. Marcare. Potențare. Punctare. Relevare. Relevație. Reliefare. Subliniere.
accépe vb. III. tr. (*livr.; compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera.
accépt s.n. **I 1** acceptare, admitere, aprobare, consimțire, încuviințare, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobație, aprobăluire. **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere", „a da"*) adeziune, aprobare, consimțământ. *Și-a dat acceptul pentru a participa la manifestările împotriva încălcării drepturilor omului.* **II** (*concr.; fin.*) cambie, poliță[2], trată, ‹reg.› valtău, ‹înv.› obligă, sinet, ‹german.; înv.› vecsel. *Acceptul trebuie plătit la scadență.*
acceptá vb. I. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv.

și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a acceptat să se amâne examenul.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot accepta comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **3** (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a admite, a adopta, a împărtăși, a-și însuși[1], a prelua, a primi, a recunoaște, ‹fig.› a îmbrățișa. *Oamenii de știință i-au acceptat teoria privind transhumanța.* **4** (*compl. indică oameni*) a admite, a include, a primi. *În cele din urmă, a fost acceptat în cercul nostru de prieteni.* **5** (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) a suferi, a suporta, ‹fig.› a înghiți, a mistui, ‹fig.; înv.› a honipsi. *Nu poate accepta oamenii vulgari.* **6** (*compl. indică situații, stări etc.*) a admite, a consimți, a se învoi, a primi, a vrea. *După o prietenie îndelungată, a acceptat să-i devină soție.* **7** (*compl. indică mărfuri, produse*) a admite, a agrea, a primi. *Produsele au fost acceptate la export.* **8** a admite, a mărturisi, a recunoaște. *Nu-i convine, dar acceptă că argumentele lui sunt convingătoare.* **9** a conveni, a se învoi, ‹înv.› a pristăni. *Au acceptat să înceapă o afacere.* **10** (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a agrea. *Președintele nu-l acceptă pe diplomatul propus de premier.* **11** (*fin.; compl. indică cecuri, oferte*) a onora, a primi, a recunoaște.

acceptábil, -á adj. **1** admisibil, convenabil, mulțumitor, satisfăcător, ‹fam.› pasabil. *A găsit argumente acceptabile pentru demararea proiectului.* **2** (*despre situații, stări etc.*) admisibil, bunicel, bunicică, convenabil, suportabil, tolerabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil, suferit. *Inflația a fost acceptabilă.* **3** (*despre situații, stări etc.*) decent, onorabil. *Trăiește în condiții de viață acceptabile.* **4** (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) admisibil, bun, credibil, plauzibil, probabil, verosimil. *Are o scuză acceptabilă pentru ceea ce a făcut.* **5** (*despre prețuri*) accesibil, confortabil, convenabil, moderat, modic, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț acceptabil.* **6** (*despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) suportabil, tolerabil, ‹livr.› tenabil, ‹înv. și pop.› ușor[2], ‹înv.› suferibil, suferit. *Gelozia ei nu este acceptabilă. Durerea a devenit acceptabilă. Iarna aceasta a fost acceptabilă.*

acceptánță s.f. (*lingv.; rar*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare.

acceptáre s.f. **1** accept, admitere, aprobare, consimțire, încuviințare, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobație, aprobăluire. *Acceptarea de către profesor a amânării examenului i-a mulțumit pe studenți.* **2** admitere, includere, primire. *Acceptarea lui în cercul nostru de prieteni a fost benefică pentru el.* **3** admitere, adoptare, recunoaștere. *Acceptarea teoriei lui în lumea științifică i-a adus un titlu academic.* **4** agreare. *Acceptarea diplomatului de către președinte a întârziat câteva zile.*

acceptát, -ă adj. **1** (*despre cereri, referate etc.*) admis, aprobat[2], ‹înv.› aprobăluit. *Cererea acceptată urmează să fie semnată și de director.* **2** (*despre candidați, concurenți etc.*) admis, primit, reușit. *Concurenții acceptați așteptau în fața decanatului.* **3** (*despre teorii, concepții, opinii etc.*) admis, recunoscut, ‹rar› acreditat, ‹înv.› recept. *Teoria acceptată a fost pusă în practică imediat.* **4** admis, îngăduit, permis[2], ‹înv.› dezlegat[2], volnicit. *În diabet există anumite alimente acceptate și altele interzise.*

accépție s.f. (*lingv.*) conotație, conținut, înțeles[1], semnificație, sens, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare, însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit în accepție figurată.*

accés s.n. **1** intrare, ‹înv.› intrat. *Accesul în teatru se face prin bolta centrală.* **2** (*med., med. vet.*) atac, criză, puseu, ‹pop.› toană[1], ‹înv.› lovire, lovitură, paroxism. *Și-a oprit discursul din cauza unui acces de tuse.* **3** bufeu, răbufneală, răbufnire, ‹rar› răbufnitură, ‹fig.› izbucnire. *Are un acces de furie.*

accesá vb. I. tr. (*inform.; compl. indică baze de date, programe etc.*) a intra, a pătrunde. *A reușit să acceseze informațiile de pe hard.*

accesíbil, -ă adj. **I 1** (*despre locuri, drumuri etc.*) abordabil, practicabil, ‹înv. și pop.› lesnicios, ‹fam.› ușor[2], ‹înv.› apropiabil. *Drumul spre cabană este accesibil.* **2** (*despre ținuturi, coaste etc.*) abordabil, acostabil, ‹înv.› apropiabil. *Vaporul a acostat ușor pentru că țărmul este accesibil.* **3** (*despre prețuri*) acceptabil, confortabil, convenabil, moderat, modic, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț accesibil.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹fig.› abordabil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic. *Îi plac oamenii accesibili, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.* **2** (*despre enunțuri, texte etc.*) inteligibil, ‹fig.› abordabil. *Frazarea este ușor accesibilă.* **3** (*despre noțiuni, cunoștințe, cursuri, tratate etc.*) elementar, simplu, ușor[2]. *Cursul de folcloristică este accesibil.* **4** ‹fig.› abordabil. *Cultura este accesibilă celor interesați.*

accesóriu, -ie adj. **1** anex, secundar, subsidiar. *Are o eșarfă de mătase ca element auxiliar la rochie.* **2** insignifiant, neglijabil, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare importanță, întrucât era o problemă accesorie.*

accidént s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*geomorf.*) denivelare, denivelație, neregularitate. *În zona de deal sunt numeroase accidente de teren.* **2** hazard, neprevăzut. *Judecătorul a stabilit că omorul nu a fost premeditat, ci a fost rezultatul unui accident.* **3** ***accident de circulație*** = eveniment rutier. *Și-au pierdut viața într-un grav accident de circulație.* **II** s.m. (*muz.*) alterație. *Accidenții sunt: diezul, bemolul și becarul.*

accidentá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

accidentál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) aleatoric, aleatoriu, incidental, întâmplător, ocazional, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend accidental pe care îl regretă.* **2** neesențial, secundar. *În caracterizarea făcută a scos în evidență numai aspectele accidentale ale evenimentului.* **II** adv. (*modal*) incidental, ocazional, sporadic. *Cei doi s-au mai văzut doar accidental.*

accidentát, -ă adj. **1** (*despre sol, forme de relief etc.*) denivelat, învălurat, neregulat, ‹înv. și reg.› săpat[2]. *Nu se poate ajunge la mănăstire din cauza drumului accidentat.* **2** (*despre oameni*) ‹fam.; glum.› avariat. *Persoana accidentată a fost dusă la spital.* **3** fig. (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹fig.› neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață accidentată.* **4** (*arg.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

acedíe s.f. **1** (*psih.*) breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de acedie în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.* **2** (*livr.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

acefalobrahíe s.f. (*med.*) abrahiocefalie, acefalochirie. *Acefalobrahia este absența congenitală a brațelor și a capului fătului.*

acefalochiríe s.f. (*med.*) abrahiocefalie, acefalobrahie.

acél, aceá adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.*) **1** (*și în formele* ***acela****, aceea când este postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este mai depărtat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) ‹pop. și fam.› ăla, cel, cela. *Acel tânăr este un eminent student. Tânărul acela a obținut brevet de inventator.* **2** (*la f.; relig. creștină; rar*) ***aceea lume*** v. Altă lume (v. *alt*). Cealaltă lume (v. *celălalt*). Lumea cea de apoi (v. *lume*). Lumea cea luminată (v. *lume*). Lumea cealaltă (v. *lume*). Lumea de apoi (v. *lume*). Lumea de dincolo (v. *lume*). Lumea dreptilor (v. *lume*). Lumea luminată (v. *lume*). Lumea moartă (v. *lume*). Lumea spiritelor (v. *lume*). Lumea viitoare (v. *lume*). Viața cealaltă (v. *viață*). Viața de apoi (v. *viață*). Viața viitoare (v. *viață*). Vremea de apoi (v. *vreme*).

acéla, acéea pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând depărtarea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) ‹pop. și fam.› ăla, cela. *Ce munte este acela? Aceea de acolo este colega ei.*

acélaşi, acéeaşi adj. pron. dem. **1** identic. *A luat la examen aceeaşi notă ca mine.* **2** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) consecvent, constant, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit. *Era evidentă silința lui de a fi drept, nepărtinitor, același față de toți.* **3** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) consecvent, constant, egal, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este același în respectarea angajamentelor făcute.*

acerá vb. I. tr. (*înv. şi reg.*) **1** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **2** (*compl. indică oameni*) v. Aştepta.

áceră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare. Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*).

acérb, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) **1** îndârjit, înverşunat, necruțător, ‹fig.› aspru. *Romanul a fost supus unei critici acerbe.* **2** acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii acerbe.*

acervúl s.m. (*anat.*) nisip cerebral. *Acervulul este o materie formată din carbonat de calciu, prezentă la nivelul corpului pineal.*

acést, aceástă adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.; şi în formele **acesta, aceasta** când este postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) ‹pop.› ăst, ‹înv. şi reg.› cest[3], ‹reg.› aiest, iest, ist. *Acest domn este directorul liceului. Elevul acesta a câştigat olimpiada pe țară la matematică.*

acésta, aceásta pron. dem. (*înlocuieşte numele unei ființe sau al unui lucru, indicând apropierea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) ‹pop. şi fam.› ăsta, ‹înv. şi reg.› cesta, ‹reg.› aiesta, ista. *Acesta de aici este bagajul meu. Aceasta este flica mea.*

acetábul s.n. (*anat.*) cavitate cotiloidă, cotil. *În acetabul se articulează capul femurului.*

acetaldehídă s.f. (*chim.*) aldehidă acetică, etanal. *Acetaldehida se găseşte în cafea şi în fructele coapte.*

acetaminofén s.n. (*farm.*) paracetamol. *Acetaminofenul are acțiune analgezică şi efect antipiretic.*

acetanilídă s.f. (*chim.*) fenilacetamidă.

acetát s.m. (*chim.*) **1** ***acetat de celuloză*** = acetilceluloză, acetoceluloză, celon. *Acetatul de celuloză este un ester acetic al celulozei, sub formă de masă plastică.* **2** ***acetat de polivinil*** = poliacetat de vinil. *Acetatul de polivinil este folosit, în special, la fabricarea lacurilor şi a vopselelor.* **3** ***acetat de plumb*** = zahăr al lui Saturn, zahăr de plumb. *Acetatul de plumb este folosit în vopsitorie, imprimerie şi în medicină.*

acetilcelulóză s.f. (*chim.*) acetat de celuloză, acetoceluloză, celon.

acetilénă s.f. (*chim.*) alchină, etină, hidrocarbură acetilenică. *Acetilena este un gaz incolor, inflamabil, cu diverse folosiri.*

acetilúră de calciu s.f. (*chim.*) carbid, carbură de calciu. *Acetilura de calciu este de culoare cenuşie.*

acetimétru s.n. (*tehn.*) acetometru. *Cu ajutorul acetimetrului se măsoară tăria oțelului.*

acetoarsenít de cupru s.n. (*chim.*) verde-de-Paris. *Acetoarsenitul de cupru este utilizat ca insecticid.*

acetocelulóză s.f. (*chim.*) acetat de celuloză, acetilceluloză, celon.

acetométru s.n. (*tehn.*) acetimetru.

acetónă s.f. (*chim.*) dimetilcetonă, propanonă. *Acetona se foloseşte ca solvent în industria lacurilor şi a vopselelor.*

acetonemíe s.f. (*med.*) cetonurie. *Acetonemia este prezența unei concentrații mari de acetonă în sânge.*

acetonitríl s.n. (*chim.*) cianometan, nitril acetic. *Acetonitrilul este materia primă în fabricarea vitaminei B_1.*

acetós, -oásă adj. (*rar; despre băuturi sau alimente lichide*) v. Acrit. Acru. Înăcrit. Oțetit.

acheróntic, -ă adj. (*rar*) v. Subpământean. Subteran.

achilíe gástrică s.f. (*med.*) aclorhidrie, anaclorhidrie. *Achilia gastrică este absența acidului clorhidric din sucul gastric.*

achitá vb. I. **1** tr. (*compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) a lichida, a onora, a plăti, ‹înv. şi pop.› a număra[1], ‹pop. şi fam.› a împlini, ‹înv. şi reg.› a plini, a umple, ‹înv.› a libera, a răfui, a răspunde, a solda, ‹grec.; înv.› a exoflisi[1]. *Şi-a vândut bijuteriile pentru a-şi achita datoriile.* **2** tr. (*compl. indică sume de bani*) a depune, a plăti, a vărsa, ‹înv.› a slobozi. *A achitat la bancă rata pentru casă.* **3** tr. (*jur.; compl. indică inculpați*) ‹înv.› a slobozi. *Tribunalul l-a achitat după un proces lung.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a scăpa, ‹fam.› a se plăti. *S-a achitat onorabil de obligația morală pe care o avea față de bunici.* **5** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

achitáre s.f. **1** lichidare, onorare, plată, plătire, ‹rar› liberare, plătit[1], ‹înv. şi pop.› răfuială, ‹înv.› exoflisire[1], răfuire, răspundere, umplere, ‹grec.; înv.› exoflisis, ‹ieşit din uz› liberație. *Achitarea ratei la bancă se face la sfârşitul fiecărei luni.* **2** depunere, plată, vărsare, ‹rar› plătit[1]. *Achitarea amenzii s-a făcut pe loc.* **3** (*arg.*) v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere.

achitát, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2].

achíu[1] s.m. (*bot.; înv.*) v. Țelină[1]. Țelină-de-grădină (v. *țelină*[1]) (*Apium graveolens*).

achíu[2] s.n. (*la jocul de biliard*) tac[2]. *Achiul este un baston special de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele.*

achizitór s.m. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) colector, ‹înv.› strângător. *Achizitor de fier vechi.* **2** (*arg.*) v. Hoț. Pungaş.

achizíție s.f. achiziționare, cumpărare, cumpărat[1], dobândire, luare, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. şi pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare.

achiziționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a cumpăra, a dobândi, a lua, a obține, a procura, ‹înv. şi pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *A achiționat un teren la un preț convenabil.* **2** (*compl. indică obiecte de valoare, lucruri, cărți etc.*) a obține, a procura. *După îndelungi căutări, a achiționat albumul dorit.* **3** (*fam.; compl. obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

achiziționáre s.f. achiziție, cumpărare, cumpărat[1], dobândire, luare, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. şi pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După achiționarea unui teren, a primit aprobare de construcție.*

achiziționát, -ă adj. (*despre produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) cumpărat[2], dobândit, procurat, ‹înv. şi pop.› târguit. *Terenul achiționat este foarte productiv.*

acíaşi adv. (*temporal; înv.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

acíclic, -ă adj. aperiodic. *Curenții marini sunt aciclici.*

aciculár, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) aciculat, aciculiform. *Bradul are frunzele aciculare.*

aciculát, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) acicular, aciculiform.

aciculifórm, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) acicular, aciculat.

acíd, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** (*chim.*) ‹înv.› înăcrime. *Acizii înroşesc hârtia albastră de turnesol.* **2** (*biochim., chim., farm.*) ***acid acetic*** = acid etanoic; ***acid acetilsalicilic*** = aspirină. *Acidul acetilsalicilic are un efect febrifug, antiinflamator şi calmant;* ***acid aminat*** = aminoacid. *Acidul aminat constituie un component de bază al proteinelor;* ***acid aminoacetic*** = glicocol, glicină[1]. *Acidul aminoacetic este folosit ca medicament în distrofia musculară şi în paralizia infantilă;* ***acid aminobenzoic*** = acid antranilic; ***acid antimonic*** = acid hexahidroantimonic; ***acid antranilic*** = acid aminobenzoic; ***acid ascorbic*** = citrină, vitamina antiscorbutică (v. *vitamină*), vitamina C (v. *vitamină*). *Acidul ascorbic este prezent în foarte multe fructe şi legume, fiind necesar pentru funcționarea optimă a numeroase enzime;* ***acid azotic*** = ***acid nitric*** = ‹pop.› apă tare, ‹reg.› apă vie, ‹înv.› chezap; ***acid azotos*** = acid nitros; ***acid barbituric*** = fenobarbital, luminal, maloniluree. *Acidul barbituric are acțiune hipnotică şi este prescris mai ales în epilepsie;* ***acid carbolic*** = ***acid fenic*** = fenol, ‹înv.› aţifelnic, carbol; ***acid carbonic*** = ‹impr.› bioxid de carbon, dioxid

de carbon; ***acid cianhidric*** = acid prusic; ***acid citric*** = ***acid tartric*** = sare de lămâie, ‹pop.› săricică, săricică de lămâie. *Unele femei acresc ciorba cu acid citric;* ***acid clorhidric*** = ‹înv.› spirt-de-sare; ***acid dietilbarbiturie*** = veronal. *Acidul dietilbarbituric are însuşiri hipnotice şi sedative;* ***acid ditionos*** = acid hidrosulfuros; ***acid etanoic*** = acid acetic; ***acid folic*** = ***acid pteroilglutamic*** = vitamina B_9 (v. *vitamină*), vitamina M (v. *vitamină*). *Acidul folic se găseşte în plantele verzi, în ficat şi în drojdii, fiind un component indispensabil al dietei, lipsa lui ducând la anemie megaloblastică;* ***acid fosforic*** = acid ortofosforic; ***acid glutamic*** = glutacid. *Acidul glutamic se găseşte în melasa din sfeclă, în muşchi, în ţesuturi organice şi este folosit în medicină ca tonic al sistemului nervos central;* ***acid hexahidroantimonic*** = acid antimonic; ***acid hidrosulfuros*** = acid ditionos; ***acid nalidixic*** = negram. *Acidul nalidixic se prescrie în tratamentul infecţiilor tractului digestiv şi ale celui urinar;* ***acid nicotinic*** = niacină, nicotinamidă, vitamina PP (v. *vitamină*). *Acidul nicotinic este prezent în drojdia de bere, în germenii şi în învelişul boabelor de cereale, în carnea proaspătă, având un rol important în respiraţia celulară;* ***acid nitros*** = acid azotos; ***acid nucleic*** = acid nucleinic; ***acid nucleinic*** = acid nucleic. *Acidul nucleinic este deţinător de informaţie genetică şi are rol în sinteza dirijată a proteinelor în organismele vii;* ***acid ortofosforic*** = acid fosforic; ***acid ortosilicic*** = acid silicic; ***acid paraaminobenzoic*** = biotină, vitamina B_8 (v. *vitamină*), vitamina H_1 (v. *vitamină*). *Acidul paraaminobenzoic se găseşte în special în gălbenuşul de ou şi în bacteriile intestinale saprofite;* ***acid paraaminosalicilic*** = pas[4]. *Acidul paraaminosalicilic este un antibiotic folosit în tratamentul tuberculozei;* ***acid picric*** = trinitrofenol. *Acidul picric este un nitroderivat al fenolului, care, topit, constituie melinita şi este folosit în tratamentul arsurilor, la identificarea alcaloizilor etc.;* ***acid pirogalic*** = pirogalol. *Acidul pirogalic este folosit ca antiseptic în medicină, ca revelator în tehnica fotografică etc.;* ***acid prusic*** = acid cianhidric; ***acid rodanhidric*** = acid sulfocianhidric, acid sulfocianic, acid tiocianic; ***acid sulfocianic*** = acid rodanhidric, acid sulfocianhidric, acid tiocianic; ***acid silicic*** = acid ortosilicic; ***acid sulfhidric*** = hidrogen sulfurat, ‹înv.› hidrogen puciosit; ***acid sulfocianhidric*** = acid rodanhidric, acid tiocianic; ***acid sulfuric*** = vitriol, ‹înv.› acrime de vitriol, acrime sulfurică, spirt de pucioasă, ulei de vitriol (v. *ulei*[1]), unt de vitriol. *Acidul sulfuric dizolvă substanţele organice;* ***acid sulfuric fumans*** = oleum. *Acidul sulfuric fumans este folosit ca explozibil, în industria coloranţilor etc.;* ***acid tanic*** = tanin. *Acidul tanic este extras mai ales din scoarţa de stejar, fiind utilizat la tăbăcirea pieilor şi la fabricarea cernelurilor negre;* ***acid tiocianic*** = acid rodanhidric, acid sulfocianhidric, acid sulfocianic. *Acidul tiocianic poate fi condensat cu aer lichid, formând cristale.* **II** adj. **1** (*mai ales despre vinuri*) aspru, înăsprit, înţepător, pişcăcios, pişcător, ‹reg.› pişcav, pişcos, ţaparâş, ‹înv.› stifos. *Au comandat chelnerului un vin acid.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, muşcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii acide.*

acidităte s.f. (*rar*) v. Acrire. Înăcrire.

acidizáre s.f. (*chim.*) acidulare. *Acidizarea este adăugarea unei cantităţi de acid într-o substanţă.*

acidofíl, -ă adj., s.n. **1** adj. (*biol.; despre substanţe, ţesuturi, organisme*) oxifil. *Organismele acidofile au afinitate pentru un mediu acid.* **2** s.n. (*hist.*) eozinofil. *Acidofilul este o leucocită sensibilă la coloranţii acizi.*

acidofilíe s.f. (*biol.*) oxifilie. *Acidofilia este afinitatea unor substanţe, ţesuturi sau organisme pentru un mediu acid.*

acidól s.n. (*farm.*) betacid.

acidulă vb. I. refl. (*despre vin*) a se înăspri.

acidulăre s.f. (*chim.*) acidizare.

acílea adv. (*local; indică plasarea în spaţiu; reg.*) v. Aici.

acinifórm, -á adj. (*anat.; despre glande*) acinos. *Glandele aciniforme au aspectul unor boabe de strugure.*

acinós, -oásă adj. (*anat.; despre glande*) aciniform.

acintúş s.m. (*bot.; reg.*) v. Zambilă. Zambilă-de-grădină (*Hyacinthus orientalis*).

acioálă s.f. (*reg.*) **1** v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuinţă. Sălaş. **2** (*constr.*) v. Şopron.

aciolá vb. I. refl. (*reg.; despre fiinţe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploşi.

acipensericultúră s.f. (*piscic.*) sturionicultură. *Acipensericultura este o ramură a pisciculturii care se ocupă cu cultura sturionilor.*

acipenseríd s.m. (*iht.*) ganoid, sturion. *Nisetrul face parte din familia acipenseridelor.*

aciuá vb. I. **1** refl. (*despre fiinţe venite din altă parte*) a se adăposti, a se cuibări, a se oploşi, ‹rar› a se rătăci, ‹pop.› a se pripăşi, ‹înv. şi reg.› a se lipi, a se pune, a se stăvi, ‹reg.› a se aciola, a se agesti, a se închiorchioşa, a se oleji, ‹înv.› a se ocroti, a se sprijini. *Nomazii s-au aciuat lângă sat. În gospodăria lor s-a aciuat un câine străin.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a adăposti, a culca, a găzdui, a primi, a ţine, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. şi fam.› a oploşi, ‹pop.› a pripăşi, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălăşi, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălăşui. *L-a aciuat pentru o noapte în casa lui.* **3** refl. (*despre fiinţe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se adăposti, ‹pop.› a se sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a se pune, ‹reg.› a se scuti. *S-a aciuat de ploaie sub o boltă.* **4** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Odihni. Repauza.

aciuáre s.f. **1** adăpostire, cuibărire, oploşire, ‹pop.› pripăşire. *Nomazii şi-au găsit aciuare lângă sat.* **2** adăpostire, găzduire, primire, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› pripăşire, sălăşluire, ‹reg.› încortelare, ‹înv.› hălăduinţă, hălăduire. *Aciuarea drumeţilor în chiliile mănăstirii a fost un semn de bunăvoinţă din partea stareţului.*

aciuáş s.n. (*reg.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuinţă. Sălaş.

aciuát, -á adj. (*despre fiinţe*) adăpostit, cuibărit, oploşit, ‹pop.› pripăşit, sălăşluit. *Puii stăteau sub aripile cloştii aciuate sub scară.*

aclamá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a ovaţiona. *Lumea îl aclamă după spectacol.*

aclamáţii s.f. pl. osanale (v. *osana*), ovaţii, urale (v. *ura*[1]), ‹rar› aclamări, vivat. *Lumea l-a primit cu aclamaţii.*

aclamări s.f. pl. (*rar*) v. Aclamaţii. Osanale (v. *osana*). Ovaţii. Urale (v. *ura*[1]).

aclimatá vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) v. Aclimatiza. Acomoda. Adapta. Deprinde. Naturaliza. Obişnui.

aclimatáre s.f. (*rar*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obişnuire.

aclimatáţie s.f. (*înv.*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obişnuire.

aclimatizá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) a (se) acomoda, a (se) adapta, a (se) deprinde, a (se) naturaliza, a (se) obişnui, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au aclimatizat perfect în zona temperată. Palmierii au fost aclimatizaţi şi în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **2** fig. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a (se) acomoda, a (se) adapta, a se deda, a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăţa, a (se) obişnui, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au aclimatizat uşor la noile condiţii sociale.*

aclimatizáre s.f. **1** acomodare, adaptare, deprindere, naturalizare, obişnuire, ‹rar› aclimatare, aclimatizaţie, acutunanţă, ‹înv. şi reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimataţie, acomodaţie, naturalizaţie. *Aclimatizarea unor animale polare în zona temperată a fost un succes.* **2** fig. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) acomodare, adaptare, dedare, deprindere, familiarizare, învăţare, obişnuire. *Perioada de aclimatizare la noile condiţii sociale a fost destul de scurtă.*

aclimatizát, -á adj. **1** (*despre organisme animale sau vegetale*) acomodat, adaptat, deprins, obişnuit. *Palmierii aclimatizaţi se dezvoltă normal în noile condiţii create.* **2** fig. (*despre oameni*) acomodat, adaptat, deprins, familiarizat, învăţat[2], obişnuit. *Un elev aclimatizat într-un nou colectiv va avea rezultate bune la învăţătură.*

aclimatizáţie s.f. (*rar*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obişnuire.

aclorhidríe s.f. (*med.*) achilie gastrică, anaclorhidrie. *Aclorhidria este absenţa acidului clorhidric din sucul gastric.*

acloropsíe s.f. (*med.*) deuteranopie. *Bolnavul care suferă de acloropsie nu percepe culoarea verde.*

acmée s.f. (*livr.; adesea constr. cu vb. „a fi", „a ajunge"*) v. Apogeu.
acnée rozacee s.f. (*med.*) cuperoză. *Acneea rozacee apare la oamenii în vârstă, în jurul nasului și pe pometii obrajilor.*
acoládă s.f. **1** ‹rar› arc. *Formulele sunt legate printr-o acoladă.* **2** fig. (*fam.*) v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Încleștare. Înlănțuire. Strângere.
acoláre s.f. (*rar*) v. Legare. Legat[2]. Strângere. Strâns[1].
acolát, -ă adj. (*rar; despre ființe, părți ale corpului lor, despre plante etc.*) v. Încârligat. Încolăcit. Încovrigat. Înfășurat[2]. Învălătucit. Răsucit[2]. Sucit[2].
acólea adv. (*local*) **1** (*pop.*) v. Alături. Aproape. **2** (*înv. și reg.*) v. Acolo.
acolisí vb. IV. refl. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări. **2** (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) v. Opri. Păstra. Reține. Rezerva. Ține.
acolíst s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
acolisitór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1]. **2** (*med., med. vet.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil.
acolisitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Inoportunitate. Neoportunitate. Nepotrivire. **2** v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Persistență. Statornicie. Stăruință. Tenacitate.
acolít s.m. **1** complice, copărtaș, părtaș, ‹înv.› ajutător, dimpreună-sârguitor, împreună-sârguitor, ‹arg.› aghiotant, deputat, olac, secretar[1], sol[1]. *A săvârșit multe fapte reprobabile alături de acoliții săi.* **2** (*livr.*) v. Discipol.
acólo adv. (*local*) **1** ‹pop.› colo, ‹înv. și reg.› acolea, ‹reg.› aoace. *Ce se vede acolo? Prietena ei este acea tânără care stă acolo, pe o bancă.* **2** (*pop.*) v. Alături. Aproape.
acomodá vb.I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organisme animale sau vegetale*) a (se) aclimatiza, a (se) adapta, a (se) deprinde, a (se) naturaliza, a (se) obișnui, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au acomodat perfect în zona temperată. Palmierii au fost acomodați și în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a (se) adapta, a se deda, a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța, a (se) obișnui, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au acomodat ușor la noile condiții sociale.* **3** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se deprinde, a se împăca, a se obișnui. *S-a acomodat cu noul ritm de lucru.*
acomodábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) adaptabil, ‹rar› adaptativ, adaptiv, ‹fig.› elastic, flexibil, maleabil, mlădios, suplu. *Fiind un om acomodabil, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.*
acomodáre s.f. **1** aclimatizare, adaptare, deprindere, naturalizare, obișnuire, ‹rar› aclimatare, aclimatizație, acutunanță, ‹înv. și reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimatație, acomodație, naturalizație. *Acomodarea unor animale polare în zona temperată a fost un succes.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) adaptare, dedare, deprindere, familiarizare, învățare, obișnuire, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de acomodare la noile condiții sociale a fost destul de scurtă.*
acomodát, -ă adj. **1** (*despre organisme animale sau vegetale*) aclimatizat, adaptat, deprins, obișnuit. *Palmierii acomodați se dezvoltă normal în noile condiții create.* **2** (*despre oameni*) adaptat, deprins, familiarizat, învățat[2], obișnuit, ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev acomodat într-un nou colectiv va avea rezultate bune la învățătură.*
acomodáție s.f. (*înv.*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obișnuire.
acompaniá vb. I. tr. **1** (*muz.*) a secunda, ‹rar› a însoți, ‹poetic› a îngâna. *Compozitorul acompaniază interpreta la pian.* **2** (*compl. indică oameni*) a aduce, a conduce, a duce[2], a însoți, a întovărăși, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își acompaniază musafirii până la poartă.*
acompaniaménț s.n. (*muz.*) acompaniere, ‹pop.› hang, ison, ‹reg.› țiitură. *Soprana cântă cu acompaniament la pian.*
acompaniatór, -oáre s.m., s.f. (*muz.*) ‹rar› secundant. *Acompaniatorul solistei este un adevărat maestru.*
acompaniére s.f. **1** (*muz.*) acompaniament, ‹pop.› hang, ison, ‹reg.› țiitură. **2** conducere, ducere, însoțire, întovărășire, petrecere, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Acompanierea musafirilor s-a făcut până la poartă.*
aconít s.m. (*bot.*) *Aconitum napellus*; omag, ‹reg.› caii-popii (v. *cal*), mărul-lupului (v. *măr*[1]), mierea-ursului (v. *miere*), papucul-doamnei (v. *papuc*), toaie[2].
acónt s.n. arvună, avans, ‹reg.› căpară, felpinz, ‹înv.› pei[2], selem, selemachesă, tronf. *A plătit acont pentru mobilă.*
acontá vb. I. tr. (*compl. indică mărfuri, produse sau munca, serviciile cuiva*) a arvuni, ‹reg.› a căpărî. *A acontat lăutarii pentru nuntă.*
acontáre s.f. arvunire. *Acontarea s-a stabilit la o treime din preț.*
acoperământ s.n. **I 1** (*constr.*) acoperiș, înveliș, învelitoare, ‹înv. și pop.› argea, coperiș, ‹înv. și reg.› pocriș[1], ‹reg.› astrucământ, astrucuș, cerdac, haizaș, strat, ‹înv.› coperământ. *Magazia are un acoperământ de tablă.* **2** (*bis.*) ‹înv. și pop.› pocrov, ‹înv.› pocrovăț, procoviță. *Acoperământul pentru vasele liturgice este din mătase albă.* **3** (*pop.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **4** (*art.; anat.; înv.*) ***acoperământul trupului*** v. Prepuț. **II** fig. (*înv.*) v. Adăpost. Adăpostire. Apărare. Ocrotire. Protecție. Scut. Sprijin.
acoperí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a (se) înfășura, a (se) înveli, ‹înv. și pop.› a (se) coperi, ‹pop.› a (se) învălui, ‹înv. și reg.› a (se) astruca, ‹înv.› a (se) vălui. *Fiind frig peste noapte, s-a acoperit cu plapuma. A acoperit copilul cu un șal.* **2** tr. (*mai ales despre lichide; compl. indică materiale, lucruri etc.*) a cuprinde, ‹reg.› a privești. *Când rufele se pun la muiat, apa trebuie să le acopere.* **3** tr. (*compl. indică obiecte*) a îmbrăca, a înveli, ‹înv. și pop.› a coperi, ‹latin.› a obduce. *Mape de plastic acoperă cărțile.* **4** tr. (*compl. indică orificii, cavități etc.*) a astupa, a închide. *A acoperit fântâna cu un capac.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, elemente de construcție etc.*) a ascunde, a camufla, a masca. *Paravanul acoperă firida.* **6** tr., refl. a (se) încărca, a (se) umple, ‹reg.› a (se) puiezi. *Caisul s-a acoperit de flori. Nuferi albi și galbeni acoperă lacul.* **7** tr. (*fiziol.*) a scălda, a uda, a umple, ‹fig.› a înmuia, a muia. *De emoție, o transpirație abundentă îi acoperă fața.* **8** tr. (*sport; compl. indică distanțe*) a parcurge, a străbate. *Atleta a acoperit distanța într-un timp record.* **9** tr. (*mai ales fig.; compl. indică sunete, voci, melodii etc.*) a înăbuși. *Vorbea cu voce tare pentru a acoperi zgomotul din cameră.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică de obicei trupe militare, polițiști*) a apăra, a ocroti, a proteja. *Cavaleria acoperea infanteria pe flancul drept. În misiune polițiștii au fost acoperiți de trupe speciale.* **2** a echivala. *Veniturile acoperă cheltuielile.* **3** a corespunde, a se potrivi, a răspunde. *Definiția dată acoperă perfect sensul cuvântului.* **4** (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a masca, a tăinui, ‹fig.› a farda, a machia. *Simțea că nu mai putea să-și acopere emoția.* **5** ‹fig.› a îmbrățișa, a împresura, a înfășura, a învălui. *Umbra acoperă dealul. Ceața ne acoperă de peste tot.* **6** (*compl. indică goluri, lipsuri într-un domeniu de activitate, într-o știință etc.*) a completa, a complini, ‹fig.› a umple, ‹fig.; fam.› a astupa. *Lucrarea sa acoperă o lacună în lingvistică.*
acoperíre s.f. **I 1** înfășurare, învelire, învelit[1], ‹pop.› învăluire, ‹înv.› înfășare. *Din cauza frigului, acoperirea cu plapuma se impunea.* **2** îmbrăcare, învelire, învelit[1]. *Acoperirea cărților cu mape de plastic se face pentru protejarea lor.* **3** astupare, închidere. *Acoperirea fântânii cu un capac se impunea.* **4** ascundere, camuflaj, camuflare, mascare. *Firida, prin acoperire cu un paravan, nu se mai vede.* **5** (*înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **II** fig. **1** apărare, ocrotire, protejare. *Cavaleria a asigurat acoperirea infanteriei.* **2** echivalare. *Acoperirea cheltuielilor cu veniturile s-ar putea realiza într-un viitor îndepărtat.* **3** ascundere, mascare, tăinuire, ‹fig.› fardare. *Acoperirea emoției nu a durat mult timp.* **4** (*rar; de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) v. Argument. Îndreptățire.

Justificare. Justificație. Legitimare. Legitimitate. Motiv. Motivare. Motivație. Rațiune. Temei. **5** (*înv.*) v. Scut.

acoperíș s.n. (*constr.*) acoperământ, înveliș, învelitoare, ‹înv. și pop.› argea, coperiș, ‹înv. și reg.› pocriș[1], ‹reg.› astrucământ, astrucuș, cerdac, haizaș, strat, ‹înv.› coperământ. *Magazia are un acoperiș de tablă.*

acoperít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe, obiecte etc.*) înfășurat, învelit[2], ‹pop.› învăluit, ‹înv.› învăscut. *Din cauza căldurii, copilul acoperit s-a dezvelit.* **2** (*despre cărți, caiete etc.*) îmbrăcat[2], învelit. **3** (*despre orificii, cavități etc.*) astupat[2], închis. *Fântâna acoperită nu mai reprezintă un pericol.* **4** (*despre obiecte, elemente de construcție etc.*) ascuns[2], camuflat, mascat. *Are o statuetă de valoare într-o firidă acoperită.* **5** încărcat, plin. *Caisul acoperit cu flori este o adevărată minune.* **6** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul acoperit creează multora o stare de disconfort.* **7** (*ind. alim.*) cuvertat. *Îi plac napolitanele din foi de tort acoperite cu cremă de cacao.* **8** (*despre mijloace de locomoție*) închis. *Îi place să se plimbe într-o trăsură acoperită.* **II** fig. ascuns[2], mascat, tainic, tăinuit. *O emoție acoperită se poate declanșa brusc.*

acoperitór, -oáre s.m., s.f. **1** s.f. (*la pernă; pop.*) v. Față. Față de pernă. Învelitoare. **2** s.m. fig. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. Toiag. Tutore.

acórd s.n. **1** aranjament, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năräveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominței, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură, *Conform acordului, îi revin 25 de procente din profit.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut acordul soției pentru a încheia afacerea.* **3** înțelegere, învoială, ‹pop.› târg, vorbă, ‹înv.› voroavă. *Acesta a fost acordul dintre noi când am discutat inițial?* **4** (*jur.*) consens, înțelegere, ‹înv.› conglăsuire, soglăsuire. *Între cele două părți în litigiu a fost stabilit un acord.* **5** concordanță, conformitate, consonanță, corespondență, potrivire, ‹rar› convenință, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există un perfect acord între melodicitatea versurilor și acompaniamentul lirei.* **6** (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”*) armonie[1], înțelegere, liniște, pace, unire, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potriveală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este un acord deplin.* **7** (*muz.*) armonie[1], consonanță, unisonanță. *Acordul muzicii preclasice este admirat de melomani.* **8** (*fiz.*) sintonie. *Acordul este egalitatea frecvențelor de oscilație ale unor sisteme oscilante.* **9** (*fin.*) ***acord colectiv*** = acord global; ***acord global*** = acord colectiv. *Acordul global este o formă de retribuire a muncii în raport cu îndeplinirea cantitativă și calitativă a normei stabilite pentru întregul grup.*

acordă vb. I. tr. **I** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) **1** (*compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a atribui, a conferi, a da[2], a decerna, ‹înv.› a deferi, a hărăzi, ‹fig.› a adjudeca. *Le-a acordat medaliile într-un cadru festiv.* **2** (*compl. indică sume de bani, împrumuturi etc.*) a da[2], a oferi. *Banca i-a acordat un credit pe cinci ani.* **3** a da[2], a oferi, ‹înv.› a dărui. *Vrea să-i acorde câteva clipe de liniște.* **4** (*despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a acordat numai bucurii.* **II 1** (*muz.; compl. indică instrumente muzicale cu coarde*) a înstruna, a struni, ‹pop.› a potrivi. *I-a acordat violoncelul.* **2** (*fiz.; compl. indică sisteme fizice oscilante*) a sintoniza. *A acordat cele două sisteme pentru ca ele să oscileze cu aceeași frecvență.* **3** (*tehn.; compl. indică aparate, instrumente etc.*) a potrivi, a regla. *A acordat cântarul electric.*

acordáj s.n. (*muz.*) acordare, înstrunare, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› înstrunătură. *Înaintea concertului este obligatoriu acordajul instrumentelor.*

acordánt s.m. (*muz.; rar*) v. Acordor[1].

acordáre s.f. **1** atribuire, conferire, decernare. *Acordarea medaliei a însemnat mult pentru el.* **2** dare, oferire. *Băncile fac propuneri de acordare a creditelor bancare pentru locuințe.* **3** (*muz.*) acordaj, înstrunare, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› înstrunătură. **4** (*fiz.*) sintonizare. *Acordarea sistemelor fizice oscilante se face pentru ca ele să oscileze cu aceeași frecvență.*

acordát, -ă adj. **1** (*despre premii, distincții, titluri etc.*) atribuit, conferit, dat[2], decernat, ‹înv.› deferit. *Medalia acordată i-a facilitat promovarea.* **2** (*muz.; despre instrumente muzicale*) înstrunat. *Numai cu instrumentele acordate poate începe concertul.*

acordătoáre s.f. (*muz.; adesea determ. prin „de pian”, „de vioară”, „de țambal”*) acordor[2], cheie, ‹reg.› șurub. *Cu acordătoarea se acordează unele instrumente muzicale.*

acordeón s.n. (*muz.*) ‹reg.› muzică, ‹arg.› foale. *Știe să cânte foarte bine la acordeon.*

acordór[1] s.m. (*muz.*) ‹rar› acordant. *Acordorul este specializat în acordarea instrumentelor muzicale.*

acordór[2] s.n. (*muz.; adesea determ. prin „de pian”, „de vioară”, „de țambal”*) acordătoare, cheie, ‹reg.› șurub.

acórt, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Amabil. Binevoitor. Complezent. Culant. Favorabil. Îndatoritor. Prevenitor. Săritor. Serviabil.

acostă vb. I. **I** intr. (*nav.; despre nave*) a aborda, ‹înv.› a țărmui, a țărmuri. *Vaporul a acostat la Constanța.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a aborda. *Deși nu-l cunoștea prea bine, l-a acostat pentru a-i cere unele lămuriri.* **2** (*compl. indică mai ales femei*) ‹fig.› a aborda, a agăța, ‹fig.; fam.› a pescui, a vâna. *Tânăra a fost acostată pe stradă de un necunoscut.*

acostábil, -ă adj. (*despre țărmuri, coaste etc.*) abordabil, accesibil, ‹înv.› apropiabil. *Vaporul a abordat ușor pentru că țărmul este acostabil.*

acostáre s.f. **1** (*nav.*) abordaj, abordare, ‹rar› abord. *Acostarea navei s-a făcut cu greutate.* **2** fig. ‹fig.› abordare, agățare, agățat[1], ‹fig.; fam.› pescuire, vânare. *Acostarea unei tinere pe stradă este neprotocolară.*

acostát, -ă adj. **1** (*nav.; despre nave*) abordat. *Vaporul acostat este sub pavilion grecesc.* **2** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei*) ‹fig.› abordat, agățat[2]. *Tânăra acostată s-a arătat revoltată de gestul necunoscutului.*

acotiledón, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acotiledonat. *Plantele acotiledone au embrionul lipsit de cotiledoane.*

acotiledonát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) acotiledon.

acreálă s.f. **1** acrime, înăcreală, ‹pop.› sărbezime, ‹înv. și reg.› sărbezeală, ‹înv.› serbezitură[1]. *Acreala vinului netratat se produce după un timp scurt.* **2** (*înv.*) v. Acrire. Înăcrire.

acreditá vb. I. tr. **1** (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a împuternici, a numi, a pune. *Prim-ministrul l-a acreditat ambasador în Austria.* **2** (*compl. indică teorii, opinii etc.*) a adeveri. *În această controversă a făcut tot posibilul să acrediteze afirmațiile făcute.* **3** a impune. *Presa încearcă să acrediteze adevărul din viața socială și politică.* **4** (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice*) a credita, a împrumuta. *Banca a acreditat-o cu 8 000 de lei.*

acreditáre s.f. **1** (*polit.*) împuternicire, numire. *Președintele a acceptat acreditarea diplomatului ca ambasador în Austria.* **2** (*fin.*) creditare, împrumutare. *Acreditarea pe care a făcut-o este de 8 000 de lei.*

acreditát, -ă adj. (*rar; despre teorii, concepții, opinii etc.*) v. Acceptat. Admis. Recunoscut.

acrí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică băuturi sau alimente lichide*) a (se) înăcri, a (se) oțeti. *Nefiind tratat, vinul s-a acrit.* **2** tr., refl. a (se) înăcri. *A acrit ciorba cu sare de lămâie.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică anumite legume sau fructe*) a (se) înăcri, a (se) mura. *Varza s-a acrit.* **4** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se altera, a se cloci, a se descompune, a fermenta, a se înăcri, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se

sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se păşcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a acrit din cauză că nu a fost ţinută la rece.* **5** refl. (*despre lapte*) a se altera, a se înăcri, ‹reg.› a se cotorogi, a se sărbezi, a se scoace. *Laptele s-a acrit când a fost încălzit.* **II** fig. **1** refl. impers. (*constr. cu dat.*) a se plictisi, a i se urî, ‹fig.› a se sătura. *I s-a acrit să stea în spital.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoşti, a străpunge, ‹fig.; înv. şi pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a acrit.* **3** refl. impers. (*constr. cu dat.; fam.*) v. Dezgusta. Îngreţoşa. Sătura. Scârbi.

acribíe s.f. **1** conştiinciozitate, exigenţă, meticulozitate, rigurozitate, scrupulozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este acribia.* **2** exactitate, exactitudine, precizie, rigoare, rigurozitate, ‹înv.› exacteţă, exactiteţă, scumpătate. *A fost apreciat pentru acribia rezultatelor cercetării sale.*

acricíos, -oásă adj. (*reg.; despre fructe, băuturi, alimente etc.*) v. Acrişor. Acruţ.

acríd s.m. (*bot.; reg.*) v. Vie. Viţă. Viţă-de-vie (*Vitis vinifera*).

acridá s.f. (*entom.; înv. şi reg.*) v. Căluţ. Cosaş. Cosaş-mare. Cosaş-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*).

acriflavínă s.f. (*farm.*) tripaflavină. *Acriflavina are acţiune antiseptică, fiind folosită împotriva bacteriilor şi a protozoarelor.*

acrílic s.n. vopsea acrilică. *Acrilicul se obţine prin dispersia în apă a pigmenţilor de culoare, pe bază de latex.*

acrilonitríl s.m. (*chim.*) nitril acrilic. *Acrilonitrilul este folosit mai ales la fabricarea cauciucului sintetic şi a melanei.*

acríme s.f. **I 1** acreală, înăcreală, ‹pop.› sărbezime, ‹înv. şi reg.› sărbezeală, serbezitură[1]. *Acrimea vinului netratat se produce după un timp scurt.* **2** (*bot.; pop.*) v. Aguridă. **3** (*chim.; înv.*) ***acrime de silitră*** v. Azotat de potasiu (v. *azotat*[1]). Nitrat de potasiu. Salpetru-de-India; ***acrime de vitriol = acrime sulfurică*** v. Acid sulfuric. Vitriol. **II** fig. **1** maliţie, maliţiozitate, răutate, ‹fig.› fiere, otravă, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu acrime.* **2** (*fam.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Greaţă. Îngreţoşare. Neplăcere. Oroare. Repugnanţă. Repulsie. Scârbă. Silă.

acrimoníe s.f. sarcasm, ‹livr.› micterism, ‹fig.› causticitate, incisivitate. *De multe ori a fost rănit de acrimonia colegilor.*

acrimoniós, -oásă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, muşcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii acrimonioase.*

acríre s.f. **1** înăcrire, oţetire. *Acrirea mustului se face în câteva zile.* **2** înăcrire, ‹rar› aciditate, ‹înv.› acreală. *Acrirea ciorbei se face şi cu sare de lămâie.* **3** înăcrire, murare, murat[1]. *După acrire, varza se poate mânca şi ca salată.* **4** alterare, descompunere, fermentare, înăcrire, stricare, ‹pop. şi fam.› împuţeală, împuţire, împuţitură, ‹înv. şi reg.› împuţiciune, ‹reg.› jignire, ‹înv.› împuţicenie. *Acrirea mâncării se produce din cauza căldurii.*

acríş s.m. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Măcriş. Oxalis (*Rumex acetosa*). **2** (*pop.*) v. Măcriş. Ştevie (*Acetosa pratensis*). **3** (*reg.*) v. Dracilă (*Berberis vulgaris*).

acrişór, -oáră adj. (*despre fructe, băuturi, alimente etc.*) acruţ, ‹pop.› mistreţ, ‹reg.› acricios, acriu. *Merele acrişoare sunt recomandate în dieta diabeticilor.*

acrít, -ă adj. **1** (*despre băuturi sau alimente lichide*) acru, înăcrit, oţetit, ‹rar› acetos, ‹înv. şi reg.› oţetos. *Din vinul acrit a făcut oţet.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. şi pop.› searbăd[2], ‹pop. şi fam.› împuţit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea acrită trebuie aruncată.* **3** (*despre anumite legume sau fructe*) acru, înăcrit, murat[2]. *Varza acrită se foloseşte mai ales la sarmale.* **4** (*despre lapte*) alterat, înăcrit, ‹reg.› sărbezit, scopt, searbăd[2]. *Laptele acrit nu poate fi băut.*

acritúră s.f. (*mai ales la pl.* ***acrituri***; *culin.*) murătură, ‹reg.› murătoare, truşie. *A pus pentru iarnă multe borcane cu acrituri.*

acríu, -íe adj. (*reg.; despre fructe, băuturi, alimente etc.*) v. Acrişor. Acruţ.

acroamátic, -ă adj. (*livr.; despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) v. Ascuns[2]. Ezoteric. Iniţiatic. Secret[2]. Tainic.

acrobát s.m. ‹înv.› săritor. *Acrobaţii trebuie să aibă o pregătire fizică excelentă.*

acrobátic, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre mişcări, exerciţii fizice etc.*) echilibristic, funambulesc. *Salturile acrobatice impresionează spectatorii.* **2** s.f. acrobaţie. *Acrobatica este o artă.*

acrobáţie s.f. acrobatică (v. *acrobatic*).

acrocefál, -ă adj. (*med.*) acrocefalic, hipsocefal, oxicefal. *Individul acrocefal are capul ţuguiat.*

acrocefálic, -ă adj. (*med.*) acrocefal, hipsocefal, oxicefal.

acrocefalíe s.f. (*med.*) hipsocefalie, oxicefalie. *Acrocefalia este o deformaţie congenitală constând în ţuguierea capului.*

acrofobíe s.f. (*psih.*) hipsofobie. *Acrofobia se manifestă la înălţime.*

acrogamíe s.f. (*biol.*) şalazogamie. *Acrogamia este specifică angiospermelor.*

acroleínă s.f. (*chim.*) aldehidă acrilică, propenal. *Acroleina are un miros înecăcios, lacrimogen.*

acróm, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) acromic. *A cumpărat un material acrom pentru perdele.*

acromát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*fiz.; despre sisteme optice*) acromatic. *Un sistem optic acromat nu prezintă aberaţie cromatică.* **2** adj., s.m., s.f. (*med.*) acromatop, acromatopsic. *Persoana acromată nu distinge culorile.*

acromátic, -ă adj. **1** (*fiz.; despre sisteme optice*) acromat. **2** (*biol.; despre constituenţi celulari*) necolorabil.

acromatóp, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) acromat, acromatopsic.

acromatópsic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) acromat, acromatop.

acromatopsíe s.f. (*med.*) acromazie. *Bolnavul cu acromatopsie nu distinge culorile.*

acromazíe s.f. (*med.*) acromatopsie.

acromegál, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) acromegalic. *Bolnavul acromegal are capul şi membrele dezvoltate exagerat.*

acromegálic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) acromegal.

acromegalíe s.f. (*med.*) boala lui Pierre Marie şi Marinescu. *Acromegalia se manifestă prin dezvoltarea exagerată a corpului şi a membrelor.*

acrómic, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) acrom.

acromotrichíe s.f. (*med.*) leucotrichie. *Acromotrichia este decolorarea congenitală a părului.*

acrónic, -ă adj. (*despre noţiuni, existenţe etc.*) atemporal, extemporal[1], extratemporal. *Ne aflăm într-un loc care pare acronic, un fel de paradis.*

acrospór s.m. (*bot.*) tecaspor. *Acrosporul este un spor închis într-un conceptacul.*

acroşá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) a agăţa, a atârna, a prinde, a pune, a spânzura, a suspenda, ‹pop.› a anina, a zgrepţăna, ‹înv. şi reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârţa, a împrinde, a tăgârţa. *Şi-a acroşat paltonul în cuier. A acroşat cu dificultate oglinda pe perete.* **2** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei; compl. indică mingea sau pucul*) a intercepta, a opri. *Fotbalistul a acroşat mingea care se îndrepta spre poartă.* **3** (*compl. indică oameni, vehicule etc.*) a agăţa. *La o curbă maşina a acroşat un biciclist.* **4** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „întru"*) a agăţa, a prinde. *Şi-a acroşat mâneca într-un cui de la poartă.*

acroşáj s.n. **1** acroşare, agăţare, agăţat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârţare. **2** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) acroşare, interceptare, intercepţie, oprire, ‹înv.› interceptaţie.

acroşáre s.f. **1** acroşaj, agăţare, agăţat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârţare. *Acroşarea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.* **2** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) acroşaj, interceptare, intercepţie, oprire, ‹înv.› interceptaţie. *Fotbalistul a optat pentru*

acroșarea mingii, prin interpunerea pe traiectoria ei.

acroșát, -ă adj. (*despre obiecte, materiale etc.*) agățat[2], atârnat[1], spânzurat[2], suspendat, ‹pop.› aninat[2], ‹reg.› atăgârțat, împrins, ‹înv.› suspens. *Oglinda acroșată este ușor strâmbă.*

ácru, -ă adj. **I 1** (*despre băuturi sau alimente lichide*) acrit, înăcrit, oțetit, ‹rar› acetos, ‹înv. și reg.› oțetos. *Din vinul acru a făcut oțet.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2] ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea acră trebuie aruncată.* **3** (*despre anumite legume sau fructe*) acrit, înăcrit, murat[2]. *Varza acră se folosește mai ales la sarmale.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) morocănos, posac, răutăcios, ursuz, ‹fig.› înăcrit, înțepat. *Era acră din cauza durerii de cap.* **2** (*despre oameni*) înciudat, necăjit, supărat, ‹fig.; pop. și fam.› ofticat. *După altercația avută la serviciu cu un coleg, era cam acru.* **3** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat, rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Acru după vestea proastă primită, s-a închis în sine.*

acrúm s.n. (*med.; înv.*) v. Aftă.

acrúț, -ă adj. (*despre fructe, băuturi, alimente etc.*) acrișor, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› acricios, acriu. *Merele acrețe sunt recomandate în dieta diabeticilor.*

act[1] s.n. **1** acțiune, faptă, ‹fam.› mișcare, ‹înv.› deală, lucrare, ‹fig.› pas[2]. *Fiecare persoană răspunde pentru actele sale.* **2** document, dovadă, hârtie, izvor, înscris, piesă, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe acte din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **3** (*jur.*) ***act de vânzare*** = contract de vânzare, ‹înv.› zapis de vânzare. *Actul de vânzare a casei a fost încheiat la notariat.* **4** ***act de deces*** = certificat de deces. *Actul de deces este actul oficial prin care medicul legist constată decesul și cauza acestuia sau documentul oficial redactat de ofițerul stării civile prin care se înregistrează decesul.* **5** (*mai ales la pl.* ***acte***) document, hârtie, legitimație. *Polițistul a cerut șoferului actele la control.* **6** eveniment. *La 24 ianuarie 1859 a avut loc actul Unirii Principatelor Române.*

act[2] s.n. (*teatru*) ‹înv.› perdea. *Comedia are trei acte.*

actánt s.m. (*lingv.*) agent, subiect. *Actantul este autorul acțiunii verbului.*

áctă s.f. (*înv.*) v. Dosar.

actínă s.f. (*biol.*) miozină. *Actina este un constituent proteic al mușchiului.*

actínie s.f. (*zool.*) *Actinia*; anemonă-de-mare, dediței-de-mare, ‹reg.› trandafir-de-mare. *Actinia are organul bucal înconjurat de tentacule.*

actinomicóză s.f. (*fitopat.*) râia cartofului (v. *râie*). *Actinomicoza este provocată de bacteria Actinomyces scabies.*

activ, -ă adj. **1** (*despre oameni*) harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› strădalnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană activă.* **2** (*mai ales despre oameni*) dinamic, energic, ‹înv.› lucrător. *Este un om activ care muncește mult și eficient.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) continuu, neîntrerupt, statornic, susținut, viu, ‹rar› nediminuat, nemicșorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă activă împotriva fumatului.* **4** (*gram.; despre diateză*) ‹înv.› silitor, următor. *Diateza activă arată că acțiunea verbului este făcută de subiect.* **5** (*chim.; despre substanțe sau corpuri*) sensibil, ‹înv.› simțitor. *O substanță chimică activă este impresionată de anumiți agenți. Cărbunele activ este folosit la recuperarea gazolinei din gazele de sondă.* **6** (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) conectat, on-line. *Pe skype, din lista de cunoscuți, îi apare numai o persoană activă.*

activá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a lucra, a munci. *Activează în cadrul armatei.* **2** tr. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activiza, a dinamiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca activează forțele și energia organismului.* **3** tr. (*fiziol.; compl. indică funcții, organe etc.*) a excita, a stimula, ‹rar› a enerva, ‹pop.› a atâța. *Funcția cortexului suprarenal este activată de un hormon.*

activánt, -ă adj., s.m. (*chim.*) activator. *Substanțele activante intensifică activitatea unui catalizator. Activanții intensifică activitatea unui catalizator.*

activáre s.f. **1** dinamizare, intensificare, înviorare, stimulare, ‹livr.› escaladare, escaladă. *Activarea producției din instituție este rezultatul noilor investiții.* **2** (*fiziol.*) excitare, excitație, stimulare, ‹rar› stimulație, ‹pop.› atâțare. *Activarea funcției cortexului suprarenal.*

activatór, -oáre adj., s.m. (*chim.*) activant.

activíst, -ă s.m., s.f. (*polit.*) nomenclaturist. *A fost activist de partid în regimul comunist.*

activitáte s.f. **1** îndeletnicire, lucru, muncă, ocupație, preocupare, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Activitatea sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.* **2** (*geol.*) ***activitate vulcanică*** = vulcanism. *Sunt multe regiuni pe glob unde există o intensă activitate vulcanică.* **3** (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

activizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a impulsiona, a îndemna, a stimula, ‹rar› a impulsa, ‹fig.› a cataliza, a îmboldi, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a activizat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi activizat de societatea civilă.* **2** (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a dinamiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. **3** (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a grăbi, a iuți, a precipita, a urgenta, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au activizat dezvoltarea economică.*

actór s.m. (*teatru, cinemat.; și* ***actor de cinema, actor dramatic***) artist, artist de cinema, artist dramatic, interpret, ‹rar› teatralist. *Actorii români sunt foarte apreciați în străinătate.*

actoríe s.f. **1** teatru. *Fără talent nu se poate face actorie.* **2** fig. prefăcătorie, simulare, simulație. *De multe ori, pentru a obține ceea ce își propusese, făcea o demonstrație de actorie.*

actoríme s.f. (*rar*) ‹rar› artistime. *Actorimea a participat la un festival național de teatru.*

actoríță s.f. (*înv.*) v. Actriță. Actriță de cinema. Actriță dramatică. Artistă (v. *artist*). Artistă de cinema (v. *artist*). Artistă dramatică (v. *artist*). Interpretă (v. *interpret*).

actríță s.f. (*teatru, cinemat.; și* ***actriță de cinema, actriță dramatică***) artistă (v. *artist*), artistă de cinema (v. *artist*), artistă dramatică (v. *artist*), interpretă (v. *interpret*), ‹rar› teatralistă (v. *teatralist*), ‹înv.› actoriță. *Sophia Loren este o mare actriță. Actrița și-a spus monologul cu mult talent.*

actuál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) contemporan, curent, prezent[2], ‹rar› momentan, ‹înv.› curgător, momentos. *În perioada actuală se accentuează tendințele de mondializare.* **2** (*în opoz. cu „vechi"*) contemporan, modern, nou, recent, tânăr. *Este un stat actual, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor actuale.* **3** (*despre legi, decrete, dispoziții etc.*) existent. *Legile actuale trebuie să respecte Constituția.* **4** viu, ‹fig.› proaspăt. *Amintirea învățătoarei este încă actuală în memoria ei.* **5** (*despre prețuri*) curent. *Prețul actual al unor produse alimentare este prea mare.* **6** (*înv.*) v. Efectiv. Incontestabil. Indiscutabil. Real. **II** s.n. (*geol.*) aluviu, holocen. *Actualul este ultima epocă a perioadei cuaternare.*

actualísm s.n. (*geol.*) uniformitarism. *Actualismul are la bază compararea fenomenelor geologice din trecut cu cele actuale.*

actualitáte s.f. (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"*) contemporanietate, prezent[2], ‹înv.› împreună-vreme. *Subiectul filmului este luat din actualitate.*

actualizá vb. I. tr. (*inform.*) **1** ‹engl.› a updata. *Pentru a putea lucra performant, a fost nevoit să actualizeze ultima versiune a programului deja instalat în calculatorul său, precum și baza de date a acestuia.* **2** ‹engl.› a updata. *A actualizat informațiile de pe site-ul instituției.*

actualménte adv. (*temporal*) acum. *Actualmente, este plecat din țară.*

acționá vb. I. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, utilaje etc.*) a antrena, a deplasa, a mișca. *Angrenajul de roți acționează cureaua ventilatorului.* **2** tr. (*despre corpuri, mase în mișcare etc.; compl. indică materiale, obiecte etc.*) a antrena, a mișca, ‹înv. și pop.› a trage. *Torenții acționează la vale copacii smulși de furtună.* **3** intr. a proceda, ‹înv.› a purcede. *Nu a spus cum va acționa pentru a-i reuși planul.* **4** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „asupra”*) a influența, a înrâuri. *Ploaia acționează asupra scoarței terestre.* **5** intr. (*med., med. vet.*) ‹rar› a lucra. *Antibioticul a acționat imediat în tratamentul infecției respiratorii.* **II** (*jur.*) **1** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. „în judecată”, „în justiție”*) a chema, a da[2]. *Și-a acționat în judecată o rudă pentru o suprafață de teren.* **2** intr. a se face, a se opera. *Poprirea acționează după ce există hotărârea instanței judecătorești.*

acționár, -á s.m., s.f. (*econ.*) ‹rar› societar. *Prin falimentul întreprinderii toți acționarii au fost păgubiți.*

acțiúne s.f. **I 1** act[1], faptă, ‹fam.› mișcare, ‹înv.› deală, lucrare, ‹fig.› pas[2]. *Fiecare persoană răspunde pentru acțiunile sale.* **2** faptă, operă. *După calamități naturale se fac multe acțiuni de binefacere.* **3** lucrare, operație. *Muncitorii efectuau acțiunea de îndepărtare a dărâmăturilor.* **4** (*milit.*) operație. *Acțiunile de cucerire a cetății au fost îngreunate din cauza gerului.* **5** curent, mișcare. *Sindicatul a avut inițiativa unei acțiuni revendicative.* **6** efect, influență[1], înrâurire, rezultat, ‹înv.› lucrare. *Ce acțiune are ploaia asupra scoarței terestre?* **7** (*lit.*) afabulație, fabulație, intrigă, subiect, ‹rar› anecdotică (v. *anecdotic*), fabulă, ‹flg.› tramă, țesătură. *Acțiunea romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **8** (*în regia de teatru; la S. Stanislavski*) ***acțiune parcursivă*** = supraproblemă, supratemă. *Acțiunea parcursivă este acțiunea principală către care converg ideile și acțiunile secundare.* **II** (*jur.*) **1** cauză, caz, judecată, proces, ‹înv și pop.› price, ‹pop.› dreptate, lege, pricină, ‹reg.› hâcă, hoandră, pâră, târgheleș, ‹înv.› criminalion, delă, divan, județ, prigonire, sud[2]. *S-a amânat verdictul în acțiunea civilă.* **2** ***acțiune penală*** = proces penal. *Acțiunea penală se face împotriva unui infractor pentru a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare.*

acuarelizát, -ă adj. (*a. plast.; despre culori*) pastelizat. *Pictorul este apreciat pentru tablourile sale în culori acuarelizate.*

acuféná s.f. (*med.*) tinitus, zgomot auricular. *Acufena este o senzație auditivă patologică sub formă de zgomote sau de vâjâituri în urechi.*

acufundá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Afunda. Cufunda. **2** refl. fig. v. Afunda. Dispărea. Mistui. Pierde. Pieri. Scufunda. Topi.

acuitáte s.f. **1** (*urmat de determ. care indică felul*) forță, intensitate, putere, tărie, ‹înv.› mărie[1], mărime, ‹fig.› adâncime, vălvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit acuitatea durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său acuitatea tensiunii sociale.* **2** agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹flg.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Acuitatea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.* **3** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, înclinare, înclinație, simț, ‹fig.› aplecare. *Pictorul are o acuitate deosebită pentru culorile pastel.* **4** amplificare, ‹fig.› ascuțime. *Faptul că este orb explică acuitatea capacității de percepție a celorlalte simțuri.* **5** (*rar*) v. Percepție. Senzație.

aculeát, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre organe ale lor*) aculeolat. *Plantele aculeate au țepi.*

aculeól s.m. (*bot.*) aculeu, ghimpe[1], mărăcine, spin, țeapă, țep, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în aculeoli.*

aculeolát, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre organe ale lor*) aculeat.

aculéț s.n. (*pop. și fam.*) v. Acușor.

aculéu s.m. (*bot.*) aculeol, ghimpe[1], mărăcine, spin, țeapă, țep, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci.

aculmá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „în”, „pe” etc.*) v. Acroșa. Agăța. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda.

acultură vb. I. tr. (*compl. indică indivizi, grupuri de indivizi etc.*) a aculturaliza. *Un grup etnic este aculturat în urma contactului cu o populație aflată pe o treaptă superioară de dezvoltare.*

aculturalizá vb. I. tr. (*compl. indică indivizi, grupuri de indivizi etc.*) a acultura.

aculturáție s.f. (*constr. cu prep. „cu”, „la”; rar*) v. Acomodare. Adaptare. Dedare. Deprindere. Familiarizare. Învățare. Obișnuire.

acúm adv. (*temporal*) **1** imediat, îndată, numaidecât, ‹pop.› acuși, amu, ‹fam.› aici, ‹înv. și reg.› așași, ‹reg.› acușica, amuși, ‹înv.› aciași, așa, dindată, neoprit. *Stai liniștită, acum vine doctorul în salon. Colaborarea noastră se oprește acum.* **2** actualmente. *Acum este plecat din țară.* **3** deocamdată, momentan, ‹reg.› deodată. *Acum nu are timp să meargă la film.* **4** adineauri. *Acum a vorbit cu sora ei la telefon.* **5** (*în corelație cu sine însuși; indică o succesiune de acțiuni*) ba... ba, când... când. *Își leagănă corpul acum pe un picior, acum pe celălalt.* **6** (*fam.; în constr. imper. sau exclam. care exprimă graba ori nerăbdarea vorbitorului*) ‹fam.› astăzi. *Mai vii acum, că trebuie să ajung și la serviciu!*

acumbént, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) culcat[2]. *Această plantă are tulpina acumbentă.*

acumétric, -ă adj. (*med.*) audiometric. *Aparatele acumetrice măsoară acuitatea auditivă.*

acumetríe s.f. (*med.*) audiometrie. *Acumetria este o metodă de măsurare a acuității auditive cu acumetrul.*

acumétru s.n. (*med.*) audiometru. *Cu ajutorul acumetrului se explorează și se măsoară acuitatea auditivă.*

acuminát, -á adj. (*bot.; despre frunze, fructe etc.*) argut. *Frunzele acuminate se termină cu un vârf ascuțit și lung.*

acumulá vb. I. **1** tr., refl. a (se) aduna, a (se) concentra, a (se) înmagazina, a (se) strânge. *Rezervele de produse alimentare au fost acumulate în anii precedenți.* **2** tr. (*compl. indică valută, bani etc.*) a aduna, a strânge, a tezauriza, ‹rar› a antretui, ‹reg.› a sulzui, a tocăli, ‹impr.› a capitaliza. *Lucrând în străinătate, a acumulat multă valută.* **3** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a aduna, a agonisi, a cumula, a economisi, a face, a strânge, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prăștipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să acumuleze o avere imensă.* **4** refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se așeza, a se depozita, a se depune, a se lăsa, a se sedimenta. *Aluviunile s-au acumulat pe fundul albiei râului.*

acumuláre s.f. **1** adunare, concentrare, înmagazinare, strângere. *Acumularea rezervelor de produse alimentare este o necesitate.* **2** adunare, strângere, strâns[1], tezaurizare, ‹impr.› capitalizare. *Acumularea de valută a permis mărirea fondului de investiții.* **3** adunare, agonisire, economisire, strângere, ‹pop.› cruțare, ‹înv. și reg.› surzuială, surzuire, ‹reg.› șpăruială. *Acumularea acestei averi imense s-a făcut doar în câțiva ani.* **4** așezare, depozitare, depunere, lăsare, sedimentare, sedimentație. *Acumularea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.*

acumulát, -á adj. (*despre bunuri materiale, averi, bogății etc.*) adunat[2], agonisit, cumulat, economisit, strâns[2]. *Capitalul acumulat este depus în bancă.*

acumulátor electric s.n. (*fiz.*) pilă secundară (v. *pilă*[1]). *Acumulatorul electric cedează energia unui circuit receptor.*

acuplá vb. I. **1** tr. (*tehn.; compl. indică elemente ale unui sistem tehnic*) a angrena, a cupla, a lega[1]. *A acuplat elementele sistemului de racordare la rețeaua de gaz metan.* **2** refl. (recipr.) (*biol.; despre ființe*) a se copula, a se cupla, a se împerechea, a se împreuna, a se încrucișa, ‹pop. și fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoți, a se mânzi, a se mârli, a se nunti, a se

vieri, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a se cotoci, a se cotoroba, a se coți, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se țăpi, a se viști[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute.

acupláj s.n. (*tehn.*) acuplare, cuplaj, cuplare, legare, legătură. *Acuplajul elementelor sistemului tehnic s-a făcut prin rezistoare și bobine condensatoare.*

acupláre s.f. **1** (*tehn.*) acuplaj, cuplaj, cuplare, legare, legătură. **2** (*biol.*) coit, contact sexual, copulare, copulație, cuplare, împerechere, împreunare, ‹pop. și fam.› cotoire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coțăială, coțăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuș, țeapă, ‹vulg.› cordeală, futere.

acuplát, -ă adj. (*tehn.; despre elementele unui sistem*) cuplat.

acupresúră s.f. (*med.*) presopunctură. *Acupresura este o metodă terapeutică folosită în medicina neconvențională pentru îndepărtarea durerii.*

acupúnctic, -ă adj. (*med.*) acupunctural. *Folosește pentru îndepărtarea durerii o metodă acupunctică.*

acupunctór adj., s.m. (*med.*) acupuncturist. *Medicul acupunctor practică acupunctura.*

acupuncturál, -ă adj. (*med.*) acupunctic.

acupuncturíst adj., s.m. (*med.*) acupunctor.

acurát, -ă adj., adv. (*înv. și reg.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Curățel. Îngrijit. Spălat[2]. Spălățel. Spălățică. **2** (*despre mărimi, unități de măsură, de timp etc.*) v. Exact. Fix. Precis. **II** adv. (*modal*) **1** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **2** v. Clar. Evident. Limpede. Vădit.

acurátețe s.f. exactitate, precizie. *Prezentarea se remarcă prin acuratețea stilului.*

acúrge vb. III. tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține.

acușá vb. I. tr. (*biol.; rar; despre femei; compl. indică fețí*) v. Face. Naște.

acúși adv. (*temporal; pop.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

acușíca adv. (*temporal; reg.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

acușór s.n. ‹pop. și fam.› aculeț, acuț. *Pentru broderii folosește un acușor.*

acút, -ă adj. **I 1** (*despre sunete*) ascuțit[2], înalt, subțire, ‹reg.› țivlit, țivlitor. *Cele mai multe persoane nu pot suporta sunetele acute.* **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere acută.* **II** (*gram.; rar; despre accent*) v. Ascuțit[2].

acutizá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se acutizează pe zi ce trece. Singurătatea acutizează depresia.* **2** refl., tr. a (se) agrava, a (se) complica, a (se) deprecia, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a acutizat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi acutizează boala.* **3** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întârâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se acutizează.*

acutizáre s.f. **1** agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza acutizării disensiunilor dintre ei.* **2** agravare, complicare, depreciere, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› degradare, deteriorare. *Acutizarea pneumoniei este îngrijorătoare.* **3** accentuare, amplificare, creștere, intensificare, întărire, întețire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Acutizarea forței vijeliei a fost devastatoare.*

acutizát, -ă adj. **1** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor acutizate dintre ei.* **2** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, întețit, mărit[3], sporit. *Forța acutizată a vijeliei a produs panică în rândul populației.*

acutramént s.n. (*rar*) v. Împopoțonare. Înzorzonare.

acutunánță s.f. (*rar*) **1** (*constr. cu prep. „cu", „la"*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obișnuire. **2** v. Acomodare. Adaptare. Dedare. Deprindere. Familiarizare. Învățare. Obișnuire. **3** (*med.*) v. Imunizare.

acút s.n. (*pop. și fam.*) v. Acușor.

acuzá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) culpabiliza, a (se) incrimina, a inculpa, a (se) învinovăți, a (se) învinui, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a (se) bănui, a tuji[2], ‹înv.› a (se) jelui, a (se) prihăni, a vinătui, a vini, a (se) vinovăți, a (se) vinui, ‹fig.› a ataca. *Jurnaliștii îl acuză de corupție. Adesea se acuza pe sine, crezând că este numai vina lui.* **2** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a incrimina, a inculpa, ‹rar› a criminaliza, ‹pop.› a pâri. *Procurorul l-a acuzat de crimă.* **3** tr. a arăta, a manifesta, a vădi. *Acuză dureri în regiunea pieptului.*

acuzábil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt acuzabil.*

acuzáre s.f. **1** acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. *Acuzarea de corupție nu a putut fi dovedită.* **2** (*jur.*) acuzație, acuză, incriminare, incriminație. *Acuzarea este întărită de probe luate de la locul crimei.*

acuzát, -ă adj., s.m., s.f. **1** incriminat, inculpat. *Persoana acuzată și-a dovedit nevinovăția.* **2** (*jur.*) defendor, incriminat, intimat, împricinat, învinuit, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Acuzatului i s-a pus avocat din oficiu.*

acuzatív s.n. (*gram.*) caz acuzativ, ‹înv.› cădere pricinuitoare, lucrătoare (v. *lucrător*), pârâtor, pricinuitoare (v. *pricinuitor*), vinuitor. *Acuzativul este cazul complementului direct, al complementului indirect, al circumstanțialelor și al unor atribute.*

acuzatór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*jur.; despre fapte, manifestări ale oamenilor, despre acte, documente etc.*) incriminator, ‹înv.› prepuitor. *Actul găsit asupra sa este acuzator.* **2** rechizitorial. *A ținut un discurs acuzator.* **II 1** s.m. (*jur.; și **acuzator public***) procuror, ‹înv.› minister public, ‹arg.› doveditor, rechin, țap roșu, uliu, vultur. *Acuzatorul susține învinuirea într-un proces penal.* **2** s.m., s.f., adj. pârâtor, ‹fam.› pârâcios, ‹înv. și reg.› pârâș, ‹fig.; fam.› turnător. *Colegii consideră că el este acuzatorul lor în fața directorului.*

acuzație s.f. **1** acuzare, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. **2** (*jur.*) acuzare, acuză, incriminare, incriminație.

acvacultúră s.f. (*biol.*) acvicultură, maricultură, oceanicultură. *Acvacultura se ocupă cu cultura unor plante și animale acvatice, bogate în proteine.*

acvafobíe s.f. (*psih.*) hidrofobie. *Acvafobia se manifestă față de apă sau de alte lichide.*

acvanaút, -ă s.m., s.f. cufundător, plonjor, scafandrier, scafandru. *Acvanautul este specializat în lucrări sub apă.*

acvicultúră s.f. (*biol.*) acvacultură, maricultură, oceanicultură.

acvifúg, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre substanțe, materiale, soluri*) hidrofob, hidrofug. *Substanțele acvifuge nu au afinitate pentru apă.* **2** adj., s.m., s.f. (*psih.*) hidrofob. *O persoană acvifugă are aversiune pentru consumarea apei sau a altor lichide.*

acvilár s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

ácvilă s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Aquila chrysaëtos*; iepurar, pajură, pajură-de-munte, pajură-imperială, pajură-împărătească, pajură-mare, vultan, vultur, vultur-de-creste, vultur-de-jgheab, vultur-de-piatră, vultur-gălbui, vultur-regal, ‹pop.› uli-de-stânci, ‹reg.› aceră, hoală, ortan, uligaie, zgripțor, zgripțuroaică. **2** (*și* ***acvilă-imperială***) *Aquila heliaca*; pajură, pajură-de-câmp, vultur-împerial, vulturel, vulturiță, vulturoaică, vulturoaie, ‹înv. și pop.› zgripțor, ‹reg.› zgripțuroi. **3** ***acvilă-de-stepă*** = *Aquila nipalensis orientalis*; pajură-de-stepă; ***acvilă-pitică*** = *Aquila pennatus*; ‹reg.› șorecatiță; ***acvilă-porumbacă*** = *Hieraëtus pennatus*; pajură-porumbacă, vultur-porumbar; ***acvilă-țipătoare*** = *Aquila clanga*; ‹reg.› șoavă. **II** pajură, ‹reg.› zgripțor. *Pe stema Țării Românești era reprezentată o acvilă cu cruce.*

acvilín, -ă adj. **1** (*despre nas*) adus[2], buscat, cocârjat, coroiat, curbat, încovoiat, ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliș. *Tânărul are nasul mare și acvilin.* **2** fig. (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii acviline a căpitanului.*

acvilón s.n. (*meteor.; înv.*) v. Crivăț.

ad-ínterim adj. invar. interimar. *Ministrul ad-interim ocupă funcția provizoriu, până la întoarcerea titularului sau până la numirea unui nou ministru.*

ad líbitum loc. adv. (*modal*) oricum, orișicum, ‹înv. și pop.› fiecum, ‹înv.› fitecum, vericum. *Autorul își face ad libitum lista cu abrevierile folosite în lucrare.*

ad lítteram loc. adv. (*modal*) exact, întocmai, literal, textual, verbatim, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea ad litteram.*

adágio adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) încet, largamente, largo, lento, rar.

adágiu s.n. (*livr.*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință.

adamánt s.n. (*mineral.; înv. și pop.*) v. Diamant.

adamantín, -ă adj. (*despre minerale sau despre luciul lor*) diamantic, diamantin, ‹rar› diamantat, diamantos, ‹înv.› diamantariu. *Piatra are un luciu adamantin.*

adamít, -ă s.m., s.f. (*relig.*) anticrist, eretic, schismatic, ‹rar› papistaș, ‹pop.› letin, necredincios, păgân, ‹înv. și reg.› spurcat[2], ‹înv.› disident, ‹înv.; deprec. sau peior.› spurcăciune. *Savantul a fost considerat de Inchiziție un adamit.*

adáos s.n. **1** anexă, apendice, completare, supliment, ‹latin.› addenda, ‹înv.› lipitură. *Volumul de poezii are un adaos care cuprinde postumele poetului.* **2** increment, spor, supliment. *La salariu primește un adaos pentru funcția de șef al colectivului.* **3** adăugare, adiție. *Adaosul articolelor noi la lege s-a votat în Parlament.* **4** (*econ.*) ***adaos comercial*** = rabat comercial. *Adaosul comercial este suma adăugată de comercianți la prețul unui produs.* **5** (*biol.; înv.*) v. Creștere. Dezvoltare. Mărire.

adaptă vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) a (se) aclimatiza, a (se) acomoda, a (se) deprinde, a (se) naturaliza, a (se) obișnui, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au adaptat perfect în zona temperată. Palmierii au fost adaptați și în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a (se) acomoda, a se deda, a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța, a (se) obișnui, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au adaptat ușor la noile condiții sociale.* **3** tr. a adecva, a compatibiliza, a conforma, a potrivi, ‹fig.› a apropia, a apropria. *A adaptat proiectul la cerințele contractului european.* **4** tr. (*compl. indică obiceiuri, instituții etc.*) a împământeni, ‹fig.› a transplanta. *Au reușit să adapteze instituția căsătoriei în mediul social în care s-au stabilit.* **5** tr. (*tehn.; compl. indică piese, ansamble etc.*) a ajusta, a păsui[2], a potrivi. *Întrucât piesa avea o formă puțin diferită, a fost nevoit s-o adapteze pentru a o putea folosi.* **6** tr. (*compl. indică haine sau părți ale lor*) a ajusta, a potrivi, ‹fam.› a aranja, a așeza, a ticlui. *Și-a adaptat bluza la talia ei.* **7** tr. (*lit.; compl. indică opere literare, personaje etc.*) a localiza, a prelucra. *Unele dintre personajele lui Molière au fost adaptate la mediul românesc.* **8** tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a aranja, a armoniza, a instrumenta, a orchestra, a prelucra. *Toscanini a adaptat această piesă pentru orchestră de coarde.*

adaptábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, ‹rar› adaptativ, adaptiv, ‹fig.› elastic, flexibil, maleabil, mlădios, suplu. *Fiind un om adaptabil, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.* **2** (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) ajustabil, reglabil. *Piesa este adaptabilă.*

adaptabilitáte s.f. ‹fig.› flexibilitate, maleabilitate, mlădiere, ‹fig.; rar› fluiditate. *Adaptabilitatea vietăților la condiții noi de viață este o caracteristică importantă a lor.*

adaptáre s.f. **1** aclimatizare, acomodare, deprindere, naturalizare, obișnuire, ‹rar› aclimatare, aclimatizație, acutunanță, ‹înv. și reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimatație, acomodație, naturalizație. *Adaptarea unor animale polare în zona temperată a fost un succes.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „la”*) acomodare, dedare, deprindere, familiarizare, învățare, obișnuire, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de adaptare la noile condiții sociale a fost destul de scurtă.* **3** adecvare, compatibilitate, compatibilizare, conformare, potrivire, ‹livr.› adecvație, idoneitate, ‹rar› adaptație. *Adaptarea proiectului la cerințele contractului european a fost o condiție esențială.* **4** (*lit.*) localizare, prelucrare. *Adaptarea unor personaje ale lui Molière la mediul românesc a fost o reușită.* **5** (*cinemat.*) ***adaptare cinematografică*** = ecranizare. *Adaptările cinematografice ale romanelor lui L.Rebreanu sunt mult apreciate de public.*

adaptát, -ă adj. **1** (*despre organisme animale sau vegetale*) aclimatizat, acomodat, deprins, obișnuit. *Palmierii adaptați se dezvoltă normal în noile condiții create.* **2** (*despre oameni*) acomodat, deprins, familiarizat, învățat[2], obișnuit, ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev adaptat într-un colectiv nou va avea rezultate bune la învățătură.* **3** (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) ajustat, potrivit. *Piesa adaptată a fost fixată în angrenaj.* **4** (*lit.; despre opere literare*) localizat, prelucrat[2]. *Piesa adaptată a avut un mare succes.* **5** (*muz.; despre piese muzicale*) aranjat[2], armonizat, orchestrat, prelucrat[2]. *Toscanini are pentru orchestră de coarde mai multe piese adaptate.*

adaptatív, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Acomodabil. Adaptabil.

adaptáție s.f. (*rar*) v. Adaptare. Adecvare. Compatibilitate. Compatibilizare. Conformare. Potrivire.

adaptív, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Acomodabil. Adaptabil.

adăpá vb. I. **I** tr. **1** (*pop. și fam.; compl. indică pământul sau plante, obiecte, ființe, străzi, plantații etc.*) v. Stropi. Uda. **2** (*înv.; compl. indică ființe*) v. Învenina. Otrăvi. **II** fig. **1** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri. **2** tr. (*fam.; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Adormi. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Îmblânzi. Liniști. Potoli. Răcori. Slăbi. Stinge. Tempera. Ușura. **3** refl. (*fam.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”, „de la”*) v. Inspira.

adăpătoáre s.f. jgheab, troacă, uluc, ‹pop.› teică[1], ‹înv. și reg.› covată, scoc, ‹reg.› lăturar, moldă, piuă, vălău. *A pus apă în adăpătoare pentru a bea caii.*

adăpóst s.n. **I 1** așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, sălaș, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploșeală, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaș, cortel[2], olej, sălașnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăpostească, coperământ, locaș[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălășluință, sălășluire, ședere, șezământ[1], șezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoașă. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un adăpost al lor.* **2** culcuș, sălaș, ‹înv. și reg.› strat, ‹reg.› cotrog. *Ciobanii au lărgit adăpostul pentru oi de la stână.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a căuta”, „a cere”, „a da”, „a găsi”*) găzduire, sălaș, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› sălășluire. *Drumeții au cerut adăpost peste noapte la motel.* **4** (*constr. mai ales cu vb. „a cere”, „a găsi”, „a oferi”, „a solicita”*) azil, refugiu, scăpare, ‹înv.› năzuință, ocrotire, ‹fig.› liman, vizuină, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de mănăstire un adăpost.* **5** ‹înv. și pop.› scuteală. *Din cauza soarelui puternic, seceră-*

torii s-au retras într-un adăpost improvizat în marginea ariei. **6** ‹pop. și fam.› fereală. *În vacanță, vedeta preferă să stea la adăpost de privirile fanilor.* **II** fig. apărare, ocrotire, protecție, sprijin, ‹fig.› adăpostire, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăpostească. *Codrul a fost adesea loc de adăpost pentru haiduci.*

adăposteálă s.f. (*înv.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** fig. v. Adăpost. Adăpostire. Apărare. Ocrotire. Protecție. Scut. Sprijin.

adăpostí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a aciua, a culca, a găzdui, a primi, a ține, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. și fam.› a oploși, ‹pop.› a pripăși, a sălășlui, ‹înv. și reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălășì, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălășui. *L-a adăpostit pentru o noapte în casa lui.* **2** refl. (*despre ființe venite din altă parte*) a se aciua, a se cuibări, a se oploși, ‹rar› a se rătăci, ‹pop.› a se pripăși, ‹înv. și reg.› a se lipi, a se pune, a se stăvi, ‹reg.› a se aciola, a se agesti, a se închiorchioșa, a se oleji, ‹înv.› a se ocroti, a se sprijini. *Nomazii s-au adăpostit lângă sat. În gospodăria lor s-a adăpostit un câine străin.* **3** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se aciua, ‹pop.› a se sălășlui, ‹înv. și reg.› a se pune, ‹reg.› a se scuti. *S-a adăpostit de ploaie sub o boltă.*

adăpostíre s.f. **1** aciuare, găzduire, primire, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› pripășire, sălășluire, ‹reg.› incortelare, ‹înv.› hălăduință, hălăduire. *Adăpostirea drumeților în chiliile mănăstirii a fost un semn de bunăvoință din partea starețului.* **2** aciuare, cuibărire, oploșire, ‹pop.› pripășire. *Nomazii și-au găsit adăpostire lângă sat.* **3** fig. apărare, ocrotire, protecție, sprijin, ‹fig.› adăpost, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăpostească.

adăpostít, -ă adj. **1** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) apărat, asigurat, ferit, ocrotit, păzit[2], protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc adăpostit din cauza ploii.* **2** (*despre ființe*) aciuat, cuibărit, oploșit, ‹pop.› pripășit, sălășluit. *Puii stăteau sub aripile cloștii adăpostite sub scară.*

adăstá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aștepta. **2** intr. fig. (*despre oameni*) v. Încurca. Întârzia. Lungi. Zăbovi.

adăstáre s.f. (*înv.*) **1** v. Așteptare. Așteptat[1]. **2** fig. v. Întârziere. Zăbovire.

adáu s.n. (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

adăugá vb. I. **I 1** tr. (*cu sens cantitativ*) a pune. *A adăugat zahăr în cafea.* **2** refl. (*cu sens cumulativ; despre oameni; cu determ. în dat.*) a se alătura, a se alipi, a se ataşa. *Muncitorilor care manifestau li s-au adăugat numeroși studenți.* **3** tr. a adiționa. *Parlamentarii au adăugat articole noi la lege.* **4** tr. (*reg.*) v. Agonisi. Dobândi. Procura. **5** tr. (*înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Alipi. Anexa. Ataşa. Încorpora. **6** refl. (*înv.; mai ales despre fenomene atmosferice*) v. Accentua. Acutiza. Amplifica. Crește. Intensifica. Întărâta. Întări. Înteți. Mări. Spori[1]. **7** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Acutiza. Agrava. Amplifica. Crește. Exacerba. Intensifica. Înteți. Mări. Spori[1]. **II** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Mări.

adăugáre s.f. **1** alăturare, alipire. *Adăugarea studenților la protestul muncitorilor a dat amploare manifestației.* **2** adaos, adiție. *Adăugarea articolelor noi la lege s-a votat în Parlament.* **3** (*chim.*) adiție. *La reacție s-a folosit o substanță de adăugare.* **4** (*înv.*) v. Accentuare. Acutizare. Amplificare. Creștere. Intensificare. Întărire. Întețire. Mărire. Sporire. **5** (*înv.*) v. Extindere. Întindere. Lărgire. Mărire.

adăugát, -ă adj. adițional, adiționat. *Articolele de lege adăugate au fost votate în Parlament.*

adânc, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre ape, cavități, forme de relief etc.*) afund, mare[1], profund, ‹rar› adâncos. *Vara, apa râului este puțin adâncă, putând fi trecută cu piciorul. La marginea satului este o râpă adâncă.* **2** (*despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) adâncit, concav, scobit[2], ‹pop.› găvănos, ‹reg.› covătat, covătos, covățit, dovâncat, găvănoșit, scufundos, ‹înv.› găvănat. *În asfalt era o denivelare adâncă.* **3** (*despre materii care formează un strat orizontal*) gros. *După inundații a rămas peste tot noroi adânc.* **II** adj. (*adesea fig.*) **1** (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) compact, dens, des, gros, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață adâncă.* **2** (*predomină ideea de densitate; despre noapte*) densă (v. *dens*), neagră (v. *negru*), nepătrunsă (v. *nepătruns*), obscură (v. *obscur*). *Fiind o noapte adâncă, fără lună, nu se poate distinge nimic.* **3** (*cu nuanță intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) grav, gros, jos, profund, ‹fig.› cavernos. *Își recunoaște fapta cu o voce adâncă.* **4** (*cu nuanță intensivă*) absolut, complet, deplin, desăvârșit, perfect, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște adâncă domnea în toată casa.* **5** (*cu nuanță intensivă; despre culori*) închis, pronunțat. *Cerul este de un albastru adânc.* **6** (*în opoz. cu „ușor”; despre somn*) greu, profund, ‹fig.; fam.› temeinic. *De când se știe, are un somn adânc.* **III** adj. (*mai ales fig.*) **1** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) intens, mare[1], profund, puternic, viu. *Expoziția i-a produs o emoție adâncă.* **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere adâncă.* **3** (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) profund, serios, temeinic, ‹fig.› aprofundat, pătrunzător, solid. *Are cunoștințe adânci în domeniul său.* **4** capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri adânci în societate.* **5** (*cu nuanță temporală*) înaintat. *A trăit până la adânci bătrâneți.* **6** intim, lăuntric, profund, ‹fig.› tainic. *Cercetătorul a reușit în studiul său să descopere natura adâncă a fenomenului.* **IV** s.n. **1** adâncime, afund, fund, profunzime, străfund. *Foarte multe animale rare trăiesc în adâncul mărilor și al oceanelor.* **2** (*geomorf.*) abis, genune, prăpastie, ‹rar› noian, ‹pop.› hău[1], ‹înv. și reg.› prăpăstenie, stârmină, țărm, ‹reg.› beucă, corhol, gidunie, prăval, risipitură, stană, stănet, stâncă, țipiș, ‹înv.› beznă, fărăfund, precipițiu, tău[1]. *Dincolo de creasta muntelui urma adâncul.* **3** adâncime, afund, fund, măruntaie, profunzime, străfund, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *maț*). *În adâncul pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.* **4** adâncime, depărtare. *Din adâncul zării îi răspunde ecoul.* **5** fig. (*relig. creștină*) gheenă, hades, iad, infern, orc, tartar, ‹fig.› întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în adânc.* **6** fig. (*psihanal.*) subconștient. *Prin amintirile sale încearcă să ne aducă ecouri din adânc.*

adâncá vb. I. tr., refl. (*înv.; de obicei urmat de determ. locale*) v. Adânci. Afunda. Cufunda. Duce[2]. Înfunda. Scufunda.

adâncătúră s.f. (*înv. și pop.*) v. Adâncitură. Cufundătură. Scobitură. Scufundătură.

adâncí vb. I. **I 1** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a (se) afunda, a (se) cufunda, a se duce[2], a (se) înfunda, a (se) scufunda, ‹înv.› a (se) adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se adânceau în noroi.* **2** refl. (*despre cavități, forme de relief etc.*) a se deschide, ‹rar› a se scobi, ‹pop. și fam.› a se căsca. *În mijlocul muntelui se adâncea o prăpastie.* **3** refl. (*despre ochi*) a se afunda, a se cufunda, a se înfunda, ‹reg.› a se zgăura. *Ochii i s-au adâncit în orbite în urma bolii.* **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a (se) crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹fig.› a (se) accentua, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se adâncesc pe zi ce trece. Singurătatea adâncește depresia.* **2** tr. (*compl. indică idei, concepții, probleme etc.*) a aprofunda. *A trebuit să adâncească tema pusă în discuție pentru a fi bine înțeles.* **3** refl., intr. (*despre oameni; cu determ. - compl. indir. introduse prin prep. „în”*) ‹fig.› a (se) afunda, a (se) cufunda, a (se) pierde, a (se) scufunda. *Adesea se adâncea în gânduri ore întregi.*

adâncíme s.f. **I 1** adânc, afund, fund, profunzime, străfund. **2** adânc, afund, fund, măruntaie, profunzime, străfund, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *maț*). **3** profunzime, ‹livr.› profunditate. *Pe această porțiune a râului, adâncimea apei este de câțiva metri.* **4** adânc,

depărtare. **5** (*adesea poetic; mai ales cu determ. „cerului”*) înalt, înălțime. *Avionul abia se zărește în adâncimea cerului.* **II** fig. **1** importanță, însemnătate, profunzime, seriozitate. *Adâncimea prefacerilor din societate, din ultimii ani, este o realitate.* **2** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, forță, intensitate, putere, tărie, ‹fig.› vălvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său adâncimea tensiunii sociale.*

adâncíre s.f. **I** afundare, cufundare, cufundătură, înfundare, scufundare. *Cu fiecare pas adâncirea picioarelor în noroi era tot mai mare.* **II** fig. **1** acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza adâncirii disensiunilor dintre ei.* **2** aprofundare. *Adâncirea temei puse în discuție era obligatorie pentru a fi bine înțeles.*

adâncít, -ă adj. **1** (*despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) adânc, concav, scobit[2], ‹pop.› găvănos, ‹reg.› covătat, covătos, covățit, dovâncat, găvănoșit, scufundos, ‹înv.› găvănat. **2** (*cu nuanță intensivă; rar*) v. Absolut. Adânc. Complet. Deplin. Desăvârșit. Perfect. Profund. Total.

adâncitúră s.f. **1** cufundătură, scobitură, scufundătură, ‹înv. și pop.› adâncătură, ‹pop. și fam.› scofâlcitură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› bortitură. *În adânciturile solului s-a acumulat apa de ploaie.* **2** concavitate, scobitură, ‹reg.› dovâncătură, ‹înv.› găvănătură. *A făcut cu un șfredel o adâncitură în lemn.* **3** scobitură, ‹pop.› găvan, ‹reg.› leafă[2]. *Adâncitura linguriței nu este prea mare.* **4** (*constr.*) cotlon, firidă, intrând, nișă, scobitură, ‹pop.› ocniță, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podișor, podmol, stelaj, ungher, ungheț, ‹înv.› sfiridă. *Soba se află într-o adâncitură a peretelui.* **5** cavitate, gaură, scobitură, ‹înv. și reg.› scorbură, ‹reg.› bortă, bortitură, scălbă, scochină, ‹înv.› deșert, zgău. *Piesa are multe adâncituri la suprafață.*

adâncós, -oásă adj. (*rar; despre ape, cavități, forme de relief etc.*) v. Adânc. Afund. Mare[1]. Profund.

adârdisí vb. IV. intr. (*înv.*) v. Supralicita.

addénda s.f. (*latin.*) v. Adaos. Anexă. Apendice. Completare. Supliment.

addubitáție s.f. (*rar*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

adecvă vb. I. tr. a adapta, a compatibiliza, a conforma, a potrivi, ‹fig.› a apropia, a apropria. *A adecvat proiectul la cerințele contractului european.*

adecvăre s.f. adaptare, compatibilitate, compatibilizare, conformare, potrivire, ‹livr.› adecvație, idoneitate, ‹rar› adaptație. *Adecvarea proiectului la cerințele proiectului european a fost o condiție esențială.*

adecvát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai adecvată tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** bun, indicat, nimerit, potrivit, propriu, ‹pop. și fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren adecvat pentru cultura viței-de-vie.* **3** (*mai ales despre oportunități*) binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie adecvată, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **II** adv. (*modal*) indicat, nimerit, oportun, potrivit, recomandabil. *Nu a răspuns adecvat la întrebarea pusă.*

adecvățíe s.f. (*livr.*) v. Adaptare. Adecvare. Compatibilitate. Compatibilizare. Conformare. Potrivire.

adecvațiónal, -ă adj. (*rar*) **1** v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat. **2** (*mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice.

adefâg, -ă adj. (*livr.; despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

adefagíe s.f. (*med.*) bulimie, hiperfagie, hiperorexie, poliorexie. *Adefagia se caracterizează printr-o foame exagerată și cvasipermanentă.*

ademănă s.f. (*reg.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **2** v. Mită.

ademeneálă s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

ademení vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a amăgi, a atrage, a ispiti, a momi, a seduce, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl ademenește cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a încânta, a înșela[1], a minți, a mistifica, a momi, a păcăli, a trișa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a mâglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A ademenit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **3** tr. (*despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) a amăgi, a înșela[1], a seduce, ‹înv. și reg.› a prilesti, ‹înv.› a celui, a încelui, a seduiza. *Acest tânăr a ademenit multe fete pe care apoi le-a părăsit.* **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1]. **II** tr. fig. (*rar; despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.; compl. indică oameni*) v. Captiva. Înlănțui. Înrobi. Robi. Subjuga.

ademenire s.f. **1** amăgire, atracție, ispită, ispitire, momire, seducere, seducție, tentație, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blaznă, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazną, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o ademenire.* **2** amăgire, înșelare[1], înșelăciune, înșelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Ademenirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.* **3** amăgire, seducere, seducție, ‹pop.› amăgeală, ‹înv. și reg.› celușag. *Prietenii îl condamnă pentru ademenirea fetelor pe care apoi le părăsește.*

ademenít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) amăgit, încântat, înșelat[1], mințit, momit, păcălit[2], trișat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul ademenit a rămas păgubit.* **2** (*mai ales despre fete, femei*) amăgit, înșelat[1], momit, sedus, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› rușinat, ‹înv.› celuit, înceluit. *Tânăra ademenită a făcut plângere la poliție.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Captivat. Delectat. Desfătat. Fascinat. Fermecat. Încântat. Sedus.

ademenitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) atrăgător, ispititor, îmbietor, seducător, tentant, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare ademenitoare.* **2** adj. (*despre mirosuri, arome etc.*) agreabil, apetisant, ațâțător, excitant, excitator, frumos, plăcut, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă ademenitoare.* **3** adj. (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie ademenitoare.* **4** adj., s.m., s.f. amăgitor, înșelător, seducător, ‹livr.› falacios, ‹rar› momitor, ‹reg.› tășcător, ‹înv.› balamut, celuitor, gâmbositor, înceluitor, îngânător, înșelăcios, prilesteț, prilestitor, ‹fig.; înv.› răpunător. *Casanova avea renumele de ademenitor de femei.*

adeníe s.f. (*med.*) limfadenie. *Adenia este o boală care constă în hipertrofia ganglionilor limfatici.*

adenítă s.f. (*med.*) limfadenită, ‹pop.› uimă, ‹reg.› boşoalcă, moimă[2], scurtă (v. *scurt*), tragăn, ţâţa căţelei (v. *ţâţă*), ţâţă de căţea. *Adenita este inflamaţia ganglionilor limfatici, provocată de o infecţie.*

adenochistón s.n. (*med.*) chistadenom. *Adenochistonul este un adenom polichistic.*

adenofibróm s.n. (*med.*) fibroadenom. *Adenofibromul este o tumoare glandulară benignă.*

adenohipofíză s.f. (*anat.*) glandă pituitară, hipofiză. *Adenohipofiza este o glandă endocrină importantă.*

adenopatíe s.f. (*med.*) ‹pop.› scurtă (v. *scurt*). *Adenopatia este o boală a glandelor sau a ganglionilor limfatici.*

adépt, -ă s.m., s.f. aderent, partizan, susţinător, ‹rar› părtaş, ‹înv.› părtean, următor. *Ideile democratice câştigă din ce în ce mai mulţi adepţi.*

aderá vb. I. intr. (*cu determ. introduse prin prep. „la”*) **1** (*despre materiale, lucruri etc.*) a se lipi, a se prinde. *Folia aderă la suprafaţa sticlei.* **2** (*despre oameni sau despre colectivităţi*) a accede, a se ralia, ‹fig.› a subscrie. *Aderă fără rezervă la părerea colectivului.* **3** (*despre oameni*) a se alipi, a intra, a se înscrie. *Mulţi studenţi au aderat la câte un partid.*

aderáre s.f. **1** aderenţă, lipire, prindere. *Aderarea foliei la suprafaţa sticlei se face imediat.* **2** aderenţă, adeziune, ataşare, raliere, solidarizare. *Aderarea la ideologia creştin-democrată a fost o soluţie electorală.* **3** intrare, înscriere. *Aderarea studenţilor la câte un partid constituie un important câştig.*

aderént, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre materiale, lucruri etc.*) lipit[2]. *Folia aderentă se desprinde greu de pe sticlă.* **2** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) adnat, aglutinat, alipit, lipit[2], reunit, sudat[2], unit. *Hematii aderente. Afixe posesive aderente.* **II** s.m., s.f. adept, partizan, susţinător, ‹rar› părtaş, ‹înv.› părtean, următor. *Ideile democratice câştigă din ce în ce mai mulţi aderenţi.*

aderénţă s.f. **1** aderare, lipire, prindere. **2** (*med.*) bridă. *Bolnavul are aderenţe pulmonare.* **3** conexiune, corelaţie, înlănţuire, legătură, raport, relaţie, ‹livr.› consecuţie, intercomunicaţie, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio aderenţă cu paranormalul.* **4** aderare, adeziune, ataşare, raliere, solidarizare.

adermímă s.f. (*biochim., farm.*) piridoxină, tiamină, vitamina B_6 (v. *vitamină*). *Adermina este prescrisă în carenţele vitaminice B, în unele dermatoze şi în tulburări musculare.*

adésea adv. **1** (*temporal*) adeseori, des, deseori, frecvent, tot. *Se opreşte adesea în faţa vitrinei cu bijuterii.* **2** (*modal*) adeseori, des, ‹înv. şi reg.› destul. *Se îmbracă adesea în rochii înfiorate. Lucrează adesea până târziu.*

adeseóri adv. **1** (*temporal*) adesea, des, deseori, frecvent, tot. **2** (*modal*) adesea, des, ‹înv. şi reg.› destul.

adét s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiţie. Uz. Uzanţă. **2** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuţie. Dare. Impozit. Impunere. **3** (*jur.*) v. Compensare. Compensaţie. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizaţie.

adevăr s.n. **1** real, realitate, ‹înv.› adevărătate, adevărătură, ‹fig.; înv.› delta. *Adevărul este existenţa efectivă, obiectivă.* **2** realitate, veracitate, veridicitate, ‹astăzi rar› veritate. *Cei care erau de faţă au constatat adevărul afirmaţiilor sale.* **3** autenticitate, exactitate, exactitudine, justeţe, veridicitate. *Avocatul verifică adevărul relatărilor martorului.* **4** dreptate. *În tot acest demers trebuie să iasă la suprafaţă adevărul.*

adevărát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii adevărate ale existenţei dacilor în această zonă a ţării.* **2** (*despre oameni, port, tradiţii etc.*) autentic, curat, neaoş, veritabil, ‹rar› pur[2], ‹pop. şi fam.› get-beget, sadea, ‹reg.› lişteav, ‹înv.› fireş. *Poartă un costum ţărănesc adevărat.* **3** (*despre rude, legături de rudenie*) bun, drept. *Ei sunt fraţi adevăraţi.* **4** (*despre opere de artă, creaţii artistice etc.*) autentic, curat, nefalsificat, original, veritabil, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor adevărat.* **5** (*despre bani*) nefalsificat, sigur. *Sunt adevăraţi banii aceştia?* **6** (*despre noţiuni, idei, concepte etc.*) corect, drept, exact, just. *Studiul a fost apreciat întrucât concluziile cercetării erau adevărate.* **7** efectiv, real. *Deschiderea adevărată a stagiunii va fi peste o săptămână.* **8** real, sincer. *Are o preţuire adevărată pentru învăţătoarea sa.* **9** (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **II** adv. (*modal*) **1** cert, chiar, efectiv, serios, sigur. *Adevărat, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.* **2** drept, just. *A prezentat adevărat cele petrecute.*

adevărătate s.f. (*înv.*) v. Adevăr. Real. Realitate.

adevărătură s.f. (*înv.*) v. Adevăr. Real. Realitate.

adevăsí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.*) **1** (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **2** (*compl. indică timp, energie etc.*) v. Consuma[1]. Folosi. Irosi. Întrebuinţa. Pierde.

adeverí vb. IV. **1** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmaţii, aprecieri, rezultate, decizii, acţiuni etc. ale oamenilor*) a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susţine, ‹înv. şi pop.› a zice, ‹înv. şi reg.› a probălui, ‹înv.› a încredinţa, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. şi fam.› a vorbi. *Acest document adevereşte că el este proprietarul casei.* **2** refl. (*despre prevestiri, prooroci etc.*) a se confirma, a se împlini, a se îndeplini, a se realiza, ‹înv. şi reg.› a se umple. *Presupunerile ghicitoarei s-au adeverit.* **3** tr. (*compl. indică teorii, opinii etc.*) a acredita. *În această controversă a făcut tot posibilul să adevereasă afirmaţiile făcute.* **4** a verifica. *Cercetările ştiinţifice adeveresc multe realităţi.* **5** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asigura. Încredinţa.

adeverínţă s.f. **1** dovadă, mărturie, ‹înv.› mărturiseală, patentă, răvaş, siguranţă, sinet, testimoniu, teşcherea[1], zapiscă, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A adus o adeverinţă din care reiese că a fost student la zi.* **2** (*econ., fin.*) chitanţă, recipisă, vaucer, ‹înv. şi reg.› zdelcă, ‹înv.› răvaş, siguranţă, sinet, tahvil, teşcherea[1], ‹grec.; înv.› exofliticon, ‹turc.; înv.› hoget, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A trimis un colet prin poştă şi a luat adeverinţă de la ghişeu.* **3** (*jur.; înv.*) v. Cauţiune. Fideiusiune. Garanţie. **4** (*înv.*) v. Asigurare. Încredinţare.

adeverire s.f. **1** arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstraţie, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificaţie, confirmaţie. *Adeverirea de către specialişti a autenticităţii tabloului a produs agitaţie în lumea colecţionarilor.* **2** confirmare, împlinire, îndeplinire, realizare, ‹înv.› lucru, plinire. *Adeverirea presupunerilor ghicitoarei l-a şocat.* **3** verificare. *Trebuia să facă adeverirea faptelor pentru a avea o explicaţie.*

adeverít, -ă adj. **1** (*despre fapte, afirmaţii etc.*) confirmat, demonstrat, dovedit, probat, verificat. *Autenticitatea tabloului este un lucru adeverit.* **2** (*înv.; despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) v. Adevărat. Aievea. Autentic. Cert. Incontestabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Nescornit. Netăgăduit. Pozitiv. Real. Sigur. Veridic. Veritabil. Viu. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Convins. Încredinţat. Sigur.

adeziúne s.f. **1** aderare, aderenţă, ataşare, raliere, solidarizare. *Adeziunea la ideologia creştin-democrată a fost o soluţie electorală.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”, „a da”*) accept, aprobare, consimţământ. *Şi-a dat adeziunea pentru a participa la manifestările împotriva încălcării drepturilor omului.* **3** asentiment, ‹fig.› sufragiu, vot. *Iniţiativa lor a întrunit adeziunea colegilor.*

adezív, -ă adj. (*despre materiale*) colant. *Şi-a cumpărat mai multe folii adezive. Foloseşte ciorapi cu bandă adezivă siliconată.*

adiá vb. I. **I** intr. **1** (*despre vânt*) ‹reg.› a olori, a trăgăna, ‹poetic› a îngâna, ‹fig.› a aburi, ‹fig.; reg.› a oblicări. *Vântul abia adie.* **2** (*despre mirosuri*) a se difuza, a se împrăştia, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a răzbi, a se revărsa, ‹pop. şi fam.› a se lăţi. *Parfumul crinilor adie peste tot.* **II** fig. **1** tr. a îngâna, a murmura, a şopti, a şuşoti, a şuşui. *Se auzea glasul unui copil care adia un cântec. Bătrâna*

adia o rugăciune. **2** tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **3** intr. (*reg.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.

adiacént, -ă adj. **I 1** contiguu. *Nu s-a înțeles nimic din situațiile prezentate și din observațiile adiacente.* **2** (*în opoz. cu „distanțat", „îndepărtat"; despre terenuri, clădiri, localități etc.*) alăturat, apropiat, contiguu, învecinat, lăturaș, vecin, ‹înv.› sinoriaș. *Locurile lor de casă sunt adiacente.* **3** ‹fig.› înrudit. *Discută probleme adiacente cu profesiile lor.* **II** fig. (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹fig.› lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune adiacentă care nu interesează pe nimeni.*

adiacénță s.f. (*cu sens local*) alăturare, apropiere, contiguitate, vecinătate. *Adiacența geografică poate influența culturile etniilor care vin în contact.*

adiafór, -ă adj. (*în opoz. cu „sensibil"; înv.; despre oameni*) v. Flegmatic. Impasibil. Imperturbabil. Indiferent. Insensibil. Nepăsător. Nesensibil. Nesimțitor. Pasiv.

adiaforíe s.f. (*înv.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism.

adícă adv. **1** (*explic.*) anume, recte, ‹pop.› adicălea, adicătelea, vasăzică, ‹reg.› maram, ‹înv.› sireaci. *În limba română sunt trei genuri, adică: masculin, feminin și neutru.* **2** (*rectificativ*) ba, dar[1]. *Această întâmplare îmi răscolește sufletul, adică nu mi-l răscolește, ci mi-l sfâșie.* **3** (*cu val. opusă față de o afirmație sau de o faptă*) chipurile (v. *chip*), cică, ‹reg.› maramchipu, numete. *Ducând-o cu minciuni în casă, adică să bea apă, i-a furat banii de pe masă.*

adícălea adv. (*explic.; pop.*) v. Adică. Anume. Recte.

adícătelea adv. (*explic.; pop.*) v. Adică. Anume. Recte.

adíct, -ă s.m., s.f. drogat, drogoman, toxicoman, ‹arg.› distrus, tripangiu, tripper, tripuist. *Adicții sunt dependenți de droguri.*

adícție s.f. drogodependență, drogofilie, drogomanie, toxicomanie. *Trebuie să urmeze un tratament medical sever pentru a se vindeca de adicție.*

adiére s.f. **1** boare, briză, pală[1], suflare, suflu, undă, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Adierea vântului abia se simțea.* **2** (*meteor.*) boare, zefir, ‹rar› aură. *Adierea răcoroasă dinspre mare se resimte spre seară.*

adineáuri adv. (*temporal*) acum. *Adineauri a vorbit cu sora ei la telefon.*

adíns prep., pron. de întăr. pers. 3 (*înv.*) **1** prep. (*introduce un circ. de loc care indică situarea în interiorul unei colectivități, al unei mulțimi*) v. Între[2]. Printre. **2** pron. de întăr. pers. 3 (*precizează prin insistență obiectul al cărui nume îl înlocuiește*) v. Însuși[2].

adío interj. gata!, ‹fam.› aleluia!, amin!, ‹înv.› parapanghelos! *Cu așa comportare, adio vacanța la mare!*

adipofibróm s.n. (*med.*) lipofibrom. *Adipofibromul este format din țesut adipos și fibros.*

adipogenézá s.f. (*biol.*) lipogeneză. *Adipogeneza este formarea de lipide în organismele animale și vegetale.*

adipolíză s.f. (*biol.*) lipoliză. *Adipoliza este descompunerea lipidelor în acizi grași și glicerină, în procesul digestiei intestinale, sub influența bilei și a sucului pancreatic.*

adipóm s.n. (*med.*) lipom, steatom. *Adipomul rezultă din proliferarea țesutului adipos normal.*

adipós, -oásá adj. (*despre celule, țesuturi*) gras.

adipóză s.f. (*med.*) adipozitate. *Adipoza este localizată în țesutul celular subcutanat.*

adipozitáte s.f. (*med.*) adipoză.

aditív s.n. adjuvant. *Aditivii ameliorează proprietățile materialului în care sunt adăugați sau îi conferă noi calități.*

adíție s.f. **1** adaos, adăugare. *Adiția articolelor noi la lege s-a votat în Parlament.* **2** (*chim.*) adăugare. *La reacție s-a folosit o substanță de adiție.* **3** (*mat.*) adiționare, adunare, totalizare, ‹rar› sumare. *A continuat calculul cu adiția zecimalelor.* **4** (*fiziol.*) ***adiție latentă*** = sumație. *Adiția latentă este apariția unei reacții fiziologice în organism în urma mai multor excitații succesive.*

adiționá vb. I. tr. **1** a adăuga. *Parlamentarii au adiționat articole noi la lege.* **2** (*mat.*) a aduna, a totaliza, ‹rar› a însuma, a suma, ‹înv.› a sumarisi. *Deși mic, adiționează cu ușurință zecimalele.*

adiționál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** adăugat, adiționat. *Articolele de lege adiționale au fost votate în Parlament.* **2** auxiliar, suplimentar. *A atașat o sursă adițională de putere calorică.* **II** s.f. (*la pl. **adiționale**; telec.*) convorbire adițională. *A avut multe adiționale în această lună, care au depășit mult numărul de convorbiri incluse în prețul fix al abonamentului.*

adițiónáre s.f. (*mat.*) adiție, adunare, totalizare, ‹rar› sumare.

adițiónát, -ă adj. **1** adăugat, adițional. **2** (*mat.*) adunat[2], totalizat. *Cifrele adiționate sunt numere zecimale.*

adiurétínă s.f. (*biochim.*) hormon antidiuretic, pitresină, vasopresină. *Adiuretina este secretată de lobul posterior al hipofizei.*

adjectivá vb. I. tr., refl. (*gram.; compl. sau sub. indică participii, gerunzii, adverbe ori substantive*) a (se) adjectiviza. *Participiul se adjectivează când determină un substantiv.*

adjectiváre s.f. (*gram.*) adjectivizare. *Adjectivarea participiului se face atunci când acesta determină un substantiv.*

adjectivizá vb. I. tr., refl. (*gram.; compl. sau sub. indică participii, gerunzii, adverbe ori substantive*) a (se) adjectiva.

adjectivizáre s.f. (*gram.*) adjectivare.

adjoncțiúne s.f. asociere, unire. *Este necesară adjoncțiunea unui aditiv pentru a ameliora proprietățile unui produs.*

adjudecá vb. I. tr. **I 1** (*jur.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) ‹înv.› a harasladisi, a harecilui. *Firma cea mai cunoscută a adjudecat lucrările de asfaltare a străzilor din oraș.* **2** (*mai ales cu privire la competițiile sportive; compl. indică medalii, titluri, trofee etc.*) a câștiga, a cuceri, a dobândi, a obține. *Fotbaliștii spanioli și-au adjudecat titlul mondial la campionat. Gimnastele din România și-au adjudecat victoria la olimpiada europeană.* **3** (*rar; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Căpăta. Dobândi. Obține. Primi. **II** fig. (*compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a acorda, a atribui, a conferi, a da[2], a decerna. *Le-a adjudecat medaliile într-un cadru festiv.*

adjudecáre s.f. (*jur.*) adjudecație, ‹înv.› harasladismă, hareciluire. *Adjudecarea lucrărilor de asfaltare a străzilor din oraș s-a făcut prin licitație.*

adjudecáție s.f. (*jur.*) adjudecare, ‹înv.› harasladismă, hareciluire.

adjúnct s.m. (*mar.*) ofițer secund, secund, ‹rar› locotenent. *Adjunctul a preluat comanda navei.*

adjurá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a conjura, a implora, ‹pop.› a jura, a milui, ‹înv.› a supăra, a suplica. *Vă adjur să fiți corecți în declarații.*

adjurátie s.f. conjurare, implorare, implorație, ‹înv.› suplicare, suplicație. *Adjurația a avut efectul scontat, tânărul obținând ceea ce a dorit.*

adjutánt s.m. (*milit.*) aghiotant, plutonier adjutant. *Adjutantul îndeplinește atribuții similare unui secretar.*

adjuvánt, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*farm., chim.; despre medicamente, substanțe etc.*) ajutător. *Pentru ca medicamentul să fie mai eficient, s-a adăugat o substanță adjuvantă.* **2** fig. stimulativ, stimulator, ‹fig.; rar› îmbolditor. *Sfatul ei a fost un factor adjuvant în luarea deciziei. Premiile pe care le-a câștigat în cadrul concursurilor internaționale sunt un factor adjuvant pentru formarea sa.* **II** s.n. **1** aditiv. *Adjuvanții ameliorează proprietățile materialului în care sunt adăugați sau îi conferă noi calități.* **2** fig. auxiliar, supliment. *Acest medicament este un bun adjuvant pentru memorie.*

administrá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a cârmui, a conduce, a gospodări, a manageriza, a ține, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, ‹înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a economisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Administrează cu multă pricepere școala.* **2** (*compl. indică fonduri, venituri, averi etc.*) ‹pop. și fam.› a chivernisi, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹fig.; pop. și fam.› a învârti. *L-a rugat să-i administreze conturile bancare.* **II** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente*) a aplica, a face. *Îi administrează un tratament cu antibiotice.*

administráre s.f. **I 1** administrație, cârmuire, conducere, gospodărire, ‹rar› diriguire, manutențiune, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹pop. și

fam.› chiverniseală, chivernisire, ‹înv.› epistasie, isprăvnicie, ocârmuire, zapt, ‹ital.› gerenţă. *Pentru administrarea şcolii s-a căutat o persoană competentă.* **2** ‹pop. şi fam.› chiverniseală, chivernisire. *Şi-a rugat fiul să se ocupe de administrarea conturilor sale bancare.* **II** (*med., med. vet.*) **1** administraţie. *Administrarea medicamentelor se face numai la indicaţia medicului.* **2** aplicare. *I-a propus administrarea unui tratament cu antibiotice.*

administrát, -ă adj. (*despre întreprinderi, instituţii, organizaţii, sectoare economice, judeţe etc.*) cârmuit, condus, gospodărit. *Lucrează într-o firmă bine administrată.*

administrátor, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹în trecut› intendent, ‹înv. şi reg.› şpan, ‹înv.› chelar, chivernisitor, econom, epistat, ispravnic, prefect, provizor, şafar. *Directorul instituţiei a angajat ca administrator o persoană cu studii superioare.* **2** s.m. ‹în trecut› vătaf, vechil, ‹înv.› epistat, ispravnic, logofăt, pristav. *Administratorul gospodărea munca de pe o moşie a unui boier sau a unei mănăstiri.* **3** s.m. (*inform.*) ‹engl.› webmaster. *Administratorul creează, menţine şi dezvoltă resursele informatice din domeniul pe care îl manageriază.*

administráţie s.f. **I 1** administrare, cârmuire, conducere, gospodărire, ‹rar› manutenţiune, ‹înv. şi pop.› oblăduire, ‹pop. şi fam.› chiverniseală, chivernisire, ‹înv.› epistasie, isprăvnicie, ocârmuire, zapt, ‹ital.› gerenţă. **2** ‹turc.; înv.› calem. *A reuşit să ocupe un post în administraţie.* **3** (*milit.*) intendenţă. *Administraţia este un serviciu al armatei care are în sarcină hrana şi îmbrăcămintea trupelor.* **4** (*fin.*) ***administraţie financiară*** = percepţie, ‹reg.› perceptorat, perceptorie. *Fiecare proprietar de bunuri imobiliare îşi plăteşte anual impozitele la administraţia financiară.* **5** (*polit.*) ***administraţie de stat*** = administraţie publică; ***administraţie publică*** = administraţie de stat. *Administraţia publică cuprinde organele de stat prin care statul îşi realizează funcţiile sale.* **II** (*med., med. vet.*) administrare.

admiră vb. I. tr. **1** (*compl. indică fiinţe, lucruri sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a preţui, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. şi pop.› a omeni, ‹înv. şi reg.› a preţălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a apreţui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl admiră pe pictor pentru talentul său.* **2** (*compl. indică mai ales calităţi, manifestări, acţiuni ale oamenilor*) a aprecia, a preţui, a vedea. *Nu-şi dă seama ce admiră la el.*

admirábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre creaţii, manifestări ale oamenilor*) deosebit, excelent, grozav, încântător, minunat, remarcabil, ‹fam.› senzaţional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte admirabilă.* **2** adv. (*modal*) deosebit, excelent, remarcabil, ‹fam.› senzaţional. *La recepţie s-a purtat admirabil.*

admiráre s.f. (*înv.*) v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1].

admiratór, -oáre s.m., s.f. ‹înv.› închinător, stimător. *Poeta are mulţi admiratori.*

admiráţie s.f. apreciere, atenţie, cinste, cinstire, condescendenţă, considerare, consideraţie, deferenţă, onoare, preţuire, recunoaştere, respect, reverenţă, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciaţie, umilitate, ‹înv. şi reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăţie, preţuială, ‹înv.› admirare, apreţuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotinţă, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălţime. *Pentru erudiţia sa se bucură de admiraţia prietenilor.*

admís, -ă adj. **1** (*despre cereri, referate etc.*) acceptat, aprobat[2], ‹înv.› aprobăluit. *Cererea admisă urmează să fie semnată şi de director.* **2** (*despre candidaţi, concurenţi etc.*) acceptat, primit, reuşit. *Concurenţii admişi aşteptau în faţa decanatului.* **3** (*despre teorii, concepţii, opinii etc.*) acceptat, recunoscut, ‹rar› acreditat, ‹înv.› recept. *Teoria admisă a fost pusă în practică imediat.* **4** acceptat, îngăduit, permis[2], ‹înv.› dezlegat[2], volnicit. *În diabet există anumite alimente admise şi altele interzise.*

admisíbil, -ă adj. **1** acceptabil, convenabil, mulţumitor, satisfăcător, ‹fam.› pasabil. *A găsit argumente admisibile pentru demararea proiectului.* **2** (*despre situaţii, stări etc.*) acceptabil, bunicel, bunicică, convenabil, suportabil, tolerabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil. *Inflaţia a fost admisibilă.* **3** (*despre teorii, concepţii, explicaţii etc.*) acceptabil, bun, credibil, plauzibil, probabil, verosimil. *Are o scuză admisibilă pentru ceea ce a făcut.*

admisibilitáte s.f. credibilitate, plauzibilitate, probabilitate, verosimilitate, ‹rar› verosimilitudine. *S-a apreciat admisibilitatea celor declarate de martori.*

admíte vb. III. tr. **1** (*compl. indică acţiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a aproba, a concede, a consimţi, a încuviinţa, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. şi pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. şi reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulţumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinţi[1], ‹fran.› a marşa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a admis să se amâne examenul.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situaţii, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. şi reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiţi. *Părinţii nu pot admite comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **3** (*compl. indică teorii, concepţii, doctrine etc.*) a accepta, a adopta, a împărtăşi, a-şi însuşi[1], a prelua, a primi, a recunoaşte, ‹fig.› a îmbrăţişa. *Oamenii de ştiinţă i-au admis teoria privind transhumanţa.* **4** (*compl. indică oameni*) a accepta, a include, a primi. *În cele din urmă, a fost admis în cercul nostru de prieteni.* **5** (*compl. indică situaţii, stări etc.*) a accepta, a consimţi, a se învoi, a primi, a vrea. *După o prietenie îndelungată a admis să-i devină soţie.* **6** a accepta, a mărturisi, a recunoaşte. *Nu-i convine, dar admite că argumentele lui sunt convingătoare.* **7** (*compl. indică mărfuri, produse*) a accepta, a agrea, a primi. *Produsele au fost admise la export.* **8** a presupune, a spune, a zice. *Admite că preopinentul său are dreptate în ceea ce susţine.*

admítere s.f. **1** accept, acceptare, aprobare, consimţire, încuviinţare, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobaţie, aprobăluire. *Admiterea de către profesor a amânării examenului i-a mulţumit pe studenţi.* **2** acceptare, includere, primire. *Admiterea lui în cercul nostru de prieteni a fost benefică pentru el.* **3** acceptare, adoptare, recunoaştere. *Admiterea teoriei lui în lumea ştiinţifică i-a adus un titlu academic.*

admonestá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a certa, a dăscăli, a dojeni, a judeca, a moraliza, a mustra, ‹rar› a ruşina, ‹înv. şi pop.› a obrăzi, ‹pop. şi fam.› a beşteli, a muştrului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a şmotri, ‹înv. şi reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a aşculi, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăţi, a tătârî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. şi fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cătănăi, a dăraci, a puţui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a admonestat pentru că a lipsit de la şcoală.*

admonestáre s.f. ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, imputaţie, morală, mustrare, observaţie, reproş, ‹livr.› admonestaţie, admoniţiune, reprehensiune, ‹pop. şi fam.› beşteleală, muştruluială, ocară, ‹pop.› stropşeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentaţie, şmotreală, şmotru, ‹înv. şi reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefture ală, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuţăciune, înfruntăciune, învăţătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpşte, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgaţie, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puţuială, puţuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Admonestarea părinţilor l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.*

admonestáţie s.f. (*livr.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană, Dojenire. Imputare. Imputaţie. Morală. Mustrare. Observaţie. Reproş.

admoniţiúne s.f. (*livr.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputaţie. Morală. Mustrare. Observaţie. Reproş.

adnát, -ă adj. (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, parti-*

cule ale unor materiale etc.) aderent, aglutinat, alipit, lipit[2], reunit, sudat[2], unit. *Hematii adnate. Afixe posesive adnate.*

adnotá vb. I tr. (*compl. indică manuscrise, cărți etc.*) a glosa. *Adnotează orice text pentru a-l explica sau completa.*

adnotáre s.f. adnotație, apostilă, însemnare, notă, notiță. *Cele mai multe cărți din biblioteca lui au adnotări.*

adnotáție s.f. adnotare, apostilă, însemnare, notă, notiță.

adolescént, -ă s.m., s.f. copil[1], copilă, fetișcană, flăcău, tânăr, ‹livr.› efeb, ‹reg.› băiată, copoștină, ‹engl.› teenager, ‹glum.› lăptucă, ‹arg.› bidiviu, gagicuță, mioară. *Are entuziasmul unui adolescent.*

adolescénță s.f. ‹înv.› cătărigie. *Adolescența este perioada din viața omului cuprinsă între vârsta pubertății și cea adultă.*

adoptá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică copii*) a înfia. *Neavând copii, au adoptat o fetiță.* **2** (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a împărtăși, a-și însuși[1], a prelua, a primi, a recunoaște, ‹fig.› a îmbrățișa. *Oamenii de știință i-au adoptat teoria privind transhumanța.* **3** a alege, a lua. *Nu știe ce atitudine să adopte în această situație.*

adoptánt, -á s.m., s.f. (*jur.*) adoptator, înfietor. *Adoptanții fetiței mai au și alți copii.*

adoptáre s.f. **1** (*jur.*) adopție, înfiere, ‹pop. și fam.› luare de suflet, ‹înv.› luătură, ‹grec.; înv.› iotesie. *Adoptarea unui copil se face numai după legislația în vigoare.* **2** acceptare, admitere, recunoaștere. *Adoptarea teoriei lui în lumea științifică i-a adus un titlu academic.*

adoptát, -ă adj. (*jur.; despre copii*) adoptiv, înfiat. *Copilul adoptat s-a acomodat imediat în noul său cămin.*

adoptatór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) adoptant, înfietor.

adoptív, -ă adj. **1** (*jur.; despre copii*) adoptat, înfiat. **2** (*despre părinți*) vitreg. *Pentru ea mama adoptivă este o mamă adevărată.* **3** (*despre părinți*) spiritual, sufletesc. *Nașii de cununie sunt pentru tinerii căsătoriți părinți adoptivi.*

adópție s.f. (*jur.*) adoptare, înfiere, ‹pop. și fam.› luare de suflet, ‹înv.› luătură, ‹grec.; înv.› iotesie.

adorá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a diviniza, a idolatriza, a slăvi, a venera, ‹înv.› a cinsti, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a deifica, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul își adoră mama.* **2** (*teol.; compl. indică divinități*) a sfinți[1], a venera. *Credincioșii catolici și ortodocși o adoră pe Fecioara Maria.*

adorábil, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) drăguț, fermecător, încântător, ‹fig.› cuceritor. *Este o femeie adorabilă.*

adoráre s.f. **1** adorație, divinizare, idolatrizare, slăvire, venerare, venerație, ‹înv.› cinstire. *Adorarea femeii a fost și rămâne o temă predilectă a poeziei din toate timpurile.* **2** (*teol.*) adorație, cult[1], sfințire[1], venerare, venerație, ‹înv.› despus, sfințire. *Este cunoscută adorarea Fecioarei Maria de către credincioșii catolici și ortodocși.* **3** adorație, cult[1], venerare, venerație, ‹fig.› evlavie, idolatrie, ‹fig.; înv.› idolatrare.

adorát, -ă adj. (*despre ființe*) divinizat, idolatrizat, slăvit, venerat, ‹înv.› cinstit, seninat[2], ‹fig.› deificat, sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul adorat nu a mai jucat.*

adoratór, -oáre s.m., s.f. ‹înv.› slăvitor, suspinător. *La bal toți adoratorii ei o încântau cu complimente.*

adorație s.f. **1** adorare, divinizare, idolatrizare, slăvire, venerare, venerație, ‹înv.› cinstire. **2** (*teol.*) adorare, cult[1], sfințire[1], venerare, venerație, ‹înv.› despus, sfințire. **3** adorare, cult[1], venerare, venerație, ‹fig.› evlavie, idolatrie, ‹ifig.; înv.› idolatrare. *Actorul simte pentru eroul interpretat o adevărată adorație.*

adormí vb. IV. **I** intr. (*despre ființe*) ‹înv. și reg.› a aromi. *Cum a pus capul pe pernă, a și adormit.* **II** fig. **1** tr. (*despre mirosuri sau arome puternice; compl. indică oameni*) ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a tulbura. *Parfumul florilor din grădină o adormea.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a zăpăci, ‹fig.› a ameți, a buimăci, a orbi. *L-a adormit cu lingușiri pentru a obține ceea ce și-a propus .* **3** intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; adesea cu determ. ca „de veci”, „pentru totdeauna”*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹fig.› a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni. *Eminescu a adormit în 1889, după o boală grea.* **4** tr. (*compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a alina, a astâmpăra, a atenua, a calma, a domoli, a liniști, a potoli, a slăbi, a tempera, a ușura, ‹fig.› a îmblânzi, a răcori, a stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a adormit durerea pentru moment.* **5** intr. (*despre stări, situații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, a se sfârși, ‹fig.› a se destrăma, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui a adormit din cauza dezinteresului celor din jur.* **6** tr. (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a alunga, a îndepărta, a risipi, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i adoarmă vigilența și l-a înșelat.*

adormíre s.f. fig. **1** inactivitate, inacțiune, inerție, neactivitate, nonacțiune, pasivism, pasivitate, ‹fig.› abulie, hibernare, letargie. *Starea lui de adormire îi enervează pe toți.* **2** decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹fig.› apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare. *Adormirea poetului a provocat durere.*

adormít, -ă adj. **I** (*despre ființe*) somnoros. *Era cam adormit și nu a auzit telefonul.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, moale, puturos, trândav[2], ‹fig.› somnoros, trântor. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea adormit.* **2** (*despre oameni*) decedat, defunct, dispărut, mort, răposat[2], sucombat, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Străbunii noștri adormiți trebuie pomeniți.* **3** (*despre locuri, spații interioare etc.*) liniștit, silențios, tăcut. *Îi plăcea să se plimbe noaptea prin mănăstirea adormită. Casa era adormită fără râsul copiilor.*

adormitór, -oáre adj. **1** (*rar; despre medicamente, băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) v. Hipnotic. Hipnotizant. Moleșitor. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific. **2** fig. (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare adormitor.*

adormițéle s.f. pl. (*bot.*) **1** *Pulsatilla pratensis*; dediței, sisinei (v. *sisinel*), ‹reg.› brebenel, capul-câinelui (v. *cap*), cocoșei (v. *cocoșel*), dediță, floarea-paștelui (v. *floare*), floarea-vântului (v. *floare*), găgățele, iarba-vântului (v. *iarbă*), sufleței, vânturele (v. *vânturel*). **2** *Ipomaea purpurea*; rochița-rândunelei (v. *rochiță*), zorea, zorele-urcătoare (v. *zorea*), ‹pop.› bună-dimineața, ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), cățărătoare (v. *cățărător*), clopoței (v. *clopoțel*), garoafe (v. *garoafă*), gramofon, gura-paharului (v. *gură*), hărăgele, norea, nouraș, pansele-boierești (v. *pansea*), patefon, porosică, răcorele, rozetă, schimbăcioase (v. *schimbăcios*), tolcer, volbură, volbură-păroasă, volvorică, zbânțuitori, zori[1]. **3** (*reg.*) v. Volbură (*Convolvus arvensis*).

adorná vb. I. tr. (*latin.; compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) v. Aranja. Decora. Găti. Împodobi. Înfrumuseța. Orna. Ornamenta. Pavoaza.

adrenalínă s.f. (*biochim., farm.*) epinefrină, suprarenină. *Adrenalina este un hormon produs de glandele suprarenale, folosit ca medicament.*

adrenocorticotrofínă s.f. (*biochim.*) corticostimulină, corticotrofină, corticotropină, hormon adrenocorticotrop, hormon corticotrop. *Adrenocorticotrofina este secretată de hipofiză și excită secreția cortexului suprarenal.*

adresá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) a expedia, a înainta, a trimite, ‹rar› a preda, ‹pop.› a îndrepta. *A adresat prietenilor invitații la lansarea cărții sale.* **2** (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) a expedia, a scrie, a trimite, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a adresat colegului ei o scrisoare.* **3** (*compl. indică elogii, omagii etc.*) a aduce, a exprima, a prezenta. *Pentru cartea publicată i-au fost adresate elogii.*

adresánt, -ă s.m., s.f. destinatar, ‹înv.› adresat. *Adresantul scrisorii este necunoscut pentru vecini.*

adresát s.m. (*înv.*) v. Adresant. Destinatar.
adrésă s.f. **1** destinație, ‹înv.› destinare. *S-a urcat în taxi și i-a indicat șoferului adresa.* **2** ‹înv.› mehtup. *A primit o adresă din partea primăriei prin care i se punea în vedere să plătească impozitul pe proprietăți.* **3** (*inform.*) ***adresă-internet*** = adresă-web; ***adresă-web*** = adresă internet. *Adresa-web individualizează o pagină web și permite accesul la informațiile conținute de aceasta.*
aducătoáre s.f. (*lingv.; înv.*) v. Ghilimele. Semnele citării (v. *semn*).
adúce vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică mai ales obiecte*) a duce[2], ‹înv.› a năvădi, ‹fig.; înv.› a trage. *A adus bagajele pe peron, lângă tren. De ziua ei i-a adus un buchet de trandafiri albi.* **2** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a da[2], a încredința, a înmâna, a întinde, a preda, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poștașul i-a adus o citație.* **3** (*compl. indică oameni*) a acompania, a conduce, a duce[2], a însoți, a întovărăși, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își aduce musafirii până la poartă.* **4** (*compl. indică fapte, situații, stări etc.*) a cauza, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui. *Incendiul a adus locatarilor pagube majore.* **5** (*compl. indică profituri, venituri etc.*) a crea, a înfăptui, a produce, a realiza. *Aduce mari beneficii familiei, prin meseria pe care o profesează.* **6** (*compl. indică date, informații etc.*) a da[2], a furniza, a oferi, a procura. *După multe insistențe, i-a adus datele necesare. Ziarele aduc informații despre ceea ce se discută în Parlament.* **7** (*compl. indică elogii, omagii etc.*) a adresa, a exprima, a prezenta. **8** (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a arăta, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A adus motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **II** intr. (*despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se apropia, a se asemăna, a se asemui, a semăna[2], ‹înv. și pop.› a se lovi, ‹înv. și reg.› a se răduce, ‹reg.› a se cumpăni, ‹înv.› a se închipui, a se podobi. *Aduce foarte mult cu tatăl ei.*
adúcere s.f. **1** adus[1], ducere. *Aducerea pachetului de la poștă a fost făcută de un curier special.* **2** ***aducere-aminte*** = amintire, evocare, suvenir, ‹rar› evocație, ‹reg.› amintea-lă, ‹grec.; înv.› promit, ‹fran. înv.› resuvenire, ‹poetic› memento, ‹fig.› ecou, reconstituire, ‹fig.; rar› reconstrucție. *Aducerea-aminte a întâmplărilor petrecute în copilărie îi face plăcere.*
adulá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a flata, a linguși, a măguli, ‹înv. și pop.› a lingări, ‹fam.; iron.› a flaușa, ‹înv. și reg.› a șutili, ‹reg.› a lifui, a lingăi, a măglisi, ‹fig.› a linge, a peria, a pomăda, a tămâia, ‹arg.› a limba. *Își adulează șeful pentru a fi promovată.*
aduláre s.f. **1** adulație. *Este cunoscut printre prieteni pentru adularea soției.* **2** adulație, flatare, lingușeală, lingușire, măguleală, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› măglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Adularea șefului enervează pe oamenii onești.*
adulatór, -oáre s.m., s.f. lingușitor, ‹înv. și pop.› lingător, ‹pop. și fam.› lingău, ‹înv. și reg.› licău, lingareț, lingăros, ‹reg.› lingarnic, lingăreț, ‹înv.› colachiu, îmbunător, lingar, lingăritor, pohlibuitor, ‹grec.; înv.› colaca, ‹fig.› periuță, ‹fig.; fam.› cățel, cățelandru, ‹fig.; fam.; peior.› blidar, perie, perioi, pupincurist, ‹arg.› limbă, limbist. *Colegul ei este un mare adulator al șefilor.*
adulație s.f. **1** adulare. **2** adulare, flatare, lingușeală, lingușire, măguleală, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› măglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, linguștătură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură.
adulmá vb. I. tr. (*înv.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi.
adulmecá vb. I. tr. **I** (*despre animale*) **1** a mirosi, ‹rar› a puncta, ‹pop.› a moșmoni, ‹reg.› a mâșâi, a mușina, a mușlui, a șișcăni, a ulma, a vetri, ‹înv.› a adulma, a aulma. *Câinii adulmecă urmele vânatului.* **2** (*compl. indică mai ales mirosuri*) a simți. *Pisica adulmecă imediat mirosul șoarecilor.* **II** fig. **1** (*compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) a afla, a descoperi, a ghici, ‹fig.› a citi. *A adulmecat ce intenții are prietenul lui.* **2** (*compl. indică ființe, procese, stări, acțiuni ale oamenilor etc.*) a observa, a supraveghea, a urmări. *Unii vecini adulmecă orice mișcare pe care o faci.* **3** (*fam.; compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) v. Anticipa. Intui. Presimți. Simți.
adúlt, -ă adj. (*despre ființe; indică stadiul dezvoltării lor*) mare[1], matur, vârstnic. *Poate să-și ia responsabilitățile unei familii, întrucât este om adult.*
adultér, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre soți*) infidel, necredincios, nefidel, ‹înv.› preacurvar, preaiubit, viclean, viclenitor, ‹fig.› trădător. *În presa de scandal s-a relatat pe larg despre aventurile unei cunoscute vedete adultere.* **2** s.n. (*jur.*) infidelitate, înșelăciune, necredință, ‹înv.› preacurvie, preacurvire, preaiubire, viclenie, ‹fran.› felonie, ‹fig.› trădare. *Soțul ei este bănuit de adulter.*
adulterá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contraface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.
adulterín, -á adj. **1** (*mai ales despre relații sexuale*) extraconjugal, extramarital. *De câtva timp, soțul ei are relații adulterine cu secretara lui de la firmă.* **2** (*bot.; despre organe ale plantelor*) fals.
adumbrí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, locuri, spații, obiecte etc.*) a umbri. *Nucul adumbrește foișorul din curte.* **2** refl. (*despre oameni*) a se umbri. *Se adumbresc sub un stejar bătrân.* **3** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomori, ‹fig.› a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a (se) rupe. *Ochii i s-au adumbrit la auzul teribilei vești.*
adumbrít, -ă adj. (*despre locuri, spații etc.*) umbrit, umbros, ‹rar› umbricios. *Valea adumbrită este străbătută de un izvor limpede.*
aduná vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte împrăștiate, răspândite, risipite*) a culege, a lua, a ridica, a strânge, ‹reg.› a tulduza. *În fiecare zi adună hainele copiilor împrăștiate peste tot în cameră.* **2** tr. (*compl. indică recolte, roade etc.*) a culege, a recolta, a strânge, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a poghirci, ‹reg.› a sureti, ‹înv.› a secera. *Viticultorii au adunat strugurii din vii.* **3** tr. (*compl. indică produse, fonduri etc.*) a colecta, a strânge. *O mașină adună legumele de la fermieri pentru a fi duse în piețe.* **4** tr., refl. a (se) acumula, a (se) concentra, a (se) înmagazina, a (se) strânge. *Rezervele de produse alimentare au fost adunate în anii precedenți.* **5** tr. (*compl. indică valută, bani etc.*) a acumula, a strânge, a tezauriza, ‹rar› a antretui, ‹reg.› a sulzui, a tocăli, ‹impr.› a capitaliza. *Lucrând în străinătate, a adunat multă valută.* **6** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a agonisi, a cumula, a economisi, a face, a strânge, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a priștipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să adune o avere imensă.* **7** tr. (*compl. indică așternuturi de pat, fețe de masă etc.*) a strânge, ‹înv. și reg.› a deșterne. *A adunat așternuturile de pat pentru că musafirii nu au rămas și noaptea următoare.* **8** tr. (*compl. indică obiecte de artă, timbre, cărți etc.*) a colecționa, a culege, a strânge. *De-a lungul anilor a adunat direct de la pictori multe tablouri.* **9** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor*) a depune, a pune. *După ce și-a terminat treaba, meșterul și-a adunat uneltele într-o magazie.* **10** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a burdui, a ghemui, a îndesa, a înghesui, a îngrămădi, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A adunat în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a adunat hainele vechi în saci de plastic.* **11** tr. (*mat.*) a adiționa, a totaliza, ‹rar› a însuma, a suma, ‹înv.› a sumarisi. *Deși mic, adună cu ușurință zecimalele.* **12** tr., refl. (*compl. sau sub. indică*

oameni) a (se) întruni, a (se) reuni, a (se) strânge, ‹reg.› a (se) închelba, a (se) închelbăra, a (se) întroloca, a soborî. *Tinerii s-au adunat la o şezătoare literară.* **13** tr. (*compl. indică oameni*) a convoca, a întruni, a reuni, a strânge, ‹rar› a scoate, ‹fam.› a mobiliza. *Decanul a adunat studenţii în amfiteatru pentru anunţuri importante.* **14** tr. a reuni, a strânge, ‹fig.› a înmănunchea. *Şi-a adunat ultimele şlagăre pe un nou disc.* **15** tr. (*despre albine; compl. indică nectar, polen*) a culege, a strânge. *Albinele adună polenul florilor.* **16** refl. (*pop. şi fam.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **17** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Întâlni. Vedea. **18** refl. recipr. (*biol.; înv.; despre fiinţe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucişa.

adunáre s.f. **I 1** culegere, cules[1], ridicare, ridicat[1], strângere, strâns[1]. *Adunarea hainelor copiilor împrăştiate peste tot în casă trebuie făcută în fiecare zi.* **2** adunat[1], culegere, cules[1], recoltare, recoltat[1], recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. *Pentru cei mai mulţi adunarea strugurilor este un prilej de bucurie. A sosit timpul adunării porumbului.* **3** colectare, strângere, strâns[1]. *Adunarea legumelor de la fermieri se face cu o maşină specială.* **4** acumulare, concentrare, înmagazinare, strângere. *Adunarea rezervelor de produse alimentare este o necesitate.* **5** acumulare, strângere, strâns[1], tezaurizare, ‹impr.› capitalizare. *Adunarea de valută a permis mărirea fondului de investiţii.* **6** acumulare, agonisire, economisire, strângere, ‹pop.› cruţare, ‹înv. şi reg.› surzuială, surzuire, ‹reg.› şpăruială. *Adunarea acestei averi imense s-a făcut doar în câţiva ani.* **7** colecţionare, culegere, strângere. *Cea mai mare pasiune a lui este adunarea de tablouri direct de la pictori.* **8** (*mat.*) adiţie, adiţionare, totalizare, ‹rar› sumare. *A continuat calculul cu adunarea zecimalelor.* **9** convocare, întrunire, reunire, strângere, ‹înv.› convocaţiune, strânsoare. *Adunarea studenţilor în amfiteatru s-a făcut la cererea decanului pentru anunţuri importante.* **10** (*înv.*) v. Întâlnire. Întrunire. **II** (*concr.*) **1** întrunire, reuniune, ‹înv. şi pop.› strânsură, ‹înv.› cor, sobor, şedere. *Cu ocazia sărbătoririi Unirii Ţărilor Române a fost o mare adunare populară.* **2** sfat, ‹înv.› convent, obşte, radă, sobor, zbor[2]. *Adunarea bătrânilor din comunitate a hotărât să se ia măsuri drastice în această situaţie gravă.* **3** (*polit.; şi nm. pr.*) ***adunare constituantă*** = constituantă. *Adunarea constituantă elaborează, modifică, votează o constituţie şi alcătuieşte legile constituţionale;* ***adunare legislativă*** = cameră. *Adunarea legislativă este un organ reprezentativ al statului care se pronunţă prin vot asupra proiectelor de legi.*

adunát[1] s.n. adunare, culegere, cules[1], recoltare, recoltat[1], recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură.

adunát[2], -ă adj. **1** (*despre plante, fructe, flori etc.*) cules[2], recoltat[2], strâns[2]. *Strugurii adunaţi sunt puşi în lăzi speciale pentru a fi transportaţi.* **2** (*despre bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) acumulat, agonisit, cumulat, economisit, strâns[2]. *Capitalul adunat este depus în bancă.* **3** (*despre mulţimi, grupuri etc.*) întrunit, reunit. *Mulţimea adunată aştepta începerea spectacolului.* **4** (*mat.*) adiţionat, totalizat. *Cifrele adunate sunt numere zecimale.* **5** (*pop. şi fam.; despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit.

adunătór, -oáre adj., s.n. **1** adj. (*despre oameni*) econom, păstrător, strângător, ‹pop.› cruţător, ‹înv. şi reg.› scump, ‹reg.› ninirâzât, păstrielnic, sclipuit[1], şporoş, ‹fig.› strâns[2]. *Toată viaţa a fost un om chibzuit şi adunător.* **2** s.n. (*în dulgherie; reg.*) v. Strângător.

adunătúră s.f. **1** grămadă, strânsură. *Fulgerele străbăteau adunătura norilor.* **2** (*deprec.* sau *peior.*) ‹deprec. sau peior.› gloată, scursură, strânsură, şleahtă, ‹reg.; deprec. sau peior.› taifa, zbor[2], ‹înv.; deprec.› vlog. *În faţa barului era o adunătură de tineri zgomotoşi.*

adúnc, -ă adj. (*biol.; despre organe*) aduncat. *Organele adunce au aspect de cârlig.*

aduncát, -ă adj. (*biol.; despre organe*) adunc.

adús[1] s.n. aducere, ducere. *Adusul pachetului de la poştă a fost făcut de un curier special.*

adús[2], -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) dat[2], încredinţat, înmânat, întins[2], predat, remis, transmis. *Citaţia adusă este de la judecătorie.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) aplecat[2], cocârjat, cocoşat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deşelat, ‹înv. şi pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. şi reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliş, ‹înv.› aplecuşat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de adus, încât are înălţimea unui copil. Bătrânul are spatele adus.* **3** (*despre nas*) acvilin, buscat, cocârjat, coroiat, curbat, încovoiat, ‹rar› deşelat, ‹înv. şi pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliş. *Tânărul are nasul mare şi adus.* **4** (*pop.; despre paloşe, iatagane etc.*) v. Încovoiat. Îndoit. **II** s.f. (*la pl.* ***aduse***; *bis.; înv.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

advăr s.n. (*înv.*) **1** v. Amuletă. Apotropaic. Fetiş[1]. Mascotă. Talisman. **2** (*relig.; la vechii evrei*) v. Filacteră.

advérs, -ă adj. **I** contrar, dimpotrivă, opus, potrivnic, ‹înv.› împotrivit, opozit. *Partea adversă a pierdut procesul.* **II** fig. **1** (*despre situaţii, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, urât, vrăjmaş, ‹fig.› păgân. *Competiţia a avut loc pe o vreme adversă.* **2** (*despre circumstanţe, condiţii etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, potrivnic, vitreg, vrăjmaş. *Împrejurări adverse din tinereţe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **3** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) duşmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaş, ‹fig.› şerpesc, veninos, ‹fig.; înv. şi pop.› aspidă[1]. *Se aştepta la acţiuni adverse din partea opozanţilor.*

adversár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. concurent, rival, ‹înv.› împotrivitor, râvnaci. *În competiţie uitau de prietenia lor, întrucât erau adversari.* **2** s.m., s.f., adj. duşman, inamic, potrivnic, vrăjmaş, ‹pop.› pizmaş, pizmuitor, ‹înv. şi reg.› pizmătar, pizmătareţ, ‹reg.› nefârtat, vrăjmăşos, ‹înv.› împotrivnic, neamic, neprieten, nepriitor, pârâş, sculător, supostatnic. *Adversarii globalizării au organizat un miting. Echipa adversară a pierdut meciul.*

adversitáte s.f. **1** duşmănie, ostilitate, potrivnicie, vitregie, vrăjmăşie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Tinerii soţi nu se înţelegeau din cauza adversităţii dintre părinţii lor.* **2** dificultate, greutate, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Se revoltă împotriva adversităţilor sorţii.*

advertising [adver'taiziŋ] s.n. **1** publicitate. *Prin advertising se urmăreşte promovarea unui produs, a unui serviciu etc.* **2** ***advertising-plan*** = plan de publicitate. *Echipa de specialişti a firmei trebuie să termine acest advertising-plan până la sfârşitul lunii.*

ăer[1] s.n. **I 1** ‹pop.› vânt, ‹înv.› spirit. *Se simte un curent de aer răcoros.* **2** atmosferă, cer[2], slavă, spaţiu, văzduh, zarişte, zări (v. *zare*), ‹pop.› vineţie (v. *vineţiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tărie, tăria văzduhului (v. *tărie*). *Ecologiştii duc o luptă susţinută pentru evitarea poluării aerului.* **3** (*climat.; adesea cu determ. care indică tipul, calitatea*) climat, climă, ‹pop.› vreme, ‹înv.› temperament. *Trebuie să schimbe aerul din cauza bolii de plămâni. Adesea, iarna, în nordul ţării pătrunde aer polar.* **4** aspect, chip, expresie, faţă, figură, fizionomie, înfăţişare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. şi pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaş, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are un aer ştrengăresc.* **5** (*muz.; înv.*) v. Arie[3]. Cântec. Melodie. **II** (*med.*) ***aer complementar*** = volum inspirator de rezervă. *Aerul complementar este volumul de aer care mai poate pătrunde în plămâni după un inspir normal;* (*înv.*) ***aer curent*** v. Volum curent. Volum respirator; ***aer de rezervă*** v. Volum expirator de rezervă. **III** fig. **1** (*la pl.* ***aere***) amor-propriu, aroganţă, deşertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumţie, prezumţiozitate, semeţie, suficienţă, trufie, vanitate, ‹fig.› fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. şi fam.› păunire, umflare. *Aerele tinereţii trebuie, uneori, trecute cu vederea.* **2** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianţă, ambient, ambiental, anturaj, cadru, cerc, lume, mediu[1], sferă, societate, ‹fig.› atmosferă, cadru, climat, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un aer benefic pentru formarea lui profesională.*

ăer[2] s.n. (*bis.*) epitaf, ‹pop.› pocrovăţ, ‹înv.› pocroviţă. *Pe aer sunt reprezentate scene de la înmormântarea lui Iisus Hristos.*

aerá vb. I. tr. (*compl. indică încăperi, spaţii închise etc.*) a aerisi, a ventila, ‹înv. şi reg.› a vântura, a zvânta.

aeráj s.n. aerare, aeraţie, aerisire, aerisit[1], ventilaj, ventilare, ventilaţie, ‹înv. şi reg.› vânturare.

aeráre s.f. aeraj, aeraţie, aerisire, aerisit[1], ventilaj, ventilare, ventilaţie, ‹înv. şi reg.› vânturare.

aerát, -ă adj. (*despre pagini scrise*) spațiat. *Cartea de basme pentru copii are paginile aerate.*

aeratór s.n. (*metalurg.*) afânător, ‹rar› dezagregator. *Aeratorul este o mașină folosită în turnătorie.*

aerație s.f. aeraj, aerare, aerisire, aerisit[1], ventilaj, ventilare, ventilație, ‹înv. și reg.› vânturare.

aereálă s.f. (*înv.*) **1** v. Chintesență. Esență. **2** v. Consistență. Soliditate. Tărie.

aerél s.m. (*bot.; reg.*) v. Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).

aerésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Aerian.

aerián, -ă adj. **I** ‹înv.› aeresc, aeros. *Plantă cu rădăcini aeriene.* **II** fig. **1** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹fig.› eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase aeriană.* **2** (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹fig.› căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Aeriană", ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată. Aeriană, nu era atentă la ce se petrecea.*

aerícol, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) aerofit, epifit. *Plantele aericole nu sunt parazite.*

aerifér, -ă adj. (*bot.*) aerofor. *Vasele aerifere conduc aerul.*

aerisí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică încăperi, spații închise etc.*) a aera, a ventila, ‹înv. și reg.› a vântura, a zvânta. *Dimineața, aerisește toată casa.* **2** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni*) a se răcori, ‹reg.› a se luftui, a se lufturi. *A ieșit afară pentru a se aerisi puțin.*

aerisíre s.f. aeraj, aerare, aerație, aerisit[1], ventilaj, ventilare, ventilație, ‹înv. și reg.› vânturare. *Aerisirea casei este obligatorie.*

aerisít[1] s.n. aeraj, aerare, aerație, aerisire, ventilaj, ventilare, ventilație, ‹înv. și reg.› vânturare.

aerisít[2], -ă adj. **1** (*despre încăperi, spații închise etc.*) ventilat. *Stai cu plăcere într-o cameră aerisită.* **2** fig. (*despre oameni*) receptiv, ‹fig.› deschis, permeabil, ‹fig.; fam.› descuiat. *Este un om aerisit, interesat de ceea ce este nou.*

aerób, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) aerobiotic. *Microorganismele aerobe nu pot trăi fără oxigen.*

aerobiónt s.n. (*biol.*) oxibiont. *Aerobiontul este un organism aerob.*

aerobiótic, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) aerob.

aerobióză s.f. (*biol.*) oxibioză. *Aerobioza este forma de viață a organismelor aerobiotice.*

aerobúz s.n. (*av.*) airbus. *Aerobuzul este un avion subsonic de pasageri, de mare capacitate.*

aerocósmic, -ă adj. (*nav.*) aerospațial. *Transportor aerocosmic.*

aerodróm s.n. (*fam.; glum.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

aeroembolíe s.f. (*med.*) aeroembolism. *Aeroembolia este o embolie cu aer.*

aeroembolísm s.n. (*med.*) aeroembolie.

aerofít, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) aericol, epifit.

aerofór, -ă adj. (*bot.*) aerifer.

aeroglisór s.n. (*nav.*) hovercraft, naviplan. *Aeroglisorul este autopropulsat pe o pernă de aer și se deplasează prin alunecare deasupra apei sau a solului.*

aeroionizatór s.n. generator de aeroioni. *Aeroionizatorul servește la concentrarea aeroionilor negativi într-o încăpere, în scopul obținerii unui aer asemănător celui natural.*

aerolít s.n. (*astron.*) ‹înv.› piatră. *Aerolitul este un meteorit cu aspect de piatră, format din silicați.*

aeromarítim, -ă adj. (*aeron.*) aeronaval. *Forțele militare aeromaritime sunt foarte bine dotate.*

aeromecánică s.f. (*mec.*) mecanica gazelor (v. *mecanic*). *Aeromecanica studiază mișcarea și echilibrul gazelor.*

aeromedicínă s.f. (*med.*) medicină aeronautică. *Aeromedicina se ocupă cu studiul influenței zborului asupra organismului.*

aeromobíl s.n. (*aeron.*) aeronavă, aerovehicul, navă aeriană. *Aeromobilele sunt vehicule aeriene, care se deplasează în aer datorită unor forțe de sustentație.*

aeromotór s.n. (*tehn.*) anemotrop, motor aerian. *Aeromotorul este acționat de vânt.*

aeronaútic, -ă adj. (*aeron.*) aviatic. *Forțele militare aeronautice sunt bine dotate.*

aeronaválă, -ă adj. (*aeron.*) aeromaritim.

aeronávă s.f. (*aeron.*) aeromobil, aerovehicul, navă aeriană.

aeroplán s.n. (*av.; înv.*) v. Aparat de zbor. Avion.

aeropórt militar s.n. (*milit.*) bază aeriană, bază aviatică.

aerós, -oásă adj. (*înv.*) v. Aerian.

aerospațiál, -ă adj. (*nav.*) aerocosmic. *Transportor aerospațial.*

aeroștát s.n. (*aeron.*) balon[1], ‹reg.› luftbalon, ‹înv.› băsică. *În aerostat se instalează instrumente și aparate necesare sondajelor aerologice.*

aerostátică s.f. (*fiz.*) statica gazelor (v. *static*). *Aerostatica este o ramură a mecanicii fluidelor.*

aerotropísm s.n. (*biol.*) anemotropism. *Aerotropismul se produce sub influența concentrației de oxigen din aer.*

aerovehícul s.n. (*aeron.*) aeromobil, aeronavă, navă aeriană.

afábil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) afectuos, amabil, atașant, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană afabilă și plăcută.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Își primea musafirii cu gesturi afabile.*

afabilitáte s.f. afecțiune, bunăvoință, cordialitate, prietenie, ‹înv.› libov, ‹grec.; înv.› cumenie, ‹fig.› căldură. *Totdeauna se purta cu studenții săi cu afabilitate.*

afabulație s.f. **1** (*lit.*) acțiune, fabulație, intrigă, subiect, ‹rar› anecdotică (v. *anecdotic*), fabulă, ‹fig.› tramă, țesătură. *Afabulația romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **2** fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, minciună, născocire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale afabulației. Afabulațiile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.*

afácere s.f. **I 1** (*mai ales la pl. afaceri*) chestiuni (v. *chestiune*), interese (v. *interes*), lucruri (v. *lucru*), probleme (v. *problemă*), treabă, ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în afacerile lui.* **2** (*com., fin.*) business, job, tranzacție. *Reușise să încheie o afacere foarte avantajoasă.* **3** avantaj, câștig, chilipir, folos, profit, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost nicio afacere pentru el achiziționarea pământului la un asemenea preț.* **4** speculație, ‹pop. și fam.› gheșeft, gheșeftărie, ‹fam.› bișniță, mișmaș, ‹fig.; fam.› învârteală. *S-a obișnuit să recurgă la tot felul de afaceri, unele discutabile.* **II** (*art., la pl.; polit.*) ***afacerile interne*** = ‹înv.› pricinile din lăuntru (v. *pricină*). *Afacerile interne reprezintă activitatea desfășurată în instituțiile specializate privind problemele interne ale unui stat;* ***afacerile externe*** = ‹înv.› pricinile din afară (v. *pricină*), Pricinile Străine (v. *pricină*). *Afacerile externe reprezintă activitatea, mai ales cu caracter diplomatic, privind raporturile unui stat cu celelalte state sau cu organismele internaționale.*

afaceríst, -ă s.m., s.f., adj. profitor, speculant, ‹rar› traficant[1], ‹pop. și fam.› gheșeftar, ‹fam.› bișnițar, ‹fam.; iron.› businessman, ‹înv.› speculativ, speculator[2], ‹arg.› farfurist, franzelar, fripturist, molie. *Afaceriștii vând marfa la prețuri mari. Este cunoscut ca un cămătar afacerist.*

afanisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) **1** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

afáră interj. (*exprimă un ordin*) ieși!, marș!, pleacă! *Afară, până nu mă enervez prea tare!*

afazíe s.f. (*med.*) **1** disfazie. *Afazia este pierderea totală sau parțială a facultății de a vorbi și de a înțelege vorbirea.* **2** ***afazie analitică*** = surditate verbală. *Bolnavul cu afazie analitică nu înțelege sensurile cuvintelor pe care le aude.*

afână vb. I. tr., refl. (*agric.; compl. sau sub. indică mai ales un teren agricol întărit, bătut, uscat*) ‹rar› a dezbătători, a dezbătuci, a (se) înfoia, ‹înv. și pop.› a dezbate[2]. *Solul se afânează prin săpare.*

afánat, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „dens", „compact"; despre pământ, zăpadă etc.*) înfoiat, moale, poros, pufos, rar, ‹rar› pufăit[2], ‹pop.›

ţărânos, ‹înv. şi reg.› uşor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine afânat.* **2** (*despre aluaturi*) pufos, ‹rar› spumos. *După frământare, aluatul de cozonac a devenit afânat.*

afânător s.n. (*metalurg.*) aerator, ‹rar› dezagregator.

afebríl, -ă adj. (*med.; despre fiinţe sau despre procese patologice*) apiretic. *Fiind afebril, bolnavul se poate da jos din pat.*

aféct s.n. **1** sentiment. *În psihanaliză un rol important îl joacă afectele, inconştientul şi emoţiile.* **2** afectivitate. *Micile animozităţi dintre părinţi şi copii nu alterează afectul dintre ei.* **3** emoţie, ‹fig.› friguri (v. *frig*), palpitaţie. *Concursul i-a provocat afecte puternice.* **4** (*med.; rar*) v. Leziune. Plagă. Rană.

afectá[1] vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a amărî, a dezola, a indispune, a îndurera, a întrista, a mâhni, a necăji, a supăra, ‹înv. şi pop.› a obidi, ‹pop.› a ciumări, ‹fam.› a morcovi, ‹înv. şi reg.› a scârbi, ‹reg.› a cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a oscârbi, a oţărî, a râvni, a săblăzni, ‹fig.› a acri, a cătrăni, a îmbolnăvi, a înlăcrima, a învenina, a otrăvi, a pleoşti, a străpunge, ‹fig.; înv. şi pop.› a venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a tufli, ‹fig.; reg.› a depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a ofili, a trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a afectat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a copleşi, a emoţiona, a impresiona, a înduioşa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mişca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuşa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a afectat pe toţi.* **3** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferinţe fizice sau psihice, agenţi fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcţii organice ale fiinţelor etc.*) a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹înv. şi reg.› a sminti, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paşte[2], ‹arg.› a buli. *Condiţiile în care lucrează i-au afectat plămânii.* **4** tr. (*compl. indică stări, situaţii etc.*) a impieta, a leza, a prejudicia. *Acest comportament bizar a afectat relaţiile de prietenie dintre ei. Disputele permanente cu cei din opoziţie i-au afectat imaginea publică.* **5** tr. (*compl. indică sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) a mima, a simula, ‹fig.› a juca. *Afectează o nepăsare totală faţă de tot ce se întâmplă. Încerca să-şi înşele prietenii, afectând un calm care îi dezarma.* **6** refl. (*adesea deprec.; despre oameni*) a se fandosi, a se maimuţări, ‹rar› a se sumuţa, ‹pop. şi fam.› a se fasoli, a se prosti[1], a se scălămbăia, a se schimonosi, ‹pop.› a se izmeni, ‹fam.; deprec.› a se sclifosi, ‹înv. şi reg.› a se sfandosi, ‹reg.› a se ghionghioni, a se mandosi, a se marghioli, a se nineri, a se smeri, ‹înv.› a se fantaxi, a se marafetui, ‹fig.; pop. şi fam.› a se strâmba, ‹fig.; reg.› a se lepşi, ‹vulg.› a se căcări. *Tocmai când ţi se cere să faci un lucru serios, te afectezi!*

afectá[2] vb. I. tr. (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a destina, a distribui, a repartiza, ‹rar› a direcţiona. *Ministerul a afectat sume importante pentru cultură.*

afectáre s.f. **1** emoţionare, impresionare, înduioşare, tulburare, ‹fig.› mişcare, pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, afectarea oamenilor a fost puternică.* **2** afectaţie, artificialitate, emfază, grandilocvenţă, manierism, patos, preţiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvenţă, ‹rar› preţiozism, ‹fig.; fam.› ştaif. *Discursul s-a remarcat prin afectarea expunerii.*

afectát[1], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abătut, amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. şi pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. şi reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deşănţat, îmbosoiat, îmboşântat, îmboţat, supăros, şubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoştit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Afectat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre oameni*) emoţionat, impresionat, înduioşat, tulburat, ‹înv.› umilit, ‹fig.› atins, înmuiat, mişcat, muiat, tuşat. *Afectată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **3** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) artificial, artificios, căutat[2], convenţional, emfatic, fals, forţat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fiţos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meşteşugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecţionat[2], mânzesc, preţios, ‹fig.; rar› strâmb, subţire. *Adesea are un râs afectat.* **4** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului afectat.* **5** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **II** adv. (*modal*) artificial, artificios, căutat[2], convenţional, fals, forţat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbeşte afectat.*

afectát[2], -ă adj. (*despre bani, bunuri materiale etc.*) destinat, distribuit, repartizat. *Sumele afectate nu au fost suficiente pentru construirea ateneului.*

afectáţie s.f. afectare, artificialitate, emfază, grandilocvenţă, manierism, patos, preţiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvenţă, ‹rar› preţiozism, ‹fig.; fam.› ştaif.

afectív, -ă adj. **1** (*despre stări, procese psihice etc.*) emotiv, emoţional. *Starea afectivă a tinerei este bună.* **2** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) emotiv, emoţionabil, impresionabil, sensibil, simţitor, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simţibil, simţicios, ‹fig.› liric, plăpând. *Femeile sunt mai afective decât bărbaţii.* **3** sentimental. *Poeziile sale au o amprentă afectivă puternică.*

afectivitáte s.f. **1** afect. *Micile animozităţi dintre părinţi şi copii nu alterează afectivitatea dintre ei.* **2** comportare emotivă. *O idee poate modifica afectivitatea unei persoane în anumite situaţii.* **3** (*psih.; rar*) ***afectivitate electivă*** v. Afinitate electivă.

afectuós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) afabil, amabil, ataşant, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană afectuoasă şi plăcută.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹înv. şi pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Îşi primea musafirii cu gesturi afectuoase.* **3** (*despre oameni*) drăgăstos, duios, iubitor, sentimental, ‹înv.› doritor. *Mama este afectuoasă cu toţi copiii.* **4** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Îşi alintă copilul cu vorbe afectuoase.* **5** (*despre vorbire, ton etc.*) amical, cordial, familiar, intim, prietenesc, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversaţia dintre cele două prietene are un ton afectuos.*

afecţiúne s.f. **I 1** afabilitate, bunăvoinţă, cordialitate, prietenie, ‹înv.› libov, ‹grec.; înv.› evmenie, ‹fig.› căldură. *Totdeauna se purta cu studenţii săi cu afecţiune.* **2** amor, dragoste, iubire, ‹înv. şi reg.› iboste, ‹înv.› libov, libovie, libovire. *Afecţiunea sa profundă pentru soţie nu este un secret pentru nimeni.* **3** ataşament, simpatie, ‹reg.› ţiitură, ‹înv.› amor, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; înv.› plecare. *Afecţiunea bunicilor pentru nepoţi este puternică.* **II** (*med., med. vet.*) boală, maladie, rău, suferinţă, ‹livr.› mal[2], morb, ‹înv. şi pop.› nevoie, slăbiciune, slăbire, supărare, ‹pop. şi fam.› beteşug, ‹pop.› călcătură, patimă, vătămare, ‹înv. şi reg.› neputinţă, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, izdat, morbiciune, păs, ‹înv.› lâncezime, lângoare, morbiciune, pătimire, slăbănogire, zaiflâc. *Îl mistuia o afecţiune pulmonară.*

afélіu s.n. (*astron.*) apsidă superioară. *Afeliul este punctul cel mai îndepărtat de Soare de pe orbita unui corp ceresc.*

afemeiát adj., s.m. **1** adj. (*despre bărbaţi*) ‹pop. şi fam.› muieratic, ‹pop.› buiac, lumeţ, ‹fam.› fustangiu, ‹înv. şi reg.› muieret, poznaş, ‹reg.› muierar, muieros, ‹înv.› muierelnic. *Bătrânului afemeiat îi plac tinerele.* **2** s.m. crai, ‹pop. şi fam.› berbant, curvar, muieratic, ‹pop.› muierce, ‹fam.› craidon, donjuan, fustangiu, ‹fam.; glum.› sare-garduri, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui[1]*), ‹reg.› moţpan,

muierotcă, ‹reg.; deprec. sau peior.› băbălău, ‹glum.› ştrengar, ‹peior.› târfoman, ‹fig.; fam.› cârlan, ‹arg.› gagicar, scoicar, ‹vulg.› corditor. *Casanova era cunoscut ca un mare afemeiat.*

afemíe s.f. (*med.*) anartrie. *Bolnavul de afemie îşi pierde abilitatea de exprimare a ideilor şi a sentimentelor prin vorbire.*

aferá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. în dat.; livr.; compl. indică sarcini, obligaţii etc.*) v. Incumba. Reveni[1].

aferént, -ă adj. (*anat., fiziol.; despre vase, impulsuri nervoase, tracturi nervoase etc.*) centripet. *Vasele aferente se varsă în altele sau pătrund într-un organ. Nervii aferenţi transmit centrilor nervoşi excitaţiile periferice.*

aferentáţie s.f. (*fiziol.; şi **aferentaţie inversă***) cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, lanţ cauzal închis, legătură inversă, reacţie, retroacţiune, retrocontrol. *Aferentaţia este transmiterea excitaţiei de la neuronii periferici la neuronii centrali.*

aferím interj. (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare; turc.; înv.*) v. Bine! Bravo! Perfect!

afét s.n. (*milit.*) ‹înv.› strat, ‹german.; înv.› lafetă. *Afetul este suportul care permite orientarea, ochirea şi tragerea.*

affettuoso adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) expresiv.

afídă s.f. (*entom.*) afididă, afidien. *Din familia afidelor fac parte păduchii de plante.*

afidídă s.f. (*entom.*) afidă, afidien.

afidién s.m. (*entom.*) afidă, afididă.

afierosí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina.

afíf, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a lăsa", „a rămâne"*) v. Lefter.

afíge vb. III. tr. (*latin.; înv.; compl. indică anunţuri, proclamaţii, orare etc.*) v. Afişa. Anunţa. Expune. Placarda. Pune.

afiliáţie s.f. afiliere. *La congres s-a votat afiliaţia la grupul liberal european.*

afiliére s.f. afiliaţie.

áfin[1] s.m. (*bot.*) **1** *Vaccinium myrtilius*; ‹reg.› dafin, tătăişă[1]. **2** (*reg.*) ***afin-sălbatic*** v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*).

afín[2], -á adj. (*rar; despre oameni*) v. Înrudit.

afiná vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică fire textile*) a subţia. *Maşina afinează firul în timpul torsului.*

afináj s.n. (*ind., tehn.*) afinare. *Prin afinaj se îndepărtează impurităţile dintr-un metal sau dintr-un aliaj.*

afináre s.f. (*ind., tehn.*) afinaj.

áfină s.f. (*bot.*) ‹reg.› dafină, mură[1]. *Afina este fructul afinului.*

afinét s.n. afiniş. *Afinetul este locul unde cresc afini.*

afiníş s.n. afinet.

afinitáte s.f. **1** analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanţă, corespondenţă, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potrivеală, ‹înv. şi reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniş[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase afinităţi. Între cei doi există afinitate de idei.* **2** (*psih.*) ***afinitate electivă*** = ‹rar› afectivitate electivă. *Afinitatea electivă este atracţia reciprocă stabilită între persoane care au idei şi sentimente apropiate.* **3** (*chim.; înv.*) ***afinitate electivă*** = ‹înv.› atracţie electivă. *Afinitatea electivă este proprietatea unui corp simplu de a descompune un corp compus pentru a se uni cu unul dintre elementele lui componente.*

afión s.n. (*înv.*) **1** v. Opiu. **2** fig. v. Amorţeală. Blegire. Eclipsă. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Letargie. Mocneală. Moleşeală. Moleşire. Toropeală. Toropire. Vegetare.

afípt s.n. (*înv.*) v. Afiş. Anunţ. Înştiinţare.

afirmá vb. I. **I 1** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că"*) a declara, a pretinde, a spune, a susţine, a zice, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A afirmat că cei puşi sub urmărire nu sunt vinovaţi.* **2** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a declara, a mărturisi, a relata, a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. şi reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A afirmat unele lucruri menite să impresioneze.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, gânduri, tendinţe etc.*) a arăta, a exprima, a manifesta. *Îşi afirmă dispreţul pentru impostori.* **4** refl. impers. a se auzi, a se spune, a se şopti, a se vorbi, a se zice, a se zvoni, ‹înv. şi reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a afirmat că această lege va fi modificată.* **II** refl. (*despre oameni*) a se evidenţia, a se impune, a se lansa, a se remarca, ‹fig.› a triumfa. *A reuşit să se afirme în lumea muzicală.*

afirmáre s.f. **1** arătare, expresie, exprimare, manifestare, ‹rar› manifestaţie. *Se bucură de afirmarea simpatiei pe care i-o nutreşte.* **2** evidenţiere, impunere, remarcare. *Afirmarea lui ca poet a fost târzie.*

afirmatív, -ă adj. (*despre enunţuri, voturi etc.*) aprobativ, aprobator, favorabil, pozitiv. *Speră să primească un vot afirmativ din partea consiliului de administraţie.*

afirmáţie s.f. aserţiune, cuvânt, declaraţie, mărturisire, relatare, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziţie, ‹înv. şi pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestaţie, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Afirmaţiile lui nu au niciun suport real.*

afíş s.n. **1** anunţ, înştiinţare, ‹livr.› placat, ‹înv.› afipt, ‹înv.› publicaţie. *S-a pus un afiş în care se interzice fumatul în restaurant.* **2** pancartă, placardă, ‹livr.› placat. *Pe străzi erau multe afişe electorale.*

afişá vb. I. **1** tr. (*compl. indică anunţuri, proclamaţii, orare etc.*) a anunţa, a expune, a placarda, a pune, ‹latin.; înv.› a afige. *Pe geamul farmaciei este afişat orarul de funcţionare.* **2** tr. (*fam.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.*) v. Arăta. Etala. **3** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Expune.

afişáj s.n. **1** afişare. *Afişajul pe clădiri este posibil numai cu acordul proprietarului.* **2** (*electron.*) ***afişaj optic*** = afişor. *Afişajul optic este un dispozitiv pe care apar caractere alfanumerice comandate electric.*

afişáre s.f. afişaj.

afişiér s.n. avizier, panou. *Rezultatele concursului de la admitere sunt expuse pe afişierul de la intrarea în facultate.*

afişór s.n. (*electron.*) afişaj optic.

afiştát s.n. (*pop.*) **1** v. Atestat. Certificat. **2** v. Atestat. Diplomă.

afixáre s.f. (*lingv.*) derivare progresivă. *Afixarea este un procedeu de formare a unui cuvânt prin adăugare de afixe.*

afixoíd s.n. (*lingv.*) pseudoafix. *Afixoidul este un element de compunere tematică.*

aflá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fiinţe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) a depista, a descoperi, a găsi, ‹înv. şi pop.› a oblici, ‹pop. şi fam.› a dibăci, a dibui, ‹reg.› a exafla, ‹înv.› a ijderi, a ispiti, a izvodi, a pricepe, a sfeti, ‹fig.; livr.› a denişa. *Arheologii au aflat în mormânt un depozit important de monede. L-a aflat ascunzându-se într-o casă părăsită.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a cunoaşte, a găsi, a întâlni. *De câtva timp, tânărul îşi caută norocul pentru a-şi afla perechea.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a găsi, a întâlni, a prinde. *Aflând-o singură, i-a putut spune secretul.* **4** refl. (*despre secrete, acţiuni, planuri ascunse etc.*) a se auzi, a se cunoaşte, ‹înv. şi reg.› a se vesti, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.› a răsufla, a respira, a transpira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relaţiei lor s-a aflat în câteva zile.* **5** tr. a cunoaşte, a şti. *Deşi era dureros pentru ea, totuşi a vrut să afle adevărul.* **6** tr. (*compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) a descoperi, a ghici, ‹rar› a bănui, ‹fig.› a adulmeca, a citi. *A aflat ce intenţii are prietenul lui.* **7** tr. (*compl. indică veşti, ştiri, informaţii etc.*) a auzi, a şti, ‹înv. şi pop.› a oblici. *Trebuie să afle toţi ce s-a petrecut în realitate.* **8** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. şi pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. şi reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naşte, a ţese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reuşit să afle o metodă tehnică nouă.* **9** refl. (*despre fiinţe, lucruri etc.; adesea cu determ. locale*) a exista, a fi, a se găsi, ‹pop.› a sta, ‹înv.› a existelui, a zăcea. *Vulcani noroioşi se află în zona Buzăului.* **10** refl. (*despre aşezări, construcţii etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „lângă" etc.*) a fi, a se găsi, a se situa, a veni, ‹fig.; înv. şi pop.› a cădea, ‹fig.; înv.› a zăcea. *Scara palatului se află lângă lac.* **11** refl. (*mai ales despre lucruri, obiecte; cu determ. locale*) a fi, a se găsi, a sta. *Dicţionarele se află pe raftul*

al doilea din bibliotecă. **12** refl. (*despre ființe, lucruri etc.*) a fi, a figura, a se găsi, a se număra[1]. *Fiul ei se află printre reușiții la concurs.* **13** refl. (*despre oameni*) a se găsi, a se pomeni, a se trezi, a se vedea. *Pe neașteptate, înotătorul s-a aflat în mijlocul vârtejului.* **14** refl. (*despre oameni*) a fi, a se găsi, a se mișca, ‹fig.; fam.› a se învârti. *Tânărul nu aparține mediului în care se află prietena lui.* **15** refl. (*cu determ. introduse prin prep „în”*) a consta, a exista, a rezida. *Secretul reușitei se află în muncă și în devotament.* **16** tr. (*compl. indică știri, informații, dispoziții, ordine etc.*) a primi. *După ce a aflat ordinul, s-a prezentat la cazarmă.* **17** refl. unipers. a se găsi, a se întâlni, a se vedea, a se zări, ‹pop. și fam.› a se pomeni. *Așa ceva nu se mai află.* **18** tr. (*rar; compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) v. Observa. Ochi[2]. Vedea. Zări. **19** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Considera. Crede. Părea. Socoti.

afláre s.f. **1** depistare, descoperire, găsire. *Autoritățile statului au fost anunțate în legătură cu aflarea comorii.* **2** existență, prezență, ‹înv.› subzistență. *Cetatea era cunoscută datorită aflării ei acolo de secole.* **3** primire. *După aflarea ordinului, s-a prezentat la cazarmă.*

aflát, -ă adj. (despre *ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) depistat, descoperit, găsit. *Comoara aflată are o valoare deosebită.*

aflătór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Inventator.

aflicțiúne s.f. (*rar*) v. Pedeapsă. Plată. Răsplată. Recompensă.

aflogístic, -ă adj. (*despre substanțe, corpuri*) neinflamabil.

aflorimént s.n. (*geol.*) deschidere geologică. *Aflorimentul este locul unde rocile sau mineralele unui zăcământ din subsol apar la suprafața scoarței pământului.*

afluénță s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare afluență de oameni.* **2** abundență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este afluență de legume în piețe.*

afluí vb. IV. intr. fig. (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a năvăli, ‹fig.; rar› a mușuroi[2]. *Oamenii au afluit în fața intrării supermarketului, la ora deschiderii.*

aflúx s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot.

afón, -ă adj. (*fon.; despre consoane*) surd. *Consoanele afone se pronunță fără vibrarea coardelor vocale.*

afoníe s.f. (*med.*) disfonie, guturalizare, răgușeală, ‹reg.› răgoritură. *Profesoara suferă de afonie cronică.*

afonizáre s.f. (*fon.*) asurzire. *Afonizarea se produce la sunetele sonore.*

aforísm s.n. cugetare, dicton, maximă, sentință, ‹livr.› adagiu, gnom, ‹rar› apoftegmă, parimie, ‹pop.› zicere, ‹fam.› panseu, vorbă, ‹înv.› pildă. *Citește cu plăcere o carte de aforisme.*

aforístic, -ă adj. (*despre cugetări, judecăți, stil etc.*) sentențios. *Adesea stilul lui este aforistic.*

afortióri adv. (*modal; livr.*) v. Indispensabil. Neapărat. Necesar. Obligatoriu.

afototropísm s.n. (*bot.*) fototropism negativ. *Afototropismul este orientarea anumitor organe ale plantelor în direcția opusă luminii.*

afrésco subst. (*a. plast.; rar*) v. Frescă.

afretă vb. I. tr. (*mar.; compl. indică nave*) a navlosi. *A afretat o navă pentru a-și transporta mărfurile.*

afretáre s.f. (*mar.*) navlosire. *Afretarea unei nave este destul de costisitoare.*

afrettándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) accelerat.

africaníst, -ă s.m., s.f. africanolog. *Africaniștii sunt specialiști în studiul limbilor și al civilizațiilor africane.*

africamística s.f. africanologie. *Africanistica este disciplina care se ocupă cu studiul limbilor și al civilizațiilor africane.*

africanológ, -ă s.m., s.f. africanist.

africanologíe s.f. africanistică.

africătă s.f., adj. (*fon.*) consoană semiocluzivă, semioclusivă. *Sunetele „č” și „ǧ” din limba română sunt africate.*

afrikaánder s.m. bur[2]. *Afrikaanderii sunt o populație din Africa de Sud, formată din urmașii coloniștilor europeni, în special olandezi.*

afrónt s.n. agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, objduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Afronturile din presă au demoralizat-o.*

afrontá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a brava, a înfrunta, a sfida, a sfruntа, ‹înv. și reg.› a lupta, ‹înv.› a mustra. *Un angajat a îndrăznit să-și afronteze patronul în fața tuturor.*

ăftă s.f. (*med.*) ‹pop.› limbar, pleasnă, ‹reg.› pogană (v. *pogan*), ‹înv.› acrum. *I-au apărut afte pe mucoasa gurii.*

after-shave [aftər'ʃeiv] subst. (*cosmet.*) ‹jar.› spital. *După ce se bărbierește, se dă cu after-shave.*

afterbeat [aftər'bit] s.n. (*muz.*) contratimp. *Afterbeatul este înlocuirea prin pauză a timpului accentuat sau a părții accentuate a acestui timp.*

afumá vb. I. **1** intr. (*despre sobe, lămpi etc.*) a fumega. *Având coșul înfundat, soba afumă.* **2** refl. fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

afumát, -ă adj. fig. **1** (*pop.; despre culori, obiecte, despre păr, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur. **2** (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

afumătoáre s.f. **1** casoletă, cățuie, ‹reg.› rușcă[1], ‹turc.; înv.› buhurdar. *În afumătoarea de argint se ard mirodenii.* **2** afumătorie. *În afumătoare se afumă carne, cârnați, prune etc.* **3** (*bis.; înv. și pop.*) v. Cădelniță.

afumătoríe s.f. afumătoare.

afúnd, -ă adj., s.n. **I** adj. (*despre ape, cavități, forme de relief etc.*) adânc, mare[1], profund, ‹rar› adâncos. *Vara, apa râului este puțin afundă, putând fi trecută cu piciorul. La marginea satului este o râpă afundă.* **II** s.n. **1** adânc, adâncime, fund, profunzime, străfund. *Foarte multe animale rare trăiesc în afundul mărilor și al oceanelor.* **2** adânc, adâncime, fund, măruntaie, profunzime, străfund, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *mat*). *În afundul pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.*

afundă vb. I. **I 1** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a (se) adânci, a (se) cufunda, a se duce[2], a (se) înfunda, a (se) scufunda, ‹înv.› a (se) adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se afundau în noroi.* **2** refl. (*despre ochi*) a se adânci, a se cufunda, a se înfunda, ‹reg.› a se zgâura. *Ochii i s-au afundat în orbite în urma bolii.* **3** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a cufunda, ‹înv. și reg.› a slobozi, ‹reg.› a acufunda. *La botez, preotul afundă copilul în apa sfințită din cristelniță.* **4** tr. a băga, a cufunda, a înfunda, a vârî, ‹fig.› a îngropa. *Și-a afundat nasul în fular din cauza frigului.* **II** fig. **1** refl., intr. (*despre oameni; cu determ.-compl. indir. introduse prin prep „în”*) ‹fig.› a (se) adânci, a (se) cufunda, a (se) pierde, a (se) scufunda. *Adesea se afundă în gânduri ore întregi.* **2** refl. a dispărea, a se pierde, a pieri, ‹fig.› a se mistui, a se scufunda, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei se afundă în noapte.*

afundáre s.f. adâncire, cufundare, cufundătură, înfundare, scufundare. *Cu fiecare pas, afundarea picioarelor în noroi era tot mai mare.*

afundátură s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

afundíș s.n. (*reg.*) v. Adânc. Adâncime. Afund. Fund. Măruntaie. Profunzime. Străfund.
afunzíme s.f. (*reg.*) v. Adânc. Adâncime. Afund. Fund. Măruntaie. Profunzime. Străfund.
afurisénie s.f. **1** (*relig.*) afurisire, anatemă, blestem, excomunicare, ‹astăzi rar› excomunicație, ‹înv.› procleție, procleție, ‹grec.; înv.› catara. *Pentru blasfemie, a fost pedepsit cu afurisenia.* **2** afurisire, blasfem, blestem, imprecație, maledicție, ‹pop.› jurare, osândă. *A primit o scrisoare plină de injurii și afurisenii.*
afurisí vb. IV. **1** tr. (*relig.; compl. indică oameni*) a anatemiza, a blestema, a damna, a excomunica, ‹pop.› a oropsi, ‹înv.› a procleți, ‹fig.; înv.› a lepăda. *L-a afurisit pentru blasfemie.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a blestema, ‹reg.› a tătârî. *Este un mare păcat să-ți afurisești părinții.* **3** refl. (*despre oameni*) a se blestema, ‹pop.› a se jura. *Se afurisește că nu va mai minți.* **4** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a blestema, a drăcui, a înjura, a ocărî, a sataniza, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatânvaltui, a târfăi, a târtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnâi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își afurisește copiii când este beat.*
afurisíre s.f. **1** (*relig.*) afurisenie, anatemă, blestem, excomunicare, ‹astăzi rar› excomunicație, ‹înv.› procleție, procleție, ‹grec.; înv.› catara. **2** afurisenie, blasfem, blestem, imprecație, maledicție, ‹pop.› jurare, osândă.
afurisít, -á adj. **1** (*relig.; despre oameni*) anatemizat, blestemat, damnat, excomunicat, ‹pop.› oropsit, ‹înv. și reg.› procleț it, ‹înv.› proclet, treclet. *Călugărul afurisit a părăsit mănăstirea.* **2** (*despre oameni*) blestemat, câinos, hain, îndrăcit, rău, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împeliț at, jurat[2], ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret[3], ‹înv.› îndemonit. *A avut niște vecini afurisiți care i-au făcut viața un coșmar.* **3** (*despre oameni*) drăcos, îndrăcit. *Abia a scăpat de un scandalagiu, că-i vine altul și mai afurisit.* **4** (*fam.; de obicei glum.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **5** (*fam.; despre copii*) v. Nebunatic. Poznaș. Ștrengar. **6** (*fam.; despre oameni*) v. Abil. Desurcăreț.
agalactíe contagioasă s.f. (*med. vet.; la ovine, caprine*) ‹pop.› răsfug, răsfug alb, ‹reg.› boală de uger, răsfulgerat, răsfulgire, răsfulgit, ugereală. *Agalactia contagioasă se manifestă prin încetarea secreției de lapte și prin leziuni la ochi și la articulații.*
agále adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare*) alene, binișor, domol, încet, încetinel, încetișor, lent, lin[2], liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, linișor, oblu, rara, ‹fam.› moșnegește, ‹reg.› linuț, mereor, mereu, mereuaș, mereuț, ‹înv.› cătinelușel. *Obosit, bărbatul merge agale spre casă.*
agalmatolít s.n. (*chim.*) pirofilit. *Agalmatolitul se folosește în industria hârtiei, a cauciucului, a ceramicii și în electrotehnică.*
agám, -á adj. (*biol.; despre organisme*) asexuat. *Organismele agame se înmulțesc fără fecundație.*
agámi s.m. (*ornit.*) pasăre-trompetă. *Agamiul este o pasăre amazoniană, de mărimea unui fazan, care poate fi dresată pentru a da alarma prin strigătele ei.*
agámic, -ă adj. (*biol.; despre organisme vegetale*) partenogenetic. *Organismele agamice rezultă pe cale asexuată.*
agamogenéză s.f. (*biol.*) agamogonie. *Agamogeneza este o reproducere asexuată.*
agamogoníe s.f. (*biol.*) agamogeneză.
agápă s.f. banchet, masă[1], prânz, ‹livr.› festin, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› ospeție, ‹înv. și pop.› ospătare, ‹pop.› praznic, prăznuire, prânzare, ‹înv.› nafaca. *A organizat o agapă cu ocazia promovării.*
agăr-agár subst. (*biol.*) geloză. *A extras agar-agar din anumite alge roșii marine.*
agareán s.m. (*înv.*) **1** v. Mahomedan. Musulman. **2** (*relig.*) v. Necredincios. Păgân.
agarinésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Necredincios. Păgân.
agasá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scocioîrî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl agasează cu veșnicele ei lamentări.*
agasánt, -á adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) enervant, iritant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii agasant.* **2** adv. (*modal*) enervant, sâcâitor, supărător. *Scaunul scârțâie agasant. Plouă agasant de mult. Întreabă, agasant, același lucru.*
agasáre s.f. enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Agasarea colegei a devenit o plăcere pentru el.*
agasát, -á adj. (*despre oameni*) enervat, iritat, plictisit, sâcâit, supărat, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Agasat, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.*
agávă s.f. (*bot.*) *Agave americana*; limba-boului (v. *limbă*), ‹reg.› haluz, roadă, săbor, spin.
agărlăc s.n. (*înv.*) v. Bagaj.
agáță vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) a acroșa, a atârna, a prinde, a pune, a spânzura, a suspenda, ‹pop.› a anina, a zgrepțăna, ‹înv. și reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârța, a împrinde, a tăgârța. *Și-a agățat paltonul în cuier. A agățat cu dificultate oglinda pe perete.* **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se apuca, a se atârna, a se lua, a se prinde, a se ține, ‹pop.› a se anina, a se zgrepțăna, ‹reg.› a se tăgârța. *Când a alunecat, s-a agățat de ramurile copacului ca să nu cadă.* **3** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se fixa, a se prinde. *Foarte mulți scaieți s-au agățat de blana oilor.* **4** tr. (*compl. indică oameni, vehicule etc.*) a acroșa. *La o curbă mașina a agățat un biciclist.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „întru"*) a acroșa, a prinde. *Și-a agățat mâneca într-un cui de la poartă.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se crampona. *Se agață de idei mai vechi ale lui.* **2** tr. (*compl. indică mai ales femei*) ‹fig.› a aborda, a acosta, ‹fig.; fam.› a pescui, a vâna. *Tânăra a fost agățată pe stradă de un necunoscut.*
agățáre s.f. **I 1** acroșaj, acroșare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. *Agățarea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.* **2** fixare, prindere. *Agățarea scaieților de blana unui animal este jenantă pentru acesta.* **II** fig. ‹fig.› abordare, acostare, agățat[1], ‹fig.; fam.› pescuire, vânare. *Agățarea unei tinere pe stradă este neprotocolară.*
agățát[1] s.n. **1** acroșaj, acroșare, agățare, atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. **2** fig. ‹fig.› abordare, acostare, agățare, ‹fig.; fam.› pescuire, vânare.
agățát[2], -ă adj. **1** (*despre obiecte, materiale etc.*) atârnat[2], spânzurat[2], suspendat, ‹pop.› aninat[2], ‹reg.› atăgârțat, împrins, ‹înv.› suspens. *Oglinda agățată este ușor strâmbă.* **2** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei*) ‹fig.› abordat, acostat. *Tânăra agățată s-a arătat revoltată de gestul necunoscutului.*
agățátor, -oáre adj., s.f. **1** adj. (*mai ales despre plante*) cățărător, grimpant, suitor, urcător. *În balcon are numai plante agățătoare.* **2** s.f. atârnătoare, gaică, ‹pop.› aninătoare. *Agățătoarea de la palton s-a rupt.*
agâmbá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apuca. Lua. Prinde. **2** v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde.

agâmbálă s.f. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.
ageamíu, -íe adj., s.m., s.f. (*fam.*) **1** v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neştiutor. Prost. **2** v. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neştiutor. **3** v. Debutant. Începător. Neofit. Novice.
agém s.m. (*înv.*) v. Persan.
agemésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Persan. Persienesc.
agéndă s.f. **1** ordine de zi. *Agenda şedinței Senatului a fost făcută cunoscută presei.* **2** calendar. *Își pune la punct agenda activităților pe luna următoare.*
agenezíe s.f. (*biol.*) infecunditate, infertilitate, sterilitate, ‹înv. şi reg.› sterpăciune, ‹înv.› neplodire, stârpime, sterpie, ştirie[2]. *Agenezia este incapacitatea de reproducere biologică.*
agént s.m. **I 1** (şi ***agent de poliție, rar, agent public***) poliist, ‹pop. şi fam.› poliţai, ‹înv. şi reg.› poliţar, ‹reg.› comisaş, comişer, coroi[1], gabor, haiduc, ‹reg.› pandur, ‹înv.› polițmaistru, zapciu, zbir, ‹engl.› policeman, ‹iron.› curcan, ‹peior.› colţan, ‹arg.› acolist, acvilar, avan, balaban, berbec, beşliu, cabă, caraliu, caschetar, cavas, cloncan copoi, coroi[1], erete, gardist, geanabet, huidumă, ienicer, inamic, invadator, iudă, îngeraş, legist, lest[1], lingabăr, mamuc, manuş, mănuşă, musor, oagăr, pirat, polent, presar, priponar, rechin, scatiu, sticlete, şacal, şingaliu, şingalo, tangaliu, trocar, ţager, ţifler, ‹ieşit din uz› miliţian. *Agenții sunt funcționari de poliție.* **2** ***agent de circulație*** = ‹arg.› savarină. *Agenții de circulație dirijează traficul pe şosele.* **3** (*fin.; în trecut*) ***agent de percepție*** = ‹în trecut› perceptor, ‹înv.› aprod de târg, birar, colgiu, cutier, dăbilar, dăjdiar, exactor, strângător, subaşă. *Agentul de percepție era funcționarul însărcinat cu strângerea impozitelor şi a taxelor oficiale.* **4** (*med.*) ***agent sanitar*** = felcer, sanitar. *Agentul sanitar are pregătire medicală medie.* **5** ***agent electoral*** = ‹înv.; deprec.› dalcauc. **6** (*fin.*) ***agent de bursă*** = dealer. *Fiul ei este agent de bursă.* **7** (*lingv.*) actant, subiect. *Agentul este autorul acțiunii verbului.* **II 1** factor. *Agenții acestui fenomen sunt de natură meteorologică.* **2** (*chim.*) ***agent chimic*** = reactiv, ‹înv.› reagent. *Agentul chimic are proprietatea de a reacționa specific într-o reacție chimică.*
agentúră s.f. (*econ., com. etc.*) agenție, filială, reprezentanță, sucursală, ‹înv.› despărţământ.
agenție s.f. **1** (*econ., com. etc.*) agenturâ, filială, reprezentanță, sucursală, ‹înv.› despărţământ. *Firma şi-a inaugurat noua agenție comercială.* **2** ***agenție de voiaj*** = birou de voiaj, ‹rar› oficiu de voiaj. *Biletele de călătorie se procură de la agențiile de voiaj.*
áger, -ă adj. **I** (*despre ființe*) agil, iute, repede, sprinten, uşor[2], vioi, vivace, zglobiu, ‹pop. şi fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteţ, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deşi în vârstă, este încă ager în mişcări.* **II 1** (*despre oameni*) agil, comprehensiv, deştept, dibaci, inteligent, iscusit, isteţ, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. şi reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoş, schitaci[1], sfătos, ştram, ‹înv.› deşteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezgheţat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălţat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte ager.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuţit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subţire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său ager.* **3** (*despre privire, ochi*) atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ţinteş, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii agere a căpitanului de vas.* **III** (*înv.; despre obiecte*) v. Ascuţit. Tăios.
agerí vb. IV. **1** tr., refl. (*mai ales fig.*) ‹fig.› a (se) ascuţi, a (se) subţia. *În scurt timp a reuşit să agerească inteligența elevilor săi.* **2** tr. fig. (*înv.; compl. indică lucrări literare, ştiințifice etc.*) v. Cizela. Stiliza. Şlefui.
ageríe s.f. (*înv.*) v. Agerime. Agilitate. Iuţeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Uşurință. Vioiciune. Vivacitate.
ageríme s.f. **I** agilitate, iuţeală, repeziciune, sprinteneală, suplețe, uşurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schitâcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reuşit să prindă mingea cu mare agerime.* **II 1** agilitate, deşteptâciune, dexteritate, dibâcie, inteligență, iscusință, isteţime, îndemânare, pricepere, ‹înv. şi pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteţeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Își întrecea prietena prin agerime şi eficiență.* **2** acuitate, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuţime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Agerimea gândirii acestui filosof antic uimeşte şi astăzi.*
agerít, -ă adj. (*înv.; despre obiecte*) v. Ascuţit[2]. Tăios.
agestí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploşi.
agéstru s.n. (*geomorf.*) con de dejecție. *Agestrul se formează prin depunerea aluviunilor la viituri, sub forma unei împrăştieri, într-o zonă în care un torent sau un pârâu întâlneşte o pantă netedă.*
agheásmă s.f. **I** (*relig.*) apă mare, apă sfinţită, ‹reg.› molichită, molitvă. *A luat agheasmă de la biserică.* **II** (*fam.; glum.*) **1** v. Rachiu. **2** v. Ţuică.
aghesmuí vb. IV. **I** tr. (*bis.; despre preoți*) ‹înv.› a osfeştui. *A chemat preotul pentru a aghesmui casa.* **II** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.*) **1** tr., refl. (*compl.* sau *sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
aghesmuít, -ă adj. fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
aghiotánt s.m. **1** (*milit.*) adjutant, plutonier-adjutant. *Aghiotantul îndeplineşte atribuții similare unui secretar.* **2** (*arg.*) v. Acolit. Complice. Copârtaş. Pârtaş.
aghiúță s.m. (*fam.; glum.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
agiág s.n. (*geol.; reg.*) v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben.
agíe s.f. (*adm.; în trecut, în Țările Rom.*) v. Poliție.
agíl, -ă adj. **1** (*despre ființe*) ager, iute, repede, sprinten, uşor[2], vioi, vivace, zglobiu, ‹pop. şi fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteţ, ‹fran.; înv.› lest[2]. **2** (*despre oameni*) ager, comprehensiv, deştept, dibaci, inteligent, iscusit, isteţ, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. şi reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoş, schitaci[1], sfătos, ştram, ‹înv.› deşteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezgheţat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălţat[2].
agilitáte s.f. **1** agerime, iuţeală, repeziciune, sprinteneală, suplețe, uşurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schitâcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. **2** agerime, deşteptâciune, dexteritate, dibâcie, inteligență, iscusință, isteţime, îndemânare, pricepere, ‹înv. şi pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteţeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune.
ăgio s.n. (*fin.*) ‹înv.› baş[3]. *Agioul este un beneficiu rezultat în tranzacțiile cu bani sau cu metale prețioase.*
agitá vb. I. **I 1** tr., refl. pas. a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgudui, ‹reg.› a (se) clătări, a (se) cobâlţâi. *Flaconul cu soluția injectabilă trebuie să se agite bine înainte de folosire.* **2** refl. (*despre ape, râuri, şuvoaie*) a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdui, ‹înv. şi reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea se agită cu furie în timpul furtunii.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a clătina, a fâlfâi, a flutura, a vântura, ‹fam.› a fluştura, ‹înv. şi reg.› a pălăi, a pălălăi, a zbura, ‹reg.› a mătăhăi, mătălăi. *După ostilități, un soldat din trupele învinse agită un steag alb, în semn de capitulare.* **4** tr. (*compl. indică frunze, praf, nisip*) a înălța, a răscoli, a ridica, a stârni, ‹înv. şi pop.› a scurma. *Vântul puternic agită praful de pe străzi.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a aţâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, înv. şi reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au agitat populația.* **2** refl. (*despre colectivități, grupuri*) a se mişca, a se răscula, a se răzvrăti, a se revolta, a se ridica, a se

tulbura, ‹înv. și pop.› a se semeți, ‹pop.› a se scula, ‹înv. și reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oțărî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriți, a se răzvesti, a se rebela, a se rocoși, a se zavergisi. *Salariații se agită din cauza reducerilor de personal.* **3** refl. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea se agită încoace și încolo.* **4** refl. (*despre oameni*) a se frământa, a se îngrijora, a se neliniști, a se precipita, a se zbuciuma, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se agită mult înaintea afișării rezultatului concursului.*

agitáre s.f. **I 1** clătinare, scuturare, zguduire. *Este necesară agitarea flaconului cu soluția injectabilă înainte de folosire.* **2** agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește agitarea mării.* **II 1** agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impaciență, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de agitare interioară din cauza neajunsurilor vieții.* **2** agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sedițiune, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Agitarea sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.*

agitát, -ă adj. **I 1** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea agitată înspăimântă.* **2** (*fiz.; despre fluide, despre mișcarea lor etc.*) turbulent. *Când fluidul depășește o anumită viteză de curgere printr-un tub, curgerea devine agitată.* **II 1** (*despre oameni*) îngrijorat, neliniștit, zbuciumat, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv.› nepașnic, nepăciuit, nepăciuitor, ‹fig.; rar› hărțuit, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Este foarte agitată înaintea afișării rezultatului concursului.* **2** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) critic, frământat[2], greu, tulbure, zbuciumat, ‹fig.› efervescent. *Părinții au trăit în vremuri agitate.* **3** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹înv.› strădănuit, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață foarte agitată.* **4** (*în opoz. cu „calm”, „liniștit”; despre somn*) neliniștit. *S-a trezit brusc din somnul agitat.*

agitátor, -oáre adj., s.m., s.f. ațâțător, incitator, instigator, provocator, tulburător, ‹livr.› factios, fomentos, sedițios, ‹înv. și pop.› răzvrătitor, ‹înv.› întărâtor, răscolitor, răscolnic, ‹fig.› incendiar, incendiator. *Folosește în discursurile sale mesaje agitatoare, care incită masele. Este cunoscut ca agitator al mulțimilor.*

agitáție s.f. **I 1** agitare, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. **2** (*fiz.*) turbulență. *Când fluidul depășește o anumită viteză de curgere printr-un tub, se produce agitația curgerii acestuia.* **3** (*med.*) fremisment, tremurătură. *Agitația este senzația palpatorie care are caracter vibrator.* **II 1** agitare, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impaciență, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. **2** febrilitate, încordare, înfrigurare, neastâmpăr, neliniște, nerăbdare, ‹înv.› nesuferință, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda agitația cu care aștepta răspunsul angajatorului.* **3** frământare, tulburare, vâlvă, zarvă, ‹pop. și fam.› larmă, ‹fam.› frământătură, vâjâială, ‹fig.› mișcare, răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare agitație.* **4** animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs agitația mulțimii adunate în piață.* **5** agitare, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sedițiune, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună.

aglícă s.f. (*bot.*) **1** *Filipendula vulgaris*; ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), cârțiță (v. *cârțiță*), ferigă-albă, ferigea, ferigea-albă, floarea-soarelui-de-câmp (v. *floare*), ruin, taulă, teișor, turiță-albă, umbra-iepurelui (v. *umbră*). **2** (*reg.*) v. Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*).

aglicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*).

aglomerá vb. I. **1** refl. (*despre ființe*) a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a năvăli, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au aglomerat în fața intrării supermarketului.* **2** refl. (*despre spații, teritorii, localități etc.*) a se suprapopula, a se ticsi. *Multe dintre orașele țării se aglomerează în timpul anului universitar.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales traficul rutier*) ‹fig.› a (se) congestiona. *Lucrările de reparație a șoselelor aglomerează traficul.*

aglomeránt s.m. (*tehn.*) liant. *Aglomerantul are proprietatea de a lega între ele particulele, firele sau fâșiile unui material.*

aglomeráre s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare aglomerare de oameni.* **2** suprapopulare, ticsire. *Aglomerarea multor orașe se produce în timpul anului universitar.* **3** congestionare. *Gradul de aglomerare la care s-a ajuns în marile orașe determină ambuteiajele, mai ales la orele de vârf.* **II** (*concr.; adesea urmat de determ. „umană”, „omenească”*) aglomerație, așezare, localitate, ‹fam.› punct, ‹înv.› așezământ, politie. *Foarte multe orașe sunt mari aglomerări umane. Cercetează o aglomerare umană din sec. al XVII-lea.*

aglomerát, -ă adj. **1** (*despre spații, teritorii, localități, încăperi etc.*) suprapopulat, ticsit, ‹fam.› full. *Într-un oraș aglomerat viața este trepidantă.* **2** (*despre traficul rutier*) ‹fig.› congestionat. *Traficul aglomerat în marile orașe este o problemă căreia nu i s-a găsit soluție.*

aglomerație s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș,

‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. **2** (*concr.; adesea urmat de determ. „umană", „omenească"*) aglomerare, așezare, localitate, ‹fam.› punct, ‹înv.› așezământ, politie.

aglutiná vb. I. tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) alipi, a (se) lipi, a (se) reuni, a (se) suda, a (se) uni[2]. *Hematiile se aglutinează sub acțiunea anumitor substanțe. Vorbitorii aglutinează frecvent afixele posesive.*

aglutináre s.f. (*biol., lingv., tehn.*) alipire, lipire, lipitură, reunire, sudare, unire. *Aglutinarea hematiilor se face sub acțiunea anumitor substanțe.*

aglutinát, -ă adj. (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, alipit, lipit[2], reunit, sudat[2], unit. *Hematii aglutinate. Afixe posesive aglutinate.*

agnáte s.f. pl. (*zool.*) agnatostomi. *Agnatele sunt cordate primitive, acvatice, fără fălci și fără dinți.*

agnatostómi s.m. pl. (*zool.*) agnate.

agnozíe s.f. **1** (*psih.*) ***agnozie optică*** = cecitate psihică. *Bolnavul de agnozie optică nu recunoaște natura obiectelor pe care le percepe vizual și nu le înțelege utilitatea.* **2** (*med.*) ***agnozie tactilă*** = astereognozie, stereoagnozie. *Agnozia tactilă este pierderea simțului tactil, în cazuri de hemiplegie.*

agód s.n. (*reg.*) v. Rânduială. Rost.

agodí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Aștepta.

agónă s.f. (*geogr.*) curbă agonică. *Agona este linia care unește punctele de pe glob cu declinație magnetică zero.*

agoníe s.f. **1** (*med.*) ‹reg.› ropot, ‹impr.› comă[1]. *Bolnavul a intrat în agonie.* **2** fig. (*în opoz. cu „progres"*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre agonia puterii romane.*

agoniseálă s.f. **1** agonisire, economie, ‹rar› agonisință, ‹pop.› agonisită (v. *agonisit*), chiverniseală, cruțare, pricopseală, ‹înv. și reg.› strânsoare, ‹reg.› prițipeală, răgăduială[1], stăceală, zoroboc, ‹înv.› dobândă, strânsură, ‹fig.; înv.› sudoare, ‹arg.› sarsana. *Le-au dat copiilor toată agoniseala lor de o viață.* **2** (*econ.; pop.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1].

agonisí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a aduna, a cumula, a economisi, a face, a strânge, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prițipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să agonisească o avere imensă.* **2** a dobândi, a procura, ‹reg.› a adăuga, a însăma. *A agonisit pentru sărbători produsele de care avea nevoie.*

agonisínță s.f. (*rar*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.

agonisíre s.f. **1** acumulare, adunare, economisire, strângere, ‹pop.› cruțare, ‹înv. și reg.› surzuială, surzuire, ‹reg.› șpăruială. *Agonisirea acestei averi imense s-a făcut doar în câțiva ani.* **2** (*concr.*) agoniseală, economie, ‹rar› agonisință, ‹pop.› agonisită (v. *agonisit*), chiverniseală, cruțare, pricopseală, ‹înv. și reg.› strânsoare, ‹reg.› prițipeală, răgăduială[1], stăceală, zoroboc, ‹înv.› dobândă, strânsură, ‹fig.; înv.› sudoare, ‹arg.› sarsana.

agonisít, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre bunuri materiale, averi, bogății etc.*) acumulat, adunat[2], cumulat, economisit, strâns[2]. *Capitalul agonisit este depus în bancă.* **2** s.f. (*pop.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.

agonizá vb. I. intr. (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹fig.› a se stinge. *Bolnava agonizează.*

agonizánt, -ă s.m., s.f., adj. muribund, ‹înv.› murind, muritor. *Medicii nu-i mai pot face numic, deoarece este agonizant.*

agráfă s.f. **1** clamă, ‹pop.› pleviță[1], sponcă, ‹reg.› șărângliță. *Și-a prins părul cu o agrafă.* **2** clamă. *A prins foile cursului cu o agrafă.* **3** (*med.*) copcă[1]. *Tăietura de la mână i-a fost prinsă cu agrafe.*

agramát, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) ignorant, incult, necultivat, neinstruit, neînvățat, prost, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.› necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un agramat face multe greșeli de limbă.*

agramatísm s.n. ignoranță, incultură, nepricepere, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹înv.› ignorație, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Agramatismul celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătut prin instruirea lor în școli.*

agrár, -ă adj. (*agric.*) agrarian, agricol, ‹reg.› păuresc, ‹înv.› plugăresc. *Muncile agrare încep primăvara.*

agrarián, -ă adj., s.m., s.f. (*agric.*) **1** adj. agrar, agricol, ‹reg.› păuresc, ‹înv.› plugăresc. **2** s.m., s.f. agricultor, lucrător agricol, lucrător al pământului, lucrător de câmp, lucrător de ogoare, lucrător de pământ, plugar, ‹înv.› hânsar, lucrător la câmp, lucrător la pământ. *Cea mai mare nenorocire pentru agrarieni este seceta.*

agravá vb. I. refl., tr. **1** a (se) acutiza, a (se) complica, a (se) deprecia, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a agravat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi agravează boala.* **2** (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) amplifica, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, a (se) înteți, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se agravează pe zi ce trece. Singurătatea agravează depresia.* **3** (*sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) a (se) înrăutăți, ‹livr.› a (se) dificulta, ‹fig.› a (se) îngreuia, a (se) îngreuna, a (se) învenina. *Neînțelegerile repetate agravează starea conflictuală.*

agraváre s.f. **1** acutizare, complicare, depreciere, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› degradare, deteriorare. *Agravarea pneumoniei este îngrijorătoare.* **2** acutizare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza agravării disensiunilor dintre ei.* **3** înrăutățire, recrudescență, ‹rar› agravațiune, ‹fig.› îngreunare. *Agravarea stării conflictuale este rezultatul neînțelegerilor repetate.*

agravát, -ă adj. **1** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor agravate dintre ei.* **2** (*despre situații, stări etc.*) înrăutățit, recrudescent. *Starea conflictuală agravată este rezultatul neînțelegerilor repetate.*

agravațiúne s.f. (*rar*) v. Agravare. Înrăutățire. Recrudescență.

agreá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a-i plăcea, a simpatiza, ‹reg.› a vori[2]. *Îl agreează pentru că este sincer.* **2** (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a accepta. *Președintele nu-l agreează pe diplomatul propus de premier.* **3** (*compl. indică mărfuri, produse*) a accepta, a admite, a primi. *Produsele au fost agreate la export.*

agreábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) nostim, plăcut, simpatic, șarmant, ‹înv. și pop.› nurliu. *Este o persoană prietenoasă și agreabilă.* **2** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) amuzant, antrenant, distractiv, drăguț, plăcut, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost agreabilă. Jocurile de pe calculator sunt agreabile pentru cei mai mulți copii.* **3** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) atrăgător, frumos, melodios, plăcut, suav, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce agreabilă.* **4** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână, întrucât subiectul este agreabil.* **5** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) atractiv, atrăgător, frumos, plăcut, prietenos. *Un parc cu multe flori este un mediu agreabil pentru oricine.* **6** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) cochet, drăguț, estetic, frumos, plăcut, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect agreabil.* **7** (*despre situații, stări emoționale*

etc.) frumos, plăcut, ‹reg.› omenos, pâșin, ‹înv.› ogodit, ogoditor, ogodnic, ‹fig.› dulce. *Reîntâlnirea celor doi a fost agreabilă. Au petrecut momente agreabile împreună.* **8** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) bun, favorabil, frumos, plăcut, prielnic, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost agreabil. Este o vreme agreabilă pentru înot.* **9** (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, apetisant, aţâţător, excitant, excitator, frumos, plăcut, ‹rar› excitativ, poftic ios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă agreabilă.* **II** adv. (*modal*) bine, frumos, plăcut, ‹fam.› fain. *Au petrecut agreabil de sărbători.*

agreáre s.f. **1** simpatizare. *Agrearea ginerelui de către socri este evidentă.* **2** acceptare. *Agrearea diplomatului de către preşedinte a întârziat câteva zile.*

agreement [ə'griment] s.n. (*livr.*) v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie.

agregá vb. I. refl. (*despre elemente, materii etc.*) a se alipi, a se lipi, a se reuni, a se uni[2]. *Rocile s-au agregat cu milioane de ani în urmă.*

agregáre s.f. agregaţie, alipire, lipire, reunire, unire. *Agregarea rocilor a avut loc cu milioane de ani în urmă.*

agregăt s.m. (*pedag.; în învăţământul secundar francez; livr.*) v. Profesor suplinitor.

agregáţie s.f. agregare, alipire, lipire, reunire, unire.

agremént s.n. **1** amuzament, distracţie, divertisment, plăcere, recreere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de agrement.* **2** (*polit., jur.*) aprobare, consimţământ, încuviinţare. *Diplomatului străin i s-a dat agrementul.*

agrementá vb. I. tr. (*compl. indică interioare, parcuri etc.*) a împodobi, a înfrumuseţa, a orna, ‹reg.› a înfrumuşa. *Şi-a agrementat salonul cu tablouri şi statuete.*

agresá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. care indică instrumentul, felul, obiectul agresiunii*) a agresiona, a ataca, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv.› a încăiera. *Şi-a agresat vecinul cu un cuţit.* **2** fig. (*compl. indică ordinea, liniştea, mersul normal al unor fapte, al unor fenomene etc.*) a deranja, a disturba, a perturba, a tulbura. *Muzica puternică de la terasă a agresat liniştea locuitorilor din vecinătate.*

agresioná vb. I. tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. care indică instrumentul, felul, obiectul agresiunii*) a agresa, a ataca, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv.› a încăiera.

agresiúne s.f. **1** atac. *Agresiunea împotriva unui stat străin este condamnată.* **2** ***agresiune verbală*** = afront, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ruşine, ultraj, umilinţă, vexaţiune, violenţe (v. *violenţă*), violenţe de limbaj (v. *violenţă*), violenţe verbale (v. *violenţă*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. şi fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigăneală. *Agresiunile verbale din presă au demoralizat-o.*

agresív, -á adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuţos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacţiile sale la furie sunt agresive.* **2** (*mai ales despre câini*) rău. *Nu te apropia de câine pentru că este agresiv.* **3** (*în opoz. cu „defensiv"*) militarist, ofensiv, provocator, războinic ‹fam.› belicos. *Politica acestui stat este agresivă.*

agresivitáte s.f. brutalitate, impulsivitate, nestăpânire, violenţă, ‹pop.› năprăsnicie, ‹fig.› duritate. *Îşi poate controla agresivitatea.*

agresór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m. (*milit.*) atacator, cotropitor, invadator, năvălitor, ‹rar› invadent, ‹înv.› năvrap, năvrăpitor. *Armata agresoare a fost respinsă.* **2** s.m., s.f. atacant, atacator. *Agresorul copilului a fost prins şi arestat.*

agrést, -ă adj. **1** (*mai ales despre viaţa oamenilor, despre modul lor de viaţă sau despre mediul în care aceştia îşi duc existenţa*) campestru, câmpenesc, pastoral, rural, rustic, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, ţărănesc, ‹înv.› câmpesc. *Dintotdeauna i-a plăcut viaţa agrestă.* **2** (*livr.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

agricól, -ă adj. (*agric.*) agrar, agrarian, ‹reg.› păuresc, ‹înv.› plugăresc. *Muncile agricole încep primăvara.*

agricultór, -oáre s.m., s.f. (*agric.*) agrarian, lucrător agricol, lucrător al pământului, lucrător de câmp, lucrător de ogoare, lucrător de pământ, plugar, ‹înv.› hânsar, lucrător la câmp, lucrător la pământ. *Cea mai mare nenorocire pentru agricultori este seceta.*

agricultúră s.f. (*agric.*) lucrarea pământului (v. *lucrare*). *Cei mai mulţi dintre ţărani se ocupă cu agricultura.*

agripníe s.f. (*med.*) insomnie, nesomn, ‹înv. şi pop.› nedormire, ‹înv.› nesomnie. *Suferă de agripnie de mulţi ani.*

ágriş s.m. (*bot.*) **1** *Ribes grossularia*; coacăz-domnesc, coacăz-sălbatic, ‹reg.› borbonar, pomuşoară, razachie, razachie-sălbatică, ribizli, rişiţă, spin-de-agriş, strugurel, struguri-domneşti (v. *strugure*), struguri-spinoşi (v. *strugure*). **2** ***agriş-negru*** = *Ribes nigrum*; struguri-negri (v. *strugure*), ‹reg.› coacăz-negru, coacăză-neagră, pomuşoară-neagră, smorodină, smorodină-neagră, strugurei-negri (v. *strugurel*). **3** (*reg.*) ***agriş-roşu*** v. **a** Coacăz (*Ribes rubrum*); **b** Dracilă (*Berberis vulgaris*).

ágrişă s.f. (*bot.*) ‹reg.› broboană, burboană, coacăză-sălbatică, rozinchină, struguri (v. *strugure*). *Agrişa are gust dulce-acrişor şi multe seminţe.*

agrobiocenóză s.f. (*biol.*) agrocenoză. *Agrobiocenoza este biocenoza organismelor vegetale şi animale din terenurile de cultură.*

agrobotánică s.f. (*biol.*) botanică agricolă. *Agrobotanica studiază plantele agricole.*

agrocenóză s.f. (*biol.*) agrobiocenoză.

agroecologíe s.f. (*biol.*) ecologie agrară. *Agroecologia studiază influenţa factorilor de mediu abiotici asupra creşterii şi productivităţii plantelor de cultură.*

agroecosistém s.n. (*biol.*) ecosistem agricol.

agrogeológ, -ă adj., s.m., s.f. (*agron.*) pedolog. *Fratele ei este inginer agrogeolog.*

agrogeologíe s.f. (*agron.*) pedologie. *Agrogeologia se ocupă cu studiul formării, evoluţiei şi distribuirii geografice a solurilor.*

agrología s.f. (*agron.*) agrotehnică. *Agrologia studiază modul în care omul poate interveni în corelaţia dintre factorii de vegetaţie, sol şi plantele cultivate.*

agronomíe s.f. economie agrară, ‹înv.› economia câmpului (v. *economie*), economie de câmp, economie rurală. *Agronomia cuprinde totalitatea cunoştinţelor teoretice şi practice referitoare la producţia agricolă.*

agrostologíe s.f. (*agron.*) graminologie. *Agrostologia studiază păşunile.*

agrotéhnică s.f. (*agron.*) agrologie.

agrozootéhnică s.f. agrozootehnie. *Agrozootehnica se ocupă cu cultivarea plantelor furajere şi cu creşterea animalelor domestice.*

agrozootehníe s.f. agrozootehnică.

ágru s.n. (*înv.*) **1** v. Arătură. Câmp. Ogor. Ţarină[1]. **2** v. Recoltă. Rod[1].

agrúme s.f. pl. (*bot.; livr.*) v. Citrice.

agúd s.m. (*bot.; reg.*) v. Dud (*Morus alba* şi *Morus nigra*).

agúdă s.f. (*bot.; reg.*) v. Dudă.

agură vb. I. tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeţi. Proroci. Vaticina. Vesti.

aguridăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Lăuruscă. Viţă-de-pădure. Viţă-de-vie-sălbatică. Viţă-sălbatică (*Vitis silvestris*).

agurídă s.f. (*bot.*) ‹pop.› acrime, ‹reg.› strugure, strugure-acru, struguri-cruzi (v. *strugure*), struguri-necopţi (v. *strugure*), struguri-verzi (v. *strugure*). *Agurida este foarte acră.*

agurijoáră s.f. (*bot.*) *Portulaca grandiflora*; portulacă, ‹reg.› ciuelănaş, floare-de-nisip, floare-de-piatră, gheaţă, gheţişoară, graşiţă, grăjnicioară, iarba-porcilor (v. *iarbă*), iarba-tunului (v. *iarbă*), iarbă-de-grădină, iarbă-grasă, iarbă-grasă-de-grădină, nudli, picior-de-găină, pietricică, porcire, urechelniţă.

ah interj., s.n. **I** interj. **1** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admiraţie*) a[1]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Ah, om ca dumneata mai rar întâlneşti! Ah, ce bine îmi pare că ai reuşit!* **2** (*exprimă durere, suferinţă, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. şi fam.› ileu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Ah, tare mă mai doare spatele! – Ce ai? Eşti supărat? – Ah! Nu mă mai întreba.* **3** (*exprimă regret*) a[1]!, aoleu!, eh!, ehei!, hei[1]!, o!, of!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi! *Ah, rău îmi pare că nu am ţinut cont de sfaturile mamei!* **4** (*exprimă*

ciudă, necaz) of!, ti!, uf!, vai! *Ah, fată, rea te-ai mai făcut! Ah! Nu pot să mai fac nimic în casa asta!* **5** (*exprimă milă*) vai! *Ah, băiatule! Ce slab ești!* **6** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) aoleu!, o!, vai!, ‹reg.› tulai¹!, valeu! *Ah, dacă află părinții, o pățesc!* **7** (*exprimă dezgust, repulsie, scârbă*) of!, phi!, uf!, vai! *Ah, ce miros greu este în cameră!* **8** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a¹!, eh!, ehei!, ei!, poftim!, ț!, uf!, ‹pop. și fam.› na! *Ah, ce mult s-a scumpit viața!* **9** (*exprimă o dorință, o rugăminte*) of! *Ah, Doamne, fă-mă din nou tânăr!* **II** s.n. boceală, bocire, bocit¹, cătnare, jelire, jelit¹ jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns¹, tânguială, tânguire, tânguit¹, văitare, văitat¹, văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut¹, ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de ahurile bătrânei.*

ahótă s.f. (*reg.*) v. Ardență. Ardoare. Avânt. Elan. Entuziasm. Fervență. Fervoare. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pasiune. Patimă. Patos. Pornire.

ahótnic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Ardent. Avântat. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Focos. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Pasionat. **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) v. Ahtiat. Avid. Dorit. Doritor. Dornic. Jinduit. Jinduitor. Râvnitor.

aht s.n. (*pop.*) **1** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **2** v. Of. Oftare. Oftat. Suspin. Suspinare. Suspinat.

ahtiá vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** (*cu determ. introduse prin prep. „după"*) a dori, a jindui, a râvni, ‹fig.; fam.› a se întinde. *Se ahtiază după o funcție de conducere.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a jindui, a se lăcomi, a râvni, a tânji, ‹înv.› a zavistui. *Se ahtiază la averea unui unchi.*

ahtiát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este ahtiat de muzică.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om ahtiat de câștig.*

ai s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Usturoi (*Allium sativum*). **2** v. Praz (*Allium porrum*). **3** v. Pur¹ (*Allium rotundum*). **4** ***ai-ciorăsc = ai-de-munte = ai-de-pădure = ai-sălbatic*** = (*art.*) ***aiul-ursului*** v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*); ***ai-de-munte*** = *Allium victorialis*; ‹reg.› leurdă, usturoi; ***ai-de-pădure*** v. **a** Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*); **b** Rostopască (*Chelium majus*); ***ai-sălbatic*** = **a** *Allium ochroleucum*; ‹reg.› pur¹; **b** *Allium oleraceum*; ‹reg.› leurdă, usturoi; ***ai-turcesc*** v. Ceapă-de-iarnă. Ceapă-lungă. Egipteancă (*Allium fistulosum*); (*art.*) ***aiul-șarpelui*** = *Allium scorodoprasum*; ‹reg.› cepușoară, praz, prazul-iepurelui (v. *praz*), pur¹, usturoi.

aíci adv. **1** (*local; indică plasarea în spațiu*) ‹pop.› ici, ‹reg.› acilea, aoace. *Stai aici până mă întorc!* **2** (*temporal; fam.; indică momentul în care se petrece, se întrerupe sau din care începe o acțiune*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

aídoma adv. (*modal*) **1** (*urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „cu", „ca"*) aievea, asemenea, chiar, deopotrivă, exact, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit², liștai, prici¹, tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă aidoma unui copil. Fiica face anumite gesturi aidoma ca mama ei.* **2** aievea, real. *S-a constatat că martorul a relatat aidoma circumstanțele în care s-a produs accidentul.*

aidomaníe s.f. (*med.*) satiriazis. *Aidomania este o exagerare anormală a apetitului sexual la bărbați.*

aiépt s.n. (*reg.*) v. Celeritate. Iuțeală. Rapiditate. Repeziciune. Viteză.

aieptá¹ vb. I. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Arunca. Avânta. Azvârli. Precipita. Repezi. Sări. Zvârli. **2** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce². Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **3** tr. (*compl. indică obiecte dintr-o încăpere, care și-au schimbat poziția inițială*) v. Aranja. Îndrepta. Potrivi.

aieptá² vb. I. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta.

aiést, aiástă adj. dem. (*antepus subst. determ.; și în formele **aiesta, aiasta** când este postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; reg.*) v. Acest.

aiésta, aiásta pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând apropierea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor, reg.*) v. Acesta.

aiévea adv., adj. invar. **I** adv. (*modal*) **1** (*urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „cu", „ca"*) aidoma, asemenea, chiar, deopotrivă, exact, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit², liștai, prici¹, tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. **2** aidoma, real. **3** clar, deslușit, explicit, expres², lămurit, limpede, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur², ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat aievea cum trebuie să procedeze.* **4** (*înv.; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) v. Cinstit. Deschis. Direct. Fățiș. Franc². Sincer. **II** adj. invar. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii aievea ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** concret, palpabil, real, ‹fam.› pipăibil, ‹înv.› plăsmuit. *Totul este mirific, încât nu-ți vine să crezi că este un peisaj aievea.*

ailurofobíe s.f. (*psih.*) galeofobie, gatofobie. *Ailurofobia este teama morbidă de feline, în special de pisici.*

aínde adv. (*local; reg.*) v. Aiurea. Altundeva.

aíndine adv. (*local; reg.*) v. Aiurea. Altundeva.

ainfăs s.n. (*tipogr.; înv.*) v. Bordură. Chenar. Margine.

aínte adv. (*local; înv.*) v. Înainte.

aiór s.m. (*bot.*) *Allium ursinum* sau *Allium montanum*; leurdă, ‹reg.› ai-ciorăsc, ai-de-munte, ai-de-pădure, ai-sălbatic, aiul-ursului (v. *ai*), aișor, aiuți, aiuți-de-munte, floarea-raiului (v. *floare*), praz-sălbatic, usturoi, usturoi-de-munte, usturoi-de-pădure, usturoi-sălbatic, usturoiul-ursului (v. *usturoi*).

airbag ['erbeg] s.n. (*anat.; la femei; engl.; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

airbus [er'bys *sau* 'erbas] s.n. (*av.*) aerobuz. *Airbusul este un avion subsonic de pasageri, de mare capacitate.*

áisberg s.n. (*scris și **iceberg**; geomorf.*) bloc de gheață (v. *bloc¹*), ghețar plutitor, munte de gheață. *Vasul Titanic a eșuat ciocnindu-se de un aisberg.*

aișór s.m. (*bot.*) **1** *Alliaria officinalis*; usturoiță, ‹reg.› brâncă¹, brâncuță, frunza-voinicului (v. *frunză*), gălbenele (v. *gălbenea*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-boale, iarbă-de-lingoare, iarbă-de-rană, iarbă-de-toate-boalele, rădăcină-de-lingoare, usturoaie (v. *usturoi*), usturoioasă, vindecătoare (v. *vindecător*), vindecea, vindecuță, voinicică. **2** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **3** (*reg.*) v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **4** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **5** (*reg.*) v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*). **6** (*reg.*) ***aișor-galben*** v. Liliuță (*Anthericum ramosum*).

aitúră s.f. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

aiurá vb. I. **1** intr. (*med.; despre oameni*) a delira, ‹rar› a frenetiza, ‹înv. și reg.› a bâigui, ‹reg.› a lozi, ‹înv.› a visa. *Din cauza temperaturii mari, bolnavul aiurează.* **2** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela¹. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

aiuráre s.f. **1** (*med.*) aiureală, delir, delirare, ‹înv. și reg.› bâiguială, bâiguire. *Din cauza febrei mari, bolnavul era în stare de aiurare.* **2** (*fam.*) v. Contemplare. Contemplație. Meditație. Reverie. Visare.

aiúrea adv., adj. invar. **I** adv. **1** (*local*) altundeva, ‹reg.› ainde, aindine. *Aiurea, departe, au înflorit brândușele.* **2** (*modal*) alandala, anapoda, ‹fam.› brambura, ‹reg.› andăra-bandăra. *Cărțile erau puse aiurea pe birou.* **3** (*modal*) anapoda, înfiorător, îngrozitor, prost, rău, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg*

aiurea. **4** (*modal*) bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› uşchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă aiurea. Se comportă aiurea.* **II** adj. invar. **1** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, bezmetic, descreierat, nebun, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› deşucheat, ţicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. şi reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmăngit, stropşit, şucheat, şuchi, treşucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieş, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], ţăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepşit, târşit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om aiurea şi neserios.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) abracadabrant, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost aiurea.* **III** (*cu val. de interj.*) ‹fam.› sanchi!, ‹arg.› zexe! – *Să te duci unde ţi-am spus! - Aiurea!*

aiureálă s.f. **I 1** (*med.*) aiurare, delir, delirare, ‹înv. şi reg.› băiguială, băiguire. **2** sminteală, zăpăceală, ‹pop. şi fam.› ţicneală, ‹fig.; fam.› ţăcăneală. *Aiureala bătrânului este cunoscută de toţi. S-a obişnuit cu aiureala ei.* **II** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanţă, aberaţie, abnormitate, absurditate, bazaconie, elucubraţie, enormitate, fantasmagorie, inepţie, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de faţă au ascultat enervaţi aiurelile pe care le-a susţinut.*

aiuríst, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

aiurístic, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

aiurít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. aiurea, anapoda, bezmetic, descreierat, nebun, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› deşucheat, ţicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. şi reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmăngit, stropşit, şucheat, şuchi, treşucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieş, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], ţăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepşit, târşit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. **2** adj. (*despre oameni*) anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, huşit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăştiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Aiurit cum este, a uitat să încuie uşa casei.* **3** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant.

aiuritór, -oáre adj. (*fam.*) v. Stupefiant. Surprinzător. Uimitor. Uluitor.

aiúţi s.m. pl. (*bot.; reg.; şi **aiuţi-de-munte***) v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*).

ajdér s.m. (*mitol. pop.; înv.*) v. Balaur.

ajumí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Aromi. Aţipi. Dormita. Moţăi. Picoti. Piroti.

ajún s.n. **1** (*de obicei constr. cu prep. „în", „din"*) preziuă. *Soldaţii îşi verifică armele în ajunul atacului.* **2** (*bis.*) ajunare, postire, postit. *Ajunul lung, înaintea unei mari sărbători, nu este recomandat celor foarte bolnavi.*

ajuná vb. I. intr. (*bis.; despre credincioşi*) a posti. *Ajunează totdeauna miercurea şi vinerea.*

ajunáre s.f. (*bis.*) ajun, postire, postit.

ajúnge vb. III. **I** (*pred.*) **1** intr. (*despre fiinţe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la", „în", „până la", „până în"*) a accede, a sosi, a veni, ‹înv.› a deştinde, a merge, ‹grec.; înv.› a chetandisi, a proftaxi. *Excursioniştii ajung la destinaţie după un drum obositor. Nava ajunge în port cu o mică întârziere.* **2** intr. (*despre obiecte, mărfuri, scrisori etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) a parveni, a sosi, a veni. *I-a ajuns o scrisoare din străinătate. În sfârşit, i-a ajuns pachetul de părinţi.* **3** intr. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „la"*) a veni, ‹reg.› a scăpa. *În scurt timp, a ajuns la conducerea institutului.* **4** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică fiinţe*) a atinge, a izbi, a lovi, a nimeri, a ochi[2], a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonţul l-a ajuns în picior.* **5** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre păr*) a da[2], a veni, ‹reg.› a bate. *Bretonul îi ajunge în ochi.* **6** intr. (*despre terenuri, loturi etc.; cu determ. introduse prin prep. „în", „la" etc.*) a da[2], a se întinde, a merge. *Livada ajunge la malul lacului.* **7** intr. (*despre drumuri, şosele etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) a da[2], a ieşi. *Strada pe care locuieşte ajunge în centru.* **8** intr. (*despre sunete, voce etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la", „la"*) a răzbate, a răzbi, a străbate, ‹pop. şi fam.› a răsări[1]. *Vocea ei stridentă ajunge până în cealaltă parte a casei.* **9** refl. a se întâlni. *Munte cu munte se ajunge, dar încă om cu om!* **10** tr. (*compl. indică oameni aflaţi în mişcare; adesea cu determ. „din urmă"*) a prinde, ‹înv. şi pop.› a sosi, ‹reg.› a scurta. *Se grăbea să-i ajungă. Du-te înainte, că te ajung din urmă!* **11** tr. (*compl. indică vehicule care sunt pe punctul de a pleca*) a apuca, a prinde. *Aleargă să ajungă microbuzul.* **12** tr. (*despre unităţi de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamităţi etc.; compl. indică fiinţe*) a apuca, a găsi, a prinde, a surprinde, ‹înv. şi reg.› a lovi. *Furtuna i-a ajuns în largul mării.* **13** intr. (*despre lucruri, bunuri, bani etc.*) a intra, a încăpea. *Dosarul a ajuns în mâna lui.* **14** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înţelege. Învoi. **15** tr. fig. (*despre stări fizice; compl. indică fiinţe*) a copleşi, a covârşi, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a birui, a doborî, a invada, a încolţi, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l ajungă somnul când a sunat telefonul.* **16** tr. fig. (*compl. indică o anume perioadă de timp*) a trăi, a vedea, ‹fig.› a apuca, a prinde. *Era convinsă că va ajunge ziua în care fiul ei se va aşeza la casa lui.* **II** (*pred.*) **1** tr. (*compl. indică ţeluri, scopuri, visuri etc.*) a atinge, a îndeplini, a înfăptui, a realiza. *După multe greutăţi, a reuşit să-şi ajungă scopul.* **2** refl. (*despre oameni*) a se îmbogăţi, a se îmburghezi, a se înavuţi, a se înstări, a parveni, ‹pop. şi fam.› a se chivernisi, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. şi reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuţi, ‹fig.; fam.› a se înţoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieşit din uz› a se îngăzdăci. *S-a ajuns şi nu-şi mai recunoaşte rudele sărace.* **3** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ.-compl. indir. introduse prin prep. „la"*) a egala. *Neputând să te ajungă la învăţătură, te invidiază.* **4** tr. (*cu determ. temporale*) a ţine. *Conservele ajung până la primăvară.* **5** tr. a izbuti, a parveni, a reuşi, ‹înv.› a prinveni. *A ajuns să înţeleagă cum stau lucrurile.* **III** intr. (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.*) **1** (*despre oameni*) a se alege, a deveni, a ieşi. *Deşi provine dintr-o familie respectabilă, a ajuns un derbedeu.* **2** (*despre oameni*) a deveni, ‹livr.› a accede, ‹înv.› a încăpea, a purcede, a sosi. *În scurt timp a ajuns ministru.* **3** (*despre materii, lucruri, preparate etc.*) a deveni, a se face, a se preface, a se transforma, ‹înv.› a se arăta. *Mâncarea s-a ars şi a ajuns scrum.* **IV** (*la imper., **ajunge!**; cu val. de interj.; în constr.*

eliptice; exprimă mai ales un ordin) atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, înceteză!, punct!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Ajunge! Nu mai suport țipetele tale!*

ajúngere s.f. sosire, sosit[1], venire, venit[1]. *Vestea ajungerii vaporului în port s-a răspândit imediat.*

ajúns, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) bogat, îmbogățit, înavuțit, înstărit, ‹pop. și fam.› chivernisit, pricopsit, ‹fam.› căpătuit, ‹reg.› încăpuit, stăruit, ‹fig.; reg.› plinuț. *Prin speculații la bursă a devenit un om ajuns.* **2** adj., s.m., s.f. arivist, parvenit, ‹pop.› dobânditor, ‹fam.› căpătuit. *Este un ajuns lipsit de scrupule.*

ajúr s.n. (*arhit.*) trafor, traforaj. *Ajurul este un ornament perforat, care înlocuiește sau maschează o tâmplărie.*

ajustá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică piese, ansamble etc.*) a adapta, a păsui[2], a potrivi. *Întrucât piesa avea o formă puțin diferită, a fost nevoit s-o ajusteze pentru a o putea folosi.* **2** (*compl. indică haine sau părți ale lor*) a adapta, a potrivi, ‹fam.› a aranja, a așeza, a ticlui. *Și-a ajustat bluza la talia ei.* **3** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

ajustábil, -ă adj. (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) adaptabil, reglabil. *Piesa este ajustabilă.*

ajustáj s.n. (*tehn.*) ajustare, potrivire,‹pop.› potriveală.

ajustáre s.f. (*tehn.*) ajustaj, potrivire, ‹pop.› potriveală. *Ajustarea piesei pentru a putea fi folosită a fost anevoioasă.*

ajustát, -ă adj. (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) adaptat, potrivit. *Piesa ajustată a fost fixată în angrenaj.*

ajutá vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) ajutora, a (se) ocroti, a (se) proteja, a (se) sprijini, a (se) susține, ‹rar› a (se) protegui, înv. și pop.› a înlesni, ‹înv. și reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ‹înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ‹fig.; fam.› a (se) cârpi, a (se) propti. *L-a ajutat la greu. Prietenii adevărați se ajută în orice împrejurare.* **2** tr. (*compl. indică organizații, instituții etc.*) a ocroti, a patrona, a proteja, a sprijini, a susține. *Căminul de bătrâni este ajutat de o societate filantropică.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a asista, a secunda, înv. și reg.› a asistălui, ‹fig.; înv. și pop.› a urma. *Asistenta l-a ajutat pe medic în timpul operației.* **4** tr. (*bis.; despre Dumnezeu sau despre sfinți; compl. indică oameni*) a milui, ‹înv. și pop.› a vedea, ‹înv.› a proslăvi. *Numai Dumnezeu l-a ajutat să scape de boală.* **5** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „la"*) a folosi, a servi, a sluji, ‹reg.› a se slugători, ‹înv.› a osfinti, a părtini. *Banii primiți îi vor ajuta la achitarea datoriei.* **6** tr. (*compl. indică activități culturale, sociale etc.*) a servi, a sluji, a sprijini, a susține. *Prin descoperirile sale, fizicianul a ajutat cercetarea în domeniu.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a avantaja, a favoriza, a sluji, ‹înv.› a favora. *Situația materială bună l-a ajutat în carieră.* **8** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-i folosi, a-i prii, ‹înv.› a-i spori[1]. *Aerul de munte i-a ajutat bolnavului să se vindece.*

ajutáj s.n. (*tehn.*) duză. *Ajutajul este adaptat la deschizătura de curgere a unor fluide pentru a regla debitul.*

ajutáre s.f. ajutorare, ocrotire, protejare, sprijinire, susținere, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire. *Ajutarea părinților la bătrânețe este o datorie a copiilor.*

ajutát, -ă adj. (*despre oameni*) ajutorat, ocrotit, oploșit, protejat, sprijinit, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *De regulă, omul ajutat este recunoscător.*

ajutátor, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*gram.; despre verbe*) auxiliar. *„A fi" este un verb ajutător.* **2** (*farm., chim.; despre medicamente, substanțe etc.*) adjuvant. *Pentru ca medicamentul să fie mai eficient, s-a adăugat o substanță ajutătoare.* **II** s.m. (*înv.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș.

ajutór, -oáre s.n., s.m., s.f. **I** s.n. **1** asistență, ocrotire, protecție, sprijin, ‹livr.› recurs, ‹înv. și pop.› ajutorință, ‹înv. și reg.› ajutorie, sprijoană, ‹înv.› sprijineală, ‹latin.› auxiliu, ‹turc.; înv.› aralâc, iamac, ‹ital.; înv.› sostenimento. *Persoanele cu dizabilități beneficiază de ajutor calificat.* **2** ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, susținere, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de ajutorul unei societăți filantropice.* **3** (*concr.*) apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹rar› proteguitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrof, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este ajutorul bătrâneții ei.* **4** concurs, oficii (v. *oficiu*) serviciu, sprijin. *A recurs la ajutorul prietenului lui pentru a ieși din impas.* **5** concurs, contribuție, sprijin, ‹înv.› părtinire. *Ajutorul ei la pregătirea colegei de birou a fost esențial.* **6** (*relig. creștină*) grație, har, îndurare, îndurare divină, milă, milostenie, milostivire, ‹înv.› ieftenșug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Ajutorul lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **7** (*concr.*) auxiliar, sprijin. *Cafeaua sau ceaiul negru pot fi un ajutor prețios în cazul somnolenței.* **II** s.m., s.f. asistent, secundant, ‹înv.› secundator. *S-a oferit ca ajutor la elaborarea acestui proiect.* **III** (*cu val. de interj.*) săriți! *Ajutor! Mi-a furat poșeta!*

ajutorá vb. I. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) ajuta, a (se) ocroti, a (se) proteja, a (se) sprijini, a (se) susține, ‹rar› a (se) protegui, înv. și pop.› a înlesni, ‹înv. și reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ‹înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ‹fig.; fam.› a se cârpi, a (se) propti.

ajutoráre s.f. ajutare, ocrotire, protejare, sprijinire, susținere, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire.

ajutorát, -ă adj. (*despre oameni*) ajutat, ocrotit, oploșit, protejat, sprijinit, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit.

ajutorie s.f. (*înv. și reg.*) v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin.

ajutorínță s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*fin.; în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Fumărit. **3** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Văcărit.

alabalâc s.m. (*iht.; reg.*) v. Păstrăv-de-mare (*Salmo trutta labrax*).

alác s.n. (*bot.*) *Triticum monococcum*; ‹reg.› caplagea, grâu, obsigă, tenchi[1], secară-albă. *Alacul este o specie de grâu foarte rezistentă.*

aláci, -ce adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

alageá s.f. (*pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

alái s.n. **1** cortegiu, suită, ‹înv.› ecpaia, gloată, paradă, saltanat, tacâm. *Alaiul domnitorului era format din căpetenii de oști și din demnitari.* **2** convoi, cortegiu, procesiune. *La înmormântare, rudele defunctului erau urmate de un lung alai.* **3** fast[1] pompă[2], ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹înv.› parisie, politie, ‹grec.; înv.› parataxis. *Regele a fost întâmpinat cu mare alai.* **4** (*rar*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

alalíe s.f. (*med.*) logoplegie. *Alalia este provocată de un defect sau de paralizia organelor vorbirii.*

alált, -ă pron. dem., adj. dem. (*înv.*) v. Celălalt.

alámă s.f. **1** ‹reg.› mesing. *Alama este un aliaj de cupru și zinc, de culoare galbenă-aurie.* **2** (*la pl. **alămuri***) alămărie. *Locomotiva are alămuri noi care strălucesc în soare.*

alambíc s.n. (*ind. casn.*) cazan de țuică, căldare de rachiu. *Alcoolul se distilează în alambic.*

alandála adv. (*modal*) aiurea, anapoda, ‹fam.› brambura, ‹reg.› andăra-bandăra, handra-bandra. *Cărțile erau puse alandala pe birou.*

alantoidiéni s.m.pl. (*zool.*) amniote. *La alantoidieni embrionul are amnios și alantoidă.*

alarmá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alerta, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec. înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o alarmează. Toți s-au alarmat din cauza avertismentelor meteorologice.*

alarmánt, -á adj. (*despre știri, comunicate etc.*) îngrijorător, neliniștitor, panicard, ‹fam.›

panicos, ‹înv.› îngrijitor, neodihnitor, ‹peior.› alarmist. *Avertizarea meteorologică este alarmantă.*

alarmát, -ă adj. (*despre oameni*) alertat, angoasat, frământat[2], impacientat, intrigat, îngrijorat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Alarmați din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.*

alármă s.f. **I** (*adesea constr. cu vb. „a da" sau „a suna"*) alertă, ‹înv.› larmă. *S-a dat alarmă pentru inundații.* **II** fig. **1** atenționare, avertisment. *Alarma privind degradarea monumentelor istorice a fost benefică.* **2** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de alarmă interioară din cauza neajunsurilor vieții.*

alarmíst, -ă adj., s.m., s.f. (*peior.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Panicard. Zvonist. **2** adj. (*despre știri, comunicate etc.*) v. Alarmant. Îngrijorător. Neliniștitor. Panicard.

alăș s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Eșafodaj. Schelă. **2** v. Pătul.

alát, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre păsări, insecte etc.*) v. Aripat. Înaripat. **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

alaún s.n. (*chim.*) sulfat dublu de aluminiu și de potasiu, ‹pop.› piatră-acră, ‹reg.› sare-acră, săricea, timșeu, tipsă. *Alaunul este folosit în farmacie, în vopsitorie, în tăbăcărie și în industrie.*

alămărie s.f. alămuri (v. *alamă*). *Locomotiva are alămărie nouă care strălucește în soare.*

alămăioară s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Gutui (*Cydonia oblonga*). **2** v. Gutuie.

alăptá vb. I. tr. (*compl. indică copii, pui*) ‹înv. și pop.› a lăpta, ‹înv și reg.› a apleca, ‹reg.› a băia. *Și-a alăptat fetița până la vârsta de șapte luni.*

alăptáre s.f. alăptat[1], lactație, ‹înv. și pop.› lăptare, ‹înv și reg.› aplecare, aplecat[1], aplecătură. *Alăptarea sugarilor se face la intervale regulate.*

alăptát[1] s.n. alăptare, lactație, ‹înv. și pop.› lăptare, ‹înv și reg.› aplecare, aplecat[1], aplecătură.

alăptát[2], -ă adj. (*despre copii, pui*) ‹înv și reg.› aplecat[2]. *Copilul alăptat doarme liniștit.*

alăturá vb. I. **1** tr. (*compl. indică acte, documente etc.; cu determ. introduse prin prep. „la", „de" sau în dat.*) a anexa, a atașa, ‹grec.; înv.› a embereclisi. *A alăturat la dosar și o autobiografie.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a juxtapune. *A alăturat radiografiile pe masă pentru a le compara.* **3** refl. (*cu sens local; predomină ideea de apropiere în spațiu; în opoz. cu „a (se) depărta", „a (se) distanța", „a (se) îndepărta"*) a se apropia. *Îi recunoaște vechiul parfum când se alătură ei.* **4** refl. (*cu sens cumulativ; despre oameni; cu determ. în dat.*) a se adăuga, a se alipi, a se atașa. *Muncitorilor care manifestau li s-au alăturat numeroși studenți.* **5** tr. (*compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) a compara, a confrunta, ‹rar› a paraleliza, ‹înv.› a paravalisi, a protocoli, a semui[1]. *După ce a alăturat cele două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **6** tr. (*înv.; compl. indică mai ales vise*) v. Dezlega. Interpreta. Tălmăci.

alăturáre s.f. **1** juxtapunere, ‹rar› juxtapoziție. *Alăturarea radiografiilor a fost necesară pentru compararea lor.* **2** (*cu sens local*) adiacență, apropiere, contiguitate, vecinătate. *Alăturarea geografică poate influența culturile etniilor care vin în contact.* **3** adăugare, alipire. *Alăturarea studenților la protestul muncitorilor a dat amploare manifestației.* **4** comparare, comparație, confruntare, paralelă, paralelism, ‹rar› paralelizare. *După alăturarea celor două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.*

alăturát, -ă adj. **1** (*despre obiecte*) juxtapus. *Radiografiile alăturate sunt comparate.* **2** (*în opoz. cu „distanțat", „îndepărtat"; despre terenuri, clădiri, localități etc.*) adiacent, apropiat, contiguu, învecinat, lăturaș, vecin, ‹înv.› sinoriaș. *Locurile lor de casă sunt alăturate.* **3** (*despre acte, documente etc.*) anex, anexat, atașat, ‹înv.› embereclisit. *Actele alăturate sunt cele originale.*

alături adv. **1** (*local*) aproape, ‹pop.› acolea, acolo, ‹reg.› colea. *Școala este alături.* **2** (*modal*) împreună, laolaltă, ‹pop.› deolaltă. *Cele două fete mergeau alături, cu pas grăbit.*

alânduríșe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

alb, álbă adj., s.n., s.m. **I** adj. **1** (*despre obiecte, flori, ființe etc. sau părți ale lor*) dalb, ‹pop.› coliliu. *Florile albe de cireș încântă privirea.* **2** (*în opoz. cu „opac", „colorat"; despre sticlă, lentile*) clar, incolor, transparent, ‹înv. și reg.› vederos, ‹înv.› străluminos. *La geamuri este sticlă albă. Ochelarii au lentile albe.* **3** (*despre hârtie, coli, rânduri etc.*) gol[2], nescris, ‹fig.› liber. *Are pe birou un top de foi albe.* **4** (*despre versuri*) sciolto. *A scris foarte multe poezii cu versuri albe.* **5** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) ***alb-cenușiu*** =brumat, brumăriu, fumuriu, ‹reg.› morojan. *Are o căciulă alb-cenușie;* ***alb-gălbui*** = crem. *Și-a cumpărat un taior alb-gălbui.* **6** fig. (*despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) limpede, luminos, senin. *Când s-a trezit, era o zi albă. Zorii se revarsă albi peste oraș.* **7** fig. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹fig.› curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om alb în afaceri.* **II 1** s.n. (*art.; anat.*) ***albul ochilor*** = sclerotică, ‹înv.› albuș. *Albul ochilor este învelișul exterior, netransparent, al globului ocular.* **2** s.n. (*biol.*) ***alb de balenă*** = ceară de balenă, cetaceum, spermaceti, spermanțet, ulei de cașalot (v. *ulei*[1]). *Albul de balenă se folosește în cosmetică și în farmacie.* **3** s.n. (*chim.*) ***alb de barită*** = sulfat de bariu. *Albul de barită este folosit la prepararea litoponului, în industria hârtiei, a cauciucului și ca substanță de contrast în examenele radiologice ale tubului digestiv;* ***alb de plumb*** = ceruză, ‹înv.› știubeci, var de plumb. *Albul de plumb este folosit la prepararea vopselelor de exterior pentru vapoare;* ***alb de titan*** = bioxid de titan, dioxid de titan. *Albul de titan este folosit în pictură ca pigment alb;* ***alb de zinc*** = oxid de zinc, țincvais, ‹înv.› tutea, tuție. *Albul de zinc este utilizat în vopsitorie, în pictură etc.* **4** s.m. (*art.; zool.*) ***albul-mijlociu*** = york-mijlociu. *Albul-mijlociu este o rasă de porci de talie mijlocie.* **5** s.n. (*art.; astron.; pop.*) ***albul zilei*** v. Aurora. Crepuscul. Zori[1].

albádă s.f. (*muz.*) alboradă, aubadă. *Albada este inspirată din folclorul muzical iberic.*

albanéz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. schipetar, ‹înv.› arbănaș, arnăut, arvanit. *Albanezii sunt descendenții ilirilor.* **2** adj. ‹înv.› arnăuțesc, arvanit. *Limba albaneză este o limbă indo-europeană.*

albamíst, -ă s.m., s.f. albanolog. *Albaniștii studiază limba, cultura și civilizația albaneză.*

albanístică s.f. albanologie. *Albanistica este știința care se ocupă cu studiul limbii, culturii și civilizației albaneze.*

albanológ, -ă s.m., s.f. albanist.

albanológie s.f. albanistică.

albaspínă s.f. (*bot.*) *Crataegus monogyna*; păducel, păducel-alb, păducel-mic ‹reg.› căcădară, gherghin, mărăcine, mărăcine-alb, spin, spin-alb, ‹înv.› ramn.

albástru, -ă adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ultramarin[1], ‹pop.› turchez. *Îi place culoarea albastră. Astăzi a îmbrăcat un costum albastru.* **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***albastru-deschis*** = bleu-ciel, ‹reg.› exân, șarăriu; ***albastru-închis*** = ‹rar› turchin, ‹reg.› civit; ***albastru-verzui*** = glauc, turcoaz, ‹pop.› turchez; ***albastru-violet*** = indigo. **3** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) clar, curat, înseninat, limpede, pur[2], senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit albastru după furtună.* **4** fig. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Galeș. Melancolic. Trist. **II** s.n. **1** albăstrime, azur, claritate, limpezime, senin, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vinețe (v. *vineții*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, sineneală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. *Stătea întins pe iarbă și privea albastrul cerului.* **2** (*chim.*) ***albastru-de-Prusia*** = ***albastru-de-Berlin*** = ferocianură ferică. **III** s.f. (*la pl.* ***albastre***; *bot.; reg.*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*).

albatrós s.m. (*ornit.*) *Diomedea exulans*; ‹înv.› diomedă.

albăstreá s.f. (*bot.*) **1** *Centaurea cyanus*; albăstrică, albăstriță, țintaură, vinețea, vinețică, vinețică-de-câmp, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăișă-vânătă (v. *tătăișă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc. **2** (*la pl.* ***albăstrele***) *Centaurea axillaris*; vinețele (v. *vinețea*), ‹reg.› corovatic.

albăstreálă s.f. **1** ultramarin[1], ‹pop.› turchez, ‹reg.› mierială, sineală, vinețeală. *Albăstreala este folosită în gospodărie și în industria textilă.* **2** scrobeală albastră, ‹reg.› scrobeală vânătă. *Albăstreala este folosită în gospodărie pentru a accentua albul rufelor.*

albăstrí vb. IV. **1** tr., refl. a (se) înălbăstri, ‹reg.› a (se) mierii. *A albăstrit prea tare varul.* **2** tr. (*compl. indică rufe*) ‹reg.› a mierii, a scrobi, a sini, a sinili, a vineți. *Unele femei albăstresc rufele după spălare.* **3** refl. (*despre oameni*) a se învineți. *S-a albăstrit la față din cauza frigului.*

albăstrícă s.f. (*bot.*) **1** *Centaurea cyanus*; albăstrea, albăstriță, țintaură, vinețea, vinețică, vinețică-de-câmp, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăișă-vânătă (v. *tătăișă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc. **2** *Aster tripolium*; liliac-de-câmp (v. *liliac*[1]), liliac-de-toamnă (v. *liliac*[1]), liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]), răchițică-de-toamnă, ‹reg.› tămâiță-de-câmp.

albăstríme s.f. **1** albastru, azur, claritate, limpezime, senin, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vinețe (v. *vinețiu*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, senineală, seninețață, seninime, ‹fig.› peruzea. **2** (*în societatea feudală românească; înv. și pop.; eufem.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.

albăstríre s.f. ‹reg.› scrobire. *Albăstrirea rufelor se face după spălare.*

albăstríță s.f. (*bot.*) **1** *Centaurea cyanus*; albăstrea, albăstrică, țintaură, vinețea, vinețică, vinețică-de-câmp, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăișă-vânătă (v. *tătăișă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc. **2** *Centaurea jacea*; ‹reg.› smoc, zglăvoc.

albăstríu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) albăstrui, ‹rar› safiriu, ‹reg.› meroi, mieriu[1], mieru, siniliu. *Munții sunt înconjurați de o ceață albăstrie.*

albăstrúi, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) albăstriu, ‹rar› safiriu, ‹reg.› meroi, mieriu[1], mieru, siniliu.

albeálă s.f. (*pop.*) v. Albire. Înălbire.

albeáță s.f. **1** albiciune, albime, ‹livr.› albescență, ‹înv.› albie[2]. *Are dinți frumoși, de o albeață strălucitoare.* **2** (*med., med. vet.*) keratoleucom, leucom, ‹pop.› perdea, perdea-albă, pohoială, ‹reg.› pieliță, preveșteală. *Albeața este o leziune corneeană, albă și opacă.* **3** (*med., med. vet.*) cataractă, ‹pop.› apă-albă, perdea, pohoială. *Albeața se tratează chirurgical.*

albéi s.m. **1** (*bot.*) *Agropyrum repens*; pir, ‹reg.› obsigă, ovăz, ovăz-sălbatic, păiuș, pipirău, răgălie. **2** (*pop.*) v. Pir-de-țelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*).

albescénță s.f. (*livr.*) v. Albeață. Albiciune. Albime.

albéț, -eáță adj., s.n. (*pop.*) ▶adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** s.n. (*bot.*) v. Alburn.

albgardíst s.m. gardist alb, rus alb (v. *rus*[3]). *Albgardiștii erau combatanții care făceau parte din gărzile albe.*

albí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) înălbi, ‹reg.› a (se) bili. *A albit pânza.* **2** intr., refl. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) a cărunți, a se grizona, a se înălbi, a încărunți, ‹pop. și fam.› a înspica, a însuri, ‹pop.› a suri, ‹înv.› a cărunta, ‹fig.; fam.› a ninge. *Deși tânăr, a albit.* **II** fig. **1** intr., refl. (*despre oameni*) a îmbătrâni, a se trece, a se veșteji, ‹fig.› a se întuneca, ‹fig.; fam.› a se cuta. *Cu cât se albește, simte cum i se șubrezește sănătatea. A albit înainte de vreme din cauza necazurilor.* **2** tr. (*fam.; compl. indică averi, bunuri etc.*) v. Legaliza.

albiciós, -oásă adj. albiu, albui, alburiu, lăptos, ‹rar› văros[1]. *Calea-Lactee apare pe cer ca o dungă albicioasă.*

albiciúne s.f. albeață, albime, ‹livr.› albescență, ‹înv.› albie[2].

álbie[1] s.f. **1** (*gosp.*) copaie, covată, troacă, ‹pop.› postavă, ‹reg.› balie, chersin, ciupă, copăic, moldă, spălător. *Femeile de la țară pun rufele la muiat în albie.* **2** (*geomorf.*) curs[1], matcă, vad, ‹înv. și pop.› vâlcea, vâlcel, vâlcică, ‹pop.› făgaș, pat, ‹înv. și reg.› scursură, strat, ‹reg.› vale, vatră, ‹înv.› scafă, ‹turc.; înv.› ghecet. *Râul, ieșind din albie, a inundat satul.*

albíe[2] s.f. (*înv.*) v. Albeață. Albiciune. Albime.

albilíță s.f. (*entom.*) *Pieris brassicae*; fluture-alb, fluture-de-varză, ‹reg.› curechiță.

albíme s.f. albeață, albiciune, ‹livr.› albescență, ‹înv.› albie[2].

albinăr s.m. **1** (*apic.*) apicultor, prisăcar, stupar, ‹înv. și reg.› mierar, ‹reg.› muscar, stupinar. *Este un albinar pasionat.* **2** (*ornit.*) *Merops apiaster*; albinărel, furnicar[1], prigoare, viespar, ‹reg.› albinel, ciuma-albinelor (v. *ciumă*), lupul-albinelor (v. *lup*), mâncătoare-de-albine (v. *mâncător*), pietrar, ploier, ploiește, ploiete, presură[1], prigorean, șoiță, viespariță, ‹înv.› merop.

albínă s.f. (*entom.*) **1** *Apis mellifica*; ‹înv. și pop.› muscă, ‹reg.› bâză, gâză-de-miere, gâză-folositoare, stup. *Albina este simbolul hărniciei.* **2** (*pop.*) ***albină împărătească*** v. Împărăteasă. Mamă. Matcă. Regină. **3** (*reg.*) ***albină-de-pădure*** = ***albină-de-pământ*** = ***albină-mare*** = ***albină-țigănească*** = (*art.*) ***albina-țiganului*** v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*); ***albină-țigănească*** = (*art.*) ***albina-țiganului*** v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

albinárel s.m. (*ornit.*) *Merops apiaster*; albinar, furnicar[1], prigoare, viespar, ‹reg.› albinel, ciuma-albinelor (v. *ciumă*), lupul-albinelor (v. *lup*), mâncătoare-de-albine (v. *mâncător*), pietrar, ploier, ploiește, ploiete, presură[1], prigorean, șoiță, viespariță, ‹înv.› merop.

albinăríe[1] s.f. (*apic.*) **1** prisacă, stupărie[1], stupină, ‹rar› prisăcărie[2], ‹reg.› sobă, stupar, stupinea. *În albinării viețuiesc mii de albine.* **2** (*colect.*) albinărime. *Toată albinăria a ieșit din stupi.*

albinăríe[2] s.f. (*apic.*) albinărit, apicultură, prisăcărie[1], stupărit, ‹înv. și pop.› stupărie[2], ‹înv. și reg.› prisăcărit, ‹reg.› stupărărie, stupie, stupinărit. *Cei care se ocupă cu albinăria trebuie să fie devotați meseriei lor.*

albinărime s.f. (*colect.; apic.*) albinărie[1].

albinărít s.n. (*apic.*) **1** albinărie[2], apicultură, prisăcărie[1], stupărit, ‹înv. și pop.› stupărie[2], ‹înv. și reg.› prisăcărit, ‹reg.› stupărărie, stupie, stupinărit. **2** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) ‹înv.› urdiniș. *Albinăritul reprezenta a zecea parte din mierea și ceara care se producea.*

albinél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

albinioáră s.f. (*entom.; rar*) v. Albiniță. Albinușă. Albinuță.

albinițá s.f. **1** (*entom.*) albinușă, albinuță, ‹rar› albinioară. **2** (*bot.; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

albinúșă s.f. (*entom.*) albiniță, albinuță, ‹rar› albinioară.

albinúță s.f. (*entom.*) albiniță, albinușă, ‹rar› albinioară.

albioáră s.f. (*gosp.*) albiuță, copăioară, copăiță, covățică, ‹pop.› covățea, covecioară. *Frământă pâinea într-o albioară.*

albiór, -oáră adj. albișor. *Copilul are pielea albioară.*

albíre s.f. înălbire, ‹pop.› albeală, înălbeală. *Albirea pânzei se face cu detergenți speciali.*

albișór, -oără adj., s.f. **I** adj. albior. **II** s.f. (*iht.*) **1** *Alburnus alburnus*; albiță, obleț, sorean, ‹reg.› arvat[1], fâlfă, lătăreață (v. *lătăreț*), loitrar, pește-alb, pește-albișor, sabiță, săbioară, soreancă, soreață[1], sorenaș, sorete, soreț, stoiceț, șuică, țăucă, țârâitoare, țiclean, țușcov-de-sac, țușcov-mic, uclei. **2** (*colect.*) albitură, baboiaș, caracudă, mărunțiș, plevușcă, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chisoagă, gărășiță, pleviță[2], toflică. *Nu a pescuit niciun pește mare, doar albișoară.*

albít, -ă adj. **I 1** (*despre pânză, materiale textile*) înălbit. *Folosește pânza albită pentru fețe de masă.* **2** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) cărunt, cărunțit, grizonat, înălbit, încărunțit, sur, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul albit.* **II** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) îmbătrânit, trecut[2], ‹fig.› fanat, ofilit, veștejit, veștejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia albită înainte de vreme are cinci copii.*

albitúră s.f. **I 1** (*mai ales la pl.* ***albituri***) primeneli (v. *primeneală*), rufă, rufărie, schimb, ‹reg.› cămășuțe (v. *cămășuță*), premeniturі (v. *premenitură*). *Albiturile au fost duse la spălătorie.* **2** (*colect.; iht.*) albișoară (v. *albișor*), baboiaș, caracudă, mărunțiș, plevușcă, ‹rar›

plevuică, ‹reg.› chisoagă, gărăşiţă, pleviţă[2], toflică. **II** (*tipogr.; înv.*) **1** v. Reglet. **2** v. Blanc. Spaţiu. Spaţiu alb.

albíţă s.f. **I** (*iht.*) *Alburnus alburnus*; albişoară (v. *albişor*), obleţ, sorean, ‹reg.› arvat[1], fâlfă, lătăreaţă (v. *lătăreţ*), loitrar, peşte-alb, peşte-albişor, sabiţă, săbioară, soreancă, soreaţă[1], sorenaş, sorete, soreţ, stoiceţ, şuică, ţăucă, ţârâitoare, ţiclean, ţuşcov-de-sac, ţuşcov-mic, uclei. **II** (*bot.*) **1** *Alyssum calycium*; ‹reg.› bărbişoară, buruiană-albă, ciucuşoară, disculeţ. **2** *Alyssum desertorum*; bărbişoară.

albíu, -íe adj. albicios, albui, alburiu, lăptos, ‹rar› văros[1].

albiúţă s.f. (*gosp.*) albioară, copăioară, copăiţă, covăţică, ‹pop.› covăţea, covecioară.

albói s.m. (*iht.; reg.*) v. Clean. Foac (*Leuciscus cephalus*).

alborádă s.f. (*muz.*) albadă, aubadă. *Alborada este inspirată din folclorul muzical iberic.*

albúi, -ie adj. albicios, albiu, alburiu, lăptos, ‹rar› văros[1].

albuléţ s.n. (*bot.; reg.*) v. Alburn.

albúm s.n. (*jur.; arg.*) v. Cazier.

albumeálă s.f. (*bot.*) **1** *Leontopodium alpinum*; albumiţă, floare-de-colţ, floarea-reginei (v. *floare*), ‹rar› edelvais, ‹reg.› caractei, floarea-doamnei (v. *floare*), flocoşele, lânariţă, lânărică, lintea-pratului (v. *linte*), siminoc, steluţă, steluţe-de-munte (v. *steluţă*), talpa-mâţei (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*), tudeliţă. **2** (*reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*). **3** (*reg.*) v. Steluţă (*Stellaria nemorum*). **4** (*reg.*) v. Flocoşele (v. *flocoşea*) (*Filago arvensis*).

albumén s.n. (*bot.*) endoderm. *Albumenul este un ţesut vegetal din seminţele unor plante.*

albuminát s.n. (*biochim.*) metaproteină. *Albuminatul este o combinaţie a unei albumine cu oxizi metalici.*

albumínă s.f. (*biol.*) serumalbumină. *Albuminele se găsesc în serul sangvin, în lapte, ouă, muşchi şi în unele vegetale.*

albuminoíde s.n. pl. (*biol.*) proteine. *Albuminoidele sunt o clasă de compuşi organici, cu greutate moleculară foarte mare, care constituie o mare parte a materiei vii.*

albuminuríe s.f. (*med.*) proteinurie. *Albuminuria este prezenţa proteinelor în urină.*

albumíţă s.f. (*bot.*) *Leontopodium alpinum*; albumeală, floare-de-colţ, floarea-reginei (v. *floare*), ‹rar› edelvais, ‹reg.› caractei, floarea-doamnei (v. *floare*), flocoşele, lânariţă, lânărică, lintea-pratului (v. *linte*), siminoc, steluţă, steluţe-de-munte (v. *steluţă*), talpa-mâţei (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*), tudeliţă.

alburíu, -íe adj. albicios, albiu, albui, lăptos, ‹rar› văros[1].

albúrn s.n. (*bot.*) ‹pop.› albeţ, ‹reg.› albuleţ. *Alburnul este stratul lemnos dintre scoarţa şi inima trunchiului unui copac.*

albúş s.n. **1** (*anat.; înv.*) v. Albul ochilor (v. *alb*). Sclerotică. **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

alcaliemíe s.f. (*med.*) alcaloză, alcoză. *Alcaliemia este o perturbare a echilibrului acidobazic din organism.*

alcalín, -ă (*chim.; despre substanţe, soluţii etc.*) ‹înv.› leşiat[2]. *Substanţele alcaline albăstresc hârtia de turnesol şi neutralizează acizii.*

alcalinizá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică substanţe*) a alcaliza.

alcáliu volatil s.n. (*chim.; înv.*) v. Amoniac.

alcalizá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică substanţe*) a alcaliniza.

alcalóză s.f. (*med.*) alcaliemie, alcoză.

alcán s.m. (*chim.*) hidrocarbură parafinică, parafină. *Metanul şi etanul sunt alcani.*

alcătuí[1] vb. IV. **1** tr. (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) a compune, a constitui, a forma, a întocmi, ‹înv.› a înforma, a săvârşi, a schizmi. *Casa, grădina şi via alcătuiesc toată gospodăria bunicilor.* **2** tr. (*compl. indică studii, opere ştiinţifice, de artă, muzicale etc.*) a compune, a crea, a elabora, a face, a întocmi, a realiza, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a alcătuit o operă de valoare universală. Beethoven a alcătuit simfonii nemuritoare.* **3** tr. (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a compune, a concepe, a elabora, a face, a formula, a încheia, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârşit de lună trebuie să alcătuiască un raport de activitate.* **4** tr. (*compl. indică propoziţii, fraze etc.*) a compune, a construi, a forma, a lega[1]. *Din cauza emoţiei, abia reuşeşte să alcătuiască o propoziţie.* **5** tr. a concepe, a întocmi, a plăsmui, a realiza, a structura, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A alcătuit o interesantă colecţie de mărci poştale pe domenii. A apelat la un numismat ca să-i alcătuiască colecţia sa de monede.* **6** tr. (*compl. indică organizaţii, comisii etc.*) a constitui, a crea, a desemna, a forma, a institui, a înfiinţa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat iniţiativa de a alcătui comitetul de părinţi pe şcoală.* **7** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „din”*) a avea, a se compune, a consta. *Clădirea se alcătuieşte din două corpuri.* **8** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Aşeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărţi. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **9** tr. (*pop.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

alcătuí[2] vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înţelege. Învoi.

alcătuiálă s.f. (*rar*) **1** v. Alcătuire. Componenţă. Compoziţie. Structură. **2** v. Alcătuire. Compunere. Formaţie. Întocmire.

alcătuíţă s.f. (*rar*) **1** v. Alcătuire. Componenţă. Compoziţie. Structură. **2** v. Alcătuire. Compunere. Formaţie. Întocmire.

alcătuíre s.f. **1** compunere, creare, elaborare, întocmire, realizare, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaboraţie, izvodire, redacţie, redijare. *Alcătuirea unei opere ştiinţifice presupune multă trudă.* **2** compunere, concepere, elaborare, formulare, întocmire, redactare. *Alcătuirea rapoartelor de activitate se face la sfârşit de lună.* **3** compunere, construire. *Alcătuirea unei scrieri într-o stare de mare emoţie este aproape imposibilă.* **4** constituire, creare, desemnare, formare, instituire, înfiinţare, numire, organizare, stabilire. *Şedinţa a avut ca scop alcătuirea comitetului de părinţi pe şcoală.* **5** aranjament, aranjare, aranjat[1], aşezare, dispunere, distribuţie, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziţură, locaţie. *S-a gândit mult la alcătuirea colecţiei de mărci poştale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de alcătuirea colecţiei sale de monede.* **6** compoziţie, construcţie, economie, organizare, organizaţie, structură, ‹rar› substanţă, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Alcătuirea şi tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **7** componenţă, compoziţie, structură, ‹rar› alcătuială, alcătuinţă. *Cunoscutul sociolog a studiat alcătuirea etnică a societăţii româneşti.* **8** compunere, formaţie, întocmire, ‹rar› alcătuială, alcătuinţă. *Manifestanţii defilau într-o alcătuire perfect gândită.*

alcătuitór, -oáre adj. component, constituant, constituent, constitutiv, formativ, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. *Piesele alcătuitoare ale sistemului tehnic sunt din oţel.*

alchénă s.f. (*chim.*) hidrocarbură olefinică, olefină. *Etilena este o alchenă.*

alchidál s.m. (*chim.*) răşină alchidică. *Alchidalii sunt folosiţi la prepararea unor lacuri şi vopsele.*

alchimíe s.f. spagirie. *Alchimia urmărea aflarea pietrei filosofale şi a elixirului vieţii.*

alchínă s.f. (*chim.*) acetilenă, etină, hidrocarbură acetilenică. *Alchina este un gaz incolor, inflamabil, cu diverse folosiri.*

alcolíst, -ă s.m., s.f. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

alcoól s.n., s.m. (*chim.*) **1** s.n. spirt. *Alcoolul se găseşte în vin şi în unele substanţe zaharoase fermentate.* **2** s.m. (*şi* ***alcool etilic***) etanol, spirt, spirt alb, ‹reg.› damf, gais, spirt de rachiu, spirituş, ‹înv.› spirit. *Alcoolul etilic se obţine prin distilare fracţionată.* **3** s.m. ***alcool amilic*** = pentanol. *Alcoolul amilic este produs prin fermentarea feculei de cartofi;* ***alcool butilic*** = butanol. *Alcoolul butilic este folosit ca dizolvant pentru lacuri;* ***alcool metilic*** = metanol, ‹pop.› spirt de lemn, ‹înv.› carbinol. *Alcoolul metilic este un lichid inflamabil, toxic, care se foloseşte ca dizolvant;* ***alcool polihidroxilic*** = ***alcool polivalent*** = polialcool. *Alcoolul polihidroxilic se obţine din produse naturale sau pe cale sintetică;* ***alcool polivinilic*** = polialcool vinilic. *Alcoolul polivinilic se poate obţine din polivinilacetat, printr-o reacţie de hidroliză sau printr-o reacţie de transesterificare cu diverşi alcooli;* ***alcool propilic*** = propanol. *Alcoolul propilic se obţine la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă;* ***alcool rafinat*** = alcool rectificat. *Alcoolul raflnat este alcoolul brut din care au fost îndepărtate impurităţile prin rectificare;* ***alcool rectificat*** = alcool rafinat; ***alcool solidificat*** = metaldehidă. *Alcoolul solidificat se foloseşte drept combusibil.*

alcoolát s.m. (*chim.*) alcoxid. *Alcoolatul este un derivat al alcoolului.*

alcoólic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre băuturi*) spirtos, ‹înv.› spirituos. *Băuturile alcoolice*

sunt interzise copiilor. **2** adj., s.m., s.f. băutor, beţiv, ‹pop. şi fam.; deprec.› fluieră-n-bute, ‹pop.› suge-bute, ‹fam.› alcolist, pilaci, pilangiu, ‹fam.; glum.› burete, sugativă, ţuicangiu, ţuicar, ‹reg.› şumen, ‹latin.; înv.› vinulent, ‹eufem.› consumator, ‹fig.; fam.› sugaci, sugar, sugăreţ, sugător, ‹arg.› carmolist, drojdier, linginer, machitor, matrafoxar, paharnic, papaciocar, prunar[1], schior, sticlar, trinchist. *Persoanele alcoolice trebuie să facă tratament de dezalcoolizare. Alcoolicii îşi şubrezesc sănătatea.*

alcoolísm s.n. (*med.*) beţie, etilism, intoxicaţie cu alcool. *Alcoolismul se poate vindeca urmând un tratament sever.*

alcoolofilíe s.f. (*med.*) alcoolomanie. *Alcoolofilia se manifestă prin nevoia irezistibilă de a bea băuturi alcoolice.*

alcoolomaníe s.f. (*med.*) alcoolofilie.

alcooltést s.n. etilotest. *Alcooltestul este un instrument folosit pentru evaluarea rapidă a conţinutului de alcool în aerul expirat de o persoană suspectată a fi în stare de ebrietate (la volanul unei maşini).*

alcóv s.n. budoar. *Preferă să-şi petreacă timpul citind în alcov.*

alcoxíd s.m. (*chim.*) alcoolat.

alcóză s.f. (*med.*) alcaliemie, alcaloză. *Alcoza este o perturbare a echilibrului acidobazic din organism.*

aldán s.m. (*bot.; reg.*) v. Cânepă (*Cannabis sativa*).

aldehídă s.f. (*chim.*) ***aldehidă acetică*** = acetaldehidă, etanal. *Aldehida acetică se găseşte în cafea şi în fructele coapte;* ***aldehidă acrilică*** = acroleină, propenal. *Aldehida acrilică are un miros înecăcios;* ***aldehidă benzoică*** = benzaldehidă. *Aldehida benzoică este folosită în parfumerie şi în industria coloranţilor;* ***aldehidă formică*** = formaldehidă, metanal. *Aldehida formică are un miros pătrunzător.*

aldín, -ă adj., s.f. (*tipogr.*) bold[1], caractere compacte (v. *caracter*), compact, gras, gros, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu litere aldine.*

aleán s.n., prep. **I** s.n. **1** dor, nostalgie, ‹reg.› hânsă. *Cuprinsă de alean, mama aşteaptă o veste de la fiul ei plecat din ţară.* **2** (*pop.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferinţă. Turment. **3** (*pop.*) v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zăzanie. **II** prep. (*înv. şi reg.; introduce un compl. indir. care exprimă ideea de adversitate, de ostilitate*) v. Asupra. Contra[1]. Împotriva. La[1]. Pe.

aleatóric, -ă adj. (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoriu, incidental, întâmplător, ocazional, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic.

aleatóriu, -ie adj. (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoric, incidental, întâmplător, ocazional, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend aleatoriu pe care îl regretă.*

alée s.f. fundac, fundătură, intrare, înfundătură, ‹înv.› impas. *Trecătorul se rătăcea în alei cotite, până ajungea în strada principală.*

alegător, -oáre s.m., s.f. (*polit.*) **1** s.m., s.f. votant, ‹înv.› votator. *În calitate de alegător şi-a îndeplinit o datorie cetăţenească.* **2** s.m. (*la pl.* ***alegători***) electorat. *Alegătorii tineri au fost la vot.*

alége vb. III. **I** (*pred.*) **1** tr. (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a aranja, a clasa, a selecta, a selecţiona, a sorta, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. *A ales actele pe categorii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanţe, materii în amestec cu altele de densităţi diferite*) a (se) despărţi, a (se) izola, a (se) separa, ‹rar› a (se) segrega, ‹înv. şi pop.› a (se) deosebi[2], a (se) osebi[2], ‹înv.› a dezamesteca. *Alege fructele bune de cele stricate. Smântâna se alege din laptele nefiert.* **3** tr. a opta. *La concurs are posibilitatea de a alege un subiect sau altul.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluţii, posibilităţi, situaţii etc.*) a (se) decide, a (se) fixa, a (se) hotărî, a (se) stabili, ‹pop.› a (se) îndemna, ‹reg.› a răzlogi, ‹înv.› a (se) rezolva, ‹fig.; reg.› a (se) cumpăni, a se dezbate[1]. *După multă chibzuială, a ales soluţia care trebuie urmată. Până la urmă, s-a ales varianta plecării în staţiune cu trenul.* **5** tr. (*polit.; compl. indică oameni*) a vota. *L-au ales deputat.* **6** (*compl. indică oameni, echipe etc.*) a selecta, a selecţiona. *Antrenorul l-a ales pentru meciul de săptămâna viitoare. Profesorul şi-a ales o echipă de cercetători tineri care să lucreze la proiectul european.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a desemna, a învesti, a pune. *Sinodul l-a ales mitropolit.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a lua, a prefera, a vrea. *Ce profesor alegi la matematică pentru pregătirea olimpiadei?* **9** tr. a adopta, a lua. *Nu ştie ce atitudine să aleagă în această situaţie.* **10** (*compl. indică posturi de radio sau de televiziune*) a selecta. *A ales la televizor un canal unde se prezintă ştiri.* **11** tr. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; compl. indică fiinţe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a deosebi[2], a desluşi, a diferenţia, a identifica, a recunoaşte. *Îl vei putea alege din mulţime după pălăria mexicană pe care o poartă.* **12** (*biol.; compl. indică seminţe, plante de cultură, animale domestice sau, p. ext., specii de plante ori de animale*) a selecta, a selecţiona. *Specialiştii au ales anumite specii de plante pentru a le ameliora prin selecţii succesive.* **13** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a rămâne. *Din moştenirea care i se cuvenea nu s-a ales cu nimic.* **II** refl. (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.*) a ajunge, a deveni, a ieşi. *Deşi provine dintr-o familie respectabilă, s-a ales un derbedeu.*

alégere s.f. **I 1** ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecţie, selecţionare, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere. *Alegerea actelor pe categorii trebuie făcută cu atenţie.* **2** alternativă, elecţiune, optare, opţiune. *Această alegere îi va asigura reuşita la concurs.* **3** izolare, separare. *După alegerea untului, din zerul rămas se face urdă.* **II** (*la pl.* ***alegeri;*** *polit.*) **1** scrutin, vot, votare, ‹înv. şi reg.› votizare, ‹înv.› votarisire, votaţie, ‹latin.; înv.› votizaţie. *Rezultatele alegerilor au fost făcute publice.* **2** ***alegeri anticipate*** = anticipate (v. *anticipat*). *Alegerile anticipate se organizează înainte de termenul prevăzut prin lege.* **3** ***alegeri prezidenţiale*** = prezidenţiale (v. *prezidenţial*). *S-a înscris în cursa pentru alegerile prezidenţiale.*

alegóric, -ă adj. **1** simbolic, simbolistic. *Compoziţia picturală conţine multe imagini alegorice.* **2** metaforic, mistic. *Este autorul unor poeme alegorice.*

alégru, -ă adj. (*înv.; despre fiinţe*) v. Iute. Săltăreţ. Sprinten. Uşor[2]. Vioi.

alelúia interj. (*fam.*) v. Adio! Gata!

aléne adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, binişor, domol, încet, încetinel, încetişor, lent, lin[2], liniştit, uşor[2], uşurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› cătenelaş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rara, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel. *Obosit, bărbatul merge alene spre casă.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) încet, lent, tardo.

alergă vb. I. **1** intr. (*despre fiinţe*) a fugi, a goni, ‹înv. şi reg.› a cure, ‹reg.› a se încura, a scopci, a spegma, ‹fig.› a zbura. *Caii aleargă pe pajişte.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a fugări, a goni, ‹înv. şi reg.› a înfuga, a petrece, ‹înv.› a pogoni. *Câinele a alergat-o până a reuşit s-o prindă.* **3** tr. (*pop.; compl. indică drumuri, locuri, localităţi etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla.

alergáre s.f. **1** alergătură, fugă, goană, ropot, ‹rar› repezeală, ‹reg.› izgoană, scopcă, ‹înv.› repeziş, repezitură. *După atâta alergare, un somn bun îi este necesar.* **2** alergătură, fugă, fugăreală, goană, umblătură, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ştrapaţ, ştrapă, ştrăpăţuială, ştrăpăţuit. *Pregătindu-se logodna fetei, era o alergare continuă între casă şi diverse magazine.* **3** fugăreală, fugărire, gonire. *Alergarea a continuat până a prins-o.* **4** (*de obicei determ. prin „de cai”*) cursă[1], ‹reg.› încurare, ‹înv.› alergăriştе, curs[1]. *Pe hipodrom se strânsese multă lume pentru a urmări alergarea de cai.*

alergăríşte s.f. (*înv.; de obicei determ. prin „de cai”*) v. Alergare. Cursă[1].

alergătór, -oáre adj., s.f., s.m. **I** adj. (*despre paşi, mers etc.*) grabnic, grăbit, iute, întins[2], precipitat, rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. şi pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas alergător din cauză că întârzia.* **II 1** s.f. (*tehn.; la războiul de ţesut*) ‹reg.› leancă, lene, lenea femeii (v. *lene*). *Alergătoarea este un dispozitiv pe care se pun mosoarele cu fire pentru urzeală.* **2** s.m. (*la pl.* ***alergători;*** *fam.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuinţarea*) v. Pantof. **3** s.m. (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ştafetă.

alergătúră s.f. **1** alergare, fugă, fugăreală, goană, ropot, ‹rar› repezeală, ‹reg.› izgoană, scopcă, ‹înv.› repeziș, repezitură. **2** alergare, fugă, fugăreală, goană, umblătură, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ștrapaț, ștrapă, ștrăpățuială, ștrăpățuit. **3** (*de obicei la pl.* ***alergături***) cursă[1], drum. *Astăzi a făcut trei alergături până la farmacie.*

alergíe s.f. **I** (*med., med. vet.*) anafilaxie, erupție, exantem, ‹pop.› plescaviță, spuzeală, ‹reg.› spuzitură, ‹înv.› prozăritură. *Face alergie la polen.* **II** fig. **1** antipatie, aversiune, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repugnanță, repulsie, resentiment. *Are o alergie violentă față de el.* **2** (*fam.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Greață. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

alért, -ă adj. (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) iute, sprinten, vioi, ‹fig.› zvelt. *Balerina, printr-o rotire alertă, se întoarce cu fața spre public pentru reverență.*

alertá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) grăbi, a (se) iuți, a (se) zori[2], ‹înv. și pop.› a (se) pripi, a (se) sili, ‹pop.› a mâna, ‹înv. și reg.› a (se) păzi, a spori[1], a (se) steji, ‹reg.› a (se) purta, ‹înv.› a (se) călcâia, a (se) curânda, a (se) sârgui, a (se) sprinteni, ‹fig.; înv.› a (se) cuprinde. *Sătenii au fost alertați să-și părăsească locuințele din cauza viiturii. Ne-am alertat spre casă din cauza vijeliei care se declanșase.* **2** a (se) alarma, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că flul ei ar putea păți ceva pe stadion o alertează. Toți s-au alertat din cauza avertismentelor meteorologice.*

alertát, -ă adj. (*despre oameni*) alarmat, angoasat, frământat[2], impacientat, intrigat, îngrijorat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Alertați din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.*

alértă s.f. (*adesa constr. cu vb. „a da”*) alarmă, ‹înv.› larmă. *S-a dat alertă pentru inundații.*

alertéțe s.f. (*rar*) v. Agerime. Agilitate. Iuțeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Ușurință. Vioiciune. Vivacitate.

alertitáte s.f. (*rar*) v. Agerime. Agilitate. Iuțeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Ușurință. Vioiciune. Vivacitate.

alés[1] s.n. alegere, clasare, selectare, selectat[1], selecție, selecționare, selecționat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere.

alés[2]**, -eásă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) clasat, selectat[2], sortat[2], triat[2]. *Actele alese pe categorii sunt puse în dosare speciale.* **2** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) bun, fin[1], selectat[2], selecționat[2], sortat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi alese.* **3** (*despre oameni*) aparte, deosebit, distins, rar, superior, ‹fam.› fain. *A reușit să se împrietenească numai cu oameni aleși.* **4** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) deosebit, distins, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat alesului artist întreaga carieră.* **5** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane alese.* **6** (*despre familie, neam, nume, viță*) aristocrat, aristocratic, bun, distins, ilustru, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie aleasă.* **7** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) delicat, distins, elegant, fin[1], manierat, politicos, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine aleasă față de soție.* **8** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) generos, mărinimos, nobil, ‹fig.› cavaleresc. *O apără în fața celorlalți dintr-un impuls ales.* **9** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj ales.* **10** (*despre obiecte, cărți, bijuterii, tablouri etc.*) prețios, rar, scump, valoros, ‹înv.› prețuit. *În casă are multe tablouri alese.* **11** (*despre anumite produse, obiecte etc.*) delicat, fin[1], ‹fig.› prețios. *Îi plac numai parfumurile alese.* **II** adv. (*modal; înv.*) v. Chiar. Îndeosebi. Tocmai.

alevín s.m. (*mai ales la pl.* ***alevini***; *pisc.*) puiet. *Alevinii sunt peștii în primele zile de dezvoltare.*

alexandrín s.m. (*vers.*) vers alexandrin, vers eroic. *Alexandrinul este un vers iambic, de 12 silabe, cu cezura după silaba a șasea.*

alexandrít s.n. (*mineral.*) crisoberil. *Alexandritul este verde, verde-gălbui, oranj sau roșu și este folosit ca piatră semiprețioasă.*

alexíe s.f. (*med.*) cecitate verbală. *Bolnavul de alexie se află în incapacitatea de a înțelege limba scrisă.*

alexínă s.f. (*biol.*) complement. *Alexina intervine în reacțiile imunologice.*

alezáj s.n. (*tehn.*) alezare. *Prin alezaj se modifică interiorul unei piese cilindrice.*

alezán, -ă adj. (*despre cai*) roib, roșcat, roșu, ‹reg.› roiban, roibat, roșcău. *Tânărul are un cal alezan nărăvaș.*

alezáre s.f. (*tehn.*) alezaj.

álfa s.m. invar. (*bot.*) *Stipa tenacissima*; spartă. *Alfa este o plantă originară din Algeria.*

alfabét s.n. (*lingv.*) **1** ‹înv. și pop.› slovă, ‹înv.› alfavita, azbuche. *Alfabet latin. Alfabet grecesc. Alfabet gotic. Alfabet ebraic.* **2** ***alfabet chirilic*** = alfabet slav. *Alfabetul chirilic a fost folosit în majoritatea textelor românești vechi și premoderne până la 1860;* ***alfabet glagolitic*** = scriere glagolitică. *Alfabetul glagolitic se întâlnește în unele texte slave bisericești;* ***alfabet slav*** = *alfabet chirilic.*

alfavíta s.f. (*ling.; înv.*) **1** v. Alfabet. **2** v. Abecedar.

álge-albastre s.f. pl. (*bot.*) cianoficee. *Algele-albastre sunt răspândite în ape dulci, în bălți și în locuri umede.*

algebrológică s.f. logică simbolică. *Algebrologica are importante aplicații în electronică, automatică și cibernetică.*

algezíe s.f. (*med.*) algie. *Algezia este o durere care nu corespunde unei leziuni anatomice evidente.*

algezimétru s.n. (*tehn. med.*) algometru. *Cu ajutorul algezimetrului se măsoară intensitatea excitației necesare provocării unei senzații dureroase.*

algíd, -ă adj. (*în opoz. cu „cald”; livr.; despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) v. Friguros. Geros. Rece.

algíe s.f. (*med.*) algezie.

algométru s.n. (*tehn. med.*) algezimetru.

algonkián s.n. (*geol.*) arheozoic, eozoic, proterozoic. *În algonkian au apărut primele forme de viață.*

algonlangíe pasivă s.f. (*psih.*) masochism. *Persoana care suferă de algonlangie pasivă nu găsește plăcere decât atunci când suferă fizic sau atunci când este umilită.*

algrafíe s.f. (*tipogr.*) aluminografie. *Algrafia este folosită de obicei pentru tiparul plan.*

aliá vb. I. refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se asocia, a se grupa, a se însoți, a se întovărăși, a se uni[2], ‹rar› a se împerechea, ‹înv. și pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se soți, ‹înv.› a intra, a se obști, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au aliat pentru a înființa o societate non-profit.*

aliáj s.n. (*tipogr.*) ***aliaj tipografic*** = metal de literă; (*metalurg.*) ***aliaj de antifricțiune*** = compoziție de lagăre. *Aliajul de antifricțiune este folosit la căptușirea cuzineților lagărelor de alunecare.*

aliánță s.f. (*polit., milit.*) bloc[1], coaliție, ‹înv.› legământ, legătură, sfat. *De obicei, înaintea alegerilor, se fac alianțe între partide.*

aliát, -ă s.m., s.f. ‹înv.› soț, soție. *Aliații lor din coaliția guvernamentală i-au trădat.*

alibí s.n. **1** (*jur.*) ‹arg.› gardină. *S-a dovedit că presupusul vinovat avea un alibi solid pentru seara în care s-a petrecut jaful.* **2** fig. motiv, pretext, scuză, ‹fig.; înv.› cale. *Ce alibi ai invocat pentru a lipsi de la întâlnire?*

alícă s.f. șevrotină, ‹reg.› mărunțiș, silitră, șiret[2]. *În sezonul de vânătoare se aude în păduri șuieratul alicelor.*

alicmí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale, mai ales despre cai*) v. Șchiopăta.

alienă vb. I. **1** tr. (*jur.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a înstrăina. *Și-a alienat casa.*

2 refl. (*despre oameni*) a se izola, a se îndepărta, a se separa, ‹livr.› a se confina. *În ultimul timp s-a alienat de viața socială și politică.* **3** refl. (*psih.; despre oameni*) a înnebuni, a se sminti, ‹pop. și fam.› a se țicni, ‹pop.› a se îndrăci, a nebuni, a se zărghi, ‹fam.› a căpia, a se dili, a se sona, ‹reg.› a se bolânzi, a se huni, a se opăci, a se preclăti, a se preclinti, a primi, a sturluiba, a se trifui, a se zăluzi, ‹înv.› a se ienăci, ‹fig.› a deraia, a se scrânti, a se trăsni, ‹fig.; pop. și fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se țăcăni, ‹arg.› a se ușchi. *S-a alienat din cauza unui șoc puternic.*

alienáre s.f. **1** (*jur.*) înstrăinare. *Alienarea casei i-a provocat o mare tristețe.* **2** (*psih.; și **alienare mintală***) alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, nebunie, ‹livr.› folie, ‹rar› insanitate, ‹înv. și pop.› stropșeală, ‹pop. și fam.› nebuneală, pierderea minții (v. *pierdere*), sminteală, smintire, țicneală, ‹pop.› îndrăcire, luatul ielelor (v. *luat*[1]), zărgheală, ‹fam.› dileală, ‹înv. și reg.› smintă, smintenie, ‹reg.› bolânzeală, bolânzie, preclinteală, sălteală, trăsneală, zăluzeală, zăluzie, zărghenie, ‹înv.› dezmeticire, dezmeticiune, fără-minte, ienăcire, ‹fig.› rătăcire, scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de alienare mintală.*

alienát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*jur.; despre bunuri, drepturi etc.*) înstrăinat. *Casa alienată o moștenise de la părinți.* **2** adj., s.m., s.f. (*psih.*) dement, descreierat, înnebunit, nebun, smintit, ‹rar› nebunit, ‹pop. și fam.› apucat[2], candriu, deșucheat, diliman, hututui, țicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat[2], lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, șui[3], ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeț, ‹înv. și reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, pălăurat, preclătit, preclintit, primit, prost, șuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit[2], scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2], ‹arg.› buibui, pocnit[2], sandilău, sandiliu, ușchit. *Oamenilor alienați li se fac tratamente speciale.*

alienáție s.f. (*psih.; și **alienație mintală***) alienare, alienare mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, nebunie, ‹livr.› folie, ‹rar› insanitate, ‹înv. și pop.› stropșeală, ‹pop. și fam.› nebuneală, pierderea minții (v. *pierdere*), sminteală, smintire, țicneală, ‹pop.› îndrăcire, luatul ielelor (v. *luat*[1]), zărgheală, ‹fam.› dileală, ‹înv. și reg.› smintă, smintenie, ‹reg.› bolânzeală, bolânzie, preclinteală, sălteală, trăsneală, zăluzeală, zăluzie, zărghenie, ‹înv.› dezmeticire, dezmeticiune, fără-minte, ienăcire, ‹fig.› rătăcire, scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală.

alieníst, -á s.m., s.f. (*psih.; rar*) v. Psihiatru.

alifíe s.f. (*farm., cosmet.*) cremă, pomadă, unguent, ‹livr.› liniment, ‹pop.› ir, unsoare, ‹fam.; peior.› smac, ‹înv. și reg.› unsură, ‹reg.› ip, untișor, ‹înv.› mehlem. *Folosește pentru ten alifii hidratante.*

aligatór s.m. (*zool.*) *Alligator mississippiensis*; caiman.

alimbáre s.f. (*mar.*) limbare. *Alimbarea este operația de descărcare a unei părți din încărcătura unei nave, pentru a-i permite să navigheze în ape mai puțin adânci.*

alimént s.n. hrană, mâncare, ‹livr.› nutriment, ‹înv. și pop.› demâncare, demâncat, ospătare, ‹pop. și fam.› haleală, ‹pop.› bucate (v. *bucată*), de-ale gurii, legumă, merinde, ‹fam.› papă[2], ‹fam.; deprec.› crăpelniță, ‹reg.› cost[2], menajă, pită, serveală, tain, ‹înv.› gătitură, hraniște, piștă, vipt, ‹fig.; pop.› stomac, ‹fig.; reg.› bucă, ‹arg.› glojdeală, goroveală, haleu, halimos, nutreț, potol, sfertan. *Se recomandă să se mănânce alimente naturale.*

alimentá vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) hrăni, a mânca, a (se) nutri, ‹înv.› a subministra, a (se) viptui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) adăpa, ‹arg.› a se glojdi, a paște[2], a se potoli, *Trebuie să te alimentezi sănătos pentru a te dezvolta normal.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufletești, situații, conflicte etc.*) a întreține, a menține, ‹fig.› a hrăni, a susține. *Alimentează focul cu lemne. Amintirile îi alimentează creativitatea.* **2** (*despre centrale termice, electrice etc.; compl. indică beneficiari*) a aproviziona, a da[2], a furniza, a oferi. *Sistemul termic centralizat alimentează orașul cu apă caldă.*

alimentáre s.f. **1** alimentație, hrănire, hrănit[1], mâncare, mâncat[1], nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. *Alimentarea copilului trebuie să fie completă în vitamine și rațională.* **2** fig. întreținere, menținere. *Intenția unor grupuri de interese a fost, la un moment dat, alimentarea conflictelor sociale.*

alimentát, -ă adj. (*despre ființe*) hrănit[2], nutrit. *Copilul alimentat la timp nu este nervos.*

alimentáție s.f. alimentare, hrănire, hrănit[1], mâncare, mâncat[1], nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire.

alimón s.m. (*bot.; reg.*) v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*).

alimóri s.m. pl. (*pop.*) ‹pop.› roata de foc. *Alimorii sunt o sărbătoare populară, ținută de obicei la începutul Rusaliilor, care este însoțită de diferite obiceiuri, printre care învârtirea unor tăciuni aprinși în jurul corpului.*

alín[1] adv. (*modal; în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mișcare; rar*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

alín[2] s.n. (*rar*) **1** v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Descensiune. Descreștere. Diminuare. Domolire. Liniștire. Micșorare. Potolire. Reducere. Scădere. Slăbire. Temperare. **2** v. Alinare. Astâmpărare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

alináre vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a alinat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. și pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. și reg.› a (se) mângâia, a (se) oteși[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oșeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a alinat durerea pentru moment.* **II** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) consola, a (se) îmbărbăta, a (se) încuraja, a (se) mângâia, ‹înv. și pop.› a ostoi[2], ‹pop.› a molcomi, ‹grec.; înv.› a (se) parigorisi, ‹fig.; înv.› a netezi. *S-a alinat greu după eșecul avut.*

alináre s.f. **I 1** amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Alinarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, liniștire, potolire, slăbire, temperare, ușurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. și pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oșenire, ‹înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deșarjă. *A simțit o alinare a durerii după ce a luat medicamentul.* **II** consolare, îmbărbătare, încurajare, mângâiere, ‹înv.› consolație, parigorie, parigorisire, ‹fig.› balsam, refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost o alinare pentru durerea lui.*

alinát, -ă adj. **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele alinate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere alinată este mai ușor de suportat.*

alinátor, -oáre adj. **1** calmant, liniștitor, ‹rar› potolitor, ușurător, ‹pop.› molcomitor, ‹înv.› domolitor, ‹fig.› răcoritor, răcoros. *Infuzia din flori de tei are o acțiune alinătoare asupra sistemului nervos. Unguentul are efect alinător.* **2** (*despre manifestări, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) consolant, consolator, mângâ-

ietor, ‹înv.› mângâios. *Alinător a reușit să-și calmeze prietena cu un sfat.*

aliniá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte, construcții etc.*) a (se) înșira, a (se) înșirui, a (se) ordona, a (se) rândui, ‹înv. și reg.› a (se) șirui, ‹înv.› a se linia. *Soldații s-au aliniat la comandă. Casele de pe strada lor se aliniază perfect.* **2** refl. fig. a se corela, a se potrivi. *Se urmărește să se alinieze prețurile cu salariile.*

aliniamént s.n. (*arhit.*) linii (v. *linie*). *Aliniamentul reprezintă elemente arhitectonice (sau decorative) dispuse în rânduri drepte sau paralele.*

aliniát[1] s.n. paragraf, ‹înv.› începătură. *Articolul are mai multe aliniate.*

aliniát[2]**, -ă** adj. (*despre ființe, obiecte, construcții etc.*) înșirat, înșiruit, rânduit. *Soldații aliniați prezintă onorul.*

aliniére s.f. **1** înșirare, înșiruire, ordonare, rânduire. *Alinierea caselor este perfectă în cartierul nou.* **2** fig. corelare, corelație, potrivire. *Se urmărește alinierea prețurilor cu salariile.*

alínt s.n. (*adesea poetic*) alintare, dezmierdare, mângâiere, ‹rar› calinerie, mângâietură, ‹pop. și fam.› alintătură, giugiuleală, giugiulire, giugiulit[1], giugiulitură, ‹pop.› drăgosteală, drăgostire, ‹fam.› pisiceală, ‹înv. și reg.› olastiseală, ‹reg.› dezmierdătură, ninereală, șoimăneală, ‹înv.› dezmierdăciune.

alintá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ființe*) a dezmierda, a mângâia, a răsfăța, ‹pop. și fam.› a giugiuli, a netezi, ‹pop.› a drăgăli, a drăgosti, ‹reg.› a băia, a gogoni[2], a gomoli, a se hoi, a se honcăi, a se îngurlui[1], a mădări, a milui, a nineri, a ninii[1], a ninini, a ninirizî, a se pupui[2], a răsfloci, ‹înv.› a linguși, a măguli, ‹grec.; înv.› a peripiisi, ‹fig.; reg.› a adia. *Îi place ca cineva s-o alinte atunci când este necăjită.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) a (se) răsfăța, a (se) răzgâia, ‹înv. și pop.› a dezmierda, ‹pop. și fam.› a (se) cocoli, a (se) cocoloși, ‹reg.› a corcomeni, a (se) corconi, a se îmboți, a (se) mădări, a se mătălnici, a se măzări, a nielcoși, a nineri, a ninini, a ninirizî, a răsfloci, a se silhui[1], a se spanciuli, a se șoimăni, ‹înv.› a se gingăși, a (se) lăinici, ‹fig.; fam.› a moși. *Fetița începe să facă moșturi, să se alinte.*

alintáre s.f. **1** alint, dezmierdare, mângâiere, ‹rar› calinerie, mângâietură, ‹pop. și fam.› alintătură, giugiuleală, giugiulire, giugiulit[1], giugiulitură, ‹pop.› drăgosteală, drăgostire, ‹fam.› pisiceală, ‹înv. și reg.› olastiseală, ‹reg.› dezmierdătură, ninereală, șoimăneală, ‹înv.› dezmierdăciune. *Alintarea fetiței este un obicei în familia lor.* **2** răsfăț, răsfățare, răsfățat[1], răzgâială, răzgâiere, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocolușire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune. *Alintarea exagerată le afectează copiilor caracterul.* **3** (*la pl.* ***alintări***) dezmierdări (v. *dezmierdare*), drăgălășenii (v. *drăgălășenie*), drăgălășii (v. *drăgălășie*). *Copiii duceau o viață în alintări.*

alintát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) dezmierdat, mângâiat, ‹pop. și fam.› giugiulit[2]. *Copilul alintat este calm și fericit.* **2** (*mai ales despre copii, tineri*) răsfățat[2], rău, răzgâiat, ‹înv. și pop.› buiac, dezmierdat, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, giugiulit[2], ‹reg.› corconit, îmboțit, îndrâncit, mădărit, ninerat, răsflocit, spanciulit. *Are o fată leneșă și alintată.*

alintătór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre gesturi, atitudini ale oamenilor*) calin, dezmierdător, mângâietor, ‹înv.› dezmierdat, măgulitor. *Îi trece mâna peste frunte, cu un gest alintător.* **2** (*lingv.; fam.; despre cuvinte sau despre sufixe*) v. Hipocoristic.

alintătúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **2** v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat. Răzgâială. Răzgâiere.

alión s.m. (*ornit.; reg.*) v. Presură[1]. Presură-mare (v. *presură*[1]). Presură-sură (v. *presură*[1]) (*Emberiza calandra*).

aliór s.m. (*bot.*) **1** *Euphorbia cyparissias*; euforbie, laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*), ‹reg.› areu, aribi, laur, părul-porcului (v. *păr*). **2** *Euphorbia helioscopia*; euforbie, laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*), ‹reg.› buruiană-de-friguri, buruiană-măgărească, iarbă-de-râie. **3** *Euphoria esula*; laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*). **4** *Euphoria platyphyllos*; laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*). **5** (*reg.*) v. Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului (v. *limbă*). Otrățel (*Borrago officinalis*).

aliotmán s.m., s.n. (*înv.*) **1** s.m. v. Oriental. Turc. **2** s.n. (*colect.*) v. Turcime.

alipí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) aglutina, a (se) lipi, a (se) reuni, a (se) suda, a (se) uni[2]. *Hematiile se alipesc sub acțiunea anumitor substanțe. Vorbitorii alipesc frecvent afixele posesive.* **2** refl. (*despre elemente, materii etc.*) a se agrega, a se lipi, a se reuni, a se uni[2]. *Rocile s-au alipit cu milioane de ani în urmă.* **3** tr. (*compl. indică teritorii, state etc.*) a anexa, a atașa, a încorpora, ‹înv.› a adăuga, a întrupa, a lipi, ‹latin.› a anecta. *Câștigând bătălia, au alipit provincii din alt stat.* **II** refl. (*despre oameni*) **1** (*cu sens cumulativ; cu determ. în dat.*) a se adăuga, a se alătura, a se atașa. *Muncitorilor care manifestau li s-au alipit numeroși studenți.* **2** (*cu determ. introduse prin prep. „de”, „la”*) a adera, a intra, a se înscrie. *Mulți studenți s-au alipit la câte un partid.*

alipíre s.f. **I 1** (*biol., lingv., tehn.*) aglutinare, lipire, lipitură, reunire, sudare, unire. *Alipirea hematiilor se face sub acțiunea anumitor substanțe.* **2** agregare, agregație, lipire, reunire, unire. *Alipirea rocilor a avut loc cu milioane de ani în urmă.* **3** anexare, anexiune, atașare, încorporare, ‹rar› încorporație. *Alipirea unei provincii din alt stat a provocat proteste internaționale.* **II** adăugare, alăturare. *Alipirea studenților la protestul muncitorilor a dat amploare manifestației.*

alipít, -ă adj. **1** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, aglutinat, lipit[2], reunit, sudat[2], unit. *Hematii alipite. Afixe posesive alipite.* **2** (*despre teritorii, state etc.*) anexat, atașat, încorporat. *Teritoriul alipit are importante zăcăminte minerale.*

alipuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Așeza. Depune. Pune.

alișveríș s.n. (*econ., com.; pop. și fam.; constr. mai ales cu vb. „a avea”*) v. Dever[2]. Vânzare.

alitáre s.f. (*metalurg.*) aluminizare, calorizare. *Alitarea mărește rezistența la oxidare și la coroziune a suprafețelor acoperite cu aluminiu.*

aliterár, -ă adj. (*despre pronunție, exprimare*) neliterar. *Multe persoane au o pronunție aliterară.*

aliterație s.f. (*stil.*) homeoproforon, parhomeon. *Aliterația constă în repetarea intenționată a aceluiași sunet sau a unei combinații de sunete, a silabelor inițiale (rar, finale) în două sau în mai multe cuvinte care se succed în aceeași frază.*

alivánca s.f. (*culin.*) ‹reg.› scovardă. *Alivanca se face din mălai frământat cu brânză de vaci, ouă și smântână (sau iaurt).*

alizéu s.n. (*meteor.*) ‹înv.› pasat[1]. *Alizeul bate, cu direcție constantă, tot timpul anului în regiunile tropicale.*

allégro adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) repede.

aloanticórp s.m. (*biochim.*) izoanticorp. *Aloanticorpul reacționează specific cu un antigen de la un organism din aceeași specie.*

alocáre s.f. alocație. *Alocarea de bani, de materiale și de alimente pentru sinistrați a fost substanțială.*

alocáție s.f. alocare.

alochíríe s.f. (*biol.*) aloestezie. *Alochiria este transferarea unei senzații în regiunea corespunzătoare simetrică.*

alocutór, -oáre s.m., s.f. conferențiar, orator, vorbitor, ‹înv.› expunător, ‹iron.› cuvântăreț, cuvântător. *Alocutorul de la tribună a fost îndelung aplaudat.*

alocuțiúne s.f. cuvânt, cuvântare, discurs, prolațiune, ‹rar› luare de cuvânt, ‹pop.› vorbă, vorbire, ‹fam.; iron.› logos, ‹înv.› dicțiune, dimigorie, voroavă, ‹engl.› speech. *La congres, directorul instituției a ținut alocuțiunea de deschidere.*

alodialísm s.n. (*în Ev. Med.*) alodialitate. *Alodialismul era o formă de proprietate funciară liberă, scutită de taxe.*

alodialitáte s.f. (*în Ev. Med.*) alodialism.

alóe s.f. (*bot.*) **1** *Aloë ferox* și *Aloë succotrina*; ‹rar› sabur, ‹reg.› fiere-de-urs, rizac, stoletnic, ‹înv.› odagaci. **2** sabur, ‹turc.; înv.› sarisabri. *Aloea este o rășină de culoare brună, cu miros plăcut, extrasă din sucul frunzelor de aloe, care se folosește în farmacie.*

aloestezíe s.f. (*biol.*) alochirie.

alogamíe s.f. (*bot.*) polenizare încrucișată, xenogamie. *Alogamia este fecundarea unei plante cu polen provenit de la altă plantă din aceeași specie.*

alogén, -ă adj. (*despre populații*) alogenetic. *Această populație alogenă se află în relații foarte bune cu localnicii.*

alogenétic, -ă adj. (*despre populații*) alogen.

alográfă s.f. (*chir.*) homeografă, homografă, homoplastie. *Alografa este o grefă cu grefon de la un individ din aceeași specie, dar cu formulă genetică diferită.*
alomorfíe s.f. (*chim.*) alomorfism. *Alomorfia reprezintă totalitatea formelor aceleiași substanțe.*
alomorfísm s.n. (*chim.*) alomorfie.
alopát, -ă adj. (*med.*) alopatic. *Tratamentul alopat constă în administrarea unor medicamente active farmaceutic, care combat cauzele bolilor.*
alopátic, -ă adj. (*med.*) alopat.
alopecíe s.f. (*med.*) calviție, chelie, chelire, decalvație, pleșuvie, pleșuvire, ‹pop.› chelbe, chelboșie, ‹reg.› chelbășie, pleșcă, pleșuveală, rapor. *Suferă de alopecie de tânăr.*
aloplástică s.f. (*med.*) aloplastie. *Printr-o operație aloplastică se înlocuiesc țesuturile cu materiale străine.*
aloplastíe s.f. (*med.*) aloplastică.
alotriofagíe s.f. (*med.*) pica[1]. *Cei care suferă de alotriofagie ingerează substanțe necomestibile (cărbune, pământ, argilă etc.).*
alotropíe s.f. (*chim.*) alotropism. *Alotropia este proprietatea unor elemente chimice de a se prezenta sub mai multe stări cu forme fizice diferite.*
alotropísm s.n. (*chim.*) alotropie.
alozóm s.m. (*genet.*) cromozom al sexului, gonozom, heterocromozom, heterozom, idiocromozom. *Alozomul are rol esențial în determinarea sexului.*
alpacá s.f. (*tehn.*) argentan. *Alpacaua este folosită la fabricarea unor obiecte casnice.*
alpenștóc s.n. piolet. *Alpenștocul este folosit de alpiniști mai ales la escaladări.*
alpéstru, -ă adj. (*geogr.*) alpin. *Îi plac foarte mult regiunile alpestre.*
alpín, -ă adj. (*geogr.*) alpestru.
alpinísm urban s.n. ‹engl.› buildering. *Tânărul este expert în alpinismul urban, cățărându-se cu ușurință, fără elemente de siguranță, pe suprafața unor clădiri sau a unor structuri artificiale.*
alpiníst s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
alt, áltă adj. (*latin.; despre obiecte, construcții, locuri etc.*) v. Înalt.
altár s.n. **1** (*în unele ritualuri religioase păgâne; în Antic.*) ‹înv.› capiște[3], idolniță, vatră. *Pe altar se aduceau jertfe zeilor.* **2** (*bis.; la creștini*) sanctuar, ‹rar› pristol, trapeză, ‹înv. și pop.› oltar, ‹înv.› jertfelnic, sat, sfântariu, trapezare, trebnic[1]. *În altar preotul oficiază liturghia.* **3** (*într-un templu mozaic*) tabernacul.
áltă adj. pron. dem. ***altă lume*** = **a** (*relig. creștină*) cealaltă lume (v. *celălalt*), lumea cea de apoi (v. *lume*), lumea cea luminată (v. *lume*), lumea cealaltă (v. *lume*), lumea de apoi (v. *lume*), lumea de dincolo (v. *lume*), lumea dreptilor (v. *lume*), lumea luminată (v. *lume*), lumea moartă (v. *lume*), lumea spiritelor (v. *lume*), lumea viitoare (v. *lume*), viața cealaltă (v. *viață*), viața de apoi (v. *viață*), viața viitoare (v. *viață*), vremea cea de apoi (v. *vreme*), vremea de apoi (v. *vreme*), ‹rar› aceea lume (v. *acela*), ‹pop. și fam.› aia lume (v. *ăla*), aialaltă lume (v. *ălălalt*), ‹înv.› cea lume (v. *cel*), ceea lume (v. *cela*). *Altă lume este existența de după moarte, viața sufletului de dincolo de mediul pământesc;* **b** (*în credințele pop. și în basme*) cealaltă lume (v. *celălalt*), celălalt tărâm, lumea de dincolo (v. *lume*). *În altă lume trăiesc ființe cu puteri supranaturale.*
altădátă adv. (*temporal; în legătură cu vb. la trecut*) altcândva, cândva, odată, odinioară, ‹rar› alteori, ‹înv. și reg.› oarecând. *Cele două mănăstiri erau altădată fala Moldovei.*
altângíc s.m. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).
altarevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; reg.*) v. Altcineva. Altul.
altcándvá adv. (*temporal; în legătură cu vb. la trecut*) altădată, cândva, odată, odinioară, ‹rar› alteori, ‹înv. și reg.› oarecând.
altcinevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) altul, ‹reg.› altcareva. *Să intre în cabinet altcineva!*
altcúm adv. (*modal*) altcumva, altfel, altminteri, diferit, ‹înv.› îndealtfel, îndealtminterea. *Cunoscutele versuri, când sunt rostite de acest mare actor, sună altcum.*
altcumvá adv. (*modal*) altcum, altfel, altminteri, diferit, ‹înv.› îndealtfel, îndealtminterea.
álte-alea s.f. pl. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.
alteóri adv. (*temporal; în legătură cu vb. la trecut; rar*) v. Altădată. Altcândva. Cândva. Odată. Odinioară.
alterá vb. I. **I 1** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se cloci, a se descompune, a fermenta, a se înăcri, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se pâșcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a alterat din cauză că nu a fost ținută la rece.* **2** refl. (*despre materii grase*) a se descompune, a se râncezi, a se strica. *Untul nu poate fi consumat pentru că s-a alterat.* **3** refl. (*despre lapte*) a se acri, a se înăcri, ‹reg.› a se cotorogi, a se sărbezi, a se scoace. *Laptele s-a alterat când a fost încălzit.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) a (se) impurifica, a (se) polua, a (se) strica, a (se) vicia, ‹rar› a (se) corupe, ‹înv.› a (se) molipsi. *Atmosfera s-a alterat de la noxele fabricilor din oraș.* **5** tr. (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a alterat voit textul comunicatului.* **6** refl. (*geol.; despre roci*) a se dezagrega, a se dezintegra. *După ploaie, rocile calcaroase s-au alterat.* **7** refl. fig. ‹fig.› a se desfigura, a se urâți. *Limba se alterează cu barbarisme.* **II** refl. (*fon.; despre sunete*) a se modifica, a se preface, a se schimba, sa se transforma. *În unele cuvinte sunetul „v" s-a alterat, trecând la „j".*
alterábil, -ă adj. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) ‹înv.› stricăcios. *Laptele este un aliment alterabil.*
alterăre s.f. **I 1** acrire, descompunere, fermentare, înăcrire, stricare, ‹pop. și fam.› împuțeală, împuțire, împuțitură, ‹înv. și reg.› împuțiciune, ‹reg.› jignire, ‹înv.› împuțicenie. *Alterarea mâncării se produce din cauza căldurii.* **2** descompunere, râncezire, stricare. *Alterarea untului este rapidă la cald.* **3** poluare, stricare, viciere, ‹rar› kogai. *Alterarea aerului se face de la noxele fabricilor din oraș.* **4** deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza alterării textului comunicatului.* **II** (*fon.*) modificare, prefacere, schimbare, transformare. *În unele cuvinte s-a produs alterarea sunetului „v" în „j".*
alterát, -ă adj. **I 1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea alterată trebuie aruncată.* **2** (*despre materii grase*) descompus, rânced, stricat. *Untul alterat nu trebuie mâncat.* **3** (*despre lapte*) acrit, înăcrit, ‹reg.› sărbezit, scopt, searbăd[2]. *Laptele alterat nu poate fi băut.* **4** (*în opoz. cu „proaspăt", „curat"; despre aer, atmosferă*) impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul alterat provoacă afecțiuni pulmonare.* **II 1** (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul alterat al comunicatului l-a revoltat.* **2** (*fon.; despre sunete*) modificat, prefăcut, schimbat[2], transformat. *În unele cuvinte „v" alterat devine „j".*
alterație s.f. (*muz.*) **1** accident. *Alterațiile sunt: diezul, bemolul și becarul.* **2** ***alterație mixtă*** = becar. *Alterația mixtă anulează un bemol sau un diez anterior.*
altercáție s.f. animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zăzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.›

certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împuțăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, frictiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăită. *Banii erau un motiv de altercație între cei doi parteneri de afaceri.*

alternă vb. I. intr. ‹rar› a se perinda. *Zilele însorite alternează cu cele noroase atunci când vremea este schimbătoare.*

alternánță s.f. **1** alternare, rotație, succesiune. *Este obligatorie alternanța culturilor pentru a se obține recolte bune.* **2** (*fon.*) ***alternanță vocalică*** = ablaut, apofonie. *Alternanța vocalică se produce între vocalele din tema unui cuvânt.*

alternáre s.f. alternanță, rotație, succesiune.

alternatívă s.f. alegere, electiune, optare, opțiune. *Această alternativă îi va asigura reușita la concurs.*

áltfel adv. (*modal*) **1** altcum, altcumva, altminteri, diferit, ‹înv.› îndealtfel, îndealtminterea. *Cunoscutele versuri, când sunt rostite de acest mare actor, sună altfel.* **2** altminteri, ‹reg.› dar[1]. *Noroc că au venit pompierii, altfel ardea totul.*

altiér, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

altimetríe s.f. (*topogr.*) **1** hipsometrie. *Altimetria are ca rezultat reprezentarea reliefului pe hartă.* **2** nivelment. *Prin altimetrie se determină altitudinea unor puncte terestre față de o suprafață de referință.*

altipístă s.f. altiport. *Altipista este amenajată pentru sporturile de iarnă.*

altiplanáție s.f. (*geol.*) crioplanație. *Altiplanația produce nivelarea reliefului sub acțiunea alternării ciclice a înghețului și a dezghețului.*

altipórt s.n. altipistă.

altitudinál, -ă adj. (*despre teritorii, locuri etc.*) altitudinar. *În regiunile altitudinale cresc pășuni.*

altitudinár, -ă adj. altitudinal.

altitúdine s.f. (*geogr.*) cotă, înălțime, ‹fig.; rar› tărie. *Pășunile alpine se află la altitudini mari.*

altíță s.f. ‹reg.› broschiță, umeraș. *Fata poartă bluză cu altițe.*

altmínteri adv. (*modal*) **1** altcum, altcumva, altfel, diferit, ‹înv.› îndealtfel, îndealtminterea. **2** altfel, ‹reg.› dar[1].

álto s.m. (*muz.*) braci, violă[1]. *Altoul are un timbru mai estompat și un registru mai grav decât vioara.*

altói[1] s.n. (*bot.*) epibiont, ‹reg.› lăstar[1], mlădiță, pup[2]. *Altoiul se implantează într-o plantă-suport pentru a-i ameliora calitățile.*

altoí[2] vb. IV. tr. **I 1** (*pom.; compl. indică plante*) ‹înv. și reg.› a ocula, a prăsădi, a stricni[1]. *A altoit merii.* **2** (*med., med. vet.; pop.; compl. indică substanțe, seruri, vaccinuri etc.*) v. Inocula. Introduce. **II** fig. (*fam.*) **1** (*glum. sau iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** (*compl. indică sentimente, senzații etc.*) v. Inocula.

altoíre s.f. **1** (*pom.*) ‹livr.› conubiu, grefaj. *Prin altoire se ameliorează calitățile plantei-suport.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Inoculare. Inoculație. Introducere. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Vaccin. Vaccinare.

altoít, -ă adj. (*pom.; despre plante*) ‹înv. și reg.› prăsad. *În grădină are numai meri altoiți.*

altruísm s.n. (*în opoz. cu „egoism”*) generozitate, uitare de sine. *Sunt persoane care acționează dezinteresat în favoarea altcuiva, dovedind, astfel, altruism.*

altruíst, -ă adj. (*în opoz. cu „egoist”; despre oameni*) generos. *Oameni altruiști se întâlnesc rar.*

áltul, álta pron. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) altcineva, ‹reg.› altcareva. *Să intre în cabinet altul!* **2** (*la f.; cu sens neutru; fam.*) v. Întâmplare. Pățanie. Peripeție.

altundevá adv. (*local*) aiurea, ‹reg.› ainde, aindine. *Altundeva, departe, au înflorit brândușele.*

aluát s.n. **I** (*culin., ind. alim.*) **1** cocă[1], ‹reg.› ilistău, ‹înv.› pielm. *A frământat aluatul de cozonac.* **2** (*rar*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală. **II** fig. (*biol.*) germen, ‹fig.› plămadă, sământă. *El este parcă din alt aluat, deși îi este frate.*

alumínă s.f. (*chim.*) oxid de aluminiu. *Alumina este folosită ca abraziv.*

aluminizá vb. I. tr. (*metalurg.; compl. indică piese din oțel sau suprafața lor*) a caloriza. *Aluminizează piesele de oțel pentru a le mări rezistența la oxidare și la coroziune.*

aluminizáre s.f. (*metalurg.*) alitare, calorizare. *Aluminizarea mărește rezistența la oxidare și la coroziune a suprafețelor acoperite cu aluminiu.*

aluminografíe s.f. (*tipogr.*) algrafie *Aluminografia este folosită de obicei pentru tiparul plan.*

aluminosilicát s.m. (*chim.*) alumosilicat.

alumosilicát s.m. (*chim.*) aluminosilicat.

alún s.m. (*bot.*) *Corylus avellana*; ‹reg.› fundici, tufă, tufă-albă. *La marginea pădurii este un desiș de aluni.*

alunár s.m. **1** (*ornit.*) *Nucifraga caryocatactes*; gaiță-de-munte (v. *gaiță*[1]), ‹reg.› nucar, nucșoară. **2** (*ornit.; reg.*) v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*). **3** (*zool.; reg.*) v. Pârș. Pârș-roșu (*Muscardinus avellanarius*).

alúnă s.f. **1** (*bot.*) ‹reg.› nișină. *Aluna este fructul alunului.* **2** (*bot.*) ***alună-americană*** = ***alună-de-pământ*** = *Arachis hypogaea*; arahidă. **3** (*la pl.* ***alune***; *ind. alim.*) arahide (v. *arahidă*). *Cumpără, te rog, niște alune!* **4** (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

aluneá s.f. **I** (*bot.*) **1** alunică, aluniță. *A intrat în aluniș pentru a culege alunele.* **2** (*la pl.* ***alunele***) *Carum bulbocastanum*; ‹reg.› mândălac. **3** (*la pl.* ***alunele***; *reg.*) v. Baraboi (*Chaerophyllum bulbosum*). **4** (*la pl.* ***alunele***; *reg.*) v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotoțele-albe. (*Achillea millefolium*). **II** (*med.*) alunică, aluniță, ‹pop.› alunel, ‹reg.› ligă, nună, stârlici. *Are multe alunele pe obraz.*

alunecá vb. I. intr. (*în concurență cu „a luneca”*) **I 1** (*despre ființe*) a luneca, ‹reg.› a înluneca. *Era să alunece pe gresia umedă.* **2** (*despre ființe*) a se da[2], a luneca. *Copiilor le place să alunece pe gheață.* **3** (*geol.; despre terenuri, zone etc.*) a se deplasa, a luneca, a se mișca, a se porni. *Pământul a alunecat din cauza ploilor abundente.* **4** (*despre corpuri aflate în contact*) a glisa, a luneca. *Sania alunecă pe gheață. Hidroavionul alunecă pe suprafața apei.* **5** (*despre mașini*) a derapa. *Mașina a alunecat pe asfalt din cauza poleiului.* **6** (*despre obiecte*) a cădea, a luneca, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Mereu îi alunecă ochelarii de pe nas.* **7** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a cădea, a luneca, a scăpa, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Farfuria i-a alunecat din mână.* **8** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a curge, a luneca, a picura, a se prelinge, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpirație îi alunecă pe frunte.* **9** (*despre ființe; de obicei cu determ. locale*) a cădea, a luneca, ‹înv. și pop.› a pica[2], a scăpăta, ‹înv.› a se scăpa. *A alunecat cu mașina în prăpastie din cauza poleiului.* **10** (*despre pământ, stânci, construcții etc.*) a se prăvăli, a se rostogoli, ‹pop.› a (se) prăpăstui, ‹reg.› a (se) prăstăvăli. *Câteva stânci au alunecat de pe versantul muntelui, blocând șoseaua. Casa a alunecat în puhoaiele nestăvilite.* **II** fig. (*despre oameni*) a greși, a păcătui, ‹fig.; înv. și reg.› a rătăci, ‹fig.; înv.› a luneca. *În ultimul timp a cam alunecat.*

alunecáre s.f. (*în concurență cu „lunecare”*) **I 1** alunecătură, lunecare, ‹rar› alunecuș, lunecuș, ‹înv.› lunecătură. *Alunecarea pe gheață este foarte periculoasă.* **2** (*geol.*) deplasare, ‹înv. și pop.› pornitură. *Alunecările de teren sunt frecvente în zonele despădurite.* **3** lunecare, glisare. *Alunecarea saniei pe un povârniș înghețat este rapidă. Alunecarea hidroavionului pe suprafața apei se face cu viteză.* **4** lunecare, surpare, surpătură. *Alunecarea stâncilor a produs blocarea șoselei.* **5** derapaj, derapare. *Poleiului este cauza alunecării mașinii.* **6** lunecare, cădere, scăpare. *Tremurul mâinii a provocat alunecarea farfuriei.* **II** fig. abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină, vinovăție, ‹fig.› eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru alunecarea sa, deoarece a încălcat legea.*

alunecătúră s.f. alunecare, lunecare, ‹rar› alunecuș, ‹înv.› lunecătură.

alunecós, -oásă adj. **1** (*despre suprafețe, terenuri etc.*) glisant, lucios, luciu[2], lunecos, ‹reg.› bălos, letios, lunecuș, mâzgos, șiclit, ‹înv.› lunecat. *Din cauza poleiului, șoseaua este alunecoasă.* **2** fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imagi-*

nația, inspirația lor) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om alunecos.*

alunecúș s.n. **1** ghețuș, lunecuș, ‹pop.› ghețușcă, ‹reg.› rapăg, răpăguș, șiclu, tilehuș, turiș. *Este mare alunecuș pe străzi!* **2** (*rar*) v. Alunecare. Alunecătură. Lunecare.

alunéi s.m. (*med.; pop.*) v. Alunea. Alunică. Aluniță.

alunét s.n. (*bot.*) aluniș, ‹reg.› tufăriște, tufet, tufiș, tufiște. *La marginea pădurii este un alunet.*

alungă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a depărta, a goni, a izgoni, a îndepărta, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a rășchira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A alungat câinele străin din curte.* **2** (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) a goni, a izgoni, a respinge, ‹înv. și reg.› a înfuga, ‹înv.› a împinge, a ostâmpi. *Au reușit să alunge inamicii.* **3** (*jur.; compl. indică oameni*) a exila, a goni, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a relega, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost alungat din țară din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **II** fig. (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a adormi, a îndepărta, a risipi, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i alunge vigilența și l-a înșelat.*

alungăre s.f. **1** gonire, izgonire, prigonire. *Alungarea câinelui i-a întristat pe copii.* **2** gonire, izgonire, respingere. *Alungarea inamicilor a fost dificilă.* **3** (*jur.*) exilare, gonire, izgonire, ostracizare, proscriere, relegare, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După alungare, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.*

alungăt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) gonit, izgonit, prigonit, ‹rar› surghiunit, ‹înv. și pop.› oropsit. *Câinele alungat și-a găsit un stăpân.* **2** adj., s.m., s.f. (*jur.*) exilat, gonit, izgonit, pribeag, proscris, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele alungate din motive politice nu s-au mai întors.*

alungí vb. IV. **I 1** refl., tr. a (se) întinde, a (se) lungi, a (se) prelungi, ‹rar› a (se) elonga. *Balconul se alungește mult în afară.* **2** refl. a se întinde, a se lungi. *Fusta s-a alungit după călcări repetate.* **3** refl. a se subția. *Mansarda se alungește mult în părțile laterale.* **II** tr. fig. (*compl. indică soluții, băuturi, mâncăruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a dilua, a îndoi, a subția, ‹fig.› a lungi. *Negustorul a alungit vinul cu apă.*

alungíre s.f. prelungire, prolongație. *Alungirea mansardei în părțile laterale s-a făcut pentru a da un aspect mai deosebit casei.*

alungít, -ă adj. **1** elongat, lung, lungăreț, lunguieț, oblong, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. *Bluza are capetele gulerului alungite.* **2** (*despre ochi*) codat[1], migdalat, oblic, prelung. *Ochii alungiți ai fetei sunt foarte expresivi.*

alunícă s.f. **1** (*bot.*) alunea, aluniță. **2** (*med.*) alunea, aluniță, ‹pop.› alunel, ‹reg.› ligă, nună, stârlici.

aluníș s.n. (*bot.*) alunet, ‹reg.› tufăriște, tufet, tufiș, tufiște.

alunít s.n. (*mineral.*) piatră-acră. *Alunitul este folosit mai ales în industria vopselelor și a medicamentelor.*

aluníță s.f. **1** (*bot.*) alunea, alunică. **2** (*med.*) alunea, alunică, ‹pop.› alunel, ‹reg.› ligă, nună, stârlici.

alunizá vb. I. intr. (*aeron.; despre astronave sau, p. ext., despre astronauți*) a aseleniza. *Astronava a alunizat în condiții foarte bune.*

alunizáre s.f. (*aeron.*) aselenizare. *Alunizarea s-a produs în condiții foarte bune.*

alură [a'lyrə] s.f. **1** aspect, chip, fason, făptură, înfățișare, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], șeruitură, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi strică toată alura.* **2** atitudine, port[1], poză, poziție, ținută, ‹ *astăzi rar*› postură, ‹rar› menținere, stațiune, ‹reg.› stare, ‹ieșit din uz› turnură. *Alura corpului trebuie să fie dreaptă.*

aluviál, -ă adj. (*geogr.*) aluvionar. *În lunci terenul este aluvial.*

aluvionár, -á adj. (*geogr.*) aluvial.

alúviu s.n. (*geol.*) actual, holocen. *Aluviul este ultima epocă a perioadei cuaternare.*

aluviúne glaciară s.f. (*geomorf.*) drift, morenă. *La locul de topire a gheții se depune aluviunea glaciară.*

alúzie s.f. apropo, ‹înv.› cusur, ‹fig.; fam.› pastilă. *I-a făcut o aluzie și a înțeles că trebuie să-i înapoieze cartea.*

alveólă s.f. **1** (*apic.; la fagurii de miere*) celulă, ‹înv. și pop.› căsuță, ‹pop.› căsuică, chilioară, ‹înv. și reg.› căsulie, ‹reg.› strungă. *Alveolele fagurelui sunt hexagonale.* **2** (*bot.*) scobitură. *Alveolele sunt cavitățile în care sunt înfipți sâmburii unor fructe.*

alvín, -ă adj. (*anat.*) hipogastric. *Regiunea alvină se află în partea inferioară a abdomenului, sub regiunea ombilicală.*

amábil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) binevoitor, complezent, culant, favorabil, îndatoritor, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de amabil, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.* **2** (*despre oameni*) afabil, afectuos, atașant, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană amabilă și plăcută.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Își primea musafirii cu gesturi amabile.* **4** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) atent, culant, curtenitor, drăguț, elegant, galant, gentil, ‹livr.› empresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este amabil cu tine.* **5** (*despre oameni*) politicos, prevenitor. *O persoană civilizată este întotdeauna amabilă cu ceilalți.* **6** (*livr.; despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Atrăgător. Seducător.

amábile adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) grațios, plăcut.

amabilitáte s.f. **I 1** atenție, bunăvoință, prietenie, solicitudine. *Amabilitatea pe care i-a arătat-o o face curioasă.* **2** bunăvoință, complezență, culanță, grațiozitate, serviabilitate, ‹înv.› complăcere, priință. *Amabilitatea lui a măgulit-o.* **3** bunătate, bunăvoință. *Aveți amabilitatea să-mi spuneți unde se află localul poștei?* **4** atenție, curtoazie, galanterie, gentileță, politețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Amabilitatea față de ceilalți este un atribut al civilizației.* **5** civilitate, manieră, politețe, ‹fig.› cavalerism. *Băiatul este de o amabilitate ireproșabilă.* **II** (*la pl. amabilități*) compliment, flatare, galanterii (v. *galanterie*), laudă, măgulire, ‹înv.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la amabilități.*

amalgám s.n. fig. combinare, combinație, îmbinare, împreunare, îngemănare, unire, ‹fig.› amalgamare.

amalgamá vb. I. tr. **1** (*chim., ind.*) ‹rar› a amalgamiza. **2** fig. (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a combina, a îmbina, a împreuna, a îngemăna, a uni. *A amalgamat în așa fel piesele încât i-a rezultat un robot.*

amalgamáre s.f. fig. combinare, combinație, îmbinare, împreunare, îngemănare, unire ‹fig.› amalgam. *Din amalgamarea pieselor i-a rezultat un robot.*

amalgamizá vb. I. tr. (*chim., ind.; rar*) v. Amalgama.

amán interj. (*înv.*) v. Iertare! Îndurare!

amanét s.n. **1** (*jur.*) gaj, garanție, ‹pop.› chezășie, zălog[2], ‹înv. și reg.› odor[1], rămas[1], ‹înv.› arvună, otaj, ‹fig.; fam.› ostatic, ‹arg.› semn. *A lăsat amanet un lanț de aur.* **2** (*înv.*) v. Ostatic.

amanetá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică mai ales obiecte de valoare*) ‹rar› a gaja, ‹pop.› a zălogi, ‹înv.› a supune, ‹ieșit din uz› a lombarda. *A amanetat un lanț de aur.*

amanetáre s.f. (*jur.*) ‹pop.› zălogire, ‹ieșit din uz› lombardare. *La amanetarea unui bun se încheie un contract.*

amanetát, -ă adj. (*jur.; mai ales despre obiecte de valoare*) ‹rar› gajat, ‹pop.› zălogit. *Lanțul de aur amanetat este moștenit de la părinți.*

amánt, -ă s.m., s.f. concubin, iubit, metresă, prieten, ‹pop. și fam.; deprec.› handralău,

‹pop.› bade, drăgălaş, drăgulean, drăguliţă, drăguţ, ibovnic, pirandă, ţiitor, ‹pop.; deprec.› drăgălău, ‹fam.; iron.› amorez, amoreză, bibic[2], ‹reg.› bălă, drăgucior, hazaică, naică, nană, ‹reg.; glum.› ortac, ‹înv.› ibostnic, muiere de pat (v. *muiere*[2]), nicochera, posadnică, ‹grec.; înv.› palachidă, ‹glum.› atelaj, ‹fig.; fam.› bibilică, bibiloi, ‹fig.; reg.› hulub, ‹arg.› asistentă (v. *asistent*), bufă, cadână, calmant, calorifer, cordaci, franţuzoaică, gagic, gagiu, gaştenie, gaştoană, gaştonie, încălzitoare, înlocuitor, învelitoare, mesadă, metreancă, mordină, saltea, şaică[3], tapeză, ţoancă, ursoaică[1], verişoară (v. *verişor*), ‹vulg.› corditor. *Mulţi bărbaţi fac gesturi necugetate pentru amante.*

amár, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. (*despre mâncăruri sau despre gustul lor, despre gură etc.*) ‹pop.› coclit. *Nu a putut mânca iaurtul pentru că era amar. S-a sculat cu gura amară.* **II** adj. fig. **1** (*despre viaţă, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenţei lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹fig.› apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă amară.* **2** (*despre stări sufleteşti, manifestări etc. ale oamenilor*) dureros, trist. *Un zâmbet amar îi trecu peste buze.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, maliţios, răutăcios, sarcastic, ‹fig.› otrăvit[2], şerpesc, veninos. *Face comentarii amare la adresa lui.* **4** (*despre stări, situaţii economice, politice etc.*) ‹fig.› chinuitor, dureros. *Criza economică este amară pentru majoritatea populaţiei.* **III** adv. fig. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a regreta", „a se căi"*) mult, profund, tare, ‹fig.› amarnic. *Regretă amar vorbele grele pe care i le-a spus.* **2** groaznic, grozav, năprasnic, straşnic, teribil, zdravăn, ‹fig.› amarnic. *L-a pedepsit amar pentru ce i-a făcut.* **IV** s.n. **1** întristare, jale[1], tristeţe, ‹fig.› catran, milă. *I-a murit cineva apropiat şi i-a rămas amar în inimă.* **2** amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristeţe, ‹livr.› distimie, tribulaţie, ‹înv. şi pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. şi reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, buşluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. şi fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cernealâ[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Amarul i-a invadat sufletul după vestea primită.* **3** amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *pâs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferinţă, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. şi pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. şi reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, ‹fig.; pop. şi fam.› pahar. *Viaţa lor a fost plină de amar.* **4** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, flinţe etc.*) duium, grămadă, mulţime, noian, puzderie, sumedenie, ‹înv. şi pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulţime, mulţit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. şi pop.› urgie, ‹fig.; înv. şi reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oştire. *În urma lui era un amar de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un amar de maşini.* **5** (*cu sens temporal; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) grămadă, mulţime, şir, ‹fam.› cârd, ‹fig.› car[2]. *A trecut amar de ani de când nu ai mai scris o scrisoare.* **V** (*cu val de interj.; exprimă compătimire; constr. cu dat. sau urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) vai!, ‹reg.› vaide! *Amar mie! Ce am ajuns! Amar de tine! Ce viaţă mai duci!*

amară vb. I. tr. (*mar.; compl. indică ambarcaţiuni*) a lega[1], a prinde. *A amarat barca de un stâlp, la malul lacului.*

amarăj s.n. (*mar.*) amarare. *Amarajul bărcii s-a făcut cu un cablu.*

amarânt s.m. (*bot.*) *Celosia cristata*; creasta-cocoşului (v. *creastă*), ‹reg.› cioane, talpa-gâştei (v. *talpă*).

amarâre s.f. (*mar.*) amaraj.

amârnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*adesea poetic; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, straşnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maşter, trăsnit[2]. *Peste oraş bate un vânt amarnic. Astăzi este un ger amarnic.* **2** fig. (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneţ, neînfricat, semeţ, temerar, viteaz, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii amarnici se aruncă în focul bătăliei.* **II** adv. (*modal*) **1** extraordinar, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor. *Roţile scârţâiau amarnic.* **2** fig. groaznic, grozav, năprasnic, straşnic, teribil, zdravăn, ‹fig.› amar. *L-a pedepsit amarnic pentru ce i-a făcut.* **3** fig. (*în legătură cu vb. ca „a regreta", „a se căi"*) mult, profund, tare, ‹fig.› amar. *Regretă amarnic vorbele grele pe care i le-a spus.*

amatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) doritor, dornic, iubitor, pofticios, râvnitor, ‹înv. şi pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreţ, poftos, pohtaci, râmnicios, râmnicos, ‹înv.› iboreţ, libovnic, râvnaci, voincios. *Este mare amator de senzaţii tari.* **2** diletant, neprofesionist, ‹deprec.› ucenic, ‹arg.› urechist. *Nu apela la serviciile lui, întrucât este un amator, nu un profesionist.*

amatorísm s.n. diletantism, neprofesionalism, neprofesionism. *Detestă amatorismul în orice meserie.*

amazoánă s.f. (*sport; fam.*) v. Călăreaţă (v. *călăreţ*).

amăgeálă s.f. (*pop.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare. **2** v. Ademenire. Amăgire. Seducere. Seducţie.

amăgéu s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. v. Escroc. Hoţ. Impostor. Înşelător. Pungaş. Şarlatan. Şnapan. **2** adj. (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înşelător. Neadevărat. Specios.

amăgí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a ademeni, a încânta, a înşela[1], a minţi, a mistifica, a momi, a păcăli, a trişa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a şmecheri, a ţepui[2], ‹înv. şi reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a şutili, ‹reg.› a celui, a mâglisi, a obroci[1], a ormoci, a şugui[1], a tăşca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a şurubări, a şurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălţa, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a şurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A amăgit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a ademeni, a atrage, a ispiti, a momi, a seduce, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv. şi pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl amăgeşte cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **3** tr. (*despre bărbaţi; compl. indică mai ales fete, femei*) a ademeni, a înşela[1], a seduce, ‹înv. şi reg.› a prilesti, ‹înv.› a celui, a încelui, a seduiza. *Acest tânăr a amăgit multe fete pe care apoi le-a părăsit.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănţui. *L-a amăgit pe bătrân cu frumuseţea ei şi i-a luat banii.* **5** refl. (*despre oameni*) a greşi, a se înşela[1], ‹fig.› a se rătăci. *Nu poţi să-l faci să înţeleagă că se amăgeşte în privinţa ei.* **6** refl. (*despre oameni*) ‹fam.› a se minţi, ‹înv.› a se linguşi. *Se amăgeşte cu ideea că se vor împăca.*

amăgíe s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare.

amăgíre s.f. **1** ademenire, înşelare[1], înşelăciune, înşelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trişare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trişaj, trişerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], ţepuire[1], ‹înv. şi reg.› celuşag, prilestire, şuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tăşcare, tăşcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înşelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Amăgirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.* **2** ademenire, atracţie, ispită, ispitire, momire, seducere, seducţie, tentaţie, ‹pop.› momitură, ‹înv. şi reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blazmă, celuire, celuitură,

iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazna, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o amăgire.* **3** ademenire, seducere, seducție, ‹pop.› amăgeală, ‹înv. și reg.› celușag. *Prietenii îl condamnă pentru amăgirea fetelor pe care apoi le părăsește.* **4** himeră, iluzie, ‹fig.› minciună, ‹fig.; rar› nălucă. *Oare ce vedea în ochii ei nu era doar o amăgire?*

amăgít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ademenit, încântat, înșelat[1], mințit, momit, păcălit[2], trișat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul amăgit a rămas păgubit.* **2** (*mai ales despre fete, femei*) ademenit, înșelat[1], momit, sedus, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› rușinat, ‹înv.› celuit, înceluit. *Tânăra amăgită a făcut plângere la poliție.*

amăgitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) aparent, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, neadevărat, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, măglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit amăgitoare.* **2** adj., s.m., s.f. ademenitor, înșelător, seducător, ‹înv.› falacios, ‹rar› momitor, ‹reg.› tășcător, ‹înv.› balamut, celuitor, gâmbositor, înceluitor, îngânător, înșelăcios, prilesteț, prilestitor, ‹fig.; înv.› răpunător. *Casanova avea renumele de amăgitor de femei.*

amănúnt, -ă s.n., adj. **1** s.n. detaliu, ‹rar› amănunțime. *O preocupă cel mai mic amănunt al vestimentației.* **2** adj. (*înv.; despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Amănunțit[2]. Amplu. Detaliat. Dezvoltat.

amănunți vb. IV. tr. **1** (*compl. indică idei, intenții, planuri, situații etc.*) a detalia. *Amănunțește ceea ce s-a întâmplat pentru a se înțelege mai bine.* **2** (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a concasa, a fărâmița, a mărunți, a sfărâma, a zdrobi, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A amănunțit asfaltul pentru a reface structura drumului.*

amănunțíme s.f. (*rar*) v. Amănunt. Detaliu.

amănunțíre s.f. amănunțit[1], concasare, fărâmițare, fărâmițat[1], mărunțire, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Amănunțirea asfaltului se face cu mașini speciale.*

amănunțít[1] s.n. amănunțire, concasare, fărâmițare, fărâmițat[1], mărunțire, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare.

amănunțít[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) amplu, detaliat, dezvoltat, ‹livr.› circumstanțiat, ‹înv.› amănunt, dezvolt, dezvoltator. *După prezentarea comunicării a urmat o dezbatere amănunțită.* **2** (*despre materii, materiale etc. dure*) concasat, fărâmițat[2], mărunțit[2], sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul amănunțit este încărcat într-un camion.* **3** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) atent, meticulos, migălos, minuțios, riguros, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu amănunțit despre numeralele din limba română.* **II** adv. (*modal*) atent, îndeaproape. *A studiat amănunțit istoria românilor.*

amărăciúne s.f. **I 1** amăreală, ‹astăzi rar› amărime. *Refuză chining din cauza amărăciunii ei.* **2** amar, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Amărăciunea i-a invadat sufletul după vestea primită.* **3** amar, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de amărăciune.* **II** (*bot.*) **1** *Senecio fuchsii*; amărâtăciune, ‹reg.› spălăcioasă. **2** (*reg.*) v. Coroniște (*Coronilla varia*).

amărălúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Buruiană-amară (*Cicendia filiformis*).

amărăștean, -ă s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”; fam.; deprec.*) v. Mizer. Neajutorat. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

amărătăciúne s.f. (*bot.*) *Senecio fuchsii*; amărăciune, ‹reg.› spălăcioasă.

amărâre s.f. amar, amărăciune, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială.

amărât, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșănțat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Amărât după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă amărâtă.* **3** (*despre oameni, colectivități etc.*) nenorocit, prăpădit, ‹pop.; deprec.› buștenit, ‹reg.› prădat[2], ‹fig.› pârlit, prizărit. *Este un salariat amărât.* **II** fig. **1** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, prăpădit, ruinat, stricat, vechi[2], ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul amărât a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, materiale etc.*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, ros, stricat, tocit, uzat, vechi[2]. *Și-a peticit paltonul amărât.*

amăreá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Armurar (*Carduus marianus*). **2** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

amăreálă s.f. **I** amărăciune, ‹astăzi rar› amărime. **II** (*bot.*) **1** *Polygala*; poligală. *Din amăreală se extrage un ulei folosit în medicină pentru ajutarea expectorației.* **2** *Polygala comosa*; șerpariță, șopârliță, ‹reg.› iarbă-lăptoasă, iarbă-lipitoare, șopârlaiță. **3** *Polygala vulgaris*; șerpariță, șerpânță, șopârliță, tămâioară, ‹reg.› seceruică. **4** *Polygala amara*; șerpariță. **5** *Polygala comosa*; șerpariță, șopârliță, ‹reg.› iarbă-lăptoasă, iarbă-lipitoare.

amăríme s.f. (*astăzi rar*) v. Amărăciune. Amăreală.

amăríu, -íe adj. amărui.

amărî vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. și reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a (se) îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oțări, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a amărât.*

amărúi, -úie adj. amăriu. *Grepfrutul are gust amărui.*

amărúș s.m. (*bot.; reg.*) v. Călin (*Viburnum opulus*).

amărúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarba-găii (v. *iarbă*) (*Picris hieracioides*).

amână vb. I. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a întârzia, a lăsa, a tărăgăna, ‹reg.› a tămânda, ‹înv.› a prămândi, a repune, a tinde. *Amână de la o zi la alta să meargă la doctor.* **2** tr. (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a remite. *A amânat tranzacția din cauza lipsei unor acte.* **3** tr. (*compl. indică fenomene, stări etc.*) a încetini, a întârzia. *A amânat reapariția bolii prin tratament constant.* **4** tr. (*compl. indică mai ales activități, acțiuni*) a lungi, a tărăgăna, a temporiza, a tergiversa, ‹reg.› a îmbalansa. *Nu mai amâna*

începerea lucrărilor! **5** tr. (*compl. indică oameni, instituții etc.*) a aștepta, a îngădui, a păsui[1], ‹pop.› a apesti, ‹reg.› a răgădui[2], ‹înv.› a surdisi. *Proprietarul îl amână cu plata chiriei.* **6** tr. (*compl. indică termene, scadențe, obligații financiare etc.*) a păsui[1], a prelungi, ‹înv. și reg.› a muta, ‹fig.; înv.› a ridica. *A reușit să amâne scadența datoriei.* **7** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. logic indică adunări legislative*) a proroga. *Adunarea legislativă a fost amânată pentru începutul lunii următoare.* **8** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a întrerupe, a proroga, a suspenda. *Amână finalizarea construcției, pretinzând sume suplimentare.* **9** tr. a lăsa. *Pentru că a intervenit acest incident, a amânat totul pe altă dată.* **10** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Întârzia. Sta. Zăbovi.

amânáre s.f. **1** ‹înv. și reg.› tămândare. *Amânarea vizitei la doctor îi poate agrava boala.* **2** încetinire, întârziere, ‹rar› dilațiune. *Amânarea reapariției bolii se poate face urmând tratamentul indicat de doctor.* **3** tărăgănare, temporizare, tergiversare, ‹rar› tergiversațiune. *Amânarea lucrărilor nu mai poate fi permisă.* **4** păsuială, păsuire, răgaz, ‹pop.› apestire, îngăduință, îngăduire, ‹înv. și reg.› răzbun[2], ‹reg.› răgăduială[2], răstoc[1], ‹înv.› îngăduială. *Proprietarul i-a dat o amânare de o lună pentru a plăti chiria.* **5** păsuire, prelungire. *A beneficiat de o amânare a termenului achitării datoriei.*

amânát, -ă adj. (*despre oameni, instituții etc.*) păsuit, ‹pop.› apestit. *Tânărul amânat cu plata chiriei a putut să-și rezolve alte probleme.*

amándói, amándóua num. colect. ambii, ‹înv.› îmbi. *După competiție, amândoi au urcat pe podium.*

ambalá vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte*) a împacheta, ‹reg.› a pacui, a pocoli. *La mutare, a ambalat mobila.* **2** refl. fig. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se angrena, a se antrena, a se aprinde, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *S-au ambalat într-o polemică inutilă.*

ambaláj s.n. ambalare, împachetare, împachetat[1], pachetaj.

ambaláre s.f. ambalaj, împachetare, împachetat[1], pachetaj. *Ambalarea mobilei i-a luat câteva zile.*

ambalát, -ă adj. (*despre obiecte*) împachetat[2], ‹reg.› pocolit. *Mobila ambalată este transportată în camioane.*

ambará s.f. (*livr.*) v. Încurcătură. Jenă. Strâmtoare.

ambarasá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Bulversa. Debusola. Deconcerta. Deruta. Descumpăni. Dezorienta. Încurca. Tulbura. Zăpăci.

ambarcadér s.n. (*mar.*) apuntament, debarcader, ‹înv.› arsana, scală, schelă. *Nava acostează la ambarcader.*

ambardée s.f. (*nav.*) mascadă. *Nava a făcut o ambardee din cauza vântului.*

ambasádă s.f. (*înv.*) v. Delegație.

ambasadór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹înv.› legat[1], orator. *Ambasadorul a prezentat președintelui personalul ambasadei.* **2** s.m. (*arg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

ambazóná s.f. (*farm.*) faringosept. *Ambazona este recomandată în răceli.*

ambetá vb. I. refl. (*livr.; despre oameni*) v. Plictisi. Urî.

ambetánt, -ă adj. (*livr.; mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Agasant. Enervant. Iritant. Plicticos. Plictisitor. Sâcâitor. Supărător.

ambiánt, -ă adj. (*despre mediu, atmosferă*) ambiental, înconjurător. *Calitatea mediului ambiant este hotărâtoare pentru sănătate.*

ambiánță s.f. (*urmat de determ. care indică felul*) ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-o ambianță benefică pentru formarea lui profesională.*

ambiént s.n. (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol.

ambientál, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre mediu, atmosferă*) ambiant, înconjurător. **2** s.n. (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră.

ambigén, -ă adj., s.n. **1** adj. (*biol.; despre animale și plante*) androgin, bigeneric, bisexual, bisexuat, hermafrodit, intersexual. *Animalele ambigene au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.* **2** s.n. (*gram.; ieșit din uz*) v. Gen neutru. Neutru.

ambiguitáte s.f. echivoc, ‹livr.› amfibolie, dilogie, echivocitate. *Adesea nu este înțeles din cauza ambiguității exprimării.*

ambíguu, -uá adj. (*despre cuvinte, enunțuri etc.*) echivoc, interpretabil, ‹livr.› amfibologic, ‹rar› îndoit. *A dat un răspuns ambiguu la întrebare.*

ámbii, -ele num. colect. amândoi, ‹înv.› îmbi.

ámbit s.n. (*mat.; latin.*) v. Circumferință. Perimetru.

ámbitus s.n. **1** (*muz.*) diapazon, întindere, registru. *Ambitusul reprezintă totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical.* **2** fig. gamă, ‹fig.› evantai. *Există un larg ambitus al posibilităților de a face un anumit lucru.*

ambíție s.f. pretenție, veleitate, ‹reg.› inaghie. *Are ambiția de a ajunge doctor. Nu are nicio ambiție să devină conducător.*

ambiționá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întărâta. *Se ambiționează să susțină un punct de vedere fals.* **2** tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2].

ambițiós, -oásă adj. (*despre oameni*) **1** pretențios, veleitar. *Cu siguranță va câștiga concursul, întrucât este o persoană foarte ambițioasă.* **2** încăpățânat, îndărătnic, îndârjit, perseverent, rezistiv, stăruitor. *Este extrem de ambițios în încercarea de a-și îndeplini visurile.*

amblioscóp s.n. (*tehn. med.*) sinoptofor. *Amblioscopul este folosit pentru explorarea și tratamentul tulburărilor vederii binoculare.*

ambosáj s.n. (*mar.*) ambosare. *Prin ambosaj nava nu-și va modifica poziția.*

ambosáre s.f. (*mar.*) ambosaj.

ambranșaménț s.n. (*tehn.*) branșament. *De la conducta de canalizare s-a făcut un ambranșament spre stradă.*

ámbră s.f. **1** chihlimbar cenușiu. *Ambra este o substanță ceroasă, care se formează în intestinul unei specii de cașalot.* **2** ***ambră galbenă*** = chihlimbar, succin, ‹înv.› electru[2]. *Din ambră galbenă se fac bijuterii, obiecte de artă, mătănii, țigarete.*

ambroziác, -ă adj. **I** ‹rar› ambrozic. *Are un parfum cu miros ambroziac.* **II** fig. **1** minunat, splendid, superb, ‹fig.› celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este ambroziacă.* **2** (*livr.; despre mâncăruri, băuturi etc.*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros. Suculent.

ambrózic, -ă adj. (*rar*) v. Ambroziac.

ambulánță s.f. **1** (*transp., med.*) autoambulanță, autosalvare, autosanitară, salvare, sanitară (v. *sanitar*). *La locul accidentului a fost chemată de urgență o ambulanță.* **2** (*med.*) ***ambulanță de evacuare*** = spital de evacuare. *Ambulanța de evacuare este folosită pentru răniții și bolnavii de pe front.*

ambulatóriu s.n. (*med.*) dispensar. *În ambulatoriu bolnavii primesc îngrijiri medicale, fără a fi internați.*

ambulație s.f. (*rar*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet.

ambușúră s.f. (*muz.*) mușțiuc, ‹reg.› pliscoi. *Prin ambușura clarinetului se suflă aerul cu gura.*

ambuteiá vb. I. tr. (*compl. indică butelii, sticle etc.*) a îmbutelia. *A ambuteiat sticlele cu apă minerală.*

ambuteiáj s.n. **1** ambuteiere, îmbuteliere. *Ambuteiajul sticlelor cu apă minerală se face cu aparate speciale.* **2** ambuteiere, carambol. *Circulația a fost blocată din cauza ambuteiajului de pe șosea.*

ambuteiére s.f. **1** ambuteiaj, îmbuteliere. **2** ambuteiaj, carambol.

ambutisáj s.n. (*tehn.*) ambutisare. *Prin ambutisajul semifabricatelor din tablă se obțin cutii, capace, farfurii etc.*

ambutisáre s.f. (*tehn.*) ambutisaj.

ameliorá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) restabili, ‹pop. și fam.› a (se) drege, a (se) îmbuna, ‹reg.› a îndoila, a se tocmi, ‹înv.› a statornici, ‹latin.; înv.› a meliora, ‹fig.› a (se) însănătoși, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) răzbuna. *După săptămâni cu ploi, vremea s-a ameliorat. Situația lor familială s-a ameliorat în ultimul timp.*

ameliorăre s.f. ameliorație, îmbunătățire, îndreptare, ‹înv.› îndreptăciune, meliorare, ‹latin.; înv.› meliorațiune, ‹fig.› însănătoșire. *Ameliorarea vremii a readus forfota în luncă.*

ameliorát, -ă adj. (*despre stări, procese, situații etc.*) îmbunătățit, îndreptat, ‹fig.; pop. și fam.› răzbunat. *Vremea ameliorată a readus forfota în luncă.*

ameliorație s.f. **1** ameliorare, îmbunătățire, îndreptare, ‹înv.› îndreptăciune, meliorare, ‹latin.; înv.› meliorațiune, ‹fig.› însănătoșire. **2** (*la pl.* ***ameliorații****; agric.*) îmbunătățiri funciare (v. *îmbunătățire*). *Terenuri improprii sau degradate au fost valorificate prin ameliorații.*

amenajá vb. I. tr. (*compl. indică interioare, locuințe etc.*) a aranja. *A amenajat camerele cabanei înainte de începerea sezonului.*

amenajáre s.f. aranjare. *Amenajarea cabanei s-a făcut înainte de începerea sezonului.*

amendă[1] vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni, instituții etc.*) a penaliza, ‹înv. și reg.› a globi, a ștrăfui, ‹înv.› a geremetisi, a globăni. *L-a amendat pentru că nu a traversat regulamentar.*

amendá[2] vb. I. tr. (*compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a corecta, a corija, a emenda, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a retuşa, ‹înv.› a corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul amendează greşelile făcute de elevi.*

amendáre[1] s.f. (*jur.*) penalizare. *Amendarea lui de către polițist a fost corectă, deoarece a traversat neregulamentar.*

amendáre[2] s.f. corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retuş, retuşare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Amendarea greşelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.*

amendát, -ă adj. (*despre oameni, instituții etc.*) penalizat, ‹înv. și reg.› globit. *Şoferul amendat este la a doua abatere.*

aménda s.f. (*jur.*) penalitate, penalizare, ‹rar› penalizație, ‹înv. și pop.› gloabă, ‹fam.; glum.› felicitare, ‹înv. și reg.› ştraf, ‹reg.› birşag, dârdală, ‹înv.› globire, hatalm, ‹turc.; înv.› geremea. *A primit o amendă mare pentru încălcarea regulilor de circulație.*

amenințá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu" sau de o prop. compl. dr.*) a avertiza, ‹reg.› a mănânțăla, ‹înv.› a îngrozi, a mustra, a sfida. *A amenințat-o că o va spune părinților.* **2** a pândi, ‹fig.› a paşte[2]. *Îi amenință o mare primejdie dacă se duc pe munte când este viscol.* **3** (*mai ales fig.*) a periclita, a primejdui, ‹înv.› a pericolarisi. *Își amenință funcția pe care o are prin ceea ce face.* **II** fig. a anticipa, anunța, a prevesti, a vesti. *Norii grei au amenințat că va fi furtună.*

amenințáre s.f. **I 1** ‹înv.› înfricoşătură, îngrozătură, îngroziciune, îngrozire. *Amenințarea cu moartea pe care o primise l-a determinat să anunțe poliția.* **2** (*mai ales fig.*) periclitare, primejduire, ‹rar› periclitație, ‹înv.› pericolare, pericolarisire, primejduială. *Ceea ce face duce la amenințarea funcției lui.* **II** (*concr.*) pericol, primejdie, ‹înv. și pop.› nevoie, ‹înv.› zabrac, ‹fig.› cumpănă. *Nerespectarea semnelor de circulație reprezintă o mare amenințare pentru trafic.*

amenințát, -ă adj. (*mai ales fig.*) periclitat, primejduit. *Își simțea funcția amenințată după venirea controlului financiar.*

amenințátor, -oáre adj. **1** ‹înv. și reg.› sperios, ‹înv.› fulgeros. *Ridică spre ea pumnii amenințători.* **2** (*despre fenomene, evenimente, situații etc.*) periculos, primejdios, ‹rar› periclitant, ‹înv.› primejduincios, primejduitor. *Pe cer sunt nori amenințători.*

amenitáte s.f. (*livr.*) v. Amabilitate. Atenție. Curtoazie. Galanterie. Gentilețe. Politețe.

amént s.m. (*bot.*) ‹pop. și fam.› mâțişor, ‹pop.› mărțişor, pisicuță, rânsă, ‹reg.› cotoc, mâț, mâță, mâțişoară, mâțucă, mâțuş, mugur, mugurel, țurțalău, țurțur. *Sălciile, nucii, fagii, stejarii și alunii au amenți.*

amentacéu, -ée adj. (*bot.; despre inflorescențe*) amentiform. *Nucul are o inflorescență amentacee, formată din flori mici, înşirate de-a lungul unui ax, care atârnă ca un ciucure.*

amentifórm, -ă adj. (*bot.; despre inflorescențe*) amentaceu.

americán, -ă s.m., s.f. ‹astăzi deprec.› yankeu.

amerindiéni s.m. pl. indieni (v. *indian*), piei-roşii (v. *piele*). *Aztecii, incașii, irochezii, mayaşii, olmecii și toltecii sunt amerindieni.*

amerizáj s.n. (*nav.*) amerizare. *Amerizajul navei cosmice a fost perfect.*

amerizáre s.f. (*nav.*) amerizaj.

améstec s.n. **I 1** amestecătură, combinare, combinație, melanj, mixtură, ‹rar› sinteză. *A făcut o salată dintr-un amestec de cruditați.* **2** amestecare, combinare. *Prin amestecul unui acid cu o bază se obține o sare.* **3** amestecătură, ‹reg.› chirfoseală. *Pe biroul lui este un amestec de cărți, hârtii și dosare în mare dezordine.* **4** amestecare, imixtiune, ingerință, intervenție, ‹înv.› intervenire. *Nu acceptă amestecul cuiva în afacerile lui financiare.* **5** amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hățiş, împletitură, încâlceală, păienjeniş, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal, ‹arg.› varză. *În mintea lui era un amestec de fapte și de amintiri vagi.* **6** (*înv.*) v. Intrigă. Maşinație. Uneltire. **II** fig. ‹fig.› întrepătrundere. *În opera lui se constată un amestec de diverse influențe.*

amestecá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică substanțe, materii, lichide etc.*) a combina, a mixa, ‹reg.› a potroşi, ‹înv.› a (se) lega[1], ‹fig.; fam.› a cocteiliza. *A amestecat sirop de zmeură cu rom.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) a (se) împletici, a (se) încâlci, a (se) încurca, a mixa, ‹fam.› a (se) bramburi, a (se) bulibăși, a (se) zăpăci, ‹reg.› a (se) bălmăji, a holomoci, a (se) învălătuci, a (se) loloți, a mătrăcăli, a mitocosi, a (se) mitroşi, ‹înv.› a (se) îngălmăci, a (se) zăminti. *A amestecat, din greşeală, firele celor două bobine.* **3** intr. a învârti. *Amestecă în oală cu o lingură.* **4** tr. (*compl. indică cărți de joc*) a bate, ‹înv. și reg.› a sfeti. *I-a venit rândul să amestece cărțile de joc.* **5** tr., refl. (*biol.; compl. sau sub. indică plante sau animale din specii, soiuri sau rase diferite*) a (se) corci[2], a (se) încrucişa. *A amestecat două rase pentru a obține urmași cu însuşiri superioare.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) combina, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) împletici, a (se) încâlci, a (se) încurca, a (se) învălui. *Adesea amintirile se amestecă cu visele.* **7** refl. (*despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în"*) a interveni, ‹pop. și fam.› a se băga, a se vârî. *Ca de obicei, s-a amestecat în discuție. Te rog nu te amesteca în disputa noastră!* **8** tr. (*rar; compl. indică alimente*) v. Mastica. Mesteca. **II** refl. recipr. fig. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se împleti, a se încrucişa, a se întrepătrunde, a se întrețăia, a se întrețese. *În opera sa se amestecă diverse influențe. În această afacere interesele lor se amestecă.*

amestecáre s.f. **1** amestec, combinare. **2** mestecare, mestecat, ‹pop.› mestecătură. *Pentru amestecarea gemului când fierbe folosește o lingură specială.* **3** (*biol.*) corcire, încrucişare. *Amestecarea unor rase se face pentru a obține urmași cu însuşiri superioare.* **4** amestec, imixtiune, ingerință, intervenție, ‹înv.› intervenire. **5** (*jur.; înv.*) ***amestecare de sânge*** v. Incest.

amestecát, -á adj. **1** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) diferit, eterogen, felurit, împestrițat, mixt, pestriț, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice amestecate.* **2** (*biol.; despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) corcit, încrucişat, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› mistricioi, mistrițat. **3** (*despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) împleticit, încâlcit, încurcat[2], ‹reg.› învălătucit, loloțit, mitocosit. *Firele amestecate sunt greu de descâlcit.* **4** (*despre un întreg ca totalitate a părților*) eclectic, eterogen, ‹fig.› hibrid. *Repertoriul amestecat al teatrului nu atrage multă lume.*

amestecátor s.n. (*tehn.*) malaxor, ‹fran.› melanjor. *Amestecătorul este folosit la amestecarea unor substanțe pentru omogenizarea lor.*

amestecătúră s.f. **1** amestec, combinare, combinație, melanj, mixtură, ‹rar› sinteză. **2** încâlceală, încâlcire, încâlcitură, încurcătură, mixtură, ‹fam.› bâlmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. și fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zămintitură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. *Firele erau într-o amestecătură de nedescris.* **3** amestec, încurcătură, ‹fig.› hățiş, împletitură, încâlceală, păienjeniş, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal, ‹arg.› varză. **4** amestec, ‹reg.› chirfoseală.

amețeálă s.f. **1** (*med.*) vârtej, vertij, ‹fam.› vâjâială, vâjâit[1], vâjâitură, ‹înv.› scutură. *Era să cadă din cauza amețelii.* **2** buimăceală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năuceală, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. și reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din amețeală.*

ameți vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) buimăci, a (se) năuci, a (se) zăpăci, ‹pop.› a (se) bâigui, a nebuni, ‹înv. și reg.› a (se) ului[1], ‹reg.› a (se) buzumini, a (se) hăbăuci, a se huni, a (se) opăci, a (se) ormoci, a (se) șuchea[1], a (se) tehui[2], a (se) tuiești, a (se) tulnici, a (se) tumăni, a (se) tutui[2], a (se) uimăci, ‹înv.› a (se) cebălui, a (se) hămei, a se ienăci, ‹fig.› a (se) turmenta, ‹fig.; fam.› a (se) bârâi, a (se) tâmpi, ‹fig.; reg.› a (se) vălătuci. *Febra mare te amețește.* . **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) griza, a (se) îmbăta, a (se) turmenta, ‹pop. și fam.› a se face, a se trece, ‹pop.› a (se) turlăci, ‹fam.› a (se) abțigui, a (se) chercheli, a (se) matosi, a se șprițui, a (se) trosni, ‹fam.; glum.› a (se) bețivăni, a (se) torpila, a (se) trotila, ‹reg.› a (se) amnări, a (se) asumata, a (se) chefălui, a (se) învinoșa, a (se) șumeni, a se tântăi, a (se) tehui[2], a se trifui, a se trincăni, ‹reg.; glum.› a (se) căușa, ‹înv.› a (se) cărăui[1], ‹fig.; pop.› a (se) cătăni, ‹fig.; fam.› a (se) atinge, a (se) cocli, a (se) tufli, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a se afuma, a (se) aghesmui, a (se) căli, a (se) cârpi, a (se) ciupi, a (se) înfierbânta, a (se) magnetiza, a (se) pili[2], a (se) sfinți[1], a se tămâia, a se târnosi[1], a (se) trăsni, a se turci, a (se) turti, ‹fig.; reg.› a (se) flecni, a (se) flecui, a (se) oțeli, ‹arg.› a (se) machi, a (se) matoli, a (se) nasuli, a (se) vărui, a (se) vopsi. *Coniacul l-a amețit. Toți s-au amețit la petrecere.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, a încânta, ‹fig.› a îmbăta, a legăna, a lumina, a mângâia. *Speranța că se va însănătoși îi amețește sufletul.* **2** (*despre mirosuri sau arome puternice; compl. indică oameni*) ‹fig.› a adormi, a îmbăta, a tulbura. *Parfumul florilor din grădină o amețea.* **3** (*compl. indică oameni*) a zăpăci, ‹fig.› a adormi, a buimăci, a orbi. *L-a amețit cu lingușiri pentru a obține ceea ce și-a propus* .

amețit, -ă adj. **1** (*despre ființe*) buimac, buimăcit, năuc, năucit, zăpăcit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], ‹înv. și reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. *Amețit din cauza febrei mari, nu înțelegea ce i se spunea.* **2** (*despre oameni; cu determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) năuc, năucit, zăpăcit, ‹fig.› beat[2], îmbătat. *Tânărul, amețit de fericire, nu se putea concentra la studiu.* **3** (*despre oameni*) băut, beat[2], grizat, îmbătat, tulbure, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era amețit și nu s-a mai urcat la volan.*

ameți|tór, -oáre adj. **1** ‹înv.› vârtejitor, vârtejos. *Se afla la o înălțime amețitoare.* **2** (*despre mirosuri, arome etc.*) tulburător, ‹fig.› îmbătător. *Tânăra folosește un parfum amețitor.* **3** năucitor, uimitor, uluitor, zăpăcitor, ‹fig.› halucinant, nebun. *Ritmul dansului era amețitor.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) fulgerător, precipitat, vertiginos. *Alunecarea pe gheață a fost amețitoare.*

amfetamínă s.f. (*farm.*) benzedrină, fenamină, ‹arg.› eva, înghețată (v. *înghețat*). *Amfetamina are o puternică acțiune stimulatoare asupra sistemului nervos central.*

amfiartróză s.f. (*anat.*) articulație semimobilă. *Amfiartroza este un tip de articulație cu mobilitate redusă.*

amfibián s.m. (*zool.*) batracian. *Broaștele, salamandrele și apodele sunt amfibieni.*

amfibolíe s.f. (*livr.*) v. Ambiguitate. Echivoc.

amfibológic, -ă adj. (*livr.; despre cuvinte, enunțuri etc.*) v. Ambiguu. Echivoc. Interpretabil.

amfigenéză s.f. (*biol.*) amfigonie. *În amfigeneză gameții uniți provin de la indivizi separați.*

amfigoníe s.f. (*biol.*) amfigeneză.

amfigúric, -ă adj. (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații amfigurice.*

amfimixíe s.f. (*biol.*) cariomixie. *Amfimixia este reproducerea sexuată în care zigotul se formează prin contopirea gameților materni și paterni.*

amfineúre s.f. pl. (*zool.*) amfineurieni. *Amfineurele sunt moluște marine inferioare.*

amfineuriéni s.m. pl. (*zool.*) amfineure.

amfiteátru s.n. sală de curs (v. *sală*[1]). *Conferințele reputatului profesor umplu amfiteatrele universităților.*

amfitrión, -oánă s.m., s.f. gazdă, stăpân, ‹rar› oaspete, ‹înv. și pop.› domn, ‹pop.› găzdoi, ‹înv.› ospătător. *Amfitrionul pensiunii făcea onorurile.*

amiábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) convivial, neconflictual, prietenesc, prietenos. *Neînțelegerile dintre statele vecine au avut o rezolvare amiabilă.* **2** adv. (*modal*) prietenește, prietenos, ‹fam.› camaradește. *Discuțiile au decurs amiabil.*

amiáză s.f. **1** miez de zi, miezul zilei (v. *miez*), prânz, ‹pop.› crucea amiezii (v. *cruce*), înămiezi, namiază, ‹reg.› prânzul cel mare (v. *prânz*), prânzul mare (v. *prânz*), ziua jumătate (v. *zi*). *Soarele străluceste puternic la amiază.* **2** (*astron.; în opoz. cu „nadir”*) zenit, ‹pop.› namiază, răscrucea cerului (v. *răscruce*), răscrucile cerului (v. *răscruce*), ‹înv.› creștet, punct vertical. *Amiaza este punctul cel mai înalt de intersecție a verticalei locului de referință cu sfera cerească.* **3** (*geogr.; înv.*) v. Miazăzi. Sud[1].

amíc, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. apropiat, prieten, ‹înv. și pop.› surată, ‹pop.› fârtat, ortac, ortăciță, ‹fam.› camarad, ‹înv. și reg.› soață, ‹reg.› dălcăuț, țimboraș, ‹înv.› libovnic, prietnic, soț, soție, ‹turc.; înv.› cafadar, ‹fig.› soră. *La petrecere a chemat numai amici.* **2** s.m. (*fam.; iron.*) v. Cap. Individ. Ins. Om. Persoană.

amicábil, -ă adj. (*latin.*) v. Amical. Prietenesc. Prietenos. Tovărășesc.

amicál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** prietenesc, prietenos, tovărășesc, ‹fam.› camaraderesc, ‹latin.› amicabil. *Are față de el o atitudine amicală. Cei trei colegi au avut o întâlnire amicală.* **2** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, cordial, familiar, intim, prietenesc, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversația dintre cele două prietene are un ton amical.* **II** adv. bine, prietenește, prietenos. *Totdeauna era primit amical în grupul lor.*

amicíe s.f. (*înv.*) v. Amiciție. Prietenie.

amicíție s.f. prietenie, ‹înv. și pop.› prieteșug, ‹fam.› camaraderie, ‹reg.› fârtăție, ortăcie, sindrofie, ‹înv.› amicie, prietnicie, ‹fig.› simbioză, ‹ieșit din uz› pobratanie. *Amiciția lor durează de ani de zile.*

amidopirínă s.f. (*farm.*) aminofenazonă, piramidon. *Amidopirina are acțiune febrifugă și analgezică.*

amidotrizoát s.n. (*farm.*) odiston. *Amidotrizoatul este o substanță de contrast iodată, utilizată în explorarea radiologică a rinichiului, a căilor urinare, a vaselor sangvine și a cavităților cordului.*

amigdálă s.f. (*anat.*) tonsilă, ‹pop.› gâlcă, ghindură, gușă, înghițitoare, ‹reg.› bolfă, frăguliță, găletușă, ghindă, glandure, lătunoaie (v. *lătunoi*), mandulă, mură[2], sugătoare (v. *sugător*). *Amigdalele i s-au inflamat din cauză că a băut apă cu gheață.*

amigdalectomíe s.f. (*chir.*) tonsilectomie. *Prin amigdalectomie se excizează cele două amigdale.*

amigdalifórm, -ă adj. amigdaloid. *Conturul desenat este amigdaliform.*

amigdalíță s.f. (*med.*) tonsilită. *Suferă de amigdalită cronică.*

amigdaloíd, -ă adj. amigdaliform.

amigdalotóm s.n. (*chir.*) tonsilotom. *Amigdalotomul este folosit în amigdalotomie.*

amigdalotomíe s.f. (*chir.*) tonsilotomie. *Amigdalotomia este incizia amigdalelor.*

amijí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Aținpi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

amilázã s.f. (*biochim.*) **1** diastază. *Amilaza este produsă de pancreas.* **2 amilază salivară** = ptialină. *Amilaza salivară este produsă de glandele salivare.*

amiloidóză s.f. (*med.*) amiloză. *Amiloidoza apare de obicei în infecțiile cronice.*

amilóză s.f. (*med.*) amiloidoză.

amílum subst. (*biol.*) feculă. *Din tuberculii de cartofi se extrage amilum, care este folosit în alimentație.*

amín interj. (*fam.*) v. Adio! Gata!

aminoacíd s.m. (*biochim.*) acid aminat. *Aminoacizii constituie un component de bază al proteinelor*

aminobenzén s.m. (*chim.*) anilină, fenilamină. *Aminobenzenul este folosit în industria farmaceutică, în industria textilă, la fabricarea cernelurilor etc.*

aminofenazónă s.f. (*farm.*) amidopirină, piramidon.

aminofilínă s.f. (*farm.*) miofilin. *Aminofilina este indicată în tratamentul astmului și al crizelor de dispnee.*

aminteálă s.f. (*reg.*) v. Aducere-aminte. Amintire. Evocare. Suvenir.

amintí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a arăta, a cita, a indica, a menționa, a numi, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a amintit în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **2** (*compl. indică evenimente importante, fapte deosebite etc. din trecut*) a evoca, a redeștepta, ‹fig.› a învia, a reînvia. *Amintește elevilor faptele eroice ale românilor în Războiul de Independență.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică imagini, evenimente etc.*) a reține, a ști, ‹arg.› a șucări. *Îți mai amintești ce revistă ai citit săptămâna trecută? Și-a amintit că s-au cunoscut la o onomastică.* **4** (*constr. cu forma neacc. a pron. în ac.; compl. indică oameni, obiecte, fenomene etc. percepute anterior*) a rememora, a vedea. *Când se uită la băiat, și-l amintește pe tatăl lui.*

amintíre s.f. **I 1** citare, indicare, menționare, mențiune, pomenire, semnalare, ‹rar› semnalizare, ‹înv.› pomană. *Amintirea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **2** pomenire, ‹înv.› pomană, pomelnic, pomină. *A făcut parastas pentru amintirea părinților săi.* **3** aducere-aminte, evocare, suvenir, ‹rar› evocație, ‹reg.› aminteală, ‹grec.; înv.› promit, ‹fran.; înv.› resuvenire, ‹poetic› memento, ‹fig.› ecou, reconstituire, ‹fig.; rar› reconstrucție. *Amintirea întâmplărilor petrecute în copilărie îi face plăcere.* **4** memorie, minte. *Cele mai mici amănunte ale întâlnirii i-au rămas în amintire.* **5** memorie, ‹înv.› pamente. *În amintirea cunoscutului sportiv, se organizează în fiecare an un concurs național.* **II** (*concr.*) **1** semn, suvenir. *I-a dat ca amintire un pandantiv.* **2** (*la pl.* ***amintiri***; *lit.*) memorii (v. *memoriu*), ‹înv.› memorande. *A început să-și scrie amintirile.*

amintít, -ă adj. (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) citat[2], indicat, menționat, pomenit, semnalat, ‹înv.› vorbit[2]. *Studiul amintit este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.*

amiotaxíe s.f. (*med.*) ataxie. *Amiotaxia provoacă imposibilitatea coordonării mișcărilor.*

amiotoníe s.f. (*med.*) miatonie. *Amiotonia este absența sau diminuarea tonusului muscular.*

amiotrofíe s.f. (*med.*) miatrofie. *Amiotrofia este consecința unor leziuni degenerative ale neuronilor motori din măduva spinării.*

amirá s.m. (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Împărat. Maiestate. Monarh. Suveran. Țar.

amiroánă s.f. (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Împărătească. Maiestate. Monarh. Suverană (v. *suveran*). Țarină.

amitóză s.f. (*biol.*) diviziune directă, fiziparitate, sciziparitate. *Amitoza se produce prin strangulare sau prin înmugurire, fără apariția cromozomilor.*

amnár s.n. **I** ‹reg.› oțele (v. *oțel*). *Cu amnarul se lovește cremenea pentru a scoate scântei.* **II 1** (*tehn.; la războiul de țesut*) ‹reg.› jug, jugărițe, pochiheci. *Cu ajutorul amnarului se ține întinsă pânza.* **2** (*constr.*) ‹reg.› colțar. *Amnarele se pun la colțurile unei construcții țărănești pentru a sprijini acoperișul.*

amnárí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

amnărít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

amniocentéză s.f. (*chir.*) puncție amniotică. *Amniocenteza se face femeilor însărcinate, în scopul recoltării de lichid amniotic, pentru studierea caracterelor sale chimice, spectrofotometrice, citogenetice.*

amniós s.n. (*anat.; la mamifere, păsări și reptile*) ‹înv.› pieliță apei (v. *pieliță*). *Amniosul învelește până la naștere fetusul.*

amnióte s.f. pl. (*zool.*) alantoidieni. *La amniote embrionul are amnios și alantoidă.*

amoniác s.n. (*chim.*) ‹înv.› alcaliu volatil, spirt-de-țipirig. *Amoniacul are un miros înțepător, înecăcios.*

amór s.n. **I** (*astăzi mai ales poetic, glum.* sau *iron.*) **1** afecțiune, dragoste, iubire, ‹înv. și reg.› iboste, ‹înv.› libov, libovie, libovire. *Amorul său profund pentru soție nu este un secret pentru nimeni.* **2** (*concr.*) dragoste, iubire, ‹reg.› iub, ‹înv.› tandrețe. *Soțul i-a fost primul și unicul său amor.* **3** (*înv.*) v. Afecțiune. Atașament. Simpatie. **II 1** ***amor-propriu*** = aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țâțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Amorul-propriu al tinereții trebuie, uneori, trecut cu vederea.* **2** ***amor socratic*** = homosexualitate, inversiune sexuală, invertire sexuală, pederastie, uranism. *Amorul socratic este atracția pentru persoane de același sex.*

amorăș s.m. (*a. plast.*) amoretă, putto. *Pe tăblia patului sunt sculptați amorași.*

amorétă s.f. (*a. plast.*) amoraș, putto.

amoréz s.m. (*fam.; iron.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

amorezá vb. I. refl. (*astăzi mai ales fam. sau iron.; despre oameni*) v. Înamora. Îndrăgosti.

amorezát, -ă adj. (*astăzi mai ales fam.* sau *iron.; despre oameni*) v. Înamorat. Îndrăgostit.

amoréză s.f. (*fam.; iron.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

amórf, -ă adj. **I 1** (*chim., mineral.; despre substanțe*) necristalin, necristalizat. *Fosforul este amorf.* **2** inform. *Pe stâncă se observă o masă amorfă de granit.* **II** fig. **1** (*despre mulțimi, colectivități*) dezorganizat, neorganizat, ‹fig.› inform. *În piață se adunase o mulțime amorfă de oameni care scanda lozinci.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Apatic. Blazat. Delăsător. Dezinteresat. Impasibil. Indiferent. Indolent. Lăsător. Letargic. Nepăsător. Pasiv. Placid. Prostrat. Rece. Tembel.

amórfă s.f. (*bot.; rar*) v. Salcâm-mic (*Amorpha fructicosa*).

amorós, -oásă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) galant, sentimental. *Este renumit pentru aventurile sale amoroase.*

amoroso [amo'rozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) duios.

amórsă s.f. (*pesc.*) momeală, nadă[1], nălucă, ‹pop.› momitură, ‹reg.› mârșă, nadilă, ‹înv.› podmet. *Folosește râme ca amorsă pentru pești.*

amortíbil, -ă adj. (*despre zgomote, șocuri etc.*) amortizabil.

amortizá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a (se) îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a amortizat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr. (*econ.; compl. indică investiții*) a recupera. *După publicarea volumului, editura a reușit să amortizeze toate cheltuielile făcute.*

amortizábil, -ă adj. (*despre zgomote, șocuri etc.*) amortibil. *Zgomotele de afară sunt amortizabile prin instalarea termopanelor la ferestre.*

amortizáre s.f. alinare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Amortizarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.*

amortizát, -ă adj. (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig., rar› reținut. *Zgomotele amortizate nu mai deranjează pe nimeni.*

amortizór s.n. (*anat.; la femei; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

amorțeálă s.f. **1** înțepeneală. *Amorțeala degetelor din cauza frigului îi provoacă dureri.* **2** fig. langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹fig.› blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de amorțeală provocată de canicula.*

amorți vb. IV. **I** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) **1** a insensibiliza. *Anestezia locală i-a amorțit piciorul.* **2** a înțepeni, a paraliza, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹reg.› a dreveni, ‹înv.› a îndreveni. *I-au amorțit degetele din cauza frigului.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică ființe*) a moleși, a muia, a toropi[1], a vlăgui, ‹fig.› a blegi, a domoli, a înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a bleoji, a pleoști, a turti, ‹fig.; fam.› a tufli, ‹fig.; reg.› a bălmăji, ‹fig.; înv.› a deznerva, a matofi. *Canicula l-a amorțit.* **2** intr. (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) a trena, ‹fig.› a lâncezi, a stagna. *Interesul pentru cultură nu trebuie să amorțească niciodată.* **3** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Dilua. Diminua. Domoli. Estompa. Îmblânzi. Îndulci. Înmuia. Liniști. Micșora. Modera. Muia. Pacifica. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Subția. Tempera.

amorțít, -ă adj. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) **1** înțepenit, ‹reg.› dreven, încremenit. *Degetele amorțite și-au revenit greu.* **2** fig. moleșit, muiat, toropit, vlăguit, ‹fig.› blegit, înmuiat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte amorțit din cauza canicului.*

amplasă vb. I. tr. (*compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) a așeza, a fixa, a plasa, a situa, a stabili, ‹înv.› a statornici. *A amplasat fabrica departe de centrul orașului.*

amplasaménț s.n. amplasare, așezare, loc, poziție, situare, ‹rar› situație, ‹înv.› așezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3]. *Prin amplasament, supermarketul mulțumește pe locuitorii orașului.*

amplasáre s.f. **1** așezare, fixare, plasare, situare, stabilire. *Primăria a acceptat amplasarea fabricii la marginea orașului.* **2** (*concr.*) amplasament, așezare, loc, poziție, situare, ‹rar› situație, ‹înv.› așezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3].

amplifică vb. I. **1** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a crește, a se intensifica, a se întârâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se amplifică.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a crește, a (se) intensifica, a (se) întări, a (se) mări, a (se) potența, a spori[1]. *A amplificat tensiunea curentului electric. Sunetele se amplifică din ce în ce mai mult.* **3** refl., tr. a crește, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) îmbogăți, a (se) lărgi, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări s-au amplificat în ultimul timp. Împrumutul neologismelor amplifică vocabularul unei limbi.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, a (se) înteți, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se amplifică pe zi ce trece. Singurătatea amplifică depresia.* **5** tr. (*compl. indică scrieri, enunțuri, idei, procedee de tehnică picturală etc.*) a parafraza. *A amplificat ideea pentru a fi înțeles.*

amplificáre s.f. **1** accentuare, acutizare, creștere, intensificare, întărire, întețire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Amplificarea forței vijeliei a fost devastatoare.* **2** creștere, intensificare, întărire, mărire, potențare, sporire, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru amplificarea tensiunii curentului.* **3** amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Amplificarea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.* **4** acutizare, agravare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza amplificării disensiunilor dintre ei.* **5** acuitate, ‹fig.› ascuțime. *Faptul că este orb explică amplificarea capacității de percepție a celorlalte simțuri.*

amplificát, -ă adj. **1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, crescut[2], intensificat, întărit, întețit, mărit[3], sporit. *Forța amplificată a vijeliei a produs panică în rândul populației.* **2** (*despre valori electrice, optice, acustice*) crescut[2], intensificat, întărit, mărit[3], potențat, sporit. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune amplificată a curentului.* **3** crescut[2], dezvoltat, extins, îmbogățit, lărgit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale amplificate au fost benefice pentru economia țării.* **4** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor amplificate dintre ei.*

amplificatív, -ă adj. (*tehn.; despre dispozitive, aparate etc.*) amplificator. *A instalat un dispozitiv amplificativ pentru a intensifica semnalul recepționat de antenă.*

amplificatór, -oáre adj., s.n. **1** adj. (*tehn.; despre dispozitive, aparate etc.*) amplificativ. **2** s.n. (*electr.*) amplifier. *În amfiteatru se folosește un amplificator pentru stația de radio.*

amplificáție s.f. (*rar*) v. Amplificare. Creștere. Intensificare. Întărire. Mărire. Potențare. Sporire.

amplifiér s.n. (*electr.*) amplificator.

amplitúdine s.f. fig. amploare, ‹fig.› întindere, mărime. *Sociologii au analizat amplitudinea influenței informaticii asupra formării profesionale a tinerilor.*

amploáre s.f. **1** amplificare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Amploarea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.* **2** extensiune, extindere, proporție. *Epidemia a luat o mare amploare.* **3** forță, intensitate, volum. *Vocea tenorului are o amploare impresionantă.* **4** importanță, însemnătate, semnificație, sens, valoare, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre amploarea fenomenului globalizării.* **5** ‹fig.› amplitudine, întindere, mărime. **6** bogăție, ‹fig.› întindere, vastitate. *Amploarea și profunzimea cunoștințelor dobândite în tinerețe l-au ajutat toată viața.* **7** volum. *Dă amploare părului cu o perie specială.*

amploiát, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș. **2** s.m. (*ieșit din uz*) v. Impiegat.

ámplu, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „mic”; despre suprafețe, spații etc.*) întins[2], larg, mare[1]. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu amplu.* **2** (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], detaliat, dezvoltat, ‹livr.› circumstanțiat, ‹înv.› amănunt, dezvolt, dezvoltator. *După prezentarea comunicării a urmat o dezbatere amplă.* **3** (*în opoz. cu „slab”, „stins”; despre voce, sunete, zgomote etc.*) detunător, intens, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este amplu.* **4** (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) bogat, cuprinzător, extins, larg, lax, ‹fig.› întins[2], spațial. *Romanul are o structură amplă. Are o perspectivă amplă asupra acestui proiect.*

ampolós, -oásă adj. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; livr.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Retoric.

ampolozitáte s.f. (*livr.*) v. Afectare. Afectație. Artificialitate. Emfază. Grandilocvență. Manierism. Patos. Prețiozitate. Retorism.

ampréntă s.f. fig. **1** întipărire, semn, urmă, ‹fig.› tipar. *Cizmele lăsau amprente adânci în zăpadă.* **2** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o amprentă a civilizației.* **3** (*genet.*) ***amprentă genetică*** = carte de identitate genotipică. *Amprenta genetică este caracterizarea genotipului fiecărui individ sau al fiecărei celule în scopuri de identificare sau de filiație.*

ampresát, -ă adj. (*livr.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Amabil. Atent. Culant. Curtenitor. Drăguț. Elegant. Galant. Gentil.

amprízá s.f. (*livr.*) v. Ascendent. Autoritate. Considerație. Influență[1]. Înrâurire. Prestigiu. Reputație. Respect. Stimă. Trecere. Vază[1].

ámpulă s.f. fiolă, flacon, ‹pop. și fam.› șip[3]. *A cumpărat de la farmacie o ampulă cu ser fiziologic.*

amputá vb. I. tr. **1** (*chir.; compl. indică membre ale corpului ființelor sau segmente ale lor*) a ciunti, a reteza, a tăia, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a ciumpăvi, ‹înv.› a ciungări. *Medicii i-au amputat accidentatului un picior. I-au amputat mâna pentru a nu i se extinde cangrena.* **2** fig. (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia. *A amputat un rând din text.*

amputáre s.f. (*chir.*) amputație, ciuntire, tăiere, ‹pop.› ciuntitură. *Amputarea piciorului este obligatorie în caz de cangrenă.*

amputát, -ă adj. (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) ciung, ciuntit, retezat[2], tăiat[2], trunchiat, ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Are un picior amputat. Poartă o proteză la mâna amputată.*

amputáție s.f. (*chir.*) amputare, tăiere.

amú adv. (*temporal; pop.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

amulétă s.f. apotropaic, fetiș[1], mascotă, talisman, ‹înv.› advar, baier, noroc, ‹fran.› porte-bonheur, ‹fig.; înv.› sinet. *Consideră colțul de lup pe care îl poartă la gât o amuletă.*

amúrg s.n. **1** apus[1], asfințire, asfințit, crepuscul, înserare, seară, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, zori de seară (v. *zori*[1]), ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare pe la amurg.* **2** fig. (*de obicei determ. prin „vieții”*) bătrânețe, senectute, vetustate, ‹fig.› căruntețe, ‹fig.; înv.› căruntime. *Amurgul vieții este adesea o perioadă de bilanț.*

amurgí vb. IV. intr. **1** a se înserа, a se întuneca, a scăpăta, ‹pop.› a înmurgi, ‹înv. și reg.› a murgi, ‹reg.› a se umbri. *Amurgea și în depărtare se vedeau munții într-o lumină roșie.* **2** fig. (*despre lumina zilei*) a slăbi, a se stinge. *Când lumina amurgește, țăranii se întorc de la câmp.*

amurgíre s.f. (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

amurgít s.n. (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

amúși adv. (*temporal; reg.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

amuță vb. I. tr. (*reg.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni.

amuțeálă s.f. (*med.; înv.*) v. Amuțire. Mutire.

amuți vb. IV. intr. **I** (*med.; despre oameni*) a muți. *În urma congestiei cerebrale a amuțit.* **II** fig. **1** (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se liniști, a muți, a se pierde, a pieri, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă a amuțit.* **2** (*despre oameni*) a tăcea. *Fericit de vestea primită, a amuțit.*

amuțíre s.f. (*med.*) mutire, ‹înv.› amuțeală. *Amuțirea a apărut în urma congestiei cerebrale.*

amuzá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) desfăta, a (se) dispune, a (se) distra, a (se) înveseli, a petrece, a râde, a (se) veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a (se) eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se amuză când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și amuze musafirii cu bancurile lui.*

amuzamént s.n. **1** agrement, distracție, divertisment, plăcere, recreere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de amuzament.* **2** distracție, joacă, ‹înv.› zăbavă. *Adevărata prietenie nu este un amuzament.*

amuzánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) agreabil, antrenant, distractiv, drăguț, plăcut, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost amuzantă. Jocurile de pe calculator sunt amuzante pentru cei mai mulți copii.* **2** (*despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) comic, hazliu, ilar, nostim, vesel, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaș, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, șod. *Copiii sunt amuzanți prin ghidușiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări amuzante i-a binedispus.* **3** nostim, ‹fam.› haios. *Poartă o șapcă amuzantă.*

amuzát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› distras. *Amuzați, râdeau ca doi copii.*

amvón s.n. (*arhit. bis.*) ‹rar› catedră. *Din amvon preotul rostește predica sau citește Evanghelia.*

an s.n. **I 1** (*ca unitate cronologică*) ‹înv. și reg.› vreme, ‹înv.; astăzi poetic› leat, ‹înv.› veleat. *România și-a proclamat independența față de Poarta Otomană în anul 1877.* **2** (*astron.*) ***an astronomic*** = an echinocțial, an solar, an tropic. *Anul astronomic este cuprins între două treceri consecutive ale Soarelui prin dreptul punctului echinocțial de primăvară;* ***an echinocțial*** = an astronomic, an solar, an tropic; ***an solar*** = an astronomic, an echinocțial, an tropic; ***an tropic*** = an astronomic, an echinocțial, an solar; ***an bisect = an bisextil*** = ‹pop.› an mare, ‹înv.› an visect. *Anul bisect sau bisextil are luna februarie formată din 29 de zile;* ***an calendaristic*** = an civil, an comun. *Anul calendaristic este intervalul de timp de la 1 ianuarie până la 31 decembrie;* ***an civil*** = an calendaristic, an comun; ***an comun*** = an calendaristic, an civil; ***an draconic*** = an draconitic. *Anul draconic este intervalul de timp cuprins între două treceri consecutive ale Soarelui prin același nod orbital al Lunii;* ***an draconitic*** = an draconic; ***an planetar*** = an sideral, an solar. *În anul planetar Pământul efectuează o revoluție completă în jurul Soarelui;* ***an sideral*** = an planetar, an solar; ***an solar*** = an planetar, an sideral; (*pop.*) ***an mare*** v. An bisect. An bisextil; (*înv.*) ***an lunesc sinodic*** v. Perioadă sinodică; ***an visect*** v. An bisect. An bisextil. **3** (*fin.*) ***an bugetar*** = an financiar. *Anul bugetar începe cu ziua de deschidere a unui cont;* ***an financiar*** = an bugetar. **4** (*la pl.* ***ani****; indică un moment din viața sau activitatea unui individ, determinat de una ori de mai multe fapte, situații, întâmplări etc. particulare*) epocă, perioadă, timp, vreme. *Anii adolescenței au fost cei mai frumoși din viața sa. Anii vienezi au fost cei mai prodigioși din cariera sa muzicală.* **II** (*art.; nm. pr.*) ***Anul Nou*** = ‹pop.› Crăciunul Mic (v. *crăciun*).

anabióză s.f. (*biol.*) criptobioză. *Anabioza se manifestă în condiții neprielnice de viață.*

anabolísm s.n. (*fiziol.*) asimilație. *Anabolismul permite asimilarea nutrimentelor.*

anacárd s.m. (*bot.*) *Anacardium orientale*; anacardier. *Din fructele anacardului se extrage o substanță folosită la lustruirea mobilei.*

anacardiacée s.f. pl. (*bot.*) terebintacee. *Anacardiaceele au florile unisexuate și fructul o drupă.*

anacardiér s.m. (*bot.*) *Anacardium orientale*; anacard.

anaclorhidríe s.f. (*med.*) achilie gastrică, aclorhidrie. *Anaclorhidria este absența acidului clorhidric din sucul gastric.*

anacrónic, -ă adj. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare anacronică.*

anacromístic, -ă adj. (*rar; despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Neactual. Perimat. Vechi[2]. Vetust.

anacrúză s.f. (*muz.*) auftact. *Anacruza este măsura incompletă de la începutul unei compoziții muzicale.*

anacuzíe s.f. (*med., med. vet.*) cofoză, surditate totală. *Nu aude nimic din cauză că suferă de anacuzie.*

anadiplóză s.f. (*stil., ret.*) geminație, reduplicație, repetiție. *Reluarea unui cuvânt la începutul unității următoare este o anadiploză.*

anaerób, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme*) anaerobiotic, anaerofit, anoxibiotic. *Microorganismele anaerobe nu se pot dezvolta în contact cu aerul.*

anaerobiótic, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme*) anaerob, anaerofit, anoxibiotic.

anaerobióză s.f. (*biol.*) anoxibioză. *Anaerobioza este forma de viață a unor microorganisme anaerobe.*

anaerofít, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme*) anaerob, anaerobiotic, anoxibiotic.

anafilaxíe s.f. (*med., med. vet.*) alergie, erupție, exantem, ‹pop.› plescaviță, spuzeală, ‹reg.› spuzitură, ‹înv.› prozăritură. *Face anafilaxie la polen.*

anafór s.n. (*lingv.*) anaforic, substitut. *Anaforul este un cuvânt sau un grup de cuvinte care reia un cuvânt exprimat anterior, în vederea accentuării noțiunii ori ideii exprimate anterior.*

anafóră s.f. (*stil.*) epanaforă. *O anaforă rezultă din repetarea aceluiași cuvânt sau grup de cuvinte pentru accentuarea unei idei.*

anafóric s.n. (*lingv.*) anafor, substitut.
anáfură s.f. (*bis.*) ‹reg.› părticică, ‹grec.; înv.› ipsomă. *După slujbă, preotul împarte anafură credincioșilor.*
anaglífic, -ă adj. (*poligr.; despre caractere*) anagliptic. *Pentru persoanele nevăzătoare se tipăresc cărți cu caractere anaglifice.*
anaglíptic, -ă adj. (*poligr.; despre caractere*) anaglific.
anagnóst s.m. **1** (*ist.*) ‹înv.› citeț. *În Roma antică anagnoștii erau sclavi cultivați care îi citeau stăpânului în timpul mesei și al băii acestuia.* **2** (*bis.*) ipodiacon. *Anagnoștii ajută pe clerici la serviciul religios.*
anagramă vb. I. tr. (*compl. indică cuvinte, fraze*) a anagramatiza. *A anagramat un cuvânt pentru a obține altul.*
anagramatiză vb. I. tr. (*compl. indică cuvinte, fraze*) a anagrama.
anagrámă s.f. antimetabolă. *Semnează folosind o anagramă.*
anahorét s.m. ascet, eremit, pustnic, schimnic, sihastru, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oșelnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un anahoret.*
anahorétic, -ă adj. fig. (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) modest, sărac, sărăcăcios, simplu, ‹fig.› umil, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. *Duce o viață anahoretică.*
analcíd s.n. (*chim.*) hexaclorciclohexan. *Pentru distrugerea păduchilor, a ploșnițelor, a puricilor și a țânțarilor se folosește analcid.*
analécte s.f. pl. crestomație, ‹înv.› catalecte. *A consultat câteva analecte istorice din secolul al XIX-lea.*
analfabét, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. neștiutor de carte, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fig.› întunecat, ‹arg.› urs. *În țările subdezvoltate sunt mulți analfabeți.* **2** adj. fig. ignorant, necunoscător, neinițiat, nepriceput, neștiutor, ‹fig.› profan, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total analfabet în domeniul muzicii clasice.*
analfabetísm s.n. neștiință de carte, ‹înv.› neștire de carte. *În orice țară civilizată se urmărește eradicarea analfabetismului.*
analgétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgezic, antalgic, antinevralgic, calmant, lenitiv, sedativ. *Medicamentele analgetice temperează sau înlătură durerea.*
analgézic, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgetic, antalgic, antinevralgic, calmant, lenitiv, sedativ.
analgezíe s.f. (*med.*) analgie. *Analgezia este pierderea totală a sensibilității la durere.*
analgezínă s.f. (*farm.*) antipirină, fenazonă. *Analgezina este un medicament antitermic.*
analgíe s.f. (*med.*) analgezie.
analític, -ă adj. deconstructivist. *Critică analitică.*
analíst, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. comentator. *Cei mai buni analiști politici sunt invitați în emisiunile de televiziune.* **2** s.m. (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
analizá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a cerceta, a examina, a investiga, a studia, a urmări, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A analizat cauzele fenomenului de secetă.* **2** (*compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) a comenta, a explica, a interpreta, ‹rar› a recenza[2], ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a socoti, ‹fig.› a descifra, ‹fig.; înv.› a întoarce. *Juriștii au analizat noua lege din punct de vedere constituțional.* **II 1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a cerceta, a examina, a măsura, a observa, a privi, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au analizat din cap până în picioare.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) a (se) căuta, a (se) cerceta, a (se) examina, a (se) studia, ‹înv.› a (se) cerca. *Un cadou se primește cu plăcere, nu se analizează în cele mai mici amănunte.*
analizáre s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Analizarea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** analiză, comentare, explicare, interpretare, ‹rar› lectură, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹înv.› erminie, interpretație, tâlcuială, ‹fig.› descifrare. *Analizarea de către juriști a noii legi s-a făcut din punct de vedere constituțional.*
analíză s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. **2** analizare, comentare, explicare, interpretare, ‹rar› lectură, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹înv.› erminie, interpretație, tâlcuială, ‹fig.› descifrare. **3** apreciere, comentariu, critică (v. *critic*), evaluare. *Analiza pe care a făcut-o operei scriitorului a publicat-o într-o revistă de mare circulație.* **4** (*med.*, med. vet.) probă. *Cercetând analizele renale, medicul l-a diagnosticat cu o hernie a rinichiului.* **II** cercetare, examinare, observare, observație, scrutare, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Analiza atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.* **III 1** (*chim.*) ***analiză electrochimică*** = electroanaliză, electrogravimetrie. *Analiza electrochimică este realizată cu ajutorul curentului electric.* **2** (*mat.*) ***analiză combinatorie*** = combinatorică (v. *combinatoric*). *Analiza combinatorie se ocupă de problemele în care este necesară numărarea diverselor posibilități de ordonare a unor obiecte după anumite reguli.* **3** (*lingv.*) ***analiză distribuțională*** = lingvistică distribuțională. *Analiza distribuțională se bazează pe reperarea contextelor în care apare un element lingvistic și pe eliminarea integrală a sensului din analiză și descriere.* **4** (*art.; inform.*) ***analiza discursului*** = parsare. *Analiza discursului este împărțirea unui discurs în unități sintactico-semnatice cu ajutorul calculatorului.*
analóg[1] s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Cotă. Taxă.
analóg[2], -oágă adj. apropiat, asemănător, asemenea, asemuit, comparabil, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri analoage.*
analogíe s.f. afinitate, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase analogii. Între cei doi există analogie de idei.*
analogísm s.n. afinitate, analogie, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș, ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire.
anamnéstic, -ă adj. (*med.*) anamnezic. *Medicul cere familiei informații anamnestice cu privire la bolnav.*
anamnéză s.f. (*med.*) interogatoriu. *Medicul, înainte de a propune un tratament, trebuie să facă bolnavului sau anturajului său o anamneză privind istoricul bolii ori detaliile legate de evoluția acesteia.*
anamnézic, -ă adj. (*med.*) anamnestic.
anancást, -ă adj. (*psih.*) anancastic, obsesiv, obsesional. *Psihopatie anancastă.*
anancástic, -ă adj. (*psih.*) anancast, obsesiv, obsesional.
anánghie s.f. (*mai ales la pl.* ***ananghii***) greutate, încercare, mizerie, necaz, nevoie, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe ananghii în cursul vieții.*
anápoda adv., adj. invar. **I** adv. (*modal*) **1** aiurea, înfiorător, îngrozitor, prost, rău, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg anapoda.* **2** aiurea, alandala, ‹fam.› brambura, ‹reg.› andăra-bandăra. *Cărțile erau puse anapoda pe birou.* **II** adj. invar. (*despre oameni*) **1** aiurea, aiurit, bezmetic, descreierat, nebun, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› deșucheat, țicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2],

zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. și reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmăngit, stropșit, șucheat, șuchi, treșucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieș, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepșit, târșit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om anapoda și neserios.* **2** aiurit, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, hușit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fran.; înv.› evaporat, ‹fig.› împrăștiat, pierdut. *Anapoda cum este, a uitat să încuie ușa casei.*

anarhíe s.f. **1** (*polit.*) ‹înv.› nestăpânire. *Când nu există o autoritate statală fermă, ordine și disciplină socială, atunci se poate spune că este anarhie.* **2** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se înfinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

anarhíst, -ă adj., s.m., s.f. ‹livr.› dinamitard, ‹rar› libertar. *Disputele politice pot provoca acțiuni anarhiste.*

anarhosindicalísm s.n. sindicalism. *Anarhosindicalismul a fost un curent în mișcarea muncitorească apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, care susținea că scopul luptei clasei muncitoare este obținerea de reforme economico-sociale cu ajutorul sindicatelor.*

anartríe s.f. (*med.*) afemie. *Bolnavul de anartrie își pierde abilitatea de exprimare a ideilor și a sentimentelor prin vorbire.*

anasárcă s.f. (*med.*) anasarhie, ‹înv.› leucoflegmasie. *Anasarca este un edem generalizat al țesutului celular subcutanat.*

anasarhíe s.f. (*med.*) anasarcă, ‹înv.› leucoflegmasie.

anasón s.m. (*bot.*) **1** *Pimpinella anisum*; chimen-de-câmp, chimen-de-grădină, ‹reg.› mărariul-cel-tare (v. *mărariu*), pimpineală, pimpineală-mare, secărea, secărea-de-grădină. **2** ***anason-dulce*** = ***anason-mare*** = ***anason-nemțesc*** = *Foeniculum vulgare*; chimen-dulce, fenicul, molură, ‹reg.› fenhiel, fenicel, fincen, molotru, secară-dulce; ***anason-franțuzesc*** = ***anason-stelat*** = *Illicium anisatum*; badian; (*art.*) ***anasonul-cailor*** = *Bupleurum diversifolium*; urechea-iepurelui (v. *ureche*).

anastáză s.f. (*livr.*) v. Însuflețire. Înviere. Sculare.

anastigmát, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme de lentile*) anastigmatic. *Lentilele anastigmate corectează toate aberațiile optice.*

anastigmátic, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme de lentile*) anastigmat.

anatás s.n. (*mineral.*) octaedrit. *Anatasul este un polimorf al dioxidului de titan, care se găsește adesea sub formă de cristale cu opt fețe, variat colorate, mai ales în rocile eruptive.*

anatémă s.f. (*relig.*) afurisenie, afurisire, blestem, excomunicare, ‹astăzi rar› excomunicație, ‹înv.› procleție, proclețenie, ‹grec.; înv.› catara. *Pentru blasfemie, a fost pedepsit cu anatema.*

anatemizá vb. I. tr. (*relig.; compl. indică oameni*) a afurisi, a blestema, a damna, a excomunica, ‹pop.› a oropsi, ‹înv.› a procleți, ‹fig.; înv.› a lepăda. *L-a anatemizat pentru blasfemie.*

anatemizát, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) afurisit, blestemat, damnat, excomunicat, ‹pop.› oropsit, ‹înv. și reg.› procletit, ‹înv.› proclet, treclet. *Călugărul anatemizat a părăsit mănăstirea.*

anatíde s.f. pl. (*ornit.*) anseride. *Anatidele au ca tip reprezentativ rața.*

anatomíe s.f. **I 1** (*biol.*) ***anatomie vegetală*** = fitotomie. *Anatomia vegetală se ocupă cu studierea structurii organismului vegetal.* **2** (*med., med. vet.*) ***anatomie patologică*** = patomorfologie. *Anatomia patologică studiază modificările histochimice și citochimice în cursul unei boli.* **3** (*med. vet.*) ***anatomie animală*** = zootomie. *Anatomia animală se ocupă cu studiul structurii corpului animalelor.* **4** (*art.; biol.*) ***anatomia celulei*** = citoanatomie. **5** (*anat.; rar*) v. Disecare. Disecție. **II** fig. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹fig.› explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Anatomia fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** (*anat.; fam.; glum.*) v. Corp. Oase (v. *os*). Trup.

anchetá vb. I. tr. (*jur.*) a cerceta, a instrui, a instrumenta, ‹reg.› a vălătui. *Poliția anchetează crima.*

anchetáre s.f. (*jur.*) anchetă, cercetare, instruire, instrumentare, ‹reg.› vălătaș, ‹înv.› cercătură, dopros, sprafcă, ‹rus.; înv.› comandirovcă, ‹arg.› frământare, inventar, pisanie. *Anchetarea crimei durează de luni de zile.*

anchétă s.f. **1** (*jur.*) anchetare, cercetare, instruire, instrumentare, ‹reg.› vălătaș, ‹înv.› cercătură, dopros, sprafcă, ‹rus.; înv.› comandirovcă, ‹arg.› frământare, inventar, pisanie. *Ancheta crimei durează de luni de zile.* **2** (*sociol.; și* ***anchetă de opinie***) poll, sondaj de opinie. *Anchetele de opinie sunt frecvent folosite de televiziuni.*

anchilozá vb. I. refl., tr. (*med., med. vet.*) a înțepeni, ‹pop.› a prinde. *I s-a anchilozat un picior din cauza reumatismului.*

anchilozáre s.f. (*med., med. vet.*) anchiloză, înțepenire, ‹pop.› prindere. *Reumatismul i-a produs anchilozarea piciorului.*

anchilozát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) inert, înțepenit, țeapăn, ‹pop.› prins[2], ‹fig.› mort. *A rămas cu piciorul anchilozat din cauza reumatismului.*

anchilóză s.f. (*med., med. vet.*) anchilozare, înțepenire, ‹pop.› prindere.

anchíră s.f. (*mar.; înv.*) v. Ancoră.

áncie s.f. (*muz.; la instrumente muzicale de suflat*) pană, ‹rar› limbă. *Cornul englez este prevăzut cu ancie.*

ancilár, -ă adj. (*livr.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Supus. Umil.

ancolá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică materiale*) a încleia. *Pentru a deveni impermeabile, unele produse semifabricate sunt ancolate cu amidon sau cu soluții coloidale.*

ancoláre s.f. (*tehn.*) încleiere. *Ancolarea se face cu amidon sau cu soluții coloidale pentru a le face impermeabile.*

ancombránt, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) v. Deranjant. Jenant. Incomodant. **2** fig. (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Agasant. Enervant. Iritant. Oripilant. Păcătos. Plicticos. Plictisitor. Sâcâitor. Supărător.

ancoráj s.n. (*tehn., mar.*) ancorare. *Ancorajul navei a fost dificil. Prin ancoraj piesa metalică a fost fixată pe zidărie.*

ancoráre s.f. (*tehn., mar.*) ancoraj.

áncoră s.f. (*mar.*) ‹înv. și pop.› urs, ‹înv. și reg.› rac, ‹înv.› anchiră, cătușă, cârlig, mâță, ‹ieșit din uz› fier de corabie. *Când s-au apropiat de mal, marinarii au aruncat ancora.*

ancrasá vb. I. refl. **1** (*tehn.; despre electrozi, piese ale unui sistem tehnic, mecanisme etc.*) a se îmbăcsi, a se murdări. *Motorul mașinii s-a ancrasat și abia mai funcționează.* **2** (*tipogr.; despre tipare sau despre literele unui tipar*) a se îmbăcsi. *După o folosire îndelungată, tiparul s-a ancrasat.*

andánte adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) liniștit, moderat, rar.

andantíno adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) repejor.

andálí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda. **2** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Iniția. Începe.

ándára-bandára adv. (*modal; reg.*) v. Aiurea. Alandala.

andívă s.f. (*bot.*) *Cichorium endivia*; cicoare-de-grădină (v. *cicoare*[1]), țicorie.

andosá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a abilita, a autoriza, a delega, a împuternici, a învesti, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Și-a andosat fiica să încaseze contravaloarea cecului.*

andosaménț s.n. (*jur.*) abilitare, andosare, delegație, împuternicire, mandat, procură, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are andosament de a-l reprezenta în proces.*

andosánt, -ă s.m., s.f. (*jur.*) andosator, comitent, împuternicit, mandatar, reprezentant, ‹rar› înfățișător, ‹înv.› ispravnic, mandator. *Andosantul autorizează pe cineva să-i încaseze contravaloarea unui cec.*

andosáre s.f. (*jur.*) abilitare, andosament, delegație, împuternicire, mandat, procură, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită.

andosatór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) andosant, comitent, împuternicit, mandatar, reprezentant, ‹rar› înfățișător, ‹înv.› ispravnic.

andrișeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Pălăria-cucului (v. *pălărie*) (*Geranium phaeum*).

androfág, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Antropofag. Canibal.

androgenétic, -ă adj. (*genet.*) androgenic.
androgenéză s.f. (*genet.*) androgenie. *Androgeneza este procesul de formare a hormonilor masculini.*
androgénic, -ă adj. (*genet.*) androgenetic.
androgenie s.f. (*genet.*) androgeneză.
androgín, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.; despre plante și animale*) ambigen, bigeneric, bisexual, bisexuat, hermafrodit, intersexual. *Animalele androgine au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.*
androginíe s.f. **1** (*biol.*) bisexualitate, hermafrodism, hermafroditism, intersexualitate. *Androginia este starea unui organism care prezintă gonade de ambele sexe.* **2** (*med.*) ginandromorfism, pseudohermafroditism. *Androginia este starea unui individ care are glandele sexuale ale unui sex și organele genitale externe și caracterele sexuale ale celuilalt sex.*
androíd s.m. (*în opere de anticipație*) cyborg, robot. *Personajul principal din film este un android.*
anduránță s.f. (*livr.*) v. Răbdare.
aneantizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a distruge, a nimici, ‹înv. și pop.› a sminti, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fam.› a lichida, ‹înv.› a nimicnici, ‹fig.› a desființa, a extermina, a spulbera, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a aneantizat cartiere întregi. Beți fiind, au aneantizat tot ce au găsit în bar.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a aneantizat speranțele.*
aneantizáre s.f. distrugere, nimicire, ‹fam.› lichidare, ‹fig.› desființare, exterminare, spulberare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru aneantizarea lucrurilor din bar.*
anecdótă s.f. **1** glumă, spirit, ‹fam.› banc[2], gag, poantă, ‹reg.› leterii, polojenie, trancotă, ‹german.› witz, ‹engl.› wit, ‹arg.› dumă. *Îi plac anecdotele vânătorești spuse cu haz.* **2** (*lit.*) glumă, snoavă, ‹reg.› dafie, iznoavă, jitie[1], palotie, polojenie, trantie, ‹înv.› beseadă, glumie, ‹fran.› faceție. *A publicat o culegere de anecdote.*
anecdótic, -ă adj., s.f. **1** adj. (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) hazliu, spiritual, ‹fig.› sărat[2]. *Relatarea faptelor a fost anecdotică.* **2** s.f. (*lit.; rar*) v. Acțiune. Afabulație. Fabulație. Intrigă. Subiect.
anectá vb. I. tr. (*latin.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Alipi. Anexa. Ataşa. Încorpora.
anémic, -ă adj. **I** (*despre oameni*) clorotic. *Cu trecerea anilor, a devenit o persoană anemică, fără vigoare, care s-a izolat de lume.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre lumină, surse de lumină*) mic, pal, palid, redus, slab, ‹fig.› leșinat[2], ‹fig.; pop. și fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina anemică îi obosește ochii.* **2** (*în opoz. cu „valoros"; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fig.› stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost anemică.* **3** (*în opoz. cu „talentat"; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) netalentat, nevaloros, prost, slab. *Nu a fost greu să se constate că este un jurnalist anemic.*
anemíe s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) spanemie, ‹reg.› slăbie[1]. *Anemia este determinată de scăderea cantitativă și calitativă a globulelor roșii și a hemoglobinei din sânge.* **2** (*med.*) ***anemie mediteraneeană*** = talasemie. *Anemia mediteraneeană are un caracter ereditar dominant și se manifestă în special la populațiile din bazinul mediteraneean.* **3** (*med.*) ***anemie falciformă*** = drepanocitoză, siclemie. *Anemia falciformă este o anomalie ereditară a sângelui, cu evoluție gravă.* **4** (*impr.*) ***anemie aplastică*** v. Panmieloftizie. Panmielopenie. **II** fig. debilitate, fragilitate, gracilitate, neputință, slăbiciune, șubrezenie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de anemie.*
anemiére s.f. fig. ‹fig.› șubrezire, ‹fig.; rar› anemizare. *Prostul gust duce la anemierea artei.*
anemizáre s.f. fig. (*rar*) v. Anemiere. Șubrezire.
anemofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) anemogam. *La plantele anemofile polenizarea se face prin intermediul vântului.*
anemofilíe s.f. (*bot.*) anemogamie. *Anemofilia se produce prin interemediul vântului.*
anemogăm, -ă adj. (*bot.; despre plante*) anemofil.
anemogamíe s.f. (*bot.*) anemofilie.
anemogén, -ă adj. (*despre procese fizico-geologice, instalații etc.*) eolian. *Turbinele anemogene sunt acționate de vânt.*
anemografíe s.f. (*meteor.*) ‹înv.› scrisoarea vânturilor (v. *scrisoare*). *Anemografia se ocupă cu studierea vânturilor.*
anemónă s.f. **1** (*bot.*) *Pulsatilla montana*; dediței, ‹reg.› gâgâțele. **2** (*zool.*) ***anemonă-de-mare*** = *Actinia*; actinie, dediței-de-mare, ‹reg.› trandafir-de-mare. *Anemona are organul bucal înconjurat de tentacule.*
anemoscóp s.n. (*meteor.*) giruetă. *Anemoscopul indică direcția vântului.*
anemotróp s.n. (*tehn.*) aeromotor, motor eolian. *Anemotropul este un motor acționat de vânt.*
anemotropísm s.n. (*biol.*) aerotropism. *Anemotropismul se produce sub influența concentrației de oxigen din aer.*
anepifizíe s.f. (*med.*) apinealism. *Anepifizia este o afecțiune a glandei pineale.*
anepigráf, -ă adj. (*despre monumente, monede* etc.) anepigrafic. *Multe monumente sunt anepigrafe.*
anepigráfic, -ă adj. (*despre monumente, monede etc.*) anepigraf.
anerisí vb. IV. tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida"; înv.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima.
aneroíd s.n. (*fiz., meteor.*) barometru aneroid, barometru metalic. *Cu aneroidul se măsoară variațiile presiunii atmosferice.*
anerosíe s.f. (*med.*) anerotism. *Anerosia este lipsa instinctului sexual.*
anerotísm s.n. (*med.*) anerosie.
anesteziánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) anestezic.
anestézic, -ă adj., s.n. (*farm.*) anesteziant. *Pentru rana sa nu a fost nevoie de un anestezic. În ultimul timp au apărut medicamente anestezice noi.*
anestezíe s.f. (*med., med. vet.*) ***anestezie rahidiană*** = ***anestezie spinală*** = ***anestezie subarahnoidiană*** = rahianestezie. *Anestezia rahidiană se face prin puncție lombară și prin injectarea unei substanțe anestezice în canalul rahidian.*
anesteziológ, -ă s.m., s.f. (*med.*) anestezist, anestezist, ‹rar› narcotizator. *Anestezistul este medicul specialist în anestezie.*
anesteziológíst, -ă s.m., s.f. (*med.*) anestezist, anestezist, ‹rar› narcotizator.
anestezíst, -ă s.m., s.f. (*med.*) anesteziolog, anestezist, ‹rar› narcotizator.
aneuríe s.f. (*med.*) aneuroză. *Aneuria este o slăbire a funcțiilor nervoase.*
aneurínă s.f. (*biochim., farm.*) orizanină, vitamina B_1. *Aneurina se utilizează în special în tratamentul bolii beri-beri.*
aneuroploidíe s.f. (*biol.*) heteroploidie. *Aneuroploidia este starea unui organism care are un număr de cromozomi în plus sau în minus față de cel normal.*
aneuróză s.f. (*med.*) aneurie.
anevóie adv., adj. invar. **I** adv. (*modal*) **1** abia, anevoios, dificil, greoi, greu. *Se mișcă anevoie fără baston.* **2** dificil, greu, ‹pop.› grăpiș. *Această teoremă a fost anevoie de înțeles pentru mulți elevi.* **3** greu, ‹reg.› sichiș. *I-a înapoiat anevoie datoria.* **4** greu, prost, rău. *Se merge anevoie pe această șosea plină de gropi.* **II** adj. invar. (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) anevoios, dificil, greu, laborios, ‹livr.› dificultos, ‹rar› penibil, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹reg.› belaliu, ‹înv.› nevoincios, nevoios.
anevoínță s.f. (*înv.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Incovenient. Inconvenință. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică.
anevoiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) anevoie, dificil, greu, laborios, ‹livr.› dificultos, ‹rar› penibil, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹reg.› belaliu, ‹înv.› nevoincios, nevoios. *Munca pe care trebuie să o facă este anevoioasă.* **2** (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) epuizant, extenuant, istovitor, obositor, ‹rar› penibil, vlăguitor, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹înv.› trudelnic, trudnic, trudos, ‹fig.› zdrobitor. *Din cauza șoselei cu gropi călătoria cu mașina a fost anevoioasă.* **3** (*despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) dificil, greu, ‹fig.› delicat, gingaș, ingrat, ‹fig.; înv.› scabros. *Este în situația anevoioasă de a-l refuza.* **4** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) dificil, greoi, ‹astăzi rar› silnic. *Are un mers anevoios din cauza anchilozei.* **5** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit,

prost, rău, ‹înv. şi pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă anevoioasă.* **6** (*despre respiraţie, suflu*) greu. *Are o respiraţie anevoioasă din cauza bolii de inimă.* **7** (*despre modalităţi de abordare a unor probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acţiuni etc. ale oamenilor*) dificil, greu, ‹livr.› dificultos, ‹fig.› aspru, spinos. *Se confruntă adesea cu aspectele anevoioase ale cercetării arheologice.* **II** adv. (*modal*) abia, anevoie, dificil, greoi, greu.

anéx, -ă adj. **1** accesoriu, auxiliar, secundar, subsidiar. *Are o eşarfă de mătase ca element anex la rochie.* **2** (*despre acte, documente etc.*) alăturat, anexat, ataşat, ‹înv.› embereclisit. *Actele anexe sunt cele originale.*

anexă vb. I. tr. **1** (*compl. indică acte, documente etc.; cu determ. introduse prin prep. „de", „la" sau în dat.*) a alătura, a ataşa, ‹grec.; înv.› a embereclisi. *A anexat la dosar şi o autobiografie.* **2** (*compl. indică teritorii, state etc.*) a alipi, a ataşa, a încorpora, ‹înv.› a adăuga, a întrupa, a lipi, ‹latin.› a anecta. *Câştigând bătălia, au anexat provincii din alt stat.*

anexáre s.f. alipire, anexiune, ataşare, încorporare, ‹rar› încorporaţie. *Anexarea unei provincii din alt stat a provocat proteste internaţionale.*

anexăt, -ă adj. **1** (*despre acte, documente etc.*) alăturat, anex, ataşat, ‹înv.› embereclisit. **2** (*despre teritorii, state etc.*) alipit, ataşat, încorporat. *Teritoriul anexat are importante zăcăminte minerale.*

anéxă s.f. **1** adaos, apendice, completare, supliment, ‹latin.› addenda, ‹înv.› lipitură. *Volumul de poezii are o anexă care cuprinde postumele poetului.* **2** fig. (*glum.*) ‹fig.; glum.› apendice, umplutură. *A fost şi el invitat de cei doi în oraş doar ca anexă.*

anexíta s.f. (*med.*) ooforosalpingită, salpingoovarită, tuboovarită. *Multe femei suferă de anexită.*

anexiúne s.f. alipire, anexare, ataşare, încorporare, ‹rar› încorporaţie.

anflamá vb. I. refl. (*livr.; despre oameni*) v. Entuziasma. Înflăcăra. Însufleţi. Pasiona.

angajá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a încadra, a lua, a numi, a primi, ‹înv. şi pop.› a năimi, ‹pop. şi fam.› a băga, ‹reg.› a pogodi, ‹înv.› a înnăimi. *L-a angajat ca economist în firmă.* **2** refl. (*despre oameni*) a intra, a se încadra, a se tocmi, ‹pop. şi fam.› a se băga, a se vârî, ‹pop.› a se învoi, a merge, a se năimi, a se prinde, a veni, ‹reg.› a se apuca, ‹înv.› a se înnăimi. *S-a angajat paznic la o fermă zoologică.* **3** tr. (*compl. indică bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosinţă temporară etc.*) a închiria, ‹înv. şi pop.› a tocmi, ‹înv. şi reg.› a năimi, ‹înv.› a prinde. *A angajat o maşină pentru a vizita oraşul.* **4** refl. (*despre oameni*) a făgădui, a se îndatora, a se însărcina, a se obliga, a promite, ‹pop.› a se arvuni, a zice, ‹înv. şi reg.› a jurui, a se prinde, ‹înv.› a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ‹fig.; pop. şi fam.› a se lega[1]. *S-a angajat să-şi termine studiul până la sfârşitul lunii.* **5** refl. (*milit.; despre forţe militare*) a porni. *Toate unităţile militare s-au angajat în luptă.* **6** refl. (*despre oameni*) a intra, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se antrena, a se aprinde, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *S-au angajat într-o polemică inutilă.*

angajaménţ s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ţine"*) asigurare, cuvânt, făgăduială, făgăduinţă, legământ, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. şi reg.› făgadă, făgădaş, făgădeţ, juruită, ‹reg.› juruinţă, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Angajamentele avocatului îi redau speranţa că fiul ei va fi eliberat.* **2** îndatorire, obligaţie, sarcină, ‹înv.› obligament, ‹fig.; pop.› legătură. *În scurt timp a reuşit să-şi rezolve toate angajamentele.*

angajáre s.f. **1** încadrare, numire, primire. *Angajarea lui la firmă s-a făcut după un examen dificil.* **2** intrare, încadrare. *Pentru a se socializa, este necesară angajarea tinerei într-un serviciu.*

angaját, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. salariat, slujbaş, ‹înv. şi pop.› năimit, ‹pop. şi fam.› simbriaş, ‹reg.› breslaş, ‹înv.› lefaş, lefegiu, supus. *Fratele ei este angajat, iar sora este elevă.* **2** s.m. (*la pl. **angajaţi***) personal, salariaţi (v. *salariat*), slujbaşi (v. *slujbaş*). *Angajaţilor firmei li s-au mărit salariile.*

angará s.f. **1** (*la pl. **angarale**; *fam.*) v. Dificultate. Greutate. Neajuns. Vicisitudine. **2** (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuţie. Dare. Impozit. Impunere. **3** (*în trecut; înv.*) v. Corvoadă.

angeítă s.f. (*med.*) vascularită. *Angeita este inflamaţia vaselor sangvine.*

ángel s.m. (*în creştinism, mozaism şi islamism; înv.*) v. Înger. Seraf. Spirit bun. Spirit ceresc. Spirit sfânt.

angélic, -ă adj. **1** îngeresc, serafic, serafimic, ‹rar› cherubic, ‹înv.› serafiu. *Copilul are o faţă angelică.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă priveşte cu un zâmbet angelic.*

angelísm s.n. (*livr.*) v. Candoare. Castitate. Feciorie. Inocenţă. Neprihănire. Nevinovăţie. Pudicitate. Pudoare.

angevín, -ă s.m., s.f. angioin. *Angevinii locuiesc în provincia franceză Anjou.*

anghelícă s.f. (*bot.*) *Archangelica officinalis*; anghelină, antonică, ‹reg.› bâlbor, buciniş, păstârnac-pădureţ.

anghelínă s.f. (*bot.*) **1** *Archangelica officinalis*; anghelică, antonică, ‹reg.› bâlbor, buciniş, păstârnac-pădureţ. **2** *Primula longiflora*; ‹reg.› ţâţa-vacii (v. *ţâţă*). **3** ***anghelină-sălbatică*** = *Angelica silvestris*; antonică.

anghílă s.f. (*iht.*) *Anguilla anguilla*; ţipar, ‹reg.› lincar, ugor, ‹înv.› vârlan.

anghilést s.n. (*bis.; la ortodocşi; înv.*) v. Octoih.

anghinăre s.f. (*bot.*) **1** *Cynara scolymus*; scolim, ‹reg.› carciofoi, spinul-câinelui (v. *spin*). *Anghinarea este folosită în alimentaţie şi în medicină.* **2** ***anghinare-sălbatică*** = *Onopordon acanthium*; ciulin, ghimpe[1], ghimpe-mare (v. *ghimpe[1]*), scai, scai-măgăresc, scaiete, ‹reg.› pălămidă[1], scai-mare, scai-muced, scai-voinicesc, sita-zânelor (v. *sită*), spin-alb, spin-măgăresc, spinul-cerbului (v. *spin*); (*art.*) ***anghinarea-oilor*** = *Hypochoeris uniflora*; ‹reg.› calapăr-de-munte.

anghínă s.f. (*ţes.; înv.*) v. Nanchin.

angínă s.f. (*med.*) **1** angor, ‹pop.› ghindurare, ‹reg.› gâl, ‹înv.› coracă. *Bolnavii de anginăau o greutate în respiraţie şi în înghiţire.* **2** ***angină diftérică*** = ***angină faringiană*** = difterie, difterie faringiană, ‹pop.› şopârlaiţă, ‹reg.› bolfă, şopârlariţă. *Angina diftérică este o boală contagioasă acută, caracterizată prin apariţia unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respiraţie şi febră;* ***angină monocitară*** = febră ganglionară, monocitoză acută, mononucleoză infecţioasă. *Angina monocitară este o boală infecţioasă acută, determinată de un virus care intră în organism pe cale orofaringiană sau sangvină;* ***angină pectorală*** = boala Heberden (v. *boală*), stenocardie, ‹fam.› angină de piept, ‹înv.› coracă. *Bolnavii de angină pectorală acuză dureri constrictive la nivelul regiunii precordiale, însoţite de angoasă şi de senzaţia de moarte iminentă;* (*fam.*) ***angină de piept*** v. Angină pectorală. Boala Heberden (v. *boală*). Stenocardie. **3** (*reg.*) v. Scarlatină.

angioblastóm s.n. (*anat.*) hemangioblastom. *Angioblastomul este un hemangiom capilar malign, cu localizare cerebrală.*

angiocardiopatíe s.f. (*med.*) cardiopatie arterială. *Angiocardiopatia este o afecţiune cardiacă.*

angiocolecistografíe s.f. (*med.*) angiocolegrafie, biligrafie, colangiografie. *Angiocolecistografia este vizualizarea radiografică a colecistului şi a căilor biliare.*

angiocolegrafíe s.f. (*med.*) angiocolecistografie, biligrafie, colangiografie.

angiocolítă s.f. (*med.*) colangită. *Angiocolita apare mai ales în febra tifoidă şi în calculoza biliară.*

angioín, -ă s.m., s.f. angevin.

angióm s.n. nev vascular. *Angiomul este o tumoare vasculară circumscrisă, congenitală sau dobândită.*

angiomatóză hemoragícă s.f. (*med.*) hemangiomatoză. *Angiomatoza hemoragică se manifestă prin apariţia unor angioame pe piele şi pe mucoase.*

angioplegíe s.f. (*med., med. vet.*) paralizie vasculară.

angioragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie arterială.

angiorexíe s.f. (*med., med. vet.*) ruptură vasculară.

angioscleróză s.f. (*med.*) **1** scleroză vasculară. **2** ***angioscleroză renală*** = nefroangioscleroză, nefroscleroză, scleroză renală. *Angioscleroza renală evoluează spre insuficienţă renală.*

angiospásm s.n. (*med.*) spasm vascular.
angiospasmódic, -ă adj. (*med.*) angiospastic.
angiospástic, -ă adj. (*med.*) angiospasmodic. *Bolile angiospastice sunt însoțite de spasme vasculare.*
angiotonie s.f. (*med.*) vasotonie. *Angiotonia reprezintă tonusul muscular.*
angiotripsíe s.f. (*chir.*) vasotripsie. *Prin angiotripsie se realizează o hemostază prin compresie cu un instrument special (angiotribul).*
angléză s.f. contradans. *Angleza este un vechi dans popular englez.*
anglicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Britanic. Englez. Englezesc.
anglicísm s.n. (*lingv.*) englezism. *În ultimii ani au pătruns în limba română multe anglicisme.*
anglicíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) anglist. *Angliciștii au făcut studii filologice despre Shakespeare.*
ánglie s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Condei. Creion.
anglíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) anglicist.
anglofíl, -ă adj., s.m., s.f. angloman, filoenglez. *Anglofilii admiră și aprobă tot ce este englezesc.*
anglofilíe s.f. anglomanie. *Apreciază anglofilia lui.*
anglomán, -ă adj., s.m., s.f. anglofil, filoenglez.
anglomanie s.f. anglofilie.
angoasá vb. I. **1** tr. (*psih.; compl. indică oameni*) a neliniști. *Zgomotele o angoasează.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) tr., refl. a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o angoasează. Toți s-au angoasat din cauza avertismentelor meteorologice.*
angoasát, -ă adj. (*despre oameni*) alarmat, alertat, frământat[2], impacientat, intrigat, îngrijorat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Angoasați din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.*
angoásă s.f. **1** (*psih.*) anxietate, neliniște. *Angoasa este însoțită de diverse fenomene neurovegetative.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) tr., refl. a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec. ; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o angoasează. Toți s-au angoasat din cauza avertismentelor meteorologice.*
ángor s.n. (*med.*) angină, ‹pop.› ghindurare, ‹reg.› gâl, ‹înv.› coracă.
angrená vb. I. **1** tr. (*tehn.; compl. indică elemente ale unui sistem tehnic*) a acupla, a cupla, a lega[1]. *A angrenat elementele sistemului de racordare la rețeaua de gaz metan.* **2** refl. fig. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se ambala, a se antrena, a se aprinde, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *S-au angrenat într-o polemică inutilă.*
angrenáj diferențial (*tehn.; la autovehicule*) diferențial. *Angrenajul diferențial favorizează învârtirea, cu viteze diferite, a două roți coaxiale.*
angrosíst, -ă adj., s.m., s.f. (*com.*) ‹înv.› embor, toptangiu. *Este negustor angrosist. Angrosiștii fac comerț angro.*
ángstrom s.m. (*metrol.*) nanometru. *Angstromul este folosit ca unitate de măsură pentru lungimile de undă ale radiațiilor electromagnetice.*
angulár, -ă adj. **1** (*geom.*) angulos, unghiular. *A desenat o figură geometrică angulară.* **2** angulos, colțuros, unghiular, ‹înv. și reg.› încolțurat, ‹înv.› unghios. *Are un scris angular.*
angulós, -oásă adj. **1** (*geom.*) angular, unghiular. **2** angular, colțuros, unghiular, ‹înv. și reg.› încolțurat, ‹înv.› unghios.
ángulus s.n. (*anat.*) unghi vasculo-cardiac. *Angulusul este format de întretăierea celor două arcuri ale marginii drepte a inimii.*
anhidrídă s.f. (*chim.*) ***anhidridă arsenioasă*** = arsenic, arsenic alb, trioxid de arsen, ‹rar› șar[2], ‹pop.› săricică, șoricească, șoricioaică, ‹înv. și reg.› piatra-șoricelului (v. *piatră*), ‹reg.› șorecie, șoricică, ‹înv.› șoricească (v. *șoricesc*). *Anhidrida arsenioasă este o substanță sub formă de pulbere albă foarte toxică;* ***anhidridă azotică*** = pentoxid de azot. *Anhidrida azotică și trioxidul de azot sunt unii dintre cei mai răspândiți oxizi instabili și explozivi;* ***anhidridă carbonică*** = bioxid de carbon, dioxid de carbon. *Anhidrida carbonică are gust acid;* ***anhidridă fosforică*** = pentoxid de fosfor. *Anhidrida fosforică servește la deshidratarea gazelor, fiind folosită și în sintezele organice;* ***anhidridă sulfurică*** = trioxid de sulf. *Anhidrida sulfurică inspirată poate produce edem pulmonar;* ***anhidridă sulfuroasă*** = bioxid de sulf, dioxid de sulf, sulf volatil (v. *sulf*[1]). *Anhidrida sulfuroasă este folosită în vopsitorie ca decolorant.*
anihilá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anula, a contracara, a împiedica, a neutraliza, a opri, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate anihila consecințele faptelor sale.* **2** (*compl. indică agenți patogeni*) a inactiva, a suprima. *Prin dezinsecție se încearcă să se anihileze microbii din saloanele spitalului.* **3** (*în credințe și superstiții; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) a dezlega. *Vrăjitoarea știe să anihileze deochiul. Efectul blestemului nu poate fi anihilat.* **II** fig. **1** (*compl. indică sentimente, acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) a anula, a neutraliza, ‹fig.› a paraliza, ‹fig.; rar› a steriliza, ‹fig.; înv.› a nulifica. *Spaima i-a anihilat orice reacție.* **2** (*compl. indică capii unei organizații, ai unei bande etc.*) ‹fig.› a decapita. *Polițiștii au reușit să-l anihileze pe șeful bandei de traficanți.* **3** (*compl. indică oameni*) a împiedica, a obstrucționa. *Încearcă să dezlege misterele crimei, dar este mereu anihilat în tentativele sale.*
anihilánt, -ă adj. anihilator. *Medicamentul are un efect anihilant asupra durerii.*
anihiláre s.f. **1** anulare, contracarare, împiedicare, neutralizare, oprire, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Anihilarea consecințelor faptelor sale este imposibilă.* **2** dezlegare. *Se duce la o vrăjitoare să îi ceară anihilarea blestemelor.*
anihilát, -ă adj. (*despre agenți patogeni*) inactiv, suprimat.
anihilatór, -oáre adj. anihilant.
anîl s.m. (*bot.*) *Indigofera trictoria*; indigotier. *Anilul este un arbore tropical din frunzele căruia se extrage indigoul.*
anilínă s.f. (*chim.*) aminobenzen, fenilamină. *Anilina este folosită în industria farmaceutică, în industria optică, în industria textilă, la fabricarea cernelurilor și a vopselelor.*
animá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) însufleți, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a animat atmosfera din sală.* **2** tr. fig. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca animă forțele și energia organismului.*
animál s.n. (*zool.*) **1** creatură, dobitoc, făptură, ființă, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, ziditurâ. *În natură există încă multe animale necunoscute de om.* **2** bestie, dihanie, fiară, jivină, sălbăticiune, ‹înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de animalele pădurii.* **3** ***animal cu sânge cald*** = homeoterm. *Animalele cu sânge cald își păstrează temperatura corpului relativ constantă, indiferent de variațiile temperaturii externe.*
animálcul s.m. (*biol.; înv.*) v. Spermatoid. Spermatozoid. Spermie.
animalculíst s.m. (*biol.*) spermatist. *Animalculiștii susțineau că în spermatozoid se află, miniaturizat, viitorul organism.*
animálic, -ă adj. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime animalică.* **2** (*deprec.; despre sex*) ‹deprec.› sălbatic.
animalitáte s.f. atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie,

‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. şi pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru animalitatea lor.*

animalizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) abrutiza, a (se) dezumaniza, a (se) îndobitoci, ‹înv.› a (se) dobitoci, ‹fig.; înv.› a (se) desufleţi. *Alcoolul animalizează omul. Adesea omul se animalizează din cauza lipsei culturii.*

animalizáre s.f. abrutizare, dezumanizare, îndobitocire. *Animalizarea omului din cauza lipsei culturii apare în multe medii sociale.*

animalizát, -ă adj. (*despre oameni*) abrutizat, dezumanizat, îndobitocit, ‹înv.› dobitocit. *Din cauza alcoolului, unii oameni, animalizaţi, devin violenţi.*

animáre s.f. însufleţire, înviorare, ‹reg.› învioşare, ‹fig.› electrizare, înflăcărare, ‹fig.; livr.› vivificare. *Animarea atmosferei unei întruniri se face cu glumele lui.*

animát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre convorbiri, conversaţii etc.*) însufleţit, viu, ‹fig.› vivant. *Între ei a fost o discuţie animată.* **2** (*despre atmosferă, ambianţă*) însufleţit, înviorat, ‹reg.› învioşat, ‹fig.› electrizat, înflăcărat, trepidant, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera animată din sală l-a binedispus.* **II** adj. (*gram.; despre substantive, gen*) ‹rar› sexuat. *Substantivele animate desemnează fiinţe.* **III** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piesei muzicale*) con anima.

animáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vioi.

animatór, -oáre s.m., s.f. însufleţitor, ‹fig.› suflet. *Prietenul său este animatorul petrecerilor.*

animáţie s.f. **1** antren, însufleţire, vervă, vioiciune, ‹rar› vivacitate, ‹fig.› viaţă. *A fost o petrecere plină de animaţie.* **2** agitaţie, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmăşeală, mişcare, mişuială, mişunare, mişună, mişuneală, roială, vălmăşag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. şi fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmăşeală, vălmăşire, ‹fam.› fâţâială, fâţâire, fâţâit, fâţâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. şi reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vârzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmăşie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împuşcăturile au produs animaţia mulţimii adunate în piaţă.*

animozitáte s.f. **1** altercaţie, ceartă, conflict, contenţiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuţie, disensiune, dispută, divergenţă, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînţelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. şi pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. şi fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagaţă, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harţă, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. şi reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârşenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârţoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanţă, sâmbră, sfădălie, şcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărţire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncişare, împuţăciune, judeţ, neaşezare, neîngăduinţă, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricţiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, ţesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuş, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiţă. *Banii erau un motiv de animozitate între cei doi parteneri de afaceri.* **2** discordie, duşmănie, hainie, inamiciţie, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmăşie, zâzanie, ‹înv. şi pop.› price, vrăjbire, ‹pop. şi fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. şi reg.› ceartă, giloşag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozvirie, neprietenie, oţărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieşit din uz› inamicie. *Între ei este o animozitate veche.*

aniná vb. I. (*pop.*) **1** refl. (*despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Agăţa. Apuca. Atârna. Lua. Prinde. Ţine. **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „în”, „pe” etc.*) v. Acroşa. Agăţa. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda.

aninára s.f. (*pop.*) v. Acroşaj. Acroşare. Agăţare. Agăţat[1]. Atârnare. Atârnat[1]. Pprindere. Prins[1]. Spânzurare. Spânzurat[1]. Suspendare.

aninâş s.m. (*bot.*) *Alnus viridis*; arin-de-munte, arin-verde, liliac-de-munte (v. *liliac*[1]).

aninát[1] s.n. (*pop.*) v. Acroşaj. Acroşare. Agăţare. Agăţat[1]. Atârnare. Atârnat[1]. Prindere. Prins[1]. Spânzurare. Spânzurat[1]. Suspendare.

aninát[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Agăţat[2]. Atârnat[2]. Spânzurat[2]. Suspendat.

aninătoáre s.f. (*pop.*) v. Agăţătoare (v. *agăţător*). Atârnătoare. Gaică.

anión s.m. (*fiz., chim.*) ion negativ. *Anionul se deplasează către anod în timpul electrolizei.*

aniomít s.m. (*chim.*) răşină anioactivă. *Anionitul reţine anionii dintr-o soluţie.*

anisián, -ă adj., s.n. (*geol.*) virglorian. *Straturi geologice anisiene. Anisianul este primul etaj al triasicului mediu alpin.*

anisól s.m. (*chim.*) eter fenilmetilic, metoxibenzen. *Anisolul este folosit ca solvent şi ca materie primă în industria chimică.*

aniversá vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, oameni, instituţii etc.*) a celebra, a sărbători, a serba, a ţine, ‹pop. şi fam.› a prăznui, ‹înv. şi reg.› a prăznici. *Universitatea şi-a aniversat cu fast întemeierea.*

aniversáre s.f. **1** celebrare, sărbătorire, serbare, ‹rar› celebraţie, ‹pop. şi fam.› prăznuire, ‹reg.› prăznuială. *Aniversarea universităţii s-a făcut cu fast.* **2** zi aniversară, zi de naştere, ziua naşterii (v. *zi*). *Aniversarea ei este la 10 martie.*

anizodónt, -ă adj. (*despre animale*) heterodont. *Animalele anizodonte au dinţii diferenţiaţi în incisivi, canini, premolari şi molari.*

anizogamét s.m. (*biol.*) heterogamet. *Anizogametul este un gamet deosebit morfologic de partenerii săi şi de cei de sex diferit.*

anizogamíe s.f. (*biol.*) heterogamie. *Anizogamia este o înmulţire sexuală prin unirea a doi gameţi diferiţi.*

anizotróp, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, substanţe etc.*) eolotrop. *Corpurile anizotrope nu prezintă proprietăţi fizice identice în toate direcţiile.*

anizotropíe s.f. (*fiz.*) eolotropie.

anód s.m. (*fiz.*) electrod pozitiv, pol pozitiv (v. *pol*[1]), ‹înv.› placă. *Anodul captează electronii emişi de catod dintr-o baie de electroliză.*

anodín, -ă adj. **1** (*mai ales despre fapte, manifestări, creaţii ale oamenilor*) neimportant, neînsemnat, ‹fig.› fad, frivol, şters. *Spectacolul a fost anodin.* **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) inofensiv, neofensiv. *A fost o revoltă anodină.*

anodóntă s.f. (*zool.*) *Anodonta cygnea*; scoică-de-baltă, scoică-de-lac.

anomalíe s.f. **1** (*psih.*) abatere, abnormitate, anormalitate, deviere, disfuncţie, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave anomalii de comportament.* **2** (*med., med. vet.*) cusur, defect, ‹pop.› meteahnă, ‹înv. şi reg.› pacea. *Are o anomalie gravă la un picior.*

anómic, -ă adj. dezorganizat, neorganizat. *În unele societăţi viaţa este anomică.*

anomíe s.f. debandadă, dezordine, dezorganizare, haos, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fam.› bramureală, harabură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăţ, ‹fig.; rar› dezmăţare. *Pe stadion este o adevărată anomie după meci.*

anoním, -ă adj. **1** (*despre autori, artişti etc.*) necunoscut, neidentificat, neştiut[2]. *Tabloul aparţine unui pictor anonim.* **2** (*despre texte, tipărituri etc.*) nesemnat. *A primit o scrisoare anonimă.*

anopíe s.f. (*med.; astăzi rar*) v. Divergenţă verticală. Hipertropie. Strabism vertical. Sursumvergenţă.

anopistográf, -ă adj. (*despre texte, tipărituri etc.*) anopistografic. *Textele anopistografe sunt scrise sau tipărite pe o singură faţă a colii.*

anopistográfic, -ă adj. (*despre texte, tipărituri etc.*) anopistograf.

anoproctíe s.f. (*chir.*) anus artificial.

anoréxic, -ă adj. (*med.; despre fiinţe*) inapetent. *În perioada în care a avut febră a fost anorexic.*

anorexíe s.f. (*med.*) inapetenţă. *Anorexia este pierderea poftei de mâncare.*

anorgánic, -ă adj. (*chim.; despre corpuri*) inorganic, mineral, neorganic. *Diamantul este un corp anorganic.*

anormál, -ă adj. **1** nefiresc, nenormal, neobişnuit, suspect, ‹rar› factice, ‹fam.› dubios. *Aude un zgomot anormal la motorul motoci-*

cletei. **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, nefiresc, nenormal, neobișnuit, suspect, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preasträin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament anormal.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) morbid, nesănătos, patologic, ‹fig.› bolnăvicios, maladiv. *Este de o curiozitate anormală. Are o teamă anormală de microbi.*

anormalitáte s.f. **1** (*psih.*) abatere, abnormitate, anomalie, deviere, disfuncție, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. **2** (*med., med. vet.*) infirmitate, invaliditate, schilodenie, ‹pop. și fam.› beteșug, meteahnă, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, picneală, ‹înv.› pocire, slăbănogire, ‹turc.; înv.› sacatlâc. *S-a născut cu o anormalitate gravă la picior.*

anóst, -ă adj. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹livr.› fastidios, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare anost.* **2** (*despre viața, existența oamenilor*) banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost anostă.*

anosteálă s.f. (*înv.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

aností vb. IV. refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; despre oameni*) v. Plictisi. Urî.

anostíe s.f. (*înv.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

anotímp s.n. sezon, ‹înv. și reg.› timp, vreme, ‹înv.› stagiune. *În zonele temperate sunt patru anotimpuri.*

anoxibiótic, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme*) anaerob, anaerobiotic, anaerofit. *Microorganismele anoxibiotice nu se pot dezvolta în contact cu aerul.*

anoxibióză s.f. (*biol.*) anaerobioză. *Anoxibioza este forma de viață a unor microorganisme anoxibiotice.*

anoxíe s.f. (*med.*) hipoxie. *Anoxia este scăderea oxigenului din țesuturile organismului sub valorile normale.*

ansámblu s.n. **1** întreg, tot, unitate. *Casele cartierului rezidențial formează un ansamblu arhitectonic armonios.* **2** totalitate. *Întrucât este premiantul clasei, reușește să influențeze ansamblul colegilor.* **3** sistem, univers. *Profesorul a făcut o expunere a ansamblului filosofic al lui Kant.* **4** colectiv, formație, trupă. *Ansamblul de muzică populară al școlii a câștigat concursul național.* **5** (*statist.*) ***ansámblu statístic*** = colectivitate statistică, populație statistică. *Ansamblul statistic reprezintă un grup de indivizi supuși unui studiu statistic.*

ánsă s.f. (*med.*) buclă.

anseríde s.f. pl. (*ornit.*) anatide. *Anseridele au ca tip reprezentativ rața.*

anserifórme s.f. pl. (*ornit.*) lamelirostre, palmipede. *Anseriformele au gâtul lung și cele trei degete de la picioare unite printr-o membrană.*

ansiláj s.n. (*agron.*) ansilare, însilozare. *Ansilajul se folosește pentru conservarea nutreturilor verzi.*

ansiláre s.n. (*agron.*) ansilaj, însilozare.

antagónic, -ă adj. antagonist, opus, potrivnic. *Doctrinele celor două partide sunt antagonice.*

antagonísm microbian s.n. (*biol.*) antibioză.

antagoníst, -ă adj. antagonic, opus, potrivnic.

antálgic, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgetic, analgezic, antinevralgic, calmant, lenitiv, sedativ. *Medicamentele antalgice temperează sau înlătură durerea.*

antamá vb. I. tr. (*compl. indică lucrări, discuții etc.*) a aborda, a iniția, a începe. *A antamat cu mult curaj un nou proiect de cercetare.*

antebráț s.n. (*anat.*) ‹reg.› pulpa mâinii (v. *pulpă*). *Copilul are o arsură pe antebraț.*

antecálcul s.n. antecalculare, antecalculație. *Antecalculul este un calcul anticipat al prețului unui produs sau al unui serviciu.*

antecalculáre s.f. antecalcul, antecalculație.

antecalculáție s.f. antecalcul, antecalculare.

antecedént, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) anterior, dinainte, precedent, premergător, ‹rar› anticipat, ‹înv.› precezător, trecut[2]. *Multe din evenimentele actuale se explică prin situația antecedentă.* **2** s.n. (*jur.; și* ***antecedent penal***) ‹arg.› pomelnic. *Având antecedente, judecătorul i-a mărit pedeapsa.*

antecedénță s.f. anterioritate, precedent, precedență, prioritate. *Antecedența nu-i justifică poetului valoarea pe care o pretinde.*

antecesór, -oáre s.m., s.f. înaintaș, precursor, predecesor, premergător, ‹înv.› înainte-mergător, prediteci, procatoh, prodrom, ‹turc.; înv.› selef. *Scriitorii de astăzi au antecesori celebri.*

antedevíz s.n. deviz de antecalculație. *A făcut antedevizul pentru evaluarea prețului de cost.*

antediluvián, -ă adj. fig. **1** (*mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) imemorabil, imemorial, străvechi, ‹fig.; înv.› sur. *Unele mamifere s-au adaptat la viața marină din timpuri geologice antediluviene.* **2** (*fam.; iron.; despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Antic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Lânced. Mucegăit. Neactual. Perimat. Prăfuit. Răsuflat. Ruginit. Vechi[2]. Vetust.

antegărdă s.f. (*milit.; în opoz. cu „arieregardă”*) avangardă. *Patru soldați formau antegarda trupei.*

antenatál, -ă adj. (*biol., med., med. vet.*) prenatal. *În perioada antenatală a stat mult timp în pat.*

anténă s.f. **1** (*zool.; la unele mamifere*) mustață, vibrisă. *Artropodele au antene.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

antenupțiál, -ă adj. prenupțial. *Înainte de a se căsători, cei doi tineri au primit certificate antenupțiale.*

antép s.m. (*bot.; reg.*) v. Mahaleb. Vișin-turcesc (v. *vișin*[1]) (*Prunus mahaleb*).

antepórt s.n. (*mar.*) avanport. *În anteport staționează temporar navele.*

antepozíție s.f. (*lingv.*) antepunere, procliză. *Antepoziția unui prefix.*

antepúnere s.f. (*lingv.*) antepoziție, procliză.

antéră s.f. (*bot.*) polinie. *Antera se află în vârful staminelor.*

anterevoluționár, -ă adj. (*polit.*) prerevoluționar. *A resimțit puternic tumultul anilor anterevoluționari.*

anteriór, -oáră adj., adv. **I** adj. **1** (*cu sens temporal; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) antecedent, dinainte, precedent, premergător, ‹rar› anticipat, ‹înv.› precezător, trecut[2]. *Multe din evenimentele actuale se explică prin situația anterioară.* **2** (*cu sens local; în opoz. cu „dinapoi”; despre părți ale obiectelor, construcțiilor etc.*) dinainte. *Partea anterioară a mașinii a fost zdrobită în accident.* **II** adv. (*temporal*) **1** înainte. *Își amintește perfect discuția care a avut loc anterior.* **2** dinainte. *Hainele anterior pregătite au fost puse în valiză.*

anterioritáte s.f. antecedență, precedent, precedență, prioritate.

anteríu s.n. (*bis.*) reverendă, sutană, ‹rar› caftan, ‹reg.› mintie, ‹înv.› libadea. *Anteriul preotului este de mătase.*

anterozoíd s.m. (*biol.*) gamet mascul, microgamet, spermatogamet.

antestépă s.f. (*geomorf.*) silvostepă. *Antestepa este o zonă de tranziție între pădure și stepă.*

antét s.n. (*inform.*) header.

antevorbitór, -oáre s.m., s.f. preopinent, ‹înv.› prevorbitor. *Antevorbitorul său a avut o intervenție interesantă.*

anti-aging [ˌanti'eidʒiŋ] adj. invar. (*cosmet.; engl.; despre produse cosmetice*) v. Antirid.

antibacterián, -ă adj. (*biol.*) antimicrobian. *O substanță antibacteriană are acțiune bactericidă sau bacteriostatică.*

antibenzopiríná s.f. (*chim.*) oleat de magneziu. *Antibenzopirina este un bun conducător de electricitate.*

antibióză s.f. (*biol.*) antagonism microbian.

ántic, -ă adj. **I** (*despre popoare, civilizații, culturi ale unor popoare etc.*) vechi[2]. *Neoclasicismul s-a bazat pe elemente ale culturii antice grecești și latine.* **II** fig. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare cam antică.* **2** clasic. *Era un tânăr de o frumusețe antică, ce amintea de normele artei greco-latine.*

anticalofilíe s.f. anticalofilism. *Anticalofilia este o atitudine de combatere a cizelării artistice excesive în opera literară.*

anticalofilísm s.n. anticalofilie.

anticalóric, -ă adj., s.n. (*farm.*) antifebril, antipiretic, antitermic, febrifug. *Aspirina este un medicament anticaloric.*

anticămeră s.f. (*constr.*) sală[1], ‹înv.› antișambră, perdea. *Multe persoane așteaptă în anticamera primarului.*

anticancerigén, -ă adj. (*farm.; despre medicamente, metode de tratament etc.*)

anticanceros, antimitotic, antineoplazic, antioncogen. *Au apărut medicamente noi anticancerigene.*

anticancerós, -oásă adj. (*farm.; despre medicamente, metode de tratament etc.*) anticancerigen, antimitotic, antineoplazic, antioncogen.

anticár[1] adj. invar. (*milit.; despre arme sau despre mijloace de apărare*) antitanc. *În divizie sunt multe tunuri anticar. Soldații au săpat șanțuri anticar.*

anticár[2] s.m. **1** ‹fran.› buchinist. *Anticarul a reușit să achiziționeze niște cărți vechi foarte valoroase.* **2** (*arheol.; înv.*) v. Arheolog.

anticariát s.n. anticărie. *În anticariate se găsesc cărți foarte valoroase.*

anticăriu, -ie adj. (*înv.*) v. Arheologic.

anticatalíză s.f. (*chim.*) cataliză negativă. *În anticataliză viteza de reacție este micșorată de un inhibitor.*

anticăríe s.f. anticariat.

antichitáte s.f. **1** (*mai ales art. **Antichitatea**; ist.; nm. pr.*) ‹rar› Evul Vechi (v. *ev*). *În Antichitate s-au dezvoltat civilizații vechi.* **2** vechime, ‹înv. și reg.› vechitură, ‹înv.› învechime, străvechime, vechie. *Peste tot în țară sunt vestigii din antichitate.* **3** (*rar*) v. Vechime. Vetustate. Vetustețe.

anticiclonál, -ă adj. (*meteor.*) anticiclonic. *În această regiune s-a format un centru anticiclonal.*

anticiclónic, -ă adj. (*meteor.*) anticiclonal.

anticipá vb. I. tr. **1** (*compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) a anunța, a prevesti, a vesti, ‹rar› a promite, ‹înv.› a arăta, ‹fig.› a amenința. *Norii grei au anticipat furtuna.* **2** (*compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) a intui, a presimți, a simți, ‹fig.› a mirosi, ‹fig.; fam.› a adulmeca, ‹fig.; înv.› a aulma, a ulma. *A anticipat devalorizarea valutei.* **3** a devansa. *Deși a trăit în Antichitate, a anticipat multe idei științifice moderne.* **4** (*compl. indică manifestări, curente artistice etc.*) a anunța. *Preromantismul a anticipat romantismul.* **5** a preceda. *Da Vinci a anticipat, prin ideile și descoperirile sale, realizările tehnologice din secolele următoare.* **6** (*compl. indică idei, propuneri, planuri, proiecte etc.*) a lansa, ‹fig.› a avansa. *A anticipat evaluări economice corecte.*

anticipáre s.f. **1** anticipație. *Anticiparea rezultatului concursului i-a intrigat pe toți. Literatura de anticipare este mult apreciată de tineri.* **2** lansare, ‹fig.› avansare. *Anticiparea acestei propuneri este benefică pentru activitatea instituției.*

anticipát, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** prealabil, preliminar, premergător. *Plata anticipată asigură furnizarea mărfii la timp.* **2** (*despre idei, gânduri etc.*) prevăzut, ‹fig.› întrevăzut. *Ideea anticipată îi permite observarea anumitor aspecte ale comportării elevilor în situații cerute de testul psihologic.* **3** (*despre idei, propuneri, planuri, proiecte etc.*) lansat, ‹fig.› avansat. *Se ține cont de propunerea anticipată privind activitatea instituției.* **4** (*rar; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Antecedent. Anterior. Dinainte. Precedent. Premergător. **II** s.f. (*la pl. **anticipate**; polit.*) alegeri anticipate (v. *alegere*). *Anticipatele se organizează înainte de termenul prevăzut prin lege.*

anticipáție s.f. anticipare.

anticolinérgic, -ă adj., s.n. (*farm.*) parasimpatolitic. *Anticolinergicele au acțiune de inhibiție asupra sistemului parasimpatic.*

anticonceptív, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticoncepțional, contraceptiv, ‹arg.› galamoz. *Pentru preîntâmpinarea unor sarcini nedorite se folosesc medicamente anticonceptive.*

anticoncépție s.f. (*med.*) contracepție, contraconcepție. *Metodele chirurgicale de anticoncepție sunt traumatizante.*

anticoncepționál, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticonceptiv, contraceptiv, ‹arg.› galamoz. *Medicamentele anticoncepționale se iau pentru a preveni sarcina.*

anticonformísm s.n. inconformism, libertate, neconformism, nonconformism, ‹livr.› goliardie. *Comportarea lui se caracterizează prin anticonformism. Anticonformismul artiștilor trebuie tolerat.*

anticonformíst, -ă adj., s.m., s.f. heterodox, inconformist, neconformist, nonconformist, ‹rar› eretic. *Tânărul pictor este anticonformist. Anticonformiștii nu se conformează uzanțelor stabilite, tradițiilor, moravurilor sau mentalităților, opiniilor curente.*

anticórpi antiplachetari s.m. pl. (*biochim.*) trombo-anticorpi. *Anticorpii antiplachetari sunt capabili să distrugă sau să aglutineze trombocitele.*

anticreștinísm s.n. (*relig.*) anticristianism. *Anticreștinismul este o atitudine ostilă creștinismului.*

anticríst s.m. (*relig.*) adamit, eretic, schismatic, ‹rar› papistaș, ‹pop.› letin, necredincios, păgân, ‹înv. și reg.› spurcat[2], ‹înv.› disident, ‹înv.; deprec. sau peior.› spurcăciune. *Savantul a fost considerat de Inchiziție un anticrist.*

anticristianísm s.n. (*relig.*) anticreștinism.

anticvát, -ă adj. (*rar; despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) v. Bătrânesc. Patriarhal. Tradițional. Vechi[2].

antidemocrát, -ă adj. (*polit.*) antidemocratic. *În urma măsurilor antidemocrate au fost proteste de stradă.*

antidemocrátic, -ă adj. (*polit.*) antidemocrat.

antidiaréic, -ă adj., s.n. (*farm.*) constipant, ‹înv.› strângător. *Furazolidonul este un antidiareic.*

antidiurétic, -ă adj., s.n. (*farm., med.*) vasopresor. *Medicamentele antidiuretice diminuează diureza.*

antidót s.n. **1** (*farm.*) ‹rar› contraotravă, contravenin, ‹înv.› antifarmac. *Cei care muncesc în spații toxice primesc antidoturi.* **2** fig. remediu, soluție, ‹fig.› derivativ, ‹fig.; pop. și fam.› leac. *Munca este antidotul plictiselii.*

antidróm, -ă adj. antidromic.

antidrómic, -ă adj. antidrom.

antielectrón s.m (*fiz.*) electron pozitiv, pozitron. *Antielectronul are sarcină electrică pozitivă.*

antiemétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antivomitiv. *Bea un ceai antiemetic. I s-au prescris niște antiemetice.*

antifarmác s.n. (*farm.; înv.*) v. Antidot.

antifascíst, -ă adj., s.m., s.f. antinazist. *Antifasciștii combat ideile fasciste.*

antifază s.f. (*telec.*) opoziție de fază.

antifebríl, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticaloric, antipiretic, antitermic, febrifug. *Aspirina este un medicament antifebril.*

antifibrinolític s.n. (*biol.*) antiplasmină. *Antifibrinoliticul împiedică fibrinoliza.*

antifilosófic, -ă adj. nefilosofic.

antifónic, -ă adj. (*tehn.; despre dispozitive*) antizgomot. *În avioane se instalează aparate antifonice.*

antifúngic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antimicotic. *Medicamentele antifungice împiedică dezvoltarea ciupercilor și a micozelor cutanate.*

antihelmíntic, -ă adj., s.n. (*farm.*) vermifug. *Medicamentele antihelmintice se folosesc pentru combaterea viermilor intestinali.*

antiintelectualísm s.n. (*filos.*) iraționalism. *Adepții antiintelectualismului neagă posibilitatea cunoașterii științifice a adevărului cu ajutorul rațiunii.*

antilópă s.f. (*zool.*) ‹înv.› zorcadă.

antiluétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antisifilitic, spirocid. *Ca medicament antiluetic se folosește bismutul. Bismutul este un antiluetic.*

antimaláric, -ă adj., s.n. (*farm.*) antipaludic. *Chinina este un medicament antimalaric.*

antimatérie s.f. (*fiz.*) antisubstanță. *Antimateria este alcătuită din antiparticule.*

antimetábolă s.f. **1** (*ret.*) antimetalepsă, antimetateză. *Antimetabola constă în repetarea aceleași cuvinte în ordine inversă.* **2** anagramă. *Semnează folosind o antimetabolă.*

antimetalépsă s.f. (*ret.*) antimetabolă, antimetateză.

antimetatéză s.f. (*ret.*) antimetabolă, antimetalepsă.

antimicótic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antifungic.

antimicrobián, -ă adj. (*biol.*) antibacterian. *O substanță antimicrobiană are acțiune bactericidă sau bacteriostatică.*

antimitótic, -ă adj. (*farm.; despre medicamente, metode de tratament etc.*) anticancerigen, anticanceros, antineoplazic, antioncogen. *Au apărut medicamente noi antimitotice.*

antimonárhic, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) antimonarhist, antiregalist, contramonarhist. *Manifestația antimonarhică a avut foarte puțini participanți.*

antimonarhíst, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) antimonarhic, antiregalist, contramonarhist.

antimoníț s.n. (*mineral.*) stibină. *Antimonitul reprezintă cel mai important minereu de stibiu.*

antimóniu s.n. (*chim.*) stibiu, ‹pop.› sarea mâței (v. *sare*), sarea pisicii (v. *sare*), ‹înv.› oglinda măgarului (v. *oglindă*), sârmea[1], surmă. *Antimoniul este un metaloid folosit în tehnică sub formă de aliaje.*

antinazíst, -ă adj., s.m., s.f. antifascist.

antineoplázic, -ă adj., s.n. (*farm.; despre medicamente, metode de tratament etc.*) anticancerigen, anticanceros, antimitotic, antioncogen.

antinevrálgic, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgetic, analgezic, antalgic, calmant, lenitiv, sedativ. *Medicamentele antinevralgice temperează sau înlătură durerea.*
antioncogén, -ă adj. (*farm.; despre medicamente, metode de tratament etc.*) anticancerigen, anticanceros, antimitotic, antineoplazic.
antioráș s.n. mahala, periferie, suburbie, ‹livr.› foburg, ‹reg.› cut, oștează, ‹grec.; înv.› exocastron, ‹turc.; înv.› cadalâc. *În antioraș sunt multe case dărăpănate.*
antioxidánt, -ă adj., s.n. (*chim.*) antioxigen. *Fenolul este un antioxidant. Unele amine sunt antioxidante.*
antioxigén s.n. (*chim.*) antioxidant.
antipalúdic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antimalaric.
antiparalelográm s.n. (*geom.*) contraparalelogram. *Antiparalelogramul este un patrulater concav cu două laturi egale și paralele.*
antipát s.m. (*ist.; în Roma antică; înv.*) v. Proconsul.
antipátic, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) dezagreabil, neplăcut, nesuferit, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai antipatică în viața mea!*
antipatíe s.f. aversiune, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repugnanță, repulsie, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o antipatie violentă față de el.*
antiperspiránt, -ă adj., s.n. (*farm., cosmet.*) antisudoral, antisudorific, antitranspirant. *Folosește un spray antiperspirant cu un parfum foarte plăcut.*
antipiésă s.f. (*lit.*) antiteatru. *Antipiesa nu respectă procedeele dramatice consacrate.*
antipirétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticaloric, antifebril, antitermic, febrifug.
antipirínă s.f. (*farm.*) **1** analgezină, fenazonă. *Antipirina este un medicament antitermic.* **2** ***antipirină salicilică*** = salicilat de antipirină, salipirină. *Antipirina salicilică este întrebuințată mai ales ca analgezic și antireumatic.*
antiplasmínă s.f. (*biol.*) antifibrinolitic. *Antiplasmina împiedică fibrinoliza.*
antipód optic s.m. (*chim.*) izomer optic. *Antipozii optici sunt substanțe chimice stereoizomere.*
antipodál, -ă adj. (*geogr.*) antipodic. *Meridian antipodal. Regiuni antipodale.*
antipódic, -ă adj. (*geogr.*) antipodal.
antipopulár, -ă adj. (*despre oameni sau despre măsuri, hotărâri etc. ale guvernului ori ale unor lideri politici*) impopular, nepopular. *Restricțiile bugetare sunt antipopulare.*
antipórno adj. invar. (*despre măsuri, atitudini etc.*) antipornografic.
antipornográfic, -ă adj. (*despre măsuri, atitudini etc.*) antiporno.
antiprogresíst, -ă adj., s.m., s.f. conservator, ‹rar› conservativ, conservatorist. *Un antiprogresist are influență și în viața politică.*
antipruriginós, -oásă adj., s.n. (*farm.*) antipruritic. *Pruritul se vindecă cu ajutorul medicamentelor antipruriginoase.*
antiprurític, -ă adj., s.n. (*farm.*) antipruriginos.
antipublicitáte s.f. antireclamă. *Face antipublicitate produsului nou lansat de o firmă concurentă.*
antiputríd, -ă adj., s.n. (*farm.*) antiseptic. *Fenolul este un antiputrid.*
antirasiál, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini, concepții etc. ale oamenilor*) antirasist. *În America au loc manifestații antirasiale.*
antirasíst, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini, concepții etc. ale oamenilor*) antirasial.
antiraționál, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. irațional, nerațional. *Idei antiraționale au apărut într-un secol dominat de raționalism.* **2** adj., s.m., s.f. (*filos.*) antiraționalist, misolog. *Este o persoană antirațională, care respinge rațiunea și raționamentul. Antiraționalii nu aderă la curentul raționalist.*
antiraționalíst, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) antirațional, misolog.
antireclámă s.f. antipublicitate.
antireformíst, -ă adj., s.m. (*polit.*) contrareformist. *Antireformistul nu acceptă reformele.*
antiregalíst, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) antimonarhic, antimonarhist, contramonarhist.
antireumátic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antireumatismal. *Medicamentele antireumatice sunt prescrise reumaticilor.*
antireumatismál, -ă adj., s.n. (*farm.*) antireumatic.
antirevoluționár, -ă adj., s.m. (*polit.*) contrarevoluționar, reacționar. *Unele din scrierile sale au un conținut antirevoluționar.*
antiríd adj. invar. (*cosmet.; despre produse cosmetice*) ‹engl.› anti-aging. *I-a făcut cadou o cremă antirid.*
antiromân, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații ale lor*) antiromânesc.
antirománesc, -ească adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații ale lor*) antiromân. *Această scriere are un caracter vădit antiromânesc.*
antisemít, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații ale lor*) antisemitic. *Ideile și atitudinile antisemite nu pot fi acceptate.*
antisemític, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații ale lor*) antisemit.
antiséptic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antiputrid. *Fenolul este un antiseptic.*
antisér s.n. (*farm.*) imunoser, ser imunizant. *Antiserul este serul sangvin de origine animală sau umană care conține anticorpi specifici unui antigen determinat, obținuți prin inocularea acestui antigen.*
antisifilític, -ă adj., s.n. (*farm.*) antiluetic, spirocid.
antisociál, -ă adj. (*despre oameni*) asocial. *Este o persoană antisocială, care refuză integrarea în societate.*
antispasmátic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antispasmodic, antispastic, spasmodic, spasmolitic. *Atropina este un medicament antispasmatic. Antispasmaticele combat convulsiile.*
antispasmódic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antispasmatic, antispastic, spasmodic, spasmolitic.
antispástic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antispasmatic, antispasmodic, spasmodic, spasmolitic.
antisportív, -ă adj. (*despre gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) nesportiv. *A fost penalizat pentru gesturile antisportive de pe terenul de fotbal.*
antíst s.m. **1** (*în trecut, în Țările Rom.; înv. și reg.*) v. Efor. Epitrop. **2** (*adm.; reg.*) v. Primar.
antisubstánță s.f. (*fiz.*) antimaterie. *Antisubstanța este alcătuită din antiparticule.*
antisudorál, -ă adj., s.n. (*farm., cosmet.*) antiperspirant, antisudorific, antitranspirant. *Folosește un spray antisudoral cu un parfum foarte plăcut.*
antisudorífic, -ă adj., s.n. (*farm., cosmet.*) antiperspirant, antisudoral, antitranspirant.
antișámbră s.f. (*constr.; înv.*) v. Anticameră. Sală[1].
antitabác adj. invar. (*despre metode, tratamente etc.*) antitabagic. *În ultimul timp se face o constantă campanie antitabac.*
antitabágic, -ă adj. (*despre metode, tratamente etc.*) antitabac.
antitánc adj. invar. (*milit.; despre arme sau despre mijloace de apărare*) anticar[1]. *În divizie sunt multe tunuri antitanc. Soldații au săpat șanțuri antitanc.*
antiteátru s.n. (*lit.*) antipiesă.
antitéhnic, -ă adj. (*despre oameni*) atehnic. *Se observă cu ușurință că este un om antitehnic.*
antitérmic, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticaloric, antifebril, antipiretic, febrifug.
antitetánic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antitetanos. *Trebuie să facă un vaccin antitetanic.*
antitetános adj. invar. (*farm.*) antitetanic.
antitétic, -ă adj. (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) contradictoriu, contrar, divergent, opus, potrivnic, ‹rar› contradicțional, ‹înv.› contrazicător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt antitetice.*
antiteticitáte s.f. (*rar*) v. Antiteză. Contrapoziție. Opoziție.
antitéză s.f. contrapoziție, opoziție, ‹rar› antiteticitate. *Caracterul lui s-a relevat prin antiteză cu cel al prietenului său.*
antitífic, -ă adj., s.n. (*farm.*) antitifoid. *Trebuie să facă un vaccin antitific.*
antitifoíd, -ă adj. (*farm.*) antitific.
antitotalitár, -ă adj. (*polit.*) antitotalitarist. *Combate ideile antitotalitare.*
antitotalitaríst, -ă adj. (*polit.*) antitotalitar.
antitranspiránt, -ă adj., s.n. (*farm., cosmet.*) antiperspirant, antisudoral, antisudorific.
antiumán, -ă adj. (*despre acțiuni, concepte etc. ale oamenilor*) antiumanitar. *Nu trebuie tolerate manifestațiile antiumane.*
antiumanitár, -ă adj. (*despre acțiuni, concepte etc. ale oamenilor*) antiuman.
antivirál, -ă adj. (*farm.*) antivirotic. *Face un tratament antiviral.*
antivirótic, -ă adj. (*farm.*) antiviral.
antivomitív, -ă adj., s.n. (*farm.*) antiemetic.
antizgómot adj. invar. (*tehn.; despre dispozitive*) antifonic.
antizímic, -ă adj., s.n. (*biochim.*) antizimotic. *Substanțele antizimice împiedică procesul de fermentație.*

antizimótic, -ă adj., s.n. (*biochim.*) antizimic.
antódiu s.n. (*bot.*) calatidiu. *Antodiul este o inflorescență racemoasă cu axul lățit.*
antofíl, -ă adj. (*despre insecte*) floricol. *Insectele antofile trăiesc în fiori.*
antofítă s.f. (*bot.*) fanerogamă, spermatofită. *Antofitele sunt plantele care au flori.*
antologă vb. I. tr. (*lit.; compl. indică texte*) a antologiza. *Cunoscutul scriitor a antologat într-un volum fragmente de teatru grecesc.*
antologatór s.m. (*lit.*) antologist. *Antologatorul realizează antologii.*
antológhion s.n. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Prăznicar.
antológic, -ă adj. **1** clasic, ilustrativ, reprezentativ. *A scris pagini antologice despre istoria neamului.* **2** fig. (*fam.*) v. Memorabil. Neuitat.
antologíe s.f. (*lit.*) crestomație, florilegiu, spicilegiu. *Autorul figurează într-o antologie de proză germană.*
antologíst s.m. (*lit.*) antologator.
antologizá vb. I. tr. (*lit.; compl. indică texte*) a antologa.
antonícă s.f. (*bot.*) **1** *Chaerophyllum aromaticum*; ‹reg.› borșer, cherbel, crastavan, laba-gâștei (v. *labă*). **2** *Archangelica officinalis*; anghelică, anghelină, ‹reg.› bâlbor, buciniș, păstârnac-pădureț. **3** *Angelica sylvestris*; anghelină-sălbatică.
antonomasíe s.f. (*ret.*) antonomază. *Prin antonomasie a substituit numele propriu cu unul comun.*
antonomáză s.f. (*ret.*) antonomasie.
antozoár s.n. (*zool.*) *Anthozoa*; coralier. *Antozoarele sunt celenterate marine, sedentare.*
antráct s.n. (*la spectacole*) pauză. *S-au întâlnit în antractul dintre cele două acte ale piesei.*
ántrax s.n. **1** (*med., med. vet.*) cărbune, dalac, pustulă malignă, ‹pop.› splină, ‹înv. și reg.› zgaibă, ‹reg.› armurar, armurare, armurărită, bășică rea, bubă, bubă neagră, bubă rea, marmură, pripit[1], răsfug, sânge mohorât, spurcat[1], taiug, talan, ‹înv.› serpengea. *Antraxul se manifestă clinic prin leziuni cutanate sau viscerale.* **2** (*mineral.; înv.*) v. Corindon hialin. Rubin.
antreiáș s.n. (*constr.; rar*) v. Antrețel.
antrén s.n. animație, însuflețire, vervă, vioiciune, ‹rar› vivacitate, ‹fig.› viață. *A fost o petrecere plină de antren.*
antrená vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.*) a mobiliza, ‹înv. și pop.› a ridica, ‹pop.› a scula. *L-a antrenat în lupta împotriva drogurilor.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a împinge, a târî, a vârî. *Adesea îl antrenează în acțiuni periculoase.* **3** tr. (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, utilaje etc.*) a acționa, a deplasa, a mișca. *Angrenajul de roți antrenează cureaua ventilatorului.* **4** tr. (*despre corpuri, mase în mișcare etc.; compl. indică materiale, obiecte etc.*) a acționa, a mișca, ‹înv. și pop.› a trage. *Torenții antrenează la vale copacii smulși de furtună.* **5** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Exersa. Repeta. **II** refl. fig. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se aprinde, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *S-au antrenat într-o polemică inutilă.*
antrenamént s.n. (*sport*) ‹engl.› training. *Atletul face antrenament zilnic pentru a câștiga o medalie la campionatul mondial.*
antrenánt, -ă adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc.*) mobilizator, stimulativ, stimulator. *A avut o inițiativă antrenantă.* **2** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) agreabil, amuzant, distractiv, drăguț, plăcut, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost antrenantă. Jocurile de pe calculator sunt antrenante pentru cei mai mulți copii.* **3** (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) captivant, palpitant, pasionant. *Urmărește cu deosebit interes acțiunea antrenantă a piesei.*
antrenáre s.f. mobilizare, ‹înv.› mobilizație. *Antrenarea elevilor la acțiuni ecologice este meritorie.*
antrenór s.m. **1** (*sport*) ‹engl.› trainer. *Echipa națională de fotbal are un nou antrenor.* **2** (*tehn.*) portsatelit. *Antrenorul face legătura între un element central al unui mecanism planetar și sateliții săi.*
antreprenór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*econ.*) întreprinzător, ‹înv.› otcupcic, otcupciu, otcupnic, ‹rus.; înv.› podreadcic. *Antreprenorii desfășoară activități economice.* **2** s.m. ***antreprenor de pompe funebre*** = ‹pop.› dricar, ‹latin.; înv.› libitinar. *A cumpărat cele necesare pentru înmormântare din magazinul unui antreprenor de pompe funebre.*
antrepríză s.f. (*econ.*) ‹înv.› otcup, podrad. *Conduce o antrepriză care execută lucrări de construcții.*
antresól s.n. (*constr.*) mezanin. *Garsoniera lor este la antresol.*
antretuí vb. IV. tr. (*rar*) **1** (*compl. indică valută, bani etc.*) v. Acumula. Aduna. Strânge. Tezauriza. **2** (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși. **3** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făura. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza.
antrețél s.n. (*constr.*) ‹rar› antreiaș.
antréu s.n. (*constr.*) hol, sală[1], vestibul. *Casa are un antreu mare la intrare.*
antricót s.n. (*ind. alim., culin.*) cotlet, ‹reg.› tarac. *Pregătește antricoate la grătar.*
antrópic, -ă adj. antropogen. *Fenomenele antropice sunt provocate prin acțiunea omului, având urmări asupra evoluției reliefului, vegetației și climei.*
antropobiologíe s.f. (*antrop., biol.*) antropologie. *Antropobiologia studiază originea, evoluția și varietatea biologică a omului.*
antropofág, -ă adj., s.m., s.f. canibal, ‹înv. și pop.› mâncător de oameni, ‹pop.› căpcăun, căpcăunoaică, ‹înv.› androfag. *Mai există și astăzi triburi antropofage în Oceania.*
antropofagíe s.f. canibalism. *Antropofagia este întâlnită și astăzi în Oceania.*
antropofíl, -ă adj. (*despre plante și animale*) sinantrop. *Plantele sau animalele antropofile cresc ori trăiesc în apropierea așezărilor omenești.*
antropofobíe s.f. (*psih.*) exantropie. *Prin teama sau ura sa patologică față de oameni este suspectat de antropofobie.*
antropogén, -ă adj., s.n. **1** adj. antropic. **2** s.n. (*geol.*) cuaternar. *Ca ultimă perioadă a neozoicului, antropogenul durează și în zilele noastre.*
antropogenézá s.f. (*antrop., biol.*) antropogenie. *Antropogeneza studiază originea, evoluția și dezvoltarea speciei umane.*
antropogeníe s.f. (*antrop., biol.*) antropogeneză.
antropogeográfie s.f. (*geogr.*) geografia populației (v. *geografie*), geografie antropologică, geografie umană. *Antropogeografia studiază populația și așezările omenești în raport cu mediul natural.*
antropoíd, -ă adj., s.n. (*zool.*) **1** adj. (*despre maimuțe*) antropomorf. *Există câteva specii de maimuțe antropoide.* **2** s.n. antropomorf, antropomorfid. *Speciile de antropoide sunt: gibonul, urangutanul, cimpanzeul și gorila.*
antropologíe s.f. (*antrop., biol.*) **1** antropobiologie. **2** ***antropologie biologică*** = ***antropologie fizică*** = ***antropologie somatică*** = antropometrie, somatometrie. *Antropologia biologică se ocupă cu studiul variațiilor morfologice ale omului, mai ales prin măsurători ale oaselor.*
antropometríe s.f. (*antrop., biol.*) antropologie biologică, antropologie fizică, antropologie somatică, somatometrie.
antropomórf, -ă adj., s.n. (*zool.*) **1** adj. (*despre maimuțe*) antropoid. **2** s.n. antropoid, antropomorfid.
antropomorfíd s.n. (*zool.*) antropoid, antropomorf.
antropomím s.n. (*lingv.*) antroponimic. *„Iulian" este un antroponim.*
antroponímic, -ă adj., s.n. (*lingv.*) **1** adj. antroponomastic. *A apărut un dicționar antroponimic foarte interesant.* **2** s.n. antroponim.
antroponimíe s.f. (*lingv.*) antroponomastică (v. *antroponomastic*). *Și-a dat doctoratul în antroponimie.*
antroponomástic, -ă adj., s.f. (*lingv.*) **1** adj. antroponimic. **2** s.f. antroponimie.
antropopatíe s.n. (*relig.*) antropopatism. *În unele sisteme religioase se practică antropopatia.*
antropopatísm s.n. (*relig.*) antropopatie.
antropsihologíe s.f. folclor, folcloristică. *Este specialist în antropopsihologie.*
ăntru s.n. (*anat.*) **1** cavitate, scobitură. *Antrul poate fi osos sau visceral.* **2** ***antru mastoidian*** = antru pietros; ***antru pietros*** = antru mastoidian. *Antrul mastoidian sau pietros este o cavitate voluminoasă, cu aer, situată în porțiunea mastoidiană a temporalului;* ***antru pilor*** = antru piloric; ***antru piloric*** = antru pilor. *Antrul piloric este porțiunea joasă, aproape orizontală a stomacului, care comunică prin pilor cu duodenul.*
anturáj s.n. **1** companie[1], societate, tovărășie, ‹grec.; înv.› sinanstrofie. *A trăit clipe de neuitat în anturajul savantului.* **2** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, am-

bient, ambiental, lume, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un anturaj benefic pentru formarea lui profesională.*

anulă vb. I. tr. **I 1** (*jur.; în opoz. cu „a valida"; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a aboli, a abroga, a desființa, a infirma, a invalida, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost anulată de foarte mult timp.* **2** (*jur.; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) a desface, a rezilia, ‹rar› a rezolva, ‹înv. și pop.› a destocmi, a dezlega. *Notarul i-a anulat testamentul.* **3** (*jur.; compl. indică drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) a abjudeca, a suspenda, ‹fig.; înv. și pop.› a despuia. *Instanța i-a anulat chiriașului dreptul de locuire în casă.* **4** (*jur.; compl. indică hotărâri judecătorești*) a casa, a revoca, ‹rar› a rescinde. *Hotărârea judecătorească a fost anulată în urma admiterii recursului.* **5** (*compl. indică ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) a contramanda, a decomanda, a revoca[1], ‹înv.› a revocălui. *A anulat ordinul de plată.* **6** (*compl. indică idei, ipoteze, concepte etc.*) a infirma, ‹înv.› a dezamăgi, ‹fig.› a răsturna. *Teoria sa empirică a fost anulată în urma unei cercetări profunde.* **7** (*compl. indică monopoluri, restricții etc.*) a desființa, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.› a ridica. *Au fost anulate restricțiile de circulație.* **8** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A anulat un rând din text.* **II 1** (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a contracara, a împiedica, a neutraliza, a opri, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate anula consecințele faptelor sale.* **2** (*compl. indică sentimente, acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) a neutraliza, ‹fig.› a anihila, a paraliza, ‹fig.; rar› a steriliza, ‹fig.; înv.› a nulifica. *Spaima i-a anulat orice reacție.*

anulare s.f. **I 1** (*jur.; în opoz. cu „validare"*) abolire, abrogare, abrogație, desființare, infirmare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat anularea inegalității de rasă și de sex.* **2** (*jur.*) nulitate relativă. *Anularea sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme ce ocrotește un interes particular, individual sau personal.* **3** (*jur.*) desfacere, reziliere. *Anularea testamentului s-a făcut la notariat.* **4** (*jur.*) abjudecare, suspendare, ‹înv.› suspensiune. *Anularea dreptului de locuire în casă a chiriașului a fost hotărâtă în instanță.* **5** contramandare, decomandare, revocare, ‹înv.› revocație. *Anularea ordinului de plată a fost făcută prin tribunal.* **6** infirmare, ‹fig.› răsturnare. *Anularea teoriei sale empirice s-a făcut printr-o cercetare profundă.* **7** desființare, ‹fig.› ridicare. *Primăria a ordonat anularea restricțiilor de circulație.* **8** eliminare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], scoatere, suprimare, ștergere, tăiere. *Anularea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **II 1** anihilare, contracarare, împiedicare, neutralizare, oprire, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Anularea consecințelor faptelor sale este imposibilă.* **2** (*concr.*) ștersătură, tăietură. *Textul dat la tipar are multe anulări.*

anulát, -ă adj. **1** (*jur.; în opoz. cu „validat"; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, abrogat, desființat, invalidat, înlăturat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanța anulată avea vicii de formă.* **2** (*jur.; despre tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) desfăcut, reziliat, suspendat, ‹înv.› dezlegat[2]. *Dubletul testamentului anulat a rămas la notariat.* **3** (*jur.; despre drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) abjudecat, suspendat. **4** (*jur.; despre hotărâri judecătorești*) casat, revocat. *Hotărârea judecătorească anulată nu produce efect.* **5** (*despre ordine, comenzi, invitații, reuniuni etc.*) contramandat, revocat. *A aruncat ordinul de plată anulat.* **6** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) eliminat, înlăturat, scos[2], suprimat, șters, tăiat[2]. *Cuvintele anulate se repetau în text.*

anulație s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare"; rar*) v. Abolire. Abrogare. Abrogație. Anulare. Desființare. Infirmare. Invalidare. Suprimare.

anúme adv., adj. invar. **I** adv. **1** (*explic.; adesea precedat de adv. „și"*) adică, recte, ‹pop.› adicălea, adicătelea, vasăzică, ‹reg.› maram, ‹înv.› sireaci. *În limba română sunt trei genuri, și anume: masculin, feminin și neutru.* **2** (*modal; poartă accentul în frază*) dinadins, expres[2], intenționat, înadins, special. *A râs zgomotos, anume să fie remarcată.* **3** (*modal*) special, ‹înv.› specialmente. *S-a dus anume la ea pentru a o verifica.* **4** (*modal*) exact, fix, precis. *Spune-mi cât anume ai luat pentru această prestație.* **II** adj. invar. **1** anumit, aparte, deosebit, special, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› înadins. *Folosește o metodă anume pentru a scrie repede la calculator.* **2** anumit, oarecare, oarece, ‹înv.› oarecine. *Vorbea cu angajații săi cu o anume ironie.* **3** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi anume, știută doar de ei.* **4** (*despre oameni*) anumit, cunoscut, știut[2]. *Când a făcut acea remarcă, s-a referit la o persoană anume.* **5** (*precedă un subst. la pl.*) niște, unii (v. *unul*). *Programul anunțat are anume modificări.*

anumít, -ă adj. **1** anume, aparte, deosebit, special, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› înadins. **2** anume, oarecare, oarece, ‹înv.› oarecine. **3** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. **4** (*despre oameni*) anume, cunoscut, știut.

anúnț s.n. **1** (*adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) aviz, comunicare, încunoștințare, înștiințare, mesaj, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă un anunț de la regia de distribuție a gazelor.* **2** afiș, înștiințare, ‹livr.› placat[1], ‹înv.› afipt, ‹înv.› publicație. *S-a pus un anunț în care se interzice fumatul în restaurant.* **3** spot. *La toate televiziunile se prezintă numeroase anunțuri comerciale.*

anunțá vb. I. tr. **1** a comunica, a transmite, a vesti, ‹înv.› a porunci, a soli. *Și-a anunțat întoarcerea în țară printr-o telegramă.* **2** (*compl. indică oameni*) a aviza, a informa, a încunoștința, a înștiința, a vesti, ‹înv.› a avizălui. *L-a anunțat despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **3** a declara. *Directorul a anunțat închisă ședința.* **4** (*compl. indică oameni*) a comunica, a informa, a încunoștința, a înștiința, a vesti, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a știri[2], a știrici. *Vă anunțăm că trebuie să vă prezentați la rectorat.* **5** (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) a încunoștința, a înștiința, a vesti, ‹rar› a publicita, ‹înv.› a crăinici, a obști, a publica, a publicarisi, a publicălui, a publicui. *A anunțat cu bucurie că a luat permisul de conducere.* **6** (*compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) a anticipa, a prevesti, a vesti, ‹rar› a promite, ‹înv.› a arăta, ‹fig.› a amenința. *Norii grei au anunțat furtuna.* **7** (*compl. indică anunțuri, proclamații, orare etc.*) a afișa, a expune, a placarda, a pune, ‹latin.; înv.› a afige. *Pe geamul farmaciei este anunțat orarul de funcționare.* **8** (*compl. indică manifestări, curente artistice etc.*) a anticipa. *Preromantismul a anunțat romantismul.*

anunțáre s.f. **1** comunicare, vestire. *Anunțarea vizitei ministrului s-a făcut din timp.* **2** informare, încunoștințare, înștiințare, vestire. *Anunțarea neschimbării hotărârii lui nu a surprins-o. Directorul se va gândi la o soluție după anunțarea tuturor angajaților despre situația din firmă.* **3** încunoștințare, înștiințare, vestire, ‹înv.› obștire, publicare, publicație, publicuire. *Anunțarea luării permisului de conducere a fost primită cu bucurie de prieteni.*

anunțátór, -oáre adj. prevestitor, vestitor, ‹înv.› menitor. *Un semn anunțător al bolii este creșterea temperaturii. Nori anunțători de vijelie întunecă cerul.*

anuríe s.f. (*med.*) ‹reg.› zăpreală, zăprire. *Anuria este întâlnită în bolile grave de rinichi.*

ánus s.n. **1** (*anat.*) ‹înv. și pop.› șezut, ‹pop.› cur, fund, gaura curului (v. *gaură*), ‹arg.› beș, dudă, găoază, hău[1], pocnitor, poloponez, rozetă, semering, verighetă. **2** (*chir.*) ***anus artificial*** = anoproctie. *Anusul artificial este un orificiu anal artificial, care suplinește funcțiile anusului natural.*

anuscóp s.n. (*med.*) proctoscop. *Anuscopul este utilizat pentru examinarea anusului și a canalului renal.*

anvelopáre s.f. izolare termică, termoizolare, termoizolație. *Vara trecută a făcut anvelopărea casei.*

anvelópă s.f. supracopertă. *Cartea a fost reeditată cu o anvelopă de plastic.*

anvergúră s.f. **I 1** desfășurare, ‹fig.› întindere. *Este un proiect arhitectonic cu o amplă anvergură.* **2** calitate, mărime, ‹fig.› calibru, proporție, ‹fig.; fran.› carură. *Manifestările de la festivalul de muzică clasică au fost de o anvergură deosebită.* **II** fig. capacitate, competență, destoinicie, pregătire, pricepere, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹fig.; înv.› măsură. *Este un savant de mare anvergură. A fost promovat pentru anvergura sa profesională.*

anvizajá vb. I. tr. (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări.

anxietáte s.f. **1** (*psih.*) angoasă, neliniște. *Anxietatea este însoțită de diverse fenomene neurovegetative.* **2** angoasă, frământare, grijă, impacientă, îngrijorare, neliniște, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› pâs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de anxietate.*

anxiolític, -ă adj., s.n. (*farm.*) ataraxic, tranchilizant. *Anxioliticul este prescris în nevroze și psihoze.*

anxiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre chipul, privirea etc. lor*) cerebrotonic, îngrijorat, neliniștit, ‹înv.› ciudit. *Anxios din cauza întârzierii fiului, se duce în întâmpinarea lui. Are o privire anxioasă.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) bănuitor, circumspect, incredul, neîncrezător, suspicios, temător, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. și reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era anxios din fire.*

aoáce adv. (*local; reg.*) **1** v. Acolo. **2** (*indică plasarea în spațiu*) v. Aici.

aoléu interj. **1** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1], ah!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Aoleu, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? -Aoleu! Nu mă mai întreba.* **2** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1], e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, til, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache !, tulai[1]!, valeu! *Aoleu, ai venit deja! Aoleu, iată vechiul nostru prieten!* **3** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, eh!, ehei!, hei[1]!, o!, of!, vai!, ‹pop. și fam.› oi! *Aoleu, rău îmi pare că nu am ținut cont de sfaturile mamei!* **4** (*exprimă teamă sau surpriză neplăcută*) ‹pop.› hait!, ‹reg.› valeu! *Aoleu, mi-e frică să nu mă bată! Aoleu, am găsit clanța de la ușă defectă!* **5** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) ah!, o!, vai!, ‹reg.› tulai[1]!, valeu! *Aoleu, dacă află părinții, o pățesc!*

aolí vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

aórea adv. (*temporal; înv. și pop.*) v. Câteodată. Uneori.

aórtă s.f. (*anat.*) arteră aortică. *Aorta pornește din ventriculul stâng al inimii.*

apăr s.m. (*înv.*) **1** v. Sacagiu. **2** (*mar.*) v. Corăbier. **3** (*art. **Aparul**; astron; nm. pr.*) v. Vărsătorul (v. *vărsător*).

aparát s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul sau destinația*) mașină. *Aparat electric. Aparat de proiecție. Aparat de bărbierit.* **2** (*tehn.*) instrument. *Și-a cumpărat un aparat de tuns iarba.* **3** (*anat., biol., fiziol.*) sistem. *Fumatul provoacă boli ale aparatului respirator. Aparatul digestiv are ca rol transformarea alimentelor în glucide, lipide, proteine etc. sub o formă asimilabilă. Aparatul cardiovascular include inima, sângele și vasele sangvine.* **4** (*biol.*) ***aparat Golgi*** = dictiozom. *Aparatul Golgi este un organit celular care are rol secretor.* **5** (*av.*) ***aparat de zbor*** = avion, ‹fam.; glum.› coșciug zburător, ‹înv.› aeroplan, ‹fig.; rar› pasăre. *Călătorește numai cu propriul său aparat de zbor;* ***aparat de vânătoare*** = avion de vânătoare. *Pentru a împiedica acțiunile aeriene ale inamicului se folosesc aparate de vânătoare.* **6** (*fotogr.*) ***aparat foto*** = ***aparat fotografic*** = cameră fotografică, fotoaparat, ‹pop. și fam.› aparat de pozat, ‹înv.› cameră obscură. *Nu uită să ia în excursie aparatul fotografic;* (*pop. și fam.*) ***aparat de pozat*** v. Aparat foto. Aparat fotografic. Cameră fotografică. Fotoaparat.**7** (*electron.*) ***aparat de radio*** = radio, radioreceptor, receptor radio. *Și-a cumpărat un aparat de radio pentru autoturism.* **8** (*tehn.; rar*) ***aparat vaporizator*** v. Evaporator. Vaporizator.

aparatáj s.n. **1** (*tehn.*) aparatură. *Spitalul a fost utilat cu aparataj modern.* **2** (*electr.*) ***aparataj electric*** = electroaparataj. *Și-a schimbat mare parte din aparatajul electric din casă.*

aparatúră s.f. (*tehn.*) aparataj.

aparént, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „real”*) neadevărat, nereal, ‹rar› părelnic, ‹înv. și reg.› părut[2]. *Mișcarea Soarelui pe cer este aparentă.* **2** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, neadevărat, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, măglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit aparente.* **II** (*în opoz. cu „ascuns”, „invizibil”; rar; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Clar. Deslușit. Evident. Fățiș. Limpede. Manifest. Vădit. Vizibil.

aparénță s.f. ‹înv.› părere, părut[1], ‹fig.› haină, umbră, ‹fig.; rar› eboșă, suprafață, ‹fig.; înv. și pop.› vopsea. *De cele mai multe ori aparențele înșală.*

aparíție s.f. **I 1** iveală, ivire, producere, ‹fig.; rar› eclozare, ecloziune. *Apariția acestui fenomen i-a uimit pe toți.* **2** iveală, ivire, ‹fig.; pop. și fam.› răsărire[1]. *Apariția lui în bar i-a uimit pe prieteni, întrucât se știa că nu bea.* **3** (*în credințele religioase*) arătare, revelație, vedenie, viziune, ‹înv.› arătat, uimire, vedere. *Apariția Sfintei Parascheva în vis i-a creat o profundă liniște sufletească.* **4** geneză, ivire, ‹fig.› încolțire, înfiripare, naștere. *Apariția barocului s-a produs spre sfârșitul Renașterii.* **5** creștere, ieșire, ivire. *Apariția dinților îl face pe copil nervos.* **6** publicare, tipărire. *Numele său s-a impus în literatura de specialitate după apariția acestui tratat.* **II** (*concr.; mitol. pop.*) arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, momoaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că aparițiile sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.*

apartamént s.n. (*constr.*) **1** ‹înv.› odaie. *Are un splendid apartament în centrul orașului.* **2** ***apartament-duplex*** = duplex. *Un apartament-duplex este construit pe două nivele.*

apárte adv., adj. invar. **I** adv. (*modal*) deosebit, separat, ‹pop.› deosebi[1], ‹fam.› bașca. *A primit leafa aparte de primă.* **II** adj. invar. **1** deosebit, distinct, separat, special. *Noua secție a firmei ocupă o clădire aparte.* **2** (*despre mirosuri, gust etc.*) deosebit, distinct, particular, special, specific, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros aparte.* **3** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) deosebit, individual, insolit, neobișnuit, singular, special. *Are de judecat un caz aparte.* **4** anume, anumit, deosebit, special, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› înadins. *Folosește o metodă aparte pentru a scrie repede la calculator.* **5** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj aparte.* **6** (*despre oameni*) ales[2], deosebit, distins, rar, superior, ‹fam.› fain. *A reușit să se împrietenească numai cu oameni aparte.*

apartenénță s.f. provenientă. *Care este apartenența acestei mașini?*

apartíd, -ă adj. (*polit.; despre oameni, organizații etc.*) apartidic, apartinic. *Face parte dintr-o organizație apartidă.*

apartídic, -ă adj. (*polit.; despre oameni, organizații etc.*) apartid, apartinic.

apartínic, -ă adj. (*polit.; despre oameni, organizații etc.*) apartid, apartidic.

aparțíne vb. III. intr. (*despre instituții, ținuturi etc.*) a depinde, a ține. *Firma aparține unui patron italian.*

apátic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriștit, plainic, tâlâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană apatică, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, nesocial, rezervat, ‹fig.› glacial, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine apatică față de colaboratori.*

apatíe s.f. delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de apatie față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

apatríd, -ă s.m., s.f. ‹german.› heimatlos. *Această lege convine apatrizilor, dar nu și celor care aparțin unei națiii.*

ápă s.f. **I 1** ‹înv.› limfă. *A cerut un pahar cu apă când a intrat în casă.* **2** (*hidrol.*) pârâu. *În spatele grădinii este o apă repede de munte.* **3** (*hidrol.*) râu. *Multe ape care traversează Podișul Transilvaniei izvorăsc din Carpați.* **4** (*hidrol.*) fluviu. *Amazonul este cea mai mare apă de pe planetă.* **5** (*hidrol.*) mare[2]. *A călătorit pe apă până în Turcia.* **6** (*hidrol.*) ocean[2], ‹înv.› coadă de mare, mare[2], noian. *A călătorit pe apă până în Australia.* **7** fântână, puț, ‹reg.› bunar, butălău, calabatină, ghiran, ‹înv.› cișmea. *S-a dus la apa din curte și a scos o găleată.* **8** cișmea, ‹înv.› hazna. *Apa din curte s-a defectat.* **9** (*fiziol.; și, înv., **apă sudorală***) nădușeală, sudoare, sudorație, transpirație, ‹rar› sudație, umezeală, ‹înv. și pop.› asudătură, ‹pop.› înădușeală, ‹reg.› asud, asudoare, năbușeală, năduf, ‹înv.› exalare, exalație. *Era tot numai apă din cauza febrei.* **10** ***apă minerală*** = borviz, ‹reg.› borcut, ‹înv.› apă carbogazoasă, apă gazoasă, apă metalică. *Unele ape minerale au proprietăți terapeutice;* ***apă subterană*** = apă telurică; ***apă telurică*** = apă subterană; (*pop.*) ***apă gazoasă*** v. Sifon; (*înv.*) ***apă carbogazoasă*** = ***apă gazoasă*** = ***apă metalică*** v. Apă minerală. Borviz. **11** (*relig. creștină*) ***apă mare*** = ***apă sfințită*** = agheasmă, ‹reg.› molichită, molitvă. *A luat apă mare de la biserică.* **12** (*rar*) v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută. **13** (*rar*) v. Lacrimi (v. *lacrimă*). **14** (*relig. creștină; înv. și pop.; nm. pr.*) ***Apă-Botează*** v. Bobotează. **15** (*pop.*) v. Ploaie. **16** (*art.; optic.; pop.*) ***apa-morților*** v. Fata morgana. Miraj. **17** (*înv.*) ***apă țâșnitoare*** v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz. **II** (*cosmet.*) ***apă de colonie*** = colonie[2], ‹rar› apă de Colonia, ‹pop.› odicolon. *În încăpere persistă un miros plăcut, de apă de colonie;* ***apă de lavandă*** = lavandă, ‹rar› parfum de lavandă. *După bărbierit, se dă cu apă de lavandă;* (*chim.*) ***apă de var*** = lapte de var. *Apa de var este o suspensie de hidroxid de calciu în apă, folosită la zugrăvit, în industrie etc.;* ***apă oxigenată*** = peroxid de hidrogen. *Apa oxigenată este utilizată mai ales ca dezinfectant și la înălbirea țesăturilor, a fildeșului;* (*cosmet.; rar*) ***apă de Colonia*** v. Apă de colonie. Colonie[2]; (*cosmet.; pop.*) ***apă tare*** = (*reg.*) ***apă vie*** v. Acid azotic. Acid nitric. **III** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops. **2** ***apă-albă*** v. Albeață. Cataractă. **3** ***apă-neagră*** v. Glaucom. **4** ***apă la plămâni*** v. Pleurezie. **5** ***apă la cap*** v. Hidrencefalie. Hidrocefalie. **6** (*art.; med., med. vet.*) ***apa trândului*** v. Dizenterie.

apăra vb. I. **1** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a feri, a ocroti, a păzi, a prezerva, a proteja, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie apărate de dispariție.* **2** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a feri, a ocroti, a păzi, a proteja. *Paltonul îl apără de frig.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se feri, a se păzi, ‹înv. și pop.› a se străjui, ‹înv. și reg.› a se sfii, a se socoti, ‹înv.› a se înveghea, a se strădni, a se veghea, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Se apără de răceală luând vitamine.* **4** tr. (*compl. indică de obicei trupe militare, polițiști*) a ocroti, a proteja, ‹fig.› a acoperi. *Cavaleria apăra infanteria pe flancul drept. În misiune polițiștii au fost apărați de trupe speciale.* **5** refl. (*despre oameni*) a se împotrivi, ‹grec.› a se diafendisi. *Se apără instinctiv, împingându-l.* **6** tr. (*milit.; compl. indică poziții strategice*) ‹înv. și pop.› a ține. *Oștirea a apărat mult timp podul peste Dunăre.* **7** tr. (*jur.; compl. indică inculpați*) ‹înv.› a sprijini. *L-a apărat în proces.* **8** tr. (*compl. indică idei, puncte de vedere, metode etc.*) a pleda, a susține. *Avocatul apără cauza clientului său.* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) dezvinovăți, a (se) disculpa, a (se) justifica, a (se) scuza, ‹rar› a (se) dezvinui, a inocenta, a inocentiza, ‹înv. și reg.› a (se) cura, ‹înv.› a se dezvina, a se dezvinovi, a se îndrepta, a (se) îndreptăți, a (se) mântui. *Degeaba te aperi, tot nu te cred că n-ai avut timp să-mi scrii câteva rânduri.* **10** tr. (*sport; în fotbal, handbal etc.; compl. indică lovituri de pedeapsă*) a para[3], a respinge. *A apărat lovitura de la 11 metri.* **11** refl. (*rar; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) v. Evita. Feri. Împiedica. Îndepărta. Înlătura. Ocoli. Păzi. Preîntâmpina. Preveni. Proteja. **12** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **13** tr. (*înv.; compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la”, „de”, care indică idei, gânduri etc.*) v. Abate[2]. Îndepărta. **14** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Împiedica. Opri. Reține. **15** tr. (*înv.; compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge.

apăráie s.f. apărie, baltă, băltoacă, lăcăraie, lăcărie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău, tău[1]. *I s-au udat pantofii mergând prin apăraie.*

apărare s.f. **I 1** ferire, ocrotire, păzire, protejare, salvgardare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie apărarea de la dispariție a obiceiurilor strămoșești.* **2** ocrotire, protejare, ‹fig.› acoperire. *Cavaleria a asigurat apărarea infanteriei.* **3** ocrotire, protecție, sprijin, ‹înv. și pop.› oblăduire, sprijoană, ‹înv.› apărământ, apărătură, ogur, osfinteală, regea, regealâc, scuteală, scutință, scutire, socoteală, socotință, socotire, sprijineală, sprijoană, vântă[1], vârtute, ‹grec.; înv.› prostasie, ‹fig.› adăpost, adăpostire, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăposteală. *Codrul a fost adesea loc de apărare pentru haiduci.* **4** asigurare, pază, protecție, protejare, securitate, securizare, siguranță, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de apărare a granițelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **5** prezervare, prezervație. *Instinctul de apărare este foarte puternic la om.* **6** (*milit.*) defensivă. *Divizia se află în apărare.* **7** pledare, susținere. *Apărarea cauzei inculpatului de către avocatul său a fost foarte bine gândită.* **8** (*jur.*) pledoarie. *Avocatul își susține, pe scurt, pledoaria.* **9** (*sport; în fotbal, handbal etc.*) parare, respingere. *Apărarea loviturii de la 11 metri i-a adus portarului celebritatea.* **10** (*înv.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenință. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **II** (*concr.*) **1** pledoarie. *Avocatul își susține, pe scurt, apărarea.* **2** (*milit.; rar*) v. Fortificație. Întărătură. **3** (*fam.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.

apărát, -ă adj. **1** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, asigurat, ferit, ocrotit, păzit[2], protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc apărat din cauza ploii.* **2** (*înv.; despre activități, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Interzis. Oprit.

apărământ s.n. (*înv.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin.

apărătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** ocrotitor, prezervativ, protector, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› scutitor. *A învelit masa din curte cu un plastic apărător.* **2** ocrotitor, protector, tutelar, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› priitor, scutitor. *Societatea filantropică este o instituție apărătoare pentru căminul de bătrâni.* **II 1** s.m., s.f. ajutor, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹rar› proteguitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrof, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este apărătoarea bătrâneții ei.* **2** s.m., s.f. ocrotitor, patron, protector, sprijinitor, susținător. *Marele magnat și-a luat rolul de apărător al artelor plastice.* **3** s.m. (*jur.*) avocat, defensor, ‹rar› procurist, ‹fam.› maestru[2], ‹înv. și reg.› arca[1], ‹reg.› procator, ‹înv.› vechil, ‹înv.; peior.› clănțău, ‹jar.› jongler, ‹arg.› prezentator, ‹ieșit din uz› procurator. *Pentru că a fost dat în judecată, va trebui să își ia un apărător.* **4** s.m. (*sport; la fotbal*) fundaș, stoper, ‹ieșit din uz› bec[1]. *A fost unul dintre renumiții apărători ai echipei naționale de fotbal.* **III** s.f. **1** (*la sabie*) gardă, ‹reg.› strajă, ‹înv.› scut. *Apărătoarea sabiei este din argint.* **2** (*tehn.;*

la proțapul saniei) coardă, ‹reg.› ceatlău, gânj, lambă, lănțuș, legătură, prăjină, vlăioagă. *Apărătoarea leagă strâns proțapul de restul saniei.* **3** (*constr.; reg.*) v. Jgheab. Streașină. **4** (*înv.*) v. Evantai. **IV** s.f. (*bot.*) **1** *Calamintha clinopodium*; ‹reg.› iarba-stupului (v. *iarbă*), somnișor[2]. **2** *Mentha pulegium*; ‹rar› diană-sălbatică, ‹reg.› busuioc-de-câmp, busuiocul-cerbilor (v. *busuioc*), izmă-proastă, izmă-sălbatică, polei[2].

apărătură s.f. **I** (*pop.*) v. Branițe. **II** (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **3** (*concr.; milit.*) v. Fortificație. Întăritură.

apărătúș s.m. (*anat.; pop.* și *fam.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

apăreá vb. II. intr. **I 1** (*despre oameni*) a se arăta, a se ivi, a se vedea, a se zări, ‹ital.; înv.› a spunta. *Nu mai apare pe la întrunirile noastre.* **2** (*mai ales despre oameni*) a se arăta, a se ivi, ‹pop. și fam.› a pica[2], ‹înv. și reg.› a se scociorî, ‹reg.› a se veli, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.; pop. și fam.› a cădea, a răsări[1], ‹fig.; fam.› a ateriza. *Chiar la prânz au apărut și oaspeții.* **3** (*despre oameni*) a se arăta, a se ivi, a se înfățișa, a se prezenta, a veni, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, a apărut la proces însoțit de avocat.* **4** (*mai ales despre oameni*) a se ivi, ‹fig.; rar› a ecloza. *A apărut brusc în fața mea.* **5** (*despre obiecte, peisaje etc. sau despre stări, situații etc.*) a se arăta, a se ivi, a se înfățișa, a se revela, ‹înv.› a se dezveli, a se lămuri, ‹fig.› a se destăinui. *Crestele munților apar în toată măreția lor.* **6** (*în opoz. cu „a apune”; despre aștri*) a se arăta, a ieși, a se ivi, a răsări[1], a se ridica, ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineața devreme, soarele apare, mare și roșu, în zarea îndepărtată.* **7** (*despre fenomene luminoase*) a se arăta, a se ivi, a miji, a răsări[1], ‹reg.› a se iți, a (se) slomni, ‹fig.› a zâmbi. *Ceața nu s-a împrăștiat, deși zorii au apărut.* **8** (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a decurge, a ieși, a proveni[1], a reieși[1], a rezulta, a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care apar din pierderea viziunii lui globale.* **9** a reieși, a rezulta, a se subînțelege. *Vina lui apare clar din aceste documente.* **10** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.*) v. Considera. Crede. Părea. Socoti. **II 1** (*bot.; despre plante*) a se arăta, a crește, a germina, a ieși, a se ivi, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au apărut ghioceii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; bot.; despre frunze, flori, muguri*) a da[2], a crește, a ieși, a răsări[1]. *Copacului i-au apărut mugurii.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a se arăta, a crește, a ieși, a se ivi, a răsări[1], ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I-au apărut primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să-i apară penele.* **4** (*despre ființe*) a se naște, ‹pop.› a se trezi, ‹fam.› a ieși, ‹înv.› a răsări[1], a se zămisli. *Copilul a apărut după un lung travaliu al mamei.* **5** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios apare pe chipul ei.* **6** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, a apărut o vijelie puternică. Iubirea i-a apărut brusc în suflet.* **7** (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a interveni, a se ivi, a se întâmpla, a se petrece, a se produce, a surveni, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor a apărut o schimbare majoră.* **8** (*despre fenomene, stări etc.*) a se arăta, a se declara, a se ivi, a începe, a se manifesta, ‹reg.› a se năstimi. *În oraș a apărut o epidemie de gripă.* **9** (*despre fenomene, stări etc.*) a exista, a se manifesta. *Apar rezerve din partea interlocutorilor când vorbesc despre acest subiect.* **10** (*tipogr.; despre cărți, publicații etc.*) a se edita, a ieși, a se publica, a se tipări, ‹înv.› a se publicarisi. *Cartea a apărut în condiții grafice excelente.* **11** (*tipogr.; despre actori, sportivi etc.*) a se produce. *Julia Roberts a apărut într-un spectacol pe Broadway. Fotbalistul a apărut pe teren prima dată în meciul cu Steaua.*

apărie s.f. apăraie, baltă, băltoacă, lăcăraie, lăcărie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău, tău[1].

apărút, -ă adj. (*despre cărți, reviste, desene, documente etc.*) edit, editat, imprimat[2], publicat, tipărit[2], ‹înv. și reg.› tiparnic, ‹reg.› trucuit. *Ultimul său roman de aventuri apărut este senzațional.*

apăs s.n. (*înv.*) **1** v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **2** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe. **3** v. Durere. Întristare. Mâhnire. **4** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

apăsá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a comprima, a presa, a strânge, ‹înv. și pop.› a păsa[1], ‹înv.› a greuia. *Apasă mingea pentru a scoate aerul din ea.* **2** tr. (*compl. indică pedalele vehiculelor*) ‹fam.› a călca. *Apasă frâna cu putere.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc. sau părți ale corpului ființelor*) a presa. *Apasă tutunul în pipă.* **4** intr. (*înv.; despre greutăți*) v. Avea. Cântări. **II** fig. **1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”*) a accentua, a insista, a stărui, ‹fig.› a se opri, a pedala. *Apasă asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.* **2** tr. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹fig.› a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își apasă propriul popor.* **3** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl apasă situația în care se află.* **4** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o apasă.*

apăsáre s.f. **I 1** apăsat[1], comprimare, presaj, presare, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură. *Scoate aerul din minge prin apăsarea acesteia.* **2** greutate, presiune, ‹înv.› sarcină. *Simte o apăsare în dreptul inimii.* **3** greutate, povară, sarcină. *Abia respiră sub apăsarea rucsacului din spate.* **II** fig. **1** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹fig.› despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Apăsarea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **2** ‹fig.› bolovan, greutate, pietroi. *Apăsarea de pe suflet nu-l lasă să se bucure de nimic.*

apăsát[1] s.n. apăsare, comprimare, presaj, presare, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură.

apăsát[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) comprimat, presat[2], strâns[2]. *Nu mai poate scoate capacul borcanului bine apăsat.* **2** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) categoric, convins, decis, ferm, hotărât, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton apăsat să părăsească încăperea.* **3** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) energic, ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași apăsați.* **4** (*indică intensitatea; despre senzații, manifestări ale oamenilor etc.*) intens, puternic, ‹înv.› tare. *A scos un oftat apăsat.* **5** (*despre lovituri*) greu, puternic, strașnic, zdravăn, ‹pop.› țeapăn. *I-a dat un pumn apăsat în stomac.* **6** (*rar; despre aer[1], atmosferă etc.*) v. Apăsător. Greu. Irespirabil. Înăbușitor. Încărcat[2]. Nerespirabil. Sufocant. Viciat. **II** adj. fig. **1** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹fig.› amar, apăsător, ‹fig.; reg.› puturos.

Trece printr-o perioadă apăsată. **2** (*despre oameni*) asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ◊fig.› despuiat. *Poporul apăsat s-a ridicat contra tiranului.* **III** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a călca", „a păși"*) energic, ferm, hotărât, sigur. *Comandantul vasului calcă apăsat pe puntea vaporului.* **2** (*în legătură cu vb. ale vorbirii*) energic, ferm, hotărât, poruncitor, răspicat. *Îi spune apăsat să plece.*

apăsătór, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) copleșitor, covârșitor, greu, împovărător, oneros, ◊fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii apăsătoare.* **2** (*despre situații, stări sufletești, sentimente etc. ale oamenilor*) chinuitor, greu, ◊pop. și fam.› rău, ◊fig.; fam.› ucigător. *Singurătatea este apăsătoare.* **3** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) depresiv, deprimant, dezolant, sumbru, ◊fig.› negru. *Nu putea scăpa de gândurile apăsătoare.* **4** (*despre aer, atmosferă etc.*) greu, irespirabil, înăbușitor, încărcat[2], nerespirabil, sufocant, viciat, ◊rar› apăsat[2], ◊pop.› năbușitor, ◊înv.› sufocător, ◊fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă apăsătoare din cauza geamurilor închise.* **II** s.n. **1** (*tehn.; la mașina de cusut*) călcător, ceapraz. *Apăsătorul fixează materialul ce se lucrează pe placa mașinii.* **2** (*reg.*) v. Mai[3]. **III** fig. **1** adj. (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ◊fig.› amar, apăsat[2], ◊fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă apăsătoare.* **2** adj. (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, sever[2], violent, ◊fig.› aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele apăsătoare ale tatălui.* **3** adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. Vampir.

apăsătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Apăsare. Apăsat[1]. Comprimare. Presaj. Presare. Presat[1]. Strângere. Strâns[1]. **2** fig. v. Apăsare. Asuprire. Despuiere. Exploatare. Împilare. Jug. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Stoarcere. Tiranie. Urgisire.

apătós, -oásă adj. **1** (*despre pământ*) apos, ◊reg.› mârvinos, moinos, puhav, șioios, toplicios, udăcios, udilos. *În această regiune pământul este apătos din cauza ploilor frecvente.* **2** (*reg.; despre vinuri*) v. Diluat. Îndoit. Slab. Subțiat. Subțire.

apătoșá vb. I. intr. (*med., med. vet.; pop.; despre răni, plăgi etc.*) v. Curge. Puroia. Supura.

apedúct s.n. (*hidrotehn.*) ◊înv. și reg.› don[1]. *Apeductele servesc la captarea, transportarea și distribuția apei.*

apél s.n. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) chemare, îndemn. *Primarul adresează un apel la calm către populație.* **2** ◊pop.› strigare. *Învățătoarea face apelul.* **3** cerere, rugăminte, solicitare, ◊fam.› strigăt, ◊înv.› apelație, regea, regealâc. *Apelul său pentru ajutorarea sinistraților a dat rezultat.* **4** apelare, cerere, solicitare. *Apelul celor rătăciți pe munte a fost interceptat de salvamontiști.* **5** (*telec.*) apelare. *Apelurile se plătesc de către utilizatorii telefoanelor mobile.* **6** (*jur.*) ◊înv.› apelație. *Apelul este o acțiune ordinară de atac într-o instanță superioară împotriva unei hotărâri judecătorești.*

apelá vb. I. **1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) a cere, a recurge, a solicita, ◊înv. și pop.› a merge, ◊înv. și reg.› a pofti, ◊reg.› a suruclui, ◊înv.› a năzui, a soli. *Surprinși de o ninsoare abundentă pe munte, turiștii au apelat la ajutorul salvamontiștilor. La nevoie, apelează la sprijinul părinților.* **2** tr. (*despre oameni*) a suna, a telefona. *Apelează Poliția pentru a comunica accidentul.*

apelăre s.f. **1** apel, cerere, solicitare. **2** (*telec.*) apel.

apelatív, -ă s.n. **1** atribut, calificativ, nume. *Palatului i se potrivește apelativul „mirific".* **2** (*gram.*) substantiv comun. *Apelativele denumesc obiecte de același fel*

apelație s.f. (*înv.*) **1** v. Apel. Cerere. Rugăminte. Solicitare. **2** v. Denominație. Denumire. Nume. Numire. **3** (*jur.*) v. Apel.

apelpiseálă s.f. (*înv.*) **1** v. Deznădejde. Disperare. **2** v. Disperare. Exasperare.

apelpisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Deznădăjdui. Dispera. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Dispera. Exaspera.

apelpisíe s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Deznădejde. Disperare. **2** v. Disperare. Exasperare.

apelpisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Deznădejde. Disperare. **2** v. Disperare. Exasperare.

apelpisít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I 1** adj. (*despre oameni*) v. Clamoros. Deznădăjduit. Dezolat. Disperat. **2** adj. (*despre oameni sau manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Disperat. Exasperat. **3** adj., s.m., s.f. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **II** adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **2** (*iron.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Vestit.

apéndice s.n. **I 1** adaos, anexă, completare, supliment, ◊latin.› addenda, ◊înv.› lipitură. *Volumul de poezii are un apendice care cuprinde postumele poetului.* **2** fig. (*glum.*) ◊fig.; glum.› anexă, umplutură. *A fost și el invitat de cei doi în oraș, doar ca apendice.* **II** (*anat.*) ***apendice xifoid*** = cartilaj xifoid. *Apendicele xifoid are nucleu osos și este conectat cu capătul inferior al corpului sternului.*

apendicítă s.f. (*med.*) ◊reg.› mătrice. *Apendicita se rezolvă prin operație.*

apercépe vb. III. tr. **1** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a observa, a percepe, a remarca, a reține, a sesiza, a surprinde, a vedea, a zări, ◊înv. și pop.› a însemna, ◊înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a apercepeut noul look al fetei.* **2** (*rar; compl. indică informații, cunoștințe etc.*) v. Asimila. Dobândi. Însuși[1]. Învăța. Prinde.

aperiódic, -ă adj. aciclic. *Curenții marini sunt aperiodici.*

aperitív s.n. (*culin.*) gustare, mezelic, ◊livr.› hors-d'œuvre, ◊rar› colațiune, ◊înv.› mâncărică, mezel, zacuscă. *La începutul mesei au servit niște aperitive.*

apért, -ă adj. (*bot.; latin.*) **1** (*despre flori*) v. Deschis. Desfoiat. Înflorit. **2** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) v. Crăpat[2]. Deschis. Desfăcut. Înflorit. Plesnit[2].

apérto adj. invar. (*muz.; despre sunete*) deschis.

apertúră s.f. **1** (*fotogr.*) unghiulație. *Apertura obiectivului fotografic este bună.* **2** (*livr.*) v. Deschidere. Deschizătură. Gaură. Orificiu.

apestí vb. IV. **I 1** tr. (*pop.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amâna. Aștepta. Îngădui. Păsui[1]. **2** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi. **II** intr. (*înv.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

apestíre s.f. **I 1** (*pop.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz. **2** (*înv.*) v. Întârziere. Zăbovire. **II** (*înv.*) v. Aromeală. Aromire. Ațipeală. Ațipire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

apestít, -ă adj. **1** (*pop.; despre oameni, instituții etc.*) v. Amânat. Păsuit. **2** (*înv.; despre ființe*) v. Aromit. Ațipit.

apeténță s.f. (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru", „de", care indică felul*) chef, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ◊rar› apetiție, ◊fig.› apetit, însetare, sete, ◊fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis apetența pentru citit.*

apetisánt, -ă adj. **I 1** (*despre mâncăruri*) bun, delicios, gustos, îmbietor, plăcut, savuros, suculent, ◊livr.› sapid, ◊pop.› pofticios, ◊fam.› fain, meseriaș, mișto, ◊reg.› ibiu, ◊înv.› nostim. *A pregătit o masă apetisantă.* **2** (*despre băuturi*) bun, delicios, gustos, îmbietor, licoros, plăcut, savuros, ◊livr.› ambroziac, sapid, ◊pop.› pofticios, ◊fam.› fain, meseriaș, mișto, ◊reg.› ibiu, ◊înv.› nostim. *A băut un vin apetisant.* **3** (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, agreabil, atâtător, excitant, excitator, frumos, plăcut, ◊rar› excitativ, pofticios, ◊înv.› nostim, ◊fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă apetisantă.* **II** fig. (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ◊fig.› picant. *Astfel îmbrăcată, este o femeie apetisantă.*

apetít s.n. **I 1** (*fiziol.*) poftă, poftă de mâncare, ◊reg.› luare. *Din cauza atâtor mirosuri, i s-a închis apetitul.* **2** (*med.*) ***apetit sexual*** = libido, ◊rar› libidine, ◊arg.› văpaie. **II** fig. (*urmat*

de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru", „de", care indică felul) apetență, chef, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ‹fig.› însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare.

apetiție s.f. (*rar*) **1** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru", „de", care indică felul*) v. Apetență. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plăcere. Poftă. **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Dispoziție. Înclinare. Înclinație. Pornire. Tendință.

ápex s.n. cap, capăt, creștet, extremitate, vârf. *În zare se observă apexul piramidei.*

apexítă s.f. (*med.*) petrozită. *Apexita apare în urma unei otite.*

apicultór, -oáre s.m., s.f. (*apic.*) albinar, prisăcar, stupar, ‹înv. și reg.› mierar, ‹reg.› muscar, stupinar. *Este un apicultor pasionat.*

apicultúră s.f. (*apic.*) **1** albinărie[2], albinărit, prisăcărie[1], stupărit, ‹înv. și pop.› stupărie[2], ‹înv. și reg.› prisăcărit, ‹reg.› stupărărie, stupie, stupinărit. *Cei care se ocupă cu apicultura trebuie să fie devotați meseriei lor.* **2** economia stupilor (v. *economie*). *Apicultura are o veche tradiție.*

apinealísm s.n. (*med.*) anepifizie. *Apinealismul este o afecțiune a glandei pineale.*

apioníină s.f. (*chim.*) pioctanină, piocten. *Soluțiile cu apioninā sunt folosite ca antiseptice.*

apirétic, -ă adj. (*med.; despre ființe sau despre procese patologice*) afebril. *Fiind apiretic, bolnavul se poate da jos din pat.*

aplă adv. (*modal; înv.*) v. Familiar. Firesc. Natural. Nepretențios. Nesofisticat. Obișnuit. Popular. Simplu.

aplacentárā s.f. (*zool.*) metateriană. *Aplacentarele sunt mamifere inferioare lipsite de placentă.*

aplaná vb. I. tr. **1** (*compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a atenua, a diminua, a înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost aplanat cu talent diplomatic.* **2** (*compl. indică mai ales terenuri*) a îndrepta, a netezi, a nivela, ‹reg.› a niveli, a polejnici. *A aplanat pământul înainte de a semăna gazon.*

aplanáre s.f. **1** atenuare, înlăturare, pacificare, potolire, ‹rar› aplanat[1], ‹fig.› dezamorsare, estompare. *Aplanarea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.* **2** îndreptare, netezire, nivelare, ‹pop.› oblire, ‹înv.› nivelație. *Aplanarea pământului este obligatorie înainte de semănatul gazonului.*

aplanát[1] s.n. (*rar*) v. Aplanare. Atenuare. Înlăturare. Pacificare. Potolire.

aplanát[2], -ă adj. (*despre neînțelegeri, conflicte etc.*) atenuat, diminuat, ‹fig.› dezamorsat, edulcorat, estompat. *Conflictul aplanat a adus mai multă liniște în casă.*

aplatizát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri etc.*) lătăreț, lățit, plat[2], spatulat, turtit, ‹înv. și reg.› lătăi, lățeț, ‹reg.› lătăuș, lătui. *Rațele au ciocul aplatizat.* **2** fig. (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații aplatizate.*

aplaudă vb. I. **1** intr., tr. (*despre oameni; compl. indică artiști, oratori etc. sau evoluția acestora pe scenă ori la tribună*) ‹reg.› a pliuțăni, ‹înv.› a plăsa, a tropoti. *Spectatorii aplaudă entuziaști. Publicul a aplaudat actrița îndelung.* **2** tr. fig. (*compl. indică oameni sau idei, acțiuni etc. ale lor*) ‹fig.› a aproba, a saluta. *Discipolii aplaudă ideile maestrului.* **3** refl. recipr. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Congratula. Felicita. Gratula.

aplaud□ri s.f. pl. (*înv.*) v. Aplauze.

aplấuze s.n. pl. **1** ‹înv.› aplaudări, lovituri de palme (v. *lovitură*), plesnituri în palme (v. *plesnitură*). *Sala teatrului răsună de aplauze.* **2** ‹fig.› aprobare. *Să nu te aștepți la aplauze din partea inamicilor.*

aplecă vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a (se) poligni, a povârti, ‹înv.› a (se) închina. *Apleacă crengile cireșului ca să poată culege fructele. Ramurile se apleacă, pline de rod.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) înclina, a (se) lăsa, a (se) pleca, a (se) povârni, a (se) prăvăli, a (se) strâmba, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a aplecat în timp.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) arcui, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) pleca. *Se apleacă peste marginea ferestrei. Își apleacă corpul peste balustradă.* **4** tr. (*comp. indică părți ale corpului ființelor*) a coborî, a înclina, a pleca. *Cuprins de rușine, și-a aplecat capul.* **5** refl. (*despre oameni*) a se închina, a se înclina, a se pleca, a se ploconi, a se prosterna, ‹înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se apleacă în fața ei, salutând-o reverențios.* **6** tr. (*compl. indică arme sau țevile armelor de foc*) a coborî, a lăsa. *L-a determinat să aplece țeava puștii spre pământ.* **II 1** refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; mai ales pop. și fam.*) ‹reg.› a se ciumurlui, a i se pleca, a i se plecăti. *A mâncat ceva stricat și i s-a aplecat.* **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică copii, pui*) v. Alăpta. **III** fig. **1** tr. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a robi, a subjuga, a supune, ‹fig.› a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a aplecat cu puterea armelor.* **2** refl. (*milit.; despre armate, ostași etc.*) a se pleca, a se preda, a se supune. *Turcii s-au aplecat moldovenilor lui Ștefan cel Mare.* **3** refl. (*despre oameni*) a se pleca, a se preda, a se supune, ‹fig.› a ceda, a se închina, ‹fig.; pop.› a se da[2], ‹fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu s-a aplecat.* **4** refl. (*despre oameni*) a opta, ‹fig.› a înclina. *Copilul inteligent se apleacă spre studiu.*

aplecáre s.f. **I 1** aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară aplecarea crengilor.* **2** înclinare, lăsare, plecare, povârnire, prăvălire, strâmbare, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Aplecarea porții este acum vizibilă.* **3** aplecat[1], arcuire, curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare. *Aplecarea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **4** închinare, înclinare, plecăciune, ploconire, prosternare, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu aplecări afectate.* **II 1** (*fiziol., med., med. vet.; mai ales pop. și fam.*) v. Greață. Nausea. **2** (*fiziol., med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Indigestie. **3** (*înv. și reg.*) v. Alăptare. Alăptat[1]. Lactație. **III** fig. (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) **1** aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are aplecare pentru teatru.* **2** acuitate, aptitudine, înclinare, înclinație, simț. *Pictorul are o aplecare deosebită pentru culorile pastel.* **3** dispoziție, înclinare, înclinație, pornire, tendință. *Are aplecare spre teatralitate.*

aplecát[1] s.n. **I 1** aplecare, arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură, ‹reg.› polignire. **2** aplecare, arcuire, curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare. **II 1** (*la pl.* ***aplecate****; fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Greață. Nausea. **2** (*la pl.* ***aplecate****; fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Indigestie. **3** (*înv. și reg.*) v. Alăptare. Alăptat[1]. Lactație.

aplecát[2], -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) curbat, înclinat, încovoiat, îndoit, lăsat, plecat[2], ‹pop.› pornit, ‹reg.› poligнit. *Cireșul are ramurile aplecate.* **2** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) înclinat, lăsat, plecat[2], povârnit, prăvălit, strâmb, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șonțit, șovăi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta aplecată trebuie reparată.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) curbat, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2]. *Nu este bine să stai cu trupul aplecat peste marginea ferestrei.* **4** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) înclinat, oblic, pieziș, plecat[2], povârnit, ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta aplecată a dealului.* **5** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de aplecat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele aplecat.* **II 1** adj. (*înv. și reg.; despre copii, pui*) v. Alăptat[2]. **2** s.m. (*înv.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni*

sau despre firea lor; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „spre”) înclinat, predispus. *Are o fire aplecată spre glume.* **2** (*înv.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Supus. Umil. **IV** adv. (*modal*) înclinat, strâmb, ‹înv.› costiș. *Magazia stă aplecat.*

aplecăciúne s.f. **1** (*pop.*) v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare. **2** fig. (*înv.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aplecare. Aplicare. Aplicație. Aptitudine. Atracție. Chemare. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Înzestrare. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Stofă. Talent. Vocație.

aplecătoáre s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânzare.

aplecătúră s.f. **I** (*pop.*) v. Aplecare. Aplecat[1]. Arcuire. Culcare. Culcat[1]. Curbare. Înclinare. Încovoiere. Îndoire. Plecare. **II 1** (*fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Greață. Nausea. **2** (*fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Indigestie. **3** (*înv.* și *reg.*) v. Alăptare. Alăptat[1]. Lactație.

aplecúș s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

aplecușát, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2].

aplicá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) a folosi, a implementa, a întrebuința, a practica[2], a utiliza, ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiștii aplică o nouă metodă de laborator.* **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică tratamente*) a administra, a face. *Îi aplică un tratament cu antibiotice.* **3** tr. (*med., med. vet.; compl. indică pansamente, cataplasme etc.*) a pune. *Îi aplică un pansament pe rană.* **4** tr. (*compl. indică ștampile, sigilii etc.*) a pune. *Vameșii aplică pe ușa tirului mai multe sigilii.* **5** tr. (*compl. indică produse cosmetice*) a întinde, a pune. *Își aplică fard pe pleoape.* **6** tr. (*compl. indică obiecte; cu determ. locale*) a fixa, a prinde, a pune. *Croitoreasa i-a aplicat paiete pe rochia de seară.* **7** tr. (*compl. indică afișe, postere etc.*) a pune, ‹rar› a apoza. *Aplică un afiș pe perete.* **8** tr. (*compl. indică etichete, timbre etc.*) a lipi, a pune. *Aplică etichete pe sticle.* **9** tr. a prinde, a pune. *S-a deghizat, aplicându-și barbă și perciuni.* **10** tr. (*jur.; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) a executa, a îndeplini, ‹înv.› a sfârși. *Cel împuternicit aplică hotărârea judecătorească.* **11** tr. (*jur., sport; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) a da[2], ‹înv.› a măsura, a sfârși. *Arbitrul consideră fault și aplică o penalizare.* **12** refl. (*urmat de determ. în dat.*) a interesa, a privi, a se referi, a viza[2], ‹înv.› a se raporta. *Această observație se aplică lingvisticii.* **13** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **14** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina. **II** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”, „la”*) a participa. *Aplică pentru o bursă. Aplică la competiția pentru un grant.*

aplicánt s.m. aspirant, petiționar, solicitant, solicitator, ‹rar› postulant, ‹înv. și pop.› jălbaș, ‹înv.› petent. *Se numără printre aplicanții la un post universitar.*

aplicáre s.f. **I 1** aplicație, folosire, implementare, întrebuințare, practicare, utilizare. *Specialiștii s-au gândit la aplicarea unei noi metode de laborator.* **2** (*med., med. vet.*) administrare. *I-a propus aplicarea unui tratament cu antibiotice.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a pune”*) punere în practică, ‹înv.› punere în lucrare. *Este bine să mai discutăm înainte de a pune în aplicare acest proiect.* **4** (*med., med. vet.*) punere. *A fost necesară aplicarea unui pansament pentru că rana a început să sângereze.* **5** punere. *Aplicarea pe un act a unei ștampile de către notar înseamnă legalizarea actului respectiv.* **6** (*cosmet.*) întindere, punere. *Punctele negre de pe față dispar prin aplicarea repetată a unor măști abrazive.* **7** fixare, prindere, punere. *Aplicarea paietelor pe rochiile de seară este migăloasă.* **8** lipire, punere. *Aplicarea etichetelor pe sticle se realizează cu ajutorul unei mașini speciale.* **9** prindere, punere. *Actorul își schimbă înfățișarea prin aplicarea unei bărbi și a unei mustăți.* **10** (*jur.*) executare, îndeplinire. *Se ocupă de aplicarea acestei hotărâri judecătorești.* **II** (*urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”, „la”*) aplicație, participare. *Aplicarea la grant s-a amânat.* **III** fig. (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplecare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are aplicare pentru teatru.*

aplicát, -ă adj. **I 1** (*despre teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) folosit, implementat, întrebuințat, practicat, utilizat. *Noua metodă aplicată este mult mai eficientă.* **2** (*despre unele științe sau domenii de cercetare*) practic. *Învățământ aplicat. Fizică aplicată.* **II** fig. (*livr.; despre oameni*) v. Binecuvântat. Dotat. Înzestrat. Talentat.

aplicáție s.f. **I 1** aplicare, folosire, implementare, întrebuințare, practicare, utilizare. **2** (*mat.*) funcție, operator. *Aplicația este mărimea variabilă care depinde de una sau de mai multe variabile independente.* **3** (*mai ales la pl. **aplicații**; milit.*) manevră, ‹înv.› manoperă. *Generalii au participat la aplicațiile trupelor din cele două garnizoane.* **4** (*urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”, „la”*) aplicație, participare. **5** (*înv.*) v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Persistență. Statornicie. Stăruință. Tenacitate. **II** (*urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”, „la”*) aplicație, participare. **III** fig. (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplecare, aplicare, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1].

aplómb s.n. **I 1** dezinvoltură, îndrăzneală, siguranță. *Este admirat pentru aplombul de care dă dovadă în orice moment.* **2** aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu aplomb.* **II** perpendicularitate, verticalism, verticalitate. *Verifică aplombul celor două planuri.*

apocalíptic, -ă adj. fig. **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, oripilant, sinistru. *În timpul războiului se pot vedea scene apocaliptice.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă apocaliptică.* **3** (*rar; despre stil*) v. Cabalistic. Neclar. Obscur.

apocríf, -ă adj. (*în opoz. cu „original”; despre scrieri, documente etc.*) contrafăcut, fals, falsificat, neautentic, nesigur, plăsmuit, ‹înv.› mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie apocrifă.*

apocromát, -ă adj. (*fotogr.; despre obiective fotografice*) apocromatic. *Folosește obiective apocromate.*

apocromátic, -ă adj. (*fotogr.; despre obiective fotografice*) apocromat.

apodíctic, -ă adj. **1** (*despre modul de exprimare a unor idei sau despre raționamente, judecăți, demonstrații etc.*) categoric, incontestabil, indiscutabil, peremptoriu. *Autorul renunță la caracterul apodictic al argumentării.* **2** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este apodictic. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt apodictice.*

apoétic, -ă adj. (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) banal, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații apoetice.*

apofíză mastoídă s.f. mastoidă (v. *mastoid*). *Apofiza mastoidă este proeminența osului temporal, situată în spatele pavilionului urechii.*

apofoníe s.f. (*fon.*) ablaut, alternanță vocalică. *Apofonia se produce între vocalele din tema unui cuvânt.*

apoftégmă s.f. (*rar*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință.

apogám, -ă adj. (*biol.; despre fanerogame și ferigi*) apogamic. *La ferigile apogame embrionul vegetal se formează din oricare celulă a sacului embrionar.*
apogămic, -ă adj. (*biol.; despre fanerogame și ferigi*) apogam.
apogéu s.n. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi", „a ajunge"*) ‹rar› acmee, ‹fig.› apoteoză, culme, culminanță, culminare, culminație, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Actorul a ajuns la apogeul carierei sale.*
apói adv. (*pop.*) **1** (*cu val. de interj.; exprimă o concesie*) v. Ei! Vezi! **2** (*cu val. de conj. coord. concl.*) v. Așadar. Atunci. Dar[1]. Deci. Și.
apolinár, -ă adj. (*mitol.*) apolinian, apolinic.
apoliniăn, -ă adj. (*mitol.*) apolinar, apolinic.
apolínic, -ă adj. **1** (*mitol.*) apolinar, apolinian. *A fost adept al cultului apolinic.* **2** echilibrat, ‹fig.› luminos, senin. *Scriitorul are o structură apolinică.* **3** (*în concepția lui Nietzsche și a lui Schelling; despre o atitudine în artă sau în cultură*) lucid, rațional.
apolís s.n. (*relig.; rar*) v. Otpust.
apolitísm s.n. obiectivism, neimplicare, ‹rar› indiferentism. *Apolitismul conduce la lipsa unei atitudini sociale.*
apologét s.m. panegirist, ‹rar› apologist. *Este un apologet al raționalismului.*
apologétic, -ă adj. (*despre discursuri, aprecieri etc.*) ‹înv.› panegiric. *Ține o cuvântare apologetică de ziua profesorului.*
apologetísm s.n. (*rar*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.
apologíe s.f. **1** panegiric. *Platon a scris apologia lui Socrate.* **2** cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o apologie meritată.*
apologíst s.m. (*rar*) v. Apologet. Panegirist.
apométru s.n. (*tehn.*) contor de apă. *Trebuie să-și monteze apometre în apartament.*
apopléctic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) paralitic, ‹pop. și fam.› damblagiu, ‹înv. și reg.› slăbănog, ‹înv.› damblaliu, slab. *În rezervă era internată și o femeie apoplectică. Se ocupă cu studiul manifestărilor apoplecticilor.*
apoplexíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** ictus apoplectic, paralizie, ‹pop. și fam.› dambla, damblageală, ‹pop.› atac, luare din iele, luat din iele (v. *luat*[1]), luat din paraiele (v. *luat*[1]), luat din paralie(v. *luat*[1]), poceală, ‹înv. și reg.› cataroi[2], slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› boală de vânt, gută, șlag[1], ‹înv.› paralizație, slăbănogire. *A murit în urma unei apoplexii.* **2** (*înv.*) ***apoplexie momentană*** v. Catalepsie. Flexibilitate ceroasă.
aporétic, -ă adj. (*filos.; despre raționamente, idei etc.*) nesigur.
aporíe s.f. (*înv.*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.
apórt s.n. contribuție. *Aportul său la reușita afacerii este considerabil.*
aportá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică bunuri, bani etc.*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.
aportăj s.n. (*chinologie*) aportare, aportat[1]. *Dresarea unui câine de vânătoare începe cu un aportaj corect.*
aportáre s.f. (*chinologie*) aportaj, aportat[1].
aportát[1] s.n. (*chinologie*) aportaj, aportare.
aportát[2]**, -ă** adj. (*arg.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.
aportór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
após, -oásă adj., s.f. **I 1** (*despre pământ*) apătos, ‹reg.› mârvinos, moinos, puhav, șioios, toplicios, udăcios, udilos. *În această regiune pământul este apos din cauza ploilor frecvente.* **2** (*despre lapte sau despre derivate ale laptelui*) ‹rar› zeros. *Laptele este apos.* **3** (*biol.; despre lichide, substanțe etc.*) seros, ‹înv.› zeros. *Din rană se prelinge un lichid apos.* **4** (*despre mâncăruri, sosuri*) inconsistent, moale, neconsistent, subțire, ‹fam.› lung, ‹reg.› molicel, molicică. *Ciulamaua este cam apoasă.* **II** fig. (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori apoase.*
aposiopéză s.f. (*ret.*) reticență. *Aposiopeza este întreruperea vorbirii.*
apostát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*relig.*) renegat, ‹înv.› preastâpnic, ‹grec.; înv.› paravat, ‹slavon.; înv.› otstâpnic, ‹fig.; înv. și pop.› lepădat[2], ‹fig.; înv.› lepădător. *Biserica l-a considerat un apostat.* **2** adj. (*rar*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
apostazíe s.f. **1** abandonare, abjurare, abjurație, abolire, renegare, renunțare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma apostaziei propriei religii.* **2** (*rar*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
aposterióric, -ă adj., adv. (*filos.; în opoz. cu „a priori"*) a posteriori. *Teoriile stabilite aposterioric au fost corecte.*
aposterioríst, -ă adj., s.m. (*filos.*) pozitivist. *Aposterioristul folosește raționamentele a posteriori.*
apostílă s.f. **1** adnotare, adnotație, însemnare, notă, notiță. *Cele mai multe cărți din biblioteca lui au apostile.* **2** rezoluție, ‹rus.; înv.› nadpis. *Apostila se scrie pe o cerere, pe un raport sau pe un alt act oficial.* **3** (*livr.*) v. Iscălitură. Semnătură.
apostímă s.f. (*med.; înv.*) v. Abces.
apóstol s.m., s.n. sg. **I** s.m. **1** (*relig.; de obicei cu determ. „lui Hristos", „lui Iisus ", „lui Iisus Hristos"*) ucenic, ‹fig.; înv.› pescar, pescar de oameni, vânător, vânător de oameni. *Petru a fost unul dintre cei 12 apostoli ai lui Iisus.* **2** (*relig.*) misionar, ‹înv.› trimis[1]. *Creștinismul a fost răspândit de apostoli.* **3** fig. ‹fig.› dascăl, învățător, maestru. *Scriitorul a fost considerat un adevărat apostol al neamului său.* **II** s.n. sg. (*relig.; și nm. pr.*) praxiu, ‹înv.› praxapostol. *Apostolul conține faptele apostolilor și scrisorile lor.*
apostolát s.n. (*relig.*) ‹înv.› apostolie. *Apostolatul ucenicilor lui Hristos s-a încheiat cu moartea acestora.*
apostolésc, -eáscă adj. (*relig.*) apostolic.
apostolésțe adv. (*modal; bis.*) ‹înv.› apostolicește. *Și-a îndeplinit apostolește misiunea.*
apostólic, -ă adj. (*relig.*) **1** apostolesc. *Părinții apostolici au fost scriitorii creștini de la sfârșitul sec. 1 și începutul sec. 2 d. Hr., care au fost ucenici direcți ai apostolilor sau ai discipolilor acestora.* **2** (*în organizarea Bisericii Catolice*) papal, pontifical. *Nunțiul apostolic este prelatul-ambasador al sfântului scaun într-o țară străină.*
apostolicéște adv. (*modal; relig. înv.*) v. Apostolește.
apostolíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Apostolat.
apostrofă vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a țuli. *L-a apostrofat pentru că a întârziat la serviciu.*
apostrofáre s.f. apostrofă, ‹rar› apostrofat. *S-a săturat de apostrofările soției.*
apostrofát s.n. (*rar*) v. Apostrofare. Apostrofă.
apostrófă s.f. apostrofare, ‹rar› apostrofat.
apotecăr s.m. (*farm.; reg.*) v. Farmacist.
apotécă s.f. (*farm.; reg.*) v. Farmacie.
apoteoză vb. I. tr. **1** (*în Antic. romană; compl. indică eroi, conducători etc.*) a deifica, a diviniza, a zeifica. *Romanii își apoteozau împărații, trecându-i în rândul zeilor.* **2** fig. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹fig.› a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și apoteozeze eroii.*
apoteozáre s.f. **1** (*în Antic. romană*) apoteoză, deificare, divinizare, zeificare, ‹înv.› divinizațiune. *Apoteozarea împăraților caracterizează societatea romană antică.* **2** fig. elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹fig.› apoteoză. *În această scriere apoteozarea trecutului este evidentă.*
apoteóză s.f. **I** (*în Antic. romană*) apoteozare, deificare, divinizare, zeificare, ‹înv.› divinizațiune. **II** fig. **1** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹fig.› apoteozare. **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a ajunge"*) apogeu, ‹fig.› culme, culminanță, culminare, culminație, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Actorul a ajuns la apoteoza carierei sale.*
apotropăic, -ă adj., s.n. (*în credințe*) **1** adj. protector. *Unele obiecte au rol aprotopaic.* **2** s.n. amuletă, fetiș[1], mascotă, talisman, ‹înv.› advar, baier, noroc, ‹fran.› porte-bonheur, ‹fig.; înv.› sinet. *Consideră colțul de lup pe care îl poartă la gât un apotropaic.*
apozá vb. I. tr. (*rar; compl. indică afișe, postere etc.*) v. Aplica. Pune.
apozémă s.f. decoct, decocție. *Apozema din florile unor plante medicinale este folosită în ameliorarea unor boli.*

apozitív, -ă adj. (*gram.*) apoziţional. *Propoziţia apozitivă are, în frază, rolul unei apoziţii.*
apoziţionál, -ă adj. (*gram.*) apozitiv.
apprentí s.m. fig. (*înv.*) v. Debutant. Începător. Neofit. Novice.
apraştén s.n. (*reg.*) v. Înjurătură.
apreciá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) a calcula, a estima, a evalua, a socoti, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a măsura, ‹înv. şi pop.› a preţui, ‹înv. şi reg.› a prinde, ‹reg.› a răfui, ‹înv.› a preţălui, a sămălui. *A apreciat cheltuielile pentru renovarea apartamentului.* **2** (*compl. indică mărimi, cantităţi, distanţe, valori etc.*) a aproxima, a calcula, a estima, a evalua, a potrivi, a socoti. *Apreciază că peştele cântăreşte 3 kilograme.* **II 1** (*compl. indică fiinţe, lucruri sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) a admira, a cinsti, a lăuda, a onora, a preţui, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. şi pop.› a omeni, ‹înv. şi reg.› a preţălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a apreţui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl apreciază pe pictor pentru talentul său.* **2** (*compl. indică spectacole, opere de artă etc.*) a preţui, ‹fig.› a gusta. *Ştie să aprecieze o muzică bună.* **3** (*compl. indică stări, situaţii, fapte etc.*) a intui, a înţelege, a sesiza, ‹livr.› a priza[2], ‹fig.› a descifra, a dibui, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuţit dacă poate să aprecieze asemenea nuanţe.* **4** a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înţelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susţine, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaşte, a digna, a număra[1]. *A apreciat că nu este pregătit pentru examen.* **5** (*compl. indică manifestări, acţiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situaţii, stări etc.*) a considera, a crede, a găsi, a socoti, a vedea. *Apreciază gestul său ca un semn al dorinţei de împăcare.* **6** (*compl. indică mai ales calităţi, manifestări, acţiuni ale oamenilor*) a admira, a preţui, a vedea. *Nu-şi dă seama ce apreciază la el.* **7** (*compl. indică fiinţe sau calităţi, trăsături etc. ale lor*) a considera, ‹fig.› a cota. *Îl apreciază drept cel mai mare actor român din ultimele decenii.* **8** (*compl. indică proiecte, lucrări etc.*) a aviza. *A apreciat favorabil planul de urbanism.*
apreciábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mărimi, cantităţi, valori etc.*) bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanţial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumuşel, frumuşică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă apreciabilă.* **2** (*despre stări, situaţii etc.*) categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simţitor, vădit, vizibil. *Influenţa mediului asupra pictorului este apreciabilă.* **II** adv. (*modal*) considerabil, mult, semnificativ, serios, simţitor, substanţial, vădit, vizibil, ‹rar› substanţialmente. *Neologismele contribuie apreciabil la îmbogăţirea limbii.*
apreciát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acţiuni, manifestări, creaţii ale lor*) cinstit, onorabil, onorat, preţuit, respectabil, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› apreţuit, cinsteş, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai apreciat judecător din oraş.* **2** (*despre spectacole, opere de artă etc.*) preţuit, ‹fig.› gustat. *Unul dintre cele mai apreciate spectacole din Franţa a ajuns să fie reprezentat şi pe scena din Bucureşti.* **3** (*mai ales despre mărfuri*) căutat[2], cerut[2], preţuit, ‹înv.› stimos. *Legumele cele mai apreciate iarna sunt roşiile, salata-verde şi ceapa-verde.*
apreciatív, -ă adj. (*rar*) v. Estimativ.
apreciáţie s.f. (*livr.*) **I** v. Apreciere. Aproximare. Aproximaţie. Calcul. Calculare. Estimare. Estimaţie. Evaluare. Măsurare. Preţuire. Socotire. **II 1** v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1]. **2** v. Aviz. Judecată. Opinie. Părere. Verdict. **3** v. Apreciere. Gratitudine. Recunoştinţă.
apreciére s.f. **I** aproximare, aproximaţie, calcul, calculare, estimare, estimaţie, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciaţie, ‹rar› măsurare, preţuire, valutare, ‹înv. şi reg.› preţăluire, ‹reg.› preţuială, ‹înv.› evaluaţie. *Aprecierea cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerată.* **II 1** admiraţie, atenţie, cinste, cinstire, condescendenţă, considerare, consideraţie, deferenţă, onoare, preţuire, recunoaştere, respect, reverenţă, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciaţie, umilitate, ‹înv. şi reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăţie, preţuială, ‹înv.› admirare, apreţuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotinţă, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălţime. *Pentru erudiţia sa se bucură de aprecierea prietenilor.* **2** aviz, judecată, opinie, părere, verdict, ‹livr.› apreciaţie, ‹fig.› sentinţă. *Concurenţii aşteaptă aprecierea comisiei de examen.* **3** analiză, comentariu, critică (v. *critic*), evaluare. *Aprecierea pe care a făcut-o operei scriitorului a publicat-o într-o revistă de mare circulaţie.* **4** gratitudine, recunoştinţă, ‹livr.› apreciaţie, ‹înv. şi pop.› mulţumită (v. *mulţumit*), ‹înv.› blagodarenie, cunoştinţă, halal, recunoaştere, ‹grec.; înv.› evgnomosine, ‹ieşit din uz› euharistie. *Îşi exprimă aprecierea faţă de munca imensă pe care a depus-o în slujba comunităţii.*
aprehendá vb. I. tr. **1** (*compl. indică impresii, stări etc.*) ‹fig.› a prinde, a recepta, a surprinde. *Limbajul aprehendează realitatea.* **2** (*jur.; livr.; compl. indică infractori*) v. Aresta[1]. Captura. Prinde.
aprehensiúne s.f. **1** comprehensiune, comprehensivitate, înţelegere, pricepere, ‹înv.› vedere, ‹fig.› pătrundere. *Aspectul unor desene moderne depăşeşte aprehensiunea obişnuită.* **2** (*livr.*) v. Frică. Teamă. Temere. **3** (*livr.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacienţă. Îngrijorare. Nelinişte. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.
aprehensív, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ruşinos, sfielnic, sfiicios, sfios, timid, ‹pop. şi fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâşin, ‹înv.› sfieţ, smerin, stidicios, stidivos, stidliv. *Fetiţa ei este foarte aprehensivă.* **2** (*livr.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.
aprét s.n. (*ind. text.*) **1** scrobeală, scrobeală albă, ‹reg.› aspreală, crohmală, înăspreală, întăreală, scrob[2], şterc, vârtoşală. *Femeia cumpără apret pentru cearşafuri.* **2** apretaj, apretare, apretat[1], scrobire, scrobit[1], ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire. *Apretul pânzei este bine realizat.*
apretá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ţesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) a scrobi, ‹pop.› a înăspri, ‹reg.› a aspri, a crohmăli, a mânji, ‹înv.› a sclivisi. *A apretat cămăşile.* **2** (*arg.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** (*arg.; compl. indică bunuri, bani etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
apretáj s.n. (*ind. text.*) apret, apretare, apretat[1], scrobire, scrobit[1], ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire.
apretáre s.f. (*ind. text.*) apret, apretaj, apretat[1], scrobire, scrobit[1], ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire.
apretát[1] s.n. (*ind. text.*) apret, apretaj, apretare, scrobire, scrobit[1], ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire.
apretát[2], -ă adj. **1** (*despre ţesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) scrobit[2], tare, ‹fam.› lustruit[2], ‹reg.› crohmălit, ‹înv.› sclivisit. *Poartă numai cămăşi apretate.* **2** (*arg.; despre fiinţe*) v. Bătut[2]. Lovit. **3** (*arg.; despre oameni*) v. Furat[2]. Prădat.
apretúră s.f. (*ind. text.; rar*) v. Apret. Apretaj. Apretare. Apretat[1]. Scrobire. Scrobit[1].
apreţuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică fiinţe, lucruri sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Considera. Lăuda. Onora. Preţui. Respecta. Stima.
apreţuíre s.f. (*înv.*) v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1].
apreţuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre acţiuni, manifestări, creaţii ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Preţuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.
apriát, -ă adj., adv. (*înv.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „nedesluşit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) v. Clar. Desluşit. Distinct. Evident. Lămurit. Limpede. Precis. **2** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informaţii, concepţii, argumente, reprezentări de fapte etc.*) v. Clar. Coerent. Comprehensibil. Comprehensiv. Desluşit. Explicit. Expres[2]. Inteligibil. Lămurit. Limpede. Net[2]. Precis. Răspicat. **II** adv. (*modal*) v. Aievea. Clar. Desluşit. Explicit. Expres[2]. Lămurit. Limpede. Răspicat.

apricoáză s.f. (*bot.; reg.*) v. Zarzără.
áprig, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om aprig şi ursuz. Este aprigă la mânie.* **2** (*despre animale, în special despre cai*) focos, nestăpânit, sălbatic, sireap, vijelios, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar aprig.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestaşnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament aprig.* **4** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, avid, cupid, hrăpăreţ, lacom, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesăţios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om aprig după câştig.* **5** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) dârz, înflăcărat, înverşunat, mare[1], pasionat, violent, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa aprigă dintre cei doi pare fără sfârşit.* **6** (*despre competiţii, întreceri etc.*) dârz, disputat, îndârjit, înverşunat, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2]. *Meciul se anunţă a fi aprig.* **7** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, violent, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹fig.› înfricoşător, nebun, sălbatic, sfâşietor. *Acum, printre străini, ştie ce înseamnă dorul aprig de ţară.* **8** (*despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situaţii etc.*) crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverşunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleştat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă aprigă.* **9** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maşter, trăsnit[2]. *Peste oraş bate un vânt aprig. Astăzi este un ger aprig.* **10** fig. (*mai ales despre locuri, spaţii, forme de relief*) expus, nesigur, periculos, primejdios. *Trebuie să se urce pe un perete aprig de stâncă.* **II** adv. (*modal*) **1** barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă aprig cu adversarii.* **2** crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverşunat, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleştat. *Semifinaliştii se luptă aprig pentru medalia de aur.* **3** înverşunat, violent, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], aspru. *Cei doi se ceartă aprig.* **4** intens, năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă aprig.*
aprigíme s.f. (*înv.*) v. Impetuozitate. Înfocare. Vehemenţă. Violenţă.
aprijúne s.f. (*înv.*) v. Impetuozitate. Înfocare. Vehemenţă. Violenţă.
aprílie s.m. invar. ‹pop.› prier. *Au căzut de acord să se întâlnească la anul, în luna aprilie.*
aprínde vb. III. **I 1** tr. (*despre foc; compl. indică clădiri, încăperi, obiecte etc.*) a cuprinde, a învălui. *Focul a aprins aripa de vest a palatului.* **2** tr. (*compl. indică focul*) a face. *Dimineaţa, aprinde focul în sobă pentru a încălzi camera.* **3** tr. (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) a aţâţa, a încinge[1], a înteţi, a înviora, ‹rar› a scotoci, ‹pop.› a iuţi, a zădârî, ‹reg.› a ojiji. *Femeia aprinde focul pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **4** tr. (*compl. indică materii care servesc la încălzit*) a arde, a consuma[1]. *A aprins multe lemne în sobă.* **5** tr. (*compl. indică cuptoare, sobe, plite etc.*) a arde, a încălzi, a încinge[1], a înfierbânta. *Femeile de la ţară aprind cuptorul ca să coacă pâinea.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, construcţii, vegetaţia de pe anumite terenuri etc.*) a incendia. *Piromanii au mania de a aprinde clădiri, locuinţe, depozite, păduri.* **7** refl. (*înv. şi pop.; despre arme de foc*) v. Declanşa. Descărca. **II 1** tr. (*compl. indică chibrituri, brichete etc.*) a scăpăra. *Aprinde chibritul mai repede!* **2** tr. (*compl. indică aparate electrice*) a deschide. *Aprinde, te rog, televizorul!* **3** refl. (*tehn.; despre aparate electrice, mecanisme, motoare cu explozie etc.*) a funcţiona, a merge, ‹pop.› a umbla, ‹înv.› a lucra. *Radioul nu se mai aprinde.* **4** refl. (*despre fân, cereale, făină etc.*) a fermenta, a se încinge[1], ‹reg.› a se izgorî, a se opări, a rugini, ‹înv.› a se scoace. *Fânul se aprinde dacă nu este întors de mai multe ori.* **5** refl. (*med., med. vet.; înv.; despre ţesuturi, organe etc.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla. **III** fig. **1** refl. (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a arde. *I se aprindea privirea când o întâlnea.* **2** refl. (*despre aştri*) a sclipi, a străluci, ‹fig.› a arde. *La amiază, soarele se aprinde puternic.* **3** refl. (*despre fiinţe*) a se încălzi, a se încinge[1], a se înfierbânta, ‹fig.› a se coace. *S-a aprins stând lângă sobă.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori faţa, obrajii lor; adesea determ. prin „la faţă"*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroşi, a (se) învăpăia, a (se) roşi, a (se) rumeni, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoţie, fetiţa s-a aprins la faţă când a urcat pe scenă.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acţiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianţa*) a (se) anima, a (se) însufleţi, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) dezmorţi, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a aprins atmosfera din sală.* **6** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanşa, a se dezlănţui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹fig.› a se învolta, a se naşte, ‹fig.; pop. şi fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli. *Din senin, s-a aprins o vijelie puternică. Iubirea i s-a aprins brusc în suflet.* **7** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a deştepta, a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a suscita, a trezi, ‹fig.› a aţâţa. *Vorbele lui i-au aprins ambiţia.* **8** tr. a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aţâţa, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi aprinde imaginaţia.* **9** tr. ‹fig.› a încinge[1], a înfierbânta, a înfoca. *Iubirea îi aprinde sângele în vine.* **10** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se antrena, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *S-au aprins într-o polemică inutilă.* **11** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹fig.› a (se) înălbăstri, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) învineţi, a turba, ‹fig.; pop. şi fam.› a (se) iuţi, a (se) oţeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scociorî. *Când se aprindea, nu se putea controla. L-a aprins minciuna spusă cu seninătate.* **12** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleţi, a (se) învăpăia, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. şi fam.› a răni. *Se aprinde când este vorba de politică.* **13** tr. (*despre băuturi, condimente, mâncăruri condimentate etc.*) a arde, a pişca, a ustura, ‹fig.› a frige. *Pizza era atât de picantă, că i-a aprins cerul-gurii.* **14** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) intensifica, a (se) înteţi, ‹fig.› a (se) încinge[1]. *În câteva minute bătaia dintre cei doi s-a aprins.* **15** refl. (*pop.; despre faţa oamenilor*) v. Congestiona. Înroşi.
apríndere s.f. **I 1** aprins[1], ‹înv.› aprinzare. *Foloseşte puţin gaz pentru aprinderea focului.* **2** aprins[1], ardere, consumare. *Căldura de afară face inutilă aprinderea lemnelor în sobă.* **3** aprins[1], incendiere. *Piromanii au mania aprinderii clădirilor.* **II 1** scăpărare, scăpărat. *S-a ars la flacăra produsă prin aprinderea unui chibrit.* **2** deschidere. *Cum ajunge acasă, aprinderea televizorului este o obişnuinţă.* **3** (*adesea urmat de determ.*

care indică sursa luminoasă) licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], strălucire, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licărătură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră aprinderea stelelor pe cer.* **4** încingere[1]. *Pentru a se evita aprinderea fânului, acesta trebuie întors de mai multe ori.* **III** (*med.; pop.*) ***aprindere de ochi*** v. Oftalmie; ***aprindere de creieri*** v. Meningită; ***aprindere de mațe*** v. Gastrită. **IV** fig. **1** îmbujorare, împurpurare, înroșire, roșire, rumenire, ‹fig.› aburire. *Emoțiile i-au provocat aprinderea fetei.* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca aprindere în suflet.* **3** (*pop.*) v. Congestie. Congestionare. Înroșire.

aprinjoára s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

apríns[1] s.n. **I 1** aprindere, ‹înv.› aprinzare. **2** aprindere, ardere, consumare. **3** aprindere, incendiere. **II** (*med., med. vet.; pop.*) v. Pneumonie.

aprínș[2]**, -ă** adj., adv. **A** adj. **I 1** (*despre foc, corpuri combustibile etc.*) arzând, încins[2], ‹înv. și pop.› viu. *Ia din vatră un cărbune aprins.* **2** (*despre obiecte, construcții, despre vegetația de pe anumite terenuri etc.*) incendiat, ‹înv.› înflăcărat. *Privește îngrozit clădirea aprinsă. Pompierii încearcă să domolească focul din pădurea aprinsă.* **3** (*despre materii, obiecte etc.*) cald, dogorit, fierbinte, încins[2], înfierbântat, ‹rar› înfocat, ‹înv. și pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul aprins al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba aprinsă.* **4** (*despre fân, cereale, făină etc.*) fermentat, încins[2], ‹reg.› opărit, trohnit. *Nu se mai poate salva ceva din fânul aprins.* **II** fig. **1** (*despre buze, gât, gură*) uscat[2], ‹fig.› ars[2], fript, ‹fig.; pop.› sec. *Își răcorește buzele aprinse cu un șervețel umed.* **2** (*despre ființe*) febril. *Oamenii aprinși au în permanență senzația de sete.* **3** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, încins[2], înflorit. *Obrajii aprinși și mâinile înghețate au început s-o usture.* **4** (*despre oameni*) înamorat, îndrăgostit, ‹fig.; înv.› înmrejuit. *Tânărul aprins face numai gafe.* **5** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹fig.› înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, aprinși, plini de vioiciune.* **6** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament aprins.* **7** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs aprins.* **8** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, înverșunat, mare[1], pasionat, violent, ‹fig.› înfierbântat. *Disputa aprinsă dintre cei doi pare fără sfârșit.* **9** (*despre competiții, întreceri etc.*) aprig, dârz, disputat, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic. *Meciul se anunță a fi aprins.* **10** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire aprinsă.* **11** (*despre culori*) intens, strălucitor, viu, ‹fig.› incendiar, împurpurat, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori aprinse.* **12** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹fig.› bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe aprinse.* **13** (*despre fenomene sau procese naturale, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanșat, dezlănțuit, iscat, izbucnit, pornit, stârnit. *Vijelia aprinsă a oprit circulația.* **14** (*pop.; despre oameni*) v. Congestionat. Înroșit. Roșu. **B** adv. fig. (*modal*) **1** aprig, înverșunat, violent, ‹fig.› aspru. *Cei doi se ceartă aprins.* **2** avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează aprins când este vorba despre respectarea democrației.*

aprinsúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Extumescență. Inflamație. Intumescență. Tumefacție. Tumescență. Umflătură.

aprinzáre s.f. (*înv.*) v. Aprindere. Aprins[1].

aprinzăcíos, -oásă adj. (*înv.; despre materiale, corpuri etc.*) v. Combustibil. Inflamabil.

aprinzăciúne s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamație. Iritare. Umflare.

aprinzătór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Brichetă. **2** (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit. **II** adj. (*înv.*) **1** (*despre materiale, corpuri etc.*) v. Combustibil. Inflamabil. **2** fig. (*despre mirosuri, arome etc.*) v. Ademenitor. Agreabil. Apetisant. Atățător. Excitant. Excitator. Frumos. Plăcut.

aprinzătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol. **2** v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Înlănțuire. Strângere. **3** (*med., med. vet.*) v. Extumescență. Inflamație. Intumescență. Tumefacție. Tumescență. Umflătură.

aprinzeálă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

aprinzíbil, -ă adj. fig. (*înv.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Absorbant. Agreabil. Captivant. Cuceritor. Delectabil. Delicios. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Hipnotizant. Încântător. Nălucitor. Plăcut. Răpitor. Savuros. Seducător. Subjugător. Suculent. Șarmant. Vrăjit[2].

aprióric, -ă adj., adv. (*filos.; la Kant și la discipolii acestuia; în opoz. cu „a posteriori”*) a priori, transcendental.

aprioríșm s.n. (*filos.; la Kant și la discipolii acestuia; în opoz. cu „empirism”, „relativism”*) transcendentalism. *Kant susținea apriorismul.*

aprioríst, -ă adj. (*filos.*) aprioristic. *Cunoaște concepția aprioristă a lui Kant.*

apriorístic, -ă adj. (*filos.*) apriorist.

apristuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) v. Avea. Căpăta. Câștiga. Dobândi. Încasa. Obține. Primi. **2** intr. (*în opoz. cu „a (se) depărta”, „a (se) distanța”, „a (se) îndepărta”; despre ființe; mai ales cu determ. locale*) v. Apropia. Trage. Veni.

aproápe adv., s.m. art. **A** adv. **I** (*local*) alături, ‹pop.› acolea, acolo, ‹reg.› colea. *Școala este aproape.* **II** (*modal*) **1** (*exprimă ideea de aproximație*) aproximativ, cam, circa, relativ, vreo, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau aproape douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate aproape cinci ani.* **2** (*exprimă ideea de aproximație*) aproximativ, cam, circa. *Iarna, plătește căldura aproape două sute de lei.* **3** (*exprimă ideea de aproximație*) gata, mai[1], ‹înv.› puțin. *Era aproape să izbucnească în plâns.* **4** (*exprimă ideea de aproximație; precedă un adj.*) aproximativ, cvasi, relativ. *A cumpărat o mașină aproape nouă.* **5** (*exprimă ideea de limitare, de restrângere*) aproximativ, cam. *Aproape pe vremea aceea s-au petrecut acele evenimente nefericite.* **III** (*advers.; exprimă o raportare comparativă care se face prin aproximare*) și. *Discuțiile pentru perfectarea afacerii sunt aproape încheiate. Această perioadă din viața ei este aproape necunoscută pentru mine.* **B** s.m. art. (***aproapele***) semen[2], ‹înv. și pop.› soț, ‹înv.› priatnicul (v. *priatnic*), vecinul (v. *vecin*), ‹grec.; înv.› omofil. *Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți!*

aprobă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a aprobat să se amâne examenul.* **2** (*compl. indică cereri, propuneri etc.*) a autoriza. *Ministerul aprobă înființarea unor institute de sondare a opiniei publice.* **3** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot aproba comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **4** (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a confirma, a consacra, a con-

sfinți, a ratifica, a sancționa, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost aprobat de Parlament.* **II** fig. **1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a prețui, a respecta, a stima, ‹fig.› a credita. *Îl aprobă pe pictor pentru talentul său.* **2** (*compl. indică oameni sau idei, acțiuni etc. ale lor*) ‹fig.› a aplauda, a saluta. *Discipolii aprobă ideile maestrului.*

aprobáre s.f. **I 1** accept, acceptare, admitere, consimțire, încuviințare, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobație, aprobăluire. *Aprobarea de către profesor a amânării examenului i-a mulțumit pe studenți.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut aprobarea soției pentru a încheia afacerea.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere", „a da"*) accept, adeziune, consimțământ. *Și-a dat aprobarea pentru a participa la manifestările împotriva încălcării drepturilor omului.* **4** (*jur.*) confirmare, consacrare, consfințire, ratificare, sancționare, sancțiune, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Aprobarea legilor revine Parlamentului.* **5** (*polit., jur.*) agrement, consimțământ, încuviințare. *Diplomatului străin i s-a dat aprobarea.* **II** fig. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹fig.› credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de aprobarea prietenilor.* **2** aplauze. *Să nu te aștepți la aprobare din partea inamicilor.*

aprobát[1] s.n. (*rar*) v. Accept. Acceptare. Admitere. Aprobare. Consimțire. Încuviințare. Îngăduire.

aprobát[2]**, -ă** adj. (*despre cereri, referate etc.*) acceptat, admis, ‹înv.› aprobăluit. *Cererea aprobată în colectiv urmează să fie semnată de director.*

aprobatív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, gesturi, atitudini ale oamenilor*) aprobator, ‹rar› încuviințător. *Îi face un semn aprobativ. Tonul său este aprobativ.* **2** (*despre enunțuri, voturi etc.*) afirmativ, aprobator, favorabil, pozitiv. *Speră să primească un vot aprobativ din partea consiliului de administrație.* **II** adv. (*modal*) aprobator. *Îi zâmbește aprobativ.*

aprobatór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, gesturi, atitudini ale oamenilor*) aprobativ, ‹rar› încuviințător. **2** (*despre enunțuri, voturi etc.*) afirmativ, aprobativ, favorabil, pozitiv. **II** adv. (*modal*) aprobativ.

aprobáție s.f. (*înv.*) v. Accept. Acceptare. Admitere. Aprobare. Consimțire. Încuviințare. Îngăduire.

aprobăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.

aprobăluíre s.f. (*înv.*) v. Accept. Acceptare. Admitere. Aprobare. Consimțire. Încuviințare. Îngăduire.

aprobăluít, -ă adj. (*înv.; despre cereri, referate etc.*) v. Acceptat. Admis. Aprobat[2].

apród s.m. **1** (*reg.*) v. Erou. Viteaz. **2** (*milit., ist.; reg.*) v. Căciular. Curcan. Dorobanț. **3** (*înv.*) v. Ușier. **4** (*fin.; în trecut; înv.*) ***aprod de târg*** v. Agent de percepție. Perceptor. **5** (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.

aprofundá vb. I. fig. (*compl. indică idei, concepții, probleme etc.*) ‹fig.› a adânci. *A trebuit să aprofundeze tema pusă în discuție pentru a fi bine înțeles.*

aprofundáre s.f. fig. ‹fig.› adâncire. *Aprofundarea temei puse în discuție era obligatorie, pentru a fi bine înțeles.*

aprofundát, -ă adj. fig. (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) adânc, profund, serios, temeinic, ‹fig.› pătrunzător, solid. *Are cunoștințe aprofundate în domeniul său.*

apropiá vb. I. **I** (*cu sens local; predomină ideea de apropiere în spațiu; în opoz. cu „a (se) depărta", „a (se) distanța", „a (se) îndepărta"*) **1** refl. (*despre ființe; mai ales cu determ. locale*) a se trage, a veni, ‹reg.› a apristui. *Apropie-te de mine, ca să-ți dau ceva! Apropiindu-se de casă, s-a întâlnit cu un prieten.* **2** refl. a se alătura. *Îi recunoaște vechiul parfum când se apropie de ea.* **3** tr. (*compl. indică părți mobile ale corpului ființelor*) a strânge. *Și-a apropiat palmele când a început să se roage.* **4** tr. (*la imper.; milit.*) a uni[2]. *Apropiați rândurile!* **5** tr. (*pop. și fam.; compl. indică tulpinile plantelor*) v. Lega[1]. **II** (*predomină ideea de identitate sau de asemănare între ființe, obiecte etc.*) **1** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a asemăna, a asemui, a compara, ‹înv. și reg.› a semălui, ‹reg.› a bărăbări, ‹înv.› a asemălui, a răduce. *Modul lui de a vorbi îl apropie de cel din mediul pe care îl frecventează.* **2** refl. (*despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a aduce, a se asemăna, a se asemui, a semăna[2], ‹înv. și pop.› a se lovi, ‹înv. și reg.› a se răduce, ‹reg.› a se cumpăni, ‹înv.› a se închipui, a se podobi. *Se apropie foarte mult de tatăl ei.* **III** fig. (*predomină ideea de apropiere sau de potrivire*) **1** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› a se ataşa, a se lega[1], ‹fig.; fam.› a se lipi, ‹fig.; fran.› a se ratașa. *S-a apropiat mult în ultimul timp de tatăl lui vitreg.* **2** tr. a adapta, a adecva, a compatibiliza, a conforma, a potrivi, ‹fig.› a apropria. *A apropiat proiectul la cerințele contractului european.*

apropiábil, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ținuturi, coaste etc.*) v. Abordabil. Accesibil. Acostabil. **2** (*despre locuri, drumuri etc.*) v. Abordabil. Accesibil. Practicabil.

apropiáș, -ă s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Vecin.

apropiát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*predomină ideea de apropiere în spațiu; în opoz. cu „distanțat", „îndepărtat"*) **1** (*despre obiecte, modele în țesături etc.*) des. *Are un pulover împletit cu ochiuri apropiate.* **2** (*despre părți mobile ale corpului ființelor*) strâns[2]. *Se ruga cu palmele apropiate.* **3** (*despre terenuri, clădiri, localități etc.*) adiacent, alăturat, contiguu, învecinat, lăturaș, vecin, ‹înv.› sinoriaș. *Locurile lor de casă sunt apropiate.* **II** adj. (*predomină ideea de identitate sau de asemănare între ființe, obiecte etc.*) analog[2], asemănător, asemenea, asemuit, comparabil, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri apropiate.* **III** adj. fig. **1** (*despre oameni*) bun, intim. *Se sfătuiește cu prietena cea mai apropiată.* **2** (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități etc.*) intim, trainic, ‹fig.› strâns[2]. *Relațiile dintre cele două etnii sunt apropiate. Legăturile dintre ei sunt apropiate.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Afabil. Afectuos. Amabil. Atașant. Binevoitor. Cald. Convivial. Cordial. Prietenos. **IV** s.m., s.f. **1** amic, prieten, ‹înv. și pop.› surată, ‹pop.› fârtat, ortac, ortăciță, ‹fam.› camarad, ‹înv. și reg.› soață, ‹reg.› dălcăuț, țimboraș, ‹înv.› libovnic, prietnic, soț, soție, ‹turc.; înv.› cafadar, ‹fig.› soră. *La petrecere a chemat numai apropiați.* **2** consangvin, consângean, neam, rubedenie, rudă[1], rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge. *La nuntă au fost invitați strict apropiații.*

apropiatív, -ă adj. (*înv.; despre idei, noțiuni, informații etc.*) v. Aproximativ. Imprecis. Superficial. Vag.

apropiatór, -oáre adj. (*înv.; despre fenomene ale naturii, fapte, evenimente etc.*) v. Iminent. Ineluctabil. Inevitabil. Neeluctabil.

apropiére s.f. **I 1** (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"*) împrejurime, jur[2], preajmă, proximitate, vecinătate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lăturiș, prejmet, prejmuire. *Sunt multe florării prin apropiere.* **2** (*cu sens local*) adiacență, alăturare, contiguitate, vecinătate. *Apropierea geografică poate influența culturile etniilor care vin în contact.* **3** prezență. *Îl cuprinde un tremur nervos când îi simte apropierea.* **4** (*cu sens temporal; de obicei precedat de prep. „în", „din", „de la"*) preajmă, ‹fig.› prag. *În apropierea Crăciunului, începe agitația pe străzile marilor orașe.* **II** afinitate, analogie, analogism, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase apropieri. Între cei doi există apropiere de idei.*

apropiétnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Afabil. Afectuos. Amabil. Atașant. Binevoitor. Convivial. Cordial. Prietenos.

apropiós, -oásă adj. (*înv.; despre idei, noțiuni, informații etc.*) v. Aproximativ. Imprecis. Superficial. Vag.

apropó s.n. aluzie, ‹înv.› cusur, ‹fig.; fam.› pastilă. *I-a făcut un apropo și a înțeles că trebuie să-i înapoieze cartea.*

apropriá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; jur.; compl. indică lucruri, bunuri, proprietăți etc.*) a-și însuși[1]. *Statul și-a apropriat, în perioada comunistă, multe terenuri care aparțineau bisericii.* **2** fig. a adapta, a adecva, a compatibiliza, a conforma, a potrivi, ‹fig.› a apropia.

apropriát, -ă adj. **I** (*jur.; despre lucruri, bunuri, proprietăți etc.*) însușit. *Multe terenuri apropriate au fost redate proprietarilor de drept.* **II** (*livr.*) **1** v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat. **2** (*mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice.

apropriáție s.f. (*jur.; înv.*) v. Apropriere. Însușire.

apropriére s.f. (*jur.*) însușire, ‹înv.› însușie, ‹înv.› apropriație. *Apropierea de către stat, în perioada comunistă, a unor terenuri care nu-i aparțineau.*

aprováre s.f. (*mar.*) aprovat. *Aprovarea se produce ca urmare a încărcării neuniforme a navei.*

aprovát s.n. (*mar.*) aprovare.

aprovizioná vb. I. **1** tr., refl. ‹pop.› a (se) chivernisi, ‹înv.› a (se) proviziona. *Se aprovizionează cu alimente pentru o săptămână.* **2** tr. (*compl. indică spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a umple, ‹pop. și fam.› a îndopa, a înfunda, ‹pop.› a îndoldora. *A aprovizionat magazinul cu marfă. A aprovizionat cămara cu alimente.* **3** tr. (*despre centrale termice, electrice etc.; compl. indică beneficiari*) a da[2], a furniza, a oferi, ‹fig.› a alimenta. *Sistemul termic centralizat aprovizionează orașul cu apă caldă.*

aprovizionár, -ă s.m., s.f. (*înv.*) ‹înv.› aprovizionator. *Aprovizionarul se ocupa cu aprovizionarea unei instituții.*

aprovizionáre s.f. aprovizionat[1]. *Administratorul se ocupă cu aprovizionarea.*

aprovizionát[1] s.n. aprovizionare.

aprovizionát[2]**, -ă** adj. (*despre spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.*) ‹fig.› dotat, înzestrat, ‹fig.; fam.› garnisit. *Este un magazin foarte bine aprovizionat.*

aprovizionatór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) ‹înv.› aprovizionar.

aproximá vb. I. tr. (*compl. indică mărimi, cantități, distanțe, valori etc.*) a aprecia, a calcula, a estima, a evalua, a potrivi, a socoti. *Aproximează că peștele cântărește 3 kilograme.*

aproximáre s.f. apreciere, aproximație, calcul, calculare, estimare, estimație, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație. *Aproximarea cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerată.*

aproximatív, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre idei, noțiuni, informații etc.*) imprecis, superficial, vag, ‹înv.› apropiativ, apropios. *Are idei aproximative despre economia de piață.* **II** adv. (*modal*) **1** (*exprimă ideea de aproximație*) aproape, cam, circa, relativ, vreo, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau aproximativ douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate aproximativ cinci ani.* **2** (*exprimă ideea de aproximație*) aproape, cam, circa. *Iarna, plătește căldura aproximativ două sute de lei.* **3** (*exprimă ideea de aproximație; precedă un adj.*) aproape, cvasi, relativ. *A cumpărat o mașină aproximativ nouă.* **4** (*exprimă ideea de limitare, de restrângere*) aproape, cam. *Aproximativ pe vremea aceea s-au petrecut acele evenimente nefericite.*

aproximáție s.f. **1** apreciere, aproximare, calcul, calculare, estimare, estimație, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație. **2** ‹înv.› tahmin. *Face pe loc o socoteală cu o aproximație rezonabilă.*

apsídă s.f. (*astron.*) ***apsidă inferioară*** = periheliu. *Apsida inferioară este punctul în care o planetă, o cometă etc., în mișcarea lor în jurul Soarelui, se află cel mai aproape de acesta;* ***apsidă superioară*** = afeliu. *Apsida inferioară este punctul cel mai îndepărtat de Soare de pe orbita unui corp ceresc.*

apșoáră s.f. (*hidrol.; pop.*) **1** v. Pârâiaș. Pârâuț. **2** v. Pârâu. Râuleț. Râușor.

apt, áptă adj. **1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”*) bun, capabil, potrivit, ‹livr.› idoneu. *Tânărul este apt pentru a începe o carieră militară.* **2** (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf. sau la conjunct.*) bun, capabil, destoinic, potrivit, vrednic. *El este apt să conducă o afacere.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau despre procese, fenomene etc.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”*) bun, capabil, convenabil, potrivit, susceptibil. *Procedeul ales nu este apt pentru obținerea unor rezultate performante.*

aptérix s.n. (*ornit.*) *Apteryx australis*; kiwi.

aptialíe s.f. (*med.*) aptialism, asialie. *Aptialia este absența sau diminuarea secreției salivare.*

aptialísm s.n. (*med.*) aptialie, asialie.

aptitúdine s.f. **1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are aptitudine pentru teatru.* **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) acuitate, înclinare, înclinație, simț, ‹fig.› aplecare. *Pictorul are o aptitudine deosebită pentru culorile pastel.* **3** capacitate, facultate, însușire, posibilitate, ‹livr.› bosă, ‹fig.; înv.› talant[1]. *Nimeni nu îi pune la îndoială aptitudinile intelectuale.*

apucá vb. I. **I** tr. (*predomină ideea de luare, de înșfăcare*) **1** (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) a înhăța, a înșfăca, a lua, a prinde, ‹pop. și fam.› a căpui, ‹pop.› a încăibăra, ‹reg.› a agâmba, a găbui, a găbui, a gâmba, a încăpui, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹fig.; fam.› a căptuși, a umfla. *Câinele apucă osul care i-a fost aruncat. Înfuriat, l-a apucat de guler și l-a dat afară.* **2** (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a lua, a prinde, ‹înv. și reg.› a sprijini, ‹reg.› a agâmba, ‹înv.› a împrinde. *Fetița a apucat-o de mână pe mama sa când s-a împiedicat.* **3** (*compl. indică ființe; adesea urmat de determ. „în brațe”*) a cuprinde, a îmbrățișa. *Cum a văzut-o intrând, a și apucat-o în brațe.* **4** (*despre animale, mai ales despre câini; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a mușca, ‹reg.› a încolți, ‹fig.; fam.› a composta. *Un câine l-a apucat de picior.* **5** (*compl. indică obiecte*) a se întâmpla, a nimeri, ‹reg.› a răgădui[1]. *Îl lovește cu pumnii și cu ce apucă la repezeală.* **6** (*înv. și pop.; compl. indică taxe, bani etc.*) v. Cere. Pretinde. **7** (*pop. și fam.; compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) v. Avea. Căpăta. Câștiga. Dobândi. Încasa. Obține. Primi. **8** (*pop. și fam.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **9** (*jur.; fam.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni. **10** (*înv.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **11** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Fura. Răpi. **12** (*înv.; compl. indică scaunul, tronul sau ranguri, funcții înalte în ierarhia socială*) v. Uzurpa. **II** (*predomină ideea de fixare, de legare, de agățare, de atașare*) **1** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se agăța, a se atârna, a se lua, a se prinde, a se ține, ‹pop.› a se anina, a se zgrepțăna, ‹reg.› a se tăgârța. *Când a alunecat, s-a apucat de ramurile copacului ca să nu cadă.* **2** tr. fig. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Îmbia. Momi. Orbi. Seduce. Tenta. **III** (*predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc*) **1** tr. (*compl. indică vehicule care sunt pe punctul de a pleca*) a ajunge, a prinde. *Aleargă să apuce microbuzul.* **2** tr. (*compl. indică datini, obiceiuri*) a moșteni. *Obiceiul semănatului l-a apucat de la străbunii.* **3** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Întârzia. Sta. Zăbovi. **4** tr. (*milit.; înv.; compl. indică trupe inamice, puncte strategice, persoane care aparțin unor unități militare dușmane etc.*) v. Captura. **5** tr. fig. (*compl. indică o anume perioadă de timp*) a trăi, a vedea, ‹fig.› a ajunge, a prinde. *Era convinsă că va apuca ziua în care fiul ei se va așeza la casa lui.* **IV** tr. (*predomină ideea de aflare, de descoperire, de surprindere*) **1** (*despre unități de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a găsi, a prinde, a

surprinde, ‹înv. și reg.› a lovi. *Furtuna i-a apucat în largul mării. A apucat-o seara până a probat toate rochiile.* **2** (*pop.; compl. indică ființe*) v. Prinde. Surprinde. **V** tr. (*predomină ideea de dominare psihică sau de copleșire, de covârșire, de împovărare fizică ori psihică*) **1** (*despre stări psihice, afective etc.; compl. indică oameni*) a cuprinde, a încerca, a prinde, a-i veni, ‹reg.› a mârzi. *Adesea o apucă disperarea.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în ac.; compl. indică ființe*) a cășuna, a se năzări, a se părea, a veni, ‹înv. și reg.› a abate[2], ‹reg.› a tonca, ‹fig.› a trăsni. *Nu știu ce l-a apucat de se comportă așa nebunește.* **3** (*pop.; compl. indică suferințe, greutăți etc.*) v. Duce[2]. Îndura. Răbda. Suferi. Suporta. **VI** intr., tr. (*predomină ideea deplasării în spațiu; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) a se îndrepta, a o lua, a merge, a păși, a pleca, a porni, ‹rar› a se îndruma, a se orienta, ‹pop.› a purcede, a se purta, ‹înv. și reg.› a năzui, ‹reg.› a arădui, ‹fig.; pop.› a se întinde. *Apucă pe drumul cel mai scurt către casă.* **VII** refl. (*predomină ideea începerii unei acțiuni*) **1** (*despre ființe*) a începe, a se porni, a se pune. *Ajuns acasă, se apucă de treabă.* **2** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fam.› a se deda, ‹înv.› a se slobozi. *S-a apucat iarăși de fumat.* **VIII** *intr. (predomină ideea de devenire, de ajungere la o anumită stare; reg.) v. Deveni. Face.* **IX** *refl. (reg.; despre oameni) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi.* **X** *refl. (înv.; despre oameni)* **1** v. *Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite.* **2** *v. Jura.* **XI** tr. fig. (*predomină ideea de cuprindere cu mintea, cu privirea, cu urechea etc.*) **1** (*de obicei cu determ. „cu ochii”, „cu privirea”*) a prinde, a vedea, ‹fig.› a cuprinde, a îmbrățișa. *Cât apucai cu ochii, șesurile și văile aboreau.* **2** (*compl. indică cuvinte, sunete, zgomote*) a auzi, a percepe, a prinde. *A apucat ceva din explicațiile profesorului.*

apucáre s.f. **1** înhățare, înșfăcare, luare, luat[1], prindere, ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. *Apucarea unui băț în mână este gestul reflex când te atacă un câine.* **2** luare, luat[1], prindere, prins[1]. *Apucarea unui vas fierbinte cu mâna este nerecomandată.* **3** (*art.; milit.; înv.*) ***apucarea armelor*** v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **4** (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **5** (*înv.*) v. Uzurpare.

apucát[1] s.n. **I** (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **2** (*med.*) Epilepsie. **II** (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

apucát[2], -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; pop.* și *fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

apucătór, -oáre s.n., s.f., adj. **I 1** s.n. (*tehn.; la instrumente de apucat*) gheară. **2** s.f. (*tehn.; mai ales la clești*) falcă. **3** s.f. (*bot.; reg.*) v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*). **II** adj. fig. (*peior; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreț. Lacom. Neîndestulat. Nesătul. Nesăturat. Nesățios. Rapace. Vorace.

apucătúră s.f. **I 1** (*înv.* și *pop.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **2** (*reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **3** (*înv.*) v. Luare. Rapt. Răpire. **II** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Colică. Crampă. Spasm. **2** v. Cârcel. **III** fig. **1** comportament, comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare. *Părinții sunt nemulțumiți de apucăturile necuviincioase ale fiului lor.* **2** (*mai ales la pl.* ***apucături***) deprindere, obicei, obișnuință, tabiet, tic[2]. *Este o persoană vârstnică ce are apucăturile ei.* **3** (*mai ales la pl.* ***apucături***) deprindere, fire, năravi, obicei, obișnuință, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de convietuire, îi cunoaște apucăturile.* **4** (*pop.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Isteșime. Îndemânare. Învârtitură. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **5** (*pop.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

ápud prep. (*abr. ap.; indică o citare preluată de la alt autor, nu din original*) după. *Eminescu, apud Călinescu.*

apúne vb. III. intr. **I** (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a asfinți, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹rar› a scădea, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele apune în spatele dealului.* **II** fig. **1** (*despre state, puteri, comunități umane etc.*) a decădea, a regresa, ‹fig.› a cădea, a involua, ‹fig.; înv.› a se înapoia[2], a se pleca, a retrograda. *Imperiul Roman începe să apună după năvălirea popoarelor migratoare.* **2** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹fig.› a adormi, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni. *Eminescu a apus în 1889, după o boală grea.* **3** (*înv.; despre ochi*) v. Orbi.

apúnere s.f. **I** (*în opoz. cu „răsărit”*) apus[1], asfințire, asfințit, ‹livr.› crepuscul, declin, ‹pop.› scapăt, ‹fig.; rar› scufundare, ‹fig.; pop.› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*), stingere. *În momentul apunerii soarelui, cerul se înroșește.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare. *S-a scris mult despre apunerea puterii romane.* **2** decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹fig.› adormire, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație. *Apunerea poetului a provocat durere.* **3** (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **4** (*înv.*) v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobiu.

apuntá vb. I. intr. (*av.; despre avioane, elicoptere*) a apuntiza. *Avionul apunteză pe puntea portavionului.*

apuntáj s.n. (*av.*) apuntare, apuntizare. *Pe puntea portavionului există o pistă de apuntaj.*

apuntamént s.n. (*mar.*) ambarcader, debarcader, ‹înv.› arsana, scală, schelă. *Nava acostează la apuntament.*

apuntáre s.f. (*av.*) apuntaj, apuntizare.

apuntizá vb. I. intr. (*av.; despre avioane, elicoptere*) a apunta.

apuntizáre s.f. (*av.*) apuntaj, apuntare.

apúrurea adv. (*temporal; înv.; adesea prin exagerare sau poetic*) v. Etern. Pururi. Totdeauna. Veșnic.

apús[1] s.n. **I 1** (*în opoz. cu „răsărit”*) apunere, asfințire, asfințit, ‹livr.› crepuscul, declin, ‹pop.› scapăt, ‹fig.; rar› scufundare, ‹fig.; pop.› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*), stingere. **2** amurg, asfințire, asfințit, crepuscul, înserare, seară, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, zori de seară (v. *zori[1]*), ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare pe la apus.* **3** (*geogr.; în opoz. cu „orient”, „răsărit”*) asfințit, occident, vest, ‹înv. și pop.› sfințit[2], ‹pop.› scăpătat[1], soare-apune, ‹reg.› scapăt, scăpătiș, soare-petrece, soare-scapătă, ‹fig.; rar› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*). *Față de orașul nostru, munții sunt spre apus.* **4** (*mai ales în terminologia referitoare la politica internațională; adesea cu val. de nm. pr.*) occident, vest. *A vizitat multe țări din apus. Era un nume cunoscut în Apus.* **5** (*geogr.; pop.*) ***apus-miazăzi*** v. Sud-vest. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare. **2** ‹fig.› asfințit, sfârșit[1]. *Actorul este la apusul carierei.* **3** decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹fig.› adormire, apunere, deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare.

apús[2], -ă adj. fig. **1** dispărut, pierdut, trecut[2], ‹fig.› stins[2]. *Pe față i se mai poate vedea o urmă din frumusețea ei apusă.* **2** (*despre*

ochi) stins[2]. *Bătrânul ridică spre el ochii apuși.* **3** (*înv.; despre popoare, țări, economii etc.*) v. Înapoiat. Nedezvoltat. Neevoluat.

apusát, -ă adj. (*înv.* și *reg.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2].

apuseán, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „oriental", „răsăritean"*) occidental, vestic. *A vizitat multe state apusene.*

apuțí vb. IV. intr. (*înv.* și *reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a", care indică obiectul sau substanța*) v. Duhni. Mirosi.

apuțít s.n. (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Miros. Olfacție. **2** v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

apuțitúră s.f. (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Miros. Olfacție. **2** v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

aquapark [akwa'park] s.n. (*engl.*) v. Parc acvatic.

ará vb. I. tr. **1** (*agric.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) a brăzda, ‹pop.› a răscoli, ‹înv. și reg.› a ogorî, ‹reg.› a cormăni, a scurma, ‹înv.› a brăzdui. *În trecut, țăranii arau pământul cu plugul.* **2** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia.

aráb, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** arabic, arăbesc, ‹pop.› arăpesc. *A învățat greu limba arabă. Îi sunt străine obiceiurile arabe.* **2** (*în Ev. Med., în apusul Europei*) maur, sarazin, ‹înv.› sărăcinesc. *Armele arabe erau de temut.* **II 1** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› arap, ‹fam.; glum.› arăbete. *Mulți arabi au fost studenți la medicină.* **2** s.f. (*lingv.*) ‹înv. și pop.› arapă (v. *arap*), arăbească (v. *arăbesc*). *Araba face parte din familia afro-asiatică, ramura semitică.* **3** s.m. (*în Ev. Med., în apusul Europei*) maur, sarazin, ‹rar› negritean, ‹înv. și pop.› arap. *Arabii locuiau în apusul Europei.*

arábic, -ă adj. arab, arăbesc, ‹pop.› arăpesc.

arábil, -ă adj. (*despre pământ*) cultivabil, ‹înv.› arător. *Are foarte multe hectare de pământ arabil.*

arác s.m. **1** (*agric.*) ‹reg.› par, par de vie, pocie, vrăjar. *Pune via pe araci.* **2** (*la stână; înv.*) v. Țanc. **3** (*tehn.; înv.*) v. Linie. Riglă[1].

aragáz s.n. (*chim.; înv.*) v. Butan comercial.

arahídă s.f. (*bot.*) **1** *Arachis hypogaea*; alună-americană, alună-de-pământ. **2** (*la pl. **arahide**; ind. alim.*) alune (v. *alună*). *Cumpără, te rog, niște arahide!*

arahnologíe s.f. (*zool.*) araneologie. *Arahnologia se ocupă cu studiul arahnidelor.*

aralâc s.n. (*turc.; înv.*) **I 1** v. Loc. Meleag. Regiune. Tărâm. Teritoriu. Ținut. Zonă. **2** v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană. **II 1** v. Ocazie. Prilej. **2** v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin.

aramáică (araméică) s.f. (*lingv.*) arameană. *Aramaica este una dintre cele mai importante limbi ale Antichității, vorbită de arameeni.*

arámă s.f. **I 1** (*chim.*) cupru. *Are multe obiecte decorative din aramă.* **2** (*la pl. **arămuri**; pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› aramet, ‹pop.› arămărie. *Și-a cumpărat multe arămuri pentru casa de vacanță.* **3** (*meton.; pop.* și *fam.*) v. Clopot. **4** (*colect.; fin.; înv.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **5** (*meton.; milit.; înv.*) v. Pușcă. **6** (*meton.; milit.; înv.*) v. Tun. **II** (*bot.; reg.*) v. Firicea (v. *firicel*). Firișor (*Pao bulbosa*).

arameánă s.f. art. (*lingv.*) aramaică.

araméică s.f. art. (*lingv.*) = aramaică.

aramét s.n. (*colect.; pop.* și *fam.*) **1** ‹pop. și fam.› arămuri (v. *aramă*), ‹pop.› arămărie. **2** (*fin.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

araneologíe s.f. (*zool.*) arahnologie.

aranjá vb. I. **I 1** tr. (*compl. obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A aranjat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** tr. (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a clasa, a selecta, a selecționa, a sorta, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. *A aranjat actele pe categorii.* **3** tr. (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a clasa, a clasifica, a ordona, a organiza, a sistematiza, a structura, ‹înv.› a despărți. *Și-a aranjat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **4** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, ținuta etc.*) a așeza, a potrivi, ‹pop.› a chiti[1]. *Înainte de a ieși din casă, își aranjează cravata.* **5** tr. (*compl. indică coafura, părul*) a așeza, a îndrepta, a netezi, ‹reg.› a nelei. *Își aranjează părul în fața oglinzii.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dichisi, a (se) ferchezui, a (se) găti, a (se) împodobi, ‹rar› a (se) pomăda, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop. și fam.; iron.› a (se) moța, ‹pop. și fam.; deprec.› a (se) sclivisi, ‹pop.› a (se) chiti[1], ‹fam.› a se felezui, a (se) pompona, a (se) spilcui, ‹înv. și reg.› a (se) muchilipsi, a (se) podobi, a (se) tocmi, ‹reg.› a (se) câștiga, a se corcodi, a (se) distălui, a se felezi, a se linciuri, a se nielcoși, a (se) pădăi, a (se) puțui, a (se) puțului, a (se) schili, a (se) tighini, a (se) titiri, ‹înv.› a (se) stoli, ‹fig.; peior.› a se lustrui, ‹arg.› a se șanja, a (se) șucări. *Așteaptă să mă aranjez ca să pot merge la teatru!* **7** tr. (*compl. indică obiecte dintr-o încăpere, care și-au schimbat poziția inițială*) a îndrepta, a potrivi, ‹reg.› a aiepta[1]. *Aranjează tabloul înclinat de pe perete.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a decora, a găti, a împodobi, a înfrumuseța, a orna, a ornamenta, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, a aranjat casa cu mult bun-gust.* **9** refl., tr. (*fam.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia. **10** tr. (*fam.; compl. indică încăperi*) v. Mobila. **11** tr. (*fam.; compl. indică haine sau părți ale lor*) v. Adapta. Ajusta. Potrivi. **12** tr. (*fam.; compl. indică activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) v. Falsifica. Măslui. Sabota. **13** tr. (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **14** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II** tr. **1** a pregăti, ‹rar› a prepara, ‹înv.› a orândui. *I-a aranjat valiza pentru călătoria de a doua zi.* **2** (*compl. indică mese*) a așeza, a așterne, a întinde, a pregăti, a pune, a rândui. *În zile festive aranjează masa în salon.* **3** (*compl. indică paturi*) a face, a pregăti, a rândui. *A aranjat paturile pentru musafiri în dormitoarele de la etajul casei.* **4** (*compl. indică interioare, locuințe etc.*) a amenaja. *A aranjat camerele cabanei înainte de începerea sezonului.* **5** (*tehn.; compl. indică aparate, instalații, utilaje etc.*) a potrivi, a regla, a repara, ‹rar› a regula, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹arg.› a șmecheri. *Un electronist bun i-a aranjat calculatorul.* **6** (*compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) a rândui, a reglementa, a stabili, ‹rar› a regula, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv.› a regularisi. *S-au întâlnit ca să aranjeze afacerea despre care au vorbit.* **7** (*compl. indică situații, afaceri etc.*) a face, a potrivi, a ticlui, ‹pop. și fam.› a o brodi, a drege, ‹fig.› a cumpăni. *A știut să aranjeze în așa fel lucrurile, încât să nu iasă în pierdere.* **8** a orândui, a rezolva, ‹înv.› a chivernisi. *A plecat în oraș ca să aranjeze niște treburi.* **9** (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a fixa, a mijloci, a organiza, a planifica, a programa. *I-a aranjat pentru seara aceasta o întâlnire.* **III** (*fam.*) **1** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Căsători. Uni[2]. **IV** tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a adapta, a armoniza, a instrumenta, a orchestra, a prelucra. *Toscanini a aranjat această piesă pentru orchestră de coarde.*

aranjamént s.n. **1** alcătuire, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziție, locație. **2** aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. **3** acord, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năravealâ, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform aranjamentului, îi revin 25 de procente din profit.* **4** (*fam.*) v. Plan. Proiect.

aranjáre s.f. **I 1** alcătuire, aranjament, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziție, locație. *S-a gândit mult la aranjarea colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de aranjarea colecției sale de monede* **2** aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Aranjarea pieselor jocului i-a luat timp.* **3** clasare, clasificare, ordonare, organizare, sistematizare, structurare. *A fost obligatorie aranjarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **4** aranjat[1], așezare, potrivire.

Ultima lui grijă, înainte de a ieși din casă, este aranjarea cravatei. **5** aranjat[1], așezare, îndreptare, netezire. *Dimineața, aranjarea părului îi ia mult timp.* **6** aranjat[1], dichiseală, dichisire, ferchezuială, ferchezuire, gătire, gătit[1], ‹pop. și fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. *Pentru a merge la teatru, a durat mult aranjarea ei.* **7** aranjament, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Aranjarea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **II 1** aranjat[1], pregătire, ‹rar› preparare, preparat[1], preparație. *Este ocupată cu aranjarea valizei pentru călătoria de a doua zi.* **2** aranjat[1], așezare, așezat[1], așternere, așternut[1], pregătire, punere, pus[1]. *Aranjarea unei mese festive trebuie făcută din timp.* **3** aranjat[1], facere, pregătire. *Aranjarea paturilor pentru musafiri nu presupune un efort deosebit.* **4** amenajare. *Aranjarea cabanei s-a făcut înainte de începerea sezonului.* **5** orânduire, reglementare, stabilire, ‹rar› regulare, ‹înv.› regularisire. *Aranjarea afacerii va avea loc astăzi.*

aranjá[1] s.n. **I 1** alcătuire, aranjament, aranjare, așezare, dispunere, distribuție, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziturâ, locație. **2** aranjare, așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. **3** aranjare, așezare, potrivire. **4** aranjare, așezare, îndreptare, netezire. **5** aranjare, dichiseală, dichisire, ferchezuială, ferchezuire, gătire, gătit[1], ‹pop. și fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. **6** aranjament, aranjare, decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. **II 1** aranjare, pregătire, ‹rar› preparare, preparat[1], preparație. **2** aranjare, așezare, așezat[1], așternere, așternut[1], pregătire, punere, pus[1]. **3** aranjare, facere, pregătire.

aranjá[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) clasat, ordonat, organizat, rânduit, sistematizat. *A realizat cu piesele aranjate ale jocului o anumită construcție.* **2** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) cochet, dichisit, elegant, fercheș, ferchezuit, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu aranjată.* **3** (*mai ales despre mese*) așezat[2], așternut[2], întins[2], pregătit, pus[2]. *Își așteaptă musafirii cu masa aranjată.* **4** (*fam.; despre încăperi*) v. Mobilat[2]. **5** (*fam.; despre activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) v. Falsificat. Măsluit[2]. Sabotat. **6** (*fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit. **II** (*despre afaceri, înțelegeri etc.*) convenit. *E o treabă deja aranjată.* **III** (*muz.; despre piese muzicale*) adaptat, armonizat, orchestrat, prelucrat[2]. *Toscanini are pentru orchestră de coarde mai multe piese aranjate.*

aranjatór s.m. (*muz.; înv.*) v. Aranjor. Orchestrator.

aranjór s.m. (*muz.*) orchestrator, ‹înv.› aranjator. *Aranjorul efectuează aranjamentul unei compoziții muzicale.*

aráp, -ă s.m., s.f. **I 1** s.m. (*înv. și pop.*) v. Arab. **2** s.f. (*lingv.; înv. și pop.*) v. Arabă (v. *arab*). **3** s.m. (*în Ev. Med., în apusul Europei; înv. și pop.*) v. Arab. Maur. Sarazin. **4** s.m. (*înv. și pop.; glum.*) v. Rom[2]. Țigan. **5** s.m. (*pop.*) v. Negru. **II** s.m. (*entom.*) *Psophus stridulus;* ‹reg.› căluț-negru, cosaș-roșu, lăcustă, lăcustă-roșie, lăcustă-roșietică, pârâitoare.

arăpcă s.f. (*înv.*) **1** v. Arăboaică. **2** v. Negresă.

arăpe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Ridiche (*Raphanus sativus*).

arapínă s.f. (*înv. și pop.; glum.*) v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

arár[1] adv. (*temporal; în opoz. cu „ades", „adesea", „adeseori", „deseori", „des", „frecvent"*) arareori, rar, rareori, ‹înv.› avremi. *Se întâlnesc arar.*

arár[2] s.n. (*pop.*) v. Giulgiu. Lințoliu.

aráre s.f. (*agric.*) arat[1], arătură, plug, plugărie, plugărit, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*).

arareóri adv. (*temporal; în opoz. cu „ades", „adesea", „adeseori", „deseori", „des", „frecvent"*) arar[1], rar, rareori, ‹înv.› avremi.

arát[1] s.n. **1** (*agric.*) arare, arătură, plug, plugărie, plugărit, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*). *Aratul se face primăvara.* **2** (*art. aratul; pop.*) v. Plugușorul (v. *plugușor*).

arát[2], -ă adj. **1** (*agric.; despre ogoare, terenuri etc.*) brăzdat, ‹pop.› răscolit[2]. *Pământul arat poate fi însămânțat.* **2** (*arg.; despre ființe*) v. Înjunghiat[2]. Spintecat[2]. Tăiat[2].

arătru s.n. (*tehn., agric.; latin.; înv.*) v. Plug.

araucária s.f. invar. (*bot.*) *Araucaria angustifolia;* pin-de-Chile.

arăbésc, -eáscă adj., s.f. **1** adj. arab, arabic, ‹pop.› arăpesc. *Caii arăbești pursânge sunt foarte scumpi.* **2** s.f. (*lingv.; înv. și pop.*) v. Arabă (v. *arab*).

arăbéte s.m. (*fam.; glum.*) v. Arab.

arăbéște adv. (*modal*) ‹pop.› arăpește. *Se îmbracă arăbește.*

arăbíme s.f. (*colect.*) ‹pop.› arăpime. *Toată arăbimea s-a adunat la moschee.*

arăboáică s.f. **1** ‹pop.› arăpoaică, ‹înv.› arapcă. *Arăboaicele din unele state musulmane merg pe stradă acoperite pe față cu un văl.* **2** (*impr.*) v. Negresă.

arăcí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică lăstari de viță-de-vie sau alte plante agățătoare*) a lega[1], a prinde, ‹reg.› a poci[2]. *A arăcit lăstarii viței-de-vie.* **2** refl. recipr. (*arg.; despre oameni*) v. Căsători.

arăduí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către", „spre"*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păși. Pleca. Porni. **2** intr. (*despre acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) Începe. Porni. **3** refl. (*despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din"*) v. Izvorî. Veni.

arămár s.m. (*pop.*) v. Căldărar. Căldăraș[1].

arămărie s.f. (*pop.*) **1** (*colect.*) v. Aramet. Arămuri (v. *aramă*). **2** (*colect.; fin.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **3** v. Căldărărie.

arămí vb. IV. **1** tr. (*tehn.; compl. indică obiecte metalice*) a cupra, ‹înv.› arămui[1]. *Vasul metalic a fost arămit pe cale electrolitică.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față"*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹fig.› a se aburi, a se aprinde, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a arămit la față când a urcat pe scenă.*

arămíre s.f. (*tehn.*) arămit[1], cuprare, ‹înv. și pop.› arămuire, arămuit[1]. *Arămirea obiectelor de metal se efectuează prin cufundarea lor în soluții de săruri de cupru.*

arămít[1] s.n. (*tehn.*) arămire, cuprare, ‹înv. și pop.› arămuire, arămuit[1].

arămít[2], -ă adj. **1** (*tehn.; despre obiecte metalice*) cuprat, ‹înv. și pop.› arămuit[2]. *Folosește vase arămite.* **2** (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

arămíu, -íe adj. (*despre păr, barbă etc.*) roșcat, roșcovan, roșiatic, roșiu, roșu, ‹rar› roșcatic, stacojiu, ‹înv. și reg.› rus[2], ‹reg.› roșcav, roșcău, rui[1], rujan, rușeț, ‹înv.› arămui[2]. *Are barba arămie.*

arămíz s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Mătase. Mătase naturală.

arămói s.n. (*pop.*) ‹reg.› șum. *Arămoiul are întrebuințări în medicina populară.*

arămós, -oásă adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Aprig. Aspru. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Dur. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Încrâncenat. Înverșunat. Năprasnic. Necruțător. Negru. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Păgân. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.

arămuí[1] vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*tehn.; compl. indică obiecte metalice*) v. Arămi. Cupra. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față"*) v. Aburi. Aprinde. Îmbujora. Împurpura. Încinge[1]. Înflăcăra. Înflori. Înfoca. Înroși. Învăpăia. Roși. Rumeni.

arămúi[2], -ie adj. (*înv.; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roșcat. Roșcovan. Roșiatic. Roșiu. Roșu.

arămúire s.f. (*tehn.; înv. și pop.*) v. Arămire. Arămit[1]. Cuprare.

arămuít[1] s.n. (*tehn.; înv. și pop.*) v. Arămire. Arămit[1]. Cuprare.

arămuít[2], -ă adj. (*tehn.; înv. și pop.; despre obiecte metalice*) v. Arămit[2]. Cuprat.

arăpésc, -eáscă adj. (*pop.*) v. Arab. Arabic. Arăbesc.

arăpéște adv. (*modal; pop.*) v. Arăbește.

arăpíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Arăbime.
arăpoáică s.f. (*pop.*) **1** v. Arăboaică. **2** v. Negresă.
arăriél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului (v. *limbă*). Otrățel (*Borrago officinalis*). **2** v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*).
arătă vb. I. **I 1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales însușiri, caracteristici etc. ale oamenilor*) a descoperi, a dezvălui, a revela, ‹livr.› a decela. *Oglinda îi arată urâțenia. Vorbele îi arată adevărata fire.* **2** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi arată cât de mult îl iubește. Nu-și arată nimănui sentimentele.* **3** tr. (*compl. indică ilegalități, abateri etc.*) a dezvălui, a releva, a revela, a sesiza. *Comisia a arătat procuraturii neregulile financiare descoperite în instituție.* **4** tr. (*compl. indică mai ales creații ale oamenilor*) a înfățișa, a oferi, a prezenta. *Producătorul de mașini arată publicului interesat ultima sa inovație.* **5** tr. (*compl. indică mărfuri, obiecte de artă etc.*) a etala, a expune, a întinde. *Pictorul amator își arată pânzele în parc.* **6** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.*) a etala, ‹livr.› a exhiba, ‹fam.› a afișa. *Își arată bijuteriile cu orice prilej.* **7** tr., refl. (*telec.*) a (se) transmite. *La televizor se arată multe scene violente.* **8** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a contura, a evidenția, a marca, a mula, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi arată talia fină.* **9** tr. (*compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a descoperi, a dezveli, ‹rar› a dezvălui, ‹înv. și reg.› a dezvoalbe, ‹reg.› a descutropi, a destruca. *Și-a ridicat rochia, arătându-și picioarele frumoase.* **10** tr. (*compl. indică părți ale corpului*) a scoate. *Și-a arătat capul la fereastra compartimentului de tren.* **11** tr. (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A arătat motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **12** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a expune, a istorisi, a înfățișa, a nara, a povesti, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a arătat cum s-a petrecut accidentul.* **13** tr. a înfățișa, a reda, a reprezenta. *Uneori este greu de înțeles atmosfera pe care dramaturgul a vrut să o arate în schiță.* **14** tr. (*despre domenii ale artei sau despre creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) a exprima, a înfățișa, a reda, a reprezenta, ‹înv.› a obrăzui, ‹fig.› a traduce. *Compoziția arată trăirile muzicianului.* **15** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II 1** tr. a indica, ‹înv.› a însemna, a povestui, a spune, ‹fran.› a designa. *Îi arată strada pe care o caută.* **2** tr. (*compl. indică direcții*) a indica, a trasa. *Îi arată direcția pe care trebuie s-o urmeze până la aeroport.* **3** tr. (*despre ceasuri sau despre arătătoarele lor; compl. indică timpul*) a indica, a marca, a preciza, ‹rar› a însemna. *Ceasul arată ora cinci.* **4** tr. (*despre aparate de măsură; compl. indică valori*) a indica, a înregistra, a marca. *Termometrul arată 10°C.* **5** tr. a demonstra, a explica, a expune, ‹reg.› a copreți. *Vânzătorul îi arată cum funcționează motorul mașinii.* **6** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document arată că el este proprietarul casei.* **7** tr. a indica, a preciza, a spune, ‹înv. și reg.› a semna, ‹înv.› a premite, ‹grec.; înv.› a prohdeorisi. *După cum a arătat, totul îi este acum clar.* **8** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr., introdusă prin conj. „că”*) a scrie, a susține. *Jurnalistul arată că situația din zona inundată nu este bună.* **9** tr. a indica, a menționa, a preciza, a semnala, a specifica, ‹înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a arătat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **10** tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a cita, a indica, a menționa, a numi, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a arătat în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **11** tr. a desemna, a indica, a semnala. *Panoul cuprinde un tabel care arată câștigătorii concursului.* **12** tr. (*compl. indică sentimente, gânduri, tendințe etc.*) a afirma, a exprima, a manifesta. *Își arată disprețul pentru impostori.* **13** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică oameni*) a consilia, a îndruma, a învăța, a povățui, a sfătui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îi arată cum să depășească momentele dificile.* **14** refl. (*despre oameni*) a se exterioriza, a se manifesta, ‹fig.; fran.; înv.› a se exala. *Deși este măcinat de griji, nu se arată.* **15** tr. a atesta, a denota, a indica, a releva, a vădi, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectați arată faptul că nu dormise toată noaptea.* **16** tr. a demonstra, a dovedi, a manifesta, a vădi, ‹înv.› a vedera. *Fata arată un real talent pentru muzică.* **17** tr. a acuza, a manifesta, a vădi. *Arată dureri în regiunea pieptului.* **18** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”*) a părea, a semăna[2]. *Nu arată a avocat.* **19** refl. (*despre oameni*) a se face, a poza, a se preface, a simula, ‹pop.› a se îngâna, ‹reg.› a se marghioli, ‹înv.› a se fățări, a se fățărnici. *Se arată supărat pentru a nu fi deranjat.* **20** tr. (*înv.; compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susține. **21** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Autodemasca. Demasca. Trăda. **22** tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) v. Anticipa. Anunța. Prevesti. Vesti. **23** tr. (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge. **III** refl. **1** (*despre oameni*) a apărea, a se ivi, a se vedea, a se zări, ‹ital.; înv.› a spunta. *Nu se mai arată pe la întrunirile noastre.* **2** (*mai ales despre oameni*) a apărea, a se ivi, ‹pop. și fam.› a pica[2], a răsări[1], ‹înv. și reg.› a se scociori, ‹reg.› a se veli, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.; pop. și fam.› a cădea, ‹fig.; fam.› a ateriza. *Chiar la prânz s-au arătat și oaspeții.* **3** (*despre oameni*) a apărea, a se ivi, a se înfățișa, a se prezenta, a veni, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, s-a arătat la proces însoțit de avocat.* **4** (*despre obiecte, peisaje etc. sau despre stări, situații etc.*) a apărea, a se ivi, a se înfățișa, a se revela, ‹înv.› a se dezveli, a se lămuri, ‹fig.› a se destăinui. *Crestele munților se arată în toată măreția lor.* **5** (*în opoz. cu „a apune”; despre aștri*) a apărea, a ieși, a se ivi, a răsări[1], a se ridica, ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineața devreme, soarele se arată, mare și roșu, în zarea îndepărtată.* **6** (*despre fenomene luminoase*) a apărea, a se ivi, a miji, a răsări[1], ‹reg.› a se ivi, a (se) slomni, ‹fig.› a zâmbi. *Ceața nu s-a împrăștiat, deși zorii s-au arătat.* **7** (*despre Dumnezeu, zeități, ființe supranaturale etc.*) a se revela. *Fecioara Maria se arată în vise multor femei.* **8** (*la ghicitul în cărți*) a cădea , a reieși, a se vedea. *În cărți s-a arătat că în curând va avea o mare bucurie.* **9** impers. a se vădi. *Trebuie să se arate lumii nemernicia lor.* **IV** refl. **1** (*despre plante*) a apărea, a crește, a germina, a ieși, a se ivi, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină s-au arătat ghioceii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a apărea, a crește, a ieși, a se ivi, a răsări[1], ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I s-au arătat primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să i se arate penele.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se arată pe chipul ei.* **4** (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se declara, a se ivi, a începe, a se manifesta, ‹reg.› a se năstimi. *În oraș se arătă o epidemie de gripă.* **V** refl. (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; înv.; despre materii, lucruri, preparate etc.*) v. Ajunge. Deveni. Face. Preface. Transforma.
arătánie s.f. **1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; pop. și fam.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură. **2** (*mitol. pop.;*

pop.) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

arătáre s.f. **I 1** dezvăluire, revelare. *Arătarea neregulilor din acte i-a atras aprecierea comisiei de control.* **2** expoziție, expunere, istorisire, înfățișare, narare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în arătarea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **3** accentuare, evidențiere, întărire, marcare, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație. *Vorbitorul s-a limitat la arătarea importanței proiectului.* **4** înfățișare, redare, reprezentare, ‹înv.› obrazire, reprezentație. *Un mijloc de arătare a atmosferei și a personajelor folosit în schiță este dialogul.* **5** indicare, trasare. *Arătarea drumului de urmat se poate face prin GPS.* **6** adeverire, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstrație, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Arătarea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **7** desemnare, indicare, semnalare, ‹rar› designare. *Trebuie afișat un tabel cu arătarea câștigătorilor concursului.* **8** afirmare, expresie, exprimare, manifestare, ‹rar› manifestație. *Se bucură de arătarea simpatiei pe care i-o nutrește.* **9** (*rar*) v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **10** (*concr.; jur.; pop.*) v. Dovadă. Mărturie. Probațiune. **11** (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **12** (*înv.*) v. Manifestare. Manifestație. Reprezentație. Show. Spectacol. **II** (*concr.*) **1** (*mitol. pop.*) apariție, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că arătările sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **2** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) creatură, monstru, pocitanie, pocitură, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. *De sub pod, în fața lui Făt-Frumos, a ieșit o arătare cu două capete. Viciile l-au transformat într-o arătare.* **3** colos, dihanie, gigant, matahală, namilă, titan, uriaș, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buștiuhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătăralâ, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare arătarea.* **III 1** (*în credințele religioase*) apariție, revelație, vedenie, viziune, ‹înv.› arătat, uimire, vedere. *Arătarea Sfintei Parascheva în vis i-a creat o profundă liniște sufletească.* **2** (*art.; relig. creștină; înv. și pop.; nm. pr.*) ***Arătarea Domnului*** v. Bobotează. **IV** (*astron.; înv.*) v. Meteor. Stea căzătoare.

arătăt s.n. (*în credințele religioase; înv.*) v. Apariție. Arătare Revelație. Vedenie. Viziune.

arătăcíos, -oásă adj. (*în opoz. cu „urât"; înv.; ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

arătătór, -oáre s.n. **1** (*anat.*) deget arătător, index, ‹reg.› degetul cel dintâi (v. *deget*), degetul dintâi (v. *deget*), degetul nasului (v. *deget*). *Îi indică cu arătătorul direcția de mers.* **2** (*la ceasuri*) limbă, ‹reg.› manoș, mutatău, țaigăr, țârcălam. *Arătătorul ceasului indică ora zece.* **3** (*la instrumentele de măsurat*) indicator. *Urmărește arătătorul manometrului.*

arătătós, -oásă adj. (*în opoz. cu „urât"; reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

arătătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **2** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **3** (*mitol.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

arătór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. (*despre pământ*) v. Arabil. Cultivabil. **2** s.m. v. Pogonici.

arătós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) chipeș, frumos, ochios, ‹pop.› chipos, fâlos, mândru, ortoman, ortomănos, voinicos, ‹fam.› fain, gigea, mișto, reușit, ‹înv. și reg.› vederos, ‹reg.› arătăos, cordoș, discălat, haidoș, hireș, marghiol, mușat, nialcoș, tâmbuș, ‹înv.› arătăcios, bel, chepiu, faeș, ghizdav, iscusit, levent, zarif, ‹fig.; fam.› periculos, ‹arg.› șucar, ‹ieșit din uz› îmbadiu. *Este un tânăr arătos și voinic.* **2** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) aspectuos, falnic, frumos, impozant, ‹pop.› mândru, ‹fam.› fain. *Și-a construit o vilă arătoasă în centrul orașului.*

arătoșénie s.f. (*înv.*) ‹înv.› arătoșie.

arătoșíe s.f. (*înv.*) ‹înv.› arătoșenie.

arătúră s.f. **1** (*agric.*) arare, arat[1], plug, plugărie, plugărit, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*). *Arătura se face primăvara.* **2** (*concr.*) câmp, ogor, țarină[1], ‹pop.; astăzi poetic› glie, ‹pop.› răzor, ‹reg.› ogradă, plan, țarincă, ‹înv.› agru, sat. *Pe arătura de la marginea satului s-a semănat grâu. De dimineață, toată familia pleacă la arătură pentru a strânge porumbul.*

arățél s.m. (*bot.; reg.*) v. Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului (v. *limbă*). Otrățel (*Borrago officinalis*).

arbaléstră s.f. (*milit.; înv.*) v. Arbaletă.

arbaléță s.f. (*milit.*) ‹înv.› arbalestră, arcubalistă, sămostrea. *Cu arbaleta se aruncă săgeți sau proiectile.*

arbănáș s.m. (*înv.*) v. Albanez. Schipetar.

arbitră vb. I. tr. (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a intermedia, a se interpune, a media[2], a mijloci, ‹livr.› a intercede, ‹rar› a negocia, ‹reg.› a peți, ‹înv.› a înmijloci. *Firma de specialitate i-a arbitrat afacerea.*

arbitráj s.n. (*jur.; înv.*) ‹înv.› eretocrisie. *Pentru arbitraj sunt judecători aleși de amândouă părțile împricinate.*

arbitrár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri arbitrare împotriva greviștilor.* **2** (*despre acțiuni, manifestări*) întâmplător. *În cazul său, alegerea în funcție a fost arbitrară.* **3** (*mat.; despre constante, numere, funcții etc.*) oarecare. **4** artificial, artificios. *Clasificarea pe care a făcut-o este arbitrară.* **II** adv. (*modal*) **1** abuziv, despotic, samavolnic, samavolnicește, tiranic, ‹înv.› arbitraricește, despotește, tiranicește, tirănește, volnic. *Și-a însușit arbitrar proprietatea.* **2** întâmplător. *Nu trebuie să judeci arbitrar o persoană.* **3** artificial, artificios. *Clasifică arbitrar elementele stilistice.*

arbitráre s.f. (*sport*) arbitrat. *Arbitrarea meciului a nemulțumit pe spectatori.*

arbitraricește adv. (*modal; înv.*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Samavolnic. Samavolnicește. Tiranic.

arbitrarităte s.f. (*livr.*) v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.

arbitrát s.n. (*sport*) arbitrare.

arbítru s.m. **1** judecător, ‹grec.; înv.› eretocrit. *În această dispută științifică le-a fost arbitru un mare specialist în domeniu.* **2** (*sport*) ‹arg.› fluieraș. *Arbitrul fluieră finalul meciului.* **3** (*sport*) ***arbitru de tușă*** = tușier. *Arbitrul de tușă semnalizează ieșirea mingii de pe teren;* ***arbitru secund*** = secund, secundant. *Arbitrul secund a ridicat fanionul, semnalând un fault în atac.*

arbíu s.n. (*milit.; înv.*) v. Vargă. Vergea.

arborá vb. I. tr. (*compl. indică steaguri, pavilioane*) a înălța, a ridica. *Când un vapor intră în apele teritoriale ale altei țări, arborează și pavilionul țării respective.*

arboráre s.f. arborat[1]. *Arborarea steagului țării e un moment solemn.*

arborát[1] s.n. arborare.

arborát[2], -ă adj. (*despre steaguri, pavilioane*) înălțat, ridicat[2]. *Militarii salută drapelul arborat.*

árbore s.m. **I** (*bot.*) **1** copac, pom, ‹înv. și pop.› lemn, ‹pop.› arvune, ‹reg.› dilan. *Arborii din livadă au înflorit. Stăm la umbra unui arbore.* **2** ***arbore-de-cacao*** = *Theobroma cacao*; ‹rar› cacaotier; ***arbore-de-cafea*** = *Coffea arabica*; ‹înv.› cafeu[1]; (*art.*) ***arborele-mamut*** = *Sequoia gigantea*; sequoia; ***arborele-morții*** = ***arborele-otravei*** = *Hyppomane Mancinella*; mancenilier; ***arborele-vieții*** = *Thuja orientalis* și *Thuja occidentalis*; tuia, ‹rar› tămâie, ‹reg.› pomul-vieții (v. *pom*), sosna; (*reg.*) ***arbore-puturos*** v. Cenușar. Oțetar-fals (*Ailanthus altissima* sau *Ailanthus*

glandulosa); (*înv.*) ***arbore-de-Iudea*** = (*art.*) ***arborele-Iudei*** = ***arborele-lui-Iuda*** = *Cercis siliquastrum*; ‹turc.; înv.› ergavan. **II** ***arbore genealogic*** = genealogie, spiţa neamului (v. *spiţă*), spiţă, spiţă de neam, spiţă genealogică, ‹înv.› cartea neamului (v. *carte*). *După ani de investigaţii, şi-a stabilit arborele genealogic.* **III** (*mec.*) **1** ax, fus, osie. *Arborele primeşte şi transmite o mişcare prin rotaţia în jurul axei sale.* **2** ***arbore cardanic*** = ax cardanic, axă cardanică. *Arborele cardanic este organul maşinii care leagă cutia de viteze cu arborele diferenţialului;* ***arbore cotit*** = vilbrochen. *Arborele cotit este arborele unui motor cu explozie, care transformă mişcarea rectilinie alternativă a pistoanelor în mişcare de rotaţie continuă;* ***arbore planetar*** = ax planetar. *Arborele planetar măşcă roata motoare a unui automobil.* **IV** (*mar.*) **1** catarg, ‹înv.› mastă. *Matelotul se urcă în vârful arborelui.* **2** ***arbore mic*** = trinchet. *Arborele mic este catargul de la prora unei nave cu pânze.*

arborescént, -ă adj. **1** ramificat. *A achiziţionat o plantă exotică arborescentă, care seamănă cu un arbore în miniatură.* **2** (*anat.*) dendritic. *Prelungirea neuronului este arborescentă.*

arborizáţie protoplasmatică s.f. (*anat.*) dendrită, dendron. *Arborizaţia protoplasmatică este o prelungire neuronală ramificată.*

arboviróză s.f. (*med.*) denga, febră roşie. *Arboviroza este determinată de patru tipuri de arbovirusuri transmise prin înţepătura unui ţânţar.*

arbúst s.m. (*bot.*) copăcel. *Parcul este plin de arbuşti.*

arc s.n. **I 1** (*milit.*) ‹reg.› puşcă, puşcoci. *Îi place să tragă cu arcul la ţintă.* **2** (*la fotolii, canapele etc.*) resort, ‹pop. şi fam.› tel, ‹pop.› drot. *Arcurile canapelei s-au stricat.* **3** (*la ceasuri*) resort. *Ceasurile cu arc se repară mai greu.* **4** (*la maşini, trăsuri etc.*) resort, ‹reg.› lisor. *A schimbat arcurile la maşină.* **5** (*tehn.*) coardă. *Arcul, prin destindere, pune în mişcare un mecanism.* **6** (*constr.*) arcadă, boltă, boltire, boltitură, cupolă, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea. *Admiră arcul catedralei gotice.* **7** (*anat.*) boltă, fornix. *Arcul este o structură anatomică, normală sau patologică, având aspectul unei linii curbe.* **8** (*anat.*) ***arc senil*** = gerontoxon. *Arcul senil este un inel cenuşiu pericornean, separat de marginea corneei printr-o mică arie liberă.* **9** (*fiz.*) ***arc electric*** = arc voltaic; ***arc voltaic*** = arc electric. *Arcul electric sau voltaic este o descărcare electrică foarte luminoasă între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate sub tensiune relativ mică.* **10** (*rar*) v. Acoladă. **11** (*art.; anat.; pop. şi fam.*) ***arcul ochiului*** v. Iris. **12** (*gosp.; pop.*) v. Crăcană. Pirostrie. **13** (*muz.; reg.*) v. Arcuş. **II** fig. (*astron.; rar*) v. Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spaţiu. Tăria cerească (v. *tărie*). Tăria cerului (v. *tărie*). Tărie.

arcă[1] s.f. **I 1** (*jur.; înv. şi reg.*) v. Apărător. Avocat. Defensor. **2** (*înv. şi reg.*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor. **3** (*mai ales la pl.* ***arcale***; *constr.; reg.*) v. Bază. Fundament. Fundaţie. Subasment. Temelie. **II** fig. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susţinător. Toiag. Tutore.

arcă[2] vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte nefiexibile, rigide*) a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. şi reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi.

arcăci s.n. (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.

arcadáş s.m. (*înv.*) v. Tovarăş.

arcádă s.f. **1** (*constr.*) arc, boltă, boltire, boltitură, cupolă, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea. *Admiră arcada catedralei gotice.* **2** (*geomorf.*) portal. *Arcada se formează prin abraziune marină sau ca urmare a prăbuşirii tavanului unei peşteri.*

arcádic, -ă adj. (*lit.; despre opere literare, fragmente literare etc.*) bucolic, idilic, pastoral, păstoresc. *Recită un poem arcadic. Teocrit este considerat maestrul poeziei arcadice.*

arcalíe s.f. (*reg.*) **1** v. Sănătate. **2** v. Dinamism. Energie. Forţă. Impetuozitate. Potenţă. Potenţial. Putere. Robusteţe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

arcán[1] s.n. (*mai ales la pl.* ***arcane***; *rar*) **1** v. Secret[2]. Taină. **2** v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină.

arcán[2] s.n. **1** (*înv.*) v. Lat[1]. Ştreang. **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă

arcáş s.m. **1** (*milit.*) săgetător, ‹înv. şi reg.› săgetar, ‹înv.› dârdar, săgetaş. *Este recunoscut ca arcaş experimentat.* **2** (*art.* ***Arcaşul***; *astron.; nm. pr.*) Săgetătorul (v. *săgetător*). *Arcaşul este o constelaţie din emisfera australă.*

arcăt, -ă adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit. **2** (*constr.; despre construcţii, elemente de construcţie etc.*) v. Arcuit. Boltit. Curbat.

árcă s.f. **1** (*nav.; livr.*) v. Corabie. **2** fig. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susţinător. Toiag. Tutore.

arcér s.n. (*reg.*) v. Cute. Gresie. Piatră de ascuţit.

arcéşte adv. (*modal; înv. şi reg.*) ‹reg.› arciş, arcit, costeşeţ. *Duce arceşte pe umăr un băţ.*

archíş s.m. (*bot.; reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

archít s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Curpen. Viţă-albă (*Clematis vitalba*). **2** v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

archiviólă s.f. (*muz.; înv.*) ‹înv.› contrabas de violă. *Archiviola a fost înlocuită, mai târziu, de contrabas şi de violoncel.*

arcíş adv. (*modal; reg.*) v. Arceşte.

arcít adv. (*modal; reg.*) v. Arceşte.

arcós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

árctic, -ă adj. (*geogr.; în opoz. cu „antarctic”*) nordic, ‹astăzi rar› boreal, septentrional. *În regiunile arctice este foarte frig. Clima arctică este dură pentru majoritatea europenilor.*

arcuát, -ă adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit. **2** (*constr.; despre construcţii, elemente de construcţie etc.*) v. Arcuit. Boltit. Curbat.

arcubalístă s.f. (*milit.; înv.*) v. Arbaletă.

arcuí vb. IV. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. şi reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a arcuit bara automobilului.* **2** (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părţi ale lor*) a (se) apleca, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. şi pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a (se) poligni, a povârli, ‹înv.› a (se) închina. *Arcuieşte crengile cireşului ca să poată culege fructele. Ramurile se arcuiesc, pline de rod.* **3** (*constr.; compl. sau sub. indică bârne, tavane etc.*) a (se) bolti, ‹reg.› a sclipui[2]. *Timpul a arcuit grinda principală a construcţiei. Tavanul magaziei începe să se arcuiască.* **4** (*compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a se pleca. *Îşi arcuieşte corpul peste balustradă. Se arcuieşte peste marginea ferestrei.* **II** tr. fig. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe*) **1** v. Atinge. Bate. Lovi. **2** v. Pedepsi.

arcuíre s.f. **I 1** arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. şi reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Arcuirea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **2** aplecare, aplecat[1], coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireşele, a fost necesară arcuirea crengilor.* **3** (*gimn.*) arcuitură, curbare, flexiune, încovoiere, îndoire. *Gimnasta termină exerciţiul la sol cu arcuirea trunchiului.* **4** aplecare, aplecat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare. *Arcuirea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **II** (*concr.*) arcuitură, curbare, curbură, încovoială, încovoietură, îndoitură, ‹fran.› cambrură. *Grinda are o arcuire care îngrijorează.*

arcuít, -ă adj. **1** (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) cambrat, curb, curbat, încovoiat, îndoit, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. şi reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. *După accident, bara de fier arcuită a maşinii trebuie îndreptată.* **2** (*constr.; despre construcţii, elemente de construcţie etc.*) boltit, curbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹reg.› sclipuit[2]. *Priveşte cupola arcuită a catedralei.*

arcuitúră s.f. **I 1** arcuire, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. **2** (*gimn.*) arcuire, curbare, flexiune, încovoiere, îndoire. **II** (*concr.*) arcuire, curbare, curbură, încovoială, încovoietură, îndoitură, ‹fran.› cambrură.

arculéț s.n. arcușor, arcuț. *Copilul se joacă cu un arculeț.*

arcúș s.n. **1** (*muz.*) ‹reg.› arc. *Violonistul își duce arcușul la reparat.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin.Penis.

arcușór s.n. arculeț, arcuț.

arcúț s.n. arculeț, arcușor.

ardău[1] s.m. (*reg.*) v. Ardelean. Transilvănean.

ardău[2] s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

árde vb. III. **I** (*predomină ideea de combustie*) **1** tr. (*compl. indică materii care servesc la încălzit*) a aprinde, a consuma[1]. *A ars multe lemne în sobă.* **2** tr. (*compl. indică cuptoare, sobe, plite etc.*) a aprinde, a încălzi, a încinge[1], a înfierbânta. *Femeile de la țară ard cuptorul ca să coacă pâinea.* **3** intr. (*despre curentul electric, despre surse de lumină etc.*) a lumina. *În camera copilului, veioza arde tot timpul nopții.* **4** intr. fig. (*despre aștri*) a sclipi, a străluci, ‹fig.› a se aprinde. *La amiază, soarele arde puternic.* **5** intr. fig. (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde. *Îi ardea privirea când o întâlnea.* **II** (*predomină ideea de mistuire, de distrugere, de nimicire, mai ales prin acțiunea focului*) **1** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a consuma[2], a distruge, a mistui, a nimici, a topi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fig.› a devora, a înghiți. *Flăcările au ars toate bunurile din apartament.* **2** tr. (*compl. indică substanțe organice, cadavre, resturi menajere etc.*) a incinera. *Resturile menajere sunt arse într-o groapă, la marginea orașului.* **3** refl. (*despre alimente, mâncăruri*) a se prăji, ‹înv. și reg.› a se coroji. *A uitat mâncarea pe foc și s-a ars.* **III** (*predomină ideea de prelucrare, de curățare prin foc, de utilizare a focului*) **1** tr. (*med., med. vet.; compl. indică răni, țesuturi bolnave etc.*) a cauteriza. *Dermatologul i-a ars un neg.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică cărămizi*) a (se) coace. *Cărămizile se ard în cuptoare speciale.* **IV** (*predomină ideea de căldură foarte mare, de dogoare, de arșiță*) **1** intr. (*despre soare, foc etc.*) a dogori, a frige, a pârjoli, ‹înv. și pop.› a lovi, ‹pop.› a pripi, a zăpuși, ‹înv. și reg.› a păli[2], a prigori. *Nu iese la plajă pentru că soarele arde prea tare.* **2** intr. (*despre soare*) a bate, a încălzi, a încinge[1], a înfierbânta. *Soarele arde puternic la amiază.* **3** intr. (*despre unele aparate electrice, despre sobe, cămine etc.*) a dogori, a frige. *Soba arde de nu îți poți lipi mâna de ea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) bronza, a (se) înnegri, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) smoli, ‹pop. și fam.› a (se) pârli, a (se) prăji, ‹pop.› a (se) tăciuni, ‹înv. și reg.› a (se) păli[2]. *Soarele l-a ars.* **V** (*predomină ideea de disconfort, de senzație usturătoare provocată mai ales de foc, de căldură*) **1** tr., refl. a (se) frige. *L-a ars, fără să vrea, cu țigara.* **2** tr., refl. a (se) frige, a (se) opări. *Copilul s-a ars cu supă. A scăpat vasul cu apă fierbinte și l-a ars pe picioare.* **3** tr. (*despre băuturi, condimente, mâncăruri condimentate etc.*) a pișca, a ustura, ‹fig.› a aprinde, a frige. *Pizza era atât de picantă că i-a ars cerul-gurii.* **4** tr. fig. ‹fig.› a frige, ‹fig.; fam.› a rupe, a termina, a ustura. *Juca atât de bine pocher, că i-a ars pe toți în acea seară. Prețurile mari îi ard la buzunare.* **5** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși. **6** tr., refl. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa. **VI** tr. (*fam.; compl. indică CD-uri, DVD-uri*) v. Inscripționa. **VII** tr. fig. (*predomină ideea de durere fizică, de suferință*) **1** (*despre senzații, dureri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, ‹fig.› a coace, a fierbe, a seca, a sfredeli. *Moare de foame, dar setea îl arde.* **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a atinge, a împunge, a încolți, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *L-a ars cu vorbe usturătoare.* **3** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. Sorcovi. **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; compl. indică mai ales palme*) v. Plesni. Trage. **VIII** refl. impers. fig. (*reg.*) v. Bănui. Presupune.

ardéi s.m. **1** (*bot.*) *Capsicum annuum*; ‹reg.› ardeică, paprică, piparcă, pipărișă, pipăriță, pipăruș, pipărușă, pipărușcă, piper, piper-roșu, piper-turcesc, popilnic. **2** (*bot.*) ***ardei-bucureștean*** = *Capsicum longum*; cornul-caprei (v. *corn*); ***ardei-iute*** = ‹reg.› chipăruș, ciușcă, paprică-verde, păstăi (v. *păstaie*), țârel, țâță, țâțoc, țepuran, țepușă ; (*reg.*) ***ardei-sălbatic*** v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*); (*art.*) ***ardeiul-broaștei*** v. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*); ***ardeiul-dracului*** = ***ardeiul-porcului*** v. Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*). **3** (*culin.*) ***ardei umplut*** = ‹reg.› sarma, sarma de piparcă, sarma de piparcă. *Îi plac ardeii umpluți.*

ardeiá vb. I. **I** tr. (*culin.; compl. indică mâncăruri*) a asezona, a condimenta, a iuți, a pipera, ‹reg.› a paprica. *Ardeiază friptura înainte de a o pune în cuptor.* **II** fig. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări. **2** refl., tr. (*fam.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba.

ardeiáș s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **2** v. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*).

ardeiát, -á adj. **1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) asezonat, condimentat, iute, picant, piperat, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam ardeiată.* **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Bilios. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

ardéică s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*).

ardeiére s.f. (*culin.*) asezonare, condimentare, iuțire, piperare. *Ardeierea mâncării se face cu măsură.*

ardeleán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ardeleancă, transilvănean, transilvăneancă, ‹înv. și reg.› ardevan, ungurean, ungureancă, ‹reg.› ardău[1], moicean, moiceancă. *Este un ardelean neaoș.* **2** adj. ardelenesc, transilvănean, ‹rar› transilvan. *Locuiește într-un oraș ardelean. Are mulți strămoși ardeleni.* **3** s.f. (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleancă, ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, hațegană, lugojeană, someșeană. *Ardeleana este un dans popular din Transilvania, cu mișcare moderată.*

ardeleáncă s.f. **1** ardeleană (v. *ardelean*), transilvăneană (v. *transilvănean*), transilvăneancă, ‹înv. și reg.› ungureană (v. *ungurean*), ungureancă, ‹reg.› moiceancă. *Este ardeleancă neaoșă.* **2** (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, hațegană, lugojeană, someșeană.

ardelenésc, -éască adj., s.f. **1** adj. ardelean, transilvănean, ‹rar› transilvan. **2** s.f. (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleancă, ciobănaș, hațegană, lugojeană, someșeană.

ardelení vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ardeleniza. *Mulți moldoveni plecați în Transilvania s-au ardelenit.*

ardeleníe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Ardelenism.

ardelenísm s.n. (*lingv.*) ‹înv.› ardelenie. *A studiat ardelenismele din limba română veche.*

ardeleníză vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ardeleni.

ardént, -ă adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs ardent.*

ardénță s.f. ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbâzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca ardență în suflet.*

árdere s.f. **1** aprindere, aprins[1], consumare. *Căldura de afară face inutilă arderea lemnelor în sobă.* **2** distrugere, mistuire, nimicire, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Un incendiu a provocat arderea bunurilor din apartament.* **3** incinerare, incinerație, ‹livr.› cremațiune. *Arderea resturilor menajere se face într-o groapă, la*

marginea orașului. **4** (*med., med. vet.*) cauterizare, ‹livr.› ustiune, ‹rar› cauterizație. *Pentru a preveni o infecție, chirurgul recurge la arderea rănii.* **5** (*chim.*) combustie. *Arderea este o metodă de analiză cantitativă, folosită în chimia organică pentru determinarea carbonului, hidrogenului, azotului, halogenilor.* **6** (*relig.; la vechii evrei; înv.*) ***ardere-de-tot*** v. Holocaust.

ardeván s.m. (*înv. și reg.*) v. Ardelean. Transilvănean.

ardézie s.f. (*geol.*) ‹reg.› glean, ‹fran.; înv.› ardoază. *Foile de ardezie sunt folosite la acoperirea caselor, ca dale pentru pardoseli, la confecționarea meselor de biliard și, în trecut, a tăbliților de scris.*

ardioáne s.f. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*)

ardíște s.f. (*reg.*) v. Arsură. Jariște. Pârlitură.

ardoáre s.f. **1** ardență, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca ardoare în suflet.* **2** avânt, elan, impetuozitate, temperament, ‹rar› fugozitate, ‹pop. și fam.› suflet, ‹reg.› mau. *Nevăzându-se de mulți ani, se îmbrățișează cu ardoare.* **3** avânt, hărnicie, laboriozitate, neobosеală, râvnă, sârguință, silință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o ardoare ieșită din comun de un caz de corupție.*

ardoázã s.f. (*geol.; fran.; înv.*) v. Ardezie.

areăl s.n. (*biol.*) arie[2]. *Aceste plante sunt răspândite pe un areal restrâns.*

arég s.n. (*geomorf.*) deșert de nisip, erg. *Aregul este acoperit cu dune foarte întinse.*

aréic, -ă adj. **1** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) arid, pleșuv, sec, secetos, uscat[2], xeric, ‹rar› tare, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secățiv. *Un teren areic nu are o rețea hidrografică permanentă.* **2** (*livr.; despre anotimpuri, vreme, ani*) v. Secetos. Uscat[2].

arenacéu, -ée adj. (*geol.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) nisipos, ‹rar› nisipit, ‹reg.› pesăcar, pesăcos, pripitor, prundăios, prundăriu, prundăros, prundos, țărigos, țârfăros, țârfos, ‹înv.› arinos. *Deșerturile sunt întinderi arenacee de pământ.*

arenár s.m. (*în Antic. romană*) gladiator, ‹înv.› pumnaci. *Arenarii luptau în arenă.*

arénă s.f. **I 1** (*sport; și* ***arenă sportivă***) stadion, ‹înv.› boinic, stadiu. *Campionatul mondial de atletism s-a desfășurat pe arena din Berlin.* **2** fig. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, ‹fig.› plan, șantier, tărâm, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A pășit de tânăr pe arena politicii.* **II** (*chim.*) hidrocarbură aromatică. *Arena conține în moleculă unul sau mai multe nuclee benzeice.*

arendă vb. I. tr. (*compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) ‹înv. și pop.› a năimi, ‹înv. și reg.› a împosesui, ‹înv.› a arendălui, a arendui, a exarenda, a vinde. *A arendat terenul pe patru ani.*

arendár s.m. (*înv.*) v. Arendaș.

arendáre s.f. arendat[1], ‹înv. și reg.› împosesuire, năimeală, ‹înv.› arendăluire, arenduire, orândăluire, orândărie. *Se ocupă cu arendarea terenurilor agricole.*

arendáș s.m. ‹înv. și reg.› orândar, posesor, ‹reg.› orândaș, ‹înv.› arendar, locator, luător în năimeală, orândator, otcupcic, otcupciu, otcupnic, ‹fran.; înv.› locatar. *În câțiva ani a devenit mare arendaș.*

arendát[1] s.n. arendare, ‹înv. și reg.› împosesuire, năimeală, ‹înv.› arendăluire, arenduire, orândăluire, orândărie.

arendát[2], -ă adj. (*despre bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) ‹înv. și pop.› năimit. *Pe terenul arendat a semănat grâu.*

arendatoríe s.f. (*înv. și reg.*) v. Arendășie.

aréndă s.f. ‹înv. și reg.› năimeală, orândă[2], simbrie, ‹reg.› comernă, pact[2], ‹ieșit din uz› posesiune. *Și-a dat terenul în arendă pentru patru ani.*

arendăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda.

arendăluíre s.f. (*înv.*) v. Arendare. Arendat[1].

arendășíe s.f. ‹rar› arendășit, ‹înv. și reg.› arendatorie. *A recurs la arendășia unui teren agricol pentru a câștiga bani.*

arendășít s.n. (*rar*) v. Arendășie.

arenduí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda.

arenduíre s.f. (*înv.*) v. Arendare. Arendat[1].

arést s.n. (*jur.*) **I 1** arestare, detenție, deținere, încarcerație, încarcerare, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Arestul lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.* **2** ***arest preventiv*** = **a** detenție preventivă, prevenție, ‹înv. și pop.› popreală. *Arestul preventiv este o măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal;* **b** (*concr.*) prevenție, ‹rar› închisoare preventivă. *A făcut trei luni în arest preventiv.* **II** (*concr.*) carceră, închisoare, penitenciar, pușcărie[1], temniță, ‹astăzi rar› ocnă, ‹rar› detenție, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ‹înv. și pop.› opreală, popreală, prinsoare, ‹pop.› robie, ‹fam.› beci, gherlă, hrubă, zdup, ‹reg.› ariște, hudă, pițigoaică, prinzare, robșag, troian[2], tumurug, varmeghie, ‹înv.› criminal[1], legătură, ocniță, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ‹fran.; înv.› prizon[2], ‹german.› ștocaus, ‹fig.› bastilie, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteț, cușcă, ‹fig.; reg.› călișcă, ‹arg.› academie, arcan[2], bașcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, țuhal, țuhaus, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în arest, la Jilava, din motive politice.*

arestá[1] vb. I. tr. **I** (*jur.*) **1** (*compl. indică oameni*) a deține, a încarcera, a închide, a întemnița, a reține, ‹rar› a opri, ‹înv. și pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temnița, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălța, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3], a rașcheta, a săcui[2], a țiurguli. *Poliția l-a arestat pentru deținere de droguri.* **2** (*compl. indică infractori*) a captura, a prinde, ‹livr.› a aprehenda, ‹arg.› a hali, a rașcheta, a răzui. *Șoferul care a fugit de la locul accidentului a fost arestat după două zile. Hoții au fost repede arestați de autorități.* **3** (*compl. indică oameni*) a lua, ‹fig.› a ridica, ‹fig.; fam.› a sălta, a umfla. *Mulți opozanți ai regimului erau arestați noaptea.* **II** fig. (*fam.; compl. indică obiecte*) v. Reține.

arestá[2] vb. I. tr. (*ital.; înv.; compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale oamenilor*) v. Opri. Reține. Stăpâni.

arestánt, -ă s.m., s.f. (*jur.; înv.*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Întemnițat. Prizonier.

arestáre s.f. (*jur.*) **1** arest, detenție, deținere, încarcerație, încarcerare, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. **2** capturare, capturat[1], prindere, prins[1], ‹reg.› prinzare, ‹înv.› prinsoare, prinsură. *Arestarea șoferului care a fugit de la locul accidentului a avut loc după două zile.* **3** ‹fig.› ridicare, ‹fig.; fam.› săltare. *Arestarea opozanților regimului avea loc noaptea.*

arestăt[1] s.n. (*jur.; rar*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.

arestăt[2], -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) **1** adj. (*despre oameni*) deținut, încarcerat, închis, întemnițat, reținut, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gărduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana arestată a angajat un avocat.* **2** adj., s.m., s.f. capturat[2], prins[2], ‹arg.› căzut. *Traficantul de droguri arestat și-a recunoscut fapta.* **3** s.m., s.f. deținut, încarcerat, întemnițat, prizonier, ‹înv.› arestant, arestăluit[2], arestuit[2], ‹glum.› pensionar. *Cei mai mulți dintre arestați nu-și recunosc fapta.*

arestăluí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

arestăluíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.

arestăluít[1] s.n. (*jur.; înv.*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.

arestăluít[2], -ă adj., s.m., s.f. (*jur.; înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Închis.

Întemnițat. Reținut. **2** s.m., s.f. v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Întemnițat. Prizonier.
arestuí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.
arestuít[1] s.n. (*jur.; înv.*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Incarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.
arestuít[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. (*jur.; înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Închis. Întemnițat. Reținut. **2** s.m., s.f. v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Întemnițat. Prizonier.
arêșcă s.f. (*în opoz. cu „avers"; astăzi rar; la monede, medalii etc.*) v. Arol. Dos. Pajură. Revers.
arét[1] s.m. (*milit.; înv.* și *reg.*) **1** v. Gardă. Pază. Strajă. Veghe. **2** v. Avanpost.
ăret[2] s.m. (*reg.*) **1** (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate. **2** v. Loc. Regiune. Teren. Ținut. Zonă.
aretă vb. I. intr. (*despre câinii de vânătoare*) a ponta[2]. *Câinele bătrân nu a aretat vânatul.*
aréte s.m. **I 1** (*zool.; înv.* și *pop.*) v. Berbec. **2** (*art. Aretele; astron.; înv.; nm. pr.*) v. Berbecul (v. *berbec*). **II** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Berbec.
aréu s.m. (*bot.*) **1** (*rar*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **2** (*reg.*) v. Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphorbia cyparissias*)
argát, -ă s.m., s.f. servitor, slugă, ‹livr› serv, ‹rar› slujitor, ‹înv. și reg.› curtean, ‹reg.› biriș, heteșar, slugănie, slujbaș, ‹înv.› celednic, poslușnic, ‹turc.; înv.› ipneu, ‹ieșit din uz› rândaș, rândășiță. *La conac erau mulți argați.*
argăsár s.m. (*tăb.; înv.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].
argăsăríe s.f. (*tăb.; înv.*) v. Argăsitorie. Tăbăcărie.
argăsăríță s.f. (*tăb.; reg.*) v. Tăbăcăreasă.
argăseálă s.f. (*tăb.*) **1** argăsire, argăsit[1], tăbăceală, tăbăcire, tăbăcit[1], ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură. *Se ocupă cu argăseala pieilor.* **2** (*concr.*) tăbăceală. *Argăseala este un amestec de substanțe în care se argăsesc pieile.*
argăsí vb. IV. tr. (*tăb.; compl. indică piei de animale, blănuri*) a tăbăci[1], ‹pop.› a mura, ‹reg.› a cruși, a drege, a dubi, a încruși, a orgăli, a timări. *Argăsește piei pentru poșete.*
argăsíre s.f. (*tăb.*) argăseală, argăsit[1], tăbăceală, tăbăcire, tăbăcit[1], ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură.
argăsít[1] s.n. (*tăb.*) argăseală, argăsire, tăbăceală, tăbăcire, tăbăcit[1], ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură.
argăsít[2]**, -ă** adj. (*tăb.; despre piei de animale, blănuri*) tăbăcit[2], ‹reg.› crușit[2], dubit[2], încrușit[2], *A cumpărat câteva piei argăsite.*
argăsitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*tăb.*) **1** adj. (*mai ales despre substanțe*) tăbăcitor. **2** s.m., s.f. tăbăcar[1], ‹înv. și reg.› tălpar, ‹reg.› dubar, dubaș, dubălar, ledăr, opincarăș, orgar, pielcar, timar[1], ‹înv.› argăsar, solonar, tabac[2]. *Argăsitorii sunt specialiști în tăbăcitul pieilor.*
argăsitoríe s.f. (*tăb.*) tăbăcărie, ‹reg.› dubălărie, ‹înv.› argăsărie, tabalhana, tabana, tăbăcie. *Pieile se tăbăcesc în argăsitorii.*
argățésc, -eáscă adj. ‹reg.› birișesc. *Sarcinile argățești nu sunt tocmai ușoare.*
argățíre s.f. argățit. *Argățirea nu îl mai satisfăcea.*
argățít s.n. argățire.
argeá s.f. **1** (*tehn.; la războiul de țesut; înv.* și *pop.*) v. Chingă. Scândură. Spetează. Stinghie. **2** (*constr.; înv.* și *pop.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **3** (*ind. casnică; pop.*) v. Război[2]. Război de țesut (v. *război*[2]). **4** (*plut.; reg.*) ‹reg.› argică. *Argelele se leagă de marginile opuse ale unei plute pentru a o întări.* **5** (*plut.; reg.*) ‹reg.› lăturaș, podijdiță. *Argelele se pun la marginea jgheabului de transportat buștenii, pentru a nu permite acestora să sară din jgheab.* **6** (*tehn.; la teasc; reg.*) v. Clește.
argelăș s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Bordeiaș.
argentafín, -ă adj. (*despre substanțe*) argirofil. *Substanțele argentafine au afinitate pentru sărurile de argint.*
argentafinóm s.n. (*med., med. vet.*) carcinoid, tumoră carcinoidă. *Argentafinomul are malignitate inconstantă sau atenuată, dezvoltându-se din celulele argentafine ale organelor derivate din intestinul primitiv (tub digestiv, trahee, bronhii, căi excretorii ale ficatului și ale pancreasului).*
argentán s.n. (*chim., tehn.*) alpaca. *Argentanul este folosit la fabricarea unor obiecte casnice.*
argentéu, -ée adj. (*rar; despre culori, obiecte, lumină etc.*) v. Argintiu.
argentifér, -ă adj. (*despre terenuri, zăcăminte*) argintos. *Terenurile argentifere conțin mult argint.*
argentínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).
argentít s.n (*mineral.*) acantit, argirit, argiroză. *Argentitul este o sulfură naturală de argint.*
argentúră s.f. (*bot.; reg.*) v. Cerențel. Driadă (*Dryas octopetala*).
arghelăr s.m. (*reg.*) v. Herghelegiu.
arghélă s.f. (*reg.*) v. Herghelie.
arghirofíl, -ă s.m., s.f. ‹rar› iubitor de argint. *Arghirofilii sunt persoane lacome de bani.*
arghirofilíe s.f. ‹rar› iubire de argint, ‹grec.; înv.› filarghirie. *Ceea ce îl caracterizează pe un cămătar este arghirofilia.*
argícă s.f. (*plut.; reg.*) ‹reg.› argea.
argílă s.f. (*geol.*) **1** clisă, humă, lut, pământ, pământ galben, ‹înv. și reg.› tină, ‹reg.› agiag, hlei, letiu, mâl, ‹înv.› oală. *Și-a cumpărat mai multe vase din argilă.* **2** ***argilă nisipoasă*** = lehm. *Argila nisipoasă este o rocă sedimentară detritică neconsolidată;* ***argilă smectică*** = săpun de pământ. *Argila smectică în combinație cu apa produce o spumă folosită în industria textilă.*
argilifér, -ă adj. (*rar; despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos.
argilós, -oásă adj. (*despre pământ, terenuri etc.*) cleios, clisos, lutos, ‹rar› argilifer, humos, ‹pop.› mâlos, slăninos, ‹reg.› hleios, letios, rășinos, șioios, tiglos. *În această zonă pământul este argilos.*
argindeánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).
argínt s.n., s.m. **I** s.n. **1** ***argint aurit*** = vermeil. *Și-a cumpărat un serviciu de ceai chinezesc din argint aurit.* **2** (*art.* ***argintul***) medalie de argint. *Patinatoarea din America a luat argintul la olimpiadă.* **3** (*farm.*) ***argint coloidal*** = colargol. *Argintul coloidal este un antiseptic.* **4** (*chim.; pop.*) ***argint-viu*** v. Hidrargir. Mercur. **5** (*colect.; înv.*) v. Argintărie. **II** s.m. **1** (*la pl.* ***arginți****; fin.; fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **2** (*înv.*) ***argint-tăietoriu*** v. Argintar. **III** s.m. (*bot.; reg.*) v. Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*).
argintă vb. I. tr. **1** (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) a polei[3], a sufla, ‹înv. și pop.› a spoi, ‹reg.› a pocosti, a șicui, ‹înv.› a argintui, a înarginti, a întrarginta. *Pictorul argintează o icoană. Mânerul sabiei este argintat.* **2** fig. ‹fig.; înv.› a argintui. *Lumina lunii argintează lacul.*
argintár s.m. **1** ‹înv.› argint-tăietoriu. *Argintarul lucrează obiecte de argint.* **2** (*înv.* și *pop.*) v. Aurar. Bijutier. Giuvaiergiu.
argintáre s.f. (*tehn., a. plast.*) argintat[1], poleire, poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› spoire, spoit[1], ‹înv.› argintuire, argintuit[1], întrargintare. *Pentru argintarea unei icoane nu este necesar mult argint.*
argintăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).
argintát[1] s.n. (*tehn., a. plast.*) argintare, poleire, poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› spoire, spoit[1], ‹înv.› argintuire, argintuit[1], întrargintare.
argintát[2]**, -ă** adj. **1** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) poleit[2], suflat[2], ‹pop.› spoit[2], ‹reg.› pocostit, poligit, șicuit, ‹înv.› argintuit[2], întrargintat. *În biserici sunt multe icoane argintate.* **2** fig. (*despre culori, obiecte, lumină etc.*) argintiu. *Iarna și-a întins vălul argintat peste câmpii.*
argintăreásă s.f. argintăriță. *Argintăreasa fabrică sau vinde obiecte din argint.*
argintărie s.f. **1** ‹înv.› argint. *Lustruiește argintăria periodic.* **2** ‹înv.› argintea lă. *Argintăria este o artă care presupune migală.*
argintăríță s.f. **I** argintăreasă. **II** (*bot.; reg.*) v. Cerențel. Driadă (*Dryas octopetala*).
argintéală s.f. (*înv.*) v. Argintărie.
argintíu, -íe adj. **I** (*despre culori, obiecte, lumină etc.*) ‹rar› argenteu, argintos, ‹fig.› argintat[2]. *Preotul îmbracă în zile de sărbătoare veșminte argintii. Mașina lor este de culoare argintie. Lumina argintie a lunii învăluie natura.* **II** fig. **1** (*despre părul oamenilor, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, grizonat, înălbit, încărunțit, sur, ‹fig.› înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul argintiu.* **2** (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; despre sunete, voce*) clar, limpede, nealterat, pur[2], ‹fig.› argintos, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin. *Când recită, are vocea argintie.*
argintós, -oásă adj. **I 1** (*despre terenuri, zăcăminte*) argentifer. **2** (*rar; despre culori, obiecte, lumină etc.*) v. Argintiu. **II** fig. (*în*

opoz. cu „răguşit", „voalat"; despre sunete, voce) clar, limpede, nealterat, pur[2], ‹fig.› argintiu, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin.
argintuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Arginta. Polei[3]. Sufla. **2** fig. v. Arginta.
argintuíre s.f. (*tehn.; înv.*) v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.
argintuít[1] s.n. (*tehn., a. plast.; înv.*) v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.
argintuít[2], -ă adj. (*înv.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Argintat[2]. Poleit[2]. Suflat[2].
argintúră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **2** v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*).
argínţél s.n. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).
argínţícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cerenţel. Driadă (*Dryas octopetala*). **2** v. Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*). **3** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **4** ***argínţică-de-grădină*** v. Armurar (*Sylibum marianum*); ***argínţică-de-pădure*** v. Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*).
argínţíe s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cinci-degete. Frunză-de-cinci-degete (*Potentilla reptans*). **2** v. Scrântitoare (*Potentilla supina*).
argirísm s.n. (*med.*) argiroză. *Argirismul este provocat de argint sau de sărurile acestuia.*
argirít s.n. (*mineral.*) acantit, argentit, argiroză.
argirofíl, -ă adj. (*despre substanţe*) argentafin.
argiróză s.f. **1** (*med.*) argirism. **2** (*mineral.*) acantit, argentit, argirit.
argotísm s.n. (*lingv.*) ‹fam.› argouri (v. *argou*). *Limbajul tinerilor abundă în argotisme.*
argóu s.n. (*lingv.*) **1** ‹fam.› limba şmecherilor (v. *limbă*), mişto cărească, şmechereasca, ‹înv.› limba cârâitorilor (v. *limbă*), limba hoţească, (v. *limbă*). *Argoul este de o mare expresivitate.* **2** (*la pl.* ***argouri***; *fam.*) v. Argotism.
argován s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac[1]*). Liliac-nemţesc (v. *liliac[1]*). Liliac-roşu (v. *liliac[1]*). Liliac-sălbatic (v. *liliac[1]*) (*Syringa vulgaris*).
argumént s.n. **I 1** considerent, raţionament, ‹înv.› cuvânt, rezonament, ‹fran.; înv.› rezon. *Argumentul era simplu, dar logic.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) îndreptăţire, justificare, justificaţie, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivaţie, raţiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. şi pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găseşte niciun argument pentru decizia pe care a luat-o.* **3** dovadă, motiv, temei. *Are argumente să susţină că şoferul nu a respectat regulile de circulaţie.* **4** sprijin, susţinere. *Nicio intervenţie nu mai poate fi făcută ca argument pentru validarea proiectului.* **II** (*mat.*) variabilă independentă. *Argumentul este simbolul care indică un element oarecare din domeniul de definiţie al unei funcţii.*
argumentá vb. I. tr. (*compl. indică idei, aserţiuni, păreri etc.*) a demonstra, a dovedi, a proba, a susţine, ‹rar› a mărturisi, ‹înv. şi pop.› a întări, ‹înv. şi reg.› a probălui, ‹înv.› a arăta, a argumentirui, a probui. *Avocatul argumentează nevinovăţia clientului său.*
argumentáre s.f. argumentaţie, demonstrare, ‹înv.› argumentiruire, vorovire. *Argumentarea nevinovăţiei clientului său este atribuţia avocatului.*
argumentáţie s.f. argumentare, demonstrare, ‹înv.› argumentiruire, vorovire.
argumentiruí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică idei, aserţiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susţine.
argumentiruíre s.f. (*înv.*) v. Argumentare. Argumentaţie. Demonstrare.
argút, -ă adj. **1** (*bot.; despre frunze, fructe etc.*) acuminat. *Frunzele argute se termină cu un vârf ascuţit şi lung.* **2** fig. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, viu, vivace, ‹fig.› ascuţit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subţire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său argut.*
arhaíc, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre populaţii, limbi, obiecte etc.*) primitiv, străvechi, vechi[2]. *Studiază civilizaţiile arhaice. În mormântul descoperit s-au găsit unelte arhaice de fier.* **2** vechi[2], vetust. *Interiorul casei bătrânilor avea un aer arhaic.* **3** (*lingv.; despre cuvinte, expresii, construcţii etc.*) învechit, vechi[2]. *Se ocupă cu studiul cuvintelor arhaice din limba română.* **II** adj., s.n. (*geol.*) arheian, azoic. *Arhaicul este cea mai veche eră geologică, ce a durat circa trei miliarde de ani.*
arhaicitáte s.f. ‹rar› arhaitate. *Cercetătorii sunt atraşi de arhaicitatea tradiţiilor.*
arhaicizá vb. I. tr. (*lingv., lit.; rar; compl. indică limba, stilul etc.*) v. Arhaiza.
arhaísm s.n. (*lingv.*) cuvânt arhaic. *Sadoveanu foloseşte numeroase arhaisme în opera sa.*
arhaitáte s.f. (*rar*) v. Arhaicitate.
arhaizá vb. I. tr. (*lingv., lit.; compl. indică limba, stilul etc.*) ‹rar› arhaiciza. *Autorul arhaizează limba romanului său în scopuri stilistice.*
arhánghel s.m. (*relig.*) mesagerul lui Dumnezeu (v. *mesager*), ‹înv.› arhistrateg, voievod. *Arhanghelii sunt căpeteniile îngerilor.*
arheián, -ă adj., s.n. (*geol.*) arhaic, azoic.
arheoetnologíe s.f. paleoetnologie. *Arheoetnologia se ocupă cu studiul civilizaţiilor şi al culturilor arhaice.*
arheológ, -ă s.m., s.f. (*arheol.*) ‹înv.› anticar[2]. *Arheologul este specialist în arheologie.*
arheológic, -ă adj. (*arheol.*) ‹înv.› anticariu. *S-au descoperit vestigii importante în urma săpăturilor arheologice din Munţii Apuseni.*
arheologíe s.f. paleologie. *Arheologia este studiul Antichităţii sau al antichităţilor.*
arheozóic, -ă s.n., adj. (*geol.*) algonkian, eozoic, proterozoic. *În arheozoic au apărut primele forme de viaţă.*
arhetíp s.n. **1** model, prototip, tip, tipar, ‹fig.› calapod. *Dramaturgul a părăsit arhetipul tragediei antice.* **2** (*filol.*) original. *Din păcate, nu s-a păstrat arhetipul scrierii.*
arhetipál, -ă adj. arhetipic, prototipic. *Urmează schema arhetipală a tragediei antice.*
arhetípic, -ă adj. **1** arhetipal, prototipic. **2** (*livr.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
arhicancelár s.m. (*ist.*) protonotar. *Arhicancelarul este prim-cancelarul şi secretarul curiei papale.*
arhicunoscút, -ă adj. **1** banal, depăşit, răscunoscut, ştiut[2], vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ultracunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc arhicunoscut şi nimeni nu a râs.* **2** (*despre fapte, întâmplări etc. sau despre caracteristici, manifestări etc. ale oamenilor*) notoriu, proverbial, răscunoscut. *Legenda lui Prometeu este arhicunoscută.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creaţii etc. ale lor*) v. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Vestit.
arhidiacón s.m. (*relig.*) protodiacon. *Arhidiaconul este primul diacon pe lângă un episcop.*
arhidiaconát s.n. (*relig.*) arhidiaconie. *Arhidiaconatul este demnitatea arhidiaconului.*
arhidiaconíe s.f. (*relig.*) arhidiaconat.
arhidiecezán, -ă adj. (*relig.*) arhiepiscopal, ‹înv.› arhiepiscopesc.
arhidiecézã s.f. (*relig.*) arhiepiscopat, arhiepiscopie. *Arhidieceza este eparhia condusă de un arhiepiscop.*
arhiepiscopál, -ă adj. (*relig.*) **1** ‹înv.› arhiepiscopesc. **2** arhidiecezan, ‹înv.› arhiepiscopesc.
arhiepiscopát s.n. (*relig.*)**1** arhidiecezã, arhiepiscopie. **2** arhiepiscopie. *Arhiepiscopatul este demnitatea sau funcţia de arhiepiscop.* **3** arhiepiscopie. *Bunurile arhiepiscopatului au fost retrocedate.*
arhiepiscopésc, -eáscă adj. (*relig., înv.*) **1** v. Arhiepiscopal. **2** v. Arhidiecezan. Arhiepiscopal.
arhiepiscopíe s.f. (*relig.*) **1** (*în Biserica Catolică*) arhidiecezã, arhiepiscopat. **2** arhiepiscopat. **3** arhiepiscopat.
arhierárh s.m. (*relig.; rar*) v. Arhiereu. Arhipăstor. Ierarh.
arhierăţí vb. IV. intr. (*relig.; înv.*) v. Arhieri.
arhierésc, -eáscă adj. (*relig.*) arhipăstoresc. *Mantia, cârja, engolpionul şi crucea sunt însemne arhiereşti. Episcopul stă în strana arhierească.*
arhiereú s.m. (*relig.*) arhipăstor, ierarh, ‹rar› arhierarh, ‹înv. şi pop.› vlădică, ‹înv.› sfetitel. *Episcopul, arhiepiscopul şi mitropolitul fac parte din categoria arhiereilor.*
arhierí vb. IV. tr. (*relig.*) ‹înv.› a arhierăţi. *Mitropolitul a arhierit mulţi ani în Mitropolia Moldovei.*
arhieríe s.f. (*relig.*) arhipăstorie. *Arhieria sa a durat mulţi ani.*
arhiinteresánt, -ă adj. ultrainteresant. *Editorialul de astăzi din ziar este arhiinteresant.*
arhilóc s.n. (*vers.*) vers arhiloc. *Arhilocul este compus din şapte sau din trei picioare.*

arhimilionár, -ă adj., s.m., s.f. multimilionar. *A cunoscut un arhimilionar.*
arhipăstór s.m. (*relig.*) arhiereu, ierarh, ‹înv. şi pop.› vlădică, ‹înv.› sfetitel.
arihipăstorésc, -eáscă adj. (*relig.*) arhieresc.
arhipăstoríe s.f. (*relig.*) arhierie.
arhiplín, -ă adj. **1** (*despre locuri, încăperi*) superplin, ultraplin. *Stadionul a fost arhiplin la concertul vedetei americane de muzică rock.* **2** (*despre vehicule, recipiente etc.*) supraîncărcat. *Tramvaiul ajunge arhiplin în staţie. Nu-şi poate duce singur, din cauza greutăţii, valiza arhiplină.* **3** (*despre recipiente*) ‹fam.; glum.› sătul. *Cana cu apă este arhiplină.*
arhipopulát, -ă adj. (*despre teritorii, localităţi etc.*) ultrapopulat. *Locuieşte într-un cartier mărginaş, arhipopulat.*
arhipresbíter s.m. (*relig.; reg.*) v. Protoiereu. Protopop.
arhireacţionár, -ă adj. ultrareacţionar. *Poliţia se confruntă cu manifestanţi arhireacţionari.*
arhistratég s.m. (*relig.; înv.*) v. Arhanghel. Mesagerul lui Dumnezeu (v. *mesager*).
arhitéct, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*arhit.*) ‹turc.; înv.› maimar, maimarbaşa. *Şi-a construit casa după planurile unui arhitect renumit.* **2** s.m. (*art.; relig.; livr.; nm. pr.*) ***Arhitectul Suprem*** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînţelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotştiutorul (v. *atotştiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veşnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providenţa (v. *providenţă*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).
arhitectónic, -ă adj., adv., s.f. **I** (*arhit.*) **1** adj. arhitectural. *În construcţia casei urmează îndeaproape planurile arhitectonice.* **2** adv. (*modal*) arhitectoniceşte. *Arhitectonic, acest complex este o reuşită.* **II** s.f. fig. alcătuire, arhitectură, compoziţie, construcţie, economie, organizare, organizaţie, structură, ‹fig.› plămadă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Arhitectonica şi tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.*
arhitectonicéşte adv. (*modal; arhit.*) arhitectonic.
arhitectoníe s.f. (*arhit.; înv.*) v. Arhitectură.
arhitecturál, -ă adj. (*arhit.*) arhitectonic.
arhitectúră s.f. **1** (*arhit.*) ‹înv.› arhitectonie, maimărie. *S-a inspirat pentru proiectul său din arhitectura românească tradiţională.* **2** fig. alcătuire, compoziţie, construcţie, economie, organizare, organizaţie, structură, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), plămadă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism.
arhitrăvă s.f. (*arhit.*) epistil. *Arhitrava susţine friza.*
arhivá vb. I. tr. (*inform.; compl. indică fişiere*) a comprima, ‹fam.› a zipui. *A arhivat documentele înainte de a le trimite prin e-mail.*
arhivăr s.m. ‹înv.› arhivist, condicar. *Puţini sunt cei care îmbrăţişează meseria de arhivar.*
arhivăre s.f. (*inform.*) comprimare, împachetare, ‹fam.› zipuire. *Arhivarea unui fişier este operaţia de reducere a dimensiunii acestuia, astfel încât să ocupe cât mai puţin spaţiu pe mediul de stocare.*
arhivăt, -ă adj. (*inform.; despre fişiere*) comprimat, ‹fam.› zipuit. *Trimite documentele arhivate prin e-mail.*
arhívă s.f. ‹înv.› dictatură[2], ‹turc.; înv.› caid. *Caută date despre familia sa în arhivele oraşului.*
arhivíst s.m. (*înv.*) v. Arhivar.
arhivística s.f. ‹livr.› arhivologie. *Este interesat de istoria arhivisticii româneşti.*
arhivologíe s.f. (*livr.*) v. Arhivistică.
arhivóltă s.f. (*constr.*) ‹înv.› ciubuc. *Arhivolta este situată deasupra unei arcade.*
arhondaríc s.n. (*arhit. bis.*) arhondărie, ‹înv.› ospătărie. *Oaspeţii sunt cazaţi în arhondaricul mănăstirii.*
arhondăreásă s.f. (*relig.*) arhondăriţă. *Arhondăreasa mânăstirii se ocupă cu cazarea oaspeţilor.*
arhondăríe s.f. (*arhit. bis.*) arhondaric, ‹înv.› ospătărie.
arhondăríţă s.f. (*relig*) arhondăreasă.
arhondologíe s.f. **1** ‹înv.› arhontologiu. *A scris o arhondologie a familiilor nobile din Moldova.* **2** (*înv.*) v. Noblеţe.
arhoníe s.f. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; înv.*) v. Boierie.
arhontológiu s.m. (*înv.*) **1** v. Arhondologie. **2** v. Noblеţe.
arián[1], -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre popoare, populaţii etc.*) ‹înv.› arienesc, ‹german.› aric. *Popoarele ariene sunt vechile popoare indo-europene şi actualele popoare indo-iraniene.* **2** s.f. (*lingv.*) limbă ariană, limbă indo-ariană, limbă indo-iraniană. *Ariana se vorbeşte în prezent în India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Afghanistan, Sri Lanka.*
ariăn[2], -ă s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Armean[2].
arianísm s.n. (*relig.*) ‹înv.› arienie. *Arianismul a fost declarat erezie de Sinodul Ecumenic de la Niceea, în anul 325.*
aríbi s.n. (*bot.; reg.*) v. Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphoria cyparissias*).
ăric, -ă adj. (*german.; despre popoare, populaţii etc.*) v. Arian[1].
aricăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Ploşnicar (*Ceratocephalus testiculatus*).
ariceálă s.f. (*med. vet.*) ‹rar› aricit[1], aricitură, ‹pop.› arici[1], ‹reg.› şchiop. *Ariceala este o boală specifică vitelor cornute şi cailor.*
aricél s.m. (*zool.*) ‹rar› aricior.
aríci[1] s.m. **I** (*zool.*) **1** ‹reg.› moşul-pământului (v. *moş*), porc-spinos (*Erinaceus europaeus*). **2** ***arici-de-mare*** = *Echinus melo*; echinidă. **II** (*bot.; reg.*) **1** *Ustilago tritici*; ‹reg.› tăciune. **2** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **3** v. Rostogol. Scai. Scaiete (*Echinops sphaerocephalus*). **III 1** (*med. vet.; pop.*) v. Ariceală. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Leziune. Plagă. Rană. **3** (*fitopat.; pop.*) v. Cărbune. Mălură. Tăciune. **4** (*med.; reg.*) v. Herpes. **5** (*la pl.* ***arici****; med.; reg.*) v. Hemoroizi. **6** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cancer. Neoformaţie. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **IV** (*j. folc.; pop.*) v. Horă[1].
arici[2] vb. IV. refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre părul oamenilor sau al animalelor*) v. Ridica. Zbârli.
aricioáică s.f. (*zool.*) ‹reg.› aricioane. *Aricioaica este femela ariciului.*
aricioáne s.f. (*zool.; reg.*) v. Aricioaică.
ariciór s.m. (*zool.; rar*) v. Aricel.
aricíre s.f. (*reg.*) v. Ciufuleală. Ciufulire. Zbârlire.
aricít[1] s.n. (*med. vet.; rar*) v. Ariceală.
aricít[2], -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** (*despre păr*) v. Buclat. Cârlionţat. Creţ. Inelat. Încreţit. Ondulat. Unduios. **3** (*despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **4** (*despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut. Uscat[2]. Veşted. Veştejit.
aricitúră s.f. (*med. vet.; rar*) v. Ariceală.
aríd, -ă adj. **I 1** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, pleşuv, sec, secetos, uscat[2], xeric, ‹rar› tare, ‹înv. şi reg.› secăţiu, ‹înv.› secăcios, secăţiv. *Un teren arid nu are o reţea hidrografică permanentă.* **2** (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleşuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureţ, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind arid.* **II** fig. **1** (*despre ştiinţe, concepte, stil etc.*) ‹fig.› sec, ‹fig.; rar› costeliv, lemnos. *Matematica este pentru el o ştiinţă aridă.* **2** (*mai ales despre acţiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare arid.*
aridităte s.f. infecunditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Ariditatea unui sol lutos este cunoscută.*
árie[1] s.f. **1** (*agric.*) ‹înv. şi reg.› silişte, ‹reg.› arioi, arman, năsadă, standoală, ţarc, vatră. *Aria este amenajată pentru treieratul cerealelor.* **2** (*reg.*) v. Curte.
árie[2] s.f. **I 1** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp şi-a lărgit mult aria cercetărilor.* **2** (*biol.*) areal. *Aceste plante sunt răspândite pe o arie restrânsă.* **3** (*lingv.*) ***arie laterală*** = arie periferică. *Aria laterală este plasată la marginea teritoriului de formare a unei limbi*

sau a unui grup de limbi înrudite; ***arie periferică*** = arie laterală. **4** (*anat.*) ***arie calcarină*** = arie striată; ***arie embriogenă*** = arie germinativă; ***arie germinativă*** = arie embriogenă. *În aria embriogenă sau germinativă se formează embrionul;* ***arie striată*** = arie calcarină. *Aria calcarină sau striată este zona de proiecție a ariei vizuale.* **5** rază, zonă. *Nu este nicio casă pe o arie de cinci kilometri.* **II** fig. întindere, smărime, suprafață. *Privește luna răsărită pe aria nesfârșită a cerului.*

árie[3] s.f. (*muz.*) cântec, melodie, ‹înv.› aer[1]. *Soprana a interpretat o arie din Traviata.*

ariéi subst. (*bot.; reg.*) v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*).

arienésc, -eáscă adj. (*înv.; despre popoare, populații etc.*) v. Arian[1].

arienie s.f. (*relig.; înv.*) v. Arianism.

arierát, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) înapoiat, înapoiat mintal, întârziat, întârziat mintal, retardat, ‹arg.› ciumpaliu. *Un om arierat este neevoluat mintal. Arierații sunt insuficient dezvoltați din punct de vedere mintal.*

arieráție mintală s.f. (*psih.*) involuție mintală, înapoiere mintală, regres mintal. *Arierația mintală poate fi tratată prin psihoterapie.*

ariergárdă s.f. (*milit.; în opoz. cu „avangardă”*) ‹înv. și pop.› coada obuzului (v. *coadă*), coada oștii (v. *coadă*), coada taberii (v. *coadă*), ‹înv.› retroguardie. *Ariergarda este întotdeauna în urma trupelor principale aflate în marș.*

arigán s.n. (*bot.; reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

arîl s.n. (*bot.; la fructe*) arilod. *Arilul acoperă parțial sau total sămânța.*

arilód s.n. (*bot.; la fructe*) aril.

arimáj s.n. (*nav.*) arimare. *Arimajul* are rolul de a menține *echilibrul* încărcăturii *unei nave.*

arimáre s.f. (*nav.*) arimaj.

arimór s.m. (*nav.*) stivuitor, ‹rar› stivator. *Arimorul stivuiește mărfurile în magazia unei nave.*

arín s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***arin-negru***) *Alnus glutinosa*; ‹reg.› arinaș, arinde, lipicios. **2** ***arin-de-munte*** = ***arin-verde*** = *Alnus viridis*; aninaș, liliac-de-munte (v. *liliac*[1]). **3** (*pop.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar. **4** (*colect.; pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

arináriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Studență (*Arenaria serpyllifolia*).

arináș s.m. (*bot.; reg.*) v. Arin. Arin-negru (*Alnus glutinosa*).

arínă[1] s.f. (*colect.; bot.; rar*) v. Ariniș[1]. Ariniște.

arínă[2] s.f. (*înv.*) **1** (*geol.*) v. Nisip. **2** (*geomorf.*) v. Plajă.

arinăríe s.f. (*colect.; bot.; rar*) v. Ariniș[1]. Ariniște.

arínde s.m. (*bot.; reg.*) v. Arin. Arin-negru (*Alnus glutinosa*).

arinét s.n. (*colect.; bot.; rar*) v. Ariniș[1]. Ariniște.

ariníș[1] s.n. (*colect.; bot.*) ariniște, ‹rar› arină[1], arinărie, arinet. *În arinișs-au tăiat mai mulți arini.*

ariníș[2] s.n. (*geogr.; înv.*) v. Deșert. Landă. Pustietate. Pustiu.

ariniște s.f. (*colect.; bot.*) ariniș[1], ‹rar› arină[1], arinărie, arinet. *O căprioară străbate în fugă arinișteа.*

arinós, -oásă adj. **1** (*geol.; înv.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos. **2** fig. (*reg.; mai ales despre manifestările, viața oamenilor*) v. Bizantin. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Delicvescent. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Pierdut. Putred. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. Viermănos.

ariói s.n. (*agric.; reg.*) v. Arie[1].

arioso adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*), passionato, patetic, patetico.

arióstic, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; peior.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Retoric.

aripăne s.f. (*bot.; reg.*) v. Ridiche (*Raphanus sativus*).

aripát, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre păsări, insecte etc.*) înaripat, ‹livr.› alat. *Țânțarul este o insectă aripată.* **2** s.f. (*peior.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

ăripă s.f. **I 1** (*ornit.*) ‹rar› pană. *Vulturul își întinde aripile.* **2** (*iht.*) aripioară, înotătoare (v. *înotător*), ‹rar› pană, ‹engl.› flipper. *În acvariu înoată un pește viu colorat, cu aripile străvezii.* **3** fig. (*la pl.* ***aripi***) ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi dădea aripi sufletului lui.* **4** fig. (*adesea urmat de determ. „protectoare”, „ocrotitoare”*) grijă, ocrotire, protecție, ‹fig.› pavăză, scut, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub aripa protectoare a mamei.* **5** fig. (*anat.; glum.*) v. Braț. Mână. Membru superior. **II** (*p. anal.*) **1** (*tehn.; la vârtelniță*) cruce, spetează, ‹reg.› crucișă (v. *cruciș*), cumpănă, fofelniță, lopată, lopăcioară, lopățică, lopiscă, răscruce, șiștoare (v. *șistor*). **2** (*la pl.* ***aripi***; *tehn.; la războiul de țesut*) crucișe (v. *cruciș*), cumpene (v. *cumpănă*), fofelnițe (v. *fofelniță*), răscruci (v. *răscruce*), speteze (v. *spetează*). *Aripile sunt cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței pe care sunt așezate fofezele.* **3** (*tehn.; la moara de vânt*) fofează, spetează, ‹reg.› lopată, săgeată. *Aripile morii sunt rotite de vânt.* **4** (*tehn.; la grapa articulată*) fofează. **5** (*la ferestre, uși, porți etc.*) canat, ‹pop.› fofează. **6** (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **7** (*la pl.* ***aripi***; *pesc.*) mâinile sacului (v. *mână*). *Pe aripi se întinde plasa sacoviștei.* **8** (*pesc.; la năvod; reg.*) v. Crilă. **III 1** (*milit.*) capăt, coastă, flanc, margine, ‹înv.› corn, mânecă. *Trupa de comando se îndreaptă spre aripa stângă a frontului inamic.* **2** (*sport; la fotbal, handbal, hochei sau polo*) extremă (v. *extrem*). *Fundașul joacă astăzi aripă dreaptă.* **3** (*constr.*) latură, parte. *Are un apartament în aripa nordică a clădirii.* **IV** (*art.; în credințe și superstiții; reg.*) ***aripa-Satanei*** v. Avestița. Avezuha. Avistriței.

aripioáră s.f. **1** (*iht.*) aripă, înotătoare (v. *înotător*), ‹rar› pană, ‹engl.› flipper. **2** (*av.*) eleron. *Cu ajutorul aripioarelor se execută virajele.*

aristocrát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocratic, bun, distins, ilustru, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie aristocrată.* **2** s.m., s.f. (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) gentilom, nobil, patrician, senior, ‹rar› magnat, patriciu, ‹înv.› evghenist, gentil, ‹înv.; în Antic. romană› optimat, ‹grec.; înv.› evghenis. *În Evul Mediu, mulți aristocrați își asigurau protecția regală.* **3** s.m. (*în societatea feudală românească*) boier, nobil, ‹reg.; iron.› moțpan, ‹reg.; peior.› ciocloavă, ciocloviná, ‹înv.› domn, domnariu. *Bunicii ei au fost aristocrați de viță aleasă.*

aristocrátic, -ă adj. (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocrat, bun, distins, ilustru, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2].

aristocrație s.f. **I 1** (*în societatea feudală și în contemporaneitate*) nobilime, ‹rar› aristocrățime, noblețe, ‹înv.› blagorodnicie, blagorodnie, nobilitate, ‹ital.; înv.› nobilita[1]. *Aristocrația engleză își menține și astăzi poziția în stat.* **2** (*în societatea feudală românească*) boierime, nobilime, protipendadă, ‹rar› boieret, ‹înv. și pop.; eufem.› albăstrime, ‹pop.› domnet, ‹reg.› domnăret, domnărit, ‹înv.› domnime, neamuri (v. *neam*), ‹grec.; înv.› evghenie. *Cei mai mulți reprezentanți ai aristocrației românești au studiat în străinătate.* **II** fig. elită, ‹fig.› caimac, cremă, floare, frunte, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din aristocrația intelectuală a țării.*

aristocrățime s.f. (*colect.; în societatea feudală și în contemporaneitate; rar*) v. Aristocrație. Nobilime.

aristotelián, -ă adj. (*filos.*) aristotelic, peripatetic, ‹rar› aristotelician.

aristotélic, -ă adj. (*filos.*) aristotelian, peripatetic, ‹rar› aristotelician. *Logica aristotelică își păstrează actualitatea.*

aristotelicián, -ă adj. (*filos.; rar*) v. Aristotelian. Aristotelic. Peripatetic.

aristotelísm s.n. (*filos.*) peripatetism, ‹rar› peripateticism. *Aristotelismul este concepția filosofică a lui Aristotel.*
arîște s.f. (*reg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
aritmétică s.f. (*mat.*) ‹înv.› comput. *Este pasionat de aritmetică.*
arivísm s.n. parvenitism. *Arivismul determină acțiuni lipsite de scrupule.*
arivíst, -ă adj., s.m., s.f. ajuns, parvenit, ‹pop.› dobânditor, ‹fam.› căpătuit. *Este un arivist lipsit de scrupule.*
arlechinádă s.f. fig. bufonadă, bufonerie, caraghioslâc, clovnerie, comicărie, giumbușluc. *Arlechinada politică îi repugnă.*
arlechinát, -ă adj. fig. (*rar; despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) v. Amestecat. Diferit. Eterogen. Felurit. Împestrițat. Mixt. Pestriț. Variat.
arlechinésc, -eáscă adj. (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) buf[2], burlesc, caraghios, caricatural, grotesc, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații arlechinești.*
arm s.n. (*anat.; înv. și reg.*) **1** (*la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** (*la animalele patrupede*) v. Șold[1]. **3** (*la animalele patrupede*) v. Spată. **4** (*la om*) v. Coapsă.
armă vb. I. tr., refl. (*milit.; înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni, armate, state etc.*) v. Înarma.
armádă s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **2** (*mar. milit.*) v. Flotă.
armamént s.n. (*milit.*) arme (v. *armă*), ‹pop.› muniție, ‹reg.› armânt. *Lucrează într-o fabrică producătoare de armament.*
armán s.n. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Arie[1]. **2** v. Curte.
armáre s.f. (*milit.; înv. și pop.*) v. Înarmare.
armăriu s.n. (*bot.; reg.*) v. Armurar (*Sylibum marianum*).
armáș s.m. **I** (*în j. de copii cu arșice; reg.*) ‹reg.› sici, vizir. *Armașul este poziția arșicului când cade pe muchie.* **II** (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Jandarm. **2** fig. v. Călău. Gâde.
armát, -ă adj. **I** (*milit.*) **1** (*despre conflicte*) militar. *Conflictele armate provoacă multe victime umane.* **2** (*înv. și pop.; despre oameni, armate, state etc.*) v. Înarmat. **II** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) ghimpos, înghimpat, mărăcinos, spinos, țepos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, ‹înv.› ciulinos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina armată.*
armátă s.f. **I** (*milit.*) **1** forțe armate (v. *forță*), oaste, oștire, putere, putere armată, trupe (v. *trupă*), ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹meton.› armă, ‹fig.; rar› sabie. *În unele țări șeful statului este și conducătorul suprem al armatei.* **2** ***armată expediționară*** = corp expediționar, ‹înv.› armie expediționară. *Armata expediționară reprezintă totalitatea trupelor care participă la o expediție militară pe un teritoriu străin.* **3** militărie, ‹înv. și pop.› ostășie, ‹pop.› cătănie, ‹reg.› miliție, ‹înv.› voinicie. *Nu a vrut să meargă în armată.* **4** militărie, serviciu militar, stagiu, stagiu militar, ‹rar› slujbă, ‹înv. și pop.› oaste, oștire, ‹pop.› cătănie, miliție, ‹înv.› lucrare în oaste, oștenie, soldăție, vitejie. *Face armata la geniști.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) grămadă, mulțime, ‹fig.; rar› testea. *Armata de manifestanți vocifera pe stradă.*
ármă s.f. **I 1** (*milit.*) ‹înv. și pop.› oțel, ‹fam.› sculă, ‹arg.› țeavă. *Soldații își pregătesc armele pentru parada militară de a doua zi.* **2** (*milit.*) ***armă atomică*** = ***armă nucleară*** = bombă atomică, bombă nucleară. *S-au purtat discuții pentru renunțarea la armele nucleare.* **3** ***armă de vânătoare*** = pușcă de vânătoare, ‹pop.› pușca cea vânătorească (v. *pușcă*). *Arma de vânătoare este o armă de foc portativă și individuală, care se folosește la vânat.* **4** (*la pl. **arme**; milit.*) armament, ‹pop.› muniție, ‹reg.› armânt. **5** (*la pl. **arme**; sport; înv.*) v. Scrimă. **6** (*meton.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **II** (*anat.; pop. și fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. Penis.
armăsár s.m. **I** (*zool.*) cal nejugănit, ‹înv. și reg.› at[1], ‹reg.› armig, ‹înv.› stăvar. *Armăsarul său a câștigat cursa de obstacole.* **II** (*tehn.*) **1** (*la războiul de țesut; pop.*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor. **2** (*la car, la căruță sau la plug; reg.*) v. Cătușă.
armăsăráș s.m. (*zool.*) armăsărel, armăsăruș.
armăsărél s.m. (*zool.*) armăsăraș, armăsăruș.
armăsăroáică s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
armăsărúș s.m. (*zool.*) armăsăraș, armăsărel.
armășí vb. IV. tr. fig. (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Martiriza.
armășíe s.f. fig. (*înv.*) **1** v. Chinuire. Schingiuire. Torturare. **2** v. Apăsare. Asuprire. Despuiere. Exploatare. Împilare. Jug. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Stoarcere. Tiranie. Urgisire.
armătúră s.f. **I 1** (*muz.*) armură, ‹înv.› signatură. *Armătura servește la identificarea tonalității unei lucrări muzicale.* **2** (*miner.*) susținere. *Armătura este construcția minieră care proptește tavanul, pereții și, uneori, talpa unei excavații subterane.* **3** (*milit.; înv.*) v. Arsenal. **4** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Armură. **5** (*la pl. **armături**; herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă. **6** (*fiziol.; arg.*) v. Erecție. **II** fig. schemă, structură, ‹fig.› osatură, schelet. *Programele școlare reprezintă armătura viitoarelor manuale.*
armânt s.n. (*milit.; reg.*) v. Armament. Arme (v. *armă*).
armeán[1] s.m. (*rar*) v. Cerc. Rotocol.
armeán[2], -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. armeancă, ‹înv. și reg.› arian[2], ‹reg.› harancă. *În România armenii constituie o grupare etnică veche.* **2** s.f. (*lingv.*) limbă armeană. *Armeana aparține familiei de limbi indo-europene.* **3** adj. armenesc. *Comunitatea armeană a organizat o festivitate tradițională.*
armeáncă s.f. armeană (v. *armean[2]*), ‹înv. și reg.› ariană (v. *arian[2]*), ‹reg.› harancă. *Tânăra pe care a cunoscut-o este armeancă.*
armenésc, -eáscă adj. armean[2].
ármie s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **2** ***armie expediționară*** v. Armată expediționară. Corp expediționar.
armíg s.m. (*zool.; reg.*) v. Armăsar. Cal nejugănit.
armistíțiu s.n. ‹înv.› tregvă. *Cele două părți beligerante au încheiat armistițiu.*
armoárii s.f. pl. (*herald.*) blazon, emblemă, stemă, ‹rar› ecuson, ‹înv.› armături (v. *armătură*), herb, marcă[1], parasimă, pavăză, scut, ‹înv. și reg.› țimir. *Ușile castelului aveau armoariile familiei princiare.*
armoniá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) v. Armoniza. Asorta. Combina. Merge. Nuanța. Potrivi.
armoniábil, -ă adj. (*rar*) v. Armonizabil.
armónic, -ă adj. **1** (*fiz.; despre mărimi fizice periodice*) sinusoidal. **2** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonios, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea armonică a râului.*
armónică s.f. **1** (*muz.; și **armonică de gură***) muzicuță, ‹rar› eolină. *Îi place să cânte la armonică.* **2** (*muz.*) ‹reg.› armonie[2]. *Armonica este acționată prin butoane.* **3** fig. (*la haine*) boțitură, creț, cută, încrețitură, îndoitură. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat armonicele fustei.*
armoníe[1] s.f. **1** (*în opoz. cu „ceartă", „neînțelegere", „vrajbă"*) acord, înțelegere, liniște, pace, unire, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potrivеală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este o armonie deplină.* **2** concordanță, echilibru, proporție, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din armonia clasicismului.* **3** (*muz.*) acord, consonanță, unisonanță. *Armonia muzicii preclasice este admirată de melomani.* **4** (*lit.*) cantabilitate, eufonie, melodie, muzicalitate, sonoritate, ‹fig.› muzică. *Armonia versurilor eminesciene este unică.* **5** (*stil.*) cadență. *Succesiunea unităților prozodice ale poetului se caracterizează prin armonie.* **6** (*stil.*) ***armonie imitativă*** = armonie mecanică. *Prin armonie imitativă sau mecanică se sugerează zgomote din natură.*; ***armonie mecanică*** = armonie

imitativă. **7** (*fon.; în limbile turcice*) ***armonie vocalică*** = sinarmonie, sinarmonism. *Armonia vocalică se produce prin asimilare progresivă vocalică.* **8** (*anat.; înv.*) v. Articulație. Încheietură.

armonie[2] s.f. (*muz.; reg.*) v. Armonică.

armoniós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) concordant, echilibrat, proporționat, regulat, simetric, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este armonios.* **2** (*despre culori, nuanțe*) asortat, potrivit. *Imprimeul din rochie are culori armonioase.* **3** (*muz.*) consonant. *Visează cu ochii deschiși în acorduri armonioase de vioară.* **4** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. **II** adv. (*modal*) echilibrat. *Copilul s-a dezvoltat armonios.*

armoniruí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) v. Armoniza. Asorta. Combina. Merge. Nuanța. Potrivi.

armonísm s.n. (*polit.*) falansterianism, fourierism, garantism, școală societară. *Armonismul a apărut în Franța.*

armonizá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) a (se) asorta, a (se) combina, a merge, a nuanța, a (se) potrivi, ‹pop. și fam.› a (se) lovi, ‹înv.› a (se) armonia, a (se) armonirui, ‹fran.› a (se) cola, ‹fig.; fran.› a (se) maria. *Stilistul vestimentar a armonizat perfect culorile în ținuta vedetei pentru festivitate.* **2** tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a adapta, a aranja, a instrumenta, a orchestra, a prelucra. *Toscanini a armonizat această piesă pentru orchestră de coarde.*

armonizábil, -ă adj. ‹rar› armoniabil. *Aceste culori sunt armonizabile.*

armonizáre s.f. asortare, combinare, potrivire. *Stiliștii vestimentari urmăresc armonizarea culorilor.*

armonizát, -ă adj. **1** (*despre culori*) nuanțat. *Culorile armonizate sunt plăcute la privit.* **2** (*muz.; despre piese muzicale*) adaptat, aranjat[2], orchestrat, prelucrat[2]. *Toscanini are pentru orchestră de coarde mai multe piese armonizate.*

armurár s.m. **I** (*bot.*) **1** *Carduus marianus;* ‹reg.› amărea. **2** *Sylibum marianum;* ‹rar› scai, scai-pestriț, scaiul-Sfintei-Mării (v. *scai*), spinul-Mariei (v. *spin*), spinul-Sfintei-Marii (v. *spin*), ‹reg.› argințică-de-grădină, armariu. **3** (*reg.*) v. Tătarnică (*Echinops commutatus*). **II 1** (*med. vet.; pop.*) ‹pop.› armurare, armurariță. *Armurarul se manifestă prin umflături la picioarele de dinapoi.* **2** (*med. vet.; la cai; pop.*) v. Morvă. Răpciugă. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

armuráre s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› armurar, armurariță. **2** (*med. vet.; la cai; pop.*) v. Morvă. Răpciugă. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

armurárițá s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› armurar, armurare. **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

armúră s.f. **1** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) ‹pop.› haine de fier (v. *haină*), ‹înv.› armătură. *Cavalerii porneau la luptă în armuri.* **2** (*ind. text.*) legătură. *Armura unei țesături poate avea mai multe tipuri de împletire.* **3** (*muz.*) armătură, ‹înv.› signatură. *Armura servește la identificarea tonalității unei lucrări muzicale.*

armuriér s.m. (*milit.*) ‹înv.› sinețar, tufecciu. *Armurierii din Toledo au fost vestiți în toată lumea pentru armele pe care le fabricau.*

arnăút s.m. **I 1** (*în trecut, în Țările Rom.*) nefer, poteraș, ‹înv. și reg.› slujitor. *Era arnăut în garda domnească.* **2** (*înv.*) v. Albanez. Schipetar. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Grâu. Grâu-alb. Grâu-de-primăvară. Grâu-rusesc (*Triticum aestivum*). **2** v. Grâu. Grâu-de-iarnă. Grâu-englezesc. Grâu-tuns (*Triticum hybernium*).

arnăuțésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Albanez.

arnéu s.n. (*la car, la căruță; reg.*) v. Coviltir.

árnică s.f. (*bot.*) **1** *Arnica montana;* pod-bal-de-munte, ‹reg.› carul-pădurilor (v. *car*[1]), carul-zânelor (v. *car*[1]), cujdă, iarba-soarelui (v. *iarbă*), roit[3], tabacul-câmpului (v. *tabac*[1]), țâța-oii (v. *țâță*), țâța-oilor (v. *țâță*). **2** (*reg.*) v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **3** (*reg.*) v. Sovârvariță (*Inula britannica*). **4** (*reg.*) v. Tălhărea (*Lactuca sagittata*).

aródie s.f. (*bot.; reg.*) v. Melogran. Rodier. Rodiu (*Punica granatum*).

arogá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-și asuma. *Își arogă merite care nu i se cuvin.*

arogánt, -ă adj., s.m., s.f., adv. **1** adj., s.m., s.f. cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de arogantă.* **2** adv. (*modal*) impertinent, insolent, ireverențios, îndrăznet, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde arogant părinților.*

arogánță s.f. **1** aplomb, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țanțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu aroganță.* **2** amor-propriu, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țanțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semeție, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Aroganța tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

arogáre s.f. asumare. *Arogarea unor merite necuvenite este condamnabilă.*

arogát, -ă adj. asumat. *Drepturile arogate i-au fost contestate.*

aról s.n. (*în opoz. cu „avers"; la monede, medalii etc.*) dos, pajură, revers, ‹astăzi rar› areșcă.

aromát[1] s.n. (*mai ales la pl.* ***aromate****; ind. alim.*) condiment, ingredient, mirodenie, ‹rar› mezelic, ‹pop.› dresuri (v. *dres*[2]), ‹reg.› merogină, ‹înv.› băcănii (v. *băcănie*), miroase (v. *miros*), mirodie, mirositură, spițerie, ‹ieșit din uz› ingredință. *A pus în vinul fiert câteva aromate: piper și scorțișoară.*

aromát[2]**, -ă** adj. (*despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) aromatic, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun. *A băut o cafea foarte gustoasă și aromată.*

aromátic, -ă adj. (*despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) aromat[2], îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun.

aromatizá vb. I. tr. (*culin.; compl. indică mai ales dulciuri*) a parfuma. *A aromatizat compoziția de clătite cu esență de rom.*

arómă s.f. balsam, boare, mireasmă, miros, parfum, ‹rar› esență, mirodenie, reveneală, ‹reg.› mirozna, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. *Îl amețește aroma crinilor din grădină.*

aromân, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. aromâncă, macedoroman, macedoromâncă, ‹rar› macedonean, ‹înv. și pop.› machedon, ‹înv. și pop.› țințar. *Aromânii s-au stabilit în diverse regiuni din sudul Peninsulei Balcanice.* **2** adj. aromânesc, macedoromân, ‹rar› macedonean. *Populația aromână s-a stabilit în diverse regiuni din sudul Peninsulei Balcanice.*

aromâncă s.f. aromână (v. *aromân*), macedoromână (v. *macedoromân*), macedoromâncă, ‹rar› macedoneană (v. *macedonean*). *Este aromâncă din Grecia.*

aromânésc, -eáscă adj. aromân, macedoromân, ‹rar› macedonean.

aromeálă s.f. **1** aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroseală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, som-

noroşie, somnoşare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din aromeală.* **2** fig. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracţie. Ispită. Ispitire. Momire. Nadă[1]. Seducere. Seducţie. Tentaţie.

aromí vb. IV. **I** intr. (*despre fiinţe*) **1** a aţipi, a dormita, a moţăi, a picoti, a piroti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a ştiulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, a aromit în şezlong.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Adormi. **II** tr. fig. (*înv.*) **1** (*compl. indică fiinţe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Îmbia. Momi. Orbi. Seduce. Tenta. **2** (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa. **3** (*compl. indică stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) v. Adormi. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Îmblânzi. Linişti. Potoli. Răcori. Slăbi. Stinge. Tempera. Uşura.

aromíre s.f. **I** aromeală, aţipeală, aţipire, dormitare, moţăială, moţăire, moţăit, moţăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolenţă, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroşeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroşie, somnoşare. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Atracţie. Ispită. Ispitire. Momire. Nadă[1]. Seducere. Seducţie. Tentaţie. **2** v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniştire. Potolire. Slăbire. Temperare. Uşurare.

aromít, -ă adj. **1** (*despre aer, mirosuri etc.*) dulce, dulceag, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul aromit al buchetului de crini.* **2** (*despre fiinţe*) aţipit, ‹înv.› apestit. *Priveşte îndelung faţa femeii aromite.*

aromitór, -oáre adj. (*rar; despre medicamente, băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) v. Hipnotic. Hipnotizant. Moleşitor. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific.

arón s.m. (*bot.; reg.*) **1** *Aspidistra elatior*; ‹reg.› pana-cocoşului (v. *pană*). **2** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

arpacáş s.n. **1** (*ind. alim., culin.*) ‹rar› orzişor, ‹reg.› orzoaică, ‹arg.› beton penal, colivă, moloz. *Arpacaşul se obţine prin decorticarea boabelor de grâu, de orz sau de mei.* **2** (*bot.; reg.*) v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*).

arpagíc s.n. (*bot.*) **1** ceapă-de-sămânţă, ceapă-măruntă, ‹reg.› ceapă-picioceasc ă, orceag, parpangică, puiac, puieci, puiţ. *Cumpără din piaţă arpagic, pentru a-l sădi în grădină.* **2** *Allium schoenoprasum*; ‹reg.› arpacaş, chişărău, dinte, haşmă-turcească, leurdă, pur[1]. **3** (*reg.*) v. Ceapă. Ceapă-de-apă (*Allium cepa*).

ars[1] s.n. **1** (*meteor.; înv.*) v. Arşiţă. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală. **2** (*la pl. arse; relig.; la vechii evrei; înv.*) v. Holocaust. **3** (*la pl. arse; bis.; ieşit din uz*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

ars[2], ársă adj. **I** (*predomină ideea de căldură foarte mare, de dogoare, de arşiţă*) **1** (*despre plante, culturi, câmpii etc.*) dogorit, pârlit, ‹înv. şi reg.› prigorit, ‹fig.› răscopt[1]. *Câmpiile arse ale ţării oferă un peisaj jalnic.* **2** fig. (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) bronzat, înnegrit, negru, ‹pop. şi fam.› pârlit, prăjit, ‹reg.› pălit[2], pârjolit, ‹fig.; glum. sau iron.› fript. *Îi admiră trupul zvelt, ars uniform.* **3** fig. (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› devastat, dezolat, distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2], zdrobit. *Se simţea cu inima arsă la gândul că a fost atât de naivă.* **4** fig. (*rar; mai ales despre manifestările, viaţa oamenilor*) v. Bizantin. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Delicvescent. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănţat. Dezmăţat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licenţios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Pierdut. Putred. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. Viermănos. **II** (*predomină ideea de disconfort, de senzaţie usturătoare provocată de foc, de căldură*) **1** (*despre oameni, animale sau despre părţi ale corpului lor*) fript, opărit. *Mâna arsă i-a fost bandajată la spital.* **2** fig. (*despre buze, gât, gură*) uscat[2], ‹fig.› aprins[2], fript, ‹fig.; pop.› sec. *Îşi răcoreşte buzele arse cu un şervеţel umed.* **3** fig. (*despre limbă*) încărcat[2]. *De la mâncarea abundentă îşi simte limba arsă.* **4** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› fript. *Nu-mi mai propune afaceri dintr-astea! Deja sunt ars.* **III** fig. (*înv.; despre elemente chimice, mai ales despre metale*) v. Curat. Nativ. Neamestecat. Pur[2]. Virgin.

arsană s.f. (*înv.*) **1** (*mar.*) v. Ambarcader. Apuntament. Debarcader. **2** (*milit.*) v. Arsenal.

arsătúră s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Arsură. Jarişte. Pârlitură. **2** (*med., med. vet.; înv. şi pop.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbinţeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură. **3** (*bis.; înv.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

arsenál s.n. (*milit.*) ‹înv.› armătură, arsana, cămară de arme, spătărie. *Arsenalul unei armate trebuie modernizat permanent.*

arsénic s.n. (*chim.; şi **arsenic alb***) anhidridă arsenioasă, trioxid de arsen, ‹rar› şar[2], ‹pop.› săricică, şoricească, şoricioaică, ‹înv. şi reg.› piatra şoricelului (v. *piatră*), ‹reg.› şorecie, şoricică, ‹înv.› şoricească (v. *şoricesc*). *Arsenicul este o substanţă sub formă de pulbere albă, foarte toxică.*

arsenícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Brumărea. Flox. Liliac-nemţesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*).

arsenopirítă s.f. (*mineral.*) mispichel. *Din arsenopirită se obţine arsen.*

arsfenamínă 606 s.f. (*farm.*) salvarsan, ‹rar› ehrlich 606. *Arsfenamina 606 se foloseşte în tratamentul sifilisului.*

arsínă s.f. (*chim.*) hidrogen arsenios. *Otrăvirea cu arsină poate fi letală.*

arsoáre s.f. (*reg.*) **1** (*meteor.*) v. Arşiţă. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală. **2** (*med., med. vet.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbinţeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

arsúră s.f. **1** (*med.*) usturime, ‹reg.› jig, jigăraie. *Are arsuri la stomac.* **2** scrum. *După ce a copt vinetele, a curăţat arsura de pe aragaz.* **3** jarişte, pârlitură, ‹înv. şi pop.› arsătură, ‹înv. şi reg.› pârjol, ‹reg.› ardişte, pârjolitură, pârleală. *Arsura este un loc ars în pădure.* **4** (*meteor.; pop.*) v. Arşiţă. Canicul ă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală. **5** (*med., med. vet.; înv.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbinţeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

arşíc s.n. **1** (*anat.; la miei şi la capre*) ‹pop.› gioală. *Arşicul este osul articulaţiei genunchiului (la picioarele de dinapoi).* **2** (*la pl. **arşice**; *j. de copii*) ‹pop.› capre (v. *capră*), gioale (v. *gioală*), ‹reg.› oase (v. *os*), ţuţuiul (v. *ţuţui*[1]). *Copiii se joacă de-a arşicele.*

arşín subst. (*constr.; reg.; de obicei urmat de determ. care indică materialul*) v. Dală. Lespede.

arşiníc s.m. (*bot.*) **1** *Lychnis chalcedonica*; ‹reg.› cruciuliţe (v. *cruciuliţă*), floare-de-stea, garoafe-roşii (v. *garoafă*), garofiţă-de-grădiniţă, lemnuş, opăiţel, para-focului (v. *pară*[1]), pene-de-mătase (v. *pană*), pietricele (v. *pietricea*), scaunul-popii (v. *scaun*), scânteioară, scânteiuţă, scânteiuţă-roşie, stele (v. *stea*), urşinic[1]. **2** (*reg.*) ***arşinic-de-căţun*** v. Rujă (*Sedum rosea*).

árşiţă s.f. **I 1** (*meteor.*) canicul ă, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbinţeală, înăbuşeală, năbuşeală, năduf, năduşeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpuşeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înăduşeală, vipie, ‹înv. şi reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabuşală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, păclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriţe, strapaţ, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de arşiţa verii.* **2** (*urmat de determ. „focului”*) bătaie, dogoare, dogoreală, fierbinţeală, pară[1], văpaie, ‹pop.› vâlvoare. *Arşiţa focului îi rumeneşte obrajii.* **II** (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbinţeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură. **2** (*med.*) v. Herpes. **3** (*med., med. vet.*) v. Constipaţie. Coprostază. Coprostazie. **III** (*entom.*) v. Ţânţar (*Culex annulatus*).

arşóv s.n. (*reg.*) v. Cazma. Hârleţ.

art-diréctor s.m. (*publicitate, design*) director de creaţie (v. *director*[1]). *Art-directorul lucrează adesea în parteneriat cu un copywriter.*

ártă s.f. **1** dibăcie, iscusinţă, îndemânare, măiestrie, meşteşug, pricepere, stil, ştiinţă, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă artă.* **2** (*a. plast.*) ***artă abstractă*** = ***artă nonfiguративă*** = abstracţionism. *Arta abstractă sau nonfiguративă se caracterizează prin intelectu-*

alizarea, reducția abstractă și încifrarea imaginii; ***artă aplicată*** = ***artă decorativă*** = ornamentică. *Soarele este un element specific artei decorative românești;* ***artă minimală*** = minimalism. *Arta minimală constă în realizarea de picturi și sculpturi neconvenționale, prin folosirea de culori și forme geometrice primare;* (*la pl.*) ***arte figurative*** = arte plastice, arte vizuale; ***arte frumoase*** = bele-arte. *A fost profesor de arte frumoase;* ***arte plastice*** = arte figurative, arte vizuale; ***arte vizuale*** = arte figurative, arte plastice. *Artele figurative, plastice sau vizuale sunt pictura, sculptura și arhitectura.* **3** (*teatru, cinemat. etc.*) ***artă regizorală*** = direcție de scenă, înscenare, montare[1], punere în scenă, regie, ‹rar› regizorat, ‹înv.› scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al artei regizorale;* ***artă scenică*** = scenografie. *A dovedit în regia și arta scenică a spectacolului gust și talent.* **4** (*lit.*) ***artă dramatică*** = **a** dramaturgie, literatură dramatică, scenă, teatru. *Caragiale este clasicul artei dramatice românești;* **b** dramă, ‹înv.› măiestrie dramatică. *Arta dramatică reprezintă totalitatea principiilor privind punerea în scenă și interpretarea regulilor dramatice.* **5** (*la pl.; pedag., filos.; în Ev. Med.*) ***arte liberale*** = arte libere; ***arte libere*** = arte liberale. *Artele liberale erau gramatica, retorica, logica, muzica.* **6** ***artă culinară*** = gastronomie. *E pasionat de arta culinară.* **7** (*milit.*) ***artă militară*** = război[1], ‹înv.› lucru de oaste, lucru de război, lucrul războaielor (v. *lucru*), meșteșugul războaielor (v. *meșteșug*), oștenie, oștenire. *Alexandru Macedon a fost un geniu al artei militare.* **8** (*art.; înv.*) ***arta divinilor*** v. Divinație. **9** (*art.; înv.*) ***arta vorbirii*** v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică.

artefíce s.m. (*livr.*) **1** v. Meseriaș. Meșteșugar. **2** v. Lucrător. Muncitor. **3** v. Creator. Demiurg. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator.

artéră s.f. (*anat.*) ***arteră aortică*** = aortă. *Artera aortică pornește din ventriculul stâng al inimii;* ***arteră cefalică*** = carotidă. *Artera cefalică transportă sângele de la inimă la cap.*

arteriográf s.n. (*tehn. med.*) pulsograf, pulsometru, sfigmograf. *Cu ajutorul arteriografului se înregistrează pulsul și variațiile tensiunii arteriale.*

arteriografíe s.f. (*med.*) sfigmografie. *Arteriografia se face cu ajutorul arteriografului sau al unui traductor de puls.*

arteriográmă s.f. (*med.*) sfigmogramă. *Arteriograma este traseul pulsului obținut prin arteriografie.*

arteziánă s.f. fântână arteziană, havuz, ‹rar› fântână țâșnitoare, ‹pop. și fam.› țâșnitoare, ‹pop.› puț, puț artezian, ‹reg.› țip, ‹înv.› apă țâșnitoare, aruncător de apă, fântână săltătoare, fântână săritoare, șadârvan. *În parc este o splendidă arteziană lucrată în marmură.*

artíc s.n. **1** (*înv.*) v. Plângere. Reclamație. **2** (*ieșit din uz*) v. Cerere. Petiție.

articliér s.m. (*jurnal.; înv.*) v. Columnist. Foiletonist.

artícol s.n. **I 1** (*econ.*) marfă, produs, ‹înv. și pop.› negoț, vânzare, ‹înv.› merce, metah, negustorie, product, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Magazinul nou deschis oferă o gamă variată de articole.* **2** (*econ.*) ‹înv.› condei. *Articolul arată fie sursa sau natura unui venit, fie natura, destinația sau beneficiarul unei cheltuieli.* **3** (*înv.*) v. Cerere. Petiție. **II 1** paragraf, punct, ‹reg.› articuș, ‹înv.› cap. *Trebuie respectat articolul legii.* **2** (*jurnal.*) ***articol de fond*** = editorial. *Cunoscutul ziarist scrie articolul de fond într-un ziar de mare tiraj.* **3** (*gram.*) ‹înv.› încheiere, încheietură. *Articolul individualizează obiectul desemnat de un substantiv sau de un echivalent al acestuia.* **4** (*gram.*) ***articol adjectival*** = articol determinativ. *Articolul adjectival stă înaintea unui adjectiv care urmează după un substantiv;* ***articol definit*** = articol enclitic, articol hotărât; ***articol determinativ*** = articol adjectival; ***articol enclitic*** = articol definit, articol hotărât; ***articol genitival*** = articol posesiv; ***articol hotărât*** = articol definit, articol enclitic. *Articolul hotărât se atașează substantivului, arătând că obiectul denumit de acesta este cunoscut;* ***articol posesiv*** = articol genitival. *Articolul posesiv indică o relație de apartenență, un raport de posesiune.*

articulá vb. I. **I** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) **1** a emite, a pronunța, a rosti, ‹înv.› a răspunde. *Articulează clar cuvintele, fără nicio deformare a lor.* **2** a grăi, a lega[1], a pronunța, a rosti, a scoate, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut articula niciun cuvânt.* **II** refl. (*despre elementele unui ansamblu, ale unui sistem tehnic etc.*) a se încheia, ‹pop. și fam.› a se lega[1], ‹fig.; pop.› a se înjuga. *Locul unde se articulează cele două oase s-a inflamat după căzătură.* **III** tr. fig. (*fam.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales palme*) v. Plesni. Trage.

articuláre s.f. articulație, emisiune, emitere, prolațiune, pronunțare, pronunție, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. *Articularea corectă a cuvintelor este foarte importantă în unele meserii.*

articuláte s.n. pl. (*zool.*) artropode. *Insectele, păianjenii, miriapodele și crustaceele fac parte din încrengătura articulatelor.*

articulație s.f. **I** articulare, emisiune, emitere, prolațiune, pronunțare, pronunție, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. **II** (*anat.*) **1** încheietură, ‹înv. și pop.› nod, ‹înv. și reg.› cheitură, ‹reg.› nodătură, ‹înv.› armonie[1], legătură, ‹fig.; fam.› balama. *Îl doare mâna, la articulații.* **2** ***articulație mobilă*** = enartroză. *Articulația mobilă este un tip de diartroză ale cărei suprafețe articulare sunt segmente de sferă sau de sferoid;* ***articulație semimobilă*** = amfiartroză. *Articulația semimobilă este un tip de articulație cu mobilitate redusă.* **III** (*tehn.*) ***articulație sferică*** = nucă. *Articulația sferică este constituită din două elemente cu suprafața de contact sferică.*

articúș s.n. (*reg.*) v. Articol. Paragraf. Punct.

artifí s.n. (*bot.; reg.*) v. Salsifi. Scorțoneră (*Scorzonera hispanica*).

artificiál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „natural", „original"; despre lucruri, obiecte etc.*) contrafăcut, fals, imitat, sintetic, ‹rar› factice, meșteșugesc, meșteșugit, ‹fig.; rar› orb[2]. *Are un colier din pietre artificiale.* **2** (*în opoz. cu „natural"; despre păr, gene etc.*) fals, ‹reg.› prepus[2], ‹fran.› postiș. *Poartă o perucă din păr artificial.* **3** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului artificial.* **4** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs artificial.* **5** arbitrar, artificios. *Clasificarea pe care a făcut-o este artificială.* **II** adv. (*modal*) **1** afectat[1], artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește artificial.* **2** arbitrar, artificios. *Clasifică artificial elementele stilistice.*

artificialitáte s.f. afectare, afectație, emfază, grandilocvență, manierism, patos, prețiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› ștaif. *Discursul s-a remarcat prin artificialitatea expunerii.*

artificiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. **3** arbitrar, artificial. **II** adv. (*modal*) **1** afectat[1], artificial, căutat[2], convențional, fals, forțat,

nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. **2** arbitrar, artificial.

artificiozitáte s.f. (*livr.*) v. Afectare. Afectație. Artificialitate. Emfază. Grandilocvență. Manierism. Patos. Prețiozitate. Retorism.

artifíciu s.n. abilitate, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› finețuri (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la artificii care nu-l onorează.*

artíg s.n. (*reg.*) **1** (*anat.; la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** (*alim.*) v. Picior.

artilérie s.f. (*milit.*) ‹înv.› pușcărie[2], tunărie. *A făcut armata la artilerie.*

artileríst s.m. (*milit.*) tunar, ‹înv.› canonier, pușcar, pușcaș, ‹turc.; înv.› topciu. *Artileriștii pregătesc tunurile pentru atacul de a doua zi.*

artiodactíl, -ă s.n, adj. (*zool.*) paricopitat. *Artiodactilele au degetele perechi.*

artíst, -ă s.m., s.f. **1** (*teatru, cinemat.; și artist de cinema, artist dramatic, artistă de cinema, artistă dramatică*) actor, actor de cinema, actor dramatic, actriță, actriță de cinema, actriță dramatică, interpret, ‹rar› teatralist, ‹înv.› actoriță. *Artiștii români sunt foarte apreciați în străinătate. Sophia Loren este o mare artistă de cinema.* **2** (*a. plast.*) ***artist plastic*** = plastician. *Tânărul pictor s-a înscris în sindicatul artiștilor plastici.* **3** (*muz.*) ***artist liric*** = cântăreț, ‹pop. și fam.› gurist, ‹pop.› viersuitor, ‹înv.› cântător, ‹peior.› greier. *Angela Gheorghiu este o artistă lirică de talie internațională.*

artístic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre scrieri*) beletristic, literar, ‹înv.› literal. *Cercetează opera artistică a scriitorului preferat.* **2** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) iscusit, măiestrit, măiestru, meșteșugit, ‹rar› meșteșugesc, ‹înv.› maestros. *Traducerile artistice de valoare sunt rare.* **II** adv. (*modal*) iscusit, măiestrit, meșteșugit, ‹rar› măiestru. *A cusut artistic haina.*

artistíme s.f. (*rar*) ‹rar› actorime. *Artistimea a participat la un festival național de teatru.*

artitór, -oáre adj. (*pop.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atotputernic. Omnipotent.

artizán s.m. (*fran.*) v. Meseriaș. Meșteșugar.

artorosí vb. IV. intr. (*înv.*) v. Supralicita.

artralgíe s.f. (*med.*) artrodinie. *Artralgia este o durere articulară care apare în reumatism.*

artrítă s.f. (*med., med. vet.*) **1** ‹reg.› șui[5], șuiul cel orb (v. *șui*[5]). *Îl chinuie artrita.* **2** ***artrită cronică degenerativă*** = ***artrită hipertrofică*** = artroză, osteoartrită degenerativă. *Artrita cronică degenerativă afectează cartilajele articulare.* **3** ***artrită reumatoidă*** = poliartrită cronică evolutivă, poliartrită reumatoidă. *Artrită reumatoidă este o formă de reumatism cronic deformant, cu evoluție progresivă, care afectează mai întâi articulațiile extremităților.*

artrodínie s.f. (*med.*) artralgie.

artrológie s.f. (*anat.*) desmologie, sindesmologie. *Artrologia se ocupă cu studiul articulațiilor.*

artroplástică s.f. (*chir.*) artroplastie. *Prin artroplastică se redă mobilitatea articulației alterate și anchilozate.*

artroplástie s.f. (*chir.*) artroplastică.

artropóde s.n. pl. (*zool.*) articulate. *Insectele, păianjenii, miriapodele și crustaceele fac parte din încrengătura artropodelor.*

artrózã s.f. (*med., med. vet.*) artrită cronică degenerativă, artrită hipertrofică, osteoartrită degenerativă.

artút, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

arțág s.n. **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și pop.› țâfnă. *În ultimul timp îi cam răspunde cu arțag.* **2** (*milit.; înv.*) ‹înv.› harță. *Arțagul a început între forțe armate inamice.*

arțár s.m. **I** (*bot.*) **1** *Acer platanoides*; paltin, paltin-de-câmp, ‹rar› platan[1], ‹reg.› velniș. **2** ***arțar-tătăresc*** = *Acer tataricum*; gladiș, ‹reg.› lemn-tătăresc, verigar. **3** (*reg.*) v. Jugastru (*Acer campestre*). **4** (*reg.; și arțar-alb, arțar-de-codru*) v. Paltin. Paltin-de-munte (*Acer pseudoplatanus*). **II** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Brâglar.

arțăgáș, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

arțăgós, -oásă adj., s.m., s.f. certăreț, gâlcevitor, scandalagioaică, scandalagiu, ‹rar› vociferant, ‹înv. și pop.› zavragiu, ‹pop. și fam.› țâfnos, zurbagiu, ‹pop.› pricinaș, rânzos, ‹înv. și reg.› sfadnic, sfădalnic, sfădicios, ‹reg.› cârgiogar, dâcos, dârzos, gâlcevos, hurduit, limujder, porav, potcaș, pricinelnic, pricinos, scandalos, sfădăios, sfădăreț sfădăuș, trușnit, țambricos, ‹înv.› arțăgaș, certaș, gâlcevicios, nespravnic, pricelnic, pricios, pricitor, sfădaci, sfăditor, ‹fig.› bățos, clonțos, colțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam arțăgos.*

arțăníș s.n. (*bot.; reg.*) v. Căldăruș (*Aquilegia vulgaris*).

arțăráș s.m. (*bot.*) ‹reg.› arțărel.

arțărél s.m. (*bot.; reg.*) arțăraș.

aruncá vb. I. (*în concurență cu „a azvârli”, „a zvârli”*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) a azvârli, a zvârli, ‹înv. și pop.› a lepăda, ‹reg.› a țipa[2], ‹înv.› a scutura. *A aruncat radioul pentru că nu mai poate fi reparat.* **2** tr. (*compl. indică obiecte nefolositoare, inutile etc.*) a azvârli, ‹fam.› a mătura, ‹fig.; fam.; glum.› a mărita. *Aruncă sticlele goale de pe masă.* **3** tr. (*compl. indică obiecte considerate dăunătoare, depășite, ofensatoare, păgubitoare etc.*) a azvârli, a da[2], a zvârli. *A aruncat medicamentele expirate.* **4** tr. (*compl. indică lichide*) a azvârli, a deșerta, a vărsa, a zvârli. *A aruncat apa din lighean în curte.* **5** tr. a azvârli, a repezi, a zvârli, ‹înv. și reg.› a năpusti. *Aruncă mătura după el.* **6** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a azvârli, a zvârli, ‹reg.› a hăti. *L-au luat de mâini și de picioare și l-au aruncat în apă.* **7** tr. (*compl. indică obiecte*) a azvârli, a proiecta, a propulsa, a zvârli. *Își aruncă pălăria în sus.* **8** tr. (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a azvârli, a lansa, a trage, a zvârli, ‹pop.› a slobozi, ‹fig.› a împroșca. *Asupra localității au fost aruncate zeci de rachete.* **9** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura *L-a aruncat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a aruncat adversarul în ring.* **10** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înțepta, a năboi[2], a se năprăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se aruncă asupra lui cu toată forța. Uliul s-a aruncat asupra prăzii.* **11** refl. (*despre oameni*) a se avânta, a se azvârli, a se precipita, a se repezi, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se aruncă în șa și pleacă în grabă.* **12** intr. (*despre animale, mai ales despre cai și măgari*) a azvârli, a izbi, a lovi, a zvârli. *Calul nărăvaș aruncă cu copitele.* **13** tr. (*compl. indică lumini, umbre etc.*) a da[2], a împrăștia, a răspândi, ‹pop.› a zvârli. *În noaptea adâncă, farul aruncă o lumină puternică.* **14** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; mai ales fig.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Aruncă banii prin baruri și discoteci.*

aruncáre s.f. **I** (*în concurență cu „azvârlire”, „zvârlire”*) **1** azvârlire, zvârlire, ‹înv. și pop.› lepădare. *Începe curățenia cu arun-*

carea unor lucruri stricate. **2** azvârlire, deșertare, vărsare, vărsat, zvârlire. *În curte s-a făcut puțin noroi după aruncarea apei din lighean.* **3** azvârlire, azvârlitură, proiectare, propulsare, propulsie, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură. *Aruncarea pălăriei în sus este însoțită de chiuituri.* **4** azvârlire, lansare, tragere, zvârlire. *Aruncarea rachetelor asupra localității a produs multe victime.* **5** azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Aruncarea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **6** (*mai ales fig.*) azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Aruncarea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.* **II** (*pop.*) v. Bălăbănire. Bălăbănit. Clătinare. Clătinat[1]. Legănare. Legănat[1].

aruncát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri, materii, etc. stricate, uzate, perimate*) azvârlit, ‹înv. și pop.› lepădat[2]. *Radioul stricat stă aruncat într-o debara.* **2** (*despre obiecte*) azvârlit, proiectat, propulsat, zvârlit. *Nu și-a mai putut recupera din mulțime pălăria aruncată.*

aruncătór s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*rar*) v. Ochitor. Trăgaci. Trăgător. Țintaș. **2** (*înv.*) ***aruncător de vorbe*** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **3** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1]. **II** s.n. **1** (*milit.; rar; și* ***aruncător de mine***) v. Brand. Mortier. **2** (*înv.*) ***aruncător de apă*** v. Arteziană. Fântână arteziană. Fântână țâșnitoare. Havuz.

aruncătúră s.f. **1** azvârlitură, zvârlitură, ‹rar› zvârlet, ‹înv. și pop.› zvârlită, ‹reg.› țipătură[2], ‹înv.› zburătură. *Stă la o aruncătură de băț de casa noastră.* **2** azvârlitură, izbitură, lovitură, zvârlitură, ‹înv.› zvârlire. *Aruncătura calului a fost puternică.* **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

arvanít, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Albanez. Schipetar. **2** adj. v. Albanez.

arvát[1] s.m. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

arvát[2], -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f., adj. v. Croat. **2** s.m. (*milit.*) v. Mercenar.

arvúnă s.f. **1** acont, avans, ‹reg.› căpară, felpinz, ‹înv.› pei[2], selem, selemachesă, tronf. *A plătit arvună pentru mobilă.* **2** (*jur.; înv.*) v. Amanet. Gaj. Garanție.

arvúne s.m. (*bot.; pop.*) v. Arbore. Copac. Pom.

arvuní vb. IV. **1** tr. (*compl. indică mărfuri, produse sau munca, serviciile cuiva*) a aconta, ‹reg.› a căpărî. *A arvunit lăutarii pentru nuntă.* **2** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **3** refl. recipr., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Logodi.

arvunire s.f. **1** acontare. *Arvunirea s-a stabilit la o treime din preț.* **2** (*înv.*) v. Logodire.

arvunít s.m. (*înv.*) v. Logodnic.

arz s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Suplică.

arzăcíos, -oásă adj. (*înv.; despre materiale, corpuri etc.*) v. Combustibil. Inflamabil.

arzămínte s.f. (*med.; înv.*) v. Piroză.

arzătór, -oáre adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) canicular, dogoritor, fervid, fierbinte, torid, tropical, ‹pop.› zăpușit, zăpușitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost arzătoare.* **2** (*rar; despre substanțe*) v. Caustic. Coroziv. **3** (*înv.; despre materiale, corpuri etc.*) v. Combustibil. Inflamabil. **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs arzător.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) avântat, impetuos, înflăcărat, temperamental, ‹fig.› incandescent. *În timpul discursului s-a menținut în generalități, dar adesea a devenit arzător sau poetic. Are un mod de viață arzător.* **3** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› aprins[2], fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire arzătoare.* **4** (*despre sentimente, pasiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› clocotitor, fierbinte, învăpăiat, învolburat. *Simțea o mânie arzătoare pe care nu știa cum să și-o înăbușe.* **5** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi arzător în inimă.* **III** s.n. (*tehn.*) focar. *Un lucrător de la gaz îi verifică arzătoarele aragazului.*

arzând, -ă adj. (*despre foc, corpuri combustibile etc.*) aprins[2], încins[2], ‹înv. și pop.› viu. *Ia din vatră un cărbune arzând.*

arzihál s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; turc.; înv.*) v. Suplică.

arzíme s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

arzmahzár s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; turc.; înv.*) v. Suplică.

arzói, -oáie s.m., adj. **1** s.m. (*arg.*) v. Bătăuș. **2** adj. (*înv.; despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) v. Arzător. Canicular. Dogoritor. Fervid. Fierbinte. Torid. Tropical.

arzós, -oásă adj. (*înv.; despre materiale, corpuri etc.*) v. Combustibil. Inflamabil.

arzulíu s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.

as s.m. **1** (*j. de cărți*) ‹pop.› birlic, ‹înv.› tuz, ‹arg.› taică. *Are în mână doiași și doi popi.* **2** maestru, ‹fig.› campion. *Este un as al fizicii.*

asált s.n. (*milit.*) **1** (*în opoz. cu „defensivă”*) asaltare, atac, iureș, năvală, năvălire, ofensivă, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium, ‹fig.; înv.› călcătură. *Mulți soldați și-au găsit sfârșitul în timpul asaltului asupra cetății. Asaltul nocturn i-a luat pe neașteptate.* **2** ***asalt la baionetă*** = atac la baionetă. *În asaltul la baionetă se folosește pușca, la care este montată baioneta.* **3** asediere, asediu, blocadă, împresurare, încercuire, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Asaltul orașului a durat trei luni.*

asaltá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică poziții strategice*) a ataca. *Armata a asaltat reduta.*

asaltáre s.f. (*milit.; în opoz. cu „defensivă”*) asalt, atac, iureș, năvală, năvălire, ofensivă, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium, ‹fig.; înv.› călcătură.

asamblá vb. I. tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a fixa, a îmbina, a împreuna, a monta, a reuni, a uni[2]. *Mecanicul asamblează cu ușurință piesele unui motor.* **2** (*despre piese din structura unor unelte, vehicule etc.; compl. indică părți componente ale acestora*) a lega[1], a împreuna, a reuni, a uni[2]. *Osia căruței asamblează două roți.*

asamblăj s.n. (*tehn.*) asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură.

asambláre s.f. (*tehn.*) asamblaj, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat asamblarea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.*

asamblát[1] s.n. (*tehn.*) asamblaj, asamblare, fixare, îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură.

asamblát[2], -ă adj. (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) fixat[2], îmbinat, împreunat, îngemănat, montat, reunit, unit. *Verifică piesele asamblate ale motorului mașinii.*

asaná vb. I. **1** tr. (*hidrotehn.; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) a deseca, a seca, ‹rar› a aseca, a scurge, a secătui, a slei. *Au fost asanate bălțile din zona periferică a orașului.* **2** tr., refl. fig. a (se) redresa, ‹fig.› a (se) însănătoși. *Atmosfera din instituție s-a asanat după demiterea directorului.*

asanáre s.f. **1** (*hidrotehn.*) asanat[1], desecare, secare, ‹rar› asecare, secătuire. *Edilii au fost de acord cu asanarea bălților din zona periferică a orașului.* **2** fig. redresare ‹fig.› însănătoșire. *S-a constatat o asanare a atmosferei din instituție după demiterea directorului.*

asanát[1] s.n. (*hidrotehn.*) asanare, desecare, secare, ‹rar› asecare, secătuire.

asanát[2], -ă adj. (*hidrotehn.; despre terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) desecat, secat[2], ‹rar› asecat. *Pe terenul de la marginea orașului, cu bălți asanate, se va ridica un complex comercial.*

asasín, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. criminal[2], homicid, omorâtor, ucigaș, ‹rar› omucigaș, ucigător, ‹înv. și pop.› tăietor, ‹reg.› tâlhar, ‹înv.› criminalist, omucid, răpunător, războinic, șugubăț, ‹fig.› călău, ‹fig.; livr.›

asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichidator, ‹arg.› căpătânar, despicător, naș. *Asasinul și complicele său au fost arestați.* **2** adj. fig. (*fam.; glum.; despre privire*) ‹fam.; glum.› ucigaș, ucigător. *Îi aruncă priviri asasine.*

asasină vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a executa, a omorî, a suprima, a ucide, ‹livr.› a imola, a suplicia, ‹rar› a masacra, ‹înv. și pop.› a prăpădi, a sfârși, ‹pop. și fam.› a termina, ‹pop.› a dovedi, a găti, a isprăvi, a însura[1], a răpune, ‹fam.› a elimina, ‹înv. și reg.› a jertfi, a pieri, a pustii, a sparge, a stinge, ‹reg.› a didui, a mătrăși, a prăda, a toropi[2], ‹înv.› a cumpli, a desufleți, a hărăcsi, a istovi, a pierde, a săvârși, a sfărâma, a strica, ‹fig.› a cosi, a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși, ‹arg.› a achita, a dizolva, a îmbălsăma, a împăia, a mierli, a potcovi, a răci, a răzui. *Teroriștii au asasinat zeci de persoane.* **2** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› a omorî, a ucide. *L-a asasinat cu insistențele lui.*

asasinăre s.f. asasinat[1], omorâre, suprimare, ucidere, ‹rar› ucis[1], ‹pop.› răpunere, ‹înv.› omorâciune, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), ucigătură, ‹fig.; fam.› lichidare, ‹arg.› achitare. *Hoții au premeditat asasinarea proprietarilor casei pe care au jefuit-o.*

asasinát[1] s.n. **1** asasinare, omorâre, suprimare, ucidere, ‹rar› ucis[1], ‹pop.› răpunere, ‹înv.› omorâciune, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), ucigătură, ‹fig.; fam.› lichidare, ‹arg.› achitare. **2** (*jur.*) crimă, homicid, moarte, omor, omorâre, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, înv.› deșugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viață pentru asasinat.*

asasinát[2], -ă adj. (*despre oameni*) omorât, suprimat, ucis[2], ‹livr.› supliciat, ‹pop. și fam.› terminat[2], ‹pop.› răpus, ‹înv. și reg.› jertfit, ‹fig.; fam.› lichidat, ‹arg.› achitat. *Cele două persoane asasinate nu au fost identificate.*

ascarid s.m. (*zool.*) *Ascaris lumbricoides* și *Ascaris suum*; limbric, ‹reg.› ascariță.

ascaridióză s.f. (*med., med. vet.*) ‹pop.› limbricariță. *Ascaridioza este cauzată de infestarea cu ascarizi.*

ascáriță s.f. (*zool.; reg.*) v. Ascarid. Limbric (*Ascaris lumbricoides* și *Ascaris suum*).

ascendént, -ă adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „descendent"; despre voce, ton sau despre unități metrice de versificație*) suitor, urcător, ‹rar› ascensional, ascensiv. *Ritmul versurilor este ascendent.* **2** (*despre curenți de aer, pante, drumuri etc.*) ‹rar› suitor. *Curenții de aer ascendenți sunt periculoși pentru traficul aerian. Avionul intră pe o traiectorie ascendentă.* **3** fig. progresiv. *Se speră într-o dezvoltare economică ascendentă.* **II 1** s.m., s.f. înaintaș, ‹rar› unchiaș, ‹pop.› moș. *Este ascendentul ei pe linie maternă.* **2** s.n. autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai ascendentul în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.*

ascendénță s.f. obârșie, origine, ‹fig.› sânge, ‹fig.; livr.› extracție. *Are ascendență polonеză. Fata are ascendență modestă.*

ascensionál, -ă adj. (*în opoz. cu „descendent"; rar; despre voce, ton sau despre unități metrice de versificație*) v. Ascendent. Suitor. Urcător.

ascensiúne s.f. **I 1** înălțare, ridicare, suire, suit[1], urcare, urcat[1]. *Ascensiunea avionului este spectaculoasă.* **2** escaladare, înălțare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut ochelarii în timpul ascensiunii pe munte.* **II** fig. avansare, înaintare, promovare, ‹fig.› înălțare, ridicare. *Ascensiunea sa în ierarhia politică este binemeritată.*

ascensív, -ă adj. (*în opoz. cu „descendent"; rar; despre voce, ton sau despre unități metrice de versificație*) v. Ascendent. Suitor. Urcător.

ascensór s.n. (*tehn.*) lift. *Ascensorul blocului s-a defectat.*

ascét, -ă s.m., s.f. (*bis.*) anahoret, eremit, pustnic, schimnic, sihastru, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oșelnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un ascet.*

ascétic, -ă adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre modul de viață al oamenilor*) sihăstresc, ‹rar› pustnicesc, schimnic, schimnicesc, ‹înv.› pustiesc, sihăstricesc. *Duce un trai ascetic.* **2** adv. (*modal*) sihăstrește, ‹rar› schimnicește, ‹înv.› pustnicește. *Își petrece ascetic viața.*

ascetísm s.n. ascеză, pustnicie, schimnicie, sihăstrie, ‹rar› schimnicit. *Ascetismul presupune renunțarea la viața laică.*

ascéză s.f. ascetism, pustnicie, schimnicie, sihăstrie, ‹rar› schimnicit.

aschimódie s.f. (*fam.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Hădoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.

aschitác s.m. (*înv.*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.

aschiteán s.m. (*înv.*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.

ascítă s.f. (*med.*) ‹pop.› pungă de apă. *Ascita este acumularea de lichid liber în cavitatea peritoneală.*

ascultá vb. I. **1** tr. (*compl. indică sunete, zgomote, vorbe, afirmații, melodii etc.*) a auzi. *Ascultă pentru prima dată această melodie.* **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică zgomotele inimii sau ale plămânilor*) a ausculta. *Medicul ascultă bolnavul cu stetoscopul.* **3** tr. (*compl. indică conferințe, cursuri, concerte etc.*) a audia, a urmări. *Ascultă interesat cursurile de istoria artei.* **4** tr. (*jur.; compl. indică martori*) a audia. *Ascultă martorul în cadrul procesului de divorț.* **5** tr. (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) a chestiona, a examina, a interoga, a întreba, ‹înv.› a examinălui, a prociti. *Profesoara l-a ascultat la geografie.* **6** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a înțelege, a pricepe. *Cine nu ascultă de vorbă bună va avea de-a face cu mine!* **7** tr., intr. a se conforma, a se executa, a se supune, a urma, ‹fig.; înv.› a se înjuga. *Este o fire independentă care nu ascultă indicațiile altora.* **8** tr. (*compl. indică dorințe, rugăminți etc.*) a împlini, a îndeplini, a satisface. *I-a ascultat dorința de a merge la teatru.*

ascultáre s.f. **1** ascultat[1], ‹înv.› ascultătură. *Ascultarea glasului melodios al solistei îi umple sufletul de încântare.* **2** (*med., med. vet.*) auscultare, auscultație. *Ascultarea bătăilor inimii se face cu stetoscopul.* **3** audiere. *Ascultarea unor cursuri de istoria artei îi completează cunoștințele.* **4** chestionare, examinare, interogare, ‹rar› interogație, ‹înv.› procitanie. *O parte din oră este rezervată ascultării elevilor.* **5** cuminținenie, docilitate, obediență, supunere, ‹rar› cuminție, sumisiune, supușenie, ‹înv.› ascultăciune, ascultământ, plecăciune, poslușanie, subordinație. *Ascultarea trebuie să fie asumată de către copil.*

ascultát[1] s.n. ascultare, ‹înv.› ascultătură.

ascultát[2], -ă adj. (*despre elevi, studenți, candidați la un post etc.*) examinat, interogat, întrebat. *Elevul ascultat avea mari emoții.*

ascultăciúne s.f. (*înv.*) v. Ascultare. Cuminținenie. Docilitate. Obediență. Supunere.

ascultământ s.n. (*înv.*) v. Ascultare. Cuminținenie. Docilitate. Obediență. Supunere.

ascultăréț, -eáță adj. (*înv.; despre ființe*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus.

ascultátor, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe*) bun, cuminte, docil, înțelegător, obedient, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil ascultător, care nu iese din cuvântul părinților.* **2** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) obedient, obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugărатic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor ascultător și cinstit. De regulă, subordonații sunt ascultători în fața șefilor.* **II 1** s.m., s.f. auditor, ‹înv.› audient, auzitor. *În sala de conferințe sunt mulți ascultători.* **2** s.m. (*la pl. **ascultători***) asistență, audiență, auditoriu, lume, public. *Ascultătorii îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze. Se adresează, de la tribuna instalată în piața centrală a orașului, unor ascultători numeroși.* **III** s.f. (*anat.; arg.*) v. Auriculă. Pavilion auricular. Pavilionul urechii (v. *pavilion*). Ureche.

ascultătúră s.f. (*înv.*) v. Ascultare. Ascultat[1].

ascultói, -oáie adj. (*înv.; despre ființe*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus.

ascumă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni.

ascúnde vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) ‹livr.› a se recela, ‹rar› a (se) tăinui, ‹pop. și fam.› a (se) dosi, ‹pop.› a se cimpi, a (se) piti, a (se) pitula, ‹înv. și

reg.› a se tuli, ‹reg.› a (se) mătrăși, a (se) mitosi, a (se) scuti, a (se) tupi, ‹înv.› a (se) supune, ‹fig.› a (se) mistui, a (se) obnubila, a (se) topi. *De frica invadatorilor, oamenii se ascundeau în păduri.* **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”*) a se băga, a se vârî, ‹reg.› a se turtuși. *Pisica s-a ascuns sub fotoliu.* **3** tr. (*compl. indică obiecte*) a pune, ‹rar› a sechestra, ‹pop. și fam.› a dosi, ‹reg.› a îndosi, ‹arg.› a tira. *Unde ai ascuns cheile de la mașină?* **4** tr. (*compl. indică mai ales privirea*) a-și feri. *Își ascunde privirea încețoșată de lacrimi.* **5** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se feri, a se furișa, a se păzi. *Îl zărește de departe și se ascunde de el, intrând într-un magazin.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, elemente de construcție etc.*) a acoperi, a camufla, a masca. *Paravanul ascunde firida.* **7** tr. a masca, a voala. *Ceața ascunde lumina soarelui.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) disimula, a oculta, a tăinui, ‹înv.› a pitula, a prămândi, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) deghiza, a (se) masca, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își ascunde sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.* **2** tr. (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a masca, a tăinui, ‹înv. și reg.› a tăgădui, ‹reg.› a titcui, ‹înv.› a retăcea, ‹fig.› a acoperi, a farda, a înăbuși, a machia. *Simțea că nu mai poate să-și ascundă emoția.*

ascúndere s.f. **I 1** ascuns[1], ‹rar› ascunzătură, ‹pop. și fam.› dosire, ‹pop.› pitire, pitulare. *Copilul e la vârsta când principala lui ocupație este ascunderea lucrurilor din casă.* **2** ascuns[1], băgare. *La venirea unui necunoscut, ascunderea pisicii sub fotoliu este un reflex.* **3** acoperire, camuflaj, camuflare, mascare. *Firida, prin ascundere cu un paravan, nu se mai vede.* **4** mascare, voalare. *Din cauza ceții s-a produs ascunderea luminii soarelui.* **II** mascare, tăinuire, ‹fig.› acoperire, fardare. *Ascunderea emoției nu a durat mult timp.*

ascúns[1] s.n. **I 1** ascundere, ‹rar› ascunzătură, ‹pop. și fam.› dosire, ‹pop.› pitire, pitulare. **2** ascundere, băgare. **3** (*concr.; înv.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **2** v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină.

ascúns[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe, lucruri etc.*) ‹pop. și fam.› dosit, ‹pop.› cimpit, pitit, pitulat, ‹înv. și reg.› apusat, supus. *E sfioasă și stă ascunsă în spatele mamei.* **2** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai ascuns al camerei.* **3** (*despre obiecte, elemente de construcție etc.*) acoperit, camuflat, mascat. *Are o statuetă de valoare într-o firidă ascunsă.* **4** (*mai ales despre intrări*) camuflat, mascat, secret[2]. *A descoperit intrarea ascunsă a castelului.* **5** ferit, furiș, furișat. *Îi arunca priviri ascunse.* **II 1** (*despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) ezoteric, inițiatic, secret[2], tainic, ‹livr.› acroamatic, ‹rar› ermetic. *Unele practici magice ascunse sunt cunoscute numai de inițiați.* **2** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) lăuntric, mistic, secret[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație ascunsă față de el.* **3** mascat, tainic, tăinuit, ‹fig.› acoperit. *O emoție ascunsă se poate declanșa brusc.* **4** latent, necunoscut, nedescoperit, neștiut[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața ascunsă a pădurii. În oricine zace un talent ascuns.* **5** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona ascunsă a sufletului este greu de definit.* **6** inaparent, invizibil, nevăzut, nevizibil. *Un pericol ascuns planează asupra orașului.* **7** neexploatat, nefolosit, nefructificat, nevalorificat. *Tradițiile au încă resurse ascunse, care ar putea fi un izvor de inspirație pentru creatori.* **8** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) reținut, tăinuit, ‹fig.› mocnit, surd. *Fierbe în el o ură ascunsă.*

ascunsoáre s.f. (*înv.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher.

ascunzătoáre s.f. **1** ascunziș, cotlon, culcuș, tainiță, ungher, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, tainâ, ungheț, ‹înv.› ascuns[1], ascunsoare, colț, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. *Animalul s-a vârât într-o ascunzătoare.* **2** (*cineget.; fam.*) v. Pândă.

ascunzătúră s.f. (*rar*) **1** v. Ascundere. Ascuns[1]. **2** (*concr.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher.

ascunzíș s.n. **I** ascunzătoare, cotlon, culcuș, tainiță, ungher, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, tainâ, ungheț, ‹înv.› ascuns[1], ascunsoare, colț, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. **II** fig. **1** secret[2], tainâ, ‹fig.; reg.› talant[1]. *Nu poți pătrunde ascunzișurile firii omenești.* **2** (*la pl.* ***ascunzișuri***) ‹fig.› subtilități (v. *subtilitate*). *Ascunzișurile sunt străine modului său franc de a fi. Rămâne derutat când nu-i poate înțelege toate ascunzișurile argumentărilor.*

ascuțeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Ascuțire. **2** (*concr.*) v. Ascuțitură.

ascuți vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) ‹reg.› a toci, ‹înv.› a tocila. *Cavalerii își ascuțeau săbiile în anumite ateliere.* **2** tr. (*compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) a trage, ‹reg.› a înțigla. *Ascute briciul pe o curea. Ascute cuțitul pe cute.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vocea, glasul oamenilor*) a (se) pițigăia, a (se) subția, ‹reg.› a (se) pițigârni. *Când se ceartă cu cineva, își ascute vocea. Glasul i se ascute când este nervos.* **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se ascut pe zi ce trece. Singurătatea ascute depresia.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de spirit, conflicte sociale, politice, economice etc.*) a crește, a (se) îndârji, a (se) înteți, a spori. *Polemicile dintre ei s-au ascuțit la maximum.* **3** tr., refl. a (se) ageri, ‹fig.› a (se) subția. *În scurt timp a reușit să ascută inteligența elevilor săi.* **4** refl. (*despre auz*) ‹fig.; rar› a (se) subția. *Persoanelor lipsite de vedere li se ascute, pe lângă alte simțuri, și auzul.* **5** tr. (*înv.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Broda. Fabrica. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui. Țese. Urzi.

ascuțíme s.f. fig. **1** acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fig.; înv.› străbatere. *Ascuțimea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.* **2** acuitate, amplificare. *Faptul că este orb explică ascuțimea capacității de percepție a celorlalte simțuri.* **3** ‹fig.› subțiime. *A constatat o ascuțime a auzului după tratament.*

ascuțíre s.f. **1** ‹rar› ascuțitură, ‹înv.› ascuțeală. *Bărbierul folosește o curea pentru ascuțirea bricelor.* **2** fig. acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza ascuțirii disensiunilor dintre ei.*

ascuțíș s.n. lamă, lamină, limbă, pană, pânză, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de ascuțiș.*

ascuțít[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș.

ascuțít[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte*) tăios, ‹înv. și pop.› tăietor, ‹reg.› șpițuit, ‹înv.› ager, agerit, sâmcelat, sâmcelos. *Se rade cu un brici ascuțit.* **2** (*despre vârful unor obiecte*) înțepător, ‹reg.› înțiglat. *Sabia are vârful ascuțit.* **3** (*mai ales despre obiecte*) țuguiat, ‹înv. și reg.› vârfuit, ‹reg.› cucuiat, țuțuiat, țuțurat. *Conacul are acoperișul ascuțit.* **4** (*despre vocea, glasul oamenilor*) pițigăiat, subțiat, subțire, ‹rar› piuitor, ‹reg.› înțiglat. *Glasul îi devine ascuțit când este nervos.* **5** (*despre sunete*) acut, înalt, subțire, ‹reg.› țivlit, țivlitor. *Cele mai multe persoane nu pot suporta sunetele ascuțite.* **6** (*despre sunete, zgomote*) scârțâit[2], scârțâitor, strident, ‹rar› brusc. *Zgomotul ascuțit al scaunului hârșâit pe parchet este enervant.* **II** fig. **1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› arzător, săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi ascuțit în inimă.* **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹fig.› săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere ascuțită.* **3** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], sporit, ‹fig.› accentuat. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor ascuțite dintre ei.* **4** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormo-

nitor, scrutător, subtil, viu, vivace, ‹fig.› argut, fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său ascuțit.* **5** (*despre privire*) fulgerător, pătrunzător, ‹fig.› tăios. *Îi aruncă o privire ascuțită, supărat de gafa pe care a făcut-o.* **6** (*despre mirosuri*) intens, pătrunzător, penetrant, puternic, tare, ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros ascuțit de levănțică.* **7** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbănog, slăbit, tras, uscățiv, ‹fig.› supt[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Fața ei deși ascuțită, este frumoasă. Are chipul ascuțit și de o paloare aristocratică.*

ascuțitór s.m. (*rar*) v. Tocilar.

ascuțitúră s.f. **1** (*concr.*) ‹înv.› ascuțeală. *S-a rănit în ascuțitura briceagului.* **2** (*rar*) v. Ascuțire.

ăsdic s.n. (*nav.*) sonar. *A detectat bancul de pești cu ajutorul asdicului.*

asecá vb. I. tr. (*hidrotehn.; rar; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) v. Asana. Deseca. Seca.

asecáre s.f. (*hidrotehn.; rar*) v. Asanare. Asanat[1]. Desecare. Secare.

asecát, -ă adj. (*hidrotehn.; rar; despre terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) v. Asanat[2]. Desecat. Secat[2].

asediá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a împrejmui, a împresura, a încercui, a înconjura, a învălui, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost asediat de inamic.*

asediát, -ă adj. (*milit.; despre locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) împresurat, încercuit, înconjurat. *Forțele aliate au salvat orașul asediat.*

asediére s.f. (*milit.*) asalt, asediu, blocadă, împresurare, încercuire, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Asedierea orașului a durat trei luni.*

asédiu s.n. (*milit.*) asalt, asediere, blocadă, împresurare, încercuire, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune.

aselenizá vb. I. intr. (*aeron.; despre astronave, p. ext., despre astronauți*) a aluniza. *Astronava a aselenizat în condiții foarte bune.*

aselenizáre s.f. (*aeron.*) alunizare. *Aselenizarea s-a produs în condiții foarte bune.*

aselghicésc, -eáscă adj. (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

aselghiciúne s.f. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

aselghíe s.f. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

asemăluí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2]. **2** tr., refl. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Apropia. Asemăna. Asemui. Compara.

asemăluíre s.f. **1** (*reg.*) v. Netezire. Netezit[1]. Nivelare. Nivelat[1]. **2** (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

asemănă vb. I. **1** refl. (*despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a aduce, a se apropia, a se asemui, a semăna[2], ‹înv. și pop.› a se lovi, ‹înv. și reg.› a se răduce, ‹reg.› a se cumpăni, ‹înv.› a se închipui, a se podobi. *Se aseamănă foarte mult cu tatăl ei.* **2** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a apropia, a (se) asemui, a (se) compara, ‹înv. și reg.› a (se) semălui, ‹reg.› a (se) bărăbări, ‹înv.› a (se) asemălui, a răduce. *Modul lui de a vorbi se aseamănă cu cel al mediului pe care îl frecventează.* **3** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a se asemui, a se compara, a se potrivi, ‹pop.› a se lovi, ‹înv.› a se tocmi. *Gusturile lor în materie de îmbrăcăminte nu se aseamănă. Visul nu se aseamănă cu realitatea.* **4** tr. (*compl. indică ființe*) a asemui, a confunda, a lua, a semui[1], ‹rar› a confuziona, ‹reg.› a peznui. *L-a salutat, asemănându-l cu altcineva.* **5** tr. (*înv.; compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2].

asemănáre s.f. **1** afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninț, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninț, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase asemănări. Între cei doi există asemănare de idei.* **2** (*geom.*) similitudine. *Asemănarea este corespondența între punctele a două figuri în care raportul lungimilor segmentelor omoloage este constant.* **3** (*înv.*) v. Netezire. Netezit[1]. Nivelare. Nivelat[1].

asemănát, -ă adj. (*înv.*) **1** v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar. **2** (*despre suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezit[2]. Nivelat[2].

asemănătór, -oáre adj. analog[2], apropiat, asemenea, asemuit, comparabil, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri asemănătoare.*

asemănătúră s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

asémenea adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** analog[2], apropiat, asemănător, asemuit, comparabil, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. **2** (*antepus subst. determ.*) așa, atare, ‹înv.› acătării. *O asemenea chestiune nu este ușor de rezolvat. Nu vrea să mai colaboreze cu un asemenea om.* **II** adv. (*modal; urmat de determ în dat. sau introduse prin prep. „ca", „cu"*) aidoma, aievea, chiar, deopotrivă, exact, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă asemenea unui copil. Fiica face anumite gesturi asemenea ca mama ei.*

asemení vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2].

asemeníță s.f. (*reg.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

asemnă vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică oameni*) v. Asigna. **2** (*econ.*) v. Asigna.

asemnațiúne s.f. (*înv.*) **1** (*econ.*) ‹înv.› asignație. *Asemnațiunea se dădea la ordinul unei terțe persoane.* **2** (*fin.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

asemuí vb. IV. **1** refl. (*despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a aduce, a se apropia, a se asemăna, a semăna[2], ‹înv. și pop.› a se lovi, ‹înv. și reg.› a se răduce, ‹reg.› a se cumpăni, ‹înv.› a se închipui, a se podobi. **2** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a (se) apropia, a (se) asemăna, a (se) compara, ‹înv. și reg.› a (se) semălui, ‹reg.› a (se) bărăbări, ‹înv.› a (se) asemălui, a răduce. **3** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a se asemăna, a se compara, a se potrivi, ‹pop.› a se lovi, ‹înv.› a se tocmi. **4** tr. (*compl. indică ființe*) a asemăna, a confunda, a lua, a semui[1], ‹rar› a confuziona, ‹reg.› a peznui.

asemuíre s.f. afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninț, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninț, semuire, ‹fig.› înrudire.

asemuít, -ă adj. analog[2], apropiat, asemănător, asemenea, comparabil, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit.

asemuitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

asentá vb. I. tr. (*milit.; înv. și reg.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta.

asentáre s.f. (*milit.; înv. și reg.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare.

asentimént s.n. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, aviz, consim-

țământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut asentimentul soției pentru a încheia afacerea.* **2** adeziune, ‹fig.› sufragiu, vot. *Inițiativa lor a întrunit asentimentul colegilor.*

aséptic, -ă adj. (*med., med. vet.; despre spații, obiecte etc.*) dezinfectat[2], steril, sterilizat, ‹reg.› dezincifiat. *Operațiile se fac în medii aseptice.*

aseptizá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică spații, obiecte etc.*) a dezinfecta, a steriliza, ‹reg.› a dezinficia. *Asistenta aseptizează instrumentarul stomatologic.*

aseptizáre s.f. (*med., med. vet.*) dezinfectare, dezinfecție, sterilizare, ‹rar› dezinfectat[1], ‹înv.› dezinfectație. *Asistenta pregătește instrumentarul pentru aseptizare.*

asért s.n. (*latin.*) v. Afirmație. Aserțiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*).

asertá vb. I. tr. (*livr.; de obicei urmat de prop. compl. dr. introduse prin conj. „că”*) v. Afirma. Declara. Pretinde. Spune. Susține. Zice.

asertív, -ă adj. (*filos.; livr.; despre propoziții, judecăți*) v. Asertoric.

asertóric, -ă adj.(*filos.; despre propoziții, judecăți*) ‹livr.› asertiv. *În enunțurile asertorice se operează cu noțiunile de „adevărat” și de „fals”.*

aserțiúne s.f. afirmație, cuvânt, declarație, mărturisire, relatare, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Aserțiunile lui nu au niciun suport real.*

aserví vb. IV. **1** tr. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a înrobi, a robi, a subjuga, a supune, ‹pop. și fam.› a astâmpăra, ‹latin.; înv.› a devinge, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a aservit cu puterea armelor.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, state etc.*) a (se) subordona, a (se) supune, ‹fig.› a (se) înfeuda, ‹fig.; pop.› a înzăbăla. *Multe state slab dezvoltate au fost aservite statelor puternic industrializate.*

aservíre s.f. **1** înrobire, robie, robire, servitute, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la aservirea unei țări de către o putere străină.* **2** atârnare, dependență, obediență, servitute, subordonare, supunere, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o aservire de secole.* **3** robie, sclavaj, sclavie, servitudine, servitute, ‹reg.› robșag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, șerbie. *Starea de aservire a unor țărani a fost menținută mult timp, chiar dacă scriptic erau declarați liberi.*

aservít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) înrobit, robit, subjugat, supus, ‹înv.› șerbit, ‹fig.› îngenunchеat. *A fost zeci de ani o națiune aservită.* **2** s.m., s.f. (*în Ev. Med.*) rob, sclav, subjugat, ‹livr.› serv, ‹înv.› nevolnic, prădat[2], șerb. *Aservitul era dependent total față de un stăpân.*

asexuát, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) agam. *Organismele asexuate se înmulțesc fără fecundație.*

asezoná vb. I. tr. (*culin.; compl. indică mâncăruri*) a ardeia, a condimenta, a iuți, a pipera, ‹reg.› a paprica. *Asezonează friptura înainte de a o pune în cuptor.*

asezonáre s.f. (*culin.*) ardeiere, condimentare, iuțire, piperare. *Asezonarea mâncării se face cu măsură.*

asezonát, -ă adj. (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ardeiat, condimentat, iute, picant, piperat, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam asezonată.*

asfaltáre s.f. (*constr.*) asfaltat[1]. *Se impune asfaltarea urgentă a șoselei de centură a orașului.*

asfaltát[1] s.f. (*constr.*) asfaltare.

asfaltát[2], -ă adj. (*constr.; despre drumuri*) ‹reg.› sfalțuit. *Pe șosele asfaltate se circulă foarte bine.*

asfaltatór s.m. (*constr.*) asfaltor. *Asfaltatorul este specializat în lucrări de asfaltare.*

asfáltic, -ă adj. (*constr.*) asfaltos. *Pe autostradă se toarnă beton asfaltic.*

asfaltór s.m. (*constr.*) asfaltator.

asfaltós, -oásă adj. (*constr.*) asfaltic.

asfinți vb. IV. intr. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹rar› a scădea, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele asfințește în spatele dealului.*

asfințíre s.f. **1** (*în opoz. cu „răsărit”*) apunere, apus[1], asfințit, ‹livr.› crepuscul, declin, ‹pop.› scapăt, ‹fig.; rar› scufundare, ‹fig.; pop.› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*), stingere. *În momentul asfințirii soarelui, cerul se înroșește.* **2** amurg, apus[1], asfințit, crepuscul, înserare, seară, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, zori de seară (v. *zori[1]*), ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*).

asfințít s.n. **I 1** (*în opoz. cu „răsărit”*) apunere, apus[1], asfințire, ‹livr.› crepuscul, declin, ‹pop.› scapăt, ‹fig.; rar› scufundare, ‹fig.; pop.› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*), stingere. **2** amurg, apus[1], asfințire, crepuscul, înserare, seară, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, zori de seară (v. *zori[1]*), ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare pe la asfințit.* **3** (*geogr.; în opoz. cu „orient”, „răsărit”*) apus[1], vest, ‹înv. și pop.› sfințit[2], ‹pop.› scăpătat[1], soare-apune, ‹reg.› scapăt, scăpătiș, soare-petrece, soare-scapătă, ‹fig.; rar› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*). *Nava se îndreaptă spre asfințit. Față de orașul nostru, munții sunt spre asfințit.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre asfințitul puterii romane.* **2** ‹fig.› apus[1], sfârșit[1]. *Actorul este la asfințitul carierei.*

asfixiá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) înăbuși, a (se) îneca, a (se) sufoca, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, a (se) năduși, ‹pop.› a (se) înăduși, ‹reg.› a dezgruma, ‹înv.› a (se) împresura, ‹fran.; înv.› a etufa, ‹fig.› a (se) sugruma. *Îi asfixiază fumul de țigară. Se asfixiază de la atâta fum inhalat.*

asfixiánt, -ă adj. (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) înăbușitor, înecăcios, sufocant, ‹rar› înecător, ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› nădușitor, ‹fran.; înv.› etufant, ‹fig.› sugrumător. *Fumul din încăpere este asfixiant.*

asfixiát, -ă adj. (*despre ființe*) înăbușit, înecat, sufocat, ‹înv. și pop.› nădușit. *Persoana asfixiată a fost resuscitată pentru a-și reveni.*

asfixíe s.f. asfixiere, înăbușire, înec, înecare, sufocare, sufocație, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. *Era să moară prin asfixie cu fumul inhalat.*

asfixiére s.f. asfixie, înăbușire, înec, înecare, sufocare, sufocație, sugrumare, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare.

asialíe s.f. (*med.*) aptialie, aptialism. *Asialia este suprimarea sau diminuarea secreției salivare.*

asián, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Asiat. Asiatic. Oriental.

asiát, -ă adj., s.m., s.f. asiatic, oriental, ‹înv.› asian, asiesc.

asiátic, -ă adj., s.m., s.f., adv. **1** adj., s.m., s.f. asiat, oriental, ‹înv.› asian, asiesc. *Este pasionat de cultura asiatică străveche. Asiaticii sunt foarte muncitori și perseverenți.* **2** adv. (*modal*) oriental, ‹înv.› asiaticește. *Se îmbracă asiatic.*

asiaticéște adv. (*modal; înv.*) v. Asiatic.

asibilăre s.f. (*fon.*) asibilație. *Asibilarea constă în transformarea unei consoane ocluzive în consoană africată.*

asibilație s.f. (*fon.*) asibilare.

asiduitáte s.f. **1** insistență, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, stăruință, strădanie, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv. și pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu asiduitate.* **2** insistență, perseverență, persistență, statornicie, stăruință, tenacitate, ‹livr.› intrepiditate ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Asiduitatea lui e demnă de invidie.*

asíduu, -uă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu.

Este un asiduu cercetător al civilizației elene. Depune o muncă asiduă pentru a-și finaliza lucrarea. **2** adv. (*modal*) necontenit, neobosit. *Muncește asiduu la lucrarea de licență.*

asiésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Asiat. Asiatic. Oriental.

asigná vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales date, termene*) a fixa, a hotărî, a preciza, a stabili, a statornici, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. și pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost asignată. Au asignat un nou termen pentru semnarea contractului.* **2** (*jur.; compl. indică oameni*) ‹înv. și reg.› a asemna. *L-a asignat în justiție.* **3** (*econ.*) ‹înv. și reg.› a asemna. *Și-a asignat fondul de la bancă pentru a plăti o datorie.*

asignánt s.m. (*jur.*) ‹înv.› asignatar. *Asignantul a primit asemnațiunea.*

asignát s.n. (*fin.; înv.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

asignatár s.m. (*jur.; înv.*) v. Asignant.

asignáție s.f. (*înv.*) **1** (*econ.*) ‹înv.› asemnațiune. *Asignația se dădea la ordinul unei terțe persoane.* **2** (*fin.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

asigurá vb. I. **1** tr. a garanta, ‹înv.› a asigripsi, a sigurarisi, a siguripsi, ‹grec.; înv.› a profilaxi. *Buna funcționare a mașinilor asigură o producție de calitate.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a încredința, ‹înv.› a adeveri, a încrede, a sigura. *Au asigurat-o că vor veni și ei la concert. L-a asigurat de loialitatea sa.* **3** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică oameni, bunuri etc.*) ‹înv.› a (se) asigripsi, a (se) siguripsi. *Și-a asigurat casa împotriva catastrofelor naturale. S-a asigurat la o societate specializată în caz de accident.* **4** refl. a se convinge, a se încredința, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi, a se siguripsi. *Trage de mânerul portierei ca să se asigure că a încuiat-o.*

asiguráre s.f. **I 1** garantare, ‹pop.› chezășuire, ‹înv.› siguripsire. *Asigurarea drepturilor omului este urmărită și de organizații nonguvernamentale.* **2** încredințare, ‹înv.› adeverință. *A primit asigurări că postul va fi scos curând la concurs.* **3** (*fin.*) ‹înv.› siguripsire, siguritate. *Nu știe la care societate de asigurări să apeleze.* **4** chezășie, garanție, ‹înv.› credință, ‹fig.› gaj, ‹fig.; astăzi rar› paladiu. *Legea constituie o asigurare pentru viitorul societăților comerciale.* **5** angajament, cuvânt, făgăduială, făgăduință, legământ, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› fâgadă, fâgădaș, fâgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Asigurările avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.* **6** apărare, pază, protecție, protejare, securitate, securizare, siguranță, ‹înv.› siguratie, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de asigurare a granițelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **II** (*fin.; concr.*) ‹înv. și reg.› siguranță. *Potrivit asigurării încheiate, trebuie să fie despăgubit în caz de furt.*

asigurát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre locuri, așezăminte, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, ferit, ocrotit, păzit[2], protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc asigurat din cauza ploii.* **2** adj., s.m., s.f. (*fin.*) ‹înv.› asiguripsit. *Persoanele asigurate sunt cele care au încheiat un contract de asigurare.*

asigurătór, -oáre adj. (*fin.*) ‹înv.› siguripsitor. *A încheiat un contract cu o societate asigurătoare serioasă.*

asiguripsí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. v. Asigura. Garanta. **2** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică oameni, bunuri etc.*) v. Asigura.

asiguripsít, -á adj., s.m., s.f. (*fin.; înv.*) v. Asigurat.

asimétric, -ă adj. disimetric, nesimetric, nonsimetric. *Compune versuri asimetrice. Trăsăturile feței lui sunt asimetrice.*

asimetríe s.f. disimetrie. *În urma unei semipareze a rămas cu o ușoară asimetrie a gurii.*

asimilá vb. I. **1** tr. (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a dobândi, a-și însuși[1], a învăța, a prinde, ‹rar› a apercepe, ‹fig.› a absorbi. *Cei mai mulți copii asimilează cu ușurință inovațiile tehnice.* **2** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) include, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) reintegra, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi asimilează pe cei mai mulți dintre imigranți.*

asimilăre s.f. **1** asimilație, dobândire, însușire, învățare, prindere. *O preocupare a sa era asimilarea de noi cunoștințe.* **2** (*fon.*) asimilație. *Asimilarea duce la transformarea unui sunet sub influența altuia aflat în apropiere.* **3** (*sociol.*) asimilism, includere, integrare, încorporare, înglobare. *Asimilarea totală presupune deznaționalizarea unor etnii.*

asimilatív, -ă adj. asimilator.

asimilatór, -oáre adj. asimilativ. *Discută despre forța asimilatoare a marii puteri romane.*

asimilație s.f. **1** asimilare, dobândire, însușire, învățare, prindere. **2** (*fon.*) asimilare. **3** (*fiziol.*) anabolism. *Asimilația permite asimilarea nutrimentelor.* **4** (*bot.*) ***asimilație clorofiliană*** = fotosinteză. *Prin asimilație clorofiliană plantele verzi sintetizează substanțele organice din dioxidul de carbon și din apă și eliberează oxigen.*

asimilísm s.n. (*sociol.*) asimilare, includere, integrare, încorporare, înglobare.

asimți vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Contempla. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.

asín s.m. (*zool.*) *Equus asinus*; măgar, ‹reg.› măgăreț, ‹glum.› urecheat, urechilă.

asináș s.m. (*zool.; înv.*) v. Măgăruș.

asínă s.f. (*zool.; înv.*) v. Măgăriță.

asincrón, -ă adj. **1** (*despre mișcări, fenomene*) asincronic. *Mișcarea asincronă nu se suprapune, în timp, cu altă mișcare.* **2** (*tehn.; despre mașini electrice sau despre modul lor de funcționare*) asincronic. *O mașină asincronă are turația rotorului diferită de aceea a câmpului magnetic al statorului.*

asincrónic, -ă adj. **1** (*despre mișcări, fenomene*) asincron. **2** (*tehn.; despre mașini electrice sau despre modul lor de funcționare*) asincron.

asindét s.n. (*ret.*) disjuncție. *Asindetul întâlnit în text se referă la conjuncțiile coordonatoare copulative.*

asinél s.m. (*zool.; înv.*) v. Măgăruș.

asinergíe s.f. (*med.*) dissinergie. *Asinergia îl împiedică pe bolnav să îndeplinească simultan diferite mișcări elementare.*

asinitáte s.f. (*rar*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.

asír, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) v. Asirian. Asiancă.

asirián, -ă s.m., s.f., adj. asiancă, ‹rar› asir. *Asirienii au trăit în statul sclavagist Asiria și, ulterior, în Mesopotamia. Regii asirieni sunt renumiți pentru cruzimea lor.*

asiriáncă s.f. asiriană (v. *asirian*), ‹rar› asiră (v. *asir*). *Potrivit legendei, grădinile suspendate au fost construite de regele Ninus, soțul asiriancei Semiramida.*

asistá vb. I. **1** intr. (*despre oameni; de obicei constr. cu prep. „la”*) a participa, ‹înv. și reg.› a asistălui. *A asistat la ședință în calitate de invitat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a ajuta, a secunda, ‹înv. și reg.› a asistălui, ‹fig.; înv. și pop.› a urma. *Asistenta l-a asistat pe medic în timpul operației.*

asistáre s.f. (*în opoz. cu „absență”; înv.*) v. Prezență.

asistălui vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** intr. (*despre oameni; de obicei constr. cu prep. „la”*) v. Asista. Participa. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ajuta. Asista. Secunda.

asistént, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. participant. *Publicul asistent a fost încântat de reprezentație.* **2** s.m., s.f. ajutor, secundant, ‹înv.› secundator. *S-a oferit ca asistent la elaborarea acestui proiect.* **3** s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

asisténță s.f. **1** (*colect.*) participanți (v. *participant*). *La consfătuire, asistența a încurajat propunerea tânărului politician.* **2** (*colect.*) ascultători (v. *ascultător*), audiență, auditoriu, lume, public. *Asistența îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze. Se adresează, de la tribuna instalată în piața centrală a orașului, unei asistențe numeroase.* **3** ajutor, ocrotire, protecție, sprijin, ‹livr.› recurs, ‹înv. și pop.› ajutorință, ‹înv. și reg.› ajutorie, sprijoană, ‹înv.› sprijineală, ‹latin.› auxiliu, ‹turc.; înv.› aralâc, iamac, ‹ital.; înv.› sosteniment. *Persoanele cu dizabilități beneficiază de asistență calificată.* **4** (*în opoz. cu „absență”; înv.*) v. Prezență.

aslám s.n. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent. **2** v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

aslán s.m. (*zool.; turc.; înv.*) v. Leu[1]. Regele-savanei (v. *rege*[1]) (*Panthera leo*).

asmán s.m. (*zool.; înv. și reg.*) v. Batal.

asmuțeálă s.f. (*rar*) v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire.

asmuți vb. IV. tr. **1** (*compl. indică mai ales câini*) a ațâța, a hărțui, a întărâta, a provoca, a stârni, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹înv. și reg.›

a slobozi, ‹reg.› a amuța, a ascuma, a cătăla, a cățelări, a cățeli, a hărăți, a țurăi. *Vânătorii asmut câinii.* **2** fig. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a aţâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura. *Hotărârile abuzive au asmuțit populația.*

asmuțíre s.f. aţâțare, hărțuială, hărțuire, întărâtare, provocare, stârnire, ‹rar› asmuțeală, asmuțitură, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹înv. și reg.› sumuțat[1], ‹reg.› hărățire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitașii se ocupă și cu asmuțirea câinilor.*

asmuțít, -ă adj. (*mai ales despre câini*) aţâțat, hărțuit, întărâtat, stârnit, ‹pop.› sumuțat[2], ‹reg.› hărățit. *Câinii asmuțiți nu se mai opresc din lătrat.*

asmuțitúră s.f. (*rar*) v. Asmuțire. Aţâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire.

asociá vb. I. **1** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se alia, a se grupa, a se însoți, a se întovărăși, a se uni[2], ‹rar› a se împerechea, ‹înv. și pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se soți, ‹înv.› a intra, a se obști, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au asociat pentru a înființa o societate non-profit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, stări sufletești etc.*) a (se) înlănțui, a (se) lega[1]. *Asociază întâmplarea de atunci cu cea din prezent. Imaginile se asociază limpede în mintea sa.*

asociál, -ă adj. (*despre oameni*) antisocial. *Este o persoană asocială, care refuză integrarea în societate.*

asociát, -ă s.m., s.f. părtaș, tovarăș, ‹înv. și pop.› soț, ‹pop.› ortac, ortăciță, ‹înv. și reg.› sâmbraș, soață, ‹reg.› ozlaș, prieten, sâmbrar, ‹înv.› coasociat, companion, companist. *Cele două femei sunt asociate într-o afacere de succes. Asociatul ei a fugit cu toți banii firmei.*

asociáție s.f. **1** asociere, întovărășire, tovărășie, ‹rar› împerechere, ‹înv. și reg.› sâmbră, soție, ‹reg.› ortăcie, ortăluc, sâmbrășie, simbrie, soțiire, târșag, ‹înv.› însoțime, obște, obștire. **2** (*concr.*) societate, ‹înv.› reuniune. *A intrat într-o asociație secretă.*

asociére s.f. **1** asociație, întovărășire, tovărășie, ‹rar› împerechere, ‹înv. și reg.› sâmbră, soție, ‹reg.› ortăcie, ortăluc, sâmbrășie, simbrie, soțiire, târșag, ‹înv.› însoțime, obște, obștire. *Asocierea celor doi comercianți a fost pe termen limitat.* **2** adjoncțiune, unire. *Este necesară asocierea unui aditiv pentru a ameliora proprietățile unui produs.* **3** înlănțuire, legare, legătură, ‹rar› suită. *Asocierea imaginilor a devenit limpede în mintea sa.*

asogă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică aluatul dospit*) v. Soage.

asomá vb. I. tr. fig. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.

asomáre s.f. fig. (*livr.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherealâ. Stingherire. Supărare. Tulburare.

asomatognozíe s.f. (*med.*) somatoagnozie. *Ca urmare a asomatognoziei nu-și mai percepea mâinile.*

asomatór s.m. fig. (*livr.*) **1** v. Bătăuș. **2** v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

asoreálă s.f. (*reg.*) v. Helioză. Insolație.

asortá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) a (se) armoniza, a (se) combina, a merge, a nuanța, a (se) potrivi, ‹pop. și fam.› a (se) lovi, ‹înv.› a (se) armonia, a (se) armonirui, ‹fran.› a (se) cola, ‹fig.; fran.› a (se) maria. *Stilistul vestimentar a asortat perfect culorile în ținuta vedetei pentru festivitate.*

asortáre s.f. armonizare, combinare, potrivire. *Stiliștii vestimentari urmăresc asortarea culorilor.*

asortát, -ă adj. (*despre culori, nuanțe*) armonios, potrivit. *Imprimeul din rochie are culori asortate.*

aspéct s.n. **I 1** alură, chip, fason, făptură, înfățișare, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], șeruitură, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi strică tot aspectul.* **2** aer[1], chip, expresie, față, figură, fizionomie, înfățișare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are un aspect strengăresc.* **3** față, înfățișare. *După concediu a căpătat alt aspect.* **II 1** configurație, conformație, fizionomie, formă, înfățișare, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar aspectul terenului nu îi satisface.* **2** înfățișare, priveliște, ‹înv.› priveală, privire. *Casa oferă un aspect jalnic.* **3** ‹rar› înfățișare, ‹fig.› dimensiune, latură, parte. *Trebuie să se evidențieze aspectul pozitiv al acestei opere.* **4** chip, formă, imagine, ipostază, înfățișare, turnură. *Situația a căpătat un aspect burlesc. Analizează propunerea sub toate aspectele.*

aspectív, -ă adj. (*gram.*) aspectual.

aspectuál, -ă adj. (*gram.*) aspectiv.

aspectuós, -oásă adj. **1** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) arătos, falnic, frumos, impozant, ‹pop.› mândru, ‹fam.› fain. *Și-a construit o vilă aspectuoasă în centrul orașului.* **2** (*despre oameni*) prezentabil, ‹fam.› bine, ‹fig.; fam.› scuturat[2], scuturățel, spălat[2], spălățel. *Tânăra este o femeie aspectuoasă.*

aspénchiu s.m. (*bot.; reg.*) v. Spinarea-lupului (v. *spinare*) (*Athyrium filix-femina*).

asperitáte s.f. (*tehn.*) aspreală, asprime, rugozitate. *A determinat asperitatea suprafeței lemnului cu ajutorul unui profilometru.*

aspersá vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbâlora. *A luat atitudine deoarece a fost aspersat public, într-o emisiune televizată.*

aspersiúne s.f. (*agric.*) ploaie artificială. *Irigarea solului se face prin aspersiune.*

aspersór s.n., s.m. **1** s.n. (*tehn.*) dispersor, etalier. *Aspersorul este folosit la irigarea prin aspersiune.* **2** s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

aspíc[1] s.m. (*bot.; pop.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*).

aspíc[2] s.n. (*culin.*) gelatină. *Comandă ouă în aspic.*

aspídă[1] s.f., adj. (*înv. și pop.*) **I** s.f. **1** (*zool.*) v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*). **2** fig. v. Scorpie. **II** adj. fig. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Advers. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Șerpesc. Veninos. Vrăjmaș.

aspídă[2] s.f. (*milit.; înv.*) v. Pavăză. Scut.

aspiră vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică aer, miresme etc.*) a inspira, a respira, a sorbi, a trage, ‹pop. și fam.› a suge. *Dimineața, aspirăm aerul proaspăt de afară.* **2** tr. (*compl. indică gaze, vapori, fum, lichide etc.*) a inhala, a trage, ‹fam.› a înghiți. *A aspirat mult fum până a fost salvat de pompieri.* **3** tr. (*compl. indică mai ales materii fluide*) a absorbi, a încorpora, a înghiți, a resorbi, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să aspire apa rezultată din topirea zăpezii.* **4** tr. (*despre pompe, aspiratoare etc.; compl. indică lichide, praf, gaze etc.*) a absorbi, a trage. *Pompa aspiră fluidul din canal.* **II** intr., tr. fig. (*despre oameni*) a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹fig.› a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *E modest, nu aspiră la onoruri. Aspiră să exceleze în artele plastice.*

aspiránt, -ă s.m., s.f. **1** s.m. (*mar.; în unele țări*) elev-ofițer. *Aspirantul face practică pe o navă civilă, în vederea obținerii gradului de ofițer stagiar.* **2** s.m., s.f. (*pedag.; în anumite sisteme de învățământ*) doctorand. *Aspirantul își pregătește susținerea publică a tezei de doctorat.* **3** s.m., s.f. aplicant, petiționar, solicitant, solicitator, ‹rar› postulant, ‹înv. și pop.› jălbaș, ‹înv.› petent. *Se numără printre aspiranții la un post universitar.*

aspirantúră s.f. (*pedag.; în anumite sisteme de învățământ*) doctorantură. *După terminarea studiilor, a vrut să se perfecționeze prin aspirantură.*

aspirăre s.f. **1** inhalare, inhalație. *Aspirarea fumului este toxică.* **2** (*tehn.*) absorbție, extragere. *A fost cumpărată o instalație nouă de aspirare a gazelor toxice.*

aspirație s.f. **I 1** absorbire, absorbție, încorporare, resorbție, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de aspirație a apei de ploaie este mică.* **2** (*fon.*) suflu. *În română ocluzivele finale sunt rostite cu o ușoară aspirație.* **II** fig. dor, dorință, gând, năzuință, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendință, ‹fig.› vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are aspirații îndrăznețe.*

aspirínă s.f. (*farm.*) acid acetilsalicilic. *Aspirina are un efect febrifug, antiinflamator și calmant.*

aspreálă s.f. **1** (*tehn.*) asperitate, asprime, rugozitate. **2** asprime, asprire, înăsprire, ‹reg.› înăspreală. **3** (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă.

aspri vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) înăspri. *Mâinile i s-au asprit de la detergenți.* **2** tr. (*reg.; compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apreta. Scrobi. **II** refl. fig. **1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întârâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a se spori[1]. *Forța vijeliei se asprește.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

aspríme s.f. **I 1** (*tehn.*) asperitate, aspreală, rugozitate. **2** aspreală, asprire, înăsprire, ‹reg.› înăspreală. *Cremele hidratante reduc asprimea pielii.* **II** fig. **1** constrângere, intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie, strictețe, ‹fig.› duritate. *Diabeticii suportă cu greutate asprimea unui regim alimentar strict.* **2** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹fig.› duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru asprimea lor.* **3** ‹fig.› greutate, rigoare, ‹fig.; pop. și fam.› strășnicie. *Suportă greu asprimea iernii.* **4** (*rar*) v. Austeritate. Gravitate. Rigorism. Severitate. Sobrietate. **5** (*înv.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Nerv. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Sevă. Tărie. Vână. Viață. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

aspríre s.f. **I 1** aspreală, asprime, înăsprire, ‹reg.› înăspreală. **2** înăsprire. *Anabolizantele steroidiene au efecte virilizante la femei, printre care asprirea vocii.* **3** (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Apretaj. Apretare. Apretat[1]. Scrobire. Scrobit[1]. **II** fig. ‹fig.› înăsprire. *Se dorește o asprire a măsurilor pentru combaterea evaziunii fiscale.*

asprișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Turiță (*Galium aparine*).

asprít, -ă adj. (*în opoz. cu „gras"; despre piele, ten, păr*) aspru, înăsprit, uscat[2].

áspru, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre materii, materiale etc.*) rugos, scorțos, zgrunțuros, ‹rar› grunzuros, zgrunțuit, ‹reg.› orozan, orozănos. *Lemnul negeluit este aspru.* **2** (*în opoz. cu „gras"; despre piele, ten, păr*) asprit, înăsprit, uscat[2]. *Mâinile ei au pielea aspră de la detergenți. Părul aspru se tratează cu măști revitalizante.* **3** (*mai ales despre vinuri*) acid, înăsprit, înțepător, pișcăcios, pișcător, ‹reg.› pișcav, pișcos, țaparâș, ‹înv.› stifos. *Au comandat chelnerului un vin aspru.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹fig.› dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om aspru și ursuz. Este aspră la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹fig.› dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime aspră.* **3** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› dur, înăsprit, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton aspru.* **4** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, dur, tare. *L-au marcat cuvintele aspre ale tatălui.* **5** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, greu, serios, sever[2], ‹fig.› dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă aspră pentru crimă.* **6** (*despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) riguros, sever[2], strașnic, strict. *Într-o cazarmă disciplina este aspră.* **7** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, îndârjit, înverșunat, necruțător. *Romanul a fost supus unei critici aspre.* **8** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹fig.› încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă aspră.* **9** (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viață etc.*) auster, sever[2], sobru, ‹fig.› spartan. *Sportivii de performanță duc o viață aspră și disciplinată.* **10** (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizer, mizerabil, ‹fig.› câinesc, câinos, dur, ‹fig.; rar› riguros. *Vremea e aspră, uneori, la munte.* **11** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt aspru. Astăzi este un ger aspru.* **12** (*despre probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acțiuni etc. ale oamenilor*) anevoios, dificil, greu, ‹fig.› spinos. *Se confruntă adesea cu aspectele aspre ale cercetării arheologice.* **13** (*despre stil*) inegal, necurgător, neegal, sacadat, ‹fig.› abrupt. *Stilul romanului este aspru, cu fraze scurte, întrerupte.* **14** (*rar; despre însușiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) v. Auster. Grav. Sever[2]. Sobru. **III** adv. fig. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹fig.› dur, negru. *Se poartă aspru cu adversarii.* **2** răstit, ‹fig.› dur, rece, sec, tăios, uscat[2]. *Îi vorbește aspru.* **3** drastic, sever[2], strașnic, ‹fig.› dur. *Îl pedepsește aspru pentru greșeală.* **4** aprig, înverșunat, violent, ‹fig.› aprins[2]. *Cei doi se ceartă aspru.* **5** aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹fig.› încleștat. *Semifinaliștii se luptă aspru pentru medalia de aur.*

aspumá vb. I. intr. (*înv.; despre ape, valuri etc.*) v. Clăbuci. Spuma. Spumega.

aspumáre s.f. (*înv.*) v. Clăbucire. Spumare. Spumegare.

aspumát, -ă adj. (*înv.; despre ape, valuri etc.*) v. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2]. Spumegător. Spumegând. Spumos.

astá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Înfățișa. Prezenta. Veni.

astaláș s.m. (*magh.*) v. Tâmplar.

astărá adv. (*temporal; înv. și reg.*) v. Astă-seară. Deseară.

ástă-seará adv. (*temporal*) deseară, ‹înv. și reg.› astară. *Nu ne putem întâlni astă-seară.*

astămáneáță adv. (*temporal; pop.*) v. Azi-dimineață.

astăreálă s.f. (*croitorie; reg.*) v. Căptușeală. Dubleu. Dublură.

astăurá vb. I. tr. (*reg.; despre animale; compl. indică prada*) v. Pândi.

astáví vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi.

ástăzi adv. (*temporal*) **1** azi. *Ne întâlnim astăzi, mai pe seară.* **2** (*fam.; în constr. imper. sau exclam. care exprimă graba ori nerăbdarea vorbitorului*) acum. *Mai vii astăzi, că trebuie să ajung și la serviciu!*

astámpăr s.n. (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. și pop.› tihneală, ‹înv. și reg.› paos, răzbun[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, că nu-și poate găsi o clipă de astâmpăr.*

astâmpărá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori, p. ext., animale de casă*) a (se) cuminți, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹înv. și reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se pocăi[1], ‹înv.› a (se) încuminți, a (se) înțelepți. *Nu trebuie să se recurgă la bătaie pentru a astâmpăra un copil. Câinele agitat s-a astâmpărat imediat când și-a văzut stăpâna.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹pop.› a (se) molcomi, ‹înv. și reg.› a (se) prinde, a (se) toi[3], ‹reg.› a neagoi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) tocmi, ‹fig.; înv.› a (se) așeza. *Copilul s-a astâmpărat după ce a primit o jucărie nouă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale ființelor*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a astâmpărat setea. Pentru moment, foamea i s-a astâmpărat cu un corn. Emoția i s-a astâmpărat cum a păsit pe scenă.* **4** tr., refl. (*adesea fig.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. și pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. și reg.› a (se) mângâia, a (se) oteși[1], ‹reg.› a (se)

opăci, a se oşeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a astâmpărat durerea pentru moment.* **5** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, şocuri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descreşte. Diminua. Domoli. Estompa. Linişti. Micşora. Modera. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Tempera. **6** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică ţări, popoare, grupuri sociale, oameni*) v. Aservi. Înrobi. Robi. Subjuga. Supune.

astâmpărare s.f. **1** cumințire, domolire, liniştire, potolire. *Bătaia nu ajută la astâmpărarea copiilor.* **2** calmare, domolire, liniştire, potolire, ‹înv.› dezmânieare, dezmânietură. *Jucăria nouă a avut ca efect astâmpărarea copilului.* **3** calmare, domolire, liniştire, potolire, ‹livr.› chietiv, ‹fig.› stingere. *Un corn nu a fost suficient pentru astâmpărarea foamei.* **4** (*adesea fig.*) alinare, atenuare, calmare, domolire, liniştire, potolire, slăbire, temperare, uşurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. şi pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oşenire, ‹înv.› ostoitură, oteşire, potolit[1], uşurime, uşurinţă, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deşarjă. *A simţit o astâmpărare a durerii după ce a luat medicamentul.*

astâmpărát, -ă adj. (*despre oameni*) aşezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniştit, paşnic, potolit[2], reţinut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. şi reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om astâmpărat.*

asteatózá s.f. (*med.*) xeroftalmie, xerom, xeroză. *Asteatoza este absenţa secreţiilor adipoase ale pielii.*

asteniá vb. I. refl., tr. (*med.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) asteniza.

astén, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) astenizat, ‹înv. şi reg.› slăbicios. *Persoanele astenice au adesea insomnii. Astenicul se concentrează mai greu.*

asteníe musculară s.f. (*med.*) miastenie. *Astenia musculară se caracterizează printr-o epuizare anormală şi rapidă a forţei musculare.*

astenizá vb. I. refl., tr. (*med.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) astenia. *Din cauza oboselii s-a astenizat.*

astenizát, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) astenic, ‹înv. şi reg.› slăbicios.

astér s.m. **1** (*bot.*) *Aster amellus*; steliţă, steliţă-vânătă, ‹reg.› flori-cojocăreşti (v. *floare*), flori-de-Ierusalim (v. *floare*), gălăţence, iarba-vântului (v. *iarbă*), ochiul-boului (v. *ochi*[1]), rujă-de-toamnă, rujă-vânătă, ruşcă[2], ruşcă-vânătă (v. *ruşcă*[2]), ruşcuţă-vânătă, scânteiuţe (v. *scânteiuţă*), stelişoară, steliţă-sălbatică, steluţă-sălbatică, steluţe-vinete (v. *steluţă*), vărsătoare (v. *vărsător*). **2** (*biol.*) astrosferă. *Asterul înconjoară centrosfera unei celule.*

astereognozíe s.f. (*med.*) agnozie tactilă, stereoagnozie. *Astereognozia este pierderea simţului tactil, în cazuri de hemiplegie.*

asterídă s.f. (*zool.*) *Asteroidea*; asterie, asterisc, stea-de-mare. *Asterida are corpul în formă de stea.*

astérie s.f. (*zool.*) *Asteroidea*; asteridă, asterisc, stea-de-mare.

asterísc s.n. **1** (*tipogr.*) stea, steluţă. *Asteriscul, pus după un cuvânt, trimite la o notă aflată în josul paginii.* **2** (*zool.*) *Asteroidea*; asteridă, asterie, stea-de-mare.

asterísm s.n. (*astron.; rar*) v. Constelaţie.

asteroíd s.m. (*astron.*) planetoid. *Între planetele Marte şi Jupiter sunt numeroşi asteroizi.*

ástfel adv. (*modal*) **1** aşa. *Crede că este bine că l-a sfătuit astfel. De ce se comportă oare astfel?* **2** aşadar, ‹grec.; înv.› lipon. *Dorinţa sa este, astfel, un vis.* **3** aşa, exact, întocmai. *Să faci astfel cum ai promis.*

astigmatísm s.n. (*optic., med.*) aberaţie vizuală. *Un bolnav care are astigmatism percepe imaginile deformat.*

astigmométru s.n. (*tehn. med.*) cheratoscop. *Astigmometrul este folosit pentru observarea anumitor neregularităţi în caz de astigmatism.*

astmátic, -ă adj. (*med., med. vet.; despre oameni şi unele animale*) ‹reg.› şui[5], şuios. *Este astmatic din copilărie.*

astm s.n. (*med., med. vet.*) ‹pop.› înăduşeală, înecăciune, înfundătură, năduf, ‹înv. şi reg.› năduşeală, ‹reg.› străfig, suspin, şui[5], ‹înv.› stenahorie, stenos. *Greutatea în respiraţie este specifică astmului.*

astragál s.n. (*anat.*) talus, ‹rar› talon. *Astragalul are formă curboidă.*

astrál, -ă adj. (*astron.*) sideral, ‹rar› sideric, solar. *În spaţiul astral au loc numeroase fenomene necunoscute oamenilor.*

astralísm s.n. (*astron.*) astralitate. *Lumina se pierde în astralism.*

astralitáte s.f. (*astron.*) astralism.

astrắnge vb. III. tr. (*înv.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

astreiná vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înstrăina.

astringént, -ă adj. (*despre substanţe, produse, alimente, băuturi etc. sau despre gustul, efectele etc. lor*) restringent, ‹pop.› ştiros, ‹înv.› stifos, strângător. *Lămâia este astringentă. Loţiunea pentru ten gras are un efect uşor astringent.*

astrobiologíe s.f. cosmobiologie, exobiologie. *Astrobiologia se ocupă cu studiul problemelor şi posibilităţilor vieţii în cosmos.*

astrodróm s.n. (*aeron.*) cosmodrom. *De pe astrodrom se lansează sateliţii artificiali şi navele spaţiale.*

astrofotometríe s.f. (*astron.*) fotometrie astronomică. *Astrofotometria se ocupă cu măsurarea strălucirii corpurilor cereşti.*

astrológ, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*astrol.*) cititor în stele, ‹înv. şi pop.› astronom, ‹pop.› filosof, mag[1], zodier, ‹înv.› matematic[1], păzitor de stele, stelar[1], vâlhovnic, vâlvă. *Astrologul prezice destinul omului după poziţia aştrilor.* **2** s.m. (*astron.; înv. şi pop.*) v. Astronom.

astronaút s.m. (*aeron.*) cosmonaut. *Astronauţii călătoresc în spaţiul cosmic cu astronave.*

astronaútică s.f. (*aeron.*) cosmonautică. *Astronautica studiază mijloacele şi posibilităţile de zbor în spaţiul cosmic.*

astronávă s.f. (*aeron.*) cosmonavă, navă cosmică, navă spaţială, ‹engl.› shuttle. *Astronava este destinată zborului în spaţiul cosmic.*

astronavigáţie s.f. (*aeron.*) navigaţie spaţială. *Astronavigaţia este ştiinţa şi tehnica dirijării vehiculelor spaţiale.*

astronóm s.m. **1** (*astron.*) ‹înv. şi pop.› astrolog, ‹pop.› solomonar. *Astronomul se ocupă cu studiul aştrilor şi cu legile mişcării lor.* **2** (*astrol.; înv. şi pop.*) v. Astrolog. Cititor în stele.

astronoméste adv. (*modal; astron.; înv.*) ‹înv.› astronomiceşte.

astronómic, -ă adj. fig. (*de obicei p. exager.*) **1** (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcţii, fiinţe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaş, ‹fig.› ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile oraşe au construcţii astronomice.* **2** (*arată cantitatea; despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă astronomică pentru un autoturism.*

astronomicéşte adv. (*modal; astron.; înv.*) ‹înv.› astronomeşte. *Astronomiceşte, ipoteza sa este falsă.*

astronomíe s.f. (*astron.*) ‹înv.› stelământ. *Astronomia se ocupă cu studiul aştrilor, al sistemelor de aştri, al galaxiilor şi al universului.*

astrosféră s.f. (*biol.*) aster.

ástru s.m. (*astron.*) corp ceresc, luceafăr, ‹astăzi rar› sferă, ‹înv.› trabant, trup ceresc. *Soarele este un astru.*

astrucá vb. I. (*înv. şi reg.*) **1** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Acoperi. Înfăşura. Înveli. **2** tr. (*compl. indică persoane decedate*) v. Îngropa. Înhuma. Înmormânta.

astrucáre s.f. (*înv. şi reg.*) v. Inhumaţie. Îngropare. Îngropat[1]. Înhumare. Înmormântare.

astrucát, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre persoane decedate*) v. Îngropat[2]. Înhumat. Înmormântat.

astrucământ s.n. (*constr.; reg.*) v. Acoperământ. Acoperiş. Înveliş. Învelitoare.

astrucúş s.n. (*constr.; reg.*) v. Acoperământ. Acoperiş. Înveliş. Învelitoare.

astupá vb. I. **1 1** tr. (*compl. indică orificii, cavităţi etc.*) a acoperi, a închide. *A astupat fântâna cu un capac.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică conducte, orificii, canale etc.*) a (se) închide, a (se) înfunda, a (se) obtura. *Ţeava s-a astupat din cauza resturilor menajere.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vase de sânge, cavităţi etc.*) a (se) înfunda, a (se) oblitera, a (se) obstrua, a (se) obtura. *Lumenul unui organ tubular se poate astupa. Celulele grase astupă vasele de sânge.* **4** tr. (*compl. indică intrări, căi de acces, artere*

de circulație etc.) a bara, a bloca, a închide, ‹rar› a obstacula, ‹pop.› a cuprinde, ‹fig.› a obstrua. *A astupat intrarea în beci. Nemții au astupat drumul.* **5** tr. (*compl. indică spații, cavități etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a umple. *A astupat șanțul cu pământ.* **6** tr. (*pop.; compl. indică persoane decedate*) v. Îngropa. Înhuma. Înmormânta. **7** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Constipa. **II** tr. fig. **1** (*rar; compl. indică manifestări, acțiuni ale oamenilor, mișcări sociale etc.*) v. Înăbuși. Jugula. Reprima. Sugruma. **2** (*fam.*) v. Acoperi. Completa. Complini. Umple.

astupáre s.f. **1** acoperire, închidere. *Astuparea fântânii cu un capac se impunea.* **2** astupat[1], închidere, înfundare, înfundat[1], obturare, obturație. *Astuparea țevii s-a produs din cauza resturilor menajere.* **3** (*med., med. vet.*) emfraxie, înfundare, obliterare, obliterație, obstrucție, obturare, ocluziune, opilație. *Astuparea unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Constipație. Coprostază. Coprostazie.

astupát[1] s.n. astupare, închidere, înfundare, înfundat[1], obturare, obturație.

astupát[2], -ă adj. **1** (*despre orificii, cavități etc.*) acoperit, închis. *Fântâna astupată nu mai reprezintă un pericol.* **2** (*despre conducte, orificii, canale etc.*) închis, înfundat[2], obturat. *Țeava astupată trebuie desfundată.* **3** (*despre sticle, butoaie etc.*) închis, înfundat[2], ‹pop.› pecetluit[2]. *Se întoarce din beci cu o sticlă de vin astupată.* **4** (*despre intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) barat, blocat, închis. *Din cauza drumului astupat s-a perturbat circulația.* **5** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Constipat.

astupătór s.m. (*arg.*) **1** (*la pantaloni*) v. Prohab. Șliț. **2** v. Chilot. Pantalon.

astupătúră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Constipație. Coprostază. Coprostazie.

astupúș s.n. **1** (*pop.*) v. Dop. **2** (*tehn.; reg.*) v. Buraj. Burare.

astút, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

astúție s.f. (*livr.*) **1** v. Șiretenie[1]. Șmecherie. Viclenie. Vulpenie. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

astuțiós, -oásă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

asúd s.n. (*reg.*) **1** (*fiziol.*) v. Apă. Înădușeală. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație. **2** (*art.; bot.*) ***asudul-calului*** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*).

asudă vb. I. intr. **I 1** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a exsuda, a năduși, a transpira, ‹rar› a transsuda, ‹pop.› a (se) înăduși, a (se) năclăi, ‹reg.› a năboi[2], a răpuci. *A asudat abundent din cauza alergatului. I-au asudat palmele.* **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a se clăbuci, a se înspuma, a se înspumega, a se spuma, a spumega. *Goniți fără milă, caii asudau.* **3** (*despre obiecte din sticlă, pereți etc.*) a se aburi. *Lentilele ochelarilor au asudat. Geamurile au asudat.* **II** fig. (*despre oameni*) a se munci, a se obosi, a se osteni, a se trudi. *Asudă să câștige cinstit o pâine.*

asudáre s.f. (*fiziol.*) **1** asudat[1], exsudare, exsudație, nădușeală, sudorație, transpirare, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură. *Prin asudare se elimină unele toxine din organism.* **2** înspumare, spumare, spumegare. *Asudarea cailor este rezultatul efortului fizic mare.*

asudát[1] s.f. (*fiziol.*) asudare, exsudare, exsudație, nădușeală, sudorație, transpirare, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură.

asudát[2], -ă adj. **1** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) nădușit, transpirat[2], ud, umed, umezit[2], ‹pop.› înădușit, ‹reg.› năboit. *Își șterge ceafa asudată cu un șervețel.* **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) înspumat, înspumegat, spumat, spumegat[2], ‹rar› spumatic, spumos, ‹pop.› spumegând. *Se oprește pentru a da răgaz armăsarului asudat să se odihnească.* **3** (*despre obiecte din sticlă, pereți etc.*) aburit, ‹fig.› brumat. *Nu poți vedea nimic prin lentilele asudate ale ochelarilor.*

asudătúră s.f. (*fiziol.; înv. și pop.*) **1** v. Asudare. Asudat[1]. Exsudare. Exsudație. Nădușeală. Sudorație. Transpirare. Transpirat[1]. Transpirație. **2** (*concr.*) v. Apă. Înădușeală. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație.

asudoáre s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Apă. Înădușeală. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație.

asughíț s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Sughiț.

asumá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) **1** (*compl. indică responsabilități, răspunderi etc.*) ‹înv.› a ridica. *Prefectul își asumă răspunderea pentru măsurile luate.* **2** a-și aroga. *Își asumă merite care nu i se cuvin.* **3** (*compl. indică în special atentate*) a revendica. *Nicio grupare teroristă nu și-a asumat încă atentatul.*

asumáre s.f. arogare. *Asumarea unor merite necuvenite este condamnabilă.*

asumát, -ă adj. arogat. *Drepturile asumate i-au fost contestate.*

asumatá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

asumatát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

asuná vb. I. intr. (*muz.; înv.; despre instrumente muzicale*) v. Cânta. Răsuna. Sufla. Suna.

asunătoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

asúpra prep. (*constr. cu gen.*) **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** deasupra, peste. *Se înclină asupra lui. Se apleacă asupra pervazului pentru a vedea mai bine.* **2** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) către, înspre, la[1], spre, ‹înv.› a[2], despre, între[2], supra. *Profesorul își aruncă privirea asupra elevului și-l vede copiind.* **II** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică ideea de adversitate, de ostilitate*) contra[1], împotriva, la[1], pe, spre, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Câinii au sărit asupra hoților.* **2** (*compl. indică o relație*) despre. *Poartă o discuție asupra subiectului acestei opere literare.* **III** (*introduce un circ. de timp care indică o aproximație; reg.*) v. Către. Înspre. Spre.

asupreálă s.f. (*pop.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.

asuprélnic, -ă adj. (*înv.*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor.

asuprí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a asuprit pe nimeni în viața lui.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își asuprește propriul popor.* **3** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **4** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. **5** (*înv.*) v. Exacerba. Exagera.

asupriciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **2** v. Constrângere. Forțare. Obligare. Silire. Somare. Violentare.

asupríre s.f. **1** năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, ostracizare, persecutare, persecuție, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza asupririi suferite din partea mamei vitrege.* **2** exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Asuprirea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **3** (*înv.*) v. Constrângere. Forțare. Obligare. Silire. Somare. Violentare.

asuprít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) năpăstuit, nedreptățit, oropsit, persecutat, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătățit. *Copiii asupriți au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit,

silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul asuprit s-a ridicat contra tiranului.*
asupritór, -oáre adj., s.m., s.f. exploatator, împilător, opresiv, opresor, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați asupritori au fost întemnițați de comuniști.*
asuprítură s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.
asurzeálă s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Asurzire. Asurzit. Surzire.
asurzí vb. IV. **1** intr. (*med., med. vet.; despre ființe*) a surzi, ‹reg.› a pliurzi. *Unele persoane asurzesc cu cât înaintează în vârstă.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a surzi. *Țipă așa de tare că îl asurzește.*
asurzíe s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Surditate. Surzeală. Surzenie.
asurzíme s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Surditate. Surzeală. Surzenie.
asurzíre s.f. **1** (*med., med. vet.*) asurzit, surzire, ‹rar› asurzeală, asurzitură, ‹reg.› surzitură. *Se teme de asurzire.* **2** (*fon.*) afonizare. *Asurzirea se produce la sunetele sonore.*
asurzít s.n. (*med., med. vet.*) asurzire, surzire, ‹rar› asurzeală, asurzitură, ‹reg.› surzitură.
asurzitór, -oáre (*despre zgomote, sunete etc.*) infernal, ‹înv.› surzitor. *Zgomotele din stradă sunt asurzitoare.*
asurzitúră s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Asurzire. Asurzit. Surzire.
așá adv., adj. invar. **I** adv. **1** (*modal*) astfel. *Crede că este bine că l-a sfătuit așa.* **2** (*modal*) atât. *Nu te grăbi așa!* **3** (*modal*) astfel, exact, întocmai. *Să faci așa cum ai promis.* **4** (*modal; exprimă o aprobare*) bine, bun. *-Pune-ți, te rog, semnătura aici! -Așa!* **5** (*temporal; înv.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât. **II** adj. invar. (*antepus subst. determ.*) asemenea, atare, ‹înv.› acătării. *O așa chestiune nu este ușor de rezolvat. Nu vrea să mai colaboreze cu un așa om.*
așá-numít, -ă adj. (*antepus subst. determ.*) așa-zis, pretins. *Un așa-numit avocat i-a înșelat.*
așá-zis, -ă adj. (*antepus subst. determ.*) așa-numit, pretins.
așadár adv., conj. coord. concl. **1** adv. (*modal*) astfel, ‹grec.; înv.› lipon. *Dorința sa este, așadar, un vis.* **2** conj. coord. concl. atunci, dar[1], deci, și, ‹livr.› or, ‹pop.› apoi, ‹înv.› utrinde, ‹latin.› ergo. *Așadar revin la cele spuse anterior.*
așarnă vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică oameni*) **1** v. Îndârji. Înfuria. Întărâta. Înverșuna. **2** v. Entuziasma. Înflăcăra. Însufleți. Pasiona.
așăși adv. (*înv. și reg.*) **1** (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) v. Chiar. Exact. Tocmai. **2** (*temporal*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.
așău s.n. (*reg.*) v. Cazma. Hârleț.
așchie s.f. **I 1** surcea, surcică, țandără, ‹înv. și pop.› despicătură, ‹pop.› zburătură, ‹reg.› lospătură, puzderie, salcă[1], sălângă, scărâmbă, sclepeniță, scoarță, seci, sfarghie, șleamuri, șplităr, tioc, țepacă, țepeligă, țepigă, ‹înv.› ostrac, oțapoc. *Sculptorul își ferește ochii de așchiile care sar când cioplește lemnul.* **2** țeapă, țep, țepușă, ‹rar› spin, ‹reg.› țandără, țașcă, țepoc. *I-a scos copilului o așchie din picior.* **II** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), bobârnac, împunsătură, înțepătură, ușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Așchiile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*
așchioáră s.f. așchiuță, țăndărică, țepușă, ‹pop.› țepușor, ‹reg.› așchiță, țăndărice. *Când curăța trunchiul de brad de coajă, în toate părțile săreau așchioare.*
așchiós, -oásă adj. (*despre materiale*) țăndăros. *Materialele așchioase se desfac în așchii.*
așchiță s.f. (*reg.*) v. Așchioară. Așchiuță. Țăndărică. Țepușă.
așchiúță s.f. așchioară, țăndărică, țepușă, ‹pop.› țepușor, ‹reg.› așchiță, țăndărice.
așculí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
așezá vb. I. **I 1** refl. (*despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*) a sta, a ședea, ‹pop. și fam.› a se lăsa, ‹pop.› a se pune, ‹fam.› a se instala. *În timpul liturghiei se așază în genunchi.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. locale introduse prin prep. „pe", „în"*) a (se) culca, a (se) întinde, a (se) lungi, a (se) pune, ‹fam.› a se instala. *Se așază comod în pat. Se așază pe nisip pentru a face plajă.* **3** refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se acumula, a se depozita, a se depune, a se lăsa, a se sedimenta. *Aluviunile s-au așezat pe fundul albiei râului.* **4** refl. (*în opoz. cu „a se tulbura"; pop.; despre lichide care conțin corpuri în suspensie*) v. Deburba. Decanta. Defeca. Limpezi. **5** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) ‹fig.; fam.› a se așterne, a se pune. *Conștient că se apropie perioada examenelor, se așază pe carte.* **6** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera. **7** refl. recipr. fig. (*înv.; mai ales despre adversari*) v. Concilia. Împăca. Reconcilia. **II** refl. **1** (*despre oameni*) a poposi, ‹rar› a tăbărî, ‹fig.; reg.› a dejuga. *Drumeții s-au așezat pe marginea drumului pentru a lua o gustare.* **2** (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se fixa, a se instala, a se opri, a se stabili, a se stabiliza, a se statornici, ‹înv. și pop.› a se pune, ‹pop.› a se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălășui, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a așezat cu domiciliul în Iași.* **III** tr. **1** (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A așezat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, ținuta etc.*) a aranja, a potrivi, ‹pop.› a chiti[1]. *Înainte de a ieși din casă, își așază cravata.* **3** (*compl. indică coafura, părul*) a aranja, a îndrepta, a netezi, ‹reg.› a nelei. *Își așază părul în fața oglinzii.* **4** (*compl. indică obiecte*) a așterne, a întinde, a pune. *Așază cearșaful pe pat. Fetele au așezat o pătură pe iarbă.* **5** (*compl. indică mese*) a aranja, a așterne, a întinde, a pregăti, a pune, a rândui. *În zile festive așază masa în salon.* **6** (*tehn.*) a monta, a poza. *După ce a reparat televizorul, așază carcasa.* **7** (*fam.; compl. indică haine sau părți ale lor*) v. Adapta. Ajusta. Potrivi. **IV** refl. **1** (*despre zăpadă, praf, nisip etc.*) a se așterne, a se depune, a se pune. *Praful se așază pe mobilă.* **2** (*despre brumă, zăpadă etc.*) a se așterne, a cădea, a se depune, a se lăsa, ‹pop.› a pica[2]. *Bruma se așază peste câmpii.* **3** (*înv.*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **V 1** tr. (*compl. indică obiecte*) a depune, a pune, ‹reg.› a alipui. *Așază mapa pe birou.* **2** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) fixa, a (se) instala, a (se) plasa, a (se) posta, a (se) pune. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie așezată la intrarea în clădire.* **3** tr. (*mai ales pop. sau fam.; compl. indică mai ales obiecte*) a lua, a pune. *Și-a așezat un șal pe umeri.* **4** tr. (*compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) a amplasa, a fixa, a plasa, a situa, a stabili, ‹înv.› a statornici. *A așezat fabrica departe de centrul orașului.* **5** tr. (*înv.; compl. indică țări sau așezări omenești*) v. Descăleca. Înființa. Întemeia. **6** tr. (*polit.; înv.; compl. indică țări, regiuni etc*) v. Coloniza. **7** tr. (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **8** tr. (*înv.; compl. indică tratate, alianțe etc.*) v. Încheia. **VI 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹pop. și fam.› a (se) rostui, ‹fam.› a (se) căpătui. *Și-a așezat bine copiii, la oraș. S-a așezat și el la casa lui.* **2** tr. (*înv.; compl. indică planuri, proiecte etc.*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea.
așezáre s.f. **I 1** acumulare, depozitare, depunere, lăsare, sedimentare, sedimentație. *Așezarea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.* **2** poposire, ‹fig.; reg.› dejugare. *Așezarea drumeților la marginea drumului s-a făcut pentru a lua o gustare.* **3** fixare, instalare, oprire, stabilire, stabilizare, statornicire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Așezarea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **4** aranjare, aranjat[1], clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Așezarea*

pieselor jocului i-a luat timp. **5** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], dispunere, distribuţie, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziţură, locaţie. *S-a gândit mult la aşezarea colecţiei de mărci poştale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de aşezarea colecţiei sale de monede.* **6** aranjare, aranjat[1], potrivire. *Ultima lui grijă, când iese din casă, este aşezarea cravatei.* **7** aranjare, aranjat[1], îndreptare, netezire. *Dimineaţa, aşezarea părului îi ia mult timp.* **8** aşternere, întindere, punere. *După aşezarea cearşafului pe pat, acesta se acoperă cu o cuvertură.* **9** aranjare, aranjat[1], aşezat[1], aşternere, aşternut[1], pregătire, punere, pus[1]. *Aşezarea unei mese festive trebuie făcută din timp.* **10** fixare, instalare, plasare, postare. *Administratorul firmei a hotărât aşezarea gheretei paznicului la intrarea în clădire.* **11** amplasare, fixare, plasare, situare, stabilire. *Primăria a acceptat aşezarea fabricii la marginea oraşului.* **12** fig. (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Destindere. Linişte. Liniştire. Odihnă. Pace. Relaxare. Repaus. Seninătate. Tihnă. **II** (*concr.*) **1** amplasament, amplasare, loc, poziţie, situare, ‹rar› situaţie, ‹înv.› aşezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3]. *Prin aşezare, supermarketul mulţumeşte pe locuitorii oraşului.* **2** (*adesea urmat de determ. „umană", „omenească"*) aglomerare, aglomeraţie, localitate, ‹fam.› punct, ‹înv.› aşezământ, politie. *Foarte multe oraşe sunt mari aşezări umane. Cercetează o aşezare umană din sec. al XVII-lea.* **3** adăpost, casă[1], cămin, domiciliu, locuinţă, sălaş, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploşeală, ‹înv. şi reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaş, cortel[2], olej, sălaşnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăposteală, coperământ, locaş[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălăşluinţă, sălăşluire, şedere, şezământ[1], şezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuş, vizuină, ‹fig.; livr.› penaţi, ‹fig.; înv. şi pop.› uşă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoaşă. *Cei doi soţi doreau să aibă şi ei o aşezare a lor.* **4** (*urmat de determ. „de ţigani", „ţigănească"*) sălaş, şatră, ‹înv. şi reg.› balagan, ‹reg.› gaşcă, ‹arg.› trib. *La marginea satului este o aşezare de ţigani.* **5** (*geogr.*) ***aşezare geografică*** = poziţie geografică. *Clima temperată a României este o consecinţă a aşezării ei geografice.* **6** ***aşezare lacustră*** = locuinţă lacustră, locuinţă palustră, palafită, ‹rar› colibă lacustră. *Aşezările lacustre sunt ridicate, pe stâlpi, la marginea sau în mijlocul unui lac.* **7** (*înv.*) v. Aşezământ. Fundaţie.

aşezát[1] s.n. aranjare, aranjat[1], aşezare, aşternere, aşternut[1], pregătire, punere, pus[1].

aşezát[2], -ă adj. **1** (*despre tabere, echipamente sportive etc.*) instalat, întins[2], ‹înv. şi reg.› tins. *Corturile aşezate sunt ale unor turişti.* **2** (*despre mese, paturi etc.*) aranjat[2], aşternut[2], întins[2], pregătit[2], pus[2]. *Musafirii sunt primiţi cu masa aşezată.* **3** (*despre oameni*) astâmpărat, chibzuit, cuminte, cuminţit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniştit, paşnic, potolit[2], reţinut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. şi reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om aşezat.* **4** (*despre existenţa, viaţa etc. oamenilor*) chibzuit, cumpătat, echilibrat, liniştit, paşnic, potolit[2], tihnit. *Au înţeles că au de câştigat doar dacă traiul lor este aşezat.*

aşezăláş s.n. (*reg.*) v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie.

aşezământ s.n. **1** fundaţie, ‹înv.› aşezare, tocmeală, ‹ieşit din uz› stabiliment. *Astăzi se inaugurează un nou aşezământ sanitar.* **2** ***aşezământ cultural*** = ***aşezământ de cultură*** = fundaţie culturală. *Mai mulţi artişti şi-au conjugat efortul pentru a înfiinţa un aşezământ cultural.* **3** (*rar*) v. Instituţie. Unitate. **4** (*înv.*) v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziţie. Situare. **5** (*înv.; adesea urmat de determ. „umană", „omenească"*) v. Aglomerare. Aglomeraţie. Aşezare. Localitate. **6** (*ist.; înv.*) v. Descălecare. Descălecat. **7** (*polit.; înv.*) v. Colonizare. **8** (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie. **9** (*înv.*) v. Logodnă. **10** (*înv.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin. **11** (*înv.*) v. Întocmire. Orânduială. Orânduire. Organizare. Rânduială. **12** (*înv.*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **13** (*meteor.; înv.*) v. Temperatură. **14** fig. (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Destindere. Linişte. Liniştire. Odihnă. Pace. Relaxare. Repaus. Seninătate. Tihnă.

aşezătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*în opoz. cu „nomad"; despre oameni, populaţii etc.*) v. Sedentar. Stabil. Statornic. **2** s.m., s.f. v. Ctitor. Fondator. Întemeietor.

aşezătúră s.f. (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie.

aşiáş s.m. (*bot.; reg.*) v. Mac. Mac-de-grădină (*Papaver somniferum*).

aşíjderea adv. (*modal; înv. şi pop; urmat de determ în dat. sau introduse prin prep. „ca"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

aşteptá vb. I. **1** tr., intr. (*cu determ. locale*) ‹înv. şi reg.› a acera, ‹reg.› a agodi, ‹înv.› a adăsta. *Aşteptă în sala de primire cam o jumătate de oră să intre la doctor.* **2** tr., intr. (*cu determ. temporale sau locale*) a sta, a zăbovi. *Aşteaptă aici până mă întorc!* **3** tr. a îngădui, a lăsa, a permite. *Aşteaptă să mai treacă vreo câteva zile.* **4** tr. (*compl. indică oameni, instituţii etc.*) a amâna, a îngădui, a păsui[1], ‹pop.› a apesti, ‹reg.› a răgădui[2], ‹înv.› a surdisi. *Proprietarul îl aşteaptă cu plata chiriei.* **5** tr. a nădăjdui, a spera, ‹înv. şi reg.› a nădăi, ‹înv.› a upovăi. *Să nu aştepţi ajutor de la el.* **6** refl. (*despre oameni*) a prevedea. *Nu s-a aşteptat la un asemenea comportament din partea lui.* **7** refl. a crede, a-şi imagina, a-şi închipui. *I-a făcut invitaţia, dar nu s-a aşteptat să vină.* **8** tr. (*în constr. neg.*) a ezita, a şovăi[1]. *Nu are de ce să aştepte, din moment ce propunerea făcută este atât de avantajoasă.*

aşteptáre s.f. **1** aşteptat[1], ‹înv.› adăstare, aşteptătură. *După o aşteptare de jumătate de oră, a renunţat la ideea că va veni.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne", „a sta" şi precedat de prep. „în", „întru"*) expectativă, expectaţie, ‹înv.› expectanţă. *Stă în aşteptare, pentru a vedea ce se va decide la nivel înalt.*

aşteptát[1] s.n. aşteptare, ‹înv.› adăstare, aşteptătură.

aşteptát[2], -ă adj. (*despre efectul, rezultatul unor acţiuni, evenimente, procese*) prevăzut, previzibil, scontat. *Vorbele profesorului au avut rezultatul aşteptat.*

aşteptătúră s.f. (*înv.*) v. Aşteptare. Aşteptat[1].

aştérne vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte*) a aşeza, a întinde, a pune. *Aşterne cearşaful pe pat. Fetele au aşternut o pătură pe iarbă.* **2** tr. (*compl. indică mese*) a aranja, a aşeza, a întinde, a pregăti, a pune, a rândui. *În zile festive aşterne masa în salon.* **3** refl. (*despre zăpadă, praf nisip etc.*) a se aşeza, a se depune, a se pune. *Neaua s-a aşternut pe străzi. Lăsând geamurile deschise, praful de afară se aşterne pe mobilă.* **4** refl. (*despre brumă, zăpadă etc.*) a se aşeza, a cădea, a se depune, a se lăsa, ‹pop.› a pica[2]. *Bruma se aşterne peste câmpii.* **5** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuşi. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **II** refl. fig. **1** ‹fig.› a se întrona, a se lăsa. *După miezul nopţii, în casă se aşterne liniştea.* **2** (*fam.; despre oameni*) ‹fig.; fam.› a se aşeza, a se pune. *Aflând de scoaterea unui post la concurs, se aşterne pe învăţat.*

aştérnere s.f. **1** aşezare, întindere, punere. *După aşternerea cearşafului pe pat, acesta se acoperă cu o cuvertură.* **2** aranjare, aranjat[1], aşezare, aşezat[1], aşternut[1], pregătire, punere, pus[1]. *Aşternerea unei mese festive trebuie făcută din timp.*

aşternút[1] s.n. **I** aranjare, aranjat[1], aşezare, aşezat[1], aşternere, pregătire, punere, pus[1]. **II** (*concr.*) **1** ‹rar› pânză, ‹înv. şi reg.› strat. *I-a adus aşternutul pentru înfăţarea patului.* **2** culcuş, pat, ‹înv. şi reg.› sălaş, ‹înv.› sat. *Duminica, îi place să lenevească în aşternut.*

aşternút[2], -ă adj. (*mai ales despre mese*) aranjat[2], aşezat[2], întins[2], pregătit[2], pus[2].

at[1] s.m. (*zool.; înv. şi reg.*) v. Armăsar. Cal nejugănit.

at[2] s. n. (*inform.; engl.*) v. A comercial. A rond.

atác s.n. **I 1** (*milit.; în opoz. cu „defensivă"*) asalt, asaltare, iureş, năvală, năvălire, ofensivă, ‹înv. şi reg.› şturm, ‹reg.› repezuş, ‹înv.› lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium, ‹fig.; înv.› călcătură. *Mulţi soldaţi şi-au găsit sfârşitul în timpul atacului asupra cetăţii. Atacul nocturn i-a luat pe neaşteptate.* **2** (*milit.*) ***atac la baionetă*** = asalt la baionetă. *În atacul la baionetă se foloseşte puşca, la care este montată baioneta.* **3** agresiune. *Atacul*

împotriva unui stat străin este condamnat. **4** (*sport; la fotbal, handbal etc.*) înaintare. *Urmărea atacurile lui Hagi cu sufletul la gură.* **5** fig. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ruşine, ultraj, umilinţă, vexaţiune, violenţe (v. *violenţă*), violenţe de limbaj (v. *violenţă*), violenţe verbale (v. *violenţă*), vorbe grele (v. *vorbă*), ◊fig.› atingere, lezare, ◊fig.; deprec. sau peior.› ţigăneală. *Atacurile din presă au demoralizat-o.* **II** (*med., med. vet.*) **1** acces, criză, puseu, ◊pop.› toană[1], ◊înv.› lovire, lovitură, paroxism. *Şi-a oprit discursul din cauza unui atac de tuse.* **2** (*pop.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară. **3** (*pop.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie.

atacá vb. I. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică poziţii strategice*) a asalta. *Armata a atacat reduta.* **2** tr. (*milit.; compl. indică unităţi sau subunităţi militare*) a izbi, a lovi, ◊înv. şi pop.› a lua, ◊înv.› a tăia. *Le-a fost atacată ariergarda.* **3** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. care indică instrumentul, felul, obiectul agresiunii*) a agresa, a agresiona, ◊înv. şi pop.› a lua, ◊înv.› a încăiera. *Şi-a atacat vecinul cu un cuţit.* **4** tr. (*despre agenţi fizici sau chimici; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a distruge, a mânca, a roade, ◊fig.› a devora. *Rugina atacă fierul.* **5** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferinţe fizice sau psihice, agenţi fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcţii organice ale fiinţelor etc.*) a afecta[1], a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ◊înv. şi reg› a sminti, ◊fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ◊fig.; înv.› a paşte[2], ◊arg.› a buli. *Condiţiile în care lucrează i-au atacat plămânii.* **6** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre oameni, animale, părţi ale corpului lor, organe*) v. Tuberculiza. **7** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică probleme, teme ştiinţifice etc.*) a aborda, a studia, a trata. *În cercetarea sa a atacat neologismele din sec. al XIX-lea.* **2** (*compl. indică oameni*) a acuza, a culpabiliza, a incrimina, a învinovăţi, a învinui, a recrimina. *Jurnaliştii îl atacă pentru manipularea opiniei publice.* **3** (*compl. indică oameni sau fapte, acţiuni, atitudini ale lor*) a critica, a judeca, ◊fig.; fam.› a prelucra, a scutura. *Duce o polemică susţinută cu cei care i-au atacat competenţa în domeniu.*

atacábil, -ă adj. (*despre păreri, argumente etc. ale oamenilor*) neconvingător, slab, vulnerabil. *Trebuie să fii atent cum pui problema, deoarece ai o argumentare atacabilă.*

atacánt s.m. **1** (*sport; la fotbal, handbal etc.*) înaintaş. *Ronaldo este un atacant de valoare al fotbalului contemporan.* **2** agresor, atacator.

atacáre s.f. fig. abordare, studiere, tratare. *Atacarea neologismelor din sec. al XIX-lea este o prioritate în cercetarea sa.*

atacát, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos.

atacatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m. (*milit.*) agresor, cotropitor, invadator, năvălitor, ◊rar› invadent, ◊înv.› năvrap, năvrăpitor. *Armata atacatoare a fost respinsă.* **2** s.m., s.f. agresor, atacant. *Atacatorul copilului a fost prins şi arestat.*

atamân s.m. **1** (*pesc.; reg.*) v. Vătaf. **2** (*ist.; înv.*) v. Hatman.

ataráxic, -ă adj., s.n. (*farm.*) anxiolitic, tranchilizant. *Ataraxicul este prescris în nevroze şi psihoze.*

atáre adj. nehot. **1** (*antepus subst. determ.*) asemenea, aşa, ◊înv.› acătării. *O atare chestiune nu este uşor de rezolvat. Nu vrea să mai colaboreze cu un atare om.* **2** (*reg.*) v. Oarecare. Vreun.

ataşá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică acte, documente etc.; cu determ. introduse prin prep. „de", „la" sau în dat.*) a alătura, a anexa, ◊grec.; înv.› a embereclisi. *A ataşat la dosar şi o autobiografie.* **2** refl., tr. (*cu sens cumulativ*) a (se) adăuga, a (se) alătura, a (se) alipi. *Muncitorilor care manifestau li s-au ataşat numeroşi studenţi. Au ataşat la tren încă două vagoane.* **3** tr. (*compl. indică teritorii, state etc.*) a alipi, a anexa, a încorpora, ◊înv.› a adăuga, a întrupa, a lipi, ◊latin.› a anecta. *Câştigând bătălia, au ataşat provincii din alt stat.* **II** refl. fig. **1** (*despre fiinţe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de"*) ◊fig.› a se apropia, a se lega[1], ◊fig.; fam.› a se lipi, ◊fig.; fran.› a se rataşa. *S-a ataşat mult în ultimul timp de tatăl lui vitreg.* **2** (*despre oameni*) a se înamora, a se îndrăgosti. *S-a ataşat de acest băiat de la prima vedere.*

ataşábil, -ă adj. fig. (*despre oameni*) sociabil. *Este o fată deosebit de ataşabilă, pe care toată lumea o îndrăgeşte.*

ataşamént s.n. afecţiune, simpatie, ◊reg.› ţiitură, ◊înv.› amor, ◊fig.› slăbiciune, ◊fig.; înv.› plecare. *Ataşamentul bunicilor de nepoţi este puternic.*

ataşánt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ◊înv.› apropietnic, ◊fig.› cald, ◊fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană ataşantă şi plăcută.* **2** (*livr.; despre elemente ale naturii, obiecte etc.*) v. Atractiv. Atrăgător. Plăcut.

ataşáre s.f. **1** aderare, aderenţă, adeziune, raliere, solidarizare. *Ataşarea la ideologia creştin-democrată a fost pentru mulţi alegători o soluţie electorală.* **2** alipire, anexare, anexiune, încorporare, ◊rar.› încorporaţie. *Ataşarea unei provincii din alt stat a provocat proteste internaţionale.*

ataşát, -ă adj. **1** (*despre acte, documente etc.*) alăturat, anex, anexat, ◊înv.› embereclisit. *Actele ataşate sunt cele originale.* **2** (*despre teritorii, state etc.*) alipit, anexat, încorporat. *Teritoriul ataşat are importante zăcăminte minerale.*

atavísm s.n. (*biol.*) ereditate ancestrală, ereditate de revenire, reversie. *Atavismul indică înrudirea filogenetică a organismelor.*

atáxic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) tabetic. *Ataxicul nu-şi coordonează mişcările.*

ataxíe s.f. (*med.*) **1** amiotaxie. *Ataxia provoacă imposibilitatea coordonării mişcărilor.* **2** ***ataxie locomotorie*** = *tabes. Ataxia locomotorie este o boală de origine sifilitică.*

atăgârţá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep.„de", „în", „pe" etc.*) v. Acroşa. Agăţa. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda.

atăgârţáre s.f. (*reg.*) v. Acroşaj. Acroşare. Agăţare. Agăţat[1]. Atârnare. Atârnat[1]. Prindere. Prins[1]. Spânzurare. Spânzurat[1]. Suspendare.

atăgârţát, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Agăţat[2]. Atârnat[2]. Spânzurat[2]. Suspendat.

atârnă vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) a acroşa, a agăţa, a prinde, a pune, a spânzura, a suspenda, ◊pop.› a anina, a zgrepţăna, ◊înv. şi reg.› a aculma, ◊reg.› a atăgârţa, a împrinde, a tăgârţa. *Şi-a atârnat paltonul în cuier. A atârnat cu dificultate oglinda pe perete.* **2** intr. (*despre lucruri, obiecte etc. sau despre părţi ale corpului*) a spânzura, a sta, ◊înv.› a pluti. *Paltonul atârnă în cuier. Mâna ei atârnă peste marginea fotoliului.* **3** intr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte, părţi ale corpului etc.*) a cădea, a curge, a spânzura, ◊fig.› a se revărsa. *Panglicile de la pălărie îi atârnă pe spate. Îi atârnă burta, de gras ce este.* **4** intr. (*despre păr, barbă*) a se lăsa, ◊fig.› a se prelinge. *Pletele îi atârnă pe umeri.* **5** refl. (*despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se agăţa, a se apuca, a se lua, a se prinde, a se ţine, ◊pop.› a se anina, a se zgrepţăna, ◊reg.› a se tăgârţa. *Când a alunecat, s-a atârnat de ramurile copacului ca să nu cadă.* **6** intr. (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau părţi ale lor*) a se apleca, a se arcui, a cădea, a se coborî, a se culca, a se curba, a se înclina, a se încovoia, a se îndoi, a se lăsa, a se pleca, ◊livr.› a sinua, ◊înv. şi pop.› a se povedi, ◊reg.› a pica[2], a se poligni, a povârli, ◊înv.› a se închina. *Ramurile atârnă, pline de rod.* **7** intr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a depinde, ◊înv.› a spânzura. *Viitorul ei atârnă de această decizie.* **8** intr. (*despre corpuri, obiecte, greutăţi etc.*) v. Avea. Cântări. **9** intr. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Proveni[1]. Rezulta. **10** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Şovăi[1]. **11** tr. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine.

atârnáre s.f. **1** acroşaj, acroşare, agăţare, agăţat[1], atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ◊pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ◊reg.› atăgârţare. *Atârnarea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.* **2** aservire, dependenţă, obedienţă, servitute, subordonare, supunere, ◊rar› sclavie, ◊înv.› închinăciune, subjecţiune, submisiune, subordinaţie, supuşie, ◊turc.; înv.› intisap, ◊fig.; rar› vasalitate. *Multe naţiuni aflate sub dominaţie străină au reuşit să scape de o atârnare de secole.*

atârnát[1] s.n. acroşaj, acroşare, agăţare, agăţat[1], atârnare, prindere, prins[1], spânzurare, spân-

zurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare.

atârnát[2], -ă adj. **1** (*despre obiecte, materiale etc.*) agățat[2], spânzurat[2], suspendat, ‹pop.› aninat[2], ‹reg.› atăgârțat, împrins, ‹înv.› suspens. *Oglinda atârnată este ușor strâmbă.* **2** (*mai ales fam.; despre urechi*) bleg, blegit, clăpăug, lăsat, pleoștit, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, plecozat, plehuș, pliocoșat. *Își acoperă urechile cu părul pentru a nu se vedea că sunt atârnate.*

atârnătoáre s.f. **I 1** agățătoare (v. *agățător*), gaică, ‹pop.› aninătoare. *Atârnătoarea de la palton s-a rupt.* **2** (*la stână; reg.*) ‹reg.› zăvoadă, zăvodar. *În atârnătoare își pun ciobanii hainele și rufele la uscat.* **II** (*bot.*) **1** *Zebrina pendula*; ‹reg.› vindecuță. **2** (*reg.*) v. Scânteioară (*Commelina communis*).

atârnătúră s.f. (*pop.*) v. Acroșaj. Acroșare. Agățare. Agățat[1]. Atârnare. Atârnat[1]. Prindere. Prins[1]. Spânzurare. Spânzurat[1]. Suspendare.

atât adv. **I** adv. (*modal*) așa. *Nu te grăbi atât!* **II** (*cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Atât! Nu mai suport țipetele tale!*

atâtíca adj. invar., adv. (*pop. și fam.*) ‹pop.› atâticuța, atâtuca, atâtuța. *Îi întinde numai atâtica pâine. Nu ți-am greșit măcar atâtica.*

atâticúța adj. invar., adv. (*pop.*) v. Atâtica.

atátúca adj. invar., adv. (*pop.*) v. Atâtica.

atâtúța adj. invar., adv. (*pop.*) v. Atâtica.

atebrínă s.f. (*farm.*) mepacrină. *Atebrina este folosită în tratamentul malariei și al teniazei.*

atéhnic, -ă adj. (*despre oameni*) antitehnic. *Se observă cu ușurință că este un om atehnic.*

ateísm s.n. (*filos., relig.*) necredință, păgânism, ‹rar› incredulitate, libertinsim, ‹înv.› fără-de-dumnezeire, netemere de Dumnezeu. *Ateismul neagă existența lui Dumnezeu.*

ateíst, -ă adj., s.m., s.f. (*filos., relig.*) **1** adj. (*despre doctrine, idei etc.*) ateu, ‹înv.› ateistic. *Nu îmbrățișează doctrinele ateiste.* **2** s.m., s.f., adj. (*în opoz. cu „religios"; înv.*) v. Ateu. Ireligios. Liber-cugetător. Necredincios. Păgân.

ateístic, -ă adj. (*înv.; despre doctrine, idei etc.*) v. Ateist. Ateu.

ateláj s.n. **I 1** harnașare, înhămare, înhămat[1], prindere, punere, ‹pop.› înhămătură. *După atelajul cailor, ne invită la o plimbare cu sania prin împrejurimi.* **2** înjugare, înjugat, prindere, punere, ‹înv.› înjugătură. *După atelajul boilor, au plecat la moară.* **II** (*glum.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

atélă s.f. (*med.*) lopățică. *I-a imobilizat mâna fracturată cu atele.*

ateliér s.n. **1** (*tehn.*) ‹reg.› lucrătoare (v. *lucrător*), mihei, ‹înv.› lucrătorie, meserie. *Curioși, copiii intră în atelierul dulgherului.* **2** (*în arte*) studio. *Se simte foarte bine într-un atelier foto.* **3** (*și* ***atelier de lucru***) ‹engl.› workshop. *Pe parcursul derulării grantului au fost organizate mai multe ateliere de lucru.*

atemporál, -ă adj. (*despre noțiuni, existențe etc.*) acronic, extemporal[1], extratemporal. *Ne aflăm într-un loc care pare atemporal, un fel de paradis.*

atenánsă s.f. **1** (*constr.*) dependință, ‹reg.› celturi. *În vilă sunt mai multe atenanse pentru diverse utilizări.* **2** (*constr.*) acaret, dependință, ‹înv. și reg.› namestie, olat, sălaș, ‹reg.› dam[2], hei[2], hleamp, ilet, ipulet, leau, mâietoare, oleab, sălaș, tacâmuri (v. *tacâm*), talanturi (v. *talant[2]*), ‹înv.› bina. *Conacul are o atenansă în care este spălătoria.* **3** (*anat.; glum.*) v. Testicul.

atenián, -ă s.m., adj. **1** s.m. ‹înv.› atineu. *Atenienii erau oameni rafinați.* **2** adj. ‹înv.› atineesc. *Femeile ateniene erau servite de sclavi.*

atént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, culant, curtenitor, drăguț, elegant, galant, gentil, ‹livr.› ampresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este atent cu tine.* **2** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], meticulos, migălos, minuțios, riguros, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu atent despre numeralele din limba română.* **3** (*despre privire, ochi*) ager, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› țintеș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii atente a căpitanului de vas.* **4** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) circumspect, grijuliu, precaut, prevăzător, prudent, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer atent în trafic.* **II** adv. (*modal*) **1** amănunțit[2], îndeaproape. *A studiat atent istoria românilor.* **2** interesat. *Ascultă atent disertația.* **3** circumspect, precaut, prudent. *Ei pășesc atent pe gresia udă. Una dintre regulile de bază ale șoferiei este să se conducă atent.*

atentív, -ă adj. (*fran.; despre oameni sau despre expresia, atenția, memoria, voința, auzul etc. lor*) v. Concentrat. Încordat.

atenție s.f. **I 1** curiozitate, interes, luare-aminte, ‹înv.› perierghie, privire. *Cartea a suscitat atenția publicului.* **2** grijă, interes, preocupare, ‹rar› stare, stat[3], ‹pop.› păsare[1], ‹fam.› sinchiseală, sinchisire, sinchisit, ‹înv. și reg.› câștigă, ‹înv.› ocupație. *Manifestă o atenție deosebită față de propria persoană.* **3** grijă, meticulozitate, migală, migăleală, minuție, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă atenție.* **4** băgare de seamă, circumspecție, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere, prudență, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă atenție în trafic.* **5** grijă, vigilență, ‹înv. și pop.› neadormire, ‹fig.; fam.› iuțeală. *Atenția comandantului de vas trebuie să fie maximă.* **6** amabilitate, bunăvoință, prietenie, solicitudine. *Atenția pe care i-a arătat-o o face curioasă.* **7** amabilitate, curtoazie, galanterie, gentilețe, politețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Atenția față de ceilalți este un atribut al civilizației.* **8** admirație, apreciere, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunație, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de atenția prietenilor.* **II** (*concr.*) **1** cadou, dar[2], surpriză, ‹rar› dăruire, ‹înv. și pop.› danie, ‹pop. și fam.› cinste, peșcheș ‹pop.› dăruială, plocon, ‹fam.› prezent[1], ‹fam.; glum.› cadorisire, ‹reg.› odor[1], ‹înv.› dăruință, dărușag, don[2], halal, liberalitate, peșchelăc, prosfora[1], surprindere. *Atențiile primite de ziua ei au încântat-o.* **2** (*fam.; deprec.*) v. Mită. **III** (*cu val. de interj.; exprimă iminența unui pericol și un îndemn la precauție*) ‹fam.› păzea!, șase!, șest!, ‹arg.› piua[1]!, zexe! *Atenție, se apropie cineva!*

atenționá vb. I. tr. (*fam.; deprec.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Mitui. Plăti.

atenționáre s.f. avertisment, ‹fig.› alarmă. *Atenționarea privind degradarea monumentelor istorice a fost benefică.*

atenuá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a (se) îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a atenuat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. și pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. și reg.› a (se) mângâia, a (se) oteși[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oșeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a atenuat durerea pentru moment.* **3** refl. (*med., med. vet.; despre boli, febră etc.*) a ceda, a slăbi, ‹fig.; pop.› a se slei. *Gripa s-a atenuat în urma medicației.* **4** tr. (*compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a diminua, a

înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost atenuat cu talent diplomatic.*
atenuánt, -ă adj. ‹rar› uşurător. *Caută o substanţă atenuantă pentru pielea lui arsă de soare.*
atenuáre s.f. **1** alinare, amortizare, calmare, descensiune, descreştere, diminuare, domolire, estompare, liniştire, micşorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Atenuarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** aplanare, înlăturare, pacificare, potolire, ‹rar› aplanat[1], ‹fig.› dezamorsare, estompare. *Atenuarea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.* **3** alinare, astâmpărare, calmare, domolire, liniştire, potolire, slăbire, temperare, uşurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. şi pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oşenire, ‹înv.› ostoitură, oteşire, potolit[1], uşurime, uşurinţă, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deşarjă. *A simţit o atenuare a durerii după ce a luat medicamentul.*
atenuát, -ă adj. **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, şocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniştit, micşorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. şi pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reţinut. *Zgomotele atenuate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) alinat, calmat, diminuat, domolit, liniştit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. şi pop.› ostoit. *O durere atenuată este mai uşor de suportat.* **3** (*despre neînţelegeri, conflicte etc.*) aplanat[2], diminuat, ‹fig.› dezamorsat, edulcorat, estompat. *Conflictul atenuat a adus mai multă linişte în casă.*
aterizá vb. I. intr. fig. **1** (*fam.; mai ales despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **2** (*fam.; glum.; despre fiinţe, obiecte etc.*) v. Cădea.
aterizáj s.n. (*av.*) aterizare.
aterizáre s.f. (*av.*) aterizaj. *Turnul de control permite aterizarea avionului.*
atestá vb. I. tr. **1** (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmaţii, aprecieri, rezultate, decizii, acţiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susţine, ‹înv. şi pop.› a zice, ‹înv. şi reg.› a probălui, ‹înv.› a încredinţa, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. şi fam.› a vorbi. *Acest document atestă că el este proprietarul casei.* **2** a arăta, a denota, a indica, a releva, a vădi, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectaţi atestă faptul că nu dormise toată noaptea.*
atestáre s.f. **1** adeverire, arătare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstraţie, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificaţie, confirmaţie. *Atestarea de către specialişti a autenticităţii tabloului a produs agitaţie în lumea colecţionarilor.* **2** (*concr.*) dovadă, mărturie, probă. *Pentru a-şi susţine teoria, caută atestări în operele clasicilor.*
atestát s.n. **1** certificat, ‹pop.› afiştat, ‹înv.› atestaţie, certificaţie, încredinţare, patentă, testimoniu, teşcherea[1], zapiscă. *Are atestat de 12 clase.* **2** diplomă, ‹pop.› afiştat, ‹fam.; deprec.› patalama. *A primit atestatul în urma susţinerii examenului de doctorat.*
atestáţie s.f. (*înv.*) v. Atestat. Certificat.
atéu, -ée s.m., s.f., adj. (*filos., relig.*) **1** s.m., s.f., adj. (*în opoz. cu „religios”*) ireligios, liber-cugetător, necredincios, păgân, ‹livr.› impiu, ‹rar› eretic, incredul, ‹înv. şi pop.› netămător de Dumnezeu, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› ateist. *Este un ateu convins, care neagă existenţa lui Dumnezeu şi a oricărei divinităţi.* **2** adj. (*despre doctrine, idei etc.*) ateist, ‹înv.› ateistic. *Nu îmbrăţişează doctrinele atee.*
atineésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Atenian.
atinéu s.m. (*înv.*) v. Atenian.
atingătór, -oáre adj. fig. (*înv.*) **1** (*despre manifestări, însuşiri, creaţii etc. ale oamenilor*) v. Bulversant. Duios. Emoţionant. Impresionant. Înduioşător. Mişcător. Patetic. Pătrunzător. Răscolitor. Răvăşitor. Tulburător. Vibrant. **2** (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Batjocoritor. Injurios. Insultător. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Sângeros. Tare. Vexant. Vexatoriu.
atingătúră s.f. (*înv.*) v. Atingere. Contact.
atínge vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe, părţi ale corpului, obiecte, suprafeţe ale acestora etc.*) a tuşa. *Îl atinge pe umăr pentru a-l face atent.* **2** refl. recipr. (*despre fiinţe*) a se frota. *Este aşa mare aglomeraţie, încât oamenii se ating unii de alţii.* **3** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică fiinţe*) a ajunge, a izbi, a lovi, a nimeri, a ochi[2], a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonţul l-a atins în picior.* **4** tr. (*compl. indică fiinţe*) a bate, a lovi, ‹pop. şi fam.› a chelfăni, a ciomăgi, a muştrului, ‹pop.› a surchidi, ‹fam.› a aranja, a cafti, ‹fam.; glum. sau iron.› a lămuri, ‹reg.› a cetlui, a cosorî, a găbji, a hicăi, a meci[3], a morări, a murseca, a percea, a şciupăi, a şperge, a şupi[1], a târnosi[2], a toroipăni, a tuji[1], a tupăi, ‹înv.› a pozderi, ‹iron.› a omeni, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop. şi fam.› a arcui, a şcoli, ‹fig.; pop.› a îmblăti, a molitvi, ‹fig.; pop.; glum.› a încărca, ‹fig.; fam.› a articula, a căpăci, a căptuşi, a ferchezui, a jumuli, a măsura, a răfui, a regula, a scutura, a şterge, a turci, a ţesăla, a umfla, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a aghesmui, a altoi[2], a arde, a bărbieri, a blăni, a ciocni, a croi[2], a dezmierda, a freca, a încinge[2], a mângâia, a mânji, a netezi, a peria, a pieptăna, a scărmăna, a scărpina, a sorcovi, a târnui, ‹fig.; reg.› a dărăci, a îmblăni, a muchia, a oteşi[1], ‹arg.› a ajusta, a apreta, a bubui, a buli, a cardi, a ghidona, a înflori, a însemna, a înşuruba, a lăcui, a mardi, a nasoli, a ofili, a pardosi, a pisa, a prelucra, a şifona, a tencui. *Nu atinge câinele, că nu are nicio vină!* **5** tr. (*compl. indică ţeluri, scopuri, visuri etc.*) a ajunge, a îndeplini, a înfăptui, a realiza. *După multe greutăţi, a reuşit să-şi atingă scopul.* **6** refl. (*înv.*) v. Privi. Raporta. Referi. **II** fig. **1** refl. (*despre somn; mai ales în constr. neg.*) ‹fig.› a se lipi. *Nu se atinge somnul de el.* **2** tr. (*compl. indică oameni; adesea constr. cu un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a împunge, a încolţi, a înghimpa, a înţepa, a muşca, a pişca, a săgeta, a şfichiui. *L-a atins cu vorbe usturătoare.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a împroşca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. şi reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost atins public, într-o emisiune televizată.* **4** tr. (*compl. indică oameni sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale lor*) a dăuna, a leza, a prejudicia, a vătăma, ‹fig.› a lovi, a păgubi. *Un comportament uşuratic a atins imaginea pe care cu greu şi-a construit-o.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleşi, a emoţiona, a impresiona, a înduioşa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a înfiora, a înmuia, a marca, a mişca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuşa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a atins pe toţi.* **6** tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a indica, a menţiona, a numi, a pomeni, a semnala. *Autorul a atins în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta.
atíngere s.f. **I 1** contact, ‹înv.› atingătură, atinsătură, atinsură. *Mătasea naturală este plăcută la atingere.* **2** lovire, ochire, ochit[1], ‹înv.› lovitură. *Lunetistul are în vizor criminalul a cărui atingere se impune.* **II** fig. **1** ‹fig.› contact, legătură, tangenţă. *Subliniază rezultatele unor cercetări anterioare, care au atingere cu tema în discuţie.* **2** afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ruşine, ultraj, umilinţă, vexaţiune, violenţe (v. *violenţă*), violenţe de limbaj (v. *violenţă*), violenţe verbale (v. *violenţă*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹fig.› atac, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigăneală. *Atingerile din presă au demoralizat-o.* **3** (*rar*) v. Afectare. Emoţionare. Impresionare. Înduioşare. Mişcare. Pătrundere. Tulburare.
atíns, -ă adj. fig. (*despre oameni*) **1** afectat[1], emoţionat, impresionat, înduioşat, mişcat, tulburat, ‹fig.› înmuiat, muiat, tuşat. *Atinsă de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **2** insultat, jignit, ofensat, ultragiat, vexat, ‹fig.› lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul atins a dat o replică dură opozanţilor săi.* **3** (*fam.*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **4** (*psih.; fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit.
atinsătúră s.f. (*înv.*) v. Atingere. Contact.
atinsúră s.f. (*înv.*) v. Atingere. Contact.
atipicitáte s.f. atipie. *Atipicitatea comportamentului său contrariază pe mulţi.*
atipíe s.f. atipicitate.
atitúdine s.f. **1** alură, port[1], poză, poziţie, ţinută, ‹*astăzi rar*› postură, ‹rar› menţinere, staţiune, ‹reg.› stare, ‹ieşit din uz› turnură. *Atitudinea corpului trebuie să fie dreaptă.* **2** comportare, purtare, ţinută, ‹rar› postură, ‹înv.› pusoare, tarz, ‹fig.› poziţie. *Este adesea criticat pentru o atitudine prea categorică.*

3 comportare, gest, purtare. *Este plăcut impresionat de atitudinea tânărului care a cedat locul său din autobuz unei persoane vârstnice.*
atlánt[1] s.m. (*arhit.*) telamon. *Atlantul este utilizat mai ales ca element de susținere.*
atlánt[2] s.n. (*geogr.; înv.*) v. Atlas. Atlas geografic.
atlás s.n. (*geogr.; și* ***atlas geografic***) ‹înv.› atlant. *Caută pe harta Austriei din atlas câteva localități turistice.*
atlétică ușoară s.f. (*sport*) atletism. *Atletica ușoară cuprinde mai multe probe.*
atletísm s.n. (*sport*) atletică ușoară.
atmán s.m. (*relig.; în opoz. cu „trup”*) duh, spirit, suflet, ‹înv.› sufleție. *Atmanul este de esență divină și nemuritor.*
atmidométru s.n. (*tehn., biol.*) atmometru. *Atmidometrul măsoară cantitatea de lichid evaporat de o plantă în atmosferă, într-un timp dat.*
atmométru s.n. (*tehn., biol.*) atmidometru.
atmosféră s.f. **1** aer[1], cer[2], slavă, spațiu, văzduh, zarișe, zări (v. *zare*), ‹pop.› vinețe (v. *vineții*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării atmosferei.* **2** fig. (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, cerc, lume, mediu[1], sferă, societate, ‹fig.› aer[1], cadru, climat, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-o atmosferă benefică pentru formarea lui profesională.* **3** (*fiz.*) ***atmosferă fizică*** = atmosferă normală, atmosferă standard; ***atmosferă normală*** = atmosferă fizică, atmosferă standard; ***atmosferă standard*** = atmosferă fizică, atmosferă normală. *Atmosfera fizică este o unitate de măsură pentru presiune, egală cu1,033 kg/cm²*.
atócma adv. (*modal; înv.; urmat de determ în dat. sau introduse prin prep. „cu”, „ca”*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.
atodíd subst. (*av.*) statoreactor. *Atodidul este un reactor cu flux continuu de gaze, folosit pentru propulsia unor avioane supersonice.*
atól s.m. (*biol., geomorf.*) barieră coraligenă, recif, recif coralier inelar. *Atolul este format din schelete de corali și aluviuni.*
atóm marcat s.m. (*fiz.*) indicator radioactiv, trasor. *Atomul marcat permite urmărirea indirectă a circulației izotopului radioactiv într-un sistem oarecare.*
atómic, -ă adj. (*filos., fiz.*) ‹înv.› atomistic. *Teoria atomică susține că materia nu este divizibilă la infinit.*
atomísm s.n. (*filos.*) atomistică (v. *atomistic*). *Reprezentanții atomismului susțin că materia este discontinuă și că este rezultatul unor combinații spontane și întâmplătoare de atomi. Părinții atomismului au fost Leucip și Democrit.*
atomíst, -á adj. (*filos., fiz.*) ‹înv.› atomistic. *Doctrina atomistă a fost formulată încă din Antichitate.*
atomístic, -ă s.f., adj. **I** s.f. (*filos.*) atomism. **II** adj. (*filos., fiz.; înv.*) **1** v. Atomic. **2** v. Atomist.
atomizá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică lichide*) a pulveriza. *Aparatul atomizează un parfum plăcut în încăpere.*
atomizátor s.n. (*tehn.*) atomizor, pulverizator, spray, ‹rar› vaporizator, ‹înv.› stropitor, ‹arg.› pompă[1].
atomizór s.n. (*tehn.*) atomizator, pulverizator, spray, ‹rar› vaporizator, ‹înv.› stropitor ‹arg.› pompă[1]. *Și-a cumpărat un atomizor de ultimă generație pentru pulverizarea parfumului în camere.*
atón, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre țesuturi musculare*) atonic. *Țesutul aton este lipsit de vitalitate.* **2** (*gram.; despre vocale, silabe, cuvinte*) neaccentuat. *Vocalele atone nu poartă accent.*
atonál, -ă adj. (*muz.; despre compoziții muzicale*) dodecafonic, dodecafonist. *Compozițiile atonale au fost inițiate, la începutul sec. al XX-lea de Arnold Schönberg.*
atónic, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre țesuturi musculare*) aton. **2** (*despre boli, medicamente sau despre efectele lor*) ‹înv.› slăbitor. *Suferă de nevroză atonică.*
atoníe s.f. (*med., med. vet.*) flaciditate, moleșeală, sfârșeală, slăbiciune, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› șubrezeală, ‹fam.› fleșcăială, ‹înv. și reg.› topiciune, ‹reg.› molăiață, zălezitură, ‹înv.› moleață, moleșitură. *Atonia i se manifesta tot mai accentuat.*
atotbiruitór, -oáre adj., s.m. art. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor, despre forță, natură, viață etc.*) triumfător. *S-a remarcat ca un luptător atotbiruitor. Dragostea atotbiruitoare i-a împlinit visul. Poetul a cântat tinerețea atotbiruitoare. Lumina adevărului este atotbiruitoare.* **2** s.m. art. (***Atotbiruitorul***; *relig.; nm. pr.*) Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Atotbiruitorul care a dat naștere cerului și pământului.*
Atotcunoscătórul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.
Atotînțelegătórul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu,

Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

atotprezént, -ă adj. (*înv.*) v. Omniprezent.

atotprezénță s.f. (*înv.*) v. Omniprezență.

atotputére s.f. (*înv.*) v. Atotputernicie. Omnipotență.

atotputérnic, -ă adj., s.m. art. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) omnipotent, ‹livr.› prepotent, ‹pop.› artitor, ‹reg.› puternicos, ‹înv.› preaputernic, preaputincios, ‹fig.› suveran. *Se crede atotputernic, dar nu e decât un biet om. Puterea cuvântului este atotputernică.* **2** (*despre Dumnezeu*) mare[1]. *Bun este Dumnezeu și atotputernic!* **II** s.m. art. (***Atotputernicul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

atotputernicíe s.f. omnipotență, ‹livr.› prepotență, ‹înv. și pop.› putere, ‹înv.› atotputere, atotputință, despuietură, preaputernicie, puternicie. *Îi este teamă de atotputernicia lui Dumnezeu.*

atotputínță s.f. (*înv.*) v. Atotputernicie. Omnipotență.

Atotrăbdătórul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

Atottiitórul s.m. art. (*relig.; înv.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul(v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

atotvăzátor, -oáre adj., s.m. art. **1** adj. (*despre oameni*) ‹înv.› preavăzător. *Mama este o pentru copilul ei o persoană atotvăzătoare.* **2** s.m. art. (***Atotvăzătorul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

Atotvoitórul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul

(v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

Atotziditórul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

atóxic, -ă adj. (*despre substanțe, materiale, plante, medicamente etc.*) **1** neotrăvitor. *Vopselele pe bază de apă sunt atoxice.* **2** inofensiv, nevătămător. *I s-a recomandat un complex de elemente nutritive atoxice.*

atrabilár, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni*) v. Galeș. Melancolic. Trist. **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

atrabílă s.f. **1** (*biol.*) bilă neagră. *Se crede că atrabila provoacă melancolia.* **2** (*psih.*) ipohondrie, nosofobie, ‹rar› ipocondrism, ‹pop.› năuceală. *Atrabila este caracterizată prin teama exagerată și obsesivă de boli.* **3** (*livr.*) v. Melancolie. Tristețe.

atrabiliár, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent. **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

atractív, -ă adj. **I 1** (*despre elemente ale naturii, obiecte etc.*) atrăgător, plăcut, ‹livr.› atașant, ‹rar› atracțios. *Piesajul subacvatic este foarte atractiv.* **2** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) agreabil, frumos, plăcut, prietenos. *Un parc cu multe flori este un mediu atractiv pentru oricine.* **3** (*despre locuri, peisaje etc.*) atrăgător, îmbietor, plăcut, primitor. *A vizitat meleaguri atractive.* **II** fig. (*despre prețuri*) ‹fig.› decent, ‹fig.; pop. și fam.› cumsecade. *Mărfurile au uneori prețuri atractive.*

atractivitáte s.f. ‹rar› atracțiozitate. *A asistat la un spectacol de circ de o mare atractivitate.*

atracție s.f. **I 1** (*fiz.*) ***atracție universală*** = gravitație, gravitație universală, ‹impr.› gravitate. *Atracția universală este proprietatea tuturor corpurilor din univers de a se atrage reciproc.* **2** (*fiz.*) ***atracție capilară*** = capilaritate. *Datorită atracției capilare, lichidele pot urca sau coborî în tuburi foarte subțiri.* **3** (*chim.; înv.*) ***atracție electivă*** = ‹înv.› afinitate electivă. *Atracția electivă este proprietatea unui corp simplu de a descompune un corp compus pentru a se uni cu unul dintre elementele lui componente.* **II 1** ademenire, amăgire, ispită, ispitire, momire, seducere, seducție, tentație, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blazna, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, înfrângere, năpastă, săblazna, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o atracție.* **2** farmec, ‹rar› dezmierdare, prestigiu, ‹fig.› miraj. *Parisul are o atracție deosebită pentru artiști.* **3** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are atracție pentru teatru.* **4** fascinație, ‹fig.› magnetism. *Atracția muzicii este de necontestat.*

atracțiós, -oásă adj. (*rar; despre elemente ale naturii, obiecte etc.*) v. Atractiv. Atrăgător. Plăcut.

atracțiozitáte s.f. (*rar*) v. Atractivitate.

atrágе vb. III. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a ispiti, a momi, a seduce, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl atrage cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **2** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a atras pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **3** (*despre idei, evenimente, mișcări sociale etc.*) ‹fig.› a cuprinde. *Mișcările de stradă au atras tot orașul.* **4** (*compl. indică atenția, privirea etc. cuiva*) ‹fig.; fam.› a lovi. *Culorile vii ale tabloului i-au atras privirea. Ținuta lui i-a atras atenția.*

atrápă s.f. (*fran.*) **1** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Știrengărie. **2** v. Pericol. Primejdie. **3** (*tehn.*) v. Mul[2]. Mulaj.

atrăgátor, -oáre adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, ispititor, îmbietor, seducător, tentant, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare atrăgătoare.* **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) seducător, ‹livr.› amabil, ‹pop. și fam.› nurliu, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; pop.› lipicios. *Este un bărbat atrăgător. Are un chip atrăgător.* **3** (*despre elemente ale naturii, obiecte etc.*) atractiv, plăcut, ‹livr.› atașant, ‹rar› atracțios. **4** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) agreabil, atractiv, frumos, plăcut, prietenos. *Un parc cu multe flori este un mediu atrăgător pentru oricine.* **5** (*despre locuri, peisaje etc.*) atractiv, îmbietor, plăcut, primitor. *A vizitat meleaguri atrăgătoare.* **6** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, frumos, melodios, plăcut, suav, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce atrăgătoare.* **7** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie atrăgătoare.*

atrepsíe s.f. (*med.*) ‹înv. și reg.› zălezit[1], ‹reg.› socote. *Atrepsia se manifestă la sugarii hrăniți artificial.*

atribuí vb. IV. tr. **1** ‹înv. și reg.› a socoti. *Îi atribuie nejustificat această faptă.* **2** (*compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a acorda, a conferi, a da[2], a decerna, ‹înv.› a deferi, a hărăzi, ‹fig.› a adjudeca. *Le-a atribuit medaliile într-un cadru festiv.* **3** (*compl. indică obiecte, terenuri, sume de bani etc.*) a da[2], a distribui, a împărți, a repartiza. *Primăria a atribuit sinistraților locuri de casă.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică rezultate sau efecte plăcute, utile etc.*) a conferi, a da[2], a oferi. *Rochia de seară îi atribuie eleganță.*

atribuíre s.f. **1** acordare, conferire, decernare. *Atribuirea medaliei a însemnat mult pentru el.* **2** distribuire, împărțire, repartizare. *Atribuirea unor locuri de casă cetățenilor expropriați este un gest reparatoriu.*

atribuít, -ă adj. (*despre premii, distincții, titluri etc.*) acordat, conferit, dat[2], decernat, ‹înv.› deferit. *Medalia atribuită i-a facilitat promovarea.*

atribút s.n. **1** calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un atribut al civilizației.* **2** apelativ, calificativ, nume. *Palatului i se potrivește atributul „mirific”.* **3** (*concr.; rar*) v. Emblemă. Simbol. **4** (*stil.; rar; mai ales cu determ. care indică felul, rolul etc.*) v. Epitet.

atribúție s.f. îndatorire, rol[1], rost, sarcină, ‹înv.› meslehet. *Atribuția bonei este să plimbe copilul în fiecare zi.*

atriotomíe s.f. (*chir.*) auriculotomie. *Atriotomia permite accesul în cavitatea atrială corespunzătoare.*
atristá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Îndispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.
atrițiúne s.f. (*tehn.*) abrazare, abraziune. *Corpul metalic a fost prelucrat prin atriţiune.*
âtriu s.n. (*anat.*) auricul, ‹înv.› ureche, urechea-inimii (v. *ureche*), urechiuşă, urechiuţă. *Atriul este un compartiment superior al inimii.*
atróce adj. invar. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acţiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situaţii, stări, fenomene etc.*) crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹înv. şi reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoşat, oţărâtor, oţeros, speriat[2]. *Este un despot atroce. Fapta sa este atroce.*
atrocitáte s.f. animalitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemenţă, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violenţă, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. şi pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru atrocitatea lor.*
atrofiá vb. I. refl. **1** (*med., med. vet.; despre ţesuturi şi organe*) a degenera, ‹înv. şi pop.› a seca, a se usca. *I s-au atrofiat muşchii.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) a se chirci, a degenera, a se închirci, a se pipernici, a se zgârci[2], ‹rar› a se pitici, ‹pop. şi fam.› a se sfriji, ‹înv. şi reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se şiştăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele s-au atrofiat din cauza secetei.*
atrofiát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre ţesuturi şi organe*) degenerat, ‹pop.› uscat[2], ‹înv. şi reg.› sec. *Nu-şi mai poate folosi piciorul din cauza muşchiului atrofiat.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. şi fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaş, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. şi reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, şchiop, şiştav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele atrofiate încep să se usuce.*
atrofíe s.f. (*med., med. vet.*) atrofiere, degenerare, degenerație, degenerescenţă, ‹reg.› boală uscată. *Atrofia poate avea drept cauză un deficit de aport nutriţional sau de activitate funcţională.*
atrofiére s.f. **1** (*med., med. vet.*) atrofie, degenerare, degenerație, degenerescenţă, ‹reg.› boală uscată. **2** chircire, degenerare, închircire, pipernicire, ‹pop. şi fam.› sfrijire, ‹reg.› izineală, izinire, şiştăvire. *Studiază cauzele atrofierii plantelor de apartament.*
atú s.n. (*j. de cărţi*) ‹înv. şi reg.› coz, ‹reg.› tronf. *Atuul taie toate cărţile.*
atúnci adv. (*cu val. de conj. coord. concl.*) aşadar, dar[1], deci, şi, ‹livr.› or, ‹pop.› apoi, ‹înv.› utrinde, ‹latin.› ergo. *Atunci revin la cele spuse anterior.*
áţă s.f. **I 1** (*la pl. áţe*) petice (v. *petic*), zdrenţe (v. *zdreanţă*). *Paltonul i-a ajuns numai áţe.* **2** (*înv.*) v. Frânghie. Funie. **3** (*înv.*) v. Sfoară. **4** fig. (*art.; pop.*) ***áţa vieţii*** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Stea. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **II** (*bot.*) **1** ***áţă-de-mare*** = *Ruppia maritima*; rupia. **2** (*art.; reg.*) ***áţa-apei*** v. Mătasea-broaştei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*). **III** (*anat.; pop.*) **1** ***áţă-la-limbă*** = (*art.*) ***áţa limbii*** = ‹pop.› frâul limbii (v. *frâu*), limbar. *Áţa limbii este membrana care uneşte faţa inferioară a limbii cu mucoasa gurii.* **2** (*art.*) ***áţa buricului*** v. Buric. Cordon ombilical. Ombilic. **IV** (*cu val. de adv.; modal; în legătură cu vb. de mişcare; pop.; de obicei urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit.
aţâţá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) a aprinde, a încinge[1], a înteţi, a înviora, ‹rar› a scotoci, ‹pop.› a iuţi, a zădărî, ‹reg.› a ojiji. *Femeia aţâţă focul pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **2** (*compl. indică oameni, colectivităţi etc.*) a agita, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuţa, a zădărî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, ‹înv. şi reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuţi, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au aţâţat populaţia.* **3** (*compl. indică mai ales câini*) a asmuţi, a hărţui, a întărâta, a provoca, a stârni, ‹pop.› a sumuţa, a zădărî, ‹înv. şi reg.› a slobozi, ‹reg.› a amuţa, a ascuma, a căţăla, a căţelări, a căţeli, a hărăţi, a ţurăi. *Vânătorii aţâţă câinii.* **4** (*fiziol.; pop.; compl. indică funcţii, organe etc.*) v. Activa. Excita. Stimula. **II** fig. **1** ‹fig.› a răscoli, a reînnoi, a scormoni, a stârni, a zgândări. *Vederea lui îi aţâţă mânia.* **2** a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi aţâţă imaginaţia.* **3** (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a deştepta, a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a suscita, a trezi, ‹fig.› a aprinde. *Vorbele lui i-au aţâţat ambiţia.* **4** (*despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) a îndemna, ‹fig.› a îmboldi, a muşca, ‹fig.; pop. şi fam.› a iuţi. *Curiozitatea l-a aţâţat să meargă să se convingă cu ochii lui.*
aţâţáre s.f. **1** încingere[1], înteţire, înviorare. *Aţâţarea focului a fost necesară pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **2** incitare, instigare, instigaţie, întărâtare, provocare, stârnire, tulburare, ‹rar› excitare, incitaţie, provocaţie, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. şi reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc aţâţarea populaţiei pentru a produce haos.* **3** asmuţire, hărţuială, hărţuire, întărâtare, provocare, stârnire, ‹rar› asmuţeală, asmuţitură, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹înv. şi reg.› sumuţat[1], ‹reg.› hărăţire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitaşii se ocupă şi cu aţâţarea câinilor.* **4** (*fiziol.; pop.*) v. Activare. Excitare. Excitaţie. Stimulare.
aţâţát, -ă adj. **1** (*despre oameni, colectivităţi etc.*) incitat, instigat, întărâtat, provocat, stârnit, ‹livr.› concitat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Instigatorii manipulează populaţia aţâţată.* **2** (*mai ales despre câini*) asmuţit, hărţuit, întărâtat, stârnit, ‹pop.› sumuţat[2], ‹reg.› hărăţit. *Câinii aţâţaţi nu se mai opresc din lătrat.* **3** (*fiziol.; pop.; despre funcţii, organe etc.*) v. Excitat.
aţâţátor, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. agitator, incitator, instigator, provocator, tulburător, ‹livr.› facţios, fomentos, sediţios, ‹înv. şi pop.› răzvrătitor, ‹înv.› întărâtător, răscolitor, răscolnic, ‹fig.› incendiar, incendiator. *Foloseşte în discursurile sale mesaje aţâţătoare, care incită masele. Este cunoscut ca aţâţător al mulţimilor.* **2** adj. (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) excitant, incitant, provocator, senzual, ‹rar› provocant. *Tânăra are un mers aţâţător. Îi aruncă priviri aţâţătoare.* **3** adj. (*despre situaţii, manifestări, factori etc.*) excitant, excitator, ‹rar› excitativ. *Discuţiile aprinse au efecte aţâţătoare.* **4** adj. (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, agreabil, apetisant, excitant, excitator, frumos, plăcut, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă aţâţătoare.*
aţícă s.f. aţişoară, aţucă. *Coase bluza cu aţică.*
aţifélnic s.n. (*chim.; înv.*) v. Acid carbolic. Acid fenic. Fenol.
aţintá vb. I. (*reg.*) **I** tr. **1** (*compl. indică fiinţe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) v. Aţinti. Fixa. Ţinti. Ţintui. **2** (*compl. indică fiinţe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ţinti. Viza[2]. **II** intr. fig. (*despre oameni*) v. Aspira. Aţinti. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Ţinti. Urmări. Visa. Viza[2].
aţintáre s.f. (*reg.*) v. Aţintire.
aţintát, -ă adj. (*reg.; despre ochi, privire*) v. Aţintit. Fixat[2]. Sticlos. Ţintit. Ţintitor. Ţintuit.
aţintí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a fixa, a ţinti, a ţintui, ‹rar› a sticli, ‹înv. şi reg.› a stâlpi, ‹reg.› a aţinta, ‹fran.› a devizaja, ‹fig.› a pironi, a rezema, ‹fig.; rar› a scufunda. *Îl aţinteşte cu privirea. Îşi aţinteşte, fascinat, ochii asupra tabloului.* **2** tr. (*rar; compl. indică fiinţe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ţinti. Viza[2]. **II** intr., tr. fig. (*despre oameni*) a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹fig.› a aspira, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta. *Este modest, nu aţinteşte la onoruri. Aţinteşte să exceleze în artele plastice.*
aţintíre s.f. ‹reg.› aţintare. *Aţintirea privirii asupra monitorului calculatorului ore întregi este obositoare pentru ochi.*
aţintít, -ă adj. (*despre ochi, privire*) fixat[2], sticlos, ţintit, ţintitor, ţintuit, ‹rar› sticlit, ‹înv.

şi reg.› stâlpit, ‹reg.› aţintat, ‹fig.› pironit. *Rămâne cu ochii aţintiţi asupra tabloului.*

aţipeálă s.f. aromeală, aromire, aţipire, dormitare, moţăială, moţăire, moţăit, moţăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolenţă, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroşeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroşie, somnoşare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din aţipeală.*

aţipí vb. IV. intr. (*despre fiinţe*) a aromi, a dormita, a moţăi, a picoti, a piroti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a ştiulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, a aţipit în şezlong.*

aţipíre s.f. aromeală, aromire, aţipeală, dormitare, moţăială, moţăire, moţăit, moţăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolenţă, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroşeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroşie, somnoşare.

aţipít, -ă adj. (*despre fiinţe*) aromit, ‹înv.› apestit. *Priveşte îndelung faţa femeii aţipite.*

aţişoáră s.f. aţică, aţucă.

aţós, -oásă adj. **I** (*despre plante, despre cojile unor fructe, despre păstăile unor plante etc.*) fibros, teios, ‹pop.› ştiros, ‹reg.› înteioşat. *Păstăile sunt cam aţoase.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Arţăgos. Băţos. Certăreţ. Clonţos. Colţos. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. Ţăndăros. **2** v. Băţos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înţepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumţios. Scrobit[2]. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

aţúcă s.f. aţică, aţişoară.

au[1] adv. *interog.* (*în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranţa faţă de afirmaţia cuiva; astăzi rar*) v. Oare? Poate? Sau?

au[2] conj. coord. disj. (*în corelaţie cu sine însuşi sau cu „fie", „ori", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanţa ori opoziţia, dar şi o nuanţă de condiţie; înv. şi reg.*) v. De[1]. Fie[1]. Ori. Sau.

au[3] interj. (*exprimă durere, suferinţă, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. şi fam.› îleu!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Au, tare mă mai doare spatele! -Ce ai? Eşti supărat? -Au! Nu mă mai întreba.*

áuă s.f. (*bot.; înv.*) v. Strugure.

aubádă s.f. (*muz.*) albadă, alboradă. *Aubada este inspirată din folclorul muzical iberic.*

audáce adj. invar. (*latin.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneţ. Neînfricat. Semeţ. Temerar. Viteaz.

audácie s.f. (*latin.*) v. Bărbăţie. Bravură. Curaj. Cutezanţă. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeţie. Temeritate.

audiá vb. I. tr. **1** (*compl. indică conferinţe, cursuri, concerte etc.*) a asculta, a urmări. *Audiază interesat cursurile de istoria artei.* **2** (*jur.; compl. indică martori*) a asculta. *Audiază martorul în cadrul procesului de divorţ.*

audiént, -ă s.m., s.f. **1** (*înv.*) v. Ascultător. Auditor. **2** (*arg.*) v. Tăinuitor.

audiénţă s.f. **1** (*concr.*) ascultători (v. *ascultător*), asistenţă, auditoriu, lume, public. *Audienţa îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze. Se adresează, de la tribuna instalată în piaţa centrală a oraşului, unei audienţe numeroase.* **2** reuşită, succes. *Vedeta a fost emoţionată de o asemenea audienţă la festival.*

audiére s.f. ascultare. *Audierea unor cursuri de istoria artei îi completează cunoştinţele.*

audiobook [audio'buk] s.n. (*engl.*) v. Carte audio.

audiocasétă s.f. (*electron.*) casetă audio. *A împrumutat o audiocasetă cu muzică grecească de la un coleg de serviciu.*

audiométric, -ă adj. (*med.*) acumetric. *Aparatele audiometrice măsoară acuitatea auditivă.*

audiométrie s.f. (*med.*) acumetrie. *Audiometria se face cu acumetrul.*

audiométru s.n. (*med.*) acumetru. *Cu ajutorul audiometrului se explorează şi se măsoară acuitatea auditivă.*

audiovizív, -ă adj. (*înv.; despre mijloace de comunicare şi de informare*) v. Audiovizual.

audiovizuál, -ă adj. (*despre mijloace de comunicare şi de informare*) ‹înv.› audioviziv.

auditór, -oáre s.m., s.f. ascultător, ‹înv.› audient, auzitor. *În sala de conferinţe sunt mulţi auditori.*

auditóriu s.n. ascultători (v. *ascultător*), asistenţă, audienţă, lume, public. *Auditoriul îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze.*

audiţie colorată s.f. (*psih.*) sinopsie. *Audiţia colorată a unele persoane este legată de auzirea unor anumite sunete.*

auftáct s.n. (*muz.*) anacruză. *Auftactul este plasat la începutul unei compoziţii muzicale.*

augmentá vb. I. tr. (*livr.*) **1** v. Mări. Multiplica. Spori[1]. **2** v. Creşte. Mări. Spori[1].

augmentáre s.f. **1** (*muz.*) augmentaţie. *Augmentarea se produce în repetarea unei teme sau a unui motiv.* **2** (*livr.*) v. Mărire. Multiplicare. Sporire. **3** (*livr.*) v. Creştere. Mărire. Sporire.

augmentáţie s.f. **1** (*muz.*) augmentare. **2** (*livr.*) v. Creştere. Mărire. Sporire.

augúr s.n. **1** (*în Antic.*) auspiciu. *Augurele nu erau favorabile începerii războiului.* **2** (*livr.; cu determ. „bun" sau „rău", care indică natura prevestirii*) v. Piază. Prevestire. Semn.

augurá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*compl. indică semne, evenimente etc.*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeţi. Proroci. Vaticina. Vesti. **2** (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică urări, salutări*) v. Dori. Pofti. Ura[2].

auguráre s.f. (*livr.*) v. Urare. Urat.

augurát s.n. fig. (*în Antic.*) oracol, predicţie, prevestire, previziune, prezicere, profeţie, prorocie, prorocire, vaticinaţie, vaticiniu. *Auguratul preotesei templului s-a adeverit.*

áugust[1] s.m. invar., adj. ‹pop.› gustar, măsălar, secerar, ‹reg.› gust[1], răpciune. *Luna august este a opta lună a anului.*

augúst[2], -ă adj. **I 1** (*livr.; ca epitet acordat monarhilor sau membrilor familiilor princiare*) v. Preamărit. Preaslăvit. Slăvit. **2** (*rar*) v. Imperial. Împărătesc. **II** fig. (*rar; despre peisaje, privelişti etc.*) v. Grandios. Impresionant. Impunător. Maiestuos. Măreţ. Splendid. Superb.

augustín s.m., adj. (*relig.; la catolici*) augustinian. *Ordinul augustin urmează regulile Sfântului Augustin.*

augustinián s.m., adj. (*relig.; la catolici*) augustin.

áulă s.f. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Curte. Palat.

aulmá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi. **2** fig. (*compl. indică acţiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) v. Anticipa. Intui. Mirosi. Presimţi. Simţi.

áur s.n. **I 1** ‹arg.› roşeaţă, roşitură. *Aurul este un metal preţios.* **2** (*art.* ***aurul***) medalie de aur. *Gimnasta din România a luat aurul la bârnă.* **II** fig. **1** avere, avut[1], avuţie, bogăţie, bun, mijloace (v. *mijloc*), situaţie, stare, ‹fig.› cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. şi fam.› bunătăţi (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva aur pentru a face şi acţiuni caritabile.* **2** ***aur negru*** = **a** (*geol.*) cărbune. *Aurul negru este o rocă folosită drept combustibil şi ca materie primă în industria chimică, în metalurgie etc.;* **b** (*chim.*) bitumine lichide, petrol, ţiţei. *Aurul negru este sursa principală pentru combustibilul energetic lichid;* (*silv.*) ***aur verde*** = codru, pădure. *Aurul verde al planetei este protejat prin legi drastice.*

aurá vb. I. tr. (*tehn., a. plast.; rar; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Auri. Polei[3]. Sufla.

aurár s.m. **1** ‹înv.› zlătar, ‹turc.; înv.› cuiungiu. *Aurarii sunt ţiganii rudari care prelucrează şi vând aur.* **2** bijutier, giuvaiergiu, ‹înv. şi pop.› argintar, ‹înv.› orfăurar. *Cunoaşte un aurar bun, care îi poate repara lanţul.* **3** (*miner.; în trecut*) ‹în trecut› băieş. *Aurarii extrăgeau aur din nisipul râurilor.*

aurăríţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*).

auráş s.n. (*pop.*) ‹pop.› aurel, ‹reg.› aurică. *A găsit în nisipul râului ceva auraş.*

aurát[1] s.n. (*tehn., a. plast.; înv.*) v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

aurát[2], -ă adj., s.f. **I** adj. (*tehn.; rar; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Aurit[2]. Poleit[2]. Suflat[2]. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Crizantemă. Dumitriţă. Tufănică. Tufăniţă (*Chrysanthemum indicum*). **2** v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **3** v. Romaniţă-mare (*Anthemis nobilis*).

áură s.f. **1** (*mai ales în pictura bisericească*) aureolă, halo, nimb, ‹înv. şi pop.› lumină, ‹înv.› luminat[1]. *Sfânta din icoană are chipul înconjurat de o aură.* **2** (*meteor.; rar*) v. Adiere. Boare. Zefir.

aurăreásă s.f. aurăriţă, ‹pop.› zlătăreasă. *Aurăreasa este negustorească de bijuterii.*

aurăríe s.f. (*colect.*) ‹rar› aurărime. *A depus într-un seif, la bancă, aurăria familiei.*
aurărírne s.f. (*colect.; rar*) v. Aurărie.
aurărítă s.f. aurăreasă, ‹pop.› zlătăreasă.
aureálă s.f. (*tehn., a plast.; pop.*) v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.
aurél s.n., adj. (*pop.*) **1** s.n. ‹pop.› auraş, ‹reg.› aurică. **2** adj. (*mai ales despre obiecte*) v. Auriu.
aureolă vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales chipuri reprezentate pictural*) ‹rar› a nimba. *Pictorul aureolează chipul lui Iisus.* **2** fig. (*compl. indică eroi, aspiraţii, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹fig.› a apoteoza, a înălţa, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-şi aureoleze eroii.*
aureolát, -ă adj. (*despre chipuri reprezentate pictural*) ‹rar› nimbat. *Priveşte atent chipul aureolat al sfântului pictat pe zidul mănăstirii.*
aureólă s.f. **1** (*mai ales în pictura bisericească*) aură, halo, nimb, ‹înv. şi pop.› lumină, ‹înv.› luminat[1]. **2** fig. celebritate, faimă, glorie, prestigiu, renume, reputaţie, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărţii i-a adus aureola în lumea autorilor de romane SF.*
auri vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) a polei[3], a sufla, ‹rar› a aura, ‹înv. şi pop.› a spoi, ‹pop.› a înauri, a întrauri, ‹reg.› a pocosti, a şicui. *Sculptorul aureşte o statuie. Turlele bisericii sunt aurite.*
aurícă s.f. (*reg.*) **I** v. Auraş. Aurel. **II** (*bot.*) **1** v. Răcovină (*Stellaria media*). **2** v. Scânteioară. Scânteiuţă. Scânteiuţă-roşie (*Anagallis arvensis*).
aurícul s.n. (*anat.*) atriu, ‹înv.› ureche, urechea-inimii (v. *ureche*), urechiuşă, urechiuţă. *Auriculul este un compartiment superior al inimii.*
auriculă s.f. (*anat.*) pavilion auricular, pavilionul urechii (v. *pavilion*), ureche, ‹rar› pâlnie, scoica urechii (v. *scoică*), ‹fig.› auz, ‹arg.› ascultătoare (v. *ascultător*). *Îi şopteşte ceva la auriculă.*
auriculotomíe s.f. (*chir.*) atriotomie. *Auriculotomia permite accesul în cavitatea atrială.*
aurifér, -ă adj. (*despre terenuri, roci, cursuri de ape*) ‹înv.› auros. *Minereul aurifer este zdrobit cu ajutorul unor utilaje speciale.*
auripigmént s.m. (*chim.*) orpiment, ‹înv.› iarba-băii (v. *iarbă*), rismă galbenă (v. *rismă*[2]). *Auripigmentul se foloseşte ca vopsea în pictură.*
aurire s.f. (*tehn., a. plast.*) aurit[1], poleire, poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› aureală, întraurire, spoire, spoit[1], ‹înv.› aurat[1]. *Sculptorul a terminat aurirea statuii.*
aurít[1] s.n. (*tehn., a. plast.*) aurire, poleire, poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› aureală, întraurire, spoire, spoit[1], ‹înv.› aurat[1].
aurít[2], -ă adj. **I 1** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) poleit[2], suflat[2], ‹rar› aurat[2], ‹pop.› înaurit, întraurit, spoit[2], ‹reg.› pocostit, poligit, şicuit. *Turlele aurite ale bisericii strălucesc orbitor în lumina soarelui.* **2** (*pop.; mai ales despre obiecte*) v. Auriu. **II** fig. falnic, glorios, ‹fig.› strălucit. *Prevede ţării sale un viitor aurit.*
auríu, -íe adj. (*mai ales despre obiecte*) ‹pop.› aurel, aurit[2], ‹înv.› auros. *Merele încep să se coacă, devin aurii.*
auróră s.f. (*astron.*) crepuscul, zori[1], ‹înv. şi pop.› murg[1], ‹pop.› albul zilei (v. *alb*), faptul zilei (v. *fapt*), zare, ‹înv. şi reg.› murgeală, ‹reg.› zorilă, ‹înv.› mânecat, mânecuş. *I-a prins aurora la malul mării.*
aurós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*mai ales despre obiecte*) v. Auriu. **2** (*despre terenuri, roci, cursuri de ape*) v. Aurifer.
auroterapíe s.f. (*med.*) crisoterapie. *În auroterapie sunt folosite unele săruri de aur.*
auscultă vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică zgomotele inimii sau ale plămânilor*) a asculta. *Medicul ausculta bolnavul cu stetoscopul.*
auscultáre s.f. (*med., med. vet.*) ascultare, auscultaţie. *Auscultarea bătăilor inimii se face cu stetoscopul.*
auscultáţie s.f. (*med., med. vet.*) ascultare, auscultare.
auspíciu s.n. **I 1** (*în Antic.*) augur. *Auspiciile nu erau favorabile începerii războiului.* **II** fig. **1** (*la pl.* ***auspícii***) premise (v. *premisă*). *Dezbaterile au început sub cele mai bune auspicii.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub”*) egidă, oblăduire, ocrotire, patronaj, protecţie, sprijin. *Gramatica limbii române a apărut sub auspiciul Academiei.*
austér, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre viaţă sau despre modul de viaţă al oamenilor, despre momente din viaţă etc.*) sever[2], sobru, ‹fig.› aspru, spartan. *Sportivii de performanţă duc o viaţă austeră şi disciplinată.* **2** (*despre însuşiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcţii etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) grav, sever[2], sobru, ‹fig.; rar› aspru, uscat[2]. *Catedrala are o frumuseţe austeră. Este atras de arhitectura austeră a mănăstirii. Scriitorul german a fost tradus într-un stil auster.* **3** fig. (*despre meniuri, mese, hrană etc.*) frugal, simplu, uşor[2]. *Au preferat un meniu auster, dar rafinat.* **II** adv. (*modal*) nesofisticat, simplu, sobru. *Se îmbracă auster.*
austerítáte s.f. **1** severitate, sobrietate. *Austeritatea vieţii monahale este greu de înţeles pentru laici.* **2** gravitate, rigorism, severitate, sobrietate, ‹fig.; rar› asprime. *Austeritatea catedralei este impresionantă.*
austrál, -ă adj. (*geogr.; în opoz. cu „boreal”, „nordic”, „septentrional”*) meridional, sudic. *Emisfera australă se află la sud de ecuator.*
austriác, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› austrian. *Austriecii au un turism bine dezvoltat.* **2** adj. ‹înv.› austrian, austriecesc. *Şniţelul este specific bucătăriei austriece.*
austrián, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Austriac. **2** adj. v. Austriac.
austriecésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Austriac.
aústru s.n. **1** (*meteor.*) ‹pop.› sărăcilă, traistă-goală, ‹reg.› vântul austrului (v. *vânt*), vântul negru (v. *vânt*). *Austrul bate dinspre sud-vest, în Banat, Oltenia şi Muntenia.* **2** (*geogr.; înv.*) v. Miazăzi. Sud[1].
aúş s.m. (*înv. şi reg.*) **1** v. Bătrân. Moş. Moşneag. **2** v. Bunic. Tată-mare. **3** v. Unchi. **4** v. Străbun. Străbunic. Strămoş.
auşél s.m. (*ornit.*) **1** (*şi* ***auşel-cu-cap-galben, auşel-de-iarnă, auşel-de-vară***) *Regulus cristatus;* ‹reg.› găinuşă, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), tartalac. **2** (*şi* ***auşel-rusesc***) *Aegithalus pendulinus;* boicuş, ‹reg.› piţigoi-pungaş. **3** ***auşel-bărbos*** = ***auşel-de-stuf*** = *Panurus biarmicus rusicus;* piţigoi-bărbos, piţigoi-de-stuf, piţigoi-mustăcios, piţigoi-perciunat.
auténtic, -ă adj. **I 1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii autentice ale existenţei dacilor în această zonă a ţării.* **2** (*despre opere de artă, creaţii artistice etc.*) adevărat, curat, nefalsificat, original, veritabil, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor autentic.* **3** (*despre acte sau despre realizări, creaţii etc. ale oamenilor*) original. *Acest tablou este un Grigorescu autentic.* **4** (*despre metale, materiale etc.*) bun, curat, veritabil, ‹rar› patent[2]. *Lucrează cu aur autentic, nu cu imitaţii.* **5** (*jur.; despre acte, tratate, acţiuni juridice, alegeri*) valabil, valid. *Notarul verifică dacă actul este autentic.* **6** (*în opoz. cu „fals”; despre măsuri, greutăţi etc.*) drept, veritabil. *Pentru verificarea greutăţii mărfurilor se folosesc măsuri autentice.* **7** (*despre oameni, port, tradiţii etc.*) adevărat, curat, neaoş, veritabil, ‹rar› pur[2], ‹pop. şi fam.› get-beget, sadea, ‹reg.› lişteav, ‹înv.› fireş. *Poartă un costum ţărănesc autentic.* **II** (*despre oameni*) drept, real, sigur, veridic, veritabil. *Se comportă ca un succesor autentic la şefia partidului.*
autenticitáte s.f. **1** adevăr, exactitate, exactitudine, justeţe, veridicitate. *Avocatul verifică autenticitatea relatărilor martorului.* **2** originalitate. *Specialiştii se îndoiesc de autenticitatea picturii.* **3** (*jur.*) valabilitate, validitate. *Notarul trebuie să verifice autenticitatea testamentului.*
autentificá vb. I. **1** tr. (*jur.; compl. indică acte, copii, documente etc.*) a legaliza, ‹înv. şi pop.› a întări, ‹înv. şi reg.› a vidima, ‹înv.› a protocoli. *Notarul autentifică testamentul.* **2** refl. (*inform.; despre utilizatorii internetului*) a se loga. *Se autentifică pentru a putea avea acces la site-ul dorit.*
autentificáre s.f. (*jur.*) legalizare, ‹rar› autentificaţie, legalizaţie, ‹înv. şi pop.› întărire. *Notarul a început autentificarea actelor.*
autentificát, -ă adj. (*jur.; despre acte, copii, documente etc.*) legalizat, ‹înv. şi pop.› întărit. *Testamentul autentificat nu va putea fi atacat uşor de urmaşii nemulţumiţi.*
autentificáţie s.f. (*jur.; rar*) v. Autentificare. Legalizare.
autíst, -ă adj. (*psih.*) autistic. *Se crede că muzica are rol benefic în psihozele autiste.*
autístic, -ă adj. (*psih.*) autist.
aúto s.n. (*transp.; fam.*) v. Automobil. Maşină.
autoacuzáre s.f. ‹rar› autoacuzaţie. *Nu vrei să încetezi cu autoacuzările?*
autoacuzáţie s.f. (*rar*) v. Autoacuzare.
autoadezív, -ă adj., s.n. (*tehn.*) **1** adj. autocolant. **2** s.n. autocolant, ‹engl.› sticker.

autoadminístráre s.f. (*econ., fin.*) autoadministrație. *S-au votat membrii pentru consiliul de autoadministrare publică locală.*
autoadminístrație s.f. (*econ., fin.*) autoadministrare.
autoadmiráre s.f. autoadmirație.
autoadmirație s.f. autoadmirare. *A căzut în autoadmirație.*
autoaglomeráre s.f. (*ind. sider.*) autoaglutinare. *Unii cărbuni pot fi brichetați fără lianți prin autoaglomerare.*
autoaglutinăre s.f. (*ind. sider.*) autoaglomerare.
autoamăgí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se autoiluziona. *Se autoamăgește că mai poate recupera banii împrumutați.*
autoamăgíre s.f. autoiluzionare. *Folosește autoamăgirea ca o armă împotriva deziluziilor.*
autoambulánță s.f. (*transp., med.*) ambulanță, autosalvare, autosanitară, salvare, sanitară (v. *sanitar*). *A fost chemată autoambulanța la locul accidentului.*
autoanalizáre s.f. autoanaliză. *La interviu vor fi avute în vedere autoanalizarea și autoaprecierea.*
autoanalíză s.f. **1** autoanalizare. **2** (*psih.*) autoobservare, autoobservație, introspectare, instrospecție. *Autoanaliza este analizarea propriei vieți psihice.*
autoapărăre s.f. (*sport*) ‹engl.› self-defense.
autoatelíer s.n. (*mec.*) autodepanare. *Autoatelierul, folosit la depanare sau la reparații curente, este instalat pe un autovehicul.*
autobánd s.n. (*transp.*) autostradă, ‹rar› autodrum. *La următoarea intersecție iese de pe autoband.*
autobiciuí vb. IV. refl. (*relig.*) a se autoflagela. *Fanaticii religioși se autobiciuiesc în public.*
autobiciuíre s.f. (*relig.*) autoflagelare, autoflagelație. *Unii credincioși cred că li se iartă păcatele dacă practică autobiciurea.*
autoblindát s.n. (*transp., milit.*) automobil blindat. *Ofițerul străbate zona de conflict într-un autoblindat.*
autobúz s.n. (*transp.*) ‹fam.› bus, ‹deprec.› hărăbaie. *A luat autobuzul până în centru.*
autocalculáre s.f. (*fin.*) autocalculație. *A aflat din autocalcularea făcută ce impozite are de plătit.*
autocalculáție s.f. (*fin.*) autocalculare.
autocamión s.n. (*transp.*) camion. *A închiriat un autocamion pentru a-și transporta mobila la noua locuință.*
autocamionétă s.f. (*transp.*) camionetă. *Autocamioneta transportă mobilă de dimensiuni mai mici.*
autocaracterizá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se autodefini, a se caracteriza, a se defini. *Se autocaracterizează veridic în memoriile scrise recent.*
autocárt s.n. (*sport*) autocarting. *Autocartul este un sport practicat cu cartul.*
autocárting s.n. (*sport*) autocart.
autocefál, -á adj. (*bis.; despre biserici ortodoxe naționale*) independent, neatârnat. *Biserica Ortodoxă Română este autocefală.*
autocefalíe s.f. (*bis.*) independență, neatârnare. *Autocefalia este un atribut al Bisericii Ortodoxe Române.*
autocistérnă s.f. (*transp.*) ‹rar› cisternă. *Autocisternele transportă lichide.*
autoclavizáre s.f. (*tehn.*) autoetanșare. *Autoclavizarea se face sub presiune în instalațiile industriale prevăzute cu autoclave.*
autocolánt, -ă adj., s.n. (*tehn.*) ◻ adj. autoadeziv. *Majoritatea produselor din marile magazine au etichete autocolante.* **2** s.n. autoadeziv, ‹engl.› sticker. *Și-a pus pe frigider câteva autocolante.*
autocombínă s.f. (*agric.*) combină autopropulsată. *Autocombinele sunt mașini agricole.*
autocompresór s.n. (*tehn.*) ciocan pneumatic (v. *ciocan*[2]), revolver. *A achiziționat de la o firmă specializată un autocompresor de producție germană.*
autocomutatór s.n. (*electr.*) comutator automat.
autocontról s.n. **1** (*tehn.*) control automat. *Anumite sisteme tehnice se folosesc pentru reglare sau pentru autocontrol.* **2** (*psih.*) ‹rar› supraveghere, ‹engl.› self-control. *Prin autocontrol omul își poate controla reacțiile și comportamentul.*
autocontrolá vb. I. refl. (*psih.; despre oameni*) a se autostudia. *Are forța de a se autocontrola în momente de criză.*
autocrát, -á s.m., adj. (*polit.*) **1** s.m. despot, dictator, potentat, satrap, tiran, ‹înv.› autocrator, samoderjeț. *Autocratul își folosește nelimitat puterile discreționare.* **2** adj. (*despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocratic, despotic, dictatorial, samavolnic, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state autocrate au evoluat spre democrație.*
autocrátic, -ă adj., adv. (*polit.*) **1** adj. (*despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, despotic, dictatorial, samavolnic, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. **2** adv. (*modal*) autocratic, autocratoric. *Mulți regi au condus autocratic țara.*
autocraticéște adv. (*modal; polit.; înv.*) v. Autocratic.
autocrátor s.m. (*polit.; înv.*) v. Autocrat. Despot. Dictator. Potentat. Satrap. Tiran.
autocratóric, -ă adj., adv. (*polit.; înv.*) **1** adj. (*despre regimuri politice, state etc.*) v. Absolutist. Autocrat. Autocratic. Despotic. Dictatorial. Samavolnic. Satrapic. Tiranic. **2** adv. (*modal*) v. Autocratic.
autocratoríe s.f. (*polit.; înv.*) v. Absolutism. Autocrație. Despotism. Tiranie.
autocrație s.f. (*polit.*) absolutism, despotism, tiranie, ‹înv.› autocratorie, despoție, samoderjavie. *În autocrație dominația celui care conduce se manifestă nelimitat.*
autocromíe s.f. (*tipogr.*) tipar autocrom. *Prin autocromie se obțin reproduceri policrome.*
autodefiní vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se autocaracteriza, a se caracteriza, a se defini.
autodemascá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se trăda, ‹înv.› a se arăta, ‹fig.› a se demasca. *S-a autodemascat printr-un gest necontrolat.*
autodemascáre s.f. trădare, ‹fig.› demascare. *Autodemascarea planurilor sale l-a făcut să intre în panică.*
autodepanáre s.f. (*mec.*) autoatelier.
autodescríere s.f. autodescripție. *Din autodescriere reiese că îi place muzica simfonică.*
autodescripție s.f. autodescriere.
autodesființá vb. I. refl. (*despre organe legislative, asociații, întreprinderi etc.*) a se autodizolva. *Parlamentul s-a autodesființat.*
autodidáct, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹rar› autodidacticist. *Acest mare pictor a fost un autodidact.*
autodidacticísm s.n. (*pedag.*) autoinstruire, ‹livr.› autodidaxie. *Și-a lărgit cunoștințele în domeniul tehnic prin autodidacticism.*
autodidacticíst, -ă s.m., s.f. (*pedag.; rar*) v. Autodidact.
autodidaxíe s.f. (*pedag.; livr.*) v. Autodidacticism.
autodizolvá vb. I. refl. (*despre organe legislative, asociații, întreprinderi etc.*) a se autodesființa.
autodotá vb. I. refl. (*despre întreprinderi, instituții, asociații etc.*) a se autoutila. *Firma a făcut un credit bancar și s-a autodotat.*
autodotáre s.f. autoutilare. *Aparatura a fost achiziționată prin autodotare.*
autodrezínă s.f. (*ferov.*) drezină autopropulsată. *Este conducător pe o autodrezină.*
autodríc s.n. (*transp.*) mașină mortuară. *Sicriul este transportat la cimitir cu autodricul.*
autodróm s.n. (*sport*) motodrom. *Autodromul este un teren special amenajat pentru cursele de automobile.*
autodrúm s.n. (*transp.; rar*) v. Autoband. Autostradă.
autodúbă s.f. (*transp.*) dubă. *Transportă cu autoduba obiectele mai fragile.*
autodubíță s.f. (*transp.*) dubiță. *Și-a cumpărat o autodubiță pentru firmă.*
autoeducáre s.f. autoeducație. *Renunțarea la unele vicii ține de autoeducare.*
autoeducáție s.f. autoeducare.
autoetanșáre s.f. (*tehn.*) autoclavizare.
autoexcitáre s.f. autoexcitație. *Filmele erotice sunt surse de autoexcitare.*
autoexcitáție s.f. autoexcitare.
autofecundáre s.f. (*biol.; la unele plante hermafrodite și la unele specii de animale inferioare*) autofecundație, autogamie.
autofecundáție s.f. (*biol.; la unele plante hermafrodite și la unele specii de animale inferioare*) autofecundare, autogamie.
autoflagelá vb. I. refl. (*relig.*) a se autobiciui. *Fanaticii religioși se autoflagelează în public.*
autoflageláre s.f. (*relig.*) autobiciuire, autoflagelație. *Unii credincioși cred că li se iartă păcatele dacă practică autoflagelarea.*
autoflagelátie s.f. (*relig.*) autobiciuire, autoflagelare.
autofón, -ă adj. (*despre instrumente muzicale*) idiofon. *Instrumentele autofone produc sunete prin punerea în vibrație a propriului corp, fără intervenția unei părți auxiliare.*
autofréză s.f. (*tehn.*) freză autopropulsată. *Cu autofreza se curăță zăpada de pe șosele.*

autofurgón s.n. (*transp.*) furgon autopropulsat. *Este șofer pe un autofurgon.*
autofurgonétă s.f. (*transp.*) motofurgonetă. *Autofurgoneta este o furgonetă autopropulsată.*
autogamíe s.f. (*biol.*) **1** (*la unele plante hermafrodite și la unele specii de animale inferioare*) autofecundare, autofecundație. **2** (*la organismele monocelulare*) pedogamie. *Autogamia este contopirea a doi gameți produși de același organism.*
autogará vb. I. tr. (*compl. indică vehicule*) a gara, a parca. *Autogarează mașina cu spatele.*
autogestionáre s.f. (*fin.*) autogestiune. *Autogestionarea este soluția cea mai bună pentru afacerea sa.*
autogestiúne s.f. (*fin.*) autogestionare.
autogír s.n. (*av.*) avion convertibil, convertiplan, convertoplan, rotoplan. *Autogirul poate să decoleze și să aterizeze vertical.*
autográf, -ă adj. (*despre acte, documente, scrisori etc.*) olograf. *S-au găsit mai multe scrisori autografe ale poetului.*
autografísm s.n. (*anat.*) dermatografie. *Autografismul este descrierea anatomică a pielii.*
autogravúră s.f. (*tipogr.*) velografie. *Prin autogravură se obțin tipare de artă asemănătoare cu cele obținute prin fotogravură.*
autográfă s.f. (*chir.*) autoplastie. *Prin autografă se transferă un țesut, un organ etc. în altă zonă a corpului aceluiași individ.*
autohtón, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, băștinaș, entopic, indigen, neaoș, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații autohtone americane au fost distruse de conchistadori.* **2** s.m., s.f. aborigen, băștinaș, indigen, pământean, pământeancă, ‹înv. și reg.› moșnean, moștean, ‹reg.› moșneag, moștenitor, ‹înv.› moșneancă, țăran. *Autohtonii își păstrează tradițiile nealterate.*
autohtoníe s.f. autohtonism, autohtonitate. *Autohtonia a fost o temă predilectă a scriitorilor pașoptiști.*
autohtonísm s.n. autohtonie, autohtonitate.
autohtonitáte s.f. autohtonie, autohtonism.
autoiluzioná vb. I. refl. a se autoamăgi. *Se autoiluzionează că mai poate recupera banii împrumutați.*
autoiluzionáre s.f. autoamăgire. *Folosește autoiluzionarea ca o armă împotriva deziluziilor.*
autoinductánță s.f. (*fiz.*) autoinducție, selfinductanță, selfinducție. *Autoinductanța este fenomenul de producere a unei forțe electromotoare într-un circuit.*
autoindúcție s.f. (*fiz.*) autoinductanță, selfinductanță, selfinducție.
autoinstruíre s.n. (*pedag.*) autodidacticism, ‹livr.› autodidaxie. *Și-a lărgit cunoștințele în domeniul tehnic prin autoinstruire.*
autointoxicáție s.f. (*med.*) autotoxemie, autotoxicoză, intoxicație endogenă. *Autointoxicația are loc prin produși ai metabolismului propriu.*
autoîncántare s.f. automulțumire. *Autoîncântarea duce la suficiență.*
automát, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) inconștient, instinctiv, mașinal, mecanic, reflex, ‹fig.› automatic. *Salută cu un gest automat al mâinii.* **II** adv. fig. (*modal*) **1** automatic, inconștient, mașinal, mecanic, reflex. *Răspunde automat la toate întrebările care i se pun.* **2** mașinal, mecanic, papagalicește. *Copilul mic repetă automat ceea ce spun părinții în casă.* **III** s.n. pistol-mitralieră. *Îndreaptă automatul spre pieptul atacatorului.*
automátic, -ă adj., adv. fig. **1** adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) inconștient, instinctiv, mașinal, mecanic, reflex, ‹fig.› automat. **2** adv. (*modal*) automat, inconștient, mașinal, mecanic, reflex.
automaticián, -ă s.m., s.f. (*tehn.*) automatist. *Automaticianul se ocupă de automatică.*
automatíst, -ă s.m., s.f. (*tehn.*) automatician.
automatizá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică întreprinderi, procese de producție, obiecte etc.*) a mecaniza. *A automatizat procesul de producție.*
automatizáre s.f. (*tehn.*) mecanizare. *Automatizarea proceselor de producție a contribuit la dezvoltarea industriei.*
automobíl s.n. **1** (*transp.*) mașină, ‹fam.› auto, ‹fam.; glum.› coșciug, ‹înv.› machină, ‹arg.› beralie, buralie, iagalie. *Are un automobil nou.* **2** (*transp.*) ***automobil convertibil*** = ‹fam.› cabrioletă, decapotabilă. *Și-a cumpărat un automobil convertibil de mare viteză.* **3** (*transp., milit.*) ***automobil blindat*** = autoblindat.
automulțumíre s.f. autoîncântare.
autonóm, -ă adj. **1** (*polit.; despre state, popoare etc.*) independent, liber, neatârnat, suveran, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› nedependent, volnic. *Suntem un popor autonom.* **2** (*econ., polit.; despre regiuni, teritorii etc. sau despre organizații, instituții, unități industriale, bancare etc.*) liber, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› volnic. *Este un teritoriu autonom din punct de vedere administrativ.*
autonomíe s.f. **1** (*polit.*) independență, libertate, neatârnare, nondependență, suveranitate, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› nedependență, volnicie. *Mișcările popoarelor pentru emancipare și autonomie au avut consecințe favorabile.* **2** (*econ., polit.*) libertate, ‹rar› autonomism, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› volnicie. *Regiunea se bucură de autonomie administrativă în cadrul statului.*
autonomísm s.n. (*econ., polit.; rar*) v. Autonomie. Libertate.
autoobservăre s.f. (*psih.*) autoanaliză, autoobservație, introspectare, introspecție.
autoobservăție s.f. (*psih.*) autoanaliză, autoobservare, introspectare, introspecție.
autopilót s.m. (*aeron., auto*) giropilot, pilot automat, pilot automat de comandă. *Pilotul a comutat pentru câteva minute comanda avionului pe autopilot.*
autoplastíe s.f. (*chir.*) autografă.
autopolenizáre s.f. (*bot.*) cleistogamie. *Autopolenizarea este polenizarea florilor închise cu propriul lor polen.*
autopsíe s.f. (*med.*) necropsie. *Cadavrul victimei este pregătit pentru autopsie.*
autór, -oáre s.m., s.f. **I 1** semnatar, ‹rar› scriitor, ‹înv.› izvoditor, ‹grec.; înv.› singraf. *Matematicianul, ca autor al acestei lucrări, a primit premiul Nobel.* **2** (*lit.*) scriitor. *Poeții sunt autorii lui de suflet.* **3** (*lit.*) ***autor dramatic*** = dramaturg, poet dramatic, scriitor dramatic, ‹înv.› dramatist. *Cunoscutul autor dramatic a publicat recent o nouă piesă de teatru.* **4** creator, realizator. *Soțul ei este un cunoscut autor de emisiuni de televiziune.* **II** (*jur.*) făptaș, făptuitor, ‹înv.› pricinuitor, vinovat. *Autorul crimei a fost condamnat la ani grei de închisoare.*
autoregláj s.n. (*tehn.*) autoreglare. *Prin autoreglaj se produce reglarea automată a mecanismelor.*
autoregláre s.f. (*tehn.*) autoreglaj.
autoremorchér s.n. (*transp.*) autotrailer. *Autoremorcherul transportă piese grele.*
autoritár, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) voluntar, ‹rar› voluntarist. *Este un om autoritar, care își impune propria voință. Are o atitudine autoritară.* **2** (*despre modul de a vorbi, despre privirea oamenilor etc.*) imperativ, injonctiv, poruncitor. *I se adresează pe un ton autoritar.*
autoritáte s.f. **I 1** for, organ[1]. *Se adresează în scris autorităților superioare ale statului pentru a-și face dreptate.* **2** ***autoritate de resort*** = organ de resort (v. *organ*[1]). *Autoritatea de resort are competența de a rezolva problemele care intră sub jurisdicția sa.* **3** (*jur.*) ***autoritate judecătorească*** = instanță, instanță judecătorească, justiție. *Se supune hotărârilor autorității judecătorești.* **4** putere, ‹rar› stăpânire. *El este reprezentantul autorității.* **5** putere, ‹înv.› despus, tărie, zapt, ‹fig.› mână. *Are tiara drept atribut al autorității.* **6** (*la pl.* ***autorități***) oficiali (v. *oficial*), oficialități. *La dezvelirea monumentului au fost prezente și autoritățile orașului.* **7** (*la pl.; adm.*) ***autorități locale*** = ‹înv.› ocârmuire locală. *Autoritățile locale exercită funcții administrative pe un teritoriu restrâns al statului.* **II 1** ‹înv.› stăpânire. *Conduce cu autoritate deplină.* **2** (*polit.*) dominare, dominație, hegemonie, putere, stăpânire, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub autoritatea Angliei.* **3** superioritate, șefie. *Cei care îi recunoșteau autoritatea nu-i ieșeau din cuvânt.* **4** calitate, competență, drept, îndreptățire, ‹livr.› îndrituire, ‹înv.› volnicie, ‹fig.› cădere. *Are autoritatea să ia această decizie.* **5** ascendent, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai autoritatea în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **III** (*concr.*) forță, putere, somitate. *Tânărul economist este o adevărată autoritate în domeniu.*

autorizá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni*) a abilita, a andosa, a delega, a împuternici, a învesti, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Și-a autorizat fiica să încaseze contravaloarea ceculuí.* **2** (*compl. indică cereri, propuneri etc.*) a aproba. *Ministerul autorizează înființarea unor institute de sondare a opiniei publice.* **3** (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a îndreptăți, a îngădui, a justifica, a permite, ‹livr.› a îndritui, ‹înv.› a îndreptui, ‹fig.; înv.› a întemeia. *Felul în care te comporți mă autorizează să cred că ascunzi ceva.*

autorizát, -á adj. **1** (*despre firme, societăți, asociații etc.*) ‹înv.› privilegiat. *Funcționează ca societate comercială autorizată.* **2** (*despre păreri, opinii, declarații etc. ale oamenilor*) competent, priceput, ‹fig.; înv.› ponderos. *Fiind specialist în domeniu, opinia sa autorizată trebuie luată în seamă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre consumul anumitor alimente etc.*) liber, permis[2]. *Intrarea ziariștilor în sala Parlamentului este autorizată.*

autorizáție s.f. **1** împuternicire, ‹înv.› ispravă. *I-a dat autorizație să facă inspecția școlilor.* **2** (*concr.*) liber, licență, permis[1], ‹rar› permisie, ‹înv. și reg.› pașuș, slobozenie, ‹înv.› carte domnească de slobozenie, slobozire, pitac[2]. *Șoferul arată polițistului autorizația de parcare.* **3** îngăduință, libertate, permisiune, voie. *Are autorizația șefului de a lipsi astăzi de la serviciu.*

autorlâc s.n. (*peior.*) v. Beletristică. Literatură. Litere (v. *literă*).

autorulótă s.f. (*transp.*) rulotă autopropulsată.

autosalvăre s.f. (*transp., med.*) ambulanță, autoambulanță, autosanitară, salvare, sanitară (v. *sanitar*). *La locul accidentului a fost chemată de urgență o autosalvare.*

autosanitárá s.f. (*transp., med.*) ambulanță, autoambulanță, autosalvare, salvare, sanitară (v. *sanitar*).

autoservíre s.f. ‹engl.› self-service. *Mănâncă la un restaurant cu autoservire.*

autosesizá vb. I. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Masturba.

autostóp s.n. (*tehn.*) semafor, stop, ‹rar› semnalizator. *Șoferul oprește la culoarea roșie a autostopului.*

autostrádă s.f. (*transp.*) **1** autoband, ‹rar› autodrum. *La următoarea intersecție iese de pe autostradă.* **2** (*fam.; glum.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

autostudiá vb. I. refl. (*psih.; despre oameni*) a se autocontrola. *Are forța de a se autostudia în momente de criză.*

autosudúră s.f. (*tehn.*) sudură autogenă. *Poartă ochelari de protecție în timpul autosudurii.*

autosugestioná vb. I. refl. (*psih.*) a se sugestiona. *S-a autosugestionat că nu îl doare capul.*

autotipíe s.f. (*tipogr.*) similigravură. *Autotipia este un procedeu fotochimic de executare a unui clișeu.*

autotoxemíe s.f. (*med.*) autointoxicație, autotoxicoză. *Autotoxemia are loc uneori prin produși ai metabolismului propriu.*

autotoxicóză s.f. (*med.*) autointoxicație, autotoxemie.

autotráiler s.n. (*transp.*) autoremorcher.

autoturísm s.n. turism. *Capacitatea autoturismului nu este mai mare de șapte locuri.*

autoutilá vb. I. refl. (*despre întreprinderi, instituții, asociații etc.*) a se autodota. *Firma a făcut un credit bancar și s-a autoutilat.*

autoutilăre s.f. autodotare. *Aparatura a fost achiziționată prin autoutilare.*

autovalorificá vb. I. tr. (*compl. indică calități, bunuri, realizări etc. proprii*) a valorifica. *Și-a autovalorificat abilitățile.*

autovehícul s.n. (*transp.*) mașină, ‹fam.; glum.› coșciug. *În fața gării sunt parcate autovehicule de toate categoriile.*

autozóm s.m. (*biol.*) cromozom somatic. *Autozomii împreună cu alozomii alcătuiesc genomul.*

autumnál, -ă adj. tomnatic, ‹reg.› tomniu. *Gutuile sunt fructe autumnale.*

auxiliár, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** accesoriu, anex, secundar, subsidiar. *Are o eșarfă de mătase ca element auxiliar la rochie.* **2** adițional, suplimentar. *A atașat o sursă auxiliară de putere calorică.* **3** complementar, întregitor, subsidiar, suplimentar, ‹rar› complinitor. *Nu are nevoie de explicații auxiliare.* **4** (*gram.; despre verbe*) ajutător. *„A fi" este un verb auxiliar.* **II** s.n. **1** ajutor, sprijin. *Cafeaua sau ceaiul negru pot fi un auxiliar prețios în cazul somnolenței.* **2** supliment, ‹fig.› adjuvant. *Acest medicament este un bun auxiliar pentru memorie.*

auxíliu s.n. (*latin.*) **1** v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*farm.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.

aúz s.n. **I 1** (*anat.*) timpan, ureche. *Are un auz înnăscut pentru muzică.* **2** (*anat.*) fig. auriculă, pavilionul urechii (v. *pavilion*), ureche. *Îi șoptește ceva la auz.* **3** auzire, ‹înv. și reg.› auzitură. *La auzul impertinențelor, s-a enervat.* **II** (*înv.*) **1** v. Știre. Veste. **2** v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1].

aúz s.n. **I 1** (*anat.*) timpan, ureche. *Are un auz înnăscut pentru muzică.* **2** auzire, ‹înv. și reg.› auzitură. *La auzul impertinențelor, s-a enervat.* **3** (*anat.*) fig. auriculă, pavilion auricular, pavilionul urechii (v. *pavilion*), ureche. *Îi șoptește ceva la auz.* **II** (*înv.*) **1** v. Știre. Veste. **2** v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1].

auzí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică cuvinte, sunete, zgomote*) a percepe, a prinde, ‹fig.› a apuca. *A auzit ceva din explicațiile profesorului.* **2** tr. (*compl. indică sunete, zgomote, vorbe*) a desluși. *N-a auzit răspunsul său din cauza zgomotului.* **3** tr. (*compl. indică sunete, zgomote, vorbe, afirmații, melodii etc.*) a asculta. *Aude pentru prima dată această melodie.* **4** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații etc.*) a pomeni. *N-a mai auzit asemenea prostie.* **5** refl. (*despre obiecte, mecanisme etc. care produc sunete*) a suna. *Pendula de pe hol se aude tare.* **6** intr., tr. (*mai ales interog., mascând o amenințare*) a înțelege, a pricepe. *Dacă nu vii în seara asta, nu mai vorbesc cu tine. Auzi?* **7** tr. (*compl. indică vești, știri, informații etc.*) a afla, a ști, ‹înv. și pop.› a oblici. *Trebuie să audă toți ce s-a petrecut în realitate.* **8** refl. impers. a se afirma, a se spune, a se șopti, a se vorbi, a se zice, a se zvoni, ‹înv. și reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a auzit că această lege va fi modificată.* **9** refl. (*despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) a se afla, a se cunoaște, ‹înv. și reg.› a se vesti, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.› a răsufla, a respira, a transpira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relației lor s-a auzit în câteva zile.* **10** refl. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a", care indică obiectul sau substanța*) v. Duhni. Mirosi. Puți.

auzíre s.f. auz, ‹înv. și reg.› auzitură.

auzitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Ascultător. Auditor.

auzitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Auz. Auzire.

avalánșă s.f. (*geogr.*) **1** lavină, ‹reg.› vâjoi. *Avalanșele distrug totul în cale.* **2** fig. ‹fig.› torent. *O avalanșă de lumină inundă camera.*

avăn, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Animalic. Barbar. Bestial. Brutal. Câinesc. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Inuman. Neîmblânzit. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Subuman. Violent. **II** adv. (*modal; reg.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent. **III** s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

avangárdă s.f. (*milit.; în opoz. cu „ariergardă"*) ‹rar› antegardă, ‹înv.› strajă. *Avangarda se deplasează întotdeauna în fața forțelor principale.*

avaníe s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.

avanpórt s.n. (*mar.*) anteport. *În avanport staționează temporar navele.*

avanpóst s.n. (*milit.*) ‹înv. și reg.› aret[1]. *Avanpostul este instalat pe o direcție probabilă de atac a inamicului.*

avanpremiéră s.f. (*teatru, cinemat., muz.*) repetiție generală. *A fost la avanpremiera piesei de teatru.*

avăns s.n. acont, arvună, ‹reg.› căpară, felpinz, ‹înv.› pei[2], selem, selemachesă, tronf. *A plătit avans pentru mobilă.*

avansá vb. I. **1** intr. (*despre ființe, vehicule*) a înainta. *Mașinile avansează cu dificultate pe timp cețos.* **2** intr. (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a se dezvolta, a evolua, a înainta,

a progresa, a propăși, ‹înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ‹grec.; înv.› a prohorisi, ‹fig.› a crește, a se ridica, ‹fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate avansa rapid.* **3** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a înainta, a promova, ‹înv.› a provivasi, ‹fig.› a se înălța, a se ridica, ‹fig.; fam.› a se sălta, a se urca. *Fiind deosebit de capabil, a avansat repede în ierarhia politică.* **II** tr. fig. (*compl. indică idei, propuneri, planuri, proiecte etc.*) a anticipa, a lansa. *A avansat evaluări economice corecte.*

avansáre s.f. **I 1** înaintare. *Avansarea mașinilor pe timp cețos se desfășoară cu dificultate.* **2** înaintare, promovare, ‹înv.› provivasire, ‹fig.› ascensiune, înălțare, ridicare. *Avansarea sa în ierarhia politică este binemeritată.* **3** (*rar*) v. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Progres. Propășire. **II** fig. anticipare, lansare. *Avansarea corectă a evaluării economice a fost profitabilă.*

avansát, -ă adj. **I 1** (*despre situări în spațiu*) înaintat. *Fotbalistul are o poziție avansată.* **2** (*despre popoare, comunități umane, civilizații, culturi etc.*) civilizat, dezvoltat, evoluat, înaintat, ‹fig.› matur. *Țările avansate au un nivel ridicat de trai.* **3** (*despre oameni, în special despre copii sau despre judecata lor*) precoce, prematur. *Este un copil avansat pentru vârsta lui.* **4** înaintat, mare[1]. *Piesa are un avansat grad de uzură.* **5** (*despre vârstă*) înaintat, ‹înv.› vechi[2]. *Vârsta avansată poate crea complicații pe timpul unei sarcini.* **6** (*despre unități temporale*) înaintat, târziu. *Este o oră avansată din noapte și nu poate dormi.* **7** (*despre anumite stări*) evoluat. *Se află într-un stadiu avansat al bolii.* **II** fig. **1** (*despre idei, concepții, opinii etc.*) înaintat, progresist. *Economistul are idei avansate.* **2** (*despre idei, propuneri, planuri, proiecte etc.*) anticipat, lansat. *Evaluările economice avansate au fost corecte.*

avanscénă s.f. (*arhit.; în săli special amenajate pentru spectacole de teatru sau de operă*) prosceniu. *Avanscena este cuprinsă între cortină și rampă.*

avantâj s.n. **1** beneficiu, bine, câștig, folos, profit, ‹înv. și reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosință, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Avantajul învățăturii se constată în timp.* **2** afacere, câștig, chilipir, folos, profit, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost niciun avantaj pentru el achiziționarea pământului la asemenea preț.* **3** favoare, înlesnire, privilegiu, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹pop.› ușurință, ‹reg.› lesneală, ligotă, ‹grec.; înv.› proterimă. *Nu îi cere să îi facă niciun avantaj.* **4** favoare, privilegiu. *Se bucură de avantajul de a-l cunoaște bine pe maestru.* **5** binefacere, dar[2], folos, privilegiu. *Profităm cu toții de avantajele tehnicii moderne.* **6** prerogativă, superioritate. *Nu ezită să profite de avantajul său în orice situație.*

avantajá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a ajuta, a favoriza, a sluji, ‹înv.› a favora. *Situația materială bună l-a avantajat în carieră.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a favoriza, a parțializa, a părtini, a privilegia, a proteja, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a avantajat echipa adversă.*

avantajánt, -ă adj. (*despre anumiți factori sau despre circumstanțe, împrejurări etc.*) favorizant, ‹rar› favoritor. *Faptul că are un nume cu greutate este o circumstanță avantajantă pentru el.*

avantajáre s.f. favorizare, părtinire, protejare, ‹înv.› părtășie, voie vegheată. *Avantajarea echipei adverse de către arbitru a revoltat publicul.*

avantaját, -ă adj. **1** (*despre oameni*) câștigat. *Prin ceea ce i-au dat părinții este o persoană avantajată.* **2** (*despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) favorizat, părtinit, privilegiat, protejat, ‹reg.› lesnit. *Publicul se manifestă gălăgios împotriva echipei de fotbal avantajate.*

avantajós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este avantajos pentru ambele părți.* **2** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) fast[2], favorabil, prielnic, propice, ‹pop.› priincios, priitor, ‹înv.› îndemânatic. *E un moment avantajos pentru a prezenta proiectul în fața consiliului.* **3** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre prețuri*) coborât, convenabil, ieftin, jos, mic, micșorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de avantajoase.* **II** adv. (*modal*) bine, convenabil, profitabil, rentabil. *Marfa se vinde avantajos.*

avár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. parcimonios, zgârcit, ‹livr.› harpagon, ‹rar› avarițios, meschin, strângător, ‹înv. și pop.› cochinte, ‹pop. și fam.› cărpănos, ciufut, zgârcă, ‹pop.; deprec. sau peior.› calic, căcănar, ‹fam.› frige-linte, scârțan, scârțar, zgârciob, zgârie-brânză, ‹înv. și reg.› scump, ‹reg.› cupit, hârsit, pogârjit, pomisit, pungit, punguit[2], samalâș, sfoiegit, sichiș, tamachiar, zbârciogos, zgârcilă, zgârcos, zgârnăit, ‹înv.› cumplit, muftagiu, șmuțig, ‹peior.› econom, ‹fig.; livr.› coriaceu, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› scoțian, ‹fig.; peior.› guzgan. *Nu trebuie să ceri bani de la un avar. Hagi Tudose este un om avar.* **2** adj. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› econom. *Este avar cu vorbele.*

avariá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, vehicule, instrumente, construcții etc.*) a (se) deteriora, a (se) strica ‹reg.› a brăcui, ‹arg.› a (se) buli. *A avariat mașina în accident. Sistemul tehnic s-a avariat.*

avariát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, vehicule, instrumente etc.*) deteriorat, stricat. *Automobilul avariat este asigurat.* **2** (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Accidentat. **3** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Pâclos. Pleoștit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Supărat. Trist. Ulcerat.

avárie s.f. **1** deteriorare, stricăciune. *Alimentarea cu apă a fost întreruptă din cauza unei avarii a sistemului de canalizare.* **2** (*nav.; înv.*) ***avarie totală*** v. Naufragiu.

avariére s.f. deteriorare, stricare, ‹fig.; pop.› vătămare. *Specialiștii încearcă să preîntâmpine avarierea sistemului de iluminat al orașului.*

avariție s.f. parcimonie, zgârcenie, ‹rar› meschinărie, ‹pop. și fam.› cărpănoșenie, cărpănoșie, ‹pop.› scumpenie, ‹pop.; deprec.› caliceală, calicenie, calicie, ‹pop.; deprec. sau peior.› căcănăreală, ‹înv. și reg.› scumpie[2], zgârceală, zgârcitură, ‹reg.› hârsenie, zgârciogeală, zgârnăială, zgârță, ‹înv.› aslam, cumplitate, scumpătate, scumpete, zgârcire, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹fig.; înv. și reg.› ibostea argintului (v. *iboste*), ibostea banilor (v. *iboste*), ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie. *Avariția lui Hagi Tudose a devenit proverbială.*

avarițiós, -oásă adj. (*rar; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

avát s.m. (*iht.*) **1** *Aspius aspius*; ‹reg.› avățoi, buțoi, fat, guran, lup-de-pește, pește-lup, pește-țigănesc, vâjgău, vâlcan, vânător, vângău. **2** *Aspius rapax*; ‹reg.› avățoi, boulean, pește-cu-șapte-nume, pește-țigănesc, țigan.

ávă s.m. (*înv.*) **1** v. Părinte. Tată. **2** (*relig.; la catolici*) v. Abate[1].

avățói s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Avat (*Aspius aspius*). **2** v. Avat (*Aspius rapax*).

avánt s.n. **1** ardență, ardoare, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbâzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca avânt în suflet.* **2** ardoare, elan, impetuozitate, temperament, ‹rar› fugozitate, ‹pop. și fam.› suflet, ‹reg.› mau. *Nevăzându-se de mulți ani, se îmbrățișează cu avânt.* **3** însuflețire, patos, vervă, ‹fig.› inspirație. *Este cunoscut avântul stilului editorialistului.* **4** ardoare, hărnicie, laboriozitate, neobosească, râvnă, sârguință, silință, străduințe, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu un avânt ieșit din comun de un caz de corupție.*

avántă vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se arunca, a se azvârli, a se precipita, a se repezi, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se avântă în șa și pleacă în grabă.* **2** a se lansa, ‹rar› a se elansa, ‹fig.› a se înaripa *Nu te avânta într-o asemenea afacere!*

avántat, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2],

arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs avântat.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) impetuos, înflăcărat, temperamental, ‹fig.› arzător, incandescent. *În timpul discursului s-a menținut în generalități, dar adesea a devenit avântat sau poetic. Are un mod de viață avântat.* **3** maiestuos, semeț. *Urmărește zborul avântat al acvilei.* **II** adv. (*modal*) entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează avântat când este vorba despre respectarea democrației.*

ave interj. (*ca formulă de salut; latin.*) v. Bună (v. *bun*)! Salut[1]!

aveá vb. II. tr. **I** (*predomină ideea de posesie*) **1** (*compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) a deține, a poseda, a stăpâni, ‹înv.› a posesui, a ține. *Are mai multe tablouri valoroase.* **2** (*compl. indică titluri, demnități*) a deține, a poseda, a purta, ‹înv.› a ține. *Are titlul științific de doctor în filosofie.* **3** (*compl. indică funcții, grade, ranguri*) a deține, a ocupa, a ține. *Are funcția de director de doi ani.* **4** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a căpăta, a câștiga, a dobândi, a încasa, a obține, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Ai o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **5** a se bucura, a dispune, ‹înv.› a dispoza. *Are o clipă de răgaz înainte de a veni musafirii.* **6** (*compl. indică date, știri, informații*) a deține, a dispune, a poseda. *Avem primele informații care confirmă că politicianul este în afara oricărui pericol.* **7** (*compl. indică soluții, remedii, explicații etc.*) a găsi, a poseda, a ști. *Are rezolvare pentru orice situație.* **8** (*compl. indică pierderi, pagube materiale sau spirituale etc.*) a suferi. *În timpul secetei agricultorii au avut mari pierderi.* **9** (*pop.; despre bărbați; compl. indică femei*) v. Poseda. **II** (*predomină ideea de încorporare, de înglobare în sine*) **1** a se alcătui[1], a se compune, a consta. *Clădirea are două corpuri.* **2** a conține, a cuprinde, ‹fig.› a închide. *Cărțile pentru copii au multe ilustrații.* **III 1** (*compl. indică obiecte, lucruri*) a purta, a ține. *Are în mână o valiză și în spate un rucsac.* **2** (*compl. indică obiecte vestimentare, încălțăminte, podoabe*) a purta. *Are la gât un lanț masiv din aur.* **3** (*compl. indică greutatea*) a cântări, ‹pop.› a atârna, a trage, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a apăsa. *Pachetul are 2 kg.* **4** (*compl. indică sentimente ale oamenilor*) a purta, ‹fig.› a nutri. *Are mult respect pentru ea.* **5** (*compl. indică noțiuni de timp exprimate în ani, zile etc.*) a împlini, ‹fam.› a face, ‹înv. și reg.› a umple. *Peste o lună va avea treizeci de ani.* **6** (*compl. indică senzații, sentimente, stări etc.*) a simți. *Înainte de examen are mari emoții.* **7** (*compl. indică senzații, stări psihice, afective etc.*) a încerca, a simți. *A avut o mare dezamăgire când a văzut-o.* **8** (*med., med. vet.; compl. indică boli*) a suferi. *Are tuberculoză de câțiva ani.* **IV** a exista, a fi, a se găsi. *Are cine să-i spună o vorbă bună.* **V** (*urmat de un vb. la inf., conjunct. sau supin*) a trebui. *Are de făcut ordine printre hârtii.*

avecérnie s.f. (*înv. și reg.*) v. Chindie. Vecernie.

avedére adv. (*modal; înv.; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) v. Cinstit. Deschis. Direct. Fățiș. Franc[2]. Sincer.

avénă s.f. (*geomorf.*) pâlnie. *Avena se formează în roci calcaroase.*

avení vb. IV. intr. (*înv.; despre aluaturi*) v. Crește. Dospi. Umfla.

avenire s.f. (*înv.*) v. Creștere. Dospire.

avenitúră s.f. (*înv.*) v. Străin.

aventurá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se hazarda. *Se aventurează să facă singur o călătorie în jurul lumii cu o navă ușoară.*

aventurár s.m. (*înv.*) v. Aventurier.

aventúră s.f. **1** ispravă. *Îi povestește din aventurile tinereții.* **2** (*și **aventură galantă***) escapadă, flirt, ‹arg.› gagicăreală. *Are o aventură cu o femeie măritată.*

aventuriér, -ă s.m., s.f. **1** ‹rar› aventurist, ‹pop.› vântură-lume, vântură-țară, vânturător, ‹înv.› aventurar, bucanier, vânturar, zvânturat. *Aventurierului îi plac provocările.* **2** (*peior.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond.

aventuríst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Aventurier.

aventurós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre viața lor*) ‹pop.› zvânturat, zvânturatic. *Are o viață aventuroasă.*

avenue [av'ny *sau* 'evənju] s.f. (*livr.*) v. Bulevard. Magistrală.

avére s.f. **1** avut[1], avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› cașcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, gâzdăcie, gâzdășag, gâzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva avere pentru a face și acțiuni caritabile.* **2** (*jur.*) ***avere mobilă*** = bunuri mobile (v. *bun*), efecte (v. *efect*), ‹înv. și reg.› unelte (v. *unealtă*), ‹înv.› avere mișcătoare, bunuri mișcătoare (v. *bun*), bunuri mutătoare (v. *bun*), mobiliare. *Averea mobilă poate fi transportată dintr-un loc în altul*; (*înv.*) ***avere mișcătoare*** v. Avere mobilă. Bunuri mobile (v. *bun*). Efecte (v. *efect*); ***avere nemișcătoare*** v. Bunuri imobile (v. *bun*). **3** (*fin.*) avut[1], bani (v. *ban*), ‹pop. și fam.› aramet, lei (v. *leu*[1]), ochiul-dracului (v. *ochi*[1]), parale (v. *para*[1]), pitaci (v. *pitac*[1]), sfanți (v. *sfanț*), ‹pop.› arămărie, gologani (v. *gologan*), ‹fam.› arginți (v. *argint*), capital[1], franci (v. *franc*[1]), ‹înv. și reg.› sorocoveți (v. *sorocovăț*), ‹înv.› aramă, băncuțe (v. *băncuță*), peaningi, ‹fig.; fam.› metal, ‹arg.› bișțari, boabe (v. *boabă*), bulșoi, carboave (v. *carboavă*), cotor, gloanțe (v. *glonț*), grăunțe (v. *grăunte*), lapți, lămâi (v. *lămâie*), lovele, lovinci, lozeu, mangări, marafeți (v. *marafet*), mardei, material, mălai, moloz, moni, ovăz, pagnos, pleavă, sarsana, scamă, solzi (v. *solz*), țechini, zimți (v. *zimț*), zornăitori (v. *zornăitor*). *Și-a depus averea la o bancă.*

avérs s.n. (*la monede, medalii; în opoz. cu „revers”*) cap, față. *Moneda are pe avers chipul împăratului.*

avérsă s.f. (*meteor.*) ‹reg.› pârpără. *Sunt anunțate averse în sudul țării.*

aversiúne s.f. **1** antipatie, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repugnanță, repulsie, resentiment, ‹livr.› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănareală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o aversiune violentă față de el.* **2** dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], datin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o aversiune instinctivă față de actele de violență extremă. Aversiunea față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.*

avertisment s.n. **1** atenționare, ‹fig.› alarmă. *Avertismentul privind degradarea monumentelor istorice a fost benefic.* **2** (*jur.*) somație, ‹ieșit din uz› prevenire. *A primit un avertisment de plată a datoriei.*

avertizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) a informa, a înștiința, a preveni, ‹reg.› a priti, ‹înv.› a prevesti, a reflecta. *Îl avertizează că în viitor nu va scăpa numai cu o mustrare.* **2** (*compl. indică oameni; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a amenința, ‹reg.› a mânânțăla, ‹înv.› a îngrozi, a mustra, a sfida. *A avertizat-o că o va spune părinților.*

avertizáre s.f. informare, înștiințare, prevenire, ‹înv.› prevestire. *În urma avertizărilor meteorologilor, mai multe sate din zonele cu risc major de inundație au fost evacuate.*

avestíța s.f. art. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› avezuha, avistrițoi, ‹reg.› aripa-Satanei (v. *aripă*). *Avestița provoacă îmbolnăviri grave copiilor și chiar moartea.*

avezúha s.f. art. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› avestița, avistrițoi, ‹reg.› aripa-Satanei (v. *aripă*).

aviasán s.n. (*av., med.*) aviație sanitară. *Aviasanul este destinat transportului bolnavilor, al răniților etc.*

aviátic, -ă adj. (*aeron.*) aeronautic. *Forțele militare aviatice sunt bine dotate.*

aviatór, -oáre s.m., s.f. (*av.*) pilot, ‹fam.› zburător. *Aviatorii au o viață riscantă.*

aviáție s.f. **1** (*av.*) ***aviație civilă*** = aviație comercială; ***aviație comercială*** = aviație civilă. *Aviația civilă este destinată transportului de persoane sau de mărfuri.* **2** (*av., med.*) ***aviație sanitară*** = aviasan. **3** (*milit.*) ***aviație de luptă*** = aviație de vânătoare; ***aviație de vânătoare*** = aviație de luptă. *Aviația de luptă este forța aeriană militară care împiedică acțiunile inamicului.*

avicultór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

avíd, -ă adj. **I** (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „la”, „după”*) insațiabil, lacom, mâncăcios, nesătul, nesățios, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar›

lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și avizi de mâncare.* **II** (*despre oameni*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) ahtiat, aprig, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om avid de câștig.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ahtiat, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este avid de muzică.*

aviditáte s.f. **I** insațiabilitate, insațietate, lăcomie, nesaț, voracitate, ‹rar› nesațiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saț, ‹înv.› poftă. *Nu-i place aviditatea cu care mănâncă.* **II 1** cupiditate, lăcomie, rapacitate, ‹înv.› luătură, răpăreție, ‹grec.; înv.› pleonexie, ‹fig.› nesaț, voracitate. *Aviditatea l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.* **2** lăcomie, nesaț, poftă. *Citește cu aviditate cărți SF.* **3** lăcomie, ‹fig.› foame, însetare, sete. *Ceea ce l-a caracterizat pe acest domnitor a fost aviditatea de noi cuceriri.*

avión s.n. (*av.*) **1** aparat de zbor, ‹fam.; glum.› coșciug zburător, ‹înv.› aeroplan, ‹fig.; rar› pasăre. *Călătorește numai cu avionul personal.* **2** ***avion convertibil*** = autogir, convertiplan, convertoplan, rotoplan. *Avionul convertibil poate să decoleze și să aterizeze vertical;* ***avion de vânătoare*** = aparat de vânătoare. *Pentru a împiedica acțiunile aeriene ale inamicului se folosesc avioane de vânătoare.*

avistrițói s.m. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› avestița, avezuha, ‹reg.› aripa-Satanei (v. *aripă*).

avíz s.n. **1** (*adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) anunț, comunicare, încunoștințare, înștiințare, mesaj, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă un aviz de la regia de distribuție a gazelor.* **2** (*med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), prescripție, recomandare, recomandație, ‹înv.› sfătuire. *Bolnavul ia medicamentele numai cu avizul medicului.* **3** apreciere, judecată, opinie, părere, verdict, *livr.* apreciație, ‹fig.› sentință. *Concurenții așteaptă avizul comisiei de examen.* **4** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) acord, aprobare, asentiment, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut avizul soției pentru a încheia afacerea.*

avizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a anunța, a informa, a încunoștința, a înștiința, a vesti, ‹înv.› a avizălui. *L-a avizat despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **2** (*compl. indică proiecte, lucrări etc.*) a aprecia. *A avizat favorabil planul de urbanism.*

avizáre s.f. ‹înv.› avizăluire. *Supune forului superior proiectul spre avizare.*

avizát, -ă adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) capabil, competent, informat, pregătit[2], ‹fam.› bazat, ‹fig.; fam.› tare. *S-a adresat unei persoane avizate în domeniu pentru a se lămuri.*

avizăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Anunța. Aviza. Informa. Încunoștința. Înștiința. Vesti.

avizăluíre s.f. (*înv.*) v. Avizare.

aviziér s.f. afișier, panou. *Rezultatele concursului de la admitere sunt expuse pe avizierul de la intrarea în facultate.*

avlíe s.f. (*reg.*) **1** v. Cimitir. Necropolă. **2** v. Curte.

avocát, -ă s.m., s.f. (*jur.*) apărător, defensor, ‹rar› procurist, ‹fam.› maestru[2], ‹înv. și reg.› arcă[1], ‹reg.› procator, ‹înv.› vechil, ‹înv.; peior.› clănțău, ‹jar.› jongler, ‹arg.› prezentator, ‹ieșit din uz› procurator. *Pentru că a fost dat în judecată, va trebui să își ia un avocat.*

avocatúră s.f. (*jur.*) ‹înv.› procatorie, procatorit, ‹fig.› bară, ‹ieșit din uz› procuratură. *A trecut în administrație după mulți ani în avocatură.*

avocațiál, -ă adj. (*jur.*) avocațional, avocătesc, ‹reg.; peior.› cârciogăresc.

avocaționál, -ă adj. (*jur.*) avocațial, avocătesc, ‹reg.; peior.› cârciogăresc.

avocățésc, -eáscă adj. (*jur.*) avocațial, avocațional, ‹reg.; peior.› cârciogăresc. *Are nevoie de un sfat avocățesc.*

avórt s.n. **1** (*med., med. vet.*) embriotocie, ‹pop.› lepădare, lepădat[1], lepădătură, pierdere, pierdere de copil, pierzanie, ‹reg.› stârpeală. *Medicii se așteaptă la un avort spontan.* **2** fig. (*fam.*) v. Eșec. Insucces. Neizbândă. Neizbutire. Neîmplinire. Nerealizare. Nereușită (v. *nereușit*). Pierdere. Rateu.

avortá vb. I. intr. (*fiziol., med., med. vet.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante*) ‹pop.› a lepăda, a pierde, a scurge, a stârpi, ‹reg.› a se copili, a țipa[2]. *Femeia a avortat pentru că a depus un efort excesiv.*

avortáre s.f. (*fiziol., med., med. vet.*) ‹înv. și pop.› facere înaintea sorocului.

avortát, -ă adj. (*despre embrioni, fetuși*) ‹pop.; deprec.› ouat.

avortón s.m. **I** (*med., med. vet.*) ‹pop.› lepădătură, stârpitură, ‹înv.› homunculus, ‹arg.› marinar. *Avortonul a fost expulzat la patru luni.* **II** fig. (*de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”; mai ales deprec.* sau *peior.*) **1** stârpitură, ‹fig.; pop.› lepădătură. *Cum s-a putut îndrăgosti de un asemenea avorton?* **2** pocitanie, pocitură, ‹fig.; reg.› obidă. *Un avorton de moșneag să râdă de noi, oameni în toată firea? Au un avorton de capră.*

avrămeăsă s.f. (*bot.*) **1** *Ajuga laxmanni*; avrămeasă, barba-boierului (v. *barbă*), ‹reg.› cârstănească, cârstinească, cristenească, iarba-boierilor (v. *iarbă*), iarba-boierului (v. *iarbă*), iarba-boilor (v. *iarbă*), limba-boierului (v. *limbă*). **2** *Gratiola officinalis*; avrămească, veninariță, ‹reg.› cârstinească, iarbă-de-omsărac, mila-Domnului (v. *milă*), milostivă (v. *milostiv*), potroacă.

avrămeáscă s.f. (*bot.*) **1** *Ajuga laxmanni*; avrămeasă, barba-boierului (v. *barbă*), ‹reg.› cârstănească, cârstinească, cristenească, iarba-boierilor (v. *iarbă*), iarba-boierului (v. *iarbă*), iarba-boilor (v. *iarbă*), limba-boierului (v. *limbă*). **2** *Gratiola officinalis*; avrămească, veninariță, ‹reg.› cârstinească, iarbă-de-omsărac, mila-Domnului (v. *milă*), milostivă (v. *milostiv*), potroacă.

avrémi adv. (*temporal; înv.*) **1** v. Câteodată. Uneori. **2** v. Arar[1]. Arareori. Rar. Rareori.

avút[1] s.n. **1** avere, avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› cașcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdășag, găzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva avut pentru a face și acțiuni caritabile.* **2** (*fin.*) avere, bani (v. *ban*), ‹pop. și fam.› aramet, lei (v. *leu*[1]), ochiul-dracului (v. *ochi*[1]), parale (*para*[1]), pitaci (v. *pitac*[1]), sfanți (v. *sfanț*), ‹pop.› arămărie, gologani (v. *gologan*), ‹fam.› arginți (v. *argint*), capital[1], franci (v. *franc*[1]), ‹înv. și reg.› sorocoveți (v. *sorocovăț*), ‹înv.› aramă, bănculțe (v. *băncuță*), peaningi, ‹fig.; fam.› metal, ‹arg.› bișțari, boabe (v. *boabă*), bulșoi, carboave (v. *carboavă*), cotor, gloanțe (v. *glonț*), grăunțe (v. *grăunte*), lapți, lămâi (v. *lămâie*), lovele, lovinci, lozeu, mangări, marafeți (v. *marafet*), mardei, material, mălai, moloz, moni, ovăz, pagnos, pleavă, sarsana, scamă, solzi (v. *solz*), țechini, zimți (v. *zimț*), zornăitori (v. *zornăitor*). *Și-a depus avutul la o bancă.*

avút[2], -ă adj. (*despre oameni*) bogat, înstărit, situat, ‹pop.› bănos, chiabur, cuprins[2], ‹reg.› găzdac, găzduț, taxidit, ‹înv.› paralâu, ‹fig.; iron. sau peior.› barosan, ‹arg.› baștan, păduchios. *Este un bărbat avut.*

avuți vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni.

avuție s.f. avere, avut[1], bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› cașcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdășag, găzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă.

ax s.n. **1** (*mec.*) arbore, fus, osie. *Axul primește și transmite o mișcare prin rotația în*

jurul axei sale. **2** (*mec.*) ***ax cardanic*** = arbore cardanic, axă cardanică. *Axul cardanic leagă cutia de viteze cu arborele diferențialului unei mașini;* ***ax planetar*** = arbore planetar. *Axul planetar mișcă roata motoare a unui automobil.* **3** (*anat.*) ***ax cerebrospinal*** = nevrax, sistem cerebrospinal, sistem nervos central, sistem nervos cerebrospinal. *Axul cerebrospinal este format din creier și din măduva spinării.*

axă vb. I. **1** tr. (*mec.; compl. indică mai ales piese cilindrice*) a centra. *A axat roțile mașinii.* **2** tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) centra, a (se) concentra, a (se) focaliza, a (se) polariza. *Discuția s-a axat pe prioritățile financiare ale firmei.*

axăre s.f. **1** (*mec.*) centrare, ‹rar› centraj. *Axarea sculelor trebuie făcută cu precizie.* **2** fig. ‹fig.› centrare, concentrare, focalizare, polarizare. *Și-au propus axarea discuției pe prioritățile financiare ale firmei.*

axát, -á adj. (*mec.; mai ales despre piese cilindrice*) centrat. *Roțile bine axate asigură stabilitatea mașinii.*

áxă s.f. **1** (*geom.*) dreaptă orientată (v. *drept*). *Axa urmează sensul pozitiv de parcurs.* **2** (*mec.*) ***axă cardanică*** = arbore cardanic, ax cardanic. **3** (*art.; astron.*) ***axa lumii*** = axa universului; ***axa universului*** = axa lumii. *Axa lumii sau a universului unește polii pământului până la intersecția cu sfera cerească.* **4** (*art.; anat.; înv.*) ***axa gâtului*** v. Axis.

axeroftól s.m. (*biochim., farm.*) retinol, vitamina A (v. *vitamină*), vitamina antixeroftalmică (v. *vitamină*). *Axeroftolul se prescrie mai ales în tulburările de creștere.*

axílă s.f. **1** (*anat.*) subraț, subsuoară, ‹reg.› sumână. *Acuză dureri în axilă.* **2** (*bot.*) subsuoară. *Axila este locul unde se unește ramura cu trunchiul unei plante sau frunza cu ramura.*

axiologíe s.f. (*filos.*) teoria valorilor (v. *teorie*). *Axiologia se ocupă cu studiul sistematic al originilor, esenței, clasificării, ierarhizării și funcției sociale a valorilor.*

axiomátică s.f. (*filos., psih.*) timologie. *Axiomatica se ocupă cu studiul înlănțuirii corecte a axiomelor.*

axiómă s.f. (*filos., mat.*) postulat. *Axioma filosofiei carteziene este „gândesc, deci exist".*

ăxis s.n. (*anat.*) ‹înv.› axa gâtului (v. *axă*). *Axisul se articulează cu atlasul.*

axón s.m. (*hist.*) cilindrax, cilindru-ax, neurit. *Axonul este prelungirea citoplasmatică unică a neuronului.*

axoplásmă s.f. (*biol.*) neuroplasmă. *Axoplasma umple interstițiile dintre fibrele celulelor nervoase.*

azbocimént s.n. (*constr.*) eternit. *Azbocimentul se obține dintr-un amestec de ciment și azbest.*

azbúche s.f. (*înv.*) **1** (*lingv.*) v. Alfabet. **2** fig. v. Învățătură. Știință.

azbucoăvnă s.f. (*înv.*) v. Abecedar.

azeáce s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmă. Zeciuială.

azeciuíre s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmă. Zeciuială.

azeotróp, -ă adj. (*chim.; despre un amestec de substanțe lichide*) azeotropic.

azeotrópic, -ă adj. (*chim.; despre un amestec de substanțe lichide*) azeotrop.

azeotropíe s.f. (*chim.*) azeotropism.

azeotropísm s.n. (*chim.*) azeotropie.

azér, -ă s.m., s.f., adj. azerbaidjan. *Poporul azer face parte din familia națiunilor turcice.*

azerbaidján, -ă s.m., s.f., adj. azer.

azi adv. (*temporal*) **1** astăzi. *Ne întâlnim azi, mai pe seară.* **2** ***azi-dimineață*** = ‹pop.› astămâneață. *Azi-dimineață a fost să plătească factura la telefon.*

azíl s.n. **1** (*constr. mai ales cu vb. „a cere", „a găsi", „a oferi", „a solicita"*) adăpost, refugiu, scăpare, ‹înv.› năzuință, ocrotire, ospătărie, ‹fig.› liman, vizuină, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de mănăstire un azil.* **2** ‹înv.› ospătărie, ‹ieșit din uz› ospiciu. *Omul de afaceri investește în construcția unui azil pentru bătrâni.*

azilánt, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) resortisant. *Azilantul a beneficiat de statutul de refugiat politic.*

ázimă s.f. **1** (*în practicile Bisericii Catolice*) ‹înv.› pâine, pâine nedospită. *Azima este folosită la împărtășanie.* **2** (*la mozaici*) pască, paște[1]. *Azima este mâncată de evrei în locul pâinii, când sărbătoresc Paștele.*

ázlu s.n. (*polit.; înv.*) v. Descăunare. Detronare. Mazilire. Mazilit[1].

azóic, -ă adj., s.n. (*geol.*) arhaic, arheian. *Azoicul este cea mai veche eră geologică, ce a durat circa trei miliarde de ani.*

azót s.n. (*chim.*) nitrogen. *Azotul intră în componența aerului atmosferic.*

azotát[1] s.m. (*chim.*) **1** nitrat. *Azotatul este o sare a acidului azotic.* **2** ***azotat de amoniu*** = salpetru de Leuna. *Azotatul de amoniu se folosește mai ales ca îngrășământ de suprafață pentru culturile de cereale, pășuni și livezi;* ***azotat de argint*** = nitrat de argint, ‹pop.› piatra-iadului (v. *piatră*), ‹înv.› piatră infernală. *Azotatul de argint este folosit în medicină și în industria cernelurilor;* ***azotat de calciu*** = nitrocalcit, salpetru de Norvegia. *Azotatul de calciu este folosit ca îngrășământ chimic;* ***azotat de celuloză*** = nitrat de celuloză, nitroceluloză. *Azotatul de celuloză este folosit la obținerea lacurilor și a emailurilor, la fabricarea celuloidului, ca exploziv etc.;* ***azotat de potasiu*** = nitrat de potasiu, salpetru de India, ‹rar› nitru, ‹pop.› silitră, ‹înv. și reg.› salnitru, ‹înv.› acrime de silitră, ‹turc.; înv.› ghiuvergilea. *Azotatul de potasiu este folosit ca îngrășământ;* ***azotat de sodiu*** = nitrat de sodiu, salpetru de Chile. *Azotatul de sodiu este folosit ca îngrășământ mineral.*

azotát[2], -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) azotos, nitros. *Vaporii azotați sunt foarte toxici.*

azótic, -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) nitric. *Spirtul de sare azotică este folosit în medicină.*

azotít s.m. (*chim.*) nitrit. *Azotitul este o sare a acidului azotos.*

azotobactér s.n. (*bacter.*) azotobacterie. *Azotobacterul trăiește în sol și fixează azotul atmosferic, transformându-l în azot organic.*

azotobactérie s.f. (*bacter.*) azotobacter.

azotobacterín s.n. (*chim.*) azotogen. *Azotobacterinul este alcătuit din culturi artificiale de azotobacterii.*

azotogén s.n. (*chim.*) azotobacterin.

azotométru s.n. (*tehn., chim.*) nitrometru. *Azotometrul are un tub gradat, în care se colectează și se măsoară azotul.*

azotós, -oásă adj. (*chim; despre substanțe*) azotat[2], nitros.

azotúră s.f. (*chim.*) nitrură. *Azotura este o combinație a azotului cu un metal.*

azúr s.n. albastru, albăstrime, claritate, limpezime, senin, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vinețe (v. *vineț*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, senineală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. *Stătea întins pe iarbă și privea azurul cerului.*

azurát, -ă adj. (*rar*) v. Azuriu. Bleu.

azuríu, -íe adj. bleu, ‹rar› azurat, ‹înv.› havaiu. *Cerul este azuriu.*

azurúră s.f. (*bot.; reg.*) v. Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*).

azvârlí vb. IV. (*în concurență cu „a arunca", „a zvârli"*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate etc.*) a arunca, a zvârli, ‹înv. și pop.› a lepăda, ‹reg.› a țipa[2], ‹înv.› a scutura. *A azvârlit radioul pentru că nu mai poate fi reparat.* **2** tr. (*compl. indică obiecte nefolositoare, inutile etc.*) a arunca, ‹fam.› a mătura, ‹fig.; fam.; glum.› a mărita. *Azvârle sticlele goale de pe masă.* **3** tr. (*compl. indică obiecte considerate dăunătoare, depășite, ofensatoare, păgubitoare etc.*) a arunca, a da[2], a zvârli. *A azvârlit medicamentele expirate.* **4** tr. (*compl. indică lichide*) a arunca, a deșerta, a vărsa, a zvârli. *A azvârlit apa din lighean în curte.* **5** tr., intr. a arunca, a repezi, a zvârli, ‹înv. și reg.› a năpusti. *Azvârle mătura după el.* **6** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a arunca, a zvârli, ‹reg.› a hăti. *L-au luat de mâini și de picioare și l-au azvârlit în apă.* **7** tr. (*compl. indică obiecte*) a arunca, a proiecta, a propulsa, a zvârli. *Își azvârle pălăria în sus.* **8** tr. (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a arunca, a lansa, a trage, a zvârli, ‹pop.› a slobozi, ‹fig.› a împroșca. *Asupra localității au fost azvârlite zeci de rachete.* **9** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) a arunca, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârli, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a azvârlit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a azvârlit adversarul în ring.* **10** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se duce[2], a năpă-

di, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înșepta, a năboi[2], a se năprăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se azvârle asupra lui cu toată forța. Uliul s-a azvârlit asupra prăzii.* **11** refl. (*despre oameni*) a se arunca, a se avânta, a se precipita, a se repezi, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se azvârle în șa și pleacă în grabă.* **12** intr. (*despre animale, mai ales despre cai și măgari*) a arunca, a izbi, a lovi, a zvârli. *Calul nărăvaș azvârle cu copitele.* **13** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; mai ales fig.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a rășchira, a rășlui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Azvârle banii prin baruri și discoteci.*

azvârlíre s.f. (*în concurență cu „aruncare”, „zvârlire”*) **1** aruncare, zvârlire, ‹înv. și pop.› lepădare. *Începe curățenia cu azvârlirea unor lucruri stricate.* **2** aruncare, deșertare, vărsare, vărsat, zvârlire. *În curte s-a făcut puțin noroi după azvârlirea apei din lighean.* **3** aruncare, azvârlitură, proiectare, propulsare, propulsie, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură. *Azvârlirea pălăriei în sus este însoțită de chiuituri.* **4** aruncare, lansare, tragere, zvârlire. *Azvârlirea rachetelor asupra localității a produs multe victime.* **5** aruncare, culcare, culcat[1], dărămare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Azvârlirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **6** (*mai ales fig.*) aruncare, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, rășluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Azvârlirea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.*

azvârlít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) aruncat, ‹înv. și pop.› lepădat[2]. *Radioul stricat stă azvârlit într-o debara.* **2** (*despre obiecte*) aruncat, proiectat, propulsat, zvârlit. *Nu și-a mai putut recupera din mulțime pălăria azvârlită.*

azvârlitúră s.f. **1** aruncătură, zvârlitură, ‹rar› zvârlet, ‹înv. și pop.› zvârlită, ‹reg.› țipătură[2], ‹înv.› zburătură. *Stă la o azvârlitură de băț de casa noastră.* **2** aruncare, azvârlire, proiectare, propulsare, propulsie, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură. **3** aruncătură, izbitură, lovitură, zvârlitură, ‹înv.› zvârlire. *Azvârlitura calului a fost puternică.*

Ăă

ăl, a adj. pron. dem. (*pop. și fam.*) = ăla.

ăla, ăia pron. dem., adj. pron. dem. (*pop. și fam.*) **I** pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând depărtarea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) v. Acela. **II** adj. pron. dem. **1** (*postpus subst. determ.; și în formele **ăl, a** când este antepus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este mai depărtat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor*) v. Acel. **2** adj. dem. (*la f.; relig. creștină*) ***aia lume*** v. Altă lume (v. *alt*). Cealaltă lume (v. *celălalt*). Lumea cea de apoi (v. *lume*). Lumea cea luminată (v. *lume*). Lumea cealaltă (v. *lume*). Lumea de apoi (v. *lume*). Lumea de dincolo (v. *lume*). Lumea dreptilor (v. *lume*). Lumea luminată (v. *lume*). Lumea moartă (v. *lume*). Lumea spiritelor (v. *lume*). Lumea viitoare (v. *lume*). Viața cealaltă. Viața de apoi (v. *viață*). Viața viitoare (v. *viață*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*).

ălălalt, áialaltă pron. dem., adj. pron. dem. (*pop. și fam.*) **I** pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând pe cel mai îndepărtat dintre doi sau pe altul decât acela care vorbește ori despre care se* vorbește) v. Celălalt. **II** adj. pron. dem. **1** (*arată care este cel mai depărtat dintre doi*) v. Celălalt. **2** (*la f.; în relig. creștină*) ***aialaltă lume*** v. Altă lume (v. *alt*). Cealaltă lume (v. *celălalt*). Lumea cea de apoi (v. *lume*). Lumea cea luminată (v. *lume*). Lumea cealaltă (v. *lume*). Lumea de apoi (v. *lume*). Lumea de dincolo (v. *lume*). Lumea dreptilor (v. *lume*). Lumea luminată (v. *lume*). Lumea moartă (v. *lume*). Lumea spiritelor (v. *lume*). Lumea viitoare (v. *lume*). Viața cealaltă. Viața de apoi (v. *viață*). Viața viitoare (v. *viață*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*).

ăst, ăstă adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.; și în formele **ăsta, asta** când este postpus subst.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de subiectul vorbitor; pop.*) v. Acest.

ăsta, ăsta pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând apropierea acestora, în timp sau în spațiu, de subiectul vorbitor; pop. și fam.*) v. Acesta.

ăstălalt, ástălaltă pron. dem., adj. pron. dem. (*pop. și fam.*) **1** pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând pe cel mai apropiat dintre doi de sub. vorbitor*) v. Cestălalt. **2** adj. *pron. dem.* (*arată care este cel mai apropiat dintre doi*) v. Cestălalt.

Bb

ba adv. neg. (*modal*) **1** (*mai ales în dialog; întărește o negație*) ‹reg.› ma. *Ba nu!* **2** (*în corelație cu sine însuși; indică o succesiune de acțiuni*) acum... acum, când... când. *Își leagănă corpul ba pe un picior, ba pe celălalt.* **3** (*rectificativ*) adică, dar[1]. *Această întâmplare îmi răscolește sufletul, ba nu mi-l răscolește, ci mi-l sfâșie.* **4** (*pop.; ca răspuns la o întrebare sau ca formulă de acceptare a unui enunț neg.*) v. Nu.

baargíc s.n. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Gresie. Perinoc.

babá s.f. (*mar.*) bintă. *De baba se leagă parâmele navelor acostate.*

babácă s.m. (*fam.; glum.*) v. Părinte. Tată.

babáie s.m. (*reg.*) v. Părinte. Tată.

babalác, -ă s.m., s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag.

babán -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag. **2** s.f. (*zool.; pop.*) ‹reg.› boancă, botoașă, hârștioagă. *Babana este o oaie bătrână și știrbă.* **3** adj. (*arg.; despre mărimi, cantități, valori etc.*) v. Apreciabil. Bun. Bunicel. Bunicică. Considerabil. Deosebit. Estimabil. Evaluabil. Important. Însemnat. Mare[1]. Notabil. Remarcabil. Ridicat[2]. Semnificativ. Serios. Substanțial.

babardeálă s.f. (*biol.; arg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.

babardí vb. IV. refl. (recipr.) (*biol.; arg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

babarós s.n. (*arg.*) **1** (*la unele j. de noroc*) v. Zar[1]. **2** (*la pl.* ***babaroase****; j. de noroc*) v. Barbut. **3** (*anat.*) v. Testicul. **4** v. Țigară. Țigaretă.

babăș s.m. (*reg.*) v. Boștină.

bábă s.f. **I 1** bătrână (v. *bătrân*), ‹rar› moșneagă, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› babană (v. *baban*), baborniță, baccea, boșoroagă (v. *boșorog*), cloanță, cotoroanță, hodoroagă (v. *hodorog*), ramolită (v. *ramolit*), zgripțuroaică, ‹pop.; deprec. sau peior.› cofloșniță, hoașcă, hodoroancă, răzbăbuică, ‹fam.› babetă, ‹fam.; deprec. sau peior.› babalâcă (v. *babalâc*), băbăciune, băbătie, ‹reg.› bâtă (v. *bât*), nană, ‹reg.; deprec. sau peior.› bahorniță, cotoarbă, hoancă, hoanghină, hoarcă, hroajbă, poacă, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› căzătură, hârb, hârcă, junghi, mucegai, șandrama, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› cioarsă, hâră[2], hleab, ‹arg.› martaloagă (v. *martalog*), purisană (v. *purisan*), purisancă. *Baba abia merge, sprijinindu-se într-o cârjă. Se ține bine baba!* **2** (*în credințe și superstiții*) strigoaică[1], vrăjitoare (v. *vrăjitor*), ‹rar› magă[3], vrăjitoreasă, ‹înv. și pop.› descântătoare (v. *descântător*), strigoaie (v. *strigoi*), ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop. și fam.› farmazoană (v. *farmazon*), farmazoancă, ‹pop.› băbăreasă, bosorcaie, fermecătoare (v. *fermecător*), fermecătoreasă, meșteră (v. *meșter*), meșteriță, râvnitoare (v. *râvnitor*), strigă, ‹înv. și reg.› zârnoaică, ‹reg.› bosconiță, cotoroanță, meștereasă, meșteritoare, șișcă[3], vidmă, vrăjmătoare, ‹înv.› magheniță, maghistă, magopață, mama-mușă (v. *mamă*), vâlfă, vrace, ‹fig.; pop. și fam.› talpa-iadului (v. *talpă*), talpă de iad, talpă la iad, tălpoi. *S-a dus la o babă să-i ghicească.* **3** (*art., la pl.*) ***babele*** = zilele babei (v. *zi*), zilele babelor (v. *zi*), ‹reg.› vântoase (v. *vântos*). *Babele sunt primele nouă (sau douăsprezece) zile ale lunii martie, cu vreme schimbătoare.* **4** (*art.; pop.; deprec.*) ***baba-hâra*** = ***baba-hora*** = ***baba-sora*** = ‹reg.; deprec› baba-țoandră, baba-țora, baba-țura. *Toți râd de baba-hâra când încearcă să joace în rândul tinerilor;* (*reg.; deprec.*) ***baba-țoandră*** = ***baba-țora*** = ***baba-țura*** v. Baba-hâra. Baba-hora. Baba-sora. **5** (*fam.; glum.*) v. Nevastă. Soție. **6** (*reg.*) v. Bunică. Mamă-mare. **7** (*reg.*) v. Mamă. Mamă bună. **8** (*reg.*) v. Mătușă. Tanti. **9** (*reg.*) v. Moașă. **10** (*art.; j. de copii; reg.*) ***baba-gaia*** v. Cloșca-cu-pui (v. *cloșcă*). Puia-gaia. **II** (*reg.*) **1** (*la haine sau la lenjerie*) v. Butonieră. Cheotoare. **2** (*la pl.* ***babe****; țes.*) v. Piedin. **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Pui[1]. **2** (*și art.,* ***baba-ureche***) v. Urechea-babei (v. *ureche*). Urechiușă (*Peziza aurantia*). **IV** (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Babiță. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*). **2** (*iht.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*). **3** (*entom.*) v. Vierme-alb. **V** (*anat.; reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece.

babélic, -ă adj. (*rar*) **I 1** (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș. **2** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) v. Amestecat. Diferit. Eterogen. Felurit. Împestrițat. Mixt. Pestriț. Variat. **II** fig. (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) v. Confuz. Difuz. Echivoc. Haotic. Imprecis. Incert. Indefinit. Indeterminat. Împleticit. Încălcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Întunecat. Nebulos. Neclar. Nedefinit. Nedeslușit. Nedeterminat. Nedumerit. Neguros. Neînțeles[2]. Nelămurit. Neprecis. Neprecizat. Nesigur. Obscur. Obscurat. Obscurizat. Tenebros. Tulbure. Vag. Vaporos.

babesióză s.f. (*med.*) piroplasmoză. *Babesioza se transmite de la animale la om prin intermediul căpușelor.*

babétă s.f. (*fam.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

babéte s.m. (*iht.; reg.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).

babiloneáncă s.f. babiloniană (v. *babilonian*), ‹înv.› vaviloniță. *Regina Semiramida era babiloneancă.*

babilonián, -ă adj., s.f. **1** adj. babilonic, ‹înv.› vavilonesc. *Imperiul babilonian a fost una dintre marile puteri ale Antichității. Codul lui Hammurabi este o culegere legislativă babiloniană.* **2** s.f. babiloneancă, ‹înv.› vaviloniță.

babilónic, -ă adj. **1** babilonian, ‹înv.› vavilonesc. **2** fig. (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; rar; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Astronomic. Ciclopean. Ciclopic. Colosal. Cosmic. Enorm. Fabulos. Fantastic. Faraonic. Gigantic. Imens. Mamut. Monstruos. Uriaș.

babilonie s.f. dezordine, haos, încurcătură, turbulență, zăpăceală, ‹rar› tălbăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *O adevărată babilonie se produce pe autostrăzi din cauza mașinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.*

babíță s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Pelecanus onocrotalus;* pelican, ‹reg.› babă, baboșă, batcă[1], guşată (v. *guşat*), năsută (v. *năsut*), ‹înv.› nesăturat. **2** (*reg.*) ***babiță-creață*** v. Pelican-creț (*Pelecanus crispus*). **II** (*bot.*) **1** *Fomes igniarius;* iască, ‹reg.› băcălie[1], burete-de-iască, văcălie-de-fag. **2** *Fomes fomentarius;* copitariță, copită, văcălie-de-fag. **III** (*zool.; reg.*) **1** v. Gasteropod. Gastropod. Melc. **2** v. Limax. Melc-de-frunze. Melc-fără-casă (*Limax*). **IV** (*geol.; reg.*) **1** v. Calcar. Piatră-de-var. **2** v. Marmură.

babói s.m. (*iht.*) **1** babuşcă, fâță, ‹pop.› juvete. *Baboiul este numele generic pentru peştele mărunt de apă dulce.* **2** (*reg.; şi* ***baboi-ghebos***) v. Biban (*Perca fluviatilis*). **3** (*reg.; şi* ***baboi-de-glod, baboi-de-nisip***) v. Guvid (*Gobius*).

baboiáș s.m. (*colect.; iht.*) albişoară (v. *albişor*), albitură, caracudă, mărunțiș, plevuşcă, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chisoagă, gărăşiță, pleviță[2], toflică. *Nu a pescuit niciun peşte mare, doar baboiaş.*

babórniță s.f. (*pop.* şi *fam.;* deprec. sau peior.) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

babóșă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Babiță. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*).

bábu s.m. (*reg.*) v. Bade. Bădie. Neică. Nene.

bábură s.f. (*reg.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vălvătaie. Vălvoare.

babúșcă s.f. (*iht.*) **1** (*şi* ***babuşcă-albă***) *Rutilus rutilus;* ocheană (v. *ochean*[2]), ‹pop.› bălos, ‹reg.› goghie, ochenică, ocheniță, roşioară-bălană (v. *roşior*), taharău, taran, tarancă, țărancă[2], țărăncuță[2], vârlugă. **2** baboi, fâță, ‹pop.› juvete. **3** (*reg.*) ***babuşcă-roşie*** v. Ocheană (v. *ochean*[2]). Roşioară (v. *roşior*) (*Scardinius erythrophtalmus*).

babúși s.m. pl. (*înv.*) v. Papuc.

babysitter [bebi'sitər] s.f. (*engl.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

bac[1] s.n. (*mar.*) pod mişcător (v. *pod*[1]), pod plutitor (v. *pod*[1]), pod umblător (v. *pod*[1]), ‹pop.› podişcă, ‹înv. şi reg.› dubas, ‹reg.› brod, brudină, cârnă (v. *cârn*), parom, ‹înv.› pod trecător (v. *pod*[1]). *Când mergem la mare, trecem cu bacul Dunărea la Brăila.*

bac[2] s.n. (*sport*) falcă. *În bac se fixează vârful bocancului legat de schiuri.*

bac[3] s.n. (*j. de cărți*) bacara, banc[2], maca, macao. *În bac nouarii au valoare maximă, iar decarii sunt egali cu zero.*

bac[4] s.n. (*pedag.; fam.*) v. Bacalaureat.

bacalaureát s.n. (*pedag.*) ‹fam.› bac[4], ‹în trecut› examen de maturitate. *Bacalaureatul se dă la sfârşitul studiilor liceale.*

bacălă s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

bacalâm s.n. (*turc.; înv.; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.

bacaleá s.f. (*iht.*) *Gadus morrhua;* bacaliar, ‹rar› mezit.

bacaliár s.m. (*iht.*) *Gadus morrhua;* bacalea, ‹rar› mezit.

bacanálă s.f. fig. (*livr.*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie.

bacántă s.f. **1** (*în Antic. romană*) evie, menadă. *Bacanta era preoteasa zeului Bachus.* **2** fig. (*livr.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

bacará s.f. (*j. de cărți*) bac[3], bac[2], maca, macao.

băcă s.f. (*bot.*) ‹înv.› boabă, bob[1], bobiță. *Boaba de strugure este o bacă.*

bacceá s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moş. Moşneag.

baccelí vb. IV. refl. (*fam.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Împlini. Îngrăşa. Rotunji. **2** (*deprec.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.

baccelít, -ă adj. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeş. Umflat. Voluminos. **2** (*deprec.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat.

bacceván s.m. (*turc.; înv.*) v. Zarzavagiu.

bachelítă s.f. (*chim.*) ***bachelită A*** = rezol. *Bachelita A este folosită ca lac izolant în electrotehnică;* ***bachelită B*** = rezitol. *Bachelita B se obține ca produs intermediar în reacția de policondensare a fenolului cu formaldehida;* ***bachelită C*** = rezită. *Bachelita C este folosită în electrotehnică la fabricarea izolatoarelor electrice.*

baci s.m. **1** cioban, ‹pop.› vătaf, ‹reg.› sameş, scutar[1], ‹înv.› scutaş. *Baciul are o stână cu peste 300 de oi.* **2** fig. (*pop.*) v. Conducător. Fruntaş. Lider. Şef.

bacíl lactic s.n. (*microbiol.*) lactobacil. *Bacilul lactic transformă lactoza în acid lactic.*

bacilóză s.f. (*med., med. vet.; livr.*) **1** v. Tuberculoză. **2** v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.

background ['bekgraund] s.n. (*inform.*) fundal.

backhand ['bekhend] s.n. (*sport; în tenis*) rever. *Backhand-ul se execută pe partea stângă, printr-o mişcare de jos în sus, cu partea exterioară a paletei sau a rachetei.*

bachíu s.n. (*reg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

bácniță s.f. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).

bacón s.m. (*bot.; reg.*) v. Mahorcă. Tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*).

bacóniță s.f. (*bot.; reg.*) v. Mahorcă. Tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*).

bacşíş s.n. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a lua", „a primi"*) ‹pop. şi fam.› cinste, drept, ‹reg.› sabaş, ‹înv.› tringhelt, ‹fig.; fam.; peior.› ciubuc. *I-a lăsat taximetristului un bacşiş. Chelnerul primeşte bacşiş pentru că este foarte amabil cu clienții.*

bactérie s.f. (*microbiol.*) ‹pop.› microb. *Bacteriile provoacă boli infecțioase.*

bacteriofág s.m. (*microbiol.*) fag[1]. *Bacteriofagul infectează celula bacteriană, provocând disoluția acesteia.*

bacteriotropínă s.f. (*microbiol.*) opsonină. *Bacteriotropina are un rol important în rezistența naturală la infecții.*

badahúzi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Brăbin. Breabăn (*Bunias orientalis*).

badaliúrcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

báde s.m. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› bădie, neică, nene, ‹reg.› babu, tete, uică. *-Unde te duci, bade Vasile?* **2** (*pop.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

badián s.m. (*bot.*) *Illicium anisatum;* anason-franțuzesc, anason-stelat.

badijonáj s.n. (*med., med. vet.*) badijonare, pensulare, pensulație, tamponaj. *Badijonajul se face cu un tampon din tifon sau vată impregnat cu un lichid antiseptic.*

badijonáre s.f. (*med., med. vet.*) badijonaj, pensulare, pensulație, tamponaj.

badím s.m. (*bot.; reg.*) v. Migdal (*Amygdalus communis*).

badină vb. I. intr. (*fran.; despre oameni*) v. Glumi.

badináj s.n. (*fran.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

badinerie s.f. (*fran.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

badóg s.m. (*reg.*) **1** v. Tablă[1]. Tinichea. **2** v. Bidon.

badragánie s.f. (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Extumescență. Inflamație. Intumescență. Tumefacție. Tumescență. Umflătură. **2** (*anat.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

baftagíu s.m. (*fam.*) v. Norocos.

báftă s.f. **1** (*fam.*) v. Noroc. Şansă. **2** (*înv.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaştere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

bagáj s.n. **1** ‹pop. şi fam.› calabalâc, catrafuse, ‹fam.› sarsana, ‹reg.› hodrobele, jăchilă, pilotă, pojijie, tărăbuțe (v. *tărăbuță*), tiliuțe, ‹înv.› agârlâc, bagalii, mahlă. *Şi-a pregătit bagajele pentru o deplasare în interes de serviciu.* **2** (*av.*) ***bagaj de cabină*** = bagaj de mână; ***bagaj de mână*** = bagaj de cabină. *A luat în avion, ca bagaj de mână, o geantă mică de voiaj.*

bagálii s.n. pl. (*înv.*) v. Bagaj.

bagatár s.m. (*reg.*) v. Erou. Viteaz.

bagatélă s.f. **I 1** fleac, nimic, ‹fam.› flintic, marafet, moft, ‹reg.› conobelie, pocinov, zeamă de prune, ‹fig.› jucărie, mezelic, spanac, ‹fig.; fam.› păpuşă, ‹arg.› iaurt. *Pentru el este o bagatelă să repare un calculator.* **2** fleac, mărunțiș, nimic, prostie, ‹înv. şi pop.› mărunțuş, secătură, ‹fam.› chițibuş, detaliu, moft,

‹fam.; deprec.› rahat[1], ‹înv. şi reg.› măruntaie, ‹reg.› drăcăraie, plăvii, ‹înv.› blagomanie, minuţie, ‹arg.› lucernă, plătică[1], ‹vulg.› căcat, căcăţel. *Este atât de cârcotaş, încât se leagă de toate bagatelele.* **II** (*concr.*) **1** (*la pl.* ***bagatele***) fleacuri (v. *fleac*), mărunţişuri (v. *mărunţiş*), nimicuri (v. *nimic*), prostii (v. *prostie*), ‹înv. şi pop.› mărunţuşuri (v. *mărunţuş*), ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› caracaşicuri, flinticuri (v. *flintic*), ‹fig.› abţibilduri, ‹fig.; fam.› acareturi (v. *acaret*), ‹vulg.› căcaturi (v. *căcat*), căcăţele (v. *căcăţel*). *Cumpără tot felul de bagatele.* **2** (*reg.*) v. Dantelă. **III** (*muz.*) bluetă. *Beethoven a compus mai mute bagatele.*

bagatelizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a minimaliza, a minimiza, a subaprecia, a subestima, a subevalua, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia. *Nu bagateliza puterea pe care o are acest om! Criticii au bagatelizat ultimul roman al scriitorului.*

bagatelizáre s.f. minimalizare, minimizare, subapreciere, subestimare, subevaluare, ‹fig.; rar› depreciere. *Scriitorul nu a avut succes la pubic din cauza bagatelizării romanului de către critici.*

bagatelizát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) minimalizat, minimizat, subapreciat, subestimat, subevaluat, ‹fig.; rar› depreciat. *Romanul bagatelizat nu a avut succes la pubic.*

bagdadíe s.f. (*constr.; reg.*) v. Plafon. Tavan.

bageá s.f. (*constr.; reg.*) v. Campadură.

bageácă s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coş[1]. Horn.

baghétă s.f. **I 1** (*muz.*) ‹fam.› beţişor. *Coriştii urmăreau cu atenţie bagheta dirijorului.* **2** nuieluşă, nuieluţă, vărguliţă, vărguţă, vergeluşă, vergeluţă, ‹rar› nuieluşcă, ‹reg.› jordiţă. *Îl loveşte peste mână cu o baghetă.* **II** fig. (*muz.*) conducere. *Concertul a avut loc sub bagheta maestrului Celibidache.*

bahadârcă s.f. (*reg.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› baharaucă, baharoasă. *Bahadârca este o femeie grasă.*

bahahúi, -ie adj., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** s.f. v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş.

baharáucă s.f. (*reg.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› bahadârcă, baharoasă.

baharoásă s.f. (*reg.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› bahadârcă, baharaucă.

băhic, -ă adj. dionisiac, ‹rar› dionisian, ‹grec.; înv.› vachicesc. *Sărbătorile bahice erau închinate zeului Bachus.*

báhlină s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coş[1]. Horn.

báhnă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

băhniţă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

bahór s.n. (*pesc.*) ‹reg.› bură[2], buret. *Cu bahorul se agaţă şi se scot din apă peştii mari.*

bahórniţă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

baht s.m. (*fin.*) tical. *Bahtul este unitate monetară în Thailanda.*

bai[1] adv. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

bai[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greşeală. Păcat. Vină. Vinovăţie.

baibarác s.n. (*reg.*) v. Mintean. Surtuc.

báică s.f. (*reg.*) v. Moaşă.

baidír s.n. (*înv.*) v. Şal.

báie[1] s.f. **I 1** îmbăiere, scăldare, scăldat[1], ‹pop.› scaldă, scăldătoare, ‹înv. şi reg.› scăldătură, ‹reg.› feredуială, fereduire, lăutoare, scăldăciune, scălduşă, scălduşcă, ‹înv.› îmbăietură. *După baie, copilul a adormit.* **2** ***baie de soare*** = plajă. *Medicul i-a recomandat să facă băi de soare numai dimineaţa.* **3** (*relig.; înv.*) v. Botez. Botezare. **4** (*poetic*) ***baie de sânge*** v. Carnaj. Masacru. Măcel. **II** (*concr.*) **1** cadă, vană[1], ‹înv. şi pop.› scăldătoare, ‹pop.› scaldă, ‹înv. şi reg.› scăldătură, ‹reg.› feredeu, lăutoare, scălduşă, scălduşcă, şiroadă. *Umple baia cu apă fierbinte.* **2** ‹astăzi rar› cameră de baie, sală de baie (v. *sală*[1]). *Intră în baie să facă un duş.* **3** (*înv.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

báie[2] s.f. (*miner.; înv. şi reg.*) v. Mină[1]. Subteran.

báier, -ă s.f., s.n. **I** s.f. **1** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) cheotoare. *Cămaşa ţărănească are la guler două baiere.* **2** (*arheol.; la oale, vase, căni; reg.*) v. Mănuşă. Toartă. **3** (*reg.*) v. Salbă. **II** s.n. (*înv.*) v. Amuletă. Apotropaic. Fetiş[1]. Mascotă. Talisman. **III** s.f. fig. (*la pl.* ***baiere***) adânc, adâncime, afund, fund, măruntaie, profunzime, străfund, ‹fig.; înv.› maţe (v. *maţ*). *În baierele pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.*

baionétă s.f. (*milit.*) **1** ‹înv. şi reg.› panganet, ‹înv.› spangă, şpanganet, ştih. *Baioneta se poate fixa la ţeava puştii.* **2** (*la pl.* ***baionete***; *înv.*) v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*).

băioş adv. (*modal; reg.*) v. Greu. Mult.

baipasá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică obstacole*) v. Evita. Ocoli.

baír s.n. (*geomorf.; înv.*) v. Clină. Coastă. Coborâş. Costişă. Muchie. Pantă. Povârniş. Pripor. Repeziş. Versant.

bairác s.n. (*milit.; turc.; înv.*) v. Steag.

bairactár s.m. (*milit.; turc.; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.

bairám s.n. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere.

bal s.n. (*înv.*) v. Balot. Legătură.

balabán s.m. **1** (*iht.; reg.*) v. Chefal (*Mugil cephalus*). **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

balabústă s.f. (*pop. şi fam.; glum.*) v. Nevastă. Soţie.

balădă populară s.f. (*lit.*) cântec bătrânesc, ‹rar› cântec bătrân, cântec vechi. *Meşterul Manole este o cunoscută baladă populară.*

baladésc, -éscă adj. (*lit.; mai ales despre stil*) baladier, ‹rar› baladic. *În unele romane ale lui Sadoveanu predomină stilul baladesc.*

balădic, -ă adj. (*lit.; rar; mai ales despre stil*) v. Baladesc. Baladier.

baladiér, -ă adj. (*lit.; mai ales despre stil*) baladesc, (*rar*) baladic.

baladín s.m. (*în Ev. Med.; fran.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiaţă. Pitic.

baladór s.n. (*j. de cărţi*) joker. *Baladorul substituie orice carte.*

balafón s.n. (*muz.*) marimbă, marimbafon. *Balafonul este un instrument de percuţie de proveniență africană.*

balagán s.n. (*înv. şi reg.*) **1** v. Cort. **2** v. Aşezare. Sălaş. Şatră.

balaián, -ă adj. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheş. Tuciuriu.

balamá s.f. **1** (*tehn.*) şarnieră, ‹pop.› ţâţână, ‹înv. şi reg.› pafta, ‹reg.› pipă, şarc, ‹înv.› cardenă. *Prinde uşa în balamale.* **2** fig. (*anat.; fam.*) v. Articulaţie. Încheietură.

balamúc s.n. (*fam.*) **I** (*med.*) v. Casă de nebuni (v. *casă*[1]). Casă de sănătate (v. *casă*[1]). Ospiciu. Spital de psihiatrie. **II** fig. **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** v. Dezordine. Neorânduială. Răvăşeală. Vraişte. Zăpăceală.

balamút, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Mut. **2** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit[2]. **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **4** s.m., s.f. (*reg.*) v. Caiafă. Făţarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Şiret[3]. Viclean. **5** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor. **6** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înşelător. Seducător. **II** adj. (*j. de cărţi; înv.; despre cărţile de joc*) v. Măsluit[2].

balamuţí vb. IV. tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Şopti. Vitupera.

balamuţíe s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracţie. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Şoaptă. Vituperare. Vituperaţie. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

balánG interj. (*adesea repet.*) bam!, bang!, dang! *Se aude balang! balang! de la clopotul din turla bisericii.*

balángă s.f. clopot, talangă, ‹reg.› tângalău, toacă, toangă, tololoancă, troscot[2], ţingălău, ţoangă. *Vaca are o balangă atârnată la gât.*

baláns s.n. balansare, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹rar› libraţie. *Copilul se simte fericit în balansul scrânciobului.*

balansá vb. I. **I** tr., refl. a (se) clătina, a (se) legăna, a oscila, a pendula, ‹rar› a bascula, a

şovăi[1], ‹înv. şi reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a (se) dăina, a (se) hâţâna, a (se) hlobăna, a (se) honcăi, a şovălcăi. *Valurile mari balansează nava. Scrânciobul se balansează în bătaia vântului.* **II** fig. **1** intr. (*despre oameni*) a se codi, a ezita, a pregeta, a şovăi[1], ‹fig.› a flota, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna. *Balansează între a-şi cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi.* **2** tr. (*înv.; compl. indică stări, situaţii etc.*) v. Compensa. Contrabalansa. Contracumpăni. Cumpăni. Echilibra. Pondera. Precumpăni.

balansáre s.f. balans, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹rar› librаţie.

balansiér s.n. **1** (*tehn.*) balansor. *Balansierul reglează, prin oscilaţiile lui, mişcarea unui mecanism.* **2** (*mai ales la pl.* ***balansiere****; entom.; la insectele diptere*) halteră. *Balansierele sunt organele de echilibru pentru zbor.*

balansoár s.n. **1** ‹fran.› berceuse. *Îi place să stea seara în balansoar.* **2** leagăn, scrânciob, ‹reg.› dăinuş, dulap[2], glenci, huiţ, hunţuţ, huţă, huţână, huţunătoare, lanţuri (v. *lanţ*), scârţimuş, vârtej, vârtiloi, zdrâncă, zvârdină, ‹înv.› clătinător. *Copiii se dau într-un balansoar care se învârte.*

balansór s.n. (*tehn.*) balansier.

balánţă s.f. **I 1** (*metrol.*) cântar, ‹pop.› cumpănă, ‹reg.› şlag[2], terezie, vagă, ‹înv.› staderă. *Şi-a cumpărat o balanţă nouă, de care are nevoie în gospodărie.* **2** (*metrol.*) ***balanţă cu basculă*** = ***balanţă zecimală*** = basculă, cântar zecimal, decimal, zecimal, ‹reg.› majă, vagă. *Balanţa zecimală are braţele inegale, ceea ce permite echilibrarea greutăţilor de măsurat cu greutăţi etalonate, de zece ori mai mici.* **3** (*econ., fin.*) ***balanţă de conturi*** = balanţă de decontare; ***balanţă de decontare*** = balanţă de conturi. *Balanţa de conturi sau de decontare reflectă raportul dintre creanţele şi obligaţiile apărute într-o anumită perioadă, de obicei un an.* **II** (*art.* ***Balanţa****; astron.; nm. pr.*) Cumpăna (v. *cumpănă*), ‹reg.› Tereziile (v. *terezie*), ‹înv.› Cântarul (v. *cântar*), Libra (v. *libră*[1]). *Balanţa este o constelaţie din emisfera australă.*

balaoácheş, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) **1** adj. (*glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheş. Tuciuriu. **2** s.m., s.f. (*iron.*) v. Rom[2]. Ţigan. Ţigancă.

balást s.n. **1** (*mar., aeron.*) lest[1], savură. *O navă se încarcă cu balast pentru a i se asigura echilibrul.* **2** fig. ‹fig.› lest[1], umplutură. *Revista recent apărută conţine mult balast.*

balastá vb. I. tr. (*mar., aeron.; compl. indică nave, aerostate etc.*) a lesta. *Aerostatul, înainte de a fi ridicat în văzduh, a fost balastat.*

baláur s.m. **I 1** (*mitol. pop.*) ‹pop.› şarpe, şarpe balaur, şarpe bălăurel, ‹reg.› bălăoană, ‹înv.› ajder, zmeu. *Balaurul întruchipează răul.* **2** (*reg.*) v. Zmeu. **3** (*fam.; iron.*) v. Rom[2]. Ţigan. **4** fig. (*fam.*) v. Monstru. **II** (*art.* ***Balaurul****; astron.; nm. pr.*) Dragonul (v. *dragon*). *Balaurul este o constelaţie din emisfera boreală.*

balăc s.n. (*iht.; reg.*) v. Calcan. Cambulă. Cambulă-de-mare (*Scophthalmus maeoticus*).

balăcdíş s.n. (*turc.; înv.; la obiecte de îmbrăcăminte*) v. Balenă.

balbăş s.n. (*turc.; înv.*) v. Hidromel. Mied.

balbísm s.n. (*med.*) balbuţie. *Balbismul se caracterizează prin repetarea sunetelor sau a silabelor ori prin folosirea unor pauze care întrerup vorbirea.*

balbuţíe s.f. (*med.*) balbism.

balcaniádă s.f. (*sport*) jocuri balcanice (v. *joc*). *Echipa noastră de gimnastică participă la balcaniadă.*

balcaníst, -ă s.m., s.f. balcanolog. *A fost un reputat balcanist.*

balcanístică s.f. balcanologie. *Balcanistica se ocupă cu studiul limbilor, al folclorului, al etnografiei şi al istoriei popoarelor balcanice.*

balcanológ, -ă s.m., s.f. balcanist.

balcanologíe s.f. balcanistică.

balcáz, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **2** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Saşiu. Strabic.

balcón s.n. **1** (*arhit.*) ‹impr.› cerdac. *Apartamentul are două balcoane.* **2** (*anat.; la femei; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

balconét s.n. (*fam.*) v. Brasieră. Sutien.

baldachín s.n. (*bis.*) oranist, uranisc, ‹pop.› polog[2], ‹reg.› cerine, ‹înv.› umbrar. *Mitropolitul stă sub un baldachin cusut cu fir de aur.*

baldăr s.n. (*anat.; reg.*) **1** (*la animale*) v. Burduhan. Stomac. **2** v. Abdomen. Burtă. Pântece.

baldisí vb. IV. intr. (*med., med. vet.; reg.; despre fiinţe*) v. Leşina.

bále s.f. pl. (*fiziol.*) clăbuci (v. *clăbuc*), spumă, ‹reg.› mlaci, sclăbuc, spumegar, zăbale (v. *zăbală*), zoaie. *Din botul calului se preling bale.*

bálegă s.f. **1** băligar, gunoi, gunoi de grajd, ‹reg.› băligău. *A curăţat grajdul de balegă.* **2** (*fig.; pop.; deprec.*) v. Bleg. Mototol.

baleiá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică fiinţe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

baleiáj s.n. (*telec.*) explorarea imaginii (v. *explorare*). *Baleiajul este deflexiunea unui fascicul electronic într-un emiţător de televiziune.*

balénă s.f. **I 1** (*zool.*) *Balaena mysticetus*; ‹înv.› chit[1]. *Balena este vânată pentru carne, grăsime, fanoane şi piele.* **2** (*art.* ***Balena****; astron.; nm. pr.*) ‹înv.› Chitul (v. *chit*[1]). *Balena este o constelaţie din emisfera australă.* **II** (*la obiecte de îmbrăcăminte*) ‹turc.; înv.› balâcdiş. *Croitoreasa înlocuieşte o balenă a corsetului.*

balércă s.f. (*reg.*) v. Butoiaş.

balerín, -ă s.m., s.f. (*cor.*) dansator, ‹înv.› baletist. *Rusoaicele sunt balerine faimoase.*

baléstră s.f. **1** (*sport; la scrimă*) fandare. *Secretul balestrei corecte este învăţat încă de la primul curs de scrimă.* **2** (*milit.; în Antic. şi la începutul Ev. Med.; înv.*) v. Balistă. Catapultă.

baletă vb. I. intr. (*fam.; deprec.; despre oameni*) v. Dansa. Juca.

baletíst, -ă adj. (*cor.; înv.*) s.m., s.f. v. Balerin. Dansator.

balgiér s.m. (*reg.*) v. Povarnagiu.

balhúi s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

balí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale, etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.

balíc s.m. (*jar.*) v. Debutant. Începător. Neofit. Novice.

bálie s.f. (*gosp.; reg.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă.

baliméz s.n. (*milit.; în Ev. Med.*) bombardă. *Balimezul se folosea la aruncarea bolovanilor asupra fortificaţiilor.*

balístă s.f. (*milit.; în Antic. şi la începutul Ev. Med.*) catapultă, ‹înv.› balestră. *Proiectilele erau aruncate asupra duşmanului cu ajutorul balistei.*

balistocardiografíe s.f. (*med.*) cardiobalistografie. *Balistocardiografia este înregistrarea oscilaţiilor transmise corpului de contracţiile inimii şi de propulsia sângelui în aortă.*

balivérnă s.f. (*fam.*) **1** (*mai ales la pl.* ***baliverne***) v. Fleac. Nimic. Palavră. **2** v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

balizáj s.n. balizare. *Vapoarele trebuie să respecte sistemul de balizaj al portului în care intră.*

balizáre s.f. balizaj.

balíză s.f. (*topogr.*) semnal topografic. *Baliza este o construcţie de lemn, de metal sau de piatră, care fixează poziţia unui punct pe teren.*

balneoclimatéric, -ă adj. balneoclimatic. *Se tratează într-o vestită staţiune balneoclimaterică. Unele saline sunt destinate turismului balneoclimateric.*

balneoclimátic, -ă adj. balneoclimateric.

balón[1] s.n. **I 1** (*aeron.*) aerostat, ‹reg.› luftbalon, ‹înv.› băşică. *În balon se instalează instrumente şi aparate necesare sondajelor aerologice.* **2** (*tehn.*) ***balon de sticlă*** = bulb. *Balonul de sticlă conţine o sursă de lumină.* **3** (*sport; fam.*) v. Minge. **4** (*reg.*) v. Zmeu. **II** (*arg.*) **1** v. Condom. Prezervativ. **2** (*anat.; la femei*) v. Mamelă. Piept. Sân.

balón[2] s.n. balonzaid, fâş, fulgarin, impermeabil, manta, manta de ploaie, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranţifluer. *Şi-a cumpărat un balon pentru timp ploios.*

baloná vb. I. refl. (*despre abdomen sau, p. ext., despre oameni ori despre animale*) a se umfla. *Stomacul i s-a balonat deoarece a mâncat prea mult. S-a balonat din cauză că a băut apă acidulată.*

balonáre s.f. (*med., med. vet.*) flatulenţă, flatuozitate, meteorism, timpanism, timpanită, ‹rar› meteorizaţie, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*). *Şi-a cumpărat un medicament contra balonării.*

balonáș s.n. *(arg.)* v. Condom. Prezervativ.
balonát, -ă adj. *(despre abdomen sau, p. ext., despre oameni ori despre animale)* umflat. *Are burta balonată.*
balonzáid s.n. balon[2], fâș, fulgarin, impermeabil, manta, manta de ploaie, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranțifluer.
balót s.m. legătură, ‹înv.› bal, tai, teanc[1]. *Cară în magazie baloturile cu marfă.*
balsám s.n. **I 1** aromă, boare, mireasmă, miros, parfum, ‹rar› esență, mirodenie, reveneală, ‹reg.› mirozną, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. *Îl amețește balsamul crinilor din grădină.* **2** *(cosmet.)* ‹rar› mireasmă, ‹înv.› mirodie. *Balsamul de păr protejează părul împotriva ruperii.* **II** fig. alinare, consolare, îmbărbătare, încurajare, mângâiere, ‹fig.› refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost un balsam pentru durerea lui.*
balsámic, -ă adj. *(rar; despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.)* v. Aromat[2]. Aromatic. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat.
balsamíne s.f. pl. *(bot.; rar)* v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*).
balsamíu, -íe adj. *(rar; despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.)* v. Aromat[2]. Aromatic. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat.
balsamuí vb. IV. tr. *(înv.; despre flori, parfumuri etc.; compl. indică spații, încăperi etc.)* v. Îmbălsăma. Înmiresma. Odoriza. Parfuma.
balsamuíre s.f. *(înv.)* v. Îmbălsămare. Înmiresmare. Odorizare. Parfumare.
balt, báltă adj. *(înv.)* v. Baltic.
baltág s.n. **1** ‹înv.› chilom. *Baltagul este un topor mic și ușor, cu două tăișuri și cu coada lungă, care era folosit, în trecut, și ca armă de luptă.* **2** *(rar)* v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
báltă s.f. **1** *(hidrol.)* ‹pop.› tău[1], ‹reg.› iezer, rât[2], sorb[2], ‹înv.› paludă. *Merg la pescuit la o baltă din apropierea orașului.* **2** *(hidrol.)* ‹rar› lac[1]. *Balta Ciricului este amenajată modern.* **3** apăraie, apărie, băltoacă, lăcăraie, lăcărie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău, tău[1]. *I s-au udat pantofii mergând prin baltă.*
báltic, -ă adj. ‹înv.› balt. *Letona și lituaniana fac parte dintre limbile baltice fac parte.*
balț[1] s.n. *(reg.)* **1** *(țes.)* v. Văl. Voal. **2** v. Laț[1]. Ochi[1].
balț[2] s.n. *(anat.; reg.)* v. Barbă. Bărbie. Genion. Menton.
balustrádă s.f. *(constr.)* mână curentă, parapet, parmaclâc, pălimar, rampă, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de balustradă.*
bam interj. *(adesea repet.)* balang!, bang!, dang! *Se aude bam! bam! de la clopotul din turla bisericii.*
bámă s.f. *(bot.) Hibiscus esculentus;* ‹reg.› zămoșiță.
ban s.m. **I** *(fin.)* **1** *(la pl. **bani**)* avere, avut[1], ‹pop. și fam.› aramet, lei (v. *leu[1]*), ochiul-dracului (v. *ochi[1]*), parale (v. *para[1]*), pitaci (v. *pitac[1]*), sfanți (v. *sfanț*), ‹pop.› arămărie, gologani (v. *gologan*), ‹fam.› arginți (v. *argint*), capital[1], franci (v. *franc[1]*), ‹înv. și reg.› sorocoveți (v. *sorocovăț*), ‹înv.› aramă, băncuțe (v. *băncuță*), peaningi, ‹fig.; fam.› metal, ‹arg.› bițtari, boabe (v. *boabă*), bulșoi, carboave (v. *carboavă*), cotor, gloanțe (v. *glonț*), grăunțe (v. *grăunte*), lapți, lămâi (v. *lămâie*), lovele, lovinci, lozeu, mangări, marafeți (v. *marafet*), mardei, material, mălai, moloz, moni, ovăz, pagnos, pleavă, sarsana, scamă, solzi (v. *solz*), țechini, zimți (v. *zimț*), zornăitori (v. *zornăitor*). *Și-a depus banii la o bancă.* **2** *(urmat de determ. care indică valoarea)* monedă, piesă, ‹rar› semn monetar, ‹pop.› gologan, para[1], ‹fam.› centimă, teșcherea[1], ‹reg.› pițulă, ‹înv.› băncuță, ‹grec.; înv.› nomizmă, ‹arg.› trandafir. *Vânzătoarea i-a dat rest doi bani de zece.* **3** *(art., la pl.; în Ev. Med., în Țările Rom.)* ***banii steagului*** = ploconul steagului (v. *plocon*). *Banii steagului se percepeau la urcarea domnului în scaun.* **4** *(la pl.)* ***bani cash*** = ***bani gata*** = ***bani gheață*** = ***bani lichizi*** = cash, numerar, ‹pop. și fam.› bani peșin, bani sunători, monede sunătoare, ‹reg.› bani uscați, ‹înv.› bani numărători. *Nu are bani cash la el și plătește cu cardul;* *(pop. și fam.)* ***bani peșin*** = ***bani sunători*** v. Bani cash. Bani gata. Bani gheață. Bani lichizi. Cash. Numerar; *(reg.)* ***bani uscați*** v. Bani cash. Bani gata. Bani gheață. Bani lichizi. Cash. Numerar; *(înv.)* ***bani numărători*** v. Bani cash. Bani gata. Bani gheață. Bani lichizi. Cash. Numerar. **II** *(biol.; reg.)* v. Bănuț. Disc embrionar. **III** *(art.; bot.; reg.)* ***banul-popii*** v. **a** Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*); **b** Drețe. Duminicea (*Lysimachia nummularia*).
banál, -ă adj. **1** *(despre viața, existența oamenilor)* anost, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost banală.* **2** arhicunoscut, depășit, răscunoscut, știut[2], ultracunoscut, vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc banal și nimeni nu a râs.* **3** *(despre situații, stări, formule etc.)* comun, șablonard, ‹fig.› standard, standardizat, stereotip. *Unii dintre actori sunt obișnuiți cu o modalitate de joc banală.* **4** *(lit.; despre procedee stilistice)* comun, neoriginal, ‹fig.› ieftin. *Folosește metafore banale.* **5** *(lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.)* apoetic, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații banale.* **6** *(despre modul de viață al oamenilor)* comun, neînsemnat, obișnuit, prozaic, sărac, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este banal.* **7** *(despre evenimente, fapte, întâmplări etc.)* comun, obișnuit, ordinar, prozaic, ‹rar› trivial, ‹înv.› prost, prostesc. *Ceea ce povestește este o întâmplare banală. Nu are decât planuri banale de viitor.* **8** *(despre preocupări, gânduri etc. ale oamenilor)* mărunt, mediocru, meschin, neînsemnat. *Se lasă condus numai de interese banale. Și-a pierdut toată ziua cu treburi banale.* **9** *(despre oameni sau despre înfățișarea lor)* comun, normal, obișnuit, prozaic, ‹înv.› purtăreț, ‹fig.; rar› teluric. *Este un om banal, care nu se distinge prin nimic deosebit. Fata are un chip banal.*
banalitáte s.f. platitudine, prozaism, truism, ‹livr.› lapalisadă, ‹fig.› proză, ‹fig.; rar› loc comun. *Discursul său nu a interesat auditoriul din cauza banalității ideilor.*
banalizá vb. I. tr., refl. *(compl. sau sub. indică idei, concepții, metode etc.)* a (se) vulgariza, ‹fig.› a (se) demonetiza, a (se) standardiza. *Viziunea regizorului a banalizat sentimentul sacrului.*
banalizáre s.f. vulgarizare, ‹fig.› standardizare. *Subiectul biblic a fost tratat în așa fel, încât s-a ajuns la banalizare.*
banalizát, -ă adj. *(despre cuvinte, fraze, argumente etc.)* stereotip, stereotipic, ‹fig.› răsuflat, tocit. *Regizorul a reușit să brodeze, pe baza unui subiect banalizat, o intrigă captivantă.*
banán s.m. *(bot.) Musa paradisiaca;* bananier.
banánă s.f. *(anat.; arg.)* v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.
bananiér s.m. *(bot.) Musa paradisiaca;* banan.
bananáu s.n. *(reg.)* v. Cimitir. Necropolă.
banát s.n. *(în Ev. Med., în Țările Rom.)* bănie. *Banatul era rangul sau funcția de ban.*
banc[1] s.n. **1** *(geomorf; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul)* prag, ‹înv.› gherdap. *Pescarii cu experiență știu cum să ocolească bancurile de nisip.* **2** *(adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul)* ‹reg.› toană[2]. *Fac scufundări numai ca să admire bancurile de pești exotici.* **3** *(tehn.; și **banc de lucru**)* stand, stand de încercări, stand de probă. *Menghina este montată pe un banc.*
banc[2] s.n. **1** *(j. de cărți)* bac[3], bacara, maca, macao. *În banc nouarii au valoare maximă, iar decarii sunt egali cu zero.* **2** *(fam.)* v. Anecdotă. Glumă. Spirit. **3** *(fam.)* v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
báncă[1] s.f. **1** ‹reg.› scamnie. *Se așază pe o bancă din parc pentru a se odihni.* **2** pupitru, ‹reg.› pulpit. *Școlarii își aranjează caietele pe bănci.*
báncă[2] s.f. **I** *(fin.)* **1** ‹reg.› tocoric. *La bancă se efectuează și schimburi valutare.* **2** ***bancă comercială*** = bancă de depozit; ***bancă de depozit*** = bancă comercială. *O bancă comercială sau de depozit acordă credite pe termene variabile.* **3** *(înv.)* v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă. **II** *(inform.)* ***bancă de date*** = ***bancă de informații*** = bază de date. *Își consultă banca de date din calculator.* **III** *(j. de cărți)* ‹rar› șuetă. *Banca este suma pe care bancherul o ține în fața lui pentru a plăti câștigurile celorlalți jucători.*
banchér s.m. **1** *(fin.)* financiar, ‹înv.› zaraf. *Bancherul este proprietarul sau acționarul principal al unei bănci cu capital particular.*

2 (*j. de cărți*) ‹rar› șuetar. *Bancherul conduce jocul și dispune de o sumă suficientă de bani pentru a acoperi mizele celorlalți jucători.*

banchét s.n. agapă, masă[1], prânz, ‹livr.› festin, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› ospeție, ‹înv. și pop.› ospătare, ‹pop.› praznic, prăznuire, prânzare, ‹înv.› nafaca. *A organizat un banchet cu ocazia promovării.*

banchíst s.m. (*fam.*) ‹fam.› bancurist. *Este un banchist desăvârșit, care reușește să bine-dispună pe oricine cu bancurile spuse.*

bancnótă s.f. (*fin.*) bilet de bancă, hârtie, hârtie-monedă, ‹reg.› băncută, para[1], ‹înv.› asemnațiune, asignat, asignație, bancă[2], bancot. *A primit o bancotă de 500 de lei.*

bancót s.m. (*fin.; înv.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

bancrút s.m. (*fin.; rar*) v. Bancrutar. Falit.

bancrutá vb. I. intr. (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) a falimenta, ‹înv.› a mofluzi. *Societatea de asigurări a bancrutat.*

bancrutár s.m. (*fin.*) falit, ‹rar› bancrut, ‹înv.› mofluz, mofluzit. *Bancrutarul și-a pierdut toată averea.*

bancrutáre s.f. (*fin.*) falimentare. *Societatea de asigurări este în stare de bancrutare.*

bancrútă s.f. (*fin.*) crah, faliment, ‹rar› deconfitură, ‹înv. și reg.› selamet, ‹înv.› mofluzenie, mofluzie, mofluzire, mofluzlâc, ‹german.; înv.› cridă[2], ‹fig.› colaps. *Bancruta are drept cauză o administrare defectuoasă sau o operație frauduloasă.*

bancuríst s.m. (*fam.*) ‹fam.› banchist.

band s.n. [bend] (*muz.; engl.*) v. Bandă[1].

bandáj s.n. **I** (*med., med. vet.*) **1** fașă, pansament, tifon, ‹înv. și pop.› oblojeală, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, ‹reg.› fașie, fâșie, ‹înv.› înfășătură. *Chirurgul îi desface rănitului bandajele.* **2** ***bandaj hernial*** = ***bandaj pentru hernie*** = cerc, suspensor. *Bandajul hernial apasă pe locul herniei inghinale.* **II 1** (*la pl.* ***bandaje***; *miner.*) căptușeală. *Bandajele se așază în lungul unui tunel sau al unei galerii.* **2** (*auto*) ***bandaj pneumatic*** = pneu. *Bandajul pneumatic este format din anvelopa și camera de aer ale unei roți de vehicul.*

bandajá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) a (se) lega[1], a (se) pansa, ‹rar› a (se) înfășa, ‹înv. și pop.› a (se) obloji, ‹reg.› a (se) îmbandaja, a (se) îmbolboji. *Își bandajează degetul tăiat. Se bandajează la piciorul rănit.*

bandajáre s.f. (*med., med. vet.*) legare, legat[2], pansare, pansat[1], ‹rar› înfășare, ‹înv. și pop.› oblojire, oblojit[1], ‹înv.› înfășătură. *A încercat singur bandajarea rănii de la picior.*

bandaját, -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) legat[4], pansat[2], ‹rar› înfășat, ‹înv. și pop.› oblojit[2], ‹reg.› îmbandajat, îmbolbojit. *Are rana de la picior bandajată.*

bándă[1] s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O bandă de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*deprec.* sau *peior.*) ‹deprec. sau peior› cârdășie, clan, clică, coterie, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o bandă de falsificatori de carduri.* **3** (*muz.; rar*) ‹engl.› band. *La Sala Palatului din București a concertat o bandă din Irlanda.* **4** (*muz.; pop.; adesea urmat de determ. „de lăutari"*) v. Taraf. **5** (*muz.; fam.; și* ***bandă militară***) v. Fanfară. Muzică. Muzică militară.

bándă[2] s.f. **1** bantă, fâșie, șnaif. *Croitorul coase o bandă la pantaloni.* **2** (*tehn.*) panglică. *Secretara schimbă banda la mașina de scris.* **3** ***bandă adezivă*** = scotch[2]. *A întărit marginile pachetului cu bandă adezivă;* ***bandă de izolație*** = ***bandă izolantă*** = ***bandă izolatoare*** = izolirband. *A înfășurat capetele firului electric cu bandă izolatoare.* **4** ***bandă continuă*** = ***bandă de transport*** = ***bandă rulantă*** = conveier. *Etajele supermarketului sunt urcate cu banda rulantă. Își ia bagajele, la aeroport, de pe banda rulantă;* ***bandă cu raclete*** = transportor cu raclete. *Banda cu raclete este un utilaj folosit la transportul materialelor solide.* **5** (*fotogr., cinemat.; și* ***bandă de imagini***) film, peliculă, pelicula cinematografică, peliculă fotografică. *Înregistrarea evenimentului se găsește pe o bandă din arhivă.* **6** ***bandă desenată*** = comics. *Banda desenată este o povestire în desene însoțite de scurte texte, sub formă de serial.* **7** (*sport; la biliard*) ‹înv.› mandanea. *Banda este marginea elastică a mesei de biliard.*

bandelétă s.f. bentiță.

bandériu s.n. (*înv. și reg.*) v. Drapel. Steag. Stindard.

banderólă s.f. brasardă. *Toți greviștii poartă banderolă la mână.*

bandiéră s.f. **1** (*rar*) v. Pavilion. **2** (*înv.*) v. Drapel. Steag. Stindard.

bandít s.m. **1** tâlhar, ‹pop.› haidamac, hoț de codru, lotreț, ‹înv. și reg.› volintir, ‹reg.› furător, lotrean, lotroman, lotru, robalău, ‹înv.› fur, haramgiu, hânsar, lotroi, războinic, ‹fran.› brigand, ‹fig.; pop.› vameș, ‹arg.› goldan. *Corbea a fost un bandit celebru.* **2** gangster, pistolar. *Căutătorii de aur se fereau de bandiți.* **3** (*adesea fam.; cu sens atenuat*) nemernic, tâlhar, ticălos. *M-a înșelat vânzătorul. E un bandit!*

banditésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) **1** tâlhăresc. *Prin acțiuni banditești au reușit să adune avere.* **2** gangsteresc. *Atacurile banditești pot fi cu greu anihilate de poliție.*

banditéște adv. (*modal*) tâlhărește. *L-a înjunghiat banditește, pe la spate.*

banditísm s.n. **1** jaf, tâlhărie, ‹înv. și reg.› tâlhărit, ‹reg.› robălie, ‹înv.› tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹fran.› brigandaj. *Unii trăiesc din banditism.* **2** gangsterism. *Banditismul este greu de anihilat de poliție.* **3** (*jur.*) criminalitate, infracționalism, infracționalitate, infracționism. *În ultimul timp se constată o descreștere a ratei banditismului.*

bandleader ['bend,lidər] s.m. (*muz.; engl.*) v. Conducător. Conducător de orchestră. Dirijor. Șef de orchestră.

bandól s.n. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** v. Obială.

bándor s.m. (*anat.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Peritoneu. **2** (*reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **3** (*înv.*) v. Stomac.

bandrabúrcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

bandurár s.m. (*muz.; rar*) v. Bandurist.

bandúră s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

banduríst s.m. (*muz.*) ‹rar› bandurar. *Branduriștii cântă la bandură.*

bang interj. (*adesea repet.*) balang!, bam!, dang! *Se aude bang! bang! de la clopotul din turla bisericii.*

bángát s.n. (*rar*) v. Bălăngănit. Băngănit. Dangăt. Dăngănit.

bangắu s.m. (*reg.*) v. Lungan. Vlăjgan.

bániță s.f. (*metrol.*) dublu-decalitru, ‹pop.› dublă, ‹reg.› dimerlie, ferdelă, măsură, mierță, sinice, stamboală. *Cântărește grâul cu o baniță.*

bántă s.f. **1** bandă[2], fâșie, șnaif. **2** bată. *Banta de la mânecile bluzei este din dantelă.* **3** (*la pl.* ***bante***; *înv.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*).

bántie s.f. (*constr.; reg.*) ‹reg.› bantină. *Bantia se prinde de căpriorii acoperișului casei, pentru a le mări rezistența.*

bántină s.f. (*constr.; reg.*) ‹reg.› bantie.

bar s.n. **1** cabaret, ‹engl.› night-club, pub. *La unele baruri sunt spectacole atractive.* **2** ***bar-cafea*** = cafe-bar. *S-au întâlnit la bar-cafea unde au băut un cappuccino;* ***bar-discotecă*** = disco-bar. *Bar-discoteca atrage mulți tineri.*

bará vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) a astupa, a bloca, a închide, ‹rar› a obstacula, ‹pop.› a cuprinde, ‹fig.› a obstrua. *A barat intrarea în beci. Nămeții au barat drumul.* **2** (*compl. indică mai ales căi de acces*) a tăia, ‹rar› a stăvili. *Stâlpii de telegraf căzuți barează drumul.* **3** (*compl. indică ape curgătoare*) a opri, a stăvili, a zăgăzui, ‹reg.› a hăti. *Digul a barat pârâul dezlănțuit.* **4** (*compl. indică lumina*) a opri. *Nori negri barează lumina soarelui.* **II** fig. (*compl. indică acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) a interzice, a împiedica, a opri. *Primăria a barat circulația cu vehicule mari prin centrul orașului.*

barabán s.n. (*muz.; înv. și reg.*) v. Tobă.
barabáncă s.f. (*muz.; înv. și reg.*) v. Tobă.
barabói s.m. (*bot.*) **1** *Chaerophyllum bulbosum;* ‹reg.› alunele (v. *alunea*), caraboi[2], guşnică, maranioi. **2** (*reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **3** (*reg.*) v. Cărbune (*Phyteuma vagneri*). **4** (*reg.*) v. Campanulă. Clopoţel (*Campanulla macrostachia*).
barabóişte s.f. (*agric.; înv. și reg.*) ‹reg.› baraboiştină, barabulişte, cartofărie, crumpărie, crumpenişte, grumbişte, piciocărie, piciocărişte. *Baraboiştea este ogorul cultivat cu cartofi.*
barabóiştină s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboişte.
barabúlă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
barabúliște s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboişte.
barabún s.n. (*înv. și reg.*) v. Basma. Tulpan.
barabúşcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
barác s.m. (*zool.; reg.*) v. Copoi. Limier.
barácă s.f. ‹reg.› coşmandră, gaşcă. *Muncitorii, pe şantiere, stau în bараci.*
baragládină s.f. (*peior.*) v. Rom[2]. Ţigan. Ţigancă.
baráj s.n. (*hidrotehn.*) ecluză, stăvilar, zăgaz, ‹reg.› iezătură, iezidură, năsadă, opritoare, opust, puritoare, răcăstău. *Barajele sunt foarte importante în timpul inundaţiilor.*
barán s.n. (*pesc.*) berbec, vârtej, ‹reg.› mitroacă. *Pe baran se înfăşoară frânghiile năvodului la tragerea lui prin apă.*
baraón s.m. (*peior.*) v. Rom[2]. Ţigan.
baráre s.f. **1** blocare, închidere. *Nemeţii au provocat bararea şoselei.* **2** stăvilire, zăgăzuire. *Este greu de realizat bararea apelor curgătoare.*
barát, -ă adj. **1** (*despre intrări, căi de acces, artere de circulaţie etc.*) astupat[2], blocat, închis. *Din cauza drumului barat s-a perturbat circulaţia.* **2** (*despre ape curgătoare*) stăvilit, zăgăzuit. *Apele barate nu mai prezintă un pericol.*
báră s.f. **I 1** drug. *Au spart uşa cu o bară de fier.* **2** (*de obicei determ. prin „de aur”*) lingou, ‹înv.› drug, limbă, şină. *A depus bara de aur într-un seif al băncii.* **3** (*gimn.; și **bară fixă***) rec, ‹rar› sul. *Gimnastul este specialist în exerciţii la bară fixă.* **4** (*mai ales la pl. **bare**; sport; la! rugbi*) but, poartă, ţintă. *A trimis mingea peste bare.* **II 1** (*hidrol.*) mascaret. *Bara este un val care se produce la gura fluviilor.* **2** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaştină. Mocirlă. Smârc. **3** (*reg.*) v. Băltoacă. **III** fig. (*jur. mai ales fam.; de obicei precedat de prep. „la”*) avocatură. *A trecut în administraţie după mulţi ani la bară.*
barbăr, -ă adj., adv., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) primitiv, sălbatic, ‹înv.› sălbăticesc, sireap, varvar, varvaricesc, vărvăresc. *Romanii au cucerit numeroase populaţii barbare.* **2** (*despre oameni*) aprig, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. și fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om barbar şi ursuz. Este barbară la mânie.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime barbară.* **4** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) crud, feroce, inuman, nemilos, neomenos, sălbatic, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziţia utiliza procedee de tortură barbare.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› necioplit, necizelat, neşlefuit, pădureţ, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om barbar, fără educaţie şi cultură.* **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.; adesea p. exager.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greşit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹fig.› stricat. *Exprimarea lui în română este barbară.* **3** (*despre manifestări ale oamenilor*) ‹fig.› primitiv, sălbatic. *De ce mănânci cu mâna? Ce sunt apucăturile astea barbare?* **III** adv. (*modal*) **1** aprig, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă barbar cu adversarii.* **2** fig. bădăraneşte, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalageşte, mârlaneşte, mitocăneşte, mojiceşte, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar. *S-a purtat barbar cu bătrâna.* **IV** s.m., s.f., adj. **1** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist. **2** fig. (*în opoz. cu „instruit”, „învăţat”, „cult”, „cultivat”*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neinstruit, neînvăţat, prost, simplu, ‹fig.› neluminat. *Un barbar face multe greşeli de limbă.*
barbarie s.f. **1** primitivism, primitivitate, sălbăticie, ‹rar› rudimentarism, rudimentaritate, ‹înv.› barbarism, sălbăticime, sălbăticiune, varvarie. *Pe glob mai există oameni sau colectivităţi umane în stadiu de barbarie.* **2** animalitate, atrocitate, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemenţă, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violenţă, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru barbaria lor.*
barbarísm s.n. **1** (*lingv.*) xenism, ‹rar› străinism, ‹grec.; înv.› varvarismos. *Textul era dificil de înţeles pentru că avea multe barbarisme.* **2** (*înv.*) v. Barbarie. Pimitivism. Primitivitate. Sălbăticie.
bárbă s.f. **1** (*anat.*) bărbie, genion, menton, ‹reg.› balţ[2], gherghină[2]. *În urma căderii, a rămas cu o cicatrice pe bărbă.* **2** (*bot; la cereale*) ţeapă, ţep, ‹pop.› mustaţă, ‹înv. și reg.› ţepăruie, ‹reg.› ţepăruc, ţepeligă, ţepoc, ţepucă, ţepuşă. *Spicele grâului au bărbă.* **3** (*art.; bot.*) ***barba-boierului*** = **a** *Ajuga laxmanni*; avrămeasă, avrămească, ‹reg.› cârstănească, cârstineasă, cristeneasă, iarba-boierilor (v. *iarbă*), iarba-boierului (v. *iarbă*), iarba-boilor (v. *iarbă*), limba-boierului (v. *limbă*); **b** *Nigella damascena;* chica-voiniculului (v. *chică*), ‹reg.› borză, morăriţă, nigeluţă, păianjen, unchеşel, vergură-învălită; ***barba-caprei*** = **a** *Tragopogon major*; ‹reg.› floare-de-câmp-galbenă, lăptucă, poama-câinelui (v. *poamă*), salată-de-iarnă, ţâţa-caprei (v. *ţâţă*), ţâţa-oii (v. *ţâţă*); **b** *Calocera viscosa*; ‹reg.› coada-şopârlei (v. *coadă*); **c** *Andropogon ischaemum*; bărboasă (v. *bărbos*), ‹reg.› păiş-dulce, sad, sadină, târsă[1]; **d** *Dryodron coralloides*; creţişoară (v. *creţişor*); **e** *Cryophitum cristallinum*; gheaţă; **f** *Buxus sempervirens*; cimişir, ‹reg.› bănuţ, bănuţei (v. *bănuţel*), merişor[1], merişor-turcesc (v. *merişor[1]*), puspan, verdeaţă; **g** (*reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*); **h** (*reg.*) v. Creţuşcă (*Filipendula ulmaria*); **i** (*reg.*) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*); **j** (*reg.*) v. Creasta-cocoşului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*); **k** (*reg.*) v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*); **l** (*reg.*) v. Tocmăgel (*Clavaria crispula*); ***barba-ciutei*** = *Cynancum vincetoxicum*; iarba-fiarelor (v. *iarbă*); ***barba-împăratului*** = **a** *Mirabilis jalapa*; frumoasa-nopţii (v. *frumos*), jalapă, ‹livr.› mirabilis, ‹reg.› ardeiaş, garoafe (v. *garoafă*), garoafe-oloage (v. *garoafă*), mândra-nopţii (v. *mândru*), noptiţă, norea, podoaba-zilei (v. *podoabă*), tutun, tutunaş, zorele-de-noapte (v. *zorea*), zorele-pitice (v. *zorea*); **b** *Agrostemma githago*; năgară, neghină, zizanie, ‹pop.› mălură, ‹înv. și reg.› plevilă[2], ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*), mazăre-sălbatică, negreaţă, trei-fraţi-pătaţi, turiţă, ţârţăriţă, ‹înv.› pleavă; **c** *Frittilaria imperialis*; lalea-pestriţă; **d** (*reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*); **e** (*reg.*) v. Pansea. Panseluţă (*Viola wittrockiana*); **f** (*reg.*) v. Trei-fraţi-pătaţi (*Viola hortensis*); **g** (*reg.*) v. Adormiţele. Rochiţa-rândunelei (v. *rochiţă*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*);

barba-popii = *Spiraea aruncus*; ‹reg.› barba-ţapului, coada-priculicilor (v. *coadă*), cornul-dracului (v. *corn*), floarea-zmeului (v. *floare*), goliciunea-fetii-pădurii (v. *goliciune*), mama-pădurii (v. *mamă*); ***barba-ursului*** = **a** *Equisetum arvense*; coada-calului (v. *coadă*), mana-câmpului (v. *mană*), mălai-mărunt, ‹rar› equisetum, ‹reg.› barba-sasului, brad, brădişor, coada-iepei (v. *coadă*), coada-mânzului (v. *coadă*), codâie, deznodăţel, iarbă-de-cositor, mâţă, mierea-ursului (v. *miere*), motan, motocel, mucul-curcanului (v. *muc*), nodăţică, părul-porcului (v. *păr*), peria-ursului (v. *perie*), perie, perie-ursească, pujlă, ruşinea-ursului (v. *ruşine*), slăbănog, şiruşliţă, unterniţă, ursancă, ursoaică[1]; **b** (*reg.*) v. Piedicuţă (*Lycopodium clavatum*); (*reg.*) ***barba-călugărului*** v. Cucută (*Conium maculatum*); ***barba-dracului*** v. Cuscută. Torţel (*Cuscuta epithumum*); ***barba-lui-Aron*** v. Rodul-pământului (v. *rod*) (*Arum maculatum*); ***barba-lui-Tatin*** = ***barba-tatei*** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*); ***barba-lupului*** v. **a** Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); **b** Rujă (*Sedum rosea*); **c** Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*); **d** Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*); **e** Sunătoare (*Crepis foetida*); **f** Sunătoare (*Crepis rhocadıfolia*); ***barba-sasului*** v. Barba-ursului. Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*); ***barba-ţapului*** v. Barba-popii (*Spirea aruncus*); ***barba-ungurului*** v. Garofiţă (*Dianthus spiculifolius*).

barbéte s.f. pl. favoriţi (v. *favorit*), ‹fam.› cotleţi (v. *cotlet*), perciuni (v. *perciune*), ‹înv. şi reg.› făgureţi, ‹reg.› pocumpăr, sfinţi (v. *sfânt*), zulufi (v. *zuluf*). *Actorul poartă barbete.*

barbíşă s.f. (*fran.; rar*) v. Barbişon. Bărbuţă. Cioc[2].

barbişón s.n. bărbuţă, cioc[2], ‹fam.› ţăcălie[1], ‹reg.› şpiţbarbă, ‹fran. rar› barbişă. *Şi-a lăsat barbişon.*

barbotáj s.n. **1** (*chim., fiz.*) barbotare. *Prin barbotaj se trece forţat un gaz printr-un lichid.* **2** (*tehn.*) perşaj. *Barbotajul este dezoxidarea unei topituri metalice.*

barbotáre s.f. (*chim., fiz.*) barbotaj.

barbugíu s.m. (*j. de noroc*) barbutar. *Barbugiii sunt cei care joacă barbut.*

barbún s.m. (*iht.*) *Mullus barbatus*; ‹reg.› muscalâc.

bárbur s.m. (*reg.*) **1** (*la topor, cuţit, bardă etc.*) v. Călcâi. **2** (*tehn.; la roata carului sau a căruţei*) v. Cep.

barbút s.n. (*j. de noroc*) ‹arg.› babaroase (v. *babaros*), gheară. *Barbutul este un joc de noroc cu zaruri.*

barbutár s.m. (*j. de noroc*) barbugiu.

barcagíu s.m. lopătar, luntraş, vâslaş, ‹rar› vâslitor, ‹înv. şi reg.› luntrar, năier, opăcinaş, ‹reg.› lotcagiu, lotcar, lotcaş, mânător, răieş, ‹înv.› sandaciu, vâslar. *De dimineaţă, barcagiul aştepta oamenii pentru a-i trece râul.*

barcarólă s.f. (*muz.*) gondolieră. *Chopin a compus barcarole nemuritoare.*

bárcă s.f. (*nav.*) luntre, ‹reg.› copaie, copăic, covată, schelă. *Barca plutea pe apa liniştită a lacului.*

bard s.m. (*livr.*) v. Poet.

bărdă s.f. toporişcă, ‹reg.› faragău, toaipă, toporişte, toporiţă. *Stâlpii gardului au fost ciopliţi cu barda.*

bárdăş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*).

bardóu s.m. (*zool.*) *Equus mullus*; catâr, ‹înv. şi reg.› mâşcoi, ‹înv.› mâşc, ‹latin.; înv.› mul[1]. *Bardoul este un animal rezultat din împerecherea unui armăsar cu o măgăriţă.*

bárem[1] adv. **1** (*restrictiv*) măcar, ‹pop. şi fam.› încaltea, ‹înv. şi reg.› încai, ‹reg.› batăr, magă[1], săvai. *Dacă tot ai venit, barem ajută-mă la treabă. Vreau să o văd, barem pentru o clipă.* **2** (*consec.-final*) abia, doar, măcar. *Aleargă puţin, barem te vei mai încălzi!*

bárem[2] conj. subord. (*înv.; introduce o prop. circ. conces.*) v. Deşi.

baricádă s.f. ‹înv.› umplutură. *Revoluţionarii au ridicat o baricadă în faţa forţelor de ordine.*

baricéntru s.n. (*fiz.*) centru de greutate. *Prin baricentru trece constant rezultanta forţelor de gravitaţie care acţionează asupra unui corp.*

bárie s.f. (*fiz.*) microbar. *Baria este o unitate de măsură pentru presiune.*

bariéră s.f. **I 1** ‹reg.› prepeleac, rampă, rohatcă, şarampou, ‹înv.› slon, stradă. *Cu ani în urmă, la marginea unui oraş era o barieră.* **2** (*în trecut*) în trecut; reg.› rohatcă, ţidulă, ţidulărie. *Bariera era un loc sau o clădire, la intrarea într-un oraş, unde se plăteau taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare.* **3** mahala, margine, periferie. *Avea o casă la bariera localităţii.* **4** (*echit.; la cursele de cai*) start. **5** (*biol., geomorf*) ***barieră coraligenă*** = atol, recif, recif coralier inelar. *Bariera coraligenă este formată din schelete de corali şi aluviuni.* **II** fig. dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenienţă, neajuns[1], nevoie, obstacol, oprelişte, piedică, ‹fig.› handicap, hop, obstrucţie, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea barieră în cercetarea lor.*

barimorfóză s.f. (*bot.*) geomorfoză. *Barimorfoza este influenţa forţei gravitaţiei asupra organelor plantelor.*

bariolát, -ă adj. (*livr.; despre ţesături, îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

bariólă s.f. (*hidrol.*) mascaret. *Bariola este un val de mare care se urcă pe gura fluviilor datorită fluxului.*

barisféră s.f. (*geol.*) centrosferă, metalosferă, nife. *Barisfera este alcătuită din elemente cu densitate mare.*

bariş s.n. broboadă, năframă, ‹pop.› testemel, ‹înv. şi reg.› coprenă, ‹reg.› conci, îmbrobodea, îmbrobodeală, îmbroboditoare, învelitoare, pinten, pânzătură, şes, şirincă, ‹fran.› fişiu. *Femeile de la ţară poartă de obicei bariş pe cap.*

barítă s.f. (*mineral.*) baritină, hidrat de bariu, spat greu. *Barita este folosită în tehnologia forajelor.*

baritínă s.f. (*mineral.*) barită, hidrat de bariu, spat greu.

baroánă s.f. baroneasă, ‹înv.› baroniţă. *A obţinut titlul de baroană prin căsătorie cu un baron.*

barochísm s.n. (*a. plast.*) barocitate. *Barochismul se caracterizează prin tematică extravagantă, efecte şocante, ornamentaţie excesivă.*

barocitáte s.f. (*a. plast.*) barochism.

barométru s.n. (*fiz., meteor.*) ***barometru aneroid*** = ***barometru metalic*** = aneroid. *Cu barometrul aneroid sau metalic se măsoară variaţiile presiunii atmosferice.*

baroneásă s.f. baroană, ‹înv.› baroniţă.

baroníţă s.f. (*înv.*) v. Baroană. Baroneasă.

baroreceptór s.m. (*anat.*) presoreceptor. *Baroreceptorul este o terminaţie nervoasă senzitivă în peretele unui vas de sânge.*

barós s.n. ‹reg.› puţcă. *Barosul este un ciocan de dimensiuni mai mari.*

barosán, -ă adj., s.m., s.f. **I** fig. **1** s.m. (*ornit.; glum.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*). **2** adj., s.m., s.f. (*iron. sau peior.*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **II** (*arg.*) **1** s.m. v. Grande. Grangur. Mahăr. Şalău[1]. Ştab. **2** adj. (*despre mărimi, cantităţi, valori etc.*) v. Apreciabil. Bun. Bunicel. Bunicică. Considerabil. Deosebit. Estimabil. Evaluabil. Important. Însemnat. Mare[1]. Notabil. Remarcabil. Ridicat[2]. Semnificativ. Serios. Substanţial.

barşón s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Catifea. Velur.

barter ['bartər] s.n. (*econ., com.*) schimb în natură, troc[1], ‹înv. şi reg.› trampă[1], ‹înv.› trămpăluit. *Barterul este forma cea mai simplă a comerţului.*

barz, bárză adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

bárză s.f. (*ornit.*) **1** *Ciconia ciconia*; cocostârc, ‹înv. şi pop.› cocobarză, ‹înv. şi reg.› stârc, ‹reg.› bardăş, gâtlan, pajură, piciorong, **2** ***barză-neagră*** = *Ciconia nigra*; ‹reg.› stârc-negru.

bas s.m., s.n. (*muz.*) **I** s.m. basist. *Are o voce profundă, de bas.* **II** s.n. **1** (*la orgă*) pedalier. *Basul este un ansamblu de pedale care corespund sunetelor grave.* **2** (*fam.*) v. Chitară bas.

basamác s.n. holercă, ‹reg.› horincă, pocirlă, trăscău[1], trinc. *Basamacul este un rachiu de calitate inferioară.*

báscă s.f. beretă, ‹arg.› ţiglă[1]. *Poartă o bască albastră.*

basceá s.f. (*reg.*) v. Grădină.

báschet s.n. (*sport*) baschetbal. *Face parte din echipa naţională de baschet.*

báschetbal s.n. (*sport*) baschet.

basculá vb. I. intr. (*rar*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.

basculánt, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

basculatór s.n. (*mec., miner.*) culbutor, răsturnător. *Cu basculatorul se răstoarnă un vas sau un svagonet pentru a-i goli conţinutul.*

bascúlă s.f. (*metrol.*) balanţă cu bascula, balanţă zecimală, cântar zecimal, decimal, zecimal, ‹reg.› majă, vagă. *Bascula are braţele inegale, ceea ce permite echilibrarea greutăţilor*

de măsurat cu greutăți etalonate, de zece ori mai mici.

basedow ['bazedo] s.n. (*med.*) boala lui Basedow (v. *boală*), guşă exoftalmică. *Basedowul se manifestă prin creşterea în volum a glandei tiroide.*

basét s.m. (*zool.*) ‹reg.› boldei. *Basetul este un câine de vânătoare.*

basiléu s.m. (*polit.; în Imperiul Bizantin; livr.*) v. Cap încoronat. Împărat. Maiestate. Monarh. Suveran. Ţar.

basíst s.m. (*muz.*) **1** bas. **2** (*rar*) v. Contrabas. Contrabasist.

basm s.n. **1** (*lit.*) mit, poveste, povestire. *Copiilor le plac foarte mult basmele.* **2** fig. (*fam.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

basmá s.f. **1** tulpan, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, legătură de cap, testemel, ‹înv. şi reg.› barabun, cârpă, dirmea, felegă, peştiman, şirincă, ‹reg.› căpătuşcă, grimea, pambriu, procoviţă, zeghe, ‹turc.; înv.› ceatma. *Poartă o basma de caşmir.* **2** (*reg.*) v. Batistă.

básnă s.f. (*înv.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

basón s.n. (*muz.; rar*) v. Fagot.

basoreliéf s.n. (*a. plast.*) relief scund, ‹rar› semirelief. *Basoreliefurile de pe Columna lui Traian sunt renumite.*

básta interj. (*exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, destul!, gata!, isprăveşte!, înceteză!, punct!, sfârşeşte!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Basta! Nu mai suport ţipetele tale!*

bastárd, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** băiat din flori, copil din flori (v. *copil*[1]), ‹rar› pui de cuc (v. *pui*[1]), ‹pop.› copil de căpătat (v. *copil*[1]), copil de gară (v. *copil*[1]), copil de lele (v. *copil*[1]), copil de pripas (v. *copil*[1]), fecior de izbelişte, fecior de lele, fecior din flori, fiu de lele, fiu natural, pui de bogdaproste (v. *pui*[1]), pui de lele (v. *pui*[1]), ‹reg.› bitang, copil de gard (v. *copil*[1]), copilarc, fecior de după gard, fochiu, ghitan, mărăndău, şpur, şpurean, şpureaucă, şpuroaică, urzicar, ‹fig.; pop.› tufan, tufar, tufăriş, tufeancă, tufiş, tufoi, ‹fig.; peior.› lepădătură. *Cătălin este un bastard.* **2** (*biol.*) corcitură, hibrid, metis, ‹reg.› corci[1]. *Câinele din curte este un bastard rezultat din încrucişarea a două rase diferite.* **II** adj. **1** (*despre copii*) ilegitim, natural, nelegitim, ‹reg.› bitang, sărman. *Mulţi copii bastarzi sunt daţi în orfelinate.* **2** (*biol.; despre animale sau plante*) corcit, hibrid. *Această plantă este o specie bastardă.*

bastardá vb. I. tr. (*biol.; compl. indică indivizi cu ereditate diferită*) a hibrida, a hibridiza.

bastílie s.f. fig. (*jur.*) arest, carceră, închisoare, penitenciar, puşcărie[1], temniţă, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteţ, cuşcă, ‹fig.; reg.› călişcă. *A stat zece ani în bastilie la Jilava din motive politice.*

bastiménţ s.n. (*nav.*) **1** ‹înv.› vasel. *Tatăl lui a fost comandantul unui bastiment.* **2** (*rar*) v. Navă. Vapor. Vas.

bastión s.n. **1** (*milit.*) ‹înv.› başcă, bulevard, tabie. *De pe bastioanele fortăreţei se trăgea asupra duşmanilor.* **2** fig. centru, ‹fig.› citadelă, focar, sediu, vatră, ‹fig.; înv.› scaun, steajăr, şez, şezut. *Roma este bastionul latinităţii.*

bastón s.n. **1** ‹reg.› măcău, măciucă. *Are un baston din lemn de abanos.* **2** (*ind. alim.; rar*) v. Baton. **3** (*arg.*) ***baston desfundat*** v. Puşcă. **4** (*mat.; jar.; în limbajul elevilor*) v. Unu.

bastonádă s.f. (*rar; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie.

baş[1] adv. (*temporal; reg.*) v. Chiar. Tocmai.

baş[2] s.m. (*înv.*) **1** (*în Ev. Med., mai ales în Ţara Rom.*) v. Staroste. **2** (*în tradiţii şi obiceiuri populare*) v. Căpetenie. Conducător. Vătaf.

baş[3] s.n. (*fin.; înv.*) v. Agio.

báşca adv. (*modal; fam.*) v. Aparte. Deosebit. Separat.

báşcă s.f. **1** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Beci. Pivniţă. **2** (*milit.; înv.*) v. Bastion. **3** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

báşchie s.f. (*tehn.*) ‹reg.› băţic, ciochie, păpuşă. *Başchia este folosită la baterea cercurilor metalice ale butoaielor.*

başoáldă s.f. (*arg.*) v. Lostopană.

başoldínă s.f. (*arg.*) **1** v. Lostopană. **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

baştán, -ă adj., s.m., s.f. (*arg.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **2** s.m. v. Grande. Grangur. Mahăr. Şalău[1]. Ştab.

báşte s.f. (*milit.; înv.*) v. Cetate. Fortăreaţă.

báştină s.f. **1** naştere, obârşie, origine, provenienţă, spiţă, ‹rar› provenire, ‹înv. şi reg.› neam, ‹reg.› tămădaş, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, seminţie, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracţie, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după baştină, dintr-o familie nobilă franceză.* **2** (*jur.; înv.*) v. Patrimoniu.

batác s.n. (*geomorf., hidrol.; înv.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

batál s.m. (*zool.*) ‹înv. şi reg.› asman. *Batalul este un berbec castrat.*

batalión s.n. (*milit.*) ‹înv.› căpitănie, ‹grec.; înv.› tagmatarhie. *Batalionul românilor era format din trei companii.*

batát s.m. (*bot.*) *Ipomoea batatas;* cartof-dulce, patată.

bătă s.f. **1** betelie, ‹reg.› brăcinăriţă, veacă. *Fusta are o bată brodată.* **2** bantă. *Bata de la mânecile bluzei este din dantelă.* **3** (*tehn.; la războiul de ţesut*) bătează, braţ, brăţară, fălcea, fofează, lopăţea, mănuşă, mână, speteză. *Batele sunt unite în partea de sus cu arţarul, iar în partea de jos cu vatalele.*

bátăr adv., conj. subord. (*reg.*) **1** adv. (*restrictiv*) v. Barem[1]. Măcar. **2** conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.*) v. Deşi.

bătcă[1] s.f. **1** (*iht.*) *Blicea björkna;* corpacă. **2** (*ornit.; reg.*) v. Babiţă. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*).

bátcă[2] s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› butucier, picior, pop. *Batca este bucata rotundă de lemn în care se fixează nicovala de ascuţit coasa.* **2** v. Nicovală.

báte vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe*) a atinge, a lovi, ‹pop. şi fam.› a chelfăni, a ciomăgi, a muştrului, ‹pop.› a surchidi, ‹fam.› a aranja, a cafti, ‹fam.; glum. sau iron.› a lămuri, ‹reg.› a cetlui, a cosorî, a găbji, a hicăi, a meci[3], a morări, a murseca, a percea, a şciupăi, a şperge, a şupi[1], a târnosi[2], a toroipăni, a tuji[1], a tupăi, ‹înv.› a pozderi, ‹iron.› a omeni, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop. şi fam.› a arcui, a şcoli, ‹fig.; pop.› a îmblăti, a molitvi, ‹fig.; pop.; glum.› a încărca, ‹fig.; fam.› a articula, a căpăci, a căptuşi, a ferchezui, a jumuli, a măsura, a răfui, a regula, a scutura, a şterge, a turci, a ţesăla, a umfla, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a aghesmui, a altoi[2], a arde, a bărbieri, a blăni, a ciocni, a croi[2], a dezmierda, a freca, a încinge[2], a mângâia, a mânji, a netezi, a peria, a pieptăna, a scărmăna, a scărpina, a sorcovi, a târnui, ‹fig.; reg.› a dărăci, a îmblăni, a muchia, a oteşi[1], ‹arg.› a ajusta, a apreta, a bubui, a buli, a cardi, a ghidona, a înflori, a însemna, a înşuruba, a lăcui, a mardi, a nasoli, a ofili, a pardosi, a pisa, a prelucra, a şifona, a tencui. *Nu bate câinele, că nu are nicio vină!* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) izbi, a (se) lovi, ‹reg.› a (se) dicăsi. *L-a bătut cu capul de perete. Se bate cu pumnii în piept.* **3** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) a birui, a înfrânge, a întrece, a învinge, ‹înv. şi pop.› a se războiʼ, ‹pop.› a dovedi, a prididi, a rămâne, a răpune, a răzbi, a supăra, ‹înv. şi reg.› a supune, ‹înv.› a dobândi, a frânge, a pobedi, a răzbate, a sparge, a tâmpi, a vince, ‹fig.; rar› a detuna, ‹fig.; reg.› a spărgălui, ‹fig.; înv.› a stropşi. *Mihai Viteazul i-a bătut pe turci la Călugăreni.* **4** refl. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a se lupta, a se războiʼ, ‹înv. şi pop.› a se lovi, a ostăşi, ‹reg.› a se soldăţi, ‹înv.› a combate, a se oşti, a se răgloti, a voinici. *Românii s-au bătut eroic pentru independenţă.* **5** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a birui, a câştiga, a izbândi, a învinge, ‹înv.› a vince. *Moldovenii lui Ştefan au bătut la Podul Înalt.* **6** tr. (*compl. indică adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a dispune, a se impune, a întrece, a învinge, ‹înv.› a vince, ‹fig.› a triumfa, ‹fig.; fam.› a rade, ‹arg.› a hali. *L-a bătut la tenis pe adversarul său american.* **7** refl. recipr. (*despre oameni*) a se întrece, a se lupta, a se măsura, ‹pop.› a se vânzoli, ‹fig.; fam.› a se răfui. *Cei doi s-au bătut în luptă dreaptă.* **8** refl. recipr. (*despre oameni*) a se hărţui, a se încăiera, ‹fam.› a se cafti, ‹reg.› a se încăibăra. *Copiii s-au certat şi au început să se bată.* **9** tr. (*despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) a pedepsi, ‹reg.› a bântui,

‹înv.› a certa, a lovi, a oblici, a vedea. *Pentru ceea ce a făcut l-a bătut Dumnezeu.* **10** tr. (*cineget.; pop.; compl. indică vânatul*) v. Goni. Hăitui. Mâna. Scorni. Stârni. **11** tr. (*milit.; înv.; compl. indică localități, construcții etc.*) v. Bombarda. **II** tr. **1** (*compl. indică cereale, păstăi uscate etc.*) a descoji, a dezghioca, ‹pop.› a îmblăti. *Bate păstăile uscate de fasole pentru a scoate boabele.* **2** (*compl. indică plante textile*) a strivi, a zdrobi. *A bătut inul pentru a i se desprinde firele.* **3** (*compl. indică mai ales legume fierte*) a făcălui, a freca, ‹înv. și pop.› a slei, ‹reg.› a făcăli, a răvări. *Bate fasolea fiartă pentru a o face pastă.* **4** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bătători, a bătuci, a compacta, a îndesa, a presa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a pături, a tăpși, a zbătuci. *A bătut pământul cu tăvălugul.* **5** (*compl. indică monede*) ‹înv.› a semna. *Banca Națională a bătut o monedă nouă.* **6** (*compl. indică covoare, pături, haine etc.*) a scutura. *Bate covoarele din casă săptămânal.* **7** (*compl. indică cărți de joc*) a amesteca, ‹înv. și reg.› a sfeti. *I-a venit rândul să bată cărțile de joc.* **8** (*despre încălțăminte, ham, șa etc.; compl. indică oameni, animale sau părți ale corpului lor*) a freca, a roade, ‹pop.› a glodi. *Pe fată o bat sandalele noi.* **9** (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a colinda, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a străbate, a umbla, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a zvânturа, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vânturа. *Toată ziua bate străzile.* **III** **1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care arată instrumentul acțiunii sau prin prep. „în”, care arată obiectul acțiunii*) a izbi, a lovi, a trânti, ‹înv. și reg.› a zupăi, ‹reg.› a șupi[1]. *Furios, bate cu piciorul în ușă.* **2** intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a bocăni, a ciocăni, ‹înv. și reg.› a suna, ‹reg.› a bontăni, a orăpăi, a pocăi[2], a toca, a tocăi, a tocăni. *Cineva bate la ușă.* **3** intr. (*despre câini*) a hămăi, a lătra, ‹pop.› a blehăi, a clănțăni, ‹înv. și reg.› a căzăi, a cehăi, a cehni, ‹reg.› a clefăi, a puidăi, a tuna, a țăhăi, a zăpăi. *La vederea străinului, câinii încep să bată.* **4** intr. (*fiziol.; despre inimă*) a palpita, a pulsa, a tăcăi, a ticăi[1], a tresări, a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i bată cu putere din cauza emoției.* **5** refl. (*fiziol.; despre pleoape*) a se zbate, a zvâcni. *I se bate pleoapa dreaptă.* **IV** **1** intr. (*despre vânt*) a sufla, a trece, ‹pop. și fam.› a lovi, ‹reg.› a pălăi, a umbla, a vânturа. *Cu o săptămână în urmă a bătut crivățul peste oraș.* **2** intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bălăngăni, a bângăni, a clăncăi, a dângăni, a suna, a zdrăngăni, ‹rar› a zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, a țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele bat când începe slujba în biserică.* **3** intr. (*despre arme de foc*) a trage. *Această pușcă bate departe.* **4** intr. (*despre soare*) a arde, a încălzi, a încinge[1], a înfierbânta. *Soarele bate puternic la amiază.* **5** intr. (*despre ploaie, grindină etc.*) a cădea, a da[2]. *A bătut grindina și a stricat toată recolta.* **6** intr. (*despre ape, valuri etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, care indică țărmuri, diguri etc.*) a se izbi, a se lovi. *Valurile mării bat în țărmul stâncos.* **7** intr. (*constr. cu pron. pers. în dat.; reg.; despre păr*) v. Ajunge. Da[2]. Veni. **8** tr. (*milit.; înv.; compl. indică localități, construcții etc.*) v. Bombarda. **V** refl. **1** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) a se bătuci, a se fleșcăi, a se lovi, a se muia, a se sparge, a se strivi, a se terciui, a se zdrobi, ‹pop.› a se cofleși, a se coleși. ‹reg.› a se chifligi, a se chirfosi, a se fleci, a se fleciui, a se flecui, a se meci[3], a se motoci, a se pistosi, a se stârfoci, a se storci, a se storcoși, a se toflegi, a se toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a se stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au bătut.* **2** (*despre picioarele calului sau, p. ext., despre cai*) a se cosi, ‹reg.› a se meria. *Calul trebuie dus la veterinar, pentru că s-a bătut la picioare.* **3** (*pop.; despre ființe*) v. Foi. Frământa. Perpeli. Răsuci. Suci[2]. Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli. **VI** tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **VII** tr. (*chir.; reg.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

báte-poduri s.m. invar. (*fam.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

batél s.n. (*nav.*) vaporaș.

bátere s. f **1** bătut[1], scuturare, scuturat[1]. *Baterea covoarelor o face săptămânal.* **2** (*chir.; la animale; reg.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

bateríe s.f. frapieră. *În baterie se răcesc sticlele cu băutură.*

bateríst s.m. (*muz.; în jazz*) drummer.

batíc s.n. băsmăluță, ‹reg.› grimeluță, ‹fran.› fișiu. *Tânăra are la gât un batic de mătase verde.*

batístă s.f. ‹reg.› basma, ‹reg.› cârpă, mucarită[2], ștergură[1], ‹latin.› muciniu, ‹arg.› șlengher. *A cumpărat un set de batiste bărbătești.*

bátiște s.f. (*reg.*) v. Curte.

batjóc s.n. (*înv.*) v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

batjocorí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a ridiculiza, a zeflemisi, ‹înv. și reg.› a măscări[1], a prâsni[2], ‹reg.› a călăsi, a despeta, a purlui, a tălășmăni, ‹înv.› a împrohita, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; fam.› a șifona, ‹fig.; înv. și reg.› a tărbăci, ‹fig.; reg.› a ciufuli, a ciufului. *Și-a batjocorit prietenul în fața tuturor.* **2** (*compl. indică mai ales femei, minori*) a abuza, a necinsti, a silui, a viola, ‹rar› a violenta, ‹pop. și fam.› a râde, ‹reg.› a căzni, a râsui, a ruși na, ‹înv.› a dezonora, a ruguci, a sili, a smeri, ‹fig.› a pângări, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹arg.› a crăciuni. *A fost trimis în judecată pentru că a batjocorit o tânără.* **3** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a necinsti, a pângări, a profana, a viola, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹înv. și reg.› a îngâna, ‹fig.› a întina, ‹fig.; înv. și pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câțiva derbedei au batjocorit o biserică.* **4** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârșăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi batjocorește amintirea prin afirmațiile făcute.*

batjocorire s.f. **1** luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, ridiculizare, zeflemisire, ‹rar› luat în deșert (v. *luat*[1]). *Batjocorirea prietenului în fața tuturor i-a atras dezaprobarea colegilor.* **2** abuzare, necinstire, siluire, viol, violare, ‹rar› violentare, ‹înv. și reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire. *Batjocorirea unei femei este pedepsită de lege.* **3** necinstire, pângărire, profanare, sacrilegiu, violare, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Batjocorirea unei biserici este un mare păcat.* **4** compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹rar› prihană, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanațiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Batjocorirea memoriei părinților este o impietate.*

batjocorít, -á adj. **1** (*mai ales despre femei, minori*) abuzat, necinstit, siluit, violat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹reg.› rușinat, ‹fig.› pângărit. *Femeia batjocorită a fost internată în spital.* **2** (*despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) necinstit, pângărit, profanat, ‹înv. și pop.› prihănit, ‹fig.› întinat, ‹fig.; rar› pătat, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2]. *Poliția cercetează biserica batjocorită pentru a evalua fărădelegile.* **3** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) compromis[2], dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui batjocorite.*

batjocoritór, -oáre adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) zeflemist, zeflemitor, ‹fam.› bășcălios, ‹înv.› batjocoros. *Are o atitudine batjocoritoare față de subalterni.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii batjocoritoare.* **3** (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) injurios, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte*

batjocoritoare. **4** (*despre ton, privire, atitudini ale oamenilor*) disprețuitor. *Arunca priviri batjocoritoare rivalului său.* **5** (*despre zâmbet, expresia feței etc.*) rânjit[2]. *De obicei, are o mină batjocoritoare la ironiile colegilor.* **II** adv. (*modal*) sarcastic, sardonic, ‹fig.› caustic. *Zâmbește batjocoritor. Tonul vocii sale sună batjocoritor.* **III** s.m. (*rar*) v. Siluitor. Violator.

batjocoritúră s.f. (*înv.*) v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

batjocorós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Batjocoritor. Zeflemist. Zeflemitor.

batjócură s.f. **1** bătaie de joc, derădere, deriziune, iriziune, luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce batjocură!* **2** rușine, ‹înv. și pop.› mascara, ‹pop.› ocară, ‹reg.› măscăreală, moșcoală, ‹înv.› necinste, rece. *Considera că ceea ce i s-a propus este o adevărată batjocură pentru el.*

batóg s.m. (*ind. alim.*) ‹înv.› ștocfiș. *A cumpărat batog pentru cină.*

batografíe s.f. (*bot.*) batologie. *Batografia se ocupă cu studiul speciilor de mure.*

batojít, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit.

batologíe s.f. (*bot.*) batografie.

batón s.n. (*ind. alim.*) ‹rar› baston. *A cumpărat un baton de ciocolată.*

batóză s.f. (*agric.*) mașină de treierat, treierătoare, ‹reg.› moară, tobă, trescă, vânturătoare (v. *vânturător*). *Batoza desface boabele de cereale din spice.*

batracián s.m. (*zool.*) amfibian. *Broaștele, salamandrele și apodele sunt batracieni.*

batracocultúră s.f. ranicultură. *Batracocultura este cultura broaștelor de baltă comestibile.*

battúta s.f. (*muz.*) **1** accent. **2** cadență, măsură, metru, ritm, ritmică (v. *ritmic*), tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Battuta acestei melodii este rapidă.*

baubáu s.m. invar. ‹pop.› gogoriță, ‹reg.› băbăluc, bolea, bordea, borză (v. *borz*), cauă, mama-ho (v. *mamă*). *Copiii mici se sperie de baubau, un personaj imaginar.*

báur, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

bavárd, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) **1** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **2** v. Curios. Indiscret.

bavardáj s.n. (*livr.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

bavétă s.f. bavețică, bărbiță, ‹rar› bărbie. *Copiilor mici li se pune bavetă când mănâncă.*

baveţícă s.f. bavetă, bărbiță, ‹rar› bărbie.

bază vb. I. refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) **1** a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se bazează pe date concrete.* **2** (*despre oameni*) a se bizui, a conta, a se încrede, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se îmbizui, ‹înv.› a se uzbăi, ‹fig.› a se lăsa. *În tot ce face se bazează pe părinți. Se bazează pe ajutorul lor.*

bazacónie s.f. **I 1** bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șucheție, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai bazaconii. N-a văzut în viața ei o asemenea bazaconie.* **2** (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **II** (*concr.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”, „a asculta”, „a crede”*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați bazaconiile pe care le-a susținut.* **2** năzbâtie, poznă, ștrengărie, trăsnaie, ‹reg.› trăsneală. *– Iarăși ai făcut o bazaconie? – Nu.*

bazamént s.n. (*livr.*) **1** v. Piedestal. Postament. Soclu. **2** (*constr.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie.

bazaóchi, -oáche adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic. **2** adj., s.m., s.f. v. Nebunatic. Poznaș. Ștrengar.

bazár s.n. piață, târg, ‹reg.› plaț, ‹înv.› târgoviște, ‹grec.; înv.› panighir. *Într-un bazar există o mare varietate de mărfuri.*

bazát, -ă adj. (*fam.*) **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **2** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Avizat. Capabil. Competent. Informat. Pregătit[2]. **3** (*despre oameni*) v. Potent. Puternic. Redutabil. Tare. Temut[2]. Valoros.

bază s.f. **I 1** (*constr.*) fundament, fundație, subasment, temelie, ‹livr.› bazament, ‹rar› substrucție, talpă, ‹pop.› poală, ‹reg.› arca[1], pat, temel, vatră, ‹înv.› rădăcină, sultoi, temei, ‹fig.; înv.› urzire, urzit, vârtute. *Baza casei este din beton armat.* **2** postament, soclu, suport, ștender, ‹înv.› sultoi, supunere. *Grilajul grădinii este fixat pe o bază de ciment.* **3** (*în opoz. cu „vârf”; de obicei urmat de determ. în gen., care indică forma de relief*) picior, poală. *Satul se înșiră la baza muntelui.* **II 1** (*econ.*) ***bază economică*** = structură economică, ‹înv.› orânduire economică. *O bază economcă optimă poate fi realizată prin respectarea exigențelor științei economice.* **2** (*milit.*) ***bază aeriană*** = ***bază aviatică*** = aeroport militar; ***bază navală*** = port militar. **3** (*inform.*) ***bază de date*** = bancă de date, bancă de informații. *Își consultă baza de date din calculator.* **III 1** fundament, principiu, temei, ‹fig.; rar› început. *Egalitatea tuturor în fața legii este baza unei societăți democratice moderne.* **2** esență, fundament, temei, ‹fig.› piatră de temelie, piatră fundamentală, temelie, ‹fig.; livr.› piatră unghiulară, ‹fig.; rar› început, ‹fig.; înv.› cap, piatră de ugolniță, rădăcină. *Baza teoriei sale este aristotelică.* **3** substrat. *Melodia sa are o bază folclorică.* **4** fig. ‹fig.› suport, vertebrație. *Gelozia sa nu are bază reală.*

bazín s.n. **I 1** rezervor. *S-au construit de-a lungul râurilor bazine de deversare a apei excedentare.* **2** (*sport; și* ***bazin de înot***) ‹înv. și pop.› scăldătoare. *Primăria a modernizat bazinul de înot din oraș.* **3** (*geomorf*) vale. *Bazinul Someșului se întinde pe sute de kilometri.* **4** (*geol.*) ***bazin magmatic*** = focar magmatic. *Dintr-un bazin magmatic se propagă un cutremur de pământ.* **5** (*geomorf.*) ***bazin de recepție*** = bazin hidrografic, bazin hidrologic; ***bazin hidrografic*** = bazin de recepție, bazin hidrologic; ***bazin hidrologic*** = bazin de recepție, bazin hidrografic. *Bazinul de recepție, hidrografic sau hidrologic este o regiune geografică, delimitată de cumpăna apelor, de pe care toate apele ajung în albia unui curs de apă principal sau într-un lac.* **II** (*anat.*) cavitate pelvină, pelvis, ‹înv. și pop.› prag, ‹înv.› lighean. *A căzut și și-a fracturat bazinul.*

bazinét s.n. (*anat.*) pelvis renal, ‹înv.› lighenuțul rinichilor (v. *lighenuț*). *Bazinetul face legătura dintre hil și ureter.*

bazón s.n. (*la obiecte de îmbrăcăminte*) ‹reg.› pui[1]. *A aplicat un bazon de piele pe partea din spate a pantalonilor pentru a-i întări.*

bă interj. (*exprimă o atenționare sau introduce o interpelare; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bre!, măi!, ‹pop.› hăi! *Bă! pleacă de acolo!*

băbăicá s.f. (*mar.; reg.*) v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă.

băbăciúne s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). Moș. Moșneag.

băbălău s.m. **1** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag. **2** (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Afemeiat. Crai.

băbălúc s.m. (*reg.*) v. Baubau.

băbăreásă s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare.

băbăríe s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

băbărújă s.f. (*bot.; reg.*) v. Bujor (*Paenia officinalis*).
băbătíe s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
băboi s.m. (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
bábúcă s.f. (*pop.*) v. Băbuță.
bábúie s.f. (*pop.*) v. Băbuță.
bábulícă s.f. (*pop.*) v. Băbuță.
bábúșcă s.f. (*pop.*) **1** v. Băbuță. **2** (*ornit.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).
bábușoáră s.f. (*pop.*) v. Băbuță.
bábút s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Căpătâi. Vârtej.
bábúță s.f. ‹pop.› băbucă, băbuie, băbulică, băbușcă, băbușoară. *În stranele bisericii erau multe băbuțe.*
băcán[1] s.m. (*com.*) ‹iron.› măslinar. *Băcanul este proprietarul unei băcănii.*
băcán[2] s.n. ‹pop.› roșeală, ‹reg.› lemnuș, scorțișoară, scorțiță. *Băcanul este un colorant roșu.*
băcălíe[1] s.f. (*bot.; reg.*) v. Babiță. Iască (*Fomes igniarius*).
băcălíe[2] s.f. (*înv.*) v. Băcăneasă. Băcăniță.
băcăneásă s.f. băcăniță, ‹înv.› băcălie[2]. *Băcăneasa vinde într-o băcănie.*
băcăní vb. IV. refl., tr. (*reg.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia.
băcăníe s.f. **1** ‹înv.› spițerie. *Într-o băcănie se vând diferite produse alimentare.* **2** (*la pl. **băcănii**; ind. alim.; înv.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie. **3** (*la pl. **băcănii**; ind. alim.; înv.*) v. Coloniale.
băcăníță s.f. băcănească, ‹înv.› băcălie[2].
băcí vb. IV. intr. (*reg.; despre ciobani*) v. Băciui.
băcíe s.f. (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.
băcíță s.f. ‹pop.› ciobănească. *Băcița are o turmă de 100 de oi.*
băciuí vb. IV. intr. **1** (*pop.; despre ciobani*) ‹reg.› a băci. **2** (*înv.* și *reg.; despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **3** (*reg.; despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „prin”*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi.
bădădăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Hoinări. Pribegi. Rătăci. Vagabonda.
bădărán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om bădăran, fără educație și cultură.* **2** s.m., s.f. bădărancă, grobian, grobiancă, grosier, grosolan, mârlan[1], mârlancă, mitocan, mitocancă, mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mârlănoi, mocârțan, mocârță, mocofan, modârlan, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlan, țopârlancă, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărancă[1], țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocană, mocănete, mocăniță, mocodan, modârlă, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtan, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. *Bădăranii sunt evitați de oamenii de bun-simț.*
bădăráncă s.f. bădărană (v. *bădăran*), grobiană (v. *grobian*), grobiancă, grosolană (v. *grosolan*), mârlancă, mitocancă, mojică (v. *mojic*), ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mocârță, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlancă, ‹fam.; deprec. sau peior.› mârlă[2], țărancă[1], ‹reg.› năvleagă (v. *năvleg*), ‹reg.; deprec. sau peior.› mocană, mocăniță, modârlă, necunoscătoare (v. *necunoscător*), târlă, ‹fig.› neciopliță (v. *necioplit*), ‹arg.› martaloagă (v. *martalog*). *Este un specimen de bădărancă parvenită.*
bădăránesc, -eáscă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări bădărănești. A considerat răspunsul lui cam bădărănesc.*
bădărănéște adv. (*modal*) grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat bădărănește cu bătrâna.*
bădărăníe s.f. grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Bădărăniile sunt respinse de oamenii de bun-simț.*
bădărănós, -oásă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc.
bădărău s.n. (*reg.*) v. Mămăligă.
bădăí s.n. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.
bădíc s.m. (*ind. sider.; reg.*) v. Fontă. Tuci.
bădícă s.m. (*pop.*) v. Bădiță.
bădicúță s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădíe s.m. (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› bade, neică, nene, ‹reg.› babu, tete, uică. – *Unde te duci, bădie Vasile?*
bădíeș s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădílucă s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădișór s.m. (*pop.*) v. Bădiță.
bădíță s.m. (*pop.* și *fam.*) ‹pop.› bădică, bădișor, ‹reg.› bădicuță, bădieș, bădilucă, bădițel, bădițică, bădiuc, bădiuliță, bădiuluț.
bădițéi s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădițícă s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădiúc s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădiulíță s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
bădiulúț s.m. (*reg.*) v. Bădiță.
băftós, -oásă adj., s.m. (*fam.*) **1** adj. (*despre ființe, în special despre oameni*) v. Norocos. **2** s.m. v. Norocos.
băgă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe, părți ale corpului lor etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a introduce, a vârî. *A băgat rufele în mașina de spălat. Și-a băgat picioarele în apa râului.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau de adv. de loc*) a introduce, a pune, a vârî. *A băgat creioanele în sertarul biroului. A băgat puii într-un coș și i-a dus în piață pentru a-i vinde.* **3** tr. (*compl. indică obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a introduce, a trage, a trece, a vârî. *Bătrâna bagă ața prin urechea acului cu dificultate.* **4** tr. (*compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a implanta, a împlânta, a înfige, a țintui, a vârî, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A băgat bine stâlpul în pământ.* **5** tr. (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) a îndesa, a înfunda, a trage, a vârî, ‹pop.› a plesni, ‹fam.› a tufli. *Fiind frig, îi bagă fesul pe cap.* **6** tr. a afunda, a cufunda, a înfunda, a vârî, ‹fig.› a îngropa. *Și-a băgat nasul în fular din cauza frigului.* **7** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”, „între”, „printre”, „după” sau de adv. de loc*) a intra, a se vârî. *S-a băgat în pat din cauză că avea febră. S-a băgat sub streașină când a început ploaia. S-a băgat printre cei adunați în piața centrală a orașului pentru a i se pierde urma.* **8** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”*) a se ascunde, a se vârî, ‹reg.› a se turtuși. *Pisica s-a băgat sub fotoliu.* **9** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a închide, a înfunda, a pune, a vârî, ‹înv.› a periorisi, ‹fig.;

fam.› a turna[1]. *L-a băgat în arestul poliției.* **II 1** refl. (*despre ființe*) a se îmbulzi, a se împinge, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se bagă unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sentimente, senzații, idei, stări etc.*) a (se) vârî, ‹fig.› a (se) infiltra, a (se) insinua, a (se) strecura. *Nedreptățile au băgat ura în sufletele lor. Tristețea i s-a băgat iremediabil în suflet.* **3** tr. (*compl. indică sume de bani*) a investi, a plasa, a pune, a vârî, ‹înv.› a tuna. *A băgat o sumă importantă de euro într-o afacere.* **4** tr. (*pop.; compl. indică acte, documente proiecte etc.*) v. Depune. Înainta. Înmâna. Preda. Prezenta. Remite. Transmite. **III** (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Angaja. Încadra. Lua. Numi. Primi. **2** refl. (*despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **3** refl. (*despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”*) v. Amesteca. Interveni.

băgáre s.f. **I 1** băgat, introducere, vârâre, vârât. *Băgarea rufelor în mașina de spălat îi ia câteva secunde.* **2** băgat, introducere, punere, vârâre, vârât. *După băgarea puilor în coș, a plecat la piață pentru a-i vinde.* **3** băgat, introducere, trecere, vârâre, vârât. *Băgarea ației în ac este dificilă pentru cei care nu au vederea bună.* **4** împlântare, înfigere, vârâre. *Băgarea stâlpului în pământ s-a făcut cu dificultate.* **5** intrare, vârâre, vârât. *Băgarea în pat era obligatorie din cauză că avea febră.* **6** ascundere, ascuns[1]. *Băgarea pisicii sub fotoliu este un reflex la venirea unui necunoscut.* **II *băgare de seamă*** = atenție, circumspecție, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere, prudență, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă băgare de seamă în trafic.*

băgát s.n. **1** băgare, introducere, vârâre, vârât. **2** băgare, introducere, punere, vârâre, vârât. **3** băgare, introducere, trecere, vârâre, vârât.

băgăcios, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Băgăreț. Înfigăreț.

băgăréț, -eáță adj. (*despre oameni*) înfigăreț, ‹fam.› băgăcios, vârâcios, ‹reg.› băgător, șupureț. *Băgăreț cum este, îi ajută pe toți la treabă.*

băgătór, -óare adj. (*reg.; despre oameni*) v. Băgăreț. Înfigăreț.

băgătúră s.f. (*la îmbrăcăminte; reg.*) v. Clin.

băgău s.n.(*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

băgrín s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*). **2** v. Salcâm-galben (*Laburnum anagyroides*).

băhní vb. IV. refl. (*reg.; despre apă*) v. Cloci. Împuți.

băhníș s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

băhnít, -ă adj. (*reg.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2].

băhnós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.

băí vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îmbăia. Scălda.

băiá vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică copii, pui*) v. Alăpta. **2** (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.

băiát s.m. **1** ‹înv. și pop.› fât, ‹reg.› prunc. *Vecinii noștri au un băiat și o fată.* **2** (*de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) copil[1], fecior, fiu, ‹înv. și pop.› fât, ‹fam.› pui[1], voinic, ‹înv. și reg.› prunc, țânc, ‹reg.› buzdrun, cocon[2], ‹înv.› fic. *Băiatul său este student.* **3 *băiat din flori*** = bastard, copil din flori (v. *copil*[1]), ‹rar› pui de cuc (v. *pui*[1]), ‹pop.› copil de căpătat (v. *copil*[1]), copil de gară (v. *copil*[1]), copil de lele (v. *copil*[1]), copil de pripas (v. *copil*[1]), fecior de izbelițe, fecior de lele, fecior din flori, fiu de lele, fiu natural, pui de bogdaproste (v. *pui*[1]), pui de lele (v. *pui*[1]), ‹reg.› bitang, copil de gard (v. *copil*[1]), copilarc, fecior de după gard, fochiu, ghitan, mărăndău, șpur, șpurean, urzicar, ‹fig.; pop.› tufan, tufar, tufăriș, tufiș, tufoi, ‹fig.; peior.› lepădătură. *Cătălin este un băiat din flori.* **4** (*în regimul comunist din România; mai ales deprec.* sau *iron.*) ***băiat cu ochi albaștri*** = securist, ‹arg.› stânjenel. *Fiind disident, era urmărit în permanență de un băiat cu ochi albaștri.* **5** (*fam.*) v. Camarad. Coleg. **6** (*fam.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **7** (*în trecut; astăzi rar*) ***băiat de casă*** = ***băiat în casă*** v. Fecior. Lacheu. Valet.

băiátă s.f. (*reg.*) **1** v. Copilă. Fetiță. **2** v. Adolescentă (v. *adolescent*). Copilă. Fetișcană. Tânără (v. *tânăr*).

băiéș s.m. (*miner.*) **1** (*în trecut*) ‹în trecut› aurar. *Băieșii extrăgeau aur din nisipul râurilor.* **2** (*reg.*) v. Miner.

băieșág s.n. (*miner.; reg.*) v. Minerit.

băieșít s.n. (*miner.; reg.*) v. Minerit.

băieșíță s.f. (*miner.; reg.*) v. Mineriță.

băietán s.m. băiețandru, copilandru, flăcăiandru, ‹pop. și fam.› mucea, țâști[1], ‹pop.› flăcăiaș, țângău, ‹pop.; deprec.› spârc, țângăuaș, ‹fam.› puștan, ‹reg.› cotâng, cotârloi, dănac, flăcăuan, lifuroi, orghidan, pruncateu, pruncotean, țangateu, țăngălaș, țârlău, ‹înv.› copilandric. *Un băietan de 15 ani a intrat în echipa de volei.*

băietánă s.f. (*reg.*) v. Fetișcană.

băietánime s.f. (*colect.*) băietime.

băiețándru s.m. băietan, copilandru, flăcăiandru, ‹pop. și fam.› mucea, țâști[1], ‹pop.› flăcăiaș, țângău, ‹pop.; deprec.› spârc, țângăuaș, ‹fam.› puștan, ‹reg.› cotâng, cotârloi, dănac, flăcăuan, lifuroi, orghidan, pruncateu, pruncotean, țangateu, țăngălaș, țârlău, ‹înv.› copilandric.

băiețáș s.m. băiețel, copilaș, ‹înv. și pop.› fetișor, ‹pop. și fam.› băiețică, țâști[1], ‹pop.› fiuleț, fiuț, ‹fam.› pici, puști, ‹reg.› codănaș, codănel, țică[2]. *Cei doi tineri au un băiețaș de doi ani.*

băiețél s.m. băiețaș, copilaș, ‹înv. și pop.› fetișor, ‹pop. și fam.› băiețică, țâști[1], ‹pop.› fiuleț, fiuț, ‹fam.› pici, puști, ‹reg.› codănaș, codănel, țică[2].

băiețícă s.m. (*pop. și fam.*) v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

băiețíme s.f. (*colect.*) băietănime. *Băiețimea din cartier a hotărât să meargă la stadion, la meci.*

băiluí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Îndeletnici. Ocupa.

băjenár s.m. (*înv.*) v. Fugar. Pribeag. Refugiat.

băjenárí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Fugi. Pribegi. Refugia.

băjenăríe s.f. (*înv.*) v. Fugă. Pribegie. Refugiu.

băjenărít s.n. (*înv.*) v. Fugă. Pribegie. Refugiu.

băjení vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Fugi. Pribegi. Refugia.

băjeníe s.f. (*înv.*) v. Fugă. Pribegie. Refugiu.

băjeníre s.f. (*înv.*) v. Fugă. Pribegie. Refugiu.

băjenít s.n. (*înv.*) v. Fugă. Pribegie. Refugiu.

băl, bálă adj. (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

bălăi, -ie adj. **1** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) bălan, blond, blondin, galben, ‹înv. și pop.› gălbeneț, ‹pop.› albeț, codalb, codălbel, codălbiu, gălbior, gălbiu, gălbui, ‹înv. și reg.› plăviț, ‹reg.› băl, mieriu[2], plăvai, plăvan, plăvâi, plăviu, smolit, șergaci. *Are părul bălai. Fetița vecinilor este bălaie.* **2** (*despre părul animalelor sau, p. ext., despre animale*) bălan. *Are un armăsar bălai.*

bălán, -ă adj. **1** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) bălai, blond, blondin, galben, ‹înv. și pop.› gălbeneț, ‹pop.› albeț, codalb, codălbel, codălbiu, gălbior, gălbiu, gălbui, ‹înv. și reg.› plăviț, ‹reg.› băl, mieriu[2], plăvai, plăvan, plăvâi, plăviu, smolit, șergaci. **2** (*despre părul animalelor sau, p. ext., despre animale*) bălai.

bălă s.f. (*reg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

bălăbăneálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Bălăbănire. Bălăbănit. Clătinare. Clătinat[1]. Legănare. Legănat[1]. **2** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

bălăbăní vb. IV. **1** refl., tr. a (se) clătina, a (se) legăna, ‹pop.› a (se) bălăli, a (se) bălăngăi, a (se) bălăngăni, a (se) bănănăi, ‹fam.› a se gondola[2], ‹reg.› a (se) liubăi, a (se) tingăli, ‹fig.; reg.› a adia. *Se bălăbănea nesigur pe scară. Stând pe un scaun înalt, copilul își bălăbănea picioarele.* **2** tr. (*pop. și fam.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **3** refl. (recipr.) fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

bălăbăníre s.f. **1** bălăbănit, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. *O enerva bălăbănirea picioarelor copilului din fața ei.* **2** (*pop. și fam.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială.

Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.
bălăbănít s.n. **1** bălăbănire, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. **2** (*pop. și fam.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.
bălăbănós, -oásă adj. (*reg.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.
bălăcăreálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
bălăcărí vb. IV. (*pop. și fam.*) **I** refl., intr. (*despre ființe*) v. Bălăci. **II** fig. **1** refl. (recipr.) fig. (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
bălăcăríe s.f. (*pop. și fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
bălăceálă s.f. bălăcire, bălăcit, ‹reg.› linciureală, linciurit, știobâlcăială, știobâlcăit, tâlbâcâială, tâlbâcâit. *Bălăceala este o plăcere pentru copii.*
bălăcí vb. IV. refl., intr. (*despre ființe*) ‹pop. și fam.› a (se) bălăcări, a (se) bleotocări, ‹reg.› a se linciuri, a (se) știobâlcăi, a (se) tâlbâcâi. *Copiii se bălăcesc în piscină.*
bălăcíre s.f. bălăceală, bălăcit, ‹reg.› linciureală, linciurit, știobâlcăială, știobâlcăit, tâlbâcâială, tâlbâcâit.
bălăcít s.n. bălăceală, bălăcire, ‹reg.› linciureală, linciurit, știobâlcăială, știobâlcăit, tâlbâcâială, tâlbâcâit.
bălăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oi*) v. Behăi.
bălăícă adj. (*pop.; despre femei, fete sau despre părul lor*) v. Bălăioară (v. *bălăior*).
bălăiél, -iá adj. (*pop.; despre oameni sau despre părul lor*) v. Bălăior.
bălăiór, -oáră adj. (*despre oameni sau despre părul lor*) ‹pop.› bălăică, bălăiel, bălănel, bălănuț, bălăuc, ‹reg.› băluț.
bălălăí vb. IV. refl., tr. (*pop.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.
bălălăiálă s.f. (*pop.*) v. Bălăbănire. Bălăbănit. Clătinare. Clătinat[1]. Legănare. Legănat[1].
bălănél, -eá adj. (*pop.; despre oameni sau despre părul lor*) v. Bălăior.
bălăngăí vb. IV. refl., tr. (*pop.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.
bălăngăní vb IV. **1** intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, a băngăni, a clăncăi, a dăngăni, a suna, a zdrăngăni ‹rar› zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele bălăngănesc când începe slujba în biserică.* **2** refl., tr. (*pop.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.
bălăngánit s.n. băngănit, dangăt, dăngănit, ‹rar› bangăt. *Bălăngănitul clopotelor se aude până departe.*
bălănúț, -ă adj. (*pop.; despre oameni sau despre părul lor*) v. Bălăior.
bălăoánă s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Balaur.
bălăríe s.f. **1** (*bot.*) buruiană, iarbă, ierbărie, ‹pop.› dudău, ‹reg.› beldie, bolbotină, bulihău, bușie, golgotină, ‹înv.› bâlie, varză, zizanie. *Bălăriile au invadat grădina.* **2** ogor, pârloagă. *La marginea satului este o bălărie unde sunt aduse animale la păscut.*
bălăștioágă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
bălăúc, -ă adj. (*pop.; despre oameni sau despre părul lor*) v. Bălăior.
bălăuráș s.m. (*mitol. pop.*) bălăurel.
bălăurél s.m. (*mitol. pop.*) bălăuraș.
bălbălắu s.n. (*reg.*) v. Flăcăraie. Pară. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
bălbísă s.f. (*bot.*) *Stachys silvatica*; mierică-roșie, ‹reg.› iarba-păduchilor (v. *iarbă*), iarbă-de-strănutat.
băligá vb. I. refl. (*fiziol.; despre animale*) ‹reg.› a se băligăra, ‹înv.› a se îmbăliga.
băligár s.n., s.m. **I** s.n. **1** balegă, gunoi, gunoi de grajd, ‹reg.› băligău. *A curățat grajdul de băligar.* **2** (*arg.*) v. Marijuana. **II** s.m. (*entom.*) **1** *Geotrupes stercorarius*; ‹reg.› gândac-de-gunoi, gâza-boului (v. *gâză*), goangă-de-balegă, ilenuța-cea-păduchioasă (v. *ilenuță*), ilenuță, libarcă, molete[1], pepe, trânduș, trânz, vierme, vierme-de-baligă, vierme-de-gunoi. **2** (*reg.*) ***băligar-cu-corn*** v. Caraban. Nasicorn (*Oryctes nasicornis*).
băligárá vb. I. refl. (*fiziol.; reg.; despre animale*) v. Băliga.
băligắu s.n. (*reg.*) v. Balegă. Băligar. Gunoi. Gunoi de grajd.
băligós, -oásă adj. fig. (*reg.; deprec.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molâu. Mototol.
bălmăjeálă s.f. (*fam.*) v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură.
bălmăjí vb. IV. **1** tr. (*fam.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa. **3** tr., refl. fig. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui.
bălós, -oásă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni și animale*) ‹pop.› zăbălos. *Anumite rase de câini sunt băloase și nu pot fi ținute în apartament.* **2** (*pop.; despre lucruri, mâncăruri etc.*) v. Grețos. Scârbos. **3** (*reg.; despre suprafețe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos. **II** s.m. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).
băloșél s.m. (*bot.*) *Russula foetens*; ‹reg.› burete-bălos, ciupercă-puturoasă.
bălsămá vb. I. tr. (*înv.; despre flori, parfumuri etc.; compl. indică spații, încăperi etc.*) v. Îmbălsăma. Înmiresma. Parfuma.
bălsămáre s.f. (*înv.*) v. Îmbălsămare. Înmiresmare. Parfumare.
bălsămát, -ă adj. (*înv.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.
băltắc s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
băltăcí vb. IV. (*reg.*) **1** intr., refl. (*despre apă*) v. Bălți. Stagna. **2** tr. v. Inunda. Îneca.
băltắu s.n. (*hidrol.; pop.*) v. Băltoi.
bălți vb. IV. intr., refl. (*despre apă*) a stagna, ‹reg.› a (se) băltăci, a lăcări. *Apa bălțește pe câmp din cauza ploilor abundente.*
băltícă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bălticică. Băltiță. Băltuță.
bălticeá s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bălticică. Băltiță. Băltuță.
bălticícă s.f. (*hidrol.*) băltiță, băltuță, ‹reg.› băltică, bălticea, băltucă.
băltínă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
băltíre s.f. stagnare, ‹înv.› stagnație. *Băltirea îndelungată a apei de ploaie în gropile de pe șosea degradează asfaltul.*
băltíș s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
băltíță s.f. (*hidrol.*) bălticică, băltuță, ‹reg.› băltică, bălticea, băltucă.
băltoácă s.f. **1** (*geomorf., hidrol.*) lăcoviște, mlaștină, mocirlă, smârc, ‹pop.› rovină, ‹înv. și reg.› hățiș, lagună, ‹reg.› bahnă, bahniță, balhui, bară, băhniș, bălăștioagă, băltac, băltiș, bâlc, bulătău, bulhac, corvosealâ, dâlbă, mărghilă, mlacă, mlașniță, molastină, ploștină, rât[2], smârdie, stârmină, șaltău, tălbăriță, tău[1], ‹înv.› batac, băltină, bent, paludă, pișelniță. *La marginea satului este o băltoacă plină de papură și stuf.* **2** ‹reg.› bară. *După ploaie, s-au făcut în curte o mulțime de băltoace.* **3** apăraie, apărie, baltă, lăcăraie, lăcărie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău[2], tău[1]. *I s-au udat pantofii mergând prin băltoacă.*
băltói s.n. (*hidrol.*) ‹pop.› băltău.
băltós, -oásă adj. (*despre pământ, locuri etc.*) mlăștinos, mocirlos, smârcos, ‹livr.› paludos, ‹rar› lăcoviștit, ‹pop.› rovinos, ‹reg.› băhnos, mărghilos, mârvinos, mlăcos, moinos, moiștos, ploșinos, ploștinos, râtos[1], smârdios, ‹înv.› lăcos. *Pământul de lângă râu este băltos.*
băltúcă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bălticică. Băltiță. Băltuță.
băltúță s.f. (*hidrol.*) bălticică, băltiță, ‹reg.› băltică, bălticea, băltucă.
bălță vb. I. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dunga. Tărca. Vărga. **2** refl., tr. v. Tărca.
bălțát, -ă adj. **I 1** (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) florean, pătat, pestriț, tărcat, ‹pop.› prian, ‹înv. și reg.› pistrui, ‹reg.› alaci, cheș, perceat, picat[2], pistricios, pric, priu, șar[3], șălean, șerguiat, șvaiț, șvaițăr, tarcoș, tărcuș. *Are o vacă bălțată.* **2** (*pop. și fam.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat. **II** fig. (*meteor.; pop.; despre*

vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Năzuros. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil.

bălțătură s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Împestrițătură. Pestrițătură. Tărcătură. **2** (*bot.; reg.*) v. Voronic (*Marrubium vulgare*).

bălur s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*). **2** v. Mătură (*Sorghum vulgare*).

bălură s.f. (*bot.; reg.*) v. Brânduşa-morților (v. *brânduşă*). Brânduşă. Brânduşă-de-toamnă. (*Colchicum autumnale*).

bălúşcă s.f. (*bot.*) *Ornithogalum umbellatum*; ‹reg.› ceapa-ciorii (v. *ceapă*), ceapă-cioarească, garoafă-bărboasă, găiniță, găinuşă, laptele-păsării (v. *lapte*), plisc-păsăresc, rogojea.

bălúț, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre părul lor*) v. Bălăior.

bălván s.n. (*reg.*) **1** v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot. **2** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ştender. **3** (*constr.; la case*) v. Talpă. Tălpoi.

bănát s.n. (*reg.*) **I 1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproş. **2** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristeţe. **3** v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune. **4** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **5** v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproş. Vină. **II** (*bot.*) **1** v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*). **2** v. Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*).

bănănáí vb. IV. refl., tr. (*pop.; despre ființe*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.

bănăríe s.f. (*fin.*) **1** (*înv.*) v. Monetărie. **2** (*colect.; reg.*) v. Bănet.

bănărít s.n. (*colect.; fin.; reg.*) v. Bănet.

bănățéan, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. bănățeancă. *Prietena ei este bănățeană.* **2** adj. bănățenesc. *Ansamblul folcloric joacă un dans bănățean. Are un splendid costum popular bănățean.*

bănățeáncă s.f. bănățeană (v. *bănățean*).

bănățenésc, -eáscă adj. bănățean.

băncós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

băncútă s.f. (*fin.; reg.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

băncúță s.f. (*fin.*) **1** (*în trecut*) ‹în trecut› firfiric, ‹înv. şi reg.› libră[1], piţulă, puişor. *Îi dădea pe săptămână câteva băncuțe de argint.* **2** (*înv.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă. **3** (*la pl. **băncuțe**; înv.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

bănésc, -eáscă adj. (*fin., econ.*) **1** financiar, pecuniar. *A utilizat aceste mijloace băneşti pentru a organiza ceremonia de decernare a distincțiilor.* **2** monetar. *Băncile asigură servicii de transfer bănesc.*

bánét s.n. (*colect.; fin.*) ‹fam.› părălet, ‹înv. şi reg.› paralâc, ‹reg.› bănărie, bănărit, numărătură. *Cât bănet ai strâns!*

băngăní vb IV. intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, a bălăngăni, a clăncăi, a dăngăni, a suna, a zdrăngăni, ‹rar› zurgăi, ‹înv. şi pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, ţingăli, a ţingăni, a zvoni. *Clopotele băngănesc când începe slujba în biserică.*

băngánít s.n. bălăngănit, dangăt, dăngănit, ‹rar› bangăt. *Băngănitul clopotelor se aude până departe.*

bánícă s.f. (*bot.*) *Phyteuma orbiculare*; spinuță.

bánicél s.m. (*reg.*) ‹reg.› cârcel. *I-a brodat pe umerii iei bănicei din mătase roşie.*

bánie s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) banat. *Bănia era rangul sau funcția de ban.*

bánişór s.m. **1** (*fin.*) bănuț, ‹reg.› bănuțel. **2** (*bot.; reg.*) v. Cărbune (*Phyteuma vagneri*). **3** (*la pl. **bănişori**; bot.; reg.*) v. Campanulă. Clopoțel (*Campanulla macrostachia*).

bánós, -oásă adj. **1** (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este bănos pentru ambele părți.* **2** (*pop.; despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **3** (*reg.; lucruri, materiale, servicii etc.*) Costisitor. Scump.

bănuí vb. IV. **I 1** tr. (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a crede, a gândi, a ghici, a-şi imagina, a-şi închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a şti, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. şi reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi bănuit că se va întâmpla astfel? Nu a bănuit că în ceai era somnifer.* **2** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane, organisme sociale etc.*) a suspecta, a suspiciona, ‹livr.› a se mefia, ‹înv. şi pop.› a prepune. *Lumea îl bănuieşte că minte în legătură cu cele petrecute.* **3** refl. impers. a se presupune, ‹fig.; reg.› a se arde. *Se bănuieşte cine este autorul furtului.* **4** tr. (*rar; compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) v. Afla. Descoperi. Ghici. **5** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni.*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina. **6** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **7** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **8** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre oameni*) v. Imputa. Recrimina. Reproşa. **9** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Invidia. **II** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Supăra.

bănuiálă s.f. **1** ipoteză, presupunere, prezumție, supoziție, ‹rar› presupus[1]. *Bănuiala că este bolnavă s-a adeverit.* **2** circumspecție, incredulitate, neîncredere, suspiciune, ‹livr.› difidență, mefiență, ‹rar› necrezare, ‹pop. şi fam.› prepus[1], ‹reg.› bănat, bedă, ‹înv.› prepunere, prevenție, ‹grec.; înv.› ipopsie. *Îi ascultă relatarea plin de bănuială.* **3** bănuire, suspectare, ‹livr.› suspecțiune. *Pentru a scăpa de bănuială, a susținut că era plecat din oraş atunci când s-au petrecut faptele incriminate.* **4** întrezărire, presupunere, prevedere, ‹înv.› preştire. *Înspăimântată de bănuiala bătrânei, nu a mai plecat la drum.*

bănuiciós, -oásă adj. (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

bănuiélnic, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

bănuíre s.f. bănuială, suspectare, ‹livr.› suspecțiune.

bănuít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) conjectural, ipotetic, închipuit, presupus[2], prezumat, prezumtiv, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar bănuite.* **2** (*despre oameni*) suspect, suspectat, ‹înv. şi pop.› prepus[2]. *Tinerii bănuiți că ar simpatiza cu opoziția erau marginalizați.* **II** (*reg.; despre oameni*) v. Supărat.

bănuitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, circumspect, incredul, neîncrezător, suspicios, temător, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. şi reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era bănuitor din fire.* **2** (*despre privire*) iscoditor, ‹fig.› cruciş, oblic, pieziş. *Cei doi au schimbat priviri bănuitoare.* **3** (*fam.; despre oameni*) v. Gelos. **II** adv. (*modal*) iscoditor, ‹fig.› oblic, pieziş. *Se uită bănuitor unul la altul.*

bănúț s.m. **1** (*fin.*) bănişor, ‹reg.› bănuțel. *I-a dat cerşetorului câțiva bănuți.* **2** (*biol.*) disc embrionar, ‹reg.› ban. *Bănuțul este germenul oului fecundat.* **3** (*bot.*) *Bellis perennis*; părăluță, ‹reg.› bănuței (v. *bănuțel*), bumbicel, bumbişor, bumbuşor, bumbuşte, burculiță, butculiță, floare-frumoasă, floricele-frumoase (v. *floricea*), fruşiță, iarbă-frumoasă, mărgărită, năsturei (v. *năsturel*), păscuță, rototele, scânteie, scânteioară, scânteiuță, steluțe (v. *steluță*), ştir[1]. **4** (*bot.; reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Cişmir (*Buxus sempervirens*).

bănuțél s.m. (*reg.*) **1** (*fin.*) v. Bănişor. Bănuț. **2** (*la pl. **bănuței**; bot.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **3** (*la pl. **bănuței**; bot.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Cişmir (*Buxus sempervirens*).

bărăbárí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*predomină ideea de identitate sau de asemănare între ființe, obiecte etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Apropia. Asemăna. Asemui. Compara. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Împăca. Înțelege.

bărăní vb. IV. (*reg.; despre oameni*) **1** intr. v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **2** refl. v. Insista. Stărui.

bărbát s.m., adj. **I** s.m. **1** om, ‹înv. şi reg.› voinic, ‹deprec.› mascul, ‹arg.› martalog. *Foarte mulți bărbați au venit la inaugurarea stadionului.* **2** (*art., la pl. **bărbații***) sexul tare (v. *sex*), ‹rar› sexul urât (v. *sex*), sexul viril (v. *sex*). *Această demnitate este rezervată,*

prin tradiţie, bărbaţilor. **3** soţ, ‹înv. şi pop.› căsean, ‹pop. şi fam.› talpa casei (v. *talpă*), ‹pop.› dânsul, domn, el, om, român, ‹fam.› tovarăş de viaţă, ‹fam.; iron.› jupân, ‹înv. şi reg.› mărit[1], soţie, ‹reg.› gospodar, mireaz, ortac, ‹înv.› casnic, căsar, căsaş, căsător. *Bărbatul ei este medic.* **4 *bărbat de stat*** = om de stat. *Bunicul ei a fost un important bărbat de stat.* **II** adj. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneţ. Neînfricat. Semeţ. Temerar. Viteaz.

bărbărie s.f. (*pop.*) v. Bărboaie. Bărboi.

bărbătesc, -ească adj. **1** bărbătos, masculin, viril. *Atrage femeile prin caracterul lui bărbătesc.* **2** (*bot.; despre fiori sau despre părţi ale lor*) mascul, masculin. **3** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaţilor*) curajos, viteaz, vitejesc, ‹reg.› bărbătos, ‹înv.› virtuos, ‹fig.; pop.› şoimănesc. *A fost avansat general pentru că a săvârşit fapte bărbăteşti pe câmpul de luptă.*

bărbăteşte adv. (*modal*) **1** curajos, eroic, vitejeşte, ‹pop.› voiniceşte, ‹fig.; pop.› şoimeşte. *Românii s-au luptat bărbăteşte pentru independenţă.* **2** chibzuit, cumpănit, matur, socotit[2], temeinic. *A răspuns bărbăteşte la provocare.*

bărbătos, -oasă adj. **1** bărbătesc, masculin, viril. **2** (*reg.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaţilor*) v. Bărbătesc. Curajos. Viteaz. Vitejesc.

bărbătúş s.m. **1** (*ornit.*) ‹rar› soţ. *Ciocârlanul este bărbătuşul ciocârliei.* **2** (*fam.*) v. Bărbăţel. Soţior.

bărbăţél s.m. soţior, ‹fam.› bărbătuş, ‹reg.› soţuc, soţuleţ, soţuluc.

bărbăţíe s.f. **I 1** masculinitate, sex-appeal, virilitate, ‹arg.› făloşie. *Tânărul este de o bărbăţie provocatoare.* **2** energie, putere, vigoare. *Are destulă bărbăţie ca să-l înfrunte.* **3** bravură, curaj, eroism, neînfricare, vitejie, ‹înv. şi pop.› ostăşie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. şi reg.› viteşug, ‹înv.› hărăţie, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ştefan au dat dovadă de multă bărbăţie în luptă.* **4** bravură, curaj, cutezanţă, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeţie, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanţă, ‹rar› cutezare, dârzoşenie, ‹pop. şi fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoşie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoşare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semeţire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu bărbăţie pentru scopurile sale.* **5** (*înv.*) v. Maturitate. **II** (*concr.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

bărbăţă s.f. (*gosp.*) **1** (*pop.*) v. Putină. **2** (*reg.*) v. Doniţă. Şiştar[1].

bărbíe s.f. **1** (*anat.*) barbă, genion, menton, ‹reg.› balţ[2], gherghină[2]. *În urma căderii, a rămas cu o cicatrice pe bărbie.* **2** (*anat.; la reptile*) guşă. *Unele reptile au bărbie.* **3** (*muz.*) bărbier. *Pe bărbia viorii se sprijină barba violonistului.* **4** (*rar*) v. Bavetă. Bavetică. Bărbiţă.

bărbiér s.m., s.n. **1** s.m. frizer, ‹fam.› figaro, ‹înv. şi reg.› tunzător, ‹impr.› coafor. *Socrul ei a fost bărbier.* **2** s.n. (*muz.*) bărbie.

bărbiereálă s.f. **1** bărbierit[1], ras[1], ‹rar› răsătură. **2** (*fam.*) v. Fanfaronadă. Lăudăroşenie. Lăudăroşie.

bărbierí vb. IV. **I** tr., refl. a (se) rade, ‹pop.› a lua. *Majoritatea bărbaţilor se bărbieresc zilnic. Îşi bărbiereşte obrajii în fiecare dimineaţă.* **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa. **2** refl. (*despre oameni*) v. Fabula. Inventa. Minţi. **3** tr. (*glum. sau iron.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

bărbierie s.f. (*înv.*) v. Frizerie.

bărbierít[1] s.n. bărbiereală, ras[1], ‹rar› răsătură. *Bărbieritul zilnic este o obligaţie pentru un bărbat îngrijit.*

bărbierít[2], -ă adj. **1** (*despre bărbaţi sau despre faţa, obrajii lor*) ras[2]. *Faţa lui bărbierită se irită uşor.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înşelat[1]. Minţit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trişat.

bărbieríţă s.f. (*înv.*) v. Frizeriţă.

bărbioáră s.f. (*anat.*) bărbiuţă. *Fetiţa are o gropiţă în bărbioară.*

bărbişoáră s.f. **I** bărbiţă, bărbuşoară, bărbuţă. *Bătrânul se distinge prin bărbişoara lui albă.* **II** (*bot.*) **1** *Alyssum desertorum*; albiţă. **2** (*reg.*) v. Albiţă (*Alyssum calycium*).

bărbíţă s.f. **1** bărbişoară, bărbuşoară, bărbuţă. **2** bavetă, baveţică, ‹rar› bărbie. *Copiilor mici li se pune bărbiţă când mănâncă.*

bărbiúţă s.f. (*anat.*) bărbioară.

bărboáie s.f. bărboi, ‹pop.› bărbărie. *Ce bărboaie ai! -De câte zile nu te-ai mai bărbierit?*

bărbói s.n. bărboaie, ‹pop.› bărbărie.

bărbós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*despre bărbaţi*) nebărbierit, neras, ‹rar› ţepos. *Nu iese bărbos din casă.* **2** s.f. (*bot.*) *Andropogon ischaemum*; barba-caprei (v. *barbă*), ‹reg.› păiş-dulce, sad, sadină, târsă[1].

bărbúnc s.n. (*milit.; înv. şi reg.*) = verbunc.

bărburél s.m. (*bot.; reg.*) v. Sipică (*Cephalaria transsilvanica*).

bărbuşoáră s.f. **I** bărbişoară, bărbiţă, bărbuţă. **II** (*bot.*) **1** *Erysimum repandum*; micsandră-galbenă. **2 *bărbuşoară-de-munte*** = *Arabis turrita*; tunicea, ‹reg.› turicel. **3** (*reg.*) v. Cruşăţea (*Barbarea vulgaris*).

bărbúţă s.f. **1** bărbişoară, bărbiţă, bărbuşoară. **2** barbişon, cioc[2], ‹fam.› ţăcălie[1], ‹reg.› şpiţbarbă, ‹fran. rar› barbişă. *Şi-a lăsat bărbuţă.*

bărdăş s.m. (*reg.*) **1** v. Dulgher. Lemnar. **2** v. Tâmplar.

bărdăhán s.n. (*anat.; la unele animale; pop.*) v. Deşert.

bărdăşí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Bărdui.

bărduí vb. IV. tr. ‹reg.› a bărdăşi. *A bărduit lemnul pentru a-şi face un baston.*

bărnáci, -ce adj. (*reg.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheş. Tuciuriu.

bărzăún s.m. (*entom.*) **1** *Bombus terrestris*; bondar, ‹pop.› gărgăun, ‹reg.› albina-ţiganului (v. *albină*), albină-de-pădure, albină-de-pământ, albină-mare, albină-ţigănească, bânzar, bâtan, bâzgan, bâzgar, bombar, bongoi, bozgoi, buzgan, moşuţ, muscoi, stup-ţigănesc, tăun, viespe, viespe-ţigănească. **2** *Vespa crabro*; gărgăun, ‹pop.› viespar, viespar-negru, ‹reg.› albina-ţiganului (v. *albină*), albină-ţigănească, bâzgăun, bâzălău, bâzgar, dândăun, găun, găunoi, stup-galben, tăun, viespe, viespe-bondărească, viespe-gărgăune, viespe-mare, viespe-sălbatică, viespoi, zbârnoi.

băsădí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreţine. Vorbi.

băsáu s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Năravi. Patimă. Viciu. **3** (*înv.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Ruşine. Ultraj. Umilinţă. Vexaţiune. Violenţe (v. *violenţă*). Violenţe de limbaj (v. *violenţă*). Violenţe verbale (v. *violenţă*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **4** (*înv.*) v. Răzbunare.

băsmălúţă s.f. batic, ‹reg.› grimeluţă, ‹fran.› fişiu. *Tânăra are la gât o băsmăluţă de mătase verde.*

băsmí vb. IV. intr. (*înv.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui.

băsníre s.f. (*înv.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

băşcălíe s.f. (*fam.*) v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derâdere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

băşcăliós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Batjocoritor. Zeflemist. Zeflemitor.

băşí vb. IV. refl., intr. (*fiziol.; pop.; despre oameni sau animale*)v. Flatula.

băşică vb. I. **I 1** tr., refl. a (se) urzica, ‹pop.› a (se) piersica, ‹reg.› a (se) broboni, a (se) coşi. *S-a băşicat pe tot corpul din cauza unei alergii.* **2** refl. (*constr.; reg.; despre pereţi, tencuială, varul de pe pereţi etc.*) v. Burduşi. Coji. Coşcovi. Împuşca. Scoroji. **II** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Supăra.

băşicát, -ă adj. **I 1** (*despre piele, corp etc.*) urzicat, vezicat, ‹pop.› băşicos. *Având tălpile băşicate, abia putea merge.* **2** (*constr.; reg.; despre pereţi, tencuială, varul de pe pereţi etc.*) v. Burduşit. Cojit. Coşcovit. Împuşcat. Scorojit. **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Supărat.

băşícă s.f. **I** (*anat.*) **1** vezică. *În băşici se strâng secreţii ale organismului.* **2** (*iht.; şi **băşică înotătoare***) vezică înotătoare. *Băşica înotătoare ajută peştii la plutire.* **3** (*art.; pop.*) ***băşica fierii*** v. Colecist. Vezică biliară. Veziculă biliară. **4** (*art.; pop.*) ***băşica udului*** v. Vezică urinară. **II** (*mai ales la pl. **băşici***) **1** bulbuc, clăbuc, spumă, ‹reg.› săpun, săpuneală. *Apa face băşici când spală cu detergenţi.* **2** bulă[1]. *Urmăreşte forfotul băşicilor de aer din lichidul care fierbe.* **3** bulbuc. *Deodată, s-a pornit o ploaie cu băşici.* **III 1** (*pop.*) v. Glob. **2** (*aeron.; înv.*) v. Aerostat. Balon[1]. **3** (*sport; arg.*) v. Minge. **IV** (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Gogoaşă.

Păpălău (*Physalis alkekengi*). **2** (*art.; bot.*) ***băşica-porcului*** = **a** *Lycoperdon candidum*; ‹reg.› licoperd; **b** v. Gogoaşă (*Lycoperdon bovista*). **3** (*med., med. vet.*) ***băşică rea*** v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

băşicós, -oásă adj., s.f. **I** adj. (*pop.; despre piele, corp etc.*) v. Băşicat. Urzicat. Vezicat. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** *Colutea arborescens*; ‹reg.› băşină, salcâm-galben. **2** v. Guşa-porumbelului (v. *guşă*) (*Silene cucubalus*).

băşicúţă s.f. **I** (*med., med. vet.*) bubuliţă, papulă, spuzeală, ‹înv. şi reg.› spuză, spuzitură, ‹reg.› roşeală, vişteală[2]. *A făcut băşicuţe pe corp în urma intoxicării.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Gogoaşă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **2** v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **3** (*art.*) ***băşicuţa-porcului*** v. Grâuşor. Sălăţea. Sălăţică. Untişor (*Ranunculus ficaria*).

băşínă s.f. **I** (*fiziol.; pop.*) v. Flatulenţă. Gaz[1]. **II** (*bot.; reg.*) **1** *Colutea arborescens*; ‹reg.› băşicoasă (v. *băşicos*), salcâm-galben. **2** v. Guşa-porumbelului (v. *guşă*) (*Silene cucubalus*). **3** v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*). **4** (*art.*) ***băşina-calului*** = ***băşina-lupului*** = ***băşina-porcului*** = ***băşina-vulpii*** v. Gogoaşă (*Lycoperdon bovista*). **5** (*art.*) ***băşina-porcului*** v. Buretele-cerbilor (v. *burete*) (*Scleroderma vulgare*). **6** (*art.*) ***băşina-sasului*** v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* şi *Hemerocallis fulva*).

băşinós, -oásă adj. (*pop.; despre oameni şi animale*) v. Pârţâit.

băştináş, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni, populaţii etc.*) aborigen, autohton, entopic, indigen, neaoş, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuş, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populaţii băştinaşe americane au fost distruse de conchistadori.* **2** s.m., s.f. aborigen, autohton, indigen, pământean, pământeancă, ‹înv. şi reg.› moşnean, moştean, ‹reg.› moşneag, moştenitor, ‹înv.› moşneancă, ţăran. *Băştinaşii îşi păstrează tradiţiile nealterate.*

bătăci s.m. (*reg.*) v. Bătăuş.

bătáie s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) corecţie, ‹rar› bastonadă, ‹înv. şi pop.› trânteală, ‹pop. şi fam.› bruftuială, chelfăneală, ciomăgeală, cotonogeală, cotonogire, flocăială, muştruluială, păruială, scatoalcă, ‹pop. şi fam.; glum.› răpăială, ‹pop.› surchideală, ‹fam.› caft, cafteală, mardeală, na, şmotru, ‹reg.› cosorâre, cotoveală, otânjeală, poceală, ‹reg.; glum› calcavură, ‹fig.; rar› fustigaţie, ‹fig.; fam.› ferchezuială, jumuleală, jumulire, paparâ, scărmănare, scărmănătură, scărmăneală, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ţesală, ţesălare, ţesălat[1], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› croială, târnuială, târnuire, ‹fig.; reg.› crăciun, puţuluială, scărpineală, scărpiniş, ‹fig.; înv.› scărpinare, ţesălătură, ‹arg.› cardeală, dileală, marinată, pardoseală, pisanie, ruladă. *A luat o bătaie zdravănă de la un necunoscut pentru că l-a jignit.* **2** încăierare, învălmăşag, învălmăşeală, luptă, ‹înv. şi pop.› toi[2], ‹pop.› caier, ghiontuială, încaier, încăierat, încăierătură, trântitură[1], ‹fam.› caft, cafteală, hârâială, tăváleală, trânteală, trosneală, zurba, ‹reg.› hârţoală, ‹înv.› luptare, ‹fig.› coliziune, ‹fig.; fam.› răfuială, ‹fig.; înv.› ucidere, ‹arg.› carambol. *Bătaia dintre tineri s-a soldat cu câţiva răniţi.* **3** (*în luptă, în competiţii sportive, la jocuri etc.*) eşec, înfrângere, ‹fig.; înv.› trântire. *Prima bătaie în campionat a fost o mare dezamăgire pentru suporteri.* **4** (*milit.; înv. şi pop.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **5** (*milit.; înv. şi pop.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **6** (*milit.; înv.*) v. Bombardament. Bombardare. Detunătură. **II** (*biol.*) **1** (*ornit.*) împerechere, împreunare. *A sosit perioada când are loc bătaia cocoşilor-de-munte.* **2** (*iht.*) boişte, ‹reg.› toană[2]. *Bătaia morunilor se face în Dunăre.* **III 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) bocăneală, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit. *L-a trezit o bătaie puternică în uşă.* **2** scornire, stârnire. *Bătaia peştilor se face pentru a-i scoate din locurile ascunse.* **3** (*cineget.*) goană, gonire, hăituială, hăituire, scornire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată*[1]). *Bătaia vânatului este făcută de gonaci.* **4** (*şi* ***bătaie de aripi***) fâlfâială, fâlfâire, fâlfăit, fâlfăitură, fluturare, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură. *Se aude bătaia de aripi a stolului de păsări.* **5** (*fiziol.*) mişcare, palpitare, palpitaţie, pulsare, pulsaţie, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau bătăile inimii.* **6** suflare, suflu, ‹înv. şi pop.› suflat[1], ‹reg.› bătătură, zăliştе. *Spicele de grâu se înclină în bătaia puternică a vântului.* **7** (*muz.*) beat[1], timp. *O bătaie este una dintre părţile egale care alcătuiesc o măsură.* **8** (*ţes.; pop.*) v. Bătătură. Băteală. **IV 1** (*urmat de determ. în gen. care indică anumite fenomene naturale*) cădere. *Peretele dinspre nord era stricat de bătaia ploii.* **2** *urmat de determ. „focului"*) arşiţă, dogoare, dogoreală, fierbinţeală, pară[1], văpaie, ‹pop.› vâlvoare. *Bătaia focului îi rumeneşte obrajii.* **3** fig. (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) lumină, rază, strălucire. *Îi orbea bătaia soarelui. Paharele sclipeau în bătaia candelabrului aprins.* **V** ***bătaie de joc*** = batjocură, derădere, deriziune, iriziune, luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bâşcălie, hai, mişto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâţia bani pentru cât am muncit! Ce bătaie de joc!*

bătăcúi s.n. (*reg.*) v. Săculeţ. Săcuşor.

bătăiáş s.m. (*cineget.*) gonaci, gonaş, hăitaş, hăituitor, mânător, ‹reg.› botaş, ciocănaş, crainic, hăitar, hăitău. *Bătăiaşii stârnesc vânatul.*

bătăiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuţos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacţiile sale la furie sunt bătăioase.* **2** fig. (*în opoz. cu „delăsător"; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, persuasiv, războinic, statornic, stăruitor, tenace, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om bătăios, nu renunţă la proiectele lui.* **3** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) combativ, critic, polemic. *Avea un spirit bătăios de invidiat.*

bătăiúş s.n. (*tehn.; la coşul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez.

bătălău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

bătălíe s.f. **1** (*milit.*) înfruntare, luptă, ‹înv. şi pop.› bătaie, războire, ‹înv. şi reg.› război[1], ‹înv.› harţă, lovire, lovitură, luptare, luptătură, oaste, oştenie, oştenire, oştire, oştit, războială, toi[2], ‹fig.; rar› ciocnire, ‹fig.; înv. şi reg.› răutate. *Românii au biruit pe turci în bătălia de la Călugăreni.* **2** fig. mobilizare. *A început o bătălie generală împotriva corupţiei.*

bătătárnică s.f. (*bot.*) *Senecio crucifolius*; cruciuliţă, ‹reg.› petimbroasă.

bătătór, -oáre s.n., s.f., adj. **I** s.n. **1** (*gosp.*) ‹pop.› brighidău, ‹reg.› drugă, ferdideu, litcă, mâtcă, meşcă, roată[1]. *Cu bătătorul se bate laptele sau smântâna pentru a se alege untul.* **2** (*gosp.*) tel, ‹reg.› sârmea[2]. *Bate albuşurile pentru bezele cu bătătorul.* **3** (*tehn.; la meliţă*) scaun, strat, trup, ‹reg.› grindei. *Pe bătătorul meliţei se aşază inul sau cânepa pentru a fi meliţate.* **4** ***bătător de covoare*** = ‹fam.› palmă. **5** (*tehn.; la meliţă; pop.*) v. Cuţit. Limbă. **II** s.f. **1** îmblăciu, ‹reg.› îmblăciug, îmblău, molotеţ. *Cu bătătoarea se lovesc spicele de cereale sau păstăile uscate pentru a le scoate boabele.* **2** (*tehn.; la joagăr*) mutătoare (v. *mutător*). *Bătătoarea este un titirez care se mişcă cu bătăi ritmice când joagărul funcţionează.* **3** (*tipogr.; ieşit din uz*) v. Călfuţă. **III** loc. adj. fig. (*despre culori, nuanţe*) ***bătător la ochi*** = criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, ţipător, violent, viu, ‹fig.› aprins[2], congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereţii camerelor sunt zugrăviţi în nuanţe bătătoare la ochi.*

bătătorí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătuci, a compacta, a îndesa, a presa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a păturі, a tăpşi, a zbătuci. *A bătătorit pământul cu tăvălugul.* **2** refl. (*mai ales despre pământ*) a se întări, a se înţeleni, a se învârtoşa, ‹înv. şi reg.› a se ţeleni, ‹înv.› a se împuteri. *Pământul s-a bătătorit din cauza secetei.* **3** refl. (*despre piele, palme, tălpi*) a se bătuci, ‹pop.› a se scorţoşa, ‹înv. şi reg.› a se scorţi, ‹fig.› a se tăbăci. *I s-au bătătorit palmele de la săpat.*

bătătorire s.f. bătucire, compactare, îndesare, tasare, ‹rar› compactizare. *Bătătorirea pământului se face cu un compactor.*

bătătorít, -ă adj. **1** (*despre pământ, zăpadă etc.*) bătucit, bătut[2], îndesat, tasat. *Căruţele mergeau cu uşurinţă pe pământul bătătorit.*

2 (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) întărit, înțelenit, învârtoșat. *Pământul bătătorit este greu de săpat.* **3** (*despre drumuri, căi etc.*) bătut[2], circulat, frecventat, umblat[2], ‹înv.› umblător. *Drumul bătătorit din pădure duce spre schit.* **4** (*despre piele, palme, tălpi*) bătucit, ‹fig.› tăbăcit[2]. *Are palmele bătătorite.*

bătătúră s.f. **I** (*med., med. vet.*) clavus, durilon, indurație, ‹reg.› dâmbă, mozol[1], negel, ochi de găină (v. *ochi*[3]), păducel, strună[2], trântitură[2]. *Are bătături în talpă.* **II 1** (*țes.*) bătează, ‹pop.› bătaie. *Haina lui are mai mult bătătură decât urzeală.* **2** (*pop.*) v. Curte. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Bătaie. Bocăneală. Bocănire. Bocănit. Bocănitură. Ciocăneală. Ciocănire. Ciocănit. Ciocănitură. **4** (*reg.*) v. Bătaie. Suflare. Suflu. **5** (*reg.*) v. Stanițe.

bătăúș, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ‹pop. și fam.› ciomăgar, ciomăgaș, ‹pop.; deprec.› ghiogar, haidamac, ‹reg.› bătaci, pricinelnic, pricinos, pricios, ‹reg.; deprec.› haidău, ‹înv.› dalcauc, pricitor, ‹fig.; livr.› asomator, ‹arg.› arzoi, arzuliu, caftangiu, caftangioaică, caftitor, carditor, ciumeg, goldan, lămuritor, machior, mardeiaș, marditor, mardoi, masor, pălitor, trosnitor, trosnitornic. *Bătăușii de pe stadion au fost amendați.* **2** s.m. (*fam.*) ‹fam.› cuțitar, ‹arg.› gașpadin, șișcar. *Bătăușii sunt gata să scoată cuțitul în timpul unei încăierări.*

bătеálă s.f. **I 1** (*țes.*) bătătură, ‹pop.› bătaie. **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) bată, braț, brățară, fălcea, fofează, lopățea, mănușă, mână, spetează. *Bătelile sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Vătală. **II** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez.

bătéliște s.f. (*reg.*) v. Cărare. Potecă.

bătogí vb. IV. refl. (*înv. și reg.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Vești.

bătogít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Moleșit. Muiat. Toropit. Vlăguit.

bătrâiór, -oáră adj. (*despre oameni*) ‹rar› bătrâncior. *Arată cam bătrâior, deși este încă tânăr.*

bătrân, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „tânăr”; despre ființe*) vârstnic, ‹înv. și pop.› vechi[2], ‹fam.› expirat, ‹înv. și reg.› mator, ‹fig.› iernatic, ‹arg.› purisan, puriu. *Bunicul ei este bătrân.* **2** străvechi, vechi[2], ‹fig.› cărunt. *Schitul se află în mijlocul unei păduri bătrâne.* **3** fig. (*despre băuturi alcoolice*) vechi[2], ‹fig.; reg.› ros. *Vinurile bătrâne sunt cele mai căutate. A tratat oaspeții cu o țuică bătrână.* **4** fig. (*fam.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **II 1** s.m., s.f. babă, moș, moșneag, ‹rar› moșneagă, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› baban, baborniță, băbălău, baccea, boșorog, cloanță, cotoroanță, ghiuj, hodorog, ramolit, zgripțuroaică, ‹pop.› unchiaș, ‹pop.; deprec. sau peior.› coflоșniță, hoașcă, hodoroancă, răzbăbuică, ‹fam.› babetă, ‹fam.; deprec. sau peior.› babalâc, băbăciune, băbătie, moșnegărie, ‹înv. și reg.› auș, ‹reg.› bât, nană, văj, ‹reg.; deprec. sau peior.› bahorniță, cotoarbă, hliomp, hoancă, hoanghină, hoarcă, hoșcotin, hroajbă, jap[2], poacă, ‹înv.; deprec. sau peior.› matuf, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› căzătură, hârb, hârcă, junghi, mucegai, șandrama, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› cioarsă, hâră[2], hleab, ‹arg.› martalog, purisan, purisancă. *Bătrânul abia merge, sprijinindu-se într-o cârjă. Se ține bine bătrâna!* **2** s.m. (*la pl. **bătrâni***) bunici (v. *bunic*), părinți (v. *părinte*), străbuni (v. *străbun*), strămoși (v. *strămoș*), ‹astăzi rar› străbunici (v. *străbunic*), ‹pop. și fam.› buni (v. *bun*). *Aceste tradiții le păstrăm de la bătrâni.* **3** s.m. (*art. **bătrânul**; fam.*) v. Părinte. Tată. **4** s.f. (*art. **bătrâna**; fam.*) v. Mamă. Mamă bună. **5** s.m. (*art., la pl. **bătrânii**; fam.*) v. Părinți (v. *părinte*). **6** s.m. (*înv.*) ‹înv.› moș, stâlp, tei. *Bătrânul era primul deținător al unui pământ, cu titlu de moștenitor.* **III** s.m. (*iht.; reg.*) v. Țigănuș (*Umbra krameri Walbaum*).

bătrânátic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) bătrânicios. **2** (*despre înfățișarea, atitudinea etc. oamenilor*) bătrânesc, bătrânicios.

bătrâncíor, -oáră adj. (*rar; despre oameni*) v. Bătrâior.

bătrânésc, -eâscă adj. **1** (*despre înfățișarea, atitudinea etc. ale oamenilor*) bătrânatic, bătrânicios. *Este un tânăr cu chip bătrânesc.* **2** (*despre lucruri, construcții etc.*) vechi[2]. *Lângă casa bătrânească s-a construit una nouă, modernă. Pe pereți atârnă covoare bătrânești, cu motive oltenești.* **3** (*despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) patriarhal, tradițional, vechi[2], ‹rar› anticvat, ‹înv.› obiceainic. *Toți din familie păstrează tradițiile bătrânești, moștenite din generație în generație.*

bătrânéște adv. (*modal*) moșnegește. *Se ridică bătrânește de la masă pentru a se duce pe terasă.*

bătrânét s.n. (*colect.*) bătrânime, ‹rar› bătrânețe. *La aniversarea nunții de aur a părinților s-a adunat tot bătrânetul din familie.*

bătrânéțe s.f. **1** senectute, vetustate, ‹înv.› mătorie, sinec[2], ‹fig.› amurg, căruntețe, ‹fig.; înv.› cărunțime. *Bătrânețea este adesea o perioadă de bilanț.* **2** (*colect.; rar*) v. Bătrânet. Bătrânime. **3** (*înv.*) v. Vechime. Vetustate. Vetustețe.

bătrâniciós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) bătrânatic. *Din cauza bolii, a devenit bătrânicios cu mult înainte de vreme.* **2** (*despre înfățișarea, atitudinea etc. oamenilor*) bătrânatic, bătrânesc.

bătrâníme s.f. (*colect.*) bătrânet, ‹rar› bătrânețe.

bătrâníș s.n. (*bot.*) **1** *Erigeron canadensis*; șoricel, ‹reg.› coada-vacii (v. *coadă*), spirince, steluță, strutul-mirelui (v. *strut*). **2** (*reg.*) v. Steluță (*Stellaria nemorum*).

bătúcă s.f. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător.

bătucél s.m. (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*).

bătucí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătători, a compacta, a îndesa, a presa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a pături, a tăpși, a zbătuci. *A bătucit pământul cu tăvălugul.* **2** refl. (*despre piele, palme, tălpi*) a se bătători, ‹pop.› a se scorțoșa, ‹înv. și reg.› a se scorți, ‹fig.› a se tăbăci. *I s-au bătucit palmele de la săpat.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) muia, a (se) sparge, a (se) strivi, a (se) terciui, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifligi, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a (se) flecui, a (se) meci[3], a (se) motoci, a (se) pistosi, a (se) stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a (se) stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au bătucit.*

bătucíre s.f. bătătorire, compactare, îndesare, tasare, ‹rar› compactizare. *Bătucirea pământului se face cu un compactor.*

bătucít, -ă adj. **1** (*despre pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) bătătorit, bătut[2], îndesat, tasat. *Căruțele mergeau cu ușurință pe pământul bătucit.* **2** (*despre piele, palme, tălpi*) bătătorit, ‹fig.› tăbăcit[2]. *Are palmele bătucite.* **3** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătut[2], fleșcăit, lovit, spart[2], strivit, terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile bătucite în timpul transportului au fost aruncate.*

bătút[1] s.n. batere, scuturare, scuturat[1]. *Bătutul covoarelor se face săptămânal.*

bătút[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre ființe*) lovit, ‹pop. și fam.› pocnit[2], ‹pop.› pălit[2], ‹fam.› aranjat[2], caftit, ‹reg.› cosorât, dicăsit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpit, ‹fig.; fam.› căptușit[2], jumulit, scărmănat[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› târnuit[2], ‹arg.› apretat[2], lăcuit[2]. lustruit[2]. *Femeia bătută a făcut plângere la poliție.* **2** (*despre armate, popoare etc.*) biruit, înfrânt, învins, ‹fig.; înv.› spart[2]. *Turcii bătuți încep să se retragă.* **3** (*reg.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat. **II 1** (*despre pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) bătătorit, bătucit, îndesat, tasat. *Căruțele mergeau cu ușurință pe pământul bătut.* **2** (*despre drumuri, căi etc.*) bătătorit, circulat, frecventat, umblat[2], ‹înv.› umblător. *Drumul bătut din pădure duce spre schit.* **3** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, fleșcăit, lovit, spart[2], strivit, terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. **4** (*despre țesături, tricotaje etc.*) des. *Cămașa este dintr-o pânză bătută.* **5** (*mai ales despre legume fierte*) făcăluit[2], frecat[2], ‹înv. și pop.› sleit[2], ‹reg.› făcălit, mătcuit,

râșnit[2], zolit. *La prânz a mâncat fasole bătută.* **6** (*despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) bogat, înfoiat, învolt, rotat, ‹reg.› revărsat[2], umplut[2]. *I-a adus un buchet de liliac bătut.*

băț s.n. **I 1** nuia, vargă, vergea, ‹înv. și reg.› vreasc, ‹reg.› beldie, cotoveală, hârjoleu, țeap, știchi, virgaș. *L-a bătut cu un băț pentru că l-a prins la furat.* **2** coadă, nuia, prăjină, vargă, ‹înv. și reg.› prăștină, ‹reg.› beldie, lăstar[2], paliță, rudă[2], sticiu, vărgar. *Bățul undiței s-a rupt din cauza greutății peștelui.* **3 *băț de chibrit*** = chibrit, ‹pop. și fam.› pai de chibrit, ‹înv. și reg.› lemnișor, ‹reg.› aprinjoară, aprinzătoare (v. *aprinzător*), bâticel, bâtuță, cătrăniță, chindercă, feștilă, fitil, foacăle, focălină, focărița, ghiufă, lemnuș, lemnuț, mașină, măcăuț, pacle (v. *paclă*), păiuț, piruște, prislugă, pucioase (v. *pucios*), raipelț, sârnic[1], scăpărătoare (v. *scăpărător*), schindoarță, silitră, stircă, șfebelă, tâmporele, ținhelț, ‹arg.› forestiere (v. *forestier*), iac[2]. *A aprins lumânarea cu un băț de chibrit.* **4** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează. **5** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Steag. Steag de mire. **II** (*cu val. de adv.; modal; în opoz. cu „strâmb"; de obicei urmat de determ. locale*) bățos, drept, rigid, țeapăn, ‹fam.› proțap. *Stă băț pe scaun.*

bățeă s.f. (*bot.; reg.*) v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia sau Typha latifolia*).

bățíc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Bașchie.

bățós, -oásă adj., adv. **I** adj. (*în opoz. cu „gârbovit"; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) drept, neaplecat, rigid, țeapăn, ‹înv› neted, ‹fig.; reg.› crohmălit. *Stă pe scaun cu spatele bățos. Deși bătrân, are o ținută bățoasă.* **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹fig.› inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Bățos, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹fig.› împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv. și pop.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind bățos și dificil, nu are prieteni.* **3** (*despre oameni*) arțăgos, certăreț, gâlcevitor, scandalagioaică, scandalagiu, ‹fig.› clonțos, colțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam bățos.* **III** adv. (*modal; în opoz. cu „strâmb"; de obicei urmat de determ. locale*) băț, drept, rigid, țeapăn, ‹fam.› proțap. *Stă bățos pe scaun.*

băúbil, -ă adj. (*despre băuturi*) buvabil. *Vinul cumpărat este atât de acru încât nu este băubil.*

băună vb. I. intr. (*pop.*) **1** (*mai ales despre câini și lupi*) v. Urla. **2** (*despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera. **3** (*despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.

băút, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) amețit, beat[2], grizat, îmbătat, tulbure, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cematuit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], prăfuit, ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat,ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era băut și nu s-a mai urcat la volan.* **2** s.f. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfige"*) v. Beție. Chef. Petrecere.

băutór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) consumator. *E un băutor de vinuri rare.* **2** adj., s.m., s.f. alcoolic, beției, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n-bute, ‹pop.› suge-bute, ‹fam.› alcolist, pilaci, pilangiu, ‹fam.; glum.› burete, sugativă, țuicangiu, țuicar, ‹reg.› șumen, ‹latin.; înv.› vinulent, ‹eufem.› consumator, ‹fig.; fam.› sugaci, sugar, sugăreț, sugător, ‹arg.› carmolist, drojdier linginer, machitor, matrafoxar, paharnic, papaciocar, prunar[1], schior, sticlar, trinchist. *Persoanele băutoare trebuie să facă tratament de dezalcoolizare. Băutorii își șubrezesc sănătatea.*

băutúră s.f. **1** lichid, ‹arg.› stropeală. *I-a cerut chelnerului o băutură dulce din fructe.* **2** ‹rar› drink, ‹pop. și fam.› udătură, ‹pop.› udeală, ‹fam.; glum.› carburant, ulei[1], ‹reg.› țucsuială, ‹arg.› glojdeală, macheală. – *Ce băuturi scumpe aveți?* **3** (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfige"*) v. Beție. Chef. Petrecere.

băzgáun s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

bâcâí vb. IV. intr. (*fiziol.; reg.; despre inimă*) v. Bate. Palpita. Pulsa. Tăcăi. Ticăi[1]. Tresări. Zbate. Zvâcni.

bâcióc s.m. (*iht.; reg.*) v. Guvid (*Gobius*).

bâcsí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduși. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi.

bâhlă s.f. fig. (*reg.*) v. Durere. Întristare. Mâhnire.

bâhlí vb. IV. refl. (*reg.; despre apă*) v. Cloci.

bâhlíre s.f. (*reg.*) v. Clocire.

bâhlít, -ă adj. (*reg.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2].

bâía interj. (*pop.*) ‹reg.› bâja! *Bâia, că te frigi!*

bâiguí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngâima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Bâiguie ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce bâiguie copilul.* **2** tr., refl. (*pop.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **3** intr. (*med.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Aiura. Delira.

bâiguiálă s.f. **1** bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit. *Bâiguiala bătrânului este de neînțeles.* **2** (*pop.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală. **3** (*med.; înv. și reg.*) v. Aiurare. Aiureală. Delir. Delirare.

bâiguíre s.f. **1** bâiguială, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit. **2** (*pop.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală. **3** (*med.; înv. și reg.*) v. Aiurare. Aiureală. Delir. Delirare.

bâiguít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** (*despre oameni*) Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

bâiguitór, -oáre adj. (*pop.; despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

bâja s.f. art., interj. (*reg.*) **1** s.f. art. v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol. **2** interj. v. Bâia!

bâjbâí vb. IV. **1** intr. (*mai ales despre oameni*) a dibui, a orbecăi, a pipăi, ‹pop.› a moșmoni, ‹înv. și reg.› a orbeca, ‹reg.› a horhăi, a horhoti, a mătănănăi, a mâșmâi, a moșcoti. *Bâjbâia prin camera întunecoasă.* **2** intr. (*pop. și fam.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngâima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **4** intr. (*înv. și reg.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.

bâjbâiálă s.f. **1** bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire,

orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură. *Nu-i place bâjbâiala prin întuneric.* **2** codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăială, şovăire, ‹livr.› irezoluţie, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitaţiune, vacilaţie, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Bâjbâiala lui era justificată deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

bâjbâíre s.f. **1** bâjbâială, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură. **2** (*pop. şi fam.*) v. Agitaţie. Animaţie. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmăşeală. Mişcare. Mişuială. Mişunare. Mişună. Mişuneală. Roială. Vălmăşag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

bâjbâít s.n. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură.

bâjbâitúră s.f. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură.

bâlbă s.f. (*fam.*) v. Bâlbâială. Bâlbâire. Bâlbâit[1]. Gângăveală. Gângăvire. Gângăvit[1].

bâlbâí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se gângăvi, a se gângâi, ‹pop. şi fam.› a se câcâi, ‹reg.› a pâtcăi, a şincăi, a şişcăvi, a tântăvi, ‹înv.› a făicăvi. *Se bâlbâie când este emoţionată.*

bâlbâiálă s.f. **1** bâlbâire, bâlbâit[1], gângăveală, gângăvire, gângăvit[1], logonevroză, ‹înv. şi pop.› gângăvie, ‹pop. şi fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1]. *Nu a înţeles nimic din bâlbâiala ei.* **2** (*med.*) ***bâlbâiálă infantilă*** = lalaţie. *Bâlbâiala infantilă constă în repetarea ritmică a unor sunete, proprie dezvoltării vorbirii la copii.*

bâlbâíre s.f. bâlbâială, bâlbâit[1], gângăveală, gângăvire, gângăvit[1], logonevroză, ‹înv. şi pop.› gângăvie, ‹pop. şi fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1].

bâlbâít[1] s.n. bâlbâială, bâlbâire, gângăveală, gângăvire, gângăvit[1], logonevroză, ‹înv. şi pop.› gângăvie, ‹pop. şi fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1].

bâlbâít[2], -ă adj., s.m., s.f. gângav, gângăvit[2], gângâit, ‹pop. şi fam.› împiedicat, ‹pop.› gângăios, ‹reg.› balamut, limbut, pâtcav, şincăit, şişcav, şişcăvit, tântav, tont, ‹înv.› fâicav, hârcav. *Îşi duce copilul bâlbâit la logoped pentru a fi corectat.*

bâlbâitúră s.f. (*fam.*) v. Bâlbâială. Bâlbâire. Bâlbâit[1]. Gângăveală. Gângăvire. Gângăvit[1].

bâlbór s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*). **2** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce[1]*) (*Caltha palustris*). **3** v. Anghelică. Anghelină. Antonică (*Archangelica officinalis*).

bâlc s.n. (*geomorf.; hidrol.; reg.*) v. Bâltoacă. Lăcoviște. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

bâlci s.n. **I 1** iarmaroc, târg, ‹pop.› drăgaică, ‹înv. şi reg.› zbor[2], ‹reg.› panair. *În fiecare an, la o dată fixă, este bâlci în sat.* **2** (*relig.; înv.*) v. Hram. **3** (*bis.; înv.*) v. Pomană. Praznic. **II** fig. (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

bâldâbâc interj. (*adesea cu val. vb.*) bâltâc!, ‹pop.› ştiobâlc!, ‹reg.› huştiuliuc!, ştiuldic!, tâlbâc!, ulduc! *Piatra cade, bâldâbâc, în apă.*

bălie s.f. (*bot.*) **1** (*la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan. **2** (*la fructe sau la legume; reg.*) v. Cocean. Cotor. **3** (*înv.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.

bâltâc interj. (*adesea cu val. vb.*) bâldâbâc!, ‹pop.› ştiobâlc!, ‹reg.› huştiuliuc!, ştiuldic!, tâlbâc!, ulduc!

bântuí vb. IV. **1** tr. (*despre oameni; compl. indică ţări, ţinuturi etc.*) a devasta, a distruge, a nimici, a pârjoli, a pustii, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răşlui, ‹reg.› a se pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârşi, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populaţii migratoare au bântuit ţara.* **2** intr. (*despre oameni*) a colinda, a cutreiera, a se plimba, a umbla. *Ce tot bântui prin oraş! Mai stai şi acasă!* **3** tr. (*despre războaie, boli molipsitoare etc.; compl. indică ţări, oraşe, ţinuturi etc.*) a devasta, a pustii. *Ciuma a bântuit multe ţări.* **4** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivităţi*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **5** tr. (*reg.; despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) v. Bate. Pedepsi.

bânzăr s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*). **2 *bânzar-de-câmp*** v. Musca-cailor (v. *muscă*). Musca-calului (v. *muscă*). Musca-câinelui (v. *muscă*). Musca-vitelor (v. *muscă*). Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde. Streche. Strechea-cailor (v. *streche*). Trântor-de-cai (*Gastrophilus equi*).

bârâí vb. IV. fig. (*fam.*) **I** tr. **1** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Molfăi. Mormăi[1]. Murmura. Zbârnâi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca. **II** tr., refl. v. Ameţi. Buimăci. Năuci. Turmenta. Zăpăci.

bârâiéc s.m. (*zool.; reg.*) v. Miel.

bârcâí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

bârcie s.f. (*iht.; reg.*) v. Sabie. Sabiţă. Săbioară. Săbiuţă (*Pelecus cultratus*).

bârdân s.n. (*anat.; reg.*) **1** v. Abdomen. Burtă. Pântece. **2** v. Stomac.

bârdie s.f. (*tehn.; reg.*) v. Burghiu. Sfredel.

bârfâş s.m. (*înv.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreţ.

bârfă s.f. bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracţie, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, şoaptă, vituperare, vituperaţie, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. şi pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. şi fam.› feştelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pără, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ştafetă, ‹înv. şi reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, şopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuţie, catigorie, clevetă, detractaţie, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Dispreţuia bârfa şi invidia.*

bârfeálă s.f. bârfă, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracţie, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, şoaptă, vituperare, vituperaţie, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. şi pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. şi fam.› feştelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pără, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ştafetă, ‹înv. şi reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, şopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuţie, catigorie, clevetă, detractaţie, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

bârfélnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

bârfí vb. IV. **1** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a şopti, a (se) vitupera, ‹înv. şi pop.› a (se) ocărî, ‹pop. şi fam.› a feşteli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. şi reg.› a şopoti, ‹reg.› a dihuli, a feşti, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuţi, a descuviinţa, a detrage, a îngloti, a limbuţi, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pişpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfâşia, a ştampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colţuri şi-şi bârfesc vecinii. După ruptură, încep să se bârfească.* **2** tr., intr. a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹pop. şi fam.› a tăifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a tăinui, a tândăli, a tolocăni, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. şi reg.› a spori[2], ‹reg.› a blesti, a fâsâi, a forfoti, a hănţăni, a holoti, a hondrăi, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi, a oşpoji, a pălamojdi, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a pruji, a pupezi, a stroncăni, a ştiolfăi, a tăifăsi, a tăini, a tălălăi, a tălăpăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuţi, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănţăni, a forfeca, a măcina, a meliţa, a răşni, a toca, ‹fig.; pop. şi fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Vecinele ei bârfesc vrute şi nevrute. Cele două prietene bârfesc toată ziua la telefon.*

bârfíre s.f. bârfă, bârfeală, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc. înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

bârfít[1] s.n. bârfă, bârfeală, bârfire, calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

bârfít[2], -ă adj. (*despre oameni*) calomniat, defăimat, denigrat, detractat, discreditat, ponegrit, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹pop. și fam.› feștelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata bârfită s-a îndepărtat de colege.*

bârfitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. calomniator, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcător, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavirr, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Persoanele bârfitoare sunt evitate.* **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) calomniator, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este bârfitoare.*

bârligá vb. I. tr. (*pop.; despre animale; compl. indică coada lor*) v. Îmbârliga.

bârlóg s.n. **1** cuib, culcuș, sălaș, vizuină, ‹înv. și pop.› peșteră, ‹reg.› bortă, cârtog, cobârlău, cotrog, covru, hârtop, mișină, pătul, scorciob, stăuină, ‹înv.› locuință, ogradă, vistier[2], ‹fig.› cuibar. *Vulpea și-a făcut un bârlog unde să-și crească puii.* **2** fig. adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, sălaș, ‹fig.› cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un bârlog al lor.*

bârnă[1] s.f. **1** (*constr.*) grindă, madrieră, stâlp, stender, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹pop.› șarampoi[2], ‹reg.› bălvan, direc, lungiș, lungon, pâj, șaf[1], șaranț, șoș, șteamp, ștenap, țap, țăruș, ‹înv.› ușor[1]. *A folosit pentru schelăria cabanei bârne din lemn de fag.* **2** (*gimn.*) ‹ieșit din uz› fus[2]. *Atleta noastră este campioană mondială la bârnă.*

bârnă[2] s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă.

bârsă s.f. (*tehn.; la plug*) **1** ‹reg.› cordenci, morcoașă, picior, plaz[1], tuci. *Bârsa leagă brăzdarul, cormana și plazul plugului între ele.* **2** (*reg.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă.

bârzóci s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Poghircă.

bârzói s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.

bârzoiá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** v. Îmbufna.

bât, bâtă s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag. **2** v. Bunic. Bunică. Mamă-mare. Tată-mare.

bâtă s.f. ciomag, măciucă, par, ‹rar› baltag, temleac, ‹pop.› toroipan, ‹reg.› bâzdoacă, botă[1], ceatlău, colvă, crivac, dârjală, dârjău, ferchezău, ghioagă, hahău, haidamac, hudumac, huduvarcă, jarchină, jilăvete, macă, măcău, mâtcă, moacă, nageac, oritac, otic, oticău, otincea, pătăchie, ștremeleag, șuvei, tașmău, tămânjer, tăujer, toropală, tufan, tufă, tuică, ‹înv.› fuscel, fuște, ‹fig.; reg.› crăciun. *L-a lovit cu o bâtă.*

bâticél s.n. (*reg.*) **1** v. Bețigaș. Bețișor. **2** v. Băț de chibrit. Chibrit.

bâtlán s.m. (*ornit.*) **1** *Ardea cinerea*; boulean-de-baltă, erodiu, erodiu-cenușiu, stârc-cenușiu, stârc-mare-cenușiu, stârc-vânăt, ‹reg.› ceapur, cetie, fundac, gâtlan, pescar, pescăriță. **2** ***bâtlan-mic*** = *Ardea garzetta*; ‹rar› erodiu-mic, ‹reg.› ceapur-alb-mic, stârc-alb-mic, stârc-bălan-mic; ***bâtlan-roșiatic*** = ***bâtlan-roșu*** = *Ardea purpurea*; stârc-purpuriu, stârc-roșu, ‹reg.› bâtlan-scorțișor, ceapur-roșu, ciaclă-de-trestie, ciaclă-roșie, gac-roșu, stârc-purpurat, stârc-roșietic; (*reg.*) ***bâtlan-scorțișor*** v. Bâtlan-roșiatic. Bâtlan-roșu. Stârc-purpuriu. Stârc-roșu (*Ardea purpurea*). **3** (*reg.*) ***bâtlan-de-stuh*** v. Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*). **4** (*reg.*) ***bâtlan-alb*** = ***bâtlan-cenușiu*** v. Egretă. Erodiu-alb. Erodiu-mare. Stârc-alb. Stârc-alb-mare. Stârc-alb-nobil. Stârc-bâtlan (*Egreta alba*). **5** (*reg.*) ***bâtlan-galben*** v. Stârc. Stârc-blond. Stârc-cu-coamă. Stârc-galben (*Ardeola ralloides*).

bâtlănáș s.m. (*ornit.*) *Ardetta minuta*; ‹reg.› scroafă-de-baltă, stârc-pitic.

bâtúț s.n. (*reg.*) v. Bețigaș. Bețișor.

bâtúță s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

bâțán s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Țânțar (*Chironomus leucopogon*). **2** v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

bâțâí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** intr., tr., refl. (*despre unele animale și păsări; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Da[2]. **2** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.

bâțâiálă s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bâțâitură, fâțâitură. *Câinele nu încetează cu bâțâiala cozii.*

bâțâitoáre s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

bâțâitúră s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bâțâială, fâțâitură.

bâvâș, -ă adj. (*reg.; despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

bâz s.m. (*bot.; reg.*) v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*).

bâză s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Albină (*Apis mellifica*). **2** v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*). **3** v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*).

bâzâlău s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

bâzâí vb. IV. **I** intr. (*despre unele insecte zburătoare*) a zâzâi, a zbârnâi, a zumzăi, ‹rar› a susura, a țânțăni, a zumbăi, a zvoni, ‹înv. și pop.› a vâjâi, ‹pop.› a bombăni, a zuzui, ‹fam.› a bondăni, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, a zuăi, ‹reg.› a bornăi, a mormăi[1], a ninii[2], a ujui, a vui. *Albinele bâzâie în prisacă.* **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca. **2** intr. (*despre copii*) v. Scânci. **3** intr. (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta. **4** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfâșia. Șopti. Ștampila. Vitupera. **5** intr. (*peior.; despre oameni*) v. Plânge.

bâzâiálă s.f. **1** bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. *Stă întins pe iarbă, ascultând bâzâiala albinelor.* **2** fig. (*fam.; peior.*) v. Plâns[1]. Plânset. Miorlăială. Miorlătură.

bâzâíre s.f. bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială.

bâzâít[1] s.n. **1** bâzâială, bâzâire, bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. **2** fig.(*fam.; peior.*) v. Plâns[1]. Plânset. Miorlăială. Miorlătură.

bâzâít[2], -ă adj. fig. (*fam.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

bâzâitór, -oáre adj., s.f. **1** adj. (*despre unele insecte zburătoare*) zbârnâitor, zumzăitor,

‹rar› zumzuitor, zuzuitor, ‹reg.› bornăitor. *Țânțarii bâzâitori au intrat în camerele luminate.* **2** s.f. sfârâitoare, ‹reg.› sfârâiac, sfârâioc. *Copiii se joacă cu o bâzâitoare.*

bâzâitúră s.f. **1** bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. **2** (*fam.; peior.*) v. Plâns[1]. Plânset. Miorlăială. Miorlătură.

bâzdâră s.f. (*entom.; reg.*) v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*).

bâzdârí vb. IV. intr. (*med. vet.; reg.; despre animale*) v. Strechea.

bâzdăc s.n. (*fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealî[1]. Toană[1].

bâzdâgánie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **2** (*concr.; mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

bâzdoácă s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

bâzgán s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

bâzgár s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

bâzói s.m. (*entom.; pop.*) v. Viespe. Viespe-de-casă. Viespe-de-câmp. Viespe-de-pământ (*Vespa vulgaris*).

bea vb. II. tr. **I 1** (*compl. indică lichide*) a consuma[1], ‹înv. și pop.› a se trece, ‹glum.› a glisa. *Bea zilnic doi litri de apă.* **2** (*compl. indică băuturi alcoolice*) a trage, ‹rar› a drinkui, ‹fam.› a se încălzi, a se șprițui, ‹reg.› a țucsui, ‹reg.; peior.› a ghiolcăni, ‹fig.; fam.› a pili[2], a suge, ‹arg.› a conspecta, a glojdi, a se împărtăși, a se împușca, a machi, a studia, a vopsi. *În ultimul timp bea foarte mult.* **3** (*pop. și fam.; compl. indică lichide, sucuri etc. pe care le conține un corp, un organism, o materie etc.*) v. Sorbi. Suge. **4** (*mai ales fig.; pop. și fam.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma. **II** fig. (*în opoz. cu „a economisi”; pop. și fam.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Devora. Disipa. Irosi. Împrăștia. Înghiți. Mânca. Mistui. Prăpădi. Risipi. Toca. Topi. Zvârli.

beábe s.f. (*mineral.; reg.*) v. Cremene. Silex.

beáncă s.f. (*mineral.; reg.*) v. Cremene. Silex.

beat[1] [bit] s.n. invar. (*muz.*) bătaie, timp. *Un beat este una dintre părțile egale care alcătuiesc o măsură.*

beat[2], beátă adj. (*despre oameni*) **1** amețit, băut, grizat, îmbătat, tulbure, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era beat și nu s-a mai urcat la volan.* **2** fig. (*cu determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) amețit, năuc, năucit, zăpăcit, ‹fig.› îmbătat. *Tânărul, beat de fericire, nu se putea concentra la studiu.*

beatitúdine s.f. fericire, ‹înv. și pop.› ferice, ‹înv.› fericăciune, fericie, fericință, fericiune. *Beatitudinea îi cuprinse sufletul.*

bébe s.m. (*fam.*) v. Copil mic (v. *copil[1]*). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

bebelúș s.m. (*fam.*) v. Copil mic (v. *copil[1]*). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

bec[1] s.m. (*sport; la fotbal; ieșit din uz*) v. Apărător. Fundaș. Stoper.

bec[2] s.n. **1** (*electr.*) ‹reg.› pară[2], vilon. *A lăsat becul aprins pe hol.* **2** ***bec cu xenon*** = xenon. *Unele mașini sunt dotate din fabrică cu becuri cu xenon.*

becár s.m. (*muz.*) alterație mixtă. *Becarul anulează un bemol sau un diez anterior.*

becáță s.f. (*ornit.*) **1** *Gallinago media*; becațină, ‹reg.› berbecuț, oaia-morților (v. *oaie*). **2** *Gallinago gallinaria*; becațină, ‹reg.› oaia-morților (v. *oaie*). **3** (*rar*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar[1]*). Sitarul-pădurean (v. *sitar[1]*) (*Scolopax rusticola*).

becațínă s.f. (*ornit.*) **1** *Gallinago media*; becață, ‹reg.› berbecuț, oaia-morților (v. *oaie*). **2** *Gallinago gallinaria*; becață, ‹reg.› oaia-morților (v. *oaie*). **3** ***becațină-mică*** = *Lymnocryptes minimus*; ‹reg.› surdă (v. *surd*).

becér s.m. (*în epoca fanariotă, în Țările Rom.*) bucătar domnesc.

bechér s.m., adj. (*pop. și fam.*) **1** s.m. v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1]. **2** adj. (*despre bărbați*) v. Celibatar. Necăsătorit. Nefamilist. Neînsurat.

beci s.n. **1** (*constr.*) pivniță, ‹înv. și reg.› podrum, viniță[2], zemnic, ‹reg.› bașcă, chițiboaică, hrubă, pohreb, temnic. *Are în curte un beci boltit în care păstrează legume și fructe pe iarnă, borcane cu murături, putineie cu brânză etc.* **2** (*jur.; fam.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

becísnic, -ă adj. (*pop.*) **1** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **2** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **4** (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **5** (*med.; despre bărbați*) v. Emasculat. Impotent. Neputincios.

becisnicíe s.f. (*pop.*) **1** v. Impotență. Incapacitate. Neputință. Slăbiciune. **2** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Sceleratețe. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

bedâș, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

bédă s.f. (*reg.*) **1** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune. **3** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

bedreág s.n. (*în dulgherie; reg.*) v. Butuc. Scaun de cioplit.

beep [bip] s.n. (*comunic.*) piuit, țiuit. *Beepul este un semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicații.*

beeper ['bipər] s.n. (*comunic.*) pager. *Beeperul recepționează mesaje de la distanță și le afișează pe ecran.*

begónie s.f. (*bot.*) **1** *Begonia rex*; ‹reg.› caliarcă, urzică. **2** ***begonie-cerată*** = *Begonia semperflorens*; gheață, ‹reg.› sulică, țigancă, zăhărel.

behaviorism [biheivio'rism] s.n. (*psih.*) comportamentism. *Behaviorismul elimină din cercetarea psihologică conștiința și fenomenele vieții psihice interioare.*

behaviorist, -ă [biheivio'rist] adj., s.m., s.f. comportamentist. *Teoria behavioristă a apărut la începutul sec. al XX-lea.*

behăí vb. IV. intr. (*despre oi*) ‹reg.› a bălăi, a mehăi. *Cum se face ziuă, oile încep să behăie.*

behăít s.n. behăitură, ‹reg.› mehăit. *În stână este un behăit încontinuu al oilor.*

behăitúră s.f. behăit, ‹reg.› mehăit.

béhliță s.f. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*). *Rhodeus amarus*; ‹reg.› râbiță.

béică s.f. (*mineral.; reg.*) v. Cuarț.

beilíc s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹ieșit din uz› conac. *În beilic erau găzduiți beii și alți trimiși oficiali ai Porții Otomane.*

beizadeá s.m. (*înv.*) v. Principe. Prinț.

bej-deschís adj. invar. (*despre materiale, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) ecru. *La petrecere a purtat o rochie bej-deschis.*

bel, bélă adj. (*în opoz. cu „urât”; înv.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

beladónă s.f. (*bot.*) *Atropa belladona*; mătrăgună, ‹reg.› cireașa-lupului (v. *cireașă*), doamna-codrului (v. *doamnă*), doamnă-mare, floarea-codrului (v. *floare*), iarba-codrului (v. *iarbă*), iarba-lupului (v. *iarbă*), împărătea-

sa-buruienilor (v. *împărătească*), împărătească, nădrăgulă, lup, porci (v. *porc*), şoldină, ţilidonie.
belaliu, -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios. **2** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretenţios.
bélcă s.f. (*reg.*) v. Butelie. Sticlă.
belcéu s.n. (*reg.*) v. Leagăn.
belciúg s.n. **1** inel, verigă, ‹rar› rac. *A închis poarta, trecând lacătul prin cele două belciuge.* **2** (*fam.; deprec.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.
béldie s.f. (*reg.*) **1** v. Băţ. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă. **2** v. Băţ. Nuia. Vargă. Vergea. **3** v. Par. Prăjină. **4** (*bot.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie. **5** (*bot.*) v. Cotor. Tuleu. Tulpină. **6** (*bot.*) v. Curpen. Viţă. Vrej.
béldiţă s.f. (*iht.*) *Alburnoides bipunctatus*; latiţă, ‹reg.› berchiţă, cărăjel, coconar, lătană, lătăreaţă (v. *lătăreţ*), lătău, lătăuş, lăteţ, lăticioară, lopiscă, obletcior, obleţ-de-râu, soreaţă[1], ţuşcov-de-râu.
bele-árte s.f. pl. arte frumoase (v. *artă*). *A fost profesor de bele-arte.*
beleá s.f., adj. invar. **I** s.f. **1** (*fam.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.› năpastă, pacoste, râie. *Cheltuieşti aşa de mult, încât eşti o adevărată belea la casa omului!* **3** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruaţie. Period. **II** adj. invar. (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
beleáznă s.f. (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) **1** v. Leziune. Plagă. Rană. **2** v. Cicatrice. Semn. Urmă.
belemnít s.n. (*paleon.*) ‹reg.› coadă-de-şarpe. *Belemnitul era un gen de moluscă cefalopodă, care avea un os intern de susţinere.*
belenghér s.m. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*).
beletríst s.m. (*lit.; rar*) v. Literat. Om de litere. Scriitor.
beletrístic, -ă adj., s.f. **1** adj. (*mai ales despre scrieri*) artistic, literar, ‹înv.› literal. *Cercetează opera beletristică a scriitorului preferat.* **2** s.f. literatură, litere (v. *literă*), ‹înv.› muză, scriitorie, ‹peior.› autorlâc. *A debutat în beletristică de tânăr.*
bélfer s.m. (*pedag.; peior.*) **1** v. Dascăl. Învăţător. **2** v. Dascăl. Institutor. **3** v. Dascăl. Magistru. Profesor.
belhiţă s.f. (*zool.*) *Myoxus glis*; chiţcan, ‹reg.› guzgan-de-munte.
belí vb. IV. **I 1** tr. (*pop.; compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) v. Ecarisa. Ecorşa. Jupui. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgăria. **3** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **4** tr. (*reg.; compl. indică fructe, legume*) v. Coji. Descoji. **II** tr. fig. (*compl. indică aşezări omeneşti, ţinuturi, ţări etc.*) v. Jefui. Prăda.
beiicíst s.m. (*rar*) v. Luptător. Războinic.
belicós, -oásă adj. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „defensiv”*) v. Agresiv. Militarist. Ofensiv. Provocator. Războinic. **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Dur. Impulsiv. Incontenent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Războinic. Violent.
beligeránt, -ă adj. (*milit.; despre state, armate etc.*) ‹înv.› războitor. *Puterile beligerante încearcă să stabilească un armistiţiu.*
beligeránţă s.f. (*milit.*) stare de război. *În timpul biligeranţei căutau soluţii de acceptare a păcii.*
belíre s.f. (*pop.*) **1** v. Jupuială. Jupuire. Jupuit[1]. **2** (*med., med. vet.*) v. Julire. Julit[1]. Jupuire. Jupuit[1]. Zdrelire. Zdrelit[1]. **3** v. Bulbucare. Mărire. Umflare.
belít[1] s.n. (*pop.*) **1** v. Jupuială. Jupuire. Jupuit[1]. **2** (*med., med. vet.*) v. Julire. Julit[1]. Jupuire. Jupuit[1]. Zdrelire. Zdrelit[1]. **3** v. Bulbucare. Mărire. Umflare.
belít[2], -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre animale moarte*) v. Jupuit[2]. **2** (*med., med. vet.; despre fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Julit[2]. Jupuit[2]. Zdrelit[2]. **3** (*despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.
belitoáre s.f. (*reg.*) v. Abator.
belşíţă s.f. (*bot.*) *Canna indica*; cană[2], ‹reg.› canaidă, canele.
belşúg s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundenţă, afluenţă, bogăţie, exces, îmbelşugare, îndestulare, noian, opulenţă, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanţă, profuziune, ‹rar› luxurianţă, răsfăţ, risipă, risipire, ‹înv. şi pop.› saţ, ‹pop.› jertfă,mănoşie, ‹fam.› berechet, ‹înv. şi reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelşug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenţei (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflaţie, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelşugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este belşug de legume în piaţe.* **2** bogăţie, bunăstare, prosperitate, ‹pop. şi fam.› noroc, ‹pop.› pricopseală, ‹reg.› duium, prindoare, ‹înv.› buiecitură, norocire, salut[2], scumpete, scumpie[2], spor, ‹fig.› cornul abundenţei (v. *corn*), înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelşugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de belşug.*
belşugós, -oásă adj. (*înv. şi reg.; despre recoltă, producţie etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelşugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent.
belzebút s.m. (*livr.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
benchét s.n. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beţie. Chef. Petrecere.
benchetuí vb. IV. intr. (*fam.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.
benchetuiálă s.f. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beţie. Chef. Petrecere.
benedicţiúne s.f. (*relig.*) binecuvântare, blagoslovire, ‹pop.› blagoslovenie, ‹înv.› urăciune. *Tinerii au primit benedicţiunea preotului la căsătoria religioasă.*
benéfic, -ă adj. (*despre împrejurări, situaţii etc.*) binefăcător, favorabil, norocos, prielnic, propice, ‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost benefică pentru promovarea ei.*
beneficiá vb. I. intr.(*despre oameni*) **1** (*cu determ. introduse prin prep. „de” care indică foloase, profituri etc.*) a câştiga, ‹rar› a folosi, a profita, ‹reg.› a scoposi, ‹înv.› a profitui, ‹fig.› a mulge. *Nu a beneficiat de nimic din afacere.* **2** (*cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se bucura, a se folosi, a profita, a se servi, ‹reg.› a se hăsnui, ‹înv.› a se sprijini. *A beneficiat de un ajutor substanţial din partea prefecturii.*
beneficiár, -ă s.m., s.f. ‹înv.› beneficient. *Fiul ei este beneficiarul bunurilor moştenite de la bunici.*
beneficiént, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Beneficiar.
benefíciu s.n. **1** avantaj, bine, câştig, folos, profit, ‹înv. şi reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosinţă, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Beneficiul învăţăturii se constată în timp.* **2** (*econ.*) câştig, emolument, profit, venit[1], ‹pop.› agoniseală, ‹înv. şi reg.› provent, vamă, ‹reg.› mirişug, snagă, ‹înv.› ghelir, product, spor, trudă, ‹turc.; înv.› irat, ‹fig.; reg.› mană, ‹arg.› parnusă. *Beneficiul din această afacere a fost de câteva milioane de dolari.*
benetít s.m. (*paleon.*) cicadeoidea. *Benetitul este o plantă gimnospermă fosilă din jurasic.*
benevól, -ă adj. (*despre acţiuni, stări etc.*) facultativ, nesilit, voluntar. *Participarea la aceste cursuri este benevolă.*
benevolénţă s.f. (*înv.*) v. Bunăvoinţă. Comprehensiune. Îngăduinţă. Înţelegere. Mărinimie. Milă.
bénga s.m. art. invar. (*fam.; mai ales în imprecaţii*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
bengál, -ă adj. bengalez.
bengaléz, -ă adj., s.f. **1** adj. bengal. *Populaţia bengaleză locuieşte în regiunile de pe malurile cursului inferior al fluviilor Gange şi Brahmaputra.* **2** s.f. (*lingv.*) bengali. *Bengaleza este o limbă indo-europeană, vorbită în Bengal şi în Bangladesh.*
bengalí s.f. invar. (*lingv.*) bengaleză (v. *bengalez*).
bengós, -oásă adj. **I** (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric.

Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** (*despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **II** (*arg.*) **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **2** (*despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

bengúț, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** (*despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos.

benígn, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre boli, tumori etc.*) curabil, ușor[2], vindecabil, ‹înv.› vindecăcios. *Doctorii i-au extirpat o tumoare benignă de pe rinichi.* **2** fig. bun, favorabil, pozitiv. *Concertul a fost benign pentru reconfortarea ei psihică.*

bent s.n. (*geomorf., hidrol.; înv.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

bentál, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre animale sau plante*) bentic, bentonic. *Animalele bentale trăiesc pe fundul apelor.* **2** s.n. (*biol.*) bentos. *Totalitatea organismelor animale și vegetale care trăiesc pe fundul apelor reprezintă bentalul.*

béntic, -ă adj. (*despre animale sau plante*) bental, bentonic.

bentíță s.f. bandeletă.

bentónic, -ă adj. (*despre animale sau plante*) bental, bentic.

béntos s.n. (*biol.*) bental.

benzaldehídă s.f. (*chim.*) aldehidă benzoică. *Benzaldehida este folosită în parfumerie și în industria coloranților.*

benzedrínă s.f. (*farm.*) amfetamină, fenamină, ‹arg.› eva, înghețată (v. *înghețat*). *Benzedrina are o puternică acțiune stimulatoare asupra sistemului nervos central.*

benzén s.m. (*chim.*) benzol, ‹înv.› fen. *Benzenul se află în gudronul de huilă și în petrol.*

benzenísm s.n. (*med.*) benzolism. *Benzenismul reprezintă totalitatea tulburărilor determinate de intoxicația cu benzen sau cu derivați ai lui.*

benzíl s.n. (*chim.*) dibenzoil, difenildicetonă. *Benzilul este folosit la prepararea unor medicamente.*

benzínă ușoară s.f. (*chim.*) ligroină. *Neofalina este o benzină ușoară, folosită la umplerea brichetelor.*

benzóe s.f. smirnă, ‹înv.› mir. *Benzoea este o rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic.*

benzofenónă s.f. (*chim.*) difenilcetonă. *Benzofenona este folosită în cosmetică și la prepararea produselor fotoprotectoare.*

benzól s.m. (*chim.*) benzen, ‹înv.› fen.

benzolísm s.n. (*med.*) benzenism.

benzopiról s.n. (*chim.*) indol. *Benzopirolul se folosește în industria chimică și în industria cosmetică.*

bénzo-sulfamidă s.f. (*chim., ind. alim.*) îndulcitor, zaharină. *Benzo-sulfamida este folosită ca înlocuitor al zahărului în alimentația bolnavilor de diabet.*

beotísm s.n. (*livr.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.

beralíe s.f. (*transp.; arg.*) v. Automobil. Mașină.

berăreásă s.f. **1** berăriță. *Berăreasa fabrică berea.* **2** berăriță. *Berăreasa, soția berarului, servește în restaurant.*

berărie s.f. ‹rar› braserie. *Adesea prietenii petrec într-o berărie.*

berăríță s.f. **1** berăreasă. **2** berăreasă.

berbánt s.m. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Afemeiat. Crai. **2** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

berbantlăc s.n. (*pop.* și *fam.*) v. Crailâc. Libertinaj.

berbănție s.f. (*înv.*) v. Crailâc. Libertinaj.

berbéc s.m. **I 1** (*zool.*) ‹înv. și pop.› arete, pârci[1], ‹reg.› hârdoc, ireu. *În stână sunt mai mulți berbeci agresivi.* **2** (*art.* ***Berbecul***; *astron.; nm. pr.*) ‹înv.› Aretele (v. *arete*). *Berbecul este o constelație din emisfera boreală.* **II 1** (*tehn.*) sfărâmător. *Cu berbecul se mărunțesc diferite materiale.* **2** (*pesc.*) baran, vârtej, ‹reg.› mitroacă. *Pe berbec se înfășoară frânghiile năvodului la tragerea lui prin apă.* **3** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) ‹înv.› arete. *Berbecul era o mașină de război cu care se spărgeau zidurile și porțile unei cetăți.* **III** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

berbecél s.m. **I 1** (*zool.*) berbecuț. *De Paște, i-a adus cadou un berbecel.* **2** (*ornit.*) *Lanius excubitor*, lupul-vrăbiilor (v. *lup*), sfrâncioc, sfrâncioc-coțofănesc, sfrâncioc-mare, sfrâncioc-păsăresc, sfrâncioc-popesc, ‹pop.› lupul-vrăbiei (v. *lup*), lupul-vrăbiilor-mare (v. *lup*), ‹reg.› berbecuț, capra-dracului (v. *capră*), gheoș, supăsărel, șoimuț, tăcăitoare, țăcăitoare, țărculice, țărcuță, uliu-mic, ‹latin.; înv.› laniu. **3** (*ornit.; pop.*) v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roșiatic. Sfrâncioc-roșu (*Lanius collurio*). **4** (*ornit.; pop.*) ***berbecel-mic*** v. Sfrâncioc-mic (*Lanius minor*). **II** (*bot.; reg.*) **1** (*la pl.* ***berbecei***) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **2** ***berbecel-roșiatic*** v. Șofran[1]. Șofran-de-grădină (v. *șofran*[1]). Șofran-neadevărat(v. *șofran*[1]). Șofran-prost (v. *șofran*[1]). Șofran-roșu (v. *șofran*[1]). Șofran-sălbatic (v. *șofran*[1]). Șofrănaș. Șofrănel (*Carthamus tinctorius*).

berbecúț s.m. **I 1** (*zool.*) berbecel. **2** (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*). **3** (*ornit.; reg.*) v. Becață. Becațină (*Gallinago media*). **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia sau Typha latifolia*). **2** v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).

berberiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Dracilă (*Berberis vulgaris*).

berc[1] s.n. (*bot.; reg.*) v. Dumbravă.

berc[2], beărcă adj. (*reg.*) **1** (*despre animale*) ‹reg.› ciopârtac, codoberc. *Câinele a rămas berc, după ce doctorul a fost nevoit să-i taie o parte din coadă.* **2** (*despre obiecte*) v. Teșit. Turtit. **3** (*în opoz. cu „lung”; despre lucruri, obiecte, păr, coarne etc.*) v. Mic. Scurt.

berceuse [ber'sœz] s.f. (*fran.*) v. Balansoar.

bérchiță s.f. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).

bére s.f. **1** ‹înv. și reg.› olovină. *A cumpărat o sticlă cu bere.* **2** halbă, ‹german.; reg.› crighel. *La restaurant a băut două beri.*

berechét s.n., s.m. (*fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** s.n. v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **2** s.m. v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

beregátă s.f. (*anat.*) **1** gâtlej, ‹pop. și fam.› gușă, ‹pop.› înghițitoare, ‹fam.› gât, ‹reg.› gârghiță, gârgoloț, gârlan, gâtiță, gherbeată, gușter, matul lupului (v. *mat*), ‹înv.› gârtan, gâtlan, grumaz. *L-a strâns de beregată și l-a sufocat.* **2** (*pop.*) v. Laringe.

beregătui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

beregățíre s.f. (*reg.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.

beregățít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Gâtuit. Strangulat. Sugrumat.

berejnic s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

berétă s.f. bască, ‹arg.› țiglă[1]. *Poartă o beretă albastră.*

beríl s.n. (*mineral.*) ‹grec.; înv.› virilion, virilos. *Berilul este folosit ca piatră semiprețioasă sau la prepararea unor aliaje speciale.*

beríliu s.n. (*chim.*) gluciniu. *Beriliul este un metal casant, dur și ușor.*

berlínă s.f. (*transp.*) **1** sedan. *Berlina este un tip de autoturism cu un singur compartiment și cu un spațiu separat pentru bagaje.* **2** ‹înv.› leagăn. *Berlina este o trăsură în formă de cupeu, fabricată prima dată la Berlin.*

berluí vb. IV. tr. (*în croitorie; reg.; compl. indică paltoane, haine, taioare etc.*) v. Căptuși. Dubla.

bernardín s.m. (*zool.*) saint-bernard. *Bernardinii sunt câini originari din Elveția, dresați pentru găsirea persoanelor rătăcite în munți.*

bernevéci s.m. pl. (*reg.*) v. Ițari.

bernsteinian, -ă [bernʃtaini'an] adj., s.m., s.f. bernsteinist. *Bernsteinienii sunt adepții bernsteinismului.*

bernsteinist, -ă [bernʃtai'nist] adj., s.m., s.f. bernsteinian.

besacteá s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță.

béschie s.f. (*tehn.; reg.*) v. Joagăr.

beseádă s.f. (*înv.*) **1** v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Inter-

locuțiune. **2** (*lit.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă.

bessi s.m. pl. (*ist.*) pecenegi, ‹înv.› pacinați, polovțieni. *Bessii au fost un popor migrator.*

bestiál, -ă adj. **I 1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime bestială.* **2** (*despre oameni*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om bestial și ursuz. Este bestială la mânie.* **II** fig. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; fam.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Monumental. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Piramidal. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

bestialitáte s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru bestialitatea lor.*

béstie s.f. (*zool.*) animal, dihanie, fiară, jivină, sălbăticiune, ‹înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de bestiile pădurii.*

beș s.m. **1** (*fiziol.; reg.*) v. Flatulență. Gaz[1]. **2** (*art.; bot.; reg.*) ***beșul-porcului*** v. Gogoașă (*Lycoperdon bovista*). **3** (*anat.; arg.*) v. Anus. **4** (*sport; jar.*) v. Minge.

beșícuri subst. pl. (*bot.; reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).

beșlíc s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Țara Rom.*) ‹înv. și reg.› pendar. *Beșlicul era o monedă turcească de cinci parale, care a circulat în Țara Românească.*

beșlíu s.m. **1** (*înv. și pop.*) v. Hoț. Pungaș. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

beșteleálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

beștelí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

betacíd s.n. (*farm.*) acidol.

beteág, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **1** adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **2** s.m., s.f. (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

beteálă s.f. **1** ‹reg.› fata, tel. *Nuntașii erau gătiți cu beteală.* **2** (*bot.; reg.*) v. Orzoaică-de-baltă (*Vallisneria spiralis*). **3** (*art.; bot.; reg.*) ***beteala-miresei*** v. Liliuță (*Anthericum ramosum*); ***beteala-reginei*** v. Drăgaică. Sânziană-albă (*Galium mollugo*).

betegeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie.

betegí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Îmbolnăvi. **2** tr. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.

betegíe s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie.

betegíre s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **3** v. Hernie. **4** v. Leziune. Plagă. Rană.

betegós, -oásă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

betelíe s.f. bată, ‹reg.› brăcinăriță, veacă. *Fusta are o betelie brodată.*

beteșúg s.n. **I 1** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **3** (*med.; reg.*) v. Epilepsie. **4** (*med., med. vet.; reg.*) ***beteșug uscat*** v. Boală de piept. Ptizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară. **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** (*tehn.*) v. Defect. Defectare. Defecțiune. Deranjament. Dereglare. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Breșă. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Fisură. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Plagă. Racilă. Scădere. Scorie. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

betón s.n., adj. invar. **I** s.n. **1** (*constr.*) ***beton poros*** = durox. **2** (*ind. alim., culin.; arg.*) v. Arpacaș. **II** adj. invar. fig. (*fam.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Tare. Temeinic. Zdrobitor.

betonáj s.n. (*constr.*) betonare. *Din cauza infiltrării apei, a fost necesar betonajul fundației.*

betonáre s.f. (*constr.*) betonaj.

betonícă s.f. (*bot.*) *Betonica officinalis*; vindecea, ‹reg.› crețișor, cuișoriță, frunza-tăieturii (v. *frunză*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-rană, sclipeț, sovârvariță, vindecă, vindecuță.

betoniér s.m. (*constr.*) betonist. *Betonierul este specializat în lucrări de beton.*

betoníst s.m. (*constr.*) betonier.

betúlă s.f. (*bot.; livr.*) v. Mesteacăn (*Betula verrucosa*).

bețárc s.n. (*adm.; înv.*) v. Județ.

beție s.f. **I 1** îmbătare, turmentare, turmentație, ‹pop.› turlăceală, turlăcie, ‹fam.› matosire, pileală, pilire[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› ciupeală, ciupire. *Beția lui a fost de scurtă durată.* **2** ebrietate, ‹reg.› șumeneală, ‹latin.; înv.› ebriozitate, vinulență, ‹arg.› matoleală. *Era într-o avansată stare de beție.* **3** (*med.*) alcoolism, etilism, intoxicație cu alcool. *Beția se poate vindeca urmând un tratament sever.* **4** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfrânge"*) chef, petrecere, ‹livr.› libație, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› sărbătoare, zurba, ‹înv. și pop.› voie bună, ‹pop. și fam.› praznic, prăznuire, zaiafet, ‹pop.› refenea, ‹fam.› bairam, băută (v. *băut*), băuturâ, benchet, benchetuială, cancan[2], chiolhan, guleai, sindrofie, ‹fam.; meton.› pahar, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› cinste, govie, tărbacă, verbunc, ‹înv.› dezmierdare, sărbătorie, tratament, tratație, vinărie, ‹turc.› zampara, zamparlâc, ‹engl.› party, ‹fig.; înv.› vin, ‹arg.› anarhie, chiloman, chindie, chitrofoneală, farandolă, iureș, macheală, paranghelie, răzuială. *Au tras o beție de pomină. Aseară, la vecini a fost o beție zgomotoasă.* **5** (*med.*) ***beție albă*** = ***beție cu stupefiante*** = ***beție rece*** = toxicomanie. *Beția albă este o stare de amețeală, de tulburare a minții produsă de consumarea stupefiantelor.* **6** (*art.*) ***beția vitezei*** = boala vitezei (v. *boală*), mania vitezei (v. *manie*), vitezomanie. *Beția vitezei este preferința pentru viteză excesivă.* **II** fig. **1** ‹fig.› tulburare. *Beția sufletească produsă de succesul de la concert îi explică comportamentul neobișnuit.* **2** ‹fig.› furie. *Manifestă o adevărată beție în a cheltui banii în cluburi.* **III** (*bot.; reg.*) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

bețigáș s.n. bețișor, ‹reg.› bâticel, bâtuț, ‹reg.› climpuș.

bețișór s.n. **1** bețigaș, ‹reg.› bâticel, bâtuț, ‹reg.› climpuș. *A jucat un joc cu bețișoare.* **2** (*muz.; fam.*) v. Baghetă.

bețív, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. alcoolic, băutor, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n-bute, ‹pop.› suge-bute, ‹fam.› alcolist, pilaci, pilangiu, ‹fam.; glum.› burete, sugativă, țuicangiu, țuicar, ‹reg.› șumen, ‹înv.; deprec.› zamparagiu, ‹latin.; înv.› vinulent, ‹eufem.› consumator, ‹fig.; fam.› sugaci, sugar, sugăreț, sugător, ‹arg.› carmolist, drojdier, linginer, machitor, matrafoxar, paharnic, papaciocar, prunar[1], schior, sticlar, trinchist. *Persoanele bețive trebuie să facă tratament de dezalcoolizare.*

Beţivii îşi şubrezesc sănătatea. **2** s.f. (*entom.*) *Drosophila funebris* sau *Drosophila fenestrarum*; muscă-beţivă, muscă-de-poamă, muscă-de-struguri, muscă-de-vin, musculiţă-beţivă, musculiţă-de-oţet, musculiţă-de-vin, muscuţă-de-vin, muşiţă.

beţiván s.m. (*deprec.*) ‹reg.; deprec.› smârcitură, ‹înv.; deprec.› zamparagiu. *Este un beţivan înrăit.*

beţivăní vb. IV. tr., refl. (*fam.; glum.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta.

beţiví vb. IV. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.

béucă s.f. (*reg.*) **1** v. Copcă[2]. Ochi[1]. **2** (*geomorf.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.

beúţă s.f. (*mineral.; reg.*) **1** v. Cremene. Silex. **2** v. Cuarţ.

bez prep. (*exprimă ideea de excludere; înv.*) v. Fără.

bezăr⊠u s.n. (*înv.*) **1** (*anat.*) v. Mezenter. Mezou. **2** (*biol.*) v. Mezoblast.

bezeá s.f. (*fam.; glum.*) v. Gură. Sărut. Sărutare.

bezér s.n. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Mezenter. Mezou. **2** (*biol.*) v. Mezoblast.

bézmăn s.n. (*jur.; în trecut; înv.*) v. Embatic. Emfiteoză.

bezmănár s.m. (*jur.; în trecut; înv.*) v. Embaticar. Emfiteot.

bezmétic, -ă adj., s.m., s.f. aiurea, aiurit, anapoda, descreierat, nebun, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› deşucheat, ţicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. şi reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmăngit, stropşit, şucheat, şuchi, treşucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieş, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], ţăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepşit, târşit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om bezmetic şi neserios.*

bezmeticít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

béznă s.f. **I 1** întunecare, întunecime, întuneric, negură, obscuritate, tenebră, ‹pop.› negureală, ‹reg.› opăcire, şutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreaţă. *S-au rătăcit din cauza beznei.* **2** (*geomorf.; înv.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **II** fig. agramatism, ignoranţă, incultură, nepricepere, neştiinţă, simplicitate, simplitate, ‹fig.› întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Bezna în care se află cei mai mulţi copii abandonaţi ar putea fi combătută prin instruirea lor în şcoli.*

biacíd adj., s.m. (*chim.*) diacid. *Compusul biacid are două funcţii acide.*

biág s.n. (*reg.*) v. Pecete. Sigiliu. Ştampilă.

biánco adj. invar. (*fin.; rar; despre cecuri, documente etc.*) v. Necompletat.

bianódă s.f. (*electron.*) biplacă. *Bianoda este folosită ca redresor sau detector.*

bianuál, -ă adj. **1** semestrial, ‹înv.› bisanual. *S-a abonat la o revistă ştiinţifică bianuală.* **2** bienal. *Concursul bianual este organizat de primărie.*

biatómic, -ă adj. (*chim.; despre substanţe*) diatomic. *O substanţă biatomică are doi atomi.*

bibán s.m. **I** (*iht.*) **1** *Perca fluviatilis*; ‹reg.› baboi, baboi-ghebos, costeş, costraş, crăiete, ghebuş, ghigorţ, percă-de-râu, răspăr. **2** ***biban-soare*** = *Lepomis gibbosus*; ‹reg.› sorean, sorete; (*reg.*) ***biban-american*** = ***biban-soare*** v. Peşte-auriu. Peşte-curcubeu. Peşte-soare. Regele-peştelui (v. *rege*[1]). Regele-peştilor (v. *rege*[1]). Regina-peştelui (v. *regină*). Regina-peştilor (v. *regină*). Reginâ (*Eupomotis gibbosus*). **II** (*milit.; arg.*) v. Recrut.

bibázic, -ă adj. (*chim.; despre acizi*) dibazic. *Acizii bibazici au în moleculă doi atomi de hidrogen.*

bíber s.m. (*zool.*) *Castor canadensis*; castor, ‹înv.› breb.

biberón s.n. ‹pop.› sugărice, ‹reg.› ţâţar, ţuţăl, ‹înv.› ploschiţă, sugătoare (v. *sugător*). *Pentru a alăpta artificial sugarii, se folosesc biberoane.*

bibíc[1] s.m. (*ornit.*) *Vanellus vanellus*; nagâţ.

bibíc[2]**, -ă** s.m., s.f. (*fam.; iron.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten.

bibilícă s.f. **1** (*ornit.*) *Numida meleagris*; gotcă, ‹rar› perlină, ‹reg.› bibiţă, câţă, diunduică, găină-cu-mărgăritare, găină-de-mare, lalea, pantarcă, pică[2], pichere, pichie, pichiriţă, pichită, pipică, pirchiţă, puclăuă, puichiţă, titălă, titirez, tocăniţă[3], ţăsarcă. **2** (*bot.*) *Fritillaria meleagris*; ‹reg.› coroana-împăratului (v. *coroană*), lalea, oul-nagâţului (v. *ou*). **3** fig. (*fam.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **4** (*anat.; arg.*) v. Cap.

bibilói s.m. **1** (*ornit.*) ‹reg.› picheroi, ţicoi. *Bibiloiul este bărbăţuşul bibilicii.* **2** fig. (*fam.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

bibíţă s.f. (*ornit.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

biblicíst, -ă s.m., s.f. biblist. *Biblicistul este specialistul în studiul Bibliei.*

Bíblie s.f. (*relig.; nm. pr.*) Scriptură, Sfânta Scriptură (v. *sfânt*), ‹înv.› Scriptura Sfântă (v. *scriptură*). *Biblia conţine Vechiul Testament şi Noul Testament.*

bibliografíe s.f. ‹rar› literatură. *Pentru teza de doctorat a studiat toată bibliografia de specialitate.*

bibliotécă s.f. **1** ‹înv.› cetelnă, repozitoriu. *Are în bibliotecă foarte multe cărţi rare.* **2** ***bibliotecă digitală*** = bibliotecă on-line, bibliotecă virtuală; ***bibliotecă on-line*** = bibliotecă digitală, bibliotecă virtuală; ***bibliotecă virtuală*** = bibliotecă digitală, bibliotecă on-line. *S-a abonat la biblioteca on-line a Universităţii tehnice din Berlin.* **3** (*arg.*) v. Cârciumă.

biblíst, -ă s.m., s.f. biblicist.

bic s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Taur. **2** v. Junc. Mânzat. Viţel. **3** v. Bou (*Bos taurus*).

bicameralísm s.n. (*polit.*) bicameralitate, bicamerism. *Bicameralismul este un sistem politic cu un legislativ alcătuit din două camere.*

bicameralitáte s.f. (*polit.*) bicameralism, bicamerism.

bicamerísm s.n. (*polit.*) bicameralism, bicameralitate.

bicarbonát s.m. (*chim., farm.*) **1** carbonat acid, hidrogenocarbonat. *Bicarbonatul este sarea acidului carbonic în care un singur atom de hidrogen a fost înlocuit cu un atom de metal.* **2** ***bicarbonat de sodiu*** = carbonat acid de sodiu, hidrogenocarbonat de sodiu. *Bicarbonatul de sodiu este folosit în medicină, la gazeificarea băuturilor, în industria porţelanului etc.*

bicăş s.n. (*mineral.; reg.*) **1** v. Cremene. Silex. **2** v. Cuarţ.

bicefál, -ă adj. **1** (*despre animale sau feţi*) bicefalic, dicefal. *Un şarpe bicefal are două capete.* **2** fig. (*despre state, conduceri etc.*) bicefalic. *Un stat bicefal are doi conducători.*

bicefálic, -ă adj. **1** (*despre animale sau feţi*) bicefal. **2** fig. (*despre state, conduceri etc.*) bicefal.

bíceps s.m.(*anat.*) ‹pop.› pulpa de la mână (v. *pulpă*), pulpa mâinii (v. *pulpă*), pulpă, ‹reg.› purcea, vâna de la mână (v. *vână*), vână, vinile mâinilor (v. *vână*). *Tânărul are bicepşii foarte bine dezvoltaţi.*

bicherí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Migăli. **2** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul depoşedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

bici s.n. **1** biciuşcă, ‹rar› scitală, ‹pop.› pleasnă, zgârbaci, ‹înv. şi reg.› izbici, zbici[1], ‹reg.› iuşniţă, năpârcă, puhă. *Pentru că a bătut caii cu biciul, a fost amendat.* **2** fig. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un bici groaznic, aducător de moarte.*

biciclétă s.f. **1** ‹reg.› roată[1]. *I-a cumpărat de ziua lui o bicicletă.* **2** fig. (*fam.; iron.*) v. Ochelari.

biciclíst, -ă s.m., s.f. **1** s.m. (*sport*) ciclist, rutier, ‹rar› velocipedist. *Prin oraş a trecut grupul bicicliştilor care participă la concursul naţional de ciclism.* **2** s.m., s.f. fig. (*fam.; iron.*) v. Ochelarist.

biciuí vb. IV. **I 1** tr. a şfichiui, ‹astăzi rar› a sfârcui, ‹înv. şi reg.› a stricni[1], a zbiciula[1], ‹reg.› a fişcui, a sfârcâi, a zbiciui, ‹înv.› a smicura, a zbici[4]. *A fost amendat pentru că a biciuit caii cu bestialitate.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) flagela. *L-a biciuit cu cravaşa.* **II** fig. tr. **1** (*despre ger, crivăţ etc.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) ‹fig.› a înţepa, a pişca, a săgeta, a şfichiui. *Crivăţul l-a biciuit tot drumul.* **2** (*compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situaţii etc.*) a ridiculiza, a satiriza, ‹fig.› a flagela. *Donici a biciuit în fabulele lui viciile contemporanilor săi.*

biciuiálă s.f. biciuire, şfichiuială, şfichiuire, şfichiuitură.

biciuíre s.f. **I 1** biciuială, șfichiuială, șfichiuire, șfichiuitură. *A fost amendat pentru biciuirea cu bestialitate a cailor.* **2** flagelare, flagelație, ‹rar› fustigație, ‹înv.› cravașare. *În trecut, biciuirea unei persoane se făcea cu cravașa.* **II** fig. **1** ‹fig.› înțepare, săgetare, șfichiuială, șfichiuire. *Mergând pe jos, simțea biciuirea usturătoare a crivățului.* **2** ridiculizare, satiră, satirizare. *Donici este apreciat pentru biciuirea viciilor contemporanilor în fabulele sale.*

biciuitór, -oáre adj. fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.*) ‹fig.› înțepător, pișcător, șfichiuitor, usturător. *Astăzi este un ger biciuitor.* **2** (*despre oameni*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar biciuitor, dar foarte talentat.* **3** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este biciuitoare.*

biciuléț s.n. biciușor, biciuț. *A confecționat un biciuleț din curele împletite.*

biciúșcă s.f. **1** bici, ‹rar› scitală, ‹pop.› pleasnă, zgârbaci, ‹înv. și reg.› izbici, zbici[3], ‹reg.› iușniță, năpârcă, puhă. **2** cravașă, ‹pop.› râncă, ‹reg.› fișcă, iușcă, iușniță, năpârcă, raștoc, zbiciușcă. *Are o biciușcă împletită din curele.*

biciușór s.n. biciuleț, biciuț.

biciúț s.n. biciuleț, biciușor.

bicórn, -ă adj. (*entom., zool.*) bicornat. *Boul este un animal bicorn.*

bicornát, -ă adj. (*entom., zool.*) bicorn.

bidigánie s.f. (*zool.; reg.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune.

bidineá s.f. (*constr.*) ‹reg.› mătură, meseleu, pământuf, perie, perie de șurluit, perie de uns, perie de var, perie de văruit, pernă, premetea, spoitor. *Văruiau pereții cu bidineaua.*

bidivíu s.m. (*arg.*) v. Adolescent. Copil[1]. Flăcău. Tânăr.

bidón s.n. **1** ‹reg.› badog, matara. *Apicultorii păstrează mierea în bidoane.* **2** (*anat.; la femei; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

bienál, -ă adj. bianual.

biet, biátă adj. (*precedă subst. determ.*) **1** (*despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) nenorocit, nevoiaș, sărac, sărman, ‹livr.› pauper, ‹rar› mizer, ‹înv. și pop.› umilit, ‹pop.› nemernic, păcătos, sărăcan, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ticălos, ‹reg.› săget, slab, ‹înv.› cainic, mișel, mișelos, mizeros. *Bieții oameni abia își pot duce traiul de azi pe mâine.* **2** (*despre persoane decedate*) regretat. *Bietul meu tată a murit într-un accident.* **3** (*despre oameni*) neînsemnat, umil, ‹pop. și fam.› umilit, ‹fig.› obscur. *Îl consideră un biet profesor de gimnaziu.*

bifá[1] vb. I. tr. **1** a însemna, a marca, ‹înv.› a semna. *A bifat titlurile cărților pe care trebuie să le împrumute.* **2** fig. a rezolva, a soluționa. *A mai bifat încă o acțiune care rămăsese neterminată.*

bifá[2] vb. I. intr. (*j. de cărți; despre oameni*) a se retrage. *Văzând că pierde, a bifat de la masa unde se juca poker.*

bifáre s.f. **1** însemnare, marcare. *Bifarea titlurilor cărților pe care trebuie să le împrumute i-a luat ceva timp.* **2** fig. rezolvare, soluționare. *Și-a propus bifarea acțiunii care rămăsese neterminată.*

bifát, -ă adj. **1** însemnat, marcat. *Avea nevoie urgentă de cărțile bifate.* **2** fig. rezolvat, soluționat. *Chestiunile bifate erau notate într-un carnet.*

bifazát, -ă adj. (*electron.; despre circuite electrice, motoare și aparate electrice etc.*) bifazic, difazat. *Circuitul bifazat are două faze.*

bifázic, -ă adj. (*electron.; despre circuite electrice, motoare și aparate electrice etc.*) bifazat, difazat.

bifeníl s.m. (*chim.*) difenil. *Bifenilul este folosit în industria hârtiei sau ca intermediar în sinteze organice.*

bifíd, -ă adj. (*anat.; despre vase de sânge, canale, oase, mușchi etc.*) bifidat. *Un uter bifid este despărțit în lungime.*

bifidát, -ă adj. (*anat.; despre vase de sânge, canale, oase, mușchi etc.*) bifid.

bifoliát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) bifoliolat, difil. *Plantele bifoliate au două foliole.*

bifoliolát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) bifoliat, difil.

bifurcá vb. I. refl. **1** (*despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) a se despărți, ‹înv. și pop.› a se despica, ‹pop.› a se încrăci, a se înfurci, ‹reg.› a se răspândi. *S-au oprit acolo unde șoseaua se bifurcă.* **2** (*despre ramuri, crengi etc.*) ‹reg.› a se crăcăna. *Cele mai multe crengi ale copacului s-au bifurcat.*

bifurcáre s.f. bifurcație, ‹pop.› înfurcitură. *S-au oprit la bifurcarea șoselei.*

bifurcát, -ă adj. **1** (*despre drumuri, artere etc.*) ‹pop.› încrăcit, înfurcit, îngemănat. **2** (*despre obiecte*) ‹reg.› crăcit[2]. *Unul din brațele bifurcate ale furcii s-a rupt.*

bifurcáție s.f. bifurcare, ‹pop.› înfurcitură.

bígă s.f. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

bighiroáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

bigenéric, -ă adj. (*biol.; despre animale și plante*) ambigen, androgin, bisexual, bisexuat, hermafrodit, intersexual. *Animalele bigenerice au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.*

bigi-bígi s.n. invar. (*ind. alim.*) sugiuc. *Bigi-bigi este o pastă gelatinoasă, dulce, amestecată cu miez de nucă.*

bíglă s.f. (*tehn.; la gater*) scăriță.

bignónia s.f. art. (*bot.*) *Catalpa bignonioides*; catalpă, vanilie, ‹reg.› trâmbițar.

bigót, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) bisericos, fanatic, habotnic, ‹livr.› devot, ‹înv.› pravoslavnic. *Creștinii bigoți respectă cu strictețe toate canoanele bisericești.*

bigoterie s.f. (*relig.; rar*) v. Bigotism. Fanatism. Habotnicie.

bigotísm s.n. (*relig.*) fanatism, habotnicie, ‹livr.› fervoare, ‹rar› bigoterie. *Bigotismul unor creștini este adesea exagerat.*

bigúră s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

bihebdomadár, -ă adj., s.n. bisăptămânal. *Este abonat la o revistă bihebdomadară.*

bijboáncă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

bijécție s.f. (*mat.*) funcție bijectivă.

bijoágă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

bijói s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Ciuroi. Șipot.

bijú s.n. (*fam.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.

bijuterie s.f. **1** giuvaier, odor[1], podoabă, ‹înv. și pop.› giuvaierica, ‹pop.› sculă, ‹fam.› biju, ‹înv.› diamanticale, giuvaiurlâc, left, lux, niilavet, ‹turc.; înv.› tefaric, ‹arg.› farfana. *Are multe bijuterii moștenite de la părinți.* **2** fig. ‹fig.› giuvaier. *Această sculptură este o bijuterie. Ultimul lui roman este o bijuterie.*

bijutiér s.m. aurar, giuvaiergiu, ‹înv. și pop.› argintar, ‹înv.› orfăurar. *Cunoaște un bijutier bun, care îi poate repara lanțul.*

bikinián, -ă adj. fig. (*rar*) **1** (*despre țări, așezări omenești, locuințe, zone, regiuni etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Nelocuit. Nepopulat. Pustiu. **2** v. Frapant. Izbitor. Sesizant. Surprinzător. Șocant. Uimitor. Uluitor.

bilánț s.n. estimare, estimație, evaluare. *Comisia numită va face bilanțul unui an de guvernare.*

bilaterál, -ă adj. (*jur.; despre contracte, convenții etc.*) bipartit. *Un contract bilateral angajează reciproc cele două părți contractante.*

bílă[1] s.f. (*biol.*) **1** fiere, ‹înv. și pop.› venin, ‹reg.› dâcă[1]. *Bila este secretată de ficat.* **2 *bilă neagră*** = atrabilă. *Se crede că bila neagră provoacă melancolia.*

bílă[2] s.f. **I** ‹fam.› bombă, ‹reg.› boambă. *Parlamentarii au votat cu bile.* **II** fig. **1** (*fam.; glum.* sau *iron.*) v. Cap. Creier. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit. **2** (*anat.; fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cap.

bilét s.n. **1** ‹pop. și fam.› hârtiuță, răvaș, scrisorică, țidulă. *Și-a anunțat prietena printr-un bilet că nu poate veni la întâlnire.* **2** (*fin.*) ***bilet de bancă*** = bancnotă, hârtie, hârtie-monedă, ‹reg.› băncuță, para[1], ‹înv.› asemnațiune, asignat, asignație, bancă[2], bancot. *A primit un bilet de bancă de 500 de lei;* ***bilet de ordin*** = cambie. *Biletul de ordin este un document de plată.* **3 *bilet de voie*** = ‹înv.› răvaș de voie. *Printr-un bilet de voie se acordă soldaților, elevilor interni etc. permisiunea de a ieși din cazarmă, din școală etc.* **4 *bilet de loterie*** = loz, ‹rar› loto, ‹înv.› lot. *Biletul de loterie cumpărat a fost câștigător.* **5** (*înv.*) ***bilet de legitimare*** v. Permis de liberă trecere (v. *permis*[1]). **6** (*înv.*) ***bilet de motivare*** v. Motivare.

biletă s.f. (*tehn.*) țaglă. *Din biletă se laminează bare sau sârme.*

bilețél s.n. ‹pop.› răvășel, țiduliță, *Nu a vrut să citească bilețelul pe care l-a primit.*

bilharzíe s.f. (*biol.; la mamifere și păsări*) schistozomă. *Bilharzia este un vierme parazit al vaselor sangvine.*

bilharzióză s.f. (*med., med. vet.*) schistozomiază. *Bilharzioza este o boală provocată de bilharzie.*

bilí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Albi. Înălbi.
biliár, -ă adj. (*fiziol., med.*) ‹înv.› bilios. *Calcul biliar. Veziculă biliară. Litiază biliară.*
biliârd s.n. (*mat.; în Anglia, Germania, România etc.*) bilion. *Biliardul este egal cu o mie de miliarde.*
biligrafíe s.f. (*med.*) angiocolecistografie, angiocolegrafie, colangiografie. *Biligrafia este vizualizarea radiografică a colecistului și a căilor biliare.*
bilíngv, -ă adj. (*lingv.; despre oameni*) ‹înv.› diglot. *Este bilingv, vorbind perfect româna și franceza.*
bilingvísm s.n. (*lingv.*) ‹înv.› diglosie. *În epoca fanariotă exista un bilingvism cultural greco-român.*
bilión s.n. (*mat.*) **1** (*în Anglia, Germania, România etc.*) biliard. **2** (*în Franța, Rusia, SUA*) miliard.
biliós, -oásă adj. **I 1** (*med.; despre oameni*) Hepatic. *Bolnavii bilioși trebuie să țină un regim sever.* **2** (*fiziol., med.; înv.*) v. Biliar. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, irascibil, iritabil, nervos, supărăcios, surescitabil, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înținat. *A devenit bilios pentru că i-a eșuat planul. Are o fire bilioasă și dificilă.* **2** (*rar; mai ales despre despre manifestări, atitudini ale oamenilor*) v. Galeș. Melancolic. Trist.
bilóc adj. invar. (*despre avioane*) biplas. *Avioanele biloc au două locuri.*
bilocáție s.f. decorporație. *Bilocația este posibilitatea cuiva de a se afla în același timp în două locuri diferite, mai ales după despărțirea, prin moarte, a spiritului de corp.*
bilogíe s.f. (*lit.*) dilogie. *Bilogia este o operă dramatică cu două acțiuni distincte.*
bilunár, -ă adj. **1** (*despre reviste, publicații etc.*) bimensual, ‹înv.› semilunar. *S-a abonat la o revistă bilunară.* **2** (*despre plăți*) chenzinal. *Retribuția multor salariați a fost bilunară.*
bilúță s.f. (*anat.; arg.*) v. Testicul.
bimensuál, -ă adj. (*despre reviste, publicații etc.*) bilunar, ‹înv.› semilunar.
bimetálic, -ă adj. (*fin.; despre sisteme monetare*) bimetalist. *Sistemul monetar bimetalic este bazat pe valoarea a două metale-etalon, aur și argint.*
bimetalíst, -ă adj. (*fin.; despre sisteme monetare*) bimetalic.
biná s.f. (*înv.*) **1** v. Șantier. **2** (*constr.*) v. Casă[1]. Clădire. Construcție. Imobil[1]. Zidire. **3** (*constr.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.
binagíu s.m. (*constr.; înv.*) v. Constructor.
binaurál, -ă adj. (*anat., med.*) binauricular. *Are o infecție binaurală.*
binauriculár, -ă adj. (*anat., med.*) binaural.
bindisí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Îngrijora. Neliniști. Păsa[1].
bíne adv., adj. invar., s.n. sg. **I** adv. (*modal*) **1** agreabil, frumos, plăcut, ‹fam.› fain. *Au petrecut bine de sărbători.* **2** amical, prietenește, prietenos. *Totdeauna era primit bine în grupul lor.* **3** comod, confortabil, ‹reg.› tabla-bașa, ‹înv.› odihnit[2]. *Stă bine în fotoliu.* **4** frumos, potrivit. *L-a găzduit bine o noapte.* **5** ‹pop. și fam.› cumsecade, ‹înv. și reg.› tare. *Pretinde că a reparat bine ceasul.* **6** corect, frumos, just, ‹pop.› acătării, ‹fam.› fain. *S-a comportat bine cu ea.* **7** (*în legătură cu vb. ale cunoașterii, ale vorbirii exprimă o apreciere de ordin intelectual*) corect, exact, precis, ‹înv.› drept. *A înțeles bine ce am vrut să spun. Vorbește bine franceza. Își aduce bine aminte ce i-a spus cu o săptămână în urmă.* **8** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) clar, deslușit, distinct, lămurit, limpede, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Vede bine la distanță. Aude bine cel mai fin zgomot.* **9** (*exprimă o apreciere de ordin estetic*) estetic, frumos, plăcut, ‹fam.› fain. *A aranjat bine masa.* **10** complet, deplin. *Casa este bine izolată contra zgomotelor.* **11** intens, înfiorător, puternic, tare, vârtos, zdravăn. *Afară viscolește bine.* **12** mult, vârtos, zdravăn, ‹fig.; pop. și fam.› gros. *A mâncat bine la onomastica prietenei.* **13** (*având val. unei afirmații*) bineînțeles, da[1], desigur, firește, întocmai, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK. *Bine, voi merge cu tine la teatru.* **14** (*exprimă o aprobare*) așa, bun. – *Pune-ți, te rog, semnătura aici! – Bine!* **15** avantajos, convenabil, profitabil, rentabil. *Marfa se vinde bine.* **16** solid, temeinic. *Casa este bine construită.* **II** adj. invar. (*fam.; despre oameni*) v. Aspectuos. Prezentabil. **III** s.n. sg. **1** binefacere, ‹pop. și fam.› bunătate, ‹înv. și reg.› treabă, ‹înv.› bună-facere, ‹grec.; înv.› everghesie. *Nu va uita niciodată binele pe care i l-a făcut prietenul său.* **2** avantaj, beneficiu, câștig, folos, profit, ‹înv. și reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosință, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Binele învățăturii se constată în timp.* **IV** (*cu val. de interj.; exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare*) bravo!, perfect!, ‹pop.; iron.› işala!, ‹turc.; înv.› aferim!, mașala! *Bine, ai rezolvat corect problema!*
bíne-credincíos, -oásă adj. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.
bine-crescút, -ă adj. (*despre oameni*) civilizat, fin[1], manierat, politicos, ‹înv.› politicit, ‹fig.› subțire, urban. *Are copii bine-crescuți, de care este mândru.*
bíne-cunoscut, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor bine-cunoscut. Faptele sale de arme au rămas bine-cunoscute. Este autorul unor aforisme bine-cunoscute.*
binecuvântá vb. I. tr. **1** (*relig.; despre Dumnezeu; compl. indică oameni*) a blagoslovi. *Dumnezeu i-a binecuvântat cu glorie.* **2** (*relig.; despre preoți; compl. indică oameni*) a blagoslovi, ‹înv.› a osfinti, a ura[2]. *Preotul i-a binecuvântat pe credincioși.* **3** (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a glorifica, a lăuda, a mări, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Binecuvântați ziua în care s-a format România Mare!*
binecuvântáre s.f. **1** (*relig.*) blagoslovire. *Binecuvântarea lui Dumnezeu asupra oamenilor.* **2** (*relig.*) benedicțiune, blagoslovire, ‹pop.› blagoslovenie, ‹înv.› urăciune. *Tinerii au primit binecuvântarea preotului la căsătoria religioasă.* **3** glorificare, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Binecuvântarea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.*
binecuvântát, -ă adj. **I 1** (*relig.*) blagoslovit, ‹înv.› ogodnic, preablagoslovit. *Binecuvântată Fecioară, Maică a Domnului nostru Iisus Hristos!* **2** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Binecuvântata zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.* **II** fig. **1** fericit, norocos. *Ziua de azi a fost o zi binecuvântată pentru ea, întrucât a reușit la facultate.* **2** binevenit, folositor, salutar, util. *Critica obiectivă este binecuvântată. A fost satisfăcut să constate că s-au preconizat multe măsuri binecuvântate.* **3** (*despre oameni*) dotat, înzestrat, talentat, ‹fig.; livr.› aplicat, ‹fig.; fam.› blagoslovit, ‹fig.; înv.› împodobit, ogodnic. *Mozart a fost un muzician binecuvântat.* **4** (*rar; despre cauze, motive etc.*) v. Bun. Fundamentat. Îndreptățit. Îndrituit. Întemeiat. Just. Justificat. Legitim. Logic[2]. Motivat. Serios. Temeinic.
binefácere s.f. **1** bine, ‹pop. și fam.› bunătate, ‹înv. și reg.› treabă, ‹înv.› bună-facere, ‹grec.; înv.› everghesie. **2** caritate, filantropie, milă, ‹rar› filantropism. *A făcut multe acte de binefacere.* **3** avantaj, dar[2], folos, privilegiu. *Profităm cu toții de binefacerile tehnicii moderne.*
binefăcătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre împrejurări, situații etc.*) benefic, favorabil, norocos, prielnic, propice, ‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost binefăcătoare pentru promovarea ei.* **2** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› făcător-de-bine, ‹înv.› blagonoset, ‹grec.; înv.› everghet. *Peste ani, i-a mulțumit public binefăcătorului ei.*
binefăcút, -ă adj. (*despre oameni sau animale*) corpolent, masiv, puternic, robust, solid, spătos, trupeș, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugby sunt binefăcuți.*
bineînțelés adv. (*modal; având val. unei afirmații*) **1** absolut, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? – Bineînțeles!* **2** bine, da[1], desigur, firește, întocmai, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK.
binemirosítor, -oáre adj. (*rar; despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*)

v. Aromat[2]. Aromatic. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat.

binevenít, -ă (bine-venít, -ă) adj. **1** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie binevenită, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **2** folositor, salutar, util, ‹fig.› binecuvântat. *Critica obiectivă este binevenită. A fost satisfăcut să constate că s-au preconizat multe măsuri binevenite.*

binevestí vb. IV. tr. (*bis.; înv.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.

binevoí vb. IV. tr. (*despre oameni; urmat de o prop. compl. dr.*) ‹rar› a condescinde, ‹fam.; peior.› a catadicsi, a se învrednici, ‹înv.; peior.› a cabulipsi. *După ce a fost întrebat de două ori, a binevoit să răspundă.*

binevoitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, atașant, convivial, cordial, prietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană binevoitoare și plăcută.* **2** (*despre oameni*) amabil, complezent, culant, favorabil, îndatoritor, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de binevoitor, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.* **3** (*despre oameni*) bun, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt binevoitori cu cei săraci.* **4** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Își primea musafirii cu gesturi binevoitoare.*

biníș s.n. (*înv.*) v. Cavalcadă.

binișór adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mișcare*) agale, alene, domol, încet, încetinel, încetișor, lent, lin[2], liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, linișor, oblu, rara, ‹fam.› moșnegește, ‹reg.› linuț, mereor, mereu, mereuaș, mereuț, ‹înv.› cătinelușel. *Obosit, bărbatul merge binișor spre casă.* **2** blând, frumos, prietenos. *Vorbește binișor cu el, pentru a nu se speria.*

binoclá vb. I. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Privi. Uita.

binóclu s.n. ‹înv.› perspectivă[2]. *Spectatorii urmăreau cu binoclul demonstrația aviatică.*

binomiál, -ă adj. (*mat.*) binomic.

binómic, -ă adj. (*mat.*) binomial.

bíntă s.f. (*mar.*) baba. *De bintă se leagă parâmele navelor acostate.*

bintătuí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică infractori; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi.

bío adj. invar. (*mai ales despre produse alimentare*) ecologic. *Alimentele bio sunt mai scumpe decât cele obișnuite.*

bioastronaútică s.f. (*biol.*) biocosmonautică. *Bioastronautica studiază reacțiile diferitor organisme în timpul zborurilor cosmice.*

biocarburánt s.m. biocombustibil. *Biocarburantul este de origine organică.*

biocatalizatór s.m. (*biochim.*) catalizator organic, diastază, enzimă, ferment. *Biocatalizatorul are rol de catalizator pentru reacțiile din celulele vii.*

biocenóză s.f. (*bot.*) ***biocenoză vegetală*** = fitocenoză. *Biocenoza vegetală se dezvoltă într-un anumit mediu, fiind condiționată de anumiți factori fizici, geografici și biologici;* (*biol.*) ***biocenoză animală*** = zoocenoză. *Biocenoza animală reprezintă totalitatea animalelor care trăiesc într-un anumit mediu.*

biochimíe s.f. chimie biologică. *Biochimia studiază compoziția chimică a materiei vii.*

bioclimátic, -ă adj. (*climat.*) bioclimatologic. *Factorii bioclimatici influențează organismul uman și animal.*

bioclimatológic, -ă adj. (*climat.*) bioclimatic.

biocombustíbil s.m. biocarburant.

biocoríe s.f. (*biol.*) microcenoză. *Biocoria este o asociație temporară de organisme legate între ele printr-un factor climatic sau alimentar.*

biocosmonaútică s.f. (*biol.*) bioastronautică.

biocultúră s.f. (*agric.*) cultură biologică. *Biocultura se bazează exclusiv pe folosirea îngrășămintelor organice.*

biodérmă s.f. (*biol.*) perifiton. *Bioderma este formată din totalitatea organismelor din biocenoza unei ape care trăiesc pe plantele sau pe animalele acvatice.*

biofíltru s. n (*hidrotehn.*) filtru bacterian, filtru biologic. *Biofiltrul purifică apa poluată a canalelor cu ajutorul bacteriilor aerobe.*

biofízică s.f. (*biol., fiz.*) fizică biologică. *Biofizica studiază fenomenele biologice folosind principiile, metodele și tehnicile fizicii.*

biofotogenéză s.f. (*biol.*) bioluminescență. *Biofotogeneza este proprietatea unor bacterii, insecte și pești de a produce lumină.*

biogáz s.n. (*chim.*) biometan. *Biogazul rezultă din descompunerea unor substanțe organice.*

biogenética s.f. (*biol.*) biogenie. *Biogenetica studiază apariția și evoluția vieții.*

biogeníe s.f. (*biol.*) biogenetică.

biogeocenóză s.f. (*biol.*) ecosistem. *Biocenoza, solul, apa și aerul se condiționează reciproc în cadrul biogeocenozei.*

biografíe s.f. **1** (*lit.*) istorie. *A scris biografia lui Baudelaire.* **2** viață. *A fost un om cu o biografie tumultoasă.*

bioinformátică s.f. (*biol.*) informatică biologică. *Bioinformatica reprezintă totalitatea mijloacelor tehnice folosite pentru cercetarea fenomenelor biologice.*

bioingineríe s.f. (*biol.*) inginerie genetică. *Bioingineria este modificarea deliberată a caracteristicilor unui organism, prin manipularea materialului genetic al acestuia.*

biolít s.n. (*mineral.*) organolit, rocă organogenă (v. *rocă*[1]), rocă biogenă (v. *rocă*[1]). *Biolitul se formează prin transformarea unor substanțe organice.*

biologíe s.f. (*biol.*) ***biologie celulară*** = citobiologie; ***biologie vegetală*** = fitobiologie. *Biologia vegetală se ocupă cu studiul materiei vegetale și al funcțiilor acesteia;* (*art.*) ***biologia sângelui*** = hemobiologie.

bioluminescénță s.f. (*biol.*) biofotogeneză.

biomásă s.f. (*biol.*) materie biologică.

biometán s.n. (*chim.*) biogaz.

biónică s.f. biotehnică. *Bionica este o știință relativ nouă.*

bionicián, -ă s.m., s.f. bionist. *Bionicianul este un specialist în bionică.*

bioníst, -ă s.m., s.f. bionician.

bionomíe s.f. (*biol.*) ecologie. *Bionomia se ocupă cu studiul interacțiunii dintre organisme și mediul lor de viață.*

bioprotéză s.f. (*chir.*) heterografă valvulară. *Bioproteza este destinată înlocuirii valvulelor aortice sau atrioventriculare.*

biopsíhic, -ă adj. (*psih.*) biopsihologic, psihobiologic.

biopsihológic, -ă adj. (*psih.*) biopsihic, psihobiologic.

biopsihologíe s.f. (*psih.*) psihobiologie. *Biopsihologia studiază aspectele biologice ale psihologiei.*

bioradiocomunicáție s.f. (*telec.*) radiocomunicație biologică.

biorítm s.n. (*biol.*) ritm biologic. *Bioritmul este ritmul activității organismului, condiționat de particularitățile biologice individuale.*

biosféră s.f. (*biol.*) biotop, habitat, microbiosferă. *Într-o biosferă trăiește, în condiții omogene, un grup relativ specific de plante și animale.*

biosíme s.f. (*înv. și reg.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

biosintéză s.f. (*biol.*) sinteză. *Prin biosinteză se obține un compus chimic la nivelul celulei vii.*

biosistém s.n. (*biol.*) sistem biologic. *Biosistemul este un sistem eterogen, integrat, deschis, în echilibru fluent, informațional, programat, autoreglabil (cibernetic), evolutiv și capabil de optimizare continuă a funcționării sale.*

biosistemátică s.f. (*biol.*) biotaxie, biotaxonomie, taxonomie. *Biosistematica stabilește regulile de clasificare a organismelor vii.*

biostatístică s.f. (*biol., med.*) statistică vitală (v. *statistic*). *Biostatistica studiază și interpretează structurile și fenomenele caracteristice vieții.*

biostimulatór, -oáre adj., s.m. (*med.*) biostimulent. *Biostimulatorii dinamizează asimilația, regenerarea țesuturilor și sporesc imunitatea organismului.*

biostimulént, -ă adj., s.m. (*med.*) biostimulator.

biotaxíe s.f. (*biol.*) biosistematică, biotaxonomie, taxonomie.

biotaxonomíe s.f. (*biol.*) biosistematică, biotaxie, taxonomie.

biotéhnică s.f. (*biol.*) bionică.

biotínă s.f. (*biochim., farm.*) acid paraaminobenzoic, vitamina B_8 (v. *vitamină*), vitamina

H_1 (v. *vitamină*). *Biotina se găsește în special în gălbenușul de ou și în bacteriile intestinale saprofite.*
biotít s.n. (*geol.*) mică neagră (v. *mică*[1]).
biotóp s.n. (*biol.*) biosferă, habitat, microbiosferă.
biotransformáre s.f. (*biol.*) transformare biologică. *Biotransformarea este modificarea suferită de substanțele străine introduse în organism.*
biovulár, -ă adj. (*biol.; despre gemeni*) bivitelin, dizigot. *Gemenii biovulari provin din două ovule fecundate separat.*
bioxíd s.m. (*chim.*) **1** dioxid. *Bioxidul este oxidul care conține doi atomi de oxigen.* **2** ***bioxid de azot*** = dioxid de azot, hipoazotidă. *Bioxidul de azot este un gaz care se formează la temperatura ridicată din țevile de eșapament, fiind considerat unul dintre cei mai periculoși poluanți;* ***bioxid de carbon*** = **a** anhidridă carbonică, dioxid de carbon. *Bioxidul de carbon are gust acid;* **b** (*impr.*) v. Acid carbonic; ***bioxid de siliciu*** = dioxid de siliciu, silice. *Bioxidul de siliciu se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.;* ***bioxid de sulf*** = anhidridă sulfuroasă, dioxid de sulf, sulf volatil (v. *sulf*[1]). *Bioxidul de sulf este folosit în vopsitorie ca decolorant;* ***bioxid de titan*** = alb de titan, dioxid de titan. *Bioxidul de titan este folosit în pictură ca pigment alb.*
bipartíd, -ă adj. (*polit.*) bipartidic. *Alianța politică alcătuită recent este bipartidă.*
bipartídic, -ă adj. (*polit.*) bipartid.
bipartít, -ă adj. (*jur.; despre contracte, convenții etc.*) bilateral. *Un contract bipartit angajează reciproc cele două părți contractante.*
bipéd, -ă adj. (*despre ființe*) ‹rar› dipod. *O ființă bipedă are două picioare.*
biplácă s.f. (*electron.*) bianodă. *Biplaca este folosită ca redresor sau detector.*
biplăs adj. invar. (*despre avioane*) biloc. *Avioanele biplas au două locuri.*
bir s.n. **1** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) tribut, ‹înv.› nevoie. *Țările Române plăteau bir turcilor.* **2** (*fin.; în trecut*) contribuție, dare, impozit, impunere, ‹înv. și reg.› adău, porție, slujbă, ‹reg.› sazolic, ștaier, ‹înv.› angara, dabilă, dajdie, haraci, luătură, madea, mirie, nevoie, obicei, obicină, orânduială, rânduială, satara, seamă, ‹turc.; înv.› adet, imdat, irat. *Domnia percepea bir de la țărani și meșteșugari.* **3** (*reg.*) v. Leafă[1]. Remunerație. Retribuție. Salariu.
birár s.m. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Agent de percepție. Perceptor.
birău s.m. **1** (*adm.; reg.*) v. Primar. **2** (*în tradiții și obiceiuri populare; reg.*) v. Căpetenie. Conducător. Vătaf. **3** (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.
bíriș s.m. (*reg.*) **1** v. Argat. Servitor. Slugă. **2** v. Pogonici.
birișésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Argățesc.
birjár s.m. surugiu, vizitiu, ‹înv. și pop.› droșcar, ‹înv. și reg.› cocier, muscal[1], sechiraș, ‹reg.› cociaș, cociș, nopsamoș, ‹înv.› mânaș, poștalion, poștaș, veturin. *Birjarul a plesnit caii cu biciul.*
bírjă s.f. (*transp.*) trăsură, ‹înv. și pop.› droșcă, ‹înv. și reg.› cocie, muscal[1], ‹înv.› fiacru. *Făcea adesea plimbări prin oraș cu birja.*
birjărésc, -eáscă adj. **1** ‹astăzi rar› surugiesc. *Îndeletniciri birjărești.* **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
birjărește adv. (*modal*) **1** ‹astăzi rar› surugiește. *Când pleca în cursă se îmbrăca birjărește.* **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănește. Grobian. Grosier Grosolan. Indelicat. Mahalagește. Mârlănește. Mitocănește. Mojicește. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
birjărie s.f. ‹înv. și pop.› droșcărie. *Birjăria a fost ocupația bunicului ei.*
birlíc s.m. **1** (*j. de cărți; pop.*) v. As. **2** (*jar.; în limbajul elevilor; înv.*) v. Unu.
birmăn, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. birmanez. *Birmanii locuiesc în Birmania.* **2** adj. birmanez. *Limba birmană face parte din familia limbilor sino-tibetane.*
birmanéz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. birman. **2** adj. birman.
bírnic, -ă s.m., s.f. (*fin.; înv.*) **1** s.m., s.f. v. Contribuabil. Subiect impozabil. **2** s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› tributar. *Birnicul stângea tributul.*
birocrát, -ă s.m., s.f. formalist, ‹rar› paperasier, șoarece-de-birou, ‹deprec.› scriptolog. *Birocrații acordă o importanță exagerată formalităților.*
birocrátic, -ă adj. funcționăresc, ‹rar; peior.› cancelaristic. *Practicile birocratice stresează cetățenii.*
birocratísm s.n. birocrație, funcționarism, ‹rar› paperaserie, ‹înv. și reg.› pareatcă[1], ‹deprec.› conțopism, conțopistărie, scriptologie.
birocrație s.f. birocratism, funcționarism, ‹rar› paperaserie, ‹înv. și reg.› pareatcă[1], ‹deprec.› conțopism, conțopistărie, scriptologie. *Cetățenii sunt stresați din cauza birocrației.*
biróu s.n. **1** ‹înv.› scriitor, scriptoriu. *Are un birou mare, de stejar.* **2** (*adm.*) ‹înv. și reg.› cantoră, ‹înv.› cancelarie, comptoar, scriptorie. *Așteaptă în biroul directorului întâlnirea cu inspectorul ministerial.* **3** ***birou de voiaj*** = agenție de voiaj, ‹rar› oficiu de voiaj. *Biletele de călătorie se procură de la birourile de voiaj.* **4** (*adm.*) ***birou vamal*** = ‹înv.› cărvăsărie, ‹turc.; înv.› carvasara.
birșág s.n. (*jur.; reg.*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare.
birt s.n. **1** ospătărie, ‹reg.› făgădău, ‹înv.› locantă, ospel, ospețărie, osterie, tractir, ‹ital.; înv.› lostărie. *De obicei, mănâncă la un birt din apropierea casei.* **2** (*înv.*) v. Han[2]. **3** (*înv.*) v. Hotel.
birtár s.m. (*reg.*) v. Birtaș.
birtáș s.m. **1** ‹reg.› birtar, ‹înv.› locandist, locantier, ospătar, ospătător, tractirgiu. *Birtașul a alungat scandalagiii din birt.* **2** (*înv.*) v. Hangiu. **3** (*înv.*) v. Hotelier.
birtășíță s.f. birtășoaică, ‹înv.› ospătăreasă, ospătăriță.
birtășoáică s.f. birtășiță, ‹înv.› ospătăreasă, ospătăriță.
biruí vb. IV. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) a bate, a înfrânge, a întrece, a învinge, ‹înv. și pop.› a se războiʼ, ‹pop.› a dovedi, a prididi, a rămâne, a răpune, a răzbi, a supăra, ‹înv. și reg.› a supune, ‹înv.› a dobândi, a frânge, a pobedi, a răzbate, a sparge, a tâmpi, a vince, ‹fig.; rar› a detuna, ‹fig.; reg.› a spărgălui, ‹fig.; înv.› a stropși. *Mihai Viteazul i-a biruit pe turci la Călugăreni.* **2** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a bate, a câștiga, a izbândi, a învinge, ‹înv.› a vince. *Moldovenii lui Ștefan au biruit la Podul Înalt.* **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca. **4** tr. (*polit.; înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a depăși, a surmonta, ‹fig.› înfrânge, a învinge, a răzbi, a rezolva, ‹fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să biruie toate greutățile.* **2** (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a înfrânge, a înstruna, a învinge, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își biruie dorința de a-i spune adevărul.* **3** (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l biruie somnul când a sunat telefonul.* **4** (*compl. indică oameni sau lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale lor*) a opri, a reține, a stăpâni, ‹fig.› a înghiți. *Și-a biruit cu greu lacrimile. Nu și-a putut birui plânsul.*
biruínță s.f. **1** izbândă, victorie, ‹înv.› vinceală, vingere, ‹fig.; rar› trofeu. *Biruința românilor la Călugăreni a fost răsunătoare.* **2** (*polit.; înv.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație.
biruít, -ă adj. **1** (*despre armate, popoare etc.*) bătut[2], înfrânt, învins, ‹fig.; înv.› spart[2]. *Turcii biruiți încep să se retragă.* **2** fig. (*despre oameni*) copleșit, toropit, ‹fig.› frânt, învins, sfâșiat, ‹fig.; pop.› potopit. *După eșecul avut, stătea deoparte, biruită, cu privirea în gol.*
biruitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** (*adj.*) s.m., s.f. câștigător, izbânditor, învingător, triumfător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost biruitoare. Biruitorii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.* **2** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus”; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.
bis adj. invar. (*pe lângă un număr*) repetat. *Locuiește pe această stradă la numărul 10 bis.*
bisanuál, -ă adj. (*înv.*) v. Bianual. Semestrial.
bisăptămânál, -ă adj., s.n. bihebdomadar. *Este abonat la o revistă bisăptămânală.*

biséct adj. (*despre ani*) bisextil, ‹înv.› prost. *Anul bisect are 366 de zile și se repetă din patru în patru ani.*

bisérică s.f. **I** (*relig.*) **1** casa Domnului (v. *casă*[1]), casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]), locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), ‹înv. și reg.› eclesie, ‹reg.› rugă, ‹înv.› domnelnică, locuință sfântă, sfinție, sfințire[1], sfințit[1], ‹fig.; înv.› staul. *În ultimul timp s-au zidit foarte multe biserici.* **2** (*art.*) ***biserica ortodoxă*** = legea grecească (v. *lege*), legea orientală (v. *lege*), ortodoxie, ortodoxism. *Biserica ortodoxă este o confesiune creștină;* ***biserica catolică*** = catolicism, legea catolică (v. *lege*), romano-catolicism, ‹înv. și reg.› papistășie, ‹înv.› papism. *Biserica catolică este o confesiune creștină.* **3** ***biserică parohială*** = ‹înv.› biserică parohialnică. *Biserica parohială este biserica ce aparține unei parohii;* (*înv.*) ***biserică parohialnică*** v. Biserică parohială. **4** (*rar*) v. Enorie. Parohie. **II** (*art.; entom.*) ***biserica-dracului*** = *Pentatoma beccarum*; ploșniță-de-plante, ‹reg.› molie-de-câmp, molie-de-pământ, vârtejlniță.

bisericésc, -eáscă adj. (*relig.*) **1** eclezial, ecleziastic, religios, spiritual, ‹înv.› duhovnicesc, religionar. *Dogmele bisericești trebuie respectate cu sfințenie. Mulți cărturari au lucrat la traducerea și tipărirea cărților cu caracter bisericesc.* **2** (*despre cărți, obiecte, podoabe etc.*) religios, sfânt, ‹înv. și reg.› sânt. *Are în bibliotecă multe cărți bisericești. La slujbă, preoții îmbracă veșmintele bisericești.* **3** divin, religios. *În fiecare duminică ascultă slujbele bisericești.* **4** (*despre preoți, pastori*) duhovnicesc, religios, spiritual, sufletesc. *Starețul mănăstirii este părintele bisericesc al tânărului scriitor.*

bisericós, -oásă adj., s.m., s.f. (*relig.*) bigot, fanatic, habotnic, ‹livr.› devot, ‹înv.› pravoslavnic. *Creștinii bisericoși respectă toate canoanele bisericești.*

bisericúță s.f. fig. (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior› bandă[1], cârdășie, clan, clică, coterie, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹fig.; deprec. sau peior.› haită. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o bisericuță de falsificatori de carduri.*

bisextíl adj. (*despre ani*) bisect, ‹înv.› prost.

bisexuál, -ă adj. (*biol.; despre plante și animale*) ambigen, androgin, bigeneric, bisexuat, hermafrodit, intersexual. *Animalele bisexuale au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.*

bisexualísm s.n. (*biol.*) bisexualitate. *Bisexualismul este atracția manifestată pentru ambele sexe.*

bisexualitáte s.f. (*biol.*) **1** androginie, hermafrodism, hermafroditism, intersexualitate. *Bisexualitatea este starea unui organism care prezintă gonade de ambele sexe.* **2** bisexualism.

bisexuát, -ă adj. (*biol.; despre plante și animale*) ambigen, androgin, bigeneric, bisexual, hermafrodit, intersexual.

bisiláb, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) bisilabic, disilab, disilabic.

bisilábic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) bisilab, disilab, disilabic. *Ritmul versului este stabilit prin cuvinte bisilabice.*

bisór s.n. (*mineral.; pop.*) v. Calcopirită. Sulfură de fier și de cupru. Sulfură dublă de fier și de cupru.

bístru adj. invar. (*despre culori sau despre obiecte, lucruri etc.*) brun-închis. *Are un palton brun-închis.*

bisturíu s.n. (*chir.*) cuțit, ‹înv.› stricnea, ‹turc.; înv.› nișter. *Bisturiul este folosit în operații chirurgicale și în disecții.*

bisulfát s.m. (*chim.; impr.*) v. Sulfat acid.

bisulfít s.m. (*chim.; impr.*) v. Sulfit acid.

bisulfúră s.f. (*chim.*) ***bisulfură de carbon*** = sulfură de carbon, ‹înv.› sulfură de cărbune. *Bisulfura de carbon este un compus binar al carbonului cu sulf, care este folosit la obținerea mătăsii artificiale, ca solvent, ca insecticid (în agricultură) etc.;* ***bisulfură de fier*** = pirită, sulfură de fier. *Bisulfura de fier este o combinație binară a fierului cu sulful, sub formă de cristale, insolubilă în apă, dar solubilă în acizi.*

bișnițár s.m. (*fam.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

bíșniță s.f. (*fam.*) v. Afacere. Speculație.

biștári s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

bitáng, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre copii*) v. Bastard. Ilegitim. Natural. Nelegitim. **2** s.m., s.f. v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]). **3** s.m., s.f. v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.

bitangăli vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.

bitonalísm s.n. (*muz.*) bitonalitate. *Bitonalismul se produce în două tonalități diferite.*

bitonalitáte s.f. (*muz.*) bitonalism.

bitumáj s.n. (*constr.*) bitumare. *Bitumajul șoselei s-a făcut în câteva zile.*

bitumáre s.f. (*constr.*) bitumaj.

bitumíne s.f. pl. (*geol.*) ***bitumine gazoase*** = gaze naturale (v. *gaz*[1]). *Bituminele gazoase sunt gaze combustibile care emană din pământ;* (*chim.*) ***bitumine lichide*** = petrol, țiței, ‹înv. și reg.› naft, ulei de piatră (v. *ulei*[1]), ‹fig.› aur negru. *Bituminele lichide sunt sursa principală pentru combustibilul energetic lichid.*

bițós, -oásă adj. (*reg.; despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) v. Lățos. Lânos. Mițos. Păros.

biu adj. invar., s.n. invar. (*reg.*) **1** adj. invar. (*despre recoltă, producție etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelșugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent. **2** s.n. invar. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

biútă s.f. (*milit.*) parabal. *Biuta este panoul dintr-un poligon în care se opresc gloanțele ricoșate.*

biv adj. invar. (*ist.; în Țările Rom.; înv.; urmat de un titlu, de o funcție*) v. Ex. Fost.

bivalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente sau radicali chimici*) divalent. *Un element chimic bivalent are valența doi.*

biválvă s.f. (*zool.*) lamelibranhiat, scoică, ‹înv.› ostrac, ostrică. *Bivalvele sunt moluște acvatice, marine și dulcicole.*

bivitelín, -ă adj. (*biol.; despre gemeni*) biovular, dizigot. *Gemenii bivitelini provin din două ovule fecundate separat.*

bivoláș s.m. (*zool.*) malac, ‹reg.› turmac. *În cireadă sunt și câțiva bivolași.*

bívoliță s.f. (*zool.*) ‹reg.› drigană, vacă, vacă de bibol. *Bivolița este femela bivolului.*

bivuác s.n. tabără, ‹înv. și reg.› șatră, ‹înv.› conac. *Trupele s-au așezat în bivuacuri.*

bivuacá vb. I. intr. (*rar; despre unități militare, turiști, vânători etc.*) v. Campa.

bizám s.m. (*zool.*) *Ondatra zibethica*; ondatră.

bizantín, -ă s.f., adj. **I** s.f. (*lingv.*) greacă bizantină (v. *grec*), greacă medie (v. *grec*). *Bizantina s-a vorbit între sec. al VI-lea și al XV-lea d.Hr.* **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre manifestările, viața oamenilor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață bizantin.* **2** (*despre oameni*) intrigant, ‹fig.; fam.› sforar, ‹fig.; înv.› mâncător. *Politicianul este cam bizantin și îi manipulează pe alții.*

bizantimíst, -ă s.m., s.f. bizantinolog. *Bizantiniștii au făcut studii filologice valoroase.*

bizantinístică s.f. bizantinologie. *Bizantinistica este o știință umanistă.*

bizantinológ, -ă s.m., s.f. bizantinist.

bizantinologíe s.f. bizantinistică.

bizár, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost bizară.* **2** adv. (*modal*) aiurea, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă bizar. Se comportă bizar.*

bizareríe s.f. **1** bazaconie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai*

bizarerii. N-a văzut în viața ei o asemenea bizarerie. **2** ciudățenie, excentricitate, extravaganță, fantezie, originalitate, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șuchețenie, ‹fig.› lux. *I se pare o bizarerie să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*

bizón s.m. (*zool.*) *Bison bonasus;* zimbru.

bizotáj s.n. (*tehn.*) bizotare, teșire. *Bizotajul pietrelor prețioase se face cu migală.*

bizotáre s.f. (*tehn.*) bizotaj, teșire.

bizuí vb. IV. refl. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se bizuie pe date concrete.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a conta, a se încrede, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se îmbizui, a se uzbăi, ‹fig.› a se lăsa. *În tot ce face se bizuie pe părinți. Se bizuie pe ajutorul lor.* **3** (*pop.; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni.

bizuíre s.f. încredere, ‹înv. și pop.› crezare, crezământ, ‹înv.› încredințoșie, ‹fig.; înv.› credit. *Are doi prieteni pe care poate pune bizuire.*

blabórnic s.m. (*bot.; pop.*) v. Papuc (*Cypripedium calceolus*).

blachéu s.n. ‹reg.› șpiț[2]. *Și-a pus blacheuri noi la ghete.*

black hole ['blekhəul] s.n. (*astron.*) gaură neagră. *Black hole-ul atrage puternic materia din spațiul înconjurător.*

black-out ['blekaut] s.n. (*milit.*) întuneric complet. *Black-out-ul se utilizează mai ales în vreme de război.*

blafárd, -ă adj. (*livr.*) **1** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) v. Discret. Estompat. Pal. Palid. Sfumat. Spălăcit. Stins[2]. Șters. Tern. **2** fig. (*mai ales despre ten*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].

blágă s.f. (*reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.

blagocéstie s.f. (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

blagocestív, -ă adj. (*relig.; înv.; despre oameni*) Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

blagocestivíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

blagodarénie s.f. (*înv.*) v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință.

blagodarí vb. IV. intr. (*relig. creștină; înv.; despre oameni*) v. Mulțumi.

Blagoiavlénie s.f. (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) v. Bobotează.

blagomamíe s.f. (*înv.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

blagonóseț s.m. (*înv.*) v. Binefăcător.

blagoród, -ă adj. (*înv.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil.

blagoródnic, -ă adj. (*înv.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil.

blagorodnicíe s.f. (*în societatea feudală și în contemporaneitate; înv.*) v. Aristocrație. Nobilime.

blagorodníe s.f. (*în societatea feudală și în contemporaneitate; înv.*) v. Aristocrație. Nobilime.

blagoslovénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Benedicțiune. Binecuvântare. Blagoslovire.

blagosloví vb. IV. **I** (*relig.*) **1** (*despre Dumnezeu; compl. indică oameni*) a binecuvânta. *Dumnezeu i-a blagoslovit cu glorie.* **2** (*despre preoți; compl. indică oameni*) a binecuvânta, ‹înv.› a osfinti, a ura[2]. *Preotul i-a blagoslovit pe credincioși.* **II** fig. (*fam.*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

blagoslovíre s.f. (*relig.*) **1** binecuvântare. *Blagoslovirea lui Dumnezeu asupra oamenilor.* **2** benedicțiune, binecuvântare, ‹pop.› blagoslovenie, ‹înv.› urăciune. *Tinerii au primit blagoslovirea preotului la căsătoria religioasă.*

blagoslovít, -ă adj. **1** (*relig*) binecuvântat, ‹înv.› ogodnic, preablagoslovit. *Blagoslovită Fecioară, Maică a Domnului nostru Iisus Hristos!* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Binecuvântat. Dotat. Înzestrat. Talentat.

Blagoveșténie s.f. (*relig. creștină; pop.; nm. pr.*) v. Buna Vestire.

blajín, -ă adj., s.m. **1** adj. (*în opoz. cu „violent”, despre ființe*) blând, bun, domol, moale, neagresiv, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pășin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine blajin.* **2** s.m. (*art.; la pl. **blajinii**; mitol. pop.*) ‹reg.› rohmani. *Blajinii sunt ființe blânde și evlavioase, care ar sărbători Paștele în lunea ce urmează după Duminica Tomei.*

blajinătáte s.f. (*rar*) v. Blândețe. Bunătate.

blam s.n. blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat blamul colegilor pentru ceea ce a făcut.*

blamá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost blamat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **2** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, a (se) vitupera, ‹înv. și pop.› a (se) ocărî, ‹pop. și fam.› a fețeli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a fești, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pișpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfășia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și blamează vecinii. După ruptură, încep să se blameze.*

blamábil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt blamabil.*

blamáre s.f. blam, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare.

blănă s.f. **1** piele, ‹înv.› tup. *Are o mesadă din blană de vulpe.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Chingă. Scândură. Spetează. Stinghie. **3** (*pop.*) v. Scândură. **4** (*în dulgherie; reg.*) v. Masă[1].

blanc s.n. **1** (*tipogr.*) spațiu, spațiu alb, ‹înv.› albitură. *Blancul dintre cuvinte este prea mare.* **2** (*inform.*) bulk. *Blancul este un CD sau un DVD neinscripționat.*

blanchétă s.f. (*culin.*) ciulama, ‹reg.› bulumaci. *Blancheta este o mâncare de pasăre cu sos alb și gros de făină.*

blasfém s.n. **1** (*relig.*) blasfemie, hulă. **2** afurisenie, afurisire, blestem, imprecație, maledicție, ‹pop.› jurare, osândă. *A primit o scrisoare plină de injurii și blasfeme.*

blasfemá vb. I. tr. (*relig.*) a huli. *Este un om necredincios care blasfemează biserica.*

blasfemíe s.f. (*relig.*) blasfem, hulă. *Blasfemia este un păcat de neiertat.*

blastémă s.f. (*bot.; la licheni*) tal[1]. *Blastema este lipsită de vase conducătoare.*

blastocárp s.m. (*bot.*) mugur, ochi[1], ‹reg.› lăstar[1], pup[2]. *Blastocarpii copacilor s-au deschis.*

blastóm s.n. (*med., med. vet.*) cancer embrionar, neoplasm embrionar, neoplazie embrionară. *Blastomul se dezvoltă pornind de la un tip celular embrionar.*

blastosféră s.f. (*biol.*) blastulă. *Blastosfera este un stadiu de dezvoltare embrionară.*

blastúlă s.f. (*biol.*) blastosferă.

blazá vb. I. tr., refl. a (se) dezabuza. *Neajunsurile și eșecurile l-au blazat.*

blazáre s.f. dezabuzare, lasitudine, plictiseală, urât[1], ‹livr.› acedie, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹fam.› plictis, ‹reg.› lihăială, zălezeală, ‹înv.›

anosteală, anostie, plicsis, sastiseală, sastisire, stenahorie, ‹grec.; înv.› nixis, ‹arg.› sictir, sictireală. *Neajunsurile l-au adus la o stare de blazare.*

blazát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** dezabuzat, plictisit, scârbit, ‹pop. și fam.› lehămetit, ‹reg.› lehămetuit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.› sătul, săturat. *Blazat din cauza unui serviciu anost și fără satisfacții, s-a hotărât să-și schimbe locul de muncă.* **2** apatic, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriștit, plainic, tâlâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană blazată, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.*

blazer ['bleizər] s.n. haină, jachetă, sacou, veston, ‹reg.› palton, uioș. *Și-a cumpărat un blazer asortat la pantaloni.*

blâznă s.f. (*înv.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **2** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

blazón s.n. (*herald.*) armoarii, emblemă, stemă, ‹rar› ecuson, ‹înv.› armături (v. *armătură*), herb, marcă[1], parasimă, pavăză, scut, ‹înv. și reg.› țimir. *Ușile castelului aveau blazonul familiei princiare.*

blănár s.m. (*tăb.*) cojocar, ‹reg.› săbău, suci[1]. *A dus cojocul la blănar pentru a-l preface.*

blăní vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblăni. **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

blănișoáră s.f. blăniță.

blănít[1] s.n. (*înv.*) v. Îmblănire. Îmblănit[1].

blănít[2], -ă adj. (*înv.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblănit[2].

blăníță s.f. blănișoară.

blănuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblăni.

blănuít[1] s.n. (*înv.*) v. Îmblănire. Îmblănit[1].

blănuit[2], -ă adj. (*înv.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblănit[2].

blăzní vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

blând, blândă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „violent"; despre ființe*) blajin, bun, domol, moale, neagresiv, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pâșin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine blând.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt blând.* **3** (*despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) moderat, potrivit, temperat, ‹rar› lin[2], ‹fig.› dulce. *În sudul continentului european iarna este blândă.* **4** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgostos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe blânde.* **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „abrupt"; despre terenuri înclinate*) domol, lin[2], ușor[2], ‹fig.› dulce, molatic. *A coborât repede panta blândă a dealului.* **2** (*despre lumină*) lin[2], moale, plăcut, ‹fig.› dulce. *Poate citi numai la o lumină blândă. Simte căldura razelor blânde ale soarelui.* **3** (*despre legi, pedepse*) ușor[2], ‹fig.› indulgent. *A primit o pedeapsă blândă.* **III** adv. (*modal*) **1** lin[2], ușor[2], ‹înv. și pop.› molcomiș. *Noaptea se lasă blând peste munți.* **2** binișor, frumos, prietenos. *Vorbește blând cu el pentru a nu se speria.* **IV** s.f. (*med.; pop.*) v. Urticarie.

blândéțe s.f. **1** bunătate, ‹livr.› mansuetudine, ‹rar› blajinătate, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹reg.› bunețe, ‹înv.› lin[2], lineță, umilenie. *Totdeauna vorbește cu blândețe.* **2** duioșie, ‹fig.› dulceață. *Fiind orfană, toate femeile se uitau la ea cu mare blândețe.*

bleándă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a da"*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură. **2** v. Tiflă.

bleasc s.m. sg. (*reg.*) **1** v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută. **2** (*teol.*) v. Spirit. Suflet.

bleáșcă adj. invar. (*reg.*) v. Ciuciulete. Ciuciulit. Leoarcă[1].

bleau s.n. (*tehn.; la car sau la căruță*) ‹reg.› morcoașă. *Bleaul îmbracă osia carului.*

blefarítă s.f. (*med.*) ‹înv.› lipiciune, lipie[2]. *Blefarita este o inflamație acută sau cronică a marginii pleoapelor.*

blefaroconjunctivítă s.f. (*med., med. vet.*) blefaroftalmie. *Blefaroconjunctivita este o inflamație concomitentă a conjunctivei și a pleoapelor.*

blefaroftalmíe s.f. (*med., med. vet.*) blefaroconjunctivită.

blefaroplást s.n. (*anat.*) corpuscul bazal. *Blefaroplastul asigură motricitatea cililor și a flagelilor la baza cărora este situat.*

blefaroptóză s.f. (*med.*) ptoză palpebrală. *Blefaroptoza este coborârea pleoapei superioare.*

blefarorafíe s.f. (*chir.*) tarsorafie. *Prin blefarorafie se corectează malformațiile sau se opresc pierderile de substanță de la nivelul unei pleoape.*

blefarostát s.n. (*med.*) oftalmostat. *Cu blefarostatul se fixează pleoapele în timpul operațiilor de ochi.*

bleg, bleágă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre urechi*) atârnat[2], blegit, clăpăug, lăsat, pleoștit, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, plecozat, plehuș, pliocoșat. *Își acoperă urechile cu părul pentru a nu se vedea că sunt blegi.* **II** adj., s.m., s.f. **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, hușit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tâlâmb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare bleg! De regulă, blegii sunt ușor de înșelat.* **2** indolent, moale, molatic, molău, mototol, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› mămăligă, turtă, ‹fig.; pop.; deprec.› balegă, ‹fig.; fam.› fleașcă, mălăieț, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos. *Băiatul ei este cam bleg pentru armată.* **3** credul, naiv, prost, ‹înv. și pop.› zălud, ‹fam.› fraier, ‹înv. și reg.› lud, ‹reg.› husăn, ponc, ‹fig.; fam.› copil[1], copilă, fazan, guguștiuc, oiță, ‹fig.; fam.; peior.› papagal, ‹arg.› botanist, bulache, cajbec, candelist, ciumpalac, fanache, fleng, gioabă, goglet, gorobete, gudulan, gulie, gușter, gutufan, gutuie, leuștean, mocamente, mocan[1], mocangiu, pampalache, pifan, popândău, râtan, topfiz, uțupan, zarzavagiu. – *Ești atât de bleg încât ai putut s-o crezi? Este un bleg dacă ascultă tot ce-i spune.*

blegeálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Blegire. Pleoștire. **2** fig. v. Amorțeală. Blegire. Eclipsă. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Letargie. Mocneală. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. Vegetare.

blegí vb. I. **1** refl. (*despre urechi*) a se pleoști, ‹pop.› a se blegoșa, ‹reg.› a se clăpăugi, a se dăbălăza. *I s-au blegit urechile.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) moleși, a (se) muia, a toropi[1], a (se) vlăgui, ‹fig.› a amorți, a (se) domoli, a (se) înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) bleojdi, a (se) pleoști, a (se) turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a blegit.*

blegíre s.f. **1** pleoștire, ‹pop. și fam.› blegeală. *Blegirea urechilor îl complexează.* **2** fig. langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹fig.› amorțeală, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de blegire provocată de canicula.*

blegít, -ă adj. **1** (*despre urechi*) atârnat[2], bleg, clăpăug, lăsat, pleoștit, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, pleco-

zat, plehuș, pliocoșat. **2** fig. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) moleșit, muiat, toropit, vlăguit, ‹fig.› amorțit, înmuiat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte blegit din cauza caniculei.*

blegomán, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; glum.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

blegomamíe s.f. (*glum.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) v. Gogomânie. Nătângie. Nebunie. Neghiobie. Nerozie. Nesocotință. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

blegoșá vb. I. refl. (*pop.; despre urechi*) v. Blegi. Pleoști.

blegoșát, -ă adj. (*pop.; despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit.

blegúț, -ă adj. (*despre oameni*) molcuț, ‹reg.› molcălut, molcic. *Copilul, având febră, este cam bleguț.*

blehăí vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra. **2** fig. (*despre oameni*) intr. fig. v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

bléndă s.f. **1** (*mineral.*) sfalerit, sulfură de zinc. *Blenda este principalul minereu de zinc.* **2** (*fotogr.*) diafragmă. *Blenda este alcătuită din mai multe plăcuțe opace mobile.*

blendí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

blendisí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

blenoragíe s.f. (*med.*) gonoree, uretrită gonococică, ‹rar› boală italienească, ‹pop.› înfrântură, sculament, ‹reg.› frântură, scurgere, scursoare, triper, ‹înv.› scursură. *Blenoragia este o boală contagioasă.*

bleojdí vb. IV. tr., refl. (*pop. și fam.*) **1** (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **2** fig. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui.

bleojdíre s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Bulbucare. Mărire. Umflare. **2** fig. v. Amorțeală. Blegire. Eclipsă. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Letargie. Mocneală. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. Vegetare.

bleojdít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit. **2** (*despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[2]. Umflat.

bleomb, bleoámbă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

bleonc, bleoáncă adj. (*reg.; despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit.

bleoștiráie s.f. (*reg.*) v. Fleșcăială. Fleșcăraie.

bleot, bleoátă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

bleotocăreálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

bleotocárí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** intr., refl. (*despre ființe*) v. Bălăci. **2** tr., intr. fig. (*despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

blestém s.n. **1** (*relig.*) afurisenie, afurisire, anatemă, excomunicare, ‹astăzi rar› excomunicație, ‹înv.› procleție, procleție, ‹grec.; înv.› catara. *Pentru blasfemie, a fost pedepsit cu blestemul.* **2** afurisenie, afurisire, blasfem, imprecație, maledicție, ‹pop.› jurare, osândă. *A primit o scrisoare plină de injurii și blesteme.* **3** (*pop.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.

blestemá vb. I. **1** tr. (*relig.; compl. indică oameni*) a afurisi, a anatemiza, a damna, a excomunica, ‹pop.› a oropsi, ‹înv.› a procleți, ‹fig.; înv.› a lepăda. *L-a blestemat pentru blasfemie.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a afurisi, ‹reg.› a tătârî. *Este un mare păcat să-ți blestemi părinții.* **3** refl. (*despre oameni*) a se afurisi, ‹pop.› a se jura. *Se blestemă că nu va mai minți.* **4** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a afurisi, a drăcui, a înjura, a ocări, a sataniza, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatânvaltui, a târfâi, a târtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnâi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își blestemă copiii când este beat.* **5** tr. (*compl. indică soarta, vitregiile vieții etc.*) a se revolta. *Adesea își blestemă viața din cauza greutăților.*

blestemát, -ă adj. **1** (*relig.; despre oameni*) afurisit, anatemizat, damnat, excomunicat, ‹pop.› oropsit, ‹înv. și reg.› procleț, ‹înv.› proclet, treclet. *Călugărul blestemat a părăsit mănăstirea.* **2** (*despre oameni*) afurisit, câinos, hain, îndrăcit, rău, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împelițat, jurat[2], ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret[3], ‹înv.› îndemonit. *A avut niște vecini blestemați care i-au făcut viața un coșmar.* **3** (*fam.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș.

blestemăciúne s.f. (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

blestemățésc, -eăscă adj. (*înv.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

blestemățíe s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

bleștí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) v. Articula. Grăi. Lega[1]. Pronunța. Rosti. Scoate. Spune. Vorbi. Zice. **2** intr. (*despre oameni, colectivități etc.*) v. Murmura. Protesta. **3** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

bleu [blœ] adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) **1** azuriu, ‹rar› azurat, ‹înv.› havaiu. *Cerul este bleu.* **2** ***bleu-ciel*=** albastru-deschis, ‹reg.› exân, șarăriu.

blid s.n. **1** (*gosp.*) strachină, ‹reg.› cățân, taier, teică[1]. *I-a pus în față un blid cu mâncare.* **2** (*la roata morii de apă*) căuș, ciutură, cupă[1], ‹reg.› făcău. *În blid cade apa.*

blidár s.n., s.m. **1** s.n. ‹reg.› uiegar. *Vasele de bucătărie se pun pe blidar.* **2** s.m. fig. (*fam.; peior.*) v. Adulator. Lingușitor. Periuță,

blindá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică nave*) a cuirasa. *Vasul a fost blindat.*

blindáj s.n. (*milit.*) cuirasă. *Blindajul este o armătură din plăci de oțel special, cu care se blindează navele de război.*

blindăráș s. n (*gosp.*) blindărel.

blindărél s.n. (*gosp.*) blindăraș.

blíster s.n. (*farm.*) folie[2]. *Și-a cumpărat un blister de paracetamol.*

bliț s.n. (*fotogr.*) flash, fulger electronic, ‹ieșit din uz› lampă-fulger. *Avea la aparatul de fotografiat un bliț puternic.*

blobojí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli.

bloc[1] s.n. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) masă[2]. *Face afaceri cu blocuri de marmură.* **2** (*geomorf.*) ***bloc de gheață*** = aisberg, ghețar plutitor, munte de gheață. *Vasul Titanic a eșuat ciocnindu-se de un bloc de gheață.* **3** (*geol.*) ***bloc eratic*** = stâncă eratică, ‹rar› rocă eratică (v. *rocă[1]*), ‹înv.› piatră eratică. *Blocul eratic este transportat de ghețari în regiuni diferite ca structură geologică.* **4** (*polit., milit.*) alianță, coaliție, ‹înv.› legământ, legătură, sfat. *De obicei, înaintea alegerilor, se fac blocuri între partide.*

bloc[2] s.n. (*constr.*) blochaus. *În centrul orașului s-a construit un bloc cu 15 etaje.*

bloc[3] s.n. (*polit., econ.; înv.*) v. Blocadă.

blocá vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) a astupa, a bara, a închide, ‹rar› a obstacula, ‹pop.› a cuprinde, ‹fig.› a obstrua. *A blocat intrarea în beci. Nemții au blocat drumul.* **2** refl., tr. (*tehn.; sub. sau compl. indică piese de motoare, dispozitive mecanice, motoare etc.*) a (se) gripa, a (se) înțepeni. *Motorul mașinii s-a blocat. Rugina a blocat cablurile frânelor.* **II** refl. fig. (*despre oameni*) a se inhiba. *De emoție, s-a blocat și nu a mai putut răspunde la nicio întrebare a profesorului.*

blocádă s.f. **1** (*pol., econ.*) ‹înv.› bloc[3]. *Acest stat a fost supus unei blocade economice.* **2** (*milit.*) asalt, asediere, asediu, împresurare, încercuire, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Blocada oraşului a durat trei luni.*

blocáre s.f. barare, închidere. *Nămeţii au provocat blocarea şoselei.*

blocát, -ă adj. (*despre intrări, căi de acces, artere de circulaţie etc.*) astupat[2], barat, închis. *Din cauza drumului blocat s-a perturbat circulaţia.*

blóchaus s.n. (*constr.*) bloc[2].

blockflöte ['blokflœte] s.n. (*muz.*) flaut drept.

blocnótes s.n. notes. *Şi-a cumpărat un blocnotes pentru însemnările zilnice.*

blocstárt s.n. (*sport*) startbloc. *Blocstartul este un aparat folosit de alergătorii de viteză pentru plecări.*

blodogorí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

blog s.n. (*inform.*) weblog. *Poate citi fragmente din viitorul roman al autorului pe blogul acestuia.*

blonci s.n. (*reg.*) v. Legătură. Nod.

blond, blóndă adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) bălai, bălan, blondin, galben, ‹înv. şi pop.› gălbeneţ, ‹pop.› albeţ, codalb, codălbel, codălbiu, gălbior, gălbiu, gălbui, ‹înv. şi reg.› plăviţ, ‹reg.› băl, mieriu[2], plăvai, plăvan, plăvâi, plăviu, smolit, şergaci. *Are părul blond. Fetiţa vecinilor este blondă.*

blondín, -ă adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) bălai, bălan, blond, galben, ‹înv. şi pop.› gălbeneţ, ‹pop.› albeţ, codalb, codălbel, codălbiu, gălbior, gălbiu, gălbui, ‹înv. şi reg.› plăviţ, ‹reg.› băl, mieriu[2], plăvai, plăvan, plăvâi, plăviu, smolit, şergaci.

blow-up ['bləu,ap] s.n. (*fotogr.*) fotografie mărită.

bluejeans [blu'dʒinz *sau* 'bludʒins] s.m. pl. jeans. *Şi-a cumpărat o pereche de bluejeanşi.*

bluétă s.f. (*muz.*) bagatelă. *Blueta este o piesă muzicală instrumentală de scurtă durată, facilă, variată ca expresie şi formă.*

bluff [blaf] s.n. înşelăciune, înşelătorie, păcăleală, ‹fam.› vrajă, vrăjeală. ‹fig.› cacealma, ‹fig.; fam.› pârleală. *Mult aşteptatul spectacol a fost un bluff.*

blură vb. I. tr. (*compl. indică chipuri, imagini, fotografii etc.*) a estompa, a întuneca, a masca, a obscura. *Pe imaginea de la televizor faţa copilului era blurată.*

blurăj s.n. estompare, întunecare, mascare, obscurare. *Pentru protecţia unei anumite persoane care apare într-o imagine la televizor se recurge la blurajul chipului acesteia.*

blurát, -ă adj. (*despre chipuri, imagini, fotografii etc.*) estompat, întunecat, mascat, obscurat. *Persoana cu faţa blurată din imaginea de la televizor este fiica unei cunoscute vedete.*

blúză s.f. ‹reg.› leancă[1]. *Îi plac bluzele cu mânecile scurte.*

bluzíţă s.f. bluzuliţă. *I-a cumpărat fetiţei o bluziţă roz.*

bluzulíţă s.f. bluziţă.

bóa s.m. (*zool.*) *Boa constrictor*, şarpe-auriu, şarpe uriaş.

boábă s.f. **1** (*bot.*) bob[1], grăunte, sămânţă, ‹reg.› boambă, boană, ‹poetic› fir. *Înainte de a pune grâul la fiert, a ales cu grijă boabele.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) bob[1], picătură, strop. *Boabele de rouă strălucesc multicolor în lumina soarelui.* **3** (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **4** (*art.; bot.; reg.*) ***boaba-vulpii*** v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **5** (*bot.; înv.*) v. Bacă. **6** (*jar.; în limbajul studenţilor*) v. Restanţă. **7** (*sport; în j. cu mingea; arg.*) v. Gol[1]. **8** (*la pl.* ***boabe***; *fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

boăcă s.f. **1** (*bot.*) v. Nap (*Brassica napus esculenta*). **2** (*bot.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **3** (*anat.*) v. Cap.

boăctăr s.m. **1** (*ferov.; înv. şi reg.*) v. Cantonier. **2** (*înv.*) v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte. **3** (*milit.; înv.*) v. Pază. Santinelă. Străjă. Veghe.

boăghe s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Bufniţă. Buhă (*Bubo bubo*). **2** (*ornit.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiţă. Claie. Porcoi. Stog.

boálă s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) afecţiune, maladie, rău, suferinţă, ‹livr.› mal[2], morb, ‹înv. şi pop.› nevoie, slăbiciune, slăbire, supărare, ‹pop. şi fam.› beteşug, ‹pop.› călcătură, patimă, vătămare, ‹înv. şi reg.› neputinţă, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, izdat, morbiciune, păs, ‹înv.› lâncezime, lângoare, morbiciune, pătimire, slăbănogire, zaiflâc. *Îl mistuia o boală pulmonară.* **2** (*med.*) ***boală cardiacă ischemică*** = cardiopatie ischemică. *Boala cardiacă ischemică este cauzată de un dezechilibru între aportul sangvin coronarian şi necesităţile de oxigen ale miocardului;* (*med.; med. vet.*) ***boală de piept*** = ftizie, piept, plămâni (v. *plămân*), tebece, tuberculoză pulmonară, ‹livr.› baciloză, ‹rar› pulmonie, ‹pop. şi fam.› oftică, ‹pop.› atac, ‹reg.› beteşug uscat, boală câinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ‹înv.› plămânie. *Astăzi, boala de piept poate fi tratată cu rezultate foarte bune;* ***boală endemică*** = endemie. *O boală edemică izbucneşte într-o regiune geografică dată, din cauze locale, având manifestare fie constantă, fie în perioade determinate;* ***boală ereditară*** = eredopatie, genopatie. *Boala ereditară se dezvoltă la un individ prin acţiunea uneia sau mai multor gene mutante din patrimoniul genetic al unuia dintre părinţi;* (*med.*) ***boală veneriană*** = ***boală venerică*** = ‹pop.› boală lumească, boală secretă, patimă lumească, ‹reg.› toapesc, ‹înv.› morb lumesc; (*art.*) ***boala Heberden*** = angină pectorală, stenocardie, ‹fam.› angină de piept, ‹înv.› coracă. *În boala Heberden bolnavii acuză dureri constrictive la nivelul regiunii precordiale, însoţite de angoasă şi de senzaţia de moarte iminentă;* ***boala lui Addison*** = diabet bronzat. *Boala lui Addison este o boală endocrină;* ***boala lui Basedow*** = basedow, guşă exoftalmică. *Boala lui Basedow se manifestă prin creşterea în volum a glandei tiroide;* ***boala lui Parkinson*** = paralizie agitantă, parkinson. *Boala lui Parkinson este o boală degenerativă a sistemului nervos central, caracterizată prin rigiditate musculară, prin tremurături ale extremităţilor şi prin încetinirea mişcărilor voluntare;* ***boala lui Pierre Marie şi Marinescu*** = acromegalie. *Boala lui Pierre Marie şi Marinescu se manifestă prin dezvoltarea exagerată a corpului şi a membrelor;* ***boala somnului*** = encefalită letargică, hipnopatie, tripanosomiază, tripanosomiază africană, ‹rar› nonă. *Boala somnului este provocată de un virus transmis de musca-ţeţe şi caracterizată printr-un somn greu;* (*rar*) ***boală franţuzească*** = ***boală nemţească*** = ***boală specifică*** v. Lues. Sifilis; ***boală italienească*** v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică; (*med., med. vet.; pop.*) ***boală de apă*** v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops; ***boală de rac*** v. Cancer. Neoformaţie. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă; ***boală de zahăr*** v. Diabet; (*med.; pop.*) ***boală lumească*** = ***boală secretă*** v. Boală veneriană. Boală venerică; ***boală rea*** = (*art.*) ***boala copiilor*** = ***boala neagră*** v. Epilepsie; (*med., med. vet.; reg.*) ***boală de vânt*** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie; (*med.; reg.*) ***boală lungă*** = ***boală mare*** = ***boală rea*** v. Febră enterică. Febră tifoidă. Tifos[1]. Tifos abdominal (v. *tifos*[1]); (*med., med. vet.; reg.*) ***boală câinească*** = ***boală seacă*** = ***boală uscată*** v. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.; ***boală uscată*** v. Atrofie. Atrofiere; (*med.; înv.*) ***boală de lună*** = ***boală din lună*** = ***boală lunatică*** v. Epilepsie; ***boală împărătească*** v. Icter. Hepatită; (*art.*) ***boala sângerăturii stomacului*** v. Hematemoză; ***boala turcilor*** v. Ciumă. Pestă. **3** (*psih.*) ***boală de nervi*** = ***boală mintală*** = ***boală nervoasă*** = alienare, alienare mintală, alienaţie, alienaţie mintală, demenţă, nebunie, ‹livr.› folie, insanitate, ‹înv. şi pop.› stropşeală, ‹pop. şi fam.› nebuneală, pierderea minţii (v. *pierdere*), sminteală, smintire, ţicneală, ‹pop.› îndrăcire, luatul ielelor (v. *luat*[1]), zărgheală, ‹fam.› dileală, ‹înv. şi reg.› smintă, smintenie, ‹reg.› bolânzeală, bolânzie, preclinteală, sălteală, trăsneală, zăluzeală, zăluzie, zărghenie, ‹înv.› dezmeticire, dezmeticiune, fără-minte, ienăcire, ‹fig.› rătăcire, scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, ţăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de boală de nervi;* ***boală psihogenă*** = psihogenie. *Boala psihogenă reprezintă ansamblul tulburărilor psihotice şi nevrotice determinate de factori psihogeni;* (*înv.*) ***boală de lună*** = ***boală din lună*** = ***boală lunatică*** v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism. **4** (*med., med. vet.*) ***boală hidatică*** = echinococoză, hidatidoză, hidatioză. *Boala hidatică se manifestă prin apariţia*

unor chisturi pline cu un lichid transparent în plămâni sau în ficat. **5** *(fiziol.; reg.)* ***boală lumească*** v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **II** *(med. vet.)* **1** *(art.)* ***boala lui Carré*** = ‹pop.› jigăraie, jigodie, rapăn[1], ‹reg.› zgaibă. *Boala lui Carré este o boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă în special caii, câinii și porcii;* ***boala papagalilor*** = psitacoză. *Boala papagalilor este o maladie infecțioasă virotică a papagalilor, transmisibilă omului.* **2** *(la ovine, caprine; reg.)* ***boală de uger*** v. Agalactie contagioasă. **3** *(mai ales la bovine; reg.)* ***boală de gură și de picioare*** v. Febră aftoasă. **III** *(art.)* ***boala vitezei*** = beția vitezei (v. *beție*), mania vitezei (v. *manie*), vitezomanie. *Boala vitezei este preferința pentru viteză excesivă.* **IV 1** *(pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”)* v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **2** *(fam.)* v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** *(fam.)* v. Năravi. Pasiune. Patimă. Viciu. **4** fig. *(fam.)* Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1].Toană[1].

boálcă s.f. *(gosp.; reg.)* v. Ulcea. Ulcică.

boámbă s.f. *(reg.)* **1** *(bot.)* v. Boabă. Bob[1]. Grăunte. Sămânță. **2** *(bot.)* v. Cartof *(Solanum tuberosum)*. **3** v. Bilă[2].

boánă s.f. *(bot.; reg.)* v. Boabă. Bob[1]. Grăunte. Sămânță.

boáncă s.f. *(reg.)* **1** *(zool.)* v. Babană (v. *baban*). **2** v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot. **3** *(la pl. boance; bot.)* v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).

boánghen, -ghiná s.m., s.f. *(reg.; peior.)* v. Maghiar. Ungur. Unguroaică.

boánză s.f. *(entom.; reg.)* **1** v. Musca-hoiturilor (v. *muscă*). Muscă-albastră. Muscă-de-carne. Muscă-mare (*Calliphora vomitoria*). **2** v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*).

boárcă s.f. *(iht.)* **1** *Rhodeus sericeus;* boarță, ‹reg.› behliță, latiță, lătană, lătancă, lăteană, ocheană-săracă (v. *ochean*[2]), pește-de-arin, plăticuță, pletișoară, plutică, roșioară (v. *roșior*), șfei. **2** *(reg.)* v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).

board [bord] s.n. *(engl.)* **1** *(milit.)* v. Comandă. Conducere. Șefie. **2** v. Comisie. Comitet.

boáre s.f. **I 1** adiere, briză, pală[1], suflare, suflu, undă, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Boarea vântului abia se simțea.* **2** *(meteor.)* adiere, zefir, ‹rar› aură. *Boarea răcoroasă dinspre mare se resimte spre seară.* **3** *(meteor.; înv.)* v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală. **II** aromă, balsam, mireasmă, miros, parfum, esență, ‹rar› mirodenie, reveneală, ‹reg.› mirozna, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. *Îl amețește boarea crinilor din grădină.*

boárfă s.f. *(pop. și fam.)* **1** *(la pl. boarfe)* ‹pop. și fam.› bulendre (v. *buleandră*), calabalâc, catrafuse, troace (v. *troacă*), ‹pop.› țoale (v. *țol*), ‹fam.; deprec.› borfet, ‹reg.› bodroanțe, canatlâcuri, cioveie (v. *ciovei*), dănănaie, hontroape, hozate, târnomate (v. *târnomată*), tiliuțe, trancanale (v. *trancana*), trancote (v. *trancotă*), trantabușuri, trantaveie, trante, troscobârțe, țanghile, țolinci, țoloabe (v. *țoloabă*), țulendre. *Și-a strâns repede boarfele într-o geantă și a plecat.* **2** fig. *(deprec.)* v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

boárnă s.f. *(entom.; reg.)* v. Musca-hoiturilor (v. *muscă*). Muscă-albastră. Muscă-de-carne. Muscă-mare (*Calliphora vomitoria*).

boárță s.f. *(iht.) Rhodeus sericeus;* boarcă, ‹reg.› behliță, latiță, lătană, lătancă, lăteană, ocheană-săracă (v. *ochean*[2]), pește-de-arin, plăticuță, pletișoară, plutică, roșioară (v. *roșior*), șfei.

boáscă s.f. *(vit.; reg.)* v. Tescovină.

boaserie s.f. *(constr.)* lambriu. *Și-a pus pe hol boaserie din stejar.*

boáșă s.f. *(reg.)* **1** *(anat.)* v. Testicul. **2** *(art., la pl.; bot.)* ***boașele-popii*** v. **a** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **b** Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

boáță s.f. *(reg.; de obicei constr. cu vb. „a face”)* v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie.

bob[1] s.m. **I** *(bot.)* **1** boabă, grăunte, sămânță, ‹reg.› boambă, boană, ‹poetic› fir. **2** ***bob-de-țarină*** = **a** *Lathyrus sylvester;* ‹reg.› holburică, limba-gâștei (v. *limbă*), linte, linte-de-praturi, linte-sălbatică, lintea-pratului (v. *linte*), măzăriche, scrântiță, ungecăi; **b** *Lathyrus platyphyllos;* ‹reg.› latir, linte-albă, măzăriche. **3** *(înv.)* v. Bacă. **II 1** *(de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului)* boabă, picătură, strop. *Bobii de rouă strălucesc multicolor în lumina soarelui.* **2** fig. *(urmat de determ. introduse prin prep. „de”)* ‹fig.› dram, fărâmă, fir, grăunte, pic[1], picătură, sămânță, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are niciun bob de mulțumire.*

bob[2] s.n. *(sport)* bobsleigh. *Bobul se practică pe pante special amenajate.*

bóbă s.f. *(înv.)* v. Bunică. Mamă-mare.

bobălcá s.f. *(bot.; reg.)*v. Cartof *(Solanum tuberosum)*.

bobălnic s.m. *(bot.; reg.)* v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*).

bobârnác s.n. **1** ‹înv. și reg.› sfârlă, ‹reg.› țumburuș. *I-a dat un bobârnac în frunte.* **2** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, sulițâ, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Bobârnacele pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

bobí vb. IV. intr. *(constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; pop. și fam.; despre oameni; de obicei cu determ. calitative)* v. Nimeri.

bobícă s.f. *(gosp.; reg.)* v. Ulcea. Ulcică.

bobináj s.n. *(fiz., tehn.)* bobinare. *Prin bobinaj se înfășoară un cablu în jurul unui mosor.*

bobináre s.f. *(fiz., tehn.)* bobinaj.

bobiná vb. I. tr. *(fam.; peior.; despre animale sau oameni; compl. indică alimente, mâncăruri)* v. Înfuleca.

bobínă s.f. **1** mosor, ‹reg.› macara. *A cumpărat mai multe bobine de ață.* **2** *(fiz.; și* ***bobină de self****)* ‹ieșit din uz› self. *Bobina de self este folosită în telegrafia fără fir.* **3** *(fiz.)* ***bobină cu reactanță*** = reactor. *Bobina cu reactanță este folosită ca sistem fizic care prezintă, în principiu, reactanță într-un circuit electric.*

bobíță s.f. **I** picățea, ‹pop.› puchițea (v. *puchițel*), pui[1], ‹reg.› brobință. *Și-a cumpărat pentru o rochie un material cu bobițe verzi.* **II** *(bot.)* **1** *(reg.)* v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **2** *(reg.)* v. Vuitoare (v. *vuitor*) (*Empetrum nigrum*). **3** *(la pl.* ***bobițe****; reg.)* v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*). **4** *(înv.)* v. Bacă.

bobițél s.m. *(bot.; reg.)* v. Lemnul-bobului (v. *lemn*). Salcâm-galben (*Cytisus nigricans*).

boblétic, -ă adj., s.m., s.f. *(în opoz. cu „deștept”, „isteț”; pop. și fam.)* v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

bobléț, -á adj., s.m., s.f. *(în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.)* v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

boboánă s.f. *(reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

boboáșă s.f. *(bot.; reg.)* v. Cartof *(Solanum tuberosum)*.

bobóc s.m. **I 1** *(bot.)* ‹reg.› bulbuc, mugur, pup[2]. *Trandafirii din grădină au mulți boboci.* **2** *(ornit.)* rățișoară, rățușcă, ‹reg.› rățică, rățucă, rățuică, rățușoară, rățuță. *Bobocii de rață înoată pe lac.* **II** fig. **1** *(milit.)* recrut. *Bobocii au ieșit la instrucție.* **2** *(fam.)* v. Debutant. Începător. Neofit. Novice.

bobolóș s.n. *(reg.)* v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.

bobonát, -ă adj. *(reg.; despre obiecte, părți de obiecte etc.)* v. Gogonat.

boboní vb. IV. tr. *(în credințe și superstiții; reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii)* v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

boboreá s.f. *(bot.; reg.)* v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).

bobórnic s.m. *(bot.)* **1** *Veronica beccabunga;* șopârliță, ‹reg.› priboi, pribolnic, răzătăl, veronică. **2** *Veronica prostrata;* șopârliță, ventricea, ventrilică, ‹reg.› veronică.

bobóș s.m. *(anat.; reg.)* **1** v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Glob ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **2** v. Papilă.

boboșá vb. I. tr., refl. *(reg.; compl. sau sub. indică ochii)* v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

boboșáre s.f. *(reg.)* v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

boboșát, -ă adj. *(reg.; despre ochi)* v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

bóbot s.n. *(pop.)* v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.

bobotáie s.f. (*pop.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
boboteáză s.f. **1** (*relig. creştină; Bobotează; nm. pr.*) ‹înv. şi pop.› Apă-Botează, Arătarea Domnului (v. *arătare*), ‹pop.› Iordan, ‹înv.› Blagoiavlenie, Epifanie. *De obicei, la Bobotează este ger mare.* **2** fig. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboaţă. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Şotie. Trăsnaie.
bobotí vb. IV. (*reg.*) **I 1** refl. (*med., med. vet.; despre organe ale corpului fiinţelor sau despre părţi ale acestuia*) v. Congestiona. Inflama. Irita. **2** refl. (*med., med. vet.; despre ţesuturi, organe etc.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla. **3** refl. (*med., med. vet.; despre răni*) v. Infecta. **4** intr. (*despre ape, râuri etc.*) v. Creşte. Mări. Ridica. Umfla. **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Înviineţi. Învrăjbi. Mânia.
bobotíre s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamaţie. Intumescenţă. Iritare. Umflare. **2** v. Inflamare. Inflamaţie. Tumefacţie. Tumefiere. Turgescenţă. Turgor. Umflare.
bobotít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.*) **1** (*despre organe ale corpului fiinţelor sau despre părţi ale acestuia*) v. Congestionat. Inflamat. Iritat. **2** (*despre ţesuturi, organe etc.*) v. Inflamat. Intumescent. Tumefiat. Tumescent. Tumid. Turgescent. Turgid. Umflat.
bobríc s.m. (*anat.; reg.*) v. Rinichi.
bobsleigh ['bobslei] s.n. (*sport*) bob[2].
bobuléţ s.n. (*bot.*) bobuşor. *Spre capăt, strugurii au bobuleţe verzi.*
bobuşór s.n. (*bot.*) **1** bobuleţ. **2** (*reg.*) v. Măzăriche (*Vicia lathyroides*). **3** (*reg.*) v. Oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*). **4** (*reg.*) v. Lintea-pratului (v. *linte*) (*Lathyrus pratensis*).
boc interj. (*de obicei repet.*) poc! *Boc! Boc! se aude în uşă.*
bocánc s.m. gheată, ‹reg.› papuc, ‹turc.; înv.› caracatâr, ‹arg.› sabot, şalupă. *Şi-a cumpărat bocanci speciali pentru a urca pe munte.*
bocăneálă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) bătaie, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit. **2** bocăneală, bocănitură, ‹reg.› bontăneală, bontănitură. *L-a trezit o bocăneală puternică în uşă.* **2** bocănit, bocănitură, ‹reg.› bontăneală, bontănitură. *Bocăneala tocurilor pe asfalt e supărătoare.*
bocăní vb. IV. intr. **1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a bate, a ciocăni, ‹înv. şi reg.› a suna, ‹reg.› a bontăni, a orăpăi, a pocăi[2], a toca, a tocăi, a tocăni. *Cineva bocăneşte la uşă.* **2** (*despre oameni şi unele animale*) a tropăi, ‹pop.› a tropoti, a zdupăi, ‹reg.› a dupăi, a tupăi, a tupăni, a zăpăi, a zdupăni, a zupăi. *Copiii bocănesc prin casă.*
bocăníre s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) bătaie, bocăneală, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit.
bocănít s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit. **2** bocăneală, bocănitură, ‹reg.› bontăneală, bontănitură.
bocănitoáre s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* şi *Drycopus*). **2** v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).
bocănitúră s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănit, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit. **2** bocăneală, bocănit, ‹reg.› bontăneală, bontănitură.
boccaccésc, -ă adj. fig. (*livr.; mai ales despre manifestările, viaţa oamenilor*) v. Bizantin. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Delicvescent. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănţat. Dezmăţat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licenţios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Pierdut. Putred. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. Viermănos.
bocceá s.f. (*pop.*) v. Legătură. Pungă. Săculeţ. Săculeţ de mână.
bocceagíu s.m. (*înv.*) ‹înv.› coropcar, marchitan, marfagiu, mărunţişar, mărunţuşar, tolbaş, trămătar. *Bocceagiul era un negustor de mărunţişuri.*
boccealác s.n. (*înv.*) v. Legătură. Pungă. Săculeţ. Săculeţ de mână.
boccelúţă s.f. (*pop.*) v. Legăturică.
boccíu, -íe adj., s.m., s.f. **I** (*pop.* şi *fam.*) **1** adj. (*în opoz. cu „frumos”; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept”, „isteţ”*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **II** s.m. (*înv.*) **1** (*în abatoare*) v. Parlagiu. **2** v. Vidanjor.
boceálă s.f. ah, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentaţie, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorаţie, ‹pop. şi fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. şi reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoşie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de bocelile bătrânei.*
bócet s.n. **1** plângere, tânguială, tânguire, ‹pop.› jalet, jelanie, ‹înv.› jalovanie. *Bocetul părinţilor la înmormântarea fiului se auzea în tot cimitirul.* **2** (*lit.*) cântec de jale. *Bocetul face parte din ritualul înmormântării.*
bocí vb. IV. **1** tr., intr. a jeli, a jelui, a plânge, a tângui, ‹înv. şi reg.› a petrece, ‹reg.› a văita. *Mereu îşi boceşte fiul mort.* **2** refl. (*despre oameni*) a se căina, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. şi pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mişeli, a se neferici, ‹înv. şi reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. şi pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se boceşte că viaţa îi este plină de greutăţi.* **3** intr. fig. (*despre spaţii, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munţi şi păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea boceşte de glasuri şi strigăte.*
bocioácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Capsulă. Măciulie.
bocíre s.f. **1** ah, boceală, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1] jeluire, lamentare, lamentaţie, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorаţie, ‹pop. şi fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. şi reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoşie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. **2** jelire, jeluire, plângere, plâns[1], ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. *Bocirea văduvei a impresionat pe toţi cei prezenţi la înmormântare.*
bocít[1] s.n. ah, boceală, bocire, căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentaţie, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorаţie, ‹pop. şi fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. şi reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoşie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.
bocít[2]**, -ă** adj. (*despre oameni*) jelit[2], jeluit, plâns[2], tânguit[2], ‹reg.› cântat[2]. *Mortul bocit este tatăl ei.*
bocitoáre s.f. jeluitoare (v. *jeluitor*), ‹reg.› plângătoare (v. *plângător*), ‹fran.› voceatrice. *A adus la mort două bocitoare.*
bociulíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Capsulă. Măciulie.
bócşă s.f. (*reg.*) v. Cărbunărie.
bocşér s.m. (*reg.*) v. Cărbunar.
bodârlău[1] s.m. (*ornit.*) **1** *Podiceps cristatus*; corcodel[1], cufundar, scufundaci, scufundar, ‹reg.› fundac, nir, niroc. **2** *Gavia arctica*; cufundac, cufundar, cufundar-mare, ‹reg.› corcodel-mare, corlă, fundac-mare, lisarcă, lişiţă[1], lişiţă-roşiatică (v. *lişiţă*[1]), pescăriţă, scufundaci.
bodârlău[2] s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
bodicăí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.
bodogăneálă s.f. **1** bâiguială, bâiguire, bodogănire, bodogănit, bolborosеală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. şi fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, şondoroială, şondoroit. *Bodogăneala bătrânului este de neînţeles.* **2** cicăleală, cicălire, cicălit, dăscăleală, sâcâială,

‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală. *Nu mai suport bodogăneala ta!*

bodogăní vb. IV. tr. **1** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Bodogănește ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce bodogănește copilul.* **2** (*compl. indică oameni*) a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a șondroli, a tolontăi, a turui, a țăcăli, a țuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își bodogănește soțul.* **3** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

bodogăníre s.f. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.

bodogánit s.n. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.

bodolán s.n. (*anat.; reg.*) v. Ciolan. Os.

bodroánțe s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

bódyguard ['bodigard *sau* 'badigard] s.m. gardă de corp, gardă personală, guard, pază de corp, ‹fig.› gorilă. *Politicianul este totdeauna însoțit de un bodyguard.*

bóftă s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).

bogát, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. avut[2], înstărit, situat, ‹pop.› bănos, chiabur, cuprins[2], ‹reg.› găzdac, găzduț, taxidit, ‹înv.› paralău, ‹fig.; iron. sau peior.› barosan, ‹arg.› baștan, păduchios. *Este un bărbat bogat. Adesea, bogații îi ajută pe săraci.* **2** adj. (*despre oameni*) ajuns, îmbogățit, înavuțit, înstărit, ‹pop. și fam.› chivernisit, pricopsit, ‹fam.› căpătuit, ‹reg.› încăpuit, stăruit, ‹fig.; reg.› plinuț. *Prin speculații la bursă a devenit un om bogat.* **II** adj. **1** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost bogate.* **2** (*despre pământ, terenuri*) fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este bogat.* **3** (*despre regiuni, localități etc.*) prosper. *În jurul Sibiului sunt multe sate bogate.* **4** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină bogată.* **5** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este bogată.* **6** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) luxos, prețios, scump, ‹fam.› fițos, ‹înv.› luxurios, ‹fig.› princiar, ‹fig.; rar› luminos, ‹fig.; înv.› luciu[2], luminat[2]. *A purtat o toaletă bogată la recepție.* **7** (*despre veșminte*) larg. *Canadiana îi este prea bogată.* **8** (*despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) bătut[2], înfoiat, învolt, rotat, ‹reg.› revărsat[2], umplut[2]. *I-a adus un buchet de liliac bogat.* **9** (*despre păr, barbă, mustăți*) des, îmbelșugat, învolt, ‹rar› plin, ‹pop. și fam.› pletos. *Fata are părul bogat, împletit în cozi.* **10** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) deosebit, diferențiat, diferit, divers, felurit, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție bogată de tablouri.* **11** (*despre existență, condiții materiale etc.*) îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *Duce un trai bogat, cu tot ce își dorește.* **12** (*în opoz. cu „puțin”; înv.; despre ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Destul. Mult. Numeros. **III** adj. **1** (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, cuprinzător, extins, larg, lax, ‹fig.› întins[2], spațial. *Romanul are o structură bogată. Are o perspectivă bogată asupra acestui proiect.* **2** (*despre imaginație, idei etc.*) ‹fig.› fecund. *Regizorul a avut întotdeauna o imaginație bogată.* **3** fig. (*despre intelectul, experiența, sentimentele etc. oamenilor sau despre rezultate ale activității lor*) mare[1], ‹fig.› întins[2], vast[2]. *Se remarca printr-o memorie bogată. Este foarte bun în domeniu, pentru că are o bogată experiență.*

bogătan, -ă s.m., s.f. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Bogătaș.

bogătáș, -ă s.m., s.f. ‹pop. și fam.; peior.› bogătan, ‹reg.› boltăgiu, dolfan, găzdan, ‹reg.; deprec.› găzdăcoi, găzdălău. *Adesea vine la bogătaș pentru a-i cere de pomană.*

bogătáte s.f. (*înv. și reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.

bogățíe s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este bogăție de legume în piețe.* **2** belșug, bunăstare, prosperitate, ‹pop. și fam.› noroc, ‹pop.› pricopseală, ‹reg.› duium, prindoare, ‹înv.› buiecitură, norocire, salut[2], scumpete, scumpie[2], spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de bogăție.* **3** fast[1], lux, pompă[2], splendoare, ‹fig.› strălucire. *Se simțea copleșită de bogăția dineului.* **II 1** avere, avut[1], avuție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› caşcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdășag, găzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› măzgă. *Are ceva bogăție pentru a face și acțiuni caritabile.* **2** (*mai ales la pl. bogății*) comoară, tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹înv.› vistier[2]. *În muzeu sunt numeroase bogății din vechime.* **III** amploare, ‹fig.› întindere, vastitate. *Bogăția și profunzimea cunoștințelor dobândite în tinerețe l-au ajutat toată viața.*

bogdán[1] s.m. (*reg.*) v. Copil[1].

bogdán[2]**s.m.** (*înv.*) v. Moldovean.

bogdapróste interj. (*pop. și fam.*) v. Mersi! Mulțumesc !

bogdánésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Moldovean. Moldovenesc.

boghét, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre păsări*) v. Moțat. **2** fig. (*despre oameni*) v. Moțat.

boglár s.m. (*bot.*) **1** *Ranunculus sceleratus*; ‹pop.› broschiță, ‹reg.› rănunchioară, rărunchi[2], rânzișoară. **2** (*reg.*) v. Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Ranunculus polyanthemos*). **3** (*reg.*) v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus pedatus*). **4** (*reg.*) v. Gălbenele-de-munte (v. *gălbenea*) (*Ranunculus carpaticus*).

Bogoródnița s.f. art. (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) v. Fecioara Maria (v. *fecioară*). Împărăteasa (v. *împărătească*). Madona (v. *madonă*). Maica Domnului (v. *maică*). Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*). Născătoarea (v. *născător*). Născătoarea Domnului (v. *născător*). Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*). Preacurata (v. *preacurat*). Prealuminata (v. *prealuminat*). Preanevinovata. Preasfânta (v. *preasfânt*). Precista. Sfânta Fecioară (v. *sfânt*).

bogoslóv s.m. (*relig.; înv.*) v. Teolog.
bogoslovi vb. IV. tr. (*relig.; înv.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.
bogoslovíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Teologie.
bógză s.f. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Bufniță. Buhă (*Bufo bufo*).
bohóci s.m. (*entom.*) *Mamestra brassicae*; ‹reg.› buhă-de-curechi, suflet.
boi[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana*).
boi[2] s.n. (*înv. și pop.*) **1** v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **2** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Făptură. Înălțime. Statură. Talie.
boi[3] vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", care arată culoarea*) v. Colora. Vopsi. **2** refl., tr. (*peior.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia. **3** tr. fig. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.
boiá s.f. **1** (*ind. alim.*) făină de ardei, ‹reg.› papricaș, paprică, piparcă, piper, piper-roșu. *Obișnuiește să pună în mâncare boia de ardei.* **2** (*pop. și fam.*) v. Culoare. Vopsea. **3** (*cosmet.; pop. și fam.; peior.*) v. Fard.
boiálă s.f. (*pop. și fam.*) **I 1** v. Colorare. Colorat[1]. Vopsire. Vopsit[1]. **2** (*peior.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere. **II** (*concr.*) **1** v. Culoare. Vopsea. **2** (*cosmet.; peior.*) v. Fard.
boiangerie s.f. vopsitorie, ‹reg.› vopselărie[1]. *A dus pardesiul la boiangerie pentru a-l vopsi în verde.*
boiangiu s.m. vopsitor, ‹reg.› fârbar, vopselar. *Boiangiul își face meseria bine.*
boicót s.n. boicotare. *S-a încercat boicotul alegerilor.*
boicotáre s.f. boicot.
boicúș s.m. (*ornit.*) *Aegithalus pendulinus*; aușel, aușel-rusesc, ‹reg.› pițigoi-pungaș.
boiengioáie s.f. (*bot.; reg.*) v. Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*).
boiér s.m. **1** (*în societatea feudală românească*) aristocrat, nobil, ‹reg.; iron.› moțpan, ‹reg.; peior.› ciocloavă, cioclovină, ‹înv.› domn, domnariu. *Bunicii ei au fost boieri de viță aleasă.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***boier divanit*** = divanit, ‹înv.› divanist. *Boierul divanit era boierul care făcea parte din Divanul domnesc.* **3** (*art.; pop.; eufem.*) ***boierul lumii*** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
boierátic, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.
boiereásă s.f. (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Boieroaică.
boierésc, -eáscă adj., s.n. **1** adj. (înv. și pop.) coconesc. *A fost vătaf pe un domeniu boieresc.* **2** s.n. (*în Ev. Med., în Mold.*) clacă, robotă. *Boierescul era o formă caracteristică a rentei feudale, constând în munca gratuită pe care țăranul era obligat să o presteze în folosul stăpânului moșiei, un număr de zile pe an.*
boierește adv. (*modal*) domnește. *Trăiește boierește.*
boierét s.n. (*în societatea feudală românească; rar*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.
boierí vb. IV. tr. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; compl. indică oameni*) ‹înv.› a căftăni. *Domnitorii au boierit mulți răzeși.*
boieríe s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› arhonie, căftănie. *Mulți răzeși au obținut rangul de boierie.*
boieríme s.f. (*în societatea feudală românească*) aristocrație, nobilime, protipendadă, ‹rar› aristocrațime, boieret, ‹înv. și pop.; eufem.› albăstrime, ‹pop.› domnet, ‹reg.› domnăret, domnărit, ‹înv.› domnime, neamuri (v. *neam*), ‹grec.; înv.› evghenie. *Cei mai mulți reprezentanți ai boierimii românești au studiat în străinătate.*
boieríță s.f. (*în societatea feudală românească; pop.*) v. Boieroaică.
boieroáică s.f. (*în societatea feudală românească*) ‹pop.› boieriță, boieroaie, ‹înv. și reg.› paniță, ‹reg.; iron.› moțpancă, ‹înv.› boierească, jupânească. *Locuiau în casa unei boieroaice.*
boieroáie s.f. (*în societatea feudală românească; pop.*) v. Boieroaică.
boierós, -oásă adj. (*despre oameni*) capricios, fandosit, mofturos, năzuros, pretențios, ‹rar› boieratic, ‹pop. și fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fițos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreț, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneț, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, boieroasă cum era, să refuze propunerea.*
bóinic s.m. (*milit.; înv.*) **1** (*în Antic. romană*) v. Arenar. Gladiator. **2** v. Luptător. Războinic.
boíre s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Colorare. Colorat[1]. Vopsire. Vopsit[1]. **2** (*peior.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.
bóiște s.f. **1** (*biol., iht.*) bătaie, ‹reg.› toană[2]. *Boiștea morunilor se face în Dunăre.* **2** (*iht.; reg.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*).
boișteán s.m. (*iht.*) *Phoxinus phoxinus*; ‹reg.› boiște, borfete, crai, crăieș, crăiete, crăiet, lincar, murgoci, murgoi, pește-crăiesc, pește-de-bătaie, pește-de-bătălie, pește-le-doamnei (v. *pește*), roșioară (v. *roșior*), roșiuță (v. *roșiuț*), scrofiță, sular, verdete, verzișor, vrai.
boít[1] s.n. (*pop. și fam.*) **1** v. Colorare. Colorat[1]. Vopsire. Vopsit[1]. **2** (*peior.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.
boít[2] s.n. (*reg.*) v. Canaf. Ciucure.
boít[3]**, -ă** adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre obiecte, materiale etc.*) v. Colorat[2]. Vopsit[2]. **2** (*peior.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].
bojdéi s.n. (*reg.*) v. Leasă.
bojdéucă s.f. (*constr.; pop.*) v. Cocioabă.
bojóc s.n. (*anat.; pop.*) v. Plămân. Pulmon.
bojogár s.m. (*reg.*) v. Hoț. Pungaș.
bojogări vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, bani, materiale etc.*) v. Fura. Pungăși.
bojogărie s.f. (*reg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
bojoțél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*). **2** v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odoratus*). **3** v. Spânz (*Helleborus dumetorum*).
bol s.n. **1** (*culin.*) boț, bulz, cocoloș, ‹pop.› ciuciulete, golomoz, ‹reg.› dodoc, gălătuc, gălătuș, gâscă, totoloț, urs. *A dat câinelui un bol de mămăligă în care a pus brânză de oi.* **2** cupă[1]. *La cantine, supa se servește în boluri.*
bolând, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
bolándăriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
bolánzeálă s.f. (*reg.*) **1** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*bot.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
bolánzi vb. IV. refl. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.
bolánzíe s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.
bolboroseálă s.f. **1** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit. *Bolboroseala bătrânului este de neînțeles.* **2** bolborosire, bolborosit[1], gâlgâială, gâlgâire, gâlgâit, gâlgâitură. *Din beci se aude bolboroseala mustului din butoaie.*
bolborosí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngâima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Bolborosește ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce bolborosește copilul.* **2** intr. (*despre lichide*) a gâlgâi, ‹rar› a plescăi, ‹reg.› a gâlgări, a turui. *Mustul a început să bolborosească.*
bolborosíre s.f. **1** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură,

lolotă[1], slomnire, şondoroială, şondoroit. **2** bolboroseală, bolborosit[1], gâlgâială, gâlgâire, gâlgâit, gâlgâitură.

bolborosít[1] s.n. **1** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. şi fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, şondoroială, şondoroit. **2** bolboroseală, bolborosire, gâlgâială, gâlgâire, gâlgâit, gâlgâitură.

bolborosít[2], -ă adj. (*despre cuvinte, fraze etc.*) dezarticulat[2], îngăimat, mormăit[2], nearticulat, neclar, nedesluşit, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte bolborosite apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.*

bolborositúră s.f. (*rar*) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

bolboşá vb. I. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

bolboşát, -ă adj. (*pop.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

bolbotímă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pepene. Pepene-Roşu. Pepene-Verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.

bold[1] adj. invar., s.n. (*tipogr.*) aldin, caractere compacte (v. *caracter*), compact, gras, gros, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu litere bold.*

bold[2] s.n. **I 1** ac cu gămălie, ‹pop.› spelcă, ‹reg.› bumbuşcă, gomboş, ‹înv.› carfiţă. *A prins tivul rupt cu un bold.* **2** (*entom.; la albine, viespi; pop.*) v. Ac. **3** (*tehn.; la grindeiul morii; reg.*) v. Cep. **4** (*reg.*) v. Strămurare. **5** (*constr.; reg.*) ‹reg.› săgeată, sulinar, suliţă, ţăruş, ţeapă, ţepuşă. *Boldurile se înfig în vârful caselor ţărăneşti, pentru a fixa leaţul cel mai de sus al scheletului acoperişului.* **II** fig. (*înv.*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Inspiraţie. Îndemn. Mişcare. Mobil. Pornire. Pretext. Resort. Stimul. Stimulent. Suport.

bold[3] s.n. (*com.; reg.*) v. Magazin. Prăvălie.

boldán s.n. (*anat.; reg.*) **1** v. Ciolan. Os. **2** v. Fluier. Fluierul piciorului (v. *fluier*). Tibia. **3** v. Membru inferior. Picior.

boldéi s.m. (*zool.; reg.*) v. Baset.

boldí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop.* şi *fam.; compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **2** tr. fig. (*fam.*) v. Impulsiona. Îmboldi. Îndemna. Stimula.

boldíre s.f. (*pop.* şi *fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

boldíş adv. (*modal; pop.* şi *fam.; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Saşiu. Strâmb.

boldít, -ă adj. (*pop.* şi *fam.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

boldoáşă s.f. (*reg.*) v. Cocoloş. Ghemotoc. Mototol.

bólea s.m. art. (*reg.*) v. Baubau.

boleăc, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre fiinţe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

boleáznă s.f. (*pop.*) **1** (*med.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) v. Epidemie. Molimă. **2** (*med. vet.*) v. Epizootie. Molimă.

boleşniţă s.f. (*pop.*) **1** (*med.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) v. Epidemie. Molimă. **2** (*med. vet.*) v. Epizootie. Molimă.

bolét s.m. (*bot.*) *Boletus edulis*; hrib, mănătarcă, ‹reg.› burete, copită, cozac, mitarcă, pitarcă, pitoancă.

bolf s.n. (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.

bólfă s.f. (*reg.*) **I 1** (*anat.*) v. Amigdală. Tonsilă. **2** (*med.*) v. Anginã difterică. Anginã faringianã. Difterie. Difterie faringianã. **3** (*med., med. vet.*) v. Umflătură. **II** (*în opoz. cu „concavitate"*) v. Convexitate. Elevaţie. Excrescenţă. Ieşind. Ieşitură. Proeminenţă. Protuberanţă. Ridicătură. Umflătură.

bolfí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; reg.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla.

bolfuşoáră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Gâlculiţă. Gâlcuşoară. Gâlcuţă.

bólgie s.f. fig. ‹fig.› iad, infern. *Nu mai poate trăi în bolgia care este în casa lor din cauza neînţelegerilor.*

bolí vb. IV. intr. (*med., med. vet.; pop.* şi *fam.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea.

bolíd s.m. (*astron.*) stea căzătoare foarte strălucitoare. *Bolidul este un meteorit care cade pe Pământ.*

bolíe s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

bolíre s.f. (*med., med. vet.; pop.* şi *fam.*) v. Zăcere. Zăcut[1].

bólişte s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Epidemie. Molimă. **2** (*med. vet.*) v. Epizootie. Molimă.

bolmoájă s.f. (*în credinţe şi superstiţii; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

bolnáv, -ă adj. **I 1** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; despre fiinţe*) nesănătos, suferind, ‹rar› morbos, morbulent, ‹înv. şi pop.› războlit, ‹pop.› beteag, ‹înv. şi reg.› neputincios, pătimaş, rău, ‹reg.› marod, păzit[2], ‹înv.› lânced, malad, mişel, pătimitor, răslăbit, răutăţit, ‹turc.; înv.› sacat. *Fiind bolnav, nu s-a putut duce la interviu.* **2** (*med.; reg.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „proaspăt", „curat"; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat. *Aerul bolnav provoacă afecţiuni pulmonare.* **2** (*despre locuinţe, medii, spaţii etc.*) insalubru, neigienic, nesănătos. *Locuiesc toţi într-o casă bolnavă.*

bolnăví vb. IV. refl., tr. (*med., med. vet.; pop.; sub. sau compl. indică fiinţe*) v. Îmbolnăvi.

bolnăviciós, -oásă adj. **I 1** (*med., med. vet.; despre fiinţe*) maladiv, ‹livr.› valetudinar, ‹rar› morbos, ‹pop.› becisnic, ‹reg.› betegos, boleac, gubav, lingav, mârcav, mârced, obidnic, plămânar, slăburiu, ‹înv.› spitălatic. *Este un copil bolnăvicios.* **2** (*despre faţă, privire etc.*) suferind, ‹înv.› suferitor. *Este un tânăr uscăţiv, cu o figură veşnic bolnăvicioasă. Femeia are privirea bolnăvicioasă.* **II** fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, morbid, nesănătos, patologic, ‹fig.› maladiv. *Este de o curiozitate bolnăvicioasă. Are o teamă bolnăvicioasă de microbi.* **2** (*despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exagerat, excesiv, imens. *O sufocă cu gelozia lui bolnăvicioasă.*

bolnicér s.m. (*med.; înv.*) v. Infirmier.

bolnicereásă s.f. (*med.; înv.*) v. Infirmieră (v. *infirmier*). Soră. Soră de caritate. Soră de ocrotire.

bólniţă s.f. (*med.; înv.*) **1** v. Infirmerie. **2** ‹înv.› spital, spital de obşte, spital pentru săraci. *Bolniţa era o instituţie filantropică în care erau îngrijiţi şi trataţi bolnavii sau bătrânii săraci.*

bolocán, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. fig. (*deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neşlefuit. Ordinar. Pădureţ. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar.

bolocános, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Ciolănos. Osos. **2** (*despre fiinţe sau despre mişcări, acţiuni etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu.

bologeánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

bolográf s.n. (*fiz.*) bolometru. *Bolograful este folosit pentru determinarea intensităţii radiaţiei termice.*

bolohănitúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Bolovăneală.

bolométru s. n (*fiz.*) bolograf.

bolomícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cosiţel (*Sium latifolium*).

bolován s.m. **I 1** pietroi, ‹rar› stei, ‹reg.› bolf, bord, bordan, cataroi[2], pietroc, stoampă. *Din cauza ploilor, mulţi bolovani au căzut de pe munte pe şosea.* **2** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu. **II** (*bot.; reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **III** fig. **1** ‹fig.› apăsare, greutate, pietroi. *Bolovanul de pe suflet nu-l lasă să se bucure de nimic.* **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.; deprec* sau *peior.*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont.

bolovăneálă s.f. (*med., med. vet.; pop.*) ‹reg.› bolohănitură. *Bolovăneala se manifestă prin întărirea sânilor la femei sau a ugerelor la vaci.*

bolovăní vb. IV. **I 1** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre sâni, ugere*) v. Inflama. Umfla. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **II** refl. fig. (*pop.; despre nori*) v. Îngrămădi. Strânge.

bolovánit, -ă adj. (*pop.; despre drumuri, arături etc.*) v. Bolovănos. Gloduros. Pietros.

bolovános, -oásă adj. **1** (*despre drumuri, arături etc.*) gloduros, pietros, ‹pop.› bolovănit,

bulgăros, ‹reg.› bordos, buşos, stolohănos. *Pe câmp arătura este bolovănoasă.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări bolovănoase. A considerat răspunsul lui cam bolovănos.*

bolşevíc, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) comunist, pecerist, roşu. *A fost un bolşevic convins. Nu crede în doctrina bolşevică.*

bolşevísm s.n. (*polit.*) comunism. *Bolşevismul este o doctrină socială, politică şi economică bazată pe ideea egalităţii tuturor indivizilor unei societăţi.*

bolşevizá vb. I. tr. (*polit.*) a comuniza. *Într-o anumită perioadă statul a fost bolşevizat.*

bolşevizáre s.f. (*polit.*) comunizare. *Bolşevizarea a fost un proces de lungă durată.*

boltáş s.m. (*com.; reg. ; de obicei deprec.*) **1** v. Prăvăliar. Prăvăliaş. **2** v. Tarabagiu.

bóltă s.f. **I 1** (*constr.*) arc, arcadă, boltire, boltitură, cupolă, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea. *Admiră bolta catedralei gotice.* **2** (*astron.; şi art., **bolta cerească, bolta cerului,** poetic, **bolta lumii***) cer[2], firmament, înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), sfera cerească (v. *sferă*), sferă, spaţiu, ‹rar› boltire, ‹înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ‹poetic› empireu, ‹fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe bolta cerească sclipesc stelele.* **3** (*constr., com.; reg.*) v. Magazin. Prăvălie. **4** (*constr., com.; reg.*) v. Dugheană. **II** (*anat.*) **1** arc, fornix. *Bolta este o structură anatomică, normală sau patologică, având aspectul unei linii curbe.* **2 *boltă palatină*** = cerul-gurii (v. *cer*[2]), palat dur (v. *palat*[2]), palatul bucal (v. *palat*[2]), ‹rar› palat tare (v. *palat*[2]), ‹pop.› podul gurii (v. *pod*[1]), ‹înv.› păraţ. *Bolta palatină separă cavitatea bucală de fosele nazale.* **3 *boltă craniană*** = calotă craniană, calvaria. *Pe bolta craniană avea o cicatrice.*

boltăgíu s.m. (*reg.*) v. Bogătaş.

boltăí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

boltí vb. IV. tr., refl. (*constr.; compl. sau sub. indică bârne, tavane etc.*) a (se) arcui, ‹reg.› a sclipui[2]. *Timpul a boltit grinda principală a construcţiei. Tavanul magaziei începe să se bolteaască.*

boltíre s.f. **1** (*constr.*) arc, arcadă, boltă, boltitură, cupolă, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea. **2** (*astron.; rar*) v. Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spaţiu.

boltíş s.n. (*constr.; reg.*) v. Arc. Arcadă. Boltă. Boltire. Boltitură. Cupolă.

boltít, -ă adj. **1** (*constr.; despre construcţii, elemente de construcţie etc.*) arcuit, curbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹reg.› sclipuit[2]. *Priveşte cupola boltită a catedralei.* **2** (*despre frunte, obiecte etc.*) bombat, proeminent, ‹rar› scos[2]. *Are o frunte mare, boltită.*

boltitúră s.f. arc, arcadă, boltă, boltire, cupolă, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea.

bolzít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Cifos. Cocoşat. Ghebos. Gheboşat.

bomb s.m. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).

bombă vb. I. **1** refl. (*despre plăci, capace etc.*) a se deforma, a se gondola[1], a se umfla. *Tabla de pe acoperiş s-a bombat.* **2** tr., refl. fig. a (se) umfla. *Băiatul îşi bombează pieptul şi sare la bătaie.*

bombagíst, -ă s.m., s.f. (*arg.*) ‹arg.› bombagiu. *Bombagistul a participat la un atentat cu bombă.*

bombagíu s.m. (*arg.*) **1** ‹arg.› bombagist. **2** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **3** v. Hoţ. Pungaş. **4** v. Chefliu. Petrecăreţ.

bombăr s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

bombardá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică localităţi, construcţii etc.*) ‹înv. şi pop.› a detuna, ‹înv.› a bate, a puşcări. *Avioanele inamice au bombardat oraşul, distrugându-l.*

bombardamént s.n. (*milit.*) bombardare, detunătură, ‹înv. şi pop.› detunare, ‹înv.› bătaie, detunat[1], detunet. *Bombardamentul asupra oraşului a durat o jumătate de oră.*

bombardáre s.f. (*milit.*) bombardament, detunătură, ‹înv. şi pop.› detunare, ‹înv.› bătaie, detunat[1], detunet.

bombárdă s.f. (*milit.; în Ev. Med.*) balimez. *Bombarda se folosea la aruncarea bolovanilor asupra fortificaţiilor.*

bombardeá s.f. (*fam.; glum.*) v. Bombă. Maşină infernală.

bombást, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului bombast.*

bombástic, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător.

bombasticísm s.n. bombasticitate, exagerare, ‹fig.› înfloritură. *A publicat în sfârşit un editorial fără bombasticisme.*

bombasticitáte s.f. bombasticism, exagerare, ‹fig.› înfloritură.

bombát, -ă adj. **I 1** (*despre boabele cerealelor, granule etc.*) mare[1], măşcat, plin, ‹reg.› măzărat. *Grâul are boabele bombate.* **2** (*optic.; despre lentile*) convex, ‹înv.› vâşcat. *Ochelarii bătrânei au lentilele bombate.* **3** (*despre obiecte*) umflat, ‹fam.; glum.› pântecos. *A aruncat cutia de conserve bombată, întrucât conţinutul este alterat.* **4** (*despre frunte, obiecte etc.*) boltit, proeminent, ‹rar› scos[2]. *Are o frunte mare, bombată.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Burtos. Pântecos.

bómbă s.f. **I 1** maşină infernală, ‹fam.; glum.› bombardea. *O bombă a explodat în aeroport.* **2** (*milit.*) ***bombă atomică*** = ***bombă nucleară*** = armă atomică, armă nucleară. *S-au purtat discuţii pentru renunţarea la bombele atomice;* ***bombă cu hidrogen*** = ***bombă termonucleară*** = superbombă. *Explozia bombei cu hidrogen se datorează energiei termonucleare dezvoltate prin reacţia de fuziune a nucleelor de hidrogen (deuteriu, tritiu).* **3** (*fam.*) v. Bilă[2]. **4** fig. (*fam.; peior.*) v. Speluncă. Tavernă. **II** (*bot.; reg.*) ***bombă-de-câmp*** v. Brâncă[1]. Zămoşiţă (*Hibiscus trionum*).

bombăneálă s.f. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. şi fam.› boscorodeală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, şondoroială, şondoroit, tolocăneală. *Bombăneala bătrânului este de neînţeles.*

bombăní vb. **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. şi fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. şi reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuţi, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a şondoroi, a tolontăi, a ţivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Bombăne ceva, fără a se înţelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce bombăne copilul.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹pop. şi fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a şondroli, a tolontăi, a turui, a ţăcăli, a ţuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. şi fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a căţăi, a căţănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua îşi bombăne soţul.* **3** intr. (*pop.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.

bombănít s.n. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1],

mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.

bombănitúră s.f. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, mormăială, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.

bomboánă s.f. **I** (*ind. alim.*) **1** ‹reg.› bumbulie (v. *bumbuliu*), gogoroană, puiț, țucăr mânânțăl. *Îi plac bomboanele de ciocolată.* **2** ***bomboană fondantă*** = fondantă. *Se duc în vizită cu un buchet de flori și cu o cutie de bomboane fondante.* **II** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

bomboneá s.f. (*ind. alim.*) bombonică. *A pus pe frișca prăjiturii bombonele diferit colorate.*

bombonícă s.f. (*ind. alim.*) bombonea.

bomborât, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufnat.

bon-viveur [bonvi'vœr] s.m. (*fran.*) ‹fran.› viveur. *Bon-viveurul duce o viață plină de distracții, de aventuri.*

bónă s.f. dădacă, doică, ‹livr.› nursă, ‹reg.› daică, mancă[1], pestră, țiitoare (v. *țiitor*), ‹latin.; înv.› nutrice, ‹engl.› baby-sitter, ‹span.› dueña. *A luat pentru copil o bonă tânără.*

boncăí vb. IV. **I** intr. (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) a boncălui, a mugi, ‹reg.› a bornăi, a râncăi, a râncălui. *Un cerb a început să boncăiască.* **II** fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Molfăi. Mormăi[1]. Murmura. Zbârnâi. **2** intr. v. Striga. Țipa. Urla. Zbiera.

boncăíre s.f. boncăit, boncăluire, boncăluit, muget, ‹reg.› râncăială, râncăitură. *Boncăirea cerbului este fioroasă.*

boncăít s.n. boncăire, boncăluire, boncăluit, muget, ‹reg.› râncăială, râncăitură.

boncăluí vb. IV. **I** intr. (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) a boncăi, a mugi, ‹reg.› a bornăi, a râncăi, a râncălui. **II** fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Molfăi. Mormăi[1]. Murmura. Zbârnâi. **2** intr. v. Striga. Țipa. Urla. Zbiera.

boncăluíre s.f. boncăire, boncăit, boncăluit, muget, ‹reg.› râncăială, râncăitură.

boncăluít s.n. boncăire, boncăit, boncăluire, muget, ‹reg.› râncăială, râncăitură.

bondár s.m. **I** (*entom.*) **1** *Bombus terrestris*; bărzăun, ‹pop.› gărgăun, ‹reg.› albina-țiganului (v. *albină*), albină-de-pădure, albină-de-pământ, albină-mare, albină-țigănească, bânzar, bâțan, bâzgan, bâzgar, bombar, bongoi, bozgoi, buzgan, moșuț, muscoi, stup-țigănesc, tăun, viespe, viespe-țigănească. **2** (*înv. și reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*). **3** (*reg.*) v. Cărăbuș (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*). **4** (*reg.; în forma* ***bonzar***) v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*). **II** (*bot.; reg.; în forma* ***bonzar***) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*).

bondăní vb. IV. (*fam.*) **1** intr. (*despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **2** tr. fig. (*despre oameni; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Molfăi. Mormăi[1]. Murmura. Zbârnâi.

bondóc, -oácă adj. (*despre ființe*) îndesat. *Este mic de statură și bondoc.*

bóndraș s.m. (*entom.; reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*).

bóndriș s.m. (*reg.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hidoșenie. Hâdoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Slutitură. Urâțenie.

bonétă s.f. **1** bonețică, scufie, scufiță, ‹reg.› căiță, căpiță, scufă, tichie. *Copilul poartă o bonetă albă.* **2** căciuliță, scufă, scufie, scufiță, tichie, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. *Multe femei în vârstă își pun, noaptea, o bonetă ca să nu răcească.*

bonețícă s.f. bonetă, scufie, scufiță, ‹reg.› căiță, căpiță, scufă, tichie.

bongói s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

bonificáre s.f. (*fin.*) bonificație. *Cumpărătorul a primit o bonificare pentru prejudiciu.*

bonificáție s.f. **1** (*fin.*) bonificare. **2** (*econ.*) bonus. *Folosind mult timp aceeași rețea de telecomunicații, consumatorul a primit o bonificație.*

bonitâre s.f. (*zootehn.*) bonitură. *Bonitarea este evaluarea complexă a unui animal pentru selecție.*

bonitáte s.f. (*fin.*) solvabilitate, ‹rar› plătnicie, solvență. *Se află în stare de bonitate acela care își poate plăti toate datoriile scadente.*

bonitúră s.f. (*zootehn.*) bonitare.

bont[1] (bunt) s.n. (*înv.*) **1** v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **2** v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

bont[2], bóntă adj. (*reg.*) adj. (*reg.*) **1** (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) v. Amputat. Ciung. Ciuntit. Retezat[2]. Tăiat[2]. Trunchiat. **2** (*în opoz. cu „slab”; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeș. Umflat. Voluminos.

bontáș adj.,s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

bontăneálă s.f. (*reg.*) v. Bocăneală. Bocănit. Bocănitură.

bontămí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni.

bontănitúră s.f. (*reg.*) v. Bocăneală. Bocănit. Bocănitură.

bonț s.n. (*reg.*) **1** v. Colț. Vârf. **2** (*anat.*) v. Mamelon. Sfârc.

bonțóc s.n. (*la coasă; reg*) v. Măsea.

bónus s.n. **1** (*econ.*) bonificație. **2** gratificație, premiu, primă, recompensă. *Patronul i-a acordat un bonus pentru că a lucrat exemplar.*

bonzár s.m. (*entom., bot.; reg.*) = bondar.

bónză s.f. (*entom.; reg.*) v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*).

bonzălău s.m. (*entom.; reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*).

booster ['bustər] s.n. (*milit.*) rachetă auxiliară. *Boosterul este folosit pentru lansarea proiectilelor teleghidate.*

bor s.n. (*la pălărie*) margine, ‹rar› bord, gardină, ‹pop.› perete, ‹reg.› obadă, pană, pânză, pervaz, poală, roată[1], strânsură, taier, tichie, văcălie, veacă, veșcă, ‹reg.; glum.› streașină. *Poartă pălării cu borul mare.*

boracióc s.m. (*bot.; reg.*) v. Tătănească (*Symphytum officinale*).

boráciu s.n. (*tehn.*) clichet. *Boraciul este un organ de mașină care împiedică rotirea unei roți dințate.*

borálă s.f. **I** (*fiziol.; pop.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare. **II** (*concr.*) **1** (*fiziol.; pop.*) v. Vărsătură. Vomă. **2** (*biol.; vulg.*) v. Spermă.

borán s.n. (*chim.*) hidrură de bor. *Boranul este un compus al borului cu hidrogenul.*

borangíc s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **2** v. Torțel (*Cuscuta europaea*).

boránță s.f. (*bot.; și* ***boranță roșie***) *Borrago officinalis*; limba-mielului (v. *limbă*), otrățel, ‹reg.› alior, arăriel, arățel, laptele-câinelui (v. *lapte*), limba-boului (v. *limbă*), limba-câinelui (v. *limbă*), limba-mieluțelului (v. *limbă*), mierea-ursului (v. *miere*).

bórax s.n. (*chim.*) tetraborat de sodiu, tincal. *Boraxul este folosit la sudarea metalelor, la fabricarea unor sticle speciale, în tăbăcărie, în medicină etc.*

borâre s.f. (*fiziol.; pop.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

borât[1] s.n. (*fiziol.; pop.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

borât[2], -á adj. fig. (*pop.; deprec.; mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Dezgustător. Dizgrațios. Grețos. Hidos. Imund. Oribil. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Sordid.

borâtúră s.f. (*fiziol.; pop.*) **1** v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare. **2** (*concr.*) v. Vărsătură. Vomă.

borboáse s.f. pl. (*pop.*) **1** (*în credințe și superstiții*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie.

Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
borbonár s.m. (*bot.; reg.*) v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*).
borcán s.n. ‹reg.› gavanos. *I-a dat un borcan cu dulceață de cireșe amare.*
borcănáș s.n. borcănel, ‹reg.› găvănoșel. *A pus pelteaua de gutui în mai multe borcănașe.*
borcănát, -ă adj. (*despre nasul oamenilor*) gros, umflat, ‹reg.› borcănos. *Are nasul cam borcănat.*
borcănél s.n. borcănaș, ‹reg.› găvănoșel.
borcănós, -oásă adj. (*reg.; despre nasul oamenilor*) v. Borcănat. Gros. Umflat.
borceág s.m. (*bot.*) **1** *Vicia sativa*; măzăriche, ‹reg.› linte-sălbatică, linteoc, măzărică, măzărice, măzăruică, târțar, târțaică. **2** *Vicia silvatica*; măzăriche, ‹reg.› măzărică. **3** *Vicia pannonica;* ‹reg.› landră.
borcíu s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
borcút s.n. (*reg.*) v. Apă minerală. Borviz.
bord s.n. **1** (*la pălărie; rar*) v. Bor. Margine. **2** (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.
bordá vb. I. tr. (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a circumscrie, a delimita, a demarca, a limita, a marca, a mărgini. *Au bordat laturile șoselei pentru a se evita accidentele.*
bordáj s.n. bordare. *Bordajul șoselei a fost necesar pentru a se evita accidentele.*
bordán s.n. (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.
bordáre s.f. bordaj.
bórdea s.m. art. (*reg.*) v. Baubau.
bordéi s.n. (*constr.*) colibă, ‹pop.› gaură, ‹înv. și reg.› staul, ‹reg.› cobașă, obor, poiată, umbrar, zemnic, zomoniță, ‹înv.› coperământ, hâj, staniță, ‹fig.; reg.› cârtițar. *O familie numeroasă locuiește într-un bordei.*
bordeiáș s.n. ‹înv. și reg.› argelaș, ‹înv.› bordeuț.
bordél s.n. casă de prostituție (v. *casă*[1]), casă de rendez-vous (v. *casă*[1]), casă de toleranță (v. *casă*[1]), lupanar, ‹pop. și fam.› curvărie, ‹reg.› școrlit, ‹înv.› casă de curvăsărie (v. *casă*[1]), casă de curvie (v. *casă*[1]), casă publică (v. *casă*[1]), tractir, ‹glum.› hagialâc, ‹arg.› hogeag, ‹ieșit din uz› stabiliment.
bordeléză s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
bordeúț s.n. (*înv.*) v. Bordeiaș.
bordós, -oásă adj. (*reg.; despre drumuri, arături etc.*) v. Bolovănos. Gloduros. Pietros.
bordúră s.f. **1** chenar, margine, ‹fig.› tighel. *Baticul are o bordură albastră. Bordura farfuriilor este aurie.* **2** margine. *În urma accidentului, bordura trotuarului a fost stricată.* **3** chenar, margine, ‹înv.› ainfas. *Textul tipărit are bordura accentuată.*
boreál, -ă adj. **1** (*geogr.*) nordic, septentrional, ‹înv.› nopțiar. *Emisfera boreală se află la nord de ecuator. Aceste dealuri formează coasta boreală a Carpaților.* **2** (*geogr.; în opoz. cu „antarctic"; astăzi rar*) v. Arctic. Nordic. **3** fig. (*în opoz. cu „cald"; despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) friguros, geros, rece. *Astăzi vremea este boreală. Nu poate suporta zilele boreale de iarnă.*
boreăsă s.f. (*reg.*) **1** v. Nevastă. Soție. **2** v. Văduvă (v. *văduv*).
borelióză s.f. (*med.*) febră recurentă, spirochetoză recurentă, tifos recurent (v. *tifos*[1]). *Borelioza este o boală infecțioasă, endemică sau epidemică, transmisă omului de pureci sau de căpușe.*
borfár s.m. (*reg.*) v. Hoț. Pungaș.
borfáș s.m. (*fam.*) v. Hoț. Pungaș.
borfăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.
borfășíe s.f. (*fam.*) v. Pungășie.
borfét s.n. (*fam.*) **1** (*deprec.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **2** fig. (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
borféte s.m. (*iht.; reg.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*).
borhót s.n. ‹pop.› trevere, ‹reg.› boroghină, borohodnă, tescovină, trinci. *Borhot de sfeclă. Borhot de prune.*
borí vb. IV. **I** (*fiziol.*) **1** tr., intr. (*pop.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **2** intr. (*vulg.; despre masculi*) v. Ejacula. **II** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
bornáj s.n. bornare. *Bornajul șoselei s-a făcut într-o săptămână.*
bornáre s.f. bornaj.
bórnă s.f. (*electr.*) cosă. *Borna se fixează pe marginea unui conductor electric pentru a stabili contactul.*
bornăí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **2** (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) v. Boncăi. Boncălui. **3** (*despre urși*) v. Mormăi[1]. **4** (*despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **5** (*despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera. **6** (*despre oameni, în special despre copii*) v. Plânge. Urla.
bornăitór, -oáre adj. (*reg.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâitor. Zbârnâitor. Zumzăitor.
bornéu s.n. (*reg.*) v. Raniță. Rucsac.
boroánă s.f. (*agric.; reg.*) v. Grapă[1].
boroánță s.f. (*bot.; reg.*) v. Limba-boului (v. *limbă*). Miruță. Otrățel (*Anchusa officinalis*).
boroboáță s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) ispravă, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, prostie, șotie, trăsnaie, ‹pop. și fam.› pocinog, ‹reg.› boață, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boț. *Pentru boroboațele făcute la școală i-au scăzut nota la purtare.*
boroghínă s.f. (*reg.*) v. Borhot.
borohódnă s.f. (*reg.*) v. Borhot.
boroná vb. I. tr. (*agric.; reg.; compl. indică pământ arat*) v. Grăpa.
boroní vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică pământ arat*) v. Grăpa.
boroníre s.f. (*agric.; reg.*) v. Grăpare. Grăpat.
boronít s.n. (*agric.; reg.*) v. Grăpare. Grăpat.
boroșteán s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **2** v. Liliac[1]. Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-persan (v. *liliac*[1]) (*Syringa persica*). **3** v. Dafin. Laur (*Laurus nobilis*). **4** v. Iederă (*Hedera netex*).
borș s.n. **1** (*culin.; pop.*) v. Ciorbă. **2** (*culin.; pop.*) ***borș pescăresc*** v. Ciorbă de pește. Ciorbă pescărească. **3** (*biol.; arg.*) v. Sânge.
borșér s.m. (*bot.; reg.*) v. Antonică (*Chaerophyllum aromaticum*).
borșișór s.m. (*bot.*) *Sempervivum schlehani*; ‹reg.› iarba-ciutei (v. *iarbă*), iarba-lupului (v. *iarbă*), iarba-tunului (v. *iarbă*), urechelniță, urechiușă, verzișoară (v. *verzișor*).
bórtă s.f. (*reg.*) **1** v. Gaură. **2** v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură. **3** v. Deschidere. Deschizătură. Gaură. Orificiu. **4** v. Groapă. **5** v. Scorbură. **6** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.
bortelí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
bortelíre s.f. (*tehn.; reg.*) v. Găurire. Găurit[1]. Perforaj. Perforare. Perforat[1]. Perforație. Scobire. Scobit[1]. Scobitură. Sfredelire. Sfredelit[1]. Străpungere. Străpuns[1]. Șlițuire.
bortelít, -ă adj. (*reg.; despre materii sau materiale dure*) v. Găurit[2]. Perforat[2]. Scobit[2]. Sfredelit[2]. Străpuns[2].
bortí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
borticícă s.f. (*reg.*) v. Găurea. Găurică. Găurice.
bortít, -ă adj. (*reg.; despre materii și materiale dure*) v. Găurit[2]. Perforat[2]. Scobit[2]. Sfredelit[2]. Străpuns[2].
bortitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Adâncitură. Cufundătură. Scobitură. Scufundătură. **2** v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură.
bortós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.
bortúră s.f. (*reg.*) v. Scorbură.
borțós, -oásă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*iron.; despre oameni*) v. Burtos. Pântecos. **2** (*iron.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată. **3** (*glum.; despre obiecte, pachete etc.*) v. Gros. Mare[1]. Voluminos.
bórviz s.n. apă minerală, ‹reg.› borcut, ‹înv.› apă carbogazoasă, apă gazoasă, apă metalică. *Unele borvizuri au proprietăți terapeutice.*

borz, bórză adj., s.f. **I** adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **II** s.f. **1** (*entom.*) *Blaps mortisaga*; ‹reg.› gândacul-morților (v. *gândac*), goambă, goandă, libarcă. **2** (*entom.; reg.*) v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă. **3** (*entom.; reg.*) v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*). **4** (*bot.; reg.*) v. Barba-boierului (v. *barbă*). Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*). **5** (*reg.*) v. Baubau.

borzós, -oásă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

bos s.m. (*fam.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patron[2]. Stăpân. Șef.

bosácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciucuraşi (v. *ciucuraş*) (*Adenostyles alliariae*).

bósă s.f. **1** (*geomorf.*) dâmb, înălțime, ridicătură, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› stog, ‹înv.› gâlmă, înălțătură. *În această zonă deluroasă sunt și multe bose mai mici decât dealurile.* **2** (*livr.*) v. Aptitudine. Capacitate. Facultate. Însușire. Posibilitate.

boscăr s.m. (*reg.*) v. Iluzionist. Prestidigitator. Scamator.

boscărie s.f. (*reg.*) v. Iluzionism. Prestidigitație. Scamatorie.

boschetár s.m. (*mai ales deprec.* sau *peior.*) ‹engl.› homeless. *Boschetarii, neavând unde locui, trăiesc pe străzi, în canale, sub poduri etc.*

boscoánă s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

bosconí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*în credințe și superstiții; compl. indică ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „pentru”, „ca să” care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **2** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

bosconíre s.f. (*reg.*) **1** (*în credințe și superstiții*) v. Descântare. Fermecare. Vrăjire. **2** v. Băiguială. Băiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

boscomít, -ă adj. (*în credințe și superstiții; reg.; mai ales despre ființe*) v. Fermecat. Vrăjit[2].

bosconitúră s.f. (*reg.*) **1** (*în credințe și superstiții*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** v. Băiguială. Băiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

bosconíță s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

boscorodeálă s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Băiguială. Băiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

boscorodí vb. IV. **1** tr. (*pop.* și *fam.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** tr. (*pop.* și *fam.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **3** tr. (*în credințe și superstiții; reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. introduse prin prep., „pentru”, „ca să” care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **4** intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

bosmá s.f. (*înv.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **2** v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie.

bosolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burdușì. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi.

bosorcáie s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare(v. *vrăjitor*).

bostán s.m. **I** (*bot.; reg.*) **1** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **3** ***bostan-alb*** = *Cucurbita pepo melopepo*; ‹reg.› pepene, picitoc, zemos. **4** ***bostan-galben*** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*). **5** v. Limbă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Phyllocactus ackermanni*). **II** fig. (*anat.; fam.; deprec.*) v. Cap.

bostánă s.f. (*reg.*)v. Pepenărie.

bostangíu s.m. (*înv.* și *reg.*) v. Pepenar.

bostănár s.m. (*reg.*) v. Pepenar.

bostănárie s.f. (*reg.*) v. Pepenărie.

bostănél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Dovlecel (*Cucurbita pepo oblonga*). **2** v. Tărtăcuță. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria gourda*). **3** (*la pl.*) ***bostănei-chinezești*** = *Thladiantha dubia*; ‹reg.› cartofi, pere-bolânde (v. *pară*[2]).

bosumflă vb. I. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Îmbufna.

bosumfláre s.f. (*fam.*) v. Îmbufnare.

bosumflát, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Îmbufnat. **2** v. Supărat.

boș s.n. (*anat.; reg.*) v. Testicul.

boșár s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

bóșie s.f. (*bot.; reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

boșíre s.f. (*med.; reg.*) v. Hernie.

boșoálcă s.f. (*reg.*) **1** (*med. vet.*) v. Umflătură. **2** (*med.*) v. Adenită. Limfadenită.

boșoróg, -oágă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*med.; înv.* și *pop.; despre bărbați*) ‹înv. și pop.› boșorogit, coios, vătămat, ‹pop.› surpat[2], ‹reg.› coiat. *Bărbatul boșorog suferă de hernie.* **2** s.m., s.f. (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Mușneag. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Buruiana-surpăturii (v. *buruiană*) (*Scleranthus annuus*).

boșorogeálă s.f. **1** (*med.; înv.* și *pop.*) v. Hernie. **2** fig. (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

boșorogí vb. IV. refl. (*med.; înv.* și *pop.; despre oameni*) ‹înv. și pop.› a se vătăma, ‹pop.› a se hâi, a se surpa. *Din cauză că a lucrat în construcții s-a boșorogit, adică s-a îmbolnăvit de hernie.*

boșorogíre s.f. fig. (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

boșorogít, -ă adj. (*med.; înv.* și *pop.; despre bărbați*) ‹înv. și pop.› boșorog, coios, vătămat, ‹pop.› surpat[2], ‹reg.› coiat.

boștinár s.m. ‹reg.› lumânărar. *Boștinarul este cumpărătorul de boștină.*

bóștină s.f. **1** ‹reg.› babaș, comină, jintiță. *Boștina rămâne după ce s-a stors mierea și ceara din fagurele fiert.* **2** (*vit.; reg.*)v. Tescovină.

bóștură s.f. (*reg.*) v. Scorbură.

boșturós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.

boșúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*).

bot s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la animale*) gură, ‹reg.› flit, mordă, nară. *Calul are o pată albă pe bot.* **2** (*la porci*) rât[1], ‹reg.› ciort, flit, mordă, pliscălău, râmuș, roată[1], sfârlă, surlă, teflu, tic[3], țiu, zotcă, zurnă. *Porcul are în bot un belciug.* **3** (*la oameni; pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **II** (*p. anal.*) **1** (*la obiecte*) cap, capăt, cioc[2], vârf, ‹reg.› moțoți. *Botul cizmelor este plin de noroi.* **2** (*mar.*) proră, ‹înv. și reg.› pisc, ‹înv.› pruă. *La lansarea la apă, a spart sticla de șampanie de botul navei.* **3** (*mar.*) pisc, ‹reg.› botniță, bour, nas, vârf. *Luntrea își îndreaptă botul spre mal.* **4** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Cruce. **5** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea.

botánică s.f. (*biol.*) **1** botanologie, fitologie. *Botanica se predă în școală.* **2** ***botanică agricolă*** = agrobotanică. *Botanica agricolă studiază plantele agricole;* ***botanică descriptivă*** = fitografie. *Botanica descriptivă este descrierea sistematică a plantelor.*

botaníst, -ă s.m., s.f. **1** (*biol.*) fitolog. *Botanistul este specialist în botanică.* **2** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

botanizá vb. I. tr. (*compl. indică plante, frunze, flori, semințe etc.*) a erboriza, ‹înv.› a erbora. *Plantele sunt botanizate pentru a fi studiate.*

botanizáre s.f. erborizare, ‹rar› erborizație. *Scopul excursiei studenților de la farmacie a fost botanizarea unor specii de plante rare.*

botanologíe s.f. botanică, fitologie.

botár s.m. (*reg.*) v. Dogar.

botáș s.m. (*cineget.; reg.*) v. Bătăiaș. Gonaci. Gonaș. Hăitaș. Hăituitor. Mânător.

bótă[1] s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

bótă[2] s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cofă. Doniță.

bótcă s.f. (*apic.; reg.*) v. Țâțână.

botcúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*).

botéi s.n. (*reg.*) v. Cireadă. Turmă.

botejúne s.f. (*relig.; înv.* și *reg.*) v. Botez. Botezare.

botélniță s.f. (*reg.*)v. Botniță.

botéz s. n (*relig.*) **1** botezare, ‹înv. și reg.› botejune, ‹înv.› baie[1]. *Botezul fetiței s-a făcut*

la biserică. **2** botezare, creştinare. *S-a căsătorit după botezul viitorului ei soţ musulman.* **3** cumetrie. *La botez a fost foarte multă lume.*

botezá vb. I. **I 1** tr. (*relig.; compl. indică oameni*) a creştina, ‹înv.› a încreştina. *Copilul a fost botezat ortodox.* **2** refl. (*relig.; despre necreştini*) a se creştina, ‹înv.› a se încreştina. *Soţul ei musulman s-a botezat.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a numi. *Copilul a fost botezat Mihai.* **4** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a chema, a denumi, a intitula, a numi, a porecli, a spune, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. şi pop.› a striga, ‹înv. şi reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ştefan a fost botezat cel Mare. Oamenii l-au botezat Hoţomanul pentru că fura.* **5** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe*) v. Uda. **6** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică pământul sau plante, obiecte, fiinţe, străzi, plantaţii etc.*) v. Stropi. Uda. **II** tr. fig. (*fam.; compl. băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsifica. Preface.

botezáre s.f. (*relig.*) **1** botez, ‹înv. şi reg.› botejune, ‹înv.› baie[1]. **2** botez, creştinare.

botezát, -ă adj. **1** (*relig.; despre oameni*) creştinat. **2** fig. (*fam.; despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. Prefăcut.

botezătoáre s.f. (*bis.; înv. şi pop.*) v. Cristelniţă.

botgrós s.m. (*ornit.*) *Coccothraustes coccothraustes*; cireşar, ‹reg.› cioc-gros (v. *cioc*[2]), clonţar, puigros, sâmburar, şulingros, vişinar.

botínă s.f. (*rar*) v. Cizmuliţă.

bótniţă s.f. **1** ‹reg.› botelniţă. *Câinelui i se pune botniţă când stăpânul iese cu el pe stradă.* **2** (*mar.; reg.*) v. Bot. Pisc. **3** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Cruce.

botoáşă s.f. (*zool.; reg.*) v. Babană (v. *baban*).

botós, -oásă adj. fig. **1** (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Îmbufnat. **2** (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Supărat. **3** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Colţos. Impertinent. Insolent Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezumţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1].

botóş s.m. (*entom.; reg.*) v. Căpuşă (*Ixodes ricinus*).

botoşá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Supăra.

botoşáre s.f. (*reg.*) v. Supărare.

botoşát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Supărat.

botrídie s.f. (*zool.*) botrie. *Botridia este un organ special de fixare la unii viermi paraziţi.*

bótrie s.f. (*zool.*) botridie.

botróş s.m. (*ornit.*) *Pyrrhula vulgaris*; ‹reg.› căldăraş[2], domnişor, ghimpe[2], lugaci, pasăre-domnească, roşchiţă, ţingău.

botticelliăn, -ă adj. (*livr.; despre fiinţe, despre chipul lor, despre părţi ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaş. Gracil. Graţios. Suav. Vaporos.

botúlic, -ă adj. (*med.*) botulinic. *Bacilul botulic provoacă botulismul.*

botulínic, -ă adj. (*med.*) botulic.

boţ s.n. **I 1** (*culin.*) bol, bulz, cocoloş, ‹pop.› ciuciulete, golomoz, ‹reg.› dodoc, gălătuc, gălăţuş, gâsc, totoloţ, urs. *A dat câinelui un boţ de mămăligă în care a pus brânză de oi.* **2** (*tehn.; la leuca carului sau a căruţei; reg.*) v. Măsea. **II** ***boţ cu ochi*** (*fam.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **III** fig. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboaţă. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Şotie. Trăsnaie.

boţí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) a (se) mototoli, a (se) şifona, ‹rar› a (se) cocoloşi, ‹reg.› a (se) golomozi, a îngurzi, a (se) morşi, a (se) mozoli, a se obânci, a stârci, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) zgârgori, ‹arg.› a tălăbăzi. *Şi-a boţit rochia.* **2** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică pielea, faţa, fruntea oamenilor ori, p. ext., părţi ale corpului lor*) a (se) cuta, a (se) încreţi, a (se) rida, a (se) zbârci, ‹fig.› a (se) brăzda, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a boţit. I s-a boţit fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrâneţea i-a boţit chipul. Mâinile care i s-au boţit îi trădează anii.*

boţíre s.f. mototolire, şifonare, ‹reg.› îngurzeală. *Boţirea rochiei o determină pe fată să se schimbe.*

boţít, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) mototolit, necălcat, şifonat, ‹reg.› mozolit, podorosât, timburit. *Deşi a călcat o zi întreagă, i-au mai rămas şi pentru a doua zi haine boţite.* **2** fig. (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau, p. ext., părţi ale corpului lor*) crestat, creţ, cutat, încreţit, ridat, zbârcit, ‹fig.› brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit. *Bătrâna are obrazul boţit.*

boţitúră s.f. **1** (*la haine, lenjerie etc.*) creţ, cută, încreţitură, îndoitură, ‹reg.› îngurzitură, ‹înv.› încreţire, ‹fig.› armonică. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat boţiturile fustei.* **2** fig. (*anat.*) crestătură, creţ, cută, dungă, încreţire, încreţitură, rid, zbârcitură, ‹fig.› brazdă, pârâuţ. *Bătrâna are o faţă plină de boţituri.*

bóţman s.m. (*mar.*) nostrom. *Boţmanul este şeful echipajului unei nave comerciale.*

bou s.m. **1** (*zool.*) *Bos taurus*; ‹pop.› bourean, ‹reg.› bic. **2** (*zool.*) ***bou grohăitor*** = *Poephagus grunniens*; iac[1]. **3** ***bou-de-baltă*** = **a** (*ornit.*) *Botaurus stellaris*; ‹rar› egretă, erodiu, ‹reg.› bâtlan-de-stuh, buhai-de-baltă, haucă, stârc-de-noapte; **b** (*zool.*) *Bombinator igneus şi Bombinator pachypus*; ‹reg.› buhai-de-baltă, taur; **c** (*entom.*) *Hydrophilus piceus*; ‹reg.› bou-de-apă, (*art.*) boul-bălţii; (*art.; entom.*) ***boul-Domnului*** = ***boul-lui-Dumnezeu*** = **a** *Coccinella septempunctata*; buburuză, vaca-Domnului (v. *vacă*), ‹livr.› coccinella, ‹reg.› boul-popii, călugăriţă, cucuşor, găina-lui-Dumnezeu (v. *găină*), găinuşa-lunii (v. *găinuşă*), găinuşă, gărgăriţă, gărgăriţă-măgărească, mămăruţă, mărgărit[1], mărgărită, mărgăriţă, măria-popii (v. *mărie*[2]), mărie[2], măriuţa-popii (v. *măriuţă*), măriuţă, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), paparugă, păpăruie[1], păpăruţă, păpăruză, puica-popii (v. *puică*), puiculiţa-popii (v. *puiculiţă*), sfredelaş, sfredeluş, tărgăriţă, vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*), vaca-Maicii-Domnului (v. *vacă*), vaca-popii (v. *vacă*), văcuţa-Domnului (v. *văcuţă*), veveriţă, vrăjitoare (v. *vrăjitor*); **b** (*reg.*) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*); **c** (*reg.*) v. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Phyrrhocoris apterus*); (*entom.; reg.*) ***bou-de-apă*** = (*art.*) ***boul-bălţii*** v. Bou-de-baltă (*Hydrophilus piceus*); (*ornit.; reg.*) ***bou-de-noapte*** v. Bufniţă. Buhă (*Bubo bubo*); (*art.; entom.; reg.*) ***boul-babei*** v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*); ***boul-popii*** v. Boul-Domnului. Boul-lui-Dumnezeu. Buburuză. Vaca-domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **4** (*la pl.; bot.; reg.*) ***boii-pruncilor*** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

bouché [bu'ʃe] adj. invar. (*muz.; despre instrumente de alamă*) chiuso.

bouleán s.m. **1** (*zool.*) bouleţ, bouşor, bouţ. *Pe imaş păşteau mai mulţi bouleni.* **2** (*ornit.*) ***boulean-de-baltă*** = *Ardea cinerea*; bâtlan, erodiu, erodiu-cenuşiu, stârc-cenuşiu, stârc-mare-cenuşiu, stârc-vânăt, ‹reg.› ceapur, cetie, fundac, gâtlan, pescar, pescăriţă. **3** (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius rapax*).

bouléţ s.m. (*zool.*) boulean, bouşor, bouţ.

bóur s.m. **I** (*zool.*) **1** *Bos primigenius*; taur-sălbatic, zimbru. **2** (*reg.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc. **II** (*mar.; reg.*) v. Bot. Pisc.

boureán, -ă s.m., adj. (*pop.*) **1** s.m. (*zool.*) v. Bou (*Bos taurus*). **2** adj. ‹pop.› bouresc, ‹reg.› bourel.

bourél s.m., adj. **I** s.m. **1** (*zool.; pop.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc. **2** (*entom.; reg.*) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **3** (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Troglodytes parvulus*). **II** adj. (*reg.*) v. Bouresc.

bourésc, -eáscă adj. ‹pop.› bourean, ‹reg.› bourel. *Melc, melc, codobelc, scoate coarne boureşti!*

bouríşte s.f. (*reg.*) v. Stanişte.

bouşór s.m. (*zool.*) boulean, bouleţ, bouţ.

boúţ s.m. (*zool.*) boulean, bouleţ, bouşor.

box[1] s.n. (*sport*) pugilism, sportul cu mănuşi (v. *sport*), ‹rar› cest[2], pugilat, pugilistică. *Fratele ei este campion naţional la box.*

box[2] s.m. (*zool.; rar*) v. Buldog. Carlin. Mops.

bóx-office ['box,ofis] s.n. casă de bilete. *La box-office erau multe persoane care cumpărau bilete pentru spectacol.*

boxă vb. I. intr. (*sport; despre oameni*) ‹rar› a pugila. *A început să boxeze de când era elev.*

bóxă s.f. **I** (*constr.*) **1** separeu, ‹rar› cameră separată. *Şi-au rezervat o masă într-o boxă a sălii restaurantului.* **2** (*în spitale*) rezervă. *Bolnavul a fost internat într-o boxă cu un singur pat.* **II** (*electron.*) difuzor, hautparleur, incintă acustică, speaker. *Casetofonul are boxele foarte puternice.*

boxér s.m. (*sport*) pugilist. *Boxerul român a câştigat campionatul european de box.*

boy s.m. invar. (*engl.*) v. Liftier.

boz[1] s.m. (*bot.*) **1** *Sambucus ebulus*; bozie, ‹înv. şi reg.› soc-mic. **2** (*reg.*) v. Spânz (*Helleborus niger*).
boz[2] s.m. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.
bozafér, -ă adj. (*turc.; înv.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cenuşiu. Cânepiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.
bozăţél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Spânz (*Helleborus niger*). **2** v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*). **3** v. Stirigoaie (*Veratrum nigrum*).
bozgói s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).
bozgún s.n. (*milit.; reg.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1].
bózie s.f. (*bot.*) *Sambucus ebulus*; boz[1], ‹înv. şi reg.› soc-mic.
brac[1] s.m. (*zool.*) **1** câine de aret, prepelicar, ‹reg.› vijlă[1], vişlar. *Bracul este un câine de vânătoare, cu părul scurt şi cu urechile mari şi blegi.* **2** ***brac-englez*** = poanter. *Bracul englez este un câine de vânătoare, de talie înaltă, cu urechile lungi şi aplecate.*
brac[2] s.n. (*reg.*) v. Sfărâmătură.
bracá vb. I. tr. (*compl. indică vehicule, nave etc.*) a cârmi, a coti, a vira, ‹rar› a cârmui, ‹pop.› a cârni, a suci[2], ‹reg.› a cotigi. *A bracat maşina cu greutate din cauza noroiului.*
bracáj s.n. (*tehn.*) bracare. *Prin bracaj se roteşte partea mobilă a unor sisteme tehnice pentru a fi orientate într-o anumită direcţie.*
bracáre s.f. (*tehn.*) bracaj.
bráce s.n. pl. (*reg.*) v. Indispensabili (v. *indispensabil*). Izmene. Pantaloni (v. *pantalon*).
brachét s.n. (*constr.*) guseu. *Brachetul este o placă de oţel pentru prinderea barelor într-un nod al unei grinzi.*
braci s.n. (*muz.*) alto, violă[1]. *Braciul are un timbru mai estompat şi un registru mai grav decât vioara.*
bracíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) violist, ‹metom.› violă[1]. *Un cvartet de muzică de cameră nu poate fiinţa fără un bracist.*
braconáj s.n. (*pesc., vân.*) braconare. *A fost amendat pentru braconaj.*
braconáre s.f. (*pesc., vân.*) braconaj.
bracteólă s.f. (*bot.*) profilă. *Bracteola este o bractee mică, la baza pedicelelor.*
brad s.m. **I** (*bot.*) **1** *Abies alba*; ‹rar› cetină, ‹reg.› porob, ‹înv.› pin, pin-alb. *Mănăstirea se află într-o pădure de brazi.* **2** (şi ***brad-negru, brad-roşu***) *Picea excelsa*; molid, ‹reg.› molete[2], molidar, padină, păhui[1], pin, pin-roşu. **3** ***brad-roşu*** = *Picea abies*; molid, ‹reg.› sihlă, târş; (*reg.*) ***brad-de-vară*** v. Larice. Zadă (*Larix decidua*). **4** (*reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*). **5** (*reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **II 1** ***brad de Crăciun*** = pom de Crăciun, pom de iarnă. *În timpul sărbătorilor de iarnă, orice creştin are în casă bradul de Crăciun, frumos împodobit.* **2** (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Steag. Steag de mire. **3** (*reg.*) v. Coşciug. Sicriu.
bradiartríe s.f. (*med.*) bradifemie, bradiglosie, bradilalie. *Bradiartria este o încetinire a ritmului articulării cuvintelor.*
bradicardíe s.f. (*med.*) bradiritmie. *Bradicardia este caracteristică unor boli cardiace.*
bradifemíe s.f. (*med.*) bradiartrie, bradiglosie, bradilalie.
bradiglosíe s.f. (*med.*) bradiartrie, bradifemie, bradilalie.
bradilalíe s.f. (*med.*) bradiartrie, bradifemie, bradiglosie.
bradiritmíe s.f. (*med.*) bradicardie.
bradipsihíe s.f. (*psih.*) debilitate mintală, înapoiere mintală, oligofrenie, viscozitate mintală. *Bradipsihia poate fi un simptom în unele boli endocrine.*
bradóş s.m. (*mai ales la pl.* ***bradoşi***; *culin.; în practicile bisericii creştine; reg.*) v. Mucenic[1]. Sfânt. Sfinţişor.
bragageríe s.f. ‹reg.› brăhărie. *În trecut, pe străzi erau multe bragagerii.*
brahicaúl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) brevicaul. *Plantele brahicaule au tulpina scurtă.*
brahilogíe s.f. (*stil.*) brevilocvenţă. *Brahilogia constă în nerepetarea unui element al frazei care se subînţelege.*
brahimelíe s.f. (*med.*) micromelie. *Bolnavii de brahimelie au membrele incomplet dezvoltate.*
brahimórf, -ă adj. (*antrop.; în opoz. cu „leptozom", „longilin"*) brahitipic, brevilin. *Tipul brahimorf se caracterizează prin trup scurt şi membre scurte şi groase.*
brahitípic, -ă adj. (*antrop.; în opoz. cu „leptozom", „longilin"*) brahimorf, brevilin.
brahmán, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*relig.*) brahmin. *Brahmanul era unul dintre cei patru preoţi din India care celebrau sacrificiul vedic.* **2** adj. (*teol., filos.*) brahmanic. *Sistemul de gândire brahman reprezintă baza religiei hinduse.*
brahmánic, -ă adj. (*teol., filos.*) brahman.
brahmanísm primitiv s.n. (*teol., filos.*) vedism. *Brahmanismul primitiv reprezintă ansamblul credinţelor şi ritualurilor cuprinse în Vede.*
brahmín s.m. (*relig.*) brahman.
brain drain ['breindrein] subst. exodul creierelor. *Brain drain-ul se produce mai ales în unele ţări în curs de dezvoltare.*
brámbura adv. (*modal; fam.*) **1** v. Aiurea. Anapoda. Înfiorător. Îngrozitor. Prost. Rău. **2** v. Aiurea. Alandala. Anapoda.
brambureálă s.f. (*fam.*) **1** v. Anomie. Debandadă. Dezordine. Dezorganizare. Haos. Neorânduială. Neordine. Zăpăceală. **2** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraişte. Zăpăceală. **3** v. Dezordine. Neorânduială. Răvăşeală. Vraişte. Zăpăceală.
bramburí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de acelaşi fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.
bramburít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
brancárdă s.f. (*med., med. vet.*) targă, ‹pop.› pat, ‹reg.› pataşcă[2], troagăr[2], ‹înv.› lectică. *Salvamontiştii au transportat accidentaţii pe brancarde.*
brand[1] s.n. (*milit.*) mortier, ‹rar› aruncător, aruncător de mine.
brand[2] [brend] s.n. (*com.*) etichetă, marcă. *A vândut produsele respectând brandul fabricii.*
brandenbúrg s.n. găitan, ‹rar› umeraş, ‹reg.› şinor. *Tunicile militarilor au brandenburguri.*
brandy ['brendi] s.n. coniac, ‹fam.; glum.› streptomicină. *A cumpărat mai multe sticle de brandy.*
bránhie s.f. (*zool.*) ‹reg.› ureche, urlă. *Branhiile se întâlnesc la peşti, la batracieni, la crustacee şi cefalopode.*
branhiozáur s.m. (*paleon.*) protriton. *Branhiozaurii au trăit în carboniferul superior şi semănau cu salamandrele.*
bránişte s.f. (*bot.*) ‹pop.› apărătură, opritură. *În branişte este interzisă tăierea copacilor.*
branşamént s.n. **1** (*tehn.*) ambranşament. *De la conducta de canalizare s-a făcut un branşament spre stradă.* **2** (*electr.*) ***branşament electric*** = legătură electrică. *A făcut branşamentul electric al casei la reţeaua eletrică a oraşului.*
bránşă s.f. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) disciplină, domeniu, ramură, sector, specialitate, ‹înv.› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe branşe economice.*
brant s.n. (*rar*) v. Hamac.
branţ s. n ‹reg.› taban. *Branţul se pune în interiorul încălţămintei, peste talpă.*
branúlă s.f. (*med., med. vet.*) canulă, cateter, flexulă. *I-a introdus în venă o branulă pentru a-i pune o perfuzie.*
brasárdă s.f. banderolă. *Toţi greviştii poartă brasardă la mână.*
braseríe s.f. (*rar*) v. Berărie.
brasiéră s.f. **1** pieptar, pieptăraş. *Brasiera este folosită mai ales de copii şi femei.* **2** sutien, ‹pop. şi fam.› ţâţar[2], ‹fam.› balconet, ‹glum.› ham[2].
braşoávă s.f. (*fam.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
braşovénie s.f. (*com.; în trecut*) ‹în trecut› marfă de Braşov. *Braşovenia era marfa care provenea din Braşov.*
brat s.m. (*înv.*) v. Frate.
braţ s.n. **I 1** (*anat.*) mână, membru superior, ‹rar› membru toracic, ‹fam.› toartă, ‹înv. şi reg.› brâncă[2], ‹reg.; iron.› ghioambă, ‹fig.; glum.› aripă, ‹arg.› cange, creangă, ştangă, vâslă. *Băiatul şi-a fracturat braţul drept. O însoţeşte pe bătrână ducând-o de braţ.* **2** (*hidrol.*) ramificaţie, ‹pop.› crac. *Râul Jijia are numeroase braţe.* **3** (*tehn.; la războiul de ţesut*) bată, bătează, brâtară, fâlcea, fofează, lopăţea, mănuşă, mână, spetează. *Braţele sunt unite în partea de sus cu arţarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **4** (*tehn.; la războiul de ţesut*) furcă, mână, stâlp, ‹reg.› ciocan[2], cujbă, pară[2]. *În braţe se sprijină sulurile.* **5** (*tehn.; la balanţă*) pârghie. *Braţele balanţei s-au stricat.* **6** (*tehn.; la fierăstrău*)

crac, margine, mână, mâner, pervaz, speteză, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două brațe simetrice.* **7** (*tehn.; la moara de vânt*) chingă, coardă, spetează, stinghie, ‹pop.› curmeziș, ‹reg.› legătură. *Brațele intră în componența scării coșului morii.* **8** (*la pl.*) ***brațe de muncă*** = forță de muncă, mână de lucru, mână de muncă. *Patronul firmei de construcții a recurs la brațe de muncă din străinătate.* **II** fig. (*polit.*) autoritate, dominare, dominație, hegemonie, putere, stăpânire, supremație, ‹fig.› sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub brațul Angliei.*

brățoletă s.f. (*fam.; glum.*) v. Brățară.

brav, brăvă adj. (*despre oameni*) curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, semeț, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, nemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii bravi se aruncă în focul bătăliei.*

bravă vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a afronta, a înfrunta, a sfida, a sfruntа, ‹înv. și reg.› a lupta, ‹înv.› a mustra. *Un angajat a îndrăznit să-și braveze patronul în fața tuturor.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene și procese naturale sau primejdii, pericole etc.*) a desfide, a înfrunta, a sfida, a sfruntа. *Bravează moartea cu demnitate. Îmbrăcați în șube, copiii bravează gerul de afară.*

bravádă s.f. bravare, desfidere, sfidare, sfruntare, ‹înv.› desfid. *Uneori bravada morții are consecințe grave.*

braváre s.f. bravadă, desfidere, sfidare, sfruntare, ‹înv.› desfid.

brávă s.f. (*tehn.; la uși, sertare etc.; reg.*) v. Broască.

bravíssimo interj. (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare*) excelent! *După ce cântăreața a terminat aria, din sală s-a auzit: Bravissimo!*

brávo interj. **1** (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare*) bine!, perfect!, ‹pop.; iron.›ișala! ‹turc.; înv.› aferim!, mașala! *Bravo, ai rezolvat corect problema!* **2** (*iron.*) ‹iron.› mersi!, ‹peior.› halal! *Bravo! Așa răsplată!*

bravúră s.f. **1** bărbăție, curaj, eroism, neînfricare, vitejie, ‹înv. și pop.› ostășie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. și reg.› viteșug, ‹înv.› hărăție, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ștefan au dat dovadă de multă bravură în luptă.* **2** bărbăție, curaj, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semeție, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu bravură pentru scopurile sale.*

brázdă s.f. **I 1** ‹pop.› brăzdătură. *Plugurile ară, răsturnând brazde.* **2** răzor, strat, ‹rar› postată, ‹înv. și reg.› tablă[1], ‹reg.› melegar[2], mușchi[2]. *În mijlocul grădinii sunt brazde de flori.* **3** polog[1], ‹reg.› otcoș. *Brazda este un rând de iarbă cosită.* **4** (*reg.*) v. Glie. **II** fig. **1** (*anat.*) crestătură, creț, cută, dungă, încrețire, încrețitură, rid, zbârcitură, ‹fig.› boțitură, pârâuț. *Bătrâna are o față plină de brazde.* **2** cioplitură, crestătură, dăltuitură, scobitură. *Ușa veche are brazde adânci.* **3** (*rar*) v. Dâră. Urmă.

brăbănóc s.m. (*bot.; pop.*) = brebenoc.

brăbănói s.m. (*bot.; pop.*) *Pyrola rotundifolia*; ‹reg.› merișor[1], perișoară, perișor[2].

brăbín s.m. (*bot.*) *Bunias orientalis*; breabăn, ‹reg.› badahuzi, colțul-lupului (v. *colț*), racamete, susan.

brăcinár s.n. **1** ‹pop.› brânet, ‹reg.› brânișor, peleș. *Cu brăcinarul se strâng țigării în jurul mijlocului.* **2** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*). **3** (*tehn.; la coarnele plugului; reg.*) v. Spetează.

brăcinăríță s.f. (*reg.*) v. Bată. Betelie.

brăcuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăși. Zăpăci. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, vehicule, instrumente, construcții etc.*) v. Avaria. Deteriora. Strica.

brădățél s.m. (*bot.*) *Juncus compressus*; ‹reg.› părul-porcului (v. *păr*).

brădét s.n. (*bot.*) brădiș, brădiște, ‹rar› brădiniș. *Norii ating vârful brădetului.*

brădiníș s.n. (*bot.; rar*) v. Brădet. Brădiș. Brădiște.

brădioáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ierunca (*Tetrastes bonasia*).

brădíș s.n. (*bot.*) **1** brădet, brădiște, ‹rar› brădiniș. **2** *Cerathophyllum demersum*; cosor, ‹reg.› frunza-cerii (v. *frunză*). **3** (*reg.*) v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*).

brădișoáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găinușă. Ierunca (*Tetrastes bonasia*).

brădișór s.m. (*bot.*) **1** brăduleț, brăduț, ‹reg.› brădui, brăduiac, brădulete, brăduștean. *A plantat în grădină câțiva brădișori.* **2** *Lycopodium selago*; cornișor[1], cornișor-de-munte (v. *cornișor*[1]), ‹reg.› nototă, părul-porcului (v. *păr*), piedica-ursului (v. *piedică*), piedică, piedicuță, struțușor, șoldină. **3** (*reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **4** (*reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*). **5** (*reg.*) v. Cornișor[1]. Cornișor-drept (*Lycopodium annotinum*). **6** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).

brădíște s.f. (*bot.*) brădet, brădiș, ‹rar› brădiniș.

brădoáie s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinică.

brăduí s.m. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Brăduleț. Brăduț.

brăduiác s.m. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Brăduleț. Brăduț.

brăduíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Pin-austriac. Pin negru. Pin-negru-austriac (*Pinus nigra*).

brăduléte s.m. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Brăduleț. Brăduț.

brăduléț s.m. **I** (*bot.*) **1** brădișor, brăduț, ‹reg.› brădui, brăduiac, brădulete, brăduștean. **2** (*reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*). **II** (*mai ales la pl.* ***brăduleți***; *culin.; în practicile bisericii creștine; reg.*) v. Mucenic[1]. Sfânt. Sfințișor.

brăduștean s.m. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Brăduleț. Brăduț.

brăduț s.m. (*bot.*) brădișor, brăduleț, ‹reg.› brădui, brăduiac, brădulete, brăduștean.

brăhăríe s.f. (*reg.*) v. Bragagerie.

brăileáncă s.f. (*bot.; reg.*) **1** Răchitan (*Lythrum salicaria*). **2** v. Coada-vacii (v. *coadă*). Jale[2] (*Salvia silvestris*).

brănișór s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*).

brățáră s.f. **1** ‹fam.; glum.› brățoletă, ‹reg.› brățea, cipcă, colbă, ‹arg.› manșetă de gagică. *La nuntă, mireasa a primit codou de la nași o brățară de platină.* **2** (*tehn.; la conducte*) gașă. **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) bată, bătează, braț, fălcea, fofează, lopățea, mănușă, mână, spetează. *Brățările sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **4** (*tehn.; la coasă*) cârceie, ‹reg.› morcoașă, toartă. *Brățara fixează cuțitul coasei de coada acesteia.* **5** (*tehn.; la șurubelniță*) ‹reg.› bucea. **6** (*la butoi; pop.*) v. Cerc. **7** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează.

brățeá s.f. (*reg.*) v. Brățară.

brázdă vb. I. **I** tr. **1** (*agric.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) a ara, ‹pop.› a răscoli, ‹înv. și reg.› a ogorî, ‹reg.› a cormăni, a scurma, ‹înv.› a brăzdui. *În trecut, țăranii brăzdau pământul cu plugul.* **2** (*mai ales despre ape curgătoare; compl. indică forme de relief*) a tăia, ‹înv.› a brăzdui. *Mureșul brăzdează Podișul Transilvaniei.* **3** (*despre fulgere; compl. indică văzduhul*) a străbate. *Fulgerele brăzdau cerul.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) a cresta, a scrijeli, a zgâria. *A brăzdat masa cu un cuțit.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) a (se) cuta, a (se) încreți, a (se) rida, a (se) zbârci[2], ‹fig.› a (se) boți, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a brăzdat. I s-a brăzdat fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrânețea i-a brăzdat chipul. Mâinile care i s-au brăzdat îi trădează anii.*

brăzdár s.n. (*tehn.; la plug*) fier lat, ‹pop.› fier mare, ‹reg.› sapă[1]. *Plugul are două brăzdare.*

brăzdát, -ă adj. **I** (*agric.; despre ogoare, terenuri etc.*) arat[2]. *Pământul brăzdat poate fi însămânțat.* **II** fig. **1** (*despre suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, despre ziduri, pereți etc.*) crestat, scrijelit, zgâriat. *Masa brăzdată trebuie refăcută.* **2** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) crestat, creț, cutat, încreștit, ridat, zbârcit, ‹fig.› boțit, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit. *Bătrâna are obrazul brăzdat.*

brăzdătură s.f. (*pop.*) v. Brazdă.
brăzdiță s.f. (*rar*) v. Brăzduță.
brăzdui vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*agric.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) v. Ara. Brăzda. **2** (*mai ales despre ape curgătoare; compl. indică forme de relief*) v. Brăzda. Tăia.
brăzdúță s.f. ‹rar› brăzdiță.
brâglâr s.n. (*tehn.; la războiul de țesut*) ‹reg.› arțar.
brăglă s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Vătală.
brânâci s.n. (*reg.*) v. Brâu. Cingătoare. Încingătoare.
brâncăriță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*). **2** v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*).
brâncáș s.m. (*în trecut; înv. și reg.*) v. Pălmaș.
brâncă[1] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Salicornia herbacea*; ‹rar› salicornie, ‹reg.› brâncariță, buberic, căpriță, cornul-salcei (v. *corn*), gușterariță, gușteriță, iarba-porcului (v. *iarbă*), iarbă-grasă, iarbă-sărată, măturică-roșie, pita-porcului (v. *pită*), sărăturică-roșie, smalț-de- sticlă, soloneț. **2** *Hibiscus trionum*; zămoșiță, ‹reg.› bombă-de-câmp, floarea-ursului (v. *floare*), lubenicioară, macul-cioarei (v. *mac*). **3** (*art.*) ***brânca-ursului*** = **a** *Heracleum sphondylium*; crucea-pământului (v. *cruce*), ‹înv. și reg.› sclipeț, ‹reg.› laba-ursului (v. *labă*), păstârnacul-vacii (v. *păstârnac*), talpa-ursului (v. *talpă*), urechea-porcului (v. *ureche*); **b** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); **c** (*reg.*) v. Acantă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Acanthus longifolius*). **4** (*reg.*) v. Buberic (*Scrophularia nodosa*). **5** (*reg.*) v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **6** (*reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*). **7** (*art.; reg.*) ***brânca-porcului*** v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*). **II** (*reg.*) **1** (*med.*) v. Erizipel. **2** (*med. vet.*) v. Rujet.
brâncă[2] s.f. **I 1** (*pop.; de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură. **2** (*anat.; înv. și reg.*) v. Braț. Mână. Membru superior. **3** (*anat.; la unele animale; reg.*) v. Labă. Picior. **II** (*înv.*) v. Mănușă.
brâncí vb. IV. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.
brâncúță s.f. (*bot.*) **1** *Sisymbrium officinale*; ‹reg.› frunza-voinicului (v. *frunză*), iarba-voinicului (v. *iarbă*), rapiță, sămcuță. **2** *Nasturtium palustre*; rapiță-sălbatică, ‹reg.› mușstar-de-baltă. **3** (*reg.*) v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*). **4** (*reg.*) v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **5** (*reg.*) ***brâncuță-de-pisică*** v. **a** Sulițică (*Dorycnium herbaceum*); **b** Sunătoare (*Hypericum maculatum*).
brândúș s.m. (*mai ales la pl.* ***brânduși***; *culin.; în practicile bisericii creștine; înv.*) v. Mucenic[1]. Sfânt. Sfințișor.
brândușă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***brândușă-de-toamnă***, *art.*, ***brândușa-morților***) *Colchicum autumnale*; ‹reg.› bălură, brândușea, brândușiță, ceapa-ciorii (v. *ceapă*), floarea-brumei (v. *floare*), ghicitori (v. *ghicitor*), nițuvară, nuccea, rujă-de-toamnă, ruscea-de-poiană, sapă-sălbatică (v. *sapă*[1]), viorea-de-toamnă. **2** (*și* ***brândușă-albastră***, ***brândușă-de-munte***, ***brândușă-de-primăvară***) *Crocus heuffelianus*; șofran[1], șofran-de-primăvară (v. *șofran*[1]), ‹reg.› măseaua-ciutei (v. *măsea*), mițuvele, nuccea, ruscea, șofrânel. **3** ***brândușă-albă*** = *Crocus variegatus*; șofran[1], șofran-vărgat (v. *șofran*[1]), șofrânel; ***brândușă-de-toamnă*** = *Crocus banaticus*; ‹reg.› stirigoaie; ***brândușă-galbenă*** = *Crocus moesiacus*; șofran[1], șofran-galben (v. *șofran*[1]).
brândușeá s.f. (*bot.*) **1** brândușiță. **2** (*reg.*) v. Brânduța-morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă. (*Colchicum autumnale*).
brândușíță s.f. (*bot.*) **1** brândușea. **2** (*reg.*) v. Brânduța-morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă. (*Colchicum autumnale*).
brânéț s.n. (*pop.*). v. Brăcinar.
brânișór s.n. **1** (*pop.*) v. Brâuleț. Brâușor. **2** (*reg.*) v. Brăcinar.
brânt s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamație. Intumescență. Iritare. Umflare.
brânzăr s.n. (*la stână; reg.*) v. Răvar.
brânză s.f. **1** (*culin.*) ***brânză de vacă*** = ‹reg.› brânză răscoaptă, urdă, urdă de vacă. *Mănâncă mai ales brânză de vacă deoarece ține regim; (reg.)* ***brânză răscoaptă*** v. Brânză de vacă. **2** (*art.; bot.; reg.*) ***brânza-vacii*** v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).
brânzí vb. IV. refl. (*despre lapte*) a se tăia, ‹reg.› a se corăsli, a se cotorogi, a se sărbezi, a se scoace, a se urdi, a se zăurdi. *Laptele s-a brânzit la fiert.*
brânzít adj. (*despre lapte*) tăiat[2], ‹reg.› corăslit, sărbezit, scopt. *Din laptele brânzit se prepară brânză.*
brânzós, -oasă adj. cazeos, cazeiform. *Mâncarea are aspect brânzos.*
bráu s.n. **1** cingătoare, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› chingă, ‹înv. și reg.› taftur, ‹reg.› brânaci, frânghie. *La sărbători purta un brâu de mătase.* **2** (*anat.*) mijloc, talie. *Cânepa din lan era până la brâul lui de înaltă.* **3** (*j. folc.*) brâuleț. *Când se joacă brâul, jucătorii se prind, pe la spate, cu mâinile de brâiele vecinilor.* **4** (*constr.*) dungă, ‹pop.› vârstă[2]. *Geamurile casei au brâie verzi.* **5** (*constr.*) ciubuc, cornișă, ‹reg.› parcan. *Brâul casei este proeminent și ornamentat.* **6** (*geomorf.; determ. prin „muntos”, „de munți” sau printr-un nm. pr.*) lanț, șir, șirag. *Brâul Carpaților mărginește Transilvania.* **7** (*art.; astron.; reg.*) ***brâul-cerului*** = ***brâul-Cosânzenii*** = ***brâul-lui-Dumnezeu*** = ***brâul-Maicii-Domnului*** = ***brâul-popii*** v. Curcubeu; (*nm. pr.*) ***Brâul-Cosânzenii*** = ***Brâul-lui-Dumnezeu*** = ***Brâul-Popii*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **8** (*bot.; reg.*) v. Împărătească. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **9** (*art.; bot.; reg.*) ***brâul-vântului*** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*). **II** fig. cerc, roată[1]. *Dansatorii reușeau să mențină perfect brâul horei. Flăcăii făceau un brâu în jurul tarafului.*
brâuléț s.n. **1** brâușor, ‹pop.› brânișor. **2** (*j. folc.*) brâu.
brâușór s.n. **1** brâuleț, ‹pop.› brânișor. **2** (*art.; bot.; reg.*) ***brâușorul-vântului*** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).
bre interj. (*exprimă o atenționare sau introduce o interpelare; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bă!, măi!, ‹pop.› hăi! *Bre! pleacă de acolo!*
breábăn s.m. (*bot.*) **1** *Dentaria glandulosa*; ‹reg.› creasta-cocoșului (v. *creastă*). **2** *Bunias orientalis*; brăbin, ‹reg.› badahuzi, colțul-lupului (v. *colț*), racamete, susan. **3** (*reg.*) v. Brebenea. Brebenel (*Corydalis marchalliana*). **4** (*reg.*) v. Dediței-galbeni (v. *dedițel*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță (*Anemone ranunculoides*). **5** (*reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*).
breakdown ['breikdaun] s.n. (*psih.*) acedie, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de breakdown în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.*
breakfast ['brekfəst] s.n. (*engl.*) v. Micul dejun (v. *mic*).
breanc s.n. (*reg.*) v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Țandără.
breáslă s.f. **1** (*în trecut*) corporație, tagmă, ‹înv. și reg.› țeh[1], ‹înv.› ceată, cin[1], isnaf, însoțime, orta, rufet, seminție, semt, sistem, sodalitate. *A făcut parte din breasla tipografilor.* **2** (*reg.*) v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie. **3** (*reg.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **4** (*reg.*) v. Meserie. Meșteșug.
breaz, breáză adj. fig. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** (*despre oameni sau despre mintea lor*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dezghețat. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. Sprinten.
breáza s.f. art. (*j. folc.*) ca-la-breaza, dedoi, ungurească (v. *unguresc*), ‹reg.› ungurică. *Breaza este un dans popular, cu ritm sincopat.*
breb s.m. (*zool.; înv.*) v. Biber. Castor (*Castor canadensis*).
brébene s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).
brebeneá s.f. (*bot.*) *Corydalis marchalliana*; brebenel, ‹reg.› breabăn, clopoței-de-primăvară (v. *clopoțel*), surguci.
brebeneác s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sturz. Sturz-cântăreț. Sturz-de-vii. Sturz-roșcat. Sturz-roșu (*Turdus musicus*).
brebeneág s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cocoșar (*Turdus pilaris*).
brebenél s.m. (*bot.*) **1** *Corydalis marchalliana*; brebenea, ‹reg.› breabăn, clopoței-de-primăvară (v. *clopoțel*), surguci.

2 (*reg.*) v. Adormițele. Dediței. Sinisei (v. *sinisel*) (*Pulsatilla pratensis*). **3** (*reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*).

brebenóc s.m. (*bot.*) **1** (*pop.; în forma* ***brăbănoc***) v. Merișor[1]. Perișor[2] (*Pyrola secunda*). **2** (*pop.; în forma* ***brăbănoc***) v. Perișor[2] (*Pyrola minor*). **3** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

bref adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a apuca", „a lega"; fran.*) v. Scurt. Strâns[2].

brégmă s.f. (*anat.*) sinciput. *Bregma este punctul de întâlnire a oaselor parietale cu osul frontal.*

brehănă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Vultur-țipător-mare. Vulturaș-negru-mare (*Aquila clanga*).

brei s.m. (*bot.*) **1** *Mercurialis perennis*; ‹reg.› slăbănog, spicul-ierbii (v. *spic*), trepădătoare (v. *trepădător*). **2** (*reg.*) v. Împărătească. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **3** (*reg.*) v. Trepădătoare (v. *trepădător*) (*Mercurialis annua*).

breslăș s.m. **1** (*în trecut*) ‹înv.› isnaf, isnafgiu, rufet, rufetaș. *Breslașul făcea parte dintr-o breaslă.* **2** (*reg.*) v. Meseriaș. Meșteșugar. **3** (*reg.*) v. Angajat. Salariat. Slujbaș.

bréșă s.f. **1** deschizătură, gaură, spărtură, ‹înv.› spărgătură. *A trecut printr-o breșă din gardul grădinii.* **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹fig.› fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Breșele lui educaționale sunt evidente.*

bretéle s.f. pl. ‹fam.› cozondraci, ‹reg.› pachești. *Băiatul poartă bretele la pantaloni.*

brevét s.n. licență, patentă. *Tânărul fizician a primit brevet de invenție.*

brevetá vb. I. tr. (*compl. indică invenții, drepturi etc.*) a patenta. *Tânărului fizician i-a fost brevetată invenția.*

brevetáre s.f. patentare. *Brevetarea invențiilor se face de o comisie de specialiști.*

brevetát, -ă adj. (*despre invenții, drepturi etc.*) patentat. *Invenția brevetată a fost pusă în practică.*

brevicaúl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) brahicaul. *Plantele brevicaule au tulpina scurtă.*

brevignatísm s.n. (*med.*) hipognatism. *Cel care suferă de brevignatism are mandibula mai lungă decât maxilarul.*

brevilín, -ă adj. (*antrop.; în opoz. cu „leptozom", „longilin"*) brahimorf, brahitipic. *Tipul brevilin se caracterizează prin trup scurt și membre scurte și groase.*

brevilocvént, -ă adj. (*despre limbaj, stil, exprimare*) concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹înv.› rezumător, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul brevilocvent al jurnalistului.*

brevilocvénță s.f. (*stil.*) brahilogie. *Brevilocvența constă în nerepetarea unui element al frazei care se subînțelege.*

brezá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgâli. Murdări. Păta. Umple.

brezáia s.f. art. (*j. folc.; pop.*) v. Capra (v. *capră*).

briá vb. I. intr. **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele briază pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului briază în lumina soarelui. Zăpada briază sub clarul de lună.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) a excela, ‹fig.› a eclata, a luci, a străluci, a triumfa, ‹fig.; înv.› a strălumina. *Spectacolul de Anul Nou briază prin talentul interpreților.*

briánt, -ă adj. **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) licăritor[2], lucios, lucitor, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv. și reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. *Crestele munților sunt acoperite de zăpezi albe, briante. Izvorul își duce undele briante în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante briante.* **2** fig. (*despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› eclatant, răsunător, strălucit, strălucitor, ‹fig.; rar› coruscant, tropotitor, ‹fig.; înv. și pop.› sunător. *A ținut un discurs briant.*

briánță s.f. **1** lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire, ‹livr.› efulgență, ‹rar› luciditate, străluciu, străluminare, ‹înv.› luceală, luceață, lucime, lucoare, lucor, sticleală, străluceală, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează brianța diamantului. Își ferește ochii de brianța zăpezii.* **2** fig. măreție, splendoare, ‹fig.› strălucire. *Este un stil baroc plin de brianță și fantezie.*

bribói s.m. (*bot.; reg.*) = priboi.

bribór s.m. (*bot.; reg.*) v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*).

bric[1] adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) cărămiziu, fov, roșcat, roșiatic, teracot, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buș[2], roșcav, roșiu, ‹înv.› roșcatic. *Bluza ei are culoarea bric. Poartă un palton bric.*

bric[2] s.n. (*nav.*) **1** navă-școală. *Bricul este folosit în prezent pentru instruirea viitorilor marinari.* **2** ***bric-goeletă*** = brigantină. *S-a îmbarcat pe un bric-goeletă.*

briceág s.n. ‹reg.› brișcă[2], custură, cuțitaș, pinătăluș, ‹arg.› scoabă. *Ascute o vargă cu briceagul.*

brichetáj s.n. brichetare. *Brichetajul este operația de presare a materialelor mărunte sau pulverulente.*

brichetáre s.f. brichetaj.

brichetatór s.m. brichetier. *Brichetatorul face brichete.*

brichétă s.f. ‹pop. și fam.› aprinzătoare (v. *aprinzător*), ‹reg.› ghiuitău, scăpărătoare (v. *scăpărător*). *Își aprinde țigara cu bricheta.*

brichetiér s.m. brichetator.

brici s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

bricomanie s.f. (*med.*) bruxism. *Bricomania se manifestă în timpul somnului.*

brídă s.f. **1** (*tehn.*) fiangă. *Brida se aplică pe tuburi, la îmbinarea lor.* **2** (*med.*) aderență. *Bolnavul are bride pulmonare.*

bridge ['bridʒ] s.n. (*stomat.*) punte, punte dentară. *Bridge-ul este un aparat protetic dentar, cu punct de sprijin pe dinții vecini.*

brie s.f. (*bot.*) **1** *Meum athamanticum*; ‹reg.› brioală. **2** (*reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*).

brigadiér s.m. (*milit.; înv.*) v. General de brigadă.

brigánd s.m. (*fran.*) v. Bandit. Tâlhar.

brigandáj s.n. (*fran.*) v. Banditism. Gangsterism. Jaf. Tâlhărie.

brigantínă s.f. (*nav.*) **1** bric-goeletă (v. *bric*[2]). **2** randă. *Pe catargul de la pupa navei este arborată o brigantină.*

brighidáu s.n. (*gosp.; reg.*) v. Bătător.

brilioáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarba-fiarelor (v. *iarbă*) (*Cynachum vincetoxicum*).

brioálă s.f. (*bot.*) **1** *Ligusticum mutellina*; chimen-de-munte, chimenul-ursului (v. *chimen*), ‹reg.› mărarul-ursului (v. *mărar*). **2** (*reg.*) v. Brie (*Meum athamanticum*).

briofítă s.f. (*bot.*) **1** mușchi. **2** (*la pl.* ***briofite***) muscinee. *Din încrengătura briofitelor fac parte mușchii.*

briósă s.f. (*culin.*) madlenă. *Brioșa este una din prăjiturile ei preferate.*

bríscă[1] s.f. (*transp.*) ‹reg.› nadiceancă. *Îi place să se plimbe cu brișca.*

bríscă[2] s.f. (*reg.*) v. Briceag.

brișculíță s.f. (*transp.*) brișcuță. *Brișculița este trasă de un ponei.*

brișcúță s.f. (*transp.*) brișculiță.

británic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. englez, englezoaică. *Britanicii sunt mândri de țara lor.* **2** adj. englez, englezesc, ‹înv.› anglicesc. *Operele lui Shakespeare, marele scriitor britanic, aparțin tezaurului umanității.*

brízá s.f. adiere, boare, pală[1], suflare, suflu, undă, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Briza vântului abia se simțea.*

brizúră s.f. (*rar*) v. Sfărâmătură.

broájbă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Nap (*Brassica napus esculenta*). **2** v. Rapiță. Rapiță-colză. Rapiță-măruntă. Rapiță-navetă. Rapiță-sălbatică (*Brassica napus* și *Brassica rapa*).

broáncă s.f. (*muz.; reg.*) v. Contrabas.

broáscă s.f. **I** (*zool.*) **1** *Rana esculenta*; ‹reg.› cioarcă, mioarcă, racatiță. *Broasca este un animal amfibiu, care face parte din clasa batracienilor.* **2** ***broască-de-iarbă*** = ***broască-verde*** = *Hyla arborea*; broatec, brotac, brotăcel, buratic, ‹reg.› brotan, racachici, racaleț, racalici, racamete, racateț, răcănel, răcățel, răchițel. **3** ***broască-țestoasă*** = *Testudo graeca, Testudo hermanni* și *Emys orbicularis*; ‹rar› țestoasă (v. *țestos*), ‹reg.› mioarcă, niors, scorpie, ‹înv.› melci. **4** ***broască-râioasă*** = *Bufo vulgaris*; ‹reg.› leoarcă[2], mioarcă. **II** (*bot.*) **1** *Opuntia ficus-indica* și *Opuntia vulgaris*; limba-soacrei (v. *limbă*), opunția, ‹reg.› palmă-cu-spini, stoletnic. **2** (*art.*) ***broasca-apei***

= *Potamogeton lucens*; ‹reg.› limba-apei (v. *limbă*), paşă. **3** (*reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roşu (*Origanum vulgare*). **4** (*reg.*) v. Limbă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Phyllocactus ackermanni*). **III** (*tehn.*) **1** (*la uşi, sertare etc.*) ‹pop.› zar[2], ‹reg.› bravă, zărar[2]. *Broasca uşii s-a defectat.* **2** ***broască de siguranţă*** = yală. *Şi-a pus la uşă o broască de siguranţă nouă.* **3** (*la crângul morii*) ‹reg.› lagăr, perşeie, piuliţă, tigaie. *În broască se învârte capătul de jos al fusului.* **4** (*la roata morii*) brotac, căpătâi. *Pe broască se sprijină grindeiul roţii morii.* **5** (*la grindeiul morii*) ‹reg.› tigaie. *În broască se învârte cepul grindeiului.* **6** (*la masa dulgherului*) drug. **7** (*la teasc*) şurubelniţă, ‹reg.› gâscă. **8** (*la scrânciob; reg.*) ‹reg.› tigaie. *În broască intră capătul de jos al grindeiului.* **9** (*la coarbă; reg.*) ‹reg.› nucă. *În broască se fixează sfredelul.* **10** (*la scaunul dulgherului; reg.*) v. Cap. Căpăţână. Cioc[2]. **IV** (*med., med. vet.; pop.*) v. Umflătură.

broátec s.m. (*zool.*) *Hyla arborea*; broască-de-iarbă, broască-verde, brotac, brotăcel, buratic, ‹reg.› brotan, racachici, racaleţ, racalici, racamete, racateţ, răcănel, răcăţel, răchiţel.

brobíngă s.f. (reg.) **I** v. Bobiţă. Picăţea. **II** (*bot.*) **1** v. Rechie (*Reseda lutea*). **2** v. Prună.

broboádă s.f. bariş, năframă, ‹pop.› testemel, înv. şi reg.› coprenă, ‹reg.› conci, îmbrobodea, îmbrobodeală, îmbroboditoare, învelitoare, pinten, pânzătură, şes, şirincă, ‹fran.› fişiu. *Femeile de la ţară poartă de obicei broboadă pe cap.*

broboánă s.f. **I 1** (*fiziol.*) ‹reg.› năstrap. *Din cauza căldurii, broboane fierbinţi de sudoare îi acopereau fruntea.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Bubiţă. Bubuliţă. Bubuşoară. Coş[2]. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Agrişă. **2** v. Zgrăbunţică (*Lapsana communis*).

broboní vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Băşica. Urzica.

brocárt s.n. ‹pop.› zarafir, ‹înv.› frenghie, serasir, şahmarand, zarpa. *Şi-a făcut o rochie splendidă de seară din brocart.*

broci s.m. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Garanţă. Orcanetă. Otrăţel. Paţachină[1]. Roibă (*Rubia tinctorum*). **2** (*mineral.*) v. Cretă. **3** v. Condei. Creion.

brod s.n. (*mar.; reg.*) v. Bac[1]. Pod mişcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]).

brodá vb. I. tr. **1** (*compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) a coase, ‹pop.› a umple, ‹reg.› a chindisi, a împistri, a neţui, a popistri, a şlingui, a ştricăni. *Îi place să brodeze la gherghef A brodat pe bluză câteva ornamente florale.* **2** fig. (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹fig.› a fabrica, a ţese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. şi reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuţi. *A brodat o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.*

brodăt, -ă adj. **1** (*despre materiale textile*) ‹pop.› scris[2], ‹reg.› chindisit, împistrit, încrestit. *Are un guleraş frumos brodat. A venit la dineu într-o rochie de mătase brodată.* **2** fig. (*despre fapte, întâmplări etc.*) inventat, născocit, plăsmuit, scornit, ticluit. *Întâmplarea brodată n-a fost crezută de nimeni.*

brodeálă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Potrivire.

broderíe s.f. ‹înv. şi pop.› leasă, ‹reg.› chindiseală, chindisitură, împistreală, şling, şlingherai. *Broderia de pe rochie i-a făcut-o o brodeză.*

brodí vb. IV. (*pop. şi fam.*) **1** tr. (*compl. indică situaţii, afaceri etc.*) v. Aranja. Face. Potrivi. Ticlui. **2** refl. impers. v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi. **3** refl. (*despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi. **4** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) v. Nimeri. Potrivi. **5** intr. (*constr. cu pron. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) v. Nimeri.

brofimén s.n. (*farm.*) bromhexin. *Brofimenul descongestionează căile respiratorii.*

broker ['brokər] s.m. (*fin.*) curtier. *Meseria de broker este dificilă.*

brombenzén s.n. (*chim.*) monobrombenzen. *Brombenzenul este o substanţă toxică pentru ficat.*

bromhexín s.n. (*farm.*) brofimen. *Bromhexinul descongestionează căile respiratorii.*

bromhidróză s.f. (*fiziol.*) melanhidroză, osmhidroză. *Bromhidroza este o transpiraţie cu miros neplăcut.*

bromídă s.f. (*med.*) bromodermie. *Bromida este provocată de ingestia de alimente care conţin brom.*

bromodermíe s.f. (*med.*) bromidă.

bromomenorée s.f. (*med.*) menstruaţie fetidă.

bronhiál, -ă adj. (*anat.*) bronhic. *O doare regiunea bronhială din cauza răcelii.*

brónhic, -ă adj. (*anat.*) bronhial.

bronhiectazíe s.f. (*med.*) bronşectazie. *Suferă de bronhiectazie.*

bronholít s.n. (*med.*) calcul bronhic. *A fost diagnosticat cu bronholit în hilul pulmonar.*

bronholitiáză s.f. (*med.*) litiază bronşică. *În bronholitiază se formează calculi în lumenul bronhiilor sau la nivelul pereţilor acestora.*

bronhospirochetóză s.f. (*med.*) spirochetoză bronhopulmonară. *Bronhospirochetoza se caracterizează prin bronşită cu expectoraţie sangvinolentă;*

bronşectazíe s.f. (*med.*) bronhiectazie.

bronz s.n. **1** ‹înv. şi reg.› tuci, ‹reg.› peringi, ‹înv.› es. *Ceea ce este scris pe marmură şi pe bronz se şterge cu timpul.* **2** (*art.; **bronzul***) medalie de bronz. *Bronzul a revenit scrimerului german.*

bronzá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părţi ale acestuia*) a (se) arde, a (se) înnegri, ‹înv. şi pop.› a (se) negri, a (se) smoli, ‹pop. şi fam.› a (se) pârli, a (se) prăji, ‹pop.› a (se) tăciuni, înv. şi reg.› a (se) păli[2]. *Soarele l-a bronzat.*

bronzáj s.n. bronzare, înnegrire, ‹pop. şi fam.› pârlire, prăjire, ‹reg.› pălire[2].

bronzáre s.f. bronzaj, înnegrire, ‹pop. şi fam.› pârlire, prăjire, ‹reg.› pălire[2]. *Bronzarea trebuie făcută treptat.*

bronzát, -ă adj. (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) înnegrit, negru, ‹pop. şi fam.› pârlit, prăjit, ‹reg.› pălit[2], pârjolit, ‹fig.› ars[2], ‹fig.; glum. sau iron.› fript. *Îi admiră trupul zvelt, bronzat uniform.*

broscán s.m. (*zool.; reg.*) v. Broscoi.

broscár s.m. (*glum.*) v. Italian.

broscăriţă s.f. (*bot.*) *Potamogeton natans;* ‹reg.› înotătoare (v. *înotător*), limba-apei (v. *limbă*), notătoare, ‹reg.› paşă.

broscărésc, -eáscă adj. broştesc.

broscăríe s.f. (*colect.*) broscărime, ‹rar› broştime.

broscăríme s.f. (*colect.*) broscărie, ‹rar› broştime. *Broscărimea de pe lac începe să orăcăie asurzitor.*

broscăríţă s.f. (*bot.*) *Triglochin palustris;* ‹reg.› iarba-şarpelui (v. *iarbă*).

broschíţă s.f. (*reg.*) **1** v. Altiţă. **2** (*bot.*) v. Boglar (*Ranunculus sceleratus*).

broscói s.m. (*zool.*) ‹reg.› broscan, mocan[2]. *Broscoiul este masculul broaştei.*

broscúţă s.f. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› palhă[1] pălăcrinţ, păviţă, păvuţă, pui[1], puiete. *Broscuţa este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămăşilor ţărăneşti, pentru a le da lărgime.*

broşá vb. I. tr. (*compl. indică broşuri, cărţi, caiete, manuscrise etc.*) a cartona, a lega[1], ‹rar› a compacta, a scorţi. *Şi-a broşat lucrarea de licenţă.*

broşáre s.f. broşat[1], cartonaj, cartonare, legare, legat[2], ‹rar› compactare. *Broşarea cărţii nu a costat mult.*

broşát[1] s.n. broşare, cartonaj, cartonare, legare, legat[2], ‹rar› compactare.

broşát[2], -ă adj. (*despre broşuri, cărţi, caiete, manuscrise etc.*) cartonat, legat[4], ‹rar› compactat. *Volumul broşat este lucrarea ei de licenţă.*

bróşă s.f. ‹înv.› cuişor. *Are o broşă de aur cu smaralde.*

broşétă s.f. (*culin.*) frigăruică, frigăruie. *La restaurant a comandat o broşetă.*

broştésc, -eáscă adj. broscăresc.

broştíme s.f. (*colect.; rar*) v. Broscărie. Broscărime.

broşúră s.f. **1** cărticică, ‹înv.› filadă, tartaj. *Până acum nu a reuşit să publice decât o broşură de versuri.* **2** (*înv.*) v. Coliţă. Fasciculă.

brotác s.m. **1** (*zool.*) *Hyla arborea;* broască-de-iarbă, broască-verde, broatec, brotăcel, buratic, ‹reg.› brotan, racachici, racaleţ, racalici, racamete, racateţ, răcănel, răcăţel, răchiţel. **2** (*tehn.; la roata morii*) broască, căpătâi. *Pe brotac se sprijină grindeiul roţii morii.* **3** (*constr.*) călcâi. *Brotacul, fixat pe o grindă de lemn, împiedică alunecarea unui element de construcţie ce se reazemă pe această grindă.*

brotán s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).

brotăcél s.m. **1** (*zool.*) *Hyla arborea*; broască-de-iarbă, broască-verde, broatec, brotac, buratic, ‹reg.› brotan, racachici, racaleţ, racalici, racamete, racateţ, răcănel, răcăţel, răchiţel. **2** (*ornit.*) *Carduelis chloris*; florean, florinte, ‹reg.› floranţă, spatie[2], verdete, verdoi, verziu, zedică.

browser ['brausər] s.n. (*inform.*) motor de căutare, navigator, program de navigare.

Folosește browserul pentru a ajunge la site-ul dorit.

brucélnic s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

brucelóză s.f. (*med.*) febră de Malta, melitococie. *Bruceloza este transmisibilă omului, prin alimente, de la unele animale domestice.*

brucér s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

brudár s.m. (*reg.*) v. Podar.

brudăș s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Colăcar.

brúdă s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Nemachilus barbatulus*).

brúdină s.f. (*mar.; reg.*) v. Bac[1]. Pod mișcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]).

brudíu, -íe adj. (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; reg.; despre ființe*) v. Juvenil. Mic. Nevârstnic. Tânăr.

brúdnic[1] s.m. (*reg.*) v. Podar.

brúdnic[2]**, -ă** adj. (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; reg.; despre ființe*) v. Juvenil. Mic. Nevârstnic. Tânăr.

bruftuí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Brusca.

bruftuiálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Bruscare. **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

bruftuíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Bruscare.

bruftuluí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Brusca.

bruftuluíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Bruscare.

brugundíci s.m. pl. (*bot.*) *Beta cicla;* mangold, nap-de-nutreț, sfeclă, sfeclă-albă, sfeclă-de-frunze, sfeclă-mangold.

bruiáj s.n. (*fiz.*) bruiere, bruit. *Prin bruiaj se perturbează voit recepția undelor electromagnetice.*

bruiére s.f. (*fiz.*) bruiaj, bruit.

bruión s.f. ciornă, concept, schiță, ‹fran. înv.› eschisă, ‹engl.› draft, ‹fig.; livr.› canava. *A dat unui prieten bruionul nuvelei sale pentru a-și spune părerea.*

bruít s.n. (*fiz.*) bruiaj, bruiere.

brumă vb. I. intr. impers. (*meteor.*) ‹reg.› a stura. *La începutul lui septembrie a brumat ușor.*

brumăr s.m. (*pop.*) **1** v. Noiembrie. **2** v. Octombrie.

brumăt, -ă adj. **I 1** (*despre plante, întinderi de pământ etc.*) ‹reg.› îmbărăcat. *Un vânt lin scutură ramurile brumate ale copacilor.* **2** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) alb-cenușiu, brumăriu, fumuriu, ‹reg.› morojan. **II** fig. **1** (*despre obiecte din sticlă, pereți etc.*) aburit, asudat. *Nu poți vedea nimic prin lentilele brumate ale ochelarilor.* **2** (*fam.; glum. sau iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

brúmă s.f. **1** (*meteor.*) ‹rar› promoroacă, ‹reg.› chidă. *Toamna, târziu, cade bruma.* **2** (*bot.*) pruină, ‹fam.› ceață, ‹reg.› promoroacă. *Strugurii sunt acoperiți cu brumă.* **3** ‹reg.› promoroacă. *Paharele cu apă rece se acoperă, vara, cu brumă.* **4** (*meteor.; pop.*) v. Chiciură. Promoroacă.

brumăreă s.f. (*bot.*) **1** *Phlox paniculata;* flox, liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]), ‹reg.› arsenică, botcuță, liliecuț, ploscuță, răchițele-de-toamnă (v. *răchița*), rotocoale (v. *rotocol*), sămăchișă, scaunul-Domnului (v. *scaun*), scânteiuță, ursărele. **2** (*reg.*) v. Scânteiuță. Scânteiuță-de-câmp (*Gagea arvensis*).

brumărél s.n. (*pop.*) **1** v. Noiembrie. **2** v. Octombrie.

brumăríe s.f. (*bot.; reg.*) v. Crețișoară (v. *crețișor*) (*Alchemilla vulgaris*).

brumăríță-de-pădure s.f. (*ornit.*) *Prunella modularis;* vrabie, vrabie-de-pădure.

brumăríu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) alb-cenușiu, brumat, fumuriu, ‹reg.› morojan. *Are o căciulă brumărie.*

brun, brúnă adj. **1** (*despre oameni*) brunet, negricios, negru, oacheș, tuciuriu, ‹înv. și pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› țigănatic, țigănos, ‹fam.; glum. sau iron.› balaian, balaoacheș, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smolițiu. *Îi plac fetele brune.* **2** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) ***brun-închis*** = bistru. *Are un palton brun-închis;* ***brun-roșcat*** = mahoniu, rubiginos, ruginiu. *Poartă un sacou brun-roșcat.*

brunáj s.n. (*chim., tehn.*) brunare. *Brunajul este acoperirea, pe cale chimică, a unei piese din oțel, din fier sau din cupru cu un strat protector de oxizi de culoare brună.*

brunáre s.f. (*chim., tehn.*) brunaj.

brundărél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

brunét, -ă adj. (*despre oameni*) brun, negricios, negru, oacheș, tuciuriu, ‹înv. și pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› țigănatic, țigănos, ‹fam.; glum. sau iron.› balaian, balaoacheș, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smolițiu.

brus s.n. (*reg.*) v. Cute. Gresie. Piatră de ascuțit.

brusc, brúscă adj., adv. **I** adj. **1** inopinat, instantaneu, neașteptat, neprevăzut, subit, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost bruscă. O înduioșare bruscă o făcuse să lăcrimeze.* **2** fulgerător, instantaneu, năprasnic, neașteptat, subit, ‹latin.; înv.› repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte bruscă.* **3** fulgerător, spontan. *Are de multe ori reacții bruște.* **4** (*rar; despre sunete, zgomote*) v. Ascuțit[2]. Scârțâit[2] Scârțâitor. Strident. **II** adv. (*modal*) **1** deodată, fulgerător, instantaneu, repede, scurt, subit, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, ‹înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit brusc.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) instantaneu, subito.

bruscă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică ființe*) a brutaliza, a maltrata, a molesta, ‹fam.› a zmei, ‹înv.› a maltratarisi. *A fost amendat pentru că și-a bruscat caii.* **2** (*compl. indică oameni*) ‹pop. și fam.› a bruftui, a bruftului, ‹fig.› a repezi. *Aplanează conflictul cu calm, fără să bruschezе pe cineva.* **II** fig. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a grăbi, a iuți, a precipita, a urgenta, a zori[2]. *Noile investiții au bruscat dezvoltarea economică.*

bruscăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*).

bruscáre s.f. **1** brutalizare, maltratare, molestare, molestație. *Bruscarea cailor a scandalizat vecinii.* **2** ‹pop. și fam.› bruftuială, bruftuire, bruftuluire, ‹fig.› repezire. *Conflictul a fost aplanat fără bruscarea cuiva.*

bruscălăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*).

bruschéțe s.f. vehemență, violență, virulență. *Era jenată de bruschețea gesturilor lui. De multe ori bruschețea ieșirilor lui față de subalterni depășește normalul.*

brusnát, -ă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuț. Plin. Rotofei. Rotund.

brustăn s.m. (*bot.; reg.*) **1** Măcrișul-calului (v. *măcriș*). Ștevie (*Rumex conglomeratus*). **2** v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*). **3** v. Podbal (*Tussilago farfara*).

brustur s.m. (*bot.; reg.*) = brusture.

brústure s.m. (*bot.*) **1** *Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa;* lipan[1], ‹reg.› calcoceni, captalan, lapuc, lipuș, lumânare, lumânărică. **2** (*reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **3** (*reg.; în forma* ***brustur***) ***brustur-negru*** = *Symphytum cordatum;* ‹reg.› fasole-sălbatică, rădăcină-neagră; (*art.*) ***brusturul-caprei*** v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); ***brusturul-oii*** v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*).

brusturél s.m. (*bot.; reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*).

bruș s.m. (*reg.*) **1** v. Bulgăre. Cocoloș. **2** (*bot.*) v. Cernușcă. Negrușcă (*Nigella arvensis*).

brut, brútă adj. **I 1** (*despre materii prime, obiecte etc.*) grosolan, necioplit, necizelat, nefinisat, neprelucrat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. *Pe verandă se află o masă cu scaune din lemn brut.* **2** (*despre piei, blănuri etc.*) crud, neargăsit, neprelucrat, netăbăcit, umed, verde. *Are o piele brută de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.* **II** fig. (*rar; despre oameni*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neșlefuit. Ordinar. Pădureț. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar.

brutál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om brutal și ursuz. Este brutală la mânie.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestă-

pânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt brutale.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime brutală.* **4** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) grav, greu, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele brutale ale tatălui.* **5** (*despre măsuri, ordine etc.*) forțat, silnic, violent. *Autoritățile au recurs la mijloace brutale pentru a reprima manifestația.* **II** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă brutal cu adversarii.* **2** violent, ‹înv.› sălbăticește, ‹fig.› dur. *În timpul luptei, tinerii s-au lovit brutal.*

brutalitáte s.f. **1** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru brutalitatea lor.* **2** agresivitate, impulsivitate, nestăpânire, violență, ‹pop.› năprăsnicie, ‹fig.› duritate. *Își poate controla brutalitatea.*

brutalizá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) a brusca, a maltrata, a molesta, ‹fam.› a zmei, ‹înv.› a maltratarisi.

brutalizáre s.f. bruscare, maltratare, molestare, molestație.

brutár s.m. (*ind. alim., com.*) ‹reg.› pec[1], pecar, pecheș, pitar, ‹înv.› jimblar, magopeț, pâinar, șuteu. *Este un brutar renumit.*

brutăreásă s.f. (*ind. alim., com.*) ‹reg.› pecăriță, pităreasă, ‹înv.› jimblăreasă, jimblăriță, pităriță. *Brutăreasa face sau vinde pâine.*

brutăríe s.f. (*ind. alim., com.*) ‹reg.› pec[1], pecăraie, pecărie, pitărie, ‹înv.› formă, jimblărie, magupie. *Cumpără pâine de la brutărie.*

bruxísm s.n. (*med.*) bricomanie. *Bruxismul se manifestă în timpul somnului.*

bubắt[1] s.n. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Scarlatină. **2** (*med.*) v. Variolă. **3** (*med. vet.; la unele animale și păsări*) v. Variolă.

bubắt[2]**, -ă** adj. (*med., med. vet.; pop.; despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor*) v. Bubos.

búbă s.f. **I 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Leziune. Plagă. Rană. **2** (*la pl.; med.; pop.*) ***bube dulci*** v. Impetigo. **3** (*la pl.* ***bube***; *med.; reg.*) v. Scarlatină. **4** (*med.; reg.*) v. Variolă. **5** (*med.; reg.*) v. Maidism. Pelagră. **6** (*med., med. vet.; reg.; și* ***bubă neagră, bubă rea***) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă. **7** (*art.; med. vet.; reg.*) ***buba mânzului*** v. Gurmă. **8** (*fiziol.; reg.*) ***bubă lumească*** v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **9** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** (*art.; bot.; reg.*) ***buba-inimii*** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*).

bubắlcă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Umflătură. **2** v. Extumescență. Inflamație. Intumescență. Tumefacție. Tumescență. Umflătură.

bubáric s.m. (*bot.*) **1** *Scrophularia nodosa*; ‹rar› scrofulare, ‹reg.› brâncă[1], căpriță, frunză-de-bubă-rea, iarba-porcului (v. *iarbă*), iarbă-de-trânji, iarbă-neagră, iarbă-sărată, poală, slăbănog, urzică, urzică-neagră. **2** (*reg.*) v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*).

bubíță s.f. (*med., med. vet.*) bubuliță, bubușoară, coș[2], ‹înv. și pop.› bumburea, zgrăbunță, ‹pop.› broboană, zgaibă, ‹reg.› rapor. *Are o bubiță pe nas.*

bubói s.n. (*med., med. vet.*) **1** (*pop.*) v. Abces. Furuncul. **2** (*reg.*) v. Umflătură.

bubós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor*) ‹pop.› bubat[2], buburos, ‹înv. și reg.› zgrăbunțos. *Își tratează degetul bubos cu antibiotice.*

bubuclíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).

bubuí vb. IV. **1** intr. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a detuna, a dudui, a trăsni, a tuna, a vui, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au bubuit fără încetare, toată ziua.* **2** tr. (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

bubuíre s.f. bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Bubuirea tunului a fost asurzitoare.*

bubuít s.n. bubuire, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, dudutitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget.

bubuítor, -oáre adj. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) detunător, tunător, ‹înv.› trăsnitor. *O explozie bubuitoare a distrus o mare parte din clădire.*

bubuitúră s.f. bubuire, bubuit, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, dudutitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget.

bubulíță s.f. (*med., med. vet.*) **1** bubiță, bubușoară, coș[2], ‹înv. și pop.› bumburea, zgrăbunță, ‹pop.› broboană, zgaibă, ‹reg.› rapor. **2** băsicuță, papulă, spuzeală, ‹înv. și reg.› spuză, spuzitură, ‹reg.› roșeală, vișteală[2]. *A făcut bubulițe pe corp în urma intoxicării.*

buburós, -oásă adj. (*med., med. vet.; pop.; despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor*) v. Bubos.

buburúză s.f. (*entom.*) *Coccinella septempunctata*; boul-Domnului (v. *bou*), boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*), vaca-Domnului (v. *vacă*), ‹livr.› coccinella, ‹reg.› boul-popii (v. *bou*), călugăriță, cucușor, găina-lui-Dumnezeu (v. *găină*), găinușă, gărgăriță, mămăruță, mărgărit[1], mărgăritā, mărgăriță, măria-popii (v. *marie*[2]), mărie[2], măriuța-popii (v. *măriuță*), măriuță, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), paparugă, păpăruie, păpăruță, păpăruză, puica-popii (v. *puică*), puiculița-popii (v. *puiculiță*), sfredelaș, sfredeluș, târgăriță, vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*), vaca-Maicii-Domnului (v. *vacă*), vaca-popii (v. *vacă*), văcuța-Domnului (v. *văcuță*), veveriță, vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

bubușoáră s.f. (*med., med. vet.*) bubiță, bubuliță, coș[2], ‹înv. și pop.› bumburea, zgrăbunță, ‹pop.› broboană, zgaibă, ‹reg.› rapor.

bucál, -ă adj. (*med., med. vet.*) oral. *Medicamentul se ia pe cale bucală.*

bucaniér s.m. (*înv.*) **1** v. Aventurier. **2** v. Corsar. Forban. Pirat.

bucár s.n. (*la ham; înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› curar, vânare[2], ‹reg.› gurură, hamut, cureaua vânării (v. *curea*), vânarea hamului (v. *vânare*[2]). *Bucarul este o curea care trece peste crupele calului.*

bucătă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) crâmpei, fracțiune, fragment, frântură, parte, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat o bucată din pâine.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fâșie, limbă, petic, sprânceană, ‹înv.› platoviță. *I-a luat abuziv o bucată de teren. O bucată de pădure a fost tăiată.* **3** (*de obicei determ. prin „de drum", „de cale" etc.*) distanță, interval, ‹reg.› postată. *Mai are de mers o bună bucată de drum până la destinație.* **4** exemplar[1], ‹înv.› ștuc. *Pentru a transporta în siguranță paharele de cristal, fiecare bucată a fost ambalată cu grijă.* **5** (*muz., lit.*) compoziție, piesă. *Pianistul a cântat bucata care îi place publicului în mod deosebit.* **II** (*la pl.* ***bucate***) **1** (*bot.; mai ales pop.*) recoltă, rod[1], ‹reg.› ponov, ‹înv.› vipt. *Toamna se strâng bucatele câmpului.* **2** (*pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **3** (*pop.*) v. Masă[1]. Mâncare. **4** (*pop.*) v. Cereale. Grâne. **5** (*înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **III** (*metrol.;reg.*) v. Prăjină.

búcă s.f. **1** (*anat.; la oameni ; pop.*) v. Fesă. **2** fig. (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

bucăcioáră s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

bucălái, -íe adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre față, obrazul lor*)

bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, volonet, ‹fig.› cărnos. **2** (*despre oi*) ‹pop.› mărcuș. *Oaia bucălaie este albă cu botul negru sau fumuriu.*

bucălát, -ă adj. (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, volonet, ‹fig.› cărnos. *Deși bucălat, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii bucălați.*

bucálíu, -íe adj. (*reg; despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuț. Plin. Rotofei. Rotund.

bucătár s.m. **1** ‹rar› calefactor, ‹înv. și reg.› păzitor, socaci, ‹reg.› cuhar, ‹înv.› magher, magopeț. *La restaurant a fost angajat un bucătar italian.* **2** (*în epoca fanariotă, în Țările Rom.*) ***bucătar domnesc*** = becer.

bucătăreásă s.f. ‹înv. și reg.› socăciță, ‹reg.› bucătăriță, cuinăreasă, ‹înv.› magopață. *Bucătăreasa casei este renumită pentru prăjiturile pe care le face.*

bucătárí vb. IV. intr. (*fam.; despre oameni, în special despre femei*) v. Găti.

bucătárie s.f. ‹pop.› vatră, ‹reg.› cocnă, cuhnie, cuină, culină, sobă, ‹înv.› magherniță, magopeție. *Are o bucătărie dotată cu cele mai noi aparate casnice.*

bucătăríță s.f. (*reg.*) v. Bucătăreasă.

bucătúră s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) v. Gură. Îmbucătură. Înghițitură. Mușcătură[1].

bucățeá s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

bucățél s.m. (*bot.*) *Agrostis canina*; ‹reg.› iarbă-câinească.

bucățélí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică un tot, un întreg, o unitate etc.*) v. Îmbucătăți. Îmbucăți.

bucățí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică un tot, un întreg, o unitate etc.*) v. Îmbucătăți. Îmbucăți.

bucățícă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fărâmă, pic[1], ‹reg.› bucăcioară, bucățea, mangotă, mangură, scramură, smic, smicăraie, smicurătură, țic[1], zdreală, ‹înv.› smicea. *I-a dat pisicii o bucățică de pâine unsă cu unt.* **2** fărâmătură, sfărâmătură, ‹reg.› drob[1]. *Din cozonac n-a mai rămas nicio bucățică.*

buccinatór s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist.

buceá s.f. **1** (*tehn.*) bucșă, ‹reg.› oală, prisnel. *Buceaua se montează între două piese în mișcare relativă.* **2** (*la șurubelniță; reg.*) v. Brățară. **3** (*la pâlnie; reg.*) v. Gât.

bucelá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică bucșe*) a monta.

búche s.f. **1** (*pop. și fam.; urmat de determ. care indică aspectul, forma etc.*) v. Literă. Slovă. **2** (*înv.*) ***buche slavonă*** v. Chirilice (v. *chirilic*). Literă chirilică. Literă slavă.

buchelár s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.

buchér s.m. (*fam.*) ‹fig.; fam.› tocilar, tocilă. *Era recunoscut ca bucherul clasei.*

bucherеálă s.f. (*fam.*) **1** v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit. **2** v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit.

bucherí vb. IV. tr. (*fam.*) **1** (*compl. indică cuvinte*) v. Silaba. Silabisi. **2** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) v. Silabisi.

bucherie s.f. (*fam.*) **1** v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit. **2** v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit.

buchét s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) mănunchi, ‹rar› legătură, ‹pop.› steblă, ‹reg.› chită[2], smoc, stol, struț, șomoiog, șomoltoc, vârstă[2], ‹înv.› snop. *A cules un buchet de flori de câmp.* **2** parfum. *Vinul are un buchet deosebit.* **3** (*bot.*) *Geranium pusillum*; ‹reg.› săgețică.

buchetiéră s.f. (*înv.*) v. Florăreasă.

buchețél s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) ‹reg.› mănunchiaș, mănunchiuleț, struțișor, struțuc, struțucior, struțurel, struțușor. *I-a adus mamei un buchețel de ghiocei.*

buchiníst s.m. (*fran.*) v. Anticar[2].

buchirisí vb. IV. (*înv.*) **1** (*compl. indică cuvinte*) v. Silaba. Silabisi. **2** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) v. Silabisi.

buchiseálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› buchisire, buchisit, ‹fam.› bucherеálă, bucherie. *Buchiseala unui incult este enervantă.* **2** ‹pop. și fam.› buchisire, buchisit, ‹fam.› bucherеálă, bucherie, ‹fig.; fam.› pisăgeală, toceală. *Buchiseala duce la extenuare.*

buchisí vb. IV. tr. (*pop. și fam.*) **1** (*compl. indică cuvinte*) v. Silaba. Silabisi. **2** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) v. Silabisi. **3** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) ‹fam.› a bucheri, ‹fig.; fam.› a toci. *A buchisit textul până l-a învățat pe dinafară.*

buchisíre s.f. (*pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› buchiseală, buchisit, ‹fam.› bucherеálă, bucherie. **2** ‹pop. și fam.› buchiseală, buchisit, ‹fam.› bucherală, bucherie, ‹fig.; fam.› pisăgeală, toceală.

buchisít s.n. (*pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› buchiseală, buchisire, ‹fam.› bucherеálă, bucherie. **2** ‹pop. și fam.› buchiseală, buchisire, ‹fam.› bucherală, bucherie, ‹fig.; fam.› pisăgeală, toceală.

buci s.m. pl. (*pop.*) ‹reg.› zgrebeni (v. *zgreben*). *Bucii sunt resturi de cânepă, de lână sau de in care rămân de la dărăcit.*

buciardáj s.n. (*constr.*) buciardare. *Buciardajul pietrelor se face cu buciarda.*

buciardáre s.f. (*constr.*) buciardaj.

buciníș s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Anghelică. Anghelină. Antonică (*Archangelica officinalis*). **2** v. Cucută (*Conium maculatum*). **3** v. Pătrunjel-câinesc. Pătrunjelul-câinelui (v. *pătrunjel*) (*Aethusa cynapium*). **4** ***buciniș-de-apă*** = ***buciniș-de-baltă*** v. Cucută-de-apă. Cucută-de-baltă. Cucută-mică (*Cicuta virosa*).

bucinișél s.m. (*bot.; reg.*) v. Schinduf (*Conioselium vaginatum*).

búcium[1] s.n. (*muz.*) tulnic[1], ‹pop.› buhai, ‹reg.› dârlă, dârloi, dudă[2], dudoi, trâmbiță, tut[1]. *Se aud buciumele pe vârful muntelui.*

búcium[2] s.n. **1** (*bot.; la vița-de-vie; pop.*) ‹pop.› butuc, ‹reg.› muzuc. *Buciumele de viță-de-vie se îngroapă iarna.* **2** (*pop.*) v. Bușteан. Butuc. Buturugă. Ciot. **3** (*mec.; reg.*) v. Butuc.

buciumáș s.m. (*muz.*) tulnicaș, tulnicer. *Buciumașul sună din tulnic.*

buclá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul*) a (se) cârlionța, a (se) inela, a (se) încreți, a (se) ondula, ‹rar› a (se) zulufa, ‹pop. și fam.› a (se) încârlionța, ‹reg.› a (se) scârlionți. *Și-a buclat părul cu drotul.*

buclăre s.f. cârlionțare, inelare, încrețire, ondulare, ondulație. *Pentru buclarea părului folosește drotul.*

buclát, -ă adj. **1** (*despre păr*) cârlionțat, creț, inelat, încrețit, ondulat, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. și fam.› încârlionțat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionțat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele buclate îi cad pe spate.* **2** (*despre lână, blană*) cârlionțat, creț, inelat, mărgelat, ‹reg.› înstrugurat. *Lână oilor merinos este buclată și foarte fină.*

búclă s.f. **1** cârlionț, creț, inel, ondulație, ondulă, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scăr, scârlionț. *De sub pălărioară ies buclele aurii ale fetiței.* **2** (*tehn.*) spiră. *Cablul de la televizor face mai multe bucle.* **3** (*med.*) ansă.

buclíe s.f. (*reg.*) v. Ploscă[1].

buclișoáră s.f. zulufel, ‹reg.› zulufior. *Are părul numai buclișoare.*

buclúc s. n **1** încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe buclucuri a avut în ultimul timp!* **2** (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*reg.*) v. Gunoi. Murdărie. Necurățenie.

bucoávnă s.f. (*înv.*) v. Abecedar.

bucólic, -ă adj., s.f. (*lit.*) **1** adj. (*despre opere literare, fragmente literare etc.*) arcadic, idilic, pastoral, păstoresc. *Recită un poem bucolic. Teocrit este considerat maestrul poeziei bucolice.* **2** s.f. (*lit.*) eglogă, idilă. *Bucolicele lui Vergiliu.*

bucsău s.m. (*bot.*) *Spartium junceum*; ‹reg.› scai-de-papură.
búcşă s.f. (*tehn.*) bucea, ‹reg.› oală, prisnel.
bucşí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduşi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi. **2** (*despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni*) v. Îneca. Năpădi. Podidi. Umple.
bucşít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) v. Burduşit. Îndesat. Înghesuit. Îngrămădit. Ticsit.
bucură vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau de prop. introduse prin conj. „că"*) ‹înv. şi reg.› a (se) îmbucura. *S-a bucurat mult de venirea părinţilor.* **2** tr. (*compl. indică inima, sufletul, viaţa etc. oamenilor*) a desfăta, a încânta, ‹înv. şi pop.› a veseli, ‹pop.› a trufi[1], ‹fig.› a ameţi, a îmbăta, a legăna, a lumina, a mângâia. *Speranţa că se va însănătoşi îi bucură sufletul.* **3** refl. (*despre oameni*) a se delecta, a se desfăta, a petrece, ‹pop.› a se lăfăi. *Tinerii s-au bucurat la onomastica prietenului lor.* **4** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a gusta. *Ei se bucură din plin de plăcerile vieţii.* **II** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) **1** a beneficia, a se folosi, a profita, a se servi, ‹reg.› a se hăsnui, ‹înv.› a se sprijini. *S-a bucurat de un ajutor substanţial din partea prefecturii.* **2** a avea, a dispune, ‹înv.› a dispoza. *Se bucură de o clipă de răgaz înainte de a veni musafirii.*
bucuríe s.f. **1** desfătare, juisare, mângâiere, mulţumire, plăcere, satisfacţie, ‹livr.› juisenţă, ‹înv. şi pop.› mulţumită (v. *mulţumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiţie, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare bucurie.* **2** (*art.; bot.*) ***bucuria-casei*** = *Impatiens balsamina*; canale, ‹rar› balsamine, ‹reg.› canaluţe, cavaler, călţunii-popii (v. *călţun*), copăcei (v. *copăcel*), iarbă-ce-moaie-vinele, iarbă-întăritoare-a-vinelor, lemn-de-apă, papucul-domnişoarei (v. *papuc*), pene-domneşti (v. *pană*), piersicel, pinten, răchiţică.
bucurós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) mulţumit, satisfăcut, vesel, voios, ‹înv.› dichis[2], ‹fig.; înv. şi pop.› luminat[2]. *Este foarte bucuros pentru că a reuşit la facultate.*
bucvári s.n. (*înv.*) v. Abecedar.
budácă s.f. (*reg.*) v. Închegătoare (v. *închegător*).
budalá adj. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; turc.; înv.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
budár s.m. (*pop. şi fam.*) v. Vidanjor.
búdă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.
budiánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*).
búdic, -ă adj. (*relig.*) budist. *Obiceiuri budice.*
budihăce s.f. (*mitol., lit. de ficţiune, desene animate; reg.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.
budiháie s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
budísm tibetan s.n. (*relig.*) lamaism. *Budismul tibetan este răspândit în special în Tibet şi în Mongolia.*
budíst, -ă adj. (*relig.*) budic.
budoár s.n. alcov. *Preferă să-şi petreacă timpul citind în budoar.*
budugăniós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.
budugău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Vultur. Vultur-de-iepuri. Vultur-iepurar. Vultur-ţipător-mic. Vulturaş-negru. Vulturaş-negru-mic. Vulturaş-ţipător-mic (*Aquila pomarina*).
buduhoálă s.f. (*reg.*) **1** (*mitol., lit. de ficţiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură. **2** (*med.*) v. Tuse convulsivă.
buduréţ s.n. (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coş[1]. Horn.
budurói s.n. (*reg.*) **1** (*apic.*) ‹reg.› ştiubei, ştubeu. *Buduroiul este făcut dintr-un trunchi de copac scorburos sau scobit.* **2** ‹reg.› ştiubei, ştubeu. *Buduroiul, îngropat în pământ, serveşte ca ghizd la o fântână puţin adâncă.* **3** (*constr.*) v. Cămin. Coş[1]. Horn.
buduşlâu s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
buduşluí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Hoinări. Vagabonda.
buf[1] interj. puf[1]! *Buf! S-a lovit cu capul de uşă.*
buf[2]**, búfă** adj. (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situaţii etc.*) arlechinesc, burlesc, caraghios, caricatural, grotesc, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situaţii bufe.*
bufánt, -ă adj. (*despre îmbrăcăminte sau despre părţi ale ei*) înfoiat, umflat. *Nu se mai poartă pantalonii bufanţi.*
bufări s.n. (*reg.*) v. Abecedar.
búfă s.f. **I** (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) creţ, cută, fald, godeu, pliseu, pliu, ‹rar› plisaj, ‹reg.› faii, pătură, vârstă[2], ‹fran.› drapeu, ‹german.› faltăne. *Rochia are multe bufe.* **II** (*arg.*) **1** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
bufét s.n. **1** credenţă. *A pus gustările pe bufet.* **2** (*com.*) ***bufet expres*** = expres[1]. *În bufetul expres se servesc micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi.* **3** (*gastron.*) ***bufet rece*** = bufet suedez. *Din lipsă de spaţiu, optează pentru bufetul rece;* ***bufet suedez*** = bufet rece. **4** (*anat.; arg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece.
buféu s.n. **1** răsuflare, respiraţie, suflare, ‹înv. şi pop.› suflat[1], suflet, ‹pop.› răsuflet. *Fiind bolnav de stomac, are bufeul urât mirositor.* **2** acces, răbufnească, răbufnire, ‹rar› răbufnitură, ‹fig.› izbucnire. *Are un bufeu de furie.*
buflíu, -íe adj. (*fam.; glum.; despre oameni, mai ales despre copii sau despre faţa, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuţ. Plin. Rotofei. Rotund.
búfnă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bufniţă. Buhă (*Bubo bubo*).
bufneálă s.f. **1** bufnet, bufnire, bufnit, bufnitură, pufnet, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. şi fam.› răbufneală, răbufnire. *Se aud bufneli puternice în uşa de la intrare.* **2** (*fam.*) v. Îmbufnare.
búfnet s.n. bufneală, bufnire, bufnit, bufnitură, pufnet, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. şi fam.› răbufneală, răbufnire.
bufní vb. IV. **1** intr. (*despre oameni; uneori determ. prin „în râs", „în plâns"*) a izbucni, a pufni, ‹înv. şi reg.› a prorupe, ‹reg.› a dupăi, ‹fig.› a răbufni. *Nervoasă, bufneşte în faţa lor. Copilul bufneşte în plâns.* **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe*) v. Izbi. Trânti. **3** tr. (*pop.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.
bufnire s.f. bufneală, bufnet, bufnit, bufnitură, pufnet, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. şi fam.› răbufneală, răbufnire.
bufnít s.n. bufneală, bufnet, bufnire, bufnitură, pufnet, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. şi fam.› răbufneală, răbufnire.
bufnitúră s.f. bufneală, bufnet, bufnire, bufnit, pufnet, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. şi fam.› răbufneală, răbufnire.
búfniţă s.f. **1** (*ornit.*) *Bubo bubo;* buhă, ‹înv. şi reg.› bogză, puhace, ‹reg.› boaghe, bou-de-noapte, bufnă, bululeu, ciuş, dihanie, joimăriţă, pala-buhă, pasăre-pustielnică, uie, ‹înv.› uture. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
bufón, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** (*în Ev. Med.*) măscărici, paiaţă, pitic, ‹rar› nebun, ‹înv.› cabaz, caraghioz, mascara, mascaragiu, măscăraci, măscăreţ, mucalit, soitar, ‹fran. înv.› baladin, ‹fig.; înv.› ciuf. *Bufonul întreţinea o atmosferă de veselie la curtea unui suveran sau a unui senior.* **2** (*la circ*) clovn, comediant, măscărici, paiaţă, saltimbanc, ‹înv. şi reg.› ghiduş, ‹reg.› chimiţă[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de bufoni.* **II** adj. (*rar*) v. Caraghios. Comic. Hazliu.
bufonádă s.f. **1** ‹rar› bufonerie. *Bufonada este o farsă în care râsul rezidă în comicul de situaţie.* **2** bufonerie, caraghioslâc, clovnerie, comicărie, giumbuşluc, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiaţarlâc, paiaţărie, ‹înv. şi reg.› ghiduşie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuş, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. *Bufonada politică îi repugnă.*
bufonăreálă s.f. (*rar*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbuşluc.

bufoneríe s.f. **1** bufonadă, caraghioslâc, clovnerie, comicărie, giumbuşluc, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiaţarlâc, paiaţărie, ‹înv. şi reg.› ghiduşie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuş, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. **2** (*rar*) v. Bufonadă.

buft s.n. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **2** (*culin., ind. alim.*) ***buft umplut*** v. Caltaboş.

buftalắu s.m. (*reg.*) ‹reg.› buftan. *Buftalăul este omul gras şi lacom.*

buftalmíe s.f. (*med.*) glaucom infantil, hidroftalmie. *Buftalmia presupune creşterea volumului globului ocular din cauza măririi presiunii intraoculare.*

buftán s.m. (*reg.*) ‹reg.› buftalău.

buftămí vb. IV. refl. (*reg.*) **I 1** (*despre oameni sau animale*) v. Împlini. Îngrăşa. Rotunji. **2** (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhăvi. Umfla. **II** (*despre oameni*) v. Supăra.

buftí vb. IV. refl. (*reg.*) **I 1** (*despre oameni sau animale*) v. Împlini. Îngrăşa. Rotunji. **2** (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhăvi. Umfla. **II** (*despre oameni*) v. Supăra.

búgă s.m. (*zool.; reg.*) v. Taur (*Bos taurus*).

bugắt, -ă adj., adv. (*reg.*) **1** adj. v. Destul. Îndestulător. Suficient. **2** adv. (*modal; cantitativ*) v. Destul. Îndeajuns. Îndestulător. Suficient.

bugeác s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Peninsulă.

bugeacliu s.m. (*reg.*) ‹reg.› bugegean. *Bugeacliul este tătarul din Bugeac.*

búged, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhav. Umflat.

bugegeán s.m. (*reg.*) ‹reg.› bugeacliu.

bugetivór, -ă adj. (*peior.; despre oameni, instituţii publice etc.*) bugetofag. *El este bugetivor, adică este finanţat din bugetul statului.*

bugetofág, -ă adj. (*peior.; despre oameni, instituţii publice etc.*) bugetivor.

bugezí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhăvi. Umfla.

bughelár s.m. (*arg.*) v. Buzunar.

bughineálă s.f. (*reg.*) v. Atenţie. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuţie. Minuţiozitate. Scrupulozitate.

búglă s.f. (*reg.*) v. Frontieră. Graniţă. Hotar. Limită. Limită teritorială.

bugnér s.m. (*înv.*) v. Dogar.

buhái s.m. **I 1** (*bot.*) *Listera ovata;* ‹reg.› puţa-cocoşului (v. *puţă*). **2** (*zool.; pop.*) v. Taur (*Bos taurus*). **3** (*reg.*) ***buhai-de-baltă*** v. **a** (*zool.*) Bou-de-baltă (*Bombinator igneus* şi *Bombinator pachypus*); **b** (*ornit.*) Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*). **4** (*entom.; reg.; şi, art.,* ***buhaiul-lui-Dumnezeu***) v. Rădaşcă. Răgage (*Lucanus cervus*). **5** (*iht.; reg.*) v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*). **II** (*tehn.*) **1** (*la coasă*) cârlig, greblă, hreapcă, vergea, ‹reg.› căblucă, crivea, dezligea, parmac, scălduşcă, scăluş. *Buhaiul ajută la aşezarea în brazdă a cerealelor cosite.* **2** (*la moară; reg.*) v. Capră. Cumpănă. **3** (*ind. lemnului, dulgherie; reg.*) v. Gealău. **III** (*muz.*) **1** ‹reg.› dubă, şteand. *Buhaiul este folosit de colindători când merg cu Pluguşorul sau în noaptea Sfântului Vasile.* **2** (*pop.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1].

buhálniţă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ceaţă. Negură. Păclă.

buhấş s.m. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.

búhă s.f. **I** (*ornit.*) **1** ***Bubo bubo;*** bufniţă, ‹înv. şi reg.› bogză, puhace, ‹reg.› boaghe, bou-de-noapte, bufnă, bululeu, ciuş, dihanie, joimăriţă, pala-buhă, pasăre-pustielnică, uie, ‹înv.› uture. **2** (*reg.*) ***buhă-cu-cârpă*** v. Strigă (*Tyto alba guttata*). **II** (*entom.; reg.*) ***buhă-de-curechi*** v. Bohoci (*Mamestra brassicae*); (*art.*) ***buha-ciumei*** v. Cap-de-mort. Fluture-cap-de-mort. Fluturele-morţii (v. *fluture*). Striga-nopţii (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*). **III** (*bot.; reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

buhăí[1] vb. IV. refl. (*pop. şi fam.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhăvi. Umfla.

buhăí[2] vb. IV. intr. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni, în special despre copii*) v. Plânge. Urla.

buhăiálă[1] s.f. (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› buhăire, ‹înv.› puhăvie. *Buhăiala poate fi produsă de boală, de somn sau de băutură.*

buhăiálă[2] s.f. (*reg.; depec.* sau *peior.*) ‹reg.; deprec. sau peior.› buhăit[1]. *Copilul nu se mai opreşte din buhăială.*

buhăiéş s.m. (*zool.; pop.*) v. Tăuraş. Tăurean. Tăurel.

buhăíre s.f. (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› buhăială[1], ‹înv.› puhăvie.

buhăít[1] s.n. (*reg.; depec.* sau *peior.*) ‹reg.; deprec. sau peior.› buhăială[2].

buhăít[2]**, -ă** adj. (*pop. şi fam.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhav. Umflat.

buhoáre s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arşiţă. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală.

buhós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Puhav. Umflat.

buhuiát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** (*despre păsări*) v. Moţat.

buhúr s.n. (*text.; turc.; înv.*) v. Caşmir.

buhurdár s.n. (*turc.; înv.*) v. Afumătoare. Casoletă. Căţuie.

buhúţă s.f. (*la oameni sau la unele păsări şi animale; înv. şi pop.*) v. Ciuf. Moţ[1].

buí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Ţâşni. **2** refl. (*despre fiinţe*) v. Aglomera. Grămădi. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

buiác, -ă adj. **I 1** (*pop.; despre vegetaţie*) v. Exuberant. Luxuriant. **2** (*înv.; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos. **II 1** (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*înv. şi pop.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfăţat[2]. Rău. Răzgâiat. **3** (*pop.; despre bărbaţi*) v. Afemeiat. **4** (*psih.; înv.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **5** (*înv.; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconştient. Intemperant Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat. Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc.

buiandrúg s.m. (*constr.*) lintou, platbandă, ‹rar› lintel. *Buiandrugul susţine porţiunea de zidărie de deasupra unei porţi, a unei uşi, a unei ferestre etc.*

buibúi adj. invar. (*psih.; arg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

buiecí vb. IV. (*înv. şi pop.*) **1** intr. (*mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

buiecíe s.f. (*înv. şi pop.*) v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate.

buiecíme s.f. (*reg.*) v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate.

buiecitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Belşug. Bogăţie. Bunăstare. Prosperitate. **2** v. Nechibzuinţă. Necumpătare.

buiédea-ciumei s.f. art. (*bot.; reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*).

buiestráş adj., s.m. buiestru, ‹reg.› ceapcân.

buiéstru, -iástră adj., s.m. **I 1** adj., s.m. buiestraş, ‹reg.› ceapcân. *Caii buieştri fac paşii cu picioarele ridicate concomitent de aceeaşi parte.* **2** adj. (*înv. şi pop.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaş. Nărăvit. **II** adj. fig. (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

buiétic, -ă adj. (*pop.; despre vegetaţie*) v. Exuberant. Luxuriant.

building ['bildiŋ] s.n. (*constr.; engl.*) v. Zgârie-nori.

buildering ['bildəriŋ] s.n. (*engl.*) v. Alpinism urban.

buimác, -ă adj. **1** (*despre fiinţe*) ameţit, buimăcit, năuc, năucit, zăpăcit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], ‹înv. şi reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. *Buimac din cauza febrei mari, nu înţelegea ce i se spunea.* **2** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor,

turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, huşit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăştiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Buimac cum este, a uitat să încuie uşa casei.*

buimátic, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe*) v. Ameţit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

buimăceálă s.f. ameţeală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năuceală, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. şi reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din buimăceală.*

buimăcí vb. IV. **1** tr., refl. a (se) ameţi, a (se) năuci, a (se) zăpăci, ‹pop.› a (se) bâigui, a nebuni, ‹înv. şi reg.› a (se) ului[1], ‹reg.› a (se) buzumini, a (se) hăbăuci, a se huni, a (se) opăci, a (se) ormoci, a (se) şuchea[1], a (se) tehui[2], a (se) tuieşi, a (se) tulnici, a (se) tumăni, a (se) tutui[2], a (se) uimăci, ‹înv.› a (se) cebălui, a (se) hămei, a se ienăci, ‹fig.› a (se) turmenta, ‹fig.; fam.› a (se) bârâi, a (se) tâmpi, ‹fig.; reg.› a (se) vălătuci. *Febra mare te buimăceşte.* **2** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a zăpăci, ‹fig.› a adormi, a ameţi, a orbi. *L-a buimăcit cu linguşiri pentru a obţine ceea ce şi-a propus.*

buimăcíe s.f. (*rar*) v. Buimăcire. Năucire. Zăpăcire.

buimăcíre s.f. **1** năucire, zăpăcire, ‹rar› buimăcie. *Situaţia aceasta nu-i provoacă decât buimăcire.* **2** ameţeală, buimăceală, mahmureală, mahmurie, năuceală, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. şi reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire.

buimăcít, -ă adj. **1** (*despre fiinţe*) ameţit, buimac, năuc, năucit, zăpăcit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], ‹înv. şi reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. **2** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimac, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, huşit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăştiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Buimăcit cum este, a uitat să încuie uşa casei.*

buiótă s.f. (*med.*) termofor. *Buiota este o pungă plată în care se pune apă caldă şi care este folosită ca mijloc terapeutic.*

bujdălă s.f. (*reg.*) v. Cocioabă.

bújdă s.f. (*reg.*) v. Cocioabă.

bujdí vb. IV. intr. (*reg.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Ţâşni.

bujór s.m. (*bot.*) **1** *Paeonia officinalis;* ‹livr.› peonia, ‹reg.› băbărujă, rujă, rujă-bujă, rujă-bujă-roşie, rujă-de-Rusalii, rujă-mare, rujămbujă, rujă-roşie, rujioară, roşioară (v. *roşior*), stânjenel, tuberoză. **2** ***bujor-românesc*** = *Paeonia peregrina;* ‹reg.› rujioară. **3** (*reg.*) v. Burete-de-conopidă. Rămurele (v. *rămurea*) (*Ramaria botrytis*). **4** (*reg.*) v. Busuioc-roşu (*Amaranthus caudatus*). **5** (*reg.*) v. Palma-Maicii-Domnului (v. *palmă*) (*Orchis maculata*). **6** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis purpurea*). **7** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis masculа*). **8** (*la pl.* ***bujori***; *reg.*) v. Poroinic (*Orchis militaris*). **9** (*la pl.* ***bujori***; *reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **10** (*reg.*) ***bujor-de-munte*** v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **11** (*art.; reg.*) ***bujorul-viţelului*** v. Trifoi. Trifoi-roşu (*Trifolium pratense*).

bujoráş s.m. (*bot.*) bujorel.

bujorát, -ă adj. (*rar; despre obraji sau, p. ext., despre oameni*) v. Îmbujorat. Împurpurat. Înroşit. Roşu. Rubicond. Rumen[2]. Rumenit.

bujorél s.m. (*bot.*) **1** bujoraş. **2** *Orchis papilionacea;* gemănariţă, ‹reg.› poroinic, sculătoare (v. *sculător*). **3** (*reg.*) v. Burete-de-conopidă. Rămurele (v. *rămurea*) (*Ramaria botrytis*). **4** (*reg.*) v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). **5** (*reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **6** (*reg.*) ***bujorel-de-munte*** v. Rododendron. Smirdar (*Rododendron kotschyi*). **7** (*la pl.* ***bujorei***; *reg.*) v. Poroinic (*Orchis militaris*). **8** (*la pl.* ***bujorei***; *reg.*) v. Spânz (*Helleborus niger*).

bujoréni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

bulâche adj., s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

bulân s.n. (*anat.; arg.*) v. Membru inferior. Picior.

búlat subst. (*ţig.*) v. Cuţit.

búlă[1] s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***bule***) băşică. *Urmăreşte forfotul bulelor de aer din lichidul care fierbe.* **2** (*med.*) flictenă. *Bula este o veziculă de dimensiuni mari, situată la nivelul pielii, care conţine ser.*

búlă[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă. **2** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

búlă[3] s.f. (*reg.*) v. Orientală (v. *oriental*). Turcă (v. *turc*). Turcoaică.

bulătău s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

bulău s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

bulb s.m. **1** (*bot.*) ceapă. *A plantat bulbi de crin în grădină.* **2** (*anat.*) ***bulb carotidian*** = sinus carotidian. *Bulbul carotidian are rol în reglarea presiunii arteriale şi a ritmului cardiac;* ***bulb rahidian*** = mielencefal. *Bulbul rahidian este situat între măduva spinării şi protuberanţa creierului;* (*art.*) ***bulbul ochiului*** = glob ocular, globul ochiului (v. *glob*), ‹rar› melcul ochiului (v. *melc*), ‹înv. şi pop.› lumina ochiului (v. *lumină*), lumină, ‹reg.› boboş, bulbucul ochiului (v. *bulbuc*), gogoaşă, scovârlie. *Bulbul ochiului se află în orbită.* **3** (*tehn.*) balon de sticlă (v. *balon*[1]). *Bulbul conţine o sursă de lumină.*

bulbác s.m. (*reg.*) v. Străin.

bulbifórm, -ă adj. (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) globular, orbicular, sferic, sferiform, ‹rar› sferular, ‹impr.› rotund. *Unele plante au rizomul bulbiform. Creierul are forma bulbiformă sau ovoidală.*

bulboácă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

bulboánă s.f. (*hidrol.*) maelstrom, ochi[1], valvârtej, vâltoare, vârtej, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. şi reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniţă, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare, moară, oală, ochean[2], ocheţ, olcuţă, otmet, sfredel, şioi[1], şipot, ştibloancă, ştioalnă, ştiolniţă, ştiulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuş, vârteşcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are bulboane periculoase.*

bulbúc s.m. **I 1** (*mai ales la pl.* ***bulbuci***) băşică. *Deodată s-a pornit o ploaie cu bulbuci.* **2** băşică, clăbuc, spumă, ‹reg.› săpun, săpunea-lă. *Apa face bulbuci când spală cu detergenţi.* **3** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **4** (*anat.; reg.*) v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Glob ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **II** (*bot.*) **1** (*şi* ***bulbuc-de-munte***) *Trollius europaeus;* ‹reg.› bâlbor, bulbucel-de-munte, capră-nemţească, fusta-rândunelii (v. *fustă*), gloanţă, leuşteanul-broaştei (v. *leuştean*), măr-auriu (v. *măr*[1]), ochi[1], plăcinţică, stirigoaie, urda-oilor (v. *urdă*), volvură-de-pe-luncă, volvură-galbenă. **2** (*reg.*) v. Calce[1]. Calcea calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*). **3** (*reg.*) v. Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*). **4** (*reg.*) v. Boboc.

bulbucá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) lărgi, a (se) mări, a (se) umfla, ‹pop. şi fam.› a (se) bleojdi, a (se) boldi, a (se) căsca, a (se) holba, a (se) zgâi, ‹pop.› a (se) beli, a (se) bolboşa, ‹reg.› a (se) boboşa, a (se) bolovăni, a holbăni, a holboca, a holşti, a zgăura, a (se) zgâmboi[2], ‹înv.› a (se) înholba. *Îşi bulbucă ochii într-un fel comic. Ochii i s-au bulbucat de mirare.* **2** intr., refl. (*despre apă*) a (se) bulbuci. *Apa bulbucă pe foc.* **II** refl., tr. fig. (*fam.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Înveneţi. Învrăjbi. Mânia.

bulbucáre s.f. mărire, umflare, ‹pop. şi fam.› bleojdire, boldire, căscare, chiorătură, chiorâre, holbare, holbat[1], zgâire, zgâit[1], ‹pop.› belire, belit[1], ‹reg.› boboşare. *Surpriza a avut un efect comic asupra lui: bulbucarea ochilor.*

bulbucát, -ă adj. (*despre ochi*) exoftalmic, mare[1], mărit[3], umflat, ‹rar› larg, ‹pop. şi fam.› bleojdit, boldit, căscat[2], holbat[2], zgâit[2], ‹pop.› belit[2], bolboşat, ‹reg.› bălăbănos, boboşat, măciuliat, ‹înv.› zgăurat. *Are ochii cam bulbucaţi şi s-a dus la doctor să afle cauza.*

bulbucătúră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Excrescenţă. Proeminenţă. Protuberanţă. Tuberozitate.

bulbucél s.m. **I** bulbucuț. *Apa, când dă în fiert, face bulbucei.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*). **2** ***bulbucel-de-munte*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*).

bulbucí vb. IV. intr., refl. (*despre apă*) a (se) bulbuca.

bulbucúț s.m. bulbucel.

búlcă s.f. (*ind. alim., culin.*) **1** chiflă, ‹rar› franzeluță, ‹pop.› pâinișoară, ‹reg.› zemicică. *În acest restaurant se servesc bulci în loc de pâine.* **2** (*pop.*) v. Franzelă. **3** (*reg.*) ‹reg.› pălincă, sfârleică. *Bulca este o turtă preparată din făină de porumb, care se coace în vatră, sub cenușă.*

buldóg s.m. (*zool.*) mops, carlin, ‹rar› box[2]. *Buldogul este un câine de agrement.*

bulduși vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

buleálă s.f. (*arg.*) v. Defectare. Dereglaj. Dereglare. Deteriorare. Disfuncție. Disfuncționalitate. Stricare.

buleándră s.f. **I 1** cârpă, fleandură, otreapă, petică, zdreanță, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cârpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o buleandră.* **2** (*la pl.* ***bulendre***; *pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› boarfe (v. *boarfă*), calabalâc, catrafuse, troace (v. *troacă*), ‹pop.› țoale (v. *țol*), ‹fam.; deprec.› borfet, ‹reg.› bodroanțe, canatlâcuri, cioveie (v. *ciovei*), dănănaie, hontroape, hozate, târnomate (v. *târnomată*), tiliuțe, trancanale (v. *trancana*), trancote (v. *trancotă*), trantabușuri, trantaveie, trante, troscobârțe, țanghile, țolinci, țoloabe (v. *țoloabă*), țulendre. *Și-a strâns repede bulendrele într-o geantă și a plecat.* **3** (*pop. și fam.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

bulendrós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

buleoárcă s.f. (*arg.*) v. Poșircă.

buletín s.n. **1** (*și* ***buletin de identitate***) carte de identitate, ‹înv.› livret, livret de identitate, livret individual, ‹arg.› exivă. *Nu știe unde și când și-a pierdut buletinul.* **2** (*med., med. vet.*) ***buletin de analize*** = buletin medical, buletin de sănătate. *Buletinul de analize este un raport asupra stării de sănătate a unei persoane*; ***buletin de sănătate*** = buletin de analize, buletin medical; ***buletin medical*** = buletin de analize, buletin de sănătate.

bulevárd s.n. **1** magistrală, ‹livr.› avenue. *În marile orașe bulevardele sunt largi.* **2** (*milit.; înv.*) v. Bastion.

bulevardiér, -ă s.m., s.f. (*fam.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

bulevardíst, -ă s.m., s.f. (*fam.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

bulféu s.n. (*tehn.; la car sau la căruță*) cruce, spetează, stinghie, ‹pop.› scăldușcă, scăluș, ‹reg.› fiulare, jiglă, lopățică, remeneacă, scândurică. *Bulfeul leagă jugul de policioară.*

bulg s.m. (*reg.*) v. Bulgăre. Cocoloș.

bulgăr, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. bulgăroaică, ‹rar› bulgarcă, ‹impr.› sârb. *Bulgarii au o comunitate puternică și în țara noastră.* **2** s.f. (*lingv.; ieșit din uz*) ***bulgară veche*** v. Limbă slavă veche. Limbă veche slavă. Paleoslavă. Slavă veche (v. *slav*). Veche slavă (v. *vechi*[2]). **3** adj. bulgăresc. *Stațiunile litorale bulgare sunt căutate de turiști. Limba bulgară este o limbă slavă.*

bulgárcă s.f. (*rar*) v. Bulgară (v. *bulgar*). Bulgăroaică.

bulgáriu s.n. (*tăb.; reg.*) v. Iuft.

bulgarizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹rar› a (se) bulgări. *Românii din Bulgaria s-au bulgarizat.*

bulgăráș s.m. bulgărel. *Ia în mâini doi bulgărași de zăpadă.*

búlgăre s.m. **1** cocoloș, ‹reg.› bruș, bulg, loptă, ou, surducă, zbruș, zdrobulete. *Sfărâmă între degete un bulgăre de pământ.* **2** drob[1], grunz, ‹pop.› zgrunț, ‹reg.› crișcă. *A pus un bulgăre de sare la murături.*

bulgărél s.m. bulgăraș.

bulgărésc, -eáscă adj. bulgar.

bulgăroáică s.f. bulgară (v. *bulgar*), ‹rar› bulgarcă. *S-a căsătorit cu o bulgăroaică.*

bulgărí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bulgariza.

bulgărós, -oásă adj. (*pop.; despre drumuri, arături etc.*) v. Bolovănos. Gloduros. Pietros.

bulgúr s.n. (*culin.; reg.*) v. Crupe.

bulhác s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

bulhuít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** (*despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

bulí vb. IV. (*arg.*) **I** tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **II 1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, vehicule, instrumente, construcții etc.*) v. Avaria. Deteriora. Strica. **4** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Defecta. Deranja. Deregla. Deteriora. Strica. **5** tr. (*compl. indică coafuri*) v. Deranja. Strica. **6** refl. (*med., med. vet.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre stomac*) v. Deranja. Strica. **7** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) v. Afecta[1]. Ataca. Distruge. Strica. Vătăma. Zdruncina. **III** tr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră*) v. Păți.

bulibășă s.m. **1** ‹țig.› dada[1]. *Bulibașa rezolvă și neînțelegerile dintre țiganii pe care îi conduce.* **2** (*în trecut; adesea cu determ. „de țigani"*) vătaf. *Bulibașa era șeful unui sălaș de țigani robi, ales de stăpân.*

bulibășeálă s.f. (*fam.*) Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală.

bulibășí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încălci. Încurca. Mixa.

bulibășíe s.f. (*fam.*) Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală.

bulichér s.n. (*reg.*) ‹reg.› buzdură, cioarsă, rujdă, rujdulă. *Are un bulicher cu care nu poate tăia nici măcar pâine.*

bulihău s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie. **2** v. Cotor. Tuleu. Tulpină.

bulímic, -ă adj. (*med.; despre ființe*) ‹arg.› înfulecos. *S-a îngrășat foarte mult din cauză că este bulimic.*

bulimíe s.f. (*med.*) **1** adefagie, hiperfagie, hiperorexie, poliorexie. *Bulimia se caracterizează printr-o foame exagerată și cvasipermanentă.* **2** ***bulimie periodică*** = sitomanie. *Bulimia periodică este o stare patologică manifestată prin dorința de a mânca continuu.*

bulínă s.f. (*farm.; fam.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă.

bulión s.n. (*arg.*) **1** (*biol.*) v. Sânge. **2** (*cu val. de num. card.*) v. Milion.

bulk s.n. (*inform.*) blanc. *Bulkul este un CD sau un DVD neinscripționat.*

bulón s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

bulonáj s.n. (*tehn.*) bulonare. *Bulonajul se face cu ajutorul buloanelor.*

bulonáre s.f. (*tehn.*) bulonaj.

bulșói s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

bulúc s.n., adv. **I** s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *Un buluc de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ceată, pâlc, polc, steag, stol, ‹înv.› bulucbașie. *Bulucul, format din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.* **3** fig. (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Cornul abundenței (v. *corn*). Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Lux. Noian. Opulență. Prisos. Revăr-

sare. Ubertate. **II** adv. (*modal; mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) droaie, gloată, grămadă, valvârtej. *Când se întoarce de la serviciu, copiii sar buluc pe ea.*

bulucbășie s.f. (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Buluc. Ceată. Pâlc. Polc. Steag. Stol.

buluceálă s.f. (*pop. și fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

bulucí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

bulughínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

bululéu s.m. (*ornit.; reg.*) v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*).

bulumăci s.m. (*culin.; reg.*) v. Blanchetă. Ciulama.

bulversá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a debusola, a deconcerta, a deruta, a descumpăni, a dezorienta, a încurca, a tulbura, a zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a bulversat.*

bulversánt, -ă adj. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost bulversantă.*

bulversáre s.f. debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Bulversarea lui a devenit evidentă la auzul reproșului care i s-a făcut.*

bulversát, -ă adj. (*despre oameni*) confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas bulversat când a auzit reproșul șefului.*

bulz s.m. **1** (*culin.*) bol, boț, cocoloș, ‹pop.› ciuciulete, golomoz, ‹reg.› dodoc, gălătuc, gălătuș, gâscă, totoloț, urs. *A dat câinelui un bulz de mămăligă în care a pus brânză de oi.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

bulzí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

bulzói s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Franzelă.

bumb s.m. **I** (*reg.*) **1** v. Nasture. **2** (*farm.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*). **2** (*la pl.*) *bumbi; bot.*) v. Pejmă (*Amberboa moschata*). **III** (*anat.; eufem.*) v. Testicul.

bumbác s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Gossypium hirsutum;* ‹rar› bumbăcar. **2** (*reg.*) ***bumbac-de-câmp*** v. **a** Bumbăcăriță (*Eriophorum angustifolium*); **b** Bumbăcăriță (*Eriophorum latifolium*); **c** Linariță (*Linaria vulgaris*). **II** s.n. **1** (*ind. text.*) ‹rar› coton, ‹reg.› pămucă. *Își cumpără numai tricouri din bumbac.* **2** (*pop.*) v. Vată. **3** fig. (*fam.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Cornul abundenței (v. *corn*). Înflorire. Prosperitate.

bumbácăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Bumbac (*Gossypium hirsutum*).

bumbăcăriță s.f. (*bot.*) **1** *Eriophorum angustifolium;* ‹rar› puf-vegetal (v. *puf*[2]), ‹reg.› bumbac-de-câmp, lânărică, lânăriță. **2** *Eriophorum latifolium;* ‹reg.› bumbac-de-câmp, lânăriță. **3** *Eriophorum vaginatum;* ‹reg.› iarbă-de-rovină.

bumbăceálă s.f. **1** (*ind. text.*) bumbăcire, bumbăcit[1], vătuire, vătuit[1], vătuială. **2** fig. (*mai ales fam.*) snopeală, snopire, stâlceală, stâlcire, ‹fig.; fam.› burdușeală, burdușire, ‹fig.; înv. și reg.› ucisătură. *A primit o bumbăceală serioasă pentru că a spus minciuni.*

bumbăcí vb. IV. tr. **1** (*ind. text.; compl. indică haine, plăpumi etc.*) a vătui[2]. *Croitorul i-a bumbăcit haina pentru a fi mai călduroasă.* **2** tr. fig. (*mai ales fam.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a melița, a strivi, a tăbăci[1], a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l bumbăcește zdravăn.*

bumbăcíre s.f. (*ind. text.*) bumbăceală, bumbăcit[1], vătuială, vătuire, vătuit[1]. *Pentru bumbăcirea hainei a apelat la un croitor.*

bumbăcít[1] s.n. (*ind. text.*) bumbăceală, bumbăcire, vătuială, vătuire, vătuit[1].

bumbăcít[2]**, -ă** adj. **1** (*ind. text.; despre haine, plăpumi etc.*) vătuit[2]. *Haina bumbăcită îi ține cald.* **2** fig. (*mai ales fam.; despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie”*) snopit, stâlcit[2], ‹fig.› zdrobit, ‹fig.; fam.› burdușit, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[2], ‹fig.; reg.› melestuit. *Tânărul bumbăcit a fost transportat la spital.*

bumbărát, -ă adj. (*reg.*) v. Rotund. Sferic.

bumbăreáță s.f. (*anat.*) **1** (*înv. și reg.; la păsări*) v. Tărtiță. **2** (*la oameni; fam.; glum.*) v. Dos. Fund. Șezut.

bumbíc s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

bumbicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

bumbișór s.m. **I** (*pop. și fam.*) v. Năsturaș. Năsturel. **II** (*bot.*) **1** *Erigeron acris;* ‹reg.› ochiul-boului (v. *ochi*[1]), steluța-șoricelului (v. *steluță*), steluțe (v. *steluță*). **2** (*reg.*) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*). **3** (*reg.*) v. Floare-de-perină (*Anthemis tinctoria*). **4** (*reg.*) v. Granat (*Chrysanthemum parthenium*). **5** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **6** (*reg.*) v. Tătăișă[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **7** (*la pl.; reg.*) ***bumbișori-albi*** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotoțele-albe (*Achillea millefolium*).

bumbuléț s.m. (*pop.*) v. Năsturaș. Năsturel.

bumbulíu, -íe adj., s.f. (*reg.*) **I** adj. v. Rotund. Sferic. **II** s.f. **1** v. Bomboană. **2** (*bot.*) v. Hurmuz (*Symphoricarpus albus*).

bumburá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngâima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

bumburăt, -ă adj. (*reg.*) v. Rotund. Sferic.

bumbureá s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Bubiță. Bubuliță. Bubușoară. Coș[2].

bumburéz s.m. (*bot.*) *Schoenus nigricans;* bumbușor

bumburúș s.m. (*reg.*) v. Țâmburuc. Țâmburuș.

bumbúșcă s.f. (*reg.*) v. Ac cu gămălie. Bold[2]

bumbușór s.m. **I** (*pop.*) v. Năsturaș. Năsturel. **II** (*bot.*) **1** *Schoenus nigricans*; bumburez. **2** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

bumbúște s.f. (*bot.; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

bumbúț s.m. (*reg.*) **1** v. Năsturaș. Năsturel. **2** v. Cercel.

bun, búnă adj., s.n., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „negativ”, „rău”*) pozitiv. *Personajul bun din roman este un copil.* **2** (*despre oameni*) cumsecade, îngăduitor, înțelegător, omenos, ‹pop.› acătării, ‹fam.› gigea, ‹înv.› omenit, ‹arg.› gășcar, salon[2], valabil. *Este un director bun cu angajații.* **3** (*în opoz. cu „violent”; despre ființe*) blajin, blând, domol, moale, neagresiv, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pășin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine bun.* **4** (*despre oameni; adesea cu determ. „la inimă”*) binevoitor, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt buni cu cei săraci.* **5** (*relig. creștină; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) îndurător, îngăduitor, milos, milostiv, ‹înv. și reg.› milostivnic, ‹înv.› cruțător, îndurat, meserernic, milosârd, milosârdnic, mizericordios, umilos. *Dumnezeu este bun și ne iartă păcatele.* **6** (*despre oameni*) intim, ‹fig.› apropiat. *Se sfătuiește cu prietena cea mai bună.* **7** (*în opoz. cu „infidel”, „necredincios”; despre oameni*) cinstit, constant, credincios, devotat, fidel, leal, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață bun.* **8** (*despre ființe*) ascultător, cuminte, docil, înțelegător, obedient, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil bun, care nu iese din cuvântul părinților.* **9** (*despre oameni*) candid, credul, ingenuu, inocent, naiv, neștiutor, pur[2], ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea bun.* **10** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe bune.*

11 (*despre fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) frumos. *Suntem învățați de mici să facem fapte bune.* **II** adj. **1** (*despre vești, știri etc.*) îmbucurător. *A primit o veste bună.* **2** (*despre stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) excelent, grozav, strașnic, zdravăn, ‹fam.; glum.› criminal[2]. *Oricine se simte alt om după un somn bun. O baie bună este reconfortantă după o zi de muncă.* **3** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniștos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Are o viață bună în familie. Toți își doresc o bătrânețe bună, fără griji.* **4** (*despre mâncăruri*) apetisant, delicios, gustos, îmbietor, plăcut, savuros, suculent, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă bună.* **5** (*despre băuturi*) apetisant, delicios, gustos, îmbietor, licoros, plăcut, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A băut un vin bun.* **6** (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer bun.* **7** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) agreabil, favorabil, frumos, plăcut, prielnic, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost bun. Este o vreme bună pentru înot.* **8** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) favorabil, nimerit, potrivit, prielnic, propice, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt bun.* **9** (*despre elemente ale naturii*) ‹fig.› sănătos. *O ploaie bună ne-ar scăpa de secetă.* **10** (*fam.; despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) v. Aromat[2]. Aromatic. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. **11** (*fam.; despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **12** (*arg.; mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) v. Ademenitor. Atrăgător. Excitant. Excitator. Ispititor. Îmbietor. Seducător. Sexy. Tentant. **III 1** adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pentru"*) apt, capabil, potrivit, ‹livr.› idoneu. *Tânărul este bun pentru a începe o carieră militară.* **2** adj. (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf. sau la conjunct.*) apt, capabil, destoinic, potrivit, vrednic. *El este bun să conducă o afacere.* **3** adj. (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist bun. Colectivul are nevoie de un programator bun. Este un cercetător bun în astronautică.* **4** adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau despre procese, fenomene etc.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „pentru"*) apt, capabil, convenabil, potrivit, susceptibil. *Procedeul ales nu este bun pentru obținerea unor rezultate performante.* **5** adj. (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) izbutit, reușit, valoros, ‹rar› realizat, ‹pop.› nimerit, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto. *A fost la un spectacol bun.* **6** adj. (*despre metale, materiale etc.*) autentic, curat, veritabil, ‹rar› patent[2]. *Lucrează cu aur bun, nu cu imitații.* **7** adj. (*despre monede, bancnote etc.*) valabil, ‹înv.› umblător. *Mărcile germane nu mai sunt bune, deoarece a fost introdusă și în Germania moneda unică europeană.* **8** adj. (*despre obiecte, mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) nedegradat, nedeteriorat, nestricat, neuzat. *S-a îmbrăcat cu haine bune și a plecat la biserică. Iese în oraș numai cu încălțăminte bună.* **9** adj. (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) ales[2], fin[1], selectat[2], selecționat[2], sortat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi bune.* **10** adj. (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) drastic, eficace, eficient, energic, puternic, ‹înv.› drastiric, drastiriu, eroic. *I s-a administrat un medicament bun pentru ca vindecarea să fie rapidă.* **11** adj. adecvat, indicat, nimerit, potrivit, propriu, ‹pop. și fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren bun pentru cultura viței-de-vie.* **12** adj. favorabil, pozitiv, ‹fig.› benign. *Concertul a fost bun pentru reconfortarea ei psihică. Aprecierile criticului nu sunt tocmai bune.* **13** adj. efectiv, eficace, eficient, pozitiv. *Medicația recomandată a dat rezultate bune.* **14** loc. adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) ***bun de mână*** v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **15** loc. adj. (*pop. și fam.; despre ființe, mai ales despre oameni*) ***bun de picioare*** v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu. **16** loc. adj. (*pop. și fam.; glum. sau deprec.; despre oameni*) ***bun de gură*** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **IV** adj. **1** (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este bun pentru ambele părți.* **2** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie bună, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi bune.* **4** eficace, eficient, folositor, funcțional, operant, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt bune. Trebuie găsită o metodă bună pentru stoparea infracționalității.* **5** (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) acceptabil, admisibil, credibil, plauzibil, probabil, verosimil. *Are o scuză bună pentru ceea ce a făcut.* **6** (*despre cauze, motive etc.*) fundamentat, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză bună pentru a fi crezut.* **V** adj. **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă bună.* **2** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost bune.* **3** (*despre unități temporale*) întreg, plin. *Are o zi bună la dispoziție ca să îl însoțească prin oraș.* **VI** adj. **1** (*despre rude, legături de rudenie*) adevărat, drept. *Ei sunt frați buni.* **2** (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocrat, aristocratic, distins, ilustru, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie bună.* **VII** s.n. **1** (*mai ales la pl. **bunuri***) avere, avut[1], avuție, bogăție, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› cașcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdășag, găzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva bunuri pentru a face și acțiuni caritabile.* **2** (*mai ales la pl. **bunuri***) valoare. *Își ține bunurile în seif.* **3** (*jur.*) ***bun public*** = patrimoniu. *Bunul public trebuie ocrotit.* **4** (*la pl.; jur.*) ***bunuri mobile*** = avere mobilă, efecte (v. *efect*), ‹înv. și reg.› unelte (v. *unealtă*), ‹înv.› avere mișcătoare, bunuri mișcătoare, bunuri mutătoare, mobiliare. *Bunurile mobile pot fi transportate dintr-un loc în altul;* ***bunuri imobile*** = ***bunuri imobiliare*** = ‹înv.› avere nemișcătoare, realități (v. *realitate*). *Bunurile imobile, prin natura lor, nu pot fi transportate;* (*înv.*) ***bunuri mișcătoare*** = ***bunuri mutătoare*** - v. Avere mobilă. Bunuri mobile. Efecte (v. *efect*). **5** produs, ‹înv.› material, materie. *Petrolul este un bun al pământului.* **6** (*rar*) v. Calitate. Însușire. Virtute **VIII** (*pop. și fam.*) **1** s.m. v. Bunic. Tată-mare. **2** s.f. v. Bunică. Mamă-mare. **3** s.m. (*la pl. **buni***) v. Bătrâni (v. *bătrân*).

Bunici (v. *bunic*). Părinți (v. *părinte*). Străbuni (v. *străbun*). Strămoși (v. *strămoș*). **IX** adv. (*modal; exprimă o aprobare*) așa, bine. – *Pune-ți, te rog, semnătura aici!* – *Bun!* **X** (*în forma* ***bună***; *cu val. de interj.; ca formulă de salut*) salut[1], ‹fam.› ciao!, hello!, ‹latin.› ave! *Bună!* – *Ce mai faci?*

bun-credincios,-oásă s.m., s.f. (*relig.; rar*) v. Drept-credincios. Ortodox.

bun-gúst s.n. distincție, eleganță, rafinament, ‹fam.› șic[1], ‹înv.› zariflâc, ‹fig.; fam.› ștaif. *Și-a mobilat casa cu bun-gust. Dă dovadă de mult bun-gust când își cumpără obiecte de vestimentație.*

bun-símț s.n. ‹înv. și pop.› simțire, ‹înv.› simț comun. *Mulți oameni sunt lipsiți de un bun-simț elementar.*

Buna Vestíre s.f. (*relig. creștină; nm. pr.*) ‹pop.› Blagovești. *Buna Vestire este o sărbătoare creștină, celebrată la 25 martie.*

búnár s.m. (*reg.*) v. Apă. Fântână. Puț.

búnă-credínță s.f. cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în buna-credință și priceperea lui.*

búnă-cuviínță s.f. decență, jenă, maniere (v. *manieră*), modestie, pudoare, rușine, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciție. *Multe persoane sunt lipsite de bună-cuviință.*

búnă-dimineáța s.f. (*bot.; pop.*) **1** v. Petunie (*Petunia hybrida*). **2** v. Pristolnic. Teișor (*Abutilon theophrasti*). **3** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **4** v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).

búnă-facére s.f. (*înv.*) v. Bine. Binefacere.

búnă-mulțámită s.f. (*înv.*) v. Modestie.

bunăoáră adv. (*modal*) ‹înv.› precum. *Să ne imaginăm, bunăoară, că nu poate veni din cauză că este reținut la serviciu.*

bunástare s.f. belșug, bogăție, prosperitate, ‹pop. și fam.› noroc, ‹pop.› pricopseală, ‹reg.› duium, prindoare, ‹înv.› buiecitură, norocire, salut[2], scumpete, scumpie[2], spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de bunăstare.*

bunástare s.f. belșug, bogăție, prosperitate, ‹pop. și fam.› noroc, ‹pop.› pricopseală, ‹reg.› duium, prindoare, ‹înv.› buiecitură, norocire, salut[2], scumpete, scumpie[2], spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de bunăstare.*

bunătátnic, -ă adj. (*înv.; despre împrejurări, situații etc.*) v. Benefic. Binefăcător. Favorabil. Norocos. Prielnic. Propice.

bunătăcios, -oásă adj. (*în opoz. cu „violent”; înv. și reg.; despre ființe*) v. Blajin. Blând. Bun. Domol. Moale. Neagresiv. Nemânios. Pașnic.

bunătămáre s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Blândețe. Bunătate. **2** v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă.

bunăvoínță s.f. **I 1** afabilitate, afecțiune, cordialitate, prietenie, ‹înv.› libov, ‹grec.; înv.› evmenie, ‹fig.› căldură. *Totdeauna se purta cu studenții săi cu bunăvoință.* **2** amabilitate, atenție, prietenie, solicitudine. *Bunăvoința pe care i-a arătat-o o face curioasă.* **3** amabilitate, complezență, culanță, grațiozitate, serviabilitate, ‹înv.› complăcere, priință. *Bunăvoința lui a măgulit-o.* **4** amabilitate, bunătate. *Aveți bunăvoința să-mi spuneți unde se află localul poștei?* **5** comprehensiune, îngăduință, înțelegere, mărinimie, milă, ‹înv. și pop.› milostenie, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolență, priință, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de bunăvoința lui oricând.* **II** râvnă, silință, sârg, zel, ‹înv.› proeresis, proerisit. *Munca și bunăvoința au stat la baza acestei performanțe.*

bunăvoíre s.f. (*înv. și pop.*) **1** (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”*) v. Acord. Armonie[1]. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire. **2** v. Blândețe. Bunătate.

búncăr s.n. (*milit.*) cazemată. *Buncărul este un adăpost blindat.*

bunceág s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Cladophora, Spirogyra*). **2** v. Mușchi[2] (*Yanthoria pariesina*). **3** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).

búndă s.f. pieptar. *Bunda din blană de miel se poartă mai ales în nordul României.*

bunderái s.m. pl. (*bot.; reg.*) *Centaurea spinulosa;* ‹reg.› ciolobot, zglăvoc.

bundíță s.f. **1** cojocel, pieptăraș, ‹rar› cojocaș, ‹pop.› burnujel, ‹reg.› bundric, bunduță, cojociță. *Are o bundiță din blană de miel foarte frumoasă.* **2** (*art.; bot.*) ***bundița-vântului*** = *Phlomis pungens;* ‹reg.› scorogoi, solovârfiță.

bundríc s.n. (*reg.*) v. Bundiță. Cojocel. Pieptăraș.

bundúță s.f. (*reg.*) v. Bundiță. Cojocel. Pieptăraș.

bunéică s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Obsigă (*Bromus sterilis*). **2** v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

bunél s.m. (*pop. și fam.*) v. Bunic. Tată-mare.

bunéțe s.f. (*reg.*) v. Blândețe. Bunătate.

bungét s.n. (*bot.*) **1** (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **2** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).

bunghí vb. IV. (*arg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Fila. **2** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **3** tr. v. Înțelege. Percepe. Pricepe. Prinde. Sesiza. **4** tr. (*compl. indică un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc.*) v. Cunoaște. Pricepe. Stăpâni. Ști. **5** refl. (*despre oameni*) v. Privi. Uita. Vedea.

bunghiní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli.

bungoiát s.n. (*reg.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

bunícă s.m. **1** tată-mare, ‹pop. și fam.› bun, bunel, ‹fam.› tataie, ‹înv. și reg.› auș, moș, moș-tătuca, unchiaș, ‹reg.› bât, taică, taică-bătrân, taică-bât, taică-moș, tată-bătrân, tată-bât, tată-bun, tată-moș, tete, ‹înv.› dead, papucă, ‹arg.› papaie, papașa. *Bunicul ei a fost avocat.* **2** (*la pl.* ***bunici***) bătrâni (v. *bătrân*), părinți (v. *părinte*), străbuni (v. *străbun*), strămoși (v. *strămoș*), ‹astăzi rar› străbunici (v. *străbunic*), ‹pop. și fam.› buni (v. *bun*). *Aceste tradiții le păstrăm de la bunici.*

bunícă s.f. mamă-mare, ‹pop. și *fam.*› bună (v. *bun*), mamaie, ‹înv. și reg.› mătușă, moașă, ‹reg.› babă, bâtă (v. *bât*), bobă, iacă[2], maică, mamancă, mamă-bătrână, mamă-bună. *Bunica maternă este o persoană distinsă și energică.*

bunicél, -eá adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, creații ale oamenilor etc.*) bunișor, ‹pop. și fam.› bunuț. *Spectacolul i s-a părut bunicel.* **2** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, admisibil, bunicică, convenabil, suportabil, tolerabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil, suferit. *Inflația a fost bunicea.* **3** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă bunicea.* **4** (*despre realizări ale oamenilor*) ‹fig.› curățel, îngrijit. *Scrie poezii destul de bunicele.*

bunicícă adj. **1** (*despre situații, stări etc.*) acceptabilă (v. *acceptabil*), admisibilă (v. *admisibil*), bunicea (v. *bunicel*), convenabilă (v. *convenabil*), suportabilă (v. *suportabil*), tolerabilă (v. *tolerabil*), ‹fam.› pasabilă (v. *pasabil*), ‹înv.› suferibilă (v. *suferibil*), suferită (v. *suferit*). **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabilă (v. *apreciabil*), bună (v. *bun*), bunicea (v. *bunicel*), considerabilă (v. *considerabil*), deosebită (v. *deosebit*), estimabilă (v. *estimabil*), evaluabilă (v. *evaluabil*), importantă (v. *important*), însemnată (v. *însemnat*), mare[1], notabilă (v. *notabil*), remarcabilă (v. *remarcabil*), ridicată (v. *ridicat*[2]), semnificativă (v. *semnificativ*), serioasă (v. *serios*), substanțială (v. *substanțial*), ‹înv.› simandicoasă (v. *simandicos*), ‹fig.› consistentă (v. *consistent*), frumoasă (v. *frumos*), frumușea (v. *frumușel*), frumușică, generoasă (v. *generos*), grasă (v. *gras*), masivă (v. *masiv*), respectabilă (v. *respectabil*), ‹fig.; rar› miezoasă (v. *miezos*), ‹arg.› babană (v. *baban*), barosană (v. *barosan*).

bunicúță s.f. ‹fam.› buniță. *Bunicuța poartă ochelari cu dioptrii mari.*

bunișór, -oáră adj. (*despre lucruri, obiecte, creații ale oamenilor etc.*) bunicel, ‹pop. și fam.› bunuț.

buníță s.f. (*fam.*) v. Bunicuță.

bunt s.n. (*înv.*) = bont[1].

buntáție s.f. (*reg.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
buntuí vb. IV. refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.
buntúșnic, -ă adj., s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
buntuzuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăși. Zăpăci. **2** (*compl. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi.
búnțăr s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
bunúț, -ă adj. (*pop. și fam.; despre lucruri, obiecte, creații ale oamenilor etc.*) v. Bunicel. Bunișor.
búnză s.f. (*reg.*) v. Cataveică. Scurteică.
bur[1] s.n. (*meteor.; reg.*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.
bur[2]**, búră** s.m., s.f. afrikaander. *Burii sunt o populație din Africa de Sud, formată din urmașii coloniștilor europeni, în special olandezi.*
bură vb. I. intr. impers. (*meteor.*) a burnița, a țărâi[1], ‹înv. și pop.› a roura, ‹reg.› a burui, a stura, a țărcâi, ‹înv.› a roua, ‹fig.› a cerne. *E urât afară și a început și să bureze.*
burăc s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Sfeclă. Sfeclă-de-borș. Sfeclă-pangele. Sfeclă-potajeră (*Beta vulgaris*). **2** v. Sfeclă. Sfeclă-de-nutreț. Sfeclă-de- nutreț-galbenă. Sfeclă-furajeră (*Beta lutea*). **3** v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
burăcă s.f. (*meteor.; reg.*) **1** v. Ceață. Negură. Pâclă. **2** v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.
buráj s.n. (*tehn.*) burare, ‹reg.› astupuș, fultuială. *Prin buraj se astupă găurile de mină cu un material inert, după introducerea explozivului.*
buralíe s.f. (*transp.; arg.*) v. Automobil. Mașină.
burăre s.f. (*tehn.*) buraj, ‹reg.› astupuș, fultuială.
burăt s.n. (*meteor.; rar*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.
burătic s.m. (*zool.*) *Hyla arborea;* broască-de-iarbă, broască-verde, broatec, brotac, brotăcel, ‹reg.› brotan, racachici, racaleț, racalici, racamete, racateț, răcănel, răcățel, răchițel.
búră[1] s.f. (*meteor.*) **1** burniță, burnițeală, țărâială, ‹rar› burat, bureală, ‹reg.› bur[1], buracă, burlă, burnă, buruială, picureală, ploierniță, roureală, țărcâială. *Bura rece îl pătrunde până la oase.* **2** (*reg.*) v. Chiciură. Promoroacă. **3** (*reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă. **4** (*reg.*) v. Ghețuș. Polei[1]. **5** (*înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.
búră[2] s.f. (*pesc.; reg.*) v. Bahor.
burăitoáre s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.
burău s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.
burbión s.n. (*med., med. vet.*) ‹pop.› țâțână. *Burbionul este vârful purulent al unui furuncul.*
burboánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Agrișă.
burbunécă s.f. (*bot.; reg.*) v. Măcriș (*Rumex acetosella*).
burcáș, -ă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.
búrcă s.f. (*reg.*) v. Sarică. Țundră.
burculíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).
burcúm s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).
búrcuș s.m. (*reg.*) v. Prusac. Prusian.
burcușésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Prusac. Prusian.
burdúf s.n. **I** (*muz.*) **1** (*la unele instrumente muzicale*) foale, ‹reg.› cimpoi[1]. *Cimpoiul, acordeonul, armonica au burduf.* **2** (*rar*) v. Cimpoi[1]. Hornpipe. **II 1** (*gosp.*) foale. *Brânza sărată se păstrează în burduf.* **2** (*la trăsură*) coș[1], coviltir, ‹reg.› ceahol, cutubă, poclit, șatră. *A tras burduful la trăsură pentru că a început să plouă.* **3** burduhan, țiplă. *În trecut, când nu exista sticla, ferestrele se astupau cu burduf.* **III** (*anat.*) **1** (*pop.; la animale*) v. Burduhan. Stomac. **2** (*reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **IV** (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].
burduhán s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la animale*) stomac, ‹pop.› burduf, ‹reg.› baldâr, bârdan, târban, ‹turc.; înv.› schembea. **2** (*la animalele rumegătoare*) ierbar, rumen[1]. *Burduhanul este primul dintre cele patru compartimente ale stomacului.* **3** (*reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **II** burduf, țiplă.
burduhános, -oásă adj. (*pop. și fam.; iron.*) **1** (*despre oameni*) v. Burtos. Pântecos. **2** (*despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
burduhós, -oásă adj. (*pop. și fam.; iron.*) **1** (*despre oameni*) v. Burtos. Pântecos. **2** (*despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
burdulói s.n. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.
burdușeálă s.f. **1** burdușire, îndesare, înghesuire, îngrămădire, ticsire, ‹reg.› înghebejeală. *Burdușeala lucrurilor în dulap i-a luat puțin timp.* **2** fig. (*fam.*) v. Bumbăceală. Snopeală. Snopire. Stâlceală. Stâlcire.
burdușí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a ghemui, a îndesa, a înghesui, a îngrămădi, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A burdușit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a burdușit hainele vechi în saci de plastic.* **2** refl. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) a se coji, a se coșcovi, a se împușca, a se scoroji, ‹pop. și fam.› a se scofâlci, ‹reg.› a se bășica, a se căușa, a se coifi, a se coroba, a se coși, a se ghioci, a se scochița. *Tencuiala din camere s-a burdușit.* **3** refl. (*mai ales fig.; rar; despre ape, râuri, șuvoaie*) v. Agita. Clocoti. Dezlănțui. Frământa. Fremăta. Învălura. Învolbura. Tulbura. Zbate. Zbuciuma. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Meliță. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta.
burdușíre s.f. **I 1** burdușeală, îndesare, înghesuire, îngrămădire, ticsire, ‹reg.› înghebejeală. **2** (*constr.*) cojire, coșcovire, împușcare, scorojire, ‹pop. și fam.› scofâlcire, ‹reg.› corobare, coșire. *Burdușirea pereților pune probleme proprietarului apartamentului.* **II** fig. (*fam.*) v. Bumbăceală. Snopeală. Snopire. Stâlceală. Stâlcire.
burdușít, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) îndesat, înghesuit, îngrămădit, ticsit, ‹rar› tescuit[2], ‹reg.› bucșit, ‹înv.› glogozit. *Cară cu greu o valiză burdușită cu lucruri.* **2** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) cojit, coșcovit, împușcat, scorojit, ‹pop. și fam.› coșcov, scofâlcit, ‹reg.› bășicat, despuiat. *Trebuie să repare pereții burdușiți ai camerelor.* **II** fig. (*fam.; despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie"*) v. Bumbăcit[2]. Snopit. Stâlcit[2]. Zdrobit.
bureálă s.f. (*meteor.; rar*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.
burechiúșă s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› burechiușcă. *Burechiușa este o prăjitură în formă de burete.*
burechiúșcă s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› burechiușă.
bureciór s.m. (*bot.*) **1** burețel. *A cules o găletușă de bureciori.* **2** (*la pl.; reg.*) ***bureciori-de-rouă*** v. Burete-de-rouă. Coprin (*Coprinus micaceus*). **3** (*la pl.* ***bureciori****; reg.*) v. Cocârlă (*Marasmius scorodonnis*).
burét s.n. (*pesc.; reg.*) v. Bahor.
buréte s.m. **I** (*bot.*) **1** ***burete-de-casă*** = ***burete-de-pivniță*** = *Merulius lacrymans;* ciupercă-de-pivniță, ‹reg.› popinci; ***burete-de-conopidă*** = **a** *Clavaria coralloides;* ‹pop.› opintici (v. *opintic*), ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), burete-creț, crețișoară (v. *crețișor*), curălice, laba-mâței (v. *labă*), meloșel, tocmăgel; **b** *Ramaria botrytis;* rămurele (v. *rămurea*), ‹reg.› bujor, bujorel; ***burete-de-mesteacăn*** = **a** *Cortinarius cinnamomeus;* ‹reg.› păinișoare (v. *păinișoară*); **b** *Placodes betulinus;* ‹reg.› văcălie-de-mesteacăn; ***burete-de-nuc*** = *Polyporus squamosus;* ‹reg.› păstrăv, păstrăv-de-nuc; ***burete-de-rouă*** = *Coprinus micaceus;* coprin, ‹reg.› bureciori-de-rouă (v. *burecior*); ***burete-de-spin*** = **a** *Russula alutacea;* vinețea, ‹reg.› păinișoară; **b** *Russula grisea;* vinețea ; ***burete-de-stejar*** = ***burete-roșu-de-stejar*** = *Fistulina hepatica;* păstrăv-de-stejar, păstrăv-roșu-de-stejar; ***burete-flocos*** = *Lactarius torminosus;* ‹reg.› flocoșel; ***burete-galben*** = *Cantharellus cibarius;* râșcov, ‹reg.› cigă-mică, gălbenele (v. *gălbenea*), gălbiori (v. *gălbior*), lăptucă, lotrișor, nemțișori (v. *nemțișor*), unghia-caprei (v. *unghie*[1]), urechiușă; ***burete-negru*** = *Pleurotus ostreatus;* păstrăv; ***burete-pestriț*** = *Amanita muscaria;* muscariță, pălăria-șarpelui (v. *pălărie*), ‹reg.› burete-șerpesc, burete-veninos, izmănar, muscar, muscerici; ***burete-roșu*** = *Hygrophorus niger;* ‹reg.› măselariță; ***burete-șerpesc*** = **a** *Lepiota procera;* lepiotă, pălăria-șarpelui (v. *pălărie*); **b** (*reg.*) v. Burete-pestriț. Muscariță. Pălăria-șarpelui (v. *pălărie*) (*Amanita muscaria*); (*art.*) ***buretele-cerbilor*** = *Sclero-*

derma vulgare; ‹reg.› băşina-porcului (v. *băşină*); *(la pl.)* ***bureţi-de-iarnă*** = *Marasmius alliaceus;* ‹reg.› usturoiaş; ***bureţi-galbeni*** = *Amantia caesarea;* guleraşi (v. *guleraş*); *(reg.)* ***burete-acru*** = ***burete-amar*** = ***burete-galben*** = ***burete-iute*** = ***burete-lăptos*** = ***burete-pipărat*** = ***burete-usturos*** = *(la pl.)* ***bureţi-albi*** = ***bureţi-de-spin*** = ***bureţi-lucii*** = ***bureţi-usturoi*** = ***bureţi-vineţi*** v. Iuţari. Râşcov (*Lactarius piperatus*); ***burete-bălos*** v. Băloşel (*Russula foetens*); ***burete-creţ*** v. **a** Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*); **b** Creasta-cocoşului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*); **c** Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*); **d** Tocmăgel (*Clavaria crispula*); ***burete-de-bubă*** v. **a** (şi ***burete-de-inimă***, ***burete-pucios***, ***burete-puturos***) Dovlecel (*Phallus impudicus*); **b** Ciuciulete (*Morchella esculenta*); ***burete-de-iască*** v. Babiţă. Iască. (*Fomes igniarius*); ***burete-de-spin*** v. Nicorete (*Tricholoma georgii*); ***burete-dulce*** v. **a** Râşcov. Râşcov-de-brad. Râşcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*); **b** Lăptucă. Lăptucă-dulce. Râşcov. Vineţică. Vineţică-cu-lapte (*Lactarius volemus*); ***burete-roşu*** = *Hygrophorus niger;* ‹reg.› măselariţă[1]; ***burete-ţepos*** v. Flocoşel (*Hydnum repandum*); ***burete-veninos*** v. Burete-pestriţ. Muscariţă. Pălăria-şarpelui (v. *pălărie*) (*Amanita muscaria*); *(art.)* ***buretele-calului*** v. Popenchi (*Coprinus comatus*); *(la pl.)* ***bureţi-degetar*** v. Laba-ursului (v. *labă*) (*Clavaria aurea*); ***bureţi-de-iarbă*** = ***bureţi-de-pajişte*** v. Cocârlă (*Marasmius scorodonnis*); ***bureţi-de-spini*** = ***bureţi-roşii*** v. Pâinişoară (*Russula lepida*). **2** *(pop.)* v. Ciupercă. Fungi. **3** *(reg.)* v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*). **II 1** *(zool.) Spongia officinalis;* spongie. **2** *(zool.)* ***burete-de-mare*** = *Spongiaria;* spongier. **3** ‹reg.› spumă, şponghie. *A şters tabla cu buretele.* **III** *(tehn.; la leuca carului sau a căruţei; reg.)* v. Măsea. **IV** *(fam.; glum.)* v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

burétiţă s.f. *(culin.; reg.)* ‹reg.› bureţel. *Buretiţele sunt nişte colţunaşi de dimensiuni foarte mici, în formă de burete sau de urechiuşă.*

buretós, -oásă adj. *(despre obiecte, materiale etc. sau despre aspectul, consistenţa, textura lor)* miarolitic, poros, spongios, ‹reg.› puhav. *Stofa cumpărată are aspect buretos. Plămânii au o structură buretoasă.*

bureţél s.m. **1** *(bot.)* burecior. **2** *(culin.; reg.)* ‹reg.› buretiţă.

búrfă s.f. *(culin.; reg.)* v. Tuslama.

burgádă s.f. *(fran.; înv.)* v. Târguleţ. Târguşor.

burghéz, -ă s.m., s.f. **1** ‹înv.; deprec.› burjui, ‹deprec.› burtă-verde. *Când se retrage la casa de la ţară se simte ca un mic burghez.* **2** *(în Ev. Med.; înv.)* v. Citadin. Orăşean. **3** *(ieşit din uz)* v. Capitalist.

burghezí vb. IV. refl. *(mai ales fam.)* a se îmburghezi. *Colegii îi reproşează că s-a burghezit.*

burghezíe s.f. **1** ‹înv.› burghezime, cetăţenime, ‹deprec.› burtăverzime. *Apariţia burgheziei marchează sfârşitul feudalismului.* **2** *(în Ev. Med.; înv.)* v. Orăşenime.

burghezíme s.f. *(colect.; înv.)* **1** v. Burghezie. **2** *(în Ev. Med.)* v. Orăşenime.

burghiá vb. I. tr. *(tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure)* v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

burghiáş s.m., s.n. **1** s.m. *(entom.) Rhynchites cupreus;* firezar, prunar[2], ‹reg.› forfecel. **2** s.n. *(tehn.)* sfredeluş, ‹reg.› burghiuţ, sfredelaş, sfredeleac, sfredelecaş, sfredelecuţ. *Face găuri în lemn cu un burghiaş.*

burghíu s.n. **I 1** *(tehn.)* sfredel, ‹reg.› bârdie, sfredel cu smâc, şaitău, ştecaiz, vişeu. *Pentru a găuri pereţii, are nevoie de burghie din materiale foarte dure.* **2** *(tehn.)* ***burghiu de filetat*** = tarod, ‹reg.› şurubelniţă. *Burghiul de filetat este folosit pentru filetarea găurilor înfundate.* **3** *(anat.; arg.)* v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **II** *(art.* ***Burghiul****; astron.; reg.; nm. pr.)* v. Sfredelul (v. *sfredel*). Sfredelul-mic (v. *sfredel*). Sfredelul-pământului (v. *sfredel*).

burghiúţ s.n. *(tehn.; reg.)* v. Burghiaş. Sfredeluş.

burgúndă s.f. *(bot.; reg.)* v. Sfeclă. Sfeclă-de-borş. Sfeclă-pangele. Sfeclă-potajeră (*Beta vulgaris*).

burhái s.n. *(meteor.; reg.)* v. Ceaţă. Negură. Pâclă.

buriác s.n. *(reg.)* ‹reg.› buriaş. *Păstrează vinul în buriac.*

buriáş s.n. *(reg.)* ‹reg.› buriac.

burícc s.n. **I 1** *(anat.)* ombilic, ‹pop.› lingurea. *Buricul este cicatricea formată în mijlocul abdomenului după tăierea cordonului ombilical.* **2** *(anat.)* cordon ombilical, ombilic, ‹pop.› aţa buricului (v. *aţă*). *Fetusul primeşte hrană din corpul mamei prin buric.* **3** *(anat.; la degete)* vârf, ‹reg.› vârfete. *A sfărâmat bucăţele de pâine cu buricele degetelor pentru a le da la porumbei.* **4** *(anat.; pop.)* v. Abdomen. Burtă. Pântece. **5** fig. centru, miez, mijloc, ‹fig.› inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Apele izvorăsc din buricul pământului.* **6** fig. centru, mijloc, ‹fig.› inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Locuieşte în buricul târgului.* **II** *(art.; bot.)* ***buricul-apei*** = *Hydrocotyle vulgaris;* ‹pop.› umbreluţă-de-apă, umbreluţă-de-baltă, umbreluţă-de-bălţi; *(reg.)* ***buricul-pământului*** v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*); ***buricul-Vinerei*** v. Părul-fetei (v. *păr*) (*Adianthum capillus-Veneris*). **III** *(tehn.; la moară; reg.; şi* ***buricul morii****)* ‹reg.› lulea. *În buricul morii se sprijină fusul.*

buricá vb. I. refl. *(fam.)* **1** *(despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra")* v. Cătăra. Ridica. Sui. Urca. **2** *(despre oameni)* v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

buricáre s.f. *(fam.)* v. Cătărare. Cătărat[1]. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

buricáş s.n. *(pop. şi fam.)* ‹pop. şi fam.› buricel.

buricát, -ă adj. *(pop.; despre părţi ale unor obiecte)* v. Umflat.

buricătúră s.f. *(pop.)* v. Convexitate. Elevaţie. Excrescenţă. Ieşind. Ieşitură. Proeminenţă. Protuberanţă. Ridicătură. Umflătură.

buricél s.n. *(pop. şi fam.)* ‹pop. şi fam.› buricaş.

buricós, -oásă adj. *(fam.; despre oameni)* v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

burjúi s.m. *(înv.; deprec.)* v. Burghez.

burlác[1] s.m. **1** cavaler, celibatar, flăcău, holtei[1], ‹pop. şi fam.› becher, ‹pop.› june, ‹reg.› feamin, flăşcău, frăşcău, holter, ‹latin.; înv.› celibe, ‹fig.› tomnatic, ‹arg.› pompier. *S-a înfiinţat un club al burlacilor.* **2** *(reg.)* v. Văduv.

burlác[2] s.n. *(reg.)* v. Butoi.

burlán s.n. *(constr.)* **I 1** ‹înv. şi reg.› sulinar, ‹reg.› cetârnă, dudă, oală, urloi. *A pus la casă burlane noi.* **2** jgheab, uluc, ‹pop.› şipot, ţurloi, ţurţur, ‹reg.› ţuţuroi. *Pe burlan curge apa de la izvor sau de la cişmea.* **3** *(la moara de apă; pop.)* v. Jgheab. Scoc. Uluc. **II** fig. *(fam.; iron.)* v. Pantalon.

búrlă s.f. *(meteor.; reg.)* v. Bură[1]. Burniţă. Burniţeală. Ţârâială.

burlăcărít s.n. *(pop.)* v. Burlăcie. Celibat. Holteie.

burlăcí vb. IV. intr. *(pop.; despre bărbaţi)* ‹pop.› a holtei[2], ‹reg.› a holteri. *Este deja bătrân şi încă burlăceşte.*

burlăcíe s.f. **1** celibat, ‹pop.› burlăcărit, holteie, ‹reg.› junime, ‹înv.› necăsătorie, necăsnicie. *Fire libertină, preferă burlăcia.* **2** *(reg.)* v. Văduvie.

burlésc, -ă adj. *(despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situaţii etc.)* arlechinesc, buf[2], caraghios, caricatural, grotesc, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situaţii burleşti.*

burlincáş s.m. *(gosp.; reg.)* ‹reg.› burlincuţ. *În burlincaşe se păstrează brânza pentru iarnă.*

burlincúţ s.m. *(gosp.; reg.)* ‹reg.› burlincaş.

burlúi s.n. *(reg.)* **1** *(la lampa cu petrol)* v. Cilindru. Glob. Sticlă. Sticlă de lampă. **2** *(la pâlnie)* v. Gât.

búrmă s.f. *(reg.)* v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.

búrnă s.f. *(meteor.; reg.)* v. Bură[1]. Burniţă. Burniţeală. Ţârâială.

burner ['bərnər] s.n. *(inform.; engl.)* v. Inscriptor.

burniţá vb. I. intr. impers. *(meteor.)* a bura, a ţârâi[1], ‹înv. şi pop.› a roura, ‹reg.› a burui, a stura, a târcâi, ‹înv.› a roua, ‹fig.› a cerne. *E urât afară şi a început şi să burniţeze.*

búrniţă s.f. *(meteor.)* bură[1], burniţeală, ţârâială, ‹rar› burat, bureală, ‹reg.› bur[1], buracă, burlă, burnă, buruială, picureală, ploierniţă, roureală, târcâială. *Burniţa rece îl pătrunde până la oase.*

burniţeálă s.f. *(meteor.)* bură[1], burniţă, ţârâială, ‹rar› burat, bureală, ‹reg.› bur[1], buracă, burlă, burnă, buruială, picureală, ploierniţă, roureală, târcâială.

burnujél s.n. *(pop.)* v. Bundiţă. Cojocel. Pieptăraş.

búrsă s.f. *(şi* ***bursă de studii****)* ‹înv.› stipendiu. *Studenţii buni la învăţătură primesc burse. A primit o bursă de studii în străinătate.*

bursiér s.m. ‹înv.› stipendist. *Studiază la Viena, ca bursier.*

bursítă s.f. (*med.*) higroma. *Bursita se manifestă la nivelul testiculelor.*
bursoáică s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Mohor (*Setaria glauca*). **2** v. Dughie. Mei-păsăresc. Mohor (*Setaria verticillata*).
bursúc s.m. (*zool.*) **1** *Meles meles*; viezure, ‹reg.› dihor, ‹înv.› sângeap, uture. **2** (*rar; și* ***bursuc-de-munte***) v. Marmotă (*Arctomys marmotta* și *Marmotta bobak*).
bursucă vb. I. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Îmbufna. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **3** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
bursucí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Îmbufna. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia.
bursuflát, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; fran.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompierist. Pompos. Pretențios. Prețios. Retoric.
búrtă s.f. (*anat.*) **1** abdomen, pântece, ‹înv. și pop.› mațe (v. *maț*), vintre, ‹pop.› buric, inimă, ‹fam.› tobă, ‹reg.› babă, bab, baldâr, bandor, bârdan, buft, burduf, burduhan, foale, pohoială, rânză, slabină, slăbii (v. *slăbie*[2]), ‹înv.› zgău, ‹arg.› bufet. *A durut-o burta după ce a mâncat pere.* **2** (*pop.*) v. Stomac.
búrtă-verde s.m. invar. **1** (*înv.; iron.*) v. Comerciant. Negustor. **2** (*deprec.*) v. Burghez. **3** fig. (*iron.*) v. Filistin.
burtăverzíme s.f. **1** (*înv.; iron.*) v. Negustorime. **2** (*deprec.*) v. Burghezie.
burtícă s.f. (*anat.*) burticică, pântecel, pântecuț.
burticícă s.f. (*anat.*) burtică, pântecel, pântecuț.
burticós, -oásă adj. (*fam.; iron.; oameni*) v. Burtos. Pântecos.
burtiéră s.f. crawl, scroll. *Burtiera este banda care apare în josul ecranului de televiziune și care conține informații.*
burtós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) pântecos, ‹pop. și fam.; iron.› borțos, burduhănos, burduhos, ‹pop.; iron.› burtucănos, ‹fam.; iron.› burticos, ‹reg.› folticos, ‹fig.; fam.› bombat. *Un bărbat burtos o privește insistent.* **2** (*pop. și fam.; iron.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată. **3** (*fam.; glum.; mai ales despre vase*) ‹fam.; glum.› pântecos. *Pune carafa burtoasă pe masă.*
burtúcă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].
burtucănós, -oásă adj. (*pop.; iron.; despre oameni*) v. Burtos. Pântecos.
burúgă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.
buruí vb. IV. intr. impers. (*meteor.; reg.*) v. Bura. Burniță. Țărâi[1].
buruiálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.
buruiánă s.f. (*bot.*) **1** bălărie, iarbă, ierbărie, ‹pop.› dudău, ‹reg.› beldie, bolbotină, bulihău, bușie, golgotină, ‹înv.› bâlie, varză, zizanie. *Buruienile au invadat grădina.* **2** (*reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **3** ***buruiană-amară*** = *Cicendia filiformis*; ‹reg.› amărăluță; ***buruiană-de-cinci-degete*** = *Potentilla recta*; ‹reg.› buruiana-apucatului, buruiana-gălbinării, găinuță, gălbenușă, scânteioare (v. *scânteioară*), scrântitoare; ***buruiană-porcească*** = *Hipochoeris radicata*; ‹reg.› iarbă-porcească, salata-porcului (v. *salată*), scai-porcesc; (*art.*) ***buruiana-surpăturii*** = *Scleranthus annuus*; ‹reg.› boșoroagă (v. *boșorog*), sângerică; ***buruiana-viermilor*** = **a** *Polygonum mite*; ‹reg.› slăbănog; **b** (*reg.*) v. Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*); (*pop.*) ***buruiană-de-nouă-daturi*** = *Ranunculus auricornus*; ‹reg.› soarele-și-luna (v. *soare*); (*reg.*) ***buruiană-albă*** v. **a** Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*); **b** Albiță (*Alyssum calycium*); ***buruiană-ca-ardeica*** = ***buruiană-creață*** = ***buruiană-nemțească*** = ***buruiană-rea-și-lipicioasă*** = (*art.*) ***buruiana-cătanelor*** v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*); ***buruiană-ca-capul-câinelui*** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); ***buruiană-câinească*** = (*art.*) ***buruiana-câinelui*** v. Trepădătoare (v. *trepădător*) (*Mercurialis annua*); ***buruiană-de-atac*** = (*art.*) ***buruiana-frigurilor*** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*); ***buruiană-de-bleasnă*** = (*art.*) ***buruiana-orbalțului*** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); ***buruiană-de-brâncă*** = ***buruiană-de-orbalț*** v. Zgrăbunțică (*Lapsana communis*);***buruiană-de-bubă*** = (*art.*) ***buruiana-bubei*** v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*); ***buruiană-de-bubă*** = ***buruiană-lată*** v. Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*); ***buruiană-de-bubă-neagră*** v. Părul-fetei (v. *păr*) (*Adianthum capillus-Veneris*); ***buruiană-de-bubă-rea*** v. **a** Lobodă-puturoasă. Susai-puturos (v. *susai*[1]) (*Chenopodium vulvaria*); **b** Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*); ***buruiană-de-ceas-rău*** v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*); ***buruiană-de-cel-perit*** v. Șopârlaiță. Ventricea. Ventrilică. Veronică (*Veronica officinalis*); ***buruiană-de-dalac*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*); ***buruiană-de-dambla*** v. Sănișoară (*Sanicula europaea*); ***buruiană-de-durere-de-toate*** = (*art.*) ***buruiana-lui-Sfântu-Vasile*** v. Sovârvariță (*Inula britannica*); ***buruiană-de-friguri*** v. **a** Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*); **b** Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphorbia helioscopia*); **c** Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*); ***buruiană-de-in*** v. Linariță (*Linaria vulgaris*); ***buruiană-de-leac*** = ***buruiană-lecuitoare*** = ***buruiană-tămăduitoare*** v. Plantă medicinală; ***buruiană-de-mărin*** = ***buruiană-de-mătrice*** v. Trifoiaș (*Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*); ***buruiană-de-năduf*** v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***buruiană-de-negei*** = ***buruiană-de-pecingine*** = ***buruiană-de-tătarcă*** v. Rostopască (*Chelidonium majus*); ***buruiană-de-orbalț*** = ***buruiană-rotundă-de-bube*** = (*art.*) ***buruiana-leacului*** = ***buruiana-zgaibii*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*); ***buruiană-de-remf*** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); ***buruiană-de-trânji*** v. **a** Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*); **b** Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*); **c** Trânji (v. *trând*[1]) (*Neottia nidus avis*); ***buruiană-de-țară*** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); ***buruiană-domnească*** v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*); ***buruiană-dulce*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*); ***buruiană-grasă*** v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); ***buruiană-măgărească*** v. Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphorbia helioscopia*); ***buruiană-mucedă*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*); ***buruiană-pucioasă*** v. **a** Coriandru (*Coriandrum sativum*); **b** Iarbă-puturoasă. Puciognă (*Bifora radians*); ***buruiană-puturoasă*** v. Iarbă-puturoasă. Puciognă (*Bifora radians*); (*art.*) ***buruiana-apucatului*** = ***buruiana-gălbinării*** v. Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*); ***buruiana-bureților*** v. **a** Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*); **b** Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); ***buruiana-celor-slabi*** v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*); ***buruiana-faptului*** v. Garanță. Orcanetă. Otrățel. Pațachină. Roibă (*Rubia tinctorum*); ***buruiana-junghiului*** v. Rocoțea (v. *rocoțel*) (*Stellaria graminea*); ***buruiana-lingorii*** v. Leuștean (*Levisticum officinale*); ***buruiana-porcului*** v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*); ***buruiana-rândunicii*** v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*); ***buruiana-rușinii*** v. Rușinea-fetei (v. *rușine*) (*Daucus carota* și *Daucus silvestris*); ***buruiana-sărăciei*** v. Pătrunjel-de-câmp. Pătrunjel-sălbatic (*Pimpinella saxifraga* și *Pimpinella major*); ***buruiana-spurcului*** v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*); ***buruiana-stupului*** v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*); ***buruiana-viermelui*** v. Punguliță (*Thlaspi arvense*); ***buruiana-zmeului*** v. Scai-albastru. Scai-vânăt (*Eryngium planum*); (*la pl.*) ***buruiene-de-cel-perit*** = ***buruiene-de-spăriet*** v. Scrântitoare (*Potentilla argentea*); ***buruiene-de-copii*** v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*); ***buruiene-de-roce*** v. Smântânică (*Galium cruciata*). **4** (*arg.*) v. Canabis.
buruienă vb. I. tr. (*agric.; rar; compl. indică plante sălbatice*) v. Plivi.
buruieníță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Buruienuță. **2** v. Dințură. Silur (*Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*).
buruienós, -oásă adj. fig. **1** (*despre stil, despre exprimarea orală sau scrisă etc.*) ‹fig.› stufos. *Editorialul său nu a plăcut, pentru că a fost scris într-un stil buruienos.* **2** (*fam.;*

mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Neruşinat. Obraznic. Obscen. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar.

buruienúță s.f. (*bot.*) **1** (*pop.*) ‹reg.› buruieniță. **2** (*reg.*) v. Dințură. Silur (*Euphrasia stricta* şi *Euphrasia rostkoviana*).

burzuiát, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** (*mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverşunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit.

burzuluí vb. IV. **1** refl. (*pop.* şi *fam.; despre părul oamenilor sau al animalelor ori despre penele păsărilor*) v. Ciufuli. Zbârli. **2** refl. (*pop.* şi *fam.; despre oameni*) v. Supăra. **3** refl., tr. (*pop.* şi *fam.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Înverăjbi. Mânia. **4** refl. (*pop.* şi *fam.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **5** refl., tr. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mişca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

burzuluiálă s.f. **1** (*pop.* şi *fam.*) v. Supărare. **2** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

burzuluít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*pop.* şi *fam.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** adj. (*pop.* şi *fam.; despre oameni*) v. Supărat. **3** adj. (*fam.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverşunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **II** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

bus s.n. (*transp.; fam.*) **1** v. Autobuz. **2** v. Microbuz. Miniautobuz. Minibuz.

buscăt, -ă adj. (*despre nas*) acvilin, adus[2], cocârjat, coroiat, curbat, încovoiat, ‹rar› deşelat, ‹înv. şi pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliş. *Tănărul are nasul mare şi buscat.*

busculá vb. I. refl. (*rar; despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **2** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Hărțui.

busculádă s.f. (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmăşag, învălmăşeală, năvală, ticsire, vălmăşag, ‹rar› bulz, ‹pop. şi fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiş, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare busculadă de oameni.*

business ['biznis] s.n. (*com., fin.*) afacere, job, tranzacție. *Reuşise să încheie un business foarte avantajos.*

businessman ['biznismen] s.m. (*engl.*) **1** v. Om de afaceri. **2** (*fam.; iron.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

busnă vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Înverăjbi. Mânia.

busólă s.f. **I 1** compas. *Ofițerul de cart cercetează atent busola.* **2** (*fam.*) v. Ceas de mână. **II** fig. călăuză, îndrumător, mentor, povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹fig.› dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeşnic. *Mama i-a fost busolă toată viața.*

busuióc, -oácă s.m., s.f., adj. **I** (*bot.*) **1** s.m. *Ocimum basilicum*; ‹reg.› mălăcină, mătăcină. **2** s.m. ***busuioc-de-câmp*** = **a** (*şi* ***busuioc-roşu, busuioc-sălbatic***) *Prunella vulgaris*; şopârlaiță, şopârliță, ‹reg.› iarba-lui-Antonie (v. *iarbă*), iarba-lupăriei (v. *iarbă*), iarba-şopârlei (v. *iarbă*), iarbă-neagră, şopârlariță; **b** *Galinsoga quadriradiata*; răcovină; **c** (*reg.; şi, art.,* ***busuiocul-cerbilor***) v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Mentha pulegium*); ***busuioc-roşu*** = *Amaranthus caudatus*; ‹reg.› bujor, clonțul-curcanului (v. *clonț*), moțul-curcanului (v. *moț*[1]), nasul-curcanului (v. *nas*), ştir[1], ştir-roşu (v. *ştir*[1]); ***busuioc-sălbatic*** = **a** *Galinsoga parviflora*; ‹reg.› ardei-sălbatic, buruiana-cătanelor (v. *buruiană*), buruiană-ca-ardeica, buruiană-creață, buruiană-nemțească, buruiană-rea-şi-lipicioasă, coroabă, iarba-cătanelor (v. *iarbă*), iarba-porcului (v. *iarbă*), iarba-săraciei (v. *iarbă*), iarbă-cătunească, răcovină, ráia-pământului (v. *ráie*), sărăcie, slăbănog, ureşchiță; **b** (*reg.*) v. Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*); (*reg.*) ***busuioc-de-munte*** = (*art.*) ***busuiocul-stupului*** v. Mătăcină. (*Dracocephalum moldavica*); ***busuioc-de-pădure*** = (*art.*) ***busuiocul-fecioriIor*** v. Sovârf. Sovârf-roşu (*Origanum vulgare*); ***busuioc-domnesc*** v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*); (*art.*) ***busuiocul-fetelor*** = ***busuiocul-sfintelor*** v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*); ***busuiocul-stupului*** v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **3** s.f. tămâioasă (v. *tămâios*). *Îi place busuioaca, în special cea de Bohotin.* **II** adj. (*despre fructe*) muscat, tămâios, ‹rar› busuiocesc, ‹reg.› muşcătar, muşcătareț, muşcățel[1]. *A cumpărat niște pere busuioace.*

busuiocésc, -eáscă adj. (*rar; despre fructe*) v. Busuioc. Muscat. Tămâios.

busurmán s.m. (*relig.; înv.*) v. Mahomedan. Musulman.

buş[1] s.m. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a lua”, „a da”, „a trage” şi precedat de art. nehot. „un”*) v. Pumn.

buş[2]**, búşă** adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Bric[1]. Cărămiziu. Roşcat. Roşiatic. Teracot.

buşái s.n. (*pop.*) ‹pop.› buşeală, buşitură. *I-a dat sângele pe nas în urma buşaiului.*

buşcán s.m. (*reg.*) v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot.

búşcă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică felul*) v. Gură. Îmbucătură. Înghițitură. Muşcătură[1].

buşeálă s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› buşai, buşitură. **2** v. Izbitură. Lovitură. Trântitură[1].

buşí vb. IV. **I 1** tr. (*pop.; compl. indică ființe*) v. Izbi. Trânti. **2** tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică elevi, studenți, candidați la un concurs etc.*) v. Lăsa. Respinge. Trânti.

búşie s.f. (*bot.; reg.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.

buşitúră s.f. (*pop.*) ‹pop.› buşai, buşeală.

buşluiálă s.f. (*reg.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

buşmachíu s.m. (*înv. şi reg.*) v. Papuc.

buşní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâşni. **2** (*despre lichide, mai ales despre apă*) v. Musti.

buşón s.n. **1** (*electr.*) ***buşon fuzibil*** = patron[1]. *În buşonul fuzibil se află firul fuzibil al unei siguranțe electrice.* **2** (*anat.; fam.; glum.*) v. Gură.

buşós, -oásă adj. (*reg.; despre drumuri, arături etc.*) v. Bolovănos. Gloduros. Pietros.

buşteán s.m. **1** butuc, buturugă, ciot, ‹pop.› bucium[2], rădăcină, teşitură, ‹reg.› bălvan, boancă, burduloi, buşcan, buştihan, butură, ciomp, ciotcă, ciumpan, ciutac[2], ciuteică, ciuturcă, gălătuşel, gros, lăstar[2], lostopană, retevei, trupinică, tumurug, turugă, tutuc. *Taie buşteni pentru foc.* **2** butuc, înv. şi reg.› pociumb. *Buşteanul rămas după tăiere are rădăcinile înfipte în pământ.* **3** trunchi, ‹reg.› tumurug. *Buştenii sunt curățați de crengi şi de coajă.* **4** (*mec.; reg.*) v. Butuc.

buşténit, -ă adj. (*pop.; deprec.; despre oameni, colectivități etc.*) v. Amărât. Nenorocit. Prăpădit.

buştihán s.m. (*reg.*) v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot.

buştihós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.

búştină s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă.

buştiuhálă s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş.

buşulí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni sau despre chipul, ochii lor*) v. Întrista. Mâhni. Posomorî. **2** intr. (*despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.

but[1] s.n. (*ind. alim.; mai ales la animalele rumegătoare şi la porcine*) coapsă, ‹pop.› şold[1]. *A cumpărat un but de purcel.*

but[2] s.n. (*mai ales la pl.* ***buturi****; sport; la rugbi*) bară, poartă, țintă. *A trimis mingea peste buturi.*

but[3] s.n. (*reg.*) v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare.

butác, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre cuțite*) v. Neascuțit. **2** fig. (*în opoz. cu „deştept”, „isteț”; despre oameni*) v. Bleg. Căpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont.

butádă s.f. ironie, persiflare, zeflemea, ‹rar› persiflaj, ‹fam.› mişto, pont, ‹fig.› ace (v. *ac*), aşchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, muşcătură[1], pişcătură, râs[2], săgeată, suliță, şfichi, şfichiuitură, țep, țepuşă. *Butadele pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

butamídă s.f. (*farm.*) tolbutamidă. *Butamida este un antidiabetic.*
bután comercial s.n. (*chim.*) ‹înv.› aragaz. *Butanul comercial este folosit și în consumul casnic.*
butanól s.m. (*chim.*) alcool butilic. *Butanolul este folosit ca dizolvant pentru lacuri.*
butanónă s.f. (*chim.*) metiletilcetonă. *Butanona este folosită în industria chimică și în cea farmaceutică.*
butár s.m. (*reg.*) v. Dogar.
butáș s.m. (*bot.*) ‹înv. și reg.› janc, sad, ‹reg.› mustăcer, nozdreauă, răsad. *Butașii, sădiți în pământ, prind rădăcini.*
butălău s.n. (*reg.*) v. Apă. Fântână. Puț.
butărie s.f. (*reg.*) v. Dogărie.
butășeală s.f. (*pom., agric.; rar*) v. Butășire. Butășit.
butăși vb. IV. tr. (*pom., agric.; compl. indică plante*) ‹reg.› a umultui. *A butășit vița-de-vie.*
butășire s.f. (*pom., agric.*) butășit, ‹rar› butășeală, ‹înv. și reg.› sădit[1], ‹reg.› umultuială, umultuire. *Vița-de-vie se înmulțește prin butășire.*
butășit s.n. (*pom., agric.*) butășire, ‹rar› butășeală, ‹înv. și reg.› sădit[1], ‹reg.› umultuială, umultuire.
bútăv, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhav. Umflat.
bútcă s.f. (*transp.; reg.*) v. Caleașcă.
butculíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perenis*).
búte s.f. **I** (*pop.*) v. Butoi. **II** (*reg.*) **1** (*mec.*) v. Butuc. **2** (*tehn.*) v. Tub. Țeavă. **III** (*la penele de pasăre; reg.*) v. Cotor.
butélcă s.f. (*reg.*) v. Butelie. Sticlă.
butelíe s.f. **1** sticlă, ‹pop. și fam.› șip[3], ‹reg.› belcă, butelcă, glajă, uiagă, ‹german.› flașă. *La restaurant comandă o butelie de vin sec.* **2** (*astăzi rar*) ***butelie Dewar*** v. Vas Dewar.
butélnic s.n. (*tehn.; în dulgherie, în rotărie etc.*) sfredel, spițelnic, ‹reg.› lingură, spițar. *Butelnicul este un burghiu mic și subțire.*
buténă s.f. (*chim.*) butilenă. *Izobutena este cea mai reactivă dintre butene.*
buterólă s.f. (*tehn.*) căpuitor. *Cu buterola se turtește capul liber al niturilor.*
butí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni. **2** (*despre ape curgătoare*) v. Deborda. Revărsa. Tălăzui. Vărsa.
buticăr s.m. (*mai ales deprec.*) ‹rar› buticist. *Buticarul este proprietarul unui butic.*
butícă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putină.
buticícă s.f. (*reg.*) v. Butiță.
buticíst s.m. (*rar*) v. Buticar.
butilénă s.f. (*chim.*) butenă.
butirínă s.f. (*chim.*) tributirină. *Butirina este unul din principalii componenți ai grăsimilor.*
butirométru s.n. (*ind. alim.*) lactobutirometru. *Cu butirometrul se determină conținutul de substanțe grase din lapte, unt, smântână.*
butíță s.f. (*pop.*) ‹reg.› buticică, butlagă.
butlágă s.f. (*reg.*) v. Butiță.
butlán s.n. (*reg.*) v. Butoiaș.
butnăr s.m. (*reg.*) v. Dogar.
butnărí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a cădări. *El butnărește, adică exercită meseria de dogar.*
butnăríe s.f. (*reg.*) v. Dogărie.
butnărít s.n. (*reg.*) v. Dogărie.
butoăicá s.f. (*reg.*) v. Butoi.
butoăie s.f. (*reg.*) v. Butoi.
butoănă s.f. (*reg.*) v. Butoi.
butoárcă s.f. (*reg.*) v. Scorbură.
butói s.n. ‹pop.› bute, poloboc, ‹reg.› burlac[2], butoaică, butoaie, butoană, veșcă. *În crame, vinul se păstrează în butoaie de mare capacitate.*
butoiáș s.n. ‹pop.› polobocel, ‹reg.› balercă, butlan.
butón s.m. (*la mănuși, haine etc.*) capsă. *A pierdut butonii de la mănușile de piele.*
butonáj s.n. (*ind. text.*) butonare. *Butonajul este un procedeu de apretare a țesăturilor de lână.*
butonáre s.f. (*ind. text.*) butonaj.
butoniéră s.f. (*la haine sau la lenjerie*) cheotoare, ‹rar› încheietoare, ‹înv. și reg.› căsulie, ‹reg.› babă, butură, căsiță, piceaică. *Totdeauna poartă o floare la butoniera hainei.*
butorí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
butúc s.m. **1** buștean, buturugă, ciot, ‹pop.› bucium[2], rădăcină, teșitură, ‹reg.› bălvan, boancă, burduloi, bușcan, buștihan, butură, ciomp, ciotcă, ciumpan, ciutac[2], ciuteică, ciuturcă, gălătușel, gros, lăstar[2], lostopană, retevei, trupinică, tumurug, turugă, tutuc. **2** buștean, ‹înv. și reg.› pociumb. **3** tăietor, trunchi, ‹rar› tăiș, ‹reg.› lemnar, tăiuș. *După ce a terminat de tăiat lemnele, înfige toporul în butuc.* **4** (*în măcelării, abatoare etc.*) scaun, trunchi. *Măcelarul porționează carnea pe butuc.* **5** (*în dulgherie*) scaun de cioplit, ‹reg.› bedreag. *Ucenicul stă lângă butucul rotarului.* **6** (*în trecut*) obadă, ‹reg.› obădar, tumurug, ‹înv.› debă, gros, scândură. *În butuc se prindeau gâtul, mâinile sau picioarele deținuților.* **7** (*mec.*) ‹pop.› căpățână, ‹reg.› bucium[2], buștean, bute, creier. *Butucul servește la montarea unei roți, a unui volant, a unui rotor pe arbore sau pe osie.* **8** (*la pl.* ***butuci***; *tehn.; la războiul de țesut*) plazuri (v. *plaz*[1]), tălpi (v. *talpă*), ‹reg.› craci (v. *crac*), cracii războiului (v. *crac*), drugi (v. *drug*), fofeze (v. *fofează*), grindeie (v. *grindei*), lemne (v. *lemn*), tălpeți (v. *tălpeț*). *Butucii alcătuiesc patul sau trupul războiului de țesut.* **9** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) pat, picior, scaun, strat, talpă, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârciog. *Pe butuc se sprijină întreaga unealtă.* **10** (*bot.; la vița-de-vie; pop.*) v. Bucium[2]. **11** (*tehn.; la jug; reg.*) v. Ceafă.
butucăr s.m. (*silv.; reg.; iron.*) v. Silvicultor.
butucăș s.m. butucel. *Ca să întrețină focul, a pus câțiva butucași în sobă.*
butucănós, -oásă adj. **1** (*despre lucruri, obiecte etc.*) grosolan, necioplit, ‹reg.› butucos, ‹fig.; pop.› rudăresc. *Unele bănci din parc sunt butucănoase.* **2** (*în opoz. cu „subțire"; mai ales despre mâinile, picioarele, degetele oamenilor*) gros, grosolan, mare[1], ‹reg.› butucos. *Picioarele butucănoase abia îi intră în pantofi.*
butucél s.m. butucaș.
butuciér s.m. (*reg.*) ‹reg.› batcă, picior, pop. *În butucier se fixează nicovala de ascuțit coasa.*
butucós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte etc.*) v. Butucănos. Grosolan. Necioplit. **2** (*în opoz. cu „subțire"; mai ales despre mâinile, picioarele, degetele oamenilor*) v. Butucănos. Gros. Grosolan. Mare[1].
bútură s.f. (*reg.*) **1** v. Scorbură. **2** v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot. **3** (*la haine sau la lenjerie*) v. Butonieră. Cheotoare. **4** (*anat.; la dinții cailor și ai altor animale erbivore*) v. Mișină.
buturél s.n. (*ind. alim.*) ‹pop.› buturuș. *A cumpărat niște buturele pentru a le pregăti cu varză călită.*
buturós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.
buturugát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) v. Cioturos. Noduros.
buturúgă s.f. buștean, butuc, ciot, ‹pop.› bucium[2], rădăcină, teșitură, ‹reg.› bălvan, boancă, burduloi, bușcan, buștihan, butură, ciomp, ciotcă, ciumpan, ciutac[2], ciuteică, ciuturcă, gălătușel, gros, lăstar[2], lostopană, retevei, trupinică, tumurug, turugă, tutuc *Alimentează focul de tabără cu buturugi.*
buturúș s.n. (*ind. alim.; pop.*) v. Buturel.
buț s.m. (*iht.; reg.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).
buțói s.m. (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*).
buvábil, -ă adj. (*despre băuturi*) băubil. *Vinul cumpărat este atât de acru încât nu este buvabil.*
buzá vb. I. tr. (*silv.; reg.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
buzăn, -ă adj. (*fon.; ieșit din uz; despre sunete*) v. Labial.
buzánă s.f. (*reg.*) v. Grajd.
buzár[1] s.m. (*la plută; reg.*) v. Buza plutei (v. *buză*). Buză.
buzár[2] s.m. (*entom.; reg.*) v. Cărăbuș (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*).
buzát, -ă adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) **1** ‹pop.› buzos. *Băiatul este frumos, dar cam buzat.* **2** fig. (*fam.*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trișat. **II** s.m. (*arg.*) v. Rom[2]. Țigan.
búză s.f. **I 1** (*entom.; la insecte și la unele miriapode*) ***buză inferioară*** = labium; (*entom.; la insecte și la mamifere*) ***buză superioară*** = labrum. **2** (*med.; pop.* și *fam.*) ***buză de iepure*** v. Lagostom. **3** (*anat.; pop.*) v. Labie. Labium. **4** (*anat.; fam.*) v. Gură. **II** (*p. anal.*) **1** (*la vase, obiecte etc.*) gură, ‹înv. și reg.› usnă. *A pus o felie de lămâie pe buza paharului.* **2** (*și, art.,* ***buza plutei***) ‹reg.› buzar[1]. *Buza este partea de dinainte a plutei.* **III** fig. **1** margine, ‹fig.› gură. *Nu te apropia de buza prăpastiei!* **2** ascuțiș, lamă, lamină, limbă, pană, pânză, tăiș. *Apucă securea de buză.*
buzăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufna.

buzăréț s.n. (*med.; înv.*) v. Maidism. Pelagră.
buzdrún, -ă s.m., s.f. **I** s.m. (*reg.*) **1** v. Copil[1]. **2** (*de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **II** s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
buzdugán s.n. **I** ‹înv. și pop.› buzdugă, ‹înv.› topuz. *Buzduganul era folosit ca armă de luptă sau ca semn al puterii domnești în Țările Române.* **II** (*bot.*) **1** *Sparganium ramosum;* ‹reg.› capul-ariciului (v. *cap*), șovar, ‹înv.› sparganiu. **2** (*la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
buzdúgă s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Buzdugan. **2** (*la pl.* ***buzdugi***; *bot.; reg.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*)
buzdugăní vb. IV. tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
buzdugeá s.f. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.
buzdúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› bulicher, cioarsă, rujdă, rujdulă. *Are o buzdură cu care nu poate tăia nici măcar pâine.*
buzeránt s.m. (*reg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
buzgăn s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).
buzișoáră s.f. buzuliță, ‹fam.› buzucă, buzuță. *Fata are buzișoarele strident rujate.*
buzós, -oăsă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Buzat.
buzúcă s.f. (*fam.*) v. Buzișoară. Buzuliță.
buzulíță s.f. buzișoară, ‹fam.› buzucă, buzuță.
buzúm s.n. (*reg.*) ‹reg.› posleț. *Buzumul se scurge din alambic mai ales la sfârșitul distilării rachiului.*
buzuminí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.
buzuminít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
buzunăr s.n. ‹înv. și reg.› caraiman, ‹reg.› jeb, ‹arg.› bughelar, cegmegea, găleată, gușă, mușama, ploscă[1], pungă, răsuflătoare, sarsana, sertar, tuflă, turbincă. *Își pune portofelul în buzunar.*
buzunăráș s.n. buzunărel. *Poșeta are un buzunăraș ascuns.*
buzunăreálă s.f. buzunărire, buzunărit, ‹arg.› caramangeală. *Unii hoți se ocupă cu buzunăreala oamenilor prin mijloacele de transport în comun.*
buzunărél s.n. buzunăraș.
buzunărí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) ‹arg.› a caramangi. *Nu a simțit când a fost buzunărit și a rămas fără portofel.*
buzunăríre s.f. buzunăreală, buzunărit, ‹arg.› caramangeală.
buzunărít s.n. buzunăreală, buzunărire, ‹arg.› caramangeală.
buzúră s.f. (*zool.; pop.*) ‹reg.› buzurică, buzurie. *Buzură este o oaie cu pete mici, de culoare neagră, pe bot.*
buzurícă s.f. (*zool.; reg.*) v. Buzură.
buzuríe s.f. (*zool.; reg.*) v. Buzură.
buzúță s.f. (*fam.*) v. Buzișoară. Buzuliță.
buzzer ['bazər] s.n. (*telec.*) vibrator[1]. *Buzzerul este folosit la unele instalații telefonice ca mijloc de apel și de transmitere a unor semnale după codul Morse.*
bypass ['baipas] s.n. (*chir.; engl.*) v. Pontaj[2].
byte [bait] s.m. **1** (*inform.*) octet. *Byte-ul este cea mai mică unitate de memorie adresabilă.* **2** (*muz.; rar*) v. Octet. Octuor.

Cc

ca[1] adv., prep., interj. **I** adv. **1** (*folosit în comparații; exprimă asemănarea dintre două sau mai multe ființe, obiecte, situații etc.*) cât, precum. *Este înalt ca un stejar. Mărgelele erau mici ca boabele de grâu.* **2** (*folosit în comparații; exprimă o raportare*) decât. *Este mai mare ca mine. Pentru unii zahărul este mai bun ca mierea.* **3** (*folosit în comparații; exprimă o echivalare*) precum. *Este cald ca în cuptor.* **4** (*folosit în comparații; exprimă o corelare*) precum. *Pătura este albă ca spuma laptelui.* **5** (*exprimă o opoziție*) decât. *Îi place mai mult distracția ca școala.* **6** (*introduce o enumerare, o exemplificare*) precum. *A cumpărat mai multe produse cosmetice ca: rujuri, farduri și pudră.* **7** (*modal*) drept. *Deși a venit la sfârșitul cursului, trebuie considerat ca absent.* **8** (*modal; exprimă ideea de aproximație; pop.*) v. Aproape. Aproximativ. Cam. Circa. Relativ. Vreo. **II** prep. **1** (*introduce un circ. de mod*) cât, precum. *A crescut ca bradul.* **2** (*introduce un circ. de mod care exprimă o comparație*) în. *Fumul țigării se ridică ca o spirală.* **3** (*introduce un circ. de scop*) de[2], drept, pentru, spre. *A dat ca exemplu un fapt banal.* **4** (*introduce un compl. indir.*) drept, înv. și reg.› spre. *Această intervenție nu poate fi considerată ca lipsă de modestie. Cere ca răsplată o ciocolată.* **5** (*introduce un compl. indir.; după vb. ca „a lua", „a lăsa" etc.*) de[2], drept. *L-a luat ca nebun pentru ce a spus.* **III** interj. (*reg.; mai ales după „ci" și urmat de o interj. sau de un vb. la imper.*) v. Ei! Ia!

ca[2] conj. coord. (*urmat de conj. „și", stabilește un raport cop. în cadrul aceleiași prop.*) cât, cum, precum. *Noi, ca și ei, am fost prezenți la eveniment.*

ca-la-breáza s.f. art. (*j. folc.*) breaza, dedoi, ungurească (v. *unguresc*), ‹reg.› ungurică. *Ca-la-breaza este un dans popular, cu ritm sincopat.*

ca-la-úșa-cortului s.f. (*j. folc.; pop.*) ‹înv. și reg.› zoralia. *Ca-la-ușa-cortului este un dans cu mișcări vioaie, specific zonei sudice a țării.*

cabác s.m. (*bot.; reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).

cabadái s.m. (*turc.; înv.*) v. Erou. Viteaz.

cabálá s.f., fig. **1** complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unei cabale.* **2** intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› jonglerie, manevră, manoperă, tramă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de cabalele colegilor de serviciu.*

cabalín, -ă adj., s.f. (*zool.*) **1** adj. cavalin. *Iubește mult rasa cabalină. A vizitat o expoziție cabalină.* **2** s.f. cal, ‹pop.› fugaci, fugar, ‹pop.; deprec.› mărțână, ‹înv. și reg.› mâșcoi. *A participat la curse cu o cabalină superbă.*

cabalístic, -ă adj. **1** (*despre semne, formule etc.*) magic, misterios, tainic. *Încearcă să descifreze semnele cabalistice săpate în piatra funerară. În timpul ceremonialului folosea formule cabalistice.* **2** fig. (*despre stil*) neclar, obscur, ‹fig.; rar› apocaliptic. *Romanul său nu a avut succes din cauza stilului cabalistic.*

caballero [kaba'λero] s.m. (*span.*) **1** (*în Ev. Med., în Spania*) v. Cavaler. **2** (*ca termen de adresare în Spania*) v. Domn.

cabánă[1] s.f. (*constr.*) ‹înv.› stație. *În drum spre peșteră, turiștii au poposit la o cabană.*

cabánă[2] s.f. (*reg.*) ‹reg.› cabon. *Cabana este o haină femeiască de sărbătoare.*

cabanós s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cabarét s.n. bar, ‹engl.› night-club. *La unele cabarete sunt spectacole atractive.*

cabargá s.f. (*biol.*) mosc[2]. *În încăpere este un miros plăcut de cabarga.*

cabát s.n. (*reg.*) **1** v. Capot. Halat[1]. **2** v. Manta.

cabáz s.m., s.n. (*înv.*) **I** s.m. **1** (*în Ev. Med.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic. **2** v. Iluzionist. Prestidigitator. Scamator. **II** s.n. v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

cabazlâc s.n. (*înv.*) **1** v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc. **2** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

cabazlicăr, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

cábă s.f. **1** (*bot.; reg.*) v. Ceapă. Ceapă-de-apă (*Allium cepa*). **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

cabestán s.n. (*tehn.*) vinci. *Cu cabestanul se trag vehicule sau greutăți mari pe mici porțiuni orizontale ori în pantă.*

cabínă s.f. **1** (*în teatre, opere etc.*) ‹înv.› lojă. *Actrița este așteptată de admiratori în fața cabinei ei.* **2** (*aeron.*) ***cabină cosmică*** = ***cabină spațială*** = capsulă cosmică. *În cabina cosmică stau astronauții în timpul zborului.*

cabinét s.n. **1** (*polit.; în unele țări; nm. pr.*) Consiliu de Miniștri, Executiv, Guvern, ‹înv.› Minister. *Urmează votul parlamentar pentru noul Cabinet.* **2** (*ieșit din uz; și* ***cabinet de toaletă***) v. Closet. Toaletă. Veceu.

cabláj s.n. **1** (*electr., telec.*) cablare. *Firma de televiziune dispune de personal calificat pentru lucrările de cablaj.* **2** (*electron.*) ***cablaj imprimat*** = circuit imprimat. *În cablajul imprimat conexiunile sunt realizate sub formă de benzi conductoare înguste.*

cabláre s.f. (*electr., telec.*) cablaj.

cablíst s.m. cablor.

cablór s.m. cablist. *Cablorul este specializat în lucrări de cablare.*

cáblu s.n. **1** (*electr.; și* ***cablu electric***) fir, fir electric, ‹rar› legătură. *Siguranțele au sărit din cauza unui cablu defect.* **2** (*telec.; fam.*) v. Televiziune prin cablu.

cabón s.n. (*reg.*) ‹reg.› cabană[2].

cabotiér s.n. (*nav.*) cabotor. *Cabotierul navighează numai între porturile de pe coastă.*

cabotín, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹rar› teatragiu, ‹fig.; iron.› irod. *Pe scenă apar și mulți cabotini.* **2** adj. (*în opoz. cu „autentic", „natural"; rar; mai ales despre atitudini,*

manifestări ale oamenilor) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral.

cabotináj s.n. cabotinism. *Un om rațional dezaprobă cabotinajul.*

cabotinísm s.n. cabotinaj.

cabotór s.m. (*nav.*) cabotier.

cabráj s.n. cabrare. *Înțepat cu pintenii, calul execută un început de cabraj.*

cabráre s.f. cabraj.

cabrăș, -á adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

cabriolét s.n. (*transp.*) = cabrioletă.

cabriolétă (cabriolét) s.f. (s.n.) (*transp.*) **1** faeton, șaretă, ‹rar› lectică, tilburi, ‹reg.› teleleică[3], troică. *Cabrioleta este o trăsură ușoară, trasă de obicei de un cal.* **2** (*fam.*) v. Automobil convertibil.

cabulipsí vb. IV. tr. (*înv.; peior.; despre oameni*) v. Binevoi.

cabușálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

cáca s.n. (*fiziol.; fam.; mai ales în limbajul copiilor mici sau al maturilor când vorbesc cu copiii*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

cacadấr s.m. (*bot.; reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*).

cacadérie s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Măceașă.

cacadú s.m. (*ornit.*) *Cacatua*; cacatoes.

cacaotiér s.m. (*bot.; rar*) v. Arbore-de-cacao (*Theobroma cacao*).

cacatóes s.m. (*ornit.*) *Cacatua*; cacadu.

cácá-fricá s.m. (*vulg.*) v. Fricos. Laș. Poltron.

cacealmă s.f. **1** fig. bluff, înșelăciune, înșelătorie, păcăleală, ‹fig.; fam.› pârleală. *Mult așteptatul spectacol a fost o cacealma.* **2** (*înv.*) v. Contrabandă.

cacioli vb. IV. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.

caciorí vb. IV. refl. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

cacíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).

caciúr, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriț.

cacofoníe s.f. (*lingv., muz.*) disonanță, ‹rar› cacofonism. *Cacofoniile, fiind neplăcute auzului, trebuie evitate.*

cacofonísm s.n. (*lingv., muz.; rar*) v. Cacofonie. Disonanță.

cacóm s.m. (*zool.; înv. și reg.*) v. Hermelină. Hermină (*Mustela erminea*).

cactacée s.f. (*bot.*) cactee. *Cactusul este o cactacee.*

cactée s.f. (*bot.*) cactacee.

cáctus s.m. (*bot.*) *Cactus;* ‹înv.› sporiș.

cadalấc s.n. (*turc.; înv.*) **1** (*adm.; în unele țări*) v. Comitat. District. **2** v. Antioraș. Mahala. Periferie. Suburbie.

cadastrấj s.n. (*rar*) v. Cadastrare.

cadastráre s.f. ‹rar› cadastraj. *Un proprietar este obligat prin lege să facă cadastrarea terenurilor pe care le deține.*

cadástru s.n. carte funciară, carte funduară, registru de cadastru, ‹reg.› grumbuh, tabelă, telechim, urbariu. *În cadastru sunt înscrise datele de identificare ale proprietăților funciare pe un anumit teritoriu.*

cadavéric, -ă adj. ‹înv.› cadavros, leșos. *Are o paloare cadaverică. În primele ore după moarte apare rigiditatea cadaverică.*

cadavrós, -oásă adj. (*înv.*) v. Cadaveric.

cadávru s.n. corp, corp neînsuflețit, hoit, stârv, trup, ‹înv. și pop.› mortăciune, oase (v. *os*), ‹pop.› leș[1], ‹reg.› hanț, stârvină, ‹înv.› dabilă, ‹poetic› lut, ‹arg.› moaște. *Cadavrele celor accidentați sunt transportate la morgă. Cadavrele animalelor înecate sunt adunate după inundație și arse.*

cádă s.f. **1** baie[1], vană[1], ‹înv. și pop.› scăldătoare, ‹pop.› scaldă, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› feredeu, lăutoare, scăldușă, scăldușcă, șiroadă. *Umple cada cu apă fierbinte.* **2** zăcătoare (v. *zăcător*), ‹înv. și pop.› tocitoare (v. *tocitor*), ‹reg.› lin[1], putină. *În căzi se pun strugurii zdrobiți pentru a fi lăsați să fermenteze.*

cadấnă s.f. **1** odaliscă. *Sultanii își țineau cadânele în haremuri.* **2** (*înv.*) v. Orientală (v. *oriental*). Turcă (v. *turc*). Turcoaică. **3** (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

cadență vb. I. tr. (*compl. indică fraze, versuri, melodii, mișcări etc.*) a ritma. *Poetul cadențează versurile. Soldații își cadențează pașii în marș.*

cadențát, -ă adj. (*despre fraze, versuri, melodii, mișcări etc.*) ritmat, ritmic. *Îi plac melodiile cadențate pe care poate dansa. Se aud de departe pașii cadențați ai soldaților în marș.*

cadénță s.f. **1** (*fiz.*) frecvență. *Urmărește cadența bătăilor pendulului. Respirația are o anumită cadență.* **2** (*muz.*) battuta, măsură, metru, ritm, ritmică (v. *ritmic*), tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Cadența acestei melodii este rapidă.* **3** (*stil.*) armonie[1]. *Succesiunea unităților prozodice ale poetului se caracterizează prin cadență.* **4** ritm, tempo. *Cadența pașilor în marș nu se schimbă. Bate cu degetele în masă, într-o anume cadență.*

cadét s.m. (*milit.*) ‹înv.› iuncher. *Cadetul este elevul dintr-o școală militară.*

cadílă s.f. (*bis.; înv.*) v. Cădelniță.

cadoriseálă s.f. (*fam.; glum.*) v. Dăruire.

cadorisíre s.f. (*fam.; glum.*) **1** v. Dăruire. **2** (*concr.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

cadóu s.n. atenție, dar[2], surpriză, ‹rar› dăruire, ‹înv. și pop.› danie, ‹pop. și fam.› cinste, peșcheș ‹pop.› dăruială, plocon, ‹fam.› prezent[1], ‹fam.; glum.› cadorisire, ‹reg.› odor[1], ‹înv.› dăruință, dărușag, don[2], halal, liberalitate, peșchelăc, prosfora[1], surprindere. *Cadourile primite de ziua ei au încântat-o.*

cadrá vb. I. intr. (*mai ales în constr. neg.*) **1** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor, despre ținută etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a corespunde, a merge, a se potrivi, ‹înv. și reg.› a veni. *Asemenea comportare nu cadrează cu titlurile lui. Ținuta lui lejeră nu cadrează cu acest eveniment solemn.* **2** a se cădea, a se cuveni, a trebui, ‹înv.› a se dostoi, a se podobi, a privi. *Nu cadrează să discuți chestiuni familiale în public.*

cadrán solar s.n. (*astron.*) ceas solar, ‹înv. și reg.› ornic de soare. *Cadranul solar are în centru o tijă a cărei umbră indică (cu aproximație) orele zilei.*

cádră s.f. (*pop.*) = cadru.

cadrilấj s.n. (*topogr.*) caroiaj. *Cadrilajul este utilizat la transpunerea pe hârtie a unui desen, a unei hărți etc.*

cadrilát, -ă adj. (*despre țesături, haine*) ‹reg.› coțcaș[2], coțcat. *Poartă un sacou cadrilat.*

cádru s.n. **A I** (*constr.*) **1** cercevea, chenar, ramă[1], toc[2], ‹reg.› parcan. *Cadrele ferestrelor sunt din lemn de fag.* **2** pervaz, ‹reg.› parcan. *Așază un ghiveci cu flori pe cadrul ferestrei.* **II 1** suport, trepied, ‹înv.› triped. *A luat aparatul de fotografiat de pe cadru.* **2** ramă[1], ‹rar› încadratură, pervaz, ‹reg.› parcan. *Și-a cumpărat cadre noi pentru fotografii.* **3** (*fotogr.*) câmp, clișeu, negativ. *Fotograful privește cadrul peliculei în lumină, pentru a vedea dacă imaginea este clară.* **4** (*cinemat.*) câmp. *Cadrul reprezintă o succesiune continuă de imagini înregistrate fără oprirea aparatului de filmat.* **5** peisaj, priveliște, scenă, tablou, vedere, ‹livr.› sit[1], ‹înv.› priveală, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *Un cadru minunat ne apare în față după ridicarea ceții.* **6** (*în teatru, operă etc.*) decor, scenă, ‹rar› scenărie. *Cadrul reprezintă un castel.* **7** (*pop.; și în forma* ***cadră***) v. Tablou. **III** fig. **1** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un cadru benefic pentru formarea lui profesională.* **2** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult cadrul cercetărilor.* **B** (*la pl.* ***cadre***; *adm.*) personal. *Se consultă cu un funcționar de la cadre.*

cadúc, -á adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare caducă.* **2** (*bot.; despre caliciu, frunze etc.*) deciduu, nepersistent. *Frunzele caduce se desprind de pe ramuri înainte de vreme.* **3** (*livr.; despre obiecte*) v. Netrainic. Șubred. **II** s.f. (*anat.*) deciduă (v. *deciduu*), membrană deciduă. *Caduca este eliminată, împreună cu placenta, la naștere.*

caducitáte s.f. (*livr.*) v. Șubrezenie.

cafadár s.m. (*turc.; înv.*) v. Amic. Apropiat. Prieten.

cafás s.n. (*constr.; înv.* și *pop.*) v. Cerdac. Chioșc. Edicul. Foișor. Pavilion. Pălimar.
cáfă s.f. (*ind. alim.; arg.*) v. Cafea.
café-bar s.n. bar-cafea. *S-au întâlnit la cafe-bar unde au băut un cappuccino.*
cafeá s.f. **I** (*ind. alim.*) **1** ‹arg.› cafă. *Îi place cafeaua mai dulce.* **2** ***cafea espresso*** = ***cafea expres*** = espresso. *Comandă două cafele espresso la bar;* ***cafea neagră*** = ‹înv.› cafea sadea. *Cafeaua neagră se bea fără zahăr;* ***cafea solubilă*** = nes, nescafe. *Îi place cafeaua solubilă fără zahăr;* (*rar*) ***cafea nemțească*** v. Filtru. Șvarț; (*înv.*) ***cafea sadea*** v. Cafea neagră. **II** (*bot.; reg.; și* ***cafea-americană***) v. Cafeluțe (*Lupinus varius*).
cafelúțe s.f. pl. (*bot.*) *Lupinus varius*; ‹reg.› cafea, cafea-americană.
cafeneá s.f. ‹înv.› cafeu[2]. *Cei doi prieteni stau de vorbă într-o cafenea.*
cafeníu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. castaniu, maro, ‹reg.› căfeștin, ‹vulg.› căcăniu. *Are o geantă din piele cafenie. Cafeniul este o culoare care o avantajează.* **2** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***cafeniu-verzui*** = tutuniu. *Și-a cumpărat un sacou cafeniu-verzui.*
cáfer s.n. (*constr.; reg.*) v. Căprior.
caféu[1] s.m. (*bot.; înv.*) v. Arbore-de-cafea (*Coffea arabica*).
caféu[2] s.n. (*înv.*) v. Cafenea.
caft s.n. (*fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **2** v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.
caftán s.n. (*bis.; rar*) v. Anteriu. Reverendă. Sutană.
caftangioáică s.f. (*arg.*) v. Bătăușă (v. *bătăuș*).
caftangíu s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.
caftár subst. (*reg.*) ‹reg.› căftuf. *Caftarul este o bucată de lemn care se adaugă la o bârnă mai scurtă.*
cafteálă s.f. (*fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **2** v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.
caftí vb. IV. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Bate. Hărțui. Încăiera.
caftít, -ă adj. (*fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit.
caftitór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) v. Bătăuș.
cafúzo s.m. invar. sambo. *Cafuzo este un metis brazilian, provenit din părinți negri și amerindieni.*
cagulát s.m. mascat, ‹fam.› cagulist. *Cagulații au descins din mașini, înconjurând casa celui bănuit de jaf.*
cagulíst s.m. (*fam.*) v. Cagulat. Mascat.
cahárcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Călifar (*Tadorna tadorna și Tadorna ferruginea*).
cáhlă s.f. (*constr.; la casele țărănești*) ‹reg.› cahleață, calaboaică, calahaică, cală[3]. *Cahla este coșul sobei sau deschizătura prin care iese fumul în tindă.*
cahleáță s.f. (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Cahlă.
caiá s.f. (*pop.*) ‹reg.› zburătură. *Caielele se folosesc pentru prinderea potcoavelor la animale.*
caiáfă s.f. **1** fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curte Veche, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l o caiafă jalnică.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
caicáș s.n. caicel. *A cumpărat din bazarul turcesc un caicaș ca suvenir.*
caicél s.n. caicaș.
caíd s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Arhivă. **2** v. Catastif. Condică. Registru.
cáie s.f. (*ornit.; înv.*) v. Gaie (*Milvus milvus*).
cáier s.n. **1** (*pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **2** (*fam.; iron.*) v. Păr.
caiét s.n. **1** ‹înv. și reg.› ircă, ‹reg.› propis, tecă, ‹înv.› tartaj. *Părinții i-au cumpărat caiete pentru școală.* **2** ***caiet de notițe*** = maculator. *Elevul face calculele în caietul de notițe.*
cáihă s.f. (*reg.*) v. Sobă.
cáilă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Gaie (*Milvus milvus*).
caimá s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală.
caimác s.n. **I 1** ‹pop.› spumă, ‹înv. și reg.› sobură, ‹reg.› smântână, smântânică. *Nu-i place caimacul laptelui fiert.* **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **II** fig. **1** elită, ‹fig.› aristocrație, cremă, floare, frunte, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din caimacul intelectualității românești.* **2** ‹fig.› floare, smântână, spumă. *În urma afacerii, el a luat caimacul.*
caimacám s.m. (*polit.; înv.*) v. Regent.
caimacamlâc s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) căimăcămie, locotenență domnească, ‹rar› locotenență princiară, ‹înv.› căimăcămire, căimăcămit. *Caimacamlâcul era forma de guvernământ provizoriu instituită în timpul când tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului.*
caimán s.m. (*zool.*) *Alligator mississippiensis*; aligator.
cáinic, -ă adj. (*precedă subst. determ.; înv.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
cainozóic, -ă adj., s.n. (*geol.*) neozoic. *Cainozoicul este ultima eră geologică, ce începe la sfârșitul mezozoicului.*
caís s.m. (*bot.*) **1** *Armeniaca vulgaris*; zarzăr, ‹reg.› bomb, caisin, giogolean, măgdălan, piersic, piersic-de-vară, tenghere, tinghirel, zordolini. **2** ***cais-sălbatic*** = *Amygdalus nana*; migdal-păsăresc, migdal-pitic, piersic, piersic-pitic, piersic-sălbatic.
caísă s.f. **1** (*bot.*) ‹reg.› caisină, măgdălană, tinghirea. *A cumpărat caise pentru dulceață.* **2** (*bot.*) ***caisă-japoneză*** = kaki. *Caisa-japoneză are forma unei roșii.* **3** (*anat.; reg.*) v. Testicul.
caisín s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*). **2** v. Migdal (*Amygdalus communis*).
caisínă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Caisă. **2** v. Zarzără.
caisíu, -íe adj., s.n. galben-portocaliu. *Îi place culoarea caisie. Caisiul poșetei nu se asortează cu pantofii.*
caiúș s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Centură. Cingătoare. Cordon. Curea. Încingătoare. **2** v. Curelușă.
cájă s.f. (*mec.*) carter. *Caja protejează piesele în mișcare ale unui motor.*
cajbéc s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
cal s.m. **I 1** (*zool.*) cabalină (v. *cabalin*), ‹pop.› fugaci, fugar, ‹pop.; deprec.› mărțână, ‹înv. și reg.› mâșcoi. *Acest armăsar este un cal superb.* **2** (*zool.*) ***cal nejugănit*** = armăsar, ‹înv. și reg.› at[1], ‹reg.› armig, ‹înv.› stăvar. *Calul său nejugănit a câștigat cursa de obstacole;* (*pop.*) ***cal de dârloagă*** v. Gloabă. Mârțoagă. **3** (*zool.*) ***cal de tracțiune*** = cal de ham; ***cal de ham*** = cal de tracțiune; (*pop.*) ***cal de praștie*** v. Lăturaș. **4** (*sport; j. de șah*) ‹înv.› călăreț. *Mutarea calului pe tabla de șah a fost strategică.* **5** (*art.* ***Calul;*** *astron.; pop.; nm. pr.*) v. Leul (v. *leu*[1]). **II 1** (*tehn.; la moara de vânt*) călușel, război[2]. *Calul ține coșul.* **2** (*în dulgherie; la scăunoaie*) scaun. *Calul dulgherului are patru picioare.* **3** (*la pl.* ***cai;*** *agric.*) scuturător de paie. *Caii scutură paiele de boabe și le evacuează din mașina de treierat.* **III 1** ***cal-de-mare*** = **a** (*zool.*) *Odobaenus rosmarus;* morsă, ‹reg.› vacă-de-mare, vițel-de-mare; **b** (*iht.*) *Hippocampus hippocampus*; căluț-de-mare, ‹rar› hipocamp. **2** (*entom.; pop.*) ***cal-de-apă*** = ***cal-turtit*** = (*art.*) ***calul-dracului*** = ***calul-popii*** v. Libelulă (*Libellula depressa*); ***cal-de-iarbă*** v. Lăcustă. Lăcustă-călătoare. Lăcustă-migratoare (*Locusta migratoria*). **3** (*la pl.; bot.; reg.*) ***cai-popii*** v. Omag (*Aconitum napellus*). **IV** fig. ***cal troian*** = (*art.*) ***calul troian*** = abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, vicleneie, vicleșug, vulpenie, ‹fig.› învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la un cal-troian care nu-l onorează.* **V** (*arg.*) **1** v. Țigară. Țigaretă. **2** (*la unele j. de noroc*) v. Zar[1]. **3** (*și* ***cal alb***) v. Diacetilmorfină. Heroină.
cală[1] vb. I. tr. (*topogr.; compl. indică suportul unor aparate topografice de vizare*) a orizontaliza.
cală[2] vb. I. refl. fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) ‹fig.› a se fixa, a se opri. *Se calează pe afaceri de amploare.*
calabalâc s.n. **I** (*pop. și fam.*) **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› boarfe (v. *boarfă*), bulendre (v. *buleandră*), catrafuse, troace (v. *troacă*), ‹pop.› țoale (v. *țol*), ‹fam.; deprec.› borfet, ‹reg.› bodroanțe, canatlâcuri, cioveie (v. *ciovei*), dănănaie, hontroape, hozate, târnomate (v. *târnomată*), tiliuțe, trancanale (v. *trancana*), trancote (v. *trancotă*), trantabușuri, trantaveie, trante, troscobârțe, țanghile, țolinci, țoloabe

(v. *ţoloabă*), ţulendre. *Şi-a strâns repede calabalâcul într-o geantă şi a plecat.* **2** (*pop.* şi *fam.*) v. Bagaj. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Vulg. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

calabăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Corcodel[2]. Corcoduş (*Prunus cerasifera*).

calabatínă s.f. (*reg.*) v. Apă. Fântână. Puţ.

calaboáce s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

calaboáică s.f. (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Cahlă.

calafát s.n. (*reg.*) v. Chingă. Stinghie.

calaháică s.f. (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Cahlă.

calai s.m. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*).

calaicán s.n. (*chim.*) melanterit, sulfat de fier, sulfat feros, ‹reg.› caraboi[1], chiclaz, galiţcă, piatră-verde, ‹înv.› vitriol de fier, vitriol feros, vitriol verde. *Calaicanul este folosit în industria coloranţilor, la fabricarea cernelii, în agricultură etc.*

caláj s.n. **1** (*mar.*) pescaj. *Nava se cufundă în apă până la un calaj de un metru.* **2** (*tehn.*) calare. *Prin calaj se imobilizează, intenţionat, o piesă sau un organ de maşină.* **3** (*topogr.*) calare. *Calajul este operaţia de verticalizare a axei principale a unui goniometru.*

calamandrínă s.f. (*bot.; înv.* şi *reg.*) v. Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis sylvatica*).

calamandrós s.n. (*reg.*) **1** v. Anomie. Debandadă. Dezordine. Dezorganizare. Haos. Neorânduială. Neordine. Zăpăceală. **2** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraişte. Zăpăceală.

calamár s.m. (*bot.; reg.*) v. Obligeană (*Acorus calamus*).

calámb s.m. (*bot.; reg.*) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*).

calambúr s.n. joc de cuvinte, paragramă. *Printr-un calambur se urmăreşte obţinerea unui efect comic.*

calamburgíu, -íe s.m., s.f. calamburist. *Calamburgiul este creator de calambururi.*

calamburíst, -ă s.m., s.f. calamburgiu.

calaminái s.n. (*mec.*) calaminare. *Prin calaminaj se acoperă cu calamină unele piese de la motoarele cu ardere internă.*

calamináre s.f. (*mec.*) calaminaj.

calamínă s.f. (*mineral.*) hemimorfit. *Calamina este un silicat hidratat natural de zinc, care devine fosforescent prin frecare.*

calamitá vb. I. tr. (*despre dezastre naturale; compl. indică localităţi, zone geografice, terenuri etc.*) a devasta, a sinistra. *Inundaţiile au calamitat zeci de localităţi.*

calamitát, -ă adj. (*despre grupuri umane, localităţi, zone geografice, terenuri etc.*) sinistrat. *Oraşul a fost declarat zonă calamitată, din cauza distrugerilor produse de inundaţii.*

calamitáte s.f. catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. şi pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. şi reg.› pojar, pustiešag, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o calamitate aducătoare de moarte.*

calándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) mancando.

calangí vb. IV. tr. (*constr.; înv.; compl. indică pereţi, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui.

calangíu s.m. (*constr.; turc.; înv.*) v. Zugrav.

calapắr s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*). **2** v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*). **3** ***calapăr-de-munte*** v. **a** Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*); **b** Anghinarea-oilor (v. *anghinare*) (*Hypochoeris uniflora*).

calapód s.n. **I 1** (*în cizmărie*) ‹reg.› captă, şamfă, tălpălău. *Calapodul este folosit la confecţionarea încălţămintei.* **2** şan. *Calapoadele puse în pantofi împiedică deformarea acestora.* **3** (*rar*) v. Formă. Model. Mul[2]. Şablon. Tipar. **II** fig. arhetip, model, prototip, tip, tipar. *Dramaturgul a părăsit calapoadele tragediei antice.*

calarábă s.f. (*bot.; reg.*) v. Gulie (*Brassica oleracea gongyloides*).

calăre s.f. **1** (*tehn.*) calaj. **2** (*topogr.*) calaj.

calatídiu s.n. (*bot.*) antodiu. *Calatidiul este o inflorescenţă racemoasă cu axul lăţit.*

călă[1] s.f. (*mar.*) hambar, ‹rar› stivă. *Marinarii încarcă mărfurile în cala navei.*

călă[2] s.f. (*mec.; în construcţia de autovehicule*) piesă de distanţă *Cu o cală se controlează o parte demontabilă a unei maşini.*

călă[3] s.f. (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Cahlă.

călă[4] s.f. (*bot.; reg.*) v. Crin-de-toamnă. Crinul-fânului-albastru (v. *crin*) (*Hosta ventricosa*).

calbindínă s.f. (*biochim.*) calcibindină. *Calbindina fixează ionii de calciu în ameloblaste.*

calc s.n. **I 1** hârtie de calc. *Calcul este translucid şi se foloseşte la executarea desenelor în tuş.* **2** decalc. *Calcul este copia pe hârtie de calc a unui desen, a unei schiţe, a unui text.* **II** (*lingv.*) **1** decalc. *Calcul constă în transpunerea dintr-un cuvânt străin, a structurii, a formei, a unor sensuri la cuvinte mai vechi din limba care împrumută sau în preluarea, ca model, a unor procedee morfologice, sintactice, frazeologice din limba din care se împrumută. Calcul apare frecvent în traducerile româneşti din slavonă, greacă sau germană.* **2** ***calc de structură*** = calc de formă internă. *Calcul de structură constă în împrumutarea sensului (sau a sensurilor) şi în copierea, cu mijloace proprii limbii care împrumută, a formei cuvântului străin;* ***calc de formă internă*** = calc de structură; ***calc lingvistic parţial*** = semicalc, ‹rar› semiîmprumut. *Calcul lingvistic parţial este cuvântul sau expresia în care o parte se împrumută, iar cealaltă se ia din resursele interne ale limbii.*

calcăn s.m., s.n. **I** s.m. (*iht.*) **1** *Scophthalmus maeoticus*; cambulă, cambulă-de-mare, ‹reg.› balăc, peşte-de-mare, ‹grec.; înv.› selah. **2** ***calcan-mic*** = *Rhombus laevis*; ‹reg.› pisi. **II** s.n. (*milit.; înv.*) v. Pavăză. Scut.

calcanéu s.n. (*anat.*) ‹pop.› osul călcâiului (v. *os*). *Calcaneul împreună cu astragalul formează călcâiul.*

calcantít s.n. (*mineral.*) sulfat de cupru, ‹rar› sulfat de aramă, ‹pop.› piatră-vânătă, ‹reg.› caraboi[1], galascan, galascău, galaschiu, piatră-mierie, şar[2], ‹înv.› vitriol albastru, vitriol de aramă, vitriol vânăt, ‹turc.; înv.› caraboia. *Calcantitul este folosit în agricultură ca fungicid.*

cálcar s.n. **1** (*geol.*) piatră-de-var, ‹reg.› babiţă. *Calcarul se foloseşte la fabricarea varului, a cimentului etc.* **2** (*mineral.*) calcit, ‹înv.› carbonat de var, var, var carbonat. *Calcarul este folosit în industria optică.*

calcáric, -ă adj. (*rar; despre roci*) v. Calcic. Calcifer.

calcarós, -oásă adj. (*despre ape, soluri etc.*) văros[1]. *Nu poate bea apa pentru că este prea calcaroasă.*

calcavúră s.f. (*reg.*) **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputaţie. Morală. Mustrare. Observaţie. Reproş. **2** (*glum.; de obicei constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a primi", „a rade", „a şterge", „a trage", „a turna"*) v. Palmă. **3** (*constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"; glum.*) v. Bătaie. Corecţie.

cálce[1] s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***calcea-calului***) *Caltha palustris*; ‹reg.› bâlbor, bulbuc, bulbucel, canjană, capră-nemţească, glonţ, laba-gâştei (v. *labă*), nalbă-galbenă, puichiţă, salată-de-câmp, scalce, sunătoare, zlat. **2** (*reg.*) v. Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*). **3** (*reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **4** (*reg.*) ***calce-mare*** v. Rostopască (*Chelidonium majus*); ***calce-mică*** v. Grâuşor. Sălăţea. Sălăţică. Untişor (*Ranunculus ficaria*).

cálce[2] s.f. **1** (*chim.*) oxid de calciu, var ars, var nestins, ‹reg.› varniţă. *Calcea este obţinută prin calcinarea rocilor calcaroase.* **2** (*constr.; rar*) v. Lapte de var. Var.

calcedónie s.f. (*mineral.*) ochi de pisică (v. *ochi*[1]). *Calcedonia este o varietate de cuarţ, folosită ca piatră semipreţioasă, cu abraziv sau la confecţionarea unor opere de artă.*

calchiá vb. I. tr. **1** (*compl. indică desene, modele, schiţe etc.*) a decalca. *Şi-a calchiat toate schiţele făcute pe hârtie obişnuită.* **2** (*lingv.*) a decalca. *A calchiat o expresie nouă după modelul unei expresii străine.*

calchiére s.f. decalcare. *Proiectantul trebuie să facă calchierea unei schiţe pe hârtie de calc.*

calcibindínă s.f. (*biochim.*) calbindină.

călcic, -ă adj. (*despre roci*) calcifer, ‹rar› calcaric. *Rocile calcice conţin calciu.*

calcícol, -ă adj. (*bot.; despre plante*) calcifil. *Plantele calcicole cresc pe soluri bogate în calcar.*

calcifér, -ă adj. (*despre roci*) calcic, ‹rar› calcaric.

calciferól s.m. (*biochim., farm.*) calcitriol, ergocalciferol, vitamina D_2. *Calciferolul, prezent în uleiul de pește și în unele ciuperci microscopice, este recomandat în majoritatea carențelor de calciu.*
calcifiá vb. I. refl. **1** (*med.; despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.*) a se calcifica. **2** (*despre substanțe*) a se calcifica.
calcifiát, -ă adj. **1** (*med.; despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.*) calcificat. **2** (*despre substanțe*) calcificat.
calcificá vb. I. refl. **1** (*med.; despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.*) a se calcifia. *Țesutul s-a calcificat prin depunere de săruri de calciu.* **2** (*despre substanțe*) a se calcifia. *O substanță se calcifică dacă se îmbogățește în carbonat de calciu.*
calcificáre s.f. **1** (*med.*) calcifiere. *Calcificarea reprezintă un proces patologic de depunere a sărurilor insolubile de calciu în țesuturi sau organe.* **2** (*geol.*) calcifiere. *Calcificarea este depunerea carbonatului de calciu pe fisurile rocilor.*
calcificát, -ă adj. **1** (*med.; despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.*) calcifiat. *Oasele calcificate se întăresc prin depunere de săruri de calciu.* **2** (*despre substanțe*) calcifiat. *Substanțele care se îmbogățesc în carbonat de calciu devin calcificate.*
calcifiére s.f. **1** (*med.*) calcificare. **2** (*geol.*) calcificare.
calcifíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) calcicol.
calcifób, -ă adj. (*bot.; despre plante*) calcifug. *Plantele calcifobe nu se dezvoltă în solurile bogate în carbonat de calciu.*
calcifúg, -ă adj. (*bot.; despre plante*) calcifob.
calcináre s.f. (*chim.*) calcinație. *Prin calcinare o substanță se transformă, la o temperatură înaltă, în alta.*
calcinație s.f. (*chim.*) calcinare.
calcínă s.f. (*chim.*) hidroxid de calciu, var stins. *Calcina se obține prin hidratarea oxidului de calciu, fiind folosită în construcții și în industrie.*
calcít s.n. (*mineral.*) calcar, ‹înv.› carbonat de var, var, var carbonat.
calcitoníně s.f. (*biochim.*) tirocalcitonină. *Calcitonina are rol în reglarea metabolismului calciului și al fosforului.*
calcitriól s.m. (*biochim., farm.*) calciferol, ergocalciferol, vitamina D_2.
cálciu s.n. (*vinif.; arg.*) v. Șampanie.
calcocéni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*).
calcografíe s.f. (*tipogr.*) tifdruc, tipar adânc. *Calcografia este un procedeu de tipărire cu forme de tipar care au o suprafață netedă, pe care imaginea propriu-zisă este gravată în adâncime.*
calcopirítă s.f. (*chim.*) sulfură de fier și de cupru, sulfură dublă de fier și de cupru, ‹pop.› bisor. *Calcopirita reprezintă cel mai important minereu de cupru.*
calcovâț s.m. (*bot.; reg.*) v. Foarfeca-bălții (v. *foarfecă*) (*Stratiotes aloides*).
cálcul s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*mat.; adesea constr. cu vb. „a face”*) socoteală, ‹rar› computație, ‹înv. și pop.› socotință, ‹înv. și reg.› socoată, ‹reg.› sămădaș, ‹înv.› comput, lucrare, schepsis, seamă. *Zilnic face multe calcule pentru a-și rentabiliza afacerea.* **2** (*mat.*) ***calcul statistic*** = (*art.*) ***calculul probabilităților*** = teoria probabilității (v. *teorie*), teoria probabilităților (v. *teorie*). *Calculul statistic permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute*; (*art.; în mat. aplicată*) ***calculul erorilor*** = teoria erorilor (v. *teorie*). *Calculul erorilor se ocupă cu studiul erorilor și cu propagarea lor în calcule.* **3** (*mat.*) operație, ‹rar› regulă, ‹pop. și fam.› socoteală, ‹înv.› speție. *Elevii învață în clasele primare cele patru calcule fundamentale ale matematicii.* **4** calculare, socoteală, socotire, socotit[1], ‹rar› calculație, ‹pop.› răboj, ‹înv.› computare, răvaș, sămăluire. *A făcut calculul invitaților care vor veni în noaptea de revelion. Noaptea l-a prins în bibliotecă, uitând calculul timpului.* **5** apreciere, aproximare, aproximație, calculare, estimare, estimație, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație. *Calculul cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerat.* **II** s.n. **1** gând, idee, intenție, plan, proiect, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Calculul său este să înlăture concurența.* **2** plan, proiect, socoteală, ‹fig.› ecuație. *Prezența unui număr așa mare de persoane la ceremonie nu a intrat în calculul inițial.* **III** s.m. (*med.*) **1** concrețiune, piatră. *Are calculi la rinichi.* **2** ***calcul biliar*** = colelit. *Calculii biliari se pot elimina fără intervenție chirurgicală*; ***calcul bronhic*** = bronholit. *A fost diagnosticat cu calcul bronhic în hilul pulmonar*; ***calcul hepatic*** = hepatolit. *Calculul hepatic este situat intrahepatic*; ***calcul lacrimal*** = oftalmolit. *Calculul lacrimal se constituie la nivelul glandelor lacrimale*; ***calcul microscopic*** = microlit; ***calcul nazal*** = rinolit. *Calculul nazal este o concrețiune pietroasă în nas*; ***calcul renal*** = nefrolit; ***calcul seminal*** = ***calcul spermatic*** = spermolit. *Calculul seminal este localizat la nivelul unui segment al căilor de eliminare a lichidului seminal*; ***calcul venos*** = flebolit. *Calculul venos se formează la nivelul unei vene.*
calculă vb. I. tr. **1** (*mat.*) a socoti, ‹înv. și pop.› a număra[1], ‹înv. și reg.› a chemului, ‹reg.› a răfui, a răvășlui, a sămădi, a sămălui, ‹înv.› a computa. *Calculează cât face 275 plus 150.* **2** (*compl. indică mai ales valori*) a determina, a fixa, a măsura, a stabili. *Calculează temperatura optimă pentru lichefierea oțelului.* **3** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) a aprecia, a estima, a evalua, a socoti, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a măsura, ‹înv. și pop.› a prețui, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹reg.› a răfui, ‹înv.› a prețălui, a sămălui. *A calculat cheltuielile pentru renovarea apartamentului.* **4** (*compl. indică mărimi, cantități, distanțe, valori etc.*) a aprecia, a aproxima, a estima, a evalua, a potrivi, a socoti. *Calculează că peștele cântărește 3 kilograme.*
calculábil, -ă adj. **1** estimabil, evaluabil, ‹înv.› computabil. *Tabloul este de o valoare greu calculabilă.* **2** (*rar*) v. Planificabil.
calculáre s.f. **1** calcul, socoteală, socotire, socotit[1], ‹rar› calculație, ‹pop.› răboj, ‹înv.› computare, răvaș, sămăluire. **2** determinare, fixare, măsurare, stabilire, ‹rar› determinație. *Este necesară calcularea temperaturii optime pentru lichefierea oțelului.* **3** apreciere, aproximare, aproximație, calcul, estimare, estimație, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație.
calculát, -ă adj. (*despre oameni*) chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om calculat, a reușit să se descurce în viață.*
calculatór, -oáre s.n., s.m., s.f. **I** s.n. **1** ‹ieșit din uz› mașină de calcul. *Preferă să facă calculele matematice la calculator.* **2** (*inform.; și* ***calculator electronic***) computer, ordinator, ‹fam.› pisiu, ‹înv.› computator. *Și-a cumpărat un calculator de ultimă generație.* **3** (*inform.*) ***calculator-ceas*** = ***calculator personal*** = microcalculator, microcomputer, microordinator, minicalculator, minicomputer, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar. *Calculatorul personal are gabaritul și elementele componente foarte mici*; ***calculator portabil*** = computer personal portabil, laptop; (*impr.*) ***calculator de buzunar*** v. Calculator-ceas. Calculator personal. Microcalculator. Microcomputer. Microordinator. Minicalculator. Minicomputer. Miniordinator. **II** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› socotitor. *Calculatorul este o persoană specializată în calcule, mai ales economice.*
calculație s.f. (*rar*) v. Calcul. Calculare. Socoteală. Socotire. Socotit[1].
calculóză s.f. (*med., med. vet.; de obicei urmat de determ. care indică felul sau organul în care se formează*) litiază, ‹pop. și fam.› piatră. *Calculoza se caracterizează prin formarea unor concrețiuni solide în interiorul canalelor glandulare, al conductelor naturale sau al cavităților organice.*
cald, căldă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], dogorit, fierbinte, încins[2], înfierbântat, ‹rar› înfocat, ‹înv. și pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul cald al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba caldă.* **2** (*mai ales despre îmbrăcăminte*) călduros, gros. *Paltonul este cald pentru că este îmblănit.* **3** (*în opoz. cu „tare”, „vechi[2]”; despre produse de panificație*) proaspăt. *Și-a cumpărat covrigi calzi.* **II** adj. fig. **1** (*despre vești, știri, informații*) nou, recent, ‹fig.› proaspăt. *I-a adus vești calde.* **2** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, atașant, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ‹fig.;

înv.› apropiat. *Este o persoană caldă și plăcută.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹fig.› călduros. *Își primea musafirii cu gesturi calde.* **4** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe calde.* **5** (*despre voce*) ‹fig.› catifelat. *Soprana cânta cu ușurință acutele, dar vocea îi rămânea caldă.* **III** s.n. **1** căldură. *Nu mai poate de cald. Păstrează mâncarea în cuptor, la cald.* **2** (*fam.; glum.*) ***cald nemțesc*** v. Frig. Răceală. Rece.

caldarăm s.n. (*constr.*) pavaj, ‹înv.› pavea, pod[1], ‹latin.; înv.› paviment. *Caldarâmul a devenit alunecos din cauza poleiului.*

caldarâmgíu s.m. (*constr.; turc.; înv.*) v. Pavagiu. Pavator. Pietrar.

caldeeán s.m. ‹înv.› haldeu. *Caldeenii locuiau în Caldeea, regiune istorică situată în sudul Mesopotamiei.*

caldeíră s.f. (*geomorf.*) cazan, căldare, căldare glaciară, circ, circ glaciar, zănoagă, ‹reg.› scofaină. *Caldeira este o depresiune circulară în regiunile muntoase, formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar.*

cále s.f. **I 1** drum, ‹înv. și reg.› potecă, ‹reg.› șosea, ‹înv.› cărare, umblet, ‹engl.› road. *Merge pe altă cale spre București.* **2** (*ferov., transp.*) ***cale ferată***= drum-de-fier, linie ferată, ‹pop.› șină, ‹reg.› ștrec, ‹înv.› stradă ferată. *Au început lucrările de terasament la calea ferată.* **3** (*biol., fiziol.*) ***cale aferentă*** = cale motoare; ***cale motoare*** = cale aferentă. *Calea motoare este legătura nervoasă sau sangvină prin care ordinul circulă de la centrul de comandă la organul efector.* **4** intermediu, mijlocire, ‹fig.› filieră. *A trimis pachetul pe calea poștei rapide.* **5** (*pop.*) v. Depărtare. Distanță. Spațiu. **6** (*impr.*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj. **II** (*art.; astron.; nm. pr.*) **1** ***Calea-Lactee*** = ***Calea-Laptelui*** = ‹livr.› galaxie, ‹pop.› Calea-Robilor, Drumul-Laptelui (v. *drum*), Drumul-Robilor (v. *drum*), ‹reg.› Brâul-Cosânzenii (v. *brâu*), Brâul-lui-Dumnezeu (v. *brâu*), Brâul-Popii (v. *brâu*), Calea-cu-Paiele, Calea-de-Paie, Calea-lui-Troian, Calea-Mocanului, Calea-Orbilor, Calea-Rătăcită, Calea-Șchiopilor, Calea-Țiganului, Calea-Țiganului-cu-Paie, Carul-cu-Paiele (v. *car*[2]), Carul-de-Paie (v. *car*[2]), Cărarea-cu-Paiele (v. *cărare*), Cărarea-de-Paie (v. *cărare*), Cărarea-Mocanului (v. *cărare*), Cărarea-Paielor (v. *cărare*), Cărarea-Țiganului-cu-Paie (v. *cărare*), Drumul-cu-Paiele (v. *drum*), Drumul-de-Paie (v. *drum*), Drumul-Mocanului (v. *drum*), Drumul-Paielor (v. *drum*), Drumul-Rătăciților (v. *drum*), Drumul-Țiganului-cu-Paie (v. *drum*), Paiele-lui-Nănașu (v. *pai*), Paiele-Țiganilor (v. *pai*), Paiele-Țiganului (v. *pai*), Razele-Nopții (v. *rază*), Troianul-Cerului (v. *troian*[2]), Urma-Țiganului (v. *urmă*), ‹înv.› Crângul-Cerului (v. *crâng*). *Calea-Lactee este formată din circa treizeci de miliarde de stele care apar pe cer în forma unei fâșii luminoase alburii;* (*pop.*) ***Calea-Robilor*** v. Calea-Lactee. Calea-Laptelui; (*reg.*) ***Calea-cu-Paiele*** = ***Calea-de-Paie*** = ***Calea-lui-Troian*** = ***Calea-Mocanului*** = ***Calea-Orbilor*** = ***Calea-Rătăcită*** = ***Calea-Șchiopilor*** = ***Calea-Țiganului*** = ***Calea-Țiganului-cu-Paie*** v. Calea-Lactee. Calea-Laptelui. **2** (*reg.*) ***Calea-Rătăciților*** v. Șarpele (v. *șarpe*). **III** fig. **1** sens, tendință, ‹fig.› direcție, drum, făgaș, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce cale va urma această societate? Calea pe care a luat-o discuția ar trebui schimbată.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește o cale rezonabilă de aplanare a conflictului.* **3** (*art.; teol.*) ***calea adevărului*** = ‹fig.› calea dreptății, calea mântuirii, calea păcii, (*la pl.*) căile lui Dumnezeu; ***calea dreptății*** = ‹fig.› calea adevărului, calea mântuirii, calea păcii, (*la pl.*) căile lui Dumnezeu; ***calea mântuirii*** = ‹fig.› calea adevărului, calea dreptății, calea păcii, (*la pl.*) căile lui Dumnezeu; ***calea păcii*** = ‹fig.› calea adevărului, calea dreptății, calea mântuirii, (*la pl.*) căile lui Dumnezeu; (*la pl.*) ***căile lui Dumnezeu*** = ‹fig.› calea adevărului, calea dreptății, calea mântuirii, calea păcii. *Un bun creștin nu se abate de la căile lui Dumnezeu.* **4** (*înv.*) v. Alibi. Motiv. Pretext. Scuză. **IV** (*art.; jur.; arg.*) ***calea putreziciunii*** v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

cálea-valea interj. (*fam.*) v. Fie[2]!

caleáșcă s.f. (*transp.*) ‹pop.› rădvan, ‹reg.› butcă, hinteu, ‹înv.› echipaj. *Visează la o plimbare romantică prin Viena, cu o caleașcă trasă de cai albi.*

calefáctor s.m. (*rar*) v. Bucătar.

calém s.n. (*adm.; turc.; înv.*) **1** v. Administrație. **2** v. Cancelarie.

calemgíu s.m. fig. (*lit.; turc.; înv.*) v. Stilist.

calendár s.n. **1** ‹reg.› noptari, ‹înv.› efemeră, efemeridă[2], tripelnic. *Se uită în calendar pentru a vedea când se sărbătorește anul acesta Paștele.* **2** agendă. *Își pune la punct calendarul activităților pe luna următoare.*

calfată vb. I. tr. (*mar.; compl. indică nave sau crăpăturile, găurile din bordajele și din punțile de lemn ale navelor*) a călăfătui. *A calfatat crăpăturile bărcii pentru a nu mai intra apa.*

calfatáre s.f. (*mar.*) călăfătuire, călăfătuit. *Prin calfatare se astupă crăpăturile bărcii.*

cálfă s.f. ‹reg.› lezieș, șeged, vandralău ‹înv.› subiect, ‹german.; înv.› sodal. *Acest tânăr este calfa fierarului din sat.*

caliárcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Begonie (*Begonia rex*).

calibărcă s.f. (*arg.*) v. Pălărie.

calibărd s.m. (*arg.*) v. Pălărie.

calibráj s.n. (*tehn.*) calibrare. *Merge în service pentru calibrajul roților la autoturism.*

calibráre s.f. (*tehn.*) calibraj.

calíbru s.n. **I** (*fam.*) v. Dimensiune. Mărime. Măsură. Proporție. **II** fig. **1** calitate, valoare, ‹fig.› nivel, talie, ținută, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de același calibru. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de un asemenea calibru.* **2** caracter, categorie, fel, gen, natură, soi[1], teapă, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de calibrul lui nu a mai întâlnit.* **3** anvergură, calitate, mărime, ‹fig.› proporție, ‹fig.; fran.› carură. *Manifestările de la festivalul de muzică clasică au fost de un calibru deosebit.*

calíc, -á adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”; pop.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj., s.m., s.f. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **3** adj., s.m., s.f. (*med.; înv.* și *reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **4** s.m., s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Cerșetor. Milog. **II** fig. (*pop.* și *fam.*) **1** adj. v. Parazit. Parazitar. **2** s.m., s.f. v. Parazit.

caliceálă s.f. (*pop.*) **1** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*deprec.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

calicénie s.f. **1** (*pop.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*pop.; deprec.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

calicí vb. IV. **1** intr., refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora. **2** refl. (*pop.; deprec.; despre oameni*) v. Lăcomi. Scumpi. Zgârci[2]. **3** refl., tr. (*med., med. vet.; înv.* și *reg.*) v. Mutila. Schilodi. **4** refl., tr. (*înv.* și *reg.*) v. Ologi. Schilodi. **5** intr., refl. (*înv.; despre oameni*) v. Cere. Cerși. Milogi.

calicíe s.f. **1** (*pop.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*pop.; deprec.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

calicifórm, -á adj. (*bot., anat.*) circumvalat. *O formațiune caliciformă are aspectul unui caliciu.*

calicíme s.f. (*colect.*) **1** (*pop.*) v. Sărăcime. **2** (*înv.*) v. Cerșetorime.

calicíre s.f. **1** (*pop.*) v. Sărăcire. Scăpătare. **2** (*med., med. vet.; înv.* și *reg.*) v. Mutilare. Schilodeală. Schilodire.

calíciu s.n. **1** (*bot.*) cupă[1], potir, ‹înv.› pahar. *Roua se strânge în caliciul florii.* **2** (*bis.*) cupă[1], potir, ‹înv.› scăfârlie. *Caliciul este un vas liturgic, de formă emisferică, cu picior, în care se ține vinul sfințit.*

calicós, -oásă adj. (*fam.; despre locuințe*) v. Sărăcăcios. Umil.

calidémia s.f. (*bot.; reg.*) v. Sclipeț (*Potentilla erecta*).

calificá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a caracteriza, a numi, ‹pop. și fam.› a face, ‹înv.› a trata, ‹fig.› a eticheta, a taxa, ‹fig.; fam.› a categorisi, ‹fig.; fam.; deprec.› a cataloga. *A fost o perioadă în care a califica un creator ca modernist echivala cu o stigmatizare.*

calificáre s.f. **1** ‹înv.› calificație. *Tânărul nu are nicio calificare. Are o meserie de înaltă calificare.* **2** caracterizare, numire, ‹fig.› etichetare, taxare, ‹fig.; fam.› categorisire, ‹fig.; fam.; deprec.› catalogare. *Calificările reflectă, adesea, o realitate.*

calificatív s.n. **1** epitet. *Pentru că era mai dolofan, copiii i-au dat calificativul „mingiuță”.* **2** apelativ, atribut, nume. *Palatului i se potrivește calificativul „mirific”.*

calificăție s.f. (*înv.*) v. Calificare.
caligrafie s.f. (*rar*) v. Scris[1].
caligrafiére s.f. scriere. *Este solicitat pentru caligraflerea caracterelor ideografice chineze.*
calín, -ă adj. **1** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe caline.* **2** (*mai ales despre gesturi, atitudini ale oamenilor*) alintător, dezmierdător, mângâietor, ‹înv.› dezmierdat, măgulitor. *Îi trece mâna peste frunte, cu un gest calin.* **3** (*mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) linguşitor, măgulitor, ‹reg.› lingăcios, măglisitor, ‹înv.› îmbunător, măgulicios, ‹fig.; înv.› lins[2]. *Se lasă amăgiți ușor de vorbele caline ale celor interesați.* **4** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, şiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiş, proclet, şugubăț, tuieş, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meşteşugareț, meşteşugăreț, meşteşugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. şi fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie calină, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie calină.*
calíndră s.f. (*constr.; reg.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare.
calindrói s.m. (*reg.*) **1** v. Ştrengar. **2** (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaş. Sărac. Sărman.
calinerie s.f. (*rar*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.
calíptră s.f. (*bot.*) piloriză, scufie, zonă apicală. *Caliptra este un țesut protector care acoperă vârful radicelei.*
calitáte s.f. **1** atribut, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însuşire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însuşietate, însuşime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ştampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o calitate a civilizației.* **2** condiție, însuşire, ‹înv.› natură. *Vorbește din punctul de vedere al calității sale de profesor.* **3** însuşire, valoare. *Calitatea cea mai de preț a acestei picturi o constituie compoziția.* **4** însuşire, virtute, ‹rar› bun, ‹înv.› vârtute. *Delicatețea sufletească este o calitate rară.* **5** valoare, ‹fig.› calibru, nivel, talie, ținută, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de aceeaşi calitate. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de o asemenea calitate.* **6** anvergură, mărime, ‹fig.› calibru, proporție, ‹fig.; fran.› carură. *Manifestările de la festivalul de muzică clasică au fost de o calitate deosebită.* **7** dar[2], har, însuşire, talent. *Are calitatea de a stârni compasiunea celor din jur.* **8** (*determ. de un adj. num. ord.*) ‹fig.› mână. *A cumpărat carne de calitatea a doua.* **9** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică domeniul de activitate, profesia etc.*) titlu. *Are calitatea de profesor emerit.* **10** autoritate, competență, drept, îndreptățire, ‹livr.› îndrituire, ‹înv.› volnicie, ‹fig.› cădere. *Are calitatea să ia această decizie.*
calm[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Obligeană (*Acorus calamus*).
calm[2]**, călmă** adj., s.n., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) domol, liniştit, paşnic, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ‹înv. şi pop.› dezmâniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este calmă şi veselă.* **2** (*psih.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) flegmatic, imperturbabil, placid. *Are un temperament calm, care trădează stăpânire de sine, indiferență sau nepăsare.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calmat, domolit, liniştit, moderat, ponderat, potolit[2], temperat. *Se binedispune când îi aude vocea calmă. Se adresează copilului cu un ton calm.* **4** (*despre ființe*) calmat, liniştit, moale, ‹fig.› destins, relaxat. *I se pare că este prea calm după o aşa încordare nervoasă.* **5** (*despre ambient, atmosferă etc.*) domol, lânced, liniştit, molcom, netulburat, paşnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă calmă.* **6** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, lin[2], liniştit, netulburat, paşnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniştos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți îşi doresc o bătrânețe calmă, fără griji.* **7** (*mai ales fig.; despre locuri de obicei aglomerate, zgomotoase*) liniştit, tăcut. *Spre seară străzile sunt mai calme.* **8** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, domol, lânced, lin[2], liniştit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, uşor[2], ‹înv. şi reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt calm.* **9** (*în opoz. cu „agitat”, „neliniştit”; despre somn*) lin[2], liniştit, odihnitor, uşor[2], ‹fig.› dulce. *Dimineața, somnul este cel mai calm.* **II** s.n. **1** (*psih.*) flegmatism, imperturbabilitate, placiditate, ‹fig.› flegmă. *Calmul este trăsătura omului liniştit, indiferent, care are un caracter nepăsător.* **2** (*adesea constr. cu vb. ca „a-şi păstra”, „a-şi pierde”*) cumpăt, fire, stăpânire, stăpânire de sine, ‹înv.› stăpânia sineşului (v. *stăpânie*), stăpânie, stăpânirea sineşului (v. *stăpânire*), ‹fig.› sânge rece, ‹fig.; rar› răceală. *În situații critice nu-şi pierde calmul.* **3** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-şi găsi”*) astâmpăr, calmare, liniște, liniştire, odihnă, pace, tihnă, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. şi pop.› tihneală, ‹înv. şi reg.› paos, răzbun[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. şi reg.› seninare, ‹fig.; înv.› aşezare, aşezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-şi poate găsi o clipă de calm.* **4** acalmie, liniște, pace, serenitate, tăcere, ‹livr.› chietudine, ‹înv. şi pop.› lin[2], ‹înv. şi reg.› paos, ‹înv.› liniştire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *S-a grăbit spre casă, remarcând calmul dinaintea furtunii.* **III** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calmato, liniştit, potolit[2], sereno.
calmá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) a (se) astâmpăra, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹pop.› a (se) molcomi, ‹înv. şi reg.› a (se) prinde, a (se) toi[3], ‹reg.› a neagoi, ‹fig.; înv. şi pop.› a (se) tocmi, ‹fig.; înv.› a (se) aşeza. *Copilul s-a calmat după ce a primit o jucărie nouă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹înv. şi pop.› a (se) dezmânia, ‹pop.› a (se) molcomi, a (se) ţistui, ‹înv.› a îndomoli, a se lini, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge şi nu ştie cum s-o calmeze. A dus copiii la cofetărie pentru a se calma.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale ființelor*) a (se) astâmpăra, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a calmat setea. Pentru moment, foamea i s-a calmat cu un corn. Emoția i s-a calmat cum a păşit pe scenă.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a săbi, a (se) tempera, a (se) uşura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. şi pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. şi reg.› a (se) mângâia, a (se) oteşi[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oşeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a calmat durerea pentru moment.* **5** refl. (*despre oameni*) a se controla, a se domoli, a se liniști, a se potoli, a se stăpâni, a se tempera. *Încearcă să te calmezi şi să judeci lucrurile la rece!* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori situații conflictuale, stări etc.*) a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) destinde, a (se) relaxa. *Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai calmat. Munca îl calmează.* **7** tr., refl. (*de obicei fig.; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, şocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a descreşte, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micşora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. şi fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a calmat în urma instalării termopanelor la ferestre.*
calmánt, -ă adj., s.n. **I 1** adj. alinător, liniştitor, ‹rar› potolitor, uşurător, ‹pop.› molcomitor,

‹înv.› domolitor, ‹fig.› răcoritor, răcoros. *Infuzia din flori de tei are o acțiune calmantă asupra sistemului nervos. Unguentul are efect calmant.* **2** adj., s.n. (*farm.*) analgetic, analgezic, antalgic, antinevralgic, lenitiv, sedativ. *Medicamentele calmante temperează sau înlătură durerea.* **II** s.n. (*arg.*) **1** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*).Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

calmáre s.f. **1** astâmpărare, domolire, liniștire, potolire, ‹înv.› dezmâniere, dezmânietură. *Jucăria nouă a avut ca efect calmarea copilului.* **2** domolire, îmbunare, împăcare, liniștire, potolire, ‹fig.› îmblânzire, înmuiere, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru calmarea fetiței care plânge întruna. Pentru calmarea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.* **3** astâmpărare, domolire, liniștire, potolire, ‹livr.› chietiv, ‹fig.› stingere. *Un corn nu a fost suficient pentru calmarea foamei.* **4** alinare, astâmpărare, atenuare, domolire, liniștire, potolire, slăbire, temperare, ușurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. și pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oșenire, ‹înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deșarjă. *A simți o calmare a durerii după ce a luat medicamentul.* **5** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) astâmpăr, calm[2], liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. și pop.› tihneală, ‹înv. și reg.› paos, război[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, seninează. **6** (*de obicei fig.*) alinare, amortizare, atenuare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Calmarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.*

calmát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) domolit, îmbunat, împăcat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Calmați, copiii regretă comportarea pe care a avut-o.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], domolit, liniștit, moderat, ponderat, potolit[2], temperat. **3** (*mai ales despre oameni*) calm[2], liniștit, moale, ‹fig.› destins, relaxat. **4** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, diminuat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere calmată este mai ușor de suportat.* **5** (*de obicei fig.; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele calmate nu mai deranjează pe nimeni.*

calmáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calm[2], liniștit, potolit[2], sereno.

calmúc, -ă adj. ‹rar› calmucesc. *Populația calmucă trăiește pe teritoriul Kalmâkiei.*

calmucésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Calmuc.

calmúz s.m. (*bot.; reg.*) v. Obligeană (*Acorus calamus*).

caló s.n. (*econ.*) decalo. *Caloul este reducerea de preț acordată de furnizor cumpărătorului pentru scăderea greutății mărfii din cauza uscării sau evaporării.*

calofíl, -ă adj., s.m., s.f. (*lit., stil.*) **1** adj. (*despre stil*) calofilic. *Stilul calofil se caracterizează prin folosirea frumosului decorativ, formal, adesea gratuit, în dauna conținutului.* **2** s.m., s.f. calofilic. *Calofilii sunt adepții calofiliei.*

calofílic,-ă adj., s.m., s.f. (*lit., stil.*) **1** adj. calofil. **2** s.m., s.f. calofil.

calofilíe s.f. (*lit., stil.*) calofilism. *Calofilia este tendința de a folosi în artă frumosul decorativ, formal.*

calofilísm s.n. (*lit., stil.*) calofilie.

caloián s.m. (*folc.*) ‹pop.› mama-ploaie (v. *mamă*), scaloian, ‹reg.› muma-pădurii. *Caloianul este un obiect de ritual folcloric care se îngroapă sau se aruncă în apă în timp de secetă, ca să aducă ploaia.*

calomél s.n. **1** (*chim.*) clorură mercuroasă. *Calomelul are acțiune purgativă și vermifugă.* **2** (*farm.; arg.*) v. Laxativ. Purgativ.

calomfír s.m. (*bot.*) *Chrysanthemum balsamita*; ‹reg.› bumbișor, busuiocul-fetelor (v. *busuioc*), busuiocul-sfintelor (v. *busuioc*), calamb, calapăr, călugăr, izma-Maicii-Preciste (v. *izmă*), smirnă, spelcuțe (v. *spelcuță*), spiculețe (v. *spiculeț*).

calomniá vb. I. tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, a (se) vitupera, ‹înv. și pop.› a (se) ocărî, ‹pop. și fam.› a fețeli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a fești, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pișpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfășia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și calomniază vecinii. După ruptură, încep să se calomnieze.*

calomniát, -ă adj. (*despre oameni*) bârfit[2], defăimat, denigrat, detractat, discreditat, ponegrit, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹pop. și fam.› fețelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata calomniată s-a îndepărtat de colege.*

calomniatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Calomniatorii sunt evitați.* **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este calomniatoare.*

calomníe s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia calomnia și invidia.*

calomniére s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

calomniós, -oásă adj., adv. **1** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. **2** adv. (*modal*) defăimător, rău. *Vorbește calomnios despre ea.*

calonéț s.m. (*pesc.; reg.*) v. Lopățică.

caloríe s.f. ***calorie-kilogram*** = ***calorie mare*** = kilocalorie. *Caloria-kilogram este unitatea de măsură pentru energia termică, egală cu 1 000 de calorii.*

calorifér s.n. **I** (*tehn.; și **calorifer electric***) radiator, radiator electric. *Și-a cumpărat pentru birou un calorifer electric.* **II** (*arg.*) **1** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară.

Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

calorifúg, -ă adj., s.n. (*fiz.*) izolant termic, termoizolant, termoizolator. *Materialele calorifuge împiedică transmiterea căldurii.*

calorimétru electric s.n. (*fiz.*) electrocalorimetru.

calorizá vb. I. tr. (*metalurg.; compl. indică piese din oțel sau suprafața lor*) a aluminiza. *Calorizează piesele de oțel pentru a le mări rezistența la oxidare și la coroziune.*

calorizáre s.f. (*metalurg.*) alitare, aluminizare. *Calorizarea mărește rezistența la oxidare și la coroziune a suprafețelor acoperite cu aluminiu.*

calótă s.f. **1** (*la pălărie*) ‹reg.› pup[3], scăfârlie, tichie. *Calota este mărginită de bonuri.* **2** (*geol.*) ***calotă glaciară*** = inlandsis. *Mari suprafețe în regiunile polare sau în părțile superioare ale munților înalți sunt acoperite de calota glaciară.* **3** (*anat.*) ***calotă craniană*** = boltă craniană, calvaria. *Pe calota craniană avea o cicatrice.*

calp, cálpă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „adevărat"; despre bani*) v. Fals. Falsificat. **2** fig. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Tartufist. Viclean.

calpăc s.m. (*turc.; înv.*) ‹turc.; înv.› calpacciu.

calpaccíu s.m. (*turc.; înv.*) ‹turc.; înv.› calpac. *Calpacciul era boierul care purta calpac, adică o căciulă mare din piele neagră, de formă sferică sau cilindrică, tivită cu blană scumpă și împodobită cu surguci.*

calpuzán s.m. **1** (*înv.*) v. Falsificator. Măsluitor. Plăsmuitor. **2** fig. (*înv.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Panglicar. Papugiu. Păpușar. Pungaș. Scamator. Șarlatan. Șnapan. **3** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

calpuzanlâc s.n. (*turc.; înv.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

caltabóș s.m. **1** (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› buft umplut, lucanică, maioș, măietic, sângerete, trandafir. *Caltaboșul este făcut din măruntaie de porc, amestecate cu orez și cu mirodenii.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

căltă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuboțica-cucului (v. *ciuboțică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*).

calțavétă s.f. (*reg.*) v. Jartieră.

calúp s.n. (*pop.*) v. Formă. Model. Mul[2]. Șablon. Tipar.

calvár s.n. **1** canon, caznă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, străda-re, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după calvarul cumplit la care a fost supus.* **2** amar, amărăciune, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de calvar.*

calvária s.f. (*anat.*) boltă craniană, calotă craniană.

calvăt, -ă adj. (*latin.; înv.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel. Pleșuv.

calvín, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **1** adj. calvinesc, calvinist, reformat. *În Transilvania existau numeroase școli calvine.* **2** s.m., s.f. calvinist, reformat. *Calvinii sunt cei mai riguroși și mai austeri dintre protestanți.*

calvinésc, -eáscă adj. (*relig.*) calvin, calvinist, reformat.

calviní vb. IV. tr., refl. (*relig.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Calviniza.

calviníst, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **1** adj. calvin, calvinesc, reformat. **2** s.m., s.f. calvin, reformat.

calvinizá vb. I. tr., refl. (*relig.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹înv.› a (se) calvini. *Adepții calvinismului au încercat să-i calvinizeze pe românii din Transilvania.*

calvíție s.f. **1** (*med.*) alopecie, chelie, chelire, decalvație, pleșuvie, pleșuvire, ‹pop.› chelbe, chelboșie, ‹reg.› chelbășie, pleșcă, pleșuveală, rapor. *Suferă de calviție de tânăr.* **2** (*concr.*) chelie, pleșuvie, ‹fam.; glum.› aerodrom, autostradă, ‹reg.› pleșcă, pleșitură, pleșugă, ‹înv.› plește, ‹glum.› poienită, ‹iron.› frunte înaltă, ‹arg.› reflector. *Își ascunde calvișia cu o pălărie.*

cam adv. (*modal*) **1** (*exprimă ideea de aproximație*) aproape, aproximativ, circa, relativ, vreo, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau cam douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate cam cinci ani.* **2** (*exprimă ideea de aproximație*) aproape, aproximativ, circa. *Iarna, plătește căldura cam două sute de lei.* **3** (*exprimă o tendință*) întrucâtva, oarecum, ‹înv.› oarece, oareșice. *Îi vorbește cam de sus. Căsătoria s-a făcut cam pe ascuns.* **4** (*restrictiv*) puțin, ‹fam.› nițel. *Este cam supărat. Afirmațiile lui sunt cam tendențioase. Interpelările parlamentarilor au fost cam acide.* **5** (*exprimă ideea de limitare, de restrângere*) aproape, aproximativ. *Cam pe vremea aceea s-au petrecut acele evenimente nefericite.* **6** mai[1], ‹înv.› camai. *Așa ofertă, cam rar!*

cámai adv. (*modal; înv.*) v. Cam. Mai[1].

camaiéu s.n. (*a. plast.*) grisai. *Camaieul este o pictură lucrată în tonurile aceleiași culori, dar cu o mare diversitate de nuanțe.*

camarád, -ă s.m., s.f. **1** tovarăș, ‹pop.› ortac, ‹reg.› ortaș, păitaș, părtaș, soț, târșag, ‹înv.› cardaș, companion, tovărășie. *Și astăzi își aduce cu plăcere aminte de camarazii alături de care a lucrat în tinerețe.* **2** (*milit.*) ***camarad de arme*** = frate de arme. *Camarazii de arme sunt tovarăși de luptă.* **3** coleg, ‹fam.› băiat. *Camaradul său de bancă este olimpic la matematică.* **4** (*fam.*) v. Amic. Apropiat. Prieten.

camaraderésc, -eáscă adj. **1** colegial, tovărășesc. *Au o relație de serviciu strict camaraderească.* **2** (*fam.*) v. Amical. Prietenesc. Prietenos. Tovărășesc.

camaraderéște adv. (*modal*) **1** colegial, tovărășește. *Se poartă cu el camaraderește, ca și cu ceilalți colegi.* **2** (*fam.*) v. Amiabil. Prietenește. Prietenos.

camaraderíe s.f. **1** colegialitate. *Îi este alături din spirit de camaraderie.* **2** (*fam.*) v. Amiciție. Prietenie.

camardinér s.m. (*înv.*) v. Fecior. Lacheu. Valet.

camarót s.m. (*transp.*) steward. *Camarotul servește echipajul sau pasagerii unei (aero)nave.*

camátnic s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.

cámătă s.f. (*fin.*) dobândă, dobândă uzurară, procent, ‹înv. și reg.› mită, ujură, ‹reg.› dijmă, mâzdă, perțent, ‹înv.› aslam, interes, uzură[2], uzurărie, zeciuială. *A fost acuzat că dădea bani cu cămătă.*

cámbie s.f. (*fin.*) **1** bilet la ordin. *Cambia este un document de plată.* **2** accept, poliță[2], trată, ‹reg.› valtău, ‹înv.› obligă, sinet, ‹german.; înv.› vecsel. *Cambia trebuie plătită la scadență.*

cambodgián, -ă s.m., s.f., adj. kampuchian, khmer. *Cambodgienii sunt originari din Cambodgia.*

cambrá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a cambrat bara automobilului.*

cambráre s.f. arcuire, arcuitură, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Cambrarea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.*

cambrát, -ă adj. (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) arcuit, curb, curbat, încovoiat, îndoit, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. și reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. *După accident, bara de fier cambrată a mașinii trebuie îndreptată.*

cambriolăj s.n. (*jur.*) cambriolare. *A fost condamnat pentru cambriolaj.*

cambrioláre s.f. (*jur.*) cambriolaj.

cambriolór s.m. spărgător, ‹arg.› lupache, paraditor, springar, trăsnitor. *Printre cei arestați sunt și doi renumiți cambriolori de bănci.*

cambrúră s.f. (*fran.*) v. Arcuire. Arcuitură. Curbare. Curbură. Încovoială. Încovoietură. Îndoitură.

cámbulă s.f. (*iht.*) **1** (*și* ***cambulă-de-liman***) *Pleuronectes flesus*; ‹rar› limbă. **2** (*și* ***cambulă-de-mare***) *Scophthalmus maeoticus*; calcan, ‹reg.› balâc, pește-de-mare, ‹grec.; înv.› selah.
cameleónic, -ă adj. fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om cameleonic.*
cameleonísm s.n. **1** homocromie. *Cameleonismul este însușirea unor reptile de a-și schimba culoarea pielii după culoarea mediului înconjurător, ca mijloc de apărare.* **2** fig. inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹fig.› fragilitate. *Cameleonismul în politică este constatat cu neplăcere de electorat.*
cámeniță s.f. (*reg.*) **1** v. Cămin. Cuptor. Vatră. **2** v. Sobă.
cămeră s.f. **I** (*constr.*) **1** încăpere, odaie, ‹pop.› casă[1], sală[1], ‹înv. și reg.› sobă, ‹înv.› cămară, stanță, ‹arg.› gogoașă. *Are un apartament cu patru camere.* **2** ***cameră de culcare*** = ***cameră de dormit*** = dormitor, ‹reg.› iatac, ‹arg.› lighean. *Pregătește camera de culcare pentru musafiri;* ***cameră de primire*** = salon[1]. *Oaspeții sunt invitați în camera de primire;* ***cameră de zi*** = living, ‹angl.› living-room. *Pentru camera de zi a cumpărat o canapea și fotolii.* **3** ***cameră blindată*** = cameră de siguranță; ***cameră de siguranță*** = cameră blindată. *Camera blindată sau de siguranță este o încăpere subterană, cu pereții foarte rezistenți și cu ușile blindate, în care băncile păstrează valorile proprii, cele încredințate lor de către clienți, rezerve de metale prețioase etc.* **4** (*astăzi rar*) ***cameră de baie*** v. Baie[1]. **5** (*rar*) ***cameră separată*** v. Boxă. Separeu. **II 1** (*electron.*) ***cameră de televiziune*** = cameră fotografică, cameră videocaptoare. *Camera de televiziune captează imaginea și o transformă în semnale video;* (*inform.*) ***cameră digitală*** = ***cameră web*** = ‹engl.› webcam. *Majoritatea laptopurilor au camerele digitale incorporate;* ***cameră fotografică*** = **a** (*fotogr.*) aparat foto, aparat fotografic, fotoaparat, ‹pop. și fam.› aparat de pozat, ‹înv.› cameră obscură. *Nu uită să ia în excursie camera fotografică;* **b** (*electron.*) cameră de televiziune, cameră videocaptoare; (*electron.*) ***cameră video*** = telecameră, videocameră. *Și-a cumpărat o cameră video de ultimă generație. Nunta a fost înregistrată cu o cameră video;* ***cameră videocaptoare*** = cameră de televiziune, cameră fotografică; (*fotogr.; înv.*) ***cameră obscură*** v. Aparat foto. Aparat fotografic. Cameră fotografică. Fotoaparat. **2** (*tehn.*) ***cameră frigorifică*** = cameră refrigerentă. *Într-o cameră frigorifică se menține o temperatură mai joasă decât a mediului ambiant;* ***cameră refrigerentă*** = cameră frigorifică. **3** (*cinemat.*) ***cameră cinematografică*** = cameră de filmat, cameră de luat vederi. *Cu o cameră cinematografică se obțin pe pelicula fotografică imaginile succesive ale obiectelor în mișcare;* ***cameră de filmat*** = cameră cinematografică, cameră de luat vederi; ***cameră de luat vederi*** = cameră cinematografică, cameră de filmat. **III** (*polit.*) **1** (*și nm. pr.*) adunare legislativă. *Camera este un organ reprezentativ al statului care se pronunță prin vot asupra proiectelor de legi.* **2** (*art.; în unele state; nm. pr.*) ***Camera Deputaților*** = Camera Inferioară. *Camera Deputaților este prima instanță legislativă;* ***Camera Inferioară*** = Camera Deputaților; ***Camera Superioară*** = Senat, ‹înv.› Singlit. *Camera Superioară este formată din senatori.* **IV 1** (*bot.*) ***cameră polenică*** = cameră polinică. *Camera polenică este o cavitate în care germinează grăunciorul de polen;* ***cameră polinică*** = cameră polenică. **2** (*zool.; la moluște*) ***cameră paleală*** = (*art.*) camera mantalei. *Camera paleală se află între pereții mantalei și corp;* (*art.*) ***camera mantalei*** = cameră paleală.
cameriér s.m. **1** (*rar*) v. Fecior. Lacheu. Valet. **2** (*în trecut; ieșit din uz*) ‹în trecut; ieșit din uz› camerist, cămărășel, odăiaș, ‹turc.; ieșit din uz› odagiu. *Camerierul îngrijea camerele dintr-o instituție.* **3** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Cămăraș.
cameríst s.m. (*în trecut; ieșit din uz*) ‹în trecut; ieșit din uz› camerier, cămărășel, odăiaș., ‹turc.; ieșit din uz› odagiu.
camerístă s.f. **1** fată în casă, subretă. *De obicei, o cameristă este o persoană discretă și credincioasă.* **2** (*eufem.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
camertón s.n. (*muz.*) ‹pop.› muzicuță. *Camertonul este folosit la acordarea instrumentelor muzicale.*
cámfor s.n. (*bot.*) **1** *Cinnamonum camphora*; laur-de-China, ‹rar› camforar. **2** *Mentha piperita*; izmă, mentă, ‹rar› diană, ‹pop.› izmă-de-leac, ‹reg.› ferent, giugiumă, izmă-bună, izmă-domnească, mintă-de-grădină, mintă-moldovenească.
camforár s.m. (*bot.; rar*) v. Camfor. Laur-de-China (*Cinnamonum camphora*).
cámhá s.f. (*ind. text.; turc.; înv.*) v. Damasc.
camión s.n. (*transp.*) autocamion. *A închiriat un camion pentru a-și transporta mobila la noua locuință.*
camionagíu s.m. (*transp.*) camionar. *Camionagii își așteaptă rândul ca să își descarce mărfurile. S-a anunțat o grevă a camionagiilor.*
camionár s.m. (*transp.*) camionagiu.
camionétă s.f. (*transp.*) autocamionetă. *Camioneta transportă mobilă de dimensiuni mai mici.*
camizélcă s.f. (*reg.*) v. Jiletcă. Vestă.
camizól s.n. **1** (*reg.*) v. Scurteicuță. **2** (*psih.; înv.*) ***camizol de forță*** v. Cămașă de forță.
camnínc㎅ s.f. (*bot.; reg.*) v. Strugurii-ursului (v. *strugure*) (*Arctostaphylos uva-ursi*).
camohás s.n. (*ind text.; înv.*) v. Damasc.
camómilă s.f. (*bot.*) *Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*; mușețel, ‹pop.› romaniță, romaniță-bună, romaniță-mică, ‹reg.› gălbenică, mărunâ, mărunc㎅, mătrice, mătricea, morună, pâinea-oii (v. *pâine*), roman[1], românică, romonel, tămâiță.
campá vb. I. intr. (*despre unități militare, turiști, vânători etc.*) ‹rar› a bivuaca, ‹înv.› a se câmpi. *Excursioniștii caută un loc potrivit unde să campeze.*
campadúră s.f. (*constr.*) ‹reg.› bagea, bageacă, bahlină, cubea, cucumea, cucuvaie, cucuvea, fumar, hogeag, marghioță, ochiul podului (v. *ochi*[1]), ursoaie[1]. *Prin campadura din acoperișul unei case țărănești iese fumul.*
campamént s.n. (*milit.*) cartier, lagăr, tabără, ‹rar› camping, ‹reg.› cortel[2], ‹înv.› ordie, sălaș, tabie. *Campamentul este astfel stabilit încât să permită efectuarea unor exerciții practice pe teren.*
campánă s.f. **1** (*nav.*) ecluză, ecluză de salvare. *Campana servește la menținerea presiunii în interiorul chesonului.* **2** (*la pl.* ***campane***; *muz.*) clopote (v. *clopot*). *Campanele sunt puse în vibrație prin lovire cu un ciocan de lemn.*
campanélă s.f. (*bot.; rar*) v. Campanulă. Clopoțel (*Campanula macrostachia*).
campánie s.f. (*rar; și* ***campanie militară***) v. Conflict. Conflict armat. Război[1].
campanúlă s.f. *Campanula macrostachia*; clopoțel, ‹rar› campanelă, ‹reg.› baraboi, bănișori (v. *bănișor*), clopotul-caprei (v. *clopot*), cupa-oii (v. *cupă*[1]), țâța-vacii (v. *țâță*),
campáu s.n. (*la stână; reg.*) ‹reg.› cață[2], lance, nuia. *Ciobanii prind oile cu campăul.*
campéstru, -ă adj. (*mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) agrest, câmpenesc, pastoral, rural, rustic, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, țărănesc, ‹înv.› câmpesc. *Dintotdeauna i-a plăcut viața campestră.*
camping [‚kempiŋ] s.n. (*milit.; rar*) v. Campament. Cartier. Lagăr. Tabără.
camping-trailer [‚kempiŋtreilər] s.n. (*transp.; engl.*) v. Casă-remorcă (v. *casă*[1]). Rulotă.
campión, -oănă s.m., s.f. fig. as, maestru. *Este un campion al fizicii.*
camuflă vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică surse de lumină*) a masca. *În timpul războiului oamenii puneau în geamuri pături, camuflând lumina din interior.* **2** (*compl. indică obiecte, elemente de construcție etc.*) a acoperi, a ascunde, a masca. *Paravanul camuflează firida.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a (se) disimula, a oculta, a tăinui, ‹fig.› a (se) deghiza, a (se) masca, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își camuflează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.*
camuflái s.n. **1** (*milit.*) camuflare, mascare. **2** acoperire, ascundere, camuflare, mascare.

camuflâre s.f. **I 1** (*milit.*) camuflaj, mascare. *Unitățile militare sunt dotate cu sisteme și costume de camuflare. Maiorul ordonă camuflarea tancurilor.* **2** acoperire, ascundere, camuflaj, mascare. *Firida, prin camuflare cu un paravan, nu se mai vede.* **II** fig. disimulare, tăinuire, ‹fig.› deghizare, mascare, voalare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Camuflarea adevărului de către guvernanți este sancționată politic.*

camuflát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, elemente de construcție etc.*) acoperit, ascuns[2], mascat. *Are o statuetă de valoare într-o firidă camuflată.* **2** (*mai ales despre intrări*) ascuns[2], mascat, secret[2]. *A descoperit intrarea camuflată a castelului.* **II** fig. (*despre stări, senzații, realități etc.*) disimulat, tăinuit, ‹fig.› deghizat, mascat, voalat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul camuflat a fost până la urmă dat publicității. Zâmbetul ei îndrăzneț este expresia unei ființe camuflate.*

cană s.f. (*înv. și reg.*) v. Căneală.

canábis s.n. **1** (*bot.*) *Cannabis indica*; cânepă-de-India, cânepă-indiană. **2** ‹arg.› buruiană, iarbă, vegetală (v. *vegetal*). *Canabisul este un drog.*

canabísm s.n. (*med.*) haşişism. *Canabismul este intoxicația cronică sau acută cu haşiş, substanță extrasă din cânepa-de-India.*

canacíche s.f. (*bot.; reg.*) v. Micsandră. Micşunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*).

canadiánă[1] s.f. hanorac, vindiac, ‹fam.› parpalac. *Și-a cumpărat o canadiană nouă, mai groasă.*

canadiánă[2] s.f. canadiancă. *A căpătat cetățenia și a devenit canadiană cu drepturi depline.*

canadiáncă s.f. canadiană[2].

canăf s.m. ciucure, ‹pop. și fam.› motocel, ‹pop.› țurțur, ‹fam.› țarțam, ‹înv. și reg.› cloș, peleș, ‹reg.› boit[2], ceacot, frânghie, roit[2], șalang, tuftur, țorțoloș, țurțălău, ‹înv.› fundă, piuscul, podmet, săgeac[2], torsadă. *Șalul pe care îl poartă are canafi.*

canaídă s.f. (*bot.; reg.*) v. Belșiță. Cană[2] (*Canna indica*).

canál s.n. **I** (*tehn.*) conductă, tub, ‹înv. și reg.› sulinar, ‹înv.› jgheab. *Apa curge prin canale.* **II** (*anat.*) **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) conduct, duct, tub, ‹înv. și reg.› țeavă. *Canalul digestiv este o parte a aparatului digestiv.* **2** ***canal central*** = canal ependimar. *Canalul central se află la nivelul epididimului;* ***canal cohlear*** = cohlee, melc membranos. *Canalul cohlear are aspectul unui os răsucit în spirală;* ***canal coledoc*** = coledoc, ‹înv.› duct. *Secreția bilei împreună cu secrețiile hepatice se varsă în duoden prin canalul coledoc;* ***canal ependimar*** = canal central; ***canal medular*** = ‹impr.› canal rahidian. *Canalul medular conține măduva osoasă;* ***canal ombilical*** = canal vitelin. *Canalul ombilical unește intestinul embrionar cu vezicula ombilicală;* ***canal rahidian*** = **a** canal vertebral. *Canalul rahidian conține măduva, meningele și rădăcinile nervilor rahidieni;* **b** (*impr.*) v. Canal medular; ***canal seminifer*** = ‹înv.› vas seminifer, vasele seminții (v. *vas*). *Canalele seminifere transportă sperma;* ***canal urinar*** = uretră. *Prin canalul urinar circulă urina de la vezica urinară la exterior;* ***canal vertebral*** = canal rahidian; ***canal vitelin*** = canal ombilical; (*la pl.*) ***canale alveolare*** = canale dentare; ***canale dentare*** = canale alveolare. *Prin canalele alveolare trec vasele și nervii dinților.*

canăle s.f. pl. (*bot.*) *Impatiens balsamina*; bucuria-casei (v. *bucurie*), ‹rar› balsamine, ‹reg.› canaluțe, cavaler, călțunii-popii (v. *călțun*), copăcei (v. *copăcel*), iarbă-ce-moaie-vinele, iarbă-întăritoare-a-vinelor, lemn-de-apă, papucul-domnișoarei (v. *papuc*), *pene-domnești* (v. *pană*), piersicel, pinten, răchițică.

canálie s.f. puşlama, secătură, ‹fam.› hahaleră, muhaia, pramatie, ‹grec.; înv.› cațaon, ‹fig.› lepră, ‹fig.; rar› dalmațian. *Nu și-a putut închipui că persoana pe care a ajutat-o este o asemenea canalie.*

canalínă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Canar (*Serinus canaria*).

canalizá vb. I. tr. fig. (*compl. indică acțiuni, activități, discuții, preocupări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a dirija, a îndrepta. *Și-a canalizat atenția asupra vorbitorului. Canalizează discuția spre ceea ce îl preocupă.*

canalizáre s.f. canalizație. *Se lucrează la canalizarea zonei periferice a orașului.*

canalizáție s.f. canalizare.

canalúțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*).

canapeá s.f. **1** recamier, studio. *În sufragerie are o canapea capitonată cu catifea verde.* **2** (*și* ***canapea otomană***) sofa, ‹înv.› otomană. *Obosit, se întinde pe canapea.*

canár s.m. **1** (*ornit.*) *Serinus canaria*; ‹reg.› canalină, canarici. **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

canará s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*[1]). **2** v. Stâncă.

canaríci s.m. (*ornit.; reg.*) v. Canar (*Serinus canaria*).

canaríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cornuț[1] (*Cerastium arvense*).

canát s.n. (*la ferestre, uși, porți etc.*) aripă, ‹pop.› fofează.

canatlăcuri s.n. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

canavá s.f. fig. (*livr.*) v. Bruion. Ciornă. Concept. Schiță.

cánă[1] s.f. ‹pop. și fam.› stacană, ‹înv. și reg.› năstrapă, stamnă, ‹reg.› cancioc, cănată, copceană, fingie, pahar, șol, șolnă, ‹fran.› tasă. *Zațul cafelei s-a depus la fundul cănii.*

cánă[2] s.f. (*bot.*) *Canna indica*; belșiță, ‹reg.› canaidă, canele.

cancán[1] s.n. (*cor.*) french-cancan. *Cancanul este un dans de cabaret, de origine franceză, executat numai de femei.*

cancán[2] s.n. **I** (*fam.*) **1** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **2** v. Scandal. Scenă. **3** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfige"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **II** (*arg.*) **1** v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Orgie. **2** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

cancaniér, -á adj., s.m., s.f. (*fam.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor. **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Bârfitor. Calomniator. Calomnios. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Ponegritor. Vituperativ.

cancelár s.m. (*polit.; în unele țări; și* ***cancelar federal***) premier, prim-ministru (v. *prim*[1]). *La acest eveniment a participat și cancelarul Germaniei.*

cancelárie s.f. (*adm.*) **1** ‹înv.› grămăticie, scriitorie, ‹turc.; înv.› calem. *Cele mai multe instituții administrative au cancelarii.* **2** (*înv.*) v. Birou.

cancelarístic, -ă adj. (*rar; peior.*) v. Birocratic. Funcționăresc.

cancéllo s.n. (*constr.; ital.*) **1** v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură. Ocol. **2** v. Grilaj. Parmaclâc.

cáncer s.n. **I 1** (*med., med. vet.*) neoformație, neoplasm, neoplazie, tumoare malignă, ‹pop.› boală de rac, rac, ‹reg.› arici[1], racilă, șui[5], tătarcă, ‹înv.› carchin, schir, ‹eufem.› neo. *I s-a descoperit un cancer la vezica biliară.* **2** (*med., med. vet.*) ***cancer de sân*** = cancer mamar. *Cancerul de sân, depistat din timp, poate fi tratat;* ***cancer embrionar*** = blastom, neoplasm embrionar, neoplazie embrionară. *Cancerul embrionar se dezvoltă pornind de la un tip celular embrionar;* ***cancer mamar*** = cancer de sân; ***cancer schiros*** = schir. *Cancerul schiros este o formă de neoplasm mamar retractil;* ***cancer secundar*** = metastază, tumoare malignă secundară, ‹înv.› strămutare. *Cancerul secundar apare la o distanță oarecare de tumoarea malignă primitivă.* **3** fig. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un cancer aducător de moarte.* **II** (*astrol.; pop.; și nm. pr.*) v. Rac.

cancerigén, -ă adj. (*med., med. vet.*) carcinogen, oncogen. *Fumatul este un factor cancerigen.*

cancerizá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre celule, formațiuni anatomice etc.*) a se maligniza. *Un chist se poate canceriza.*

cancerizáre s.f. (*med., med. vet.*) malignizare.

cancerizát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre celule, formațiuni anatomice etc.*) malignizat.

cancerofobíe s.f. (*psih.*) neofobie. *Cancerofobia este teama morbidă de cancer.*
cancerogenéză s.f. (*med., med. vet.*) carcinogeneză, oncogeneză. *Cancerogeneza este procesul de formare a tumorilor canceroase.*
cancerológ, -ă s.m., s.f. (*med, med. vet.*) oncolog. *Familia bolnavului apelează la un cancerolog de renume.*
cancerológic, -ă adj. (*med., med. vet.*) oncologic. *Chimioterapia este un tratament cancerologic.*
cancerológie s.f. (*med., med. vet.*) carcinologie, oncologie. *Cancerologia se ocupă cu studiul tumorilor maligne și al mijloacelor de prevenire, de depistare și de tratament ale cancerului.*
cancerós, -oásă adj. (*med., med. vet.*) ‹înv.› carchinos. *Celulele canceroase se înmulțesc cu repeziciune.*
canci adv. (*modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.
cancióc s.n. **1** (*constr.; în zidărie*) căuș, ‹reg.› lingură, lingură de măldărit, lingură de văcălit. *Canciocul este folosit de zidari pentru așezarea mortarului pe cărămizile unui zid în lucru.* **2** (*reg.*) v. Cană[1]. **3** (*reg.*) v. Urcior[1].
cándel s.n. **1** (*ind. alim., farm.*) zahăr candel, zahăr de gheață, zahăr galben, ‹reg.› miere de tuse, miere galbenă, țucăr-camfor, țucăr de tuse, țucăr galben. *Candelul este obținut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate.* **2** (*farm.*) ***candel negru*** = miambal. *Candelul negru este folosit împotriva tusei.*
candelábru s.n. policandru, ‹reg.› hârzob. *Candelabrul din salon împrăștie o lumină vie.*
cándelă s.f. **1** (*bis.*) ‹înv.› prisnă. *Un credincios aprinde candela în fiecare dimineață.* **2** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Candela-Cerului*** v. Steaua Polară (v. *stea*). **3** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].
candelíst, -ă s.m., s.f. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
candelúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*).
candíd, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet candid.* **2** (*despre oameni*) bun, credul, ingenuu, inocent, naiv, neștiutor, pur[2], ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea candid.*
cándida[1] s.f. (*bot.*) monilia. *Candida este un gen de ciuperci saprofite care pot provoca micoze.*
candidá[2] vb. I. intr. (*despre oameni*) a concura, ‹înv.› a competi, a concurge. *Candidează pentru postul de director al instituției.*
candidát, -ă s.m., s.f. **1** competitor, concurent. *La concursul pentru postul de director s-au prezentat mai mulți candidați.* **2** pretendent, ‹înv.› peținor, pretendator. *Fata urmează să se căsătorească și nu știe pe care dintre candidații la mâna ei să-l aleagă.*
candidóză s.f. (*med.*) endomicoză, moniliază, moniliocă, oidiomicoză. *Candidoza afectează pielea și mucoasele.*
candoáre s.f. **1** castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană candoare.* **2** credulitate, ingenuitate, inocență, naivitate. *Candoarea lui dezarmează. Candoarea ei era incredibilă, nu știa să se apere de ticăloși.*
candríu, -íe adj., s.m., s.f. **1** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** adj., s.m., s.f. (*psih.; pop. și fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
caneá s.f. cep, ‹rar› tiplu, ‹reg.› pipă, slavină, șaitău, șurub, șurubar, tapă. *A scos caneaua de la butoi pentru a umple o damigeană cu vin.*
canéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Belșiță. Cană[2] (*Canna indica*).
canelúră s.f. (*tehn.*) nut, renură, uluc, ‹rar› răclitură. *Canelura de pe suprafața cilindrică a unei piese servește la asamblarea acesteia cu o altă piesă canelată.*
cánge s.f. **1** (*reg.*) v. Ac de cap. Ac de păr. **2** (*art; bot; reg.*) ***cangea-păsării*** v. Unghia-găii (v. *unghie*[1]) (*Astragalus glycyphyllos*). **3** (*anat.; arg.*) v. Braț. Mână. Membru superior.
cangéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) *Impatiens sultani*; ‹reg.› dragă-Mărioară (v. *drag*), papucul-domnișoarei (v. *papuc*).
cangrenă vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) a se macera, a se necroza, a putrezi, ‹livr.› a se mortifica, ‹pop.› a se întăciuna. *I s-au cangrenat degetele de la un picior.*
cangrenáre s.f. (*med., med. vet.*) macerare, maceрație, necrozare, putrezire, ‹livr.› mortificare, mortificație. *Pacientul trebuie operat din cauza cangrenării degetelor.*
cangrenát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) macerat, necrotic, necrozat, putred, putrezit, ‹livr.› mortificat, ‹pop.› întăciunat. *Chirurgul i-a tăiat degetele cangrenate.*
cangrénă s.f. (*med., med. vet.*) necroză, ‹reg.› șui[5]. *Întrucât cangrena este avansată, chirurgul a hotărât amputarea degetelor de la picior.*
cangrenós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) sfacelat. *Țesutul cangrenos trebuie detașat de țesuturile sănătoase vecine.*
canibál, -ă adj., s.m., s.f. antropofag, ‹înv. și pop.› mâncător de oameni, ‹pop.› căpcăun, căpcăunoaică, ‹înv.› androfag. *Mai există și astăzi triburi canibale în Oceania.*
canibalísm s.n. antropofagie. *Canibalismul este întâlnit și astăzi la unele triburi din Oceania.*
caniculár, -ă adj. (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, dogoritor, fervid, fierbinte, torid, tropical, ‹pop.› zăpușit, zăpușitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost caniculare.*
canícula s.f. (*meteor.*) arșiță, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de canicula verii.*
canicultúră s.f. (*zootehn.*) chinologie. *Canicultura se ocupă cu creșterea, îngrijirea și dresajul câinilor.*
canín, -ă adj., s.m. **1** adj. (*zool.*) câinesc. *A participat cu lupul său la un concurs de frumusețe canină.* **2** s.m. (*anat.; la om și la animale*) dinte canin, ‹fam.; glum.› fildeș. *Are unul dintre canini îmbrăcat în porțelan.* **3** s.m. (*anat.; la animalele carnivore*) colț, dinte, dinte canin, ‹pop.› dinte câinesc, ‹reg.› lupi (v. *lup*). *Se înfioară când câinele își arată caninii.*
canítie s.f. căruntețe, cărunțeală, ‹rar› cărunție, ‹înv.› cărunțime, ‹fig.› ninsoare. *Din cauza grijilor, canitia părului ei a început de timpuriu.*
canív, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].
canjánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*).
canón s.n. **I 1** (*relig.*) ritual, tipic[1], ‹înv.› trebnic[1]. *Cei mai mulți români celebrează sărbătorile religioase după canonul ortodox.* **2** lege, normă, regulă, tipic[1]. *Clădirea respectă canoanele artei baroce.* **3** (*relig.*) pedeapsă, penitență, ‹înv. și pop.› pocăire, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› pocăință, podvig. *Preotul îi dă un canon pentru păcatul săvârșit.* **4** calvar, caznă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după canonul cumplit la care a fost supus.* **5** fig. (*mai ales la pl.* ***canoane***) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *pas*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de canon.* **II** (*muz.*) **1** (*relig.*) cântare, glas. *Dascălul execută canoanele în timpul serviciului religios.* **2** imitație. *Într-un canon se execută succesiv aceeași melodie.* **3** monocord. *Canonul este un instrument muzical vechi, cu o singură coardă.*

canonádă s.f. (*milit.*) ‹înv.› pușcărire, tunărire. *În timpul canonadei este distrus aproape în întregime un cartier al orașului.*
canoneálă s.f. (*pop.*) v. Cazană. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduințe. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.
canoní vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a căzni, a chinui, a martiriza, a schingiui, a tortura, ‹livr.› a suplicia, ‹înv. și pop.› a munci, a trudi, ‹înv. și reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui[2], a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au canonit pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **2** refl. (*despre oameni*) a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduni, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se canonește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.*
canoniál, -ă adj. (*relig.; rar*) v. Canonic.
canónic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*relig.*) ‹rar› canonial. *Se căsătoresc potrivit practicii canonice ortodoxe. Preotul conferențiază pe tema tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe.* **2** (*filos., arte*) normativ. *Principiile canonice nu trebuie să umbrească ideile originale.* **II** s.f. (*relig.; înv.*) v. Călugăriță. Maică. Măicuță. Mielușa lui Dumnezeu (v. *mieluș*). Mireasa Domnului (v. *mireasă*). Mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*). Monahă (v. *monah*). Monahie[1].
canoniér s.m. (*milit.; înv.*) v. Artilerist. Tunar.
canonít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Chinuit. Consumat. Frământat[2]. Muncit. Necăjit. Trudit. Zbuciumat.
canonizá vb. I. tr. (*relig.; compl. indică persoane decedate*) a sacraliza, a sanctifica, a sfinți[1], ‹înv.› a sacra. *Ștefan cel Mare a fost canonizat.*
canonizáre s.f. (*relig.*) sacralizare, sacralizație, sanctificare, sfințire[1], ‹înv.› sacrare, sanctificație. *Bisericii îi trebuie numeroase dovezi pentru a aproba canonizarea unei persoane.*
canonizát, -ă adj. (*relig.; despre persoane decedate*) sacrat[1], sanctificat, sfințit[3]. *Ștefan cel Mare este unul dintre voievozii canonizați.*
canópă s.f. (*în Antic.*) vas canopic. *În canope se păstrau viscerele morților.*
canotá vb. I. intr. (*sport; rar*) v. Lopăta. Vâsli.
canotiér, -ă s.m., s.f. (*sport*) canotor.
canotór, -oáre s.m., s.f. (*sport*) canotier. *Canotorul român a câștigat medalia de aur la olimpiadă.*
cant s.n. **1** (*tehn.*) muchie. *A șlefuit cantul piesei.* **2** dungă, latură, margine, muchie. *Pune cutia de chibrituri pe cant.*
cantábil, -ă adj. (*muz.*) melodios, muzical. *Este autorul unor piese cantabile de mare succes.*
cantabilitáte s.f. **1** (*muz.*) melodicitate, muzicalitate, ‹rar› melodism. *Ariile din operele lui Verdi se caracterizează printr-o cantabilitate deosebită.* **2** (*lit.*) armonie[1], eufonie, melodie, muzicalitate, sonoritate, ‹fig.› muzică. *Cantabilitatea versurilor eminesciene este unică.*
cantalóș s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).
cantalúp s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).
cantaragíu s.m. ‹rar› cântăritor. *Cantaragiul cântărește bagajele sau mărfurile la vamă sau la gară.*
cantarídă s.f. **1** (*entom.*) *Lytta vesicatoria*; gândac-de-frasin, ‹reg.› cățel-de-frasin, cățelul-frasinului (v. *cățel*), gândac-de-turbare, gândac-de-turbat, gândac-de-turbă, gândăcel-de-turbat, mâța-popii (v. *mâță*), molie, pepe. **2** (*farm.*) cantaridină. *Cantarida este folosită ca stimulator al creșterii părului și ca afrodiziac.*
cantaridínă s.f. (*farm.*) cantaridă.
cantáur, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
cantínă s.f. (*anat.; glum.*) v. Stomac.
cantitáte s.f. **1** mărime, ‹rar› câtime, ‹înv.› câtățime, cânțime. *Cele mai multe cantități sunt măsurabile.* **2** număr. *Producătorul are o cantitate însemnată de haine de piele pentru vânzare.* **3** sumă. *Nu trebuie apreciat cineva după cantitatea de bani pe care o câștigă.* **4** (*fiz.*) ***cantitate de electricitate*** = sarcină electrică. *Cantitatea de electricitate se măsoară cu electrometrul;* ***cantitate de mișcare*** = impuls. *Cantitatea de mișcare desemnează mărimea vectorială egală cu produsul dintre masă și viteză.* **5** volum. *Finalizarea unei cărți presupune o mare cantitate de muncă.*
cánto s.n. (*muz.*) ‹rar› cânt, cântare. *Înainte de a se înscrie la Conservator, a luat lecții de canto.*
cantoná vb. I. **1** intr., refl. (*milit.; despre trupe*) ‹astăzi rar› a staționa, ‹înv.› a tăbărî. *Trupele au cantonat într-un sat.* **2** refl. fig. (*despre oameni*) a se limita. *Se cantonează în propriile teorii.*
cantonamént s.n. **1** (*milit.*) tabără, ‹reg.› staniște, ‹grec.; înv.› stratoped. *Soldatul se retrage înspre cantonament.* **2** (*sport*) tabără. *Fotbaliștii au cantonamentul la Predeal.*
cantonáre s.f. (*milit.*) ‹rar› staționare. *Cantonarea trupelor în acel sat a fost o decizie de moment.*
cantoniér, -ă s.m., s.f. (*ferov.*) ‹înv. și reg.› boactăr, ‹reg.› macagiu, paler[1], picher, vectăr, veltăr. *Cantonierul supraveghează un sector de cale ferată.*
cántor s.m. (*bis.; la catolici*) cântăreț, dascăl, diac, paracliser, psalt, târcovnic, ‹înv. și reg.› peveț, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Cantorul execută cântările și citirile în timpul serviciului religios.*
cantóră s.f. (*adm.; înv. și reg.*) v. Birou.
canúlă s.f. (*med., med. vet.*) branulă, cateter, flexulă. *I-a introdus în venă o canulă pentru a-i pune o perfuzie.*
cap s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*anat.*) ‹pop. și fam.; deprec.› căpățână, devlă, scăfârlie, ‹pop.› țeastă, ‹fam.› meclă, ‹fam.; glum.› cutiuță, gămălie, glob, ‹reg.› boacă, ‹înv.› creștet, ‹sinec.› nas, ‹fig.; fam.› etaj, mansardă, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, oală, ‹fig.; fam.; deprec.› bostan, dovleac, glavă, tărtăcuță, tigvă, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› bilă[2], ‹arg.› bibilică, fas, filosof, gambetă, gamelă, ghidon, gulie, moacă, scufiță, tabacheră, țest. *Dă din cap în semn că a înțeles ce i s-a spus.* **2** căpătâi, creștet. *Asistenta a stat la capul copilului bolnav toată noaptea.* **3** individ, ins, om, persoană, ‹fam.; iron.› amic, ‹fig.› căciulă. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de cap.* **4** (*polit.*) ***cap încoronat*** = **a** maiestate, monarh, suveran. *Capul încoronat este conducătorul unei monarhii;* **b** împărat, împărăteasă, maiestate, monarh, suveran, ‹în fosta Rusie› țar, țarină, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› amira, amiroană, imperator, imperatrice, imperatriță, împărăție, țaritță. *Traian a fost unul dintre cele mai importante capete încoronate ale romanilor;* **c** maiestate, monarh, rege[1], regină, suveran, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› rigă. *Juan Carlos este capul încoronat al Spaniei. Elisabeta a II-a este capul încoronat al Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.* **5** (*anat.; rar*) v. Craniu. Cutie cranianâ. **6** (*astron.; pop.; nm. pr.*) ***Cap-de-Bou*** v. Taurul (v. *taur*) **7** (*înv.*) v. Ființă. Suflet. Viață. **8** (*meton.*) v. Păr. **II** s.n. **1** (*entom.*) ***cap-de-mort*** = *Acherontia atropos*; fluture-cap-de-mort, fluturele-morții (v. *fluture*), striga-nopții (v. *strigă*), strigă, strigă-de-noapte, ‹reg.› buha-ciumei (v. *buhă*), cap-de-moarte, capul-lui-Adam, capul-morților, omidă-cu-aripi, strigoi, strigoiaș, suflet-de-strigoi, sufletul-morților (v. *suflet*); (*reg.*) ***cap-de-moarte*** = (*art.*) ***capul-lui-Adam*** = ***capul-morților*** v. Cap-de-mort. Fluture-cap-de-mort. Fluturele-morții (v. *fluture*). Striga-nopții (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*); (*art.*) ***capul-cerbului*** v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **2** (*bot.; reg.*) ***cap-de-cocoș*** v. **a** Dulcișor (*Hedysarum osscurum*); **b** Șovar (*Echium rubrum*); (*art.*) ***capul-ariciului*** v. **a** Buzdugan (*Sparganium ramosum*); **b** Șovar (*Echium rubrum*); ***capul-călugărului*** v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*); ***capul-câinelui*** v. **a** Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*); **b** Gura-leului (v. *gură*) (*Antirrhinum majus*); ***capul-câmpului*** v. Pipirig (*Equisetum hiemale*); ***capul-cucului*** v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*); ***capul-dracului*** = ***capul-popii*** v. Trifoi. Trifoi-roșu (*Trifolium pratense*);

capul-șarpelui = ***capul-veveriței*** = ***capul-viperei*** v. Șovar (*Echium rubrum*); ***capul-turcului*** v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*). **III** s.m. **1** (*milit.*) căpetenie, comandant, conducător, șef, ‹pop.› căpitănie, ‹fam.› mai-marele, ‹înv. și reg.› comândaș, tist, ‹reg.› capiște[2], ‹înv.› birău, călăuz, căpitan, comandir, comendarisiu, nacealnic, povățuitor, proprietar, tocmitor, vârhovnic, voievod, vornic, ‹latin.; înv.› prepozit, ‹fig.; fam.› vârf, ‹fig.; înv.› exarh, ‹ieșit din uz› comanduitor. *Capul acestei armate este un cunoscut general.* **2** corifeu, fruntaș, protagonist. *Petru Maior este unul dintre capii Școlii Ardelene.* **3** deschizător de drum, inițiator, promotor, protagonist, ‹rar› începător, ‹fig.› pionier. *Capul campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.* **4** ***cap de familie*** = (*art.*) ***capul familiei*** = stâlpul casei (v. *stâlp*), stâlpul familiei (v. *stâlp*), ‹pop. și fam.› talpa casei (v. *talpă*), ‹fam.› tată de familie. *Fratele mai mare devenise, după moartea tatălui lor, capul familiei.* **5** (*art.*) ***capul răutăților*** = ‹fig.; fam.› tartor. *Colegul său de bancă era capul răutăților.* **IV** s.n. (*p. anal.*) **1** apex, capăt, creștet, extremitate, vârf. *În zare se observă capul piramidei.* **2** (*la obiecte*) bot, capăt, cioc[2], vârf, ‹reg.› moțoți. *Capul cizmelor este plin de noroi.* **3** capăt, căpătâi, extremitate. *A aprins veioza de la capul patului.* **4** capăt, extremitate. *Se îndreaptă spre capul de dinapoi al iahtului. A luat în mână unul din capetele barei.* **5** capăt, colț, extremă (v. *extrem*), extremitate, limită, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă în celălalt cap al orașului.* **6** capăt, final, fine, încheiere, sfârșit[1], ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. *A dus treaba până la cap.* **7** (*înv.*) ***cap de țară*** v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială. **V** s.n. **1** (*la monede, medalii; în opoz. cu „revers”*) avers, față. *Moneda are pe cap chipul împăratului.* **2** (*la scaunul dulgherului*) ‹reg.› frunte. *Capul este partea de dinainte a scaunului dulgherului.* **3** (*la scaunul dulgherului*) căpățână, cioc[2], ‹reg.› broască, ciochie, clobanț. *Capul servește la strângerea doagelor.* **4** (*metalurg.*) ***cap pierdut*** = maselotă. *Capul pierdut este un surplus de metal lăsat la turnarea unei piese.* **5** (*tehn.*) ***cap-revolver*** = turelă. *Cu capul-revolver se prind sculele la mașinile-unelte care au mai multe scule așchietoare.* **VI** s.n. **1** frunte. *Locul tatei este în capul mesei.* **2** frunte, început. *Numele lui este scris în capul tabelului.* **VII** s.n. (*înv.*) **1** v. Articol. Paragraf. Punct. **2** v. Capitol. Parte. **3** (*lit.*) v. Cânt. **VIII** s.n. fig. **1** gândire, intelect, înțelegere, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru capul lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **2** memorie. *Tânărul are un cap electronic.* **3** deșteptăciune, intelect, inteligență, judecată, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹fig.› creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propriul cap, nu urma sfaturile altora!* **4** (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Cale. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **5** (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei. **6** (*înv.*) v. Bază. Esență. Fundament. Piatră de temelie. Piatră fundamentală. Temei. Temelie.

capábil, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist capabil. Colectivul are nevoie de un programator capabil. Este un cercetător capabil în astronautică.* **2** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) avizat, competent, informat, pregătit[2], ‹fam.› bazat, ‹fig.; fam.› tare. *S-a adresat unei persoane capabile în domeniu pentru a se lămuri.* **3** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pentru”*) apt, bun, potrivit, ‹livr.› idoneu. *Tânărul este capabil pentru a începe o carieră militară.* **4** (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) apt, bun, destoinic, potrivit, vrednic. *El este capabil să conducă o afacere.* **5** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau despre procese, fenomene etc.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”*) apt, bun, convenabil, potrivit, susceptibil. *Procedeul ales nu este capabil pentru obținerea unor rezultate performante.*

capác s.n. **1** (*gosp.*) ‹înv. și pop.› coperiș, pleoapă, ‹reg.› pocriș[1], ‹înv.› coperământ, pocriș[1]. *Pune capacul la butoi. Acoperă cu un capac oala de pe aragaz.* **2** ‹pop.› clapă, pleoapă. *Groparii fixează capacul la sicriu.* **3** (*zool.; la broasca-țestoasă; rar*) v. Carapace.

capacitáte s.f. **I 1** (*fiz.*) mărime, volum. *Capacitatea borcanului este de 800 de grame.* **2** (*fiz.*) cubaj, volum. *Capacitatea incintei este de 80 m³.* **3** gabarit, volum. *A închiriat pentru mutatul mobilei un camion cu o capacitate mare.* **II 1** forță, posibilitate, putere, putință, ‹rar› putut[1], ‹înv.› puterință, puternicie, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› măsură. *Ofițerul are capacitatea de a duce la bun sfârșit o misiune dificilă. Îi admiră capacitatea de a se concentra.* **2** potențial. *L-a angajat pe un post de răspundere pentru capacitatea sa.* **3** aptitudine, facultate, însușire, posibilitate, ‹livr.› bosă, ‹fig.; înv.› talant[1]. *Nimeni nu îi pune la îndoială capacitatea intelectuală.* **4** competență, destoinicie, pregătire, pricepere, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹livr.› periție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru capacitatea sa profesională.*

capacitór s.m. (*electr.*) condensator, condensator electric. *Capacitorul este folosit pentru a acumula sarcini electrico- statice.*

capângă s.f. (*turc.; înv.; adesea constr. cu vb. „a pune”, „a cădea”*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).

capanlâu s.m.fig. (*în opoz. cu „progresist”; turc.; înv.*) v. Înapoiat. Medieval. Retrograd. Troglodit.

caparasón s.n. (*fran.*) v. Cioltar. Șabracă. Valtrap.

cápăt s.n. **1** cap, colț, extremă (v. *extrem*), extremitate, limită, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă în celălalt capăt al orașului.* **2** apex, cap, creștet, extremitate, vârf. *În zare se observă capătul piramidei.* **3** (*la obiecte*) bot, cap, cioc[2], vârf, ‹reg.› moțoți. *Capătul cizmelor este plin de noroi.* **4** cap, extremitate. *Se îndreaptă spre capătul de dinapoi al iahtului.* **5** cap, căpătâi, extremitate. *Aprinde veioza de la capătul patului.* **6** fragment, rămășiță, rest, ‹pop.› căpătâi. *A aprins un capăt de lumânare.* **7** (*milit.*) aripă, coastă, flanc, margine, ‹înv.› corn, mânecă. *Trupa de comando se îndreaptă spre capătul stâng al frontului inamic.* **8** cap, final, fine, încheiere, sfârșit[1], ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. *A dus treaba până la capăt.*

capcănă s.f. **I 1** (*adesea constr. cu vb. ca „a pune”, „a cădea”*) cursă[2], prinzătoare (v. *prinzător*), ‹înv. și pop.› ciniе[1], ‹înv. și reg.› clucsă, ‹reg.› bacniță, clapcă, smâc, ‹înv.› mreajă, silță, ‹turc.; înv.› capangă, ‹fig.; rar› rețea, ‹arg.› caterincă. *Ursul a căzut în capcană.* **2** (*pesc.; reg.*) v. Cucă[2]. **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a întinde”, „a cădea”*) ‹fig.› cursă[2], ‹fig.; rar› rețea. *Nu a căzut în capcana pe care i-a întins-o adversarul său.*

capeláre s.f. (*mar.*) capelatură. *Capelarea este legarea parâmelor sau a cablurilor de un catarg sau de o vergă.*

capelatúră s.f. (*mar.*) capelare.

capélă s.f. **1** (*arhit. bis.*) paraclis, ‹reg.› căpălnă. *Călugărul se roagă în capela cimitirului.* **2** (*muz.; rar*) v. Fanfară. Muzică. Muzică militară.

căpeș, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

capibăra s.f. invar. (*zool.*) *Hydrochoerus hydrochaeris*; porc-de-apă.

căpie s.f. (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine*) cenuroză, ‹rar› căpiere, ‹pop.› căpială, căpietură, răsfug, ‹reg.› năuceală. *Capia este provocată de larvele de tenie localizate în creier.*

capilaritáte s.f. (*fiz.*) atracție capilară. *Datorită capilarității, lichidele pot urca sau coborî în tuburi foarte subțiri.*

capilaroconstricție s.f. (*fiziol.*) vasoconstricție. *În capilaroconstricție se micșorează diametrul vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor.*

capilarodilatație s.f. (*fiziol.*) vasodilatare, vasodilatație. *În capilarodilatație se mărește diametrul vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor.*

capilaroscopíe s.f. (*med.*) microangioscopie. *Prin capilaroscopie se examinează, în scop diagnostic, capilarele cutanate de la baza degetelor cu ajutorul unui microscop special.*
capişón s.n. (*med.; glum.*) v. Condom. Prezervativ.
căpişte[1] s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiţă. Claie. Porcoi. Stog.
căpişte[2] s.f. (*reg.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Şef.
căpişte[3] s.f. (*în unele ritualuri religioase păgâne; în Antic.; înv.*) **1** v. Altar. **2** v. Templu.
capitál[1] s.n. **I 1** (*econ.*) ‹înv.› sermaia. *Şi-a investit capitalul într-o afacere neprofitabilă.* **2** (*econ.*) ***capital bănesc*** = capital lichid; ***capital lichid*** = capital bănesc. *Capitalul lichid se avansează în afaceri pentru cumpărarea de bunuri sau pentru achiziţionarea de servicii.* **3** (*econ. polit.; în teoria marxistă*) plusvaloare. *Capitalul este produsul muncii colective, care revine în cea mai mare parte proprietarului mijloacelor de producţie.* **4** (*fin.; fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **II** fig. **1** (*colect.*) capitalism. *Capitalul este guvernat de legile economiei de piaţă.* **2** ***capital de cunoştinţe*** = experienţă, practică (v. *practic*), rutină. *A acumulat în domeniul său de activitate un valoros capital de cunoştinţe.*
capitál[2]**, -ă** adj., s.f. **I** adj. **1** adânc, cardinal, chintesenţial, considerabil, crucial, decisiv, esenţial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanţial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri capitale în societate.* **2** (*despre principii, noţiuni etc.*) elementar, esenţial, fundamental. *Libertatea este un drept capital al omului.* **II** (*tipogr.*) **1** adj. (*în opoz. cu „minuscul"; despre caractere de literă*) majuscul, mare[1], verzal. *Titlurile capitolelor lucrării sunt scrise cu litere capitale.* **2** s.f. literă mare, majusculă (v. *majuscul*), verzală (v. *verzal*), ‹înv.› slovă mare. *Capitalele au dimensiuni mai mari decât literele obişnuite.*
capitálă s.f. **1** ‹înv.› catedră, cetate de scaun, mitropolie[2], taht, ‹rus.; înv.› stoliţă, ‹fig.; înv.› scaun. *Oraşul Bucureşti este capitala României.* **2** reşedinţă. *Oraşul Iaşi este capitală de judeţ.*
capitalísm s.n. **1** (*colect.*) ‹fig.› capital[1]. *Capitalismul este guvernat de legile economiei de piaţă.* **2** (*econ. polit.*) ***capitalism monopolist*** = imperialism. *Capitalismul monopolist urmăreşte aducerea altor state în dependenţă economică şi politică.*
capitalíst, -ă s.m., s.f. ‹ieşit din uz› burghez. *Capitalistul posedă şi pune în circulaţie capitaluri.*
capitalizá vb. I. tr. (*impr.; compl. indică valută, bani etc.*) v. Acumula. Aduna. Strânge. Tezauriza.
capitalizáre s.f. (*impr.*) v. Acumulare. Adunare. Strângere. Strâns[1].Tezaurizare.
capitáţie s.f. (*fin.; în Ev. Med.*) ‹în Ev. Med.; înv.› taxa capului (v. *taxă*). *Capitaţia era perceputǎ pe cap de locuitor sub formă de cote fixe.*
capitél s.n. (*arhit.*) ‹înv.› glăvânţă, ţest. *Pe capitel se sprijină arhitrava.*
capítol s.n. parte, ‹reg.› zăloagă ‹înv.› cap, despărţire, glavă, glaviznă, pont, rubrică, zaceală, ‹fig.; livr.› volet. *A citat mai multe capitole dintr-un tratat de medicină.*
capitonă vb. I. tr. (*compl. indică piese de mobilier*) a îmbrăca, a tapisa, ‹rar› a vătui[2]. *Şi-au capitonat canapeaua din sufragerie cu o imitaţie de piele.*
capitonáj s.n. capitonare, îmbrăcare, tapisare.
capitonáre s.f. capitonaj, îmbrăcare, tapisare. *A apelat la o firmă specializată pentru capitonarea unor piese de mobilier.*
capitonát, -ă adj. (*despre piese de mobilier*) îmbrăcat[2], tapisat, ‹reg.› vătuit[2]. *În sufragerie are o canapea capitonată nouă.*
capitulá vb. I. intr. **1** (*milit.; despre armate, state, oraşe etc.*) a se preda, ‹înv.› a se închina. *Armata a capitulat în faţa agresorului net superior ca forţă.* **2** fig. (*despre oameni*) a abandona, a ceda, a se opri, a renunţa, ‹fig.› a dezarma. *Boxerul a capitulat în repriza a doua.*
capitulánt, -ă adj., s.m., s.f. ‹rar› capitulard. *Capitulanţii sunt obligaţi să semneze un pact umilitor.*
capitulárd, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Capitulant.
capituláre s.f. **1** (*milit.*) predare, ‹înv.› capitulaţie, închinare. *Capitularea armatei în faţa agresorului a avut urmări catastrofale pentru ţară.* **2** fig. abandon, abandonare, cedare, renunţare. *Capitularea boxerului s-a produs în repriza a doua.*
capitulácie s.f. (*milit.; înv.*) v. Capitulare. Predare.
cápiu, -ie adj. (*pop.; despre fiinţe*) v. Ameţit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
capîntórtură s.f. (*ornit.*) *Jynx torquilla*; ‹reg.› sucitoare (v. *sucitor*), vârtecap.
caplageá s.f. (*bot.; reg.*) v. Alac (*Triticum monococcum*).
capnimetríe s.f. (*chim.*) carbometrie. *Capnimetria este măsurarea concentraţiei de dioxid de carbon în amestecurile gazoase sau în lichide.*
caporál s.m. (*milit.*) ‹pop.› căprar[2], ‹reg.› condraş, paler[1], ‹german.› filăr, ‹arg.› căuşel. *Caporalul este inferior sergentului în grad.*
capót s.n. halat[1], ‹reg.› cabat. *Cum ajunge acasă, se schimbă într-un capot.*
capotá vb. I. intr. fig. (*rar*) **1** (*despre oameni, mai ales despre elevi, studenţi, candidaţi*) v. Cădea. Claca. Eşua. **2** (*psih.; despre oameni*) v. Ceda. Claca. Eşua.
capotáj s.n. (*auto, av.*) capotare.
capotáre s.f. **1** (*auto, av.*) capotaj. *În capotare, un autovehicul se răstoarnă, dându-se peste cap, iar un avion se prăbuşeşte, intrând cu botul în pământ.* **2** fig. (*psih.; rar*) v. Clacaj. Clacare.
capoţél s.n. (*reg.*) v. Scurteicuţă.
cápră s.f. **I 1** (*zool.*) *Capra*; ‹reg.› ţăpoaică[1]. **2** (*zool.*) ***capră-de-munte*** = *Rupicapra rupicapra*; capră-neagră, capră-sălbatică; ***capră-neagră*** = *Rupicapra rupicapra*; capră-de-munte, capră-neagră. **3** (*art.* ***capra***; *j. folc.*) ‹pop.› brezaia, turca (v. *turc*), ‹reg.› ţapul (v. *ţap*). *Capra se joacă de Anul Nou.* **4** (*la pl.* ***capre.***; *j. de copii; pop.*) v. Arşice (v. *arşic*). **5** (*fam.; peior.*) v. Mahalagioaică. Mahalagiţă. **II 1** (*gosp.*) ‹reg.› crăcană, măgar. *Pe capră se taie lemnele cu fierăstrăul.* **2** căprior. *Pe capre se aşază scândurile patului.* **3** (*tehn.; în dulgherie*) cleşte, plăsele (v. *plăsea*). *Materialul de prelucrat se fixează de masă cu ajutorul caprei.* **4** (*tehn.; la moară*) cumpănă, ‹pop.› coinac, ‹reg.› buhai, cântarul-pietrelor (v. *cântar*), crainic, fâfălug, tăvălug, zăvor. *Cu ajutorul caprei se ridică şi se lasă pietrele.* **5** (*tehn.; reg.*) v. Cobilă. **6** (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) v. Compas. **III** (*reg.*) **1** (*bot.*) ***capră-nemţească*** v. **a** Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*); **b** Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*). **2** (*art.; ornit.*) ***capra-dracului*** v. **a** Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coţofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*); **b** Mărăcinar. Mărăcinar-cu-cap-negru. Mărăcinar-cu-gât-negru. Mărăcinar-mare. Pietroşel (*Saxicola torquata rubicola*).
capriciós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) boieros, fandosit, mofturos, năzuros, pretenţios, ‹rar› boieratic, ‹pop. şi fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fiţos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. şi reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreţ, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneţ, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, capricioasă cum era, să refuze propunerea.* **2** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. şi fam.› hachiţos, schimbăcios, ‹fam.› fluşturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestaşnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, schimbaci, schimbeţ, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. şi fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poţi baza pe el pentru că este un om capricios.* **3** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹pop. şi fam.› schimbăcios, ‹înv. şi reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălţat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului capricios.*
capríciu s.n. **1** chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuţăreală, maimuţărie, moft, naz, poftă, prostealâ[1], toană[1], ‹pop. şi fam.› fasoleală, fasolire, hachiţă, pandalie, pârţag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› căşunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiţă, fiţăraie, fiţărie, marafet,

țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate capriciile.* **2** (*muz.*) fantezie, ricercar. *Capriciul este o compoziție de improvizație cu formă liberă și caracter fantezist.*

Capricórnul s.n. art. (*astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Căpriorul (v. *căprior*), Coarnele-Caprei (v. *corn*), Corn-de-Capră, Cornul-Caprei (v. *corn*), Țapul (v. *țap*), ‹înv.› Vânătorul (v. *vânător*). *Capricornul este o constelație din emisfera australă.*

caprifói s.m. (*bot.*) **1** *Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*; ‹înv. și reg.› cașie, ‹reg.› căpriță, frunza-caprei (v. *frunză*), stânjeniță, țâța-caprei (v. *țâță*). **2** (*reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **3** (*reg.*) v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **4** (*reg.*) v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*). **5** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

caprilémă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Creson. Hreniță (*Lepidium sativum*). **2** v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*).

caprilón s.m. (*bot.; reg.*) v. Creson. Hreniță (*Lepidium sativum*).

caprimúlg s.m. (*ornit.; rar*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).

caprínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Căpșun. Căpșun-de-câmp. Căpșun-de-deal. Căpșun-de-pădure (*Fragaria viridis*).

caproánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Căpșun. Căpșun-de-câmp. Căpșun-de-deal. Căpșun-de-pădure (*Fragaria viridis*).

capsát, -ă adj. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Enervat. Excitat. Iritat. Înfierbântat. Necăjit. Nervos. Stresat. Supărat. Surescitat. Tensionat.

cápsă s.f. **1** ‹reg.› patent[1]. *Are blugi cu capse.* **2** (*la mănuși, haine etc.*) buton. *A pierdut capsele de la mănușile de piele.* **3** (*tehn.*) capsulă. *Capsele servesc la închiderea ermetică a sticlelor.* **4** (*latin.; înv.*) v. Cutie.

capsélă s.f. (*bot.*) *Capsella bursa-pastoris*; traista-ciobanului (v. *traistă*), ‹pop.› punguliță-păstorului (v. *punguliță*), punguliță, ‹reg.› bășină, buruiană-de-friguri, iarbă-de-friguri, paștele-cailor (v. *paște*[1]), paștele-calului (v. *paște*[1]), păscuță, plosca-ciobanului (v. *ploscă*[1]), punga-babei (v. *pungă*), punga-popii (v. *pungă*), rapăn[1], tașca-ciobanului (v. *tașcă*), tășculița-ciobanului (v. *tășculiță*), tășculiță, tășcuța-ciobanului (v. *tășcuță*), traista-văcarului (v. *traistă*).

capsomán, -ă adj. (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

capsulă vb. I. tr. (*compl. indică sticle, borcane etc.*) a încapsula. *A capsulat sticlele cu bulion.*

capsúlă s.f. **1** (*bot.*) măciulie, ‹reg.› bocioacă, bociulie, căciulie, măciucă. *A scos semințele din capsulele macilor.* **2** (*anat.*) ***capsulă suprarenală*** = glandă suprarenală, suprarenală. *Capsulele suprarenale se află deasupra rinichilor și produc adrenalina și unii hormoni.* **3** (*fiz.*) ***capsulă barometrică*** = capsulă manometrică; ***capsulă manometrică*** = capsulă barometrică. *Capsula barometrică sau manometrică măsoară, în recipiente închise, presiuni puțin diferite de cea atmosferică.* **4** (*aeron.*) ***capsulă cosmică*** = cabină cosmică, cabină spațială. *În capsula cosmică stau astronauții în timpul zborului.* **5** (*farm.; și* ***capsulă amilacee***) cașetă, comprimat, pastilă, pilulă, tabletă, ‹pop.și fam.›, hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris capsule cu antibiotic.* **6** (*tehn.*) capsă.

captá vb. I. tr. **1** (*compl. indică sunete, semnale sonore etc.*) a înregistra, a prinde, a recepta, a recepționa. *A ridicat antena radioului pentru a capta mai bine undele sonore. Poliția de coastă a captat semnalele sonore ale vasului în derivă.* **2** fig. (*compl. indică interesul, atenția, afecțiunea etc. cuiva*) ‹fig.; rar› a surprinde. *Oratorul a reușit să capteze atenția auditoriului.*

captalán s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*; ‹reg.› brusture, buiedea-ciumei, căstălan, cucuruz, iarba-părăriei (v. *iarbă*), iarba-părului (v. *iarbă*), lipan[1], podbal, racamete, rădăcina-ciumei (v. *rădăcină*), smântânică, sudoarea-laptelui (v. *sudoare*). **2** *Cirsium rivulare*; ‹reg.› porci (v. *porc*). **3** ***captalan-negru*** = *Verbascum nigrum*; ‹reg.› lumânărica-peștilor (v. *lumânărică*), somnoroasă (v. *somnoros*). **4** (*reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*). **II** s.n. (*apic.; reg.*) v. Captar.

captár s.n. (*apic.*) ‹reg.› captalan. *Apicultorii confecționează captare din coajă de tei cu care acoperă stupii pentru a-i proteja.*

captáre s.f. **1** captație, înregistrare, prindere, receptare, recepționare. *A ridicat antena radioului pentru o mai bună captare a undelor sonore.* **2** fig. ‹fig.; rar› captație. *Captarea interesului și a bunăvoinței publicului este o tehnică oratorică. Există mai multe metode pedagogice de captare a atenției elevilor la ore.*

captáție s.f. **1** captare, înregistrare, prindere, receptare, recepționare. **2** fig. ‹fig.› captare.

cáptă s.f. (*în cizmărie; reg.*) v. Calapod.

captív, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. prins[2], prizonier, rob, ‹înv.› legător, prădat[2]. *A primit ordin să elibereze fugarii captivi. Captivii sunt mutați la o închisoare de maximă siguranță.* **2** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

captivá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **I 1** (*despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.*) ‹fig.› a înlănțui, a înrobi, a robi, a subjuga, ‹fig.; rar› a ademeni. *Dragostea l-a captivat pe tânăr.* **2** a amăgi, a atrage, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a captivat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **3** a pasiona, ‹înv.› a împătimi. *Îl captivează filatelia.* **II** fig. (*despre lecturi, spectacole etc.*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o captivează cu totul.*

captivánt, -ă adj. **I 1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este captivant.* **2** (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) antrenant, palpitant, pasionant. *Urmărește cu deosebit interes acțiunea captivantă a piesei.* **II** fig. (*despre oameni, despre fizionomia lor sau despre însușiri ale lor*) ‹fig.› fascinant, răpitor, seducător, ‹fig.; rar› fascinator. *Imaginația scriitorului este captivantă.*

captiváre s.f. **1** delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› piștă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: captivarea spectatorilor.* **2** fig. dominare, preocupare, ‹fig.› absorbire. *Captivarea lecturii o face să se detașeze de tot ce o înconjoară.*

captivát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul captivat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **2** fig. dominat, preocupat, ‹fig.› absorbit. *Stătea într-un fotoliu captivată de gânduri.*

captivitáte s.f. **1** prizonierat, ‹rar› prizonierie, ‹înv. și pop.› prinsoare, robie, ‹înv.› robiciune, robime, robire. *Povestirile celor care au stat în captivitate sunt zguduitoare.* **2** robie, sclavaj, sclavie, servitute, ‹înv.› plean, pradă, robire, robitură, sclavism, servaj, servitate, șerbie. *De-a lungul istoriei, multe popoare s-au aflat în stare de captivitate.*

captură vb. I. tr. **I 1** (*jur.; compl. indică infractori*) a aresta[1], a prinde, ‹livr.› a aprehenda, ‹arg.› a hali, a rașcheta, a răzui. *Șoferul care a fugit de la locul accidentului a fost capturat după două zile. Hoții au fost repede capturați de autorități.* **2** (*milit.; compl. indică trupe inamice, puncte strategice, persoane care aparțin unor unități militare etc.*) a lua, ‹înv.› a apuca, a cuprinde, a stăpâni. *Trupele de gherilă au capturat rafinăria orașului.* **3** (*compl. indică animale sălbatice sau păsări*

sălbatice) a prinde, ‹reg.› a tuculi, ‹înv.› a vâna. *Braconierii au capturat un urs.* **4** (*compl. indică droguri, mărfuri de contrabandă etc.*) a confisca. *Poliţiştii de frontieră au capturat o cantitate mare de heroină. Vameşii au capturat sute de baxuri de ţigări de contrabandă.* **II** fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Amăgi. Atrage. Captiva. Cuceri. Delecta. Desfăta. Fascina. Fermeca. Hipnotiza. Încânta. Înrobi. Magnetiza. Prinde. Răpi. Seduce. Subjuga. Vrăji.

capturáre s.f. **1** (*jur.*) arestare, capturat[1], prindere, prins[1], ‹reg.› prinzare, ‹înv.› prinsoare, prinsură. *Capturarea şoferului care a fugit de la locul accidentului a avut loc după două zile.* **2** captură, prindere. *Capturarea speciilor rare de animale sau de păsări este interzisă prin lege.*

capturát[1] s.n. (*jur.*) arestare, capturare, prindere, prins[1], ‹reg.› prinzare, ‹înv.› prinsoare, prinsură.

capturát[2], -á adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*jur.*) arestat[2], prins[2], ‹arg.› căzut. *Traficantul de droguri capturat şi-a recunoscut fapta.* **2** adj. (*despre droguri, mărfuri de contrabandă etc.*) confiscat. *Heroina capturată a fost arsă.*

captúră s.f. **1** capturare, prindere. **2** (*concr.; milit.*) pradă, ‹înv. şi pop.› plean, ‹înv.› duium, jaf, pleaşcă[1], priză. *Aceste tablouri au fost capturi de război.* **3** (*inform.*) ***captură de ecran*** = ‹engl.› screenshot. *Captura de ecran este imaginea al cărei conţinut este cel afişat la un moment dat pe un ecran (de calculator, de televizor etc.).*

capuchehăie s.f. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) chehaia. *Capuchehaia avea rang de agent diplomatic al domnilor români la Poarta Otomană.*

capuccíno subst. invar. (*ind. alim.*) ‹înv.› caputiner. *A băut un cappuccino cu rom.*

caputínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Călţunaş. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

caputínér s.n. (*ind. alim.; înv.*) v. Cappuccino.

car[1] s.m. **I** (*entom.*) **1** *Anobium pertinax*; ‹reg.› carabăţ, şui[1]. **2** ***car-de-pădure*** = *Bostrychus typographus*; muscă-de-brad, vierme-de-lemn. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***carul-pădurilor*** = ***carul-zânelor*** v. Arnică. Podbal-de-munte (*Arnica montana*).

car[2] s.n. **I 1** ***car funebru*** = ***car funerar*** = ***car mortuar*** = dric, ‹reg.› caravană, droagă, pataşcă[2]. *Mulţimea păşeşte tăcută în urma carului mortuar care transportă trupul neînsufleţit al artistului.* **2** (*milit.*) ***car blindat*** = ***car de asalt*** = ***car de luptă*** = ***car de război*** = tanc, ‹german.› panzer. *Carele de asalt au spart linia frontului.* **3** (*tehn.; la joagăr*) ‹pop.› căruţă, ‹reg.› masă[1], pod[1], război[2], sclai. *Pe car se aşază buştenii pentru a fi prefăcuţi în scânduri.* **4** (*ferov.; înv. şi pop.*) ***car de foc*** v. Locomotivă. Maşină. **5** (*j. de societate; reg.*) v. Moară. Ţintar. **II** (*art.; astron.; nm. pr.*) ***Carul-Mare*** = Ursa-Mare (v. *ursă[1]*), ‹pop.› Ursul-Mare (v. *urs*); ***Carul-Mic*** = Ursa-Mică (v. *ursă[1]*), ‹pop.› Căruţa (v. *căruţă*), Căruţul (v. *căruţ*), Grapa (v. *grapă[1]*), Ursul-Mic (v. *urs*), ‹reg.› Pluguşorul (v. *pluguşor*); (*reg.*) ***Carul-cu-Paiele*** = ***Carul-de-Paie*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*); ***Carul-lui-Dumnezeu*** v. Cărucerul (v. *cărucer*). Vizitiul (v. *vizitiu*). **III** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** grămadă, mulţime. *Copilul are un car de jucării. I-a adus un car de ştiri senzaţionale.* **2** (*cu sens temporal*) amar, grămadă, mulţime, şir. *A trecut un car de ani de când nu ai mai scris o scrisoare.*

carabán s.m. (*entom.*) **1** *Oryctes nasicornis*; nasicorn, ‹reg.› băligar-cu-corn, dubălar, forfecar, nascorniţă, taurul-lui-Dumnezeu (v. *taur*). **2** (*reg.*) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*).

carábă s.f. **I** (*muz.; pop.*) v. Cimpoi[1]. Hornpipe. **II** (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Membru inferior. Picior. **2** (*arg.*) v. Mână. Palmă.

carabáţ s.m. (*entom.; reg.*) v. Car[1] (*Anobium pertinax*).

carabínă s.f. **1** (*milit.*) ‹reg.› ştuţ. *Carabina are ţeava mai scurtă decât puşca.* **2** (*tehn.*) carabinieră. *Carabina este un cârlig închis cu un arc lamelar, folosit pentru a prinde de el diferite obiecte.*

carabiniéră s.f. (*tehn.*) carabină.

carabói[1] s.m. (*reg.*) **1** (*chim.*) v. Calaican. Melanterit. Sulfat de fier. Sulfat feros. **2** (*mineral.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru.

carabói[2] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Baraboi (*Chaerophyllum bulbosum*). **2** v. Cuişoare (v. *cuişoară*) (*Dianthus chinesis*).

caraboiă s.f. (*mineral.; turc.; înv.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru.

carácal s.m. (*zool.*) *Felis caracal*; râs-de-deşert (v. *râs[1]*), râs-de-pustiu (v. *râs[1]*), râsul-pustiului (v. *râs[1]*).

caracaşícuri s.n. pl. (*reg.*) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunţişuri (v. *mărunţiş*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*).

caracatăr s.m. (*turc.; înv.*) v. Bocanc. Gheată.

caracáteţ s.m. (*ornit.*) *Acrocephalus arundinaceus*; ‹reg.› sturz-de-stuf, sturz-de-trestie, sturz-de-trestie-mare.

caracătiţă s.f. fig. mafie. *Caracatiţa a acaparat toată piaţa de droguri a oraşului.*

caractéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Albumeală. Albumiţă. Floare-de-colţ. Floarea-reginei (v. *floare*), (*Leontopodium alpinum*). **2** v. Dosnică-galbenă (v. *dosnic*) (*Carpesium cernuum*). **3** v. Firicică (*Filago germanica*). **4** v. Flocoşele (v. *flocoşea*) (*Filago arvensis*).

caractér s.n. **I 1** atribut, calitate, caracteristică (v. *caracteristic*), însuşire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însuşietate, însuşime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ştampilă, timbru, tipar, trăsătură, valenţă, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. **2** factură, fel, gen, natură. *A scris un roman de un caracter aparte.* **3** (*psih.*) fire, natură, structură, suflet, temperament, ‹livr.› umoare, ‹înv. şi pop.› năravi, ‹înv. şi reg.› feleşag, naturel, ‹reg.› talent, ‹înv.› duh, ‹fig.› inimă, plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are un caracter vesel. Caracterul său este înclinat spre visare.* **4** categorie, fel, gen, natură, soi[1], teapă, ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[2], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de caracterul lui nu a mai întâlnit.* **II** (*concr.*) **1** (*cu determ. care indică felul, originea*) literă. *Textul este scris cu caractere gotice. Nu înţelege caracterele arabe.* **2** (*tipogr.*) ***caracter uncial*** = literă uncială, uncială. *Caracterul uncial este o literă majusculă, derivată din litera romană capitală, dar cu formă mai rotunjită;* (*la pl.*) ***caractere compacte*** = aldin, bold[2], compact, gras, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu caractere compacte;* ***caractere latine*** = latine (v. *latin*), litere latine (v. *literă*), litere romane (v. *literă*), slove latine (v. *slovă*). *Mulţi tineri japonezi ştiu să scrie şi cu caractere latine.* **3** semn grafic. *Textul este scris cu alfabet latin, dar conţine şi alt fel de caractere.* **4** (*lit., cinemat., operă*) erou, personaj, ‹rar› subiect, ‹înv.› persoană. *Câteva caractere din roman îi rămân întipărite în memorie.*

caracteriál, -á adj. caracterologic.

característic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, particular, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. şi fam.› deosebitor, ‹înv.› însuşit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura caracteristică a poeziilor sale.* **2** dintotdeauna, obişnuit, specific, ‹înv.› obicnit. *A făcut prezentările în stilul său caracteristic. Surâsul său caracteristic îi reapare pe chip.* **3** clasic, definitoriu, elocvent, reprezentativ, specific, tipic[2]. *Îi dă un exemplu caracteristic de ceea ce înseamnă marea artă.* **4** semnificant, semnificativ, ‹fig.› simptomatic. *O întâmplare izolată a devenit, datorită presei, o întâmplare caracteristică. Se opreşte asupra acestui subiect, deoarece i se pare caracteristic.* **II** s.f. **1** atribut, calitate, caracter, însuşire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însuşietate, însuşime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ştampilă, timbru, tipar, trăsătură, valenţă, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educaţia este o caracteristică a civilizaţiei.* **2** parametru. *Japonezii construiesc maşini care au caracteristici funcţionale superioare*

caracterizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fiinţe, lucruri, fenomene etc.*) a defini. *Cum îţi caracterizezi prietenul? Cum ai caracteriza această întâmplare?* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a individualiza. *Autorul îşi caracterizează perfect personajele.* **3** tr. (*compl. indică fiinţe, lucruri, fenomene etc.*) a califica, a numi, ‹pop. şi fam.› a face, ‹înv.› a trata, ‹fig.› a eticheta, a taxa, ‹fig.; fam.› a categorisi, ‹fig.; fam.; deprec.› a cataloga. *A fost o perioadă în care a caracteriza un creator ca modernist echivala cu o stigmatizare.* **4** tr. (*compl. indică fiinţe, fenomene, situaţii, fenomene etc.*) a descrie, a prezenta, a reprezenta, a zugrăvi, ‹înv.› a zografisi, ‹fig.› a picta, a portretiza. *În romanul său şi-a caracterizat eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.* **5** refl. (*despre oameni*) a se autocaracteriza, a se autodefini, a se defini. *Se caracterizează veridic în memoriile scrise recent.* **6** refl. a se distinge,

a se evidenția, a se individualiza, a se remarca. *Această perioadă se caracterizează printr-o dezvoltare economică rapidă.*

caracterizánt, -ă adj. caracterizator. *Îi relevă trăsăturile caracterizante. Folosește adesea epitete caracterizante.*

caracterizáre s.f. **1** definire. *Profesorul cere elevilor să dea o caracterizare cuprinzătoare a noțiunilor învățate.* **2** individualizare. *Elevilor li se cere să facă o caracterizare a personajelor principale din roman.* **3** calificare, numire, ‹fig.› etichetare, taxare, ‹fig.; fam.› categorisire, ‹fig.; fam.; deprec.› catalogare. *Caracterizările reflectă, adesea, o realitate.*

caracterizátor, -oáre adj. caracterizant.

caracterológic, -ă adj. caracterial. *Un element caracterologic al eroului este loialitatea.*

caracúdă s.f. (*iht.*) **1** (*colect.*) albișoară (v. *albișor*), albitură, baboiaș, mărunțiș, plevușcă, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chisoagă, gărășiță, pleviță[2], toflică. *Nu a pescuit niciun pește mare, doar caracudă.* **2** (*și* ***caracudă-de-baltă, caracudă-de-Dunăre, caracudă-de-gârlă, caracudă-de-lac, caracudă-roșie***) *Carassius carassius*; caras, cărășel, ‹reg.› caracudă-rugi-noasă, caracudă-țopârlească, latiță, obleț, pește-țigănesc, plătică[1], sorean; (*reg.*) ***caracudă-albă*** v. Caras. Caras-alb. Caras-de-Dunăre. Crap-caras (*Carassius auratus gibelio*); ***caracudă-colorată*** v. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*); ***caracudă-ruginoasă*** = ***caracudă-țopârlească*** v. Caracudă. Caracudă-de-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roșie. Caras. Cărășel (*Carassius carassius*).

caraculác s.m. (*zool.*) *Felis silvestris*; pisică-sălbatică, ‹reg.› mâță-sălbatică.

caráfă (garáfă) s.f. ‹pop. și fam.› șip[3]. *A adus la masă o carafă cu vin rece.*

carafílă s.f. (*reg.*) **I** v. Cărăfioară. **II** (*bot.*) **1** v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **2** (*la pl.* ***carafile***) v. Cuișoară. Garoafă-de-munte. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus superbus*).

caráftă s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) ‹reg.› cioacă[2]. *Cele două carafte înfipte în capetele de sus ale furcilor țin vătalele.*

caragáci s.m. (*bot.; reg.*) v. Ulm. Ulm-cam-pestru. Ulm-de-câmp (*Ulmus carpinifolia*).

caragáță s.f. **1** (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*). **2** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

caraghiós, -oásă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caricatural, grotesc, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații caraghioase.* **2** comic, ridicol, ‹fam.; iron.› nostim, ‹reg.› ciuf, ‹înv.› ridiculos. *Are o pieptănătură caraghioasă.* **3** comic, hazliu, ‹rar› bufon, ‹înv. și reg.› comicos, ‹latin.; înv.› scuril. *I-a spus o povestioară caraghioasă.* **II** **1** s.m., s.f. ‹fam.; glum. sau deprec.› paparudă. *Băiatul acesta este un mare caraghios!* **2** s.m. (*în Ev. Med.; înv.; în forma* ***caraghioz***) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic. **III** adv. (*modal*) comic, ridicol, ‹înv.› comicește. *Adesea se îmbracă caraghios. Se comportă caraghios când este emoționat.*

caraghioslâc s.n. bufonadă, bufonerie, clovnerie, comicărie, giumbușluc, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiațarlâc, paiațărie, ‹înv. și reg.› ghidușie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuș, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. *Spectacolul de circ a avut multe caraghioslâcuri.*

caraghióz s.m. (*înv.*) = caraghios.

caragialésc, -eáscă adj. caragialian. *Dramaturgul a creat un personaj caragialesc.*

caragialián, -ă adj. caragialesc.

caraimán s.n. (*înv. și reg.*) v. Buzunar.

caralíbe s.f. pl. (*anat.; reg.; glum.*) **1** v. Membru inferior. Picior. **2** (*la unele animale*) v. Labă. Picior.

caralíu s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

caramangeálă s.f. (*arg.*) **1** v. Buzunăreală. Buzunărire. Buzunărit. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

caramangí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Buzunări. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

caramangíu s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

carámbă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

caramból s.n. **I** **1** (*sport; la biliard*) carambolaj. *Carambolul presupune atingerea, cu o bilă lovită cu tacul, a altor două bile (prin care se marchează un punct pentru jucător).* **2** ambuteiaj, ambuteiere. *Circulația a fost blocată din cauza carambolului de pe șosea.* **3** (*arg.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Babilonie. Dezordine. Haos. Încurcătură. Turbulență. Valvârtej. Zăpăceală. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie.

caramboláj s.n. (*sport; la biliard*) carambol.

carameá s.f. (*eufem.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

caramfíle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

carantân subst. (*arg.*) v. Pahar.

carantínă s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv.› țepuire[2], ‹german.; înv.› contumacie. *Spitalul a intrat în carantină.*

carapáce s.f. **1** (*zool.; la broasca-țestoasă*) ‹rar› capac, scafă, scoică, ‹înv. și pop.› țest, ‹pop.› țeasta-broaștei (v. *țeastă*), țeastă, ‹reg.› lopată, moldă, troacă, ‹fig.; reg.› ladă. *Carapacea protejează corpul broaștelor-țestoase.* **2** fig. (*anat.; fam.; glum.*) v. Corp. Oase (v. *os*). Trup.

carapelít s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. v. Gorun (*Quercus petraea*). **2** v. Carpen (*Carpinus betulus*).

carár s.n. (*turc.; înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Rezoluție.

cararáu s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

carás s.m. **I** (*iht.*) **1** *Carassius carassius*; caracudă, caracudă-de-baltă, caracudă-de-Dunăre, caracudă-de-gârlă, caracudă-de-lac, caracudă-roșie, cărășel, ‹reg.› caracudă-rugi-noasă, caracudă-țopârlească, latiță, obleț, pește-țigănesc, plătică[1], sorean. **2** (*și* ***caras-alb, caras-de-Dunăre***) *Carassius auratus gibelio*; crap-caras, ‹reg.› caracudă-albă, pește-bălan. **3** (*reg.*) ***caras-de-mare*** v. Sparos (*Sargus annularis*). **4** (*reg.*) ***caras-galben*** v. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. Penis (v. *organ*[1]).

carașíc s.n. (*pop.*) **1** v. Fleac. Nimic. Palavră. **2** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie.

caraulăș s.m. (*milit.; reg.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

caraúlă s.f. (*milit.; pop.*) **1** Gardă. Pază. Strajă. **2** v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

caravánă s.f. **1** ‹înv.› chervan. *Caravana traversează deșertul.* **2** (*reg.*) v. Car funebru (v. *car*[2]). Car funerar (v. *car*[2]). Car mortuar (v. *car*[2]). Dric.

caravéi s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

carámb s.m. **1** tureatcă, ‹reg.› meși, păreți (v. *perete*), saftian, ștaif. *Carâmbul este partea superioară a cizmei care îmbracă piciorul în regiunea gleznei și a pulpei până sub genunchi.* **2** (*la loitrele căruței sau ale carului*) ‹pop.› dreavă, sulete, ‹reg.› draghină, drăghinar, drug, loitrar, loitret, sul, sulhău. *În carâmbi intră spetezele.* **3** (*la scară*) ‹reg.› loitră, lungiș, lungon, margine, mărginar, sul, vârdină. *Carâmbul este drugul scării, în care intră fusceii.* **4** (*la greblă; reg.*) ‹reg.› pod[1]. *În carâmb sunt fixați dinții greblei.* **5** (*la car sau la căruță*) v. Loitră.

carbamát s.m. (*chim.*) uretan. *Carbamatul este o sare a acidului carbamic.*

carbamídă s.f. (*biochim.*) carbodiamidă, uree. *Carbamida este folosită și ca îngrășământ agricol.*

carbíd s.n. (*chim.*) acetilură de calciu, carbură de calciu. *Carbidul este de culoare cenușie.*

carbinól s.m. (*chim.; înv.*) v. Alcool metilic. Metanol.

carboánță s.f. (*fin.; înv.*) v. Rublă.

carboávă s.f.(*fin.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Rublă. **2** (*la pl.* ***carboave***; *arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

carbodiamídă s.f. (*biochim.*) carbamidă, uree.

carbohemoglobínă s.f. (*biochim.*) carboxi-hemoglobină. *Carbohemoglobina se formează în sânge, în proporție foarte mică, din dioxid de carbon și hemoglobină.*

carbohidrát s.m. (*biochim.*) glucidă, zaharidă, zaharuri (v. *zahăr*), ‹astăzi rar› hidrat de carbon, ‹impr.› hidrocarbonat. *Carbohidrații sunt formați din carbon, oxigen și hidrogen.*

carból s.n. (*chim.; înv.*) v. Acid carbolic. Acid fenic. Fenol.
carbometríe s.f. capnimetrie. *Carbometria este măsurarea concentrației de dioxid de carbon în amestecurile gazoase sau în lichide.*
carbón s.n. (*chim.*) hârtie-carbon, hârtie copiativă, hârtie de copiat, hârtie de indigo, hârtie-indigo, hârtie-pelur, indigo, pelur, plombagină. *Carbonul este întrebuințat în dactilografie.*
carbonát s.m. **1** (*chim.*) ***carbonat acid*** = bicarbonat, hidrogenocarbonat. *Carbonatul acid este sarea acidului carbonic în care un singur atom de hidrogen a fost înlocuit cu un atom de metal;* ***carbonat acid de sodiu*** = bicarbonat de sodiu, hidrogenocarbonat de sodiu. *Carbonatul acid de sodiu este folosit în medicină, la gazeificarea băuturilor, în industria porțelanului etc.;* ***carbonat de magneziu*** = ‹înv.› carbonat de magnezie. *Carbonatul de magneziu este sarea de magneziu a acidului carbonic;* ***carbonat de potasiu*** = ***carbonat neutru*** = ‹înv.› sare de cenușă, sare de leșie, ‹impr.› carbonat de potasă, potasă. *Carbonatul de potasiu este utilizat în sticlărie, în industria textilă, în industria chimică etc.;* ***carbonat de sodiu*** = sodă, ‹înv.› natron, natru. *Carbonatul de sodiu se întrebuințează la fabricarea săpunurilor;* (*înv.*) ***carbonat de magnezie*** v. Carbonat de magneziu; (*impr.*) ***carbonat de potasă*** v. Carbonat de potasiu. Carbonat neutru. **2** (*mineral.; înv.*) ***carbonat de var*** v. Calcar. Calcit.
carbonizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică lemne ori cărbuni*) ‹rar› a (se) tăciuna. *Lemnele s-au carbonizat în sobă.*
carbonizát, -ă adj. fig. (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) devastat, distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2]. *Orașul carbonizat în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.*
carboróndum s.n. (*chim.*) carbură de siliciu. *Carborundumul este folosit ca material abraziv sau refractar.*
cárboș s.m. (*la luntre; reg.*) v. Chingă. Cocârlă. Crivac[2].
carbován s.m. (*fin.; înv.*) v. Rublă.
carboxihemoglobína s.f. (*biochim.*) carbohemoglobină.
carbúncul s.n. (*med.*) furuncul antracoid. *Carbunculul este o infecție localizată a pielii și a țesutului celular subcutanat, provocată mai ales de stafilococul auriu.*
carburánt s.m. (*fam.; glum.*) v. Băutură.
carburáre s.f. (*mec.*) carburație. *Carburarea este amestecarea combustibilului lichid cu aerul în carburator sau în cilindrul motorului.*
carburatór s.n. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
carburáție s.f. (*mec.*) carburare.
carbúră s.f. (*chim.*) ***carbură de calciu*** = acetilură de calciu, carbid; ***carbură de fier*** = cementită. *Carbura de fier reprezintă constituentul structural caracteristic al oțelurilor și al fontelor;* ***carbură de siliciu*** = carborundum.
carcaléte s.m. (*reg.*) **1** (*entom.*) v. Lăcustă. Lăcustă-călătoare. Lăcustă-migratoare (*Locusta migratoria*). **2** (*deprec.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.
carcandílă s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
cárceră s.f. (*jur.*) **1** ‹rar› celulă, ‹arg› colivie, raft. *Directorul închisorii a ordonat gardienilor să-l bage în carceră.* **2** arest, închisoare, penitenciar, pușcărie, temniță, ‹astăzi rar› ocnă, ‹rar› detenție, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ‹înv. și pop.› opreală, popreală, prinsoare, ‹pop.› robie, ‹fam.› beci, gherlă, hrubă, zdup, ‹reg.› arișe, hudă, pițigoaică, prinzare, robșag, troian[2], tumurug, varmeghie, ‹înv.› criminal[1], legătură, ocniță, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ‹fran.; înv.› prizon[2], ‹german.› ștocaus, ‹fig.› bastilie, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteț, cușcă, ‹fig.; reg.› călișcă, ‹arg.› academie, arcan[2], bașcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, țuhal, țuhaus, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în carceră, la Jilava, din motive politice.*
cárchin s.n. (*med., med. vet.; înv.*) **1** v. Cancer. Neoformație. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **2** v. Ulcer.
carchinós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Canceros.
carcinogén, -á adj. (*med., med. vet.*) cancerigen, oncogen. *Fumatul este un factor carcinogen.*
carcinogenéză s.f. (*med, med. vet.*) cancerogeneză, oncogeneză. *Carcinogeneza este procesul de formare a tumorilor canceroase.*
carcinoíd s.n. (*med., med. vet.*) argentafinom, tumoră carcinoidă. *Carcinoidul are malignitate inconstantă sau atenuată, dezvoltându-se din celulele argentafine ale organelor derivate din intestinul primitiv (tub digestiv, trahee, bronhii, căi excretorii ale ficatului și ale pancreasului).*
carcinologíe s.f. (*med., med. vet.*) cancerologie, oncologie. *Carcinologia se ocupă cu studiul tumorilor maligne și al mijloacelor de prevenire, de depistare și de tratament ale cancerului.*
carcinóm s.n. (*med., med. vet.*) **1** epiteliom. *Carcinomul este o tumoare malignă a țesutului epitelial.* **2** ***carcinom anexial*** = epiteliom anexial. *Carcinoamele anexiale cu malignitate mare sunt cele sudoripare și sebacee;* ***carcinom bazocelular*** = epiteliom bazocelular. *Carcinomul bazocelular este localizat îndeosebi în regiunea feței;* ***carcinom renal*** = nefrocarcinom. *Carcinomul renal se dezvoltă din celulele tuburilor renale.*
carcinomatóză s.f. (*med., med. vet.*) carcinoză. *Carcinomatoza este procesul apariției și extinderii carcinoamelor la mai multe organe.*
carcinóză s.f. (*med., med. vet.*) carcinomatoză.
carciofói s.m. (*bot.; reg.*) v. Anghinare. Scolim (*Cynara scolymus*).
card s.n. (*fin.*) carte de credit. *Salariul îi intră lunar pe card.*
cardá vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică materiale textile fibroase*) a dărăci. *Materialele textile sunt cardate la cardă.*
cardamá s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***cardama-de-izvoare***) *Nasturtium officinale*; creson, năsturel, ‹reg.› bobâlnic, brâncuță, gălbenea, hreniță, iarba-voinicului (v. *iarbă*), măcriș-de-baltă, năsturea, voinicea (v. *voinicel*). **2** (*reg.*) v. Creson. Hreniță (*Lepidium sativum*). **3** (*reg.*) v. Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*). **4** (*reg.*) v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*).
cardamán subst. (*bot.; reg.*) v. Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*).
cardamínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*).
cardáre s.f. (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], ‹rar› dărăceală. *Lucrează la mașina de cardare a materialelor textile.*
cardáș s.m. (*înv.*) v. Camarad. Tovarăș.
cardașlâc s.n. (*înv.; deprec.* sau *peior.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.
cardát, -ă adj. (*ind. text.; despre materiale textile fibroase*) dărăcit[2]. *Materialele textile cardate sunt supuse și altor operații tehnice.*
cárdă s.f. (*ind. text.*) darac. *Carda este o mașină folosită pentru operațiile de destrămare, curățare și aranjare a unui material textil fibros.*
cardeálă s.f. (*arg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
cardénă s.f. (*tehn.; înv.*) v. Balama. Șarnieră.
cardí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** v. Spune. Vorbi. Zice. **2** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **4** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.
cardialgíe s.f. (*med.*) cardiodinie. *Cardialgia este o durere acută localizată în zona inimii sau a cardiei.*
cardiazól s.n. (*farm.*) pentazol. *Cardiazolul se folosește în afecțiunile cardiace, respiratorii sau psihice.*
cardinál, -ă adj. adânc, capital[2], chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri cardinale în societate.*
cardiobalistografíe s.f. (*med.*) balistocardiografie. *Cardiobalistografia este înregistrarea oscilațiilor transmise corpului de contracțiile inimii și de propulsia sângelui în aortă.*
cardioclazíe s.f. (*med.*) cardiorexie. *Cardioclazia este ruptura unui perete al inimii.*
cardiodiníe s.f. (*med.*) cardialgie.
cardioídă s.f. (*mat.*) melcul lui Pascal (v. *melc*). *Cardioida este curba descrisă de un punct al unui cerc, care se rostogolește fără alunecare în exterior pe un alt cerc imobil și de aceeași rază cu primul cerc.*

cardiologíe s.f. (*med.*) cardiopatologie. *Cardiologia se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei aparatului cardiovascular.*
cardiomegalíe s.f. (*med.*) miocardopatie. *Cardiomegalia reprezintă mărirea patologică a volumului inimii.*
cardiopatíe s.f. (*med.*) ***cardiopatie arterială*** = angiocardiopatie. *Cardiopatia arterială este o afecțiune cardiacă;* ***cardiopatie ischemică*** = boală cardiacă ischemică. *Cardiopatia ischemică este cauzată de un dezechilibru între aportul sangvin coronarian și necesitățile de oxigen ale miocardului.*
cardiopatologíe s.f. (*med.*) cardiologie.
cardiorexíe s.f. (*med.*) cardioclazie.
cardiospăsm s.n. (*med.*) **1** acalazie. *Cardiospasmul este o anomalie de funcționare a sfincterului.* **2** frenocardiospasm, frenospasm. *Cardiospasmul se manifestă prin greutate la înghițire și la trecerea alimentelor din esofag în stomac.*
cardiostimulatór s.n. (*tehn. med.*) pacemaker, stimulator cardiac, ‹fig.› cutie neagră. *Cardiostimulatorul servește la stimularea ritmului cardiac anormal.*
cardiotahimétru s.n. (*tehn. med.*) tahimetru cardiac. *Cu ajutorul cardiotahimetrului se măsoară frecvența contracțiilor inimii.*
cardiotireóză s.f. (*med.*) cardiotirotoxicoză. *Cardiotireoza constă mai ales în tulburări de ritm și în insuficiență cardiacă.*
cardiotirotoxicóză s.f. (*med.*) cardiotireoză.
cardiotocográf s.n. (*tehn. med.*) tococardiograf. *Cu ajutorul cardiotocografului se înregistrează bătăile cordului fetal.*
cardiotónic, -ă adj., s.n. (*farm.*) tonicardiac. *Cardiotonicul stimulează activitatea inimii, întărindu-i forța de contracție și normalizând ritmul bătăilor.*
carditór s.m. (*arg.*) **1** v. Bătăuș. **2** v. Hoț. Pungaș.
cáre pron. rel., pron. interog., adj. pron. rel., adj. pron. interog. **I** pron. rel. (*face legătura între prop. subord. pe care o introduce și cuv. determ. din prop. regentă, asemănându-se, astfel, cu o conj. și îndeplinind, în același timp, funcția de parte de prop. în cadrul subord.*) **1** (*introduce o prop. sub.; cu funcție de sub. în subord.*) cine. *Care nu mai are nimic de făcut să plece acasă.* **2** (*introduce o prop. atr.; cu val. de pron. rel. în prop. subord. și cu val. de adj. pron. rel. la nivelul frazei*) ce, ‹pop.› de[3]. *Se întâlnește cu cei care vor să îi vândă casa.* **3** (*cu sens de pron. nehot.; ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și pop.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine. **II** pron. interog. **1** (*în prop. interog. ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare*) cine. *Care a câștigat marele premiu?* **2** (*cu sens partitiv; ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare cu privire la o pers. necunoscută sau neamintită în cursul vorbirii*) cine. *Care dintre colege îți place mai mult?* **3** (*cu sens partitiv; ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare cu privire la un lucru, la o situație, la o acțiune etc.*) ce. *Care din toate astea te-ar interesa?* **III** **1** adj. pron. rel. ce. *Se duce la care spectacol vrea.* **2** adj. pron. interog. ce. *În care zi îți convine să ne întâlnim?*
carenáj s.n. (*mar.*) abataj, carenare. *Carenajul este operația de înclinare a unei nave mici în vederea reparării carenei sau a curățării.*
carenáre s.f. (*mar.*) abataj, carenaj.
carenát s.n. (*tehn.*) fuzelat. *Carenatul este calitatea unui corp de a avea o formă exterioară de rezistență reodinamică minimă.*
carénă s.f. (*mar.*) operă vie. *Pe carena unei nave, care se află sub linia de plutire a acesteia, se depun alge, scoici și alte vietuitoare acvatice.*
carénță s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop.și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Carențele lui educaționale sunt evidente.* **2** (*med., med. vet.*) ***carență imunitară*** = deficit imunitar, imunodeficiență. *Consecința carenței imunitare este slăbirea rezistenței organismului la acțiunea nocivă a agenților biologici.*
cáreși pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și reg.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine.
carétă s.f. (*transp.; înv. și pop.*) v. Cupeu. Trăsură închisă.
caréte s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Cârcăiac. Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*). **2** v. Câșiță. Strepede.
caréu s.n. pătrat. *La festivitatea de sfârșit de an, elevii formează în curtea școlii un careu.*
carevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) cineva, oarecare, unul, vreunul (v. *vreun*), ‹înv. și reg.› oarecine, oareșicine, ‹reg.› oarecineva, ‹înv.› cinevași, cinevașilea, neștine, oarecareva. – *Bea careva dintre voi un ceai?*
cárfă s.f. (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează.
carfiól s.m. (*bot.; reg.*) v. Conopidă (*Brassica oleracea* sau *Brassica botrytis*).
carfíță s.f. (*înv.*) v. Ac cu gămălie. Bold[1].
cargobót s.n. (*nav.*) cargou. *În cargoboturi se transportă mărfuri la mare distanță.*
cargóu s.n. (*mar.*) cargobot.
cariá vb. I. refl. (*stomat.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre dinți, măsele*) a se găuri, a se strica, ‹reg.› a se scorboroși. *I s-a cariat o măsea.*
cariát, -ă adj. (*stomat.; despre dinți, măsele*) găurit[2], stricat, ‹pop.› găunos, ‹reg.› coșcov, scorboroșit, scorburos, ‹înv.› smăcinat, ‹fig.; fam.› mâncat[2]. *Stomatologul i-a extras măseaua cariată.*
carícă vb. I. tr. fig. (*înv; compl. indică oameni sau manifestări, caractere etc. ale lor*) v. Caricaturiza.
caricáre s.f. fig. (*înv.*) v. Caricaturizare.
caricaturál, -ă adj. **1** (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caraghios, grotesc, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații caricaturale.* **2** caricaturistic. *Este înzestrat cu talent caricatural.*
caricaturíst, - ă s.m., s.f. umorist. *Caricaturistul a făcut câteva desene hazlii.*
caricaturístic, -ă adj. caricatural.
caricaturiză vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau manifestări, caractere etc. ale lor*) ‹fig.; înv.› a carica. *Autorul caricaturizează în romanul său personaje din lumea interlopă.*
caricaturizáre s.f. ‹fig.; înv.› caricare. *Caricaturizarea și ironia sunt prezente în portretele pe care le face autorul acestor personaje.*
carící s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
carídă s.f. (*zool.*) **1** *Crangon vulgaris*; crevete. **2** *Palaemon squilla*; crevete.
cárie s.f. (*stomat.*) ‹reg.› hudă, scorboroșeală, scorbură. *Se duce la stomatolog pentru a-și plomba o carie.*
cariéră s.f. îndeletnicire, meserie, ocupație, profesie, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› breaslă, lefterie, ‹înv.› cin[1], marafet, ‹grec.; înv.› epanghelmă. *Te gândești la cariera de medic sau la cea de avocat?*
cariére s.f. (*stomat.*) ‹înv.› carime. *Carierea unui dinte se poate extinde de la nivelul dentinei până la pulpa dentară.*
caríme s.f. (*stomat.; înv.*) v. Cariere.
carímă s.f. (*anat.; arg.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]).
cariochinéză s.f. (*biol.*) diviziune indirectă, mitoză. *Cariochineza este un proces de multiplicare celulară indirectă, în care are loc apariția cromozomilor.*
cariofilácee s.f. (*bot.*) cariofilee. *Garoafa este o cariofilacee.*
cariofilée s.f. (*bot.*) cariofilacee.
cariogrămă s.f. (*biol.*) idiogramă. *Cariograma este o reprezentare schematică a cromozomilor dintr-o celulă, dintr-un nucleu.*
cariolímfă s.f. (*biol.*) carioplasmă, nucleoplasmă, suc nuclear. *Cariolimfa este plasma nucleară în care sunt înglobați cromozomii.*
cariolíză s.f. (*biol.*) cromatoliză. *Carioliza este dezintegrarea cromatinei din nucleul celulei în cursul necrozei acestuia.*
cariomíxie s.f. (*biol.*) amfimixie. *Cariomixia este reproducerea sexuată în care zigotul se formează prin contopirea gameților materni și paterni.*
carión s.m. (*biol.*) citoblast, nucleu, nucleu celular. *Carionul asigură transmiterea caracterelor ereditare.*
carioplásmă s.f. (*biol.*) cariolimfă, nucleoplasmă, suc nuclear.
carísmă s.f. ‹rar› grație. *Prietena ei are carismă. Este îndrăgit de toată lumea datorită carismei sale.*

caritábil, -ă adj. **1** (*despre oameni, despre firea lor etc.*) filantropic, milos, milostiv, ‹rar› caritativ. *Este o persoană caritabilă, care îi ajută pe cei săraci.* **2** (*despre acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) filantropic, umanitar. *Marele actor este implicat în numeroase activități caritabile.*

caritáte s.f. binefacere, filantropie, milă, ‹rar› filantropism. *A făcut multe acte de caritate.*

caritatív, -ă adj. (*rar; despre oameni, despre firea lor etc.*) v. Caritabil. Filantropic. Milos. Milostiv.

carlín s.m. (*zool.*) buldog, mops, ‹rar› box[1]. *Carlinul este un câine de agrement.*

carmác s.n. (*pesc.*) ‹rar› parcea. *Pescarii își pregătesc carmacele pentru pescuitul nisetrului și al morunului.*

carmangerie s.f. (*com.*) măcelărie, ‹înv. și reg.› meserniță, ‹reg.› cămară, cărnărie, căsapniță, căsăpie, fleșărie, ‹înv.› scaun, trunchi. *Se duce până la carmangerie pentru a cumpăra carne de vițel.*

carmelít, -ă s.m., s.f. (*relig.*) ‹rar› carmelitan. *Carmeliții sunt membrii unui ordin călugăresc catolic.*

carmelitán, -ă s.m., s.f. (*relig.*) v. Carmelit.

carmín s.n., adj. invar. **1** s.n. (*chim.*) cârmâz. *Carminul este un colorant roșu, folosit în pictură, în cosmetică etc.* **2** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) stacojiu, ‹pop.› cârmâziu, ‹reg.› stanculiu, ‹înv.› parangun, ‹turc.; înv.› leochiu. *Și-a cumpărat o fustă carmin.*

carmolíst, -ă s.m., s.f. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beției.

carnáj s.n. masacru, măcel, omor, ‹înv. și pop.› pieire, pierzanie, pierzare, ‹reg.› mișaraș, mortișag, ‹înv.› măcelărie, meserniță, sângerare, tăiere, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹poetic› baie de sânge (v. *baie*[1]), moarte, ‹fig.› abator, ‹fig.; livr.› hecatombă, ‹fig.; înv.› meserniță. *Confruntarea dintre cele două clanuri adverse s-a transformat într-un adevărat carnaj.*

carnál, -ă adj. fizic[2], lumesc, senzual, sexual, trupesc, ‹înv.› pielițesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile carnale sunt considerate păcat de către biserică.*

carnalitáte s.f. (*rar*) v. Erotism. Senzualism. Senzualitate. Sexualism. Simțuri (v. *simț*).

carnasiér, -ă adj. (*despre animale*) carnivor, creofag, zoofag.

carnavál s.n. **1** (*relig.; la creștinii din unele țări*) cârneleagă, câșlegi. *Carnavalul este perioada care precedă postul și în care au loc diferite petreceri populare.* **2** (*bot.; reg.*) v. Crăciuniță (*Bergenia crassifolia*).

carnavalésc, -ească adj. fig. (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caraghios, caricatural, grotesc, parodic, ridicol. *Piesa abundă în situații carnavalești.*

cárne s.f. **1** ‹reg.› hanț. *Îi place friptura din carne de porc.* **2** (*bot.; la fructe*) miez, pulpă. *Caisele au multă carne.* **3** (*anat.; reg.*) v. Placentă.

carnéfice s.m. (*livr.*) v. Călău. Gâde.

carnét s.n. **1** ‹rar› condicuță. *Zilnic, notează într-un carnet cheltuielile casei.* **2** (*adm.*) ***carnet de muncă*** = carte de muncă. *Carnetul de muncă cuprinde date privitoare la activitatea unui angajat.*

carnivór, -ă adj. (*despre animale*) carnasier, creofag, zoofag. *Leul este un mamifer carnivor.*

caró s.n. (*la cărțile de joc*) tobă, ‹fam.› romb. *I-a intrat un zece de caro și a făcut chintă.*

caroáse s.f. pl. (*anat.; arg.*) v. Membru inferior. Picior.

caroiáj s.n. (*topogr.*) cadrilaj. *Caroiajul este utilizat la transpunerea pe hârtie a unui desen, a unei hărți etc.*

caroseríe s.f. fig. (*anat.; fam.; glum.*) v. Corp. Oase (v. *os*). Trup.

carotá vb. I. intr. fig. (*fam.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Încărca. Înșela[1]. Pungăși. Specula. **2** (*compl. indică oameni*) v. Extorca. Jecmăni. Jefui. Jumuli. Jupui. Mulge. Scurge. Stoarce. Suge.

carotáj s.n. fig. (*fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Panglicărie. Pungășie. Scamatorie. Șarlatanie. Șmecherie. Trufă[1].

carótă s.f. fig. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Îmbrobodire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Orbire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

carotenodermíe s.f. (*med.*) ocrodermie, xantoză. *Carotenodermia este provocată de creșterea carotinemiei.*

carotídă s.f. (*anat.*) arteră cefalică. *Carotida transportă sângele de la inimă la cap.*

carp s.n. (*anat.*) ‹reg.› rădăcina mâinii (v. *rădăcină*). *Carpul este ansamblul de opt oase mici care alcătuiesc articulația dintre brat și palmă.*

carpátic, -ă adj. carpatin.

carpatín, -ă adj. carpatic. *Pe anumiți versanți carpatini pot fi văzute frumoasele capre-negre.*

cárpen s.m. (*bot.*) **1** *Carpinus betulus*; ‹reg.› carapelit, cărpinar. **2** (*reg.; și* ***carpen-de-pietriș***) v. Cărpiniță (*Carpinus orientalis*).

cărpenă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **2** v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*).

carpétă s.f. covoraș, ‹rar› covorel. *Și-a cumpărat o carpetă pentru holul de la intrare.*

carpicultúră s.f. (*piscic.*) ciprinicultură. *Carpicultura se ocupă cu creșterea și exploatarea rațională a crapului.*

carpofág, -ă adj. (*despre animale*) fructivor, frugivor. *Animalele carpofage se hrănesc cu fructe.*

carst nival s.n. (*geomorf.*) nivocarst. *Carstul nival reprezintă totalitatea proceselor carstice și a formelor produse de apa provenită din topirea zăpezii.*

cart s.n. (*gosp.; reg.*) **1** v. Cofă. Doniță. **2** v. Doniță. Șiștar[1].

cartáce s.f. pl. (*milit.; înv.*) v. Mitralie.

cartafiól s.m. (*bot.; reg.*) v. Conopidă (*Brassica oleracea* sau *Brassica botrytis*).

cartaginéz, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*la pl.* ***cartaginezi***) puni. *Armata cartaginezilor era compusă din mercenari.* **2** adj. punic. *Cele trei războaie cartagineze au fost purtate de Roma antică împotriva Cartaginei pentru hegemonia în bazinul occidental al Mării Mediterane.*

cartál s.m. (*ornit.*) *Neophron percnopterus*; hoitar, vultur, vultur-alb, vultur-egiptean, vultur-mic, vultur-pleșuv-alb, vultur-pleșuv-mic, vulturaș-țipător-mic, ‹reg.› zăgan.

cárte s.f. **I 1** lucrare, operă, scriere, tipăritură, tom, volum, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de cărți ale clasicilor literaturii universale.* **2** ***carte audio*** = ‹engl.› audiobook. *Cărțile audio sunt foarte căutate de tineri;* (*inform.*) ***carte digitală*** = ***carte electronică*** = ‹engl.› e-book. *Cărțile electronice pot fi citite pe calculator.* **3** (*pedag.*) ***carte de citire*** = ‹astăzi rar› carte de lectură, ‹înv.› legendar, lepturariu. *Cartea de citire este manualul de limba română pentru primele clase elementare;* ***carte de școală*** = manual. *Înainte de începerea anului școlar, părinții cumpără copiilor cărți de școală;* (*astăzi rar*) ***carte de lectură*** v. Carte de citire. **4** ***carte-pilot*** = portulan. *Cartea-pilot este o publicație-ghid pentru navigație.* **5** ***carte funciară*** = ***carte funduară*** = cadastru, registru de cadastru, ‹reg.› grumbuh, tabelă telechim, urbariu. *În cartea funciară sunt înscrise datele de identificare ale proprietăților funciare pe un anumit teritoriu.* **6** ***carte de vise*** = ‹fig.› cheia visurilor (v. *cheie*). *Cartea de vise cuprinde semnificația profetică a viselor.* **7** (*contab.*) ***carte de copii*** = copie de scrisori, copier, registru-copier. *În cartea de copii se copiază unele operații contabile;* (*art.*) ***cartea mare*** = maestru[1], ‹înv.› registru de partizi. *Operațiile economce și financiare grupate după natura lor se înscriu în cartea mare.* **8** (*pop.*) v. Catastif. Condică. Registru. **9** (*astrol.; pop.*) ***carte de zodii*** v. Pascalie. Rojdanic. Zodiac. Zodiar. **10** (*relig.; înv.*) ***carte cu învățătură*** v. Cazanie. **11** (*art.; relig.; înv.; nm. pr.*) ***Cartea cea Veche*** = ***Cartea Veche*** v. Legea lui Moise (v. *lege*). Legea Veche (v. *lege*). Testamentul cel Vechi (v. *testament*). Testamentul Vechi (v. *testament*). Vechiul Testament (v. *vechi*[2]). **12** (*art.; înv.*) ***cartea neamului*** v. Arbore genealogic. Genealogie. Spița neamului (v. *spiță*). Spiță. Spiță de neam. Spiță genealogică. **II 1** ***carte de identitate*** = buletin, buletin de identitate, ‹înv.› livret, livret de identitate, livret individual, ‹arg.› exivă. *Nu știe unde și când și-a pierdut cartea de identitate.* **2** (*adm.*) ***carte de muncă*** = carnet de muncă. *Cartea de muncă cuprinde date privitoare la activitatea unui angajat.* **3** (*fin.*) ***carte de credit*** = card. *Salariul îi intră lunar pe cartea de credit.* **4** (*j. de noroc*) ***carte de joc*** = ‹pop. și fam.› carton[1], ‹arg.› foiță. *Crupierul împarte cărțile de joc în cazinouri.* **5** (*genet.*) ***carte de identitate genotipică*** = amprentă genetică. *Cartea de identitate genotipică este folosită în scopul de identificare sau de filiație.* **6** ***carte verde*** = **a** (*auto*) ‹engl.› green card. *Cartea verde este asigurarea auto internațională, obligatorie în țările europene;* **b** (*în SUA*) ‹engl.› green card. *Cetățenii străini care au dobândit cartea verde dispun de toate drepturile, mai puțin cel de a vota.* **III 1** (*înv. și pop.*) v. Epistolă. Scrisoare. **2** (*bis.; înv.*) ***carte de afurisenie*** = carte de blestem; ***carte de blestem*** = carte de

afurisenie. *Cartea de afurisenie sau de blestem era o scrisoare din partea unui arhiereu, prin care una sau mai multe persoane, sub amenințarea anatemei, erau obligate să mărturisească adevărul cu privire la o crimă, la un litigiu etc.* **3** (*înv.*) ***carte de boierie*** = ***carte de nemeșug*** = ***carte nobilitară*** = ‹înv.› diplomă nobilitară. *Cartea de boierie era actul prin care se acorda cuiva un titlu nobiliar.* **4** (*adm.; înv.*) ***carte de scuteală*** = ‹înv.› carte de scutire; ***carte de scutire*** = ‹înv.› carte de scuteală. *Prin cartea de scuteală se acorda cuiva scutire de impozite sau de obligații pe o perioadă mai lungă.* **5** (*înv.*) ***carte de datorie*** = ‹înv.› zapis de datorie. *În cartea de datorie erau înscrise suma de bani și bunurile datorate de cineva cuiva.* **6** (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ***carte domnească*** v. Hrisov. **7** (*jur.; înv.*) ***carte de slobozenie*** = ‹înv.› carte de slobozie; ***carte de slobozie*** = carte de slobozenie. *Prin cartea de slobozenie se condiționa ca soțul care părăsea domiciliul conjugal să acorde independență celuilalt;* ***carte cu limbă de moarte*** *v. Testament;* ***carte de vechilâc*** = ***carte de vechilimea*** v. Vechilet. **8** (*înv.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **9** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **10** (*înv.*) ***carte de legitimare*** = ***carte de voie vegheată*** v. Permis de liberă trecere (v. *permis*[1]); ***carte domnească de slobozenie*** v. Autorizație. Liber. Licență. Permis[1]. **11** (*art.; relig.; înv.; nm. pr.*) ***Cartea cea Veche*** = ***Cartea Veche*** v. Legea lui Moise (v. *lege*). Legea Veche (v. *lege*). Testamentul cel Vechi (v. *testament*). Testamentul Vechi (v. *testament*). Vechiul Testament (v. *vechi*[2]). **12** (*ieșit din uz*) ***carte de comândare*** v. Recomandată (v. *recomandat*). Scrisoare recomandată. **IV** fig. **1** cultură, cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, învățătură, pregătire, studii (v. *studiu*), înv. și pop.› slovă, ‹înv. și reg.› cărturărie, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, pricopseală, pricopsire, ‹fig.› lumină. *Îi întrece pe toți la carte. Deși este foarte isteț, nu are prea multă carte.* **2** erudiție, știință. *Este un om de mare carte.*

cartelá vb. I. tr. (*compl. indică produse alimentare*) a carteliza. *În perioade de dezastru natural unele guverne cartelează produsele alimentare de bază.*

cartélă s.f. (*telec.*) ***cartelă prepay*** = cartelă reîncărcabilă. *Trebuie să-și reactiveze cartela prepay;* ***cartelă reîncărcabilă*** = cartelă prepay.

cartelizá vb. I. tr. (*compl. indică produse alimentare*) a cartela.

cárter s.n. (*mec.*) cajă. *Carterul protejează piesele în mișcare ale unui motor.*

cartiér s.n. **1** (*adm.*) ‹înv.› cvartal, mahala, ‹fran.› cité. *Copoul este unul dintre cele mai frumoase cartiere ale orașului Iași.* **2** (*milit.*) campament, lagăr, tabără, ‹rar› camping, ‹reg.› cortel[2], ‹înv.› ordie, sălaș, tabie. *Cartierul este astfel stabilit încât să permită efectuarea unor exerciții practice pe teren.*

cartilaginós, -oásă adj., s.m. **1** adj. (*anat.; despre țesuturi*) ‹pop.› zgârciuros, ‹înv.› sfârcos, zgârcios. *Țesuturile cartilaginoase sunt formate din cartilaje.* **2** s.m. (*iht.*) condropterigian. *Rechinul face parte din clasa cartilaginoșilor.*

cartilăj s.n. (*anat.*) **1** zgârci[1], ‹pop.› vână, ‹reg.› os moale, ronț, sfârc, zdronț. *Cartilajul formează învelișul suprafețelor articulare ale oaselor și îndeplinește funcția mecanică de susținere.* **2** ***cartilaj de conjugare*** = cartilaj diafizo-epifizar. *La nivelul cartilajului de conjugare se produce creșterea în lungime a osului;* ***cartilaj diafizo-epifizar*** = cartilaj de conjugare; ***cartilaj fibros*** = fibrocartilaj. *Cartilajul fibros este o formă de tranziție între țesutul cartilaginos și cel osos, intrând mai ales în constituția discurilor intervertebrale;* ***cartilaj tiroid*** = ‹pop.› mărul lui Adam (v. *măr*[2]), nodul beregatei (v. *nod*), nodul de la grumaz (v. *nod*), nodul gâtlejului (v. *nod*), nodul gâtului (v. *nod*), nodul grumazului (v. *nod*), omușor, oul gâtului (v. *ou*), ‹reg.› gârcălod, poama de la grumaz (v. *poamă*), poama grumazului(v. *poamă*), poama lui Adam (v. *poamă*), poamă, țiu. *Cartilajul tiroid este cartilajul principal al laringelui;* ***cartilaj xifoid*** = apendice xifoid. *Cartilajul xifoid are nucleu osos și este conectat cu capătul inferior al corpului sternului.*

cartiruí vb. IV. tr. (*milit.; compl. indică trupe militare*) a încartirui. *Efectivele au fost cartiruite într-o stațiune montană.*

cartiruíre s.f. (*milit.*) încartiruire. *Se planuiește cartiruirea regimentului într-o localitate din sudul țării.*

cartoáfă s.f. (*reg., peior., arg.*) = cartof.

cartóf s.m. **I** (*bot.*) **1** *Solanum tuberosum*; ‹reg.› alună, badaliurcă, bandraburcă, baraboi, barabulă, barabușcă, bighiroancă, bigură, boabă, boambă, bobâlcă, boboașă, bologeană, bulughină, burac, calaboace, cocoloș, coroabă, crump, crump porcesc, crumpel, crumpenă, cucuă[1], curulă, erdăpane, fidireie, ghibiroancă, ghistină, goață, gogoașă, gogoașă-de-pământ, gogoloațe (v. *gogoloț*), hiribă, măgherușcă, măr[2], măr-de-pământ (v. *măr*[2]), morcovi-albi (v. *morcov*), nap, nap-de-pământ, ou, ouă-de-pământ (v. *ou*), pară[2], pară-de-pământ (v. *pară*[2]), pere-galbene (v. *pară*[2]), perușcă, picioică, piroșcă, poamă-de-pământ, țărmar, vovică. **2** ***cartof-dulce*** = *Ipomoea batatas*; batat, patată; (*la pl.; pop.*) ***cartofi-dulci*** = ***cartofi-porcești*** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*). **3** (*la pl.*) ***cartofi***; *reg.*) v. Bostănei-chinezești (v. *bostănel*) (*Thladiantha dubia*). **4** (*reg.; în forma* ***cartoafă***; *la pl.* ***cartoafe***) v. Dalie. Gherghină[1] (*Dahlia cultorum*). **II** (*în forma* ***cartoafă***) **1** (*peior.*) v. Nevastă. Soție. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

cartofél s.m. (*bot.*) **1** cartofior. *A scos din pământ câțiva cartofei noi.* **2** (*reg.*) v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*).

cartofăríe s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboiște.

cartofiór s.m. (*bot.*) cartofel.

cartofór s.m. (*j. de cărți*) ‹înv. și reg.› cărțar, ‹reg.› cărțaș, coțcaș[1], ‹înv.› hârjetar, ‹arg.› foițar. *Cartoforul are patima jocului de cărți.*

cartográf, -ă s.m., s.f. ‹înv.› mapar. *Este un cartograf foarte apreciat pentru lucrările efectuate.*

cartografiá vb. I. tr. (*compl. indică hărți, planuri topografice*) ‹înv.› a mapa.

cartografíe s.f. ‹înv.› mapografie, ‹engl.› mapping. *Cartografia se ocupă cu studiul tehnicii și metodelor de întocmire a hărților și a planurilor topografice.*

cartón[1] s.n. **1** mucava, ‹reg.› papândecăl, papir, tablă[1]. *A pus televizorul defect într-o cutie de carton.* **2** ***carton asfaltat*** = ***carton gudronat*** = ‹reg.› papândecăl. *Cartonul asfaltat sau gudronat este impregnat cu gudron sau cu smoală.* **3** ***carton-prespan*** = prespan. *Cartonul-prespan este întrebuințat în electrotehnică, în poligrafie etc.* **4** (*j. de noroc; pop. și fam.*) v. Carte de joc.

cartón[2] s.n. (*țes.; reg.*) v. Creton.

cartoná vb. I. tr. (*compl. indică broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) a broșa, a lega[1], ‹rar› a compacta, a scorți. *Și-a cartonat lucrarea de licență.*

cartonáj s.n. **1** broșare, broșat[1], cartonare, legare, legat[2], ‹rar› compactare. **2** (*rar*) v. Legătorie.

cartonáre s.f. broșare, broșat[1], cartonaj, legare, legat[2], ‹rar› compactare. *Cartonarea cărții nu a costat mult.*

cartonát, -ă adj. (*despre broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) broșat[2], legat[4], ‹rar› compactat. *Volumul cartonat este lucrarea ei de licență.*

cartonléră s.f. (*rar*) v. Cartotecă.

cartóșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Dalie. Gherghină[1] (*Dahlia cultorum*).

cartotécă s.f. ‹rar› cartonieră. *O cartotecă reprezintă totalitatea fișelor de evidență dintr-o instituție, aranjate după anumite criterii.*

cartúș s.n. **I** (*milit.*) glonț, ‹pop.› plumb, ‹reg.› fișag, mărunțiș, patron[1], silitră, șiret[2], ‹înv.› fișic. *Polițistul a tras în aer mai multe cartușe pentru a-l determina pe fugar să se predea.* **II 1** (*glum.*) v. Potență. Virilitate. **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

cartușiéră s.f. (*milit.*) ‹pop.› patrontaș, patrontașcă, ‹înv. și reg.› lăduncă, palașcă, ‹înv.› geantă, sumcă, ‹fran.› giberna. *Soldatul își ia cartușiera din cui.*

carúb s.m. (*bot.; înv.*) v. Carubier. Roșcov (*Ceratonia siliqua*).

carubiér s.m. (*bot.*) *Ceratonia siliqua*; roșcov, ‹înv.› carub.

carúncule s.f. (*med., med. vet.*) **1** nodozitate, nodul, ‹rar› nod, ‹înv. și reg.› dâlmă. *Carunculele sunt mici formațiuni anatomice, proeminente, care au, de obicei, culoare roșie.* **2** (*la pl.*) ***caruncule duodenale*** = papile duodenale (v. *papilă*). *Carunculele duodenale sunt situate pe fața internă a duodenului.*

carură [kə'ryrə] s.f. (*fran.*) **1** v. Linie. Siluetă. Talie. **2** fig. v. Anvergură. Calibru. Calitate. Mărime. Proporție.

carusél s.n. căișori (v. *căișor*), căluși (v. *căluș*el), tiribombă. *În cele mai multe parcuri de distracții sunt carusele.*

carváka s.f. (*filos.*) lokayata. *Carvaka este o şcoală materialistă şi ateistă indiană, care respinge religia vedică şi brahmanismul, propovăduind idealul etic al desfătării raţionale.*
carvansaragíu s.m. (*înv.*) v. Vameş.
carvasará s.f. (*adm.; turc.; înv.*) v. Birou vamal.
carvosí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
cas s.n. (*electron.; fam.*) v. Casetofon.
casá vb. I. **I** tr. **1** (*jur.; compl. indică hotărâri judecătoreşti*) a anula, a revoca, ‹rar› a rescinde. *Hotărârea judecătorească a fost casată în urma admiterii recursului.* **2** (*contab.; compl. indică materiale, obiecte etc. degradate, învechite*) a clasa. *Au fost casate mai multe calculatoare din instituţie din cauza învechirii.* **II 1** refl. (*despre vin*) a se deprecia, a se tulbura. *Vinul s-a casat pentru că nu a fost tratat şi a venit în contact direct cu aerul.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) a (se) sfărâma, a (se) sparge, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) zobi. *Sticla de la ferestre s-a casat în timpul cutremurului.*
casábil, -ă adj. (*despre obiecte sau materiale friabile*) casant, ‹pop.› spărgăcios, ‹reg.› spărtigos. *Obiectele din sticlă sunt casabile.*
casánt, -ă adj. (*despre obiecte sau materiale friabile*) casabil, ‹pop.› spărgăcios, ‹reg.› spărtigos.
casáp s.m. (*pop.*) v. Măcelar.
casáre s.f. **I** (*contab.*) clasare. *Casarea calculatoarelor învechite a fost obligatorie.* **II 1** depreciere, tulburare. *Casarea vinului se produce pentru că nu a fost tratat şi a venit în contact direct cu aerul.* **2** sfărâmare, spargere, zdrobire, ‹pop.› fărâmare, zobire. *Casarea sticlei de la fereastră s-a produs în timpul cutremurului.*
casát, -ă adj. **I** (*jur.; despre hotărâri judecătoreşti*) anulat, revocat. *Hotărârea judecătorească casată nu produce efect.* **II 1** (*despre vin*) depreciat, tulburat. *Vinul casat îşi pierde calităţile.* **2** (*despre obiecte sau materiale friabile*) sfărâmat, spart[2], zdrobit, ‹pop.› fărâmat, ţăndărit, zobit. *Sticla casată de la fereastră a fost înlocuită.*
cásă[1] s.f. **I 1** (*constr.*) clădire, construcţie, imobil[1], zidire, ‹reg.› hâjgău, ipulet, ‹înv.› bina, clăditurâ, păsare[2], ziditură. *Oraşul are multe case vechi.* **2** (*transp.*) ***casă-remorcă*** = rulotă, ‹engl.› camping-trailer. *Au vizitat multe ţări cu autoturismul la care au ataşat o casă-remorcă.* **3** (*tipogr.*) ‹rar› caşte. *În casă se păstrează literele, semnele etc. de acelaşi caracter.* **4** (*pop. şi fam.*) ***casă de veci*** v. **a** Cavou. Criptă. Monument funerar. Mormânt; **b** Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. *locaş*[1]). Mormânt. Sepulcru. **5** (*constr.; pop.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie. **6** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Casa-cu-Ogradă*** v. Coroana Boreală (v. *coroană*). **7** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Perla (v. *perlă*). **8** (*reg.*) v. Coşciug. Sarcofag. Sicriu. **9** (*la teascul de struguri; reg.*) v. Coş[1]. Ladă. **10** (*anat.; reg.; şi, art.,* ***casa-copilului***) v. Placentă. **II 1** adăpost, aşezare, cămin, domiciliu, locuinţă, sălaş, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă,oploşeală, ‹înv. şi reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaş, cortel[2], olej, sălaşnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăposteală, coperemânt, locaş[1], loc de lăcuită, locuire mutare, mutat, odaie, sat, sălăşluinţă, sălăşluire, şedere, şezământ[1], şezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuş, vizuină, ‹fig.; livr.› penaţi, ‹fig.; înv. şi pop.› uşă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoaşă. *Cei doi soţi doreau să aibă şi ei o casă a lor.* **2** gospodărie, ‹înv. şi reg.› namestie, poartă, ‹reg.› găzdăşag, stătut[1], ‹înv.› economie. *Părinţii lui au una dintre cele mai frumoase case din sat.* **3** cămin, familie, ‹rar› menaj. *De când li s-a născut şi al şaselea copil, casa lor este din ce în ce mai greu de întreţinut.* **4** ***casă părintească*** = ‹fig.› lari. *După ani de peregrinări, s-a întors la casa părintească.* **5** căsătorie, căsnicie, mariaj, matrimoniu, menaj, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoţire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au o casă fericită.* **6** (*polit.; şi* ***casă domnitoare***) dinastie, familie, familie domnitoare. *Este descendent al casei de Belgia.* **III 1** (*med.*) ***casă de naşteri*** = maternitate. *Femeile nasc la casa de naşteri;* ***casă de nebuni*** = ***casă de sănătate*** = ospiciu, spital de psihiatrie, ‹fam.› balamuc, spital de nebuni, ‹arg.› dilibău. *În casa de nebuni sunt tratate persoanele cu boli psihice;* ***casă de odihnă*** = ***casă de sănătate*** = sanatoriu. *După operaţie, s-a recuperat într-o casă de odihnă din Elveţia.* **2** ***casă de copii*** = orfelinat, ‹înv. şi reg.› şcoală sărăcească, ‹înv.› orfanotrofie. *Copiii abandonaţi cresc în casele de copii.* **3** (*art.; relig.*) ***casa Domnului*** = ***casa lui Dumnezeu*** = biserică, locaş de cult (v. *locaş*[1]), locaş de închinare (v. *locaş*[1]), locaş de rugăciune (v. *locaş*[1]), locaş dumnezeiesc (v. *locaş*[1]), locaş sfânt (v. *locaş*[1]), ‹înv. şi reg.› eclesie, ‹reg.› rugă, ‹înv.› domnelnică, locuinţă sfântă, sfinţie, sfinţire[1], sfinţit[1], ‹fig.; înv.› staul. *În ultimul timp s-au zidit foarte multe case ale Domnului.* **4** ***casă de modă*** = salon de modă (v. *salon*[1]), ‹înv.› prăvălie de modă, prăvălie modistă *Cântăreaţa este clienta unei renumite case de modă din Paris.* **5** ***casă de raport*** = imobil de raport (v. *imobil*[1]). *Casa de raport aduce venituri proprietarului prin închiriere.* **6** (*fin.*) ***casă de amanet*** = ***casă de lombard*** =lombard[1], munte de pietate. *Casa de amanet acordă împrumuturi garantate cu obiecte sau titluri de valoare.* **7** ***casă de editură*** = editură, ‹rar› papetărie. *Universitatea are casă de editură proprie.* **8** ***casă de prostituţie*** = ***casă de rendez-vous*** = ***casă de toleranţă*** = bordel, lupanar, ‹pop. şi fam.› curvărie, ‹reg.› şcorlit, ‹înv.› casă de curvăsărie, casă de curvie, casă publică, tractir, ‹glum.› hagialâc, ‹arg.› hogeag, ‹ieşit din uz› stabiliment; (*înv.*) ***casă de curvăsărie*** = ***casă de curvie*** = ***casă publică*** v. Bordel. Casă de prostituţie. Casă de rendez-vous. Casă de toleranţă. Lupanar. **9** ***casă parohială*** = locuinţă parohială, ‹la catolici› prezbiteriu. *În casa parohială se află domiciliul şi cancelaria parohului.* **10** (*art.; adm.; înv.*) ***casa satului*** v. Consiliu. Primărie. **11** (*art.; adm.; înv.*) ***casa strajei*** v. Jandarmerie.
căsă[2] s.f. **1** ***casă de bani*** = seif, ‹rar› ladă, ladă de bani, ladă de fier, ‹arg.› lenjerie, ursoaică[1]. *Şi-a depus valorile la o bancă, într-o casă de bani.* **2** ***casă de marcaj*** = casă de marcat; ***casă de marcat*** = casă de marcaj. *Casa de marcat se foloseşte pentru emiterea bonurilor fiscale.* **3** ***casă de bilete*** = box-office. *La casa de bilete erau multe persoane care cumpărau bilete pentru spectacol.*
casc s.n. (*înv. şi reg.*) v. Căscat[1].
cascádă s.f. **1** (*geomorf, hidrol.*) cataractă, căderе de apă, ‹rar› prag, ‹pop.› săritoare (v. *săritor*), şipot, urlătoare, ‹reg.› burăitoare, burău, burugă, durău, duruitoare, sărită (v. *sărit*[2]), săritură, şteanţ, ştează[1], vâjoi, vâltoare, vânturariţă, vânturiş, ‹înv.› povornitoare. *În liniştea serii se aude zgomotul produs de cascada din apropierea cabanei.* **2** (*sport*) cascadorie.
cascadoríe s.f. (*sport*) cascadă. *Sunt actori care execută singuri cascadoriile în timpul filmărilor.*
cascanét s.n. (*milit.; înv. şi reg.*) v. Caschetă.
căscă s.f. (*milit.*) ‹înv. şi reg.› comănac[1], ‹reg.› şapcă, şapcă de fier. *În timpul unei misiuni, militarii poartă cască pentru protejarea capului.*
căscă-gură s.m. (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› gură-cască, gură-căscată, ‹pop.› căscăund. *Un cască-gură îşi iroseşte timpul fără folos.*
caschetăr s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.
caschétă s.f. (*milit.*) ‹înv. şi reg.› cascanet. *De bucurie că au învins, ostaşii îşi aruncă caschetele în aer.*
cascótă s.f. (*înv.*) **1** v. Căscat[1]. **2** ‹înv.› caşcovă. *Cascotele erau aduse din ţări care aveau aceste fructe exotice.*
casétă s.f. **1** cutioară, cutiuţă, ‹rar› cistă, ‹înv. şi pop.› răcliţă, ‹înv. şi reg.› besactea, căsulie, răcluţă, sicriaş, şcătuică, şcătulă, ‹reg.› căşiţă, ‹înv.› sinet. *Îşi ţine cerceii într-o casetă de argint.* **2** (*electron.*) ***casetă audio*** = ‹rar› audiocasetă. *A împrumutat o casetă audio cu muzică grecească;* ***casetă video*** = telecasetă, videocasetă, videogramă. *A închiriat câteva casete video cu filme.* **3** (*arhit.*) caseton, cheson. *Plafonul sufrageriei are casete.* **4** (*inform.*) ***casetă de dialog*** = fereastră de dialog. *Utilizatorul furnizează informaţii despre modul de realizare a unor acţiuni prin caseta de dialog.*
casetofón s.n. (*electron.*) ‹fam.› cas. *Şi-a cumpărat un casetofon nou.*
casetón s.n. (*arhit.*) casetă, cheson.
cash [kɛʃ] s.n., adj. invar., adv. (*fin.*) **1** s.n. bani cash (v. *ban*), bani gata (v. *ban*), bani gheaţă (v. *ban*), bani lichizi (v. *ban*), numerar, ‹pop. şi fam.› bani peşin (v. *ban*), bani sunători (v. *ban*), monede sunătoare (v. *monedă*), ‹reg.› bani uscaţi (v. *ban*), ‹înv.› bani numărători (v. *ban*). *Nu are cash la el şi plăteşte cu cardul.* **2** adj. invar. (*despre plăţi*) ‹fran.› contant. *Plata cash îi convine.* **3** adv. (*modal*) ‹pop. şi fam.› peşin. *Plăteşte cash, la magazin, mobila.*

casía s.f. (*bot.; înv.*) v. Scorțișoară.
casiér, -ă s.m., s.f. ‹reg.› sămădău, ‹înv.› cheltuitor, cutier, ‹ieșit din uz› casiereasă. *Casierul are în sarcina sa distribuirea și încasarea banilor într-o instituție sau într-o întreprindere.*
casiereásă s.f. (*ieșit din uz*) v. Casieră (v. *casier*). Casieriță.
casieríță s.f. casieră (v. *casier*), ‹ieșit din uz› casiereasă. *Casierița a distribuit salariile angajaților instituției.*
casiopéiu s.n. (*chim.*) lutețiu. *Casiopeiul face parte din familia lantanidelor.*
casíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*).
cásnic, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** conjugal, marital, matrimonial, ‹livr.› conubial, ‹înv.› căsătoresc, căsnicesc, gospodăresc, soțiesc. *Viața casnică are suișuri și coborâșuri.* **2** (*despre acțiuni, preocupări etc. ale oamenilor*) domestic, familial, gospodăresc. *Se îndeletnicește cu treburi casnice.* **3** (*despre aparate, obiecte etc. sau despre utilizarea lor*) domestic, menajer. *Aspiratorul este un aparat de uz casnic.* **II 1** s.f. gospodină, ‹rar› menajeră, ‹pop.› găzdoaie. *Soția lui este casnică.* **2** s.m. (*la pl.* ***casnici;*** *pop.*) ‹pop.› căsean. *Casnicii locuiesc împreună într-o casă, fiind legați prin interese comune de familie.* **3** s.m. (*înv.*) v. Bărbat. Soț.
casoléță s.f. afumătoare, cățuie, ‹reg.› rușcă[1], ‹turc.; înv.› buhurdar. *În casoleta de argint se ard mirodenii.*
cast, cástă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet cast.* **2** (*despre fete*) cinstită (v. *cinstit*), fecioară, neprihănită (v. *neprihănit*), virgină (v. *virgin*), ‹pop.› întreagă (v. *întreg*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹fig.› imaculată (v. *imaculat*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără castă.*
castán s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***castan-bun***) *Castanea sativa* sau *Castanea vesca*; ‹reg.› nuc-de-mare. **2** (*reg.*) ***castan-de-lac*** v. Cornaci (*Trapa natans*).
castánă s.f. **I** (*bot.*) **1** ‹reg.› nucă-de-mare. *Îi plac castanele prăjite.* **2** (*reg.*) ***castană-cu-ghimpi*** = ***castană-de-apă*** = ***castană-de-baltă*** = ***castană-de-lac*** v. Cornaci (*Trapa natans*). **II** (*anat., zool.; reg.*) v. Pinten.
castaniétă s.f. (*muz.*) ‹rar› geampara, păcănitoare, ‹reg.› tasuri (v. *tas*). *Castanieta este un instrument muzical de percuție.*
castaníu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. cafeniu, maro, ‹reg.› căfeștin, ‹vulg.› căcăniu. *Are o geantă din piele castanie. Castaniul este o culoare care o avantajează.* **2** adj. (*despre părul oamenilor*) șaten. *Își prinde părul castaniu în două coade.* **3** adj. (*despre ochi*) căprui, ‹pop.› căpriu, ‹reg.› mieriu[2], pestriț, puchițel. *Are ochii mari, castanii.*
cástă s.f. clan, tagmă. *În casta bancară se pătrunde greu.*
căstăn s.n. (*german.*) v. Dulap. Garderob. Șifonier.
castéi s.n. (*reg.*) v. Castel.
castél s.n. **1** (*constr.; în Ev. Med.*) ‹reg.› castei, ‹înv.› coștei. *Și-a propus să viziteze castelele de pe malurile Loarei.* **2** (*tehn.*) ***castel de apă*** = turn de apă. *Castelul de apă este folosit ca rezervor de apă.*
castelách s.n. (*constr.; înv.*) v. Castelaș.
casteláș s.n. (*constr.*) ‹înv.› castelachi.
castitáte s.f. **1** candoare, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană castitate.* **2** cinste, feciorie, neprihănire, nevinovăție, onoare, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de castitate.*
cástor s.m. **1** (*zool.*) *Castor canadensis*; biber, ‹reg.› breb. **2** (*țes.*) ‹ieșit din uz› castorină. *Castorul este un postav confecționat din părul de castor în amestec cu lână.*
castorínă s.f. (*țes.; ieșit din uz*) v. Castor.
castrá vb. I. tr. (*chir.*) **1** (*compl. indică animale*) a emascula, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹pop.› a întoarce, a jugăni, a stârpi, ‹reg.› a bate, a curăți, a herelui, a suci[2]. *Armăsarul a fost castrat.* **2** (*compl. indică cocoși*) a claponi, a emascula, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹reg.› a coponi, a curăți. *Și-a castrat cocoșii pentru a-i îngrășa.* **3** (*compl. indică bărbați*) a emascula, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹rar› a scapeți, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹înv.› a dezbărbăți. *Eunucii erau castrați.*
castráre s.f. (*chir.*) **1** (*la animale*) castrație, emasculare, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹pop.› întoarcere, jugănire, jugănit[1], stârpire, ‹reg.› batere, curățire, hereluire, sucire. *Castrarea unui animal se face sub anestezie.* **2** (*la bărbați*) castrație, emasculare, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹înv.› dezbărbățire. *Sumerienii au fost primii care au supus bărbații operației de castrare, pentru a-i transforma în eunuci.*
castrát, -ă adj. **1** (*despre animale*) emasculat, sterilizat, ‹înv. și pop.› scopit[2], ‹pop.› întors[2], jugănit[2], stârpit, ‹reg.› bătut[2], curățit[2], hereluit, soborât, sucit[2]. *Armăsarul castrat nu mai este așa de nărăvaș.* **2** (*despre bărbați*) emasculat, sterilizat, ‹înv. și pop.› scopit[2]. *Bărbații castrați păzeau haremul sultanului.*
castrație s.f. (*chir.*) **1** (*la animale*) castrare, emasculare, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹pop.› întoarcere, jugănire, jugănit[1], stârpire, ‹reg.› batere, curățire, hereluire, sucire. **2** (*la bărbați*) castrare, emasculare, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹înv.› dezbărbățire.
castraván s.m. (*bot.; reg.*) v. Susai[1] (*Sonchus arvensis*).
castravéte s.m. **I 1** (*bot.*) *Cucumis sativus*; ‹reg.› cucumăr, pepene, pepene-râios, pepeni-irinăci (v. *pepene*), pepeni-murători (v. *pepene*). **2** (*zool.*) ***castravete-de-mare*** = *Zygophylum fabago*; holoturid, holoturie. **3** (*bot.; reg.*) ***castravete-sălbatic*** v. Plesnitoare (*Ecballium elaterium*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
castrón s.n. **1** ‹reg.› chiab. *Supa este adusă la masă într-un castron din porțelan alb.* **2** fig. (*înv.; iron.*) v. Gambetă. Melon.
castronáș s.n. castronel. *A pus laptele copilului într-un castronaș.*
castronél s.n. castronaș.
cástru s.n. (*milit.; la romani*) lagăr, tabără, ‹înv.› tabie. *Arheologii au descoperit urmele unui castru roman la Dunăre.*
casúră s.f. crăpătură, fisură, fractură, plesnitură, spărtură, ‹rar› pocnitură. *Casura vasului este prelungă.*
caș s.n., s.m. **I** s.n. (*alim.*) ‹pop.› cașcovă. *Îi place foarte mult cașul proaspăt.* **II** s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*și, art.,* ***cașul-babei, cașul-popii***) *Malva rotundifolia*; ‹reg.› nalbă, nalbă-mărunță. **2** (*art.*) ***cașul-iepurelui*** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis arvensis*); ***cașul-cioarei*** = (*pl.*) ***cașii-lupului*** = ***cașii-popii*** v. Păducherniță (*Lepidium ruderale*).
cașă vb. I. tr. (*tipogr.*) a cașera. *Tipografii au cășat colile de hârtie, lipind pe ele un strat de celuloid.*
cașáre s.f. (*tipogr.*) cașerare, cașerat, cașurare. *Prin cașare, colile de hârtie au devenit mai rezistente.*
cașbéc, -ă s.m., s.f. (*fam.; glum.*) **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** (*med.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit.
cașcavál s.n. **1** fig. (*fam.; glum.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **2** (*arg.*) v. Femeie.
cáșcovă s.f. (*înv.*) **1** ‹înv.› cascotă. **2** (*alim.*) v. Caș.
cașerá vb. I. tr. (*tipogr.*) a cașa.
cașeráre s.f. (*tipogr.*) cașare, cașerat, cașurare.
cașerát s.n. (*tipogr.*) cașare, cașerare, cașurare.
cașétă s.f. (*farm.*) capsulă, capsulă amilacee, comprimat, pastilă, pilulă, tabletă, ‹pop.și fam.› hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris cașete cu antibiotic.*
cașexíe s.f. (*med., med. vet.*) descărnare, emaciație, emaciere, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbiciune, ‹reg.› slăbătate. *Cașexia lui o îngrijorează și hotărăște să-l ducă la medic.*
cășie s.f. (*bot.; înv. și reg.*) **1** v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*). **2** v. Caprifoi (*Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*).
cașmír s.n. (*text.*) ‹înv.› chesmar, ‹turc.; înv.› buhur. *Își pune șalul de cașmir pe umeri.*
cașnéu s.n. (*fran.; înv.*) v. Fular.
căște s.f. (*tipogr.; rar*) v. Casă[1].
cașuráre s.f. (*tipogr.*) cașare, cașerare, cașerat.
cat s.n. (*constr.*) etaj, nivel, ‹rar› rând, ‹reg.› emeletiu, pliont, ‹înv.› plan, pod[1], strânsură,

streașină. *La catul întâi al vilei este instalată centrala termică.*
catabolísm s.n. (*fiziol.*) dezasimilare, dezasimilație. *Catabolismul este însoțit de un proces de eliberare de energie.*
catacrotísm s.n. (*med.*) sfigmogramă. *Catacrotismul este o anomalie a pulsului, caracterizată prin ușoare expansiuni ale arterei după șocul principal.*
catadicseâlă s.f. (*înv.*) v. Catadicsire.
catadicsí vb. IV. tr. (*fam.; peior.; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr.*) v. Binevoi.
catadicsíre s.f. (*fam.; peior.*) ‹înv.› catadicseală. *Catadicsirea ei a fost de complezență.*
catafálc s.n. ‹pop.› laviță. *O mare de oameni se perinda prin fața catafalcului pe care era depus trupul actorului.*
cataforéză s.f. (*fiz., chim.*) dielectroliză. *Cataforeza este deplasarea spre catod a particulelor dintr-o soluție coloidală, sub acțiunea câmpului electric.*
catagrafiá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*econ.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) v. Inventaria. Înregistra. **2** (*compl. indică colectivități umane, animale, vehicule etc.*) v. Recenza[1].
catagrafíe s.f. (*înv.*) **1** v. Inventar. Listă. **2** v. Recensământ.
catagrafisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*econ.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) v. Inventaria. Înregistra. **2** (*compl. indică colectivități umane, animale, vehicule etc.*) v. Recenza[1].
catáhris s.n. (*grec.; înv.*) v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.
catahrismíe s.f. (*înv.; glum.*) v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.
catalécte s.n. pl. (*înv.*) v. Analecte. Crestomație.
catalepsíe s.f. (*med., med. vet.*) flexibilitate ceroasă, ‹înv.› apoplexie momentană. *Catalepsia provoacă înțepenirea bruscă a trunchiului și a membrelor și dereglarea funcțiilor cerebrale.*
catalígă s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***catalige***) papainog, piciorong, ‹reg.› paipanele, piciorag, piciorug. *Acrobații fac turul arenei pe catalige.* **2** (*ornit.*) *Himantopus himantopus*; piciorong, ‹rar› sitar-cu-picioroange (v. *sitar*[1]), ‹reg.› picioare-lungi (v. *picior*).
cataliză vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a impulsiona, a îndemna, a stimula, ‹fig.› a îmboldi, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a catalizat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi catalizat de societatea civilă.*
catalizatór s.m. **1** (*chim.*) ‹rar› catalizor. *Catalizatorul influențează viteza unei reacții chimice.* **2** (*chim.*) ***catalizator negativ*** = inhibitor. *Catalizatorul negativ, adăugat în proporții mici într-un mediu de reacție, oprește sau micșorează viteza de reacție.* **3** (*biochim.*) ***catalizator organic*** = biocatalizator, diastază, enzimă, ferment. *Catalizatorul organic are rol de catalizator pentru reacțiile din celulele vii.*
catalíză negativă s.f. (*chim.*) anticataliză. *În cataliza negativă viteza de reacție este micșorată de un inhibitor.*
catalizór s.m. (*chim.; rar*) v. Catalizator.
catalóg s.n. fișier. *A căutat în catalogul bibliotecii o revistă din secolul trecut.*
catalogá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică nume de persoane, de obiecte, de lucrări etc.*) ‹înv.› a catalogiza. *Cărțile nou-primite la bibliotecă sunt catalogate.* **2** (*livr.; compl. indică idei, fapte, evenimente etc.*) v. Enumera. Înșira. Înșirui. **II** fig. (*fam.; deprec.; compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) v. Califica. Caracteriza. Eticheta. Numi. Taxa.
catalogáre s.f. **1** (*livr.*) v. Enumerare. Enumerație. Înșirare. Înșiruire. **2** fig. (*fam.; deprec.*) v. Calificare. Caracterizare. Etichetare. Numire. Taxare.
catalogiză vb. I. tr. (*înv.; compl. indică nume de persoane, de obiecte, de lucrări etc.*) v. Cataloga.
catálpă s.f. (*bot.*) *Catalpa bignonioides*; bignonia, vanilie, ‹reg.› trâmbițar.
catameniál, -ă adj. (*med.*) menstrual. *A luat un analgezic contra durerilor catameniale.*
catapeteásmă s.f. (*în Biserica Ortodoxă*) iconostas, tâmplă[2], ‹pop.› perete, ‹înv. și reg.› prăznicar, ‹reg.› fruntar. *Privește cu atenție icoanele catapetesmei.*
cataplásmă s.f. (*med., med. vet.*) compresă, prișniță, ‹livr.› fomentație, ‹înv. și pop.› legătură, oblojeală, plasture, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹înv. și reg.› turtă, ‹reg.› fașă, fleașcă. *Fiind răcită, i s-a pus o cataplasmă pe piept.*
catapultá vb. I. refl. (*despre piloți*) a se ejecta. *Pilotul s-a catapultat din avionul în flăcări.*
catapúltă s.f. (*milit.; în Antic. și la începutul Ev. Med.*) balistă, ‹înv.› balestră. *Proiectilele erau aruncate asupra dușmanului cu ajutorul catapultei.*
catár s.m. (*med.; înv.*) v. Coriză. Guturai. Rinită.
catára s.f. (*relig.; grec.; înv.*) v. Afurisenie. Afurisire. Anatemă. Blestem. Excomunicare.
cataráctă s.f. **1** (*geomorf., hidrol.*) cascadă, cădere de apă, ‹rar› prag, ‹pop.› săritoare (v. *săritor*), șipot, urlătoare, ‹reg.› burăitoare, burău, burugă, durău, duruitoare, sărită (v. *sărit*[2]), săritură, șteanț, ștează[1], vâjoi, vâltoare, vânturariță, vânturiș, ‹înv.› povornitoare. *În liniștea serii se aude zgomotul produs de cataracta din apropierea cabanei.* **2** (*med., med. vet.*) albeață, ‹pop.› apă-albă, perdea, pohoială. *Cataracta se tratează chirurgical.*
catarámă s.f. închizătoare, ‹reg.› sponcă, ‹înv. cuișor. *I-a căzut catarama de la cureaua ceasului de mână.*
catárg s.n. **1** (*mar.*) arbore, ‹înv.› mastă. *Matelotul se urcă în vârful catargului.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
catárgă s.f. (*nav.; înv.*) **1** v. Galeră. **2** v. Corabie.
catarígi s.f. pl. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.
catarín s.m. (*zool.*) catarinian. *Cimpanzeii și babuinii sunt catarini.*
catariníán s.m. (*zool.*) catarin.
catarói[1] s.m. (*arg.*) v. Rom[2]. Țigan.
catarói[2] s.n. **I 1** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** (*med.; înv. și reg.*) v. Gută. Podagră. **3** (*înv. și reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expirare. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **4** (*med.; reg.*) v. Coriză. Guturai. Rinită. **5** (*med.; înv.*) v. Gripă. **II** (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.
catastăză s.f. (*muz.; livr.*) v. Impostație. Vocalizare.
catastíf s.n. **1** (*mai ales fam.*) condică, registru, ‹pop.› carte, ‹înv. și reg.› metrică[1], protocol, ‹reg.› libel, papir, ‹înv.› defter, izvod, opis, tartaj, tăbliță, terfelog, ‹turc.; înv.› caid, tefter. *Își notează într-un catastif cheltuielile zilnice.* **2** (*jur.; arg.*) v. Cazier.
catastișél s.n. (*jur.; înv.*) v. Codicil.
catastrofăl, -ă adj. catastrofic, dezastruos, fatal, funest, teribil, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe catastrofale asupra mediului.*
catastrófă s.f. calamitate, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustii[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o catastrofă aducătoare de moarte.*
catastrófic, -ă adj. catastrofal, dezastruos, fatal, funest, teribil, nefericit, nenorocit, ‹fig.› tragic, trist.
catatrehmós s.n. (*grec.; înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.
catatrexí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi.
catâr s.m. (*zool.*) *Equus mullus*; bardou, ‹înv. și reg.› mâșcoi, ‹înv.› mâșc, ‹latin.; înv.› mul[1]. *Catârul este un animal rezultat din încrucișarea unui armăsar cu o măgăriță.*
catârár s.m. ‹reg.› catârgiu. *Catârarii păzesc sau mână catârii.*
catâráș s.m. (*zool.; pop.*) ‹pop.› catârel. *Catârașii au fost închiși într-un țarc.*
catâră s.f. (*zool.; reg.*) v. Catârcă.
catârcá s.f. (*zool.*) ‹înv. și reg.› mazgă, ‹reg.› catâră, mulă[2], ‹înv.› mâșcă, mâșcoaie. *Au în gospodărie un catâr și o catârcă.*
catârél s.m. (*zool.; pop.*) ‹pop.› catâraș.
catârgíu s.m. (*reg.*) v. Catârar.
catedrálă s.f. (*arhit. bis.*) ‹reg.› mănăstire, ‹înv.› sobor. *În catedrala mitropolitană din Iași se află moaștele Sfintei Parascheva.*
catedrátic, -ă adj. (*pedag.; ital.*) v. Profesoral.
catédră s.f. **I 1** (*arhit. bis.; rar*) v. Amvon. **2** (*înv.*) v. Capitală. **II** fig. profesorat. *Toată viața și-a închinat-o catedrei.*
categoriál, -ă adj. taxonomic. *Se ocupă cu ordonarea categorială a actelor. Studenților li s-a cerut repartizarea categorială a plantelor culese în excursia de studiu.*

categóric, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) decis, expres[2], ferm, formal, hotărât, neezitant, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său categoric de a participa la concurs l-a uimit.* **2** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], convins, decis, ferm, hotărât, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton categoric să părăsească încăperea.* **3** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este categoric. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt categorice.* **4** (*despre modul de exprimare a unor idei sau despre raționamente, judecăți, demonstrații etc.*) apodictic, incontestabil, indiscutabil, peremptoriu. *Autorul renunță la caracterul categoric al argumentării.* **5** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, evident, flagrant, indiscutabil, izbitor, vădit. *Acesta este un adevăr categoric.* **6** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este categorică.* **7** (*despre fapte, informații, date, cunoștințe etc.*) cert, precis, sigur, ‹rar› neapărat. *A obținut informații categorice de la martori oculari.* **8** absolut, definitiv, irevocabil. *Confirmarea unui astfel de specialist i se pare categorică.* **II** adv. (*modal*) decis, ferm, hotărât, net[2], radical, scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză categoric propunerea.*

categoricéște adv. (*modal; înv.*) v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant.

categorie s.f. **1** (*log.*) ‹înv.› predicament. *Filosofii au evidențiat rolul ontologic al categoriilor.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, neam, soi[1], sort, sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe categorii de legume. Unele categorii de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite categorii de semințe pentru a le sădi în grădină.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) clasă, fel, gen, soi[1], specie, tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unei categorii de oameni cu însușiri deosebite.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, soi[1], specie, tip, ‹înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sămânță, sculă, stambă, tacâm. *Ce categorie de om o mai fi și ăsta?* **5** caracter, fel, gen, natură, soi[1], teapă, ‹fam.› factură, ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură, ‹peior.› trampă[2]. *Un profitor de categoria lui nu a mai întâlnit.* **6** (*și **categorie socială***) pătură, pătură socială, ‹înv.› regiuni (v. *regiune*), strat, ‹fig.› treaptă, ‹ieșit din uz› ordin. *Aparținea unei categorii sociale privilegiate.* **7** clasă, grup, grupare, ‹rar› șir, tagmă, ‹înv.› rânduială, sfat. *Face parte din categoria acelora care urăsc nedreptățile.* **8** (*biol.*) ***categorie sistematică*** = categorie taxonomică; ***categorie taxonomică*** = categorie sistematică. *O categorie sistematică sau taxonomică cuprinde plantele sau animalele asemănătoare și înrudite.* **9** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) clasă, ‹fig.› treaptă. *Se încadrează într-o anumită categorie de salarizare.* **10** (*determ. de un adj. num. ord.*) clasă, rang, ‹fig.› mână. *Sportivii au fost cazați într-un hotel de categoria întâi.* **11** clasă, ordin, rang, ‹înv.› ordine. *Este o realizare de primă categorie. Vorbește despre cifre de categoria miilor.* **12** (*sport*) divizie. *Steaua este o echipă de fotbal de categoria A.*

categorisí vb. IV. tr. fig. (*fam.; compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) v. Califica. Caracteriza. Eticheta. Numi. Taxa.

categorisíre s.f. fig. (*fam.*) v. Calificare. Caracterizare. Etichetare. Numire. Taxare.

catehísm s.n. (*relig.*) ‹grec.; înv.› catihis. *Catehismul este expunerea principiilor religiei creștine sub formă de întrebări și răspunsuri.*

catehizá vb. I. tr. (*relig.; compl. indică oameni*) ‹înv.› a oglăși, ‹grec.; înv.› a catihisi. *În seminarul teologic profesorul l-a catehizat.*

catehizáre s.f. (*relig.*) ‹înv.› catehizație, catihisie, catihisire, oglașenie. *Catehizarea se face în seminariile teologice.*

catehizát, -ă adj. (*relig.; rar; despre oameni*) ‹înv.› catihisit.

catehizáție s.f. (*relig.; înv.*) v. Catehizare.

caténă s.f. **1** (*chim.; și **catenă ciclică, catenă liniară, catenă ramificată***) lanț. *O catenă leagă între ei atomii de același fel ai unei substanțe.* **2** (*geomorf.; și **catenă muntoasă***) lanț, sistem muntos. *Catenele Carpaților sunt acoperite de păduri întinse.* **3** (*înv.*) v. Lanț.

catergár s.m. (*grec.; înv.*) v. Ștrengar.

cateríncă s.f. **1** (*muz.; pop.*) v. Flașnetă. **2** (*fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*fam.*) v. Scandal. Scenă. **4** (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **5** (*fam.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială. **6** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a pune”, „a cădea”*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).

caterisí vb. IV. tr. **1** (*bis.; compl. indică preoți*) a răspopi, ‹înv.› a despopi, a despreoți. *Preotul a fost caterisit pentru că a încălcat grav canoanele bisericești.* **2** (*pop. și fam.; compl. indică oameni care ocupă un post*) v. Demite. Destitui. Îndepărta. Scoate. **3** (*pop. și fam.; compl. indică oameni care au o anumită funcție, un anumit grad*) v. Retrograda.

caterisíre s.f. **1** (*bis.*) răspopire, ‹înv.› despopire, despreoțire, izvârjanie, ‹grec.; înv.› caterisis. *Consiliul a hotărât caterisirea preotului.* **2** (*pop. și fam.*) v. Demitere. Destituire. Îndepărtare. Scoatere. **3** (*pop. și fam.*) v. Retrogradare.

caterísis s.f. (*bis.; grec.; înv.*) v. Caterisire. Răspopire.

caterisít, -ă adj. **1** (*bis.; despre preoți*) răspopit, ‹înv.› despopit, despreoțit. *Preotul caterisit s-a angajat ca funcționar.* **2** (*pop. și fam.; despre persoane care ocupă un post*) v. Demis. Destituit. Îndepărtat. Scos[2]. **3** (*pop. și fam.; despre persoane care au o anumită funcție, un anumit grad*) v. Retrogradat.

catetér s.n. (*med., med. vet.*) branulă, canulă, flexulă. *I-a introdus în venă un cateter pentru a-i pune o perfuzie.*

cathársis s.n. (*psih.*) abreacție. *Catharsisul este o formă de psihoterapie.*

cathártic, -ă adj. **1** (*estet.*) purificator. *Muzica preclasică are efect cathartic.* **2** (*înv.; despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) v. Cenotic. Laxativ. Purgativ.

catifeá s.f. **1** (*ind. text.*) velur, ‹înv. și reg.› mancister, ‹reg.› barșon, pluș, somot, ‹înv.› samet, urșinic[2]. *Își pregătește pentru serată rochia din catifea verde.* **2** (*la pl. **catifele**; bot.; reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*). **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

catifelá vb. I. tr., refl. ‹înv.› a (se) încatifela. *După ce a folosit o cremă de mâini hidratantă, pielea i s-a catifelat.*

catifelát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „aspru”; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) mătăsos, moale, neted, ‹rar› catifelin, luciu[2], lunecos, suplu, ‹fig.› molatic. *Stofa este catifelată. O cremă bună face pielea catifelată. Pisica are blana catifelată.* **2** fig. (*despre voce*) ‹fig.› cald. *Soprana cânta cu ușurință acutele, dar vocea îi rămânea catifelată.*

catifelín, -ă adj. (*în opoz. cu „aspru”; rar; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) v. Catifelat. Mătăsos. Moale. Neted.

catifelúță s.f. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **2** (*la pl. **catifelуțe**; reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*). **3** (*la pl. **catifelуțe**; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

catigorie s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

catihís s.n. (*relig.; grec.; înv.*) v. Catehism.

catihisí vb. IV. tr. (*relig.; grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Catehiza.

catihisíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Catehizare.
catihisíre s.f. (*relig.; înv.*) v. Catehizare.
catihisít, -ă adj. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Catehizat.
catión s.m. (*fiz.*) ion pozitiv. *Cationul se deplasează către catod în timpul electrolizei.*
catísmă s.f. (*teol.*) ‹înv.› ședere. *Catismă este fiecare dintre cele douăzeci de secțiuni ale Psaltirii.*
cátiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).
catód s.m.(*în opoz. cu „anod"; fiz.*) electrod negativ. *Prin catod iese curentul electric dintr-un mediu conductor.*
católic, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) **I 1** s.m., s.f. romano-catolic, ‹rar› papist, ‹înv. și reg.› latin, papistaș. *Catolicii sunt adepții catolicismului.* **2** s.m. (*art., la pl.* ***catolicii****; colect.*) catolicime, ‹rar› catolicitate. *Catolicii serbează Paștele în acest an în aceeași zi cu ortodocșii.* **II** adj. papal, roman[2], romano-catolic, ‹rar› papist, ‹înv. și reg.› latin, latinesc, papistaș, papistășesc, ‹înv.› papistic. *Catedrala catolică din oraș este grandioasă.*
catolicéște adv. (*modal; relig.; rar*) ‹rar› papistășește. *Se închină catolicește.*
catolicí vb. IV. tr., refl. (*relig.; pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Catoliciza.
catolicíme s.f. (*colect.; relig.*) catolicii (v. *catolic*), ‹rar› catolicitate.
catolicíre s.f. (*relig.; pop.*) v. Catolicizare.
catolicísm s.n. (*relig.*) biserica catolică (v. *biserică*), legea catolică (v. *lege*), romano-catolicism, ‹înv. și reg.› papistășie, ‹înv.› papism. *Catolicismul este o confesiune creștină.*
catolicít, -ă adj. (*relig.; pop.; despre oameni*) v. Catolicizat.
catolicitáte s.f. (*colect.; relig.; rar*) v. Catolicii (v. *catolic*). Catolicime.
catolicizá vb. I. tr., refl. (*relig.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹pop.› a (se) catolici, ‹înv. și reg.› a (se) catolnici, a (se) papistăși. *Fiind ateu, l-a convins să se catolicizeze.*
catolicizáre s.f. (*relig.*) ‹pop.› catolicire, ‹înv. și reg.› catolnicire. *Catolicizarea se face numai după însușirea preceptelor Bisericii Catolice.*
catolicizát, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) ‹pop.› catolicit, ‹înv. și reg.› catolnicit. *Credincioșii catolicizați propovăduiesc preceptele catolicismului.*
catolnicí vb. IV. tr., refl. (*relig.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Catoliciza.
catolnicíre s.f. (*relig.; înv. și reg.*) v. Catolicizare.
catolnicít, -ă adj. (*relig.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Catolicizat.
catonián, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Exigent. Pretențios. Riguros. Sever[2].
catónic, -ă adj. (*livr; despre oameni*) v. Exigent. Pretențios. Riguros. Sever[2].
catortosí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Reuși.
catrafúse s.f. pl. (*pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› boarfe (v. *boarfă*), bulendre (v. *buleandră*), calabalâc, troace (v. *troacă*), ‹pop.› țoale (v. *țol*), ‹fam.; deprec.› borfet, ‹reg.› bodroanțe, canatlâcuri, cioveie (v. *ciovei*), dănănaie, hontroape, hozate, târnomate (v. *târnomată*), tiliuțe, trancanale (v. *trancana*), trancote (v. *trancotă*), trantabușuri, trantaveie, trante, troscobârțe, țanghile, țolinci, țoloabe (v. *țoloabă*), țulendre. *Și-a strâns repede catrafusele într-o geantă și a plecat.* **2** v. Bagaj.
catrán s.n., adv. **I** s.n. **1** (*chim.*) gudron, ulei greu (v. *ulei*[1]), ‹reg.› ~~ș~~moală, zeft. *Catranul se obține din petrol, cărbune sau lemn, fiind o materie primă importantă în industria chimică.* **2** (*reg.*) v. Smoală. **II** s.n. fig. **1** amar, întristare, jale[1], tristețe, ‹fig.› milă. *I-a murit cineva apropiat și i-a rămas catran în inimă.* **2** (*pop.*) v. Acrime. Fiere. Maliție. Malițiozitate. Otravă. Răutate. Venin. **III** adv. fig. (*modal; fam.*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Foc. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **2** v. Foarte. Nespus. Tare.
catrínță s.f. fotă, ‹înv. și pop.› peștiman, zăvelcă, ‹pop.› pestelcă, zadie, ‹înv. și reg.› strecătoare, ‹reg.› fustă, păstură[2], pânzătură, pristoare, spiniță. *Cele mai multe femei de la țară au renunțat la catrință.*
catún s.n. (*ind. text.; german.*) v. Stambă.
cațaón s.m. (*grec.; înv.*) v. Canalie. Pușlama. Secătură.
cațavéică s.f. **1** scurteică, ‹înv. și reg.› giubeică, ‹reg.› bunză, zoavă. *Cațaveica este o haină țărănească pentru femei, lungă până în talie.* **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
cáță[1] s.f. (*fam.; peior.*) v. Mahalagioaică. Mahalagiță.
cáță[2] s.f. (*la stână; reg.*) ‹reg.› campău, lance, nuia. *Ciobanii prind oile cu cața.*
cáuă s.f. (*reg.*) v. Baubau.
caúc s.n. (*gosp.; înv. și reg.*) v. Căuș. Scafă.
caucár s.m. (*rar*) ‹înv.› caucciu. *Caucarii fabricau cauce pentru boieri și potcapuri pentru călugări.*
caucciú s.m. (*înv.*) v. Caucar.
cauciúc s.n. **1** ‹pop.› gumilastic. *Cauciucul unei roți a mașinii s-a spart.* **2** (*arg.*) v. Condom. Prezervativ.
cáuda s.f. (*muz.*) coda[1]. *Cauda unei compoziții muzicale are caracter concluziv.*
caudát, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*zool.*) urodel. *Salamandra și tritonul sunt caudate.* **2** adj. (*despre amfibieni*) caudifer. *Amfibienii caudați suferă în timpul secetei.*
caudífer, -ă adj. (*despre amfibieni*) caudat.
caúlis s.n. (*bot.; livr.*) **1** v. Trunchi. Tulpină. **2** v. Lujer. Tulpină.
caúnă s.f. (*miner.; reg.; de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) v. Mină[1]. Subteran.
caúne s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).
caústic, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre substanțe*) coroziv, ‹rar› arzător. *Pentru a îndepărta piatra depusă pe țevi, folosește o substanță caustică.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar caustic, dar foarte talentat.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii caustice.* **3** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este caustică.* **III** adv. fig. (*modal*) batjocoritor, sarcastic, sardonic. *Zâmbește caustic. Tonul vocii sale sună caustic.*
causticitáte s.f. fig. acrimonie, sarcasm, ‹fig.› incisivitate. *De multe ori a fost rănit de causticitatea colegilor.*
causticizá vb. I. tr. (*chim.*) a caustifica. *A causticizat carbonații alcalini cu ajutorul laptelui de var.*
causticizáre s.f. (*chim.*) caustificare. *Prin causticizare carbonații alcalini se transformă în alcalii caustice cu ajutorul laptelui de var.*
causticizát, -ă adj. (*chim.; despre carbonați alcalini*) caustificat.
caustifícá vb. I. tr. (*chim.*) a causticiza.
caustificáre s.f. (*chim.*) causticizare.
caustificát, -á adj. (*chim.; despre carbonați alcalini*) causticizat.
cauterizá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică răni, țesuturi bolnave etc.*) a arde. *Dermatologul i-a cauterizat un neg.*
cauterizáre s.f. (*med., med. vet.*) ardere, ‹livr.› ustiune, ‹rar› cauterizație. *Pentru a preveni o infecție, chirurgul a recurs la cauterizarea leziunii.*
cauterizáție s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Ardere. Cauterizare.
cauționá vb. I. intr. (*jur.*) a garanta, a gira, a răspunde, ‹pop.› a chezăși. *Cauționează pentru nevinovăția acestui om.*
cauționaménț s.n. (*jur.; rar*) v. Cauțiune. Fideiusiune. Garanție.
cauționatór s.m. (*jur.; înv.*) v. Cauțiune. Fideiusor. Garant.
cauționámânt s.n. (*jur.; înv.*) v. Cauțiune. Fideiusiune. Garanție.
cauțiúne s.f. (*jur.*) **1** fideiusiune, garanție, ‹rar› cauționament, ‹pop.› chezășie, ‹înv.› adeverință, cauționământ, vadiu. *Tatăl a depus cauțiune pentru îndeplinirea obligațiilor pe care le are fiul său.* **2** fideiusor, garant, ‹pop.› chezaș, chezășuitor, ‹înv.› cauționator, platnic, sodâș. *El este considerat cauțiune pentru debitor.*
cauzá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică stări, situații etc. în*

general neplăcute) a face, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹pop.› a căşuna, ‹înv.› a prici[3], a trage. *Unul dintre copii le cauzează numai necazuri. Lovitura pe care a primit-o i-a cauzat leziuni interne.* **2** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a crea, a declanşa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naşte, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a cauzat un val de indignare.* **3** (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a crea, a da[2], a determina, a face, a induce, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a cauzat o stare de somnolență.* **4** (*compl. indică fapte, situații, stări etc.*) a aduce, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui. *Incendiul a cauzat locatarilor pagube majore.*

cauzál, -ă adj., s.f. **1** adj. cauzativ. *Nu poate să stabilească relații cauzale între fenomene.* **2** s.f. (*gram.*) propoziție cauzală. *Cauzala îndeplineşte funcția de circumstanțial de cauză al regentei.*

cauzalitáte s.f. **1** (*filos.*) relație cauzală. *Cauzalitatea este raportul obiectiv dintre cauză și efect.* **2** (*fiziol.*) ***cauzalitate inelară*** = aferentație, aferentație inversă, conexiune inversă, feedback, lanț cauzal închis, legătură inversă, reacție, retroacțiune, retrocontrol. *Cauzalitatea inelară este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.*

cauzáre s.f. creare, declanşare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, naştere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la cauzarea unui val de indignare.*

cauzatív, -ă adj. cauzal.

cáuză s.f. **I 1** considerent, mobil, motiv, pricină, prilej, rațiune, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost cauza care a declanşat protestul salariaților.* **2** obârşie, origine, ‹fig.› izvor, rădăcină, ‹fig.; pop.› maică, mamă, naştere. *Cauza incendiului nu a fost descoperită.* **3** obiectiv, scop, țel, țintă, ‹înv.› pricină, sfârşit[1], țeh[2]. *Luptă pentru o cauză nobilă.* **4** ‹fig.› stindard. *A părăsit cauza care-i însuflețea pe amândoi în lupta pentru câştigarea dreptății.* **II** (*jur.*) **1** acțiune, caz, judecată, proces, ‹înv. și pop.› price, ‹pop.› dreptate, lege, pricină, ‹reg.› hâcă, hoandră, pâră, târghelaş, ‹înv.› criminalion, delă, divan, județ, prigonire, sud[2]. *S-a amânat verdictul în cauza civilă.* **2** ***cauză judecătorească*** = speță. *Cauza judecătorească este o pricină concretă supusă spre rezolvare unui organ de jurisdicție. Judecătorul trebuie să soluționeze cauza judecătorească pe care o pledează avocatul.*

cavá́f s.m. (*înv.*) v. Cizmar. Pantofar.

cavál s.n. (*muz.*) ‹reg.› fluierar, trişcă. *Cavalul este un fluier mare, cu cinci găuri, confecționat din lemn de paltin sau de arin, care scoate sunete grave.*

cavălă s.f. (*zool.; rar*) v. Iapă.

cavalcá vb. I. tr. (*ital.; compl. indică animale*) v. Călări. Încăleca.

cavalcádă s.f. ‹înv.› biniş, călăritură. *Au închiriat câțiva cai și au plecat într-o cavalcadă prin pădure.*

cavalcăvia s.f. (*constr.; ital.*) v. Pasarelă.

cavalér s.m. **I 1** (*în Ev. Med., în apusul și în centrul Europei*) ‹span.› caballero. *Regele l-a făcut cavaler pentru vitejia sa.* **2** (*art., la pl.*) ***cavalerii teutoni*** = ordinul teutonic (v. *ordin*), teutonii (v. teuton). *Cavalerii teutoni au fost, timp de trei secole, principalul exponent al expansiunii germanilor în teritoriile slavilor din răsăritul Europei.* **3** burlac[1], celibatar, flăcău, holtei[1], ‹pop. și fam.› becher, ‹pop.› june, ‹reg.› feamin, flâşcău, frâşcău, holter, ‹latin.; înv.› celibe, ‹fig.› tomnatic, ‹arg.› pompier. *Înainte de nuntă, prietenii mirelui organizează o petrecere a cavalerilor.* **II** (*tehn.; la balanță*) călăreț. *Cavalerul este o piesă din fir de platină, care se aşază pe brațele unei balanțe analitice pentru a se obține echilibrarea acestora.* **III** (*bot.*) **1** *Zinnia elegans*; căpitani (v. *căpitan*), cârciumăreasă, ‹reg.› capul-cuculuı (v. cap), cătănuțe (v. *cătănuță*), coconi (v. *cocon*[2]), doamne (v. *doamnă*), domnişoare (v. *domnişoară*), domnişor, domniță, ferigele (v. *ferigea*), leliță, măciuci (v. *măciucă*), ochii-cucului (v. *ochi*[1]), pene-bătucite (v. *pană*), pofta (v. *poftă*), ruji-mici (v. *rujă*), turcoaice (v. *turcoaică*), văzdoagă, ‹înv.› zinie. **2** (*reg.*) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*).

cavalerésc, -eáscă adj. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *În relațiile de afaceri are o atitudine cavalerească.* **2** fig. (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) ales[2], generos, mărinimos, nobil. *O apără în fața celorlalți dintr-un impuls cavaleresc.*

cavalérie s.f. (*milit.*) **1** călărime, ‹înv.› cavalerime, călărăşie, călărăşime. *Cavaleria a pornit la atac.* **2** (*în trecut*) ***cavalerie de rezervă = cavalerie grea*** = ‹ital.; înv.› cavalerie pezantă. *Cavaleria grea folosea piese de artilerie de calibru mijlociu și mare*; (*ital.; înv.*) ***cavalerie pezantă*** v. Cavalerie de rezervă. Cavalerie grea.

cavaleríme s.f. (*milit.; înv.*) v. Cavalerie. Călărime.

cavalerísm s.n. **1** bună-credință, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în cavalerismul și priceperea lui.* **2** fig. amabilitate, civilitate, manieră, politețe. *Băiatul este de un cavalerism ireproşabil.*

cavaleríst s.m. (*milit.*) călăreț, ‹înv.› călăraş, călări (v. *călare*), mânaci, răitar. *Cavaleriștii au pornit la atac.*

cavalét s.n. (*a. plast.*) căluş, şevalet. *Pictorul și-a aşezat tabloul pe un cavalet pentru a face câteva retuşări.*

cavalín, -ă adj. (*zool.*) cabalin. *Iubeşte mult rasa cavalină. A vizitat o expoziție cavalină.*

cavás s.m. **1** (*milit.; turc.; înv.*) v. Jandarm. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

cavérnă s.f. **1** (*geomorf.*) grotă, peşteră, ‹înv. și reg.› vizuină, ‹reg.› corandă, ocnă, scorbură, știol, ‹înv.› hârtop, speluncă. *În munte este o cavernă cu stalactite și stalagmite.* **2** (*med.*) cavitate. *Se tratează de caverne pulmonare.*

cavernós, -oásă adj. **1** (*med.*) cavitar. *Doctorul i-a descoperit leziuni cavernoase la plămâni.* **2** fig. (*cu nuanță intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) adânc, grav, gros, jos, profund. *Își recunoaşte fapta cu o voce cavernoasă.*

cavernotomíe s.f. (*chir.*) speleotomie. *Cavernotomia este incizia unei caverne pulmonare.*

caviár s.n. (*culin.*) icre negre (v. *icră*). *La recepție sunt serviți cu fructe de mare, caviar și şampanie.*

cavitár, -ă adj. (*med.*) cavernos.

cavitáte s.f. **1** adâncitură, gaură, scobitură, ‹înv. și reg.› scorbură, ‹reg.› bortă, bortitură, scâlbă, scochină, ‹înv.› deşert, zgău. *Piesa are multe cavități la suprafață.* **2** (*med.*) cavernă. *Se tratează de caverne pulmonare.* **3** (*anat.*) antru, scobitură. *Cavitatea poate fi osoasă sau viscerală.* **4** (*anat.*) ***cavitate amniotică*** = sac amniotic. *Cavitatea amniotică se află pe fața internă a placentei*; ***cavitate bucală*** = ***cavitate orală*** = gură, ‹rar› organ[1], ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› bot, clonț, plisc, rât[1], ‹fam.; glum.› pupătoare (v. *pupător*), ‹înv. și reg.› rost, ‹reg.› govie, mordă, ‹reg.; deprec. sau peior.› clobanț, ‹fig.; reg.› popârdă, ‹peior.› cioc[2], ‹arg.› fermoar, flisc, flit, gingie, ială, mâncătoare (v. *mâncător*), mestecătoare, mestecău[2], mozgă, muie, muştar, muştiuc, papacioacă (v. *papacioc*), papiț, papiță, scuipătoare, teflu, țiu, zotcă. *Cavitatea bucală, delimitată lateral prin fața internă a obrajilor, se deschide anterior prin buze*; ***cavitate cotiloidă*** = acetabul, cotil. *În cavitatea cotiloidă se articulează capul femurului*; ***cavitate generală*** = celom. *Cavitatea generală se află în interiorul corpului metazoarelor*; ***cavitate orbitară*** = orbită, ‹pop.› găvan, scovârlie, văgăună, ‹înv. și reg.› melci (v. *melc*), ‹reg.› răgăoace. *În cavitatea orbitară se află globul ocular, anexele acestuia și grăsimea orbitală*; ***cavitate pelvină*** = bazin, pelvis, ‹înv. și pop.› prag, ‹înv.› lighean. *A căzut și și-a fracturat cavitatea pelviană*; ***cavitate toracică*** = coşul pieptului (v. *coş*[1]), cutie toracică, torace, ‹rar› grătar, ‹reg.› lada pieptului (v. *ladă*), tabla pieptului (v. *tablă*[1]). *În cavitatea toracică se găsesc plămânii și inima.*

cavóu s.n. criptă, monument funerar, mormânt, ‹rar› mormânt, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]). *Cortegiul se îndreaptă spre cavoul defunctului.*

cávum s.n. (*anat.*) faringe nazal, nazofaringe, rinofaringe. *Cavumul se află deasupra vălului palatin și posterior foselor nazale.*

caz s.n. **I 1** circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.›fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În alt caz, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în cazuri excepționale.* **2** fapt, fenomen, întâmplare, ‹înv.› evenire, price. *În ziare fusese relatat un caz asemănător.* **3** (*jur.*) investigație. *Ofițerul care se ocupă de acest caz nu a descoperit încă mobilul crimei.* **4** (*jur.*) acțiune, cauză, judecată, proces, ‹înv. și pop.› price, ‹pop.› dreptate, lege, pricină, ‹reg.› hâcă, hoandră, pâră, târghelaș, ‹înv.› criminalion, delă, divan, județ, prigonire, sud[2]. *S-a amânat verdictul în cazul civil.* **5** (*med., med. vet.*) îmbolnăvire. *A apărut un nou caz de scarlatină în școală.* **6** (*gram.*) ‹înv.› cădere. *Limba română are cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ.* **7** (*gram.*) ***caz acuzativ*** = acuzativ, ‹înv.› cădere pricinuitoare, lucrătoare (v. *lucrător*), pârâtor, pricinuitoare (v. *pricinuitor*), vinuitor. *Cazul acuzativ este cazul complementului direct, al complementului indirect, al circumstanțialelor și al unor atribute; **caz genitiv*** = genitiv, ‹înv.› cădere născătoare. *Cazul genitiv indică dependența, apartenența și posesia; **caz dativ*** = dativ, ‹înv.› cădere dativă, dătătoare. *Cazul dativ indică destinația acțiunii unui verb; **caz nominativ*** = nominativ, ‹înv.› cădere nominativă, numitoare (v. *numitor*). *Cazul nominativ este cazul flexiunii nominale cu funcție specifică de subiect; **caz oblic*** = ‹înv.› cădere strâmbă. *Cazul oblic este numele dat, în gramatica altor limbi, tuturor cazurilor, cu excepția nominativului și a vocativului, **caz vocativ*** = vocativ, ‹înv.› cădere vocativă, chemătoare (v. *chemător*). *Cazul vocativ exprimă o chemare, o invocare adresată cuiva.* **8** (*psih.*) ***caz de conștiință*** = proces de conștiință. *Cazul de conștiință este generat de dificultatea de a decide asupra justeței propriilor fapte, idei sau atitudini.* **II** (*concr.; med., med. vet.*) pacient, ‹înv.› subiect. *Cardiologul și-a planificat operarea cazurilor în funcție de gravitatea afecțiunii.*

cază s.f. (*adm.; în unele țări; turc.; înv.*) v. Comitat. District.

cazăică s.f. (*reg.*) v. Ac. Acul ceasornicului (v. *ac*). Acul ceasului (v. *ac*). Minutar.

cazacíncă s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Cazacioc. Căzăcească.

cazacióc s.n. (*j. folc.*) căzăcească, ‹reg.› cazacincă. *Cazaciocul este un dans popular ucrainean.*

cazán s.n. **I 1** (*tehn.; la locomotive, vapoare etc.*) ***cazan cu abur*** = căldare de abur, ‹înv.› marmita lui Papin, oala lui Papin, ‹ieșit din uz› digestor. *În cazanul cu abur se încălzește apa până se transformă în vapori cu o presiune mai mare decât cea atmosferică.* **2** (*ind. casn.*) ***cazan de țuică*** = alambic, căldare de rachiu. *Alcoolul se distilează în cazanul de țuică.* **II** (*geomorf.*) caldeiră, căldare, căldare glaciară, circ, circ glaciar, zănoagă, ‹reg.› scofaină. *Cazanul este o depresiune circulară în regiunile muntoase, formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar.*

cazáncă s.f. (*reg.*) v. Ac. Acul ceasului (v. *ac*). Acul ceasornicului (v. *ac*). Minutar.

cazánie s.f. (*relig.*) **1** ‹înv.› carte cu învățătură. *Cazania este o carte religioasă care cuprinde predici.* **2** cuvânt, omilie, predică, ‹înv.› didahie, învățătură, învățătură bisericească, poucenie, predicare, predicație, propovedanie, ‹grec.; înv.› chiriacodromion. *Credincioșii ascultă cu evlavie cazania rostită de preot.*

cazaniér, -ă adj. (*fran.; despre oameni*) v. Sedentar.

cazarmă vb. I. tr. (*milit.; rar; compl. indică soldați, trupe etc.*) ‹rar› încazarma. *Au cazarmat trupele în mare ordine.*

cazarmáre s.f. (*milit.; rar*) ‹rar› încazarmare. *Cazarmarea regimentului s-a făcut fără incidente.*

căză s.f. (*la sertare, birouri, dulapuri etc.; fran.; înv.*) v. Compartiment. Despărțire. Despărțitură.

cazeifórm, -ă adj. brânzos, cazeos. *Mâncarea are aspect cazeiform.*

cazeínă s.f. (*biol.*) **1** cazeinogen. *Cazeina, prin coagulare, formează componenta principală a brânzeturilor.* **2** ***cazeină vegetală*** = legumină. *Cazeina vegetală se găsește în semințele leguminoaselor.*

cazeinogén s.n. (*biol.*) cazeină.

cazemátă s.f. (*milit.*) buncăr. *Cazemata este un adăpost blindat.*

cazeóm s.n. (*med.*) tuberculom. *Cazeomul se formează în parenchimul pulmonar.*

cazeós, -oásă adj. brânzos, cazeiform.

caziér s.n. (*jur.*) ‹arg.› album, catastif, cearșaf, pomelnic, registru. *Bărbatul are un cazier cunoscut de polițiști.*

cazmă s.f. **1** hârleț, ‹înv. și reg.› lopată, lopată de fier, lopată de picior, lopată de săpat, ‹reg.› arșov, așău, chilăviță, cioacă[2], răscali, sapă[1], sapă de laz (v. *sapă*[1]), săpătoare (v. *săpător*). *Cazmaua este folosită la săpat.* **2** (*reg.*) v. Târnăcop. **3** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

cázną s.f. **1** calvar, canon, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹ivr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după cazna cumplită la care a fost supus.* **2** chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteneință, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină caznă.*

cazón, -ă adj. **I 1** (*milit.*) militar, milităresc, ostășesc, soldățesc, ‹rar› marțial, ‹pop.› cătănesc, ‹înv.› oștenesc, oștesc, slujitoresc, voinicesc. *Nu a făcut armata, întrucât nu-i place regimul cazon. Viața cazonă l-a disciplinat.* **2** (*despre modul de a se comporta al oamenilor, despre ținuta lor etc.*) marțial, milităros, ‹fig.› războinic. *Bărbatul are un aer cazon.* **II** fig. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› bolovănos, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări cazone. A considerat răspunsul lui cam cazon.*

cazuál, -ă adj. (*rar; despre fenomene, evenimente, stări etc.*) v. Accidental. Aleatoric. Aleatoriu. Incidental. Întâmplător. Ocazional. Sporadic.

că conj. subord., conj. coord. cop., conj. coord. advers. **I** conj. subord. **1** (*introduce o prop. sub.*) dacă, de[1]. *Este lucru de înțeles că a fost selecționată pentru olimpiadă. S-a întâmplat că a înnoptat la noi.* **2** (*introduce o prop. atr.*) de[1]. *Are obiceiul că întârzie la întâlniri.* **3** (*introduce o prop. compl. dr.*) ‹pop.› precum. *Profesorul a spus că argumentarea este bună.* **4** (*introduce o prop. compl. dr.*) dacă, ‹înv. și pop.› de[1]. *Nu știa că va veni.* **5** (*introduce o prop. compl. indir.*) dacă. *Se gândește că trebuie să-i împrumute cartea.* **6** (*introduce o prop. circ. cauz.*) căci, deoarece, fiindcă, ‹reg.› cindură. *Nu poate pleca la un drum așa lung că este bolnav.* **7** (*introduce o prop. circ. consec.*) de[1], încât, ‹înv. și pop.› cât. *E așa de frig, că ți se taie răsuflarea. Plângea atât de zgomotos, că i se auzeau gemetele până în cealaltă parte a casei.* **8** (*introduce o prop. circ. temp.; pop.*) v. Când. Dacă. **9** (*introduce o prop. circ. conces.; în corelație cu „tot"; pop.*) v. Deși. **10** (*introduce o prop. circ. cond.; înv. și reg.*) v. Când. Dacă. De[1]. **II** (*înv.și pop.*) **1** conj. coord. cop. (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord., ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui elem. cu altul pe baza unei referințe în comun*) v. Și. **2** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație restrictivă*) v. Și. **III** (*cu val. de adv.; pop. și fam.*) **1** (*cu sens restrictiv*) v. Doar. **2** (*exclam.; în prop. independente, precedând o prop. cu vb. la forma neg.*) v. Cum.

căblúcă s.f. (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea.

căcá vb. I. (*vulg.*) **1** refl. (*fiziol.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși. **2** tr., refl. v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **3** tr. (*biol.; despre femei; compl. indică feți*) v. Face. Naște.

căcăre s.f. (*fiziol.; vulg.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație.

căcăt s.m. (*vulg.*) **I 1** v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **2** (*la pl. **căcaturi***;

concr.) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*). **3** (*fiziol.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **II** fig. (*deprec.*) v. Rahat[1]. **căcăciós, -oásă** adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.*) **I** (*deprec.* sau *peior.*) **1** s.m., s.f., adj. (*mai ales fig.*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **2** adj. (*mai ales fig.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **3** adj., s.m., s.f. fig. v. Fricos. Laș. Poltron. **II** s.f. (*la pl. **căcăcioase**; bot.; deprec.*) v. Corcodușe (v. *corcodușă*).

căcădára s.f. (*bot.; reg.*) v. Albaspină. Păducel. Păducel-alb. Păducel-mic (*Crataegus monogyna*).

căcădúș s.m. (*bot.; reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*).

căcădúșă s.f. (*bot.; reg.*) v. Măceașă.

căcălău s.n. (*cu val. de adv.; modal; pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) ‹pop. și fam.› gârlă. *Are bani căcălău. A primit cadouri căcălău.*

căcăléțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Corcodușă.

căcălói s.n. (*fiziol.; vulg.*) ‹vulg.› căcătoi.

căcănár s.m., adj. **I 1** s.m. (*înv. și pop.; peior.*) v. Vidanjor. **2** s.m. (*pop. și fam.; peior.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** s.m., adj. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **II** adj. (*pop.; peior.; despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos.

căcănăreálă s.f. (*pop.*) **1** (*deprec.* sau *peior.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie. **2** (*peior.*) v. Antipatie. Aversiune. Idiosincrazie. Ostilitate. Pornire. Repulsie. Resentiment.

căcăníu, -íe adj., s.n. (*vulg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Cafeniu. Castaniu. Maro.

căcăreáță s.f. (*tehn.; la car; reg.*) v. Căcărează.

căcăreáză s.f. (*tehn.; la car; pop.*) ‹reg.› căcăreață, căcărei. *Căcăreaza se bate în podul carului pentru susținerea loitrelor.*

căcăréi s.m. pl. (*tehn.; la car; reg.*) v. Căcărează.

căcărí vb. IV. refl. (*vulg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

căcăríe s.f. (*vulg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Diaree. **2** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

căcăstoáre s.f. (*vulg.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

căcăstorár s.m. (*vulg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

căcășcioáră s.f. (*vulg.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

căcătói s.n. (*fiziol.; vulg.*) ‹vulg.› căcăloi.

căcătór, -oáre adj., s.f. (*vulg.*) **1** adj. (*despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) v. Cenotic. Laxativ. Purgativ. **2** s.f. v. Closet. Toaletă. Veceu.

căcătúră s.f. (*fiziol.; vulg.*) **1** v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **2** v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

căcătúț s.m. (*fiziol.; vulg.*) ‹vulg.› căcățel, căcățiș.

căcățél s.m. (*vulg.*) **I** (*fiziol.*) ‹vulg.› căcătuț, căcățiș. **II 1** v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **2** (*la pl. **căcățele**; concr.*) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*).

căcățíș s.n. (*fiziol.; vulg.*) ‹vulg.› căcătuț, căcățel.

căcău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Dumbrăveancă (*Coracias garrulus*).

căcárnát s.m. fig. (*fiziol.; înv.; deprec.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

căci conj. subord. (*introduce o prop. circ. cauz.*) că, deoarece, fiindcă, ‹reg.› cindură. *Nu poate pleca la un drum așa lung căci este bolnav.*

căcioríe s.f. (*înv.*) **1** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu. **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) v. Aberanță. Aberație. Abnormitate. Absurditate. Aiureală. Bazaconie. Elucubrație. Enormitate. Fantasmagorie. Inepție. Paradox. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. Tâmpenie.

căciúgă s.f. (*iht.; reg.*) v. Cegă (*Acipenser ruthenus*).

căciulár s.m. (*milit.; în vechea armată română*) curcan, dorobanț, ‹reg.› aprod. *Căciularii erau infanteriști care purtau, la costumul de paradă, o căciulă îndoită la vârf și împodobită cu pene de curcan.*

căciúlă s.f. **I 1** ‹reg.› cușmă, șapcă, ‹turc.; înv.› chiulaf. *Și-a cumpărat o căciulă din blană de vulpe.* **2** (*reg.*) ‹reg.› clop, măgar, popa-crucilor (v. *popă*[2]), popă[2], preoteasă. *Căciula este un snop de grâu care, pus în vârful unei grămezi de snopi, o apără de ploaie.* **II** (*bot.*) **1** (*la ciuperci*) pălărie. *Face o tocăniță din căciulile hribilor.* **2** (*art.; reg.*) ***căciula-șarpelui*** v. Popenchi (*Coprinus atramentarius*). **III** fig. cap, individ, ins, om, persoană. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de căciulă.*

căciuleálă s.f. (*fam.*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Umilire.

căciulí vb. IV. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Înjosi. Ploconi. Umili.

căciulícă s.f. (*rar*) v. Bonetă. Căciuliță. Scufă. Scufie. Scufiță. Tichie.

căciulíe s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Capsulă. Măciulie. **2** (*bot.*) v. Căpățână. **3** v. Gămălie. Măciulie.

căciulíre s.f. (*fam.*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Umilire.

căciulíță s.f. **I 1** bonetă, scufă, scufie, scufiță, tichie, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. *Multe femei în vârstă își pun, noaptea, o căciuliță ca să nu răcească.* **2** (*arg.*) v. Condom. Prezervativ. **II** (*la pl. **căciulițe**; bot.; reg.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes patula*).

cădărí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a butnări. *El cădărește, adică exercită meseria de dogar.*

cădeá vb. II. **I** intr. **1** (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹fig.; fam.; glum.› a ateriza. *Zidarul a căzut de la etajul al doilea al clădirii.* **2** (*despre ființe; de obicei cu determ. locale*) a aluneca, a luneca, ‹înv. și pop.› a pica[2], a scăpăta, ‹înv.› a se scăpa. *A căzut cu mașina în prăpastie din cauza poleiului.* **3** (*despre obiecte*) a aluneca, a luneca, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Mereu îi cad ochelarii de pe nas.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a aluneca, a luneca, a scăpa, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Farfuria i-a căzut din mână.* **5** (*despre părți ale plantelor, mai ales despre fiori, frunze, rod*) a se desprinde, a se scutura, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹reg.› a se strohui, a se vărsa, ‹fig.› a se dezlipi. *Florile cireșului au căzut în timpul furtunii.* **6** (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre dinți, păr, fulgi etc.*) ‹înv. și pop.› a pica[2]. *I-a căzut un dinte de lapte.* **7** (*despre ape de munte*) a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a se prăvăli. *Pârâul cade de la înălțime, formând mai multe cascade.* **8** (*despre brumă, zăpadă etc.*) a se așeza, a se așterne, a se depune, a se lăsa, ‹pop.› a pica[2]. *Bruma cade peste câmpii.* **9** (*despre ploaie, grindină etc.*) a bate, a da[2]. *A căzut grindina și a stricat toată recolta.* **10** (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte, părți ale corpului etc.*) a atârna, a curge, a spânzura, ‹fig.› a se revărsa. *Panglicile de la pălărie îi cad pe spate. Îi cade burta, de gras ce e.* **11** (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a se nărui, a se prăbuși, a se răsturna, ‹rar› a se abate[2], a se poticni, ‹înv. și pop.› a pica[2], a se prăvăli, ‹pop.› a se povărni, a se turna[1], ‹reg.› a oticni, ‹înv.› a scăpăta. *A căzut de pe scaun din cauza unei amețeli puternice.* **12** (*despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) a se dărăpăna, a se dărâma, a se nărui, a se prăbuși, a se prăvăli, a se risipi, a se surpa, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a se hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a se hăiti, a se hului, a se hurubăi, a se hurui, a se îmburda, a se oroia, a se sodomi, a străvăli, a se ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a se prăpădi, a se săpa, a se sfărâma, a se sparge. *Foișorul din grădină a căzut în timpul furtunii. Casa a căzut în urma cutremurului.* **13** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte cusute, atașate etc.*) a se desprinde, a sări. *I-a căzut un nasture de la haină.* **14** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) a se apleca, a se arcui, a atârna, a se coborî, a se culca, a se curba, a se înclina, a se încovoia, a se îndoi, a se lăsa, a se pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a se închina. *Ramurile cad, pline de rod.* **II 1** refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre bani, bunuri etc.*) a se cuveni, a reveni[1], ‹înv. și reg.› a veni. *Această parte de moștenire i se cade lui.* **2** refl. impers. (*mai ales în constr. neg.*) a cadra, a se cuveni, a trebui, ‹înv.› a se dostoi, a se podobi, a privi. *Nu se cade să discuți chestiuni familiale în public.*

3 refl. impers. a se cere, a se cuveni, a se impune, a trebui, înv. și pop.› a căuta. *În asemenea situație se cade să dăm cu toții o mână de ajutor.* **4** refl. impers. a se cuveni, a se putea. *Se cade să se aleagă cea mai eficientă cale de rezolvare a conflictului.* **5** refl. impers. a se potrivi. *Un jurnalist experimentat nu se cade să se lase intimidat.* **6** intr. impers. (*pop. și fam.; în constr. neg.; cu determ. modale ca „frumos”, „bine”*) ‹pop. și fam.› a sta, a ședea. *-De ce nu te gândești când vorbești? Nu cade frumos! Să nu-l lăsăm să aștepte! Nu cade bine!* **III** intr. fig. **1** (*despre oameni*) a muri, a pieri, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2]. *Mulți soldați au căzut la datorie.* **2** (*despre oameni, mai ales despre elevi, studenți, candidați*) a claca, a eșua, ‹fig.; rar› a capota, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *A căzut la examen. A căzut la proba orală.* **3** (*despre afaceri, înțelegeri etc.*) a eșua, ‹fig.› a se duce[2], ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Din lipsa de fonduri, înțelegerea lor cu privire la afacere a căzut.* **4** (*despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) a se întâmpla, a se nimeri, a se potrivi, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Ziua ei de naștere cade într-o joi. Plecarea lui a căzut cum nu se poate mai prost.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) a i se potrivi, a prinde, a-i ședea, a-i veni. *Rochia de mătase îi cade bine.* **6** (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹fig.› a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele cade în spatele dealului.* **7** (*despre noapte, întuneric, ceață etc.*) a coborî, a se lăsa. *Când cade noaptea, copiii sunt chemați în casă. Dimineața, a căzut ceața peste oraș.* **8** a fi, a se situa. *Înălțimea cade perpendicular pe baza triunghiului.* **9** (*despre state, puteri, comunități umane etc.*) a decădea, a regresa, ‹fig.› a apune, a involua, ‹fig.; înv.› a se înapoia[2], a se pleca, a retrograda. *Imperiul Roman începe să cadă după năvălirea popoarelor migratoare.* **10** (*despre oameni*) a decădea, a se declasa, a se degrada, ‹fig.› a se descompune, a degringola, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul a căzut din cauza consumului de droguri.* **11** (*la ghicitul în cărți*) a se arăta, a reieși, a se vedea. *În cărți a căzut că în curând va avea o mare bucurie.* **12** (*înv. și pop.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **13** (*înv. și pop.; despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. la”, „lângă” etc.*) v. Afla. Fi. Găsi. Situa. Veni. **14** (*pop. și fam.; mai ales despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **15** (*fam.; glum.*) ‹fig.; fam.; glum.› a i se lungi, a-i pica[2]. *I-a căzut fața când și-a văzut rivalul printre invitați.*

cădelnița vb. I. intr. (*relig.; despre preoți*) a tămâia, ‹înv.› a cădi. *Preotul cădelnițează în biserică.*

cădelnițare s.f. (*relig.*) tămâiere, ‹rar› tămâiat[1], ‹înv.› cădire, tămâietură. *Cădelnițarea face parte din practicile creștine.*

cădélniță s.f. **I 1** (*bis.*) ‹înv. și pop.› afumătoare, ‹pop.› cățuie, ‹reg.› tămâier, tămâiernic, tămâierniță, tămâietoare, ‹înv.› cadilă, tămâiernic. *Preotul aprinde tămâia în cădelniță.* **2** (*relig.*) fig. preoție, sacerdoțiu. *Pentru cădelniță trebuie har.* **II** (*bot.*) *Campanula carpatica*; ‹reg.› clopot.

cădénie s.f. (*înv.*) v. Cuviință.

cădére s.f. **I 1** ‹înv. și pop.› picare, picat[1]. *Căderea de la etaj i-a fost fatală.* **2** desprindere, scuturare, scuturat[1], ‹reg.› scuturiș. *Toamna aceasta, căderea frunzelor copacilor a fost timpurie.* **3** (*geomorf., hidrol.*) ***cădere de apă*** = cascadă, cataractă, ‹rar› prag, ‹pop.› săritoare (v. *săritor*), șipot, urlătoare, ‹reg.› burăitoare, burău, burugă, durău, duruitoare, sărită (v. *sărit*[2]), săritură, șteanț, știează[1], vâjoi, vâltoare, vânturariță, vânturiș, ‹înv.› povornitoare. *Se aude zgomotul produs de căderea de apă din apropierea cabanei.* **4** (*urmat de determ. în gen. care indică anumite fenomene naturale*) bătaie. *Peretele dinspre nord era stricat de căderea ploii.* **5** căzătură. *Căderea i-a provocat juliturі la ambii genunchi.* **6** năruire, prăbușire, răsturnare, ‹înv. și pop.› picare, prăvălire. *În urma căderii de pe scaun și-a luxat mâna.* **7** dărăpănare, dărâmare, darâmat[1], năruire, năruit[1], prăbușire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs căderea casei.* **8** scăpare. *Tremurul mâinii a provocat căderea farfuriei.* **9** (*fon.*) dispariție, suprimare, ‹înv.› supresiune. *Adesea, căderea vocalei finale are scop stilistic.* **II** (*gram.; înv.*) **1** v. Caz. **2** ***cădere dativă*** v. Caz dativ. Dativ; ***cădere născătoare*** v. Caz genitiv. Genitiv; ***cădere nominativă*** v. Caz nominativ. Nominativ; ***cădere pricinuitoare*** v. Acuzativ. Caz acuzativ; ***cădere strâmbă*** v. Caz. oblic; ***cădere vocativă*** v. Caz vocativ. Vocativ. **III** fig. **1** coborâre, lăsare. *Căderea cetii este periculoasă pentru șoferi.* **2** (*milit.; urmat de determ. care arată orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) cucerire, luare, ocupare, ocupație. *Căderea orașului a schimbat cursul războiului.* **3** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre căderea puterii romane.* **4** eșec, fiasco, insucces, nereușită (v. *nereușit*), ‹fig.› dezastru, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost o cădere pentru mulți dintre profesori.* **5** decădere, declasare, degradare, ‹fig.› degringoladă, ‹fig.; livr.› ilotism, ‹fig.; înv.› recădere. *Consumul de droguri l-a dus la cădere.* **IV** fig. autoritate, calitate, competență, drept, îndreptățire. *El are căderea să ia această decizie.*

cădí vb. IV. intr. (*bis.; înv.; despre preoți*) v. Cădelnița. Tămâia.

cădínță s.f. (*înv.*) v. Cuviință.

cădíre s.f. (*bis.; înv.*) v. Cădelnițare. Tămâiere.

cădișoáră s.f. cădiță, căduță, ‹înv. și reg.› căduție, ‹reg.› căduliță.

cădíță s.f. cădișoară, căduță, ‹înv. și reg.› căduție, ‹reg.› căduliță. *Îmbăiază copilul într-o cădiță.*

cădrín s.m. (*bot.; reg.*) v. Larice. Zadă (*Larix decidua*).

căduleálă s.f. (*arg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

cădulí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

cădulíță s.f. (*reg.*) v. Cădișoară. Cădiță. Căduță.

cădúță s.f. cădișoară, cădiță, ‹înv. și reg.› căduție, ‹reg.› căduliță.

căduție s.f. (*înv. și reg.*) v. Cădișoară. Cădiță. Căduță.

căfeștín, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Cafeniu. Castaniu. Maro.

căftăní vb. IV. tr. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.; compl. indică oameni*) v. Boieri.

căftămíe s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Boierie.

căftúf s.n. (*reg.*) ‹reg.› caftar. *Căftufuл este o bucată de lemn care se adaugă la o bârnă mai scurtă.*

căhúi, -ie adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

căhuiálă s.f. (*reg.*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire.

căí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se pocăi[1], a regreta, ‹înv. și reg.› a se jindui, ‹reg.› a bănui, a bușuli, a se măcădui, a șăinăli, ‹înv.› a se înfrânge, a jeli, a jelui, a se mâhni, a se scârbi, a se smeri, a se umili, ‹fig.; reg.› a se ucide, ‹fig.; înv.› a se înfrânge. *Infractorul se căiește pentru fapta comisă. Se căiește pentru că l-a acuzat pe nedrept.* **2** refl. (*relig.; despre oameni*) a se pocăi[1], ‹înv.› a se spăsi. *Se căiește înaintea lui Dumnezeu.* **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge.

căiafét s.n. (*turc.; înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt.

căiálă s.f. (*înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

căigánă s.f. (*culin.; reg.*) v. Ochi[1].

căimăcămíe s.f. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) caimacamlâc, locotenență domnească, ‹rar› locotenență princiară, ‹înv.› căimăcămire, căimăcămit. *Căimăcămia era instituită în timpul când tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului.* **2** (*polit.; înv.*) v. Regență.

căimăcămíre s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Caimacamlâc. Căimăcămie. Locotenență domnească.

căimăcămít s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Caimacamlâc. Căimăcămie. Locotenență domnească.

căiná vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga,

‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se căinează că viața îi este plină de greutăți.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a compătimi, a deplânge, a deplora, a jeli, a jelui, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. *Îl căinează pentru suferința sa.*

căináre s.f. ah, boceală, bocire, bocit[1], jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicărătură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecătură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de căinările bătrânei.*

căínță s.f. mustrare, părere de rău, pocăință, regret, remușcare, ‹livr.› compunctiune, ‹rar› contriție, penitență, pocăială, ‹fam.› tristețe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Căința târzie nu folosește nimănui.*

căíre s.f. (*înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

căișór s.m. **1** (*zool.*) călușel, căluț, ‹rar› călușor, ‹pop.› căluleț. **2** (*la pl. **căișori***) carusel, călușei (v. *călușel*), tiribombă. *În cele mai multe parcuri de distracții sunt căișori.*

căíță s.f. (*reg.*) **1** v. Bonetă. Bonețică. Scufie. Scufiță. **2** (*anat.*) v. Placentă.

căjmíná s.f. (*bot.; reg.*) v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*).

călái s.m. (*reg.*) **1** (*chim.*) v. Cositor[2]. Staniu. **2** v. Email. Glazură. Smalț.

călambúc s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).

căláre adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) încălecat. *Pe pista hipodromului se antrenau sportivi călări.* **2** (*despre statui*) ecvestru. *Sculptorul a realizat o statuie călare a lui Ștefan cel Mare.* **II** adv. (*modal; de obicei în legătură cu vb. de mișcare sau cu vb. „a fi", „a sta", „a ședea"*) încălecat, ‹reg.› călărește. *Cavalerii se duelează stând călare.* **III** s.m. (*la pl. **călări**; milit.; înv.*) v. Cavalerist. Călăreț.

călăbárí vb. IV. intr. (*reg.; despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui.

călăfătuí vb. IV. tr. (*mar.; compl. indică nave sau crăpăturile, găurile din bordajele și din punțile de lemn ale navelor*) a calfata. *A călăfătuit crăpăturile bărcii pentru a nu mai intra apa.*

călăfătuíre s.f. (*mar.*) calfatare, călăfătuit. *Prin călăfătuire se astupă cu calafat crăpăturile bărcii.*

călăfătuít s.n. (*mar.*) calfatare, călăfătuire.

călămăríș s.n. (*înv.*) v. Călimară.

călăráș s.m. (*milit.; înv.*) v. Cavalerist. Călăreț.

călărășíe s.f. (*milit.; înv.*) v. Cavalerie. Călărime.

călărășíme s.f. (*milit.; înv.*) v. Cavalerie. Călărime.

călăréște adv. (*modal; reg.; de obicei în legătură cu vb. de mișcare sau cu vb. „a fi", „a sta", „a ședea"*) v. Călare. Încălecat.

călăréț, -eáță s.m., s.f. **I 1** s.m. (*milit.*) cavalerist, ‹înv.› călăraș, călări (v. *călare*), mânaci, răitar. *Călărețiii au pornit la atac.* **2** s.f. (*sport*) ‹fam.› amazoană. *Sportiva din Anglia s-a dovedit o foarte bună călăreață în timpul cursei.* **II** s.m. (*tehn.; la balanță*) cavaler. *Călărețul este o piesă din fir de platină, care se așază pe brațele unei balanțe analitice pentru a se obține echilibrarea acestora.* **III** s.m. (*sport; j. de șah; înv.*) v. Cal.

călări vb. IV. tr. **1** (*compl. indică animale*) a încăleca, ‹ital.› a cavalca. *Favoritul în concurs este cel care călărește armăsarul alb.* **2** (*arg.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma.

călărie s.f. **1** călărit, ‹rar› călărire, ‹înv.› călărime. *Câteva ore de călărie o destind.* **2** (*sport*) echitație. *Călăria este o ramură sportivă care cuprinde probe de alergare, sărituri, dresaj etc.* **3** (*sport*) hipism, turf. *Adesea pariază la cursele de călărie.*

călăríme s.f. **1** (*milit.*) cavalerie, ‹înv.› cavalerime, călărășie, călărășime. *Călărimea a pornit la atac.* **2** (*înv.*) v. Călărie. Călărit.

călăríre s.f. (*rar*) v. Călărie. Călărit.

călărít s.n. călărie, ‹rar› călărire, ‹înv.› călărime.

călăritúră s.f. (*înv.*) v. Cavalcadă.

călăsí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.

călătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** drumeț, înv. și pop.› drumaș ‹reg.› drumar, drumător, vandralău, ‹înv.› strainic. *Călătorii au poposit la un motel.* **2** trecător. *Călătorii se opresc în fața vitrinelor magazinelor.* **3** pasager, voiajor. *Călătorii din avionul spre Canada își pregătesc pașaoportele.* **II** adj. **1** (*despre popoare, populații etc.*) migrator, nomad, ‹înv.› nomadic. *Țiganii au fost o populație călătoare.* **2** (*despre păsări*) migrator, ‹reg.› mutător. *Toamna, păsările călătoare pleacă spre țările calde.* **3** (*în special despre porumbei*) voiajor. *Crește și dresează porumbei călători.* **III** adj. fig. (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) efemer, pasager, pieritor, schimbător, temporar, trecător, vremelnic, ‹fig.› meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt călătoare. Între cele două culturi a fost o călătoare lipsă de contact. Supărarea ei a fost călătoare.*

călătorí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a se deplasa, a peregrina, a umbla, a voiaja, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbate. *A călătorit prin multe țări ale lumii.* **2** (*despre animale, păsări, insecte*) a migra, ‹rar› a emigra. *Păsările călătoresc spre țările calde.* **II** refl. fig. **1** (*pop. și fam.; despre timp sau despre unități de timp*) v. Curge. Scurge. Strecura. Trece. Zbura. **2** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

călătoríe s.f. **1** deplasare, drum, excursie, voiaj, ‹livr.› periegeză, ‹rar› călătorire, ‹fam.; glum.› expediție, ‹înv.› plimbare, umblet, ‹impr.› cale. *A făcut o călătorie până la Roma.* **2** ***călătorie de nuntă*** = voiaj de nuntă. *Tinerii vor să plece în călătorie de nuntă pe o insulă din Grecia.*

călătoríre s.f. (*rar*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj.

călătorít, -ă adj. (*despre oameni*) umblat[2], voiajat, ‹fam.› purtat[2]. *Mai rar un om așa călătorit ca dumneata!*

călău s.m. **I** gâde, ‹livr.› carnefice, ‹rar› torționar, ucigător, ‹înv. și pop.› tăietor, înv. și reg.› hingher, ‹reg.› hoher, șintăr, ‹înv.› exactor, gealat, măcelar, mucenitor, om al sângiurilor, omul sângiurilor (v. *om*), speculator[1], ‹fig.; înv.› armaș. *Călăul executa pe condamnații la moarte prin spânzurătoare sau decapitare.* **II** fig. **1** ‹fig.› despot, satrap, tiran, zbir. *Domnitorul crud era considerat un călău.* **2** asasin, criminal[2], homicid, omorâtor, ucigaș, ‹fig.; livr.› asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichidator. *Călăul și complicele său au fost arestați.*

călăúz s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

călăúză s.f. **I 1** (*în muzee*) ghid, îndrumător, ‹livr.› cicerone, ‹înv.› povățuitor. *Călăuza castelului dă explicații turiștilor.* **2** îndrumător, mentor, povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost călăuză toată viața.* **II** ghid, îndreptar, îndrumar, îndrumător, ‹livr.› vademecum, ‹înv.› praveț, ‹fig.; înv.› dreptar. *A editat o călăuză pentru turiști.*

călăuzí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a conduce, a dirija, a ghida, a îndrepta, a îndruma, a orienta, ‹înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A călăuzit-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **2** (*compl. indică oameni, în special turiști*) a conduce, a duce[2], a ghida, a îndruma. *Călăuzește vizitatorii prin grădina zoologică.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹fig.› a conduce, a dirija, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a călăuzit bine în viață.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) conduce, a (se) dirija, a (se) ghida, a (se) lumina, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și călăuzi copiii pe drumul cel bun. În viață se călăuzește după principii ferme.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a iniția, a introduce. *Îl călăuzește în domeniul muzicii.*

călăuzíre s.f. **I** conducere, dirijare, ghidare, îndreptare, îndrumare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de călăuzirea unui cunoscător al orașului.* **II** fig. **1** îndrumare, ‹fig.› conducere, dirijare, ghidare, orientare. *Călăuzirea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.* **2** inițiere, introducere. *Călăuzirea tânărului*

în domeniul muzicii a fost încredințată unui pianist cunoscut.

călăuzitór, -oáre s.m., s.f., adj. îndrumător, povățuitor, sfătuitor, ‹înv.› îndreptător, năstăvitor, purtător, sleditor, ‹fig.› guru, luceafăr, lumină, luminător. *Savantul i-a fost călăuzitor în primii ani de cercetare.*

călău, -ie adj. (*pop.*) **1** (*despre lichide*) v. Căldicel. Căldicică. Căldișor. Călduț. Încropit. **2** (*în opoz. cu „copt"; mai ales despre aluaturi*) v. Crud. Necopt. **3** (*despre plante sau despre părți ale lor*) v. Crud. Fraged. Tânăr. **4** (*despre lemne*) v. Umed. Verde.

călbășoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Răchitan (*Lythrum salicaria*).

călcá vb. I. **I 1** intr. (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) a păși, ‹înv. și reg.› a păsa[1]. *Calcă încet ca să nu scoale copilul.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „prin"*) a intra. *I-a interzis să-i mai calce în casă.* **3** tr. (*biol.; despre masculii păsărilor; compl. indică femele*) a fecunda, ‹pop.› a cocoși. **4** tr. (*pop.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **5** intr. (*fam.; despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la"*) v. Abate[2]. Da[2]. Opri. Trece. Zăbovi. **6** tr. (*fam.; compl. indică pedalele vehiculelor*) v. Apăsa. **7** intr. (*fam.; despre șoferi*) v. Accelera. **8** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Fura. Prăda. **9** tr. fig. (*milit.; pop.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi. **II** tr. **1** (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a sfărâma, a strivi, a zdrobi, ‹pop. și fam.› a stâlci, a turti, ‹pop.› a fărâma, a stropși, a zdruci, a zdrumica, a zobi, ‹înv. și reg.› a răzbi, a struci, a struji, a zdruncina, ‹reg.› a murseca, a pistisi, a storci, ‹înv.› a smăcina. *Călărețul s-a repezit asupra lui ca să-l calce cu picioarele calului. A călcat cu mașina un bătrân pe trecerea de pietoni.* **2** (*înv. și pop.; compl. indică struguri*) v. Strivi. Tescui. Zdrobi. **3** fig. (*înv.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Apăsa. Asupri. Despuia. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Mulge. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Stoarce. Suge. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **III** tr. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a contraveni, a încălca, a nesocoti, a transgresa, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, calcă legea.* **IV** tr. (*compl. indică haine, stofe, rufe șifonate*) a netezi, ‹reg.› a piglui, a scăci, a teglăzi, a teglăzui, a voșoli. *Și-a călcat cu grijă fusta șifonată.*

călcáre s.f. **I 1** încălcare, nesocotire, transgresare, violare, ‹pop.› stricare, ‹înv.› violație, ‹fig.; înv.› știrbitură, vătămare. *Călcarea legii se pedepsește cu amendă sau cu închisoare.* **2** călcat[1], ‹reg.› teglăzuire, teglăzuit[1]. *Călcarea rufelor este obositoare.* **3** (*pop. și fam.*) v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere. **II** fig. (*milit.; pop.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

călcát[1] s.n. călcare.

călcát[2], -ă adj. (*despre haine, stofe, rufe șifonate*) ‹reg.› teglăzit, teglăzuit[2]. *Rufele călcate sunt puse în dulap.*

călcătór, -oáre s.n., s.f., s.m. **I** s.n. (*tehn.*) **1** (*la mașina de cusut*) apăsător, ceapraz. *Călcătorul fixează materialul ce se lucrează pe placa mașinii.* **2** ceapraz, dințar, ‹reg.› ceaprazar, trăgătoare (v. *trăgător*), zimțar. *Călcătorul este folosit de lemnar pentru a îndrepta dinții fierăstrăului.* **3** (*la scaunul dogarului*) talpă, ‹pop.› tălpigă. **4** (*rar*) v. Călcătorie. **5** (*la scaunul dulgherului; reg.*) v. Pedală. **II** s.f. **1** (*vit.*) jgheab, lin[1], ‹reg.› putină. *În călcătoare se zdrobesc strugurii.* **2** (*pesc.; la gardurile pescărești*) ‹reg.› spusc. *Călcătoarea permite trecerea peștelui într-un singur sens.* **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **III** s.m. (*înv.*) v. Hoț. Pungaș.

călcătoreásă s.f. ‹rar› călcătoriță. *S-a angajat călcătoreasă la curățătorie.*

călcătorie s.f. ‹rar› călcător. *Din lipsă de timp, își duce rufele la călcătorie.*

călcătorí|ță s.f. (*rar*) v. Călcătoreasă.

călcătúră s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) mers, mișcare, pas[2], pășire, pășit, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2]. *Îl recunoaște după călcătură.* **2** (*concr.; pop.*) v. Întipărire. Semn. Urmă. **3** fig. (*milit.; în opoz. cu „defensivă"; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă. **II** (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** (*med.*) v. Epilepsie. **III** (*bot.; reg.*) v. Vulturică (*Hieracium pilosella*).

călcâi s.n. **I 1** (*tehn.; la plug*) plaz[1], talpă, ‹pop.› trupiță[1], ‹reg.› bârsă, nadă[1], piept, plasă[1], plughiță, pod[1], taban. *Călcâiul asigură stabilitatea plugului în timpul aratului.* **2** (*la topor, cuțit, bardă etc.*) ‹reg.› barbur. **3** (*constr.*) brotac. *Călcâiul, fixat pe o grindă de lemn, împiedică alunecarea unui element de construcție ce se reazemă pe această grindă.* **4** (*la cărți, registre etc.; pop.*) v. Cotor. Matcă. **5** (*la încălțăminte; reg.*) v. Toc[3]. **II** (*fitopat.; reg.*) v. Cucurujel.

călcâiá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2].

călcâiáș s.n. (*anat.*) ‹rar› călcâior.

călcâiór s.n. (*anat.; rar*) v. Călcâiaș.

căldáre s.f. **I 1** (*gosp.*) găleată, ‹pop.› vadră, ‹reg.› ideră, mescătoare, șaflic, videre, ‹înv.› conob. *Aduce apa de la fântână într-o căldare.* **2** (*tehn.; la locomotive, vapoare etc.*) ***căldare de abur*** = cazan cu abur, ‹înv.› marmita lui Papin, oala lui Papin, ‹ieșit din uz› digestor. *În căldarea de abur se încălzește apa până se transformă în vapori cu o presiune mai mare decât cea atmosferică.* **3** (*ind. casn.*) ***căldare de rachiu*** = alambic, cazan de țuică. *Alcoolul se distilează în căldarea de rachiu.* **II** (*geomorf.; și **căldare glaciară***) caldeiră, cazan, circ, circ glaciar, zănoagă, ‹reg.› scofaină. *Căldarea este o depresiune circulară în regiunile muntoase, formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar.* **III** (*bot.; reg.*) v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*).

căldărár s.m. căldăraș[1], ‹pop.› arămar. *Căldărarul face sau repară căldări ori alte vase de aramă.*

căldăráș[1] s.m. căldărar, ‹pop.› arămar.

căldăráș[2] s.m. (*ornit.; reg.*). v Botroș (*Pyrrhula vulgaris*).

căldărárie s.f. ‹pop.› arămărie. *Cei ce se ocupă cu căldărăria fac căldări sau alte vase de aramă.*

căldărâmár s.m. (*constr.; înv.*) v. Pavagiu. Pavator. Pietrar.

căldárí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică metale ori obiecte din metal*) v. Cocli. Oxida. Patina. Rugini.

căldărúșă s.f. **I** (*gosp.*) găletușă, ‹pop.› căldăruță, ‹înv.› căldărușcă. *A pus murele culese într-o căldărușă.* **II** (*bot.*) **1** *Aquilegia vulgaris*; ‹reg.› arțăniș, candeluță, căldare, cănăcei (v. *cănăcel*), cârligel, cinci-clopoței, cinci-coade, clopoței-cornuți (v. *clopoțel*), cornuți (v. *cornut*), toporaș. **2** (*art.*) ***căldărușa-popii*** = *Nicandra physaloides*; ‹reg.› desfăcătoarea-cea-mare, iarba-zgăibii (v. *iarbă*). **3** (*reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **4** (*reg.*) v. Lalea-pestriță (*Frittillaria imperialis*).

căldărúșcă s.f. (*gosp.; înv.*) v. Căldărușă. Găletușă.

căldărúță s.f. (*gosp.; pop.*) v. Căldărușă. Găletușă.

căldău s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

căldicél, -eá adj. (*despre lichide*) căldicică, căldișor, călduț, încropit, ‹pop.› călău, căldușor, ‹reg.› domol, loanhaș, moale. *Ceaiul este căldicel.*

căldicícă adj. (*despre lichide*) căldicea (v. *căldicel*), căldișoară (v. *căldișor*), călduță (v. *călduț*), încropită (v. *încropit*), ‹pop.› călâie (v. *călău*), căldușoară (v. *căldușor*), ‹reg.› domoală (v. *domol*), loanhașă (v. *loanhaș*), moale. *Apa râului este căldicică.*

căldișór, -oáră adj. (*despre lichide*) căldicel, căldicică, călduț, încropit, ‹pop.› călău, căldușor, ‹reg.› domol, loanhaș, moale.

căldúră s.f. **I 1** cald. *Nu mai poate de căldură. Păstrează mâncarea în cuptor, la căldură.* **2** (*la pl. **călduri**; meteor.*) arșiță, caniculă, dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbucează, japsă, lipăr, năplai, năplăială, păclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de căldurile verii.* **3** dogoare, ‹fig.› rumeneală. *Stă cu ușa sobei deschisă pentru a simți căldura jăraticului.* **4** (*la pl. **călduri**; med., med. vet.*) febră, fierbințeală, friguri

(v. *frig*), temperatură, ‹înv. și pop.› arsătură, înfierbântătură, ‹pop.› arșiță, foc, foc mare, înfierbântare, ‹reg.› arsoare, arzime, laz[2], năplăială, vipie, ‹înv.› aprinzeală, arsură, înfierbințeală, înfocătură, ‹fig.› jar. *E gripat și are călduri.* **5** (*la pl.* ***călduri***; *biol.; la femelele animalelor; de obicei constr. cu vb. „a fi”*) estru. ‹pop.› dârdoră. *Cățeluța este în călduri.* **II** fig. **1** afabilitate, afecțiune, bunăvoință, cordialitate, prietenie. *Totdeauna se purta cu studenții săi cu căldură.* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[2], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca în suflet căldură.*

căldurós, -oásă adj. **I** (*mai ales despre îmbrăcăminte*) cald, gros. *Paltonul este călduros pentru că este îmblănit.* **II** fig. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, prietenos, ‹fig.› cald. *Își primea musafirii cu gesturi călduroase.* **2** (*despre aplauze*) viu. *Jocul actriței a fost răsplătit cu aplauze călduroase.*

căldușór, -oáră adj. (*pop.; despre lichide*) v. Căldicel. Căldicică. Căldișor. Călduț. Încropit.

căldúț, -ă adj. (*mai ales despre lichide*) căldicel, căldicică, căldișor, încropit, ‹pop.› călâu, căldușor, ‹reg.› domol, loanhaș, moale.

căleálă s.f. **I 1** (*tehn.; rar*) v. Călire. Călit[1]. Oțelire. **2** (*fam.*) v. Mahmureală. Mahmurie. **II** (*culin.; fam.*) v. Călire. Călit[1].

căleáp s.n. (*țes.; reg.*) v. Scul.

călerúșă s.f. (*pop.*) v. Cărăruie. Cărăruș. Potecuță.

călétcă s.f. (*reg.*) v. Colivie.

călfúță s.f. (*tipogr.*) ‹ieșit din uz› bătătoare (v. *bătător*). *Cu călfuța se bat ușor literele la tipărire.*

călí vb. IV. **I** tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică metale sau obiecte de metal*) a oțeli, ‹pop.› a iuți. *A călit metalul pentru a-i mări duritatea și rezistența.* **2** (*compl. indică mai ales lama unor arme*) a damaschina, a oțeli, ‹reg.› a pânzui, ‹înv.› a damasca. *Armurierul a călit lama spadei.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) fortifica, a (se) întări, ‹fig.› a (se) oțeli. *Gândul victoriei îi călește pe soldați în luptă. După atâtea necazuri prin care a trecut, s-a călit.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹fig.› a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a se restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a călit. Mușchii s-au călit prin exerciții fizice.* **3** tr., refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

căliceá s.f. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› călicică, ‹pop.› călicuță.

călicíca s.f. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› călicea, ‹pop.› călicuță. *La întoarcere spre casă, călicica i se pare mai scurtă.*

călicúță s.f. (*pop.*) v. Călicea. Călicică.

călifár s.m. (*ornit.*) *Tadorna tadorna* și *Tadorna ferruginea*; ‹livr.› goeland, ‹reg.› caharcă.

călimáră s.f. ‹înv.› călămăriș. *Și-a cumpărat o călimară cu tuș negru.*

călín s.m. (*bot.*) **1** *Viburnum opulus*; ‹reg.› amăruș, călinar, iucsucea, ruji-albe (v. *rujă*). **2** (*reg.*) v. Hortensie (*Hydrangea opuloides*). **3** (*reg.*) v. Lemnul-vântului (v. *lemn*) (*Syringa josikaea*). **4** (*reg.*) v. Lemn-cânesc (*Ligustrum vulgare*). **5** (*reg.*) v. Obligeană (*Acorus calamus*).

călinár s.m. (*bot.; reg.*) v. Călin (*Viburnum opulus*).

călindár s.n. (*bot.; reg.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

călimícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

călíre s.f. **I 1** (*tehn.*) călit[1], oțelire, ‹rar› căleală, ‹pop.› iuțire, ‹înv.› călitură. *Călirea unui metal se face la o temperatură foarte înaltă.* **2** fig. fortificare, întărire, ‹fig.› oțelire. *La călirea sa a contribuit și înfruntarea a numeroase necazuri prin care a trecut.* **II** (*culin.*) călit[1], ‹fam.› căleală. *Călirea cepei este necesară în pregătirea anumitor mâncăruri.*

călíscă s.f. (*reg.*) **1** v. Colivie. **2** fig. v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

călít[1] s.n. **1** (*tehn.*) călire, oțelire, ‹rar› căleală, ‹pop.› iuțire, ‹înv.› călitură. **2** (*culin.*) călire, ‹fam.› căleală.

călít[2], -ă adj. **I** (*tehn.; despre metale sau obiecte de metal*) oțelit, ‹pop.› iuțit, ‹reg.› mischiat. *Metalele călite au o duritate mare.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) fortificat, întărit, ‹fig.› oțelit. *Călit după atâtea necazuri, poate rezista acum la orice.* **2** (*despre oameni*) încercat. *Călit prin greutățile vieții, nu-l mai afectau micile necazuri.*

călitúră s.f. (*tehn.; înv.*) v. Călire. Călit[1]. Oțelire.

călțún s.m. **I** (*pop.*) **1** (*și în forma* ***colțun***) v. Ciorap. **2** v. Încălțăminte. **II** (*art.; bot.; mai ales pop.; și în forma* ***colțun***) ***călțunul-doamnei*** = **a** *Geum rivale*; cerențel, ‹reg.› comănacul-ciobanului (v. *comănac*[1]), crânceș, papucul-doamnei (v. *papuc*), reg.› ridichioară; **b** *Geum urbanum*; cerențel, cuișoriță, ‹reg.› comănacul-cucului (v. *comănac*[1]), puturoasă (v. *puturos*), ridichioară; (*reg.*) ***călțunul-popii*** v. **a** Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]). Greghetin (*Geranium pratense*); **b** (*la pl.* ***călțunii-popii***) Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*); **c** (*la pl., în forma colțun,* ***colțunii-popii***) Toporaș (*Viola silvestris*); **d** (*la pl., în forma colțun,* ***colțunii-popii***) Viorele-sălbatice (v. *viorea*) (*Viola canina*).

călțunár s.m. (*înv. și pop.*) v. Cizmar. Pantofar.

călțunáș s.m. (*bot.*) **1** *Tropaeolum majus*; condurul-doamnei (v. *condur*), ‹pop.› nemțoaică, ‹reg.› capuțină, ciocănași (v. *ciocănaș*), conduraș, fârfălăi, loposțani, lupidrag, nemțoicuță, pintenași (v. *pintenaș*), pinteni (v. *pinten*), sultane, sultănică, teține. **2** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **3** (*reg.*) v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*). **4** (*la pl.* ***călțunași***; *reg.*) v. Unghia-păsării (v. *unghie*[1]) (*Viola declinata*). **5** (*la pl.; reg.*) ***călțunași-de-câmp*** v. Pansea. Panselе-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*).

călțunărie s.f. (*înv. și pop.*) v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1].

călúgăr s.m. **1** (*relig.*) monah, părinte, ‹înv. și reg.› inoc, ‹înv.› religios. *În mănăstire au mai rămas câțiva călugări.* **2** (*bot.; reg.*) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*).

călugăráș s.m. (*relig.*) călugărel. *Îl întâmpină în poarta mănăstirii un călugăraș.*

călúgără s.f. (*relig.; rar*) v. Călugăriță. Maică. Măicuță. Mielușa lui Dumnezeu (v. *mieluș*). Mireasa Domnului (v. *mireasă*). Mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*). Monahă (v. *monah*). Monahie[1].

călugărél s.m. **1** (*relig.*) călugăraș. **2** (*bot.; reg.*) v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*).

călugărésc, -eáscă adj. (*relig.*) mănăstiresc, monahal, monahicesc, ‹rar› claustral, ‹înv.› călugărițesc, călugăros, îngeresc, monahic, monastic. *S-a hotărât să îmbrace hainele călugărești. A optat pentru viața călugărească.*

călugăréște adv. (*modal; relig.*) ‹rar› monahicește. *Își duce viața călugărește.*

călugărét s.n. (*colect.; relig.*) călugărime.

călugărí vb. IV. tr., refl. (*relig.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹reg.› a (se) înzăvoni, ‹înv.› a (se) postrigi,‹fig.; rar› a (se) tunde, *După moartea soției, a hotărât să se călugărească.*

călugăríe s.f. (*relig.*) **1** monahism, ‹rar› călugărit, frăție, monahie[2]. *A ales călugăria.* **2** mănăstire. *Își petrec sărbătorile de Paște la o călugărie.*

călugăríme s.n. (*colect.; relig.*) călugăret. *Mitropolitul a fost întâmpinat de toată călugărimea mănăstirii.*

călugăríre s.f. (*relig.*) călugărit, ‹înv.› postrig. *Călugărirea i-a dat un nou sens vieții.*

călugărișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Ruin. Ruin-alb (*Succisa pratensis*).

călugărít s.n. (*relig.*) **1** călugărire, ‹înv.› postrig. **2** (*rar*) v. Călugărie. Monahism.

călugăríță s.f. **I 1** (*relig.*) maică, măicuță, mieluța lui Dumnezeu (v. *mieluș*), mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahă (v. *monah*), monahie[1], ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*). *Agapia este o mănăstire de călugărițe.* **2** (*gosp.; fam.; glum.*) v. Damigeană. **II** (*reg.*) **1** (*entom.*) v. Libelulă (*Libellula depressa*). **2** (*entom.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză.Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **3** (*ornit.*) v. Pietrar. Pietrar-negru (*Oenanthe pleschan-*

ka). **4** (*bot.*) v. Ceara-albinei (v. *ceară*). Ceară (*Asclepias syriaca*).

călugărițésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc.

călugărós, -oásă adj. (*relig.; înv.*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc.

călulét s.m. (*zool.; pop.*) v. Căișor. Călușel. Căluț.

călúș s.n., s.m. **I** s.n. **1** ‹reg.› protap. *Călușul se pune între dinții unui animal pentru a-l forța să țină gura deschisă.* **2** ‹înv. și reg.› scăluș, ‹înv.› protap. *Când a răpit-o, i-a pus un căluș în gură, pentru a nu striga după ajutor.* **3** (*muz.; la instrumentele cu coarde*) scaun, scăunaș, scăunel. *Și-a dus violoncelul la lutier pentru a-i schimba călușul.* **4** (*a. plast.*) cavalet, șevalet. *Pictorul și-a așezat tabloul pe un căluș pentru a face câteva retușări.* **5** (*tehn.; la războiul de țesut*) călușel, scripete. *Cu ajutorul călușului se ridică și se coboară, alternativ, ițele.* **6** (*pop.*) ‹reg.› smâc. *Copilul se joacă cu un căluș din plastic.* **II** s.m. **1** (*în tradițiile folclorice*) călușar. **2** (*j. folc.*) călușarii (v. *călușar*), călușel. **3** (*entom.; reg.*) v. Libelulă (*Libellula depressa*). **4** (*entom.; reg.*) *Calopteryx splendens*; ‹reg.› păuniță, țânțar-de-apă.

călușár s.m. **1** (*în tradițiile folclorice*) căluș. *La festivalul folcloric au participat mai multe ansambluri de călușari.* **2** (*art., la pl.* ***călușarii***; *j. folc.*) căluș, călușel. *Tinerii au executat fără greșeală călușarii.*

călușél s.m. **I 1** (*zool.*) căișor, căluț, ‹rar› călușor, ‹pop.› căluleț. **2** (*la pl.* ***călușei***) carusel, căișori (v. *căișor*), tiribombă. *În cele mai multe parcuri de distracții sunt călușei.* **3** (*j. folc.*) căluș, călușarii (v. *călușar*). **4** (*tehn.; la moara de vânt*) cal, războiu[2]. *Călușelul ține coșul.* **5** (*tehn.; la războiul de țesut*) căluș, scripete. **II** (*entom.*) **1** *Decticus verrucivorus*; lăcustă, ‹reg.› lăcustă-de-iarbă, țap, țânțar. **2** (*reg.*) v. Greier (*Gryllus*).

călușíre s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.

călușór s.m. (*zool.; rar*) v. Căișor. Călușel. Căluț.

călúț s.m. **I 1** (*zool.*) căișor, călușel, ‹rar› călușor, ‹pop.› căluleț. *Copilul a încălecat pe un căluț.* **2** (*iht.*) ***călúț-de-mare*** = *Hippocampus hippocampus*; cal-de-mare, ‹rar› hipocamp. **II** (*entom.*) **1** *Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*; cosaș, cosaș-mare, cosaș-verde, lăcustă, lăcustă-verde, ‹înv. și reg.› acridă, ‹reg.› cobiliță, cobiliță, cosar[1], săritor, scăluș, șașcă, țap, țap-de-câmp, țap-de-iarbă, țânțar. **2** *Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*; cosaș, cosaș-mic, ‹reg.› popă[1], sască[2], scăluș, șașcă, țap, țânțar. **3** (*reg.*) ***călúț-de-apă*** v. Libelulă (*Libelula depressa*); ***călúț-negru*** v. Arap. (*Psophus stridulus*). **III** (*arg.*) v. Diacetilmorfină. Heroină.

cămărá s.f. **I 1** (*constr.*) ‹înv. și reg.› celar, ‹reg.› căsoaie, chelar, găbănaș, poiată, șpais, ‹înv.› vistier[2]. *În cămară se păstrează alimente, borcane cu dulcețuri sau compoturi, conserve.* **2** (*com.; reg.*) v. Carmangerie. Măcelărie. **3** (*constr.; înv.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie. **4** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ***cămară domnească*** v. **a** Tezaur. Vistierie; **b** Monetărie. **5** (*milit.; înv.*) ***cămară de arme*** v. Arsenal. **II** (*transp.; înv.*) ‹înv.› cuhnie. *Cămara era o trăsură închisă.*

cămășá s.f. **I 1** combinezon, furou, ‹fam.; glum.› cortină. *Și-a cumpărat o cămașă din mătase.* **2** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) ***cămașă de fier*** = ***cămașă de zale*** = cuirasă, platoșă, ‹livr.› lorică, ‹înv.› panțir, plașcă[1]. *Cămașa de fier proteja pieptul și spatele războinicilor.* **3** (*psih.*) ***cămașă de forță*** = ‹înv.› camizol de forță. *Nebunii furioși sunt imobilizați în cămăși de forță.* **II 1** membrană, ‹rar› cămășuială. *Cămașa acoperă unele obiecte sau piese.* **2** (*anat.; pop.*) v. Placentă. **3** (*bot.; pop.*) v. Tunică. **4** (*art.; bot.; reg.*) ***cămașa-lui-Dumnezeu*** = ***cămașa-Maicii-Domnului*** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **5** (*înv.*) v. Crustă. Pojghiță.

cămărár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Cămăraș.

cămăráș s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) **1** ‹înv.› camerier, cămărar, comornic, ‹în Ev. Med., în Polonia› podcomor, ‹fran.› șambelan. *Cămărașul avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească.* **2** (*înv.*) ***cămărașde izvoade*** v. Logofăt de taină. Logofăt domnesc.

cămărășél s.m. (*în trecut; ieșit din uz*) ‹în trecut; ieșit din uz› camerier, camerist, odăiaș, ‹turc.; ieșit din uz› odagiu. *Cămărășelul îngrijea camerele dintr-o instituție.*

cămărășíță s.f. (*înv.*) v. Menajeră (v. *menajer*).

cămărúică s.f. (*înv.*) v. Cămăruță. Odăiță.

cămărúie s.f. (*pop.*) v. Cămăruță. Odăiță.

cămărúșă s.f. (*înv.*) v. Cămăruță. Odăiță.

cămărúță s.f. odăiță, ‹pop.› cămăruie, ‹fam.› chilie, ‹reg.› podrum, sobuță, ‹înv.› cămăruică, cămărușă. *Ocupă o cămăruță la mansarda unei vile.*

cămășcioáră s.f. (*înv. și pop.*) v. Cămășuță.

cămășoáră s.f. (*rar*) v. Cămășuță.

cămășuiálă s.f. **1** (*constr.*) cămășuire. **2** (*rar*) v. Cămașă. Membrană.

cămășúică s.f. (*pop.*) v. Cămășuță.

cămășúie s.f. (*înv.*) v. Cămășuță.

cămășuíre s.f. (*constr.*) cămășuială. *Prin cămășuire se acoperă un element de construcție cu beton, metal etc.*

cămășúță s.f. **I 1** ‹rar› cămășoară, ‹înv. și pop.› cămășcioară, ‹pop.› cămășuică, ‹înv.› cămășuie. *I-a cumpărat copilului mai multe cămășuțe cu mânecă scurtă.* **2** (*la pl.* ***cămășuțe***; *reg.*) v. Albitură. Primeneli (v. *primenea-lă*). Rufă. Rufărie. Schimb. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***cămășuța-lui-Dumnezeu*** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).

cămătá vb. I. intr. (*fin.; înv.; despre oameni*) ‹înv.› a cămătări, a cămătnici, a cămătui. *A făcut avere cămătând toată viața.*

cămătár s.f. (*fin.*) speculant, ‹înv. și reg.› ujuraș, ‹înv.› camatnic, cămătarnic, cămătaș, dobânziu, haramgiu, iudă, luător de camătă, mamelegiu, mitarnic, muftagiu, privătar, uzurar, uzurier, zaraf, ‹ieșit din uz› ciufut. *Un cămătar cunoscut în lumea interlopă a fost arestat.*

cămătárnic s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.

cămătáș s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.

cămătăreásă s.f. (*fin.; rar*) ‹pop. și fam.› cămătăriță. *Neavând bani, s-a dus la o cămătăreasă.*

cămătărésc, -eăscă adj. (*fin.*) ‹înv.› uzurar. *Se ocupă cu tranzacții cămătărești.*

cămătárí vb. IV. intr. (*fin.; înv.; despre oameni*) ‹înv.› a cămăta, a cămătnici, a cămătui.

cămătárie s.f. (*fin.*) ‹înv.› cămătnicie, uzură[2], uzurărie, zaraflâc, zărăfie. *Sunt mulți indivizi din lumea interlopă care se ocupă cu cămătăria.*

cămătăríță s.f. (*fin.; pop. și fam.*) v. Cămătăreasă.

cămătnicí vb. IV. intr. (*fin.; înv.; despre oameni*) ‹înv.› a cămăta, a cămătări, a cămătui.

cămătnicíe s.f. (*fin.; înv.*) v. Cămătărie.

cămătuí vb. IV. intr. (*fin.; înv.; despre oameni*) ‹înv.› a cămăta, a cămătări, a cămătnici.

cămíl s.n. (*mar.; înv.*) v. Legătură. Odgon. Parâmă.

cămílă s.f. (*zool.; înv. și pop.; impr.*) v. Dromader (*Camelus dromaderus*).

cămín s.n. **I 1** șemineu. *Livingul este încălzit de focul din cămin.* **2** cuptor, vatră, ‹reg.› cameniță. *A pus apă la încălzit într-un vas, pe cămin.* **3** (*constr.*) coș[1], horn, ‹pop.› coșarcă, ‹reg.› bageacă, bahlină, buduruș, buduroi, corfă, cubea, cucuvaie, cucuvea, fumar, hogeag, horneț, hurlă, marchioță, știol, șuber, turn, ursoaie[1]. *Întrucât căminul s-a înfundat, fumul pătrunde în casă.* **II 1** adăpost, așezare, casă[1], domiciliu, locuință, sălaș, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploșeală, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaș, cortel[2], olej, sălașnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăposteală, coperământ, locaș[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălășluință, sălășluire, ședere, șezământ[1], șezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoașă. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un cămin al lor.* **2** casă[1], familie, ‹rar› menaj. *De când li s-a născut și al șaselea copil, căminul lor este din ce în ce mai greu de întreținut.* **3** creșă, ‹impr.› leagăn. *Având serviciu, își duce copilul la cămin.*

căminéz subst. (*reg.*) ‹reg.› căminici. *Țăranii își pun hainele la uscat pe căminezul de lângă cuptor.*

căminíci subst. (*reg.*) ‹reg.› căminez.

cămúcă s.f. (*ind. text.; înv.*) v. Damasc.

cănáră s.f. (*ornit.; înv. și pop.*) v. Cănăriță.

cănátă s.f. (*reg.*) v. Cană[1].

cănăcéi s.m. (*reg.*) **I** v. Cănăfior. Ciucuraș. Ciucurel. **II** (*bot.*) **1** v. Cercelus. Fucsie (*Fuchsia splendes, Fuchsia coccinea* sau *Fuchsia fulgens*). **2** (*la pl.* ***cănăcei***) v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*). **3** (*la pl.* ***cănăcei***) v. Moțul-curcanului (v. *moț*[1]) (*Polygonum orientale*). **4** (*la pl.*

cănăcei) v. Rotilițe-albe (v. *rotiliță*). Rotoțele-albe (*Achillea ptarmica*). **5** (*la pl. **cănăcei***) v. Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*). **6** (*la pl. **cănăcei***) v. Tătăiș[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **7** (*la pl. **cănăcei***) v. Trifoi. Trifoi-roșu. (*Trifolium pratense*).

cănăfiór s.m. **I** ciucuraș, ciucurel, ‹reg.› cănăcel. *Marginile covorului au cănăfiori.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Degetăruț (*Soldanella montana*). **2** v. Pejmă (*Amberboa moschata*).

cănăráș s.m. (*ornit.*) cănăruț, ‹fam.› cănăruș. *A cumpărat o colivie nouă pentru cei doi cănărași ai ei.*

cănăríță s.f. **1** (*ornit.*) ‹înv. și pop.› cănară. *Cănărița este femela canarului.* **2** (*bot.; reg.*) v. Scaiete (*Xanthium strumarium*).

cănăríu, -íe adj. (*pop. și fam.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

cănărúș s.m. (*ornit.; fam.*) v. Cănăraș. Cănăruț.

cănărúț s.m. (*ornit.*) cănăraș, ‹fam.› cănăruș.

cănățói s.n. (*înv. și reg.*) v. Cănoaie.

cănățúie s.f. (*pop.*) v. Căniță. Cănuță.

căneálă s.f. (*înv. și pop.*) ‹înv. și reg.› cana. *Căneala este o vopsea neagră.*

căníță s.f. cănuță, ‹pop.› cănățuie, ‹reg.› fingiuță. *I-a dat copilului o căniță cu lapte.*

cănoáie s.f. (*pop. și fam.*) ‹înv. și reg.› cănățoi. *Este atât de însetat, încât își umple o cănoaie cu apă.*

cănúță s.f. căniță, ‹pop.› cănățuie, fingiuță.

căpără s.f. (*reg.*) **1** v. Acont. Arvună. Avans. **2** v. Logodnă.

căpăcél s.n. ‹fam.› căpăcuț. *Astupă sticla cu un căpăcel.*

căpăcí vb. IV. tr. fig. (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

căpăcúț s.n. (*fam.*) v. Căpăcel.

căpălí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăși. Săpa.

căpălíre s.f. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].

căpăluí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăși. Săpa.

căpălúș s.n. (*reg.*) v. Sapă[1].

căpără vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Zgâria.

căpărî vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică mărfuri, produse sau munca, serviciile cuiva*) v. Aconta. Arvuni. **2** refl. (*recipr.*) (*despre oameni*) v. Logodi.

căpăstrăre s.f. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› căpăstruire, ‹pop.› căpestreală. *Căpăstrarea este o cusătură făcută în jurul unui petic.*

căpăstráș s.n. (*pop.*) ‹pop.› căpestrel. *A confecționat un căpăstraș pentru căluț.*

căpăstru s.n. **1** ‹reg.› căpățan, căpățânar. *A pus căpăstrul pe cal și l-a încălecat.* **2** (*tehn.; la teica morii*) ‹reg.› întinzător, strunea.

căpăstruíre s.f. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› căpăstrare, ‹pop.› căpestreală.

căpătă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) a dobândi, a obține, a primi, ‹rar› a adjudeca, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹înv.› a erezi, a isprăvi, ‹fig.; fam.› a pupa. *În urma licitației, a căpătat tabloul dorit.* **2** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a lua, a primi. *Și-a căpătat casa care îi fusese naționalizată. Și-a căpătat răsplata pentru fapta sa.* **3** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a câștiga, a dobândi, a încasa, a obține, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Capeți o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **4** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a obține, a primi, a scoate, a vedea. *Nu capătă un ban de la el dacă nu îl roagă frumos.* **5** (*compl. indică stări, calități etc.*) a câștiga, a dobândi, a obține, ‹fig.› a cuceri. *A căpătat experiență în domeniu prin muncă susținută.* **II** (*med., med. vet.; compl. indică boli contagioase*) a contracta, a face, a lua, ‹pop.› a prinde. *A căpătat o viroză.*

căpătáre s.f. **1** dobândire, obținere, primire, ‹livr.› obtențiune. *Pentru el a fost o mare satisfacție căpătarea tabloului în urma licitației.* **2** câștigare, dobândire, obținere. *Căpătarea experienței într-un domeniu presupune muncă susținută și timp.*

căpătát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) dobândit, obținut, primit. *Tabloul căpătat în urma licitației a fost dorit cu ardoare.* **2** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) câștigat, dobândit, încasat, obținut, primit. *Cu banii căpătați își va construi o casă.* **3** (*despre stări, calități etc.*) câștigat, dobândit, obținut. *Experiența căpătată l-a ajutat mult în carieră.* **II** (*med., med. vet.; despre boli contagioase*) contractat, luat[2]. *Stă în casă din cauza virozei căpătate.*

căpătâi s.n. **I 1** cap, capăt, extremitate. *Aprinde veioza de la căpătâiul patului.* **2** cap, creștet. *Asistenta a stat la căpătâiul copilului bolnav toată noaptea.* **3** (*pop.*) v. Capăt. Fragment. Rămășiță. Rest. **II 1** ‹pop.› podval. *A pus sub butoi un căpătâi.* **2** (*tehn.; la car sau la căruță*) vârtej, ‹reg.› bâbut, feleherț, pod[1], scăunaș, sferdeteu. *Căpătâiul se află deasupra perinoclului de pe osia de dinainte.* **3** (*tehn.; la moară*) broască, brotac. *Pe căpătâi se sprijină grindeiul roții morii.* **4** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Perinoc.

căpătuí vb. IV. (*fam.; de obicei iron.* sau *peior.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogățí. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Plasa. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Așeza. **4** refl. (*despre oameni*) v. Căsători.

căpătuiálă s.f. (*fam.; de obicei iron.* sau *peior.*) **1** v. Îmbogățire. Înavuțire. Înstărire. Parvenire. **2** v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu.

căpătuíre s.f. (*fam.; de obicei iron.* sau *peior.*) **1** v. Îmbogățire. Înavuțire. Înstărire. Parvenire. **2** v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu.

căpătuít, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.; de obicei iron.* sau *peior.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Căsătorit. Cununat. **2** adj. (*despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogățit. Înavuțit. Înstărit. **3** adj., s.m., s.f. v. Ajuns. Arivist. Parvenit.

căpătúșcă s.f. (*reg.*) v. Basma. Tulpan.

căpătúț s.n. (*reg.*) v. Căpețel.

căpățán s.n. (*reg.*) **1** v. Căpăstru. **2** (*la frâu*) v. Căpețea.

căpățánár s.n., s.m. **1** s.n. (*reg.*) v. Căpăstru. **2** s.m. (*arg.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

căpățână s.f. **1** (*bot.*) ‹reg.› căciulie, căpiță. *A curățat câteva căpățâni de usturoi.* **2** (*la scaunul dulgherului*) cap, cioc[2], ‹reg.› broască, ciochie, clobanț. *Căpățâna servește la strângerea doagelor.* **3** (*anat.; pop.* și *fam.*) v. Craniu. Cutie craniană. **4** (*anat.; pop.* și *fam.; deprec.*) v. Cap. **5** (*mec.; pop.*) v. Butuc.

căpățânós, -oásă adj., s.f. **I** adj. (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Rostogol. Scai. Scaiete (*Echinops sphaerocephalus*). **2** v. Tătarnică (*Echinops commutatus*).

căpăvít, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

căpălnă s.f. (*arhit. bis.; reg.*) v. Capelă. Paraclis.

căpcáun s.m. (*pop.*) v. Antropofag. Canibal.

căpcăunoáică s.f. (*pop.*) v. Antropofagă (v. *antropofag*). Canibală (v. *canibal*).

căpcél s.n. (*anat.; pop.*) v. Căpușor.

căpeneág s.n. (*reg.*) v. Manta.

căpestreálă s.f. (*pop.*) v. Căpăstrare. Căpăstruire.

căpestrél s.n. (*pop.*) v. Căpăstraș.

căpeténie s.n. **1** (*milit.*) cap, comandant, conducător, șef, ‹pop.› căpitănie, ‹fam.› mai-marele, ‹înv. și reg.› comândaș, tist, ‹reg.› capiște[2], ‹înv.› birău, călăuz, căpitan, comandir, comendarisiu, nacealnic, povățuitor, proprietar, tocmitor, vârhovnic, voievod, vornic, ‹latin.; înv.› prepozit, ‹fig.; fam.› vârf, ‹fig.; înv.› exarh, ‹ieșit din uz› comanduitor. *Căpetenia acestei armate este un cunoscut general.* **2** (*în tradiții și obiceiuri populare*) conducător, vătaf, ‹reg.› birău, didiu, jude, ‹înv.› baș[2]. *De câțiva ani, este căpetenia cetei de urători din sat.*

căpețeá s.f. (*la frâu*) ‹reg.› căpățan, căpici, căpuțan. *Căpețeaua este formată din curele care trec peste capul și botul calului.*

căpețél s.n. ‹reg.› căpătuț. *Abia a putut să mănânce un căpețel de pâine.*

căpiá vb. I. intr. **1** (*med. vet.; despre ovine, bovine, caprine*) ‹reg.› a colnici. *Câteva oi au căpiat din cauza larvelor de tenie.* **2** fig. (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Aliena. Deraia. Înnebuni. Sări. Scrânti. Sminti. Trăsni.

căpiálă s.f. **1** (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine; pop.*) v. Capie. Cenuroză. **2** fig. (*psih.; fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. Rătăcire. Scrânteală. Scrânteală la cap. Scrântire.

căpiát, -ă adj., s.m., s.f. fig. (*psih.; pop.* și *fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit.

căpíci s.n. (*la frâu; reg.*) v. Căpețea.

căpiére s.f. **1** (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine; rar*) v. Capie. Cenuroză. **2** fig. (*psih.;*

fam.) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. Rătăcire. Scrânteală. Scrânteală la cap. Scrântire.

căpietúră s.f. (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine; pop.*) v. Capie. Cenuroză.

căpitán s.m. **1** (*la pl.* ***căpitani***; *bot.*) *Zinnia elegans*; cavaler, cârciumăreasă, ‹reg.› capul-cucului (v. cap), cătănuțe (v. *cătănuță*), coconi (v. *cocon*[2]), doamne (v. *doamnă*), domnișoare (v. *domnișoară*), domnișor, domniță, ferigele (v. *ferigea*), leliță, măciuci (v. *măciucă*), ochii-cucului (v. *ochi*[1]), pene-bătucite (v. *pană*), pofta (v. *poftă*), ruji-mici (v. *rujă*), turcoaice (v. *turcoaică*), văzdoagă, ‹înv.› zinie. **2** (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **2** (*înv.*) v. Batalion.

căpiță vb. I. tr. (*reg.*) ‹reg.› căpiți. *A căpițat fânul, făcând căpițele mari.*

căpițăre s.f. (*reg.*) ‹reg.› căpițire.

căpiță s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) claie, porcoi, stog, ‹pop.› înfurcitură, plastă, porcan, ‹reg.› boaghe, capiște[1], clădiș, fundac, fundei, furcitură, glugă, măgar, ploscă[2], por[2], porcănaș, porcoiață, porconeață, porculean, porculete, porculeț, porcuț, porșog, porșor, pup[3], schirdă. *Și-a făcut culcuș într-o căpiță de fân.* **2** (*reg.*) v. Bonetă. Bonețică. Scufie. Scufiță. **3** (*reg.*) v. Pop. **4** (*bot.; reg.*) v. Căpățână.

căpiți vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a căpița.

căpițire s.f. (*reg.*) ‹reg.› căpițare.

căpițoáie s.f. (*pop.*) ‹reg.› copițană. *A făcut câteva căpițoaie în grădina din spatele casei.*

căpós, -oásă adj. fig. (*fam.; adesea deprec.*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

căprár[1] s.m. (*rar*) ‹înv. și pop.› căpraș. *Căprarul satului are în pază câteva zeci de capre.*

căprár[2] s.m. (*milit.; pop.*) v. Caporal.

căpráș s.m. (*înv. și pop.*) v. Căprar[1].

căprărească s.f. (*pop.*) v. Căprăriță.

căprăríță s.f. (*rar*) ‹pop.› căprărească. *Adesea, căprărița își ajută bărbatul, căprarul satului.*

căprícă s.f. (*zool.; pop.*) v. Căpriță.

căpriceá s.f. (*zool.; pop.*) v. Căpriță.

căpriór s.m. **I 1** (*zool.*) *Capreolus capreolus*; ‹pop.› țap, țap-de-căprioare, țap-de-pădure, țap-roșu, țap-sălbatic, înv.› zimbră. *Câțiva căpriori pasc în poiană.* **2** (*art.* ***Căpriorul***; *astron.; pop.; nm. pr.*) v. Capricornul (v. *capricorn*). **II 1** (*constr.*) ‹pop.› corn, ‹reg.› cafer, macaz, martac. *Căpriorii fac parte din scheletul acoperișului unei case.* **2** capră. *Pe căpriorise așază scândurile patului.* **III** fig. (*anat.; la oameni și la animale; fam.*) v. Falcă. Maxilar.

căprioráș s.m. (*zool.; pop.*) ‹pop.› căpriorel.

căpriorél s.m. (*zool.; pop.*) ‹pop.› căprioraș.

căprișoáră s.f. (*zool.; pop. și fam.*) v. Căpriță.

căpríță s.f. **I** (*zool.*) **1** ‹pop. și fam.› căprișoară, ‹pop.› căprică, căpricea, ‹reg.› căpruță, ‹fran.; rar› șevretă. *Are în gospodărie și câteva căpriițe.* **2** iadă, vătuie. *Capra are o căpriță albă.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*). **2** v. Buberic (*Scrophularia nodosa*). **3** v. Caprifoi (*Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*). **4** v. Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*). **5** v. Lobodă (*Atriplex litoralis*). **6** v. Lobodă-roșie (*Atriplex rosea*). **7** v. Lobodă-sălbatică (*Atriplex tatarica*).

căpríu, -íe adj. (*pop.; despre ochi*) v. Castaniu. Căprui.

căprúi, -ie adj. (*despre ochi*) castaniu, ‹pop.› căpriu, ‹reg.› mieriu[2], pestriț, puchițel. *Are ochii mari, căprui.*

căprúță s.f. (*zool.; reg.*) v. Căpriță.

căpșún s.m. (*bot.*) **1** *Fragaria moschata*; ‹reg.› frag. **2** (*și* ***căpșun-de-câmp***, ***căpșun-de-deal***, ***căpșun-de-pădure***) *Fragaria viridis*; ‹pop.› căpșună, ‹reg.› caprină, caproană, pomițele.

căpșúnă s.f. (*bot.; pop.*) v. Căpșun. Căpșun-de-câmp. Căpșun-de-deal, Căpșun-de-pădure (*Fragaria viridis*).

căpșunícă s.f. (*bot.; reg.*) *Trifolium fragiferum*; ‹reg.› cioane, talpa-gâștei (v. *talpă*).

căptușeálă s.f. **1** (*croitorie*) dubleu, dublură, ‹reg.› astăreală. *I s-a rupt căptușeala de la sacou.* **2** (*miner.*) bandaje (v. *bandaj*). *Căptușeala se așază în lungul unui tunel sau al unei galerii.*

căptușí vb. IV. tr. **I** (*croitorie; compl. indică paltoane, haine, taioare etc.*) a dubla, ‹reg.› berlui. *Croitoreasa i-a căptușit paltonul.* **II** fig. **1** (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burdusi, a ghemui, a îndesa, a înghesui, a îngrămădi, a ticsi. *A căptușit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a căptușit toate hainele vechi în saci de plastic.* **2** (*fam.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde. **3** (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **4** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Încărca. Înșela[1]. Pungăși. Specula.

căptușíre s.f. (*croitorie*) căptușit[1], dublare. *A apelat la un croitor pentru căptușirea paltonului.*

căptușít[1] s.n. (*croitorie*) căptușire, dublare.

căptușít[2]**, -ă** adj. fig. (*fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit.

căpuí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde.

căpuít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Căsătorit. Cununat.

căpuitór s.n. (*tehn.*) buterolă. *Cu căpuitorul se turtește capul liber al niturilor.*

căpúsnic s.m. (*bot.; pop.*) **1** (*și* ***căpusnic-galben***) v. Crăstăval (*Cirsium oleraceum*). **2** v. Gheață (*Sedum spectabile*). **3** v. Susai[1] (*Sonchus arvensis*).

căpúș s.n. (*muz.; înv.*) v. Cobuz.

căpușă s.f. **I 1** (*entom.*) *Ixodes ricinus*; ‹livr.› ixod, ‹pop.› păduche, ‹reg.› acăriță[2], bătucel, botoș, cârcel, chicheriță, mielăriță, muscă-de-cal, negel, țeche. **2** (*entom.*) *Melophagus ovinus*; ‹reg.› acăriță[2], grapiță, mielăriță. **3** (*bot.*) *Ricinus communis*; ricin, ‹pop.› ricină, ‹reg.› iarba-boierilor (v. *iarbă*), iarba-boierului (v. *iarbă*), iarba-boilor (v. *iarbă*), turbă[2]. **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

căpușór s.n. (*anat.*) ‹rar› căpuț, ‹pop.› căpcel. *Copilul are pe căpușor un fes.*

căpút s.n. (*reg.*) v. Mintean. Surtuc.

căputá vb. I. tr. (*compl. indică încălțăminte*) a încăputa, ‹înv. și reg.› a însura[2]. *Cizmarul îi căputează cizmele.*

căputár s.m. (*înv.; deprec.*) v. Cârpaci.

căpútă s.f. ‹reg.› soiuz, ‹înv.› căputătură. *Căputa este partea încălțămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului.*

căputătúră s.f. (*înv.*) v. Căpută.

căpúț s.n. (*anat.; rar*) v. Căpușor.

căpuțán s.n. (*la frâu; reg.*) v. Căpețea.

cărá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) a duce[2], a purta, a transporta, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹înv.› a plimba, a podvodări, a transportui. *Cară un geamantan greu la taxi.* **2** refl. (*fam.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Duce[2]. Pleca. **3** refl. (*fam.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Duce[2]. Ieși. **4** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Fugi. **II** refl. fig. (*fam.; despre ființe ; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

cărare s.f. **I** cărat, ducere, dus[1], purtare, transport, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. **II** (*concr.*)**1** potecă, ‹pop.› pârtie, ‹reg.› băteliște, dâră, potea. *Spre schit au mers pe o cărare din pădure.* **2** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Cărarea-cu-Paiele*** = ***Cărarea-de-Paie*** = ***Cărarea-Mocanului*** = ***Cărarea-Paielor*** = ***Cărarea-Țiganului-cu-Paie*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **3** (*înv.*) v. Drum. Itinerar. Parcurs. Rută[1]. Traiect. Traiectorie. Traseu. **III** (*țes.; reg.*) v. Răritură.

cărát s.n. cărare, ducere, dus[1], purtare, transport, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. *Căratul geamantanului până la taxi a obosit-o.*

cărăbáș s.m. (*reg.*) **I** (*muz.*) v. Cimpoiaș. Cimpoier. **II** (*ornit.*)**1** v. Pescar (*Larus minutus*). **2** ***cărăbaș-comun*** v. Martin. Pescar-râzător. Pescăruș. Pescăruș-alb. Pescăruș-de-hamsii (*Larus ridibundus*). **3** ***cărăbaș-de-mare*** v. Martin-mare. Pescar-de-mare. Pescar-mare (*Larus*).

cărăbăneálă s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› cărăbănire. *După pozna făcută, cărăbăneala copiilor a fost imediată.*

cărăbăní vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte, materiale, ființe etc.*) v. Căra. Duce[2]. Purta. Transporta. **2** refl. (*despre oameni*) v. Fugi. **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

cărăbănire s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› cărăbăneală.

cărăbánit, -ă adj. (*pop. și fam.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Furat[2]. Luat[2]. Sustras.

cărăbúș s.m. (*entom.*) **1** *Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*; ‹reg.› bondar, buzar[2], găinușă, găinușă-de-seară, gândac-de-mai, gândac-de-primăvară, gândac-de-prun, gongălău, tunzător. **2** ***cărăbuș-de-hrișcă*** = *Rhizotrogus solstitialis*; cărăbușel, gândac-de-hrișcă, hrișcar; (*reg.*) ***cărăbuș-verde*** v. Gândac-de-trandafir. Gândac-verde. Ileană (*Cetonia aurata*).

cărăbușél s.m. (*entom.*) *Rhizotrogus solstitialis*; cărăbuș-de-hrișcă, gândac-de-hrișcă, hrișcar.

cărăfioáră (**gărăfioáră**) s.f. ‹pop. și fam.› șipurel, șipușor, ‹reg.› carafilă. *Toarnă vin în pahar dintr-o cărăfioară.*

cărăjél s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*). **2** v. Lătăreț (*Scomber pelamys*).

cărămidár s.m. (*constr.*) ‹reg.› teglar, teglaș, țiglar. *Cărămidarul fabrică sau vinde cărămizi.*

cărămídă s.f. (*constr.*) **1** ‹reg.› teglă, țiglă[1], țiglă arsă (v. *țiglă*[1]). *Casa este făcută din cărămizi.* **2** ***cărămidă refractară silicioasă*** = dinas, silică. *Cărămidă refractară silicioasă este un material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu.*

cărămidăríe s.f. (*constr.*) ‹reg.› teglărie, țiglărie, ‹înv.› cărămizie (v. *cărămiziu*). *În cărămidărie se fabrică cărămizile.*

cărămiziu, -íe adj., s.f. **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) bric[1], fov, roșcat, roșiatic, teracot, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buș[2], roșcav, roșiu, ‹înv.› roșcatic. *Bluza ei are culoarea cărămizie. Poartă un palton cărămiziu.* **2** s.f. (*constr.; înv.*) v. Cărămidărie.

cărăreá s.f. (*rar*) v. Cărăruie. Cărăruș. Potecuță.

cărărúică s.f. (*pop.*) v. Cărăruie. Cărăruș. Potecuță.

cărărúie s.f. cărăruș, potecuță, ‹rar› cărărea, ‹pop.› căleruș, cărăruică, cărăruță, potecea. *Urcă dealul pe o cărăruie.*

cărărúș s.f. cărăruie, potecuță, ‹rar› cărărea, ‹pop.› căleruș, cărăruică, cărăruță, potecea.

cărărúță s.f. (*pop.*) v. Cărăruie. Cărăruș. Potecuță.

cărășél s.m. (*iht.*) *Carassius carassius*; caracudă, caracudă-de-baltă, caracudă-de-Dunăre, caracudă-de-gârlă, caracudă-de-lac, caracudă-roșie, caras, ‹reg.› caracudă-ruginoasă, caracudă-țopârlească, latiță, obleț, pește-țigănesc, plătică[1], sorean.

cărătór s.m. (*rar*) v. Hamal.

cărătúră s.f. (*rar*) v. Transport.

cărăuí[1] vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

cărăúí[2]**, -ie** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

cărăúș s.m. căruțaș, ‹pop.› cărucer, ‹înv. și reg.› sechiraș, ‹reg.› coșovean, harabagiu, răcăbuș, ‹înv.› chiovean, chirigiu. *Cărăușul transportă materiale cu căruța.*

cărăușíe s.f. cărăușit, ‹reg.› harabagie, sechereșie, sechereșit. *Își câștigă existența din cărăușie.*

cărăușít s.n. cărăușie, ‹reg.› harabagie, sechereșie, sechereșit.

cărbunár s.m. **1** (*miner.; în trecut*) ‹rar› mangalagiu, mangalar, mangalizator, ‹reg.› bocșer, săhălbar, vătrar. *Cărbunarii lucrau la producerea cărbunelui de lemn.* **2** (*ornit.; reg.*) v. Cormoran (*Phalacrocorax carbo*).

cărbunáș s.m. cărbunel. *A cumpărat un sac de cărbunași pentru grătar.*

cărbunăríe s.f. ‹reg.› bocșă. *În cărbunărie se fac cărbunii de lemn.*

cărbúne s.f. **I 1** (*geol.*) ‹fig.› aur negru. *Cărbunele este folosit drept combustibil.* **2** (*și* ***cărbune de lemn***) mangal. *Cărbunele rezultă prin descompunerea termică a lemnului, în absența aerului.* **3** tăciune, ‹înv.› ojogitură. *Suflă în cărbuni pentru a reaprinde flacăra.* **4** (*ind. sider.*) ***cărbune de retortă*** = grafit de retortă. *Cărbunele de retortă este folosit ca materie primă pentru electrozii de la elementele galvanice.* **5** ***cărbune animal*** = ***cărbune de oase*** = negru animal, negru de oase. *Cărbunele animal se obține prin calcinarea oaselor în retorte de oțel, în absența aerului.* **6** (*mineral.; înv.*) v. Rubin. **7** (*arg.*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu. **II 1** (*med., med. vet.*) antrax, dalac, pustulă malignă, ‹pop.› splină, ‹înv. și reg.› zgaibă, ‹reg.› armurar, armurare, armurariță, bășică rea, bubă, bubă neagră, bubă rea, marmură, pripit[1], răsfug, sânge mohorât, spurcat[1], taiug, talan, ‹înv.› serpengea. *Cărbunele se manifestă clinic prin leziuni cutanate sau viscerale.* **2** (*fitop.*) mălură, tăciune, ‹pop.› arici[1]. *Cărbunele este o boală a plantelor, provocată de ciuperci parazite.* **III** (*bot.*) *Phyteuma vagneri*; ‹reg.› baraboi, bănișor, spinuță.

cărbunél s.m. cărbunaș.

cărbuniciós, -oásă adj. (*rar; despre roci sedimentare sau cristaline*) v. Cărbunos.

cărbunós, -oásă adj. (*despre roci sedimentare sau cristaline*) ‹rar› cărbunicios. *Rocile cărbunoase conțin pulbere de cărbune.*

cărícă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, părți ale obiectelor etc.*) v. Întoarce. Învârti. Răsuci. Roti. Suci[2].

cărícă s.f. (*la plita sobei; reg.*) v. Rotiță.

cărindár s.n. (*pop.*) v. Ianuarie.

cărligáție s.f. (*bot.; reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*).

cărligéte subst. (*bot.; reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*).

cărmăcúț s.n. (*pesc.; reg.*) v. Pripon.

cărnăráie s.f. (*colect.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› cărnărie.

cărnăríe s.f. **1** (*colect.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› cărnăraie. *Măcelăria este plină de cărnărie.* **2** (*com.; reg.*) v. Carmangerie. Măcelărie.

cărniceá s.f. (*înv.*) v. Cărniță.

cărnicícă s.f. (*fam.*) v. Cărniță.

cărniciós, -oásă adj. (*pop.; despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) v. Cărnos. Gras. Plin.

cărnișoáră s.f. (*fam.*) v. Cărniță.

cărníță s.f. ‹fam.› cărnicică, cărnișoară, ‹înv.› cărnicea. *Copilului îi place cărnița de pui.*

cărnós, -oásă adj. **I 1** (*despre părți ale corpului ființelor*) musculos. *Pieptul este partea cea mai cărnoasă a găinii.* **2** (*despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) gras, plin, ‹rar› miezos, pulpos, ‹pop.› cărnicios. *Unele soiuri de struguri au boabele cărnoase și foarte dulci.* **II** fig. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, plin, rotofei, rotund. *Deși cărnos, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii cărnoși.* **2** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, musculos, plin, rotofei, rotund, rotunjit. *Femeia are forme cărnoase.*

cărnosí vb. IV. tr. (*tăb.; compl. indică resturile de carne de pe dosul pieilor*) a descărna, a șerui[1], ‹reg.› a cărnui. *Pieile, înainte de a fi prelucrate, trebuie să fie cărnosite.*

cărnosíre s.f. (*tăb.*) descărnare, șeruire, ‹reg.› cărnuire. *Prin cărnosire se îndepărtează resturile de carne de pe dosul pieilor.*

cărnuí vb. IV. (*tăb.; reg.; compl. indică resturile de carne de pe dosul pieilor*) v. Cărnosi. Descărna. Șerui[1].

cărnuíre s.f. (*tăb.; reg.*) v. Cărnosire. Descărnare. Șeruire.

căroáie s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.; la plug*) v. Cotigă. Teleagă. **2** (*gosp.*) v. Roabă.

cărpánós, -oásă adj. (*pop. și fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

cărpănoșénie s.f. (*pop. și fam.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

cărpănoșíe s.f. (*pop. și fam.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

cărpinár s.m. (*bot.; reg.*) v. Carpen (*Carpinus betulus*).

cărpináș s.m. (*bot.; pop.*) ‹pop.› cărpinel, cărpinuț.

cărpinél s.m. (*bot.; pop.*) ‹pop.› cărpinaș, cărpinuț.

cărpinét s.n. (*colect.; bot.*) cărpiniș, ‹rar› cărpiniște.

cărpiniș s.n. (*colect.; bot.*) cărpinet, ‹rar› cărpiniște. *La poalele dealului este un cărpiniș des.*

cărpiniște s.f. (*colect.; bot.; rar*) v. Cărpinet. Cărpiniș.

cărpiníță s.f. (*bot.*) *Carpinus orientalis*; ‹reg.› carpen, carpen-de-pietriș, sfineac.

cărpinúț s.m. (*bot.; pop.*) ‹pop.› cărpinaș, cărpinel.

cărpúție s.f. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.

cărticeá s.f. **1** cărticică, volumaș, ‹rar› cărțișoară, cărțulie, ‹înv.› libel. **2** (*pop.*) v. Scrisorică. **3** (*fam.; deprec.*) ‹fam.; deprec.› cărticică, cărțulie.

cărticícă s.f. **1** cărticea, volumaș, ‹rar› cărțișoară, cărțulie, ‹înv.› libel. *A cumpărat o cărticică ilustrată cu povești.* **2** broșură, ‹înv.› filadă, tartaj. *Până acum nu a reușit să publice decât o cărticică de versuri.* **3** (*fam.; deprec.*) ‹fam.; deprec.› cărticea, cărțulie. *A scris o cărticică de aventuri fără nicio valoare.*

cărturár s.m. erudit, învățat[2], savant, ‹reg.› cărturel, ‹înv.› diac, ‹fig.› dascăl, ‹fig.; înv.› lumină. *Iorga a fost un mare cărturar. Este un distins cărturar care a format o școală de matematică.*

cărturărésc, -eáscă adj. (*despre cuvinte, expresii, forme gramaticale*) cult[2], livresc, savant. *„Sangvinar" este un cuvânt cărturăresc.*

cărturărie s.f. (*înv. și reg.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*).

cărturéț s.m. (*reg.*) v. Cărturar. Erudit. Învățat[2]. Savant.

cărțár s.m. (*j. de cărți; înv. și reg.*) v. Cartofor.

cărțáș s.m. (*j. de cărți; reg.*) v. Cartofor.

cărțălúie s.f. (*înv.*) v. Scrisorică.

cărțișoáră s.f. (*rar*) v. Cărticea. Cărticică. Volumaș.

cărțulíe s.f. **1** (*rar*) v. Cărticea. Cărticică. Volumaș. **2** (*pop.*) v. Scrisorică. **3** (*fam.; deprec.*) ‹fam.; deprec.› cărticea, cărticică.

căruceán s.n. (*pop.*) v. Cărucior. Căruț. Landou. Trăsurică.

cărucér s.m. (*pop.*) **1** v. Cărăuș. Căruțaș. **2** (*art. **Cărucerul**; astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Vizitiul (v. *vizitiu*), ‹reg.› Carul-lui-Dumnezeu (v. *car*[2]), Ocolul (v. *ocol*), Surugiul (v. *surugiu*), Trăsura (v. *trăsură*), Țarcul (v. *țarc*). *Cărucerul este situat în apropiere de constelația Gemenilor.*

căruciór s.n. căruț, landou, trăsurică, ‹pop.› cărucean, ‹înv.› trăsură de copii. *Au cumpărat un cărucior pentru copil.*

cărunciór, -oáră adj. (*pop. și fam.; despre părul oamenilor, p.ext., despre oameni*) ‹pop. și fam.› cărunțel, cărunțiu.

cărúnt, -ă adj. **1** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) albit, cărunțit, grizonat, înălbit, încărunțit, sur, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul cărunt.* **2** fig. bătrân, străvechi, vechi[2]. *Schitul se află în apropierea unei păduri de plopi cărunți.*

cărúntă vb. I. intr. (*înv.; despre părul oamenilor, p.ext., despre oameni*) v. Albi. Cărunți. Grizona. Înălbi. Încărunți.

cărúntețe s.f. **1** caniție, cărunțeală, ‹rar› cărunție, ‹înv.› cărunțime, ‹fig.› ninsoare. *Din cauza grijilor, cărunțetea părului ei a început de timpuriu.* **2** fig. bătrânețe, senectute, vetustate, ‹fig.› amurg, ‹fig.; înv.› cărunțime. *Cărunțetea este adesea o perioadă de bilanț.*

cărunțeálă s.f. caniție, cărunțete, ‹rar› cărunție, ‹înv.› cărunțime, ‹fig.› ninsoare.

cărunțél, -eá adj. (*fam.; despre părul oamenilor, p.ext., despre oameni*) ‹pop. și fam.› cărunciór, cărunțiu.

cărunți vb. IV. intr. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) a albi, a se grizona, a se înălbi, a încărunți, ‹pop. și fam.› a înspica, a însuri, ‹pop.› a suri, ‹înv.› a cărunta, ‹fig.; fam.› a ninge. *Deși tânăr, a cărunțit.*

cărunție s.f. (*rar*) v. Caniție. Cărunțete. Cărunțeală.

cărunțíme s.f. (*înv.*) **1** v. Caniție. Cărunțete. Cărunțeală.**2** (*fig.*) v. Amurg. Bătrânețe. Cărunțete. Senectute. Vetustate.

cărunțít, -ă adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, grizonat, înălbit, încărunțit, sur, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins.

cărunțíu, -ie adj. (*fam.; despre părul oamenilor, p. ext., despre oameni*) ‹pop. și fam.› cărunciór, cărunțel.

cărúț s.n. **1** cărucior, landou, trăsurică, ‹pop.› cărucean, ‹înv.› trăsură de copii. **2** (*gosp.; pop.*) v. Roabă. **3** (*art. **Cărușul**; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Carul-Mic (v. *car*[2]). Ursa-Mică (v. *ursă*[1]).

căruțáș s.m. **1** căraș, ‹pop.› cărucer, ‹înv. și reg.› sechiraș, ‹reg.› coșovean, harabagiu, răcăbuș, ‹înv.› chiovean, chirigiu. *Căruțașul transportă materiale cu căruța.* **2** (*milit.; arg.*) v. Dezertor. Fugar.

cărúță s.f. **I 1** (*transp.*) ‹reg.› cocie. *Căruța este trasă de cai.* **2** (*tehn.; la joagăr; pop.*) v. Car[2]. **3** (*art. **Căruța**; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Carul-Mic (v. *car*[2]). Ursa-Mică (v. *ursă*[1]). **4** (*transp.; înv.*) ***căruță de poștă*** v. Diligență[1]. Poștalion. Poștă[1]. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***căruța-dracului*** v. **a** Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*); **b** Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

căruțéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*).

cărvăsărie s.f. (*adm.; înv.*) v. Birou vamal.

căsápniță s.f. (*com.; reg.*) v. Carmangerie. Măcelărie.

căsár s.m. (*înv.*) **1** v. Bărbat. Soț. **2** v. Gospodar.

căsáș s.m. (*înv.*) **1** v. Bărbat. Soț. **2** v. Gospodar.

căsălúie s.f. (*constr.; reg.*) v. Căsuță.

căsăpí vb. IV. tr. (*pop. și fam.*) **1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia. **2** fig. (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Cosi. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. Secera.

căsăpíe s.f. (*com.; reg.*) v. Carmangerie. Măcelărie.

căsăpíre s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Ciopârțeală. Ciopârțire. Ciopârțit[1]. Sfârtecare. Sfâșiere. **2** fig. v. Decimare. Decimație. Distrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire.

căsăpít, -ă adj. fig. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit.

căsătór s.m. (*înv.*) v. Bărbat. Soț.

căsătorésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Casnic. Conjugal. Marital. Matrimonial.

căsătorí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se gospodări, ‹fam.; de obicei iron. sau peior.› a se căpătui, ‹reg.› a se rosti, a se toldui, ‹arg.› a se hămui. *S-a căsătorit de timpuriu.* **2** refl. recipr. (*despre oameni*) a se uni[2], ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se însoți, a se lua, ‹fam.› a se aranja, ‹reg.› a se îngurlui[1], a se ortăci, a se soți, ‹fran.› a se maria. *Are o fotografie de când s-au căsătorit părinții ei.* **3** refl. recipr. (*despre oameni*) a se cununa, ‹pop.› a se nunti, ‹înv.› a se încununa. *S-au căsătorit religios la o biserică veche.* **4** refl. (*despre bărbați*) a se însura[1], ‹înv.› a se desholtei. *Prietenul lui s-a căsătorit imediat după terminarea facultății.* **5** refl. (*despre femei, fete*) a se mărita, ‹pop.› a se desfeti, ‹înv.› a se nevesti. *Tânăra s-a căsătorit fără voia părinților.* **6** tr. (*compl. indică fete; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „după"*) a mărita, ‹pop. și fam.› a da[2], ‹înv.› a împreuna, ‹fran.› a maria. *Părinții și-au căsătorit fiica cu un bărbat bogat.*

căsătoríe s.f. **1** mariaj, matrimoniu, ‹livr.› conubiu, himeneu, ‹rar› căsătorire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire, ‹înv.› împreunare, ‹fig.; înv.› nod. *Căsătoria are ca scop întemeierea unei familii.* **2** mariaj, matrimoniu. *Căsătoria lor a durat zece ani.* **3** partidă, ‹pop.› parte. *Această căsătorie i se pare bună pentru fiul său.* **4** unire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, luare, luat[1]. *Mirii au plecat în luna de miere imediat după căsătoria lor religioasă.* **5** cununie, ‹pop.› nuntire, nuntit. *Căsătoria religioasă a celor doi tineri s-a oficiat la o biserică veche.* **6** însurat[2], însurătoare, ‹rar› însurare, ‹pop.› însurăș, ‹înv.› însurăciune, însurătură. *Căsătoria băiatului a avut loc după ce acesta a terminat facultatea.* **7** măritat, măritiș, ‹rar› măritare, ‹pop.› desfetire, mărit[2], ‹reg.› măritație, ‹înv.› mărituș. *Căsătoria fetei s-a făcut în secret.* **8** casă[1], căsnicie, mariaj, matrimoniu, menaj, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoțire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au o căsătorie fericită.*

căsătoríre s.f. (*rar*) v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu.

căsătorít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) cununat, ‹fam.› căpătuit, ‹pop.› luat[2], ‹înv. și reg.› căpuit. *Tinerii căsătoriți au plecat în luna de miere.* **2** (*despre bărbați*) însurat[1]. *Are doi băieți, căsătoriți amândoi.* **3** (*despre femei*) măritată. *Acum este o femeie căsătorită, la casa ei.*

căscá vb. I. **1** tr. (*compl. indică gura, botul, pliscul*) a deschide, a desface. *Cască gura pentru a lua medicamentul.* **2** intr. (*despre ființe*) ‹reg.› a căscări. *Din cauza oboselii, a început să caște din ce în ce mai des.* **3** refl. (*pop. și fam.; despre cavități, prăpăstii etc.*) v. Adânci. Deschide. **4** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică uși, geamuri etc.*) v. Crăpa. Întredeschide. **5** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

căscáre s.f. **1** căscat[1], deschidere. *Căscarea gurii pe scaunul stomatologului este uneori începutul unui chin.* **2** (*pop. și fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

căscát[1] s.n. **1** căscare, deschidere. **2** ‹pop.› căscătură, ‹înv. și reg.› casc, ‹înv.› cascotă. *Căscatul zgomotos dovedește lipsă de educație.*

căscát[2], -ă adj. **I 1** (*despre gură, bot, plisc*) deschis, ‹reg.› găvozit. *A rămas cu gura căscată de mirare.* **2** (*pop. și fam.; despre uși, geamuri etc.*) v. Crăpat. Întredeschis. **3** (*pop. și fam.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat. **II** fig. (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent,

indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹fig.› aerian, dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Căscată ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.*

căscărí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Căsca.

căscătúră s.f. (*pop.*) **1** v. Crăpătură. **2** v. Deschizătură. **3** v. Căscat[1].

căscăúnd s.m. (*pop.*) v. Cască-gură. Gură-cască. Gură-căscată.

căscioáră s.f. (*constr.; pop. și fam.*) v. Căsuță.

căscioreá s.f. (*constr.; reg.*) v. Căsuță.

căscioríță s.f. (*constr.; reg.*) v. Căsuță.

căseán s.m. **1** (*înv. și pop.*) v. Bărbat. Soț. **2** (*la pl. căseni; pop.*) ‹pop.› casnic. *Căsenii locuiesc împreună într-o casă, fiind legați prin interese comune de familie.*

căsișoáră s.f. (*constr.; pop.*) v. Căsuță.

căsíță s.f. (*constr. reg.*) v. Căsuță.

căsnicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Casnic. Conjugal. Marital. Matrimonial.

căsnície s.f. casă[1], căsătorie, mariaj, matrimoniu, menaj, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoțire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au o căsnicie fericită.*

căsoácă s.f. (*constr.; reg.; iron.* sau *deprec.*) v. Căsoaie.

căsoáică s.f. (*constr.; reg.; iron.* sau *deprec.*) v. Căsoaie.

căsoáie s.f. **1** (*constr.; iron.* sau *deprec.*) ‹reg.; iron. sau deprec.› căsoacă, căsoaică. *Și-a ridicat o căsoaie în centrul orașului.* **2** (*tehn.; la jugul joagărului; reg.*) ‹reg.› coteț. *În căsoaie se învârtește coaca.* **3** (*constr.; reg.*) v. Cămară.

căstălán s.m. (*bot.; reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*).

căstănáș s.m. (*bot.*) căstănel. *A sădit un căstănaș în fața casei.*

căstánél s.m. (*bot.*) căstănaș.

căsúcă s.f. (*constr.; pop. și fam.*) v. Căsuță.

căsuchíță s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.

căsúică s.f. **1** (*apic.; la fagurii de miere; pop.*) v. Alveolă. Celulă. **2** (*constr.; reg.*) v. Căsuță.

căsúie s.f. (*constr.; reg.*) v. Căsuță.

căsulíe s.f. **1** (*constr.; pop.*) v. Căsuță. **2** (*înv. și reg.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță. **3** (*la haine sau la lenjerie; înv. și reg.*) v. Butonieră. Cheotoare. **4** (*apic.; la fagurii de miere; înv. și reg.*) v. Alveolă. Celulă.

căsușoáră s.f. (*constr.; pop.*) v. Căsuță.

căsúță s.f. **1** (*constr.*) ‹pop. și fam.› căscioară, căsucă, ‹pop.› căsișoară, căsulie, căsușoară, ‹reg.› căsăluie, căsciorea, căscioriță, căsiță, căsuică, căsuie. *Și-a ridicat o căsuță cochetă la munte.* **2** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) compartiment, despărțire, despărțitură, ‹reg.› căsiță, ‹înv.› despărțământ, despărțitoare (v. *despărțitor*), ‹fran.; înv.› cază. *Își ține actele personale într-o căsuță a sertarului.* **3** (*apic.; la fagurii de miere; înv. și pop.*) v. Alveolă. Celulă. **4** (*la pl. căsuțe; bot.; reg.*) v. Tătăișă[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*).

căsărească s.f. (*la stână; pop.*) ‹pop.› căsăriță. *Căsăresele prepară brânzeturile.*

căsăríe s.f. (*pop.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.

căsăríță s.f. (*la stână; pop.*) ‹pop.› căsăreasă.

căsíță s.f. (*reg.*) **1** v. Casetă. Cutioară. Cutiuță. **2** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) v. Căsuță. Compartiment. Despărțire. Despărțitură. **3** (*la haine sau la lenjerie*) v. Butonieră. Cheotoare. **4** v. Solniță.

cășuleán s.n. (*alim.; pop.*) v. Cășuleț. Cășuț.

cășuléț s.n. (*alim.*) cășuț, ‹pop.› cășulean. *A cumpărat din piață un cășuleț de un kilogram.*

cășunà vb. I. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) **1** intr. (*despre ființe*) a apuca, a se năzări, a se părea, a veni, ‹înv. și reg.› a abate[2], ‹reg.› a tonca, ‹fig.› a trăsni. *Nu știu ce i-a cășunat de se comportă așa nebunește.* **2** tr. (*pop.; compl. indică stări, situații etc. în general neplăcute*) v. Cauza. Face. Produce. Provoca.

cășunătúră s.f. (*pop.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

cășúț s.m. **1** (*alim.*) cășuleț, ‹pop.› cășulean. **2** (*bot.; reg.*) v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*).

cătán s.m. (*bot.; reg.*) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*).

cătănă s.f. **I** (*milit.; pop.*) **1** v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **2** ***cătană bătrână*** v. Veteran. **II** (*la pl. **cătane**; bot.; reg.*) **1** v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*). **2** v. Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*).

cătáre s.f. (*milit.; la arme de foc*) mira, ‹reg.› muscă, ‹înv.› pravilă, țel. *Cătarea formează, împreună cu înălțătorul, dispozitivul de ochire al armei.*

cătălínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*).

cătămái s.n. (*la cumpăna fântânii; reg.*) v. Greutate. Greutatea fântânii (v. *greutate*).

cătănășéște adv. (*modal; milit.; reg.*) v. Militărește. Ostășește. Soldățește.

cătănésc, -eáscă adj. (*milit.; pop.*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc.

cătănéște adv. (*modal; milit.; pop.*) v. Militărește. Ostășește. Soldățește.

cătăní vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*milit.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

cătăníe s.f. (*milit.; pop.*) **1** v. Armată. Militărie. **2** v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar.

cătămíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Militărime. Ostășime. Soldățime.

cătănioáră s.f. **1** (*milit.; pop.*) v. Soldățel. **2** (*la pl. **cătănioare**; bot.; reg.*) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*).

cătăníre s.f. (*milit.; pop.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare.

cătăníță s.f. (*milit.; pop.*) v. Soldățel.

cătănúță s.f. **1** (*milit.; pop.*) v. Soldățel. **2** (*la pl. **cătănuțe**; bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

cătărigíe s.f. (*înv.*) v. Adolescență.

cătenelăș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătináș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătínă s.f. (*bot.*) **1** (*și **cătină-de-garduri***) *Lycium vulgare*; ‹reg.› lician, liție, răchișoară, zăhărică. **2** *Lycium halimifolium*; ‹reg.› gărdurărița, liciu, răchișoară, răchițică, unghia-caprei (v. *unghie*[1]). **3** (*și **cătină-mică, cătină-roșie***) *Tamarix germanica* sau *Myricaria germanica*; tamariscă, ‹reg.› lemn-de-apă, lemnuș-de-apă. **4** ***cătină-roșie*** = *Tamarix tetrandra* și *Tamarix ramosissima*; tamariscă, ‹reg.› sosna. **5** (*reg.*) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **6** (*reg.*) v. Pomușel (*Byrum argenteum*). **7** (*reg.*) v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*). **8** (*reg.*) v. Torțel (*Cuscuta europaea*).

cătinél adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătinelúș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătinelușél adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; înv.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătinelúț adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătingán adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătinícă adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** (*în opoz. cu „repede”*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **2** v. Tiptil.

cătrăneálă s.f. **1** cătrănire, gudronaj, gudronare, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură. **2** cătrănire, smolire, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură, ‹înv.› smolitură.

cătrăní vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică stâlpi, ziduri, traverse, ambarcațiuni etc.*) a gudrona. *A cătrănit fundul bărcii pentru a împiedica pătrunderea apei.* **2** (*compl. indică obiecte de lemn*) a smoli. *Cătrănește butoaiele.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) acri, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina,

‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a cătrănit.* **2** tr. (*pop.; compl. indică ființe*) v. Învenina. Otrăvi. **3** tr. (*pop.; compl. indică ființe*) v. Intoxica. Otrăvi.

cătrăníre s.f. **I 1** cătrăneală, gudronaj, gudronare, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură. *Cătrănirea fundului bărcii a fost necesară pentru a împiedica pătrunderea apei.* **2** cătrăneală, smolire, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură, ‹înv.› smolitură. *Unele obiecte din lemn pot fi protejate de umezeală prin cătrănire.* **II** fig. amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹fig.› mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Cătrănirea i-a invadat sufletul după vestea primită.*

cătrănít[1] s.n. (*rar*) **1** v. Cătrăneală. Cătrănire. Gudronaj. Gudronare. **2** v. Cătrăneală. Cătrănire. Smolire.

cătrănít[2], -ă adj. **I 1** (*despre stâlpi, ziduri, traverse, ambarcațiuni etc.*) gudronat. *Barca cu fundul cătrănit poate fi lansată la apă.* **2** (*despre obiecte de lemn*) smolit. *Butoaiele cătrănite sunt pregătite pentru murături.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Cătrănit după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*pop.; despre ființe*) v. Intoxicat. Otrăvit[2].

cătrănitúră s.f. (*pop. și fam.*) **I 1** v. Cătrăneală. Cătrănire. Gudronaj. Gudronare. **2** v. Cătrăneală. Cătrănire. Smolire. **II** fig. Amar. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

cătrăníță s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

către prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) asupra, înspre, la[1], spre, ‹înv.› a[2], despre, între, supra. *Profesorul își aruncă privirea către elev și-l vede copiind.* **2** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția de deplasare, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spațiu*) înspre, la[1], spre. *Cei doi au consultat busola și au pornit către nord.* **3** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este un loc în direcția căruia se deplasează cineva*) înspre, la[1], spre. *Mergea către cantină pentru a lua masa.* **4** (*circ. indică reperul față de care este orientată poziția cuiva*) la[1], spre. *Doarme cu spatele către perete.* **5** (*după vb. de mișcare; circ. indică un reper fix spre care se face apropierea cuiva*) înspre, lângă. *Se trage către sobă.* **6** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, țintа; înv.*) v. Pe. Peste. **II** (*introduce un circ. de timp care indică o aproximație*) înspre, spre, ‹înv. și pop.› lângă, ‹reg.› asupra, ‹înv.› despre, înde. *A venit acasă către dimineață.* **III** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică locul situat în direcția unui punct*) spre. *Îi place să se plimbe pe cărarea către izvor.* **2** (*atr. indică apropierea de un anumit moment*) spre. *Nu mai știe drumul către hotel.* **IV** (*introduce un compl. indir. care indică ideea de adversitate, de ostilitate; înv.*) v. Asupra. Contra[1]. Împotriva. La[1]. Pe. Spre. **V** (*introduce un circ. de scop; înv.*) v. Înspre. Pentru. Spre.

cătrúnă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tărtăcuță. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria gourda*).

cătún s.n. ‹înv. și reg.› sălaș, ‹reg.› crang, crangor, cut, mahala, odaie, ‹înv.› cotișe, sălășluire. *Locuiește în cătunul vecin.*

cătușá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică oameni condamnați, arestați*) v. Fereca. Încătușa. Înlănțui. Lega[1].

cătușáre s.f. (*pop.*) v. Ferecare. Încătușare. Înlănțuire. Legare. Legat[2].

cătúșă s.f. **I 1** (*la pl. cătușe*) fiare (v. *fier*), lanțuri (v. *lanț*), ‹înv. și pop.› legături (v. *legătură*), ‹pop.› legători (v. *legătoare*), obezi (v. *obadă*), zăvoare (v. *zăvor*), ‹înv. și reg.› lanțug, ‹reg.› cotoaie (v. *cotoi[1]*), verigi (v. *verigă*), ‹înv.› bante (v. *bantă*), piedici (v. *piedică*), ‹arg.› mănuși (v. *mănușă*), sigilii (v. *sigiliu*), verighete (v. *verighetă*). *Criminalul a fost pus în cătușe.* **2** (*constr.; la acoperișul casei*) chingă, ‹reg.› cocoșlău, coțofană, găinar, limba-caprei (v. *limbă*), martac, mâță, primblă, prinsoare, scleamă. *De cătușe se prind căprioriile aflați pe două versante ale acoperișului casei.* **3** (*tehn.; la car, la căruță sau la plug*) ‹pop.› japiță, ‹reg.› armăsar, proțăpel. *Cătușa se află deasupra proțapului, fiind scobitura în care se prinde jugul.* **4** (*tehn.; la tânjala carului*) tânjăluță, ‹reg.› lanț, legătoare de tânjală, limbă. *Cătușa este fixată în partea de dinainte a tânjelii.* **5** (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Chingă. **6** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cormană. Răsturnătoare (v. *răsturnător*). **7** (*mar.; înv.*) v. Ancoră. **II 1** (*bot.*) *Ballota nigra;* ‹reg.› cătușnică, cebare, urechea-porcului (v. *ureche*), urzică-moartă. **2** (*zool.; înv.*) v. Pisică (*Felis domestica*).

cătúșnică s.f. (*bot.*) **1** *Nepeta cataria;* ‹reg.› iarba-mâței (v. *iarbă*), iarba-vântului (v. *iarbă*), iarbă-flocoasă, minta-mâței (v. *mintă*), poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), urzică-moartă. **2** ***cătușnică-sălbatică*** = **a** *Marrubium peregrinum;* ‹reg.› unguraș; **b** (*reg.*) v. Voronic (*Marrubium vulgare*). **3** (*reg.*) v. Cătușă (*Ballota nigra*). **4** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*).

cătúșniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*). **2** v. Voronic (*Marrubium vulgare*).

cățăí vb. IV. (*reg.*) **I** intr. (*despre coțofene*) ‹reg.› a cățăni. **II** fig. **1** tr., intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca.

cățălá vb. I. (*reg.*) **I 1** refl. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **2** tr. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice; compl. indică pui*) v. Face. Făta. Naște. **3** tr. (*compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **II 1** refl., tr. v. Acutiza. Agrava. Complica. Deprecia. Înrăi. Înrăutăți. **2** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Răspândi. **3** refl. (*bot.; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1].

cățălăríe (*arg.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

cățănăí vb. IV.(*reg.*) **I** intr. (*despre coțofene*) ‹reg.› a cățăi. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca. **2** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

cățărá vb. I. refl. **1** (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) a se ridica, a se sui, a se urca, ‹pop. și fam.› a se cocoța, a se zgâibăra, ‹pop.› a se aburca, a se coțobăni, a se țuțuia, a se zgrepțăna, ‹fam.› a se burica, ‹reg.› a se cucuia, a se găibăra, a se îmbârca, a se popoța, a se pupăza, a se pupuia, a se suliga, a se țuguia. *Veverița s-a cățărat pe copac și a intrat într-o scorbură.* **2** (*fam.; despre plante agățătoare*) v. Ridica. Urca.

cățăráre s.f. cățărat, ridicare, suire, urcare, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiș, suit[1], urcuș, ‹pop. și fam.› cocoțare, ‹pop.› aburcare, cățărătură, coțobăneală, coțobănire, țuțuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare. *Cățărarea pe copac a fost anevoioasă.*

cățărát s.n. cățărare, ridicare, suire, urcare, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiș, suit[1], urcuș, ‹pop. și fam.› cocoțare, ‹pop.› aburcare, cățărătură, coțobăneală, coțobănire, țuțuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare.

cățărătór, -oáre adj., s.f. **I** adj. (*mai ales despre plante*) agățător, grimpant, suitor, urcător. *În balcon are numai plante cățărătoare.* **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **III** s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*). **2** v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Drycopus*).

cățărătúră s.f. (*pop.*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

cățán s.m. (*reg.*) **I** (*gosp.*) **1** v. Farfurie. Taler[2]. Talger. **2** v. Blid. Strachină. **II** (*bot.*) v. Jep. Jneapăn. Pin-pitic (*Pinus pumilio*).

cățeá s.f. **I** (*zool.*) ‹pop.› haită, ‹reg.› cățină, gudă, palușcă, pliuhă. *Cățeaua a fătat opt cățeluși.* **II** fig. **1** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **2** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură-bogată.

Gură-spartă. **3** (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **III** (*milit.; arg.*) v. Mitralieră.

cățél s.m. **I 1** (*zool.*) ‹fam.› cuțu. *Cățeii se vând din canise în jurul vârstei de două luni.* **2** (*art.; zool.; pop.*) ***cățelul-pământului*** **a** v. Orbeț. Spalax (*Spalax microphthalmus*); **b** (*în superstiții*) ‹reg.› țâncul-pământului (v. *țânc*). *Cățelul-pământului trăiește sub pământ și face rău morților.* **3** (*art.* ***Cățelul***; *astron.; pop.; nm. pr.*) ‹pop.› Câinele-Mic (v. *câine*). *Cățelul este o constelație boreală, situată între Hidra și Orion.* **4** fig. (*fam.*) v. Adulator. Lingușitor. Periuță. **II 1** (*tehn.; la războiul de țesut*) cordenci, ‹reg.› cripalcă, piedică, proptar, răzuș, scară, scaun, tocălie. *În cățel se fixează piedica de la sul.* **2** (*reg.*) v. Cheotoare. **3** (*la coasă; reg.*) v. Măsea. **4** (*reg.*) v. Trăgătoare (v. *trăgător*). **III** (*iht.; pop.*) ***cățel-de-mare*** v. Cocoș-de-mare. Corozbină. Perlon (*Blennius sanguinolentus*). **IV** (*entom.; reg.*) **1** ‹reg.› pui[1]. *Cățeii sunt larvele unei insecte.* **2** ***cățel-de-frasin*** = (*art.*) ***cățelul-frasinului*** v. Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*).

cățelán s.m. (*zool.; pop.*) v. Cățelandru.

cățelándru s.m. **I** (*zool.*) ‹pop.› cățelan, cuțulan, ‹fam.› cuțulache, ‹reg.› doloftan. *Puiul de câine s-a făcut cățelandru.* **II** fig. **1** (*pop.* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **2** (*fam.*) v. Adulator. Lingușitor. Periuță.

cățeláș s.m. (*zool.; înv.* și *reg.*) v. Cățeluș.

cățelári vb. IV. (*reg.*) **I 1** refl. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **2** tr. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice; compl. indică pui*) v. Face. Făta. Naște. **3** tr. (*compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **II 1** refl., tr. v. Acutiza. Agrava. Complica. Deprecia. Înrăi. Înrăutăți. **2** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Lăți. Răspândi. **3** refl. (*bot.; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1].

cățelí vb. IV. (*reg.*) **I 1** refl. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **2** tr. (*biol.; despre cățele, vulpi, lupoaice; compl. indică pui*) v. Face. Făta. Naște. **3** tr. (*compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **II 1** refl., tr. v. Acutiza. Agrava. Complica. Deprecia. Înrăi. Înrăutăți. **2** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Lăți. Răspândi. **3** refl. (*bot.; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1].

cățelícă s.f. (*zool.; reg.*) v. Cățeluță.

cățelúș s.m. (*zool.*) ‹pop. și fam.› cuțulică, ‹pop.› țânc, ‹înv. și reg.› cățelaș, ‹reg.› coțovei. *Cățelușul se gudură pe lângă stăpân.*

cățelúșă s.f. (*zool.*) ‹reg.› cățelică, palușchiță, tăbăluță, tăbălușcă, țâncă. *A făcut un culcuș în garaj pentru cățelușă.*

cățínă s.f. (*zool.; reg.*) v. Cățea.

cățúie s.f. **1** afumătoare, casoletă, ‹reg.› rușcă[1], ‹turc.; înv.› buhurdar. *În cățuia de argint se ard mirodenii.* **2** (*înv.* și *pop.*) v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Țandără. **3** (*bis.; pop.*) v. Cădelniță.

cățúni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

căucúș s.n. (*gosp.; reg.*) v. Căuș.

căúș s.n. **1** (*gosp.*) scafă, ‹înv. și reg.› cauc, ‹reg.› cioacă[2], lingură de scos, șofei, șuflă. *Scoate grăunțele din sac cu un căuș.* **2** (*gosp.*) ‹înv. și reg.› tas, ‹reg.› căucuș. *A luat apă din căldare cu un căuș.* **3** ‹pop.› ispol, ‹reg.› răscol, scăfiță. *Cu ajutorul căușului se scoate apa din barcă.* **4** (*la roata morii de apă*) blid, ciutură, cupă[1], ‹reg.› făcău. *În căuș cade apa.* **5** (*constr.; în zidărie*) cancioc, ‹reg.› lingură, lingură de mălțărit, lingură de văcălit. *Căușul este folosit de zidari pentru așezarea mortarului pe cărămizile unui zid în lucru.*

căușá vb. I. (*reg.*) **1** refl. (*despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușí. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji. **2** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe sau părți ale corpului lor*) v. Slăbi. **3** tr., refl. (*glum.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

căușél s.n. (*milit.; arg.*) v. Caporal.

căutá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri ascunse, rătăcite, pierdute etc.; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) ‹înv.› a cere. *Poliția îl caută pe infractor. Își caută câinele prin vecini.* **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a cotrobăi, a răscoli, a scormoni, a scotoci, a se uita, a umbla, ‹pop.› a scociorî, a scurma, ‹fam.› a fușeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcâi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a cobârlui, a cociobăi, a corleși, a cotili, a cotorî, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Caută prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.* **3** tr. (*compl. indică ființe, lucruri*) ‹înv.› a socoti. *Caută o persoană potrivită pentru munca de secretară.* **4** refl. pas. (*mai ales despre mărfuri*) a se cere, a se vinde, ‹înv. și pop.› a se întreba, a se trece. *Iarna, se caută mai ales roșiile, salata-verde și ceapa-verde.* **II 1** intr. (*constr. cu pron. pers. în dat.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se interesa, a se ocupa, a se preocupa, a-și vedea. *Caută-ți de problemele tale, că de ale mele mă îngrijesc singur!* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a îngriji, a vedea, ‹înv. și reg.› a griji, ‹înv.› a se câștiga, a se îngrijălui, a se nevoi. *Rămâi acasă și caută de treburile gospodăriei!* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.* și *fam.; urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau „la”*) v. Îngriji. Trata. **4** refl. (*pop.; despre oameni; cu determ. „în oglindă”*) v. Privi. Uita. **III** tr. **1** a încerca, a se sili, a se strădui, a vedea, ‹pop.› a cerca, a se munci, a se osteni, a se trudi, ‹înv.› a sta, ‹fran.; înv.› a tenta. *Caută să nu plângi când îl întâlnești!* **2** a încerca, a tinde. *Criticul caută să explice miraculosul din legendele pe care le studiază.* **3** a încerca, ‹pop. și fam.› a umbla. *Bărbatul caută să o amăgească.* **4** a încerca, a tatona, ‹înv. și reg.› a probălui. *Caută să găsească o soluție cât mai rezonabilă pentru aplanarea conflictului.* **IV 1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) a (se) analiza, a (se) cerceta, a (se) examina, a (se) studia, ‹înv.› a (se) cerca. *Un cadou se primește cu plăcere, nu se caută în cele mai mici amănunte.* **2** refl. impers. (*înv.* și *pop.*) v. Cădea. Cere. Cuveni. Impune. Trebui.

căutáre s.f. **I 1** căutat[1], cotrobăială, cotrobăire, cotrobăit[1], scotoceală, scotocire, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție. *După o oră de căutare, renunță să mai găsească stiloul.* **2** cerere. *Iarna, roșiile, salata-verde și ceapa-verde au căutare.* **3** preț. *Aceste mobile, deși vechi, au încă căutare mare.* **4** (*inform.*) ***căutare binară*** = dihotomie. *Căutarea binară este tehnica de căutare a unei informații într-un tablou ordonat.* **II 1** îngrijire, tratare. *Bolnavul s-ar vindeca mai repede, dacă ar avea mai multă căutare din partea familiei.* **2** (*pop.* și *fam.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură. **III** încercare, tatonare. *Căutările lui au drept scop găsirea unei soluții cât mai rezonabile pentru aplanarea conflictului.*

căutát[1] s.n. căutare, cotrobăială, cotrobăire, cotrobăit[1], scotoceală, scotocire, scotocit[1].

căutát[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului căutat.* **2** (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic , ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs căutat.* **3** (*mai ales despre mărfuri*) apreciat, cerut[2], prețuit, ‹înv.› stimos. *Legumele cele mai căutate iarna sunt roșiile, salata-verde și ceapa-verde.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit,

silnic, studiat², teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește căutat.*
căutător, -oâre s.f., s.m. **1** s.f. (*reg.*) v. Oglindă. **2** s.m. (*la pl. **căutători**; anat.; arg.*) v. Ochi¹.
căutătură s.f. ochi (v. *ochi*¹), privire, uitătură, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop. și fam.› căutare, ochitură, ‹înv.› priveală, priveliște, privitură, uitare, uitat¹. *Are căutătura blândă.*
căuzâș, -ă s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Complotist. Conspirator. **2** v. Revoluționar.
căvăfíe s.f. (*înv.*) v. Cizmărie¹. Pantofărie¹.
căzăceâscă s.f. (*j. folc.*) cazacioc, ‹reg.› cazacincă. *Căzăceasca este un dans popular ucrainean.*
căzăí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.
căzăíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Hămăială. Hămăire. Hămăit. Hămăitură. Lătrare. Lătrat. Lătrătură.
căzăít s.n. (*înv. și reg.*) v. Hămăială. Hămăire. Hămăit. Hămăitură. Lătrare. Lătrat. Lătrătură.
căzănăríe s.f. (*reg.*) v. Povarnă. Velniță.
căzătúră s.f. **I 1** cădere. *Căzătura i-a provocat julituri la ambii genunchi.* **2** (*colect.; pop.*) v. Deșeu. Rebut. **II** fig. **1** (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. *Individul este o căzătură lipsită de caracter.* **2** (*deprec.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) ‹fig.; deprec.› mortăciune, pieritură. *Nu mai are nevoie de așa căzătură de cal.* **3** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag.
căznát, -ă adj. (*înv.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit². Slut. Sluțit². Urât². Urâțit.
căzní vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduni, ‹reg.› a se păsmăngi, a se siruli, a spărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se căznește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a canoni, a chinui, a martiriza, a schingiui, a tortura, ‹livr.› a suplicia, ‹înv. și pop.› a munci, a trudi, ‹înv. și reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui², a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au căznit pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **3** refl. (*fiziol.; pop.; despre ființe*) v. Screme. **4** tr. (*reg.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola.
căzníre s.f. (*înv.*) v. Cazнă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.
căznít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Chinuit. Schingiuit². Torturat.
căzút, -ă adj. **I 1** (*despre ființe, obiecte etc.*) năruit², prăbușit, răsturnat, ‹înv. și pop.› prăvălit. *Bolnavul căzut a primit ajutor medical.* **2** (*despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) dărăpănat, dărâmat², năruit², prăbușit, prăvălit, risipit, surpat², ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa căzută trebuie să fie curățat.* **3** (*despre ochi*) dus², înfundat². *Din cauza oboselii are ochii căzuți în orbite.* **4** (*despre obraji, sâni etc.*) lăsat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit. *Femeia are obrajii căzuți.* **5** (*jur.; arg.; despre infractori*) v. Arestat². Capturat². Prins². **II** fig. (*înv.; despre recompense, pedepse etc.*) v. Cuvenit. Meritat.
câcâí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi². **2** v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.
câcâiálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Atenție. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuție. Minuțiozitate. Scrupulozitate. **2** v. Migăleală. Mocăială. Mocoșeală. Mocoșire. Moșmondeală. Ticăială². **3** v. Bâlbâială. Bâlbâire. Bâlbâit¹. Gângăveală. Gângăvire. Gângăvit¹. Logonevroză.
căci s.n. (*la trăsură; reg.*) v. Chichiță.
câinăríe s.f. (*colect.; înv.*) v. Câinime.
câine s.m. **I 1** (*zool.*) *Canis familiaris*; ‹rar› lătrător, ‹reg.› popârdă, ‹deprec.› turbă². *Câinele este credincios stăpânului său.* **2** (*zool.*) ***câine ciobănesc*** = ***câine ciobănesc german*** = ‹înv.› pulan, pular, pulău. *Câinele ciobănesc german este un câine de talie mare și puternic, folosit de obicei pentru pază;* ***câine de aret*** = brac¹, prepelicar, ‹reg.› vijlă¹, vișlar. *Câinele de aret este un câine de vânătoare cu părul scurt și cu urechile mari și blegi.* **3** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Câinele-Mare*** = ‹pop.› Dulăul (v. *dulău*). *Câinele-Mare este o constelație boreală, din care face parte steaua Sirius;* ***Câinele-Mic*** = **a** ‹pop.› Cățelul (v. *cățel*). *Câinele-Mic este o constelație boreală, situată între Hidra și Orion;* **b** v. Sfredelul (v. *sfredel*). Sfredelul- Mic (v. *sfredel*). Sfredelul-Pământului (v. *sfredel*). **II 1** (*art.; entom.*) ***câinele-babei*** = *Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*; pisica-popii (v. *pisică*), ‹reg.› cârnă (v. *cârn*), lătăuș, lespede, mâța-popii (v. *mâță*), molie, pleazna, porcul-popii (v. *porc*), scorobete, vierme-de-piatră. *Câinele-babei este larva unor fluturi de noapte.* **2** (*iht.*) ***câine-de-mare*** = *Acanthias vulgaris*; ‹înv.› pește-câinesc. **3** (*ornit.; reg.*) ***câine-tătăresc*** v. Nagât (*Vanellus vanellus*).
câinésc, -eáscă adj. **I 1** (*zool.*) canin. *A participat cu lupul său la un concurs de frumusețe câinească. Boală câinească.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime câinească.* **II** fig. (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizer, mizerabil, ‹fig.› aspru, câinos, dur, ‹fig.; rar› riguros. *Vremea e câinească, uneori, la munte.*
câiníe s.f. (*pop.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență, Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.
câiníme s.f. (*colect.*) ‹înv.› câinărie. *Nu știe de unde s-a adunat atâta câinime în cartier.*
câinós, -oâsă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om câinos și ursuz. Este câinoasă la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. **3** (*despre oameni*) afurisit, blestemat, hain, îndrăcit, rău, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împelițat, jurat², ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret³, ‹înv.› îndemonit. *A avut un bărbat câinos, care i-a făcut viața un coșmar.* **II** adj. fig. (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizer, mizerabil, ‹fig.› aspru, câinesc, dur, ‹fig.; rar› riguros. **III** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă câinos cu adversarii.*
câinoșénie s.f. (*pop.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.
câinoșíe s.f. (*pop.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate.

Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență, Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

cârlți s.m. pl. ‹pop.› pacișe, ‹reg.› cârlțișori, pacișele, păsunele, păureț, smâc, zgrebeni. *Cârlții rămân în urma trecerii fuiorului de cânepă sau de in prin dinții daracului.*

cârlțișóri s.m. pl. (*reg.*) v. Cârlți.

câmp s.n. **I 1** (*geomorf.*) câmpie, șes, ‹reg.› cohalm, diuz, hulistrii, șestină. **2** arătură, ogor, țarină[1], ‹pop.; astăzi poetic› glie, ‹pop.› răzor, ‹reg.› ogradă, plan, țarincă, ‹înv.› agru, sat. *Pe câmpul de la marginea satului s-a semănat grâu. De dimineață, toată familia pleacă la câmp pentru a strânge porumbul.* **3** (*geomorf.*) ***câmp de gheață*** = ‹angl.› icefield. *Câmpul de gheață este o masă întinsă și neîntreruptă de gheață, mai ales în zonele polare.* **4** (*geol.*) ***câmp de pietre*** = mare de pietre (v. *mare*[2]). *Câmpul de pietre este format din blocuri sau din sfărâmături de pietre pe pante slab înclinate.* **5** (*milit.*) ***câmp de luptă*** = teatru de operații, teatru de război, teatrul operațiilor (v. *teatru*). *Pe câmpul de luptă se desfășoară acțiuni militare de mare importanță politico-strategică.* **6** (*ist.; reg.*) v. Țară. **II 1** (*fotogr.*) cadru, clișeu, negativ. *Fotograful privește câmpul peliculei în lumină, pentru a vedea dacă imaginea este clară.* **2** (*cinemat.*) cadru. *Câmpul reprezintă o succesiune continuă de imagini înregistrate fără oprirea aparatului de filmat.* **3** (*a. plast.*) fond, fundal, ‹înv.› pajiște. *Câmpul tabloului este în culori deschise.* **4** ***câmp vizual*** = unghi vizual, vedere, ‹rar› orizont vizual, spațiu vizual. *În câmpul lui vizual a apărut imaginea splendidă a muntelui.* **5** (*lingv.*) ***câmp asociativ*** = câmp noțional, câmp semantic; ***câmp noțional*** = câmp asociativ, câmp semantic; ***câmp semantic*** = câmp asociativ, câmp noțional. *Câmpul semantic este o metodă de analiză a lexicului unei limbi care operează cu sensuri.* **6** (*inform.*) zonă. *Câmpul unei înregistrări conține o dată determinată sau o mulțime de date aflate într-o legătură logică.* **7** fig. (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult câmpul cercetărilor.*

câmpeán, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*în opoz. cu „muntean”*) ‹pop.› vălean, ‹reg.› țăran. *Câmpenii sunt locuitorii de la câmpie.* **2** adj. (*rar; mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) v. Agrest. Campestru. Câmpenesc. Pastoral. Rural. Rustic.

câmpenésc, -eăscă adj. (*mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) agrest, campestru, pastoral, rural, rustic, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, țărănesc, ‹înv.› câmpesc. *Din totdeauna i-a plăcut viața câmpenească.*

câmpésc, -eăscă adj. (*înv.; mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) v. Agrest. Campestru. Câmpenesc. Pastoral. Rural. Rustic.

câmpí vb. IV. refl. (*înv.; despre unități militare, turiști, vânători etc.*) v. Campa.

câmpíe s.f. (*geomorf.*) câmp, șes, ‹reg.› cohalm, diuz, hulistrii, șestină. *Capitala țării se află într-o zonă de câmpie.*

când conj. subord., adv. **I** conj. subord. **1** (*introduce o prop. circ. temp.*) dacă, ‹pop.› că, de[1], unde. *Când s-au lămurit cum stau lucrurile, au început afacerea.* **2** (*introduce o prop. circ. temp., arătând simultanietatea*) cum. *Când ajunge în curte, se împiedică și cade.* **3** (*introduce o prop. circ. temp. cu nuanță cond.*) dacă, de[1]. *Când întâlnești o ocazie favorabilă, ești un om fericit.* **4** (*introduce o prop. circ. cond.*) dacă, de[1], ‹înv. și reg.› că, ‹înv.› e[1], unde. *Când voi avea timp, îți voi onora invitația.* **5** (*introduce o prop. circ. cauz. cu nuanță temp.*) cum, deoarece, fiindcă, întrucât. *Intra în panică când bănuia că vine nervos acasă.* **6** (*introduce o prop. atr.; pe lângă un subst. cu sens temporal*) ‹înv.› cum. *S-a îndrăgostit de ea din momentul când a văzut-o.* **7** (*introduce o prop. conces.; pop.*) v. Deși. **II** adv. (*în corelație cu sine însuși; indică o succesiune de acțiuni*) acum ... acum, ba ... ba. *Își leagănă corpul când pe un picior, când pe celălalt.*

cândái adv. (*ipotetic; în legătură cu vb. la cond. sau la viit.; înv.*) v. Cumva. Eventual. Poate.

cândvá adv. (*temporal*) **1** (*în legătură cu vb. la trecut*) demult, înainte, odată, odinioară, vreodată, ‹pop.› undeva, ‹înv. și reg.› oarecând, ‹înv.› oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo cândva.* **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) altădată, altcândva, odată, odinioară, ‹rar› alteori, ‹înv. și reg.› oarecând. *Cele două mănăstiri erau cândva fala Moldovei.* **3** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) odată, vreodată, ‹înv. și reg.› oarecând, ‹înv.› oarecândva, oareșicând, odinioară, vreodinioară. *Dacă vei avea cândva nevoie de mine, să mă cauți.*

cânepár s.m. (*ornit.*) *Carduelis cannabina*; ‹reg.› cânepioară, pasărea-cânepii (v. *pasăre*), pietrar, pietroșel, pietroșel-cânepiu, pietroșel-roșu.

cânepă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Cannabis sativa*; ‹pop.› dudău, durhău, ‹reg.› aldan, durhău, handur, handur-de-toamnă, handur-de-vară, holdan. **2** ***cânepă-de-Bombay*** = *Hibiscus cannabinus*; chenaf; ***cânepă-de-India*** = ***cânepă-indiană*** = *Cannabis indica*; canabis; (*reg.*) ***cânepă-de-apă*** v. Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*); (*art.*) ***cânepa-codrului*** v. Cânepioară (*Eupatorium cannabinum*); ***cânepa-dracului*** v. **a** Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*); **b** Torțel (*Cuscuta europaea*). **II** (*art.; anat.; fam.*) ***cânepa-dracului*** v. Chică. Plete (v. *pleată*).

cânepărie s.f. (*agric.*) cânepiște, ‹reg.› cânepiș, cânepiștină. *Cânepa de pe cânepărie a înflorit.*

cânepioáră s.f. **I** (*bot.*) **1** *Eupatorium cannabinum*; ‹reg.› cânepa-codrului (v. *cânepă*), cânepoală, dumbravnic. **2** *Verbena hybrida*; urzicuță, verbină, ‹reg.› spini (v. *spin*), sporiș. **II** (*ornit.; reg.*) v. Cânepar (*Carduelis cannabina*).

cânepíș s.n. (*agric.; reg.*) v. Cânepărie. Cânepiște.

cânepíștă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tapoșnic (*Galeopsis ladanum*).

cânepíște s.f. (*agric.*) cânepărie, ‹reg.› cânepiș, cânepiștină.

cânepiștínă s.f. (*agric.*) v. Cânepărie. Cânepiște.

cânepíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Tapoșnic. Zabră (*Galeopsis speciosa*).

cânepíu, -íe adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cenușiu, fumuriu, gri, plumburiu, prăfuriu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare cânepie. Părul lupului este cânepiu.* **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

cânepoálă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cânepioară (*Eupatorium cannabinum*). **2** v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).

cânt s.n. **I 1** (*muz.*) cântare, cântat[1], cântec, melodie, ‹rar› sunet, ‹pop.› viers. *Din camera copilului se aude cântul duios al mamei.* **2** cântare, cântat[1], cântec, glas, ‹pop.› viers. *Cântul privighetorii impresionează în mod deosebit.* **3** (*muz.; rar*) v. Canto. **II** (*lit.; rar*) ‹înv.› cap. *În fiecare seară citește un cânt din poem.*

cântă vb. **I 1** tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a executa, a interpreta, a intona, ‹pop.› a trage, a viersui, ‹înv.; astăzi poetic› a glăsui, ‹înv.› a glăsi, a juca, a pesni, a săvârși, ‹fig.; pop.› a spune, a zice, ‹arg.› a ghilabandi. *La concert orchestra a cântat numai fragmente celebre din opere.* **2** intr. (*muz.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”, care arată instrumentul*) a sufla, a suna, ‹reg.› a uiui, ‹fig.; pop.› a zice. *Știe să cânte din flaut.* **3** intr. (*muz.; despre instrumente muzicale*) a răsuna, a sufla, a suna, ‹pop. și fam.› a urla, ‹înv.› a asuna, ‹fig.› a striga. *Din depărtare se aud goarnele de vânătoare cum cântă.* **4** intr. (*despre unele păsări*) ‹pop.› a viersui. *Când cântă privighetoarea îți vibrează inima.* **5** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și cânte eroii.* **6** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **III** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

cântár s.n. **I 1** (*metrol.*) balanță, ‹pop.› cumpănă, ‹reg.› șlag[2], terezie, vagă, ‹înv.›

staderă. *Și-a cumpărat un cântar nou, de care are nevoie în gospodărie.* **2** (*metrol.*) ***cântar zecimal*** = balanță cu basculă, balanță zecimală, basculă, decimal, zecimal, ‹reg.› majă, vagă. *Cântarul zecimal are brațele inegale, ceea ce permite echilibrarea greutăților de măsurat cu greutăți etalonate, de zece ori mai mici.* **3** (*în trecut*) ‹înv. și reg.› majă. *Cântarul era o unitate pentru măsurarea greutăților, care a variat între 44 kg și 50 kg.* **4** cântărire, cântărit[1], ‹pop.› cântăreală. *Uneori este înșelată la cântar.* **5** (*art.* ***Cântarul***; *astron.; înv.; nm. pr.*) v. Balanța (v. *balanță*). Cumpăna (v. *cumpănă*). **II** (*tehn.; reg.*) **1** (*la car sau la căruță*) v. Crucea dinainte (v. *cruce*). **2** (*art.; la moară*) ***cântarul-pietrelor*** v. Capră. Cumpănă.

cântâre s.f. **I 1** (*muz.*) cânt, cântat[1], cântec, melodie, ‹rar› sunet, ‹pop.› viers. **2** cânt, cântat[1], cântec, glas, ‹pop.› viers. **3** (*relig.*) canon, glas. *Dascălul execută cântările în timpul serviciului religios.* **4** (*muz.; rar*) v. Canto. **5** (*rar*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **6** (*muz.; pop.* și *fam.*) v. Muzică. **II** (*reg.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

cântât[1] s.n. **1** (*muz.*) cânt, cântare, cântec, melodie, ‹rar› sunet, ‹pop.› viers. **2** cânt, cântare, cântec, glas, ‹pop.› viers.

cântât[2], -ă adj. **1** (*rar; despre eroi, aspirații, fapte etc. ale omenilor*) v. Elogiat. Glorificat. Lăudat. Mărit[3]. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Bocit[2]. Jelit[2]. Jeluit. Plâns[2]. Tânguit.

cântăreâlă s.f. (*pop.*) v. Cântar. Cântărire. Cântărit[1].

cântăréț, -eâță s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*muz.*) artist liric, ‹pop. și fam.› gurist, ‹pop.› viersuitor, ‹înv.› cântător, ‹peior.› greier. *Angela Gheorghiu este o cântăreață de talie internațională.* **2** s.m. (*în Biserica Ortodoxă; adesea determ. prin „de biserică”, „la biserică”*) dascăl, diac, paracliser, psalt, țârcovnic, ‹la catolici› cantor, ‹înv. și reg.› peveț, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Cântărețul execută cântările și citirile în timpul serviciului religios.* **3** s.m. (*poetic*) v. Poet. **4** s.m., s.f. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **II** adj. (*înv.; despre unele păsări*) v. Cântător.

cântări vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică substanțe, materii, mărfuri etc.*) ‹rar› a măsura, ‹pop.› a cumpăni. *Vânzătoarea i-a cântărit portocalele.* **2** intr. (*despre corpuri, obiecte, greutăți etc.*) a avea, ‹pop.› a atârna, a trage, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a apăsa. *Pachetul cântărește 2 kg.* **II** fig. **1** intr. a conta, a prețui, a valora. *Părerile părinților cântăresc mult pentru copii.* **2** tr. a chibzui, a (se) gândi, a judeca, a socoti, ‹fig.› a cumpăni, a drămui. *A cântărit toate variantele de proiect.*

cântăríre s.f. **I 1** ‹rar› măsurare, ‹pop.› cumpănire, ‹înv.› trăsură. *Cântărirea mărfii se face cu un cântar electronic.* **2** cântar, cântărit[1], ‹pop.› cântăreală. **II** fig. chibzuire, gândire, judecare, ‹fig.› cumpănire, drămuire. *Cântărirea celor întâmplate a durat destul de mult.*

cântărít[1] s.n. cântar, cântărire, ‹pop.› cântăreală.

cântărít[2], -ă adj. fig. (*pop.* și *fam.; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Înfrânat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2]. Tacticos.

cântăritór s.m. (*rar*) v. Cantaragiu.

cântătór, -oâre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre unele păsări*) ‹înv.› cântăreț, glăsuitor. *Canarul este o pasăre cântătoare.* **2** (*fam.; despre instrumente muzicale, voce etc.*) v. Sunător. **II** s.m. (*ornit.; înv.* și *pop.*) v. Cocoș (*Gallus bankiva domestica*). **III 1** s.m., s.f. (*muz.; înv.*) v. Artist liric. Cântăreț. **2** s.m. (*lit.; înv.*) v. Poet. **IV** s.f. fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*).

cântec s.n. **I 1** (*muz.*) compoziție, melodie, muzică, ‹livr.› melopee, melos, ‹livr.› song, ‹pop.› zicală, ‹înv.› notă, peasnă, scopos. *Ultimul său cântec a devenit șlagăr.* **2** (*muz.*) lied. *A cântat un cântec de Beethoven.* **3** (*muz.*) arie[3], melodie, ‹înv.› aer[1]. *Soprana a interpretat un cântec din „Traviata”.* **4** (*muz.*) cânt, cântare, cântat[1], melodie, ‹rar› sunet, ‹pop.› viers. *Din camera copilului se aude cântecul duios al mamei.* **5** cânt, cântare, cântat[1], glas, ‹pop.› viers. *Cântecul privighetorii impresionează în mod deosebit.* **6** (*art.*) ***cântecul planetelor*** = muzica sferelor. *Pretinsele sunete bizare emise de vânturile solare și de pulsațiile planetelor sunt considerate ca reprezentând cântecul planetelor.* **II** (*lit.*) ***cântec bătrânesc*** = baladă populară, ‹rar› cântec bătrân, cântec vechi. *Meșterul Manole este un cunoscut cântec bătrânesc;* ***cântec de jale*** = bocet. *Cântecul de jale face parte din ritualul înmormântării;* (*rar*) ***cântec bătrân*** = ***cântec vechi*** v. Baladă populară. Cântec bătrânesc.

cânțíme s.f. (*înv.*) v. Cantitate. Mărime.

cân interj. (*adesea repet.*) gar! *Cân! Cân! se aude cloșca din coteț.*

cără[1] s.f. (*pop.*) **1** v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

cără[2] s.f. (*iht.; reg.*) **1** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă. **2** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

cârâí vb. IV. **I 1** intr. (*despre unele păsări*) ‹pop.› a cârcâi. *Găinile cârâie în coteț.* **2** intr. (*pop.* și *fam.; despre intestine*) ‹pop. și fam.› a chiorăi, a forfoti, ‹reg.› a coroi[2], a ghiorțăi, a horcăi, a înghiorțăi, a urla. *Intestinele îi cârâie de foame.* **3** intr. (*pop.; despre porci*) v. Grohăi. Guița. **4** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se ciondăni, a se ciorovăi, a se hârâi, ‹reg.› a se ciorti, a se gârbi, a se șondromăni, a se vergela, ‹fig.; fam.› a se clănțăni. *Cele două vecine se cârâie mereu.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹fig.› a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își cârâie soțul.*

cârâiâlă s.f. **1** cârâit. *Cârâiala găinilor începe de dimineață.* **2** (*fam.*) ‹fam.› ciondăneală, ciorăvoială, ciorovăire, hârâială, ‹reg.› cioandă, șondromăneală, șondromănit. *Adesea izbucnește câte o cârâială între ei.*

cârâie s.f. (*reg.*) v. Dâră. Urmă.

cârâít s.n. cârâială.

cârâitór, -oâre s.f., s.m. **1** s.f. (*glum.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă. **2** s.f. fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **3** s.m., s.f. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

cârcă s.f. (*anat.; la oameni; pop.* și *fam.; de obicei precedat de prep. „de”*) v. Spate. Spinare.

cârcăiâc s.m. (*entom.*) *Scolopendra cingulata*; scolopendră[1], ‹reg.› carete, patruzeci-de-picioare, scolopendriță, sfoiag, urechelniță.

cârcălí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică animale tăiate sau bucăți de carne*) v. Pârpăli. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Murdări. Păta. Umple. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.

cârcâí vb. IV. (*pop.*) **1** intr. (*despre unele păsări*) v. Cârâi. **2** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

cârcéie s.f. (*tehn.; la coasă*) brățară, ‹reg.› morcoașă, toartă. *Cârceia fixează cuțitul coasei de coada acesteia.*

cârcél s.m. **I** (*med., med. vet.*) **1** ‹înv. și pop.› zgârci[1]. *Adesea are cârcei foarte dureroși.* **2** (*la pl.* ***cârcei***; *fam.*) v. Gastralgie. Gastrodinie. **II 1** (*bot.; la plantele agățătoare*) ‹reg.› acățele, cir[1], cârlig. *Cârceii viței-de-vie se agață de araci.* **2** (*bot.*) *Cuscuta trifolii*; gălbează, torțel, ‹reg.› râie, vârsat, vârsatul-pământului (v. *vârsat*), vârsatul-trifoiului (v. *vârsat*). **3** (*bot.*) *Ephedra distachya*; slăbănog. **4** (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*). **III** (*reg.*) **1** ‹reg.› bănicel. *I-a brodat pe umerii iei cârcei din mătase roșie.* **2** v. Cercel.

cârcióg s.n. (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

cârciogâr adj., s.m. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagiu. **2** adj., s.m. v. Cârcotaș. Șicanator. Șicanier.

cârciogârésc, -eâscă adj. (*jur.; reg.; peior.*) v. Avocațial. Avocațional. Avocățesc.

cârciogărie s.f. (*reg.; peior.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1].

Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

cârciumár s.m. ‹înv. şi reg.› orândar, ‹reg.› ceardaş[2], făgădar, orândaş. *Cârciumarul are în proprietate o cârciumă.*

cârciumă s.f. ‹reg.› ceardă, prepanaţie, refenea, ‹înv.› debit de băuturi spirtoase, ‹ital.; înv.› lostărie, ‹arg.› bibliotecă. *Toată ziua stă în cârciumă.*

cârciumăreâsă s.f. **1** cârciumăriţă, ‹reg.› făgădăriţă. *Cârciumăreasa are în proprietate o cârciumă.* **2** (*bot.*) *Zinnia elegans*; cavaler, căpitani (v. *căpitan*), ‹reg.› capul-cucului (v. *cap*), cătănuţe (v. *cătănuţă*), coconi (v. *cocon*[2]), doamne (v. *doamnă*), domnişoare (v. *domnişoară*), domnişor, domniţă, ferigele (v. *ferigea*), leliţă, măciuci (v. *măciucă*), ochii-cucului (v. *ochi*[1]), pene-bătucite (v. *pană*), pofta (v. *poftă*), ruji-mici (v. *rujă*), turcoaice (v. *turcoaică*), ‹înv.› zinie.

cârciumăríţă s.f. cârciumăreasă, ‹reg.› făgădăriţă.

cârciumioáră s.f. crâşmuliţă, ‹reg.› crâşmuşoară, crâşmuţă. *În cârciumioara din sat sunt clienţi toată ziua.*

cârcotáş, -ă adj., s.m., s.f. şicanator, şicanier, ‹rar› procesiv, ‹pop. şi fam.› cârtitor, ‹fam.› cusurgiu, cusurgioaică, gâlcevitor, ‹reg.› cârciogar. *Persoanele cârcotaşe sunt evitate. Cârcotaşii caută mereu ceartă.*

cârcotă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

cârcoteálă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

cârcotí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

cârd s.n. **1** ‹reg.› ciopor. *Pe câmp paşte un cârd de oi.* **2** stol, ‹reg.› ciopor, toană[2], toi[2]. *Un cârd de porumbei se roteşte deasupra parcului.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) bandă[1], buluc, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulţime, pâlc, şiruri (v. *şir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mişină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oştime. *Un cârd de copii se înghesuia în faţa magazinului de jucării.* **4** (*rar*) v. Cireadă. Turmă. **5** (*cu sens temporal; fam.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Amar. Grămadă. Mulţime. Şir.

cârdăşie s.f. (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior.› bandă[1], clan, clică, coterie, gaşcă, şleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardaşlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuţă, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câţiva tineri făceau parte dintr-o cârdăşie de falsificatori de carduri.*

cârdişór s.n. (*pop.*) ‹pop.› cârduţ. *Un băiat păzea un cârdişor de oi.*

cârdúţ s.n. (*pop.*) ‹pop.› cârdişor.

cârjaliu s.m. (*la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea*) **1** (*milit.*) pazvangiu, ‹înv.› pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. *Cârjaliii din trupele lui Pazvantoglu prădau Ţara Românească.* **2** manaf. *Cârjaliii jefuiau în bandă.*

cârjáncă s.f. (*iht.; pop.*) v. Plătică[1] (*Brama brama*).

cârjă s.f. **I 1** ‹reg.› măciucă, ‹înv.› picioroangă. *Având un picior paralizat, se sprijină în cele două cârje.* **2** (*bis.; la catolici; şi* ***cârjă episcopală***) crosă, ‹în Ev. Med.› ferulă, ‹înv.› hazran. *Cârja este simbol al demnităţii episcopale.* **3** (*art.; anat.*) ***cârja aortei*** = crosa aortei (v. *crosă*). *Cârja aortei este porţiunea curbată a aortei, după ieşirea din inimă.* **4** (*la stână; reg.*) v. Urdar. **5** (*la luntre; reg.*) v. Chingă. Cocârlă. Crivac[2]. **6** (*înv.*) v. Sceptru. **II** fig. ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susţinător, ‹fig.› patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. şi fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă[1], maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este cârja bătrâneţii ei.*

cârjoiát, -ă adj. (*pop.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

cârlán s.m. **1** (*zool.*) mior, noaten, ‹reg.› cârţar, vătui[1]. *Cârlanul este un miel cu vârsta între un an şi doi sau trei ani.* **2** fig. (*fam.*) v. Afemeiat. Crai.

cârlíg s.n. **1** ‹pop.› clenci, ‹reg.› sclimpuş. *Prinde rufele spălate pe frânghie cu cârlige.* **2** igliţă, navetă[1], ‹pop.› suveică, suveică de plasă, ‹reg.› iglă, surcea, surcică, undrea, undrea de plasă. *Plasele de pescuit se împletesc cu cârlige metalice.* **3** (*tehn.; la coasă*) buhai, greblă, hreapcă, vergea, ‹reg.› căbluc, crivea, dezligea, parmac, scălduşcă, scăluş. *Cârligul ajută la aşezarea în brazdă a cerealelor cosite.* **4** (*la stână; reg.*) v. Urdar. **5** (*tehn.; la car,la căruţă sau la sanie; reg.*) v. Furcă. Limbă. Pisc. **6** (*bot.; la plantele agăţătoare; reg.*) v. Cârcel. **7** (*mar.; înv.*) v. Ancoră.

cârligáş s.n. cârligel. *Pentru prinderea batistelor umede pe frânghie foloseşte cârligaşe de plastic.*

cârligát, -ă adj., s.m. **1** adj. (*pop.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit. **2** s.m. (*bot.; reg.*) v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*).

cârligăţéa s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*). **2** v. Răchitan. (*Lythrum salicaria*).

cârligăţíca s.f. (*bot.; reg.*) v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*).

cârligél s.n., s.m. **I 1** s.n. cârligaş. **2** s.n. (*reg.*) v. Croşetă. Igliţă. **3** s.n. (*reg.*) v. Buclă. Cârlionţ. Creţ. Inel. Ondulaţie. Undulă. Undă. Val. Zuluf. **4** s.m. (*la pl. cârligei; reg.*) v. Dantelă. **II** s.m. (*bot.*) **1** (*la pl. cârligei*) *Epilobium roseum*; ‹reg.› răcitoaică. **2** (*reg.*) v. Toporaş. Toporaşi-de-munte (v. *toporaş*). Toporaşi-de-pădure (v. *toporaş*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **3** (*reg.*) v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*). **4** (*reg.*) v. Căldăruşă (*Aquilegia vulgaris*). **5** (*reg.*) v. Nemţişor. Nemţişori-de-câmp (v. *nemţişor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **6** (*la pl.; reg.*) ***cârligei-pătaţi*** v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluţă. Trei-fraţi-pătaţi (*Viola tricolor*).

cârligioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarbă-roşie (*Bidens cernuus*).

cârligiór s.m. (*bot.; reg.*) v. Dentiţă (*Bidens tripartitus*).

cârligúţ s.m. (*bot.; reg.*) v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*).

cârlionţ s.m., s.n. **1** s.m. buclă, creţ, inel, ondulaţie, undulă, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. şi fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionţ. *De sub pălărioară ies cârlionţii aurii ai fetiţei.* **2** s.n. (*pesc.*) v. Chepcel.

cârlionţă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul*) a (se) bucla, a (se) inela, a (se) încreţi, a (se) ondula, ‹rar› a (se) zulufa, ‹pop. şi fam.› a (se) încârlionţa, ‹reg.› a (se) scârlionţi. *Şi-a cârlionţat părul cu drotul.*

cârlionţáre s.f. buclare, inelare, încreţire, ondulare, ondulaţie. *Pentru cârlionţarea părului foloseşte drotul.*

cârlionţát, -ă adj. **1** (*despre păr*) buclat, creţ, inelat, încreţit, ondulat, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. şi fam.› încârlionţat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionţat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele cârlionţate îi cad pe spate.* **2** (*despre lână, blană*) buclat, creţ, inelat, mărgelat, ‹reg.› înstrugurat. *Lâna oilor merinos este cârlionţată şi foarte fină.*

cârmáci s.m. **1** (*mar.*) pilot. *Este cârmaciul unui vas comercial.* **2** fig. (*polit.; în opoz. cu „supus"*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod. *Istoria înregistrează faptele unor mari cârmaci.*

cârmă s.f. **I** (*tehn.; la moara de vânt*) drug, oişte, pârghie, protap. *Moara de vânt se roteşte cu ajutorul cârmei.* **II** fig. **1** (*polit.*) cârmuire, conducere, diriguire, domnie, guvernare, stăpânire. **2** conducere, putere. *Politicianul este convins că va ajunge din nou la cârma ţării.* **III** (*anat.; arg.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]).

cârmáz s.m. **1** (*bot.*) *Phytolacca americana*; ‹reg.› rumeioară (v. *rumeior*), rumeneală, strugurel, struguri-de-mare (v. *strugure*). **2** (*entom.*) *Coccus cacti*; coşenilă. **3** (*chim.*) carmin. *Cârmâzul este un colorant roşu, folosit în pictură, în cosmetică etc.*

cârmâzíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Carmin. Stacojiu.

cârmeálă s.f. (*pop.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Şerpuială. Şerpuire. Şerpuitură. Turnantă (v. *turnant*).

cârmí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică vehicule, nave etc.*) a braca, a coti, a vira, ‹rar› a cârmui, ‹pop.› a cârni, a suci[2], ‹reg.› a cotigi. *A cârmit*

mașina cu greutate din cauza noroiului. **2** intr. fig. (*rar; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].

cârmíre s.f. cârmit, cotire, cotit[1], viraj, virare, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală. *Nava s-a înclinat pe o parte în timpul cârmirii.*

cârmíș s.n. (*pop.*) v. Cârmire. Cârmit. Cotire. Cotit[1]. Viraj. Virare. Virat.

cârmít s.n. cârmire, cotire, cotit[1], viraj, virare, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală.

cârmuí vb. IV. tr. **1** (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) a conduce, a dirigui, a domni, a guverna, a stăpâni, ‹rar› a regenta, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăți, a ocârmui, a povățui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a cârmuit cele două țări românești unite.* **2** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a administra, a conduce, a gospodări, a manageriza, a ține, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, ‹înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a economisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Cârmuiește cu multă pricepere școala.* **3** (*rar; compl. indică vehicule, nave etc.*) v. Braca. Cârmi. Coti. Vira.

cârmuíre s.f. **1** (*polit.*) conducere, diriguire, domnie, guvernare, stăpânire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chiverniseală, chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *În timpul cârmuirii Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **2** administrare, administrație, conducere, gospodărire, ‹rar› manutențiune, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, ‹înv.› epistasie, isprăvnicie, ocârmuire, zapt, ‹ital.› gerență. *Pentru cârmuirea școlii s-a căutat o persoană competentă.* **3** (*concr.; polit.*) guvern, stăpânire. *Cârmuirea a luat măsuri severe împotriva infractorilor.*

cârmuít, -ă adj. (*despre întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) administrat, condus, gospodărit. *Lucrează într-o firmă bine cârmuită.*

cârmuitór, -oáre s.m., adj. (*polit.*) **I** s.m. **1** (*în opoz. cu „supus”*) conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari cârmuitori.* **2** conducător, guvernator, ‹înv.› toparh, ‹turc.; înv.› zabit. *Pașa era cârmuitorul unui pașalâc din Imperiul Otoman.* **II** **1** adj., s.m. conducător, guvernant. *Orice partid cârmuitor are opozanți. Cârmuitorii au promulgat o lege nepopulară.* **2** adj. (*rar*) v. Conducător. Guvernamental. Oficial.

cârn, cârnă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre nasul oamenilor*) ‹rar› sumes, ‹glum.› suflecat[2], ‹fig.; glum.› obraznic. *Fetița are nasul cârn.* **2** (*despre nasul unor animale*) lat, teșit, turtit, ‹reg.› pepeșit, târșit[2], ‹înv.› tâmpit. *Mopșii au nasul cârn.* **3** fig. (*pop.; despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Îndoit. Strâmb. **II** s.f. (*reg.*) **1** (*mar.*) v. Bac[1]. Pod mișcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]). **2** (*entom.*) v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*). **3** (*zool.*) v. Pisică (*Felis domestica*).

cârnát s.n. **I** (*culin., ind. alim.*) **1** ‹reg.› sângerete, ‹înv.› lucanică. *Îi plac cârnații la grătar.* **2** ***cârnat polonez*** = poliș, polonez. *Cârnații polonezi sunt preparați din carne de vită și de porc tocată, afumată și fiartă.* **II** fig. (*fam.*) **1** (*fiziol.; deprec.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală(v. *materie*). Murdărie. Substanță fecală (v. *substanță*). **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Coloană. Convoi. Lanț. Rând. Șir. Șirag. **3** (*deprec.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță. **III** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cârnăciór s.m. (*culin.*) cârnățel. *A mâncat cârnăciori cu piure.*

cârnățâr s.m. mezelar, ‹reg.› vijlar, ‹înv.› mezelegiu. *Cârnățarul prepară sau vinde cârnați.*

cârnățăreásă s.f. mezelăreasă. *Cârnățăreasa a pregătit niște cârnați foarte pipărați.*

cârnățăríe s.f. (*ind. alim., com.*) mezelărie, ‹înv.› șuncărie. *În colțul străzii s-a deschis o cârnățărie.*

cârnățél s.m. (*culin.*) cârnăcior.

cârneleágă s.f. (*relig.*) **1** (*la creștinii ortodocși*) câșlegi, harți, ‹pop.› dulcele Crăciunului (v. *dulce*), săptămâna cărnii (v. *săptămână*). *La cârneleagă se face dezlegare de lapte, ouă, pește.* **2** (*la creștinii ortodocși*) săptămâna învârstată (v. *săptămână*), ‹reg.› săptămâna aicilor (v. *săptămână*), săptămâna cătărigelor (v. *săptămână*), săptămâna clisei (v. *săptămână*), săptămâna curată (v. *săptămână*), săptămâna de harți (v. *săptămână*), săptămâna de praguri (v. *săptămână*), săptămâna hârțească (v. *săptămână*), săptămâna hârții (v. *săptămână*), săptămâna împestrițată (v. *săptămână*), săptămâna mistreață (v. *săptămână*), săptămâna pestriță (v. *săptămână*), săptămâna tărcată (v. *săptămână*), săptămâna vârstată (v. *săptămână*). *Cârneleaga este penultima săptămână de dinaintea postului Paștelui.* **3** (*la creștinii din unele țări*) carnaval, câșlegi. *Cârneleaga este perioada care precedă postul și în care au loc diferite petreceri populare.*

cârní vb. IV. **I** (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică vehicule, nave etc.*) v. Braca. Cârmi. Coti. Vira. **2** refl. (*în opoz. cu „ a pleca”; despre ființe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni. **3** tr. (*compl. indică vehicule sau cârma unor vehicule*) v. Întoarce[2]. **4** tr. (*compl. indică vârful lăstarilor tineri ai unor plante*) v. Reteza. Tăia. **II** intr. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Întoarce. Răzgândi. Reveni[1].

cârníre s.f. **I** (*pop.*) **1** v. Cârmire. Cârmit. Cotire. Cotit[1]. Viraj. Virare. Virat. **2** (*în opoz. cu „plecare”*) v. Înapoiere. Întoarcere. Întors[1]. Revenire. Venire. **II** fig. (*fam.*) v. Întoarcere. Răzgândire. Revenire.

cârníș s.n. (*în opoz. cu „plecare”; reg.*) v. Înapoiere. Întoarcere. Întors[1]. Revenire. Venire.

cârnít[1] s.n. (*pop.*) v. Cârmire. Cârmit. Cotire. Cotit[1]. Viraj. Virare. Virat.

cârnít[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Îmbârligat. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Șerpuit. Șerpuitor. Unduios.

cârnitúră s.f. (*pop.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*).

cârnosí vb. IV. (*reg.*) **I** tr. (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori despre părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia. **II** fig. **1** intr. (*despre oameni*) v. Roboti. Trudi. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări. **3** refl. recipr. (*despre oameni, în special despre copii*) v. Hârjoni. Zbengui.

cârpáci s.m. (*pop. și fam.; deprec.*) **1** ‹pop.; deprec.› potlogar, ‹înv.; deprec.› căputar. *Și-a dus la reparat pantofii la un cârpaci care mai rău i-a stricat.* **2** ‹pop. și fam.; deprec.› ciofligar. *Este un cârpaci, nefiind în stare să facă ceva bine.*

cârpă s.f. **I** **1** buleandră, fleandură, otreapă, petică, zdreanță, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cârpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o cârpă.* **2** (*pop.*) v. Scutec. **3** (*înv. și reg.*) v. Basma. Tulpan. **4** (*reg.*) v. Batistă. **II** fig. (*pop. și fam.*) ‹fig.; pop. și fam.› fleandură, obială, zdreanță. *Este o cârpă! Toată lumea îl manevrează.*

cârpácí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici.

cârpátor s.n. (*gosp.; pop.*) **1** v. Fund. Tocător. **2** (*adesea urmat de determ. „de lemn”, „de mămăligă”*) v. Fund.

cârpeálă s.f. **1** cârpire, cârpit[1], peticire, peticit[1]. **2** (*concr.*) cârpitură, ‹reg.› peticitură, plotojeală. *Are o cârpeală în cotul flanelei.*

cârpí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) a petici, ‹rar› a peticări, ‹pop. și fam.› a cârpăci, a împetici, ‹pop.› a potlogi, ‹reg.› a încăputa, a îngurzi. *Și-a cârpit paltonul singură. Cizmarul încearcă să-i cârpească cizmele din pâslă.* **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de*

îmbrăcăminte, lenjerie etc.) a coase, a prinde, a țese, ‹pop.› a pungăli, ‹reg.› a cusători, a șpențăli, a ștopoli, a țărâi[2]. *Își cârpește ciorapii rupți.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică obiecte sparte, crăpate, aparate tehnice, mecanisme etc. defecte*) a drege, a îndrepta, a repara. *Zidarul a cârpit pereții fisurați. A cârpit cerceveaua în care este montat geamul.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; compl. indică palme*) v. Pălmui. Plesni. **4** refl., tr. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **5** tr., refl. recipr. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține.

cârpíre s.f. **I 1** cârpeală, cârpit[1], peticire, peticit[1]. *Cârpirea hainei i-a luat mult timp.* **2** coasere, cusut, prindere, țesere, ‹pop.› cusătură. *Cârpirea ciorapilor rupți este migăloasă.* **II** fig. (*fam.*) v. Pălmuială. Pălmuire.

cârpít[1] s.n. cârpeală, cârpire, peticire, peticit[1].

cârpít[2], -ă adj. (*despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) peticit[2], ‹pop.› potlogit, ‹reg.› împeticit, petecărit, plotogărit. *Paltonul cârpit mai poate fi încă purtat.*

cârpitúră s.f. cârpeală, ‹reg.› peticitură, plotojeală.

cârpulíță s.f. (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› cârpușoară, ‹pop.› cârpuță. *A șters praful de pe rafturile bibliotecii cu o cârpuliță.*

cârpușoáră s.f. (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› cârpuliță, ‹pop.› cârpuță.

cârpúță s.f. (*pop.*) v. Cârpuliță. Cârpușoară.

cârstâc s.n. (*agric.; reg.*) v. Jumătate.

cârstâș s.n. (*pesc.; reg.*) v. Chepcel.

cârstă s.f. (*agric.; reg.*) v. Jumătate.

cârstăneâscă s.f. (*bot.; reg.*) v. Avrămeasă. Avrămească. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*).

cârstineâsă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Avrămeasă. Avrămească. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*). **2** v. Avrămeasă. Avrămească. Veninariță (*Gratiola officinalis*).

Cârstóv s.n. (*relig.creștină; la ortodocși; pop.; nm. pr.*) v. Înălțarea Crucii (v. *înălțare*). Înălțarea Sfintei Cruci (v. *înălțare*). Ziua Crucii (v. *zi*).

cârșénie s.f. (*reg.*) **1** v. Complicație. Încurcătură. Șicană. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

cârșie s.f. (*reg.*) v. Stâncă.

cârteálă s.f. (*pop.*) v. Murmur. Protest.

cârtí vb. IV. **I 1** intr. (*pop. și fam.; despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta. **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Murmura. Plânge. **3** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Critica. Judeca. **5** refl. (recipr.) (*reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **II** tr. (*reg.; compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia.

cârtitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.*) v. Cârcotaș. Șicanator. Șicanier.

cârtițár s.m., s.n. **I** s.m. (*zool.*) cârtițoi. *Cârtițarul este masculul cârtiței.* **II** s.n. (*reg.*) **1** v. Moviliță. Mușuroi[1]. **2** fig. (*constr.*) v. Bordei. Colibă.

cârtiță s.f. **I 1** (*zool.*) *Talpa europaea*; sobol[1], ‹pop.› guzgan-orb, orb[2], orbeț, ‹reg.› mitorlan, mușuroi[1], orbeț, șoarece-chior, șobolan, șomâc, tocăniță[1], țâncul-pământului (v. *țânc*). **2** (*entom.; reg.*) v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). **3** (*la pl. **cârtițe**; bot.; reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*). **4** fig. iscoadă, spion. *În organizația lor secretă a pătruns o cârtiță care i-a trădat.* **II 1** (*med. vet.; pop.*) v. Morvă. Răpciugă. **2** (*med. vet.; pop.*) v. Farcin. Farcin-de-Africa. Morvă cutanată. **3** (*med.; reg.*) v. Scrofulă. **4** (*med.; reg.*) v. Scrofuloză.

cârtițói s.m. (*zool.*) cârtițar.

cârtóg s.n. (*reg.*) **1** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină. **2** (*constr.*) v. Cocină.

cârțăr s.m. (*zool.; reg.*) v. Cârlan. Mior. Noaten.

cârță s.f. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.

câș, câșă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Ciung. Ciunt.

câșiță s.f. (*entom.*) strepede, ‹pop.› codan, codat[1], ‹reg.› carete, codaț. *Câșița este larva unei insecte diptere care se dezvoltă în brânza alterată.*

câșlă s.f. (*reg.*) **1** v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **2** v. Grajd.

câșlégi s.f. pl. (*relig.*) **1** (*la creștinii ortodocși*) cârneleagă, harți, ‹pop.› dulcele Crăciunului (v. *dulce*), săptămâna cărnii (v. *săptămână*). **2** (*la creștinii ortodocși*) ‹reg.› sfârșang. *În intervalul dintre două posturi, numit câșlegi, credincioșii pot mânca de dulce.* **3** (*la creștinii din unele țări*) carnaval, cârneleagă.

câști s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Rată. **2** (*reg.*) v. Chirie. Locație.

câștíg s.n. **I 1** avantaj, beneficiu, bine, folos, profit, ‹înv. și reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosință, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Câștigul învățăturii se constată în timp.* **2** (*econ.*) beneficiu, emolument, profit, venit[1], ‹pop.› agoniseală, ‹înv. și reg.› provent, vamă, ‹reg.› mirișug, snagă, ‹înv.› ghelir, product, spor, trudă, ‹turc.; înv.› irat, ‹fig.; reg.› mană, ‹arg.› parnusă. *Câștigul din această afacere a fost de câteva milioane de dolari.* **3** afacere, avantaj, chilipir, folos, profit, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost niciun câștig pentru el achiziționarea pământului la asemenea preț.* **4** (*econ.*) retribuție. *Își poate întreține familia, întrucât are un câștig lunar de 2 500 de lei.* **5** (*înv.*) v. Lucru. Muncă. Treabă. **II** (*fiziol.; înv.*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală.

câștigă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a căpăta, a dobândi, a încasa, a obține, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Câștigi o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **2** tr. (*compl. indică foloase, profituri etc.*) a beneficia, ‹rar› a folosi, a profita, ‹reg.› a scoposi, ‹înv.› a profitui, ‹fig.› a mulge. *Nu a câștigat nimic din afacere.* **3** tr. (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) a cuceri, a dobândi, a obține, a realiza, a repurta, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au câștigat victorii importante în concursurile internaționale.* **4** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a bate, a birui, a izbândi, a învinge, ‹înv.› a vince. *Moldovenii lui Ștefan au câștigat la Podul Înalt.* **5** tr. (*mai ales cu privire la competiții sportive; compl. indică titluri, trofee etc.*) a adjudeca, a cuceri, a dobândi, a obține. *Fotbaliștii spanioli au câștigat titlul mondial la campionat. Gimnastele din România au câștigat victoria la olimpiada europeană.* **6** tr. (*compl. indică stări, calități etc.*) a căpăta, a dobândi, a obține, ‹fig.› a cuceri. *A câștigat experiență în domeniu prin muncă susținută.* **7** tr. a recupera. *Muncind intens, a reușit să câștige timpul pierdut.* **II 1** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Scutura. Strânge. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **3** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căuta. Îngriji. Vedea. **4** refl. (*înv.; despre ființe*) v. Obosi. Osteni. **III** fig. **1** tr. (*urmat de un compl. indir. introdus prin prep. „din" sau în prop. neg. cu compl. „nimic"*) ‹fig.› a înțelege, a profita, a simți. - *Ai câștigat ceva din această ședere în străinătate? Dacă ia banii cu țârâita, nu câștigă nimic.* **2** tr. (*compl. indică simpatia, bunăvoința etc. cuiva sau, p. ext., oameni*) ‹fig.› a cuceri. *În scurt timp a reușit să câștige încrederea și simpatia noilor colegi. Prin șarmul lui i-a câștigat pe toți.* **3** intr. (*rar; despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) v. Avansa. Crește. Dezvolta. Evolua. Înainta. Progresa. Propăși. Ridica.

câștigáre s.f. **1** cucerire, dobândire, obținere, realizare, repurtare. *Elevii români sunt renumiți pentru câștigarea unor medalii în concursurile internaționale.* **2** cucerire, dobândire, obținere. *Câștigarea titlului mondial la campionat era o certitudine.* **3** căpătare, dobândire, obținere. *Câștigarea experienței într-un domeniu presupune muncă susținută și timp.*

câștigát, -ă adj. **1** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) căpătat, dobândit, încasat, obținut, primit. *Cu banii câștigați își va construi o casă.* **2** (*despre titluri, trofee etc.*) cucerit, dobândit, obținut, primit. *Titlul mondial câștigat a avantajat echipa în competițiile sportive ulterioare.* **3** (*despre stări, calități etc.*) căpătat, dobândit, obținut. *Experiența câștigată l-a ajutat mult în carieră.* **4** (*despre oameni*) avantajat. *Prin ceea ce i-au dat părinții este o persoană câștigată.*

câștígă s.f. (*înv. și reg.*) v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare.

câștigător, -oâre adj., s.m., s.f. biruitor, izbânditor, învingător, triumfător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost câștigătoare. Câștigătorii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.*

cât conj. coord., conj. subord., adv., prep., pron. nehot., s.n. **I** conj. coord. **1** (*urmat de conj. „și", stabilește un raport cop. în cadrul aceleiași prop.*) ca[2], cum, precum. *Noi, cât și ei, am fost prezenți la eveniment.* **2** (*introduce o prop. advers.; după o negație sau după o prop. neg.*) ci. *Nu era atât neplăcut, cât penibil.* **II** conj. subord. **1** (*introduce o prop. conces.; de obicei în corelație cu „tot"*) deși, oricât. *Cât ar fi vrut să-și ascundă supărarea, tot nu reușea.* **2** (*introduce o prop. circ. de mod*) cum. *Când auzea fetița plângând, mama venea cât putea de repede.* **3** (*introduce o prop. circ. de mod*) cum, precum. *Nu sunt vinovat dacă nu te pot ajuta cât meriți.* **4** (*introduce o prop. circ. consec.; înv. și reg.*) v. Că. De[1]. Încât. **III** adv. **1** (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate*) ce, cum. *Cât m-aș bucura dacă ai putea veni cu mine!* **2** (*folosit în comparații; exprimă asemănarea dintre două sau mai multe ființe, obiecte, situații etc.*) ca[1], precum. *Este înalt cât un stejar. Mărgelele erau mici cât boabele de grâu.* **3** (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate*) oricât. *Du-te la ea cât de des poți!* **4** (*mai ales în corelație cu „atât", „tot atât", „tot pe atât"*) ‹pop.› precât. *Iarna, cât de splendidă pare la munte, tot pe atât este de rece. Tânăra, cât de frumoasă, tot atât de răutăcioasă.* **IV** prep. (*introduce un circ. de mod*) ca[1], precum. *A crescut cât bradul.* **V** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; cu repetarea vb. din prop. regentă*) ce. *A așteptat cât a așteptat și a plecat nervos.* **VI** s.n. (*mat.*) ‹înv.› câtuitor, cuprinzător, cvoțient, petrecător. *Câtul acestei împărțiri este un număr zecimal.*

câtățíme s.f. (*înv.*) v. Cantitate. Mărime.

câteodátă adv. (*temporal*) uneori, ‹înv. și pop.› aorea, ‹reg.› unerete, ‹înv.› avremi. *Câteodată mă întreabă ce studiez la bibliotecă.*

câtíme s.f. (*rar*) v. Cantitate. Mărime.

câtuiálă s.f. (*fin.; înv.*) v. Cotă-parte. Cotitate.

câtuitór s.n. (*mat.; înv.*) v. Cât.

câtvá, câtvă pron. nehot., adj. pron. nehot., adv. **I 1** pron. nehot. (*la pl. **câțiva, câteva**; cu val. de pron. nehot.; ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) puțini (v. *puțin*), ‹înv.› neșcâți (v. *neșcât*). *Nu vom enumera toate greșelile, ci ne vom limita la câteva. Când a intrat profesorul în sală, câțiva s-au ridicat în picioare.* **2** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) ceva, oarecare, oareșicare, ‹înv. și reg.› cevași, cevașilea, oarecât, oarecâtva, oareșice. *A rămas mai mult la serviciu, întrucât are câtva lucru de terminat.* **3** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) oarecare, puțin, ‹fam.› nițel, ‹înv. și reg.› oarecât, oarecâtva, ‹reg.› oareșicât, ‹înv.› neșcât. *A așteptat câtva timp până a venit tramvaiul.* **II** adv. (*pop.*) **1** (*temporal*) v. Puțin. ‹pop.› oleacă, ‹fam.› nițel. *Se hotărî să se mai plimbe câtva.* **2** (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Puțin.

câță s.f. (*ornit.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

câzlár s.m. (*în Orient; înv.*) v. Eunuc.

ce pron. rel., pron. interog., pron. nehot., adj. pron. rel., adj. pron. interog. **I** pron. rel. (*face legătura între prop. subord. pe care o introduce și cuv. determ. din prop. regentă, asemănându-se, astfel, cu o conj. și îndeplinind, în același timp, funcția de parte de prop. în cadrul subord.; introduce o prop. atr.; cu val. de pron. rel. în prop. subord. și cu val. de adj. pron. rel. la nivelul frazei*) care, ‹pop.› de[3]. *Se întâlnește cu cei ce vor să îi vândă casa. Băiatul ce a intrat pe ușă este frate cu Vlad.* **II** pron. interog. (*în prop. interog. ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare*) **1** (*cu sens partitiv; ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare cu privire la un lucru, la o situație, la o acțiune etc.*) care. - *Ce din toate astea te-ar interesa?* **2** (*cu val. de interj.; exprimă o cerere de repetare sau de explicare a mesajului anterior; interog.; adesea cu nuanță exclamativă*) cum?, poftim?, ‹pop. și fam.› ha? - *Ce? N-am auzit! Repetă!* **III** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) **1** orice, orișice, ‹înv. și reg.› acarce, ‹înv.› verice. *Mă jur pe ce vrei tu că nu te mint.* **2** (*cu repetarea vb. din prop. regentă*) cât. *A așteptat ce a așteptat și a plecat nervos.* **3** (*cu repetarea vb. din prop. regentă*) ceva. *Pune ce pune pe rană și în scurt timp se vindecă.* **IV 1** adj. pron. rel. care. *Se duce la ce spectacol vrea. Își va ține promisiunea ca unul ce este om de cuvânt.* **2** adj. pron. interog. care. - *În ce zi îți convine să ne întâlnim?* **V** (*cu val. de adv.; exprimă ideea de intensitate sau de cantitate*) cât, cum. *Ce m-aș bucura dacă ai putea veni cu mine!*

cea interj. (*în opoz. cu „hăis"; ca îndemn adresat animalelor de tracțiune pentru a apuca la dreapta; pop.*) ‹reg.› hoc!, hoci!

ceác s.n. (*forest.; reg.*) v. Țapină.

ceacál s.m. (*zool.; înv.*) v. Șacal (*Canis aureus*).

ceacaríbă s.f. (*bot.; reg.*) v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*).

ceacănáu s.m. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** v. Prostălău.

ceacáie s.f. (*arg.*) v. Cuțit.

ceacár, -ă adj. (*pop. și fam.*) **I 1** (*despre oameni sau animale*) ‹reg.› oacheș, oachet, oachig. *Un om ceacăr are ochii de culori diferite.* **2** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Șașiu. Strabic. **II** fig. (*iron.; despre oameni*) **1** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** v. Indispus. Mahmur.

ceaclaúz, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

ceacót s.n. (*reg.*) v. Canaf. Ciucure.

ceáfă s.f. **I** (*anat.; la oameni și la unele animale*) cerbice, grumaz, ‹pop.› umăr, umărul gâtului (v. *umăr*), ‹reg.› gârbiță, gârgan, nuca gâtului (v. *nucă*), scaun. *Acest bărbat are ceafa lată.* **II** (*tehn.*) **1** (*la jug*) ‹reg.› butuc, cerbice, drug, grindei, jug, sul. *Înainte de arat i se pune boului ceafa.* **2** (*la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea.

ceahlău s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Gipaet. Vultan-de-miei. Vultur-auriu. Vultur-bălan. Vultur-bărbos. Vultur-cu-barbă. Vultur-de-miei. Vultur-negru. Vulturul-mieilor (v. *vultur*). Zăgan (*Gypaëtus barbatus aureus*). **2** v. Vultan. Vultan-cu-capul-alb. Vultan-sur. Vultur. Vultur-alb. Vultur-cu-cap-alb. Vultur-cu-gâtul-gol. Vultur-de-gâște. Vultur-de-piatră. Vultur-de-stâncă. Vultur-golaș. Vultur-gulerat. Vultur-mare. Vultur-negru. Vultur-pleșuv. Vultur-pleșuv-sur. Vultur-sur. Vultur-vânăt (*Gyps fulvus*). **3** v. Vultur. Vultur-codalb. Vultur-cu-coadă-albă. Vultur-de-apă. Vultur-de-mare. Vultur-pescăresc (*Haliaëtus albicilla*).

ceahói s.n. (*la trăsură; reg.*) v. Burduf. Coș[1]. Coviltir.

ceai s.n. **1** (*și **ceai dansant***) jur-fix. *Tinerii au organizat un ceai, unde s-a cântat și s-a dansat până dimineața.* **2** (*glum.*) v. Vin.

ceáină s.f. (*înv.*) v. Ceainărie.

ceainăríe s.f. ‹înv.› ceainăă. *S-a deschis o ceainărie în centru.*

ceáinic s.n. ‹reg.› moloșnic. *Apa din ceainic a început să fiarbă.*

ceairórt s.n. (*bot.; reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).

cealápa adj. invar. (*arg.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Deplorabil. Penibil. Ridicol. **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) v. Urât[2]. **3** (*mai ales despre obiecte sau părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

cealáu adj. (*reg.; despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înșelător. Neadevărat. Specios.

cealmá s.f. (*înv.*) v. Turban.

cealmagíu s.m. (*înv.*) v. Oriental. Turc.

ceam s.n. (*nav.; rar*) v. Șlep[1].

ceamfistíc s.m. (*bot.; pop.*) v. Fistic (*Nuces pistaciae*).

ceanatéie s.f. pl. (*entom.; înv.*) v. Fluture. Lepidopter.

ceap s.n. (*înv.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

ceapăuă s.n. pl. (*reg.*) v. Nojiță.

ceápă s.f. (*bot.*) **1** (*și **ceapă-de-apă***) *Allium cepa*; ‹reg.› arpagic, cabă, turtea. **2** ***ceapă-de-sămânță*** = ***ceapă-măruntă*** = arpagic, ‹reg.› ceapă-picioească, orceag, parpangică, puiac, puieci, puiț. *Cumpără din piață ceapă-de-sămânță pentru a o sădi în grădină*; (*reg.*) ***ceapă-picioească*** v. Arpagic. Ceapă-de-sămânță. Ceapă-măruntă. **3** ***ceapă-de-iarnă*** = ***ceapă-lungă*** = *Allium fistulosum*; egipteancă, ‹reg.› ai-turcesc, ceapă-cioreească, cepușoară, hajmă; ***ceapă-franțuzească*** = *Allium*

ascalonicum; cepușoară, hașmă, șalotă, ‹reg.› poroi, pur[1], vlașiță; (*art.*) ***ceapa-ciorii*** = **a** *Allium vineale*; ‹reg.› pur[1], samuraslă, usturoi-de-samursală, usturoi-sălbatic; **b** *Muscari comosum*; ‹reg.› floarea-viorelei (v. *floare*), zambilă; **c** *Gagea pratensis*; ‹reg.› scânteiuță; **d** (*reg.*) v. Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*); **e** (*reg.*) v. Brânduța-morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă (*Colchicum autumnale*); **f** (*reg.*) v. Porumbei (v. *porumbel*) (*Muscari botryoides*); **g** (*reg.*) v. Scânteiuță. Scânteiuță-de-câmp (*Gagea arvensis*); (*reg.*) ***ceapă-albă*** v. **a** (și ***ceapă-blândă***) Praz (*Allium porrum*); **b** Usturoi (*Allium sativum*); ***ceapă-cioreasca*** v. **a** Ceapă-de-iarnă. Ceapă-lungă. Egipteancă (*Allium fistulosum*); **b** Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*); **c** Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*); ***ceapă-rea*** v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*). **4** bulb. *A plantat cepe de crin în grădină.* **5** (*reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).

ceápcá s.f. (*înv.*) v. Chipiu. Șapcă.

ceapcán adj., s.m. (*reg.*) v. Buiestraș. Buiestru.

ceapcánlác s.n. (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

ceapól s.n. (*la car sau căruță; reg.*) v. Coviltir.

ceapráz s.n. **1** firet, ‹înv.› pasmant. *Ofițerii au uniforme cu ceaprazuri.* **2** (*tehn.*) călcător, dințar, ‹reg.› ceaprazar, trăgătoare (v. *trăgător*), zimțar. *Ceaprazul este folosit de lemnar pentru a îndrepta dinții fierăstrăului.* **3** (*tehn.; la mașina de cusut*) apăsător, călcător. *Ceaprazul fixează materialul ce se lucrează pe placa mașinii.*

ceaprazár s.m. **1** ‹rar› pasmantier, ‹înv.› săgeacar. *Ceaprazarul confecționează sau vinde fireturi.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Călcător. Ceapraz. Dințar.

ceaprăzăríe s.f. ‹rar› pasmanterie, ‹înv.› săgeac[2]. *În acest magazin sunt puse în vânzare articole de ceaprăzărie.*

ceăpsă s.f. (*reg.*) v. Bonetă. Căciuliță. Scufă. Scufie. Scufiță. Tichie.

ceápță s.f. (*anat.; reg.*) v. Mână. Palmă.

ceapuclúc s.n. (*înv.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

ceapúr s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenușiu. Stârc-cenușiu. Stârc-mare-cenușiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*). **2** ***ceapur-alb-mic*** v. Bâtlan-mic (*Ardea garzetta*); ***ceapur-mare*** v. Egretă. Erodiu-alb. Erodiu-mare. Stârc-alb. Stârc-alb-mare. Stârc-alb-nobil. Stârc-bâtlan (*Egretta alba*); ***ceapur-roșu*** v. Bâtlan-roșiatic. Bâtlan-roșu. Stârc-purpuriu. Stârc-roșu (*Ardea purpurea*).

ceáră s.f. **1** (*fiziol.*) cerumen, ‹pop.› clei, năjit, ‹reg.› im, imală, lut, mâzgă, slin. *Nu aude bine din cauză că are dopuri de ceară în urechi.* **2** (*biol.*) ***ceară de balenă*** = alb de balenă, cetaceum, spermaceti, spermanțet, ulei de cașalot (v. *ulei*[1]). *Ceara de balenă se folosește în cosmetică și în farmacie.* **3** (*bot.; și, art., ceara-albinei*) *Asclepias syriaca*; ‹reg.› călugăriță, floare-de-ceară, petreancă. **4** (*geol.*) ***ceară-de-pământ*** v. **a** (*rar*) Moldavit; **b** (*pop.*) Ozocherită.

ceărbă s.f. (*zool.; înv. și reg.*) v. Cerboaică. Ciută.

ceárcă s.f. (*reg.*) ‹reg.› merișor[2], mingișoară. *Primul ou care se vopsește la Paște este numit, în unele zone ale țării, cearcă.*

ceárcăn s.n. **1** (*mai ales la pl. **cearcăne**; anat.*) ‹reg.› hodâșă, negreală, ocheri. *După o noapte de nesomn i se formează cearcăne.* **2** (*meteor.; pop.*) v. Halo. **3** (*astron.; reg.*) v. Curcubeu.

ceárdaș[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*).

ceardáș[2] s.m. (*reg.*) v. Cârciumar.

ceárdă s.f. (*reg.*) **1** v. Cârciumă. **2** v. Han[2].

ceárfă s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

cearșáf s.n. **1** ‹rar› pânză, ‹înv. și reg.› lințoliu, ‹reg.› lepedeu, pânzaică, prostire[2], verincă. *Întinde un cearșaf curat pe pat.* **2** (*înv.*) v. Giulgiu. Lințoliu. **3** (*jur.; arg.*) v. Cazier.

cearșít s.m. (*înv.*) v. Iscoadă. Spion.

ceártă s.f. **I 1** altercație, animozitate, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hârâ[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de ceartă între cei doi parteneri de afaceri.* **2** discuție, vorbă, zarvă, ‹pop.› gâlceavă, sfadă, ‹reg.› vuiet, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Multă ceartă a fost pentru achizițiile de materiale.* **3** admonestare, certare, dojană, dojenire, imputare, imputație, morală, mustrare, observație, reproș, ‹livr.› admonestație, admonițiune, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, muștruluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealâ, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împutăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Cearta primită de la părinți l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.* **4** (*art.; filos.*) ***cearta universaliilor*** = disputa universaliilor (v. *dispută*). *Cearta universaliilor a determinat apariția celor trei curente din sânul scolasticii: realismul, nominalismul și conceptualismul.* **5** (*înv. și reg.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă. Vrăjmășie. Zâzanie. **6** (*jur.; înv. și reg.*) v. Pedeapsă. Sancțiune. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***cearta-casei*** v. Lavrentină. Vinerița (*Ajuga reptans*).

ceas s.n. **1** oră. *Ședința a durat un ceas.* **2** clipă, clipită, minut, moment, oră, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit ceasul morții.* **3** interval, oră, perioadă, răstimp, timp, vreme. *A mai așteptat un ceas bun până a venit.* **4** ceasornic, ‹înv. și reg.› ornic, ‹înv.› orar[1], ‹grec.; înv.› orologhion, ‹țig.› phirnitor, ‹arg.› moară, morișcă. *Ceasul turnului Big Ben din Londra este cunoscut în toată lumea.* **5** ***ceas cu pendul*** = pendul , ‹înv. și reg.› ornic. *Are un ceas cu pendul al cărui cadran este din cristal;* ***ceas de mână*** = ‹fam.› busolă. *Ceasul ei de mână are limbile fluorescente;* ***ceas de nisip*** = ceasornic cu nisip, clepsidră, ‹înv.› nisipar, nisiparniță. *Cu ceasul de nisip se măsoară timpul după cantitatea de nisip scursă dintr-un recipient în altul;* ***ceas deșteptător*** = deșteptător, ‹înv. și reg.› sculător, ‹reg.› ebrastău, ‹german.› vecăr. *Ceasul deșteptător îl trezește în fiecare dimineață la oră fixă;* (*astron.*) ***ceas solar*** = cadran solar, ‹înv. și reg.› ornic de soare. *Ceasul solar are în centru o tijă a cărei umbră indică (cu aproximație) orele zilei.* **6** (*tehn.*) contor. *Citește ceasul de gaze.* **7** (*med.; pop.*) ***ceas-rău*** v. Epilepsie. **8** (*art.; mitol. pop.; pop.; eufem.*) ***ceasul-cel-rău*** v. Zmeu. **9** (*înv.*) v. Ocazie. Prilej.

ceaslóv s.n. (*bis.*) ‹înv.› ceasloveț, ‹grec.; înv.› orologhion. *Ceaslovul cuprinde rugăciuni și cântări pentru diferite momente ale zilei.*

ceaslovéț s.n. (*bis.; înv.*) v. Ceaslov.

ceasmá s.f. (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

ceasoáie s.f. (*med.; pop.*) v. Epilepsie.

ceasórnic s.n. **I 1** ceas, ‹înv. și reg.› ornic, ‹înv.› orar[1], ‹grec.; înv.› orologhion, ‹țig.› phirnitor, ‹arg.› moară, morișcă. **2** ***ceasornic cu nisip*** = ceas de nisip, clepsidră, ‹înv.› nisipar, nisiparniță. **3** (*art.*) ***ceasornicul casei*** = **a** cheia casei (v. *cheie*). *Gospodinei harnice și eficiente i se spune ceasornicul casei;* **b** (*în credințe și superstiții; și **ceasornicul de casă, ceasornicul morții***) șarpele casei (v. *șarpe*). *În peretele cămării se aude, uneori, ticăitul ceasornicului casei.* **II** (*bot.*) *Passiflora coerulea*; ‹reg.› floarea-patimilor (v. *floare*), floarea-suferinței (v. *floare*).

ceasornicár s.m. ‹rar› orologier. *Ceasornicarul repară, fabrică sau vinde ceasornice.*

ceasornicăreásă s.f. ‹înv.› ceasornicăriță. *A dus ceasul la o ceasornicăreasă pentru a-l repara.*
ceasornicăríe s.f. ‹înv.› ornicărie, orologerie. *S-a deschis o ceasornicărie în mall.*
ceasornicăríță s.f. (*înv.*) v. Ceasornicăreasă.
ceáșcă s.f. **1** ‹înv. și reg.› tas, ‹reg.› fingie, ibric, șol, șolnă, ‹înv.› scafă, ‹turc.; înv.› felegean, ‹fran.› tasă. *Îi toarnă cafea într-o ceașcă.* **2** (*anat.; arg.*) v. Vagin.
ceașitlăc s.n. (*înv.*) v. Spionaj.
ceáșnic s.m. (*în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Paharnic.
ceátă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, talâ, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O ceată de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*ist.*) ***ceată primitivă*** = hoardă. *Popoarele mongole din vechime erau organizate în cete primitive.* **3** (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) buluc, pâlc, polc, steag, stol, ‹înv.› bulucbașie. *Ceata, formată din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.* **4** (*fam.*) v. Grup. Tabără. **5** (*bis.; înv.*) v. Cin[1]. Tagmă. **6** (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă.
ceatlắu s.f. **1** (*la car sau la căruță*) cruce, ‹reg.› feleherț, flântar, măgăriță, otic, otinc, par, par de legat, răscol, scară, spiță, sucitor, tecărău, vârtej. *Cu ceatlăul se strânge, prin răsucire, funia sau lanțul trecut peste o sarcină de fân, de lemn etc.* **2** (*la căruță*) praștie, ‹reg.› lăgău. *Ceatlăul se adaugă la inima căruței pentru a înhăma un al treilea cal.* **3** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **4** (*tehn.; la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă. **5** (*pesc.; la crâsnic; reg.*) v. Coardă.
ceatmă s.f. (*turc.; înv.*) **1** (*ind. text.*) v. Mătase. **2** v. Basma. Tulpan.
ceắță s.f. **I 1** (*meteor.*) negură, pâclă, ‹pop.› negureală, negureață, ‹reg.› bârnă[2], buhalniță, buracă, bură[1], burhai, bușteină, mocirlă, pufă, rodie[2], tucie, tuman, ‹înv.› mâglă[2], vapor, ‹fig.; reg.› păcură. *Spre seară, s-a lăsat ceața.* **2** (*meteor.; pop.*) v. Halo. **3** (*bot.; fam.*) v. Brumă. Pruină. **II** fig. ‹fig.› negură, pâclă, perdea. *Ar vrea să împrăștie ceața care îi învăluie gândurile.*
ceaún s.n. ‹pop.› tuci. *Face o tochitură în ceaun.*
ceaurél s.m. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› ceaurică, puradel, ‹pop.› parpandel, ‹reg.› ciorciovel, gangur, ‹țig.› danci. *Câțiva ceaurei gălăgioși alergau după țigănci.*
ceaurícă s.m. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› ceaurel, puradel, ‹pop.› parpandel, ‹reg.› ciorciovel, gangur, ‹țig.› danci.
cebáre s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cătușă (*Ballota nigra*). **2** v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).
cebăluí vb. IV. tr., refl. (*înv.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.
cebăluít, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
cécă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*).
cecidíe s.f. (*fitopat.*) gală[2]. *Cecidia este provocată de bacterii, ciuperci sau insecte.*
cecidogán, -ă adj. (*fitopat.*) galigen. *Insectele, bacteriile sau ciupercile cecidogene provoacă apariția cecidiilor.*
cecitáte s.f. **1** (*med., med. vet.*) ablepsie, orbire, ‹pop. și fam.› chiorătură, chiorâre, ‹pop.› orbie, ‹reg.› orbeală, ‹înv.› nevedere, orbiciune, orbime, orbitură. *Cecitatea s-a produs în urma unui accident.* **2** (*med., med. vet.*) ***cecitate diurnă*** = hemeralopie, ‹pop.› orbul găinii (v. *orb*[1]), orbul găinilor (v. *orb*[1]). *Cecitatea diurnă este o urmare a absenței vitaminei A.* **3** (*psih.*) ***cecitate psihică*** = agnozie optică. *Bolnavul de cecitate psihică nu recunoaște natura obiectelor pe care le percepe vizual și nu le înțelege utilitatea;* ***cecitate verbală*** = alexie. *Bolnavul de cecitate verbală se află în incapacitatea de a înțelege limba scrisă.* **4** ***cecitate nocturnă*** = nictalopie. *Animalele care au cecitate nocturnă văd normal numai noaptea sau la o lumină slabă.*
cecopexíe s.f. (*chir.*) tiflopexie. *Cecopexia este fixarea cecului de peretele abdominal.*
cecostomíe s.f. (*chir.*) tiflostomie. *În urma unei cecostomii rezultă anusul artificial.*
cedá vb. I. **I 1** tr. (*jur.; compl. indică dreptul de posesiune asupra unor obiecte, proprietăți etc.*) a da[2], a lăsa, a trece. *Îi cedează nepotului său casa de la țară.* **2** intr. (*despre oameni*) a se îndupleca, a se lăsa, ‹fig.› a se muia, ‹fig.; înv.› a se încujba. *Cu toate rugămințile, tot nu a cedat.* **3** intr. (*despre oameni*) a abandona, a se opri, a renunța, ‹fig.› a capitula, a dezarma. *Boxerul a cedat în repriza a doua.* **4** intr. (*milit.; despre oștiri, trupe, localități, cetăți etc.*) a se pleca, a se supune. *Orașul a cedat în fața invadatorilor.* **5** intr. fig. (*despre oameni*) a se pleca, a se preda, a se supune, ‹fig.› a se apleca, a se închina, ‹fig.; pop.› a se da[2], ‹fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu a cedat.* **II** intr. **1** (*despre lucruri, materiale etc.*) a se frânge, a se rupe. *Acoperișul a cedat sub greutatea zăpezii.* **2** (*despre obiecte, materiale etc.*) a se deforma. *Firele de aluminiu cedează la căldură foarte mare.* **3** (*med., med. vet.; despre boli, febră etc.*) a se atenua, a slăbi, ‹fig.; pop.› a se slei. *Gripa a cedat în urma medicației.* **4** (*psih.; despre oameni*) a claca, a eșua, ‹fig.; rar› a capota. *Din cauză că era foarte obosit, a cedat.*
cedáre s.f. **1** (*jur.*) cesiune, renunțare, ‹rar› repudiere. *Cedarea bunurilor a fost voluntară.* **2** abandon, abandonare, renunțare, ‹fig.› capitulare. *Cedarea boxerului s-a produs în repriza a doua.*
cefalalgíe s.f. (*med.*) cefalee, cefalodinie, migrenă, ‹înv.› micranie.
cefalée s.f. (*med.*) cefalalgie, cefalodinie, migrenă, ‹înv.› micranie. *Stresul sau anxietatea pot provoca cefaleea.*
cefalhematóm s.n. (*med.*) hematom cefalic. *Cefalhematomul se observă la nou-născut, fiind secundar unui traumatism obstetrical accidental.*
cefalodiníe s.f. (*med.*) cefalalgie, cefalee, migrenă, ‹înv.› micranie.
cefalorahidián, -ă adj. (*anat.*) cerebrospinal. *Lichidul cefalorahidian are rol mecanic și de protecție.*
cefalotomíe s.f. (*chir.*) craniotomie. *Prin cefalotomie se deschide sau se perforează craniul unui făt în timpul nașterii, în caz de hidrocefalie.*
ceferíst s.m. (*ferov.*) feroviar. *La sărbătoare, a îmbrăcat o uniformă de ceferist nouă.*
cégă s.f. (*iht.*) *Acipenser ruthenus*; ‹reg.› căciugă.
cegmegeá s.f. (*arg.*) v. Buzunar.
ceh, céhă adj. ‹rar› cehesc. *Limba cehă face parte din ramura vestică a limbilor slave.*
cehăí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.
cehésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Ceh.
cehmí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.
cehreá s.f. (*turc.; înv.*) v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.
ceișór s.n. ‹fam.› ceișor. *Sugarul bea ceiuț din biberon.*
ceiúț s.n. ‹fam.› ceișor. *Sugarul bea ceiuț din biberon.*
cel, cea adj. pron. dem. **I** (*antepus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este mai depărtat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; pop. și fam.*) v. Acel. **II 1** (*la f. pl.; jur.*) ***cele douăsprezece table*** = legea celor douăsprezece table (v. *lege*), legile celor douăsprezece table (v. *lege*). *Cele douăsprezece table reprezintă prima legislație scrisă a romanilor, gravată pe douăsprezece plăci de aramă.* **2** (*la f. pl.; relig. creștină*) ***cele șapte taine*** = sfintele taine (v. *sfânt*). *Cele șapte taine sunt: botezul, mirul, euharistia, penitența, preoția, căsătoria și maslul;* ***cele zece porunci*** = decalogul, tablele legii (v. *tablă*[1]), tablele lui Moise(v. *tablă*[1]). *Cele zece porunci revelate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai, sunt cuprinse în Vechiul Testament.* **3** (*la f. pl.; în practicile relig. creștine; pop. și fam.*) ***cele sfinte*** v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cumineca-re. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*). **4** (*la f.; relig. creștină; înv.*) ***cea lume*** v. Altă lume (v. *alt*). Cealaltă lume (v. *celălalt*). Lumea cea de apoi (v. *lume*). Lumea cea luminată (v. *lume*). Lumea cealaltă (v. *lume*). Lumea de apoi (v. *lume*). Lumea de dincolo (v. *lume*). Lumea dreptilor (v. *lume*). Lumea luminată (v. *lume*). Lumea moartă (v. *lume*). Lumea spiritelor (v. *lume*). Lumea viitoare (v. *lume*). Viața cealaltă (v. *viață*). Viața de apoi (v. *viață*). Viața viitoare (v. *viață*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*).
cel cu coárne loc. subst. (*pop. și fam.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necu-

ratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

cel cu tichía roşie loc. subst. (*pop. şi fam.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

cel de pe comoáră loc. subst. (*pop. şi fam.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

cel de pe scórbură loc. subst. (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

Cel de Sus loc. subst. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. atotvăzător), Atotvoitorul, Atotziditorul, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele ceresc (v. *părinte*), Părintele milostiv (v. *părinte*), Părintele veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Cel de Sus care a dat naştere cerului şi pământului.*

cel din báltă loc. subst. (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

cel din bolovăni loc. subst. (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

cel din puţ loc. subst. (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

cel din răspântie loc. subst. (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

cel păduréţ loc. subst. (*med.; pop.; eufem.*) v. Lues. Sifilis.

cel pierít loc. subst. **1** (*med.; pop.; eufem.*) v. Lues. Sifilis. **2** (*bot.; reg.*) v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*).

cel rău loc. subst. (*pop. şi fam.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

Cel Viu loc. subst. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. atotvăzător), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele ceresc (v. *părinte*), Părintele milostiv (v. *părinte*), Părintele veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

céla, céea pron. dem., adj. pron. dem. **I** pron. dem. (*înlocuieşte numele unei fiinţe sau al unui lucru, indicând depărtarea acestora, în timp sau în spaţiu, de sub. vorbitor; pop. şi fam.*) v. Acela. **II** adj. pron. dem. **1** (*postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este mai depărtat, în timp sau în spaţiu, de sub. vorbitor; pop. şi fam.*) v. Acel. **2** (*arată care este cel mai depărtat dintre doi; pop.*) v. Celălalt. **3** (*la f.; relig. creştină; înv.*) **ceea lume** v. Altă lume (v. *alt*). Cealaltă lume (v. *celălalt*). Lumea cea de apoi (v. *lume*). Lumea cea luminată (v. *lume*). Lumea cealaltă (v. *lume*). Lumea de apoi (v. *lume*). Lumea de dincolo (v. *lume*). Lumea drepţilor (v. *lume*). Lumea luminată (v. *lume*). Lumea moartă (v. *lume*). Lumea spiritelor (v. *lume*). Lumea viitoare (v. *lume*). Viaţa cealaltă (v. *viaţă*). Viaţa de apoi (v. *viaţă*). Viaţa viitoare (v. *viaţă*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*).

celăiná s.m. (*înv.*) v. Escroc. Hoţ. Impostor. Înşelător. Pungaş. Şarlatan. Şnapan.

celár s.n. **1** (*la stână*) ‹înv.› comornic, veghetoare (v. *veghetor*). *În celar se păstrează vasele cu lapte.* **2** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Cămară. **3** (*constr.; la stână; reg.*) v. Comarnic.

celárnic, -ă adj. (*reg.; despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înşelător. Neadevărat. Specios.

celălált, cealáltă pron. dem., adj. pron. dem. (*în opoz. cu „cestălalt”*) **I** pron. dem. (*înlocuieşte numele unei fiinţe sau al unui lucru, indicând pe cel mai îndepărtat dintre doi sau pe altul decât acela care vorbeşte ori despre care se vorbeşte*) ‹pop. şi fam.› ălălalt, aialaltă. *Are un ochi albastru şi celălalt verde.* **II** adj. pron. dem. **1** (*arată care este cel mai depărtat dintre doi*) ‹pop. şi fam.› ălălalt, aialaltă, ‹pop.› cela. *S-a dus în partea cealaltă a grădinii.* **2 *cealaltă lume*** = **a** (*relig. creştină*) altă lume, lumea cea de apoi (v. *lume*), lumea cea luminată (v. *lume*), lumea cealaltă (v. *lume*), lumea de apoi (v. *lume*), lumea de dincolo (v. *lume*), lumea drepţilor (v. *lume*), lumea luminată (v. *lume*), lumea moartă (v. *lume*), lumea spiritelor (v. *lume*), lumea viitoare (v. *lume*), viaţa cealaltă (v. *viaţă*), viaţa de apoi (v. *viaţă*), viaţa viitoare (v. *viaţă*), vremea cea de apoi (v. *vreme*), vremea de apoi (v. *vreme*), ‹rar› aceea lume (v. *acela*), ‹pop. şi fam.› aia lume (v. *ăla*), aialaltă lume (v. *ălălalt*), ‹înv.› cea lume (v. *cel*), ceea lume (v. *cela*). *Cealaltă lume este existenţa de după moarte, viaţa sufletului de dincolo de mediul pământesc;* **b** (*în credinţele pop. şi în basme; şi **celălalt tărâm***) altă lume, lumea de dincolo (v. *lume*). *În cealaltă lume trăiesc fiinţe cu puteri supranaturale.*

celăráş s.n. (*la stână; pop.*) ‹pop.› celărel.

celărél s.n. (*la stână; pop.*) celăraş.

celbós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Cifos. Cocoşat. Ghebos. Gheboşat.

celebrá vb. I. tr. **1** (*compl. indică evenimente, oameni, instituţii etc.*) a aniversa, a sărbători, a serba, a ţine, ‹pop. şi fam.› a prăznui, ‹înv. şi reg.› a prăznici. *Universitatea şi-a celebrat cu fast întemeierea.* **2** (*compl. indică acte solemne, ritualice etc.*) a oficia, a săvârşi, ‹înv.› a sămăşlui. *Primarul celebrează mai multe căsătorii într-o zi.* **3** (*relig.; compl. indică servicii religioase*) a oficia, a săvârşi, a sluji, ‹înv.› a executa. *Preotul celebrează liturghia.*

celebráre s.f. **1** aniversare, sărbătorire, serbare, ‹rar› celebraţie, ‹pop. şi fam.› prăznuire, ‹reg.› prăznuială. *Celebrarea universităţii s-a făcut cu fast.* **2** oficiere, săvârşire, ‹rar› celebraţie. *Celebrarea cununiei civile va avea loc la primărie.* **3** (*relig.*) oficiere, săvârşire, slujire, slujit, ‹rar› celebraţie, ‹înv.› serbare. *Celebrarea liturghiei este un moment solemn în timpul serviciului religios.*

celebráţie s.f. (*rar*) **1** v. Aniversare. Celebrare. Sărbătorire. Serbare. **2** v. Celebrare. Oficiere. Săvârşire. **3** (*relig.*) v. Celebrare. Oficiere. Săvârşire. Slujire. Slujit.

celebritáte s.f. **1** faimă, glorie, prestigiu, renume, reputaţie, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.›

aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus celebritatea în lumea autorilor de romane SF.* **2** (*concr.*) glorie, ‹înv.› ilustrațiune. *Este o celebritate în domeniul fizicii nucleare.*

celébru, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-crescut, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor celebru. Faptele sale de arme au rămas celebre. Este autorul unor aforisme celebre.*

celédnic s.m. (*înv.*) v. Argat. Servitor. Slugă.

celerimétru s.n. (*topogr.*) stadimetru, taheometru, tahimetru. *Celerimetrul permite ridicarea topografică rapidă a planurilor și a hărților prin măsurarea distanțelor până la un punct vizat pe cale optică, prin citire cu ajutorul unei mire situate în acest punct.*

celeritáte s.f. iuțeală, rapiditate, repeziciune, viteză, ‹rar› velocitate, ‹reg.› aiept, ‹înv.› repezire. *Mașina se deplasează cu celeritate.*

celést, -ă adj. **I 1** (*astron.*) ceresc, sideral, ‹rar› sideric. *Multe corpuri celeste rămân încă neidentificate.* **2** (*mai ales în relig. creștină*) ceresc, divin, dumnezeiesc, sfânt, veșnic, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Sufletele celor credincioși ajung în împărăția celestă.* **II** fig. minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este celestă.*

celétnică s.f. (*înv.*) **1** v. Chelneriță. Ospătăriță. **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

celialgíe s.f. (*med.*) celiodinie. *Celialgia poate fi de origine nevralgică.*

celibát s.n. burlăcie, ‹pop.› burlăcărit, holteie, ‹reg.› junie, ‹înv.› necăsătorie, necăsnicie. *Fire libertină, preferă celibatul.*

celibatár, -ă s.m., adj. **1** s.m. burlac[1], cavaler, flăcău, holtei[1], ‹pop. și fam.› becher, ‹pop.› june, ‹reg.› feamin, flășcău frășcău, holter, ‹latin.; înv.› celibe, ‹fig.› tomnatic, ‹arg.› pompier. *S-a înființat un club al celibatarilor.* **2** adj. (*despre oameni*) necăsătorit, nefamilist, neînsurat, nemăritată, ‹pop. și fam.› becher, ‹fig.› stingher, tomnatic. *Prietenul lui este celibatar.*

célibe s.m. (*latin.; înv.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1].

celibilác s.n. (*turc.; înv.*) v. Cuviință. Decență. Politețe. Respect. Reverență. Urbanitate.

celiodiníe s.f. (*med.*) celialgie.

celioscopíe s.f. (*med.*) abdominoscopie, laparoscopie, peritoneoscopie, ventroscopie. *Prin celioscopie se examinează interiorul cavității abdominale cu ajutorul laparoscopului.*

celiotomíe s.f. (*chir.*) **1** laparotomie. *Celiotomia se efectuează în scopul de a se interveni chirurgical pe organele intraabdominale.* **2** ***celiotomie vaginală*** = colpoceliotomie. *În celiotomia vaginală, cavitatea abdominală este deschisă prin vagin.*

célla s.f. (*arhit. bis. bizantină; înv.*) v. Naos. Navă.

cellíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) violoncelist, ‹meton.› violoncel. *A scris un concert pentru doi cellești și orchestră.*

céllo s.n. (*muz.*) violoncel. *Soțul ei cântă la cello.*

celofán s.n. ‹pop.› țiplă. *Învelește tartinele în celofan.*

celóm s.n. (*anat.*) cavitate generală. *Celomul se află în interiorul corpului metazoarelor.*

celón s.n. (*chim.*) acetat de celuloză, acetilceluloză, acetoceluloză. *Celonul este un ester acetic al celulozei, sub formă de masă plastică.*

celt, céltă s.m., adj. **1** s.m. gal. *Celții formau o populație veche indo-europeană, originară din Galia.* **2** adj. celtic, galic. *Triburile celte au ajuns și pe teritoriul actual al României.*

céltic, -ă adj. celt, galic.

célturi s.n. pl. (*constr.; reg.*) v. Atenansă. Dependință.

célțiu s.n. (*chim.*) hafniu. *Celțiul este un metal rar, folosit mai ales în electronică.*

celuí vb. IV. tr. **1** (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta. **3** (*înv.; despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) v. Ademeni. Amăgi. Înșela[1]. Seduce.

celuiálă s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

celuíre s.f. **1** (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **2** (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

celuít, -ă adj. **1** (*reg.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Înșelat[1]. Minți. Momit. Păcălit[2]. Trișat. **2** (*înv.; mai ales despre fete, femei*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Momit. Sedus.

celuitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

celuitúră s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

celulár s.n. (*telec.*) mobil, telefon celular, telefon mobil, ‹arg.› crocodil. *Și-a cumpărat un celular nou.*

celulázā s.f. (*biochim.*) lignoză. *Celulaza este secretată de intestinul unor erbivore.*

celúlă s.f. **I 1** (*hist., med., med. vet.*) ***celulă amacrină*** = spongioblast. *Celula amacrină nu are axon;* ***celulă calciformă*** = celulă mucipară. *Celulele calciforme secretă mucus;* ***celulă hepatică*** = hepatocit. *Celulele hepatice asigură funcțiile endocrină și exocrină ale ficatului;* ***celulă imunocompetentă*** = ***celulă imunoefectoare*** = imunocit, limfocit. *Celulele imunocompetente sunt prezente în sânge, în măduvă și în țesuturile limfoide;* ***celulă mucipară*** = celulă calciformă; ***celulă musculară*** = miocit. *Celulele musculare intră în componența diferitor tipuri de mușchi;* ***celulă nervoasă*** = neurocit, neuron. *Celula nervoasă este elementul structural și funcțional de bază al sistemului nervos;* ***celulă-ou*** = ou fecundat, ovul fecundat, zigospor, zigot. *Celula-ou rezultă în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid;* ***celulă piramidală*** = neuron piramidal. *Celula piramidală se găsește în substanța cenușie din creier;* ***celulă sexuală*** = gamet, zigosferă. *Celulele sexuale aparțin organismelor inferioare;* ***celulă-stem*** = celulă-sușă. *Celula-stem este o celulă care poate să dea naștere la celule-fiice;* ***celulă-sușă*** = celulă-stem; ***celulă-tulpină*** = hemocitoblast; (*la pl.*) ***celule cu conuri*** = conuri retiniene (v. *con*). *Celulele cu conuri determină vederea morfoscopică și cromatică.* **2** (*apic.; la fagurii de miere*) alveolă, ‹înv. și pop.› căsuță, ‹pop.› căsuică, chilioară, ‹înv. și reg.› căsulie, ‹reg.› strungă. *Celulele fagurelui sunt hexagonale.* **3** (*fiz.*) ***celulă fotoelectrică*** = fotocelulă, fotodiodă. *Celula fotoelectrică este un element de circuit electric;* ***celulă fotovoltaică*** = fotoelement, fotopilă, pilă fotovoltaică (v. *pilă*[1]). *Celula fotovoltaică transformă energia luminoasă în energie electrică.* **II** (rar) **1** (*bis.*) v. Chilie. **2** (*jur.*) v. Carceră.

celulíță s.f. (*med.*) ***celulită perivezicală*** = pericistită. *Celulita perivezicală este o inflamație acută sau cronică a țesuturilor din jurul canalului cistic;* ***celulită supurantă*** = piocelulită.

celușág s.n. (*înv. și reg.*) **I 1** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **2** v. Ademenire. Amăgire. Seducere. Seducție. **II** v. Decepție. Dezabuzare. Dezamăgire. Deziluzie. Deziluzionare. Frustrare. Frustrație.

cemăluít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

cembálo s.n. (*muz.*) clavecin, clavicembal, harpsicord. *Cembalo a precedat pianul.*

cementáre s.f. (*ind. sider.*) cementație. Prin *cementare, se mărește rezistența oțelurilor la uzură.*

cementație s.f. (*ind. sider.*) cementare.

cementítă s.f. (*chim.*) carbură de fier. *Cementita reprezintă constituentul structural caracteristic al oțelurilor și al fontelor.*

cenestezíe s.f. (*psih.*) somatognozie. *Cenestezia este impresia generală, nediferențiată, pe care fiecare individ o are despre propriul său corp.*

cenobít s.m. (*bis.; în opoz. cu „anahoret”*) ‹înv.› chinovit. *Cenobiții trăiesc în mănăstiri.*

cenótic, -ă adj. (*despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) laxativ, purgativ, ‹înv.› cathartic, deșertător, slobozitor, ‹vulg.› căcător. *I se recomandă un ceai cenotic.*

cenóză s.f. (*fiziol.*) defecare, defecație, ieșire, purgație, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹pop. și fam.› cufureală, ‹pop.› spurcare, ‹înv.› purgare, slobozenie, ‹eufem.› scaun, ‹vulg.› căcare, căcătură.
centáur s.m. (*în mitol. greacă*) ‹rar› hipocentur. *Centaurul are trup de cal și bust de om.*
centenár, -ă adj. (*livr.*) v. Secular.
centiár s.n. (*înv.*) v. Metru pătrat.
centigrád s.n. ‹înv.› sutagrad. *Centigradul este egal cu a suta parte dintr-un grad.*
centímă s.f. (*fin.; fam.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă.
centimétru s.m. (*metrol.*) ‹reg.› țenti, ‹înv.› sutametru. *Taie o bucată de piele de câțiva centimetri.*
centirón s.n. (*milit.*) centură. *Ofițerii poartă centiroane la mantale.*
centnér s.n. (*metrol.; reg.*) v. Chintal.
centrá vb. I. **1** tr. (*mec.; compl. indică mai ales piese cilindrice*) a axa. *A centrat roțile mașinii.* **2** tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) axa, a (se) concentra, a (se) focaliza, a (se) polariza. *Discuția s-a centrat pe prioritățile financiare ale firmei.*
centráj s.n. (*mec.; rar*) v. Axare. Centrare.
centrál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** centric. *Casa are o poziție centrală în oraș.* **2** (*fon.; despre vocale*) medial. *Vocalele centrale se articulează în partea de mijloc a cavității bucale.* **3** principal. *Din balcon se vede piața centrală a orașului.* **4** primordial, principal, ‹fig.› nodal. *Dialogul are un rol central în socializarea unor persoane cu handicap psihic.* **II** s.f. **1** ***centrală electrică solară*** = heliocentrală. *Energia solară poate fi folosită pentru a genera electricitate prin centralele electrice solare;* ***centrală hidroelectrică*** = hidrocentrală. *În centrala hidroelectrică energia electromagnetică este produsă prin transformarea energiei hidraulice cu ajutorul roților sau al turbinelor hidraulice;* **centrală *termică*** = termocentrală. *În centrala termică se produce căldura care este distribuită prin intermediul unui agent termic;* ***centrală termoelectrică*** = termocentrală electrică. *În centralele termoelectrice se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz.* **2** ***centrală telefonică*** = telefoane (v. *telefon*). *În centrala telefonică se efectuează, automat sau manual, legăturile telefonice între abonați.*
centralizá vb. I. tr. (*compl. indică elemente preexistente*) ‹rar› a concentra. *A centralizat datele găsite despre acest subiect într-un articol.*
centralizáre s.f. **1** ‹rar› concentrare. *Se ocupă cu centralizarea datelor găsite despre acest subiect într-un articol.* **2** (*polit., adm.*) ‹înv.› centralizație. *Înlăturarea centralizării administrative a unei țări este o reformă democratică.*
centralizáție s.f. (*polit., adm.; înv.*) v. Centralizare.
centráre s.f. **1** (*mec.*) axare, ‹rar› centraj. *Centrarea roților trebuie făcută cu precizie.* **2** fig. ‹fig.› axare, concentrare, focalizare, polarizare. *Și-au propus centrarea discuției pe prioritățile financiare ale firmei.*
centrát, -ă adj. (*mec.; mai ales despre piese cilindrice*) axat. *Roțile bine centrate asigură stabilitatea automobilului.*
céntric, -ă adj. central.
centrifúg, -ă adj. (*fiz.; despre mișcări, forțe etc.*) centrifugal. *Forța centrifugă acționează asupra unui corp rotitor, tinzând să-l îndepărteze de axa de rotație.*
centrifugál, -ă adj. (*fiz.; despre mișcări, forțe etc.*) centrifug.
centripét, -ă adj. **1** (*fiz.; despre mișcări, forțe etc.*) centripetal. *Forța centripetă menține un corp rotitor pe traiectoria circulară.* **2** (*anat., fiziol.; despre vase, impulsuri nervoase, tracturi nervoase etc.*) aferent. *Vasele centripete se varsă în altele sau pătrund într-un organ.*
centripetál, -ă adj. (*fiz.; despre mișcări, forțe etc.*) centripet.
centrosféră s.f. (*geol.*) barisferă, metalosferă, nife. *Centrosfera este alcătuită din elemente cu densitate mare.*
centrospérmă s.f. (*bot.*) centrospermigenă. *Centrospermele au semințele localizate pe o formație din centrul fructului.*
centrospermigénă s.f. (*bot.*) centrospermă.
céntru s.n. **I 1** (*geom.*) mijloc. *Toate punctele unui cerc sunt la aceeași distanță față de centrul lui.* **2** (*fiz.*) ***centru de greutate*** = baricentru. *Prin centrul de greutate trece constant rezultanta forțelor de gravitație care acționează asupra unui corp.* **3** mijloc, ‹pop.› temei, ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› buric, inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Locuiește în centrul orașului.* **4** miez, mijloc, ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› buric, inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Apele izvorăsc din centrul pământului.* **5** miez, nucleu. *A sfredelit piatra până în centru.* **6** ‹fig.› bastion, citadelă, focar, sediu, vatră, ‹fig.; înv.› scaun, steajăr, șez, șezut. *Roma este centrul latinității.* **7** (*adm.*) oraș, ‹pop.› târg. *Locuitorii din satele vecine vin în centru pentru a-și vinde produsele.* **II 1** ***centru universitar*** = oraș universitar. *Într-un centru universitar există un număr important de instituții de învățământ superior.* **2** (*com.*) ***centru comercial*** = ‹engl.› shopping center. *Preferă să-și facă toate cumpărăturile într-un centru comercial.* **3** (*telec.*) ***centru de radioficare*** = post de radiodistribuție (v. *post*[1]), stație de radioficare. *Printr-un centru de radioficare se distribuie programele de radiodifuziune.* **4** (*med.*) ***centru nevralgic*** = punct nevralgic. *Centrul nevralgic este partea corpului în care este localizată o nevralgie.*
centúplu, -ă adj. (*livr.; despre sume, cantități etc.*) v. Însutit.
centúră s.f. **I 1** cingătoare, cordon, curea, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹turc.; înv.› caiuș. *Poartă la pantaloni o centură de piele.* **2** centiron. **II** (*milit.*) ***centură bastională*** = centură de fortificații, centură de luptă, centură poligonală. *Centura bastională se construiește în jurul unei localități și are rol strategic;* ***centură de fortificații*** = centură bastională, centură de luptă, centură poligonală; ***centură de luptă*** = centură bastională, centură de fortificații, centură poligonală; ***centură poligonală*** = centură bastională, centură de fortificații, centură de luptă.
centurión s.m. (*milit.; în armata romană*) sutaș, ‹înv.› sătnic, sutar. *Centurionul comanda o centurie de soldați.*
cenuróză s.f. (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine*) capie, ‹rar› căpiere, ‹pop.› căpială, căpietură, răsfug, ‹reg.› năuceală. *Cenuroza este provocată de larvele de tenie localizate în creier.*
cenușár s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*la sobă*) ‹reg.› vătrar. *În cenușar cade cenușa rezultată în urma arderii.* **2** (*gosp.*) ‹reg.› leșier. *Prin cenușar se strecoară leșia.* **3** urnă cinerară, urnă funerară. *În cenușar se păstrează cenușa unui mort incinerat.* **4** (*rar*) v. Scrumieră. **5** (*tăb.; rar*) v. Cenușărire. Cenușărit. **II** s.m. (*bot.*) *Ailanthus altissima* sau *Ailanthus glandulosa*; oțetar-fals, ‹reg.› arbore-puturos, lemn-acru, platan[1], pom-nărod.
cenúșă s.f. ‹rar› zgură, ‹înv. și reg.› gară[2], scrum, ‹reg.› șpâgă. *Înainte de a pune alte lemne, scoate cenușa din sobă.*
cenușăreásă s.f. cenușăriță. *Cenușăreasa adună cenușa.*
cenușărire s.f. (*tăb.*) cenușărit, ‹rar› cenușar. *Pieile sunt supuse operației de cenușărire cu lapte de var și leșie de cenușă.*
cenușărít s.n. (*tăb.*) cenușărire, ‹rar› cenușar.
cenușăriță s.f. cenușăreasă.
cenușérniță s.f. (*pop.*) v. Scrumieră.
cenușiéră s.f. (*rar*) v. Scrumieră.
cenușíu, -íe adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, fumuriu, gri, plumburiu, prăfuriu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare cenușie. Părul lupului este cenușiu.* **2** (*despre fața oamenilor*) întunecat, pământiu, ‹reg.› pământit, pământos. *Este cenușiu la față din cauza bolii.* **3** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, împăclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], păclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul cenușiu creează multora o stare de disconfort.* **4** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) ***cenușiu-vânăt*** = ‹înv. și reg.› mischiu. *Poartă un sacou cenușiu-vânăt.* **5** fig. (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip cenușiu. Îi aruncă o privire cenușie.* **II** s.n. fumuriu, gri, sur. *Cenușiul este o nuanță ternă.* **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*).
cenzurá vb. I. tr. ‹înv.› a glosa. *Textul piesei de teatru a fost cenzurat.*
cep s.n. **I 1** canea, ‹rar› tiplu, ‹reg.› pipă, slavină, șaitău, șurub, șurubar, tapă. *A scos cepul de la butoi pentru a umple o damigeană*

cu vin. **2** (*tehn.; la roata carului sau a căruței*) ‹pop.› pișleag, ‹reg.› barbur, obadă, pâș. *Cepul leagă obezile roții carului sau a căruței.* **3** (*la grindeiul morii*) ‹reg.› bold[2], sul. *Cepul se fixează la capătul fusului.* **II** (*la trunchiurile copacilor; reg.*) v. Ciot. Nod.

cepár[1] s.n. (*med., med. vet.; pop.*) v. Abces. Furuncul.

cepár[2] s.n. (*pop.*) ‹pop.› cepurar. *A găurit butoiul cu un cepar pentru a-i da cep.*

cepăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe sau, p. ext., despre picioarele, tălpile lor*) v. Lipăi.

cepăíre s.f. (*reg.*) v. Lipăire. Lipăit.

cepăít s.n. (*reg.*) v. Lipăire. Lipăit.

cepeleág, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Peltic. Sâsâit[2].

cepelegíe s.f. (*reg.*) v. Pelticeală. Pelticie. Sâsâială. Sâsâit[1]. Sâsâitură.

cepișoáră s.f. (*bot.*) cepușoară, ‹reg.› puiecior.

cepurár s.n. (*pop.*) ‹pop.› cepar[2].

cepușoáră s.f. (*bot.*) **1** cepișoară, ‹reg.› puiecior. **2** *Allium ascalonicum*; ceapă-franțuzească, hașmă, șalotă, ‹reg.› poroi, pur[1], vlașiță. **3** (*reg.*) *Allium scorodoprasum*; ‹reg.› aiul-șarpelui (v. *ai*), prazul-iepurelui (v. *praz*), pur[1], usturoi. **4** (*reg.*) v. Ceapă-de-iarnă. Ceapă-lungă. Egipteancă (*Allium fistulosum*).

cer[1] s.m. (*bot.*) *Quercus cerris*; ‹pop.› stejar, ‹reg.› stejărel.

cer[2] s.n. **I 1** (*astron.*) bolta cerească (v. *boltă*), bolta cerului (v. *boltă*), boltă, firmament, înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), sfera cerească (v. *sferă*), sferă, spațiu, ‹rar› boltire, ‹înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ‹poetic› bolta lumii (v. *boltă*), empireu, ‹fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe cer sclipesc stelele.* **2** aer[1], atmosferă, slavă, spațiu, văzduh, zariște, zări (v. *zare*), ‹pop.› vinețe (v. *vinețiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării cerului.* **3** (*relig.; în Biblie*) eden, împărăția cerului (v. *împărăție*), împărăția cerurilor (v. *împărăție*), paradis, patria cerească (v. *patrie*), patria obștească (v. *patrie*), rai[1], ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinților au ajuns în cer.* **4** (*relig.; nm. pr.*) Divinitate, Dumnezeire, Pronie, Providență, Putere, Putere D ivină, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos și Cerul să te ocrotească!* **II** (*art.; anat.*) ***cerul-gurii*** = boltă palatină, palat dur (v. *palat*[2]), palatul bucal (v. *palat*[2]), ‹rar› palat tare, ‹pop.› podul gurii (v. *pod*[1]), ‹înv.› părat. *Cerul-gurii separă cavitatea bucală de fosele nazale.*

cerb s.m. **I** (*zool.*) **1** *Cervus elaphus*; ‹pop.› țap, țap-de-pădure, țap-mistreț, țap-sălbatic, ‹reg.› plotun, taur-de-ciută, taur-de-pădure. **2** ***cerb-lopătar*** = *Cervus dama*; lopătar, ‹rar› dam[1]. **II** (*entom.; reg.; și, art.,* ***cerbul-lui-Dumnezeu***) v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*).

cerbár s.m. (*reg.*) **1** (*entom.*) v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **2** (*bot.*) v. Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

cerbălúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarba-cănărașului (v. *iarbă*) (*Phalaris canariensis*).

cerbíce s.f. **I 1** (*anat.; la oameni și la unele animale*) ceafă, grumaz, ‹pop.› umăr, umărul gâtului (v. *umăr*), ‹reg.› gârbiță, gârgan, nuca gâtului (v. *nucă*), scaun. *Acest bărbat are cerbicea lată.* **2** (*tehn.; la jug sau la jujeu*) ‹pop.› drug, ‹înv. și reg.› sulete, ‹reg.› sul. *Înainte de arat i se pune boului cerbicea.* **II** fig. (*rar*) v. Cerbicie. Dârzenie. Încăpățânare. Îndărătnicie. Perseverență. Persistență. Stăruință. Tenacitate.

cerbicíe s.f. dârzenie, încăpățânare, îndărătnicie, perseverență, persistență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el cerbicia de a îndeplini ceea ce își punea în gând.*

cerbișór s.m. (*zool.*) cerbuleț, cerbușor, cerbuț. *Cerboaica are un cerbișor de câteva săptămâni.*

cerboáică s.f. (*zool.*) ciută, ‹înv. și reg.› cearbă, ‹reg.› țăpoaie[1], vacă, vacă-de-cerb, vacă-sălbatică. *Cerboaica este femela cerbului.*

cerbuléț s.m. (*zool.*) cerbișor, cerbușor, cerbuț.

cerbușór s.m. (*zool.*) cerbișor, cerbuleț, cerbuț.

cerbúț s.m. (*zool.*) cerbișor, cerbuleț, cerbușor.

cerc s.n. **I 1** (*geom.*) ‹înv. și reg.› perghel, ‹înv.› țărcălam. *A calculat diametrul cercului* **2** (*relig.; în budism și tantrism*) ***cerc magic*** = mandala. *Cercul magic reprezintă o diagramă geometrică ce constituie un obiect al contemplației.* **3** (*astron.; rar*) v. Orbită. **4** (*astron.; înv.*) ***cerc orar*** v. Meridian ceresc. **5** (*art.; geogr.; înv.*) ***cercul de amiazăzi*** = ***cercul miazăzilei*** v. Meridian. Meridian geografic. Meridian terestru. **II 1** disc, roată[1]. *Copilului îi place să rostogolească un cerc de plastic.* **2** (*la roțile de lemn ale căruței sau ale carului*) șină, ‹reg.› raf, șing. *Pentru a consolida obezile roților căruței, în jurul acestora se fixează un cerc.* **3** (*la butoi*) ‹pop.› brățară. *Butoiul are două rânduri de cercuri.* **4** rotocol, ‹rar› armean, ‹pop.› colac, ‹fig.; rar› colier. *Piatra aruncată în lac a făcut cercuri la suprafața apei. Îi place să facă cercuri de fum când expiră fumul de țigară.* **5** (*med., med. vet.*) bandaj hernial, bandaj pentru hernie, suspensor. *Cercul apasă pe locul herniei inghinale.* **6** roată[1], ‹fig.› brâu. *Dansatorii reușeau să mențină perfect cercul horei. Flăcăii făceau un cerc în jurul tarafului.* **7** întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând cercuri largi.* **8** (*a. plast.*) ***cerc cromatic*** = steaua culorilor (v. *stea*). **9** (*înv.*) v. Coroană. Diademă. **10** (*adm.; în unele țări; înv.*) v. Comitat. District. **III** fig. **1** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un cerc benefic pentru formarea lui profesională.* **2** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult cercul cercetărilor.*

cercá vb. I. **I** tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări. **2** v. Cerceta. Examina. Încerca. **3** v. Căuta. Încerca. Sili. Strădui. Vedea. **4** (*compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încerca. Proba. Testa[2]. Verifica. **II 1** tr. (*pop.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări. **3** tr. (*pop.; compl. indică locuri, țări, așezări, obiective turistice etc.*) v. Merge. Vedea. Vizita. **4** tr. (*pop.; compl. indică alimente, băuturi etc.*) v. Degusta. Gusta. Încerca. **5** intr. (*înv. și reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „despre"*) v. Informa. Interesa. Întreba. **6** tr., refl. pas. (*înv.; compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) v. Analiza. Căuta. Cerceta. Examina. Studia. **7** intr. (*înv.; despre ființe*) v. Măsura. Privi. Scruta. Uita. **III** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **2** (*compl. indică ființe*) v. Pedepsi. **3** (*folosit de obicei în formule de politețe*) v. Ruga[1].

cercálă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

cercáre s.f. (*pop.*) **I 1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Încercare. Probare. Probă. Verificare. **3** (*concr.; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Experiență. Experiment. Experimentare. Încercare. Probă. Test. **II** v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1]. **III** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

cercát, -ă adj. (*pop.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

cercălău s.n. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) v. Compas.

cercănát, -ă adj. (*despre ochi sau, p. ext., despre oameni*) încercănat, ‹reg.› dezgărdinat, vâlced. *De oboseală, are ochii cercănați.*

cercătór s.m. (*înv.*) v. Controlor.

cercătúră s.f. (*înv.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Încercare. Probare. Probă. Verificare. **2** (*jur.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

cercél s.n. **I 1** ‹înv. și pop.› tortiță, ‹reg.› bumbuț, cârcel, toartă, ‹înv.› sarjă. *La aniversare, a primit cadou o pereche de cercei cu rubine.* **2** (*la car sau la căruță*) scoabă, ‹reg.› draghină, ghermec. *La capătul de jos al leucii căruței se află cercelul prin care intră osia.* **II** (*art.; bot.; reg.*) **1** ***cercelul-doamnei*** v. Papucul-doamnei (v. *papuc*) (*Impatiens royci*). **2** (*la pl.*) ***cerceii-babei*** v. Lemn-râios. Salbă-râioasă (*Evonymus verrucosus*).

cercelâș s.n. cerceluș, cerceluț.

cercelúș s.n. **I** cercelaș, cerceluț. *I-a cumpărat fetiței o pereche de cercelușI de aur.* **II** (*bot.*) **1** *Fuchsia splendes, Fuchsia coccinea* sau *Fuchsia fulgens*; fucsie, ‹reg.› cănăcel. **2** *Fuchsia hybrida*; ‹reg.› podoaba-ferestrelor (v. *podoabă*). **3** (*la pl.* ***cercelușI***) *Convallaria majalis*; lăcrimioară, mărgăritar, mărgăritărel, ‹pop.› mărgărit[1], ‹reg.› clopot, clopoțel, dumbrăvioară, georgiță, iarba-lui-Sfântul-Gheorghe (v. *iarbă*), iarba-mărgăritarului (v. *iarbă*), lăcrămeasă, lăcrimiță, liliom, liliom-alb, liliom-bun, păhăruțe (v. *păhăruț*), sufletel, ‹înv.› lăcrimele (v. *lăcrimea*), suflete (v. *suflet*). **4** (*reg.*) v. Coada-cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*).

cercelúț s.n. cercelaș, cerceluș.

cercetă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a examina, a investiga, a studia, a urmări, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A cercetat cauzele fenomenului de secetă.* **2** tr. (*compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) a consulta, a examina, a studia, ‹înv.› a răsfoi, ‹fig.› a răscoli. *A cercetat documente de arhivă.* **3** tr. a se documenta, a se informa, a studia, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi. *A cercetat dacă nu s-a mai scris despre acest subiect.* **4** tr. a consulta, a examina. *A cercetat un catalog de produse cosmetice pentru a-și alege un parfum bun.* **5** tr. (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) a controla, a inspecta, a revedea, a revizui, a vedea, a verifica, ‹reg.› a țărcălui, ‹înv.› a legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au cercetat toate actele financiare ale firmei.* **6** tr., intr. a se informa, ‹reg.› a știrici. *Cercetează peste tot pentru a afla adevărul.* **7** tr. (*jur.*) a ancheta, a instrui, a instrumenta, ‹reg.› a vălătui. *Poliția cercetează crima.* **8** tr. (*compl. indică manifestări, realizări, creații etc. ale oamenilor sau realități din mediul înconjurător*) a examina, a vedea. *Faptele care s-au petrecut atunci trebuie să fie cercetate cu multă atenție. Decanul cercetează situația școlară a studenților propuși să plece într-o tabără de studii.* **9** tr. a examina, a încerca, ‹pop.› a cerca, ‹fig.› a sonda, ‹fig.; fam.› a fora. *Trebuie să cerceteze toate posibilitățile pentru a vedea dacă sunt șanse de reușită.* **II 1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a analiza, a examina, a măsura, a observa, a privi, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au cercetat din cap până în picioare.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) a (se) analiza, a (se) căuta, a (se) examina, a (se) studia, ‹înv.› a (se) cerca. *Un cadou se primește cu plăcere, nu se cercetează în cele mai mici amănunte.* **3** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a iscodi, a observa, a pândi, a spiona, a urmări, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leși[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudăși, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis spioni pentru a cerceta tabăra inamicilor.* **4** tr. (*pop.; compl. indică locuri, țări, așezări, obiective turistice etc.*) v. Merge. Vedea. Vizita.

cercetáre s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Cercetarea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** consultare, examinare, studiere. *Cercetarea bibliografiei este obligatorie înainte de a scrie un studiu.* **3** consultare, examinare. *Cercetarea catalogului de produse cosmetice i-a fost utilă în alegerea parfumului.* **4** control, revizie, revizuire, verificare, ‹înv.› teorie, teorisire, ‹grec.; înv.› teorisis. *Inspectorii au început cercetarea actelor financiare ale firmei.* **5** (*jur.*) anchetare, anchetă, instruire, instrumentare, ‹reg.› vălătaș, ‹înv.› cercătură, dopros, sprafcă, ‹rus.; înv.› comandirovcă, ‹arg.› frământare, inventar, pisanie. *Cercetarea crimei durează de luni de zile.* **II 1** analiză, examinare, observare, observație, scrutare, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Cercetarea atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.* **2** examinare, privire, ‹rar› examen. *La o cercetare amănunțită s-au găsit amprente pe armă.* **3** iscodire, iscodit[1], observare, pândă, pândire, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Cercetarea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.* **III** (*concr.*) **1** observații (v. *observație*), studiu. *Cercetările sale privind istoria gramaticii au fost publicate într-un volum.* **2** (*înv.*) v. Chestiune. Întrebare. **3** (*constr. cu vb. „a se duce", „a veni" și precedat mai ales de prep. „în"; înv.*) v. Vizită.

cercetăș s.m. (*milit.*) ‹înv.› ecleror. *Cercetașii sunt trimiși în recunoaștere.*

cercetătór, -oáre s.m., s.f. adj. **I** s.m., s.f. **1** om de știință, ‹înv.› scrutător. *Este un renumit cercetător în domeniul chimiei cuantice.* **2** observator, ‹înv. și pop.› luător-aminte, luător de seamă. *Ziaristul este un atent cercetător al problemelor sociale.* **II** adj. (*despre privire, ochi*) ager, atent, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ținteș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii cercetătoare a căpitanului de vas.*

cerceveá s.f. (*constr.*) **1** cadru, chenar, ramă[1], toc[2], ‹reg.› parcan. *Cercevelele ferestrelor sunt din lemn de fag.* **2** cruce. *În cerceveaua montată în mijlocul unei ferestre se pun geamurile.*

cerchéz, -ă adj. circazian, ‹rar› cerchezesc. *Populația cerchează locuiește în Republica Karaceaevo-Cerkesia. Limba cerchează face parte din familia limbilor caucaziene.*

cerchezésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Cerchez. Circazian.

cercláj (serclái) s.n. (*livr.*) v. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire.

cercuál, -ă adj. (*rar*) v. Circular. Rond. Rotund.

cercuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică butoaie, roți de lemn etc.*) a lega[1]. *A cercuit butoiul.* **2** (*tehn.; compl. indică piese metalice*) a freta. *A cercuit cele două tuburi cu un inel metalic.* **3** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a încercui, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A cercuit via pe care o are pe deal.* **II** fig. (*compl. indică oameni, obiecte etc.*) a încercui, a înconjura. *Lumea l-a cercuit pentru a-i lua autografe.*

cercuiálă s.f. cercuire, cercuit[1], legare, legat[2], ‹pop.› cercuitură.

cercuíre s.f. **1** cercuială, cercuit[1], legare, legat[2], ‹pop.› cercuitură. *Prin cercuirea butoaielor se strâng și se consolidează doagele.* **2** (*tehn.*) fretare. *Cercuirea celor două tuburi se face cu un inel metalic.*

cercuít[1] s.n. cercuială, cercuire, legare, legat[2], ‹pop.› cercuitură.

cercuít[2], -ă adj. (*despre butoaie, roți de lemn etc.*) legat[4]. *Butoaiele cercuite devin mai rezistente.*

cercuitúră s.f. (*pop.*) v. Cercuială. Cercuire. Cercuit[1]. Legare. Legat[2].

cerculéț s.n. **1** cercurel, cercușor. *Copilului îi place să se joace cu cerculețele de plastic.* **2** (*mai ales la pl.* ***cerculeț***) cercurel. *Bluza are câteva rânduri de cerculeț ca garnitură.*

cércură s.f. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

cercurél s.n. **1** cerculeț, cercușor. **2** (*mai ales la pl.* ***cercurele***) cerculeț.

cercuríu, -íe adj. (*reg.*) **1** v. Circular. Rond. Rotund. **2** (*despre mai ales lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

cercușór s.n. cerculeț, cercurel.

cerdác s.n. **1** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori*

domnești) pălimar, pridvor, tindă, verandă, ‹pop.› târnaț, ‹reg.› podeț[1], pornană, șopron, tandâr, trapazan, ‹înv.› dreg, gorniță. *Stăteau până târziu în noapte în cerdacul casei.* **2** (*la moara de vânt*) pridvor, tindă. **3** (*constr.*) chioșc, edicul, foișor, pavilion, pălimar, ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un cerdac acoperit cu viță-de-vie.* **4** (*constr.; reg.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **5** (*arhit.; impr.*) v. Balcon.

cére vb. III. **1** tr. (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) a pretinde, a vrea. *Cât ceri pe kilogramul de caș?* **2** tr. (*compl. indică taxe, bani etc.*) a pretinde, ‹înv. și pop.› a apuca, ‹fam.› a solicita. *Ce sumă ceri pentru protecție?* **3** tr. (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a pretinde, a reclama, a revendica, ‹rar› a solicita, ‹înv. și reg.› a striga, ‹înv.› a pretendelui, a pretendui, a vindica, ‹grec.; înv.› a pretenderisi, ‹fig.; înv.› a trage. *A cerut autorităților casa care i-a fost naționalizată. Greviștii au cerut primirea drepturilor bănești la timp.* **4** tr., intr. a cerși, a se milogi, ‹pop.› a prosti[2], ‹reg.› a coldui, a colduși, a stârci, ‹înv.› a (se) calici, a cerșetori, ‹arg.› a mangli. *Mulți săraci cer.* **5** tr. (*compl. indică fete, femei nemăritate*) a peți, ‹pop.› a împeți, a stărosti, ‹reg.› a votri. *Tânărul a cerut fata de la părinți.* **6** tr. (*compl. indică întrevederi, audiențe etc.*) a postula, a solicita, ‹înv.› a sfeti, a soli. *A cerut o audiență la director.* **7** tr. (*compl. indică posturi*) a dori, a pretinde, a solicita. *A cerut postul de secretară.* **8** tr. (*compl. indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) a apela, a recurge, a solicita, ‹înv. și pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a pofti, ‹reg.› a suruclui, ‹înv.› a năzui, a soli. *Surprinși de o ninsoare abundentă pe munte, turiștii au cerut ajutorul salvamontiștilor. La nevoie, cere sprijinul părinților.* **9** tr. a dori, a pofti, a vrea, ‹reg.› a vori[2]. *Au mâncat și au băut cât le-a cerut inima. Nu poți să dai omului tot ce cere.* **10** refl. pas. (*mai ales despre mărfuri*) a se căuta, a se vinde, ‹înv.› a se întreba, a se trece. *Iarna, se cer mai ales roșiile, salata-verde și ceapa-verde.* **11** tr. (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a comporta, a impune, a necesita, a pretinde, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare cere acribie deosebită și multă dăruire.* **12** tr. a implica, a necesita, a presupune, a reclama. *Reușita în meserie cere muncă.* **13** refl. impers. a se cădea, a se cuveni, a se impune, a trebui, ‹înv. și pop.› a căuta. *În asemenea situație se cere să dăm cu toții o mână de ajutor. Se cere să se procedeze numai într-un anumit mod.* **14** tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri ascunse, rătăcite, pierdute etc.; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta.

cereále s.f. pl. grâne (v. *grâu*), ‹pop.› bucate (v. *bucată*), pâine, ‹reg.› grânețe, pite (v. *pită*). *Grâul, orzul, secara sunt cereale.*

cerealíst s.m. ‹înv.› grânar. *Cerealistul a reușit să vândă toată cantitatea de cereale obținută în ferma sa.*

cerebél s.n. (*anat.*) creierul mic (v. *creier*), ‹pop.› creieraș, ‹reg.› creieruș. *Cerebelul are un rol important în asigurarea controlului echilibrului, al tonusului muscular și al funcțiilor vegetative.*

cerebelár, -ă adj. (*anat.*) cerebelos.

cerebelós, -oásă adj. (*anat.*) cerebelar.

cerebrál, -ă adj. **1** intelectual, mintal, rațional, spiritual. *În psihologia experimentală starea cerebrală a unui individ se determină cu ajutorul unui test.* **2** (*despre oameni*) judecat, rațional. *În tot ce face se dovedește a fi o persoană cerebrală.*

cerebrifórm, -ă adj. cerebroid. *Un corp cerebriform se aseamănă cu creierul.*

cerebroíd, -ă adj. cerebriform.

cerebromalacíe s.f. (*med.*) encefalomalacie, ramolisment cerebral. *Cerebromalacia este provocată de întreruperea circulației sangvine într-o porțiune a creierului, în urma unei tromboze sau a unei embolii.*

cerebroragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie cerebrală. *O cerebroragie masivă este fatală pentru bolnav.*

cerebrospinál, -ă adj (*anat.*) cefalorahidian. *Ax cerebrospinal.*

cerebrotónic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre chipul, privirea etc. lor*) anxios, îngrijorat, neliniștit, ‹înv.› ciudit. *Cerebrotonic din cauza întârzierii fiului, se duce în întâmpinarea lui. Are o privire cerebrotonică.* **2** (*psih.; în opoz. cu „extrovertit”; despre oameni*) introvertit, ‹fig.; rar› iernatic. *Persoanele cerebrotonice sunt obsedate de lumea lor interioară. Trebuie socializat, întrucât este retras și cerebrotonic.*

cerébrum s.n. (*anat.*) creier, ‹impr.› encefal. *Cerebrumul este partea cea mai importantă a sistemului nervos central al vertebratelor.*

ceremoniál, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** ceremonie, etichetă, protocol, regulă, rit, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat ceremonialul cerut de un astfel de eveniment. Potrivit ceremonialului, trebuie să se îmbrace în smoching.* **2** ceremonie, solemnitate. *S-au făcut multe pregătiri pentru ceremonialul primirii regelui.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) ceremonios, formalist, protocolar, ‹fig.› oficial. *Este prea ceremonial de când a devenit senator.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonios, protocolar, reverențial, reverențios, solemn. *Totdeauna a avut o atitudine ceremonială față de profesorul său.*

ceremoníe s.f. **1** ceremonial, etichetă, protocol, regulă, rit, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). **2** (*relig.; adesea determ. prin „religioasă”, „divină”*) oficiu, serviciu, slujbă, ‹înv.› poslușanie. *De Paște, ceremonia religioasă durează toată noaptea.* **3** ceremonial, solemnitate. **4** cinste, fast[1], paradă, pompă[2], solemnitate, ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeții au fost primiți cu multă ceremonie.* **5** gală[1], paradă. *La sărbătorirea clubului militar, participanții au venit în uniformă de ceremonie.* **6** gală[1], spectacol de gală. *Ceremonia filmului românesc a avut loc la Sibiu.*

ceremoniós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ceremonial, formalist, protocolar, ‹fig.› oficial. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonial, protocolar, reverențial, reverențios, solemn. **3** (*despre stil, limbaj*) protocolar, ‹fig.› parlamentar. *La întruniri academice folosește un limbaj ceremonios.*

cerențél s.m. (*bot.*) **1** *Geum urbanum*; călțunul-doamnei (v. *călțun*), cuișoriță, ‹reg.› comănacul-cucului (v. *comănac*[1]), puturoasă (v. *puturos*), ridichioară. **2** *Geum rivale*; călțunul-doamnei (v. *călțun*), ‹reg.› comănacul-ciobanului (v. *comănac*[1]), crânceș, papucul-doamnei (v. *papuc*), ridichioară. **3** *Geum montanum*; mărțișor, ‹reg.› ridichioară. **4** *Dryas octopetala*; driadă, ‹reg.› argentură, argintăriță, argințică, sclintiță. **5** (*reg.*) v. Puturoasă (v. *puturos*) (*Diplotaxis tenuifolia*).

cérere s.f. **I 1** doleanță, rugăminte, solicitare, ‹fam.› poftire, ‹înv. și reg.› poftă. *Nu-i poate satisface această cerere.* **2** pretenție, revendicare, revendicație, ‹înv.› pretendă, ‹grec.; înv.› pretenderimă, ‹turc.; înv.› teclif, teclifat. *Cererea greviștilor de a li se da drepturile bănești la timp a fost satisfăcută.* **3** (*jur.*) ***cerere reconvențională*** = reconvenție. *Printr-o cerere reconvențională pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu litigiul.* **4** ***cerere în căsătorie*** = petire, peți, ‹pop.› împeți, stărostie, tocmeală, ‹reg.› stărostit, votrie, votrire, ‹înv.› peteală, pețitorie, pețitură, ‹deprec.› pețitorlâc. *Cererea în căsătorie a fost acceptată de părinții fetei.* **5** cerință, solicitare. *La cererea lui a fost primit de director.* **6** apel, apelare, solicitare. *Cererea celor rătăciți pe munte a fost interceptată de salvamontiști.* **7** apel, rugăminte, solicitare, ‹fam.› strigăt, ‹înv.› apelație, regea, regealâc. *Cererea sa pentru ajutorarea sinistraților a dat rezultat.* **8** cerință, deziderat, dorință, exigență, postulat. *Mărirea salariilor este o cerere îndreptățită a tuturor angajaților.* **9** căutare. *Iarna, roșiile, salata-verde și ceapa-verde au cerere.* **10** (*econ. de piață*) cerință, necesitate, nevoie, solicitare, trebuință. *Administrația trebuie să țină seamă de cererile pieței.* **II** (*concr.*) petiție, ‹înv. și pop.› jalbă, ‹înv. și reg.› suplică, ‹reg.› instanță, rugare, ‹înv.› articol, răvaș, rugat[1], ‹latin.; înv.› exhibit, ‹ieșit din uz› artic. *A înaintat directorului o cerere pentru a pleca în deplasare.*

cerésc, -eáscă adj. **I 1** (*astron.*) celest, sideral, ‹rar› sideric. *Multe corpuri cerești rămân încă neidentificate.* **2** (*mai ales în relig. creștină*) celest, divin, dumnezeiesc, sfânt, veșnic, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Sufletele celor credincioși ajung în împărăția cerească.* **3** (*relig.*) divin, dumnezeiesc, providențial. *Este înzestrat cu un har ceresc.* **II** fig. **1** (*mai ales despre elemente ale naturii, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este cerească și tulburătoare.* **2** minunat, splendid,

superb, ‹fig.› ambroziac, celest, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este cerească.*

cérgă s.f. cuvertură, față de pat, învelitoare, pătură, velință, ‹pop.› copertă, plocat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, läicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Cergile maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.*

cerifér, -ă adj. (*despre glandele albinelor sau despre celule vegetale*) cerigen. *Glandele cerifere ale albinelor produc ceară.*

cerigén, -ă adj. (*despre glandele albinelor sau despre celule vegetale*) cerifer.

ceríne s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Plafon. Tavan. **2** (*bis.*) v. Baldachin. Oranist. Uranisc. **3** (*anat.*) v. Craniu. Cutie craniană. **4** (*gosp.*) v. Țest.

cerínță s.f. **1** exigență, imperativ, necesitate, nevoie, obligație, pretenție, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› ništotă, ‹înv.› nevoință, necesitate, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile cerințe ale sistemului educațional.* **2** cerere, deziderat, dorință, exigență, postulat. **3** cerere, solicitare. **4** (*econ. de piață*) cerere, necesitate, nevoie, solicitare, trebuință.

cerițắcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Pidosnic (*Cerinthe minor* și *Cerinthe glabra*).

cérne vb. III. **I** tr. (*compl. indică materiale pulverulente sau granulare; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a da[2], a trece, ‹pop.› a ciurui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹înv.› a dârmoia. *Constructorii cern nisipul printr-o sită specială, înainte de folosire.* **II** fig. **1** intr. impers. (*meteor.*) a bura, a burnița, a țârâi[1]. *E urât afară și a început și să cearnă.* **2** tr. (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni etc.*) a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a discerne, a distinge. *Când ia o hotărâre, încearcă să cearnă avantajele și dezavantajele pe care le are.* **3** refl. (*despre lumină*) a tamiza. *Lumina a început să se cearnă prin perdele.*

cerneálă[1] s.f. **1** ‹înv. și pop.› negreală, ‹reg.› măstilă, tintă. *Titlul cărții este scris cu cerneală neagră.* **2** ***cerneală roșie*** = ‹înv.› rubrică. *Profesorul folosește cerneală roșie pentru a corecta tezele elevilor.* **3** (*reg.*) v. Negreală. Negreață. Negru.

cerneálă[2] s.f. (*reg.*) **I 1** v. Înnegrire. **2** v. Doliu. **II** fig. v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

cérnere s.f. cernut[1], ‹pop.› ciuruire, ciuruit[1].

cerní vb. IV. **I** (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, haine etc.*) v. Înnegri. **2** refl. (*despre oameni*) v. Îndolia. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a (se) rupe. *Ochii i s-au cernit la auzul teribilei vești.*

cermíre s.f. (*pop.*) **1** v. Înnegrire. **2** v. Îndoliere.

cernít[1] s.n. (*pop.*) v. Înnegrire.

cernít[2], -ă adj. **I 1** (*despre haine, steaguri etc.*) îndoliat, negru, ‹înv.› jalnic. *La înmormântare, familia decedatului purta haine cernite.* **2** (*despre oameni*) îndoliat, ‹înv.› jalnic. *Rudele cernite erau zdrobite de durere.* **3** (*pop.; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înnegrit. Negru. **II** fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Cernit după vestea primită, s-a închis în sine.*

cernitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Negreală. Negreață. Negru. **2** v. Doliu.

cernoziόm s.n. (*geol.*) pământ negru. *Cernoziomul este un pământ fertil, foarte bun pentru agricultură.*

cernúșcă s.f. (*bot.*) **1** *Nigella sativa*; chimen-negru, chimion-negru, negrilică, ‹reg.› negroaică, negrușcă, negruță (v. *negruț*). **2** *Nigella arvensis*; negrușcă, ‹reg.› bruș, chimion-de-câmpuri, negruță (v. *negruț*), nigeluță, piperuță.

cernút[1] s.n. cernere, ‹pop.› ciuruire, ciuruit[1]. *Pentru cernutul făinii folosește o sită foarte fină.*

cernút[2], -ă adj. (*despre materiale pulverulente sau granulare*) ‹pop.› ciuruit[2]. *Făina cernută este folosită pentru pâine.*

cerói s.m. (*bot.; reg.*) v. Gorun (*Quercus petraea*).

ceroplástică s.f. ceroplastie. *S-a specializat în ceroplastică, realizând adevărate opere de artă.*

ceroplástie s.f. ceroplastică.

cerșeálă s.f. cerșetorie, cerșire, cerșit, cerut[1], milogeală, milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală.

cerșetór, -oáre s.m., s.f. milog, ‹pop.› sărac, ‹înv. și reg.› calic, mișel, ‹reg.› coldău, colduș, nimuric, sărăcoi, sărăntoc, sărman, ‹înv.› desăgar, desăgăriță, ‹arg.› manglitor, șnorăr. *Duminica, sunt mulți cerșetori în biserici.*

cerșetorí vb. IV. tr., intr. (*înv.*) v. Cere. Cerși. Milogi.

cerșetoríe s.f. cerșeală, cerșire, cerșit, cerut[1], milogeală, milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală.

cerșetoríme s.f. (*colect.*) ‹înv.› calicime. *Este multă cerșetorime în orașe.*

cerșetorít s.n. (*rar*) v. Cerșeală. Cerșetorie. Cerșire. Cerșit. Cerut[1]. Milogeală. Milogit.

cerși vb. IV. tr., intr. a cere, a se milogi, ‹pop.› a prosti[2], ‹reg.› a coldui, a colduși, a stârci, ‹înv.› a (se) calici, a cerșetori, ‹arg.› a mangli. *Mulți săraci cerșesc.*

cerșíre s.f. cerșeală, cerșetorie, cerșit, cerut[1], milogeală, milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală. *Mulți își câștigă existența din cerșire.*

cerșít s.n. cerșeală, cerșetorie, cerșire, cerut[1], milogeală, milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală. *Unii își câștigă existența din cerșit.*

cert, cértă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii certe ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este cert. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt certe.* **3** (*despre fapte, informații, date, cunoștințe etc.*) categoric, precis, sigur, ‹rar› neapărat. *A obținut informații certe de la martori oculari.* **4** (*despre evenimente, fenomene, situații etc.*) inevitabil, sigur. *Declanșarea grevei este certă.* **5** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) desăvârșit, infailibil, perfect, sigur. *A pus în aplicare un procedeu cert de fabricație.* **6** (*despre mijloace, remedii etc.*) eficace, eficient, sigur. *Metoda neconvențională folosită este un remediu cert împotriva spondilozei.* **7** (*despre date, termene, planuri etc.*) ferm, fixat[2], hotărât. *Termenul restituirii datoriei este cert.* **II** adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. - *Crezi că vei avea câștig de cauză? - Cert!* **2** adevărat, chiar, efectiv, serios, sigur. *Cert, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.*

certá vb. I. **I 1** refl. (recipr.) (*despre oameni*) a se învrăjbi, a se supăra, ‹pop.› a se gâlcevi, a se lua, a se mânia, a se sfădi, ‹înv. și reg.› a se pricinui, ‹reg.› a se cârcoti, a se cârti, a se ciocmăni, a se discuta, a se noji[2], a se pereci, a se poroboti, a se pricini, a se rohoti, a se țuli, ‹înv.› a se îngâmba, a se pârî, a se prici[3], a se prigoni, ‹fig.; pop. și fam.› a se bălăbăni, a se bălăcări, ‹fig.; pop.› a se înfurci, ‹fig.; fam.› a se răfui, a se strica, ‹arg.› a se șucări. *S-a certat cu asociatul său. Cei doi se ceartă toată ziua de la lucruri minore.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a admonesta, a dăscăli, a dojeni, a judeca, a moraliza, a mustra, ‹rar› a rușina, ‹înv. și pop.› a obrăzi, ‹pop. și fam.› a beșteli, a muștrului, a ocări, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a șmotri, ‹înv. și reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a așculi, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăți, a tătârî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. și fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cățănăi, a dărăci, a puțui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a*

certat pentru că a lipsit de la şcoală. **3** tr. (*înv.; despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) v. Bate. Pedepsi. **4** tr. (*înv.; compl. indică adolescenți, copii*) v. Instrui. Învăța. **II** tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi.

certaménte adv. (*modal; având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă.

certáre s.f. **I 1** dojenire, mustrare, ‹pop.› sfădire, ‹reg.› stropoleală[2], suduială, vuiet, ‹înv.› suduire. *Acceptă orice certare de la mama sa.* **2** admonestare, ceartă, dojană, dojenire, imputare, imputație, morală, mustrare, observație, reproș, ‹livr.› admonestație, admonițiune, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, mușfuluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealâ, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuțăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Certarea primită de la părinți l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.* **3** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **II** (*jur.; înv.*) **1** v. Condamnare. Pedepsire. **2** (*concr.*) v. Condamnare. Pedeapsă. **3** (*art.*) ***certarea morții*** v. Condamnare la moarte. Executare. Execuție. Execuție capitală. Moarte. Pedeapsă capitală.

certáș, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

certát, -ă adj. (*despre oameni*) **I 1** învrăjbit, supărat. *Tinerii certați s-au împăcat la insistențele prietenilor.* **2** dojenit, judecat, mustrat. *Elevii certați și-au îndreptat comportarea.* **II** (*jur.; înv.*) v. Condamnat. Pedepsit.

certăréț, -eáță adj., s.m., s.f. arțăgos, gâlcevitor, scandalagioaică, scandalagiu, ‹rar› vociferant, ‹înv. și pop.› zavragioaică, zavragiu, ‹pop. și fam.› țâfnos, zurbagiu, ‹pop.› pricinaș, rânzos, ‹fam.; deprec.› volintir, ‹înv. și reg.› sfadnic, sfădalnic, sfădicios, ‹reg.› cârciogar, dâcos, dârzos, gâlcevos, hurduit, limujder, porav, potcaș, pricinelnic, pricinos, scandalos, sfădăios, sfădăreț, sfădăuș, trușnit, țambricos, ‹înv.› arțăgaș, certaș, gâlcevicios, nespravnic, pricelnic, pricios, pricitor, sfădaci, sfăditor, ‹fig.› bătos, clonțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam certăreț.*

certí vb. IV. tr. (*silv.; reg.; compl. indică arbori*) v. Inela. Secui.

certífică vb. I. tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document certifică că el este proprietarul casei.*

certificáre s.f. adeverire, arătare, atestare, confirmare, demonstrare, demonstrație, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Certificarea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.*

certificát s.n. **1** atestat, ‹pop.› afiștat, ‹înv.› atestație, certificație, încredințare, patentă, testimoniu, teșcherea[1], zapisică. *Are certificat de 12 clase.* **2** ***certificat de naștere*** = ‹înv. și reg.› metrică[1]. **3** ***certificat de deces*** = act de deces. *Medicul legist a semnat certificatul de deces al accidentatului.*

certificáție s.f. (*înv.*) **1** v. Adeverire. Arătare. Atestare. Certificare. Confirmare. Demonstrare. Demonstrație. Dovedire. Întărire. Probare. Probă. **2** (*concr.*) v. Atestat. Certificat.

certíre s.f. (*silv.; reg.*) v. Inelare. Secuire.

certitúdine s.f. **1** infailibilitate, siguranță. *Când s-a înscris la facultate, a avut certitudinea reușitei.* **2** convingere, credință, încredințare, sentiment, siguranță, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut certitudinea că adevărul învinge.*

ceruiálă s.f. ceruire, ceruit.

ceruíre s.f. ceruială, ceruit. *Ceruirea parchetului se face cu un aparat special.*

ceruít s.n. ceruială, ceruire.

cerúmen s.n. (*fiziol.*) ceară, ‹pop.› clei, năjit, ‹reg.› im, imală, lut, mâzgă, slin. *Nu aude bine din cauză că are dopuri de cerumen în urechi.*

cerút[1] s.n. cerșeală, cerșetorie, cerșire, cerșit, milogeală, milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală. *Unii își câștigă existența din cerut.*

cerút[2], -ă adj. **1** (*despre bunuri, drepturi etc.*) pretins, reclamat, revendicat. *După un proces care a durat ani, a primit casa cerută.* **2** cuvenit, necesar, trebuincios, trebuitor, ‹pop.› cuviincios, ‹înv.› recerut. *Pentru a începe lucrarea, i s-au adus toate materialele cerute.* **3** (*despre fete, femei nemăritate*) pețită (v. *peți*). *Tânăra cerută abia a terminat liceul.* **4** solicitat. *Ajutorul cerut a venit din partea salvamontiștilor.* **5** (*mai ales despre mărfuri*) apreciat, căutat[2], prețuit, ‹înv.› stimos. *Legumele cele mai cerute iarna sunt roșiile, salata-verde și ceapa-verde.*

cerúză s.f. **1** (*chim.*) alb de plumb, ‹înv.› știubeci, var de plumb. *Ceruza este folosită la prepararea vopselelor de exterior pentru vapoare.* **2** (*înv.*) v. Creion.

cervánă s.f. (*bot.*) **1** *Lycopus europaeus* și *Lycopus exaltatus*; ‹reg.› iarba-lui-ceas-rău (v. *iarbă*), licop, piciorul-lupului (v. *picior*). **2** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*).

cervicalgíe s.f. (*med.*) durere cervicală. *Cervicalgia este localizată în partea posterioară a gâtului.*

cervicíță s.f. (*med.*) colpită, vaginită. *Cervicita este inflamația acută sau cronică a colului uterin.*

cervílcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Scrântitoare (*Potentilla argentea*).

cérvix s.n. (*anat.*) col[1]. *Cancerul de cervix uterin poate fi vindecat.*

cescúț s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme. **2** (*reg.*) v. Cesuleț. Cesuț.

cesiúne s.f. (*jur.*) cedare, renunțare, ‹rar› repudiere. *Cesiunea bunurilor a fost voluntară.*

cest[1] s.n. (*bis.; înv.*) ‹înv.› meridă. *La proscomidie, preotul taie cesturi din prescură pentru euharistie.*

cest[2] s.n. (*sport; rar*) v. Box[1]. Pugilism. Sportul cu mănuși (v. *sport*).

cest[3], ceástă adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.; și în formele **cesta, ceasta** când este postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de sub. Vorbitor; înv. și reg.*) v. Acest.

césta, ceásta pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând apropierea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; înv. și reg.*) v. Acesta.

cestălált, ceastăláltă pron. dem., adj. pron. dem. **1** pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând pe cel mai apropiat dintre doi de sub. vorbitor*) ‹pop. și fam.› ăstălalt, ‹reg.› istalalt. *Cestălalt are mai multe șanse de reușită.* **2** adj. pron. dem. (*arată care este cel mai apropiat dintre doi*) ‹pop. și fam.› ăstălalt, ‹reg.› istalalt. *Copilul cestălalt este mai cuminte.*

cesuléț s.n. cesuț, ‹reg.› cescuț. *I-a cumpărat fetiței un cesuleț.*

cesúț s.n. cesuleț, ‹reg.› cescuț.

ceșculíță s.f. ceșcuță, ‹reg.› fingiuță.

ceșcúță s.f. ceșculiță, ‹reg.› fingiuță. *Dimineața, bea o ceșcuță de cafea.*

cetacéum s.n. (*biol.*) alb de balenă, ceară de balenă, spermaceti, spermanțet, ulei de cașalot (v. *ulei[1]*). *Cetaceumul se folosește în cosmetică și în farmacie.*

cetáte s.f. **I 1** (*milit.*) fortăreață, ‹reg.› festung, ‹înv.› baște, creposte, politie, tărie, tărime. *Ștefan cel Mare a ridicat multe cetăți la granițele Moldovei.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ***cetate de scaun*** v. Capitală. **II** fig. oraș, urbe, ‹fig.› citadelă. *În cetatea noastră, Iași, este cea mai veche universitate din țară.*

cetățéa s.f. (*milit.; înv.*) v. Cetățuie. Citadelă.

cetățéan, -ă s.m., s.f. **1** (*jur.*) cetățeancă, ‹rar› supus. *A câștigat, prin căsătorie, dreptul de cetățean român.* **2** (*înv.*) v. Citadin. Orășean. Orășeancă.

cetățeáncă s.f. (*jur.*) cetățeană (v. *cetățean*), ‹rar› supusă (v. *supus*). *A devenit cetățeancă franceză.*

cetățénesc, -eáscă adj. (*despre îndatoriri, drepturi etc.*) civic, civil, ‹înv.› cetățesc, politicesc. *Drepturile cetățenești trebuie respectate.*

cetățeníe s.f. (*jur.*) ‹astăzi rar› supușenie, ‹înv.› supușie, ‹impr.› naționalitate. *Mulți străini au dobândit cetățenia română.*
cetățeníme s.f. (*înv.*) v. Burghezie.
cetățésc, -eáscă adj. (*înv.; despre îndatoriri, drepturi etc.*) v. Cetățenesc. Civic. Civil.
cetățúică s.f. (*milit.; înv.*) v. Cetățuie. Citadelă.
cetățúie s.f. (*milit.; în Ev. Med.*) citadelă, ‹înv.› cetățea, cetățuică. *Zidurile multor cetăți medievale au rezistat peste secole.*
cetărnă s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Jgheab. Streașină. **2** v. Burlan.
cetélnă s.f. (*înv.*) v. Bibliotecă.
ceteră vb. I. tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.
ceteráș s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.
céteră s.f. (*muz.; reg.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină.
ceteruícă s.f. (*muz.; reg.*) ‹reg.› ceteruță. *Când cântă din ceteruică, toți îl ascultă cu plăcere.*
ceterúță s.f. (*muz.; reg.*) ‹reg.› ceteruică.
cétie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenușiu. Stârc-cenușiu. Stârc-mare-cenușiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*).
cétină s.f. (*bot.*) **1** ***cetină-de-negi*** = *Juniperus sabina*; sabină, ‹reg.› turtel. **2** (*rar*) v. Brad (*Abies alba*). **3** (*reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*). **4** (*reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).
cetinícă s.f. (*bot.*) cetiniță, cetioară.
cetiníță s.f. (*bot.*) cetinică, cetioară.
cetioáră s.f. (*bot.*) cetinică, cetiniță.
cetlăiáș s.m. (*zool.; reg.*) v. Lăturaș.
cetluí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., vehiculele cu roți de lemn*) v. Fereca. Lega[1]. Șinui. **2** (*pop.; compl. indică oameni condamnați, arestați*) v. Fereca. Încătușa. Înlănțui. **3** (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **4** (*reg.*) v. Încorda.
cetluíre s.f. (*pop.*) v. Ferecare. Ferecat[1]. Șinuire. Șinuit[1].
cetluít s.n. (*pop.*) v. Ferecare. Ferecat[1]. Șinuire. Șinuit[1].
cetonuríe s.f. (*med.*) acetonemie. *Cetonuria este prezența unei concentrații mari de acetonă în sânge.*
cețós, -oásă adj. **I** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) încețoșat, înnegurat, nebulos, neguros, pâclos, ‹rar› neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este cețos.* **II** fig. **1** ‹fig.› aburos, vaporos. *Uneori, în primele ore ale dimineții este o lumină cețoasă.* **2** (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› împăienjenit, împânzit, încețoșat, înnegurat, păienjenit. *Privirea cețoasă îi trăda oboseala.*
cețoșá vb. I. (*pop.*) **1** refl. impers. (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) v. Încețoșa. Înnegura. **2** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică privirea, vederea etc.*) v. Împăienjeni. Împânzi. Încețoșa. Înnegura. Păienjeni. Tulbura. Voala.
céucă s.f. **1** (*ornit.*) *Coloeus monedula*; stancă[1], stăncuță, ‹reg.› cioacă[1], cioară-gulerată, cioară-pucioasă, ciochiță, ciorică, ciovică, crancău, lisarcă, papagal-țigănesc, porumb-țigănesc, porumbel-țigănesc, stăncușoară. **2** (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*). **3** (*glum.*) v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.
ceúr, -ă adj. (*reg.; despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic.
cevá pron. nehot., adj. pron. nehot., adv. **I** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) **1** ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, oarece, oareceva, ‹înv.› oareșice. *I-a spus ceva la ureche.* **2** ce. *Pune ceva pe rană și în scurt timp se vindecă.* **II** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) câtva, oarecare, oareșicare, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, oarecât, oarecâtva, oareșice. *A rămas mai mult la serviciu, întrucât are ceva lucru de terminat.* **III** adv. (*modal*) **1** întrucâtva, oarecum, oareșicum, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, ‹înv.› oarece. *Fata era frumoasă, dar ceva peltică.* **2** (*de obicei repet.*) întrucâtva, oarecum, puțin, ‹rar› încâtva, ‹pop.› câtva, oleacă, ‹fam.› nițel. *Vrea să-și îmbunătățească ceva-ceva situația materială.*
ceváși pron. nehot., adj. pron. nehot., adv. (*înv. și reg.*) **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) v. Ceva. **2** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) v. Câtva. Ceva. Oarecare. Oareșicare. **3** adv. (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Oareșicum.
cevășilea pron. nehot., adj. pron. nehot., adv. (*înv. și reg.*) **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) v. Ceva. **2** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) v. Câtva. Ceva. Oarecare. Oareșicare. **3** adv. (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Oareșicum.
cezár s.m. (*polit.; la romani; livr.*) v. Cap încoronat. Împărat. Maiestate. Monarh. Suveran. Țar.
cezarián, -ă adj. (*livr.*) v. Imperial. Împărătesc.
cezariánă s.f. (*chir.*) cezarotomie. *Tânăra a născut prin cezariană.*
cezáric, -ă adj. (*livr.*) v. Imperial. Împărătesc.
cezarotómie s.f. (*chir.*) cezariană.
chairman ['ʧeəmən] s.m. moderator. *Este chairman la un post de televiziune.*
challanger ['ʧælɪnʤə] s.m. (*sport*) pretendent. *Cunoscutul sportiv a câștigat dreptul de a fi challanger la titlul de campion.*
chat [ʧæt] s.n. (*inform.*) conversație, dialog, discuție.
cheag s.n. **I 1** (*biochim.*) chimază, chimozină, lab, labferment, lactoferment, ‹reg.› maia[1], presură[2]. *Cheagul coagulează laptele.* **2** (*biol.; și* ***cheag sangvin***) coagul, ‹reg.› străgheață. *Cheagul sangvin se formează prin închegarea sângelui.* **3** (*anat.; la rumegătoare*) stomac glandular. *Cheagul este una dintre cele patru despărțituri ale stomacului din care se extrage lactofermentul.* **4** (*pesc.; reg.*) v. Periteag. **II** fig. **1** avere, avut[1], avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹fig.› aur, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva cheag pentru a face și acțiuni caritabile.* **2** (*rar*) v. Posibilitate. Putere. Putință. Stare.
chebăp s.n. (*culin.*) ‹înv.› cușchebap. *Chebapul este specific bucătăriei turcești.*
chef s.n. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se înfrânge”*) beție, petrecere, ‹livr.› libație, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› sărbătoare, zurba, ‹înv. și pop.› voie bună, ‹pop. și fam.› praznic, prăznuire, zaiafet, ‹pop.› refenea, ‹fam.› bairam, băutâ (v. *băut*), băutură, benchet, benchetuială, cancan[2], chiolhan, guleai, sindrofie, ‹fam.; meton.› pahar, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› cinste, govie, tărbacă, verbunc, ‹înv.› dezmierdare, sărbătorie, tratament, tratație, vinărie, ‹turc.› zampara, zamparlâc, ‹engl.› party, ‹fig.; înv.› vin, ‹arg.› anarhie, chiloman, chindie, chitrofoneală, farandolă, iureș, macheală, paranghelie, răzuială. *Au tras un chef de pomină. Aseară, la vecini a fost un chef zgomotos.* **2** dispoziție, dorință, gust[2], plac, plăcere, poftă, voie, voință, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după cheful inimii.* **3** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetență, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ‹rar› apetiție, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis cheful pentru citit.* **4** capriciu, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, poftă, prosteală[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartițe, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate chefurile.* **5** (*înv.*) v. Tabiet.
chefál s.m. (*iht.*) **1** *Mugil cephalus*; ‹reg.› balaban, laban, pacios. **2** *Mugil capito*; ‹reg.› platarin. **3** *Mugil saliens*; ‹reg.› ilarie.
cheflăluí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
cheflíu, -íe adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. petrecăreț, ‹fam.› lumeț, ‹înv. și reg.› petrecător, ‹reg.› țumăreț, ‹înv.› ospătător, petrecănos, veselnic, zamparagiu, ‹fig.› coribant, ‹arg.› bombagiu. *Oamenii cheflii fac multe glume. Cheflii au stat toată noaptea în bar.* **2** adj. (*rar; despre oameni*) v. Jovial.Vesel. Voios.

chefní vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*despre câini*) ‹reg.› a ţăhălui, a ţăhni. *Vânatul era urmărit de câini care chefneau zgomotos.* **2** (*despre fiinţe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.

chefnít s.n. (*pop.*) ‹reg.› ţăhnit. *Chefnitul câinilor se aude până departe.*

chefós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Jovial. Vesel. Voios.

chefuí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a petrece, a se veseli, ‹înv. şi pop.› a ospăta, ‹pop. şi fam.› a prăznui, ‹fam.› a benchetui, a se beţivi, ‹reg.› a corhălui, a mesi, a mulătui. *Nuntaşii au chefuit două zile.*

chefuléţ s.n. (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfinge"*) chefuşor. *De ziua lui a făcut un chefuleţ.*

chefuşór s.n. (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfinge"*) chefuleţ.

chegórniţă s.f. (*reg.*) v. Închegătoare (v. *închegător*).

chehaiá s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) capuchehaie. *Chehaiaua avea rang de agent diplomatic al domnilor români la Poarta Otomană.*

chei s.n. **1** splai. *Pasagerii se adună pe chei înainte de plecarea navei.* **2** (*ferov.*) peron. *Pe chei se încarcă şi se descarcă vagoanele de cale ferată.* **3** (*la fântână; reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine.

chéie s.f. **I 1** (*muz.; adesea determ. prin „de pian", „de vioară", „de ţambal"*) acordătoare, acordor[2], ‹reg.› şurub. *Cu cheia se acordează unele instrumente muzicale.* **2** (*tehn.; la fierăstrău*) cordar, întinzător, strună[1], ‹înv. şi reg.› încordător, ‹reg.› aripă, cordârlău, lemnuş, limbă, lopăţică, pană, piedică, răsucitoare, săgeată, struneală, sucitor. *Cu ajutorul cheii se răsuceşte coarda fierăstrăului cu ramă pentru a-i întinde pânza.* **3** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) cheiţă. *Cheia uneşte două părţi la o ie sau la o cămaşă ţărănească.* **4** ‹arg.› pontoarcă. *Când a încercat să deschidă uşa, chiea s-a rupt în broască.* **5** ***cheie falsă*** = cheie mincinoasă; ***cheie mincinoasă*** = cheie falsă. *Cheia falsă este fabricată cu ajutorul unui tipar luat după broască.* **6** (*tehn.*) ***cheie franceză*** = cheie universală; ***cheie universală*** = cheie franceză. *Cheia franceză sau universală este folosită la strângerea şi desfacerea şuruburilor sau piuliţelor.* **7** (*constr.*) ***cheie de arc*** = cheie de boltă; ***cheie de boltă*** = cheie de arc. *Cheia de boltă are rolul de a încheia construcţia.* **8** (*art.*) ***cheia casei*** = ceasornicul casei (v. *ceasornic*). *Gospodinei harnice şi eficiente i se spune cheia casei.* **9** (*tehn.; reg.*) v. Mutelcă. Piuliţă. **II** (*la pl.* ***chei***; *geomorf.*) defileu, strâmtoare, ‹rar› poartă, ‹pop.› strungă, ‹reg.› şchei[2], ‹înv.› spărtură, strâmtură. *Cheile Bicazului oferă un peisaj unic.* **III** fig. **1** clarificare, descurcare, desluşire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹fig.› descâlcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la cheia împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** (*art.*) ***cheia visurilor*** = carte de vise. *Cheia visurilor cuprinde semnificaţia profetică a viselor.*

cheietúră s.f. (*anat.; înv. şi reg.*) v. Articulaţie. Încheietură.

cheirofobíe s.f. (*psih.*) grafofobie. *Cheirofobia este fobia de a scrie.*

cheiţă s.f. **1** cheiuţă. *Geamantanul are două cheiţe.* **2** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) cheie. **3** (*art.; bot.; reg.*) ***cheiţa-raiului*** v. Scânteioară (*Commelina communis*).

cheiúţă s.f. cheiţă.

chel[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Varză-creaţă. Varză-de-vară. Varză-nemţească (*Brassica oleracea sabauda*).

chel[2], cheálă adj. **I 1** (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) pleşuv, ‹înv. şi pop.› pleş, pleşuvit, ‹pop.› chelbos, ‹înv. şi reg.› târcav, ‹reg.› chelban, chelbaş, copos, peleag, pielgat, pleşcat, ‹înv.› cheleş, neted, ‹latin.; înv.› calvat. *Soţul ei este chel.* **2** (*despre cap, creştet*) pleşuv. *Şi-a scos pălăria şi şi-a şters capul chel cu o batistă.* **II** fig. (*despre munţi, dealuri etc.*) gol[2], golaş, pleşuv. *Vârful chel al muntelui se ridică maiestuos spre cer.*

chelár s.m., s.n. **I** s.m. (*în trecut*) **1** ‹în trecut› pivnicer. *Chelarul deţinea cheile pivniţei sau ale cămării unei gospodării boiereşti.* **2** (*înv.*) v. Administrator. Intendent. **II** s.n. (*constr.; reg.*) v. Cămară.

chelălăí vb. IV. **1** intr. (*despre câini, rar, despre alte animale*) a scânci, a schelălăi, a scheuna, ‹reg.› a ţăhni, a ţilăi. *Câinele chelălăie de durere.* **2** intr., refl. fig. (*fam.; despre copii*) v. Scânci.

chelălăiálă s.f. chelălăit[1], chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, ‹înv. şi reg.› chelălău. *Chelălăiala câinelui se auzea până departe.*

chelălăít[1] s.n. chelălăială, chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, ‹înv. şi reg.› chelălău.

chelălăít[2], -ă adj. (*despre lătrături*) jalnic, tânguios, tânguitor. *Lătratul chelălăit al câinelui nu a încetat toată noaptea.*

chelălăitúră s.f. chelălăială, chelălăit[1], scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, ‹înv. şi reg.› chelălău.

chelălău s.m. (*înv. şi reg.*) v. Chelălăială. Chelălăit[1]. Chelălăitură. Scheaun. Schelălăială. Schelălăit. Schelălăitură. Scheunare. Scheunat. Scheunătură.

chelăreásă s.f. (*în trecut*) ‹în trecut› chelăriţă. *Chelăreasa era soţia chelarului.*

chelărél, -eá s.m., s.f. (*bot.; reg.*) v. Ochelari. Ochelariţă (*Biscutella laevigata*).

chelăríţă s.f. (*în trecut*) ‹în trecut› chelăreasă.

chelbán, -ă adj. (*med.; reg.; despre oameni*) v. Chelbos.

chelbáş, -ă adj. (*reg.*) **1** (*med.; despre oameni*) v. Chelbos. **2** (*despre păsări*) v. Golaş.

chelbăşí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Cheli. Pleşuvi.

chelbăşíe s.f. (*med.; reg.*) v. Alopecie. Calviţie. Chelie. Chelire. Decalvaţie. Pleşuvie. Pleşuvire.

chélbe s.f. (*med.; pop.*) **1** v. Alopecie. Calviţie. Chelie. Chelire. Decalvaţie. Pleşuvie. Pleşuvire. **2** v. Peladă.

chelbós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*med.; despre oameni*) ‹reg.› chelban, chelbaş. *Bolnavilor chelboşi le cade părul capului în arii rotunde.* **2** (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Chel. Pleşuv.

chelboşí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Cheli. Pleşuvi.

chelboşíe s.f. (*med.; pop.*) v. Alopecie. Calviţie. Chelie. Chelire. Decalvaţie. Pleşuvie. Pleşuvire.

cheleán, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. abbevilian. *Cheleanul este subetajul mijlociu al paleoliticului inferior.* **2** adj. abbevilian. *Straturi arheologice cheleene.*

chelemét s.n. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Comunicare. Contact. Legătură. Raport. Relaţie.

cheleń, -eáşă adj. (*înv.; despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Chel. Pleşuv.

chelfăneálă s.f. (*pop. şi fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie.

chelfăní vb. IV. tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

chelí vb. IV. **1** intr. (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) a pleşuvi, ‹pop.› a chelboşi, ‹reg.› a chelbăşi, a se târcăvi, ‹înv.› a pleşi. *A chelit de tânăr.* **2** tr. fig. (*fam.*) v. Goli. Seca. Secătui.

chelíe s.f. **1** (*med.*) alopecie, calviţie, chelire, decalvaţie, pleşuvie, pleşuvire, ‹pop.› chelbe, chelboşie, ‹reg.› chelbăşie, pleşcă, pleşuveală, răpor. *Suferă de chelie de tânăr.* **2** (*concr.*) calviţie, pleşuvie, ‹fam.; glum.› aerodrom, autostradă, ‹reg.› pleşcă, pleşitură, pleşugă, ‹înv.› pleşie, ‹glum.› poieniţă, ‹iron.› frunte înaltă, ‹arg.› reflector. *Îşi ascunde chelia cu o pălărie.*

chelifér s.m. (*zool.*) *Chelifer cancroides*; scorpionul-de-cărţi (v. *scorpion*), ‹rar› scorpia-cărţilor (v. *scorpie*), scorpia-de-hârtie (v. *scorpie*).

chelíre s.f. (*med.*) alopecie, calviţie, chelie, decalvaţie, pleşuvie, pleşuvire, ‹pop.› chelbe, chelboşie, ‹reg.› chelbăşie, pleşcă, pleşuveală, rapor.

chélnă s.f. **1** (*la trăsură; înv. şi reg.*) v. Chichiţă. **2** (*la car, la căruţă sau la sanie; reg.*) v. Codârlă. Fund.

chélner s.m. **1** ospătar, ‹livr.› ganimed, ‹fam.; iron.› maestru, ‹fran.› garson. *În restaurante servesc mai ales chelneri tineri.* **2** ***chelner-şef*** = ‹înv.› ober, oberchelner.

chélneriţă s.f. ospătăriţă, ‹înv.› celetnică. *În timpul verii s-a angajat chelneriţă la un restaurant de pe litoral.*

chelşúg s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Folosire. Întrebuinţare. Plătire. **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăţie. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Opulenţă. Prisos. Ubertate.

cheltuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică sume de bani*) a da[2], a folosi, a întrebuinţa, a plăti, a utiliza, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A cheltuit mulţi lei pentru refacerea acoperişului casei.* **2** (*în*

opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.) a arunca, a azvârli, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Cheltuiește banii prin baruri și discoteci.* **3** (*înv. și reg.; compl. indică produse, bunuri etc.*) v. Desface. Difuza. Plasa. Vinde. **II** fig. (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a folosi, a irosi, a întrebuința, a pierde, ‹fig.› a risipi. *A cheltuit mult timp la cumpărături. Și-a cheltuit toată energia cărând greutăți.*

cheltuiálă s.f. **I 1** cheltuire, cheltuit[1], folosire, întrebuințare, plătire, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. *Pentru refacerea acoperișului casei a fost nevoie de cheltuiala unei sume importante de bani.* **2** (*la pl.* ***cheltuieli****; concr.*) ‹rar› speze, ‹înv.› erogate, ‹latin.; înv.› expense. *În ultimul timp are mari cheltuieli.* **3** aruncare, azvârlire, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Cheltuiala banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.* **II** fig. consum, folosire, întrebuințare, ‹fig.› cheltuire. *Efortul fizic presupune o mare cheltuială de energie.*

cheltuiélnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Cheltuitor. Risipitor.

cheltuíre s.f. **I 1** cheltuială, cheltuit[1], folosire, întrebuințare, plătire, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. **2** aruncare, azvârlire, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. **II** fig. consum, folosire, întrebuințare, ‹fig.› cheltuială.

cheltuít[1] s.n. **1** cheltuială, cheltuire, folosire, întrebuințare, plătire, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. **2** aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare.

cheltuít[2], -ă adj. (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) disipat, irosit, împrăștiat, prăpădit, risipit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii cheltuiți fuseseră împrumutați de la bancă.*

cheltuitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „economˮ*) risipitor, ‹livr.› prodig, ‹rar› risipelnic, ‹reg.› prădălău, prădător, ‹înv.› cheltuielnic, erogator, istrăvitor, împrăștietor, necruțător, ‹fig.; fam.› mâncător, spart[2]. *Fiica ei este foarte cheltuitoare. Cheltuitorii rămân totdeauna fără bani.* **2** s.m. (*înv.*) v. Casier.

chemă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la", „pe la"*) a invita, a pofti. *Și-a chemat din timp prietenii la logodnă.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau animale*) a striga. *Își cheamă copiii în casă. Stăpânul își cheamă câinele.* **3** tr. (*compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „la"*) a convoca, a invita, ‹înv. și reg.› a conchema. *Organizatorii concursului au chemat pe viitorii concurenți la casting.* **4** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „la", care indică acțiuni comune, evenimente etc.*) a convoca, a solicita. *Studenții au fost chemați la miting.* **5** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „la", care indică întreceri, competiții, dueluri etc.*) a invita, a provoca. *L-a chemat la duel pentru a-și recâștiga onoarea.* **6** tr. (*jur.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. „în judecată", „în justiție"*) a acționa, a da[2]. *Și-a chemat în judecată o rudă pentru o suprafață de teren.* **7** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a cita, a invita, ‹înv. și reg.› a soroci. *Și-a chemat vecinii la judecătorie din cauza neînțelegerilor.* **8** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera. **9** tr. fig. (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a reaminti, a redeștepta, ‹fig.› a rechema, a reînvia, a revoca[2]. *Când se simte singură și părăsită, cheamă momentele fericite din viața ei.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a denumi, a intitula, a numi, a porecli, a spune, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ștefan a fost chemat cel Mare. Oamenii l-au chemat Hoțomanul pentru că fura.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a se numi, ‹înv. și pop.› a striga, ‹pop.› a i se spune, a se zice, ‹înv.› a se porecli. *Când era domnișoară, se chema Popescu.* **3** refl. impers. a se numi, a se spune, a se zice, ‹înv.› a se pomeni, a se răspunde. – *Cum se cheamă acest obicei?*

chemáre s.f. **I 1** invitare, invitație, poftire. *Chemarea prietenilor la logodnă a fost o prioritate.* **2** convocare, invitare, invitație, ‹înv.› convocațiune. *Chemarea concurenților la casting este obligatorie.* **3** convocare, solicitare. *Chemarea la miting a fost apreciată de studenți.* **4** invitare, provocare. *A răspuns chemării la duel.* **5** (*jur., adm.*) citare, citație, convocare, invitare, invitație, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. *Chemarea ei în fața instanței de judecată i-a provocat neplăceri la serviciu.* **6** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) apel, îndemn. *Primarul adresează o chemare la calm către populație.* **7** (*concr.; milit.*) convocare, dispoziție, ordin, ‹reg.› poruncă. *A primit chemare de prezentare la unitatea militară.* **8** (*concr.; rar*) v. Proclamație. **9** (*înv.*) v. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbieret. **II** fig. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) menire, misiune, rol[1], rost, sarcină, vocație, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› meninţă, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine chemarea de mamă.* **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are chemare pentru teatru.*

chemát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** competent, îndreptățit, ‹înv.› volnic. *În această situație, singura persoană chemată să dea un sfat este un avocat.* **2** (*jur.*) citat[2], ‹înv. și reg.› sorocit. *Persoanele chemate au venit la tribunal.*

chemătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.f. fluierice. *Vânătorii imită strigătele unor animale cu chemătoarea.* **2** s.m., s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătaf. Vătășel. Vătășiță. Vornicească. Vornicel. **3** s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Colăcar. **4** s.f. (*gram.; înv.*) v. Caz vocativ. Vocativ. **II** adj. fig. (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, ispititor, îmbietor, seducător, tentant, ‹fig.› surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare chemătoare.*

chemigrafíe s.f. (*tipogr.*) chemitipie. *Chemigrafia este tehnica gravării chimice a clișeelor tipografice.*

chemitipíe s.f (*tipogr.*) chemigrafie.

chemoluminescénță s.f. (*chim.*) chimioluminescență. *Chemoluminescența se produce în timpul unor reacții chimice.*

chemorezisténță s.f. (*biol.*) chimiorezistență. *Chemorezistența este rezistența germenilor microbieni la antibiotice.*

chemosintéză s.f. (*biol.*) chimiosinteză. *În chemosinteză, sintetizarea substanțelor organice se face cu ajutorul energiei chimice.*

chemotactísm s.n. (*biol.*) chemotaxie, chimiotactism, chimiotaxie. *Chemotactismul se manifestă față de anumite substanțe chimice.*

chemotaxíe s.f. (*biol.*) chemotactism, chimiotactism, chimiotaxie.

chemoterapíe s.f. (*med.*) chimioterapie. *În cancere se recomandă chemoterapia.*

chemotropísm s.n. (*biol.*) chimiotropism. *Chemotropismul este orientarea unei plante în funcție de un excitant chimic.*

chemuluí vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*mat.*) v. Calcula. Socoti. **2** (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochiiˮ, „cu privireaˮ, „din ochiˮ, „din priviriˮ sau „de sus până josˮ, „din cap până în picioareˮ*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări.

chenáf s.m. (*bot.*) *Hibiscus cannabinus*; cânepă-de-Bombay.

chenár s.n. **1** bordură, margine, ‹fig.› tighel. *Baticul are un chenar albastru. Chenarul farfuriilor este auriu.* **2** (*tipogr.*) bordură, margine, ‹înv.› ainfas. *Textul tipărit are chenarul accentuat.* **3** (*constr.*) cadru, cercevea, ramă[1], toc[2], ‹reg.› parcan. *Chenarele ferestrelor sunt din lemn de fag.*

chenărui vb. IV. tr. (*rar; compl. indică spații, lucruri etc.*) v. Împrejmui. Încadra. Înconjura. Mărgini.

chéndelă s.f. (*reg.*) v. Lăuză.
chendeíe s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Lăuzie. Post-partum.
cheneáf s.n. (*turc.; înv.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.
chenóză s.f. (*relig.; rar*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilință.
chenzinál, -ă adj. (*despre plăți*) bilunar. *Retribuția multor salariați a fost chenzinală.*
cheotoáre s.f. **I 1** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) încheietoare, ‹pop.› încheietură. *Pentru nasturii de la haina de blană și-a făcut cheotori de șiret.* **2** (*la haine sau la lenjerie*) butonieră, ‹rar› încheietoare, ‹înv. și reg.› căsulie, ‹reg.› babă, butură, căsiță, piceaică. *Totdeauna poartă o floare la cheotoarea hainei.* **3** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) baieră (v. *baier*). *Cămașa țărănească are la guler două cheotori.* **4** ‹reg.› cățel, zimț. *Cheotorile se fac la colțul gardurilor de nuiele.* **5** (*pop.*) v. Legătoare (v. *legător*). Legătură. **6** (*art.; anat.; pop.*) ***cheotoarea gurii*** v. Comisură. Colțul gurii (v. *colț*). **II** (*constr.*) **1** încheietură, ‹reg.› mușcătoare (v. *mușcător*), mușcătură[1], zimț. *În cheotori se îmbină căpriorii sau bârnele de la unghiurile unei case țărănești.* **2** (*reg.*) v. Chingă.
chépă s.f. (*iht.*) *Caspialosa pontica*; scrumbie-de-Dunăre, ‹pop.› scrumbie-de-putină, ‹înv.› scrumbie-din-gura-Dunării.
chepceá s.f. (*gosp.; reg.*) v. Spumieră.
chepcél s.n. (*pesc.*) ‹reg.› cârlionț, cârstaș, posfat, târboc. *Chepcelul este folosit la pescuitul peștelui mărunt.*
chepéng s.n. **1** trapă[1]. *Cu chepengul se închide intrarea într-o pivniță, într-o magazie de vară etc.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **3** (*constr.; înv.*) v. Oblon.
chepíu, -íe adj. (*în opoz. cu „urât"; înv.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.
chéra s.f. art. (*grec.; înv.; urmat de un nm. pr.*) v. Doamnă.
cherapléș, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
cheratodermíe s.f. (*med.*) cheratom. *Cheratodermia se localizează pe piele.*
cheratóm s.n. (*med.*) cheratodermie.
cheratoscóp s.n. (*med.*) astigmometru. *Cheratoscopul este folosit pentru observarea anumitor neregularități în caz de astigmatism.*
cheratoscopíe s.f. (*med.*) pupiloscopie, retinoscopie, schiascopie. *Cheratoscopia este măsurarea refracției ochiului, prin interpretarea optică a umbrei ce apare în câmpul pupilei.*
cherbél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Hasmațuchi (*Anthriscus cerefolium*). **2** v. Antonică (*Chaerophyllum aromaticum*).
chercárá s.f. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).
chercămí vb. IV. intr. (*pop.; despre curci sau bibilici*) ‹pop.› a chiorăi. *Curcile chercănesc prin curte.*
cherchelí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
cherchelít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
cherém s.n. (*înv.*) v. Cinste. Favoare. Onoare. Privilegiu.
cherestăr s.m. (*înv.*) v. Cherestegiu.
cheresteá s.f. **1** lemnărie[1]. *A cumpărat cherestea pentru construcția casei.* **2** fig. (*anat.*) osatură, schelet, sistem osos. *Era așa de slab, încât i se vedea linia cherestelei prin piele.*
cherestegeríe s.f. ‹rar› cherestegie. *Câștigă mult din cherestegerie.*
cherestegíe s.f. (*rar*) v. Cherestegerie.
cherestegíu s.m. ‹înv.› cherestar. *Cherestegii se ocupă cu comerțul de cherestea.*
cherhaná s.f. (*ind.; înv.*) v. Fabrică. Uzină.
chermeá s.f. (*turc.; înv.*) v. Colet. Pachet.
chermeléu adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
chérnăr s.n. (*tehn.*) punctator, ‹rar› punctar. *Cu chernărul se trasează pe suprafața unor piese metalice reperele ce urmează a fi perforate.*
cheromaníe s.f. (*med.*) habromanie. *Cheromania este o stare de excitație euforică patologică.*
cherry ['ʧerɪ] s.n. cherry-brandy. *Cherry este preparat din cireșe.*
chérry-brandy ['ʧerɪ'brændɪ] s.n. cherry.
chersín s.n. (*gosp.; reg.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă.
cherțăneálă s.f. (*reg.*) **1** v. Chițăit. **2** fig. v. Scânceală. Scâncet. Scâncit[1]. Scâncitură.
cherțăní vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre șoareci*) v. Chițăi. **2** intr., refl. fig. (*despre copii*) v. Scânci.
cherúbic, -ă adj. (*rar*) v. Angelic. Îngeresc. Serafic. Serafimic.
cherubím s.m. **1** (*relig.*) heruvim. *Cherubinul este superior arhanghelului.* **2** fig. (*rar*) v. Îngeraș.
cherván s.n. (*înv.*) v. Caravană.
chesát s.n. (*econ., fin.; înv.*) v. Criză. Recesiune.
chesatliúc s.n. (*econ., fin.; înv.*) v. Criză. Recesiune.
chesăgí vb. IV. tr. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici.
chesăgíu s.m. (*înv.*) **1** v. Hoț. Pungaș. **2** v. Măcelar.
chesmár s.n. (*text.; înv.*) v. Cașmir.
chesón s.n. (*arhit.*) casetă, caseton. *Plafonul sufrageriei are chesoane.*
chéstie s.f. (*fam.*) = chestiune.
chestioná vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a interoga, a întreba, ‹pop.› a ispiti, ‹înv.› a examina, a ului[2], ‹fig.› a descoase, ‹fig.; reg.› a prepune. *L-a chestionat în legătură cu cele întâmplate. Arestatul a fost chestionat toată noaptea.* **2** (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) a asculta, a examina, a interoga, a întreba, ‹înv.› a examinălui, a prociti. *Profesoara l-a chestionat la geografie.*
chestionáre s.f. **1** interogare, ‹rar› interogație, ‹înv.› examen, examinare. *Chestionarea arestatului a durat toată noaptea.* **2** ascultare, examinare, interogare, ‹rar› interogație, ‹înv.› procitanie. *O parte din oră este rezervată chestionării elevilor.* **3** (*rar*) v. Întrebare.
chestionát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) interogat, întrebat. *Tânărul chestionat nu a putut da informații în legătură cu cele întâmplate. Arestatul chestionat nu este cooperant.* **2** (*despre elevi, studenți, candidați la un post etc.*) ascultat[2], examinat, interogat, întrebat. *Elevul chestionat avea mari emoții.*
chestiúne s.f. **I 1** lucru, problemă, subiect, temă, ‹înv. și reg.› prochimen, ‹înv.› materie, obiect. *Chestiunile care trebuie discutate sunt diverse.* **2** întrebare, problemă, ‹pop. și fam.› vorbă. *Chestiunea este dacă putem răspunde solicitărilor ei.* **3** lucru, poveste, problemă, treabă, ‹astăzi rar› pricină, ‹fam.› socoteală, ‹înv.› madea, ‹rus.; înv.› predmet. *S-a lămurit chestiunea despre care i-ai vorbit?* **4** întrebare, ‹înv.› cercetare. *A răspuns bine la primele două chestiuni.* **5** (*la pl.* ***chestiuni***) afacere, interese (v. *interes*), lucruri (v. *lucru*), probleme (v. *problemă*), treabă, ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în chestiunile lui.* **II** (*fam.; în forma* ***chestie***) **1** v. Fapt. Întâmplare. Lucru. **2** (*iron.*) v. Ispravă. Treabă.
cheș, chéșă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
chetandisí vb. IV. intr. (*grec.; înv.; despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la", „în", „până la", „până în"*) v. Accede. Ajunge. Sosi. Veni.
chétă s.f. colectă, ‹înv.› curama, ‹grec.; înv.› sinisfora. *A făcut chetă pentru ajutarea unei familii de nevoiași.*
chewing-gum ['ʧu:ɪŋ'gʌm] s.n. gumă, gumă de mestecat. *Și-a cumpărat chewing-gum cu aromă de mentă.*
chezáp s.n. (*chim.; înv.*) v. Acid azotic. Acid nitric.
chezáș, -ă s.m., s.f. **I** s.m. **1** (*constr.*) paiantă. *Stâlpii caselor țărănești se sprijină pe chezași.* **2** (*reg.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere. **3** (*arg.*) v. Lacăt. **II 1** s.m., s.f. (*jur.; pop.*) v. Cauțiune. Fideiusor. Garant. **2** s.m. (*milit.; înv.*) v. Ostatic.
chezășíe s.f. **1** asigurare, garanție, ‹înv.› credință, ‹fig.› gaj, ‹fig.; astăzi rar› paladiu. *Legea constituie o chezășie pentru viitorul societăților comerciale.* **2** (*jur.; pop.*) v. Amanet. Gaj. Garanție. **3** (*jur.; pop.*) v. Cauțiune. Fideiusiune. Garanție.
chezășuí vb. IV. (*pop.*) **1** intr. (*jur.*) v. Cauționa. Garanta. Gira. Răspunde. **2** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.
chezășuíre s.f. (*pop.*) v. Asigurare. Garantare.
chezășuitór, -oáre s.m., s.f. (*jur.; pop.*) v. Cauțiune. Fideiusor. Garant.
chiab s.n. (*reg.*) v. Castron.

chiabúr, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹reg.› gazdă, găzdac, ‹înv.› fruntaș, ‹rus.; înv.› culac, ‹peior.› chiaburan. *Chiaburii erau țăranii bogați.* **2** adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat.

chiaburán, -ă s.m., s.f. (*peior.*) v. Chiabur.

chiabureăsă s.f. chiaburoaică.

chiaburí vb. IV. refl. (*pop.; în trecut; despre țărani*) v. Îmbogăți. Înavuți. Închiaburi.

chiaburíme s.f. ‹înv.› culăcime. *Chiaburimea a fost formată din țărani înstăriți.*

chiaburoáică s.f. chiaburească. *Bunica ei a fost chiaburoaică.*

chiar, chiáră adv., adj. **A** adv. **I** (*modal*) **1** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) exact, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› așași. *Iese chiar acum din casă. Evenimentele s-au petrecut chiar așa.* **2** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) drept, exact, precis, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› acurat, prisne, tam, ‹reg.› tocmași, ‹fig.; pop.› curat. *Trăsnetul l-a nimerit chiar pe el. A sosit chiar la timp.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) aidoma, aievea, asemenea, deopotrivă, exact, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă chiar ca un copil. Fiica face anumite gesturi chiar ca mama ei.* **4** (*exprimă atașarea unui element la altele neexprimate sau exprimate într-o comunicare anterioară ori atașarea unui element la ceva subînțeles sau presupus ca posibil*) și. - *Îl veți lua chiar pe el cu voi? Ce-o mai fi chiar asta!* **5** (*pe lângă un adj. sau un adv. la compar. intensifică gradația*) și. *Tatăl era un bun meseriaș, însă cei doi fii sunt chiar mai buni.* **6** (*antepus unui subst. sau unui pron. reliefează sau accentuează cuv. la care se referă*) tocmai. *Chiar ea i-a dat banii înapoi.* **7** adevărat, cert, efectiv, serios, sigur. *Chiar, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.* **8** îndeosebi, tocmai, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› ales[2]. *Era o liniște deplină și chiar asta l-a speriat.* **9** numai, tocmai. *O asemenea fată ar fi chiar bună să o ia de soție.* **10** (*exprimă insistența sau intensitatea*) încă, ‹înv.› odoacă. *Chiar se miră că a avut atâta răbdare cu ea.* **11** (*întărind un adv. neg.*) ‹înv.› tocmai. *A băut mai mult și chiar nimic nu a mâncat.* **12** (*înv.*) v. Aievea. Clar. Deslușit. Explicit. Expres[2]. Lămurit. Limpede. Răspicat. **II** (*temporal*) **1** încă, tocmai. *Chiar din anii copilăriei și-a manifestat talentul literar. Chiar de la început treburile nu au mers bine.* **2** tocmai, ‹reg.› baș[1]. *Explozia nu s-a produs chiar în momentul calculat.* **III** (*conces.*) măcar, ‹pop.› încă. *Nu poți s-o obligi să facă acest lucru chiar să te pui în ruptul capului.* **B** adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „nedeslușit”; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) v. Clar. Deslușit. Distinct. Evident. Lămurit. Limpede. Precis. **2** (*în opoz. cu „tulbure”; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de ape etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent.

chiaunít, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

chibíț s.m. (*j. de cărți*) ‹arg.› mărginaș. *Chibițul urmărește în tăcere derularea jocului de pocher.*

chibrít s.n. băț de chibrit, ‹pop. și fam.› pai de chibrit, ‹înv. și reg.› lemnișor, ‹reg.› aprinjoară, aprinzătoare (v. *aprinzător*), bâticel, bâtuță, cătrăniță, chinderca, feștilă, fitil, foacăle, focălină, focăriță, ghiufă, lemnuș, lemnuț, mașină, măcăuț, pacle (v. *paclă*), păiuț, piruște, prislugă, pucioase (v. *pucios*), raipelț, sârnic[1], scăpărătoare (v. *scăpărător*), schindoarță, silitră, stircă, șfebelă, țâmporele, ținhelț, ‹arg.› forestiere (v. *forestier*), iac[2]. *A aprins lumânarea cu un chibrit.*

chibritélniță s.f. portchibrituri. *În chibritelniță se țin cutiile de chibrituri.*

chibz s.n. (*înv.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.

chibzuí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) a cugeta, a gândi, a judeca, a medita, a raționa[1], a răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să chibzuiască înainte de a lua o hotărâre importantă.* **2** tr. a se gândi, a judeca, a socoti, ‹înv. și reg.› a sămălui, ‹înv.› a sămășlui, ‹fig.› a cântări, a cumpăni, a drămui. *A chibzuit toate variantele de proiect.* **3** tr. a aprecia, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A chibzuit că nu este pregătit pentru examen.* **4** tr. (*despre membrii unei instanțe judecătorești, ai unei adunări legiuitoare etc.; compl. indică probleme de larg interes, legi, proiecte, păreri, propuneri, chestiuni în litigiu etc.*) a delibera, a dezbate[1], a discuta, a pertracta. *Membrii comisiei au chibzuit îndelung până au luat o hotărâre.* **5** refl. recipr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Consfătui. Consulta. Sfătui. **6** tr. (*reg.; adesea în constr. cu înțeles neg., de obicei interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Bănui. Crede. Gândi. Ghici. Imagina. Închipui. Presupune. Prevedea. Socoti. Știi. Visa. **7** tr. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **II** tr. fig. ‹fig.› a cumpăni, a măsura. *Când vorbește în public, își chibzuiește cuvintele.*

chibzuiálă s.f. **1** chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potrivală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe chibzuiala pe care o are acum, la bătrânețe.* **2** cumpătare, economie, măsură. *Nu înseamnă că sunt zgârciți dacă le place chibzuiala.*

chibzuínță s.f. chibzuială, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potrivală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă.

chibzuíre s.f. **1** chibzuială, chibzuință, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, socoteală, socotință, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potrivală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. **2** gândire, judecare, ‹fig.› cântărire, cumpănire, drămuire. *Chibzuirea celor întâmplate a durat destul de mult.* **3** contențiune, deliberare, dezbatere[1], discutare, discuție, pertractare, pertractație, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Membrii comisiei, după îndelungi chibzuiri, au luat o hotărâre.* **4** (*înv. și pop.*) v. Consultare. Sfătuire.

chibzuít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) calculat, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om chibzuit, a reușit să se descurce în viață.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], cuminte, cuminți, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om chibzuit.* **3** (*despre oameni*) cuminte, înțelept, socotit[2], ‹pop.› mintos. *Are încredere în sfaturile lui pentru că este o persoană chibzuită.* **4** (*despre existența, viața etc. oamenilor*) așezat[2], cumpătat, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], tihnit. *Au înțeles că au de câștigat, doar, dacă traiul lor este chibzuit.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) cuminte, deștept, inteligent, înțelept. *Renunțând la o competiție pe care nu o putea câștiga, a făcut un gest chibzuit.* **6** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) cumpănit, gândit, judicios, matur, serios, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. și

reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Inițiativa acțiunii sale s-a dovedit chibzuită, având în vedere rezultatele obținute.* **7** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi chibzuite.* **8** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) cugetat, deliberat, gândit. *A pus la cale acest asasinat în mod chibzuit.* **II** adv. (*modal*) **1** cuminte, înțelept, înțelepțește, judicios, rațional, serios, temeinic. *A procedat chibzuit în ceea ce privește hotărârea luată.* **2** bărbătește, cumpănit, matur, socotit[2], temeinic. *A răspuns chibzuit la provocare.*

chică s.f. **I 1** plete (v. *pleată*), ‹fam.› cânepa-dracului (v. *cânepă*). *Băiatul are o frumoasă chică neagră.* **2** (*rar; glum.*) v. Perucă. **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***chica-voinicului*** = *Nigella damascena*; barba-boierului (v. *barbă*), ‹reg.› borză, morăriță, nigeluță, păianjen, uncheșel, vergură-învălită. **2** (*reg.*) v. Mătase. Mătase-de-porumb. Mătasea-porumbului (v. *mătase*).

chicheriță s.f. (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*).

chichíe s.f. (*înv.*) **1** v. Cutie. **2** v. Sertar.

chichineáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.

chichión s.n. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

chichiréz s.n. (*fam.*) v. Farmec. Haz.

chichíță s.f. **I 1** (*la trăsură; înv. și pop.*) ‹înv. și reg.› chelnă, ‹reg.› câci. *Chichița este lădița de sub capră.* **2** (*reg.*) ‹reg.› pălămidă[2]. *În chichița din interiorul dulapului păstrează obiecte de valoare.* **3** (*înv.*) v. Lădișoară. Lădiță. **II** (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

chíciu s.n. (*anat.; reg.*) **1** (*la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** (*la om*) v. Șold[1].

chíciură s.f. (*meteor.*) promoroacă, ‹pop. și fam.› geruială, ‹pop.› brumă, rouă înghețată, ‹reg.› bură[1], chidă, gotcă, poledița, polei[1], promoară, stură (v. *stur*). *Fiind foarte frig, chiciura s-a depus pe pomi.*

chiclăz s.n. **1** (*la pl. **chiclazuri**; cosmet.; fam.*) v. Fard. **2** (*chim.; reg.*) v. Calaican. Melanterit. Sulfat de fier. Sulfat feros.

chícot s.n. **1** chicoteală, chicotire, chicotit, ‹reg.› inc, încot, lincot, lincoteală, lincotit, ‹înv.› clic[1]. *Din salon se aud chicotele tinerilor.* **2** chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, țipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipuritură. *Toți au izbucnit în chicote de bucurie la vederea mirilor.*

chicoteálă s.f. chicot, chicotire, chicotit, ‹reg.› inc, încot, lincot, lincoteală, lincotit, ‹înv.› clic[1].

chicotí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** ‹reg.› a hihăi, a înconti, a linconti, ‹fig.; iron. sau deprec.› a necheza, a rânceza. *Fetele chicoteau și-și dădeau coate.* **2** a chioti, a chiui, a hăuli, a striga, a țipa[1], ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi[2], a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui[2]. *Fetele și flăcăii chicoteau în vii.*

chicotíre s.f. chicot, chicoteală, chicotit, ‹reg.› inc, încot, lincot, lincoteală, lincotit, ‹înv.› clic[1].

chicotít s.n. chicot, chicoteală, chicotire, ‹reg.› inc, încot, lincot, lincoteală, lincotit, ‹înv.› clic[1].

chiculiță s.f. ‹reg.› chicuță. *Băiețelul are o frumoasă chiculiță blondă.*

chicúță s.f. (*reg.*) v. Chiculiță.

chídă s.f. (*meteor.; reg.*) **1** v. Brumă. **2** v. Chiciură. Promoroacă.

chief [tʃi:f] s.m. (*engl.*) v. Conducător. Fruntaș. Lider. Șef.

chietív s.n. (*livr.*) **1** v. Astâmpărare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. **2** Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

chietúdine s.f. (*livr.*) v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere.

chífăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

chíflă s.f. (*ind. alim., culin.*) bulcă, ‹rar› franzeluță, ‹pop.› pâinișoară, ‹reg.› zemicică. *În acest restaurant se servesc chifle în loc de pâine.*

chifligí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

chifligít, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Fleșcăit. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit.

chifteá s.f. **I** (*culin.*) ‹pop.› pârjoală, ‹reg.› garf. *A pregătit chiftele din piept de pasăre.* **II** (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

chífteriță s.f. (*entom.; reg.*) v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*).

chíftí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre lichide, mai ales despre apă*) v. Musti. **2** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) v. Curge. Puroia. Supura.

chiftícă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

chihăí vb. IV. intr., tr. (*reg.*) **1** intr. (*med.; despre oameni*) ‹reg.› a cohăi, a cohâcâi, a cohnăi, a cuhuci. *Din cauză că a răcit, chihăiește foarte tare.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

chihlimbár s.n. **1** ambră galbenă, succin, ‹înv.› electru[2]. *Din chihlimbar se fac bijuterii, obiecte de artă, mătănii, țigarete.* **2** ***chihlimbar cenușiu*** = ambră. *Chihlimbarul cenușiu este o substanță ceroasă, care se formează în intestinul unei specii de cașalot.*

chihlimbaríu, -ie adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) citron, galben-deschis, galben-pal, gălbui, untdelemniu, ‹rar› sulfuriu, ‹pop. și fam.› cănăriu, nisipiu, ‹pop.› gălbinicios, gălbior, gălbiu, lămâiu, lemniu, năutiu, rădăciniu, șofrăniu, ‹reg.› gălbenatic, gălbeniu, gălbenuț, gălburiu, untuliu, ‹fran.› sable, șamoa. *A dat musafirilor un vin chihlimbariu.*

chil s.n. (*pop. și fam.*) v. Kilogram.

chílav, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

chílă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Hernie.

chilăví vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.

chilăvíță s.f. (*reg.*) **1** v. Tărnăcop. **2** v. Cazma. Hârleț.

chilianísm s.n. (*relig.*) milenarism. *Chilianismul este o credință într-o împărăție de o mie de ani a lui Iisus Hristos pe pământ, proprie unor secte.*

chilíe s.f. **1** (*bis.*) ‹rar› celulă. *Călugărițele au chiliile împodobite cu icoane.* **2** (*fam.*) v. Cămăruță. Odăiță.

chilím s.n. (*text.; înv.*) v. Scoarță.

chilimbóț s.n. (*reg.*) ‹reg.› chilimoață. *Din cauza focului slab, pâinea nu s-a copt bine și este chilimboț.*

chilimoáță s.f. (*reg.*) ‹reg.› chilimboț.

chilín, -ă adj. (*înv. și reg.*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Separat.

chilioáră s.f. **1** (*bis.*) chiliuță. *Călugării stau în chilioare.* **2** (*apic.; la fagurii de miere; pop.*) v. Alveolă. Celulă.

chilipír s.n. (*mai ales fam.*) **1** ‹pop. și fam.› pleașcă[1], pomană, ‹înv.› ghelir, locma. *Moștenirea neașteptată a fost un adevărat chilipir pentru ei.* **2** afacere, avantaj, câștig, folos, profit, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost niciun chilipir pentru el achiziționarea pământului la asemenea preț.*

chilipirgí vb. IV. tr. (*peior.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

chilipirgioáică s.f. (*peior.*) ‹peior.› pomanagioaică. *Este o adevărată chilipirgioaică ce trăiește din pomana altora.*

chilipirgíu s.m. (*peior.*) ‹peior.› peșchegiu, pleșcar, pleșcaș, pomanagiu, ‹arg.› șnorăr. *Era un chilipirgiu versat.*

chiliúță s.f. (*bis.*) chilioară.

chilóm s.n. (*înv.*) **1** v. Baltag. **2** (*adesea constr. cu vb. „a lua", „a da", „a trage" și precedat de art. nehot. „un"*) v. Pumn.

chilomăn s.n. **I 1** (*pop. și fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **II** (*pop.; glum.*) **1** v. Kilogram. **2** v. Litru.

chilót s.m. pantalon, ‹arg.› astupător.
chiloţáş s.m. chiloţel.
chiloţél s.m. chiloţaş.
chimázǎ s.f. (*biochim.*) cheag, chimozină, lab, labferment, lactoferment, ‹reg.› maia[1], presură[2]. *Chimaza coagulează laptele.*
chímă s.f. **I** (*bot.; înv.*) **1** v. Germen. Embrion. **2** v. Sămânţă. **II** (*art.; înv. şi reg.; eufem.*) ***chima-necazului* = *chima-răului*** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.
chimeluí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **2** (*compl. indică fiinţe, procese, stări, acţiuni ale oamenilor etc.*) v. Observa. Supraveghea. Urmări.
chímen s.m. (*bot.*) **1** *Carum carvi*; chimion, ‹rar› areu, ‹reg.› limă[1], molotru, motru, secară, secărea, secărică, secăriţă, tarhon. **2** ***chimen-de-câmp* = *chimen-de-grădină*** = *Pimpinella anisum*; anason, ‹reg.› mărariul-cel-tare (v. *mărariu*), pimpinelă, pimpinelă-mare, secărea, secărea-de-grădină; ***chimen-de-munte*** = (*art.*) ***chimenul-ursului*** = *Ligusticum mutellina*; brioală, ‹reg.› mărarul-ursului (v. *mărar*); ***chimen-dulce*** = *Foeniculum vulgare*; anason-dulce, anason-mare, anason-nemţesc, fenicul, molură, ‹reg.› fenhiel, fenicel, fincen, molotru, secară-dulce; ***chimen-negru*** = *Nigella sativa*; cernuşcă, chimion-negru, negrilică, ‹reg.› negroaică, negruşcă, negruţă (v. *negruţ*); (*reg.*) ***chimen-câinesc*** v. Cocoşel-de-câmp (*Adonis aestivalis*). **3** (*reg.*) v. Coriandru (*Coriandrum sativum*).
chimicálă s.f. **1** (*la pl. **chimicale**; chim.*) produse chimice (v. *produs*). *Multe dintre chimicale sunt folosite în gospodărie.* **2** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant.
chimicián, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Chimist.
chimíe s.f. (*chim.*) ***chimie animală*** = zoochimie. *Chimia animală se ocupă cu studiul compoziţiei chimice a corpului animalelor şi al proceselor chimice care se petrec în el;* ***chimie anorganică*** = chimie minerală, chimie neorganică. *Chimia anorganică studiază proprietăţile chimice ale corpurilor minerale;* ***chimie biologică*** = biochimie. *Chimia biologică studiază compoziţia chimică a materiei vii;* ***chimie minerală*** = chimie anorganică, chimie neorganică; ***chimie neorganică*** = chimie anorganică, chimie minerală; ***chimie vegetală*** = fitochimie. *Chimia vegetală se ocupă cu studiul proceselor chimice care au loc în organismele vegetale.*
chimilioárǎ s.f. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău.
chimioluminescénţă s.f. (*chim.*) chemoluminescenţă. *Chimioluminescenţa constă în emiterea de radiaţii luminoase în timpul unor reacţii chimice.*
chimión s.m. (*bot.*) **1** *Carum carvi*; chimen, ‹rar› areu, ‹reg.› limă[1], molotru, motru, secară, secărea, secărică, secăriţă, tarhon. **2** ***chimion-de-apă* = *chimion-de-baltă*** = *Anethum graveolus*; mărăraş; ***chimion-negru*** = *Nigella sativa*; cernuşcă, chimen-negru, negrilică, ‹reg.› negroaică, negruşcă, negruţă (v. *negruţ*); (*reg.*) ***chimion-de-câmpuri*** v. Cernuşcă. Negruşcă (*Nigella arvensis*); (*art.*) ***chimionul-capului*** v. Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).
chimiorezisténţă s.f. (*biol.*) chemorezistenţă. *Chimiorezistenţa este rezistenţa germenilor microbieni la antibiotice.*
chimiosintéză s.f. (*biol.*) chemosinteză. *În chimiosinteză, sintetizarea substanţelor organice se face cu ajutorul energiei chimice.*
chimiotactísm s.n. (*biol.*) chemotactism, chemotaxie, chimiotaxie. *Chimiotactismul se manifestă faţă de anumite substanţe chimice.*
chimiotaxíe s.f. (*biol.*) chemotactism, chemotaxie, chimiotactism.
chimioterapíe s.f. (*med.*) chemoterapie. *În cancere se recomandă chimioterapia.*
chimiotropísm s.n. (*biol.*) chemotropism. *Chimiotropismul este orientarea unei plante în funcţie de un excitant chimic.*
chimír s.n. şerpar, ‹reg.› chingă, praştie, sfăşie, sieptru, şărpăoaş, teşcherea[1], tisău. *Chimirul este purtat mai ales de ţăranii din Transilvania.*
chimíst, -ă s.m., s.f. ‹înv.› chimician. *Chimistul se ocupă cu studiul chimiei.*
chimíţă[1] s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*la circ; reg.*) v. Bufon. Clovn. Comediant. Măscărici. Paiaţă. Saltimbanc. **3** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
chimíţă[2] s.f. (*reg.*) v. Colivie.
chimozínă s.f. (*biochim.*) cheag, chimază, lab, labferment, lactoferment, ‹reg.› maia, presură[2].
chimvál s.n. (*înv.*) **1** (*mai ales la pl. **chimvaluri**; muz.*) v. Cimbal. Cinel. Talere (taler[2]). Talgere (v. *talger*). Tipsii (v *tipsie*). Ţambal. **2** v. Clopot.
chin s.n. **1** calvar, canon, cazнă, damnaţiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferinţă, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. şi pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. şi reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificaţie, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. şi reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după chinul cumplit la care a fost supus.* **2** frământare, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› tribulaţie, ‹rar› chinuire, ‹pop.› chinuială, ‹reg.› marghiol, ‹fig.› foc, iad, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat un mare chin sufletesc.* **3** amar, amărăciune, calvar, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferinţă, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. şi pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. şi reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, ‹fig.; pop. şi fam.› pahar. *Viaţa lor a fost plină de chin.* **4** cazнă, efort, forţare, muncă, necaz, osteneală, sforţare, silinţă, strădanie, străduinţă, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. şi pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. şi reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, şerbie, şpăruială, ştrapaţ, zoală, ‹înv.› căznire, nevoinţă, osteninţă, ostenit[2], sforţă, strădare, strădănuială, strădănuinţă, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să ştii să faci binele cu cât mai puţin chin.*
chindércă s.f. (*reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit.
chindéu s.n. (*reg.*) v. Prosop. Şervet. Ştergar.
chindíe s.f. **I 1** (*de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) vecernie, ‹înv. şi reg.› avecernie, ‹reg.› liturghie, subamiază, sunimiez, ujină, ‹înv.› pomerează, pomeridă. *Pe la chindie au ieşit în parc.* **2** (*reg.*) ‹reg.› ujină. *Chindia se ia între amiază şi cină.* **II** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere.
chindiseálă s.f. (*reg.*) v. Broderie.
chindisí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase.
chindisít, -ă adj. (*reg.; despre materiale textile*) v. Brodat.
chindisitúră s.f. (*reg.*) v. Broderie.
chinestézic, -ă adj. (*fiziol.*) chinezic.
chinetoterapíe s.f. = kinetoterapie.
chinéz[1] s.m. (*adm.; reg.*) v. Primar.
chinéz[2]**, -ă** s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› chitai. *Mulţi chinezi s-au stabilit în America.* **2** adj. chinezesc, ‹rar› sinic. *Limba chineză foloseşte în scriere pictograme şi ideograme. Cultura chineză.*
chinezăríe s.f. **1** chinezism. *Chinezăriile sunt foarte apreciate pentru măiestria cu care sunt lucrate.* **2** (*fam.*) v. Complicaţie. Încurcătură. Şicană.
chinezésc, -eáscă adj. chinez[2], ‹engl.› sinic.
chinézic, -ă adj. (*fiziol.*) chinestezic.
chinezísm s.n. chinezărie.
chineziterapíe s.f. kinetoterapie. *Chineziterpia este un ansamblu de tratamente pentru redarea funcţiei unor părţi ale corpului prin mobilizare, la persoanele accidentate sau bolnave.*
chíngă s.f. **1** (*constr.; la acoperişul casei*) ‹reg.› cătuşă, cheotoare, încheietură. *În chingi se împreunează bârnele la colţurile caselor.* **2** (*constr.; la acoperişul casei*) cătuşă, ‹reg.› cocoşlău, coţofană, găinar, limba-caprei (v. *limbă*), martac, mâţă, primblă, prinsoare, scleamă. *De chingi se prind căpriorii aflaţi pe două versante ale acoperişului casei.* **3** (*tehn.; la moara de vânt*) braţ, coardă, spetează, stinghie, ‹pop.› curmeziş, ‹reg.› legătură. *Chingile intră în componenţa scării coşului morii.* **4** (*tehn.; la războiul de ţesut*) scândură, spetează, stinghie, ‹înv. şi pop.›

argea, ‹pop.› blană. *Chinga este un braț al vatalei.* **5** (*la luntre*) cocârlă, crivac[2], ‹reg.› carboș, cârjă, coastă, cujbă, gânj. *Chingile unesc pereții de scânduri ai luntrii cu fundul ei.* **6** (*la fierăstrău*) punte, ‹reg.› curmeziș, mijlocaș, pod[1], război[2]. *Chinga unește cele două brațe ale fierăstrăului de tâmplărie.* **7** stinghie, ‹reg.› calafat, curmeziș, pop, punte, stâlp, ușă, zăplat. *Chinga se pune la fundul unui vas de lemn.* **8** (*pop.*) v. Brâu. Cingătoare. Încingătoare. **9** (*reg.*) v. Chimir. Șerpar. **10** (*la fundul carului sau al căruței; reg.*) v. Spetează. **11** (*la pl. **chingi**; tehn.; la teasc; reg.*) v. Clește. **12** (*la coarnele plugului; reg.*) v. Spetează.

chingulíță s.f. chinguță.

chingúță s.f. chingulița.

chinínă s.f. (*chim., farm.*) ‹înv.› coajă de friguri. *Chinina se folosește în tratamentul malariei și al stărilor febrile.*

chinologíe (**cinologíe**) s.f. (*zootehn.*) canicultură. *Chinologia se ocupă cu studiul creșterii, îngrijirii și dresajului câinilor.*

chinónic s.n. (*relig.*) ‹înv.› priceasnă. *Chinonicul este o cântare bisericească liturgică, executată în timp ce preotul care oficiază se împărtășește.*

chinoróz s.n. (*ind. chim.*) negru-de-fum, ‹reg.› sajă. *Chinorozul este folosit la fabricarea cernelii de tipar.*

chinovár s.n. (*chim., farm.*) cinabru, vermillon, ‹înv.› piatra sulimanului (v. *piatră*), suliman, sulimenitură, ținober, vermeliu. *Chinovarul se folosește ca medicament și colorant.*

chinóvie s.f. (*relig.*) ‹înv.› obște. *În chinovie călugării au viața organizată în comun.*

chinovít s.m. (*relig.; în opoz. cu „anahoret”; înv.*) v. Cenobit.

chintál s.n. (*metrol.*) ‹reg.› centner. *Chintalul este egal cu o sută de kilograme.*

chintesénță s.f. esență, ‹înv.› aereală, ‹grec.; înv.› pempiusie, ‹fig.; rar› elixir. *A reușit să surprindă chintesența fenomenului de adaptare a viețuitoarelor la noi condiții de viață.*

chintesențiá vb. I. (*livr.*) **1** tr. (*compl. indică idei, expuneri etc.*) v. Rezuma. Sintetiza. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cultiva. Stila.

chintesențiál, -ă adj. adânc, capital[2], cardinal, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri chintesențiale în societate.*

chinuí vb. IV. **I 1** refl. (*med., med. vet.; despre ființe*) a suferi, ‹înv. și reg.› a se osândi, a se tăi[2], a se tigori, ‹înv.› a se nevoi, a se strădui, ‹fig.; înv.› a se tescui. *S-a chinuit mult timp din cauza unei boli incurabile.* **2** tr. (*med., med. vet.; despre boli, suferințe fizice etc.; compl. indică ființe*) a durea. *O chinuiește capul zile întregi. Îl chinuiesc degerăturile de la degete.* **3** tr. (*despre senzații, stări fizice etc.; compl. indică ființe*) a jena, a necăji, a sâcâi, a supăra, ‹pop. și fam.› a ține. *De câteva zile îl chinuiește o tuse uscată.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a canoni, a căzni, a martiriza, a schingiui, a tortura, ‹livr.› a supliciа, ‹înv. și pop.› a munci, a trudi, ‹înv. și reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui[2], a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au chinuit pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **5** tr. (*despre senzații, dureri etc.; compl. indică oameni*) ‹fig.› a arde, a coace, a fierbe, a seca, a sfredeli. *Moare de foame, dar setea îl chinuiește.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl chinuiește cu veșnicele ei lamentări.* **2** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduí, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a se șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se chinuiește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **3** refl. (*despre oameni*) a se frământa, a se zbuciuma, ‹reg.› a se frăsui, a se marghioli, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se chinuiește în tăcere.* **4** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a frământa, a munci, ‹înv. și reg.› a osândi, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl chinuiește situația în care se află.* **5** tr. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o chinuiește.*

chinuiálă s.f. (*pop.*) **1** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **2** v. Chin. Frământare. Zbucium. Zbuciumare.

chinuíre s.f. **I 1** suferință. *Chinuirea bătrânei din cauza durerilor de cap a impresionat-o.* **2** schingiuire, torturare, ‹înv.› mortificare, mortificație, ‹fig.; înv.› armășie. *Chinuirea osânditului a fost cumplită.* **II** (*rar*) **1** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **2** v. Chin. Frământare. Zbucium. Zbuciumare.

chinuít, -ă adj. **I** (*despre ființe*) **1** schingiuit[2], torturat, ‹livr.› supliciat, ‹înv. și pop.› căznit, ‹înv. și reg.› pătimaș, ‹înv.› mortificat, muncit, nevoit, pătimitor, pățit. *Omul chinuit a murit în dureri cumplite.* **2** ‹fig.› fript, torturat. *Chinuit de sete, caută cu disperare un loc unde să poată bea apă.* **II 1** (*despre oameni*) consumat, frământat[2], muncit, necăjit, trudit, zbuciumat, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie chinuită pe care greutățile familiale au doborât-o.* **2** (*despre oameni*) frământat[2], obsedat, persecutat, torturat, urmărit[2]. *Este un om chinuit de o idee fixă.* **3** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă chinuită.* **III** fig. (*despre stil*) nearmonios, ‹fig.› contorsionat. *Discursul lui nu a plăcut pentru că a avut un stil chinuit.*

chinuitór, -oáre adj. **I 1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi chinuitor în inimă.* **2** (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) păcătos, rebel, sâcâitor, supărător, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹înv.› penibil, ‹fig.; înv.› tenace. *Tusea uscată este chinuitoare.* **II 1** (*despre idei, gânduri etc.*) obsedant, torturant, ‹astăzi rar› torturător, ‹rar› torționar, ‹fig.› mistuitor, omorâtor, tiranic. *De câteva zile o macină un gând chinuitor.* **2** (*despre situații, stări sufletești, sentimente etc. ale oamenilor*) apăsător, greu, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.; fam.› ucigător. *Singurătatea este chinuitoare.* **3** fig. (*despre stări, situații economice, sociale, politice etc.*) ‹fig.› amar, dureros. *Criza economică este chinuitoare pentru majoritatea populației.*

chiolhán s.n. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

chiolhănós, -oásă adj. (*reg.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

chiomp, chioámpă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Șașiu.

Strabic. **3** adj. (*med. med. vet.; despre oameni sau animale*) v. Hipometrop. Miop. **4** adj. (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit.

chiompăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli.

chiondorâș adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"; reg.*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strâmb.

chior, chioáră adj., s.m., s.f., s.n. **I** (*pop. și fam.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Nevăzător. Orb[2]. **2** adj., s.m., s.f. v. Miop. **3** adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic. **4** adj. fig. (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre lumină, surse de lumină*) v. Anemic. Leșinat[2]. Mic. Pal. Palid. Redus. Slab. **II** (*reg.*) **1** s.n. v. Gazonniță. **2** s.f. (*art.; bot.*) ***chioara-găinii*** v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*).

chiorâi vb. IV. intr. **1** (*pop. și fam.; despre intestine*) ‹pop. și fam.› a cârâi, a forfoti, ‹reg.› a coroi[2], a ghiorțăi, a horcăi, a înghiorțăi, a urla. *Intestinele îi chiorăie de foame.* **2** (*pop.; despre curci sau bibilici*) ‹pop.› a chercăni. *Curcile chiorăie prin curte.*

chiorăiálă s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› chiorăit, chiorăitură. *Chiorăiala intestinelor este jenantă.*

chiorăít s.n. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› chiorăială, chiorăitură.

chiorăitúră s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› chiorăială, chiorăit.

chiorătúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire. **2** v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

chiorâre s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire. **2** v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

chiorâș, -ă adv., adj. (*pop. și fam.*) **I** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) **1** v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strâmb. **2** fig. v. Dușmănos. Încruntat. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. **II** adj. **1** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic. **2** fig. (*despre oameni*) v. Îmbufnat. Încrețit. Încruntat. Mohorât. Posomorât.

chiorî vb. IV. **I** intr. **1** (*pop. și fam.*) (*despre ființe*) v. Orbi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **3** refl. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se holba, a se zgâi, ‹reg.› a se hlizi, a se lingăli, ‹înv.› a se înholba. *Se chiorăște la ea când îi face observație.* **II** intr. (*înv.; compl. indică ființe sau lucruri*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2]

chiostéc s.n. (*înv.*) v. Șiret[1]. Șnur.

chioșc s.n. **1** (*constr.*) cerdac, edicul, foișor, pavilion, pălimar, ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un chioșc acoperit cu viță-de-vie.* **2** (*com.*) gheretă, tonetă. *Are un chioșc de ziare.*

chíot s.n. **1** chicot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, țipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipuritură. *Toți au izbucnit în chiote de bucurie la vederea mirilor.* **2** (*la pl.* ***chiote***; *rar*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

chiotí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) chicoti, a chiui, a hăuli, a striga, a țipa[1], ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi[2], a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui[2]. *Fetele și flăcăii chioteau în vii.* **2** fig. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de"*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea chioțește de glasuri și strigăte.*

chioveán s.m. (*înv.*) v. Cărăuș. Căruțaș.

chip s.n., adv. **I** s.n. **1** față, figură, fizionomie, obraz, ‹rar› profil, ‹fam.› meclă, mutră, ‹reg.› pofaică, ‹fig.› oval, ‹arg.› ecran, faianță, falează, fațadă, moacă, mufă, muian, muie. *Chipul ei îmi este cunoscut.* **2** aer[1], aspect, expresie, față, figură, fizionomie, înfățișare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are un chip strengăresc.* **3** alură, aspect, fason, făptură, înfățișare, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], șeruitură, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi strică tot chipul.* **4** figură, individ, ins, om, persoană, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau chipuri cunoscute.* **5** (*a. plast.*) portret, ‹înv.› obraz. *Pictorul i-a făcut chipul în acuarelă.* **6** efigie, ‹reg.› tabă, ‹înv.› tip. *Pe medalie este chipul împăratului Napoleon.* **7** imagine, ‹rar› închipuire, ‹înv.› închipuitură. *Chipul mamei îi revine adesea în minte.* **8** imagine, spectru, umbră, vedenie, vedere, viziune. *Este obsedat de chipul morții.* **9** formă, imagine, ipostază, înfățișare. *Vedenia i-a apărut în chip de pasăre.* **10** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate. **11** (*înv. și pop.*) v. Ilustrație. Poză. **12** (*pict.; reg.*) v. Pânză. Pictură. Tablou. **13** (*în relig. monoteiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu. **II** s.n. **1** aspect, formă, imagine, ipostază, înfățișare, turnură. *Situația a capătat un chip burlesc. Analizează propunerea sub toate chipurile.* **2** fason, fel, model, ‹înv. și reg.› modă. *Taiorul este făcut după chipul celui din revistă.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un chip rezonabil de aplanare a conflictului.* **4** fel, gen, manieră, mod, sens, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în același chip.* **5** (*pop.*) v. Încercare. Tentativă. **6** (*înv.*) v. Plan. Schemă. Schiță. **7** (*înv.*) v. Reprezentare. Simbol. **8** (*înv.*) v. Cuvânt. Motiv. Pretext. **9** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă. **III** adv. (*art., la pl.* ***chipurile***; *cu val. opusă față de o afirmație sau de o faptă*) adică, cică, ‹reg.› maramchipu, numete. *Intrând în casă, chipurile să bea apă, i-a furat banii de pe masă.*

chiparoásă s.f. (*bot.*) *Polyanthes tuberosa*; tuberoză, tuberoză-albă, tuberoză-de-grădină.

chiparós s.m. (*bot.*) **1** *Cupressus sempervirens*; ‹livr.› cipru, ‹reg.› țipruș. **2** ***chiparos-de-baltă*** = *Taxodium distichum*; taxodium.

chipărúș s.m. (*bot.; reg.*) v. Ardei-iute.

chípeș, -ă adj. (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) arătos, frumos, ochios, ‹pop.› chipos, fălos, mândru, ortoman, ortomănos, voinicos, ‹fam.› fain, gigea, mișto, reușit, ‹înv. și reg.› vederos, ‹reg.› arătăos, cordoș, discălat, haidoș, hireș, marghiol, mușat, nialcoș, tâmbuș, ‹înv.› arătăcios, bel, chepiu, faeș, ghizdav, iscusit, levent, zarif, ‹fig.; fam.› periculos, ‹arg.› șucar, ‹ieșit din uz› îmbadiu. *Este un tânăr chipeș și voinic.*

chipíu s.n. șapcă, ‹înv.› ceapcă. *Controlorii din tren poartă chipiu.*

chipós, -oásă adj. (*în opoz. cu „urât"; pop.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

chípru s.m. (*bot.; înv.*) v. Iarbă-neagră. Pernej (*Calluna vulgaris*).

chir s.m. (*grec.; înv.*) **1** (*urmat de un nm. pr.*) v. Domn. **2** v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

chíră s.f. (*ornit.*) **1** *Sterna sandvicensis*; chirighiță, pescar, pescăruș, pescăruș-de-aterină, pescăruș-de-mare, pescăruș-mic, rândunea-maritimă-mică, ‹livr.› goeland, ‹reg.› rândunică-de-mare. **2** ***chíră-neagră*** = *Chlidonias nigra*; ‹reg.› pescar, pescăriță, pescăriță-neagră, pescăriță-neagră-înfrântă.

chirâi vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*despre insecte*) v. Țârâi[1]. **2** (*despre oameni*) v. Lăcrima. Plânge. **3** (*despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.

chirâít s.n. (*pop.*) v. Țârâit. Țârâitură. Zbârnâit.

chírcă s.f., adj. (*bot.; reg.*) v. Cincantin.

chirchícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenușie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*).

chircí vb. IV. refl. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se contracta, a se ghemui, a se închirci, a se strânge, a se zgârci[2], ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a chircit din cauza durerilor abdominale. Corpul i se chircea din cauza spasmelor repetate.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) a se atrofia, a degenera, a se închirci, a se pipernici, a se zgârci[2], ‹rar› a se pitici, ‹pop. și fam.› a se sfriji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se șiștăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele s-au chircit din cauza secetei.*

chircíre s.f. **1** contractare, ghemuire, închircire, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsătură. *Chircirea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.* **2** atrofiere,

degenerare, închircire, pipernicire, ‹pop. și fam.› sfrijire, ‹reg.› izineală, izinire, șiștăvire. *Studiază cauzele chircirii plantelor de apartament.*

chircít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) contractat, ghemuit, închircit, strâns[2], zgârcit, ‹pop. și fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit, stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoșat, patic, stârcigat, tâmbușit, zgulit. *Chircit de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul chircit, într-un colț al patului.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șistav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele chircite încep să se usuce.*

chircitúră s.f. (*pop. și fam.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) ‹pop. și fam.› sfrijitură, ‹înv. și reg.› prizăritură, ‹reg.› pipirig. *Este o chircitură de om.*

chircotí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

chirfoseálă s.f. (*reg.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **3** v. Amestec. Amestecătură.

chirfosí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

chiriacodrómion s.n. (*relig.; grec.; înv.*) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

chiriárh s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice; înv.*) v. Eparh. Episcop.

chiriáș, -ă s.m., s.f. locatar, ‹reg.› chirigiu, comernic, lacău, salău. *Chiriașii ei sunt studenți.*

chiríe s.f. locație, ‹înv. și reg.› năiem, năimeală, simbrie, ‹reg.› câști, comernă, tapșă[3]. *În ultimul timp chiria pentru un apartament a crescut.*

chiriélă s.f. (*relig.*) litanie. *Chiriela se rostește alternativ de preot și de credincioși.*

chirighíță s.f. (*ornit.*) **1** *Sterna sandvicensis*; chiră, pescar, pescăruș, pescăruș-de-aterină, pescăruș-de-mare, pescăruș-mic, rândunea-maritimă-mică, ‹livr.› goeland, ‹reg.› rândunică-de-mare. **2** *Sterna hirundo*; pescăruș, pescăruș-cu-cap-negru, pescăruș-de-baltă, râbar, ‹reg.› cioară-de-mare, pescar, pescar-cu-cap-negru, pescăriță, pescăriță-cu-cap-negru , rândunică-de-mare.

chirigíu s.m. **1** (*reg.*) v. Chiriaș. Locatar. **2** (*înv.*) v. Cărăuș. Căruțaș.

chirílic, -ă adj., s.f. **1** adj. ‹rar› slavon, slavonesc. *Alfabetul chirilic a fost creat de Chiril în sec. al IX-lea, după modelul literelor majuscule din alfabetul grecesc.* **2** s.f. (*la pl. chirilice*) literă chirilică, literă slavă, ‹rar› literă slavonă, literă slavonească, ‹înv. și reg.› literă popească, slovă popească, ‹reg.› potcoavă, ‹înv.› buche slavonă, slovă slavonă, slovă slavonească. *Manuscrisul vechi este scris cu chirilice.*

chirláucă s.f. (*bot.; reg.*) v. Hurlup (*Exoascus pruni*).

chirlopán s.n. (*reg.*) v. Târnăcop.

chiromaníe s.f. masturbare, masturbație, onanie[1], onanism, ‹înv.› malahie, săblazna, ‹arg.› frecuș, gherțoi, lucru manual, manualitate, mojeală, zguduială, zguduit[1].

chiropracticián, -ă s.m., s.f. chiropractor. *Chiropracticianul este specialist în chiropractică, tip de medicină complementară care se bazează pe tehnica de manipulare a coloanei vertebrale și a altor părți ale corpului pentru diagnosticarea unor afecțiuni.*

chiropractór, -oáre s.m., s.f. chiropractician.

chiropterofíl, -ă adj. (*bot.*) chiropterogam. *La plantele chiropterofile polenizarea sau răspândirea semințelor se face prin intermediul liliecilor.*

chiropterogám, -ă adj. (*bot.*) chiropterofil.

chirpíci s.n. (*constr.*) ‹reg.› imală, moloz, tulă, văiugă[2]. *Și astăzi pereții unor case țărănești sunt din chirpici.*

chirúrg s.m. (*med., med. vet.*) ‹înv.› operator, țirulic, ‹turc.; înv.› gerah. *A fost operat de un chirurg renumit.*

chirurgícal, -ă adj. (*med.*) operatoriu. *Intervenția chirurgicală a durat câteva ore.*

chisáu s.n. (*gosp.; reg.*) v. Piuliță.

chíseliță s.f. (*culin.; pop.*) **1** ‹pop.› corcoduș, ‹reg.› povidlă. *A mâncat chiseliță de legume acrită cu prune verzi.* **2** v. Terci.

chisnovát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

chisoágă s.f. (*colect.; iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albitură. Baboiaș. Caracudă. Mărunțiș. Plevușcă.

chistadenóm s.n. (*med.*) adenochistom. *Chistadenomul este un adenom polichistic.*

chișărău s.m. (*bot.; reg.*) v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*).

chișcár s.m. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*). **2** (*zool.*) *Eudontomyzon danfordi*; ‹reg.› cicar, țicăitoare, țipar.

chișér s.n. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Potâng.

chíșiță[1] s.f. (*anat., zool.; la animalele copitate*) ‹reg.› ciup[1], coama de la copite (v. *coamă*), ie[2]. *Chișița este deasupra copitei.*

chíșiță[2] s.f. (*reg.*) v. Colivie.

chișleág s.n. (*culin.; pop.*) ‹pop.› lapte prins, străgheață, ‹reg.› lapte apos, lapte gros, lapte închegat, lapte subțire, lapte verde, lapte zburat, leurdă, sămăchișă, smântână acră. *Chișleagul este lapte de vacă nefiert, închegat pe cale naturală, de la care s-a luat smântâna.*

chișoárcă s.f. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

chiștóc s.n. (*pop.*) v. Muc.

chit[1] s.m. (*înv.*) **1** (*zool.*) v. Balenă (*Balaena mysticetus*). **2** (*art. Chitul; astron.; nm. pr.*) v. Balena (v. *balenă*).

chit[2] s.n. (*reg.*) v. Dulamă. Suman.

chitái s.m. (*înv.*) v. Chinez[2].

chitánță s.f. (*econ., fin.*) adeverință, recipisă, vaucer, ‹înv. și reg.› zdelcă, ‹înv.› răvaș, siguranță, sinet, tahvil, teșcherea[1], ‹grec.; înv.› exofliticon, ‹turc.; înv.› hoget, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A trimis un colet prin poștă și a luat chitanță de la ghișeu.*

chitáră bas s.f. (*muz.*) ‹fam.› bas. *Chitara bas are patru sau cinci coarde și este adaptată pentru a scoate sunete grave.*

chitárcă s.f. (*bot.; reg.*) = pitarcă.

chítă[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Noroc. Șansă. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

chítă[2] s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi.

chitcăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].

chitcáít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Mocăit. Mocoșit. Moșmondit. Ticăit[2].

chiteálă[1] s.f. **1** (*pop.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cuminținere. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **2** (*reg.*) v. Parură. Podoabă.

chiteálă[2] s.f. (*reg.*) v. Ochire. Ochit[1]. Țintire. Vizare.

chití[1] vb. IV. **1** tr. (*pop.*) v. Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Opina. Pricepe. Socoti. Susține. **2** tr. (*pop.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **3** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **4** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Arunca. Avânta. Azvârli. Precipita. Repezi. Sări. Zvârli. **5** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **6** tr. (*pop.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, ținuta etc.*) v. Aranja. Așeza. Potrivi. **7** tr. (*înv.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări.

chití[2] vb. IV. (*pop.; compl. indică ființe, lucruri etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2].

chitíc s.m. (*iht.; reg.*) v. Peștișor.

chitinizát, -ă adj. chitinos. *Scheletul insectelor și al crustaceelor este chitinizat.*

chitinós, -oásă adj. chitinizat.

chitít[1]**, -ă** adj. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2]. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit”*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

chitít[2]**, -ă** adj. (*pop.*) v. Ochit[2]. Țintit. Vizat.

chitonăg[1] s.n. (*agric.; reg.*) ‹reg.› par, țăruș, țeapă, țepeligă, țeporeș, țepușă. *Cu chitonagul se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.*

chitonăg[2] s.n. (*culin.; reg.*) v. Pastă de gutui.

chítră s.f. (*bot.*) ‹impr.› chitru. *Chitra este asemănătoare cu o lămâie.*
chitrím s.n. (*la ham; reg.*) v. Şoldar.
chitrofánit, -ă adj. (*arg.*) = chitrofonit.
chitrofoneálă s.f. (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere.
chitrofonít, -ă (**chitrofánit, -ă**) adj. (*arg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
chítru s.m. (*bot.; impr.*) v. Chitră.
chiţ interj. ‹reg.› ţiţ!
chiţăí vb. IV. intr. (*despre şoareci*) ‹reg.› a cherţăni. *Şoarecii chiţăie în hambar.*
chiţăít s.n. ‹reg.› cherţăneală. *În hambar se aude chiţăitul şoarecilor.*
chiţcán s.m. (*zool.*) **1** *Sorex araneus*; ‹reg.› şoarece, şoarece-cu-bot-ascuţit, şoarece-de-pădure, şoarece-mare, şoarece-mare-de-pădure. **2** *Myoxus glis*; belhiţă, ‹reg.› guzgan-de-munte. **3** ***chiţcan-călător*** = *Rattus norvegicus*; guzgan, şobolan, şobolan-călător, şobolan-cenuşiu, şobolan-morăresc, ‹reg.› chiţoran, cloţan, miţorgan, potcan, poţoc, sobol[1]. **4** (*reg.*) v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*).
chiţiboáică s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Şopron. **2** v. Beci. Pivniţă.
chiţibúş s.n. (*fam.*) **1** v. Bagatelă. Fleac. Mărunţiş. Nimic. Prostie. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.
chiţorán s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Chiţcan-călător. Guzgan. Şobolan. Şobolan-călător. Şobolan-cenuşiu. Şobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*). **2** v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*).
chiu s.n. chicot, chiot, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, ţipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. şi reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, ţipurítură.
chiuí vb. IV. intr. **I** (*despre oameni*) **1** a chicoti, a chioti, a hăuli, a striga, a ţipa[1], ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi[2], a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui[2]. *Fetele şi flăcăii chiuiau în vii.* **2** (*pop.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **II** fig. (*despre spaţii, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munţi şi păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de"*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chioti, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea chiuie de glasuri şi strigăte.*
chiuít s.n. **1** chicot, chiot, chiu, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, ţipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. şi reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, ţipurítură. *Toţi au izbucnit în chiuituri de bucurie la vederea mirilor.* **2** chiuitură, strigătură, ‹pop.› strigare, strigăt, ‹reg.› horă[1]. *La horă, flăcăii se întreceau în chiuituri.*
chiuitúră s.f. **1** chicot, chiot, chiu, chiuit, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, ţipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. şi reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, ţipurítură. **2** chiuit, strigătură, ‹pop.› strigare, strigăt, ‹reg.› horă[1].
chiulăf s.n. (*turc.; înv.*) v. Căciulă.
chiulangioáică s.f. (*fam.*) ‹fam.› chiulangie (v. *chilangiu*).
chiulangiu, -ie s.m., s.f. (*fam.*) ‹fam.› chiulangioaică, ‹arg.› uschilă. *Pentru că este un chiulangiu, i s-a scăzut nota la purtare.*
chiulí vb. IV. intr. (*fam.; despre oameni*) ‹arg.› a se uşchi. *A chiulit de la ore pentru că trebuia să dea extemporal.*
chiuretá vb. I. tr. (*med.*) a racla, ‹arg.› a scobi.
chiuretáj s.n. (*chir.*) chiuretare, raclaj, raclare. *După chiuretaj a luat antibiotice.*
chiuretáre s.f. (*med.*) chiuretaj, raclaj, raclare.
chiurétă s.f. (*chir.*) ‹pop.› linguriţă. *Chiureta se foloseşte în raclaje.*
chiurluít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
chiuso [kiuzo] adj. invar. (*muz.; despre instrumente de alamă*) bouche.
chiuvétă s.f. lavabou, lavoar, ‹astăzi rar› toaletă, ‹înv. şi reg.› lighean. *Chiuveta din bucătărie este din inox.*
chiverniseálă s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Îmbogăţire. Înavuţire. Înstărire. Parvenire. **2** (*pop. şi fam.*) v. Administrare. Administraţie. Cârmuire. Conducere. Gospodărire. **3** (*pop. şi fam.*) v. Administrare. **4** (*pop.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **5** (*polit.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.
chivernisí vb. IV. **1** refl. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăţi. Îmburghezi. Înavuţi. Înstări. Parveni. **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fonduri, venituri, averi etc.*) v. Administra. **3** tr. (*pop.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **4** tr., refl. (*pop.*) v. Aproviziona. **5** tr. (*polit.; înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **6** tr. (*înv.*) Aranja. Orândui. Rezolva.
chivernisíre s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Îmbogăţire. Înavuţire. Înstărire. Parvenire. **2** (*pop. şi fam.*) v. Administrare. Administraţie. Cârmuire. Conducere. Gospodărire. **3** (*pop. şi fam.*) v. Administrare. **4** (*polit.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.
chivernisít, -ă adj. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogăţit. Înavuţit. Înstărit.
chivernisitór s.m. (*înv.*) **1** (*în trecut*) v. Administrator. Intendent. **2** (*polit.; în opoz. cu „supus"*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.
chívot s.n. **I 1** (*relig.; la creştini*) tabernacul, ‹înv.› lipsanotecă. *În chivot se păstrează cuminecătura şi sfântul mir.* **2** (*în Vechiul Testament; şi, art.,* ***chivotul legii***) lada păcii (v. *ladă*), sicriul legii (v. *sicriu*), ‹înv.› racla legii (v. *raclă*). *Vechii evrei păstrau în chivot tablele legii şi toiagul lui Aaron.* **II** (*înv.*) **1** v. Dulap[2]. Garderob. Şifonier. **2** v. Coşciug. Sarcofag. Sicriu. **3** fig. (*nav.*) v. Corabie.
chivúţă s.f. **1** (*constr.; pop.*) v. Spoitoreasă. **2** (*fam.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Ţigancă.
chix s.n. (*fam.*) v. Eşec. Fiasco. Insucces. Nereuşită (v. *nereuşit*).
ci conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părţi de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realităţi cu alta şi arătând opoziţia, restricţia sau diferenţa dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părţi de prop.*) **1** (*după o negaţie sau după o prop. neg.*) dar[1], dimpotrivă, însă, numai, ‹înv. şi pop.› iar, ‹reg.› fără, ma. *Nici n-o iubeşte, nici n-o părăseşte, ci o încurcă.* **2** (*după o negaţie sau după o prop. neg.*) cât. *Nu era atât neplăcut, ci penibil.* **3** (*însoţind un imper., arată nerăbdarea, încurajarea, dojana etc.; înv. şi pop.*) v. Dar[1]. **4** (*după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară sau restrictivă; înv. şi pop.*) v. Dar[1]. Însă. Or. Şi. Totuşi. **5** (*după o prop. ipotetică sau cond.; pop.*) v. Dar[1]. Însă.
ciáclă s.f. (*ornit.; reg.*) ***ciaclă-de-trestie*** = ***ciaclă-roşie*** v. Bâtlan-roşiatic. Bâtlan-roşu. Stârc-purpuriu. Stârc-roşu (*Ardea purpurea*).
cián s.n. (*chim.*) cianogen, dician[2]. *Cianul are miros de migdale amare.*
ciancobalamínă s.f. (*biochim., farm.*) cobalamină, vitamina B_{12}. *Ciancobalamina se găseşte în carne şi în diferite produse animale.*
cianít s.n. (*mineral.*) disten. *Cianitul este un silicat natural de aluminiu.*
cianoficée s.f. pl. (*bot.*) alge-albastre. *Cianoficeele sunt răspândite în ape dulci, în bălţi şi în locuri umede.*
cianogén s.n. (*chim.*) cian, dician[2].
cianometán s.n. (*chim.*) acetonitril, nitril acetic. *Cianometanul este materia primă în fabricarea vitaminei* B_1.
cianóză s.f. (*med.*) maladie albastră. *Cianoza apare din cauza insuficientei oxigenări a sângelui.*
cianúră s.f. (*chim.*) **1** ‹rar› prusiat. *Cianura este o sare a acidului cianhidric.* **2** ***cianură de sulf*** = rodanură, sulfocianură, tiocianat, tiocianură. *Cianura de sulf este sarea acidului tiocianic.*
ciáo interj. (*ca formulă de salut; fam.*) v. Bună (v. *bun*)! Salut[1]!
cicádă s.f. (*entom.; livr.*) v. Greier (*Gryllus*).
cicadeoidéa s.f. art. (*paleon.*) benetit. *Cicadeoidea este o plantă gimnospermă fosilă din jurasic.*
cicár s.m. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Ţipar (*Misgurnus fossilis*). **2** (*zool.*) *Eudontomyzon danfordi*; ‹reg.› chişcar, ţicăitoare, ţipar.
cicaríc s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Depănătoare. Vârtelniţă.
cicatríce s.f. (*med., med. vet.*) semn, urmă, ‹rar› rană, stigmat, ‹înv. şi reg.› beleaznă, ‹reg.› pupăză. *În urma căderii pe gheaţă, i-a rămas o cicatrice.*
cicatrizá vb. I. refl. **1** (*med., med. vet.; despre plăgi*) a se închide, a se vindeca, ‹fam.› a se îmbuca. *Având diabet, rana s-a cicatrizat destul de greu.* **2** fig. (*mai ales despre suferinţe morale, stări psihice*) a dispărea, a înceta, a pieri, a trece, ‹fig.› a zbura. *Durerea provo-*

cată de moartea părinților s-a cicatrizat în timp. I s-a cicatrizat neîncrederea în ea.
cicatrizáre s.f. (*med., med. vet.*) închidere, vindecare, ‹fig.; rar› reparație. *Având diabet, cicatrizarea plăgii se face destul de greu.*
cicatrizát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre plăgi*) închis, vindecat[2], ‹înv.› zgâncos. *Rana cicatrizată o mai doare încă.*
cícă adv. (*cu val. opusă față de o afirmație sau de o faptă*) adică, chipurile (v. *chip*), ‹reg.› maramchipu, numete. *Intrând în casă, cică să bea apă, i-a furat banii de pe masă.*
cicăleálă s.f. bodogăneală, cicălire, cicălit, dăscăleală, sâcâială, ‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală. *Nu mai suport cicăleala ta!*
cicălí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a șondroli, a tolontăi, a turui, a țăcăli, a țuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își cicălește soțul.*
cicălíre s.f. bodogăneală, cicăleală, cicălit, dăscăleală, sâcâială, ‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală.
cicălít s.n. bodogăneală, cicăleală, cicălire, dăscăleală, sâcâială, ‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală.
cicălítor, -oáre adj. (*despre oameni*) sâcâitor, ‹reg.› hurduit, necăjitor, păcălitor, ‹fig.› pisălog, ‹fig.; pop. și fam.› lătrător. *Este o femeie cicălitoare.*
cicărắg s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Rodan. Sucală.
ciceróne s.m. (*livr.*) v. Călăuză. Ghid. Îndrumător.
cichirgíu s.m. (*turc.; înv.*) v. Cofetar.
cicisbéu s.m. (*în trecut; în unele țări*) ‹în trecut; în unele țări› sigisbeu. *Cicisbeul era un curtezan al unei femei măritate, care o însoțea pretutindeni.*
ciclamen ['sɪkləmən] adj. invar. (*despre culori, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) roz-mov. *Și-a cumpărat o bluză ciclamen.*
ciclán s.n. (*chim.*) cicloalcan, cicloparafină, hidrocarbură cicloparafinică, ‹înv.› naftenă. *Ciclanul este o hidrocarbură saturată, prezentă în petrol.*
ciclíc, -ă adj. periodic. *Fenomenele ciclice nu sunt totdeuna și previzibile.*
ciclíst, -ă s.m., s.f. (*sport*) biciclist, rutier, ‹rar› velocipedist. *Prin oraș a trecut grupul cicliștilor care participă la concursul național de ciclism.*
cicloalcán s.n. (*chim.*) ciclan, cicloparafină, hidrocarbură cicloparafinică, ‹înv.› naftenă.
ciclodróm s.n. velodrom. *Pe ciclodrom s-a organizat o competiție națională.*
ciclohexénă s.f. (*chim.*) tetrahidrobenzen. *Ciclohexena are șase atomi de carbon în moleculă.*
cicloíd, -ă adj., s.f. **1** adj. circular, orbicular, orbiculat, rotund. *Descrie o mișcare cicloidă.* **2** s.f. (*geom.*) trohoidă. *Cicloida este o curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafață plană.*
ciclón s.n. (*meteor.; și **ciclon tropical***) taifun, uragan, ‹înv.› orcan, tempestă, vânturașcă. *Ciclonul se manifestă în zonele tropicale, fiind însoțit de ploi torențiale și de descărcări electrice.*
ciclonál, -ă adj. (*meteor.*) ciclonic. *Activitatea ciclonală este reprezentată prin dezvoltarea și deplasarea cicloanelor și anticicloanelor.*
ciclónic, -ă adj. (*meteor.*) ciclonal.
cicloparafínă s.f. (*chim.*) ciclan, cicloalcan, hidrocarbură cicloparafinică, ‹înv.› naftenă.
ciclopeán, -ă adj. fig. (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) ciclopic, colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic.
ciclópic, -ă adj. fig. (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) ciclopean, colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopean, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții ciclopice.*
ciclorámă s.f. (*teatru*) orizont. *Ciclorama închide laturile și fundul scenei.*
cíclu s.n. **I 1** (*astron.*) ‹înv.› crâng, crug. *Ciclul lunar este o perioadă de 19 ani care aduce aceleași faze de lună, în aceeași ordine.* **2** (*fiz.*) ***ciclu pe secundă*** = hertz. **3** (*pedag.*) ***ciclu de studii aprofundate*** = master, masterat, studii aprofundate (v. *studiu*). *Și-a început ciclul de studii aprofundate la o universitate din Anglia. Are un ciclu de studii aprofundate în informatică.* **II** (*fiziol.; și **ciclu menstrual***) menoree, menstre, menstruație, period, ‹pop.› luna femeilor (v. *lună*), lună, soroc, ‹înv. și reg.› poală, poală roșie, poale femeiești (v. *poală*), ‹reg.› belea, boală lumească, bubă lumească, fire, floare lunatică, lohoane (v. *lohon*), morb lumesc, orândă[1], patimă lumească, rând, rânduială, regulă, sărbători (v. *sărbătoare*), scurgere de sânge, ‹înv.› menstruale, menstruă, tocmeală, venire la fire, ‹eufem.› indispoziție. *Ciclul apare la femeie începând din perioada pubertății până la menopauză.*
cicoáre[1] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Cichorium intybus*; ‹pop.› dudău, lemnie (v. *lemniu*), ‹reg.› doruleț, nalbă-albastră, țicorie. **2** ***cicoare-de-grădină*** = *Cichorium endivia*; andivă, ‹reg.› țicorie. **3** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **II** (*ind., alim.*) ‹reg.› țicorie. *A făcut o cafea de cicoare.*
cicoáre[2] s.f. (*entom.*) *Cicada orni*; ‹reg.› greier-de-toamnă.
ciconiídă s.f. (*ornit.*) ciconiiformă. *Barza, egreta, bâtlanul fac parte din familia ciconiidelor.*
ciconiifórmă s.f. (*ornit.*) ciconiidă.
cídru s.n. ‹pop.› must. *Cidrul se obține prin fermentarea mustului de mere sau al altor fructe.*
cifós, -oásă adj. (*despre oameni*) cocoșat, ghebos, gheboșat, ‹pop.› ghebuit, ‹reg.› bolzit, celbos, gâb, ghemoșat, potâng, pupoș. *S-a născut cifos.*
cifóză s.f. **1** (*anat.*) cocoașă, gibozitate, ‹pop. și fam.› gheb, ‹pop.› os mort, ‹reg.› cocoșătură, gâb, gogoașă, pup[3], pupui[1]. *Are o cifoză accentuată.* **2** (*art.; med.*) ***cifoza adolescenților*** = epifizită. *Cifoza adolescenților este o boală de creștere.*
cifrá vb. I. **1** refl. a se număra[1]. *Cei care fac credite se cifrează cu miile.* **2** refl. a se ridica. *Cheltuielile se cifrează la 3 000 000 de lei.* **3** tr. (*compl. indică texte, mesaje etc.*) a coda[2], a codifica. *A cifrat mesajul pentru a nu putea fi citit de alte persoane.*
cifráj s.n. cifrare.
cifráre s.f. cifraj. *Cifrarea mesajului a fost obligatorie.*
cifrát, -ă adj. (*despre texte, mesaje etc.*) codat[2]. *Mesajul cifrat a fost descifrat de un specialist.*
cífră s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) număr, sumă, total, ‹reg.› număruș. *Cifra turiștilor veniți la mare în acest an a fost foarte mare.* **2** (*mat.*) număr. *Cifra 21.* **3** (*art.; mat.*) ***cifra unităților*** = unitate de rangul întâi, ‹rar› unime. *Cifra unităților este plasată în dreapta zecilor într-un număr format din două sau mai multe cifre.* **4** (*inform., electron.*) digit. **5** (*chim.*) ***cifră octanică*** = indice octanic. *Cifra octanică precizează gradul de detonație al unei benzine.* **6** (*înv.*) v. Cifru. Cod[2].
cífric, -ă adj. numeric. *Inspectorii au făcut o evaluare cifrică a cheltuielilor firmei.*
cífru s.n. **1** cod[2], ‹înv.› cifră. *Mesajul a fost scris pe bază de cifru.* **2** (*înv. și reg.*) v. Monogramă.
ciftlắc s.n. (*turc.; înv.*) v. Conac.
cígă s.f. (*reg.*) **I 1** (*zool.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc. **2** (*bot.*) ***cigă-mică*** v. Burete-galben. Râșcov (*Cantharelus cibarius*). **II 1** (*tehn.*) v. Muflă. Palan. Scripete. **2** (*la fusul de tors*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez.
cighír[1] s.n. (*culin.; pop.*) v. Drob[1].
cighír[2] s.n. (*reg.*) ‹reg.› trinc. *Cighirul este o băutură preparată din mere, pere sau din resturi de struguri.*
cihái vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.
cil palpebral s.m. (*anat.*) geană, ‹reg.› sprânceană. *Lăcrimează din cauză că i-a intrat un cil palpebral în ochi.*
ciliát s.n. (*zool.*) *Infusoria*; infuzor. *Parameciul este un ciliat.*
cilibíu, -íe adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*)

v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav. **2** (*despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **3** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

cilíc s.n. (*înv.*) v. Oțel.

cilihoáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Vultur. Vultur-de-iepuri. Vultur-iepurar. Vultur-țipător-mic. Vulturaș-negru. Vulturaș-negru-mic. Vulturaș-țipător-mic (*Aquila pomarina*).

cilihói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gipaet. Vultan-de-miei. Vultur-auriu. Vultur-bălan. Vultur-bărbos. Vultur-cu-barbă. Vultur-de miei. Vultur-negru. Vulturul-mieilor (v. *vultur*). Zăgan (*Gypaëtus barbatus aureus*).

cilindráx s.m. (*hist.*) axon, cilindru-ax, neurit. *Cilindraxul este prelungirea citoplasmatică unică a neuronului.*

cilíndric, -ă adj. cilindriform. *Lunetă cilindrică.*

cilindrifórm, -ă adj. cilindric.

cilíndru s.n. **1** (*tehn.; la războiul de țesut; adesea cu determ. „dinainte", „de dinainte"*) sul. *Pe cilindru se înfășoară pânza pe măsură ce este țesută.* **2** (*la lampa cu petrol*) glob, sticlă, sticlă de lampă, ‹reg.› burlui, uiagă. *A cumpărat un cilindru pentru lampă.* **3** joben. *Când se ducea la plimbare, purta cilindru, mănuși albe și un pardesiu elegant.* **4** (*hist.*) ***cilíndru-áx*** = axon, cilindrax, neurit.

cimbál s.n. (*muz.*) cinel, talere (v. *taler*[2]), talgere (v. *talger*), tipsii (v. *tipsie*), țambal, ‹înv.› chimval, tas. *Cimbalul este format din două talgere de alamă care se lovesc între ele pentru a marca ritmul sau cadența.*

cimbér s.n. (*reg.*) v. Năframă.

cimbístră s.f. (*reg.*) v. Pensetă.

cimbrișór s.m. (*bot.*) **1** *Thymus vulgaris*; ‹reg.› cimbru, cimbru-de-câmp, iarbă-de-lămâioară, lămâioară, lămâiță, schinduf. **2** *Thymus serpyllum*; ‹reg.› sărpun, sărpunel, tămâiță, timian, timișor, troscot[1]. **3** *Thymus pulegioides*; ‹reg.› sărpun, sărpunel, schinduf. **4** (*reg.*) *Thymus comosus*; ‹reg.› soponel.

címbru s.m. (*bot.*) **1** *Satureja hortensis*; ‹reg.› ciumurică, lămâioară, lămâiță, pipernițe-de-grădină, șaret, șimbor. **2** (*reg.; și **cimbru-de-câmp***) v. Cimbrișor (*Thymus vulgaris*).

cimburél-sălbatic s.m. (*bot.; reg.*) v. Talpa-lupului (v. *talpă*) (*Chaiturus marubiastrum*).

ciment s.n. fig. ‹fig.› liant. *Toleranța este cimentul societății.*

cimentá vb. I. **1** tr. (*constr.*) a cimentui, ‹reg.› a țimentui. *A cimentat pereții fântânii.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) a (se) consolida, a (se) întări, ‹fig.› a (se) strânge. *Relația lor de prietenie s-a cimentat în timp.*

cimentáre s.f. **1** (*constr.*) cimentuire. *Trebuie făcută cimentarea pereților fântânii.* **2** fig. consolidare, întărire, ‹fig.› cimentuire, strângere. *Cimentarea relației lor de prietenie s-a produs în timp.*

cimentát, -ă adj. **1** (*constr.*) cimentuit. *Cărămizile cimentate dau rezistență pereților.* **2** fig. (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) consolidat, întărit. *O prietenie cimentată durează mult timp.*

cimentuí vb. IV. tr. (*constr.*) a cimenta, ‹reg.› a țimentui.

cimentuíre s.f. **1** (*constr.*) cimentare. **2** fig. cimentare, consolidare, întărire, ‹fig.› strângere.

cimentuít, -ă adj. (*constr.*) cimentat.

cimilitúră s.f. (*lit.*) **1** (*pop.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*). **2** (*reg.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*).

cimișír s.m. (*bot.*) *Buxus sempervirens*; barba-caprei (v. *barbă*) ‹reg.› bănuț, bănuței (v. *bănuțel*), merișor[1], merișor-turcesc (v. *merișor*[1]), puspan, verdeață.

cimitír s.n. necropolă, ‹rar› morminte (v. *mormânt*), ‹reg.› avlie, bananau, comoară, îngropelniță, margine, morțărie, pițigăi, progadie, stobor, temeteu, țintirim, ‹înv.› grobiște, mormântar[1]. *În cimitirul orașului sunt îngropate mari personalități ale culturii române.*

cimométru s.n. (*fiz.*) frecvențmetru, indicator de frecvență, ondometru, undametru. *Cu cimometrul se măsoară frecvențele oscilațiilor electromagnetice.*

cimótie s.f. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „străin"*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie. **2** v. Cracă. Creangă. Ramură.

cimpí vb. IV. refl. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **2** (*despre ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) v. Ascunde.

cimpít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **2** (*despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2].

cimpói[1] s.n. (*muz.*) **1** hornpipe, ‹rar› burduf, ‹pop.› carabă, ‹reg.› gaidă. *Cimpoiul este alcătuit dintr-un burduf din piele de capră și mai multe tuburi.* **2** (*la unele instrumente muzicale; reg.*) v. Burduf. Foale.

cimpoí[2] vb. IV. intr. (*reg.*) **1** ‹reg.› a cimpoia. *El cimpoiește la nunți.* **2** (*despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Țipa[1].

cimpoiá vb. I. intr. (*reg.*) **1** ‹reg.› a cimpoi[2]. **2** (*despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Țipa[1].

cimpoiáș s.m. (*muz.*) cimpoier, ‹reg.› cărăbaș.

cimpoiér s.m. (*muz.*) cimpoiaș, ‹reg.› cărăbaș. *Cimpoierul cântă din cimpoi.*

cin[1] s.n. **I 1** (*bis.*) tagmă, ‹înv.› ceată, însoțime, schimă. *Cinul preoțesc este format din preoți și din călugări.* **2** (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă. **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **II** (*înv.*) **1** v. Demnitate. Poziție. Rang. **2** v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **3** v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie.

cin[2] s.n. (*nav.; înv. și reg.*) ‹reg.› pream. *Cinul este o luntre mică, pescărească.*

cină vb. I. intr., tr. a supa. *Ieri seară, după concert, au cinat la un restaurant cu specific italian.*

cinabarín, -ă adj. (*despre culori, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) roșu-închis. *Îi plac trandafirii de culoare cinabarină.*

cinábru s.n. (*chim., farm.*) chinovar, vermillon, ‹înv.› piatra sulimanului (v. *piatră*), suliman, sulimenitură, ținober, vermeliu. *Cinabrul se folosește ca medicament și colorant.*

cináș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **2** (*în opoz. cu „urâțel"; mai ales despre copii sau pui de animale*) v. Drăgălaș. Drăguț. Frumușel. Frumușică.

cínă s.f. **I** masă de seară (v. *masă*[1]). *Cina este servită la ora 20.* **II** *art.* **1** (*relig.; nm. pr.*) ***Cina cea de Taină*** = Sfânta Euharistie (v. *sfânt*). *Cina cea de Taină este prima celebrare a euharistiei de către Iisus Hristos, în Joia Mare.* **2** (*în practicile relig. creștine; la protestanți*) ***cina Domnului*** = cuminecare, cuminecătură, euharistie, împărtășanie, împărtășire, sfânta împărtășanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹la catolici› comuniune, ‹rar› împărtășit, dumnezeiești taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. și fam.› cele sfinte, ‹înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Cina Domnului este una dintre cele șapte taine, ce constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, care, sfințite de preot, devin trupul și sângele lui Iisus Hristos.* **3** (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) ***cina de apoi = cina mortului*** = parastas. *Cina mortului se face după slujba oficiată pentru pomenirea celui mort.*

cinătuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli. **2** (*compl. indică animale tăiate sau carnea lor*) v. Tranșa.

cincantenár s.n. (*livr.*) v. Semicentenar.

cincantím s.m., adj. (*bot.*) ‹reg.› chircă. *Cincantinul este o varietate timpurie de porumb.*

cincăí vb. IV. intr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

cinci-clopoțéi subst. (*bot.; reg.*) v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*).

cinci-coáde subst. (*bot.; reg.*) v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*).

cinci-dégete subst. (*bot.*) **1** *Potentilla reptans*; frunză-de-cinci-degete, ‹reg.› arginție, iarba-degetelor (v. *iarbă*), iarbă-cu-cinci-foi, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), scrântitoare. **2** *Potentilla alba*; ‹reg.› palma-voinicului (v. *palmă*). **3** (*reg.*) v. Sclipeț (*Potentilla erecta*).

cinci-fói subst. (*bot.; reg.; și **cinci-foi-mari***) v. Sănișoară (*Sanicula europaea*).

cinciúnghi subst. (*geom.; înv.*) v. Pentagon.

Cincizecíme s.f. (*relig. creștină; nm. pr.;rar*) v. Duminica Mare (v. *duminică*). Rusalii (v. *rusalie*).

cíndură conj. subord. (*reg.; introduce o prop. circ. cauz.*) v. Că. Căci. Deoarece. Fiindcă.

cíne pron. rel., pron. interog. **I** pron. rel. (*face legătura între prop. subord. pe care o introduce și cuv. determ. din prop. regentă, asemănându-se, astfel, cu o conj. și îndeplinind, în același timp, funcția de parte de prop. în cadrul subord.*) **1** (*introduce o prop. sub.; cu funcție de sub. în subord.*) care. *Cine nu mai are nimic de făcut să plece acasă.* **2** (*cu sens de pron. nehot.; ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și pop.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine. **II** pron. interog. **1** (*în prop. interog. ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare*) care. *-Cine a câștigat marele premiu?* **2** (*cu sens partitiv; ține locul cuv. așteptat ca răspuns la o întrebare cu privire la o pers. necunoscută sau neamintită în cursul vorbirii*) care. *-Cine dintre colege îți place mai mult?*

cíne-adevăr s.n. (*cinemat.; ieșit din uz*) v. Cine-verite.

cineamatór, -oáre s.m., s.f. (*cinemat.*) cinefil.

cineamatorísm s.n. (*cinemat.*) cinefilie.

cineást, -ă s.m., s.f. (*cinemat.*) cinematografist. *Cineastul este un specialist în arta sau în tehnica cinematografică.*

cinebibliotécă s.f. (*cinemat.*) cinematecă, filmotecă. *În cinebibliotecă se păstrează filmele cinematografice.*

cinedocumént s.n. (*cinemat.*) document cinematografic.

cinefíl, -ă s.m., s.f. (*cinemat.*) cineamator. *Este un mare cinefil, plăcându-i orice film.*

cinefilíe s.f. (*cinemat.*) cineamatorism. *Cinefilia este pasiunea pentru filme.*

cinegét s.m. (*cineget.*) vânător, ‹astăzi rar› prinzător, ‹rar› pușcaș, ‹reg.› hurcaș, pușcător, vadazlău. *Cinegeții își împart, la sfârșit, trofeele.*

cinegétic, -ă adj. (*cineget.*) vânătoresc. *Are multe trofee cinegetice.*

cinél s.n. (*muz.*) cimbal, talere (v. *taler*[2]), talgere (v. *talger*), tipsii (v. *tipsie*), țambal, ‹înv.› chimval, tas.

cinemá s.n. (*cinemat.*) **1** cinematograf. **2** cinematograf, film.

cinematécă s.f. (*cinemat.*) cinebibliotecă, filmotecă.

cinematográf s.n. (*cinemat.*) **1** cinema. *Sala cinematografului este amenajată modern.* **2** cinema, film. *Este artist de cinematograf* **3** cinematografie.

cinematografiá vb. I. tr. (*cinemat.; rar; compl. indică imagini, persoane, scene, evenimente etc.*) v. Filma.

cinematografíe s.f. (*cinemat.*) **1** (*de obicei cu determ. care indică genul, specificul etc.*) film, peliculă. *Cinematografia neorealistă se apropie de viața cotidiană a oamenilor obișnuiți.* **2** ecran, marele ecran (v. *mare*[1]). *Este o tânără speranță a cinematografiei românești.* **3** ***cinematografie stereoscopică*** = ***cinematografie tridimensională*** = stereocinematografie. *Cinematografia stereoscopică oferă spectatorului senzația unor imagini în relief.* **4** cinematograf. *Cinematografia este industria producătoare de filme.*

cinematografiére s.f. (*cinemat.; rar*) v. Filmare.

cinematografíst, -ă s.m., s.f. (*cinemat.*) cineast.

cineradiografíe s.f. (*med., med. vet.*) radiocinematografie. *Prin cineradiografie se obține imaginea radiografică a unui organ în funcțiune.*

cinerít s.n. (*geol.*) tuf, tuf vulcanic. *Cineritul este o cenușă vulcanică consolidată, folosită în industria cimentului.*

cineși pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine.

cinevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) careva, oarecare, unul, vreunul (v. *vreun*), ‹înv. și reg.› oarecine, oareșicine, ‹reg.› oarecineva, ‹înv.› cinevași, cinevașilea, neștine, oarecareva. *-Bea cineva dintre voi un ceai?*

cineváși pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*).

cinevășilea pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*).

ciné-verité [sine verite] s.n. (*cinemat.*) ‹ieșit din uz› cine-adevăr. *Ciné-verité-ul își propune să surprindă o realitate cât mai autentică.*

cinflór s.m. (*ornit.; reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*).

cingătoáre s.f. **1** brâu, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› chingă, ‹înv. și reg.› taftur, ‹reg.› brânaci, frânghie. *La sărbători, purta o cingătoare de mătase.* **2** centură, cordon, curea, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹turc.; înv.› caiuș. *Poartă la pantaloni o cingătoare de piele.*

cínghie s.f. (*muz.; înv.*) v. Harpă.

cinghineá s.f., adj. invar. (*reg.*) **1** s.f. (*peior.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă. **2** adj. invar. (*despre oameni*) v. Arogant. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1].

cínic, -á adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. arogant, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de cinică.* **2** adj. (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar cinic, dar foarte talentat.* **3** adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii cinice.* **4** adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) maliții os, răutăcios, sarcastic, ‹rar› înrăutățit, ‹fig.› amar, otrăvit[2], șerpesc, veninos. *Face comentarii cinice la adresa lui.* **II** s.m. (*filos.; în Grecia antică*) filosof cinic. *Cinicii erau adepții unei doctrine socratice care propovăduia întoarcerea la natură și o viață simplă.*

cínie[1] s.f. (*înv. și pop.*) **1** (*tehn.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă. **2** (*adesea constr. cu vb.„a pune”, „a cădea”*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*). **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Fuștel.

cínie[2] s.f. (*înv.*) **1** v. Faianță. **2** v. Porțelan.

cinologíe s.f. (*zootehn.*) = chinologie.

cínste s.f. **I 1** bună-credință, cavalerism, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în cinstea și priceperea lui.* **2** franchețe, lealitate, loialitate, sinceritate, ‹rar› simplicitate, simplitate, ‹înv.› sadacat, ‹fig.› rectitudine. *Tânăra este de o cinste exemplară.* **3** demnitate, reputație, ‹fig.› obraz. *Și-a păstrat în viață cinstea.* **4** castitate, feciorie, neprihănire, nevinovăție, onoare, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de cinste.* **5** credință, devotament, fidelitate, lealitate, loialitate, statornicie, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. și reg.› priință, ‹înv.› sadacat. *Nu a pus nicio clipă la îndoială cinstea colaboratorilor săi.* **6** favoare, onoare, privilegiu, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› cherem, ovajenie. *Are cinstea de a fi invitat la festivitatea de decernare a premiilor pentru cel mai bun regizor al anului.* **II 1** admirație, apreciere, atenție, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], **ipolips**, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› **înălțime**. *Pentru erudiția sa se bucură* ***de cinste*** *din partea prietenilor.* **2** apologie, **cinstire**, **elogiu**, glorie, laudă, mărire, omagiu, **preamărire**, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o cinste meritată.* **3** ceremonie, fast[1], paradă, pompă[2], solemnitate, ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeții au fost primiți cu multă cinste.* **III** (*concr.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **2** (*pop. și*

fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a lua", „a primi") v. Bacșiș. **3** *(reg.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge")* v. Beție. Chef. Petrecere. **IV** *(art.; bot.; reg.)* ***cinstea-câmpului*** v. Ștevie. Ștevie-de-munte *(Astrantia major)*; ***cinstea-femeilor = cinstea fetei*** v. Rușinea-fetei (v. *rușine*) *(Daucus carota* și *Daucus silvestris)*.

cinsteș, -ă adj. *(înv.)* **1** *(despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor)* v. Mândru. Semeț. Țanțoș. **2** *(despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor)* v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.

cinstéț s.m. *(bot.) Salvia glutinosa*; jale-cleioasă (v. *jale*[2]), jale-de-pădure (v. *jale*[2]), jaleș, jaleș-de-pădure, ‹reg.› brânca-porcului (v. *brâncă*[1]), brusturul-caprei (v. *brustur*), cocean-căpresc, iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), lăpuș, lăpuș-de-capră, lipan[1], meduneț, mierică, salvie-busuioacă, salvie-cleioasă, salvie-sălbatică, sugar, șerlai, urechea-porcului (v. *ureche*).

cinstí vb. IV. tr. **1** *(compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor)* a admira, a aprecia, a lăuda, a onora, a prețui, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a apreți, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectarisi, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl cinstește pe pictor pentru talentul său.* **2** *(compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor)* a cânta, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și cinstească eroii.* **3** a onora. *Premiul acordat îl cinstește.* **4** *(compl. indică pahare, cupe etc. cu băutură)* a ciocni, a închina, ‹înv.› a metahirisi. *Mesenii au cinstit un pahar de vin în sănătatea gazdelor.* **5** *(compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu")* a ospăta, a servi, a trata, ‹pop.› a omeni, a tratarisi. *Și-a cinstit musafirii cu cele mai alese delicatese.* **6** *(înv. și pop.; compl. indică norme de conduită, indicații, angajamente etc.)* v. Păstra. Respecta. Ține. **7** *(înv.; compl. indică ființe)* v. Adora. Diviniza. Idolatriza. Slăvi. Venera. **8** *(înv.; compl. indică oameni de cultură, de știință, sportivi, creații, realizări ale lor etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu")* v. Distinge. Onora.

cinstíre s.f. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. **2** apologie, cinste, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. **3** *(de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu")* ospătare, servire, servit, tratare, ‹rar› ospătat[1]. *Cinstirea musafirilor cu cele mai alese delicatese este un obicei vechi în familia lor.* **4** *(înv.)* v. Adorare. Adorație. Divinizare. Idolatrizare. Slăvire. Venerare. Venerație.

cinstít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** *(despre oameni sau despre caracterul lor)* corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om cinstit în afaceri.* **2** *(despre oameni)* franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna cinstit față de prietenii adevărați.* **3** *(despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor)* cavaleresc, franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest cinstit impresionează pe oricine.* **4** *(în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni)* bun, constant, credincios, devotat, fidel, leal, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață cinstit.* **5** *(despre fete)* castă (v. *cast*), fecioară, neprihănită (v. *neprihănit*), virgină (v. *virgin*), ‹pop.› întreagă (v. *întreg*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹fig.› imaculată (v. *imaculat*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără cinstită.* **6** *(despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor)* apreciat, onorabil, onorat, prețuit, respectabil, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinsteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai cinstit judecător din oraș.* **7** *(înv.; despre ființe)* v. Adorat. Divinizat. Idolatrizat. Slăvit. Venerat. **II** adv. *(modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale)* deschis, direct, fățiș, franc[2], sincer, ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus cinstit, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.*

cintéz s.m. *(ornit.)* cintezoi. *Cintezul este bărbătușul cintezei.*

cintéză s.f. *(ornit.)* **1** *Fringilla coelebs*; ‹rar› scatiu, ‹reg.› ciz, finchiu, oițoi, pasăre-domnească, pinchiu, plișcă, săghieș, spin, țiutiubei, țicăitoare, țițivară. **2** ***cinteză-de-iarnă*** = *Fringilla montifringilla*; ‹reg.› oiță, oițoi, pasăre-de-bere.

cintezói s.m. *(ornit.)* **1** cintez. **2** *(reg.)* v. Scatiu (*Carduelis spinus*).

cintoáie s.f. *(bot.; reg.)* v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

cinzeácă s.f. *(pop. și fam.)* ‹reg.› ieguță, sângeapă. *A băut o cinzeacă de țuică.*

cioácă[1] s.f. *(reg.)* **1** *(ornit.)* v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță *(Coloeus monedula)*. **2** *(glum.)* v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

cioácă[2] s.f. *(reg.)* **I 1** *(la joagăr)* v. Scoabă. **2** v. Cazma. Hârleț. **3** v. Târnăcop. **4** *(gosp.)* v. Căuș. Scafă. **5** *(tehn.; la războiul de țesut)* ‹reg.› caraftă. *Cele două cioace înfipte în capetele de sus ale furcilor țin vătalele.* **II** *(geomorf.)* v. Deal.

cioáncă s.f. *(reg.)* **1** v. Târnăcop. **2** *(glum.)* v. Lulea. Pipă.

cioándă s.f. *(reg.)* v. Cârâială. Ciondăneală. Ciorovăială. Ciorovăire. Hârâială.

cioáne s.f. *(bot.; reg.)* **1** *Trifolium fragiferum*; ‹reg.› căpșunică, talpa-gâștei (v. *talpă*). **2** v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **3** v. Amarant. Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Celosia cristata*).

cioáră s.f. **I** *(ornit.)* **1** *Corvus*; ‹rar› cioroaică, ‹reg.› crancalău, garoi, stancă[1], stăncuță, șoavă, zgaroi. **2** *(reg.)* ***cioară-de-mare*** v. Chirighiță. Pescăruș. Pescăruș-cu-cap-negru. Pescăruș-de-baltă. Râbar (*Sterna hirundo*). **3** *(reg.)* ***cioară-guleratǎ = cioară-pucioasă*** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **4** *(reg.)* ***cioară-pucioasă*** v. Dumbrăveancă (*Coracias garrulus*). **II** *(glum.)* v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

cioárcă s.f. *(înv. și reg.)* **1** *(ornit.)* v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*). **2** *(zool.)* v. Broască (*Rana esculenta*).

cioáreci s.m. pl. ‹rar› dimie. *Poartă cioareci foarte strâmți pe picior și împodobiți cu găitane.*

cioársă s.f. *(reg.)* **I 1** ‹reg.› bulicher, buzdură, rujdă, rujdulă. *Are o cioarsă cu care nu poate tăia nici măcar pâine.* **2** *(constr.)* v. Cocioabă. **II** fig. *(deprec. sau peior.)* v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). Moș. Moșneag.

ciob s.n. fărâmă, spărtură, țandără, ‹înv. și pop.› cățuie, ‹pop. și fam.› hârb, ‹reg.› breanc, șplitär, tioc, troacă, ‹înv.› ostrac. *A luat un ciob de geam și a tăiat cu el sfoara.*

ciobán s.m. **1** oier, păstor, ‹înv. și reg.› păcurar[2], ‹reg.› oieș. *Ciobanii au urcat cu oile pe munte.* **2** baci, ‹pop.› vătaf, ‹reg.› sameș, scutar[1], ‹înv.› scutaș. *Ciobanul are o stână cu peste 300 de oi.* **3** *(art.; astron.; pop.; nm. pr.)* ***Ciobanul-cu-Oile*** v. Lira (v. *liră*[1]).

ciobănáș s.m. **I 1** ciobănel, păstoraș, păstorel, ‹reg.› păcurăraș, păcurărel. *Oile din stână sunt păzite de un ciobănaș.* **2** *(j. folc.)* abrudeană, abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardelenească (v. *ardelenesc*), hațegană, lugojeană, someșeană. *Ciobănașul este un dans popular din Transilvania, cu mișcare moderată.* **II** *(ornit.; reg.)* v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).

ciobáncúță s.f. *(reg.)* v. Ciobăniță. Păstoriță.

ciobăneásă s.f. *(pop.)* v. Băciță.

ciobánél s.m. ciobănaș, păstoraș, păstorel, ‹reg.› păcurăraș, păcurărel.

ciobánésc, -eáscă adj. pastoral, păstoresc, ‹înv. și reg.› păcurăresc. *Obiceiurile ciobănești sunt respectate de toți cei care trăiesc la stână.*

ciobănéște adv. (*modal*) păstorește, ‹înv. și reg.› păcurărește.
ciobăní vb. IV. intr. (*despre oameni*) a păstori, ‹înv. și reg.› a păcurări. *Băiatul ciobănește de doi ani.*
ciobănie s.f. oierie[1], oierit, păstorie, păstorit, ‹rar› păstorire, ‹înv. și reg.› păcurărie, ‹reg.› păcurărit. *Se ocupă cu ciobănia.*
ciobăniță s.f. păstriță, ‹înv. și reg.› păcurăriță, ‹reg.› ciobăncuță, păcurăreasă.
ciobí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) a (se) ciocni, a (se) știrbi. *A ciobit, prin lovire, marginea paharului. Marginea farfuriei s-a ciobit.*
ciobíre s.f. ciocnire, știrbire. *Ciobirea marginii paharului s-a produs prin lovire.*
ciobít, -ă adj. (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, despre obiecte casante etc.*) ciocnit, știrb, știrbit. *A aruncat paharul ciobit.*
ciobitúră s.f. ciocnitură, știrbitură, ‹înv. și reg.› știrbină, ‹reg.› ciumblitură, știrbeală. *Ciobitura paharului este destul de mare.*
cioc[1] interj. (*de obicei repet.*) toc[1]! *Cioc! Cioc! se aude la ușă.*
cioc[2] s.n. **I 1** (*anat.; la păsări*) clonț, plisc, ‹înv. și reg.› rost, ‹reg.› cioclonț, ciup[2], clanț, clobanț, flisc, tic[3]. *Ciocul vulturului este coroiat.* **2** barbișon, bărbuță, ‹fam.› țăcălie[1], ‹reg.› șpițbarbă, ‹fran.; rar› barbișă. *Și-a lăsat cioc.* **3** (*la obiecte*) bot, cap, capăt, vârf, ‹reg.› moțoi. *Ciocul cizmelor este plin de noroi.* **4** (*tehn.*) nas, pinten. *Ciocul de pe o piesă sau de pe un organ de mașină permite ghidarea unei alte piese sau a unui alt organ al aceleiași mașini.* **5** (*la scaunul dulgherului*) cap, căpățână, ‹reg.› broască, ciochie, clobanț. *Ciocul servește la strângerea doagelor.* **6** (*med.*) ***cioc de papagal*** = osteofit. *Ciocul de papagal se formează la marginea unei suprafețe articulare.* **7** (*anat.; la oameni; peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **8** (*reg.*) v. Ciorap. **9** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **II** (*art.; bot.*) ***ciocul-berzei*** = **a** *Geranium pratense*; greghetin, ‹reg.› călțunul-popii (v. *călțun*), pliscul-cucoarei (v. *plisc*), săgețică; **b** *Geranium lucidum*; ‹reg.› greghetin, pliscariță, pliscul-berzei (v. *plisc*), pliscul-cocorului (v. *plisc*), priboi, sovârf; **c** (*reg.*) v. Ciocul-cucoarei. Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*); ***ciocul-cucoarei*** = *Erodium cicutarium*; pliscul-cocorului (v. *plisc*), ‹reg.› bănat, ciocul-berzei, clonțul-cocostârcului (v. *clonț*), cucute (v. *cucută*), cumătră, floarea-vinului (v. *floare*), greghetin, iarba-șoarecului (v. *iarbă*), pliscul-berzei (v. *plisc*); (*reg.*) ***ciocul-ciorii*** = ***ciocul-păsării*** v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **III** (*ornit.*) **1** ***cioc-întors*** = *Recurvirostra avosetta*; năvodar, ‹reg.› săbiuță. **2** (*reg.*) ***cioc-gros*** v. Botgros. Cireșar (*Coccothraustes coccothraustes*).
ciocafón s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
ciocăn[1] s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) **1** v. Cocean. Știulete. **2** v. Știulete.
ciocán[2] s.n. **1** ‹înv. și reg.› mai[3], ‹reg.› colopaci. *A folosit ciocanul pentru a bate cuiele.* **2** (*tehn.*) ***ciocan de lipit*** = fier de lipit, letcon. *A cositorit firele mufei de la televizor cu ciocanul de lipit.* **3** (*tehn.*) ***ciocan pneumatic*** = autocompresor, revolver. *A achiziționat de la o firmă specializată un ciocan pneumatic de producție germană.* **4** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Braț. Furcă. Mână. Stâlp. **5** (*tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Fus. **6** (*reg.*) v. Tărnăcop. **7** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
ciocán[3] s.n. (*reg.*) v. Țoi[2].
ciocălăiște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumbiște
ciocălău s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) **1** v. Cocean. Știulete.**2** v. Știulete.
ciocănár s.m. (*în trecut*) ‹în trecut› ciocănaș. *Ciocănarul muncea într-o mină de sare.*
ciocănáș s.n., s.m. **I** s.n. ciocănel. *A cumpărat pentru băiețel un ciocănaș din plastic.* **II** s.m. **1** (*cineget.; reg.*) v. Bătăiaș. Gonaci. Gonaș. Hăitaș. Hăituitor. Mânător. **2** (*la pl.* ***ciocănași***; *bot.; reg.*) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **3** (*la pl.* ***ciocănași***; *bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*). **4** (*în trecut*) ‹în trecut› ciocănar.
ciocăneá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*).
ciocăneálă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocănire, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit. *L-a trezit o ciocăneală puternică în ușă.*
ciocănél s.n. ciocănaș.
ciocăní vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) a bate, a bocăni, ‹înv. și reg.› a suna, ‹reg.› a bontăni, a orăpăi, a pocăi[2], a toca, a tocăi, a tocăni. *Cineva ciocănește la ușă.* **2** tr. (*compl. indică obiecte tari, mai ales metale*) a martela. *Ciocănește folii de metal pentru a le prelucra.* **3** tr. (*med., med. vet.; pop.; compl. indică bolnavi sau părți ale corpului lor*) v. Percuta. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹fig.› a cârâi, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a cătănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își ciocănește soțul.*
ciocăníre s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănit, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit.
ciocăníște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumbiște.
ciocănít s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănitură, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit.
ciocănitoáre s.f. (*ornit.*) **1** *Picus* și *Drycopus*; ghionoaie, ‹reg.› bocănitoare, cățărătoare (v. *cățărător*), scobitoare (v. *scobitor*), toboșar, toboșarul-pădurii (v. *toboșar*), tocănitoare (v. *tocănitor*), tocăniță[2], țâcă[1], țicăitoare, țiclean, țicloi[1], vârdare. **2** ***ciocănitoare-neagră*** = *Dryocopus martius*; ‹reg.› negraică, țipătoare (v. *țipător*), vârdare-neagră; ***ciocănitoare-pestriță-mare*** = *Dendrocopus major pinetorum*; ‹reg.› sfrâncioc-gheoș, vârdare-pestriță; ***ciocănitoare-roșie*** = *Dryobates major*; verdoaică-roșie; ***ciocănitoare-sură*** = *Picus canus*; ‹reg.› turceac, vârdare, vârdare-de-zăvoi, verdoaică; ***ciocănitoare-verde*** = *Picus viridis*; ‹reg.› ghionoaie-verde, horoi-verde, vârdare, vârdare-verde, vârdăriță, verdaică, verdoaică, zvârdaică, zvârdarie, zvârdoaică; (*reg.*) ***ciocănitoare-mică*** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*).
ciocănitúră s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) bătaie, bocăneală, bocănire, bocănit, bocănitură, ciocăneală, ciocănire, ciocănit, ‹rar› ticăitură, ‹reg.› bătătură, tocănire, tocănit.
ciocâltéu s.n. (*tehn.; reg.*) **1** v. Cui. **2** v. Cui cilindric. Spin. Știft. **3** (*la plug*) v. Măsea.
ciocârlán s.m. **1** (*ornit.*) *Galerida cristata*; ‹reg.› ciocoi, moșuț, pasăre-cu-pup, rui[2], sitar[1], târloi, târlug. **2** (*bot.; reg.*) v. Coroniște (*Coronilla varia*).
ciocârléț s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*).
ciocârlíe s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Alauda arvensis*; ‹reg.› liurea, pasărea-plugului (v. *pasăre*), rui[2], suitoare (v. *suitor*), tiutiuroi, țenchi, țuguiaș. **2** ***ciocârlie-moțată*** = *Alauda cristata*; ‹reg.› ciocoi, moșuț, păcurar[2], păcurar-mare (v. *păcurar*[2]). **II 1** ‹reg.› iapă, țenchi. *Ciocârlia se folosește la legarea plutei la mal.* **2** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Măsea.
ciocârtí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia. **2** (*compl. indică bucăți de lemn, de piatră etc.*) v. Ciopli.
ciocârți s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Cocârlă (*Marasmius scorodonius*).
ciochíe s.f. (*tehn.; reg.*) **1** v. Bașchie. **2** v. Joagăr. **3** (*la scaunul dulgherului*) v. Cap. Căpățână. Cioc[2].
ciochíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*).
cioclejél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Troglodytes parvulus*).
ciocloávă s.f. (*reg.; peior.*) **1** (*în trecut*) v. Ciocoi. **2** (*în societatea feudală românească*) v. Aristocrat. Boier. Nobil.
cioclód s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Știulete.
cioclónț s.n. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc.
cioclovíme s.f. (*colect.; în trecut; reg.; peior.*) v. Ciocoime.
cioclovínă s.f. (*reg.; peior.*) **1** (*în trecut*) v. Ciocoi. **2** (*în societatea feudală românească*) v. Aristocrat. Boier. Nobil.
cióclu s.m. **1** dricar. *Cioclii duc mortul la groapă.* **2** (*reg.*) v. Gropar.
ciocmání vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăs-

căli. Plictisi. Sâcâi. **2** refl. (recipr.) (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.
ciocneálă s.f. ciocnet, ciocnitură. *În sufragerie se aud ciocneli de pahare.*
ciócnet s.n. ciocneală, ciocnitură.
ciocní vb. IV. **I 1** refl. (recipr.), tr. (*sub. sau compl. indică vehicule*) a intra, a (se) izbi, a (se) lovi, a se tampona, ‹rar› a se întreciocni, ‹pop. și fam.› a (se) pocni. *Două mașini s-au ciocnit. Mașina a ciocnit o căruță.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) a (se) ciobi, a (se) știrbi. *A ciocnit, prin lovire, marginea paharului. Marginea farfuriei s-a ciocnit.* **3** tr. (*compl. indică pahare, cupe etc. cu băutură*) a cinsti, a închina, ‹înv.› a metahirisi. *Mesenii au ciocnit un pahar de vin în sănătatea gazdelor.* **II** fig. **1** refl. recipr. (*despre grupuri, colectivități adverse etc.*) a se încăiera, a se înfrunta. *Când cele două bande s-au ciocnit, a intervenit poliția.* **2** refl. (*despre interese, idei etc. ale oamenilor*) a se contrapune, a se contrazice, a se înfrunta, a se opune. *Mărturiile celor doi martori nu se ciocnesc.* **3** tr. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
ciocníre s.f. **I 1** coliziune, impact, izbire, lovire, tamponare, ‹rar› întreciocnire. *În urma ciocnirii celor două mașini, șoferii s-au accidentat grav.* **2** ciobire, știrbire. *Ciocnirea marginii paharului s-a produs prin lovire.* **II** fig. **1** încăierare, înfruntare. *Poliția a oprit ciocnirea dintre cele două bande.* **2** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹fig.› coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorbă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de ciocnire între cei doi parteneri de afaceri.* **3** (*milit.; rar*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.
ciocnít, -ă adj. **1** (*despre vehicule*) izbit, lovit, tamponat, ‹pop. și fam.› pocnit[2]. *Vehiculele ciocnite au fost luate de pe șosea.* **2** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, despre obiecte casante etc.*) ciobit, știrb, știrbit. *A aruncat paharul ciocnit.*
ciocnitúră s.f. **1** ciocneală, ciocnet. **2** ciobitură, știrbitură, ‹înv. și reg.› știrbină, ‹reg.› ciumblitură, știrbeală. *Ciocnitura paharului este destul de mare.*
ciocofleándură s.f. (*în trecut; peior.*) v. Ciocoi.
ciocói s.m. **I** (*în trecut*) ‹peior.› ciocofleandură, ‹reg.; peior.› ciocloavă, cioclovină. *Ciocoii strângeau birurile și impozitele.* **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocârlie-moțată (*Alauda cristata*). **2** v. Ciocârlan (*Galerida cristata*).
ciocoiésc, -eáscă adj. fig. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, smerit, supus, umil, umilit, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament ciocoiesc față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.*
ciocoíme s.f. (*colect.; în trecut*) ‹reg.; peior.› cioclovime.
ciocoísm s.n. fig. obsecviozitate, servilism, slugărnicie, umilință, ‹fig.› slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire. *Ceea ce îl caracterizează este ciocoismul față de șefi.*
ciocolátă s.f. (*arg.*) v. Hașiș.
ciócot s.n. (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez.
ciofăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.
cioflingár s.m. (*pop. și fam.; deprec.*) **1** ‹pop. și fam.; deprec.› cârpaci. *Este un cioflingar, nefiind în stare să facă ceva bine.* **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
ciolác, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Ciung. Ciunt. **2** s.m. (*j. de cărți; arg.*) v. Fante. Valet.
ciolán s.n. **I** (*anat.*) **1** os, ‹reg.› bodolan, boldan, ciont, cotoi[2], ‹fig.; reg.› conț, ‹arg.› doagă. *A aruncat niște ciolane la câini.* **2** (*fam.*) v. Extremitate. Mădular. Membru. **II** (*la roata căruței sau a carului; reg.*) v. Obadă.
ciolănáș s.n. (*anat.*) ciolănel, oscior, osicul, osișor, ‹pop. și fam.› osușor, osuț, ‹pop.› osuc.
ciolánél s.n. (*anat.*) ciolănaș, oscior, osicul, osișor, ‹pop. și fam.› osușor, osuț, ‹pop.› osuc.
ciolánós, -oásă adj. (*despre ființe sau despre constituția lor*) osos, ‹reg.› bolocănos, ciontos, cotolenos, oasnic, ‹fig.; rar› stâncos, ‹fig.; pop. și fam.› rădăcinos. *Are mâinile ciolănoase.*
ciolobót s.m. (*bot.; reg.*) *Centaurea spinulosa*; ‹reg.› bunderăi, zglăvoc.
ciolomádă s.f. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).
ciolpău s.n. (*reg.*) v. Furcoi.
cioltár s.n. șabracă, valtrap, ‹pop.› țol, ‹reg.› harșa, ibâncă, japiu, pocladă, pocrovăț, trupar, ‹înv.› abai, ‹fran.› caparason. *Cioltarul se pune sub șaua calului.*
ciomág s.n. bâtă, măciucă, par, ‹rar› baltag, temleac, ‹pop.› toroipan, ‹reg.› bâzdoacă, botă[1], ceatlău, colvă, crivac, dârjală, dârjău, ferchezău, ghioagă, hahău, haidamac, hudumac, huduvarcă, jarchină, jilăvete, macă, măcău, mâtcă, moacă, nageac, oritac, otic, oticău, otincea, pătăchie, ștremeleag, șuvei, tașmău, tămânjer, tăujer, toropală, tufan, tufă, tuică, ‹înv.› fuscel, fuște, ‹fig.; reg.› crăciun. *L-a lovit cu un ciomag.*
ciomăgár s.m. (*pop. și fam.*) v. Bătăuș.
ciomăgáș s.m. (*pop. și fam.*) v. Bătăuș.
ciomăgeálă s.f. (*pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.
ciomági vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
ciomp s.n. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.
ciondăneálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› cârâială, ciorovăială, ciorovăire, hârâială, ‹reg.› cioandă, șondromăneală, șondromănit. *Adesea izbucnește câte o ciondăneală între ei.*
ciondáni vb. IV. refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se cârâi, a se ciorovăi, a se hârâi, ‹reg.› a se ciorti, a se gârbi, a se șondromăni, a se vergela, ‹fig.; fam.› a se clănțăni. *Cele două vecine se ciondănesc mereu.*
ciont s.n. (*anat.; reg.*) v. Ciolan. Os.
ciontós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Ciolănos. Osos.
ciopátă s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Picior.
ciopărtác, -ă adj. (*reg.; despre animale*) ‹reg.› berc, codoberc. *Câinele a rămas ciopărtac, după ce doctorul a fost nevoit să-i taie o parte din coadă.*
ciopârțeálă s.f. ciopârțire, ciopârțit[1], sfârtecare, sfâșiere, ‹reg.› hăcuire, hăcuit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire.
ciopârți vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) a sfârteca, a sfâșia, ‹rar› a dilacera, ‹pop. și fam.› a căsăpi, ‹pop.› a dumica, a măcelări, ‹reg.› a cârnosi, a cârti, a ciocârti, a crâmpoți, a hăcui. *Corbii au ciopârțit corpul ursului mort.* **2** (*reg.; compl. indică animale tăiate sau carnea lor*) v. Tranșa. **II** (*compl. indică obiecte*) ‹reg.› a crâmpoți. *A ciopârțit bușteanul, vrând să facă o bârnă.*
ciopârțíre s.f. ciopârțeală, ciopârțit[1], sfârtecare, sfâșiere, ‹reg.› hăcuire, hăcuit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Corbii au coborât și au început ciopârțirea ursului mort.*
ciopârțít[1] s.n. ciopârțeală, ciopârțire, sfârtecare, sfâșiere, ‹reg.› hăcuire, hăcuit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire.
ciopârțít[2], -ă adj. (*despre animale moarte sau sacrificate ori despre părți ale corpului lor*) sfârtecat, sfâșiat, ‹pop.› măcelărit[2]. *Leșul ciopârțit a fost îndepărtat de gunoieri.*
ciopláș s.m. (*înv.*) **1** v. Dulgher. Lemnar. **2** v. Pietrar. **3** v. Sculptor.
ciopleálă s.f. (*pop.*) **1** v. Cioplire. Cioplit[1]. **2** v. Cioplire. Cioplit[1]. Săpare. Săpat[1]. Sculptare. Sculptat[1]. Tăiat[1]. Tăiere.
cioplí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică bucăți de lemn, de piatră etc.*) ‹pop.› a struji, ‹reg.› a ciocârti, a hălcui. *Cioplește lemnul cu barda.* **2** (*compl. indică obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) a efila, a subția, ‹reg.› a subțira, ‹înv.› a dezgroșa. *A tăiat câteva crengi pe care apoi le-a cioplit cu un briceag.* **3** (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a dălțui, a lucra, a săpa, a sculpta, a tăia, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vișlui. *I-a cioplit chipul în marmură.* **II** fig. (*fam.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cizela. Cultiva. Deștepta. Lumina. Rafina. Stila. Subția. Șlefui. **2** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) v. Cizela. Stiliza. Șlefui.
cioplíre s.f. **I 1** cioplit[1], ‹pop.› ciopleală, strujire, strujit[1]. *Cioplirea lemnului a făcut-o cu barda.* **2** cioplit[1], săpare, săpat[1], sculptare, sculptat[1], tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1]. *Cioplirea blocurilor de marmură este anevoioasă.* **II** fig. (*fam.*) v. Cizelare. Cultivare. Rafinare. Stilare. Subțiere. Șlefuire.
cioplít[1] s.n. **1** cioplire, ‹pop.› ciopleală, strujire, strujit[1]. **2** cioplire, săpare, săpat[1], sculptare, sculptat[1], tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1].
cioplít[2], -ă adj. **1** (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) dălțuit[2], săpat[2], sculptat[2],

tăiat[2], înv. și pop.› mărmurit, ‹reg.› vijluit. *Monumentul cioplit a fost plasat în fața muzeului de artă.* **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) v. Civilizat. Cizelat[2]. Cultivat. Manierat. Patrician. Rafinat[2]. Stilat. Șlefuit[2].

cioplitór, -oáre s.n., s.f., s.m. **I** (*tehn.*) **1** s.n. cuțitoaie, ‹reg.› rânetă, scoabă, teslă. *Cioplitorul este folosit de potcovar pentru îndreptarea și curățarea copitelor calului.* **2** s.f. (*în dulgherie, în tâmplărie, în tăbăcărie etc.*) cuțitoaie, ‹reg.› copăstău, mezdrea, sinălău. *Cioplitoarea este formată dintr-o lamă de oțel ascuțită, cu două mânere la capete.* **II** s.m. **1** (*reg.*) v. Dulgher. Lemnar. **2** (*reg.*) v. Tâmplar. **3** (*reg.*) v. Pietrar. **4** (*a. plast.; înv.*) v. Sculptor.

cioplitúră s.f. **1** crestătură, dăltuitură, scobitură, ‹rar› dăltuială, ‹reg.› crestez, vișluitură, ‹fig.› brazdă. *Ușa veche are ciopliturі adânci.* **2** (*a. plast.; înv.*) v. Sculptură.

ciopór s.n. (*reg.*) **1** v. Cârd. **2** v. Cireadă. Turmă. **3** v. Cârd. Stol. **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).

ciorăn, - ă adj., s.m. (*arg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **2** s.m. v. Hoț. Pungaș. **3** s.m. v. Rom[2]. Țigan.

cioráp s.m. **1** ‹pop.› călțun, ‹reg.› cioc[2], ștrimf. *Își cumpără numai ciorapi de mătase.* **2** (*la pl.*) ***ciorapi-pantalon*** = colanți (v. *colant*), dres, ‹angl.› panty. *Poartă ciorapi-pantalon și pulovere mai lungi.*

cioránglav s.m. (*bot.; reg.*) v. Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*).

ciorbalăc s.n. (*gosp.; înv.*) v. Polonic.

ciorbalău s.m. (*arg.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

ciórbă s.f. **I 1** (*culin.*) ‹pop.› borș, ‹reg.› holearcă, zeamă. *Îi place ciorba de sfeclă roșie.* **2** (*culin.*) ***ciorbă de burtă*** = ‹reg.› mure (v. *mură*[2]), ‹turc.; înv.› schembea; ***ciorbă de pește = ciorbă pescărească*** = ‹pop.› borș pescăresc, ‹reg.› uha. **3** (*meteor.; reg.*) v. Fleașcă. Fleșcăială. Fleșcăraie. Lapoviță. Zloată. **4** (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **II** fig. (*pop. și fam.*) ***ciorbă lungă*** v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

ciorchináș s.m. (*bot.*) ciorchinel.

ciorchíne s.m. **I** (*bot.*) **1** grapă[2], racem, ‹reg.› cotring, șiboi. *Ciorchinele are un ax principal cu numeroase ramificații cu flori de-a lungul lui.* **2** strugure, ‹reg.› scălan. *A rupt câțiva ciorchini și i-a pus pe o tavă.* **II** fig. (*cu val. de adv.; modal*) ‹fig.› strugure. *Oamenii stăteau ciorchine la ferestre, privind parada militară.*

ciorchinél s.m. (*bot.*) ciorchinaș.

ciorciovél s.m. (*reg.*) v. Ceaurel. Ceaurică. Puradel.

ciorcobáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).

ciorcúșă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).

ciordeálă s.f. (*fam.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

ciordí vb. IV. tr. (*fam.*) **1** (*compl. obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. ÎnsușI[1]. Lua. Sustrage.

ciordíre s.f. (*fam.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

ciordít[1] s.n. (*fam.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

ciordít[2]**, -ă** adj. (*fam.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.

ciorditór s.m. (*fam.*) v. Hoț. Pungaș.

ciorícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*).

ciormăg s.m. (*entom.; reg.*) v. Vierme-alb.

ciormán s.m. (*entom.; reg.*) v. Vierme-alb.

ciórmă s.f. (*entom.; reg.*) v. Vierme-alb.

ciormoiág s.m. (*bot.*) **1** *Melampyrum arvense*; condroniu, ‹reg.› carpenă, dosnică (v. *dosnic*), grâu-negru, grâul-prepeliței (v. *grâu*), grâul-prepeliților, grâușor, miază-noapte, păduroi, scrabă, sor-cu-frate. **2** *Melampyrum cristatum*; ‹reg.› dințariță, racul-pământului (v. *rac*), scrabă. **3** *Melampyrum saxosum*; ‹reg.› scrabă. **4** (*reg.*) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*). **5** (*reg.*) v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*).

ciórnă s.f. bruion, concept, schiță, ‹fran.; înv.› eschisă, ‹engl.› draft, ‹fig.; livr.› canava. *A dat unui prieten ciorna nuvelei sale pentru a-și spune părerea.*

cioroáică s.f. **1** (*ornit.; rar*) v. Cioară (*Corvus*). **2** (*glum.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

ciorobăríță s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Furculițe (v. *furculiță*). Gemănare.

ciorobór s.n. (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

ciorobotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Scutura. Strânge.

ciorói s.m. **1** (*bot.*) *Inula germanica* sau *Inula salicina*; ‹reg.› cioroinic. **2** (*ornit.; reg.*) v. Corb (*Corvus corax*). **3** (*glum.*) v. Rom[2]. Țigan.

cioróinic s.m. (*bot.; reg.*) v. Cioroi (*Inula germanica* sau *Inula salicina*).

cioropínă s.f. (*pop.; peior*) v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

ciorováí vb. IV. refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se cârâi, a se ciondăni, a se hârâi, ‹reg.› a se ciorti, a se gârbi, a se șondromăni, a se vergela, ‹fig.; fam.› a se clănțăni. *Cele două vecine se ciorovăiesc mereu.*

ciorovăiálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› cârâială, ciondăneală, ciorovăire, hârâială, ‹reg.› cioandă, șondromăneală, șondromănit. *Adesea izbucnește câte o ciorovăială între ei.*

ciorováire s.f. (*fam.*) ‹fam.› cârâială, ciondăneală, ciorovăială, hârâială, ‹reg.› cioandă, șondromăneală, șondromănit.

ciorpác s.n. (*pesc.; reg.*) **1** v. Crâsnic. Tifan. **2** v. Minciog.

ciorsăí vb. IV. refl. **I** (*despre ființe*) **1** (*reg.*) v. Scărpina. **2** (recipr.) (*biol.; arg.*) v. Acupla. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **II** fig. (*reg.; despre oameni*) **1** (*med.*) v. Ramoli. Seniliza. **2** v. Coborî. Gudura. Înjosi. Ploconi. Târî. Umili.

ciorsăít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

ciort s.n. (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1].

ciortán s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ciortánaș s.m. (*iht.; reg.*) ‹reg.› ciortănel. *Ciortănașul este un pește mai mic de un kilogram.*

ciortánél s.m. (*iht.; reg.*) ‹reg.› ciortănaș.

ciortí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Cârâi. Ciondăni. Ciorovăi. Hârâi. **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

ciortopolóc s.m. (*bot.; reg.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*).

cioșmolí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Agita. Frământa. Îngrijora. Neliniști. Precipita. Zbuciuma. **2** v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].

ciot s.n. **1** buștean, butuc, buturugă, ‹pop.› bucium[2], rădăcină, teșitură, ‹reg.› bălvan, boancă, burduloi, bușcan, buștihan, butură, ciomp, ciotcă, ciumpan, ciutac[2], ciuteică, ciuturcă, gălătușel, gros, lăstar[2], lostopană, retevei, trupinică, tumurug, turugă, tutuc. *Taie cioturi pentru foc.* **2** (*anat.*) mont[1], ‹reg.› cotor. *În urma operației, a rămas cu un ciot în locul mâinii accidentate.* **3** (*la trunchiurile copacilor*) nod, ‹reg.› cep, dâlmă. *Tulpina stejarului bătrân are multe cioturi.*

ciótcă s.f. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.

cioturós, -oásă adj. **I 1** (*despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) noduros, ‹înv. și reg.› buturugat, nodos, ‹reg.› ciumpaș, măzănăios, măzănăit. *Acest stejar are trunchiul cioturos.* **2** (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **II** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros.

ciovéi s.n. (*reg.*) **1** (*la pl.* ***cioveie***) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **2** (*gosp.*) v. Ciubăr.

ciovícă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **2** v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*). **3** v. Nagât (*Vanellus vanellus*). **4** ***ciovică-de-mare*** v. Glareolă (*Glareola pratincola*).

ciozvártă s.f. (*ind. alim.; pop.*) **1** v. Picior. **2** ‹pop.› halcă[1], hartan, ‹reg.› ghiuturum, halcată, poșolog, poșomog, șușumete. *A început să tranșeze ciozvârte de carne din porcul tăiat.*

cípcă s.f. (*reg.*) **1** v. Dantelă. **2** v. Panglică. **3** v. Brățară.

cipcíi vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre lichide*) v. Lipăi. Pleoscăi. Plescăi.

cipcínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Sadină (*Chrysopogon gryllus*).
cipíc s.n. **1** (*reg.*) v. Papuc. **2** (*înv.*) v. Gheată. **3** (*înv.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea*) v. Pantof.
ciprín s.m. (*iht.*) *Cyprinus carpio*; crap, ‹reg.› sazan, șaran.
ciprinicultúră s.f. (*piscic.*) carpicultură. *Ciprinicultura se ocupă cu creșterea și exploatarea rațională a crapului.*
cípru s.m. (*bot.; livr.*) v. Chiparos (*Cupressus sempervirens*).
cir[1] s.m. (*bot.; la plantele agățătoare; reg.*) v. Cârcel.
cir[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Cocă[1]. Lipici. Pap. **2** (*constr.*) v. Muruială. **3** (*culin.*) v. Păsat. Terci.
cirác s.m. **1** (*livr.*) v. Discipol. Elev. Învățăcel. Ucenic. **2** (*înv.*) v. Favorit. Protejat.
circ s.n. **I 1** (*geomorf.; și **circ glaciar***) caldeiră, cazan, căldare, căldare glaciară, zănoagă, ‹reg.› scofaină. *Circul este o depresiune circulară în regiunile muntoase, formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar.* **2** (*astron.*) ***circ lunar*** = crater lunar. *Circul lunar este o adâncitură rotundă pe suprafața Lunii.* **II** fig. **1** (*de obicei peior.*) ‹fig.› mascaradă, ‹fig.; fam.› circotecă. *Tot circul oferit de cunoscuta vedetă la unele posturi de televiziune este penibil.* **2** (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
círca adv. (*modal; exprimă ideea de aproximație*) **1** aproape, aproximativ, cam, relativ, vreo, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau circa douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate circa cinci ani.* **2** aproape, aproximativ, cam. *Iarna, plătește căldura circa două sute de lei.*
circár s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
circazián, -ă adj. cerchez, ‹rar› cerchezesc. *Populația circaziană locuiește în Republica Karaceaevo-Cerkesia. Limba circaziană face parte din familia limbilor caucaziene.*
círcă s.f. (*fam.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Circumscripție. Secție.
circotécă s.f. fig. (*fam.; de obicei peior.*) v. Circ. Mascaradă.
circuít s.n. **1** (*electron.*) ***circuit imprimat*** = cablaj imprimat. *În circuitul imprimat conexiunile sunt realizate sub formă de benzi conductoare înguste.* **2** (*electr.*) ***circuit multipolar*** = multipol. *Circuitul multipolar este o rețea electrică cu mai multe borne de acces.*
circulá vb. I. intr. **1** (*despre oameni, vehicule etc.; cu determ. locale sau modale*) a se deplasa, a merge, a se mișca, a umbla. *Circulă prin oraș doar pe jos.* **2** (*biol.; despre sânge, sevă*) a curge, a se deplasa. *Sângele circulă prin vene.* **3** (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a se extinde, a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se rășchira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei circulă tot felul de zvonuri.* **4** a se folosi, a se întrebuința, a se utiliza, a se uzita, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se politici. *Monedele vechi nu mai circulă.*
circulár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** rond, rotund, ‹rar› cercual, ‹pop.› rotocol, ‹reg.› cercuriu, rotilat, rotocolit. *În mijlocul pieței este un teren circular cu fiori.* **2** cicloid, orbicular, orbiculat, rotund. *Descrie o mișcare circulară.* **3** (*despre mișcări, deplasări*) giratoriu, rotativ. *Cilindrul are o mișcare circulară. Mașina a făcut o mișcare circulară.* **4** (*despre mișcări*) rotat. *Această pasăre are un zbor circular.* **II** adv. (*modal*) roată[1]. *Privește circular în mulțime pentru a-și localiza prietenul.*
circulát, -ă adj. (*despre drumuri, căi etc.*) bătătorit, bătut[2], frecventat, umblat[2], ‹înv.› umblător. *Drumul circulat din pădure duce spre schit.*
circulatóriu, -ie adj. ‹rar› circulativ. *Moneda americană are o valoare circulatorie mare.*
circulatív, -ă adj. (*rar*) v. Circulatoriu.
circulație s.f. **1** deplasare, mișcare. *Viteza de circulație a metroului este mare.* **2** mers, umblet, ‹pop.› purtare. *Treptele s-au tocit de la circulația pe ele.* **3** trafic, ‹înv.› tract[2]. *Circulația pe autostradă este foarte intensă.* **4** mișcare. *Pe străzile orașului este o mare circulație de mașini, biciclete și tramvaie.* **5** (*biol.*) deplasare, curgere, mișcare. *Circulația sângelui în sistemul cardiovascular este determinată în special de contracțiile inimii.* **6** diseminare, împrăștiere, propagare, răspândire, ‹rar› diseminație, ‹pop. și fam.› lățire. *Circulația unor zvonuri mincinoase este frecventă.* **7** folosire, întrebuințare, utilizare, uzitare. *Circulația monedelor vechi a încetat.* **8** uz. *Cuvintele ieșite din circulație denumesc realități care astăzi nu mai există.*
circumanál, -ă adj. (*anat., med.; despre formațiuni, iritații etc.*) perianal, periproctal. *Formațiunile circumanale sunt situate în jurul anusului.*
circumcíde vb. III. tr. (*în religiile mozaică și islamică; compl. indică băieți sau bărbați*) ‹înv.› a obrezui.
circumcís adj. (*în religiile mozaică și islamică; despre băieți sau bărbați*) ‹înv.› obrezuit.
circumcízie s.f. (*în religiile mozaică și islamică*) postectomie, posteotomie, tăiere-împrejur, ‹înv.› obrezanie, obrezuire, tăiat-împregiur (v. *tăiat*[1]), tăietură. *Circumcizia este o tăiere rituală a prepuțului de jur-împrejur.*
circumferențiár s.n. (*tehn.*) compas. *Circumferențiarul este folosit la trasarea cercurilor sau a arcelor de cerc.*
circumferínță s.f. **1** (*geom.*) ‹înv. și reg.› perghel, ‹înv.› periferie. *Profesorul i-a cerut elevului să calculeze circumferința cilindrului.* **2** perimetru, ‹înv.› contur, împrejurare, împrejurime, înconjurare, măsură împrejur, ocol, ocoliș, ‹latin.› ambit. *A măsurat circumferința terenului cu vie.* **3** grosime. *Circumferința trunchiului copacului fiind mare, acesta nu poate fi cuprins cu brațele.*
circumlocúție s.f. (*gram., stil.*) perifrază. *Circumlocuția este un șir de cuvinte care exprimă indirect o anumită idee.*
circumlunár, -ă adj. (*despre nave cosmice sau despre mișcarea lor*) circumselenar, perilunar, periselenar. *Navele circumlunare înconjoară Luna.*
circumorál, -ă adj. (*anat., med., med. vet.; despre formațiuni, iritații etc.*) perioral. *Formațiunile circumorale sunt situate în jurul gurii.*
circumorbitál, -ă adj. (*astron.; despre fenomene, mișcări etc.*) periorbital. *Fenomenele circumorbitale se petrec pe orbita unui corp ceresc.*
circumpolár, -ă adj. (*geogr.*) peripolar. *Regiunile circumpolare se află în jurul sau în vecinătatea polilor.*
circumscríe vb. III. tr. **1** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a delimita, a demarca, a hotărnici, a încercui, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A circumscris via pe care o are pe deal.* **2** (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a delimita, a demarca, a limita, a marca, a mărgini. *Au circumscris laturile șoselei pentru a se evita accidentele.* **3** (*compl. indică probleme, situații, fapte etc.*) a delimita, a limita, a restrânge, ‹înv.› a periorisi. *Și-a circumscris subiectul lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.*
circumscríere s.f. **1** delimitare, demarcaj, demarcare, demarcație, hotărnicire, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Circumscrierea viei i-a fost impusă de primărie.* **2** delimitare, limitare, restrângere. *Circumscrierea subiectului lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea i-a fost cerută de profesor.*
circumscripție s.f. (*adm.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) secție, ‹fam.› circă, ‹înv.› despărțire. *Circumscripția sanitară are un sediu nou.*
circumscrís, -ă adj. **1** (*despre spații, terenuri etc.*) delimitat, demarcat, limitat, mărginit. *Terenul circumscris este locul de joacă al copiilor.* **2** (*despre probleme, situații, fapte etc.*) delimitat, finit, limitat, mărginit. *Subiectul lucrării are un caracter circumscris, cuprinzând numai studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.*
circumselenár, -ă adj. (*despre nave cosmice sau despre mișcarea lor*) circumlunar, perilunar, periselenar.
circumspéct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, grijuliu, precaut, prevăzător, prudent, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer circumspect în trafic.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, bănuitor, incredul, neîncrezător, suspicios, temător, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. și reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era circumspect din fire.* **II** adv. (*modal*) atent, precaut, prudent. *Ei pășesc circumspect pe gresia udă. Una dintre regulile de bază ale șoferiei este să se conducă circumspect.*
circumspécție s.f. **1** atenție, băgare de seamă, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere,

prudență, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă circumspecție în trafic.* **2** bănuială, incredulitate, neîncredere, suspiciune, ‹livr.› difidență, mefiență, ‹rar› necrezare, ‹pop. și fam.› prepus[1], ‹reg.› bănat, bedă, ‹înv.› prepunere, prevenție, ‹grec.; înv.› ipopsie. *Îi ascultă relatarea plin de circumspecție.*

circumstánță s.f. **1** caz, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă circumstanță, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în circumstanțe excepționale.* **2** ipostază, împrejurare, moment, ocazie, prilej, situație. *Este o circumstanță favorabilă pentru a începe afacerea.* **3** (*la pl.* ***circumstanțe***) concurs de împrejurări, conjunctură, împrejurări (v. *împrejurare*), întâmplări (v. *întâmplare*), timpuri (v. *timp*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reușit în viață datorită unor circumstanțe fericite.*

circumstanțiál, -ă adj., s.f., s.n. **I** adj. conjunctural, situațional. *Trebuie să se țină seama și de contextul circumstanțial în care a apărut acest fenomen.* **II** (*gram.*) **1** s.f. propoziție circumstanțială. *Circumstanțiala are în frază rolul pe care îl are complementul circumstanțial în propoziție.* **2** s.f. ***circumstanțială de loc*** = propoziție circumstanțială de loc. *Circumstanțiala de loc arată locul unde se petrece acțiunea din regentă;* ***circumstanțială de timp = circumstanțială temporală*** = propoziție circumstanțială temporală, propoziție temporală, temporală (v. *temporal*[2]). *Circumstanțiala temporală are în frază funcția unui circumstanțial de timp.* **3** s.n. complement circumstanțial. *Circumstanțialul arată circumstanțele în care se petrece o acțiune.* **4** s.n. ***circumstanțial de loc*** = complement circumstanțial de loc. *Circumstanțialul de loc arată locul în care se petrece o acțiune sau se manifestă o însușire;* ***circumstanțial de timp*** = complement circumstanțial de timp, complement de timp. *Circumstanțialul de timp arată timpul când se petrece o acțiune sau când există o stare ori o însușire.*

circumstanțiát, -ă adj. (*livr.; despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Amănunțit[2]. Amplu. Detaliat. Dezvoltat.

circumteréstru, -ă adj. periterestru. *A fost lansat un nou satelit circumterestru.*

circumvalát, -ă adj. (*bot., anat.*) caliciform. *O formațiune circumvalată are aspectul unui caliciu.*

circumvolúție s.f. (*anat.*) = circumvoluțiune.

circumvoluțiúne (circumvolúție) s.f. (*anat.*) girus cerebral, ‹înv.› sin. *Circumvoluțiunile se află pe suprafața exterioară a creierului.*

cireádă s.f. turmă, ‹rar› cârd, ‹pop.› ciurdă, ‹înv. și reg.› tamazlâc, ‹reg.› botei, ciopor, gelep[2], stog, tabun, văcărie, ‹înv.› staul. *Bătrânul păzește cireada de vaci a satului.*

cireáșă s.f. (*bot.*) **1** (*la pl.*) ***cireșe amare*** = ‹reg.› cireșe pădurețe. *Umple câteva clătite cu dulceață din cireșe amare;* (*reg.*) ***cireșe pădurețe*** v. Cireșe amare. **2** (*art.; reg.*) ***cireașa-evreului*** v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*); ***cireașa-lupului*** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*).

ciréș s.m. (*bot.*) ***cireș-de-Bărăgan*** = ***cireș-pitic*** = *Cerasus fructicosa*; vișin-pitic (v. *vișin*[1]), vișin-sălbatic (v. *vișin*[1]), vișinel, vișinel-sălbatic; ***cireș-sălbatic*** = *Cerasus avium*; ‹înv.› vâscușor.

cireșár s.m., s.m. invar. **1** s.m. (*ornit.*) *Coccothraustes coccothraustes*; botgros, ‹reg.› cioc-gros (v. *cioc*[2]), cloncar, puigros, sâmburar, șulingros, vișinar. **2** s.m. invar. (*pop.*) v. Iunie.

cireșárie s.f. (*bot.*) ‹rar› cireșet, ‹reg.› cireșiște. *Este paznic la o cireșărie.*

cireșét s.n. (*bot.; rar*) v. Cireșărie.

cirésiște s.f. (*bot.; reg.*) v. Cireșărie.

ciripeálă s.f. **1** ciripire, ciripit, glas, piruit, ‹reg.› piruială, piruitură, știorlâcăială. **2** (*arg.*) v. Delație. Denunț. Denunțare.

ciripí vb. IV. **1** intr. (*despre păsări*) a pirui, ‹reg.› a șcerăcăi, a știorlâcăi. *Păsărelele ciripesc în livadă.* **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Reclama. Spune.

ciripíre s.f. **1** ciripeală, ciripit, glas, piruit, ‹reg.› piruială, piruitură, știorlâcăială. *În livadă se aude ciripirea păsărelelor.* **2** (*arg.*) v. Delație. Denunț. Denunțare.

ciripít s.n. **1** ciripeală, ciripire, glas, piruit, ‹reg.› piruială, piruitură, știorlâcăială. **2** (*arg.*) v. Delație. Denunț. Denunțare.

ciripitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre păsări*) ciripiu. **2** s.m., s.f. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

ciripíu, -íe adj. (*despre păsări*) ciripitor.

ciríș s.n. (*reg.*) v. Cocă[1]. Lipici. Pap.

cirișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

ciritél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cununiță (*Spirea ulmifolia*). **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

ciróză hidrică s.f. (*med., med. vet.*) hidropizie, hidrops, ‹pop.› apă, boală de apă, dropică, ‹reg.› ruptoare de apă, ‹înv.› trând[1], trândav[1]. *Ciroza hidrică este o acumulare patologică de apă în cavitățile naturale ale organismului.*

círtă s.n. (*pop.*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme.

císlă s.f. (*înv.*) v. Număr. Sumă.

cisluí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să"*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **2** refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Consfătui. Consulta. Sfătui.

cistalgíe s.f. (*med.*) cistodinie. *Cistalgia este o durere vezicală.*

cístă s.f. (*rar*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță.

cistérnă s.f. autocisternă. *Cisternele transportă lichide.*

cisticérci s.m. pl. (*zool.*) ‹pop.› linți (v. *linte*), ‹reg.› mominți. *Cisticercii provoacă cisticercoza.*

cisticercóză s.f. (*med. vet., med.*) trichineloză, trichinoză, ‹pop.› linte, măzăriche, ‹reg.› spurcăciune. *Cisticercoza apare în urma ingestiei cărnii de porc care conține trichinele închistate.*

cistocél s.n. (*med.*) colpocel anterior. *Cistocelul este hernia vezicii urinare prin peretele vaginului.*

cistodínie s.f. (*med.*) cistalgie.

cistoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie vezicală.

cișmeá s.f. **1** apă, ‹înv.› hazna. *Cișmeaua din curte s-a defectat.* **2** (*reg.*) v. Izvor. **3** (*înv.*) v. Apă. Fântână. Puț.

cișmír s.m. (*bot.*) *Buxus sempervirens*; ‹reg.› bănuț, bănuței (v. *bănuțel*).

cit s.n. (*ind. text.; pop.*) v. Stambă.

cită vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a indica, a menționa, a numi, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a citat în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **2** (*compl. indică afirmații, mărturii, fragmente de text etc.*) a reda, a reproduce. *A citat un pasaj dintr-un tratat cunoscut de lingvistică.* **3** (*jur.; compl. indică oameni*) a chema, a invita, ‹înv. și reg.› a soroci. *Și-a citat vecinii la judecătorie din cauza neînțelegerilor.*

citábil, -ă adj. menționabil. *Printre faptele citabile se înscrie și actul său de curaj.*

citadélă s.f. **I** (*milit.; în Ev. Med.*) cetățuie, ‹înv.› cetățea, cetățuică. *Zidurile multor citadele medievale au rezistat peste secole.* **II** fig. **1** centru, ‹fig.› bastion, focar, sediu, vatră, ‹fig.; înv.› scaun, steajăr, șez, șezut. *Roma este citadela latinității.* **2** oraș, urbe, ‹fig.› cetate. *În citadela noastră, Iași, este cea mai veche universitate din țară.*

citadín, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*în opoz. cu „rural"*) orășenesc, urban, ‹înv. și reg.› orășesc, urbicular, ‹înv.› târgovеț. *Viața citadină este trepidantă.* **2** s.m., s.f. orășean, orășeancă, ‹astăzi rar; deprec.› târgoveț, ‹pop. și fam.; iron. sau deprec.› nădrăgar, pantalonar, ‹pop.; iron. sau peior.› domn, surtucar, ‹reg.› jupânească, ‹înv.› cetățean, pârgar, ‹în Ev. Med.; înv.› burghez, ‹deprec.› covrigar, ‹fig.; rar› surtuc. *Bunicii ei au fost citadini.*

citadinizá vb. I. refl., tr. (*sub. compl. indică persoane din mediul rural*) a (se) orășeniza, a (se) urbaniza, ‹astăzi rar; deprec.› a (se) târgoveți. *Multe dintre persoanele din mediul rural stabilite într-un oraș se citadinizează destul de greu.*

citadinizáre s.f. orășenizare, urbanizare. *Citadinizarea unor persoane din mediul rural este destul de anevoioasă.*

citánie s.f. (*înv.*) **1** v. Citire. Citit[1]. Lecturare. Lectură. Parcurgere. **2** v. Învățare. Învățat[1]. Studiere. Studiu. **3** v. Studiu.

citáre s.f. **1** amintire, indicare, menționare, mențiune, pomenire, semnalare, ‹rar› semnalizare, ‹înv.› pomană. *Citarea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **2** redare, reproducere. *Citarea pasajului din tratat s-a făcut cu exactitate.* **3** (*jur., adm.*) chemare, citație, convocare, invitare, invitație, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. *Citarea*

ei în fața instanței de judecată i-a provocat neplăceri la serviciu.

citât[1] s.n. ‹înv.› citație. *De obicei, folosește în discursul său citate din scriitorii clasici.*

citât[2]**, -ă** adj. **1** (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) amintit, indicat, menționat, pomenit, semnalat, ‹înv.› vorbit[2]. *Studiul citat este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.* **2** (*jur.; despre oameni*) chemat, ‹înv. și reg.› sorocit. *Persoanele citate au venit la tribunal.*

citație s.f. **I** (*jur., adm.*) chemare, citare, convocare, invitare, invitație, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. **II** (*concr.*) **1** (*jur., adm.*) ‹rar› provocare, ‹reg.› izădiș, soroacă. *Citația de la tribunal îl anunța când va fi următorul termen de judecată.* **2** (*înv.*) v. Citat[1].

cité [site] s.n. (*fran.*) **1** v. Oraș. Urbe. **2** v. Cartier.

citeț, -eață adj., s.m., s.f. **I** adj. (*în opoz. cu „ilizibil", „indescifrabil"; despre scrisul de mână sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) clar, deslușit, lizibil, ‹înv.› legibil, ‹fig.; înv.› limpede. *Textul manuscrisului este citeț.* **II 1** s.m., s.f. (*înv.*) v. Cititor. Lector. **2** s.m. (*ist.; înv.*) v. Anagnost.

citi vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a lectura, a parcurge, a vedea, ‹înv. și pop.› a spune, a zice, ‹fam.› a străbate, ‹înv.› a număra[2]. *A citit scrisoarea în întregime. A citit tot catalogul bibliotecii, dar nu a găsit cartea căutată.* **2** (*compl. indică cursuri, materiale didactice etc.*) a învăța, a studia. *A citit, de la un capăt la altul, tot cursul de literatură comparată pentru examen.* **3** a se cultiva, a se instrui. *Tinerii trebuie să citească mult și sistematic.* **4** (*muz.; compl. indică note, partituri muzicale*) a descifra. *Având cunoștințe muzicale, reușește să citească cu ușurință o partitură.* **5** (*bis.; despre preoți, dascăli etc.; compl. indică texte religioase*) a lectura, a rosti. *Preotul a citit Sfânta Evanghelie.* **6** (*pop. și fam.; compl. indică scrisul cuiva*) v. Desluși. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică fapte, gesturi, afirmații etc. ale oamenilor*) a interpreta, a înțelege. *A citit gestul ei ca o confirmare.* **2** tr. (*compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) a afla, a descoperi, a ghici, ‹fig.› a adulmeca. *A citit ce intenții are prietenul lui.* **3** refl. (*despre stări psihice*) ‹fig.› a se zugrăvi. *Pe fața sa se citea o mare bucurie.*

citire s.f. **1** citit[1], lecturare, lectură, parcurgere, ‹înv.› citanie. *Orice începător are dificultăți la citirea unui text.* **2** (*muz.*) descifrare. *Pentru un bun muzician citirea unei simfonii nu este o problemă.*

citit[1] s.n. citire, lecturare, lectură, parcurgere, ‹înv.› citanie.

citit[2]**, -ă** adj. (*despre oameni*) **1** cult[2], cultivat, deștept, educat, instruit, învățat[2], școlit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2], ‹fig.; fam.› crescut[2]. *Are pretenția că este un om citit.* **2** cult[2], cultivat, doct, erudit, învățat[2], savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› știut[2], ‹înv. și reg.› pricopsit, știutor, ‹fig.› luminat[2]. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor citit.*

cititór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. lector, ‹înv.› citeț. *Biblioteca are mulți cititori.* **2** s.m. (*lingv.*) interlocutor, receptor. *Cititorul este persoana care primește și decodează un mesaj realizat potrivit regulilor unui cod specific.* **3** s.m. (*astrol.*) ***cititor în stele*** = astrolog, ‹înv. și pop.› astronom, ‹pop.› filosof, mag[1], zodier, ‹înv.› matematic[1], păzitor de stele, stelar[1], vâlhovnic, vâlvă. *Cititorul în stele prezice destinul omului după poziția aștrilor.*

citoanatomíe s.f. (*biol.*) anatomia celulei (v. *anatomie*).

citobiologíe s.f. (*biol.*) biologie celulară.

citoblást s.n. (*biol.*) carion, nucleu, nucleu celular. *Citoblastul asigură transmiterea caracterelor ereditare.*

citochinéză s.f. (*biol.*) citodiereză, plasmodiereză. *Citochineza reprezintă totalitatea schimbărilor care au loc în plasmă în cursul diviziunii celulare.*

citodiagnóstic s.n. (*med.*) citodiagnoză, citoscopie. *Citodiagnosticul se face pe baza studiului microscopic al celulelor prelevate din organism.*

citodiagnóză s.f. (*med.*) citodiagnostic, citoscopie.

citodiereză s.f. (*biol.*) citochineză, plasmodiereză.

citogénă s.f. (*genet.*) plasmagenă. *Citogena condiționează manifestările ereditații.*

citoplasmátic, -ă adj. (*biol.*) citoplasmic.

citoplásmic, -ă adj. (*biol.*) citoplasmatic.

citoscopíe s.f. (*med.*) citodiagnostic, citodiagnoză.

citoví vb. IV. refl., tr. (*med., med. vet.; reg.; sub. compl. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

cítrice s.f. pl. (*bot.*) ‹livr.› agrume. *Portocalele, lămâile și mandarinele sunt citrice.*

citrínă s.f. (*biochim., farm.*) **1** acid ascorbic, vitamina antiscorbutică (v. *vitamină*), vitamina C (v. *vitamină*). *Citrina este prezentă în natură în foarte multe fructe și legume, fiind necesară pentru funcționarea optimă a numeroase enzime.* **2** rutozid, vitamina P (v. *vitamină*). *Citrina exercită un efect protector asupra pereților capilari, fiind recomandată, împreună cu vitamina C, în stările hemoragice determinate de fragilitatea capilară.*

cítro s.n. citronadă, limonadă.

citron [si'tron] adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) chihlimbariu, galben-deschis, galben-pal, gălbui, untdelemniu, ‹rar› sulfuriu, ‹pop. și fam.› cănăriu, nisipiu, ‹pop.› gălbinicios, gălbior, gălbiu, lămâiu, lemniu, năutiu, rădăciniu, șofrăniu, ‹reg.› gălbenatic, gălbeniu, gălbenuț gălburiu, untuliu, ‹fran.› sable, șamoa. *A dat musafirilor un vin citron.*

citronádă s.f. citro, limonadă. *A băut un pahar de citronadă.*

citronélă s.f. (*bot.*) *Melissa officinalis*; melisă, roiniță, ‹reg.› buruiana-stupului (v. *buruiană*), busuiocul-stupului (v. *busuioc*), cătușnică, floarea-stupului (v. *floare*), iarba-albinelor (v. *iarbă*), iarba-roilor (v. *iarbă*), iarba-stupului (v. *iarbă*), izma-stupilor (v. *izmă*), lămâiță, mătăcină, mierea-ursului (v. *miere*), mintă-turcească, motoacă, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), răstupească, roiște, sască[2], stupelniță, tămâioară, tămâiță-sălbatică, urechea-ursului (v. *ureche*), voiești, voioșniță-de-albini.

ciubăr s.n. **1** (*gosp.*) ‹pop.› hârdău, ‹reg.› ciovei, daior, dejer, mescătoare, pârlău, șaf[2], șafru, șiroadă, șofei, șofel, vadră, zolniță. *A pus castraveți la murat într-un ciubăr.* **2** fig. (*jur.; pop.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

ciubăráș s.n. (*gosp*) ‹pop.› hârdăiaș, hârdăior, hârdăuț, ‹reg.› hârgăuță. *A strâns apă de ploaie într-un ciubăraș.*

ciubotăr s.m. (*reg.*) v. Cizmar. Pantofar.

ciubótă s.f. **I 1** (*pop.*) v. Cizmă. **2** (*reg.*) v. Gheată. **3** fig. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont. **II** (*art., la pl.; bot.*) ***ciubotele-cucului*** v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).

ciubotăreásă s.f. (*reg.*) v. Cizmăreasă. Pantofăreasă.

ciubotărésc, -éască adj. (*reg.*) v. Cizmăresc.

ciubotărie[1] s.f. (*reg.*) v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1].

ciubotărie[2] s.f. (*reg.*) v. Cizmărie[2]. Pantofărie[2].

ciubotăriță s.f. (*reg.*) v. Cizmăreasă. Pantofăreasă.

ciuboțícă s.f. **1** (*pop.*) v. Cizmuliță. **2** (*art.; bot.*) ***ciuboțica-cucului*** = **a** *Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*; ‹reg.› aglică, aglicel, calce[1], caltă, iglicel, lăptucă, papucul-cucului (v. *papuc*), pupezoi, puturoasă (v. *puturos*), scânteiuță-galbenă, sugel, talpa-gâștei (v. *talpă*), țâța-caprei (v. *țâță*), țâța-oii (v. *țâță*), țâța-vacii (v. *țâță*), urechița-ursului (v. *urechiță*); **b** (*reg.; și* ***ciuboțica-ursului***) v. Urechea-ursului (v. *ureche*) (*Primula auricula*); ***ciuboțica-ursului*** = *Cortusa matthioli*; ‹reg.› urechea-ursului (v. *ureche*).

ciubúc s.n. **I** (*constr.*) **1** brâu, cornișă, ‹reg.› parcan. *Ciubucul casei este proeminent și ornamentat.* **2** ciubucar, lambar, tipar, ‹pop.› lămbuitor. *Cu ciubucul se fac ornamentele în relief pentru a marca marginile unui perete.* **3** (*înv.*) v. Arhivoltă. **II** fig. (*fam.; peior.; de obicei constr. cu vb. ca „a lua", „a primi"*) v. Bacșiș.

ciubucár s.n., s.m. **1** s.n. (*constr.*) ciubuc, lambar, tipar, ‹pop.› lămbuitor. **2** s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› șpagagiu, șpăgar, șperțar. *Acest funcționar este cunoscut ca mare ciubucar.*

ciúcă s.f. (*reg.*) **1** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

ciucí vb. IV. refl. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **2** (*despre frunze*) v. Răsuci. Suci[2]. **3** (*despre fructe*) v. Încreți. Zbârci[2].

ciúciu adv. (*modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.
ciuciuláși s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Cocârlă (*Marasmius scorodonius*).
ciuciuléte s.m., adj. invar. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Morchella esculenta*; zbârciog, ‹reg.› burete-de-bubă, pită, popă[1], pup[3]. **2** (*la porumb; reg.*) v. Cocean. Știulete. **3** (*la pl.* ***ciuciuleți***; *reg.*) v. Cocârlă (*Marasmius scorodonius*). **II** s.m. (*culin.; pop.*) v. Bol. Boț. Bulz. Cocoloș. **III** adj. invar. (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› ciuciulit, leoarcă[1], ‹reg.› bleașcă, lișteav, loaspă, mocioi, moi. *Din cauza ploii, are hainele ciuciulete.*
ciuciulí vb. IV. refl. (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2].
ciuciulít, -ă adj. **1** (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› ciuciulete, leoarcă[1], ‹reg.› bleașcă, lișteav, loaspă, mocioi, moi. **2** (*pop.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit.
ciúciur s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Ciuroi. Șipot.
ciúciure s.n. (*bot.*) *Campanula glomerata*; ‹reg.› clopoței (v. *clopoțel*).
ciúclă s.f. (*reg.*) v. Pop.
ciúcur s.m. (*reg.*) = ciucure.
ciucuráș s.m. **1** cănăfior, ciucurel, ‹reg.› cănăcel. *Marginile covorului au ciucurași.* **2** (*la pl.* ***ciucurași***; *bot.*) *Adenostyles alliariae*; ‹reg.› bosacă, floarea-ciumei (v. *floare*).
ciúcure s.m. **I 1** canaf, ‹pop. și fam.› motocel, ‹pop.› țurțur, ‹fam.› țarțam, ‹înv. și reg.› cloș, peleș, ‹reg.› boit[2], ceacot, frânghie, roit[2], șalang, tuftur, țorțoloș, țurțalău, ‹înv.› fundă, piuscul, podmet, săgeac[2], torsadă. *Șalul pe care îl poartă are ciucuri.* **2** țurțur, ‹pop.› țurloi, ‹înv. și reg.› stur, ‹reg.› gheței, scuț, sloiеț, struț, sulig, sulughiț, țârțar, țâșcă, țâțână, țicloi[2], țicluș, țorțoloș, țugui, țurțalău, țurțurău, țurțuruș, țuțuroi, țuțurui. *Pe streșini s-au format ciucuri de gheață.* **II** (*art.; bot.; reg.; în forma* ***ciucur***) ***ciucurul-popii*** = ***ciucurul-voinicului*** v. Trifoi. Trifoi-roșu (*Trifolium pratense*).
ciucurél s.n., s.m. **1** s.n. cănăfior, ciucuraș, ‹reg.› cănăcel. **2** s.m. (*la pl.* ***ciucurei***; *bot.*) v. Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*).
ciucușoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Albiță (*Alyssum calycium*).
ciudát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost ciudată.* **2** (*înv.*) v. Magic. Miraculos. **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă ciudat. Se comportă ciudat.*
ciúdă s.f. **1** gelozie, invidie, necaz, pică[1], pornire, ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcășeală, zăcășie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1], dâcă[1], inat, opșag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpștire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-și poate domoli ciuda pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.* **2** (*pop.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **3** (*înv. și reg.*) v. Mirare. Nedumerire. **4** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **5** (*înv.*) v. Minune. Miracol.
ciudățénie s.f. **1** bazaconie, bizarerie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șant[2], șozenie, șucheție, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai ciudățenii. N-a văzut în viața ei o asemenea ciudățenie.* **2** curiozitate, ‹grec.; înv.› paraxenie. *A rămas în amintirea elevilor ca un profesor cu multe ciudățenii.* **3** bizarerie, excentricitate, extravaganță, fantezie, originalitate, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șucheție, ‹fig.› lux. *I se pare o ciudățenie să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*
ciudățíme s.f. (*înv.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
ciudésă s.f. (*înv.*) v. Minune. Miracol.
ciudí vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică despre oameni*) v. Înciuda. Necăji. Supăra. **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1]. **4** refl., tr. (*înv.; despre oameni*) v. Mira[1]. Nedumeri. **5** refl. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din cauza", „pentru"*) v. Îngrijora. Neliniști. Teme[2].
ciudít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre chipul, privirea etc. lor*) v. Anxios. Cerebrotonic. Îngrijorat. Neliniștit. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.
ciudós, -oásă adj. **1** (*pop.* și *fam.; despre oameni*) v. Înciudat. Necăjit. Supărat. **2** (*pop.* și *fam.; despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **3** (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.
ciuelănáș s.m. (*bot.; reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).
ciuf, ciúfă s.n., s.m., adj. **I** s.n. (*la oameni sau la unele animale și păsări*) moț[1], ‹înv. și pop.› buhuță, ‹pop.› hălăciugă, ‹reg.› ciup[1], conci, cucui, moțoc, moțochină, pup[3], pupui[1], țop[1], țugui, țuluc, țuțui[1], vârstă. *L-a tras de ciuf pentru că nu era cuminte.* **II** s.m. (*ornit.*) **1** *Strix aluco* sau *Strix urlensis*; ciuhurez, huhurez, ‹reg.› cecă, cocoșul-pustiețății (v. *cocoș*), huhurete, huhureț, râsul-pădurii (v. *râs*[2]), spaima-țiganului (v. *spaimă*), țiuic, țuvlic. **2** (*și* ***ciuf-pitic***) *Otus scops*; ‹reg.› ciui, ciuș, scioi, știoi, tui.[1] **3** *Asio otus*; ‹reg.› știuhurez. **4** ***ciuf-de-baltă*** =*Asio flammeus*; știoi. **III 1** adj. (*reg.*) v. Caraghios. Comic. Ridicol. **2** s.m. fig. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic.
ciufuleálă s.f. ciufulire, zbârlire, ‹fam.› zbârlitură, ‹reg.› aricire
ciufulí vb. IV. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică părul, barba, penele*) a (se) zbârli, ‹pop. și fam.› a (se) burzului, ‹pop.› a (se) zborși, ‹reg.› a (se) ciufului, a (se) sperli, a (se) străfloca. *Vântul i-a ciufulit părul. Penele găinilor s-au ciufulit din cauza furtunii.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) părui. *Cele două surori se ciufulesc adesea în joacă.* **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.
ciufulíre s.f. ciufuleală, zbârlire, ‹fam.› zbârlitură, ‹reg.› aricire *Folosește fixativ pentru a preveni ciufulirea părului.*
ciufulít, -ă adj. **1** (*despre păr, barbă, pene*) deranjat, nearanjat, neîngrijit, vâlvoi, zbârlit, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls[2], zborșit, ‹fam.; deprec.› nepieptănat, ‹înv. și reg.› ciupos, străfloca, ‹reg.› aricit[2], borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul ciufulit din cauza vântului.* **2** (*despre păr sau, p.ext., despre oameni*) despletit[2], nepieptănat, zbârlit, ‹fam.› smuls[2]. *Grăbită, o fată ciufulită a ieșit din casă, uitând să-și aranjeze părul.*
ciufului vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul omenilor sau al animalelor ori penele păsărilor*) v. Ciufuli. Zbârli. **2** tr. fig. (*compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.
ciufút, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **2** s.m. (*fin.; ieșit din uz*) v. Cămătar. Speculant. **II** adj. fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Toxic.
ciugái s.m. (*bot.; reg.*) v. Tărtăcuță. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria gourda*).
ciugulí vb. IV. tr. **1** (*despre păsări*) a ciupi, ‹pop.› a piguli, ‹reg.› a țâgâli. *Vrăbiuțele*

ciugulesc firimituri de pâine. **2** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a frunzări, ‹fig.; reg.› a legumi, a ţâgâli. *Fiind sătul, abia ciugulea câte ceva din mâncare.*

ciuháie s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

ciúhă s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

ciuhuréz s.m. (*ornit.*) *Strix aluco* sau *Strix urlensis*; ciuf, huhurez, ‹reg.› cecă, cocoşul-pustietăţii (v. *cocoş*), huhurete, huhureţ, râsul-pădurii (v. *râs*[2]), spaima-ţiganului (v. *spaimă*), ţiuic, ţuvlic.

ciui s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuf-pitic (*Otus scops*).

ciuín s.m. (*bot.*) *Saponaria officinalis*; odagaci, săpunariţă, ‹pop.› săpunel, ‹reg.› berbecei (v. *berbecel*), buruiană-albă, floare-de-săpun, floarea-călugărului (v. *floare*), floarea-studentului (v. *floare*), flori-albe (v. *floare*), flori-bătăi (v. *floare*), flori-de-tăietură (v. *floare*), grozdică, iarbă-de-săpun, iarbă-de-soponit, isop, juni (v. *june*), mărarul-calului (v. *mărar*), mieluşei (v. *mieluşel*), pidosnic, rădăcină-de-săpun, rogodai, rupturi-de-mal (v. *ruptură*), sansiu-turcesc-de-câmp, săpuior, săpun, săpunar, săpunaş, săpunăriţă, săpunioară, săpuniţă, săpunul-calului (v. *săpun*), săpunul-câinelui (v. *săpun*), săpunul-păsăricii (v. *săpun*), săpunul-popii (v. *săpun*), spuma-calului (v. *spumă*), spumariţă, văcărică, văcăriţă, ‹înv.› săpunare, săpunărică, teiţă.

ciul, ciúlă adj. (*reg.; despre flinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

ciulamá s.f. (*culin.*) blanchetă, ‹reg.› bulumaci. *Ciulamaua este o mâncare de pasăre cu sos alb de făină.*

ciuleá s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Jurubiţă.

ciulí vb. IV. tr. **1** (*despre animale; compl. indică urechile lor*) ‹reg.› a ciulica, a ciuşdi, a îmboura, a îndrepta. *Măgarul şi-a ciulit urechile.* **2** (*silv.; reg.; compl. indică capetele buşteni lor*) v. Olări. Teşi.

ciulicá vb. I. tr. (*reg.; despre animale; compl. indică urechile lor*) v. Ciuli.

ciulín s.m. (*bot.*) **1** *Carduus nutans*; scai, scaiete, ‹reg.› cornet[3], dârnomete, ghincar, gobici, spin, tăvălug. **2** *Onopordon acanthium*; anghinare-sălbatică, ghimpe[1], ghimpe-mare (v. *ghimpe*[1]), scai, scai-măgăresc, scaiete, ‹reg.› pălămidă[1], scai-mare, scai-muced, scai-voinicesc, sita-zânelor (v. *sită*) spin-alb, spin-măgăresc, spinul-cerbului (v. *spin*). **3** (*reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*). **4** (*reg.*) v. Cornaci (*Trapa natans*). **5** (*reg.*) v. Scai (*Cirsium vulgare*). **6** (*reg.*) v. Dracilă (*Berberis vulgaris*). **7** (*reg.*) v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*).

ciulinós, -oásă adj. **1** (*despre terenuri*) ghimpos, mărăcinit, mărăcinos, spinos, ‹reg.› spinăros. *Câmpul este ciulinos din cauză că nu a fost cultivat.* **2** (*bot.; înv.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Ţepos.

ciúlniţă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

ciumalâu s.m. (*arg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.

ciumăş, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I 1** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Ciumat. **2** adj. (*med., med. vet.; despre boli*) v. Contagios. Epidemic. Infectant. Infecţios. Molipsitor. Transmisibil. **II** s.m., s.f. fig. v. Ciumat.

ciumát, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*med.*) ‹livr.› pestiferat, ‹înv.› ciumaş, ciumos. *Bolnavii ciumaţi sunt izolaţi.* **2** adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli*) v. Contagios. Epidemic. Infectant. Infecţios. Molipsitor. Transmisibil. **II** s.m., s.f. fig. ‹fig.; înv.› ciumaş, ciumos. *Este considerat ciumatul colectivului, pentru că are o influenţă nefastă asupra tinerilor.*

ciúmă s.f. **I 1** (*med.*) pestă, ‹rar› pestilenţă, ‹pop.; eufem.› maica-bătrână (v. *maică*), maica-boalelor (v. *maică*), maica-calea (v. *maică*), maica-călătoarea (v. *maică*), ‹reg.› boala turcilor (v. *boală*), teleleica (v. *teleleică*[2]), ‹înv.› puştlă. *În trecut, ciuma a făcut multe victime.* **2** (*art.; med. vet.; pop.*) ***ciuma vitelor*** v. Pestă bovină. Tifos[1]. Tifos contagios (v. *tifos*[1]). **3** (*art.; med. vet.; pop.*) ***ciuma găinilor*** v. Holera găinilor (v. *holeră*). **II** (*art.*) **1** (*bot.*) ***ciuma-apelor*** = *Elodea canadensis*; lipitoare (v. *lipitor*); ‹reg.› ***ciuma-fetei*** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **2** (*ornit.; reg.*) ***ciuma-albinelor*** v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **III** fig. **1** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o ciumă groaznică, aducătoare de moarte.* **2** (*polit.*) ***ciumă brună*** = (*art.*) ***ciuma neagră*** = fascism, naţional-socialism, nazism. *Ciuma neagră este o doctrină bazată pe rasism, autoritarism, naţionalism şi imperialism.*

ciumăfáie s.f. (*bot.*) **1** *Datura stramonium*; foaia-ciumei (v. *foaie*), laur, laur-porcesc, ‹livr.› datură, ‹înv. şi reg.› măslag, ‹reg.› arici[1], boii-pruncilor (v. *bou*), bolândariţă, bolânzeală, borciu, buruiana-bureţilor (v. buruiană), ciuma-fetei (v. *ciumă*), cornută (v. *cornut*), faie, godină[1], iarba-dracului (v. *iarbă*), măr-ghimpos (v. *măr*[1]), mărul-porcului (v. *măr*[1]), măselar, nebuneală, papuc, părul-porcului (v. *păr*), pleoască, ploşcan, porcuţean, porculeţ, purcel, sarsalam, scaiete, tat, tatin, tătulă, turbare, turbare-cornută, turbăciunea-câinelui (v. *turbăciune*), turbărie[2], ‹latin.; înv.› stramoniu. **2** (*reg.*) v. Dafin. Laur (*Laurus nobilis*).

ciumăreá s.f. (*bot.*) *Galega officinalis*; ‹reg.› iarba-ciumei (v. *iarbă*), scrântitoare, unghia-găii (v. *unghie*[1]).

ciumărí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Îndispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.

ciumblitúră s.f. (*reg.*) v. Ciobitură. Ciocnitură. Ştirbitură.

ciuméc s.m., adj. (*arg.*) = ciumeg.

ciumég (ciuméc) s.m., adj. (*arg.*) **1** s.m. v. Bătăuş. **2** adj. (*despre oameni*) v. Şmecher. Şiret[3]. Viclean.

ciumelcitúră s.f. (*reg.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*).

ciumós, -oásă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Ciumat. **2** adj. (*med.*) v. Pestos. **3** adj. (*med., med. vet.; despre boli*) v. Contagios. Epidemic. Infectant. Infecţios. Molipsitor. Transmisibil. **4** s.m., s.f. fig. v. Ciumat.

ciump s.m. (*ornit.; reg.*) v. Tuleu.

ciumpalăc, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neştiutor. Prost. **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

ciumpalíu s.m. (*psih.; arg.*) v. Arierat. Înapoiat. Înapoiat mintal. Întârziat. Întârziat mintal. Retardat.

ciumpán s.n. (*reg.*) v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot.

ciúmpaş, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) v. Cioturos. Noduros. **2** (*despre obiecte, lucruri etc. sau despre părţi ale lor*) v. Deformat. Diform. Strâmb.

ciúmpav, -ă adj. (*reg.*) **1** (*chir.; despre membre ale fiinţelor sau despre segmente ale lor*) v. Amputat. Ciung. Ciuntit. Retezat[2]. Tăiat[2]. Trunchiat. **2** (*despre oameni sau animale*) v. Şchiop.

ciumpăví vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*chir.; compl. indică membre ale corpului fiinţelor sau segmente ale lor*) v. Amputa. Ciunti. Reteza. Tăia. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte dure*) v. Frânge. Rupe. **3** intr. (*despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

ciumurícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cimbru (*Satureja hortensis*).

ciumurluí vb. IV. refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; reg.*) v. Apleca.

ciumurluiálă s.f. (*fiziol., med., med. vet.; reg.*) v. Indigestie.

ciumusláu s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ciung, ciúngă adj., s.m., s.f. (*astăzi mai ales pop.*) **1** adj. (*chir.; despre mâinile unei persoane*) amputat, ciuntit, retezat[2], tăiat[2], trunchiat, ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Poartă o protează la mâna ciungă.* **2** adj., s.m., s.f. ciunt, ‹reg.› câş, ciolac, ciungea, ivalist, pedestru. *În urma accidentului a rămas ciung.*

ciungărí vb. IV. tr. (*chir.; înv.; compl. indică mâinile unei persoane*) v. Amputa. Ciunti. Reteza. Tăia.

ciúngea s.m. (*reg.*) v. Ciung. Ciunt.

ciungí vb. IV. tr. (*pop.*) **1** (*chir.; compl. indică mâinile unei persoane*) v. Amputa. Ciunti. Reteza. Tăia. **2** (*silv.; compl. indică arbori*) v. Inela. Secui.

ciungíre s.f. (*silv.; pop.*) v. Inelare. Secuire.
ciunísm s.n. (*lingv.*) pumnism. *Ciunismul este un curent purist în lingvistica și filologia română.*
ciuníst, -ă adj., s.m., s.f. (*lingv.*) pumnist. *Ciuniștii erau adepții unui curent purist.*
ciunt, ciúntă adj., s.m., s.f. (*astăzi mai ales pop.*) **1** adj., s.m., s.f. ciung, ‹reg.› câș, ciolac, ciungea, ivalist, pedestru. **2** adj. (*despre arbori, crengi etc.*) desfrunzit, despuiat, gol[2], golaș, pleșuv, ‹poetic› pustiu, ‹fig.› despuiat. *Vântul șuieră printre ramurile ciunte ale copacilor.*
ciuntí vb. IV. tr. (*astăzi mai ales pop.*) **1** (*chir.; compl. indică membre ale ființelor sau segmente ale lor*) a amputa, a reteza, a tăia, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a ciumpăvi, ‹înv.› a ciungări. *Medicii i-au ciuntit accidentatului un picior. I-au ciuntit mâna pentru a nu i se extinde cangrena.* **2** (*med., med. vet.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) a mutila, a schilodi, ‹înv. și pop.› a sluți, a sminti, ‹pop. și fam.› a șontorogi, ‹înv. și reg.› a strica, ‹reg.› a șofârnogi, a șonți. *I-au ciuntit picioarele în bătaie.* **3** (*compl. indică arbori, crengi etc.*) a reteza, a tăia, a trunchia, ‹înv. și reg.› a seciui. *Oamenii au ciuntit mulți copaci din pădure.* **4** (*compl. indică obiecte*) a scurta. *Bârnele au fost ciuntite pentru a putea fi folosite.*
ciuntíre s.f. (*astăzi mai ales pop.*) **1** (*chir.*) amputare, amputație, tăiere, ‹pop.› ciuntitură. *Ciuntirea piciorului este obligatorie în caz de cangrenă.* **2** (*med., med. vet.*) mutilare, schilodeală, schilodire, ‹reg.› șofârnogeală. *A stat la pat câteva zile în urma ciuntirii piciorului în bătaie.*
ciuntít, -ă adj. (*astăzi mai ales pop.*) **1** (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) amputat, ciung, retezat[2], tăiat[2], trunchiat, ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Are un picior ciuntit. Poartă o proteză la mâna ciuntită.* **2** (*med., med. vet.; despre membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe*) mutilat, schilod, schilodit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› șofârnogit, șoncăit, șonțit. *Mâna ciuntită i-a fost operată.*
ciuntitúră s.f. (*chir.; pop.*) ‹pop.› ciuntire.
ciup[1] s.m. (*reg.*) **1** (*la oameni sau la unele păsări și animale*) v. Ciuf. Moț[1]. **2** (*anat., zool.; la animalele copitate*) v. Chișiță[1].
ciup[2] s.n. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc.
ciupág s.n. (*reg.*) **1** v. Pieptar. **2** (*în portul pop. românesc*) v. Ie[1]. **3** v. Scurteicuță.
ciúpă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă.
ciupăgár s.n. (*reg.*) v. Pieptar.
ciupărá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.
ciupeálă s.f. **I 1** ciupire, ciupit[1], pișcare, pișcat[1]. **2** (*concr.*) ciupitură, pișcare, pișcătură. *Copilul are o mulțime de ciupeli pe brațe de la țânțari.* **II** fig. (*fam.*) **1** v. Furtișag. **2** (*glum.* sau *iron.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.
ciupelí vb. IV. tr. (*reg.*) **I 1** (*compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli. **2** (*compl. indică porci tăiați*) v. Pârli. **II** fig. (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.
ciupelít, -ă adj. (*reg.; despre păsări tăiate*) v. Jumulit.
ciupércă s.f. (*bot.*) **1** fungi, ‹pop.› burete. *Ciupercile trăiesc ca saprofite sau ca parazite.* **2** ***ciupercă-de-pivniță*** = *Merulius lacrymans*; burete-de-casă, burete-de-pivniță, ‹reg.› popinci ; (*reg.*) ***ciupercă-de-brad*** v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*); ***ciupercă-de-pe-coastă*** v. Pitarcă (*Boletus scaber*); ***ciupercă-domnească*** v. Pitarcă (*Boletus luridus*); ***ciupercă-puturoasă*** v. Băloșel (*Russula foetens*).
ciupí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a pișca, ‹reg.› a picura, a pișcura, a pițiga, a țicura. *A ciupit copilul de brat pentru a-l face să tacă.* **2** tr. (*despre unele insecte; compl. indică ființe*) a înțepa, a mânca, a mușca, a pișca, ‹pop. și fam.› a împunge, ‹reg.› a țicura. *Țânțarii l-au ciupit pe obraz.* **3** tr. (*despre plante urzicante; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a mușca, a pișca, a urzica. *Urzicile o ciupesc pe mână când le culege.* **4** tr. (*despre anumite lichide; compl. indică oameni*) a înțepa, a pișca, ‹reg.› a țicura. *Sucul pe care îl bea o ciupește la limbă.* **5** tr. (*compl. indică coardele unor instrumente muzicale*) a pișca, ‹fig.; fam.› a scărpina. *Lăutarul începe să ciupească corzile cobzei.* **6** tr. (*compl. indică lăstari, frunze sau petale ale unei plante, ale unei flori etc.*) a desfoia, a rupe, a smulge. *Ciupește cu grijă frunzele uscate ale florilor din glastre.* **7** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) a se pișca. *Fusta s-a ciupit de la purtarea îndelungată.* **8** tr. (*despre păsări*) a ciuguli, ‹pop.› a piguli, ‹reg.› a țâgâli. *Vrăbiuțele ciupesc firimituri de pâine.* **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **2** tr., refl. (*glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
ciupíre s.f. **I 1** ciupeală, ciupit[1], pișcare, pișcat[1]. *Nu suportă ciupirea de pielea brațului.* **2** ciupitură, pișcare, pișcat[1], urzicare, ‹rar› urticație. *Ciupirea urzicilor este usturătoare.* **II** fig. (*fam.; glum.*sau *iron.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.
ciupít[1] s.n. ciupeală, ciupire, pișcare, pișcat[1].
ciupít[2]**, -ă** adj. **I** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) înțepat, pișcat[2]. *Mâna ciupită s-a umflat.* **II** fig. (*fam.*) **1** (*despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras. **2** (*glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ametit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
ciupitúră s.f. **1** înțepătură, pișcătură, ‹pop. și fam.› împunsătură. *Face alergie la ciupiturile țânțarilor.* **2** ciupire, pișcare, pișcat[1], urzicare, ‹rar› urticație. **3** (*concr.*) ciupeală, pișcare, pișcătură.
ciupós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre păr, barbă, pene.*) v. Ciufulit. Deranjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.
ciur s.n. **1** (*gosp.*) sită. *A trecut legumele fierte prin ciur.* **2** (*anat.; la rumegătoare*) reticulum, rețea. *Ciurul este unul dintre cele patru compartimente ale stomacului, asemănător cu un fagure.* **3** (*art.; bot.; reg.*) ***ciurul-zânelor*** v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*).
ciurăr s.m. sitar[2]. *Ciurarul face site.*
ciurdár s.m. (*reg.*) v. Văcar.
ciúrdă s.f. (*pop.*) **1** v. Cireadă. Turmă. **2** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Cohortă. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Stol. Șiruri (v. *șir*). Turmă.
ciuréc s.n. (*culin.; înv.*) v. Plăcintă cu brânză.
ciuréci s.m. (*zool.; reg.*) v. Hamster. Hârciog (*Cricetus cricetus*).
ciurél s.n. (*gosp.; reg.*) v. Strecurătoare.
ciurlán s.m. (*bot.*) **1** *Salsola kali*; salcicorn, săricică, ‹rar› salsolă, ‹reg.› burcum, căruța-dracului (v. *căruță*), ciulin, curai, fugaci, iarba-porcului (v. *iarbă*), iarbă-sărată, parpalac, pochitnic, rostogol, sărigea, tartan, tărfălog, tăvălug, târtan[1], vălătan , vălătuc. **2** ***ciurlan-alb*** = *Rapistrum perenne*; ‹reg.› tăvălug, târtan[1], vălătuc.
ciurói s.n. (*hidrol.*) șipot, ‹reg.› bijoi, ciuciur, țâr, țârău, țip, țuroi, vistierie. *Ciuroiul curge pe un jgheab de lemn.*
ciurtár s.n. (*reg.*) v. Pieptar.
ciuruí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică materiale pulverulente sau granulare; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „prin"*) v. Cerne. Da[2]. Trece. **2** (*pop.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge. **3** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
ciuruiálă s.f. (*pop.*) **1** v. Pleavă. **2** ***ciuruială de ploaie*** v. Pârâit. Pârâitură. Răpăială. Răpăit. Răpăitură. Ropot. Ropotire. Ropotit.
ciuruíre s.f. (*pop.*) v. Cernere. Cernut[1].
ciuruít[1] s.n. (*pop.*) v. Cernere. Cernut[1].
ciuruít[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre materiale pulverulente sau granulare*) v. Cernut[2].
ciuruitúră s.f. (*pop.*) ‹înv.› dârmoietură. *Ciuruitura este ceea ce s-a trecut prin ciur.*
ciuș, ciúșă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre păr, barbă, pene.*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **2** (*despre penele păsărilor*) v. Înfoiat. Răsfirat. Umflat. Zbârlit. **3** (*despre animale*) v. Miop. **II** (*ornit.*) **1** s.m. v. Ciuf. Ciuf-pitic (*Otus scops*). **2** s.f. v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*). **3** s.m. ***ciuș-de-ghimpe*** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).
ciúșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei-iute.
ciușdí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*despre animale; compl. indică urechile lor*) v. Ciuli. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
ciut, ciútă adj. (*despre animale cornute*) ‹reg.› ciutac[3], melcit. *Vita este ciută pentru că i-au căzut sau i s-au tăiat coarnele.*
ciutác[1] s.m. (*înv. și reg.*) v. Oriental. Turc.
ciutác[2] s.m. (*reg.*) v. Bușteanu. Butuc. Buturugă. Ciot.
ciutác[3]**, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre animalele cornute*) v. Ciut. **2** (*despre coarne*) v. Mic. Scurt.

ciútă s.f. (*zool.*) **1** cerboaică, ‹înv. și reg.› cearbă, ‹reg.› țăpoaie[1], vacă, vacă-de-cerb, vacă-sălbatică. *Ciuta este femela cerbului.* **2** (*reg.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune.

ciutéică s.f. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.

ciútură s.f. **1** găleată, ‹reg.› vârdină. *A scos cu ciutura apă din fântână.* **2** (*la roata morii de apă*) blid, căuș, cupă[1], ‹reg.› făcău. *În ciutură cade apa.* **3** (*reg.*) v. Ploscă[1]. **4** (*reg.*) v. Urcior[1]. **5** (*reg.*) v. Morișcă.

ciutúrcă s.f. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.

civétă s.f. (*zool.*) zibetă (*Viverra civetta*). *Civeta, prezentă în savanele africane, secretă un suc onctuos folosit în parfumerie.*

cívic, -ă adj. **1** (*despre îndatoriri, drepturi etc.*) cetățenesc, civil, ‹înv.› cetățesc, politicesc. *Drepturile civice trebuie respectate.* **2** fig. (*rar*) v. Patriotic.

civíe s.f. (*tehn.; reg.*) v. Șurub.

civíl, -ă adj. **1** (*despre îndatoriri, drepturi etc.*) cetățenesc, civic, ‹înv.› cetățesc, politicesc. **2** ‹înv. și pop.› pământesc. *Ofițerul venise în vizită în haine civile.*

civilíe s.f. (*în opoz. cu „militărie”*) ‹rar› civilitate. *Trecând în civilie, și-a lăsat uniforma militară.*

civilitáte s.f. **1** amabilitate, manieră, politețe, ‹fig.› cavalerism. *Băiatul este de o civilitate ireproșabilă.* **2** (*în opoz. cu „militărie”; rar*) v. Civilie. **3** (*înv.*) v. Civilizație. Cultură.

civilizá vb. I **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, comunități umane etc.*) a (se) umaniza. *Unele colectivități au fost civilizate cu ajutorul religiei.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) cultiva, a (se) stila, ‹livr.› a (se) chintesenția, ‹înv.› a dezgrosolaniza, a se iscusi, a (se) politici, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a (se) sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai civilizat de când a schimbat anturajul.*

civilizát, -ă adj. **I 1** (*despre popoare, comunități umane, civilizații, culturi etc.*) avansat, dezvoltat, evoluat, înaintat, ‹fig.› matur. *Țările civilizate au un nivel ridicat de trai.* **2** (*despre oameni*) bine-crescut, fin[1], manierat, politicos, ‹înv.› politicit, ‹fig.› subțire, urban. *Are copii civilizați, de care este mândru.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, patrician, stilat, ‹fig.› cizelat[2], rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om civilizat.* **2** (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor*) confortabil. *Orice om își dorește să aibă un trai civilizat.*

civilizáție s.f. **1** cultură, ‹înv.› civilitate. *Civilizația unui popor poate fi adesea model pentru alte popoare.* **2** (*sociol.*) ***civilizație tehnologică*** = tehnologism. *Civilizația tehnologică subapreciază personalitatea umană, cunoașterea și creația de valori în domeniul umanistic, al artei etc.*

civísm s.n. patriotism. *În tot ce a făcut pentru țară a dovedit civism și abnegație.*

civít, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) **1** v. Albastru-închis. **2** v. Vânăt.

ciz s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Cinteză (*Fringilla coelebs*). **2** v. Scatiu (*Carduelis spinus*).

cizelá vb. I. **I** tr. (*compl. indică obiecte de metal, materiale dure etc.*) a șlefui. *Statueta a fost cizelată cu multă măiestrie.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) a stiliza, ‹fig.› a șlefui, ‹fig.; fam.› a ciopli, a peria, a pieptăna, ‹fig.; înv.› a ageri. *După ce și-a cizelat studiul, l-a trimis la revistă pentru a fi publicat.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a se sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade.

cizeláre s.f. **I** cizelat[1], șlefuire, șlefuit[1]. *A lucrat mult la cizelarea statuetei.* **II** fig. **1** stilizare, ‹fig.› șlefuire, ‹fig.; fam.› pieptănare. *I s-a cerut cizelarea studiului înainte de publicare.* **2** cultivare, stilare, ‹fig.› rafinare, subțiere, șlefuire, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Cizelarea a obținut-o prin educație, prin artă.*

cizelát[1] s.n. cizelare, șlefuire, șlefuit[1].

cizelát[2], -ă adj. **I** (*despre obiecte de metal, materiale dure etc.*) șlefuit[2]. *Statueta cizelată este foarte frumoasă.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, patrician, stilat, ‹fig.› civilizat, rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om cizelat.* **2** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fig.› subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane cizelate.* **3** (*despre lucrări literare, științifice etc.*) stilizat, ‹fig.› lucrat[2], șlefuit[2]. *Studiul cizelat a fost trimis la revistă pentru a fi publicat.*

cizmár s.m. pantofar, ‹înv. și pop.› călțunar, ‹înv. și reg.› papucar, papugiu, ‹reg.› ciubotar, șuștăr, ‹înv.› cavaf, cizmaș, condurar, ghetar, ‹turc.; înv.› conduragiu. *Își repară încălțămintea la un cizmar bătrân din oraș.*

cizmáș s.m. (*înv.*) v. Cizmar. Pantofar.

cízmă s.f. **I** ‹pop.› ciubotă, ‹reg.› meși, ‹arg.› labă. *Și-a asortat poșeta cu cizmele.* **II** (*art.; bot.; reg.*) **1** ***cizma-cucului*** v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **2** (*la pl. **cizmele***) v. Poroinic (*Orchis purpurea*).

cizmăreásă s.f. pantofăreasă, ‹reg.› ciubotăreasă, ciubotăriță, șuștăriță.

cizmărésc, -eáscă adj. ‹reg.› ciubotăresc. *Șorțul cizmăresc este din piele.*

cizmărie[1] s.f. pantofărie[1], ‹înv. și pop.› călțunărie, ‹reg.› ciubotărie[1], papucătorie, șuștărie, ‹înv.› căvăfie, papucărie[1], papugire. *A învățat cizmăria de la un cizmar bătrân.*

cizmărie[2] s.f. pantofărie[2], ‹reg.› ciubotărie[2], șuștărie, ‹înv.› papucărie[2]. *În colțul străzii este o cizmărie.*

cizmulíță s.f. ‹pop.› botină, ciuboțică. *Fetița este încălțată cu cizmulițe roșii.*

clacá vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** (*psih.*) a ceda, a eșua, ‹fig.; rar.› a capota. *Din cauză că era foarte obosit, a clacat.* **2** (*mai ales despre elevi, studenți, candidați*) a eșua, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; rar› a capota, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *A clacat la examen. A clacat la proba orală.*

clacáj s.n. (*psih.*) clacare, ‹fig.; rar› capotare. *Clacajul s-a datorat oboselii.*

clacáre s.f. (*psih.*) clacaj, ‹fig.; rar› capotare.

clácă s.f. **1** (*în Ev. Med.*) boieresc, robotă. *Claca era o formă caracteristică a rentei feudale.* **2** șezătoare (v. *șezător*), ‹înv. și reg.› sedeancă, ‹reg.› clic[1], furcărie, habă, habără, opaiț, povicercă. *Femeile de la țară se adună la clacă mai ales pentru a toarce.*

cládă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă.

cláie s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** căpiță, porcoi, stog, ‹pop.› înfurcitură, plastă, porcan, ‹reg.› boaghe, capiște[1], clădiș, fundac, fundei, furcitură, glugă, măgar, ploscă[2], por[2], porcănaș, porcoiață, porconeață, porculean, porculete, porculeț, porcuț, porșog, porșor, pup[3], schirdă. *Și-a făcut culcuș într-o claie de fân.* **2** fig. ‹fig.› tufă. *Atrage atenția prin claia de păr pe care o are.*

clamá vb. I. intr. (*livr.; despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.

clámă s.f. **1** agrafă, ‹pop.› pleviță[1], sponcă, ‹reg.› șărăngliță. *Și-a prins părul cu o clamă.* **2** agrafă. *A prins foile cursului cu o clamă.*

clamorós, -oásă adj. **1** (*despre oameni, colectivități etc.*) gălăgios, tumultuos, turbulent, zgomotos, ‹înv.› neodihnit. *În balconul teatrului era un grup clamoros de tineri.* **2** (*despre oameni*) deznădăjduit, dezolat, disperat, ‹rar› dezesperat, ‹pop.› pierit, ‹înv.› apelpisit, oceit. *Este clamoros pentru că nu găsește o rezolvare a problemelor sale. Îl privește clamoroasă.*

clampáj s.f. (*chir.*) clampare. *Clampajul unui vas sau al unui canal se face cu ajutorul penselor.*

clampáre s.f. (*chir.*) clampaj.

clámpă s.f. (*reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

clan s.n. **I 1** castă, tagmă. *În clanul bancar se pătrunde greu.* **2** (*deprec.* sau *peior.*) ‹deprec. sau peior› bandă[1], cârdășie, clică, coterie, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-un clan de falsificatori de carduri.* **II** (*fam.; glum.*) v. Familie. Neam.

clandestín, -ă adj. **1** (*polit.; despre organizații, teorii, teze etc.*) conspirativ, ilegal, secret[2], ‹fig› subteran. *Face parte dintr-o organizație militară clandestină.* **2** (*jur.; despre activități, firme etc.*) ilegal, ilicit, neautorizat, nelegal, nelegitim, subversiv. *Tinerii care făceau comerț clandestin cu țigări au fost prinși de poliție.*

clandestinism s.n. (*polit.; rar*) v. Clandestinitate. Ilegalism. Ilegalitate. Nelegalitate.
clandestinitáte s.f. (*polit.*) ilegalism, ilegalitate, nelegalitate, ‹rar› clandestinism. *Organizația lor era în clandestinitate.*
clanț s.n. (*reg.*) **1** (*anat.; la păsări*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc. **2** (*anat.; la oameni; glum.* sau *peior.*) v. Gură.
clánță s.f. **1** (*tehn.*) ivăr, închizătoare, încuietoare, ‹înv. și reg.› pafta, zimberec, ‹reg.› clampă, clenci, clențaică, coclanță, coclete, fărgătău, mănușă, răscheie, rătez, șnală, trăcsăritoare, truct, verver, zar[2], ‹înv.› încuietură. *Clanța de la ușă s-a stricat.* **2** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).
clăpă s.f. **1** (*muz.; la pian, orgă etc.*) tastă, tușă[1], ‹rar› limbă. *Atingea ușor cu mâna clapele pianului.* **2** (*ind. text.; la ratiera războiului mecanic de țesut*) tastă, tușă[1]. **3** (*tehn.*) clapetă, fluture. *Clapa de la carburator face variația amestecului combustibil-aer admis în cilindrul motorului.* **4** (*pop.*) v. Capac.
clápcă s.f. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).
clapétă s.f. (*tehn.*) clapă, fluture.
clápie s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).
clapón s.m. (*ornit.*) cocoș castrat. *Claponii se îngrașă foarte repede.*
claponáș s.m. (*ornit.*) claponel.
claponél s.m. (*ornit.*) claponaș.
claponí vb. IV. tr. (*chir.; compl. indică cocoși*) a castra, a emascula, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹reg.› a coponi, a curăți. *Și-a claponit cocoșii pentru a-i îngrășa.*
clapotáj s.n. (*med.*) clapotament. *Clapotajul este zgomotul perceput la percuția peretelui abdominal.*
clapotaménț s.n. (*med.*) clapotaj.
clar, clară adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „nedeslușit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) deslușit, distinct, evident, lămurit, limpede, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea clară a muntelui.* **2** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) cristalin, curat, limpede, netulburat, pur[2], transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaș, viorință, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa clară.* **3** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, curat, înseninat, limpede, pur[2], senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit clar după furtună.* **4** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) limpede, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăștie o lumină clară.* **5** (*despre culori sau, p. ext., despre ceea ce este colorat*) deschis, limpede, luminos, ‹înv.› limpeziu. *În această dimineață cerul este de un albastru clar.* **6** (*despre ochi, privire*) limpede, luminos, pur[2], ‹fig.› curat, ‹fig.› senin. *Fetița are ochii mari și clari.* **7** (*în opoz. cu „opac", „colorat"; despre sticlă, lentile*) alb, incolor, transparent, ‹înv. și reg.› vederos, ‹înv.› străluminos. *La geamuri este sticlă clară. Ochelarii au lentile clare.* **8** (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; despre sunete, voce*) limpede, nealterat, pur[2], ‹poetic› viu, ‹fig.› argintiu, argintos, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea clară.* **9** (*în opoz. cu „ilizibil", „indescifrabil"; despre scrisul de mână sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) citeț, deslușit, lizibil, ‹înv.› legibil, ‹fig.; înv.› limpede. *Textul manuscrisului este clar.* **10** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) deslușit, evident, fățiș, limpede, manifest, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este clară. Afișează o bucurie clară că afacerile îi merg bine.* **11** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne clare de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era clară.* **II** adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare clară a întregului proiect.* **2** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) limpede, lucid, pătrunzător, profund, rațional, ‹fig.› luminos, subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea clară.* **3** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost clare pentru judecători în luarea deciziei finale.* **4** (*despre oameni*) coerent, deslușit, limpede. *Trebuie să fim foarte clari când facem o demonstrație.* **III** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) bine, deslușit, distinct, lămurit, limpede, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Aude clar cel mai fin zgomot.* **2** (*în legătură cu vb. ca „a judeca", „a gândi", „a socoti"*) limpede, lucid, rațional. *Judecă clar faptele când trebuie să ia o hotărâre.* **3** evident, limpede, vădit, ‹înv. și reg.› acurat. *În această chestiune are clar dreptate.* **4** aievea, deslușit, explicit, expres[2], lămurit, limpede, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat clar cum trebuie să procedeze.*
clarificá vb. I. **I** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descâlci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A clarificat împrejurările în care s-a produs crima.* **2** tr. (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a desluși, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie clarificat nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să clarifice, strică.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) desluși, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹fig.› a (se) cristaliza, a (se) decanta. *Gândurile erau atât de încâlcite, încât nici nu încerca să le clarifice. În timp, sentimentele lui s-au clarificat.* **4** tr., refl. a (se) dumiri, a (se) edifica, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹pop. și fam.› a se desluși, ‹reg.› a se desșumeni, ‹înv.› a (se) edifia, ‹fig.› a (se) lumina. *Clarificându-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. Criticul a clarificat publicul asupra valorii dramaturgului.* **5** tr. a decide, a hotărî, a lămuri, a limpezi, a stabili, a statornici. *Trebuie să clarificăm ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **6** tr. (*compl. indică litigii, controverse, conflicte etc.*) a lichida, a rezolva, a soluționa, ‹înv.› a paravlepsi. *Părinții au reușit să clarifice disensiunile dintre ei.* **7** refl. (*despre oameni*) a se convinge, a se edifica, a se încredința, a se lămuri, a se limpezi, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a clarificat asupra paternității lui.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a lămuri. *Dezbaterile competente ne clarifică situația economică și politică a țării.* **II** **1** refl. (*despre ochi, privire*) a se despăienjeni, a se limpezi. *După tratarea conjunctivitei, privirea i s-a clarificat.* **2** refl., tr. (*în opoz. cu „a (se) tulbura"; rar; sub. sau compl. indică lichide care conțin corpuri în suspensie*) v. Deburba. Decanta. Defeca. Limpezi. **3** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca", „a se înnora"; rar; despre cer*) v. Deschide. Însenina. Însori. Limpezi. Lumina. **4** refl. (*rar; despre sunete, voce*) v. Limpezi.
clarificáre s.f. **1** descurcare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descâlcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la clarificarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** deslușire, elucidare, explicare, explicație, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Clarificarea menținerii acestei credințe este dificilă.* **3** dumirire, edificare, lămurire, ‹astăzi rar› edificație, ‹fig.; înv.› luminare. *Clarificarea în privința lui s-a produs după ce a primit ultima scrisoare de la el.* **4** rezolvare, soluționare.

Părinții au intervenit în clarificarea disensiunilor dintre ei.

clarificát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) dumirit, edificat, lămurit, ‹fig.› luminat[2]. *Clarificat, a întrerupt orice legătură cu el.* **2** (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) descurcat, deslușit, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descâlcit, descifrat, deznodat. *Împrejurările clarificate ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **3** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) elucidat, lămurit, limpezit[2]. *Informațiile clarificate i-au impus o altă rezolvare a cazului.*

clarificatór, -oáre adj. (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) edifiant, edificator, explicativ, ilustrator, lămuritor, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. *Citatele date sunt exemple clarificatoare pentru această regulă gramaticală.*

claritáte s.f. **I 1** limpezime, ‹rar› deslușire. *După ridicarea ceții, admiră claritatea panoramei.* **2** curățenie, limpezeală, limpezime, puritate, transparență, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. *De pe puntea vaporului se vede claritatea apei mării.* **3** albastru, albăstrime, azur, limpezime, senin, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vineție (v. *vinețiu*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, seninală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. *Stătea întins pe iarbă și privea claritatea cerului.* **4** transparență. *Geamurile termopanelor au o claritate perfectă.* **II 1** limpezime, puritate. *Claritatea vocei sopranei a impresionat publicul.* **2** evidență, flagranță, pregnanță, ‹fig.; rar› palpabilitate. *Acest mare scriitor a știut să dea ficțiunii claritatea realității concrete.* **3** inteligibilitate, limpezime, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› explicitate, ‹pop.› limpezeală, limpeziciune, ‹fig.› transparență. *Profesorul este apreciat de studenți pentru claritatea expunerilor sale.*

clarvăzătór, -oáre adj. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, viu, vivace, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său clarvăzător.*

clarviziúne s.f. acuitate, agerime, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Clarviziunea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.*

clasá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A clasat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** tr. (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a aranja, a selecta, a selecționa, a sorta, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. *A clasat actele pe categorii.* **3** tr. (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasifica, a ordona, a organiza, a sistematiza, a structura, ‹înv.› a despărți. *Și-a clasat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **4** refl. (*despre oameni, echipe sportive etc.*) a se clasifica, a se plasa, a se situa. *Echipa națională de baschet s-a clasat pe locul întâi la campionatul mondial.* **5** tr. (*contab.; compl. indică materiale, obiecte etc. degradate, învechite*) a casa. *Au fost clasate mai multe calculatoare din instituție din cauza învechirii.* **II** tr. (*jur.; compl. indică acțiuni juridice, procese etc.*) a închide, a opri. *Judecătorul a clasat procesul penal din cauza lipsei unor probe sigure.*

clasáre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Clasarea pieselor jocului i-a luat timp.* **2** alegere, ales[1], selectare, selectat[1], selecție, selecționare, selecționat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere. *Clasarea actelor pe categorii trebuie făcută cu atenție.* **3** aranjare, clasificare, ordonare, organizare, sistematizare, structurare. *A fost obligatorie clasarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **4** clasificare, plasare, situare. *Clasarea echipei naționale pe locul întâi la campionatul mondial a fost sărbătorită cu mare fast.* **5** (*contab.*) casare. *Clasarea calculatoarelor învechite a fost obligatorie.*

clasát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) aranjat[2], ordonat, organizat, rânduit, sistematizat. *A realizat cu piesele clasate ale jocului o anumită construcție.* **2** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) ales[2], selectat[2], sortat[2], triat[2]. *Actele clasate pe categorii sunt puse în dosare speciale.* **II** (*jur.; despre acțiuni juridice, procese etc.*) închis. *Caz clasat.*

clásă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, gen, soi[1], specie, tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unei clase de oameni cu însușiri deosebite.* **2** categorie, grup, grupare, ‹rar› șir, tagmă, ‹înv.› rânduială, sfat. *Face parte din clasa acelora care nu admit nedreptățile.* **3** (*art.; în filos. marxistă*) ***clasa muncitoare*** = proletariat, ‹înv.› clasa lucrătoare. *Clasa muncitoare este una dintre cele două clase fundamentale ale societății capitaliste;* (*înv.*) ***clasa lucrătoare*** v. Clasa muncitoare. Proletariat. **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, ‹fig.› treaptă. *Se încadrează într-o anumită clasă de salarizare.* **II 1** categorie, ordin, rang, ‹înv.› ordine. *Este o realizare de primă clasă. Vorbește despre cifre de clasa miilor.* **2** (*determ. de un adj. num. ord.*) categorie, rang, ‹fig.› mână. *Sportivii au fost cazați într-un hotel de clasa întâi.* **III 1** curs[2], lecție, oră. *La sfârșitul clasei, studenții ies în pauză.* **2** (*la pl.; în vechea organizare școlară*) ***clase superioare*** = curs superior. *Clasele superioare cuprindeau ultimele trei (sau patru) clase ale liceului.* **3** (*constr.*) sală de clasă (v. *sală*[1]), ‹grec.; înv.› paradosis. *Când era elev, stătea în ultima bancă a clasei.* **IV** fig. (*fam.*) v. Stil.

clásic, -ă adj. **1** caracteristic, definitoriu, elocvent, reprezentativ, specific, tipic[2]. *Îi dă un exemplu clasic de ceea ce înseamnă marea artă.* **2** curent, frecvent, obișnuit, tradițional, uzual. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă clasică în familie.* **3** ‹fig.› antic. *Era un tânăr de o frumusețe clasică, ce amintea de normele artei greco-latine.* **4** antologic, ilustrativ, reprezentativ. *A scris pagini clasice pentru istoria neamului.* **5** (*mai ales despre obiecte; adesea iron.; de obicei precedă subst. determ.*) familiar, obișnuit, tradițional. *Și-a îmbrăcat clasica lui cămașă albastră.*

clasicísm s.n. **1** clasicitate. *Clasicismul este un ansamblu de trăsături proprii culturii greco-latine.* **2** clasicitate. *Ordinea, echilibrul, claritatea caractzerizează clasicismul.*

clasicitáte s.f. **1** clasicism. **2** clasicism. **3** fig. (*livr.*) v. Artă. Dibăcie. Iscusință. Îndemânare. Măiestrie. Meșteșug. Pricepere. Stil. Știință. Talent.

clasifică vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. **2** tr. (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasa, a ordona, a organiza, a sistematiza, a structura, ‹înv.› a despărți. **3** refl. (*despre oameni, echipe sportive etc.*) a se clasa, a se plasa, a se situa. **4** tr. (*compl. indică oameni*) a ierarhiza. *Pentru premiere, concurenții au fost clasificați după rezultate.*

clasificáre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. **2** aranjare, clasare, ordonare, organizare, sistematizare, structurare. **3** clasare, plasare, situare. **4** ierarhizare. *Clasificarea concurenților s-a făcut după rezultatele obținute la casting.* **5** clasificație. *Clasificarea elementelor mulțimii se face după un anumit criteriu.*

clasificáție s.f. clasificare.

clástic, -ă adj. **1** (*geol.; despre roci sau depozite sedimentare*) detritic, terigen. *A făcut o cercetare pe teren, analizând niște depozite de roci clastice.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt clastice.*

claudicá vb. I. intr. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta. **2** fig. (*despre*

oameni) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].

claudicáție s.f. (*livr.*) **1** v. Șchiopătare. Șchiopătat[1]. **2** fig. v. Abulie. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Fluctuație. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Oscilare. Oscilație. Pendulare. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

claustrá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izola, a se însingura, ‹înv.› a se singura, ‹fig.› a se refugia, a (se) sihăstri, ‹fig.; rar› a se sechestra. *Dorindu-și liniște, s-a claustrat într-o cameră de la mansardă.*

claustrál, -ă adj. (*relig.; rar*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc.

claustráre s.f. izolare, însingurare, recluziune, singurătate, solitudine, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o claustrare totală.*

claustrație s.f. (*rar*) v. Claustrare. Izolare. Însingurare. Recluziune.Singurătate. Solitudine.

claústru s.n. (*relig.; la catolici*) abație, locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), mănăstire, ‹înv.› convent, monaster.

cláuză s.f. (*jur.*) **1** condiție, dispoziție, prevedere, punct, stipulare, stipulație, termen, ‹înv. și pop.› tocmeală, ‹înv.› șart[2]. *Trebuie cercetate clauzele din contract.* **2** ***clauză penală*** = penalitate, penalitate convenită. *Prin clauza penală, părțile unui contract evaluează, anticipat, daunele care se cuvin creditorului în caz de neexecutare, de executare cu întârziere sau necorespunzătoare a obligațiilor contractuale.*

clavát, -ă adj. claviform. *Un obiect clavat este în formă de măciucă.*

clavecín s.n. (*muz.*) cembalo, clavicembal, harpsicord. *Clavecinul a precedat pianul.*

claviatúră s.f. **1** (*muz.*) keyboard, manual, tastatură. *Claviatura orgii este complexă.* **2** (*tehn.*) keyboard, manifold, tastatură. *Și-a cumpărat o claviatură nouă pentru calculator.*

clavicembál s.n. (*muz.*) cembalo, clavecin, harpsicord.

clavículă s.f. (*anat.*) ‹reg.› dreavă, legătura grumazului (v. *legătură*), osul pieptului (v. *os*), osul umărului (v. *os*), puntea umărului (v. *punte*), toarta umărului (v. *toartă*), trăgătoare (v. *trăgător*), undreaua gâtului (v. *undrea*), undreaua grumazului (v. *undrea*), undreaua mâinii (v. *undrea*). *Claviculele leagă omoplații de stern.*

clavifórm, -ă adj. clavat.

clavír s.n. (*muz.; înv.*) v. Pian.

claviríst, -ă s.m., s.f. (*muz.; înv.*) v. Pianist.

clávus s.n. (*med., med. vet.*) bătătură, durilon, induratie, ‹reg.› dâmbă, mozol[1], negel, ochi de găină (v. *ochi*[1]), păducel, strună[2], trântitură[2]. *Are un clavus în talpă.*

claxón s.n. **1** ‹fam.› trompă. *Aude un claxon la poartă și știe că i-au venit musafiri.* **2** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*).

claxonáre s.f. claxonat. *Claxonarea este interzisă în orașele mari.*

claxonát s.n. claxonare.

clăbúc s.m. **I 1** băsică, bulbuc, spumă, ‹reg.› săpun, săpuneală. *Apa face clăbuci când spală cu detergenți.* **2** (*la pl. clăbuci; fiziol.*) bale, spumă, ‹reg.› mlaci, sclăbuc, spumegar, zăbale (v. *zăbală*), zoaie. *Din botul calului se preling clăbuci.* **3** (*la pl. clăbuci; fiziol.*) spumă, ‹reg.› sudoare, zoaie. *Obosit și plin de clăbuci, calul se așază pe iarbă. În fața ei se oprește un călăreț având calul acoperit de clăbuci.* **II** (*entom.; reg.*) v. Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

clăbucí vb. IV. **1** intr. (*despre ape, valuri etc.*) a spuma, a spumega, ‹înv.› a aspuma. *Valurile râului clăbucesc sub vâsle. La spălat, apa cu detergenți clăbucește.* **2** refl. (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a asuda, a se înspuma, a se înspumega, a se spuma, a spumega. *Goniți fără milă, caii se clăbuceau.*

clăbucíre s.f. spumare, spumegare, ‹rar› spumegat[1], ‹înv.› aspumare. *Când barca merge cu viteză, în urma ei se produce clăbucirea apei.*

clăcáș s.m. (*în Ev. Med.*) ‹înv. și reg.› robotaș, ‹înv.› podan, ‹ în Ev. Med., în Mold.› pontaș[1]. *Clăcașii făceau clacă pe moșia stăpânului pentru lotul de pământ primit în folosință de la acesta.*

clăcășí vb. IV. intr. (*în Ev. Med.; despre clăcași*) a clăcui. *Cei care primeau în folosință un lot de pământ clăcășeau pe moșia stăpânului.*

clăcuí vb. IV. intr. (*în Ev. Med.; despre clăcași*) a clăcăși.

clădăráie s.f (*pop.*) **1** ‹pop.› clădărie. *În mijlocul camerei era o clădăraie de haine.* **2** fig. v. Colectivitate. Masă[2]. Mulțime.

clădărie s.f. (*pop.*) ‹pop.› clădăraie.

clădí vb. IV. tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a construi, a dura[1], a edifica, a eleva, a face, a înălța, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au clădit o nouă biserică în oraș.*

clădíre s.f. **I** construcție, construire, durare, edificare, înălțare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, ziditură. *Au început clădirea unei noi biserici.* **II** (*concr.*) **1** casă[1], construcție, imobil[1], zidire, ‹reg.› hâjgău, ipulet, ‹înv.› bina, clăditurâ, păsare[2], ziditură. *Orașul are multe clădiri vechi.* **2** local. *Clădirea firmei se află în centrul orașului.*

clădíș s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

clăditór, -oáre s.m., s.f. fig. (*rar*) **1** v. Ctitor. Fondator. Întemeietor. **2** v. Creator. Demiurg. Făuritor. Întemeietor. Născocitor. Părinte. Plăsmuitor. Realizator.

clăditurá s.f. (*constr.; înv.*) v. Casă[1]. Clădire. Construcție. Imobil[1]. Zidire.

clăiță s.f. (*agric.; reg.*) v. Jumătate.

clămpăí vb. IV. intr. (*pop.; mai ales despre obiecte dure*) v. Clămpăni.

clămpăneálă s.f. **1** clămpănit, clămpănitură. *Clămpăneala tocurilor metalice pe asfalt se aude până departe.* **2** fig. (*mai ales fam.*) flecăreală, flecărire, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală. *O doare capul de clămpăneala celor din jur.*

clămpăní vb. IV. **I 1** intr. (*mai ales despre obiecte dure*) ‹pop.› a clămpăi, a clăpăi. *Tocurile metalice clămpăneau pe asfalt.* **2** intr. (*despre ființe; adesea determ. prin „din dinți”*) a clănțăi, a clănțăni. *Câinele a început să clămpănească din dinți din cauza frigului.* **3** intr. (*despre dinți*) a clănțăi, a clănțăni, a dârdâi. *Dinții îi clămpănesc de spaimă.* **4** intr. (*despre fălcile animalelor*) a clănțăi, a clănțăni. *Fălcile îi clămpăneau cu zgomot când devora prada.* **II** intr., tr. fig. (*mai ales fam.; despre oameni*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clănțăni, a forfeca, a măcina, a meliția, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Vecinele ei clămpănesc vrute și nevrute. Cele două prietene clămpănesc toată ziua la telefon.*

clămpánit s.n. **1** clămpăneală, clămpănitură. **2** fig. (*mai ales fam.*) flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală.

clămpánitúră s.f. **1** clămpăneală, clămpănit. **2** fig. (*mai ales fam.*) flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală.

clăncăí vb. IV. intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, a bălăngăni, a băngăni, a dăngăni, a suna, a zdrăngăni, ‹rar› a zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, a țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele clăncăiesc când începe slujba în biserică.*

clăncáit s.n. (*rar*) v. Clinc. Clinchet.

clănțăí vb. IV. intr. **1** (*despre ființe; adesea determ. prin „din dinți”*) a clămpăni, a clănțăni. **2** (*despre dinți*) a clămpăni, a clănțăni, a dârdâi. **3** (*despre fălcile animalelor*) a clămpăni, a clănțăni.

clănțăneálă s.f. **1** clănțănire, clănțănit, clănțănitură, dârdâială, dârdâit, ‹rar› dârdâire. *Din cușcă se aude clănțăneala dinților câinelui.* **2** fig. (*mai ales deprec.*) flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovărit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală.

clănțăní vb. IV. **I** intr. **1** (*despre ființe; adesea determ. prin „din dinți”*) a clămpăni, a clănțăi. **2** (*despre dinți*) a clămpăni, a clănțăi, a dârdâi. **3** (*despre fălcile animalelor*) a clămpăni, a clănțăi. **4** (*pop.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra. **II** fig. (*mai ales deprec.*) **1** intr., tr. (*mai ales deprec.*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clămpăni, a forfeca, a măcina, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a căței, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. **2** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se cârâi, a se ciondăni, a se ciorovăi, a se hârâi. *Toată ziua se clănțănesc.*

clănțănire s.f. clănțăneală, clănțănit, clănțănitură, dârdâială, dârdâit, ‹rar› dârdâire.

clănțănít s.n. clănțăneală, clănțănire, clănțănitură, dârdâială, dârdâit, ‹rar› dârdâire.

clănțănitúră s.f. clănțăneală, clănțănire, clănțănit, dârdâială, dârdâit, ‹rar› dârdâire.

clănțău s.m., adj. **1** s.m., adj. (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreț. **2** s.m. (*jur.; înv.; peior.*) v. Apărător. Avocat. Defensor. **3** s.m. (*adm.; înv.; peior.*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș.

clăpăí vb. IV. intr. (*pop.; mai ales despre obiecte dure*) v. Clămpăni.

clăpăúg, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre urechi*) atârnat[2], bleg, blegit, lăsat, pleoștit, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, plecozat, plehuș, pliocoșat. *Își acoperă urechile cu părul pentru a nu se vedea că sunt clăpăuge.* **2** adj., s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; mai ales fam.*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹fig.› fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.: deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru. *Copilul ăsta este tare clăpăug! De regulă, clăpăugii sunt ușor de înșelat.*

clăpăugí vb. IV. refl. (*reg.; despre urechi*) v. Blegi. Pleoști.

clătărí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. pas. v. Agita. Clătina. Scutura. Zgudui. **2** tr. (*compl. indică rufe*) v. Clăti. Limpezi.

clătí vb. IV. **I** tr. (*compl. indică rufe*) a limpezi, ‹reg.› a clătări, a clotoci, a lotoci, a stropoli[2]. *După ce spală rufele cu detergent, le clătește în multe ape.* **II** (*predomină ideea de înclinare, de legănare într-o parte și în alta*) **1** tr., refl. (*înv. și reg.*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula. **2** refl., tr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) v. Clătina. Cutremura. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **3** tr. (*înv. și reg.*) v. Izbi. Lovi. **4** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1]. **III** (*predomină ideea de mișcare din loc, din poziția inițială*) **1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică obiecte*) v. Clătina. Clinti. Deplasa. Mișca. Muta. Urni. **2** intr. (*constr. cu pron. „o” cu val. neutră; înv.; despre ființe*) v. Lua. Pleca. Porni. **3** intr. (*înv.; despre triburi, populații etc.*) v. Migra.

clătină vb.I. **I** (*predomină ideea de înclinare, de legănare într-o parte și în alta*) **1** tr., refl. a (se) balansa, a (se) legăna, a oscila, a pendula, ‹rar› a bascula, a șovăi[1], ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a (se) dăina, a (se) hâțâna, a (se) hlobăna, a (se) honcăi, a șovălcăi. *Valurile mari clatină nava. Scrânciobul se clatină în bătaia vântului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales corpul oamenilor sau al unor animale*) a (se) legăna, a (se) mlădia, ‹rar› a se înmlădia, ‹pop. și fam.› a se îngâna. *Corpul i se clatină ușor la fiecare pas.* **3** refl., tr. a (se) bălăbăni, a (se) legăna, ‹pop.› a (se) bălălăi, a (se) bălăngăi, a (se) bălăngăni, a (se) bănănăi, ‹fam.› a se gondola[2], ‹reg.› a (se) liubăi, a (se) tingăli, ‹fig.; reg.› a adia. *Se clătina nesigur pe scară. Stând pe un scaun înalt, copilul își clătina picioarele.* **4** refl. (*despre ființe*) a se împletici, a șovăi[1], ‹reg.› a se mătăcăni, a se mătăhăi, a se mătăhăli, a se mătălăi, a se mătănăi, a se mășcâi. *A simțit că se clatină și s-a oprit pentru câteva clipe.* **5** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a hurduca, a legăna, a scutura, a zdruncina, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drăgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl clatină rău pe drumurile cu gropi.* **6** tr. (*compl. indică ființe*) a scutura, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹înv. și reg.› a zbiciula[1], ‹reg.› a smocăni, a strohăi, a zbihui, a zblendui, a zgâcina. *Trebuie să-l clatine cu putere pentru a-l trezi.* **7** tr., refl. pas. a (se) agita, a (se) scutura, a (se) zgudui, ‹reg.› a (se) clătări, a (se) cobâlțâi. *Flaconul cu soluția injectabilă trebuie să se clatine bine înainte de folosire.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a agita, a fâlfâi, a flutura, a vântura, ‹fam.› a fluștura, ‹înv. și reg.› a pălăi, a pălălăi, a zbura, ‹reg.› a mătăhăi, a mătălăi. *După ostilități, un soldat din trupele învinse clătină un steag alb, în semn de capitulare.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) cutremura, a (se) scutura, a (se) zdruncina, a (se) zgâlțâi, a (se) zgudui, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a clătinat puternic la seism.* **10** refl. (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se cutremura, a dârdâi, a dudui, a pârâi, a tremura, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile se clatină din cauza tunetelor.* **11** tr. fig. (*compl. indică concepții, convingeri, aspirații etc.*) ‹fig.› a zdruncina, a zgudui. *După mai multe discuții, a reușit să-i clatine concepția sa despre viață.* **II** (*predomină ideea de mișcare din loc, din poziția inițială*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clinti, a (se) deplasa, a (se) mișca, a (se) muta, a (se) urni, ‹înv. și pop.› a (se) sminti, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâșca. *Cu multă greutate a reușit să clatine dulapul din locul lui.* **2** intr., refl. (*despre obiecte*) a (se) mișca, ‹înv. și pop.› a (se) muta. *Nu bate vântul și nu se clatină nicio frunză.*

clătináre s.f. **I** (*predomină ideea de balansare, de legănare într-o parte și în alta*) **1** balans, balansare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilare, oscilație, pendulare, ‹rar› librație. *Copilul se simte fericit în clătinarea scrânciobului.* **2** bălăbănire, bălăbănit, clătinat[1], legănare, legănat[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. *O enerva clătinarea picioarelor copilului din fața ei.* **3** clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Clătinarea produsă de căruță pe un drum cu gropi este insuportabilă.* **4** agitare, scuturare, zguduire. *Este necesară clătinarea flaconului cu soluția injectabilă înainte de folosire.* **5** clătinat[1], legănare, legănat[1], mișcare. *Clătinarea crengilor copacilor este violentă în timpul vijeliei.* **6** clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Clătinarea de la seism a fost foarte puternică.* **II** (*predomină ideea de mișcare din loc, din poziția inițială*) clătinat[1], clintire, deplasare, mișcare, mutare, urnire, ‹înv. și reg.› clătire. *Clătinarea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.*

clătinát[1] s.n. **I** (*predomină ideea de balansare, de legănare într-o parte și în alta*) **1** balans, balansare, clătinare, legănare, legănat[1], oscilare, oscilație, pendulare, ‹rar› librație. **2** bălăbănire, bălăbănit, clătinare, legănare, legănat[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. **3** clătinare, clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâ-

itură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **4** clătinare, clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțât, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **5** clătinare, legănare, legănat[1], mișcare. **II** (*predomină ideea de mișcare din loc, din poziția inițială*) clătinare, clintire, deplasare, mișcare, mutare, urnire, ‹înv. și reg.› clătire.

clătinát², **-ă** adj. (*despre mișcări, mers etc.*) ezitant, împiedicat, împleticit, nehotărât, nesigur, poticnit, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers clătinat.*

clătinătór, **-oáre** adj., s.n. **1** adj. (*rar; despre mișcări, mers etc.*) v. Clătinat². Ezitant. Împiedicat. Împleticit. Nehotărât. Nesigur. Poticnit. Șovăielnic. Șovăitor. **2** s.n. (*înv.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrâncior.

clătinătúră s.f. **1** clătinare, clătinat[1], hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțât, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **2** clătinare, clătinat[1], cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat, scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțât, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **3** scuturătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțât, zgâlțâitură, ‹reg.› zbihuială. *L-a sculat cu o clătinătură puternică.*

clătíre s.f. **1** clătit, limpezeală, limpezire, limpezit[1], ‹înv.› limpezitură. *Clătirea rufelor se face în multe ape.* **2** (*înv. și reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clintire. Deplasare. Mișcare. Mutare. Urnire.

clătít s.n. clătire, limpezeală, limpezire, limpezit[1], ‹înv.› limpezitură.

clătítă s.f. (*culin.*) ‹pop.› scovardă, ‹înv. și reg.› lalanghită, lipie[1], ‹reg.› pancovă, plăcintă, plăcintă subțire, plăcintă turnată. *A pregătit pentru masă clătite cu gem de caise.*

clean s.m. (*iht.*) *Leuciscus cephalus*; foac, ‹reg.› alboi, oacheș, porcul-apelor (v. *porc*).

cleápșă s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde”, „a cârpi”, „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a rade”, „a șterge”, „a trage”; reg.*) v. Palmă.

clefăí vb. IV. int r. **1** (*despre ființe*) a molfăi, a plescăi, ‹pop.› a chefni, a clefeti, a îmbăla, ‹înv. și reg.› a grojdi, ‹reg› a ciofăi, a mleascăi, a mofloti, a murseca, a plescăni, a pliscoti, a polfăi. *Nu-i suportă pe acei care clefăie când mănâncă.* **2** (*reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.

clefăiálă s.f. clefăit, molfăială, molfăire, molfăit, molfăitură, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură. *Nu suportă clefăiala cuiva când mănâncă.*

clefăít s.n. clefăială, molfăială, molfăire, molfăit, molfăitură, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură.

clefetí vb. IV. intr. (*pop.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.

clei s.n. **1** lipici. *A lipit foile rupte din caiet cu clei.* **2** (*fiziol.; pop.*) v. Ceară. Cerumen. **3** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

cleiós, **-oásă** adj. **1** (*despre unele substanțe*) lipicios, mucilaginos, vâscos, ‹rar› rășinos, ‹reg.› lipitor. *Pe scoarța brazilor sunt dâre cleioase de rășină.* **2** (*biol.; despre secreții organice*) gelatinos, mucos, vâscos. **3** (*despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) lipicios, unsuros, ‹pop.› năclăios, năclăit, ‹reg.› letios, ‹înv.› unsos. *Ciulamaua avea aspectul unui gel cleios. Pâinea i-a ieșit acră și cleioasă.* **4** (*despre pământ, terenuri etc.*) argilos, clisos, lutos, ‹rar› argilifer, humos, ‹pop.› mâlos, slăninos, ‹reg.› hleios, letios, rășinos, șioios, tiglos. *În această zonă pământul este cleios.*

cleistogamíe s.f. (*bot.*) autopolenizare. *Cleistogamia este polenizarea florilor închise cu propriul lor polen.*

cleiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Liliac-de pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*).

clematítă s.f. (*bot.*) **1** *Clematis recta*; luminoasă (v. *luminos*), ‹reg.› năprasnică (v. *năprasnic*), viță-albă. **2** *Clematis integrifolia*; clocoțel, clopoțel, ‹reg.› curpen-scurt, dosnică-vânătă (v. *dosnic*), față-n-față, îndărătnică (v. *îndărătnic*), luminoasă (v. *luminos*), mărgea.

clemént, **-ă** adj. (*despre oameni*) iertător, indulgent, îndurător, îngăduitor, milostiv, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este clement cu elevii.*

cleménță s.f. iertare, indulgență, îndurare, îngăduință, milostivire, toleranță. *Arată clemență față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc clemența.*

clenci s.n. **I 1** (*pop.*) v. Cârlig. **2** (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare. **3** (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc. **4** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **5** (*bot.; înv.*) v. Aculeol. Aculeu. Ghimpe[1]. Mărăcine. Spin. Țeapă. Țep. Țepușă. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Dedesubt. Înțeles[1]. Mesaj. Semnificație. Sens. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Prilej.

clențáică s.f. (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

clepsídră s.f. ceas de nisip, ceasornic cu nisip, ‹înv.› nisipar, nisiparniță. *Cu clepsidra se măsoară timpul.*

clepș s.m. (*j. de copii; reg.*) ‹reg.› climpuș, liță[2], țurcă[2]. *Clepșul este un bețișor ascuțit la ambele capete, pe care copiii încearcă să-l arunce cât mai departe cu ajutorul unui băț lung.*

cler s.n. (*relig.*) preoțime, sacerdoțiu, ‹pop. și fam.› popărie, popime, ‹înv.› preoție. *Cea mai mare parte a clerului român este ortodoxă.*

cléric s.m. (*relig.*) față bisericească, ‹astăzi rar› om al bisericii, ‹înv.› duhovnic, ecleziastic, preapodobnic. *Clericul este un membru al clerului.*

clericál, **-ă** adj. (*relig.*) ecleziastic, preoțesc, ‹pop. și fam.› popesc. *A avut cele mai înalte demnități clericale.*

cleștár[1] s.m., s.n. **1** s.m. (*entom.; și, art., cleștarul-făinii*) *Tyrogliphus farinae*; păianjenul-făinii (v. *paianjen*). **2** s.n. (*tehn.; în dogărie*) clește.

cleștár[2] s.n. (*poetic*) v. Cristal.

cléște s.m. **I 1** (*tehn.; în tâmplărie*) ‹reg.› crivală, crivea, șurub, tas, teasc, țonc. *Scoate cuiele din scândură cu un clește.* **2** (*tehn.; în dulgherie*) capră, plăsele (v. *plăsea*). *Materialul de prelucrat se fixează de masă cu ajutorul cleștelui.* **3** (*tehn.; în dogărie*) cleștar[1]. *Cu cleștele se trag cercurile pe vasele din doage de lemn.* **4** (*tehn.; la teasc*) ‹reg.› argea, chingi (v. *chingă*). **5** (*tehn.*) ***clește patent*** = patent[1]. *Taie sârma cu un clește patent.* **6** (*chir.; înv.*) v. Forceps. **7** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă. **II** (*zool.; la unele crustacee*) foarfece. *Racii și crabii au clești.*

clevétă s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

cleveteálă s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozaviriе, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia cleveteala și invidia.*

clevetí vb. IV. tr., intr. (*compl. sau sub. oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a defăima, a denigra, a detracta, a discredita, a infama, a ponegri, a șopti, a vitupera, ‹înv. și pop.› a ocărî, ‹pop. și fam.› a feșteli, a huli, a povesti, ‹pop.› a năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a fești, a îmbârfi, a pedepsi, a publica, ‹înv.› a balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a măscări[1], a mozaviri, a pișpăi, a pohlibui, a ponosi, a ponoslui, a prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a critica, ‹fig.› a pecetlui, a sfășia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și clevetesc vecinii.*

clevetíre s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

clevetít s.n. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

clevetitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, defăimător, denigrant, denigrator, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Persoanele clevetitoare sunt evitate.* **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor etc.*) bârfitor, calomniator, calomnios, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este clevetitoare.*

clevétnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

clic[1] s.n. **1** (*reg.*) v. Clacă. Șezătoare (v. *șezător*). **2** (*înv.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.

clic[2] s.n. (*reg.*) v. Terci.

clícă s.f. (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior.› bandă[1], cârdășie, clan, coterie, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o clică de falsificatori de carduri.*

clíchet s.n. (*tehn.*) boraciu. *Clichetul este un organ de mașină care împiedică rotirea unei roți dințate.*

cliént, -ă s.m., s.f. cumpărător, mușteriu, ‹reg.› peținot, ‹înv.› târguitor. *Magazinul alimentar are mulți clienți.*

clientélă s.f. cumpărători (v. *cumpărător*), lume, mușterii (v. *mușteriu*). *Clientela care vine la magazinul lui este constantă.*

climactériu s.n. (*fiziol.*) menopauză. *Climacteriul se caracterizează prin întreruperea definitivă a menstruației.*

climadiagrámă s.f. (*climat.*) climatogramă, climogramă. *Pe o climadiagramă sunt reprezentate grafic principalele date meteorologice pentru o anumită regiune.*

climát s.n. **I 1** (*climat.*) climă. **2** (*climat.*) ***climat dacic*** = climat danubian; ***climat danubian*** = climat dacic. *Climatul dacic sau danubian, din regiunea cursului inferior al Dunării, se individualizează prin diferențe mari de temperatură între vară și iarnă;* ***climat excesiv*** = climă excesivă. **3** (*climat.; adesea cu determ. care indică tipul, calitatea*) aer[1], climă, ‹pop.› vreme, ‹înv.› temperament. **II** fig. (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un climat benefic pentru formarea lui profesională.*

climatéric, -ă adj. (*climat.*) climatic.

climátic, -ă adj. (*climat.*) climateric. *Orașul Iași se află într-o zonă climatică de deal.*

climatizáre s.f. (*tehn.*) condiționare. *Prin climatizare, aerul dintr-o încăpere este menținut la o anumită temperatură, umiditate și puritate.*

climatizátor s.n. (*tehn.*) climatizor.

climatizór s.n. (*tehn.*) climatizator. *Climatizorul efectuează climatizarea.*

climatográmă s.f. (*climat.*) climadiagramă, climogramă.

climatrónic s.n. (*tehn.*) ‹fam.› climă. *Mașina este înzestrată cu climatronic.*

clímă s.f. **I** (*climat.*) **1** climat. *În România clima este temperată.* **2** ***climă excesivă*** = climat excesiv. *Clima excesivă se caracterizează prin variații mari de temperatură între vară și iarnă.* **3** ***climă locală*** = microclimat, microclimă, topoclimat, topoclimă. *Clima locală este influențată de condițiile geografice (de relief) locale.* **4** (*adesea cu determ. care indică tipul, calitatea*) aer[1], climat, ‹pop.› vreme, ‹înv.› temperament. *Trebuie să schimbe clima din cauza bolii de plămâni. Adesea, iarna, în nordul țării pătrunde climă polară.* **II** (*tehn.; fam.*) v. Climatronic.

climográmă s.f. (*climat.*) climadiagramă, climatogramă.

climpúș s.n. (*reg.*) **1** (*la pușca de soc*) ‹reg.› lemnuș, puștoc, vargă, vergea. *Cu climpușul se împinge dopul.* **2** v. Bețigaș. Bețișor. **3** (*j. de copii*) ‹reg.› cleps, liță[2], țurcă[2].

clin s.m. (*la îmbrăcăminte*) ‹reg.› băgătură, stan, șpiț[2]. *Poartă o rochie cu clini.*

clínă s.f. (*geomorf*) coastă, coborâș, costișă, muchie, pantă, povârniș, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abrupteță, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe clinele munților au înfrunzit.*

clinc s.n. clinchet, ‹rar› clăncăit, zurgăit.

clínchet s.n. clinc, ‹rar› clăncăit, zurgăit. *Un clinchet voios de zurgălăi răsună în văzduh.*

cling interj. (*adesea repet.*) ‹înv. și pop.› linc! *Zurgălăii de la gâtul cailor se aud: „cling!, cling!”.*

clíntí vb. IV. tr., refl. (*predomină ideea de mișcare din loc, din poziția inițială; compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clătina, a (se) deplasa, a (se) mișca, a (se) muta, a (se) urni, ‹înv. și pop.› a (se) sminti, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâșca. *Cu multă greutate a reușit să clintească dulapul din locul lui.*

clintíre s.f. clătinare, clătinat[1], deplasare, mișcare, mutare, urnire, ‹înv. și reg.› clătire. *Clintirea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.*

clintúș s.n. (*reg.*) v. Pieptar.

clip vídeo s.n. (*muz.*) videoclip. *Clipul video însoțește execuția unei piese muzicale.*

clípă s.f. **I** ceas, clipită, minut, moment, oră, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *A sosit clipa morții.* **II 1** (*înv. și reg.; determ. prin „de ochi”*) v. Clipire. Clipit. **2** (*anat.; înv.*) v. Pleoapă.

clipeálă s.f. (*pop.*) **I 1** v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme. **2** v. Clipire. Clipit. **II** fig. (*adesea cu determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Clipire. Clipit. Fulger. Fulgerare. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Ochi[1]. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. Tremur. Tremurare. Vâlvătaie.

clípet s.n. (*rar*) v. Clipire. Clipit.

clipí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni; adesea determ. prin „din ochi”, „din pleoape”*) ‹rar› a sclipi, ‹reg.› a clipoci[2], a licări, a scăpăra. *Clipește des din ochi din cauza unei scame.* **2** fig. (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a fulgera, a palpita. *Stelele clipesc pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului clipește în lumina soarelui. Apa lacului clipește sub clarul de lună.*

clipiciós, -oásă adj. fig. (*mai ales despre surse de lumină*) licăritor[2], lucitor, scânteietor, sclipitor. *Flacăra clipicioasă a lumânării luminează discret încăperea. Lumina stelelor este clipicioasă.*

clipíre s.f. **1** clipit, ‹rar› clipet, ‹pop.› clipeală, clipitură, ‹înv. și reg.› clipă, ‹înv.› mijă. *Se uită în gol, fără clipire.* **2** fig. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră clipirea stelelor pe cer.*

clipít s.n. **1** clipire, ‹rar› clipet, ‹pop.› clipeală, clipitură, ‹înv. și reg.› clipă, ‹înv.› mijă. **2** fig.

(*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală.

clipită s.f. ceas, clipă, minut, moment, oră, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit clipita morții.*

clipitúră s.f. (*pop.*) v. Clipire. Clipit.

clipoceálă[1] s.f. clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude clipoceala unui izvor de munte.*

clipoceálă[2] s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Ațipeală. Ațipire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

clipocí[1] vb. IV. intr. (*despre ape curgătoare*) a murmura, a suna, a susura, a șopoti, a șușoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului clipocește.*

clipocí[2] vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni; adesea determ. prin „din ochi", „din pleoape"*) v. Clipi. **2** (*despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

clipocíre[1] s.f. clipoceală[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă.

clipocíre[2] s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Ațipeală. Ațipire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

clipocít s.n. clipoceală[1], clipocire[1], foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă.

clironóm s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

clironomí vb.IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni.

clironomíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

clironomisí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni.

clísă s.f. **1** (*geol.*) argilă, humă, lut, pământ, pământ galben, ‹înv. și reg.› tină, ‹reg.› agiag, hlei, letiu, mâl, ‹înv.› oală. *Și-a cumpărat mai multe vase din clisă.* **2** (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Slănină.

clisiárh s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

clisiér s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

clisiéș s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

clísmă s.f. (*med., med. vet.*) spălătură, ‹pop.› clistir, ‹ieșit din uz› lavement. *Clisma se face în caz de constipație.*

clisós, -oásă adj. (*despre pământ, terenuri etc.*) argilos, cleios, lutos, ‹rar› argilifer, humos, ‹pop.› mâlos, slăninos, ‹reg.› hleios, letios, rășinos, șioios, tiglos. *În această zonă pământul este clisos.*

clistír s.n. (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Clismă. Spălătură. **2** (*tehn. med.*) v. Irigator.

clișáj s.n. (*fotogr.*) clișare. *Prin clișaj se execută un clișeu în vederea reproducerii lui tipografice.*

clișáre s.f. (*fotogr.*) clișaj.

clișéu s.n. **I** (*fotogr.*) cadru, câmp, negativ. *Fotograful privește clișeul peliculei în lumină, pentru a vedea dacă imaginea este clară.* **II** (*lit.*) **1** ***clișeu cultural*** = topos. *Scriitorul adaugă clișeului cultural semnificații noi.* **2** fig. tic[2], ‹fig.› stereotip, șablon, șlagăr, tipar, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendința spre clișee în poezie este combătută de criticii literari.*

clit s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Teanc[1]. Vraf.

clítoris s.n. (*anat.*) ‹pop.› lindic, ‹arg.› mărgea, zbenghi.

clivă vb. I. refl. (*mineral.; despre cristale, roci, minerale*) a se desface. *Mica albă se prezintă în foi elastice, care se clivează în fluturi mici.*

cliváj s.n. **1** (*mineral.*) clivare. *În procesul de clivaj cristalele se desfac după planuri paralele cu anumite fețe ale lor.* **2** (*livr.*) v. Despărțire. Izolare. Separare. Separație.

cliváre s.f. (*mineral.*) clivaj.

cloácă s.f. **1** (*zool.; la monotreme*) tremă. *Cloaca este orificiul excretor.* **2** hazna, ‹înv.› lagum. *La marginea orașului este miros de cloacă.*

cloámbă s.f. (*reg.*) v. Cracă. Creangă. Ramură.

cloánță s.f. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) **1** v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). **2** fig. v. Gură (ca organ al vorbirii).

cloásmă s.f. (*med.*) mască de graviditate, mască de sarcină, mască gravidică. *Cloasma reprezintă ansamblul petelor cu contur neregulat care apar în timpul sarcinii la nivelul feței.*

clobánț s.n. (*reg.*) **1** (*anat.; la păsări*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc. **2** (*anat.; la oameni; deprec.* sau *peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **3** (*la scaunul dulgherului*) v. Cap. Căpățână. Cioc[2].

clocán s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

clócă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Cloșcă.

cloceálă s.f. (*pop.*) v. Clocire. Clocit[1].

clocí vb. IV. **I** refl. **1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se altera, a se descompune, a fermenta, a se înăcri, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se pâșcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a clocit din cauză că nu a fost ținută la rece.* **2** (*despre apă*) ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹reg.› a se băhni, a se bâhli. *Apa din cană s-a clocit.* **II** fig. **1** intr. (*despre oameni*) a lenevi, a sta, a trândăvi, ‹fig.; pop. și fam.› a se împuți. *Nu face nimic; toată ziua clocește în casă.* **2** tr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a coace, a fierbe, a lucra, a țese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A clocit mult timp răzbunarea.* **3** tr. (*despre animale; compl. indică prada*) a pândi. *Ursul îl clocește din tufiș.*

clocíre s.f. **1** clocit[1], ‹pop.› cloceală, clocitură. *Clocirea ouălor durează câteva săptămâni.* **2** ‹pop. și fam.› împuțire, ‹reg.› bâhlire.

clocít[1] s.n. clocire, ‹pop.› cloceală, clocitură.

clocít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre ouă*) stricat, tulbure, vechi[2]. *Ouăle clocite nu pot fi consumate.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea clocită trebuie aruncată.* **3** (*despre apă*) răsuflat, stătut[2], ‹înv. și pop.› ostoit, ‹pop. și fam.› împuțit, trezit[2], ‹reg.› băhnit, bâhlit, mocnit, zăcut[2], ‹înv.› stat[4]. *În gropile din asfalt persistă o apă clocită.*

clocitoáre s.f. (*zootehn.*) cloșcă artificială, incubator. *În clocitoare se clocesc artificial ouăle și icrele.*

clocitúră s.f. (*pop.*) **1** v. Clocire. Clocit[1]. **2** v. Cuib. Cuibar.

clociúmb s.n. (*tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Fus.

clococióv s.m. (*bot.; reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*).

clócot s.n. **1** clocotire, fierbere, fiert[1], ‹rar› cocțiune, fiertură, ‹înv. și pop.› undare, ‹pop.› colcăială, ‹înv.› undă. *Supa se încălzește până la clocot.* **2** agitare, agitație, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește clocotul mării.*

clocotí vb. IV. intr. **I 1** (*despre lichide sau materii lichefiate*) a fierbe, ‹înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a colcăi, ‹reg.› a corcăi. *Supa clocotește.* **2** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdusi, ‹înv. și reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea clocotește cu furie în timpul furtunii.* **II** fig. **1** (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de"*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea clocotește de glasuri și strigăte.* **2** (*despre oameni*) ‹fig.› a fierbe, a mocni, ‹fig.; rar› a sfârâi. *În el clocotește ura și dorința de răzbunare.*

clocotíci s.m. (*bot.*) **1** *Rhinanthus alpinus*; ‹reg.› iarba-păduchilor (v. *iarbă*), iar-

bă-de-strănutat, lup, sunătoare. **2** *Staphylea pinnata*; clocotiș, ‹reg.› coaiele-popii (v. *coi*[1]), locotiță, nucșoară.

clocotíre s.f. clocot, fierbere, fiert[1], ‹rar› cocțiune, fiertură, ‹înv. și pop.› undare, ‹pop.› colcăială, ‹înv.› undă.

clocotíș s.m. (*bot.*) *Staphylea pinnata*; clocotici, ‹reg.› coaiele-popii (v. *coi*[1]), locotiță, nucșoară.

clocotít, -ă adj. (*despre lichide sau materii lichefiate*) fierbinte, opărit, ‹înv. și pop.› undat. *Supa clocotită se lasă să se răcească puțin înainte de a fi mâncată.*

clocotitór, -oáre adj. **I** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea clocotitoare înspăimântă.* **II** fig. **1** (*despre sunete*) intens, puternic, răsunător, sonor, viu, zgomotos. *Încă mai aude urletul clocotitor al torentului dezlănțuit.* **2** (*despre sentimente, pasiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› arzător, fierbinte, învăpăiat, învolburat. *Simțea o mânie clocotitoare pe care nu știa cum să și-o înăbușe.*

clocoțél s.m. (*bot.*) **1** *Clematis integrifolia*; clematită, clopoțel, ‹reg.› curpen-scurt, dosnică-vânătă (v. *dosnic*), față-n-față, îndărătnică (v. *îndărătnic*), luminoasă (v. *luminos*), mărgea. **2** (*la pl.* ***clocoței***) v. Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*).

clocúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*).

cloj s.n. (*în jocul călușarilor; reg.*) v. Mutul (v. *mut*). Mutulică.

clombós, -oásă adj. (*reg.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

clomburát, -ă adj. (*reg.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

clonáj s.n. (*genet.*) clonare. *Clonajul este obținerea de celule vii identice, plecând de la o singură celulă.*

clonáre s.f. (*genet.*) clonaj.

clónă s.f. fig. (*fam.*) v. Copie.

cloncán s.m. **1** (*ornit.; pop.*) v. Corb (*Corvus corax*). **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

cloncăí vb. IV. intr. (*despre păsări, mai ales despre cloști*) a cloncăni. *Cloșca cloncăie toată ziua.*

cloncăíre s.f. cloncăit, cloncănire, cloncănit, ‹reg.› cloncăt. *Cloncăirea cloștei atrage ulii.*

cloncăít s.n. cloncăire, cloncănire, cloncănit, ‹reg.› cloncăt.

cloncăní vb. IV. **1** intr. (*despre păsări, mai ales despre cloști*) a cloncăi. **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.

cloncăníre s.f. cloncăire, cloncăit, cloncănit, ‹reg.› cloncăt.

cloncănít s.n. cloncăire, cloncăit, cloncănire, ‹reg.› cloncăt.

cloncăt s.n. (*reg.*) v. Cloncăire. Cloncăit. Cloncănire. Cloncănit.

clondír s.n. ‹reg.› uiagă. *A pus vinul într-un clondir.*

clónie s.f. (*med., med. vet.*) clonus, convulsie cronică. *Clonia se manifestă printr-o serie de contracții rapide și reflexe.*

clonț s.n. **I 1** (*anat.; la păsări*) cioc[2], plisc, ‹înv. și reg.› rost, ‹reg.› cioclonț, ciup[2], clanț, clobanț, flisc, tic[3]. *Clonțul vulturului este coroiat.* **2** (*anat.; la oameni; pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **3** (*la încălțăminte; pop.*) v. Colț. Țintă. **II** (*art.; bot.*) **1** (*la pl.; rar*) ***clonții-babei*** v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*). **2** (*reg.*) ***clonțul-cocostârcului*** v. **a** Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*); **b** Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*); ***clonțul-curcanului*** v. Busuioc-roșu (*Amaranthus caudatus*).

clonțár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Botgros. Cireșar (*Coccothraustes coccothraustes*).

clonțós, -oásă adj. fig. (*despre oameni*) arțăgos, certăreț, gâlcevitor, scandalagioaică, scandalagiu, ‹fig.› bățos, colțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam clonțos.*

clónus s.n. (*med., med. vet.*) clonie, convulsie cronică.

clop s.n. (*reg.*) **1** v. Pălărie. **2** ‹reg.› căciulă, măgar, popa-crucilor (v. *popă*[2]), popă[2], preoteasă. *Clopul este un snop de grâu care, pus în vârful unei grămezi de snopi, o apără de ploaie.*

clópot s.n. **I 1** ‹reg.› harâng, țingălău, zvon[2], ‹înv.› chimval, ‹metom.; pop. și fam.› aramă. *Clopotul bătea prelung și rar.* **2** balangă, talangă, ‹reg.› tângalău, toacă, toangă, tololoancă, troscot[2], țingălău, țoangă. *Vaca are un clopot atârnat la gât.* **3** (*la pl.* ***clopote***; *muz.*) campane (v. *campană*). *Clopotele sunt puse în vibrație prin lovire cu un ciocan de lemn.* **4** (*art.* ***clopotul***; *arhit. bis.; pop.*) v. Clopotniță. Turn. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Cerceluși (v. *cerceluș*), Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Carvallaria majalis*). **2** v. Cădelniță (*Campanula carpatica*). **3** ***clopot-mănăstiresc*** v. Păpădie (*Campanula persicifolia*). **4** (*art.*) ***clopotul-caprei*** v. Campanulă. Clopoțel (*Campanulla macrostachia*).

clopotár s.m. ‹reg.› sfât. *Clopotarul trage clopotele la biserică.*

clopótniță s.f. (*arhit. bis.*) turn, ‹pop.› clopotul (v. *clopot*). *În clopotnița bisericii sunt instalate clopotele.*

clopoțél s.n., s.m. **I** s.n. **1** ‹reg.› zângălău, zvonișor, zvoniț, ‹înv.› timbru. *Recreațiile în unele școli se mai anunță cu clopoțelul.* **2** zurgălău, ‹pop.› zdrăngănel. *Caii de la sănii au clopoței.* **II** s.m. (*bot.*) **1** *Campanula macrostachia*; campanulă, ‹rar› campanelă, ‹reg.› baraboi, bănișori (v. *bănișor*), clopotul-caprei (v. *clopot*), cupa-oii (v. *cupă*[1]), țâța-vacii (v. *țâță*). **2** *Clematis integrifolia*; clematită, clocoțel, ‹reg.› curpen-scurt, dosnică-vânătă (v. *dosnic*), față-n-față, îndărătnică (v. *îndărătnic*), luminoasă (v. *luminos*), mărgea. **3** (*reg.*) v. Cerceluși (v. *cerceluș*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*). **4** (*reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **5** (*reg.; și la pl.,* ***clopoței-albi, clopoței-de-omăt, clopoței-de-primăvară***) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **6** (*reg.*) ***clopoțel-de-pădure*** v. Oușor (*Streptopus amplexifolius*). **7** (*la pl.* ***clopoței***; *reg.*) v. Ciuciure (*Campanula glomerata*). **8** (*la pl.* ***clopoței***; *reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **9** (*la pl.* ***clopoței***; *reg.*) v. Coada-cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*). **10** (*la pl.* ***clopoței***; *reg.*) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*). **11** (*la pl.* ***clopoței***; *reg.*) v. Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*). **12** (*la pl.; reg.*) ***clopoței-cornuți*** v. Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*). **13** (*la pl.; reg.*) ***clopoței-de-primăvară*** v. Brebenea. Brebenel (*Corydalis Marchalliana*).

clopoți vb. IV. tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Pătrunde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Trâmbița. Zbura.

cloramfenicól s.n. (*farm.*) clorocid, cloromicetină. *Cloramfenicolul este indicat în tratamentul bolilor infecțioase.*

clorbenzén s.m. (*chim.*) monoclorbenzen. *Clorbenzenul este folosit la fabricarea unor coloranți și a unor medicamente.*

clordelazín s.n. (*farm.*) clorpromazină, largactil. *Clordelazinul se folosește ca sedativ sau în preanestezie.*

cloremíe s.f. (*biochim.*) cloruremie. *Cloremia reprezintă concentrația clorului în sânge.*

cloretán s.n. (*chim., farm.*) chelen, clorură de etil. *Cloretanul este un anestezic local.*

clorid s.m. (*chim.*) clorură. *Un clorid este o sare a acidului clorhidric.*

clorinà vb. I. tr. (*compl. indică apa*) a cloriza. *Apa este clorinată cu clor gazos sau cu substanțe care pot degaja clor.*

clorináre s.f. (*med.*) clorizare. *Prin clorinare, apa este dezinfectată cu clor.*

clorizá vb. I. tr. (*compl. indică apa*) a clorina.

clorizáre s.f. (*med.*) clorinare.

clormetán s.n. (*chim.*) clorură de metil. *Clormetanul este folosit ca agent frigorific, dizolvant, anestezic local sau ca agent de metilare.*

clorocíd s.n. (*farm.*) cloramfenicol, cloromicetină.

clorofórm s.n. (*farm.*) triclormetan. *Cloroformul este folosit ca narcotic, anestezic și solvent.*

cloroformá vb. I. tr. (*med.; compl. indică ființe*) a cloroformiza. *Înaintea unei intervenții chirurgicale, pacientul este cloroformat.*

cloroformizá vb. I. tr. (*med.; compl. indică ființe*) a cloroforma.

cloromicetínă s.f. (*farm.*) cloramfenicol, clorocid.

cloropeníe s.f. (*med.*) hipocloremie. *Cloropenia este diminuarea cantității de cloruri în lichidele organismului.*

cloropiramínă s.f. (*farm.*) nilfan. *Cloropiramina are efect antihistaminic.*

clorótic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) anemic. *Cu trecerea anilor, a devenit o persoană clorotică, fără vigoare, care s-a izolat de lume.* **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veșted, veștejit, înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori clorotice.*

cloróză s.f. (*med.*) ‹pop.› gălbeneală. *Cloroza este o formă de anemie.*

clorpromazínă s.f. (*farm.*) clordelazin, largactil.

cloruráre s.f. (*chim.*) clorurație. *Prin clorurare, unii compuși organici se combină cu clor.*

clorurație s.f. (*chim.*) clorurare.

clorúră s.f. (*chim.*) **1** clorid. *O clorură este o sare a acidului clorhidric.* **2** ***clorură de amoniu*** = salmiac, ‹pop.› țipirig[2], ‹reg.› solomie, ‹turc.; înv.› nișadâr. *Clorura de amoniu este folosită în industrie și în medicină;* ***clorură de etil*** = chelen, cloretan; ***clorură de metil*** = clormetan; ***clorură de metilen*** = diclormetan. *Clorura de metilen se folosește ca agent frigorific;* ***clorură de polivinil*** = policlorură de vinil. *Clorura de polivinil se prelucrează sub formă de foi, plăci, țevi etc.;* ***clorură de poliviniliden*** = policlorură de viniliden; ***clorură de sodiu*** = sare, sare de bucătărie, ‹pop.› sare de bucate, ‹reg.› slatină. *Clorura de sodiu constituie un important compus chimic și un condiment de bază în alimentație;* ***clorură de viniliden*** = dicloretilenă. *Din clorură de viniliden se obțin fire textile;* ***clorură mercurică*** = sublimat coroziv, ‹pop.› săricică. *Clorura mercurică este folosită ca dezinfectant extern;* ***clorură mercuroasă*** = calomel. *Clorura mercuroasă are acțiune purgativă și vermifugă.*

cloruremíe s.f. (*biochim.*) cloremie.

closét s.n. toaletă, veceu, ‹pop. și fam.› budă, ‹pop.› hazna, latrină, plimbătoare, privată (v. *privat*), ‹fam.; glum.› tron[1], ‹înv. și reg.› pișătoare, ‹reg.› retiradă, umblătoare (v. *umblător*), ‹înv.› baie[1], ieșitoare, plimbare, ‹turc.; înv.› cheneaf, ‹vulg.› căcăstoare, căcășcioară, căcătoare (v. *căcător*), ‹ieșit din uz› cabinet, cabinet de toaletă. *În cele mai multe școli closetele au fost modernizate.*

cloș adj. invar., s.n. **1** adj. invar. (*despre croială, rochii, fuste, mâneci etc.*) cloșat. *Îi plac fustele cloș.* **2** s.n. (*înv. și reg.*) v. Canaf. Ciucure.

cloșát, -ă adj. (*despre croială, rochii, fuste, mâneci etc.*) cloș.

clóșcă s.f. **1** (*ornit.*) ‹reg.› clocă, cloță, puietoare. *Cloșca și puii sunt speriați de un uliu.* **2** (*zootehn.*) ***cloșcă artificială*** = clocitoare, incubator. *În cloșca artificială se clocesc artificial ouăle și icrele.* **3** (*art.* ***cloșca****; j. de copii*) gaia (v. *gaie*), ‹reg.› cloța (v. *cloță*). **4** (*art.; j. de copii*) ***cloșca-cu-pui*** = puia-gaia, ‹reg.› baba-gaia (v. *babă*), mama-cu-uliul (v. *mamă*), mama-gaia (v. *mamă*), mama-puilor (v. *mamă*), puișorii (v. *puișor*), uliul (v. *uliu*). **5** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Cloșca-cu-Pui*** v. Pleiadele (v. *pleiadă*).

clotocí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică rufe*) v. Clăti. Limpezi.

cloțán s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Chițcan-călător. Guzgan. Șobolan. Șobolan-călător. Șobolan-cenușiu. Șobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*). **2** v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

clóță s.f. (*reg.*) **I 1** (*ornit.*) v. Cloșcă. **2** (*art.* ***cloața****; j. de copii*) v. Cloșca (v. *cloșcă*). Gaia (v. *gaie*). **3** (*art.* ***Cloța, Cloța****; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Pleiadele (v. *pleiadă*). **II** fig. v. Mijlocitoare (v. *mijlocitor*). Proxenetă (v. *proxenet*). Rufiană (v. *rufian*).

clovn s.m. (*la circ*) bufon, comediant, măscărici, paiață, saltimbanc, înv. și reg.› ghiduș, ‹reg.› chimiță[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de clovni.*

clovnerie s.f. bufonadă, bufonerie, caraghioslâc, comicărie, giumbușluc, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiațarlâc, paiațărie, ‹înv. și reg.› ghidușie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuș, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. *Spectacolul de circ a avut multe clovnerii.*

clubíst s.m. clubman. *Clubistul face parte dintr-un club.*

club teatral s.n. miniteatru. *Clubul teatral este un teatru cu o capacitate mică.*

clúbman s.m. clubist.

clúcer de arie s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) jitnicer. *Clucerul de arie avea în grijă magaziile cu grâne de la curtea domnească.*

clúcsă s.f. (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).

clupáj s.n. (*silv.*) clupare. *Clupajul este măsurarea diametrului arborilor cu ajutorul clupei.*

clupáre s.f. (*silv.*) clupaj.

clúpă s.f. **1** (*silv.*) compas forestier, ‹reg.› diametru, perghel. *Clupa servește la măsurarea lungimii lemnelor.* **2** (*tehn.*) portfilieră. *În clupă se prind sculele de filetat.*

cneaz s.m. **1** (*în sec. 16-17, în Țara Rom.*) jude. *Cneazul conducea un sat liber.* **2** (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Principe. Prinț.

cnezát s.n. (*în Ev. Med. timpuriu; la români și la slavi*) cnezie. *Cnezatul era bazat pe autoritatea cneazului.*

cnezíe s.f. (*în Ev. Med. timpuriu; la români și la slavi*) cnezat.

cnut s.n. ‹înv.› nagaică. *Robii erau bătuți cu cnutul.*

coabită vb. I. intr. (*jur.; despre oameni*) a conviețui, a locui, a trăi, a viețui, ‹pop.› a vecui, ‹înv.› a conlocui, a via[2]. *Coabitează în același apartament, nefiind căsătoriți.*

coabitánt, -ă s.m., s.f. colocatar, ‹reg.› poitași. *Se înțelege foarte bine cu toți coabitanții din bloc.*

coabitáre s.f. (*jur.*) coabitație, conviețuire, trai, viață, viețuire, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuință, locuire. *După o perioadă de coabitare, s-au căsătorit.*

coabitáție s.f. (*jur.*) coabitare, conviețuire, trai, viață, viețuire, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuință, locuire.

coácă s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Cobiliță. **2** (*tehn.; la joagăr*) v. Cocârlă. Crivală. Manivelă.

coăcăz s.m. (*bot.*) **1** *Ribes rubrum*; ‹reg.› agriș-roșu, liviv, păltinel, păltinele-roșii (v. *păltinel*), poame (v. *poamă*), pomișoară, pomișor, pomiță, pomușoară, ribizli, rișiță, rozinchin, smorodină, smorodină-roșie, strugurași (v. *struguraș*), strugurași-roșii (v. *struguraș*), strugurei-roșii (v. *strugurel*), strugurel, struguri (v. *strugure*), struguriță. **2** ***coacăz-de-munte*** = **a** *Vaccinium vitis idaea*; merișor[1], merișor-de-munte (v. *merișor*[1]), smirdar, ‹reg.› coacăză, cocăzar, stropșeli (v. *stropșeală*); **b** *Ribes petraeum*; păltior, ‹reg.› păltinaș, pomușoară. **3** ***coacăz-domnesc*** = ***coacăz-sălbatic*** = *Ribes grossularia*; agriș, ‹reg.› borbonar, pomușoară, razachie, razachie-sălbatică, ribizli, rișiță, spin-de-agriș, strugurel, struguri-domnești (v. *strugure*), struguri-spinoși (v. *strugure*). **4** (*reg.*) ***coacăz-negru*** v. Agriș-negru. Struguri-negri (v. *strugure*) (*Ribes nigrum*). **5** (*reg.*) v. Ghimpe[1]. Ghimpe-păduret (v. *ghimpe*[1]) (*Ruscus aculeatus*).

coăcăză s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› drimoc, libăriță, păltinele (v. *păltinel*), poamă-boierească, pomișoară, pomușoară, răzăchie, ribizli, rozinchină, struguraș, strugure, strugure-spinos, strugurei (v. *strugurel*), struguriță. *Coacăza are gust acrișor.* **2** (*reg.*) v. Coacăz-de-munte. Merișor[1]. Merișor-de-munte (v. *merișor*[1]). Smirdar (*Vaccinium vitis idaea*). **3** (*reg.*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendrom kotschyi*). **4** (*reg.*) ***coacază-sălbatică*** v. Agrișă. **5** (*reg.*) ***coacăză-neagră*** v. Agriș-negru. Struguri-negri (v. *strugure*) (*Ribes nigrum*).

coáce vb. III. **I 1** refl. (*despre fructe, legume etc.*) a se înroși, a se maturiza, a se roși, ‹înv.› a dospi. *Cireșele se coc la începutul verii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică cărămizi*) a (se) arde. *Cărămizile se coc în cuptoare speciale.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire de tort*) a fierbe, a opări. **4** intr., refl (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) a colecta, ‹reg.› a se gogoni[1]. *Rana de la deget a început să se coacă.* **5** tr. (*reg.; compl. indică alimente, în special carne*) v. Frige. Prăji. **6** tr. (*reg.; compl. indică ouă*) v. Fierbe. **II** fig. **1** refl. (*despre ființe*) a se încălzi, a se încinge[1], a se înfierbânta, ‹fig.› a se aprinde. *S-a copt stând lângă sobă.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; adesea cu determ. „la minte"*) a (se) matura, a (se) maturiza, ‹fig.; pop.› a (se) mători. *Deși tânăr, s-a copt de mult la minte.* **3** tr. (*despre senzații, dureri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, ‹fig.› a arde, a fierbe, a seca, a sfredeli. *Moare de foame, dar setea îl coace.* **4** tr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a cloci, a fierbe, a lucra, a țese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A copt mult timp răzbunarea.*

coácere s.f. **1** (*bot.*) maturație, maturitate, maturizare, ‹rar› copt[1]. *Coacerea cireșelor se produce la începutul verii.* **2** (*reg.*) v. Frigere. Prăjire.

coádă s.f. **I 1** (*anat.; la animale*) ‹pop.› codârlă. *Câinele când își vede stăpânul dă*

bucuros din coadă. **2** (*la oameni*) cosiță, ‹reg.› gâță, percică, țop[1], ‹grec.; înv.› plexudă. *Își poartă părul împletit în cozi.* **3** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiești*) trenă, ‹înv.› șlep[2]. *La recepție, unele doamne au purtat rochii cu coadă.* **4** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte bărbătești*) pulpană. *Fracul are două cozi.* **5** (*la unele unelte*) mâner, ‹înv. și reg.› dârjală, mănunchi, mânei, mânel. *A apucat secera de coadă și a început să secere grâul.* **6** (*la unele obiecte, vase*) mâner, toartă, ‹reg.› cotor. *A pus mâna pe coada tigăii încinse și s-a fript.* **7** (*la mătură*) cotor. *A cumpărat o mătură cu o coadă lungă.* **8** (*la coasă, la secure, la topor*) ‹reg.› coporâie, coporiș, coporoaică, cosie, cosiriște, toporâie, toporișcă, toporiște. *A înfipt coada coasei în pământ pentru a se odihni sprijinindu-se în ea.* **9** băț, nuia, prăjină, vargă, ‹înv. și reg.› prăștină, ‹reg.› beldie, lăstar[2], paliță, rudă[2], sticiu. *Coada undiței s-a rupt din cauza greutății peștelui.* **10** (*bot.*) codiță, peduncul, ‹astăzi rar› pedicul. *Face ceai din cozi uscate de cireșe amare.* **11** ‹pop.› codârlă. *Toate persoanele se așază la coadă pentru a cumpăra bilete.* **12** extremitate, sfârșit[1]. *A găsit loc într-un vagon aflat la coada trenului.* **13** (*art.; milit.; în opoz. cu „avangardă”; înv. și pop.*) ***coada obuzului*** = ***coada oștii*** = ***coada taberei*** v. Ariergardă. **14** (*pop. și fam.*) v. Fine. Sfârșit[1]. **15** (*pesc.; la crâsnic; reg.*) v. Coardă. **16** (*pesc.; reg.*) v. Matcă. Matiță. **17** (*la coasă; reg.*) v. Măsea. **18** (*la ragila de pieptănat fuioarele; reg.*) v. Scândură. **19** (*hidrol.; înv.*) ***coadă de mare*** v. **a** Mare[2]; **b** Apă. Ocean[2]. **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***coada-calului*** = *Equisetum arvense*; barba-ursului (v. *barbă*), mana-câmpului (v. *mană*), mălai-mărunt, ‹rar› equisetum, ‹reg.› barba-sasului (v. *barbă*), brad, brădișor, coada-iepei, coada-mânzului, codâie, deznodățel, iarbă-de-cositor, mâță, mierea-ursului (v. *miere*), motan, motocel, mucul- curcanului (v. *muc*), nodățică, părul-porcului (v. *păr*), peria-ursului (v. *perie*), perie, perie-ursească, pujlă, rușinea-ursului (v. *rușine*), slăbănog, șirușliță, unterniță, ursancă, ursoaică[1]; ***coada-cocoșului*** = **a** *Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*; ‹reg.› cerceluș, clopoței (v. *clopoțel*), coada-mielului, coada-vacii, cocoș, iarbă-de-dureri, liliom-sălbatic, pecetea-lui-Solomon (v. *pecete*), stirigoaie, țâța-vacii (v. *țâță*); **b** (*reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*); ***coada-mâței*** = **a** *Leonurus marrubiastrum*; ‹reg.› talpa-lupului (v. *talpă*); **b** *Sphagnum acutifolium*; ‹reg.› peniță-bungeacului (v. *peniță*); **c** (*reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*); ***coada-mâței-de-baltă*** = *Sphagnum cymbifolium*; ‹pop.› fântânică, ‹reg.› peniță-bungeacului (v. *peniță*); ***coada-racului*** = **a** *Potentilla anserina*; ‹pop.› scrântitoare, ‹reg.› argentină, argindeană, argintariță, argințel, argințel, argințică, buruiană, coada-dracului, forostoi, iarba-gâștei (v. *iarbă*), iarba-gâștelor (v. *iarbă*), iarba-sclintiturii (v. *iarbă*), iolut, prescură, prititoare, sclintiță, scrânteală, scrântitoare-de-baltă, scrântitură, scrintea, scrintee, troscot[1], zolotnic; **b** (*reg.*) v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*); ***coada-șoricelului*** = **a** *Achillea millefolium*; rotocele-albe, ‹înv. și reg.› prâsnel, ‹reg.› alunele (v. *alunea*), bumbișori-albi (v. *bumbișor*), coada-hârțului, coada-sorocinii, iarba-oilor (v. *iarbă*), iarba-șoarecelui (v. *iarbă*), sorocină, șorecie, urda-vacii (v. *urdă*); **b** *Achillea collina*; ‹reg.› sorocină, șereșină, tormac-alb; **c** (*reg.*) v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*); **d** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică; **e** (*reg.*) v. Praz (*Allium porrum*); **f** (*reg.*)v. Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); **g** (*reg.*) v. Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*); ***coada-vacii*** = **a** *Salvia silvestris*; jale[2], ‹reg.› brăileancă, corovatic, jaleș, năduf, salvie-de-pădure; **b** (*reg.*) v. Bătrâniș. Șoricel (*Erigeron canadensis*); **c** (*reg.*) v. Coada-cocoșului (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*); **d** (*reg.*) v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*); **e** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică; **f** (*reg.*) v. Praz (*Allium porrum*); **g** (*reg.*) v. Jale-de-câmp (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*); ***coada-vulpii*** = **a** *Alopecurus pratensis*; ‹reg.› codină, iarba-bălții (v. *iarbă*); **b** *Phleum paniculatum*; știr[1]; ***coada-zmeului*** = *Calla palustris*; șerpariță, ‹reg.› iarba-șarpelui (v. *iarbă*), rânduniță, sângerariță, tămâiță; (*reg.*) ***coadă-de-găină*** v. **a** Iarbă-mare (*Stellaria holostea*); **b** Răcovină (*Stellaria media*); (*art.*) ***coada-boului*** v. **a** Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*); **b** Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică; ***coada-dracului*** v. Coada-racului (*Potentilla anserina*); ***coada-hârțului*** = ***coada-sorocinii*** v. Coada-șoricelului. Rotocele-albe (*Achillea millefolium*); ***coada-ielelor*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*); ***coada-iepei*** = ***coada-mânzului*** v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului. Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*); ***coada-leului*** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); ***coada-lupului*** v. **a** Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*); **b** Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică; **c** Salvie-austriacă (*Salvia austriaca*); ***coada-mielului*** v. **a** Coada-cocoșului (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*); **b** Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*); **c** Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică; **d** Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*); ***coada-popii*** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*); ***coada-priculicilor*** v. Barba-popii (v. *barbă*) (*Spiraea aruncus*); ***coada-raiului*** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); ***coada-rândunicii*** v. **a** Fierea-pământului (v. *fiere*). Gălbează (*Marchantia polymorpha*); **b** Nemțișori (v. *nemțișor*) (*Consolida regalis*); ***coada-șopârlei*** v. Barba-caprei (v. *barbă*) (*Calocera viscosa*); ***coada-vânătorului*** v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*). **2** (*reg.*) v. Pipirig (*Equisetum hiemale*). **III** (*art.; entom.*) ***coada-rândunicii*** = *Papilio machaon* și *Papilio podalirius*; papilionidă. **IV** (*inform.; fam.*) ***coadă-de-maimuță*** v. A comercial. A rond. **V** (*ornit.; reg.*) **1** ***coadă-făloasă*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **2** ***coadă-roșie*** v. Codroș. Codroș-de-casă. Codroș-de-grădină. Codroș-de-grădină-caucazic. Codroș-de-grădină-cu-oglindă (*Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*). **VI** (*paleon.; reg.*) ***coadă-de-șarpe*** v. Belemnit.

coafá vb. I. tr., refl. ‹rar› a (se) friza, a (se) pieptăna, ‹fam.; glum.› a (se) țesăla. *Și-a coafat părul.*

coafáre s.f. coafat[1], ‹rar› frizare, frizat[1].

coafát[1] s.f. coafare, ‹rar› frizare, frizat[1].

coafát[2], -ă adj. (*despre păr sau, p. ext., despre oameni, mai ales despre femei*) ‹rar› frizat[2], pieptănat[2], ‹fam.› făcut[2]. *Ploaia i-a stricat părul coafat.*

coaféză s.f. ‹impr.› frizeriță. *Și-a dorit dintotdeauna să devină coafeză.*

coafór s.m. (*impr.*) v. Bărbier. Frizer.

coafúră s.f. frezã[1], frizură, pieptănătură, tunsoare, ‹reg.› cofârță, pliton. *Are o coafură modernă.*

coágul s.f. (*biol.*) cheag, cheag sangvin, ‹reg.› străgheață. *Coagulul se formează prin închegarea sângelui.*

coagulá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) a (se) conglutina, a (se) închega, ‹pop.› a (se) năcălăi, a se slei, ‹reg.› a (se) năsădi, a se noji[1], a (se) străgheța, a (se) țepeni. *Sângele din care s-a scos fibrina nu se mai coagulează.* **2** refl. (*despre unele substanțe, alimente etc. lichide*) a se închega, a se îngroșa, a se prinde, ‹reg.› a se cocârți, a se strânge. *Răciturile au început să se coguleze.* **3** refl. (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) a se închega, a se slei, a se solidifica, ‹pop.› a (se) năcălăi, ‹reg.› a se țepeni. *Prin răcire, untura topită se coagulează.* **4** tr. (*compl. indică substanțe, materii etc.*) a lega[1], a solidifica. *Smoala coagulează bitumul.*

coagulánt, -ă adj. (*despre anumite substanțe*) conglutinat, ‹rar› închegător. *Pentru hemoragie a folosit un medicament coagulant.*

coaguláre s.f. **1** conglutinare, conglutinație, închegare, ‹reg.› închegătură. *Coagularea sângelui nu mai are loc dacă din el s-a scos fibrina.* **2** închegare, îngroșare, prindere. *Coagularea răciturilor se face la rece.* **3** închegare, sleire, solidificare, ‹pop.› sleit[1], ‹înv.› sleială, sleitură. *Coagularea unturii topite se produce prin răcire.* **4** legare, solidificare. *Coagularea smoalei se face cu bitum.*

coagulát, -ă adj. **1** (*despre lichide sau substanțe coloidale*) închegat, ‹pop.› năcălăit. *Din sângele coagulat s-a scos fibrina.* **2** (*despre unele substanțe, alimente etc. lichide*) închegat, îngroșat, prins[2]. *Răciturile coagulate pot fi mâncate.* **3** (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) închegat,

sleit[2]; solidificat, ‹pop.› năclăit, ‹înv. și reg.› însleit. *Untura coagulată se păstrează în borcane.*

coájă s.f. **1** (*bot.*) scoarță, ‹rar› epidermă, ‹reg.› cojbă. *Pe coaja bradului este multă rășină.* **2** (*bot.*) episperm, tegument. *Coaja este învelișul exterior al semințelor.* **3** (*la ou*) găoace. *Puilor de găină li se dau coji de ouă pisate.* **4** crustă. *Noroiul de pe pantofi a prins o coajă subțire.* **5** (*med., med. vet.*) crustă, pojghiță, ‹pop.› zgaibă, ‹înv. și reg.› zgancă, ‹reg.› scoarță. *Plaga care are coajă începe să se cicatrizeze.* **6** (*pop. și fam.; peior.*) v. Piele. **7** (*farm., chim.; înv.*) ***coajă de friguri*** v. Chinină. **8** (*art.; geogr.; înv.*) ***coaja terestră*** v. Scoarța terestră (v. *scoarță*). **9** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

coálă s.f. ***coală de hârtie*** = foaie de hârtie, hârtie, ‹reg.› papir. *Scrie câteva rânduri pe o coală de hârtie. Își cumpără coli de hârtie pentru imprimantă;* ***coală ministerială*** = hârtie de format ministerial, hârtie ministerială. *Coala ministerială este folosită pentru cereri.*

coalíție s.f. **1** (*milit., polit.*) alianță, bloc[1], ‹înv.› legământ, legătură, sfat. *De obicei, înaintea alegerilor, se fac coaliții între partide.* **2** (*înv.*) ***coaliție de inamici*** v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Lucrătură. Mașinație. Uneltire.

coalizá vb. I. refl. recipr. (*despre state, partide, clase sociale, oameni etc.*) a se uni[2]. *Statele democratice s-au coalizat împotriva terorismului mondial.*

coámă s.f. **1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) creastă, creștet, culme, muchie, spinare, sprânceană, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Coamele dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **2** (*constr.*) creastă, culme, ‹reg.› comană, coroană, laț[2], samar, sleme, slemnea, slimnă. *S-a suit pe coama acoperișului casei pentru a repara hornul.* **3** muchie. *Iedera se întinde pe coama zidului.* **4** (*bot.*) ***coamă-de-aur*** = *Aster lynosiris*; ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*). **5** (*art.; hidrol.; pop.*) ***coama apei*** v. Firul apei (v. *fir*). **6** (*art.; anat., zool.; la animalele copitate; reg.*) ***coama de la copite*** v. Chișiță[1].

coánă s.f. (*anat.; la vertebrate*) nară internă. *Coanele permit comunicația între faringe și fosele nazale.*

coápsă s.f. **1** (*anat.; la om*) coxă, ‹înv. și reg.› arm, ‹reg.› cotoi[2], țâmp, ‹impr.› pulpă. *Suferă de dureri la coapsă.* **2** (*anat.; la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) ‹înv. și reg.› arm, ‹reg.› artig, chiciu, copan, moiște, șlegăr, țâmp. *Călărețul a lovit calul în coapse pentru a-l determina să alerge mai repede.* **3** (*ind. alim.; mai ales la animalele rumegătoare și la porcine*) but, ‹pop.› șold[1]. *A cumpărat o coapsă de purcel.*

coaptáre s.f. (*fiziol., med., med. vet.*) coacție. *Coaptarea este o stare de interacțiune specifică organelor unui corp viu.*

coaptáție s.f. (*fiziol., med., med. vet.*) coaptare.

coárbă s.f. (*tehn.*) **1** (*în dulgherie, în tâmplărie etc.*) ‹reg.› curbină, sfredel cu vârtej, sucală, vârtej. *Coarba se folosește la găurit.* **2** (*la sucala de depănat*) ‹reg.› colătău, mănunchi, mănușă. **3** manivelă, manșă, ‹reg.› vișeu, ‹înv.› sucitor. *Coarba acționează un mecanism.*

coárdă s.f. **I 1** (*muz.*) strună[1], ‹rar› legătură. *O coardă a viorii s-a rupt.* **2** (*la fierăstrău*) sfoară, strună[1]. *Prin răsucire, coarda întinde pânza fierăstrăului.* **3** (*la arc*) ‹înv. și reg.› strună[1], ‹reg.› săgeată. *Arcul este format dintr-o vargă flexibilă și o coardă.* **4** (*tehn.*) arc. *Coarda, prin destindere, pune în mișcare un mecanism.* **5** (*geom.; la cerc*) ‹înv.› strună[1]. *Coarda unește două puncte ale unei curbe sau extremitățile unui arc de cerc.* **6** (*pesc.; la crâsnic*) ‹reg.› ceatlău, coadă, rână, strună[1]. **7** (*tehn.; la protapul saniei*) apărătoare (v. *apărător*), ‹reg.› ceatlău, gânj, lambă, lănțuș, legătură, prăjină, vlăioagă. *Coarda leagă strâns protapul de restul saniei.* **8** (*tehn.; la moara de vânt*) braț, chingă, spetează, stinghie, ‹pop.› curmeziș, ‹reg.› legătură. *Corzile intră în componența scării cosului morii.* **9** (*tehn.; la compasul dogarului; înv. și pop.*) ‹reg.› crac, punte. *Coarda ține despărțite cele două picioare ale compasului.* **10** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*). **11** (*reg.*) v. Spadă. **II 1** (*bot.*) viță. *Butucul de vie are multe corzi.* **2** (*anat.; la cefalopode*) ***coardă dorsală*** = notocordă. *Din coarda dorsală derivă coloana vertebrală.* **3** (*înv. și pop.; de obicei determ. prin „de ceapă”, „de usturoi”*) v. Cununa. Funie. Legătură. **4** (*bot.; reg.*) ***coardă-de-găină*** v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*). **5** (*art.; bot.; reg.*) ***coarda-ielelor*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*). **III** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

coámă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*). **2** v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*).

coásă s.f. **1** cosire, cosit[1]. *Țăranii pornesc dis-de-dimineață la coasă.* **2** (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

coáse vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) a cârpi, a prinde, a țese, ‹pop.› a pungăli, ‹reg.› a cusătorì, a șpențăli, a ștopoli, a țârâi[2]. *Își coase ciorapii rupți.* **2** a pune. *I-a cusut un petic la pantaloni.* **3** (*compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) a broda, ‹pop.› a umple, ‹reg.› a chindisi, a împistri, a neți, a popistri, a șlingui, a ștircăni. *Îi place să coase la gherghef. A cusut pe bluză câteva ornamente florale.* **4** (*pop.; compl. indică obiecte sau părți ale unor obiecte; adesea cu determ. care arată instrumentul acțiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înțepeni. Pironi. Prinde. Țintui. **II** fig. (*pop.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”, „din ochi”, „din priviri” sau „de sus până jos”, „din cap până în picioare”*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări.

coásere s.f. cârpire, cusut, prindere, țesere, ‹pop.› cusătură. *Coaserea ciorapilor rupți este migăloasă.*

coasociát, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.

coástă s.f. **I 1** (*anat.; la corpul oamenilor și al animalelor*) latură, parte, rână, ‹arg.› surcele (v. *surcea*). *Stă culcat pe o coastă.* **2** (*la obiecte*) dungă, latură, parte. *Vântul bate în coasta dreaptă a vaporului.* **3** (*milit.*) aripă, capăt, flanc, margine, ‹înv.› corn, mânecă. *Trupa de comando se îndreaptă spre coasta stângă a frontului inamic.* **4** (*geomorf.*) clină, coborâș, costișă, muchie, pantă, povârniș, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abrupteță, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe coastele munților au înfrunzit.* **5** (*geomorf.*) mal[1], țărm. *Pe coasta oceanului clima este umedă.* **6** (*mar.*) crevace. *Coasta face parte din osatura de rezistență a unei nave.* **7** (*la luntre; reg.*) v. Chingă. Cocârlă. Crivac[2]. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***coasta-dracului*** = ***coasta-vrăjmașului*** v. Sparanghel. Sparanghel-bun (*Asparagus officinalis*).

coâte-goale s.m. invar. (*în opoz. cu „bogat”; pop. și fam.; deprec.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

coautór s.m. părtaș. *Este coautor la această inițiativă de protejare a spațiilor verzi din oraș.*

cobái s.m. (*zool.*) *Cavia porcellus*; ‹rar› porc-de-India, purcel-de-India. *Cobaii sunt adesea folosiți pentru experiențe de laborator.*

cobáie s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*). **2** (*la pl. **cobăi***) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică.

cobalamínă s.f. (*biochim., farm.*) ciancobalamină, vitamina B_{12}. *Cobalamina se găsește în carne și în diferite produse animale.*

cóbalt radioactiv s.n. (*chim.*) radiocobalt. *Cobaltul radioactiv este folosit ca sursă de radiații gama în medicină.*

cobâșă s.f. (*constr.; reg.*) v. Bordei. Colibă.

cobálteață s.f. (*reg.*) v. Grajd.

cóbără s.f. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Coviltir.

cobâlțái vb. IV. tr., refl. pas. (*reg.*) v. Agita. Clătina. Scutura. Zgudui.

cobârlău s.n. (*reg.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

cobârluí vb. IV. tr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

cóbe s.f. **1** (*med. vet.*) ‹înv. și pop.› țâfnă, ‹pop.› moartea-găinilor (v. *moarte*), țâfnă, ‹reg.› limbar, limbariță. *Găinile s-au îmbolnăvit de cobe.* **2** (*în superstiții*) piază rea, ‹reg.›

mărăsân. *Această femeie a fost pentru el o cobe.* **3** (*înv.*) v. Prevestire. Piază. Semn.
cobéț s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **2** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).
cobí vb. IV. tr. (*compl. indică necazuri, moartea etc.*) ‹reg.› a poci[1], a soroci. *Mai bine să nu cobim, plângând-o ca pe un mort.*
cóbie s.f. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Iadeș.
cobílă s.f. (*tehn.*) **1** ‹reg.› capră, cobiliță, cotumbă, crăcană, croc, iapă, traglă, trăgător, trăgoi. *Cobila este folosită la transportarea plugului.* **2** ‹reg.› cușniță, hânțău, scaun de înșpițat, scaun de spițe. *Rotarul așază pe cobilă roțile în timpul lucrului.*
cobilițắr s.m. (*entom.; reg.*) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*).
cobilíță s.f. **I 1** (*gosp.*) ‹reg.› coacă, cocaie, coromâslă, iepilă, vârdină. *Pentru a-i fi mai ușor, femeia își pune cobilița cu cofele în spinare.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Cobilă. **3** (*art.* ***Cobilița****; astron.; reg.; și* ***Cobilița-Ciobanului****; nm. pr.*) v. Lebăda (v. *lebădă*). **II** (*entom.; reg.*) **1** v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*). **2** v. Libelulă (*Libelula depressa*).
coblizán s.m. (*pop.* și *fam.; peior.*) v. Lungan. Vlăjgan.
cobóc s.n. (*înv.*) v. Pocal.
coborâre s.f. **I 1** coborâș, ‹astăzi rar› scoborâre, scoborâș, scoborât[1], ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› deștingere, pogor, pogorământ. *În timpul coborârii muntelui și-a fracturat piciorul.* **2** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) descindere, ‹astăzi rar› scoborâre. *La coborârea din limuzină, și-a pierdut ceasul.* **3** lăsare, tragere. *Coborârea storurilor este obligatorie când soarele este puternic.* **4** aplecare, aplecat[1], arcuire, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară coborârea crengilor.* **5** lăsare, ‹astăzi rar› scoborâre, ‹fig.› cădere. *La coborârea nopții, copiii sunt chemați în casă. Coborârea ceții este periculoasă pentru șoferi.* **II** (*indică intensitatea*) descensiune, descreștere, micșorare, scădere. *Se anunță o coborâre bruscă a temperaturii în zona montană.* **III** fig. degradare, dezonoare, înjosire, umilință, umilire, ‹fig.; înv. și reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. *Nu poate să admită nici cea mai mică coborâre a demnității umane.*
coborâș s.n. **1** coborâre, ‹astăzi rar› scoborâre, scoborâș, scoborât[1], ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› deștindere, pogor, pogorământ. **2** (*concr.; geomorf.*) clină, coastă, costișă, muchie, pantă, povârniș, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abrupțete, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe coborâșul munților au înfrunzit.*
coborât, -ă adj. **I 1** (*despre terenuri, pământ etc.*) jos, ‹astăzi rar› scoborât[2]. *Casa construită pe un teren coborât este în pericol de alunecare.* **2** (*despre jaluzele, storuri etc.*) lăsat, tras, ‹astăzi rar› scoborât[2]. *Storurile coborâte feresc camera de lumina puternică a soarelui.* **3** (*despre privire*) plecat[2]. *Rușinată, stă cu privirea coborâtă.* **II 1** (*despre temperatură*) joasă (v. *jos*), scăzută (v. *scăzut*), ‹astăzi rar› scoborâtă (v. *scoborât*[2]). *A răcit din cauza temperaturii coborâte de afară.* **2** (*meteor.; despre presiunea atmosferică*) depresurizat, scăzut. **3** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; fam.› slăbănog, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea coborâtă. De departe se aude freamătul coborât al pădurii.* **4** (*în opoz. cu „mare”, „ridicat”; despre prețuri*) avantajos, convenabil, ieftin, jos, mic, micșorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de coborâte.*
coborâtór, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „ascendent”; despre linii, planuri etc.*) descendent, descensiv. *A desenat o linie dreaptă coborâtoare. Curba are o ramură coborâtoare.* **2** (*despre suprafețe, terenuri, drumuri etc.*) înclinat, povârnit. *Spre mănăstire este un drum coborâtor.* **3** (*în opoz. cu „ascendent”; despre accente, diftongi, game etc.*) descendent, descensiv, descrescător, descrescent, ‹astăzi rar› scoborâtor. *În cuvântul „pâine”, -âi- este diftong coborâtor.* **II** s.m. (*mai ales la pl.* ***coborâtori***) descendent, nepot, urmaș, ‹astăzi rar› scoborâtor, ‹înv. și pop.› neam, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› odraslă, progenitură, ‹înv. și reg.› rămășiță[1], ‹reg.› poroadă, ‹înv.› deviitor, mărădic, rod[1], sământă, semințenie, semințe, strămoșan, următor, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare, ‹impr.› rasă[1]. *Este coborâtor al unei cunoscute familii princiare.*
coborî vb. IV. **I 1** intr., refl., tr. (*despre ființe, vehicule etc.*) ‹astăzi rar› a scoborî, ‹înv. și pop.› a scăpăta, a (se) slobozi, ‹reg.› a tuna. *Călătorii au coborât în stație. S-a coborât în fântână pentru a o curăța. Mașina coboară încet panta.* **2** intr., refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a descinde, ‹astăzi rar› a (se) scoborî, ‹înv.› a deștinde. *O doamnă coboară din limuzină.* **3** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri etc.*) a lăsa, a trage, ‹astăzi rar› a scoborî. *Trebuia să coboare storurile din cauza soarelui puternic.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a închina. *Coboară crengile cireșului ca să poată culege fructele. Ramurile se coboară, pline de rod.* **5** tr. (*compl. indică arme sau țevile armelor de foc*) a apleca, a lăsa. *L-a determinat să coboare țeava puștii spre pământ.* **6** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor*) a apleca, a înclina, a pleca. *Cuprins de rușine, și-a coborât capul.* **7** tr. (*compl. indică privirea*) a pleca. *De rușine, își coboară privirea.* **8** intr., refl. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹rar› a scădea, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele coboară în spatele dealului.* **9** intr., refl. (*despre noapte, întuneric, ceață etc.*) a se lăsa, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹fig.› a cădea. *Când coboară noaptea, copiii sunt chemați în casă. Dimineața, ceața a coborât peste oraș.* **10** intr. (*mai ales fig.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a descinde, a proveni[1], a se trage, ‹înv.› a se obârși. *Coboară din neamul Cantacuzinilor.* **11** intr. (*rar; despre ape curgătoare*) v. Curge. **II 1** intr. (*indică intensitatea; despre temperatură*) a descrește, a se micșora, a scădea. *După tratament, temperatura bolnavului a coborât.* **2** intr. (*meteor.; indică intensitatea; despre presiunea atmosferică*) a se depresuriza, a scădea. *De câteva zile presiunea atmosferică a coborât.* **3** tr. (*indică intensitatea; compl. indică glasul, tonul*) a muia, a scădea, a slăbi. *În timpul discursului oratorul a coborât brusc tonul.* **4** intr. (*despre prețuri*) a se ieftini, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹reg.› a se lesni. *Prețurile la unele alimente au coborât.* **5** tr. (*compl. indică pedepse, condamnări, amenzi etc.*) a micșora, a reduce, a scădea, ‹înv. și pop.› a ușura, ‹fig.› a îndulci. *În urma recursului, judecătorul i-a coborât pedeapsa.* **III** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se înjosi, a se ploconi, a se umili, ‹fig.› a se gudura, a se târî, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. *-De ce te cobori atât în fața șefului?* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) degrada, a (se) dezonora, a (se) înjosi, a (se) umili, ‹fig.; astăzi rar› a (se) scoborî. *Munca nu coboară pe om. Nimeni nu se coboară muncind.* **3** refl. (*polit.; înv.; determ. prin „din scaun”, „de pe tron”; despre monarhi*) v. Abdica.
cóbră s.f. **1** (*zool.*) *Naja naja*; naja, șarpe-cu-ochelari. **2** (*jur.; arg.*) v. Recidivist.
cobúz s.n. (*muz.*) ‹înv.› căpuș. *Cobuzul este o specie de fluier sau de caval.*
cobzár s.m. **1** (*entom.; reg.*) v. Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*). **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
coc[1] s.n. ‹reg.› conci, cucui, moțoc, pup[3], pupui[1]. *Își strânge părul în coc.*

coc[2] s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Cucui.
cocâie s.f. (*reg.*) **1** v. Cujbă. **2** (*gosp.*) v. Cobiliță.
cocaínă s.f. (*farm., chim.*) ‹pop.› praf alb, ‹arg.› cox, pudră de mătase, pulbere, zahăr, zăpadă. *A folosit cocaina ca anestezic local.*
cocalár (cocălár) s.m. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
cocár s.n. (*anat.; vulg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
cocardáu s.m. (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
cócă[1] s.f. **1** (*culin., ind. alim.*) aluat, ‹reg.› ilistău, ‹înv.› pielm. *A frământat coca de cozonac.* **2** lipici, pap, ‹reg.› cir[2], ciriș, mlat. *Coca, obținută din făină și apă, este folosită la lipit.*
cócă[2] s.f. (*fam.*) **1** (*în graiul copiilor sau ca termen dezmierdător cu care ne adresăm lor*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **2** (*în graiul copiilor*) păpușă.
cocáiéli s.f. pl. (*culin.; pop.*) v. Coptură.
cocălár s.m. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) = cocalar.
cócăt s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
cocătúră s.f. (*culin.; rar*) v. Coptură.
cocăzár s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Coacăz-de-munte. Merișor[1]. Merișor-de-munte (v. *merișor*[1]). Smirdar (*Vaccinium vitis idaea*). **2** v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **3** v. Măcriș. Oxalis (*Rumex acetosa*).
cocâltău s.n. (*înv. și reg.*) v. Coclauri.
cocârjă vb. I. refl. (*despre oameni*) a se cocoșa, a se gârbovi, a se gheboșa, a se încovoia, a se îndoi, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povârni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a cocârjat la bătrânețe.*
cocárjare s.f. cocoșare, gârbovire, gheboșare, încovoiere, îndoire, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele cocârjării este bătrânețea.*
cocârját, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de cocârjat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele cocârjat.* **2** (*despre nas*) acvilin, adus[2], buscat, coroiat, curbat, încovoiat, ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliș. *Tânărul are nasul mare și cocârjat.*
cocârlá vb. I. refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.
cocârlăre s.f. (*înv. și pop.*) v. Cocârjare. Cocoșare. Gârbovire. Gheboșare. Încovoiere. Îndoire.
cocârlát, -ă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2]. **2** (*despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.
cocârlă s.f. **I 1** (*tehn.; la plug*) schimbătoare (v. *schimbător*), ‹pop.› pană, ‹reg.› cocârțeală, corlobaie, crivea, dreptar, dric, gârloafă, lăsătoare (v. *lăsător*), lopățică, mănușă, mână, mutătoare (v. *mutător*), mutelcă, peniță, sabie, schimboaie, slobozitor, stinghie, strat, strâmbar, struneală, șa, tindeche. *Cocârla este fixată în cele două dăltuituri din podul osiei.* **2** (*la coada coasei*) ‹reg.› măcău, mănunchi, mâner, picior, popic. *Coasa se apucă cu mâna de cocârlă.* **3** (*tehn.; la joagăr*) crivală, manivelă, ‹reg.› coacă, vârtej. *Cocârla transmite mișcarea roții la fierăstrău.* **4** (*la luntre*) chingă, crivac[2], ‹reg.› carboș, cârjă, coastă, cujbă, gânj. *Cocârlele unesc pereții de scânduri ai luntrii cu fundul ei.* **5** (*reg.*) v. Cujbă. **II** (*bot.*) *Marasmius scorodonius*; ‹reg.› bureciori (v. *burecior*), bureți-de-iarbă (v. *burete*), bureți-de-pajiște (v. *burete*), ciocârți, ciuciulași, ciuciuleți (v. *ciuciulete*).
cocârțiță s.f. (*culin.; reg.*) **1** ‹reg.› cocârță, gătejele (v. *gătejel*). *Cocârtița se face din caș dulce amestecat cu jintuit.* **2** v. Jintiță.
cocârță s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› cocârtiță, gătejele (v. *gătejel*).
cocârțău s.m. (*mai ales la pl.* ***cocârțăi***; *culin.; pop.*) ‹pop.› puricei (v. *puricel*), ‹reg.› gâgău, mandră[2], purici (v. *purice*), scornici[1]. *Cocârțăii sunt bucăți de pâine sau de mămăligă prăjite în unt ori în untură.*
cocârțeálă s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).
cocârți vb. IV. refl. (*reg.; despre unele substanțe, alimente etc. lichide, în special despre lapte*) v. Coagula. Închega. Prinde.
coccíde s.f. pl. (*entom.*) *Coccinea*; păduchi-țestoși (v. *păduche*).
coccidínie s.f. (*med.*) coccigalgie, coccigodinie. *Coccidinia este localizată la nivelul coccisului și apare mai ales în timpul sarcinilor.*
coccigalgíe s.f. (*med.*) coccidinie, coccigodinie.
coccigodíníe s.f. (*med.*) coccigalgie, coccidinie.
coccinélla s.f. (*entom.; livr.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
cóccis s.n. (*anat.; la oameni și la animale*) ‹pop. și fam.› noadă, ‹pop.› nodul curului (v. *nod*), ‹reg.› tuleul cozii (v. *tuleu*), șerteață, ‹înv.› coinac. *Coccisul este situat la extremitatea inferioară a sacrumului.*
coceán s.m. **I** (*bot.*) **1** (*la porumb*) strujan, ‹reg.› bâlie, buzdugan, cotor, covrag, dulean, hacean, hlujan, hlujar, hulug, jip[1], lujer, rădăcină, ștulău, tufleu, tujlean, tulăuaș, tulean, tuleu, vejie. *Cocenii sunt folosiți ca nutreț.* **2** (*la porumb*) știulete, ‹reg.› ciocan[1], ciocălău, cioclod, ciuciulete, drugă, drugălău, duduloi, știulean, știuleu, tulug, vejie. *A pus pe foc cocenii desfăcuți de boabe.* **3** (*la fructe sau la legume*) cotor, ‹reg.› bâlie, hulug. *Îi place să roadă cocenii de varză.* **4** (*la conifere; reg.*) v. Con. **5** (*reg.*) ***cocean-căpresc*** v. **a** Cinteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); **b** Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*); **c** Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
cocenáși s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).
cocéniște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumbiște.
cochét, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) aranjat[2], dichisit, elegant, fercheș, ferchezuit, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu cochetă.* **2** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) agreabil, drăguț, estetic, frumos, plăcut, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect cochet.* **II** adv. (*modal*) elegant, îngrijit. *Se îmbracă cochet.*
cochetá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a flirta, ‹reg.; deprec.› a se hlizi, ‹arg.› a se gagicări. *Fata cochetează cu tânărul de la bar.* **2** fig. ‹fig.› a flirta. *A cochetat, într-o perioadă, cu muzica.*
cochetáre s.f. cochetat, cochetărie, flirt. *Cochetarea nu o mai prinde la vârsta asta.*
cochetát s.n. cochetare, cochetărie, flirt.
cochetărie s.f. **1** ‹reg.› nielcoșie. *Și-a pus o floare în păr pentru un plus de cochetărie.* **2** cochetare, cochetat, flirt.
cóchii-vechi s.m. pl. (*jur.; înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a vinde", „a scoate", „a da", urmate de prep. „la", „prin" etc.*) v. Licitație. Mezat.
cochílă s.f. (*tehn.*) = cochilie.
cochiliâj s.n. (*zool.; rar*) v. Cochilie.
cochílie s.f. **I 1** (*zool.*) scoică, ‹rar› cochiliaj, ‹înv. și reg.› țest, ‹înv.› hârb, ostrac, ‹fig.; reg.› ladă. *Melcul se retrage în cochilie.* **2** scoică. *Fetița poartă un șirag de cochilii.* **3** (*ind.; și în forma* ***cochilă***) tipar metalic. *Cochilia este folosită la turnarea unor piese de mașini sau a lingourilor.* **II** fig. ascunzătoare, ascunziș, cotlon, culcuș, tainiță, ungher, ‹fig.› vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură. *Animalul s-a vârât într-o cochilie.*
cochinádă s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Scarlatină. **2** v. Pojar. Rujeolă.
cochinâr s.m. (*med.; reg.*) v. Scarlatină.
cochínte s.m. (*înv. și pop.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.
cociáș s.m. (*reg.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.
cocíe s.f. (*transp.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Birjă. Trăsură. **2** (*reg.*) v. Căruță.
cociér s.m. (*înv. și reg.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

cócină s.f. (*constr.*) **1** ‹pop.› porcăreață, ‹înv. și reg.› porcărie, ‹reg.› cârtog, coșcea, coștereață, cotare[2], goger, gogineață, goginete, poiată. *A făcut o cocină nouă pentru porci.* **2** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› mizerie. *Locuiește într-o cocină.*

cocioábă s.f. (*constr.*) ‹pop.› bojdeucă, cociomeagă, coștoroabă, ‹reg.› bujdală, bujdă, cioarsă, coșcea, coșleabă, cotroabă, ghimirlie, hârbăjitură, rujdă, ‹fig.› vizuină. *Stă într-o cocioabă.*

cocioáră s.f. (*transp.; reg.*) v. Trăsurică.

cociobáí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

cocióc s.n. (*geomorf.; reg.*) **1** v. Grădină plutitoare. Insulă plutitoare. Ostrov plutitor. Pământ plutitor. Plaur. Plavie. **2** v. Ostrov.

cociomeágă s.f. (*constr.; pop.*) v. Cocioabă.

cociórvă s.f. **I 1** (*gosp.*) ‹reg.› drâglu, jăruitor, ojog, piscălău, rudă[2], tragă, traglă, trăgătoare (v. *trăgător*). *Cociorva este folosită la scosul jarului sau al cenușii din cuptorul de pâine.* **2** (*art.* ***Cociorva***; *astron.; reg.; nm. pr.*) v. Perla (v. *perlă*). **II** fig. (*pop.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie.

cocíș s.m. (*reg.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

cociúță s.f. (*transp.; reg.*) v. Trăsurică.

cóckpit s.n. (*engl.*) v. Habitaclu.

coclánță s.f. (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

cocláuri s.f. pl. ‹înv. și reg.› cocâltău. *Băiatul său a plecat de acasă și umblă pe coclauri.*

coclеálă s.f. patină[2], ‹rar› coclitură, ‹pop. și fam.› verzitură, ‹înv. și reg.› grinșpan, șar[2]. *Cocleala se formează pe suprafața unui obiect de cupru.*

coclénder s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cocléte s.n. (*tehn.; reg.*) = cocleț.

coclét s.n. **1** (*mai ales la pl.* ***coclețe***; *tehn.; la războiul de țesut*) plasa ițelor (v. *plasă*), ‹reg.› ostrețe (v. *ostreț*). *Prin coclețe se trec firele de urzeală.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut; în forma* ***corleț***) ‹reg.› ostreț, strungar[2]. *Pe cocleț se fac ițele.* **3** (*constr.; la acoperișul unor case*) ‹reg.› scaun, scaunul podului (v. *scaun*). *Cocletul unește, câte doi, căpriorii casei.* **4** (*tehn.; reg.; în forma* ***coclete***) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

coclí vb. IV. **1** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică indică metale ori obiecte din metal*) a (se) oxida, a (se) patina, a (se) rugini, ‹reg.› a (se) căldări, a (se) mucezi. *Aerul coclește fierul. Aurul și platina sunt metale care nu se coclesc.* **2** tr., refl. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

coclíre s.f. (*chim.*) oxidare, oxidație, ruginire. *Oxigenul atmosferic este cauza coclirii unor metale.*

coclít, -ă adj. **I 1** (*chim.; despre metale sau despre obiecte din metal*) oxidat, ruginit, ‹înv. și pop.› ruginos, ‹reg.› muced, șiclit. *A aruncat suportul din fier coclit.* **2** (*pop.; despre mâncăruri sau despre gustul lor, despre gură etc.*) v. Amar. **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat. **3** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **4** (*despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **5** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont.

coclitúră s.f. (*rar*) v. Coclеală. Patină[2].

cócnă s.f. (*reg.*) v. Bucătărie.

cóco s.n., s.m. invar. **I** s.n. **1** (*fiziol.; fam.; mai ales în limbajul copiilor mici sau al maturilor când vorbesc cu copiii*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*anat.; fam.; în limbajul copiilor mici*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **II** s.m. invar. (*fin.; arg.*) v. Euro.

cocoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

cocoáșă s.f. **I** (*anat.*) **1** cifoză, gibozitate, ‹pop. și fam.› gheb, ‹pop.› os mort, ‹reg.› cocoșătură, gâb, gogoașă, pup[3], pupui[1]. *Are o cocoașă accentuată.* **2** (*la oameni; glum.*) v. Spate. Spinare. **II** fig. (*în opoz. cu „concavitate"; fam.*) v. Convexitate. Elevație. Excrescență. Ieșind. Ieșitură. Proeminență. Protuberanță. Ridicătură. Umflătură.

cocobárză s.f. (*ornit.; înv. și pop.*) v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*).

cocoficós, -oásă adj. (*în opoz. cu „autentic", „natural"; fam.; peior.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral.

cocoleálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

cocolí vb. IV. tr., refl. (*pop. și fam.*) **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli. **2** (*compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

cocolíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

cocolít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Încotoșmănat. Înfofolit. **2** (*mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.

cocolitúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Încotoșmănare. Înfofolire. **2** v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

cocolóș s.n. **I 1** bulgăre, ‹reg.› bruș, bulg, loptă, ou, surducă, zbruș, zdrobulete. *Sfărâmă între degete un cocoloș de pământ.* **2** (*culin.*) bol, boț, bulz, ‹pop.› ciuciulete, golomoz, ‹reg.› dodoc, gălătuc, gălătuș, gâscă, totoloț, urs. *A dat câinelui un cocoloș de mămăligă în care a pus brânză de oi.* **3** ghemotoc, mototol, ‹reg.› boboloș, boldoașă, flomoștoc, ghebueș, ghemoltoc, glamb, gogoliu, gogoloț, golomoz, homâltoc, ou, pojmog, toltoașă, tomoașă, vânzoc, ‹fig.; pop.› ghemuș. *A aruncat cocoloșul de hârtie la coș.* **II** (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

cocoloșeálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Încotoșmănare. Înfofolire. **2** v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere. **3** fig. v. Mușamalizare.

cocoloșí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică hârtii*) a mototoli. *A cocoloșit ciorna scrisorii și a aruncat-o la coș.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona. **3** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli. **4** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia. **II** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică greșeli, fapte reprobabile etc. ale unei persoane sau lipsuri, nereguli etc.*) v. Mușamaliza.

cocoloșíre s.f. (*pop. și fam.*) **I 1** v. Încotoșmănare. Înfofolire. **2** v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere. **II** fig. v. Mușamalizare.

cocoloșít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **I 1** (*despre oameni*) v. Încotoșmănat. Înfofolit. **2** (*mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat. **II** fig. (*despre greșeli, fapte reprobabile etc. ale unei persoane sau despre lipsuri, nereguli etc.*) v. Mușamalizat.

cocoloșitúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Încotoșmănare. Înfofolire. **2** v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

cocón[1] s.m. (*entom.*) gogoașă, gogoașă de borangic, gogoașă de mătase, ‹reg.› gogolie, ‹înv.› galetă. *Coconul este format din fire foarte subțiri pe care le secretă larvele sau pupele unor insecte.*

cocón[2] s.m. **I 1** (*pop. și fam.; ca termen de adresare; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn. **2** (*înv. și reg.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **3** (*de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.; reg.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **4** (*înv.*) v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr. **II** (*la pl.* ***coconi***; *bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

coconár s.m. (*iht.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).

coconáș s.m. **I** (*înv. și pop.*) **1** v. Domnișor. **2** v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **II** (*la pl.* ***coconași***; *bot.; reg.*) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*).

coconășél s.m. (*înv. și pop.*) v. Domnișor.

coconél s.m. **I** (*înv. și pop.*) **1** v. Domnișor. **2** v. Copilaș. **II** (*la pl.* ***coconei***; *bot.; reg.*) **1** v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **2** v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).

coconésc, -eáscă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*)

v. Copilăresc. Copilăros. Infantil. Pueril. **2** v. Boieresc.

coconíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Copilărie. Pruncie.

cocór s.m. **1** (*ornit.*) *Grus grus*; ‹reg.› golie, grui[1], rață-de-tău. *A venit timpul migrării cocorilor.* **2** (*reg.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf.

cocorâțéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

cocoréi s.m. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **2** v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*).

cócos s.m. (*bot.*) **1** nucă-de-cocos, ‹înv.› nuca-coculuí (v. nucă). *Savurează miezul alb și dulce al cocosului.* **2** (*înv.*) v. Cocotier (*Cocos nucifera*).

cocostârc s.m. (*ornit.*) *Ciconia ciconia*; barză, ‹înv. și pop.› cocobarză, ‹înv. și reg.› stârc, ‹reg.› bardă, gâtlan, pajură, piciorong.

cocóș s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** *Gallus bankiva domestica*; ‹înv. și pop.› cântător, ‹pop. și fam.; glum.› cucurigu, pintenat, ‹pop.; glum.› crestatul (v. *crestat*), ‹înv. și reg.› cocot. **2** ***cocoș-de-mesteacăn*** = *Lyrurus tetrix*; ‹reg.› tătarcă, țibroc; ***cocoș-de-munte*** = ***cocoș-sălbatic*** = *Tetrao urogallus*; ‹rar› tetras, ‹reg.› cocoș-de-sihlă, găinușă-neagră, gotcan, gotcă-neagră, gotcă-pestriță, pasăre-de-brădet, tarcan, tătar, tătar-de-sihlă; (*reg.*) ***cocoș-de-sihlă*** v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*); (*art.*) ***cocoșul-pustietății*** v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*). **3** ***cocoș castrat*** = clapon. *Cocoșii castrați se îngrașă foarte repede.* **II** s.m. (*bot.*) **1** (*la pepenele-verde; pop.*) ‹pop.› inimă. *Îi place numai cocoșul de la pepenele- verde.* **2** (*reg.*) v. Coada-cocoșului (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*). **3** (*reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **III** s.m. (*iht.*) ***cocoș-de-mare*** = *Blennius sanguinolentus*; perlon, corozbină, ‹pop.› cățel-de-mare. **IV** (*tehn.*) **1** s.n. (*la armele de vânătoare*) ‹reg.› scăpărătoare (v. *scăpărător*). *Cocoșul produce explozia încărcăturii și descărcarea armei.* **2** s.n. (*la armele de foc; reg.*) v. Trăgaci. **3** s.m. (*la plug.; reg.*) v. Măsea. **V** s.m. (*la pl. **cocoși**; culin.; pop.*) v. Floricele (v. *floricea*). Pop-corn. **VI** s.m. **1** (*anat.; pop. și fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. Penis (v. *organ*[1]). **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cucui.

cocoșá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se cocârja, a se gârbovi, a se gheboșa, a se încovoia, a se îndoi, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povărni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a cocoșat la bătrânețe.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) curba, a (se) încârliga, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutățile pe care le cară îi cocoșează spatele. S-a cocoșat sub greutatea rucsacului.*

cocoșár s.m. (*ornit.*) *Turdus pilaris*; ‹reg.› brebeneag, sturz-de-iarnă, sturz-de-munte, sturz-mare.

cocoșáre s.f. cocârjare, gârbovire, gheboșare, încovoiere, îndoire, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele cocoșării este bătrânețea.*

cocoșát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) cifos, ghebos, gheboșat, ‹pop.› ghebuit, ‹reg.› bolzit, celbos, gâb, ghemoșat, potâng, pupoș. *S-a născut cocoșat.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de cocoșat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele cocoșat.*

cocoșătúră s.f. (*anat.; reg.*) v. Cifoză. Cocoașă. Gibozitate.

cocoșél s.m. **I** (*bot.*) **1** ***cocoșel-de-câmp*** = *Adonis aestivalis*; ‹reg.› chimen-câinesc, iarba-cocoșului (v. *iarbă*), ruscuță, scânteiță, scrântitoare. **2** (*la pl. **cocoșei***) *Aconitum stoerkianum*; ‹reg.› papucași (v. *papucaș*), papucei (v. *papucel*). **3** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **4** (*reg.; și **cocoșel-roșu***) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **5** (*reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **6** (*reg.*) v. Ruscuță. Ruscuță-de-primăvară. Ruscuță-primăvăratică (*Adonis vernalis*). **7** (*reg.; și **cocoșel-tomnatic***) v. Ruscuță. Ruscuță-de-toamnă. Ruscuță-tomnatică (*Adonis autumnalis*). **8** (*reg.*) v. Ruscuță (*Adonis flammea*). **9** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **10** (*reg.*) v. Hurlup (*Exoascus pruni*). **11** (*reg.*) ***cocoșel-domnesc*** v. Floarea-cucului (v. *floare*) (*Lychnis flos cuculi*). **12** (*la pl. **cocoșei**; reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*). **13** (*la pl. **cocoșei**; reg.*) v. Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*). **14** (*la pl. **cocoșei**; reg.*) v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*). **15** (*la pl. **cocoșei**; reg.*) v. Porumbei (v. *porumbel*) (*Muscari botryoides*). **16** (*la pl.; reg.*) ***cocoșei-de-grădină*** v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*); ***cocoșei-ungurești*** v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*). **II** (*entom.; pop.*) ***cocoșel-de-miazănoapte*** = ***cocoșel-de-miezul-nopții*** = ***cocoșel-de-noapte*** v. Greier (*Gryllus*). **III** (*la pl. **cocoșei**; culin.; pop.*) v. Floricele (v. *floricea*). **IV** (*anat.; pop. și fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cocoși vb. IV. **I** tr. (*biol.; pop.; despre cocoși; compl. indică găini*) v. Călca. Fecunda. **II** refl. fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** v. Supăra. **2** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

cocoșícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

cocoșlău s.m. (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Cătușă. Chingă.

cocoșoáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

cocót s.m. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Cocoș (*Gallus bankiva domestica*).

cocótă s.f. (*de obicei deprec.*) demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹livr.› frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rea (v. *rău*), ‹pop. și fam.› curvă, curvet, curvișting, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› lele, papină, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› häitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, pațircă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, viștealâ[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› häitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlâ[1], ‹înv.› celetnică, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palațandră, panchiță, panțură, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, bașoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cațaveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină, fleștură,

fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, prăjitoare, producătoare (v. *producător*), puiță, pușcătoare (v. *pușcător*) , răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o cocotă.*

cocotiér s.m. (*bot.*) *Cocos nucifera*; ‹înv.› cocos, palmier-cu-nuci.

cocoță vb. I. refl. (*pop. și fam.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.

cocoțáre s.f.(*pop. și fam.*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

cocovíg s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cócteil s.n. **1** petrecere, recepție. *La cocteilul organizat de președinție cu ocazia sărbătoririi zilei naționale au fost invitați ambasadori și diplomați.* **2** (*milit.*) ***cocteil Molotov*** = sticlă incendiară. *Manifestanții aruncă cocteiluri Molotov înspre mașinile de poliție.*

cocteilizá vb. I. tr. fig. (*fam.; compl. indică substanțe, materii, lichide etc.*) v. Amesteca. Combina. Mixa.

cocțiúne s.f. (*rar*) v. Clocot. Clocotire. Fierbere. Fiert[1].

cocúță s.f. (*fam.*) v. Copilă. Fetiță.

cod[1] s.m. (*iht.*) *Gadus morrhua*; moruă, ‹înv. și reg.› știocfiș.

cod[2] s.n. **1** (*jur.*) ‹înv.› codice, condică, pravilă, ‹grec.; înv.› sintagmation. *A apărut un nou cod de legi.* **2** (*jur.*) ***cod penal*** = ‹înv.› codice penal, condică penală. *Codul penal cuprinde principalele norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancționarea lor.* **3** (*art.*) ***codul bunelor maniere*** = codul manierelor elegante. *Codul bunelor maniere este ansamblul regulilor privind modul de comportare în societate;* ***codul manierelor elegante*** = codul bunelor maniere. **4** cifru, ‹înv.› cifră. *Mesajul a fost scris pe bază de cod.*

códa[1] s.f. (*muz.*) cauda. *Coda unei compoziții muzicale are caracter concluziv.*

codá[2] vb. I. tr. (*compl. indică texte, mesaje etc.*) a cifra, a codifica. *A codat mesajul pentru a nu putea fi citit de alte persoane.*

codăci, -ce adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Fricos. Laș. Poltron.

codáj s.n. codare, codificare. *Prin codaj se transformă un text scris în limbaj obișnuit în grupe de semne, de litere sau de cifre, potrivit echivalențelor stabilite într-un cod.*

codálb, -ă adj., s.f. **I** adj. (*pop.*) **1** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. **2** fig. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Tartufist. Viclean. **II** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

codalbiță s.f.(*ornit.; reg.*) v. Pietrar. Pietrar-de-munte. Pietrar-mare. Pietrar-sur-comun (*Oenanthe oenanthe*).

codán, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **I 1** adj., s.m., s.f. v. Codaș. **2** s.f. v. Fetișcană. **3** s.m. (*art. codanul; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** s.m. (*entom.*) v. Câșiță. Strepede.

codáncă s.f. (*reg.*) v. Fetișcană.

codáre s.f. codaj, codificare.

codáș, -ă adj., s.m., s.f. ‹pop.› codan, ‹reg.› codârlaș, rămâielnic. *Este un elev codaș. Anul acesta a fost codașul clasei.*

codát[1]**, -ă** adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre ochi*) alungit, migdalat, oblic, prelung. *Ochii codați ai fetei sunt foarte expresivi.* **2** (*bot.; rar; despre plante sau părți ale lor*) v. Pedunculat. **II** s.m. (*entom.; pop.*) v. Câșiță. Strepede.

codát[2]**, -ă** adj. (*despre texte, mesaje etc.*) cifrat. *Mesajul codat a fost descifrat de un specialist.*

codáț s.m. (*entom.; reg.*) v. Câșiță. Strepede.

codălbeánă adj., s.f. (*reg.*) v. Codălbiță.

codălbél, -eă adj. s.f. (*pop.*) **1** adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** adj. s.f. v. Codălbiță.

codălbícă adj., s.f. (*reg.*) v. Codălbiță.

codălbioáră adj., s.f. (*reg.*) v. Codălbiță.

codălbíță adj., s.f. **I** adj., s.f. ‹pop.› codălbea (v. *codălbel*), ‹reg.› codălbeană, codălbică, codălbioară. *Are o vacă codălbiță.* **II** s.f. (*ornit.*) **1** (*pop.*) v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roșiatic. Sfrâncioc-roșu (*Lanius collurio*). **2** (*reg.*) v. Pietrar. Pietrar-de-munte. Pietrar-mare. Pietrar-sur-comun (*Oenanthe oenanthe*).

codălbíu, -íe adj. (*pop.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

codănáș s.m. (*reg.*) v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

codăncúță s.f. (*pop.*) v. Copiliță.

codăneá s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

codănél s.m. (*reg.*) v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

codănícă s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

codăníță s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

codăríe s.f. (*reg.*) v. Codiriște.

codáie s.f. (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

codárlăș s.m. (*reg.*) v. Codaș.

codárlă s.f. **1** (*la car, la căruță sau la sanie*) fund, ‹pop.› înfundătoare, scărilă, targă, ‹reg.› chelnă, scărigă, șireglă, șușlete. *În codârlă se pune, de obicei, nutrețul pentru vite.* **2** (*anat.; la animale; pop.*) v. Coadă. **3** (*reg.*) v. Codiriște.

códea s.m. art. (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

codeálă s.f. bâjbâială, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coșmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Codeala lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

codeínă s.f. (*farm.*) metilmorfină, ‹arg.› școlar[1]. *Codeina este prescrisă în crizele de tuse.*

codelíe s.f. (*reg.*) v. Codiriște.

codélnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

codí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a ezita, a pregeta, a șovăi[1], ‹astăzi rar› a se sfii, ‹rar› a dubita, a vacila, ‹înv. și reg.› a se îndoi, ‹reg.› a se cioșmoli, a se coșmăgi, a se îngăima, a se nedumeri, a se scârciumi, a se smeri, a șovârca, a tântăvi, ‹înv.› a se cruța, a lipsi, ‹fig.› a balansa, a flota, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna, ‹vulg.› a se coi[2]. *Se codește între a-și cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi. Să nu ne codim să ajutăm pe cei săraci.*

códice s.n. (*jur.; înv.*) **1** v. Cod[2]. **2** v. Cod penal (v. *cod*[2]).

codicíl s.n. (*jur.*) ‹înv.› catastișel, răvășel. *Prin codicil se modifică sau se completează conținutul inițial al unui testament.*

codíe s.f. (*reg.*) v. Codiriște.

codificá vb. I. tr. (*compl. indică texte, mesaje etc.*) a cifra, a coda[2]. *A codificat mesajul pentru a nu putea fi citit de alte persoane.*

codificáre s.f. **1** (*jur.*) ‹rar› codificație. *Codificarea presupune sistematizarea și reunirea într-un cod a normelor juridice.* **2** codaj, codare.

codificát, -ă adj. (*despre texte, mesaje etc.*) încifrat, secret[2]. *A primit un mesaj codificat.*

codificatór s.n. (*inform.*) codor. *Codificatorul efectuează traducerea mesajelor informaționale într-un sistem oarecare pe baza unui cod.*

codificație s.f. (*jur.; rar*) v. Codificare.

códină s.f. **I 1** miță, ‹reg.› lână tușinată, miezură, tușinătură, tușineală. *Codina este lâna de calitate inferioară care se tunde de pe capul, picioarele și coada oilor.* **2** (*pop.*) v. Pleavă. **3** fig. (*pop.; peior.*) v. Drojdie. Gunoi. Lepădătură. Leșinătură. Pleavă. Putregai. Scurs[1]. Scursoare. Scursură. Spumă. Substructură. **II** (*bot.; reg.*) v. Coada-vulpii (v. *coadă*) (*Alopecurus pratensis*).

codíre s.f. bâjbâială, codeală, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare,

reticență, șovăială, șovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coșmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire.

codiríșcă s.f. (*reg.*) v. Codiriște.

codiríște s.f. ‹reg.› codărie, codârlă, codelie, codie, codirișcă, codobalț. *A apucat biciul de codirișteși a început să lovească caii.*

codíșcă s.f. (*anat.; la animale; reg.*) v. Codiță.

codișoáră s.f. (*reg.*) **1** (*anat; la animale*) v. Codiță. **2** (*la oameni*) v. Codiță.

codíță s.f. **I 1** (*anat.; la animale*) ‹reg.› codișcă, codișoară, coduță. *Cățelul dă din codiță de bucurie.* **2** (*la oameni*) ‹reg.› codișoară, ‹înv.› pletiță. *Își împletește părul în mai multe codițe.* **3** (*bot.*) pețiol. *Codița susține limbul frunzei.* **4** (*bot.*) coadă, pedunchi, ‹astăzi rar› pedicul. *Face ceai din codițe uscate de cireșe amare.* **5** (*lingv.; fam.*) v. Sedilă[1]. **II** fig. (*fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Breșă. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Fisură. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Plagă. Racilă. Scădere. Scorie. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **2** (*peior.*) ‹fig.; fam.; peior.› codoș.

codițúcă s.f. (*bot.*) *Myosurus minimus*; șoricel.

codobálț s.n. (*reg.*) v. Codiriște.

codobátică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

codobátiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

codobátură s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Motacilla alba*; prundar, prundaș, ‹pop.› frișcă[2], ‹reg.› bâtâitoare, coadă-făloasă, codalbă (v. *codalb*), codobatică, codobatiță, codobâță, cotolocușcă, cotorbatură, cotorobușcă, coțobaie, coțobatină, coțobușă, cuțubatură, jumătate-de-pasăre, lăstun, luluțană, mama-cucului (v. *mamă*), obrăznicătură, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), oiță, pasăre, pasăre-țigănească, păsărica-Domnului (v. *păsărică*), păsărica-plugului (v. *păsărică*), păsărică, păsăruța-plugului (v. *păsăruță*), păstorel, păstoriță, pescărel, pescăriță, pițigoi, pleșcaiță, plugăriță, presură[1], prundurel, rândunica-Domnului (v. *rândunică*), săltăreață (v. *săltăreț*), sfredeluș, slujnica-cucului (v. *slujnică*), tremurice (v. *tremurici*), țărmurar, vrabia-lupului (v. *vrabie*). **2** ***codobatură-galbenă*** = *Motacilla flava*; ‹reg.› văcărică, văcăriță; ***codobatură-sură*** = *Motacilla cinerea*; ‹reg.› pescar, pliscar, plișcă, plișcă-de-munte, prundurel, prundurel-de-pădure. **II** fig. (*fam.*) v. Obraznic.

codobâță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

codobélc s.m. (*zool.; j. de copii; pop.* și *fam.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc.

codobérc, -eárcă adj. (*reg.; despre animale*) ‹reg.› berc[2], ciopârtac. *Câinele a rămas codoberc după ce doctorul a fost nevoit să-i taie o parte din coadă.*

codór s.n. (*inform.*) codificator. *Codorul efectuează traducerea mesajelor informaționale într-un sistem oarecare pe baza unui cod.*

codóș, -oáșă s.m., s.f. (*fam.; peior.*) **1** v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian. **2** fig. ‹fig.; fam.; peior.› codiță. *Codoșii sunt lipsiți de caracter și de onoare.*

codóșcă s.f. (*fam.; peior.*) v. Mijlocitoare (v. *mijlocitor*). Proxenetă (v. *proxenet*). Rufiană (v. *rufian*).

codoșénie s.f. (*fam.; peior.*) v. Proxenetism. Rufianism.

codoșíe s.f. (*fam.; peior.*) v. Proxenetism. Rufianism.

codoșlăc s.n. (*fam.; peior.*) v. Proxenetism. Rufianism.

codreán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. pădurean, pădureancă, ‹pop.› pădureț, ‹reg.› codreancă, ‹înv.› pădurănesc. *Casele din satele codrene se află la distanțe mari una de alta. Codrenii sunt oameni vrednici.* **2** adj. (*rar; despre animale, plante etc.*) ‹rar› codresc, pădurean. *Vulpea este un animal codrean.* **3** s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

codreáncă s.f. (*reg.*) v. Codreană (v. *codrean*). Pădureană (v. *pădurean*). Pădureancă.

codrésc, -eáscă adj. (*rar; despre animale, plante etc.*) ‹rar› codrean, pădurean.

codricél s.m. (*pop.*) v. Codruleț. Codruț.

codríș, -ă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „după”*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

codrișór s.m. (*pop.*) v. Codruleț. Codruț.

codróș s.m. (*ornit.; și* ***codroș-de-casă, codroș-de-grădină, codroș-de-grădină-caucazic, codroș-de-grădină-cu-oglindă***) *Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*; ‹reg.› coadă-roșie, nucșoară, oiță, pieptănuș, tremurici.

códru s.m. **1** pădure, ‹rar› silvă, ‹pop.› copăcărie, ‹reg.› orman[2], silvană, ‹înv.› pădurărie[2], ‹fig.› aur verde. *În apropierea satului este un codru secular.* **2** (*geomorf; înv.*) v. Masiv. Munte.

codruléț s.n. codruț, ‹pop.› codricel, codrișor.

codrúț s.m. codruleț, ‹pop.› codricel, codrișor.

codúță s.f. (*anat.; la animale; reg.*) v. Codiță.

coechipiér s.m. **1** (*sport*) echipier, partener. *Pasează mingea coechipierului.* **2** echipier. *Munca coechipierilor din grupa sanitară a firmei este eficientă.*

coeducáție s.f. (*pedag.*) educație mixtă. *Coeducația băieților la un loc cu fetele se face în școli mixte.*

coeficiént s.m. **1** factor. *Coeficientul este mărimea caracteristică pentru un sistem tehnic, pentru un material etc., stabilită prin raportul a două mărimi diferite.* **2** (*mat.*) ***coeficient diferențial*** = derivată. *Coeficientul diferențial este limita raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei.*

coenzímă s.f. (*biochim.*) **1** coferment. *Coenzima este componentul chimic activ al unei enzime, care este indispensabil activității enzimei.* **2** ***coenzima*** Q_{10} = ubichinonă. *Coenzima* Q_{10} *este un antioxidant major, cu largă utilizare în terapeutică și în cosmetică.*

coepítrop s.m. (*bis.*) înv.› sinepitrop.

coercíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, gaze, fluide etc.*) compresibil, comprimabil. *Gazele coercibile pot fi reținute într-un spațiu oarecare.*

coercitív, -ă adj. constrângător, ‹înv.› stenahorisit, stenahorit, strâmtorător. *Unele legi au caracter coercitiv.*

coerciție s.f. (*jur.*) constrângere. *Coerciția este aplicată unei persoane pentru a o forța să-și îndeplinească o obligație.*

coeréde s.m. (*jur.*) comoștenitor. *Este coerede la averea lăsată de bunici.*

coerént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** ‹rar› coeziv, ‹fig.› închegat. *După modificările făcute, cartea i se pare coerentă. A ținut un discurs coerent.* **2** (*mai ales despre planuri, proiecte*) sistematic, structural, ‹fig.› închegat, legat[4], ‹fig.; rar› strâns[2]. *Cei doi arhitecți discută despre necesitatea unui plan coerent de urbanizare.* **3** logic[2], ‹fig.› legat[4]. *Demonstrația este coerentă.* **4** (*în opoz. cu „confuz”, „încurcat”; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare coerentă a întregului proiect.* **5** (*despre oameni*) clar, deslușit, limpede. *Trebuie să fim foarte coerenți când facem o demonstrație.* **II** adv. (*modal*) logic[2], ‹fig.› legat[4]. *Încearcă să se exprime coerent. Simte că nu mai gândește coerent.*

coerénță s.f. **1** înlănțuire, înlănțuire logică, legătură, șir, ‹fig.› curs[1], lanț. *A încercat să reconstruiască coerența impresiilor din călătorie. Concluzia la care ajunge cineva este determinată de coerența unor fapte.* **2** logică (v. *logic*[2]), noimă, sens, șir, ‹înv.› cuget. *Argumentarea sa nu are coerență. Vorbește fără coerență.* **3** (*mat.*) consistență. *Coerența este proprietatea unui sistem de axiome de a nu prezenta contradicții între nicio pereche de propoziții care pot fi deduse din el.*

coexistént, -ă adj. (*despre ființe, întâmplări, fenomene etc.*) concomitent. *Există mai mulți factori de risc coexistenți care fac posibilă apariția unei boli.*

coexisténță s.f. concomitență. *Coexistența binelui și a răului este inevitabilă.*

coeziúne s.f. fig. legătură, solidaritate, unitate, ‹rar› solidarism. *Între cele două popoare există o strânsă coeziune.*

coezív, -ă adj. (*rar*) v. Coerent.

cófă s.f. (*gosp.*) **1** doniță, ‹reg.› botă[2], cart, gârniță[2], șofei, vadră. *În cofă se păstrează apa de băut.* **2** (*înv.* și *reg.*) v. Stropitoare (v. *stropitor*).

cofăiél s.n. (*gosp.; reg.*) v. Cofiță. Donicioară.

cofăiéș s.n. (*gosp.; reg.*) v. Cofiță. Donicioară.

cofăreásă s.f. (*înv.* și *reg.*) ‹înv.› cofăriță. *Cofăreasa vinde fructe cu cofa.*

cofăríță s.f. (*înv.*) v. Cofăreasă.

cofărță s.f. (*reg.*) v. Coafură. Freză[1]. Frizură. Pieptănătură. Tunsoare.

coferméntn s.m. (*biochim.*) coenzimă.

cofetár s.m. ‹turc.; înv.› cichirgiu, ‹german.› conditor. *Cofetarul face sau vinde produse de cofetărie.*

cofetărie s.f. ‹fran.› confiserie, ‹german.› conditorie. *Își cumpără frecvent prăjituri de la cofetărie.*
cofeturi s.n. pl. (*ind. alim.*) dulciuri (v. *dulce*), zaharicale, ‹rar› zaharate (v. *zaharat*), ‹reg.› hostință, licăituri, zăhărele (v. *zăhărel*), zăhăreturi (v. *zăhăret*), ‹înv.› cofețioane, ‹grec.; înv.› zumaricale. *Îi plac foarte mult cofeturile.*
cofețioáne s.n. pl. (*ind. alim.; înv.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale.
cofíță s.f. (*gosp.*) donicioară, ‹reg.› cofăiel, cofăieș, donicuță, gârnișoară. *A pus laptele într-o cofiță.*
cofleșí vb. IV. refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.
cofleșít, -ă adj. (*pop.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Fleșcăit. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit.
coflóșniță s.f. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
cofóză s.f. (*med., med. vet.*) anacuzie, surditate totală. *Nu aude nimic din cauză că suferă de cofoză.*
cofráj s.n. (*constr.*) tipar. *În cofraje se toarnă ciment.*
cogeámite adj. invar. (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› coșcogeamite, ‹fam.› coșcogea, ditai, ditamai. *Și-a ridicat o cogeamite casă.*
cogitabúnd, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Cugetător. Gânditor. Meditativ. Reflexiv.
cogitáție s.f. (*livr.*) **1** v. Cugetare. Gândire. Meditare. Meditație. Reflectare. Reflecție. Reflexie. **2** v. Gând. Minte. Rațiune.
cogmíție s.f. (*filos.; livr.*) v. Cunoaștere. Înțelegere. Percepție. Pricepere.
cognómen s.n. nume, poreclă, supranume, înv. și reg.› sclitadă, ‹reg.› ponos, porecleală, poreclire, ‹înv.› poreclitură, surnume, surnumire, ‹fran.› sobrichet. *Poetul latin Ovidiu a avut cognomenul Naso.*
coh s.n. (*reg.*) **1** (*ind.*) v. Fabrică. Uzină. **2** (*metalurg.*) v. Fonderie. Topitorie. Turnătorie.
cohăl s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Pădurice.
cohálm s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Câmp. Câmpie. Șes.
cohăí vb. IV. intr. (*med.; reg.; despre oameni*) ‹reg.› a chihăi, a cohâcâi, a cohnăi, a cuhuci. *Din cauză că a răcit, cohăie foarte tare.*
cohăít s.n. (*med.; reg.*) ‹reg.› cohnăit. *Cohăiturile îi provoacă dureri în piept.*
cohâcâí vb. IV. intr. (*med.; reg.; despre oameni*) ‹reg.› a chihăi, a cohăi, a cohnăi, a cuhuci.
cohlée s.f. (*anat.*) canal cohlear, melc membranos. *Cohleea are aspectul unui os răsucit în spirală.*
cohnăí vb. IV. intr. (*med.; reg.; despre oameni*) ‹reg.› a chihăi, a cohăi, a cohâcâi, a cuhuci.
cohnăít s.n. (*med.; reg.*) ‹reg.› cohăit.
cohórtă s.f. fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹fig.› stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; înv.› oștime. *O cohortă de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.*
coi[1] s.n. **1** (*anat.; pop.*) v. Testicul. **2** (*art., la pl.; bot.; reg.*) ***coaiele-popii*** v. **a** Clocotici. Clocotiș (*Staphylea pinnata*); **b** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **c** Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*).
coi[2] vb. IV. refl. (*vulg.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].
coiát adj. (*med.; reg.; despre bărbați*) v. Boșorog. Boșorogit. Coios. Vătămat.
coicái vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.
coifí vb. IV. refl. (*reg.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdusi. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji.
coinác s.n. **I 1** (*tehn.; la moară; pop.*) v. Capră. Cumpănă. **2** (*la cumpăna fântânii; reg.*) v. Greutate. Greutatea fântânii (v. *greutate*). **3** (*la unele j. de noroc; înv.*) v. Zar[1]. **II** (*anat.*) **1** (*reg.*) v. Vertebră. **2** (*la oameni și la animale; înv.*) v. Coccis. **3** (*arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
coincíde vb. III. intr. (*despre figuri, linii, suprafețe, perioade de timp, concepte etc.*) a se suprapune, ‹pop.› a se încăleca. *Orele la care au loc cele două meciuri importante din Ligă coincid. Cele două imagini nu coincid. În această zi au coincis două sărbători.*
coincidént, -ă adj. (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) concordant, congruent, corespunzător, echivalent, ‹livr.› sinonim, ‹fig.; înv.› consunant. *Rezultatele celor două experimente sunt coincidente.*
coincidénță s.f. **1** concordanță, congruență, echivalență, ‹livr.› sinonimie. *Coincidența rezultatelor celor două experimente l-a surprins.* **2** potrivire, ‹pop.› loveală, potriveală. *Întâlnirea lor a fost o pură coincidență.*
coiós adj. **I** (*med.; înv.* și *pop.; despre bărbați*) ‹înv. și pop.› boșorog, boșorogit, vătămat, ‹pop.› surpat[2], ‹reg.› coiat. *Bărbatul coios suferă de hernie.* **II** fig. (*pop.*) **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neșovăitor. Statornic. **2** (*despre oameni*) v. Amarnic. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.
coiót s.m. (*zool.*) *Canis latrans*; lupul-prerilor (v. *lup*).
coít s.n. (*biol.*) acuplare, contact sexual, copulare, copulație, cuplare, împerechere, împreunare, ‹pop. și fam.› cotoire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coțăială, coțăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuș, țeapă, ‹vulg.› cordeală, futere.
cojáiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Scorțar. Scorțar-mic. Scorțăraș. Scorțărel. Scorțărel-cu-degete-mari. Scorțărel-cu-degete-scurte. Scorțărel-nordic (*Certhia familiaris*).
cojăr s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorțar. Scorțar-mic. Scorțăraș. Scorțărel. Scorțărel-cu-degete-mari. Scorțărel-cu-degete-scurte. Scorțărel-nordic (*Certhia familiaris*).
cójbă s.f. (*bot.; reg.*) v. Coajă. Scoarță.
cojbălíță s.f. (*reg.*) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică.
cojeálă s.f. **1** cojire, descojire, jupuire. **2** (*concr.; constr.*) coșcoveală, coșcovitură, împușcătură, scorojeală, scorojitură, ‹rar› cojitură. *Zidarul a înlăturat cojeala de pe pereți înainte de a-i tencui.* **3** (*arg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
cojí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică fructe, legume*) a descoji, ‹rar› a despuia, ‹pop.› a răși, ‹reg.› a beli. *Își cojește o portocală.* **2** tr. (*compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) a descoji, a jupui, ‹rar› a despuia, ‹reg.› a măzga, a scorțăli. *A cojit un trunchi de stejar pentru a face scânduri din el.* **3** refl. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) a se descuama, a se exfolia, a se jupui, a se scoroji, ‹pop.› a se jupi, ‹înv.› a se tărâța. *Pielea de pe mâini i s-a cojit de la detergenți.* **4** refl. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) a se burdusi, a se coșcovi, a se împușca, a se scoroji, ‹pop. și fam.› a se scofâlci, ‹reg.› a se bășica, a se căușa, a se coifi, a se coroba, a se coși, a se ghioci, a se scochița. *Tencuiala din camere s-a cojit.* **5** tr. (*pop.; compl. indică animale moarte*) v. Ecarisa. Ecorșa. Jupui. **6** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși.
cojíre s.f. **1** descojire. *Cojirea portocalelor nu îi ia mult timp.* **2** (*ind. alim.*) depelare. *Cojirea este desprinderea artificială a pieliței fructelor.* **3** cojeală, descojire, jupuire. *Înainte de a duce la gater trunchiul de stejar, este necesară cojirea lui.* **4** (*med., med. vet.*) descuamare, descuamație, exfoliație, exfoliere, jupuire, ‹rar› scămoșare, ‹înv.› despuitură, tărâțare, tărâțătură, tărâțeală. *Și-a cumpărat o cremă împotriva cojirii pielii.* **5** (*constr.*) burdușire, coșcovire, împușcare, scorojire, ‹pop. și fam.› scofâlcire, ‹reg.› corobare, coșire. *Cojirea pereților pune probleme proprietarului apartamentului.* **6** (*arg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
cojít, -ă adj. **1** (*despre fructe, legume*) descojit, ‹rar› despuiat, ‹pop.› răsluit. *I-a dat o portocală cojită.* **2** (*despre trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) descojit, jupuit[2], ‹rar› despuiat, ‹reg.› coșcov. *Trunchiul cojit urmează să fie tăiat la joagăr.* **3** (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) descuamat, exfoliat, jupuit[2], scorojit. *Își îngrijește pielea cojită de pe spate cu o soluție calmantă.* **4** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) burdușit, coșcovit, împușcat, scorojit, ‹pop. și fam.› coșcov, scofâlcit, ‹reg.› bășicat, despuiat. *Trebuie să repare pereții cojiți ai camerelor.*
cojitúră s.f. (*constr.; rar*) v. Cojeală. Coșcoveală. Coșcovitură. Împușcătură. Scorojeală. Scorojitură.
cójnică s.f. (*înv.*) v. Pergament.

cojoăică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Scorțar. Scorțar-mic. Scorțăraș. Scorțărel. Scorțărel-cu-degete-mari. Scorțărel-cu-degete-scurte. Scorțărel-nordic (*Certhia familiaris*).
cojocár s.f. (*tăb.*) blănar, ‹reg.› săbău, suci[1]. *A dus cojocul la cojocar pentru a-l preface.*
cojocáș s.n. (*rar*) v. Bundiță. Cojocel. Pieptăraș.
cojocăreásă s.f. (*tăb.*) cojocăriță, ‹reg.› suciță. *Este o cojocăreasă renumită în zona Sucevei.*
cojocărí vb. IV. intr. (*tăb.; despre cojocari*) ‹înv.› a cojoci. *Cojocărește toată ziua în atelier.*
cojocărie s.f. (*tăb.*) cojocărit, ‹reg.› contuserit, sucie. *Cojocăria este o meserie care se transmite adesea din tată în fiu.*
cojocărít s.n. (*tăb.*) cojocărie, ‹reg.› contuserit, sucie.
cojocăríță s.f. (*tăb.*) cojocăreasă, ‹reg.› suciță.
cojocél s.n. **1** bundiță, pieptăraș, ‹rar› cojocaș, ‹pop.› burnujel, ‹reg.› bundric, bunduță, cojociță. *Are un cojocel foarte frumos din blană de miel.* **2** (*bot.; reg.*) v. Cucuruz (*Petasites albus*).
cojocí vb. IV. intr. (*tăb.; înv.; despre cojocari*) v. Cojocări.
cojocíță s.f. (*reg.*) v. Bundiță. Cojocel. Pieptăraș.
col[1] s.n. **1** (*anat.*) cervix. *Cancerul de col uterin poate fi vindecat.* **2** (*bot.*) colet[2]. *Colul reprezintă zona îngustă de trecere între rădăcină și baza tulpinii.*
col[2] s.n. (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Fofează. Săgeată.
colá vb. I. tr., refl. (*fran.; compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) v. Armoniza. Asorta. Combina. Merge. Nuanța. Potrivi.
colabá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică organe cavitare ori cavități*) a (se) turti. *Plămânii i s-au colabat în accident.*
colabát, -ă adj. (*despre organe cavitare sau cavități*) turtit. *Pacientul are un plămân colabat.*
colaborá vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** a conlucra, a coopera, a participa, ‹înv.› a concurge, a împreună-lucra. *La rezolvarea acestui caz colaborează forțele poliției și ale procuraturii.* **2** a scrie. *I s-a propus să colaboreze la ziarul local.*
colaborăre s.f. conlucrare, cooperare, cooperație, ‹înv.› împreună-lucrare, lucrare-dimpreună, lucrare-laolaltă. *Colaborarea dintre medic și pacient este esențială.*
colaboratór, -oáre s.m., s.f. ‹înv.› conlucrător, cooperator, dimpreună-lucrător, împreună-lucrător, soață. *Este colaborator la ziarul local.*
colác s.m. **I** (*culin., ind. alim.*) **1** ‹turc.› somon[2]. *Colacii i-au crescut foarte frumos.* **2** (*reg.*) v. Cozonac. **3** (*reg.*) v. Covrig. **II 1** (*la fântână*) ghizd, margine, ‹înv. și reg.› stobor, ‹reg.› chei, gardină, ghiză, lada fântânii (v. *ladă*), ladă, războiș[2], sofra, strat. *Colacul fântânii este din piatră.* **2** (*la roțile carului sau ale căruței*) talpă. *Colacii sunt obezile împreunate ale roților.* **3** (*pop.*) v. Cerc. Rotocol. **4** (*în părul oamenilor; reg.*) v. Vârtej.
cólaca s.m. (*grec.; înv.*) v. Adulator. Lingușitor.
colachíe s.f. (*înv. și reg.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulească. Măgulire.
colachíu s.m. (*înv.*) v. Adulator. Lingușitor.
colái s.n. (*a. plast.*) papier collé. *Colajul se practică în arta modernă.*
colamínă s.f. (*chim.*) etanolamină. *Colamina este un alcool azotat care se carbonatează în aer.*
colán s.n. **1** colier, salbă, șirag, ‹înv. și pop.› gherdan, zgardă, ‹reg.› stol. *La recepție a purtat un colan din perle naturale.* **2** (*bot.; reg.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*).
colangítă s.f. (*med.*) angiocolită. *Colangita apare mai ales în febra tifoidă și în calculoza biliară.*
colangiografíe s.f. (*med.*) angiocolecistografie, angiocolegrafie, biligrafie. *Colangiografia este vizualizarea radiografică a colecistului și a căilor biliare.*
colánt, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre materiale*) adeziv. *Și-a cumpărat mai multe folii colante. Folosește ciorapi cu bandă colantă siliconată.* **2** (*în opoz. cu „larg"; fran.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) v. Îngust. Mulat. Strâmt. Strâns[2]. **II** s.m. (*la pl. **colanți***) ciorapi-pantalon (v. *ciorap*), dres[1], ‹angl.› panty. *Poartă colanți și pulovere mai lungi.*
cólaps s.n. **I 1** (*astron.*) ***colaps gravitațional*** = implozie, prăbușire gravitațională. *Colapsul gravitațional este comprimarea bruscă a unei stele din cauza propriei forțe de gravitație, însoțită de eliberarea unei mari cantități de energie.* **2** (*med.*) ***colaps cardiac*** = colaps cardiovascular. *Colapsul cardiac este o consecință a prăbușirii forței cardiace sau a unei hipertensiuni vasculare primitive;* ***colaps cardiovascular*** = colaps cardiac. **II** fig. (*fin.*) bancrută, crah, faliment. *Colapsul are drept cauză o administrare defectuoasă sau o operație frauduloasă.*
colargól s.n. (*farm.*) argint coloidal. *Colargolul este un antiseptic.*
colárіu s.m. (*reg.*) v. Rotar.
colaterál, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune colaterală care nu interesează pe nimeni.* **2** (*despre rude, grade de rudenie etc.*) lateral, ‹înv.› lăturalnic, lăturaș. *Familia ei are multe ramuri colaterale.*
colaționá vb. I. tr. (*compl. indică reproduceri sau copii ale unui text*) ‹înv.› a posledui, a protocoli. *A colaționat copia cu originalul înaintea tipăririi acesteia.*
colațiónare s.f. ‹înv.› colațiune. *Colaționarea traducerii cu originalul s-a făcut pentru a se stabili exactitatea acesteia.*
colațiúne s.f. **1** (*culin.; rar*) v. Aperitiv. Gustare. Mezelic. **2** (*înv.*) v. Colaționare.
colăcăr s.m. (*pop.*) **1** (*la nunțile țărănești; mai ales în forma **colăcer***) ‹reg.› brudaș, chemător, conăcar, crainic, pocânzeu[1], urător, vătășel, vestitor, vornic, vornicel. *Colăcarii rostesc oratia de nuntă.* **2** v. Colindător. Urător.
colăcăríe s.f. (*la nunțile țărănești; pop.*) v. Orație. Urare.
colăcășíe s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Orație. Urare.
colăcál s.m. **I** (*culin.*) ‹pop.› colăcuț. *Și-a cumpărat un colăcel de la patiserie.* **II** (*bot.*) **1** *Pelargonium peltatum*; ‹reg.› sacâz. **2** (*art., la pl.;reg.*) ***colăceii-babei*** v. **a** Nalbă. Nalbă-mică (*Malva silvestris*); **b** Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*).
colăcér s.m. (*pop.*) = colăcar.
colăceréi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).
colăcitúră s.f. (*pop.*) v. Încolăcire. Înfășurare. Învălătucire. Răsucire. Sucire. Sucit[1].
colăcúț s.m. (*culin.; pop.*) v. Colăcel.
colăréz s.m. (*pop.; glum.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit.
colătău s.n. (*tehn.; la sucala de depănat; reg.*) v. Coarbă.
colb s.n. (*reg.*) v. Praf. Pulbere.
cólbă s.f. (*reg.*) v. Brătară.
colbăí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Prăfui.
colbăíre s.f. (*reg.*) v. Prăfuire.
colbăít, -ă adj. (*reg.; despre încăperi, spații, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros.
colbărăie s.f. (*reg.*) v. Prăfăraie. Prăfărie.
colbăríe s.f. (*reg.*) v. Prăfăraie. Prăfărie.
colbíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.
colbós, -oásă adj. (*reg.; despre încăperi, spații, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros.
colburătic, -ă adj. (*reg.; despre încăperi, spații, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros.
colburíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.
colburós, -oásă adj. (*reg.; despre încăperi, spații, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros.
colcăí vb. IV. intr. **1** (*despre viermi, gândaci etc.*) a foi, a forfoti, a mișuna, a viermui, ‹reg.› a gârgâi, a viermeti. *Viermii colcăie pe hoitul unui câine.* **2** (*pop. și fam.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa, Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui. **3** (*pop. și fam.; despre lichide sau materii lichefiate*) v. Clocoti. Fierbe.
colcăiálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire. **2** v. Clocot. Clocotire. Fierbere. Fiert[1].
colcáire s.f. (*pop. și fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

colceăg s.n. (*înv.*) v. Manşon.
colcéri s.m. pl. (*reg.*) v. Jambieră.
colcotós, -oásă adj. (*înv.; despre ape, râuri, şuvoaie*) v. Agitat. Clocotitor. Frământat[2]. Fremătător. Învolburat. Tulburat. Tumultuos. Zbuciumat.
coldán s.m. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaş. Sărac. Sărman. **2** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
cóldără s.f. (*reg.*) v. Plapumă.
coldău s.m. (*reg.*) v. Cerşetor. Milog.
colduí vb. IV. tr., intr. (*reg.*) v. Cere. Cerşi. Milogi.
coldúş, -ă s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Cerşetor. Milog. **2** (*adesea constr. cu vb.„a fi”, „a rămâne” şi cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Orfan.
colduşí vb. IV. tr., intr. (*reg.*) v. Cere. Cerşi. Milogi.
coleá adv. (*local; reg.*) v. Alături. Aproape.
coleáşă s.f. (*culin.; reg.*) **1** v. Mămăligă. **2** v. Terci.
colecalciferól s.m. (*biochim., farm.*) vitamina D_3. *Colecalciferolul se formează în derm sau este obţinută din surse alimentare (uleiul din ficat de morun).*
colecíst s.n. (*anat.*) vezică biliară, vezicula biliară, ‹pop.› băşica fierii (v. *băşică*), fiere. *Colecistul conţine secreţia biliară colectată din ficat.*
colecistítă supurantă s.f. (*med.*) piocolecistită.
colecistolitiázǎ s.f. (*med.*) litiază veziculară. *Colecistolitiaza presupune prezenţa şi formarea de calculi în vezica biliară.*
colectă vb. I. **1** tr. (*compl. indică produse, fonduri etc.*) a aduna, a strânge. *O maşină colectează legumele de la fermieri pentru a fi duse în pieţe.* **2** intr. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) a coace, ‹reg.› a se gogoni[1]. *Rana de la deget a început să colecteze.*
colectáre s.f. adunare, strângere, strâns[1]. *Colectarea legumelor de la fermieri se face cu o maşină specială.*
colécţă s.f. chetă, ‹înv.› curama, ‹grec.; înv.› sinisfora. *A făcut colectă pentru ajutarea unei familii de nevoiaşi.*
colectív, -ă adj., s.n., s.f. **1** adj. (*în opoz. cu „individual”, „particular”*) comun, general[2], obştesc, public, ‹înv.› generalnic. *Aceste proiecte vizează investiţii pentru interesul colectiv.* **2** s.n. ansamblu, formaţie, trupă. *Colectivul de muzică populară al şcolii a câştigat concursul naţional.* **3** s.f. (*econ.; ieşit din uz*) v. Cooperativă agricolă de producţie.
colectivitáte s.f. **1** comunitate, obşte, societate, ‹înv.› comunită, obştime. *Oamenii trăiesc în colectivitate.* **2** masă[2], mulţime, ‹înv. şi pop.› obşte, ‹fig.; pop.› clădăraie, ‹peior.› gloată. *Politicianul ţine un discurs în faţa colectivităţii adunate în piaţa centrală a oraşului.* **3** (*statist.*) ***colectivitate statistică*** = ansamblu statistic, populaţie statistică. *Colectivitatea statistică reprezintă un grup de indivizi supuşi unui studiu statistic.*
colectivizá vb. I. tr. (*ieşit din uz; compl. indică terenuri, mijloace de producţie ale ţărănimii*) v. Cooperativiza.
colectivizáre s.f. (*ieşit din uz*) v. Cooperativizare.
colectór s.m., s.n. **1** s.m. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) achizitor, ‹înv.› strângător. *Colector de fier vechi.* **2** s.n. (*ind. petrol.*) conductă de aducţie, manifold.
colécţie s.f. **1** ‹înv.› strânsoare. *Are o colecţie foarte interesantă de măşti populare. Este cunoscut în lumea numismaţilor pentru valoroasa sa colecţie de monede.* **2** culegere, ‹livr.› florilegiu. *Are în bibliotecă cele mai cunoscute colecţii de folclor.*
colecţioná vb. I. tr. (*compl. indică obiecte de artă, timbre, cărţi etc.*) a aduna, a culege, a strânge. *De-a lungul anilor a colecţionat direct de la pictori multe tablouri.*
colecţionár, -ă s.f. culegător. *Alecsandri a fost un mare colecţionar de folclor.*
colecţionáre s.f. adunare, culegere, strângere. *Cea mai mare pasiune a lui este colecţionarea de tablouri direct de la pictori.*
coledóc s.n. (*anat.*) canal coledoc, ‹înv.› duct. *Secreţia bilei împreună cu secreţiile hepatice se varsă în duoden prin coledoc.*
coledocolitotomíe s.f. (*chir.*) coledocotomie. *Extragerea calculilor biliari se face chirurgical prin coledocolitotomie.*
coledocotomíe s.f. (*chir.*) coledocolitotomie.
colég, -ă s.m., s.f. camarad, ‹fam.› băiat. *Colegul său de bancă este olimpic la matematică.*
colegát s.n. colligatum, miscelaneu. *Acest colegat este alcătuit din două lucrări diferite.*
colegiál, -ă adj., adv. **1** adj. camaraderesc, tovărăşesc. *Au o relaţie de serviciu strict colegială.* **2** adv. (*modal*) camarademreşte, tovărăşeşte. *Se poartă cu el colegial, ca şi cu ceilalţi.*
colegialitáte s.f. camaraderie. *Îi este alături din spirit de colegialitate.*
colégiu s.n. **1** (*pedag.; urmat de determ. care indică domeniul*) liceu, în unele ţări› gimnaziu, ‹ieşit din uz› şcoală secundară. *A absolvit un colegiu tehnic.* **2** (*jurnal.*) ***colegiu de redacţie*** = ***colegiu redacţional*** = comitet de redacţie. *Colegiul de redacţie este organul consultativ de pe lângă redactorul-şef al unei publicaţii.* **3** (*arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
colelít s.n. (*med.*) calcul biliar. *Colelitele se pot elimina fără intervenţie chirurgicală.*
colelitiázǎ s.f. (*med.*) litiază biliară. *Colelitiaza presupune prezenţa de calculi la nivelul căilor biliare.*
coleocél s.n. (*med.*) coleoptoză, colpocel, colpoptoză, elitroptoză, prolaps vaginal, vaginocel. *Coleocelul este o proeminenţă în vagin.*
coleoptóză s.f. (*med.*) coleocel, colpocel, colpoptoză, elitroptoză, prolaps vaginal, vaginocel.
coleorízǎ s.f. (*bot.; la unele plante monocotiledonate*) ‹rar› pungă. *Coleoriza acoperă radicula embrionului.*
coleostenóză s.f. (*med.*) colpostenoză. *Coleostenoza este îngustarea patologică a vaginului.*
colergáng s.n. (*tehn.*) moară cu tăvălugi. *Colergangul este folosit în industria coloranţilor.*
colériс, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuţos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. Adesea *reacţiile sale la furie sunt colerice.*
colerós, -oásă adj. (*fran.; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent.
colestázǎ s.f. (*med., med. vet.*) stază biliară. *Colestaza este diminuarea sau întreruperea scurgerii biliare în intestin.*
colesterínă s.f. (*biochim.*) colesterol.
colesterinemíe s.f. (*med.*) colesterolemie. *Colesterinemia este prezenţa colesterolului în sânge.*
colesteról s.n. (*biochim.*) colesterină. *Colesterolul reglementează permeabilitatea faţă de lichide a membranelor celulare.*
colesterolemíe s.f. (*med.*) colesterinemie.
colesterolóză s.f. (*med.*) colesteroză. *Bolnavul de colesteroloză are depozite de colesterol în diverse ţesuturi.*
colesteróză s.f. (*med.*) colesteroloză.
coleşí vb. IV. refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori aşezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleşcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.
colét[1] s.n. pachet, ‹turc.; înv.› chermea. *Expediază un colet prin poşta rapidă.*
colét[2] s.n. (*bot.*) col[1]. *Coletul reprezintă zona îngustă de trecere între rădăcină şi baza tulpinii.*
colgíu s.m. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Agent de percepţie. Perceptor. **2** (*milit.*) v. Jandarm.
colibáş s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).
colíbă s.f. **1** (*constr.*) bordei, ‹pop.› gaură, ‹înv. şi reg.› staul, ‹reg.› cobaşă, obor, poiată, umbrar, zemnic, zomoniţă, ‹înv.› coperământ, hâj, staniţă, ‹fig.; reg.› cârtiţar. *O familie numeroasă locuieşte într-o colibă.* **2** (*rar*) ***colibă lacustră*** v. Aşezare lacustră. Locuinţă lacustră. Locuinţă palustră. Palafită. **3** (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **4** (*art.* ***Coliba****; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Perla (v. *perlă*).
colibioáră s.f. (*înv. şi pop.*) ‹înv. şi pop.› colibiţă, colibuţă. *Vara stă într-o colibioară la marginea satului.*
colibíţă s.f. (*înv. şi pop.*) ‹înv. şi pop.› colibioară, colibuţă.
colíbnic s.m. (*înv.*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.
colibrí s.m. (*ornit*) *Trochilus*; pasărea-muscă (v. *pasăre*).
colibúţă s.f. (*înv. şi pop.*) ‹înv. şi pop.› colibioară, colibiţă.
cólică s.f. (*med., med. vet.*) crampă, spasm, ‹pop.› apucat[1], apucătură, mătrice, ‹înv. şi reg.› fărâmare de inimă, ‹reg.› mătrăchină, plâns-rău, plânsul-cel-rău(v. *plâns*[1]), plânsoare, rosură, strâns[1], strânsoare, strânsură,

surdomaș, vătămătură. *Copiii mici au frecvent colici.*

coliér s.n. **1** colan, salbă, șirag, ⟨înv. și pop.⟩ gherdan, zgardă, ⟨reg.⟩ stol. *La recepție a purtat un colier din perle naturale.* **2** fig. (*rar*) v. Cerc. Rotocol.

colilíu, -íe s.f., adj. **1** s.f. (*bot.*) *Stipa pennata*; ⟨reg.⟩ ceardaș[1], moioacă, năgară, păiș, pănușiță, părul-zânelor (v. *păr*), peniță. **2** adj. (*pop.; despre obiecte, flori, ființe etc. sau părți ale lor*) v. Alb. Dalb.

colimvítră s.f. (*bis.; înv.*) v. Cristelniță.

colínă s.f. (*geomorf.*) delușor, ⟨pop.⟩ colnic, colnicioară, delișor, deluleț, delurel, deluțel, deluț, grumaz, ⟨reg.⟩ colniță[2], deluc, grui[2], huhui, muncel, ⟨fran.; înv.⟩ monticul. *În spatele casei se înalță o colină.*

colínd s.n. **1** colindare, colindat, ⟨pop.⟩ hăi, ⟨reg.⟩ hăit, pițărău. *Colindul de Crăciun este un obicei străvechi.* **2** (*concr.*) colindă, ⟨înv. și reg.⟩ colindiș, ⟨reg.⟩ pițărău. *De Crăciun, ascultă un concert de colinde.*

colindá vb. I. **1** tr. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a străbate, a umbla, ⟨pop.⟩ a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ⟨fam.⟩ a vântura, ⟨înv. și reg.⟩ a răzbate, ⟨înv.⟩ a plimba, ⟨fig.⟩ a treiera, a vântura. *Toată ziua colindă străzile.* **2** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a cutreiera, a merge, a străbate, a traversa, a trece, a umbla. *În concediu a colindat prin munți.* **3** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a călători, a cutreiera, a se deplasa, a peregrina, a umbla, a voiaja, ⟨livr.⟩ a itinera, ⟨rar⟩ a drumeți, ⟨pop.⟩ a drumui, ⟨înv.⟩ a străbate. *A colindat prin multe țări ale lumii.* **4** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a bântui, a cutreiera, a se plimba, a umbla. *Ce tot colinzi prin oraș! Mai stai și acasă!* **5** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a cutreiera, a hoinări, a peregrina, a rătăci, a umbla, a vagabonda, ⟨livr.⟩ a flana, ⟨reg.⟩ a perinda. *Nu mă întreba pe unde am colindat!* **6** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a cutreiera, a se duce[2], a merge, a umbla. *Toată ziua colindă prin magazine.*

colindáre s.f. **1** colindat, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblat[1], umblet, ⟨livr.⟩ vagație, ⟨rar⟩ cutreier, cutreierătură, ⟨pop.⟩ umblătură. *Colindarea prin parcuri o relaxează.* **2** colind, colindat, ⟨pop.⟩ hăi, ⟨reg.⟩ hăit, pițărău.

colindăș s.m. (*înv. și reg.*) v. Colindător. Urător.

colindát s.n. **1** colindare, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblat[1], umblet, ⟨livr.⟩ vagație, ⟨rar⟩ cutreier, cutreierătură, ⟨pop.⟩ umblătură. **2** colind, colindare, ⟨pop.⟩ hăi, ⟨reg.⟩ hăit, pițărău.

colíndă s.f. colind, ⟨înv. și reg.⟩ colindiș, ⟨reg.⟩ pițărău.

colindător, -oáre s.m., s.f. urător, ⟨pop.⟩ colăcar, pițărău, ⟨înv. și reg.⟩ colindaș, ⟨reg.⟩ colindreț, plugar. *Toată lumea așteaptă colindători în seara de Ajun.*

colindéț s.m. (*ind. alim., culin.; pop.*) ⟨reg.⟩ pițărău. *Gospodinele coc colindeți, pentru a-i da colindătorilor.*

colindíș s.n. (*înv. și reg.*) v. Colind. Colindă.

colindíță s.f. (*reg.*) v. Colinduță.

colindréț s.m. (*reg.*) v. Colindător. Urător.

colindúță s.f. (*pop.*) ⟨reg.⟩ colindiță. *Copilul a cântat o colinduță.*

colíță s.f. (*tipogr.*) fasciculă, ⟨înv.⟩ broșură. *Colița este coala de carte sau de revistă tipărită.*

colivăr s.m. (*pop.; peior.*) v. Pomanagiu.

colívă s.f. **1** (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) ⟨reg.⟩ gârn, panahidă, păsat. *Coliva se împarte ca pomană la înmormântări și la parastase.* **2** (*ind. alim., culin.; arg.*) v. Arpacaș.

colívie s.f. **I 1** ⟨reg.⟩ căleatcă, călișcă, chimiță[2], chișiță[2]. *A cumpărat o colivie pentru cei doi canari ai săi.* **2** (*miner.*) ⟨reg.⟩ corfă. *Colivia servește la transportarea persoanelor în puțurile unei mine.* **3** (*jur.; arg.*) v. Carceră. **II** fig. (*fam.; glum.*) **1** (*anat.*) v. Cap. **2** (*jur.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

coliziúne s.f. **I 1** ciocnire, impact, izbire, lovire, tamponare, ⟨rar⟩ întreciocnire. *În urma coliziunii celor două mașini, șoferii s-au accidentat grav.* **2** (*nav.*) abordaj. *Coliziunea dintre nave a fost inevitabilă.* **II** fig. **1** bătaie, încăierare, învălmășag, învălmășeală, luptă, ⟨fig.; fam.⟩ răfuială, ⟨fig.; înv.⟩ ucidere. *Coliziunea dintre cele două grupări s-a soldat cu câțiva răniți.* **2** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zăzanie, ⟨fig.⟩ ciocnire, duel, fricțiune, război[1], scizură, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ frecătură, ⟨fig.; pop.⟩ ciocorvă, înfurcitură, țesală, ⟨fig.; fam.⟩ carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ⟨fig.; reg.⟩ mârlăiță. *Banii erau un motiv de coliziune între cei doi parteneri de afaceri.*

colligátum s.n. colegat, miscelaneu. *Acest colligatum este alcătuit din două lucrări diferite.*

colmatáj s.n. (*tehn.*) colmatare, colmațiune. *Prin colmataj se astupă porii unui material poros cu o materie coloidală.*

colmatáre s.f. (*tehn.*) colmataj, colmațiune.

colmațiúne s.f. (*tehn.*) colmataj, colmatare.

colnáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Rădăcină.

cólnă s.f. (*constr.; reg.*) v. Magazie. Șopron. Șură.

colníc s.n. (*pop.*) **1** (*geomorf*) v. Colină. Delușor. **2** v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

colnicí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*med. vet.; despre ovine, bovine, caprine*) v. Căpia. **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Răci. **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **4** (*despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

colnicioáră s.f. (*geomorf; pop.*) v. Colină. Delușor.

colnicós, -oásă adj. (*pop.; despre regiuni, zone*) v. Deluros.

cólniță[1] s.f. (*reg.*) v. Saivan.

cólniță[2] s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Colină. Delușor.

cólo adv. (*local; pop.*) v. Acolo.

coloáná s.f. **1** (*arhit.*) ⟨înv.⟩ columnă. *Palatul are coloanele de la intrare din marmură sculptată.* **2** (*anat.*) ***coloană vertebrală*** = rahis, șira spinării (v. *șir*), ⟨reg.⟩ spin, șira spatelor (v. *șir*), vârful spetei (v. *vârf*), vârful spetelor (v. *vârf*), ⟨înv.⟩ greabănul spinării (v. *greabăn*), osul spinării (v. *os*). *În timpul accidentului, și-a fracturat coloana vertebrală.* **3** (*milit.*) ⟨pop.⟩ șirag, ⟨înv.⟩ stol. *Coloana soldaților învingători este întâmpinată cu urale.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) convoi, lanț, rând, șir, șirag, ⟨reg.⟩ trâmbă, ⟨fig.; fam.⟩ cârnat. *Pe autostradă s-a format o lungă coloană de mașini.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) sul, trâmbă, vârtej, vârtej de praf, ⟨pop.⟩ volbură. *În spatele automobilului se ridică o coloană de praf* **6** (*cinemat.*) ***coloană sonoră*** = pistă sonoră, soundtrack. *Coloana sonoră a filmului este foarte clară.* **7** (*ind. extract.*) ***coloană de extracție*** = tubing, țeavă de extracție. *Sondele petroliere sunt prevăzute cu coloane de extracție.* **8** (*fiz., chim.*) ***coloană de sinteză*** = reactor catalitic. *În coloana de sinteză are loc sinteza unui compus, în anumite condiții de temperatură și de presiune.*

colobuți vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngâima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

colocatár, -ă s.m., s.f. coabitant, ⟨reg.⟩ poitaș. *Se înțelege foarte bine cu toți colocatarii din bloc.*

colocáție s.f. (*lingv.*) sintagmă. *Colocația este formată dintr-un grup de două sau mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare.*

colocutór, -oáre s.m., s.f. conlocutor, interlocutor, ⟨astăzi rar⟩ vorbitor, ⟨înv.⟩ convorbitor, împreună-vorbitor. *Vorbise atât de mult, încât colocutorul său nu reușise să spună decât câteva cuvinte.*

colocuțiúne s.f. conversație, convorbire, dialog, discuție, interlocuțiune, ⟨livr.⟩ colocviu, ⟨pop. și fam.⟩ cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit[1], ⟨fam.⟩ conversare, parolă, șuetă, ⟨înv. și reg.⟩ vorbire, ⟨reg.⟩ divănire, turvin, ⟨înv.⟩ beseadă, tăinit, voroavă, ⟨turc.; înv.⟩ musaferea, ⟨fig.; rar⟩ duet. *Colocuțiunea lor a fost scurtă.*

colocvialísm s.n. colocvialitate.

colocvialitáte s.f. colocvialism. *Ceea ce caracterizează stilul acestei scrieri este colocvialitatea.*

colócviu s.n. **1** simpozion. *Participanții la colocviu trebuie să predea materialele pe suport electronic.* **2** (*livr.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune.

colofóniu s.n. (*chim.*) sacâz, sacâz de vioară. *Cordarii își dau arcușele cu colofoniu.*

colografíe s.f. (*tipogr.*) fototipie, lihtdruc. *Colografia este un procedeu de tipărire în care prepararea clișeului imprimabil se face pe o placă de sticlă.*

coloíd, -á adj., s.m. (*chim.*) **1** adj. (*despre substanțe*) coloidal. *Substanțele coloide au particulele în stare de dispersie.* **2** s.m. sol[3], soluție coloidală. *Coloidul are particulele în stare de dispersie.*

coloidál, -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) coloid.
colón[1] s.m. (*înv.*) v. Colonist.
colón[2] s.m. (*gram.; înv.*) v. Două puncte.
colón[3] s.n. (*anat.*) intestin gros (v. *intestin*[1]), ‹pop.› mațul cel gros (v. *maț*), mațul curului (v. *maț*), mațul dosului(v. *maț*), mațul gros (v. *maț*), mațul șezutului(v. *maț*), mațul umblării (v. *maț*).*Colonul este cuprins între valvula ileocecală și rect.*
colonél[1] s.m. (*milit.*) ‹în trecut› polcovnic, ‹înv.› oberst, oberșter. *Colonelul comandă de obicei un regiment.*
colonél[2] s.n. (*tipogr.*) mignon. *Colonelul este un corp de literă de 7 puncte.*
colonélă s.f. (*înv.*) v. Coloneleasă.
coloneleásă s.f. ‹în trecut› polcovniceasă, ‹înv.› colonelă. *Coloneleasa este mai severă decât soțul ei, colonelul.*
colonétă s.f. (*arhit.*) **1** ‹pop. și fam.› coloniță. *Vila are câteva colonete în hol.* **2** colonină. *Coloneta era folosită mai ales în arhitectura romană și în cea gotică.*
coloniál, -ă adj. (*polit.*) colonialist. *Un stat colonial deține una sau mai multe colonii.*
coloniále s.f. pl. (*ind. alim.*) ‹înv.› băcănii (v. *băcănie*). *Cafeaua face parte dintre coloniale.*
colonialísm s.n. (*polit.*) politică colonială. *Colonialismul este un sistem de expansiune colonială.*
colonialíst, -ă adj. (*polit.*) colonial.
colonie[1] s.f. (*polit.*) posesiune, ‹înv.› slobozie. *Belize a fost colonie britanică.*
colónie[2] s.f. (*cosmet.*) apă de colonie, ‹rar› apă de Colonia, ‹pop.› odicolon. *În încăpere persistă un miros plăcut, de colonie.*
colonínă s.f. (*arhit.*) colonetă.
coloníst, -ă s.m., s.f. ‹înv.› colon[1]. *Coloniștii germani au ridicat orașul Sighișoara.*
coloníță s.f. (*arhit.; pop. și fam.*) v. Colonetă.
colonizá vb. I. tr. (*polit.; compl. indică țări, regiuni etc.*) ‹înv.› a așeza, a locui. *Germanii au colonizat Tanzania.*
colonizáre s.f. (*polit.*) ‹înv.› așezământ, colonizație. *Unele state încurajează colonizarea, nu emigrarea.*
colonizáție s.f. (*polit.; înv.*) v. Colonizare.
colontítlu s.m. (*tipogr.*) letrină. *Colontitlul cuprinde titlul cărții sau al capitolului, numele autorului etc.*
colopáci s.n. (*reg.*) v. Ciocan[2].
colór adj. invar. (*despre filme, fotografii etc.*) colorat[2], tehnicolor. *În prezent se fac mai ales filme color.*
colorá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", care arată culoarea*) a vopsi, ‹rar› a tinctura, ‹pop.› a boi[3], ‹înv. și reg.› a zugrăvi, ‹reg.› a fărbui, a feși. *A colorat un tricou într-o nuanță de albastru.* **2** (*a. plast., fotogr., cinemat.; compl. indică desene, imagini, fotografii, stampe*) a coloria. **II** fig. (*compl. indică stilul unei opere, exprimarea cuiva, noțiuni, idei, trăsături de caracter ale oamenilor etc.*) a reliefa, ‹fig.› a nuanța. *Își colorează vocabularul cu foarte multe englezisme.*
coloráre s.f. **1** colorat[1], vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.› boială, boire, boit[1], ‹reg.› fărbuire. *Stilistul i-a recomandat colorarea părului într-o nuanță de roșu.* **2** (*a. plast., fotogr., cinemat.*) coloriaj.
colorát[1] s.n. colorare, vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.› boială, boire, boit[1], ‹reg.› fărbuire.
colorát[2]**, -ă** adj., adv., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte, materiale etc.*) vopsit[2], ‹pop. și fam.› boit[3], ‹reg.› fărbuit. *A împletit o flanea din lână colorată.* **2** (*despre filme, fotografii etc.*) color, tehnicolor. **3** fig. (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹fig.› mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este colorat. Folosește metafore colorate.* **II** adv. fig. (*modal*) expresiv, pitoresc, plastic, sugestiv, ‹fig.› nuanțat. *Tinerii se exprimă colorat.* **III** fig. (*fam.; eufem.*) **1** s.m., s.f. v. Rom[2]. Țigan. Țigancă. **2** s.m. v. Negru.
coloratúră s.f. colorație, colorit, culoare. *În cazul acestei boli, pielea capătă o coloratură specifică.*
colorátie s.f. coloratură, colorit, culoare.
coloriá vb. I. tr. (*a. plast., fotogr., cinemat.; compl. indică desene, imagini, fotografii, stampe*) a colora.
coloriáj s.n. (*a. plast., fotogr., cinemat.*) colorare.
colorimétru s.n. (*fiz.*) cromatometru. *Cu ajutorul colorimetrului se măsoară intensitatea luminii transmise printr-un lichid colorat.*
colorít s.n. **1** coloratură, colorație, culoare. **2** (*a. plast.*) cromatică, ‹fig.› paletă, paletă coloristică, ‹fig.; rar› pastă. *Tablourile unui pictor avangardist șochează prin coloritul violent.*
colós s.m. **I 1** (*mitol.*) gigant, titan, uriaș, ‹reg.› tătar. *Coloșii au stăpânit în vremuri trecute Pământul.* **2** arătare, dihanie, gigant, matahală, namilă, titan, uriaș, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buștiuhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătărală, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare colosul.* **II** fig. **1** ‹fig.› mamut, mastodont. *În ultimii ani s-au construit mulți coloși industriali.* **2** ‹fig.› gigant, titan, uriaș. *Goethe este un colos al literaturii universale.*
colosál, -ă adj., adv. (*de obicei p. exager.*) **I** adj. **1** (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții colosale.* **2** (*indică dimensiunea; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) enorm, imens, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață colosală. În acest ținut pădurile ocupă teritorii colosale.* **3** (*indică dimensiunea; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) enorm, imens, infinit, necuprins, nefinit, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare colosal. Asia este un continent colosal.* **4** (*arată cantitatea; despre averi, bogății etc.*) enorm, fabulos, fantastic, imens, incalculabil, uriaș. *I-a rămas o moștenire colosală.* **5** (*arată cantitatea sau numărul; despre grupuri, mulțimi*) enorm, imens, incalculabil, incomensurabil, necalculabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime colosală de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **6** (*arată cantitatea sau numărul*) considerabil, enorm, imens, incalculabil, necalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte colosale asupra organismului.* **7** (*despre senzația de foame*) extraordinar, ‹livr.› pantagruelic, ‹fig.› devorant. *Are o foame colosală.* **8** (*mai ales despre eforturi fizice*) extraordinar, gigantic, titanesc, titanian, titanic[1], uriaș. *A depus o muncă colosală pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță colosală. A avut șansa colosală de a participa la o misiune în cosmos.* **III** adj. fig. **1** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹fig.› îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună colosală i-a luat acoperișul casei.* **2** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă colosală pentru un autoturism.* **3** (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **IV** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de"*) îi dă

val. de super. abs.) consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare colosal de scump.*

colpalgíe s.f. (*med.*) colpodinie. *Colpalgia este o durere vaginală.*

colpítă s.f. (*med.*) cervicită, vaginită. *Colpita este inflamația acută sau cronică a colului uterin.*

colpocél s.n. (*med.*) **1** coleocel, coleoptoză, colpoptoză, elitroptoză, prolaps vaginal, vaginocel. *Colpocelul este o proeminență în vagin.* **2** ***colpocel anterior*** = cistocel. *Colpocelul anterior este hernia vezicii urinare prin peretele vaginului;* ***colpocel posterior*** = proctocel, proctoptoză, rectocel. *Colpocelul posterior este hernia rectului în vagin.*

colpoceliotomíe s.f. (*chir.*) celiotomie vaginală. *În colpoceliotomie, cavitatea abdominală este deschisă prin vagin.*

colpocitologíe s.f. (*med.*) test Papanicolau. *Colpocitologia se face pentru diagnosticarea unor afecțiuni ale colului uterin.*

colpodiníe s.f. (*med.*) colpalgie.

colpohisterectomíe s.f. (*chir.*) histerocolpectomie. *Prin colpohisterectomie se extirpă uterul și o porțiune a vaginului.*

colpoperineorafíe s.f. (*chir.*) vaginoperineorafie. *Perineul și peretele vaginal se pot sutura prin colpoperineorafie.*

colpoplastíe s.f. (*chir.*) elitroplastie, vaginoplastie. *Vaginul poate fi refăcut prin colpoplastie.*

colpoptóză s.f. (*med.*) coleocel, coleoptoză, colpocel, elitroptoză, prolaps vaginal, vaginocel.

colporafíe s.f. (*chir.*) elitrorafie. *Colporafia este sutura vaginului.*

colporagíe s.f. (*med.*) elitroragie. *Colporagia este o hemoragie vaginală.*

colportá vb. I. tr. (*compl. indică informații false*) ‹fam.› a vântura. *Multe reviste au colportat știrea despre o presupusă aventură a vedetei.*

colportáj s.n. colportare, ‹fam.› vânturare.

colportáre s.f. colportaj, ‹fam.› vânturare. *Colportarea unor zvonuri poate aduce prejudicii unor vedete.*

colpostenóză s.f. (*med.*) coleostenoză. *Colpostenoza este îngustarea patologică a vaginului.*

colpostrictúră s.f. (*med.*) strictură vaginală. *Colpostrictura se poate datora unor leziuni inflamatorii.*

colpotomíe s.f. (*chir.*) elitrotomie. *Colpotomia este incizia peretelui vaginal.*

coltosí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; cu determ. locale, introduse prin prep. „în", „la", „din", „de la", „pe"*) v. Muta. Strămuta.

coltúc s.n. (*reg.*) v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui*[1]). Puișor. Puiuț.

colț s.n., s.m. **I** s.n. **1** cotlon, ungher, unghi, ‹reg.› corn, cot, ungheț. *Într-un colț al camerei se află un fotoliu.* **2** (*art.; anat.*) ***colțul gurii*** = comisură, ‹pop.› cheotoarea gurii (v. *cheotoare*). *A făcut herpes la colțul gurii.* **3** cap, capăt, extremă (v. *extrem*), extremitate, limită, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă în celălalt colț al orașului.* **4** vârf, ‹reg.› bonț. *S-a tăiat în colțul ascuțit al unei pietre.* **5** (*înv.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher. **II** s.m. **1** (*anat.; la animalele carnivore*) canin, dinte, dinte canin, ‹pop.› dinte câinesc, ‹reg.› lupi (v. *lup*). *Se înfioară când câinele își arată colții.* **2** (*la greblă, furcă etc.*) dinte. *S-a înțepat în picior, din neatenție, într-un colț al furcii.* **3** (*la grapă*) dinte, măsea. *Colții grapei mărunțesc pământul.* **4** (*la fierăstrău*) dinte, zimț. *Colții fierăstrăului s-au tocit.* **5** (*la încălțăminte*) țintă, ‹pop.› clonț, ‹reg.› cui. *Iarna, își pune pe talpa încălțămintei colți pentru a nu aluneca.* **III** s.m. (*art.; bot.*) ***colțul-babei*** = *Tribulus terrestris*; ‹reg.› dinții-babei (v. *dinte*), păduchele-calicului (v. *păduche*), păduchele-calului (v. *păduche*), păduchele-elefantului (v. *păduche*), păducher, păducheriță, păducherniță; (*reg.*) ***colț-de-cal*** v. Dintele-calului (v. *dinte*); (*art.*) ***colțul-lupului*** v. **a** Brăbin. Breabăn (*Bunias orientalis*); **b** Gura-lupului (v. *gură*) (*Scutellaria altissima*); **c** Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*).

colțán s.m. **I** (*reg.*) **1** (*entom.*) v. Corhan. Libarcă. Libarcă-galbenă. Rus[1]. Șvab[1]. Șvab-mărunt (v. *șvab*[1]) (*Phyllodromia germanica*). **2** (*bot.*) v. Cornaci (*Trapa natans*). **II** (*peior.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

colțár s.m. **1** ‹reg.› cornurar. *Paharele de cristal stau în colțarul din sufragerie.* **2** (*tehn.*) echer, ‹rar› vinchel, ‹reg.› unghi, ‹înv.› unghiar. *În desenul tehnic se folosesc colțare.* **3** (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie, în construcții etc.; și* ***colțar drept***) dreptar, echer, vinclu, ‹reg.› cot, ghiunie. *Cu colțarul se trasează sau se conturează unghiurile drepte.* **4** (*tipogr.; rar*) v. Culegar. Culegău. Vingalac. **5** (*agric.; reg.*) v. Grapă[1]. **6** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Tindeche. **7** (*constr.; reg.*) v. Amnar. **8** (*bot.; reg.*) v. Cornaci (*Trapa natans*).

colțát, -ă adj. **1** (*pop.*) v. Colțos. **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Arțăgos. Bățos. Certăreț. Clonțos. Colțos. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. Țăndăros.

cólță s.f. (*reg.*) ‹reg.› corn. *Colța este o furcă din fier cu dinții arcuiți.*

colțișór s.n. **1** colțuleț, unghiuleț, unghiușor, ‹reg.› colțurel, colțușor. *Și-a găsit cercelul pierdut într-un colțișor al camerei.* **2** (*croitorie*) ‹reg.› strâmbuleț, strâmbuță. *Colțișorul se aplică pe marginea poalelor unei fuste, a unui guler, a mânecilor unei cămăși etc.* **3** (*bot.*) *Dentaria bulbifera*; dințură, ‹reg.› colțoi.

colțói s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Colțișor. Dințură (*Dentaria bulbifera*).

colțós, -oásă adj. **I** ‹pop.› colțat. *Lupul este un animal colțos întrucât are colții proeminenți.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) arțăgos, certăreț, gâlcevitor, scandalagiu, ‹fig.› bățos, clonțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam colțos.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de colțoasă.*

colțuléț s.n. colțișor, unghiuleț, unghiușor, ‹reg.› colțurel, colțușor.

colțún s.m. (*pop.*) = călțun.

colțunáș s.m. (*culin.*) ‹reg.› macaroană, macaroane cu brânză (v. *macaroană*), pancovă, piroșcă, tașcă. *Îi plac colțunașii cu brânză.*

colțurát, -ă adj. (*pop.; mai ales despre pietre, stânci*) v. Colțuros. Nerotunjit.

colțurél s.n. (*reg.*) v. Colțișor. Colțuleț. Unghiuleț. Unghiușor.

colțurós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre pietre, stânci*) nerotunjit, ‹rar› încolțat, ‹pop.› colțurat. *S-a tăiat la laba piciorului călcând pe o piatră colțuroasă.* **2** angular, angulos, unghiular, ‹înv. și reg.› încolțurat, ‹înv.› unghios. *Are un scris colțuros.* **3** (*mai ales despre fața oamenilor*) osos, unghiular. *Fața îi este colțuroasă și masivă.*

colțușór s.n. (*reg.*) v. Colțișor. Colțuleț. Unghiuleț. Unghiușor.

colubrídă s.f. (*zool.*) ofidian, șarpe, ‹reg.› gândac, vierme, ‹reg.; eufem.› pește, ‹înv.› zmeu.

colúgă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cracă. Creangă. Ramură.

columbăr s.n. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.

colúmbă s.f. (*ornit.; înv.*) v. Porumbiță.

columbít s.n. (*mineral.*) niobit. *Columbitul este un mineral natural de fier și mangan.*

colúmbiu s.n. (*chim.*) niobiu. *Columbiul este folosit la fabricarea oțelurilor speciale inoxidabile și anticorozive.*

columnár, -ă adj. (*mai ales despre structura rocilor*) columniform. *Bazaltul are o structură columnară.*

colúmnă s.f. (*arhit.*) **1** ‹înv.› stâlp. *Columna este un monument comemorativ.* **2** (*înv.*) v. Coloană.

columniform, -ă adj. (*mai ales despre structura rocilor*) columnar.

columníst s.m. (*jurnal.*) foiletonist, ‹înv.› articlier. *Columnistul scrie editoriale la un ziar sau la o revistă.*

colún s.m. (*zool.*) *Equus onager* sau *Asinus onager*; hemion, onagru. *Colunul este un măgar sălbatic, de talie mică, răspândit în S-V Asiei.*

cólur s.n. (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Săgeată.

colús s.m. (*bot.; reg.*) v. Mucher.

cólvă s.f. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** v. Par. Prăjină.

cólză s.f. (*bot.; înv.*) v. Rapiță-colză. Rapiță-mărunță. Rapiță-navetă. Rapiță-sălbatică (*Brassica napus*).

cománă s.f. (*constr.; reg.*) v. Coamă. Creastă. Culme.

comandá vb. I. tr. **1** a decide, a dispune, a fixa, a hotărî, a ordona, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au comandat deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** (*compl. indică unități militare, echipe de intervenție, brigăzi etc.*) a conduce, ‹înv.› a povățui. *În timpul războiului a comandat un escadron de tancuri. Comandă echipa de salvamontiști.* **3** (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, mecanisme, organe de mașini, mașini etc.*) a controla, a regla. *Înainte de plecare, a verificat pedala care comandă ambreiajul. Comandă de la sol racheta din aer.*

comandamént s.n. fig. **1** cerință, exigență, imperativ, necesitate, nevoie, obligație, pretenție, trebuință. *Trebuie avute în vedere noile comandamente ale sistemului educațional.* **2** învățătură, normă, precept, principiu, regulă. *Și-a educat copiii după comandamentele creștine.* **3** normă etică, normă morală. *Niciodată nu a încălcat comandamentele impuse de societate.* **4** normă, precept, principiu, rânduială, regulă. *Nu a încălcat comandamentele pe care și le-a impus.*

comandánt s.m. (*milit.*) **1** cap, căpetenie, conducător, șef, ‹pop.› căpitănie, ‹fam.› mai-marele, ‹înv. și reg.› comândaș, tist, ‹reg.› capiște[2], ‹înv.› birău, călăuz, căpitan, comandir, comendarisiu, nacealnic, povățuitor, proprietar, tocmitor, vârhovnic, voievod, vornic, ‹latin.; înv.› prepozit, ‹fig.; fam.› vârf, ‹fig.; înv.› exarh, ‹ieșit din uz› comanduitor. *Comandantul acestei armate este un cunoscut general.* **2** ***comandant de divizie*** = general de divizie (v. *general*[1]), ‹înv.› general divizionar (v. *general*[1]). *Comandantul de divizie comandă o divizie.*

comándă s.f. **1** (*milit.*) ordin, poruncă. *Comanda superiorului este executată de către soldați fără comentarii și fără ezitare.* **2** conducere, șefie, ‹înv.› povață, povățuire, ‹engl.› board, ‹ieșit din uz› comenduială. *Escadronul de tancuri se află sub comanda unui colonel. Flota se află sub comanda amiralului.* **3** (*tehn.*) control, reglaj. *Ușa funcționează prin comandă de la distanță.*

comandír s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

comandiróvcă s.f. (*jur.; rus.; înv.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

comanduitór s.m. (*milit.; ieșit din uz*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

comăr s.m. (*reg.*) v. Ham[2].

comárnic s.n. **1** (*constr.; la stână*) ‹reg.› celar, geandăr, pătul. *În comarnic se păstrează cașul.* **2** (*la sobă; pop.*) ‹reg.› ursoaică[1]. *Fumul iese prin comarnic.* **3** (*pop.*) v. Leasă. Pătul.

comasá vb. I. tr. (*compl. indică loturi de pământ, unități agricole, unități industriale sau comerciale, instituții etc.*) a concentra, a grupa. *A comasat mai multe loturi de teren agricol pentru a le putea lucra mai ușor. Marile centre comerciale au fost comasate la periferia orașului.*

comasáre s.f. concentrare, grupare. *Primăria a propus comasarea marilor centre comerciale la periferia orașului.*

comasát, -ă adj. (*despre loturi de pământ, unități agricole, unități industriale sau comerciale, instituții etc.*) reunit. *Loturile de teren agricol comasate au fost semănate cu grâu.*

comát, -ă adj. (*bot.; despre inflorescențe*) jubiform.

cómă[1] s.f. (*med.*) **1** ***comă alcoolică*** = comă etilică. *Coma alcoolică este produsă de o intoxicație alcoolică severă;* ***comă azotemică*** = comă uremică. *Coma azotemică reprezintă complicația majoră a insuficienței renale;* ***comă depășită*** = moarte cerebrală. *Coma depășită este caracterizată prin abolirea funcțiilor vitale;* ***comă etilică*** = comă alcoolică; ***comă reactivă*** = ‹înv.› comă vigilă. *În coma reactivă există un răspuns adaptat sau neadaptat la stimuli senzoriali;* ***comă uremică*** = comă azotemică; (*înv.*) ***comă vigilă*** v. Comă reactivă. **2** (*impr.*) v. Agonie.

cómă[2] s.f. (*lingv.; înv.*) **1** v. Virgulă. **2** (*și* ***comă punctată***) v. Punct și virgulă.

comănăc[1] s.n. **1** (*milit.; înv. și reg.*) v. Cască. **2** (*art.; bot.; reg.*) ***comănacul-ciobanului*** v. Călțunul-doamnei (v. *călțun*). Cerențel (*Geum rivale*); ***comănacul-cucului*** v. Călțunul-doamnei (v. *călțun*). Cerențel. Cuișoriță (*Geum urbanum*).

comănăc[2] s.n. (*bot.; reg.*) v. Cracă. Creangă. Ramură.

comând s.n. (*bis.*) **1** (*reg.*) v. Pomană. Praznic. **2** (*înv.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

comándă vb. I. tr. **1** (*bis.; reg.; compl. indică oameni, mai ales decedați*) v. Pomeni. **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne; înv.; compl. indică ofrande*) v. Jertfi. Sacrifica.

comándare s.f. (*bis.; reg.*) v. Pomană. Praznic.

comándaș s.m. (*milit.; înv. și reg.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

comăndălí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

comăndăluí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

comânjálă s.f. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

comânjí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări.

combainíst s.m. combiner. *Combainistul conduce o combină.*

combatánt, -ă s.m., s.f. **1** (*milit.*) luptător. *A participat la Războiul din Golf, în calitate de combatant.* **2** fig. militant, ‹fig.› luptător, ostaș, soldat. *Este un combatant pentru drepturile animalelor.*

combáte vb. III. intr. (*milit.; înv.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Război[3].

combatív, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) critic, polemic, ‹fig.› bătăios. *Avea un spirit combativ de invidiat.* **2** (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) critic, polemic. *I-a răspuns printr-un articol scris cu un ton combativ.*

combină vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a îmbina, a împreuna, a îngemăna, a uni[2], ‹reg.› a gemăna, ‹fig.› a amalgama. *A combinat în așa fel piesele de puzzle încât i-a rezultat un robot.* **2** tr. (*compl. indică substanțe, materii, lichide etc.*) a amesteca, a mixa, ‹reg.› a potroși, ‹înv.› a (se) lega[1], ‹fig.; fam.› a cocteiliza. *A combinat sirop de zmeură cu rom.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culori ori nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) a (se) armoniza, a (se) asorta, a merge, a nuanța, a (se) potrivi, ‹pop. și fam.› a (se) lovi, ‹înv.› a (se) armonia, a (se) armonirui, ‹fran.› a (se) cola, ‹fig.; fran.› a (se) maria. *Stilistul vestimentar a combinat perfect culorile în ținuta vedetei pentru festivitate.* **II 1** tr., refl. a (se) îmbina. *Este bine când știi să combini utilul cu plăcutul. Visul tău se combină cu dorința mea.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) împletici, a (se) încălci, a (se) încurca, a (se) învălui. *Adesea amintirile se combină cu visele.* **3** tr. (*fam.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

combinăre s.f. **I 1** combinație, îmbinare, împreunare, îngemănare, unire, ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. *Din combinarea pieselor de puzzle i-a rezultat un robot.* **2** amestec, amestecare. *Prin combinarea unui acid cu o bază se obține o sare.* **3** amestec, amestecătură, combinație, melanj, mixtură, ‹rar› sinteză. *A făcut o salată dintr-o combinare de crudități.* **II** armonizare, asortare, potrivire. *Stiliștii vestimentari urmăresc combinarea culorilor.*

combinát, -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) compus.

combinatoriál, -ă adj. combinatoric.

combinatóric, -ă adj., s.f. **1** adj. combinatorial. *Posibilitatea combinatorică a numerelor este aproape infinită.* **2** s.f. (*mat.*) analiză combinatorie. *Combinatorica se ocupă de problemele în care este necesară numărarea diverselor posibilități de ordonare a unor elemente după anumite reguli.*

combinație s.f. **I 1** combinare, îmbinare, împreunare, îngemănare, unire ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. **2** amestec, amestecătură, combinare, melanj, mixtură, ‹rar› sinteză. *A făcut o salată dintr-o combinație de crudități.* **3** (*concr.; chim.*) compus, corp compus. *Clorura este o combinație.* **II 1** acord, aranjament, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năreveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform*

combinației, îi revin 25 de procente din profit. **2** (*fam.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală.

combínă s.f. **1** (*agric.*) secerătoare-treierătoare. *Combina este folosită la recoltarea cerealelor, la secerat, la treierat sau la balotarea paielor.* **2** (*agric.*) ***combină autopropulsată*** = autocombină. *Combinele autopropulsate sunt mașini agricole.* **3** (*electron.*) ***combină muzicală*** = sistem audio. *Și-au cumpărat o combină muzicală nouă.* **4** (*electron.*) ***combină frigorifică*** = freezer, frigider. *Noile combine frigorifice nu consumă mult curent electric.*

combinér s.m. combainist.

combinezón s.n. **1** cămașă, furou, ‹fam.; glum.› cortină. *Și-a cumpărat un combinezon din mătase.* **2** salopetă. *Zugravul îmbracă un combinezon înainte de a se apuca de lucru.*

combustíbil, -ă adj. (*despre materiale, corpuri etc.*) inflamabil, ‹înv.› aprinzăcios, aprinzător, arzăcios, arzător, arzos. *A depozitat materialele combustibile într-o încăpere specială.*

combústie s.f. **1** (*chim.*) ardere. *Combustia este o metodă de analiză cantitativă, folosită în chimia organică.* **2** fig. (*rar*) v. Agitare. Agitație. Alarmă. Convulsie. Efervescență. Excitație. Frământare. Furtună. Îngrijorare. Larmă. Neastâmpăr. Neliniște. Trepidație. Vibrare. Vibrație. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. Zvârcolire.

comedián, -ă s.m., s.f. **1** (*teatru, cinemat.*) comic, ‹astăzi rar› comediant, ‹înv. și pop.› comediaș. *Charlie Chaplin a fost un mare comedian.* **2** fig. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă. *Îl disprețuia considerându-l un comedian jalnic.*

comediánt, -ă s.m., s.f. **I 1** (*la circ*) bufon, clovn, măscărici, paiață, saltimbanc, ‹înv. și reg.› ghiduș, ‹reg.› chimiță[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de comedianți.* **2** (*teatru, cinemat.; astăzi rar*) v. Comedian. Comic. **II** fig. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comedian, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă.

comediáș, -ă s.m., s.f. (*teatru, cinemat.; înv. și pop.*) v. Comedian. Comic.

comedíe[1] s.f. **1** ***comedie muzicală*** = musical. *Într-o comedie muzicală scenele vorbite alternează cu numere muzicale și coregrafice.* **2** fig. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹fig.› fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași comedia și să spui adevărul.*

comédie[2] s.f. **I 1** (*pop. și fam.; mai ales în constr. excalm.*) v. Minune. Miracol. **2** (*pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **3** (*fam.*) v. Încurcătură. Pățanie. Poznă. **II** fig. (*înv.; glum.*) v. Mașină. Mașinărie. Mecanism.

comediós, -oásă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

comedón s.n. (*biol., med.*) punct, punct negru. *Comedonul este un dop de cheratină și sebum.*

comélciu s.m. (*zool.; reg.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc.

comemorá vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, amintirea unor personalități etc.*) a sărbători, a serba, ‹pop.› a pomeni. *Uniunea scriitorilor a comemorat 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.*

comemoráre s.f. sărbătorire, serbare, ‹rar› comemorație, ‹pop.› pomenire, ‹înv.› pomană. *A participat la comemorarea a 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.*

comemorátiv, -ă adj. memorial, ‹rar› rememorativ, ‹înv.› memorativ. *În fața clădirii operei a fost dezvelit un monument comemorativ.*

comemorație s.f. (*rar*) v. Comemorare. Sărbătorire. Serbare.

comendarísiu s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

comendiruí vb. IV. tr. (*rus.; înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

comenduiálă s.f. (*milit.; ieșit din uz*) v. Comandă. Conducere. Șefie.

comenduíre s.f. (*milit.; în trecut*) ‹înv.› obaht. *Comenduirea supraveghea ordinea și disciplina într-o localitate, într-o unitate militară.*

comensalísm s.n. (*biol.*) = comensualism.

comensualísm (comensalísm) s.n. (*biol.*) metabioză. *Comensualismul este o formă de conviețuire cvasipermanentă între două plante sau între două animale.*

comentá vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) a analiza, a explica, a interpreta, ‹rar› a recenza[2], ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a socoti, ‹fig.› a descifra, ‹fig.; înv.› a întoarce. *Juriștii au comentat noua lege din punct de vedere constituțional.* **2** (*compl. indică evenimente, întâmplări, manifestări etc.*) a interpreta. *A comentat într-o emisiune televizată evenimentele politice internaționale.*

comentáre s.f. **1** analizare, analiză, explicare, interpretare, ‹rar› lectură, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹înv.› erminie, interpretație, tâlcuială, ‹fig.› descifrare. *Comentarea de către juriști a noii legi s-a făcut din punct de vedere constituțional.* **2** interpretare. *Comentarea evenimentului de către analistul politic a fost apreciată.*

comentáriu s.f. **1** explicație, glosă[1], notă. *Volumul conține la sfârșit comentarii la cuvintele învechite și regionale.* **2** ‹pop.› tâlc. *Un capitol al cărții cuprinde comentariul Evangheliei.* **3** analiză, apreciere, critică (v. *critic*), evaluare. *Comentariul pe care l-a făcut operei scriitorului l-a publicat într-o revistă de mare circulație.* **4** considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează comentariile din presă în legătură cu poeziile sale.*

comentátor, -oáre s.m., s.f. **1** interpret, tălmăcitor, ‹livr.› interpretator, ‹înv. și pop.› tâlcuitor, ‹înv.› tâlcovnic. *Este un renumit comentator al textelor eminesciene.* **2** prezentator. *După ce s-a lăsat de fotbal, a devenit comentator sportiv.* **3** analist. *Cei mai buni comentatori politici sunt invitați în emisiunile de televiziune.*

comeráj s.n. (*fran.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvragit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

comerciábil, -ă adj. (*com.*) **1** (*despre bunuri, mărfuri etc.*) comercializabil. *Mierea este o marfă comerciabilă pe termen lung.* **2** (*rar; despre mărfuri*) v. Vandabil.

comerciál, -ă adj. (*com.*) mercantil, negustoresc, ‹înv.› emboricesc. *Are un spirit comercial foarte bine dezvoltat.*

comercialísm s.n. (*com.*) mercantilism. *Întreaga lume este dominată de comercialism.*

comercializá vb. I. tr. (*com.; compl. indică bunuri, mărfuri etc.*) ‹înv. și pop.› a negustori. *Comercializează produse de panificație.*

comercializábil, -ă adj (*com.*) comerciabil.

comerciánt, -ă s.m., s.f. (*com.*) negustor, negustoreasă, negustoriță, ‹astăzi rar› târgoveț, ‹rar› speculant, ‹înv. și reg.› sfârnar, târguitor, ‹înv.› cupeț, grec, negociant, negociator, privătar, sfârnăreasă, traficant[1], ‹înv.; iron.› burtă-verde, ‹turc.; înv.› gelep[1], gelepciu, ‹fran.› comersant, ‹arg.› gagiu. *Este comerciant de produse agricole.*

comérnă s.f. (*reg.*) **1** v. Chirie. Locație. **2** v. Arendă.

comérnic, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Chiriaș. Locatar.

comersánt s.m. (*com.; fran.*) v. Comerciant. Negustor.

comérț s.n. **I 1** (*com.*) negoț, negustorie, ‹rar› prăvălie, ‹înv. și reg.› sfârnărie, ‹turc.; înv.› pazarlâc. *Face comerț cu produse agricole.* **2** (*com.*) ***comerț angro*** = comerț cu ridicata. *În comerțul angro, cumpărarea-vânzarea de mărfuri se face în cantități mari;* ***comerț cu amănuntul*** = comerț en détail. *În comerțul cu amănuntul, cumpărarea-vânzarea se face printr-o rețea de magazine care vând mărfurile cu bucata;* ***comerț cu ridicata*** = comerț angro ; ***comerț en détail*** = comerț cu amănuntul; ***comerț exterior*** = ‹înv.› comerț extern. *Comerțul exterior reprezintă ansamblul relațiilor comerciale ale unui stat cu statele străine;* (*înv.*) ***comerț extern*** v. Comerț exterior. **II** (*colect.*) negustorime. *Comerțul este dezavantajat de impozitele prea mari.*

comeseán, -ă s.m., s.f. ‹livr.› conviv. *Comesenii ciocnesc un pahar cu vin.*

comestíbil, -ă adj. (*despre mâncăruri*) ‹rar› mâncabil, ‹înv. și reg.› mâncător, ‹fran.› manjabil. *Ciorba nu este comestibilă.*

cometár, -ă adj. (*astron.*) cometic.
cométă s.f. (*astron.*) ‹înv. şi pop.› zmeu, ‹pop.› stea comată, stea cu coadă, stea cu coamă. *Noaptea trecută, cerul a fost străbătut de o cometă.*
cométic, -ă adj. (*astron.*) cometar. *Unii astronomi susţin că norul cometic aparţine unui sistem solar extern.*
cómic, -ă adj., s.m., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre situaţii, întâmplări etc.*) amuzant, hazliu, ilar, nostim, vesel, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaş, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, şod. *Copiii sunt comici prin ghiduşiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări comice i-a binedispus.* **2** caraghios, hazliu, ‹rar› bufon, ‹înv. şi reg.› comicos, ‹latin.; înv.› scuril. *I-a spus o povestioară comică.* **3** (*despre oameni sau despre înfăţişarea, fizionomia lor*) ridicol, rizibil, ‹arg.› giurumist. *Devine comic atunci când îşi ia o mină serioasă.* **4** caraghios, ridicol, ‹fam.; iron.› nostim, ‹reg.› ciuf, ‹înv.› ridiculos. *Are o pieptănătură comică.* **II** s.m. (*teatru, cinemat.*) comedian, ‹astăzi rar› comediant, ‹înv. şi pop.› comediaş. *Charlie Chaplin a fost un mare comic.* **III** adv. (*modal*) caraghios, ridicol, ‹înv.› comiceşte. *Adesea se îmbracă comic. Se comportă comic când este emoţionat.*
comicărie s.f. bufonadă, bufonerie, caraghioslâc, clovnerie, giumbuşluc, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiaţarlâc, paiaţărie, ‹înv. şi reg.› ghiduşie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuş, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. *Spectacolul de circ a avut multe comicării.*
comicéşte adv. (*modal; înv.*) v. Caraghios. Comic. Ridicol.
comicós, -oásă adj. (*înv. şi reg.*) v. Caraghios. Comic. Hazliu.
cómics s.n. bandă desenată. *Comicsul este o povestire în desene însoţite de scurte texte, sub forma unor seriale publicate în presă sau în broşuri.*
comihér s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.
comilăstru s.n. (*reg.*) v. Elastic.
cómină s.f. (*reg.*) **1** v. Boştină. **2** (*vit.*) v. Tescovină.
cominţéu s.n. (*reg.*) **1** v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie. **2** (*jur.*) v. Contract. Convenţie.
cominţie s.f. (*jur.; reg.*) v. Contract. Convenţie.
cominţíg s.n. (*jur.; reg.*) v. Contract. Convenţie.
cómis s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ‹înv.› comit. *Comisul avea în grija sa caii şi grajdurile domneşti.*
comís-voiajor s.m. (*com.*) voiajor, voiajor comercial, ‹astăzi rar› voiajor de comerţ. *Comis-voiajorii se deplasează în diferite localităţi pentru a face oferte de vânzare şi pentru a găsi clienţi.*
comisár s.m. (*şi* ***comisar de poliţie***) ‹reg.› gabor. *Comisarul este comandantul unui comisariat sau al unui birou de poliţie.*
comisariát s.n. (*adm.*) secţie, secţie de poliţie, poliţie, ‹ieşit din uz› miliţie, secţie de miliţie. *Se duce la comisariat să reclame spargerea. Infractorii au fost duşi la comisariat.*
comisáş s.m. (*reg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.
comiserativ, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor.
comísie s.f. **1** comitet, ‹engl.› board. *A avut loc şedinţa comisiei financiare din instituţie.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin.
comisión s.n. (*fin.*) remiză, ‹înv.› provizion, ‹grec.; înv.› promitie. *Un anumit procent din împrumut este comisionul băncii.*
comisionár s.m. ‹înv.› factor. *Comisionarul este persoana care transmite personal mesaje, pachete etc.*
comisúră s.f. (*anat.*) colţul gurii (v. *colţ*), ‹pop.› cheotoarea gurii (v. *cheotoare*). *A făcut herpes la comisură.*
comişér s.m. (*reg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.
comít s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; înv.*) v. Comis.
comitát s.n. (*adm.*) **1** (*în unele ţări*) district, ‹înv. şi reg.› varmeghie, ‹înv.› cerc, ‹turc.; înv.› cadalâc, caza. *Anglia este împărţită în comitate.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Judeţ.
cómite[1] s.m. **1** (*în Ev. Med.; înv.*) v. Conte. **2** (*ieşit din uz*) v. Grof.
comíte[2] vb. III. tr. (*compl. indică fapte rele, infracţiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) a face, a făptui, a săvârşi, ‹înv. şi pop.› a lucra, ‹înv.› a plini, a urma. *A comis o crimă.*
comitént, -ă s.m., s.f. (*jur.*) andosant, andosator, împuternicit, mandatar, reprezentant, ‹rar› înfăţişător, ‹înv.› ispravnic, mandator. *Comitentul autorizează pe cineva să-i încaseze contravaloarea unui cec.*
comítere s.f. facere, făptuire, săvârşire. *Este judecat pentru comiterea unor crime.*
comitét s.n. **1** comisie, ‹engl.› board. **2** (*jurnal.*) ***comitet de redacţie*** = colegiu de redacţie, colegiu redacţional. *Comitetul de redacţie este organul consultativ de pe lângă redactorul-şef al unei publicaţii.*
comiţiál, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) epileptic, ‹pop.› lunatic, ‹reg.› năbădăios, stropşit. *A avut o criză comiţială.*
comiţialitáte s.f. (*med.; rar*) v. Epilepsie.
comizerăţie s.f. (*fran.; înv.*) v. Compasiune. Compătimire. Milă.
comoáră s.f. **I 1** (*mai ales la pl.* ***comori***) bogăţie, tezaur, ‹înv. şi pop.› vistierie, ‹înv.› vistier[2]. *În muzeu sunt numeroase comori din vechime.* **2** (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă. **II** fig. **1** avere, avut[1], avuţie, bogăţie, bun, mijloace (v. *mijloc*), situaţie, stare, ‹fig.› aur, cheag, seu, ‹fig.; pop. şi fam.› bunătăţi (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva comoară pentru a face şi acţiuni caritabile.* **2** ‹fig.› giuvaier, odor[1], tezaur. *Copiii sunt o adevărată comoară pentru părinţi.*
comód, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre piese de mobilier*) confortabil, ‹reg.› îndemânatic, îndemânos. *Şi-au cumpărat nişte fotolii foarte comode.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) confortabil, lejer, uşor[2], ‹înv.› slobod. *Îşi cumpără numai pantofi comozi.* **3** (*despre acţiuni, posibilităţi de acţiune etc.*) facil, lejer, lesnicios, simplu, uşor[2], ‹înv. şi pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A ales o cale mai comodă de a uda grădina.* **4** (*despre metode, soluţii etc.*) lesnicios, practic, ‹înv. şi pop.› lesne. *A găsit o soluţie comodă pentru amândoi.* **5** (*despre trai, viaţă*) liniştit, tihnit, uşor[2], ‹înv.› lesnicios. *Are o viaţă comodă datorită situaţiei materiale bune.* **6** (*despre oameni*) indolent, leneş, moale, puturos, trândav[2], ‹rar› somnoros, ‹înv. şi pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliş, ghiduş, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleţ, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduş, zăcaş, zăcător, ‹înv.› molicios, oţios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naşpa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea comod.* **II** adv. (*modal*) **1** bine, confortabil, ‹reg.› tabla-başa, ‹înv.› odihnit[2]. *Stă comod în fotoliu.* **2** facil, lesne, uşor[2], ‹înv. şi pop.› lesnicios. *Nu i se pare comod să plece mereu în delegaţii.* **3** lesne, uşor[2], ‹pop.› îndemână. *Îi este mai comod să ia un taxi până la serviciu.*
comódă s.f. scrin, ‹reg.› şuflodă, ‹înv.› sicriu, şifonier. *Rufăria de pat se află în sertarele comodei.*
comodităte s.f. **1** confort, linişte, tihnă, ‹înv. şi reg.› odihnă, ‹înv.› rahat[2], tihneală, ‹grec.; înv.› evcolie, ‹fig.; fam.› pană. *Nu poate renunţa la comoditatea din vila de la munte.* **2** confort, tabiet. *Îi place să aibă acum, la bătrâneţe, toată comoditatea cu care se obişnuise.* **3** indolenţă, lene, lenevie, lenevire, nesilinţă, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. şi fam.› puturoşenie, puturoşie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oţiu, tandur, ‹fig.; pop. şi fam.› dospeală, împuţeală, ‹fig.; înv. şi reg.› topiciune. *Comoditatea lui o exasperează.*
comorăţie s.f. (*ret.*) epimonă, polisindeton. *Comoraţia este o figură retorică realizată prin folosirea excesivă a conjuncţiilor coordonatoare „şi", „sau" în propoziţie.*
comórnic s.m. (*înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) v. Cămăraş. **2** (*constr.; la stână*) v. Celar.
comoştenitór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) coerede. *Este comoştenitor la averea lăsată de bunici.*
comovíţă s.f. (*vit.; reg.*) v. Tescovină.
compacitáte s.f. compactitate. *Trebuie să verifice compacitatea materialului.*
compáct, -ă adj., s.n. **I** adj. (*predomină ideea de densitate*) **1** (*despre corpuri*) masiv, plin. *Pentru mai multă siguranţă, bara folosită pentru atârnarea scrânciobului este compactă.* **2** (*despre corpuri, materii etc. sau despre structura lor*) dens, îndesat, ‹pop.› vârtos. *L-a lovit tare cu bulgărele de zăpadă care era compact.* **3** (*despre substanţe fluide*) dens, gros. *A cumpărat o smântână compactă pentru frişcă.* **4** (*despre ceaţă, întuneric, umbră etc.*) adânc, dens, des, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› greu, gros. *Toată dimineaţa a fost ceaţă compactă.* **5** (*despre culori*) ‹fig.› gras. *Fondul tabloului este un albastru compact.* **II** adj. (*predomină ideea de apropiere*

în spațiu; despre grupuri, formații etc. de oameni, de vehicule etc. aflate în mișcare) des, strâns[2]. *Soldații mărșăluiesc în rânduri compacte.* **III** adj., s.n. (*tipogr.*) aldin, bold[2], caractere compacte (v. *caracter*), gras, gros, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu litere compacte.*

compáct-disc s.n. (*muz.*) disc compact. *A înregistrat pe un compact-disc mai multe piese vocal-instrumentale.*

compactá vb. I. tr. **1** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătători, a bătuci, a îndesa, a presa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a păturі, a tăpși, a zbătuci. *A compactat pământul cu tăvălugul.* **2** (*rar; compl. indică broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) v. Broșa. Cartona. Lega[1].

compactáre s.f. **1** bătătorire, bătucire, îndesare, tasare, ‹rar› compactizare. *Compactarea pământului se face cu un compactor.* **2** (*rar*) v. Broșare. Broșat[1]. Cartonare. Legare. Legat[2].

compactát, -á adj. (*rar; despre broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) v. Broșat[2]. Cartonat. Legat[4].

compactitáte s.f. compacitate. *Analizează compactitatea solului din zonă.*

compactizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa.

compactizáre s.f. (*rar*) v. Bătătorire. Bătucire. Compactare. Îndesare. Tasare.

compactór s.m. (*reg.*) v. Legător.

compactoríe s.f. (*reg.*) v. Legătorie.

compáiler s.n. (*inform.*) compilator. *Compailerul asigură traducerea în calculatorul electronic a unui program.*

companíe[1] s.f. **1** anturaj, societate, tovărășie, ‹grec.; înv.› sinanstrofie. *A trăit clipe de neuitat în compania savantului.* **2** însoțire, tovărășie, ‹reg.› ortăcie. *A plecat în excursie în compania celor mai buni prieteni.*

companíe[2] s.f. (*milit.*) ‹înv. și pop.› roată[2]. *Compania intră în compunerea unui batalion.*

companión, -oáná s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Însoțitor. Tovarăș. **2** v. Asociat. Părtaș. Tovarăș. **3** v. Camarad. Tovarăș.

compamíst s.m. (*înv.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.

compará vb. I. **1** tr. (*compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) a alătura, a confrunta, ‹rar› a paraleliza, ‹înv.› a paravalisi, a protocoli, a semui[1]. *După ce a comparat cele două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **2** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a apropia, a (se) asemăna, a (se) asemui, ‹înv. și reg.› a (se) semălui, ‹reg.› a (se) bărăbări, ‹înv.› a (se) asemălui, a răduce. *Modul lui de a vorbi se compară cu cel al mediului pe care îl frecventează.* **3** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se asemăna, a se asemui, a se potrivi, ‹pop.› a se lovi, ‹înv.› a se tocmi. *Gusturile lor în materie de îmbrăcăminte nu se compară. Visul nu se compară cu realitatea.* **4** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se măsura, a se pune. *Nu se compară el cu tine!*

comparábil, -ă adj. analog[2], apropiat, asemănător, asemenea, asemuit, corespondent, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri comparabile.*

comparáre s.f. **1** alăturare, comparație, confruntare, paralelă, paralelism, ‹rar› paralelizare. *După compararea celor două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **2** (*stil.; ieșit din uz*) v. Comparație.

comparát, -ă adj. (*despre discipline științifice*) comparativ. *Anatomie comparată. Gramatică comparată.*

comparatísm s.n. (*lingv.*) comparativism. *Comparatismul este bazat pe metoda comparativ-istorică.*

comparatív, -á adj., s.n. **1** adj. (*despre discipline științifice*) comparat. **2** s.n. (*gram.*) grad comparativ. *Profesorul cere elevilor să dea exemple de adjective și de adverbe la comparativ.*

comparativísm s.n. (*lingv.*) comparatism.

comparáție s.f. **1** alăturare, comparare, confruntare, paralelă, paralelism, ‹rar› paralelizare. **2** (*stil.*) ‹ieșit din uz› comparare. *Comparația se face pentru reliefarea, definirea, concretizarea termenului comparat.*

compárs s.m. (*în teatru; înv.*) v. Figurant. Mimant.

compartimént s.n. **I 1** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) căsuță, despărțire, despărțitură, ‹reg.› căsiță, ‹înv.› despărțământ, despărțitoare (v. *despărțitor*), ‹fran.; înv.› cază. *Își ține actele personale într-un compartiment al sertarului.* **2** despărțitură. *Poșeta ei are mai multe compartimente.* **3** (*într-un vagon de cale ferată*) ‹înv.› cupeu. *Călătorește în compartimentul de nefumători.* **II** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult compartimentul cercetărilor.*

compartimentá vb. I. tr. (*compl. indică spații locuibile*) a despărți, a separa. *Și-a compartimentat casa după necesitățile familiei sale.*

compartimentáj s.n. (*rar*) v. Compartimentare.

compartimentáre s.f. ‹rar› compartimentaj. *Este mulțumit de planul de compartimentare a casei, realizat de arhitect.*

compás s.n. **1** (*tehn.*) circumferențiar. *Compasul este folosit la trasarea cercurilor sau a arcelor de cerc.* **2** (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.*) ‹înv. și reg.› pas[2], pasnic, țărcălam, ‹reg.› capră, cercălău, pășar, țircăl. **3** (*silv.*) ***compas forestier*** = clupă, ‹reg.› diametru, perghel. *Compasul forestier servește la măsurarea lungimii lemnelor.* **4** (*aeron.*) ***compas giroscopic*** = girobusolă, girocompas, girodirecțional. *Compasul giroscopic este un instrument de bord care indică, în grade, direcția avionului.* **5** busolă. *Ofițerul de cart cercetează atent compasul.*

compasioná vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge.

compasiúne s.f. compătimire, milă, ‹reg.› obidă, ‹fran. înv.› comizerație. *Boala lui îi stârnește compasiune.*

compatíbil, -ă adj. corespunzător, potrivit. *Machiajul de seară nu este compatibil cu ținuta de zi.*

compatibilitáte s.f. **1** adaptare, adecvare, compatibilizare, conformare, potrivire, ‹livr.› adecvație, idoneitate, ‹rar› adaptație. *Compatibilitatea proiectului cu cerințele europene a fost o condiție esențială.* **2** (*med.*) ***compatibilitate tisulară*** = histocompatibilitate. *Compatibilitatea tisulară asigură reușita unei grefe.* **3** (*telec.*) ***compatibilitate inversă*** = retrocompatibilitate. *Compatibilitatea inversă este proprietatea unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele aferente să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem alb-negru.*

compatibilizá vb. I. tr. a adapta, a adecva, a conforma, a potrivi, ‹livr.› a apropia, a apropria. *A compatibilizat proiectul cu cerințele contractului european.*

compatibilizáre s.f. adaptare, adecvare, compatibilitate, conformare, potrivire, ‹livr.› adecvație, idoneitate, ‹rar› adaptație.

compatriót, -oátă s.m., s.f. conațional, concetățean, ‹înv.› patriot, simpatriot. *În Viena s-a întâlnit cu un compatriot.*

compăreá vb. II. intr. (*jur.; despre martori sau despre inculpați; de obicei cu determ. ca „înaintea”, „în fața”*) a se înfățișa, a se prezenta, a veni. *A compărut în fața judecătorului pentru a da informații în legătură cu cele întâmplate.*

compătimí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a deplânge, a deplora, a jeli, a jelui, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. *Îl compătimește pentru suferința sa.*

compătimíre s.f. compasiune, milă, ‹reg.› obidă, ‹fran.; înv.› comizerație.

compătimitór, -oáre adj. (*despre oameni*) binevoitor, bun, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt compătimitori cu cei săraci.*

compéndiu s.n. conspect, ‹înv.› sinopsă. *Lucrează la un compendiu de istoria literaturii române.*

compenetrăție s.f. sinestezie. *Compenetrația presupune întrepătrunderea senzațiilor de miros, văz și auz.*

compensá vb. I. **1** tr., refl. a (se) echilibra. *Cele două forțe se compensează.* **2** tr. (*compl. indică stări, situații etc.*) ‹rar› a destoarce[1], ‹fig.› a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpă-

ni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa finețiі stilului nu este compensată de o imaginație genială.* **3** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a despăgubi, a indemniza, a răsplăti, ‹înv. și reg.› a escontenta, a escontentelui, ‹reg.› a potoli, ‹înv.› a dezdăuna, a mulțumi, ‹fig.› a repara. *Societatea de asigurări a compensat asiguratul care a suferit prejudicii fizice.*

compensáre s.f. **1** echilibrare, ‹înv.› recompensație. *Fizicianul urmărește compensarea celor două forțe.* **2** (*mai ales la pl.* ***compensări***; *concr.; jur.*) compensație, daune (v. *daună*), despăgubire, indemnizație, ‹înv. și pop.› mulțumire, ‹înv. și reg.› escontentare, escontentațiune, ‹înv.› dezdamnațiune, dezdăunare, răsplătire, ‹turc.; înv.› adet, ‹fig.› reparare, reparație.

compensáte s.f. pl. (*farm.; fam.*) v. Medicamente compensate (v. *medicament*).

compensatív, -ă adj. compensator, compensatoriu.

compensatór, -oáre adj., s.n. **1** adj. compensativ, compensatoriu. *A primit o sumă compensatoare pentru pierderea suferită.* **2** s.n. (*fiz.*) potențiometru. *Tensiunea electromotoare a pilelor galvanice se măsoară cu ajutorul compensatorului.*

compensatóriu, -ie adj. compensativ, compensator.

compensáție s.f. (*mai ales la pl.* ***compensații***; *jur.*) compensare, daune (v. *daună*), despăgubire, indemnizație, ‹înv. și pop.› mulțumire, ‹înv. și reg.› escontentare, escontentațiune, ‹înv.› dezdamnațiune, dezdăunare, răsplătire, ‹turc.; înv.› adet, ‹fig.› reparare, reparație. *Asiguratul a primit compensații pentru prejudiciile suferite.*

compér s.m. (*fran.*) **1** v. Cumătru. **2** v. Cuscru.

competént, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit², priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat², temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic², ‹fig.› vechi², ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist competent. Colectivul are nevoie de un programator competent. Este un cercetător competent în astronautică.* **2** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) avizat, capabil, informat, pregătit², ‹fam.› bazat, ‹fig.; fam.› tare. *S-a adresat unei persoane competente în domeniu pentru a se lămuri.* **3** (*despre oameni*) chemat, îndreptățit, ‹înv.› volnic. *În această situație, singura persoană competentă să dea un sfat este un avocat.* **4** (*despre păreri, opinii, declarații etc. ale oamenilor*) autorizat, priceput, ‹fig.; înv.› ponderos. *Fiind specialist în domeniu, opinia sa competentă trebuie luată în seamă.*

competénță s.f. **1** autoritate, calitate, drept, îndreptățire, ‹livr.› îndrituire, ‹înv.› volnicie, ‹fig.› cădere. *Are competența să ia această decizie.* **2** capacitate, destoinicie, pregătire, pricepere, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹livr.› pericție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru competența sa profesională.*

competitív, -ă adj. **1** (*despre produse, mărfuri, prețuri etc.*) concurențial, ‹rar› competițional. *Trebuie să apară pe piața internațională cu produse competitive.* **2** concurențial, emulativ, încurajator, stimulativ, stimulator. *Întrecerile dintre elevi sunt competitive pentru ei.*

competitór, -oáre s.m., s.f. candidat, concurent. *La concursul pentru postul de director s-au prezentat mai mulți competitori.*

competíție s.f. **I** (*sport*) **1** concurs, întrecere. *A participat la competiția de atletism.* **2** gală¹, întrecere, reuniune. *Competiția de box se desfășoară la Sydney.* **II** fig. concurență, ‹fig.› luptă. *S-a angajat în competiția pentru obținerea unei burse de studiu în străinătate.*

competițiónal, -ă adj. (*rar; despre produse, mărfuri, prețuri etc.*) v. Competitiv. Concurențial.

competí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Candida². Concura.

compilá vb. I. tr. (*compl. indică lucrări sau pasaje, idei etc. din cărțile altor autori*) ‹înv.› a izvodi. *În studiul său a compilat mai multe lucrări de specialitate.*

compiláre s.f. compilație.

compilatór s.n. (*inform.*) compailer. *Compilatorul asigură traducerea, în calculatorul electronic, a unui program scris într-un nivel înalt în limbaj de asamblare sau în limbaj de mașină.*

compilátie s.f. compilare. *Într-o compilație nu se indică sursa din care s-au preluat fragmente sau idei.*

complăcére s.f. (*înv.*) v. Amabilitate. Bunăvoință. Complezență. Culanță. Grațiozitate. Serviabilitate.

complemént s.n. **I 1** (*biol.*) alexină. *Complementul intervine în reacțiile imunologice.* **2** (*concr.; rar*) v. Completare. Complinire. Întregire. **II** (*gram.*) **1** ‹rar› obiect. *În studiul său a tratat valorile complementelor indirecte în limba română.* **2** ***complement direct*** = complement drept; ***complement drept*** = complement direct. *Complementul direct sau drept determină un verb tranzitiv, indicând obiectul asupra căruia trece nemijlocit acțiunea verbului.* **3** ***complement circumstanțial*** = circumstanțial. *Complementul circumstanțial arată mai ales circumstanțele în care se petrece o acțiune;* ***complement circumstanțial de loc*** = circumstanțial de loc. *Complementul circumstanțial de loc arată locul în care se petrece o acțiune sau se manifestă o însușire;* ***complement circumstanțial de timp*** = ***complement de timp*** = circumstanțial de timp. *Complementul circumstanțial de timp arată timpul când se petrece o acțiune sau când există o stare ori o însușire.*

complementár, -ă adj. auxiliar, întregitor, subsidiar, suplimentar, ‹rar› complinitor. *Nu are nevoie de explicații complementare.*

complementarizá vb. I. refl. (*rar; despre obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) v. Întregi. Recompune. Reconstitui. Reface.

complét, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre spații, încăperi etc.*) plin. *Sala cinematografului este completă.* **2** (*despre cantități*) întreg. *Cantitatea de cereale din remorca autocamionului este completă.* **3** integral, întreg, ‹fig.› netrunchiat. *A publicat textul complet al nuvelei într-o revistă literară. Interviul complet cu omul de știință va fi publicat în numărul viitor al aceleiași reviste.* **4** exhaustiv, integral, întreg, total, ‹livr.› exaurient. *Fișarea completă a documentelor este necesară pentru realizarea unei lucrări valoroase.* **5** (*despre sume*) deplin, integral, întreg, tot, total. *I-a înapoiat suma completă de bani.* **6** (*despre perioade de timp*) deplin, împlinit, încheiat, întreg, ‹înv.› umplut². *Al doilea an de studiu nu a fost complet.* **7** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, deplin, desăvârșit, perfect, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște completă domnea în toată casa.* **8** (*despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) deplin, desăvârșit, infinit, nemărginit, total, ‹fig.› nețărmurit, orb². *Are încredere completă în tatăl său.* **9** ‹fig.› orb², total. *Nu poate suferi ideea de supunere completă, necondiționată față de cineva.* **10** absolut, deplin, integral, întreg, plenar, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut². *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea completă a exprimării opiniilor.* **II** adv. (*modal*) **1** absolut, completamente, integral, total, ‹înv. și pop.› sadea. *Totdeauna a fost complet sincer cu părinții.* **2** bine, deplin. *Casa este complet izolată contra zgomotelor.* **3** radical, total. *S-a schimbat complet de când nu am mai văzut-o. S-a rupt complet de trecut.* **4** total. *Rana s-a vindecat complet. Este complet chel.* **III** s.n. compleu.

completă vb. I. tr. **1** (*compl. indică formulare, acte tipărite în alb*) ‹fam.› a scrie. *A completat o cerere-tip pentru eliberarea cardului european de sănătate.* **2** a complini, a împlini, a întregi, a rotunji, ‹înv. și reg.› a plini, ‹înv.› a completui, a încheia, a ovârși. *Și-a completat suma necesară pentru studii.* **3** (*compl. indică goluri, lipsuri într-un domeniu de activitate, într-o știință etc.*) a complini, ‹fig.› a acoperi, a umple, ‹fig.; fam.› a astupa. *Lucrarea sa completează o lacună în lingvistică.*

completaménte adv. (*modal*) absolut, complet, integral, total, ‹înv. și pop.› sadea.

completáre s.f. **I** complinire, împlinire, întregire, rotunjire. *Pentru completarea sumei necesare studiilor a lucrat în vacanță.* **II** (*concr.*) **1** complinire, întregire, ‹rar› complement. *A preparat un sos special pentru a fi completare la friptură.* **2** adaos, anexă, apendice, supliment, ‹latin.› addenda, ‹înv.› lipitură. *Volumul de poezii are o completare care cuprinde postumele poetului.*

completát, -ă adj. împlinit, întregit, rotunjit. *A luat marfa după ce a avut suma completată.*

completí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică probleme, situații etc.*) v. Complica. Încurca.

completív, -ă s.f., adj. (*gram.*) **1** s.f. propoziție completivă. *Completiva îndeplinește în frază funcția de complement pe lângă un verb din regentă.* **2** adj. (*rar; despre forme gramaticale*) v. Supletiv.
completuí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Completa. Complini. Împlini. Întregi. Rotunji.
compléu s.n. complet. *Și-a cumpărat un compleu din stofă verde.*
complex, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) multilateral, omnilateral, plurilateral, plurivalent, polivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral. *În societatea modernă tinerii au activități complexe.* **2** (*despre probleme, situații etc.*) complicat, încurcat[2], ‹fig.› încâlcit, întortocheat, labirintic, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Are de elucidat o situație extrem de complexă.* **3** complicat, ‹fig.› întortocheat, labirintic, sinuos, ‹fig.; livr.› tortuos. *Trăirile sufletești sunt complexe. Modul ei de a gândi este complex.* **II** s.n. multitudine. *Această situație a fost determinată de un complex de factori.*
complexá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a inhiba. *Îi este greu să discute cu el, căci cunoștințele acestuia în domeniu îl complexează.*
complexáre s.f. inhibare. *În prezența savantului nu resimte decât complexare.*
complexitáte s.f. **1** multilateralitate, omnilateralitate, plurivalență, polivalență. *Complexitatea problematicii îl depășește.* **2** dificultate. *Chestiunile se rezolvă în funcție de gradul lor de complexitate.*
complexiúne s.f. **1** (*stil.*) simplocă. *Complexiunea constă din reunirea anaforei cu epifora, astfel încât, în mai multe fraze consecutive, cuvântul de la început este același cu cel de la sfârșit.* **2** fig. (*rar*) v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz.
complezént, -ă adj. (*despre oameni*) amabil, binevoitor, culant, favorabil, îndatoritor, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de complezent, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.*
complezénță s.f. amabilitate, bunăvoință, culanță, grațiozitate, serviabilitate, ‹înv.› complăcere, priință. *Complezența lui a măgulit-o.*
complicá vb. I. refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică probleme, situații etc.*) a (se) încurca, ‹fam.› a sofistica, ‹înv.› a completi, ‹fig.› a (se) încâlci, a se întortochea, ‹fig.; livr.› a sinua, ‹fig.; fam.› a se încovriga. *Intriga filmului s-a complicat spre final.* **2** a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) deprecia, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a complicat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi complică boala.*
complicáre s.f. **1** încurcare, ‹fig.› încâlcire. *Mai multe întâmplări imprevizibile au dus la complicarea intrigii filmului.* **2** acutizare, agravare, depreciere, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› degradare, deteriorare. *Complicarea pneumoniei este îngrijorătoare.*
complicát, -ă adj. **1** (*despre probleme, situații etc.*) complex, încurcat[2], ‹fig.› încâlcit, întortocheat, labirintic, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. **2** complex, ‹fig.› întortocheat, labirintic, sinuos, ‹fig.; livr.› tortuos. **3** dificil, greu. *Are de rezolvat o problemă complicată la matematică.*
complicáție s.f. încurcătură, șicană, ‹fam.› chinezărie, ‹reg.› cârșenie, ‹fig.› încâlceală. *Încearcă să evite, pe cât posibil, complicațiile.*
complíce s.m. acolit, copârtaș, pârtaș, ‹înv.› ajutător, dimpreună-sârguitor, împreună-sârguitor, ‹arg.› aghiotant, deputat, olac, secretar[1], sol[1]. *A săvârșit multe fapte reprobabile alături de complicii săi.*
complicitáte s.f. conivență. *Polițistul a adus probe care demonstrează complicitatea inculpatului la furt.*
compliмént s.n. **1** amabilități (v. *amabilitate*), flatare, galanterii (v. *galanterie*), laudă, măgulire, ‹reg.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la complimente.* **2** (*la pl.* **complimente**) salutări (v. *salutare*), ‹înv.› hiritiseală, hiritisire. *I-a transmis mamei complimentele prietenului ei.* **3** (*astăzi rar; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea.
complimentá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a flata, a măguli. *Oamenii orgolioși se simt bine când sunt complimentați.* **2** (*înv.*) v. Saluta.
complimentáre s.f. flatare, măgulire. *Complimentarea unui om orgolios atrage bunăvoința acestuia.*
compliní vb. IV. tr. **I 1** a completa, a împlini, a întregi, a rotunji, ‹înv. și reg.› a plini, ‹înv.› a completui, a încheia, a ovârși. *Și-a complinit suma necesară pentru studii.* **2** (*compl. indică goluri, lipsuri într-un domeniu de activitate, într-o știință etc.*) a completa, ‹fig.› a acoperi, a umple, ‹fig.; fam.› a astupa. *Lucrarea sa complinește o lacună în lingvistică.* **II** (*gram.*) a determina. *Adverbul complinește un verb sau un adjectiv.*
compliníre s.f. **I** completare, împlinire, întregire, rotunjire. *Pentru complinirea sumei necesare studiilor a lucrat în vacanță.* **II** (*concr.*) **1** completare, întregire, ‹rar› complement. *A preparat un sos special, pentru a fi complinire la friptură.* **2** (*gram.*) determinare. *Verbul nu are compliniri expresive.*
complinitór, -oáre adj. (*rar*) v. Auxiliar. Complementar. Întregitor. Subsidiar. Suplimentar.
complót s.n. conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹rar› complotare, ‹înv. și pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv.› bont[1], coaliție de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unui complot.*
complotá vb. I. intr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) a conjura, a conspira, a unelti, ‹livr.› a intrica, ‹rar› a răzvrăti, ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹reg.› a împogodi, a pogodi, ‹înv.› a intriga, a mașina, a măiestri, a zavistui, ‹fig.› a lucra. *Boierii au complotat împotriva domnitorului numit de turci.*
complotáre s.f. (*rar*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.
complotáș, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Complotist. Conspirator.
complotíst, -ă s.m., s.f. conspirator, ‹rar› conjurat, ‹înv.› căuzaș, complotaș, uneltitor, ‹fran.; înv.› conjurator, ‹fig.; înv.› urzitor. *Hatmanul s-a numărat printre complotiști.*
componént, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. alcătuitor, constituant, constituent, constitutiv, formativ, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. *Piesele componente ale sistemului tehnic sunt din oțel.* **2** s.m., s.f. (*sport*) titular. *Este componentă a echipei locale de handbal.* **3** s.f. constituentă (v. *constituent*), element, parte. *Mecanicul a verificat componentele sistemului de frânare.*
componénță s.f. alcătuire, compoziție, structură, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Cunoscutul sociolog a studiat componența etnică a societății românești.*
componíst, -ă s.m., s.f. (*muz.; înv.*) v. Compozitor.
comportá vb. I. **1** refl. (*despre oameni; adesea cu determ. modale sau introduse prin prep. „cu”*) a se purta. *A venit timpul să înveți cum să te comporți în lume.* **2** tr. (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a impune, a necesita, a pretinde, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare comportă acribie deosebită și multă dăruire.*
comportamént s.n. **1** comportare, conduită, purtare, ‹rar› purtat[1], ‹înv. și pop.› umblet, ‹pop.› port[1], purtătură, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› petrecere, politie, umblătură. *Comportamentul său în societate este ireproșabil.* **2** comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de comportamentul necuviincios al fiului lor.*
comportamentísm s.n. (*psih.*) behaviorism. *Comportamentismul elimină din cercetarea psihologică conștiința și fenomenele vieții psihice interioare.*
comportamentíst, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) behaviorist. *Teoria comportamentistă a apărut la începutul sec. al XX-lea.*
comportáre s.f. **1** comportament, conduită, purtare, ‹rar› purtat[1], ‹înv. și pop.› umblet, ‹pop.› port[1], purtătură, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› petrecere, politie, umblătură. **2** comportament, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. **3** atitudine, purtare,

ținută, ‹rar› postură, ‹înv.› pusoare, tarz, ‹fig.› poziție. *Este adesea criticat pentru o comportare prea categorică.* **4** atitudine, gest, purtare. *Este plăcut impresionat de comportarea tânărului care a cedat locul său din autobuz unei persoane vârstnice.* **5 *comportare emotivă*** = afectivitate. *O idee poate modifica comportarea emotivă a unei persoane în anumite situații.*

composesiúne s.f. (*jur.; înv.* și *reg.*) v. Coproprietate.

composesór, -oáre s.m., s.f. (*jur.; înv.* și *reg.*) v. Coproprietar.

compostá vb. I. tr. **1** (*compl. indică bilete pentru transportul în comun, cartele etc.*) ‹impr.› a găuri, a perfora. *În autobuz își compostează biletul de călătorie.* **2** fig. (*fam.; despre animale, mai ales despre câini; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Apuca. Mușca.

compostáre s.f. compostat, ‹impr.› găurire, perforare. *Compostarea biletului de călătorie este obligatorie într-un mijloc de transport.*

compostát s.n. compostare, ‹impr.› găurire, perforare.

compostór s.n. ‹impr.› perforator. *Toate mijloacele de transport în comun sunt dotate cu compostoare.*

compozánt, -ă adj. (*înv.*) v. Alcătuitor. Component. Constituant. Constituent. Constitutiv. Formativ.

compozée adj., s.f. (*bot.*) compozit. *Floarea-soarelui, mușețelul, dalia sunt plante compozee.*

compozít, -ă adj., s.f. **1** adj. heteroclit. *Lucrarea are o structură compozită.* **2** adj., s.f. (*bot.*) compozee.

compozitór, -oáre s.m., s.f., s.n. **I** s.m., s.f. (*muz.*) ‹înv.› componist, compunător, muzicant. *Mozart a fost un compozitor genial.* **II** (*tipogr.; rar*) **1** s.m. v. Culegător. Zețar. **2** s.n. v. Culegar. Culegău. Vingalac.

compozíție s.f. **I 1** (*muz.*) cântec, melodie, muzică, ‹livr.› melopee, melos, ‹livr.› song, ‹pop.› zicală, ‹înv.› notă, peasnă, scopos. *Ultima sa compoziție a devenit șlagăr.* **2** (*muz.*) partitură, partițiune. *Solistul își aranjează compoziția pe pupitru.* **3** (*muz., lit.*) bucată, piesă. *Pianistul a cântat compoziția care îi place publicului în mod deosebit.* **4** (*pedag.*) compunere. *Profesoara de română le-a dat ca temă o compoziție despre petrecerea vacanței de vară.* **II 1** alcătuire, construcție, economie, organizare, organizație, structură, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Compoziția și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **2** alcătuire, componență, structură, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Cunoscutul sociolog a studiat compoziția etnică a societății românești.* **3** (*tipogr.*) compunere, culegere, cules[1], zețuire, zețuit. *Compoziția unui text este migăloasă.* **4** (*metalurg.*) ***compoziție de lagăre*** = aliaj antifricțiune. *Compoziția de lagăre este folosită la căptușirea cuzinetilor lagărelor de alunecare.*

comprehensíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare comprehensibilă a întregului proiect.*

comprehensiúne s.f. **1** aprehensiune, comprehensivitate, înțelegere, pricepere, ‹înv.› vedere, ‹fig.› pătrundere. *Aspectul unor desene moderne depășește comprehensiunea obișnuită.* **2** (*log.*) conținut, intensiune. *Comprehensiunea reprezintă totalitatea elementelor sau a notelor unei noțiuni, ale unei idei.* **3** bunăvoință, îngăduință, înțelegere, mărinimie, milă, ‹înv. și pop.› milostenie, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolență, priință, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de comprehensiunea lui oricând.*

comprehensív, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. **2** (*despre oameni*) ager, agil, deștept, dibaci, inteligent, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, știram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte comprehensiv.* **3** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt comprehensivi cu cei săraci.*

comprehensivitáte s.f. aprehensiune, comprehensiune, înțelegere, pricepere, ‹înv.› vedere, ‹fig.› pătrundere.

comprés, -ă adj. (*bot.; despre organe*) comprimat.

compresáre s.f. (*fiz.*) compresiune, comprimare. *Un corp își reduce volumul prin compresare.*

comprésă s.f. (*med., med. vet.*) cataplasmă, prișniță, ‹livr.› fomentație, ‹înv. și pop.› legătură, oblojeală, plasture, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹înv. și reg.› turtă, ‹reg.› fașă, fleașcă. *Fiind răcită, i s-a pus o compresă pe piept.*

compresíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, gaze, fluide etc.*) coercibil, comprimabil. *Gazele compresibile pot fi reținute într-un spațiu oarecare.*

compresiúne s.f. (*fiz.*) compresare, comprimare.

compresór cu rotor s.n. (*tehn.*) turbocompresor. *Cu ajutorul compresorului cu rotor se realizează comprimarea gazelor.*

comprimá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică mai ales obiecte*) a apăsa, a presa, a strânge, ‹înv. și pop.› a păsa[1], ‹înv.› a greuia. *Comprimă mingea pentru a scoate aerul din ea.* **2** (*inform.; compl. indică fișiere*) a arhiva, ‹fam.› a zipui. *A comprimat documentele înainte de a le trimite prin e-mail.* **II** fig. **1** (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a prescurta, a reduce, a rezuma, a scurta, ‹fig.› a condensa. *A comprimat discursul din cauza lipsei de timp.* **2** (*compl. indică personalul unei instituții, al unei întreprinderi etc.*) a reduce, a restrânge. *Personalul din unele ministere a fost comprimat.* **3** (*compl. indică sentimente, manifestări ale oamenilor sau sunete, zgomote etc.*) a înăbuși, ‹fig.› a înfunda. *Își comprimă un geamăt.*

comprimábil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, gaze, fluide etc.*) coercibil, compresibil.

comprimáre s.f. **I 1** (*fiz.*) compresare, compresiune. **2** apăsare, apăsat[1], presaj, presare, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură. *Scoate aerul din minge prin comprimarea acesteia.* **3** (*inform.*) arhivare, împachetare, ‹fam.› zipuire. *Comprimarea unui fișier este operația de reducere a dimensiunii acestuia, astfel încât să ocupe cât mai puțin spațiu pe mediul de stocare.* **II** fig. **1** concentrare, prescurtare, reducere, rezumare, scurtare, ‹fig.› condensare. *A fost nevoit să recurgă la comprimarea discursului său din cauza lipsei de timp.* **2** reducere, restrângere. *Comprimarea personalului din unele ministere a fost obligatorie.*

comprimát, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) apăsat[2], presat[2], strâns[2]. *Nu mai poate scoate capacul borcanului bine comprimat.* **2** (*inform.; despre fișiere*) arhivat, ‹fam.› zipuit. *Trimite documentele comprimate prin e-mail.* **3** (*bot.; despre organe*) compres. **4** fig. (*despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, prescurtat, redus, rezumat, scurtat, ‹fig.› condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere comprimată a discursului său din cauza lipsei de timp.* **II** s.n. (*farm.*) capsulă, capsulă amilacee, cașetă, pastilă, pilulă, tabletă, ‹pop. și fam.› hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris comprimate cu antibiotic.*

compromís[1] s.n. (*adesea constr. cu vb. „a face"*) concesie, ‹fig.› tranzacție. *Este un om vertical, care nu face niciun compromis.*

compromís[2], -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) discreditat, ‹fig.; fam.; iron. sau peior.› deocheat. *În urma acelui scandal de corupție, compromis, a fost nevoit să-și dea demisia din funcția de conducere.* **2** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui compromise.* **II 1** (*despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) defect, defectat, deranjat, dereglat, deteriorat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct. *Motorul compromis al mașinii nu mai poate fi reparat.*

2 pierdut. *Din cauza ploilor excesive, recolta este compromisă. Calificarea în finalele europene este compromisă.*

compromíte vb. III. **I 1** tr., refl. a (se) discredita, ‹rar› a (se) pierde, ‹fig.; fam.; iron. sau peior.› a (se) deochea. *Și-a compromis cariera din cauză că a fost prins luând mită. S-a compromis prin ceea ce a făcut.* **2** tr. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârșăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi compromite amintirea prin afirmațiile făcute.* **II** tr., refl. a (se) periclita, a (se) primejdui, ‹fig.› a ruina. *Ploile excesive și de lungă durată compromit recolta.*

compromítere s.f. **I 1** discreditare, ‹rar› discredit. *Luând mită, și-a asumat riscul compromiterii propriei cariere. S-a încercat compromiterea sa publică.* **2** batjocorire, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹rar› prihană, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanațiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Compromiterea memoriei părinților este o impietate.* **II** periclitare, primejduire. *Seceta a avut ca efect compromiterea recoltei.*

compromițător, -oáre adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) degradant, degradator, dezonorant, infamant, infamator, înjositor, nedemn, rușinos, ‹divr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment compromițător.*

comptoár s.n. (*înv.*) **1** (*adm.*) v. Birou. **2** v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea.

compulsionál, -ă adj. (*psih.*) compulsiv. *Conduita compulsională este repetitivă, putând genera angoasă și (auto)culpabilizare.*

compulsív, -ă adj. (*psih.*) compulsional.

compunătór, -oáre s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. (*muz.*) v. Compozitor. **2** adj. v. Alcătuitor. Component. Constituant. Constituent. Constitutiv. Formativ.

compuncțiúne s.f. (*livr.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

compúne vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) a alcătui[1], a constitui, a forma, a întocmi, ‹înv.› a înforma, a săvârși, a schizmi. *Casa, grădina și via compun toată gospodăria bunicilor.* **2** (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a crea, a elabora, a face, a întocmi, a realiza, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a compus o operă de valoare universală. Beethoven a compus simfonii nemuritoare.* **3** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a concepe, a elabora, a face, a formula, a încheia, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să compună un raport de activitate.* **4** (*compl. indică propoziții, fraze etc.*) a alcătui[1], a construi, a forma, a lega[1]. *Din cauza emoției, abia reușește să compună o propoziție.* **5** (*tipogr.; compl. indică literele unui text*) a culege, a zețui. *Tipografii compun literele pentru a termina textul.* **II** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „din”*) a se alcătui[1], a avea, a consta. *Clădirea școlii se compune din două corpuri.*

compúnere s.f. **I 1** alcătuire, creare, elaborare, întocmire, realizare, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Compunerea unei opere științifice presupune multă trudă.* **2** alcătuire, concepere, elaborare, formulare, întocmire, redactare. *Compunerea rapoartelor de activitate se face la sfârșit de lună.* **3** alcătuire, construire. *Compunerea unei scrieri într-o stare de stres este dificilă.* **4** (*tipogr.*) compoziție, culegere, cules[1], zețuire, zețuit. *Compunerea unui text este o operație migăloasă.* **5** alcătuire, formație, întocmire, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Manifestanții defilau într-o compunere perfect gândită.* **II** (*concr.; pedag.*) compoziție. *Profesoara de română le-a dat ca temă o compunere despre pretecerea vacanței de vară.*

compús, -ă adj., s.m. (*chim.*) **I** adj. (*despre substanțe*) combinat. **II** s.m. **1** combinație, corp compus. *Clorura este un compus.* **2** ***compus heterociclic*** = heterociclu. *Compusul heterociclic conține, pe lângă atomi de carbon, și atomi ai altor elemente.*

compút s.n. (*mat.; înv.*) **1** v. Aritmetică. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală.

compută vb. I. tr. (*mat.; înv.*) v. Calcula. Socoti.

computábil, -ă adj. (*înv.*) v. Calculabil. Estimabil. Evaluabil.

computáre s.f. (*mat.; înv.*) v. Calcul. Calculare. Socoteală. Socotire. Socotit[1].

computatór s.n. (*inform.; înv.*) v. Calculator. Calculator electronic. Computer. Ordinator.

computáție s.f. (*mat.; rar*) v. Calcul. Socoteală.

computer [kəm'pju:tə] s.n. **I** (*inform.*) **1** calculator, calculator electronic, ordinator, ‹fam.› pisiu, ‹înv.› computator. *Și-a cumpărat un computer de ultimă generație.* **2** ***computer personal portabil*** = calculator portabil, laptop. **II** (*med., med. vet.*) ***computer tomograf*** = scaner, tomodensitometru, tomograf computerizat. *La computerul tomograf se fac computertomografii.*

computertomografíe s.f. (*med., med. vet.*) tomodensitometrie, tomografie axială computerizată, tomografie computerizată. *Prin computertomografie se explorează, pe secțiuni subțiri, o anumită regiune din organism.*

comșíe s.f. (*reg.*) **1** v. Vecin. **2** (*în opoz. cu „străin”*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

comultíplu s.m. (*mat.*) multiplu comun. *Comultiplul este multiplul mai multor numere întregi date.*

común, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „individual”, „particular”*) colectiv, general[2], obștesc, public, ‹înv.› generalnic. *Aceste proiecte vizează investiții pentru interesul comun.* **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) banal, normal, obișnuit, prozaic, ‹înv.› purtăreț, ‹fig.; rar› teluric. *Este un om comun, care nu se distinge prin nimic deosebit. Fata are un chip comun.* **3** (*despre oameni sau despre caracteristici, trăsături, manifestări etc. ale lor*) mediocru, mijlociu, potrivit. *Inteligența lui este comună.* **4** (*despre materii, materiale etc.*) grosolan, ordinar. *Și-a făcut un costum dintr-o stofă comună.* **5** (*despre situații, stări, formule etc.*) banal, șablonard, ‹fig.› standard, standardizat, stereotip. *Unii dintre actori sunt obișnuiți cu o modalitate de joc comună.* **6** (*despre modul de viață al oamenilor*) banal, neînsemnat, obișnuit, prozaic, sărac, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este comun.* **7** (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) banal, obișnuit, ordinar, prozaic, ‹rar› trivial, ‹înv.› prost, prostesc. *Ceea ce povestește este o întâmplare comună. Nu are decât planuri comune de viitor.* **8** (*lit.; despre procedee stilistice*) banal, neoriginal, ‹fig.› ieftin. *Folosește metafore comune.* **9** (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații comune.* **10** (*despre limbaj*) nesofisticat, simplu, ‹înv.› simplice. *Folosește un limbaj comun când se adresează copiilor.*

comúnă s.f. (*adm.*) **1** ***comună suburbană*** = suburbană (v. *suburban*). *Comunele suburbane sunt situate la marginea sau în apropierea unui oraș de care depind din punct de vedere administrativ.* **2** (*pop.; adesea cu determ. care indică domeniul sau forul pe lângă care se desfășoară activitatea*) v. Consiliu. **3** (*pop.*) v. Primărie.

comuniá vb. I. tr., refl. (*în practicile relig. creștine; la catolici; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cumineca, a (se) împărtăși, ‹la ortodocși› înv. și pop.› a (se) griji, a (se) pricestui, ‹la ortodocși; înv. și reg.› a (se) priceslui, ‹la ortodocși; reg.› a (se) păștui, ‹la ortodocși; înv.› a (se) comunica. *De obicei se comunia duminica.*

comunică vb. I. **I 1** tr. a anunța, a informa, a încunoștința, a înștiința, a vesti, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a știri[2], a știrici. *Vă comunicăm că trebuie să vă prezentați la rectorat.* **2** tr. a anunța, a transmite, a vesti, ‹înv.› a porunci, a soli. *Și-a comunicat întoarcerea în țară printr-o telegramă.* **3** tr. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) a împărtăși, a spune, a transmite, a zice, ‹înv.› a parastisi, a rosti, ‹fig.› a servi. *I-a comunicat părerea sa despre proiectul propus.* **4** tr. a declara. *Sportivul a comunicat reporterilor că nu va mai juca în sezonul următor.* **II** tr., refl. (*în practicile relig. creștine; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Comunia. Cumineca. Împărtășì.

comunicáre s.f. **I 1** anunțare, vestire. *Comunicarea vizitei ministrului s-a făcut din timp.* **2** transmitere, trimitere. *Comunicarea veștilor se face acum mai ales prin e-mail.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) contact, legătură, raport, relație, ‹înv.› chelemet, ‹fig.; rar› punte. *Păstrează și acum comunica-*

rea cu un coleg din liceu. **II** (*concr.*) **1** (*adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) anunț, aviz, încunoștințare, înștiințare, mesaj, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă o comunicare de la regia de distribuție a gazelor.* **2** informație, înștiințare, știre, veste, ‹înv. și pop.› răspuns, ‹arg.› exivă. *A auzit comunicarea la televizor.* **3** declarație. *Sportivul a făcut presei o comunicare.*

comunicatív, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) expansiv, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› sotios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găștar. *Îi plac oamenii comunicativi, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.*

comunicativitáte s.f. expansivitate, sociabilitate, ‹fig.› expansiune. *Îi invidiază comunicativitatea.*

comunicáție s.f. **1** legătură. *Comunicația dintre localități a fost întreruptă din cauza căderilor de zăpadă.* **2** (*la pl.; comunic., jurnal.*) ***comunicații de masă*** = mass-media, media[1]. *Comunicațiile de masă au un rol deosebit de important în societate.*

comunísm s.m. (*polit.*) **1** bolșevism. *În 1989, românii s-au ridicat împotriva comunismului.* **2** ***comunism utopic*** = socialism utopic. *Comunismul utopic reprezintă ansamblul doctrinelor premarxiste privind o societate întemeiată pe desființarea proprietății private și pe egalitatea socială și economică.*

comuníst, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) bolșevic, pecerist, roșu. *A fost un comunist convins. Nu crede în doctrina comunistă.*

comunitáte s.f. **1** colectivitate, obște, societate, ‹înv.› comunită, obștime. *Oamenii trăiesc în comunitate.* **2** ***comunitate etnică*** = etnie, ‹pop. și fam.› neam. *Comunitățile etnice au reprezentanți în parlament.*

comunítă s.f. (*înv.*) v. Colectivitate. Comunitate. Obște. Societate.

comuniúne s.f. **1** unire. *Se află în comuniune cu Divinitatea.* **2** (*în practicile relig. creștine; la catolici*) cuminecare, cuminecătură, euharistie, împărtășanie, împărtășire, sfânta împărtășanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹la protestanți› cina Domnului (v. *cină*), ‹rar› împărtășit, dumnezeiești taine (v. *dumnezeiesc*), ‹la ortodocși; înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹ la ortodocși; pop. și fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹la ortodocși; înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Comuniunea este una dintre cele șapte taine, ce constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, care, sfințite de preot, devin trupul și sângele lui Iisus Hristos.*

comunizá vb. I. tr. (*polit.*) a bolșeviza. *Într-o anumită perioadă, statul a fost comunizat.*

comunizáre s.f. (*polit.*) bolșevizare. *Comunizarea a fost un proces de lungă durată.*

comutáre s.f. (*electr.*) comutație. *Comutarea este modificarea succesivă a conexiunilor unor circuite electrice.*

comutatór s.n. (*electr.*) întrerupător, întreruptor, șaltăr, ‹înv.› pară[2]. *A apăsat comutatorul pentru a aprinde lumina.*

comutáție s.f. (*electr.*) comutare.

con s.n. **1** (*bot.; la conifere*) ‹pop.› moț[1], pară[2], pară-de-brad (v. *pară*[2]), ‹reg.› cocean, cucuruz, muc, păpușoi, tuleu. *Din conurile de brad se fac ornamente de Crăciun.* **2** (*bot.*) ***con vegetativ*** = vârf vegetativ. *Din conul vegetativ se dezvoltă tulpina, ramurile și organele anexe ale acestora.* **3** (*geomorf.*) ***con de dejecție*** = agestru. *Conul de dejecție se formează prin depunerea aluviunilor la viituri.* **4** (*fiz.*) ***con pirometric*** = ***con Seger*** = indicator piroscopic, pirometru ceramic. *Conul pirometric este compus din amestecuri minerale, care se înmoaie la o temperatură fixă.* **5** (*la pl.; anat.*) ***conuri retiniene*** = celule cu conuri (v. *celulă*). *Conurile retiniene determină vederea morfoscopică și cromatică.*

con ánima loc. adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) animat.

con brío loc. adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) con fuoco, însuflețit.

con fuóco adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) con brio, însuflețit.

conabíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.

conác s.n. **1** curte, ‹reg.› cortel[2], ‹turc.; înv.› ciftlâc. *Conacul boieresc are multe acareturi.* **2** (*înv.*) v. Popas. **3** (*înv.*) v. Poștă[1]. **4** (*înv.*) v. Bivuac. Tabără. **5** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; ieșit din uz*) v. Beilic.

conát, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) concrescent, concrescut. *Frunzele conate sunt unite la bază.*

conatív, -ă adj. (*filos., psih.*) volitiv, volițional. *Acțiunea are un caracter conativ.*

conaționál, -ă s.m., s.f. compatriot, concetățean, ‹înv.› patriot, simpatriot. *În Viena s-a întâlnit cu un conațional.*

conăcár s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Colăcar.

conăcăríe s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Oratie. Urare.

conăcí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **2** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) v. Trage. **3** intr. (*despre oameni; cu determ. locale sau temporale*) v. Opri. Poposi.

concasá vb. I. tr. (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a amănunți, a fărâmița, a mărunți, a sfărâma, a zdrobi, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A concasat asfaltul pentru a reface structura drumului.*

concasáre s.f. (*tehn.*) amănunțire, amănunțit[1], fărâmițare, fărâmițat[1], mărunțire, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Concasarea asfaltului se face cu mașini speciale.*

concasát, -ă adj. (*despre materii, materiale etc. dure*) amănunțit[2], fărâmițat[2], mărunțit[2], sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul concasat este încărcat într-un camion.*

concatenáție s.f. **1** (*ret.*) epiplocă. *Concatenația este o înlănțuire retorică de anadiploze succesive.* **2** (*gram.; rar*) v. Juxtapunere. Parataxă.

concáv, -ă adj. (*despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) adânc, adâncit, scobit[2], ‹pop.› găvănos, ‹reg.› covătat, covătos, covățit, dovâncat, găvănoșit, scufundos, ‹înv.› găvănat. *În asfalt era o denivelare concavă.*

concavitáte s.f. adâncitură, scobitură, ‹reg.› dovâncătură, ‹înv.› găvănătură. *A făcut cu un sfredel o concavitate în lemn.*

concéde vb. III. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul concede să se amâne examenul.* **2** (*înv.; compl. indică terenuri, acțiuni, exploatări de mine, de petrol etc.*) v. Concesiona.

concediá vb. I. tr. (*compl. indică persoane angajate*) a disponibiliza, a îndepărta, a scoate, ‹livr.› a licenția, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv.› a slobozi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹rus.; înv.› a ovolni, ‹arg.› a restructura. *Patronul a concediat o parte dintre angajații firmei din cauza iminentului faliment.*

concediát, -ă adj. (*despre persoane angajate*) disponibilizat, ‹înv.› licențiat. *O persoană concediată își găsește cu greu un alt loc de muncă.*

concediére s.f disponibilizare, îndepărtare, scoatere, ‹livr.› licențiere, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› exoflisire[2]. *Patronul a hotărât concedierea unei părți din personalul firmei din cauza iminentului faliment.*

concédiu s.n. **1** ‹reg.› săbășag, ‹înv.› otpusc, slobozenie. *Și-a luat concediul în luna august.* **2** vacanță, ‹grec.; înv.› diacopie. *Își vor petrece concediul la munte.*

concení vb. IV. tr. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici.

concemíe s.f. (*înv.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1].

concenírе s.f. (*înv.*) **1** v. Decimare. Decimație. Destrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire. **2** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

concentrá vb. I. **1** tr., refl. a (se) acumula, a (se) aduna, a (se) înmagazina, a (se) strânge. *Rezervele de produse alimentare au fost concentrate în anii precedenți.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) masa[2]. *Greviștii s-au concentrat în fața uzinei. Trupele au fost concentrate pe frontul de vest.* **3** tr. (*compl. indică loturi de pământ, unități agricole, unități industriale sau comerciale, instituții etc.*) a comasa, a grupa. *A concentrat mai multe loturi de teren agricol pentru a le putea lucra mai ușor. Marile*

centre comerciale au fost concentrate la periferia orașului. **4** tr. (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a prescurta, a reduce, a rezuma, a scurta, ‹rar› a sumariza, ‹fig.› a comprima, a condensa. *A concentrat discursul din cauza lipsei de timp.* **5** (*rar; compl. indică elemente preexistente*) v. Centraliza. **II 1** refl. (*despre oameni*) a se încorda. *Trebuie să se concentreze pentru a înțelege metaforele poeziei.* **2** tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) axa, a (se) focaliza, a(se) polariza. *Discuția s-a concentrat pe prioritățile financiare ale firmei.*

concentráre s.f. **I 1** acumulare, adunare, înmagazinare, strângere. *Concentrarea rezervelor de produse alimentare este o necesitate.* **2** masare[2], ‹înv.› înglotire. *S-a pus în aplicare ordinul de concentrare a trupelor pe frontul de vest.* **3** comasare, grupare. *Primăria a propus concentrarea marilor centre comerciale la periferia orașului.* **4** prescurtare, reducere, rezumare, scurtare, ‹fig.› comprimare, condensare. *A fost nevoit să recurgă la concentrarea discursului său din cauza lipsei de timp.* **5** (*miner.*) îmbogățire. *Prin concentrare se separă mineralele utile de cele sterile.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășeală, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare concentrare de oameni.* **7** (*rar*) v. Centralizare. **II 1** încordare. *I se citește concentrarea pe față.* **2** concizie, laconicitate, laconism, lapidaritate, scurtime, sobrietate. *Concentrarea exprimării este atributul unei minți organizate.* **3** fig. ‹fig.› axare, centrare, focalizare, polarizare. *Și-au propus concentrarea discuției pe prioritățile financiare ale firmei.*

concentrát, -ă adj. **I 1** (*despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) prescurtat, redus, rezumat, scurtat, ‹fig.› comprimat, condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere concentrată a discursului său din cauza lipsei de timp.* **2** (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹înv.› rezumator, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul concentrat al jurnalistului.* **3** (*despre oameni sau despre expresia, atenția, memoria, voința, auzul etc. lor*) încordat, ‹fran.› atentiv. *Pândind vânatul, are auzul concentrat.* **II** (*despre băuturi*) tare, vârtos, ‹rar› viu, ‹înv. și reg.› marmanziu, ‹glum.› vânjos, ‹fig.; reg.› trăsnit[2]. *Nu poate bea vinuri concentrate.*

concentrație s.f. **1** putere, tărie, ‹înv. și reg.› tărime. *Ce concentrație are această băutură?* **2** (*chim.*) ***concentrație molară*** = molaritate, ‹engl.› molalitate. *Concentrația molară a unei soluții este exprimată prin numărul de moli dizolvat într-un litru de soluție.*

concépe vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să conceapă o metodă tehnică nouă.* **2** a gândi, a imagina, a-și închipui, a vedea. *Trebuie să concepi altfel viața.* **3** a alcătui[1], a întocmi, a plăsmui, a realiza, a structura, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A conceput o interesantă colecție de mărci poștale. A apelat la un numismat ca să-i conceapă colecția sa de monede.* **4** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a elabora, a face, a formula, a încheia, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să conceapă un raport de activitate.* **5** (*compl. indică reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) a plănui, a preconiza, a prevedea, a proiecta. *Guvernul a conceput noi măsuri pentru rezolvarea unor probleme din domeniul economic.* **6** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot concepe comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **7** a înțelege, a pricepe. *Nu concepe cum de s-au împăcat după un asemenea conflict.* **II** intr., tr. (*biol.*) **1** (*despre femei; compl. indică copii*) a naște, a procrea, ‹înv. și pop.› a prinde, a rodi, a zămisli, ‹înv. și reg.› a plodi, a prăsi, ‹reg.› a polimi, ‹înv.› a începe, a îngreca, ‹fig.› a plămădi. *Fata a ajuns la vârsta la care poate concepe.* **2** ‹înv. și pop.› a zămisli. *Părinții au conceput-o de tineri.*

concépere s.f. **I 1** creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit conceperea unei noi metode tehnice.* **2** alcătuire, compunere, elaborare, formulare, întocmire, redactare. *Conceperea rapoartelor de activitate se face la sfârșit de lună.* **3** plănuire, preconizare, proiectare. *Conceperea unor noi reforme economice este în atenția guvernului.* **II** (*biol.*) concepție, procreare, ‹înv. și pop.› zămislire. *Conceperea copilului nu a fost planificată.*

concepíbil, -ă adj. (*livr.*) v. Conceptibil.

concépt s.n. **1** (*log.*) idee, noțiune. *Cunoaște foarte bine conceptele și dogmele de bază ale religiei creștine.* **2** (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificant”*) semnificat, ‹rar› denotat. *Conceptul este conținutul semantic, sensul unui semn lingvistic.* **3** bruion, ciornă, schiță, ‹fran.; înv.› eschisă, ‹engl.› draft, ‹fig.; livr.› canava. *A dat unui prieten conceptul nuvelei sale pentru a-și spune părerea.*

conceptíbil, -ă adj. ‹livr.› concepibil. *Nu există o rațiune conceptibilă pentru utilizarea armelor nucleare.*

conceptív, -ă adj. (*rar*) v. Abstract. Abstractizat. Conceptual. Noțional.

conceptuál, -ă adj. abstract, abstractizat, noțional, ‹rar› conceptiv. *Enunțul este greu de înțeles pentru mulți, întrucât are un conținut conceptual.*

concépție s.f. **I 1** convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă concepție în legătură cu subiectul abordat.* **2** teorie, teză. *În ultimul timp se vorbește despre o nouă concepție în astronomie.* **II** (*biol.*) concepere, procreare, ‹înv. și pop.› zămislire.

concepút, -ă adj. (*despre reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) plănuit, preconizat, proiectat. *Măsurile concepute vor ajuta economia să depășească dificultățile crizei financiare.*

concérne vb. III. tr. (*fran.*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2].

concért s.n. fig. (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”; livr.*) v. Acord. Armonie[1]. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire.

concertmáistru s.m. (*muz.*) ‹înv.› maestru de concert. *Concertmaistrul este prim-violonist într-o orchestră.*

concésie s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) favoare, ‹pop. și fam.› hatâr. *Apelează la el cu rugămintea de a-i face o anumită concesie.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) compromis[1], ‹fig.› tranzacție. *Este un om vertical, care nu face nicio concesie.* **3** (*ret.*) epitropă[1]. *Prin concesie se acceptă formal acuzația venită din partea adversarului, dar se reiau exagerat argumentele acestuia pentru a se sublinia lipsa lor de temei.* **4** (*jur.; în forma **concesiune***) ‹înv.› credință. *A luat concesiunea unor terenuri ale vărului său.*

concesioná vb. I. tr. (*compl. indică terenuri, acțiuni, exploatări de mine, de petrol etc.*) ‹înv.› a concede. *Concesionează mai multe terenuri.*

concesionár s.m. ‹înv.› contracciu. *Are loc o întâlnire a concesionarilor de pământuri.*

concesiúne s.f. (*jur.*) = concesie.

concesív, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) indulgent, îngăduitor, permisiv, răbdător, tolerant, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea concesivă cu cei care greșesc.* **2** s.f. (*gram.*) propoziție concesivă. *Concesiva corespunde, în planul frazei, unui circumstanțial concesiv.*

concetățeán, -ă s.m., s.f. **1** ‹înv. și reg.› poporan, ‹înv.› pârgar. *Câțiva concetățeni vociferează în piața orașului.* **2** compatriot, conațional, ‹înv.› patriot, simpatriot. *În Viena s-a întâlnit cu un concetățean.*

conchemá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „la”*) v. Chema. Convoca. Invita.

concheránt, -ă s.m., s.f., adj. (*milit.; fran.; înv.*) v. Cuceritor. Ocupant.

conchétă s.f. (*fran.; înv.*) **1** (*milit.; urmat de determ. care indică oraș, fortăreț, puncte strategice etc.*) v. Cucerire. Luare. Ocupare. Ocupație. **2** fig. v. Cucerire.

conchíde vb. III. tr., intr. a conclude, a concluziona, a încheia, a sfârși. *Criticul a conchis subliniind valoarea cărții pentru cultura română.*

conchídere s.f. concluzie, încheiere, ‹înv.› încheietură, ‹grec.; înv.› simperasma.

conchiliologíe s.f. (*zool.*) concologie. *Conchiliologia se ocupă cu studiul scoicilor.*

conchístă s.f. (*ital.*) **1** (*milit.; urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) v. Cucerire. Luare. Ocupare. Ocupație. **2** fig. v. Cucerire.

conci s.n. (*reg.*) **I 1** v. Coc[1]. **2** v. Bariș. Broboadă. Năframă. **3** (*la oameni sau la unele păsări și animale*) v. Ciuf. Moț[1]. **II** (*sinec.; glum.*) v. Femeie.

conciát, -ă adj. (*reg.; despre păsări*) v. Moțat.

conciliá vb. I. **1** tr. (*compl. indică divergențe, conflicte etc.*) a împăca, ‹pop.› a învoi. *Au reușit să concilieze divergențele dintre cele două state pe cale diplomatică.* **2** refl. recipr. (*mai ales despre adversari*) a se împăca, a se reconcilia, ‹pop.› a se împăciui, ‹înv.› a se așeza, a se îmbuna, a se păciui, a se prosti[2], ‹fig.; înv.› a se așeza. *Cei doi politicieni s-au conciliat după luni de dispute interminabile.*

conciliánt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) împăciuitor, ‹rar› transigent. ‹înv.› împăcăcios, înduplecător. *Este o persoană conciliantă.*

conciliăr, -ă adj. (*relig.; rar*) v. Sinodal. Sinodic.

conciliatór, -oáre adj., s.m., s.f. împăciuitorist, ‹rar› conciliatorist, ‹fran.; înv.› conciliatrice. *Conciliatorul mijlocește o împăcare. Demersul său a fost unul conciliator.*

conciliatorísm s.n. împăciuitorism. *Conciliatorismul este o acțiune sau o atitudine conciliatoare.*

conciliatoríst, -ă adj. (*rar*) v. Conciliator. Împăciuitorist.

conciliatríce adj., s.f. (*fran.; înv.*) v. Conciliatoare (v. *conciliator*). Împăciuitoristă (v. *împăciuitorist*).

conciliáție s.f. conciliere, împăcare.

conciliére s.f. conciliație, împăcare. *Diplomația a jucat rolul primordial în concilierea neînțelegerilor dintre state.*

concíliu s.n. (*relig.; la catolici*) sinod, sobor. *În concilii se iau decizii asupra unor chestiuni de dogmă, de morală, de disciplină ecleziastică etc.*

concís, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹înv.› rezumator, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul concis al jurnalistului.* **2** (*despre expuneri, texte etc.*) rezumativ, sintetic, succint, sumar, ‹fam.› scurt, ‹înv.› rezumator. *A făcut un raport concis privind deplasarea în străinătate.* **II** adv. (*modal*) **1** laconic, lapidar, succint. *I-a răspuns concis. Și-a caracterizat concis discipolul.* **2** sintetic, succint, sumar. *I-a expus concis faptele. A prezentat concis concluziile cercetării.*

concitadín, -ă s.m., s.f. ‹rar› conorășean. *A întâlnit pe plajă câțiva concitadini.*

concitát, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni, colectivități etc.*) v. Ațâțat. Incitat. Instigat. Întărâtat. Provocat. Stârnit. **2** (*despre manifestări, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) v. Furios. Violent.

concitáție s.f. (*livr.*) **1** v. Agitare. Agitație. Excitație. Frământare. Îngrijorare. Neastâmpăr. Neliniște. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

concízie s.f. concentrare, laconicitate, laconism, lapidaritate, scurtime, sobrietate. *Concizia exprimării este atributul unei minți organizate.*

conclúde vb. III. tr. a conchide, a concluziona, a încheia, a sfârși.

concludént, -ă adj. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost concludente.*

concluzie s.f. **1** conchidere, încheiere, ‹înv.› încheietură, ‹grec.; înv.› simperasma. *Mai are de redactat concluziile lucrării.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a trage”*) învățăminte (v. *învățământ*), învățătură, ‹fig.› lecție. *A tras câteva concluzii din pățania prietenului său.*

concluzioná vb. I. **1** tr., intr. a conchide, a concluziona, a încheia, a sfârși. *Criticul a concluzionat subliniind valoarea cărții pentru cultura română.* **2** tr. a constata, a înțelege, a vedea. *După multe discuții, au concluzionat că nu se poate urma această cale.*

concluzív, -ă adj., s.f. **1** adj. ‹livr.› ilativ. *La sfârșitul simpozionului, a ținut un discurs cu un caracter concluziv.* **2** s.f. (*gram.*) propoziție concluzivă. *Concluziva este o propoziție coordonată care exprimă o acțiune prezentată drept concluzie a termenului coordonat.*

concologíe s.f. (*zool.*) conchiliologie.

concomitént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre două sau mai multe acțiuni, evenimente, fenomene etc.*) paralel, simultan, sincron, sincronic, ‹rar› homocrom. *Tehnica nu poate evolua fără o dezvoltare concomitentă a științei.* **2** (*despre ființe, întâmplări, fenomene etc.*) coexistent. *Există mai mulți factori de risc concomitenți care fac posibilă apariția unei boli.* **II** adv. **1** (*modal*) paralel, simultan, totdeodată, totodată, ‹înv.› împreună. *A învățat concomitent engleza și germana.* **2** (*temporal*) deodată, odată, simultan. *Vorbesc concomitent, încât nu se mai înțelege nimic.*

concomiténță s.f. **1** paralelism, simultaneitate, sincronism. *Artiștii care fac parte dintr-un anumit curent ajung, la un moment dat, la concomitență în gândire.* **2** coexistență. *Concomitența binelui și a răului este inevitabilă.*

concordá vb. I. intr. (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) a corespunde, a se potrivi, ‹pop.› a se lovi, ‹reg.› a se știmui, ‹înv.› a conglăsui, ‹fig.› a rima, ‹fig.; înv.› a consuna. *Mărturiile celor doi martori nu concordă.*

concordánt, -ă adj. **1** (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) coincident, congruent, corespunzător, echivalent, ‹livr.› sinonim, ‹fig.; înv.› consunant. *Rezultatele celor două experimente sunt concordante.* **2** (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) armonios, echilibrat, proporționat, regulat, simetric, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este concordant.*

concordánță s.f. **1** coincidență, congruență, echivalență, ‹livr.› sinonimie. *Concordanța rezultatelor celor două experimente l-a surprins.* **2** afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase concordanțe. Între cei doi există concordanță de idei.* **3** acord, conformitate, consonanță, corespondență, potrivire, ‹rar› convenienţă, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există o perfectă concordanță între melodicitatea versurilor și acompaniamentul lirei.* **4** armonie[1], echilibru, proporție, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din concordanța clasicismului.* **5** (*art.; gram.*) ***concordanța timpurilor*** = consecuția timpurilor (v. *consecuție*), corespondența timpurilor (v. *corespondență*). *Concordanța timpurilor reprezintă un ansamblu de reguli potrivit cărora timpul verbului din propoziția subordonată este în acord cu timpul verbului din regentă.*

concórdie s.f. (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”; livr.*) v. Acord. Armonie[1]. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire.

concotomíe s.f. (*chir.*) turbinectomie. *Concotomia este rezecția unuia dintre cornetele foselor nazale.*

concrescént, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) conat, concrescut. *Frunzele concrescente sunt unite la bază.*

concrescút, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) conat, concrescent.

concrét, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) fizic[2], material, palpabil, pământesc, perceptibil, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect concret. Ploaia este un fenomen meteorologic concret.* **2** aievea, palpabil, real, ‹fam.› pipăibil, ‹înv.› plăsmuit. *Totul este mirific, încât nu-ți vine să crezi că este un peisaj concret.* **3** determinat, neiluzoriu, precis. *Își sprijină afirmațiile pe date concrete.* **II** adv. (*modal*) exact, precis, ‹înv.› sadea. *Nu spune concret*

ce îl macină. Niciun orăşean nu ştie concret cum e viaţa la ţară.
concretéţe s.f. concretitate, concretitudine. *Concreteţea sensului multor termeni nu mai este percepută de vorbitor. Imaginile din tablou sunt de o concreteţe tulburătoare.*
concretísm s.n. (*filos.*) reism. *Potrivit concretismului, substratul ultim al lumii îl reprezintă lucrurile concrete, materiale.*
concretitáte s.f. concreteţe, concretitudine.
concretitúdine s.f. concreteţe, concretitate.
concretizá vb. I. **1** tr., refl. a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) incarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se concretizează.* **2** tr. a finaliza, ‹fig.› a fructifica, a valorifica. *Fotbalistul şi-a concretizat atacul prin marcarea unui gol.*
concretizáre s.f. **1** materializare, realizare, ‹fig.› încarnare, întruchipare, întrupare, sensibilizare. *Concretizarea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacţii.* **2** finalizare, ‹fig.› fructificare, valorificare. *Golul înseamnă pentru fotbalist concretizarea unui atac la poarta adversă.*
concretizát, -ă adj. materializat. *A dorit să-şi vadă proiectul concretizat.*
concreţionáre s.f. (*tehn.*) sinterizare. *Concreţionarea este operaţia de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi şi presarea lor în forme speciale.*
concreţiúne s.f. (*med.*) calcul, piatră. *Are concreţiuni la rinichi.*
concubín, -ă s.m., s.f. amant, iubit, metresă, prieten, ‹pop. şi fam.; deprec.› handralău, ‹pop.› bade, drăgălaş, drăgulean, drăguliţă, drăguţ, ibovnic, pirandă, ţiitor, ‹pop.; deprec.› drăgălău, ‹fam.; iron.› amorez, amoreză, bibic[2], ‹reg.› bălă, drăgucior, hazaică, naică, nană, ‹reg.; glum.› ortac, ‹înv.› ibostnic, muiere de pat (v. *muiere*[2]), nicochera, posadnică, ‹grec.; înv.› palachidă, ‹glum.› atelaj, ‹fig.; fam.› bibilică, bibiloi, ‹fig.; reg.› hulub, ‹arg.› asistentă (v. *asistent*), bufă, cadână, calmant, calorifer, cordaci, franţuzoaică, gagic, gagiu, gaştenie, gaştoană, gaştonie, încălzitoare, înlocuitor, învelitoare, mesadă, metreancă, mordină, saltea, şaică[3], tapeză, ţoancă, ursoaică[1], verişoară (v. *verişor*), ‹vulg.› corditor. *Mulţi bărbaţi fac gesturi necugetate pentru concubine.*
concubináj s.n. ‹înv. şi pop.› îndrăgit[1], ‹reg.› ţiitură, ‹înv.› ţiitorie, ‹fig.› contuberniu. *Cazurile de concubinaj se întâlnesc tot mai des în societatea modernă.*
concupiscént, -ă adj. (*despre oameni*) luxurios. *O persoană concupiscentă este înclinată spre plăceri senzuale.*
concupiscénţă s.f. luxură, luxuriozitate, ‹livr.› fornicaţie. *Nu-şi poate înfrâna concupiscenţa.*
concură vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a candida[2], ‹înv.› a competi, a concurge. *Concurează pentru postul de director al instituţiei.* **2** intr. (*despre oameni*) a emula, a se întrece, a rivaliza, ‹fig.› a se lupta. *Trebuie să concureze cu prietenul lui pentru câştigarea premiului.* **3** tr. (*econ., com.*) a rivaliza. *Produsele noastre electronice nu le pot concura pe cele japoneze.*
concurént, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** candidat, competitor. *La concursul pentru postul de director s-au prezentat mai mulţi concurenţi.* **2** adversar, rival, ‹înv.› împotrivitor, râvnaci. *În competiţie uitau de prietenia lor, întrucât erau concurenţi.* **3** emul, rival, ‹înv.› emulator. *Savantul are un concurent în domeniul geometriei în spaţiu.* **II** adj. rival, ‹înv.› râvnaci. *Este în litigiu cu o societate concurentă.*
concurénţă s.f. **1** ‹fig.› competiţie, luptă. *S-a angajat în concurenţa pentru obţinerea unei burse de studiu în străinătate.* **2** întrecere, luptă, rivalitate, ‹fig.› meci[1]. *Să uităm pentru un timp de concurenţa dintre noi şi să ne gândim cum putem rezolva, împreună, această situaţie de criză.* **3** emulare, emulaţie, întrecere, rivalitate, ‹fig.› luptă, turnir. *O concurenţă liberă, reală ajută la dezvoltarea talentelor.*
concurenţiál, -ă adj. **1** (*despre produse, mărfuri, preţuri etc.*) competitiv, ‹rar› competiţional. *Trebuie să apară pe piaţa internaţională cu produse concurenţiale.* **2** competitiv, emulativ, încurajator, stimulativ, stimulator. *Întrecerile dintre elevi sunt concurenţiale pentru ei.*
concúrge vb. III. intr. (*înv.*) **1** v. Converge. **2** (*despre oameni*) v. Candida[2]. Concura. **3** (*despre oameni*) v. Colabora. Conlucra. Coopera. Participa.
concúrs s.n. **I 1** (*sport*) competiţie, întrecere. *A participat la concursul de atletism.* **2** ajutor, oficii (v. *oficiu*), serviciu, sprijin. *A recurs la concursul prietenului lui pentru a ieşi din impas.* **3** ajutor, contribuţie, sprijin, ‹înv.› părtinire. *Concursul ei la pregătirea colegei de birou a fost esenţială.* **4** ***concurs de împrejurări*** = circumstanţe (v. *circumstanţă*), conjunctură, împrejurări (v. *împrejurare*), întâmplări (v. *întâmplare*), timpuri (v. *timp*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reuşit în viaţă datorită unui concurs de împrejurări fericit.* **II** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimţământ. Consimţire. Dezlegare. Încuviinţare. Îngăduinţă. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voinţă. Vrere.
condác[1] s.m. (*reg.*) **1** (*milit.; la puşcă*) v. Pat. **2** (*tehn.; la fierăstrău*) v. Braţ. Crac. Margine. Mână. Mâner. Pervaz. Spetează.
condác[2] s.m. (*reg.*) v. Porcar.
condamnă vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a pedepsi, ‹rar› a inflige, ‹înv. şi pop.› a osândi, ‹înv. şi reg.› a judeca, a vinovăţi, ‹înv.› a bintătui, a certa, a dezjudeca, a hotărî, a oblici, a rândui. *Criminalul a fost condamnat la ani grei de puşcărie.* **2** (*compl. indică oameni sau fapte, acţiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancţiona, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. şi reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviinţa, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ştampila, a veşteji. *A fost condamnat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **3** (*compl. indică oameni*) a constrânge, a forţa, a obliga, a sili, ‹înv. şi pop.› a trage, ‹pop.› a osândi. *Prin atitudinea sa, o condamnă să-şi încalce principiile morale.*
condamnábil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, ruşinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, ruşinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt condamnabil.*
condamnáre s.f. **I** (*jur.*) **1** pedepsire, ‹livr.› sanbenito, ‹înv. şi pop.› osândire, ‹înv.› certare, condamnaţiune, oblicire, vinovăţire. *Judecătorul a hotărât condamnarea criminalului la ani grei de puşcărie.* **2** (*concr.*) pedeapsă, penitenţă, ‹pop.› osândă, ‹înv. şi reg.› lege, pocaianie, ştraf, ‹reg.› pedepsie[2], ‹înv.› certare, judecată, pilduire, puniţie. *Mulţi infractori, după ispăşirea condamnării, se integrează cu greu în societate.* **3** ***condamnare la moarte*** = executare, execuţie, execuţie capitală, moarte, pedeapsă capitală, ‹înv.› certarea morţii (v. *certare*), pedeapsa morţii (v. *pedeapsă*), pierderea capului (v. *pierdere*). *Criminalul a scăpat de condamnarea la moarte în urma unei graţieri.* **II** blam, blamare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancţionare, stigmatizare, vituperare, vituperaţie, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobaţiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. şi reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobaţie, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veştejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat condamnarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*
condamnát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*jur.; despre oameni*) pedepsit, ‹înv. şi pop.› osândit, ‹înv.› certat. *Persoanele condamnate sunt antrenate, în închisoare, la diferite activităţi.* **2** (*med, med. vet.; despre bolnavi*) incurabil, irecuperabil, nerecuperabil, nevindecabil, ‹înv.› necurabil, netămăduit. *Cei care au cancer generalizat sunt bolnavi condamnaţi.* **II** s.m., s.f. (*jur.*) deţinut, puşcăriaş, ‹astăzi rar› ocnaş, ‹pop.› osândit, ‹pop.› rob, ‹înv.› şalgău, ‹fran.› recluzionar, ‹glum.› pensionar, ‹arg.› ostrovean, pârnăiaş, sezonist, zegar. *Condamnaţii sunt urcaţi în maşini speciale şi transportaţi la închisoare.*
condamnaţiúne s.f. (*jur.; înv.*) v. Condamnare. Pedepsire.
condăş s.m. (*reg.*) v. Porcar.
condéi s.n. **I 1** toc[2], ‹poetic› pană. *Scribii din cancelarii foloseau condeie.* **2** (*în trecut*) ‹rar› stil, stilet[2], ‹reg.› plumb, plumb de piatră, plumb de placă. *Condeiul era folosit la scrierea pe tăbliţe.* **3** scriitură, scris[1], ‹pop.› slovă. *Are un condei ordonat.* **4** (*astăzi rar; şi* ***condei de plumb***) v. Creion. **5** (*tehn.; la meliţă; pop.*) v. Cuţit. Limbă. **6** (*econ.; înv.*) v. Articol. **II** fig. **1** stil, ‹fig.› pană. *Admiră condeiul acestui tânăr nuvelist.* **2** (*înv.*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme.
condeiér s.m. (*lit.; deprec.*) v. Literat. Om de litere. Scriitor.

condéns s.n. condensat[1]. *Condensul este rezultatul condensării vaporilor.*
condensá vb. I. **1** tr., refl. a (se) densifica, a (se) întări. *Ţinut prea mult la cuptor, pilaful s-a condensat.* **2** tr. fig. (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a prescurta, a reduce, a rezuma, a scurta, ‹fig.› a comprima. *A condensat discursul din cauza lipsei de timp.*
condensáre s.f. fig. concentrare, prescurtare, reducere, rezumare, scurtare, ‹fig.› comprimare. *A fost nevoit să recurgă la condensarea discursului său din cauza lipsei de timp.*
condensát[1] s.n. condens.
condensát[2], -ă adj. fig. (*despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, prescurtat, redus, rezumat, scurtat, ‹fig.› comprimat. *A fost nevoit să recurgă la o expunere condensată a discursului său din cauza lipsei de timp.*
condensatór s.m. (*electr.; și* ***condensator electric***) capacitor. *Condensatorul este folosit pentru a acumula sarcini electrice statice.*
condescendént, -ă adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre persoane cu funcție de conducere*) respectuos. *Este un patron de firmă condescendent.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) cuviincios, decent, deferent, politicos, respectuos, reverențios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr condescendent cu toată lumea. Are o atitudine condescendentă față de persoanele în vârstă.*
condescendénță s.f. admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de condescendență din partea prietenilor.*
condescínde vb. III. tr. (*rar; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr.*) v. Binevoi.
condicár s.m. (*înv.*) **1** v. Arhivar. **2** (*adm., econ.*) v. Înregistrator. Registrator.
cóndică s.f. **1** catastif, registru, ‹pop.› carte, ‹înv. și reg.› metrică[1], protocol, ‹reg.› libel, papir, ‹înv.› defter, izvod, opis, tartaj, tăbliță, terfelog, ‹turc.; înv.› caid, tefter. *Își notează într-o condică cheltuielile zilnice.* **2** (*jur.; înv.*) v. Cod[2]. **3** (*jur.; înv.*) ***condică penală*** v. Cod penal (v. *cod*[2]). **4** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular.
condicúță s.f. (*rar*) v. Carnet.
condiмént s.n. (*mai ales la pl.* ***condimente***; *ind. alim.*) aromat[1], ingredient, mirodenie, ‹rar› mezelic, ‹pop.› dresuri (v. *dres*[2]), ‹reg.› merogină, ‹înv.› băcănii (v. *băcănie*), miroase (v. *miros*), mirodie, mirositură, spițerie, ‹ieșit din uz› ingrediență. *A pus în vinul fiert câteva condimente: piper și scorțișoară.*
condimentá vb. I. tr. (*culin.; compl. indică mâncăruri*) a ardeia, a asezona, a iuți, a pipera, ‹reg.› a paprica. *Condimentează friptura înainte de a o pune în cuptor.*
condimentáre s.f. (*culin.*) ardeiere, asezonare, iuțire, piperare. *Condimentarea mâncării se face cu măsură.*
condimentát, -ă adj. (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ardeiat, asezonat, iute, picant, piperat, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam condimentată.*
conditór s.m. (*german.*) v. Cofetar.
conditoríe s.f. (*german.*) v. Cofetărie.
condíție s.f. **1** caz, circumstanță, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› față, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În alte condiții, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în condiții excepționale.* **2** (*jur.*) clauză, dispoziție, prevedere, punct, stipulare, stipulație, termen, ‹înv. și pop.› tocmeală, ‹înv.› șart[2]. *Trebuie cercetate condițiile din contract.* **3** (*biol.; și, la pl.,* ***condiții de mediu***) factor. *Condițiile de mediu determină sau influențează existența ființelor.* **4** obligație, pretenție. *I-a împrumutat banii cu condiția de a-i fi restituiți la termenul stabilit.* **5** poziție, situație, stare, ‹reg.› prindoare. ‹fig.; înv.› obraz. *Au o condiție materială excelentă.* **6** rang, stare, teapă, ‹pop.› seamă, ‹fig.› treaptă, ‹fig.; pop.› mână. *Nu este de condiția lui ca să se preteze la asemenea fapte. Cei doi sunt de aceeași condiție.* **7** calitate, însușire, ‹înv.› natură. *Vorbește din punctul de vedere al condiției sale de profesor.*
condiționá vb. I. tr. a determina. *Fluctuațiile valutare condiționează prețul la carburanți.*
condițional, -ă s.f., s.n. (*gram.*) **1** s.f. propoziție condițională. *Condiționala îndeplinește funcția de circumstanțial condițional al regentei.* **2** s.n. modul condițional (v. *mod*). *Condiționalul exprimă, la timpul prezent, o acțiune realizabilă, posibilă.*
condiționáre s.f. **1** determinare. *Între cele două fenomene există un raport de condiționare.* **2** (*tehn.*) climatizare. *Prin condiționare, aerul dintr-o încăpere este menținut la o anumită temperatură, umiditate și puritate.*
condoláre s.f. (*rar*) v. Condoleanță.
condoleánță s.f. (*mai ales la pl.* ***condoleanțe***) ‹rar› condolare. *Aflând că bunicul lui s-a stins, un camarad al său i-a transmis condoleanțe.*
condóm s.n. prezervativ, ‹glum.› capișon, ‹arg.› balon[1], balonaș, cauciuc, căciuliță, fluturaș, glugă, gumă, protex, scufiță. *Condomul are scop contraceptiv.*
condráș s.m. (*milit.; reg.*) v. Caporal.
condrățél s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **2** Lindină.
condriozóm s.n. (*biol.*) mitocondrie. *Condriozomul este un organit din citoplasmă, care furnizează energia necesară celulei.*
condrodisplazíe s.f. (*med.*) condrodistrofie, displazie encondrală. *Condrodisplazia este determinată de o perturbare în formarea și creșterea oaselor, pornind de la cartilaje.*
condrodistrofíe s.f. (*med.*) condrodisplazie, displazie encondrală.
condrofibróm s.n. (*med.*) fibrocondrom. *Condrofibromul este o tumoare benignă a țesutului cartilaginos.*
condromixóm s.n. (*med.*) mixocondrom. *Condromixomul este o tumoare mixtă formată din țesut cartilaginos și mucos.*
condróniu s.m. (*bot.*) *Melampyrum arvense*; ciormoiag, ‹reg.› carpenă, dosnică (v. *dosnic*), grâu-negru, grâul-prepeliței (v. *grâu*), grâul-prepelițelor (v. *grâu*), grâușor, miazănoapte, păduroi, scrabă, sor-cu-frate.
condropterigián s.m. (*iht.*) cartilaginos. *Rechinul face parte din clasa condropterigienilor.*
conducătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› obladuitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari conducători.* **2** s.m. (*polit.*) cârmuitor, guvernator, ‹înv.› toparh, ‹turc.; înv.› zabit. *Pașa era conducătorul unui pașalâc din Imperiul Otoman.* **3** s.m. (*milit.*) cap, căpetenie, comandant, șef, ‹pop.› căpitănie, ‹fam.› mai-marele, ‹înv. și reg.› comândaș, tist, ‹reg.› capiște[2], ‹înv.› birău, călăuz, căpitan, comandir, comendarisiu, nacealnic, povățuitor, proprietar, tocmitor, vârhovnic, voievod, vornic, ‹latin.; înv.› prepozit, ‹fig.; fam.› vârf, ‹fig.; înv.› exarh, ‹ieșit din uz› comanduitor. *Conducătorul acestei armate este un cunoscut general.* **4** s.m. șef, ‹rar› diriguitor, ‹înv.› principal. *Tudor Vladimirescu a fost unul dintre conducătorii Eteriei.* **5** s.m., s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică domeniul, sfera de activitate*) șef, ‹fam.› știab. *Conducătorul întreprinderii este un foarte bun manager.* **6** s.m. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) fruntaș, lider, șef, ‹engl.› chief, ‹fig.› părinte, ‹fig.; pop.› baci, ‹fig.; fam.› vârf. *Conducătorul partidului este un distins intelectual.* **7** s.m. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, „peste”, „pe”*) șef, ‹în trecut› vătaf, vătăman, vătășel, ‹înv.› dragoman, prefectuș, sfetnic, staroste. *Breasla rotarilor avea drept conducător pe cel mai bun meseriaș. În tinerețe, a fost conducătorul vânătorilor din județ.* **8** s.m. (*în tradiții și obiceiuri populare*) căpetenie, vătaf, ‹reg.› birău, didiu, jude, ‹înv.› baș[2]. *De câțiva ani, este conducătorul cetei de urători din sat.* **9** s.m., s.f. (*și* ***conducător auto***) șofer, șoferiță, ‹livr.› driver, ‹rar› șoferă, ‹fran.› șofeză. *Conducătorii auto trebuie să fie deosebit de atenți în trafic.* **10** s.m., s.f. (*muz.; și* ***conducător de orchestră***) dirijor, șef de orchestră, ‹înv.› direjetor, dirigent, maestru dirigent, ‹engl.› bandleader. *La intrarea conducătorului de orchestră, publicul aplaudă entuziast.* **II 1** adj., s.m. (*polit.*) cârmuitor, guvernant. *Orice partid conducător are opozanți. Conducătorii au promulgat o lege nepopulară.* **2** adj., s.m. hegemon. *Anglia a fost o forță maritimă*

conducătoare. **3** adj. (*polit.*) guvernamental, oficial, ‹rar› cârmuitor. *Apropierea sa de cercul conducător este evidentă.* **III** adj. (*fiz.; rar; despre corpuri*) v. Conductibil.

condúce vb. III. **I** tr. **1** (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) a cârmui, a dirigui, a domni, a guverna, a stăpâni, ‹rar› a regenta, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăți, a ocârmui, a povățui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a condus cele două țări românești unite.* **2** (*compl. indică unități militare, echipe de intervenție, brigăzi etc.*) a comanda, ‹înv.› a povățui. *În timpul războiului a condus un escadron de tancuri. Conduce echipa de salvamontiști.* **3** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a administra, a cârmui, a gospodări, a manageriza, a ține, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, ‹înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a economisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Conduce cu multă pricepere școala.* **4** (*muz.; compl. indică formații muzicale, soliști etc.*) a dirija, ‹ieșit din uz› a dirigui. *A fost invitat să conducă orchestra Operei din București.* **5** (*compl. indică ședințe, dezbateri, adunări etc.*) a prezida, ‹înv.› a președea, a prezidui. *Conduce ședința consiliului de administrație.* **6** (*compl. indică acțiuni, activități, planuri etc.*) a dirija, ‹fig.› a regiza. *Persoana care conduce toate acțiunile grupului este o tânără.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a dirija, a ghida, a îndrepta, a îndruma, a orienta, ‹înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A condus-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **2** tr. (*compl. indică oameni, în special turiști*) a călăuzi, a duce[2], a ghida, a îndruma. *Ghidul conduce vizitatorii prin grădina zoologică.* **3** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹fig.› a călăuzi, a dirija, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a condus bine în viață.* **4** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) dirija, a (se) ghida, a (se) lumina, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și conduce copiii pe drumul cel bun. În viață se conduce după principii ferme.* **III** tr. (*compl. indică oameni*) **1** a acompania, a aduce, a duce[2], a însoți, a întovărăși, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își conduce musafirii până la poartă.* **2** a duce[2], a purta. *Îl conduce de braț până coboară scările.* **IV 1** tr. (*aeron., nav.; compl. indică aeronave, ambarcațiuni, nave, dirijabile etc.*) a dirija, a pilota, ‹înv.› a povățui. *Conduce barca pe brațul Sulina al Dunării.* **2** tr., intr. a șofa, ‹fam.› a mâna. *Conduce un camion de mare tonaj. Conduce mai bine pe timp de zi.* **3** tr. (*compl. indică animale de tracțiune, trăsuri, căruțe etc.*) a mâna, ‹rar› a mânui, ‹reg.› a udi, ‹înv.› a năvădi. *Știe să conducă bine caii unei trăsuri. A condus de multe ori o brișcă.*

condúcere s.f. **I 1** (*polit.*) cârmuire, diriguire, domnie, guvernare, stăpânire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chivernisală, chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *În timpul conducerii Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **2** (*polit.*) guvernare, regim. *Economia se dezvoltă mult în timpul unei conduceri competente.* **3** (*milit.*) comandă, șefie, ‹înv.› povață, povățuire, ‹engl.› board, ‹ieșit din uz› comenduială. *Escadronul de tancuri se află sub conducerea unui colonel. Flota se află sub conducerea amiralului.* **4** administrare, administrație, cârmuire, gospodărire, ‹rar› dirigiure, manutențiune, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹pop. și fam.› chivernisală, chivernisire, ‹înv.› epistasie, isprăvnicie, ocârmuire, zapt, ‹ital.› gerență. *Pentru conducerea școlii s-a căutat o persoană competentă.* **5** (*muz.*) ‹fig.› baghetă. *Concertul a avut loc sub conducerea maestrului Celibidache.* **6** prezidare. *Conducerea dezbaterilor intră în atribuțiile directorului.* **7** direcție, șefie, ‹înv.› directorat. *Conducerea întreprinderii este deținută de un foarte bun manager.* **8** putere, ‹fig.› cârmă. *Era convins că va ajunge din nou la conducere.* **9** (*concr.*) direcție, ‹înv.› directorat, directorie. *A înmânat conducerii instituției o cerere de concediu medical. Conducerea a hotărât majorarea salariilor angajaților firmei.* **II 1** călăuzire, dirijare, ghidare, îndreptare, îndrumare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de conducerea unui cunoscător al orașului.* **2** fig. îndrumare, ‹fig.› călăuzire, dirijare, ghidare, orientare. *Conducerea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.* **III** acompaniere, ducere, însoțire, întovărășire, petrecere, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Conducerea musafirilor s-a făcut până la poartă.*

condúct s.n. (*anat.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) canal, duct, tub, ‹înv. și reg.› țeavă. *Conductul digestiv este o parte a aparatului digestiv.*

condúctă s.f. **1** (*tehn.*) canal, tub, ‹înv. și reg.› sulinar, ‹înv.› jgheab. *Apa curge prin conducte.* **2** (*ind. petrol.*) ***conductă de aducție*** = colector, manifold. **3** (*la pl.* ***conducte***; *arg.*) v. Spaghete.

conductíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) ‹rar› conducător. *Corpurile conductibile pot transmite căldura sau electricitatea.*

conductibilitáte s.f. (*fiz.*) conducție. *Conductibilitatea este proprietatea corpurilor de a transmite căldura sau electricitatea.*

conductór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. (*ferov.*) ‹fam.› naș. *Conductorul cere pasagerilor biletele la control.* **2** s.m., s.f. (*transp.; rar*) v. Manipulant. Vatman.

condúcție s.f. (*fiz.*) **1** conductibilitate. **2** ***conducție termică*** = termoconducție.

conduítă s.f. **1** comportament, comportare, purtare, ‹rar› purtat[1], ‹înv. și pop.› umblet, ‹pop.› port[1], purtătură, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› petrecere, politie, umblătură. *Conduita sa în societate este ireproșabilă.* **2** comportament, comportare, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de conduita necuviincioasă a fiului lor.*

condúr s.m. **1** ‹reg.› scarpă. *Condurul era un pantof femeiesc (de sărbătoare), cu toc înalt și împodobit cu broderii.* **2** (*art.; bot.*) ***condurul-doamnei*** = *Tropaeolum majus*; călțunaș, ‹pop.› nemțoaică, ‹reg.› altângic, caputină, ciocănași (v. *ciocănaș*), conduraș, fârfălăi, loposteni, lupidrag, nemțoicuță, pintenași (v. *pintenaș*), pinteni (v. *pinten*), sultane, sultănică, tetine.

conduragíu s.m. (*turc.; înv.*) v. Cizmar. Pantofar.

condurár s.m. (*înv.*) v. Cizmar. Pantofar.

conduráș s.m. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

condús, -ă adj. (*despre întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) administrat, cârmuit, gospodărit. *Lucrează într-o firmă bine condusă.*

conectáre s.f. (*tehn.*) conexiune. *Conectarea la rețeaua de gaze este costisitoare.*

conectát, -ă adj. (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) activ, on-line. *Pe skype, din lista de cunoscuți, îi apare numai o persoană conectată.*

conectív s.n. **1** (*log., mat.*) conector, functor, operator, operator logic. *Prin intermediul conectivului, din variabile separate iau naștere expresii.* **2** (*log.*) disjuncție. *Conectivul este relația dintre două enunțuri care se exclud reciproc.*

conectór s.n. **1** (*log., mat.*) conectiv, functor, operator, operator logic. **2** (*tehn.*) fiting, piesă de legătură. *Conectorul servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, tuburilor etc.*

conét s.n. (*înv.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1].

conexă vb. I. tr. **1** (*jur.*) a reuni. *Judecătorul a conexat cele două pricini pentru a da o rezolvare.* **2** (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme de același fel*) a îmbina, a împreuna, a îngemăna, a lega[1], a reuni, a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A conexat firele electrice pentru a reface circuitul.*

conexionísm s.n. (*biol.*) neuromimetism. *Conexionismul este un domeniu al rețelelor neurale formale, care stimulează de departe funcționarea rețelelor de neuroni biologici.*

conexitáte s.f. (*rar*) v. Aderență. Conexiune. Corelație. Înlănțuire. Legătură. Raport. Relație.

conexiúne s.f. **1** aderență, corelație, înlănțuire, legătură, raport, relație, ‹livr.› consecuție, intercomunicație, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio conexiune cu paranormalul.* **2** (*fiziol.*) ***conexiune inversă*** = aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, feedback, lanț cauzal închis, legătură inversă, reacție, retroacțiune, retrocontrol.

Conexiunea inversă este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali. **3** (*tehn.*) conectare. **4** (*filos.*) ***conexiune generală*** = conexiune universală; ***conexiune universală*** = conexiune generală. *Conexiunea generală sau universală reprezintă totalitatea formelor de legătură, determinare, interacțiune și condiționare reciprocă a obiectelor și fenomenelor în mișcare din întregul univers.*

confabulație s.f. (*psih.*) mitomanie, pseudologie. *Confabulația se caracterizează prin tendința unei persoane de a denatura adevărul, de a inventa fapte, întâmplări imaginare.*

confecție s.f. confecționare, confecționat[1], executare, fabricare, facere, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat.

confecționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a executa, a fabrica, a face, a lucra, a produce. *Confecționează bijuterii din aur și argint.* **2** (*compl. indică haine, încălțăminte, lenjerie etc.*) a croi[2], a executa, a face, a lucra. *I-a confecționat un costum de ocazie.*

confecționáre s.f. confecție, confecționat[1], executare, fabricare, facere, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat. *Confecționarea bijuteriilor l-a pasionat din tinerețe.*

confecționát[1] s.n. confecție, confecționare, executare, fabricare, facere, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat.

confecționát[2], -ă adj. fig. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului confecționat.* **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹fig.› mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs confecționat.*

conferențiá vb. I. intr. (*despre profesori, personalități etc.*) a vorbi, ‹înv.› a prelege. *Scriitorul este invitat să conferențieze la universitate.*

conferențiár, -ă s.m., s.f. alocutor, orator, vorbitor, ‹înv.› expunător, ‹iron.› cuvântăreț, cuvântător. *Conferențiara de la tribună a fost îndelung aplaudată.*

conferí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a acorda, a atribui, a da[2], a decerna, ‹înv.› a deferi, a hărăzi, ‹fig.› a adjudeca. *Le-a conferit medaliile într-un cadru festiv.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică rezultate sau efecte plăcute, utile etc.*) a atribui, a da[2], a oferi. *Rochia de seară îi conferă eleganță.* **3** intr. (*livr.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.

conferínță s.f. **1** cuvânt, ‹înv.› prelegere. *În conferința sa a prezentat aspecte ale crizei economice.* **2** consfătuire, ‹înv. și pop.› sfat, ‹reg.› orândă[1], tăineală, ‹turc.; înv.› meșferet. *Reprezentanții celor două state au încheiat conferința.*

conferíre s.f. acordare, atribuire, decernare. *Conferirea medaliei a însemnat mult pentru el.*

conferít, -ă adj. (*despre premii, distincții, titluri etc.*) acordat, atribuit, dat[2], decernat, ‹înv.› deferit. *Medalia conferită i-a facilitat promovarea.*

confesá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se confia, a se destăinui, a se mărturisi, a se spovedi, ‹latin.; înv.› a se confide, ‹fig.› a se abandona. *S-a confesat ei, spunându-i adevărul despre afacere.*

confesár s.m. (*relig.; latin.; înv.*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual.

confesáre s.f. (*relig.; rar*) v. Confesiune. Mărturisire. Spovadă. Spovedanie. Spovedire. Spovedit[1].

confesionár s.m. (*relig.; înv.*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual.

confesiúne s.f. **I 1** confidență, destăinuire, dezvăluire, mărturisire, spovedanie, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă. *A aflat amănunte picante din confesiunea ei. Confesiunea pe care i-a făcut-o l-a impresionat mult.* **2** (*jur.; rar*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire. **II** (*relig.*) **1** credință, cult[1], religie, rit, ‹înv. și pop.› lege, ‹înv.› crezare, ‹fig.; înv.› staul. *Cei mai mulți români aparțin confesiunii creștine ortodoxe.* **2** mărturisire, spovadă, spovedanie, spovedire, spovedit[1], ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură. *Confesiunea făcută preotului i-a adus liniștea sufletească.*

confesór s.m. (*relig.*) duhovnic, părinte spiritual, ‹astăzi rar› spiritual, ‹înv.› confesionar, mărturisitor, spoveditor, spovednic, ‹latin.; înv.› confesar. *Merge la confesor pentru a se spovedi.*

confiá vb. I. **1** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi confiază cât de mult îl iubește. Nu-și confiază nimănui sentimentele.* **2** refl. (*despre oameni*) a se confesa, a se destăinui, a se mărturisi, a se spovedi, ‹latin.; înv.› a se confide, ‹fig.› a se abandona. **3** tr. (*livr.; compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredința. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite. **4** tr. (*livr.; compl. indică obiecte, bunuri, bani etc.*) v. Lăsa. Încredința. Preda.

confíde vb. III. refl. (*latin.; înv.; despre oameni*) v. Confesa. Confia. Destăinui. Mărturisi. Spovedi.

confidént, -ă s.m., s.f. **1** intim, ‹înv.› tainic. *Este prietenul său cel mai bun, confidentul său.* **2** părtaș. *Este confidentul tainelor lui.*

confidénță s.f. confesiune, destăinuire, dezvăluire, mărturisire, spovedanie, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă.

confidențiál, -ă adj. **1** secret[2], tainic, ‹înv.› secretic, secretnic. *Hotărârile s-au luat în urma unei întâlniri confidențiale.* **2** intim, particular, ‹înv.› particularnic. *Discuțiile cu psihologii sunt confidențiale.*

confiént, -ă adj. (*fran.; despre oameni*) v. Încrezător.

confiénță s.f. (*fran.*) v. Încredere.

configurá vb. I. refl. a se contura, a se profila, a se structura, ‹fig.; fam.› a se lumina. *Revista se configurează ca o publicație mondenă.*

configuratísm s.n. (*psih.; rar*) v. Configurationism. Gestaltism. Structuralism psihologic.

configuratív, -ă adj. configurațional. *Starea actuală a locului pe care se întinde grădina face greu de recunoscut conceptul configurativ inițial.*

configurație s.f. **1** aspect, conformație, fizionomie, formă, înfățișare, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar configurația terenului nu îi satisface.* **2** (*geomorf.*) conformație, relief. *Regiunea are configurație montană.*

configurațiónal, -ă adj. configurativ.

configurațiónism s.n. (*psih.*) gestaltism, structuralism psihologic, ‹rar› configuratism. *Adepții configurationismului susțin că, în învățarea citirii și a scrierii cuvintelor, copilul prinde totul în forme întregi, în structuri.*

confiná vb. I. (*livr.*) **1** intr. (*despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.*) v. Învecina. Mărgini. **2** refl. (*despre oameni*) v. Aliena. Izola. Îndepărta. Separa.

confinát, -ă adj. (*fran.; despre aer, atmosferă etc.*) v. Apăsător. Greu. Irespirabil. Înăbușitor. Încărcat[2]. Nerespirabil. Sufocant. Viciat.

confínii s.f. pl. (*înv.*) v. Frontieră. Granița. Hotar. Limită. Limită teritorială.

confirmá vb. I. **1** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document confirmă că el este proprietarul casei.* **2** refl. (*despre prevestiri, prooroci etc.*) a se adeveri, a se împlini, a se îndeplini, a se realiza, ‹înv. și reg.› a se umple. *Presupunerile ghicitoarei s-au confirmat.* **3** tr. (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a consacra, a consfinți, a ratifica, a sancționa, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost confirmat de Parlament.* **4** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a recunoaște, a valida, ‹înv. și pop.› a întări. *A fost confirmat ca ambasador.* **5** tr. (*compl. indică afirmații, date etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a consolida, a corobora, a întări, a proba, a sprijini. *Afirmațiile martorilor sunt confirmate cu înregistrările de pe casete.*

confirmáre s.f. **1** adeverire, arătare, atestare, certificare, demonstrare, demonstrație, dove-

dire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Confirmarea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **2** adeverire, împlinire, îndeplinire, realizare, ‹înv.› lucru, plinire. *Confirmarea presupunerilor ghicitoarei l-a șocat.* **3** consolidare, coroborare, întărire, probare, ‹înv.› coroborație. *Confirmarea afirmațiilor martorilor cu înregistrările de pe casete a stabilit adevărul.* **4** (*jur.*) aprobare, consacrare, consfințire, ratificare, sancționare, sancțiune, validare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Confirmarea legilor revine Parlamentului.* **5** (*jur.*) recunoaștere, validare, ‹înv. și pop.› întărire. *Confirmarea lui ca ambasador a fost făcută publică.*

confirmát, -á adj. **1** (*despre fapte, afirmații etc.*) adeverit, demonstrat, dovedit, probat, verificat. *Autenticitatea tabloului este un lucru confirmat.* **2** (*jur.; despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) consacrat, consfințit, ratificat, sancționat, validat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea confirmată este dată publicității.*

confirmáție s.f. (*înv.*) v. Adeverire. Arătare. Atestare. Certificare. Confirmare. Demonstrare. Demonstrație. Dovedire. Întărire. Probare. Probă.

confiscá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică bunuri*) a lua, a sechestra, ‹înv.› a zeberi. *Bunurile obținute ilicit i-au fost confiscate.* **2** (*compl. indică droguri, mărfuri de contrabandă etc.*) a captura. *Polițiștii de frontieră au confiscat o cantitate mare de heroină.* **3** (*fam.; glum.; compl. indică bunuri, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.

confiscáre s.f. (*jur.*) luare, sechestrare, ‹înv.› confiscație. *Judecătorul a hotărât confiscarea bunurilor obținute ilicit.*

confiscát, -á adj. **1** (*jur.; despre bunuri*) luat[2], sechestrat. *Pământurile confiscate i-au fost înapoiate.* **2** (*despre droguri, mărfuri de contrabandă etc.*) capturat[2]. *Heroina confiscată a fost arsă.*

confiscáție s.f. (*jur.; înv.*) v. Confiscare. Luare. Sechestrare.

confiseríe s.f. (*fran.*) v. Cofetărie.

conflíct s.n. **1** altercație, animozitate, ceartă, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*) , poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pârâ, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, smintea-lă, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, războiu[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› caramboi, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de conflict între cei doi parteneri de afaceri.* **2** (*milit.; și* ***conflict armat***) războiu[1], ‹rar› câmpanie, campanie militară, ‹înv. și pop.› bătaie, războiu, ‹reg.› bozgun, hârțoală, ‹înv.› apucarea armelor (v. *apucare*), foc, oaste, oștenie, oștenire, oștire, oștit, vrăjmășie, ‹turc.; înv.› sefer, ‹fig.; înv.› tărie. *Conflictul din zonă a fost aplanat. Conflictul din Vietnam putea fi evitat.*

confluá vb. I. intr. **1** (*geogr.; despre cursuri de apă*) a se întâlni. *Oltul confluează cu Dunărea.* **2** fig. (*livr.; despre oameni*) v. Aspira. Aținti. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Ținti. Urmări. Visa. Viza[2].

confluénță s.f. (*geogr.*) răscruce, ‹rar› răspântie. *Confluența Siretului cu Dunărea este la sud de Galați.*

confórm, -á adj. **I** adj. **1** adecvat, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai conformă tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** identic. *Trebuie să prezinte o copie conformă a licenței de transport. Descrierea faptelor nu este conformă cu realitatea.* **II** (*cu val. de prep.; introduce un circ. de mod*) după, potrivit. *Conform ultimelor sondaje, este politicianul cel mai apreciat de populație.*

conformá vb. I. (*de obicei urmat de determ. în dat.*) **1** refl. a asculta, a se executa, a se supune, a urma, ‹fig.; înv.› a se înjuga. *Este o fire independentă care nu se conformează indicațiilor altora.* **2** tr. a adapta, a adecva, a compatibiliza, a potrivi, ‹livr.› a apropia, a apropria. *A conformat proiectul cerințelor contractului european.*

conformánță s.f. (*rar*) v. Conformație. Constituție. Constituție somatopsihică. Factură. Fizic[2]. Natură. Structură.

conformáre s.f. adaptare, adecvare, compatibilitate, compatibilizare, potrivire, ‹livr.› adecvație, idoneitate, ‹rar› adaptație. *Conformarea proiectului la cerințele europene a fost o condiție esențială.*

conformáție s.f. **1** constituție, constituție somatopsihică, factură, fizic[2], natură, structură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Conformația fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.* **2** aspect, configurație, fizionomie, formă, înfățișare, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar conformația terenului nu îi satisface.* **3** (*geomorf.*) configurație, relief. *Regiunea are conformație montană.*

conformísm s.n. rigorism. *Adolescența este vârsta aflată la granița dintre conformism și nonconformism în ceea ce privește regulile societății.*

conformitáte s.f. **1** acord, concordanță, consonanță, corespondență, potrivire, ‹rar› convenință, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există o perfectă conformitate între melodicitatea versurilor și acompaniamentul lirei.* **2** identitate, unitate. *Conformitatea de opinii și de gusturi întărește relația dintre cei doi tineri.* **3** raport. *Cheltuielile se fac în conformitate cu salariile.*

confórt s.n. **1** comoditate, liniște, tihnă, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹înv.› rahat[2], tihneală, ‹grec.; înv.› evcolie, ‹fig.; fam.› pană. *Nu poate renunța la confortul din vila de la munte.* **2** comoditate, tabiet. *Îi place să aibă acum, la bătrânețe, tot confortul cu care se obișnuise.*

confortábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre piese de mobilier*) comod, ‹reg.› îndemânatic, îndemânos. *Și-au cumpărat niște fotolii foarte confortabile.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) comod, lejer, ușor[2], ‹înv.› slobod. *Își cumpără numai pantofi confortabili.* **3** (*despre prețuri*) acceptabil, accesibil, convenabil, moderat, modic, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț confortabil.* **4** (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor*) ‹fig.› civilizat. *Orice om își dorește să aibă un trai confortabil.* **II** adv. (*modal*) bine, comod, ‹reg.› tabla-bașa, ‹înv.› odihnit[2]. *Stă confortabil în fotoliu.*

confortánt, -ă adj. (*farm.; fran.*) v. Fortifiant. Fortificant. Întăritor. Reconfortant. Reconstituant. Roborant. Tonic. Tonifiant.

confratérn, -ă adj. **1** ‹fran.› confraternel. *Îl susține din spirit confratern.* **2** (*livr.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

confraternél, -ă adj. (*fran.*) v. Confratern.

confraternitáte s.f. **1** frăție, înfrățire, solidaritate, solidarizare, unitate. *Confraternitatea popoarelor în lupta împotriva terorismului este o cerință a epocii actuale.* **2** (*rar*) v. Confrerie.

confraternizá vb. I. refl. recipr. (*înv.; despre oameni, grupuri, partide etc.*) v. Fraterniza. Înfrăți.

confraternizáre s.f. fraternizare, înfrățire. *Militează pentru confraternizarea etniilor din aceeași țară.*

confrăție s.f. (*înv.*) v. Confrerie.

confreríe s.f. ‹rar› confraternitate, ‹înv.› confrăție. *Confreriile militare aveau însemne distincte.*

confruntă vb. I. **1** tr. (*compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) a alătura, a compara, ‹rar› a paraleliza, ‹înv.› a paravalisi, a protocoli, a semui[1]. *După ce a confruntat cele două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **2** refl. recipr. (*despre adversari*) a se înfrunta, a se întâlni, a se întrece. *Cei doi boxeri se confruntă pentru titlul de campion mondial la categoria grea. Reprezentanții celor două partide se confruntă într-o emisiune televizată.* **3** refl. (*mai ales despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică dificultăți, piedici etc.*) ‹fig.› a întâlni, a întâmpina, a se

lovi. *În viață s-a confruntat cu numeroase greutăți.*

confruntáre s.f. **1** alăturare, comparare, comparație, paralelă, paralelism, ‹rar› paralelizare. *După confruntarea celor două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **2** ‹fig.› luptă. *Confruntarea dintre bine și rău este clasică.* **3** (*jur.*) ‹înv.› confruntație. *S-a hotărât confruntarea martorilor.*

confruntáție s.f. (*jur.; înv.*) v. Confruntare.

confucián, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Confucianist.

confucianíst, -ă adj., s.m., s.f. ‹rar› confucian. *Confucianistul este adeptul doctrinei inițiate de Confucius.*

confundă vb. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a asemăna, a asemui, a lua, a semui[1], ‹rar› a confuziona, ‹reg.› a peznui. *L-a salutat, confundându-l cu altcineva.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, adrese, nume etc.*) a greși, a încurca, ‹rar› a confuziona. *A confundat adresa și a ajuns la altcineva.* **3** refl. a se contopi, a se identifica. *În poezia romantică omul tinde să se confunde cu natura.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, a (se) combina, ‹fig.› a (se) împletici, a (se) încâlci, a (se) încurca, a (se) învălui. *Adesea amintirile se confundă cu visele.*

confundáre s.f. **1** contopire, identificare. *Confundarea omului cu natura este o temă romantică.* **2** confuzie, încurcătură.

confutáție s.f. (*rar*) v. Refutare. Refutație.

confúz, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod confuz. Viitorul ei este confuz.* **2** (*despre glasuri, sunete, zgomote etc.*) difuz, nedeslușit, vag, ‹înv.› îngăimător, neauzit. *Vocile oamenilor au devenit confuze după ce ei s-au îndepărtat de locul manifestației.* **3** (*despre senzații, impresii*) difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație confuză de teamă. De câteva zile are o durere confuză în piept.* **4** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații confuze.* **5** (*despre oameni*) bulversat, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas confuz când a auzit reproșul șefului.* **6** fig. (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; rar; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet Lânced. Leșinat[2]. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Plăpând. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Somnoros. Stins[2]. Tainic. Ușor[2]. **II** adv. (*modal*) echivoc, neclar. *Se exprimă confuz. Răspunde confuz la întrebare.*

confúzie s.f. **1** încurcătură, zăpăceală, ‹livr.› imbroglio, ‹reg.› îngăimăceală, îngăimăcitură, ‹înv.› îngălmăceală, ‹fig.› învălmășeală, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; fam.› halima[1], harababură. *Lipsa informării corecte duce la apariția confuziilor.* **2** imprecizie, neclaritate, nelămurire, neprecizie, ‹fig.› nebulozitate, obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind confuzie, a fost respinsă.* **3** confundare, încurcătură. *Se face o confuzie între noțiuni.*

confuzioná vb. I. tr. (*rar*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Asemăna. Asemui. Confunda. Lua. Semui[1]. **2** (*compl. indică lucruri, adrese, nume etc.*) v. Confunda. Greși. Încurca.

confuzionánt, -ă adj. (*rar; despre situații, vești, despre fapte, manifestări, atitudini ale oamenilor etc.*) v. Deconcertant. Derutant. Descumpănitor. Tulburător.

congelá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales alimente*) a îngheța, a refrigera. *A congelat o parte din carnea de porc cumpărată.*

congelăre s.f. înghețare. *Carnea se păstrează mai mult timp prin congelare.*

congelăt, -ă adj. (*mai ales despre alimente*) înghețat. *Scoate din timp vinetele congelate din refrigerator.*

congelatór s.n. freezer, refrigerator. *A pus o parte din carnea de porc cumpărată în congelator.*

congelăție s.f. (*rar*) v. Înghețare. Solidificare.

congeminăție s.f. (*biol.*) redublare. *Congeminația este o formație dublă simultană.*

congéner, -ă adj. (*despre animale sau plante*) ‹rar› congeneric. *Cașalotul și balena sunt congenere, deoarece fac parte din același gen.*

congenéric, -ă adj. (*rar; despre animale sau plante*) v. Congener.

congenitál, -ă adj. (*despre particularități fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale ființelor*) ereditar, înnăscut, moștenit, ‹înv.› strămoșesc, ‹fig.; înv.› erezit. *Diabetul este o boală mai ales congenitală.*

congéstie s.f. **1** congestionare, înroșire, ‹fig.; pop.› aprindere. **2** (*med., med. vet.*) hiperemie, inflamație, iritație. *A făcut congestie la plămâni.* **3** (*med., med. vet.*) ***congestie pasivă*** = stază sangvină. *Congestia pasivă este încetinirea sau oprirea fluxului sângelui ori a unui alt fluid într-o regiune a organismului;* ***congestie suprarenală*** = hipernefrită.

congestioná vb. I. **I** refl. **1** (*despre fața oamenilor*) a se înroși, ‹fig.; pop.› a se aprinde. *Fața i s-a congestionat din cauza tensiunii.* **2** (*despre ochi*) a se injecta, a se înroși, a se roși. *Ochii i s-au congestionat din cauză că a lucrat mult la calculator.* **3** (*med., med. vet.; despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) a se inflama, a se irita, ‹pop.› a se obrinti, ‹reg.› a se boboti. *Rana i s-a congestionat.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică mai ales traficul rutier*) a (se) aglomera. *Lucrările de reparație a șoselelor congestionează traficul.*

congestionáre s.f. **1** congestie, înroșire, ‹fig.; pop.› aprindere. *Un puseu de tensiune i-a produs congestionarea feței.* **2** (*med., med. vet.*) flegmazie, flogoză, inflamare, inflamație, intumescență, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este congestionarea mucoasei nazale.* **3** aglomerare. *Gradul de congestionare la care s-a ajuns în marile orașe determină ambuteiajele.*

congestionát, -ă adj. **I 1** (*despre fața oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) înroșit, roșu, ‹fig.; pop.› aprins[2]. *Are fața congestionată din cauza unui puseu de tensiune.* **2** (*despre ochi*) injectat, înroșit, însângerat, roșcat, roșit, roșu, sângerat[2], ‹rar› sângeros. *Ochii congestionați îi trădează oboseala.* **3** (*med., med. vet.; despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) inflamat, iritat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit. *Nările congestionate îl fac să creadă că are sinuzită.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) încordat, înfrigurat, nerăbdător. *Îl așteaptă, congestionată , să afle dacă a luat examenul.* **2** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) încordat, stresat, ‹fig.› tensionat. *Este mereu congestionat din cauza problemelor de la serviciu.* **3** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe congestionate.* **4** (*despre traficul rutier*) aglomerat. *Traficul congestionat în marile orașe este o problemă căreia nu i s-a găsit soluție.*

conglăsuí vb. IV. intr. (*înv.; despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) v. Concorda. Corespunde. Potrivi.

conglăsuiálă s.f. (*înv.*) v. Unanimitate.

conglăsuíre s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Acord. Consens. Înțelegere. **2** v. Unanimitate.

conglăsuitór, -oáre adj. (*înv.*) v. General[2]. Unanim.

conglomerá vb. I. tr. (*rar; compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel etc.*) v. Conexa. Îmbina. Împreuna. Îngemăna. Lega[1]. Reuni. Uni[2].

conglomeráre s.f. conglomerație, ‹fig.› conglomerat. *Acest cartier este o conglomerare de clădiri vechi.*

conglomerát s.n. **1** (*geol.*) conglomerație. *Conglomeratul se formează prin cimentarea (cu calcar) a bolovănișurilor și a pietrișurilor transportate de ape sau a mineralelor.* **2** fig. conglomerare, conglomerație.

conglomerátie s.f. **1** (*geol.*) conglomerat. **2** conglomerare, ‹fig.› conglomerat.

conglutiná vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) a (se) coagula, a (se) închega, ‹pop.› a (se) năclăi, a se slei, ‹reg.› a (se) năsădi, a se noji[1], a (se) străgheța, a (se) țepeni. *Sângele din care s-a scos fibrina nu se mai conglutinează.*

conglutinánt, -ă adj. (*despre anumite substanțe*) coagulant, ‹rar› închegător. *Pentru hemoragie a folosit un medicament conglutinant.*

conglutináre s.f. coagulare, conglutinație, închegare, ‹reg.› închegătură. *Conglutinarea sângelui nu mai are loc dacă din el s-a scos fibrina.*

conglutinație s.f. coagulare, conglutinare, închegare, ‹reg.› închegătură.

congratulá vb. I. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) felicita, a (se) gratula, ‹înv.› a (se) ferici, a (se) hiritisi, ‹fig.; fam.› a se aplauda. *Cei doi coechipieri se congratulează pentru câștigarea concursului.*

congratuláre s.f. congratulație, felicitare, gratulare, gratulație, ‹înv.› hiritiseală, hiritisire, ‹grec.; înv.› sinhariticon. *I-a trimis o scrisoare de congratulare pentru succesul obținut.*

congratulație s.f. congratulare, felicitare, gratulare, gratulație, ‹înv.› hiritiseală, hiritisire, ‹grec.; înv.› sinhariticon.

congregamíst, -ă adj. (*relig.; la catolici; reg.*) v. Congregațional.

congregație s.f. (*relig.; la catolici*) ordin călugăresc, ordin monahal. *O congregație benedictină ființează la Bacău.*

congregațiónál, -ă adj. (*relig.; la catolici*) ‹reg.› congreganist. *Frecventează biserica congregațională. Urmează o școală congregațională.*

congrés s.n. (*polit.; în unele state; nm. pr.*) Parlament. *În SUA Congresul este format din Camera Reprezentanților și Senat.*

congresionál, -ă adj. (*polit.; în unele state*) congresual. *Sistemul congresional funcționează în SUA.*

congresman ['kɔŋgresmən] s.m. (*polit.*) deputat, parlamentar, ‹ieșit din uz› ablegat. *Congresmanii din SUA sunt aleși prin vot pentru a face parte, pe o anumită perioadă de timp, dintr-un organ legislativ.*

congresuál, -ă adj. (*polit.; în unele state*) congresional.

congruént, -ă adj. (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) coincident, concordant, corespunzător, echivalent, ‹livr.› sinonim, ‹fig.; înv.› consunant. *Rezultatele celor două experimente sunt congruente.*

congruénță s.f. coincidență, concordanță, echivalență, ‹livr.› sinonimie. *Congruența rezultatelor celor două experimente l-a surprins.*

coniác s.n. brandy, ‹fam.; glum.› streptomicină. *A cumpărat mai multe sticle de coniac.*

conídie s.f. (*bot.*) conidiospor. *Conidia asigură înmulțirea asexuată a ciupercilor evoluate.*

conídiospór s.m. (*bot.*) conidie.

conífére s.n. pl. (*bot.*) rășinoase (v. *rășinos*). *Coniferele au frunzele aciculare sau solzoase (persistente) și fructe lemnoase, conice.*

coniferímá s.f. (*bot.*) abietin. *Coniferina se extrage din lemnul de brad.*

conivénță s.f. complicitate. *Polițistul a adus probe care demonstrează conivența inculpatului la furt.*

conjecturál, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, ipotetic, închipuit, presupus[2], prezumat, prezumtiv, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar conjecturale.*

conjectúră s.f. ipoteză, presupunere, prezumție, supoziție, ‹înv.› supunere. *Existența vieții pe Marte rămâne o conjectură.*

conjugá vb. I. tr., refl. fig. a (se) îmbina, a (se) uni[2], ‹fig.› a (se) împleti. *Își conjugă forțele pentru a ieși din impas.*

conjugál, -ă adj. casnic, marital, matrimonial, ‹livr.› conubial, ‹înv.› căsătoresc, căsnicesc, gospodăresc, soțiesc. *Viața conjugală are suișuri și coborâșuri.*

conjugáre s.f. **1** (*gram.*) flexiune verbală, ‹înv.› conjugație. *În limba română sunt patru conjugări.* **2** fig. îmbinare, unire, ‹fig.› împletire. *Se impune conjugarea forțelor interesate de realizarea acestui proiect.*

conjugát, -ă adj. fig. unit. *S-a impus o acțiune conjugată a forțelor interesate în realizarea acestui proiect.*

conjugáție s.f. (*gram.; înv.*) v. Conjugare.

conjúnct, -ă adj. ‹înv.› conjunctiv. *Inflația și șomajul sunt fenomene conjuncte.*

conjunctív, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*gram.*) subjonctiv, ‹înv.› modă supuitoare, modul supunătiv (v. mod), plecare supuitoare, plecător, supuitor. *Modul conjunctiv exprimă, în general, o acțiune realizabilă, posibilă. Conjunctivul este frecvent în limba franceză.* **2** adj. (*înv.*) v. Conjunct.

conjunctivítă granuloasă s.f. (*med.*) trahom, ‹pop.› pohoială. *Conjunctivita granuloasă, netratată corespunzător, poate provoca orbirea.*

conjuncturál, -ă adj. circumstanțial, situațional. *Trebuie să se țină seama și de contextul conjunctural în care a apărut acest fenomen.*

conjunctúră s.f. **1** caz, circumstanță, condiție, ipostază, împrejurare, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă conjunctură, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în conjuncturi excepționale.* **2** circumstanțe (v. *circumstanță*), concurs de împrejurări, împrejurări (v. *împrejurare*), întâmplări (v. *întâmplare*), timpuri (v. *timp*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reușit în viață datorită unei conjuncturi fericite.*

conjúncție s.f. **1** (*gram.*) ‹rar› jonctiv, ‹înv.› legătură. *Conjuncția leagă, în propoziție, cuvinte între care există raporturi de coordonare.* **2** (*gram.*) ***conjuncție cauzală*** = ‹înv.› vinuitoare (v. *vinuitor*). *Conjuncția cauzală introduce o propoziție cauzală.* **3** (*stil.*) ‹grec.; înv.› sinichioză. *Conjuncția enunță o observație rezultată din asocierea unor aspecte de viață contradictorii.*

conjurá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a adjura, a implora, ‹pop.› a jura, a milui, ‹înv.› a supăra, a suplica. *Vă conjur să fiți corecți în declarații.* **2** intr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) a complota, a conspira, a unelti, ‹livr.› a intrica, ‹rar› a răzvrăti, ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹reg.› a împogodi, a pogodi, ‹înv.› a intriga, a mașina, a măiestri, a zavistui, ‹fig.› a lucra. *Boierii au conjurat împotriva domnitorului numit de turci.* **3** tr. (*în credințe și superstiții; compl. indică duhuri, spirite rele, demoni etc.*) a exorciza. *A conjurat spiritul să părăsească trupul în care intrase.*

conjurăre s.f. adjurație, implorare, implorație, ‹înv.› suplicare, suplicație. *Conjurarea a avut efectul scontat, tânărul obținând ceea ce a dorit.*

conjurát, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Complotist. Conspirator.

conjuratór, -oáre s.m., s.f. (*fran.; înv.*) v. Complotist. Conspirator.

conjurație s.f. complot, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹rar› complotare, ‹înv. și pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv.› bont[1], coaliție de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unei conjurații.*

conlocuí vb. IV. intr. (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Coabita. Conviețui. Locui. Trăi. Viețui.

conlocuíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Coabitare. Coabitație. Conviețuire. Trai. Viață. Viețuire.

conlocutór, -oáre s.m., s.f. colocutor, interlocutor, ‹astăzi rar› vorbitor, ‹înv.› convorbitor, împreună-vorbitor. *Vorbise atât de mult, încât conlocutorul său nu reușise să spună decât câteva cuvinte.*

conlucrá vb. I. intr. (*despre oameni*) a colabora, a coopera, a participa, ‹înv.› a concurge, a împreună-lucra. *La rezolvarea acestui caz conlucrează forțele poliției și ale procuraturii.*

conlucráre s.f. colaborare, cooperare, cooperație, ‹înv.› împreună-lucrare, lucrare-dimpreună, lucrare-laolaltă. *Conlucrarea dintre medic și pacient este esențială.*

conlucrátor, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Colaborator.

cónob s.n. (*gosp.; înv.*) v. Căldare. Găleată.

conobélie s.f. (*reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic.

conoíd, -ă adj. (*mat.*) conoidal.

conoidál, -ă adj. (*mat.*) conoid. *Această formă geometrică este conoidală, asemănându-se cu un con.*

conopídă s.f. **1** (*bot.*) *Brassica oleracea* sau *Brassica botrytis*; ‹reg.› carfiol, cartafiol. **2** (*entom.; reg.*) v. Omidă. **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

conorășéan s.m. (*rar*) v. Concitadin.

conosaménț s.n. (*com.*) poliță de încărcare. *Printr-un conosament, semnat de armator sau de comandantul unei nave comerciale, se confirmă primirea mărfii la bordul navei și se subliniază obligația de a o transporta și preda la destinație în condiții bune.*

conotatív, -ă adj. (*lingv.; mai ales despre sensul cuvintelor*) figurat, metaforic. *A folosit cuvântul nu în sens propriu, ci în sens conotativ.*

conotáție s.f. (*lingv.*) accepție, conținut, înțeles[1], semnificație, sens, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare,

însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit cu o conotație figurată.*

conovăț s.n. (*reg.*) v. Pripon.

consacră vb. I. **I 1** tr., refl. (*urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a (se) dărui, a se deda, a (se) dedica, a se destina, a se devota, a (se) hărăzi, a (se) închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a (se) pridădi, a (se) șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a (se) logodi. *S-a consacrat cu totul cercetării.* **2** tr. (*compl. indică mai ales scrieri, melodii, monumente etc.*) a dedica, a închina, ‹fig.; înv.› a ridica. *Cunoscutul compozitor a consacrat evenimentului istoric o simfonie.* **3** tr. (*compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) a consfinți, a fixa, a stabili, a statornici, ‹înv.› a sfinți[1], ‹fig.; rar› a împlânta. *Tinerii au consacrat obiceiul de a organiza, lunar, o serată muzicală.* **4** tr. a consfinți, a impune, ‹fig.; rar› a prinde. *Premiile Oscar consacră talentele în lumea filmului.* **5** tr. (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a confirma, a consfinți, a ratifica, a sancționa, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost consacrat de Parlament.* **II** tr. (*relig.*) **1** (*compl. indică locașe de cult*) a sfinți[1], a târnosi[1], ‹înv.› a dedica. *Mitropolitul a consacrat biserica mănăstirii.* **2** (*compl. indică clerici*) a hirotoni, a hirotonisi, ‹la catolici› a ordona, ‹pop.› a sfinți[1], ‹înv.› a ierosi, a sacra, a sânți. *A fost consacrat episcop.*

consacrăre s.f. **1** abnegare[1], dăruire, dedicare, destinare, devotare, închinare, ‹rar› consacrație, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă consacrarea întregii vieți cercetării.* **2** consfințire, fixare, stabilire, statornicire, ‹înv.› sfințire[1]. *Consacrarea obiceiului de a organiza, lunar, o serată muzicală a provocat bucuria prietenilor.* **2** consfințire, impunere. *În consacrarea talentelor din lumea filmului un rol important îl joacă decernarea premiilor Oscar.* **4** (*jur.*) aprobare, confirmare, consfințire, ratificare, sancționare, sancțiune, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Consacrarea legilor revine Parlamentului.* **II** (*relig.*) **1** sfeștanie, sfințire[1], sfințit[1], târnoseală, târnosire, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură. *Consacrarea bisericii mănăstirii va fi făcută de mitropolitul Moldovei și Bucovinei.* **2** hirotonie, hirotonire, hirotonisire, ‹pop.› sfințire[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură. *La consacrarea preotului ca episcop a participat foarte multă lume.*

consacrát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, reputat, vestit. *Este un romancier consacrat.* **2** (*despre reguli, obiceiuri etc.*) consfințit, fixat[2], stabilit, statornicit. *Organizarea, lunar, a unei serate muzicale a devenit un obicei consacrat.* **3** consfințit, obișnuit, tradițional, ‹rar› sacramental. *Șamanii rostesc formule consacrate.* **4** (*jur.; despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) confirmat, consfințit, ratificat, sancționat, validat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea consacrată este dată publicității.* **5** (*mai ales despre scrieri, melodii, monumente*) dedicat, închinat. *Versurile consacrate erau o poezie de dragoste.* **II** (*relig.; despre clerici*) hirotonisit, hirotonit, ‹pop.› sfințit[3], ‹înv.› sânțit. *Diaconul consacrat poate sluji ca preot.*

consacrație s.f. (*rar*) v. Abnegare[1]. Dăruire. Dedicare. Destinare. Închinare.

consangvín, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre frați sau surori*) consângean. *Frații consangvini au același tată.* **2** s.m., s.f. (*în opoz. cu „străin”*) apropiat, consângean, neam, rubedenie, rudă[1], rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge. *La nuntă au fost invitați strict consagvinii.*

consangvinitáte s.f. ‹înv.› consângenie. *Consangvinitatea este raportul de rudenie între persoane care au același tată.*

consătean s.m. ‹înv.› sătaș. *S-a întâlnit în oraș cu un consătean.*

consânge s.m. (*în opoz. cu „străin”; înv.*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

consângeán, -á adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre frați sau surori*) consangvin. **2** s.m., s.f. (*în opoz. cu „străin”*) apropiat, consangvin, neam, rubedenie, rudă[1], rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge.

consângeníe s.f. (*înv.*) v. Consangvinitate.

conscríe vb. III. tr. (*milit.; înv.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta.

conscrípt s.n. (*milit.; înv.*) v. Recrut.

conscripție s.f. (*milit.; înv.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare.

conscrís s.m. (*milit.; înv.*) v. Recrut.

consecínță s.f. **1** efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹înv.› urmat, urmă, urmuire, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la consecințele faptelor sale.* **2** (*log.*) consecvent. *Consecința este al doilea membru al unei implicații, care urmează antecedentului.*

consecutív, -ă adj., adv., s.f. **1** adj. succesiv. *Tipărește ediții consecutive din marii clasici.* **2** adv. (*modal*) succesiv, ‹înv.› succesivamente. *L-a căutat consecutiv, timp de două seri.* **3** s.f. (*gram.*) propoziție consecutivă. *Consecutiva îndeplinește în frază funcția de circumstanțial consecutiv al regentei.*

consecutivitáte s.f. ordine, succesiune. *Urmărește consecutivitatea cuvintelor în frază.*

consecúție s.f. **1** (*art.; gram.*) ***consecuția timpurilor*** = concordanța timpurilor (v. *concordanță*), corespondența timpurilor (v. *corespondență*). *Consecuția timpurilor reprezintă un ansamblu de reguli potrivit cărora timpul verbului din propoziția subordonată este în acord cu timpul verbului din regentă.* **2** (*livr.*) v. Aderență. Conexiune. Corelație. Înlănțuire. Legătură. Raport. Relație.

consecvént, -ă adj., adv., s.n. **1** adj. (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, constant, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit. *Era evidentă silința lui de a fi drept, nepărtinitor,consecvent față de toți.* **2** adj. (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, constant, egal, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este consecvent în respectarea angajamentelor făcute.* **3** adv. (*modal*) constant. *Merge consecvent la biserică.* **4** s.n. (*log.*) consecință.

consecvénță s.f. constanță, stabilitate, statornicie. *Consecvența în atitudini și în gândire îi atrage respectul colegilor.*

consémn s.n. (*milit.*) dispoziție, ordin, ‹arg.› răvaș. *Toți soldații trebuie să respecte consemnul de a nu părăsi garnizoana.*

consemná vb. I. tr. **1** (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a înregistra, a înscrie, a însemna, a nota[1], a scrie, a trece, ‹înv. și reg.› a notălui, ‹înv.› a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A consemnat într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **2** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a înregistra, a menționa, a preciza, a reține, a specifica. *Ca istoric, îi revine sarcina de a consemna evenimentele politice majore.*

consemnábil, -ă adj. (*despre fapte, evenimente, pasaje din lucrări artistice, aforisme etc.*) important, însemnat, marcant, memorabil. *A extras câteva fragmente consemnabile din opera scriitorului.*

consemnáre s.f. **I 1** înregistrare, înscriere, însemnare, notare[1], notație, ‹înv.› notificare. *Se ocupă cu consemnarea sumelor de bani necesare reparării casei.* **2** înregistrare, menționare, precizare, specificare, ‹înv.› scriptură. *Ca istoric, îi revine sarcina consemnării evenimentelor politice majore.* **3** (*fin.*) consemnațiune. *Prin consemnare se dispune păstrarea unei sume de bani pe numele și la dispoziția altei persoane, la o instituție autorizată.* **II** (*concr.*) însemnare, mențiune, notație, notă, ‹rar› notare[1], ‹fam.› inscripție, ‹înv.› izvod, semn. *Îi citește consemnările făcute cu creionul pe marginea filelor cărții.*

consemnațiúne s.f. (*fin.*) consemnare.

conséns s.n. (*jur.*) acord, înțelegere, ‹înv.› conglăsuire, soglăsuire. *Între cele două părți în litigiu a fost stabilit un consens.*

consensualitáte s.f. (*rar; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.

consentimént s.n. (*fran.; înv.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.

conservă vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică produse perisabile*) a (se) păstra, a ține. *Conservă castraveți în saramură pentru iarnă. Peștele se conservă mai mult timp într-un sos marinat.* **2** (*compl. sau sub. indică lucruri, ființe, părți ale corpului etc.*) a (se) menține, a (se) păstra, a (se) ține. *Tenul și-a conservat prospețimea. Mobila s-a conservat*

foarte bine de-a lungul anilor. **3** (*compl. sau sub. indică oameni ori sănătatea, forțele etc. lor*) a (se) cruța, a (se) menaja, a (se) păstra, ‹reg.› a șănăli. *Își conservă forțele pentru mai târziu.*

conservánt, -ă adj. (*despre substanțe, metode etc.*) conservativ. *Restauratorii folosesc numeroase substanțe conservante.*

conserváre s.f. **1** păstrare, ținere, ‹rar› conservație. *Conservarea castraveților pentru iarnă se face în saramură.* **2** menținere, păstrare, ținere. *Arheologii se ocupă cu conservarea relicvelor. Conservarea documentelor vechi a fost făcută prin tehnici speciale.*

conservatísm s.n. conservatorism.

conservatív, -ă adj. **1** (*despre substanțe, metode etc.*) conservant. **2** (*rar; despre oameni, reguli, sisteme etc.*) v. Antiprogresist. Conservator.

conservatór, -oáre adj., s.m., s.f. antiprogresist, ‹rar› conservativ, conservatorist. *Un conservator are influență și în viața politică.*

conservatorísm s.n. conservatism. *Conservatorismul urmărește păstrarea formelor vechi și acceptarea cu rezerve a celor noi.*

conservatoríst, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) Antiprogresist. Conservator.

conservâție s.f. (*rar*) v. Conservare. Păstrare. Ținere.

consfătuí vb. IV. refl. recipr. (*despre oameni*) a se consulta, a se sfătui, ‹înv. și pop.› a se chibzui, ‹pop.› a se împogodi, ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se cislui, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *Politicienii s-au consfătuit și au hotărât acțiunile din Parlament.*

consfătuíre s.f. conferință, ‹înv. și pop.› sfat, ‹reg.› orândă[1], tăineală, ‹turc.; înv.› meșferet. *Reprezentanții celor două state au încheiat consfătuirea.*

consfinți vb. IV. tr. **1** (*compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) a consacra, a fixa, a stabili, a statornici, ‹înv.› a sfinți[1], ‹fig.; rar› a împlânta. *Tinerii au consfințit obiceiul de a organiza, lunar, o serată muzicală.* **2** a consacra, a impune, ‹fig.; rar› a prinde. *Premiile Oscar consfințesc talentele în lumea filmului.* **3** (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a confirma, a consacra, a ratifica, a sancționa, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost consfințit de Parlament.* **4** (*jur.; compl. indică fapte, stări, situații etc.*) a legaliza, a oficializa. *Tinerii și-au consfințit relația prin căsătorie.*

consfințíre s.f. **1** consacrare, fixare, stabilire, statornicire, ‹înv.› sfințire[1]. *Consfințirea obiceiului de a organiza, lunar, o serată muzicală a provocat bucuria prietenilor.* **2** consacrare, impunere. *În consfințirea talentelor din lumea filmului un rol important îl joacă decernarea premiilor Oscar.* **3** (*jur.*) aprobare, confirmare, consacrare, ratificare, sancționare, sancțiune, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Consfințirea legilor revine Parlamentului.* **4** (*jur.*) legalizare, oficializare. *Tinerii își doresc consfințirea relației lor prin căsătorie.*

consfințít, -ă adj. **1** (*despre reguli, obiceiuri etc.*) consacrat, fixat[2], stabilit, statornicit. *Organizarea, lunar, a unei serate muzicale a devenit un obicei consfințit.* **2** consacrat, obișnuit, tradițional, ‹rar› sacramental. *Șamanii rostesc formule consfințite.* **3** (*jur.; despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) confirmat, consacrat, ratificat, sancționat, validat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea consfințită este dată publicității.* **4** (*jur.; despre fapte, stări, situații etc.*) legalizat, oficializat. *Relația lor consfințită a produs părinților bucurie.*

considerá vb. I. **1** tr. a aprecia, a chibzui, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A considerat că nu este pregătit pentru examen.* **2** tr. (*compl. indică manifestări, acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situații, stări etc.*) a aprecia, a crede, a găsi, a socoti, a vedea. *Consideră gestul său drept un semn al dorinței de împăcare.* **3** tr. a socoti, ‹rar› a proclama, ‹înv.› a prochema, a proclamarisi, a propovădui. *Consideră minciuna o plagă. Consideră primăvara ca cel mai frumos anotimp.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a crede, a i se părea, a socoti, ‹pop.› a ține, ‹fam.› a apărea, ‹înv.› a afla, ‹fig.› a eticheta, a taxa. *Lumea îl consideră impostor.* **5** tr. a privi, a socoti. *Un artist nu poate să considere viața cu ochii unui om de afaceri.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) a (se) crede, a (se) închipui, a (se) socoti, a (se) vedea, ‹rar› a (se) visa, ‹pop.› a (se) ține. *Se consideră îndreptățit să-și ceară drepturile. Până la ultima evoluție din întrecerea sportivă, membrii comisiei de arbitraj l-au considerat câștigătorul medaliei de aur.* **7** tr. (*compl. indică ființe sau calități, trăsături etc. ale lor*) a aprecia, ‹fig.› a cota. *Îl consideră drept cel mai mare actor român din ultimele decenii.* **8** tr. (*livr.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări. **9** tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima.

considerábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri considerabile în societate.* **2** colosal, enorm, imens, incalculabil, necalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte considerabile asupra organismului.* **3** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă considerabilă.* **4** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este considerabilă.* **II** adv. (*modal*) apreciabil, mult, semnificativ, serios, simțitor, substanțial, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie considerabil la îmbogățirea limbii.*

considerâre s.f. admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime.

considerât, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.

considerâție s.f. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de considerație din partea prietenilor.* **2** ascendent, autoritate, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai considerația în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **3** comentariu, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează considerațiile din presă în legătură cu poeziile sale.*

considerént s.n. **1** comentariu, considerație, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. **2** argument, raționament, ‹înv.› cuvânt, rezonament, ‹fran.; înv.› rezon. *Considerentul era simplu, dar logic.* **3** cauză, mobil, motiv, pricină, prilej, rațiune, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sămânță, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost cosiderentul care a declanșat protestul salariaților.*

consiliá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a arăta, a îndruma, a învăța, a povățui, a sfătui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îl consiliază cum să depășească momentele dificile.*

consiliér s.m. povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› mercuriar, ‹turc.; înv.› erchian. *Consilierul domnitorului era unul dintre cei mai înțelepți boieri.*

consiliére s.f. cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la consilierea specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.*

consíliu s.n. **I 1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) divan, sfat, ‹înv.› răzlog[2], scaun, singlit, tănaci. *Membrii consiliului domnesc aveau atribuții de ordin politic, juridic, administrativ, financiar și religios.* **2** (*adm.; adesea cu determ. care indică domeniul sau forul pe lângă care se desfășoară activitatea*) ‹pop.› comună, ‹înv.› sfat. *Astăzi se întrunește consiliul administrativ. Face parte din consiliul orășenesc.* **3** (*pedag.*) ***consiliu pedagogic*** = ‹înv.› sfatul profesorilor (v. *sfat*). *Consiliul pedagogic este un organ consultativ format din profesori.* **4** (*polit.; în unele țări; nm. pr.*) ***Consiliu de Miniștri*** = Cabinet, Executiv, Guvern, ‹înv.› Minister. *Urmează votul parlamentar pentru noul Consiliu de Miniștri.* **5** (*adm.*) primărie, ‹pop.› comună, ‹înv.› casa satului (v. *casă*[1]), sfat, vornicie, ‹ieșit din uz› sfat popular. *Primarul conduce consiliul.* **II** (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

consímil, -ă adj. (*rar; despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, ființe etc. ale căror însușiri, caracteristici etc. sunt puse în relație sau sunt comparate cu aceleași însușiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, ființe etc.*) v. Deopotrivă. Egal. Identic.

consimilitúdine s.f. (*rar*) v. Identitate.

consimțământ s.n. (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere", „a da"*) **1** acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut consimțământul soției pentru a încheia afacerea.* **2** accept, adeziune, aprobare. *Și-a dat consimțământul pentru a participa la manifestările împotriva încălcării drepturilor omului.* **3** (*polit., jur.*) agrement, aprobare, încuviințare. *Diplomatului străin i s-a dat consimțământul.*

consimți vb. IV. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a încuviința, a îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a consimțit să se amâne examenul.* **2** (*compl. indică situații, stări etc.*) a accepta, a admite, a se învoi, a primi, a vrea. *După o prietenie îndelungată, a consimțit să-i devină soție.*

consimțíre s.f. **1** accept, acceptare, admitere, aprobare, încuviințare, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobație, aprobăluire. *Consimțirea de către profesor a amânării examenului i-a mulțumit pe studenți.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde.

consistá vb. I. intr. (*cu determ. introduse prin prep „în"*) a consta, a rezida, a sta, ‹înv.› a stărui. *-În ce consistă această tehnică?*

consisténț, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*predominând ideea de densitate; despre corpuri, substanțe, preparate etc.*) dens, solid, tare, ‹pop.› vârtos. *Mortarul este consistent.* **2** (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) hrănitor, nutritiv, sățios[1], substanțial, suculent, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este consistentă.* **II** adj. fig. **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹fig.› frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă consistentă.* **2** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție consistentă la dezvoltarea literaturii.* **III** adv. (*modal*) **1** mult, substanțial, substanțialmente, ‹fig.; fam.› gros. *A plătit consistent pentru a achiziționa acest tablou.* **2** mult, substanțial, substanțialmente, tare, ‹fig.; fam.› rău. *Stresul influențează consistent creșterea numărului de bolnavi.*

consistență s.f. **I 1** soliditate, tărie, ‹înv.› aereală, legătură, vârtoșie. *Înainte de a folosi crema pentru tort, cofetarul îi verifică consistența.* **2** (*mat.*) coerență. *Consistența este proprietatea unui sistem de axiome de a nu prezenta contradicții între nicio pereche de propoziții care pot fi deduse din el.* **II** fig. dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, nesovăire, statornicie, ‹fig.› inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de consistență în respectarea legii.*

consistóriu s.n. (*bis.; la catolici*) ‹înv.› ordinariat. *Consistoriul este un organ cu caracter administrativ și disciplinar.*

consoánă s.f. (*fon.*) **1** consonantă, ‹rar› consonanță, ‹înv.› împreună-sunătoare, neglasnică, slovă neglasnică, soglasnică. *O consoană se produce în urma strâmtării sau închiderii și deschiderii bruște a canalului fonator.* **2** ***consoană constrictivă*** = ***consoană spirantă*** = fricativă (v. *fricativ*), spirantă (v. *spirant*). *„F", „v", „s", „z" sunt constrictive;* ***consoană dentală*** = dentală, ‹înv.› son dental. *Consoana dentală se articulează prin atingerea dinților incisivi cu vârful limbii. „D" și „t" sunt consoane dentale;* ***consoană dublă*** = ***consoană geminată*** = geminată (v. *geminat*). *Consoana geminată este consoana care rezultă prin geminație;* ***consoană explozivă*** = ***consoană ocluzivă*** = explozivă (v. *exploziv*), ocluzivă (v. *ocluziv*), sunet exploziv. *„B" și „p" sunt consoane explozive;* ***consoană laterală*** = laterală (v. *lateral*). *„L" este o consoană laterală;* ***consoană lichidă***= lichidă (v. *lichid*). *Consoanele lichide sunt lateralele și vibrantele care se articulează în mod continuu;* ***consoană lingvală*** = lingvală (v. *lingval*). *Consoanele linguale sunt „l", „n", „r";* ***consoană nazală*** = nazală. *„N" este o consoană nazală;* ***consoană semioclusivă*** = africată, semioclusivă. *Sunetele „č" și „ğ" din limba română sunt consoane semioclusive;* ***consoană sibilantă*** = ***consoană siflantă*** = sibilantă (v. *sibilant*), siflantă (v. *siflant*), sunet sibilant, sunet siflant. *Consoana sibilantă sau siflantă este o consoană constrictivă ori fricativă dentală sau alveolară. „S" și „z" sunt consoane sibilante;* ***consoană sibilantă*** = ***consoană siflantă*** = ***consoană șuierătoare*** = sibilantă (v. *sibilant*), siflantă (v. *siflant*), sunet sibilant, sunet siflant, șuierătoare (v. *șuierător*). *Consoanele sibilante, siflante sau șuierătoare sunt consoane constrictive ori fricative, oricare dintre consoanele „ș", „j", „s", „z" din limba română;* ***consoană sibilantă*** = ***consoană șuierătoare*** = sibilantă (v. *sibilant*), sunet sibilant, șuierătoare (v. *șuierător*). *Consoana sibilantă sau șuierătoare este o consoană constrictivă ori fricativă prepalatală sau postalveolară. „Ș" și „j" din limba română sunt consoane șuierătoare;* ***consoană vibrantă*** = vibrantă (v. *vibrant*). *„R" este o consoană vibrantă.*

consoártă s.f. (*fam.; adesea glum.*) v. Nevastă. Soție.

consolă vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) alina, a (se) îmbărbăta, a (se) încuraja, a (se) mângâia, ‹înv. și pop.› a ostoi[2], ‹pop.› a molcomi, ‹grec.; înv.› a (se) parigorisi, ‹fig.; înv.› a netezi. *S-a consolat greu după eșecul avut.*

consolánt, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) alinător, consolator, mângâietor, ‹înv.› mângâios. *A reușit să-și calmeze prietena cu un sfat consolant.*

consoláre s.f. alinare, îmbărbătare, încurajare, mângâiere, ‹înv.› consolație, parigorie, parigorisire, ‹fig.› balsam, refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost o consolare pentru durerea lui.*

consolátor, -oáre adj. (*despre manifestări, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) alinător, consolant, mângâietor, ‹înv.› mângâios.

consolație s.f. (*înv.*) v. Alinare. Consolare. Îmbărbătare. Încurajare. Mângâiere.

consolidá vb. I. **1** tr. (*constr.; compl. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) a întări, ‹pop.› a înțepeni, ‹înv. și reg.› a tocmi. *Firma de construcții a consolidat fundația casei.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) a (se) întări, ‹fig.› a (se) cimenta, a (se) strânge. *Relația lor de prietenie s-a consolidat în timp.* **3** refl. (*mai ales despre situații, stări*) a se întări, a se stabiliza, ‹fig.; fam.› a se osifica. *Situația lor financiară s-a consolidat în ultima vreme.* **4** tr. a întări, ‹înv.› a statornici. *Firma și-a consolidat poziția pe piața produselor cosmetice. Acțiunile de binefacere au consolidat renumele acestei fundații. Formația vrea să-și consolideze poziția de top.* **5** tr. (*compl. indică afirmații, date etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a confirma, a corobora, a întări, a proba, a sprijini. *Afirmațiile martorilor sunt consolidate cu înregistrările de pe casete.*

consolidánt, -ă adj. consolidator. *Cimentul are efect consolidant.*

consolidáre s.f. **1** (*constr.*) întărire, ‹livr.› ranforsaj, ranforsare, ‹rar› consolidație, ‹pop.› înțepenire. *A angajat o firmă de profil pentru consolidarea fundației casei.* **2** întărire, ‹fig.› cimentare, cimentuire, strângere. *Consolidarea relației lor de prietenie s-a produs în timp.* **3** întărire, stabilizare, ‹fig.; fam. › osificare. *Poate să vorbească acum de o consolidare a situației lor financiare.* **4** întărire, ‹înv.› statornicire. *Firma urmărește consolidarea poziției sale pe piața produselor cosmetice.* **5** confirmare, coroborare, întărire, probare, ‹înv.› coroborație. *Consolidarea afirmațiilor martorilor cu înregistrările de pe casete a stabilit adevărul.*

consolidát, -ă adj. **1** (*constr.; despre edificii, temeliile lor, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) întărit, ‹pop.› înțepenit, ‹înv.› întemeiat. *În oraș sunt doar câteva blocuri consolidate cu bani de la buget.* **2** (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) întărit, ‹fig.› cimentat. *O prietenie consolidată durează mult timp.*

consolidatór, -oáre adj. consolidant.

consolidáție s.f. (*constr.; rar*) v. Consolidare. Întărire.

consonánt, -ă adj. (*muz.; despre acorduri, intervale*) armonios. *Visează cu ochii deschiși în acorduri consonante de vioară.*

consonántă s.f. (*fon.*) consoană, ‹rar› consonanță, ‹înv.› împreună-sunătoare, neglasnică, slovă neglasnică, soglasnică.

consonánță s.f. **1** (*muz.*) acord, armonie[1], unisonanță. *Consonanța muzicii preclasice este admirată de melomani.* **2** acord, concordanță, conformitate, corespondență, potrivire, ‹rar› convenință, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există o perfectă consonanță între melodicitatea versurilor și acompaniamentul lirei.* **3** (*fon.; rar*) v. Consoană. Consonantă.

conspéct s.n. compendiu, ‹înv.› sinopsă. *Lucrează la un conspect de istoria literaturii române.*

conspectá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage.

conspirá vb. I. intr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) a complota, a conjura, a unelti, ‹livr.› a intrica, ‹rar› a răzvrăti, ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹reg.› a împogodi, a pogodi, ‹înv.› a intriga, a mașina, a măiestri, a zavistui, ‹fig.› a lucra. *Boierii au conspirat împotriva domnitorului numit de turci.*

conspirativ, -ă adj. (*polit.; despre organizații, teorii, teze etc.*) clandestin, ilegal, secret[1], ‹fig.› subteran. *Face parte dintr-o organizație militară conspirativă.*

conspirátor, -oáre s.m., s.f. complotist, ‹rar› conjurat, ‹înv.› căuzaș, complotaș, uneltitor, ‹fran.; înv.› conjurator, ‹fig.; înv.› urzitor. *Hatmanul s-a numărat printre conspiratori.*

conspirație s.f. complot, conjurație, intrigă, mașinație, unelteire, ‹rar› complotare, ‹înv. și pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv.› bont[1], coaliție de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unei conspirații.*

constă vb. I. intr. **1** (*cu determ. introduse prin prep „în”*) a consista, a rezida, a sta, ‹înv.› a stărui. *-În ce constă această tehnică?* **2** (*cu determ. introduse prin prep „în”*) a se afla, a exista, a rezida. *Secretul reușitei constă în muncă și în devotament.* **3** (*cu determ. introduse prin prep. „în”*) a se alcătui[1], a avea, a se compune. *Clădirea școlii constă în două corpuri.*

constánt, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „variabil”; despre parametri, valori, fenomene, stări, acțiuni, sentimente, ființe etc. ale căror însușiri, caracteristici, elemente etc. sunt comparate cu ele însele în diverse aspecte, situații*) egal, invariabil, neschimbat, uniform. *Temperatura gazului se menține la o valoare constantă. A menținut o viteză constantă de deplasare pe tot parcursul drumului. Își iubește copiii cu dragoste constantă.* **2** (*despre fenomene, stări, procese etc.*) egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o constantă stare de frică.* **3** (*în opoz. cu „variabil”; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) invariabil, nefluctuant, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, staționar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori constante. Studiul acordă o atenție deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt constante. Situația economică a țării este constantă.* **4** (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, consecvent, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit. *Era evidentă silința lui de a fi drept, nepărtinitor, constant față de toți.* **5** (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, consecvent, egal, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este constant în respectarea angajamentelor făcute.* **6** (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) durabil, inalienabil, stabil, statornic, trainic, ‹înv.› rămâitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt constante.* **7** (*în opoz. cu „infidel”, „necredincios”; despre oameni*) bun, cinstit, credincios, devotat, fidel, leal, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață constant.* **II** adv. (*modal*) **1** continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc constant.* **2** consecvent. *Merge constant la biserică.* **III** s.f. (*fiz.*) ***constantă dielectrică*** = permitivitate. *Constanta dielectrică caracterizează proprietățile electrice ale unui mediu, fiind egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea câmpului electric;* (*art.*) ***constanta lui Planck*** = cuantă de acțiune. *Constanta lui Planck este folosită pentru a descrie dimensiunile cuantelor.*

constánță s.f. **1** (*în opoz. cu „variabilitate”*) invariabilitate, uniformitate. *Șoferii trebuie să fie atenți la constanța vitezei de deplasare.* **2** imuabilitate, imutabilitate, invariabilitate. *Unele situații sociale se caracterizează prin constanța lor.* **3** consecvență, stabilitate, statornicie. *Constanța în atitudini și în gândire îi atrage respectul colegilor.*

constátă vb. I. **I** tr. **1** a înțelege, a observa, a pricepe, a remarca, a sesiza, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A constatat că un virus a pătruns în computer.* **2** a concluziona, a înțelege, a vedea. *După multe discuții, au constatat că nu se poate urma această cale.* **3** a stabili. *Controlul financiar a constatat frauda.* **II** refl. a se impune, a se observa, a se remarca, a se vedea. *Privind cu atenție picturile celor doi artiști, se constată, din primul moment, o mare deosebire între ele.*

constatáre s.f. **1** comentariu, considerație, considerent, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează constatările din presă în legătură cu poeziile sale.* **2** stabilire. *S-a deschis o anchetă în urma stabilirii fraudei.*

constatatív, -ă adj. constatator, constativ, ‹înv.› constătător.

constatatór, -oáre adj. constatativ, constativ, ‹înv.› constătător. *Sondajele de opinie au rol constatator. Actul are caracter constatator.*

constatív, -á adj. constatativ, constatator, ‹înv.› constătător.

constătátór, -oáre adj. (*înv.*) v. Constatativ. Constatator. Constativ.

constelát, -ă adj. (*înv.; despre cer*) v. Înstelat.

constelátie s.f. **1** (*astron.*) ‹rar› asterism, ‹pop.› zodie, ‹înv.› figurație de stele. *Sunt cunoscute 88 de constelații, dintre care Hydra este cea mai mare.* **2** (*astrol.*) semn, zodie. *În zodiacul sideral, sunt 12 constelații.*

consternă vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile consternează prin ineditul lor.*

consternánt, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre fapte, întâmplări etc.*) năucitor, stupefiant, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel consternant de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini consternante prin ineditul lor.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) **1** extraordinar, grozav, nemaipomenit, nespus, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este consternant de urât.* **2** colosal, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare consternant de scump.*

consternáre s.f. năuceală, perplexitate, stupefacție, stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Consternarea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.*

consternát, -ă adj. (*despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne"*) crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas consternat auzind cele povestite.*

consternáție s.f. (*rar*) v. Consternare. Năuceală. Perplexitate. Stupefacție. Stupoare. Surprindere. Surpriză. Uimire. Uluială. Uluire.

constipá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹pop.› a (se) astupa, a (se) încuia. *Cățelul a mâncat prea multe oase și s-a constipat.*

constipánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) antidiareic, ‹înv.› strângător. *Furazolidonul este un constipant.*

constipát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹pop.› astupat[2], încuiat[2], ‹reg.› înfundat[2], oprit. *Este constipat din cauză că nu consumă multe lichide.* **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) v. Impermeabil. Închistat. Încuiat[2]. Îngust. Limitat. Mărginit. Mic. Obtuz. Opac[2]. Plafonat. Plat[2]. Redus.

constipáție s.f. (*med., med. vet.*) coprostază, coprostazie, ‹pop.› arșiță, astupare, astupătură, încuiere, încuietură, ‹înv.› încuială. *A băut un ceai contra constipației.*

constituánt, -ă adj., s.f. **1** adj. alcătuitor, component, constituent, constitutiv, formativ, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. *Piesele constituante ale sistemului tehnic sunt din oțel.* **2** s.f. (*polit.; și nm. pr.*) adunare constituantă. *Constituanta elaborează, modifică, votează o constituție și alcătuiește legile constituționale.*

constituént, -ă adj., s.f. **1** adj. alcătuitor, component, constituant, constitutiv, formativ, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. **2** s.f. componentă (v. *component*), element, parte. *Mecanicul a verificat constituentele sistemului de frânare.*

constituí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) a alcătui[1], a compune, a forma, a întocmi, ‹înv.› a înforma, a săvârși, a schizmi. *Casa, grădina și via constituie toată gospodăria bunicilor.* **2** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a crea, a desemna, a forma, a institui, a înființa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a constitui comitetul de părinți pe școală.* **3** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A constituit prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a constituit o școală de actorie.* **4** a fi, a forma, a însemna, a reprezenta, ‹rar› a prezenta, ‹fam.› a face. *Medicii constituie oriunde în lume o castă respectată.*

constituíre s.f. **1** alcătuire, creare, desemnare, formare, instituire, înființare, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop constituirea comitetului de părinți pe școală.* **2** creare, făurire, formare, fundare, instituire, înființare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu constituirea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru constituirea unei școli de actorie.*

constitutív, -ă adj. **1** alcătuitor, component, constituant, constituent, formativ, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. *Piesele constitutive ale sistemului tehnic sunt din oțel.* **2** integrant. *Anexa este o parte constitutivă a acestui act. Spiritul de dreptate este un element constitutiv al dimensiunii sale umane.*

constitúție s.f. **1** (*și **constituție somatopsihică***) conformație, factură, fizic[2], natură, structură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Constituția fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.* **2** (*jur.; nm. pr.*) lege fundamentală, ‹înv.› statut. *Urmărește atent aplicarea articolelor din Constituție.*

constrắngător, -oáre adj. coercitiv, ‹înv. stenahorisit, stenahorit, strâmtorător. *Unele legi au caracter constrângător.*

constrắnge vb. III. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a face, a forța, a obliga, a sili, a soma, a violenta, ‹pop.› a silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolți, a presa, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a constrâns să depună mărturie.* **2** a forța, a nevoi, a obliga, a sili, ‹înv.› a periorisi. *A fost constrâns să elibereze locuința.* **3** tr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a forța, a obliga, a sili, a supune. *Boala de diabet îl constrânge la un regim alimentar sever.* **4** tr. a condamna, a forța, a obliga, a sili, ‹înv. și pop.› a trage, ‹pop.› a osândi. *Prin atitudinea sa, o constrânge să-și încalce principiile morale.* **5** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a obliga, a reduce, a sili. *A constrâns fata la supunere oarbă.*

constrắngere s.f. **1** forțare, obligare, silire, somare, violentare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin constrângere a putut să afle adevărul de la el.* **2** forță, silă, silnicie, violență, ‹livr.› servitute, ‹înv. și reg.› zor, ‹reg.› sălăbăgie, sălăbărie, ‹înv.› nevoie, osteninţă, ostenire, potrivnicie, silință, silnicire, violație, ‹fig.› presiune, ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică constrângerea nu este permisă.* **3** (*jur.*) coerciție. *Constrângerea este aplicată unei persoane pentru a o forța să-și îndeplinească o obligație.* **4** (*mai ales la pl. **constrângeri***) intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie, strictețe, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate constrângerile unui regim alimentar strict.*

constrắns, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.; înv.› strâmtorat. *Constrânși, cei vinovați și-au recunoscut greșeala.*

constrictív, -ă adj. (*fon.; despre consoane, sunete*) continuu, fricativ, spirant. *Sunetele constrictive se pronunță prin îngustarea canalului fonator.*

constructór s.m. (*constr.*) ‹înv.› binagiu. *Vrea să devină constructor.*

construcție s.f. **I 1** clădire, construire, durare, edificare, înălțare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidităre. *Au început construcția unei noi biserici.* **2** (*concr.*) casă[1], clădire, imobil[1], zidire, ‹reg.› hâjgău, ipulet, ‹înv.› bina, clădităre, păsare[2], zidităre. *Orașul are multe construcții vechi.* **3** (*arhit.*) structură. *Fântâna arteziană are o construcție spectaculară.* **4** alcătuire, compoziție, economie, organizare, organizație, structură, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Construcția și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **II** (*gram.; rar*) ***construcție nominală*** v. Predicat nominal.

construí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a dura[1], a edifica, a eleva, a face, a înălța, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au construit o nouă biserică în oraș.* **2** (*compl. indică propoziții, fraze etc.*) a alcătui[1], a compune, a forma, a lega[1]. *Din cauza emoției, abia reușește să construiască o propoziție.*

construíre s.f. **1** clădire, construcție, durare, edificare, înălțare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, ziditură. **2** alcătuire, compunere. *Construirea unei scrieri într-o stare de stres este dificilă.*

consuetudinăr, -ă adj. (despre *obiceiuri, practici etc.*) cutumiar. *Această practică consuetudinară se păstrează și astăzi.*

consuetúdine s.f. cutumă, datină, obicei, tradiție, uz, uzanță. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunități folosesc practici consacrate prin consuetudine.*

cónsul s.m. (*în Roma antică*) ‹înv.› ipat, ipatic. *Consulii dețineau puterea executivă.*

consulát s.n. (*în Roma antică*) ‹înv.› ipatie. *Consulatul era perioada de guvernare a unui consul.*

consulént, -ă adj. (*reg.*) v. Consultant.

consúlt[1] s.n. (*med.; și* ***consult medical***) consultație. *S-a dus la spital pentru un consult medical.*

consúlt[2]**, -ă** adj. (*latin.*) v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat.

consultá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a întreba, ‹înv.› a merge. *Își consultă avocatul în problema moștenirii.* **2** refl. recipr. (*despre oameni*) a se consfătui, a se sfătui, ‹înv. și pop.› a se chibzui, ‹pop.› a se împogodi, ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se cislui, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *Politicienii s-au consultat și au hotărât acțiunile din Parlament.* **3** tr. (*compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) a cerceta, a examina, a studia, ‹înv.› a răsfoi, ‹fig.› a răscoli. *A consultat documente de arhivă.* **4** tr. a cerceta, a examina. *A consultat un catalog de produse cosmetice pentru a-și alege un parfum bun.* **5** (*med., med. vet.; despre medici; compl. indică pacienți*) a examina, a vedea. *Medicul l-a consultat imediat ce a fost adus de ambulanță.*

consultánt, -ă adj., s.m. **1** adj. ‹reg.› consulent. *S-a adresat unei firme consultante.* **2** s.m. (*pedag.*) profesor consultant. *După pensionare, a rămas consultant la catedra de biologie.*

consultánță s.f. (*econ.*) ‹engl.› consulting. *Și-a deschis o firmă de consultanță managerială și de marketing.*

consultáre s.f. **1** sfătuire, ‹înv. și pop.› chibzuire. *Politicienii au luat această decizie după o consultare îndelungă.* **2** cercetare, examinare, studiere. *Consultarea bibliografiei este obligatorie înainte de a scrie un studiu.* **3** cercetare, examinare. *Consultarea catalogului de produse cosmetice i-a fost utilă în alegerea parfumului.* **4** (*med., med. vet.*) examinare. *Diagnosticul a fost dat de medic după consultarea bolnavului.*

consultatív, -ă adj. (*polit., adm.; despre organisme administrative, legislative etc. sau despre votul cetățenilor*) ‹înv.› sfătuitor. *Organul consultativ își dă avizul în anumite probleme.*

consultáție s.f. (*med., med. vet.*) consult[1], consult medical (v. *consult*[1]).

consulting [kən'ʌltɪŋ] s.n. (*econ.; engl.*) v. Consultanță.

consúm s.n. **1** consumare, consumație, folosire, întrebuințare, utilizare. *Consumul de gaze într-o locuință depinde de temperatura de afară. Se construiesc aparate cu un consum redus de energie.* **2** consumare, luare. *Consumul de droguri este extrem de nociv pentru organism.* **3** folosire, întrebuințare, ‹fig.› cheltuială, cheltuire. *Efortul fizic presupune un mare consum de energie.*

consumá[1] vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, bunuri, mărfuri etc.*) a folosi, a întrebuința, a utiliza, ‹înv.› a metahirisi. *A consumat multă hârtie pentru a-și xeroxa cartea.* **2** tr. (*compl. indică materii care servesc la încălzit*) a aprinde, a arde. *A consumat multe lemne în sobă.* **3** tr. (*compl. indică timp, energie etc.*) a folosi, a irosi, a întrebuința, a pierde, ‹înv. și reg.› a adevăsi, ‹fig.› a cheltui, a risipi. *A consumat mult timp la cumpărături. Și-a consumat toată energia cărând greutăți.* **II 1** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) a mânca, ‹înv. și pop.› a ospăta, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹pop. și fam.; deprec.› a hali, a ridica, ‹fam.› a păpa, ‹deprec.› a rumega, ‹arg.› a glojdi, a gorovi, a grojdi. *Pentru a-și menține sănătatea, omul trebuie să consume cât mai multe legume și fructe.* **2** tr. (*compl. indică lichide*) a bea, ‹înv. și pop.› a se trece, ‹glum.› a glisa. *Consumă zilnic doi litri de apă.* **3** tr. (*compl. indică droguri*) a lua. *A ajuns să consume heroină.* **4** tr. (*compl. indică materii, materiale, combustibil etc.*) ‹fig.› a înghiți, a mânca. *Mașina consumă multă benzină. Calculatorul nu consumă mult curent.* **5** refl. (*despre materiale, materii etc.*) a intra, a merge. *La prepararea acestor aperitive se consumă multă maioneză.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a (se) epuiza, a (se) isprăvi, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹rar› a lichida, ‹fam.› a fitui, ‹reg.› a (se) găti, a se petrece, ‹înv.› a săvârși, ‹fig.› a se duce[2], a (se) topi. *A consumat toate rezervele alimentare. S-a consumat tușul din imprimantă.*

consumá[2] vb. I. **I** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a arde, a distruge, a mistui, a nimici, a topi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fig.› a devora, a înghiți. *Flăcările au consumat toate bunurile din apartament.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, saua (se) istovi, a(se) sfârși, a solicita, a se surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfârâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl consumă. S-a consumat studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se consumă în tăcere.* **3** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl consumă nedreptatea și necinstea.*

consumábil, -ă adj. (*despre bunuri, mărfuri etc.*) consumativ. *Alimentele sunt consumabile în perioada de garanție.*

consumáre s.f. **I 1** consum, consumație, folosire, întrebuințare, utilizare. **2** aprindere, aprins[1], ardere. *Căldura de afară face inutilă consumarea lemnelor în sobă.* **II 1** mâncare, mâncat[1], ‹pop. și fam.; deprec.› halire, halit[2], ‹fam.› păpare, ‹înv. și reg.› mâncătură, ‹deprec.› rumegare. *Consumarea unor alimente nu este recomandabilă diabeticilor.* **2** consum, luare. **3** epuizare, isprăvire, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Cartușul imprimantei trebuie umplut înainte de consumarea totală a tușului.*

consumát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) chinuit, frământat[2], muncit, necăjit, trudit, zbuciumat. *Este o femeie consumată pe care greutățile familiale au doborât-o.*

consumatív, -ă adj. (*despre bunuri, mărfuri etc.*) consumabil.

consumatór, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) mâncător. *Este un mare consumator de carne.* **2** s.m., s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) băutor. *Este un consumator de vinuri rare.* **3** s.m. ***consumator de droguri*** = drogat. *Consumatorii de droguri au o viață scurtă.* **4** s.m. (*eufem.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv. **II** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.› devorator. *Este consumator de filme de aventuri.*

consumáție s.f. consum, consumare, folosire, întrebuințare, utilizare.

consumă vb. I. intr. fig. (*înv.; despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) v. Concorda. Corespunde. Potrivi. Rima.

consunánt, -ă adj. fig. (*înv.*) v. Coincident. Concordant. Congruent. Corespunzător. Echivalent.

conștiént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) lucid, ‹înv.› conștiu, conștiut, ‹fig.› treaz. *A murit conștient, luându-și rămas-bun de la cei dragi.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) deliberat, intenționat, liber-consimțit, voit[2], ‹rar› intențional, precugetat. *Munca este o acțiune conștientă a omului.* **II** adv. (*modal*) deliberat, intenționat, liber-consimțit, voit[2], ‹rar› precugetat. *A acceptat conștient să participe la miting. Are o atitudine conștient defensivă.*

conștiénță s.f. luciditate. *Starea de conștiență dispare în somn.*

conștiincíos, -oásă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, realizări etc. ale lor*) exigent, meticulos, minuțios, scrupulos. *Este conștiincios în tot ce face. Face o analiză conștiincioasă a cheltuielilor din ultima vreme.* **2** adv. (*modal*) meticulos, minuțios, scrupulos. *Își rezolvă conștiincios sarcinile de serviciu.*

conștiincizitáte s.f. acribie, exigență, meticulozitate, rigurozitate, scrupulozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este conștiinciozitatea.*

conștiință s.f. **1** (*filos.; în opoz. cu „materie", „existență"*) cuget, gândire, mental, spirit, suflet, ‹livr.› for interior, ‹înv.› cunoștință, știință, ‹grec.; înv.› sinidisis. *Conștiința este atributul omului.* **2** înțelegere. *Are conștiința propriilor greșeli.* **3** sentiment, simțire. *Conștiința dreptății le lipsește multora.* **4** ***conștiință colectivă*** = opinie publică, spirite (v. *spirit*). *Conștiința colectivă poate fi manipulată.* **5** ***conștiință profesională*** = probitate. *Conștiința profesională este pusă la grea încercare într-o societate în care domină interesele bănești.*

conștiu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Conștient. Lucid.

conștiút, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Conștient. Lucid.

cont s.n. **1** (*contab.*) partidă, ‹rar› socoteală *Cu ajutorul contului se înregistrează, se urmărește și se controlează existența și mișcarea fiecărui mijloc economic.* **2** seamă, socoteală, ‹fig.› spate, spinare. *Îi pune în cont insuccesul lui.*

conțá vb. I. **1** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) a se baza, a se bizui, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării contează pe date concrete.* **2** tr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) a se baza, a se bizui, a se încrede, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se îmbizui, a se uzbăi, ‹fig.› a se lăsa. *În tot ce face contează pe părinți. Contează pe ajutorul lor.* **3** intr. (*mai ales în constr. neg.*) a exista, a importa. a interesa. *Pentru el nu contează nici trecutul, nici viitorul, ci doar clipa.* **4** intr. a prețui, a valora, ‹înv. și pop.› a se trece, ‹fig.› a cântări. *Părerile părinților contează mult pentru copii.*

contábil, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹reg.› samtartău, sămădău, ‹înv.› raționist. *Nu îl poate lămuri în această problemă decât un contabil.* **2** adj. contabilicesc. *Trebuie să întocmească bilanțul contabil.*

contabilicésc, -eáscă adj. contabil.

contabilitáte s.f. **1** evidență contabilă. *A fost angajat să țină contabilitatea firmei.* **2** (*concr.*) ‹reg.› sămădușag. *Este chemat la contabilitate ca să ridice niște bani.*

contáct s.n. **I 1** atingere, ‹înv.› atingătură, atinsătură, atinsură. *Mătasea naturală este plăcută la contact.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) comunicare, legătură, raport, relație, ‹înv.› chelemet, ‹fig.; rar› punte. *Păstrează și acum contactul cu un coleg din liceu.* **3** (*biol.*) ***contact sexual*** = acuplare, coit, copulare, copulație, cuplare, împerechere, împreunare, ‹pop. și fam.› cotoire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coțială, coțăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuș, țeapă, ‹vulg.› cordeală, futere. **II** fig. ‹fig.› atingere, legătură, tangență. *Subliniază rezultatele unor cercetări anterioare, care au contact cu tema în discuție.*

contagiá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) contamina, a (se) infecta, a (se) infesta, a (se) molipsi, ‹pop.› a (se) învenina, a (se) umple, ‹înv.› a (se) smredui, ‹înv. și pop.› a strica, ‹fig.; fam› a (se) garnisi. *Are gripă și l-a contagiat și pe prietenul său. S-a contagiat de la școală de rujeolă.*

contagiére s.f. (*med., med. vet.*) contagiune, contaminare, contaminație, infectare, infecție, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire. *Există riscul contagierii cu virusul hepatitei C.*

contagiós, -oásă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) contaminant, epidemic, infectant, infecțios, molipsitor, transmisibil, ‹înv. șipop.› lipicios, ‹înv. și reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaș, ciumat, ciumos, împărțitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor. *Bolile contagioase sunt produse de microorganisme patogene.* **2** (*despre agenți*) infecțios, molipsitor, ‹livr.› mefitic, pestifer, pestilent, pestilențial, ‹înv.› pestilentifer. *Rujeola este provocată de un virus contagios.*

contagiozitáte s.f. (*med., med. vet.*) infecțiozitate. *Contagiozitatea acestui virus este foarte mare.*

contágiu s.n. (*med., med. vet.; livr.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire.

contagiúne s.f. (*med., med. vet.*) **1** contagiere, contaminare, contaminație, infectare, infecție, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire. **2** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) v. Epidemie. Molimă.

contaminá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) contagia, a (se) infecta, a (se) infesta, a (se) molipsi, ‹pop.› a (se) învenina, a (se) umple, ‹înv.› a (se) smredui, ‹fig.; înv. și pop.› a strica, ‹fig.; fam› a (se) garnisi.

contaminánt, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) contagios, epidemic, infectant, infecțios, molipsitor, transmisibil, ‹înv. și pop.› lipicios, ‹înv. și reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaș, ciumat, ciumos, împărțitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor.

contamináre s.f. (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, contaminație, infectare, infecție, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire.

contaminát, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe*) infectat, infestat, molipsit, ‹pop.› lovit, ‹înv.› smreduit. *Boala se transmite direct, prin persoanele contaminate.* **2** (*mai ales despre obiecte, medii de viață*) infestat, nedezinfectat, septic. *Instrumentele chirurgicale contaminate trebuie sterilizate.*

contaminație s.f. (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, infectare, infecție, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire.

contánt, -ă adj. (*fin.; fran.; despre plăți*) v. Cash.

cóntăș s.n. (*reg.*) v. Dulamă. Suman.

cónte s.m. **1** (*în Ev. Med.*) ‹înv.› comite[1], ‹german.› graf. *Contele avea și funcții administrative și militare.* **2** (*arg.*) v. Caiafă. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.

contemplá vb. I. intr. (*rar; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.

contempláre s.f. **1** contemplație, meditație, reverie, vis, visare, ‹pop. și fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter. *Fata nu îl observă, fiind cufundată în contemplare.* **2** privire. *Contemplarea naturii îi redă starea de liniște sufletească.* **3** (*psih.*) ***contemplare vie*** = intuire vie, intuiție. *Contemplarea vie este perceperea nemijlocită, concretă a lucrurilor și fenomenelor.*

contemplatív, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea, atitudinile etc. lor*) contemplator, meditativ, visător. *Îl urmărește cu o privire contemplativă.*

contemplatór, -oáre adj. (*despre oameni sau despre firea, atitudinile etc. lor*) contemplativ, meditativ, visător.

contemplație s.f. contemplare, meditație, reverie, vis, visare, ‹pop. și fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter.

contemporán, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) actual, curent, prezent[2], ‹rar› momentan, ‹înv.› curgător, momentos. *În perioada contemporană se accentuează tendințele de mondializare.* **2** (*în opoz. cu „vechi"*) actual, modern, nou, recent, tânăr. *Este un stat contemporan, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor contemporane.*

contemporaneitáte s.f. (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"*) actualitate, prezent[2], ‹înv.› împreună-vreme. *Subiectul filmului este luat din contemporaneitate.*

contenciós, -oásă adj. controversat, discutabil, litigios. *Problemele contencioase sunt greu de rezolvat.*

conteni vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a înceta, a întrerupe, a lăsa, a opri, ‹rar› a părăsi. *Este momentul să contenim dezbaterile.* **2** intr. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „cu"*) a înceta, a se întrerupe, a se opri, ‹reg.› a stâmpi, ‹înv.› a pristoi. *Nu mai contenește cu sfaturile.* **3** intr. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea a contenit după câteva ore. Ploile nu mai contenesc și este pericol de inundații.* **4** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre stări fizice, fiziologice sau psihice ale ființelor*) a se curma, a se întrerupe, a se opri, ‹fig.› a se frân-

ge, a se tăia. *Durerea i-a contenit după ce a luat medicamentul.*

contenire s.f. **1** încetare, întrerupere, oprire, ‹înv. şi pop.› opreală, ‹înv.› răstimp, stare, stat[3], ‹grec.; înv.› stasis. *S-a hotărât contenirea dezbaterilor.* **2** curmare, încetare, întrerupere, oprire, potolire, ‹înv.› precurmare. *Contenirea ploii s-a produs după câteva ore.*

contént, -ă adj. (*latin.; despre oameni*) v. Mulţumit. Satisfăcut.

contentáţie s.f. (*latin.*) v. Mândrie. Mulţumire. Satisfacţie.

contenţiúne s.f. **1** chibzuire, deliberare, dezbatere[1], discutare, discuţie, ‹livr.› pertractare, pertractaţie, ‹înv.› deliberaţie, discută, sfădire, tratatie, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Contenţiunea legii s-a făcut într-o şedinţă specială.* **2** altercaţie, animozitate, ceartă, conflict, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuţie, disensiune, dispută, divergenţă, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînţelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. şi pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. şi fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagaţă, răcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harţă, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. şi reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârşenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârţoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*) , poară, roanţă, sâmbră, sfădălie, şcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărţire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împoncişare, împuţăciune, judeţ, neaşezare, neîngăduinţă, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, vorovă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricţiune, războiu[1], scizură, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, ţesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuş, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiţă. *Banii erau un motiv de contenţiune între cei doi parteneri de afaceri.*

contestá vb. I. tr. **1** (*compl. indică fapte, acţiuni, ştiri etc.*) a dezminţi, a infirma, a nega, a renega, a tăgădui, ‹livr.› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Ştirea privind majorarea preţului la gaze a fost contestată.* **2** (*compl. indică un drept, o situaţie*) a disputa. *Ocupă un loc important în învăţământul superior pe care nu i-l poate contesta nimeni.*

contestábil, -ă adj. discutabil, improbant, incert, îndoielnic, nesigur, ‹rar› îndoicios, ‹fig.; înv.› vânturos. *Clasamentul câştigătorilor este contestabil.*

contestáre s.f. **1** dezminţire, negare, negaţie, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. şi reg.› tăgădaş, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduinţă. *Comunicatul dat cuprindea contestarea ştirii privind majorarea preţului la gaze.* **2** abnegare[2], dezminţire, negare, negaţie, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegaţie. *Contestarea propriei religii este o impietate.*

contestatár, -á adj., s.m., s.f. (*polit.*) contestator, protestatar, ‹înv. şi reg.› tudumănel, tudumănitor, ‹înv.› malcontent, protestant[2]. *Mişcarea contestatară s-a extins. Contestatarii s-au strâns în faţa clădirii guvernului.*

contestatór, -oáre adj., s.m., s.f. (*polit.*) contestatar, protestatar, ‹înv. şi reg.› tudumănel, tudumănitor, ‹înv.› malcontent, protestant[2].

contestáţie s.f. (*jur.*) întâmpinare. *Instanţa a respins contestaţia împotriva deciziei desfacerii contractului de muncă.*

contéxt s.n. **1** text. *Fraza nu are niciun înţeles dacă este ruptă din context.* **2** fig. caz, circumstanţă, condiţie, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziţie, situaţie, stare. *În alt context, te ajutam. Nu se recurge la forţa armată decât într-un context excepţional.*

contextúră s.f. (*rar*) v. Aderenţă. Conexiune. Corelaţie. Înlănţuire. Legătură. Raport. Relaţie.

contiguítate s.f. (*cu sens local*) adiacenţă, alăturare, apropiere, vecinătate. *Contiguitatea geografică poate influenţa culturile etniilor care vin în contact.*

contíguu, -uă adj. **1** adiacent. *Nu s-a înţeles nimic din situaţiile prezentate şi din observaţiile contigue.* **2** (*în opoz. cu „distanţat", „îndepărtat"; despre terenuri, clădiri, localităţi etc.*) adiacent, alăturat, apropiat, învecinat, lăturaş, vecin, ‹înv.› sinoriaş. *Locurile lor de casă sunt contigue.*

continént[1] s.n. (*geomorf.*) masă continentală (v. *masă*[2]), ‹rar› pământ. *Istanbulul este construit pe două continente.*

continént[2]**, -ă** adj. (*despre oameni*) abstinent. *Persoanele continente trăiesc o viaţă de abstinenţă.*

continénţă s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) abstinenţă, abţinere, reţinere, stăpânire, ‹livr.› abstenţiune, ‹fam.› post[2], ‹înv.› mortificaţie, ‹fig.› înfrânare, ‹fig.; rar› penitenţă. *A reuşit să-şi refacă sănătatea prin continenţă de la excese alimentare.* **2** înfrânare, reţinere, ‹fig.› reprimare, ‹fig.; rar› retenţie. *Continenţa permanentă a sentimentelor a adus-o la depresie.* **3** (*livr.*) v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţenie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă.

contingént, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*milit.*) ‹pop.› leat. *Ce contingent eşti? Se eliberează odată cu contingentul său.* **2** (*livr.; de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) v. Legătură. Raport. Relaţie. **II** adj. (*livr.; despre fenomene, evenimente, stări etc.*) v. Accidental. Aleatoric. Aleatoriu. Incidental. Întâmplător. Ocazional. Sporadic.

contingénţă s.f. (*livr.; de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) v. Legătură. Raport. Relaţie.

continuá vb. I. **1** intr. (*cu sens local; despre drumuri, distanţe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „până la", „până în"*) a se întinde, a se lungi, a se prelungi. *Trotuarul continuă până la fântână. Poteca continuă până în vârful muntelui.* **2** intr. (*predomină ideea de desfăşurare, de prelungire în timp; despre acţiuni, activităţi etc.*) a se întinde, a se lungi, a se prelungi, a ţine. *Ancheta poliţiei continuă.* **3** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a persista, a stărui, ‹fam.› a se lăţi, ‹înv.› a pesti. *Scandalul continuă încă în presă.* **4** tr. (*compl. indică activităţi, acţiuni etc.*) a relua, a urma. *Şi-a continuat drumul după un scurt popas. Din cauza bolii a întrerupt studiile, dar le va continua în primăvară.*

continuáre s.f. **1** (*cu sens local*) prelungire. *Garajul se află în continuarea casei.* **2** (*cu sens temporal*) urmare. *Continuarea interviului va fi publicată începând cu numărul viitor al revistei.* **3** (*cu sens temporal*) reluare. *Continuarea discuţiei are loc la o cafea.*

continuatór, -oáre s.m., s.f. succesor, urmaş, ‹rar› epigon, ‹înv.› următor. *Este un demn continuator al lui Brâncuşi.*

continuáţie s.f. (*înv.*) v. Continuitate.

continuitáte s.f. ‹înv.› continuaţie. *Se asigură continuitatea activităţii în cazuri de criză.*

contínuo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) continuu, legato, neîntrerupt.

contínuu, -uă adj., adv. **I** adj. **1** (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acţiuni etc.*) etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârşit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, veşnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. şi reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârşit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută continuă cu partenerii de afaceri.* **2** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) activ, neîntrerupt, statornic, susţinut, viu, ‹rar› nediminuat, nemicşorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă continuă împotriva fumatului.* **3** (*fon.; despre consoane, sunete*) constrictiv, fricativ, spirant. *Sunetele continue se pronunţă prin îngustarea canalului fonator.* **II** adv. (*modal*) **1** constant, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veşnic, ‹pop. şi fam.› întins[2], ‹înv. şi reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statorniceşte. *Preţurile cresc continuu.* **2** încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, totdeauna, veşnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne continuu un izvor de inspiraţie pentru tinerii poeţi.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) continuo, legato, neîntrerupt.

contomán s.n. (*reg.*) v. Şubă.

contopí vb. IV. refl. **1** a fuziona, a se uni[2]. *Cele două ministere s-au contopit.* **2** a se confunda, a se identifica. *În poezia romantică omul tinde să se contopească cu natura.*

contopíre s.f. **1** fuzionare, fuziune, unire. *Contopirea celor două ministere a fost de multă vreme prevăzută.* **2** confundare, identificare. *Contopirea omului cu natura este o temă romantică.*

contór s.n. **1** (*tehn.*) ceas. *Citește contorul de gaze.* **2** (*tehn.*) ***contor de apă*** = apometru. *Trebuie să-și monteze contoare de apă în apartament;* ***contor pasant*** = pasant. *Contorul pasant înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general.* **3** (*inform.*) ***contor de instrucțiuni*** = contor de program; ***contor de program*** = contor de instrucțiuni. *Contorul de instrucțiuni are rolul de a stoca adresa următoarei instrucțiuni de executat.*

contorsioná vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori trupul lor*) a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹rar› a (se) torsiona. *Osteoporoza contorsionează oasele și corpul. Se contorsionează de durere.*

contorsionát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre trupul lor*) răsucit[2], sucit[2]. *Stă în pat cu trupul contorsionat.* **2** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) curbat, încovoiat, îndoit, răsucit[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare contorsionate.* **II** fig. (*despre stil*) nearmonios, ‹fig.› chinuit. *Discursul lui nu a plăcut pentru că a avut un stil contorsionat.*

contórt, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) v. Întors[2]. Învârtit[2]. Răsucit[2]. Rotit[2]. Sucit[2]. **2** (*despre ființe, părți ale corpului lor, despre plante etc.*) v. Încârligat. Încolăcit. Încovrigat. Înfășurat[2]. Învălătucit. Răsucit[2]. Sucit[2].

cóntra[1] prep., adv. **A** prep. (*constr. cu gen.*) **I** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică adversitatea, ostilitatea*) asupra, împotriva, la[1], pe, spre, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Câinii au sărit contra hoților.* **2** (*compl. indică împotrivirea, opoziția, contrazicerea*) contrar, împotriva. *Contra părerii majoritare, nu crede că este atât de vinovat.* **3** (*compl. indică o echivalență sau un schimb*) pe, pentru. *Îi dau 1,80 lei contra unei sticle de apă minerală.* **II** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică opoziția*) împotriva, pentru. *Îi prescrie un medicament contra durerilor de gât. Cartea este o diatribă contra ereziilor.* **2** (*atr. indică împotrivirea, opoziția, contrazicerea*) împotriva. *Atitudinea sa contra părerii majoritare a surprins.* **B** adv. (*modal; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi", „a răspunde", „a vorbi"*) împotrivă, ‹înv. și reg.› încontra[1], potrivă, ‹reg.› pointră, poitră, poivă[1]. *Deputatul votează contra.*

contrá[2] vb. I. tr. (*compl. indcă oameni*) a contrazice, ‹fam.› a înfrunta, ‹reg.› a feleși. *În discuția avută l-a contrat cu argumente științifice.*

contraatác s.n. **1** (*milit.*) contralovitură, contraripostă, ‹rar› contrabombardare. *Maiorul a hotărât un contraatac fulgerător.* **2** (*sport*) contraripostă. *Atacantul stelist iese la contraatac.*

contrabalansá vb. I. tr. **1** a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni. *A reușit să contrabalanseze marfa răsturnată pe plută.* **2** fig. (*compl. indică stări, situații etc.*) a compensa, ‹fig.›a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa fineții stilului nu este contrabalansată de o imaginație genială.*

contrabalansáre s.f. **1** contracumpănire, cumpănire, echilibraj, echilibrare, ‹rar› cumpăneală. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru contrabalansare.* **2** fig. compensare, ‹fig.› contracumpănire, cumpănire, echilibrare, ponderare, precumpănire. *O imaginație genială ar putea avea un rol important în contrabalansarea lipsei fineții stilului.*

contrabánd s.m. (*înv.*) v. Contrabandist.

contrabándă s.f. ‹reg.› cotroboanță, ‹înv.› cacealma. *A fost reținut sub acuzația de contrabandă.*

contrabandiér s.m. (*fran.; înv.*) v. Contrabandist.

contrabandíst, -ă s.m., s.f. ‹pop.› controbond, ‹înv.› contraband, ‹fran.; înv.› contrabandier, ‹arg.› urs. *Poliția a anihilat o rețea de contrabandiști.*

contrabăs s.n., s.m. (*muz.*) **I** s.n. **1** ‹înv. și reg.› violon[2], ‹reg.› broancă, diplă mare, gordună, oarcă, organ[2], scroafă. *Contrabasul este un instrument muzical cu coarde și arcuș, cu registrul cel mai grav.* **2** (*înv.*) ***contrabas de violă*** = ‹înv.› archiviolă. *Contrabasul de violă a fost înlocuit, mai târziu, de contrabas și de violoncel.* **II** s.m. (*meton.*) v. Contrabasist.

contrabasíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) ‹rar› basist, ‹meton.› contrabas. *Este un contrabasist de excepție.*

contrabombardáre s.f. (*milit.; rar*) v. Contraatac. Contralovitură. Contraripostă.

contracalíbru s.n. (*mec.*) contraverificator. *Contracalibrul este folosit la executarea și la controlul unui calibru.*

contracará vb. I. tr. (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a anula, a împiedica, a neutraliza, a opri, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate contracara consecințele faptelor sale.*

contracaráre s.f. anihilare, anulare, împiedicare, neutralizare, oprire, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Contracararea consecințelor faptelor sale este imposibilă.*

contracașéu s.n. (*cinemat.*) contramască. *Contracașeul se amplasează în fața obiectivului unui aparat de filmat.*

contracciú s.m. (*înv.*) v. Concesionar.

contraceptív, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticonceptiv, anticoncepțional, ‹arg.› galamoz. *Pentru preîntâmpinarea unor sarcini nedorite se folosesc contraceptive.*

contracépție s.f. (*med.*) anticoncepție, contraconcepție. *Metodele chirurgicale de contracepție sunt traumatizante.*

contraconcépție s.f. (*med.*) anticoncepție, contracepție.

contracondiționáre s.f. (*psih.*) inhibiție reciprocă. *Contracondiționarea este procedeul prin care răspunsul la un stimul este înlocuit sau diminuat.*

contráct s.n. **1** acord, aranjament, combinație, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› nărăveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform contractului, îi revin 25 de procente din profit.* **2** (*jur.*) convenție, ‹înv. și reg.› zdelcă, ‹reg.› cominteu, cominție, cominție, ‹înv.› sinalagmă. *A semnat un contract de colaborare cu o firmă de profil.* **3** (*jur.*) ***contract de vânzare*** = act de vânzare (v. *act*[1]), ‹înv.› zapis de vânzare. *Contractul de vânzare a casei a fost încheiat la notariat.* **4** (*jur.*) ***contract de locațiune*** = locațiune, locațiunea lucrărilor (v. *locațiune*), locațiunea lucrurilor (v. *locațiune*). *Printr-un contract de locațiune locatorul se obligă să procure și să asigure locatarului folosința unui lucru pentru un timp determinat, în schimbul unei sume de bani.*

contractă vb. I. **I** tr. **1** (*jur.*) a încheia. *A contractat o afacere.* **2** (*med., med. vet.; compl. indică boli contagioase*) a căpăta, a face, a lua, ‹pop.› a prinde. *A contractat o virozâ.* **II 1** refl. (*fiz.; despre substanțe, metale etc.*) a se contrage, ‹rar› a se retracta. *Unele substanțe sau corpuri se dilată prin încălzire și se contractă prin răcire.* **2** refl. (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) a se retracta, a se strânge, a se zgârci[2]. *Simte cum i se contractă mușchiul de la piciorul stâng.* **3** refl. (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se chirci, a se ghemui, a se închirci, a se strânge, a se zgârci[2], ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a contractat din cauza durerilor abdominale. Corpul i se contracta din cauza spasmelor repetate.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, trăsăturile etc. oamenilor*) a (se) crispa, a (se) încleșta, a se zgârci[2], ‹fig.› a (se) descompune. *Tensiunea nervoasă i-a contractat fața. Chipul i se contractă din cauza furiei.*

contractánt, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) ‹înv.› contractier, contractuitor. *Părțile contractante trebuie să respecte obligațiile prevăzute în contract.*

contractáre s.f. **I** (*jur.*) încheiere. *La contractarea afacerilor se percep comisioane.* **II 1** (*fiz.*) contracție, contragere, strictiune. *Metalele își reduc volumul prin contractare.* **2** (*fiziol.*) contracție, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsoare, zgârcitură. *Magneziul este indicat în cazul contractării mușchilor.* **3** chircire, ghemuire, închircire, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsătură. *Contractarea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.* **4** crispare, crispație, încleștare. *Furia a avut ca efect contractarea feței.*

contractát, -ă adj. **I** (*despre boli contagioase*) căpătat, luat[2]. *Stă în casă din cauza virozei contractate.* **II 1** (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) retractat, strâns[2], zgârcit. *Mușchii contractați trebuie relaxați prin masaj.* **2** (*despre ființe sau despre corpul lor*) chircit, ghemuit, închircit, strâns[2], zgârcit, ‹pop. și fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit,

stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoșat, patic, stârcigat, tâmbușit, zgulit. *Contractat de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul contractat, într-un colț al patului.* **3** (*despre fața, trăsăturile etc. oamenilor*) crispat, încleștat, ‹fig.› descompus, răvășit[2]. *Are fața contractată din cauza furiei.*

contractíbil, -ă adj. (*fiziol.*) contractil. *Țesutul miocardic este contractibil.*

contractibilitáte s.f. (*fiziol.*) contractilitate. *Contractibilitatea țesutului muscular se produce la impulsul unor excitanți.*

contractiér adj., s.m. ((*jur.; înv.*) v. Contractant.

contractíl, -ă adj. (*fiziol.*) contractibil.

contractilitáte s.f. (*fiziol.*) contractibilitate.

contractualísm s.n. teoria contractului social (v. *teorie*), teorie contractualistă. *Contractualismul este o doctrină socială, politică și juridică fundată pe principiul contractului social.*

contractuitór, -oáre s.m., s.f. ((*jur.; înv.*) v. Contractant.

contractúră s.f. (*fiziol.*) rigiditate musculară. *Contractura este un simptom al unor boli ale sistemului nervos.*

contrácție s.f. **1** (*fiz.*) contractare, contragere, strictiune. **2** (*fiziol.*) contractare, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsoare, zgârcitură.

contracumpăní vb. IV. tr. **1** a contrabalansa, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni. *A reușit să contracumpănească marfa răsturnată pe plută.* **2** fig. (*compl. indică stări, situații etc.*) a compensa, ‹fig.› a contrabalansa, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa finetii stilului nu este contracumpănită de o imaginație genială.*

contracumpănire s.f. **1** contrabalansare, cumpănire, echilibraj, echilibrare, ‹rar› cumpăneală. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru contracumpănire.* **2** fig. compensare, ‹fig.› contrabalansare, cumpănire, echilibrare, ponderare, precumpănire. *O imaginație genială ar putea avea un rol important în contracumpănirea lipsei finetii stilului.*

contradáns s.n. angleză. *Contradansul este un vechi dans popular englez.*

contrademonstráre s.f. (*polit.; înv.*) v. Contrademonstrație. Contramanifestație.

contrademonstrátie s.f. (*polit.*) contramanifestație, ‹înv.› contrademonstrare. *Fiindu-le teamă de o contrademonstrație, autoritățile au ordonat securizarea unor străzi.*

contradictóriu, -ie adj. (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) antitetic, contrar, divergent, opus, potrivnic, ‹rar› contradicțional, ‹înv.› contrazicător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt contradictorii.*

contradícție s.f. contrazicere, dezacord, inadvertență, incongruență, nepotrivire. *Există o contradicție între declarațiile celor doi martori.*

contradicționál, -ă adj. (*rar; despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) v. Antitetic. Contradictoriu. Contrar. Divergent. Opus. Potrivnic.

contradominántă s.f. (*muz.*) dominanta dominantei (v. *dominant*), supratonică. *Contradominanta este treapta a doua a tonalității.*

contrafáce vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică documente, obiecte de artă, mărfuri etc.*) a falsifica, a plăsmui, a ticlui, ‹fam.› a meșteșugi. *Contrafăcea pașapoarte.* **2** (*compl. indică semnături*) a falsifica, a plastografia. *A fost dat în judecată pentru că a contrafăcut semnătura pictorului.* **3** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a contrafăcut voit textul comunicatului.* **II** (*compl. indică băuturi alcoolice*) a falsifica, a prefface, ‹pop. și fam.› a drege, ‹fam.› a măslui, ‹înv.› a sofistica, ‹fig.; fam.› a boteza. *Mulți contrabandiști contrafac băuturile.*

contrafácere s.f. fals, falsificare, falsificație, plăsmuire. *Tabloul este o contrafacere evidentă.*

contrafăcút, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „original"; despre scrieri, documente etc.*) apocrif, fals, falsificat, neautentic, nesigur, plăsmuit, ‹înv.› mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie contrafăcută.* **2** (*în opoz. cu „original"; despre semnătura cuiva*) falsificat, neautentic, plastografiat. *A pus pe tablou semnătura contrafăcută a pictorului.* **3** (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul contrafăcut al comunicatului l-a revoltat.* **II 1** (*în opoz. cu „natural", „original"; despre lucruri, obiecte etc.*) artificial, fals, imitat, sintetic, ‹rar› factice, meșteșugesc, meșteșugit, ‹fig.; rar› orb[2]. *Are un colier din pietre contrafăcute.* **2** (*despre metale prețioase*) fals, ‹înv.› strâmb. *Vinde bijuterii din aur contrafăcut.* **3** (*despre băuturi alcoolice*) falsificat, prefăcut, ‹pop. și fam.› dres[3], făcut[2], ‹fam.› măsluit[2], ‹reg.› măslugit, stricat, ‹fig.; fam.› botezat. *Vameșii au capturat un transport de băuturi contrafăcute.*

contrafórt s.n. (*constr.*) ‹pop.› pinten. *Contraforturile consolidează zidurile cu care fac corp comun.*

contragalóp s.n. (*echit.*) galop fals. *Contragalopul este mersul calului în manej circular, când acesta galopează pe piciorul stâng în loc de cel drept sau invers.*

contráge vb. III. refl. (*fiz.; despre substanțe, metale etc.*) a se contracta, ‹rar› a se retracta.

contrăgere s.f. (*fiz.*) contractare, contracție, strictiune. *Metalele își reduc volumul prin contragere.*

contragreutáte s.f. fig. ‹fig.› contrapondere.

contraimunoelectroforéză s.f. (*med.*) electrosinereză, imunoelectrodifuziune. *Contraimunoelectroforeza este varianta imunoelectroforezei pe placă de geloză, în care precipitatul se formează foarte repede.*

contraindicăt, -ă adj. (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) neindicat, nepotrivit, nociv, periculos, primejdios, vătămător. *Unele medicamente sunt contraindicate pentru femeile însărcinate.*

contrainformații s.f. pl. (*polit.*) contraspionaj, serviciu de contrainformații. *A fost ofițer la contrainformații.*

contralău s.m. (*reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

contralovitúră s.f. (*milit.*) contraatac, contraripostă, ‹rar› contrabombardare. *Maiorul a hotărât o contralovitură fulgerătoare.*

contralumínă s.f. (*fiz.*) contre-jour. *Contralumina este un efect optic datorat luminării unui obiect din partea opusă aceleia din care este privit.*

contramandă vb. I. tr. (*compl. indică ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) a anula, a decomanda, a revoca[1], ‹înv.› a revocălui. *A contramandat ordinul de plată.*

contramandăbil, -ă adj. (*despre acte, ordine, dispoziții etc.*) revocabil. *Testamentul este un act contramandabil.*

contramandáre s.f. anulare, decomandare, revocare, ‹înv.› revocație. *Contramandarea ordinului de plată a fost făcută prin tribunal.*

contramandát, -ă adj. (*despre ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) anulat, revocat. *A aruncat ordinul de plată contramandat.*

contramanifestáție s.f. (*polit.*) contrademonstrație, ‹înv.› contrademonstrare.

contramáscă s.f. (*cinemat.*) contracașeu. *Contramasca se amplasează în fața obiectivului unui aparat de filmat.*

contramonarhíst, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) antimonarhic, antimonarhist, antiregalist. *Manifestația contramonarhistă a avut foarte puțini participanți.*

contraotrávă s.f. (*farm.; rar*) v. Antidot.

contrapágină s.f. (*în opoz. cu „recto"*) verso, ‹înv.› dos. *A făcut câteva adnotări pe contrapagina unei file.*

contraparalelográm s.n. (*geom.*) antiparalelogram. *Contraparalelogramul este un patrulater concav cu două laturi egale și paralele.*

contrapóndere s.f. fig. ‹fig.› contragreutate. *Bucuria este contraponderea suferinței.*

contrapozíție s.f. **1** contrast, opoziție. **2** antiteză, opoziție, ‹rar› antiteticitate. *Caracterul lui s-a relevat prin contrapoziție cu cel al prietenului său.*

contrapúnct s.n. (*muz.*) contratemă, polifonie. *Contrapunctul este melodia executată concomitent cu tema într-o lucrare muzicală.*

contrapúne vb. III. refl. **1** (*despre oameni*) a se împotrivi, a se încontra[2], a se opune, ‹înv. și pop.› a se ridica, ‹înv. și reg.› a se potrivi, ‹înv.› a se apăra, a se împoncișa, a se încurmezișa, a se îndărătnici, a se semeți, ‹grec.; înv.› a se discolipsi, ‹fig.; pop.› a se proțăpi. *Colaboratorii s-au contrapus ideii de a întrerupe cercetarea.* **2** (*despre interese,*

idei etc. ale oamenilor) a se contrazice, a se înfrunta, a se opune, ‹fig.› a se ciocni. *Mărturiile celor doi martori nu se contrapun.*

contrár, -ă adj., prep. **I** adj. **1** advers, dimpotrivă, opus, potrivnic, ‹înv.› împotrivit, opozit. *Partea contrară a pierdut procesul.* **2** invers, opus. *Publicul a avut o reacție contrară celei la care se aștepta actorul.* **3** (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, divergent, opus, potrivnic, ‹rar› contradicțional, ‹înv.› contrazicător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt contrare.* **II** prep. (*constr. cu dat.; introduce un compl. indir. care indică împotrivirea, opoziția, contrazicerea*) contra[1], împotriva. *Contrar părerii majoritare, nu crede că este atât de vinovat.*

contrareformíst, -ă adj., s.m. (*polit.*) antireformist. *Contrareformistul nu acceptă reformele.*

contrarevoluționár, -ă adj., s.m. (*polit.*) antirevoluționar, reacționar. *Unele din scrierile sale au un conținut contrarevoluționar.*

contrariá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a șoca, a vexa, ‹livr.› a froasa, ‹fig.› a izbi. *Ieșirea lui nervoasă de față cu alții l-a contrariat.* **2** (*rar; compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) v. Dejuca. Împiedica. Strica. Zădărnici.

contrariánt, -ă adj. (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) dezagreabil, neplăcut, supărător, ‹rar› displăcut, ‹fam.› păcătos, urât[2], ‹înv.› supăralnic, supărăcios, ‹fig.› inconfortabil, ‹fig.; fam.› tâmpit. *A ajuns în situația contrariantă de a-l refuza.*

contrariát, -ă adj. (*despre oameni*) șocat, vexat, ‹fig.› izbit. *Văzându-i ieșirea nervoasă, femeia îl privește contrariată.*

contraripóstă s.f. **1** (*milit.*) v. contraatac, contralovitură, ‹rar› contrabombardare. *Maiorul a hotărât o contraripostă fulgerătoare.* **2** (*sport*) contraatac. *Atacantul stelist iese la contraripostă.*

contraserví vb. IV. tr. (*rar*) v. Deservi. Servi.

contraservíciu s.f. deserviciu. *Prin felul cum vorbește despre el îi face un mare contraserviciu.*

contraspionáj s.n. (*polit.*) contrainformații, serviciu de contrainformații. *A fost ofițer la contraspionaj.*

contrást s.n. contrapoziție, opoziție. *Este un mare contrast între lumile din care provin cei doi.*

contrastánt, -ă adj. (*despre fenomene, imagini, stări etc.*) contrastiv, opus. *E îmbrăcat în culori contrastante. O zugrăvește în termeni contrastanți.*

contrastív, -ă adj. (*despre fenomene, imagini, stări etc.*) contrastant, opus.

contratémă s.f. (*muz.*) contrapunct, polifonie.

contratenór s.n. (*muz.*) haute-contre. *Contratenorul este vocea bărbătească cu cel mai înalt registru.*

contratímp s.m. **1** (*muz.*) afterbeat. *Contratimpul este înlocuirea prin pauză a timpului accentuat sau a părții accentuate a acestui timp.* **2** inoportunitate, neoportunitate, nepotrivire, ‹înv.› acolisitură. *Contratimpul demersului lui a mirat pe toți.*

contratorpilór s.n. (*mar. milit.*) distrugător. *În luptă nu a fost scufundat niciun contratorpilor.*

contratrécere s.f. (*contab.; rar*) v. Rectificare.

contravení vb. IV. intr. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; cu determ. în dat. care indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a călca, a încălca, a nesocoti, a transgresa, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, contravine legii.*

contravenín s.n. (*farm.; rar*) v. Antidot.

contraverificatór s.n. (*mec.*) contracalibru. *Contraverificatorul este folosit la executarea și la controlul unui calibru.*

contravízită s.f. (*med.*) ‹rar› supravizită. *Contravizita are loc după-amiaza.*

contrazicátór, -oáre adj. (*rar; despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) v. Antitetic. Contradictoriu. Contrar. Divergent. Opus. Potrivnic.

contrazíce vb. III. **1** tr. (*compl. indică păreri, idei, informații, fapte etc.*) a dezminți, a infirma. *Studiul său contrazice ideile tradiționaliste de până acum.* **2** refl. (*despre interese, idei etc. ale oamenilor*) a se contrapune, a se înfrunta, a se opune, ‹fig.› a se ciocni. *Mărturiile celor doi martori nu se contrazic.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a contra[2], ‹fam.› a înfrunta, ‹reg.› a feleși. *În discuția avută l-a contrazis cu argumente științifice.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a se încontra[2], ‹rar› a se întreciocni, ‹fam.› a se hârâi, ‹reg.› a se pereci, ‹înv.› a se împoncișa. *Celor doi le face plăcere să se contrazică toată ziua.* **5** refl. (*despre oameni*) a se dezice[1], ‹înv.› a se dezgrăi. *Abia acum a realizat că s-a contrazis.*

contrazícere s.f. **1** contradicție, dezacord, inadvertență, sincongruență, nepotrivire. *Există o contrazicere între declarațiile celor doi martori.* **2** încontrare, ‹fam.› hârâială. *Contrazicerile dintre cei doi sunt uneori tensionate.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a admite", „a suferi", „a suporta"*) răspuns, replică, ripostă, ‹înv.› spunere. *Această judecată nu admite contrazicere.*

contre-jour [kontrə'ʒur] s.n. (*fiz.*) contralumină. *Contre-jour-ul este un efect optic datorat luminării unui obiect din partea opusă aceleia din care este privit.*

contribuábil, -ă s.m., s.f. (*fin.*) subiect impozabil, ‹înv. și reg.› tâblar, ‹înv.› birnic, dajnic, dăjdiar, liude, mode. *Contribuabilii plătesc impozite după criterii stabilite prin lege.*

contributív, -ă adj. contributoriu. *Sistemul asigurărilor de sănătate este de tip contributiv.*

contributóriu, -ie adj. contributiv.

contribúție s.f. **1** ‹astăzi rar› obol, ‹grec.; înv.› sinisfora. *Contribuția omului de afaceri la ridicarea bisericii a fost substanțială.* **2** ajutor, concurs, sprijin, ‹înv.› părtinire. *Contribuția ei la pregătirea colegei de birou a fost esențială.* **3** aport. *Contribuția sa la reușita afacerii este considerabilă.* **4** (*fin.; în trecut*) bir, dare, impozit, impunere, ‹înv. și reg.› adău, porție, slujbă, ‹reg.› sazolic, ștaier, ‹înv.› angara, dabilă, dajdie, haraci, luătură, madea, mirie, nevoie, obicei, obicină, orânduială, rânduială, satara, seamă, ‹turc.; înv.› adet, imdat, irat. *Domnia percepea contribuții de la țărani și meșteșugari.*

contrițione s.f. (*rar*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

controbónd, -ă s.m., s.f. (*pop.*) v. Contrabandist.

contról s.n. **I 1** cercetare, revizie, revizuire, verificare, ‹înv.› teorie, teorisire, ‹grec.; înv.› teorisis. *Inspectorii au început controlul actelor financiare ale firmei.* **2** inspectare, inspecție, revizie, verificare, ‹grec.;înv.› paratirisis. *Controlul comisiei ministeriale a luat prin surprindere conducerea spitalului.* **3** (*constr. cu prep. „sub"*) supraveghere. *Este eliberat sub control judiciar.* **4** (*tehn.*) comandă, reglaj. *Ușa funcționează prin control de la distanță.* **5** (*tehn.*) ***control automat*** = autocontrol. *Anumite sisteme tehnice se folosesc pentru reglare sau pentru control automat.* **6** (*med., med. vet.; și* ***control medical***) vizită, vizită medicală. *Și-a făcut controlul medical anual.* **7** (*med., med. vet., sport*) ***control antidoping*** = test antidoping. *Atletul a fost supus unui control antidoping. Calul de curse a fost dus la un control antidoping.* **II** dominație, supremație. *Dorește să dețină controlul în domeniul în care lucrează.*

controlá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) a cerceta, a inspecta, a revedea, a revizui, a vedea, a verifica, ‹reg.› a țărcălui, ‹înv.› a legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au controlat toate actele financiare ale firmei.* **2** (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, mecanisme, organe de mașini, mașini etc.*) a comanda, a regla. *Înainte de plecare, a verificat pedala care controlează ambreiajul. Controlează de la sol racheta din aer.* **II 1** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se domoli, a se liniști, a se potoli, a se stăpâni, a se tempera. *Încearcă să te controlezi și să judeci lucrurile la rece!* **2** tr., refl. ‹fig.› a (se) supraveghea. *Își cotrolează exprimarea când se află în societate. Își controlează cu greu ticurile. Se enervează atât de tare, încât nu se mai poate controla.* **III** tr. (*compl. indică domenii de activitate, spații, acțiuni, situații etc.*) a domina, a stăpâni. *Forțele armate controlează situația în regiune.*

controlábil, -ă adj. verificabil. *Afirmația sa este controlabilă. Nimic din această intrigă nu este plauzibil sau controlabil.*

controláre s.f. **1** revizuire, verificare. *Înainte de a urca pe munte, se impune controlarea echipamentului.* **2** stăpânire. *Controlarea emoțiilor este foarte importantă.* **3** supraveghere. *Se iau măsuri pentru controlarea inflației. Nu au soluții pentru controlarea prețurilor.*

controlát, -ă adj. **1** revizuit, verificat. *Echipamentul tehnic controlat corespunde standardelor.* **2** (*despre texte, scrieri, ediții etc.*) revăzut, revizuit, verificat. *Articolul controlat este bun de tipar.*

controlatór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Controlor.

controlór, -oáre s.m., s.f. **1** ‹rar› controlator, ‹înv.› cercător, exactor, vizitator. *Controlorii verifică biletele într-un mijloc de transport.* **2** supraveghetor, ‹înv.› luător de socoteli. *Controlorii traficului aerian au un mare grad de stres.*

controversát, -ă adj. contencios, discutabil, litigios. *Problemele controversate sunt greu de rezolvat.*

controvérsă s.f. **1** litigiu. *Controversa se rezolvă cu ajutorul instrumentelor juridice. Au reușit să rezolve controversa dintre ei.* **2** discuție, dispută, ‹rar› rixă, ‹pop.› sfadă, ‹înv.› disputare, disputație, dispuție, vorbire, vrajbă[1], ‹fig.› luptă, polemică. *Noua teorie a stârnit controverse în lumea medicală.* **3** (*fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

contubérniu s.n. fig. concubinaj. *Cazurile de contuberniu se întâlnesc tot mai des în societatea modernă.*

contumacíe s.f. (*med., med. vet.; german.; înv.*) v. Carantină.

contúr s.n. **1** profil. *Calculează aria delimitată de conturul piesei.* **2** profil, ‹fig.› desen. *Obrazul tinerei are un contur fin.* **3** formă, ‹fig.› relief. *În semiîntuneric, nu mai vede bine, scrierea pierzându-și conturul.* **4** (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru.

contură vb. I. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) **1** refl. (*despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se conturează pe linia orizontului.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a arăta, a evidenția, a marca, a mula, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi conturează talia fină.* **3** tr. a descrie, a face, a trasa, ‹fig.› a scrie. *Din avion se vede cum râul conturează numeroase cotituri în zona de șes.* **4** tr. (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) a creiona, a desena, a eboșa, a schița, ‹înv. și pop.› a scrie, a zugrăvi, ‹înv.› a șerui[2]. *Pictorul i-a conturat profilul din câteva linii.* **5** tr. (*a. plast.; compl. indică siluete*) a desena, ‹rar› a silueta. **6** tr. a desena, ‹fig.› a tăia. *Stolurile de păsări conturează cercuri pe cer.* **II 1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări, situații, personaje, caractere etc.*) a schița, ‹fig.› a creiona, a desena. *A conturat sugestiv caracterele eroilor romanului.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a înfățișa, a prezenta, a zugrăvi. *Pictorul a conturat în tablou, prin combinația culorilor, bucuria de a trăi.* **3** refl. a se configura, a se profila, a se structura, ‹fig.; fam.› a se lumina. *Revista se conturează ca o publicație mondenă.* **4** refl. fig. (*despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) a se forma, ‹fig.› a se închega, a se limpezi. *În mintea lui se conturează o amintire îndepărtată. Pe zi ce trece, dragostea dintre ei se conturează.*

conturáre s.f. **1** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) delimitare, evidențiere, precizare, profilare, proiectare, reliefare. *Conturarea munților în depărtare devine clară pe timp senin.* **2** (*a. plast.*) creionaj, creionare, desenare, desenat[1], schițare. *Conturarea profilului-a luat doar câteva minute.*

conturát, -ă adj. fig. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, fățiș, limpede, manifest, vădit, vizibil. *Supărarea lui este conturată. Afișează o bucurie conturată că afacerile îi merg bine.*

conturbă vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie conturbat întrucât are de lucru.*

conturbáre s.f. deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherealâ, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Conturbarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*

conturbát, -ă adj. (*despre oameni*) deranjat, importunat, incomodat, încurcat[2], stânjenit, stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii conturbați nu pot reîncepe imediat lucrul.*

conturnă vb. I. tr. (*rar; compl. indică obiecte, suprafețe etc.*) v. Înconjura. Ocoli.

contuserít s.n. (*reg.*) v. Cojocărie. Cojocărit.

contúzie s.f. lovire, lovitură, ‹rar› strivitură, ‹pop.› pălitură. *A murit din cauza unei contuzii la cap.*

conț s.n. (*reg.*) **1** v. Testea. Top[1]. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă. **3** fig. (*anat.*) v. Ciolan. Os.

conțíne vb. III. tr. **1** a cuprinde, a include, a îngloba, ‹rar› a număra[1], ‹înv. și reg.› a ține. *Legumele conțin numeroase vitamine. Oțelurile aliate conțin unul sau mai multe elemente de aliere. Revista conține articole din domenii diferite.* **2** a avea, a cuprinde, ‹fig.› a închide. *Cărțile pentru copii conțin multe ilustrații.* **3** (*despre texte, scrieri etc.; compl. indică date, informații, note etc.*) a cuprinde, a include, ‹rar› a scrie, ‹pop.› a spune, a zice. *Actul de moștenire conține o referire importantă la clauza impusă de proprietar. Scrisoarea conține date despre perioada studenției sale la Viena.*

conținút s.n. **I** cuprins[1], ‹rar› plin. *A vărsat conținutul vasului la chiuvetă.* **II 1** corp, cuprins[1], materie, ‹înv.› cuprindere, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Găsește datele de care are nevoie în conținutul tratatului de istorie.* **2** cuprins[1], sumar, tablă de materii (v. *tablă*[1]), ‹înv.› registru, scară, sumă, tabel, ‹grec.; înv.› pinax. *A deschis cartea la conținut pentru a găsi pagina capitolului căutat.* **3** fond, ‹fig.› miez. *Nu trebuie ocolit conținutul spinos al problemei discutate.* **4** (*lingv.*) accepție, conotație, înțeles[1], semnificație, sens, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare, însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit cu un conținut figurat.* **5** (*log.*) comprehensiune, intensiune. *Conținutul reprezintă totalitatea elementelor sau a notelor unei noțiuni, unei idei.*

conținutíst, -ă adj. (*lit.*) conținutistic.

conținutístic, -ă adj. (*lit.*) conținutist. *Este un roman slab din punct de vedere conținutistic.*

conțopísm s.n. (*deprec.*) v. Birocratism. Birocrație. Funcționarism.

conțopíst s.m. **1** (*în trecut*) ‹în trecut› copist, scrib, ‹înv.› prescriitor. *Conțopiștii scriau sau înregistrau acte de cancelarie.* **2** (*deprec.*) ‹deprec.› copist, scrib, scriitoraș, scriptolog. *Este un mărunt conțopist la primărie.*

conțopistărie s.f. (*deprec.*) v. Birocratism. Birocrație. Funcționarism.

conubiál, -ă adj. (*livr.*) v. Casnic. Conjugal. Marital. Matrimonial.

conúbiu s.n. (*livr.*) **1** v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu. **2** (*pom.*) v. Altoire.

convalescént, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) ‹reg.› pribolit, ‹înv.› reconvalescent, zaif. *Aerul curat de munte îl ajută pe convalescent să se restabilească complet.*

convalescénță s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv.› reconvalescență. *În perioada de convalescență organismul este încă slăbit.*

convéier s.n. (*tehn.*) bandă continuă (v. *bandă*[2]), bandă de transport (v. *bandă*[2]), bandă rulantă (v. *bandă*[2]). *Își ia bagajele, la aeroport, de pe conveier.*

convenábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** adecvat, conform, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai convenabilă tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau despre procese, fenomene etc.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „pentru"*) apt, bun, capabil, potrivit, susceptibil. *Procedeul ales nu este convenabil pentru obținerea unor rezultate performante.* **3** acceptabil, admisibil, mulțumitor, satisfăcător, ‹fam.› pasabil. *A găsit argumente convenabile pentru demararea proiectului.* **4** ‹fig.› surâzător. *Afacerea i se pare convenabilă. Provincia nu i se pare convenabilă ca repartiție.* **5** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, admisibil, bunicel, bunicică, suportabil, tolerabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil, suferit. *Inflația a fost convena-*

bilă. **6** (*despre prețuri*) acceptabil, accesibil, confortabil, moderat, modic, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț convenabil.* **7** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre prețuri*) avantajos, coborât, ieftin, jos, mic, micșorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de convenabile.* **II** adv. (*modal*) avantajos, bine, profitabil, rentabil. *Marfa se vinde convenabil.*

convení vb. IV. **1** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a plăcea, a prefera, ‹fig.› a surâde, a zâmbi. *Îi convine să stea în camera cu vederea spre mare.* **2** tr. a accepta, a se învoi, ‹înv.› a pristăni. *Au convenit să înceapă o afacere.* **3** tr. a se împăca, a se înțelege, a se învoi, ‹înv. și pop.› a se îngrădi, ‹pop.› a se ajunge, a se uni[2], ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se alcătui[2], a se îndogăți, a se toldui, ‹înv.› a se lovi, a pristăni, a se târgui, a se tocmi, a veni, ‹grec.; înv.› a se simfonisi. *Au convenit să renunțe, fiecare, la un anumit număr de acțiuni.* **4** tr. a se înțelege, a se învoi, a se vorbi, ‹pop.› a se pogodi, ‹înv. și reg.› a se grăi, a vorovi, ‹reg.› a vorbălui, ‹înv.› a răspunde. *Au convenit să meargă la concert.*

conveniánt, -ă adj. (*rar*) v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat.

conveniénță s.f. **1** (*mai ales la pl. convenințe*) uzanță. *Copiii nu prea respectă convenințele. Se conformează convenințelor.* **2** (*rar*) v. Acord. Concordanță. Conformitate. Consonanță. Corespondență. Potrivire.

convenít, -ă adj. **1** (*despre afaceri, înțelegeri etc.*) aranjat[2]. *E o treabă deja convenită.* **2** cunoscut, stabilit, știut[2]. *A ieșit din casă la semnalul convenit.*

convént s.n. (*înv.*) **1** v. Adunare. Sfat. **2** (*relig.*) v. Abație. Claustru. Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). Mănăstire.

convénție s.f. **1** acord, aranjament, combinație, contract, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năraveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform convenției, îi revin 25 de procente din profit.* **2** (*jur.*) contract, ‹înv. și reg.› zdelcă, ‹reg.› cominteu, cominție, cominție, ‹înv.› sinalagmă. *A semnat o convenție de colaborare cu o firmă de profil.*

convențiónal, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], pretios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului convențional.* **2** (*despre ambianță, mediu etc.*) academic, solemn, ‹fig.› rece. *În aulă era o atmosferă convențională.* **3** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, pretios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs convențional.* **II** adj. **1** (*fin.; despre monede*) fiduciar. *Moneda convențională are putere de circulație numai în interiorul unei țări.* **2** (*despre semne, litere etc.*) ‹rar› învoit. *Semnele de circulație rutieră sunt un ansamblu de semne convenționale care reprezintă regulile de circulație.* **III** adv. (*modal*) afectat[1], artificios, căutat[2], fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește convențional.* **IV** s.n. convenționalism. *Încearcă să iasă din convențional.*

convenționalísm s.n. **1** convenționalitate. *Jocul actorilor este sobru, lipsit de afectare și convenționalism. Convenționalismul limbajului său nu place publicului.* **2** convențional.

convenționalitáte s.f. convenționalism.

convérge vb. III. intr. ‹înv.› a concurge. *Curenții oceanici converg spre o anumită zonă. Liniile converg spre un punct fix.*

convergéntă adj. (*mat.; despre o serie*) sumabilă. *La seria convergentă șirul sumelor parțiale tinde către o anumită limită.*

conversá vb. I. intr. (*despre oameni*) a dialoga, a discuta, a se întreține, a vorbi, ‹livr.› a conferi, ‹rar› a convorbi, a dialogiza, ‹pop. și fam.› a sfătui, ‹reg.› a gomoni, a povesti, a turvini, ‹înv.› a băsădi, a discura, a discurirui, a răspunde, a vorovi, ‹arg.› a galibardi. *Diplomații au conversat în engleză. Conversează adesea pe net cu prietenii.*

conversáre s.f. (*fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune.

conversatív, -ă adj. conversațional. *Elevii trebuie să-și însușească diversele stiluri conversative.*

conversáție s.f. **1** colocuțiune, convorbire, dialog, discuție, interlocuțiune, ‹livr.› colocviu, ‹pop. și fam.› cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit[1], ‹fam.› conversare, parolă, șuetă, ‹înv. și reg.› vorbire, ‹reg.› divănire, turvin, ‹înv.› beseadă, tăinit, voroavă, ‹turc.; înv.› musaferea, ‹fig.; rar› duet. *Conversația lor a fost scurtă.* **2** (*inform.*) chat, dialog, discuție.

conversațiónal, -ă adj. **1** conversativ. **2** interactiv. *Blogul are un caracter conversațional.*

convérsie s.f. (*biol.*) = conversiune.

conversiúne s.f. **1** (*lingv.*) hipostază, hipotaxă. *Conversiunea se produce prin schimbarea categoriei gramaticale.* **2** (*lingv.*) reversiune. *Într-o conversiune se reiau în ordine inversă termenii unei sintagme sau fraze, fără ca înțelesul să sufere.* **3** (*biol.; în forma **conversie***) transmutație genetică. *Conversia este schimbarea în ordinea liniară a genelor.*

convertí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni care au alte opinii sau convingeri, în special religioase*) ‹înv.› a încrede, a încredinciosa, ‹înv.› a vâna. *L-a convertit la iudaism.* **2** (*fiz.; compl. indică valori*) a preface, a schimba, a transforma. *Conducerea firmei a convertit în kilowați consumul de gaz metan măsurat inițial în metri cubi.* **3** (*compl. indică unități bănești ale unei țări, valori economice etc.*) a schimba, a transforma. *A convertit titlurile în numerar. Convertește leii în euro.*

convertiplán s.n. (av.) autogir, avion convertibil, convertoplan, rotoplan. *Convertiplanul poate să decoleze și să aterizeze vertical.*

convertíre s.f. (*relig.*) ‹înv.› înduplecare. *Viitoarea soție i-a cerut convertirea la iudaism.*

convertoplán s.n. (*av.*) autogir, avion convertibil, convertiplan, rotoplan.

convéx, -ă adj. (*optic.; despre lentile*) bombat, ‹înv.› vâșcat. *Ochelarii bătrânei au lentilele convexe.*

convexitáte s.f. (*în opoz. cu „concavitate"*) elevație, excrescență, ieșind, ieșitură, proeminență, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze convexitatea de pe suprafața piesei.*

convicțiúne s.f. (*livr.*) **1** v. Certitudine. Convingere. Credință. Încredințare. Sentiment. Siguranță. **2** v. Concepție. Convingere. Gând. Idee. Judecată. Opinie. Părere. Principiu. Vedere. Viziune.

convițuí vb. IV. intr. (*jur.; despre oameni; adesea cu determ. locale*) a coabita, a locui, a trăi, a viețui, ‹pop.› a vecui, ‹înv.› a conlocui, a via[2]. *Conviețuiesc în același apartament, nefiind căsătoriți.*

convițuíre s.f. (*jur.*) coabitare, coabitație, trai, viață, viețuire, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuință, locuire. *După o perioadă de conviețuire, s-au căsătorit.*

convingătór, -oáre adj., adv. **1** adj. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *Mărturia ei a fost convingătoare. A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost convingătoare.* **2** adv. (*modal*) elocvent, serios, ‹înv.› luminat[2]. *I-a spus convingător, pe bază de argumente solide, că nu are dreptate. Și-a exprimat convingător opinia.*

convíngе vb. III. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a decide, a determina, a face, a hotărî, a înduplecа, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a convins să spună adevărul.* **2** refl.

(*despre oameni*) a se asigura, a se încredința, a vedea, înv.› a se pliroforisi, a se siguripsi. *Trage de mânerul portierei ca să se convingă că a încuiat-o.* **3** refl. (*despre oameni*) a se încredința, ‹fig.› a se pătrunde. *S-a convins de discreția lui.* **4** refl. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; despre oameni*) a se clarifica, a se edifica, a se încredința, a se lămuri, a se limpezi, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a convins în legătură cu paternitatea lui.*

convíngere s.f. **1** persuasiune. *Nu trebuie folosită forța ca mijloc de convingere. Are o mare putere de convingere.* **2** certitudine, credință, încredințare, sentiment, siguranță, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut convingerea că adevărul învinge.* **3** concepție, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Are altă convingere în legătură cu subiectul abordat.*

convíns, -ă adj. **1** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], categoric, decis, ferm, hotărât, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton convins să părăsească încăperea.* **2** (*despre oameni*) încredințat, sigur, ‹înv.› adeverit. *Sunt convins că vei înțelege situația.*

convív, -ă s.m., s.f. (*livr.*) v. Comesean.

conviviál, -á adj. **1** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, atașant, binevoitor, cordial, pietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană convivială și plăcută.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, cordial, prietenesc, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Își primea musafirii cu gesturi conviviale.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) amiabil, neconflictual, prietenesc, prietenos. *Neînțelegerile dintre statele vecine au avut o rezolvare convivială.*

convocá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*adesea cu determ. introduse prin prep. „la”*) a chema, a invita, ‹înv. și reg.› a conchema. *Organizatorii concursului au convocat pe viitorii concurenți la casting.* **2** (*cu determ. introduse prin prep. „la”, care indică acțiuni comune, evenimente etc.*) a chema, a solicita. *Studenții au fost convocați la miting.* **3** a aduna, a întruni, a reuni, a strânge, ‹rar› a scoate, ‹fam.› a mobiliza. *Decanul a convocat studenții în amfiteatru pentru anunțuri importante.*

convocáre s.f. **1** chemare, invitare, invitație, ‹înv.› convocațiune. *Convocarea concurenților la casting este obligatorie.* **2** chemare, solicitare. *Convocarea la miting a fost apreciată de studenți.* **3** adunare, întrunire, reunire, strângere, ‹înv.› convocațiune, strânsoare. *Convocarea studenților în amfiteatru s-a făcut la cererea decanului pentru anunțuri importante.* **4** (*jur., adm.*) chemare, citare, citație, invitare, invitație, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. *Convocarea ei în fața instanței de judecată i-a provocat neplăceri la serviciu.* **5** (*concr.*) ‹reg.› convocatoare. *I-a trimis prin poștă convocarea la ședința de săptămâna viitoare.* **6** (*concr.; milit.*) chemare, dispoziție, ordin, ‹reg.› poruncă. *A primit convocare de prezentare la unitatea militară.*

convocatoáre s.f. (*reg.*) v. Convocare.

convocațiúne s.f. (*înv.*) v. **1** Chemare. Convocare. Invitare. Invitație. **2** v. Adunare. Convocare. Întrunire. Reunire. Strângere.

convói s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) coloană, lanț, rând, șir, șirag, ‹reg.› trâmbă, ‹fig.; fam.› cârnat. *Pe autostradă s-a format un lung convoi de mașini.* **2** alai, cortegiu, procesiune. *La înmormântare, rudele defunctului erau urmate de o lung convoi.*

convoiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Escorta. Însoți.

convolúție s.f. (*livr.*) v. Întoarcere. Întors[1]. Învârtire. Învârtit[1]. Răsucire. Rotire. Sucire.

convorbí vb. IV. intr. (*rar; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.

convorbíre s.f. **1** colocuțiune, conversație, dialog, discuție, interlocuțiune, ‹livr.› colocviu, ‹pop. și fam.› cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit[1], ‹fam.› conversare, parolă, șuetă, ‹înv. și reg.› vorbire, ‹reg.› beseadă, divănire, turvin, ‹înv.› tăinit, voroavă, ‹turc.; înv.› musaferea, ‹fig.; rar› duet. *Convorbirea lor a fost scurtă.* **2** (*telec.*) ***convorbire adițională*** = adiționale (v. *adițional*). *A avut multe convorbiri adiționale în această lună, care au depășit mult numărul de convorbiri incluse în prețul fix al abonamentului.*

convorbitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Colocutor. Conlocutor. Interlocutor.

convulsá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor*) a se convulsiona.

convúlsie s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** spasm, ‹înv.› săltătoare (v. *săltător*), strânsoare. *Are convulsii repetate din cauza febrei mari. Bolnavii de epilepsie au convulsii generalizate.* **2** ***convulsie cronică*** = clonie, clonus. *Convulsia cronică se manifestă printr-o serie de contracții rapide și reflexe.* **II** fig. agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, efervescență, furtună, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de convulsie interioară din cauza neajunsurilor vieții.*

convulsioná vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor*) a se convulsa. *Din cauza epilepsiei, corpul a început să i se convulsioneze.*

convulsív, -ă adj. (*med., med. vet.*) spasmodic, spastic, ‹înv.› spasmatic, spasmologic, spasmos, spazmoticesc, strângător, zbuciumător. *Râsul convulsiv poate fi generat, în unele cazuri, de tulburări psihice. Această boală se caracterizează prin mișcări convulsive.*

convulsivánt electric s.n. (*med.*) electroconvulsivant. *Convulsivantul electric produce convulsii.*

cool [kul] adj. invar. (*fam.*) **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

cooperá vb. I. intr. (*despre oameni*) a colabora, a conlucra, a participa, ‹înv.› a concurge, a împreună-lucra. *La rezolvarea acestui caz cooperează forțele poliției și ale procuraturii.*

cooperáre s.f. colaborare, conlucrare, cooperație, ‹înv.› împreună-lucrare, lucrare-dimpreună, lucrare-laolaltă. *Cooperarea dintre medic și pacient este esențială.*

cooperatísm s.n. (*econ.*) ‹rar› cooperativism. *Adepții cooperatismului susțin că înlocuirea capitalismului cu un nou regim social-economic s-ar putea face pe cale pașnică.*

cooperatív, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Amabil. Binevoitor. Complezent. Culant. Favorabil. Îndatoritor. Prevenitor. Săritor. Serviabil.

cooperatívă s.f. (*econ.*) ***cooperativă de aprovizionare și desfacere*** = cooperativă de consum. *Cooperativa de aprovizionare și desfacere este creată prin asocierea consumatorilor, în vederea achiziționării și desfacerii în comun a produselor;* ***cooperativă de consum*** = cooperativă de aprovizionare și desfacere; ***cooperativă meșteșugărească*** = ‹rar› cooperație. *Într-o cooperativă meșteșugărească se unesc de bunăvoie mai mulți meseriași pentru a lucra în comun, cu mijloace care intră în proprietate comună;* (*ieșit din uz*) ***cooperativă agricolă de producție*** = ‹ieșit din uz› colectivă (v. *colectiv*). *Cooperativa agricolă de producție era o unitate economică socialistă.*

cooperativísm s.n. (*econ.; rar*) v. Cooperatism.

cooperativizá vb. I. tr. (*compl. indică terenuri, mijloace de producție ale țărănimii*) ‹ieșit din uz› a (se) colectiviza.

cooperativizáre s.f. ‹ieșit din uz› colectivizare. *Cooperativizarea este procesul de unire a micilor producători în cooperative.*

cooperatór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Colaborator.

cooperáție s.f. **1** colaborare, conlucrare, cooperare, ‹înv.› împreună-lucrare, lucrare-dimpreună, lucrare-laolaltă. **2** (*econ.; rar*) v. Cooperativă meșteșugărească.

cooptá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a primi. *Studenții cooptează numai oameni de valoare în asociația lor culturală.*

cooptáre s.f. primire, ‹rar› cooptație. *Cooptarea lui în colegiul director s-a făcut cu acordul tuturor membrilor.*

cooptáție s.f. (*rar*) v. Cooptare. Primire.

coordinánță s.f. (*chim.*) coordinare. *Coordinanța este o legătură chimică particulară care explică legătura mai multor molecule dintr-un compus complex.*

coordináre s.f. (*chim.*) coordinanță.
coordinație s.f. (*rar*) v. Coordonare.
coordonă vb. I. tr. (*compl. indică acțiuni, proiecte, activități etc.*) a organiza. *Au coordonat bine etapele de lucru pentru ca proiectul să fie terminat la termen.*
coordonáre s.f. ‹rar› coordinație. *Există o deplină coordonare a părților implicate în proiect.*
cop s.n. (*reg.*) v. Urcior[1].
copác s.m. (*bot.*) arbore, pom, ‹înv. și pop.› lemn, ‹pop.› arvune, ‹reg.› dilan. *Copacii din livadă au înflorit. Stăm la umbra unui copac.*
copáie s.f. **1** (*gosp.*) albie[1], covată, troacă, ‹pop.› postavă, ‹reg.› balie, chersin, ciupă, copăic, moldă, spălător. *Femeile de la țară pun rufele la muiat în copaie.* **2** (*la moară*) covată, ladă, postavă, ‹reg.› copăic, troacă, tron[2]. *În copaie curge făina măcinată.* **3** (*nav.; reg.*) v. Barcă. Luntre. **4** (*reg.*) v. Leagăn.
copáiță s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› hodaie, hodaiță, moroleucă. *Flăcăii aprind copaițele pe dealurile din preajma satului, în seara de Lăsatul-secului.* **2** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
copálă s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
copán s.n. (*anat.; pop.*) **1** (*la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** (*la păsări*) ‹reg.› cotoc, cotoi[2], țâmp. *A făcut friptură din copane de pui.*
copáncă s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Gorgan. Măgură. Movilă.
copár adj. (*reg.; despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân.
coparticipáre s.f. coparticipație. *Cei doi jurnaliști au scos în coparticipare o nouă revistă.*
coparticipáție s.f. coparticipare.
copást s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Deal.
copástie s.f. (*la ambarcații; reg.*) v. Usnă.
copăcăríe s.f. (*colect.; pop.*) v. Codru. Pădure.
copăcél s.m. (*bot.*) **1** pomișor, pomuleț, ‹reg.› păhui[1]. *Copăcelul a fost rupt de furtună.* **2** puiet, ‹reg.› puiandru, puiț. *Plantează pe lângă gard câțiva copăcei.* **3** arbust. *Parcul este plin de copăcei.* **4** (*la pl.* ***copăcei***) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*).
copăcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică articole de îmbrăcăminte*) v. Însăila.
copăí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăși. Săpa.
copăíc s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă. **2** (*la moară*) v. Copaie. Covată. Ladă. Postavă. **3** (*nav.*) v. Barcă. Luntre. **4** v. Leagăn.
copăioáră s.f. (*gosp.*) albioară, albiuță, copăiță, covățică, ‹pop.› covățea, covecioară. *Frământă pâinea într-o copăioară.*
copăíre s.f. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].
copăít s.n. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].
copăiță s.f. **1** (*gosp.*) albioară, albiuță, copăioară, copăiță, covățică, ‹pop.› covățea, covecioară. **2** (*la coșul morii; reg.*) v. Teică[1].
copărtáș, -ă s.m., s.f. acolit, complice, părtaș, ‹înv.› ajutător, dimpreună-sârguitor, împreună-sârguitor, ‹arg.› aghiotant, deputat, olac, secretar[1], sol[1]. *A săvârșit multe fapte reprobabile alături de copărtașii săi.*
copăstáu s.n. (*tehn.; în dulgherie, în tâmplărie, în tăbăcărie etc.; reg.*) v. Cioplitoare (v. *cioplitor*). Cuțitoaie.
copârșéu s.n. (*reg.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.
copârțáu s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Gorgan. Măgură. Movilă.
cópcă[1] s.f. **1** ‹reg.› sponcă. *Își închide copcile bluzei.* **2** (*med.*) agrafă. *Tăietura de la mână i-a fost prinsă cu copci.*
cópcă[2] s.f. (*pesc.*) ochi[1], ‹reg.› beucă, burduf, burtucă, produh, produșcă, scoc, scochină, scorbură, șioi[1], știoalnă, toană[2], vad. *Iarna, prinde pește la copcă.*
copceánă s.f (*reg.*) v. Cană[1].
copeneáță s.f. (*gosp.; reg.*) **1** v. Pilug. Pisălog. **2** v. Piuliță.
coperământ s.n. (*înv.*) **I 1** (*constr.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **2** (*constr.*) v. Bordei. Colibă. **3** v. Cort. **4** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **II** (*gosp.*) v. Capac.
coperí vb. IV. (*înv. și pop.*) **1** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Acoperi. Înfășura. Înveli. **2** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Acoperi. Îmbrăca. Înveli.
coperíș s.n. (*înv. și pop.*) **1** (*constr.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **2** (*gosp.*) v. Capac.
copértă s.f. **1** copertină, învelitoare, scoarță, ‹înv. și reg.› tartaj, ‹reg.› tablă[1]. *Coperțile cărților sunt divers colorate.* **2** (*pop.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **3** (*înv.*) v. Plic.
copertínă s.f. copertă, învelitoare, scoarță, ‹înv. și reg.› tartaj, ‹reg.› tablă[1].
copiá vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, originale etc.*) a reproduce, a transcrie, ‹înv.› a decopia, a izvodi, a prepune, a prescrie. *A copiat cu migală manuscrisul.* **2** (*compl. indică opere de artă*) a reproduce. *A copiat o pictură a lui Grigorescu.* **3** (*jur.; compl. indică acte, documente etc.*) a reproduce, ‹înv.› a scoate, a scrie. *A copiat contractul de vânzare-cumpărare a casei.* **4** (*compl. indică autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) a plagia, ‹rar› a lua, ‹fig.; fam.› a fefui. *Criticul a demonstrat că nuvela a fost copiată. A copiat un eseist german.* **5** (*compl. indică stiluri, maniere ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) a imita, ‹deprec.› a pastișa. *A descoperit că i-a copiat melodia.* **6** (*compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) a imita, a mima, a reproduce, ‹rar› a mimetiza, a plagia, ‹înv.› a închipui. *Copiii copiază gesturile adulților. Îi copie perfect accesele de furie.* **7** (*compl. indică elevi, studenți sau idei, fraze etc.*) ‹arg.› a pescui. *Și-a copiat colegul la examen.* **8** (*fam.; compl. indică texte, cărți, acte etc.*) v. Fotocopia. Xerocopia. Xerografia. Xeroxa.
copiát[1] s.n. **1** copiere, reproducere, transcriere, ‹rar› transcripție. *Copiatul manuscrisului este o operație migăloasă.* **2** copiere. *Copiatul la examene este sancționat drastic.* **3** (*fam.*) v. Fotocopiat[1]. Fotocopiere. Xerografiat[1]. Xerografiere. Xeroxare. Xeroxat[1].
copiát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre texte, originale etc.*) reprodus, transcris. *Textul copiat este un manuscris din sec. al XVII-lea.* **2** (*despre autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) plagiat[2]. *Criticul a supus atenției specialiștilor nuvela copiată.* **3** (*despre stiluri, maniere, creații ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) imitat, ‹fig.; deprec.› papagalicesc. *Dezaprobă în artă lucrurile copiate.* **4** (*fam.; despre texte, cărți, acte etc.*) v. Fotocopiat[2]. Xerografiat[2]. Xeroxat[2].
copiatív, -ă adj. (*rar*) v. Copiator.
copiatór, -oáre adj., s.n. **1** adj. ‹rar› copiativ. *Și-a cumpărat câteva ustensile copiatoare, care să-i servească la transcrierea textelor.* **2** s.n. (*tehn.*) fotocopiator, xerograf, xerox. *A tras la copiator mai multe manuscrise vechi.*
cópie s.f. **I 1** reproducere, transcriere, ‹rar› transcripție, ‹înv.› izvod, prescriitură, ‹latin.; înv.› transcript. *A terminat copia manuscrisului în mai puțin de o lună.* **2** (*a. plast.*) replică, reproducere. *A făcut o copie reușită după o pictură a lui Grigorescu.* **3** (*jur.*) duplicat, ‹înv.› parie. *A avut nevoie de o copie după cartea de muncă.* **4** (*fotogr.*) ***copie fotografică*** = fotocopie, fotostat. *Copia fotografică a documentului a ieșit puțin voalată.* **5** imitație, simulacru, ‹deprec.› pastișă. *Această melodie este o copie.* **6** (*contab.*) ***copie de scrisori*** = carte de copii, copier, registru-copier. *Copia de scrisori este un registru în care se copiază unele operații contabile.* **II** fig. ‹fig.; fam.› clonă, dublură. *Copilul este copia fidelă a mamei sale.*
copiér s.n. (*contab.*) carte de copii, copie de scrisori, registru-copier.
copiére s.f. **1** copiat[1], reproducere, transcriere, ‹rar› transcripție. **2** imitare, imitație, ‹înv. și reg.› momitărie, ‹fig.; livr.› psitacism, ‹deprec.› pastișare. *Copierea manierei de compoziție a poetului i-a atras numeroase critici.* **3** copiat[1]. **4** imitare, mimare, reproducere, ‹livr.› mimesis. *Un obicei al copiilor este copierea gesturilor adulților.* **5** (*fam.*) v. Fotocopiere. Xerografiat[1]. Xerografiere. Xeroxare. Xeroxat[1].
copíl[1] s.m. **I 1** ‹înv. și pop.› făt, prunc, rod[1], ‹pop. și fam.› tâști[1], ‹fam.› puradel, zgâmboi[1], ‹fam.; glum.› gămălie, păsăroi, ‹reg.› bogdan[1], buzdrun, ghitan, mondoc, podidiu, poranic, tâști[1], ‹reg.; iron.› hlopit, ‹înv.› pripas, tânăr, tinerel, ‹glum.› omuleț, omușor, ‹peior.› plod, ‹fig.; fam.› țăndărică. *Copiii merg la sănius.* **2** ***copil mic*** = nou-născut, prunc, sugaci, sugar, ‹înv. și pop.› coconaș, plod, sugător, ‹pop.› copil de tâță, ‹fam.› bebe, bebeluș, boț cu ochi, cocă[2], ‹înv. și reg.› cocon[2], lilig, poroboc, ‹înv.› aplecat[2], ‹fig.; înv.› fașă, ‹arg.› patefon. *Își ține cu dragoste copilul mic în brațe. Sunt multe cărți cu informații utile despre îngrijirea copiilor mici;* ***copil nenăscut*** = făt, fetus. *Și-a văzut copilul nenăscut la ecograf;* (*pop.*) ***copil de tâță*** v. Copil mic.

Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **3** (*pedag.*) ***copil de şcoală*** = elev, şcolar[1], ‹înv.› copil de învăţătură, scolastic, şcolean, ucenic. *Cel mai mare dintre fiii lui este copil de şcoală;* (*înv.*) ***copil de învăţătură*** v. Copil de şcoală. Elev. Şcolar[1]. **4** (*în Ev. Med.; la curtea unui suveran, a unui boier*) ***copil de casă*** = paj, ‹turc.; înv.› icioglan. *Copiii de casă erau crescuţi şi slujeau în casele familiilor domnitoare sau ale marilor boieri.* **5** ***copil adoptiv*** = ‹reg.› copil de salcie. *Este prea mic ca părinţii să-i spună că este copil adoptiv;* ***copil din flori*** = bastard, băiat din flori, ‹rar› pui de cuc (v. *pui*[1]), ‹pop.› copil de căpătat, copil de gară, copil de lele, copil de pripas, fecior de izbelişte, fecior de lele, fecior din flori, fiu de lele, fiu natural, pui de bogdaproste (v. *pui*[1]), pui de lele (v. *pui*[1]), ‹reg.› bitang, copil de gard, copilarc, fecior de după gard, fochiu, ghitan, mărăndău, şpur, şpurean, şpureaucă, şpuroaică, urzicar, ‹fig.; pop.› tufan, tufar, tufăriş, tufeancă, tufiş, tufoi, ‹fig.; peior.› lepădătură. *Cătălin este un copil din flori;* ***copil legitim*** = copil natural. *Ambii săi copii sunt legitimi;* ***copil natural*** = copil legitim; (*pop.*) ***copil de căpătat*** = ***copil de gară*** = ***copil de lele*** = ***copil de pripas*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori; (*reg.*) ***copil de gard*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori; ***copil de salcie*** v. Copil adoptiv. **6** (*în limbajul părinţilor; adesea la vocat.*) pui[1], ‹fig.› odor[1]. *Nu mai fi supărat, copilul mamei!* **7** (*de obicei însoţit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) băiat, fecior, fiu, ‹înv. şi pop.› făt, ‹fam.› pui[1], voinic, ‹înv. şi reg.› prunc, ţânc, ‹reg.› buzdrun, cocon[2], ‹înv.› fic. *Copilul său este student.* **8** odraslă, progenitură, ‹pop. şi fam.› prăsilă, ‹fam.› moştenitor, pui[1], ‹fig.› mugur, plămădă, vlăstar, ‹fig.; înv.› naştere. *Nu are ce să facă, este copilul său şi trebuie să îl ierte. Cei doi soţi nu au copii.* **9** adolescent, flăcău, tânăr, ‹livr.› efeb, ‹engl.› teenager, ‹arg.› bidiviu. *Are entuziasmul unui copil.* **II** fig. (*fam.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

cópil[2] s.m. **1** (*bot.*) ‹reg.› copileţ, frate, furie, pui[1], puiac, puică, puieci , puieriţă, puieţ[1], puiriţă, soră, şpur, vârşeguţ. *Copilul creşte la baza tulpinii sau a ramurii unei plante.* **2** (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omuşor. Omuşorul gâtlejului (v. *omuşor*). Uvulă.

copiláme s.f. (*colect.; reg.*) v. Copilărime.

copilándră s.f. (*pop. şi fam.*) v. Fetişcană.

copilándric s.m. (*înv.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

copilándrică s.f. (*înv.*) v. Fetişcană.

copilándru s.m. băietan, băieţandru, flăcăiandru, ‹pop. şi fam.› mucea, ţâşti[1],‹pop.› flăcăiaş, ţângău, ‹pop.; deprec.› spârc, ţângăuaş, ‹fam.› puştan, ‹reg.› cotâng, cotârloi, dănac, flăcăuan, lifuroi, orghidan, pruncateu, pruncotean, ţangateu, ţângălaş, ţârlău, ‹înv.› copilandric. *Un copilandru de 15 ani a intrat în echipa de volei.*

copilárc s.m. (*reg.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

copiláş s.m. **1** ‹înv. şi pop.› coconel, ‹pop.› prunculeţ, pruncuşor, ‹fam. glum.› mormoloc, ‹înv. şi reg.› pruncuţ, ‹reg.› pruncheş, pruncotean. *Mamele îşi plimbă copilaşii în landouri viu colorate.* **2** băieţaş, băieţel, ‹înv. şi pop.› fetişor, ‹pop. şi fam.› băieţică, ţâşti[1], ‹pop.› fiuleţ, fiuţ, ‹fam.› pici, puşti, ‹reg.› codânaş, codânel, ţică[2]. *Cei doi tineri au un copilaş de doi ani.* **3** (*în limbajul părinţilor; adesea la vocat.*) puişor, puiuţ. *Nu mai fi supărat, copilaşul mamei!*

copilăşă s.f. (*rar*) v. Copiliţă.

copílă s.f. **I 1** fetiţă, ‹pop. şi fam.› fătucă, feticică, fetişoară, ‹pop.› feciorea, fecioriţă, fetică, ‹fam.› cocuţă, ‹reg.› băiată, fătuică, fătuţă, feteluşă, fetnegică, fetnigea, fetniguţă. *Îi dă copilei o ciocolată.* **2** fată, ‹înv. şi reg.› pruncă, ‹engl.› girl, ‹ital.› ragazza. *Copila e mărişoară de acum.* **3** adolescentă (v. *adolescent*), fetişcană, tânără (v. *tânăr*), ‹reg.› băiată, copoştină, ‹glum.› lăptucă, ‹arg.› gagicuţă, mioară. *Are entuziasmul unei copile.* **4** fată, fiică, ‹înv. şi pop.› fie[3], ‹înv. şi reg.› prunică, ţâncă. *Copila lor este foarte frumoasă şi deşteaptă.* **II** fig. (*fam.*) v. Bleagă (v. *bleg*). Credulă (v. *credul*). Naivă (v. *naiv*). Proastă (v. *prost*).

copilăreá s.f. (*reg.*) v. Copilărie. Pruncie.

copilărésc, -eáscă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) **1** copilăros, infantil, pueril, ‹înv. şi pop.› coconesc, ‹înv.› pruncesc. *Nu şi-a pierdut aerul copilăresc nici la maturitate.* **2** fig. infantil, naiv, pueril, ‹fig.› şcolăresc. *Face glume copilăreşti. Pune întrebări copilăreşti.*

copilărét s.m. (*colect.; rar*) v. Copilărime.

copilări vb. IV. **1** intr. (*despre copii*) ‹reg.› a prunci. *A copilărit la bunici, într-un sat de munte.* **2** refl. (*med.; fam.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.

copilărie s.f. **1** pruncie, ‹înv. şi pop.› coconie, ‹reg.› copilărea, luzie, pruncenie, ‹înv.› ludeţe, nevârstnicie, porobocie, ‹fig.; rar› leagăn, ‹fig.; înv.› faşă. *A avut o copilărie fericită.* **2** fig. naivitate, prostie. *E o copilărie să crezi că îţi va spune adevărul.*

copilăríme s.f. (*colect.*) ‹rar› copilăret, copilet, ‹reg.› copilame, ‹înv.› copilime. *Copilărimea din parc este gălăgioasă.*

copilărós, -oásă adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) copilăresc, infantil, pueril, ‹înv. şi pop.› coconesc, ‹înv.› pruncesc. **2** (*despre oameni*) ‹reg.› copilos. *Este o femeie copilăroasă.*

copilét s.m. (*colect.; rar*) v. Copilărime.

copiléţ s.m. (*bot.; reg.*) v. Copil[2].

copiií vb. IV. **1** tr. (*pom., hort.; compl. indică lăstari sau plante de cultură ori părţi ale lor*) a plivi, ‹reg.› a levezui, a pui[2], a smulge. *Copileşte roşiile din grădină.* **2** refl. (*fiziol., med.; reg.; despre femei însărcinate*) v. Avorta.

copilícă s.f. (*pop.*) v. Copiliţă.

copilíme s.f. (*colect.; înv.*) v. Copilărime.

copilíre s.f. (*pom., hort.*) copilit, plivit, ‹rar› pliveală, ‹înv. şi reg.› plevilă[1]. *Copilirea roşiilor îi ia mult timp.*

copilít s.n. (*pom., hort.*) copilire, plivit, ‹rar› pliveală, ‹înv. şi reg.› plevilă[1].

copilíţă s.f. ‹rar› copilaşă, ‹pop.› codâncuţă, copilică, copiluţă, ‹reg.› codânea, codânică, codăniţă, prunculeană, prunculiţă, pruncuşoară, pruncuţă. *Copilita vrea să fie luată în braţe.*

copilós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Copilăros.

copilúţă s.f. (*pop.*) v. Copiliţă.

copiós, -oásă adj. (*mai ales despre mese, ospeţe*) abundent, bogat, îmbelşugat, îndestulat, opulent, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină copioasă.*

copíst s.m. **1** (*în trecut*) ‹în trecut› conţopist, scrib, ‹înv.› prescriitor. *Copiştii scriau sau înregistrau acte de cancelarie.* **2** (*deprec.*) ‹deprec.› conţopist, scrib, scriitoraş, scriptolog. *Este un mărunt copist la primărie.*

copităriţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Babiţă (*Fomes fomentarius*).

copitát, -ă s.n., adj. (*zool.*) **1** s.n. ungulat. *Copitatele au ultimele falange acoperite cu copite.* **2** adj. (*despre unele animale*) ‹rar› copitos. *Calul este un animal copitat.*

copítă s.f. **I** (*zool.; la copitate*) unghie[1]. *Calul s-a rănit deasupra copitei.* **II** (*anat.; fam.; peior.*) **1** v. Membru inferior. Picior. **2** v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Babiţă (*Fomes fomentarius*). **2** v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*).

copitós, -oásă adj. (*zool.; rar; despre animale*) v. Copitat.

copiţánă s.f. (*reg.*) v. Căpiţoaie.

copiúţă s.f. (*fam.*) ‹fam.› fiţuică, ‹arg.› puşcă. *Şi-a pregătit copiuţe pentru teza de a doua zi, în speranţa că va putea copia.*

copleşeálă s.f. (*înv.*) v. Copleşire.

copleşí vb. IV. tr. **I 1** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a covârşi, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolţi, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o copleşeşte.* **2** (*despre gânduri, trăiri, suferinţe etc.; compl. indică oameni*) a covârşi, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a împresura, a încolţi, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl copleşesc.* **3** (*despre stări fizice; compl. indică fiinţe*) a covârşi, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹înv.› a preacovârşi, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolţi, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l copleşească somnul când a sunat telefonul.* **4** (*despre senzaţii; compl. indică fiinţe*) a cuprinde, a pătrunde, a răzbi, ‹livr.› a penetra, ‹înv.› a răzbate, ‹fig.› a străbate, a străpunge, a tăia. *L-a copleşit foamea. O copleşeşte setea. L-a copleşit frigul.* **5** (*despre sentimente, senzaţii etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conştiinţa etc. lor*) a covârşi, a năpădi, ‹fig.› a inunda, a îneca, a umple. *Inima îi este copleşită de milă. Mirarea o copleşeşte când aude un asemenea răspuns.* **6** (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a emoţiona, a impresiona, a înduioşa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mişca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuşa, a zgudui, ‹fig.; rar›

a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a copleşit pe toţi.* **II** fig. (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spaţii etc.*) a năpădi, ‹fig.› a cotropi, a invada, a împresura, a înăbuşi, a submerge. *Mărăcinii şi scaieţii au copleşit grădina.*

copleşíre s.f. ‹înv.› copleşeală. *Copleşirea celor mici cu multă dragoste este frecventă la părinţi.*

copleşít, -ă adj. (*despre oameni*) toropit, ‹fig.› biruit, frânt, învins, sfâşiat, ‹fig.; pop.› potopit. *După eşecul avut, stătea deoparte, copleşită, cu privirea în gol.*

copleşitór, -oáre adj. **1** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) apăsător, covârşitor, greu, împovărător, oneros, ‹fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii copleşitoare.* **2** (*despre impresii, sentimente etc.*) covârşitor, ‹livr.› lacerant, ‹înv.› deşirător, ‹fig.› nimicitor, sfâşietor, ‹fig.; pop.› potopitor. *O tristeţe copleşitoare îi cuprinde sufletul.* **3** (*despre senzaţii, mirosuri etc.*) covârşitor, pătrunzător. *Frigul copleşitor l-a ţintuit în casă. La umbra stejarului bătrân a retrăit o senzaţie copleşitoare de linişte. În mlaştină este un miros fetid copleşitor.* **4** covârşitor, ‹fig.› nimicitor, orbitor, strivitor. *Are o personalitate copleşitoare. Inteligenţa lui este copleşitoare.*

copoáică s.f. (*zool.*) ‹înv.› copouancă. *Copoaica este femela copoiului.*

copói s.m. **1** (*zool.*) limier, ‹reg.› barac, iepurar. *Îşi ia copoii şi pleacă la vânătoare.* **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

copolimér s.m. (*chim.*) polimer mixt. *Produsul polimerizării este un copolimer.*

coponí vb. IV. tr. (*chir.; reg.; compl. indică cocoşi*) v. Castra. Claponi. Emascula. Steriliza.

coporâie s.f. (*la coasă, la secure etc.; reg.*) v. Coadă.

coporíş s.n. (*la coasă, la secure etc.; reg.*) v. Coadă.

coporoáică s.f. (*la coasă, la secure etc.; reg.*) v. Coadă.

cópos, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Chel[2]. Pleşuv. **2** (*despre bărbaţi sau despre părţi ale feţei lor*) v. Spân.

copoştínă s.f. (*reg.*) v. Adolescentă (v. *adolescent*). Copilă. Fetişcană. Tânără (v. *tânăr*).

copouáncă s.f. (*zool.; înv.*) v. Copoaică.

cópre s.f. (*bot.; reg.*) v. Mărar (*Anethum graveolens*).

copreálă s.f. (*reg.*) v. Par. Prăjină.

coprénă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Bariş. Broboadă. Năframă.

copreţí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Arăta. Demonstra. Explica. Expune.

coprín s.n. (*bot.*) *Coprinus micaceus*; burete-de-rouă, ‹reg.› bureciori-de-rouă (v. *burecior*).

coprínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

coprofág, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) scatofag. *Coprofagii se hrănesc cu excremente.*

coprofagíe s.f. (*psih.*) scatofagie. *Coprofagia se manifestă prin ingerarea de excremente.*

coprofíl, -ă adj. (*psih.; despre oameni*) scatofil. *Bolnavul coprofil suferă de coprofilie.*

coprofilíe s.f. (*psih.*) scatofilie. *Coprofilia se caracterizează prin atracţie pentru excremente.*

coprofobíe s.f. (*psih.*) scatofobie. *Coprofobia este repulsia faţă de excremente.*

coprolalíe s.f. (*psih.*) coprologie, scatologie. *Coprolalia este tendinţa morbidă de a folosi cuvinte scabroase şi obscene.*

coprolít s.m. (*fiziol., med.*) stercolit. *Coprolitul este o concreţiune fecală infiltrată de săruri calcare.*

coprologíe s.f. (*psih.*) coprolalie, scatologie.

coprom s.n. (*med., med. vet.*) fecalom, scatom, stercorom. *Copromul este un conglomerat dur de materii fecale în intestin, care dă, la palpare, senzaţia de tumoare.*

coproprietár, -ă s.m., s.f. (*jur.*) ‹înv. şi pop.› devălmaş, ‹înv. şi reg.› composesor. *Este coproprietar al barului.*

coproprietáte s.f. (*jur.*) ‹înv. şi pop.› devălmăşie, ‹înv. şi reg.› composesiune. *Coproprietatea este o proprietate în indiviziune.*

coprostáză s.f. (*med., med. vet.*) constipaţie, coprostazie, ‹pop.› arşiţă, astupare, astupătură, încuiere, încuietură, ‹înv.› încuială. *A băut un ceai contra coprostazei.*

coprostazíe s.f. (*med., med. vet.*) constipaţie, coprostază, ‹pop.› arşiţă, astupare, astupătură, încuiere, încuietură, ‹înv.› încuială.

copsár s.n. (*la ham; reg.*) v. Şoldar.

copt[1] s.n. (*bot.; rar*) v. Coacere. Maturaţie. Maturitate.

copt[2]**, coáptă** adj. **I 1** (*despre fructe sau legume*) înroşit, roşit. *Este timpul să fie culese cireşele coapte.* **2** (*despre aluaturi*) ‹înv. şi pop.› ostoit. *Scoate cozonacii copţi din cuptor.* **II** fig. (*despre oameni, despre modul lor de gândire etc.*) matur, ‹fig.; iron.› răscopt[1]. *Are mintea prea coaptă pentru vârsta lui.*

copt[3]**, cóptă** adj. ‹rar› coptic. *A descoperit ruinele unei mănăstiri copte.*

cóptic, -ă adj. (*rar*) v. Copt[3].

coptorât, -ă adj. (*geomorf., geol.; reg.; despre sol, roci, terenuri*) v. Erodat. Ros. Săpat[2]. Sfărâmat.

coptorî vb. IV. intr., refl. (*geomorf., geol.; reg.; despre sol, roci, terenuri*) v. Eroda. Roade. Săpa. Sfărâma.

coptoroşí vb. IV. intr., refl. (*geomorf., geol.; reg.; despre sol, roci, terenuri*) v. Eroda. Roade. Săpa. Sfărâma

coptoroşít, -ă adj. (*geomorf., geol.; reg.; despre sol, roci, terenuri*) v. Erodat. Ros. Săpat[2]. Sfărâmat.

coptúră s.f. **I** (*culin.*) ‹rar› cocătură, ‹pop.› cocăieli. *Face copturi foarte bune.* **II** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Abces. Furuncul. **2** v. Puroi.

coptúţ, -ă adj. fig. (*fam.; despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfăţişarea lor*) v. Albit. Fanat. Îmbătrânit. Ofilit. Trecut[2]. Veşted. Veştejit.

copulá vb. I. refl. (*recipr.*) (*biol.; despre fiinţe*) a se acupla, a se cupla, a se împerechea, a se împreuna, a se încrucişa, ‹pop. şi fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoţi, a se mânzi, a se mârli, a se nunti, a se vieri, ‹reg.› a se căţăla, a se căţelări, a se căţeli, a se cotoci, a se cotoroba, a se coţăi, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se ţăpi, a se viştí[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute.

copulăre s.f. (*biol.*) acuplare, coit, contact sexual, copulaţie, cuplare, împerechere, împreunare, ‹pop. şi fam.› cotoire, ‹pop.› însoţire, însoţitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coţăială, coţăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuş, ţeapă, ‹vulg.› cordeală, futere.

copulaţíe s.f. (*biol.*) acuplare, coit, contact sexual, copulare, cuplare, împerechere, împreunare, ‹pop. şi fam.› cotoire, ‹pop.› însoţire, însoţitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coţăială, coţăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuş, ţeapă, ‹vulg.› cordeală, futere.

cópulă s.f. (*gram.*) verb copulativ, ‹înv.› legătoare (v. *legător*). *Copula intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura între subiect şi numele predicativ.*

copyright [‚kopirait] s.n. (*jur.*) **1** drept de reproducere. *Editura are copyright.* **2** drept legal de autor. *Autorul a primit copyrightul.*

cor s.n. **I 1** (*muz.*) corală. *În spectacol cântă corul filarmonicii.* **2** fig. grup, tabără. *S-a alăturat corului care îl susţine pe fostul director. Se ridică o voce din corul opozanţilor.* **II** (*înv.*) **1** v. Adunare. Întrunire. Reuniune. **2** (*j. folc.*) v. Horă[1].

corabangíe s.f. (*arg.*) v. Femeie.

corábie s.f. **I** (*nav.*) **1** ‹livr.› arcă, ‹rar› velier, ‹pop.› galion, ‹înv. şi reg.› naie, ‹înv.› catargă, vetrelă, ‹turc.; înv.› ghimie, ‹fig.; înv.› chivot. *Tangajul corabiei îi provoacă ameţeală.* **2** (*milit.; în trecut*) ***corabie de linie*** = ‹în trecut› vas de linie. *Corăbiile de linie participau la bătălii navale.* **II** (*arg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş.

corábnic s.m. (*mar.; înv.*) v. Corăbier.

corác s.m. (*ornit.; reg.*) v. Corb (*Corvus corax*).

corácă s.f. (*med.*) **1** (*reg.*) v. Scarlatină. **2** (*înv.*) v. Anghină. Angor. **3** (*înv.*) v. Anghină pectorală. Boala Heberden (v. *boală*). Stenocardie.

corái adj. invar., s.n. coraliu, ‹rar› coralin. *Are o bluză corai. S-a îmbrăcat în corai.*

corál s.m. **1** (*zool.*) *Corallium rubrum*; mărgean. **2** (*la pl.; bot.; rar*) ***corale-albe*** v. Hurmuz (*Symphoricarpus albus*).

corálă s.f. (*muz.*) cor.

coraliér s.m. (*zool.*) *Anthozoa*; antozoar. *Coralierele sunt celenterate marine, sedentare.*

coralín, -ă adj. (*rar*) v. Corai. Coraliu.

coralíu, -íe adj., s.n. corai, ‹rar› coralin.

corándă s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Cavernă. Grotă. Peşteră.

corasán s.m. (*constr.; înv. şi reg.*) v. Mortar.

corăslă s.f. (*la unele mamifere femele*) ‹reg.› puroi. *Corasla este laptele în primele zile după fătare.*

coraşlíu, -íe adj. (*arg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

corăbeá s.f. **1** (*nav.*) corăbioară, corăbiuță. **2** (*culin.*) corăbioară. *Corăbelele sunt preparate din aluat fraged, cu migdale și miere.*
corăbiá vb. I. intr. (*nav.; înv.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) v. Merge. Naviga. Pluti.
corăbiáscă s.f. (*j. folc.*) ‹pop.› corăbierească. *Corăbiasca este un dans popular; cu mișcări lente, care este răspândit în Moldova.*
corăbiér s.m. (*mar.*) ‹înv. și reg.› năier, ‹înv.› apar, corabnic, podvodar, sacagiu. *Este un corăbier priceput.*
corăbiereáscă s.f. (*j. folc.; pop.*) v. Corăbiască.
corăbierí vb. IV. intr. (*nav.; înv.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) v. Merge. Naviga. Pluti.
corăbierie s.f. (*nav.; înv.*) v. Nautică. Navigație.
corăbioáră s.f. **1** (*nav.*) corăbea, corăbiuță. *Pe lac plutesc câteva corăbioare.* **2** (*culin.*) corăbea.
corăbiúță s.f. (*nav.*) corăbea, corăbioară.
corăslí vb. IV. refl. (*reg.; despre lapte*) v. Brânzi. Tăia.
corăslít, -ă adj. (*reg.; despre lapte*) v. Brânzit. Tăiat[2].
corâu s.m. (*reg.; peior.*) v. Rom[2]. Țigan.
corb s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Corvus corax*; ‹pop.› cloncan, corac, croncan, ‹reg.› cioroi, crancău, croncău, garvan. **2** ***corb-de-noapte*** = *Nycticorax europaeus*; ‹reg.› stârc-cenușiu-mic; (*reg.*) ***corb-albastru*** v. Dumbrăveancă (*Coracias garrulus*); ***corb-de-mare*** v. Cormoran (*Phalacrocorax carbo*). **II** (*glum.*) v. Rom[2]. Țigan.
córbă s.f. (*ornit.; rar*) v. Corboaică.
corbăiá vb. I. intr. (*reg.; despre corbi, ciori etc.*) v. Croncăni.
corbeá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Corboaică.
corbí vb. IV. tr. (*reg.; despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Rupe. Sfârteca. Sfâșia.
corbișór s.m. (*ornit.*) corbuleț, corbușor, ‹pop.› corbulean. *Un corbișor a căzut din cuib.*
corboáică s.f. (*ornit.*) ‹rar› corbă, ‹reg.› corbea. *Corboaica este femela corbului.*
corbuleán s.m. (*ornit.; pop.*) v. Corbișor. Corbuleț. Corbușor.
corbuléț s.m. (*ornit.*) corbișor, corbușor, ‹pop.› corbulean.
corbușór s.m. (*ornit.*) corbișor, corbuleț, ‹pop.› corbulean.
corcăn s.m. (*reg.*) v. Nuia. Vargă. Vergea.
corcái vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre lichide sau materii lichefiate*) v. Clocoti. Fierbe. **2** (*despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui.
corchezí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) v. Denatura.
corci[1] s.m. (*biol.; reg.*) v. Bastard. Corcitură. Hibrid. Metis.
corci[2] s.n. (*bot.; reg.*) v. Tufă.
corcí[3] vb. IV. tr., refl. (*biol.; compl. sau sub. indică plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) a (se) amesteca, a (se) încrucișa. *A corcit două rase pentru a obține urmași cu însușiri superioare.*
córcie s.f. (*reg.*) v. Patină[1].
corcíre s.f. (*biol.*) amestecare, încrucișare. *Corcirea unor rase se face pentru a obține urmași cu însușiri superioare.*
corcít, -ă adj. (*biol.*) **1** (*despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) amestecat, încrucișat, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› mistricioi, mistrițat. **2** (*despre animale sau plante*) bastard, hibrid. *Această plantă este o specie corcită.*
corcitúră s.f. (*biol.*) bastard, hibrid, metis, ‹reg.› corci[1]. *Câinele din curte este o corcitură.*
corcoátă s.f. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
corcodăn s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*). **2** (*bot.*) v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*).
corcodeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Corcodușă.
corcodél[1] s.m. (*ornit.*) **1** *Podiceps cristatus*; bodârlău[1], cufundar, scufundaci, scufundar, ‹reg.› fundac, nir, niroc. **2** (*reg.*) ***corcodel-mare*** v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*).
corcodél[2] s.m. (*bot.*) *Prunus cerasifera*; corcoduș, ‹reg.› calaban, puhai, rotunde (v. *rotund*), târnosliv, zarzăr.
corcodí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
corcodímă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.
corcodúș s.m. (*bot.*) *Prunus cerasifera*; corcodel[2], ‹reg.› calaban, puhai, rotunde (v. *rotund*), târnosliv, zarzăr.
corcodúșă s.f. **I 1** (*bot.*) ‹pop. și fam.; deprec.› căcăcioase (v. *căcăcios*), ‹reg.› căcălețe, corcodea, galbenă (v. *galben*), prune- gogonețe (v. *prună*), târnoslivă, zarzără. *Îi place gustul dulce-acrișor al corcodușelor.* **2** (*culin.; pop.*) ‹pop.› chiseliță, ‹reg.› povidlă. *A mâncat corcodușă de legume acrită cu prune verzi.* **II** (*anat.; arg.*) v. Vulvă.
corcói s.n. (*arg.; adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.
corcomení vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.
corconeálă s.f. (*reg.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.
corconí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.
corconíre s.f. (*reg.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.
corconít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.
corcós, -oásă adj. (*în opoz. cu „copt"; reg.; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde.
cord s.n. (*anat.*) inimă, ‹reg.› suflet, vână. *Cordul ei nu mai rezistă emoțiilor.*
cordáche s.f. (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*psih.*) v. Estromană. Nimfomană.
cordáci s.m. (*arg.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.
cordán s.n. (*anat.; vulg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. Penis.
cordăr s.n. **1** (*muz.; la instrumentele cu arcuș*) ‹rar› punte. *De cordar sunt legate coardele.* **2** (*tehn.; la fierăstrău*) cheie, întinzător, strună[1], ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› aripă, cordârlău, lemnuș, limbă, lopățică, pană, piedică, răsucitoare, săgeată, struneală, sucitor. *Cu ajutorul cordarului se răsucește coarda fierăstrăului cu ramă pentru a-i întinde pânza.*
cordát, -ă adj. (*despre obiecte, fructe etc.*) cordiform. *Pruna pe care o cules-o era cordată.*
cordău s.m. (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
cordârlău s.n. (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1].
cordeá s.f. **1** (*reg.*) v. Panglică. **2** (*zool.; reg.*) v. Tenie (*Taenia*). **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
cordeálă s.f. (*biol.; vulg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.
cordelíe s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
cordeliérá s.f. (*arhit.*) torsadă. *Cordeliera este un motiv ornamental care imită o frânghie răsucită.*
cordelúșă s.f. (*reg.*) v. Panglicuță.
cordelúță s.f. (*reg.*) v. Panglicuță.
cordénci s.n. (*tehn.*) **1** (*la războiul de țesut*) cățel, ‹reg.› cripalcă, piedică, proptar, răzuș, scară, scaun, tocălie. *În cordenci se fixează piedica de la sul.* **2** (*la plug; reg.*) v. Bârsă. **3** (*la meliță; reg.*) v. Cuțit. Limbă.
cordí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*biol.; vulg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.
cordiál, -ă adj. **1** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, atașant, binevoitor, convivial, prietenos, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană cordială și plăcută.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, prietenesc, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald,

călduros. *Își primea musafirii cu gesturi cordiale.* **3** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, amical, familiar, intim, prietenesc, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversația dintre cele două prietene are un ton cordial.*

cordialitáte s.f. afabilitate, afecțiune, bunăvoință, prietenie, ‹înv.› libov, ‹grec.; înv.› evmenie, ‹fig.› căldură. *Totdeauna se purta cu studenții săi cu cordialitate.*

cordícă s.f. (*reg.*) **1** v. Panglicuță. **2** (*zool.*) v. Tenie (*Taenia*).

cordicúță s.f. (*reg.*) v. Panglicuță.

cordierít s.n. (*mineral.*) dicroit. *Cordieritul este un silicat natural de aluminiu și magneziu.*

cordifórm, -ă adj. (*despre obiecte, fructe etc.*) cordat.

cordíncă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

cordíș adv. (*modal; reg.*) v. Oblic. Pieziș.

cordișoáră s.f. (*reg.*) v. Panglicuță.

corditór s.m. (*vulg.*) **1** v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten. **2** v. Afemeiat. Crai.

cordón s.n. **1** centură, cingătoare, curea, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹turc.; înv.› caiuș. *Poartă la pantaloni un cordon de piele.* **2** lentă. *Pe cordonul de mătase, purtat diagonal pe piept, sunt prinse mai multe decorații.* **3** (*electr.*) șnur, șnur electric. *Cordonul aspiratorului s-a stricat.* **4** (*geomorf*) ***cordon litoral*** = lido, perisip, săgeată litorală. *Cordonul litoral separă marea de un golf sau de o lagună.* **5** (*anat.*) ***cordon ombilical*** = buric, ombilic, ‹pop.› ața buricului (v. *ață*). *Fetusul primește hrană din corpul mamei prin cordonul ombilical.* **6** (*înv.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială.

cordonáș s.n. **1** cordonel. *Îi strânge hăinuța cu un cordonaș.* **2** (*milit.; înv.*) v. Grănicer.

cordonél s.n. cordonaș.

cordonéz s.m. (*milit.; înv.*) v. Grănicer.

córdoș, -á adj. (*în opoz. cu „urât"; reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

cordován s.n. (*ind. piel.; înv.*) v. Marochin. Saftian.

coréct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre noțiuni, idei, concepte etc.*) adevărat, drept, exact, just. *Studiul a fost apreciat întrucât concluziile cercetării erau corecte.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) drept, echitabil, just, nepărtinitor, ‹înv.› rațional. *I-a mulțumit pe toți, făcând o împărțire corectă a bunurilor rămase ca moștenire.* **3** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om corect în afaceri.* **4** exact, precis. *Regula trebuie să fie corectă pentru a exista.* **5** decent, nimerit, potrivit. *Are ținuta corectă pentru a participa la un eveniment științific.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale cunoașterii, ale vorbirii exprimă o apreciere de ordin intelectual*) bine, exact, precis, ‹înv.› drept. *A înțeles corect ce am vrut să spun. Vorbește corect franceza. Își aduce corect aminte ce i-a spus cu o săptămână în urmă.* **2** bine, frumos, just, ‹pop.› acătării, ‹fam.› fain. *S-a comportat corect cu ea.* **3** drept, echitabil, just. *A împărțit corect averea sa celor trei copii ai ei.* **4** decent, nimerit, potrivit. *S-a îmbrăcat corect pentru un asemenea eveniment.*

corectá vb. I. **1** tr., refl. a amenda[2], a (se) corija, a emenda, a (se) îndrepta, a (se) rectifica, a remedia, a retușa, ‹înv.› a corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul corectează greșelile făcute de elevi. S-a corectat, dându-și seama de greșeala făcută în exprimare.* **2** tr. a corija, a îmbunătăți, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a repara, a retușa. *Croitorul îi corectează croiul sacoului.* **3** tr., refl. a (se) corija, a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) rectifica. *Logopedul i-a corectat copilului dicția.* **4** tr. (*hidrotehn.; compl. indică cursuri de apă*) a regula, a regulariza, a sistematiza. *Cursul râului a fost corectat din cauza revărsărilor repetate.*

corectáre s.f. **1** amendare[2], corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, retușare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Corectarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **2** corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare. *Logopedul a contribuit mult la corectarea dicției copilului.* **3** corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, remediere, reparare, retuș, retușare. *Își duce sacoul la croitor pentru corectarea croiului.* **4** (*hidrotehn.*) regulare, regularizare, sistematizare. *Corectarea cursului râului a fost obligatorie din cauza revărsărilor repetate.*

corectazíe s.f. (*med.*) midriază. *Corectazia este dilatația anormală și persistentă a pupilei.*

corectitúdine s.f. **1** ‹înv.› corecție. *Este atent la corectitudinea exprimării.* **2** bună-credință, cavalerism, cinste, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curătenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în corectitudinea și priceperea lui.*

corectív s.n. corectură, îndreptare, rectificare, ‹rar› rectificație. *Parlamentarii au adus câteva corective proiectului de lege.*

corectopíe s.f. (*med.*) ectopie pupilară. *Corectopia este modificarea congenitală sau dobândită a poziției pupilei.*

coréctor s.m. (*în edituri, tipografii etc.*) ‹rar› îndreptător, ‹înv.› prot[1]. *Ceea ce face corectorul solicită la maximum atenția.*

corectúră s.f. **1** corectiv, îndreptare, rectificare, ‹rar› rectificație. **2** (*tipogr.*) ‹înv.› probă. *Se face corectura finală a cărții.*

corécție s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) bătaie, ‹rar› bastonadă, ‹înv. și pop.› trânteală, ‹pop. și fam.› bruftuială, chelfăneală, ciomăgeală, cotonogeală, cotonogire, flocăială, mușturuială, păruială, scatoalcă, ‹pop. și fam.; glum.› răpăială, ‹pop.› surchidează, ‹fam.› caft, caftea, mardeală, na, șmotru ‹reg.› cosorâre, cotoveală, otânjeală, poceală, ‹reg.; glum.› calcavură, ‹fig.; rar› fustigație, ‹fig.; fam.› ferchezuială, jumuleală, jumulire, papară, scărmănare, scărmănătură, scărmăneală, scuturare, scuturat[1], scuturătură, țesală, țesălare, țesălat[1], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› croială, târnuială, târnuire, ‹fig.; reg.› crăciun, puțuluială, scărpineală, scărpiniș, ‹fig.; înv.› scărpinare, țesălătură, ‹arg.› cardeală, dileală, marinată, pardoseală, pisanie, ruladă. *A primit o corecție zdravănă de la un necunoscut pentru că l-a jignit.* **2** (*stil.*) epanortoză. *Corecția constă în retractarea sau corectarea a ceva afirmat anterior.* **3** (*înv.*) v. Corectitudine.

corecționál, -ă adj. (*jur.*) infracțional. *Fapta sa are caracter corecțional.*

coreeánă s.f. coreeancă.

coreeáncă s.f. coreeană.

corége vb. III. tr. (*înv.; compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) v. Amenda[2]. Corecta. Corija. Emenda. Îndrepta. Rectifica. Remedia. Retușa.

coregrafiá vb. I. tr. (*despre coregrafi; compl. indică dansuri, ansambluri de balet etc.*) a coregrafiza.

coregrafizá vb. I. tr. (*despre coregrafi; compl. indică dansuri, ansambluri de balet etc.*) a coregrafia.

corelá vb. I. **1** tr. (*compl. indică noțiuni, realități etc.*) a lega[1], a relaționa. *Ceremonialul este corelat cu tradiții mai vechi locale.* **2** refl. a se potrivi, ‹fig.› a se alinia. *Se urmărește să se coreleze prețurile cu salariile.*

coreláre s.f. corelație, potrivire, ‹fig.› aliniere. *Se urmărește corelarea prețurilor cu salariile.*

corelatór s.m. (*gram.*) element corelativ. *Corelatorul este cuvântul care intră în corelație cu un alt cuvânt, ce indică un raport de reciprocitate.*

corelație s.f. **1** aderență, conexiune, înlănțuire, legătură, raport, relație, ‹livr.› consecuție, intercomunicație, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio corelație cu paranormalul.* **2** corelare, potrivire, ‹fig.› aliniere. **3** (*mat.*) covariantă. *Corelația este transformarea biunivocă prin care unui punct îi corespunde un plan și, reciproc, unei drepte o dreaptă.*

corenciós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Supărăcios. Susceptibil.

coreometríe s.f. (*med.*) pupilometrie. *Prin coreometrie se măsoară diametrul pupilei.*

corepetă vb. I. tr. (*înv.; despre elevi; compl. materii școlare*) ‹înv.› a corepeti. *În trecut, elevii corepetau lecțiile pentru a doua zi sub îndrumarea unui preceptor.*

corepetí vb. IV. tr. (*înv.; despre elevi; compl. materii școlare*) ‹înv.› a corepeta.

corepetitór, -oáre s.m., s.f. **1** (*muz.*) repetitor. *Corepetitoarea repetă împreună cu violonistul piesa pe care acesta o va cânta în spectacol.* **2** (*înv.*) v. Meditator. Preparator.

corespondá vb. I. intr. (*despre oameni*) a-și scrie, ‹înv.› a corespondelui, a corespunde.

Cât timp a studiat în străinătate, au corespondat permanent.

corespondelui vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Coresponda. Scrie.

corespondént, -ă adj. analog[2], apropiat, asemănător, asemenea, asemuit, comparabil, similar, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri corespondente.*

corespondénță s.f. **I** poștă[1], ‹înv.› curier. *Primim corespondența regulat.* **II 1** afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, potrivire, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase corespondențe. Între cei doi există corespondență de idei.* **2** acord, concordanță, conformitate, consonanță, potrivire, ‹rar› convenienţă, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există o perfectă corespondență între melodicitatea versurilor și acompaniamentul lirei.* **3** (*art.; gram.*) ***corespondența timpurilor*** = concordanța timpurilor (v. *concordanță*), consecuția timpurilor (v. *consecuție*). *Corespondența timpurilor reprezintă un ansamblu de reguli potrivit cărora timpul verbului din propoziția subordonată este în acord cu timpul verbului din regentă.* **4** (*mat.*) simetrie. *Corespondența unghiurilor.*

corespúnde vb. III. intr. **1** (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) a concorda, a se potrivi, ‹pop.› a se lovi, ‹reg.› a se ştimui, ‹înv.› a conglăsui, ‹fig.› a rima, ‹fig.; înv.› a consuna. *Mărturiile celor doi martori nu corespund.* **2** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor, despre ținută etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu”; mai ales în constr. neg.*) a cadra, a merge, a se potrivi, ‹înv. și reg.› a veni. *Asemenea comportare nu corespunde cu titlurile lui. Ținuta lui lejeră nu corespunde cu acest eveniment solemn.* **3** a se potrivi, a răspunde, ‹fig.› a acoperi. *Definiția dată corespunde perfect sensului cuvântului.* **4** (*înv.; despre oameni*) v. Coresponda. Scrie.

corespúndere s.f. (*înv.*) v. Acord. Concordanță. Conformitate. Consonanță. Corespondență. Potrivire.

corespunzátor, -oáre adj. **1** (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) coincident, concordant, congruent, echivalent, ‹livr.› sinonim, ‹fig.; înv.› consunant. *Rezultatele celor două experimente sunt corespunzătoare.* **2** adecvat, conform, convenabil, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai corespunzătoare tactică părea în acel moment tăcerea.* **3** compatibil, potrivit. *Machiajul de seară nu este corespunzător cu ținuta de zi.*

coréu s.m. (*vers.; în versul antic*) troheu. *Coreul este un picior format dintr-o silabă lungă și una scurtă, silaba lungă putând fi înlocuită cu două scurte.*

corfă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge.

córfă s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn. **2** (*miner.*) v. Colivie. **3** v. Coș[1]. Paner.

corfelí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **3** (*mai ales despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.

corfíță s.f. (*reg.*) v. Coșuleț. Paneraș.

corfoși vb. IV. refl. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

córfus s.n. (*geomorf.; grec.*) v. Golf.

corfúță s.f. (*reg.*) v. Coșuleț. Paneraș.

corgăn s.n. (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

corhán s.m. (*entom.*) **1** *Phyllodromia germanica*; libarcă, libarcă-galbenă, rus[1], șvab[1], șvab-mărunt (v. *șvab*[1]), ‹reg.› colțan, prus[1], tarhan, tăun. **2** ***corhan-de-câmp*** = *Ectobia lapponica*; ‹reg.› tarhan-de-câmp.

corhánă s.f. (*geogr.; reg.*) ‹reg.› corhăneală. *Corhana este de obicei greu accesibilă.*

corház s.n. (*med.; reg.*) v. Spital.

corhăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.

corhăneálă s.f. (*geogr.; reg.*) ‹reg.› corhană.

corhános, -oásă adj. (*reg.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

corhól s.n. (*geomorf.; reg.*) **1** v. Ponor. Râpă. Văgăună. **2** v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.

corhurós, -oásă adj. (*reg.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

cori s.m. pl. (*med.; reg.*) v. Pojar. Rujeolă.

coriacéu, -ée adj. **I** (*bot.; despre organe vegetale*) scitoid. *Unele plante au tulpina coriacee.* **II** fig. (*livr.*) **1** (*în opoz. cu „delăsător”; despre oameni*) v. Bătăios. Insistent. Perseverent. Persistent. Persuasiv. Răzbătător. Statornic. Stăruitor. Tenace. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Asiduu. Insistent. Neistovit. Neobosit. Neostenit. Perseverent. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Stăruitor. Susținut. Tenace. Zelos. **3** (*despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

coriándru s.m. (*bot.*) *Coriandrum sativum*; ‹reg.› buruiană-pucioasă, chimen, iarbă-puturoasă, piper-alb, puciognă, ‹înv.› puturoasă (v. *puturos*). *Semințele coriandrului pot fi folosite drept condiment.*

coribánt s.m. fig. chefliu, petrecăreț. *Coribanții au stat toată noaptea în bar.*

corídă s.f. tauromahie. *Corida este arta de a lupta cu taurii în arenă.*

coridór s.n. (*constr.*) culoar, gang[1], ‹înv.› tindă, umblet. *Vila are coridoare lungi.*

coriféu s.m. cap, fruntaș, protagonist. *Petru Maior este unul dintre corifeii Școlii Ardelene.*

corigíbil, -ă adj. rectificabil. *Poziția defectuoasă a umerilor este corigibilă prin gimnastică medicală.*

corijá vb. I. **1** tr., refl. a amenda[2], a (se) corecta, a emenda, a (se) îndrepta, a (se) rectifica, a remedia, a repara, a retuşa, ‹înv.› a corege. *Profesorul corijează greșelile făcute de elevi. S-a corijat, dându-și seama de greșeala făcută în exprimare.* **2** tr., refl. a (se) corecta, a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) rectifica. *Logopedul i-a corijat copilului dicția.* **3** tr. a corecta, a îmbunătăți, a îndrepta, a rectifica, a retuşa, ‹fig.› a repara. *Croitorul îi corijează croiul sacoului.*

corijáre s.f. **1** corectare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf. *Corijarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **2** corectare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare. *Logopedul a contribuit mult la corijarea dicției copilului.* **3** corectare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, remediere, reparare, retuş, retuşare. *Își duce sacoul la croitor pentru corijarea croiului.*

corindón hialin s.n. (*mineral*) rubin, ‹înv.› antrax, cărbune, țeilanit, ‹turc.; înv.› iacut. *Corindonul hialin este folosit ca piatră prețioasă și în mecanica de precizie.*

corintián, -ă adj. (*arhit.*) corintic. *Coloanele corintiene au capitelul ornamentat cu foi de acantă.*

coríntic, -ă adj. (*arhit.*) corintian.

corión s.n. (*anat.; la mamifere*) ‹înv.› pielea oului (v. *piele*), pieliță vânoasă. *Corionul este membrana exterioară a oului.*

corízá s.f. (*med.*) guturai, rinită, ‹pop.› troahnă, ‹reg.› cataroi[2], cotrofelniță, guberniță, motroahnă, subărie, șuhărie, trohneală, zalfă, ‹înv.› catar. *Copilului nu-i mai trece coriza.*

corlátă[1] s.f. **1** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› loitră, loitriță, pataşcă[2], pătul, țarc, țărcădău, țărcălău. *Corlata se pune pe car sau pe căruță atunci când se transportă snopi ori fân.* **2** (*reg.*) ‹reg.› dulap[1], răzlog[1], zăvor. *Corlatele sunt folosite la îngrădituri.* **3** (*reg.*) v. Iesle. **4** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Loitră. **5** (*la etajere; reg.*) v. Poliță[1]. Raft. **6** (*la vatra țărănească, la cuptor sau la horn; reg.*) v. Prichici.

corlátă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Hurlup (*Exoascus pruni*).

córlă s.f. (*ornit.*) **1** *Gallinula chloropus*; găinuşă-de-apă, găinuşă-de-baltă, ‹reg.› găinuță. **2** (*reg.*) v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*).

corleși vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

corléț s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) = cocleț.

corlíță s.f. (*reg.*) **1** v. Țarc. **2** (*gosp.*) v. Coșar[2]. Pătul. Porumbar[2]. **3** v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.

corlobáie s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).
cormánă s.f. (*tehn.; la plug*) răsturnătoare (v. *răsturnător*), ‹pop.› scândură, ‹reg.› cătuşă, cucură[1], lespede, poliţă[1]. *Cormana preia brazda tăiată de brăzdar, răsturnând-o şi mărunţind-o.*
cormáni vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) v. Ara. Brăzda. Întoarce. Răsturna.
cormorán s.m. (*ornit.*) *Phalacrocorax carbo*; ‹reg.› cărbunar, corb-de-mare, venturel.
corn s.m., s.n. **I 1** s.m. (*muz.*) ‹reg.› dudă[2]. *Este instrumentist şi cântă la corn în orchestra filarmonicii din oraş.* **2** s.m. ‹reg.› tulnic[1], ‹înv.› trompă. *Vânătorii buciumă cu cornul de vânătoare pentru a chema ogarii şi copoii.* **3** s.m. (*muz.*) ***corn cromatic*** = corn de armonie; ***corn de armonie*** = corn cromatic. *Cornul cromatic sau de armonie este un instrument de suflat, cu tuburi de schimb pentru diverse tonalităţi.* **4** s.n. (*astron.; pop.; nm. pr.*) ***Corn-de-Capră*** = (*art.*) ***Cornul-Caprei*** = (*la pl.*) ***Coarnele-Caprei*** v. Capricornul. **5** s.n. fig. (*art.*) ***cornul abundenţei*** = **a** abundenţă, afluenţă, belşug, bogăţie, exces, îmbelşugare, îndestulare, noian, opulenţă, prisos, ubertate, ‹fig.› lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflaţie, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelşugării. *La începutul verii este cornul abundenţei în piaţe*; **b** belşug, bogăţie, bunăstare, prosperitate, ‹fig.› înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelşugării. *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne ale cornului abundenţei*; (*înv.*) ***cornul îmbelşugării*** v. **a** Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăţie. Cornul abundenţei. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Lux. Noian. Opulenţă. Prisos. Revărsare. Ubertate; **b** Belşug. Bogăţie. Bunăstare. Cornul abundenţei. Înflorire. Prosperitate. **II 1** s.n. (*ind. alim.*) ‹reg.› struţ. *Dimineaţa, la cafea, mănâncă un corn.* **2** s.n. (*la pl.* ***coarne***; *tehn.; la plug*) ‹reg.› crăcană, iapă. *Obosit, bărbatul se sprijină în coarnele plugului.* **3** s.m. (*constr.; pop.*) v. Căprior. **4** s.n. (*tehn.; reg.*) ‹reg.› crăcană. *De pe fus, lâna se deapănă pe răşchitor, până la cornul acestuia.* **5** s.n. (*reg.*) ‹reg.› colţă. *Cornul este o furcă din fier cu dinţii arcuiţi.* **6** s.m. (*anat.; arg.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]). **III** s.m. **1** (*bot.*) ***corn-de-secară*** = (*art.*) ***cornul-secarei*** = *Claviceps purpurea*; secară-cornută, ‹rar› clonţii-babei (v. *clonţ*), ‹reg.› coarnă, mama-săcării (v. *mamă*), pălire[2], pintenul-secarei (v. *pinten*), ‹înv.› sară, secară-măluroasă, secară-pintenată; (*art.*) ***cornul-caprei*** = **a** *Capsicum longum*; ardei-bucureştean; **b** (*reg.; şi, la pl.* ***coarne-de-mare***) v. Roşcovă; ***cornul-dracului*** v. Barba-popii (v. *barbă*) (*Spiraea aruncus*); ***cornul-salcei*** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*). **2** (*entom.; reg.*) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **IV** s.n. **1** (*reg.*) v. Colţ. Cotlon. Ungher. Unghi. **2** (*milit.; înv.*) v. Aripă. Capăt. Coastă. Flanc. Margine.
cornác s.m. (*entom.; reg.; şi* ***cornac-mare***) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*).
cornáci s.m. **I** (*bot.*) *Trapa natans*; ‹înv. şi reg.› sulină, ‹reg.› castan-de-lac, castană-cu-ghimpi, castană-de-apă, castană-de-baltă, castană-de-lac, ciulin, colţan, colţar, nucă-de-lac, păducheriţă-de-apă, stea, trapă[2], trapă-înotătoare (v. *trapă*[2]). **II 1** (*muz.; înv. şi reg.*) v. Cornist. **2** (*agric.; reg.*) ‹reg.› cornar, cornici, plugar. *Cornaciul ţine coarnele plugului la arat.* **3** (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
cornát, -ă adj. (*zool.; rar; despre animale*) v. Cornut.
cornăţár s.m. (*entom.*) *Naucoris cimicoides*; ploşniţă-de-apă.
cornăţél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Piedicuţă (*Lycopodium clavatum*). **2** v. Scaiete (*Xanthium strumarium*). **3** v. Turiţă (*Galium aparine*).
córnea s.m. (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
cornéci s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*entom.*) v. Rădaşcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **2** s.n. (*zool.*) v. Cornişor[2]. Corniţă. Cornuleţ. **3** s.m. (*eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
cornée s.f. (*anat.*) ‹înv.› linte, partea albă (v. *parte*). *Corneea formează partea anterioară a tunicii fibroase a ochiului, prin care pătrunde lumina.*
córner s.n. (*sport; la fotbal*) lovitură de colţ. *Fotbalistul execută un corner.*
cornét[1] s.m. (*milit.; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.
cornét[2] s.n. **1** fişic, pachetel, ‹reg.› toc[2]. *Îşi cumpără un cornet cu alune.* **2** (*tehn. med.*) ***cornet acustic*** = pavilion. *Cornetul acustic este întrebuinţat de persoanele cu auzul slab.*
cornét[3] s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf. **2** s.m. (*bot.*) v. Ciulin (*Carduus nutans*).
cornicéi s.m. pl. *Ranunculus arvensis*; ‹reg.› scăişor, untul-babei (v. *unt*).
cornicén s.m. (*muz.; rar*) v. Cornist.
corníci s.m. (*reg.*) ‹reg.› cornaci, cornar, plugar.
corniéră s.f. (*tehn.*) vinclu. *Corniera este alcătuită din două aripi care formează între ele un unghi diedru drept.*
cornificá vb. I. tr. fig. (*pop. şi fam.; compl. indică soţul sau soţia*) v. Înşela[1]. Trăda.
cornificáre s.f. fig. (*pop. şi fam.*) v. Înşelare[1]. Înşelăciune. Trădare.
cornificát, -ă adj. fig. (*pop. şi fam.; despre soţi*) v. Înşelat[1]. Trădat.
cornílă s.m. (*înv. şi pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
corníst s.m. **1** (*muz.*) ‹rar› cornicen, ‹înv. şi reg.› cornaci. *Cornistul orchestrei este un tânăr foarte talentat.* **2** (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbiţaş. Trompetist.
cornişă s.f. (*constr.*) brâu, ciubuc, ‹reg.› parcan. *Cornişa casei era proeminentă şi ornamentată.*
cornişór[1] s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***cornişor-de-munte***) *Lycopodium selago*; brădişor, ‹reg.› nototă, părul-porcului (v. *păr*), piedica-ursului (v. *piedică*), piedică, piedicuţă, struţuşor, şoldină. **2** (*şi* ***cornişor-drept***) *Lycopodium annotinum*; ‹reg.› brădişor, părul-porcului (v. *păr*), piedica- găinii (v. *piedică*), piedicuţă. **3** *Ceratophalus orthoceras*; ‹reg.› cornuleţ, ploşnicar. **4** (*reg.*) v. Piedicuţă (*Lycopodium clavatum*). **5** (*reg.*) v. Ploşnicar (*Ceratocephalus falcatus* şi *Ceratocephalus testiculatus*).
cornişór[2] s.n. (*zool.*) corniţă, cornuleţ, ‹pop.› cornurel, cornuţ[2], ‹reg.› corneci, cornuluţ.
corníţă s.f.(*zool.*) cornişor[2], cornuleţ, ‹pop.› cornurel, cornuţ[2], ‹reg.› corneci, cornuluţ. *Iedului i-au ieşit corniţele.*
cornofán s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).
cornoră vb. I. tr. fig. (*pop. şi fam.; compl. indică soţul sau soţia*) v. Înşela[1]. Trăda.
cornorár s.m. (*zool.; înv.*) v. Rinocer (*Diceros bicornis*).
cornorăre s.f. fig. (*pop. şi fam.*) v. Înşelare[1]. Înşelăciune. Trădare.
cornorát, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*art.* ***cornoratul***; *înv. şi pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** adj. fig. (*pop. şi fam.; despre soţi*) v. Înşelat[1]. Trădat.
cornuléţ s.n. **1** (*zool.*) cornişor[2], corniţă, ‹pop.› cornurel, cornuţ[2], ‹reg.› corneci, cornuluţ. **2** (*bot.; reg.*) v. Cornişor[1] (*Ceratophalus orthoceras*).
cornulúţ s.n. (*zool.; reg.*) v. Cornişor[2]. Corniţă. Cornuleţ.
cornurăr s.n. (*reg.*) v. Colţar.
cornurél s.n. (*zool.; pop.*) v. Cornişor[2]. Corniţă. Cornuleţ.
cornút, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*zool.; despre animale*) ‹rar› cornat. *Boul este un animal cornut.* **2** s.m. (*art.* ***cornutul***; *pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** (*bot.; reg.*) **1** s.m. v. Turiţă-mare (*Agrimonia eupatoria*). **2** s.m. (*la pl.* ***cornuţi***) v. Căldăruşă (*Aquilegia vulgaris*). **3** s.m. (*la pl.* ***cornuţi***) v. Scaiete (*Xanthium strumarium*). **4** s.m. (*la pl.* ***cornuţi***) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **5** s.f. v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **III** s.f. (*chim.; înv.*) v. Retortă.
cornúţ s.m. (*bot.*) *Cerastium arvense*; ‹reg.› canariţă.

cornúț[2] s.n. (*zool.; reg.*) v. Cornișor[2]. Corniță. Cornuleț.
cornúță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Struna-cocoșului (v. *strună*[1]) (*Cerastium vulgatum*). **2** v. Holeră (*Xanthium spinosum*).
cornwall [‚kornwal] s.m. (*zool.*) marele-negru (v. *mare*[1]). *Cornwall este o rasă de porci originară din Anglia.*
coroábă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). **2** v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **3** v. Porumbă[1]. Porumbea. Scoroambă.
coroánă s.f. **I 1** diademă, ‹înv.› cerc, cunună, ‹reg.› sârmă. *O coroană regală este de o valoare inestimabilă.* **2** cunună. *Pentru premiere, a împletit o coroană din crenguțe de stejar.* **3** (*bis.*) tiară, ‹înv.› triregn. *Când a fost uns papă, i s-a pus coroana pe cap.* **4** (*muz.*) fermată. *Coroana, pusă deasupra sau dedesubtul unei note, marchează libertatea interpretului de a mări valoarea acesteia după dorință.* **5** (*art.; astron.; nm. pr.*) ***Coroana Boreală*** = ‹pop.› Casa-cu-Ograda (v. *casă*[1]), Hora (v. *horă*[1]), Roata-Stelelor (v. *roată*[1]). *Coroana Boreală este o constelație circulară din emisfera boreală.* **6** (*art.; ind. extract.*) ***coroana turlei*** = geamblac. *Coroana turlei se montează pe turla unei sonde.* **7** (*art.; bot.*) ***coroana-împăratului*** = **a** *Lilium bulbiforum*; ‹reg.› lilie, lilie-galbenă, lilie-roșie; **b** (*reg.*) v. Bibilică (*Fritillaria meleagris*). **8** (*constr.; reg.*) v. Coamă. Creastă. Culme. **II** fig. **1** (*polit.*) domnie, ‹fig.› scaun, sceptru, tron[1]. *Primului născut al regelui îi revine coroana.* **2** (*polit.*) monarhie. *Prințul moștenitor preia coroana Angliei.* **3** ‹fig.› încoronare, încununare. *Ultima simfonie compusă este coroana întregii sale activități componistice.*
corobă vb. I. refl. (*constr.; reg.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușì. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji.
corobáie s.f. (*reg.*) **1** v. Scorbură. **2** (*geomorf.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.
corobănă s.f. (*reg.*) v. Scorbură.
corobăre s.f. (*constr.; reg.*) v. Burdușire. Cojire. Coșcovire. Împușcare. Scorojire.
corobăiós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.
corobănós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.
corobeáță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Măr-pădureț (v. *măr*[1]) (*Malus sylvestris*). **2** v. Prun-pădureț (*Pynus pynaster*). **3** v. Porumbă[1]. Porumbea. Scoroambă.
corobéte s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Vierme. **2** v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*).
coroboră vb. I. tr. (*compl. indică afirmații, date etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a confirma, a consolida, a întări, a proba, a sprijini. *Afirmațiile martorilor sunt coroborate cu înregistrările de pe casete.*
coroboráre s.f. confirmare, consolidare, întărire, probare, ‹înv.› coroborație. *Coroborarea afirmațiilor martorilor cu înregistrările de pe casete a stabilit adevărul.*
coroborație s.f. (*înv.*) v. Confirmare. Consolidare. Coroborare. Întărire. Probare.
corodá vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică țesături vopsite*) a ronja. *A corodat țesătura pe anumite porțiuni, în scopul obținerii unor desene variate.*
corodánt, -ă adj., s.m. (*chim.*) coroziv, ‹înv.› dieretic. *Au venit în contact cu diverși agenți industriali corodanți. Acidul sulfuric este un corodant.*
corodáre s.f. (*ind. text.*) ronjare. *Prin corodare, se produce, la imprimare, decolorarea anumitor porțiuni din țesătură, în scopul obținerii unor desene variate.*
corodășcă s.f. (*entom.; pop.*) v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*).
coróftie s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Stofă.
corói[1] s.m. (*reg.*) **I** (*ornit.*) **1** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*). **2** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **3** (*în forma* ***corui*** *)* ***corui-cu-picioare-scurte*** v. Uliu-cu-picioare-scurte (*Accipiter badius brevipes*). **II** (*entom.*) v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). **III 1** (*înv. și pop.; peior.*) v. Rom[2]. Țigan. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
coroí[2] vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre intestine*) v. Cârâi. Chiorăi. Forfoti. **2** (*despre porumbei și turturele*) v. Gânguri. Ugui.
coroiá vb. I. refl. (*despre nas*) a se încovoia. *Înaintând în vârstă, i s-a coroiat nasul.*
coroiát, -ă adj. (*despre nas*) acvilin, adus[2], buscat, cocârjat, curbat, încovoiat, ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliș. *Tânărul are nasul mare și coroiat.*
coroidíță s.f. (*med.*) uveită posterioară. *Coroidita este inflamația coroidei, însoțită de tulburări de vedere.*
coroiétic, -ă adj. (*reg.; despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.
corojí vb. IV. refl. **I** (*înv. și reg.*) **1** (*despre obiecte, lucruri etc. sau despre părți ale lor*) v. Deforma. Strâmba. **2** (*despre alimente, mâncăruri*) v. Arde. Prăji. **II** fig. (*înv.; despre oameni*) v. Coborî. Gudura. Înjosi. Ploconi. Târî. Umili.
coromâslă s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Cobiliță. **2** (*art.* ***Coromâsla****; astron.; nm. pr.*) v. Lebăda (v. *lebădă*).
coroniște s.f. (*bot.*) *Coronilla varia*; ‹reg.› ciocârlan, cunună, cununiță, floare-de-trânji, mazăre-sălbatică, sămâchișă, țârțari (v. *țârțar*), unghia-găii (v. *unghie*[1]), unghia-găinii (v. *unghie*[1]).
coroníță s.f. cununiță. *A făcut o coroniță din flori și frunze.*
coropcár s.m. **1** (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, marchitan, marfagiu, mărunțișar, mărunțușar, tolbaș, trămătar. *Coropcarul era un negustor de mărunțișuri.* **2** (*reg.*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.
coropișniță s.f. **1** (*entom.*) *Gryllotalpa vulgaris*; ‹reg.› cârtiță, chifteriță, corobete, coroi[1], cucoană-chiftiriță, nitveghi, păduche-de-cal, rac, urechelniță, vierme, vierme-de-pământ. **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
corotí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scăpa.
corovátic s.m. **I** (*bot.*) **1** *Centaurea nigrescens*; ‹reg.› iarba-mărinului (v. *iarbă*), smoc. **2** (*reg.*) v. Albăstrele (v. *albăstrea*). Vinețele (v. *vinețea*) (*Centaurea axillaris*). **3** (*reg.*) v. Coada-vacii (v. *coadă*). Jale[2] (*Salvia silvestris*). **4** (*reg.*) v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*). **5** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*). **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Dumbrăveancă (*Caracias garrulus*). **2** v. Sitar-negru (v. *sitar*[1]). Țigănuș (*Plegadis falcinellus*). **III** (*iht.; reg.*) v. Țigănuș (*Umbra krameri Walbaum*).
corozbínă s.f. (*iht.*) *Blennius sanguinolentus*; cocoș-de-mare, perlon, ‹pop.› cățel-de-mare. ‹pop.› cățel-de-mare.
coroziúne s.f. (*geomorf., geol.*) **1** abraziune, erodare, eroziune. *Țărmurile s-au surpat din cauza coroziunii provocate de valuri.* **2** (*concr.*) erodare, eroziune, roadere, ‹pop.› mâncătură, rosătură. *În țărmul mării sunt coroziuni adânci din cauza valurilor.*
corozív, -ă adj., s.n. **I 1** adj., s.n. (*chim.*) corodant, ‹înv.› dieretic. *Au venit în contact cu diverși agenți industriali corozivi. Acidul sulfuric este un coroziv.* **2** adj. (*despre substanțe*) caustic, ‹rar› arzător. *Pentru a îndepărta piatra depusă pe țevi, folosește o substanță corozivă.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar coroziv, dar foarte talentat.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii corozive.* **3** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii corozive a căpitanului de vas.*
corp s.n. **I 1** (*anat.*) trup, ‹înv. și pop.› pieliță, ‹înv. și reg.› stare, ‹fig.› oase (v. *os*), ‹fig.; fam.; glum.› anatomie, carapace, caroserie, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹fig.; iron.› hoit. *Frigul îi învăluie corpul. Își întinde corpul pe nisipul plajei.* **2** (*anat.*) trunchi, trup, ‹livr.› tronc[2]. *Își înclină prea mult corpul peste fereastră. Brațele îi atârnă de-a lungul corpului.* **3** (*și* ***corp neînsuflețit***) cadavru, hoit, stârv, trup, ‹înv. și pop.› mortăciune, os, ‹pop.› leș[1], ‹reg.› hanț, stârvină, ‹înv.› dabilă, ‹poetic› lut, ‹arg.› moaște. *Corpurile neînsuflețite ale celor*

accidentați sunt transportate la morgă. Corpurile animalelor înecate sunt adunate după inundație și arse. **4** (*biol.; adesea determ. prin „uman”*) organism. *Consumul de droguri distruge corpul uman.* **5** (*anat.*) ***corp pineal*** = epifiză, glandă pineală. *Corpul pineal influențează dezvoltarea glandelor sexuale și procesele metabolice;* (*art.*) ***corpul osului*** = diafiză. *Corpul osului este partea mediană a unui os lung, situată între două extremități sau epifize.* **6** (*biol.*) ***corp celular*** = pericarion. *Corpul celular este alcătuit din nucleu, citoplasmă și membrană plasmatică;* ***corp vitros*** = umoare hialoidă, umoare sticloasă, umoare vitroasă, ‹înv.› trup uiegos, umezeală uiegoasă. *Corpul vitros se găsește în camera posterioară a ochiului.* **II 1** ‹înv.› trup. *Privirea umană nu străbate corpurile opace.* **2** ***corp de probă*** = epruvetă. *Corpul de probă este o piesă supusă unor încercări în vederea determinării proprietăților materialului din care este făcută.* **3** (*astron.*) ***corp ceresc*** = astru, luceafăr, ‹astăzi rar› sferă, ‹înv.› trabant, trup ceresc. *Soarele este un corp ceresc;* ***corp meteoric*** = meteorit, ‹rar› meteor, ‹înv. și pop.› piatră, ‹înv.› meteorolit, uranolit. *Corpul meteoric cade pe pământ provenind din spațiul cosmic.* **4** (*și* ***corp străin***) materie, substanță, ‹înv.› trup, trup străin. *Strecurând lichidul prin tifon, îndepărtează corpurile străine.* **5** (*chim.*) ***corp compus*** = combinație, compus. *În urma unei reacții chimice rezultă un corp compus;* ***corp simplu*** = element. *Corpul simplu are moleculele formate din atomi de același fel.* **III 1** conținut, cuprins[1], materie, ‹înv.› cuprindere, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Găsește datele de care are nevoie în corpul tratatului de istorie.* **2** (*jur.*) ***corp de legi*** = corpus, ‹înv.› trup de legi. *Studiază corpul de legi al împăratului Iustinian.* **IV 1** (*milit.*) ***corp auxiliar*** = trupe auxiliare (v. *trupă*). *Corpul auxiliar este format din soldații care luptă sub steagul unei alte națiuni;* ***corp de armată*** = ‹înv.› trup. *Un corp de armată se îndreaptă spre front;* ***corp de gardă*** = ‹înv.› dejurstvă. *A fost ales în corpul de gardă de la palat;* ***corp expeditionar*** = armată expediționară, ‹înv.› armie expediționară. *Corpul expeditionar reprezintă totalitatea trupelor care participă la o expediție militară pe un teritoriu străin.* **2** (*polit.*) ***corp legislativ*** = corp legislator, corp legiuitor; ***corp legislator*** = corp legislativ, corp legiuitor; ***corp legiuitor*** = corp legislativ, corp legislator. *Corpul legislativ cuprinde totalitatea deputaților dintr-o adunare legislativă.* **3** (*cor.*) ***corp-ansamblu*** = corp de balet; ***corp de balet*** = corp-ansamblu. *În spectacol a evoluat corpul de balet al Operei Naționale din București.*

corpácă s.f. (*iht.*) *Blicea björkna*; batcă[1].

corpolént, -ă adj. (*despre oameni sau animale*) **1** bine făcut, masiv, puternic, robust, solid, spătos, trupeș, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugbi sunt corpolenți.* **2** (*în opoz. cu „slab”*) gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam corpolent pentru vârsta lui.*

corpolénță s.f. ‹pop.› trupeșie. *Hainele largi îi maschează corpolența.*

corporăl, -ă adj. (*în opoz. cu „sufletesc”*) fizic[2], trupesc, ‹înv.› pielițesc. *Multe persoane pun accent pe aspectul corporal.*

corporalitáte s.f. ‹livr.› corporeitate. *Îngerii nu au corporalitate.*

corporalizá vb. I. tr., refl. fig. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) încarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut că proiectele sale se corporalizează.*

corporatísm s.n. (*econ.*) corporativism. *Corporatismul susține desființarea sindicatelor muncitorești și înlocuirea lor cu corporații.*

corporatíst, -ă adj. (*econ.*) corporativ. *Organizație corporatistă.*

corporatív, -ă adj. (*econ.*) corporatist.

corporativísm s.n. (*ec.*) corporatism.

corporáție s.f. (*în trecut*) breaslă, tagmă, ‹înv. și reg.› țeh[1], ‹înv.› ceată, cin[1], isnaf, însoțime, orta, rufet, seminție, semt, sistem, sodalitate. *A făcut parte din corporația tipografilor.*

corporeitáte s.f. (*livr.*) v. Corporalitate.

corpurá vb. I. tr. (*milit.; înv. și reg.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta.

córpus s.n. **1** (*jur.*) corp de legi, ‹înv.› trup de legi. *Studiază corpusul de legi al împăratului Iustinian.* **2** (*tipogr.*) garmond. *Corpusul este corpul de literă care are zece puncte tipografice.*

corpúscul s.m. **1** microobiect, particulă. *Radiația este un fenomen fizic de emitere și de propagare de unde sau de corpusculi.* **2** (*anat.*) ***corpuscul bazal*** = blefaroplast. *Corpusculul bazal asigură motricitatea cililor și a flagelilor la baza cărora este situat;* ***corpuscul renal*** = glomerul renal. *Corpusculul renal este elementul inițial al nefronului.*

corrigénda s.f. (*tipogr.*) erată. *În corrigenda se semnalează greșelile de tipar din cuprinsul unei lucrări.*

corsáj s.n. talie. *Corsajul rochiei este împodobit cu strasuri.*

corsár s.m. forban, pirat, ‹înv. și pop.› hoț de mare, tâlhar de mare, ‹înv.› bucanier, hânsar, listopirat. *Mulți corsari erau nobili scăpătați sau alungați de stăpânire de pe moșiile lor.*

corsét s.n. **1** ‹reg.› spăcel, ‹înv.› midăr, tivilichie. *Și-a comandat o rochie de seară cu corset.* **2** (*med.*) ***corset ghipsat*** = corset medical; ***corset medical*** = corset ghipsat. *Corsetul ghipsat este destinat imobilizării coloanei vertebrale în caz de fracturare a acesteia.*

corsicánă s.f. corsicancă. *Corsicana este originară din insula Corsica.*

corsicáncă s.f. corsicană.

córso s.n. (*rar*) v. Promenadă.

corșág s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

cort s.n. **I 1** ‹înv. și reg.› balagan, șatră, ‹înv.› coperemânt, cușcă, sat, sălaș, umbrar. *Când a început ploaia, s-au adăpostit în corturi.* **2** (*art.; relig.; la vechii evrei*) ***cortul mărturiei*** = tabernacul. *În cortul mărturiei era păstrat chivotul legii.* **3** (*înv. și reg.*) v. Umbrelă. **II** (*anat.*) ***cort pituitar*** = (*art.*) cortul hipofizei. *Cortul pituitar este lama durei mater, care se întinde orizontal deasupra fosei pituitare;* (*art.*) ***cortul hipofizei*** = cort pituitar.

cortectomíe s.f. (*chir.*) corticectomie, topectomie. *Cortectomia este ablațiunea unei părți a scoarței cerebrale.*

cortégiu s.n. **I 1** alai, suită, ‹înv.› ecpaia, gloată, paradă, saltanat, tacâm. *Cortegiul domnitorului era format din căpetenii de oști și din demnitari.* **2** alai, convoi, procesiune. *La înmormântare, rudele defunctului erau urmate de o lung cortegiu.* **II** fig. înșirare, înșiruire, serie, succesiune, șir. *Adesea, își întâmpină fiul cu un cortegiu de reproșuri.*

cortél[1] s.n. (*reg.*) v. Umbrelă.

cortél[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** v. Conac. Curte. **3** v. Gazdă. **4** (*milit.*) v. Campament. Cartier. Lagăr. Tabără.

cortelúț s.n. (*reg.*) v. Umbreluță.

córtex s.n. (*anat.*) ***cortex cerebelos*** = scoarță cerebeloasă. *Cortexul cerebelos este lama de substanță cenușie aflată la suprafața cerebelului;* ***cortex cerebral*** = scoarță cerebrală, ‹înv.› palium. *Cortexul cerebral este stratul de substanță nervoasă cenușie care acoperă suprafața emisferelor cerebrale;* ***cortex suprarenal*** = glandă corticosuprarenală. *Cortexul suprarenal produce cortizolul.*

cortéz, -ă adj. (*înv.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Amabil. Atent. Culant. Curtenitor. Drăguț. Elegant. Galant. Gentil.

corticectomie s.f. (*chir.*) cortectomie, topectomie.

corticostimulínă s.f. (*biochim.*) adrenocorticotrofină, corticotrofină, corticotropină, hormon adrenocorticotrop, hormon corticotrop. *Corticostimulina este secretată de hipofiză și excită secreția cortexului suprarenal.*

corticotrofínă s.f. (*biochim.*) adrenocorticotrofină, corticostimulină, corticotropină, hormon adrenocorticotrop, hormon corticotrop.

corticotropínă s.f. (*biochim.*) adrenocorticotrofină, corticostimulină, corticotrofină, hormon adrenocorticotrop, hormon corticotrop.

cortínă s.f. **I** (*în teatru, în operă etc.*) ‹înv.› perdea. *Spectatorii așteaptă ridicarea cortinei și începerea piesei de teatru.* **II** (*fam.; glum.*) **1** v. Rochie. **2** v. Cămașă. Combinezon. Furou.

cortișór s.n. cortuleț, ‹pop.› corturel, ‹fam.› cortuț. *Copilul se joacă pe plajă, într-un cortișor.*

cortizól s.m. (*biochim.*) hidrocortizon. *Cortizolul este apropiat ca structură de cortizon, dar mult mai activ.*

cortorosí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scăpa.

cortorosíre s.f. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasare. Degajare. Descotorosire. Scăpare.
cortuléț s.n. cortișor, ‹pop.› corturel, ‹fam.› cortuț.
corturár s.m. șătrar, țigan nomad, ‹rar› șătraș, ‹pop. și fam.› zlătar, ‹pop.› zavragiu, ‹reg.› goleț. *Corturarii s-au așezat la marginea satului.*
corturél s.n. (*pop.*) v. Cortișor. Cortuleț.
cortúț s.n. (*fam.*) v. Cortișor. Cortuleț.
corțuí vb. IV. tr. (*înv.; despre soareci, șobolani etc.; compl. indică alimente uscate, lucruri dure etc.*) v. Crănțăni. Ronțăi.
corugăt, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) cutat, încrețit, zbârcit.
corúi s.m. (*ornit.; reg.*) = coroi[1].
corúnă s.f. (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Fruntar.
corupătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*jur.*) pervertitor, seducător, ‹înv.› depravator, ‹fran.; înv.› coruptor, ‹fig.; livr.› deleter. *Corupătorul de minore a fost arestat.*
corúpe vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) perverti, a (se) strica, a (se) vicia, ‹livr.› a (se) fornica, ‹pop. și fam.› a (se) sminti, ‹pop.› a (se) nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a (se) mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a (se) polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a (se) molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a corupt, ducând o viață de orgii.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau sufletul, conștiința lor*) a perverti, ‹fig.› a seduce, ‹fig.; fam.› a otrăvi, ‹fig.; înv.› a vătăma. *Banii corup oamenii și sufletul lor.* **3** tr. (*jur.; compl. indică minori*) a perverti, a seduce. *Bărbatul care a corupt mai multe minore a fost arestat.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a mitui, a plăti, ‹fam.› a sfânțui, a șpăgui, a șperțui, ‹fam.; glum.› a injecta, ‹fam.; deprec.› a atenționa, ‹înv.› a mâzdi, ‹fig.› a cumpăra, a unge, ‹fig.; fam.› a mânji. *L-a corupt pe director pentru a fi promovat.* **5** tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) perverti, ‹fig.› a (se) deforma, a (se) mutila, a (se) strica, a (se) vicia. *Limba se poate corupe sub influența barbarismelor împrumutate masiv.* **II** refl., tr. (*rar; sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) v. Altera. Impurifica. Polua. Strica. Vicia.
corúpere s.f. **1** decădere, depravare, pervertire, pierzare, viciere, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o corupere a moravurilor.* **2** (*jur.*) corupție, pervertire, seducere, seducție. *Coruperea minorilor se pedepsește cu ani grei de închisoare.* **3** (*mai ales fig.*) pervertire, ‹fig.› deformare, mutilare, stricare, viciere. *Coruperea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.*
corúpt, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață corupt.* **2** (*despre oameni*) mituit, plătit[2], ‹fig.› impur, murdar, pătat, ‹fig.; fam.› mânjit. *Este un politician corupt.* **3** (*mai ales fig.; despre limbă, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) pervertit, ‹fig.› deformat, mutilat, stricat. *Unele comunități vorbesc o limbă coruptă.* **II** (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; rar; despre aer, atmosferă*) v. Alterat. Impurificat. Insalubru. Închis. Neîmprospătat. Poluat. Stătut[2]. Stricat. Viciat.
coruptíbil, -ă adj. (*despre oameni*) venal, viciabil, ‹înv.› mitarnic. *Unii oameni ai legii sunt, din nefericire, coruptibili.*
coruptibilitáte s.f. corupție, venalitate.
coruptór, -oáre adj., s.m., s.f. (*jur.; fran.; înv.*) v. Corupător. Pervertitor. Seducător.
corúpție s.f. **1** coruptibilitate, venalitate. *Corupția este determinată și de nivelul scăzut de trai.* **2** deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânățeție, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre corupție.* **3** (*jur.*) corupere, pervertire, seducere, seducție.
coruscánt, -ă adj. fig. (*rar; despre realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Briant. Eclatant. Răsunător. Strălucit. Strălucitor.
corvoádă s.f. **1** (*în trecut*) ‹înv.› angara, jold. *Țăranii erau obligați să presteze corvoadă în beneficiul proprietarului de pământ sau al statului.* **2** ‹pop.› dârvală. *Finalizarea unei lucrări grele este o adevărată corvoadă.*
corvoseálă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
corzár s.n. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău.
cosác s.m. **1** (*iht.*) *Abramis ballerus*; ‹reg.› murgoi. **2** (*la pl. **cosaci**; bot.*) *Astragalus onobrychis*; ‹reg.› unghia-găii (v. *unghie[1]*), unghia-găinii (v. *unghie[1]*).
cosár[1] s.m. (*entom.; reg.*) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*).
cosár[2] s.m. (*ornit.; rar*) v. Lopătar (*Platalea leucorodia*).
cosáș s.m. **I** (*agric.*) cositor[1]. *Având fânaț mult, a angajat câțiva cosași pentru a cosi.* **II** (*entom.*) **1** (*și **cosaș-mare, cosaș-verde***) *Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*; căluț, lăcustă, lăcustă-verde, ‹înv. și reg.› acridă, ‹reg.› cobiliță, cobiliță, cosar[1], săritor, scăluș, șașcă, țap, țap-de-câmp, țap-de-iarbă, țânțar. **2** (*și **cosaș-mic***) *Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*; căluț, ‹reg.› popă[1], sască[2], scăluș, șașcă, țap, țânțar. **3** (*reg.*) ***cosaș-roșu*** v. Arap (*Psophus stridulus*).
cósă s.f. (*electr.*) bornă. *Cosa se fixează pe marginea unui conductor electric pentru a stabili contactul.*
cosăcí vb. IV. refl. (*în opoz. cu „a se lărgi”; reg.; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) v. Gâtui. Îngusta. Strâmta. Subția. Sugruma.
cosăcíre s.f. (*în opoz. cu „lărgire”; reg.*) v. Îngustare. Strâmtare.
cosecántă s.f. (*geom.*) ‹înv.› sindiatemnusă. *Cosecanta este funcția trigonometrică a unui unghi, egală cu secanta trigonometrică a unghiului complementar.*
cosí vb. IV. **I 1** tr. (*agric.; compl. indică iarbă, cereale, plante de nutreț etc.*) a tăia. *Au cosit iarbă pentru animale.* **2** refl. (*despre picioarele calului sau, p. ext., despre cai*) a se bate, ‹reg.› a se meria. *Calul trebuie dus la veterinar, pentru că s-a cosit la picioare.* **II** tr. fig. **1** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, ‹fig.› a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele cosesc milioane de oameni.* **2** (*compl. indică oameni*) a asasina, a executa, a omorî, a suprima, a ucide, ‹fig.› a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși. *Teroriștii au cosit zeci de persoane.*
cósie s.f. (*la coasă; reg.*) v. Coadă.
cósinus s.n. (*geom.*) ‹grec.; înv.› sinimiton. *Cosinusul este funcția trigonometrică a unui unghi egală cu sinusul unghiului complementar.*
cosíre s.f. (*agric.*) coasă, cosit[1].
cosíriște s.f. (*reg.*) **1** v. Cositură. **2** (*la coasă*) v. Coadă.
cosít[1] s.n. (*agric.*) coasă, cosire. *Țăranii pornesc dis-de-dimineață la cosit.*
cosít[2], -ă adj. **1** (*despre iarbă, cereale, plante de nutreț etc.*) tăiat[2]. *Îi place mirosul de iarbă cosită.* **2** (*despre terenuri*) ‹fig.› ras[2]. *În urma cosașilor câmpul rămâne cosit.*
cositór[1] s.m. (*agric.*) cosaș.
cositór[2] s.n. (*chim.*) staniu, ‹reg.› călai, pleu, solomiac, solomie, țin. *Cositorul se folosește la protejarea altor metale contra coroziunii.*
cositorár s.m. țigan spoitor. *Cositorarii se ocupă cu fabricarea vaselor din cositor.*

cositoreálă s.f. (*tehn.; rar*) v. Cositorire. Cositorit[1]. Spoire. Spoit[1].
cositorí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică vase, obiecte metalice etc.*) a spoi, ‹reg.› a polei[2], a solomiazui. *A cositorit vasele pentru a se împiedica oxidarea lor.*
cositorire s.f. (*tehn.*) cositorit[1], spoire, spoit[1], ‹rar› cositoreală, ‹înv.› spoitură. *Se ocupă cu cositorirea vaselor.*
cositorít[1] s.n. (*tehn.*) cositorire, spoire, spoit[1], ‹rar› cositoreală, ‹înv.› spoitură.
cositorít[2], -ă adj. (*tehn.; despre vase, obiecte metalice etc.*) spoit[2], ‹rar› staniat *Vinde cratițe cositorite.*
cositúră s.f. **1** ‹reg.› cosiriște, livadă, țelină[2]. *A lăsat oile pe cositură.* **2** fânaț, fâneață, ‹pop.› fânărie, ‹reg.› prat. *A încărcat cositura în căruță.*
cosíță s.f. **1** (*la oameni*) coadă, ‹reg.› gâță, percică, țop[1], ‹grec.; înv.› plexudă. *Își poartă părul împletit în cosițe.* **2** (*art.; bot.; reg.*) ***cosița-fetelor*** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).
cosițéi s.m. (*bot.*) *Sium latifolium*; ‹reg.› bolonică, ‹înv.› secerariță.
cosmetică vb. I. tr. (*rar; compl. indică mai ales pielea, părul oamenilor*) v. Cosmetiza.
cosmeticále s.f. pl. (*fam.*) v. Cosmetice.
cosmétice s.f. pl. ‹fam.› cosmeticale. *Își cumpără cosmetice de foarte bună calitate.*
cosmeticiánă s.f. ‹fam.; deprec.› lustragioaică. *Merge la cosmeticiană pentru un tratament antirid.*
cosmetizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales pielea, părul oamenilor*) ‹rar› a cosmetica. *Își cosmetizează părul cu balsam.* **2** fig. (*peior.; compl. indică stări, senzații, realități etc.*) v. Ascunde. Camufla. Deghiza. Disimula. Masca. Oculta. Tăinui. Voala.
cosmetizáre s.f. fig. (*peior.*) v. Camuflare. Deghizare. Disimulare. Mascare. Tăinuire. Voalare.
cosmetizát, -á adj. fig. (*peior.; despre stări, senzații, realități etc.*) v. Camuflat. Deghizat. Disimulat. Mascat. Tăinuit. Voalat.
cósmic, -ă adj. **I 1** (*astron.*) interplanetar, sideral, spațial, ‹rar› sideric. *Toată lumea urmărește cu emoție lansarea unei nave cosmice.* **2** uranian, uranic. *Scriitorul a fost un spirit cosmic.* **3** universal. *Legea gravitației cosmice.* **4** (*astron.; impr.*) v. Cosmogonic. **II** fig. (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții cosmice.*
cosmicitáte s.f. universalitate, ‹înv.› universitate[2]. *Opera sa aparține cosmicității. Principiul filosofic are caracter de cosmicitate.*
cosmobiologíe s.f. astrobiologie, exobiologie. *Cosmobiologia se ocupă cu studiul problemelor și posibilităților vieții în cosmos.*
cosmodróm s.n. (*aeron.*) astrodrom. *De pe cosmodrom se lansează sateliții artificiali și navele spațiale.*
cosmoeconomíe s.f. (*econ.*) economie mondială, mondoeconomie.
cosmogónic, -ă adj. (*astron.*) ‹impr.› cosmic. *Miturile cosmogonice povestesc despre începuturile lumii.*
cosmonáut s.m. (*aeron.*) astronaut. *Cosmonauții călătoresc în spațiul cosmic cu astronave.*
cosmonaútică s.f. (*aeron.*) astronautică. *Cosmonautica studiază mijloacele și posibilitățile de zbor în spațiul cosmic.*
cosmonávă s.f. (*aeron.*) astronavă, navă cosmică, navă spațială, ‹engl.› shuttle. *Cosmonava este destinată zborului în spațiul cosmic.*
cosmopolít, -ă adj. **1** universal. *Umaniștii au fost personalități cosmopolite.* **2** (*bot.; despre plante*) ubicuist. *Mușchiul este considerat o plantă cosmopolită pentru că este răspândită în toate părțile lumii.*
cósmos s.n. (*filos.; în opoz. cu „microcosmos”*) lume, macrocosmos, megacosmos, univers, ‹reg.› vileag, ‹înv.› unocuprinzime. *Unii filosofi susțin că pământenii nu sunt singuri în cosmos.*
cosmotrón s.n. (*fiz.*) sincrofazotron, sincropozitron. *Cosmotronul poate imprima particulelor elementare o energie comparabilă cu aceea a razelor cosmice.*
cosór s.n. **I** târpan, ‹reg.› rizacă, sabiță, seceră. *Cosorul seamănă cu o coasă și este folosit la tăierea stufului.* **II** (*bot.*) **1** *Cerathophyllum demersum*; brădiș, ‹reg.› frunza-cerii (v. *frunză*). **2** (*reg.*) v. Foarfeca-bălții (v. *foarfecă*) (*Stratiotes aloides*). **III** (*anat.; pop.* și *fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
cosorăș s.n. cosorel, serpetă. *Vița-de-vie se curăță cu un cosoraș.*
cosorâre s.f. **I 1** (*vit.*) ‹reg.› cosoreală. *Cosorârea se face cu un cuțit special, scurt, cu vârful încovoiat.* **2** (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție. **II** fig. (*reg.*) v. Ironizare. Împungere. Înțepare. Persiflare. Șfichiuială. Șfichiuire. Zeflemisire.
cosorât, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit.
cosoreálă s.f. (*vit.; reg.*) v. Cosorâre.
cosorél s.n. cosoraș, serpetă.
cosorí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Ironiza. Împunge. Înghimpa. Înțepa. Persifla. Pișca. Șfichiui. Urzica. Zeflemisi.
cosoroábă s.f. (*constr.*) ‹reg.› cununâ, legătură, legătură curmezișă, ligăr, lung, lungime, obadă, praștie, stânog, strat, sunătoare (v. *sunător*), vantoriță, vantroș, vantură. *Cosoroabele susțin căpriorii.*
cospérdie s.f. (*milit.; ieșit din uz*) v. Sabie. Spadă.
cost[1] s.n. preț, valoare, ‹rar› valută, ‹reg.› sâmbră. *Costul lemnului de trandafir este foarte mare.*
cost[2] s.n. (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.
costá vb. I. intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a face, a fi, a prețui, a reveni[1], a valora, ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Un apartament dintr-o zonă rezidențială costă sute de mii de euro.* **2** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a face, a prețui, a valora, ‹pop.› a plăti, ‹înv. și reg.› a prețălui. *Tabloul cunoscutului pictor costă o avere.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în ac.*) ‹pop.› a ține. *Construcția casei îl costă enorm.*
costándă s.f. (*fin.; înv.*) v. Potronic.
costăluí vb. IV. intr. (*înv.; despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Fi. Prețui. Reveni[1]. Valora.
costătór, -oáre adj. (*înv.; despre lucruri, materiale, servicii etc.*) v. Costisitor. Scump.
costelív, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› țârlic. *Este atât de costelivă, încât au rămas doar ochii de ea.* **2** fig. (*rar; despre științe, concepte, stil etc.*) v. Arid. Sec.
costéș s.m. (*iht.; reg.*) v. Biban (*Perca fluviatilis*).
costeșéț adv. (*modal; reg.*) v. Arcește.
costisí vb. IV. intr. (*înv.; despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Fi. Prețui. Reveni[1]. Valora.
costisitór, -oáre adj. (*despre lucruri, materiale, servicii etc.*) scump, ‹livr.› dispendios, ‹fam.› fițos, ‹înv. și reg.› bănos, ‹înv.› costător. *Viața într-o capitală este costisitoare. Poartă haine și bijuterii costisitoare.*
costíș, -ă adj., adv., s.n. **1** adj. (*înv.; despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziș. Plecat[2]. Povârnit. **2** adv. (*modal; înv.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Strâmb. **3** s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă.
costíșă s.f. (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, muchie, pantă, povârniș, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abruptețe, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe costișele munților au înfrunzit.*
costișoáră s.f. (*pop.*) **1** (*geomorf.*) v. Costiță. **2** (*culin., ind. alim.*) v. Costiță.
costíță s.f. **1** (*geomorf.*) ‹pop.› costișoară. *Urcă încet costița dealului.* **2** (*culin., ind. alim.*) ‹pop.› costișoară. *Mănâncă cu plăcere costițele de porc afumate.*
cóstrăș s.m. (*iht.; reg.*) v. Biban (*Perca fluviatilis*).
costréi s.m. (*bot.*) **1** *Echinochloa crus-galli*; ‹reg.› iarbă-bărboasă, iarbă-ghimpoasă, mohor-gros. **2** (*și* ***costrei-mare***) *Sorghum hale-*

pense; ‹reg.› bălur, belengher, calai, dighie, iarbă-de-Sudan, ulcă, uler, vulpoaică, vulpoi. **3** *Setaria glauca*; mohor, ‹reg.› bursoacă. **4** *Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*; troscot[1], ‹rar› târșoară, ‹reg.› brebenel, hericică, iarba-găinilor (v. *iarbă*), iarbă-noduroasă, iarbă-roșie, iolut, laba-găinii (v. *labă*), porcin[1], sporiș, târsoacă, torțel, trăgănătoare, troscănel, troscot-gras (v. *troscot*[1]), troscoțel, troscovă. **5** (*reg.*) v. Ovăz-sălbatic (*Avena fatua*). **6** (*reg.*) v. Iarba-câinelui (v. *iarbă*). Pir-de-țelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*). **7** (*reg.*) v. Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*). **8** (*reg.*) v. Pelinariță (*Artemisia vulgaris*). **9** (*reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

costréț s.n. (*constr.; reg.*) v. Coteț.

costruși vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurta. Tăia. Tunde.

costrușíre s.f. (*reg.*) v. Tundere. Tuns[1]. Tunsoare. Tunsură.

costrușít, -ă adj. (*reg.; despre părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurtat. Tăiat[2]. Tuns[2].

costúm s.n. **I 1** haine (v. *haină*), îmbrăcăminte, ținută, ‹fam.› pereche de haine. *Vara, îmbracă costume în nuanțe deschise. Își păstrează costumul negru pentru ocazii festive.* **2** (*și* ***costum-taior***) taior, ‹fran.› deux-pieces. *Și-a cumpărat un costum elegant.* **3** uniformă (v. *uniform*). *Ofițerii de marină au costume albe.* **4** (*și* ***costum popular***) port[1]. *A moștenit de la bunica ei un costum popular foarte valoros.* **II** (*glum.*) ***costum de cherestea*** = ***costum de placaj*** = ***costum de scânduri*** v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu; ***costum evitic*** v. **a** Nud; **b** Goliciune. Nuditate.

coș[1] s.n. **I 1** paner, ‹rar› papură, ‹pop.› coșarcă, papornițǎ, ‹reg.› corfă, cotarcă, cotăriță, targă, ‹fran.› panier. *A dus cireșele la piață într-un coș.* **2** (*constr.*) cămin, horn, ‹pop.› coșarcă, ‹reg.› bageacă, bahlină, budureț, buduroi, corfă, cubea, cucuvaie, cucuvea, fumar, hogeag, horneț, hurlă, marchioță, știol, șuber, turn, ursoaie[1]. *Întrucât coșul s-a înfundat, fumul pătrunde în casă.* **3** (*la teascul de struguri*) ladă, ‹reg.› casă[1], cutie, drob[1], durbacă, țarc. *În coș se pun strugurii zdrobiți pentru a fi storși.* **4** (*la trăsură*) burduf, coviltir, ‹reg.› ceahol, cutubă, poclit, șatră. *A tras coșul la trăsură pentru că a început să plouă.* **5** (*la pernă; pop.*) v. Dos. Dos de pernă. **6** (*gosp.; reg.*) v. Coșar[2]. Pătul. Porumbar[2]. **7** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Coviltir. **8** (*apic.; reg.*) v. Stup. **9** (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor. **10** (*pesc.; reg.*) ***coș orb*** = ‹reg.› oboroc, odorob. *Coșul orb este folosit la pescuitul în ape puțin adânci.* **11** (*înv.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **II** (*art.; anat.*) ***coșul pieptului*** = cavitate toracică, cutie toracică, torace, ‹rar› grătar, ‹reg.› lada pieptului (v. *ladă*), tabla pieptului (v. *tablă*[1]). *În coșul pieptului se găsesc plămânii și inima.*

coș[2] s.n. (*med., med. vet.*) bubiță, bubuliță, bubușoară, ‹înv. și pop.› bumburea, zgrăbunță, ‹pop.› broboană, zgaibă, ‹reg.› rapor. *Are un coș pe nas.*

coșár[1] s.m. **1** hornar, ‹reg.› coșărar, cotrău, urloier. *Coșarul curăță de funingine coșurile caselor.* **2** ‹reg.› coșărar. *Coșarul face sau vinde coșuri din nuiele, din papură etc.*

coșár[2] s.n. **1** (*gosp.*) pătul, porumbar[2], ‹înv. și pop.› leasă, ‹reg.› corliță, coș[1], coșarcă, cotarcă, magazin, speie. *În coșar se păstrează în special porumbul.* **2** (*constr.; reg.*) v. Staul. **3** (*reg.*) v. Leasă.

coșárcă s.f. **1** ‹pop.› târnă, ‹reg.› hodoroabă, târneață, târnog. *A pus merele culese într-o coșarcă.* **2** (*pop.*) v. Coș[1]. Paner. **3** (*constr.; pop.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn. **4** (*gosp.; reg.*) v. Coșar[2]. Pătul. Porumbar[2].

coșărár s.m. (*reg.*) **1** v. Coșar[1]. Hornar. **2** v. Coșar[1].

coșărăș s.f. (*pop.*) ‹pop.› coșărel. *Un coșăraș repară hornul.*

coșărcúță s.f. (*pop.*) v. Coșuleț. Paneraș.

coșăreáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Staul.

coșărél s.m. (*pop.*) ‹pop.› coșăraș.

coșceá s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Cocioabă. **2** v. Cocină.

coșciór s.n. (*înv.*) v. Coșuleț. Paneraș.

coșciúg s.n. **I** sarcofag, sicriu, ‹înv. și pop.› raclă, ‹pop.› lemn, scândură, scândură de brad, ‹fam.› patru-scânduri, ‹reg.› brad, casă[1], copârșeu, jgheab, ladă, ladă de mort, sălaș, tron[2], ‹înv.› chivot, coș[1], locșor, năsălie, ‹glum.› costum de cherestea, costum de placaj, costum de scânduri, ‹fig.; glum.› paltonaș, ‹arg.› pardesiu de scânduri. *A stat o noapte întreagă lângă coșciugul tatălui ei.* **II** (*fam.; glum.*) **1** (*transp.*) v. Automobil. Mașină. **2** (*av.*) ***coșciug zburător*** v. Aparat de zbor. Avion.

coșcodán s.m. fig. (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; înv.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

coșcogeá adj. invar. (*fam.*) v. Cogeamite. Coșcogeamite.

coșcogeámite adj. invar. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› cogeamite, ‹fam.› coșcogea, ditai, ditamai. *Și-a ridicat o coșcogeamite casă.*

cóșcov, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*constr.; pop. și fam.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți*) v. Burdușit. Cojit. Coșcovit. Împușcat. Scorojit. **2** (*reg.; despre trunchiuri de copaci*) v. Cojit. Descojit. Jupuit[2]. **3** (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos. **4** (*stomat.; reg.; despre dinți, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat. **II** s.f. (*geomorf.; reg.*) **1** v. Crov. Găvan. Padină. **2** v. Grădină plutitoare. Insulă plutitoare. Ostrov plutitor. Pământ plutitor. Plaur. Plavie.

coșcoveálă s.f. (*constr.*) cojeală, coșcovitură, împușcătură, scorojeală, scorojitură, ‹rar› cojitură. *Zidarul a înlăturat coșcoveala de pe pereți înainte de a-i tencui.*

coșcoví vb. IV. refl. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) a se burdui, a se coji, a se împușca, a se scoroji, ‹pop. și fam.› a se scofâlci, ‹reg.› a se bășica, a se căușa, a se coifi, a se coroba, a se coși, a se ghioci, a se scochița. *Tencuiala din camere s-a coșcovit.*

coșcovíre s.f. (*constr.*) burdușire, cojire, împușcare, scorojire, ‹pop. și fam.› scofâlcire, ‹reg.› corobare, coșire. *Coșcovirea pereților pune probleme proprietarului apartamentului.*

coșcovít, -ă adj. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) burdușit, cojit, împușcat, scorojit, ‹pop. și fam.› coșcov, scofâlcit, ‹reg.› bășicat, despuiat. *Trebuie să repare pereții coșcoviți ai camerelor.*

coșcovitúră s.f. (*constr.*) cojeală, coșcoveală, împușcătură, scorojeală, scorojitură, ‹rar› cojitură.

coșenílă s.f. (*entom.*) *Coccus cacti*; cârmâz.

coși vb. IV. (*reg.*) **I 1** tr., refl. v. Bășica. Urzica. **2** refl. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdași. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji. **3** refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Încărca. Înșela[1]. Jumuli. Pungăși. Specula. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși.

coșíre s.f. (*reg.*) **I** (*constr.*) v. Burdușire. Cojire. Coșcovire. Împușcare. Scorojire. **II** fig. **1** v. Escrocare. Înșelare[1]. Pungășire. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Lovitură. Piraterie. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

coșleábă s.f. (*constr.; reg.*) v. Cocioabă.

coșmándră s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› coșmelie. *Locuiește într-o coșmandră care este gata să se dărâme.* **2** v. Baracă.

coșmár s.n. **1** ‹fig.; rar› lazaret. *S-a trezit înspăimântat din coșmar.* **2** fig. (*fam.*) v. Pisălog.

coșmăgí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **2** v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

coșmăgíre s.f. (*reg.*) v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

coșmelíe s.f. (*reg.*) ‹reg.› coșmandră.

cóșniță s.f. (*pop.*) **1** (*gosp.*) ‹reg.› găunășiță, țechiră. *Merg cu coșnița la piață.* **2** (*apic.*) v. Stup.

coșofléte s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

coșolínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ovăz-negru.

coșoroábă s.f. (*bot.; reg.*) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

coșoveán s.m. (*reg.*) v. Cărăuș. Căruțaș.

coștéi s.n. (*constr.; înv.*) v. Castel.

coștereáță s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Cocină. **2** v. Coteț.

coștoroábă s.f. (*constr.; pop.*) v. Cocioabă.

coștrúșă s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânză.

coșuléț s.n. **1** paneraș, ‹pop.› coșărcuță, coșurel, ‹reg.› corfiță, corfuță, coșuț, ‹înv.› coșcior. *A pus fragii culeși într-un coșuleț.* **2** (*entom.*) paneraș. *Coșulețul albinelor servește la adunatul și la transportul polenului.*

coșurél s.m. (*pop.*) v. Coșuleț. Paneraș.

coșúț s.n. (*reg.*) v. Coșuleț. Paneraș.

cot s.n., s.m. **I** s.n. **1** cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortocheturǎ, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură,

turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Coturile șoselelor sunt foarte periculoase.* **2** cotitură, meandru, sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, ‹reg.› șovăitură, taolă. *Șoseaua urmează coturile fluviului.* **II** s.m. **1** (*metrol.*) ‹reg.› metru, șing. *A cumpărat doi coți de stofă.* **2** (*arg.*) ‹arg.› cotolan, metru. *Cotul este un an de detenție.* **III** s.n. (*reg.*) **1** v. Colț. Cotlon. Ungher. Unghi. **2** (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie, în construcții etc.*) v. Colțar. Colțar drept. Dreptar. Echer. Vinclu.

cotá vb. I. tr. fig. (*compl. indică ființe sau calități, trăsături etc. ale lor*) a aprecia, a considera. *Îl cotează drept cel mai mare actor român din ultimele decenii.*

cotáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

cotangéntă s.f. (*geom.*) ‹grec.; înv.› sinefaptomeni. *Cotangenta este funcția trigonometrică a unui unghi, egală cu tangenta trigonometrică a unghiului complementar.*

cotárcă s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Coșar[2]. Pătul. Porumbar[2]. **2** v. Coș[1]. Paner.

cotáre[1] s.f. (*fin., econ.*) cotație, cotă, fixing. *Cotarea monedei euro se face în fiecare zi.*

cotáre[2] s.f. (*constr.; reg.*) v. Cocină.

cotári s.m. pl. (*entom.*) pași (v. *pas*[2]). *Cotarii sunt omide care se deplasează îndoindu-se.*

cotárlă s.f. **1** (*zool.; pop.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

cotáție s.f. (*econ., fin.*) cotare[1], cotă, fixing.

cótă s.f. **I** (*geogr.*) **1** altitudine, înălțime, ‹fig.; rar› tărie. *Pășunile alpine se află la cote mari.* **2** nivel, ‹înv.› libelă, măsură. *La buletinele hidrologice sunt anunțate cotele râurilor.* **II 1** (*econ., fin.*) cotare[1], cotație, fixing. **2** (*fin.*) ***cotă-parte*** = cotitate, ‹reg.› tain, ‹înv.› cătuială, refenea. *Se va plăti fiecărui asociat o cotă-parte din beneficiu.* **3** (*fin.; în Ev. Med., în Mold.*) ‹în Ev. Med., în Mold.› taxă, ‹înv.› analog[1]. *Cota era impusă și se aduna prin cotizație.*

cotărîță s.f. (*reg.*) v. Coș[1]. Paner.

cotăzít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **2** (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **3** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

cotắng s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.

cotângân s.m. (*reg.*) ‹reg.› cotângău, cotângoi. *Este un cotângan obraznic care nu ascultă de nimeni.*

cotángău s.m. ‹reg.› cotângan, cotângoi.

cotângói s.m. ‹reg.› cotângan, cotângău.

cotârcă s.f. (*med.; ieșit din uz*) v. Holeră.

cotârcí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

cotârjí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică bunuri, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.

cotârlă s.f. (*pop. și fam.; deprec. sau peior.*) v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic.

cotârléte s.m. (*constr.; reg.*) v. Staul.

cotârléț s.m. (*constr.; reg.*) v. Coteț.

cotârlíre s.f. (*reg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Lovitură. Piraterie. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

cotârlói s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.

cotârneáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.

cótcă s.f. (*sport; reg.*) v. Minge.

cotcodăceálă s.f. cotcodăcire, cotcodăcit, ‹reg.› cotorozire. *Găinile îi asurzesc cu cotcodăceala lor.*

cotcodácí vb. IV. **1** intr. (*despre găini*) ‹reg.› a cotcorigi, a cotcorodi, a cotcorozi, a cotcozi, cotorozi. *Văzând uliul, găinile au început să cotcodăcească.* **2** intr., tr. fig. (*peior.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

cotcodácíre s.f. cotcodăceală, cotcodăcit, ‹reg.› cotorozire.

cotcodácít s.n. cotcodăceală, cotcodăcire, ‹reg.› cotorozire.

cotcodínă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*).

cotcorigí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre găini*) v. Cotcodăci. **2** (*despre cocoși*) v. Cucuriga.

cotcorodí vb. IV. intr. (*reg.; despre găini*) v. Cotcodăci.

cotcorozí vb. IV. intr. (*reg.; despre găini*) v. Cotcodăci.

cotcozí vb. IV. intr. (*reg.; despre găini*) v. Cotcodăci.

cótea s.m. (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

cotéi s.m. (*zool.; rar*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

cotelí vb. IV. tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

coteríe s.f. (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior› bandă[1], cârdășie, clan, clică, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o coterie de falsificatori de carduri.*

cotéț s.n. **I 1** (*constr.*) ‹pop.› găinărie[2], găinăriște, ‹reg.› căsuchiță, chichineață, costreț, coștereață, cotârleț, cotârneață, cotră, cotroabă, cotroneț, cotroz, cotruță, găinar, goger, poiată, ștalău, vașniță. *A ridicat în spatele curții un coteț pentru porci. Găinile se adăpostesc, noaptea, în coteț.* **2** (*tehn.; la jugul joagărului; reg.*) ‹reg.› căsoaie. *În coteț se învârtește coaca.* **3** (*pesc.; pop.*) v. Ostreț. **4** (*gosp.; reg.*) v. Leasă. **II** fig. (*fam.; glum.*) **1** v. Garsonieră. **2** (*jur.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

cotí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică vehicule, nave etc.*) a braca, a cârmi, a vira, ‹rar› a cârmui, ‹pop.› a cârni, a suci[2], ‹reg.› a cotigi. *A cotit mașina cu greutate din cauza noroiului.* **2** intr. (*despre ființe, vehicule, cursuri de apă etc.*) a o lua, a merge, ‹rar› a oblica, ‹fam.› a face, ‹înv.› a șovăi[1]. *Fluviul cotește la stânga.* **3** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** tr., refl. recipr. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

cotíc s.n. (*anat.; pop. și fam.*) v. Cotișor. Cotuleț. Cotuț.

cotidián, -ă adj., s.n. **1** adj. curent, obișnuit, prozaic, zilnic, ‹livr.› jurnalier. *Vizitele lui deveniseră cotidiene.* **2** s.n. (*jurnal.*) gazetă, jurnal, ziar, ‹rar› ediție, ‹înv. și reg.› țăitung, uișag, ‹înv.› foaie, ‹arg.› exivă. *Este abonat la multe cotidiene.*

cotigár s.m. ‹reg.› cotijnic. *Cotigarul cară lucruri cu o cotigă.*

cotigaríst s.m. ‹înv.› cotiugaragiu, cotiugarar. *Cotigaristul conduce o căruță lungă și joasă, cu care se transportă greutăți mari.*

cotígă s.f. **1** (*transp.*) teleagă, ‹reg.› tărăboanță, tărăbuță, toligă, troagăr[2]. *Cotiga este o căruță scurtă pentru transportat poveri ușoare.* **2** (*tehn.; la plug*) teleagă, ‹reg.› căroaie, dric, ostrobăț, roate (v. *roată*[1]), rotile (v. *rotilă*), teleguță, toligă. *Pe cotigă se reazemă grindeiul.*

cotigeálă s.f. (*reg.*) v. Cârmire. Cârmit. Cotire. Cotit[1]. Viraj. Virare. Virat.

cotigí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică vehicule, nave etc.*) v. Braca. Cârmi. Coti. Vira.

cotíjnic s.m. (*reg.*) v. Cotigar.

cotíl s.m. (*anat.*) acetabul, cavitate cotiloidă. *În cotil se articulează capul femurului.*

cotiledón s.n. (*bot.*) frunză embrionară. *Cotiledonul servește la hrănirea plantei imediat după încolțire.*

cotilí vb. IV. intr. (*reg; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

cotineáță s.f. (*constr.; pop.*) v. Pătul.

cotíre s.f. cârmire, cârmit, cotit[1], viraj, virare, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală. *Nava s-a înclinat pe o parte în timpul cotirii.*

cotișór s.n. (*anat.*) cotuleț, cotuț, ‹pop. și fam.› cotic, ‹reg.› coturel. *Fetița i-a tras, din greșeală, un cotișor în obraz.*

cótiște s.f. (*înv.*) v. Cătun.

cotít[1] s.n. cârmire, cârmit, cotire, viraj, virare, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală.

cotít[2], -ă adj. (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], șerpuit, șerpuitor,

unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› şerpuind, ‹pop. şi fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. şi reg.› şovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încâlcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele cotite ale vaporului şi au ieşit pe punte.*

cotitáte s.f. (*fin.*) cotă-parte, ‹reg.› tain, ‹înv.› câtuială, refenea.

cotitúră s.f. **I 1** cot, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuială, şerpuire, şerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. *Cotiturile şoselelor sunt foarte periculoase.* **2** cot, meandru, sinuozitate, şerpuială, şerpuire, şerpuitură, ‹reg.› şovăitură, taolă. *Şoseaua urmează cotiturile fluviului.* **3** curbă, viraj. *La cotituri trebuie redusă viteza maşinii.* **4** (*geomorf; înv.*) v. Golf. **II** fig. **1** turnură, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Evenimentele au luat o cotitură imprevizibilă.* **2** ‹fig.› răscruce, răspântie. *Se află într-un moment de cotitură a vieţii.* **3** (*înv.*) v. Ascunzătoare. Ascunziş. Cochilie. Cotlon. Culcuş. Tainiţă. Ungher. Vizuină.

cotiugaragíu s.m. (*înv.*) v. Cotigarist.

cotiugarár s.m. (*înv.*) v. Cotigarist.

cotiúhă s.f. (*zool.; reg.; deprec.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

cotizánt, -ă s.m., s.f. cotizator. *Este cotizant la o organizaţie nonguvernamentală.*

cotizatór, -oáre s.m., s.f. cotizant.

cotizáţie s.f. ‹grec.; înv.› sinisfora. *Plăteşte lunar cotizaţia de membru de sindicat.*

cotlét s.n., s.m. **1** s.n. (*ind. alim., culin.*) antricot, ‹reg.› tarac. *Pregăteşte cotlete la grătar.* **2** s.m. (*la pl. cotleţi; fam.*) v. Barbete. Favoriţi (v. *favorit*).

cotlón s.f. **1** ascunzătoare, ascunziş, culcuş, tainiţă, ungher, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, tainâ, ungheţ, ‹înv.› ascuns[1], ascunsoare, colţ, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. *Animalul s-a vârât într-un cotlon.* **2** colţ, ungher, unghi, ‹reg.› corn, cot, ungheţ. *Într-un cotlon al camerei se află un fotoliu.* **3** (*constr.*) adâncitură, firidă, intrând, nişă, scobitură, ‹pop.› ocniţă, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podişor, podmol, stelaj, ungher, ungheţ, ‹înv.› sfiridă. *Soba se află într-un cotlon al peretelui.*

cotoárbă s.f. **1** (*reg.; deprec.* sau *peior*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). **2** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *ruflan*). Stricată (v. *stricat*).

cotoásă s.f. (*entom.; reg.*) v. Urechelniţă (*Forficula auricularia*).

cotóc s.m. **1** (*tehn.; la alergătoarea de urzit*) fofează, ‹reg.› fuscel, lăturaş. *În cotoci sunt introduse beţele cu mosorele.* **2** (*alim.; reg.*) v. Copan. **3** (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1]. **4** (*bot.; reg.*) v. Ament.

cotocéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Papanaş (*Trifolium arvense*).

cotocí vb. IV. refl. (recipr.) (*biol.; reg.; despre animale*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucişa.

cotocíre s.f. (*biol.; reg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulaţie. Cuplare. Împerechere. Împreunare.

cotofleánţ s.m. (*pop.; glum.*) v. German. Neamţ.

cotoháliţă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

cotói[1] s.m., s.n. **I** s.m. (*zool.*) motan, pisic, pisoi[1], ‹rar› mâţan, ‹pop. şi fam.› mâţ, ‹reg.› cotoc, coţor, mârtac, mârtan, mârtoc, mâtârlan, mâtoc, mâţoc, mihoc, mortoc, morţan, motoc, pisoc. *Are un cotoi alb, de rasă.* **II** s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.; la fierăstrău*) v. Braţ. Crac. Margine. Mână. Mâner. Pervaz. Spetează. **2** (*tehn.; la car sau căruţă*) v. Mănuşă. **3** (*mai ales la pl. cotoaie*) v. Cătuşe (v. *cătuşă*). Fiare (v. *fier*). Lanţuri (v. *lanţ*).

cotói[2] s.n. (*anat.; reg.*) **1** (*la om*) v. Coapsă. Coxă. **2** (*la păsări*) v. Copan. **3** v. Ciolan. Os. **4** (*la pl. cotoaie; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

cotoí[3] vb. IV. (*biol.*) **1** refl. (recipr.) (*pop. şi fam.; despre fiinţe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucişa. **2** tr. (*pop.; despre masculii animalelor; compl. indică femele*) v. Fecunda.

cotoiáş s.m. (*zool.*) motănaş, motănel, pisicuţ, pisoiaş, ‹pop. şi fam.› mâţişor, mâţuc, mâţuş, mâţuţ, pisocel, ‹reg.› mâţăl. *Are o pisică cu trei cotoiaşi.*

cotoíre s.f. (*biol.; pop. şi fam.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulaţie. Cuplare. Împerechere. Împreunare.

cotolác s.n. (*reg.*) v. Ascunzătoare. Ascunziş. Cotlon. Culcuş. Tainiţă. Ungher.

cotolán s.n. **1** (*bot.; la porumb; reg.*) v. Ştiulete. **2** (*arg.*) ‹arg.› cot, metru. *Cotolanul este un an de detenţie.* **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

cotolenós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „scund"; despre fiinţe*) v. Înalt. Lung. Mare[1]. **2** (*despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Ciolănos. Osos.

cotolocúşcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*).

cotón s.n. (*ind. text.; rar*) v. Bumbac.

cotonóg, -oágă adj. (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Şchiop.

cotonogeálă s.f. **1** (*med. vet.*) ologeală, ologire. *Cotonogeala este îmbolnăvirea picioarelor unui animal.* **2** (*pop. şi fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie. **3** (*pop.*) v. Şchiopătare. Şchiopătat[1].

cotonogí vb. IV. **1** refl. (*med. vet.; despre animale*) a se ologi. *Calul s-a cotonogit.* **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci. **3** intr. (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

cotonogíre s.f. **1** (*pop. şi fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie. **2** (*pop.*) v. Şchiopătare. Şchiopătat[1].

cotonogít, -á adj. (*pop. şi fam.; despre fiinţe; adesea determ. prin „în bătaie"*) v. Snopit. Stâlcit[2].

cotór s.n. **1** (*bot.*) tuleu, tulpină, ‹pop.› tulean, ‹reg.› beldie, bulihău. *După ce se strâng cocenii, se taie cotoarele porumbului.* **2** (*bot.*) tuleu, ‹reg.› tulihan, tulug, ţâţuţă, ţeapă, ţeapcă, ţep, ţepuşă. *Cotorul rămâne în pământ după ce planta se taie de pe câmp.* **3** (*bot.; la fructe sau la legume*) cocean, ‹reg.› bâlie, hulug. *Îi place să roadă cotoarele de varză.* **4** (*anat.; la coada calului*) rădăcina cozii (v. *rădăcină*), rădăcină, ‹reg.› măcău. *Pe cotorul cozii creşte părul.* **5** (*anat.; la penele păsărilor*) ‹reg.› bute. *Pe cotorul penei cresc fulgii.* **6** (*la cărţi, registre etc.*) matcă, ‹pop.› călcâi, ‹rar› suşă. *Din chitanţier a rămas doar cotorul.* **7** (*la mătură*) coadă. *A cumpărat o mătură cu un cotor lung.* **8** (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan. **9** (*anat.; reg.*) v. Ciot. Mont[1]. **10** (*reg.*) v. Coadă. Mâner. Toartă. **11** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

cotoráie s.f. (*reg.*) v. Pensetă.

cotoráş s.n. (*bot.*) cotorel. *A scos cotoraşele merelor ca să facă o plăcintă.*

cotorbátură s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*).

cotorél s.n. (*bot.*) cotoraş.

cotorí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

cotoroábă s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisică (*Felis domestica*).

cotoroáge s.f. pl. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

cotoroánţă s.f. **1** (*pop. şi fam.; deprec* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). **2** (*în credinţe şi superstiţii; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **3** (*reg.*) v. Peţitoare (v. *peţitor*).

cotorobá vb. I. refl. (recipr.) (*biol.; reg.; despre fiinţe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucişa.

cotorobúşcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*).

cotorogí vb. IV. refl. (*reg.; despre lapte*) **1** v. Acri. Altera. Înăcri. **2** v. Brânzi. Tăia.

cotorozí vb. IV. intr. (*reg.; despre găini*) v. Cotcodăci.

cotorozíre s.f. (*reg.*) v. Cotcodăceală. Cotcodăcire. Cotcodăcit.

cotoveálă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie. **2** v. Băţ. Nuia. Vargă. Vergea.

cotóz s.n. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

cotozeálă s.f. fig. (*reg.*) v. Mâzgăleală. Mâzgălitură.
cótră s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.
cotrău s.m. (*reg.*) v. Coșar[1]. Hornar.
cotreánță s.f. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
cotrențós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.
cotríng s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciorchine. Grapă[2]. Racem.
cotroábă s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Cocioabă. **2** v. Coteț.
cotrobăí vb. IV. intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) a căuta, a răscoli, a scormoni, a scotoci, a se uita, a umbla, ‹pop.› a scocior, a scurma, ‹fam.› a fușeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcâi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a cobârlui, a cociobăi, a corleși, a cotili, a cotori, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Cotrobăiește prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.*
cotrobăiálă s.f. căutare, căutat[1], cotrobăire, cotrobăit[1], scotoceală, scotocire, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție. *După o oră de cotrobăială, renunță să mai găsească stiloul.*
cotrobáire s.f. căutare, căutat[1], cotrobăială, cotrobăit[1], scotoceală, scotocire, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție.
cotrobáít[1] s.n. căutare, căutat[1], cotrobăială, cotrobăire, scotoceală, scotocire, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție.
cotrobáít[2]**, -ă** adj. răscolit[2], scotocit[2], ‹înv. și reg.› scorbelit, ‹reg.› rostopolit. *Poșeta cotrobăită era aruncată pe masă.*
cotroboánță s.f. (*reg.*) v. Contrabandă.
cotrocí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.
cotrofélniță s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Coriză. Guturai. Rinită. **2** v. Gripă.
cotróg s.n. (*reg.*) **1** v. Adăpost. Culcuș. Sălaș. **2** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.
cotrompléte s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.
cotronéț s.n. (*constr.; reg.*) v. Coteț.
cotropí vb. IV. **I** tr. **1** (*milit.; compl. indică teritorii străine*) a invada, a încălca, a năpădi, ‹înv. și reg.› a încotropi, ‹înv.› a cuprinde, a îngloti, a năbuși, a stropși, a supăra, ‹fig.; pop.› a călca, a potopi. *Tătarii au cotropit regiunea.* **2** fig. (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) a năpădi, ‹fig.› a copleși, a invada, a împresura, a înăbuși, a submerge. *Mărăcinii și scaieții au cotropit grădina.* **3** fig. (*rar; despre ape, râuri etc.; compl. indică terenuri, localități, gospodării etc.*) v. Inunda. Îneca. **4** fig. (*rar; compl. indică drepturi, privilegii etc.*) v. Încălca. Leza. Nesocoti. Uzurpa. **II** refl. (*înv.; despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărâma. Dărăpăna. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Surpa.
cotropíre s.f. **I 1** (*milit.*) invadare, invazie, încălcare, năpădire, ‹rar› intrare, ‹înv.› cuprindere, cuprins[1], năbușeală, poiadă, vrăjmășie, ‹fig.; pop.› călcare, ‹fig.; înv.› stropșitură, undătură. *Obiectivul armatei a fost cotropirea teritoriului țării vecine.* **2** fig. (*rar*) v. Inundare. Înecare. **3** fig. (*rar*) v. Uzurpare. **II** (*înv.*) v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Darâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1].
cotropitór, -oáre adj., s.m. (*milit.*) agresor, atacator, invadator, năvălitor, ‹rar› invadent, ‹înv.› năvrap, năvrăpitor. *Armata cotropitoare a fost respinsă.*
cotróz s.n. (*constr.; reg.*) v. Coteț.
cotrúță s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.
cotuléț s.n. (*anat.*) cotișor, cotuț, ‹pop. și fam.› cotic, ‹reg.› coturel. *Fetița i-a tras, din greșeală, un cotuleț în obraz.*
cotúmbă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Cobilă.
cotúrbă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
coturél s.n. (*anat.; reg.*) v. Cotișor. Cotuleț. Cotuț.
cotúț s.n. (*anat.*) cotișor, cotuleț, ‹pop. și fam.› cotic, ‹reg.› coturel.
coțác, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*despre oameni*) v. Malign. Maliții os. Răutăcios.
coțăí vb. IV. refl. (recipr.) (*biol.; reg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.
coțăiálă s.f. (*biol.; reg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.
coțáire s.f. (*biol.; reg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.
coțcár s.m. (*fam.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
coțcáș[1] s.m. (*j. de cărți; reg.*) v. Cartofor.
coțcáș[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre țesături, haine*) v. Cadrilat.
coțcát, -ă adj. (*reg.; despre țesături, haine*) v. Cadrilat.
cóțcă s.f. **1** (*pop.*) v. Ghem. **2** (*la unele j. de noroc; înv.*) v. Zar[1]. **3** (*înv.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.
coțcárí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Escroca. Înșela[1]. Pungăși. Specula.
coțcăríe s.f. (*fam.*) **1** v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
coțób, -oábă adj. (*reg.*) **1** (*despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit. **2** (*despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.
coțobăie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
coțobătină s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
coțobăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.
coțobăneálă s.f. (*pop.*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].
coțobămí vb. IV. refl. (*pop.*) **1** (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca. **2** (*despre oameni*) v. Munci. Obosi. Osteni. Trudi. **3** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
coțobăníre s.f. (*pop.*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].
coțobără s.f. (*zool.; reg.*) v. Veveriță (*Sciurus vulgaris*).
coțobrél s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*).
coțobúșă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
coțofănă s.f. **I 1** (*ornit.*) *Pica pica*; țarcă, ‹înv. și reg.› cioarcă, coțofeică, ‹reg.› caragață, ceucă, ciorcobară, ciorcușă, frașcă, hârhastă, scuipatul-dracului (v. *scuipat*[1]), știrică, știricea, știrie[1], țârcușă, vrașcă. **2** (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Cătușă. Chingă. **3** (*glum.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).
coțofăní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
coțofános, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.
coțoféică s.f. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).
coțolígă s.f. (*zool.; reg.*) v. Veveriță (*Sciurus vulgaris*).
coțór s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].
coțovéi s.m. (*zool.; reg.*) v. Căteluș.
coțovláie s.f. (*arg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
cováci s.m. (*reg.*) v. Fierar.
covalénță s.f. (*chim.*) legătură atomică, legătură covalentă, legătură homeopolară. *Covalența se realizează prin punerea în comun a unui sau a mai mulți electroni de către fiecare dintre atomii participanți.*
covăli s.m. (*reg.*) v. Fierar.
covár s.m. (*reg.*) v. Fierar.
covariánță s.f. **1** (*mat.*) corelație. *Covarianța este transformarea biunivocă prin care unui punct îi corespunde un plan și, reciproc, unei*

drepte o dreaptă. **2** (*statist.*) covariație. *Covarianța este media produșilor termenilor omologi a două variabile corelate.*

covariáție s.f. (*statis.*) covarianță.

covátă s.f. **1** (*gosp.*) albie[1], copaie, troacă, ‹pop.› postavă, ‹reg.› balie, chersin, ciupă, copăic, moldă, spălător. *Femeile de la țară pun rufele la muiat în covată.* **2** (*la moară*) copaie, ladă, postavă, ‹reg.› copăic, troacă, tron[2]. *În covată curge făina măcinată.* **3** (*înv. și reg.*) v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc. **4** (*nav.; reg.*) v. Barcă. Luntre.

covăcerie s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].

covăcíe s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].

covălíe s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].

covăseálă s.f. **I 1** (*reg.*) ‹reg.› maia[1], strat. *Covăseala se amestecă cu laptele dulce pentru ca acesta să se transforme în lapte acru.* **2** (*culin., ind. alim.; înv.*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală. **II** fig. (*înv.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zăzanie.

covășíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Măcriș. Oxalis (*Rumex acetosa*).

covătát, -ă adj. (*reg.; despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

covătós, -oásă adj. (*reg.; despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

covățeá s.f. (*gosp.; pop.*) v. Albioară. Albiuță. Copăioară. Copăiță. Covățică.

covățícă s.f. **1** (*gosp.*) albioară, albiuță, copăioară, copăiță, ‹pop.› covățea, covecioară. *Frământă pâinea într-o covățică.* **2** (*la coșul morii; reg.*) v. Teică[1]. **3** (*reg.*) v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. Udătură.

covățít, -ă adj. (*reg.; despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

covârșí vb. IV. tr. **1** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o covârșește.* **2** (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a împresura, a încolți, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl covârșesc.* **3** (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹înv.› a preacovârși, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l covârșească somnul când a sunat telefonul.* **4** (*despre sentimente, senzații etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conștiința etc. lor*) a copleși, a năpădi, ‹fig.› a inunda, a îneca, a umple. *Inima îi este covârșită de milă. Mirarea o covârșește când aude un asemenea răspuns.* **5** a depăși, a întrece. *Dragostea covârșește toate celelalte sentimente.*

covârșitór, -oáre adj. **1** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) apăsător, copleșitor, greu, împovărător, oneros, ‹fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii covârșitoare.* **2** (*despre impresii, sentimente etc.*) copleșitor, ‹livr.› lacerant, ‹înv.› deșirător, ‹fig.› nimicitor, sfâșietor, ‹fig.; pop.› potopitor. *O tristețe covârșitoare îi cuprinde sufletul.* **3** (*despre senzații, mirosuri etc.*) copleșitor, pătrunzător. *Frigul covârșitor l-a țintuit în casă. La umbra stejarului bătrân a retrăit o senzație covârșitoare de liniște. În mlaștină este un miros fetid covârșitor.* **4** copleșitor, ‹fig.› nimicitor, orbitor, strivitor. *Are o personalitate covârșitoare.*

covecioáră s.f. (*gosp.; pop.*) v. Albioară. Albiuță. Copăioară. Copăiță. Covățică.

covéi s.n. (*reg.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*).

covérgă s.f. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Coviltir.

covértă[1] s.f. (*mar.*) punte, ‹înv.› pod[1]. *Mateloții spală coverta navei.*

covértă[2] s.f. (*înv.*) v. Plic.

coviltír s.n. **1** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› ceapol, cobără, coș[1], ‹reg.› arneu, covergă, pocriș[1]. *Țiganii șătrari au căruțe cu coviltire.* **2** (*la trăsură*) burduf, coș[1], ‹reg.› ceahol, cutubă, poclit, șatră. *A tras coviltirul la trăsură, pentru că a început să plouă.*

covíț interj. (*reg.; de obicei repet.*) v. Groh! Guiț!

coviță vb. I. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

covițăí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

covițăíre s.f. (*reg.*) v. Grohăit. Grohăitură. Guițare. Guițat. Guițătură.

covițăít s.n. (*reg.*) v. Grohăit. Grohăitură. Guițare. Guițat. Guițătură.

covițălí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

covór s.n. **1** scoarță, ‹rar› săndulie, ‹pop.› țol, velință, ‹înv. și reg.› tapet, ‹reg.› lăicer, scorțar, tepih. *Și-a cumpărat un covor nou, din lână pură.* **2** ***covor sumac*** = sumac. *Covorul sumac are o anumită țesătură, cu figuri sau desene geometrice de diferite culori.*

covorăș s.n. carpetă, ‹rar› covorel. *Și-a cumpărat un covoraș pentru holul de la intrare.*

covorél s.n. (*rar*) v. Carpetă. Covoraș.

covrăg s.m. (*reg.*) **1** (*bot.; la porumb*) v. Cocean. Strujan. **2** (*bot.*) v. Curpen. Viță. Vrej. **3** v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

covríg s.m. **I** (*culin., ind. alim.*) **1** ‹reg.› colac. *Îi plac covrigii cu susan.* **2** ***covrig polonez*** = polonez. *Covrigii polonezi sunt îmbibați cu sirop de zahăr și, uneori, presărați cu nucă pisată.* **II** (*tehn.; la autovehicule; fam.; glum.*) v. Volan.

covrigă vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2].

covrigár s.m. **1** (*ind. alim.*) simigiu, ‹înv.› covrigiu. *Covrigarul face sau vinde covrigi.* **2** (*deprec.*) v. Citadin. Orășean.

covrigáș s.m. (*culin., ind. alim.; pop.*) v. Covrigel.

covrigăreásă s.f. (*ind. alim.*) ‹înv.› covrigioaică. *Covrigăreasa îi întinde un covrig abia scos din cuptor.*

covrigărie s.f. (*ind. alim.*) simigerie. *Într-o covrigărie se fac și se vând covrigi.*

covrigél s.m. (*culin., ind. alim.*) ‹pop. și fam.› covriguț, ‹pop.› covrigaș. *A făcut covrigei cu susan.*

covrigí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2].

covrigioáică s.f. (*ind. alim.; înv.*) v. Covrigăreasă.

covrigíu s.m. (*ind. alim.; înv.*) v. Covrigar. Simigiu.

covrigúț s.m. (*culin., ind. alim.; pop. și fam.*) v. Covrigel.

cóvru s.n. (*reg.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

cox s.n. (*farm., chim.; arg.*) v. Cocaină.

coxál, -ă adj. (*anat.*) iliac. *Are dureri în zona coxală.*

coxalgíe s.f. (*med.*) coxodinie. *Din cauza coxalgiei abia poate merge.*

coxartríe s.f. (*med.*) coxartroză. *Coxartria afectează și femurul.*

coxartróză s.f. (*med.*) coxartrie.

cóxă s.f. (*anat.; la om*) coapsă, ‹înv. și reg.› arm, ‹reg.› cotoi[2], țâmp, ‹impr.› pulpă. *Suferă de dureri la coxă.*

coxodiníe s.f. (*med.*) coxalgie.

coz adv., s.m. **1** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.; pop.*) v. Extraordinar. Foarte. Grozav. Negrăit. Nemaipomenit. Nespus. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **2** s.m. (*j. de cărți; înv. și reg.*) v. Atu.

cozác s.m. (*bot.; reg.*) v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*).

cozăce s.f. pl. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Leziune. Plagă. Rană. **2** (*med.*) *v.* Pojar. Rujeolă.

cozlíu s.n. (*înv. și reg.*) v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier.

cozonác s.m. (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› colac, struț. *Cozonacii i-au ieșit foarte gustoși.*

cozondráci s.m. pl. (*fam.*) v. Bretele.

cozoróc s.n. vizieră, ‹rar› vizor, ‹reg.› limburuș, obadă, șild, șimledăr, șirm, ‹reg.; glum.› streașină. *Își duce mâna, în formă de salut, la cozorocul șepcii.*

crab s.m. (*zool.*) *Carcinus moenas*; rac-de-mare.

crac s.m. **I 1** (*la pantaloni*) ‹reg.› tureatcă. *Și-a agățat un crac al pantalonilor într-un spin.* **2** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, margine, mână, mâner, pervaz, spetează, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are doi craci simetrici.* **3** (*la pl.; tehn.; la plug; pop.*) ***craci cu limbă*** = ‹pop.› limba cracilor (v. *limbă*). *Cu ajutorul cracilor cu limbă se reglează schimbătorul plugului.* **4** (*hidrol.; pop.*) v. Braț. Ramificație.

5 (*tehn.; la compasul dogarului; reg.*) v. Coardă. **6** (*ind. casnică; reg.*) v. Vârtelniță. **7** (*la pl.* ***craci***; *tehn.; la războiul de țesut; reg.; și, art.,* ***cracii războiului***) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz*[1]). Tălpi (v. *talpă*). **8** (*bot.; reg.*) v. Crică. Creangă. Ramură. **II** (*anat.; pop. și fam.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

cracáj s.n. (*chim.*) cracare. *Prin cracaj se obțin benzinele din fracțiuni grele rămase de la distilarea țițeiului.*

cracáre s.f. (*chim.*) cracaj.

crácă s.f. (*bot.*) creangă, ramură, ‹rar› ram, ‹pop.› vână, ‹înv. și reg.› stâlp, ‹reg.› cimotie, cloambă, colugă, comănac[2], crac, crachină, crambă, dârmă, ratină, rază. *A aplecat o cracă a cireșului pentru a-i culege fructele.*

crácăt s.n. (*reg.*) **1** v. Pârâit. Pârâitură. Sfârâială. Sfârâit[1]. Sfârâitură. Trosnet. Trosnitură. **2** v. Miorcăire. Miorcăit. Ocăcăit. Orăcăială. Orăcăire. Orăcăit.

cráchină s.f. (*înv.*) **1** (*bot.*) v. Crică. Creangă. Ramură. **2** (*bot., bis.*) v. Stâlpare.

cracoviác s.n. (*j. folc.*) cracoviană. *Cracoviacul este un dans popular polonez de perechi, cu ritm binar și cu mișcare vioaie.*

cracoviánă s.f. (*j. folc.*) cracoviac.

crăflă s.f. (*culin.; pop.*) v. Gogoașă.

crága adv. (*temporal; reg.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

crah s.n. (*fin.*) bancrută, faliment, ‹rar› deconfitură, ‹înv. și reg.› selamet, ‹înv.› mofluzenie, mofluzie, mofluzire, mofluzlâc, ‹german. înv.› cridă[2], ‹fig.› colaps. *Crahul are drept cauză o administrare defectuoasă sau o operație frauduloasă.*

crai s.m. **I 1** (*relig. creștină*) mag[1], ‹înv.› vălhovnic, vălvă. *Cei trei crai au venit călăuziți de o stea pentru a se închina pruncului Iisus.* **2** (*polit.; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) v. Cap încoronat. Împărat. Maiestate. Monarh. Suveran. Țar. **3** (*polit.; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) v. Cap încoronat. Maiestate. Monarh. Rege[1]. Suveran. **4** (*polit.; în opoz. cu „supus"; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod. **5** (*astron.; pop.*) ***crai nou*** v. Lună nouă; ***crai vechi*** v. Lună plină. **6** (*j. de cărți; înv.*) v. Popă[1]. Rege[1]. Rigă. **II 1** afemeiat, ‹pop. și fam.› berbant, curvar, mulieratic, ‹pop.› muierce, ‹fam.› craidon, donjuan, fustangiu, ‹fam.; glum.› sare-garduri, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), ‹reg.› moțpan, muierotcă, ‹reg.; deprec. sau peior.› băbălău, ‹glum.› ștrengar, ‹peior.› târfoman, ‹fig.; fam.› cârlan, ‹arg.› gagicar, scoicar, ‹vulg.› corditor. *Casanova era cunoscut ca un mare crai.* **2** (*înv.*) ***crai de Curte Veche*** = ***crai de Curtea Arsă*** = ***crai de Curtea Veche*** = ***crai de ghindă*** = ***crai nou*** v. **a** Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond; **b** Caiafă. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean; **c** Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat. **III** (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** (*art.; entom.*) ***craiul-broaștei*** v. Libelulă (*Libellula depressa*). **3** (*art.; ornit.*) ***craiul-păsărilor*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

craidón s.m. (*fam.*) v. Afemeiat. Crai.

crailâc s.n. (*mai ales fam.*) libertinaj, ‹pop. și fam.› berbantlâc, ‹reg.› crancalâc, ‹înv.› berbănție, preacurvie. *Crailâcul soțului ei este cunoscut de toți.*

cráinic, -ă s.m., s.f. **I 1** s.m. mesager, sol[1], trimis[1], vestitor, ‹pop.› lipcan, strigător, ‹reg.› crancău, ‹înv.› aprod, orator, poslaneț, poslanic, pristav, telal, trompetar, ‹fig.› mag[1]. *Crainicul a adus știri îmbucurătoare.* **2** s.m., s.f. (*telev., radio; adesea cu determ. care indică domeniul*) spicher, spicheriță. *Crainicul trebuie să aibă o dicție perfectă. Ani de zile a fost crainică la radio.* **3** s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Colăcar. **4** s.m. (*cineget.; reg.*) v. Bătăiaș. Gonaci. Gonaș. Hăitaș. Hăituitor. Mânător. **II** s.m. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Capră. Cumpănă.

crámă s.f. (*vit.*) ‹reg.› lin[1], velniță. *Coboară în cramă după vin.*

crámbă s.f. (*bot.; reg.*) v. Crică. Creangă. Ramură.

crámpă s.f. **1** (*med., med. vet.*) colică, spasm, ‹pop.› apucat[1], apucătură, mătrice, ‹înv. și reg.› fărâmare de inimă, ‹reg.› mătrăchină, plâns-rău, plânsul-cel-rău(v. *plâns*[1]), plânsoare, rosură, strâns[1], strânsoare, strânsură, surdomaș, vătămătură. *Copiii mici au frecvent crampe.* **2** (*med., med. vet.*) ***crampă musculară*** = miospasm. *Crampa musculară este o contracție musculară spasmodică.* **3** (*art.; med.*) ***crampa scriitorului*** = grafospasm, mogigrafie. *Crampa scriitorului are origine psihogenă.* **4** (*la pl.* ***crampe***; *med., med. vet.; pop.*) v. Gastralgie. Gastrodinie.

crámpen s.n. (*reg.*) v. Târnăcop.

crampón s.n. ‹rar› pleviță[1]. *Cu ajutorul crampoanelor se fixează șinele de cale ferată pe traverse.*

cramponá vb. I. refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› a se agăța. *Se cramponează de idei mai vechi ale lui.*

crămurá s.f. (*înv.*) **1** v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

cran s.n. (*tehn.; rar*) v. Macara.

crancalău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cioară (*Corvus*).

crancalâc s.n. (*reg.*) v. Crailâc. Libertinaj.

crancău s.m. (*reg.*) **I** v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor. **II** (*ornit.*) **1** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **2** v. Corb (*Corvus corax*).

crang s.n. (*reg.*) v. Cătun.

crăngor s.n. (*reg.*) v. Cătun.

craniát s.n. (*zool.*) vertebrat. *Câinele este un craniat.*

craniografíe s.f. (*med.*) craniogramă. *Întrucât avea dureri mari de cap, și-a făcut o craniografie.*

craniográmă s.f. (*med.*) craniografie.

craniomalacíe s.f. (*med.*) craniotabes. *Din cauza reducerii mineralizării, se poate produce craniomalacia, adică înmuierea oaselor craniului.*

craniotábes s.n. (*med.*) craniomalacie.

craniotomíe s.f. (*chir.*) cefalotomie. *Prin craniotomie se deschide sau se perforează craniul unui făt în timpul nașterii, în caz de hidrocefalie.*

crániu s.n. (*anat.*) cutie craniană, ‹rar› cap, ‹pop. și fam.› scăfârlie, ‹pop.› hârcă, tigva capului (v. *tigvă*), tigvă, țeasta capului (v. *țeastă*), țeasta craniului (v. *țeastă*), țeastă, ‹înv. și reg.› devlă, scafă, ‹reg.› cerine, os gol, scorbură, țest, văcălia capului (v. *văcălie*), veșca capului (v. *veșcă*), ‹înv.› glavă, căpățână, glăvățână, glăvie, ‹fig.; reg.› troacă, ‹fig.; reg.; glum.› tigaie, ‹arg.› diblă, fas. *Într-o peșteră s-au descoperit mai multe cranii.*

crap s.m. (*iht.*) **1** *Cyprinus carpio*; ciprin, ‹reg.› sazan, șaran. **2** ***crap-caras*** = *Carassius auratus gibelio*; caras, caras-alb, caras-de-Dunăre, ‹reg.› caracudă-albă, pește-bălan; (*reg.*) ***crap-săltăreț*** = ***crap-sulatic*** = ***crap-sulednic*** v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*).

crapulós, -oásă adj. (*fran.*) **1** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Hoțesc. Pungășesc. Șarlatanesc. **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

crapulozitáte s.f. (*rar*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

cras, crásă adj. (*despre însușiri, trăsături de caracter etc. ale oamenilor*) grosolan. *Este de o impertinență crasă.*

crásis s.n. (*înv.*) v. Conformație. Constituție. Constituție somatopsihică. Factură. Fizic[2]. Natură. Structură.

crastaván s.m. (*bot.; reg.*) v. Antonică (*Chaerophyllum aromaticum*).

crașcadău s.m. (*reg.*) v. Geambaș.

cráter lunar s.n. (*astron.*) circ lunar. *Craterul lunar este o adâncitură rotundă pe suprafața Lunii.*

crátimă s.f. (*lingv.*) linioară, linioară de unire, liniuță de despărțire, liniuță de unire, ‹rar› linie, trăsătură, ‹înv.› dungă, împreunătoare (v. *împreunător*), unitoare (v. *unitor*), ‹ieșit din uz› trăsură de unire. *Cratima se folosește pentru a lega două cuvinte care se pronunță împreună sau pentru a despărți un cuvânt în silabe.*

crátiță s.f. **1** (*gosp.*) ‹reg.› hârbeică, hârboc, laboș, rainâ, răvar, rânel, șaică[2], șerpencă,

tigaie. *Are de spălat o mulțime de cratițe.* **2** (*alim.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul mâncării*) ‹reg.› rainã. *S-a mâncat toată cratița de pilaf.*

cratogén s.n. (*geol.*) platformă. *Cratogenul păstrează urmele mai multor orogeneze precambriene, care constituie nucleele de la care s-au extins actualele continente.*

cravașáre s.f. (*înv.*) v. Biciuire. Flagelare. Flagelație.

cravéșă s.f. biciușcă, ‹pop.› rîncă, ‹reg.› fișcă, iușcă, iușniță, năpârcă, raștoc, zbiciușcă. *Are o cravașă împletită din curele.*

cravátă s.f. ‹înv.› legătoare (v. *legător*), legătură, legătură de gât, ‹arg.› șlengher, șlengher, zgardă. *A primit cadou un ac de cravată din aur.*

crawl [krɔ:l] s.n. burtieră, scroll. *Crawlul este banda care apare în josul ecranului de televiziune și care conține informații.*

crázã s.f. (*fon.*) sinereză, sinizeză. *Craza este fuziunea a două vocale într-un diftong ascendent, prin transformarea primei vocale în semivocală.*

crăcáie s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Crăcană. Pirostrie. **2** (*glum.*) v. Cununã. Cununie.

crăcánă s.f. **I 1** (*gosp.*) pirostrie, ‹pop.› arc, ‹reg.› crăcaie, picioare (v. *picior*), mâță, săgeac[1], țagră. *Pe crăcană se pune ceaunul la foc.* **2** (*tehn.; reg.*) ‹reg.› corn. *De pe fus, lâna se deapănă pe răschitor, până la crăcana acestuia.* **3** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Coarne (v. *corn*). **4** (*tehn.; reg.*) v. Cobilă. **5** (*gosp.; reg.*) v. Capră. **6** (*gosp.; reg.*) v. Prăjină. **7** (*reg.*) v. Spânzurătoare. **8** (*reg.; glum.*) v. Cununã. Cununie. **II** (*arg.*) v. Pantalon.

crăcácit, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

crăcái vb. IV. intr. (*reg.; despre lemne și obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni.

crăcănà vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) ‹înv. și pop.› a se încrăcăna, ‹pop. și fam.› a se crăci, a se răscrăcăna, ‹reg.› a se răscăci, a se răscăia, a se răscăna, a se răscrăci, a se târși[1]. *Se crăcăna pe canapea, ocupând două locuri.* **2** tr. (*compl. indică picioarele*) ‹pop. și fam.› a răscrăcăna, a rășchira. *Are obiceiul urât de a-și crăcăna picioarele când stă pe un scaun.* **II** refl. (*reg.*) **1** (*despre ramuri, crengi etc.*) v. Bifurca. **2** (*despre copaci, plante*) v. Desfira. Ramifica.

crăcănáre s.f. crăcănat[1], ‹pop. și fam.› crăcănătură, crăceală, crăcire, crăcit[1], ‹pop.› crăcitură. *Merge greu din cauza crăcănării picioarelor.*

crăcănát[1] s.n. crăcănare, ‹pop. și fam.› crăcănătură, crăceală, crăcire, crăcit[1], ‹pop.› crăcitură.

crăcănát[2], -ă adj. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) ‹pop. și *fam.*› crăcit[2], răscrăcănat, ‹reg.› crăcăcit, pocoș, răscaci, răscăcit, răscănat, râjneț, târșit[2]. *Merge greu din cauză că este crăcănată. Are picioarele crăcănate.*

crăcănătúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Crăcănare. Crăcănat[1].

crăceálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Crăcănare. Crăcănat[1].

crăcí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna.

crăcíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Crăcănare. Crăcănat[1].

crăcít[1] s.n. (*pop. și fam.*) v. Crăcănare. Crăcănat[1].

crăcít[2], -ă adj. **1** (*pop. și fam.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2]. **2** (*reg.; despre obiecte*) v. Bifurcat.

crăcitúră s.f. (*pop.*) v. Crăcănare. Crăcănat[1].

crăciún s.n. **I 1** (*relig. creștină; **Crăciun** nm. pr.*) Nașterea Domnului (v. *naștere*), Nașterea lui Hristos (v. *naștere*), ‹înv.› Născut. *Crăciunul este sărbătoarea care celebrează nașterea lui Iisus Hristos la 25 decembrie (după stilul nou) sau la 7 ianuarie (după stilul vechi).* **2** (*art.; pop.; nm. pr.*) ***Crăciunul Mic*** v. Anul Nou (v. *an*). **3** (*folc.; reg.*) v. Irozii (v. *irod*). Vicleim. **II** fig. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

crăciuní vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia. **2** (*compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola. **3** (*compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti.

crăciuníță s.f. (*bot.*) *Bergenia crassifloria*; ‹reg.› carnaval.

crăcós, -oásă adj. (*pop. și fam.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

crăcuí vb. IV. (*fam.; compl. indică coduri informatice protejate*) v. Sparge.

crăculíță s.f. (*bot.*) crăcușoară, crăcuță, crenguță, rămurea, rămurică, ‹pop.› crengulița, crengurea, ‹reg.› rămurița, răncurea, rătioară, șibă, șibioară. *A rupt câteva crăculițe de salcie.*

crăcurós, - oásă adj. (*reg.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

crăcușoárã s.f. (*bot.*) crăculiță, crăcuță, crenguță, rămurea, rămurică, ‹pop.› crengulița, crengurea, ‹reg.› rămurița, răncurea, rătioară, șibă, șibioară. **2** (*la pl. **crăcuțe**; reg.*) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*).

crăí vb. IV. intr. (*polit.; înv.; despre suverani*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.

crăiásă s.f. **I 1** (*mitol. pop.; mai ales în basme*) fee, zână, zână măiastră, ‹pop.› măiastră (v. *măiestru*), vâlvă, ‹reg.› săiastră. *Este frumoasă ca o crăiasă din povești.* **2** (*polit.; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) v. Cap încoronat. Împărăteasă. Maiestate. Monarh. Suverană (v. *suveran*). Țarină[2]. **3** (*polit.; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) v. Cap încoronat. Maiestate. Monarh. Regină. Suverană (v. *suveran*). **4** (*reg.*) v. Mireasă. **5** (*j. de cărți; înv.*) v. Damă. Regină. **II** (*reg.*) **1** (*entom.; și, art., **crăiasa-albinelor***) v. Împărătească. Mamă. Matcă. Regină. **2** (*bot.*) v. Viță-Berlandier (*Vitis berlandieri*).

crăíe s.f. (*polit.; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) **1** v. Monarhie. Regat. **2** v. Imperiu. Împărăție.

crăielíci s.m. (*bot.; reg.*) v. Verigel (*Orobanche caryophyllacea*).

crăiésc, -eáscă adj. (*astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) **1** v. Regal[2]. Regesc. **2** v. Imperial. Împărătesc.

crăiéș s.m. (*iht.; reg.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*).

crăiéște adv. (*modal; astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) **1** v. Regește. **2** v. Împărătește.

crăiéte s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** v. Biban (*Perca fluviatilis*).

crăiéț s.m. (*iht.; reg.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*).

crăíme s.f. (*astăzi rar; mai ales în basme sau poetic*) **1** v. Monarhie. Regat. **2** v. Imperiu. Împărăție.

crăinicí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.

crăișór s.m. **I 1** (*iht.*) *Hucho hucho*; lostriță, ‹înv. și reg.› jemlugă, ‹reg.› lostocuță, puică, șaldaie. **2** (*bot.*) *Tagetes erecta* și *Tagetes patula*; crăiță, tagete, vădoagă, ‹reg.› boance (v. *boancă*), boftă, budiană, buruiană-domnească, buzdugi (v. *buzdugă*), căciulițe (v. *căciuliță*), ferfăn, ferfeni-galbeni (v. *ferfăn*), ferfeni-mari (v. *ferfăn*), ferfeni-mici (v. *ferfăn*), ferfeniță, garoafe (v. *garoafă*), moșnegel, ochește (v. *ochește*), popă[1], rujițe (v. *rujiță*), săscuță, șerpoaică, țigănași (v. *țigănaș*), țigănci (v. *țigancă*), țigăncuțe (v. *țigăncuță*), țigănuțe. **II** (*înv.*) v. Principe. Prinț.

crăiță s.f. **I 1** (*bot.*) *Tagetes erecta* și *Tagetes patula*; crăișor, tagete, vădoagă, ‹reg.› boance (v. *boancă*), boftă, budiană, buruiană-domnească, buzdugi (v. *buzdugă*), căciulițe (v. *căciuliță*), ferfăn, ferfeni-galbeni (v. *ferfăn*), ferfeni-mari (v. *ferfăn*), ferfeni-mici (v. *ferfăn*), ferfeniță, garoafe (v. *garoafă*), moșnegel, ochește (v. *ochește*), popă[1], rujițe (v. *rujiță*), săscuță, șerpoaică, țigănași (v. *țigănaș*), țigănci (v. *țigancă*), țigăncuțe (v. *țigăncuță*), țigănuțe. **2** (*entom.; reg.*) v. Împărăteasă. Mamă. Matcă. Regină. **II 1** (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*j. de cărți; reg.*) v. Decar. Zece. **3** (*j. de cărți; înv.*) v. Damă. Regină.

crănțăneálă s.f. **1** crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. *În magazie se aude crănțăneala șoarecilor.* **2** crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. *Se oprește pentru câteva clipe din crănțăneala sărățelelor pentru a-i răspunde.*

crănțăní vb. IV. tr. **1** (*despre șoareci, șobolani etc.; compl. indică alimente uscate, lucruri dure etc.*) a ronțăi, ‹înv. și reg.› a grojdi, ‹înv.›

a corțui. *Șoarecii crănțănesc în magazie.* **2** (*despre oameni sau animale; compl. indică alimente uscate sau tari*) a crănțăi, a ronțăi. *Crănțănește sărățele.*

crănțănít s.n. **1** crănțăneală, ronțăială, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. **2** crănțăneală, ronțăială, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. *Se oprește pentru câteva clipe din crănțănitul sărățelelor pentru a-i răspunde.*

crăpá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) a (se) fisura, a plesni, a pocni, a (se) sparge. *Farfuria s-a crăpat după ce a fost pusă pe un vas cu apă clocotită.* **2** refl. (*despre corpuri dure, ziduri, construcții etc.*) a se despica, a se sparge. *Prin izbire, nuca s-a crăpat. Zidul s-a crăpat pe toată lungimea lui din cauza alunecărilor de teren.* **3** refl., intr. (*de obicei cu determ. cauz.*) a plesni, ‹pop.› a pocni, ‹reg.› a pușca. *Vopseaua de pe mașină a crăpat din cauza căldurii mari.* **4** tr. (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) a despica, a sparge, a spinteca, a tăia, ‹reg.› a dezgheura, a dezghioca, a răsări[2], a sfărâma, a zdrobi. *Crapă lemnele cu toporul.* **5** intr., refl. (*despre haine, obiecte elastice etc.; de obicei cu determ. cauz.*) a plesni, a se rupe, ‹fam.› a pocni. *Fusta i-a crăpat din cauză că s-a îngrășat.* **6** refl. (*despre pământ sau formații ale lui*) a se deschide, a se despica, ‹înv.› a se răsface. *Pământul s-a crăpat la cutremur și a distrus șoselele.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică capul oamenilor ori al altor ființe*) a (se) sparge. *I-a crăpat capul cu o piatră. A fost internată pentru că i s-a crăpat capul în accident.* **8** intr. fig. (*iron.* sau *peior.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică uși, geamuri etc.*) a (se) întredeschide, ‹pop. și fam.› a (se) căsca. *A crăpat geamul pentru a aerisi camera. Pisica a intrat în cameră când ușa s-a crăpat.* **2** intr., refl. (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a se deschide, a se desface, a se despica, a ecloza, a plesni, a pocni, ‹înv. și reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să se crape.* **3** intr., refl. (*despre piele, mâini etc.; de obicei cu determ. cauzale*) a plesni, ‹pop. și fam.› a pocni, ‹reg.› a se viști[2]. *Pielea mâinilor a crăpat din cauza detergenților.* **4** intr. (*despre abcese*) a se deschide, a se desface, a plesni, a se sparge. *După ce abcesul crapă, durerea trece.*

crăpáre s.f. **I 1** crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnire, plesnit[1], pocnire, spargere, spart[1]. *Crăparea farfuriei este aproape sigură dacă se pune pe un vas cu apă clocotită.* **2** crăpat[1], plesnire, plesnit[1], ‹pop.› pocnire, pocnit[1]. *Crăparea vopselei de pe mașină s-a produs din cauza căldurii mari.* **3** crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. *Crăparea lemnelor s-a făcut cu toporul.* **4** crăpat[1], spargere, spart[1]. *A fost internată și operată din cauza crăpării capului în accident.* **5** fig. (*iron.* sau *peior.*) v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **II 1** crăpat[1], întredeschidere. *Crăparea geamului se face pentru a aerisi camera.* **2** (*bot.*) crăpat[1], deschidere, desfacere, despicare, ecloziune, plesnire. *Crăparea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.* **3** deschidere, desfacere, plesnire, spargere. *După crăparea abcesului, durerea trece.*

crăpát[1] s.n. **I 1** crăpare, fisurare, fisurat[1], plesnire, plesnit[1], pocnire, spargere, spart[1]. **2** crăpare, plesnire, plesnit[1], ‹pop.› pocnire, pocnit[1]. **3** crăpare, despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. **4** crăpare, spargere, spart[1]. **II 1** crăpare, întredeschidere. **2** (*bot.*) crăpare, deschidere, desfacere, despicare, ecloziune, plesnire.

crăpát[2], -ă adj. **I 1** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) fisurat[2], plesnit[2], pocnit[2], spart[2]. *Farfuria crăpată a fost lipită pe spate cu un adeziv.* **2** (*despre lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) despicat[2], spart[2], spintecat[2], tăiat[2]. *Lemnele crăpate au fost stivuite.* **3** (*despre capul oamenilor sau al altor ființe*) spart[2]. *A fost internată pentru că avea capul crăpat.* **II 1** (*despre uși, geamuri etc.*) întredeschis, ‹pop. și fam.› căscat[2]. *Prin ușa crăpată a intrat pisica în cameră.* **2** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) deschis, desfăcut, înflorit, plesnit[2], ‹latin.› apert. *Mugurii de măr crăpați au început să emane un parfum plăcut.* **3** (*despre piele, mâini etc.*) plesnit[2], ‹reg.› vișitit. *Pielea crăpată a mâinilor trebuie tratată cu o alifie specială.*

crăpát s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

crăpătúră s.f. **I 1** casură, fisură, fractură, plesnitură, spărtură, ‹rar› pocnitură. *Crăpătura vasului este prelungă.* **2** ‹pop.› căscătură. *De la cutremur, a apărut o crăpătură în zidul casei.* **3** (*anat.*) fisură, scizură. *Are crăpături în călcâie.* **4** (*tehn.*) crestătură, fantă, incizură. **5** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II 1** întredeschidere, întredeschizătură. *Prin crăpătura geamului intră aerul curat de afară.* **2** (*croitorie*) tăietură, ‹pop.› despicătură, spintecătură. *Croitoreasa i-a făcut la fustă o crăpătură prea mare.*

crăpceán s.m. (*iht.*) crăpuștean. *Crăpceanul este un crap de dimensiuni mici.*

crăpélniță s.f. (*fam.; deprec.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

crăpúșnic s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Crăstăval (*Cirsium oleraceum*). **2** v. Pălămidă[1]. Pălămidă-seacă (v. *pălămidă*[1]) (*Cirsium arvense*). **3** v. Scai (*Cirsium vulgare*). **4** v. Șofrănel (*Cirsium furiens*). **5** v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*).

crăpușteán s.m. (*iht.*) crăpcean.

crăstăvál s.m. (*bot.*) *Cirsium oleraceum*; ‹pop.› căpușnic, căpușnic-galben, ‹reg.› crăpușnic.

crâcneálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Murmur. Protest.

crâcní vb. IV. intr. (*pop. și fam.; despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta.

crâcníre s.f. (*pop. și fam.*) v. Murmur. Protest.

crâcnít s.n. (*pop. și fam.*) v. Murmur. Protest.

crâmpéi s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) **1** bucată, fracțiune, fragment, frântură, parte, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg.› părtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, știuc. *A mâncat un crâmpei din pâine.* **2** fragment, frântură, parte, ‹reg.› crâmpot. *Îi reveneau în minte crâmpeie din discuțiile anterioare avute cu el.*

crâmpot s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Crâmpei. Fragment. Frântură. Parte.

crâmpoți vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia.

crâncen, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om crâncen și ursuz. Este crâncenă la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime crâncenă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă crâncenă.* **II** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă crâncen cu adversarii.* **2** aprig, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.›

aspru, încleștat. *Semifinaliștii se luptă crâncen pentru medalia de aur.*

crâncenă vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

cruzime s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

crâncenit, -ă adj., adv. (*înv.*) **1** adj. (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverșunat. Nepotolit. Sângeros. Vajnic. Violent. **2** adv. (*modal*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverșunat.

crânceș s.m. (*bot.*) v. Călțunul-doamnei (v. *călțun*). Cerențel (*Geum rivale*).

crâng s.n. **I 1** (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) desiș, hățiș, lăstăriș, mladă, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un crâng sare o căprioară.* **2** (*astron.; înv.*) v. Ciclu. **3** (*art.; astron.; înv.*) ***crângul cerului*** v. **a** Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spațiu; **b** (***Crângul-Cerului***; *nm. pr.*) Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **II** (*tehn.; la moara de vânt*) prâsnel, ‹reg.› fanar, prâstelnic, terteleac, titirez, truznel, val, vălug. *Crângul este o parte a morii care este învârtită de roata cea mică din interior.*

crânguleț s.n. (*bot.*) crângușor.

crângușor s.n. (*bot.*) crânguleț.

crâșnic s.n., s.m. **1** s.n. (*pesc.*) tifan, ‹pop.› cristac, ‹reg.› cercală, ciorpac, comiher, cristaș, halău, leșnic[2], leșniță, leșteu, lingură, năpatcă, roci, posfat, prijineală, scărțaș, tapagău, țăpoaică[2]. *Cu crâșnicul se prind pești mici, ca momeală pentru pescuirea peștilor răpitori.* **2** s.m. (*în Biserica Ortodoxă; reg.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

crâșcă vb. I. intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. „din dinți", „din măsele"*) v. Scrâșni.

crâșcáre s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) v. Scrâșnet. Scrâșnire. Scrâșnit. Scrâșnitură. **2** fig. v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

crâșmulíță s.f. cârciumioară, ‹reg.› crâșmușoară, crâșmuță. *În crâșmulița din sat sunt clienți toată ziua.*

crâșmușoáră s.f. (*reg.*) v. Cârciumioară. Crâșmuliță.

crâșmúță s.f. (*reg.*) v. Cârciumioară. Crâșmuliță.

creá vb. I. tr. **I 1** (*relig.; despre Dumnezeu*) a face, ‹fig.› a zidi. *Dumnezeu a creat lumea.* **2** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să creeze o metodă tehnică nouă.* **3** (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a elabora, a face, a întocmi, a realiza, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a creat o operă de valoare universală. Beethoven a creat simfonii nemuritoare.* **4** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a desemna, a forma, a institui, a înființa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a crea comitetul de părinți pe școală.* **5** (*compl. indică state*) a face, a făuri, a forma, a înfăptui, a întemeia, a realiza, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi creat un stat național unitar.* **6** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A creat prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a creat o școală de actorie.* **7** (*compl. indică burse, rente etc.*) a institui, a înființa. *O fundație culturală a creat burse speciale pentru studenții excepționali.* **8** (*compl. indică profituri, venituri etc.*) a aduce, a înfăptui, a produce, a realiza. *Creează mari beneficii pentru familie, prin meseria pe care o profesează.* **II 1** (*compl. indică oameni, mai ales tineri*) a forma, a pregăti. *Profesorul a creat generații întregi de specialiști.* **2** (*compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) a forma, ‹fig.› a fasona, a modela, a mula, ‹fig.; fam.› a croi[2], a lucra. *Printr-o educație severă a reușit să-i creeze o personalitate puternică.* **3** (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a da[2], a determina, a face, a induce, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a creat o stare de somnolență.* **4** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a creat un val de indignare.*

creângă s.f. **1** (*bot.*) cracă, ramură, ‹rar› ram, ‹pop.› vână, ‹înv. și reg.› stâlp, ‹reg.› cimotie, cloambă, colugă, comănac[2], crac, crachină, crambă, dârmă, ratină, rază. *A aplecat o creangă a cireșului pentru a-i culege fructele.* **2** (*anat.; arg.*) v. Braț. Mână. Membru superior.

creáre s.f. **I 1** (*relig.*) creație, facere, geneză, zidire, ‹înv.› naștere, rodină[1], roditură, săzdanie, tocmeală, tvorenie, ‹fig.; înv.› urzire. *Crearea lumii este opera lui Dumnezeu.* **2** concepere, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit crearea unei noi metode tehnice.* **3** alcătuire, compunere, elaborare, întocmire, realizare, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Crearea unei opere științifice presupune multă trudă.* **4** alcătuire, constituire, desemnare, formare, instituire, înființare, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop crearea comitetului de părinți pe școală.* **5** făurire, formare, înfăptuire, întemeiere, realizare. *Crearea statului național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **6** constituire, făurire, formare, fundare, instituire, înființare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu crearea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru crearea unei școli de actorie.* **7** instituire, înființare. *Crearea burselor speciale pentru studenții excepționali a fost bine primită de aceștia.* **II 1** formare, pregătire. *Crearea de specialiști buni este o necesitate pentru viitor.* **2** cauzare, declanșare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la crearea unui val de indignare.*

creástă s.f. **1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) coamă, creștet, culme, muchie, spinare, sprânceană, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Crestele dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **2** (*geomorf; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) creștet, culme, înălțime, pisc, țugui, vârf, ‹rar› obârșie, ‹pop.› sus, ‹înv. și reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, țiclă, țiclău[2], țiclet, țicloi[2], țiclui, țicman, țicmă, țicmău, țicui, țiflan, țiflă, țifleică, țoampă, țuțudan, țuțui[1], țuțur, ‹înv.› suiș, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe creasta muntelui a fost ridicată o cruce.* **3** (*constr.*) coamă, culme, ‹reg.› comană, coroană, laț[2], samar, sleme, slemnea, slimnă. *S-a suit pe creasta acoperișului pentru a repara hornul.* **4** (*hidrol.*) spinare. *Buștenii alunecau la vale, pe crestele valurilor.* **5** (*la pl.; anat.*) ***creste epidermice*** = creste papilare; ***creste papilare*** = creste epidermice. *Crestele epidermice sau papilare au rol tactil și termic.* **6** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **7** (*la stână; reg.*) v. Răvar. **II** (*art.;

bot.) ***creasta-cocoșului*** = **a** *Celosia cristata*; amarant, ‹reg.› cioane, talpa-gâștei (v. *talpă*); **b** *Clavaria flava*; ‹pop.› opintic, ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), burete-creț, laba-mâței (v. *labă*), meloșel, tocmăgei (v. *tocmăgel*); **c** (*reg.*) v. Laba-ursului (v. *labă*) (*Clavaria aurea*); **d** (*reg.*) v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*); **e** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **f** (*reg.*) v. Pieptănariță (*Cynosurus cristatus*); **g** (*reg.*) v. Breabăn (*Dentaria glandulosa*); **h** (*reg.*) v. Moțul-curcanului (v. *moț*) (*Polygonum orientale*); **I** (*reg.*) v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); **i** (*reg.*) v. Ferigă.

creatív, -ă adj. **1** (*despre oameni*) creator, imaginativ, ingenios, inventiv, ‹înv.› inventios. *A fost considerat cel mai creativ compozitor al timpului.* **2** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creator, imaginativ, ingenios, inventiv, iscoditor, iscusit, născocitor, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte creativă.*

creativitáte s.f. imaginație. *Toate picturile sale dovedesc o mare creativitate artistică.*

creatór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) creativ, imaginativ, ingenios, inventiv, ‹înv.› inventios. **2** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, imaginativ, ingenios, inventiv, iscoditor, iscusit, născocitor, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. **II 1** s.m. art. (*relig.; **Creatorul; și Creatorul Suprem**; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Ce l de Sus, Cel Viu, Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Împăratul (v. *împărat*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Creatorul Suprem care a dat naștere cerului și pământului.* **2** s.m., s.f. demiurg, făuritor, înfăptuitor, născocitor, plăsmuitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este creatorul poeziei de dragoste italiene.* **3** s.m., s.f. făuritor, fondator, întemeietor, ‹rar› statornicitor, ‹înv.› tocmitor, ‹fig.› părinte, ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată. *Savantul este creatorul unei importante școli lingvistice.* **4** s.m., s.f. autor, realizator. *Soțul ei este un cunoscut creator de emisiuni de televiziune.* **5** s.m. ***creator de modă*** = stilist. *John Galliano este renumitul creator de modă al casei Dior.*

creatúră s.f. **1** (*zool.*) animal, dobitoc, făptură, ființă, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, zidítură. *În natură există încă multe creaturi necunoscute de om.* **2** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) arătare, monstru, pocitanie, pocitură, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. *De sub pod, în fața lui Făt-Frumos, a ieșit o creatură cu două capete.* **3** (*deprec.* sau *peior.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

creáție s.f. **I 1** (*relig.*) creare, facere, geneză, zidire, ‹înv.› naștere, rodină[1], roditură, săzdanie, tocmeală, tvorenie, ‹fig.; înv.› urzire. *Creația lumii este opera lui Dumnezeu.* **2** invenție, născocire, plăsmuire, ‹pop.› iscodeală, iscodenie, iscodítură, ‹fam.› născoceală, scoarnă, scornitură, ‹înv.› ijderitură, săzdanie. *Personajele filmului sunt creații ale fanteziei regizorului.* **II** (*concr.*) **1** operă, realizare. *Această pinacotecă este creația fiicei pictorului.* **2** lucrare, operă, producție, ‹fam.› lucru, ‹înv.› producere, product, ‹grec.; înv.› singramă. *Scriitorul a lansat o nouă creație valoroasă.*

créde vb. III. **1** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *Crede că nu este pregătit pentru examen.* **2** tr. (*compl. indică manifestări, acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situații, stări etc.*) a aprecia, a considera, a găsi, a socoti, a vedea. *Crede gestul său drept un semn al dorinței de împăcare.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) a (se) considera; a (se) închipui, a (se) socoti, a (se) vedea, ‹rar› a (se) visa, ‹pop.› a (se) ține. *Se crede îndreptățit să-și ceară drepturile. Până la ultima evoluție din întrecerea sportivă, membrii comisiei de arbitraj l-au crezut câștigătorul medaliei de aur.* **4** tr. (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a gândi, a ghici, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi crezut că se va întâmpla astfel? Nu a crezut că în ceai era somnifer.* **5** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a estima, a presupune, a prezuma, a socoti, ‹reg.› a probălui, ‹înv.› a supoza. *Crede că își va termina lucrarea în următoarele trei zile.* **6** tr. a se aștepta, a-și imagina, a-și închipui. *I-a făcut invitația, dar nu a crezut că va veni.* **7** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. sau interog., exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) a-și imagina, a-și închipui, a i se năluci, a i se năzări, a i se părea, ‹înv. și pop.› a-i veni, ‹înv. și reg.› a-i răsări[1]. *A crezut că moare, atât îi era de rău.* **8** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a nădăjdui, a spera, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹înv.› a răbda, a upovăi. *Crede că va obține creditul de la bancă.* **9** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se încrede. *Crede în mama ei.* **10** tr. (*compl. indică oameni*) a considera, a i se părea, a socoti, ‹pop.› a ține, ‹fam.› a apărea, ‹înv.› a afla, ‹fig.› a eticheta, a taxa. *Lumea îl crede impostor.* **11** refl. (*despre oameni*) a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se rățoi, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te crezi!*

credénță s.f. bufet. *A pus gustările pe credență.*

credíbil, -ă adj. (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) acceptabil, admisibil, bun, plauzibil, probabil, verosimil. *Are o scuză credibilă pentru ceea ce a făcut.*

credibilitáte s.f. admisibilitate, plauzibiltate, probabilitate, verosimilitate, ‹rar› verosimilitudine. *S-a apreciat credibilitatea celor declarate de martori.*

credincíos, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*relig.*) cucernic, cuvios, evlavios, pios, plecat[2], preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om credincios, cu frica lui Dumnezeu.* **2** adj. (*în opoz. cu „infidel”, „necredincios”; despre oameni*) bun, cinstit, constant, devotat, fidel, leal, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață credincios.*

credínță s.f. **I** (*relig.*) **1** cucernicie, cuviință, cuviință, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie,

evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Credința lui este recunoscută de toți.* **2** confesiune, cult[1], religie, rit, ‹înv. și pop.› lege, ‹înv.› crezare, ‹fig.; înv.› staul. *Cei mai mulți români aparțin credinței creștine ortodoxe.* **3** (*înv.*) v. Crezul (v. *crez*). Simbolul credinței (v. *simbol*). **II 1** certitudine, convingere, încredințare, sentiment, siguranță, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut credința că adevărul va învinge.* **2** idee, judecată, opinie, părere, ‹fam.› socoteală. *După credința mea, nu a procedat corect.* **3** cinste, devotament, fidelitate, lealitate, loialitate, statornicie, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. și reg.› priință, ‹înv.› sadacat. *Nu a pus nicio clipă la îndoială credința colaboratorilor săi.* **4** încredere, nădejde, speranță, ‹rar› nădăjduire, ‹reg.› putere, ‹înv.› nădăjduință. *Are credința că lucrurile se vor schimba în bine.* **5** (*reg.*) v. Logodnă. **6** (*reg.*) v. Credit. Datorie. **7** (*înv.*) v. Asigurare. Chezășie. Garanție. **8** (*înv.*) v. Încredere. **9** (*jur.; înv.*) v. Concesiune. **10** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.

credința vb. IV. refl. (recipr.), tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Logodi.

crédit s.n. **I 1** (*fin.*) împrumut, ‹înv.› împrumutătură. *Banca i-a acordat un credit important.* **2** datorie, ‹înv. și pop. › veresie, ‹reg.› credință. *Cumpără de multe ori pe credit.* **II** fig. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹fig.› aprobare, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de credit din partea prietenilor.* **2** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, vază[1]. *Este un muzician total, care are nu numai credit în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **3** (*înv.*) v. Bizuire. Încredere.

credită vb. I. tr. **1** (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice*) a acredita, a împrumuta. *Banca a creditat-o cu 8 000 de lei.* **2** fig. (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a prețui, a respecta, a stima, ‹fig.› a aproba. *Îl creditează pe pictor pentru talentul său.*

creditáre s.f. (*fin.*) acreditare, împrumutare. *Creditarea pe care a făcut-o este de 8 000 de lei.*

creditór, -oáre s.m., s.f. (*fin.*) împrumutător, ‹înv.› datornic. *Pentru că avea bani datorați, nu știa cum să scape de creditori.*

crédo s.m. invar. (*relig.; livr.*) v. Crezul (v. *crez*). Simbolul credinței (v. *simbol*).

credúl, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bleg, naiv, prost, ‹înv. și pop.› zălud, ‹fam.› fraier, ‹înv. și reg.› lud, ‹reg.› husăn, ponc, ‹fig.; fam.› copil[1], copilă, fazan, guguștiuc, oiță, ‹fig.; fam.; peior.› papagal, ‹arg.› botanist, bulache, cajbec, candelist, ciumpalac, fanache, fleng, gioablă, goglet, gorobete, gudulan, gulie, guștер, gutufan, gutuie, leuștean, mocamente, mocan[1], mocangiu, pampalache, pifan, popândău, râtan, topfiz, uțupan, zarzavagiu. *-Ești atât de credul încât ai putut s-o crezi? Este un credul dacă ascultă tot ce-i spune.* **2** adj. (*despre oameni*) bun, candid, ingenuu, inocent, naiv, neștiutor, pur[2], ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea credul.* **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; iron.* sau *peior.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

credulitáte s.f. **I 1** naivitate, simplicitate, simplitate. *Credulitatea lui în relațiile cu oamenii deranjează pe mulți.* **2** candoare, ingenuitate, inocență, naivitate. *Credulitatea ei era incredibilă, nu știa să se apere de ticăloși.* **II** (*concr.; iron.* sau *peior.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) v. Gogomănie. Nătângie. Nebunie. Neghiobie. Nerozie. Nesocotință. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

créier s.m. **I 1** (*anat.*) cerebrum, ‹impr.› encefal. *Creierul este partea cea mai importantă a sistemului nervos central al vertebratelor.* **2** (*art.; anat.*) ***creierul mic*** = cerebel, ‹pop.› creieraș, ‹reg.› creieruș. *Creierul mic are un rol important în asigurarea controlului echilibrului, al tonusului muscular și al funcțiilor vegetative.* **3** (*art.; anat.; ieșit din uz*) ***creierul mijlociu*** v. *Mezencefal.* **4** fig. deșteptăciune, intelect, inteligență, judecată, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹fig.› cap, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propriul creier, nu urma sfaturile altora!* **II** (*p. anal.; reg.*) **1** (*mec.*) v. Butuc. **2** (*tehn.; la car sau la căruță*) ‹reg.› junghietură, opor, umăr, umărul osiei (v. *umăr*), umerar, umeraș. *Creierul se află lângă străgălie și se îmbină cu căpățâna roții.*

creieráș s.m. (*anat.; pop.*) v. Cerebel. Creierul mic (v. *creier*).

creierúș s.m. (*anat.; reg.*) v. Cerebel. Creierul mic (v. *creier*).

creión s.n. **1** ‹astăzi rar› condei, condei de plumb, ‹pop. și fam.› plaivaz, ‹înv. și reg.› anglie, plumb, ‹reg.› broci, răsplai, știl, ‹înv.› ceruză. *Ia notițele cu creionul. Desenează cu creioane de diferite culori.* **2** (*a. plast.*) crochiu, eboșă, schiță. *Pictorul a făcut un creion care reprezintă profilul unei fete.*

creioná vb. I. tr. **I** (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) a contura, a desena, a eboșa, a schița, ‹înv. și pop.› a scrie, a zugrăvi, ‹înv.› a șerui[2]. *Pictorul i-a creionat profilul din câteva linii.* **II** fig. **1** (*compl. indică fapte, întâmplări, situații, personaje, caractere etc.*) a contura, a schița, ‹fig.› a desena. *A creionat sugestiv caracterele eroilor romanului.* **2** (*compl. indică expuneri, planuri, orientări etc.*) a schița, a trasa. *A creionat strategiile bancare de viitor.*

creionáj s.n. (*a. plast.*) conturare, creionare, desenare, desenat[1], schițare. *Creionajul profilului i-a luat doar câteva minute.*

creionáre s.f. (*a. plast.*) conturare, creionaj, desenare, desenat[1], schițare.

creițár s.m. (*fin.; în trecut*) ‹înv.› crucer. *Creițarul a circulat în Transilvania și în Bucovina, în timpul stăpânirii austriece.*

crem adj. invar., s.n. alb-gălbui. *Și-a cumpărat un taior crem.*

cremațiúne s.f. (*livr.*) v. Ardere. Incinerare. Incinerație.

crémă s.f. **I 1** (*farm., cosmet.*) alifie, pomadă, unguent, ‹livr.› liniment, ‹pop.› ir, unsoare, ‹fam.; peior.› smac, ‹înv. și reg.› unsură, ‹reg.› ip, untișor, ‹înv.› mehlem. *Folosește pentru ten creme hidratante.* **2** ***cremă de ghete*** = vacs, ‹reg.› șuvix. **II** fig. **1** elită, ‹fig.› aristocrație, caimac, floare, frunte, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din crema intelectualității românești.* **2** lamură, ‹fig.› esență, floare, spumă. *Mitul păstrează pentru eternitate crema spiritualității unui popor.*

cremenál s.n. (*jur.; înv.*) = criminal[1].

crémene s.n. (*mineral.*) silex, ‹reg.› beabe, beancă, beuță, bicaș, gălătuș. *Cremenea are proprietatea de a produce scântei prin lovire cu obiecte de oțel.*

cremocárp s.m. (*bot.*) diachenă. *Cremocarpul este un fruct uscat, care se desface în două achene.*

cremónă s.f. (*tehn.*) ‹fran.› espagnoletă. *Cremonele se folosesc pentru a închide o fereastră sau o ușă.*

crenél s.n. (*constr.*) ‹înv.› măzgal, meterez, zăbrea, zimț. *Crenelurile se află în partea superioară a unui zid de apărare.*

crengăráie s.f. (*colect.; bot.*) crengărie. *Prin crengăraia bogată se zăreau acoperișuri lucioase din tablă zincată.*

crengărie s.f. (*colect.; bot.*) crengăraie.

crengós, -oásă adj. (*despre arbori, arbuști*) crenguros, ramificat, rămuros, ‹rar› despicat[2], ‹pop. și fam.› crăcos, ‹pop.› rămurat, ‹reg.› clombos, clomburat, crăcuros, rătinos, răvănat, ‹înv.› ramulos, rămos, rămurit.

crengulíță s.f. (*bot.; pop.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

crengureá s.f. (*bot.; pop.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

crengurós, -oásă adj. (*despre arbori, arbuști*) crengos, ramificat, rămuros, ‹rar› despicat[2], ‹pop. și fam.› crăcos, ‹pop.› rămurat, ‹reg.› clombos, clomburat, crăcuros, rătinos, ‹înv.› ramulos, rămos, rămurit. *În curtea casei este un stejar crenguros.*

crengúță s.f. (*bot.*) crăculiță, crăcușoară, crăcuță, rămurea, rămurică, ‹pop.› crenguliță, crengurea, ‹reg.› rămuriță, răncurea, rătioară, șibă, șibioară. *A rupt câteva crenguțe de salcie.*

creofág, -ă adj. (*despre animale*) carnasier, carnivor, zoofag. *Leul este un mamifer creofag.*

creól, -ă s.m., s.f. (*iron.*) v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

crep s.n. (*ind. text.*) **1** crepdeșin. *Crepul are firele de urzeală și de bătătură astfel încrucișate încât se obține un efect specific.* **2** zăbranic. *A făcut un văl dintr-un crep.*

crepdeșín s.n. (*ind. text.*) crep.

crepemí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care arată instrumentul acțiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înțepeni. Pironi. Prinde.Țintui. **2** (*compl. indică piese filetate ale unui*

dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.) v. Înşuruba. Strânge.
crepínă s.f. (*tehn.*) sorb[2]. *Crepina serveşte drept filtru la capătul unei conducte.*
creponát, -ă adj. (*despre ţesături, hârtie etc.*) încreţit. *Are o bluză albă din mătase creponată.*
créposte s.n. (*milit.; reg.*) v. Cetate. Fortăreaţă.
crepúscul s.n. **I 1** (*astron.*) auroră, zori[1], ‹înv. şi pop.› murg[1], ‹pop.› albul zilei (v. *alb*), faptul zilei (v. *fapt*), zare, ‹înv. şi reg.› murgeală, ‹reg.› zorilă, ‹înv.› mânecat, mânecuş. *I-a prins crepusculul la malul mării.* **2** amurg, apus[1], asfinţire, asfinţit, înserare, seară, ‹înv. şi pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfinţit[2], ‹înv. şi reg.› murgeală, ‹reg.› murgilă, murgit scăpătiş, ‹înv.› sfinţire[2], vesperă, zori de seară (v. *zori*[1]), ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare pe la crepuscul.* **3** (*în opoz. cu „răsărit"; livr.*) v. Apunere. Apus[1]. Asfinţire. Asfinţit. **II** fig. (*în opoz. cu „progres"*) decadenţă, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfinţit, cădere, degenerare, involuare, involuţie, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre crepusculul puterii romane.*
crepusculár, -ă adj. fig. (*despre stări, creaţii, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînţeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹fig.› indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona crepusculară a sufletului este greu de definit.*
crescătoáre s.f. (*zootehn.*) eleveză. *Crescătoarea este un aparat folosit la creşterea artificială a puilor de găină şi a bobocilor.*
crescătoríe s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) fermă. *Obţine profituri mari de la crescătoria de vaci.*
crescătúră s.f. **1** (*med., med. vet.; înv.şi pop.*) v. Umflătură. **2** (*biol.; înv.*) v. Creştere. Dezvoltare. Mărire.
crescând adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) crescendo.
crescéndo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) crescând.
crescút[1] s.n. **1** (*bot.; rar*) v. Creştere. Dezvoltare. Vegetare. Vegetaţie. **2** (*înv.*) v. Etate. Vârstă[1].
crescút[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre copii sau despre pui de animale*) dezvoltat, măricel, măricică, mărişor, ‹pop. şi fam.› săltat[2], ‹înv. şi reg.› dezvolbat, ‹reg.› măricuţ, măruţ, toitan, ‹fig.› răsărit[1]. *Căţeii crescuţi pot fi daţi spre adopţie.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deştept. Educat. Instruit. Învăţat[2]. Şcolit. **II 1** (*despre numere, cantităţi etc.*) mărit[3], ridicat[2], sporit. *Numărul crescut al manifestanţilor a speriat autorităţile.* **2** (*despre suprafeţe de pământ, proprietăţi etc.*) extins, lărgit, mărit[3], sporit. *Terenurile cultivate crescute i-au rotunjit veniturile.* **3** (*despre ape, râuri etc.*) mare[1], umflat. *Apele crescute ale râului au inundat localităţile riverane.* **4** (*despre aluaturi*) dospit, umflat. *Din aluatul crescut face pâine.* **5** (*despre sume, valori, preţuri etc.*) majorat[2], mărit[3], ridicat[2], sporit, urcat[2]. *Puterea de cumpărare a populaţiei este mai mică din cauza preţurilor crescute.* **III 1** (*despre temperatură, tensiune etc.*) mărit[3], ridicat[2], urcat[2]. *Temperatura crescută poate indica o infecţie în organism.* **2** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, intensificat, întărit, mărit[3], potenţat, sporit. *Pentru ca sistemul să funcţioneze normal este nevoie de o tensiune crescută a curentului.* **3** amplificat, dezvoltat, extins, îmbogăţit, lărgit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale crescute au fost benefice pentru economia ţării.* **4** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, intensificat, întărit, înteţit, mărit[3], sporit. *Forţa crescută a vijeliei a produs panică în rândul populaţiei.* **5** (*despre senzaţii, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, intensificat, înteţit, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuţit[2]. *Cei doi s-au despărţit din cauza disensiunilor crescute dintre ei.*
cresón s.m. (*bot.*) **1** *Nasturtium officinale*; cardama, cardama-de-izvoare, năsturel, ‹reg.› bobâlnic, brâncuţă, gălbenea, hreniţă, iarba-voinicului (v. *iarbă*), măcriş-de-baltă, năsturea, voinicea (v. *voinicel*). **2** *Lepidium sativum*; hreniţă, ‹reg.› caprilemă, caprilon, cardama, resuche, urda-vacii (v. *urdă*).
crestă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică suprafeţe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereţi etc.*) a scrijeli, a zgâria, ‹rar› a hârşâi, a scobi, ‹înv. şi reg.› a încresta[1], ‹înv.› a semna, a semnui, ‹fig.› a brăzda. *A crestat masa cu un cuţit.* **2** (*tehn.; compl. indică piese, roţi, unelte etc.*) a dantura, a dinţa, a zimţa, a zimţui, ‹pop.› a fereca, ‹înv.› a dintela. *Rotiţa de la angrenaj a fost crestată la strung.* **II 1** (*chir.; compl. indică organe, ţesuturi vii, nervi etc.*) a deschide, a inciza, a secţiona, a tăia. *I-a crestat puţin pielea pentru a-l vaccina.* **2** (*compl. indică mai ales urechile unor animale*) a tăia. *A crestat urechile oilor pentru a le recunoaşte într-o turmă mai mare.*
crestánie s.f. (*bot.; reg.*) v. Susai-de-munte (v. *susai*[1]). Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureţ (v. *susai*[1]). Susai-sălbatic (v. *susai*[1]). Tălhărea (*Mycelis muralis*).
crestáre s.f. (*tehn.*) danturare, dinţare, moletare, randalinare, zimţare, zimţat[1], zimţuire, zimţuit[1]. *Execută la strung crestarea marginii piesei metalice.*
crestát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre suprafeţe de lemn, de piatră sau metalice, despre ziduri, pereţi etc.*) scrijelit, zgâriat, ‹fig.› brăzdat. *Masa crestată trebuie refăcută.* **2** (*despre piese, roţi, unelte etc.*) dinţat, zimţat[2], zimţuit[2], ‹rar› zimţos, ‹pop.› ferecat[2], ‹înv.› dintelat, dinţuros. *Marginile crestate ale monedei s-au tocit.* **II** adj. (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părţi ale corpului lor*) creţ, cutat, încreţit, ridat, zbârcit, ‹înv. şi reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boţit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul crestat. Mâinile crestate îi trădează vârsta.* **III** (*ornit.; pop.; glum.*) **1** s.m. (*art. crestatul*) v. Cocoş (*Gallus bankiwa domestica*). **2** s.f. (*art. crestata*) v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*).
crestălău s.n. (*la stână; reg.*) v. Răvar.
crestătúră s.f. **I 1** scrijeleală, scrijelire, scrijelitură, zgârietură, ‹înv. şi reg.› scorbelitură, ‹reg.› sferdităra, ‹ital.› graffiti. *Crestăturile de pe masă sunt adânci.* **2** cioplitură, dăltuitură, scobitură, ‹rar› dăltuială, ‹reg.› crestez, vişluitură, ‹fig.› brazdă. *Uşa veche are crestături adânci.* **3** (*tehn.*) crăpătură, fantă, incizură. **4** (*tehn.*) dinte, zimţ. *Rotiţa are mai multe crestături pe margine.* **5** (*bot.*) emarginatură. *Petalele acestei flori au crestături.* **II 1** (*chir.*) incizare, incizie, incizură, secţionare, tăietură. *Vaccinarea s-a făcut printr-o crestătură.* **2** (*anat.*) creţ, cută, dungă, încreţire, încreţitură, rid, zbârcitură, ‹fam.› şanţ[1], ‹înv. şi reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încreţeală, ranţ, răvaş, vârstă[2], ‹fig.› boţitură, brazdă, pârâuţ. *Bătrâna are o faţă plină de crestături.*
crestăţeá s.f. (*bot.*) **1** *Lactuca quercina*; ‹reg.› susai[1], tălhărea. **2** (*reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-veninoasă (*Lactuca virosa*). **3** (*reg.*) v. Tălhărea (*Lactuca sagittata*). **4** (*reg.*) v. Dragavei. Ştevie. Ştevie-creaţă (*Rumex crispus*). **5** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **6** (*reg.*) v. Salata-iepurelui (v. *salată*) (*Prenanthes purpurea*). **7** (*reg.*) v. Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureţ (v. *susai*[1]) (*Lactuca muralis*).
crestéz s.n. (*reg.*) v. Cioplitură. Crestătură. Dăltuitură. Scobitură.
crestomaţíe s.f. **1** analecte, ‹înv.› catalecte. *A consultat câteva crestomaţii istorice din secolul al XIX-lea.* **2** (*lit.*) antologie, florilegiu, spicilegiu. *Autorul figurează într-o crestomaţie de proză germană.*
crestúş s.n. (*tehn.; la leuca carului sau a căruţei; reg.*) v. Măsea.
cresúţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*).
créşă s.f. cămin, ‹impr.› leagăn. *Având serviciu, îşi duce copilul la creşă.*
créşte vb. III. **I** intr. **1** (*biol.; despre oameni, animale şi păsări*) a se dezvolta, a se înălţa, a se mări, ‹înv. şi pop.› a odrăsli, ‹pop. şi fam.› a se ridica, a sălta, ‹pop.› a se zburătăci, a zburătui, a zburături, ‹fam.› a se lungi, ‹înv. şi reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se dezvoca, a se năstimi. *Pe măsură ce creştea, devenea din ce în ce mai cuminte.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părţi ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a apărea, a se arăta, a ieşi, a se ivi, a răsări[1], ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I-au crescut primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să-i crească penele.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părţi ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a se reface, a se regenera. *Unghia căzută i-a crescut. Dacă rămân fără coadă, şopârlelor le creşte alta.* **4** (*despre păr, unghii etc.*) a se lungi, ‹fam.› a se mări. *I-a crescut bretonul.* **5** (*biol.; despre organisme, fiinţe*) a se matura, a se maturiza. *Acest animal creşte în câteva luni.* **6** (*bot.; despre plante*) a se dezvolta, a trăi,

a vegeta, ‹înv. și reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se învoalbe. *Cactușii cresc în condiții de uscăciune.* **7** (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a germina, a ieși, a se ivi, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au crescut ghioceii.* **8** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; bot.; despre frunze, flori, muguri*) a apărea, a da[2], a ieși, a răsări[1]. *Copacului i-au crescut mugurii.* **9** (*bot.; despre muguri*) a se dezvolta, ‹rar› a se umfla. *Mugurii cireșului au început să crească.* **10** (*bot.; despre plante, arbori etc.*) a se înălța, a se ridica, ‹pop. și fam.› a se lungi, a se urca. *Iedera a crescut mult, ajungând până la etajul al doilea al clădirii.* **11** fig. (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a evolua, a înainta, a progresa, a propăși, ‹fig.› a se ridica, ‹fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate crește rapid.* **II** tr. **1** (*compl. indică mai ales copii și tineri*) a educa, a forma, ‹înv.› a educălui, a pedepsi. *Și-a crescut copiii în spiritul dreptății.* **2** (*zootehn.; compl. indică animale*) ‹reg.› a noji[1], a scula. *Crește vaci pentru lapte.* **3** (*agric.; compl. indică plante*) a cultiva. *Crește legume timpurii în seră.* **4** (*compl. indică animale sau păsări*) a înmulți, a prăsi. *Multe persoane cresc câini de rasă pentru a-i vinde.* **III 1** intr. a se înmulți, a se mări, a se ridica, a spori[1], a se urca, ‹înv.› a se mulți, a prisosi, a se sforța, a se umnoji. *Numărul manifestanților crește de la oră la oră.* **2** intr., tr. (*sub. sau compl. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Terenurile cultivate cu grâu cresc în unele zone ale țării. Și-a crescut proprietatea cu câteva zeci de hectare, prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin.* **3** intr., tr. a (se) mări, a spori[1], ‹livr.› a augmenta. *Capitalul firmei a crescut mult.* **4** intr. (*despre grupuri sau rânduri de oameni*) a se îndesi, a se îngroșa, a se înmulți, a spori[1]. *Coloanele de manifestanți au crescut.* **5** intr. (*despre ape, râuri etc.*) a se mări, a se ridica, a se umfla, ‹înv. și pop.› a se urca, ‹reg.› a boboti, a musti. *Apele râurilor au crescut din cauza ploilor.* **6** intr. (*despre aluaturi*) a dospi, a se umfla, ‹reg.› a răsări[1], ‹înv.› a aveni. *Aluatul de pâine crește repede.* **7** tr., intr. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a (se) majora, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) sui, a (se) urca. *Comercianții au crescut prețurile la alimente.* **8** intr. a se mări, a se ridica, a spori[1]. *Rata șomajului a crescut din cauza crizei economice.* **IV 1** intr. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a se mări, a se ridica, a spori[1], a se sui, a se urca. *Temperatura i-a crescut pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **2** intr. (*despre valori electrice, optice, acustice*) a se amplifica, a se intensifica, a se întări, a se mări, a se potența, a spori[1]. *Tensiunea curentului electric a crescut. Intensitatea sunetelor crește din ce în ce mai mult.* **3** intr., tr. a (se) amplifica, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) îmbogăți, a (se) lărgi, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări au crescut în ultimul timp. Împrumutul neologismelor crește vocabularul unei limbi.* **4** intr. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a se intensifica, a se întărâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei crește.* **5** intr., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a se amplifica, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei cresc pe zi ce trece. Singurătatea crește depresia.* **6** intr. (*despre stări de spirit, conflicte sociale, politice, economice etc.*) a se îndârji, a se înteți, a spori[1], ‹fig.› a se ascuți. *Polemicile dintre ei au crescut la maximum.*

creștere s.f. **I 1** (*biol.*) dezvoltare, mărire, ‹înv.› adaos, creștătură, dezvoalbere. *Creșterea copilului a fost normală.* **2** (*biol.*) apariție, ieșire, ivire. *Creșterea dinților îl face pe copil nervos.* **3** (*biol.*) refacere, regenerare. *Creșterea cozii șopârlei începe imediat după desprindere.* **4** (*bot.*) dezvoltare, vegetare, vegetație, ‹rar› crescut[1]. *Creșterea cactușilor se face în condiții de uscăciune. În zonele mai reci perioada de creștere a grâului este mai lungă.* **5** (*bot.*) înălțare, ridicare, ‹pop. și fam.› urcare. *Ploile din ultimii ani au favorizat creșterea rapidă a puieților.* **6** fig. dezvoltare, evoluție, înaintare, mers-înainte, progres, propășire, ‹fig.› pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Creșterea societății este un deziderat al tuturor.* **II 1** cultivare, educare, educație, formare, ‹înv.› pedeapsă. *Creșterea copiilor în spiritul dreptății a fost benefică pentru ei.* **2** (*agric.*) cultivare, cultură. *Creșterea legumelor timpurii se face în sere.* **III 1** înmulțire, mărire, sporire, ‹înv.› umplutură. *Creșterea numărului manifestanților s-a produs rapid.* **2** extindere, întindere, lărgire, mărire, sporire. *În unele zone ale țării se constată o creștere a terenurilor cultivate cu grâu.* **3** mărire, sporire, ‹livr.› augmentare, augmentație. *Creșterea capitalului firmei a adus venituri suplimentare angajaților.* **4** mărire, ridicare, umflare, ‹înv. și pop.› urcare, ‹înv.› umflătură. *Creșterea apelor râului a pus în pericol numeroase localități.* **5** dospire, ‹înv.› avenire. *Creșterea aluatului se produce la cald.* **6** majorare, mărire, ridicare, scumpire, sporire, suire, urcare. *Creșterea prețurilor la alimente îngrijorează populația.* **7** mărire, ridicare, sporire. *Se constată o creștere a ratei șomajului din cauza crizei economice.* **IV 1** mărire, ridicare, suire, urcare. *Creșterea temperaturii s-a produs pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **2** amplificare, intensificare, întărire, mărire, potențare, sporire, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru creșterea tensiunii curentului.* **3** amplificare, amploare, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Creșterea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.* **4** accentuare, acutizare, amplificare, intensificare, întărire, întețire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Creșterea forței vijeliei a fost devastatoare.* **5** acutizare, agravare, amplificare, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza creșterii disensiunilor dintre ei.*

creștet s.n. **I 1** (*anat.; adesea întărit prin „capului”*) sinciput, vertex, ‹pop. și fam.› scăfârlie, ‹reg.› teme[1], vârtejul capului (v. *vârtej*). *Creștetul reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene.* **2** cap, căpătâi. *Asistenta a stat la creștetul copilului bolnav toată noaptea.* **3** apex, cap, capăt, extremitate, vârf. *În zare se observă creștetul piramidei.* **4** (*anat.; pop. și fam.*) v. Fontanelă. **5** (*anat.; înv.*) v. Cap. **6** (*astron.; în opoz. cu „nadir”; înv.*) v. Amiază. Zenit. **II** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) **1** coamă, creastă, culme, muchie, spinare, sprânceană, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Creștetele dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **2** creastă, culme, înălțime, pisc, țugui, vârf, ‹rar› obârșie, ‹pop.› sus, ‹înv. și reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, țiclă, țiclău[2], țiclet, țicloi[2], țiclui, țicman, țicmă, țicmău, țicui, țiflan, țiflă, țifleică, țoampă, țuțudan, țuțui[1], țuțur, ‹înv.› suiș, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe creștetul muntelui a fost ridicată o cruce.*

creștin, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*relig.*) ‹înv.› hristosean, ‹fig.› oaie. *Creștinii sunt adepții creștinismului.* **2** (*pop.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **II** adj. (*relig.*) creștinesc, ‹înv.› hristian, hristosean. *Unul dintre simbolurile creștine este crucea.*

creștin-democrat, -ă s.m., s.f., adj. democrat-creștin, ‹rar› democreștin. *Creștin-democrații urmăresc să aplice în politică principiile ideologice ale creștinismului. S-a înscris în Partidul Creștin-Democrat.*

creștină vb. I. (*relig.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) a boteza, ‹înv.› a se încreștina. *Copilul a fost creștinat ortodox.* **2** refl. (*despre necreștini*) a se boteza, ‹înv.› a se încreștina. *Soțul ei musulman s-a creștinat.*

creștinare s.f. (*relig.*) botez, botezare. *S-a căsătorit după creștinarea viitorului ei soț musulman.*

creștinăt, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) botezat.

creștinătate s.f. (*relig.; rar*) v. Creștinism. Cristianism. Cruce. Legea cea nouă (v. *lege*). Legea lui Hristos (v. *lege*). Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*). Legea nouă (v. *lege*). Religia creștină (v. *religie*).

creștinesc, -ească adj. **1** (*relig.*) creștin, ‹înv.› hristian, hristosean. **2** (*pop.*) v. Omenesc. Uman.

creştinéşte adv. (*modal; pop.*) v. Cumsecade. Omeneşte.
creştinísm s.n. (*relig.*) cristianism, cruce, legea cea nouă (v. *lege*), legea lui Hristos (v. *lege*), legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), legea nouă (v. *lege*), religia creştină (v. *religie*), ‹rar› creştinătate, ‹înv.› hristianism, hristianitate. *Creştinismul are la bază Vechiul Testament şi Noul Testament şi credinţa în Iisus Hristos.*
cretacéu -cée s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. cretacic. *Cretaceul este ultima perioadă a mezozoicului.* **2** adj. (*despre roci*) cretacic, cretos.
cretácic, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. cretaceu. **2** adj. (*despre roci*) cretaceu, cretos.
crétă s.f. (*mineral.*) ‹pop.› tibişir, ‹reg.› broci, cridă[1]. *Creta este folosită la scris.*
cretín, -ă adj., s.m., s.f. **1** (*med.*) idiot, imbecil, tâmpit, ‹pop. şi fam.› tâmp, tembel, ‹fam.; glum.› caşbec, ‹reg.› morocănos, mut, năprui, ‹înv.› geanabet. *Este cretin din naştere. Cretinii au un deficit intelectual important şi tulburări în dezvoltarea fizică.* **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; iron. sau peior.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
cretinísm s.n. **1** (*med.*) idioţenie, idioţie, imbecilitate, tâmpenie, ‹pop. şi fam.› tâmpeală, ‹înv.› tâmpie, tâmpime. *Cretinismul este o boală endocrină, congenitală sau dobândită în primii ani ai copilăriei.* **2** (*concr.*) dobitocie, idioţenie, idioţie, imbecilitate, inepţie, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniţă. *Nu a mai auzit un asemenea cretinism.*
cretinizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** (*med.*) a (se) idiotiza, a (se) idioţi, a (se) imbeciliza, a (se) nătângi, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi. *S-a cretinizat din cauza unui tratament medical greşit.* **2** a (se) îndobitoci, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi, ‹pop. şi fam.› a (se) tembeliza, ‹pop.› a (se) năuci, a nebuni, ‹reg.› a (se) hăbăuci, a (se) tonti. *Izolarea de lume şi lipsa de informare l-au cretinizat de tot.*
cretinizáre s.f. (*med.*) idiotizare, idioţire, imbecilizare, îndobitocire, prostire[1], tâmpire. *Cretinizarea lui are drept cauză o boală din copilărie.*
cretinizát, -ă adj. (*med.; despre oameni*) idiotizat, idioţit, imbecilizat, îndobitocit, prostit[2], tâmpit, ‹fam.› dobitocit. *Omul cretinizat nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.*
cretón s.n. (*ţes.*) ‹reg.› carton[2]. *Cretonul este folosit mai ales pentru huse de mobilă şi draperii.*
cretós, -oásă adj. (*despre roci*) cretaceu, cretacic.
creţ, creáţă adj., s.m., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*despre păr*) buclat, cârlionţat, inelat, încreţit, ondulat, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. şi fam.› încârlionţat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionţat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele creţe îi cad pe spate.* **2** (*despre lână, blană*) buclat, cârlionţat, inelat, mărgelat, ‹reg.› înstrugurat. *Lână oilor merinos este creaţă şi foarte fină.* **3** (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părţi ale corpului lor*) crestat, cutat, încreţit, ridat, zbârcit, ‹înv. şi reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boţit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul creţ. Mâinile creţe îi trădează vârsta.* **II 1** s.m. buclă, cârlionţ, inel, ondulaţie, undulă, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. şi fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionţ. *De sub pălărioară ies creţii aurii ai fetiţei.* **2** s.n. (*anat.*) crestătură, cută, dungă, încreţire, încreţitură, rid, zbârcitură, ‹fam.› şanţ[1], ‹înv. şi reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încreţeală, ranţ, răvaş, vârstă[2], ‹fig.› boţitură, brazdă, pârâuţ. *Bătrâna are o faţă plină de creţuri.* **3** s.m., s.n. boţitură, cută, încreţitură, îndoitură, ‹reg.› îngurzitură, ‹înv.› încreţire, ‹fig.› armonică[1]. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat creţii fustei.* **4** s.m., s.n. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, cută, fald, godeu, pliseu, pliu, ‹rar› plisaj, ‹reg.› faii, pătură, vârstă[2], ‹fran.› drapeu, ‹german.› faltăne. *Rochia are mulţi creţi.* **5** s.n. (*com.; înv.*) v. Creţişor. **III** s.f. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Riesling-de-Banat. **2** (*reg.*) v. Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*). **3** (*reg.*) v. Izmă-creaţă. Mentă-creaţă (*Mentha crispa*).
creţăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Gorun (*Quercus petraea*).
creţişór, -oáră s.n., s.f., s.m. **I** s.n. (*com.*) ‹înv.› creţ. *Creţişorul este o aţă de bumbac răsucită.* **II** (*bot.*) **1** s.f. *Alchemilla vulgaris*; ‹reg.› brumărie, făină-de-in, plaşcă[1], umbra-muntelui (v. *umbră*), umbrarul-doamnei (v. *umbrar*), umbrarul-muntelui (v. *umbrar*). **2** s.f. *Dryodron coralloides*; barba-caprei (v. *barbă*). **3** s.f. (*reg.*) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*). **4** s.m. (*reg.*) v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*).
creţúşcă s.f. (*bot.*) **1** *Filipendula ulmaria*; ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), caprifoi, pepenea, răcuşor, rânzişoară, sânziană, smântânică, taulă, teişor. **2** (*reg.*) v. Taulă (*Spiraea crenata*). **3** (*reg.*) v. Cununiţă (*Spiraea ulmifolia*). **4** v. Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-voiniceasă (*Pteridium aquilinum*).
crevácе s.f. (*mar.*) coastă. *Crevacea face parte din osatura de rezistenţă a unei nave.*
crevéte s.m. (*zool.*) **1** *Cragon vulgaris*; caridă. **2** *Palaemon squilla*; caridă.
crez s.n. **1** (*art. crezul; relig.*) simbolul credinţei (v. *simbol*), ‹livr.› credo, ‹rar› mărturia credinţei (v. *mărturie*), ‹înv.› credinţă, mărturisirea credinţei (v. *mărturisire*). *În crez se face o expunere succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creştine.* **2** ‹fig.› cult[1], religie. *Pentru Caragiale scrisul era un crez.*
crezáre s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Bizuire. Încredere. **2** (*relig.; înv.*) v. Confesiune. Credinţă. Cult[1]. Religie. Rit.
crezământ s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Bizuire. Încredere. **2** (*înv.*) v. Certitudine. Convingere. Credinţă. Încredinţare. Sentiment. Siguranţă. **3** (*înv.*) v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1].
crezătór, -oáre adj. (*înv. şi pop.*) v. Încrezător.
crezól s.n. (*chim.*) metilfenol. *Crezolul se foloseşte la prepararea bachelitei, a unor fungicide, ca antiseptic etc.*
criánt, -ă adj. (*despre culori, nuanţe*) dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, ţipător, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereţii camerelor sunt zugrăviţi în nuanţe criante.*
críbdă s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare.
críbdós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Nedrept.
cric[1] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Fluierar. Prundăraş. Prundăraş-de-râu. Prundăraş-de-râu-cu-ciocnegru. Prundăraş-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*).
cric[2] s.n. (*tehn.*) vinci, ‹pop.› vârtej, ‹reg.› livăr, şaitău, şurub. *Cricul este folosit pentru a ridica unele greutăţi la înălţimi mici.*
cricálă s.f. (*culin.; reg.*) v. Tocană.
crichín s.m. (*bot.; reg.*) v. Goldan. Renglot (*Prunus insititia*).
crichímă s.f. (*bot.; reg.*) v. Goldană. Renglotă.
crici vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Anunţa. Comunica. Informa. Încunoştinţa. Înştiinţa. Vesti. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Însărcina. **3** intr. v. Insista. Stărui.
crídă[1] s.f. (*mineral.; reg.*) v. Cretă.
crídă[2] s.f. (*fin.; german.; înv.*) v. Bancrută. Crah. Faliment.
crifói s.n. (*reg.*) ‹reg.› crihan. *A dat câinelui un crifoi de mămăligă.*
críghel s.n. (*german.; reg.*) v. Bere. Halbă.
crihálă s.f. (*reg.*) v. Jilăveală. Reveneală. Udătură. Umezeală. Umiditate.
crihán s.n. (*reg.*) ‹reg.› crifoi.
crijác s.m. (*milit.; în Ev. Med.; înv.*) v. Cruciat.
crílă s.f. **1** (*pesc.; la năvod*) ‹reg.› aripă, natră. **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*).
crímă s.f. (*jur.*) **1** asasinat[1], homicid, moarte, omor, omorâre, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deşugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viaţă pentru crimă.* **2** (*în statele monarhice*) ***crimă de lezmaiestate*** = lezmaiestate, ‹înv.› leziune a maiestăţii. *Crima de lezmaiestate este ofensa adusă unui suveran sau autorităţii acestuia, considerată de lege drept crimă şi pedepsită ca atare.*
criminál[1] s.n. (*jur.; înv.; şi, în formă coruptă, cremenal*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
criminál[2], -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. asasin, homicid, omorâtor, ucigaş, ‹rar› omucigaş, ucigător, ‹înv. şi pop.› tăietor, ‹reg.› tâlhar, ‹înv.› criminalist, omucid, răpunător, războinic, şugubăţ, ‹fig.› călău, ‹fig.; livr.› asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichi-

dator, ‹arg.› căpătânar, despicător, naș. *Criminalul și complicele său au fost prinși.* **2** adj. (*despre fapte, acțiuni, porniri etc. ale oamenilor*) nelegiuit, ‹înv.› criminalic, ‹fig.› negru. *Are intenții criminale din cauza geloziei.* **II** adj. (*fam.; glum.*) **1** (*despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **2** (*despre stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Bun. Excelent. Grozav. Strașnic. Zdravăn.

criminálic, -ă adj. (*înv.; despre fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Criminal[2]. Nelegiuit.

criminalión s.n., s.m. (*jur.; înv.*) **I** s.n. **1** v. Judecătorie. **2** v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **II** s.m. v. Judecător.

criminalíst, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

criminalitáte s.f. (*jur.*) banditism, infracționalism, infracționalitate, infracționism. *În ultimul timp se constată o descreștere a ratei criminalității.*

criminalizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) **1** (*jur*) v. Acuza. Incrimina. Inculpa. **2** v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina.

criminológ, -ă s.m., s.f. (*jur.*) criminologist. *Criminologul studiază dinamica și cauzele criminalității, precum și metodele pentru prevenirea și combaterea ei.*

criminológist, -ă s.m., s.f. (*jur.*) criminolog.

crin s.m. **I** (*bot.*) **1** *Lilium candidum*; ‹înv. și reg.› liliu, ‹reg.› lilie, lilie-albă, liliom, liliom-alb, zambac. **2** ***crin-de-pădure*** = ***crin-pestriț*** = ***crin-sălbatic*** = *Lilium martagon*; ‹reg.› ai-de-pădure, aișor, fiere, leurdă, lilie-roșie, răsfug, untișor, usturoiță; ***crin-de-toamnă*** = **a** (*și* ***crin-galben***, *art.*, ***crinul-fânului***) *Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*; ‹reg.› bășina-sasului (v. *bășină*), casiță, dreț-galben, lalea, liliom, liliom-galben, păpurică-galbenă, solele, stânjen, șovar-sălbatic, tulipan, tulipan-galben; **b** (*și, art.*, ***crinul-fânului-albastru***) *Hosta ventricosa*; ‹reg.› cală[4]; **c** *Hosta plantaginea*; ‹reg.› liliac-de-mare (v. *liliac*[1]); **d** (*reg.; și* ***crin-de-apă***, ***crin-galben***, *art.*, ***crinul-fânului***) v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*); (*reg.*) ***crin-albastru*** = ***crin-vânăt*** v. **a** Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*); **b** Stânjenel (*Iris florentina*); ***crin-de-apă*** = ***crin-de-baltă*** v. Micșunea-de- baltă. Micșuneaua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*); ***crin-roșu*** v. Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*); ***crin-vânăt*** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **II** (*zool.*) ***crin-de-mare*** = crinoid, encrin, pentacrin. *Crinii-de-mare au aspect de floare de crin.*

crinoíd s.n. (*zool.*) crin-de-mare, encrin, pentacrin.

crinolínă s.f. malacof. *Crinolina este o fustă lungă și largă, în formă de clopot.*

criofíl, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) psihrofil. *Un organism criofil rezistă la temperaturi scăzute.*

criofítă s.f. (*bot.*) psihrofită. *Criofitele sunt plante adaptate la temperaturi joase.*

criofobíe s.f. (*psih.*) psihrofobie. *Suferă de criofobie, având o teamă excesivă și nejustificată de frig.*

criogén, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme fizico-chimice, agenți etc.*) frigorigen, refrigerent. *Un agent criogen produce scăderea temperaturii. Freonul este un agent criogen.*

criologíe s.f. (*fiz.*) crionică. *Criologia se ocupă cu studiul procedeelor de obținere a temperaturilor joase.*

criometríe s.f. (*fiz., chim.*) crioscopie. *Criometria este o metodă de măsurare a scăderii temperaturii de congelare în diferite procese fizice sau chimice.*

criométru s.n. (*fiz., chim.*) crioscop. *Criometrul se folosește în criometrie.*

criónică s.f. (*fiz.*) criologie.

crioplanáție s.f. (*geol.*) altiplanație. *Crioplanația produce nivelarea reliefului sub acțiunea alternării ciclice a înghețului și a dezghețului.*

crioscóp s.n. (*fiz., chim.*) criometru.

crioscopíe s.f. (*fiz., chim.*) criometrie.

crioterapíe s.f. (*med.*) frigoterapie. *Crioterapia utilizează temperaturile foarte joase, în special, în afecțiunile dermice.*

cripálcă s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg*) v. Cățel. Cordenci.

críptă s.f. cavou, monument funerar, mormânt, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]). *Cortegiul se îndreaptă spre cripta defunctului.*

críptic, -ă adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona criptică a sufletului este greu de definit.* **2** fig. (*despre mimică, atitudini etc.*) ‹fig.› indescifrabil, nedescifrabil. *Este o persoană introvertită a cărei expresie a feței este totdeauna criptică.*

criptobióză s.f. (*biol.*) anabioză. *Criptobioza se manifestă în condiții neprielnice de viață.*

criptococóză s.f. (*med.*) torulоză. *Criptococoza afectează sistemul nervos, bronhiile și plămânii.*

criptofítă s.f. (*bot.*) geofită. *Criptofitele trăiesc și iarna datorită rădăcinilor adânc înfipte în pământ.*

criptogámă vasculară s.f. (*bot.*) pteridofită. *Criptogamele vasculare se înmulțesc prin spori.*

criptogén, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) criptogenetic, criptogenic. *Un organism criptogen are originea și evoluția necunoscute.*

criptogenétic, -ă adj. **1** (*biol.; despre organisme*) criptogen, criptogenic. **2** (*med.; despre boli*) criptogenic, idiopatic. *Unei maladii criptogenetice nu i se cunosc natura și cauza.*

criptogénic, -ă adj. **1** (*biol.; despre organisme*) criptogen, criptogenetic. **2** (*med.; despre boli*) criptogenetic, idiopatic.

criptoním s.n. pseudonim, ‹rar› pseudonume. *Semnează adesea articolele cu un criptonim.*

criptorébus s.n. rebus criptografic. *Criptorebusul este o problemă enigmistică dificilă, care se prezintă exclusiv imagistic.*

criptosistém s.n. sistem criptografic. *Criptosistemul este un mod de scriere secretă cu ajutorul unui cod de semne convenționale.*

crisalídă s. (*entom.*) nimfă, pupă, ‹pop.› gogoașă, păpușă. *Crisalida unui fluture are tegumentul cu reflexe metalice.*

crisoberíl s.n. (*mineral.*) alexandrit. *Crisoberilul este verde, verde-gălbui, oranj sau roșu și este folosit ca piatră semiprețioasă.*

crisolít s.n. (*mineral.*) olivină, peridot. *Crisolitul se întrebuințează ca materie primă pentru produse refractare.*

crisoterapíe s.f. (*med.*) auroterapie. *În crisoterapie sunt folosite unele săruri de aur.*

crispá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, trăsăturile etc. oamenilor*) a (se) contracta, a (se) încleșta, a (se) zgârci[2], ‹fig.› a se descompune. *Tensiunea nervoasă i-a crispat fața. Chipul i se crispează din cauza furiei.*

crispáre s.f. contractare, crispație, încleștare. *Furia a avut ca efect crisparea feței.*

crispát, -ă adj. (*despre fața, trăsăturile etc. oamenilor*) contractat, încleștat, ‹fig.› descompus, răvășit[2]. *Are fața crispată din cauza furiei.*

crispáție s.f. contractare, crispare, încleștare.

cristác s.n. (*pesc.; pop.*) v. Crâsnic. Tifan.

cristál s.n. **1** ‹poetic› cleștar[2]. *Pentru oaspeți de seamă folosește paharele de cristal.* **2** (*mineral.*) ***cristal microscopic*** = microcristal.

cristalín, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) clar, curat, limpede, netulburat, pur[2], transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaș, viorintă, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa cristalină.* **2** fig. (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; despre sunete, voce*) clar, limpede, nealterat, pur[2], ‹fig.› argintiu, argintos, curat, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea cristalină.* **II** s.n. (*anat.*) ‹înv.› lentila ochiului (v. *lentilă*). *Cristalinul are un rol important în acomodarea vederii la diverse distanțe.*

cristalít s.n. (*chim.*) grăunte cristalin. *Cristalitul este un cristal incomplet dezvoltat, neregulat, prezent în rocile vulcanice sticloase sau rezultat în urma solidificării topiturilor de metal.*

cristalizá vb. I. **1** intr., refl. (*despre geluri coloidale, dulcețuri, miere etc.*) a se degelifica, a se zaharisi, ‹reg.› a se zăhări. *Pelteaua s-a cristalizat.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹fig.› a (se) decanta. *Gândurile erau atât de încâlcite, încât nici nu încerca să le cristalizeze. În timp, sentimentele lui s-au cristalizat.*

cristalizáre s.f. **1** (*fiz.*) cristalizație, cristalogeneză. *Cristalizarea este procesul de formare a cristalelor în natură.* **2** zaharisire. *Prin cristalizare, mierea capătă o consistență specifică.*

cristalizátor s.n. (*chim.*) cristalizor. *Cristalizatorul este folosit în laborator pentru cristalizarea substanțelor dintr-o soluție.*

cristalizáție s.f. (*fiz.*) cristalizare.

cristalizór s.n. (*chim.*) cristalizator.

cristalogenéză s.f. (*fiz.*) cristalizare, cristalizație.
cristáș s.n. s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.
cristă s.f. (*la chipiul sau la coiful unor uniforme militare ; înv.*) v. Panaș. Pompon.
cristélniță s.f. (*bis.*) ‹înv. și pop.› botezătoare, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› putină, scăldătoare, ‹înv.› colimvitră. *Preotul, la botez, afundă copilul în cristelniță.*
cristeneásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Avrămeasă. Avrămească. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*).
cristianísm s.n. (*relig.*) creștinism, cruce, legea cea nouă (v. *lege*), legea lui Hristos (v. *lege*), legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), legea nouă (v. *lege*), ‹rar› creștinătate, ‹înv.› hristianism, hristianitate. *Cristianismul are la bază Vechiul Testament și Noul Testament și credința în Iisus Hristos.*
cristofór s.m. (*bot.; reg.*) v. Orbalț (*Actaea spicata*).
cristoforíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Orbalț (*Actaea spicata*).
Cristós s.m. (*relig. creștină; nm. pr.*) = Hristos.
críșcă s.f. (*reg.*) **1** v. Felie. **2** v. Bulgăre. Drob[1]. Grunz.
critériu s.n. normă, principiu, ‹rar› semn. *Criteriile de selecție a concurenților au fost precizate la începutul concursului.*
crític, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, frământat[2], greu, tulbure, zbuciumat, ‹fig.› efervescent. *Părinții noștri au trăit în vremuri critice.* **2** (*despre situații, stări etc.*) grav, greu, periculos, primejdios, ‹fam.› urât[2]. *Cei doi trec printr-un moment critic al situației familiale.* **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) combativ, polemic, ‹fig.› bătăios. *Avea un spirit critic de invidiat.* **4** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor*) combativ, polemic. *I-a răspuns printr-un articol scris cu un ton critic.* **II** s.f. **1** (*constr. mai ales cu vb. ca „a avea", „a aduce", „a face"*) obiecție, observație, rezervă, ‹rar› observare. *Are unele critici cu privire la conținutul studiului.* **2** analiză, apreciere, comentariu, evaluare. *Critica pe care a făcut-o operei scriitorului a publicat-o într-o revistă de mare circulație.* **3** frondă, imputare, imputație, învinuire, recriminare, recriminație, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor critici aduse de superiorii lor.* **III** s.m. (*filos.*) criticist. *Criticii sunt adepții criticismului.*
critică vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a judeca, ‹pop.› a cârti, ‹fig.› a ataca, ‹fig.; fam.› a prelucra, a scutura. *Duce o polemică susținută cu cei care i-au criticat competența în domeniu.* **2** tr., intr., refl. recipr. (*peior.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.
criticăbil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt criticabil.*
criticánt, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Intrigant.
criticíst s.m. (*filos.*) critic.
críță s.f. (*reg.*) v. Oțel.
crivác[1] s.n. (*fin.*) mariaș[1], ‹înv.› greșlă. *Crivacul a fost o monedă austro-ungară, de 17 creițari.*
crivác[2] s.n. **1** (*la luntre*) chingă, cocârlă, ‹reg.› carboș, cârjă, coastă, cujbă, gânj. *Crivacele unesc pereții de scânduri ai luntrii cu fundul ei.* **2** (*la moară*) ‹reg.› pod[1], punți (v. *punte*), strat. *Crivacul fixează piatra zăcătoare.* **3** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
crivălă s.f. **1** (*tehn.; la joagăr*) cocârlă, manivelă, ‹reg.› coacă, vârtej. *Crivala transmite mișcarea roții la fierăstrău.* **2** (*în tâmplărie; reg.*) v. Clește.
crivăț s.n. **1** (*meteor.*) ‹reg.› traistă-goală, ‹fran.› acvilon. *Crivățul suflă iarna în Moldova și în Câmpia Dunării.* **2** (*geogr.; înv.și reg.*) v. Miazănoapte. Nord.
criveă s.f. (*tehn.; reg.*) **1** (*la coasă*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea. **2** (*în tâmplărie*) v. Clește. **3** (*la plug*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **4** (*la războiul de țesut*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor.
crivi vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Îmbuiba.
crizantémă s.f. (*bot.*) *Chrysanthemum indicum*; dumitriță, tufănică, tufăniță, ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), bumb, cătălină, flori-de-iarnă (v. *floare*), gura-paharului (v. *gură*), iernărețe, mărgărită, mărgean, pelin, pene-de-iarnă (v. *pană*), roman[1], romaniță-mare, rujă-de-toamnă, salomii-galbene (v. *salomie*), spilcuță, tătăișă[1], tomnatice (v. *tomnatic*).
críză s.f. **1** (*econ., fin.*) recesiune, ‹înv.› chesat, chesatliuc. *Orice țară trece printr-o gravă criză după un război.* **2** (*med., med. vet.*) acces, atac, puseu, ‹pop.› toană[1], ‹înv.› lovire, lovitură, paroxism. *Și-a oprit discursul din cauza unei crize de tuse.* **3** (*med.*) ***criză de abstinență*** = sindrom de abstinență. *Criza de abstinență este provocată de întreruperea bruscă a consumului de medicamente, în special al celui de droguri.*
croafénă s.f. (*culin.; reg.*) v. Gogoașă.
croát, -ă s.m., s.f., adj. ‹înv.› arvat. *Croații locuiesc în Croația.*
croc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Cobilă.
crochíu s.n. (*a. plast.*) creion, eboșă, schiță. *Pictorul a făcut un crochiu care reprezintă profilul unei fete.*
crocodíl s.m. (*arg.*) **1** v. Celular. Mobil. Telefon celular. Telefon mobil. **2** v. Portmoneu. Portofel.
crohmálă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă.
crohmălí vb. IV. tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apreta. Scrobi.
crohmălíre s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Apretaj. Apretare. Apretat[1]. Scrobire. Scrobit[1].
crohmălít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre țesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apretat[2]. Scrobit[2]. Tare. **2** fig. (*în opoz. cu „gârbovit"; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) v. Bățos. Drept. Neaplecat. Rigid. Țeapăn.
croi[1] s.n. (*rar*) v. Croială. Croire. Croit. Tăietură.
croí[2] vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică mai ales materiale textile, piele tăbăcită*) a tăia, ‹reg.› a săbăi. *A croit stofa după un tipar.* **2** (*compl. indică haine, încălțăminte etc.*) a confecționa, a executa, a face, a lucra. *I-a croit un costum de ocazie.* **3** (*compl. indică drumuri, șosele etc.*) a deschide, a tăia, ‹înv.› a sparge. *Cu greu a croit o potecă prin stratul gros de zăpadă.* **4** (*tehn.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a fasona, a forma, a modela, a mula, ‹înv. și pop.› a tipări, ‹înv.› a tiposi. *A croit piesa prin deformare plastică.* **II** fig. **1** (*fam.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Broda. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Naște. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. Țese. Urzi. Zămisli. **2** (*fam.; compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) v. Crea. Fasona. Forma. Modela. Mula. **3** (*fam.; glum.*sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; glum.*sau *iron.; compl. indică mai ales palme*) v. Plesni. Trage. **5** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Broda. Fabrica. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui. Țese. Urzi.
croiálă s.f. **1** croire, croit, tăietură, ‹rar› croi[1], croitură, cupă[3], lucrat[1], ‹reg.› săbăire, săbăit. *Pentru croiala rochiei folosește un tipar.* **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.
croíre s.f. croială, croit, tăietură, ‹rar› croi[1], croitură, cupă[3], lucrat[1], ‹reg.› săbăire, săbăit.
croít s.n. croială, croire, tăietură, ‹rar› croi[1], croitură, cupă[3], lucrat[1], ‹reg.› săbăire, săbăit.
croitór s.m. **1** ‹rar› modist, ‹reg.› săbău, șnaidăr, ‹înv.› hăinar. *S-a dus la un croitor bun pentru a-și face paltonul.* **2** (*entom.*) *Cerambyx cerdo*; gornic.
croitoreásă s.f. ‹rar› modistă (v. *modist*), ‹pop.› cusătoreasă, ‹reg.› săbăiță, șnaidăriță, ‹fran.› cuturieră.
croitoríe s.f. ‹reg.› săboie. *Lucrează într-un atelier de croitorie.*
croitúră s.f. (*rar*) v. Croială. Croire. Croit. Tăietură.
cromáj s.n. (*tehn.*) cromare. *Prin cromaj o suprafață metalică este acoperită cu crom, pentru a-i mări duritatea și rezistența la coroziune.*
cromáre s.f. (*tehn.*) cromaj.
cromátică s.f. (*a. plast.*) colorit, ‹fig.› paletă, paletă coloristică, ‹fig.; rar› pastă. *Tablourile unui pictor avangardist șochează prin cromatica violentă.*
cromatísm s.n. (*fiz.*) aberație cromatică.

cromatoblást s.n. (*biol.*) cromoblast. *Cromatoblastul este o celulă tânără care conține pigmenți.*
cromatocít s.n. (*biol.*) cromocit. *Cromatocitul este o celulă cu pigmenți.*
cromatofág s.m. (*biol.*) cromofag. *Cromatofagul este o celulă fagocită care înglobează pigmenți.*
cromatofór s.m. **1** (*chim., biol.*) cromofor, melanofag. *Cromatoforul conferă culoare unui compus organic.* **2** (*biol.*) ***cromatofor galben*** = xantofor. *Cromatoforul galben este o celulă a dermei pigmentată în galben.*
cromatoforóm s.n. (*med.*) melanofibrom, nev albastru celular. *Cromatoforomul se poate maligniza.*
cromatolíză s.f. (*biol.*) carioliză. *Cromatoliza este dezintegrarea cromatinei din nucleul celulei în cursul necrozei acestuia.*
cromatométru s.n. (*fiz.*) colorimetru. *Cu ajutorul cromatometrului se măsoară intensitatea luminii transmise printr-un lichid colorat.*
cromatoplăsmă s.f. (*biol.*) cromoplasmă. *Cromatoplasma constituie structura periferică a citoplasmei, impregnată cu pigmenți.*
cromatoplást s.n. (*biol.*) cromoplast.
cromatopsíe s.f. (*med.*) cromatoscopie. *Cromatopsia reprezintă capacitatea de a percepe distinct culorile.*
cromatoscopíe s.f. (*med.*) cromatopsie.
cromhidróză s.f. (*med.*) transpirație colorată. *Cromhidroza este de obicei consecința unor tulburări metabolice.*
cromoblást s.n. (*biol.*) cromatoblast.
cromoblastomicóză s.f. (*med.*) cromomicoză. *Cromoblastomicoza este o dermatomicoză caracterizată prin noduli verucoși cu tendință de ulcerare.*
cromocít s.n. (*biol.*) cromatocit.
cromofág s.m. (*biol.*) cromatofag.
cromofór s.m. (*chim., biol.*) cromatofor, melanofag.
cromofotogravúră s.f. (*a. plast.*) fotogravură policromă.
cromomicóză s.f. (*med.*) cromoblastomicoză.
cromoplăsmă s.f. (*biol.*) cromatoplasmă.
cromoplást s.n. (*biol.*) cromatoplast.
cromozóm s.m. (*genet.*) **1** ***cromozom al sexului = cromozom sexual*** = alozom, gonozom, heterocromozom, heterozom, idiocromozom. *Cromozomul sexual are rol esențial în determinarea sexului.* **2** ***cromozom somatic*** = autozom. *Cromozomii somatici împreună cu alozomii alcătuiesc genomul.*
cromozomiál, -ă adj. (*genet.*) cromozomic. *Aberație cromozomială.*
cromozómic, -ă adj. (*genet.*) cromozomial.
cromproteídă s.f. (*biol.*) metaloproteidă. *Cromproteida are rol esențial în funcțiunile respiratorii tisulare.*
cronc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Corb (*Corvus corax*).
croncán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Corb (*Corvus corax*).
croncăní vb. IV. intr. (*despre corbi, ciori etc.*) ‹reg.› a corbăia. *Ciorile încep să croncănească când se înnorează.*
croncămíre s.f. croncănit, croncănitură. *Croncănirea ciorilor este supărătoare.*
croncánit s.n. croncănire, croncănitură.
croncánitúră s.f. croncănire, croncănit.
croncău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Corb (*Corvus corax*).
crónic, -ă adj. (*despre boli*) vechi[2]. *O hepatită cronică îi macină sănătatea.*
cronicăr s.m. ‹înv.› cronograf, hronicar, letopiseț, letopisițar. *Cronicarii moldoveni sunt cei mai cunoscuți.*
crónică s.f. **1** letopiseț, ‹înv.› hronic. *Cronica este o lucrare cu caracter istoric, frecventă mai ales în Evul Mediu.* **2** (*relig. catolică*) ***cronică papală*** = pontificală (v. *pontifical*).
cronichétă s.f. microcronică, minicronică. *Scrie cronichete la o revistă sportivă.*
cronográf s.m. (*înv.*) v. Cronicar.
cronogrémă s.f. historiogramă. *O cronogramă prezintă evoluția în timp a unui fenomen.*
cronológic,-ă adj. (*despre metode de studiu, puncte de vedere etc.*) diacronic, evolutiv, istoric. *Într-o cronică expunerea faptelor este cronologică.*
cronometráj s.n. cronometrare, minutaj. *Cronometrajul se face cu ajutorul unui cronometru.*
cronometráre s.f. cronometraj, minutaj.
cros s.n. (*sport; la box*) croșeu. *Crosul este o lovitură laterală scurtă, care se dă adversarului în stomac sau în bărbie.*
crósă s.f. **1** (*bis.; la catolici*) cârjă, cârjă episcopală, ‹înv.› hazran. *Crosa este simbol al demnității episcopale.* **2** (*art.; anat.*) ***crosa aortei*** = cârja aortei (v. *cârjă*). *Crosa aortei este porțiunea curbată a aortei, după ieșirea din inimă.*
cross-border [krɔs'bɔ:də] adj. invar. (*engl.*) v. Transfrontalier.
croșetá vb. I. tr. (*compl. indică dantele, tricoturi etc.*) ‹reg.› a ștrica. *Dantela pe care a croșetat-o este foarte frumoasă.*
croșétă s.f. **1** igliță, ‹pop.› undrea, ‹reg.› cârligel. *Croșeta este folosită la croșetat sau la împletit.* **2** paranteză dreaptă, paranteză dreptunghiulară, paranteză mare, paranteză pătrată, ‹rar› paranteză franceză. *Croșeta este un semn de punctuație constând din două dreptunghiuri cărora le lipsește latura mare situată spre textul intercalat, care, de obicei, este un adaos la un text citat.*
croșéu s.n. (*sport; la box*) cros.
crotál s.m. (*zool.*) *Crotalus horridus*; șarpe-cu-clopoței, ‹înv.› șarpe-sunător.
crótă s.f. (*muz.*) crut. *Crota este un vechi instrument muzical originar din Țara Galilor.*
crov s.n. (*geomorf.*) gâvan, padină, ‹reg.› coșcovă. *Crovul are aspectul unei depresiuni circulare sau alungite.*
crúce s.f. **I** (*relig.*) **1** creștinism, cristianism, legea cea nouă (v. *lege*), legea lui Hristos (v. *lege*), legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), legea nouă (v. *lege*), religia creștină (v. *religie*), ‹rar› creștinătate, ‹înv.› hristianism, hristianitate. *Crucea are la bază Vechiul Testament și Noul Testament și credința în Iisus Hristos.* **2** troiță, ‹reg.› rugă. *Crucile sunt așezate la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri care evocă un anumit eveniment.* **3** ***cruce încârligată*** = svastică. *Crucea încârligată este un străvechi simbol religios indian.* **II** (*p. anal.*) **1** (*constr.*) cercevea. *În crucea montată în mijlocul unei ferestre se pun geamurile.* **2** (*lingv.*) tau. *Crucea este ultima literă a alfabetului ebraic.* **3** (*la ham*) ‹reg.› strup, strupalnic. *Crucea este încrucișată pe spinarea calului și prinsă cu două capete de gâtar, iar cu celelalte de bucar.* **4** (*la car sau la căruță*) răscruce. *De cruce se prind șleaurile.* **5** (*la car sau la căruță*) ceatlău, ‹reg.› feleherț, flântar, măgăriță, otic, otinc, par, par de legat, răscol, scară, spiță, sucitor, tecărău, vârtej. *Cu crucea se strânge, prin răsucire, funia sau lanțul trecut peste o sarcină de fân, de lemn etc.* **6** (*tehn.; la car sau la căruță*) bulfeu, spetează, stinghie, ‹pop.› scăldușcă, scăluș, ‹reg.› fiulare, jiglă, lopățică, remeneacă, scândurică. *Crucea leagă jugul de policioară.* **7** (*tehn.; la sanie*) ‹reg.› bot, botniță, grui[2], hobot, opleniță. **8** (*tehn.; la vârtelniță*) aripă, spetează, ‹reg.› crucișă (v. *cruciș*), cumpănă, fofelniță, lopată, lopăcioară, lopățică, lopiscă, răscruce, șiștoare (v. *șiștor*). **9** (*la răschitor*) ‹reg.› lopată, lopăcioară, lopătuță, lopățică, lopiscă. **10** (*la roata morii*) ‹reg.› spiță. **11** (*art.; tehn.; la car sau la căruță*) ***crucea dinainte*** = ‹reg› cântar, cumpănă, lambă, răscruce, scară; ***crucea dinapoi*** = ‹reg› brăcinar, brănișor, coardă, iuhă, lehă, splină. **12** (*j. de cărți; pop. și fam.*) v. Ghindă. Spatie[1]. Treflă. **13** (*pop.; și, art.,* ***crucea drumului***) v. Intersecție. Încrucișare. Întretăiere. Răscruce. Răspântie. **14** (*art.; anat.; pop.*) ***crucea-șalelor*** v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum. **15** (*agric.; reg.*) v. Jumătate. **16** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă. **III** (*art.; bot.*) ***crucea-pământului*** = **a** *Heracleum sphondylium*; brânca-ursului (v. *brâncă*[1]), ‹înv. și reg.› sclipeț, ‹reg.› laba-ursului (v. *labă*), păstârnacul-vacii (v. *păstârnac*), talpa-ursului (v. *talpă*), urechea-porcului (v. *ureche*); **b** (*reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum*); **c** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); ***crucea-voinicului*** = **a** *Hepatica transsilvanica*; trei-răi; **b** *Anemone angulosa*; ‹reg.› norocel, voinicel; **c** (*reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); **d** (*reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*); **e** (*reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*); **f** (*reg.*) v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*); (*reg.*) ***crucea-pâinii*** v. Pristolnic. Teișor (*Abutilon theophrasti*). **IV** (*art.; pop.*) **1** ***crucea nopții*** v. Miez de noapte. Miezul nopții (v. *miez*). **2** ***crucea amiezii*** v. Amiază. Miez de zi. Miezul zilei (v. *miez*). Prânz. **3** (***Crucea***; *astron.; nm. pr.*) v. Lebăda (v. *lebădă*). **4** (***Crucea***; *astron.; nm. pr.*) v. Delfinul (v. *delfin*). **V** (*cu val.de adv.; modal*) cruciș. *S-au așezat cruce în drumul lor.*
crucér s.m. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Creițar.
crucí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se minuna, a se uimi, a se ului[1], ‹pop.› a se încruci, ‹reg.› a se pocozi, a se pogăzni, ‹înv.› a se ademeni, a se ciudi, a se divi, a se ienăci, a se înminuna, a se pozni. *Oamenii s-au*

crucit de povestea fetei. **2** tr. (*înv.; compl. indică picioarele sau brațele oamenilor*) v. Încrucișa.

cruciál, -ă adj. adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri cruciale în societate.*

crucifíát s.m. (*milit.; în Ev. Med.*) ‹înv.› crijac, hristos, latin. *Cruciații luau parte la cruciade pentru a elibera locurile sfinte de sub ocupația musulmanilor.*

crucifícá vb. I. tr. **1** (*în Antic.; compl. indică condamnați*) a răstigni, ‹înv. și pop.› a pironi, ‹înv.› a găvozdi, a țintui. *Iisus Hristos a fost condamnat la moarte și crucificat pe Golgota.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a canoni, a căzni, a chinui, a martiriza, a schingiui, a tortura, ‹fig.› a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au crucificat pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.*

crucificáre s.f. (*în Antic.*) răstignire, ‹înv.› răstignit[1], răstignitură. *Crucificarea lui Iisus Hristos s-a făcut pe Golgota.*

crucificăt, -ă adj. (*în Antic.; despre condamnați*) răstignit[2], ‹înv. și pop.› pironit. *Iisus Hristos crucificat a murit în văzul mulțimii adunate în fața crucii.*

crucíș, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) încrucișat, pieziș, sașiu, strabic, ‹pop. și fam.› ceacâr, chior, chiorâș, ‹pop.› strunit, zbanghiu, ‹reg.› balcâz, bazaochi, ceur, chiomp, honchiu, împonciș, pachionț, paliu[1], ponc, ponciș, șantaliu, ‹înv.› împoncișat, ‹fran.› luș, ‹fig.; rar› strâmb. *Copilul are ochii crucișii.* **2** (*despre linii, direcții etc.*) diagonal, înclinat, oblic, pieziș, ‹înv.› diagonalic, piezișat, plecat[2]. *Orientarea acestor linii este crucișă.* **3** fig. (*despre privire*) bănuitor, iscoditor, ‹fig.› oblic, pieziș. *Cei doi au schimbat priviri crucișe.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) încrucișat, pieziș, sașiu, strâmb, ‹pop. și fam.› boldiș, chiorâș, ‹pop.› zbanghiu, ‹reg.› chiondorâș, ghioldiș, ponciș. *Copilul trebuie operat din cauză că se uită cruciș.* **2** oblic, pieziș. *Spre apus, razele soarelui cad cruciș pe coasta dealului.* **3** cruce. *S-au așezat cruciș în drumul lor.* **III** s.f. (*tehn.*) **1** (*la pl. **crucișe**; la războiul de țesut*) aripi (v. *aripă*), cumpene (v. *cumpănă*), fofelnițe (v. *fofelniță*), răscruci (v. *răscruce*), speteze (v. *spetează*). *Crucișele sunt cele două stinghii încrucișate ale vârfelniței pe care sunt așezate fofezele.* **2** (*la vârfelniță; reg.*) v. Aripă. Cruce. Spetează.

crucít, -ă adj. (*despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne"*) consternat, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas crucit auzind cele povestite.*

crucíță s.f. cruciuliță.

cruciulíță s.f. **I** cruciță. *Poartă o cruciuliță de aur la gât.* **II** (*bot.*) **1** *Senecio crucifolius*; bătătarnică, ‹reg.› petimbroasă. **2** *Senecio vulgaris*; ‹reg.› petimbroasă, spălăcioasă. **3** *Senecio rupester* ; ‹reg.› petimbroasă. **4** (*reg.*) v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*). **5** (*la pl. **cruciulițe**; reg.*) v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*).

crud, crúdă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre alimente sau produse alimentare*) nefiert. *În fiecare dimineață bea lapte proaspăt crud. Îi place să mănânce gălbenuș de ou crud, frecat cu zahăr.* **2** (*în opoz. cu „copt"; mai ales despre aluaturi*) necopt, ‹pop.› călâu, ‹reg.› letios. *Cozonacul nu s-a copt bine, rămânând crud.* **3** (*mai ales despre carne*) nefript, neprăjit. *Carnea este încă crudă, mai trebuie lăsată pe foc.* **4** (*în opoz. cu „copt"; despre fructe, semințe, plante etc.*) necopt, verde, ‹reg.› corcos, crudac, searbăd[2], verdioc, verdoi, verdunc. *Îi plac merele crude. Din nuci crude se prepară dulceață.* **5** (*despre plante sau despre părți ale lor*) fraged, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› călâu, ‹înv. și reg.› mlădiu, ‹fig.; pop.› fragă. *Se așază pe iarba crudă.* **6** (*despre piei, blănuri etc.*) brut, neargăsit, neprelucrat, netăbăcit, umed, verde. *Are o piele crudă de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.* **7** (*despre copii, pui*) mic, necrescut, nedezvoltat, ‹fig.› fraged. *Puii pisicii sunt încă cruzi pentru a fi separați de mamă.* **8** fig. (*rar; despre oameni*) v. Bun. Candid. Credul. Ingenuu. Inocent. Naiv. Neștiutor. Pur[2]. **II** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om crud și ursuz. Este crudă la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o crudime crudă.* **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, feroce, inuman, nemilos, neomenos, sălbatic, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură crude.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă crudă.* **5** (*mai ales fig.; despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) hain, implacabil, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta crudă a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **6** fig. (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt crud. Astăzi este un ger crud.* **III** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă crud cu adversarii.* **2** aprig, crâncen, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleștat. *Semifiniștii se luptă crud pentru medalia de aur.*

crudác, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „copt"; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde. **2** fig. (*despre oameni*) v. Bun. Candid. Credul. Ingenuu. Inocent. Naiv. Neștiutor. Pur[2].

crudătáte s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

crudélă adj. fig. (*fam.; despre femei*) v. Aprigă (v. *aprig*). Aspră (v. *aspru*). Barbară (v. *barbar*). Bestială (v. *bestial*). Brutală (v. *brutal*). Câinoasă (v. *câinos*). Crâncenă (v. *crâncen*). Crudă (v. *crud*). Cruntă (v. *crunt*). Cumplită (v. *cumplit*). Dură (v. *dur*). Feroce. Fioroasă (v. *fioros*). Haină (v. *hain*). Inclementă (v. *inclement*). Inumană (v. *inuman*). Încrâncenată (v. *încrâncenat*). Înverșunată (v. *înverșunat*). Năprasnică (v. *năprasnic*). Neagră (v. *negru*). Necruțătoare (v. *necruțător*). Neiertătoare (v. *neiertător*). Neîmblânzită (v. *neîmblânzit*). Neînduplecată (v. *neînduplecat*). Neîndurată (v. *neîndurat*). Neîndurătoare (v. *neîndurător*). Nemiloasă (v. *nemilos*). Neomenoasă (v. *neomenos*). Neumană (v. *neuman*). Păgână (v. *păgân*). Rea (v. *rău*). Sălbatică (v. *sălbatic*). Sângeroasă (v. *sângeros*). Violentă (v. *violent*).

crudelitáte s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

crudiciúni s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Cruditați (v. *cruditate*). Verdețuri (v. *verdeață*). Zarzavat.

cruditáte s.f. **I 1** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare,

neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbătăcime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru cruditatea lor.* **2** fig. (*rar*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necioplire. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Rusticitate. Vulgaritate. **II** (*la pl.* ***cruditãți****; concr.; bot.*) legume (v. *legumă*), verdețuri (v. *verdeață*), zarzavat, ‹reg.› crudiciuni. *Anul acesta cruditățile au apărut pe piață mai devreme.*

crug s.n. (*astron.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Orbită. **2** (*înv.*) v. Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spațiu. **3** (*înv.*) v. Ciclu.

crugulíță s.f. (*bot.; reg*) **1** v. Rugină (*Senecio jacobaea*). **2** v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*).

crump s.m. (*bot.; reg.; și* ***crump porcesc***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

crumpărie s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboiște.

crumpél s.m. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

crúmpenă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **2** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Heliathus tuberosus*).

crumpeníște s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboiște.

crunt, crúntă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om crunt și ursuz. Este crunt la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime cruntă.* **3** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot crunt. Fapta sa este cruntă.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă cruntă.* **II** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă crunt cu adversarii.* **2** aprig, crâncen, crud, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleștat. *Semifinaliștii se luptă crunt pentru medalia de aur.*

cruntă vb. I. (*înv.*) **1** tr. v. Înroși. Însângera. Roși. Sângera. **2** refl. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) v. Întuneca. Mohorî. Posomorî.

cruntáre s.f. (*înv.*) v. Însângerare. Sângerare.

cruntát, -ă adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat[2].

crup s.n. (*med.; și* ***crup difteric***) ‹pop.› gușter. *Crupul este localizat la nivelul laringelui copilului.*

crúpă s.f. (*anat.*) **1** (*la animale*) ‹pop.› sapă[3], ‹reg.› șaucă. *Birjarul a lovit cu biciul crupa calului.* **2** (*la oameni; glum.*) v. Dos. Fund. Șezut.

crúpe s.f. pl. (*culin.*) ‹reg.› bulgur. *Îi plac crupele fierte în lapte.*

crupiér s.m. (*j. de noroc; la ruletă*) ‹fig.; glum.› greblaș. *Crupierul distribuie și adună jetoanele sau banii.*

crústă s.f. **1** coajă. *Noroiul de pe pantofi a prins o crustă subțire.* **2** pojghiță, ‹reg.› pojghie, ‹înv.› cămașă. *Apa râului curgea printre cruste de gheață.* **3** (*med., med. vet.*) coajă, pojghiță, ‹pop.› zgaibă, ‹înv. și reg.› zgancă, ‹reg.› scoarță. *Plaga care are crustă începe să se cicatrizeze.* **4** (*chim.*) ***crustă minerală*** = incrustație. *Crusta minerală se formează în anumite condiții pe suprafața unor corpuri.*

cruşăţeá s.f. (*bot.*) *Barbarea vulgaris*; ‹reg.› bărbușoară.

cruşán s.m. (*bot.*) = crușin.

cruşeálă s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

cruşí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*tăb.; reg.; compl indică piei de animale, blănuri etc.*) v. Argăsi. Tăbăci[1]. **2** tr., refl. v. Înroși. Roși. Însângera. Sângera.

cruşín (**cruşán**) s.m. (*bot.*) **1** *Rhamnus frangula*; ‹reg.› lemn-câinesc, liciu, pațachină[1], salba-dracului (v. *salbă*), salbă-moale, sălbiș. **2** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*).

cruşíre s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

cruşít[1] s.n. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

cruşít[2]**, -ă** adj. (*tăb.; reg.; despre piei de animale, blănuri etc.*) v. Argăsit[2]. Tăbăcit[2].

crut s.n. (*muz.*) crotă. *Crutul este un vechi instrument muzical originar din Țara Galilor.*

cruță vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a dezlega, a ierta, a scuti, ‹rar› a desface, ‹înv. și pop.› a slăbi, a ușura, ‹înv.› a dezobliga, a milui, a opri, a pardona, a slobozi. *L-a cruțat de jurământul făcut.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a menaja, ‹pop.› a ogoi, ‹fig.; înv.› a înconjura. *Fata a stat toată noaptea lângă bolnavă, pentru a-și cruța mama.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori sănătatea, forțele etc. lor*) a (se) conserva, a (se) menaja, a (se) păstra, ‹reg.› a șăinăli. *Își cruță forțele pentru mai târziu.* **4** tr. (*în prop. neg.*) ‹înv.› a pregeta, ‹fig.› a precupeți. *Nu a cruțat nimic și a făcut acest lucru pentru copiii ei.* **5** tr. (*înv.; compl. indică datini, obiceiuri etc.*) v. Respecta. Ține. **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **II** tr. (*pop.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

cruțáre s.f. **I 1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, dezlegare, iertare, scutire, ‹livr.› remisiune, ‹reg.› dezleganie, ‹înv.› dezlegat[1], dezlegătură, dezobligare, dezobligație, iertăciune, slobozire. *Cruțarea de jurământul făcut a fost benefică pentru el.* **2** menajare. *Cruțarea mamei bolnave este o obligație a fiicei.* **II** (*pop.*) **1** v. Acumulare. Adunare. Agonisire. Economisire. Strângere. **2** (*concr.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.

cruțátor, -oáre adj. (*despre oameni*) **1** (*pop.*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător. **2** (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

cruzíe s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

cruzíme s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbătăcime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru cruzimea lor.*

ctítor, -ă s.m., s.f. fondator, întemeietor, ‹rar› ctitoreasă, ‹înv. și pop.› ziditor, ‹înv.› așezător, ‹fig.; rar› clăditor, ‹fig.; înv.› urzitor. *Ștefan cel Mare a fost ctitorul a multe mănăstiri.*

ctitoreásă s.f. (*rar*) v. Ctitoră (v. *ctitor*). Fondatoare (v. *fondator*). Întemeietoare (v. *întemeietor*).

ctitorí vb. IV. tr. (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A ctitorit prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a ctitorit o școală de actorie.*

cu prep., conj. coord. cop. **A** prep. **I** (*introduce un atr. care indică conținutul*) de[2]. *A cules un coș cu mere.* **II** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. indică succesiunea; cu subst. repetat*) de[2], după. *Zi cu zi, trebuie să-și ia medicamentul. An cu an, merge în concediu la munte.* **2** (*în opoz. cu „înainte" sau „după"; circ. indică simultaneitatea*) la[1]. *Cu venirea serii, vietățile pădurii se retrag în culcușuri.* **III** (*introduce un circ. de mod*) **1** prin. *Festivitățile se sfârșesc cu focuri de artificii.* **2** (*în constr. infinitivale cerute de obicei de vb. „a începe", „a sfârși"*) prin. *Când vine acasă, începe cu a-i reproșa lucruri banale.* **3** (*circ. indică mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare*) de[2], pentru. *A cumpărat cu zece lei bomboane.* **IV** (*introduce un circ. instr.*) **1** din. *Pocnește cu biciul. Cântă cu fluierul.* **2** prin. *Discuția celor doi diplomați străini se face cu un interpret.* **V** (*introduce un circ. de cauză*) de[2], pentru. *A intrat la idei cu atâtea cheltuieli.* **VI** (*introduce un compl. dr. exprimat prin sup.*) de[2]. *A terminat cu cititul cărții.* **B** conj. coord. cop. și. *Fratele cu sora se înțeleg foarte bine.*

cuácă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Stârc-de-noapte (*Nycticorax nycticorax*).

cuadrofónic, -ă adj. (*tehn., muz.*) cvadrifonic, tetrafonic. *Tehnica cuadrofonică se bazează pe folosirea a patru surse acustice.*

cuadrofonie s.f. (*muz.*) cvadrifonie, tetrafonie. *Cuadrofonia este o tehnică de înregistrare și redare muzicală bazată pe folosirea a patru surse acustice.*

cuántă de acțiune s.f. (*fiz.*) constanta lui Planck (v. *constantă*). *Cuanta de acțiune este folosită pentru a descrie dimensiunile cuantelor.*

cuantificá vb. I. tr. (*fiz.*) a cuantiza. *A cuantificat valorile unei mărimi fizice.*

cuantificát, -ă adj. (*fiz., mat., filos., lingv.; despre numere, mărimi, unități etc.*) discontinuu, discret. *Variație cuantificată a valorii unei mărimi fizice.*

cuantizá vb. I. tr. (*fiz.*) a cuantifica.

cuart s.n. (*fran.; înv.*) v. Sfert.

cuárț s.n. **1** (*mineral.*) ‹reg.› beică, beuță, bicaș. *Cuarțul este folosit în tehnică, în industria optică sau a materialelor refractare, la bijuterii.* **2** (*fiz.*) ***cuarț piezoelectric*** = piezocuarț. *Cuarțul piezoelectric are fețele plane și paralele, fiind tăiat, într-un anumit mod, dintr-un cristal de cuarț.*

cuaternár s.n. (*geol.*) **1** antropogen. *Ca ultimă perioadă a neozoicului, cuaternarul durează și în zilele noastre.* **2** ***cuaternar inferior*** = diluvian, diluviu, glaciar, pleistocen. *În cuaternarul inferior a apărut omul.*

cub s.n. (*geom.*) hexaedru regulat. *Cubul are fețele pătrate și egale între ele.*

cubáj s.n. capacitate, volum. *Cubajul incintei este de 80 m³.*

cubán, -ă s.m., s.f., adj. cubanez.

cubanéz, -ă s.m., s.f., adj. cuban. *Cubanezii trăiesc în Cuba sau sunt originari de acolo. Muzica cubaneză este antrenantă.*

cubeá s.f. (*constr.*) **1** (*reg.*) v. Campadură. **2** (*reg.*) Cămin. Coș[1]. Horn. **3** (*turc.; înv.*) v. Arc. Arcadă. Boltă. Boltire. Boltitură. Cupolă.

cúbic, -ă adj. (*despre zahăr*) ‹reg.› mașinat. *A cumpărat zahăr cubic.*

cubitál, -ă adj. (*anat.*) ulnar.

cúbitus s.n. (*anat.*) ulnă. *Cubitusul formează împreună cu radiusul scheletul antebrațului.*

cuc s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** *Cuculus canorus*; ‹reg.› deu. **2** (*glum.* sau *iron.*) ***cuc-armenesc*** v. Pupăză (*Upupa epops*). **II** s.n. (*anat.; fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **III** s.n. fig. (*la pl.* ***cucuri***; *fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

cúcă[1] s.f. (*ornit.*) ‹pop.› cuculeasă. *Cuca este femela cucului.*

cúcă[2] s.f. (*pesc.*) **1** ‹reg.› capcană, gaie, năpastă. *Cuca este folosită de pescari pentru a lovi în cap morunul prins.* **2** (*reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

cucăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

cucerí vb. IV. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică teritorii, state etc.*) a lua, a ocupa, a subjuga, a supune, ‹pop.› a pleca, ‹înv.› a hăpui, a pobedi, a prididi, a reduce. *Traian a cucerit Dacia și a colonizat-o.* **2** tr. (*milit.; compl. indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) a lua, a ocupa, ‹înv.› a cuprinde, a dobândi, a prinde, a stăpâni. *După un asediu de câteva săptămâni, au reușit să cucerească orașul.* **3** refl. (*milit.; înv.; despre armate, ostași etc.*) v. Pleca. Preda. Supune. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Smeri. Umili. **II** tr. **1** (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) a câștiga, a dobândi, a obține, a realiza, a repurta, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au cucerit victorii importante în concursurile internaționale.* **2** (*mai ales cu privire la competiții sportive; compl. indică titluri, trofee etc.*) a adjudeca, a câștiga, a dobândi, a obține. *Fotbaliștii spanioli au cucerit titlul mondial la campionat. Gimnastele din România au cucerit victoria la olimpiada europeană.* **III** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a cucerit pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **2** (*compl. indică simpatia, bunăvoința etc. cuiva sau, p. ext., oameni*) ‹fig.› a câștiga. *În scurt timp a reușit să cucerească încrederea și simpatia noilor colegi. Prin șarmul lui i-a cucerit pe toți.* **3** (*compl. indică stări, calități etc.*) a căpăta, a câștiga, a dobândi, a obține. *A cucerit experiență în domeniu prin muncă susținută.*

cuceríe s.f. (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

cucerire s.f. **I 1** (*milit.; urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) ocupare, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune. *Cucerirea Daciei de către romani s-a produs la începutul sec. al II- lea d.Hr.* **2** (*milit.; urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) luare, ocupare, ocupație, ‹înv.› luătură, ‹ital.› conchistă, ‹fran.; înv.› conchetă, ‹fig.› cădere. *Cucerirea orașului a schimbat cursul războiului.* **3** (*concr.*) ‹ital.› conchistă. *Imperiul și-a pierdut cuceririle.* **4** (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie. **II 1** câștigare, dobândire, obținere, realizare, repurtare. *Elevii români sunt renumiți pentru cucerirea victoriilor în concursurile internaționale.* **2** câștigare, dobândire, obținere. *Cucerirea titlului mondial la campionat era o certitidine.* **III** fig. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pișță, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: cucerirea spectatorilor.* **2** ‹fig.; ital.› conchistă, ‹fig.; fran.; înv.› conchetă. *Băiatul a mai făcut o cucerire.*

cucerít, -ă adj. **I 1** (*despre teritorii, state etc.*) ocupat, subjugat, supus. *Unul dintre statele cucerite de romani a fost Dacia.* **2** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **II** (*despre titluri, trofee etc.*) câștigat, dobândit, obținut, primit. *Titlul mondial cucerit a avantajat echipa în competițiile sportive ulterioare.* **III** fig. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul cucerit a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.*

cuceritór, -oáre, s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f., adj. (*milit.*) ocupant, ‹astăzi rar› stăpân, stăpânitor, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› supuitor, ‹fran.; înv.› concherant. *După cucerirea Daciei, romanii cuceritori au conviețuit cu autohtonii.* **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este cuceritor.* **2** (*mai ales despre oameni*) adorabil, drăguț, fermecător, încântător. *Este o femeie cuceritoare.* **3** irezistibil, ‹fig.› fatal, ‹fig.; înv.› nestăvilit. *Tânăra are o privire cuceritoare.*

cuceritúră s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

cucérnic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) credincios, cuvios, evlavios, pios, plecat[2], preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om cucernic, cu frica lui Dumnezeu.*

cucernicíe s.f. (*relig.*) credință, cuviosenie, cuviosie, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Cucernicia lui este recunoscută de toți.*

cucoánă s.f. **1** (*fam.*) v. Doamnă. **2** (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **3** (*entom.; reg.*) ***cucoană-chiftiriță*** v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). **4** fig. (*ornit.; reg.; glum.*) v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*).

cuconíță s.f. (*reg.*) **1** (*la pl.* ***cuconițe***; *bot.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **2** (*ornit.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

cucoríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).

cúcovă s.f. (*ornit.*) *Cygnus olor*; lebădă-de-vară.

cucúi s.n. **1** (*med., med. vet.*) ‹reg.› coc[2], cocoș, modâlcă, țiu, țuțui[1]. *Are un cucui pe frunte de la căzătură.* **2** (*reg.*) v. Coc[1]. **3** (*la oameni sau la unele păsări și animale; reg.*) v. Ciuf. Moț[1].

cucuiá vb. I. refl. (*reg.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.

cucuiát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre păsări*) v. Moțat. **2** (*mai ales despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Țuguiat.

cucuiére s.f. (*reg.*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

cucúlă[1] s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

cucúlă[2] s.f. (*bis.; înv.*) v. Culion.

cuculeásă s.f. **1** (*ornit.; pop.*) v. Cucă[2]. **2** (*bot.; reg.*) v. Floarea-cucului (v. *floare*) (*Lychnis flos cuculi*).

cuculéț s.m. (*ornit.*) cucușor, ‹reg.› cucuț.

cucúliu s.n. (*bis.; înv.*) v. Culion.

cucúmăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Castravete (*Cucumis sativus*).

cucumeá s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*). **2** (*constr.*) v. Campadură.

cucúră[1] s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cormană. Răsturnătoare (v. *răsturnător*).

cúcură[2] s.f. (*înv.*) v. Tolbă.

cucuríg s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*). **2** v. Spânz (*Helleborus niger*). **3** v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*). **4** v. Spânz (*Helleborus dumetorum*).

cucurigá vb. I. intr. (*despre cocoși*) ‹reg.› a cotcorigi.

cucurígu s.m. **1** (*ornit.; pop. și fam.; glum.*) v. Cocoș (*Gallus bankiva domestica*). **2** (*la teatru; fam.; glum.*) v. Galerie. **3** (*constr.; fam.; glum.*) v. Mansardă.

cucurujél s.n. (*fitopat.*) ‹reg.› călcâi. *Cucurujelul este o boală a grâului.*

cucurúz s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** (*pop.*) *Petasites albus*; ‹reg.› cojocel, laba-ursului (v. *labă*), ‹german.; înv.› pestilenț. **2** (*reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **3** (*reg.*) v. Porumb (*Zea mays*). **4** (*la porumb; reg.*) v. Știulete. **5** (*la conifere; reg.*) v. Con. **6** (*reg.*) ***cucuruz-de-pădure*** v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*). **II** s.n. (*la pl.* ***cucuruze***; *agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.

cucuruzáștină s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.

cucuruzíște s.f. (*agric.; reg.*) **1** (*colect.*) v. Porumb. Porumbiște. **2** v. Porumbiște.

cucușór s.m. **1** (*ornit.*) cuculeț, ‹reg.› cucuț. **2** (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

cucútă s.f. (*bot.*) **1** *Conium maculatum*; ‹pop.› dudău, ‹reg.› barba-călugărului (v. *barbă*), buciniș. **2** ***cucută-de-apă*** = ***cucută-de-baltă*** = ***cucută-mică*** = *Cicuta virosa*; ‹reg.› buciniș-de-apă, buciniș-de-baltă, cucută-înveninată; ***cucută-de-pădure*** = *Galium schultesii*; ‹reg.› sămcuță, sânziene-de-pădure (v. *sânziană*); (*reg.*) ***cucută-înveninată*** v. **a** Cucută-de-apă. Cucută-de-baltă. Cucută-mică (*Cicuta virosa*); **b** Pătrunjel-câinesc. Pătrunjelul-câinelui (v. *pătrunjel*) (*Aethusa cynapium*). **3** (*la pl.* ***cucute***; *reg.*) v. Ciocul-cucoarei (v. *cioc[2]*). Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*).

cucúț s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cuculeț. Cucușor.

cucuțícă-de-bălți s.f. (*bot.; reg.*) v. Mărăraș (*Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*).

cucuváie s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Athene noctua*; cucuvea, ‹reg.› ciovică, cucumea, cucuveică, pasăre-de-moarte, pasărea-mortului (v. *pasăre*), pasărea-morții (v. *pasăre*), pasărea-morților (v. *pasăre*), pasărea-sărăciei (v. *pasăre*), pustielnică, umbra-nopții (v. *umbră*), ‹înv.› uture. **2** (*reg.*) v. Minunea (*Aegolius funereus*). **II** (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coș[1]. Horn.

cucuveá s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Athene noctua*; cucuvaie, ‹reg.› ciovică, cucumea, cucuveică, pasăre-de-moarte, pasărea-mortului (v. *pasăre*), pasărea-morții (v. *pasăre*), pasărea-morților (v. *pasăre*), pasărea-sărăciei (v. *pasăre*), pustielnică, umbra-nopții (v. *umbră*), ‹înv.› uture. **2** (*reg.*) v. Minunea (*Aegolius funereus*). **II** (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coș[1]. Horn.

cucuvéică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*).

cúfăr s.n. **1** ladă, ‹pop.› tron[2], ‹înv. și reg.› sandâc, sicriu, sipet, ‹arg.› purcea. *În cufăr se păstrează sau se transportă diferite obiecte.* **2** (*pop.*) v. Geamantan. Valiză.

cufundá vb. I. **I 1** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a (se) adânci, a (se) afunda, a se duce[2], a (se) înfunda, a (se) scufunda, ‹înv.› a (se) adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se cufundau în noroi.* **2** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a afunda, ‹înv. și reg.› a slobozi, ‹reg.› a acufunda. *La botez, preotul cufundă copilul în apa sfințită din cristelniță.* **3** refl. (*despre ochi*) a se adânci, a se afunda, a se înfunda, ‹reg.› a se zgăura. *Ochii i s-au cufundat în orbite în urma bolii.* **4** tr. a afunda, a băga, a înfunda, a vârî, ‹fig.› a îngropa. *Și-a cufundat nasul în fular din cauza frigului.* **II** fig. **1** refl., intr. (*despre oameni; cu determ.- compl. indir. introduse prin prep „în"*) ‹fig.› a (se) adânci, a (se) afunda, a (se) pierde, a (se) scufunda. *Adesea se cufunda în gânduri ore întregi.* **2** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „în"*) ‹fig.› a se îneca, a se scufunda. *Clădirea se cufundă în întuneric. Sala se cufundă în tăcere.*

cufundác s.m. (*ornit.*) *Gavia arctica*; bodârlău[1], cufundar, cufundar-mare, ‹reg.› corcodel-mare, corlă, fundac-mare, lisarcă, lișiță[1], lișiță-roșiatică (v. lișiță[1]), pescăriță, scufundaci.

cufundár s.m. (*ornit.*) **1** *Podiceps cristatus*; bodârlău[1], corcodel[1], scufundaci, scufundar, ‹reg.› fundac, nir, niroc. **2** (*și* ***cufundar-mare***) *Gavia arctica*; bodârlău[1], cufundac, ‹reg.› corcodel-mare, corlă, fundac-mare, lisarcă, lișiță[1], lișiță-roșiatică (v. lișiță[1]), pescăriță, scufundaci.

cufundáre s.f. adâncire, afundare, cufundătură, înfundare, scufundare. *Cu fiecare pas, cufundarea picioarelor în noroi era tot mai mare.*

cufundătór s.m. acvanaut, plonjor, scafandrier, scafandru. *Cufundătorul este specializat în lucrări sub apă.*

cufundătúră s.f. **1** adâncire, afundare, cufundare, înfundare, scufundare. **2** (*concr.*) adâncitură, scobitură, scufundătură, ‹înv. și pop.› adâncătură, ‹pop. și fam.› scofâlcitură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› bortitură. *În cufundăturile solului s-a acumulat apa de ploaie.*

cufureálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*fiziol.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **2** (*med., med. vet.*) v. Diaree.

cufurí vb. IV. refl. (*fiziol.; pop. și fam.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși.

cufuriciós, -oásă adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) **1** (*med., med. vet.*) ‹pop. și fam.› cufurit. **2** fig. v. Fricos. Sperios. Temător.

cufuríre s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Diaree.

cufurít, -ă adj. (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› cufuricios.

cúget s.n. **1** (*filos.; în opoz. cu „materie", existență*") conștiință, gândire, mental, spirit, suflet, ‹livr.› for interior, ‹înv.› cunoștință, știință, ‹grec.; înv.› sinidisis. *Cugetul este atributul omului.* **2** fire, gândire, intelect, judecată, minte, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera cugetului.* **3** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **4** (*înv.*) v. Fantezie. Imaginație. Inventivitate. Invenție. Închipuire. **5** (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire.

Sugestie. Vorbă. **6** (*înv.*) v. Justificare. Justificație. Logică (v. *logic*[2]). Motivare. Motivație. Noimă. Rațiune. Rost. Sens. Temei. **7** (*înv.*) v. Coerență. Logică (v. *logic*[2]). Noimă. Sens. Șir.

cugetá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a chibzui, a gândi, a judeca, a medita, a raționa[1] a răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să cugete înainte de a lua o hotărâre importantă.* **2** intr. (*despre oameni*) a filosofa, ‹înv.› a filosofi. *Îi place să cugete.* **3** tr. (*pop.*) Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Opina. Pricepe. Socoti. Susține. **4** tr. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea.

cugetáre s.f. **I 1** gândire, meditare, meditație, reflectare, reflecție, reflexie, ‹livr.› cogitație, ‹rar› epilogism, ‹înv.› schepsis. *I-a răspuns după o scurtă cugetare.* **2** judecată, minte, raționament, rațiune, ‹înv.› socoată, socoteală, socotință. *Dogme banale îi țin loc de cugetare.* **3** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **II** aforism, dicton, maximă, sentință, ‹livr.› adagiu, gnom, ‹rar› apoftegmă, parimie, ‹pop.› zicere, ‹fam.› panseu, vorbă, ‹înv.› pildă. *Citește cu plăcere o carte de cugetări.*

cugetát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om cugetat, a reușit să se descurce în viață.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, folositor, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi cugetate.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, deliberat, gândit. *A pus la cale acest asasinat în mod cugetat.*

cugetăréț, -eáță s.m., s.f. (*filos.; înv.*) v. Cugetător. Filosof. Gânditor.

cugetătór, -oáre s.m., adj. **1** s.m. (*filos.*) filosof, gânditor, ‹înv.› cugetăreț. *Mulți cugetători au descoperit adevărul cu ajutorul silogismului.* **2** adj. (*despre oameni*) gânditor, meditativ, reflexiv, ‹livr.› cogitabund, meditabund, ‹înv.› meditator, ‹glum. sau iron.› pansiv. *Este un om cugetător și rece.*

cúglă s.f. (*sport; reg.*) v. Popic.

cuguár s.m. (*zool.*) *Felis concolor*; puma, ‹rar› tigru-roșu.

cuhár s.m. (*reg.*) v. Bucătar.

cúhnie s.f. **1** (*reg.*) v. Bucătărie. **2** (*transp.; înv.*) ‹înv.› cămară. *Cuhnia era o trăsură închisă.*

cuhucí vb. IV. intr. (*med.; reg.; despre oameni*) ‹reg.› a chihăi, a cohăi, a cohâcâi, a cohnăi. *Din cauză că a răcit, cuhucește foarte tare.*

cui s.n. **1** (*tehn.*) ‹reg.› ciocâlteu, ‹înv.› găvozd. *A atârnat într-un cui tabloul pe perete.* **2** (*tehn.*) ***cui cilindric*** = spin, știft, ‹reg.› ciocâlteu. *Cuiele cilindrice sunt folosite mai ales în cizmărie.* **3** (*tehn.*) ***cui de siguranță*** = ***cui spintecat*** = splint. **4** (*tehn.*) ***cui poantou*** = ac de reglare, ac obturator, poantou. *Cuiul poantou reglează accesul combustibilului în carburatorul unui autovehicul.* **5** (*tehn.; la jug*) ‹reg.› teglici. **6** (*tehn.; reg.*) v. Despicător. Ic. Pană. **7** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Măsea. **8** (*la încălțăminte; reg.*) v. Colț. Țintă. **9** (*la scara de lemn; reg.*) v. Fuscel. Spiță. Treaptă. **10** (*arg.*) v. Țigară. Țigaretă.

cuib s.n. **I 1** bârlog, culcuș, sălaș, vizuină, ‹înv. și pop.› peșteră, ‹reg.› bortă, cârtog, cobârlău, cotrog, covru, hârtop, mișină, pătul, scorciob, stăuină, ‹înv.› locuință, ogradă, vistier[2], ‹fig.› cuibar. *Vulpea și-a făcut un cuib unde să-și crească puii.* **2** cuibar, ‹pop.› clocitură, ‹reg.› pătul. **3** (*agric.*) mușuroi[1]. *La rădăcina unor plante de cultură se fac, prin prășire, cuiburi de pământ.* **4** (*alim.*) maia[1], ‹reg.› matcă. *Cuibul acrește borșul, laptele, vinul sau dospește aluatul.* **5** fig. adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, sălaș, ‹fig.› bârlog, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un cuib al lor.* **II** (*art.; bot.; reg.*) ***cuibul-pământului*** = ***cuibul-păsării*** = ***cuibul-rândunicii*** v. Trânji (v. *trând*[1]) (*Neottia nidus avis*).

cuibár s.n. **I** cuib, ‹pop.› clocitură, ‹reg.› pătul. *Cuibarul găinilor este plin de ouă.* **II** fig. **1** bârlog, cuib, culcuș, sălaș, vizuină. **2** adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, sălaș, ‹fig.› bârlog, cuib, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei.

cuibărí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe venite din altă parte*) a se aciua, a se adăposti, a se oploși, ‹rar› a se rătăci, ‹pop.› a se pripăși, ‹înv. și reg.› a se lipi, a se pune, a se stăvi, ‹reg.› a se aciola, a se agesti, a se închiorchioșa, a se oleji, ‹înv.› a se ocroti, a se sprijini. *Nomazii s-au cuibărit lângă sat. În gospodăria lor s-a cuibărit un câine străin.* **2** tr. (*agric.; compl. indică anumite plante de cultură*) a mușuroi[2]. *A cuibărit porumbul pentru a-i favoriza dezvoltarea.* **II** refl. fig. (*despre dureri, junghiuri etc.*) a se localiza, a se stabili. *Durerea i s-a cuibărit în spate.*

cuibăríre s.f. aciuare, adăpostire, oploșire, ‹pop.› pripășire. *Nomazii și-au găsit cuibărire lângă sat.*

cuibărít, -ă adj. (*despre ființe*) aciuat, adăpostit, oploșit, ‹pop.› pripășit, sălășluit. *Puii stăteau sub aripile cloștii cuibărite sub scară.*

cuibuléț s.n. cuibureł, cuibușor.

cuiburél s.n. cuibuleț, cuibușor.

cuibușór s.n., s.m. **1** s.n. cuibuleț, cuiburel. **2** s.m. (*bot.; reg.*) v. Trânji (v. *trând*[1]) (*Neottia nidus avis*).

cuiér s.n. pateră. *Are un cuier foarte prețios, din lemn de bambus.*

cúină s.f. (*reg.*) v. Bucătărie.

cuinăreásă s.f. (*reg.*) v. Bucătăreasă.

cuirasá vb. I. **1** tr. (*milit.; compl. indică nave*) a blinda. *Vasul a fost cuirasat.* **2** tr., refl. fig. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹fig.› a (se) căli, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a se restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a cuirasat. Mușchii s-au cuirasat prin exerciții fizice.*

cuirasát s.n. (*mar. milit.*) navă de linie. *Cuirasatul este o navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă.*

cuirásă s.f. **1** (*milit.*) blindaj. *Cuirasa este o armătură din plăci de oțel special, cu care se blindează navele de război.* **2** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) cămașă de fier, cămașă de zale, platoșă, ‹livr.› lorică, ‹înv.› panțir, plașcă[1]. *Cuirasa proteja pieptul și spatele războinicilor.*

cuirasiér s.m. (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) ‹turc.; înv.› gebegiu. *Cuirasierii erau soldați din cavalerie îmbrăcați în cuirasă.*

cuișoáră s.f. (*bot.*) **1** (***și cuișoară-de-grădină***) *Dianthus caryophyllus*; garoafă, ‹rar› negină, neginea, ‹reg.› carafilă, cocoșel, floare-domnească, mierea-ursului (v. *miere*), pana-cucului (v. *pană*), saschiu, sânziană, scaunul-cucului (v. *scaun*), scăunaș, scânteiuță, secfiu, tătăișă[1], văzdoagă, vâzdoage-de-Rusale (v. *vâzdoagă*). **2** *Dianthus superbus*; garoafă-de-munte, garoafă-sălbatică, garofiță, ‹reg.› carafile (v. *carafilă*), floare-domnească, garoafa-de-piatră (v. *garoafă*), garoafa-Sebeșului (v. *garoafă*), iperige, lipici. **3** (*la pl.* ***cuișoare***) *Dianthus chinensis*; ‹reg.› caraboi[2], garoafă, garoafă-de-grădină, garoafă-nemțească, para-focului (v. *pară*[1]), saschiu, scaunul-lui-Dumnezeu (v. *scaun*), scaunul-popii (v. *scaun*), secfii (v. *secfiu*), văzdoagă. **4** (*la pl.* ***cuișoare***) *Dianthus barbatus*; garoafă, garoafă-de-grădină, garoafă-turcească, garofiță-de-grădină, ‹reg.› cocoșei (v. *cocoșel*), înger, pușca-lupului (v. *pușcă*), scaunul-popii (v. *scaun*), scânteiuță, secfiu, ursărele, ursinică, ursuiele, văzdoagă, zaschiu-sălbatic. **5** (*și* ***cuișoară-sălbatică***) *Holosteum umbellatum*; cuișor, cuișoriță, garoafă, ‹reg.› ridichioară, rocoțel. **6** (*la pl.* ***cuișoare***) *Eugenia caryophyllata*; cuișor. **7** (*la pl.* ***cuișoare***) *Rubes aureum*; ‹reg.› liliac-galben (v. *liliac*[1]). **8** (*reg.*) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

cuișór s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*tehn.*) cuiuț. *A prins ramele tabloului cu niște cuișoare.* **2** (*înv.*) v. Broșă. **3** (*înv.*) v. Cataramă. Închizătoare. **II** s.m. (*bot.*) **1** *Holosteum umbellatum*; cuișoară, cuișoară-sălbatică, cuișoriță, garoafă, ‹reg.› ridichioară, rocoțel. **2** *Eugenia caryophyllata*; cuișoare (v. *cuișoară*). **3** (*la pl.; reg.*) ***cuișori-de-câmp*** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

cuișoríță s.f. (*bot.*) **1** *Holosteum umbellatum*; cuișoară, cuișoară-sălbatică, cuișor, garoafă, ‹reg.› ridichioară, rocoțel. **2** *Geum urbanum*; călțunul-doamnei (v. *călțun*), cerențel, ‹reg.› comănacul-cucului (v. *comănac*[1]), puturoasă (v. *puturos*), ridichioară. **3** (*reg.*) v. Răcovină

(*Stellaria media*). **4** (*reg.*) v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*).
cuiungiú s.m. (*turc.; înv.*) v. Aurar.
culúţ s.n. (*tehn.*) cuişor.
cújbă s.f. **1** ‹reg.› cocaie, cocârlă. *De cujbă se atârnă ceaunul deasupra focului.* **2** (*la luntre; reg.*) v. Chingă. Cocârlă. Crivac[2]. **3** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Braţ. Furcă. Mână. Stâlp.
cújdă s.f. (*bot.; reg.*) v. Arnică. Podbal-de-munte (*Arnica montana*).
cujéică s.f. (*reg.*) v. Furcă.
cul s.m. (*milit.; turc.; înv.*) **1** (*în opoz. cu „civil”*) v. Militar. Ostaş. Oştean. Soldat. **2** v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (*v. trupă*).
culác s.m. (*rus.; înv.*) v. Chiabur.
culánt, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) amabil, binevoitor, complezent, favorabil, îndatoritor, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› graţios, slugarelnic. *Este un om extrem de culant, gata oricând să-ţi facă un serviciu cu plăcere şi cu promptitudine.* **2** (*despre oameni*) darnic, galant, generos, mărinimos, milostiv, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, culant ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **3** (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) amabil, atent, curtenitor, drăguţ, elegant, galant, gentil, ‹livr.› ampresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poţi să-i reproşezi că nu este culant cu tine.* **II** fig. (*înv.; despre stil, exprimare*) v. Curent. Curgător. Cursiv. Fluent. Uşor[2].
culánţă s.f. **1** amabilitate, bunăvoinţă, complezenţă, graţiozitate, serviabilitate, ‹înv.› complăcere, priinţă. *Culanţa lui a măgulit-o.* **2** dărnicie, generozitate, mărinimie, ‹livr.› liberalitate, magnanimitate, munificenţă, ‹fam.› galantonie, ‹înv.› filotimie, liberaliciune, marinimozitate, mărime, miluire, ‹grec.; înv.› megalopsihie, ‹fig.› largheţe, ‹fig.; înv.› ieftinătate, ieftineaţă, ieftinie. *Este un om de o rară culanţă.*
culásă s.f. (*milit.*) culată. *Culasa este partea dinapoi a ţevii unei guri de foc.*
culătă s.f. (*milit.*) culasă.
cúlă s.f. (*înv.*) **1** (*constr.*) v. Arc. Arcadă. Boltă. Boltire. Boltitură. Cupolă. **2** (*fin.; în Ev. Med., în Ţările Rom.*) v. Tezaur. Vistierie. **3** v. Hrubă. Subterană (v. *subteran*).
culăcíme s.f. (*înv.*) v. Chiaburime.
culbéc s.m. (*zool.; pop.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc.
culbeceásă s.f. (*bot.*) **1** *Medicago falcata*; ‹reg.› ghizd, ghizdei, ghizdel, ghizdură, lucernă, lucernă-galbenă, siminoc, trifoi, trifoi-sălbatic, trifoiaş-sălbatic, vârtejul-pământului (v. *vârtej*). **2** (*reg.*) v. Lucernă. Lucernă-albastră. Lucernă-de-Banat (*Medicago sativa*). **3** (*reg.*) v. Papanaş (*Trifolium arvense*).
culbutór s.n. (*mec., miner.*) basculator, răsturnător. *Cu culbutorul se răstoarnă un vas sau un vagonet pentru a-i goli conţinutul.*
culcá vb. I. **I 1** refl. (*despre fiinţe*) a se întinde, a se lungi, a se tolăni, ‹fam.› a se trânti, ‹reg.› a se răbuni, a se răcăşi, a se tologi, ‹înv.› a se tinde. *Obosiţi fiind, s-au culcat la umbra unui stejar.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „pe”, „în”*) a (se) aşeza, a (se) aşterne, a (se) întinde, a (se) lungi, a (se) pune, ‹fam.› a se instala. *Se culcă comod în pat. Se culcă pe nisip pentru a face plajă.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a aciua, a adăposti, a găzdui, a primi, a ţine, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. şi fam.› a oploşi, ‹pop.› a pripăşi, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălăşi, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălăşui. *L-a culcat pentru o noapte în casa lui.* **4** tr. (*compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuşi, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. şi pop.› a detuna, ‹pop. şi fam.› a aşterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. şi reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a culcat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul şi-a culcat adversarul în ring.* **5** tr. (*compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) a doborî, a tăvăli, ‹pop.› a pologi, ‹reg.› a dezbărî, a terpeni. *O furtună puternică a culcat toate florile din grădină.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părţi ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. şi pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a închina. *Culcă crengile cireşului ca să poată culege fructele. Ramurile se culcă, pline de rod.* **7** refl. fig. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aştri*) a apune, a asfinţi, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹fig.› a cădea, a se înclina, a se scufunda. *Soarele se culcă în spatele dealului.* **II** refl. (recipr.) fig. (*biol.; fam.; despre oameni*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucişa.
culcăre s.f. **1** culcat[1], întindere, lungire, ‹fam.› trântire. *Culcarea de după-amiază este benefică.* **2** culcat[1], odihnă, ‹fran.› cuşaj. *Culcarea este obligatorie după o muncă istovitoare.* **3** aruncare, azvârlire, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbuşire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Culcarea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **4** culcat[1], doborâre, tăvălire. *O furtună puternică a avut ca urmare culcarea florilor din grădină.* **5** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireşele, a fost necesară culcarea ramurilor.*
culcăt[1] s.n. **1** culcare, întindere, lungire, ‹fam.› trântire. **2** culcare, odihnă, ‹fran.› cuşaj. **3** aruncare, azvârlire, culcare, dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbuşire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. **4** culcare, doborâre, tăvălire. **5** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură.
culcát[2], -ă adj. **I 1** (*constr. mai ales cu vb. „a sta”; despre fiinţe*) întins[2], lungit, tolănit, ‹fam.› trântit, ‹reg.› răbunit, tologit. *Obosiţi fiind, stau culcaţi la umbra unui stejar.* **2** (*despre fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală*) doborât, răsturnat, trântit, ‹înv.› oborât. *Boxerul culcat a avut nevoie de îngrijiri medicale.* **3** (*despre iarbă, flori, cereale etc.*) doborât, tăvălit, ‹pop.› pologit. *După furtună, florile culcate şi-au revenit cu greu.* **II** (*bot.; despre organe ale plantelor*) acumbent. *Această plantă are tulpina culcată.*
culcudúş s.m. (*bot.; reg.*) v. Goldan. Renglot (*Prunus insititia*).
culcúş s.n. **I 1** bârlog, cuib, sălaş, vizuină, ‹înv. şi pop.› peşteră, ‹reg.› bortă, cârtog, cobârlău, cotrog, covru, hârtop, mişină, pătul, scorciob, stăuină, ‹înv.› locuinţă, ogradă, vistier[2], ‹fig.› cuibar. *Vulpea şi-a făcut un culcuş unde să-şi crească puii.* **2** adăpost, sălaş, ‹înv. şi reg.› strat, ‹reg.› cotrog. *Ciobanii au lărgit culcuşul oilor de la stână.* **3** ascunzătoare, ascunziş, cotlon, tainiţă, ungher, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, tainâ, ungheţ, ‹înv.› ascuns[1], ascunsoare, colţ, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. *Animalul s-a vârât într-un culcuş.* **4** (*mai ales fam.*) aşternut[1], pat, ‹înv. şi reg.› sălaş, ‹înv.› sat. *Duminica, îi place să lenevească în culcuş.* **5** fig. adăpost, aşezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuinţă, sălaş, ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, vizuină, ‹fig.; livr.› penaţi, ‹fig.; înv. şi pop.› uşă, ‹fig.; fam.› temei. *Cei doi soţi doreau să aibă şi ei un culcuş al lor.* **II** (*geol.*) pat. *Culcuşul separă un zăcământ de roci sau de minerale utile de rocile sterile de dedesubtul lor.* **III** (*art.; bot.; reg.*) ***culcuşul-cloştii = culcuşul-vacii*** v. **a** Vulturică (*Hieracium pilosella*); **b** Ruşuliţă (*Hieracium aurantiacum*).
culducúşă s.f. (*bot.; reg.*) v. Goldan. Renglot (*Prunus insititia*).
culegăr s.n. (*tipogr.*) culegău, vingalac, ‹rar› colţar, compozitor, ‹înv.› vinclu. *Cu ajutorul culegarului se aşază literele una câte una în rânduri egale.*
culegătór, -oáre s.m., s.f. **1** (*cu determ. introduse prin prep. „de”*) colecţionar. *Alecsandri a fost un mare culegător de folclor.* **2** (*tipogr.*) zeţar, zeţăriţă, ‹rar› compozitor, ‹înv.› probar. *Culegătorul culege, manual sau cu maşini speciale, literele pentru tipărirea unui text.*
culegătoríe s.f. (*tipogr.*) zeţărie. *În culegătorie se efectuează operaţiile de culegere a textelor.*
culegău s.n. (*tipogr.*) culegar, vingalac, ‹rar› colţar, compozitor, ‹înv.› vinclu.
culége vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică recolte, roade etc.*) a aduna, a recolta, a strânge, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv. şi reg.› a poghirci, ‹reg.› a sureti, ‹înv.› a secera. *Viticultorii au cules strugurii din vii.* **2** (*compl. indică obiecte împrăştiate, răspândite, risipite*) a aduna, a lua, a ridica, a strânge, ‹reg.› a tulduza. *În fiecare zi culege hainele copiilor împrăştiate*

peste tot în cameră. **3** (*compl. indică flori, frunze etc.*) a rupe. *A cules din grădină câteva brânduşe.* **4** (*compl. indică obiecte de artă, timbre, cărţi etc.*) a aduna, a colecţiona, a strânge. *De-a lungul anilor a cules direct de la pictori multe tablouri.* **5** (*tipogr.; compl. indică literele unui text*) a compune, a zeţui. *Tipografii culeg literele pentru a termina textul.* **6** (*despre albine; compl. indică nectar, polen*) a aduna, a strânge. *Albinele culeg polenul florilor.* **II** fig. a dobândi, a obţine. *Din evoluţia istorică a societăţii se pot culege multe învăţăminte.*

culégere s.f. **I 1** adunare, adunat[1], cules[1], recoltare, recoltat[1], recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. *Culegerea strugurilor este pentru cei mai mulţi un prilej de bucurie. A sosit timpul culegerii porumbului.* **2** adunare, cules[1], ridicare, ridicat[1], strângere, strâns[1]. *Culegerea hainelor copiilor împrăştiate peste tot în casă trebuie făcută în fiecare zi.* **3** adunare, colecţionare, strângere. *Cea mai mare pasiune a lui este culegerea de tablouri direct de la pictori.* **4** (*tipogr.*) compoziţie, compunere, cules[1], zeţuire, zeţuit. *Culegerea unui text este migăloasă.* **II** (*concr.*) colecţie, ‹livr.› florilegiu. *Are în bibliotecă cele mai cunoscute culegeri de folclor.*

culés[1] s.n. **1** adunare, adunat[1], culegere, recoltare, recoltat[1], recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. **2** adunare, culegere, ridicare, ridicat[1], strângere, strâns[1]. **3** (*tipogr.*) compoziţie, compunere, culegere, zeţuire, zeţuit.

culés[2]**, -eásă** adj. (*despre plante, fructe, flori etc.*) adunat[2], recoltat[2], strâns[2]. *Strugurii culeşi sunt puşi în lăzi speciale pentru a fi transportaţi.*

culeşér s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleţ.

culíc s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Fluierar. Ploier-mic (*Numenius tenuirostris*). **2** ***culic-de-mare*** v. Scoicar (*Haematopus ostralegus*).

culmá s.f. (*reg.*) v. Bucătărie.

culión s.n. (*bis.*) ‹înv.› cuculă[2], cuculiu. *Culionul este un potcap mic, rotund, fără boruri, purtat pe cap de călugări.*

culisá vb. I. tr., intr. (*tehn.; compl. sau sub. indică piese mobile*) a glisa. *Uşa de la bucătărie culisează.*

culisáre s.f. (*tehn.*) glisaj, glisare. *Uşa se deschide prin culisare.*

culisór s.n. (*tehn.*) patină[1]. *Culisorul este o piesă prin intermediul căreia un mecanism poate exercita o mişcare de alunecare pe un element de ghidare.*

culm s.n. (*bot.*) **1** pai, ‹reg.› strohot. *Culmul poate fi gol sau plin cu ţesut spongios.* **2** (*reg.*) v. Papură. Papură-de-baltă. Şovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*).

cúlme s.f. **I 1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) coamă, creastă, creştet, muchie, spinare, sprânceană, ‹înv. şi pop.› zare, ‹pop.› culmiş, ‹reg.› lucină. *Culmile dealurilor sunt acoperite cu păşuni.* **2** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) creastă, creştet, înălţime, pisc, ţugui, vârf, ‹rar› obârşie, ‹pop.› sus, ‹înv. şi reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, ţiclă, ţiclău[2], ţiclet, ţicloi[2], ţiclui, ţicman, ţicmă, ţicmău, ţicui, ţiflan, ţiflă, ţifleică, ţoampă, ţuţudan, ţuţui[1], ţuţur, ‹înv.› suiş, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe culmea muntelui a fost ridicată o cruce.* **3** (*constr.*) coamă, creastă, ‹reg.› comană, coroană, laţ[2], samar, sleme, slemnea, slimnă. *S-a suit pe culmea acoperişului casei pentru a repara hornul.* **4** (*la case ţărăneşti*) ‹reg.› rudar[3], rudă[2], ‹înv.› prăjină. *De culmi se atârnă diferite obiecte.* **II** fig. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culminanţă, culminare, culminaţie, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Actorul a ajuns în culmea carierei sale.*

culminánt, -ă adj. maxim[2]. *Evoluţia plantei a atins punctul culminant.*

culminánţă s.f. **1** culminare, culminaţie. *Evoluţia plantei a atins culminanţa dezvoltării sale.* **2** fig. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culme, culminare, culminaţie, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă.

culmináre s.f. **1** culminanţă, culminaţie. **2** fig. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culme, culminanţă, culminaţie, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă.

culmináţie s.f. **1** culminanţă, culminare. **2** fig. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culme, culminanţă, culminare, vârf, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă.

culmíş s.n. (*geomorf.; pop.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Coamă. Creastă. Creştet. Culme. Muchie. Spinare. Sprânceană.

culoár s.n. (*constr.*) coridor, gang[1], ‹înv.› tindă, umblet. *Vila are culoare lungi.*

culoáre s.f. **1** ‹înv.› vopsea. *Îi place culoarea verde.* **2** vopsea, ‹rar› nuanţă, vopselărie[2], ‹pop. şi fam.› boia, boială, ‹reg.› farbă, feşteală, ‹înv.› faţă, şar[2], tinctură. *Foloseşte pentru uşile din interior culori crem. Gardul este dat cu o culoare rezistentă la intemperii.* **3** coloratură, coloraţie, colorit. *În cazul acestei boli, pielea capătă o culoare specifică.* **4** (*j. de cărţi*) ‹rar› maslă. **5** ***culori primare*** = culori primitive. *Culorile primare sunt cele şapte culori ale spectrului solar;* ***culori primitive*** = culori primare.

culpábil, -ă adj. (*jur.; despre oameni*) vinovat, ‹înv.› culpeş, greşit. *A fost arestat pentru că a fost găsit culpabil.*

culpabilitáte s.f. abatere, culpă, eroare, greşeală, păcat, vină, vinovăţie, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. şi reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greş, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazna, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru culpabilitatea sa, deoarece a încălcat legea.*

culpabilizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) acuza, a (se) incrimina, a inculpa, a (se) învinovăţi, a (se) învinui, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a (se) bănui, a tuji[2], ‹înv.› a (se) jelui, a (se) prihăni, a vinătui, a vini, a (se) vinovăţi, a (se) vinui, ‹fig.› a ataca. *Jurnaliştii îl culpabilizează de corupţie. Adesea se culpabilizează pe sine, crezând că este numai vina lui.*

culpabilizáre s.f. acuzare, acuzaţie, acuză, incriminare, incriminaţie, inculpare, inculpaţie, învinovăţire, învinuire, recriminare, recriminaţie, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăţie, vinovăţire, vinuire. *Culpabilizarea de corupţie nu a putut fi dovedită.*

cúlpă s.f. **1** (*jur.*) vină, vinovăţie. *Au fost invocate culpe imaginare pentru a înscena arestarea.* **2** abatere, culpabilitate, eroare, greşeală, păcat, vină, vinovăţie, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. şi reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greş, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazna, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală.

cúlpeş, -ă adj. (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Culpabil. Vinovat.

cult[1] s.n. **I 1** (*relig.*) confesiune, credinţă, religie, rit, ‹înv. şi pop.› lege, ‹înv.› crezare, ‹fig.; înv.› staul. *Cei mai mulţi români aparţin cultului creştin ortodox.* **2** (*teol.*) adorare, adoraţie, sfinţire[1], venerare, veneraţie, ‹înv.› despus, sfinţie. *Este cunoscut cultul Fecioarei Maria de către credincioşii catolici şi ortodocşi.* **3** (*art.; în relig. politeiste*) ***cultul idolilor*** = idolatrie, ‹înv.› idolatrare, idoloslujenie. *Cei care au cultul idolilor se închină la idoli.* **4** adorare, adoraţie, venerare, veneraţie, ‹fig.› evlavie, idolatrie, ‹fig.; înv.› idolatrare. *Actorul simte pentru eroul interpretat un adevărat cult.* **II** fig. crez, ‹fig.› religie. *Pentru Caragiale scrisul era un cult.*

cult[2]**, cúltă** adj. **1** (*despre oameni*) citit[2], cultivat, deştept, educat, instruit, învăţat[2], şcolit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.; înv. şi pop.› poleit[2], ‹fig.; fam.› crescut[2]. *Are pretenţia că este un om cult.* **2** (*despre oameni*) citit[2], cultivat, doct, erudit, învăţat[2], savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› ştiut[2], ‹înv. şi reg.› pricopsit, ştiutor, ‹fig.› luminat[2]. *Studenţii îl apreciază pentru că este un profesor cult.* **3** (*despre cuvinte, expresii, forme gramaticale*) cărturăresc, livresc, savant. *„Sangvinar” este un cuvânt cult.* **4** (*despre opere literare, forme literare etc.*) livresc. *În cartea scriitorului sunt numeroase simboluri culte.*

culteranísm s.n. (*lit.*) cultism, gongorism. *Culteranismul este o manieră formalistă şi ermetică, apărută în Spania, care se caracterizează prin folosirea excesivă a neologismelor, a sintaxei eliptice şi a unui stil preţios.*

cultísm s.n. (*lit.*) culteranism, gongorism.

cultivá vb. I. **I** tr. (*agric.*) **1** (*compl. indică pământul*) a lucra, ‹înv.› a labora. *Suprafeţe mari de teren au fost cultivate.* **2** (*compl. indică plante*) a creşte. *Cultivă legume timpurii în seră.* **II 1** refl. (*despre oameni*) a citi, a se instrui. *Tinerii trebuie să se cultive mult şi sistematic.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) stila, ‹livr.› a (se) chintesenţia,

‹înv.› a dezgrosolaniza, a se iscusi, a (se) politici, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a (se) sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai cultivat de când a schimbat anturajul.* **III** tr. fig. **1** a practica[2]. *Cultivă arta fotografică.* **2** a întreține, a menține, a păstra. *Preferă să cultive relațiile cu persoane erudite.* **3** (*compl. indică sentimente, virtuți etc.*) ‹fig.› a dezvolta, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Artistul cultivă dragostea și respectul pentru tradițiile populare.*

cultivábil, -ă adj. (*agric.; despre pământ*) arabil, ‹rar› arător. *Are foarte multe hectare de pământ cultivabil.*

cultiváre s.f. **I** (*agric.*) **1** cultură, lucrare, lucrat[1]. *Cultivarea pământului se face pentru a se obține produse agricole.* **2** creștere, cultură. *Cultivarea legumelor timpurii se face în sere.* **II 1** instruire, învățare, ‹fig.› luminare, ‹fig.; înv. și pop.› deșteptare. *Cultivarea tinerilor trebuie să fie o preocupare permanentă a guvernanților.* **2** stilare, ‹fig.› cizelare, rafinare, subțiere, șlefuire, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Cultivarea a obținut-o prin educație, prin artă.* **III** fig. **1** practicare. *Cultivarea artei fotografice este o pasiune veche a lui.* **2** creștere, educare, educație, formare. *Cultivarea copiilor în spiritul dreptății a fost benefică pentru ei.*

cultivát, -ă adj. **I** (*agric.; despre pământ*) lucrat[2], muncit. *Pământul cultivat dă roade bogate.* **II 1** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], deștept, educat, instruit, învățat[2], școlit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2], ‹fig.; fam.› crescut[2]. **2** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], doct, erudit, învățat[2], savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› știut[2], ‹înv. și reg.› pricopsit, știutor, ‹fig.› luminat[2]. **3** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) manierat, patrician, stilat, ‹fig.› civilizat, cizelat[2], rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om cultivat.* **III** fig. (*despre stil, exprimare etc.*) stilat, ‹fig.› rafinat[2], subțiat, subțire. *Discursul profesorului este totdeauna cultivat.*

cultivatór s.n. (*agric.*) ‹înv.› scormonitor. *Cultivatorul este folosit la mărunțirea și la afânarea pământului sau la prășitul culturilor agricole.*

culturalizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) instrui. *Prin școală se urmărește să se culturalizeze tinerii. Școala culturalizează tineretul.*

culturalizáre s.f. instruire. *Prin școală se urmărește culturalizarea tinerilor.*

cultúră s.f. **I 1** civilizație, ‹înv.› civilitate. *Cultura unui popor poate fi adesea model pentru alte popoare.* **2** cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, învățătură, pregătire, studii (v. *studiu*), ‹înv. și pop.› slovă, ‹pop. și fam.› știință de carte, ‹înv. și reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința culturii. Deși este foarte isteț, nu are prea multă cultură.* **3** ***cultură fizică*** = educație fizică, gimnastică (v. *gimnastic*). *Cultura fizică are ca scop dezvoltarea armonioasă a corpului uman.* **II** (*agric.*) **1** cultivare, lucrare, lucrat[1]. **2** creștere, cultivare. **3** ***cultură biologică*** = biocultură. *Cultura biologică se bazează exclusiv pe folosirea îngrășămintelor organice.*

culúc s.m. (*milit.; înv.*) v. Gardă. Pază. Strajă.

cum adv., conj. subord., conj. coord. **A** adv. **1** (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate*) cât, ce. *Cum m-aș bucura dacă ai putea veni cu mine!* **2** (*exclam.; în prop. independente, precedând o prop. cu vb. la forma neg.*) ‹pop. și fam.› că. *Cum, nu mai pleacă odată!* **3** (*cu val. de interj.; exprimă o cerere de repetare sau de explicare a mesajului anterior; interog.; adesea cu nuanță exclamativă*) ce?, poftim?, ‹pop. și fam.› ha? *-Cum? N-am auzit! Repetă!* **B I** conj. subord. **1** (*introduce o prop. circ. temp., arătând simultaneitatea*) când. *Cum ajunge în curte, se împiedică și cade.* **2** (*introduce o prop. circ. cauz. cu nuanță temp.*) când, deoarece, fiindcă, întrucât. *Cum bănuia că vine nervos acasă, intra în panică.* **3** (*introduce o prop. compar.*) precum. *A râs de mine, cum a râs și de ceilalți care au căzut.* **4** (*introduce o prop. circ. de mod*) cât. *Când auzea fetița plângând, mama venea cum putea de repede.* **5** (*introduce o prop. circ. de mod*) cât, precum. *Nu sunt vinovat dacă nu te pot ajuta cum meriți.* **6** (*introduce o prop. atr.; pe lângă un subst. cu sens temp.; înv.*) v. Când. **II** conj. coord. (*urmat de conj. „și", stabilește un raport cop. în cadrul aceleiași prop.*) ca[2], cât, precum. *Noi, cum și ei, am fost prezenți la eveniment.*

cumár s.n. (*reg.*) v. Oală de noapte. Vas de noapte.

cumátru, -ă s.m., s.f. **I** s.m., s.f. ‹pop.› cuscru, ‹reg.› fină (v. *fin*[2]), ‹fran.› comper. *Cumetrii lor sunt medici.* **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*). **2** v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*).

cumbará s.f. (*milit.; turc.; înv.*) **1** v. Mortier. **2** v. Obuz[1].

cúmen s.m. (*chim.*) izopropilbenzen. *Cumenul este folosit ca intermediar la fabricarea fenolului și a acetonei.*

cumetríe s.f. (*relig.*) botez. *La cumetrie a fost foarte multă lume.*

cumінecá vb. I. tr., refl. (*în practicile relig. creștine; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) împărtăși, ‹la catolici› a (se) comunia, ‹înv. și pop.› a (se) griji, a (se) pricestui, ‹reg.› a (se) păștui, ‹înv.› a (se) comunica. *De obicei se cuminecă duminica.*

cumінecáre s.f. (*în practicile relig. creștine*) cuminecătură, euharistie, împărtășanie, împărtășire, sfânta împărtășanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanți› cina Domnului (v. *cină*), ‹rar› împărtășit, dumnezeiești taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. și fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Cuminecarea este una dintre cele șapte taine, ce constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, care, sfințite de preot, devin trupul și sângele lui Iisus Hristos.*

cumінecătúră s.f. (*în practicile relig. creștine*) cuminecare, euharistie, împărtășanie, împărtășire, sfânta împărtășanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanți› cina Domnului (v. *cină*), ‹rar› împărtășit, dumnezeiești taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. și fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie.

cumínte adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) ascultător, bun, docil, înțelegător, obedient, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil cuminte, care nu iese din cuvântul părinților.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om cuminte.* **3** (*despre oameni*) cumpănit, echilibrat, moderat, rațional, rezonabil, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr cuminte, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui.* **4** (*despre oameni*) chibzuit, înțelept, socotit[2], ‹pop.› mintos. *Are încredere în sfaturile lui pentru că este o persoană cuminte.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, deștept, inteligent, înțelept. *Renunțând la o competiție pe care nu o putea câștiga, a făcut un gest cuminte.* **II** adv. (*modal*) chibzuit, înțelept, înțelepțește, judicios, rațional, temeinic. *A procedat cuminte în ceea ce privește hotărârea luată.*

cumínțeă adj. cumințică.

cumínțénie s.f. **1** ascultare, docilitate, obediență, supunere, ‹rar› cumințire, sumisiune, supușenie, ‹înv.› ascultăciune, ascultământ, plecăciune, poslușanie, subordinație. *Cumințenia trebuie să fie asumată de către copil.* **2** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințire, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe cumințenia pe care o are acum, la bătrânețe.* **3** (*pop.*) v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență.

cumínți vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni sau, p. ext., animale de casă*) (se) astâmpăra, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹înv. și reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se pocăi[1], ‹înv.› a (se) încuminți, a (se) înțelepți. *Nu trebuie să se recurgă la bătaie pentru a cumînți un copil. Câinele agitat s-a cumințit imediat când și-a văzut stăpâna.*

cumințíică adj. cumințea.
cumințíe s.f. (*rar*) **1** v. Ascultare. Cumințenie. Docilitate. Obediență. Supunere. **2** v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.
cumințíre s.f. astâmpărare, domolire, liniștire, potolire. *Bătaia nu ajută la cumințirea copiilor.*
cumințít, -ă adj. (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit.
cumnát, -ă s.m., s.f. ‹înv. și pop.› tătăișă[2], ‹reg.› noră, noră de frate, șogor, șogoran, șogoriță. *Cumnatul ei este medic.*
cúmpănă s.f. **I 1** (*la fântână*) ‹reg.› ghermăn, limbă, sleme, smârc, vârdină, zvârdină. *Nu se poate scoate apă din fântână pentru că aceasta nu are cumpănă.* **2** (*art.* ***Cumpăna***; *astron.; nm. pr.*) Balanța (v. *balanță*), ‹reg.› Tereziile (v. *terezie*), ‹înv.› Cântarul (v. *cântar*), Libra (v. *libră*[1]). *Cumpăna este o constelație din emisfera australă.* **3** (*art.; astron.*) ***cumpăna nopții*** = miezul nopții (v. *miez*), ‹reg.› spicul nopții (v. *spic*). *Cumpăna nopții este ora 24.* **4** (*geogr.*) ***cumpănă de ape*** = (*art.*) ***cumpăna apelor*** = ‹reg.› obcină. *Cumpăna apelor delimitează bazine hidrografice vecine.* **5** (*metrol.; pop.*) v. Balanță. Cântar. **II** (*tehn.*) **1** nivelă cu bulă de aer, ‹pop.› poloboc, ‹reg.› vasărvag, ‹înv.› libelă, nivelă cu băsică de aer, nivelă cu băsicuță de aer. *Zidarii folosesc cumpăna pentru a verifica orizontalitatea unei suprafețe.* **2** (*la moară*) capră, ‹pop.› coinac, ‹reg.› buhai, cântarul pietrelor (v. *cântar*), crainic, făfălug, tăvălug, zăvor. *Cu ajutorul cumpenei se ridică și se lasă pietrele.* **3** (*la pl.* ***cumpene***; *la războiul de țesut*) aripi (v. *aripă*), crucișe (v. *cruciș*), fofelnițe (v. *fofelniță*), răscruci (v. *răscruce*), speteze (v. *spetează*). *Cumpenele sunt cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței pe care sunt așezate fofezele.* **4** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinainte (v. *cruce*). **5** (*la vârtelniță; reg.*) v. Aripă. Cruce. Spetează. **6** (*la moară; reg.*) v. Posadă[1]. Schimbătoare (v. *schimbător*). **III** fig. **1** restriște. *Seceta prelungită a fost o vreme de grea cumpănă atât pentru oameni, cât și pentru animale.* **2** încercare. *În timpul inundațiilor a trecut printr-o mare cumpănă.* **3** (*concr.*) amenințare, pericol, primejdie. *Nerespectarea semnelor de circulație reprezintă o mare cumpănă.* **4** (*rar*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpănire. Cumpăt. Cumpătare. Echilibru. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.
cumpăneálă s.f. (*rar*) **I 1** v. Contrabalansare. Contracumpănire. Cumpănire. Echilibraj. Echilibrare. **2** v. Cumpănire. Echilibru. **II** fig. v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpănire. Cumpăt. Cumpătare. Echilibru. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.
cumpăní vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales sisteme fizice, tehnice etc.*) a echilibra. *A dus cântarul la reparat pentru a-l cumpăni. A cumpănit rotorul.* **2** tr. a contrabalansa, a contracumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni, ‹rar› a destoarce[1]. *A reușit să cumpănească marfa răsturnată pe plută.* **3** tr. (*pop.; compl. indică substanțe, materii, mărfuri etc.*) v. Cântări. **4** refl. (*reg.; despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aduce. Apropia. Asemăna. Asemui. Semăna[2]. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică stări, situații etc.*) a compensa, ‹fig.› a contrabalansa, a contracumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa finețiistilului nu este cumpănită de o imaginație genială.* **2** tr. a chibzui, a se gândi, a judeca, a socoti, ‹fig.› a cântări, a drămui. *A cumpănit toate variantele de proiect.* **3** tr. ‹fig.› a chibzui, a măsura. *Când vorbește în public, își cumpănește cuvintele.* **4** tr. a aranja, a face, a potrivi, a ticlui. *A știut să cumpănească în așa fel lucrurile încât să nu iasă în pierdere.* **5** tr., refl. pas. (*reg.; compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) v. Alege. Decide. Fixa. Hotărî. Stabili. **6** tr. (*reg.; urmat de prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **7** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].
cumpănire s.f. **I 1** echilibru, ‹rar› cumpăneală. *Au fost momente când cumpănirea plutei era aproape imposibilă.* **2** contrabalansare, contracumpănire, echilibraj, echilibrare, ‹rar› cumpăneală. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru cumpănire.* **3** (*pop.*) v. Cântărire. **II** fig. **1** compensare, ‹fig.› contrabalansare, contracumpănire, echilibrare, ponderare, precumpănire. *O imaginație genială ar putea avea un rol important în cumpănirea lipsei finețiistilului.* **2** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹fig.› echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe cumpănirea pe care o are acum, la bătrânețe.* **3** chibzuire, gândire, judecare, ‹fig.› cântărire, drămuire. *Cumpănirea celor întâmplate a durat destul de mult.*
cumpánít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› economn. *Fiind un om cumpănit, a reușit să se descurce în viață.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om cumpănit.* **3** (*despre oameni*) cuminte, echilibrat, moderat, rațional, rezonabil, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr cumpănit, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui.* **4** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, gândit, judicios, matur, serios, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. și reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Inițiativa acțiunii sale s-a dovedit cumpănită, având în vedere rezultatele obținute.* **5** (*despre atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) măsurat[2], tacticos. *Totdeauna gesturile ei sunt cumpănite.* **II** adv. (*modal*) bărbătește, chibzuit, matur, socotit[2], temeinic. *A răspuns cumpănit la provocare.*
cumpănitór, -oáre adj. (*rar*) **1** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) v. Chibzuit. Cumpănit. Gândit. Judicios. Matur. Serios. Socotit[2]. Temeinic. **2** fig. v. Adânc. Capital[2]. Cardinal. Chintesențial. Considerabil. Crucial. Decisiv. Esențial. Fundamental. Hotărâtor. Important. Însemnat. Major. Mare[1]. Organic. Primordial. Profund. Puternic. Radical. Serios. Structural. Substanțial. Vital.
cumpărá vb. I. tr. **1** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a achiziționa, a dobândi, a lua, a obține, a procura, ‹înv. și pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv› a proftaxi. *A cumpărat un teren la un preț convenabil.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a corupe, a mitui, a plăti, ‹fig.› a unge. *L-a cumpărat pe director pentru a fi promovat.*
cumpăráre s.f. achiziție, achiziționare, cumpărat[1], dobândire, luare, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. și pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După cumpărarea unui teren, a primit aprobare de construcție.*
cumpărát[1] s.n. achiziție, achiziționare, cumpărare, dobândire, luare, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. și pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare.
cumpărát[2], -ă adj. (*despre produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) achiziționat, dobândit, procurat, ‹înv. și pop.› târguit. *Terenul cumpărat este foarte productiv.*
cumpărátor, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. client, mușteriu, ‹reg.› pețitor, ‹înv.› târguitor. *Magazinul alimentar are mulți cumpărători.* **2** s.m. (*la pl.* ***cumpărători***) clientelă, lume, mușterii (v. *mușteriu*). *Cumpărătorii care vin la magazinul lui sunt constanți.*
cumpărătúră s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***cumpărături***; *concr.; com.*) târguială, ‹engl.› shopping. *A făcut cumpărături din diferite magazine.* **2** (*rar*) v. Achiziție. Achiziționare. Cumpărare. Cumpărat[1]. Dobândire. Luare. Obținere. Procurare.
cúmpăt s.n. **1** (*adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra”, „a-și pierde”*) calm[2], fire, stăpânire, stăpânire de sine, ‹înv.› stăpânia sineșului (v. *stăpânie*), stăpânie, stăpânirea sineșului (v. *stăpânire*), ‹fig.› sânge rece, ‹fig.; rar› răceală. *În situații critice nu-și pierde cumpătul.* **2** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune,

sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințenie, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe cumpătul pe care îl are acum, la bătrânețe.* **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Dietă[1]. Regim.

cumpătáre s.f. **1** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințenie, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. **2** chibzuială, economie, măsură. *Nu înseamnă că sunt zgârciți dacă le place cumpătarea.*

cumpătát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om cumpătat, a reușit să se descurce în viață.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om cumpănit.* **3** (*despre existență, viața etc. oamenilor*) așezat[2], chibzuit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], tihnit. *Au înțeles că au de câștigat doar dacă traiul lor este cumpătat.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, ‹fig.› mediu[2]. *Reacțiile ei în fața unor situații speciale sunt cumpătate.*

cumplí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

cumpliciúne s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

cumplíre s.f. (*înv.*) **1** v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie. **2** (*concr.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1].

cumplít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om cumplit și ursuz. Este cumplită la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime cumplită.* **3** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărător, oțeros, speriat[2]. *Este un despot cumplit. Fapta sa este cumplită.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă cumplită.* **5** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă cumplită.* **6** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, groaznic, înfiorător, îngrozitor, violent, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› înfricoșător, nebun, sălbatic, sfâșietor. *Acum, printre străini, știe ce înseamnă dorul cumplit de țară.* **7** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună cumplită i-a luat acoperișul casei.* **8** (*înv.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **9** (*înv.*) v. Absolut. Complet. Deplin. Integral. Întreg. Plenar. Tot. Total. **10** fig. (*despre stări, situații etc.*) extrem, ‹fig.› negru. *Mulți oameni încă mai trăiesc într-o sărăcie cumplită.* **II** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă cumplit cu adversarii.* **2** aprig, crâncen, crud, crunt, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleștat. *Semifinaliștii se luptă cumplit pentru medalia de aur.* **3** groaznic, înfiorător, îngrozitor, oribil, rău, ‹înv. și pop.› vrăjmaș. *Îl doare capul și se simte cumplit.*

cumplitáte s.f. (*înv.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

cumsecáde adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** (*despre oameni*) bun, îngăduitor, înțelegător, omenos, ‹pop.› acătării, ‹fam.› gigea, ‹înv.› omenit, ‹arg.› gășcar, salon[2], valabil. *Este un director cumsecade cu angajații.* **2** (*pop. și fam.*) v. Adecvat. Bun. Indicat. Nimerit. Potrivit. Propriu. **3** fig. (*pop. și fam.; despre prețuri*) v. Atractiv. Decent. **II** adv. (*modal*) **1** omenește, ‹pop.› creștinește. *Se poartă cumsecade cu cei săraci.* **2** (*pop. și fam.*) v. Bine.

cúmul s.n. cumulare. *Cumulul de funcții este reglementat prin lege.*

cumulá vb. I. tr. **1** (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a aduna, a agonisi, a economisi, a face, a strânge, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prăștipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să cumuleze o avere imensă.* **2** a îngloba, a însuma, a întruni, ‹înv.› a împreuna, ‹fig.› a rezuma. *Este o personalitate unică întrucât cumulează însușiri deosebite.*

cumuláre s.f. **1** cumul. **2** cumulație, însumare, sumație. *Cumularea atâtor însușiri deosebite face din el o personalitate unică.*

cumulát, -ă adj. (*despre bunuri materiale, averi, bogății etc.*) acumulat, adunat[2], agonisit, economisit, strâns[2]. *Capitalul cumulat este depus în bancă.*

cumulație s.f. cumulare, însumare, sumație.

cumulostrátus s.m. (*meteor.*) stratocumulus. *Cumulostratus se formează la o altitudine care variază între 50 și 2 000 m.*

cumvá adv. **1** (*modal*) oarecum, ‹rar› undeva, ‹înv.› doar. *Nimănui să nu-i treacă cumva prin gând că este un geniu.* **2** (*ipotetic; în legătură cu vb. la cond. sau la viit.*) eventual, poate, ‹înv.› cândai. *Dacă cumva i-ar fi plăcut medicina, ar fi făcut orice pentru a-i ajuta pe suferinzi.*

cuneát, -ă adj. (*despre obiecte*) cuneiform. *Obiectul cuneat are forma unui cui.*

cuneifórm, -ă adj. (*despre obiecte*) cuneat.

cuniculicultúră s.f. (*zootehn.*) cunicultură. *Cuniculicultura se ocupă cu creșterea iepurilor de casă.*

cunicultúră s.f. (*zootehn.*) cuniculicultură.

cunilínctus s.n. cunilingus.

cunilíngus s.n. cunilinctus.

cunilíție s.f. ‹arg.› papiț.

cunoáște vb. III. **I 1** tr. a ști. *Până nu stai cu omul în casă, nu-l cunoști cum este. Îl cunoaște pe profesor foarte bine.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ.-elemente pred.*

suplimentare) a ști. *Te cunoșteam om manierat și cumpătat.* **3** tr. a ști, ‹astăzi rar› a pricepe. *Toată lumea cunoaște întâmplarea, deși ei încearcă s-o țină în secret.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a se ști. *Cei doi se cunosc de când erau copii.* **5** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) a identifica, a recunoaște, a ști. *Abia a cunoscut-o în noua ei ținută. În scrisoare a cunoscut scrisul tatălui ei.* **6** tr. (*compl. indică ființe*) a afla, a găsi, a întâlni. *Tânărul speră să cunoască perechea potrivită.* **7** tr. a afla, a ști. *Deși era dureros pentru ea, totuși a vrut să cunoască adevărul.* **8** refl. (*despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) a se afla, a se auzi, ‹înv. și reg.› a se vesti, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.› a răsufla, a respira, a transpira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relației lor s-a cunoscut în câteva zile.* **9** refl. impers. a se observa, a se remarca, a se vedea. *După ordinea din casă, se cunoaște că ai fost tu aici.* **10** tr. a presimți, a prevedea, a ști. *Nu poate să cunoască cât va dura această situație.* **11** tr. (*pop.*) v. Obține. Realiza. **12** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Răsplăti. Recompensa. **13** tr. (*înv.; compl. indică greșeli, acte criticabile etc.*) v. Declara. Mărturisi. Recunoaște. **II** tr. **1** (*compl. indică un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc.*) a pricepe, a stăpâni, a ști, ‹fam.› a vedea, ‹arg.› a bunghi. *Cunoaște bine fizica și chimia.* **2** (*compl. indică o limbă*) a poseda, a stăpâni, a ști, ‹arg.› a gini. *Cunoaște la perfecție franceza, italiana și spaniola.* **3** a înțelege, a pricepe, a ști, ‹fig.; fam.› a cuprinde. *Cunoști sensul acestei expresii?* **4** (*înv.*) v. Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Opina. Pricepe. Socoti. Susține. **5** (*înv.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Deduce. Prezuma.

cunoáștere s.f. **1** (*filos.*) înțelegere, percepție, pricepere, ‹livr.› cogniție. *Atât știința, cât și arta au ca scop cunoașterea realității obiective.* **2** ‹înv.› știință, știre, știut[1], știutură. *Cunoașterea împrejurărilor în care a avut loc acest eveniment este obligatorie pentru a-l putea explica.* **3** pricepere, stăpânire, ‹livr.› pericție. *Cunoașterea mai multor domenii ale științei este astăzi o necesitate.* **4** posedare, stăpânire, știință, ‹arg.› ginire. *Pentru cei care lucrează în turism cunoașterea mai multor limbi este obligatorie.* **5** (*rar; mai ales constr. cu vb. „a avea”, „a lua”*) v. Cunoștință.

cunoscătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** expert. *Era unul dintre cei mai buni cunoscători ai limbii și literaturii române.* **2** ‹astăzi rar› știutor. *El este singurul cunoscător al tainei pe care fata o poartă în suflet.*

cunoscút, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre lucruri, fapte, evenimente etc.*) știut[2]. *Aceste întâmplări cunoscute nu mai trebuie aduse în discuție.* **2** (*despre oameni*) anume, anumit, știut[2]. *Când a făcut acea remarcă, s-a referit la o persoană cunoscută.* **3** (*despre oameni*) consacrat, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, reputat, vestit. *Este un romancier cunoscut.* **4** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) curent, frecvent, general[2], habitual, obișnuit, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali cunoscuți.* **5** (*despre locuri, obiceiuri etc.*) familiar, știut[2]. *După ani, se întoarce să mai vadă locurile cunoscute.* **6** convenit, stabilit, știut[2]. *A ieșit din casă la semnalul cunoscut.* **7** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi cunoscută, știută doar de ei.* **II** s.m. (*la pl. **cunoscuți***) cunoștințe (v. *cunoștință*), legături (v. *legătură*), relații (v. *relație*). *Întrucât are o funcție publică, are foarte mulți cunoscuți.*

cunoștínță s.f. **I 1** (*mai ales constr. cu vb. „a avea”, „a lua”*) ‹rar› cunoaștere, ‹înv.› știință. *Nu avea cunoștință de cele întâmplate.* **2** pregătire, ‹înv.› știință. *Nu a putut să ajute rănitul, întrucât nu avea nicio cunoștință în domeniul medical.* **3** (*la pl. **cunoștințe***) cultură, instrucție, învățătură, pregătire, studii (v. *studiu*), ‹înv. și pop.› slovă, ‹pop. și fam.› știință de carte, ‹înv. și reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința cunoștințelor. Deși este foarte isteț, nu are prea multe cunoștințe.* **4** (*la pl. **cunoștințe**; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică sfera, domeniul etc.*) elemente (v. *element*), noțiuni (v. *noțiune*). *Stăpânește bine cunoștințele de bază ale matematicii.* **5** (*rar*) v. Informație. Știre. Veste. **6** (*rar*) v. Judecată. Minte. Rațiune. **7** (*filos.; în opoz. cu „materie”, „existență”; înv.*) v. Conștiință. Cuget. Gândire. Mental. Spirit. Suflet. **8** (*înv.*) v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință. **II** (*concr.*) **1** (*mai ales la pl. **cunoștințe***) cunoscuți (v. *cunoscut*), legături (v. *legătură*), relații (v. *relație*). **2** relație, ‹fig.; fam.› pilă. *Nu are nicio cunoștință la care să apeleze pentru a obține o casă.*

cununá vb. I. **1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se căsători, ‹pop.› a se nunti, ‹înv.› a se încununa. *S-au cununat religios la o biserică veche.* **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Răsplăti. Recompensa. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Încorona. Încununa.

cununát, -ă adj. (*despre oameni*) căsătorit, ‹fam.› căpătuit, ‹pop.› luat[2], ‹înv. și reg.› căpuit. *Tinerii cununați au plecat în luna de miere.*

cunúnă s.f. **I 1** coroană. *Pentru premiere, a împletit o cunună din crenguțe de stejar.* **2** cununie, ‹reg.› pirostrie, ‹reg.; glum.› crăcaie, crăcană. *Cununa se așază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul ortodox.* **3** (*determ. prin „de ceapă”, „de usturoi”*) funie, legătură, ‹înv. și pop.› coardă. *A cumpărat pentru iarnă câteva cununi de usturoi.* **4** (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă. **5** (*art.; astron.; reg.*) ***cununa-cerului*** v. Curcubeu. **6** (*înv.*) v. Coroană. Diademă. **II** (*bot.*) **1** ***cunună-albă*** = *Campanula fenestrellata*; ‹reg.› trifoiaș. **2** (*reg.*) v. Coronițe (*Coronilla varia*).

cununíe s.f. **1** căsătorie, ‹pop.› nuntire, nuntit. *Cununia religioasă a celor doi tineri s-a oficiat la o biserică veche.* **2** cunună, ‹reg.› pirostrie, ‹reg.; glum.› crăcaie, crăcană.

cununíță s.f. **I** coroniță. *A făcut o cununiță din flori și frunze.* **II** (*bot.*) **1** *Spiraea ulmifolia*; ‹reg.› arnică, caprifoi, ciritel, creț ușcă, pepenea, taulă, teișor, turiță. **2** (*reg.*) v. Coronițe (*Coronilla varia*). **3** (*reg.*) v. Flori-de-paie (v. *floare*). Imortelă. Nemuritoare (v. *nemuritor*) (*Helichrysum bracteatum*). **4** (*reg.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*). **5** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

cupáj s.n. (*vinificație*) cupajare. *Prin cupaj se amestecă diferite varietăți de vin.*

cupajáre s.f. (*vinificație*) cupaj.

cupáre s.f. tăiat[1], tăiere. *La unii câini de rasă se impune cuparea urechilor.*

cúpă[1] s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› năstrapă, ‹reg.› oticău, ‹înv.› scafă, tas. *A pus vin musafirilor în cupe de cristal.* **2** (*bis.*) caliciu, potir, ‹înv.› scăfârlie. *Cupa este un vas liturgic în care se ține vinul sfințit.* **3** bol. *La cantine, supa se servește în cupe metalice.* **4** (*de obicei în competiții sportive*) trofeu. *Tenismenul a câștigat cupa în turneul de la Roland Gaross.* **5** (*la roata morii de apă*) blid, căuș, ciutură, ‹reg.› făcău. *În cupă cade apa.* **6** (*anat.; la dinții calului; reg.*) v. Mișină. **II** (*bot.*) **1** caliciu, potir, ‹înv.› pahar. *Roua se strânge în cupa florii.* **2** (*art.*) ***cupa-vacii*** = a *Calystegia sepium*; rochița-rândunelei (v. *rochiță*), rochița-rândunicii (v. *rochiță*), ‹reg.› volbură, volbură-de-garduri, volbură-mare, volbură-urcătoare; **b** (*reg.*) v. Fascomină. Volbură. Volbură-de-pădure. Volbură-mare. Volbură-sălbatică (*Calystegia silvatica*); **c** (*reg.*) v. Volbură-mare (*Convolvulus sepium* și *Convolvulus silvaticus*); (*reg.*) ***cupa-oii*** v. Campanulă. Clopoțel (*Campanula macrostachia*). **3** (*la pl. **cupe**; reg.*) v. Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*).

cúpă[2] s.f. (*j. de cărți*) **1** roșu. *Valet de cupă.* **2** inimă, inimă roșie. *Decartează un decar de cupă.*

cúpă[3] s.f. (*rar*) v. Croială. Croire. Croit. Tăietură.

cuperóză s.f. (*med.*) acnee rozacee. *Cuperoza apare la oamenii în vârstă, în jurul nasului și pe pomeții obrajilor.*

cupéț s.m. (*înv.*) v. Comerciant. Negustor.

cupéu s.n. **1** (*transp.*) trăsură închisă, ‹înv. și pop.› caretă. *Cupeul are de obicei două locuri.* **2** (*într-un vagon de cale ferată; înv.*) v. Compartiment.

cupí vb. IV. refl. (*reg.; despre materiale textile*) v. Intra. Strâmta. Strânge.

cupíd, -ă adj. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) ahtiat, aprig, avid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om cupid de câștig.*

cupiditáte s.f. aviditate, lăcomie, rapacitate, ‹înv.› luătură, răpăreție, ‹grec.; înv.› pleonexie,

‹fig.› nesaţ, voracitate. *Cupiditatea l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.*

cupít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

cupíu s.n. (*fin.*) cupură. *Cupiul este un bilet de bancă, având o anumită valoare nominală.*

cuplă vb. I. **1** tr. (*tehn.; compl. indică elemente ale unui sistem tehnic*) a acupla, a angrena, a lega[1]. *A cuplat elementele sistemului de racordare la reţeaua de gaz metan.* **2** refl. (recipr.) (*biol.; despre fiinţe*) a se acupla, a se copula, a se împerechea, a se împreuna, a se încrucişa, ‹pop. şi fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoţi, a se mânzi, a se mârli, a se nunti, a se vieri, ‹reg.› a se căţăla, a se căţelări, a se căţeli, a se cotoci, a se cotoroba, a se coţăi, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se ţăpi, a se vişti[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute.

cupláj s.n. (*tehn.*) acuplaj, acuplare, cuplare, legare, legătură. *Cuplajul elementelor sistemului tehnic s-a făcut prin rezistoare şi bobine condensatoare.*

cupláre s.f. **1** (*tehn.*) acuplaj, acuplare, cuplaj, legare, legătură. **2** (*biol.*) acuplare, coit, contact sexual, copulare, copulaţie, împerechere, împreunare, ‹pop. şi fam.› cotoire, ‹pop.› însoţire, însoţitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coţăială, coţăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuş, ţeapă, ‹vulg.› cordeală, futere.

cuplăt, -ă adj. (*tehn.; despre elementele unui sistem*) acuplat.

cuplór optic s.n. (*electrotehn.*) fotocuplor, optocuplor, optoizolator. *Cuplorul optic este folosit pentru transmisia unor semnale prin intermediul luminii.*

cúplu s.n. **1** pereche, ‹înv.› îndoime. *Cei doi soţi formează un cuplu foarte potrivit.* **2** (*fiz.*) ***cuplu termoelectric*** = termocuplu, termoelement. *Cuplul termoelectric este folosit pentru măsurarea temperaturilor.*

cúpo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) sumbru.

cupólă s.f. (*constr.*) arc, arcadă, boltă, boltire, boltitură, ‹reg.› boltiş, ‹înv.› culă, sclip, ‹turc.; înv.› cubea. *Admiră cupola catedralei gotice.*

cupón s.n. **1** ‹înv.› margine. *Dintr-un val de pânză a mai rămas doar un cupon.* **2** (*fin.*) vaucer. *Pe baza unui cupon se acordă titularului, la scadenţele stabilite, dividende sau dobânzi.*

cuprá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică obiecte metalice*) a arăma, ‹înv.› a arămui[1]. *Vasul metalic a fost cuprat pe cale electrolitică.*

cuprăre s.f. (*tehn.*) arămire, arămit[1], ‹înv. şi pop.› arămuit[1], ‹înv.› arămuire. *Cuprarea obiectelor de metal se efectuează prin cufundarea lor în soluţii de săruri de cupru.*

cuprát, -ă adj. (*tehn.; despre obiecte metalice*) arămit, ‹înv. şi pop.› arămuit[2]. *Foloseşte vase cuprate.*

cuprínde vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe; adesea urmat de determ. „în braţe”*) a apuca, a îmbrăţişa. *Cum a văzut-o intrând, a şi cuprins-o în braţe.* **2** refl. recipr., tr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „de”, „cu”*) a se îmbrăţişa, a (se) înlănţui, a (se) prinde, ‹fig.› a se încleşta. *Când s-au întâlnit, s-au cuprins afectuos de umeri.* **3** tr. (*despre haine; compl. indică oameni*) a încăpea. *Rochia nu o mai cuprinde din cauză că s-a îngrăşat.* **4** tr. (*mai ales despre lichide; compl. indică materiale, lucruri etc.*) a acoperi, ‹reg.› a privesti. *Când rufele se pun la muiat, apa trebuie să le cuprindă.* **5** tr. (*compl. indică fiinţe*) a lua, ‹fig.› a fura. *Căzuse în apă şi curentul l-a cuprins, târându-l la vale.* **6** tr. (*despre foc; compl. indică clădiri, încăperi, obiecte etc.*) a aprinde, a învălui. *Focul a cuprins aripa de vest a palatului.* **7** tr. fig. (*de obicei cu determ. „cu ochii”, „cu privirea”*) a prinde, a vedea, ‹fig.› a apuca, a îmbrăţişa. *Cât cuprindeai cu ochii, şesurile şi văile abureau.* **8** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică fiinţe*) v. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui. **9** tr. (*pop.; compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulaţie etc.*) v. Astupa. Bara. Bloca. Închide. **10** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăţi. Îmburghezi. Înavuţi. Înstări. Parveni. **11** tr. (*jur.; înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Sechestra. **12** refl. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Îndeletnici. Ocupa. **13** tr. (*milit.; înv.; compl. indică oraşe, fortăreţe, puncte strategice etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. **14** tr. (*milit.; înv.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi. **15** tr. (*milit.; înv.; compl. indică trupe inamice, puncte strategice, persoane care aparţin unor unităţi militare etc.*) v. Captura. **16** tr. fig. (*fam.*) v. Cunoaşte. Înţelege. Pricepe. Şti. **II 1** tr. a conţine, a include, a îngloba, ‹rar› a număra[1], ‹înv. şi reg.› a ţine. *Legumele cuprind numeroase vitamine. Oţelurile aliate cuprind unul sau mai multe elemente de aliere. Revista cuprinde articole din domenii diferite.* **2** tr. a avea, a conţine, ‹fig.› a închide. *Cărţile pentru copii cuprind multe ilustraţii.* **3** tr. (*despre texte, scrieri etc.; compl. indică date, informaţii, note etc.*) a conţine, a include, ‹rar› a scrie, ‹pop.› a spune, a zice. *Actul de moştenire cuprinde o referire importantă la clauza impusă de proprietar. Scrisoarea cuprinde date despre perioada studenţiei sale la Viena.* **4** tr. a include, a incluziona, a îngloba. *Cursul de gramatică cuprinde atât morfologia, cât şi sintaxa.* **5** refl. (*mat.; despre numere*) a intra, a merge. *Trei se cuprinde în 9 de trei ori.* **6** tr. (*despre recipiente*) ‹pop.› a lua. *Butoiul cuprinde 50 de litri.* **III 1** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleşi, a covârşi, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolţi, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o cuprinde.* **2** tr. (*despre stări fizice; compl. indică fiinţe*) a copleşi, a covârşi, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹înv.› a preacovârşi, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolţi, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l cuprindă somnul când a sunat telefonul.* **3** tr. (*despre senzaţii; compl. indică fiinţe*) a copleşi, a pătrunde, a răzbi, ‹livr.› a penetra, ‹înv.› a răzbate, ‹fig.› a străbate, a străpunge, a tăia. *L-a cuprins foamea. O cuprinde setea. L-a cuprins frigul.* **4** tr. (*despre stări psihice, afective etc.; compl. indică oameni*) a apuca, a încerca, a prinde, a-i veni, ‹reg.› a mârzi. *Adesea o cuprinde disperarea.* **5** tr. (*despre stări fiziologice; compl. indică fiinţe*) a năpădi, a trece. *Năduşelile l-au cuprins din cauza emoţiilor.* **6** tr. fig. (*despre idei, evenimente, mişcări sociale etc.*) a atrage. *Mişcările de stradă au cuprins tot oraşul.* **7** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuţi. Zori[2].

cupríndere s.f. **1** includere, înglobare. *Cuprinderea în revistă a unor articole din domenii diferite face ca aceasta să fie vândută bine.* **2** (*înv.*) v. Conţinut. Corp. Cuprins[1]. Materie. **3** (*înv.*) v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spaţiu. Suprafaţă. Teritoriu. **4** (*milit.; înv.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

cuprínş[1] s.n. **I 1** întindere, întins[1], spaţiu, suprafaţă, teritoriu, ‹livr.› superficie, ‹înv. şi pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. *Ploile au căzut pe tot cuprinsul ţării.* **2** limită, ‹rar› perimetru, ‹înv.› ocol. *Are voie să se joace numai în cuprinsul curţii.* **3** (*concr.; înv.*) v. Posesiune. Proprietate. Stăpânire. **4** (*concr.; înv.*) v. Loc. Lume. Parte. Parte a lumii. Regiune. Ţinut. **5** (*concr., constr.; înv.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrăditură. **6** (*milit.; înv.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire. **II 1** conţinut, ‹rar› plin. *A vărsat cuprinsul vasului la chiuvetă.* **2** conţinut, corp, materie, ‹înv.› cuprindere, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Găseşte datele de care are nevoie în cuprinsul tratatului de istorie.* **3** conţinut, sumar, tablă de materii (v. *tablă*[1]), ‹înv.› registru, scară, sumă, tabel, ‹grec.; înv.› pinax. *A deschis cartea la cuprins pentru a găsi pagina capitolului căutat.*

cuprínş[2], -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*pop.*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **2** fig. (*înv.*) v. Ocupat. Prins[2].

cuprinzătór, -oáre adj., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „mic”; despre întinderi de pământ, teritorii, ţinuturi etc.*) extins, imens, întins[2], larg, mare[1], vast[2], ‹înv. şi reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfăţat[2]. *În toate provinciile ţării sunt câmpii cuprinzătoare. Are o moşie cuprinzătoare.* **2** (*despre spaţii delimitate sau închise, mai ales despre construcţii, părţi componente ale lor*) încăpător, întins[2], larg, mare[1], spaţios. *Casa are un salon cuprinzător.* **3** (*despre vase, recipiente etc.*) încăpător, larg, mare[1], voluminos. *Damigeana este destul de cuprinzătoare pentru cantitatea de vin pe care o va cumpăra.* **4** (*despre noţiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, extins, larg, lax, ‹fig.› întins[2], spaţial. *Romanul are o structură cuprinzătoare. Are o perspectivă cuprinzătoare asupra acestui proiect.* **5** (*despre cunoştinţe, studii, cultură etc.*) enciclopedic, universal, vast[2].

Cunoştinţele lui sunt cuprinzătoare, aparţinând mai multor domenii ale ştiinţei. **II 1** s.f. v. Paranteză. Paranteză rotundă. **2** s.n. (*mat.*) v. Cât.

cuproxíd s.n. (*chim.*) oxid de cupru. *Cuproxidul se foloseşte în industria sticlei şi a emailurilor ca pigment verde.*

cúpru s.n. (*chim.*) aramă. *Are multe obiecte decorative din cupru.*

cuptór s.n. **I 1** ‹reg.› şparhat. *Şi-a construit un cuptor de cărămidă pentru pâine.* **2** rolă, ‹reg.› tobă. *Cuptorul aragazului coace foarte bine.* **3** cămin, vatră, ‹reg.› cameniţă. *A pus apă la încălzit într-un vas, pe cuptor.* **4** (*tehn.*) ***cuptor de var*** = varniţă, ‹înv. şi reg.› vărălniţă, văraştină. *În cuptorul de var se arde piatra-de-var.* **5** (*tehn.*) ***cuptor înalt*** = furnal. *Fonta brută se obţine în cuptoare înalte.* **6** (*tehn.*) ***cuptor cu reverber = cuptor cu reverberaţie*** = furnal cu reverber. *În cuptorul cu reverber încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere şi prin radierea căldurii din acoperiş.* **7** (*reg.*) v. Sobă. **II** (*pop.*) v. Iulie. **III** fig. (*meteor.*) arşiţă, caniculă, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbinţeală, înăbuşeală, năbuşeală, năduf, năduşeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpuşeală, ‹fig.› jar. *A plecat la munte pentru a scăpa de cuptorul verii.*

cupuliféră s.f. (*bot.*) fagacee. *Din familia cupuliferelor fac parte fagul, stejarul, castanul.*

cupúră s.f. **1** tăietură. *Cupura de la deget s-a infectat.* **2** (*fin.*) cupiu. *Cupura este un bilet de bancă, având o anumită valoare nominală.*

cur s.n. **I** (*pop.*) **1** (*anat.*) v. Dos. Fund. Şezut. **2** (*anat.*) v. Anus. **3** (*med.*) ***cur-de-găină*** v. Pecingine. **4** (*art.; bot.*) ***curul-boului*** v. Măceş. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*); (*reg.*) ***curul-găinii = curul-puiului*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **II** (*la pantaloni; impr.*) v. Fund. Dos.

curá vb. I. **1** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Apăra. Dezvinovăţi. Disculpa. Justifica. Scuza. **2** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică obiecte; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de", care indică materia îndepărtată*) v. Curăţa. Şterge. **3** tr. (*înv.; compl. indică fructe, legume etc.*) v. Curăţa. **4** tr. (*reg.; compl. indică porumbul sau boabele de pe ştiuletele de porumb*) v. Dezghioca. **5** refl. (*med., med. vet.; înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau „la"*) v. Îngriji. Trata. **6** tr. (*silv.; înv.; compl. indică suprafeţe împădurite sau păduri*) v. Defrişa. Despăduri. **7** tr. (*înv.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi.

curábil, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli, tumori etc.*) benign, uşor[2], vindecabil, ‹înv.› vindecăcios. *Doctorii i-au extirpat o tumoare curabilă de pe rinichi.*

curái s.n. (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

curáj s.n. **1** bărbăţie, bravură, cutezanţă, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeţie, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanţă, ‹rar› cutezare, dârzoşenie, ‹pop. şi fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoşie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoşare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semeţire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu curaj pentru scopurile sale.* **2** bărbăţie, bravură, eroism, neînfricare, vitejie, ‹înv. şi pop.› ostăşie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. şi reg.› viteşug, ‹înv.› hărăţie, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ştefan au dat dovadă de mult curaj în luptă.*

curajós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) brav, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneţ, neînfricat, semeţ, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. şi pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. şi fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoşat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii curajoşi se aruncă în focul bătăliei.* **2** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaţilor*) bărbătesc, viteaz, vitejesc, ‹reg.› bărbătos, ‹înv.› virtuos, ‹fig.; pop.› şoimănesc. *A fost avansat general pentru că a săvârşit fapte curajoase pe câmpul de luptă.* **II** adv. (*modal*) bărbăteşte, eroic, vitejeşte, ‹pop.› voinicеşte, ‹fig.; pop.› şoimeşte. *Românii s-au luptat curajos pentru independenţă.*

curamá s.f. (*înv.*) v. Chetă. Colectă.

curár s.n. (*la ham; înv. şi pop.*) ‹înv. şi pop.› bucar, vânare[2], ‹reg.› gurură, hamut, cureaua vânării (v. *curea*), vânarea hamului (v. *vânare*[2]). *Curarul este o curea care trece peste crupele calului.*

curát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „murdar"; despre lucruri, obiecte etc.*) dalb, imaculat, neîntinat, nepătat, ‹reg.› tistaş. *Totdeauna cămăşile lui sunt curate.* **2** (*despre rufe, obiecte etc.*) spălat[2]. *Cearşafurile curate şi apretate trebuie călcate umede. Şterge paharele curate.* **3** (*despre încăperi, case, gospodării etc.*) îngrijit, ‹reg.› tistaş. *Bucătăria este foarte curată.* **4** (*despre oameni sau despre ţinuta lor*) îngrijit. *Este o tânără foarte curată.* **5** (*în opoz. cu „amestecat"; despre materii granulare, seminţe etc.*) neamestecat, pur[2], simplu, ‹reg.› tistaş. *Grâul cumpărat este curat, neavând seminţe de neghină.* **6** (*despre elemente chimice, mai ales despre metale*) nativ, neamestecat, pur[2], ‹înv. şi reg.› safi, ‹reg.› prisnic, ‹înv.› lamur, prisne, ‹fig.› virgin, ‹fig.; înv.› ars[2]. *În minereurile aurifere se găseşte aur curat.* **7** (*despre metale, materiale etc.*) autentic, bun, veritabil, ‹rar› patent[2]. *Lucrează cu aur curat, nu cu imitaţii.* **8** (*în opoz. cu „contrafăcut", „falsificat", „prefăcut"; despre băuturi alcoolice*) natural, neamestecat, pur[2], ‹înv. şi pop.› sadea. *La onomastică a servit un vin curat de Odobeşti.* **9** (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer curat.* **10** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de ape etc.*) clar, cristalin, limpede, netulburat, pur[2], transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. şi pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaş, viorintă, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa curată.* **11** (*în opoz. cu „întunecat", „ceţos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, înseninat, limpede, pur[2], senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. şi pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaş, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit curat după furtună.* **12** (*despre opere de artă, creaţii artistice etc.*) adevărat, autentic, nefalsificat, original, veritabil, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor curat.* **13** (*despre oameni, port, tradiţii etc.*) adevărat, autentic, neaoş, veritabil, ‹rar› pur[2], ‹pop. şi fam.› get-beget, sadea, ‹reg.› lişteav, ‹înv.› fireş. *Poartă un costum curat ţărănesc.* **14** (*relig.; înv. şi reg.; despre credincioşi*) v. Spovedit[2]. **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă priveşte cu un zâmbet curat.* **2** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹fig.› alb, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaş, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om curat în afaceri.* **3** (*în opoz. cu „răguşit", „voalat"; despre sunete, voce*) clar, limpede, nealterat, pur[2], ‹fig.› argintiu, argintos, cristalin, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea curată.* **4** (*despre ochi, privire*) clar, limpede, luminos, pur[2], ‹fig.› senin. *Fetiţa are ochii mari şi curaţi.* **5** (*în opoz. cu „nedesluşit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, desluşit, distinct, evident, lămurit, limpede, precis. *După ridicarea ceţii, în faţă, apare imaginea curată a muntelui.* **6** (*despre iubire*) ideal, platonic, pur[2]. *Dragostea celor doi adolescenţi este curată.* **7** (*despre situaţii, împrejurări etc.*) firesc, natural, normal, obişnuit. *Ceea ce se întâmplă nu este lucru curat.* **8** (*econ.; în opoz. cu „brut"; despre venituri, câştiguri etc.*) net[2], neto. *Are pe lună un venit curat de 3 000 de lei.* **III** adv. fig. (*modal*) **1** aievea, clar, desluşit, explicit, expres[2], lămurit, limpede, răspicat. *I-a repetat curat cum trebuie să procedeze.* **2** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; pop.*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai.

curatív, -ă adj. (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente etc.*) ‹rar› lecuitor, tămăduitor, vindecător. *Face un tratament curativ la Băile Herculane.*

curatór s.m. **1** (*jur.*) ‹înv.› epitrop. *Curatorul administrează bunurile unui minor sau ale unei persoane care are o anumită incapacitate.* **2** custode, ‹înv.› locopaznic. *S-a angajat curator la muzeul de artă.*

curălíce s.f. (*bot.; reg.*) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*).
curătoáre s.f. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Placentă. **2** (*vinificație*) v. Moldă.
curătúră s.f. **1** ‹înv. și pop.› posadă[2], ‹pop.› laz[1], runc, ‹înv. și reg.› secătură, seci, ‹reg.› gărână, irtaș, pârloagă, săcsie, tăietură, târsaică, târsă[2], târsătură, târșeală, târșitură. *Curătura este un loc despădurit într-o pădure, care este folosit ca teren arabil sau ca pășune.* **2** (*silv.; pop.*) v. Parchet.
curăță (curăți) vb. I. (IV.) **I 1** intr. (*despre oameni*) a deretica, a strânge, ‹pop. și fam.› a scutura, ‹înv. și reg.› a griji, ‹reg.› a câștiga, a cioroboti, a orândui, a puțui, a răbui, a rândui, a tăgăși, a ticăzui, a tistăli[1]. *Toată ziua curăță prin casă.* **2** tr. (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a depărta, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a scoate, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A curățat petele de grăsime cu un detergent special.* **3** tr. (*compl. indică obiecte; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de", care indică materia îndepărtată*) a șterge, ‹livr.› a deterge, ‹înv. și reg.› a cura, ‹reg.› a tăgăși. *Curăță praful de pe mobilă cu o cârpă.* **4** tr. (*tehn.; compl. indică metale, soluții, amestecuri etc.*) a depura, a purifica, ‹reg.› a tistăli[1], ‹înv.› a lămuri. *Curăță aurul de impurități pe cale chimică.* **5** tr. (*med., med. vet.; compl. indică plăgi, abcese etc.*) a dezinfecta. *Și-a curățat rana cu apă oxigenată.* **6** tr. (*compl. indică arme, alămuri etc.*) a furbisa, a lustrui. *Și-a curățat lama sabiei.* **7** tr. (*compl. indică fructe, legume etc.*) ‹înv.› a cura. *Curăță un măr de coajă.* **8** tr. (*compl. indică țevi, canale, conducte etc.*) a desfunda. *Instalatorul a curățat conducta de evacuare a apei menajere.* **9** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte sau de îmbrăcăminte; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a scutura. *Își curăță cizmele de zăpadă la intrarea în casă. După ce s-a tuns, își curăță bluza de păr.* **10** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se scutura. *Se curăță de zăpadă înainte de a intra în casă.* **11** tr. (*chir.; reg.; în forma **curăți**; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **12** tr. (*chir.; reg.; în forma **curăți**; compl. indică cocoși*) v. Castra. Claponi. Emascula. Steriliza. **II** fig. **1** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹fig.› a (se) elibera, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se curăță prin pocăință și rugăciuni.* **2** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; pop. și fam.› a scutura. *Escrocul l-a curățat de toți banii.* **3** refl. (*fam.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Debarasa. Descotorosi. Scăpa. **4** refl. (*fam.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece. **5** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
curățare (curățíre) s.f. **I 1** curățat[1], eliminare, îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› repurgație. *Pentru curățarea petelor de grăsime a folosit un detergent special.* **2** curățat[1], ștergere. *Folosește o cârpă pentru curățarea prafului de pe mobile.* **3** (*tehn.*) curățat[1], depurație, purificare, ‹rar› purificație, ‹înv.› lămurire. *Curățarea aurului constă în îndepărtarea, pe cale chimică, a impurităților pe care le conține.* **4** (*med., med. vet.*) curățat[1], dezinfectare, dezinfecție. *A folosit apă oxigenată pentru curățarea rănii.* **5** curățat[1]. *Se folosește de un cuțit ascuțit pentru curățarea mărului de coajă.* **6** curățat[1], desfundare. *Unui instalator priceput nu îi ia mult timp curățarea unei conducte.* **7** (*chir.; la animale; reg.; în forma **curățire**) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **II** fig. (*relig.*) izbăvire, mântuire, purificare, redempțiune, salvare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Curățarea de păcate se face prin pocăință și rugăciuni.*
curățát[1] (curățít[1]) s.n. **1** curățare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› repurgație. **2** curățare, ștergere. **3** (*tehn.*) curățare, depurație, purificare, ‹rar› purificație, ‹înv.› lămurire. **4** (*med., med. vet.*) curățare, dezinfectare, dezinfecție. **5** curățare. **6** curățare, desfundare.
curățát[2] (curățít[2]), -ă adj. **1** (*tehn.; despre metale, soluții, amestecuri etc.*) purificat, ‹înv.› lămurit. *Aurul curățat nu mai conține impurități.* **2** (*despre țevi, canale, conducte etc.*) desfundat[2]. *După intervenția instalatorului, prin conducta curățată apa menajeră se scurge repede.* **3** (*despre haine, rufe*) spălat[2], ‹pop.› lăut[2], ‹reg.› zolit. *Întinde rufele curățate pe o frânghie, la soare.* **4** (*chir.; reg.; în forma **curățit**; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat.
curățătór de ghete s.m. (*înv.*) v. Lustragiu. Văcsuitor.
curățătoríe s.f. spălătorie. *Și-a dus paltonul la curățătorie.*
curățél, -eă adj. **I 1** (*despre ființe*) curățică. *Este un copil curățel.* **2** (*despre oameni*) îngrijit, spălat[2], spălățel, ‹înv. și reg.› acurat, netejor, ‹reg.; iron.› netezel, ‹fig.› scuturat[2], ‹fig.; fam.› scuturățel. *În mulțimea de nemulțumiți sunt și oameni mai curăței.* **II** fig. (*despre realizări ale oamenilor*) bunicel, ‹fig.› îngrijit. *Scrie poezii destul de curățele.*
curățénie s.f. **I 1** dereticare, ‹pop.› scuturătură, ‹fam.› șmotru, ‹reg.› diriticanie, orânduire, scutureală, tăgășire, tistușag. *În orice casă, de Paște, se face curățenie generală.* **2** salubritate. *Primăria, prin servicii speciale, asigură curățenia unei localități.* **3** puritate. *Curățenia aurului este corespunzătoare.* **4** claritate, limpezeală, limpezime, puritate, transparență, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. *De pe puntea vasului se vede curățenia apei mării.* **5** (*farm.; pop.*) v. Laxativ. Purgativ. **II** fig. **1** candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹fig.› imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană curățenie.* **2** castitate, cinste, feciorie, neprihănire, nevinovăție, onoare, pudoare, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de curățenie.* **3** (*înv. și reg.*) v. Bună-credință. Cavalerism. Cinste. Corectitudine. Incoruptibilitate. Integritate. Lealitate. Omenie. Onestitate. Onorabilitate. Probitate. Verticalism. Verticalitate.
curăți vb. IV. = curăța.
curățícă adj. (*despre ființe*) curățea (v. *curățel*).
curățíe s.f. fig. (*înv.*) **1** v. Bună-credință. Cavalerism. Cinste. Corectitudine. Incoruptibilitate. Integritate. Lealitate. Omenie. Onestitate. Onorabilitate. Probitate. Verticalism. Verticalitate. **2** v. Candoare. Castitate. Curățenie. Feciorie. Imaculare. Inocență. Neîntinare. Neprihănire. Nevinovăție. Pudicitate. Pudoare. Puritate. Virginitate. **3** v. Castitate. Cinste. Curățenie. Feciorie. Neprihănire. Nevinovăție. Onoare. Pudoare. Virginitate.
curățíre s.f. = curățare.
curățít[1] s.n. = curățat[1].
curățít[2], -ă adj. = curățat[2].
curând adv. **I** (*temporal*) **1** devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. și reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra curând în casă.* **2** (*pop.*) v. Mâine. **II** (*modal; pop.*) v. Iute. Repede. Ușor[2].
curândă vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2].
curb, cúrbă adj., s.f. **1** adj. (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) arcuit, cambrat, curbat, încovoiat, îndoit, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. și reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. *După accident, bara de fier curbă a mașinii trebuie îndreptată.* **2** s.f. (*geom.*) ***curbă tautocronă*** = tautocronă. *Curba tautocronă este situată în plan vertical, având convexiunea în jos.*
curbă vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a curbat bara automobilului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) întoarce, a (se) răsuci, a (se) strâmba. *Cuiele s-au curbat sub lovitura ciocanului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se)

lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. şi pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a (se) închina. *Curbează crengile cireşului ca să poată culege fructele. Ramurile se curbează, pline de rod.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a se pleca. *Îşi curbează corpul peste balustradă. Se curbează peste marginea ferestrei.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) a (se) cocoşa, a (se) încârliga, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutăţile pe care le cară îi curbează spatele. S-a curbat sub greutatea rucsacului.* **6** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. „de mijloc”*) a se frânge, a se îndoi, ‹pop.› a se curma. *Bătrânul s-a curbat de mijloc şi a căzut.*

curbăre s.f. **I 1** arcuire, arcuitură, cambrare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. şi reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Curbarea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **2** încovoiere, îndoire, strâmbare. *Curbarea cuiului s-a datorat loviturii puternice cu ciocanul.* **3** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], înclinare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireşele, a fost necesară curbarea ramurilor.* **4** (*gimn.*) arcuire, arcuitură, flexiune, încovoiere, îndoire. *Gimnasta termină exerciţiul la sol prin curbarea trunchiului.* **5** aplecare, aplecat[1], arcuire, înclinare, încovoiere, îndoire, plecare. *Curbarea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **II** (*concr.*) arcuire, arcuitură, încovoială, încovoietură, îndoitură, ‹fran.› cambrură. *Grinda are o curbare care îngrijorează.*

curbát, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) arcuit, cambrat, curb, încovoiat, îndoit, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. şi reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. **2** (*constr.; despre construcţii, elemente de construcţie etc.*) arcuit, boltit, ‹rar› arcat, arcuat, ‹reg.› sclipuit[2]. *Priveşte cupola curbată a catedralei.* **3** (*mai ales despre obiecte confecţionate din metale*) contorsionat, încovoiat, îndoit, întors[2], răsucit[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare curbate.* **4** parabolic. *Antena curbată este în formă de paraboloid de rotaţie. Oglindă curbată.* **5** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părţi ale lor*) aplecat[2], înclinat, încovoiat, îndoit, lăsat, plecat[2], ‹pop.› pornit, ‹reg.› polignit. *Cireşul are ramurile curbate.* **II 1** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) aplecat[2], înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2]. *Nu e bine să stai cu trupul curbat peste marginea ferestrei.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoşat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deşelat, ‹înv. şi pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. şi reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliş, ‹înv.› aplecuşat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de curbat, încât are înălţimea unui copil. Bătrânul are spatele curbat.* **3** (*despre nas*) acvilin, adus[2], buscat, cocârjat, coroiat, încovoiat, ‹rar› deşelat, ‹înv. şi pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliş. *Tânărul are nasul mare şi curbat.*

curbatúră s.f. (*med.*) ‹pop.› deşelare. *Curbatura este o durere musculară, însoţită de o senzaţie de oboseală.*

cúrbă s.f. **1** cot, cotitură, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuială, şerpuire, şerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. *Curbele şoselelor sunt foarte periculoase.* **2** cotitură, viraj. *În curbe trebuie redusă viteza maşinii.* **3** (*hidrol.*) ***curbă batimetrică*** = izobată. *Curba batimetrică este linia de pe o hartă care uneşte punctele de adâncime egală ale reliefului fundului apelor.* **4** (*geogr.*) ***curbă de nivel*** = izohipsă. *Curba de nivel este linia de pe o hartă topografică ale cărei puncte sunt situate la aceeaşi altitudine absolută;* ***curbă agonică*** *= agonă. Curba agonică este linia care uneşte punctele de pe glob cu declinaţie magnetică zero.* **5** (*geom.*) ***curbă tautocronă*** = tautocronă. *Curba tautocronă este o curbă situată în plan vertical, având convexiunea în jos.*

curbét s.m. (*înv.*) v. Străin.

curbínă s.f. (*tehn.; în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) v. Coarbă.

curbúră s.f. arcuire, arcuitură, curbare, încovoială, încovoietură, îndoitură, ‹fran.› cambrură.

curcán s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Meleagris gallopavo*; ‹reg.› corcodan, podobea, puicoi, truşcoi, tutcan, tutcoc, tutcoi, ‹fig.; glum.› barosan, *Are o fermă de curcani pentru export.* **2** (*reg.*) ***curcan-sălbatic*** v. Dropie (*Otis tarda*). **II 1** (*milit.; în vechea armată română*) căciular, dorobanţ, ‹reg.› aprod. *Curcanii erau infanteriştii care purtau, la costumul de paradă, o căciulă îndoită la vârf şi împodobită cu pene de curcan.* **2** (*iron.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

cúrcă s.f. (*ornit.*) ‹reg.› corcodină, puică, tincă, truşcă, tucoaie, tutcă, tutchea. *Curca este femela curcanului.*

curcămíe s.f. (*fam.*) v. Furtişag.

curcubétă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** v. Pepene. Pepene-roşu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **3** v. Tărtăcuţă. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria gourda*). **4** v. Tigvă (*Lagenaria vulgaris*). **5** v. Tărtăcuţă (*Coccinia indica*). **6** v. Tărtăcuţă. Tâlv. Tigvă.

curcubeţéa s.f. (*bot*) **1** *Aristolochia clematitis*; curcubeţică, remf, ‹pop.› desagii-popii (v. *desagă*), ‹reg.› boaşele-popii (v. *boaşă*), buruiană-de-remf, coaiele-popii (v. *coi*[1]), fasolea-cioarei (v. *fasole*), fasolică, ghemele-popii (v. *ghem*), lepădătoare (v. *lepădător*), lingura-frumoaselor (v. *lingură*), lingura-popii (v. *lingură*), locotiţă, lungorice, luparişă, mărul-lupului (v. *măr*[1]), piperul-lupului (v. *piper*), poama-vulpii (v. *poamă*), puturoasă (v. *puturos*), turta-lupului (v. *turtă*). **2** (*reg.*) v. Împărăteasă. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **3** (*reg.*) v. Tărtăcuţă (*Coccinia indica*).

curcubeţícă s.f. (*bot.*) **1** *Aristolochia clematitis*; curcubeţea, remf, ‹pop.› desagii-popii (v. *desagă*), ‹reg.› boaşele-popii (v. *boaşă*), buruiană-de-remf, coaiele-popii (v. *coi*[1]), fasolea-cioarei (v. *fasole*), fasolică, ghemele-popii (v. *ghem*), lepădătoare (v. *lepădător*), lingura-frumoaselor (v. *lingură*), lingura-popii (v. *lingură*), locotiţă, lungorice, luparişă, mărul-lupului (v. *măr*), piperul-lupului (v. *piper*), poama-vulpii (v. *poamă*), puturoasă (v. *puturos*), turta-lupului (v. *turtă*). **2** (*reg.*) v. Gogoaşă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).

curcubéu s.n. **I** (*astron.*) ‹reg.› brâul-cerului (v. *brâu*), brâul-Cosânzenii (v. *brâu*), brâul-lui-Dumnezeu (v. *brâu*), brâul-Maicii-Domnului (v. *brâu*), brâul-popii (v. *brâu*), cearcăn, cununa-cerului (v. *cunună*). *După ploaie, apare, uneori, curcubeul.* **II** (*bot.*) **1** *Lychnis coronaria*; ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), catifele (v. *catifea*), catifeluţe (v. *catifeluţă*), floarea-cununii (v. *floare*), flocoşele, flocoşică, înflocoşică, neghină-sălbatică, trei-fraţi-pătaţi, urechea-iepurelui (v. *ureche*). **2** (*reg.*) v. Iarba-câinelui (v. *iarbă*). Pir-de-ţelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*).

curcudél s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*).

cúre vb. III. intr. (*înv. şi reg.*) **1** (*despre fiinţe*) v. Alerga. Fugi. Goni. **2** (*despre ape*) v. Curge.

cureá s.f. **1** centură, cingătoare, cordon, încingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹turc.; înv.› caiuş. *Poartă la pantaloni o curea de piele.* **2** (*reg.*) v. Nojiţă. **3** (*art.; la ham; reg.*) ***cureaua vânării*** v. Bucar. Curar. Vânare[2].

curéchi s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*şi* ***curechi-alb, curechi-de-iarnă, curechi-de-murat***) v. Varză. Varză-albă. Varză-căpăţână. Varză-cu-căpăţână. Varză-de-grădină. Varză-de-iarnă. Varză-de-toamnă (*Brassica oleracea*). **2** ***curechi-de-câmp = curechi-sălbatic*** v. Rapiţă. Rapiţă-colză. Rapiţă-mărunţă. Rapiţă-navetă. Rapiţă-sălbatică (*Brassica napus* şi *Brassica rapa*); ***curechi-de-munte*** *= Ligularia glauca*; ‹reg.› v. varza-iepurelui (v. *varză*); ***curechi-de-stâncă*** v. Rujă (*Sedum rosea*); ***curechi-mărunţel*** v. Varză-de-Bruxelles. Verzişoare (v. *verzişoară*) (*Brassica oleracea gemmifera*); (*art.*) ***curechiul-stâncii*** v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*).

curechíşte s.f. (*reg.*) v. Vărzărie.

curechiştínă s.f. (*reg.*) v. Vărzărie.

curechíţă s.f. (*entom.; reg.*) v. Albiliţă. Fluture-alb. Fluture-de-varză (*Pieris brassicae*).

curechiúşe s.n. pl. (*bot.; reg.*) v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*).

curelár s.m. ‹reg.› sighiartău, soaclăr. *Curelarul face curele şi alte articole de piele.*

curelărie s.f. ‹reg.› sighiartărie. *În curelărie se fac şi se vând curele şi alte articole de piele.*

curelúşă s.f. ‹turc.; înv.› caiuş.

curént, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) actual, contemporan, prezent[2], ‹rar› momentan, ‹înv.› curgător, momentos. *În perioada curentă se accentuează tendințele de mondializare.* **2** (*despre luni, ani*) prezent[2], ‹înv.› curgător, următor. *Luna curentă este foarte călduroasă.* **3** cotidian, obișnuit, prozaic, zilnic, ‹livr.› jurnalier. *Vizitele lui deveniseră curente.* **4** (*despre prețuri*) actual. *Prețul curent al unor produse alimentare este prea mare.* **5** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, frecvent, general[2], habitual, obișnuit, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali curenți.* **6** clasic, frecvent, obișnuit, tradițional, uzual. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă curentă în familie.* **7** (*despre stil, exprimare*) cursiv, fluent, ‹înv. și pop.› lesnicios, ‹fig.› curgător, ușor[2], ‹fig.; înv.› culant. *Expunerea lui curentă și clară a convins auditoriul.* **8** (*tipogr.; înv.; despre caractere de tipar*) v. Cursiv. Italic. **II** s.n. **1** (*fiz.*) flux. *Curent de particule.* **2** (*și* ***curent de aer***) flux. *Prin deschiderea geamurilor, în cameră pătrunde un curent de aer răcoros.* **3** (*hidrol.*) curs[1], umblet, ‹înv. și reg.› scursură, ‹reg.› scurs[1], scursoare, ‹înv.› cursoare. *Curentul apelor de munte este rapid.* **4** (*electr.*) ***curent electric*** = electricitate, energie electrică, lumină electrică, ‹reg.› vilon. *Curentul electric a fost întrerupt timp de câteva minute.* **5** (*lingv.*) ***curent latinist*** = latinism, ‹înv.› latinitate. *Curentul latinist a contribuit la demonstrarea originii latine a limbii române și a caracterului ei romanic.* **6** (*inform.*) debit, flow, flux. **7** acțiune, mișcare. *Sindicatul a avut inițiativa unui curent revendicativ.* **8** fig. ‹fig.› fluid, impuls, suflu. *Contemplând natura, un curent de inspirație îi străbătea simțirea.*

curentográf s.n. (*hidrol.*) curentometru. *Cu ajutorul curentografului se măsoară direcția și viteza curenților acvatici.*

curentométru s.n. (*hidrol.*) curentograf.

curgătór, -oáre adj. **I 1** (*despre corpuri lichide sau gazoase*) fluid, ‹pop.› mergător, viu. *Mase curgătoare amenințau casele.* **2** fig. (*despre stil, exprimare etc.*) curent, cursiv, fluent, ‹fig.› ușor[2], ‹fig.; înv.› culant. **II** (*înv.*) **1** (*despre luni, ani*) v. Curent. Prezent[2]. **2** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) v. Actual. Contemporan. Curent. Prezent[2].

cúrge vb. III. intr. **I 1** (*despre ape*) ‹astăzi rar› a se scurge, ‹rar› a apătoșa, ‹pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a cure, a râura, ‹înv.› a purcede. *Apele de munte curg repede la vale.* **2** (*despre ape*) a trece. *Râul curge prin partea sudică a orașului.* **3** (*despre obiecte plutitoare*) a plana[1], a pluti. *Scânduri rupte curgeau pe râu.* **4** (*biol.; despre sânge, sevă*) a circula, a se deplasa. *Sângele curge prin vene.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a aluneca, a luneca, a picura, a se prelinge, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpirație îi curg pe frunte.* **6** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) a puroia, a supura, ‹pop.› a apătoșa, a musti, ‹reg.› a chifti, a zemoși. *Rana s-a infectat și a început să curgă.* **7** (*mai ales fig.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte, părți ale corpului etc.*) a atârna, a cădea, a spânzura, ‹fig.› a se revărsa. *Panglicile de la pălărie îi curg pe spate. Îi curge burta de gras ce este.* **8** (*înv.; despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din"*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma. **II** fig. (*despre timp sau despre unități de timp*) a trece, ‹fig.› a se scurge, a se strecura, zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a se călători. *Uneori, timpul curge prea repede.*

cúrgere s.f. **I 1** ‹rar› mers, ‹înv. și reg.› cursură. *Curgerea apelor de șes este lentă.* **2** (*biol.*) circulație, deplasare, mișcare. *Curgerea sângelui în sistemul cardiovascular este determinată în special de contracțiile inimii.* **II** fig. **1** trecere, ‹fig.› curs[1], scurgere. *Nimeni nu poate opri curgerea timpului.* **2** desfășurare, dezvoltare, evoluție, mers, ‹fig.› curs[1], film. *Urmărește cu atenție curgerea evenimentelor.* **3** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă curgere.*

curiér, -ă s.m., s.f., s.n. **I 1** s.m. mesager, ștafetă, ‹înv. și reg.› olac, olăcar, ‹înv.› alergător, menzil, paic, pezodrom, pion, poștă[1], ștafetar, tabelar, tătar, umblător, vătășel. *Curierii duc corespondența soldaților mobilizați.* **2** s.m., s.f. (*rar*) v. Factor. Poștaș. Poștă[1]. **II** s.n. (*înv.*) v. Corespondență. Poștă[1].

curieterapíe ['kjuər'terəpɪ] s.f. (*med., med. vet.*) gamaterapie, radiumterapie. *Prin curieterapie se tratează cu radiu tumorile maligne.*

curiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost curioasă.* **2** (*despre oameni*) indiscret, ‹livr.› bavard. *Este o persoană curioasă, căreia îi place să afle amănunte din viața personală a altora.* **3** (*despre situații, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) neasemuit, stupefiant, surprinzător, uimitor, uluitor. *Întâmplarea i s-a părut curioasă, fără a-i găsi o explicație logică.* **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă curios. Se comportă curios.*

curiozitáte s.f. **1** atenție, interes, luare-aminte, ‹înv.› perierghie, privire. *Cartea a suscitat curiozitatea publicului.* **2** ciudățenie, ‹grec.; înv.› paraxenie. *A rămas în amintirea elevilor ca un profesor cu multe curiozități.* **3** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai curiozități. N-a văzut în viața ei o asemenea curiozitate.* **4** raritate. *Această floare este o curiozitate a naturii.* **5** indiscreție. *Curiozitatea ei este supărătoare.*

curm s.n. (*reg.*) v. Curmei.

curmá vb. I. **I 1** tr. (*despre sfori, lanțuri, legături, învelitori etc.; compl. indică corpul ființelor sau părți ale lui*) a strânge. *Lanțul îi curmă gâtul câinelui. Ghipsul a fost scos, întrucât îi curma piciorul. Corsetul îi curmă trupul.* **2** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică obiecte dure*) v. Frânge. Rupe. **3** refl. (*pop.; despre oameni; de obicei cu determ. „de mijloc"*) v. Curba. Frânge. Îndoi. **4** tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor, în special capul*) v. Reteza. Tăia. **II 1** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a curmat după câteva ore. Ploile nu se mai curmă și este pericol de inundații.* **2** refl. a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, ‹fig.› a se frânge. *Melodia s-a curmat brusc.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări fizice, fiziologice ori psihice ale ființelor*) a conteni, a (se) întrerupe, a (se) opri, ‹fig.› a (se) frânge, a (se) tăia. *Durerea s-a curmat după ce a luat medicamentul.* **4** tr. (*compl. indică acțiuni, conversații, discuții etc.*) a întrerupe, a opri, ‹înv. și pop.› a dezlega, ‹fig.› a reteza, a stăvili, a tăia. *Zgomotul mare de afară a curmat discuția celor doi.* **5** tr. a întrerupe, ‹fig.› a frânge, a rupe, a sparge. *Nu a mai putut suporta și a curmat tăcerea.* **6** tr., refl. (*jur.; pop.; compl. sau sub. indică pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) v. Prescrie. Stinge. **7** refl. (*pop.; despre drumuri*) v. Sfârși. Termina.

curmál s.m. (*bot.*) *Phoenix dactylifera*; ‹rar› palmier, ‹înv.› finic[1], ‹grec.; înv.› vaie.

curmálă s.f. (*bot.*) ‹înv.› finică. *Curmalele sunt fructe dulci și comestibile.*

curmáre s.f. **1** contenire, încetare, întrerupere, oprire, potolire, ‹înv.› precurmare. *Curmarea ploii s-a produs după câteva ore.* **2** întrerupere, oprire, ‹fig.› stăvilire. *Zgomotul de afară a determinat curmarea discuției celor doi.*

curmătúră s.f. (*geomorf.*) șa, ‹reg.› deșilătură. *Pe culmea muntelui este o curmătură.*

curméi s.n. ‹reg.› curm, odgon. *Își încinse sumanul cu un curmei de funie.*

curmezíș adv., s.n. **I** adv. (*modal*) oblic, pieziș, transversal, ‹reg.› pârco. *Drumul taie câmpia curmezíș.* **II** s.n. **1** (*tehn.; la moara de vânt; pop.*) v. Braț. Chingă. Coardă. Spetează. Stinghie. **2** (*la fierăstrău; reg.*) v. Chingă. Punte. **3** (*tehn.; la fundul carului sau al căruței; reg.*) v. Spetează.

curpapír s.n. (*arg.*) v. Hârtie igienică.

curpănărie s.f. (*bot.*) ‹reg.› curpeniște.

cúrpen s.m. (*bot.*) **1** viță, vrej, ‹reg.› beldie, covrag, funie, loază, rug. *Curpenii viței-de-vie se încolăcesc de araci.* **2** *Clematis vitalba*; viță-albă, ‹reg.› archit, luminoasă (v. *luminos*), vițișoară **3** ***curpen-de-munte*** = *Clematis alpina*; ‹reg.› curpeniță, năprasnică (v. *năprasnic*), țâța-caprei (v. *țâță*). **4** (*reg.*) ***curpen-scurt*** v. Clematită. Clocoțel. Clopoțel (*Clematis integrifolia*).

curpeníște s.f. (*bot.; reg.*) v. Curpănărie.

curpeníță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Curpen-de-munte (*Clematis alpina*). **2** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*).

curs[1] s.n. **I 1** (*hidrol.*) curent, umblet, ‹înv. și reg.› scursură, ‹reg.› scurs[1], scursoare, ‹înv.› cursoare. *Cursul apelor de munte este rapid.* **2** (*geomorf.*) albie[1], matcă, vad ‹înv.și pop.› vâlcea, vâlcel, vâlcică, ‹pop.› făgaș, pat, ‹înv. și reg.› scursură, strat, ‹reg.› vale, vatră, ‹înv.› scafă, ‹turc.; înv.› ghecet. *Râul, ieșind din curs, a inundat satul.* **3** (*înv.; de obicei determ. prin „de cai”*) v. Alergare. Cursă[1]. **II** (*fin.*) **1** valoare. *Cursul dolarului a crescut în ultimul timp.* **2** rată. *Cursul schimbului este în favoarea monedei naționale.* **III** fig. **1** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) interval, răstimp, timp, vreme. *În curs de o zi a fost de două ori la farmacie. În cursul nopții a făcut două crize cardiace.* **2** trecere, ‹fig.› curgere, scurgere. *Nimeni nu poate opri cursul timpului.* **3** desfășurare, dezvoltare, evoluție, mers, ‹fig.› curgere, film. *Urmărește cu atenție cursul evenimentelor.* **4** ‹fig.› direcție, pistă. *Schimbările au luat un curs neașteptat.* **5** coerență, înlănțuire, înlănțuire logică, legătură, șir, ‹fig.› lanț. *Concluzia la care ajunge cineva este determinată de cursul unor fapte.*

curs[2] s.n. **1** prelegere, ‹înv.› prelecție, propunere. *Se numără printre cei care au asistat la cursurile marelui profesor de istoria artei.* **2** clasă, lecție, oră. *La sfârșitul cursului, studenții ies în pauză.* **3** (*în vechea organizare școlară*) ***curs superior*** = clase superioare (v. *clasă*). *Cursul superior cuprindea ultimele trei (sau patru) clase ale liceului.*

cursánt, -ă s.m., s.f. ‹rar› cursist. *Profesorii țin seama și de cerințele cursanților.*

cúrsă[1] s.f. **1** deplasare, drum. *La prima cursă, mașina a mers bine.* **2** (*de obicei la pl. curse*) alergătură, drum. *Astăzi a făcut trei curse până la farmacie.* **3** (*de obicei determ. prin „de cai”*) alergare, ‹reg.› încurare, ‹înv.› alergăriște, curs[1]. *Pe hipodrom se strânsese multă lume pentru a urmări cursa de cai.* **4** (*sport*) raliu. *A participat la cursa automobilistică.*

cúrsă[2] s.f. **I** (*adesea constr. cu vb. „a pune”, „a cădea”*) capcană, prinzătoare (v. *prinzător*), ‹înv. și pop.› cinie[1], ‹înv. și reg.› clucsă, ‹reg.› bacniță, clapcă, smâc, ‹înv.› mreajă, silță, ‹turc.; înv.› capangă, ‹fig.; rar› rețea, ‹arg.› caterincă. *Ursul a căzut în cursă.* **II** fig. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a întinde”, „a cădea”*) ‹fig.› capcană, nadă[1], ‹fig.; rar› rețea. *Nu a căzut în cursa pe care i-a întins-o adversarul său.* **2** pericol, primejdie. *O călătorie iarna prin munți expune la multe curse.*

cursíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Cursant.

cursív, -ă adj. **1** (*tipogr.; despre caractere de tipar*) italic, ‹înv.› curent. *Literele cursive sunt aplecate spre dreapta, imitând scrisul de mână.* **2** (*despre stil, exprimare*) curent, fluent, ‹înv. și pop.› lesnicios, ‹fig.› curgător, ușor[2], ‹fig.; înv.› culant. *Expunerea lui cursivă și clară a convins auditoriul.*

cursivitáte s.f. fluență, ‹fig.› fluiditate. *Cursivitatea și claritatea expunerii lui au convins auditoriul.*

cursoáre s.f. (*hidrol.; înv.*) v. Curent. Curs[1]. Umblet.

cursór s.n. (*tehn.*) glisor. *Cursorul alunecă pe o riglă sau pe o tijă.*

cursúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Curgere.

curtá vb. I. tr. (*compl. indică fete, femei etc.*) ‹înv.› a curteni. *Până a se căsători, și-a curtat prietena doi ani.*

cúrte s.f. **I 1** ‹pop.› ogradă, bătătură, ‹reg.› arie[1], arman, avlie, batiște, dârstă, înainte, maidan, ocol, ocolaș, odor[2], voreț, voriște. *Curtea casei este asfaltată.* **2** (*în țările monarhice*) palat[1], ‹reg.› dam[2], pălută, polată, ‹înv.› aulă, serai. *La curte, regele a organizat un dineu în cinstea oaspeților străini.* **3** conac, ‹reg.› cortel[2], ‹turc.; înv.› ciftlâc. *Curtea boierească are multe acareturi.* **4** (*înv.*) v. Împrejmuire. **II** (*jur.; în unele state; nm. pr.*) ***Curte de Casație*** = ‹înv.› Tablă[1]. *Curtea de Casație are dreptul să caseze o hotărâre pronunțată de organele judecătorești de grad inferior;* (*în vechea organizare judecătorească*) ***Curte cu Jurați*** = Curte cu Juri; ***Curte cu Juri*** = Curte cu Jurați. *Curtea cu Juri era un organ judiciar cu caracter penal, inferior;* (*înv.*) ***Curte Supremă*** v. Tribunal Suprem.

curteán, -ă s.m., s.f. **I** s.m., s.f. **1** (*în țările monarhice*) curteancă, ‹înv.› curtezan, curtier, dvorean, dvorelnic, dvorenin, dvoritor ‹înv., în Țara Rom.› roșu. *Curtenii din suita unui monarh au haine luxoase.* **2** (*înv. și reg.*) v. Argat. Servitor. Slugă. **II** s.m. (*la pl. curteni; milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Viteji (v. *viteaz*).

curteáncă s.f. (*în țările monarhice*) curteană (v. *curtean*).

curtení vb. IV. (*înv.; compl. indică fete, femei etc.*) v. Curta.

curteníe s.f. (*rar*) v. Amabilitate. Atenție. Curtoazie. Galanterie. Gentilețe. Politețe.

curtenitór, -oáre adj. (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, atent, culant, drăguț, elegant, galant, gentil, ‹livr.› empresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este curtenitor cu tine.*

curtezăn s.m. (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

curtezánă s.f. (*astăzi rar*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

curticeá s.f. (*rar*) v. Curticică. Curtișoară.

curticícă s.f. curtișoară, ‹rar› curticea. *În fața casei este o curticică cu flori.*

curtiér s.m. **1** (*fin.*) broker. *Meseria de curtier este dificilă.* **2** (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

curtișoáră s.f. curticică, ‹rar› curticea.

curtoazíe s.f. amabilitate, atenție, galanterie, gentilețe, politețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Curtoazia față de ceilalți este un atribut al civilizației.*

curtubéș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

curúlă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

curvár s.m. (*pop. și fam.*) **1** v. Afemeiat. Crai. **2** v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

curvasalác s.n. (*pop.*) v. Prostituție.

curváș s.m., adj. (*pop.*) v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

cúrvă s.f. (*pop. și fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

curvărí vb. IV. intr., refl. recipr. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹pop. și fam.› a (se) curvăsări, a (se) curvi, ‹înv.› a (se) preacurvi.

curvăríe s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Prostituție. **2** v. Bordel. Casă de prostituție (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.

curvărít s.n. (*pop. și fam.*) v. Prostituție.

curvăsăreálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Prostituție.

curvăsări vb. IV. intr., refl. recipr. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹pop. și fam.› a (se) curvări, a (se) curvi, ‹înv.› a (se) preacurvi.

curvăsăríe s.f. (*pop. și fam.*) v. Prostituție.

curvét s.n. (*pop. și fam.*) **1** (*colect.*) ‹pop. și fam.› curvime. **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

curví vb. IV. intr., refl. recipr. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹pop. și fam.› a (se) curvări, a (se) curvăsări, ‹înv.› a (se) preacurvi.

curvíe s.f. (*pop. și fam.*) v. Prostituție.

curvíme s.f. (*colect.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› curvet.

curviștínă s.f. (*pop. și fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

cusătoreásă s.f. (*pop.*) **1** v. Croitoreasă. **2** v. Lenjereasă.

cusătorí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) v. Cârpi. Coase. Prinde. Țese.
cusătúră s.f. **1** (*tehn.*) cusut. *Cusătura este linia de asamblare, prin sudare sau prin nituire, a două plăci metalice.* **2** (*pop.*) v. Cârpire. Coasere. Cusut. Prindere. Țesere.
cúscră s.f. **1** ***cuscră-mare*** = soacră-mare. *Cuscra-mare este mama mirelui.* **2** ***cuscră-mică*** = soacră-mică. *Cuscra-mică este mama miresei.*
cuscrénie s.f. cuscrie. *Părinții celor doi soți sunt înrudiți prin cuscrenie.*
cuscrét s.n. (*colect.; înv.; iron.*) v. Funcționărime.
cuscrí vb. IV. refl. recipr. (*pop.* și *fam.*) v. Încuscri.
cuscríe s.f. cuscrenie.
cuscriór s.m. (*bot.; reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*).
cuscríre s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Încuscrire.
cuscrișór s.m. (*bot.*) **1** *Pulmonaria officinalis*; mierea-ursului (v. *miere*), ‹rar› pulmonariță, ‹înv. și reg.› plămânărea, plămânărică, ‹reg.› cuscrior, cuscru, dârmotin, iarba-pământului (v. *iarbă*), iarba-plămânilor (v. *iarbă*), iarba-plumânei (v. *iarbă*), iarba-plumânului (v. *iarbă*), plămânare, plămânariță, plămânăriță, plomună, sfeșnicioară, sudoare, țâța-oii (v. *țâță*). **2** *Pulmonaria rubra*; ‹reg.› lobodiță-de-munte, mierea-ursului (v. *miere*), plămânariță, plămânăriță, tăbacă-sălbatică (v. *tabac*[1]), țâța-vacii (v. *țâță*),
cúscru s.m. **I 1** ‹fran.› comper. *La onomastică și-a invitat fiica, ginerele și cuscrii.* **2** ***cuscru-mare*** = socru-mare. *Cuscrul-mare este tatăl mirelui.* **3** ***cuscru-mic*** = socru-mic. *Cuscrul-mic este tatăl miresei.* **4** (*pop.*) v. Cumătru. **II** (*bot.; reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*).
cuscúță s.f. (*bot.*) *Cuscuta epithymum*; torțel, ‹reg.› barba-dracului (v. *barbă*), borangic, cânepa-dracului (v. *cânepă*), gălbează, iarbă-de-crescut-părul, iniță, iriță, întorțel, limba-păsăricii (v. *limbă*), lipici, mătasea-trifoiului (v. *mătase*), părul-Sfintei-Mării (v. *păr*), râia-trifoiului (v. *râie*), râie, steagul-zânelor (v. *steag*), tâvsă.
cust s.n. (*înv.*) v. Trai. Viață.
custă vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui.
custáre s.f. (*înv.*) v. Trai. Viață.
custóde s.m. curator, ‹înv.› locopaznic. *S-a angajat custode la muzeul de artă.*
custúră s.f. **1** (*geomorf.*) karling. *Custura este o creastă de munte îngustă și zimțată, ca o lamă de fierăstrău.* **2** (*pop.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș. **3** (*pop.*) v. Cuțit. **4** (*tehn.; la coasă; pop.*) v. Fier. **5** (*reg.*) v. Briceag. **6** (*tehn.; reg.*) v. Daltă.
cusúr s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Cusururile lui educaționale sunt evidente.* **2** dar[2], defect, nărav, patimă, viciu, ‹pop. și fam.› meteahnă, pârțag, ‹pop.› învăț, nărăveală, ‹reg.› băsău, ciucă, madea, natură, nărăvie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ‹înv.› învăț, ‹fig.› maculă. *A fost părăsit de soție pentru că are cusurul beției.* **3** (*med., med. vet.*) anomalie, defect, ‹pop.› meteahnă, ‹înv. și reg.› pacea. *Are un cusur grav la un picior.* **4** (*înv. și reg.*) v. Rest. Restanță. **5** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **6** (*înv.*) v. Aluzie. Apropo.
cusurgioáică s.f. (*fam.*) v. Cârcotașă (v. *cârcotaș*). Șicanatoare (v. *șicanator*). Șicanieră (v. *șicanier*).
cusurgíu, -íe s.m., s.f. (*fam.*) v. Cârcotaș. Șicanator. Șicanier.
cusút s.n. **1** cârpire, coasere, prindere, țesere, ‹pop.› cusătură. *Cusutul ciorapilor rupți este migălos.* **2** (*tehn.*) cusătură.
cușác s.n. (*constr.*) riglă[2]. *Cușacul este o piesă de lemn groasă și lată.*
cușáj s.n. (*fran.*) v. Culcare. Culcat[1]. Odihnă.
cúșcă s.f. **I 1** (*reg.*) v. Leasă. **2** (*înv.*) v. Cort. **II** fig. (*jur.; fam.; glum.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
cuțchebăp s.n. (*culin.; înv.*) v. Chebap.
cúșmă s.f. (*reg.*) v. Căciulă.
cușmulíță s.f. (*reg.*) ‹reg.› cușmuță. *Băiețelul poartă o cușmuliță din blană de miel.*
cușmúță s.f. (*reg.*) ‹reg.› cușmuliță.
cúșniță s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Cobilă. **2** v. Fierărie[1].
cut s.n. (*reg.*) **1** v. Antioraș. Mahala. Periferie. Suburbie. **2** v. Cătun.
cută vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile etc.*) a plisa. *Croitoreasa i-a cutat fusta.* **2** tr. (*compl. indică materiale textile*) a drapa. *Și-a cutat perdelele.* **3** refl., tr. (*geol.; sub. sau compl. indică scoarța pământului*) a (se) încreți. *Suprafața pământului s-a cutat în urma cutremurului.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafața apelor*) a (se) încreți, a (se) ondula, a tremura, a (se) undui, ‹înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a (se) jimba, ‹fam.; glum.› a (se) zbârli. *Vântul cutează fața apei. Lacul se cutează în valuri mici.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) a (se) încreți, a (se) rida, a (se) zbârci[2], ‹livr.› a se ratatina, ‹fam.› a se șănțui, ‹reg.› a se îngurzi, a se pomăi, a se pomi, a se pomisi, a se pungi, a se sfârlogi, ‹fig.› a (se) boți, a (se) brăzda, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a cutat. I s-a cutat fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrânețea i-a cutat chipul. Mâinile care i s-au cutat îi trădează anii.* **II** refl. fig. (*biol.; fam.; despre oameni*) v. Îmbătrâni. Trece. Vești.
cutanát, -ă adj. (*anat.*) cutaneic, cutaneu. *I-a făcut o injecție cutanată.*
cutánă s.f. (*geol.*) peliculă. *Cutana acoperă ca o pojghiță subțire solul.*
cutanéic, -ă adj. (*anat.*) cutanat, cutaneu.
cutanéu, -ée adj. (*anat.*) cutanat, cutaneic.
cutáre[1] pron. nehot. (*înlocuiește numele unei persoane, al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu este necesar să le numim*) ‹slavon.; înv.› imrec. *S-a întâlnit cu cutare la bibliotecă.*
cutáre[2] s.f. **1** (*geol.*) încrețire. *Cutremurul a produs cutarea scoarței pământului.* **2** încrețire, ondulare, tremur, tremurare, unduire. *Barca saltă ușor în cutarea apei lacului.* **3** încrețire, ridare, zbârcire, ‹fig.; fam.› smochinire, stafidire. *Cutarea pielii obrazului este consecința înaintării în vârstă.*
cutát, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile etc.*) plisat. *Poartă o fustă cutată lungă.* **2** (*despre materiale textile*) drapat. *Perdeaua cutată dă camerei un aspect elegant.* **3** (*bot.; despre organe ale plantelor*) corugat, încrețit, zbârcit. **4** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) crestat, creț, încrețit, ridat, zbârcit, ‹înv. și reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boțit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul cutat. Mâinile cutate îi trădează vârsta.*
cútă s.f. **1** (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, creț, fald, godeu, pliseu, pliu, ‹rar› plisaj, ‹reg.› faii, pătură, vârstă[2], ‹fran.› drapeu, ‹german.› faltăne. *Rochia are multe cute.* **2** (*la haine, lenjerie etc.*) boțitură, creț, încrețitură, îndoitură, ‹reg.› îngurzitură, ‹înv.› încrețire, ‹fig.› armonică[1]. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat cutele fustei.* **3** îndoitură, ‹rar› răsfrângătură, răsfrânsătură, răsfrântură. *Fusta are o cută adâncă.* **4** (*geol.*) încrețitură, ‹rar› solz. *În timpul cutremurului scoarța pământului a făcut cute.* **5** (*anat.*) încrețitură, pliu, ‹rar› sin. *Gușa curcanului are cute.* **6** (*anat.*) crestătură, creț, dungă, încrețire, încrețitură, rid, zbârcitură, ‹fam.› șanț[1], ‹înv. și reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încrețeală, ranț, răvaș, ‹fig.› boțitură, brazdă, pârâuț. *Bătrâna are o față plină de cute.*
cutárică pron. nehot. (*înlocuiește numele unei persoane, al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu este necesar să le numim; fam.*) ‹fam.› cutăriță. *S-a întâlnit cu cutărică și au început să bârfească.*
cutăríță pron. nehot. (*înlocuiește numele unei persoane, al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu este necesar să le numim; fam.*) ‹fam.› cutărică.
cúte s.f. gresie, piatră de ascuțit, ‹reg.› arcer, brus. *Cutea este folosită pentru a ascuți obiecte tăioase.*
cutezá vb. I. tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) **1** a se încumeta, a îndrăzni, a vrea, ‹astăzi rar› a se semeți, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se bizui, ‹înv.› a ispiti, a năzui, a se risca, ‹fig.; rar› a se

întinde. *Nu cuteza să treacă noaptea prin parc.* **2** a se încumeta, a îndrăzni, ‹pop. › a pofti, ‹înv.› a obrăznici. *A cutezat să ceară o sumă prea mare pentru un lucru de nimic.* **3** a îndrăzni, a-și îngădui, a-și permite. *-Cum cutezi să-mi răspunzi astfel?*

cutezánță s.f. bărbăție, bravură, curaj, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semețire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu cutezanță pentru scopurile sale.*

cutezáre s.f. (*rar*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

cutezătór, -oáre adj. (*despre oameni*) brav, curajos, dârz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, semeț, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii cutezători se aruncă în focul bătăliei.*

cutíe s.f. **I 1** ‹rar› pixidă, ‹înv. și reg.› sicriu, ‹reg.› picsă, ședtulă, taşculă, ‹înv.› chichie, ‹latin.; înv.› capsă. *Își ține bijuteriile într-o cutie de sidef.* **2** (*și* ***cutie-sertar***; *de obicei urmat de determ. în gen.*) sertar. *Ține vesela în cutia mesei.* **3** (*anat.*) ***cutie craniană*** = craniu, ‹rar› cap, ‹pop. și fam.› scăfârlie, ‹pop.› hârcă, tigva capului (v. *tigvă*), tigvă, țeasta capului (v. *țeastă*), țeasta craniului (v. *țeastă*), țeastă, ‹înv. și reg.› devlă, scafă, ‹reg.› cerine, os gol, scorbură, țest, văcălia capului (v. *văcălie*), veșca capului (v. *veșcă*), ‹înv.› glavă, căpățână, glăvățână, glăvie, ‹fig.; reg.› troacă, ‹fig.; reg.; glum.› tigaie, ‹arg.› diblă, fas. *Într-o peșteră s-au descoperit mai multe cutii craniene;* ***cutie toracică*** = cavitate toracică, coșul pieptului (v. *coș*[1]), torace, ‹rar› grătar, ‹reg.› lada pieptului (v. *ladă*), tabla pieptului (v. *tablă*[1]). *În cutia toracică se găsesc plămânii și inima.* **4** (*la teascul de struguri; reg.*) v. Coș[1]. Ladă. **II** fig. (*tehn. med.*) ***cutie neagră*** = cardiostimulator, pacemaker, stimulator cardiac. *Cutia neagră servește la stimularea ritmului cardiac anormal.*

cutiér s.m. (*înv.*) **1** v. Casier. **2** (*fin.; în trecut*) v. Agent de percepție. Perceptor.

cutioáră s.f. casetă, cutiuță, ‹rar› cistă, ‹înv. și pop.› răcliță, ‹înv. și reg.› besactea, căsulie, răcluță, sicriaș, șcătuică, șcătulă, ‹reg.› căsiță, ‹înv.› sinet. *Își ține cerceii într-o cutioară de argint.*

cutioreácție s.f. (*med., med. vet.*) intradermoreacție, reacție intradermică. *Cutireacția apare după aplicarea intradermică a unei mici cantități de substanță ce conține particule antigenice.*

cutíță s.f. (*pesc.; reg.*) v. Leasă. Vintir.

cutiúță s.f. **1** casetă, cutioară, ‹rar› cistă, ‹înv. și pop.› răcliță, ‹înv. și reg.› besactea, căsulie, răcluță, sicriaș, șcătuică, șcătulă, ‹reg.› căsiță, ‹înv.› sinet. **2** (*anat.; fam.; glum.*) v. Cap.

cútră s.f. (*fam.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.

cutréier s.n. (*rar*) v. Colindare. Colindat. Cutreierare. Cutreierat. Hoinăreală. Hoinărire. Rătăcire. Umblat[1]. Umblet.

cutreiérá vb. I. **1** tr. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a măsura, a parcurge, a străbate, a umbla, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a vântura, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vântura. *Toată ziua cutreieră străzile.* **2** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a merge, a străbate, a traversa, a trece, a umbla. *În concediu a cutreierat prin munți.* **3** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a călători, a colinda, a se deplasa, a peregrina, a umbla, a voiaja, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbate. *A cutreierat prin multe țări ale lumii.* **4** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a bântui, a colinda, a se plimba, a umbla. *Ce tot cutreieri prin oraș! Mai stai și acasă!* **5** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a hoinări, a peregrina, a rătăci, a umbla, a vagabonda, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am cutreierat!* **6** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a se duce[2], a merge, a umbla. *Toată ziua cutreieră prin magazine.*

cutreieráre s.f. colindare, colindat, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblat[1], umblet, ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură. *Cutreierarea prin parcuri o relaxează.*

cutreierát s.n. colindare, colindat, cutreierare, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblat[1], umblet ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură.

cutreierătúră s.f. (*rar*) v. Colindare. Colindat. Cutreierare. Cutreierat. Hoinăreală. Hoinărire. Rătăcire. Umblat[1]. Umblet.

cutrémur s.n. **I** (*geofiz.; adesea determ. prin „de pământ”*) mișcare seismică, mișcare telurică, seism, ‹pop. și fam.› zguduială, zguduire, zguduitură, ‹înv. și reg.› tremur, ‹reg.› tremurare, ‹înv.› scuturătură, tremurat[1]. *Un cutremur produce întotdeauna panică în rândul populației.* **II** fig. **1** fior[1], înfiorare, ‹fig.› cutremurătură. *Pe copil îl străbate un cutremur la vederea mascaților.* **2** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹fig.› cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, un cutremur cumplit a pus stăpânire pe ea.*

cutremurá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zdruncina, a (se) zgâlțâi, a (se) zgudui, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a cutremurat puternic la seism.* **2** refl. (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a dârdâi, a dudui, a pârâi, a tremura, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile se cutremură din cauza tunetelor.* **II** refl. fig. **1** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) a se înfiora, a se scutura, a tremura, a tresări. *Copilul se cutremură la vederea mascaților.* **2** (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a tremura, a se zgudui, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a cutremurat.*

cutremuráre s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduiala, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Cutremurarea de la seism a fost foarte puternică.* **2** duduit, duduitură, zguduitură. *Cutremurarea geamurilor îți creează o stare de groază.*

cutremurát[1] s.n. clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură.

cutremurát[2]**, -ă** adj. fig. (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, înfricoșat, îngrozit, înspăimântat, terifiat, zguduit[2]. *Cutremurată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.*

cutremurătór, -oáre adj. (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă cutremurătoare.*

cutremurătúră s.f. **I** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduiala, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **II** fig. **1** fior[1], înfiorare, ‹fig.› cutremur. **2** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹fig.› cutremur.

cutúbă s.f. (*la trăsură; reg.*) v. Burduf. Coș[1]. Coviltir.

cutúmă s.f. **1** consuetudine, datină, obicei, tradiție, uz, uzanță. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunități folosesc practici consacrate prin cutumă.* **2** (*înv.*) v. Lege nescrisă. Legea pământului (v. *lege*). Obicei pământesc. Obiceiul locului (v. *obicei*). Obiceiul pământului (v. *obicei*).

cutumiár, -ă adj. (despre *obiceiuri, practici etc.*) consuetudinar. *Această practică cutumiară se păstrează și astăzi.*

cuturiéră s.f. (*fran.*) v. Croitoreasă.

cuțít s.n. **I 1** ‹pop.› custură, ‹reg.› mesăl, ‹tig.› bulat, ‹arg.› ceacâie, scoabă, sculă, șindel, șiș,

șuriu, unealtă. *Și-a cumpărat o trusă de cuțite de bucătărie.* **2** (*chir.*) bisturiu, ‹înv.› stricnea, ‹turc.; înv.› nișter. *Cuțitul este folosit în operații chirurgicale și în disecții.* **3** (*tehn.; la meliță*) limbă, ‹pop.› bătător, condei, fofelniță, ‹reg.› cordenci, limboi, lopată, lopătâc, lopățică, tocător. *A cumpărat un nou cuțit la meliță.* **II** fig. (*chir.*) intervenție chirurgicală, operație. *Boala i s-a agravat și a ajuns la cuțit.*

cuțită vb. I. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia.

cuțitar s.m. (*fam.*) ‹fam.› bătăuș, ‹arg.› gașpadin, șișcar. *Cuțitarii sunt gata să scoată cuțitul în timpul unei încăierări.*

cuțitaș s.n. (*reg.*) v. Briceag.

cuțitoáie s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*în dulgherie, în tâmplărie, în tăbăcărie etc.*) cioplitoare (v. *cioplitor*), ‹reg.› copăstău, mezdrea, sinălău. *Cuțitoaia este formată dintr-o lamă de oțel ascuțită, cu două mânere la capete.* **2** cioplitor, ‹reg.› rânetă, scoabă, teslă. *Cuțitoaia este folosită de potcovar pentru îndreptarea și curățarea copitelor calului.* **II** (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

cuțitoí vb. IV. tr. (*tehn.*) ‹reg.› a mezdri, a sinălui. *Dogarii cuțitoiesc doagele.*

cuțitúră s.f. (*reg.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș.

cúțu s.m. (*zool.; fam.*) v. Cățel.

cuțubătură s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

cuțuláche s.m. (*zool.; fam.*) v. Cățelandru.

cuțulân s.m. (*zool.; pop.*) v. Cățelandru.

cuțulícă s.m. (*zool.; pop.* și *fam.*) v. Cățeluș.

cuvânt s.n. **I 1** (*lingv.*) item, lexem, termen,vorbă, ‹livr.› verb, vocabulă, ‹înv. și pop.› zicere, ‹înv.› dicțiune, glas, grai, limbă, locuțiune, parolă, vorbire, voroavă, ‹grec.; înv.› lexis. *În ultimul timp au pătruns în limba română multe cuvinte străine.* **2** (*lingv.*) ***cuvânt imitativ*** = onomatopee. *Cuvintele imitative redau fonetic anumite sunete, zgomote din natură.* **3** (*lingv.*) ***cuvânt arhaic*** = arhaism. *Sadoveanu folosește numeroase cuvinte arhaice în opera sa.* **4** (*lingv.*) ***cuvânt-titlu*** = formă-titlu, intrare, lemă. *Sub cuvântul-titlu, care se află la începutul unui articol dintr-o lucrare lexicografică, se grupează sensurile, expresiile, variantele, compusele și uneori derivatele acestuia.* **5** ***cuvânt introductiv*** = ***cuvânt-înainte*** = exordiu, introducere, preambul, prefață, ‹livr.› isagogică, proluziune, ‹înv.› introducție, înainte-cuvântare, precuvântare, predoslovie, preludiu, procuvântare, ‹grec.; înv.› proimion. *Cuvântul introductiv la cartea sa este scris de o personalitate în domeniu.* **6** (*la pl.* ***cuvinte***; *muz.*) text. *Ascultă o splendidă melodie fără cuvinte.* **II** (*art.* ***Cuvântul***; *relig. creștină; nm. pr.*) Fiul (v. *fiu*), ‹înv.› Despuietorul (v. *despuietor*). *Cuvântul este una dintre cele trei ipostaze ale Sfintei Treimi.* **III 1** conferință, ‹înv.› prelegere. *În cuvântul său a prezentat aspecte ale crizei economice.* **2** alocuțiune, cuvântare, discurs, luare de cuvânt, prolațiune, ‹pop.› vorbă, vorbire, ‹fam.; iron.› logos, ‹înv.› dicțiune, dimigorie, voroavă, ‹engl.› speech. *La congres, directorul instituției a ținut cuvântul de deschidere.* **3** (*relig.*) cazanie, omilie, predică, ‹înv.› didahie, învățătură, învățătură bisericească, poucenie, predicare, predicație, propovedanie, ‹grec.; înv.› chiriacodromion. *Credincioșii ascultă cu evlavie cuvântul rostit de preot.* **4** istorisire, povestire, prezentare, relatare, vorbă. *Nu-l întrerupe, să nu-și uite cuvântul!* **5** consiliere, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la cuvântul specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **6** intervenție. *În dezbaterile conferinței, cuvântul său a fost oportun.* **7** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) angajament, asigurare, făgăduială, făgăduință, legământ, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Cuvintele avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.* **8** ***cuvânt de onoare*** = ‹astăzi rar› parolă. *Cuvântul de onoare presupune responsabilitate deplină.* **9** afirmație, aserțiune, declarație, mărturisire, relatare, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Cuvintele lui nu au niciun suport real.* **10** motiv, pretext, ‹înv. și reg.› steamet, ‹înv.› chip. *A plecat de la ore sub cuvânt că îi este rău.* **11** (*rar*) v. Glas. Grai. Voce. **12** (*înv. și pop.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei. **13** (*de obicei la pl.* ***cuvinte***; *fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **14** (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **15** (*înv.*) v. Informație. **16** (*înv.*) v. Știre. Veste. **17** (*înv.*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon. **18** (*înv.*) v. Argument. Considerent. Raționament.

cuvântá vb. I. (*pop.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Vorbi. **2** intr., tr. v. Spune. Vorbi. Zice. **3** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) v. Rosti. Spune. Vorbi. Zice. **4** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) v. Afirma. Declara. Mărturisi. Relata. Spune. Zice. **5** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăși. Încredința. Mărturisi. Revela. Spune. Zice. **6** tr. (*compl. indică versuri, poezii etc.*) v. Declama. Recita. Rosti. Spune.

cuvântâr s.n. (*înv.; adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular.

cuvântáre s.f. **1** alocuțiune, cuvânt, discurs, prolațiune, ‹rar› luare de cuvânt, ‹pop.› vorbă, vorbire, ‹fam.; iron.› logos, ‹înv.› dicțiune, dimigorie, voroavă, ‹engl.› speech. **2** (*pop. și fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție.

cuvântát s.n. (*înv.*) v. Vorbă. Vorbire.

cuvântăréț, -eáță adj., s.m, s.f. **1** adj. (*fam.; despre oameni*) v. Vorbitor. **2** s.m., s.f. (*iron.*) v. Alocutor. Conferențiar. Orator. Vorbitor.

cuvântătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*fam.; despre oameni*) v. Vorbitor. **2** s.m., s.f. (*iron.*) v. Alocutor. Conferențiar. Orator. Vorbitor.

cuvení vb. IV. **1** refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers în dat.*) a merita. *Lui i se cuvenea medalia.* **2** refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers în dat.; despre bani, bunuri etc.*) a se cădea, a reveni[1], ‹înv. și reg.› a veni. *Această parte de moștenire i se cuvine lui.* **3** refl. impers. (*mai ales în constr. neg.*) a cadra, a se cădea, a trebui, ‹înv.› a se dostoi, a se podobi, a privi. *Nu se cuvine să discuți chestiuni familiale în public.* **4** refl. impers. a se cădea, a se cere, a se impune, a trebui, ‹înv. și pop.› a căuta. *În asemenea situație se cuvine să dăm cu toții o mână de ajutor. Se cuvine să se procedeze numai într-un anumit mod.* **5** refl. impers. a se cădea, a se putea. *Se cuvine ca noi să nu facem nimic? Se cuvine să se aleagă o singură cale de rezolvare a conflictului.*

cuveníre s.f. (*înv.*) v. Cuviință. Decență. Politețe. Respect. Reverență. Urbanitate.

cuvenít, -ă adj. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai cuvenită tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** cerut[2], necesar, trebuincios, trebuitor, ‹pop.› cuviincios, ‹înv.› recerut. *Pentru a începe lucrarea, i s-au adus toate materialele cuvenite.* **3** datorat. *Trebuie să se acorde părinților respectul cuvenit.* **4** (*despre recompense, pedepse etc.*) meritat, ‹înv.› cuviincios, ‹fig.; înv.› căzut. *Pentru cele făcute a primit pedeapsa cuvenită.*

cuvertát, -ă adj. (*ind. alim.*) acoperit. *Îi plac napolitanele din foi de tort cuvertate cu cremă de cacao.*

cuvértă s.f. (*tehn.*) cuvertură, glazură. *Cuverta este un email transparent cu care se acoperă obiectele de ceramică.*

cuvertúră s.f. **1** cergă, față de pat, învelitoare, pătură, velință, ‹pop.› copertă, plocat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, lăicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Cuverturile maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.* **2** (*tehn.*) cuvertă, glazură.

cuviincios, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, decent, deferent, politicos, respectuos, reverenţios, ‹pop. şi fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr cuviincios cu toată lumea. Are o atitudine cuviincioasă faţă de persoanele în vârstă.* **2** (*pop.*) v. Cerut[2]. Cuvenit. Necesar. Trebuincios. Trebuitor. **3** (*înv.*) v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat.

cuviinţă s.f. **1** ‹înv.› cădenie, cădinţă. *Cuviinţa faţă de persoanele în vârstă este un atribut al său apreciat de toţi.* **2** decenţă, politeţe, respect, reverenţă, urbanitate, ‹pop. şi fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc. înv.› celibilâc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de cuviinţă.*

cuvios, -oásă adj., s.m., s.f. (*relig.*) credincios, cucernic, evlavios, pios, plecat[2], preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. şi pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. şi reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om cuvios, cu frica lui Dumnezeu.*

cuvioşénie s.f. (*relig.*) credinţă, cucernicie, cuvioşie, devoţiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioşenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. şi pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilinţă, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Cuvioşenia lui este recunoscută de toţi.*

cuvioşíe s.f. (*relig.*) credinţă, cucernicie, cuvioşenie, devoţiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioşenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. şi pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilinţă, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere.

cvadrangulár, -ă adj. (*geom.; despre figuri, construcţii etc.*) patrunghiular. *O figură cvadrangulară are patru unghiuri.*

cvadrát s.n. (*geom.; latin.; rar*) v. Pătrat.

cvadrifónic, -ă adj. (*tehn., muz.*) cuadrofonic, tetrafonic. *Tehnica cvadrifonică se bazează pe folosirea a patru surse acustice.*

cvadrifomíe s.f. (*muz.*) cuadrofonie, tetrafonie. *Cvadrifonia este o tehnică de înregistrare şi redare muzicală bazată pe folosirea a patru surse acustice.*

cvadrifórm, -ă *adj.* (*rar; despre obiecte, locuri etc.*) v. Pătrat.

cvadrigémeni adj., s.m. pl. (*biol.*) cvadrupleţi (v. *cvadruplet*), cvadrupli (v. *cvadruplu*). *A născut cvadrigemeni.*

cvadrilób s.m. (*arhit.*) tetralob. *Cvadrilobul este un motiv decorativ asemănător trifoiului cu patru foi.*

cvadriplegíe s.f. (*med., med. vet.*) tetraplegie. *Cvadriplegia este paralizia celor patru membre din cauza leziunii măduvii spinării.*

cvadrisiláb, -ă adj. (*lingv., vers.; despre cuvinte sau versuri*) cvadrisilabic, tetrasilab, tetrasilabic. *Un cuvânt cvadrisilab este format din patru silabe.*

cvadrisilábic, -ă adj. (*ling., vers.; despre cuvinte sau versuri*) cvadrisilab, tetrasilab, tetrasilabic.

cvadrivalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente chimice*) tetravalent. *Carbonul este un element chimic cvadrivalent.*

cvadrupéd, -ă adj., s.n. (*zool.*) patruped, tetrapod. *Cvadrupedele sunt animale care au patru picioare. Iepurele este un animal cvadruped.*

cvadruplá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori, preţuri, cantităţi etc.*) a (se) împătri. *Preţul acestui produs s-a cvadruplat.*

cvadruplét s.n. (*biol.*) **1** cvadruplu. *Cvadrupletul este fiecare dintre cei patru gemeni.* **2** (*la pl. **cvadrupleţi***) cvadrigemeni, cvadrupli (v. *cvadruplu*).

cvadrúplu, -ă adj., s.m. **I** adj. (*despre valori, preţuri, cantităţi etc.*) împătrit. *Din cauza valorii cvadruple a acestui produs, el nu se mai cumpără.* **II** s.m. (*biol.*) **1** cvadruplet. **2** (*la pl. **cvadrupli***) cvadrigemeni, cvadrupleţi (v. *cvadruplet*).

cvartál s.n. **I** (*adm.*) **1** microraion, sector, ‹ieşit din uz› raion. *Oraşul are mai multe cvartale.* **2** (*înv.*) v. Cartier. **II** (*înv.*) v. Trimestru.

cvartét s.n. (*muz.*) cvatuor. *Un cvartet este compus pentru o formaţie alcătuită din patru voci sau din patru instrumentişti.*

cvartír s.n. (*reg.*) v. Gazdă.

cvási adv. (*modal; exprimă ideea de aproximaţie; precedă un adj.*) aproape, aproximativ, relativ. *A cumpărat o maşină cvasi nouă.*

cvátuor s.n. (*muz.*) cvartet.

cverulént, -ă adj. (*psih.; despre psihopaţi, paranoici*) revendicativ. *Bolnavii cverulenţi au o tendinţă patologică spre revendicări nefondate.*

cvintuplá *vb.* I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori, preţuri, cantităţi etc.*) a (se) încinci. *Preţul acestui produs s-a cvintuplat.*

cvintúplu, -ă adj. (*despre valori, preţuri, cantităţi etc.*) încincit. *Din cauza valorii cvintuple a acestui produs, el nu se mai cumpără.*

cvoţiént s.n. (*mat.; înv.*) v. Cât.

cybercafe ['saɪbə,kæfeɪ] s.n. (*engl.*) v. Internet-café.

cybernaut ['saɪbənɔ:t] s.m. (*inform.; engl.*) v. Internaut.

cyborg ['saɪbɔ:g] s.m. (*în opere de anticipaţie*) android, robot. *Personajul principal din film este un cyborg.*

Dd

da[1] adv. (*modal; în opoz. cu „nu”*) **1** (*având val. unei afirmații*) bine, bineînțeles, desigur, firește, întocmai, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK. *Da, voi merge cu tine la teatru.* **2** (*în prop. afirmative, cu rol de întărire*) desigur, firește, negreșit, ‹înv. și reg.› dar[1]. – *O cunoști pe această doamnă? – Da, o cunosc.*

da[2] vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a încredința, a înmâna, a întinde, a preda, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poștașul i-a dat o citație.* **2** tr. a întinde. *La despărțire, i-a dat mâna.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a lăsa. *I-a dat cheia casei pentru perioada cât vor fi plecați în concediu.* **4** tr. (*compl. indică oameni, animale; de obicei cu determ. ca „în grija”, „în paza”, „în seama”, „pe mâna”*) a încredința, ‹fran.; înv.› a recomanda. *Cât a fost plecată în delegație, a dat copilul în grija bunicii.* **5** tr. a preda. *Firma de construcții le-a dat locuința la data hotărâtă.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, terenuri, sume de bani etc.*) a atribui, a distribui, a împărți, a repartiza. *Primăria a dat sinistraților locuri de casă.* **7** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică obiecte, bunuri etc.*) a dărui, a oferi, ‹înv.› a prosfora[2], ‹grec.; înv.› a prosferisi, ‹arg.› a scuipa. *De ziua ei i-a dat o pereche de cercei.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, sume de bani, lucruri etc.*) a dărui, a dona, ‹înv.› a dănui, a închina. *A dat Muzeului de Artă o parte din pinacoteca sa.* **9** tr. (*jur.; compl. indică dreptul de posesiune asupra unor obiecte, proprietăți etc.*) a ceda, a lăsa, a trece. *Îi dă nepotului său casa de la țară.* **10** tr. (*compl. indică sume de bani*) a cheltui, a folosi, a întrebuința, a plăti, a utiliza, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A dat mulți lei pentru refacerea acoperișului casei.* **11** tr. (*compl. indică mai ales sume de bani; adesea cu determ. ca „pe datorie”, „ca împrumut”, „cu dobândă”, „cu camătă”*) a împrumuta, ‹înv. și reg.› a prumuta, ‹înv.› a scumpăra. *I-ar cere niște bani, dar știe că nu dă pe datorie.* **12** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.; adesea determ. prin „înapoi”*) a înapoia[2], a plăti, a restitui, a returna, ‹pop.› a întoarce, a înturna, ‹înv.› a reînturna, a turna[1]. *A reușit să-i dea banii împrumutați.* **13** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică sume de bani, împrumuturi etc.*) a acorda, a oferi. *Banca i-a dat un credit pe cinci ani.* **14** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.*) a oferi, a plăti. *Cât îmi dai pe această blană?* **15** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a acorda, a atribui, a conferi, a decerna, ‹înv.› a deferi, a hărăzi, ‹fig.› a adjudeca. *Le-a dat medaliile într-un cadru festiv.* **16** tr. (*compl. indică date, informații etc.*) a aduce, a furniza, a oferi, a procura. *După multe insistențe, i-a dat informațiile datele necesare. Ziarele dau informații despre ceea ce se discută în Parlament.* **17** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică rezultate sau efecte plăcute, utile etc.*) (a atribui, a conferi, a oferi. *Rochia de seară îi dă eleganță.* **18** tr. a acorda, a oferi, ‹înv.› a dărui. *Vrea să-i dea câteva clipe de liniște.* **19** tr. (*compl. indică posturi, funcții etc.*) a încredința, a oferi, a repartiza. *Episcopul i-a dat conducerea unei parohii mari.* **20** tr. (*compl. indică viața, ani din viața cuiva etc.*) a jertfi, a sacrifica. *Și-au dat viața pe câmpul de luptă.* **21** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a dat numai bucurii.* **22** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a crea, a determina, a face, a induce, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a dat o stare de somnolență.* **23** tr. a ura[2]. *Când a intrat în sala de curs, a dat „bună ziua”.* **24** tr. (*urmat de vb. ca „a cunoaște”, „a înțelege” la conjunct. sau la moduri nepredicative*) a îngădui, a lăsa, a permite. *Nu-i dat oricui să cunoască misterele vieții.* **25** tr. (*despre centrale termice, electrice etc.; cu determ. în dat., care indică beneficiari*) a aproviziona, a furniza, a oferi, ‹fig.› a alimenta. *Sistemul termic centralizat dă orașului apă caldă.* **26** tr. (*compl. indică lumini, umbre etc.*) a arunca, a împrăștia, a răspândi, ‹pop.› a zvârli. *În noaptea adâncă, farul dă o lumină puternică.* **27** tr. (*pop. și fam.; compl. indică fete; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „după”*) (v. Căsători. Mărita. **28** refl. (*constr. cu dat.; înv. și pop.; despre femei*) ‹înv. și pop› a se dărui, ‹fam.› a se oferi. *S-a dat primului bărbat pe care l-a cunoscut.* **29** refl. (*înv.; mai ales despre infractori*) v. Preda. **30** tr. fig. ‹fig.› a imprima, a transmite. *Informatizarea școlii va da un ritm rapid perfecționării procesului de învățământ.* **31** refl. fig. (*pop.; despre oameni*) v. Apleca. Închina. Pleca. Preda. Supune. **II 1** tr. (*compl. indică găuri*) (a face. *A dat mai multe găuri în perete.* **2** tr. (*compl. indică filele unei cărți, ale unui caiet etc.*) a întoarce, a răsfoi. *Dă filele manuscrisului cu multă atenție.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) a trage, ‹pop.› a trânti, ‹fam.› a aplica, ‹fig.; fam.› a arde, a cârpi, a lipi, ‹arg.› a ușchi. *În învălmășeala produsă, i-a dat un pumn în spate.* **4** tr. (*jur., sport; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) a aplica, ‹înv.› a măsura, a sfârși. *Arbitrul consideră fault și dă o penalizare.* **5** tr. (*mai ales despre oameni; compl. indică țipete, chiote, răcnete etc.*) a emite, a scoate, ‹pop.› a slobozi. *A dat un țipăt de groază când a văzut arătarea.* **6** tr. (*jur.; compl. indică oameni; urmat de determ. „în judecată”, „în justiție”*) a acționa, a chema. *Și-a dat în judecată un vecin pentru o suprafață de teren.* **7** tr. (*compl. indică lupte, bătălii, tratative etc.*) a desfășura, a duce[2], a purta, a susține. *În decursul vremii, românii au dat multe bătălii pentru a apăra*

independența țării. **8** tr. (*compl. indică spectacole, concerte, concursuri, examene etc.*) a susține. *Vedeta a dat mai multe concerte în străinătate. A dat concursul de ocupare a postului de lector universitar.* **9** tr. (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) a indica, a prescrie, a recomanda, ‹pop.› a scrie, ‹înv.› a ordona, a recomandarisi, a recomandui, a recomsăndălui, a sfătui. *Medicul i-a dat un tratament cu antibiotice.* **10** tr. (*compl. indică materiale pulverulente sau granulare; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a cerne, a trece, ‹pop.› a ciurui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹înv.› a dârmoia. *Constructorii dau nisipul printr-o sită specială, înainte de folosire.* **11** tr. (*compl. indică lucruri, suprafețe etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a vopsi, ‹pop. și fam.› a sulimeni. *A dat lemnăria geamurilor cu verde.* **12** tr. (*compl. indică mărfuri, bunuri etc.*) a vinde. *A dat tabloul cu zece mii de dolari.* **13** tr., refl. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) unge, ‹pop. și fam.› a (se) mânji. *Și-a dat fața cu cremă. Se dă pe mâini cu un preparat farmaceutic.* **14** tr. (*compl. indică ordine, directive, sarcini etc.*) a trasa. *A dat subalternilor câteva obiective de îndeplinit.* **15** tr. (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „pe”, „pentru”*) a înlocui, a schimba. *Nu-și dă mașina de teren pe o limuzină.* **16** tr. (*compl. indică obiecte considerate dăunătoare, depășite, ofensatoare, păgubitoare etc.; urmat de determ. locale*) a arunca, a azvârli, a zvârli. *A dat la coș medicamentele expirate.* **17** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în”, care indică obiectul acțiunii*) a izbi, a lovi, a trage, ‹pop.› a împunge, a păli[2]. *A dat cu toporul în butuc pentru a-l despica.* **18** intr. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a trage. *A învățat să dea cu pușca.* **19** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „peste”, care indică locuri, ființe etc.*) a găsi, a întâlni, a nimeri. *Urcând panta, dă de cabană. Oriunde ar merge, dă numai peste curioși.* **20** intr. (*despre unele animale și păsări; cu determ. introduse prin prep. „din”*) ‹pop. și fam.› a bâțâi, a fâțâi. *Câinele dă din coadă la vederea stăpânului.* **21** tr., refl. pas. (*înv. și pop.; compl. sau sub. gram. indică lucrări dramatice*) v. Juca. Prezenta. Reprezenta. **22** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Plia.

III 1 refl. (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se deplasa, a se duce[2], a merge. *Soldații se dau cu doi pași în față.* **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a aluneca, a luneca. *Copiilor le place să se dea pe gheață.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la”*) a se abate[2], a se opri, a trece, a zăbovi, ‹fam.› a călca. *În drum spre casă dă pe la club.* **4** tr. (*compl. indică animale; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a duce[2], a mâna. *Au dat vitele la păscut.* **5** tr. (*compl. indică obiecte*) a transmite, a trece, ‹fam.› a pasa, ‹arg.› a dili. *A dat mingea, din greșeală, la adversari. Ca să nu fie descoperiți de autorități, contrabandiștii au dat marfa complicilor lor de peste graniță.* **6** intr. (*despre ferestre, uși, încăperi etc.; cu determ. introduse prin prep. „spre”, „înspre”, „în”*) a se deschide. *Fereastra dă spre mare.* **7** refl. (*pop. și fam.; despre oameni, colectivități etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) v. Năvăli. Veni. **8** refl. (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **9** intr. (*înv.; despre ape curgătoare; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Vărsa. **10** intr. fig. (*pop. și fam.; despre necazuri, situații neplăcute etc.; cu determ. introduse prin prep. „peste”*) v. Veni.

IV tr. **1** (*despre sol, animale etc.*) a face, a produce. *Anul acesta pământul a dat recolte bogate. Oile dau lapte și lână.* **2** (*bot.; despre plante; compl. indică fructe*) a face, a produce, a rodi, ‹înv. și pop.› a lega[1], a scoate, ‹înv.› a purta. *Prunii din livadă dau în fiecare an foarte multe fructe.* **3** (*astăzi rar; despre oameni, colectivități, întreprinderi; compl. indică bunuri materiale*) v. Fabrica. Face. Produce.

V tr. **1** (*polit.; compl. indică legi, decrete, hotărâri, note etc.*) a elabora, a emite, a face, ‹înv.› a slobozi. *Guvernul a dat un nou pachet de legi.* **2** (*rar; compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Realiza. Redacta. Scrie. **3** (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune.

VI intr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; bot.; despre frunze, flori, muguri*) a apărea, a crește, a ieși, a răsări[1]. *Copacului i-au dat mugurii.* **2** (*mai ales despre anotimpuri*) a se face, a sosi, a veni. *După o iarnă grea, a dat în sfârșit primăvara.* **3** (*despre ploaie, grindină etc.*) a bate, a cădea. *A dat grindina și a stricat toată recolta.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sânge*) a ieși, a țâșni, ‹reg.› a se năpusti, a sări, a puștica, a țâști[2], a țușni, a zăleti. *Sângele îi dă pe nas.* **5** (*pop.; despre procese, fenomene etc. în desfășurare; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Intra. Trece.

VII intr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre păr*) a ajunge, a veni, ‹reg.› a bate. *Bretonul îi dă în ochi.* **2** (*despre terenuri, loturi etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „la” etc.*) a ajunge, a se întinde, a merge. *Livada dă la malul lacului.* **3** (*despre drumuri, șosele etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a ajunge, a ieși. *Strada pe care locuiește dă în centru.*

VIII refl. unipers. (*reg.; mai ales la perf. c.; de obicei în forma neg. sau interog.*) v. Întâmpla. Pomeni.

da cápo loc. adv. (*muz.*) ab initio. *Orchestra a reluat uvertura da capo.*

dábilă s.f. **1** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1] Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **3** (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **4** (*înv.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. **5** (*anat.; înv.*) v. Osatură. Schelet. Sistem osos.

dac, dácă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. get. *În sec. I î. Hr., Burebista creează primul stat centralizat al dacilor.* **2** adj. dacic, get, getic, ‹înv.› dăcesc. *Cele mai puternice cetăți și fortificații dace au fost cele din Munții Orăștiei.*

dácă conj. subord. **I 1** (*introduce o prop. circ. cond.*) când, de[1], ‹înv. și reg.› că, ‹înv.› e[1], unde. *Dacă voi avea timp, îți voi onora invitația.* **2** (*introduce o prop. circ. optat.*) de[1]. *Dacă aș ajunge mai repede acasă, ce bine ar fi!* **3** (*introduce o prop. circ. temp.*) când, ‹pop.› că, de[1],unde. *Dacă s-a înserat, se pregătesc de plecare. Dacă s-au lămurit cum stau lucrurile, au început afacerea.* **4** (*introduce o prop. circ. temp. cu nuanță cond.*) când, de[1]. *Dacă întâlnești o ocazie favorabilă, ești un om fericit.* **5** (*introduce o prop. circ. conces.*) deși. *Dacă voi nu vreți să plecăm, eu mă duc.* **6** (*introduce o prop. circ. cauz.*) deoarece, fiindcă, întrucât, ‹pop.› unde. *Dacă nu știe să scrie, cere ajutorul altora.* **7** (*introduce o prop. sub.*) că, de[1]. *Este lucru de înțeles dacă a fost selecționată pentru olimpiadă. S-a întâmplat dacă a înnoptat la noi.* **8** (*introduce o prop. compl. dr.*) că, ‹înv. și pop.› de[1]. *Nu știa dacă va veni.* **9** (*introduce o prop. compl. indir.*) că. *Se gândește dacă trebuie să-i împrumute cartea.* **II** (*cu val. adv.; modal*) abia. *Apa dacă îi ajungea la genunchi.*

dăcic, -ă adj. dac, get, getic, ‹înv.› dăcesc.

dacísm s.n. dacitate. *Unii români sunt stăpâniți de sentimentul dacismului.*

dacitáte s.f. dacism.

dáco-get, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. geto-dac. *Daco-geții au populat, în Antichitate, spațiul carpato-danubian.* **2** adj. daco-getic. *S-au descoperit ruinele unei cetăți daco-gete.*

dáco-getic, -ă adj. daco-get.

dacoromán, -ă adj. dacoromânesc. *Populația dacoromână reprezintă românii din nordul Dunării.*

dacorománésc, -eáscă adj. dacoromân.

dacriocíst s.n. (*anat.*) sac lacrimal. *În dacriocist se scurg lacrimile.*

dacriogén, -ă adj. (*despre substanțe*) (lacrimogen. *În anumite situații, poliția face uz de gaze dacriogene.*

dactíl s.m. **1** (*vers.; în metrica modernă*) ‹înv.› deget. *Dactilul este piciorul de vers format dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate.* **2** (*anat.; înv. și reg.*) v. Deget.

dactílo s.n. invar., adj. invar. (*fam.*) **1** s.n. invar. v. Dactilografie. **2** adj. invar. (*despre texte*) v. Dactilografiat[2].

dactilofazíe s.f. (*pedag.*) dactilolalie, dactilologie. *Dactilofazia este un procedeu folosit de surdomuți pentru a comunica între ei.*

dactilografiá vb. I. tr. (*compl. indică texte*) ‹fam.› a țăcăni. *Și-a dactilografiat singură studiul.*

dactilografiát[1] s.n. dactilografiere. *Dactilografiatul studiului s-a făcut în două zile.*

dactilografiát², -ă adj. (*despre texte*) ‹fam.› dactilo. *Studiul dactilografiat urmează să fie tipărit.*
dactilografíe s.f. ‹fam.› dactilo. *Tânăra se ocupă cu dactilografia.*
dactilografiére s.f. dactilografiat¹.
dactilolalíe s.f. (*pedag.*) dactilofazie, dactilologie.
dactilologíe s.f. (*pedag.*) dactilofazie, dactilolalie.
dáda¹ s.m. art. (*țig.*) **1** v. Părinte. Tată. **2** v. Bulibașă.
dadă² s.n. dadaism.
dadaísm s.n. dada². *Dadaismul a apărut după Primul Război Mondial.*
dádă s.f. (*reg.*) v. Lele. Leliță. Mătușă. Nană. Tătăișă. Țață.
dáfie s.f. (*lit.; reg.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă.
dáfin s.m. **I** (*bot.*) **1** *Laurus nobilis*; laur, ‹reg.› boroștean, ciumăfaie, lurbăn, turbare. **2** (*reg.*) v. Afin¹ (*Vaccinium myrtilius*). **3** (*reg.; și* ***dafin-creț***) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudoacacia*). **4** (*reg.*) v. Liliac-de-pădure (v. *liliac¹*). Liliac-sălbatic (v. *liliac¹*). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*). **5** (*reg.*) ***dafin-mic*** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*); ***dafin-sălbatic*** v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*); ***dafin-trandafir*** v. Leandru (*Nerium oleander*). **II** fig. (*la pl.* ***dafini***) apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹fig.› lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat dafini meritați.*
dáfină s.f. (*bot.; reg.*) v. Afină.
dáfnie s.f. (*zool.*) *Daphnia*; ‹pop.› purice-de-apă, ‹reg.› purice-de-baltă.
dahíu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Șiret³. Șmecher. Viclean.
daibojeálă s.f. (*fam.*) **1** v. Gratuitate. **2** v. Milă. Milostenie. Milostivire. Pomană.
daibojí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela¹. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.
dáică s.f. (*reg.*) **1** v. Lele. Leliță. Mătușă. Nană. Tătăișă. Țață. **2** v. Bonă. Dădacă. Doică.
daiór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.
daireă s.f. (*muz.*) ‹reg.› vuvă, vuvuitoare, ‹înv.› tâmpină. *Daireaua seamănă cu tamburina.*
dájdie s.f. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.
dájnic, -ă s.m., s.f. (*fin.; înv.*) v. Contribuabil. Subiect impozabil.
dakóta s.m. invar. sioux. *Dakotas este o populație amerindiană din America de Nord.*
dalác s.n., s.m. **I** s.n. (*med., med. vet.*) antrax, cărbune, pustulă malignă, ‹pop.› splină, ‹înv. și reg.› zgaibă, ‹reg.› armurar, armurare, armurariță, băsică rea, bubă, bubă neagră, bubă rea, marmură, pripit¹, răsfug, sânge mohorât, spurcat¹, taiug, talan, ‹înv.› serpengea. *Dalacul se manifestă clinic prin leziuni cutanate sau viscerale.* **II** s.m. (*bot.*) **1** *Paris quadrifolia*; ‹reg.› aișor, boaba-vulpii (v. *boabă*), bobiță, mărul-lupului (v. *măr¹*), poala-vulpii (v. *poală*), poama-vulpii (v. *poamă*), răsfug, strugurul-lupului (v. *strugur*), turta-lupului (v. *turtă*), usturoiță. **2** (*reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **3** (*reg.*) v. Pistornic. Teișor (*Abutilon theophrasti*). **4** (*reg.*) v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*).
dálai-láma s.m. (*relig.*) marele-lama (v. *mare¹*). *Dalai-lama este șeful suprem al lamaismului din Tibet și Mongolia.*
dálă s.f. (*constr.; de obicei urmat de determ. care indică materialul*) lespede, ‹reg.› arșin. *Strada este pavată cu dale de beton.*
dalb, dálbă adj. **I 1** (*mai ales în limbajul poetic; despre obiecte, flori, ființe etc. sau părți ale lor*) alb, ‹pop.› coliliu, ‹reg.› lisei. *Florile dalbe de cireș încântă privirea.* **2** (*în opoz. cu „murdar"; mai ales în limbajul poetic; despre lucruri, obiecte etc.*) curat, imaculat, neîntinat, nepătat, ‹reg.› tistaș. *Totdeauna cămășile lui sunt dalbe.* **3** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; poetic; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur². Senin. Străveziu. **4** (*poetic; despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) v. Limpede. Luminos. Senin. **5** (*poetic; mai ales despre dimineți*) v. Luminos. Radios. Strălucitor. **II** fig. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin¹, gingaș, gracil, grațios, suav, ‹fig.› dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul dalb.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur², serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet dalb.*
dalcaúc s.m. (*înv.*) **1** v. Bătăuș. **2** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **3** (*deprec.*) v. Agent electoral.
dálie s.f. (*bot.*) **1** *Dahlia cultorum*; gherghină¹, ‹reg.› cartoafe (v. *cartoafă*), cartoșcă, leurdină. **2** (*reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).
dalmăt, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. dalmațian. *Dalmații din fosta provincie romană Dalmația vorbeau o limbă romanică.* **2** adj. dalmatic, dalmatin, dalmațian. *Țărmul dalmat este dantelat, cu numeroase insule alungite.*
dalmátic, -ă adj. dalmat, dalmatin, dalmațian.
dalmatín, -á adj. dalmat, dalmatic, dalmațian.
dalmațián, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** dalmat. **2** fig. (*rar*) v. Canalie. Lepră. Pușlama. Secătură. **II** adj. dalmat, dalmatic, dalmatin.
dăltă s.f. (*tehn.*) ‹astăzi rar› ‹înv.› scobitoare (v. *scobitor*), ‹reg.› custură, licastău, vișeu. *Dalta este folosită la crestat, la scobit sau la tăiat.*
daltonián, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) daltonist.
daltonísm s.n. (*med.*) protanopie. *Daltonismul este incapacitatea ochiului de a diferenția culoarea roșie de cea verde.*
daltoníst, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) daltonian. *Daltoniștii au dificultăți în conducerea vehiculelor, întrucât nu pot diferenția culoarea roșie de cea verde.*
dam¹ s.m. (*zool.; rar*) v. Cerb-lopătar. Lopătar (*Cervus dama*).
dam² s.n. (*reg.*) **1** (*în țările monarhice*) v. Curte. Palat¹. **2** (*constr.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **3** v. Grajd.
damăsc s.n. (*ind. text.*) ‹înv.› camohas, cămucă, șam, ‹turc.; înv.› camhă. *Damascul este folosit mai ales pentru lenjeria de pat.*
damascá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică țesături*) v. Damaschina. **2** (*tehn.; compl. indică mai ales lama unor arme*) v. Căli. Damaschina. Oțeli.
damaschiná vb. I. tr. **1** (*compl. indică țesături*) ‹înv.› a damasca. *A damaschinat țesătura, după dorința clienților.* **2** (*tehn.; compl. indică mai ales lama unor arme*) a căli, a oțeli, ‹reg.› a pânzui, ‹înv.› a damasca. *Armurierul a damaschinat lama spadei.*
dámă s.f. **1** (*sport; j. de șah*) regină. *A luat cu dama calul adversarului.* **2** (*j. de cărți*) regină, ‹pop.› fată, ‹înv.› crăiasă, crăiță, preoteasă. *A câștigat o sumă mare de bani la pocher cu un careu de dame.* **3** (*la pl.* ***dame***) ‹înv.› joc de dame. *Tatăl său l-a învățat să joace șah și dame.* **4** (*fam.; și* ***dámă de compánie, dámă de consumație, înv., dámă publícă***) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **5** (*înv.*) v. Doamnă. **6** (*înv.*) ***dámă de compánie*** = ***dámă de onoáre*** v. Doamnă de companie. **7** (*înv.*) v. Nevastă. Soție.
damblá s.f. **1** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** fig. (*fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală¹. Toană¹.
damblageálă s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie.
damblagí vb. IV. intr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paraliza.
damblagíre s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Paralizare.
damblagít, -ă adj. (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat.
damblagíu, -íe adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Apoplectic. Paralitic.
damblalíu, -íe adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Apoplectic. Paralitic.
daméză s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară.

Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

damf s.n. (*reg.*) **1** v. Alcool. Alcool etilic. Etanol. Spirt. Spirt alb. **2** (*meteor.*) v. Arşiţă. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală.

damicélă s.f. (*înv.*) **1** (*adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnişoară. Duduie. **2** ***damicelă de onoare*** v. Domnişoară de onoare.

damigeánă s.f. (*gosp.*) ‹fam.; glum.› călugăriţă, ‹reg.› oală, ulcior cu coş, ulcior de glajă, ulcior de sticlă, ulcior de vin, ulcior îmbrăcat, urcior[1]. *Ţine vinul în damigene.*

damná vb. I. tr. (*relig.; compl. indică oameni*) a afurisi, a anatemiza, a blestema, a excomunica, ‹pop.› a oropsi, ‹înv.› a procleţi, ‹fig.; înv.› a lepăda. *L-a damnat pentru blasfemie.*

damnát, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) afurisit, anatemizat, blestemat, excomunicat, ‹pop.› oropsit, ‹înv. şi reg.› procleţit, ‹înv.› proclet, treclet. *Călugărul damnat a părăsit mănăstirea.*

damnatísm s.n. (*lit.; în perioada romantică; rar*) v. Damnaţiune.

damnaţiúne s.f. **1** calvar, canon, caznă, chin, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferinţă, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. şi pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. şi reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificaţie, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. şi reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după damnaţiunea cumplită la care a fost supus.* **2** (*lit.; în perioada romantică*) ‹rar› damnatism. *Damnaţiunea este opoziţia poetului faţă de societate.*

dan s.m. (*înv.*) v. Danez.

danci s.m. (*ţig.*) v. Ceaurel. Ceaurică. Puradel.

dandaná s.f. **1** (*fam.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*fam.*) v. Încurcătură. Păţanie. Poznă. **3** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboaţă. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Şotie. Trăsnaie. **4** (*înv.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

danemarchéz, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Danez.

danéz, -ă s.m., s.f. ‹înv.› dan, danemarchez. *Danezii vorbesc o limbă germanică.*

dang interj. (*adesea repet.*) balang!, bam!, bang! *Se aude dang!, dang!, de la clopotul din turla bisericii.*

dángăt s.n. bălăngănit, băngănit, dăngănit, ‹rar› bangăt. *Dangătul clopotelor se aude până departe.*

dánie s.f. **I 1** (*bis.*) dar[2], jertfă, ofrandă, prinos, sacrificiu, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblaţiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieşit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte daniile aduse de credincioşi pentru sfinţire.* **2** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) oboroc. *Dania era o rentă în produse.* **II** (*înv. şi pop.*) **1** v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **2** v. Dar[2]. Donaţie.

dans s.n. **1** joc, ‹pop.› săltare, ‹înv.› salt[2], săltătură. *Tinerii erau antrenaţi într-un dans cu ritm vioi.* **2** ***dans academic*** = dans clasic; ***dans clasic*** = dans academic. *Dansul clasic constituie baza tehnică a coregrafiei şi a spectacolelor de balet.*

dansá vb. I. tr., intr. a juca, ‹pop.› a dănţui, a sălta, a sări, a trage, ‹fam.; deprec.› a baleta, ‹peior.› a ţopăi. *Tinerii dansau în cerc.*

dansatór, -oáre s.m., s.f. **1** jucător, ‹pop.› dănţuitor. *Idealul lui a fost să devină dansator într-un ansamblu popular.* **2** (*cor.*) balerin, ‹înv.› baletist. *Rusoaicele sunt dansatoare faimoase.*

dantelát, -ă adj. (*despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) ‹reg.› horbotat, spiţărat. *Mireasa are o superbă rochie dantelată.*

dantélă s.f. **1** ‹reg.› bagatelă, cârligei (v. *cârligel*), cipcă, horbotă, spiţură, şling, şlingherai, şpiţ[2], ştric[4], tul, ‹înv.› reţea. *Avea la bluză un guler dintr-o dantelă fină.* **2** (*la pl., în forma* ***danteluri***) dantelărie. *Casele de modă comandă atelierelor specializate tot felul de danteluri.*

dantelárie s.f. (*mai ales la pl.* ***dantelării***) danteluri (v. *dantelă*).

dantelúră s.f. perforatură. *Dantelura este sistemul de orificii făcute într-o hârtie sau într-un carton, prin perforare, în scopul detaşării unor porţiuni.*

dantelúţă s.f. ‹reg.› horboţică.

dantísm s.n. (*lit.*) dantologie, ‹rar› dantistică.

dantística s.f. (*lit.; rar*) v. Dantism. Dantologie.

dantologíe s.f. (*lit.*) dantism, ‹rar› dantistică. *Dantologia este studiul vieţii şi operei poetului italian Dante Alighieri.*

dantură vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese, roţi, unelte etc.*) a cresta, a dinţa, a zimţa, a zimţui, ‹pop.› a fereca, ‹înv.› a dintela. *Roţiţa de la angrenaj a fost danturată la strung.*

danturáre s.f. (*tehn.*) crestare, dinţare, moletare, randalinare, zimţare, zimţat[1], zimţuire, zimţuit[1]. *Execută la strung danturarea marginii piesei metalice.*

dantúră s.f. **1** (*anat.*) dentiţie, ‹înv.› dinţime. *Tânăra are o dantură perfectă.* **2** (*stomat.*) ***dantură falsă*** = placă, placă dentară, proteză, proteză dentară. *Nimeni nu îşi dă seama că are dantură falsă.*

danubián, -ă adj. (*despre localităţi, state etc.*) dunărean. *Locuieşte într-un oraş danubian.*

dar[1] conj. coord., adv. **I** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părţi de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realităţi cu alta şi arătând opoziţia, restricţia sau diferenţa dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părţi de prop.*) **1** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară sau restrictivă*) însă, or, şi, totuşi, ‹înv. şi pop.› ci, iar, ‹înv.› e[1]. *Aş vrea să te cunosc, dar nu-mi dai nicio posibilitate. Emoţionată, fata auzea cuvintele, dar nu le înţelegea.* **2** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară*) însă, numai, ‹reg.› decât, pedig. *Eşti foarte inteligentă, dar nu eşti modestă.* **3** (*după o negaţie sau după o prop. neg.*) ci, dimpotrivă, însă, numai, ‹înv. şi pop.› iar, ‹reg.› fără, ma. *Nici n-o iubeşte, nici n-o părăseşte, dar o încurcă.* **4** (*după o prop. ipotetică sau cond.*) însă, ‹pop.› ci. *Ţi-aş arăta pe îndelete ce trebuie să faci, dar nu te mânia.* **5** (*însoţind un imper., arată nerăbdarea, încurajarea, dojana etc.*) ‹înv. şi pop.› ci. *Dar lăsaţi-o şi pe ea să vorbească!* **6** (*adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) ‹înv. şi pop.› încămite, necum, nemite, ‹pop. şi fam.› darămite, ‹înv.› mite. *Munte cu munte se întâlneşte, dar om cu om.* **II** conj. coord. concl. aşadar, atunci, deci, şi, ‹livr.› or, ‹pop.› apoi, ‹înv.› utrinde, ‹latin.› ergo. *Dar revin la cele spuse anterior.* **III** adv. **1** (*interog.; întăreşte val. interog. sau dubitativă a unei prop.*) oare?, ‹pop.› păi? *Nu-l cunosc. Dar ce fel de om este?* **2** (*rectificativ*) adică, ba. *Această întâmplare îmi răscoleşte sufletul, dar nu mi-l răscoleşte, ci mi-l sfâşie.* **3** (*având val. unei afirmaţii; înv. şi reg.*) v. Bine. Bineînţeles. Da[1]. Desigur. Fireşte. Întocmai. **4** (*în prop. afirmative, cu rol de întărire; înv. şi reg.*) v. Da[1]. Desigur. Fireşte. Negreşit. **5** (*modal; reg.*) v. Altfel. Altminteri.

dar[2] s.n. **I 1** atenţie, cadou, surpriză, ‹rar› dăruire, ‹înv. şi pop.› danie, ‹pop. şi fam.› cinste, peşcheş, ‹pop.› dăruială, plocon, ‹fam.› prezent[1], ‹fam.; glum.› cadorisire, ‹reg.› odor[1], ‹înv.› dăruinţă, dăruşag, don[2], halal, liberalitate, peşchelâc, prosfora[1], surprindere. *Darurile primite de ziua ei au încântat-o.* **2** donaţie, ‹înv. şi pop.› danie, ‹înv.› dănuire, dăruinţă, hărăzire, oboroc, ‹fig.; rar› ofrandă. *De Paşte, domnitorul a făcut un dar mănăstirii de lângă cetatea de scaun.* **3** (*bis.*) danie, jertfă, ofrandă, prinos, sacrificiu, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblaţiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieşit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte darurile aduse de credincioşi pentru sfinţire.* **4** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracţie, har, înclinare, înclinaţie, pornire, predilecţie, predispoziţie, preferinţă, pricepere, talent, vocaţie, ‹livr.› dilecţiune, propensiune, ‹rar› însuşire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicaţie, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are dar pentru teatru.* **5** însuşire, putere. *Este înzestrat cu darul de a hipnotiza.* **6** calitate, har, însuşire, talent. *Are darul de a stârni compasiunea celor din jur.* **7** avantaj, binefacere, folos, privilegiu. *Profităm cu toţii de darurile tehnicii moderne.* **8** (*relig. creştină*) favoare, graţie, har, ‹înv.› măiestrie, pahar. *Dumnezeu varsă darul său mai ales peste cei neputincioşi.* **9** (*relig.; înv.*) v. Preoţie. Sacerdoţiu. **10** (*eufem.*) v. Mită. **11** fig. (*relig. creştină*) ‹la ortodocşi› taină, ‹la catolici› sacrament. *Copilul a primit darul botezului când a împlinit două luni.* **II** cusur,

defect, năravi, patimă, viciu, ‹pop. şi fam.› meteahnă, pârţag, ‹pop.› învăţ, năraveală, ‹reg.› băsău, ciucă, madea, natură, năravie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ‹înv.› învăţ, ‹fig.› maculă. *A fost părăsit de soţie pentru că are darul beţiei.*

dará s.f. tară[1]. *Daraua este greutatea vasului în care se cântăreşte o marfă.*

darabánă s.f. (*muz.; pop.*) v. Tobă.

darabáncic s.m. (*muz.; înv.*) v. Toboşar.

darabangíu s.m. (*muz.; înv.*) v. Toboşar.

darác s.n. (*ind. text.*) **1** dărăcitor, scărmănătoare, ‹pop.› dreve (v. *dreavă*), ‹reg.› drâglu, hecelă, hotrelă, hreban, huci[2], perie, pieptene, vergele (v. *vergea*). *Daracul este folosit la dărăcit lâna sau cânepa.* **2** cardă. *Daracul este o maşină folosită pentru operaţiile de destrămare, de înlăturare a impurităţilor, de orien-tare şi de paralelizare a fibrelor unui material textil fibros.*

daragíu s.m. (*muz.; înv şi reg.*) v. Toboşar.

daravéră s.f. **I** (*pop. şi fam.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1] Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă. **3** (*anat.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin.Penis. **II** (*arg.*) v. Jucărie.

dárămite conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părţi de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realităţi cu alta şi arătând opoziţia, restricţia sau diferenţa dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părţi de prop.; pop.* şi *fam.; adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) v. Dar[1].

dardán s.m. (*înv.*) v. Troian[1].

dardánic, -ă adj. (*înv.*) v. Troian[1].

dárdă s.f. (*înv.*) v. Săgeată.

dáre s.f. **I 1** acordare, oferire. *Băncile fac propuneri de dare a creditelor bancare pentru locuinţe.* **2** trasare. *Darea unor sarcini suplimentare îi nemulţumeşte pe subalterni.* **II** (*concr.*) **1** ***dare de seamă*** = raport, referat, situaţie, ‹reg.› sămădaş, ‹înv.› doclad, otnoşenie, tacrir, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› tacrir, ‹rus.; înv.› povescă, predstavlenie. *Pentru a putea primi subvenţia, a fost necesară o dare de seamă despre starea financiară a instituţiei.* **2** (*fin.; în trecut*) bir, contribuţie, impozit, impunere, ‹înv. şi reg.› adău, porţie, slujbă, ‹reg.› sazolic, ştaier, ‹înv.› angara, dabilă, dajdie, haraci, luătură, madea, mirie, nevoie, obicei, obicină, orânduială, rânduială, satara, seamă, ‹turc.; înv.› adet, imdat, irat. *Domnia percepea dări de la ţărani şi meşteşugari.* **3** (*fin., econ.; fam.*) v. Impozit. Impunere.

dárie s.f. (*bot.*) **1** *Pedicularis verticillata;* vârtejul-pământului (v. *vârtej*), ‹reg.› păduchelniţă, păducher, păducherniţă. **2** *Pedicularis exaltata;* ‹reg.› sfeşnic. **3** *Pedicularis sceptrum carolinum;* ‹rar› vârtejul-pământului (v. *vârtej*).

dárling s.m., s.f. invar. (*engl.; la vocat. sau în formule de adresare ori interog.*) v. Drag. Iubit. Scump.

dárnic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) culant, galant, generos, mărinimos, milostiv, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, darnic ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **2** fig. (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹fig.› generos. *Producţia de legume a fost foarte bună pentru că pământul este darnic.*

dártră s.f. (*med.; înv.*) v. Pecingine.

darwinián, -ă adj. (*biol.*) darwinist.

darwinísm s.n. **1** (*biol.*) evoluţionism, transformism, ‹rar› selecţionism. *Darwinismul este o concepţie despre evoluţia speciilor de plante şi animale, formulată de naturalistul englez Ch. Robert Darwin.* **2** (*sociol.*) ***darwinism social*** = social-darwinism. *Darwinismul social extinde legile biologice ale lui Darwin la viaţa socială.*

darwiníst, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) **1** adj. darwinian. *Sunt cercetători care au semnalat unele neajunsuri ale teoriei darwiniste.* **2** s.m., s.f. ‹rar› selecţionist. *Darwiniştii sunt adepţii teoriei lui Darwin.*

dáscăl s.m. **I** (*pedag.*) **1** învăţător, ‹pop.› domn, ‹înv. şi reg.› normaliş dascăl, ‹reg.› şoleriu, ‹înv.› didascal, şcoleriu, ‹grec.; înv.› ipodidascal, ‹fran.; înv.› pedant, ‹peior.› belfer. *În şcoala primară a avut ca dascăl un om cu o reputaţie foarte bună.* **2** ‹în trecut› institutor, ‹peior.› belfer. *Bunicul ei a fost dascăl la o şcoală primară urbană.* **3** magistru, profesor, ‹pop.› domn, ‹fam.› prof, ‹fran.; înv.› pedant, ‹peior.› belfer. *Nu-şi poate uita dascălii din liceu.* **4** (*în trecut; înv.*) v. Preceptor. **II** fig. **1** ‹fig.› apostol, învăţător, maestru. *Scriitorul a fost considerat un adevărat dascăl al neamului său.* **2** călăuză, îndrumător, mentor, povăţuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹fig.› busolă, învăţător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeşnic. *Mama i-a fost dascăl toată viaţa.* **3** cărturar, erudit, învăţat[2], savant, ‹fig.; înv.› lumină. *Iorga a fost un mare dascăl. Este un distins dascăl care a format o şcoală de matematică.* **III** (*în Biserica Ortodoxă; adesea determ. prin „de biserică”, „la biserică”*) cântăreţ, diac, paracliser, psalt, ţârcovnic, ‹la catolici› cantor, ‹înv. şi reg.› peveţ, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Dascălul execută cântările şi citirile în timpul serviciului religios.*

dasíe s.f. (*lingv.; în scrierea greacă; grec.; înv.*) v. Spirit aspru.

daş s.m. (*zool.; înv. şi reg.*) v. Miel.

dat[1] s.n. destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinaţie, predeterminaţie, ‹înv. şi pop.› sorocire, strişte, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinaţie, loaşte, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârşit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› aţa vieţii (v. *aţă*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi datului. A avut o viaţă plină de împliniri pentru că datul i-a fost favorabil.*

dat[2]**, dătă** adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], încredinţat, înmânat, întins[2], predat, remis, transmis. *Citaţia dată este de la judecătorie.* **2** (*despre obiecte, bunuri etc.*) oferit. *Cerceii daţi sunt de aur.* **3** (*despre premii, distincţii, titluri etc.*) acordat, atribuit, conferit, decernat, ‹înv.› deferit. *Medalia dată i-a facilitat promovarea.* **4** (*polit.; despre legi, decrete, hotărâri, note etc.*) elaborat, emis. *Iniţial, legea pensiilor dată a fost în favoarea pensionarilor.* **5** (*despre spectacole, concerte, concursuri, examene etc.*) susţinut. *Concertul dat i-a adus vedetei un succes răsunător.* **II** s.f. (*precedat de un num. sau de un echivalent al acestuia*) **1** oară[1]. *A reuşit să atingă ţinta abia a doua dată.* **2** rând, ‹reg.› vers. *Astăzi a fost la farmacie în două dăţi.* **III** s.f. (*pop.*) **1** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiţie. Uz. Uzanţă.

dată vb. I. intr. (*cu determ. introduse prin prep. „de la”, „din”, „de”*) a fi, a exista. *Manuscrisul datează de la începutul sec. al XVIII-lea. Obiceiul datează din vechime.*

dátă s.f. **1** ‹înv.› veleat. *La acea dată era plecat din ţară.* **2** moment, termen, timp, vreme, zi, ‹înv. şi pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziţiei va avea loc la data stabilită. I-a înapoiat banii la data convenită.*

dătină s.f. **1** obicei, rânduială, tradiţie, uz, uzanţă, ‹înv. şi pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. şi reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, şart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. *Această datină s-a păstrat în familia lor din generaţie în generaţie. După datină, la sărbătorile pascale se fac ouă roşii.* **2** obicei, rânduială, regulă, tipic[1], uz, uzanţă, ‹rar› uzaj, ‹înv.› şart[2]. *Se străduia să respecte datinile existente în familia în care a intrat prin căsătorie.* **3** consuetudine, cutumă, obicei, tradiţie, uz, uzanţă. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunităţi folosesc practici consacrate prin datină.* **4** (*înv.*) v. Rânduială. Rost.

datív s.n. (*gram.*) caz dativ, ‹înv.› cădere dativă, dătătoare. *Dativul indică destinaţia acţiunii unui verb.*

datór, -oáre adj., s.m., s.n. **I** adj. (*despre oameni*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”, „a fi”; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care arată obiectul datoriei*) îndatorat. *A mai rămas dator la bancă cu o mie de lei.* **2** (*de obicei urmat de un vb. la conjunct. sau la inf.*) obligat. *Toţi cetăţenii sunt datori să respecte legile.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat. şi cu vb. „a fi”, „a rămâne”*) îndatorat, obligat, recunoscător, redevabil, ‹înv.› mulţumitor. *Îi este datoare pentru serviciul făcut.* **II 1** s.m. (*în opoz. cu „creditor”; înv. şi reg.*) v. Datornic. Debitor. **2** s.n. (*înv.*)

v. Datorie. Îndatorire. Însărcinare. Obligație. Sarcină. **3** s.n. (*înv.*) v. Datorie.

datoráș s.m. (*în opoz. cu „creditor"; înv. și reg.*) v. Datornic. Debitor.

datorát, -ă adj. **1** (*despre bani, bunuri etc.*) debitor. *Suma de bani datorată este mare.* **2** cuvenit. *Trebuie să se acorde părinților respectul datorat.*

datoríe s.f. **I 1** ‹înv.› dator, îndatorință, îndatorire. *Datoria trebuie plătită la termenul fixat.* **2** credit, ‹înv. și pop. › veresie, ‹reg.› credință. *Cumpără de multe ori pe datorie.* **3** (*fin.; în economia de piață*) redevență. *Banca i-a fixat plata datoriei la sfârșitul fiecărei luni, timp de zece ani.* **II 1** îndatorire, însărcinare, obligație, sarcină, ‹pop. și fam.› lucru, ‹înv.› dator, datorință, îndatorință. *Datoria elevilor este să-și însușească cât mai multe cunoștințe.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a îndeplini"*) îndatorire, obligație, oficiu, sarcină. *Și-a îndeplinit exemplar datoria de gazdă.* **3** îndatorire, obligație, ‹livr.› servitute. *Are datoria să-și respecte propriile principii de viață.* **4** (*înv.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță.

datorínță s.f. (*înv.*) v. Datorie. Îndatorire. Însărcinare. Obligație. Sarcină.

datorítă prep. (*constr. cu dat.; introduce un circ. instr., cu nuanță cauzală*) grație, mulțumită, prin, ‹înv.› slavă. *Datorită lui a putut să-și realizeze visurile.*

datórnic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. debitor, ‹înv. și reg.› dator, datoraș, ‹înv.› îndatoritor, platnic. *Datornicul și-a achitat datoriile la timp.* **2** s.m. (*fin.; înv.*) v. Creditor. Împrumutător.

dátură s.f. (*bot.; livr.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

dáună s.f. **1** dezavantaj, pagubă, pierdere, prejudiciu, stricăciune, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. și pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. și reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ștetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere, stricare, stricătură, ‹fran.› tor[2], ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.› zdruncineală, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima daunele aduse de inundații.* **2** lezare, prejudiciu, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› pagubă, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; înv.› lovire. *Publicarea unui articol calomnios i-a provocat mari daune morale.* **3** (*la pl.* ***daune***; *jur.*) compensare, compensație, despăgubire, indemnizație, ‹înv. și pop.› mulțumire, ‹înv. și reg.› escontentare, escontentațiune, ‹înv.› dezdamnațiune, dezdăunare, răsplătire, ‹turc.; înv.› adet, ‹fig.› reparare, reparație. *Nu toți sinistrații au primit daune pentru pierderile suferite în timpul inundațiilor.*

davagilác s.n. (*înv.*) v. Plângere. Reclamație.

dăbălăzá vb. I. refl. (*reg.*) **1** (*despre urechi*) v. Blegi. Pleoști. **2** (*despre oameni*) v. Îmbufna.

dăbălăzát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit. **2** (*despre oameni*) v. Îmbufnat.

dăbilár s.m. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Agent de percepție. Perceptor.

dăcésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** v. Dac. Dacic. Get. Getic. **2** v. Românesc.

dădácă s.f. bonă, doică, ‹livr.› nursă, ‹reg.› daică, mancă[1], pestră, țiitoare (v. *țiitor*), ‹latin.; înv.› nutrice, ‹engl.› baby-sitter, ‹span.› dueña. *A luat pentru copil o dădacă tânără.*

dădácí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

dădácíre s.f. ‹înv.› doicire, doicit. *Dădăcirea unui copil revine doicii.*

dăiná vb. I. refl., tr. (*predomină ideea de înclinare, de legănare într-o parte și în alta; reg.*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.

dăinuí vb. IV. intr. **1** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul dăinuie din sec. al XIX-lea.* **2** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale dăinuie pe Pământ din timpuri străvechi.* **3** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dura[2], a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica dăinuie încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor dăinuie până astăzi.* **4** (*înv.; despre ființe*) v. Exista. Fi. Trăi. Viețui.

dăinuíre s.f. **1** durabilitate, existență, ‹rar› durată. *Dăinuirea lumii nu poate fi apreciată cu certitudine.* **2** menținere, persistență, ‹rar› persistare, ‹înv.› persistere, stăruială, stăruință, stăruire. *Unii oameni își păstrează tinerețea spirituală prin dăinuirea amintirii copilăriei fericite la maturitate.*

dăinuitór, -oáre adj. (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; adesea fig.; despre obiecte, construcții etc.*) durabil, rezistent, solid, stabil, temeinic, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile dăinuitoare impresionează prin măreție.*

dăinúș s.n. (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob.

dăjdiár s.m. (*fin.; înv.*) **1** (*în trecut*) v. Agent de percepție. Perceptor. **2** v. Contribuabil. Subiect impozabil.

dălbínă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

dălcăúț s.m. (*reg.*) v. Amic. Apropiat. Prieten.

dăltícícă s.f. (*tehn.; înv.*) v. Dăltiță. Dăltuță.

dăltíță s.f. (*tehn.*) dăltuță, ‹reg.› dăltuș, ‹înv.› dălticică, dăltuliță. *Gravorii lucrează cu dălțițe.*

dăltuí vb. IV. tr. (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a ciopli, a lucra, a săpa, a sculpta, a tăia, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vișlui. *I-a dăltuit chipul în marmură.*

dăltuiálă s.f. (*rar*) **1** v. Dăltuire. Dăltuit[1]. **2** (*concr.*) v. Cioplitură. Crestătură. Dăltuitură. Scobitură.

dăltuíre s.f. dăltuit[1], ‹rar› dăltuială. *Statuia a fost realizată prin dăltuire.*

dăltuít[1] s.n. dăltuire, ‹rar› dăltuială.

dăltuít[2], -ă adj. (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) cioplit[2], săpat[2], sculptat[2], tăiat[2], ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹reg.› vijluit. *Monumentul dăltuit a fost plasat în fața muzeului de artă.*

dăltuitúră s.f. cioplitură, crestătură, scobitură, ‹rar› dăltuială, ‹reg.› crestez, vișluitură, ‹fig.› brazdă. *Ușa veche are dăltuituri adânci.*

dăltulíță s.f. (*tehn.; înv.*) v. Dăltiță. Dăltuță.

dăltúș s.n. (*tehn.; reg.*) v. Dăltiță. Dăltuță.

dăltúță s.f. (*tehn.*) dăltiță, ‹reg.› dăltuș, ‹înv.› dălticică, dăltuliță.

dănác s.m. (*reg.*) **1** v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru. **2** v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr.

dănănáie s.f. **1** (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **2** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **4** (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **5** (*înv.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

dăncíc s.m. (*reg.*) v. Dănciuc.

dăncinél s.m. (*reg.*) v. Dănciuc.

dănciúc s.m. (*pop. și fam.*) ‹reg.› dăncic, dăncinel, dănciucel, dănciuleț, dănciulică. *Țiganca ține în brațe un dănciuc de câteva luni.*

dănciucél s.m. (*reg.*) v. Dănciuc.

dănciuléț s.m. (*reg.*) v. Dănciuc.

dănciulícă s.m. (*reg.*) v. Dănciuc.

dăndănáie s.f. (*reg.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie.

dăngání vb. IV. intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, a bălăngăni, a băngăni, a clăncăi, a suna, a zdrăngăni, ‹rar› a zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele dăngănesc când începe slujba în biserică.*

dăngánít s.n. bălăngănit, băngănit, dangăt, ‹rar› bangăt. *Dăngănitul clopotelor se aude până departe.*

dănțuí vb. IV. intr., tr. (*pop.*) v. Dansa. Juca.

dănțuitór, -oáre s.m., s.f. (*pop.*) v. Dansator. Jucător.

dănuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, sume de bani, lucruri etc.*) v. Da[2]. Dărui. Dona.

dănuíre s.f. (*înv.*) v. Dar[2]. Donație.

dănuitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Donator.

dărăb s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă.

dărăceâlă s.f. (*ind. text.; rar*) **1** v. Dărăcire. Dărăcit[1]. Pieptănare. Pieptănat[1]. Pieptănătură. Scărmănare. Scărmănat[1]. **2** v. Cardare. Dărăcire. Dărăcit[1].

dărăcí vb. IV. tr. **I** (*ind. text.*) **1** (*compl. indică lână brută, cânepă etc.*) a pieptăna, a scărmăna, ‹reg.› a drâgla, a hecela, a hrebăna, a străfloca, a ştimoci. *Femeile dărăcesc lâna la darac.* **2** (*compl. indică materiale textile fibroase*) a carda. *Materialele textile sunt dărăcite la cardă.* **II** fig. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** (*compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

dărăcíre s.f. (*ind. text.*) **1** dărăcit[1], pieptănare, pieptănat[1], pieptănătură, scărmănare, scărmănat[1], ‹rar› dărăceală, ‹reg.› hrebănat[1]. *După dărăcire, lâna se toarce şi se ţese.* **2** cardare, dărăcit[1], ‹rar› dărăceală. *Lucrează la maşina de dărăcire a materialelor textile.*

dărăcít[1] s.n. (*ind. text.*) **1** dărăcire, pieptănare, pieptănat[1], pieptănătură, scărmănare, scărmănat[1], ‹rar› dărăceală, ‹reg.› hrebănat[1]. **2** cardare, dărăcire, ‹rar› dărăceală.

dărăcít[2], -ă adj. (*ind. text.*) **1** (*despre lână brută, cânepă etc.*) pieptănat[2], scărmănat[2], ‹reg.› hrebănat[2]. *Lâna dărăcită este apoi toarsă.* **2** (*despre materiale textile fibroase*) cardat. *Materialele textile dărăcite sunt supuse şi altor operaţii tehnice.*

dărăcitór s.n. (*ind. text.*) darac, scărmănătoare, ‹pop.› dreve (v. *dreavă*), ‹reg.› drâglu, hecelă, hotrelă, hrebăn, huci[2], perie, pieptene, vergele (v. *vergea*). *Dărăcitorul este folosit la dărăcit lâna sau cânepa.*

dărăpănă vb. I. refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. şi fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a dărăpănat cu timpul. Igrasia a dărăpănat chiliile mănăstirii.* **2** (*sub. sau compl. indică construcţii, elemente de construcţie, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, a (se) risipi, a (se) surpa, ‹înv. şi pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. şi reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foişorul din grădină s-a dărăpănat în timpul furtunii. Cutremurul a dărăpănat casa.*

dărăpănáre s.f. **1** degradare, deteriorare, măcinare, părăginire, ruinare, stricare. *Dărăpănarea conacului s-a produs în timp.* **2** cădere, dărâmare, dărâmat[1], năruire, năruit[1], prăbuşire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbuşeală, ‹înv. şi pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs dărăpănarea casei.*

dărăpănát, -ă adj. **1** (*despre elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) degradat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, ruinat, stricat, vechi[2], ‹pop. şi fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, răntuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deşirat. *Conacul dărăpănat a fost iniţial o construcţie foarte frumoasă.* **2** (*despre construcţii, elemente de construcţii, clădiri etc.*) căzut, dărâmat[2], năruit[2], prăbuşit, prăvălit, risipit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa dărăpănată trebuie să fie curăţat.*

dărăpănătór, -oáre adj. (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

dărăpănătúră s.f. dărâmătură, năruitură, paragină, prăbuşitură, resturi (v. *rest*), ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. şi reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubişte, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o dărăpănătură.*

dărâmá vb. I. **1** tr. (*compl. indică construcţii, imobile etc.*) a demola, ‹rar› a dezafecta. *Primăria a dărâmat mai multe clădiri vechi din centrul oraşului.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcţii, elemente de construcţie, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) nărui, a (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, a (se) risipi, a (se) surpa, ‹înv. şi pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. şi reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foişorul din grădină s-a dărâmat în timpul furtunii. Cutremurul a dărâmat casa.* **3** tr. (*compl. indică fortificaţii, linii de luptă etc.*) a distruge, ‹înv.› a defortifica. *Agresorii au reuşit să dărâme fortificaţiile care apărau oraşul.* **4** tr. (*compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) a arunca, a azvârli, a culca, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuşi, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. şi pop.› a detuna, ‹pop. şi fam.› a aşterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. şi reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a dărâmat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul şi-a dărâmat adversarul în ring.*

dărâmáre s.f. **1** dărâmat[1], demolare. *Dărâmarea clădirilor vechi din centrul oraşului s-a făcut în câteva zile.* **2** cădere, dărăpănare, dărâmat[1], năruire, năruit[1], prăbuşire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbuşeală, ‹înv. şi pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs dărâmarea casei.* **3** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], doborâre, întindere, lungire, prăbuşire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Dărâmarea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.*

dărâmát[1] s.n. **1** dărâmare, demolare. **2** cădere, dărăpănare, dărâmare, năruire, năruit[1], prăbuşire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbuşeală, ‹înv. şi pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură.

dărâmát[2], -ă adj. **I 1** (*despre construcţii, imobile etc.*) demolat. *Clădirile dărâmate erau vechi de un secol.* **2** (*despre construcţii, elemente de construcţii, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, năruit[2], prăbuşit, prăvălit, risipit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa dărâmată trebuie să fie curăţat.* **II** fig. (*despre fiinţe sau despre forţa lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârşit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, dărâmat, s-a aşezat pe o bancă.*

dărâmătúră s.f. **1** (*mai ales la pl. **dărâmături***) dărăpănătură, năruitură, paragină, prăbuşitură, resturi (v. *rest*), ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. şi reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubişte, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc au rămas doar dărâmături.* **2** (*la pl. **dărâmături**; pop.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

dărnicíe s.f. **1** culanţă, generozitate, mărinimie, ‹livr.› liberalitate, magnanimitate, munificenţă, ‹fam.› galantonie, ‹înv.› filotimie, liberaliciune, marinimozitate, mărime, miluire, ‹grec.; înv.› megalopsihie, ‹fig.› largheţe, ‹fig.; înv.› ieftinătate, ieftineaţă, ieftinie. *Este un om de o rară dărnicie.* **2** fig. fecunditate, fertilitate, productivitate, rodire, rodnicie, ubertate. *Dărnicia pământului este bună când condiţiile meteorologice sunt prielnice.*

dăruí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică obiecte, bunuri etc.*) a da[2], a oferi, ‹înv.› a prosfora[2], ‹grec.; înv.› a prosferisi, ‹arg.› a scuipa. *De ziua ei, i-a dăruit o pereche de cercei.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, sume de bani, lucruri etc.*) a da[2], a dona, ‹înv.› a dănui, a închina. *A dăruit muzeului de artă o parte din pinacoteca sa.* **3** tr., refl. (*urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a (se) consacra, a se deda, a (se) dedica, a se destina, a se devota, a (se) hărăzi, a (se) închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a (se) meni, a (se) pridădi, a (se) şerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a (se) logodi. *S-a dăruit cu totul cercetării.* **4** refl. (*constr. cu dat.; înv. şi pop.; despre femei*) ‹înv. şi pop› a se da[2], ‹fam.› a se oferi. *S-a dăruit primului bărbat pe care l-a cunoscut.* **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.*) v. Acorda. Da[2]. Oferi. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Preda.

dăruiálă s.f. (*pop.*) **1** v. Dăruire. **2** (*concr.*) v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

dăruínţă s.f. (*înv.*) **1** v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **2** v. Dar[2]. Donaţie.

dăruíre s.f. **I 1** oferire, ‹pop.› dăruială, ‹fam.; glum.› cadoriseală, cadorisire. *Dăruirea cerceilor i-a produs o mare bucurie.* **2** abnegare[1], consacrare, dedicare, destinare, devotare, închinare, ‹rar› consacraţie, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă dăruirea întregii*

vieți cercetării. **3** abnegare[1], abnegație, devotament, ‹rar› devoțiune, ‹înv.› devotare, devotațiune, jelanie, sadacat. *L-a slujit cu dăruire cât timp i-a fost subaltern.* **II** (*concr.; rar*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

dăruitór, -oâre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.

dăruşág s.n. (*înv.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

dăscăláş s.m. (*pedag.; peior.*) ‹înv.; peior.› dăscăleci, dăscăluț. *Este un biet dăscălaș de țară.*

dăscăleálă s.f. (*de obicei fam.*) bodogăneală, cicăleală, cicălire, cicălit, sâcâială, ‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală. *Nu mai suport dăscăleala ta!*

dăscăléci s.m. (*pedag.; înv.; peior.*) v. Dăscălaș.

dăscălésc, -eâscă adj. ‹rar› dăscălicesc. *A învățat să scrie fără ajutor dăscălesc.*

dăscălí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a admonesta, a certa, a dojeni, a judeca, a moraliza, a mustra, ‹rar› a rușina, ‹înv. și pop.› a obrăzi, ‹pop. și fam.› a bețteli, a muștrului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a șmotri, ‹înv. și reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a aşcui, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăți, a tătărî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. și fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cățănăi, a dărăci, a puțui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a dăscălit pentru că a lipsit de la școală.* **2** a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a plictisi, a sâcâi, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a șondroli, a tolontăi, a turui, a țăcăli, a țuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își dăscălește soțul.* **3** (*rar*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui.

dăscălicésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Dăscălesc.

dăscălíe s.f. **1** (*pedag.; pop. și fam.*) v. Profesorat. **2** (*înv.*) v. Învățătură. Știință. **3** (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **4** (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **5** (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Isteține. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Uşurință.

dăscălíme s.f. (*colect.; pedag.; pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› învățătorime. *Cea mai mare parte din dăscălime este nemulțumită din cauza salarizării.* **2** ‹pop. și fam.› profesorime. *Toată dăscălimea din țară a intrat în grevă.*

dăscălitúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială.

dăscălíță s.f. (*pedag.; pop. și fam.*) **1** Institutoare (v. *institutor*). **2** v. Învățătoare (v. *învățător*). **3** v. Profesoară (v. *profesor*).

dăscălúț s.m. (*pedag.; înv.; peior.*) v. Dăscălaș.

dătătoáre s.f. (*gram.; înv.*) v. Caz dativ. Dativ.

dătătúră s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

dăulá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică animale de tracțiune sau, p. ext., oameni*) v. Deșela. Istovi. Speti.

dăulâre s.f. (*reg.*) v. Deșelare. Istovire. Spetire.

dăulât, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) v. Deșelat. Istovit. Spetit. **2** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

dăuná vb. I. intr. (*constr. cu dat.*) **1** a prejudicia, a strica, ‹înv. și pop.› a vătăma, ‹înv. și reg.› a reoni. *Excesul de grăsimi dăunează sănătății.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații etc. ale lor*) a leza, a prejudicia, a vătăma, ‹fig.› a atinge, a lovi, a păgubi. *Un comportament ușuratic a dăunat imaginii pe care cu greu și-a construit-o.*

dăunâș, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Păgubaș. Păgubit.

dăunăcios, -oásă adj. (*reg.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

dăunătór, -oâre adj. negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt dăunătoare.*

dăunós, -oásă adj. (*reg.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

dăcă[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** v. Încăpățânare. Îndărătnicie. Nătângie. Obstinație. Recalcitranță. **3** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **4** (*anat.; la păsări*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător. **5** (*biol.*) v. Bilă[1]. Fiere.

dăcă[2] s.f. (*reg.*) v. Lele. Leliță. Mătuşă. Nană. Tătăişă. Țață.

dâcós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **3** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

dácoşá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încăpățâna. Îndărătnici. Obstina.

dâgălí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Gâdila.

dâlbă s.f. (*reg.*) **1** (*geomorf., hidrol.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc. **2** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

dâlboáná s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

dâlboáncă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

dâlmă s.f. **1** (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Bosă. Dâmb. Înălțime. Ridicătură. **2** (*înv. și reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **3** (*anat.; înv. și reg.*) v. Perineu. Planșeu pelvin. **4** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Caruncula. Nodozitate. Nodul. **5** (*bot.; reg.*) v. Ciot. Nod.

dâlmós, -oásă adj. (*înv.; despre terenuri, regiuni etc.*) v. Deluros.

dâmb s.n. (*geomorf.*) bosă, înălțime, ridicătură, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› stog, ‹înv.› gâlmă, înălțătură. *În această zonă deluroasă sunt și multe dâmburi mai mici decât dealurile.*

dâmbác s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmbân s.m. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› dâmbău, dâmpcean. *Dâmbanul este un dâmb mai mare.*

dâmbă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Bătătură. Clavus. Durilon. Indurație.

dâmbău s.n. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› dâmban, dâmpcean.

dâmbeág s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmbéț s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmbicâr s.n. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.

dâmbóc s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmbós, -oásă adj. (*înv.; despre terenuri, regiuni etc.*) v. Dâmburos.

dâmbuléț s.n. (*geomorf*) dâmbușor, ‹reg.› dâmbac, dâmbeag, dâmbeț, dâmboc, dâmburel, dâmbuț. *Copilul apare de după un dâmbuleț.*

dâmburél s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmburós, -oásă adj. (*reg.; despre terenuri, regiuni etc.*) ‹înv.› dâmbos.

dâmbuşór s.n. (*geomorf.*) dâmbuleț, ‹reg.› dâmbac, dâmbeag, dâmbeț, dâmboc, dâmburel, dâmbuț.

dâmbúț s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Dâmbuleț. Dâmbușor.

dâmpceán s.n. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› dâmban, dâmbău.

dâmă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pepene. Pepene-roşu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*). **3** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).

dândáun s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

dângânie s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1] Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

dânsul, dânsa pron. pers. pers. 3 s.m., s.f. **I** pron. pers. pers.3 **1** (*înlocuieşte numelui persoanei despre care se vorbeşte; reg., este folosit ca pron. de politeţe*) el, ea (v. *el*), ‹înv.› însul, însa (v. *ins*), nusul, nusa (v. *nusul*). *Dânsul este profesor universitar. Dânsa este doctor în filologie.* **2** (*cu val. de pron. de politeţe; reg.*) v. Dumnealui. Dumneaei (v. *dumnealui*). **II** (*pop.*) **1** s.m. v. Bărbat. Soţ. **2** s.f. v. Nevastă. Soţie. **3** s.f. (*la pl. dânsele; mitol. pop.; eufem.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimăriţe (v. *joimăriţă*).

dâplí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pereţii unei case ţărăneşti*) v. Lipi. Murui.

dâplós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Delăsător. Nearanjat. Neglijent. Neîngrijit.

dâră s.f. **1** urmă, ‹reg.› cârâie, dârâitură, şarampoi[1], ‹fig.; rar› brazdă, riglă[1]. *Trenul lasă în spate dâre de fum. Are o dâră de sânge pe cămaşă.* **2** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dungă, fascicul, fâşie, rază, ‹rar› proiecţie, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, şuviţă, trâmbă. *O dâră de lumină pătrunde pe sub uşă.* **3** (*reg.*) v. Cărare. Potecă. **4** (*poetic; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Rând. Şir. Şirag.

dârâí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Zgâria.

dârâitúră s.f. (*reg.*) v. Dâră. Urmă.

dârât, -ă adj. (*reg.; despre plante*) v. Strivit. Turtit. Zdrobit.

dârdâlă s.f. (*reg.*) **I 1** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreţ. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură. **3** (*zool.*) v. Gloabă. Mârţoagă. **II** (*jur.*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare.

dârdâr s.m. (*milit.; înv.*) v. Arcaş. Săgetător.

dârdâí vb. IV. intr. **I 1** (*despre fiinţe*) a tremura, ‹pop.› a zgribuli. *Dacă şi-ar fi scos paltonul, ar fi început să dârdâie din cauza frigului.* **2** (*despre dinţi*) a clămpăni, a clănţăi, a clănţăni. *Dinţii îi dârdâie de spaimă.* **3** (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a se cutremura, a dudui, a pârâi, a tremura, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile dârdâie din cauza tunetelor.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănţăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Meliţa. Pălăvrăgi. Râşni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

dârdâiálă s.f. **I 1** dârdâit, tremur, tremurare, tremurat[1], tremurătură, ‹livr.› trembolenţă, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. şi reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruş. *Îngheţată, nu se poate opri din dârdâială.* **2** clănţăneală, clănţănire, clănţănit, clănţănitură, dârdâit, ‹rar› dârdâire. *Din cuşcă se aude dârdâiala dinţilor câinelui.* **II** fig. (*fam.*) Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănţăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinenţă verbală. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovărit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

dârdâíre s.f. (*rar*) **1** v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură. **2** v. Clănţăneală. Clănţănire. Clănţănit. Clănţănitură. Dârdâială. Dârdâit.

dârdâít s.n. **I 1** dârdâială, tremur, tremurare, tremurat[1], tremurătură, ‹livr.› trembolenţă, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. şi reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruş. **2** clănţăneală, clănţănire, clănţănit, clănţănitură, dârdâială, ‹rar› dârdâire. **II** fig. (*fam.*) Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănţăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinenţă. Incontinenţă verbală. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovărit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

dârdâítúră s.f. (*înv. şi reg.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură.

dârdoră s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Toi[2]. Zor. **2** (*pop.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură. **3** (*biol.; la femelele animalelor; pop. de obicei constr. cu vb. „a fi”*) v. Călduri (v. *căldură*) Estru. **4** (*pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1] Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **5** (*reg.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.

dârgolí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli.

dârjălă s.f. **1** (*la unele unelte; înv. şi reg.*) v. Coadă. Mâner. **2** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **3** (*reg.*) Par. Prăjină.

dârjău s.n. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** Par. Prăjină.

dârjóg s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârţoagă.

dârlăi s.n. (*folc.; reg.*) v. Doină. Doinire.

dârlă s.f. (*muz.; reg.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1].

dârlău s.m. **1** (*înv. şi reg.; deprec.*) v. Paşte-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Târâie-brâu. **2** (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârţoagă.

dârlâí vb. IV. (*reg.*) **1** intr., tr. (*despre oameni; compl. indică instrumente muzicale cu strune sau strunele lor*) v. Zdrăngăni. Zgândări. **2** intr. (*folc.; despre oameni*) v. Doini. **3** intr. (*mai ales despre gâşte*) v. Gâgâi.

dârloágă s.f. (*pop.*) **1** (*zool.*) v. Gloabă. Mârţoagă. **2** (*deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

dârlóg s.m. **1** frâu, ‹înv.› dezghin, dolog. *A apucat calul de dârlog pentru a-l ţine pe loc.* **2** frâu, hăţ. *Căruţaşul conduce calul cu dârlogii.* **3** (*reg.*) v. Zăbală.

dârlói s.n. (*muz.; reg.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1].

dârmă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cracă. Creangă. Ramură.

dârmoiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică materiale pulverulente sau granulare; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) v. Cerne. Da[2]. Trece.

dârmoiétură s.f. (*înv.*) v. Ciuruitură.

dârmotín s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*şi **dârmotin-puturos, dârmotin-spinos***) v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*). **2** v. Cuscrişor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*).

dârnométe s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciulin. Scai. Scaiete (*Carduus nutans*).

dârstăr s.m. (*înv. şi reg.*) v. Piuar.

dârstă s.f. **1** (*ind. text.; înv. şi reg.*) v. Piuă. **2** (*reg.*) v. Curte.

dârstínă s.f. (*ţes.; înv.*) v. Sac.

dârvălă s.f. **1** (*pop.*) v. Corvoadă. **2** (*înv. şi reg.*) v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare.

dârvă s.f. (*reg.*) v. Par. Prăjină.

dârvăreálă s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Salahorie. Salahorit. Trudă. **2** (*înv. şi reg.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare. **3** fig. (*reg.*) v. Îmbătrânire. Senescenţă. Veştejire.

dârvărí vb. IV. refl. fig. (*reg.*) **1** (despre *plante, părţi ale lor, vegetaţie*) v. Devitaliza. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veşteji. **2** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfăţişarea lor*) v. Fana. Ofili. Trece. Veşteji.

dârz, dârză adj. **1** (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, inimos, îndrăzneţ, neînfricat, semeţ, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. şi pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. şi fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoşat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii dârji se aruncă în focul bătăliei.* **2** (*în opoz. cu „şovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neşovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oţărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bătos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Dârz, tânărul i-a contrazis pe toţi.* **3** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) îndârjit, perseverent, stăruitor, tenace, ‹fig.› îndărătnic. *Apreciază la el dorinţa dârză de a îndeplini ceea ce îşi punea în gând.* **4** (*despre competiţii, întreceri etc.*) aprig, disputat, îndârjit, înverşunat, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2]. *Meciul se anunţă a fi dârz.* **5** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) aprig, înflăcărat, înverşunat, mare[1], pasionat, violent, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa dârză dintre cei doi pare fără sfârşit.* **6** (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Încăpăţânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **7** (*pop.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Mândru. Semeţ. Ţanţoş.

dârzăr s.m. (*com.; reg.*) v. Telal.

dârză s.f. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdeanță.

dârzénie s.f. **1** bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semețire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu dârzenie pentru scopurile sale.* **2** decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, nesovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de dârzenie în respectarea legii.* **3** cerbicie, încăpățânare, îndărătnicie, perseverență, persistență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el dârzenia de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **4** îndârjire, înverșunare. *Îl captivează dârzenia meciului de fotbal.* **5** (*pop.*) v. Demnitate. Mândrie. Semeție.

dârzíe s.f. (*înv.*) **1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **2** v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.

dârzós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

dârzoșénie s.f. (*rar*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

de[1] conj. subord., conj. coord. **I** conj. subord. **1** (*introduce o prop. circ. cond.*) când, dacă, ‹înv. și reg.› că, ‹înv.› e[1], unde. *De voi avea timp, îți voi onora invitația.* **2** (*introduce o prop. circ. optat.*) dacă. *De-aș ajunge mai repede acasă, ce bine ar fi!* **3** (*introduce o prop. circ. consec.*) că, încât, ‹înv. și pop.› cât. *E așa de frig, de ți se taie răsuflarea. Plângea atât de zgomotos, de i se auzeau gemetele până în cealaltă parte a casei.* **4** (*introduce o prop. circ. temp. cu nuanță cond.*) când, dacă. *De întâlnești o ocazie favorabilă, ești un om fericit.* **5** (*introduce o prop. sub.*) că, dacă. *Este lucru de înțeles de a fost selecționată pentru olimpiadă. S-a întâmplat de a înnoptat la noi.* **6** (*introduce o prop. compl. indir.*) să, și. *Parcă îl pune cineva de se suie mereu pe fereastră.* **7** (*introduce o prop. atr.*) că. *Are obiceiul de întârzie la întâlniri.* **8** (*introduce o prop. compl. dr.; înv. și pop.*) v. Că. Dacă. **9** (*introduce o prop. circ. temp.; pop.*) v. Când. Dacă. **11** (*introduce o prop. circ. conces.; în corelație cu „tot"; pop.*) v. Deși. **II** conj. coord. **1** (*disj.; în corelație cu sine însuși sau cu „fie", „ori", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) fie (... fie) (v. *fie*[1]), ori (...ori), sau (...sau), ‹înv. și reg.› au (... au) (v. *au*[2]), oare (...oare), ‹reg.› măcar (... măcar), ‹înv.› săvai (...săvai), veri (...veri). *De-o fi una, de-o fi alta, le vom suporta pe toate cu stoicism. De este vreme bună, de este vreme rea, tot voi pleca în concediu.* **2** (*cop.; cu nuanță completivă; înv. și pop.*) v. Și.

de[2] prep. **I** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică conținutul*) cu. *A cules un coș de mere.* **2** (*atr. indică materia*) din, dintru. *Astăzi a îmbrăcat o rochie de mătase frumos colorată.* **3** (*atr. indică proveniența, natura*) din. *A cumpărat pâine de secară.* **II** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică referirea și determ. un vb. sau un adj.*) despre, ‹înv.› za. *Vorbește de bunici.* **2** (*compl. indică referirea și determ. de obicei o interj.*) pentru. *Vai de ea, ce necazuri a avut!* **3** (*compl. indică distribuția*) pentru. *S-au dat câte trei cărți de premiant.* **4** (*cu nuanță finală; compl. indică destinația*) pentru. *Tinerii sunt gata de drum.* **5** (*după vb. ca „ a lua", „a lăsa" etc.*) ca, drept. *L-a luat de nebun pentru ce a spus.* **6** (*compl. indică obiectul acțiunii*) ‹înv.› pregiur. *Are grijă de bolnavi.* **7** (*compl. indică orientarea, direcționarea unui sentiment, a unei porniri etc.*) pentru. *Prinde dragoste de un băiat din clasa ei.* **III** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. indică ocazia, prilejul când se petrece acțiunea*) la[1]. *De Paște obișnuiesc să meargă la mănăstire.* **2** (*circ. indică succesiunea; cu subst. repetat*) cu, după. *Zi de zi, trebuie să-și ia medicamentul. An de an, merg în concediu la munte.* **IV** (*introduce un circ. de scop*) **1** (*circ. indică destinația*) pentru. *A cultivat mai ales roșii de sămânță.* **2** ca, drept, pentru, spre. *A dat de exemplu un fapt banal.* **V** (*introduce un circ. de loc; după vb. de mișcare; circ. indică mișcarea înspre un spațiu, înspre un loc, pentru a ajunge, pentru a staționa sau pentru a face ceva*) în[2], la[1]. *O duce de partea cealaltă a drumului.* **VI** (*introduce un circ. de mod care indică mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare*) cu, pentru. *A cumpărat de zece lei bomboane.* **VII** (*introduce un circ. de cauză*) cu, pentru. *A intrat la idei de atâtea cheltuieli.* **VIII** (*introduce un compl. dr. exprimat prin sup.*) cu. *A terminat de citit cartea.* **IX** (*introduce un compl. de agent care indică pe autorul unei acțiuni*) ‹înv.› despre. *Patria este asuprită de vrăjmași.*

de[3] pron. rel. invar. (*face legătura între prop. subord. pe care o introduce și cuv. determ. din prop. regentă, asemănându-se, astfel, cu o conj. și îndeplinind, în același timp, funcția de parte de prop. în cadrul subord.; pop.; introduce o prop. atr.; cu val. de pron. rel. în prop. subord. și cu val. de adj. pron. rel. la nivelul frazei*) v. Care. Ce.

de-a clásele s.f. pl. (*j. de copii; reg.*) v. Șotron.

de-a școála s.f. (*j. de copii; reg.*) v. Șotron.

de-ale gúrii s.f. (*pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

de-dânsele s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Pălăria-cucului (v. *pălărie*) (*Geranium phaeum*).

dead s.m. (*înv.*) v. Bunic. Tată-mare.

deal s.n. (*geomorf.*) ‹rar› pisc, ‹reg.› cioacă[2], copast, păzui, ‹fran.; înv.› monticul. *Satul se află între dealuri acoperite cu păduri de foioase.*

deálă s.f. (*înv.*) **1** v. Act[1]. Acțiune. Faptă. **2** v. Lucru. Muncă. Treabă.

dealer ['dilər] s.m. (*fin.*) agent de bursă. *Fiul ei este dealer.*

deambulá vb. I. intr. (*livr.; despre ființe*) v. Hoinări. Pribegi. Rătăci. Vagabonda.

deambulâre s.f. (*livr.*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă.

deambulâție s.f. (*livr.*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă.

deasúpra adv., prep. **I** adv. (*local; în opoz. cu „dedesubt"*) sus. *Ne-am culcat pe iarbă; deasupra cerul cu stele, dedesubt umezeala pământului.* **II** prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea în contact direct a două elemente, dintre care unul este suprapus celuilalt*) pe, peste. *În diminețile de toamnă târzie, deasupra ierbii se așază bruma.* **2** asupra, peste. *Se înclină deasupra lui. Se apleacă deasupra pervazului pentru a vedea mai bine.*

deasuprîme s.f. (*geom.; înv.*) v. Suprafață.

debáclu s.n. (*rar*) **1** (*hidrol.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. **2** fig. v. Bici. Calamitate. Cancer. Catastrofă. Ciumă. Dezastru. Flagel. Foc. Grozăvie. Lepră. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Pârjol. Plagă. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Tragedie. Urgie.

debalastá vb. I. tr. (*mar.; compl. indică corăbii, baloane etc.*) a delesta. *Marinarii au debalastat ambarcațiunea pentru a naviga mai repede.*

debandádă s.f. anomie, dezordine, dezorganizare, haos, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harabaură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăț, ‹fig.; rar› dezmățare. *Pe stadion este o adevărată debandadă după meci.*

debarasá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se degaja, a se descotorosi, a se dezbăra, a scăpa, ‹reg.› a se coroti, a se cortorosi, a se dezgurga, ‹înv.› a se părăsi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, s-a debarasat de o veche cunoștință după câteva vorbe schimbate.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se descotorosi, a scăpa, ‹fam.› a expedia, ‹fig.; fam.› a se curăța, ‹fig.; reg.› a se tistăli[1], ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca. *S-au debarasat repede de cei nepoftiți.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a debarasat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate debarasa de patima jocurilor de noroc.*

debarasáre s.f. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) degajare, descotorosire, scăpare, ‹fam.› expediere, ‹reg.› cortorosire, ‹fig.› scuturare, scuturat[1]. *Debarasarea de o veche cunoștință s-a făcut rapid, după câteva vorbe schimbate.* **2** fig. (*urmat de determ.*

introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.) dezbărare, dezobișnuire, dezvăț, dezvățare, scăpare, ◊fig.◊ scuturare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în debarasarea lui de fumat.*

debarcă vb. I. tr. **I 1** (*despre nave, vase etc.; compl. indică ființe, mărfuri, obiecte*) a descărca. *Câteva șlepuri debarcă marfa în port.* **2** (*milit.; compl. indică trupe, armament etc.*) a desanta. *Pe țărmul inamic au fost debarcate trupe speciale.* **II** fig. (*fam.; compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) v. Desărcina. Descăuna. Destitui. Detrona. Elibera. Îndepărta. Mazili. Revoca[1]. Scoate.

debarcadér s.n. **1** (*mar.*) ambarcader, apuntament, ◊înv.◊ arsana, scală, schelă. *Nava acostează la debarcader.* **2** (*ferov.; înv.*) v. Gară.

debarcáre s.f. fig. (*fam.*) v. Desărcinare. Descăunare. Destituire. Detronare. Eliberare. Îndepărtare. Mazilire. Mazilit[1]. Scoatere.

debarcát, -ă adj. fig. (*fam.; despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) v. Destituit. Îndepărtat. Revocat. Scos[2].

debavurâre s.f. (*tehn.*) ebarbare. *Prin debavurare se îndepărtează bavurile de pe piesele turnate sau prelucrate.*

débă s.f. (*în trecut; înv.*) v. Butuc. Obadă.

debíl, -á adj., s.m. **I** adj. **I** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ◊livr.◊ valetudinar, ◊înv. și pop.◊ slăbănogit, ◊pop. și fam.◊ sfrijit, slăbănog, ◊pop.◊ becisnic, lingav, pițigăiat, ◊pop.; deprec.◊ ouat, ◊fam.◊ străveziu, zgubilitic, ◊înv. și reg.◊ mârșav, netare, suleget, ticălos, ◊reg.◊ gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șistav, șiștăvit, șubrav, ◊înv.◊ deznervat, slăbănos, ◊fig.◊ fraged, leșinat[2], moale, ◊fig.; fam.◊ păcătos, ◊fig.; reg.◊ macru, teșmenit, ◊fig.; înv.◊ subțire. *Este debil, predispus mereu la îmbolnăviri.* **II** adj. fig. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) evaziv, imprecis, neclar, neprecis, vag. *A primit un răspuns debil.* **2** vag, ◊fig.◊ slab. *O privea cu un surâs debil.* **3** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, spălăcit, stins[2], ◊fig.◊ livid, plăpând, surd, ◊fig.; rar◊ sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină debilă. Abia i se distinge silueta în razele debile ale lunii.* **III** s.m. (*psih.*) ***debil mintal*** = oligofren, ◊rar◊ moron. *La un debil mintal se constată o dezvoltare tardivă și incompletă a inteligenței.*

debilitá vb. I. **1** refl., tr. (*în opoz. cu „a se întări"; sub. sau compl. indică ființe ori forțele, puterile lor*) a slăbi, a (se) șubrezi, ◊livr.◊ a se ratatina, ◊înv. și pop.◊ a (se) slăbănogi, ◊reg.◊ a se nevoiești, a se șiștăvi, a (se) ticăloși, ◊înv.◊ a stâmpi, ◊fig.; livr.◊ a (se) evira, ◊fig.; reg.◊ a se păstrămi, a se teșmeni. *Boala l-a debilitat în așa măsură, încât trebuie să facă tratament de recuperare.* **2** refl. (*despre organe ale corpului, despre facultăți fizice sau psihice etc.*) a slăbi, ◊înv.◊ a stâmpi, a se tâmpi, ◊fig.◊ a se toci. *Vederea ei s-a debilitat în ultimul timp.*

debilitáre s.f. șubrezire. *Trebuie să facă un tratament sever din cauza debilitării sănătății.*

debilitáte s.f. **1** fragilitate, gracilitate, neputință, slăbiciune, șubrezenie, ◊rar◊ lingăvie, slăbire, ◊înv. și pop.◊ slăbie[1], ◊pop. și fam.◊ jigăreală, ◊înv. și reg.◊ slăbănogeală, ◊reg.◊ slăbeală, slăbeață, ◊înv.◊ deznervare, deznervație, slăbănogie, slăbănogire, slăbime, ◊fig.◊ anemie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de debilitate.* **2** (*psih.*) ***debilitate mintală*** = bradipsihie, înapoiere mintală, oligofrenie, viscozitate mintală. *Debilitatea mintală poate fi un simptom în unele boli endocrine.*

débit s.n. **I 1** (*și **debit de tutun***) regie, tutungerie, ◊înv.◊ trafică, tutunărie. *Tatăl lui era proprietarul unui debit.* **2** (*înv.*) ***debit de băuturi spirtoase*** v. Cârciumă. **3** (*com.; înv.*) v. Desfacere. Difuzare. Plasare. Vânzare. Vindere. **II 1** (*inform.*) curent, flow, flux. **2** fig. flux verbal. *Când povestește ceva, are un debit rapid.*

debită vb. I. tr. **I** (*compl. indică fluide, materiale pulverulente etc.*) a furniza. *Generatorul debitează curent.* **II** fig. **1** (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) a rosti, a spune, a vorbi, a zice. *Debitează o minciună pentru a ieși din încurcătură.* **2** (*fam.; compl. indică versuri, poezii etc.*) v. Declama. Recita. Rosti. Spune.

debitánt, -á s.m., s.f. tutungereasă, tutungioaică, tutungiu, ◊înv.◊ traficant[2]. *Debitantul vinde într-o tutungerie.*

debitáre[1] s.f. fig. **1** rostire, spunere. *Debitarea minciunii l-a scos din încurcătură.* **2** (*fam.*) v. Declamare. Declamație. Recitare. Spunere.

debitáre[2] s.f. (*fin.*) debitat[1]. *Debitarea este înscrierea unei sume de bani în coloana de debit a unui cont.*

debitát[1] s.n. (*fin.*) debitare[2].

debitát[2], -ă adj. **1** (*despre fluide, materiale pulverulente etc.*) furnizat. *Apa debitată are presiune mică.* **2** fig. (*despre afirmații, expresii etc.*) rostit, spus, vorbit[2], zis. *Enormitățile debitate au enervat-o peste măsură.*

debitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. datornic, ◊înv. și reg.◊ dator, datoraș, ◊înv.◊ îndatoritor, platnic. *Debitorul și-a achitat datoriile la timp.* **2** adj. (*despre bani, bunuri etc.*) datorat. *Suma de bani debitoare băncii este mare.*

debleiáj s.n. debleiere. *Debleiajul se face în vederea executării platformei unui drum sau a unei căi de comunicație.*

debleiére s.f. debleiaj.

deblocá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică drumuri, căi de comunicație*) a degaja, a elibera, a fluidiza. *Spărgătoarele de gheață au deblocat fluviile înghețate.* **2** (*milit.; compl. indică localități, cetăți, unități militare etc. asediate*) a despresura. *Oastea moldovenilor a deblocat cetatea asediată.* **3** (*compl. indică uși, porți etc. încuiate*) a deszăvorî. *S-a îndepărtat zăvorul pentru a debloca ușa.* **4** (*compl. indică mașini, aparate, mecanisme etc. sau părți ale lor care sunt blocate, înzăpezite, înnămolite etc.*) a desțepeni. *Cu greu au deblocat mașina din troianul de zăpadă.* **II** (*compl. indică ofițeri*) a pensiona. *Împlinind vârsta, generalul a fost deblocat.*

deblocáre s.f. **1** degajare, eliberare. *Deblocarea fluviilor înghețate se face cu spărgătoare de gheață.* **2** (*milit.*) despresurare. *Deblocarea cetății asediate a durat câteva zile.* **3** deszăvorâre. *Pentru deblocarea ușii s-a desfăcut zăvorul.* **4** desțepenire. *Deblocarea mașinii din noianul de zăpadă s-a făcut cu ajutorul utilajelor de deszăpezire.*

deblocát, -ă adj. **1** (*despre drumuri, căi de comunicație*) degajat. *Drumurile deblocate sunt redate circulației.* **2** (*milit.; despre localități, cetăți, unități militare etc. asediate*) despresurat. *Locuitorii cetății deblocate au sărbătorit eliberarea.*

débole adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) slab.

debonár, -ă adj. (*în opoz. cu „violent"; livr.; despre ființe*) v. Blajin. Blând. Bun. Domol. Moale. Neagresiv. Nemânios. Pașnic.

debordá vb. I. **I 1** intr. (*despre ape curgătoare*) a deversa, a se revărsa, a tălăzui, a se vărsa, ◊pop.◊ a se desfunda, ◊reg.◊ a buti, a puhoia. *Râurile debordează din cauza ploilor abundente.* **2** tr. (*fiziol.; fam.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **II** intr. fig. (*despre sentimente, stări sufletești etc.*) ◊fig.◊ a irupe, a se revărsa. *Bucuria ei debordează, lacrimi de fericire inundându-i fața.*

debordánt, -ă adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) expansiv, exuberant. *Cei mai mulți dintre copii sunt debordanți în joaca lor.* **2** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ◊fig.◊ furtunos, sălbatic, ◊fig.; livr.◊ tempestuos. *În club este o veselie debordantă.*

debordáre s.f. (*fiziol.; fam.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

deboșá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) corupe, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) perverti, a (se) strica, a (se) vicia, ◊livr.◊ a (se) fornica, ◊pop. și fam.◊ a (se) sminti, ◊pop.◊ a (se) nebuni, ◊reg.◊ a se dezbrăcina, a (se) mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ◊înv.◊ a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ◊fran.; înv.◊ a se devergonda, ◊fig.◊ a (se) polua, ◊fig.; livr.◊ a impesta, ◊fig.; fam.◊ a (se) molipsi, ◊fig.; înv.◊ a se dezmierda. *S-a deboșat, ducând o viață de orgii.*

deboșát, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ◊livr.◊ efrenat, lubric, sardanapalic, ◊înv. și pop.◊ rău, ◊pop. și fam.◊ deșucheat, parșiv, ◊pop.◊ nărăvaș, ◊înv. și reg.◊ rușinat, ◊reg.◊ dezbrăcinat, străbă-

lat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, rîncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață deboșat.*

debóșă s.f. corupție, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre deboșă.*

debranșá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică legături, comunicații între două conducte sau circuite etc.*) a întrerupe, a suprima, ‹fam.› a lua. *Din cauza exploziei dintr-un apartament, au debranșat instalația de gaz metan a blocului.*

debreiáj s.n. (*tehn.*) debreiere. *Prin debreiaj se desface legătura dintre două mecanisme cuplate printr-un ambreiaj.*

debreiére s.f. (*tehn.*) debreiaj.

debrețín s.m. (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› safalad. *Debreținii sunt cârnați preparați din carne de vită și de porc, care se consumă prăjiți sau fripți pe grătar.*

debridá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică plăgi, răni etc.*) a lărgi, a mări. *Doctorul i-a debridat rana pentru a o dezinfecta mai ușor.*

debroșá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică legături de cărți sau, p. ext., cărți, caiete, manuscise legate etc.*) a desface. *A debroșat cartea pentru a-i schimba coperțile.*

debruiá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se descurca, ‹arg.› a se șucări. *S-a debruiat bine în această situație neplăcută.*

debruiárd, -ă adj. (*despre oameni*) descurcăreț, întreprinzător, ‹rar› experient, ‹fig.› dezghețat. *Fiind un tânăr debruiard, a reușit în tot ce și-a propus.*

debuloná vb. I. (*tehn.; compl. indică șuruburi*) a deșuruba. *A debulonat șuruburile pentru a înlătura carcasa aparatului.*

deburáj s.n. (*ind. text.*) deburare. *Prin deburaj se curăță garniturile de ace ale cardelor de impuritățile și de fibrele scurte rămase în urma cardării.*

deburáre s.f. (*ind. text.*) deburaj.

deburbá vb. I. **1** tr., refl. (*în opoz. cu „a (se) tulbura"; compl. sau sub. indică lichide care conțin corpuri în suspensie*) a (se) decanta, a (se) defeca, a (se) limpezi, ‹rar› a (se) clarifica, ‹pop.› a se așeza. *A deburbat soluția prin adăugarea unei substanțe speciale. Mustul s-a deburbat.* **2** tr. (*compl. indică minereuri, metale etc.*) a spăla. *Căutătorii de aur deburbează nisipul aurifer din albia râului.*

deburbáj s.n. deburbare. *Deburbajul mustului se face înainte de fermentare.*

deburbáre s.f. deburbaj.

debursá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică sume de bani*) v. Cheltui. Da[2]. Folosi. Întrebuința. Plăti. Utiliza.

debusolá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a bulversa, a deconcerta, a deruta, a (se) descumpăni, a dezorienta, a (se) încurca, a (se) tulbura, a (se) zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a (se) depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a debusolat.*

debusoláre s.f. bulversare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Debusolarea lui a devenit evidentă la auzul reproșului care i s-a făcut.*

debusolát, -ă adj. (*despre oameni*) bulversat, confuz, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas debusolat când a auzit reproșul șefului.*

debușoná vb. I. tr. (*compl. indică sticle sau damigene înfundate*) a deschide, a desfunda, a destupa. *A debușonat cu atenție sticla de șampanie.*

debușonáre s.f. deschidere, desfundare, destupare. *Este atent ca, la debușonarea sticlei, șampania să nu se reverse.*

debút s.n. început, ‹înv.› exordiu, primiții, primordiu, ‹fig.› start, ‹fig.; pop. și fam.› revărsat[1]. *Debutul artistei a fost remarcabil.*

debutá vb. I. intr. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a începe. *Afacerea a debutat cu succes.* **2** (*despre reprezentații, spectacole, sesiuni etc.*) a se deschide, a începe. *Stagiunea teatrală a debutat cu o piesă din dramaturgia românească.*

debutánt, -ă s.m., s.f. începător, neofit, novice, ‹fam.› ageamiu, ‹fig.; fam.› boboc, pui[1], recrut, ‹fig.; înv.› apprenti, ‹jar.› balic, ‹arg.› pifan. *Este debutant în avocatură. Debutantă în teatru, artista a avut un succes răsunător.*

déca s.n. invar. (*metrol.; pop. și fam.*) v. Decalitru.

decabríst, -ă s.m., s.f. (*ist.*) decembrist. *Decabriștii au organizat răscoala împotriva regimului țarist.*

decadál, -á adj. (*despre fenomene, evenimente etc.*) decadic. *Criticul a observat caracterul decadal al generațiilor de poeți.*

decádă s.f. deceniu, ‹înv.› zecime. *Manuscrisul datează din prima decadă a sec. al XVIII-lea.*

decadént, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, rîncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață decadent.*

decadénță s.f. **1** (*în opoz. cu „progres"*) decădere, declin, regres, regresiune, ‹rar› dezechilibru, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv.› descreștere, scădenie, scădere, scăpătare, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre decadența puterii romane.* **2** corupție, deboșă, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre decadență.*

decádic, -á adj. (*despre fenomene, evenimente etc.*) decadal.

decahidronaftalínă s.f. (*chim.*) decalină. *Decahidronaftalina este folosită la determinarea indicelui de refracție al mineralelor.*

decaláj s.n. decalare. *Nu există un decalaj între modul de vorbire și modul de comportare ale unor tineri.*

decalaminái s.n. (*tehn.*) decalaminare. *Prin decalaminaj se înlătură calamina de pe pereții unui motor.*

decalamináre s.f. (*tehn.*) decalaminaj.

decaláre s.f. decalaj.

decálc s.n. **1** calc. *Decalcul este copia pe hârtie de calc a unui desen, a unei schițe, a unui text.* **2** (*lingv.*) calc. *Decalcul constă în transpunerea dintr-un cuvânt străin, analizabil semantic, a structurii, a formei, a unor sensuri la cuvinte mai vechi din limba care împrumută sau în preluarea, ca model, a unor procedee morfologice, sintactice, frazeologice din limba din care se împrumută. De-*

calcul apare frecvent în traducerile românești din slavonă, greacă sau germană.
decalcá vb. I. tr. **1** (*compl. indică desene, modele, schițe etc.*) a calchia. *Și-a decalcat toate schițele făcute pe hârtie obișnuită.* **2** (*lingv.*) a calchia. *A decalcat o expresie nouă după modelul unei expresii străine.*
decalcáre s.f. calchiere. *Proiectantul trebuie să facă decalcarea unei schițe pe hârtie de calc.*
decalcifiá vb. I. refl. (*biol., med., med. vet.; despre țesuturi osoase*) a se decalcifica.
decalcificá vb. I. refl. (*biol., med., med. vet.; despre țesuturi osoase*) a se decalcifia. *Din cauza lipsei de calciu, i s-a decalcificat șira spinării.*
decalcificáre s.f. (*biol., med., med. vet.*) demineralizare osoasă. *Decalcificarea este scăderea cantității de calciu din organism.*
decalcomaníe s.f. (*a. plast.*) metacromie. *Decalcomania este un procedeu de transpunere a unor imagini colorate de pe o hârtie specială pe sticlă, porțelan etc.*
decalmá s.f. (*chim.*) decahidronaftalină.
decalítru s.m. (*metrol.; abr. dal*) ‹pop. și fam.› deca. *Decalitrul este egal cu 10 litri.*
decaló s.n. (*econ.*) calo. *Decaloul este reducerea de preț acordată de furnizor cumpărătorului pentru scăderea greutății mărfii din cauza uscării sau evaporării.*
decalóg s.n. (*relig.*) cele zece porunci (v. *cel*), tablele legii (v. *tablă*[1]), tablele lui Moise (v. *tablă*[1]). *Decalogul revelat de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai, este cuprins în Vechiul Testament.*
decalváție s.f. (*med.*) alopecie, calviție, chelie, chelire, pleșuvie, pleșuvire, ‹pop.› chelbe, chelboșie, ‹reg.› chelbășie, pleșcă, pleșuveală, rapor, ‹iron.› frunte înaltă. *Suferă de decalvație de tânăr.* —
decán s.m. (*milit.; în Antic. romană*) decurion. *Decanul era comandantul unei decurii.*
decantá vb. I. tr., refl. **1** (*în opoz. cu „a (se) tulbura"; compl. sau sub. indică lichide care conțin corpuri în suspensie*) a (se) deburba, a (se) defeca, a (se) limpezi, ‹rar› a (se) clarifica, ‹pop.› a se așeza. *A decantat soluția prin adăugarea unei substanțe speciale. Mustul s-a decantat.* **2** fig. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹fig.› a (se) cristaliza. *În timp, sentimentele lui s-au decantat.*
decantáre s.f. decantație. *Prin decantare, particulele dintr-o suspensie se separă, prin depunere.*
decantáție s.f. decantare.
decapáj s.n. (*chim.*) decapare.
decapánt s.n. (*chim.*) decapator. *Decapantul are acțiune dizolvantă asupra oxizilor, a grăsimilor sau a vopselelor de pe suprafețe metalice.*
decapáre s.f. (*chim.*) decapaj. *Prin decapare se curăță de oxizi, de grăsimi sau de vopsele o suprafață metalică.*
decapatór s.n. (*chim.*) decapant.
decapentasiláb adj. (*vers.; despre versuri*) decapentasilabic. *Versul decapentasilab este format din cincisprezece silabe.*
decapentasilábic adj. (*vers.; despre versuri*) decapentasilab.
decapitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) ‹înv.› a descăpățâna, a scurta. *C. Brîncoveanu a fost decapitat de turci.* **2** fig. (*compl. indică capii unei organizații, ai unei bande etc.*) ‹fig.› a anihila. *Polițiștii au reușit să decapiteze gruparea de traficanți de droguri.*
decapitáre s.f. decapitație, ‹înv.› descăpățânare, usecnovenie. *Decapitarea lui C. Brîncoveanu s-a făcut din ordinul sultanului.*
decapitát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› descăpățânat, scurtat. *Condamnatul decapitat făcuse crime în serie.*
decapitáție s.f. decapitare, ‹înv.› descăpățânare, usecnovenie.
decapotábilă s.f. (*transp.; fam.*) v. Automobil convertibil.
decár s.m. (*j. de cărți*) zece, ‹fam.› zecică, ‹reg.› crăiță, zecer, ‹arg.› grubă. *A primit un decar de treflă și a făcut o chintă.*
decarburáre s.f. (*chim.*) decarburație. *Decarburarea este folosită la elaborarea oțelului.*
decarburáție s.f. (*chim.*) decarburare.
decartá vb. I. **1** intr., tr. (*j. de cărți*) a se defosa. *Îl așteaptă să decarteze, apoi ridică miza.* **2** tr. (*fiziol.; livr.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita.
decartáre s.f. (*fiziol.; livr.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.
decartát s.n. (*fiziol.; livr.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.
decasiláb adj. (*vers.; despre versuri*) decasilabic. *Versul decasilab este format din zece silabe.*
decasilábic adj. (*vers.; despre versuri*) decasilab.
decavá vb. I. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora.
decaváre s.f. (*fam.*) v. Sărăcire. Scăpătare.
decavát, -á adj. (*fam.; despre oameni*) v. Sărăcit. Scăpătat[2].
decădeá vb. II. intr. **1** (*despre state, puteri, comunități umane etc.*) a regresa, ‹înv . și pop.› a se sparge, ‹înv.› a scădea, a scăpăta, ‹fig.› a apune, a cădea, a involua, ‹fig.; înv.› a se înapoia[2], a se pleca, a retrograda. *Imperiul Roman începe să decadă după năvălirea popoarelor migratoare.* **2** (*despre oameni*) a se declasa, a se degrada, ‹fig.› a cădea, a degringola, a se descompune, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul a decăzut din cauza consumului de droguri.* **3** (*despre oameni*) a se corupe, a se deboșa, a se deprava, a desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a se perverti, a se strica, a se vicia, ‹livr.› a se fornica, ‹pop. și fam.› a se sminti, ‹pop.› a se nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a se demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a se polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a se molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *A decăzut, ducând o viață de orgii.*
decádére s.f. **1** (*în opoz. cu „progres"*) decadență, declin, regres, regresiune, ‹rar› dezechilibru, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv.› descreștere, scădenie, scădere, scăpătare, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre decăderea puterii romane.* **2** declasare, degradare, ‹fig.› cădere, degringoladă, ‹fig.; livr.› ilotism, ‹fig.; înv.› recădere. *Consumul de droguri l-a dus la decădere.* **3** corupere, depravare, pervertire, pierzare, viciere, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o decădere a moravurilor.* **4** corupție, deboșă, decadență, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre decădere.*
decăzút, -ă adj. **1** (*despre oameni*) declasat, degradat, ‹reg.› giosit. *Este un om decăzut, dominat de vicii.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață decăzut.*
decât adv., conj. coord. advers. **I** adv. **1** (*folosit în comparații; exprimă o raportare*) ca. *Este mai mare decât mine. Pentru unii zahărul este mai bun decât mierea.* **2** (*exprimă o opoziție*) ca. *Îi place mai mult distracția decât școala.* **3** (*cu sens exclusiv sau restrictiv; în constr. neg.*) ‹înv. și reg.› numai. *În noapte nu se auzeau decât greierii.* **II** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de*

prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară; reg.) v. Dar[1]. Însă. Numai.

decedá vb. I. intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zdrucni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu a decedat în 1889, după o boală grea.*

decedáre s.f. deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit[1]*), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Decedarea poetului a provocat durere.*

decedát, -ă adj., s.m., s.f. defunct, dispărut, mort, răposat[2], sucombat, ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Strămunii noștri decedați trebuie pomeniți.*

decelá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; livr.; compl. indică mai ales însușiri, caracteristici etc. ale oamenilor*) v. Arăta. Descoperi. Dezvălui. Revela.

deceláre s.f. **1** (*fiz.*) detectare. *Prin decelare se pune în evidență un fenomen foarte puțin intens.* **2** (*livr.*) v. Descoperire. Dezvăluire. Revelare. Revelație.

decelátie s.f. (*livr.*) v. Descoperire. Dezvăluire. Revelare. Revelație.

decelerátie s.f. (*tehn.*) accelerație negativă. *Decelerația este raportată la unitatea de timp.*

decémbrie s.m. invar. ‹pop.› îndrea, ‹înv. și reg.› neios, ‹reg.› îndreale, îndrei, ningău, răpciune. *Decembrie este prima lună de iarnă.*

decembríst, -á s.m., s.f. (*ist.*) decabrist. *Decembriștii au organizat răscoala împotriva regimului țarist.*

decéniu s.n. decadă, ‹înv.› zecime. *Manuscrisul datează din primul deceniu al sec. al XVIII-lea.*

decént, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, cuviincios, deferent, politicos, respectuos, reverențios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr decent cu toată lumea. Are o atitudine decentă față de persoanele în vârstă.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) pudic, rușinos, sfios. *Tânăra decentă a roșit auzind bancul obscen. Are o comportare decentă în societate.* **3** corect, nimerit, potrivit. *Are ținuta decentă pentru a participa la un eveniment științific.* **4** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, onorabil. *Trăiește în condiții de viață decente.* **II** fig. (*despre prețuri*) ‹fig.› atractiv, ‹fig.; pop. și fam.› cumsecade. *Mărfurile au uneori prețuri decente.*

decénță s.f. **1** cuviință, politețe, respect, reverență, urbanitate, ‹pop. și fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc., înv.› celibilâc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de decență.* **2** bună-cuviință, jenă, maniere (v. *manieră*), modestie, pudoare, rușine, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciție. *Multe persoane sunt lipsite de decență.*

decépție s.f. dezabuzare, dezamăgire, deziluzie, deziluzionare, frustrare, frustrație, ‹fam.› fâs, ‹înv. și reg.› celușag, ‹înv.› dezîncântare, dezîncântământ, ‹fig.; fam.› dezumflare. *Îi citește decepția în ochi.*

decepționá vb. I. (*compl. indică oameni*) a dezabuza, a dezamăgi, a deziluziona, a frustra, ‹fig.; fam.› a dezumfla. *Realitatea îl decepționează.*

decepționánt, -ă adj. (*despre atitudini, acțiuni, creații etc. ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) dezamăgitor, deziluzionant. *Rezultatele de la concurs au fost decepționante.*

decepționát, -ă adj. (*despre oameni*) dezabuzat, dezamăgit, deziluzionat, frustrat, ‹fig.; fam.› dezumflat[2]. *Decepționată, nu-l va ierta că a mințit-o.*

decernă vb. I. tr. (*compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) a acorda, a atribui, a conferi, a da[2], ‹înv.› a deferi, a hărăzi, ‹fig.› a adjudeca. *Le-a decernat medaliile într-un cadru festiv.*

decernáre s.f. acordare, atribuire, conferire. *Decernarea medaliei a însemnat mult pentru el.*

decernát, -ă adj. (*despre premii, distincții, titluri etc.*) acordat, atribuit, conferit, dat[2], ‹înv.› deferit. *Medalia decernată i-a facilitat promovarea.*

decés s.n. decedare, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit[1]*), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire.

deci conj. coord. concl. așadar, atunci, dar[1], și, ‹livr.› or, ‹pop.› apoi, ‹înv.› utrinde, ‹latin.› ergo. *Deci revin la cele spuse anterior.*

decíde vb. III. **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) a (se) alege, a (se) fixa, a (se) hotărî, a (se) stabili, ‹pop.› a (se) îndemna, ‹reg.› a (se) răzlogi, ‹înv.› a (se) rezolva, ‹fig.; reg.› a (se) cumpăni, a se dezbate[1]. *După multă chibzuială, a decis soluția care trebuie urmată. Până la urmă, s-a decis varianta plecării în stațiune cu trenul.* **2** tr. a comanda, a dispune, a fixa, a hotărî, a ordona, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au decis deplasarea armatei într-un punct strategic.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a convinge, a determina, a face, a hotărî, a îndupleca, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a decis să spună adevărul.* **4** tr. (*compl. indică o evoluție viitoare a unor stări, acțiuni etc.*) a delibera, a hotărî, a rezolva, a soluționa, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să decidă strategia de dezvoltare economică.* **5** tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a clarifica, a hotărî, a lămuri, a limpezi, a stabili, a statornici. *Trebuie să decidem ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **6** refl. (*despre oameni*) a se hotărî, a-și propune. *S-a decis să plece într-o excursie în deltă.* **7** tr. a determina, a hotărî, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Calificarea echipei naționale la campionatul mondial a fost decisă în ultimele minute ale meciului.*

decíduu, -uă adj., s.f. **1** adj. (*bot.; despre caliciu, frunze etc.*) caduc, nepersistent. *Frunzele decidue se desprind de pe ramuri înainte de vreme.* **2** s.f. (*anat.*) caducă (v. *caduc*), membrană deciduă. *Decidua este eliminată, împreună cu placenta, la naștere.*

decimă vb. I. tr. (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a distruge, a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a prăpădi, a stârpi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfărâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele decimează milioane de oameni.*

decimál, -ă adj., s.n. **1** adj. zecimal. *În sistemul decimal multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece.* **2** s.n. (*metrol.*) balanță cu basculă, balanță zecimală, basculă, cântar zecimal, zecimal, ‹reg.› majă, vagă. *Decimalul are brațele inegale, ceea ce permite echilibrarea greutăților de măsurat cu greutăți etalonate, de zece ori mai mici.*

decimáre s.f. decimație, destrucție, distrugere, exterminare, exterminație, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› târpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost decimarea populațiilor din zonele de conflict.*

decimát, -ă adj. (*despre ființe, colectivități etc.*) distrus, exterminat, masacrat, măcelărit[2], nimicit, ‹pop. și fam.› târpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații decimate.*

decimáție s.f. decimare, destrucție, distrugere, exterminare, exterminație, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› a târpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire.

decimétru s.m. (*metrol.*) ‹înv.› zecemetru. *Decimetrul este egal cu a zecea parte dintr-un metru.*

decíndea adv. (*local; în opoz. cu „dincoace"; indică locul sau direcția unei mișcări; înv. și pop.*) v. Dincolo.

deciocălá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) v. Dezghioca.

decís, -ă adj., adv. I adj. **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oțărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Decis, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, expres[2], ferm, formal, hotărât, neezitant, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său decis de a participa la concurs l-a uimit.* **3** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], categoric, convins, ferm, hotărât, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton decis să părăsească încăperea.* **II** adv. (*modal*) categoric, ferm, hotărât, net[2], radical, scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză decis propunerea.*

decisív, -ă adj. **1** determinant, hotărâtor, irefutabil, ‹rar› determinativ, ‹înv.› determinator, ‹fig.› strivitor, zdrobitor, ‹fig.; înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor decisive aduse.* **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost decisive.* **3** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri decisive în societate.*

deciso [de'ʧizo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) hotărât.

deciurícă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) v. Dezghioca.

decizătór, -oáre adj. (*înv.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.

decízie s.f. **1** hotărâre, rezoluție, ‹înv.› rezolvare, tratament, ‹turc.; înv.› carar. *Decizia consiliului trebuie respectată.* **2** hotărâre, voie, voință, vrere, ‹înv.› socoteală. *Divorțul s-a făcut prin decizia ambelor părți.* **3** hotărâre, ‹fam.› sentință, ‹înv.› hotărâtură. *Nu a fost cu putință să-l întoarcă din decizia sa.* **4** (*jur.*) hotărâre, hotărâre judecătorească, sentință, verdict, ‹rar› judecată, ‹înv.› hotărâtură, județ, lege, ordonanță, proces, ‹arg.› strigătură. *Decizia Curții de Apel a fost definitivă.* **5** dârzenie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de decizie în respectarea legii.*

declamá vb. I. tr. (*compl. indică versuri, poezii etc.*) a recita, a rosti, a spune, ‹înv. și pop.› a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹fig.; fam.› a debita. *A declamat poezia cu intonație, impresionând publicul.*

declamáre s.f. declamație, recitare, spunere, ‹înv.› recitație, ‹fig.; fam.› debitare. *A impresionat publicul prin declamarea cu intonație a poeziei.*

declamatív, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului declamativ.*

declamatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. **2** s.m., s.f. recitant, recitator. *Cunoscutul actor este un bun declamator.*

declamáție s.f. declamare, recitare, spunere, ‹înv.› recitație, ‹fig.; fam.› debitare.

declampáj s.n. (*med., med. vet.*) declampare. *Declampajul este eliberarea unui vas sau a unui canal clampat, după operație.*

declampáre s.f. (*med., med. vet.*) declampaj.

declanșá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a declanșat un val de indignare.* **2** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scoci-orî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a declanșat o vijelie puternică. Iubirea i s-a declanșat brusc în suflet.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a iniția, a lansa. *În ultimul timp a fost declanșată o campanie împotriva fumatului.* **4** tr. (*compl. indică arme de foc*) a descărca, ‹înv. și pop.› a se aprinde, a slobozi, ‹pop.› a deșerta, ‹înv.› a vori[1]. *Soldații au declanșat pușile spre țintă.* **5** tr. (*chim.; compl. indică reacții, explozii*) a iniția. *Promotorul, prin descompuneri termice sau fotochimice, declanșează reacțiile în lanț în procesele de polimerizare.*

declanșánt, -ă adj. declanșator. *Motivul declanșant al conflictului a fost împărțirea proprietăților moștenite.*

declanșáre s.f. **1** cauzare, creare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la declanșarea unui val de indignare.* **2** dezlănțuire, iscare, izbucnire, începere, pornire, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Declanșarea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **3** descărcare, ‹înv. și pop.› slobozire, slobozitură, ‹înv.› slobozit[1], ‹fran.› deșarjă. *Declanșarea pușilor soldaților s-a făcut instantaneu.*

declanșát, -ă adj. (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) dezlănțuit, iscat, izbucnit, pornit, stârnit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins[2]. *Vijelia declanșată a oprit circulația.*

declanșatór, -oáre adj., s.n. **1** adj. declanșant. **2** s.n. (*tehn.*) declanșor. *Declanșatorul este un dispozitiv, care provoacă declanșarea funcționării unui mecanism.*

declanşór s.n. (*tehn.*) declanşator.
declará vb. I. **1** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a afirma, a pretinde, a spune, a susţine, a zice, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A declarat că cei puşi sub urmărire nu sunt vinovaţi.* **2** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a afirma, a mărturisi, a relata, a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. şi reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A declarat unele lucruri menite să impresioneze.* **3** tr. a comunica. *Sportivul a declarat reporterilor că nu va mai juca în sezonul următor.* **4** tr. a anunţa. *Directorul a declarat închisă şedinţa.* **5** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situaţii etc.*) a arăta, a confia, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăşi, a încredinţa, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. şi fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi declară cât de mult îl iubeşte. Nu-şi declară nimănui sentimentele.* **6** tr. (*compl. indică greşeli, acte criticabile etc.*) a mărturisi, a recunoaşte, ‹înv.› a cunoaşte, ‹arg.› a paraclisi, a piui, a scuipa. *După multe ezitări, a declarat crima la poliţie.* **7** refl. (*despre oameni*) a se recunoaşte. *Se declară depăşit de situaţie.* **8** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse de obicei prin prep. „pentru” sau prin loc. prep. „în favoarea”*) a opina, a se pronunţa. *Se declară pentru încheierea contractului. Primarul se declară în favoarea noului plan de urbanizare prezentat de arhitecţi.* **9** tr., refl. a (se) proclama. *România şi-a declarat independenţa faţă de Poarta Otomană la 9 mai 1877. S-a declarat preşedintele ţării după lovitura de stat.* **10** refl. (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a începe, a se manifesta, ‹reg.› a se năstimi. *În oraş s-a declarat o epidemie de gripă.*
declaránt, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Martor.
declarát, -ă adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre oponenţi, opozanţi*) deschis, făţiş, manifest, mărturisit[2], recunoscut, vădit. *Judecătorul este un duşman declarat al corupţiei.* **2** (*despre războaie, conflicte, certuri etc.*) făţiş, manifest, ‹fig.› deschis. *Conflictul declarat dintre ei durează de mulţi ani.*
declaratív, -á adj. (*despre stilul oral sau scris*) discursiv. *Scrie poezii declarative.*
declaráţie s.f. **1** afirmaţie, aserţiune, cuvânt, mărturisire, relatare, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziţie, ‹înv. şi pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestaţie, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Declaraţiile lui nu au niciun suport real.* **2** comunicare. *Sportivul a făcut presei o declaraţie.* **3** notificare, ‹înv.› publicaţie. *Astăzi s-a făcut publică declaraţia guvernului în ceea ce priveşte amendamentul opoziţiei.* **4** destăinuire, mărturisire. *Declaraţia dragostei lui a emoţionat-o profund.* **5** (*jur.*) depoziţie, mărturie, mărturisire, ‹rar› confesiune, ‹înv. şi pop.› zisă (v. *zis*), ‹înv.› mărturisanie, mărturiseală, zicere, ‹turc.; înv.› tacrir. *Declaraţiile martorilor au fost hotărâtoare în rezolvarea crimei.* **6** proclamaţie. *Declaraţia de independenţă a României faţă de Poarta Otomană a fost făcută la 9 mai 1877.*
declasá vb. I. refl. (*despre oameni*) a decădea, a se degrada, ‹fig.› a cădea, a degringola, a se descompune, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul s-a declasat din cauza consumului de droguri.*
declasáre s.f. decădere, degradare, ‹fig.› cădere, degringoladă, ‹fig.; livr.› ilotism, ‹fig.; înv.› recădere. *Consumul de droguri l-a dus la declasare.*
declasát, -ă adj. (*despre oameni*) decăzut, degradat, ‹reg.› giosit. *Este un om declasat, dominat de vicii.*
declasificá vb. I. tr. (*compl. indică dosare ale unor persoane, documente, acte etc. aflate în arhiva unor instituţii*) a desecretiza. *În ultimul timp dosarele fostei securităţi au fost declasificate parţial.*
declasificáre s.f. desecretizare. *Declasificarea dosarelor securităţii este o necesitate a unei democraţii adevărate.*
declín s.n. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadenţă, decădere, regres, regresiune, ‹rar› dezechilibru, ‹înv. şi pop.› pieire, ‹înv.› descreştere, scădenie, scădere, scăpătare, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfinţit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuţie, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre declinul puterii romane.* **2** (*în opoz. cu „răsărit”; livr.*) v. Apunere. Apus[1]. Asfinţire. Asfinţit.
decliná vb. I. **1** tr. (*gram.; compl. indică substantive, adjective, pronume, numerale, articole*) ‹înv.› a înpleca, a se pleca. *Elevul declină substantivul „casă”.* **2** intr. (*în opoz. cu „a răsări”; livr.; despre aştri*) v. Apune. Asfinţi. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca.
declinábil, -ă adj. (*gram.; despre substantive, adjective, pronume, numerale, articole*) ‹înv.› plecat[2]. *Substantivul este o parte de vorbire declinabilă.*
declináre s.f. (*gram.*) flexiune nominală, ‹înv.› declinaţie, plecare. *În limba română substantivele se grupează în mod tradiţional în trei declinări.*
declinaţie s.f. (*gram.; înv.*) v. Declinare. Flexiune nominală.
declivitáte s.f. (*geom.*) pantă. *Declivitatea este unghiul ascuţit sau unghiul diedru format de o dreaptă sau de un plan cu o dreaptă sau cu un plan orizontal.*
decóct s.n. apozemă, decocţie. *Decoctul din florile unor plante medicinale este folosit în ameliorarea unor boli.*
decócţie s.f. apozemă, decoct.
decodá vb. I. tr. (*compl. indică coduri, mesaje codificate etc.*) a decodifica, a decripta, a descifra. *Ofiţerul de la transmisiuni a decodat mesajul.*
decodáj s.n. decodare, decodificare, decriptare, descifrare.
decodáre s.f. decodaj, decodificare, decriptare, descifrare. *Decodarea unui mesaj transmis pe baza unui cod poate fi făcută numai de un specialist.*
decodát, -ă adj. (*despre coduri, mesaje codificate etc.*) decodificat, decriptat, descifrat. *Mesajul decodat cuprindea secrete militare.*
decodificá vb. I. tr. (*compl. indică coduri, mesaje codificate etc.*) a decoda, a decripta, a descifra.
decodificáre s.f. decodaj, decodare, decriptare, descifrare.
decodificát, -ă adj. (*despre coduri, mesaje codificate etc.*) decodat, decriptat, descifrat.
decodificatór s.n. (*inform.*) decodor. *Decodificatorul este un dispozitiv care efectuează decodificarea.*
decodór s.n. (*inform.*) decodificator.
decofrăj s.n. (*tehn., constr.*) decofrare. *Decofrajul este demontarea cofrajelor în care s-au turnat piese, elementele de beton ale unei construcţii etc.*
decofráre s.f. (*tehn., constr.*) decofraj.
decojí vb. IV. tr. = descoji.
decojíre s.f. = descojire.
decojít, -ă adj. = descojit.
decolá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) a (se) descleia, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) dezlipi, ‹livr.› a (se) dezancola, ‹înv. şi pop.› a dezbate[2]. *A decolat eticheta de pe copertă. Timbrul s-a decolat de pe plic.* **2** intr. (*fam.; despre fiinţe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Pleca. Porni.
decoláre de retină s.f. (*med., med. vet.*) dezlipire de retină. *Decolarea de retină poate provoca pierderea vederii.*
decoletáre s.f. **1** (*tehn.*) decoletat. *Prin decoletare, un material în formă de bare este transformat în piese.* **2** (*agric.*) decoletat. *Prin decoletare se îndepărtează frunzele de sfeclă la recoltarea rădăcinilor.*
decoletát s.n. **1** (*tehn.*) decoletare. **2** (*agric.*) decoletare.
decolmatáj s.n. decolmatare. *Prin decolmataj se îndepărtează materialul aluvionar depus pe fundul unui curs de apă sau al unui canal.*
decolmatáre s.f. decolmataj.
decolorá vb. I. refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) a ieşi, a se spălăci, ‹rar› a păli[1], ‹reg.› a se plăviţa, a se serbezi, a se spăla, a se spălătoci. *Culoarea bluzei s-a decolorat din cauza spălărilor repetate. Spălatul a decolorat perdelele.* **2** (*sub. sau compl. indică pielea, frunzele, florile etc.*) a (se) depigmenta. *Pielea se decolorează din cauza dispariţiei pigmentului melanic.*
decoloráre s.f. ieşire, spălăcire, ‹reg.› spălăceală, ‹înv.› spălăcitură. *Decolorarea culorii bluzei s-a produs din cauza spălărilor repetate.*
decolorát, -ă adj. (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) ieşit, spălăcit, şters, tern, ‹reg.› spălat[2], spălătocit, spălătuit. *Încearcă să învioreze culorile decolorate ale bluzei folosind un balsam special.*
decoltáj s.n. **1** (*croitorie*) decoltare. **2** (*concr.*) decolteu, ‹pop.› despicătură.
decoltáre s.f. (*croitorie*) decoltaj. *A făcut decoltarea rochiei prea mare.*

decoltát, -ă adj. fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii decoltate.*

decoltéu s.n. (*croitorie*) decoltaj, ‹pop.› despicătură. *Bluza are un decolteu adânc.*

decomandá vb. I. tr. (*compl. indică ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) a anula, a contramanda, a revoca[1], ‹înv.› a revocălui. *A decomandat ordinul de plată.*

decomandáre s.f. anulare, contramandare, revocare, ‹înv.› revocație. *Decomandarea ordinului de plată a fost făcută prin tribunal.*

decompensáre s.f. (*med.*) decompensație. *Prin decompensare, bolnavul își pierde echilibrul realizat prin compensare.*

decompensáție s.f. (*med.*) decompensare.

decompozá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărți, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se decompozează în urma reacției.*

decompresíe (decompresiúne) s.f. (*fiz.*) decomprimare. *Decompresia unui recipient se face cu multă atenție.*

decompresiúne s.f. (*fiz.*) = decompresie.

decomprimáre s.f. (*fiz.*) decompresie.

decomunizá vb. I. tr., refl. (*econ.; rar; compl. sau sub. indică sectoare economice, întreprinderi etc.*) v. Dezetatiza. Deznaționaliza. Privatiza.

deconcentrá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică militari concentrați*) a desconcentra. *La încheierea păcii, militarii au fost deconcentrați.*

deconcertá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deruta, a descumpăni, a dezorienta, a încurca, a tulbura, a zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reprosul dur primit de la șef l-a deconcertat.*

deconcertánt, -ă adj. (*despre situații, vești, despre fapte, manifestări, atitudini ale oamenilor etc.*) derutant, descumpănitor, tulburător, ‹rar› confuzionant. *Vestea primită a fost deconcertantă pentru el.*

deconcertáre s.f. bulversare, debusolare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Deconcertarea lui a devenit evidentă la auzul reprosului care i s-a făcut.*

deconcertát, -ă adj. (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas deconcertat când a auzit reprosul șefului.*

deconectá vb. I. **I** tr. (*electr.; compl. indică aparate electrice*) a decupla, a dezacupla. *În timpul furtunii a deconectat toate aparatele electrice din casă.* **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) decrispa, a (se) recrea, ‹fig.› a (se) decontracta, a (se) destinde, a (se) relaxa. *După o zi de învățat, s-a deconectat cu un film bun.* **2** refl. (*despre oameni*) a se odihni, a se reconforta, a se recrea, a se repauza, ‹fig.› a se destinde, a se relaxa, ‹fig.; înv.› a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se deconecta.*

deconectánt, -ă adj. fig. liniștitor, recreativ, relaxant. *Totdeauna un film bun este deconectant.*

deconectáre s.f. **I** (*electr.*) deconexiune, decuplare, dezacuplare. *În timpul unei furtuni este recomandată deconectarea aparatelor electrice din casă.* **II** fig. **1** decrispare, recreere, ‹fig.› decontractare, destindere, relax, relaxare, relaxație. *Un film bun produce o deconectare benefică.* **2** odihnire, reconfortare, recreere, repauzare, ‹fig.› destindere, relaxare, relaxație, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune. *S-a dus la munte pentru deconectare.*

deconectát, -ă adj. **I 1** (*electr.; despre aparate electrice*) decuplat, dezacuplat. *După furtună, aparatele electrice din casă deconectate sunt puse în prize.* **2** (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) inactiv, off-line. *A vrut să-și contacteze un cunoscut pe messenger, dar acesta era deconectat.* **II** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› decontractat, destins, relaxat. *Se simte deconectat după vizionarea filmului.*

deconexiúne s.f. (*electr.*) deconectare, decuplare, dezacuplare.

deconfitúră s.f. (*fin.; rar*) v. Bancrută. Crah. Faliment.

decongelá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică alimente congelate*) a (se) degelifica, a (se) dezgheța. *A decongelat carnea pentru a o prepara.*

decongeláre s.f. decongelație, dezghețare. *Decongelarea alimentelor nu trebuie să fie forțată.*

decongelație s.f. decongelare, dezghețare.

deconsiliá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv. și reg.› a desfătui, a dezmânta, ‹înv.› a despovățui, a detoarce. *L-a deconsiliat, insistând să nu iasă în oraș.*

deconsiliére s.f. ‹înv. și reg.› desfătuire, dezmântare, ‹înv.› despovățuire.

deconsiliát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv. și reg.› dezmântat, ‹înv.› despovățuit.

deconspirá vb. I. **1** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) a destăinui, a dezvălui, a divulga, ‹fig.› a vinde, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a deconspirat secretul de fabricație a produsului contra unei mari sume de bani.* **2** refl. pas. (*despre rețele de spionaj*) ‹fig.› a se defecta, a se trăda. *Rețeaua de contraspionaj s-a deconspirat din cauza unor scurgeri de informații.*

deconspiráre s.f. **1** destăinuire, dezvăluire, divulgare. *Pentru deconspirarea secretului de fabricație a produsului a primit mulți bani.* **2** ‹fig.› defectare. *Deconspirarea rețelei de contraspionaj a fost urmarea unei scurgeri de informații.*

deconstructivíst, -ă adj. analitic. *Critică deconstructivistă.*

decónt s.f. (*fin.*) decontare, ‹latin.; înv.› rațiociniu. *S-a dus la serviciul financiar pentru a face un decont.*

decontaminá vb. I. tr. (*compl. indică corpuri contaminate cu substanțe radioactive sau contaminante*) a dezactiva. *Încăperile în care s-a semnalat prezența unor radiații au fost decontaminate.*

decontamináre s.f. dezactivare. *Când se semnalează prezența unor radiații într-o încăpere, decontaminarea este obligatorie.*

decontáre s.f. (*fin.*) decont, ‹latin.; înv.› rațiociniu.

decontractá vb. I. refl. **1** refl. (*despre mușchi*) a se decontractura. *După o contracție puternică, mușchii s-au decontractat prin masaj.* **2** refl., tr., fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) decrispa, a (se) recrea, ‹fig.› a (se) deconecta, a (se) destinde, a (se) relaxa.

decontractáre s.f. fig. decrispare, recreere, ‹fig.› deconectare, destindere, relax, relaxare, relaxație.

decontractát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› deconectat, destins, relaxat.

decontractură vb. I. refl. (*despre mușchi*) a se decontracta.

decontracturáre s.f. (*fiziol.*) decontracție. *Decontracturarea mușchilor se poate face prin masaj.*

decontrácție s.f. (*fiziol.*) decontracturare.

decopertáre s.f. (*constr.*) decopertă. *Pentru a fi reparată șoseaua, este necesară decopertarea unor porțiuni de asfalt.*

decopértă s.f. (*constr.*) decopertare.

decopiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică texte, originale etc.*) v. Copia. Reproduce. Transcrie.

decór s.n. **I 1** (*în teatru, operă etc.*) cadru, scenă, ‹rar› scenărie. *Decorul reprezintă un castel.* **2** decorație, design, ornament, ornamentație, podoabă, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. *Trandafirii albi au fost aleși ca decor pentru mesele de la nuntă. Brâul șerpuit este decorul vaselor antice din expoziție.* **II** fig. peisaj, priveliște, scenă, tablou, vedere. *Un decor minunat ne apare în față după ridicarea ceții.*

decorá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a găti, a împodobi, a înfrumuseța, a orna, a ornamenta, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, a decorat casa cu mult bun-gust.* **2** (*compl. indică oameni, organizații, instituții, echipe sportive etc.*) a medalia. *Echipa română de gimnastică a fost din nou decorată cu aur la olimpiadă.*

decoráre s.f. aranjament, aranjare, aranjat[1], decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Decorarea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.*

decorát, -á adj. **1** (*despre obiecte, încăperi etc.*) gătit[2], împodobit, înfrumusețat, or-

namentat, ornat, pavoazat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. *O locuință decorată este primitoare și relaxantă.* **2** (*despre oameni, organizații, instituții, echipe sportive etc.*) medaliat. *La olimpiadă, una dintre echipele decorate a fost echipa română de gimnastică.*

decorativ, -ă adj. ornamental, ornant. *Camera a fost împodobită cu motive decorative florale.*

decorativísm s.n. decorativitate, design. *Decorativismul este o tendință în artă spre elemente pur decorative.*

decorativitáte s.f. (*a. plast.*) decorativism, design.

decorație s.f. **1** ornamentație. *Locuința are o decorație interioară făcută cu bun-gust.* **2** decor, design, ornament, ornamentație, podoabă, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. **3** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. **4** medalie, ‹rar› ornament, ‹deprec.› tinichea. *Echipa română de gimnastică a primit la olimpiadă o nouă decorație de aur.*

decorós, -oásă adj. (*livr.; despre fapte, acțiuni ale oamenilor sau despre creații ale spiritului, opere de artă etc.*) v. Meritoriu. Merituos. Valoros.

decorporáție s.f. bilocație. *Decorporația este posibilitatea cuiva de a se afla în același timp în două locuri diferite, mai ales după despărțirea, prin moarte, a spiritului de corp.*

decorticá vb. I. tr. **1** (*compl. indică semințe de cereale, fructe etc.*) ‹rar› a pisa, ‹pop.› a rășlui. *Înainte de a fi consumat, orezul este decorticat.* **2** (*chir.; compl. indică membrana care învelește un organ*) a îndepărta.

decorticáre s.f. decorticație. *Decorticarea orezului se face pentru a putea fi consumat.*

decorticát, -ă adj. (*despre semințe de cereale, fructe etc.*) descojit, ‹rar› rășluit. *Orezul decorticat este comercializat.*

decorticáție s.f. decorticare.

decrepít, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) ramolit, senil, senilizat, ‹fam.; deprec.› baccelit, ‹reg.› honcit, ‹înv.› matofit, xanamorisit, ‹deprec.› răsuflat, ‹fig.› fosilizat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› hârbuit, hodorogit, rablagit, rablagiu, țăndărit, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisit, ‹impr.› sclerozat. *Bătrânul decrepit a fost internat în spital.*

decrepitáre s.f. (*chim.*) decrepitație. *Prin decrepitare cristalele se rup din cauza dilatării lor inegale la creșterea bruscă a temperaturii.*

decrepitáție s.f. (*chim.*) decrepitare.

decrepitúdine s.f. gatism, gerontism, ramolire, ramolisment, senilitate, ‹pop. și fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliție, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boșorogeală, boșorogire, ‹impr.› sclerozare. *Starea de decrepitudine a bătrânului avansează rapid.*

decrét s.n. (*jur.*) ‹înv. și pop.› ucaz, ‹înv.› emis, ofis, pitac[2], ‹fig.; înv.› legătură. *Cu prilejul zilei naționale, președintele a semnat un decret de grațiere.*

decretá vb. I. tr. (*jur.*) **1** a dispune, ‹înv.› a lega[1]. *Cu prilejul zilei naționale, președintele a decretat grațierea unui condamnat.* **2** a proclama. *Șeful statului a decretat stare de urgență în urma dezastrului natural.*

decretáre s.f. (*jur.*) proclamare. *Decretarea stării de urgență a fost obligatorie în urma dezastrului natural.*

decriptá vb. I. tr. (*compl. indică coduri, mesaje codificate etc.*) a decoda, a decodifica, a descifra. *Ofițerul de la transmisiuni a decriptat mesajul.*

decriptáre s.f. decodaj, decodare, decodificare, descifrare. *Decriptarea unui mesaj transmis pe baza unui cod poate fi făcută numai de un specialist.*

decriptát, -ă adj. (*despre coduri, mesaje codificate etc.*) decodat, decodificat, descifrat. *Mesajul decriptat cuprindea secrete militare.*

decrispá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) recrea, ‹fig.› a (se) deconecta, a (se) decontracta, a (se) destinde, a (se) relaxa. *După o zi de învățat, s-a decrispat cu un film bun.*

decrispáre s.f. recreere, ‹fig.› deconectare, decontractare, destindere, relax, relaxare, relaxație. *Un film bun produce o decrispare benefică.*

decroșá vb. I. refl. (*tehn.; despre mașini electrice, oscilatoare electronice etc.*) a se desprinde. *Oscilatorul s-a decroșat, trecând astfel într-un regim de funcționare instabilă.*

decroșáj s.n. (*tehn.*) decroșare, desprindere.

decroșáre s.f. (*tehn.*) decroșaj, desprindere. *Prin decroșare, oscilatorul trece într-un regim de funcționare instabilă.*

decroșát, -ă adj. (*tehn.; despre mașini electrice, oscilatoare electronice etc*) desprins. *Oscilatorul decroșat trece într-un regim de funcționare instabilă.*

decúbit ventral s.n. (*med.*) procubitus. *Decubitul ventral este poziția corpului culcat pe burtă.*

decupá vb. I. tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică părți dintr-un întreg, elemente dintr-un tot etc.; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) detașa, a (se) separa. *A decupat o bucată din carton cu un foarfece. Mâneca se decupează cu ușurință, după tiparul așezat pe stofă.*

decupáj s.n. **1** decupare, decupat. *Pentru decupajul bucății de carton a folosit un foarfece.* **2** (*cinemat.*) decupare, decupat. *Decupajul scenariului cinematografic s-a făcut pe cadre.*

decupáre s.f. **1** decupaj, decupat. **2** (*cinemat.*) decupaj, decupat.

decupát s.n. **1** decupaj, decupare. **2** (*cinemat.*) decupaj, decupare.

decuplá vb. I. (*electr.; compl. indică aparate electrice*) a deconecta, a dezacupla. *În timpul furtunii a decuplat toate aparatele electrice din casă,*

decupláre s.f. (*electr.*) deconectare, deconexiune, dezacuplare. *În timpul unei furtuni este recomandată decuplarea aparatelor electrice din casă.*

decuplát, -ă adj. (*electr.; despre aparate electrice*) deconectat, dezacuplat. *După furtună, aparatele electrice din casă decuplate sunt puse în prize.*

decuprăre s.f. (*tipogr.*) dezarămire. *Stratul de cupru depus galvanic pe stereotipe se înlătură prin decupare.*

decúrge vb. III. intr. **1** (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a apărea, a ieși, a proveni[1], a reieși[1], a rezulta, a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care decurg din pierderea viziunii lui globale.* **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a se desfășura, a evolua, a se petrece. *Discuția dintre cei doi contracandidați la funcția de director a decurs în limitele normalului.*

decurión s.m. (*milit.; în Antic. romană*) decan. *Decurionul era comandantul unei decurii.*

decuscutáre s.f. (*agric.*) decuscutat. *Prin decuscutare se separă semințele de cuscută de alte feluri de semințe cu care se află în amestec.*

decuscutát s.n. (*agric.*) decuscutare.

decuváj s.n. (*vit.*) decuvare. *Decuvajul este operația de tragere a vinului din cada de fermentare în vasele în care trebuie păstrat.*

decuváre s.f. (*vit.*) decuvaj.

dedá vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se acomoda, a se adapta, a se deprinde, a se familiariza, a se învăța, a se obișnui, ‹livr.› a se habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a se aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au dedat ușor la noile condiții sociale.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se preta. *S-a dedat la hoții.* **3** (*urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a se consacra, a se dărui, a se dedica, a se destina, a se devota, a se hărăzi, a se închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a se pridădi, a se șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a se logodi. *S-a dedat cu totul cercetării.* **4** (*predomină ideea începerii unei acțiuni; fam.; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „la”*) v. Apuca.

dedál s.n. (*livr.*) **1** v. Labirint. **2** fig. v. Amestec. Amestecătură. Hățiș. Împletitură. Încâlceală. Încurcătură. Păienjeniș. Potpuriu. Tutti-frutti.

dedalián, -ă adj. (*livr.*) **1** ‹livr.› dedalic. *Labirintul este o creație dedaliană.* **2** fig. (*despre situații, întâmplări etc.*) v. Complex. Complicat. Încâlcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Labirintic.

dedálic, -ă adj. (*livr.*) **1** ‹livr.› dedalian. **2** fig. (*despre situații, întâmplări etc.*) v. Complex. Complicat. Încâlcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Labirintic.

dedáre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) acomodare, adaptare, deprindere, familiarizare, învățare, obișnuire, ‹rar› acul-

turație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de dedare la noile condiții sociale a fost destul de scurtă.*

dedesúbt adv., s.n., prep., adj. invar. **I** adv. (*local; în opoz. cu „deasupra”*) **1** jos. *Ne-am culcat pe iarbă; deasupra cerul cu stele, dedesubt umezeala pământului.* **2** sub. *Bluza se pune deasupra, maioul dedesubt.* **3** (*în notații bibliografice*) infra. **II** s.n. fig. **1** înșelăciune, înșelătorie. *Cu greu a putut înțelege dedesubtul afacerii.* **2** înțeles[1], mesaj, semnificație, sens, ‹fig.; fam.› clenci, ichi. *Dedesubtul discursului este unul politic.* **III** prep. (*în forma* ***dedesubtul****; constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică situarea într-un plan inferior în raport cu ceva*) sub. *Dedesubtul avionului se vedeau pădurile de brad ale Carpaților.* **IV** adj. invar. (*înv.*) v. Inferior.

dediá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina.

dedicá vb. I. **1** tr. (*compl. indică mai ales scrieri, melodii, monumente etc.*) a consacra, a închina, ‹fig.; înv.› a ridica. *Poetul i-a dedicat persoanei iubite aceste versuri. Cunoscutul compozitor a dedicat acestui eveniment o simfonie.* **2** tr., refl. (*urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a (se) consacra, a (se) dărui, a se deda, a se destina, a se devota, a (se) hărăzi, a (se) închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a (se) pridădi, a (se) șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a se logodi. *S-a dedicat cu totul cercetării.* **3** tr. (*relig.; înv.; compl. indică lăcașe de cult*) v. Consacra. Sfinți[1]. Târnosi[1].

dedicáre s.f. abnegare[1], consacrare, dăruire, destinare, devotare, închinare, ‹rar› consacrație, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă dedicarea întregii vieți cercetării.*

dedicát, -ă adj. (*mai ales despre scrieri, melodii, monumente*) consacrat, închinat. *Versurile dedicate erau o poezie de dragoste.*

dedicáție s.f. ‹rar› închinare. *Scriitorul i-a scris pe carte o dedicație plină de sensibilitate.*

dedíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*).

dedițél s.m. **I** (*bot.*) **1** (*mai ales la pl.* ***dediței***) *Pulsatilla pratensis*; adormițele, sisinei (v. *sisinel*), ‹reg.› brebenel, capul-câinelui (v. *cap*), cocoșei (v. *cocoșel*), dediță, floarea-Paștelui (v. *floare*), floarea-vântului (v. *floare*), găgățele, iarba-vântului (v. *iarbă*), sufletel, vânturele (v. *vânturel*). **2** *Pulsatilla montana*; anemonă, ‹reg.› gâgâțele. **3** (*la pl.* ***dediței***) *Pulsatilla vulgaris*; ‹rar› sisinei (v. *sisinel*). **4** (*la pl.*) ***dediței-galbeni*** = **a** *Anemone ranunculoides*; floarea-Paștilor (v. *floare*), floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*), floarea-păsărilor (v. *floare*), floarea-vântului-galbenă (v. *floare*), găinușă, găinușă-galbenă, gălbenele (v. *gălbenea*), păștiță, ‹reg.› breabăn, muscerici-galbeni, păscuță, pâinea-Paștelui (v. *pâine*), pâinile-Paștelui (v. *pâine*), turculeț, zlac; **b** (*reg.; și* ***dediței-primăvăratici***) v. Ruscuță. Ruscuță-de-primăvară. Ruscuță-primăvăratică (*Adonis vernalis*); (*reg.*) ***dediței-de-pădure*** = ***dediței-sălbatici*** v. Oiță. Oiță-sălbatică (*Anemone silvestris*). **5** (*la pl.* ***dediței****; rar; și* ***dediței-Alpilor***) v. Sisinei (v. *sisinel*). Sisinei-de-munte (v. *sisinel*) (*Pulsatilla alba*). **II** (*zool.*) ***dedițel-de-mare*** = *Actinia*; actinie, anemonă-de-mare, ‹reg.› trandafir-de-mare. *Dedițelul-de-mare are organul bucal înconjurat de tentacule.*

dedói s.n. (*j. folc.*) breaza, ca-la-breaza, ungurească (v. *unguresc*), ‹reg.› unguriță. *Dedoiul este un dans popular cu ritm sincopat.*

dedúce vb. III. tr. **1** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a prezuma, ‹înv.› a cunoaște, a dezjudeca. *Din ceea ce i-a spus directorul, a dedus că nu poate încă promova.* **2** (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea.

dedúcere s.f. **1** deducție. *Nu trebuie să facă deduceri pripite.* **2** (*log.*) deducție, raționare[1], ‹înv.› rezonare. **3** (*lingv.; înv.*) v. Derivare. Derivație.

deductív, -ă adj. (*log.; despre relații, metode etc.*) inferențial. *Metoda deductivă utilizează deducția pentru a se ajunge la concluzie.*

dedúcție s.f. **1** deducere. **2** (*log.*) deducere, raționare[1], ‹înv.› rezonare. *Deducția este un raționament în care concluzia decurge necesar din premise, între care una este o judecată universală.*

dedulcí vb. IV. refl. (*pop. și fam.*) **1** (*în practicile relig. creștine*) ‹pop. și fam.› a se spurca. *S-a dedulcit mâncând carne în zi de post.* **2** fig. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”, „la”*) ‹fig.; pop. și fam.› a se spurca. *Băiatul se dedulcește cu petreceri și chefuri.*

deetană vb. I. tr. (*chim.*) a deetaniza, a dezetaniza. *A deetanat hidrocarburile ușoare separând etanul.*

deetanáre s.f. (*chim.*) deetanizare, dezetanizare. *Prin deetanare se separă etanul conținut în hidrocarburile ușoare.*

deetanizá vb. I. tr. (*chim.*) a deetana, a dezetaniza.

deetanizáre s.f. (*chim.*) deetanare, dezetanizare.

defalcá vb. I. tr. **1** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a împărți, a împărțăți, a împuca, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a defalcat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** (*mat.; înv.*) v. Scădea.

defalcáre s.f. defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă defalcarea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

defalcáție s.f. defalcare, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere.

defavoáre s.f. dezavantaj, inconvenient, neajuns[1], ‹rar› defect, ‹fig.› handicap. *Lipsa experienței a fost pentru ea o defavoare în realizarea proiectului.*

defavorábil, -á adj. **1** (*despre circumstanțe, condiții etc.*) nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, potrivnic, vitreg, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări defavorabile din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **2** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp defavorabil.* **3** nefavorabil, neplăcut, prost, rău, urât[2]. *A făcut o impresie defavorabilă printr-o purtare neadecvată.* **4** nefavorabil, negativ, ‹livr.› discolic. *Criticii au făcut comentarii defavorabile cu privire la noul său roman.* **5** (*lingv.; despre sensul unor cuvinte, expresii, afirmații etc.*) depreciativ, disprețuitor, peiorativ. *I-a adresat un epitet defavorabil.*

defavorizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a dezavantaja, ‹pop.› a strica, ‹fig.› a handicapa. *Faptul că a intrat cu el în competiție îl defavorizează. Arbitrii au defavorizat echipa de fotbal aflată în deplasare.*

defavorizáre s.f. dezavantajare. *Defavorizarea echipei de fotbal a determinat reacții vii din partea suporterilor.*

defavorizát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) dezavantajat. *Echipa defavorizată a depus plângere la Federația Internațională de Fotbal.*

defazáj s.n. (*fiz.*) diferență de fază. *Defazajul este diferența dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeași frecvență.*

defăimá vb. I. **1** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, a (se) vitupera, ‹înv. și pop.› a (se) ocărî, ‹pop. și fam.› a feșteli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a feși, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pișpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfășia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și defăimează vecinii. După ruptură, încep să se defăimeze.* **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

defăimáre s.f. **1** bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație,

deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia defăimarea și invidia.* **2** (*înv.*) v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobriu.

defăimát, -á adj. (*despre oameni*) bârfit[2], calomniat, denigrat, detractat, discreditat, ponegrit, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹pop. și fam.› feștelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata defăimată s-a îndepărtat de colege.*

defăimătór, -oáre adj., s.m., s.f., adv. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, clevetitor, denigrant, denigrator, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Persoanele defăimătoare sunt evitate.* **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, calomnios, clevetitor, denigrant, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este defăimătoare.* **3** adv. (*modal*) calomnios, rău. *Vorbește defăimător despre ea.*

defecá vb. I. **1** intr. (*fiziol.; despre ființe*) a ieși, ‹înv. și pop.› a se scârnăvi, a se slobozi, ‹pop. și fam.› a se cufuri, a se răhăți, ‹pop.› a se spârcâi, ‹fam.› a se ușura, ‹reg.› a se spurca, ‹vulg.› a se căca. *A defecat ușor după ce a luat un laxativ.* **2** tr., refl. (*în opoz. cu „a (se) tulbura”; compl. sau sub. indică lichide care conțin corpuri în suspensie*) a (se) deburba, a (se) decanta, a (se) limpezi, ‹rar› a (se) clarifica, ‹pop.› a se așeza. *A defecat soluția prin adăugarea unei substanțe speciale. Mustul s-a defecat.* **3** tr. (*chim.; compl. indică albuminele dintr-o soluție*) a dezalbumina. *A defecat substanțele albuminoide.*

defecáre s.f. **1** (*fiziol.*) cenoză, defecație, ieșire, purgație, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹pop. și fam.› cufureală, ‹pop.› spurcare, ‹înv.› purgare, slobozenie, ‹eufem.› scaun, ‹vulg.› căcare, căcătură. *Laxativele provoacă defecarea.* **2** defecație, limpezire. *Defecarea unui lichid se produce prin depunerea substanțelor care se află în suspensie.* **3** (*chim.*) dezalbuminare. *Prin defecare, substanțele albuminoide dintr-o soluție se precipită cu ajutorul unui reactiv chimic.*

defecáție s.f. **1** (*fiziol.*) cenoză, defecare, ieșire, purgație, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹pop. și fam.› cufureală, ‹pop.› spurcare, ‹înv.› purgare, slobozenie, ‹eufem.› scaun, ‹vulg.› căcare, căcătură. **2** defecare, limpezire.

defécт, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Defectele lui educaționale sunt evidente.* **2** (*med., med. vet.*) anomalie, cusur, ‹pop.› meteahnă, ‹înv. și reg.› pacea. *Are un defect grav la un picior.* **3** cusur, dar[2], nărav, patimă, viciu, ‹pop. și fam.› meteahnă, pârțag, ‹pop.› învăț, nărăveală, ‹reg.› băsău, ciucă, madea, natură, nărăvie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ‹înv.› învăț, ‹fig.› maculă. *A fost părăsit de soție pentru că are defectul beției.* **4** defectare, defecțiune, deranjament, dereglare, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug. *Mașina a suferit un defect major la motor.* **5** (*rar*) v. Defavoare. Dezavantaj. Inconvenient. Neajuns[1]. **II** adj. (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defectat, deranjat, dereglat, deteriorat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct. *Motorul defect al mașinii nu mai poate fi reparat.*

defectá vb. I. **1** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) a (se) deranja, a (se) deregla, a (se) deteriora, a (se) strica, ‹rar› a (se) detraca, ‹reg.› a mitocosi, ‹arg.› a (se) buli. *Motorul mașinii s-a defectat.* **2** refl. pas. (*despre rețele de spionaj*) a se deconspira, ‹fig.› a se defecta, a se trăda. *Rețeaua de contraspionaj s-a defectat din cauza unor scurgeri de informații.*

defectáre s.f. **I 1** (*tehn.*) dereglaj, dereglare, deteriorare, disfuncție, disfuncționalitate, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› bulează. *Mașina nu a mai putut fi pornită din cauza defectării motorului.* **2** defect, defecțiune, deranjament, dereglare, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug. **II** fig. deconspirare. *Defectarea rețelei de contraspionaj a fost urmarea unei scurgeri de informații.*

defectát, -á adj. (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, deranjat, dereglat, deteriorat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct.

defectív adj. (*gram.; despre verbe*) ‹înv.› scăzătiv. *În limba română sunt puține verbe defective.*

defectuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt defectuoase. Interpretarea datelor problemei este defectuoasă.* **2** (*despre rezultate, calcule etc.*) eronat, fals, greșit, incorect, inexact, neadevărat, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este defectuos. Calculul pe care l-a făcut a fost defectuos.* **3** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este defectuoasă.* **4** necorespunzător, ‹înv.› smintit. *Planul referatului este defectuos. Metoda de lucru este defectuoasă.* **5** (*jur.; despre acte, dispoziții etc.*) viciat, vicios. *Actul notarial nu a putut fi folosit în instanță, întrucât era defectuos.* **6** deficient, vicios. *Trebuie să fie operat din cauza unei conformații defectuoase a coloanei vertebrale.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunța”, „a se exprima”, „a scrie”*) eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă defectuos în engleză. Cuvintele au fost scrise defectuos.*

defectuozitáte s.f. (*rar; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

defecțiúne s.f. defect, defectare, deranjament, dereglare, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug.

defél adv. (*modal*) deloc, nicicum, nicidecum, ‹înv. și pop.› necum, nicicât, nimic, ‹pop. și fam.› ioc, ‹reg.› bai[1], hici, neam, nicicacum, nicidecât, tenchi[2], ‹arg.› canci, ciuciu, nexam, nix, oha, pauză, sufletu' (v. *suflet*), zero. *Nu se pricepe defel la politică.*

defendór s.m. (*jur.*) acuzat, incriminat, intimat, împricinat, învinuit, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Defendorului i s-a pus avocat din oficiu.*

defenestráre s.f. defenestrație. *Moartea victimei s-a produs prin defenestrarea ei de la etajul zece.*

defenestráție s.f defenestrare.

defénsă s.f. (*zool.*) fildeș, ‹înv.› ebur. *Defensele elefantului sunt foarte lungi.*

defensívă s.f. (*milit.*) apărare. *Divizia se află în defensivă.*

defensór s.m. (*jur.*) apărător, avocat, ‹rar› procurist, ‹fam.› maestru[2], ‹înv. și reg.› arca[1], ‹reg.› procator, ‹înv.› vechil, ‹înv.; peior.› clănțău, ‹jar.› jongler, ‹arg.› prezentator, ‹ieșit din uz› procurator. *Pentru că a fost dat în judecată, va trebui să își ia un defensor.*

deferént, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, cuviincios, decent, politicos, respectuos, reverențios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Fiul ei este un tânăr deferent cu toată lumea. Are o atitudine deferentă față de persoanele în vârstă.*

deferénță s.f. admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de deferența prietenilor.*

deferí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) v. Acorda. Atribui. Conferi. Da[2]. Decerna.

deferít, -á adj. (*înv.; despre premii, distincții, titluri etc.*) v. Acordat. Atribuit. Conferit. Dat[2]. Decernat.
deferláj s.n. (*hidrol.*) deferlare.
deferláre s.f. (*hidrol.*) deferlaj. *Îi place să privească deferlarea valurilor.*
defertilizá vb. I. tr., refl. (*agron.; compl. sau sub. indică terenuri*) a (se) degrada. *Pământul s-a defertilizat din cauza cultivării an de an a aceloraşi plante.*
defetíst, -ă adj. (*despre oameni*) incredul, neîncrezător, sceptic, ‹înv.› necredincios. *Este defetist în ceea ce priveşte reuşita afacerii.*
defibrilâre s.f. (*med., med. vet.*) defibrilație. *Prin defibrilare se opreşte fibrilația atrială sau ventriculară şi se restabileşte ritmul normal cardiac.*
defibrilâție s.f. (*med., med. vet.*) defibrilare.
deficiént, -á adj. defectuos, vicios. *Trebuie să fie operat din cauza unei conformații deficiente a coloanei vertebrale.*
deficiénță s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop. şi fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fâlincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greşeală, jitie[1], lichea, nedesăvârşire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breşă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. şi fam.› beteşug, ‹fig.; fam.› codiță. *Deficiențele lui educaționale sunt evidente.* **2** (*med.*) ***deficiență fizică*** = handicap. *S-a născut cu o deficiență fizică locomotoare severă.*
deficít s.n. **1** (*fin.*) pierdere. *Firma are un mare deficit de lichidități.* **2** (*fin.*) lipsă, manco, minus, ‹înv.› mancă[2]. *Casiera are un deficit de o mie de lei în casă.* **3** (*med., vet.*) ***deficit imunitar*** = carență imunitară, imunodeficiență. *Consecința deficitului imunitar este slăbirea rezistenței organismului la acțiunea nocivă a agenților biologici.*
deficitár, -á adj. (*econ.; mai ales despre bugete*) dezechilibrat. *Nu se pot face promovări întrucât bugetul instituției este deficitar.*
defíge vb. III. tr. (*înv.; compl. indică mai ales date, termene*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici.
defilá vb. I. intr. fig. a se perinda, a se prefira, a se succeda, a trece, ‹fig.› a se derula. *În vis defilau imagini frumoase din copilărie.*
defilâre s.f. **1** paradă. *Ne place să privim defilarea militarilor.* **2** fig. perindare, prefirare, succedare, trecere, ‹fig.› derulare. *Defilarea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.*
defiléu s.n. **1** (*geomorf.*) chei (v. *cheie*), strâmtoare, ‹rar› poartă, ‹pop.› strungă, ‹reg.› şchei[2], ‹înv.› spărtură, strâmtură. *Defileul Bicazului oferă un peisaj unic.* **2** (*înv.*) v. Perindare. Prefirare. Succedare. Trecere.
definí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a caracteriza. *Cum îți definești prietenul? Cum ai defini această întâmplare?* **2** refl. (*despre oameni*) a se autocaracteriza, a se autodefini, a se caracteriza. *Se definește veridic în memoriile scrise recent.* **3** tr. (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) a determina, a identifica, a preciza, a stabili, ‹înv.› a lămuri, a mărgini, a răspica. *Criticul a definit trăsăturile esențiale ale operei scriitorului.*
definíbil, -á adj. (*despre cuvinte, noțiuni etc.*) definisabil. *Cuvântul, fiind atât de cunoscut, este şi uşor definibil.*
definíre s.f. **1** caracterizare. *Profesorul cere elevilor să dea o definire cuprinzătoare a noțiunilor învățate.* **2** definiție. **3** determinare, precizare, stabilire, ‹înv.› determinație. *Criticul se ocupă cu definirea trăsăturilor esențiale ale operei scriitorului.*
definisábil, -ă adj. (*despre cuvinte, noțiuni etc.*) definibil.
definít, -á adj. **1** determinat, precizat, stabilit. *Au discutat un aspect bine definit al afacerii.* **2** hotărât, precizat. *Convingerile lui politice sunt prea bine definite pentru a putea fi influențate.* **3** (*despre cuvinte, noțiuni*) explicat, precizat. *Cuvintele definite alcătuiesc glosarul lucrării.*
definitív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucrări, obiecte etc.*) definitivat, finisat[2]. *A trimis spre publicare forma definitivă a articolului.* **2** absolut, categoric, irevocabil. *Confirmarea unui astfel de specialist i se pare definitivă.* **3** (*despre decizii, atitudini etc. ale oamenilor*) irevocabil, ‹înv.› stătător, ‹fig.› nestrămutat, ‹fig.; înv.› neurnit. *Decizia pe care a luat-o este definitivă.* **4** (*jur.; despre hotărâri, sentințe etc.*) inapelabil, irevocabil. *Sentința în privința divorțului este definitivă.* **II** adv. (*modal*) iremediabil, irevocabil. *Este atât de aeriană încât pare ruptă definitiv de realitate.*
definitivá vb. I. tr. **1** (*compl. indică lucrări, obiecte etc.*) a finisa. *A fost nevoit să-şi definitiveze studiul în câteva zile.* **2** (*compl. indică oameni*) a titulariza. *A fost definitivat pe post prin concurs.* **3** (*compl. indică contracte, tratate, tranzacții etc.*) a încheia, a stabili, ‹înv.› a închide. *A reuşit să definitiveze contractul cu primăria.*
definitivâre s.f. **1** finisaj, finisare, finisat[1], ‹fran.› finiție. *A reuşit să termine definitivarea articolului într-un timp relativ scurt.* **2** titularizare. *A obținut definitivarea la un liceu din capitală.*
definitivát, -á adj. **1** (*despre lucrări, obiecte etc.*) definitiv, finisat[2]. **2** (*despre contracte, tratate, tranzacții etc.*) încheiat, stabilit. *Contractul definitivat a fost semnat de ambele părți.*
definitóriu, -ie adj. **1** caracteristic, distinct, distinctiv, dominant, particular, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. şi fam.› deosebitor, ‹înv.› însuşit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura definitorie a poeziilor sale.* **2** caracteristic, clasic, elocvent, reprezentativ, specific, tipic[2]. *Îi dă un exemplu definitoriu de ceea ce înseamnă marea artă.*
definíție s.f. definire. *A dat definiția exactă a noțiunii de „autism".*
deflagrâție s.f. detonare, detonație, explozie, fulminație, ‹înv. şi pop.› detunătură. *Deflagrația a fost foarte puternică, distrugând clădirea. Din cauza răsturnării cisternei, a fost pericol de deflagrație.*
defloculá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică sisteme coloidale*) a peptiza. *Un sistem coloidal este defloculat când trece din stare de gel în stare de soluție.*
defloculâre s.f. (*chim.*) peptizare. *Un sistem coloidal se transformă din stare de gel în stare de soluție prin defloculare.*
deflorá vb. I. tr. (*compl. indică fecioare*) a dezvirgina, a necinsti, ‹pop.› a desfeciori, a desfeti, ‹reg.› a schilodi, ‹înv.› a strica, ‹arg.› a crăciuni, a începe, a înțepa, a sparge. *A fost condamnat la ani grei de închisoare pentru că a deflorat prin violență o fecioară.*
deflorâre s.f. deflorație, dezvirginare, ‹pop.› desfeciorire, desfetire. *Deflorarea prin violență este o faptă penală.*
deflorátă adj. (*despre fecioare*) dezvirginată, ‹înv.› stricată (v. *stricat*).
deflorâție s.f. deflorare, dezvirginare, ‹pop.› desfeciorire, desfetire.
defluént s.m. (*hidrol.*) difluent. *Defluentul se formează prin divizarea apelor unui râu.*
defluénță s.f. (*hidrol.*) difluență. *Prin defluență, cursul unui râu se desface în două brațe.*
defoliá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică plante*) a (se) desfrunzi, a (se) despuia, a (se) exfolia, ‹înv.› a (se) golăşi, ‹fig.› a (se) jumuli. *Furtuna a defoliat copacii.*
defoliâție s.f. defoliere, desfrunzire, despuiere, exfoliere. *Vânturile puternice provoacă defoliația copacilor.*
defoliére s.f. defoliație, desfrunzire, despuiere, exfoliere.
deforestáre s.f. (*silv.*) despădurire. *Defrestările masive provoacă alunecări de teren.*
deformá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, lucruri etc. ori despre părți ale lor*) a (se) strâmba, ‹pop. şi fam.› a (se) scofâlci, ‹înv. şi reg.› a se coroji, ‹înv.› a (se) suci[2]. *Scândurile duşumelei s-au deformat din cauza greutății mobilei.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpul, părți ale corpului ori, p. ext., ființe*) a (se) strâmba, ‹pop. şi fam.› a (se) scălâmbăia, ‹înv.› a (se) suci[2]. *Reumatismul i-a deformat mâinile. Coloana vertebrală s-a deformat foarte tare în urma accidentului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de încălțăminte*) a (se) scâlcia, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) scrombăi. *Fiind purtați zilnic, pantofii s-au deformat.* **4** refl. (*despre obiecte, materiale etc.*) a ceda. *Firele de aluminiu se deformează la căldură foarte mare.* **5** refl. (*despre plăci, capace etc.*) a se bomba, a se gondola[1], a se umfla. *Tabla de pe acoperiş s-a deformat.* **6** tr. (*mai ales fig.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.;

rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a deformat voit textul comunicatului.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) corupe, a (se) perverti, ‹fig.› a (se) mutila, a (se) strica, a (se) vicia. *Limba se poate deforma sub influența barbarismelor împrumutate masiv.* **2** tr. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a masacra, a scălcia, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește deformând cuvintele. Și-a deformat scrisul din cauza artritei de la degete.*

deformáre s.f. **I 1** strâmbare, ‹pop. și fam.› scofâlcire. *Deformarea scândurilor dușumelei s-a produs din cauza greutății mobilei.* **2** deformație, strâmbare, ‹rar› sluțit[1]. *Deformarea mâinilor s-a produs din cauza reumatismului. Strâmbarea coloanei vertebrale este evidentă după accident.* **3** scălciere, strâmbare. *Pantofii trebuie aruncați, deoarece deformarea lor este prea mare.* **4** (*concr.*) scălcitură, strâmbătură. *Gheata de la un picior are o deformare vizibilă.* **5** (*mai ales fig.*) alterare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza deformării textului comunicatului.* **6** ***deformare profesională*** = deformație profesională. *Verificarea repetată a unei surse bibliografice este o deformare profesională.* **II** fig. **1** corupere, pervertire, ‹fig.› mutilare, stricare, viciere. *Deformarea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.* **2** denaturare, ‹fig.› masacrare, scălciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Deformarea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care vorbesc corect.*

deformát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri etc. sau despre părți ale lor*) diform, strâmb, ‹pop. și fam.› scofâlcit, ‹reg.› ciumpaș. *Scândurile deformate ale dușumelei trebuie înlocuite.* **2** (*despre corp, părți ale corpului sau, p. ext., despre ființe*) deviat, strâmb, strâmbat. *Are dureri mari de spate din cauza coloanei vertebrale deformate.* **3** (*despre obiecte de încălțăminte*) scâlciat, strâmb, strâmbat, ‹pop. și fam.› scălâmb, ‹reg.› scrombăit, strâbălat[1]. *Pantofii deformați trebuie aruncați.* **4** (*în opoz. cu „adevărat"; mai ales fig.; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul deformat al comunicatului l-a revoltat.* **II** fig. **1** (*despre limbă, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) corupt, pervertit, ‹fig.› mutilat, stricat. *Unele comunități vorbesc o limbă deformată.* **2** (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› scâlciat, schimonosit[2], schingiuit[2], stâlcit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea deformată a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puțină știință de carte.*

deformație s.f. **1** deformare, strâmbare, ‹rar› sluțit[1]. **2** ***deformație profesională*** = deformare profesională.

defortificá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică fortificații, linii de luptă etc.*) v. Dărâma. Distruge.

defosá vb. I. refl. (*j. de cărți*) a decarta. *Îl așteaptă să se defoseze, apoi ridică miza.*

defraudá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bani publici*) a delapida, a deturna, a frauda, a sustrage, ‹fam.› a sfeterisi. *Doi angajați au defraudat o sumă mare de bani din conturile firmei.*

defraudáre s.f. (*jur.*) delapidare, deturnare, fraudare, sustragere, ‹fam.› sfeteriseală, sfeterisire, ‹înv.› delapidație, ‹fran.› peculat, ‹grec.; înv.› sfeterismos. *Sunt anchetați pentru defraudarea unei sume mari de bani din conturile firmei.*

defraudát, -ă adj. (*jur.; despre sume de bani publici*) delapidat, fraudat, sustras. *Suma de bani defraudată a fost mare.*

defraudatór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) delapidator, fraudator, ‹arg.› diurnist. *Defraudatorii au fost condamnați la închisoare.*

defrișá vb. I. tr. (*silv.; compl. indică suprafețe împădurite sau păduri*) a despădури, ‹reg.› a lăzui, a târși[1], a urici, ‹înv.› a cura. *Suprafețe întinse acoperite cu păduri au fost defrișate irațional.*

defrișáre s.f. (*silv.*) defrișat[1], despădurire, despădurit[1], ‹reg.› lăzuire, lăzuit[1], săciuit[1], uricire, uricitură. *Defrișarea unor suprafețe întinse acoperite cu păduri a fost irațională.*

defrișát[1] s.n. (*silv.*) defrișare, despădurire, despădurit[1], ‹reg.› lăzuire, lăzuit[1], săciuit[1], uricire, uricitură.

defrișát[2], -ă adj. (*silv.; despre suprafețe împădurite*) despădurit[2], ‹înv. și reg.› săciuit[2], ‹reg.› lăzuit[2], uricit, ‹înv.› târșit[2]. *Terenul defrișat a fost reîmpădurit.*

defrișátor, -oáre s.m., s.f. (*silv.*) defrișor. *Defrișatorii folosesc drujba pentru tăierea arborilor.*

defrișór, -oáre s.m., s.f. (*silv.*) defrișator.

défter s.n. (*înv.*) v. Catastif. Condică. Registru.

defulá vb. I. **1** refl. (*despre idei sau tendințe refulate în subconștient*) a se manifesta. *Într-un moment de mare tensiune psihică i s-a defulat dorința ruperii cu trecutul.* **2** tr. (*despre oameni; compl. indică stări sufletești, sentimente etc.*) ‹fig.› a descărca. *Și-a defulat toată revolta pe care o acumulase în suflet.*

defúnct, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. decedat, dispărut, mort, răposat[2], sucombat, ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Strămbunii noștri defuncți trebuie pomeniți.* **2** fig. (*despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, defectat, deranjat, dereglat, deteriorat, stricat. *Motorul defunct al mașinii nu mai poate fi reparat.*

degajá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) elimina, a (se) emana, a (se) emite, a exala, a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coșurile fabricilor degajă gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacției se degajă căldură.* **2** tr. (*compl. indică radiații, unde, fascicule etc.*) a dezvolta, a emana, a emite, a produce, a radia[1], a răspândi, ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard degajă căldură.* **3** tr. (*compl. indică substanțe*) a elibera, a elimina. *Humusul degajă în sol cantități însemnate de substanțe humice.* **4** tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a răsufla, a respira, a (se) revărsa. *Ființa ei degajă bunătate. Din paginile romanului se degajă revolta intelectualului prins în mrejele unei societăți ostile.* **II 1** tr. (*compl. indică drumuri, căi de comunicație*) a debloca, a elibera. *Spărgătoarele de gheață au degajat fluviile înghețate.* **2** tr. (*compl. indică circulația rutieră*) a fluidiza. *După accident, polițiștii au degajat circulația.* **3** tr., refl. a (se) descleșta, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) elibera, a (se) libera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lăsa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și degaja talia din încleștarea lui.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se debarasa, a se descotorosi, a se dezbăra, a scăpa, ‹reg.› a se coroti, a se cortorosi, a se dezgurga, ‹înv.› a se părăsi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, s-a degajat de o veche cunoștință după câteva vorbe schimbate.* **5** tr. fig. (*compl. indică locuințe, încăperi, spații etc.*) a elibera, a evacua, a goli, a libera. *Chiriașii au fost nevoiți să degajeze apartamentul.*

degajáre s.f. **I 1** efluență, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Degajarea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **2** dezvoltare, emanare, emanație, producere, radiere[1]. *Degajarea de căldură în urma arderii lemnelor a încălzit soba.* **II 1** deblocare, eliberare. *Degajarea fluviilor înghețate se face cu spărgătoare de gheață.* **2** fluidizare. *După accident, polițiștii au asigurat degajarea traficului.* **3** descleștare, desfacere, desprindere, eliberare, liberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs degajarea taliei din strânsoare.* **4** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) debarasare, descotorosire, scăpare, ‹fam.› expediere, ‹reg.› cortorosire, ‹fig.› scuturare, scuturat[1]. *Degajarea de o veche cunoștință s-a făcut rapid, după câteva vorbe schimbate.* **5** dezinvoltură, firesc, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Degajarea ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.*

degaját, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) emanat, emis, exalat, iradiat, împrăștiat, răspândit, scos[2]. *Gazele degajate sunt periculoase pentru sănă-*

tate. **2** (*despre radiații, unde, fascicule etc.*) dezvoltat, emanat, emis, radiat, răspândit. *Soarele, prin căldura degajată, menține viața pe Pământ.* **II** adj. **1** (*despre drumuri, căi de comunicație*) deblocat. *Drumurile degajate sunt redate circulației.* **2** (*despre părți ale corpului*) liber. *I-a scos cătușele, lăsându-i mâinile degajate.* **3** (*despre mișcări*) liber, nestânjenit, nestingherit, ‹fig.; înv. și pop.› dezlegat[2]. *Se strecoară prin mulțime cu mișcări degajate.* **4** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi degajate.* **5** (*despre ținuta, atitudinile etc. oamenilor*) neacademic, neconvențional. *A venit la recepție într-o ținută degajată.* **III** adv. (*modal*) dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat degajat în fața spectatorilor.*

degarotá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică garouri*) a desface.

degazáre s.f. (*tehn.*) dezaerisire. *Sacii de aer formați într-o conductă sau într-un recipient de apă ori de abur se îndepărtează prin degazare.*

degazolináre s.f. (*chim.*) dezbenzinare. *Gazolina se separă și se recuperează prin degazolinare.*

degeába adv. (*modal*) **1** inutil, zadarnic, ‹înv. și pop.› geaba, surda (v. *surd*), ‹reg.› heba, ‹ital.; înv.› îndarn. *Degeaba încerci, nu vei obține nimic!* **2** (*adesea precedat de prep. „pe”*) gratis, gratuit, ‹pop.› geaba, ‹fam.› moca. *Le-a dat pe degeaba cărțile.*

degelifică vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică alimente congelate*) a (se) decongela, a (se) dezgheța. *A degelificat carnea pentru a o prepara.* **2** intr., refl. (*despre geluri coloidale, dulcețuri, miere etc.*) a se cristaliza, a se zaharisi, ‹reg.› a se zăhări. *Pelteaua s-a degelificat.*

degenerá vb. I. intr. **I 1** (*med., med. vet.; despre țesuturi și organe*) a se atrofia, ‹înv. și pop.› a seca, a se usca. *I-au degenerat mușchii.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) a se atrofia, a se chirci, a se închirci, a se pipernici, a se zgârci[2], ‹rar› a se pitici, ‹pop. și fam.› a se sfriji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se șiștăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele au degenerat din cauza secetei.* **II** fig. (*despre stări, situații etc.*) a se deprecia, a se înrăutăți, ‹fig.› a se degrada, a se deteriora, a se strica. *Situația lor materială a degenerat.*

degenerâre s.f. **I 1** (*biol.*) degenerație, degenerescență. *O cauză a degenerării unei rase sunt factorii ereditari.* **2** (*med., med. vet.*) atrofie, atrofiere, degenerație, degenerescență, ‹reg.› boală uscată. *Degenerarea poate avea drept cauză un deficit de aport nutrițional sau de activitate funcțională.* **3** atrofiere, chircire, închircire, pipernicire, ‹pop. și fam.› sfrijire, ‹reg.› izineală, izinire, șiștăvire. *Studiază cauzele degenerării plantelor de apartament.* **II** fig. (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre degenerarea puterii romane.*

degenerát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre țesuturi și organe*) atrofiat, ‹pop.› uscat[2], ‹înv. și reg.› sec. *Nu-și mai poate folosi piciorul din cauza mușchiului degenerat.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șiștav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele degenerate încep să se usuce.*

degeneratív, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli, factori de mediu etc.*) degenerescent. *Bătrâna are reumatism degenerativ.*

degenerație s.f. **1** (*biol.*) degenerare, degenerescență. **2** (*med., med. vet.*) atrofie, atrofiere, degenerare, degenerescență, ‹reg.› boală uscată.

degenerescént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli, factori de mediu etc.*) degenerativ.

degenerescență s.f. **1** (*biol.*) degenerare, degenerație. **2** (*med., med. vet.*) atrofie, atrofiere, degenerare, degenerație, ‹reg.› boală uscată.

degerá vb. I. intr. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre plante, legume, fructe*) a îngheța. *A stat în frig și a degerat. Florile lăsate afară pe ger au degerat.*

degeráre s.f. înghețare. *Alpiniștii sunt expuși degerării.*

degerát, -ă adj. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre plante, legume, fructe*) înghețat, ‹reg.› mereu. *Degetele degerate trebuie tratate. Florile degerate nu-și mai revin.*

déget s.n. **I 1** (*anat.*) ‹înv. și reg.› dactil. *I-au amorțit degetele din cauza frigului.* **2** (*anat.*) ***deget arătător*** = arătător, index, ‹reg.› degetul cel dintâi, degetul dintâi, degetul nasului. *Îi indică cu degetul arătător direcția de mers;* ***deget inelar*** = inelar, ‹înv. și reg.› degetul inelului, ‹înv.› degetul de inele. *Poartă verigheta pe degetul inelar;* ***deget mare*** = (*art.*) ***degetul cel gros*** = ***degetul cel mare*** = policar, ‹pop.› puricar, ‹reg.› degetul cel mic, degetul cel scurt. *Presează rana cu degetul mare, ca să nu țâșnească sângele;* (*art.; înv. și reg.*) ***degetul inelului*** v. Deget inelar. Inelar; (*art.; reg.*) ***degetul cel dintâi*** = ***degetul dintâi*** = ***degetul nasului*** v. Arătător. Deget arătător. Index; ***degetul cel mic*** = ***degetul cel scurt*** v. Deget mare. Degetul cel gros. Degetul cel mare. Policar; (*art.; înv.*) ***degetul de inele*** v. Deget inelar. Inelar. **3** (*la pl.; med.*) ***degete hipocratice*** = hipocratism digital. *Degetele hipocratice se caracterizează prin îngroșarea extremității lor și prin bombarea unghiilor.* **4** (*bot.; reg.*) ***deget-roșu*** v. Degețel. Degețel-roșu. Digitală (*Digitalis purpurea*). **II** (*vers.; în metrica modernă; înv.*) v. Dactil.

degetár s.n. **1** ‹înv. și pop.› năpârstoc, ‹înv. și reg.› diseu. *Când coase, folosește degetarul.* **2** (*bot.; și* ***degetar-roșu***) *Digitalis grandiflora*; digitală, ‹pop.› degetariță, degețel, degețel-de-pădure, ‹reg.› clopoței (v. *clopoțel*), degetărel, degetărel-roșu, degetărică, degetăruț, floarea-degetarului (v. *floare*), iarba-degetarului (v. *iarbă*), iarba-degetului (v. *iarbă*), iarbă-de-plămâni, iarbă-de-tripăl, țâța-oii (v. *țâță*), țâța-vacii (v. *țâță*), urechea-boului (v. *ureche*).

degetăriță s.f. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*). **2** (*pop.*) v. Degețel. Degețel-roșu. Digitală (*Digitalis purpurea*). **3** (*reg.*) v. Degetărel. Degetăruț. Potiraș (*Soldanella major*).

degetáș s.n. (*anat.; înv.*) v. Degetuț. Degețel.

degetăreá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Degetărel. Degetăruț. Potiraș (*Soldanella major*). **2** v. Degetăruț (*Soldanella montana*).

degetărél s.n. (*bot.*) **1** *Soldanella major*; degetăruț, potiraș, ‹reg.› degetariță, degetărea, măcrișul-caprei (v. *măcriș*). **2** (*reg.*) v. Degețel. Degețel-roșu. Digitală (*Digitalis purpurea*). **3** (*reg.; și* ***degetărel-roșu***) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*).

degetărícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*).

degetărúș s.m. (*bot.; reg.*) v. Degețel. Degețel-roșu. Digitală (*Digitalis purpurea*).

degetărúț s.m. (*bot.*) **1** *Soldanella montana*; ‹reg.› cănăfior, degetărea, măcrișul-caprei (v. *măcriș*), nejitnică, potiraș. **2** *Soldanella major*; degetărel, potiraș, ‹reg.› degetariță, degetărea, măcrișul-caprei (v. *măcriș*). **3** (*reg.*) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*).

degetúț s.n. (*anat.*) degețel, ‹înv.› degetaș. *Fetița are degetuțele subțiri.*

degețél s.n. **I** (*anat.*) degetuț, ‹înv.› degetaș. **II** (*bot.*) **1** (*și* ***degețel-roșu***) *Digitalis purpurea*; digitală, ‹pop.› degetariță, ‹reg.› deget-roșu, degetărel, degetăruș, năpăstrocel, țâța-oii (v. *țâță*). **2** (*pop.; și* ***degețel-de-pădure***) v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*).

deghizá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) travesti, ‹pop.› a (se) prefface, ‹înv. și reg.› a (se) străvesti, ‹înv.› a (se) schimba, ‹fig.; înv.› a se prosti[1]. *S-a deghizat în bufon la carnaval.* **2** fig. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a (se) disimula, a oculta, a tăinui, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) masca, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își deghizează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.*

deghizáj s.n. (*rar*) v. Deghizare. Travestire.

deghizamént s.n. (*rar*) v. Deghizare. Travestire.

deghizáre s.f. **1** travestire, ‹rar› deghizaj, deghizament, ‹înv.› străvestire. *Deghizarea lui în bufon a surprins pe toți.* **2** fig. disimu-

lare, tăinuire, ‹fig.› camuflare, mascare, voalare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Deghizarea adevărului de către guvernanți este sancționată politic.*

deghizát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) travestit, ‹înv.› străvestit. *Tânărul deghizat a făcut senzație.* **2** fig. (*despre stări, senzații, realități etc.*) disimulat, tăinuit, ‹fig.› camuflat, mascat, voalat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul deghizat a fost până la urmă dat publicității. Zâmbetul ei îndrăzneț este expresia unei sfieli deghizate.*

deglutiná vb. I. refl. (*lingv.; despre elementele unui cuvânt*) a se separa.

deglutináre s.f. (*lingv.*) separare. *Deglutinarea se produce prin falsa analiză a unor cuvinte.*

deglutíție s.f. (*fiziol.*) înghițire. *Deglutiția era dureroasă din cauza inflamării amigdalelor.*

degonflá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte umflate*) a (se) dezumfla. *Copilul a degonflat un balon. I s-a degonflat unul din cauciucurile mașinii.*

degonflăre s.f. dezumflare. *Din cauza degonflării unui cauciuc era să facă accident.*

degrábă adv. (*pop.*) **1** (*temporal*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu. **2** (*temporal*) v. Devreme. Repede. Timpuriu. **3** (*modal*) v. Iute. Repede. Ușor[2].

degradá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a degradat cu timpul. Igrasia a degradat chiliile mănăstirii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) învechi, a (se) strica, a (se) uza, ‹pop. și fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a (se) răblări, ‹înv. și reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au degradat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au degradat.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) a (se) deteriora, a se învechi, a (se) ponosi, a (se) roade, a (se) strica, a (se) toci, a (se) uza, ‹înv. și pop.› a (se) sparge, ‹înv. și reg.› a slăbi, ‹reg.› a se răntui, a ștofloci, a ștrăpăți, a teșmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a degradat repede pantofii. Paltonul i s-a degradat cu trecerea timpului.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică materii, produse etc. perisabile*) a (se) deprecia, a (se) strica. *Laptele s-a degradat din cauza căldurii.* **5** tr., refl. (*agron.; compl. sau sub. indică terenuri*) a (se) defertiliza. *Pământul s-a degradat din cauza cultivării aceloraşi plante an de an.* **II 1** refl. (*despre oameni*) a decădea, a se declasa, ‹fig.› a cădea, a degringola, a se descompune, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul s-a degradat din cauza consumului de droguri.* **2** tr., refl. (*adesea fig.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dezonora, a (se) înjosi, a (se) umili, ‹fig.› a (se) coborî, ‹fig.; astăzi rar› a (se) scoborî. *Munca nu degradează pe om. Nimeni nu se degradează muncind.* **3** tr., refl. (*adesea fig.; compl. sau sub. indică idei, cuvinte, fapte etc.*) a (se) trivializa, a (se) vulgariza. *Gustul publicului se poate degrada prin anumite emisiuni de divertisment.* **III** fig. **1** tr., refl. a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) complica, a se deprecia, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹fig.› a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a degradat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi degradează boala.* **2** refl. (*despre stări, situații etc.*) a se deprecia, a se înrăutăți, ‹fig.› a degenera, a se deteriora, a se strica. *Situația lor materială s-a degradat.*

degradánt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromițător, degradator, dezonorant, infamant, infamator, înjositor, nedemn, rușinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment degradant.* **2** (*despre situații, stări, fapte etc.*) dezonorant, înjositor, jignitor, ofensant, ofensator, rușinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o postură degradantă.* **II** adv. (*modal*) dezonorant, înjositor, nedemn. *I se pare degradant să se certe cu el.*

degradáre s.f. **I 1** dărăpănare, deteriorare, măcinare, părăginire, ruinare, stricare. *Degradarea conacului s-a produs în timp.* **2** deteriorare, învechire, stricare, uzare, ‹pop. și fam.› hârbuire, hodorogire, ‹fam.› paradire, rablagire, ‹reg.› hrentuire, ‹înv.› degradație, deteriorație, ‹fig.› îmbătrânire, ‹arg.› paradeală. *Și-a schimbat mobila din cauza degradării fotoliilor.* **3** deteriorare, învechire, ponosire, roadere, stricare, tocire, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. și reg.› dârvăreală, ‹reg.› răntuială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza degradării lui.* **4** depreciere. *Degradarea laptelui s-a produs din cauza căldurii.* **II 1** decădere, declasare, ‹fig.› cădere, degringoladă, ‹fig.; livr.› ilotism, ‹fig.; înv.› recădere. *Consumul de droguri l-a dus la degradare.* **2** (*adesea fig.*) dezonoare, înjosire, umilință, umilire, ‹reg.› giosire, ‹înv.› degradație, înjosorire, umiliațiune, umilitate, ‹fig.› coborâre, ‹fig.; înv. și reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. *Nu poate să admită nici cea mai mică degradare a demnității umane.* **3** (*adesea fig.*) trivializare, vulgarizare. *Degradarea unor emisiuni de divertisment este revoltătoare.* **III** fig. acutizare, agravare, depreciere, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› deteriorare. *Degradarea pneumoniei este îngrijorătoare.*

degradát, -ă adj. **I 1** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, ruinat, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, răntuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul degradat a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **2** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) delabrat, deteriorat, învechit, stricat, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile degradate au fost reparate.* **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) deteriorat, învechit, ponosit, ros, stricat, tocit, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, răntuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul degradat.* **4** (*despre materii, produse etc. perisabile*) depreciat. *Laptele degradat trebuie aruncat.* **II 1** (*despre oameni*) decăzut, declasat, ‹reg.› giosit. *Este un om degradat, dominat de vicii.* **2** (*adesea fig.; despre oameni*) înjosit, umilit, ‹rar› scăzut, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› zgulit, ‹înv.› înjosorit, ‹fig.; înv.› mortificat. *Degradat în demnitatea sa, vrea să se răzbune.* **3** (*adesea fig.*) trivializat, vulgarizat. *Unele emisiuni de divertisment degradate au fost scoase din grila de programe.*

degradatór, -oáre adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromițător, degradant, dezonorant, infamant, infamator, înjositor, nedemn, rușinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător.

degradáție s.f. (*înv.*) **1** v. Corupere. Decădere. Depravare. Pervertire. Pierzare. Viciere. **2** v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare. **3** v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire.

degresáj s.n. (*tehn.*) degresare.

degresánt s.m. (*ind. ceramică*) deplastifiant, deplastificator. *Degresantul micșorează plasticitatea unei materii prime.*

degresáre s.f. (*tehn.*) degresaj. *Pentru degresarea unei suprafețe metalice se folosește o soluție specială.*

degresát, -á adj. (*în opoz. cu „gras”; despre alimente*) slab. *Cumpără numai smântână degresată. Răciturile sunt degresate. Face o plăcintă cu brânză de vaci degresată.*

degresív, -ă adj. (*despre numere, mărimi fizice, valori etc.*) descrescător, descrescând, descrescent, ‹înv.› scăzător. *Număra de la zece la unu, în ordine degresivă.*

degringolá vb. I. intr. **1** (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) rostogoli, ‹rar› a se răsuci, ‹înv.› a (se) ponorî, ‹fig.› a zbura. *A alunecat și a degringolat în prăpastie.* **2** fig. (*despre oameni*) a cădea, a decădea, a se declasa, a se degrada, ‹fig.› a se descompune, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul a degringolat din cauza consumului de droguri.*

degringoládă s.f. **1** prăbușire, prăvălire, rostogolire, rostogolit. *Degringolada în prăpastie a fost fatală pentru ea.* **2** fig. decădere, declasare, degradare, ‹fig.› cădere, ‹fig.; livr.› ilotism, ‹fig.; înv.› recădere.

degroșáj s.n. (*tehn.*) degroșare.

degroşáre s.f. (*tehn.*) degroşaj. *Degroşarea este operaţia de prelucrare prin aşchiere a unei piese brute.*
degurgitá vb. I. tr. (*fiziol.; compl. indică sucul gastric, conţinutul stomacului etc.*) a vărsa, a voma, a vomita, ‹livr.› a decarta, ‹pop.› a borî, a lepăda, ‹fam.› a deborda, ‹reg.› a se opinti, a oticni, a răcni[2], a turna[1], ‹înv.› a eructa. *A degurgitat tot ce a mâncat.*
degurgitáre s.f. (*fiziol.*) degurgitaţie, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructaţie. *Degurgitarea poate produce dureri abdominale.*
degurgitáţie s.f. (*fiziol.*) degurgitare, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructaţie.
degustá vb. I. tr. (*compl. indică alimente, băuturi etc.*) **1** a gusta, a încerca, ‹pop.› a cerca. *A degustat compotul pentru a vedea dacă este suficient de dulce.* **2** a savura, ‹livr.› a sirota, ‹rar› a legumi. *Degustă cafeaua pe terasă.*
degustáre s.f. degustaţie, savurare. *Degustarea cafelei este una dintre plăcerile ei.*
degustáţie s.f. degustare, savurare.
dehidrázá s.f. (*biochim.*) dehidrogenază, transhidrogenază. *Dehidraza catalizează oxidarea substanţelor.*
dehidrogenázá s.f. (*biochim.*) dehidrază, transhidrogenază.
dehlemetí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Dispensa. Lipsi. Renunţa. Scăpa.
dehobí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică fiinţe ori forţa lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârşi. Solicita. Surmena. Vlăgui.
deificá vb. I. tr. **1** (*compl. indică fiinţe sau lucruri*) a diviniza, a zeifica, ‹rar› a dumnezei, ‹înv.› a îndumnezei, a înzei. *De-a lungul istoriei, oamenii au deificat diferite fiinţe sau lucruri.* **2** (*în Antic. romană; compl. indică eroi, conducători etc.*) a apoteoza, a diviniza, a zeifica. *Romanii îşi deificau împăraţii, trecându-i în rândul zeilor.* **3** fig. (*compl. indică fiinţe*) a adora, a diviniza, idolatriza, a slăvi, a venera, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul îşi deifică mama.*
deificáre s.f. **1** divinizare, zeificare, ‹înv.› divinizaţiune, îndumnezăiciune, îndumnezeire, zeificaţie. *Deificarea unui muritor se făcea în cadrul unui ceremonial special.* **2** (*în Antic. romană*) apoteozare, apoteoză, divinizare, zeificare, ‹înv.› divinizaţiune. *Deificarea împăraţilor caracterizează societatea romană antică.*
deificát, -á adj. **1** (*despre fiinţe sau lucruri*) divinizat, zeificat, ‹înv.› îndumnezeit, înzeit. *Oamenii se închinau la un muritor deificat.* **2** fig. (*despre fiinţe*) adorat, divinizat, idolatrizat, slăvit, venerat, ‹fig.› sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul deificat nu a mai jucat.*
deísm s.n. (*filos.*) ‹înv.› zeism. *Deismul susţine că lumea este supusă legilor naturale invariabile, existenţa lui Dumnezeu fiind considerată doar o cauză primară şi impersonală a universului.*
deîmpărţít s.m. (*mat.*) ‹înv.› despărţit[1], dividend. *Deîmpărţitul este primul termen al unei împărţiri.*
deînmulţít s.m. (*mat.*) ‹înv.› multiplicand. *Deînmulţitul este primul factor al unei înmulţiri.*
dejá adv. (*temporal*) **1** (*indică încadrarea într-un moment anterior*) încă. *Deja din copilărie ştia să cânte bine la vioară.* **2.** *Concursul deja se desfăşura când a intrat în sală.*
dejér s.m. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.
dejivráj s.n. dejivrare.
dejivráre s.f. dejivraj. *Prin dejivrare, se înlătură stratul de gheaţă sau de chiciură de pe suprafeţe.*
dejucá vb. I. tr. (*compl. indică planuri, intenţii, uneltiri etc. ale oamenilor*) a împiedica, a strica, a zădărnici, ‹rar› a contraria, a eluda, a obstacula, ‹fam.› a zbori. *Au dejucat planurile concurenţei.*
dejucáre s.f. împiedicare, zădărnicire. *Dejucarea planurilor concurenţei a fost o victorie.*
dejucát, -ă adj. (*despre planuri, intenţii, uneltiri etc. ale oamenilor*) împiedicat, zădărnicit. *Planurile dejucate erau ale concurenţei.*
dejugá vb. I. **I** tr. (*compl. indică boi*) a desprinde, ‹reg.› a slobozi. *După ce a dejugat boii, i-a dus la adăpat.* **II** fig. **1** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Aşeza. Poposi. **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni, colectivităţi umane, ţări*) v. Descătuşa. Dezrobi. Elibera. Emancipa. Libera.
dejugáre s.f. **I** dejugat[1], desprindere. *După dejugare, boii au fost duşi la adăpat.* **II** fig. **1** (*reg.*) v. Aşezare. Poposire. **2** (*înv.*) v. Descătuşare. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipaţie. Liberare.
dejugát[1] s.n. dejugare, desprindere.
dejugát[2], -ă adj. **I** (*despre boi*) desprins. *Boii dejugaţi de la car au fost duşi la adăpat.* **II** fig. **1** (*reg.; despre oameni*) v. Poposit. **2** (*înv.; despre oameni, colectivităţi umane, ţări*) v. Dezrobit. Eliberat. Emancipat.
dejún s.n. masă[1], masă de prânz (v. *masă*[1]), prânz, ‹rar› merinde, ‹pop.› nămiază, prânzare, ‹reg.› gustare. *Cei doi prieteni au luat dejunul la un restaurant.*
dejuná vb. I. intr. a prânzi, ‹înv. şi reg.› a merinda, ‹reg.› a gusta, a prânzui. *Cei doi prieteni au dejunat la un restaurant.*
dejúrstvă s.f. (*milit.; înv.*) v. Corp de gardă.
delaborá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică instalaţii, maşini, sisteme tehnice etc.*) a demonta, a desface, a dezasambla, ‹fam.› a dezarticula[2]. *Mecanicul a delaborat motorul maşinii.*
delaborát, -ă adj. (*tehn.; despre instalaţii, maşini, sisteme tehnice etc.*) demontat[2], desfăcut, dezasamblat. *Motorul delaborat este remontat bucată cu bucată.*
delabrá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) învechi, a (se) strica, a (se) uza, ‹pop. şi fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a răblări, ‹înv. şi reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. şi fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au delabrat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au delabrat.* **2** (*compl. sau sub. indică elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. şi fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a delabrat cu timpul. Igrasia a delabrat chiliile mănăstirii.*
delabrát, -ă adj. (*mai ales despre obiecte sau despre părţi ale lor*) degradat, deteriorat, învechit, stricat, uzat, vechi[2], ‹pop. şi fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. şi reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. şi fam.› jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile delabrate au fost reparate.*
delaoláltă adv. (*modal; înv. şi reg.*) v. In corpore. Împreună. Laolaltă.
delapidá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bani publici*) a defrauda, a deturna, a frauda, a sustrage, ‹fam.› a sfeterisi. *Doi angajaţi au delapidat o sumă mare de bani din conturile firmei.*
delapidáre s.f. (*jur.*) **1** defraudare, deturnare, fraudare, sustragere, ‹fam.› sfeterisealã, sfeterisire, ‹înv.› delapidaţie, ‹fran.› peculat, ‹grec.; înv.› sfeterismos. *Sunt anchetaţi pentru delapidarea unei sume mari de bani din conturile firmei.* **2** escrocherie, fraudă, hoţie, ‹livr.› malversaţie, ‹rar› dol, ‹fam.› inginerie financiară, ‹fig.; fam.› mâncătorie, ‹arg.› mânărie. *Este vorba de o delapidare de câteva sute de milioane de lei.*
delapidát, -ă adj. (*jur.; despre sume de bani, bunuri etc.*) defraudat, fraudat, sustras. *Suma de bani delapidată a fost mare.*
delapidatór, -oáre s.m. (*jur.*) defraudator, fraudator, ‹arg.› diurnist.
delapidáţie s.f. (*jur.; înv.*) v. Defraudare. Delapidare. Deturnare. Fraudare. Sustragere.
delatór, -oáre s.m., s.f. denunţător, informator, pârâtor, ‹livr.› sicofant, ‹înv.› prepuitor, vadnic, ‹fran.› muşard, ‹fig.; fam.› turnător, ‹arg.› antenă, caiafă, calpuzan, canar, cântăreţ, ciripitor, cobzar, doniţar, doniţaş, flaşnetar, ginitor, gurist, guşar, iepuraş, instrumentist, interpret, îngheţată (v. *înghеţat*), jet, lătrător, lepră, limbă, limonadă, limonagiu, marmeladă, mârâitor, melodios, mincinos, peţitor, philips, râşniţar, scuipător, sifon, sifonar, surlaş, tiflă, toboşar, trâmbiţar, trompetist, turnesol, ţambalagiu, ţap, ţânţar, ţiflă. *Toată viaţa a fost un delator mizerabil.*
delaţiúne s.f. denunţ, denunţare, ‹rar› spunere, ‹pop.› pârâ, ‹reg.› spusă (v. *spus*), ‹înv.› donosenie, sicofantie, sicofantire, ‹turc.; înv.›

efta, ‹fig.; fam.› turnare[1], turnătorie, ‹arg.› ciripeală, ciripire, ciripit, melodie, peţitorie, scuipat[1], smoală, şopteală, trântă, trânteală. *Pentru delaţiunea politică a fost supus oprobriului public.*

délă s.f. *(înv.)* **1** *(jur.)* v. Acţiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **2** v. Dosar.

delăsáre s.f. **1** apatie, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferenţă, indolenţă, inerţie, insensibilitate, nepăsare, nesilinţă, pasivism, pasivitate, placiditate, prostraţie, tembelism, ‹livr.› oscitanţă, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. şi pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijinţă, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de delăsare faţă de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** neglijenţă, neîngrijire. *Ţinuta sa trădează o delăsare totală.*

delăsát, -ă adj. *(despre o muncă începută)* abandonat, lăsat, neglijat. *A reluat proiectul delăsat anul trecut.*

delăsătór, -oáre adj. **1** *(despre oameni)* apatic, blazat, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriştit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană delăsătoare, lipsită de interes pentru cineva sau ceva şi de iniţiativă.* **2** *(despre oameni, mai ales despre femei)* nearanjat, neglijent, neîngrijit, ‹fam.› îngălat, lălău, şleampăt, ‹reg.› dâplos. *O femeie delăsătoare lasă o impresie dezagreabilă.*

delátură vb. I. tr. *(reg.; compl. indică substanţe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „dintre")* v. Elimina. Exclude. Înlătura. Scoate. Suprima.

delăturáre s.f. *(reg.)* v. Eliminare. Excludere. Înlăturare. Scoatere. Suprimare.

delectá vb. I. **1** tr. *(compl. indică oameni)* a amăgi, a atrage, a captiva, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănţui. *L-a delectat pe bătrân cu frumuseţea ei şi i-a luat banii.* **2** tr., refl. *(mai ales cu determ. introduse prin prep. „cu")* a (se) desfăta, a (se) răsfăţa, ‹astăzi rar sau poetic› a (se) dezmierda, ‹înv. şi reg.› a teferici, ‹fig.› a (se) îndulci. *Îşi delectează nepoţii cu tot felul de bunătăţi. S-au delectat în excursie, cumpărându-şi tot ce şi-au dorit.* **3** refl. *(despre oameni)* a se desfăta, ‹fig.› a savura. *S-a delectat cu un roman bun.* **4** refl. *(despre oameni)* a se bucura, a se desfăta, a petrece, ‹pop.› a se lăfăi. *Tinerii s-au delectat la onomastica prietenului lor.*

delectábil, -á adj. *(despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situaţii etc.)* agreabil, captivant, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, şarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. şi pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este delectabil.*

delectáre s.f. **1** captivare, desfătare, fascinare[1], fascinaţie, fermecare, încântare, seducere, seducţie, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectaţie, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› piştă, răpitură. *Filmul şi-a atins scopul: delectarea spectatorilor.* **2** desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectaţie, voluptuozitate, ‹înv. şi pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăţ, răsfăţare, ‹înv. şi reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simţiciune, ‹fig.› deliciu, dulceaţă, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. şi pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o delectare.*

delectát, -ă adj. *(despre oameni)* captivat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul delectat a răsplătit-o pe actriţă cu aplauze furtunoase.*

delectáţie s.f. **1** *(rar)* v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă. **2** *(înv.)* v. Captivare. Delectare. Desfătare. Fascinare[1]. Fascinaţie. Fermecare. Încântare. Seducere. Seducţie.

delegá vb. I. tr. *(jur.; compl. indică oameni)* a abilita, a andosa, a autoriza, a împuternici, a învesti, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Şi-a delegat fiica să încaseze contravaloarea cecului.*

delegát, -ă s.m., s.f. emisar, împuternicit, mesager, reprezentant, sol[1], trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. şi reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, delegaţii străini au fost în număr mare.*

delegáţie s.f. **1** *(jur.)* abilitate, andosament, andosare, împuternicire, mandat, procură, ‹înv.› procuraţie, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are delegaţie de a-l reprezenta în proces.* **2** ‹înv.› ambasadă, deputăţie, solie. *A trimis emirului o delegaţie.*

delestá vb. I. tr. *(mar.; compl. indică corăbii, baloane etc.)* a debalasta. *Marinarii au delestat ambarcaţiunea pentru a naviga mai repede.*

deletér, -ă adj. *(livr.)* **1** v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător. **2** fig. *(jur.)* v. Corupător. Pervertitor. Seducător.

delfín s.m. **1** *(zool.)* *Delphinus delphis;* ‹înv. şi pop.› dolf, ‹pop.› porc-de-mare. **2** *(art.; **Delfinul**; astron.; nm. pr.)* ‹pop.› Crucea (v. *cruce*). *Delfinul este o constelaţie boreală, care se află în vecinătatea Căii-Lactee.*

deliberá vb. I. tr. **1** *(despre membrii unei instanţe judecătoreşti, ai unei adunări legiuitoare etc.; compl. indică probleme de larg interes, legi, proiecte, păreri, propuneri, chestiuni în litigiu etc.)* a chibzui, a dezbate, a discuta, a pertracta. *Membrii comisiei au deliberat îndelung până au luat o hotărâre.* **2** *(compl. indică o evoluţie viitoare a unor stări, acţiuni etc.)* a decide, a hotărî, a rezolva, a soluţiona, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să delibereze strategia de dezvoltare economică.*

deliberáre s.f. chibzuire, contenţiune, dezbatere[1], discutare, discuţie, pertractare, pertractaţie, ‹înv.› deliberaţie, discută, sfădire, tratare, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Membrii comisiei, după îndelungi deliberări, au luat o hotărâre.*

deliberát, -ă adj., adv. **I** adj. *(despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor)* **1** conştient, intenţionat, liber-consimţit, voit[2], ‹rar› intenţional, precugetat. *Munca este o acţiune deliberată a omului. Alegerea lui a fost deliberată.* **2** chibzuit, cugetat, gândit. *A pus la cale acest asasinat în mod deliberat.* **II** adv. *(modal)* conştient, intenţionat, liber-consimţit, voit[2], ‹rar› precugetat. *A acceptat deliberat să participe la miting. Are o atitudine deliberat defensivă.*

deliberáţie s.f. *(înv.)* v. Chibzuire. Comentariu. Contenţiune. Deliberare. Dezbatere[1]. Discutare. Discuţie. Pertractare. Pertractaţie.

delicát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** *(despre fiinţe, despre chipul lor, despre părţi ale corpului lor etc.)* diafan, fin[1], gingaş, gracil, graţios, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaş, molceluş, uşor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul delicat.* **2** *(în opoz. cu „puternic"; despre fiinţe sau despre constituţia lor)* debil, firav, fragil, gingaş, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuţ, şubred, şubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop. şi fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, piţigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› mârşav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaş, slăburiu, şistav, şiştăvit, şubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leşinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teşmenit, ‹fig.; înv.› subţire. *Este delicat, predispus mereu la îmbolnăviri.* **3** *(despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor)* ales[2], distins, elegant, fin[1], manierat, politicos, ‹fran. înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine delicată faţă de soţie.* **4** *(despre lucruri)* fin[1]. *A cumpărat un bibelou delicat, din argint filigranat.* **5** *(despre piele, membrane etc.)* fin[1], subţire. *Vântul îi irită faţa, pentru că are pielea delicată.* **6** *(despre anumite produse, obiecte etc.)* ales[2], fin[1], ‹fig.› preţios. *Îi plac numai parfumurile delicate.* **II** adj. fig. **1** *(în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanţe etc.)* discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, tern, ‹fig.› apos, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse peisaje în culori delicate.* **2** *(despre probleme, situaţii, circumstanţe etc.)* anevoios, dificil, greu, ‹fig.› gingaş, ingrat, ‹fig.; înv.› scabros. *Este în situaţia delicată de a-l refuza.* **3** *(despre subiecte, probleme etc.)* ‹fig.› gingaş, sensibil. *Refuză să discute problemele intime, deoarece le consideră delicate.* **III** adv. *(muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale)* delicato, fin[1].

delicatésă s.f. *(mai ales la pl. **delicatese**; culin., ind. alim.)* ‹pop. şi fam.› bunătăţi

(v. *bunătate*), dulceaţă, ‹fam.› finețuri (v. *finețe*), ‹reg.› lifuri, mejerii, papară domnească, papă domnească (v. *papă*[2]). *Masa era plină cu tot felul de delicatese.*

delicatéţe s.f. **1** eleganţă, finețe, gingăşie, grație, suavitate, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingăşime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de delicatețe.* **2** fragilitate, gingăşie, gracilitate, suavitate, ‹fig.› frăgezime. *Această fetiță este de o delicatețe tulburătoare.*

delicáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) delicat, fin[1].

deliciós, -oásă adj. **I 1** (*despre mâncăruri*) apetisant, bun, gustos, îmbietor, plăcut, savuros, suculent, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaş, mişto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă delicioasă.* **2** (*despre băuturi*) apetisant, bun, gustos, îmbietor, licoros, plăcut, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaş, mişto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A băut un vin delicios.* **II** fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, şarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este delicios.*

delíciu s.n. **1** savoare. *Această mâncare are un deliciu aparte.* **2** fig. delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹fig.› dulceaţă, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. şi pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost un deliciu.*

delíct s.n. (*jur.*) vină. *Conducerea sub influența alcoolului este considerată delict.*

delictuál, -ă adj. (*jur.*) delictuos. *Fapta sa are caracter delictual.*

delictuós, -oásă adj. (*jur.*) delictual.

delicvescént, -ă adj. fig. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, neruşinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› bizantin, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață delicvescent.*

delicvescénţă s.f. fig. corupție, deboşă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deşănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹fig.› descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. şi pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1]. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre viciu, spre delicvescență.*

delimitá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a demarca, a hotărnici, a încercui, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A delimitat via pe care o are pe deal.* **2** (*compl. indică suprafețe, hotare, lucruri etc.*) a limita, a mărgini, a străjui, a ţărmuri. *Păpurişul delimitează iazul.* **3** (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a circumscrie, a demarca, a limita, a marca, a mărgini. *Au delimitat laturile şoselei pentru a se evita accidentele.* **4** (*compl. indică probleme, situații, fapte etc.*) a circumscrie, a limita, a restrânge, ‹înv.› a periorisi. *Şi-a delimitat subiectul lucrării de doctorat numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **II** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se desluşi, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detaşa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se delimitează pe linia orizontului.*

delimitáre s.f. **I 1** circumscriere, demarcaj, demarcare, demarcație, hotărnicire, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Delimitarea viei i-a fost impusă de primărie.* **2** circumscriere, limitare, restrângere. *Delimitarea subiectului lucrării numai la studiul neologismelor i-a fost cerută de conducătorul de doctorat.* **II** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, evidențiere, precizare, profilare, proiectare, reliefare. *Delimitarea munților în depărtare devine clară pe timp senin.*

delimitát, -ă adj. **1** (*despre spații, terenuri etc.*) circumscris, demarcat, limitat, mărginit. *Terenul delimitat este locul de joacă al copiilor.* **2** (*despre probleme, situații, fapte etc.*) circumscris, finit, limitat, mărginit. *Subiectul lucrării are un caracter delimitat, cuprinzând numai studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.*

delimitatív, -ă adj. delimitator, limitativ, restrictiv, ‹rar› limitator. *Tratatul încheiat are condiții delimitative.*

delimitatór, -oáre adj. delimitativ, limitativ, restrictiv, ‹rar› limitator.

delincvént, -ă s.m., s.f. (*jur.*) ‹arg.› ilegalist. *Delincvenții comit delicte penale.*

delintersáre s.f. (*ind. text.*) lintersare. *Firele scurte de pe semințele de bumbac egrenate se îndepărtează prin delinteresare.*

delír s.n. **I 1** (*med.*) aiurare, aiureală, delirare, ‹înv. şi reg.› bâiguială, bâiguire. *Din cauza febrei mari, bolnavul era în stare de delir.* **2** (*psih.*) ***delir oniric*** = onirism. *Delirul oniric apare într-un context de confuzie mintală;* ***delir parțial*** = fixație, hantisă, idee fixă, manie, marotă, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. şi fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au delir parțial sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.* **II** fig. exaltare, exaltație, extaz, frenezie, ‹fig.› incantație, nebunie. *După concert, în sală era o atmosferă de delir general.*

delirá vb. I. intr. (*med.; despre oameni*) a aiura, ‹rar› a frenetiza, ‹înv. şi reg.› a bâigui, ‹reg.› a lozi, ‹înv.› a visa. *Din cauza temperaturii mari, bolnavul delirează.*

deliránt, -ă adj. fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exaltat, excesiv, frenetic, ‹fig.› mescalinic. *Nu-i plăceau aplauzele delirante.*

deliráre s.f. (*med.*) aiurare, aiureală, delir, ‹înv. şi reg.› bâiguială, bâiguire.

delişór s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

delíu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

délniță s.f. **1** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) jirebie, în Ev. Med., în Transilv., Bucov. şi Ban.› sesie[1]. *Delnița era partea din hotarul moşiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani din acel sat.* **2** (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moşie. Pământ (v. *pământ*). Proprietate.

delóc adv. (*modal*) defel, nicicum, nicidecum, ‹înv. şi pop.› necum, nicicât, nimic, ‹pop. şi fam.› ioc, ‹reg.› bai[1], hici, neam, nicicacum, nicidecât, tenchi[2], ‹arg.› canci, ciuciu, nexam, nix, oha, pauză, sufletu' (v. *suflet*), zero. *Nu se pricepe deloc la politică.*

deloiál, -ă adj. (*despre oameni*) incorect, necinstit, necorect, neloial, neonest, veros, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. şi pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari deloiali.*

deloialitáte s.f. improbitate, incorectitudine, necinste, necorectitudine, rea-credință, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecțiune, malonestitate. *Deloialitatea unor funcționari publici este o realitate.*

délta s.m. fig. (*înv.*) v. Adevăr. Real. Realitate.

délta-cortizon s.m. (*farm.*) prednison. *Delta-cortizonul este folosit ca antiinflamator şi imunodepresiv.*

delúc s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Colină. Deluşor.

deluléț s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

delúng, -ă adj. (*rar*) v. Îndelung. Îndelungat. Lung. Prelung. Prelungit.

delungá vb. I. tr., refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta.

delungát, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre locuri, aşezări omenești etc.*) v. Depărtat. Îndepărtat. **2** (*despre timp sau despre alte noțiuni temporale*) v. Destul. Îndelung. Îndelungat. Mare[1]. Mult. **3** (*despre viață, procese, calități etc.*) v. Îndelung. Îndelungat. Lung.

delurél s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

delurós, -oásă adj. (*despre terenuri, regiuni etc.*) ‹înv.› dâlmos. *Satul lor este situat într-o zonă deluroasă.*

deluşél s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

deluşór s.n. (*geomorf*) colină, ‹pop.› colnic, colnicioară, delişor, deluleț, delurel, deluşel, deluț, grumaz, ‹reg.› colniță[2], deluc, grui[2], huhui, muncel, ‹fran.; înv.› monticul. *În spatele casei se înalță un deluşor.*

delúț s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

deluzóriu, -ie adj. (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, iluzoriu, înşelător, neadevărat, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv.

și reg.› părut², ‹reg.› cealău, celarnic, măglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit deluzorii.*

demachiá vb. I. refl. (*despre femei, artiști etc.*) ‹pop.› a se dezrumeni. *Se demachiază întotdeauna înainte de culcare.*

demachiáj s.n. demachiat, demachiere.

demachiát s.n. demachiaj, demachiere.

demachiére s.f. demachiaj, demachiat. *Demachierea artiștilor este făcută de profesioniști.*

demagóg s.m. ‹livr.› plebicol. *Demagogii rostesc discursuri bombastice.*

demantelá vb. I. tr. fig. (*compl. indică organizații, rețele, asociații etc.*) a desființa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a destrăma, a neantiza. *A reușit să demanteleze o rețea de spionaj.*

demará vb. I. **1** intr. (*tehn.; despre motoare, autovehicule etc.*) a porni. *Camionul a demarat.* **2** tr. fig. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a iniția, a începe. *A demarat o afacere cu produse cosmetice.*

demaráj s.n. (*tehn.*) demarare, pornire.

demaráre s.f. **1** (*tehn.*) demaraj, pornire. *Iarna, apar unele probleme la demararea mașinii.* **2** fig. inițiere, începere. *Demararea afacerii cu produse cosmetice a fost inspirată.*

demaratór s.n. (*tehn.; rar*) v. Demaror. Pornitor.

demarcá vb. I. tr. **1** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a hotărnici, a încercui, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A demarcat via pe care o are pe deal.* **2** (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a circumscrie, a delimita, a limita, a marca, a mărgini. *Au demarcat laturile șoselei pentru a se evita accidentele.*

demarcáj s.n. circumscriere, delimitare, demarcare, demarcație, hotărnicire, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură.

demarcáre s.f. circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcație, hotărnicire, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Demarcarea viei i-a fost impusă de primărie.*

demarcát, -á adj. (*despre spații, terenuri etc.*) circumscris, delimitat, limitat, mărginit. *Terenul demarcat este locul de joacă al copiilor.*

demarcáție s.f. circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcare, hotărnicire, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură.

demarór s.n. (*tehn.*) pornitor, ‹rar› demarator. *Demarorul motorului cu ardere internă s-a defectat.*

demárș s.n. (*fran.*) v. Demers. Intervenție.

demascá vb. I. refl. fig. (*despre oameni*) a se autodemasca, a se trăda. *Prin gestul necontrolat s-a demascat.*

demascáre s.f. fig. autodemascare, trădare. *Demascarea planurilor sale l-a făcut să intre în panică.*

demascát, -á adj. fig. (*despre suspecți, urmăriți, infractori etc.*) depistat, descoperit, dovedit. *Infractorul demascat a fost arestat.*

demasculiniá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică bărbați*) a (se) deviriliza, a (se) efemina, ‹înv.› a (se) efemeia, ‹fig.› a (se) înmuia, a (se) moleși.

demasculinizáre s.f. (*biol., med.*) devirilizare, efeminare, efeminație. *Demasculinizarea este starea acelor bărbați care au aspect sau caractere feminine.*

demasculinizát adj. (*despre bărbați*) devirilizat, efeminat, ‹înv.› efemeiat, levente, ‹fig.› molatic. *Bărbații demasculinizați au aspect sau caractere feminine.*

démă s.f. (*în vechea Atică și în Imperiul Bizantin*) demos. *Dema era o unitate administrativ-teritorială.*

demáncare s.f. (*înv.și pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

demáncat s.n. (*înv. și pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

demândă vb. I. tr. (*înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

demândáre s.f. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injonțiune. Ordin.

demenajá vb. I. refl. (*livr.; despre oameni; cu determ. locale, introduse prin prep. „în”, „la”, „din”, „de la”, „pe”*) v. Muta. Strămuta.

demenajáre s.f. (*livr.*) v. Mutare. Mutat. Strămutare.

demént, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) alienat, descreierat, înnebunit, nebun, smintit, ‹rar› nebunit, ‹pop. și fam.› apucat², candriu, deșucheat, diliman, hututui, țicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat², lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, șui³, ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeț, ‹înv. și reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, păläurat, preclătit, preclintit, primit, prost, șuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit², scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus², țăcănit², ‹fig.; reg.› pălit², săltat², ‹arg.› buibui, pocnit², sandilău, sandiliu, ușchit. *Oamenilor demenți li se fac tratamente speciale.* **2** adj. (*despre fapte, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) demențial, nebunesc, smintit. *Și-a pierdut viața din cauza gestului său dement.*

deménță s.f. (*psih.*) **1** alienare, alienare mintală, alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, nebunie, ‹livr.› folie, ‹rar› insanitate, ‹înv. și pop.› stropșeală, ‹pop. și fam.› nebuneală, pierderea minții (v. *pierdere*), sminteală, smintire, țicneală, ‹pop.› îndrăcire, luatul ielelor (v. *luat*¹), zărgheală, ‹fam.› dileală, ‹înv. și reg.› smintă, smintenie, ‹reg.› bolânzeală, bolânzie, preclinteală, sălteală, trăsneală, zăluzeală, zăluzie, zărghenie, ‹înv.› dezmeticire, dezmeticiune, fără-minte, ienăcire, ‹fig.› rătăcire, scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de demență.* **2** ***demență precoce*** = dezagregare mentală, dezagregare psihică, schizofrenie. *Demența precoce este o boală psihică ireversibilă, deosebit de gravă.*

demențiál, -ă adj. **I** (*despre fapte, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dement, nebunesc, smintit. **II** fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) înnebunitor. *În timpul concertului rock, în sală era o atmosferă demențială.* **2** (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

demérit s.n. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns¹. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară². Viciu.

demérs s.n. intervenție, ‹înv.› ispită, ispitire, ‹fran.› demarș. *Dorința de a-și ajuta prietena explică demersul ei.*

demetaná vb. I. tr. (*chim.; compl. indică hidrocarburi sau cărbuni*) a demetaniza. *A demetanat hidrocarburile extrăgând metanul.*

demetanáre s.f. (*chim.*) demetanizare. *Demetanarea este separarea metanului de restul componenților unui amestec de hidrocarburi.*

demetanizá vb. I. (*chim., compl. indică hidrocarburi gazoase sau cărbuni*) a demetana.

demetanizáre s.f. (*chim.*) demetanare.

demifónd s.n. (*sport*) semifond. *Demifondul este o probă sportivă de atletism, de ciclism sau de natație care se dispută pe distanțe mici.*

demimóndă s.f. (*fran.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

demimondénă s.f. (*de obicei deprec.*) cocotă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹livr.› frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rea (v. *rău*), ‹pop. și fam.› curvă, curvet, curvișteană, matracucă, târfă¹, târfoștină, ‹pop.› lele, papină, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› häitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină², profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică², țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madarangă, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală¹, ‹reg.; deprec. sau peior.› häitușcă, lindră, mârliță², paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*²), vijlă¹, ‹înv.› celetnică, damă publică,

femeie publică, hurişte, loretă, magopaţă, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiţă, panţură, tălaniţă, uşarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, şanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. şi fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdrenţă, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› căţea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiţă, puicuţă, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, paraşută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanţă, fleanţă, gudă, handră, libră[1], ruptură, şuleandră, şulfă, tearfă, terfeloagă, ţoloabă, ţundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, başoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniţă, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârţă, fârţoagă, finfă, fleaşcă, fleoarţă, fleorţotină, fleştură, fliuşcă, floarţă, floştină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâţă, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliţă, maimuţă, maimuţică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriaşă (v. *meseriaş*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiţă, paraşutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiţă, pipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiţă, puşcătoare (v. *puşcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, ştiolfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriţă, zaharină, zână ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să înveţe pentru a le face cinste părinţilor, nu să ajungă o demimondenă.*

demineralizáre osoasă s.f. (*biol., med., med. vet.*) decalcificare. *Decalcificarea este scăderea cantităţii de calciu din organism.*

demís, -ă adj. (*despre persoane care ocupă un post*) destituit, îndepărtat, scos[2], ‹pop. şi fam.› caterisit. *Funcţionara demisă îşi caută un alt loc de muncă.*

demísie s.f. (*adesea constr. cu vb. ca „a da”, „a depune”, „a înainta”, „a oferi”, „a prezenta”*) ‹înv.› paretisire, prostire[3] ‹grec.; înv.› paretisis. *Şi-a dat demisia pentru că şi-a găsit un post mai bine plătit.*

demisioná vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) ‹înv.› a paretisi, a se prosti[2]. *A demisionat din funcţia pe care o avea deoarece era nemulţumit de salariu.* **2** tr. (*rar; compl. indică persoane care ocupă un post*) v. Demite. Destitui. Îndepărta. Scoate.

demistificá vb. I. tr. (*compl. indică lucruri, idei etc.*) a demitifica, a demitiza, a demitologiza. *Istoricul literar a încercat să demistifice trecutul scriitorului cercetat.*

demistificáre s.f. demitificare, demitizare. *Încercarea de demistificare a trecutului scriitorului a provocat reacţii diferite.*

demíte vb. III. tr. (*compl. indică persoane care ocupă un post*) a destitui, a îndepărta, a scoate, ‹rar› a demisiona, ‹pop. şi fam.› a caterisi, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.; fam.› a zbura, ‹arg.› a smântâni. *După noua grilă, mulţi funcţionari au fost demişi din posturile lor.*

demítere s.f. destituire, îndepărtare, scoatere, ‹rar› destituţiune, ‹pop. şi fam.› caterisire, ‹înv.› luare. *Demiterea funcţionarei din postul pe care îl ocupa a provocat nemulţumirea colegilor ei.*

demitificá vb. I. tr. (*compl. indică lucruri, idei etc.*) a demistifica, a demitiza, a demitologiza.

demitificáre s.f. demistificare, demitizare.

demitizá vb. I. tr. (*compl. indică lucruri, idei etc.*) a demistifica, a demitifica, a demitologiza.

demitizánt, -ă adj. demitizator. *A scris o carte demitizantă, având ca subiect trecutul unui cunoscut poet.*

demitizáre s.f. demistificare, demitificare.

demitizatór, -oáre adj. demitizant.

demitologizá vb. I. tr. (*compl. indică lucruri, idei etc.*) a demistifica, a demitifica, a demitiza.

demiúrg s.m. **1** (*art. **Demiurgul**; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Demiurgul care a dat naştere cerului şi pământului.* **2** creator, făuritor, înfăptuitor, născocitor, plăsmuitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârşitor, scornitor, sfârşitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clăditor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este demiurgul poeziei de dragoste italiene.*

demizéu s.m. (*mitol.; rar*) v. Semizeu.

demn, démnă adj. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) vrednic. *Pentru ceea ce a făcut este demn de laudă.* **2** (*despre oameni sau despre comportamentul lor*) respectabil. *Este un profesor demn, preţuit de studenţi.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) mândru, patrician. *Acest venerabil domn, descendent al unei cunoscute familii boiereşti, are o conduită demnă.* **4** (*mai ales despre conduita, comportarea oamenilor*) ‹fig.› drept, vertical. *Este un bun specialist cu o ţinută demnă în faţa şefilor.*

demnitár s.m. (*polit.*) ‹înv. şi reg.› ureadnic, ‹înv.› dregător, ‹iron.› mărime, mărire. *Face parte din cercul demnitarilor.*

demnitáte s.f. **1** ‹înv.› dignitate, ‹fig.; fam.› obraz. *A depăşit cu demnitate o situaţie dificilă.* **2** mândrie, semeţie, ‹pop.› dârzenie, făloşenie, făloşie. *Domnitorul muntean are o atitudine plină de demnitate în faţa solului turc.* **3** mândrie, onoare. *A răspuns cu demnitate celui care voia să-l umilească.* **4** cinste, reputaţie, ‹fig.› obraz. *Şi-a păstrat în viaţă demnitatea.* **5** poziţie, rang, ‹înv. şi pop.› mărie[1], mărime, mărire, ‹înv.› cin[1], despus, dregătorie, ifos, orânduială, şedere, vrednicie, ‹grec.; înv.› ipolips, ‹fig.› treaptă. *Tatăl ei deţine o demnitate înaltă în stat.* **6** (*mai ales la pl. **demnităţi***) onoruri (v. *onor*), rang, titlu, ‹înv.› spiţă, stat[3], taxis. *Era un om onest pe care nu-l interesau demnităţile. Prin căsătorie, a urcat scara demnităţilor până la vârf.*

demoazélă s.f. (*înv.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnişoară. Duduie.

demobilizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică trupe, unităţi militare etc.*) ‹înv.› a slobozi. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) demoraliza, a (se) deprima, a (se) descuraja, a dezola, ‹fig.; fam.› a (se) demonta, ‹fig.; înv.› a (se) ofili. *Eşecul din ultima afacere l-a demobilizat.*

demobilizánt, -ă adj. fig. (*despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situaţii etc.*) demoralizant, demoralizator, depresiv, deprimant, descurajant, descurajator, ‹fig.› demobilizator. *Eşecurile repetate au avut un efect demobilizant.*

demobilizáre s.f. fig. (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹fig.› opresiune. *Starea de demobilizare în care se află este din cauza eşecului de la bacalaureat.*

demobilizát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) demoralizat, deprimat, descurajat. *Deşi demobilizat din cauza eşecului suferit, are speranţa că va reuşi.*

demobilizatór, -oáre adj. fig. (*despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situaţii etc.*) demoralizant, demoralizator, depresiv, deprimant, descurajant, descurajator, ‹fig.› demobilizant.

democrát, -ă adj. (*polit.*) democratic. *Un regim democrat respectă libertăţile cetăţeneşti.*

democrát-creştín s.m., s.f., adj. (*polit.*) creştin-democrat, ‹rar› democreştin. *Democrat-creştinii urmăresc să aplice principiile democraţiei creştine. S-a înscris în Partidul Democrat-Creştin.*

democrátic, -ă adj. (*polit.*) democrat.
democreștín, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.; rar*) v. Creștin-democrat. Democrat-creștin.
demodá vb. I. refl. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se dezactualiza, a se învechi, a se perima, a trece, ‹fig.› a se răsufla, a se rugini. *Unele obiceiuri s-au demodat.*
demodáre s.f. desuetudine, dezactualizare, învechire, perimare. *Demodarea unor obiceiuri este inevitabilă.*
demodát, -ă adj. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare demodată.* **2** (*despre oameni*) depășit, ‹fam.› expirat, ‹fig.› mucegăit. *Unii tineri își consideră părinții demodați.*
demoduláre s.f. (*fiz.*) demodulație.
demodulátie s.f. (*fiz.*) demodulare. *Demodulația este procesul de obținere a semnalului modulator dintr-o oscilație modulată.*
demolá vb. I. **1** tr. (*compl. indică construcții, imobile etc.*) a dărâma, ‹rar› a dezafecta. *Primăria a demolat mai multe clădiri vechi din centrul orașului.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a demolat speranțele.*
demoláre s.f. dărâmare, dărâmat[1]. *Demolarea clădirilor vechi din centrul orașului s-a făcut în câteva zile.*
demolát, -ă adj. (*despre construcții, imobile etc.*) dărâmat[2]. *Clădirile demolate erau vechi de un secol.*
demologíe s.f. demopsihologie. *Demologia se ocupă cu studiul creațiilor și tradițiilor populare.*
démon s.m. **1** diavol, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **2** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.
demonésc, -éască adj. (*rar; mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.
demonetizá vb. I. **I** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) a (se) deprecia, a (se) devaloriza, a flota, ‹livr.› a (se) devaluta, ‹rar› a (se) devalorifica, ‹înv. și reg.› a (se) devalva, a înceta. *Moneda națională s-a demonetizat.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimaliza, a minimiza, a subaprecia, a subestima, a subevalua, ‹fig.; rar› a deprecia. *Nu demonetiza puterea pe care o are acest om! Criticii au demonetizat ultimul roman al scriitorului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, concepții, metode etc.*) a (se) banaliza, a (se) vulgariza, ‹fig.› a (se) standardiza. *Viziunea regizorului a demonetizat sentimentul sacrului.*
demonetizáre s.f. (*fin.*) depreciere, devalorizare, ‹livr.› devalutare, ‹înv. și reg.› devalvare. *În ultimul timp a avut loc demonetizarea monedei naționale.*
demonetizát, -ă adj. (*fin.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) depreciat, devalorizat, scăzut, ‹livr.› devalutat, ‹înv. și reg.› devalvat. *Demonetizată, moneda națională începe să-și revină.*
demoniác, -ă adj. (*livr.; mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.
demónic, -ă adj. **I** (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. și pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmășesc. *Numai dintr-un impuls demonic a putut face o asemenea atrocitate.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie demonică, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie demonică.* **2** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, funest, nefast, sinistru, sumbru, ‹fig.› diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire demonică.* **3** ‹fig.› diabolic, drăcesc, infernal. *Dansează într-un ritm demonic.*
demoníe s.f. demonism, satanism.
demonísm s.n. **1** demonie, satanism. *Demonismul este credința în demoni.* **2** (*lit.*) satanism. *Demonismul romantic situează în centrul operei literare pe demon sau personaje satanice.*
demonofobíe s.f. (*psih.*) satanofobie. *Demonofobia este frica patologică de demoni, stafii și spirite.*
demonografíe s.f. demonologie.
demonologíe s.f. demonografie. *Demonologia se ocupă cu studiul demonilor și al credințelor legate de aceștia.*
demonstrá vb. I. **1** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document demonstrează că el este proprietarul casei.* **2** tr. (*compl. indică stări, situații etc.*) a dovedi, a indica, a proba, ‹fig.› a marca. *Cursul evenimentelor demonstrează o schimbare a mentalității oamenilor.* **3** tr. a arăta, a dovedi, a manifesta, a vădi, ‹înv.› a vedera. *Fata demonstrează un real talent pentru muzică.* **4** tr. (*compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) a argumenta, a dovedi, a proba, a susține, ‹rar› a mărturisi, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a arăta, a argumentirui, a probui, ‹fig.› a funda. *Avocatul demonstrează nevinovăția clientului său.* **5** tr. a arăta, a explica, a expune, ‹reg.› a copreți. *Vânzătorul îi demonstrează cum funcționează motorul mașinii.* **6** intr. (*despre mulțimi de oameni*) a manifesta. *Au demonstrat pentru pace.* **7** tr. (*compl. indică cunoștințe, calități, sentimente etc.*) a etala. *La examen și-a demonstrat cunoștințele.*
demonstránt, -ă s.m., s.f. manifestant. *Demonstranții au fost pașnici.*
demonstráre s.f. **1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrație, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Demonstrarea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **2** argumentare, argumentație, ‹înv.› argumentiruire, vorovire. *Demonstrarea nevinovăției clientului său este atribuția avocatului.* **3** explicare, explicație.

Profesorul a început demonstrarea la tablă a teoremei.

demonstrát, -ă adj. (*despre fapte, afirmații etc.*) adeverit, confirmat, dovedit, probat, verificat. *Autenticitatea tabloului este un lucru demonstrat.*

demonstratív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** exemplificativ, exemplificator, ilustrativ. *Planșele expuse au rol demonstrativ.* **2** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) ostentativ, provocator, ‹rar› ostentatoriu. *A privit spre el cu un dispreț demonstrativ.* **3** (*ret.*) epidictic. *În discursul său oratorul folosește mai multe procedee demonstrative.* **II** adv. (*modal*) ostentativ, provocator, vădit. *Nemulțumit de hotărârile luate, a părăsit demonstrativ sala de ședințe.*

demonstrație s.f. **1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, dovedire, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. **2** manifestație. *S-a organizat o mare demonstrație pentru pace.*

demontá vb. I. **I** tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) a delabora, a desface, a dezasambla, ‹fam.› a dezarticula[2]. *Mecanicul a demontat motorul mașinii.* **2** (*compl. indică poduri militare*) a deponta. *După ce apele au scăzut, militarii au demontat podul de pontoane.* **II** tr., refl. fig. (*fam.*) **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Demobiliza. Demoraliza. Deprima. Descuraja. Dezola. **2** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Obosi. Osteni.

demontáre s.f. (*tehn.*) demontat[1]. *Mecanicul are nevoie de instrumente speciale pentru demontarea motorului.*

demontát[1] s.n. (*tehn.*) demontare.

demontát[2], -ă adj. (*tehn.; despre instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) delaborat, desfăcut, dezasamblat. *Motorul demontat este remontat bucată cu bucată.*

demopsihologíe s.f. demologie. *Demopsihologia se ocupă cu studiul creațiilor și tradițiilor populare.*

demoralizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) deprima, a (se) descuraja, a dezola, ‹înv.› a dezbărbăta, a se ocei, a se răslăbi, ‹fig.› a (se) demobiliza, ‹fig.; fam.› a (se) demonta, ‹fig.; înv.› a (se) ofili. *Eșecul din ultima afacere l-a demoralizat.* **2** (*înv.*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

demoralizánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizator, depresiv, deprimant, descurajant, descurajator, ‹înv.› supărător, ‹fig.› demobilizant, demobilizator. *Eșecurile repetate au avut un efect demoralizant.* **2** (*despre peisaje, ambient etc.*) depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este demoralizantă.*

demoralizáre s.f. **1** (*psih.*) acedie, breakdown, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de demoralizare în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.* **2** (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

demoralizát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) deprimat, descurajat, ‹fig.› demobilizat. *Deși demoralizat din cauza eșecului suferit, are speranța că va reuși.* **2** (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

demoralizatór, -oáre adj. (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, descurajator, ‹fig.› demobilizant, demobilizator.

demoralizáție s.f. (*înv.*) **1** (*psih.*) v. Acedie. Breakdown. Demoralizare. Depresie. Depresie nervoasă. Deprimare. Descurajare. Dezolare. Marasm. **2** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

démos s.n. **1** (*în vechea Atică și în Imperiul Bizantin*) demă. *Demosul era o unitate administrativ-teritorială.* **2** (*rar*) v. Neam. Popor.

demúlt adv. (*temporal; în legătură cu vb. la trecut*) cândva, înainte, odată, odinioară, vreodată, ‹pop.› undeva, ‹înv. și reg.› oarecând, ‹înv.› oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo demult.*

demultiplexáj s.n. (*inform.*) demultiplexare. *Prin demultiplexaj se separă informațiile sau căile de transmitere pentru a le orienta spre mai mulți destinatari.*

demultiplexáre s.f. (*inform.*) demultiplexaj.

denaturá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) ‹reg.› a corchezi, ‹fig.› a deforma, a masacra, a scâlcia, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește denaturând cuvintele. Și-a denaturat scrisul din cauza artritei de la degete.* **2** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a denaturat voit textul comunicatului.*

denaturáre s.f. **1** ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Denaturarea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care vorbesc corect.* **2** alterare, deformare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza denaturării textului comunicatului.*

denaturát, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) ‹fig.› deformat, scâlciat, schimonosit[2], schingiuit[2], stâlcit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea denaturată a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puțină știință de carte.* **2** (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul denaturat al comunicatului l-a revoltat.* **3** (*biol.; despre genuri, specii etc.*) aberant.

dendrítă s.f. (*anat.*) arborizație protoplasmatică, dendron. *Dendrita este o prelungire neuronală ramificată.*

dendrític, -ă adj. (*anat.*) arborescent. *Prelungirea neuronului este dendritică.*

dendrografíe s.f. (*bot.*) dendrologie. *Dendrografia se ocupă cu studiul plantelor lemnoase.*

dendrologíe s.f. (*bot.*) dendrografie.

dendrometríe s.f. (*silv.*) taxație forestieră. *Dendrometria se ocupă cu studiul metodelor de măsurare a volumului arborilor și cu legile de creștere a lor.*

dendrón s.n. (*anat.*) arborizație protoplasmatică, dendrită.

déndru s.m. (*bot.; înv. și reg.*) v. Rozmarin (*Rosmarinus officinalis*).

denegá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*compl. indică oameni, credințe, opinii etc.*) v. Abnega[2]. Nega. Tăgădui. **2** (*compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge.

denegáre s.f. (*livr.*) **1** v. Abnegare[2]. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgadă. Tăgăduială. Tăgăduire. **2** v. Inacceptare. Neacceptare. Refuz. Respingere.

denegáție s.f. (*livr.*) **1** v. Abnegare[2]. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgadă. Tăgăduială. Tăgăduire. **2** v. Inacceptare. Neacceptare. Refuz. Respingere.

dénga s.f. (*med.*) arboviroză. *Denga este determinată de patru tipuri de arbovirusuri, transmise prin înțepătura unui țânțar.*

dénie s.f. (*relig.; la creștinii ortodocși*) ‹reg.› rugă, vecernie, ‹înv.› straste. *Denia se ține în fiecare seară a săptămânii dinaintea Paștelui.*

denigrá vb. I. tr., intr. refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, a (se) vitupera, ‹înv. și

pop.› a (se) ocărî, ‹pop. şi fam.› a feşteli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. şi reg.› a şopoti, ‹reg.› a dihuli, a feşti, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuţi, a descuviinţa, a detrage, a îngloti, a limbuţi, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pişpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfâşia, a ştampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colţuri şi-şi denigrează vecinii. După ruptură, încep să se denigreze.*

denigránt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, clevetitor, defăimător, denigrator, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. şi fam.› şopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârţos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pişpăitor, ponosluitor, şoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Persoanele denigrante sunt evitate.* **2** adj. (*despre afirmaţii, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrator, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprinţar. *Afirmaţia ei este denigrantă.*

denigráre s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, detractare, detracţie, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, şoaptă, vituperare, vituperaţie, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. şi pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. şi fam.› feştelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ştafetă, ‹înv. şi reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, şopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuţie, catigorie, clevetă, detractaţie, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia denigrarea și invidia.*

denigrát, -ă adj. (*despre oameni*) bârfit[2], calomniat, defăimat, detractat, discreditat, ponegrit, ‹înv. şi pop.› ocărât, ‹pop. şi fam.› feştelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata denigrată s-a îndepărtat de colege.*

denigratór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, clevetitor, defăimător, denigrant, detractor, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. şi fam.› şopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârţos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pişpăitor, ponosluitor, şoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. **2** adj. (*despre afirmaţii, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrant, ponegritor, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprinţar.

denişá vb. I. tr. fig. (*livr.; compl. indică fiinţe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi.

denitrá vb. I. tr. (*biochim.; compl. indică substanţe, solul etc.*) a denitrifica. *A denitrat substanţa, eliberând azotul.*

denitráre s.f. (*biochim.*) denitrificare. *Prin denitrare se îndepărtează azotul dintr-o substanţă.*

denitrificá vb. I. (*biochim.; compl. indică substanţe, solul etc.*) a denitra.

denitrificánt, -á adj., s.m. (*biochim.*) denitrificator. *Bacteriând denitrificante descompun protidele şi nitraţii din sol.*

denitrificáre s.f. (*biochim.*) denitrare.

denitrificatór, -oáre adj., s.m. (*biochim.*) denitrificant.

denivelá vb. I. refl. (*despre terenuri, drumuri etc.*) a se lăsa. *Din cauza caniculei şi a circulaţiei intense, şoseaua s-a denivelat pe unele porţiuni.*

deniveláre s.f. (*geomorf.*) accident, denivelaţie, neregularitate. *În zona de deal sunt numeroase denivelări de teren.*

denivelát, -ă adj. (*despre sol, forme de relief etc.*) accidentat, învălurat, neregulat, ‹înv. şi reg.› săpat[2]. *Nu se poate ajunge la mănăstire din cauza drumului denivelat.*

denivelăţie s.f. (*geomorf*) accident, denivelare, neregularitate.

denombră vb. I. tr. (*mat.; livr.*) v. Număra[1]. Socoti.

denomină vb. I. **1** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică monede, însemne băneşti etc.*) a denominaliza. *Moneda naţională a fost denominată.* **2** tr. (*livr.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

denominalizá vb. I. tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică monede, însemne băneşti etc.*) a denomina.

denominăţie s.f. denumire, nume, numire, ‹rar› designare, intitulare, ‹înv.› apelaţie, titlu, titulatură, ‹fran.› designaţie. *Poreclele fac parte din sistemul de denominaţie subiectiv.*

denotá vb. I. tr. a arăta, a atesta, a indica, a releva, a vădi, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectaţi denotă faptul că nu dormise toată noaptea.*

denotăt s.n. (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificant"; rar*) v. Concept. Semnificat.

denotatív, -ă adj. **1** (*lingv.; despre limbaj, semnificaţii etc.*) exact, precis, riguros. *A surprins perfect sensul denotativ al acestui cuvânt.* **2** (*despre stil*) neutru, obiectiv, ‹fig.› sec. *Stilul lucrării este denotativ.*

denotáţie s.f. **1** (*log.*) extensiune, sferă. *Denotaţia reprezintă totalitatea obiectelor la care se aplică un concept.* **2** (*lingv.; în semiotică; în opoz. cu „conotaţie"*) semnificaţie. *Denotaţia este sensul conceptual fundamental al unui cuvânt.*

dens, dénsă adj. **I 1** (*despre corpuri, materii etc. sau despre structura lor*) compact, îndesat, ‹pop.› vârtos. *L-a lovit tare cu bulgărele de zăpadă care era dens.* **2** (*despre corpuri, substanţe, preparate etc.*) consistent, solid, tare, ‹pop.› vârtos. *Mortarul este dens.* **3** (*despre substanţe fluide*) compact, gros. *A cumpărat o smântână densă pentru frişcă.* **4** (*despre ceaţă, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, des, gros, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineaţa a fost ceaţă densă.* **5** (*despre noapte*) adâncă (v. *adânc*), neagră (v. *negru*), nepătrunsă (v. *nepătruns*), obscură (v. *obscur*). *Fiind o noapte densă, fără lună, nu se poate distinge nimic.* **6** (*despre frunziş, desişuri etc.*) des, nepătruns, ‹fig.; reg.› stoborât. *În frunzişul dens al copacului îşi fac cuib doar păsările mici.* **II** fig. (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹fig.› sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul dens al jurnalistului.*

densificá vb. I. tr., refl. a (se) condensa, a (se) întări. *Ţinut prea mult la cuptor, pilaful s-a densificat.*

densitáte s.f. **1** (*fiz.*) masă specifică (v. *masă*[2]), ‹înv.› desime, desitate. *Densitatea este raportul dintre masa şi volumul unui corp.* **2** ***densitate optică*** = extincţie. *Densitatea optică este logaritmul opacităţii unui strat absorbant.* **3** (*silv.*) desime. *Densitatea este mărimea distanţei medii dintre axele indivizilor unei asociaţii vegetale.* **4** (*adesea urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) desime. *Este uimit de densitatea de case din partea centrală a oraşului.*

densitométru s.n. densometru. *Densitometrul este un aparat pentru determinarea permeabilităţii la aer a hârtiei sau pentru determinarea opacităţii materialelor fotografice.*

densométru s.n. densitometru.

dentálă s.f. (*fon.*) consoană dentală, ‹înv.› son dental. *Dentala se articulează prin atingerea dinţilor incisivi cu vârful limbii. „D" şi „t" sunt dentale.*

dentár, -ă adj. (*med.*) stomatologic. *Şi-a deschis un cabinet dentar.*

dentatúră s.f. (*bot.; înv.*) v. Dinţătură.

dentínă s.f. (*anat.*) ivoriu[1]. *Dentina formează masa principală a dintelui.*

dentíst, -ă s.m., s.f. (*stomat.*) odontoiatru, stomatolog, ‹reg.› dinţălar, ‹arg.› dinţar. *S-a dus la dentist pentru a-şi trata un dinte.*

dentístică s.f. (*stomat.*) odontoiatrie, stomatologie. *Dentistica se ocupă cu studiul anatomiei, al fiziologiei şi al patologiei cavităţii bucale şi a dinţilor.*

dentíţă s.f. (*bot.*) *Bidens tripartitus*; ‹pop.› denţică, ‹reg.› cârligior, dindiniţă, dintele-dracului (v. *dinte*), dintele-lupului (v. *dinte*), doi-dinţi, iarbă-roşie, lipitoare (v. *lipitor*), păduchi-de-ţigan (v. *păduche*), puriţă, turiţă, turiţă-mare.

dentíţie s.f. (*anat.*) dantură, ‹înv.› dinţime. ‹înv.› fanfară. *Tânăra are o dentiţie perfectă.*

dentóm s.n. (*stomat.*) odontom, paradentom. *Dentomul este o tumoră benignă constituită din ţesut dentar dur, care rezultă dintr-o tulburare de dezvoltare a dentinei şi care se localizează pe un dinte sau pe un maxilar.*

denţícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Dentiţă (*Bidens tripartitus*).
denudă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dezbrăca, a (se) dezgoli, ‹înv. şi pop.› a (se) despuia, ‹înv. şi reg.› a (se) goli, ‹reg.› a se dezblehui, a (se) târşi[1]. *S-au denudat şi s-au aruncat în mare.*
denudáre s.f. **1** dezbrăcare, dezgolire, ‹înv. şi pop.› despuiere, ‹înv. şi reg.› golire. *La băile cu nămol nu este totdeauna necesară denudarea.* **2** (*geomorf.*) denudaţie. *Denudarea este un proces complex de nivelare a reliefului terestru.*
denudáţie s.f. (*geomorf*) denudare.
denumí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a intitula, a numi, a porecli, a spune, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. şi pop.› a striga, ‹înv. şi reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ştefan a fost denumit cel Mare. Pentru că fura, oamenii l-au denumit Hoţomanul.*
denumíre s.f. denominaţie, nume, numire, ‹rar› designare, intitulare, ‹înv.› apelaţie, titlu, titulatură, ‹fran.› designaţie. *Poreclele fac parte din sistemul de denumire subiectiv.*
denumít, -ă adj. (*despre oameni, animale etc.*) intitulat, numit, poreclit, supranumit, zis, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, denumit Hoţomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.*
denúnţ s.n. delaţiune, denunţare, ‹rar› spunere, ‹pop.› pârâ, ‹reg.› spusă (v. *spus*), ‹înv.› donosenie, sicofantie, sicofantire, ‹turc.; înv.› efta, ‹fig.; fam.› turnare[1], turnătorie, ‹arg.› ciripeală, ciripire, ciripit, melodie, peţitorie, scuipat[1], smoală, şopteală, trântă, trânteală. *Pentru denunţul politic a fost supus oprobriului public.*
denunţá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) a pâri, a raporta, a reclama, a spune, ‹înv. şi pop.› a arăta, ‹fam.› a zice, ‹înv. şi reg.› a ponoslui, ‹reg.› a izda, ‹înv.› a descoperi, a donosi, a jelui, a vădi, ‹fig.; pop.› a vinde, ‹fig.; fam.› a aranja, a turna[1], ‹fig.; reg› a dichisi, ‹fig.; înv.› a măcăni, ‹arg.› a borî, a cânta, a ciripi, a cloncăni, a desena, a guiţa, a înfunda, a lătra, a mârâi, a peţi, a sifona, a stropi, a trâmbiţa, a vărsa, a vomita. *L-a denunţat la poliţie pentru o faptă gravă pe care nu a făcut-o.*
denunţáre s.f. delaţiune, denunţ, ‹rar› spunere, ‹pop.› pârâ, ‹reg.› spusă (v. *spus*), ‹înv.› donosenie, sicofantie, sicofantire, ‹turc.; înv.› efta, ‹fig.; fam.› turnare[1], turnătorie, ‹arg.› ciripeală, ciripire, ciripit, melodie, peţitorie, scuipat[1], smoală, şopteală, trântă, trânteală.
denunţătór, -oáre s.m., s.f. delator, informator, pârâtor, ‹livr.› sicofant, ‹înv.› prepuitor, vadnic, ‹fran.› muşard, ‹fig.; fam.› turnător, ‹arg.› antenă, caiafă, calpuzan, canar, cântăreţ, ciripitor, cobzar, doniţar, doniţaş, flaşnetar, ginitor, gurist, guşar, iepuraş, instrumentist, interpret, îngheţată (v. *înghe̦ţat*), jet, lătrător, lepră, limbă, limonadă, limonagiu, marmeladă, mârâitor, melodios, mincinos, peţitor, philips, râşniţar, scuipător, sifon, sifonar, surlaş, tiflă, toboşar, trâmbiţar, trompetist, turnesol, ţambalagiu, ţap, ţânţar, ţiflă. *Toată viaţa a fost un denunţător mizerabil.*
deoarecé conj. subord. (*introduce o prop. circ. cauz.*) **1** că, căci, fiindcă, ‹reg.› cindură. *Nu poate pleca la un drum aşa lung deoarece este bolnav.* **2** dacă, fiindcă, întrucât, ‹pop.› unde. *Deoarece nu ştie să scrie, cere ajutorul altora.* **3** (*prop. circ. cauz. are o nuanţă temp.*) când, cum, fiindcă, întrucât. *Intra în panică deoarece bănuia că vine nervos acasă.*
deocamdátă adv. (*temporal*) **1** acum, momentan, ‹reg.› deodată. *Deocamdată nu are timp să meargă la film.* **2** provizoriu. *Stă deocamdată la prietena ei, întrucât nu a găsit loc la cămin.*
deocheá vb. II. **I** tr. (*în superstiţii; compl. indică fiinţe*) ‹pop.› a poci[1], ‹reg.› a pocita, a strica, ‹înv.› a îndeochea, ‹fig.; reg.› a săgeta. *Crede că l-a deocheat cineva pentru că îi merge rău în ultimul timp.* **II** fig. **1** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăţi, a se mohorî, a se posomorî, a se strica, a se tulbura, a se urâţi, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a deocheat şi au început ploile.* **2** tr., refl. (*fam.; iron.* sau *peior.*) v. Compromite. Discredita.
deocheát, -ă adj. fig. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licenţios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deplasat, ieftin, îmbălat, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii deocheate.* **2** (*despre anturaj, relaţii etc.*) dubios, interlop, suspect. *Îşi duce viaţa într-un mediu deocheat.* **3** (*despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă deocheată pentru un autoturism.* **4** (*fam.; iron.* sau *peior.; despre oameni*) v. Compromis[2]. Discreditat.
deochetúră s.f. (*în superstiţii; pop.*) v. Deochi.
deóchi s.n. (*în superstiţii*) ‹pop.› deochetură, potcă, ‹înv. şi reg.› strigăt, ‹reg.› mirătură, râvnă. *Sunt persoane care se tem de deochi.*
deodátă adv. **I** (*modal*) brusc, fulgerător, instantaneu, repede, scurt, subit, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, ‹înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănţuit deodată.* **II** (*temporal*) **1** concomitent, odată, simultan. *Vorbesc deodată, încât nu se mai înţelege nimic.* **2** (*reg.*) v. Acum. Deocamdată. Momentan.
deodoránt, -ă s.n., adj. dezodorizant. *Îi place deodorantul cu parfum de iasomie. A cumpărat mai multe spray-uri deodorante pentru parfumarea camerelor.*
deoláltă adv. (*modal; pop.*) v. Alături. Împreună. Laolaltă.
deóntic, -ă s.f., adj. (*filos.*) **1** s.f. logică deontică. *Deontica se ocupă cu studiul aspectelor logice şi structurale ale formelor de gândire normative şi imperative.* **2** adj. necesar, obligatoriu.
deontologíe s.f. (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) etică profesională. *Nu se abate de la deontologia profesională.*
deopárte adv. (*modal; mai ales în legătură cu vb. „a sta”*) izolat, retras, ‹pop. şi fam.› razna, ‹înv.› osebi[1]. *La întruniri colegiale preferă să stea deoparte.*
deopotrívă adv., adj. invar. **1** adv. (*modal; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „ca”*) aidoma, aievea, asemenea, chiar, exact, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. şi pop.› aşijderea, ‹reg.› licit[2], liştai, prîci[1], tistaş, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmaşi, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deşi matur, se comportă deopotrivă ca un copil. Fiica face anumite gesturi deopotrivă cu mama ei.* **2** adj. invar. (*despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc. ale căror însuşiri, caracteristici etc. sunt puse în relaţie sau sunt comparate cu aceleaşi însuşiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc.*) egal, identic, similar, ‹rar› consimil. *Toate unghiurile sunt deopotrivă. Toţi cetăţenii trebuie să aibă drepturi deopotrivă.*
deosébi[1] adv. (*modal; pop.*) v. Aparte. Deosebit. Separat.
deosebí[2] vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales realităţi, fapte, noţiuni*) a desluşi, a diferenţia, a discerne, a distinge, ‹rar› a discrimina, ‹înv. şi pop.› a osebi[2], ‹reg.› a deschilini, ‹înv.› a dezjudeca, ‹fig.› a cerne. *Când ia o hotărâre, încearcă să deosebească bine avantajele şi dezavantajele pe care le are.* **2** refl. a se distinge, a se evidenţia, a se ilustra, a se singulariza, ‹înv.› a se însemna, a se semnala. *Pe hartă, regiunile de câmpie se deosebesc de celelalte prin coloraţia verde.* **3** tr. (*compl. indică fiinţe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a alege, a desluşi, a diferenţia, a identifica, a recunoaşte. *Îl vei putea deosebi din mulţime după pălăria mexicană pe care o poartă.* **4** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanţe, materii în amestec cu altele de densităţi diferite*) v. Alege. Despărţi. Izola. Separa. **II** refl. **1** a se diferenţia, a diferi, a varia[2], ‹înv.› a se feluri. *Gusturile se deosebesc de la om la om.* **2** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creaţii ale lor etc.*) a se departaja, a se detaşa, a se distinge, a se evidenţia, a se ilustra, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărţi, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalţi creatori, el se deosebeşte şi ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se deosebeşte prin originalitate.*
deosebíre s.f. **1** diferenţă, diferenţiere, discriminare, discriminaţie, distincţie, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferenţializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune. *Democraţia presupune egalitatea pentru toţi în faţa legii, fără deosebire.* **2** diferenţă, nepotrivire, ‹livr.› disparitate, ‹înv. şi pop.› despărţire, osebire, ‹înv. şi reg.› despărţenie, ‹reg.› deschilinire, ‹înv.› dezbinare, osebiciune,

osebitură, usebeală, ‹grec.; înv.› diaforă, ‹fig.› distanță. *Deși frați, este o mare deosebire de caracter între ei.* **3** diferență, ecart. *Ce deosebire este între cele două valori?* **4** (*înv.*) v. Despărțire. Izolare. Separare. Separație.

deosebít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe, lucruri etc.*) diferit, distinct, neasemănat, ‹rar› distins, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› diferent, diferitor. *Cele două păsări aparțin unor specii deosebite.* **2** diferit. *Nu se pot face comparații, deoarece este vorba despre epoci deosebite.* **3** diferit, distinct, separat, ‹rar› neunit, ‹înv. și reg.› chilin. *Cântărețul avea un program deosebit în spectacol.* **4** (*despre idei, teorii, concepții, opinii etc.*) diferit, divergent, ‹astăzi rar› variu. *Cei doi au păreri deosebite despre viață.* **5** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, diferențiat, diferit, divers, felurit, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție deosebită de tablouri.* **6** anume, anumit, aparte, special, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› înadins. *Folosește o metodă deosebită pentru a scrie repede la calculator.* **7** (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, distinct, particular, special, specific, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros deosebit.* **8** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, individual, insolit, neobișnuit, singular, special. *Are de judecat un caz deosebit.* **9** aparte, distinct, separat, special. *Noua secție a firmei ocupă o clădire deosebită.* **10** despărțit[2], separat. *Hanul avea două construcții complet deosebite.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) ales[2], aparte, distins, rar, superior, ‹fam.› fain. *A reușit să se împrietenească numai cu oameni deosebiți.* **2** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], distins, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat deosebitului artist întreaga carieră.* **3** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane deosebite.* **4** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj deosebit.* **5** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, excelent, grozav, încântător, minunat, remarcabil, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte deosebită.* **III** adj. **1** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție deosebită la dezvoltarea literaturii.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) important, însemnat, remarcabil, ‹fam.› senzațional. *La olimpiadă, succesul echipei noastre de gimnastică a fost deosebit.* **3** (*despre anumite momente din viața oamenilor sau a unei colectivități*) important, însemnat, solemn, ‹înv.› solemnel. *Căsătoria religioasă a reprezentat pentru ei un moment deosebit, care nu poate fi uitat.* **4** (*despre anumite date*) important, însemnat, mare[1]. *Prima zi de școală este pentru copii o zi deosebită din viața lor.* **5** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă deosebită.* **6** mare[1]. *Pentru meritele lui i se dă o onoare deosebită.* **7** neobișnuit, special. *Casa se remarcă prin mărimea deosebită a ferestrelor.* **IV** adv. (*modal*) **1** aparte, separat, ‹pop.› deosebi[1], ‹fam.› bașca. *A primit leafa deosebit de primă.* **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare deosebit de scump.* **3** admirabil, excelent, remarcabil, ‹fam.› senzațional. *La recepție s-a purtat deosebit.*

deosebitór, -oáre adj. (*pop. și fam.*) v. Caracteristic. Definitoriu. Distinct. Distinctiv. Dominant. Particular. Propriu. Specific. Structural. Tipic[2].

depaná vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică autovehicule, aparate electrice etc.*) a repara, ‹pop. și fam.› a drege, ‹fam.› a fixa. *A apelat la un specialist pentru a-i depana frigiderul.*

depanáre s.f. (*tehn.*) depanație, remont, reparare, reparat[1], reparație, ‹pop. și fam.› dregere. *Depanarea frigiderului s-a făcut într-un atelier de specialitate.*

depanatór s.m., s.n. (*tehn.*) **1** s.m. reparator. *A apelat la un depanator pentru a-i repara frigiderul.* **2** s.n. depanor.

depanáție s.f. (*tehn.*) depanare, remont, reparare, reparat[1], reparație, ‹pop. și fam.› dregere.

depanór s.n. (*tehn.*) depanator. *Cu depanorul se caută și se descoperă penele unui vehicul sau ale unui sistem tehnic.*

deparazitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, animale, plante*) a despăduchea, a păduchea, a purica. *A chemat un agent veterinar pentru a deparazita păsările din curte.* **2** (*compl. indică spații locuibile*) a despăduchea. *Apelează la o firmă de profil care să-i deparazziteze apartamentul.*

deparazitáre s.f. despăduchere. *Trebuie să se facă deparazitarea acelora care au păduchi.*

depareiá vb. I. tr. (*filat.; compl. indică serii de mărci*) a descompleta, a desperechea. *Și-a depareiat seria filatelică, vânzând câteva mărci.*

depareiát, -ă adj. (*filat.; despre serii de mărci*) descompletat, desperecheat. *Are două serii filatelice depareiate.*

depareiére s.f. (*filat.*) descompletare, desperechere.

departajá vb. I. refl. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se detașa, a se distinge, a se evidenția, a se ilustra, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti.

departamént s.n. **1** (*polit.; în unele state*) minister, ‹ieșit din uz› logofeție. *Departamentul Justiției.* **2** (*jur.; înv.*) v. Tribunal. **3** (*art.; polit.; ieșit din uz; nm. pr.*) ***Departamentul Afacerilor Străine* = *Departamentul Intereselor Străine* = *Departamentul Pricinilor Străine*** v. Externe (v. *extern*). Ministerul Afacerilor Externe (v. *minister*). Ministerul de Externe (v. *minister*).

departamentál, -ă adj. (*polit.*) ministerial. *În ședință s-au discutat diverse probleme departamentale.*

depárte adv., s.n. **1** adv. (*local*) mult, ‹pop. și fam.› razna, ‹înv.› îndeparte. *Ce departe a azvârlit mingea!* **2** s.n. (*rar; de obicei poetic*) v. Depărtare. Distanțare. Îndepărtare.

depáná vb. I. tr. **I** (*țes.; compl. indică fibre textile*) a înfășura, a înșira, ‹pop.› a înfira. *Femeia deapănă tortul pentru a țese pânză.* **II** fig. **1** (*compl. indică amintiri, gânduri etc.*) ‹fig.› a înșira, a înșirui. *În serile lungi de iarnă își deapănă amintiri frumoase din copilărie.* **2** (*despre ființe; compl. indică distanțe*) a face, a merge, a parcurge, a străbate. *Deapănă zilnic kilometri între casă și serviciu.*

depănáre s.f. **1** (*țes.*) depănat, înfășurare. *Toată ziua s-a ocupat cu depănarea fibrelor.* **2** fig. ‹fig.› înșirare, înșiruire. *În serile lungi de iarnă depănarea amintirilor a devenit un obicei.*

depănát s.n. (*țes.*) depănare, înfășurare.

depănătoáre s.f. (*ind. text.*) vârtelniță. *Pe depănătoare sunt așezate sculurile la mașinile de depănat.*

depárá vb. I. **I1** tr. (*tăb.; pop.; compl. indică piei*) v. Depila. Părui. **2** tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui. **II** tr., refl. fig. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Măhni. Necăji. Otrăvi. Pleoști. Supăra.

depărciór adv. (*local; reg.*) v. Depărtișor.

depártá vb. I. (*în concurență cu „a (se) îndepărta"*) **I** (*predomină ideea de distanțare*) **1** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a (se) distanța, a (se) îndepărta, ‹înv.› a (se) delunga, a postâmpi, a se răzlui, a (se) remova, a spărți. *A depărtat barca de mal. Oamenii s-au depărtat în fugă de locul exploziei.* **2** tr., refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau „din"*) a (se) îndepărta, ‹fig.› a (se) dezlipi, ‹fig.; înv.› a (se) dezlupi. *Câinele dresat nu se depărtează de stăpân când i se*

scoate lesa. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de la", „de", care indică schimbarea direcției inițiale sau normale*) a (se) abate[2], a (se) îndepărta, ‹înv.› a ostâmpi. *Un indicator greșit i-a depărtat pe excursioniști de destinație.* **4** tr. (*tipogr.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) a distanța, a îndepărta, a rări, a spația, ‹înv.› a spaționa. *A depărtat cuvintele scrise împreună.* **5** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a alunga, a goni, a izgoni, a îndepărta, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a rășchira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A depărtat câinele străin din curte.* **6** refl. (*adesea fig.; cu determ. introduse prin prep. „de la"*) a se abate[2], a devia, a divaga, a se îndepărta, ‹înv.› a se scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, a ocoli, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului s-a depărtat de la subiect.* **II** refl. (recipr.) (*predomină ideea de detașare, de izolare; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se îndepărta, a se înstrăina, ‹livr.› a se depeiza, ‹înv.› a se ostâmpi, ‹fig.› a se răci, a se rupe. *După căsătorie, băiatul s-a depărtat de familia lui. Nu s-au văzut de multă vreme și s-au depărtat unul de altul.* **III** tr. (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a curăța, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a scoate, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A depărtat petele de grăsime cu un detergent special. Nu mai poate depărta cerneala de pe cămașă.*

depărtare s.f. **1** distanțare, îndepărtare, ‹rar› departe. *Depărtarea oamenilor de locul exploziei s-a făcut în fugă.* **2** îndepărtare, ‹fig.› dezlipire. *Depărtarea câinelui de stăpân a avut ca urmare rătăcirea lui pe stradă.* **3** (*tipogr.*) distanțare, îndepărtare, rărire, rărit[1], răritură, spațiere. *La corectură s-a făcut depărtarea cuvintelor scrise împreună.* **4** distanță, interval, spațiu, ‹pop.› cale, ‹reg.› scopot[1], ‹înv.› diastemă, distare, loc. *Depărtarea dintre cele două case nu este mare.* **5** adânc, adâncime. *Din depărtarea zării îi răspunde ecoul.* **6** (*adesea fig.*) abatere, deviație, deviere, divagație, îndepărtare. *Depărtarea vorbitorului de la subiect a nemulțumit auditoriul.*

depărtát, -á adj. **1** (*despre locuri, așezări omenești etc.*) îndepărtat, ‹înv.› delungat. *Locuiește într-un sat depărtat, uitat de lume.* **2** (*în opoz. cu „des"; despre lucruri, corpuri, ființe etc. de același fel afiate într-un șir*) distanțat, rar. *Răsadurile depărtate se dezvoltă mai bine. Cei câțiva copaci depărtați din grădină au coroana bine dezvoltată.* **3** (*tipogr.; despre litere, cuvinte, rânduri*) distanțat, rărit[2], spațiat, ‹rar› răsfirat. *Textul anunțului are cuvintele foarte depărtate.*

depărtișór adv. (*local; pop. și fam.*) ‹reg.› depărcior. *Stă destul de depărtișor de centru.*

depășí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică oameni, vehicule etc.*) a devansa, a întrece, ‹pop.› a trece. *Spre finalul cursei, atletul român i-a depășit pe ceilalți alergători cu câțiva metri.* **2** (*despre vehicule cu traseu fix; compl. indică stații, halte etc.*) a trece. *După ce metroul depășește această stație, mai aveți una și coborâți.* **3** (*sport; compl. indică apărarea echipei adverse*) a străpunge. *Ieșenii au reușit să depășească apărarea clujenilor.* **II** a întrece, a trece. *Greutatea rufelor din mașina de spălat nu trebuie să depășească 5 kg.* **III** (*adesea fig.*) **1** (*compl. indică oameni*) a întrece, ‹înv.› a trece. *Și-a depășit toți partenerii de afaceri prin vânzările făcute.* **2** (*compl. indică oameni*) a întrece, a surclasa, ‹fig.› a eclipsa. *Își depășește colegii prin inteligența sa sclipitoare.* **3** (*compl. indică momente, limite, măsuri etc.*) ‹rar› a surclasa. *A depășit cu bine acest moment dificil. A depășit stadiul de începător în meserie.* **4** (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a surmonta, ‹fig.› a birui, a înfrânge, a învinge, a răzbi, a rezolva, ‹fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să depășească toate greutățile.* **5** (*compl. indică puterea, atribuțiile, competențele etc. cuiva*) a întrece. *Aspirațiile îi depășesc puterea de muncă și de înțelegere a unor realități.* **6** a covârși, a întrece. *Dragostea depășește toate celelalte sentimente.*

depășíre s.f. devansare, întrecere, ‹rar› devans. *Depășirea de către atletul român a celorlalți alergători a fost spre finalul cursei.*

depășít, -ă adj. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam. și iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare depășită.* **2** (*despre oameni*) demodat, ‹fam.› expirat, ‹fig.› mucegăit. *Unii tineri își consideră părinții depășiți.* **3** (*despre idei, concepții etc.*) învechit, perimat, retrograd, vechi[2], vetust, ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei depășite, refractare la tot ce este nou.* **4** arhicunoscut, banal, răscunoscut, știut[2], ultracunoscut, vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc depășit și nimeni nu a râs.*

depeizá vb. I. (*livr.*) **I** refl. (recipr.) (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Depărta. Îndepărta. Înstrăina. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Dezrădăcina. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Bulversa. Debusola. Deconcerta. Deruta. Descumpăni. Dezorienta. Încurca. Tulbura. Zăpăci.

depelăre s.f. (*ind. alim.*) cojire. *Depelarea este desprinderea artificială a pieliței fructelor.*

dependént, -ă adj. **1** (*despre state, ținuturi, instituții etc.*) subordonat, supus, ‹înv.› închinat. *Mult timp a fost un stat dependent.* **2** (*gram.; despre părți de propoziție sau despre propoziții*) secundar, subordonat. *Atributul este o parte de propoziție dependentă.*

dependénță s.f. aservire, atârnare, obediență, servitute, subordonare, supunere, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o dependență de secole.*

dependínță s.f. (*constr.*) **1** atenansă, ‹reg.› celturi. *În vilă sunt mai multe dependințe pentru diverse utilizări.* **2** acaret, atenansă, ‹înv. și reg.› namestie, olat, sălaș, ‹reg.› dam[2], hei[2], hleamp, ilet, ipulet, leau, mâietoare, oleab, sălaș, tacâmuri (v. *tacâm*), talanturi (v. *talant*[2]), ‹înv.› bina. *Conacul are o dependință în care este spălătoria.*

deperdíție s.f. (*livr.*) v. Descreștere. Diminuare. Împuținare. Micșorare. Reducere. Scădere.

depersonalizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau, p. ext., colectivități umane, popoare*) a dezindividualiza, a mancurtiza. *Globalizarea poate să uniformizeze, să depersonalizeze popoarele.*

depersonalizáre s.f. dezindividualizare, mancurtizare. *Un pericol al globalizării îl reprezintă depersonalizarea popoarelor.*

depersonalizát, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre colectivități umane, popoare*) dezindividualizat, mancurtizat. *Un om depersonalizat este o persoană căreia i-a fost anulată conștiința de sine.*

depeșá vb. I. tr. (*telec.; înv.*) v. Telegrafia.

depéșă s.f. (*înv.*) **1** v. Epistolă. Scrisoare. **2** v. Telegramă.

depigmentá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică pielea, frunzele, florile etc.*) a (se) decolora. *Pielea se depigmentează din cauza dispariției pigmentului melanic.*

depigmentáre s.f. depigmentație. *Depigmentarea pielii se produce din cauza dispariției pigmentului melanic.*

depigmentáție s.f. depigmentare.

depilá vb. I. **1** tr., refl. (*cosmet.*) a (se) epila. *Se depilează lunar la cosmeticană.* **2** tr. (*tăb.; compl. indică piei*) a părui, ‹pop.› a (se) depăra. *Tăbăcarul a depilat pieile înainte de a fi tăbăcite.*

depilánt, -ă adj., s.n. (*cosmet.*) depilator, epilator.

depiláre s.f. **1** (*cosmet.*) depilație, epilare, epilație. *Depilarea părului se face mai ales în scop estetic.* **2** (*tăb.*) păruit. *Înainte de tăbăcire se face depilarea pieilor.*

depilatór, -oáre adj., s.n. (*cosmet.*) depilant, epilator. *Ceara este o substanță depilatoare. Depilatorul este folosit pentru îndepărtarea părului de pe anumite părți ale corpului.*

depilație s.f. (*cosmet.*) depilare, epilare, epilație.

depínde vb. III. intr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) **1** (*despre instituții, ținuturi etc.*) a aparține, a ține. *Firma depinde de un patron italian.* **2** a atârna, ‹înv.› a spânzura. *Viitorul ei depinde de această decizie.*

depínge vb. III. tr. (*lit.; latin.; înv.; compl. indică fapte, situații, evenimente etc.*) v. Des-

crie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi.

depistá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) a afla, a descoperi, a găsi, ‹înv. și pop.› a oblici, ‹pop. și fam.› a dibăci, a dibui, ‹reg.› a exafla, ‹înv.› a ijderi, a ispiti, a izvodi, a pricepe, a sfeti, ‹fig.; livr.› a denișa. *Arheologii au depistat în mormânt un depozit important de monede. L-a depistat ascunzându-se într-o casă părăsită.* **2** (*compl. indică ființe, obiecte, fenomene etc. ascunse sau nevăzute*) a descoperi, a detecta, a identifica, a repera. *Radarul depistează prezența unui avion în spațiul aerian.* **3** (*compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) a descoperi, a dovedi, ‹rar› a surprinde, ‹fam.› a ochi[2], a repera. *Polițiștii l-au depistat pe autorul crimei.* **4** (*compl. indică bolnavi, boli, epidemii, focare de infecție etc.*) a descoperi, a găsi. *Medicii au depistat virusul gripei la mai multe persoane.* **5** (*compl. indică greșeli*) ‹fig.; fam.› a vâna. *Profesorul i-a depistat toate greșelile de ortografie.*

depistáre s.f. aflare, descoperire, găsire. *Autoritățile statului au fost anunțate în legătură cu depistarea comorii.*

depistát, -ă adj. **1** (*despre ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) aflat, descoperit, găsit. *Comoara depistată are o valoare deosebită.* **2** (*despre suspecți, urmăriți, infractori etc.*) descoperit, dovedit, ‹fig.› demascat, ‹arg.› golit[2]. *Infractorul depistat a fost arestat.*

deplasá vb. I. **I** refl. **1** (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) a merge, a se mișca, a umbla, ‹pop.› a se purta, ‹înv. și reg.› a păsa[2], ‹reg.› a pohodi, ‹înv.› a deștinde. *Bolnavul s-a dat jos din pat și a început să se deplaseze prin cameră.* **2** (*despre oameni; cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a se duce[2], a merge, a umbla. *S-a deplasat prin toate farmaciile pentru a-și găsi medicamentele.* **3** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se duce[2], a merge, ‹înv. și pop.› a se transporta. *S-a deplasat până la București pentru a încheia o afacere.* **4** (*despre oameni, vehicule etc.; cu determ. locale sau modale*) a circula, a merge, a se mișca, a umbla. *Se deplasează prin oraș doar pe jos.* **5** (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se da[2], a se duce[2], a merge. *Soldații se deplasează cu doi pași în față.* **6** (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se muta, a se strămuta, ‹fam.› a se trambala, ‹înv. și reg.› a se petrece. *Așteptând autobuzul în frig, se deplasează din loc în loc, pentru a nu îngheța.* **7** (*despre oameni; cu determ. locale*) a călători, a colinda, a cutreiera, a peregrina, a umbla, a voiaja, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbenici. *S-a deplasat prin multe țări ale lumii.* **8** (*despre obiecte propulsate, corpuri cerești etc.*) a trece. *Săgeata se deplasează cu viteză mare spre țintă.* **9** (*despre păsări, insecte etc.*) a trece, a zbura, ‹pop.› a umbla. *Stoluri de rândunele se deplasează spre țările calde.* **10** (*biol.; despre sânge, sevă*) a circula, a curge. *Sângele se deplasează prin vene. În plante se deplasează sevă.* **11** (*despre nori*) a se mișca, ‹pop.› a umbla. *Din cauza vântului puternic, norii se deplasează rapid.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clătina, a (se) clinti, a (se) mișca, a (se) muta, a (se) urni, ‹înv. și pop.› a (se) sminti, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâșca. *Cu multă greutate a reușit să deplaseze dulapul din locul lui.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a mișca, a muta, a plimba. *A deplasat fotoliul prin toată camera până i-a găsit locul potrivit.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a împinge, ‹pop. și fam.› a mâna. *Apele învolburate ale râului deplasează cu viteză copacii rupți de vijelie.* **4** refl. (*geol.; despre terenuri, zone etc.*) a aluneca, a luneca, a se mișca, a se porni. *Pământul s-a deplasat din cauza ploilor abundente.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) a (se) dezarticula[1], a (se) disloca, a (se) luxa, a (se) scrânti, ‹pop. și fam.› a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) sminti, ‹reg.› a se luși, a (se) muruli, a se muta, a pica[2], a (se) preti, a (se) proclinti, a sări, a (se) strica. *Și-a deplasat osul umărului. Femurul i s-a deplasat în urma căderii.* **6** tr. (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, utilaje etc.*) a acționa, a antrena, a mișca. *Angrenajul de roți deplasează cureaua ventilatorului.* **7** tr., refl. a (se) muta, a (se) schimba. *A deplasat accentul pe vocala din prima silabă a cuvântului.* **8** tr. (*rar; compl. indică obiecte*) v. Duce[2].

deplasábil, -ă adj. transportabil. *Accidentatul, fiind deplasabil, a fost urcat într-o mașină pentru a fi dus la spital.*

deplasamént s.n. (*înv.*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet.

deplasáre s.f. **I 1** mergere, mers, mișcare, umblet, ‹rar› ambulație, mergătură, ‹pop.› umblătură, ‹înv.› deplasament, marș, merset. *Deplasarea pe jos după masă este recomandată de medic.* **2** circulație, mișcare. *Viteza de deplasare a metroului este mare.* **3** călătorie, drum, excursie, voiaj, ‹livr.› periegeză, ‹rar› călătorire, ‹fam.; glum.› expediție, ‹înv.› plimbare, umblet, ‹impr.› cale. *A făcut o deplasare până la Roma.* **4** cursă[1], drum. *La prima deplasare, mașina a mers bine.* **5** mutare, strămutare, ‹fam.› trambalare, ‹înv.› locomutare. *În frig, când aștepți pe cineva, deplasarea dintr-un loc în altul este indicată pentru a nu îngheța.* **6** (*fiziol.*) locomoție. *Unele organisme se mișcă cu ajutorul unor mijloace de deplasare speciale.* **7** trecere. *Deplasarea cometei a fost urmărită de multă lume.* **8** (*biol.*) circulație, curgere, mișcare. *Deplasarea sângelui în sistemul cardiovascular este determinată în special de contracțiile inimii.* **9** (*fiz.*) ***deplasare virtuală*** = ‹înv.› mișcare virtuală. *Deplasarea virtuală este ansamblul deplasărilor în spațiu, geometric posibile, ale elementelor unui sistem mecanic.* **II 1** clătinare, clătinat[1], clintire, mișcare, mutare, urnire, ‹înv. și reg.› clătire. *Deplasarea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.* **2** (*geol.*) alunecare, ‹înv. și pop.› pornitură. *Deplasările de teren sunt frecvente în zonele despădurite.* **3** (*med., med. vet.*) dezarticulare, dezarticulație, dislocare, exartroză, luxare, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› luștură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Deplasarea femurului i-a provocat dureri mari.* **4** mutare, schimbare. *Deplasarea accentului pe vocala din prima silabă a cuvântului a modificat sensul acestuia.*

deplasát, -ă adj. **I** (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) dezarticulat[1], dislocat, luxat, scrântit, ‹pop. și fam.› răsucit[2], sucit[2], ‹înv. și reg.› dezbinat, ‹reg.› lușit, proclintit, ‹înv.› dezbârnat. *A fost operată din cauza femurului deplasat.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) inoportun, intempestiv, neoportun, nepotrivit. *Demersul părinților în fața profesorului a fost deplasat.* **2** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii deplasate.* **3** distonant, impropriu, inadecvat, neadecvat, neconcordant, necorespunzător, nepotrivit. *Gesturile necontrolate sunt deplasate în relațiile sociale.* **4** (*mai ales despre glume sau farse*) nepotrivit, sinistru. *Era supărat pentru că i se făcuse o farsă deplasată.*

deplastifiánt s.m. (*ind. ceramică*) degresant, deplastificator. *Deplastifiantul micșorează plasticitatea unei materii prime.*

deplastificátor s.m. (*ind. ceramică*) degresant, deplastifiant.

deplângе vb. III. tr. **1** (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplora, a jeli, a jelui, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. *Îl deplânge pentru suferința sa.* **2** (*compl. indică greșeli, păcate etc.*) a regreta, ‹înv. și pop.› a plânge, ‹fig.; reg.› a ucide. *Deplânge greșelile pe care le-a făcut în viață.*

deplín, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre perioade de timp*) complet, împlinit, încheiat, întreg, ‹înv.› umplut[2]. *Al doilea an de studiu nu a fost deplin.* **2** (*despre sume*) complet, integral, întreg, tot, total. *I-a înapoiat suma deplină de bani.* **3** absolut, complet, integral, întreg, plenar, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea deplină a exprimării opiniilor.* **4** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, desăvârșit, perfect, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște deplină domnea în toată casa.* **5** (*despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, desăvârșit, infinit, nemărginit, total, ‹fig.› nețărmurit, orb[2]. *Are încredere deplină în tatăl său.* **II** adv.

(*modal*) bine, complet. *Casa este deplin izolată contra zgomotelor.*

deplinătate s.f. **1** integritate, plenitudine. *Bătrâna este în deplinătatea facultăților mintale.* **2** desăvârșire, plenitudine, plinătate, ‹înv.› plinăciune, plinează, umplere, umplut[1]. *Având o familie fericită, trăiește un sentiment de deplinătate.*

deplorá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplânge, a jeli, a jelui, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi.

deplorábil, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) jalnic, lamentabil, mizer, mizerabil, nenorocit, prăpădit, ‹înv. și reg.› ticălos, ‹înv.› mișel, netrebnic. *Unii oameni au o existență deplorabilă.* **2** (*despre oameni*) jalnic, lamentabil, ‹înv.› mizerabil. *Copiii străzii îmbrăcați în zdrențe sunt deplorabili.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) penibil, ridicol, ‹fam.› jalnic, ‹arg.› cealapa, giurumist. *Discursul politicianului a fost deplorabil.* **4** (*în opoz. cu „valoros"; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost deplorabilă.* **II** adv. (*modal*) lamentabil, prost, slab. *Filmul este realizat deplorabil.*

deploráție s.f. (*rar*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

deplumá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.

depolarizánt s.m. (*fiz.*) depolarizator. *Depolarizantul introdus într-un element galvanic, împiedică polarizarea.*

depolarizáre s.f. (*fiz.*) depolarizație. *Depolarizarea este pierderea stării de polarizare.*

depolarizatór s.m. (*fiz.*) depolarizant.

depolarizáție s.f. (*fiz.*) depolarizare.

deponént, -ă s.m., s.f. (*econ.*) depozant, depunător. *Este deponent la două bănci.*

depontá vb. I. tr. (*compl. indică poduri militare*) a demonta. *După ce apele au scăzut, militarii au depontat podul de pontoane.*

depopulá vb. I. tr. (*compl. indică localități, regiuni etc.*) ‹înv. și reg.› a despuia, ‹înv.› a despopora. *Războiul a depopulat ținutul.*

depopuláre s.f. ‹înv.› despoporare. *Războiul a avut drept consecință depopularea ținutului.*

depopulát, -ă adj. (*despre localități, regiuni etc.*) ‹înv.› despoporat. *Ținutul depopulat oferă o priveliște sumbră.*

deportá vb. I. tr. (*jur.; în regimurile totalitare; compl. indică oameni*) a exila, a surghiuni. *Mulți oameni nevinovați au fost deportați din motive politice.*

deportáre s.f. (*jur.; în regimurile totalitare*) surghiun, surghiunire, ‹înv.› surghiunie, surgunlâc. *Deportarea a însemnat pentru foarte mulți oameni pierderea vieții.*

deportát, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) surghiunit. *Deportații au avut un regim de viață foarte greu.*

deposedá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) a despuia, a jefui, a prăda, a spolia, a tâlhări, ‹înv. și pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. și fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înșelăciune, au reușit să-i deposedeze pe bătrâni de toate bunurile lor.* **2** (*sport; compl. indică sportivi*) a lua. *Jucătorul a fost deposedat de minge.*

deposedáre s.f. despuiere, jefuire, prădare, spoliație, spoliere, ‹fig.; pop. și fam.› dezbrăcare. *Deposedarea bătrânilor de bunurile lor s-a făcut prin înșelăciune.*

deposedát, -ă adj. (*despre oameni*) despuiat, jefuit[2], prădat[2], spoliat, ‹înv. și reg.› jerpelit, ‹arg.› globit, golit[2]. *Bătrânii deposedați caută dreptatea în justiție.*

depozánt, -ă s.m., s.f. (*econ.*) deponent, depunător.

depózit s.n. **I 1** (*constr.*) magazie, ‹înv.› abaldă, magaza, magazin. *Depozitul de lemne al fabricii a luat foc.* **2** economie, rezervă, stoc, ‹înv.› rezervație. *A făcut depozit de alimente și a supraviețuit până a fost descoperit de salvamontiști.* **II 1** (*geomorf*) depunere, sediment. *Depozitele aluvionale sunt transportate de râuri și torente.* **2** (*geomorf*) ***depozit eolian*** = formațiune eoliană, relief eolian. *Originea depozitului eolian se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului.* **3** (*geol.*) ***depozit lacustru*** = formațiune lacustră, șes lacustru, teren lacustru. *Depozitul lacustru este rezultatul depunerilor pe fundul unei ape dulci.*

depozitá vb. I. **1** tr. (*compl. indică produse, obiecte, mărfuri, materii prime etc.*) a înmagazina, a stoca, ‹înv.› a strânge. *Lemnele cumpărate au fost depozitate într-o magazie.* **2** refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se acumula, a se așeza, a se depune, a se lăsa, a se sedimenta. *Aluviunile s-au depozitat pe fundul albiei râului.*

depozitár, -ă s.m., s.f. deținător, păstrător. *Multe comunități mici sunt depozitare ale unor vechi tradiții.*

depozitáre s.f. **1** înmagazinare, magazinaj, magazinare, stocaj, stocare. *Prăvălia nu are o capacitate mare de depozitare a mărfurilor perisabile.* **2** acumulare, așezare, depunere, lăsare, sedimentare, sedimentație. *Depozitarea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.*

depozíție s.f. (*jur.*) declarație, mărturie, mărturisire, ‹rar› confesiune, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹înv.› mărturisanie, mărturiseală, zicere, ‹turc.; înv.› tacrir. *Depozițiile martorilor au fost hotărâtoare în rezolvarea crimei.*

depravá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se corupe, a se deboșa, a decădea, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a se perverti, a se strica, a se vicia, ‹livr.› a se fornica, ‹pop. și fam.› a se sminti, ‹pop.› a se nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a (se) polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a (se) molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a depravat, ducând o viață de orgii.*

depravăre s.f. **1** corupție, deboșă, decadență, decădere, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânățe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre depravare.* **2** corupere, decădere, pervertire, pierzare, viciere, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o depravare a moravurilor.*

depravát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață depravat.* **2** s.m., s.f. (*de obicei deprec.*) cocotă, demimondenă, desfrânat, destrăbălat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, rufian, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvieștină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madarangă, mârjoală,

mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, pațircă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palațandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, bașoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină, fleștură, fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiță, pușcătoare (v. *pușcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o depravată.*

depravațiúne s.f. (*rar*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

deprecáție s.f. (*ret.*) implorare. *Deprecația este o figură retorică prin care este implorat cel care trebuie să fie înduplecat.*

depreciá vb. I. **I 1** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) a (se) demonetiza, a (se) devaloriza, a flota, ‹livr.› a (se) devaluta, ‹rar› a (se) devalorifica, ‹înv. și reg.› a (se) devalva, a înceta. *Moneda națională s-a depreciat.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică materii, produse etc. perisabile*) a (se) degrada, a (se) strica. *Laptele s-a depreciat din cauza căldurii.* **3** refl. (*despre vin*) a se casa, a se tulbura. *Vinul s-a depreciat pentru că nu a fost tratat și a venit în contact direct cu aerul.* **II 1** refl., tr. a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) complica, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a depreciat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi depreciază boala.* **2** refl. (*despre stări, situații etc.*) a se înrăutăți, ‹fig.› a degenera, a se degrada, a se deteriora, a se strica. *Situația lor materială s-a depreciat.* **III** tr. fig. (*rar; compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) v. Bagateliza. Demonetiza. Minimaliza. Minimiza. Subaprecia. Subestima. Subevalua.

depreciát, -ă adj. **I 1** (*fin.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) demonetizat, devalorizat, scăzut, ‹livr.› devalutat, ‹înv. și reg.› devalvat. *Depreciată, moneda națională începe să-și revină.* **2** (*despre materii, produse etc. perisabile*) degradat. *Laptele depreciat trebuie aruncat.* **3** casare, tulburare. *Deprecierea vinului se produce pentru că nu a fost tratat și a venit în contact direct cu aerul.* **II** fig. (*rar; despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) v. Bagatelizat. Minimalizat. Minimizat. Subapreciat. Subestimat. Subevaluat.

depreciatív, -ă adj. (*lingv.; despre sensul unor cuvinte, expresii, afirmații etc.*) defavorabil, disprețuitor, peiorativ. *I-a adresat un epitet depreciativ.*

depreciére s.f. **I 1** (*fin.*) demonetizare, devalorizare, ‹livr.› devalutare, ‹înv. și reg.› devalvare. *În ultimul timp a avut loc deprecierea monedei naționale.* **2** degradare. *Deprecierea laptelui produs din cauza căldurii.* **II** acutizare, agravare, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› degradare, deteriorare. *Deprecierea pneumoniei este îngrijorătoare.* **III** fig. (*rar*) v. Bagatelizare. Minimalizare. Minimizare. Subapreciere. Subestimare. Subevaluare.

deprésie s.f. (*psih.; și **depresie nervoasă***) acedie, breakdown, demoralizare, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de depresie în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.*

depresiúne s.f. **1** (*geomorf.*) ‹pop.› lăsătură. *Depresiune intramontană. Depresiune intracolinară. Depresiune tectonică.* **2** (*geomorf*) ***depresiune oceanică*** = fosă abisală, groapă abisală. *Depresiunile oceanice depășesc adâncimea de 6 000 de metri.* **3** (*anat.*) fovee. *Depresiunea retinei constituie zona cea mai sensibilă a ochiului.*

depresív, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizant, demoralizator, deprimant, descurajant, descurajator, ‹înv.› supărător, ‹fig.› demobilizant, demobilizator. *Eșecurile repetate au avut un efect depresiv.* **2** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) apăsător, deprimant, dezolant, sumbru, ‹fig.› negru. *Nu putea scăpa de gândurile depresive.* **3** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este depresivă.*

depresivitáte s.f. (*psih.; rar*) v. Acedie. Breakdown. Demoralizare. Depresie. Depresie nervoasă. Deprimare. Descurajare. Dezolare. Marasm.

depresurizá vb. I. refl. (*meteor.; indică intensitatea; despre presiunea atmosferică*) a coborî, a scădea. *De câteva zile presiunea atmosferică s-a depresurizat.*

depreúnă adv. (*modal; înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Dimpreună. Împreună. Laolaltă.

deprimá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) demoraliza, a (se) descuraja, a dezola, ‹înv.› a dezbărbăta, a se ocei, a se răslăbi, ‹fig.› a (se) demobiliza, ‹fig.; fam.› a (se) demonta, ‹fig.; înv.› a (se) ofili. *Eșecul din ultima afacere l-a deprimat.* **2** tr. (*despre situații, stări, fenomene etc.; compl. indică oameni*) a abate[2], a întrista. *Atmosfera apăsătoare din casă îl deprimă.*

deprimánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizant, demoralizator, depresiv, descurajant, descurajator, ‹înv.› supărător, ‹fig.› demobilizant, demobilizator. **2** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) apăsător, depresiv, dezolant, sumbru, ‹fig.› negru. **3** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu.

deprimáre s.f. (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, descurajare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune.

deprimát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*psih.*) demoralizat, descurajat, ‹fig.› demobilizat. *Deși deprimat din cauza eșecului suferit, are speranța că va reuși.* **2** abătut, afectat[1], amărât, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Deprimat după vestea primită, s-a închis în sine.*

deprínde vb. III. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) a (se) aclimatiza, a (se) acomoda, a (se) adapta, a (se) naturaliza, a (se) obișnui, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au deprins perfect în zona temperată. Palmierii au fost deprinși și în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) acomoda, a (se) adapta, a se deda, a (se) familiariza, a (se) învăța, a (se) obișnui, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au deprins ușor cu noile condiții sociale.* **3** tr. (*compl. indică animale sau păsări*) a dresa. *A deprins șoimul să vâneze.* **4** tr. (*compl. indică meserii, practici etc.*) a-și însuși[1], a învăța, a prinde, ‹înv.› a obicni. *A deprins cu ușurință croitoria.* **5** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a se acomoda, a se împăca, a se obișnui. *S-a deprins cu noul ritm de lucru.* **6** tr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”, „prin”*) a educa, a obișnui, ‹fig.› a lumina. *A deprins gustul publicului cu creații artistice de mare valoare.*

depríndere s.f. **1** aclimatizare, acomodare, adaptare, naturalizare, obișnuire, ‹rar› aclimatare, aclimatizație, acutunanță, ‹înv. și reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimatație, acomodație, naturalizație. *Deprinderea unor animale polare cu zona temperată a fost un succes.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) acomodare, adaptare, dedare, familiarizare, învățare, obișnuire, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de deprindere cu noile condiții sociale a fost destul de scurtă.* **3** însușire, învățare. *Deprinderea croitoriei nu a fost ușoară.* **4** obicei, obișnuință, ‹livr.› habitudine, ‹înv. și pop.› năravi, ‹pop.› învăț, treabă, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› învățătură, obicină. *Avea deprinderea de a vorbi clar și convingător.* **5** (*mai ales la pl. **deprinderi***) comportament, comportare, conduită, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de deprinderile necuviincioase ale fiului lor.* **6** (*mai ales la pl. **deprinderi***) obicei, obișnuință, tabiet, tic[2], ‹înv.› taifet, ‹fig.› apucătură. *Este o persoană vârstnică ce are deprinderile ei.* **7** (*mai ales la pl. **deprinderi***) fire, năravi, obicei, obișnuință, ‹fam.› sistem, ‹înv. și reg.› feleșag, ‹reg.› măsai[2], ogod, pohod, vread, zănat, ‹înv.› urmare, ‹fig.› apucătură, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de conviețuire, îi cunoaște deprinderile.* **8** (*rar*) v. Exercițiu. Practică (v. *practic*). **9** (*înv.*) v. Învățare. Învățat[1]. Învățătură. Studiu.

deprins, -ă adj. **1** (*despre organisme animale sau vegetale*) aclimatizat, acomodat, adaptat, obișnuit. *Palmierii deprinși se dezvoltă normal în noile condiții create.* **2** (*despre oameni*) acomodat, adaptat, familiarizat, învățat[2], obișnuit, ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev deprins într-un colectiv nou va avea rezultate bune la învățătură.* **3** (*despre oameni*) experimentat, încercat, priceput, rutinat, versat, ‹pop. și fam.› purtat[2]. *O persoană deprinsă își dă seama când apare o situație delicată.*

depunător, -oáre s.m., s.f. (*econ.*) deponent, depozant. *Este depunător la două bănci.*

depúne vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, colete, bagaje etc.*) a lăsa, a preda. *A depus coletul la poștă pentru a fi expediat.* **2** tr. (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a înainta, a înmâna, a preda, a prezenta, a remite, a transmite, ‹pop.› a băga. *Și-a depus demisia la direcția instituției.* **3** tr. (*compl. indică obiecte*) a așeza, a pune, ‹reg.› a alipui. *Depune mapa pe birou.* **4** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor*) a aduna, a pune. *După ce și-a terminat treaba, meșterul și-a depus uneltele într-o magazie.* **5** tr. (*compl. indică sume de bani*) a achita, a plăti, a vărsa, ‹înv.› a slobozi. *A depus la bancă rata pentru casă.* **II 1** refl. (*despre zăpadă, praf, nisip etc.*) a se așeza, a se așterne, a se pune. *Neaua s-a depus pe străzi. Lăsând geamurile deschise, praful de afară se depune pe mobilă.* **2** refl. (*despre brumă, zăpadă etc.*) a se așeza, a se așterne, a cădea, a se lăsa, ‹pop.› a pica[2]. *Bruma se depune peste câmpii.* **3** refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se acumula, a se așeza, a se depozita, a se lăsa, a se sedimenta. *Aluviunile s-au depus pe fundul albiei râului.* **4** tr. (*despre unele animale; compl. indică ouă, lapți etc.*) a elimina. *După ce depun lapții, unii pești nu mai mănâncă și mor.* **III** tr. **1** (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a desfășura, a duce[2], a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o depunem este de durată.* **2** a presta. *Soldații au depus jurământul.* **3** (*polit.; înv.; compl. indică monarhi*) v. Descăuna. Detrona. Mazili. **4** fig. a renunța. *Politicianul și-a depus mandatul.*

depúnere s.f. **I 1** lăsare, predare. *A fost la poștă pentru depunerea unui colet.* **2** înaintare, înmânare, predare, prezentare, remitere, transmitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Depunerea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.* **3** achitare, plată, vărsare, ‹rar› plătit[1]. *Depunerea ratei la bancă se face la sfârșitul fiecărei luni.* **II 1** acumulare, așezare, depozitare, lăsare, sedimentare, sedimentație. *Depunerea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.* **2** (*concr.; geomorf*) depozit, sediment. *Depunerile aluvionale sunt transportate de râuri și torente.*

depură vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică metale, soluții, amestecuri etc.*) a curăța, a purifica, ‹reg.› a tistăli[1], ‹înv.› a lămuri. *Depurează aurul de impurități pe cale chimică.*

depurativ s.n. (*farm.*) depurator. *Depurativele sunt medicamente care dezintoxică organismul.*

depurátor s.n. (*farm.*) depurativ.

depurație s.f. (*tehn.*) curățare, curățat[1], purificare, ‹rar› purificație, ‹înv.› lămurire. *Depurația aurului constă în îndepărtarea, pe cale chimică, a impurităților pe care le conține.*

deputát, -ă s.m., s.f. **1** congresman, parlamentar, ‹ieșit din uz› ablegat. *Deputații sunt aleși prin vot pentru a face parte, pe o anumită perioadă de timp, dintr-un organ legislativ.* **2** (*înv.*) v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1]. **3** (*arg.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș.

deputație s.f. (*înv.*) v. Delegație.

deraiá vb. I. intr. fig. (*despre oameni*) **1** (*cu determ. introduse prin prep. „de la”*) a se abate[2], a se depărta, a devia, a divaga, a se îndepărta, ‹fig.› a ocoli, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului a deraiat de la subiect.* **2** (*psih.*) a se aliena, a înnebuni, a se sminti, ‹fig.› a se scrânti, a se trăsni, ‹fig.; pop. și fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se țăcăni. *A deraiat din cauza unui șoc puternic.*

deránj s.n. **1** dezordine, neorânduială, neordine, neregulă, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniță, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este deranj.* **2** conturbare, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stinghereală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Deranjul fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabil.* **3** supărare. *Nu va fi niciun deranj dacă nu poți să mă împrumuți.* **4** (*înv.*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală.

deranjá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) a răscoli, a răvăși, a zăpăci, ‹pop. și fam.› a vânzoli, ‹reg.› a brăcui, a buntuzui, a permeci, a răntui, a rostopoli, ‹înv.› a dezorândui, a dezregula. *A deranjat toată casa din cauza văruitului pereților.* **2** tr. (*compl. indică coafuri*) a strica, ‹arg.› a buli. *Vântul i-a deranjat coafura.* **3** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) a (se) defecta, a (se) deregla, a (se) deteriora, a (se) strica, ‹rar› a (se) detraca, ‹reg.› a mitocosi, ‹arg.› a (se) buli. *Motorul mașinii s-a deranjat.* **4** refl. (*med., med. vet.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre stomac*) a se strica, ‹fam.› a se răscoli, ‹arg.› a se buli. *Stomacul i s-a deranjat din cauza fructelor crude mâncate.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie deranjat, întrucât are de lucru.* **6** tr. (*compl. indică ordinea, liniștea, mersul normal al*

unor fapte, al unor fenomene etc.) a disturba, a perturba, a tulbura, ‹fig.› a agresa. *Muzica puternică de la terasă a deranjat liniștea locuitorilor din vecinătate.* **II** refl. (*despre oameni*) a se obosi, a se osteni. *Nu te deranja! Cunosc drumul!*

deranjamént s.n. **I** (*tehn.*) **1** defect, defectare, defecțiune, dereglare, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug. *Mașina a suferit un deranjament major la motor.* **2** perturbare, perturbație. *În timpul furtunii a avut loc un deranjament în transmiterea programelor de televiziune.* **II** (*med., med. vet.*) **1** dereglare, tulburare. *Bolnavul are un grav deranjament funcțional al inimii.* **2** (*med., med. vet.; fam.*) v. Diaree.

deranjánt, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) jenant, incomodant, ‹livr.› ancombrant. *Fotoliul-pat desfăcut este deranjant într-o cameră mică.* **2** (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) importun, incomod, incomodant, jenant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost deranjant pentru fată. Îi pune întrebări deranjante.*

deranjáre s.f. **1** răscolire, răvășire, zăpăcire, ‹înv.› dezregulare. *Copilul a fost pedepsit pentru deranjarea colecției de timbre.* **2** stricare. *Vântul puternic i-a provocat deranjarea coafurii.* **3** (*med., med. vet.*) stricare. *Deranjarea permanentă a stomacului se explică prin regimul alimentar pe care îl are.* **4** conturbare, deranj, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stinghereală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare.

deranját, -ă adj. **1** (*despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) răscolit[2], răvășit[2], zăpăcit, ‹reg.› rostopolit, ‹înv.› dezregulat, ‹fig.; rar› răzvrătit. *Colecția de timbre deranjată trebuie rearanjată.* **2** (*despre păr, barbă, pene*) ciufulit, nearanjat, neîngrijit, vâlvoi, zbârlit, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls[2], zborșit, ‹fam.; deprec.› nețesălat, ‹înv. și reg.› ciupos, străflocat, ‹reg.› aricit[2], borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul deranjat din cauza vântului.* **3** (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, defectat, dereglat, deteriorat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct. *Motorul deranjat al mașinii nu mai poate fi reparat.* **4** (*med., med. vet.; despre stomac*) stricat. *Ține regim din cauza stomacului deranjat.* **5** (*despre oameni*) conturbat, importunat, incomodat, încurcat[2], stânjenit, stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii deranjați nu pot reîncepe imediat lucrul.*

derapá vb. I. intr. (*despre mașini*) a aluneca. *Mașina a derapat pe asfalt din cauza poleiului.*

derapáj s.n. **1** alunecare, derapare. *Poleiul este cauza derapajului mașinii.* **2** fig. (*psih.*) abatere, abnormitate, anomalie, anormalitate, deviere, disfuncție, ‹rar› dezordine, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave derapaje de comportament.*

derapáre s.f. alunecare, derapaj.

derâdere s.f. batjocură, bătaie de joc, derizione, iriziune, luare în derâdere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› băşcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce derâdere!*

derbedéu s.m. (*mai ales deprec.*) **1** golan, haimana, vagabond, ‹pop. și fam.› berbant, deșucheat, parșiv, teleleu, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-vânt, flutură-vânt, sărăcie, ‹pop.› prașcău, ‹pop.; deprec.› haidamac, ‹fam.› bate-poduri, berechet, bulevardier, bulevardist, ‹reg.› budușlău, bunțăr, cararău, dezmățău, dulandragiu, jarcalete, lainic, pancotă, parfanar, șuler, teacăr, trăistar, troagăr[1], ulicareț, ulicău, uliță, ulițarnic, vandralău, vandraș, vandră, vandroc, vandrocaș, verbuncaș, ‹reg.; deprec.› haidău, ‹înv.› coldan, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, dalcauc, prișleț, pușlalău, ștrengar, zamparagiu, ‹deprec.› venitură, ‹peior.› aventurier, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› hârb, hârbar, hârbareț, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹arg.› bombagiu, goldan, plimbăreț, scuipat[1]. *Mai mulți derbedei au făcut scandal într-un bar.* **2** lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. și fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marțafoi[1], pațachină[2], șmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. și reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oșiștie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târșoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ștrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› deșeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este un derbedeu lipsit de caracter.*

derdelúș s.n. săniuș. *Este mare veselie când copiii sunt la derdeluș.*

dereglá vb. I. **1** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) deteriora, a (se) strica, ‹rar› a (se) detraca, ‹reg.› a mitocosi, ‹arg.› a (se) buli. *Motorul mașinii s-a dereglat.* **2** tr. (*fiziol.; compl. indică funcții ale organismului*) ‹înv.› a smăcina. *I s-a dereglat metabolismul.*

deregláj s.n. (*tehn.*) defectare, dereglare, deteriorare, disfuncție, disfuncționalitate, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› buleală.

deregláre s.f. **1** (*tehn.*) defectare, dereglaj, deteriorare, disfuncție, disfuncționalitate, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› buleală. *Mașina nu a mai putut fi pornită din cauza dereglării motorului.* **2** defect, defectare, defecțiune, deranjament, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug. *Mașina a suferit o dereglare majoră la motor.* **3** (*med., med. vet.*) deranjament, tulburare. *Bolnavul are o gravă dereglare funcțională a inimii.*

dereglát, -ă adj. (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, defectat, deranjat, deteriorat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct.

deretică vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a curăța, a strânge, ‹pop. și fam.› a scutura, ‹înv. și reg.› a griji, ‹reg.› a câștiga, a cioroboti, a orândui, a puțui, a răbui, a rândui, a tăgăși, a ticăzui, a tistăli[1]. *Toată ziua deretică prin casă.* **2** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza.

dereticáre s.f. **1** dereticat[1], ‹pop. și fam.› scuturare, scuturat[1], ‹pop.› scuturătură, ‹reg.› diriticanie, răbuială. *În fiecare zi se ocupă cu dereticarea camerei.* **2** curățenie, ‹pop.› scuturătură, ‹fam.› șmotru, ‹reg.› diriticanie, orânduire, scutureală, tăgășire, tistușag. *În orice casă, de Paște, se face dereticare generală.*

dereticát[1] s.n. dereticare, ‹pop. și fam.› scuturare, scuturat[1], ‹pop.› scuturătură, ‹reg.› diriticanie, răbuială.

dereticát[2], -ă adj. (*despre locuințe, încăperi etc.*) ‹pop. și fam.› scuturat[2]. *Este o plăcere să intri într-o casă dereticată.*

derezonábil, -ă adj. (*livr.; despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat. Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc.

derivá vb. I. intr. **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) a proveni[1], a rezulta, ‹pop.› a se trage. *Multe deprinderi rele derivă din inconștiență.* **2** (*lingv.; despre cuvinte, sensuri ale unui cuvânt, sunete; urmat de determ. introduse prin prep. „de la”, „din”*) a proveni[1], a veni, ‹pop.› a se trage. *Cuvântul „bobocel” derivă de la substantivul „boboc”.*

deriváre s.f. (*lingv.*) **1** derivație, ‹înv.› deducere. *Derivarea unui cuvânt din altul se face cu sufixe sau cu prefixe.* **2** ***derivare inversă*** = derivare regresivă. *Derivarea inversă este un procedeu de formare a unui cuvânt prin suprimarea unor afixe la cuvintele deja existente;* ***derivare progresivă*** = afixare. *Derivarea progresivă este un procedeu de formare a unui cuvânt prin adăugare de afixe;* ***derivare regresivă*** = derivare inversă.

derivátă s.f. (*mat.*) coeficient diferențial. *Derivata este limita raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei.*

derivatív s.n. fig. remediu, soluție, ‹fig.› antidot, ‹fig.; pop. și fam.› leac. *Munca este derivativul plictiselii.*

derivăție s.f. (*lingv.*) derivare, ‹înv.› deducere.
derivă genetică s.f. (*genet.*) fluctuație genetică. *Deriva genetică este variația inconstantă a frecvenței unei gene în generațiile succesive ale unei populații.*
derivográf s.n. (*nav.*) derivometru. *Derivograful este un aparat pentru măsurarea derivei unei nave.*
derivométru s.n. (*nav.*) derivograf.
deriziúne s.f. batjocură, bătaie de joc, derâdere, iriziune, luare în derâdere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce deriziune!*
derizóriu, -ie adj. **1** (*despre sume de bani, plăți etc.*) neînsemnat, ‹fig.› ridicol. *Pentru prestația făcută a primit o sumă derizorie.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) infim, mărunt, mic, minim[2], neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj derizoriu de grăsimi.*
dermatítă s.f. (*med.*) **1** dermită. *Dermatita este o afecțiune a pielii.* **2** ***dermatită atopică*** = eczemă atopică, eczemă constituțională, prurigo Besnier. *Dermatita atopică apare la vârstă fragedă, asociindu-se frecvent cu astmul bronșic;* ***dermatită seboreică*** = eczemă seboreică. *Dermatita seboreică se caracterizează prin absența veziculelor.*
dermatofitóză s.f. (*med.*) dermatofiție, dermatomicoză. *Dermatofitoza este o infecție a pielii produsă de ciuperci microscopice.*
dermatofiție s.f. (*med.*) dermatofitoză, dermatomicoză.
dermatografíe s.f. (*anat.*) autografism. *Dermatografia este descrierea anatomică a pielii.*
dermatográmă s.f. (*med.*) electrodermogramă. *Prin dermatogramă se înregistrează grafic variația tensiunii electrice a pielii.*
dermatolizíe s.f. (*med.*) șalazodermie. *Dermatolizia este o malformație congenitală, ereditară și recesivă.*
dermatomicóză s.f. (*med.*) dermatofitoză, dermatofiție.
dermatomióm s.n. (*med.*) leiomiom. *Dermatomiomul este o formațiune tumorală benignă care este constituită din celule musculare netede, mature.*
dermatoplástică s.f. dermoplastică, dermoplastie, naturalizare, taxidermie. *Dermatoplastica este arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzee ale naturii.*
dermatoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie cutanată.
dermatosclerózǎ s.f. (*med.*) sclerodermie. *Dermatoscleroza se caracterizează prin îngroșarea pielii și a țesutului celular subcutanat.*
dermatóză s.f. (*med.*) **1** dermopatie. *Dermatoza este numele generic pentru orice boală de piele.* **2** ***dermatoză alergică*** = prurigo, strofulus. *Dermatoza alergică se caracterizează prin vezicule mărunte care provoacă mâncărimi intense.*
dérmă s.f. (*anat.*) țesut cutanat. *Derma constituie partea cea mai groasă și mai adâncă a pielii vertebratelor.*
dermítă s.f. (*med.*) dermatită.
dermopatíe s.f. (*med.*) dermatoză.
dermoplástică s.f. dermatoplastică, dermoplastie, naturalizare, taxidermie.
dermoplastíe s.f. dermatoplastică, dermoplastică, naturalizare, taxidermie.
derobá vb. I. refl. **1** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „de la"*) a se eschiva, a scăpa, a se sustrage, ‹fig.› a dezerta, a se fofila, a fugi, a se strecura, ‹fig.; înv. și pop.› a se trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu se poate deroba de obligațiile pe care le are în calitate de părinte.* **2** (*med.; rar; despre membre*) v. Muia. Slăbi.
derogáre s.f. (*jur.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) derogațiune. *A obținut casa printr-o derogare de la lege.*
derogațiúne s.f. (*jur.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) derogare.
dérrick s.n. (*ind. petrol.; la sondă*) turlă, turn de sondă. *Derrickul se utilizează ca element de sprijin la manevrarea unor piese grele.*
derulá vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) a (se) desface, a (se) desfășura, a (se) desfira, a (se) deșira, a dezbobina, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a (se) dezveli. *A derulat ața de pe papiotă. Sculul s-a derulat.* **II** fig. **1** intr., refl. a se perinda, a se prefira, a se succeda, a trece, ‹fig.› a defila. *În vis derulau imagini frumoase din copilărie.* **2** refl. (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a se desfășura, a evolua, a se întâmpla, a se petrece, ‹fig.› a se succeda. *Evenimentele s-au derulat conform planului.* **3** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a succeda, a urma, ‹fig.› a se deșira, a se roti. *Generațiile se derulează într-o ordine prestabilită.*
derulăre s.f. **I** desfacere, desfășurare, desfirare, deșirare, dezbobinare. *Derularea ței de pe papiotă a durat mult timp.* **II** fig. **1** perindare, prefirare, succedare, trecere, ‹fig.› a defilare. *Derularea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.* **2** înșirare, înșiruire, perindare, succedare, succesiune, ‹fig.; înv.› vârtejire. *Constată, cu tristețe, derularea rapidă a anilor.*
derulatór s.n. **1** (*econ., fin.*) derulor. *Derulatorul reprezintă un desfășurător de credite sau de finanțări.* **2** (*electron.*) derulor. *Derulatorul permite reluarea și derularea benzii magnetice.*
derulór s.n. **1** (*econ., fin.*) derulator. **2** (*electron.*) derulator.
derută vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deconcerta, a descumpăni, a dezorienta, a încurca, a tulbura, a zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a derutat.*
derutánt, -ă adj. (*despre situații, vești, despre fapte, manifestări, atitudini ale oamenilor etc.*) deconcertant, descumpănitor, tulburător, ‹rar› confuzionant. *Vestea primită a fost derutantă pentru el.*
derutáre s.f. descumpănire, dezorientare. *Unele legi au ca efect totala derutare a populației.*
derutát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas derutat când a auzit reproșul șefului.* **2** aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› băiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, hușit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăștiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Derutat cum este, a uitat să încuie ușa casei.*
derútă s.f. bulversare, debusolare, deconcertare, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Deruta lui a devenit evidentă la auzul reproșului care i s-a făcut.*
dervelí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.
dervelít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.
des, deásă adj., adv., s.f. **I** adj. (*predomină ideea de apropiere în spațiu*) **1** (*despre grupuri, formații etc. de oameni, de vehicule etc. aflate în mișcare*) compact, strâns[2]. *Soldații mărșăluiesc în rânduri dese.* **2** (*despre frunziș, desișuri etc.*) dens, nepătruns, ‹fig.; reg.› stoborât. *În frunzișul des al copacului își fac cuib doar păsările mici.* **3** (*în opoz. cu „distanțat", „îndepărtat"; despre obiecte, modele în țesături etc.*) apropiat. *Are un pulover împletit cu ochiuri dese.* **4** (*despre țesături, tricotaje etc.*) bătut[2]. *Cămașa este dintr-o pânză deasă.* **II** adj. (*predomină ideea de cantitate*) **1** (*despre păr, barbă, mustăți*) bogat, îmbelșugat, învolt, ‹rar› plin, ‹pop. și fam.› pletos. *Fata are părul des, împletit în cozi.* **2** (*despre gene*) ‹fig.; înv.› umbros. *Are genele lungi și dese.* **III** adj. (*predomină ideea de repetiție*) **1** (*despre acțiuni, întâmplări, fenomene etc.*) frecvent, repetat. *Alunecările dese de teren au determinat pe oameni să părăsească satul.* **2** (*despre mișcări, procese etc. care se repetă*) grăbit, iute, rapid. *Bătăile clopotelor erau tot mai dese și puternice.* **IV** adj. (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, gros, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață deasă.* **V** adv. **1** (*temporal*) adesea, adeseori, deseori, frecvent, tot. *Se oprește des în fața vitrinei cu bijuterii.* **2** (*modal*) adesea, adeseori, ‹înv. și reg.› destul. *Se îmbracă des în rochii înflorate. Lucrează des până târziu.* **3** (*modal*) grăbit, iute, rapid. *Respiră des din cauză că a alergat.* **VI** s.f. (*pesc.*) ‹reg.› desime,

desiș. *Deasa este o rețea de plasă cu ochiuri mici, folosită la pescuitul peștilor mărunți.*
desablăj s.n. (*metalurg.*) desablare. *Nisipul care a servit la formarea tiparului în care s-a turnat o piesă de metal se îndepărtează prin desablaj.*
desablăre s.f. (*metalurg.*) desablaj.
deságă s.f. **1** traistă, ‹reg.› straiță, tăgârnă, tăgârță, tolbă, ‹înv.› turbincă. *Și-a pus desaga cu oale pe umăr și a plecat la piață să le vândă.* **2** (*anat.; pop.*) v. Testicul. **3** (*la pl.* ***desagi****; pop.; la albine*) v. Picioare (v. *picior*). **4** (*art., la pl.; bot.;pop.*) ***desagii-popii*** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).
desalină vb. I. tr. (*compl. indică alimente, soluții etc.*) a desaliniza, a desăra.
desalinăre s.f. desalinizare, desărare.
desalinizá vb. I. tr. (*compl. indică alimente, soluții etc.*) a desalina, a desăra.
desalinizáre s.f. desalinare, desărare.
desalinizát, -ă adj. (*despre alimente, soluții etc.*) desărat.
desantă vb. I. tr. (*milit.*) **1** (*compl. indică trupe, armament etc.*) a debarca. *Pe țărmul inamic au fost desantate trupe speciale.* **2** (*compl. indică soldați*) a parașuta.
desăgár s.m. (*înv.*) v. Cerșetor. Milog.
desăgăríță s.f. (*înv.*) v. Cerșetoare (v. *cerșetor*). Miloagă (v. *milog*).
desăgél s.m. (*pop.*) v. Desăguță.
desăgí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduși. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi.
desăgiór s.m. (*pop.*) v. Desăguță.
desăgúță s.f. ‹pop.› desăgel, desăgior. *Copilul are o desăguță cu mâncare.*
desără vb. I. tr. (*compl. indică alimente, soluții etc.*) a desalina, a desaliniza. *A desărat telemeaua, ținând-o mai multe ore în apă.*
desărare s.f. desalinare, desalinizare. *Desărarea unor alimente se face prin fierbere.*
desărăt, -ă adj. (*despre alimente, soluții etc.*) desalinizat. *Cei care țin regim alimentar mănâncă alimente desărate.*
desărcină vb. I. tr. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a destitui, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a desărcinat din funcția de secretar de stat.*
desărcinăre s.f. destituire, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Desărcinarea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.*
desăvârși vb. IV. **1** refl., tr. a (se) perfecționa, ‹rar› a perfectiza, ‹fig.; rar› a (se) înălța. *S-a desăvârșit în profesie prin studiu și seriozitate. Și-a desăvârșit educația la universități renumite din străinătate.* **2** refl. (*despre oameni, mai ales despre artiști, scriitori*) a se realiza, ‹fig.› a se împlini. *După ani, s-a desăvârșit ca romancier.* **3** tr. (*compl. indică lucrări, opere, acțiuni etc. ale oamenilor*) a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a realiza. *A ajutat-o să-și desăvârșească proiectul.* **4** tr. (*compl. indică creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) a încheia, a sfârși, a termina. *Nu știe dacă va putea să desăvârșească simfonia începută de tatăl lui.*
desăvârșíre s.f. **1** perfecționare. *Desăvârșirea în profesie a unei persoane se face prin studiu și seriozitate.* **2** realizare, ‹fig.› împlinire. *Desăvârșirea lui ca romancier s-a produs destul de târziu.* **3** ducere la capăt, ducere la sfârșit, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, realizare, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la desăvârșirea proiectului.* **4** deplinătate, plenitudine, plinătate, ‹înv.› plinăciune, plineală, umplere, umplut[1]. *Având o familie fericită, trăiește un sentiment de desăvârșire.* **5** absolut, perfecțiune, sublim, ‹livr.› impecabilitate, ‹rar› sublimitate, ‹înv.› săvârșire, ‹fig.; înv.› umplutură. *De obicei, un om de cultură crede în desăvârșirea unei creații artistice.* **6** perfecțiune, ‹fig.› puritate. *Portretele pictorului se caracterizează prin desăvârșirea liniilor.*
desăvârșít, -ă adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, dementțial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice desăvârșite. Cunoscuta actriță are o interpretare desăvârșită în rolul principal.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) impecabil, ireproșabil, perfect, ‹livr.› ireprehensibil. *Au beneficiat de un serviciu hotelier desăvârșit.* **3** (*despre atitudini, sentimente etc. ale oamenilor*) infailibil, perfect, sfânt. *Credința sa în Dumnezeu este desăvârșită.* **4** (*despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, infinit, nemărginit, total, ‹fig.› nețărmurit, orb[2]. *Are încredere desăvârșită în tatăl său.* **5** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) cert, infailibil, perfect, sigur. *A pus în aplicare un procedeu desăvârșit de fabricație.* **6** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, perfect, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște desăvârșită domnea în toată casa.*
descaladáre s.f. (*rar*) **1** (*indică dimensiunea*) v. Descreștere. Micșorare. Reducere. Scădere. **2** (*indică cantitatea*) v. Descreștere. Diminuare. Împuținare. Micșorare. Reducere. Scădere.
descalificá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dezonora. *Gestul tău te descalifică. S-a descalificat apelând la diverse tertipuri.*
descalificáre s.f. dezonoare. *Gestul necugetat este cauza descalificării sale în fața tuturor.*
descalificát, -ă adj. (*despre oameni*) dezonorat. *Tânărul descalificat a fost înlăturat din colectiv.*
descălecá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) ‹înv.› a se pedestri. *Au descălecat și au lăsat caii în fața grajdului.* **2** tr. (*ist.; mai ales în cronici; compl. indică o țară sau o așezare omenească*) a înființa, a întemeia, ‹înv.› a așeza, a zidi. *Românii veniți din Transilvania și Maramureș, conduși de voievozi, au descălecat Țara Moldovei.*
descălecáre s.f. (*ist.; mai ales în cronici*) descălecat, ‹înv.› așezământ, descălecătoare, descălecătură. *În cronici sunt date despre descălecarea Țării Moldovei.*
descălecát s.n. (*ist.; mai ales în cronici*) descălecare, ‹înv.› așezământ, descălecătoare, descălecătură.
descălecătoáre s.f. (*ist.; mai ales în cronici; înv.*) v. Descălecare. Descălecat.
descălecătúră s.f. (*ist.; mai ales în cronici; înv.*) v. Descălecare. Descălecat.
descălță vb. I. tr. **1** (*compl. indică pantofi, ghete etc.*) a scoate, a trage, ‹pop.› a lepăda, ‹reg.› a desculța. *Înainte de a intra în casă, și-a descălțat pantofii plini de noroi.* **2** fig. (*fam.; glum.*) v. Desprinde. Înțelege. Pătrunde. Percepe. Pricepe. Prinde. Sesiza.
descălțáre s.f. descălțat[1], scoatere, ‹pop.› lepădare. *Pantofii fiind plini de noroi, descălțarea la intrarea în casă este obligatorie.*
descălțát[1] s.n. descălțare, scoatere, ‹pop.› lepădare.
descălțát[2], -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre picioarele lor*) desculț, gol[2], ‹reg.› desculțat. *Îi place să meargă vara prin casă cu picioarele descălțate.* **2** fig. (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dezghețat. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. Sprinten.
descăpățână vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Decapita.
descăpățânáre s.f. (*înv.*) v. Decapitare. Decapitație.
descăpățânát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Decapitat.
descărcá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) a deșerta, a goli, ‹rar› a vida, ‹pop.› a seca, a secătui, a slei, a stoarce, a zvânta, ‹înv. și reg.› a scurge, ‹reg.› a dezumple, a sicni. *Ajunsă acasă, a descărcat sacoșele de cumpărături. Muncitorii încep să descarce betoniera.* **2** (*despre nave, vase etc.; compl. indică ființe, mărfuri, obiecte*) a debarca. *Câteva șlepuri descarcă marfa în port.* **3** (*compl. indică arme de foc*) a declanșa, ‹înv. și pop.› a se aprinde, a slobozi, ‹pop.› a deșerta, ‹înv.› a vori[1]. *Soldații au descărcat puștile spre țintă.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică inima, sufletul omului*) a ușura. *Și-a descărcat sufletul în fața preotului, spunându-și păcatul.* **2** tr. (*despre oameni; compl. indică stări sufletești, sentimente etc.*) a defula. *Și-a descărcat toată revolta pe care o acumulase în suflet.* **3** refl. (*despre oameni*) a se răzbuna. *Fiind nervos, s-a descărcat pe câine, izgonindu-l.* **4** refl. (*pop.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimen-*

te ale oamenilor etc.) v. Apărea. Aprinde. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Învolta. Naște. Porni. Produce. Stârni.

descărcáre s.f. **1** descărcat[1], deșertare, deșertat[1], golire, golit[1]. *Ajunsă acasă, a început descărcarea sacoșelor cu cumpărături.* **2** declanșare, ‹înv. și pop.› slobozire, slobozitură, ‹înv.› slobozit[1], ‹fran.› deșarjă. *Descărcarea puștilor soldaților s-a făcut instantaneu.*

descărcát[1] s.n. descărcare, deșertare, deșertat[1], golire, golit[1].

descărcát[2], -ă adj. **1** (*despre recipiente, saci etc. sau, p. ext, despre vehicule de transport*) deșertat[2], golit[2], ‹pop.› sleit[2], ‹înv. și reg.› scurs[2]. *Descărcate, sacoșele au fost spălate.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre mijloace de transport, ambarcațiuni etc.*) despovărat, ușurat, ‹înv.› dezgreunat. *Pluta, descărcată, revine la linia de plutire.* **3** (*despre arme de foc*) ‹înv.› deșert. *Vânătorul își curăță arma descărcată.*

descărcătór, -oáre adj. (*econ.; despre acte*) justificativ. *S-a prezentat în instanță cu un act descărcător, care îl elibera de orice răspundere.*

descărcătúră s.f. detunătură, foc, împușcătură, rafală, ‹înv. și pop.› detunare, ‹reg.› șus, ‹înv.› detunat[1], detunet, pușcătură. *În depărtare se auzeau descărcături de armă.*

descărná vb. I. **I 1** tr. (*tăb.; compl. indică resturile de carne de pe dosul pieilor*) a cărnosi, a șerui[1], ‹reg.› a cărnui. *Pieile, înainte de a fi prelucrate, trebuie să fie descărnate.* **2** refl. (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului lor*) a se emacia, a slăbi. *Ținuți fără hrană multe zile, câinii s-au descărnat.* **II** refl. fig. (*mai ales despre oameni sau despre fața lor*) a se scofâlci. *Îmbătrânind, obrajii i s-au descărnat.*

descărnáre s.f. **I 1** (*tăb.*) cărnosire, șeruire, ‹reg.› cărnuire. *Prin descărnare se îndepărtează resturile de carne de pe dosul pieilor.* **2** (*med., med. vet.*) cașexie, emaciație, emaciere, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbiciune, ‹reg.› slăbătate. *Descărnarea lui o îngrijorează și hotărăște să-l ducă la medic.* **II** fig. scofâlcire. *La unele persoane, odată cu îmbătrânirea, are loc și descărnarea obrajilor.*

descărnát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului lor*) emaciat, slăbit. *Câinii descărnați au fost internați în clinica veterinară, pentru tratament.* **2** fig. (*mai ales despre oameni sau despre fața lor*) scofâlcit. *Are obrajii descărnați.*

descătușá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) desfereca. *Fiind socotit nevinovat, deținutul a fost descătușat.* **2** fig. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) a (se) dezrobi, a (se) elibera, a (se) emancipa, a (se) libera, ‹fig.; înv.› a (se) dejuga. *Al. I. Cuza a descătușat clăcașii. După cel de-al Doilea Război Mondial, multe țări s-au descătușat de sub dominația colonialistă.*

descătușáre s.f. **1** desferecare. *După descătușare, deținutul a fost eliberat.* **2** fig. dezrobire, eliberare, emancipare, emancipație, liberare, ‹fig.; înv.› dejugare. *După cel de-al Doilea Război Mondial, multe țări au obținut descătușarea de sub dominația colonialistă.*

descătușát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) desferecat. *Persoana descătușată a părăsit sediul poliției.* **2** fig. (*despre oameni, colectivități umane, țări*) dezrobit, eliberat, emancipat. *Clăcașii descătușați au devenit oameni liberi.*

descăuná vb. I. tr. **1** (*polit.; compl. indică monarhi*) a detrona, a mazili, ‹rar› a răzdomni, ‹înv.› a depune, ‹fig.; înv. și pop.› a surpa, ‹fig.; înv.› a doborî. *Conspiratorii încearcă să-l descăuneze pe rege.* **2** fig. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a descăunat din funcția de secretar de stat.*

descăunáre s.f. **1** (*polit.*) detronare, mazilire, mazilit[1], ‹înv.› azlu, luare de scaun, mazilie, ‹fig.; înv.› doborâre, surpare, surpare de scaun. *Planul de descăunare a regelui nu a reușit.* **2** fig. desărcinare, destituire, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Descăunarea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.*

descăzút s.n. (*mat.*) ‹înv.› minuend, substras. *Descăzutul este numărul din care se scade alt număr.*

descâlcí vb. IV. tr. **I** (*compl. indică fire de ață, de păr etc. încâlcite*) a descurca. *Și-a descâlcit părul cu o perie.* **II** fig. **1** (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹fig.› a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A descâlcit împrejurările în care s-a produs crima.* **2** (*compl. indică scrieri iligibile, texte scrise în limbi puțin cunoscute, scrisul cuiva etc.*) a descifra, a desluși. *Nu reușește să-i descâlcească scrisul.*

descâlcíre s.f. **1** descurcare. *Descâlcirea firelor i-a luat mult timp.* **2** fig. clarificare, descurcare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹fig.› cheie, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la descâlcirea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.*

descâlcít, -ă adj. **1** (*despre fire de ață, de păr etc. încâlcite*) descurcat. *Părul descâlcit este apoi împletit.* **2** fig. (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descifrat, deznodat. *Împrejurările descâlcite ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.*

descânt s.n. (*în credințe și superstiții; rar*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

descântá vb. I. tr. **1** (*în credințe și superstiții; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) a face, a fermeca, a lega[1], a meni, a ursi, a vrăji, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, latin.; înv.› a escanta. *Țiganca descântă fata de deochi.* **2** fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca.

descántare s.f. (*în credințe și superstiții*) fermecare, vrăjire, ‹pop.› solomonire, ‹reg.› bosconire, ‹înv.› vrăjitorire. *Crede că poate scăpa de deochi prin descântare.*

descântătór, -oáre s.m., s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor.

descântătúră s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

descăntec s.n. **1** (*în credințe și superstiții*) farmec, magie, sortilegiu, vrajă, vrăjitorie, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. și pop.› descântătură, ‹pop. și fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meșteșug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. și reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, râvnă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fărmăcitură, fermecăciune, nălucință, vâlhovnicie, vâlșebnicie, vrăjie, ‹ieșit din uz› grații (v. *grație*). *Țiganca i-a făcut un descântec de deochi.* **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Pisălogeală. Sâcâială.

descendént, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. coborâtor, nepot, urmaș, ‹astăzi rar› scoborâtor, ‹înv. și pop.› neam, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› odraslă, progenitură, ‹înv. și reg.› rămășiță[1], ‹reg.› porodiță, ‹înv.› mărădic, rod[1], sământă, semințenie, seminție, strămoșan, următor, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare, ‹impr.› rasă[1]. *Este descendent al unei cunoscute familii princiare.* **2** s.m. (*la pl. **descendenți***) descendență, posteritate, strănepoți (v. *strănepot*), urmași (v. *urmaș*), ‹înv.› generație, mărădic, ‹fig.› moștenitori (v. *moștenitor*). *Bunicii sunt mândri de descendenții lor.* **II** adj. (*în opoz. cu „ascendent"*) **1** (*despre linii, planuri etc.*) coborâtor, descensiv. *A desenat o linie dreaptă descendentă.* **2** (*despre accent, diftongi, game etc.*) coborâtor, descensiv, descrescător, descrescent, ‹astăzi rar› scoborâtor. *În cuvântul „pâine", -âi- este diftong descendent.*

descendénță s.f. **1** filiație, succesiune, ‹înv.› strună[1], ‹fig.› linie, viță. *A stabilit descendența corectă a ilustrei sale familii.* **2** descendenți (v. *descendent*), posteritate, strănepoți (v. *strănepot*), urmași (v. *urmaș*), ‹înv.› generație, mărădic, ‹fig.› moștenitori (v. *moștenitor*).

descensiúne s.f. **I** coborâre, coborâș, ‹astăzi rar› scoborâre, scoborâș, scoborât[1], ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› deștindere, pogor, pogorământ, slobozire. *În timpul descensiunii muntelui și-a fracturat piciorul.* **II** (*indică intensitatea*) **1** coborâre, descreștere, micșorare, scădere. *Se anunță o descensiune*

bruscă a temperaturii în zona montană. **2** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descreştere, diminuare, domolire, estompare, liniştire, micşorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Descensiunea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.*

descensív, -ă adj. (*în opoz. cu „ascendent”*) **1** (*despre linii, planuri etc.*) coborâtor, descendent. **2** (*despre accent, diftongi, game etc.*) coborâtor, descendent, descrescător, descrescent, ‹astăzi rar› scoborâtor.

descheiá vb. I. tr. (*compl. indică haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) a deschide, a desface, ‹înv. şi reg.› a se dezbumba, ‹reg.› a deschiotora. *Intrând în sală, şi-a descheiat paltonul.*

descheiát, -ă adj. (*despre haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) deschis, ‹înv. şi reg.› dezbumbat, ‹reg.› deschiotorat, destrăbălat. *Merge cu paltonul descheiat.*

deschíde vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică cutii, plicuri, scrisori etc.*) a desface. *A deschis imediat scrisoarea primită.* **2** tr. (*compl. indică obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) a desface, a dezlega, ‹înv. şi pop.› a dezbăiera, a slobozi. *Deschide punga şi scoate câteva monede.* **3** tr. (*compl. indică vase, recipiente înfundate, astupate*) a desfunda, a destupa. *A deschis butoiul cu varză murată.* **4** tr. (*compl. indică sticle sau damigene înfundate*) a debuşona, a desfunda, a destupa. *A deschis cu atenţie sticla de şampanie.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) a desface, a despacheta, a dezambala, ‹rar› a dezveli. *Curioasă, deschide repede cadourile.* **6** tr. (*compl indică uşi, porţi etc. sau, p. ext., încăperi, locuinţe, instituţii*) a descuia. *A deschis uşa şi a intrat în casă.* **7** tr. (*compl. indică aparate electrice*) a aprinde. *Deschide, te rog, televizorul!* **8** refl. (*despre ferestre, uşi, încăperi etc.; cu determ. introduse prin prep. „spre”, „înspre”, „în”*) a da[2]. *Fereastra se deschide spre mare.* **9** tr. (*compl. indică gura, botul, pliscul*) a căsca, a desface. *Deschide gura pentru a lua medicamentul.* **10** tr. (*chir.; compl. indică organe, ţesuturi vii, nervi etc.*) a cresta, a inciza, a secţiona, a tăia. *I-a deschis puţin pielea pentru a-l vaccina.* **11** tr. (*compl. indică haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) a descheia, a desface, ‹înv. şi reg.› a dezbumba, ‹reg.› a deschiotora. **12** tr. (*compl. indică drumuri, şosele etc.*) a croi[2], a tăia, ‹înv.› a sparge. *Cu greu a deschis o potecă prin stratul gros de zăpadă.* **II** refl. **1** (*despre pământ sau formaţii ale lui*) a se crăpa, a se despica, ‹înv.› a se răsface. *Pământul s-a deschis la cutremur şi a distrus şoselele.* **2** (*despre cavităţi, forme de relief etc.*) a se adânci, ‹rar› a se scobi, ‹pop. şi fam.› a se căsca. *În mijlocul muntelui se deschidea o prăpastie.* **3** (*despre găuri, crăpături, adâncituri etc.*) a se forma. *În tavanul bucătăriei s-a deschis o fisură.* **III 1** refl. (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se desface, a se despica, a ecloza, a plesni, a pocni, ‹înv. şi reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să se deschidă.* **2** refl. (*bot.; despre flori*) a se desface, a se desfoia, a ecloza, a înflori, ‹înv.› a se dezvoalbe. *Trandafirii din parc s-au deschis.* **3** refl. (*despre abcese*) a crăpa, a se desface, a plesni, a se sparge. *După ce abcesul se deschide, durerea trece.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organe, părţi ale unor organe, orificii etc.*) a (se) dilata, a (se) lărgi, a (se) mări, ‹pop.› a (se) lăţi. *Mirosul puternic îi deschide nările. Bronhiile se deschid mult sub acţiunea adrenalinei.* **IV 1** tr. (*compl. indică consfătuiri, congrese, şedinţe etc.*) a începe. *Directorul a deschis şedinţa cu un anunţ important.* **2** tr. (*compl. indică conversaţii, discursuri etc.*) a aborda, a inaugura, a începe. *A deschis discursul cu câteva consideraţii despre religie.* **3** tr. (*compl. indică expoziţii, instituţii, localuri etc.*) a inaugura, a vernisa[2]. *Cunoscutul pictor a deschis o nouă expoziţie.* **4** tr. a inaugura, a începe. *Prin opera sa a deschis o nouă etapă în istoria literaturii.* **5** refl. pas. (*despre ani de studiu, unităţi de învăţământ etc.*) a începe. *Anul şcolar se deschide în luna septembrie. Facultăţile se deschid la 1 octombrie.* **6** refl. (*despre reprezentaţii, spectacole, sesiuni etc.*) a debuta, a începe. *Stagiunea teatrală s-a deschis cu o piesă din dramaturgia românească.* **V** refl. **1** (*în opoz. cu „a se întuneca”, „a se înnora”; despre cer*) a se însenina, a se însori, a se limpezi, a se lumina, ‹rar› a se clarifica, a se deznora, ‹fig.› a se spăla. *După ploaie cerul s-a deschis.* **2** fig. (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se descreţi, a înflori, a se însenina, a se lumina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Faţa i s-a deschis când şi-a văzut copiii.*

deschídere s.f. **I 1** desfacere. *Deschiderea unei scrisori de către o altă persoană decât destinatarul constituie o infracţiune.* **2** desfacere, dezlegare, ‹înv. şi pop.› slobozire. *La deschiderea pungii, câteva monede s-au împrăştiat pe jos.* **3** debuşonare, desfundare, destupare. *Este atent ca, la deschiderea sticlei, şampania să nu se reverse.* **4** descuiere. *Deschiderea uşii a fost imposibilă din cauză că broasca era defectă.* **5** aprindere. *Cum ajunge acasă, deschiderea televizorului este o obişnuinţă.* **6** căscare, căscat[1]. *Deschiderea gurii pe scaunul stomatologului este o adevărată corvoadă.* **II 1** (*bot.*) crăpare, crăpat[1], desfacere, despicare, ecloziune, plesnire. *Deschiderea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.* **2** crăpare, desfacere, plesnire, spargere. *După deschiderea abcesului, durerea trece.* **III 1** începere. *Directorul a făcut un anunţ important la deschiderea şedinţei.* **2** abordare, inaugurare, începere. *A făcut câteva consideraţii despre religie la deschiderea discursului.* **3** inaugurare, începere, ‹înv.› inaugurаţie. *Deschiderea stagiunii s-a făcut cu o piesă din dramaturgia românească.* **4** (*la j. de cărţi, la scrimă etc.*) invită. **IV 1** perspectivă[1], privelişte, vedere, ‹înv. şi reg.› priveală, ‹înv.› prospect[1]. *Hotelul are deschidere spre mare.* **2** fig. receptivitate. *Părinţii ei au o mare deschidere la ceea ce este nou.* **V** (*concr.*) **1** deschizătură, gaură, orificiu, ‹livr.› apertură, ‹rar› urdiniş, ‹reg.› bortă. *Din cauza vechimii, în ţevile de pexal ale instalaţiei termice apar mici deschideri.* **2** (*geol.*) ***deschidere geologică*** = afloriment. *Deschiderea geologică este locul unde rocile sau mineralele unui zăcământ din subsol apar la suprafaţa scoarţei pământului.*

deschiliní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales realităţi, fapte, noţiuni*) v. Deosebi[2]. Desluşi. Diferenţia. Discerne. Distinge.

deschilinire s.f. (*reg.*) v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire.

deschiotorá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) v. Descheia. Deschide. Desface.

deschiotorát, -ă adj. (*reg.; despre haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) v. Descheiat. Deschis.

deschís, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre cutii, plicuri, scrisori etc.*) desfăcut. *Scrisoarea deschisă este de la părinţii ei.* **2** (*despre vase, recipiente etc. înfundate, astupate*) desfundat[2], destupat. *Sticla deschisă este cu şampanie.* **3** (*despre obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) desfăcut, despachetat[2], dezambalat. *Cadoul deschis era o statuetă.* **4** (*despre uşi, porţi etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuinţe, instituţii*) descuiat, neînchis, neîncuiat. *A uitat uşa deschisă.* **5** (*despre vehicule*) neacoperit. *Îi plăcea să se plimbe într-o caleaşcă deschisă.* **6** (*despre gură, bot, plisc*) căscat, ‹reg.› găvozit. *A rămas cu gura deschisă de mirare.* **7** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi*) necicatrizat, netămăduit, nevindecat, sângerând, viu. *Deşi tratată, rana rămâne încă deschisă.* **8** (*despre haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) descheiat, ‹înv. şi reg.› dezbumbat, ‹reg.› deschiotorat, destrăbălat. *Merge cu paltonul deschis.* **9** (*despre terenuri, zone etc.*) neîmprejmuit, neîngrădit. *Are livada deschisă spre pădure.* **10** (*despre căi de comunicaţie sau de acces*) liber, ‹pop.› slobod. *Se poate circula foarte bine, întrucât drumul este deschis.* **11** (*electr.; despre circuite electrice*) întrerupt. **12** (*muz.; despre sunete*) aperto. **II** adj. (*bot.*) **1** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) crăpat[2], desfăcut, înflorit, plesnit[2], ‹latin.› apert. *Mugurii de măr deschişi au început să emane un parfum plăcut.* **2** (*despre flori*) desfoiat, înflorit, ‹latin.› apert. *A cules câţiva trandafiri deschişi, cu miros îmbătător.* **III** adj. (*despre culori sau, p. ext., despre ceea ce este colorat*) clar, limpede, luminos, ‹înv.› limpeziu. *În această dimineaţă cerul este de un albastru-deschis.* **IV** adj. fig. **1** (*despre oameni, mai ales despre oponenţi, opozanţi*) declarat, făţiş, manifest, mărturisit[2], recunoscut, vădit. *Judecătorul este un duşman deschis al corupţiei.* **2** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹fig.› verde. *A fost totdeauna deschis faţă de prietenii adevăraţi.* **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹fig.› abordabil, accesibil, ‹fig.; reg.› văratic. *Îi plac oamenii deschişi, care stabilesc cu uşurinţă relaţii cu cei din jur.* **4** (*despre oameni*) receptiv, ‹fig.› aerisit[2], permeabil, ‹fig.; fam.› descuiat. *Este un om deschis, interesat de ceea ce este nou.* **5** (*despre războaie, conflicte, certuri etc.*) declarat, făţiş,

manifest. *Conflictul deschis dintre ei durează de mulți ani.* **6** (*fam.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dezghețat. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. Sprinten. **V** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, direct, fățiș franc[2], sincer, ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus deschis, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.*

deschizător s.n., s.m. **I** s.n. **1** destupător. *A desfăcut căpăcelele de la sticlele de bere cu un deschizător.* **2** (*tehn.; arg.*) v. Paspartu. Șperaclu. **II** s.m. ***deschizător de drum*** = cap, inițiator, promotor, protagonist, ‹rar› începător, ‹fig.› pionier. *Deschizătorul de drum al campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.*

deschizătură s.f. **1** deschidere, gaură, orificiu, ‹livr.› apertură, ‹rar› urdiniș, ‹reg.› bortă. **2** ‹pop.› căscătură. *Îl atrage ca un magnet deschizătura peșterii.* **3** breșă, gaură, spărtură, ‹înv.› spărgătură. *A trecut printr-o deschizătură din gardul grădinii.*

descifrá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică scrieri iligibile, texte scrise în limbi puțin cunoscute, scrisul cuiva etc.*) a desluși, ‹înv. și pop.› a dezlega, ‹pop. și fam.› a citi, a înțelege, ‹fig.› a descâlci. *Nu reușește să-i descifreze scrisul.* **2** (*compl. indică coduri, mesaje codificate etc.*) a decoda, a decodifica, a decripta. *Ofițerul de la transmisiuni a descifrat mesajul.* **3** (*muz.; compl. indică note, partituri muzicale*) a citi. *Având cunoștințe muzicale, reușește să descifreze cu ușurință o sonată la pian.* **II** fig. **1** (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹fig.› a descâlci, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A descifrat împrejurările în care s-a produs crima.* **2** (*compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) a analiza, a comenta, a explica, a interpreta, ‹fig.; înv.› a întoarce. *Juriștii au descifrat noua lege din punct de vedere constituțional.* **3** (*compl. indică semnificația unei situații, unui fenomen, unei atitudini, unei afirmații etc.*) a ghici, a înțelege, ‹fig.› a pătrunde. *A descifrat imediat ce ascund aceste fraze frumoase.* **4** (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a înțelege, a sesiza, ‹fig.› a dibui, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să descifreze asemenea nuanțe.*

descifrăre s.f. **1** decodaj, decodare, decodificare, decriptare. *Descifrarea unui mesaj transmis pe baza unui cod poate fi făcută numai de un specialist.* **2** (*muz.*) citire. *Pentru un bun muzician descifrarea unei simfonii nu este o problemă.* **II** fig. **1** clarificare, descurcare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹fig.› cheie, descâlcire, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la descifrarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** analizare, analiză, explicare, interpretare. *Descifrarea de către juriști a noii legi s-a făcut din punct de vedere constituțional.*

descifrát, -ă adj. **1** (*despre coduri, mesaje codificate etc.*) decodat, decodificat, decriptat. *Mesajul descifrat cuprindea secrete militare.* **2** fig. (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descâlcit, deznodat. *Împrejurările descifrate ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.*

descínde vb. III. (*despre oameni*) **1** intr., refl. (*cu determ. introduse prin prep. „din”*) a (se) coborî, ‹astăzi rar› a (se) scoborî, ‹înv.› a deștinde. *O doamnă descinde din limuzină.* **2** intr. (*cu determ. locale*) a se opri, a poposi. *Colonizatorii englezi au descins pe teritoriul african.* **3** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „din”*) a coborî, a proveni[1], a se trage, ‹înv.› a se obârși. *Descinde din neamul Cantacuzinilor.*

descíndere s.f. (*cu determ. introduse prin prep. „din”*) coborâre, ‹astăzi rar› scoborâre. *La descinderea din limuzină, și-a pierdut ceasul.*

descínge vb. III. tr., refl. ‹rar› a se dezlega, ‹înv. și reg.› a (se) dezbrăcina. *S-a descins de cureaua de la palton.*

descíngere s.f. ‹înv. și reg.› dezbrăcinare.

descíns, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv. și reg.› dezbrăcinat. *Așa descins, se trânțește într-un fotoliu.*

descleiá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) a (se) decola, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) dezlipi, ‹livr.› a (se) dezancola, ‹înv. și pop.› a dezbate[2]. *A descleiat eticheta de pe copertă. Timbrul s-a descleiat de pe plic.* **2** tr. (*ind. text.; compl. indică fire textile, țesături*) a dezancola.

descleiére s.f. **1** desfacere, desprindere, detașare, dezlipire, ‹rar› dezancolare, ‹înv.› dezlipeală. *Trebuie făcută descleierea etichetelor de pe coperțile cărților.* **2** (*ind. text.*) dezancolare. *Prin descleiere o țesătură se spală de apret sau de substanțe cleioase.*

descleștá vb. I. **1** tr. (*compl. indică mâinile, degetele, ghearele*) a desface, a desprinde. *Nu-și poate descleșta mâna de pe balustrada înghețată.* **2** tr., refl. a (se) degaja, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) elibera, a (se) libera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lașa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și descleșta talia din încleștarea lui.* **3** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a se desprinde, a se elibera, a se libera, a scăpa. *S-a descleștat cu greu din brațele lui.*

descleștáre s.f. degajare, desfacere, desprindere, eliberare, liberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs descleștarea taliei din strânsoare.*

descliróno misí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Dezmoșteni.

desclocí vb. IV. tr. (*compl. indică cloști*) a răscoci. *A desclocit cloșca, alungând-o din cuibar.*

descoáse vb. III. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică cusături, obiecte cusute*) ‹reg.› a se despăna, a dezbontăli, a dezgurzi, a strica. *Și-a descusut gulerul de la palton.* **2** (*compl. sau sub. indică obiecte tivite, tivul unor obiecte de îmbrăcăminte*) ‹pop.› a destivi. *Marginile baticului s-au descusut.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a chestiona, a interoga, a întreba, ‹fig.; reg.› a prepune. *L-a descusut în legătură cu cele întâmplate. Arestatul a fost descusut toată noaptea.*

descojí (decojí) vb. IV. tr. **1** (*compl. indică fructe, legume*) a coji, ‹rar› a despuia, a rășlui, ‹pop.› a rășlui, ‹reg.› a beli. *Își descojește o portocală.* **2** (*compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) a coji, a jupui, ‹rar› a despuia, ‹reg.› a măzga, a scorțăli. *A descojit un trunchi de stejar pentru a face scânduri din el.* **3** (*compl. indică cereale, păstăi uscate etc.*) a bate, a dezghioca, ‹pop.› a îmblăti. *Descojește păstăile uscate de fasole pentru a scoate boabele.*

descojíre (decojíre) s.f. **1** cojire. *Descojirea portocalelor nu îi ia mult timp.* **2** cojeală, cojire, jupuire. *Înainte de a duce la gater trunchiul de stejar, este necesară descojirea lui.*

descojít, -ă (decojít, -ă) adj. **1** (*despre fructe, legume*) cojit, ‹rar› despuiat, ‹pop.› rășluit. *Îi întinde o portocală descojită.* **2** (*despre trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) cojit, jupuit[2], ‹rar› despuiat, ‹reg.› coșcov. *Trunchiul descojit urmează să fie tăiat la joagăr.* **3** (*despre semințe de cereale, păstăi uscate etc.*) decorticat, ‹rar› rășluit. *Orezul descojit este comercializat.*

descolăcí vb. IV. tr., refl. ‹pop.› a (se) descolăci. *Șarpele s-a descolăcit. A descolăcit odgonul.*

descolăcíre s.f. ‹pop.› descolăcire. *Întinde funia ușor, prin descolăcire.*

descolătácí vb. IV. tr., refl. (*pop.*) v. Descolăci.

descolătácíre s.f. (*pop.*) v. Descolăcire.

descompletá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, lucruri care fac parte dintr-o serie, dintr-un ansamblu*) a (se) desperechea. *A descompletat serviciul de ceai, spărgând o cești.* **2** tr. (*filat.; compl. indică serii de mărci*) a depareia, a desperechea. *Și-a descompletat seria filatelică, vânzând câteva mărci.*

descompletáre s.f. **1** desperechere. *Descompletarea serviciului de ceai a supărat-o mult.* **2** (*filat.*) depareiere, desperechere.

descompletát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri care fac parte dintr-o serie, dintr-un ansamblu*) desperecheat, disparat. *Serviciul de ceai descompletat este chinezesc.* **2** (*filat.; despre serii de mărci*) depareiat, desperecheat. *Are două serii filatelice descompletate.*

descompúne vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) desface, a (se) despărți, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se descompun*

în urma reacției. **2** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică substanțe, materii*) a (se) dizolva, a (se) solvi, ‹rar› a (se) rezolva, ‹fam.› a (se) topi, ‹înv.› a se desface. *Sucul gastric descompune substanțele azotoase. Zahărul se descompune rapid în cafeaua fierbinte.* **3** tr. (*mat.; compl. indică sume, numere*) ‹înv.› a dezalcătui. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpuri ori materii organice, lucruri obținute din astfel de materii etc.*) a putrezi, a (se) strica, ‹rar› a (se) putrefia, a (se) putregăi, ‹reg.› a (se) mârcezi, ‹înv.› a se dezalcătui. *Umezeala a început să descompună lemnele din gard. Cadavrul a început să se descompună.* **2** refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi*) a se dezintegra, a se macera. *Nu a mai fost nevoie de intervenție chirurgicală, pentru că țesutul bolnav s-a descompus.* **3** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se altera, a se cloci, a fermenta, a se înăcri, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se pâșcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a descompus din cauză că nu a fost ținută la rece.* **4** refl. (*despre materii grase*) a se altera, a se râncezi, a se strica. *Untul nu poate fi consumat pentru că s-a descompus.* **5** tr. (*ind. text.; compl. indică plante textile*) a muia, a topi, ‹reg.› a dubi, a mura. *Cânepa este descompusă industrial pentru separarea firelor textile.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) a (se) dezmembra, ‹fig.› a (se) destrăma, a (se) distruge, a (se) nimici, a (se) surpa, ‹fig.; rar› a (se) dezalcătui, ‹fig.; înv.› a (se) desface. *Istoria a demonstrat că imperiile se descompun.* **2** refl. (*despre oameni*) a decădea, a se declasa, a se degrada, ‹fig.› a cădea, a degringola, ‹fig.; reg.› a se rebegi. *Tânărul s-a descompus din cauza consumului de droguri.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, trăsăturile etc. oamenilor*) a se contracta, a se crispa, a se încleșta, a se zgârci[2]. *Tensiunea nervoasă i-a descompus fața. Chipul i se descompune din cauza furiei.*

descompúnere s.f. **I 1** desfacere, despărțire, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Descompunerea celor două substanțe s-a produs în urma reacției.* **2** (*chim.*) dezagregare. *Prin descompunere, o substanță insolubilă se transformă în substanțe ușor solubile.* **II 1** putrefacție, putrezire, ‹rar› putrefiere, putrescență, ‹înv.› dezalcătuire, putrejune, putrezeală, putreziciune. *Cadavrul a intrat în descompunere.* **2** (*med., med. vet.*) dezintegrare, macerare, maceрație. *Anumite substanțe din organism contribuie la descompunerea țesuturilor.* **3** acrire, alterare, fermentare, înăcrire, stricare, ‹pop. și fam.› împuțeală, împuțire, împuțitură, ‹înv. și reg.› împuțiciune, ‹reg.› jignire, ‹înv.› împuțicenie. *Descompunerea mâncării se produce din cauza căldurii.* **4** alterare, râncezire, stricare. *Descompunerea untului este rapidă la cald.* **III** fig. **1** dezmembrare, ‹fig.› destrămare, distrugere, nimicire, surpare, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezalcătuire, ‹fig., înv.› desfacere. *Descompunerea imperiilor este dovedită de istorie.* **2** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹fig.› delicvescență, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1]. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre descompunere morală.*

descompús, -ă adj. **I 1** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) putred, putrezit, stricat, ‹livr.› putrid, ‹rar› putregăit, ‹pop.› putregăios, ‹reg.› mârcav, mârced, zăcut[2], ‹înv.› dezalcătuit, ‹fig.; rar› topit[2]. *În pădure s-a găsit un cadavru descompus.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea descompusă trebuie aruncată.* **3** (*despre materii grase*) alterat, rânced, stricat. *Untul descompus nu trebuie mâncat.* **4** (*ind. text.; despre plante textile*) muiat, topit[2], ‹reg.› dubit[2], murat[2]. *Cânepa descompusă urmează să fie prelucrată.* **II** fig. **1** (*despre popoare, state, colectivități etc.*) dezmembrat, ‹fig.› destrămat, distrus, nimicit. *Țările dintr-un imperiu descompus se refac economic greu.* **2** (*despre fața, trăsăturile etc. oamenilor*) contractat, crispat, încleștat, ‹fig.› răvășit[2]. *Are fața descompusă din cauza furiei.*

desconcentrá vb. I. tr., refl. (*milit.; compl. indică militari concentrați*) a deconcentra. *La încheierea păcii, militarii au fost desconcentrați.*

descongestionà vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică localități, zone, artere de circulație etc.*) a dezaglomera. *Poliția a luat măsuri pentru a descongestiona șoselele.*

descongestionát, -ă adj. (*despre localități, zone, artere de circulație etc.*) dezaglomerat. *Pe șoselele descongestionate se circulă cu ușurință.*

desconsideră vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) a disprețui, a nesocoti, ‹fam.› a râde, ‹înv. și reg.› a urgisi, ‹înv.› a defăima, a ocărî, a proștitirui, a vilipenda, ‹fran.; înv.› a mepriza, ‹ital.› a dispreța, ‹fig.; înv.› a nimici, a nimicnici. *Îl desconsideră pentru că este laș.*

desconsiderăre s.f. **1** disprețuire, nesocotire. *Desconsiderarea unor meserii este des întâlnită.* **2** desconsiderație, dispreț, oprobiu ‹livr.› vindictă populară, vindictă publică, ‹înv. și reg.› urgisire, ‹înv.› defăimare, urgiseală, ‹fig.; înv.› apunere, nimicire. *Lașitatea sa provoacă desconsiderarea comunității în care trăiește.*

desconsiderát, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) disprețuit, nesocotit, ‹înv. și reg.› urgisit. *Un delator este o persoană desconsiderată de societate.*

desconsiderăție s.f. desconsiderare, dispreț, oprobiu ‹livr.› vindictă populară, vindictă publică, ‹înv. și reg.› urgisire, ‹înv.› defăimare, urgiseală, ‹fig.; înv.› apunere, nimicire.

descoperí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, deschizături, găuri etc. acoperite*) a dezveli, ‹înv. și reg.› a destupa. *Săpăturile făcute în zonă au descoperit locuințe din secolul al XVI-lea.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpul uman ori părți ale lui*) a arăta, a (se) dezveli, ‹rar› a (se) dezvălui, ‹înv. și reg.› a dezvoalbe, ‹reg.› a (se) descutropi, a (se) destruca. *Și-a ridicat rochia, descoperindu-și picioarele frumoase.* **3** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni ori reacții ale lor*) ‹fig.› a (se) destăinui, a (se) trăda, ‹fig.; pop.› a (se) dezveli. *S-a descoperit că este vinovat din priviri.* **II** tr. **1** (*compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) a afla, a depista, a găsi, ‹înv. și pop.› a oblici, ‹pop. și fam.› a dibăci, a dibui, ‹reg.› a exafla, ‹înv.› a ijderi, a ispiti, a izvodi, a pricepe, a sfeti, ‹fig.; livr.› a denișa. *Arheologii au descoperit în mormânt un depozit important de monede. L-a descoperit ascunzându-se într-o casă părăsită.* **2** (*compl. indică ființe, obiecte, fenomene etc. ascunse sau nevăzute*) a depista, a detecta, a identifica, a repera. *Radarul descoperă prezența unui avion în spațiul aerian.* **3** (*compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) a depista, a dovedi, ‹rar› a surprinde, ‹fam.› a ochi[2], a repera. *Polițiștii l-au descoperit pe autorul crimei.* **4** (*compl. indică bolnavi, boli, epidemii, focare de infecție etc.*) a depista, a găsi. *Medicii au descoperit virusul gripei la mai multe persoane.* **5** (*înv.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **6** (*înv.; compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) v. Apercepe. Observa. Percepe. Remarca. Reține. Sesiza. Surprinde. Vedea. Zări. **III** tr. **1** a găsi, a stabili. *Lingvistul a descoperit etimologia mai multor cuvinte după o cercetare profundă.* **2** a găsi, ‹fig.› a întâlni. *În roman descoperim multe regionalisme.* **3** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a urzi, a țese, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să descopere o metodă tehnică nouă.* **4** (*compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) a afla, a ghici, ‹rar› a bănui, ‹fig.› a adulmeca, a citi. *A descoperit ce intenții are prietenul lui.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales însușiri, caracteristici etc. ale oamenilor*) a arăta, a dezvălui, a revela, ‹livr.› a decela. *Oglinda îi descoperă urâțenia. Vorbele îi descoperă adevărata fire.*

descoperíre s.f. **I 1** dezvelire, ‹înv. și reg.› destupare, ‹înv.› destupătură. *Pentru reparații, a fost necesară descoperirea gurii canalului.* **2** dezvelire. *Un copil poate răci din cauza descoperirii în timpul somnului.* **II 1** aflare,

depistare, găsire. *Autoritățile statului au fost anunțate în legătură cu descoperirea comorii.* **2** dezvăluire, revelare, revelație, ‹livr.› decelare, decelație. *Descoperirea secretului acestei femei a fost imposibilă.* **III** (*fin.*) ***descoperire de cont*** = ‹engl.› overdraft. *Descoperirea de cont este limita de creditare.*

descoperít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, deschizături, găuri acoperite etc.*) dezvelit, ‹înv. și reg.› destupat. *Gura de canal descoperită este un pericol pentru viața oricui.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) dezvelit, gol[2], neacoperit, ‹reg.› dezvolbat. *Copilul descoperit în timpul somnului poate răci.* **3** (*despre cap sau frunte*) liber, neacoperit. *Și-a dat căciula pe spate, lăsându-și fruntea descoperită.* **II 1** (*despre ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) aflat, depistat, găsit. *Comoara descoperită are o valoare deosebită.* **2** (*despre suspecți, urmăriți, infractori etc.*) depistat, dovedit, ‹fig.› demascat, ‹arg.› golit[2]. *Infractorul descoperit a fost arestat.*

descopértă s.f. (*miner.*) dezgolire, dezvelire. *Prin descopertă, se îndepărtează sterilul care acoperă un zăcământ dintr-o carieră.*

descotorosí vb. IV. **I** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** a se debarasa, a se degaja, a se dezbăra, a scăpa, ‹reg.› a se coroti, a se cortorosi, a se dezgurga, ‹înv.› a se părăsi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, s-a descotorosit de o veche cunoștință după câteva vorbe schimbate.* **2** a se debarasa, a scăpa, ‹fam.› a expedia, ‹fig.; fam.› a se curăța, ‹fig.; reg.› a se tistăli[1], ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca. *S-au descotorosit repede de cei nepoftiți.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a descotorosit de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate descotorosi de patima jocurilor de noroc.*

descotorosíre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) debarasare, degajare, scăpare, ‹fam.› expediere, ‹reg.› cortorosire, ‹fig.› scuturare, scuturat[1]. *Descotorosirea de o veche cunoștință s-a făcut rapid, după câteva vorbe schimbate.*

descovoiá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte încovoiate, arcuite sau curbate*) a dezdoi, a îndrepta, ‹înv. și reg.› a obli. *A descovoiat sârma curbată din oțel.*

descreierát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) aiurea, aiurit, anapoda, bezmetic, nebun, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› deșucheat, țicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. și reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmângit, stropșit, șucheat, șuchi, treșucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieș, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepșit, târșit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om descreierat și neserios.* **2** adj., s.m., s.f. (*psih.*) alienat, dement, înnebunit, nebun, smintit, ‹rar› nebunit, ‹pop. și fam.› apucat[2], candriu, deșucheat, diliman, hututui, țicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat[2], lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, șui[3], ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeț, ‹înv. și reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, pălăurat, preclătit, preclintit, primit, prost, șuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit[2], scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2], ‹arg.› buibui, pocnit[2], sandilău, sandiliu, ușchit. *Oamenilor descreierați li se fac tratamente speciale.*

descrescătór, -oáre adj. **1** (*despre numere, mărimi fizice, valori etc.*) degresiv, descrescând, descrescent, ‹înv.› scăzător. *Număra de la zece la unu, în ordine descrescătoare.* **2** (*în opoz. cu „ascendent”; despre accent, diftongi, game etc.*) coborâtor, descendent, descensiv, descrescent, ‹astăzi rar› scoborâtor. *În cuvântul „pâine”, -âi- este diftong descrescător.*

descrescând, -ă adj. (*despre numere, mărimi fizice, valori etc.*) degresiv, descrescător, descrescent, ‹înv.› scăzător.

descrescéndo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) diminuendo.

descrescént, -ă adj. **1** (*despre numere, mărimi fizice, valori etc.*) degresiv, descrescător, descrescând, ‹înv.› scăzător. **2** (*în opoz. cu „ascendent”; despre accent, diftongi, game etc.*) coborâtor, descendent, descensiv, descrescător, ‹astăzi rar› scoborâtor.

descrescút, -ă adj. (*indică dimensiunea; în opoz. cu „larg”, „mare”; despre suprafețe, spații etc.*) diminuat, micșorat, redus, scăzut. *Suprafețele aride descrescute sunt în atenția agronomilor.*

descréște vb. III. intr. **I** (*indică dimensiunea*) **1** a se diminua, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹pop.› a se mici, ‹fam.› a se pitici, ‹reg.› a scăpăta, ‹fig.; pop.› a se pișca. *Spre seară, coborând spre asfințit, globul soarelui descrește.* **2** (*despre inflamații, excrescențe etc.*) a se micșora, a regresa, ‹rar› a se trage. *Abcesul a început să descrească.* **II** (*arată cantitatea*) a se diminua, a se împuțina, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹pop.› a se mici, ‹fam.› a sărăci, ‹înv.› a se puțina. *Numărul fumătorilor descrește continuu.* **III** (*indică durata*) a se diminua, a se micșora, a se reduce, a scădea, a se scurta, ‹pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea descrește, iar ziua crește.* **IV** (*indică intensitatea*) **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote, senzații etc.*) a se alina, a se amortiza, a se atenua, a se calma, a se diminua, a se domoli, se estompa, a se liniști, a se micșora, a se modera, a se pondera, a se potoli, a se reduce, a scădea, a slăbi, a se tempera, ‹pop. și fam.› a se astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a se ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, a se dilua, a se îmblânzi, a se îndulci, a se înmuia, a se muia, a se pacifica, a se subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară a descrescut în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** (*despre temperatură*) a coborî, a se micșora, a scădea. *După tratament, temperatura bolnavului a descrescut.*

descréștere s.f. **I** (*indică dimensiunea*) diminuare, micșorare, reducere, scădere, ‹rar› descaladare. *Extinderea satului a dus la descreșterea suprafeței terenului cultivat.* **II** (*arată cantitatea*) diminuare, împuținare, micșorare, reducere, scădere, ‹livr.› deperdiție, diminuție, ‹rar› descaladare, ‹înv.› puținare. *În ultimul timp se observă o descreștere a numărului fumătorilor.* **III** (*în dică durata*) micșorare, reducere, scădere, scurtare. *Toamna, are loc descreșterea zilei.* **IV** (*indică intensitatea*) **1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Descreșterea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** coborâre, descensiune, micșorare, scădere. *Se anunță o descreștere bruscă a temperaturii în zona montană.* **V** (*în opoz. cu „progres”; înv.*) v. Decadență. Decădere. Declin. Regres. Regresiune.

descreți vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică țesături, în special haine, lucruri confecționate din pânză, stofă etc. încrețite*) a îndrepta, a netezi, ‹reg.› a dezgurzi, a tipări. *A reușit să descrețească, la călcat, cămășile spălate în mașina automată.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sprâncenele*) a (se) descrunta. *Când i-a trecut furia, și-a descreștit sprâncenele.* **II** refl. fig. (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se deschide, a înflori, a se însenina, a se lumina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Fața i s-a descreștit când și-a văzut copiii.*

descríe vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a expune, a înfățișa, a prezenta, a reda, a relata, a zugrăvi, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a șerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a descris cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **2** (*compl. indică ființe, fenomene, situații etc.*) a caracteriza, a prezenta, a reprezenta, a zugrăvi, ‹înv.› a zografisi, ‹fig.› a picta, a portretiza. *În romanul său și-a descris eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.* **II 1** (*mat.; compl. indică linii curbe, arce de cerc, chenare etc.*) a duce[2], a trage, a trasa, ‹înv.› a perghelui. *Descrie o tangentă la cerc.* **2** a contura, a face, a trasa, ‹fig.› a scrie. *Din avion se vede cum râul descrie numeroase cotituri în zona de șes.* **3** (*compl. indică traiectorii*) a face, a parcurge. *Evadatul, somat de polițiști, descrie un semicerc spre pădure, încercând să scape.*

descríere s.f. **1** expunere, înfățișare, prezentare, redare, zugrăvire, ‹rar› descripție, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare îm-

prejur. *Descrierea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.* **2** (*concr.; lit.*) descripție. *Într-o descriere se înfățișează, prin cuvinte, ființe, fenomene, situații, stări sufletești.*

descriptív, -ă adj. (*lingv.; în opoz. cu „diacronic"; despre metode de studiu, despre puncte de vedere etc.*) sincronic, static. *A făcut o cercetare descriptivă a faptelor de limbă din opera lui Alecsandri.*

descripție s.f. **1** (*concr.; lit.*) descriere. **2** (*rar*) v. Descriere. Expunere. Înfățișare. Prezentare. Redare. Zugrăvire.

descrís s.n. (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

descruntá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică sprâncenele*) a (se) descreți.

descuamă vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) a se coji, a se exfolia, a se jupui, a se scoroji, ‹pop.› a se jupi, ‹înv.› a se tărâța. *Pielea de pe mâini i s-a descuamat de la detergenți.*

descuamáre s.f. (*med., med. vet.*) cojire, descuamație, exfoliație, exfoliere, jupuire, ‹rar› scămoșare, ‹înv.› despuitură, tărâțare, tărâțătură, tărâțeală. *Și-a cumpărat o cremă împotriva descuamării pielii.*

descuamát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) cojit, exfoliat, jupuit[2], scorojit. *Își îngrijește pielea descuamată de pe spate cu o soluție calmantă.*

descuamáție s.f. (*med., med. vet.*) cojire, descuamare, exfoliație, exfoliere, jupuire, ‹rar› scămoșare, ‹înv.› despuitură, tărâțare, tărâțătură, tărâțeală.

descuiá vb. I. tr. (*compl indică uși, porți etc., p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) a deschide. *A descuiat ușa și a intrat în casă.*

descuiát, -ă adj. **I** (*despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) deschis, neînchis, neîncuiat. *A uitat ușa descuiată.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Aerisit[2]. Deschis. Permeabil. Receptiv. **2** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dezghețat. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. Sprinten.

descuiére s.f. deschidere. *Descuierea ușii a fost imposibilă din cauză că broasca era defectă.*

descúlț, -ă adj. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) descălțat[2], gol[2], ‹reg.› desculțat. *Îi place să meargă vara prin casă cu picioarele desculțe.*

desculțá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică pantofi, ghete etc.*) v. Descălța. Scoate. Trage.

desculțát, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Descălțat[2]. Desculț. Gol[2].

descumpăní vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deconcerta, a deruta, a dezorienta, a (se) încurca, a (se) tulbura, a (se) zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a (se) sastisi, ‹fig.; livr.› a (se) depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a descumpănit.*

descumpănire s.f. **1** derutare, dezorientare. *Aceste legi au ca efect totala descumpănire a populației.* **2** bulversare, debusolare, deconcertare, derută, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Descumpănirea lui a devenit evidentă la auzul reproșului care i s-a făcut.*

descumpănít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas descumpănit când a auzit reproșul șefului.* **2** aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› băiguit, băiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, hușit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], fig.› împrăștiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Descumpănit cum este, a uitat să încuie ușa casei.*

descumpănitór, -oáre adj. (*despre situații, vești, despre fapte, manifestări, atitudini ale oamenilor etc.*) deconcertant, derutant, tulburător, ‹rar› confuzionant. *Vestea primită a fost descumpănitoare pentru el.*

descurajá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) demoraliza, a (se) deprima, a dezola, ‹înv.› a dezbărbăta, a se ocei, a se răslăbi, ‹fig.› a (se) demobiliza, ‹fig.; fam.› a (se) demonta, ‹fig.; înv.› a (se) ofili. *Eșecul din ultima afacere l-a descurajat.*

descurajánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizant, demoralizator, depresiv, deprimant, descurajator, ‹înv.› supărător, ‹fig.› demobilizant, demobilizator. *Eșecurile repetate au avut un efect descurajant.* **2** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este descurajantă.*

descurajáre s.f. (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, dezolare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de descurajare în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.*

descuraját, -ă adj. (*despre oameni*) **1** demoralizat, deprimat, ‹fig.› demobilizat. *Deși descurajat din cauza eșecului suferit, are speranța că va reuși.* **2** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmbotat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, ploat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Descurajat după vestea primită, s-a închis în sine.*

descurajatór, -oáre adj. (*despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) demoralizant, demoralizator, depresiv, deprimant, descurajant, ‹înv.› supărător, ‹fig.› demobilizant, demobilizator.

descurcă vb. I. **I** tr. (*compl. indică fire de ață, de păr etc. încâlcite*) a descâlci. *Și-a descurcat părul cu o perie.* **II** (*adesea fig.*) **1** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descâlci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A descurcat împrejurările în care s-a produs crima.* **2** refl. (*despre oameni*) a se debruia, ‹arg.› a se șucări. *S-a descurcat bine în această situație neplăcută.* **3** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se orienta, ‹fig.; fam.› a se mișca, ‹fig.; reg.› a se dezgurga, ‹fig.; înv.› a se dezgloda. *Știe să se descurce indiferent de situație.*

descurcáre s.f. **1** descâlcire. *Descurcarea firelor încâlcite i-a luat mult timp.* **2** (*adesea fig.*) clarificare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descâlcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la descurcarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.*

descurcát, -ă adj. **1** (*despre fire de ață, de păr etc. încâlcite*) descâlcit. *Părul descurcat este apoi împletit.* **2** (*adesea fig. despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, deslușit, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descâlcit, deznodat. *Împrejurările descurcate ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.*

descurcăréț, -eáță adj. (*despre oameni*) **1** abil, ‹fam.› afurisit, ‹reg.› desholt. *Comerciantul descurcăreț știe să facă profit din orice.* **2** debruiard, întreprinzător, ‹rar› experient, ‹fig.› dezghețat. *Fiind un tânăr descurcăreț, a reușit în tot ce și-a propus.*

descusút, -ă adj. **I 1** (*despre cusături, obiecte cusute*) ‹reg.› despănat. *A cusut căptușeala descusută a sacoului.* **2** (*despre obiecte tivite*) ‹pop.› destivit. *De sub guler i-au ieșit marginile descusute ale baticului.* **II** fig. (*despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› dezlânat, deznodat, diluat, ‹fig.; pop.› lăbărțat. *Discursul a fost prea descusut.*

descutropí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică corpul uman ori părți ale lui*) v. Arăta. Descoperi. Dezveli.

descuviințá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancționa. Stigmatiza. Vitupera. **2** (*compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

deseará adv. (*temporal*) astă-seară, ‹înv. și reg.› astară. *Nu ne putem întâlni deseară.*

desecá vb. I. tr. (*hidrotehn.; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) a asana, a seca, ‹rar› a aseca, a scurge, a secătui, a slei.

Au fost desecate bălțile din zona periferică a orașului.

desecáre s.f. (*hidrotehn.*) asanare, asanat[1], secare, ‹rar› asecare, secătuire. *Edilii au fost de acord cu desecarea bălților din zona periferică a orașului.*

desecát, -á adj. (*hidrotehn.; despre terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) asanat[2], secat[2], ‹rar› asecat. *Pe terenul de la marginea orașului, cu bălți desecate, se va ridica un complex comercial.*

desecretizá vb. I. tr. (*compl. indică dosare ale unor persoane, documente, acte etc. aflate în arhiva unor instituții*) a declasifica. *În ultimul timp dosarele fostei securități au fost desecretizate parțial.*

desecretizáre s.f. declasificare. *Desecretizarea dosarelor securității este o necesitate a unei democrații adevărate.*

desegregáre s.f. desegregație.

desegregáție s.f. desegregare. *În epoca actuală, când toți trebuie să aibă aceleași drepturi, desegregația se impune.*

desemná vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a face, a învesti, a numi, a pune, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv. și reg.› a prepune, ‹înv.› a provivasi, a rândui, ‹rus.; înv.› a perivodi, ‹fran.› a designa. *A fost desemnat director al instituției.* **2** (*compl. indică oameni*) a alege, a învesti, a pune. *Sinodul l-a desemnat mitropolit.* **3** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a forma, a institui, a înființa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a desemna comitetul de părinți pe școală.* **4** a arăta, a indica, a semnala. *Panoul cuprinde un tabel care desemnează câștigătorii concursului.*

desemnáre s.f. **1** numire, ‹rar› designare, ‹înv.› provivasire, ‹fran.› designație. *Desemnarea lui ca director nu a mulțumit pe toți angajații instituției.* **2** alcătuire, constituire, creare, formare, instituire, înființare, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop desemnarea comitetului de părinți pe școală.* **3** arătare, indicare, semnalare, ‹rar› designare. *Trebuie afișat un tabel cu desemnarea câștigătorilor concursului.*

desén s.n. **I 1** (*a. plast.*) ‹înv.› tabel. *Expoziția cuprinde, pe lângă tablouri și acuarele, și câteva desene ale cunoscutului pictor.* **2** (*tehn.*) schiță. *A făcut desenul mașinii.* **3** (*muz.*) laitmotiv. *În muzica de cameră, desenul deține primatul față de culoare.* **II** fig. contur, profil. *Obrazul tinerei are un desen fin.*

desená vb. I. **I** tr.**1** (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) a contura, a creiona, a eboșa, a schița, ‹înv. și pop.› a scrie, a zugrăvi, ‹înv.› a șerui[2]. *Pictorul i-a desenat profilul din câteva linii.* **2** (*a. plast.; compl. indică siluete*) a contura, ‹rar› a silueta. **3** a contura, ‹fig.› a tăia. *Stolurile de păsări desenează cercuri pe cer.* **4** (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II** fig. **1** refl. (*despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹fig.› a se zugrăvi. *Munții se desenează pe linia orizontului.* **2** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări, situații, personaje, caractere etc.*) a contura, a schița, ‹fig.› a creiona. *A desenat sugestiv caracterele eroilor din roman.*

desenáre s.f. (*a. plast.*) conturare, creionaj, creionare, desenat[1], schițare. *Desenarea profilului i-a luat doar câteva minute.*

desenát[1] s.n. (*a. plast.*) conturare, creionaj, creionare, desenare, schițare.

desenát[2], -á adj. ‹pop.› scris[2]. *Nemulțumit, aruncă foaia desenată la coș.*

desenatór, -oáre s.m., s.f. (*a. plast.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică domeniul*) designer, ‹reg.› scriitor. *Este un cunoscut desenator de bijuterii.*

deseóri adv. (*temporal*) adesea, adeseori, des, frecvent, tot. *Se oprește deseori în fața vitrinei cu bijuterii.*

deserví vb. IV. tr. a servi, ‹rar› a contraservi. *Metroul deservește tot orașul.*

deservíciu s.n. contraserviciu. *Prin felul cum vorbește despre el îi face un mare deserviciu.*

deservíre s.f. servire. *În firmă funcționează o cantină pentru deservirea salariaților.*

déset s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep.„de"*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

desfáce vb. III. **I** tr.**1** (*compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) a despături, a dezdoi, a întinde, ‹înv. și reg.› a dezduplica, ‹reg.› a destocmi, ‹înv.› a răspica. *Pentru a înfăța plapuma, trebuie să desfacă cearșaful împăturit.* **2** (*compl. indică obiecte pliante sau strânse*) a întinde, a lungi, ‹fam.› a mări. *Desface masa din sufragerie numai când are musafiri.* **3** (*com.; compl. indică mărfuri*) a etala, a întinde. *În bazar negustorii desfac în fața cumpărătorilor vrafuri de stofe și de mătăsuri. Producătorul și-a desfăcut marfa pe o tarabă în piață.* **4** (*compl. indică aripile păsărilor*) a desfășura, a întinde, a răsfira. *Vulturul își desface aripile și își ia zborul.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) a (se) derula, a (se) desfășura, a (se) desfira, a (se) deșira, a dezbobina, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a (se) dezveli. *A desfăcut ața de pe papiotă. Sculul s-a desfăcut.* **2** tr. (*compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) a desfira, a destrăma, a deșira, ‹rar› a se dezlâna, ‹reg.› a străma, ‹înv.› a deștese. *Și-a desfăcut flaneaua pentru a-și împleti o vestă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate ori înnodate, noduri etc.*) a (se) dezlega, a (se) deznoda, ‹înv. și pop.› a dezbăiera, a slobozi, ‹înv. și reg.› a dezgurga, ‹reg.› a desprejura, a dezbredeli. *A desfăcut cu multă greutate sfoara cu care era legat pachetul.* **4** tr. (*compl. indică părul împletit*) a despleti. *În fiecare seară își desface cozile.* **5** tr. (*med., med. vet.; compl. indică garouri*) a degarota. **III** tr.**1** (*compl. indică cutii, plicuri, scrisori etc.*) a deschide. *A desfăcut imediat scrisoarea primită.* **2** (*compl. indică obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) a deschide, a dezlega, ‹înv. și pop.› a dezbăiera, a slobozi. *Desface punga și scoate câteva monede.* **3** (*compl. indică obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) a deschide, a despacheta, a dezambala, ‹rar› a dezveli. *Curioasă, desface repede cadourile.* **4** (*compl. indică lucruri strânse, legate împreună în baloturi, în mănunchiuri, în snopi etc.*) a dezlega. *Desface snopii uzi, împrăștiind firele, ca să se usuce.* **IV 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) a (se) decola, a (se) descleia, a (se) desprinde, a (se) dezlipi, ‹livr.› a (se) dezancola, ‹înv. și pop.› a dezbate[2]. *A desfăcut eticheta de pe copertă. Timbrul s-a desfăcut de pe plic.* **2** tr. (*compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) a desprinde, a scoate, ‹rar› a dezgărdina, ‹înv. și reg.› a dezbârna, a dezghioca, ‹înv.› a detrage. *A desfăcut zăbrelele de la ferestre.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) despărți, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se desfac în urma reacției.* **4** tr. (*tehn.; compl. indică legături de cărți sau, p. ext., cărți, caiete, manuscrise legate etc.*) a debroșa. *A desfăcut cartea pentru a-i schimba coperțile.* **5** refl. (*mineral.; despre cristale, roci, minerale*) a se cliva. *Mica albă se prezintă în foi elastice, care se desfac în discuri mici.* **6** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică părți dintr-un întreg, elemente dintr-un tot etc.; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a (se) decupa, a (se) desprinde, a (se) detașa, a (se) separa. *A desfăcut o bucată din carton cu un foarfece. Mâneca se desface cu ușurință, după tiparul așezat pe stofă.* **7** tr. (*compl. indică haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) a descheia, a deschide, ‹înv. și reg.› a dezbumba, ‹reg.› a se deschiotora. *Intrând în sală, și-a desfăcut paltonul.* **8** tr., refl. a (se) degaja, a (se) descleșta, a (se) desprinde, a (se) elibera, a (se) libera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lașa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și desface talia din încleștarea lui.* **9** tr. (*compl. indică mâinile, degetele, ghearele*) a descleșta, a desprinde. *Nu-și poate desface mâna de pe balustrada înghețată.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul prins în coc, în clame etc.*) a (se) desprinde, a ieși. *Își desface părul din pieptene. Părul i s-a desfăcut din agrafe. I s-au desfăcut câteva șuvițe din coc.* **11** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni aflați într-o înlănțuire*) a (se) desprinde. *În timpul jocului se prind de umeri și se desfac.* **12** tr. (*com.; compl. indică produse, bunuri etc.*) a difuza, a plasa, a vinde, ‹înv. și reg.› a cheltui, ‹reg.› a petrece. *Editorii desfac cărțile prin librării.* **13** tr. (*tehn.; compl. indică instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*)

a delabora, a demonta, a dezasambla, ‹fam.› a dezarticula[2]. *Mecanicul a desfăcut motorul mașinii.* **14** tr. (*în credințe și superstiții; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) a dezlega, ‹fig.; rar› a deznoda, ‹fig.; pop.› a strica. *Fiind legat prin vrăji, a găsit o bătrână care să le desfacă.* **15** refl (*pop. și fam.; despre nori, negură*) v. Împrăștia. Risipi. **16** refl. (*înv.; despre ape, râuri, șuvoaie*) v. Agita. Clocoti. Dezlănțui. Frământa. Fremăta. Învălura. Învolbura. Tulbura. Zbate. Zbuciuma. **17** refl. (*înv.; despre substanțe, materii*) v. Descompune. Dizolva. Solvi. **18** refl. fig. (*înv.; despre grupuri organizate*) v. Împrăștia. Risipi. **19** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) v. Descompune. Destrăma. Dezmembra. Distruge. Nimici. Surpa. **20** tr. fig. (*înv.; compl. indică idei, sentimente, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) v. Enunța. Exprima. Expune. Formula. Prezenta. Spune. **V 1** intr., refl. (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se deschide, a se despica, a ecloza, a plesni, a pocni, ‹înv. și reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să se desfacă.* **2** refl. (*bot.; despre flori*) a se deschide, a se desfoia, a ecloza, a înflori, ‹înv.› a se dezvoalbe. *Trandafirii din parc s-au desfăcut.* **3** refl. (*despre abcese*) a crăpa, a se deschide, a plesni, a se sparge. *După ce abcesul s-a desfăcut, durerea trece.* **4** tr. (*compl. indică gura, botul, pliscul*) a căsca, a deschide. *Desface gura pentru a lua medicamentul.* **VI** tr. **1** (*jur.; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) a anula, a rezilia, ‹rar› a rezolva, ‹înv. și pop.› a destocmi, a dezlega. *Notarul i-a desfăcut testamentul.* **2** (*rar; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti. **3** fig. (*compl. indică legături matrimoniale*) ‹fig.› a rupe, a strica, ‹fig.; înv.› a despărți. *A desfăcut logodna pentru că nu era pe deplin hotărâtă.*

desfácere s.f. **I** despăturire, dezdoire, ‹înv.› dezdoit[1], dezdoitură. *După desfacere, cearșaful este întins pe pat.* **II 1** derulare, desfășurare, desfirare, deșirare, dezbobinare. *Desfacerea ației de pe papiotă a durat mult timp.* **2** desfirare, destrămare, deșirare, ‹rar› dezlânare. *După desfacerea flanelei, și-a împletit o vestă.* **3** dezlegare, deznodare, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹reg.› dezgurgare, ‹înv.› deznodământ, deznodătură. *Desfacerea sforii cu care era legat pachetul s-a făcut cu greutate.* **III 1** deschidere. *Desfacerea unei scrisori de către altă persoană decât destinatarul constituie o infracțiune.* **2** deschidere, dezlegare, ‹înv. și pop.› slobozire. *La desfacerea pungii, câteva monede s-au împrăștiat pe jos.* **3** dezlegare. *Desfacerea snopilor este indicată când aceștia sunt uzi de la ploaie.* **IV 1** descleiere, desprindere, detașare, dezlipire, ‹rar› dezancolare, ‹înv.› dezlipeală. *Trebuie făcută desfacerea etichetelor de pe coperțile cărților.* **2** desprindere, scoatere, ‹rar› dezgărdinare, ‹înv. și pop.› dezbatere[2]. *În timpul desfacerii zăbrelelor de la ferestre au căzut câteva bucăți de cărămidă.* **3** descompunere, despărțire, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Desfacerea celor două substanțe s-a produs în urma reacției.* **4** degajare, descleștare, desprindere, eliberare, liberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs desfacerea taliei din strânsoare.* **5** (*com.*) difuzare, plasare, vânzare, vindere, ‹înv.› debit, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Desfacerea cărților la un preț moderat este o decizie înțeleaptă a editorilor.* **6** fig. (*înv.*) v. Descompunere. Destrămare. Dezmembrare. Distrugere. Nimicire. Surpare. **V 1** (*bot.*) crăpare, crăpat[1], deschidere, despicare, ecloziune, plesnire. *Desfacerea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.* **2** crăpare, deschidere, plesnire, spargere. *După desfacerea abcesului, durerea trece.* **VI 1** (*jur.*) anulare, reziliere. *Desfacerea testamentului s-a făcut la notariat.* **2** fig. ‹fig.› rupere, stricare. *Neînțelegerile dintre tineri au dus la desfacerea logodnei lor.*

desfácă vb. I. tr. (*înv. și pop.; compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) v. Dezghioca.

desfăcătór, -oáre s.f., s.m. **I** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Salvie-de-Etiopia (*Salvia aethiopis*). **2** (*art.*) desfăcătoarea-cea-mare v. Căldărușa-popii (*Nicandra physaloides*). **II** s.m. (*mat.; înv.*) v. Numitor.

desfăcút, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) despăturit, dezdoit[2], întins[2], ‹rar› destins, ‹reg.› destocmit, desucit, ‹înv.› dezduplicat. *Cu cearșaful desfăcut urmează să fie înfățată plapuma.* **2** (*despre aripile păsărilor*) desfășurat, întins[2]. *Vulturul, cu aripile desfăcute, și-a luat zborul.* **II 1** (*despre fire înfășurate sau despre obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) desfășurat. *Firul desfăcut a fost înfășurat pe alt mosor.* **2** (*despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) desfirat, destrămat, deșirat, ‹rar› dezlânat, ‹înv.› desțesut. *Din flaneaua desfăcută și-a împletit o vestă.* **3** (*despre sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) dezlegat[2], deznodat, ‹înv. și pop.› dezbăierat, ‹reg.› dezgurgat. *Sfoara desfăcută a sacului poate fi refolosită. Vezi să nu te împiedici în șireturile desfăcute ale adidașilor!* **4** (*despre părul împletit*) despletit[2], desprins, neîmpletit. *Îi place să stea cu părul desfăcut.* **III 1** (*despre cutii, plicuri, scrisori etc.*) deschis. *Scrisoarea desfăcută este de la părinții ei.* **2** (*despre obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) deschis, dezlegat[2], ‹înv. și pop.› dezbăierat. *Sacul desfăcut a fost deșertat.* **3** (*despre obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) despachetat[2], dezambalat. *Cadoul desfăcut era o statuetă.* **4** (*despre lucruri strânse, legate împreună în baloturi, în mănunchiuri, în snopi etc.*) dezlegat[2]. *Paiele din snopii desfăcuți sunt întinse la soare.* **5** (*înv. și pop.; despre ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate ori despre obiecte bine legate, ancorate etc.*) v. Dezlegat[2]. Eliberat. **IV 1** (*despre lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) desprins, ‹rar› dezgărdinat, ‹înv. și reg.› dezghiocat[2], ‹înv.› dezbătut. *Zăbrelele desfăcute de la ferestre au fost aruncate.* **2** (*tehn.; despre instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) delaborat, demontat[2], dezasamblat. *Motorul desfăcut este remontat bucată cu bucată.* **V** (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) crăpat[2], deschis, înflorit, plesnit[2], ‹latin.› apert. *Mugurii de măr desfăcuți au început să emane un parfum plăcut.* **VI** (*jur.; despre tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) anulat, reziliat, suspendat, ‹înv.› dezlegat[2]. *Dubletul testamentului desfăcut a rămas la notariat.*

desfășá vb. I. tr. **1** (*compl. indică copii înfășați sau, p. ext., scutecele cu care sunt înfășați*) ‹pop. și fam.› a desfofoli, a dezbrobodi. *Și-a desfășat copilul pentru a se răcori.* **2** (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

desfășáre s.f. desfășat[1], ‹pop. și fam.› dezbrobodire. *După desfășare, copilul este îmbăiat.*

desfășát[1] s.n. desfășare, ‹pop. și fam.› dezbrobodire.

desfășát[2], -ă adj. (*despre copii înfășați*) ‹pop. și fam.› desfofolit.

desfășurá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) a (se) derula, a (se) desface, a (se) desfira, a (se) deșira, a dezbobina, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a (se) dezveli. *A desfășuratața de pe papiotă. Sculul s-a desfășurat.* **2** refl. (*mai ales despre unități militare*) ‹înv.› a se destinde. *Oastea s-a desfășurat în ordine perfectă.* **3** refl. (*despre așezări, ținuturi, peisaje etc.*) a se întinde, ‹fig.› a se deșira, a se revărsa, ‹fig.; înv. și reg.› a se deșterne, ‹fig.; înv.› a se destinde. *Orașul Iași se desfășoară pe șapte coline.* **4** tr. (*compl. indică aripile păsărilor*) a desface, a întinde, a răsfira. *Vulturul își desfășoară aripile și își ia zborul.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică evenimente, fenomene etc.*) a (se) întinde, ‹reg.› a (se) dișterne. *Evenimentul cultural s-a desfășurat pe parcursul unei săptămâni.* **2** refl. (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a evolua, a se întâmpla, a se petrece, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se purta, a se sfeti, a urma, ‹fig.› a se derula, a se succeda. *Evenimentele s-au desfășurat conform planului.* **3** refl. (*despre activități, acțiuni, fenomene etc.; adesea urmat de determ. modale*) a evolua, a merge. *Noua sa afacere se desfășoară bine.* **4** refl. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a decurge, a evolua, a se petrece. *Discuția dintre cei doi contracandidați la funcția de director s-a desfășurat în limitele normalului.* **5** refl. (*sport; despre competiții sportive*) a se disputa, a se juca. *Partida de fotbal s-a desfășurat în nocturnă.* **6** tr. (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a duce[2], a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o desfășurăm este de durată.* **7** tr. (*compl. indică lupte, bătălii, tratative etc.*) a da[2], a duce[2], a purta, a susține. *În decursul vremii, românii au desfășurat multe bătălii pentru*

a apăra independența țării. **8** refl. (*despre procese, stări etc.*) a înainta, a trece. *Noaptea se desfășoară încet pentru cei care au insomnii.* **9** tr. fig. (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a relata, a veni cu... *A desfășurat dovezi convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.*

desfășurare s.f. **I** derulare, desfacere, desfirare, deșirare, dezbobinare. *Desfășurarea aței de pe papiotă a durat mult timp.* **II 1** efectuare, executare, îndeplinire, prestare, prestație, ‹înv.› desfășurământ. *Desfășurarea acestei activități cere un efort deosebit.* **2** dezvoltare, evoluție, mers, ‹reg.› șiretenie[2], ‹înv.› umblet, ‹fig.› curgere, curs[1], film. *Urmărește cu atenție desfășurarea evenimentelor.* **3** (*sport*) disputare. *În timpul desfășurării meciului au fost eliminați doi jucători.* **4** anvergură, ‹fig.› întindere. *Este un proiect arhitectonic cu o amplă desfășurare.*

desfășurăt, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fire înfășurate pe ghem, pe mosor sau despre obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) desfăcut. *Firul desfășurat a fost înfășurat pe alt mosor.* **2** (*despre aripile păsărilor*) desfăcut, întins[2]. *Vulturul, cu aripile desfășurate, și-a luat zborul.* **II** s.f. (*mat.*) evolută. *Desfășurata este un loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date.*

desfășurământ s.n. (*înv.*) v. Desfășurare. Efectuare. Executare. Îndeplinire. Prestare. Prestație.

desfășurătoáre s.f. (*mat.*) evolventă. *Desfășurătoarea este curba care admite ca desfășurată o curbă dată.*

desfăt s.n. (*rar*) **1** v. Captivare. Delectare. Desfătare. Fascinare[1]. Fascinație. Fermecare. Încântare. Seducere. Seducție. **2** v. Desfătare. Petrecere. Veselie.

desfătá vb. I. **1** tr., refl. (*mai ales cu determ. introduse prin prep „cu”*) a (se) delecta, a (se) răsfăța, ‹astăzi rar sau poetic› a (se) dezmierda, ‹înv. și reg.› a teferici, ‹fig.› a (se) îndulci. *Își desfată nepoții cu tot felul de bunătăți. S-au desfătat în excursie, cumpărându-și tot ce și-au dorit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) amuza, a (se) dispune, a (se) distra, a (se) înveseli, a petrece, a râde, a (se) veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se desfată când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și desfete musafirii cu bancurile lui.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a desfătat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **4** refl. (*despre oameni*) a se delecta, ‹fig.› a savura. *S-a desfătat cu un roman bun.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a încânta, ‹fig.› a regala. *A desfătat publicul cu un concert magnific.* **6** refl. (*despre oameni*) a se bucura, a se delecta, a petrece, ‹pop.› a se lăfăi. *Tinerii s-au desfătat la onomastica prietenului lor.* **7** tr. (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a încânta, ‹înv. și pop.› a veseli, ‹pop.› a trufi[1], ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a legăna, a lumina, a mângâia. *Speranța că se va însănătoși îi desfată sufletul.*

desfătáre s.f. **1** delectare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹livr.› jucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o desfătare.* **2** captivare, delectare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pișță, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: desfătarea spectatorilor.* **3** încântare, plăcere, ‹fig.› regal[1]. *Concertul a fost o adevărată desfătare.* **4** petrecere, veselie, ‹rar› desfăt, ‹înv.› desfătăciune. *La nuntă a fost foarte multă lume și desfătarea nuntașilor a ținut trei zile.* **5** bucurie, juisare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, ‹livr.› juisență, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiție, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare desfătare.* **6** (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

desfătăt, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) captivat, delectat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul desfătat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **2** (*înv.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Agreabil. Captivant. Delectabil. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Încântător. Năucitor. Plăcut. Seducător. Șarmant. **II** (*înv.; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) v. Cuprinzător. Extins. Imens. Întins[2]. Larg. Mare[1]. Vast[2].

desfătăciós, -oásă adj. (*înv.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Agreabil. Captivant. Delectabil. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Încântător. Năucitor. Plăcut. Seducător. Șarmant.

desfătăciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Captivare. Delectare. Desfătare. Fascinare[1]. Fascinație. Fermecare. Încântare. Seducere. Seducție. **2** v. Desfătare. Petrecere. Veselie.

desfătătór, -oáre adj. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, fascinant, fermecător, încântător, năucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână, întrucât subiectul este desfătător.* **2** (*mai ales despre peisaje, elemente din natură, interioare*) încântător, plăcut, vesel, ‹reg.› veselos, ‹fig.› mângâietor, ‹fig.; înv.› mângâios. *Astăzi este un soare desfătător de toamnă. După schimbările făcute, camera pare mai confortabilă, mai desfătătoare.*

desfătuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Deconsilia.

desfătuíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Deconsiliere.

desfățát, -ă adj. (*despre perne, plăpumi, paturi*) neînfățat. *Pernele desfățate au fost puse la aerisit.*

desfeciorí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti.

desfecioríre s.f. (*pop.*) v. Deflorare. Defloрație. Dezvirginare.

desferecá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) descătușa. *Fiind socotit nevinovat, deținutul a fost desferecat.*

desferecăre s.f. descătușare. *După desferecare, deținutul a fost eliberat.*

desferecăt, -ă adj. (*despre oameni*) descătușat. *Persoana desferecată a părăsit sediul poliției.*

desfermecá vb. I. tr. (*în superstiții sau în practici magice; compl. indică ființe*) a dezlega. *Femeia l-a desfermecat de sperietură.*

desfetí vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti. **2** refl. (*despre fete, femei*) v. Căsători. Mărita.

desfetíre s.f. (*pop.*) **1** v. Deflorare. Defloрație. Dezvirginare. **2** v. Căsătorie. Măritat. Măritiș.

desfíd s.n. (*înv.*) v. Bravadă. Bravare. Desfidere. Sfidare. Sfruntare.

desfíde vb. III. tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene și procese naturale sau primejdii, pericole etc.*) a brava, a înfrunta, a sfida, a sfrunta. *Desfide moartea cu demnitate. Îmbrăcați în șube, copiii desfid gerul de afară.*

desfídere s.f. bravadă, bravare, sfidare, sfruntare, ‹înv.› desfid. *Uneori desfiderea morții are consecințe grave.*

desfierbântá vb. I. tr., refl. (*pop.*) v. Răci. Răcori.

desfigurá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p. ext., ființe*) a (se) schimonosi, a (se) sluți, a (se) urâți, ‹pop. și fam.› a (se) poci[1], a (se) scofâlci, ‹pop.› a se hâzi, a șoimăni, a șoimări, ‹reg.› a deturpa, a se opăci, a se plesura, a (se) ponosi, a se smârzi, a (se) șonți, ‹înv.› a (se) grozăvi, a se omrăzi, ‹fig.; rar› a despodobi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) strica, ‹arg.› a rașcheta. *Explozia i-a desfigurat fața. Chipul i se desfigurează din cauza durerii de cap.* **2** refl. fig. ‹fig.› a se altera, a se urâți. *Limba se desfigurează cu barbarisme.*

desfiguráre s.f. schimonoseală, schimonosire, sluțire, urâțire, ‹rar› slut[1], ‹înv. și pop.› pocitură, ‹pop. și fam.› pocire. *Desfigurarea feței din cauza exploziei îl face de nerecunoscut.*

desfigurát, -ă adj. (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*)

schimonosit², slut, sluțit², urât², urâțit, ‹pop. și fam.› pocit², ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șonțit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. *Nu se mai întâlnește cu prietenii din cauza fetei desfigurate.*

desființă vb. I. tr. **I 1** (*jur.; în opoz. cu „a valida"; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a aboli, a abroga, a anula, a infirma, a invalida, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost desființată de foarte mult timp.* **2** (*compl. indică monopoluri, restricții etc.*) a anula, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.› a ridica. *Au fost desființate restricțiile de circulație.* **3** (*compl. indică funcții, posturi etc.*) a suprima. *A fost desființat postul de secretar științific al institutului.* **4** (*compl. indică organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) a dizolva, a închide, a lichida, ‹înv.› a ridica, ‹fig.; înv.› a răsfira. *Fabrica a fost desființată, iar muncitorii au fost trecuți în șomaj.* **5** (*compl. indică organizații, rețele, asociații etc.*) a lichida, a suprima, ‹fig.› a demantela, a destrăma, a neantiza. *A reușit să desființeze o rețea de spionaj.* **6** (*compl. indică situații tensionate, realități sociale negative, manifestări extreme etc.*) a lichida, a suprima, ‹fig.› a dezrădăcina, a eradica, a extirpa, ‹fig.; pop. și fam.› a stârpi. *Corupția trebuie desființată prin legi severe.* **II** fig. **1** (*compl. indică ansambluri structurate*) a destructura, a dezorganiza, ‹fig.› a distruge. *Organizația a fost desființată în urma luptei pentru putere.* **2** (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a aneantiza, a distruge, a nimici, ‹fig.› a extermina, a spulbera, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a desființat cartiere întregi. Beți fiind, au desființat tot ce au găsit în bar.* **3** (*compl. indică oameni*) a asasina, a executa, a omorî, a suprima, a ucide, ‹fig.› a cosi, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi. *Teroriștii au desființat zeci de persoane.*

desființáre s.f. **I 1** (*jur.; în opoz. cu „validare"*) abolire, abrogare, abrogație, anulare, infirmare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat desființarea inegalității de rasă și de sex.* **2** anulare, ‹fig.› ridicare. *Primăria a ordonat desființarea restricțiilor de circulație.* **3** suprimare. *Desființarea postului a provocat nemulțumirea celui care l-a ocupat.* **4** dizolvare, închidere, lichidare. *Desființarea fabricii a declanșat greva salariaților.* **5** lichidare, suprimare, ‹fig.› destrămare. *Desființarea rețelei de spionaj este meritul întregii echipe de contraspionaj.* **6** lichidare, suprimare, ‹fig.› dezrădăcinare, eradicare, extirpare, ‹fig.; livr.› eradicație, ‹fig.; pop. și fam.› stârpire. *Desființarea corupției este un imperativ major.* **II** fig. **1** destructurare, dezorganizare, ‹fig.› distrugere. *Lupta pentru putere a dus la desființarea statului.* **2** aneantizare, distrugere, nimicire, ‹fig.› exterminare, spulberare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru desființarea lucrurilor din bar.*

desființát, -ă adj. **I 1** (*jur.; în opoz. cu „validat"; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, abrogat, anulat, invalidat, înlăturat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanța desființată avea vicii de formă.* **2** (*despre organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) dizolvat, închis, lichidat. *Fabrica desființată a adus în șomaj câteva sute de muncitori.* **II** fig. (*despre ansambluri structurate*) destructurat, dezorganizat, ‹fig.› distrus. *Statul desființat a fost preluat de forțe străine.*

desfirá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) a (se) derula, a (se) desface, a (se) desfășura, a (se) deșira, a dezbobina, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a (se) dezveli. *A desfirat ața de pe papiotă. Sculul s-a desfirat.* **2** tr. (*compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) a desface, a destrăma, a deșira, ‹rar› a se dezlâna, ‹reg.› a străma, ‹înv.› a destese. *Și-a desfirat flaneaua pentru a-și împleti o vestă.* **3** refl. (*despre copaci, plante, crengi*) a se ramifica, ‹pop.› a se rămuri, ‹reg.› a se crăcăna, ‹înv.› a se despica. *Stejarul s-a desfirat mult.*

desfiráre s.f. **1** derulare, desfacere, desfășurare, deșirare, dezbobinare. *Desfirarea ației de pe papiotă a durat mult timp.* **2** desfacere, destrămare, deșirare, ‹rar› dezlânare. *După desfirarea flanelei, și-a împletit o vestă.*

desfirát, -ă adj. (*despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau despre obiecte țesute, tricotate*) desfăcut, destrămat, deșirat, ‹rar› dezlânat, ‹înv.› destesut. *Din flaneaua desfirată și-a împletit o vestă.*

desflorí vb. IV. intr. (*rar; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.

desfofolí vb. I. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*despre oameni îmbrăcați cu multe haine groase*) ‹reg.› a se deshăimura. *Cum a intrat în casă, a desfofolit copilul.* **2** tr. (*compl. indică copii înfășați sau, p. ext., scutecele cu care sunt înfășați*) v. Desfășa.

desfofolít, -ă adj. (*pop. și fam.; despre copii înfășați*) v. Desfășat[2].

desfoiă vb. I. **1** refl. (*bot.; despre flori*) a se deschide, a se desface, a ecloza, a înflori, ‹înv.› a se dezvoalbe. *Trandafirii din parc s-au desfoiat.* **2** tr. (*compl. indică lăstari, frunze sau petale ale unei plante, ale unei flori etc.*) a rupe, a smulge, ‹fig.› a ciupi. *Desfoaie cu grijă frunzele uscate ale florilor din glastre.* **3** tr. (*compl. indică foile unei cărți, ale unui caiet etc.*) a desprinde, a rupe, a scoate, a separa. *A desfoiat câteva file din album.*

desfoiát, -ă adj. (*bot.; despre flori*) deschis, înflorit, ‹latin.› apert. *A cules câțiva trandafiri desfoiați, cu miros îmbătător.*

desfoiére s.f. desprindere, rupere, scoatere, separare. *Desfoierea unor file din album a fost o greșeală.*

desfrățí vb. IV. tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Despărți.

desfrânâ vb. I. refl. (*despre oameni*) a se corupe, a se deboșa, a decădea, a se deprava, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a se perverti, a se strica, a se vicia, ‹livr.› a se fornica, ‹pop. și fam.› a se sminti, ‹pop.› a se nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a se demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a se polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a se molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a desfrânat, ducând o viață de orgii.*

desfrânáre s.f. corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre viciu, spre desfrânare.*

desfrânát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfătat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață desfrânat.* **2** s.m., s.f. (*de obicei deprec.*) cocotă, demimondenă, depravat, destrăbălat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, rufian, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvișină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› häitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță,

dolobandură, ghiolbană, harţaba, huşniţă, iobniţă, landră, leură, madaranţă, mârjoală, mârţână, mişarcă, motârcă, panţuşcă, paţircă, pocrişă, pohoaţă (v. *pohoţ*), puiniţă, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorţotină, târcoavă, târnoaţă, traftiroaică, viştealã[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăituşcă, lindră, mârliţă[2], paceaură, pliuhă, puielniţă, pujlă, râncalău, şulpe, tarbă, târşitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriste, loretă, magopaţă, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palaţandră, panchiţă, panţură, preacurvar, preacurvitor, tălaniţă, uşarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, şanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. şi fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanţă, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cătea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiţă, puicuţă, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, paraşută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanţă, fleanţă, gudă, handră, libră[1], ruptură, şuleandră, şulfă, tearfă, terfeloagă, ţoloabă, ţundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, başoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniţă, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarbă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârţă, fârţoagă, finfă, fleaşcă, fleoarţă, fleorţotină, fleştură, fliuşcă, floarţă, floştină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâţă, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliţă, maimuţă, maimuţică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriaşă (v. *meseriaş*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiţă, paraşutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiţă, piţipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiţă, puşcătoare(v. *puşcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, ştioalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriţă, zaharină, zână ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să înveţe pentru a le face cinste părinţilor, nu să ajungă o desfrânată.*

desfrânăciúne s.f. (*înv.*) v. Corupţie. Deboşă. Decadenţă. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănţare. Dezmăţ. Dezmăţare. Disoluţie. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiţie. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

desfrânătéţe s.f. (*înv.*) v. Corupţie. Deboşă. Decadenţă. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănţare. Dezmăţ. Dezmăţare. Disoluţie. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiţie. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

desfrâu s.n. **I 1** corupţie, deboşă, decadenţă, decădere, depravare, desfrânare, destrăbălare, deşănţare, dezmăţ, dezmăţare, disoluţie, imoralitate, nemoralitate, perdiţie, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicaţie, ‹rar› crapulozitate, depravaţiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizaţie, desfătare, desfrânăciune, desfrânătéţe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârşăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescenţă, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecţie, putrefacţie, ‹fig.; înv. şi pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], căţălărie. *Avea o înclinaţie bolnăvicioasă spre viciu, spre desfrâu.* **2** dezmăţ, libertinaj, luxură, orgie, ‹rar› libertinism, ‹înv.› ruşinare, slobozenie, slobozie, ‹turc.› zamparalâc, ‹fig.› saturnale, ‹fig.; livr.› bacanală, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹arg.› cancan[2], paranghelie. *Astă-noapte a fost un mare desfrâu acasă la ei.* **II** fig. exces. *Tablourile se particularizează printr-un desfrâu de culori.*

desfrumuseţá vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Urâţi.

desfrunzí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică plante*) a (se) defolia, a (se) despuia, a (se) exfolia, ‹înv.› a se golăşi, ‹fig.› a (se) jumuli. *Furtuna a desfrunzit copacii.* **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

desfrunzíre s.f. defoliaţie, defoliere, despuiere, exfoliere. *Vânturile puternice provoacă desfrunzirea copacilor.*

desfrunzít, -ă adj. (*despre arbori, crengi etc.*) ciunt, despuiat, gol[2], golaş, pleşuv, ‹poetic› pustiu. *Vântul şuieră cu putere printre ramurile desfrunzite ale copacilor.*

desfundá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică vase, recipiente înfundate, astupate*) a deschide, a destupa. *A desfundat butoiul cu varză murată.* **2** tr. (*compl. indică sticle sau damigene înfundate*) a debuşona, a deschide, a destupa. *A desfundat cu atenţie sticla de şampanie.* **3** tr. (*compl. indică ţevi, canale, conducte etc.*) a curăţa. *Instalatorul a desfundat conducta de evacuare a apei menajere. Desfundă ţeava puştii.* **4** tr. (*med., med. vet.; compl. indică canale, tuburi, vene, artere etc.*) a destupa, a dezobstrua. *Rinofugul este un medicament care desfundă nasul.* **5** tr. (*agric.; compl. indică terenuri înţelenite*) a deşteleni, ‹rar› a deşteliniza, ‹înv. şi pop.› a sparge, ‹înv. şi reg.› a ogorî, ‹înv.› a destupa. *Desfundă terenul înţelenit cu tractorul pentru a semăna porumb.* **6** refl. (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) ‹reg.› a se dezvoca. *Drumul de ţară s-a desfundat în urma ploilor.* **II** refl. **1** (*pop.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Ţâşni. **2** (*pop.; despre ape curgătoare*) v. Deborda. Deversa. Revărsa. Tălăzui. Vărsa. **3** (*înv.; despre materii purulente*) v. Scurge.

desfundáre s.f. **1** deschidere, destupare. *Este atent ca, la desfundarea sticlei, şampania să nu se reverse.* **2** curăţare. *Unui instalator priceput nu îi ia mult timp desfundarea unei conducte.* **3** (*med., med. vet.*) destupare, dezobliteraţie, dezobstruare, dezobstrucţie. *Foloseşte picături speciale pentru desfundarea nasului.* **4** (*agric.*) deşteleníre, ‹rar› desfundat[1]. *Desfundarea terenului înţelenit se face cu tractorul.*

desfundát[1] s.n. (*agric.; rar*) v. Desfundare. Deşteleníre.

desfundát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre vase, recipiente etc. înfundate, astupate*) deschis, destupat. *Sticla desfundată este cu şampanie.* **2** (*despre ţevi, canale, conducte etc.*) curăţat[2]. *După intervenţia instalatorului, prin conducta desfundată apa menajeră se scurge repede.* **3** (*agric.; despre terenuri înţelenite*) deşteleníit, ‹înv. şi reg.› nou. *Pământul desfundat are nevoie de îngrăşăminte.* **4** (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) impracticabil, inaccesibil, rău, ‹reg.› dezvocat. *În urma ploilor, un drum neasfaltat devine desfundat.* **II** fig. (*înv. şi reg.; despre fiinţe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Poftícios. Vorace.

deshăimurá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni îmbrăcaţi cu multe haine groase*) v. Desfofoli.

deshămá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică animale înhămate, mai ales cai*) a desprinde. *Deshamă caii de la trăsură.* **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găuri. Rupe. Sfâşia. Uza. Zdrenţui. **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică fiinţe sau forţa lor fizică ori psihică*) v. Consuma[2]. Epuiza. Extenua. Frânge. Istovi. Omorî. Rupe. Seca. Secătui. Sfârâma. Sfârşi. Slei. Solicita. Stinge. Stoarce. Suge. Surmena. Topi. Uza. Vlăgui. Zdrobi.

deshămáre s.f. desprindere, ‹rar› deshămat[1]. *După deshămare, caii sunt duşi în grajd.*

deshămát[1] s.n. (*rar*) v. Deshămare. Desprindere.

deshămát[2]**, -ă** adj. (*despre animale înhămate, mai ales despre cai*) desprins. *Caii deshămaţi sunt duşi în grajd.*

deshidratá vb. I. tr. (*compl. indică alimente, fructe, legume, nutreţuri etc.*) a usca. *A deshidratat prunele într-un cuptor special. A deshidratat hribi pentru iarnă.*

deshidratáre s.f. uscare, uscat[1], ‹înv.› deshidrataţie. *Conservă fructele pentru iarnă prin deshidratarea lor.*

deshidratát, -ă adj. (*despre alimente, fructe, legume, nutreţuri etc.*) uscat[2], ‹înv.› secat[2]. *Îi plac prunele deshidratate.*

deshidratátor s.n. (*tehn.*) deshidrator. *Deshidratatorul este ventilatorul folosit pentru uscarea fructelor şi a legumelor.*

deshidratáţie s.f. (*înv.*) v. Deshidratare. Uscare. Uscat[1].

deshidratór s.n. (*tehn.*) deshidratator.
desholbá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1].
deshólt, -oáltă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** v. Abil. Descurcăreț.
desholteí vb. IV. refl. (*înv.; despre bărbați necăsătoriți*) v. Căsători. Însura[1].
deshumá vb. I. tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică osemintele sau trupul unui om decedat*) a (se) dezgropa, a (se) exhuma, ‹rar.› a (se) dezmormânta. *Când se deshumează osemintele cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.*
deshumáre s.f. dezgropare, dezgropat[1], exhumare, ‹rar› dezmormântare, exhumație, înv.› dezgropăciune. *La deshumarea osemintelor cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.*
deshumát, -ă adj. (*despre osemintele sau trupul unui om decedat*) dezgropat[2], exhumat, ‹rar› dezmormântat. *Cadavrul deshumat este dus la morgă.*
desicáre s.f. ‹rar› desicație. *Prin desicare se elimină apa dintr-un corp.*
desicatív, -ă adj., s.n. (*chim.*) sicativ. *Substanțele desicative favorizează eliminarea apei dintr-un corp sau dintr-o altă substanță.*
desicatór s.n. (*chim.*) exsicator. *Desicatorul este folosit pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanțelor cu ajutorul agenților higroscopici.*
desicáție s.f. (*chim.; rar*) v. Desicare.
desíe s.f. (*bot.; înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.
desigilá vb. I. tr. (*compl. indică acte, documente, scrisori sau, p. ext., obiecte, încăperi etc. sigilate*) a despecetlui. *Vameșul desigilează tirul.*
desigiláre s.f. despecetluire, despecetluit[1]. *Șeful vămii a ordonat desigilarea tirului.*
desigilát, -ă adj. (*despre acte, documente, scrisori sau, p. ext., despre obiecte, încăperi etc. sigilate*) despecetluit[2]. *Tirului desigilat i se face un control amănunțit.*
design [di'zain] s.n. **1** decor, decorație, design, ornament, ornamentație, podoabă, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. *Trandafirii albi au fost aleși ca design pentru mesele de la nuntă. Brâul șerpuit este designul vaselor antice din expoziție.* **2** decorativism, decorativitate. *Designul este o tendință în artă spre elemente pur decorative.*
designá vb. I. tr. (*fran.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **2** (*compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice. **3** v. Arăta. Indica.
designáre s.f. (*rar*) **1** v. Desemnare. Numire. **2** v. Denominație. Denumire. Nume. Numire. **3** v. Arătare. Desemnare. Indicare. Semnalare.
designáție s.f. (*fran.*) **1** v. Desemnare. Numire. **2** v. Denominație. Denumire. Nume. Numire.
designer [di'zainər] s.m. (*a. plast.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică domeniul*) desenator, ‹reg.› scriitor. *Este un cunoscut designer de bijuterii.*
desígur adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? – Desigur!* **2** (*având val. unei afirmații*) bine, bineînțeles, da[1], firește, întocmai, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK. *Desigur, voi merge cu tine la teatru.* **3** (*întărește o declarație*) doar. *Desigur știi că ți-am cumpărat albumul dorit.* **4** (*în prop. afirmative, cu rol de întărire*) da[1], firește, negreșit, ‹înv. și reg.› dar[1]. – *O cunoști pe această doamnă? – Desigur, o cunosc.*
desíme s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) densitate. *Este uimit de desimea de case din partea centrală a orașului.* **2** (*silv.*) densitate. *Desimea este mărimea distanței medii dintre axele indivizilor unei asociații vegetale.* **3** (*fiz.; înv.*) v. Densitate. Masă specifică (v. *masă*[2]). **II** (*concr.*) **1** (*bot.; pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **2** (*pesc.; reg.*) v. Deasă (v. *des*).
desinénță s.f. (*gram.*) terminație, ‹înv.› sfârșire, sfârșitură, terminare. *Desinența este morfemul adăugat la tema sau la rădăcina unui cuvânt.*
desistá vb. I. intr., refl. (*jur.*) a renunța, ‹rar› a repudia. *Desistă la dreptul de proprietate. Judecătorul se desistă de la judecarea acestui caz.*
desíș s.n. **I 1** (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, hățiș, lăstăriș, mladă, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un desiș sare o căprioară.* **2** (*pesc.; reg.*) v. Deasă (v. *des*). **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹fig.; rar› nod. *Pe străzi este un mare desiș de oameni.*
desitáte s.f. (*fiz.; înv.*) v. Densitate. Masă specifică (v. *masă*[2]).
désktop s.n. (*inform.*) monitor[2]. *A desechis fereastra cu documentele de pe desktop.*
deslușeálă s.f. (*înv.*) v. Clarificare. Descurcare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire.
deslușí vb. IV. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul simțurilor*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) a distinge, a observa, a percepe, a recunoaște, a vedea, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari deslușește bine lucrurile.* **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a alege, a deosebi[2], a diferenția, a identifica, a recunoaște. *Îl vei putea deslușí din mulțime după pălăria mexicană pe care o poartă.* **3** refl. (*despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se deslușesc pe linia orizontului.* **4** tr. (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni*) a deosebi[2], a diferenția, a discerne, a distinge, ‹rar› a discrimina, ‹înv. și pop.› a osebi[2], ‹reg.› a deschilini, ‹înv.› a dezjudeca, ‹fig.› a cerne. *Când ia o hotărâre, încearcă să deslușească bine avantajele și dezavantajele pe care le are.* **5** tr. a distinge, a înțelege, a pricepe, a vedea. *Se făcuse zi și a deslușit mai bine ce este în jurul lui.* **6** tr. (*compl. indică sunete, zgomote, vorbe etc.*) a auzi. *N-a deslușit răspunsul său din cauza zgomotului.* **II** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descălci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig. ; rar› a (se) dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A deslușit împrejurările în care s-a produs crima.* **2** tr. (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie deslușit nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să deslușească, strică.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) clarifica, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹fig.› a (se) cristaliza, a (se) decanta. *Gândurile erau atât de încâlcite, încât nici nu încerca să le deslușească. În timp, sentimentele lui s-au deslușit.* **4** tr. (*compl. indică scrieri iligibile, texte scrise în limbi puțin cunoscute, scrisul cuiva etc.*) a descifra, înv. și pop.› a dezlega, ‹pop. și fam.› a citi, a înțelege, ‹fig.› a descălci. *Nu reușește să-i deslușească scrisul.* **5** refl. unipers. fig. a însemna, a se observa, a reieși[1], a rezulta, a se vedea, ‹fig.› a se desprinde. *Din cele relatate se deslușește că nu spune adevărul.* **6** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Clarifica. Dumiri. Edifica. Lămuri. Limpezi.
deslușíre s.f. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul simțurilor*) **1** distingere, percepere. *Deslușirea lucrurilor în semiîntuneric necesită acuitate vizuală sporită. Deslușirea vorbelor cuiva într-o încăpere zgomotoasă e anevoioasă.* **2** (*rar*) v. Claritate. Limpezime. **II** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** clarificare, descurcare, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descălcire, descifrare,

luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la desluşirea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** clarificare, elucidare, explicare, explicaţie, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluţie, soluţionare, ‹înv.› desluşeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Desluşirea menţinerii acestei credinţe este dificilă.*

desluşít, -ă adj., adv. **I** adj. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) **1** (*în opoz. cu „nedesluşit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, distinct, evident, lămurit, limpede, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceţii, în faţă, apare imaginea desluşită a muntelui.* **2** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzaţii, sentimente, stări sufleteşti, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, evident, făţiş, limpede, manifest, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este desluşită. Afişează o bucurie desluşită că afacerile îi merg bine.* **II** adj. (*predomină ideea de explicitare, de înţelegere*) **1** (*despre situaţii sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) descurcat, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descâlcit, descifrat, deznodat. *Împrejurările desluşite ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **2** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informaţii, concepţii, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare desluşită a întregului proiect.* **3** (*despre oameni*) clar, coerent, limpede. *Trebuie să fim foarte desluşiţi când facem o demonstraţie.* **4** (*în opoz. cu „ilizibil", „indescifrabil"; despre scrisul de mână sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) citeţ, clar, lizibil, ‹înv.› legibil, ‹fig.; înv.› limpede. *Textul manuscrisului este desluşit.* **III** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale percepţiei, ale distingerii*) bine, clar, distinct, lămurit, limpede, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Vede desluşit la distanţă. Aude desluşit cel mai fin zgomot.* **2** aievea, clar, explicit, expres[2], lămurit, limpede, răspicat, ‹reg.› lişteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat desluşit cum trebuie să procedeze.*

desluşitór, -oáre adj. (*înv.; despre informaţii, ştiri, acte, fapte etc.*) v. Explicativ. Lămuritor.

desmăn s.m. (*zool.*) *Desmana moschata*; şobolan-moscat.

desmodónt s.n. (*anat.*) ligament alveolodentar, parodonţiu moale, periodont, periodonţiu. *Desmodontul înconjoară dintele şi alveola dentară.*

desmoláze s.f. pl. (*biochim.*) redoxaze. *Desmolazele intervin în procesele biologice de oxidare şi de reducere din organism, în care se dezvoltă energie şi se produc dioxid de carbon şi apă.*

desmologíe s.f. (*anat.*) artrologie, sindesmologie. *Desmologia se ocupă cu studiul articulaţiilor.*

desofisticá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică texte, discursuri etc. care conţin elemente sofisticate sau introduse artificial*) v. Simplifica.

desofisticáre s.f. (*livr.*) v. Simplificare.

desolidarizá vb. I. refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de"*) a dezavua, a se dezice[1]. *Politicianul s-a desolidarizat de ideile şovine.*

desolidarizáre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) dezavuare, dezicere. *Îi condamnă desolidarizarea de mentorul său.*

desoţénie s.f. (*jur.; înv.*) v. Despărţire. Divorţ. Separare. Separaţie.

despachetá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) a deschide, a desface, a dezambala, ‹rar› a dezveli. *Curioasă, despachetează repede cadourile.*

despachetáre s.f. despachetat[1], dezambalare, ‹rar› dezvelire. *O ajută la despachetarea cadourilor.*

despachetát[1] s.n. despachetare, dezambalare, ‹rar› dezvelire.

despachetát[2], -ă adj. (*despre obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) desfăcut, dezambalat. *Cadoul despachetat era o statuetă.*

despăducheá vb.II. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, animale, plante*) a deparazita, a (se) păduchea, a (se) purica. *A chemat un agent veterinar pentru a despăduchea păsările din curte.* **2** tr. (*compl. indică încăperi, spaţii locuibile*) a deparazita. *Apelează la o firmă de profil care să-i despăducheze apartamentul.*

despăduchére s.f. deparazitare. *Pentru despăducherea păsărilor din curte a apelat la un agent veterinar.*

despădurí vb. IV. tr. (*silv.; compl. indică suprafeţe împădurite sau păduri*) a defrişa, ‹reg.› a lăzui, a târşi[1], a urici, ‹înv.› a cura. *Suprafeţe întinse acoperite cu păduri au fost despădurite iraţional.*

despăduríre s.f. (*silv.*) **1** deforestare. *Despăduririle masive provoacă alunecări de teren.* **2** defrişare, defrişat[1], despădurit[1], ‹reg.› lăzuire, lăzuit, săciuit[1], uricire, uricitură. *Despădurirea unor suprafeţe întinse acoperite cu păduri a fost iraţională.*

despădurít[1] s.n. (*silv.*) defrişare, defrişat[1], despădurire, ‹reg.› lăzuire, lăzuit[1], săciuit[1], uricire, uricitură.

despădurít[2], -ă adj. (*silv.; despre suprafeţe împădurite*) defrişat[2], ‹înv. şi reg.› săciuit[2], ‹reg.› lăzuit[2], uricit, ‹înv.› târşit[2]. *Terenul despădurit a fost reîmpădurit.*

despăgubí vb. IV. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a compensa, a indemniza, a răsplăti, ‹înv. şi reg.› a escontenta, a escontentelui, ‹reg.› a potoli, ‹înv.› a dezdăuna, a mulţumi, ‹fig.› a repara. *Societatea de asigurări a despăgubit asiguratul care a suferit prejudicii fizice.*

despăgubíre s.f. **1** (*mai ales la pl. **despăgubiri**; jur.*) compensare, compensaţie, daune (v. *daună*), indemnizaţie, ‹înv. şi pop.› mulţumire, ‹înv. şi reg.› escontentare, escontentaţiune, ‹înv.› dezdamnaţiune, dezdăunare, răsplătire, ‹turc.; înv.› adet, ‹fig.› reparare, reparaţie. *Asiguratul a primit despăgubiri pentru prejudiciile suferite.* **2** (*la pl.*) ***despăgubiri de război*** = reparaţii de război (v. *reparaţie*). *Despăgubirile de război reprezintă suma pe care un stat răspunzător de dezlănţuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru prejudiciile cauzate.*

despăgubít, -ă adj. (*jur.; despre oameni*) ‹înv.› dezdăunat. *Oamenii despăgubiţi pentru pierderile din timpul inundaţiilor încep să-şi ridice noi locuinţe.*

despăgubitór, -oáre adj. ‹înv.› dezdamnatoriu. *Percepe imputaţii financiare cu scop despăgubitor.*

despăienjení vb. IV. refl. (*despre ochi, privire*) a se clarifica, a se limpezi. *După tratarea conjunctivitei privirea i s-a despăienjenit.*

despăienjemít, -ă adj. (*în opoz. cu „întunecat", „ceţos", „noros"; reg.; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu.

despăivănă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică animale, mai ales cai*) v. Despriponi.

despăivănăt, -ă adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Despriponit[2].

despănă vb. I. refl. (*reg.; despre cusături, obiecte cusute*) v. Descoase.

despănăt, -ă adj. (*reg.; despre cusături, obiecte cusute*) v. Descusut.

despărţământ s.n. (*înv.*) **1** v. Diviziune. Parte. Secţiune. **2** (*econ., com. etc.*) v. Agenţură. Agenţie. Filială. Reprezentanţă. Sucursală. **3** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) v. Căsuţă. Compartiment. Despărţire. Despărţitură.

despărţeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Despărţire. Desprindere. Detaşare. Izolare. Rupere. Separare. Separaţie. **2** (*jur.*) v. Despărţire. Divorţ. Separare. Separaţie.

despărţénie s.f. **1** (*jur.; pop.*) v. Despărţire. Divorţ. Separare. Separaţie. **2** (*înv. şi reg.*) v. Despărţire. Desprindere. Detaşare. Izolare. Rupere. Separare. Separaţie. **3** (*înv. şi reg.*) v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire.

despărţí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) desprinde, a (se) detaşa, a (se) izola, a (se) rupe, a (se) separa, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. şi reg.› a (se) dezbăşcălui, ‹reg.› a dezbăşcăşi, a (se) dezbăşcăşui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2], a periorisi. *A fost nevoit să se despartă de grup din cauza unei neînţelegeri.* **2** refl. (*despre fiinţe*) a se izola, a se răzleţi, a se separa, ‹înv. şi pop.› a se osebi, ‹pop.› a se răzneţi, a se răzni, ‹reg.› a se răzlogi. *Câţiva dintre turişti s-au despărţit de ceilalţi, plecând spre cabană pe un drum mai scurt.* **3** refl. recipr. (*despre oameni*) a se separa. *Cei doi asociaţi s-au despărţit pentru că nu s-au înţeles în privinţa viitorului firmei.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹înv. şi pop.› a (se) desfrăţi. *Cei doi prieteni s-au despărţit din cauza unei fete.* **5** refl. recipr. (*jur.; despre persoane căsătorite*) a divorţa, a se separa, ‹livr.› a repudia,

‹pop. şi fam.› a se lăsa, ‹înv. şi reg.› a se despreuna, a se desura, a se dezmărita, ‹reg.› a destrunoca, ‹înv.› a se împărţi, ‹fig.; înv.› a se dezlega. *Tinerii s-au despărţit după un an de la căsătorie.* **6** tr. (*compl. indică oameni*) a îndepărta, a separa, ‹reg.› a dezbârnâi. *Ai lui vor să îl despartă de prietena sa.* **7** tr. (*compl. indică fiinţe care se bat, se încaieră, sportivi care luptă în ring etc.*) a separa, ‹înv. şi reg.› a despreuna, ‹înv.› a dezuni. *A despărţit câinii care se băteau. Arbitrul desparte boxerii în ring.* **8** refl. (*adesea fig.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se lipsi, a renunţa. *Nu vrea să vândă pentru că nu se poate despărţi de casa părintească.* **9** refl. (*rar; despre oameni, despre caracterul acestora, despre creaţii ale lor etc.*) v. Deosebi[2]. Departaja. Detaşa. Distinge. Evidenţia. Ilustra. Remarca. Singulariza. **10** tr. fig. (*înv.; compl. indică legături matrimoniale*) v. Desface. Rupe. Strica. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanţe, materii în amestec cu altele de densităţi diferite*) a (se) alege, a (se) izola, a (se) separa, ‹rar› a (se) segrega, ‹înv. şi pop.› a (se) deosebi[2], a (se) osebi[2], ‹înv.› a dezamesteca. *Desparte fructele bune de cele stricate. Smântâna se desparte din laptele nefiert.* **2** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a divide, a diviza, a fracţiona, a fragmenta, a îmbucătăţi, a îmbuca, a împărţi, a scinda, a secţiona, a segmenta, a separa, ‹înv. şi pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Şi-a despărţit proprietatea în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unităţi, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanţe se despart în urma reacţiei.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. şi pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reuşit să despartă partidul în două grupări. Colectivul s-a despărţit în două tabere.* **5** tr. (*gram.; compl. indică lanţul vorbirii sau elemente ale acestuia*) a diviza, a fragmenta, a împărţi, a segmenta, ‹rar› a dezarticula[2]. *Desparte fraza în propoziţii.* **6** refl. (*despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) a se bifurca, ‹înv. şi pop.› a se despica, ‹pop.› a se încrăci, a se înfurci, ‹reg.› a se răspândi. *S-au oprit acolo unde şoseaua se desparte.* **7** refl. fig. a se separa. *Drumurile noastre se despart aici pentru totdeauna.* **8** tr. (*înv.; compl. indică idei, cunoştinţe, părţi ale unei lucrări etc.*) v. Aranja. Clasa. Clasifica. Ordona. Organiza. Sistematiza. Structura. **9** tr., refl. (*mat.; în opoz. cu „a înmulţi”; înv.*) v. Divide. Diviza. Împărţi. **10** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni, colectivităţi, popoare*) v. Dezbina. Învrăjbi. **III** tr. **1** (*compl. indică spaţii locuibile*) a compartimenta, a separa. *Şi-a despărţit casa după necesităţile familiei sale.* **2** (*despre obstacole, bariere, hotare etc.; compl. indică lucruri, spaţii etc. diferite*) a separa. *Gardul desparte cele două proprietăţi.*

despărţíbil, -ă adj. (*înv.; despre un tot, o unitate, un ansamblu etc.*) v. Divizibil. Separabil.

despărţiciúne s.f. (*înv.*) v. Despărţire. Desprindere. Detaşare. Izolare. Rupere. Separare. Separaţie.

despărţíme s.f. (*înv.*) v. Despărţire. Desprindere. Detaşare. Izolare. Rupere. Separare. Separaţie.

despărţíre s.f. **I 1** desprindere, detaşare, izolare, rupere, separare, separaţie, ‹livr.› diremptiune, ‹înv. şi reg.› despărţenie, ‹reg.› dezbăşcăşuială, ‹înv.› despărţeală, despărţiciune, despărţime, despărţitură. *Despărţirea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **2** (*jur.*) divorţ, separare, separaţie, ‹livr.› diremţiune, ‹pop.› despărţenie, ‹înv. şi reg.› despreunare, dezmăritare, ‹înv.› desoţenie, despărţeală. *A auzit de despărţirea tinerilor proaspăt căsătoriţi.* **3** separare, ‹înv. şi reg.› despreunare, ‹înv.› dezunire. *Nu se amestecă atunci când este vorba de despărţirea unor oameni care se bat.* **4** izolare, separare, separaţie, ‹livr.› clivaj, ‹rar› segregare, segregaţie, ‹înv.› deosebire, periorisire. *Despărţirea copiilor bolnavi de cei sănătoşi este obligatorie.* **5** (*înv.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **II 1** defalcare, defalcaţie, dividere, divizare, diviziune, fracţionare, fragmentare, fragmentaţie, îmbucătăţire, împărţire, scindare, secţionare, segmentare, ‹rar› segmentaţie, ‹înv.› împărţeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă despărţirea proprietăţii în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **2** descompunere, desfacere, divizare, fracţionare, împărţire, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Despărţirea celor două substanţe s-a produs în urma reacţiei.* **3** dezbinare, dezmembrare, divizare, fracţionare, împărţire, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Despărţirea colectivului în două tabere era previzibilă.* **4** (*gram.*) divizare, fragmentare, împărţire, segmentare. *Unii elevi fac cu dificultate despărţirea unei fraze în propoziţii.* **5** (*înv. şi pop.*) v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire. **III** (*concr.*) **1** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) căsuţă, compartiment, despărţitură, ‹reg.› căşiţă, ‹înv.› despărţământ, despărţitoare (v. *despărţitor*), ‹fran.; înv.› cază. *Îşi ţine actele personale într-o despărţire a sertarului.* **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate. **3** (*înv.*) v. Diviziune. Parte. Secţiune. **4** (*înv.*) Subdiviziune. Subîmpărţire. **5** (*înv.*) v. Capitol. Parte. **6** (*înv.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Circumscripţie. Secţie.

despărţít[1] s.n. (*mat.; înv.*) v. Deîmpărţit.

despărţít[2], -ă adj. **I 1** (*despre fiinţe*) izolat, răzleţit, separat, ‹înv. şi pop.› osebit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› dezbăşcăşuit, răznatic. *Turiştii despărţiţi de grup au plecat spre cabană pe un drum mai scurt.* **2** (*jur.; despre persoane căsătorite*) divorţat, ‹înv. şi reg.› desurat, dezmăritată, ‹înv.› împărţit. *Tinerii despărţiţi fuseseră căsătoriţi mai puţin de un an.* **II 1** (*despre un grup, o organizaţie, ansamblu, o colectivitate etc.*) dezbinat, divizat, fracţionat, fragmentat, împărţit, scindat, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajaţii despărţiţi în două tabere au început altercaţiile.* **2** (*înv.; despre oameni, colectivităţi, organizaţii etc.*) v. Dezbinat. Învrăjbit. **3** (*înv.; despre un ansamblu, un tot, un grup*) v. Bogat. Deosebit. Diferenţiat. Diferit. Divers. Felurit. Multiplu. Neunitar. Variat. **III 1** izolat, separat. *Apartamentul are camerele despărţite prin holuri.* **2** deosebit, separat. *Hanul avea două construcţii complet despărţite.*

despărţitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. izolator, separator, ‹înv.› osebitor. *A ridicat un gard despărţitor între cele două case.* **II** (*înv.*) **1** s.m. (*mat.*) v. Divizor. Împărţitor. **2** s.f. (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) v. Căsuţă. Compartiment. Despărţire. Despărţitură.

despărţitúră s.f. **1** (*la sertare, birouri, dulapuri etc.*) căsuţă, compartiment, despărţire, ‹reg.› căşiţă, ‹înv.› despărţământ, despărţitoare (v. *despărţitor*), ‹fran.; înv.› cază. *Îşi ţine actele personale într-o despărţitură a sertarului.* **2** compartiment. *Poşeta ei are mai multe despărţituri.* **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. Purcoi. **4** (*înv.*) v. Despărţire. Desprindere. Detaşare. Izolare. Rupere. Separare. Separaţie.

despăturí vb. IV. tr. (*compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) a desface, a dezdoi, a întinde, ‹înv. şi reg.› a dezduplica, ‹reg.› a destocmi, ‹înv.› a răspica. *Pentru a înfăţa plapuma, trebuie să despăturească cearşaful împăturit.*

despăturíre s.f. desfacere, dezdoire, ‹înv.› dezdoit[1], dezdoitură. *După despăturire, cearşaful este întins pe pat.*

despăturít, -ă adj. (*despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) desfăcut, dezdoit[2], întins[2], ‹rar› destins, ‹reg.› destocmit, desucit, ‹înv.› dezduplicat. *Cu cearşaful despăturit urmează să fie înfăţată plapuma.*

despecetluí vb. IV. tr. (*compl. indică acte, documente, scrisori sau, p. ext., obiecte, încăperi etc. sigilate*) a desigila. *Vameşul despecetluieşte tirul.*

despecetluíre s.f. desigilare, despecetluit[1]. *Şeful vămii a ordonat despecetluirea tirului.*

despecetluít[1] s.n. desigilare, despecetluire.

despecetluít[2], -ă adj. (*despre acte, documente, scrisori sau, p. ext., despre obiecte, încăperi etc. sigilate*) desigilat. *Tirului despecetluit i se face un control amănunţit.*

desperecheá vb. II. **1** tr. (*compl. indică obiecte care alcătuiesc o pereche*) a dezasorta. *Din neatenţie, şi-a desperecheat cerceii.* **2** tr.,

refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, lucruri care fac parte dintr-o serie, dintr-un ansamblu*) a (se) descompleta. *A desperecheat serviciul de ceai, spărgând o ceşcuţă.* **3** tr. (*filat.; compl. indică serii de mărci*) a depareia, a descompleta. *Şi-a desperecheat seria filatelică, vânzând câteva mărci.*

desperecheát, -ă adj. **1** (*despre obiecte care alcătuiesc o pereche*) dezasortat, ‹rar› nesoţ. *Când a observat, şi-a scos imediat cerceii desperecheaţi.* **2** (*despre obiecte, lucruri care fac parte dintr-o serie, dintr-un ansamblu*) descompletat, disparat. *Serviciul de ceai desperecheat este chinezesc.* **3** (*filat.; despre serii de mărci*) depareiat, descompletat. *Are două serii filatelice desperecheate.*

desperechére s.f. **1** descompletare. *Desperecherea serviciului de ceai a supărat-o mult.* **2** (*filat.*) depareiere, descompletare.

despetá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.

despicá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) a crăpa, a sparge, a spinteca, a tăia, ‹reg.› a dezgheura, a dezghioca, a răsări[2], a sfârâma, a zdrobi. *Despică lemnele cu toporul.* **2** tr. (*compl. indică brazde*) a spinteca, a tăia. *Plugul tractorului despică brazde.* **3** tr. (*compl. indică părţi moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) a înjunghia, a spinteca, ‹înv. şi pop.› a despinteca, a sparge. *A despicat pântecele peştelui şi a scos icrele.* **4** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică inima ori sufletul omului*) ‹fig.› a (se) frânge, a (se) sfâşia, a (se) zdrobi. *Inima i se despică de tristeţe.* **II** refl. **1** (*despre corpuri dure, ziduri, construcţii etc.*) a se crăpa, a se sparge. *Prin izbire, nuca s-a despicat. Zidul s-a despicat pe toată lungimea lui din cauza alunecărilor de teren.* **2** (*despre pământ sau formaţii ale lui*) a se crăpa, a se deschide, ‹înv.› a se răsface. *Pământul s-a despicat la cutremur şi a distrus şoselele.* **3** (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a ecloza, a plesni, a pocni, ‹înv. şi reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să se despice.* **III** tr. (*despre ambarcaţiuni, păsări, sunete, fascicule de lumină etc.; compl. indică mase de aer sau de apă*) a străbate, ‹înv.› a răspica, ‹fig.› a spinteca, a tăia. *Vaporul despică valurile. Păsările despică aerul. Lumina farurilor despică ceaţa.* **IV 1** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică nori, ceaţă, fum etc.*) v. Destrăma. Disipa. Împrăştia. Răsfira. Răzleţi. Risipi. Spulbera. **2** refl. (*înv. şi pop.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurca. Despărţi. **3** tr. (*înv.; compl. indică un tot, o unitate etc.*) v. Defalca. Despărţi. Divide. Diviza. Fracţiona. Fragmenta. Împucătăţi. Împucăţi. Împărţi. Scinda. Secţiona. Segmenta. Separa. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unităţi, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) v. Decompoza. Descompune. Desface. Despărţi. Divide. Diviza. Fracţiona. Împărţi. Scinda. Separa. **5** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) v. Despărţi. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracţiona. Împărţi. Scinda. Sciziona. Separa. **6** refl. (*înv.; despre copaci, plante, crengi*) v. Desfira. Ramifica.

despicáre s.f. **I 1** crăpare, crăpat[1], despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. *Despicarea lemnelor s-a făcut cu toporul.* **2** spintecare, spintecat[1], ‹înv.› despintecare. *A scos icrele după despicarea pântecelui peştelui.* **3** (*tăb.*) şpăltuire, şpăltuit. *Despicarea pieilor se face în grosime.* **II** (*bot.*) crăpare, crăpat[1], deschidere, desfacere, ecloziune, plesnire. *Despicarea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.*

despicát[1] s.n. crăpare, crăpat[1], despicare, spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură.

despicát[2], -ă adj. **I 1** (*despre lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) crăpat[2], spart[2], spintecat[2], tăiat[2]. *Lemnele despicate au fost stivuite.* **2** (*despre părţi moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) înjunghiat[2], spintecat[2], ‹înv.› despintecat. *A scos icrele peştelui prin pântecele despicat.* **3** (*rar; despre arbori, arbuşti*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros. **4** (*reg.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunţit. Grizonat. Înălbit. Încărunţit. Sur. **II** fig. (*reg.; despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) v. Apăsat[2]. Categoric. Convins. Decis. Ferm. Hotărât. Răspicat.

despicătór, -oáre s.n., s.m., s.f. **1** s.n. (*tehn.*) ic, pană, ‹reg.› cui, găvozd, nadă[1], penuş, ţintă. *Foloseşte un despicător pentru a crăpa un trunchi gros de stejar.* **2** s.m., s.f. (*arg.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaş.

despicătúră s.f. **1** (*pom.*) ‹reg.› despintecătură. *În despicătura făcută în trunchiul unui arbore se pune altoiul.* **2** (*înv. şi pop.*) v. Aşchie. Surcea. Surcică. Ţandără. **3** (*croitorie; pop.*) v. Crăpătură. Tăietură. **4** (*croitorie; pop.*) v. Decoltaj. Decolteu. **5** (*la pantaloni; pop.*) v. Prohab. Şliţ. **6** (*înv.*) v. Crăpare. Crăpat[1]. Despicare. Despicat[1]. Spargere. Spart[1]. Spintecare. Spintecat[1]. Tăiat[1]. Tăiere.

despielát, -á adj. (*înv.; despre animale moarte*) v. Jupuit[2].

despierí vb. IV. intr. (*înv.; despre fiinţe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârşi. Stinge. Sucomba.

despietrí vb. IV. tr., refl. (*pop.; în basme; compl. sau sub. indică fiinţe împietrite*) ‹pop.› despietrifica.

despietrificá vb. I. tr., refl. (*pop.; în basme; compl. sau sub. indică fiinţe împietrite*) ‹pop.› despietri.

despínă s.f. (*înv.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patroană (v. *patron*[2]). Stăpână (v. *stăpân*). Şefă (v. *şef*).

despintecá vb. I. tr. (*înv. şi pop.; compl. indică părţi moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) v. Despica. Înjunghia. Spinteca.

despintecáre s.f. (*înv.*) v. Despicare. Spintecare. Spintecat[1].

despintecát, -ă adj. (*înv.; despre părţi moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) v. Despicat[2]. Înjunghiat[2]. Spintecat[2].

despintecătúră s.f. (*pom.; reg.*) v. Despicătură.

despletí vb. IV. tr. (*compl. indică părul împletit*) a desface. *În fiecare seară îşi despleteşte cozile.*

despletíre s.f. despletit[1]. *Despletirea cozilor nu îi ia mult timp.*

despletít[1] s.n. despletire.

despletít[2], -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre părul împletit*) desfăcut, desprins, neîmpletit. *Îi place să stea cu părul despletit.* **2** (*despre păr sau, p. ext., despre oameni*) ciufulit, nepieptănat, zbârlit, ‹fam.› smuls[2]. *Grăbită, o fată despletită a ieşit din casă, uitând să-şi aranjeze părul.* **II** s.f. (*art.* ***Despletita; în credinţe şi superstiţii; reg.; eufem.; nm. pr.***) v. Moartea (v. *moarte*).

despodobí vb. IV. **1** tr., refl. ‹înv.› a (se) dezorna. *A despodobit bradul de Crăciun. Se despodobeşte în faţa oglinzii.* **2** tr. fig. (*rar; compl. indică faţa, înfăţişarea firească a cuiva sau, p. ext., fiinţe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluţi. Urâţi.

despodobíre s.f. despodobit[1]. *Despodobirea bradului de Crăciun este un moment trist.*

despodobít[1] s.n. despodobire.

despodobít[2], -ă adj. (*despre obiecte*) ‹înv.› dezornat. *Bradul despodobit a fost aruncat.*

despofilá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate sau obiecte bine legate, ancorate etc*) v. Dezlega. Elibera.

despopí vb. IV. tr. (*bis.; înv.; compl. indică preoţi*) v. Caterisi. Răspopi.

despopíre s.f. (*bis.; înv.*) v. Caterisire. Răspopire.

despopít adj. (*bis.; înv.; despre preoţi*) v. Caterisit. Răspopit.

despoporá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică localităţi, regiuni etc.*) v. Depopula.

despoporáre s.f. (*înv.*) v. Depopulare.

despoporát, -ă adj. (*înv.; despre localităţi, regiuni etc.*) v. Depopulat.

déspot s.m. **1** (*polit.*) autocrat, dictator, potentat, satrap, tiran, ‹înv.› autocrator, samoderjeţ. *Despotul îşi foloseşte nelimitat puterile discreţionare.* **2** fig. ‹fig.› călău, satrap, tiran, zbir. *Domnitorul crud era considerat un despot.*

despotcovíre s.f. despotcovit. *Potcovarul se ocupă cu potcovirea şi despotcovirea cailor.*

despotcovít s.n. despotcovire.

despotéşte adv. (*modal; înv.*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Samavolnic. Samavolniceşte. Tiranic.

despótic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, autocratic, dictatorial, samavolnic, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state despotice au evoluat spre democraţie.* **2** (*despre oameni*) neronian, tiran, tiranic, ‹înv.› silnic, ‹fig.; înv.› turcomerit. *Este un conducător despotic.* **3** (*mai ales despre acţiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, ex-

cesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri despotice împotriva grevi*ș*tilor.* **II** adv. (*modal*) abuziv, arbitrar, samavolnic, samavolnicește, tiranic, ‹înv.› arbitrariceș te, despotește, tiranicește, tirănește, volnic. *Și-a însușit despotic proprietatea.*

despotísm s.n. **1** (*polit.*) absolutism, autocrație, tiranie, ‹înv.› autocratorie, despoție, samoderjavie. *În despotism dominația celui care conduce se manifestă nelimitat.* **2** samavolnicie, tiranie, ‹înv.› despoție. *Luptă împotriva oricărui tip de despotism.*

despotmolí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mijloace de transport, nave, animale de tracțiune etc.*) ‹reg.› a (se) dezgloda, a (se) deznămoli. *Mai mulți oameni încearcă să despotmolească mașina.*

despoție s.f. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Absolutism. Autocrație. Despotism. Tiranie. **2** v. Despotism. Samavolnicie. Tiranie.

despovărá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) libera, a (se) ușura, ‹înv. și reg.› a se lesni, ‹înv.› a dezgreuna. *A despovărat calul de șa. S-a despovărat de greutatea rucsacului.*

despovărăre s.f. liberare, ușurare, ‹înv.› dezgreunare. *După despovărarea de greutatea rucsacului, își îndreaptă spatele.*

despovărát, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre mijloace de transport, ambarcațiuni etc.*) descărcat[2], ușurat, ‹înv.› dezgreunat. *Pluta, despovărată, revine la linia de plutire.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Liber. Liniștit. Ușurat.

despovățuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Deconsilia.

despovățuíre s.f. (*înv.*) v. Deconsiliere.

despovățuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Deconsiliat.

déspre prep. **I** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică referirea și determ. un vb. sau un adj.*) de[2], ‹înv.› za. *Vorbește despre bunici.* **2** (*compl. indică o relație*) asupra. *Poartă o discuție despre subiectul acestei opere literare.* **3** (*înv.; compl. indică ideea de adversitate, de ostilitate*) v. Asupra. Contra[1]. Împotriva. La[1]. Pe. Spre. **II** (*introduce un circ. de loc care indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni; înv.*) **1** v. Asupra. Către. Înspre. La[1]. Spre. **2** v. Din. Dinspre. **III** (*introduce un circ. de timp care indică o aproximație; înv.*) v. Către. Înspre. Spre. **IV** (*introduce un compl. de agent care indică pe autorul unei acțiuni; înv.*) v. De[2]. **V** (*introduce un atr.; înv.*) **1** (*atr. indică o relație de rudenie*) v. Dinspre. După. **2** (*atr. indică orientarea unei localizări, a unei poziționări etc. a cuiva sau a ceva din ori în direcția unui reper spațial sau a unui punct geografic*) v. Dinspre.

desprejurá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică șfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desface. Dezlega. Deznoda.

despreoțí vb. IV. tr. (*bis.; înv.; compl. indică preoți*) v. Caterisi. Răspopi.

despreoțíre s.f. (*bis.; înv.*) v. Caterisire. Răspopire.

despreoțít adj. (*bis.; înv.; despre preoți*) v. Caterisit. Răspopit.

despresurá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică localități, cetăți, unități militare etc. asediate*) a debloca. *Oastea moldovenilor a despresurat cetatea asediată.*

despresuráre s.f. (*milit.*) deblocare. *Despresurarea cetății asediate a durat câteva zile.*

despresurát, -ă adj. (*milit.; despre localități, cetăți, unități militare etc. asediate*) deblocat. *Locuitorii cetății despresurate au sărbătorit eliberarea.*

despreună vb. I. **1** refl. recipr. (*jur.; înv. și reg.; despre persoane căsătorite*) v. Despărți. Divorța. Separa. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe care se bat, se încaieră, sportivi care luptă în ring etc.*) v. Despărți. Separa. **3** tr. (*înv.; compl. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărți. Dezbina. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Sciziona. Separa.

despreunáre s.f. **1** (*jur.; înv. și reg.*) v. Despărțire. Divorț. Separare. Separație. **2** (*înv. și reg.*) v. Despărțire. Separare. **3** (*înv.*) v. Despărțire. Dezbinare. Dezmembrare. Divizare. Fracționare. Împărțire. Scindare. Separare.

despreunát, -ă adj. (*înv.; despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărțit[2]. Dezbinat. Divizat. Fracționat. Fragmentat. Împărțit. Scindat. Separat.

desprimăvărá vb. I. refl. impers. a se împrimăvăra, ‹reg.› a se dezbăiera, a se primăvăra. *Când se desprimăvărează, la sate încep muncile agricole.*

desprimăvărăre s.f. ‹rar› desprimăvărat, ‹reg.› dezvăierat. *Odată cu desprimăvărarea, frigul își slăbește intensitatea și zăpezile încep să se topească.*

desprimăvărát s.n. (*rar*) v. Desprimăvărare.

desprínde vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) a desface, a scoate, ‹rar› a dezgărdina, ‹înv. și reg.› a dezbârna, a dezghioca, ‹înv.› a detrage. *A desprins zăbrelele de la ferestre.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) a (se) decola, a (se) descleia, a (se) desface, a (se) dezlipi, ‹livr.› a (se) dezancola, ‹înv. și pop.› a dezbate[2]. *A desprins eticheta de pe copertă. Timbrul s-a desprins de pe plic.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente care alcătuiesc un tot, un ansamblu*) a (se) detașa, a (se) rupe, a (se) separa, ‹reg.› a se dezvoca. *A desprins așchii groase din trunchiul de copac tăiat. I s-a desprins unghia de la un deget din cauza infecției.* **4** tr. (*compl. indică foile unei cărți, ale unui caiet etc.*) a desfoia, a rupe, a scoate, a separa. *A desprins câteva file din album.* **5** tr. (*compl. indică lucruri agățate, suspendate, legate etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la", „de pe"*) a lua, ‹rar› a dezgăța. *Și-a desprins lanțul cu chei de la curea. A desprins tabloul din cui pentru a-i repara rama.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) despărți, a (se) detașa, a (se) izola, a (se) rupe, a (se) separa, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. și reg.› a (se) dezbășcălui, ‹reg.› a dezbășcăși, a (se) dezbășcășui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2], a periorisi. *A fost nevoit să se desprindă de grup din cauza unei neînțelegeri.* **7** refl. (*despre părți ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) a cădea, a se scutura, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹reg.› a se strohui, a se vărsa, ‹fig.› a se dezlipi. *Florile cireșului s-au desprins în timpul furtunii.* **8** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte cusute, atașate etc.*) a cădea, a sări. *I s-a desprins un nasture de la haină. A intrat într-o groapă și i s-a desprins janta de la roată.* **9** refl. (*tehn.; despre mașini electrice, oscilatoare electronice etc.*) a se decroșa. *Oscilatorul s-a desprins, trecând, astfel, într-un regim de funcționare instabilă.* **10** tr. fig. (*mai ales în formă neg.; compl. indică privirea, ochii*) a lua, ‹fig.› a dezlipi. *Nu-și poate desprinde privirea de tablou.* **II 1** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a se descleșta, a se elibera, a se libera, a scăpa. *S-a desprins cu greu din brațele lui.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni aflați într-o înlănțuire*) a (se) desface. *În timpul jocului se prind de umeri și se desprind.* **3** tr. (*compl. indică mâinile, degetele, ghearele*) a (se) descleșta, a (se) desface. *Nu-și poate desprinde mâna de pe balustrada înghețată.* **4** tr., refl. a (se) degaja, a (se) descleșta, a (se) desface, a (se) elibera, a (se) libera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lașa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și desprinde talia din încleștarea lui.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul prins în coc, în clame etc.*) a (se) desface, a ieși. *Își desprinde părul din piepteneș. Părul i se desprinde din agrafe. I s-au desprins câteva șuvițe din coc.* **6** tr. (*compl. indică animale înhămate, mai ales cai*) a deshăma. *Desprinde caii de la trăsură.* **7** tr. (*compl. indică mai ales boi*) a dejuga, ‹reg.› a slobozi. *După ce a desprins boii de la car, i-a dus la adăpat.* **III 1** tr, refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică părți dintr-un întreg, elemente dintr-un tot etc.; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a (se) decupa, a (se) desface, a (se) detașa, a (se) separa. *A desprins o bucată din carton cu un foarfece. Mâneca se desprinde cu ușurință, după tiparul așezat pe stofă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică membre ori alte părți ale corpului*) a (se) detașa, a (se) separa, ‹reg.› a se dezbârna. *În accident, unei victime i s-a desprins un picior de corp.* **3** tr. (*adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a detașa, a tăia. *Desprinde din but o bucată de carne cu un cuțit.* **4** tr., refl. a (se) disloca. *Pietrarii desprind o bucată de marmură din munte. Stânca s-a desprins din munte.* **IV** fig. **1** tr. a înțelege, a percepe, a pricepe, a prinde, a sesiza, ‹fig.› a pătrunde, ‹fig.; fam.; glum.› a descălța. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a desprinde sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a desprins semnificația ironiei lui.* **2** refl. unipers. a însemna, a se observa, a reieși[1], a rezulta, a se vedea, ‹fig.› a se desluși. *Din cele relatate se desprinde că nu spune adevărul.*

despríndere s.f. **I 1** desfacere, scoatere, ‹rar› dezgărdinare, ‹înv. și pop.› dezbatere[2]. *În timpul desprinderii zăbrelelor de la ferestre au căzut câteva bucăți de cărămidă.* **2** descleiere, desfacere, detașare, dezlipire, ‹rar› dezancolare, ‹înv.› dezlipeală. *Trebuie făcută desprinderea etichetelor de pe coperțile cărților.* **3** desfoiere, rupere, scoatere, separare. *Desprinderea unor file din album a fost o greșeală.* **4** luare, luat[1]. *Au început desprinderea tablourilor din cui înainte de renovarea casei.* **5** despărțire, detașare, izolare, rupere, separare, separație, ‹livr.› diremțiune, ‹înv. și reg.› despărțenie, ‹reg.› dezbășcășuială, ‹înv.› despărțeală, despărțiciune, despărțime, despărțitură. *Desprinderea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **6** cădere, scuturare, scuturat[1], ‹reg.› scuturiș. *Toamna aceasta, desprinderea frunzelor din copaci a fost timpurie.* **7** dislocare. *Din cauza desprinderii stâncii și a căderii acesteia pe șosea, circulația a fost oprită.* **II 1** degajare, descleștare, desfacere, eliberare, liberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs desprinderea taliei din strânsoare.* **2** deshămare, ‹rar› deshămat[1]. *După desprinderea cailor de la trăsură, aceștia sunt duși în grajd.* **3** dejugare, dejugat[1]. *După desprinderea de la car, boii au fost duși la adăpat.* **4** (*tehn.*) decroșaj, decroșare. *Prin desprindere, oscilatorul trece într-un regim de funcționare instabilă.*

despríns, -ă adj. **1** (*despre lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) desfăcut, ‹rar› dezgărdinat, ‹înv. și reg.› dezghiocat[2], ‹înv.› dezbătut. *Zăbrelele desprinse de la ferestre au fost aruncate.* **2** (*despre părul împletit*) desfăcut, despletit[2], neîmpletit. *Îi place să stea cu părul desprins.* **3** (*mai ales despre pietre, bucăți de stâncă*) dislocat, ‹rar› dezghiocat[2]. *Circulația s-a oprit pentru îndepărtarea stâncii desprinse din munte.* **4** (*tehn.; despre mașini electrice, oscilatoare electronice etc.*) decroșat. *Oscilatorul desprins trece într-un regim de funcționare instabilă.* **5** (*despre animale înhămate, mai ales despre cai*) deshămat. *Caii desprinși de la trăsură sunt duși în grajd.* **6** (*despre boi*) dejugat[2]. *Boii desprinși de la car au fost duși la adăpat.*

despriponí vb. IV. tr. (*compl. indică animale, mai ales cai*) ‹reg.› a despăivăna. *Despriponește caii și îi mână spre casă.*

despriponíre s.f. despriponit[1]. *După despriponirea calului îi pune șaua și îl încalecă.*

despriponít[1] s.n. despriponire.

despriponít[2]**, -ă** adj. (*despre animale, mai ales despre cai*) ‹reg.› despăivănat. *Caii despriponiți au ieșit în mijlocul drumului.*

desproprietărí vb. IV. tr. (*jur.; rar; compl. indică drepturi de proprietate*) v. Expropria.

desproprietăríre s.f. (*jur.; rar*) v. Expropriație. Expropriere.

desproprietărít, -ă adj. (*jur.; rar; despre oameni*) v. Expropriat.

desprostí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Clarifica. Convinge. Edifica. Încredința. Lămuri. Limpezi.

despuiá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) a deposeda, a jefui, a prăda, a spolia, a tâlhări, ‹înv. și pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. și fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înșelăciune, au reușit să-i despoaie pe bătrâni de bunurile lor.* **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Denuda. Dezbrăca. Dezgoli. **II** (*p. anal.*) **1** tr., refl. (*mai ales fig.* sau *poetic; compl.* sau *sub. indică plante*) a (se) defolia, a (se) desfrunzi, a (se) exfolia, ‹înv.› a se golăși, ‹fig.› a (se) jumuli. *Furtuna a despuiat copacii.* **2** tr. (*rar; compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) v. Coji. Descoji. Jupui. **3** tr. (*rar; compl. indică fructe, legume*) v. Coji. Descoji. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) v. Ecarisa. Ecorșa. Jupui. **5** refl. (*fiziol.; înv. și reg.; despre unele animale și păsări; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică păr, piele, pene etc.*) v. Lăsa. Năpârli. **6** tr. (*înv. și reg.; compl. indică localități, regiuni etc.*) v. Depopula. **III** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹fig.› a apăsa, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își despoaie propriul popor.* **2** (*compl. indică scrieri, izvoare, documente, publicații etc.*) a excerpta. *A despuiat textul manuscrisului în amănunt.* **3** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) v. Abjudeca. Anula. Suspenda.

despuiát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) deposedat, jefuit[2], prădat[2], spoliat, ‹înv. și reg.› jerpelit, ‹arg.› globit, golit[2]. *Bătrânii despuiați caută dreptatea în justiție.* **2** (*înv. și pop.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud. **II** (*p. anal.*) **1** (*adesea fig.* sau *poetic; despre arbori, crengi etc.*) ciunt, desfrunzit, gol[2], golaș, pleșuv, ‹poetic› pustiu. *Vântul șuieră cu putere printre ramurile despuiate ale copacilor.* **2** (*rar; despre trunchiuri de copaci*) v. Cojit. Descojit. Jupuit[2]. **3** (*rar; despre fructe, legume*) v. Cojit. Descojit. **4** (*înv. și reg.; despre animale moarte sau, p. restr., despre pielea lor*) v. Jupuit[2]. **5** (*constr.; reg.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușit. Cojit. Coșcovit. Împușcat. Scorojit. **III** fig. **1** (*despre oameni*) asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹fig.› apăsat[2]. *Poporul despuiat s-a ridicat contra tiranului.* **2** (*despre scrieri, izvoare, documente, publicații etc.*) excerptat. *Pe birou era deschis manuscrisul despuiat în amănunt.*

despuiére s.f. **I 1** deposedare, jefuire, prădare, spoliație, spoliere, ‹fig.; pop. și fam.› dezbrăcare. *Despuierea bătrânilor de bunurile lor s-a făcut prin înșelăciune.* **2** (*înv. și pop.*) v. Denudare. Dezbrăcare. Dezgolire. **3** (*la pl.* ***despuieri***; *concr.; relig. creștină; înv.*) v. Moaște. Relicve (v. *relicvă*). **II** (*p. anal.*) **1** (*adesea fig.* sau *poetic*) defoliație, defoliere, desfrunzire, exfoliere. *Vânturile puternice provoacă despuierea copacilor.* **2** (*înv.*) v. Jupuială. Jupuire. Jupuit[1]. **III** fig. **1** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹fig.› apăsare, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Despuierea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **2** excerptare. *Despuierea în amănunt a manuscrisului i-a luat mult timp.*

despuietór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m., s.f. (*adesea determ. de un adj. pos.*) v. Stăpân. Patron[2]. Șef. **2** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus"*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod. **3** s.m. (*art.* ***Despuietorul***; *relig.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele ceresc (v. *părinte*). Părintele milostiv (v. *părinte*). Părintele veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **4** (*art.* ***Despuietorul***; *relig. creștină; nm. pr.*) v. Cuvântul (v. *cuvânt*). Fiul (v. *fiu*).

despuietúră s.f. (*înv.*) v. Atotputernicie. Omnipotență.

despuitúră s.f. (*med.; înv.*) v. Cojire. Descuamare. Descuamație. Exfoliere. Exfoliație. Jupuire.

despúne vb. III. tr. (*înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.

despús s.n. (*înv.*) **1** v. Drept. Împuternicire. Putere. **2** v. Autoritate. Putere. **3** (*cu sens temporal*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2]. **4** (*teol.*) v. Adorare. Adorație. Cult[1]. Sfințire[1]. Venerare. Venerație. **5** v. Demnitate. Poziție. Rang. **6** v. Însărcinare. Misiune. Sarcină. **7** v. Loc. Meleag. Regiune. Tărâm. Teritoriu. Ținut. Zonă. **8** (*jur.*) v. Pedeapsă. Sancțiune. **9** v. Răzbunare. Vendetă.

desputernicí vb. IV. tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida"; înv.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima.

desșumení vb. IV. refl. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere ; reg.; despre oameni*) v. Clarifica. Dumiri. Edifica. Lămuri. Limpezi.

destabilizánt, -á adj. destabilizator. *Filmul are un subiect destabilizant pentru adolescenți.*
destabilizátor, -oáre adj. destabilizant.
destăinuí vb. IV. **I 1** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi destăinuie cât de mult îl iubește. Nu-și destăinuie nimănui sentimentele.* **2** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) a deconspira, a dezvălui, a divulga, ‹fig.› a vinde, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a destăinuit planul pe care vroia să-l pună în aplicare. I-a destăinuit secretul de fabricație a produsului contra unei mari sume de bani.* **3** refl. (*despre oameni*) a se confesa, a se mărturisi, a se spovedi, ‹latin.; înv.› a se confide, ‹fig.› a se abandona. *S-a destăinuit ei, spunându-i adevărul despre afacere.* **II** fig. **1** refl. (*despre obiecte, peisaje etc. sau despre stări, situații etc.*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se înfățișa, a se revela. *Crestele munților se destăinuie în toată măreția lor.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori reacții ale lor*) ‹fig.› a (se) descoperi, a (se) trăda, ‹fig.; pop.› a (se) dezveli. *S-a destăinuit că este vinovat din priviri.*
destăinuíre s.f. **1** dezvăluire, divulgare, împărtășire, încredințare, mărturisire, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgație, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Destăinuirea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **2** deconspirare, dezvăluire, divulgare. *Pentru destăinuirea secretului de fabricație a produsului a primit mulți bani.* **3** confesiune, confidență, dezvăluire, mărturisire, spovedanie, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă. *A aflat amănunte picante din destăinuirea ei. Destăinuirea pe care i-a făcut-o l-a impresionat mult.* **4** declarație, mărturisire. *Destăinuirea dragostei lui a emoționat-o profund.*
destârnițá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică animale de călărie*) v. Deșeua.
destârnițát, -ă adj. (*reg.; despre animale de călărie*) v. Deșeuat.
destín s.n. **1** dat[1], fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]) soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ață vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi destinului. A avut o viață plină de împliniri pentru că destinul i-a fost favorabil.* **2** soartă, viitor, ‹rar› hazard. *O specializare în străinătate i-a influențat destinul.* **3** viață. *Cei doi și-au unit destinele.*
destiná vb. I. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a destinat numai bucurii.* **2** tr., intr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a face, a hărăzi, a meni, a predestina, a sorti, a ursi, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt destinați unul altuia. A fost destinată să-i fie soție. Este destinat carierei militare.* **3** tr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a hărăzi, a meni, a supune. *Aceste produse sunt destinate vânzării pe piața agricolă.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a se consacra, a se dărui, a se deda, a se dedica, a se devota, a se hărăzi, a se închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a se pridădi, a se șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a se logodi. *S-a destinat cu totul cercetării.* **5** tr. (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a afecta[2], a distribui, a repartiza, ‹rar› a direcționa. *Ministerul a destinat sume importante pentru cultură.*
destinâre s.f. **1** abnegare[1], consacrare, dăruire, dedicare, devotare, închinare, ‹rar› consacrație, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă destinarea întregii vieți cercetării.* **2** (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **3** (*înv.*) v. Adresă. Destinație. **4** (*înv.*) v. Destinație. Funcție. Scop.
destinát, -ă adj. **1** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) afectat[2], distribuit, repartizat. *Sumele destinate nu au fost suficiente pentru construirea ateneului.* **2** (*rar; mai ales despre oameni*) v. Hărăzit. Menit. Predestinat. Sortit. Ursit.
destinatár, -ă s.m., s.f. adresant, ‹înv.› adresat. *Destinatarul scrisorii este necunoscut pentru vecini.*
destinátă s.f. (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
destinație s.f. **1** adresă, ‹înv.› destinare. *S-a urcat în taxi și i-a indicat șoferului destinația.* **2** funcție, scop, ‹înv.› destinare, săvârșire, săvârșit[1], treabă. *S-a dat construcției o altă destinație.* **3** (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **4** (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Menire. Misiune. Rol[1]. Rost. Sarcină. Vocație. **5** (*înv.*) v. Obiect. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă.
destínde vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) dezdoi, a (se) îndrepta, a (se) întinde, a (se) relaxa, ‹rar› a (se) dezghemui, a (se) discorda, ‹înv.› a (se) dezgârci. *După ce s-a ridicat de pe scaun, și-a destins corpul. Degetele i s-au destins dând drumul mânerului genții.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică arcuri, coarde aflate în tensiune*) a (se) detensiona, a (se) relaxa, a (se) slăbi, ‹înv.› a destruna. *Destinde arcul după ce țintește. Arcul s-a destins.* **3** tr. (*în opoz. cu „a strânge”, „a încorda”, „a întări”, „a întinde”; compl. indică sfori, funii, cordoane, panglici etc.*) a lărgi, a slăbi, ‹înv. și pop.› a slobozi. *Și-a destins cu o gaură cureaua de la pardesiu. A destins odgonul care leagă barca de mal pentru a nu se rupe din cauza valurilor mari.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) ‹înv.› a dezvoalbe. *Și-a destins puțin cravata la gât.* **5** refl. (*înv.; mai ales despre unități militare*) v. Desfășura. **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori situații conflictuale, stări etc.*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) relaxa. *Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai destins. Munca îl destinde.* **2** refl. (*despre oameni*) a se odihni, a se reconforta, a se recrea, a se repauza, ‹fig.› a se deconecta, a se relaxa, ‹fig.; înv.› a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se destinde.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) decrispa, a (se) recrea, ‹fig.› a (se) deconecta, a (se) decontracta, a (se) relaxa. *După o zi de învățat, s-a destins cu un film bun.* **4** refl. (*înv.; despre așezări, ținuturi, peisaje etc.*) v. Desfășura. Deșira. Întinde.Revărsa.
destíndere s.f. **I 1** îndreptare, întindere, relaxare, ‹rar› discordare. *Pentru ca destinderea degetelor să nu fie dureroasă după eliberarea mânerului genții, se recomandă masarea lor.* **2** detensionare, relax, relaxare, relaxație, slăbire, ‹rar› destrunare. *Prin destinderea corzii, se pune în mișcare un mecanism.* **3** lărgire, slăbire, ‹înv. și pop.› slobozire. *După o masă copioasă a fost nevoie de destinderea curelei.* **4** (*fiz.*) detentă, dilatare, expansiune. *Prin destindere, se produce creșterea volumului specific al unui fluid.* **5** (*fon.*) recursie, relaxare. *Destinderea este revenirea la normal a organelor articulatorii, după ce părăsesc poziția de articulare.* **II** fig. **1** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a găsi”*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹fig.› relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, că nu-și mai găsește destinderea.* **2** odihnire, reconfortare, recreere, repauzare, ‹fig.› deconectare, relaxare, relaxație, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune. *S-a dus la munte pentru destindere.* **3** decrispare, recreare, recreere, ‹fig.› deconectare, decontractare, relax, relaxare, relaxație. *Un film bun produce o destindere benefică.*
destíns, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre mușchii ființelor*) îndreptat, întins, relaxat. *Mușchii destinși nu o mai dor.* **2** (*despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) detensionat, discordat, relaxat, slăbit, ‹rar› destrunat, ‹înv.› slăbănog. *Partida de tenis s-a întrerupt, deoarece plasa era destinsă.* **3** (*despre noduri, legături etc.*) lax, lejer. *Legătura destinsă dă calului o mai mare libertate de mișcare.* **4** (*rar; despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Des-

făcut. Despăturit. Dezdoit[2]. Întins[2]. **II** fig. **1** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹fig.› dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă destinsă.* **2** (*despre ființe*) calm[2], calmat, liniștit, moale, ‹fig.› relaxat. *I se pare că este prea destins după o așa încordare nervoasă.* **3** (*despre oameni*) ‹fig.› deconectat, decontractat, relaxat. *Se simte destins după vizionarea filmului.*

destituábil, -ă adj. (*înv.; despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) v. Destituibil.

destituí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică persoane care ocupă un post*) a demite, a îndepărta, a scoate, ‹rar› a demisiona, ‹pop. și fam.› a caterisi, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.; fam.› a zbura, ‹arg.› a smântâni. *După noua grilă, mulți funcționari au fost destituiți din posturile lor.* **2** (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a destituit din funcția de secretar de stat.*

destituíbil, -ă adj. (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) ‹înv.› destituabil.

destituíre s.f. **1** demitere, îndepărtare, scoatere, ‹rar› destituțiune, ‹pop. și fam.› caterisire, ‹înv.› luare. *Destituirea funcționarei din postul pe care îl ocupa a provocat nemulțumirea colegilor ei.* **2** desărcinare, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Destituirea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.*

destituít, -ă adj. **1** (*despre persoane care ocupă un post*) demis, îndepărtat, scos[2], ‹pop. și fam.› caterisit. *Funcționara destituită își caută un alt loc de muncă.* **2** (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) îndepărtat, revocat, scos[2], ‹fig.› detronat, mazilit[2], ‹fig.; fam.› debarcat. *Consilierul destituit s-a întors la profesia de bază.*

destituțiúne s.f. (*rar*) v. Demitere. Destituire. Îndepărtare. Scoatere.

destiví vb. IV. tr., refl. (*pop.*) **1** (*compl. sau sub. indică obiecte tivite, tivul unor obiecte de îmbrăcăminte*) v. Descoase. **2** (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui.

destivít, -ă adj. (*pop.; despre obiecte tivite*) v. Descusut.

destoárce[1] vb. III. tr. (*rar*) v. Compensa.

destoárce[2] vb. III. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică fire toarse*) ‹pop.› a se dezlâna, a (se) dezrăsuci. *A trebuit să destoarcă lâna.*

destoárce[3] vb. III. tr. (*reg.; compl. indică fructe, semințe etc.*) v. Presa. Stoarce. Tescui. Zdrobi.

destoárcere s.f. (*pop.*) ‹pop.› destors, dezrăsucire.

destocmí vb. IV. tr. **1** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) v. Anula. Desface. Rezilia. **2** (*înv. și pop.; compl. indică planurile, intențiile etc. cuiva*) v. Modifica. Schimba. **3** (*reg.; compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Desface. Despături. Dezdoi. Întinde.

destocmít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Desfăcut. Despăturit. Dezdoit[2]. Întins[2].

destoiá vb. I. tr. (*constr. pe un pron. pers. în dat.; reg.*) **1** (*compl. indică inima, sufletul omului*) v. Ușura. **2** (*compl. indică mai ales oameni*) v. Răzbuna.

destoínic, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist destoinic. Colectivul are nevoie de un programator destoinic. Este un cercetător destoinic în astronautică.* **2** (*despre oameni*) abil, deștept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteț, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugareț, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător destoinic.* **3** (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) apt, bun, capabil, potrivit, vrednic. *El este destoinic să conducă o afacere.*

destoinície s.f. **1** capacitate, competență, pregătire, pricepere, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹livr.› periție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *Este un savant de mare destoinicie. A fost promovat pentru destoinicia sa profesională.* **2** abilitate, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› periție, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră destoinicia chirurgului în mânuirea bisturiului.* **3** (*înv.*) v. Ascendent. Autoritate. Considerație. Influență[1]. Înrâurire. Prestigiu. Reputație. Respect. Stimă. Trecere. Vază[1]. **4** (*înv.*) v. Merit. Valoare. **5** (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuvioșenie. Cuvioșie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

destórs s.n. (*pop.*) ‹pop.› destoarcere, dezrăsucire.

destrăbălá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se corupe, a se deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se deșănța, a se dezmăța, a se perverti, a se strica, a se vicia, ‹livr.› a se fornica, ‹pop. și fam.› a se sminti, ‹pop.› a se nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a se demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a se polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a se molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a destrăbălat, ducând o viață de orgii.*

destrăbăláre s.f. corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânățe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre destrăbălare.*

destrăbălát, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață destrăbălat.* **2** s.m., s.f. (*de obicei deprec.*) cocotă, demimondenă, depravat, desfrânat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, rufian, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvișteină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, patachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madarantă, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă,

pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, țoloabă, viștealâ[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăituşcă, lindră, mârlița[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, şulpe, tarbă, târşitură, tută (v. *tut*[2]), vijlâ[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, uşarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, şanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. şi fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, şuleandră, şulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, başoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleaşcă, fleoarță, fleorțotină, fleştură, fliuşcă, floarță, floştină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriaşă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiță, puşcătoare (v. *puşcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, ştioalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o destrăbălată.* **II** adj. (*reg.*) **1** (*despre haine sau accesorii de îmbrăcăminte*) v. Descheiat. Deschis. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâşiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit.

destrăbălăciúne s.f. (*reg.*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

destrăbălătúră s.f. (*reg.*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

destrămá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) a (se) deşira, a (se) rări, a (se) zdrențui, ‹pop.› a (se) destivi, ‹reg.› a (se) dezbârna, a (se) rănțui, a se siti, a (se) strica, ‹înv.› a (se) dezmăța, ‹fig.; înv.› a se rânji. *Detergentul prea concentrat destramă țesăturile. Perdeaua începe să se destrame.* **2** tr. (*compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) a desface, a desfira, a deşira, ‹rar› a dezlâna, ‹reg.› a strâma, ‹înv.› a deştese. *Şi-a destrămat flaneaua pentru a-şi împleti o vestă.* **3** tr. (*ind. text.; compl. indică deşeuri de lână*) a drusa. *A destrămat resturile de stofă de la croitorie.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) disipa, a (se) împrăştia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹înv. şi pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) răşchira, ‹fig.› a (se) deşira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a destrămat norii.* **II** refl. (*de obicei fig.; înv.; despre oameni*) v. Corupe. Deboşa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deşănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia. **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) a (se) dezmembra, ‹fig.› a (se) descompune, a (se) distruge, a (se) nimici, a (se) surpa, ‹fig.; rar› a (se) dezalcătui, ‹fig.; înv.› a (se) desface. *Istoria a demonstrat că imperiile se destramă.* **2** tr. (*compl. indică organizații, rețele, asociații etc.*) a desființa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a demantela, a neantiza. *A reuşit să destrame o rețea de spionaj.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) a (se) împrăştia, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi. *Grupul de turişti s-a destrămat prin pădure.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări sufleteşti apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a se evapora, a (se) împrăştia, a (se) îndepărta, a (se) risipi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a destrămat. Panica populației s-a destrămat repede. Glasul lui blând i-a destrămat orice temere.* **5** refl. (*despre stări, situații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, a se sfârşi, ‹fig.› a adormi, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui s-a destrămat din cauza dezinteresului celor din jur.*

destrămáre s.f. **I 1** deşirare, rărire, rărit[1], zdrențuire, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› dezmățare. *Destrămarea țesăturilor se produce în timp.* **2** desfacere, desfirare, deşirare, ‹rar› dezlânare. *După destrămarea flanelei, şi-a împletit o vestă.* **3** disipare, împrăştiere, răsfirare, risipire, ‹înv. şi pop.› spargere, spart[1], ‹fig.› ridicare. *Destrămarea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **II** (*de obicei fig.; înv.*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu. **III** fig. **1** dezmembrare, ‹fig.› descompunere, distrugere, nimicire, surpare, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezalcătuire, ‹fig.; înv.› desfacere. *Destrămarea imperiilor este dovedită de istorie.* **2** desființare, lichidare, suprimare. *Destrămarea rețelei de spionaj este meritul întregii echipe de contraspionaj.* **3** împrăştiere, răspândire, răzlețire, risipire. *Pentru a găsi drumul bun, turiştii au hotărât destrămarea grupului lor.* **4** ‹fig.› evaporare, risipire, sfărâmare, spulberare, zdrobire. *Vestea primită a avut ca urmare destrămarea gândurilor negre.*

destrămát, -ă adj. **I 1** (*despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) deşirat, rărit[2], zdrențuit. ‹fig.; înv.› rânjit. *Trebuie să schimbe perdeaua destrămată.* **2** (*despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau despre obiecte țesute, tricotate*) desfăcut, desfirat, deşirat, ‹rar› dezlânat, ‹înv.› deştesut. *Din flaneaua destrămată şi-a împletit o vestă.* **3** (*despre nori, ceață, fum etc.*) disipat, împrăştiat, risipit, ‹înv. şi pop.› spart[2]. *Printre norii destrămați se vede cerul albastru.* **4** (*pop.; despre buze*) v. Răsfrânt. **5** (*reg.; despre fire de păr, barbă etc.*) v. Răsfirat. **II** (*de obicei fig.; înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Declasat. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **III** fig. **1** (*despre popoare, state, colectivități etc.*) dezmembrat, ‹fig.› descompus, distrus, nimicit. *Țările dintr-un imperiu destrămat se refac economic greu.* **2** (*despre stări sufleteşti apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› evaporat, risipit, sfărâmat, spulberat. *Cu gândul de mărire destrămat, a revenit la cruda realitate.*

destrămătúră s.f. **I 1** răritură, ‹înv. şi reg.› stramă, ‹reg.› strămătură, ‹înv.› scămătură. *Destrămăturile perdelei s-au înmulțit după spălare.* **2** (*înv.; şi* ***destrămătură de pânză***) v. Scamă. **II** (*de obicei fig.; înv.*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

destrezí vb. IV. refl. (*rar; despre oameni amețiți de băutură*) v. Dezmetici. Trezi.

destroiení vb. IV. tr. (*compl. indică drumuri, locuri, vehicule etc. înzăpezite*) a deszăpezi. *Drumarii destroienesc şoselele.*

destroiemíre s.f. deszăpezire. *Destroienirea şoselei se face cu dificultate din cauza vizibilității reduse.*

destroienít, -ă adj. (*despre drumuri, locuri, vehicule etc. înzăpezite*) deszăpezit. *Se circulă bine pe şoseaua destroienită.*

destrucă vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică corpul uman ori părți ale lui*) v. Arăta. Descoperi. Dezveli.

destructór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) devastator, dezastruos, distructiv, distrugător, nimicitor, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost destructor pentru țară.* **2** s.m., s.f. distrugător, ‹fig.› devastator, surpător. *Unii cotropitori au fost adevărați destructori ai culturilor popoarelor supuse.*

destructură vb. I. tr. (*compl. indică ansambluri structurate*) a dezorganiza, ‹fig.› a desființa, a distruge. *Organizația a fost destructurată în urma luptei pentru putere.*

destructurâre s.f. dezorganizare, ‹înv.› dezorganizație, ‹fig.› desființare, distrugere. *Lupta pentru putere a dus la destructurarea statului.*

destructurât, -ă adj. (*despre ansambluri structurate*) dezorganizat, ‹fig.› desființat, distrus. *Statul destructurat a fost preluat de forțe străine.*

destrúcție s.f. **1** devastare, distrugere, nimicire, pârjolire, pustiire, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv. și reg.› pustiit[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Destrucția statelor a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.* **2** decimare, decimație, distrugere, exterminare, exterminație, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› stârpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost destrucția populațiilor din zonele de conflict.*

destruná vb. I. tr. (*astăzi rar; compl. indică arcuri, coarde aflate în tensiune*) v. Destinde. Detensiona. Relaxa. Slăbi.

destrunáre s.f. (*astăzi rar*) v. Destindere. Detensionare. Relax. Relaxare. Relaxație. Slăbire.

destrunát, -ă adj. (*astăzi rar*) **1** (*despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) v. Destins. Detensionat. Discordat. Relaxat. Slăbit. **2** (*despre instrumente muzicale cu coarde*) v. Dezacordat. Discordat. Neacordat.

destrunocă vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*jur.; compl. indică soți*) v. Despărți. Divorța. Separa. **2** (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități, popoare*) v. Dezbina. Învrăjbi.

destúl, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** îndestulător, suficient, ‹reg.› bugăt. *Nu are bani destui pentru a-și cumpăra un televizor cu plasmă.* **2** (*în opoz. cu „puțin"; despre ființe, obiecte, lucruri etc.*) mult, numeros, ‹reg.› merei (v. *mereu*), ‹înv.› bogat. *În centrul orașului s-au strâns destui oameni.* **3** (*despre distanțe*) lung. *Până la destinație este încă drum destul.* **4** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) îndelung, îndelungat, lung, mare[1], mult, ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. *A zăbovit pe malul mării destul timp.* **II** adv. (*modal*) **1** (*cu sens cantitativ*) îndeajuns, îndestulător, suficient, ‹reg.› bugăt, destulat, ‹înv.› îndestul. *A muncit destul astăzi.* **2** (*înv. și reg.*) v. Adesea. Adeseori. Des. **III** s.n. **1** (*la pl. **destule***) multe (v. *mult*). *A făcut destule în viață.* **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **IV** (*cu val. de interj.; în constr. eliptice*) **1** (*exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Destul! Nu mai suport țipetele tale!* **2** îndeajuns!, suficient!, ‹fam.› oho! *Ai timp? - Destul!*

destulă vb. I. (*înv. și reg.*) **1** refl., tr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Îndestula. Sătura. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Mulțumi. Satisface.

destulâre s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

destulát, -ă adj., adv. **1** adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Mulțumit. Satisfăcut. **2** adv. (*modal; cu sens cantitativ; reg.*) v. Destul. Îndeajuns. Îndestulător. Suficient.

destulătate s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

destulíe s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

destupă vb. I. tr. **1** (*compl. indică sticle sau damigene înfundate*) a debușona, a deschide, a desfunda. *A destupat cu atenție sticla de șampanie.* **2** (*compl. indică vase, recipiente înfundate, astupate*) a deschide, a desfunda. *A destupat butoiul cu varză murată.* **3** (*med., med. vet.; compl. indică canale, tuburi, vene, artere etc.*) a desfunda, a dezobstrua. *Rinofugul este un medicament care destupă nasul.* **4** (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, deschizături, găuri etc. acoperite*) v. Descoperi. Dezveli. **5** (*agric.; înv.; compl. indică terenuri înțelenite*) v. Desfunda. Desțeleni.

destupáre s.f. **1** deschidere, desfundare. *Este atent ca, la destuparea sticlei, șampania să nu se reverse.* **2** (*med., med. vet.*) desfundare, dezobliterație, dezobstruare, dezobstrucție. *Folosește picături speciale pentru destuparea nasului.* **3** (*înv. și reg.*) v. Descoperire. Dezvelire.

destupát, -ă adj. **I 1** (*despre vase, recipiente etc. înfundate, astupate*) deschis, desfundat[2]. *Sticla destupată este cu șampanie.* **2** (*înv. și reg.; despre obiecte, deschizături, găuri etc. acoperite*) v. Descoperit. Dezvelit. **II** fig. **1** (*fam.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dezghețat. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. Sprinten. **2** (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

destupătór, -oáre s.n., s.f. **1** s.n. deschizător. *A desfăcut căpăcelele de la sticlele de bere cu un destupător.* **2** s.f. tirbușon, ‹pop.› rac, ‹reg.› șurubelniță, trăgaci, trăgător, ‹înv.› șurup de dopuri, ‹arg.› destupuș. *A scos dopul de la sticla de vin cu o destupătoare.*

destupătúră s.f. (*înv.*) v. Descoperire. Dezvelire.

destupúș s.n. (*arg.*) v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbușon.

desturlăcí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni amețiți de băutură*) v. Dezmetici. Trezi.

desturnă vb. I. **1** refl. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni. **2** tr. (*reg.; despre oameni; compl. indică inima, sufletul omului*) v. Ușura.

desțără vb. I. refl. (*jur.; înv.; despre oameni sau colectivități umane; de obicei cu determ. locale care indică țara sau destinația*) v. Emigra. Expatria. Pribegi.

desțărâre s.f. (*jur.; înv.*) v. Emigrare. Emigrație. Expatriere. Pribegie.

desțărát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.; înv.; înv.*) v. Emigrant. Emigrat. Expatriat. Pribeag.

desțelení vb. IV. tr. (*agric.; compl. indică terenuri înțelenite*) a desfunda, ‹rar› a desțeliniza, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹înv. și reg.› a ogorî, ‹înv.› a destupa. *Desțelenește terenul cu tractorul pentru a semăna porumb.*

desțeleníre s.f. (*agric.*) desfundare, ‹rar› desfundat[1]. *Desțelenirea terenului înțelenit se face cu tractorul.*

desțelenít, -ă adj. (*agric.; despre terenuri înțelenite*) desfundat[2], ‹înv. și reg.› nou. *Pământul desțelenit are nevoie de îngrășăminte.*

desțeliníză vb. I. tr. (*agric.; rar; compl. indică terenuri înțelenite*) v. Desfunda. Desțeleni.

desțepení vb. IV. tr. (*compl. indică mașini, aparate, mecanisme etc. sau părți ale lor care sunt blocate, înzăpezite, înnămolite etc.*) a debloca. *Cu greu au desțepenit mașina din troianul de zăpadă.*

desțepeníre s.f. deblocare. *Desțepenirea mașinii din noianul de zăpadă s-a făcut cu ajutorul utilajelor de deszăpezire.*

desțése vb. III. tr. (*înv.; compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) v. Desface. Desfira. Destrăma. Deșira.

desțesút, -ă adj. (*înv.; despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) v. Desfăcut. Desfirat. Destrămat. Deșirat.

desțolí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

desucí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică obiecte strânse sub formă de sul*) ‹pop.› a dezrăsuci. *Desucește o foiță de țigară.*

desucíre s.f. (*înv.*) v. Dezrăsucire.

desucít, -ă adj. **1** (*reg.; despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Desfăcut. Despăturit. Dezdoit[2]. Întins[2]. **2** (*reg.; despre gheme*) v. Deșirat. **3** (*înv.; obiecte strânse sub formă de sul*) v. Dezrăsucit.

desuét, -ă adj. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.›

expirat,‹latin.; înv.› obsolet,‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit,‹fig.; fam.› fumat[2],‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric,‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare desuetă.*

desuetúdine s.f. demodare, dezactualizare, învechire, perimare. *Desuetudinea unor obiceiuri este inevitabilă.*

desuflát, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Inert. Mort. Neînsuflețit. Nemișcat. Rece. Țeapăn.

desuflecá vb. I. tr. (*reg.*) ‹reg.› a desumeca, a desumete. *Își desuflecă mânecile cămășii.*

desufleți vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) **1** v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **2** fig. v. Abrutiza. Animaliza. Dezumaniza. Îndobitoci.

desumecá vb. I. tr. (*reg.*) ‹reg.› a desufleca, a desumete.

desuméte vb. III. tr. (*reg.*) ‹reg.› a desufleca, a desumeca.

desurá vb. I. refl. (*jur.; înv. și reg.; despre bărbați*) v. Despărți. Divorța. Separa.

desurát adj. (*jur.; înv. și reg.; despre bărbați*) v. Despărțit[2]. Divorțat.

deszăpezí vb. IV. tr. (*compl. indică drumuri, locuri, vehicule etc. înzăpezite*) a destroieni. *Drumarii deszăpezesc șoselele.*

deszăpezíre s.f. destroienire. *Deszăpezirea șoselei se face cu dificultate din cauza vizibilității reduse.*

deszápezít, -ă adj. (*despre drumuri, locuri, vehicule etc. înzăpezite*) destroienit. *Se circulă bine pe șoseaua deszăpezită.*

deszăvorí vb. IV. tr. (*compl. indică uși, porți etc. încuiate*) a debloca. *S-a îndepărtat zăvorul pentru a deszăvorî ușa.*

deszăvorâre s.f. deblocare. *Pentru deszăvorârea ușii s-a desfăcut zăvorul.*

deșánț s.n. (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

deșárjă s.f. (*fran.*) **1** v. Declanșare. Descărcare. **2** fig. v. Alinare. Asâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

deșănțá vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se corupe, a se deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se dezmăța, a se perverti, a se strica, a se vicia,‹livr.› a se fornica,‹pop. și fam.› a se sminti,‹pop.› a se nebuni,‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi,‹înv.› a se demoraliza, a se destrăma, a răutăți,‹fran.; înv.› a se devergonda,‹fig.› a se polua,‹fig.; livr.› a impesta,‹fig.; fam.› a se molipsi,‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a deșănțat, ducând o viață de orgii.* **2** (*înv.*) v. Mira[1]. Nedumeri.

deșănțáre s.f. corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu,‹livr.› fornicație,‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală,‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune,‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare,‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânățe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire,‹fran.; înv.› devergondaj,‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune,‹fig.; rar› infecție, putrefacție,‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune,‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1],‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre deșănțare.*

deșănțát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios,‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic,‹înv. și pop.› rău,‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv,‹pop.› nărăvaș,‹înv. și reg.› rușinat,‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit,‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci,‹fran.› crapulos,‹fran.; înv.› devergond, devergondat,‹ital.; înv.› sfățat,‹deprec.› liber,‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos,‹fig.; livr.› boccaccesc,‹fig.; rar› ars[2],‹fig.; reg.› arinos,‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață deșănțat.* **2** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar,‹livr.› scatologic,‹rar› măscăros,‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod,‹fam.› deșucheat, urât[2],‹înv. și reg.› măscăricios,‹înv.› înjosit,‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban,‹fig.; astăzi rar› surugiesc,‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2],‹fig.; pop.› îmbălat,‹fig.; fam.› buruienos,‹fig.; reg.› porcotos,‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii deșănțate.* **3** (*fam.; despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) v. Dezmățat. Dezordonat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat. **4** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **5** (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **6** (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

deșelá vb. I. tr. (*compl. indică animale de tracțiune sau, p. ext., oameni*) a istovi, a speti,‹pop.› a se umeri,‹reg.› a dăula, a dihăni,‹fig.› a deznoda. *La deal, se dă jos din căruță pentru a nu deșela caii.*

deșeláre s.f. **1** istovire, spetire,‹reg.› dăulare,‹înv.› deșelătură. *Calul s-a oprit din cauza deșelării.* **2** (*med.; pop.*) v. Curbatură.

deșelát, -ă adj. **1** (*despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) istovit, spetit,‹reg.› dăulat, întârniță, târniță. *Calul deșelat a fost ajutat de căruțaș.* **2** (*rar; despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2]. **3** (*rar; despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.

deșelătúră s.f. **1** (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **2** (*înv.*) v. Deșelare. Istovire. Spetire.

deșért, deșártă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „plin"; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) deșertat[2], gol[2], vid,‹rar› uscat[2],‹înv. și pop.› sec, secat[2],‹înv.› pustiu. *Îi întinde cana deșartă ca să i-o umple cu apă.* **2** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) gol[2], necultivat, pustiu, sălbatic, vid,‹rar› stingher,‹pop.› luciu[2],‹înv. și reg.› secret[3],‹înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc deșert, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **3** (*despre țări, așezări omenești, zone, teritorii etc.*) gol[2], nelocuit, nepopulat, pustiu,‹rar› bikinian,‹înv.› neumblat, pustiicios,‹fig.; înv.› deșertat[2]. *După alunecările de teren, satul a rămas deșert.* **4** (*despre străzi, drumuri etc.*) gol[2], nebătut, necirculat, neumblat, pustiu,‹astăzi rar› solitar. *Strada este deșartă în timpul nopții.* **5** (*înv; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos. **6** (*înv.; despre posturi, funcții, demnități etc.*) v. Disponibil. Liber. Neocupat. Vacant. **7** (*înv.; despre arme de foc*) v. Descărcat. **II** adj. fig. **1** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, neadevărat, specios,‹fig.› mincinos,‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit deșarte.* **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic,‹fig.› gratuit, steril, sterp,‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost deșarte.* **3**‹fig.› gol[2], sterp, vid. *Viața lui este deșartă fără femeia iubită.* **4** (*astăzi rar; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zburdalnic. Zvânturat. Zvânturatic. **5** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **6** (*astăzi rar; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant. Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil. **7** (*rar; despre oameni sau despre fizionomia, privirea lor*) v. Cenușiu. Incolor. Inexpresiv. Neexpresiv.

Palid. Placid. Pustiu. Searbăd[1]. Spălăcit. Sur. Șters. **8**. (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **9** (*în opoz. cu „bogat"; înv.; despre oameni*) v. Gol[2]. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Răpciugos. Sărac. Sărman. **III** s.n. **1** (*geomorf.*) landă, pustietate, pustiu, ‹rar› pustiire, ‹reg.› pustieșag, ‹înv.› ariniș[2], erem, pustiiciune. *O parte a deșertului Kalahari este rezervație naturală.* **2** (*geomorf.*) ***deșert de argilă*** = takâr. *Deșertul de argilă este un teren care se desface în plăci poligonale;* ***deșert de nisip*** = areg, erg. *Deșertul de nisip este acoperit cu dune foarte întinse;* ***deșert de piatră*** = hamadă. *Deșertul de piatră este acoperit cu pietre colțuroase.* **3** (*anat.; la unele animale*) ‹pop.› bărdăhan, flămânzare, ‹reg.› pocâlteală, puvuială, sec, slabină, slabiță, slăbie[2], tobă, uză. *Deșertul este partea scobită a corpului, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului.* **4** (*înv.*) v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură.

deșertá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) a descărca, a goli, ‹rar› a vida, ‹pop.› a seca, a secătui, a slei, a stoarce, a zvânta, ‹înv. și reg.› a scurge, ‹reg.› a dezumple, a sicni. *Ajunsă acasă, a deșertat sacoșele de cumpărături. Muncitorii încep să deșarte betoniera.* **2** tr. (*compl. indică lichide, materii pulverulente etc.*) a turna[1], a vărsa. *A deșertat vinul din butoi în damigene.* **3** tr. (*compl. indică lichide*) a arunca, a azvârli, a vărsa, a zvârli. *A deșertat apa din lighean în curte.* **4** tr. (*pop.; compl. indică arme de foc*) v. Declanșa. Descărca. **5** refl. (*înv.; despre ape curgătoare*) v. Deborda. Revărsa. Vărsa. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică așezări omenești, locuințe, locuri de obicei populate, străzi etc.*) v. Evacua. Părăsi.

deșertáre s.f. **I 1** descărcare, descărcat[1], deșertat[1], golire, golit[1]. *Ajunsă acasă, a început deșertarea sacoșelor cu cumpărături.* **2** turnare[1], turnat[1], vărsare, vărsat. *Momentan este ocupat cu deșertarea vinului din butoi în damigene.* **3** aruncare, azvârlire, vărsare, vărsat, zvârlire. *În curte s-a făcut puțin noroi după deșertarea apei din lighean.* **II** (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie. **III** fig. (*înv.*) v. Evacuare. Părăsire.

deșertát[1] s.n. descărcare, descărcat[1], deșertare, golire, golit[1].

deșertát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*în opoz. cu „plin"; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) deșert, gol[2], vid, ‹rar› uscat[2], ‹înv. și pop.› sec, secat[2], ‹înv.› pustiu. **2** (*despre recipiente, saci etc. sau, p. ext, despre vehicule de transport*) descărcat[2], golit[2], ‹pop.› sleit[2], ‹înv. și reg.› scurs[2]. *Deșertate, sacoșele au fost spălate.* **II** fig. (*înv.; despre țări, așezări omenești, teritorii etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Nelocuit. Nepopulat. Pustiu.

deșertáte s.f. (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie.

deșertăciúne s.f. **1** (*în opoz. cu „utilitate"*) inutilitate, zădărnicie, ‹rar› zadar. *El mai încearcă, nefiind pe deplin convins de deșertăciunea acțiunii sale.* **2** inutilitate, nimic, nimicnicie, vanitate, zădărnicie, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este o deșertăciune.* **3** (*la pl.* ***deșertăciuni***; *concr.*) frivolitate, neseriozitate, ușurătate, ‹livr.› futilitate, ‹fig.› lejeritate; superficialitate. *Nu te lăsa pradă deșertăciunilor!* **4** amor-propriu, aroganță, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fâlie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Deșertăciunea tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

deșertătór, -oáre adj. (*înv.; despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) v. Cenotic. Laxativ. Purgativ.

deșertătúră s.f. (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie.

deșerție s.f. (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie.

deșéu s.n. **1** (*mai ales la pl.* ***deșeuri***) rest, ‹înv. și reg.› marda. *Adună deșeurile textile într-un sac.* **2** (*mai ales la pl.* ***deșeuri***; *și* ***deșeuri menajere***) gunoi. *Gunoierii golesc tomberoanele de deșeurile menajere.* **3** (*tehn.*) rebut. *O piesă cu defecte este considerată un deșeu.* **4** (*arg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

deșeuá vb. I. tr. (*compl. indică animale de călărie*) ‹reg.› a destărnița. *A deșeuat armăsarul înainte de a-l băga în grajd.*

deșeuát, -ă adj. (*despre animale de călărie*) ‹reg.› destărnițat. *Conduce armăsarul deșeuat în boxa din grajd.*

deșí conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.*) **1** ‹pop.› unde, ‹reg.› batăr, magă[2], maram, pedig, ‹înv.› barem[2], e[1], săvai. *Deși tânăr, are părul cărunt.* **2** (*prop. conces. are nuanță cond.*) dacă. *Deși voi nu vreți să plecăm, eu mă duc.* **3** (*în corelație cu „tot"*) ‹pop.› că, de[1]. *El, deși a fost gripat, tot și-a făcut tema.* **4** ‹pop.› când. *O iubește pătimaș, deși ea este nepăsătoare și distantă.* **5** (*de obicei în corelație cu „tot"*) cât, oricât. *Deși ar fi vrut să-și ascundă supărarea, tot nu reușea.*

deșiderá vb. I. tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.

deșiderát s.n. (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.

deșirá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) a desface, a desfira, a destrăma, ‹rar› a se dezlâna, ‹reg.› a străma, ‹înv.› a deștese. *Și-a deșirat flaneaua pentru a-și împleti o vestă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) a (se) destrăma, a (se) rări, a (se) zdrenți, ‹pop.› a (se) destivi, ‹reg.› a (se) dezbârna, a (se) rănțui, a (se) siti, a (se) strica, ‹înv.› a (se) dezmăța, ‹fig.; înv.› a (se) rânji. *Detergentul prea concentrat deșiră țesăturile. Perdeaua începe să se deșire.* **3** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹fig.› a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a deșirat norii.* **4** tr. (*înv.; despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Rupe. Sfârteca. Sfâșia. **5** refl. fig. (*înv.; despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersa. Împânzi. Împrăștia. Răsfira. Răspândi. Răzleți. Risipi. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) a (se) derula, a (se) desface, a (se) desfășura, a (se) desfira, a dezbobina, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a (se) dezveli. *A deșirat ața de pe papiotă. Sculul s-a deșirat.* **2** refl. fig. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a succeda, a urma, ‹fig.› a se derula, a se roti. *Generațiile se deșiră într-o ordine prestabilită.* **3** refl. fig. (*despre așezări, ținuturi, peisaje etc.*) a se desfășura, a se întinde, ‹fig.› a se revărsa, ‹fig.; înv. și reg.› a se deșterne, ‹fig.; înv.› a se destinde. *Orașul Iași se deșiră pe șapte coline.* **4** refl. fig. (*despre ființe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) a se înălța, a se întinde, a se lungi, a se ridica. *Se deșiră pe vârful picioarelor pentru a ajunge la creangă.*

deșiráre s.f. **1** derulare, desfacere, desfășurare, desfirare, dezbobinare. *Deșirarea ației de pe papiotă a durat mult timp.* **2** desfacere, desfirare, destrămare, ‹rar› dezlânare. *După deșirarea flanelei, și-a împletit o vestă.* **3** destrămare, rărire, rărit[1], zdrențuire, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› dezmățare. *Deșirarea țesăturilor se produce în timp.*

deșirát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau despre obiecte țesute, tricotate*) desfăcut, desfirat, destrămat, ‹rar› dezlânat, ‹înv.› deștesut. *Din flaneaua deșirată și-a împletit o vestă.* **2** (*despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) destrămat, rărit[2], zdrențuit, ‹fig.; înv.› rânjit. *Trebuie să schimbe perdeaua deșirată.* **3** (*despre gheme*) ‹reg.› desucit. *Strânge la loc ghemul deșirat.* **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări ale gândirii*) ‹fig.› dezlânat, dezordonat. *Nu înțelege nimic din relatările lui cam deșirate.* **2** (*despre ființe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) ‹fig.› deznodat. *Copilul este prea slab și deșirat.* **3** (*înv.; despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*)

v. Amărât. Dărăpănat. Degradat. Deteriorat. Măcinat[2]. Părăginit. Ruinat. Stricat. Vechi[2]. **III** adv. (*modal; înv.*) v. Prelung.

deșirător, -oáre adj. (*înv.; despre impresii, sentimente etc.*) v. Copleșitor. Covârșitor.

deșliu adj. (*turc.; înv.; despre bărbați*) v. Mustăcios.

deștépt, -eáptă adj. **I** (*despre ființe*)**1** neadormit, treaz, ‹înv. și pop.› deșteptat[2], ‹înv.› vegheat[2]. *Au stat deștepți până pe la trei dimineața.* **2** sculat[2], treaz. *Dimineața, devreme, îl găsi deștept, lucrând la calculator.* **II 1** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, dibaci, inteligent, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, ștram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte deștept.* **2** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, educat, instruit, învățat[2], școlit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2], ‹fig.; fam.› crescut[2]. *Are pretenția că este un om deștept.* **3** (*despre oameni*) abil, destoinic, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteț, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugaret, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător deștept.* **4** (*despre vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) inteligent, spiritual, ‹înv.› spirituos, spirtos. *Tânărul a făcut o remarcă deșteaptă.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, cuminte, inteligent, înțelept. *Renunțând la o competiție pe care nu o putea câștiga, a făcut un gest deștept.* **6** (*fam.; despre oameni*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **7** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent. **8** (*iron.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

deșteptă vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) **1** a (se) scula, a (se) trezi, ‹astăzi rar› a (se) scutura, ‹pop.› a (se) pomeni, ‹înv. și reg.› a (se) scormoni, a (se) stârni, a (se) suminica, ‹înv.› a se ridica, a (se) scorni. *L-a deșteptat un zgomot puternic. S-au deșteptat devreme pentru a merge la pescuit.* **2** a (se) trezi. *Pașii lui au deșteptat-o din gânduri.* **3** (*înv. și pop.*) v. Însufleți. Învia. Scula. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹fig.› a (se) trezi. *Trebuie să se deștepte odată și să înfrunte realitatea. Păția l-a deșteptat, înțelegând că a fost păcălit.* **2** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a suscita, a trezi, ‹fig.› a aprinde, a ațâța. *Vorbele lui i-au deșteptat ambiția.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a (se) sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai deșteptat de când a schimbat anturajul.* **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndruma. Lumina. Orienta.

deșteptáre s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. „din somn”*) deșteptat[1], sculare, sculat[1], trezire, trezit[1], ‹pop.› pomenire. *Deșteptarea bruscă i-a provocat dureri de cap.* **2** (*înv.*) v. Însuflețire. Înviere. Sculare. **II** fig. **1** ‹fig.› trezire. *Discursurile sale au contribuit la deșteptarea spiritului național.* **2** (*înv. și pop.*) v. Cultivare. Instruire. Învățare.

deșteptát[1] s.n. (*adesea urmat de determ. „din somn”*) deșteptare, sculare, sculat[1], trezire, trezit[1], ‹pop.› pomenire.

deșteptát[2], -ă adj. **I** (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Deștept. Neadormit. Treaz. **II** (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent. **2** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. **3** (*despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

deșteptăciúne s.f. **I 1** intelect, inteligență, judecată, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propria deșteptăciune, nu urma sfaturile altora!* **2** agerime, agilitate, dexteritate, dibăcie, inteligență, iscusință, istețime, îndemânare, pricepere, ‹înv. și pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, istețeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Își întrecea prietena prin deșteptăciune și eficiență.* **3** (*iron.*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. **II** (*concr.; iron.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”*) v. Gogomănie. Nătângie. Nebunie. Neghiobie. Nerozie. Nesocotință. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

deșteptătór s.n. **1** ceas deșteptător, ‹înv. și reg.› sculător, ‹reg.› ebrastău, ‹german.› vecăr. *Deșteptătorul îl trezește în fiecare dimineață la oră fixă.* **2** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Luceafărul-Porcesc (v. *luceafăr*). Luceafărul-Porcului (v. *luceafăr*). Porcarul (v. *porcar*).

deștérne vb. III. (*înv. și reg.*) **1** tr. (*compl. indică așternuturi de pat, fețe de masă etc.*) v. Aduna. Strânge. **2** refl. fig. (*despre așezări, ținuturi, peisaje etc.*) v. Desfășura. Deșira. Întinde. Revărsa.

deștínde vb. III. intr. (*înv.*) **1** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Coborî. Descinde. **2** (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) v. Deplasa. Merge. Mișca. Umbla. **3** (*despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „în”, care indică un spațiu delimitat*) v. Intra. Merge. Păși. Pătrunde. Veni. **4** (*despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la”, „în”, „până la”, „până în”*) v. Accede. Ajunge. Sosi. Veni.

deștíngere s.f. (*înv.*) v. Coborâre. Coborâș.

deșucheát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*psih.; pop. și fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** s.m., s.f. (*pop. și fam.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond. **3** adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **4** adj. (*pop. și fam.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **5** adj. (*fam.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar.

deșugubínă s.f. (*înv.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

deșurubá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică șuruburi*) a debulona. *A deșurubat șuruburile pentru a înlătura carcasa aparatului.* **2** (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Chestiona. Interoga. Întreba.

detaliánt s.m. (*com.; înv.*) v. Detailist.

detailíst s.m. (*com.*) ‹înv.› detaliant. *Detailistul este un comerciant care vinde cu amănuntul.*

detaliá vb. I. tr. (*compl. indică idei, intenții, planuri, situații etc.*) a amănunți. *Detaliază ceea ce s-a întâmplat pentru a se înțelege mai bine.*

detaliát, -ă adj. (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], amplu, dezvoltat, ‹livr.› circumstanțiat, ‹înv.› amănunt, dezvolt, dezvoltator. *După prezentarea comunicării a urmat o dezbatere detaliată.*

detáliu s.n. **1** amănunt, ‹rar› amănunțime. *O preocupă cel mai mic detaliu al vestimentației.* **2** (*fam.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

detartrăj s.n. **1** (*tehn.*) detartrare, ‹rar› detartrizare. *Prin detartraj se înlătură tartrul format pe cazane sau canalizații.* **2** (*med.*) detartrare, ‹rar› detartrizare. *Se duce la stomatolog să îi facă un detartraj.*

detartráre s.f. **1** (*tehn.*) detartraj, ‹rar› detartrizare. **2** (*med.*) detartraj, ‹rar› detartrizare.

detartrizáre s.f. (*rar*) **1** (*tehn.*) v. Detartraj. Detartrare. **2** (*med.*) v. Detartraj. Detartrare.

detașá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) despărți, a (se) desprinde, a (se) izola, a (se) rupe, a (se) separa, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. și reg.› a (se) dezbășcălui, ‹reg.› a dezbășcăși, a (se) dezbășcășui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2],

a periorisi. *A fost nevoit să se detașeze de grup din cauza unei neînțelegeri.* **2** refl. (*sport; despre concurenți*) a se distanța. *Atleta româncă s-a detașat net de celelalte concurente.* **3** refl. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se distinge, a se evidenția, a se ilustra, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se detașează și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se detașează prin originalitate.* **4** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; rar; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) v. Contura. Delimita. Desluși. Distinge. Evidenția. Preciza. Profila. Proiecta. Reliefa. Vedea. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente care alcătuiesc un tot, un ansamblu*) a (se) desprinde, a (se) rupe, a (se) separa, ‹reg.› a se dezvoca. *A detașat așchii groase din trunchiul de copac tăiat. I s-a detașat unghia de la un deget din cauza infecției.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică părți dintr-un întreg, elemente dintr-un tot etc.; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a (se) decupa, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) separa. *A detașat o bucată din carton cu un foarfece. Mâneca se detașează cu ușurință, după tiparul așezat pe stofă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică membre ori alte părți ale corpului*) a (se) desprinde, a (se) separa, ‹reg.› a se dezbârna. *În accident, unei victime i s-a detașat un picior de corp.* **4** tr. (*adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a desprinde, a tăia. *Detașează din but o bucată de carne cu un cuțit.*

detașábil, -ă adj. (*mai ales despre foi*) volant. *Ziarul este alcătuit din foi detașabile.*

detașaménte s.n. echipă, grup. *Își aduce prietenul în detașamentul constructorilor de pe șantier.*

detașáre s.f. **I 1** despărțire, desprindere, izolare, rupere, separare, separație, ‹livr.› diremptiune, ‹înv. și reg.› despărțenie, ‹reg.› dezbășcășuială, ‹înv.› despărțeală, despărțiciune, despărțime, despărțitură. *Detașarea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **2** (*sport*) distanțare. *Detașarea atletei românce de celelalte concurente a ridicat publicul de pe stadion în picioare.* **II** descleiere, desfacere, desprindere, dezlipire, ‹rar› dezancolare, ‹înv.› dezlipeală. *Trebuie făcută detașarea etichetelor de pe coperțile cărților.*

detașát, -ă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) imparțial, neutru, ‹fig.› echidistant. *Este un observator detașat al evenimentelor politice.*

detectá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, fenomene etc. ascunse sau nevăzute*) a depista, a descoperi, a identifica, a repera. *Radarul detectează prezența unui avion în spațiul aerian.*

detectáre s.f. **1** detecție. *Și-a cumpărat un aparat pentru detectarea mirosului de gaz metan.* **2** (*fiz.*) decelare. *Prin detectare se pune în evidență un fenomen foarte puțin intens.*

detectivíst, -ă adj. detectivistic. *Face, pe cont propriu, cercetări în stil detectivist.*

detectivístic, -ă adj. detectivist.

detectór de minciúni s.n. lie detector. *Detectorul de minciuni înregistrează anumite reacții emotive în timpul interogatoriilor polițienești, aproximând atitudinea celui interogat în ceea ce privește adevărul.*

detécție s.f. detectare.

detensioná vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică arcuri, coarde aflate în tensiune*) a (se) destinde, a (se) relaxa, a (se) slăbi, ‹astăzi rar› a destruna. *Detensionează arcul după ce țintește. Arcul s-a detensionat.*

detensionáre s.f. destindere, relax, relaxare, relaxație, slăbire, ‹rar› destrunare. *Prin detensionarea corzii, se pune în mișcare un mecanism.*

detensionát, -ă adj. (*despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) destins, discordat, relaxat, slăbit, ‹rar› destrunat, ‹înv.› slăbănog. *Partida de tenis s-a întrerupt, deoarece plasa era detensionată.*

deténtă s.f. **1** (*fiz.*) destindere, dilatare, expansiune. *Prin detentă, se produce creșterea volumului specific al unui fluid.* **2** (*fon.*) metastază. *Detenta este faza finală în articularea consoanelor ocluzive.*

detentór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) deținător, posesor. *Este detentor al unor pământuri valoroase.*

deténție s.f. (*jur.*) **1** arest, arestare, deținere, încarcerație, încarcerare, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], oprelițe, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Detenția lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.* **2** ***deténție preventivă*** = arest preventiv, prevenție, ‹înv. și pop.› popreală. *Detenția preventivă este o măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal.* **3** (*concr.; rar*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

detérge vb. III. tr. (*livr.; compl. indică obiecte; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de", care indică materia îndepărtată*) v. Curăța. Șterge.

detergént, -ă adj., s.m. ‹rar› detersiv. *Folosește detergenți speciali pentru spălarea rufelor colorate.*

deterioră vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) a (se) degrada, a (se) delabra, a se învechi, a (se) strica, a (se) uza, ‹pop. și fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a (se) răblări, ‹înv. și reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au deteriorat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au deteriorat.* **2** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) a (se) degrada, a se învechi, a (se) ponosi, a (se) roade, a (se) strica, a (se) toci, a (se) uza, ‹înv. și pop.› a (se) sparge, ‹înv. și reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănțui, a ștofloci, a ștrăpățui, a teșmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a deteriorat repede pantofii. Paltonul i s-a deteriorat cu trecerea timpului.* **3** (*compl. sau sub. indică obiecte, vehicule, instrumente, construcții etc.*) a (se) avaria, a (se) strica, ‹reg.› a brăcui, ‹arg.› a (se) buli. *A deteriorat mașina în accident. Sistemul tehnic s-a deteriorat.* **4** (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) deregla, a (se) strica, ‹rar› a se detraca, ‹reg.› a mitocosi, ‹arg.› a (se) buli. *Motorul mașinii s-a deteriorat.* **5** (*compl. sau sub. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) rântui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Igrasia a deteriorat chiliile mănăstirii. Conacul s-a deteriorat cu timpul.* **II** fig. **1** refl., tr. a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) complica, a (se) deprecia, a (se) înrăi, a (se) înrăutăți, ‹fig.› a (se) degrada. *Pneumonia i s-a deteriorat din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi deteriorează boala.* **2** refl. (*despre stări, situații etc.*) a se deprecia, a se înrăutăți, ‹fig.› a degenera, a se degrada, a se strica. *Situația lor materială s-a deteriorat.*

deterioráre s.f. **I 1** degradare, învechire, stricare, uzare, ‹pop. și fam.› hârbuire, hodorogire, ‹fam.› paradire, rablagire, ‹reg.› hrentuire, ‹înv.› degradație, deteriorație, ‹fig.› îmbătrânire, ‹arg.› paradeală. *Și-a schimbat mobila din cauza deteriorării fotoliilor.* **2** degradare, învechire, ponosire, roadere, stricare, tocire, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. și reg.› dârvăreală, ‹reg.› rânțuială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza deteriorării lui.* **3** avariere, stricare, ‹fig.; pop.› vătămare. *Specialiștii încearcă să preîntâmpine deteriorarea sistemului de iluminat al orașului.* **4** (*tehn.*) defectare, dereglaj, dereglare, disfuncție, disfuncționalitate, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› buleală. *Mașina nu a mai putut fi pornită din cauza deteriorării motorului.* **5** dărăpănare, degradare, măcinare, părăginire, ruinare, stricare. *Deteriorarea conacului s-a produs în timp.* **6** avarie, stricăciune. *Alimentarea cu apă a fost întreruptă din cauza unei deteriorări a sistemului de canalizare.* **7** uzaj, uzare, uzură[1]. *Unele agregate au un grad de deteriorare mai mare.* **II** fig. acutizare, agravare, complicare, depreciere, înrăire, înrăutățire, ‹fig.› degradare. *Deteriorarea pneumoniei este îngrijorătoare.*

deteriorát, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, învechit, stricat, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. și fam.›

jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile deteriorate au fost reparate.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte, materiale*) degradat, învechit, ponosit, ros, stricat, tocit, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul deteriorat.* **3** (*despre obiecte, vehicule, instrumente etc.*) avariat, stricat. *Automobilul deteriorat este asigurat.* **4** (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, defectat, deranjat, dereglat, stricat, ‹rar› detracat, ‹reg.› mitocosit, ‹înv.› smintit, ‹fig.› defunct. *Motorul deteriorat al mașinii nu mai poate fi reparat.* **5** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, măcinat[2], părăginit, ruinat, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, răntuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul deteriorat a fost inițial o construcție foarte frumoasă.*

deteriorație s.f. (*înv.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare.

determină vb. I. tr. **1** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a determinat un val de indignare.* **2** (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a crea, a da[2], a face, a induce, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a determinat o stare de somnolență.* **3** a imprima, a impulsiona, a impune. *Împingând sania cu forță, i-a determinat o alunecare rapidă pe pantă.* **4** (*compl. indică trăsături, calități etc.*) a impune, a transmite, ‹fig.› a imprima. *De regulă, un individ dobândește calitățile pe care i le determină mediul în care trăiește.* **5** a condiționa. *Fluctuațiile valutare determină prețul la carburanți.* **6** (*compl. indică oameni*) a convinge, a decide, a face, a hotărî, a îndupleca, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a determinat să spună adevărul.* **7** a decide, a hotărî, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Calificarea echipei naționale la campionatul mondial a fost determinată în ultimele minute ale meciului.* **8** (*compl. indică mai ales valori*) a calcula, a fixa, a măsura, a stabili. *Determină temperatura optimă pentru lichefierea oțelului.* **9** (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) a defini, a identifica, a preciza, a stabili, ‹înv.› a lămuri, a mărgini, a răspica. *Criticul a determinat trăsăturile esențiale ale operei scriitorului.* **10** (*compl. indică mărimi, distanțe, valori etc.*) a fixa, a preciza, a stabili, a statornici, ‹înv.› a limpezi. *A determinat compoziția rocii în urma unei analize de laborator.* **11** (*compl. indică fapte, evenimente, situații etc.*) a mijloci, a ocaziona, a prilejui, ‹rar› a produce, ‹înv.› a prileji. *Fiind o persoană influentă, ar putea determina o întrevedere între reprezentanții celor două companii.* **12** (*gram.*) a complini. *Adverbul determină un verb sau un adjectiv.* **13** (*rar; compl. indică mai ales date, termene*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici.

determinánt, -á adj., s.m. **1** adj. decisiv, hotărâtor, irefutabil, ‹rar› determinativ, ‹înv.› determinator, ponderos, ‹fig.› strivitor, zdrobitor, ‹fig.; înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor determinante aduse.* **2** s.m., adj. (*lingv.*) determinativ, ‹înv.› determinator. *Adjectivul este un determinant al substantivului.* **3** s.m. (*med.*) ***determinant antigenic*** = epitop, situs antigenic. *Determinantul antigenic este partea moleculei de antigen la nivelul căreia se leagă anticorpul specific.*

determináre s.f. **1** cauzare, creare, declanșare, dezlănțuire, generare, iscare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, stârneală, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la determinarea unui val de indignare.* **2** condiționare. *Între cele două fenomene există un raport de determinare.* **3** calculare, fixare, măsurare, stabilire, ‹rar› determinație. *Este necesară determinarea temperaturii optime pentru lichefierea oțelului.* **4** definire, precizare, stabilire, ‹înv.› determinație. *Criticul se ocupă cu determinarea trăsăturilor esențiale ale operei scriitorului.* **5** fixare, precizare, stabilire, statornicire, ‹înv.› limpezire. *Determinarea compoziției rocii s-a făcut în urma unei analize de laborator.* **6** (*gram.*) complinire. *Verbul nu are determinări expresive.* **7** (*log.; în opoz. cu „generalizare”*) ‹rar› determinație. *Determinarea este operația prin care se trece de la noțiuni mai generale la noțiuni mai puțin generale.* **8** (*livr.*) v. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigență. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie. **9** (*livr.*) v. Justificare. Justificație. Motivare. Motivație. Scuză. **10** (*rar*) v. Fixare. Hotărâre. Precizare. Stabilire. Statornicire.

determinát, -á adj. **1** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi determinată, știută doar de ei.* **2** definit, precizat, stabilit. *Au discutat un aspect bine determinat al afacerii.* **3** concret, neiluzoriu, precis. *Își sprijină afirmațiile pe date determinate.* **4** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; livr.; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Intransigent. Neabătut. Neșovăitor. Statornic. **5** (*rar; despre cauze, motive etc.*) v. Bun. Fundamentat. Îndreptățit. Îndrituit. Întemeiat. Just. Justificat. Legitim. Logic[2]. Motivat. Serios. Temeinic. **6** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăznet. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1]. **7** (*înv.; despre oameni*) v. Pasionat. Pătimaș.

determinatív, -ă adj., s.m. **1** adj. s.m., (*lingv.*) determinant, ‹înv.› determinator. **2** adj. (*rar*) v. Decisiv. Determinant. Hotărâtor. Irefutabil.

determinatór, -oáre adj., s.n. (*înv.*) **1** adj. v. Decisiv. Determinant. Hotărâtor. Irefutabil. **2** s.n. (*lingv.*) v. Determinant. Determinativ.

determinație s.f. **1** (*rar*) v. Cauzare. Creare. Declanșare. Determinare. Dezlănțuire. Generare. Iscare. Naștere. Producere. Provocare. Stârnire. **2** (*rar*) v. Calculare. Determinare. Fixare. Măsurare. Stabilire. **3** (*log.; în opoz. cu „generalizare”; rar*) v. Determinare. **4** (*înv.*) v. Definire. Determinare. Precizare. Stabilire. **5** (*înv.*) v. Fixare. Hotărâre. Precizare. Stabilire. Statornicire.

detersív, -ă adj., s.m. (*rar*) v. Detergent.

detestă vb. I. tr. (*compl. indică oameni, manifestări, creații etc. ale lor sau lucruri, situații, stări etc.*) a urî, ‹rar› a abhora, a execra, ‹înv.› a omrăzi. *Îi detestă mitocănia.*

detestábil, -ă adj. **1** (*despre scrieri, reprezentări scenice, filme, muzică etc.*) execrabil, oribil, ‹arg.› penal. *Spectacolul a fost detestabil.* **2** (*despre firea, caracterul oamenilor*) dezgustător, execrabil, oribil, respingător, scârbos, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect. *Are un caracter detestabil.* **3** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, dezgustător, monstruos, odios, oribil, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă detestabilă.*

detestáre s.f. ‹înv. și pop.› urgisire, ‹înv.› detestație, urâre. *Detestarea mitocăniei nu este de condamnat.*

detestáție s.f. (*înv.*) v. Detestare.

detoárce vb. III. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Deconsilia.

detoná vb. I. intr. (*despre materii explozive, proiectile, reactoare nucleare etc.*) a exploda. *Proiectilul a detonat cu întârziere.*

detonábil, -ă adj. (*despre materii explozive*) detonant, explozibil, exploziv, fulminant, ‹rar› explodant. *Pirotehniștii folosesc un amestec detonabil pentru a arunca în aer vechea clădire.*

detonánt, -ă adj. (*despre materii explozive*) detonabil, explozibil, exploziv, fulminant, ‹rar› explodant.

detonáre s.f. **1** explodare. *Detonarea dinamitei este controlată de la distanță de pirotehniști.* **2** deflagrație, detonație, explozie, fulminație, ‹înv. și pop.› detunătură. *Detonarea a fost foarte puternică, distrugând clădirea. Din cauza răsturnării cisternei, a fost pericol de detonare.*

detonáție s.f. **1** deflagrație, detonare, explozie, fulminație, ‹înv. și pop.› detunătură. **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Detonațiile puștilor umpleau văzduhul.*

detorní vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni.

Izgoni. Îndepărta. Scoate. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Sălbătici. **3** refl. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **4** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică; cu determ. introduse prin prep. „de la", „de", care indică idei, gânduri etc.*) v. Abate[2]. Îndepărta.

detorsioná vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică elemente torsionate*) ‹pop.› a dezrăsuci.

detorsionáre s.f. (*tehn.*) detorsiune, ‹pop.› dezrăsucire. *Detorsionarea este înlăturarea unei torsiuni.*

detorsionát, -ă adj. (*tehn.; despre elemente torsionate*) ‹pop.› dezrăsucit.

detorsiúne s.f. (*tehn.*) detorsionare, ‹pop.› dezrăsucire.

detoxicá vb. I. tr. (*biochim.; rar*) v. Detoxifica.

detoxifică vb I. tr. (*biochim.*) ‹rar› a detoxica. *Mănâncă numai legume și fructe, pentru a-și detoxifica organismul.*

detoxificáre s.f. (*biochim.*) detoxifiere, ‹rar› detoxificație. *Există numeroase diete care ajută la detoxificarea organismului.*

detoxificáție s.f. (*biochim.; rar*) v. Detoxificare. Detoxifiere.

detoxifiére s.f. (*biochim.*) detoxificare, ‹rar› detoxificație.

detracă vb. I. **1** refl. (*tehn.; rar; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Defecta. Deranja. Deregla. Deteriora. Strica. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) a (se) dezechilibra, a (se) tulbura, a (se) zdruncina, ‹fig.› a (se) dezaxa, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) detuna. *Necazurile permanente au detracat-o, afectându-i serios sănătatea. Din cauza sclerozei, judecata i s-a detracat, trebuind să fie supravegheat.*

detracáre s.f. **1** (*tehn.; rar*) v. Defectare. Dereglaj. Dereglare. Deteriorare. Disfuncție. Disfuncționalitate. Stricare. **2** fig. dezechilibru, ‹fig.› dezaxare. *Detracarea lui s-a produs în urma pierderii soției.*

detracát, -ă adj. **1** (*tehn.; rar; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Compromis[2]. Defect. Defectat. Deranjat. Dereglat. Deteriorat. Stricat. **2** fig. (*despre oameni sau despre minte, judecată, rațiune*) dezechilibrat, tulburat, zdruncinat[2], ‹fig.› dezaxat. *Este total detracat în urma pierderii soției. Trebuie să fie supravegheat din cauză că are judecata dezechilibrată.*

detractá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a cleveti, a defăima, a denigra, a discredita, a infama, a ponegri, a șopti, a vitupera, ‹înv. și pop.› a ocărî, ‹pop. și fam.› a fețeli, a huli, a povesti, ‹pop.› a năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a fești, a îmbârfi, a pedepsi, a publica, ‹înv.› a balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a se măscări[1], a mozaviri, a pișpăi, a pohlibui, a ponosi, a ponoslui, a prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a sfâșia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și detractează vecinii.*

detractáre s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia detractarea și invidia.*

detractát, -ă adj. (*despre oameni*) bârfit[2], calomniat, defăimat, denigrat, discreditat, ponegrit, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹pop. și fam.› feștelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata detractată s-a îndepărtat de colege.*

detractátor, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

detractáție s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

detractór, -oáre adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcăitor, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Persoanele detractoare sunt evitate.*

detracție s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia detracția și invidia.*

detrágе vb. III. **I** tr. **1** (*mat.; înv. și reg.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea. **2** (*înv.; compl. indică lucruri unite, prinse, fixate, agățate, legate împreună*) v. Desface. Desprinde. Dezgărdina. Scoate. **3** (*înv.; compl. indică lucruri fixate, înfipte în ceva*) v. Extrage. Smulge. Trage. **4** (*înv.; compl. indică lichide aflate într-un spațiu închis sau circumscris*) v. Extrage. Lua. Scoate. **II** (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **2** refl. (*despre oameni*) v. Eschiva. Fugi. Scăpa. Sustrage.

detrésă s.f. (*fran.*) v. Deznădejde. Disperare.

detrimént s.n. (*înv.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

detrític, -ă adj. (*geol.; despre roci sau depozite sedimentare*) clastic, terigen. *A făcut o cercetare pe teren, analizând niște depozite de roci detritice.*

detritivór, -ă adj. (*zool.; despre animale limicole*) detritofag. *Animalele detritivore se hrănesc cu detritus vegetal sau animal.*

detritofág, -ă adj. (*zool.; despre animale limicole*) detritivor.

detrítus s.n. **1** reziduu. *Cele mai multe specii de pești se hrănesc cu detritusuri organice sau cu plante.* **2** (*stomat.*) odontolit, piatră, tartru, tartru dentar. *Trebuie să meargă la stomatolog ca să-și îndepărteze detritusul de pe dinți.*

detroná vb. I. tr. **1** (*polit.; compl. indică monarhi*) a descăuna, a mazili, ‹rar› a răzdomni, ‹înv.› a depune, ‹fig.; înv. și pop.› a surpa, ‹fig.; înv.› a doborî. *Conspiratorii încearcă să-l detroneze pe rege.* **2** fig. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a detronat din funcția de secretar de stat.*

detronáre s.f. **1** (*polit.*) descăunare, mazilire, mazilit[1], ‹înv.› azlu, luare de scaun, mazilie, ‹fig.; înv.› doborâre, surpare, surpare de scaun. *Planul de detronare a regelui nu a reușit.* **2** fig. desărcinare, destituire, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Detronarea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.*

detronát, -ă adj. **1** (*polit.; despre monarhi*) mazilit[2], ‹fig.; înv.› doborât. *Regele detronat a luat calea exilului.* **2** fig. (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) destituit, îndepărtat, revocat, scos[2], ‹fig.› mazilit[2], ‹fig.; fam.› debarcat. *Consilierul detronat s-a întors la profesia de bază.*

detuná vb. I. **I** (*predomină ideea de zgomot*) **1** intr. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a dudui, a trăsni, a tuna, a vui, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au detunat fără încetare, toată ziua.* **2** intr. (*despre spații închise; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a răpăi, a răsuna, a vui. *Sala teatrului a detunat de aplauze la sfârșitul spectacolului.* **3** intr., tr. (*meteor.*) a trăsni, ‹reg.› a tuna, ‹fig.; reg.› a săgeta. *În timpul furtunii detună îngrozitor. I-a detunat câteva oi care erau în mijlocul câmpiei.* **4** intr. impers.

(*meteor.*) a tuna, ‹reg.› a durăi, a urla, ‹înv.› a încrișca. *A închis fereastra pentru că a început să detune. Poate să fulgere, poate să detune, trebuie să plecăm la drum.* **5** intr. (*reg.; adesea cu determ. introduse prin prep. „din", care indică instrumentul acțiunii*) v. Plesni. Pocni. Trosni. **6** intr. fig. (*înv.*) v. Răsuna. Vibra. **II** tr. (*predomină ideea de agresiune*) **1** (*înv. și pop.; compl. indică ființe*) v. Împușca. **2** (*milit.; înv. și pop.; compl. indică localități, construcții etc.*) v. Bombarda. **3** (*înv. și pop.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **4** (*înv.; compl. indică ființe*) v. Izbi. Lovi. **5** fig. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹fig.› a secera, a spulbera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a detunat pe dușmani.* **6** fig. (*milit.; rar; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **III** (*predomină ideea de cedare, de cădere; înv. și reg.*) **1** refl. (*despre elemente de construcție, construcții, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Surpa. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) v. Detraca. Dezaxa. Dezechilibra. Tulbura. Zdruncina.

detunáre s.f. **I 1** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Detunarea tunului a fost asurzitoare.* **2** (*meteor.; înv.*) v. Trăsnet. **II** (*înv. și pop.*) **1** v. Descărcătură. Detunătură. Foc. Împușcătură. Rafală. **2** (*milit.*) v. Bombardament. Bombardare. Detunătură.

detunát[1] s.n. **I 1** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. **2** (*meteor.; înv.*) v. Trăsnet. **II** (*înv.*) **1** v. Descărcătură. Detunătură. Foc. Împușcătură. Rafală. **2** (*milit.*) v. Bombardament. Bombardare. Detunătură.

detunát², -ă adj. **1** (*mai ales despre copaci*) trăsnit[2]. *Bradul detunat oferă o priveliște tristă.* **2** (*în opoz. cu „slab", „stins"; rar; despre voce, sunete, zgomote etc.*) v. Amplu. Detunător. Intens. Puternic. Răsunător. Rezonant. Ridicat[2]. Tare. Tonant. Tunător. **3** (*pop.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **4** (*pop.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

detunătór, -oáre adj. **1** (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) bubuitor, tunător, ‹înv.› trăsnitor. *O explozie detunătoare a distrus o mare parte din clădire.* **2** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, intens, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este detunător.*

detunătúră s.f. **I 1** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. **2** (*înv. și pop.*) v. Detonare. Detonație. Explozie. Fulminație. **3** (*meteor.; înv.*) v. Tunet. **4** (*meteor.; înv.*) v. Trăsnet. **II 1** descărcătură, foc, împușcătură, rafală, ‹înv. și pop.› detunare, ‹reg.› șus, ‹înv.› detunat[1], detunet, pușcătură. *În depărtare se auzeau detunături de armă.* **2** (*milit.*) bombardament, bombardare, ‹înv. și pop.› detunare, ‹înv.› bătaie, detunat[1], detunet. *Detunătura asupra orașului a durat o jumătate de oră.* **III** (*înv. și reg.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură.

detúnet s.n. **I 1** (*rar*) v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonație. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet. **2** (*meteor.; înv.*) v. Trăsnet. **II** (*înv.*) **1** v. Descărcătură. Detunătură. Foc. Împușcătură. Rafală. **2** (*milit.*) v. Bombardament. Bombardare. Detunătură.

detúr s.n. (*livr.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*).

deturnă vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică bani publici*) a defrauda, a delapida, a frauda, a sustrage, ‹fam.› a sfeterisi. *Doi angajați au deturnat o sumă mare de bani din conturile firmei.* **2** (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a abate[2], a devia, a modifica, a muta, a schimba. *Oamenii au deturnat cursul râului pentru a proteja satul de inundații.*

deturnáre s.f. **1** (*jur.*) defraudare, delapidare, fraudare, sustragere, ‹fam.› sfeteriseală, sfeterisire, ‹înv.› delapidație, ‹fran.› peculat, ‹grec.; înv.› sfeterismos. *Sunt anchetați pentru deturnarea unei sume mari de bani din conturile firmei.* **2** fig. deviație, deviere, mutație, schimbare. *În societatea modernă asistăm la deturnări de personalitate.*

deturpá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți.

deț subst. (*reg.*) v. Țoi[2].

deținátór, -oáre s.m., s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) posesor, proprietar, proprietăreasă, stăpân, stăpânitor, ‹pop.› găzdoi, ‹reg.› gazdă, ‹înv.› domn, ocinaș[1], posesuitor, ‹arg.› gagiu. *Deținătorul autovehiculului nu avea certificatul la el când a fost oprit de polițist.* **2** (*jur.*) detentor, posesor. *Este deținător al unor pământuri valoroase.* **3** posesor, purtător. *Este deținătorul unui titlu nobiliar.* **4** depozitar, păstrător. *Multe comunități mici sunt deținătoare ale unor vechi tradiții.*

deține vb. III. tr. **I** (*predomină ideea de posesie*) **1** (*compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) a avea, a poseda, a stăpâni, ‹înv.› a posesui, a ține. *Deține mai multe tablouri valoroase.* **2** (*compl. indică titluri, demnități*) a avea, a poseda, a purta, ‹înv.› a ține. *Deține titlul științific de doctor în filosofie.* **3** (*compl. indică funcții, grade, ranguri*) a avea, a ocupa, a ține. *Deține funcția de director de doi ani.* **4** (*compl. indică date, știri, informații*) a avea, a dispune, a poseda. *Deținem primele informații care confirmă că politicianul este în afara oricărui pericol.* **5** (*rar; compl. indică spații sau porțiuni dintr-un spațiu*) v. Ocupa. **II** (*predomină ideea de reținere; jur.; compl. indică oameni*) **1** a aresta[1], a încarcera, a închide, a întemnița, a reține, ‹rar› a opri, ‹înv. și pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temnița, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălța, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3], a rașcheta, a săcui[2], a țiurguli. *Poliția l-a deținut pentru trafic de droguri.* **2** (*rar*) v. Sechestra.

deținére s.f. **1** posedare, posesiune, stăpânire. *Este cercetat pentru deținere ilegală de armament.* **2** (*jur.*) arest, arestare, detenție, încarcerație, încarcerare, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Deținerea lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.*

deținút, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) **1** s.m., s.f. condamnat, pușcăriaș, ‹astăzi rar› ocnaș, ‹pop.› osândit, rob, ‹înv.› șalgău, ‹fran.› recluzionar, ‹glum.› pensionar, ‹arg.› ostrovean, pârnăiaș, sezonist, zegar. *Deținuții sunt urcați în mașini speciale și transportați la închisoare.* **2** s.m., s.f. arestat[2], încarcerat, întemnițat, prizonier, ‹înv.› arestant, arestăluit[2], arestuit[2], ‹glum.› pensionar. *Cei mai mulți dintre deținuți nu-și recunosc fapta.* **3** adj. (*despre oameni*) arestat[2], încarcerat, închis, întemnițat, reținut, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gărduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana deținută a angajat un avocat.*

deu s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cuc (*Cuculus canorus*).

deuteranopíe s.f. (*med.*) acloropsie. *Bolnavul care suferă de deuteranopie nu percepe culoarea verde.*

deutériu s.n. (*chim.*) hidrogen greu. *Deuteriul este folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare.*

deuteromicéte s.f. pl. (*bot.*) fungi imperfecți. *Deuteromicetelor le lipsește sau nu li se cunoaște încă forma de fructificație.*

deuterón s.m. (*chim.*) deuton. *Deuteronul este nucleul atomului de deuteriu.*

deuteroplásmă s.f. (*biol.*) deutoplasmă. *Deuteroplasma este partea protoplasmei care cuprinde substanțele nutritive ale celulei.*

deutón s.m. (*chim.*) deuteron.

deutoplásmă s.f. (*biol.*) deuteroplasmă.

deux-pieces [dø'pjɛs] s.n. (*fran.*) v. Costum. Costum-taior.

devalizá vb. I. tr. (*compl. indică instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închi-*

se) a devasta, a jefui, a prăda, a sparge, ‹arg.› a trosni. *Casa a fost devalizată de hoți. Indivizi mascați au devalizat seiful băncii.*

devalizáre s.f. devastare, jefuire, prădare, spargere, ‹arg.› călcare, giolărie, gioleală, intervenție, paradeală, trăsnaie, trosneală. *Au fost arestați pentru devalizarea casei. Devalizarea seifului băncii s-a făcut în câteva minute.*

devalizát, -ă adj. (*despre instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) devastat, jefuit[2], prădat[2], ‹arg.› șplinguit. *Casa devalizată a fost cercetată de poliție.*

devalorificá vb. I. tr., refl. (*fin.; rar; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) v. Demonetiza. Deprecia. Devaloriza. Flota.

devalorizá vb. I. tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) a (se) demonetiza, a (se) deprecia, a flota, ‹livr.› a (se) devaluta, ‹rar› a (se) devalorifica, ‹înv. și reg.› a (se) devalva, a înceta. *Moneda națională s-a devalorizat.*

devalorizáre s.f. (*fin.*) demonetizare, depreciere, ‹livr.› devalutare, ‹înv. și reg.› devalvare. *În ultimul timp a avut loc devalorizarea monedei naționale.*

devalorizát, -ă adj. (*fin.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) demonetizat, depreciat, scăzut, ‹livr.› devalutat, ‹înv. și reg.› devalvat. *Devalorizată, moneda națională începe să-și revină.*

devalutá vb. I. tr., refl. (*fin.; livr.; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) v. Demonetiza. Deprecia. Devaloriza. Flota.

devalutáre s.f. (*fin.; livr.*) v. Demonetizare. Depreciere. Devalorizare.

devalutát, -ă adj. (*fin.; livr.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) v. Demonetizat. Depreciat. Devalorizat. Scăzut.

devalvá vb. I. tr., refl. (*fin.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică monede, mărci și efecte poștale etc.*) v. Demonetiza. Deprecia. Devaloriza. Flota.

devalváre s.f. (*fin.; înv. și reg.*) v. Demonetizare. Depreciere. Devalorizare.

devalvát, -ă adj. (*fin.; înv. și reg.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) v. Demonetizat. Depreciat. Devalorizat. Scăzut.

devánș s.n. (*rar*) **1** v. Depășire. Devansare. Întrecere. **2** Grăbire.

devansá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, vehicule etc.*) a depăși, a întrece, ‹pop.› a trece. *Spre finalul cursei, atletul român i-a devansat pe ceilalți alergători cu câțiva metri.* **2** (*compl. indică evenimente, acțiuni, termene etc.*) a grăbi. *Termenul de finalizare a proiectului a fost devansat cu un an.* **3** a anticipa. *Deși a trăit în Antichitate, a devansat multe idei științifice moderne.*

devansáre s.f. **1** depășire, întrecere, ‹rar› devans. *Devansarea de către atletul român a celorlalți alergători a fost spre finalul cursei.* **2** grăbire, ‹rar› devans. *S-a promis o devansare a creșterii salariilor.*

devastá vb. I. tr. **1** (*despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) a bântui, a distruge, a nimici, a pârjoli, a pustii, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răslui, ‹reg.› a se pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârși, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populații migratoare au devastat țara.* **2** (*compl. indică instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) a devaliza, a jefui, a prăda, a sparge, ‹arg.› a trosni. **3** (*despre războaie, boli molipsitoare etc.; compl. indică țări, orașe, ținuturi etc.*) a bântui, a pustii. *Ciuma a devastat multe țări.* **4** (*despre dezastre naturale; compl. indică localități, zone geografice, terenuri, recolte etc.*) a calamita, a sinistra. *Inundațiile au devastat zeci de localități.*

devastáre s.f. **1** destrucție, distrugere, nimicire, pârjolire, pustiire, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv. și reg.› pustiit[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Devastarea statelor a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.* **2** devalizare, jefuire, prădare, spargere, ‹arg.› călcare, giolărie, gioleală, intervenție, paradeală, trăsnaie, trosneală.

devastát, -ă adj. **I 1** (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2], ‹înv.› dezolat, ‹fig.› carbonizat. *Orașul devastat în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.* **2** (*despre instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) devalizat, jefuit[2], prădat[2], ‹arg.› șplinguit. **II** fig. (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], dezolat, distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2], zdrobit. *Se simțea devastată la gândul că a fost atât de naivă.*

devastatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, dezastruos, distructiv, distrugător, nimicitor, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost devastator pentru țară.* **2** s.m., s.f. fig. destructor, distrugător, ‹fig.› surpător. *Unii cotropitori au fost adevărați devastatori ai culturilor popoarelor supuse.*

devastáție s.f. (*înv.*) v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire.

devălmáș s.m. (*jur.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv. și pop.*) v. Coproprietar.

devălmășie s.f. (*jur.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv. și pop.*) v. Coproprietate.

devegheá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăși. Încredința. Mărturisi. Revela. Spune. Zice.

developá vb. I. **1** tr. (*fotogr.; compl. indică filme fotografice*) a revela. *A developat filmele într-un atelier specializat.* **2** tr., refl. (*fran.*) v. Dezvolta.

developánt s.m. **1** (*fotogr.*) developator, revelator. *Cu ajutorul developanților se face developarea materialelor fotografice impresionate.* **2** (*chim.*) eluant. *Developantul este un solvent sau un amestec de solvenți întrebuințați într-o soluție.*

developáre s.f. (*fotogr.*) developat. *Se recomandă ca developarea unui film să se facă într-un atelier specializat.*

developát s.n. (*fotogr.*) developare.

developatór s.n. (*fotogr.*) developant, revelator.

devénă s.f. (*la j. de cărți; fran.*) v. Ghinion. Nenoroc. Neșansă.

devení vb. IV. intr. (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.*) **1** (*despre materii, lucruri, preparate etc.*) a ajunge, a se face, a se preface, a se transforma, ‹înv.› a se arăta. *Mâncarea s-a ars și a devenit scrum.* **2** (*despre ființe*) a se face, ‹pop.› a veni, ‹reg.› a apuca. *A devenit destul de mare pentru a se înțelege cu el.* **3** (*despre oameni*) a se face. *A devenit medic. – Ce vrei să devii când te vei face mare?* **4** (*despre oameni*) a ajunge, ‹livr.› a accede, ‹înv.› a încăpea, a purcede, a sosi. *În scurt timp a devenit ministru.* **5** (*despre oameni*) a ajunge, a se alege, a ieși. *Deși provine dintr-o familie respectabilă, a devenit un derbedeu.* **6** (*înv.; despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma.

devenire s.f. dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă devenire.*

déver[1] s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătaf. Vătășel. Vornicel.

déver[2] s.n. (*econ., com.; constr. mai ales cu vb. „a avea”*) vânzare, ‹pop. și fam.› alișveriș. *Magazinul, fiind plasat într-o zonă intens circulată, are mare dever.*

devéră s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătășiță. Vornicească.

deverbál, -ă adj., s.n. (*lingv.*) deverbativ, postverbal. *Deverbalele se formează de la verbe.*

deverbatív, -ă adj., s.n. (*lingv.*) deverbal, postverbal.

devergónd, -ă adj. (*fran.; înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

devergondá vb. I. refl. (*fran.; înv.; despre oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

devergondáj s.n. (*fran.; înv.*) **1** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Stricăciune. Viciu. **2** v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenință. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

devergondát, -ă adj. (*fran.; înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața*

lor) v. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănţat. Dezmăţat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licenţios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

deverícă s.m. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Vătaf. Vătăşel. Vornicel.

deveríţă s.f. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Vătăşiţă. Vorniceasă.

deversá vb. I. intr. (*despre ape curgătoare*) a deborda, a se revărsa, a tălăzui, a se vărsa, ‹pop.› a se desfunda, ‹reg.› a buti, a puhoia. *Râurile deversează din cauza ploilor abundente.*

deversór s.n. (*hidrotehn.*) ‹înv.› scurgătoare (v. *scurgător*). *Deversorul asigură scurgerea dirijată a surplusului de apă dintr-o acumulare de apă.*

devestăvnicíe s.f. (*înv.*) v. Candoare. Castitate. Feciorie. Inocenţă. Neprihănire. Nevinovăţie. Pudicitate. Pudoare.

devestí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

devestimént s.n. (*înv.*) v. Dezbrăcare. Dezbrăcat[1]. Scoatere. Tragere.

deviá vb. I. **1** tr. (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a abate[2], a modifica, a muta, a schimba, ‹rar› a deturna. *Oamenii au deviat cursul râului pentru a proteja satul de inundaţii.* **2** intr. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la”*) a se abate[2], a se depărta, a divaga, a se îndepărta, ‹înv.› a (se) scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, a ocoli, ‹fig.; înv. şi pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului a deviat de la subiect.*

deviát, -ă adj. **I 1** (*despre cursul unui râu, al unui drum etc.*) modificat, schimbat[2], ‹înv.› abătut. *Autocarul merge pe o rută deviată.* **2** (*despre corp, părţi ale corpului sau, p. ext., despre fiinţe*) deformat, strâmb, strâmbat. *Are dureri mari de spate din cauza coloanei vertebrale deviate.* **II** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, anormal, nefiresc, nenormal, neobişnuit, suspect. *Are un comportament deviat.*

deviatór, -oáre s.m., s.f. (*polit.*) deviaţionist. *Deviatorul s-a abătut de la linia politică a partidului său.*

deviáţie s.f. **I 1** abatere, deviere, modificare, mutare, schimbare. **2** (*fiz.*) deviere. **II 1** abatere, depărtare, deviere, divagaţie, îndepărtare. **2** deviere, mutaţie, schimbare, ‹fig.› deturnare.

deviaţionísm s.n. (*polit.; rar*) v. Deviere.

deviaţioníst, -ă s.m., s.f. (*polit.*) deviator.

deviére s.f. **I 1** abatere, deviaţie, modificare, mutare, schimbare. *Devierea cursului râului a fost necesară pentru protejarea satului de inundaţii.* **2** (*fiz.*) deviaţie. *Devierea este unghiul dintre direcţia razei emergente dintr-un sistem optic şi direcţia razei incidente.* **II 1** abatere, depărtare, deviaţie, divagaţie, îndepărtare. *Devierea vorbitorului de la subiect a nemulţumit auditoriul.* **2** deviaţie, mutaţie, schimbare, ‹fig.› deturnare. *În societatea modernă asistăm la devieri de personalitate.* **3** (*psih.*) abatere, abnormitate, anomalie, anormalitate, disfuncţie, ‹rar› dezordine, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave devieri de comportament.* **4** (*polit.*) ‹rar› deviaţionism. *Devierea este îndepărtarea de la linia de conduită politică a unui partid sau a unei organizaţii.*

deviitór s.m. (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaş.

devín, -ă s.m., s.f. (*fran.; înv.*) v. Ghicitor. Prezicător. Vaticinator.

devină vb. I. tr. (*fran.; înv.*) **1** (*compl. indică viitorul*) v. Ghici. Prevesti. Prezice. Proroci. **2** v. Explica. Înţelege. Pricepe.

devinăre s.f. (*înv.*) v. Oracol. Predicţie. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeţie. Prorocie. Prorocire. Vaticinaţie. Vaticiniu.

devínge vb. III. tr. (*latin.; înv.; compl. indică ţări, popoare, grupuri sociale, oameni*) v. Aservi. Înrobi. Robi. Subjuga. Supune.

devirilizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică bărbaţi*) a (se) demasculiniza, a (se) efemina, ‹înv.› a (se) efemeia, ‹fig.› a (se) înmuia, a (se) moleşi.

devirilizáre s.f. demasculinizare, efeminare, efeminaţie. *Devirilizarea este starea acelor bărbaţi care au aspect sau caractere feminine.*

devirilizát adj. (*despre bărbaţi*) demasculinizat, efeminat, ‹înv.› efemeiat, levente, ‹fig.› molatic. *Bărbaţii devirilizaţi au aspect sau caractere feminine.*

deviscerát, -ă adj. (*rar; despre animale, peşti, păsări*) v. Eviscerat.

devitalizá vb. I. refl. fig. (*despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, a se veşteji, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se devitalizează spre sfârşitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au devitalizat din cauza căldurii excesive.*

devitalizáre s.f. fig. fanare, îngălbenire, ofilire, pălire[2], uscare, veştejire. *Spre sfârşitul toamnei, începe devitalizarea ierbii. Căldura excesivă provoacă devitalizarea plantelor.*

devitalizát, -ă adj. fig. (*despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veşted, veştejit. *În glastră sunt câteva flori devitalizate.*

devíz s.n. **1** ‹înv.› smet. *A întocmit devizul unei construcţii.* **2 *deviz de antecalculaţie*** = antedeviz. *A făcut devizul de antecalculaţie pentru evaluarea preţului de cost.*

devizájá vb. I. tr. (*fran.; compl. indică fiinţe, obiecte etc sau ochii, privirea*) v. Aţinti. Fixa. Ţinti. Ţintui.

devízá s.f. lozincă[1], ‹german.› parolă. *Deviza Revoluţiei Franceze a fost: „Libertate, egalitate, fraternitate”.*

dévlă s.f. **I 1** (*anat.; pop. şi fam.; deprec.*) v. Cap. **2** (*anat.; înv. şi reg.*) v. Craniu. Cutie craniană. **3** (*înv. şi reg.*) v. Vasilcă. **4** (*reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare. **II** fig. (*înv. şi reg.*) v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumpănire. Cumpăneală. Cumpănire. Cumpăt. Cumpătare. Echilibru. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă.

devoalá vb. I. tr. fig. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situaţii etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăşi, a încredinţa, a mărturisi, a revela, a spune, a zic, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi devoalează cât de mult îl iubeşte. Nu-şi devoalează nimănui sentimentele.*

devoaláre s.f. fig. destăinuire, dezvăluire, divulgare, împărtăşire, încredinţare, mărturisire, revelare. *Devoalarea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.*

devonián, -ă adj. (*geol.*) ‹înv.› devonic. *Formaţiuni continentale devoniene se găsesc în nord-vestul Europei.*

devónic, -ă adj. (*geol.; înv.*) v. Devonian.

devorá vb. I. tr. **I 1** (*despre animale sau păsări de pradă; compl. indică prăzi, stârvuri, cadavre*) a sfârteca, a sfâşia. *Leul îşi devorează în linişte prada.* **2** (*despre fiinţe; compl. indică hrană*) ‹înv.› a îndupăca. *Devorează tot ce i se pune în farfurie.* **3** (*despre insecte, viermi; compl. indică lucruri, materiale textile, frunze etc.*) a distruge, a mânca, a roade, ‹reg.› a linge, a picni. *Omizile devorează frunzele copacilor.* **II** fig. **1** (*despre agenţi fizici sau chimici; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a ataca, a distruge, a mânca, a roade. *Rugina devorează fierul.* **2** (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăştia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a înghiţi, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. şi fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Devorează banii prin baruri şi discoteci.* **3** (*despre foc; compl. indică bunuri, construcţii, aşezări etc.*) a arde, a consuma[2], a distruge, a mistui, a nimici, a topi, ‹fig.› a înghiţi. *Flăcările au devorat toate bunurile din apartament.* **4** (*despre senzaţii, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a măcina, a mistui, a muşca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl devorează situaţia în care se află.* **5** (*rar*) v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ţine. Vrea.

devoránt, -ă adj. **I** (*despre animale sălbatice mari*) devorator. **II** fig. **1** (*despre senzaţia de foame*) colosal, extraordinar. *Are o foame devorantă.* **2** (*mai ales despre sentimentele oamenilor*) ‹fig.› devorator, mistuitor, nesăţios. *Dragostea pentru ea este devorantă.*

devoratór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre animale sălbatice mari*) devorant. *Leul este un animal devorator.* **II** fig. **1** adj. (*mai ales despre sentimentele oamenilor*) ‹fig.› devorant, mistuitor, nesăţios. **2** s.m., s.f. ‹fig.› consumator. *Este un devorator de filme istorice.*

devót, -ă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** adj., s.m., s.f. (*relig.*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** adj., s.m., s.f. (*relig.*) v. Bigot. Bisericos. Fanatic. Habotnic. **3** adj. (*în opoz. cu „infidel”, „necredincios”; despre oameni*) v. Bun. Cinstit. Constant. Credincios. Devotat. Fidel. Leal. Loial. Statornic.

devotá vb. I. refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a se consacra, a se dărui, a se deda, a se dedica, a se destina,

a se hărăzi, a se închina, ⟨înv.⟩ a se aplica, a se dedia, a se meni, a se pridădi, a se șerbi, a trăi, ⟨grec.; înv.⟩ a se afierosi, ⟨fig.; înv.⟩ a se făgădui, a se logodi. *S-a devotat cu totul cercetării.*

devotaménte s.n. **1** abnegare[1], abnegație, dăruire, ⟨rar⟩ devoțiune, ⟨înv.⟩ devotare, devotațiune, jelanie, sadacat. *L-a slujit cu devotament cât timp i-a fost subaltern.* **2** cinste, credință, fidelitate, lealitate, loialitate, statornicie, ⟨rar⟩ lealism, loialism, ⟨înv. și reg.⟩ priință, ⟨înv.⟩ sadacat. *Nu a pus nicio clipă la îndoială devotamentul soției sale față de el.*

devotáre s.f. **1** abnegare[1], consacrare, dăruire, dedicare, destinare, închinare, ⟨rar⟩ consacrație, ⟨fig.; înv.⟩ logodire. *Pentru ea a fost importantă devotarea întregii vieți cercetării.* **2** (*înv.*) v. Abnegare[1]. Abnegație. Dăruire. Devotament.

devotát, -ă adj. (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, fidel, leal, loial, statornic, ⟨livr.⟩ devot, ⟨reg.⟩ slugarnic, ⟨înv.⟩ slugăritor, smerit, ⟨fig.⟩ nestrămutat. *S-a convins că îi este un devotat partener de viață.*

devotațiúne s.f. (*înv.*) v. Abnegare[1]. Abnegație. Dăruire. Devotament.

devoțiúne s.f. **1** (*relig.*) credință, cucernicie, cuviosenie, cuviosie, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ⟨înv. și pop.⟩ dreptate, ⟨înv.⟩ blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ⟨grec.; înv.⟩ evsplahnie, ⟨fig.; înv.⟩ înfrângere. *Devoțiunea lui este recunoscută de toți.* **2** (*rar*) v. Abnegare[1]. Abnegație. Dăruire. Devotament.

devréme adv. (*temporal*) **1** curând, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ⟨pop.⟩ degrabă, momentan, ⟨înv. și reg.⟩ nepristan, numai, ⟨reg.⟩ craga, mintenaș, minteni, tudila, ⟨înv.⟩ momental, nemijlocit, pești, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra devreme în casă.* **2** repede, timpuriu, ⟨pop.⟩ degrabă. *Ghioceii au răsărit devreme anul acesta.*

devremiór adv. (*temporal*) ⟨reg.⟩ devremișor. *Trebuie să te scoli devremior mâine dimineață.*

devremișór adv. (*temporal; reg.*) v. Devremior.

déxter, -á adj. (*livr.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

dexteritáte s.f. **1** abilitate, destoinicie, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ⟨livr.⟩ perițe, ⟨rar⟩ îndemânație, tărie, trezie, ⟨pop.⟩ meșteșug, meșteșugire, ⟨înv. și reg.⟩ meșterie, ⟨reg.⟩ pricepuție, ⟨înv.⟩ dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ⟨grec.; înv.⟩ perilipsis, piotimie, ⟨fig.; pop.⟩ apucătură. *Admiră dexteritatea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** agerime, agilitate, deșteptăciune, dibăcie, inteligență, iscusință, isteție, îndemânare, pricepere, ⟨înv. și pop.⟩ glagore, ⟨înv.⟩ iscusime, isteciune, isteață, ⟨turc.; înv.⟩ ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ⟨fig.⟩ sprinteneală, vioiciune. *Își întrecea prietena prin dexteritate și eficiență.*

dextrocardiográmă s.f. (*med., med. vet.*) dextrogramă. *Dextrocardiograma este partea unei electrocardiograme care corespunde ventriculului drept.*

dextrográmă s.f. (*med., med. vet.*) dextrocardiogramă.

dextrózá s.f. (*farm.*) glucoză. *Dextroza este folosită la fabricarea bomboanelor, a mierii artificiale, a lichiorurilor sau în alimentația dietetică.*

dezabúră vb. I. tr. (*înv.; compl. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) v. Degaja. Elimina. Emana. Emite. Exala. Împrăștia. Răspândi. Scoate.

dezaburíre s.f. (*înv.*) v. Degajare. Efluență. Eliminare. Emanare. Emanație. Emisiune. Exalare. Exalație. Împrăștiere. Răspândire.

dezabuzá vb. I. **1** tr., refl. a (se) blaza. *Neajunsurile și eșecurile l-au dezabuzat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a decepționa, a dezamăgi, a deziluziona, a frustra, ⟨fig.; fam.⟩ a dezumfla. *Realitatea îl dezabuzează.*

dezabuzáre s.f. **1** blazare, lasitudine, plictiseală, urât[1], ⟨livr.⟩ acedie, ⟨pop. și fam.⟩ lehamite, ⟨fam.⟩ plictis, ⟨reg.⟩ lihăială, zălezeală, ⟨înv.⟩ anosteală, anostie, plicsis, sastiseală, sastisire, stenahorie, ⟨grec.; înv.⟩ nixis, ⟨arg.⟩ sictir, sictireală. *Neajunsurile l-au adus la o stare de dezabuzare.* **2** decepție, dezamăgire, deziluzie, deziluzionare, frustrare, frustrație, ⟨fam.⟩ fâs, ⟨înv. și reg.⟩ celușag, ⟨înv.⟩ dezîncântare, dezîncântământ, ⟨fig.; fam.⟩ dezumflare. *Îi citește dezabuzarea în ochi.*

dezabuzát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** blazat, plictisit, scârbit, ⟨pop. și fam.⟩ lehămetit, ⟨reg.⟩ lehămetuit, ⟨înv.⟩ sastisit, ⟨fig.⟩ sătul, săturat. *Dezabuzat din cauza unui serviciu anost și fără satisfacții, s-a hotărât să-și schimbe locul de muncă.* **2** decepționat, dezamăgit, deziluzionat, frustrat, ⟨fig.; fam.⟩ dezumflat[2]. *Dezabuzată, nu-l va ierta că a mințit-o.* **3** (*rar*) v. Dezgustat.

dezacidá vb. I. tr., intr. (*chim.; înv.*) v. Dezacidifica.

dezacidáre s.f. (*chim.; rar*) v. Dezacidificare.

dezacidificá vb. I. tr., intr. (*chim.*) ⟨înv.⟩ a dezacida. *A dezacidificat substanța anulându-i caracterul acid.*

dezacidificáre s.f. (*chim.*) ⟨rar⟩ dezacidare. *Prin dezacidificare, scade aciditatea unei substanțe.*

dezacidulâre s.f. (*tipogr.*) dezețuire. *Oxizii formați pe suprafața unei forme de tipar plan se înlătură prin dezacidulare.*

dezacórd s.n. **I 1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ⟨rar⟩ dezbin, ⟨înv. și pop.⟩ price, pricină, sfadă, toi[2], ⟨pop. și fam.⟩ bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ⟨pop.⟩ borboase, cârâ[1], harță, larmă, ⟨fam.⟩ caterincă, controversă, cuvânt, ⟨înv. și reg.⟩ holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ⟨reg.⟩ bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ⟨înv.⟩ certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ⟨turc.; rar⟩ zurba, ⟨grec.; înv.⟩ diaforă, filonichie, ⟨fig.⟩ ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ frecătură, ⟨fig.; pop.⟩ cociorvă, înfurcitură, țesală, ⟨fig.; fam.⟩ carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ⟨fig.; reg.⟩ mârlăiță. *Banii erau un motiv de dezacord între cei doi parteneri de afaceri.* **2** discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ⟨rar⟩ diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre dezacordul dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **3** contradicție, contrazicere, inadvertență, incongruență, nepotrivire. *Există un dezacord între declarațiile celor doi martori.* **II** (*fiz.; rar*) v. Dezacordare.

dezacordá vb. I. refl. **1** (*muz.; în opoz. cu „a se acorda"; despre instrumente muzicale cu coarde*) a se discorda. *Violoncelul s-a dezacordat.* **2** (*lingv.; despre părți de vorbire flexibile sau despre părți de propoziție*) ⟨înv.⟩ a se dezsoglăsui. **3** (*înv.; despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărți. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Sciziona. Separa.

dezacordáj s.n. (*muz.; rar*) v. Dezacordare. Discordare.

dezacordáre s.f. **1** (*muz.*) discordare, ⟨rar⟩ dezacordaj. *Prin cădere, s-a produs dezacordarea violoncelului.* **2** (*fiz.*) ⟨rar⟩ dezacord. *Dezacordarea este modificarea caracteristicilor unui sistem oscilant astfel încât acesta să nu mai coincidă cu o anumită frecvență de reper.*

dezacordát, -ă adj., adv. (*muz.*) **1** (*despre instrumente muzicale cu coarde*) discordat, neacordat, ⟨rar⟩ destrunat, ⟨înv.⟩ discord. *A reparat violoncelul dezacordat.* **2** adv. (*indică modul de executare a unei piese muzicale*) discordat, scordato.

dezactivá vb. I. tr. (*compl. indică corpuri contaminate cu substanțe radioactive sau contaminante*) a decontamina. *Încăperile în care s-a semnalat prezența unor radiații au fost dezactivate.*

dezactiváre s.f. decontaminare. *Când se semnalează prezența unor radiații într-o încăpere, dezactivarea este obligatorie.*

dezactualizá vb. I. refl. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se învechi, a se perima, a trece, ⟨fig.⟩ a se răsufla, a se rugini. *Unele obiceiuri s-au dezactualizat.*

dezactualizáre s.f. demodare, desuetudine, învechire, perimare. *Dezactualizarea unor obiceiuri este inevitabilă.*

dezactualizát, -ă adj. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) ana-

cronic, caduc, demodat, depășit, desuet, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare dezactualizată.*

dezacuplă vb. I. tr. (*electr.; compl. indică aparate sau mașini electrice*) a deconecta, a decupla. *În timpul furtunii a dezacuplat toate aparatele electrice din casă.*

dezacuplăre s.f. (*electr.*) deconectare, deconexiune, decuplare. *În timpul unei furtuni este recomandată dezacuplarea aparatelor electrice din casă.*

dezacuplát, -ă adj. (*electr.; despre aparate electrice*) deconectat, decuplat. *După furtună, aparatele electrice din casă dezacuplate sunt puse în prize.*

dezadaptăre s.f. inadaptare, neadaptare. *S-a vorbit mult despre dezadaptarea artistului.*

dezadaptát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Inadaptat. Neadaptat. Nededat. Nedeprins. Nefamiliarizat. Neînvățat. Neobișnuit.

dezaerá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică materii, materiale, conducte etc.*) ‹rar› a dezaerisi. *A dezaerat conductele.*

dezaerisí vb. IV. tr. (*tehn.; rar; compl. indică materii, materiale, conducte etc.*) v. Dezaera.

dezaerisíre s.f. (*tehn.*) degazare. *Sacii de aer formați într-o conductă sau într-un recipient de apă ori de abur se îndepărtează prin dezaerisire.*

dezafectá vb. I. tr. (*rar; compl. indică construcții, imobile etc.*) v. Dărâma. Demola.

dezaglomerá vb. I. tr. (*compl. indică localități, zone, artere de circulație etc.*) a descongestiona. *Poliția a luat măsuri pentru a dezaglomera șoselele.*

dezaglomerát, -ă adj. (*despre localități, zone, artere de circulație etc.*) descongestionat. *Pe șoselele dezaglomerate se circulă cu ușurință.*

dezagreábil, -ă adj. **1** (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) contrariant, neplăcut, supărător, ‹rar› displăcut, ‹fam.› păcătos, urât[2], ‹înv.› supăralnic, supărăcios, ‹fig.› inconfortabil, ‹fig.; fam.› tâmpit. *A ajuns în situația dezagreabilă de a-l refuza.* **2** (*despre îndatoriri, îndeletniciri etc.*) neplăcut, ‹fig.› ingrat. *Meseria autopsierului i se pare dezagreabilă.* **3** (*despre mirosuri*) dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărnăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii dezagreabile de sulf.* **4** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, neplăcut, nesuferit, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai dezagreabilă în viața mea!* **5** (*despre culori, nuanțe*) criant, intens, izbitor, puternic, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe dezagreabile.* **6** (*rar*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

dezagregă vb. I. refl. **1** (*geol.; despre roci*) a se altera, a se dezintegra. *După ploaie, rocile calcaroase s-au dezagregat.* **2** (*rar; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **3** (*fiz.; înv.; despre raze de lumină, unde*) v. Dispersa. **4** (*fiz.; impr.; despre unele elemente radioactive, despre nuclee atomice etc.*) v. Dezintegra.

dezagregáre s.f. **I 1** (*geol.*) dezagregație, dezintegrare, ‹înv.› dezalcătuire, dezintegrație. *Vânturile, ninsorile și ploile contribuie la dezagregarea rocilor.* **2** (*chim.*) descompunere. *Prin dezagregare, o substanță insolubilă se transformă în substanțe ușor solubile.* **3** (*fiz.; impr.*) v. Dezintegrare. **II** (*psih.*) ***dezagregare mentală*** = ***dezagregare psihică*** = demență precoce, schizofrenie. *Dezagregarea mentală sau psihică este o boală psihică ireversibilă, deosebit de gravă.*

dezagregát, -ă adj. **1** (*geol.; despre roci*) dezintegrat. *Înaintează greu, alunecând pe conglomeratul de pietre dezagregate.* **2** (*fiz.; impr.; despre unele elemente radioactive, despre nuclee atomice etc.*) v. Dezintegrat.

dezagregatór s.n. (*metalurg.; rar*) v. Aerator. Afânător.

dezagregáție s.f. (*geol.*) dezagregare, dezintegrare, ‹înv.› dezalcătuire, dezintegrație.

dezagremént s.n. (*livr.*) **1** v. Neajuns[1]. Neplăcere. **2** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

dezalbuminá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică albuminele dintr-o soluție*) a defeca. *A dezalbuminat substanțele albuminoide.*

dezalbuminăre s.f. (*chim.*) defecare. *Prin dezalbuminare, substanțele albuminoide dintr-o soluție se precipită cu ajutorul unui reactiv chimic.*

dezalcătuí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) v. Decompoza. Descompune. Desface. Despărți. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Separa. **2** refl. (*înv.; despre corpuri sau materii organice, lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompune. Putrezi. Strica. **3** tr. (*mat.; înv.; compl. indică sume, numere*) v. Descompune. **II** tr., refl. fig. (*rar; compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) v. Descompune. Destrăma. Dezmembra. Distruge. Nimici. Surpa.

dezalcătuíre s.f. **I 1** (*rar*) v. Descompunere. Desfacere. Despărțire. Divizare. Fracționare. Împărțire. Scindare. Separare. **2** (*înv.*) Descompunere. Putrefacție. Putrezire. **3** (*geol.; înv.*) v. Dezagregare. Dezagregație. Dezintegrare. **II** fig. (*rar*) v. Descompunere. Destrămare. Dezmembrare. Distrugere. Nimicire. Surpare.

dezalcătuít, -ă adj. (*înv.; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat.

dezamăgí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a decepționa, a dezabuza, a deziluziona, a frustra, ‹fig.; fam.› a dezumfla. *Realitatea îl dezamăgește.* **2** (*înv.; compl. indică idei, ipoteze, concepte etc.*) v. Anula. Infirma.

dezamăgíre s.f. decepție, dezabuzare, deziluzie, deziluzionare, frustrare, frustrație, ‹fam.› fâs, ‹înv. și reg.› celușag, ‹înv.› dezîncântare, dezîncântământ, ‹fig.; fam.› dezumflare. *Îi citește dezamăgirea în ochi.*

dezamăgít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) decepționat, dezabuzat, deziluzionat, frustrat, ‹fig.; fam.› dezumflat[2]. *Dezamăgită, nu-l va ierta că a mințit-o.* **2** (*despre fizionomia sau despre manifestările oamenilor*) ‹fig.; fam.› lung. *Îl privește cu o figură dezamăgită. Îi aruncă o privire dezamăgită.*

dezamágitór, -oáre adj. (*despre atitudini, acțiuni, creații etc. ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) decepționant, deziluzionant. *Rezultatele de la concurs au fost dezamăgitoare.*

dezambalá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) a deschide, a desface, a despacheta, ‹rar› a dezveli. *Curioasă, dezambalează repede cadourile.*

dezambalăre s.f. despachetare, despachetat[1], ‹rar› dezvelire. *O ajută la dezambalarea cadourilor.*

dezambalát, -ă adj. (*despre obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) desfăcut, despachetat[2]. *Cadoul dezambalat era o statuetă.*

dezamestecă vb. I. tr. (*înv.*) **I 1** (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) v. Alege. Aranja. Clasa. Selecta. Selecționa. Sorta. Tria. **2** (*compl. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanțe, materii în amestec cu altele de densități diferite*) v. Alege. Despărți. Izola. Separa. **II** fig. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Deslușì. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa.

dezamestecáre s.f. fig. (*înv.*) v. Clarificare. Deslușire. Elucidare. Explicare. Explicație. Explicitare. Lămurire. Limpezire. Precizare. Rezolvare. Soluție. Soluționare.

dezameșeálă s.f. (*înv.*) v. Dezmeticire. Reculegere. Revenire.

dezameșít, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Dezmeticit. Recules.

dezamorsá vb. I. tr. **1** (*milit.; compl. indică arme, proiectile, mine etc.*) a dezarma. *Geniștii încearcă să dezamorseze bomba.* **2** fig. (*compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a diminua, a înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost dezamorsat cu talent diplomatic.*

dezamorsáre s.f. fig. aplanare, atenuare, înlăturare, pacificare, potolire. *Dezamorsarea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.*
dezamorsát, -ă adj. fig. (*despre neînțelegeri, conflicte etc.*) aplanat[2], atenuat, diminuat, ‹fig.› edulcorat, estompat. *Conflictul dezamorsat a adus mai multă liniște în casă.*
dezamparâ vb. I. tr. (*fran.; compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi.
dezamparât, -ă adj. (*fran.; despre oameni*) v. Bulversat. Confuz. Debusolat. Deconcertat. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Încurcat[2]. Nedumerit. Perplex. Tulburat. Tulbure. Zăpăcit.
dezancolá vb. I. **1** tr. (*ind. text.; compl. indică fire textile, țesături*) a descleia. **2** tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) v. Decola. Descleia. Desface. Desprinde. Dezlipi.
dezancoláre s.f. **1** (*ind. text.*) descleiere. *Prin dezancolare o țesătură se spală de apret sau de substanțe cleioase.* **2** (*rar*) v. Descleiere. Desfacere. Desprindere. Detașare. Dezlipire.
dezanexá vb. I. tr. (*compl. indică teritorii anexate de o țară străină*) a retroceda.
dezanexáre s.f. retrocedare. *Nu s-a semnat încă tratatul de dezanexare a teritoriului.*
dezanexát, -ă adj. (*despre teritorii anexate de o țară străină*) retrocedat.
dezaprobă vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a vești. *A fost dezaprobat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*
dezaprobáre s.f. blam, blamare, condamnare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat dezaprobarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*
dezaprobatór, -oáre adj. (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) neaprobator, reprobator, vituperativ, ‹rar› reprobativ. *Îi face un semn dezaprobator din cap.*
dezaprobáție s.f. (*înv.*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație.
dezarămíre s.f. (*tipogr.*) decuprare. *Stratul de cupru depus galvanic pe stereotipe se înlătură prin dezarămire.*
dezarimăj s.n. (*mar.*) dezarimare.
dezarimáre s.f. (*mar.*) dezarimaj. *După acostarea navei, marinarii au început dezarimarea mărfurilor din magaziile acesteia.*
dezarmá vb. I. **1** tr. (*milit.; rar; compl. indică arme, proiectile, mine etc.*) v. a dezamorsa. **2** intr. fig. (*despre oameni*) a abandona, a ceda, a se opri, a renunța, ‹fig.› a capitula. *Boxerul a dezarmat în repriza a doua.*
dezarmáre s.f. (*milit.*) ‹rar› dezarmație. *După război, s-a decretat dezarmarea tuturor locuitorilor țării.*
dezarmát, -ă adj. (*milit.; despre oameni*) neînarmat. *Nu poate să împuște un om dezarmat.*
dezarmáție s.f. (*milit.; rar*) v. Dezarmare.
dezarticulá[1] vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) a (se) deplasa, a (se) disloca, a (se) luxa, a (se) scrânti, ‹pop. și fam.› a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) sminti, ‹reg.› a se luși, a (se) muruli, a se muta, a pica[2], a (se) preti, a (se) proclinti, a sări, a (se) strica. *Și-a dezarticulat osul umărului. Femurul i s-a dezarticulat în urma căderii.*
dezarticulá[2] vb. I. tr. **1** (*gram.; rar; compl. indică lanțul vorbirii sau elemente ale acestuia*) v. Despărți. Diviza. Fragmenta. Împărți. Segmenta. **2** (*tehn.; fam.; compl. indică instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Delabora. Demonta. Desface. Dezasambla.
dezarticulâre s.f. (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulație, dislocare, exartroză, luxare, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› lușitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Dezarticularea femurului i-a provocat dureri mari.*
dezarticulát[1], -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) deplasat, dislocat, luxat, scrântit, ‹pop. și fam.› răsucit[2], sucit[2], ‹înv. și reg.› dezbinat, ‹reg.› lușit, proclintit, ‹înv.› dezbârnat. *A fost operată din cauza femurului dezarticulat.* **2** (*despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) dezechilibrat. *Simțea picioarele dezarticulate din cauza oboselii.* **3** (*mai ales despre gesturi, mișcări ale ființelor*) dezordonat, haotic, ‹fig.› lăbărțat. *Vorbește tare, făcând gesturi dezarticulate. Are mersul dezarticulat.*
dezarticulát[2], -ă adj. (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], îngâimat, mormăit[2], nearticulat, neclar, nedeslușit, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte dezarticulate apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.*
dezarticulâție s.f. (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dislocare, exartroză, luxare, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› lușitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală.
dezasamblá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) a delabora, a demonta, a desface, ‹fam.› a dezarticula[2]. *Mecanicul a dezasamblat motorul mașinii.*
dezasamblát, -ă adj. (*tehn.; despre instalații, mașini, sisteme tehnice etc.*) delaborat, demontat[2], desfăcut. *Motorul dezasamblat este remontat bucată cu bucată.*
dezasimilâre s.f. (*fiziol.*) catabolism, dezasimilație.
dezasimilâție s.f. (*fiziol.*) catabolism, dezasimilare. *Dezasimilația este un proces de dezintegrare care are loc în organismele vii, însoțit de un proces de eliberare de energie.*
dezasortá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte care alcătuiesc o pereche*) a desperechea. *Din neatenție, și-a dezasortat cerceii.*
dezasortát, -ă adj. (*despre obiecte care alcătuiesc o pereche*) desperecheat, nepereche, ‹înv.› nesoț. *Când a observat, și-a scos imediat cerceii dezasortați.*
dezástric, -ă adj. (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.
dezástru s.n. **I** calamitate, catastrofă, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiețaș, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un dezastru aducător de moarte.* **II** fig. **1** maledicție, nefericire, nenoroc, nenorocire, ‹fig.; înv.› dezmoștenire. *Viața lui a stat sub semnul dezastrului.* **2** ‹fig.› distrugere, naufragiu, ruinare, ruină. *O societate merge spre dezastru dacă nu sunt eradicate corupția și nepotismul.* **3** eșec, fiasco, insucces, nereușită (v. *nereușit*), ‹fig.› cădere, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost un dezastru pentru mulți dintre profesori.* **4** dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, paragină, prăbușitură, resturi (v. *rest*), ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare. *Din palatul domnesc a rămas un dezastru.*
dezastruós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, distructiv, distrugător, nimicitor, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost dezastruos pentru țară.* **2** catastrofal, catastrofic, fatal, funest, teribil, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe dezastruoase asupra mediului.* **II** adv. (*modal*) ‹fig.› tragic. *Partida s-a terminat dezastruos pentru tânărul șahist.*
dezavantáj s.n. **1** defavoare, inconvenient, neajuns[1], ‹rar› defect, ‹fig.› handicap. *Lipsa experienței a fost pentru ea un dezavantaj în realizarea proiectului.* **2** (*sport; adesea constr. cu prep. „în”*) inferioritate. *Atletul spaniol se află în dezavantaj.* **3** daună, pagubă, pierdere, prejudiciu, stricăciune, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. și pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. și reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ștetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere,

stricare, stricătură, ‹fran.› tor², ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.› zdruncineală, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima dezavantajele aduse de inundații.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fâlincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Dezavantajele lui educaționale sunt evidente.*

dezavantajá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a defavoriza, ‹pop.› a strica, ‹înv.› a defavora, ‹fig.› a handicapa. *Arbitrii au dezavantajat echipa de fotbal aflată în deplasare.*

dezavantajáre s.f. defavorizare. *Dezavantajarea echipei de fotbal a determinat reacții vii din partea suporterilor.*

dezavantaját, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) defavorizat. *Echipa dezavantajată a depus plângere la Federația Internațională de Fotbal.*

dezavantajós, -oásă adj. nefavorabil, neprielnic, oneros. *A contractat un credit în condiții dezavantajoase.*

dezavuá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost dezavuat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **2** (*compl. indică oameni, idei, acțiuni etc.*) a se desolidariza, a se dezice[1]. *Politicianul dezavuează ideile șovine.* **3** (*livr.; compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) v. Contesta. Dezminți. Infirma. Nega. Renega. Tăgădui.

dezavuáre s.f. **1** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat dezavuarea colegilor pentru ceea ce a făcut.* **2** desolidarizare, dezicere. *Îi condamnă dezavuarea mentorului său.*

dezaxá vb. I. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) a (se) dezechilibra, a (se) tulbura, a (se) zdruncina, ‹fig.› a (se) detraca, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) detuna. *Necazurile permanente au dezaxat-o, afectându-i serios sănătatea. Din cauza sclerozei, judecata i s-a dezaxat, trebuind să fie supravegheat.*

dezaxáre s.f. fig. dezechilibru, ‹fig.› detracare. *Dezaxarea lui s-a produs în urma pierderii soției.*

dezaxát, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre minte, judecată, rațiune*) dezechilibrat, tulburat, zdruncinat[2], ‹fig.› detracat. *Este total dezaxat în urma pierderii soției. Trebuie să fie supravegheat din cauză că are judecata dezaxată.*

dezbáte[1] vb. III. **I** tr. **1** (*despre membrii unei instanțe judecătorești, ai unei adunări legiuitoare etc.; compl. indică probleme de larg interes, legi, proiecte, păreri, propuneri, chestiuni în litigiu etc.*) a chibzui, a delibera, a discuta, a pertracta. *Membrii comisiei au dezbătut îndelung până au luat o hotărâre.* **2** (*compl. indică teme științifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) a discuta, a trata, ‹înv.› a tratarisi, a trătălui, ‹fig.› a dezvolta. *Dezbate o chestiune de istoria limbii române literare vechi.* **II** refl. fig. **1** (*reg.; despre soluții, posibilități, situații etc.*) v. Alege. Decide. Fixa. Hotărî. Stabili. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Chinui. Consuma[2]. Frământa. Măcina. Mânca. Mistui. Pârjoli. Sfărâma. Zbate. Zbuciuma.

dezbáte[2] vb. III. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) v. Decola. Descleia. Desface. Desprinde. Dezlipi. **2** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane, clase sociale*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **3** refl. (*despre oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobi. Elibera. Emancipa. Libera. **4** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **5** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la", „de", care indică idei, gânduri etc.*) v. Abate[2]. Îndepărta. **6** tr. (*agric.; compl. indică mai ales un teren agricol întărit, bătut, uscat*) v. Afâna.

dezbătére[1] s.f. **1** chibzuire, contențiune, deliberare, discutare, discuție, pertractare, pertractație, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Membrii comisiei, după îndelungi dezbateri, au luat o hotărâre.* **2** discutare, tratare. *Profesorul și-a propus dezbaterea unei chestiuni de istoria limbii române literare vechi.*

dezbătére[2] s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Desfacere. Desprindere. Dezgărdinare. Scoatere. **2** v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere.

dezbăiérá vb. I. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desface. Dezlega. Deznoda. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) v. Deschide. Desface. Dezlega. **3** refl. impers. (*reg.*) v. Desprimăvăra. Împrimăvăra. **II** refl. fig. (*înv. și pop.; despre oameni*) **1** v. Abate[2]. Depărta. Deraia. Devia. Divaga. Îndepărta. Ocoli. **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scutura. Scăpa.

dezbăierát, -ă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desfăcut. Dezlegat[2]. Deznodat. **2** (*despre obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) v. Deschis. Desfăcut. Dezlegat[2].

dezbăr s.n. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) v. Dezbărare. Dezobișnuire. Dezvăț. Dezvățare. Scăpare.

dezbărá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹înv.› a (se) părăsi, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a dezbărat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate dezbăra de patima jocurilor de noroc.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se debarasa, a se degaja, a se descotorosi, a scăpa, ‹reg.› a se coroti, a se cortorosi, a se dezgurga, ‹înv.› a se părăsi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, s-a dezbărat de el după câteva vorbe schimbate.*

dezbăráre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) dezobișnuire, dezvăț, dezvățare, scăpare, ‹reg.› dezbăr, ‹înv.› dezobișnuință, ‹fig.› debarasare, scuturare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în dezbărarea lui de fumat.*

dezbărbătá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Demoraliza. Deprima. Descuraja. Dezola.

dezbărbătáre s.f. (*psih.; înv.*) v. Acedie. Breakdown. Demoralizare. Depresie. Depresie nervoasă. Deprimare. Descurajare. Dezolare. Marasm.

dezbărbățí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică bărbați*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

dezbărbățíre s.f. (*înv.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

dezbârí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) v. Culca. Doborî. Tăvăli.

dezbășcăluí vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.

dezbășcășí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.

dezbășcășuí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.

dezbășcășuiálă s.f. (*reg.*) v. Despărțire. Desprindere. Detașare. Izolare. Rupere. Separare. Separație.

dezbășcășuít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Despărțit[2]. Izolat. Răzlețit. Separat.

dezbătá vb. I. refl., tr. (*înv. și pop.*) **I 1** (*sub. sau compl. indică oameni amețiți de băutură*) v. Dezmetici. Trezi. **2** (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Regăsi. Replia. Reveni[1]. Trezi. **II** fig. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) v. Debarasa. Descotorosi. Dezbăra. Dezobișnui. Dezvăța. Lăsa. Lecui. Sătura. Scăpa. Scutura. Vindeca.

dezbătáre s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Trezire. **2** fig. v. Dezmeticire. Reculegere. Regăsire. Revenire. Trezire.

dezbătători vb. IV. tr. (*agric.; rar; compl. indică mai ales un teren agricol întărit, bătut, uscat*) v. Afâna.
dezbătucí vb. IV. tr. (*agric.; rar; compl. indică mai ales un teren agricol întărit, bătut, uscat*) v. Afâna.
dezbátút, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desfăcut. Desprins. **2** (*despre oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobit. Eliberat. Emancipat.
dezbârcí vb. IV. refl. (*înv.; despre pielea oamenilor*) v. Netezi.
dezbărcíre s.f. (*înv.*) v. Netezire.
dezbărcít, -ă adj. (*înv.; despre pielea oamenilor*) v. Întins[2]. Neted.
dezbârnă vb. I. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desface. Desprinde. Scoate. **2** refl. (*reg.; compl. sau sub. indică membre ori alte părți ale corpului*) v. Desprinde. Detașa. Separa. **3** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui. **4** tr. (*reg.; compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) v. Curăța. Depărta. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Scoate.
dezbârnát, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit.
dezbârnâí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Despărți. Îndepărta. Separa.
dezbenzină vb. I. tr. (*chim.*) a degazolina. *Au dezbenzinat amestecul de gaze de sondă.*
dezbenzinăre s.f. (*chim.*) degazolinare. *Gazolina se separă și se recuperează prin dezbenzinare.*
dezbín s.n. (*rar*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.
dezbiná vb. I. tr., refl. **I 1** (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități, popoare*) a (se) învrăjbi, ‹înv. și pop.› a vrăjbi, ‹reg.› a destrunoca, ‹înv.› a (se) despărți, a (se) dezuni, a (se) împerechea, ‹fig.› a (se) sfâșia. *Lupta pentru putere i-a dezbinat pe cei doi prieteni. Asociații au început să se certe și să se dezbine.* **2** (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a (se) dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să dezbine partidul în două grupări. Colectivul s-a dezbinat în două tabere.* **II** fig. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Consuma[2]. Epuiza. Extenua. Frânge. Istovi. Omorî. Rupe. Seca. Secătui. Sfârâma. Sfârși. Slei. Solicita. Stinge. Stoarce. Suge. Surmena. Topi. Vlăgui. Uza. Zdrobi.
dezbinăre s.f. **I 1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zăzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, contversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de dezbinare între cei doi parteneri de afaceri.* **2** despărțire, dezmembrare, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Dezbinarea colectivului în două tabere era previzibilă.* **3** (*înv.*) v. Deosebire. Diferență. Nepotrivire. **4** (*concr.; polit.; înv.*) v. Facțiune. Partidă. **II** (*mat.; înv.*) v. Reducere. Reducție. Simplificare.
dezbinát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni, colectivități, organizații etc.*) învrăjbit, ‹înv.› despărțit[2], dezunit, vrăjbit. *Clasa politică este dezbinată.* **2** (*despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) despărțit[2], divizat, fracționat, fragmentat, împărțit, scindat, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajații dezbinați în două tabere au început altercațiile.* **3** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit. **II** (*mat.; înv.; despre linii*) v. Întrerupt.
dezbinátór, -oăre adj., s.m., s.f. învrăjbitor. *Contextul politic este adesea dezbinător.*
dezblánít, -ă adj. (*înv.; despre haine*) v. Neîmblănit.
dezblehuí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Denuda. Dezbrăca. Dezgoli.
dezblehuít, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2]. **2** (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) v. Dezmățat. Dezordonat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat.
dezbobiná vb. I. tr. (*compl. indică fire înfășurate pe o bobină sau bobina însăși*) a derula, a desface, a desfășura, a desfira, a deșira, ‹rar› a dezvălătuci, ‹reg.› a dezveli. *A dezbobinat ața de pe papiotă.*
dezbobinăre s.f. derulare, desfacere, desfășurare, desfirare, deșirare. *Dezbobinarea aței de pe papiotă a durat mai mult timp.*
dezbontălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cusături, împletituri, haine, țivuri etc.*) v. Descoase.
dezborí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli.
dezbrăcá vb. I. **I 1** tr., refl. a scoate, a trage, ‹pop. și fam.› desțoli, ‹pop.› a lepăda, ‹înv.› a desfășa, a devesti, a dezbrăcădi, a dezbrăcălui, a (se) dezveșteș. *Dezbracă rochia și îmbracă halatul de casă. Când ajunge acasă, se dezbracă de hainele de oraș și își pune un trening.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) denuda, a (se) dezgoli, ‹înv. și pop.› a (se) despuia, ‹înv. și reg.› a (se) goli, ‹reg.› a se dezblehui, a (se) târși[1]. *S-au dezbrăcat și s-au aruncat în mare.* **3** refl. (*fiziol.; pop.; despre unele animale și păsări; urmat de determ. introduse prin prep. „de” care indică păr, piele, pene etc.*) v. Lăsa. Năpârli. **4** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Dezechipa. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”, care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a lipsi, a priva, a vitregi, ‹fig.› a dezmoșteni, a văduvi. *I-a dezbrăcat pe urmași de averea strămbunilor.* **2** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări. **3** tr. (*înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda. **4** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni, colectivități umane, țări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică situații, stări etc. în care se află cineva sau ceva*) v. Scăpa. Scutura. **5** tr., refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Lăsa. Renunța. **6** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasa. Descotorosi. Scăpa. **7** refl., tr. (*relig.; înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Curăța. Elibera. Izbăvi. Înălbi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. Spăla.
dezbrăcáre s.f. **I 1** dezbrăcat[1], scoatere, tragere, ‹pop.› lepădare, ‹fam.› dezechipare, ‹înv. și reg.› dezbrăcăciune, ‹înv.› devestiment, dezbrăcământ. *Când ajungem acasă, dezbrăcarea hainelor pe care le purtăm în oraș este recomandată și din punct de vedere igienic.* **2** denudare, dezgolire, ‹înv. și pop.› despuiere, ‹înv. și reg.› golire. *La băile cu nămol nu este totdeauna necesară dezbrăcarea.* **II** fig. **1** (*pop. și fam.*) v. Deposedare. Despuiere. Jefuire. Prădare. Spoliație. Spoliere. **2** (*relig.; înv.*) v. Curățare. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.
dezbrăcát[1] s.n. dezbrăcare, scoatere, tragere, ‹pop.› lepădare, ‹fam.› dezechipare, ‹înv. și reg.› dezbrăcăciune, ‹înv.› devestiment, dezbrăcământ.
dezbrăcát[2], -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) dezgolit, gol[2], neîmbrăcat, nud, ‹rar› dezvelit, ‹înv. și pop.› despuiat, ‹înv. și

reg.› dezvăscut, ‹reg.› pieligos, târșit[2], tililic, ‹engl.› topless. *Se întinde dezbrăcat la soare.* **2** (*înv.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Neîmpodobit. Neornat. Nesofisticat. Simplu. **II** adj., s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „bogat"; rar*) v. Gol[2]. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Răpciugos. Sărac. Sărman.

dezbrăcăciúne s.f. (*înv. și reg.*) v. Dezbrăcare. Dezbrăcat[1]. Scoatere. Tragere.

dezbrăcădí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

dezbrăcăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

dezbrăcământ s.n. (*înv.*) v. Dezbrăcare. Dezbrăcat[1]. Scoatere. Tragere.

dezbrăcătór, -oáre s.n., s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.n. v. Garderobă. Vestiar. **2** s.m., s.f. fig. v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

dezbrăcináre vb. I. **1** tr., refl. (*înv. și reg.*) v. Descinge. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

dezbrăcinăre s.f. (*înv. și reg.*) v. Descingere.

dezbrăcinăt, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Descins. **2** (*reg.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

dezbredelí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desface. Dezlega. Deznoda.

dezbrobodí vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică copii înfășați sau, p. ext., scutecele cu care sunt înfășați*) v. Desfășa.

dezbrobodíre s.f. ‹*pop. și fam.*› v. Desfășare. Desfășat[1].

dezbrobodít s.n. (*pop. și fam.*) v. Desfășare. Desfășat[1].

dezbumbá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică haine sau accesorii de îmbrăcăminte încheiate cu nasturi*) v. Descheia. Deschide. Desface.

dezbumbát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre haine sau accesorii de îmbrăcăminte încheiate cu nasturi*) v. Descheiat. Deschis.

dezdamnatóriu, -ie adj. (*înv.*) v. Despăgubitor.

dezdamnațiúne s.f. (*jur.; înv.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație.

dezdăună vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Compensa. Despăgubi. Indemniza. Răsplăti.

dezdăunáre s.f. (*jur.; înv.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație.

dezdăunát, -ă adj. (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Despăgubit.

dezdoí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte încovoiate, arcuite sau curbate*) a descovoia, a îndrepta, ‹înv. și reg.› a obli. *A dezdoit sârma curbată din oțel.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) destinde, a (se) îndrepta, a (se) întinde, a (se) relaxa, ‹rar› a (se) dezghemui, a (se) discorda, ‹înv.› a (se) dezgârci. *După ce s-a ridicat de pe scaun, și-a dezdoit corpul. Degetele i s-au dezdoit dând drumul mânerului genții.* **3** tr. (*compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) a desface, a despături, a întinde, ‹înv. și reg.› a dezduplica, ‹reg.› a destocmi, ‹înv.› a răspica. *Pentru a înfăța plapuma, trebuie să dezdoaie cearșaful împăturit.*

dezdoíre s.f. desfacere, despăturire, ‹înv.› dezdoit[1], dezdoitură. *După dezdoire, cearșaful este întins pe pat.*

dezdoít[1] s.n. (*înv.*) v. Desfacere. Despăturire. Dezdoire.

dezdoít[2], -ă adj. (*despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) desfăcut, despăturit, întins[2], ‹rar› destins, ‹reg.› destocmit, desucit, ‹înv.› dezduplicat. *Cu cearșaful dezdoit urmează să fie înfățată plapuma.*

dezdoitúră s.f. (*înv.*) v. Desfacere. Despăturire. Dezdoire.

dezdrumát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Bulversat. Confuz. Debusolat. Deconcertat. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Încurcat[2]. Nedumerit. Perplex. Tulburat. Tulbure. Zăpăcit.

dezduplicá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) Desface. Despături. Dezdoi. Întinde.

dezduplicát, -ă adj. (*înv.; despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Desfăcut. Despăturit. Dezdoit[2]. Întins[2].

dezechilibrá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) a (se) tulbura, a (se) zdruncina, ‹fig.› a (se) detraca, a (se) dezaxa, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) detuna. *Necazurile permanente au dezechilibrat-o, afectându-i serios sănătatea. Din cauza sclerozei, judecata i s-a dezechilibrat, trebuind să fie supravegheat.*

dezechilibrát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre minte, judecată, rațiune*) tulburat, zdruncinat[2], ‹fig.› detracat, dezaxat. *Este total dezechilibrat în urma pierderii soției. Trebuie să fie supravegheat din cauză că are judecata dezechilibrată.* **2** (*despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) dezarticulat[1]. *Simțea picioarele dezechilibrate din cauza oboselii.* **3** (*econ.; mai ales despre bugete*) deficitar. *Nu se pot face promovări întrucât bugetul instituției este dezechilibrat.*

dezechilíbru s.f. **1** ‹fig.› detracare, dezaxare. *Dezechilibrul lui s-a produs în urma pierderii soției.* **2** (*psih.*) ***dezechilíbru psihopatíc*** = personalitate psihopatică. *Dezechilibrul psihopatic este caracterizat prin inadaptare, instabilitate, impulsivitate, tendință depresivă, apetit toxicomaniac etc.* **3** (*în opoz. cu „progres"; rar*) v. Decadență. Decădere. Declin. Regres. Regresiune.

dezechipá vb. I. refl. (*despre oameni*) ‹fam.› a se dezbrăca. *După terminarea misiunii, pompierii s-au dezechipat.*

dezechipáre s.f. (*fam.*) v. Dezbrăcare. Dezbrăcat[1]. Scoatere. Tragere.

dezerezí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Dezmoșteni.

dezeritá vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Dezmoșteni.

dezertá vb. I. **I** intr. (*milit.; despre soldați, ofițeri*) a fugi, ‹înv.› a dezertui, a lipsi. *Soldații care au dezertat sunt judecați de tribunalul militar.* **II** fig. **1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) a se eschiva, a scăpa, a se sustrage, ‹fig.› a se deroba, a se fofila, a fugi, a se strecura, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu poate dezerta de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.* **2** tr. (*rar; compl. indică încăperi, incinte etc.*) v. Părăsi.

dezertáre s.f. **1** (*milit.*) ‹livr.› dezerțiune, ‹înv.› dezertație. *Dezertarea este o infracțiune aspru pedepsită de tribunalul militar.* **2** fig. eschivare, sustragere, ‹fig.› fofilare, ‹fig.; livr.› dezerțiune, ‹fig.; rar› dezertație. *Nu știe cum să-și justifice dezertarea de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.*

dezertát s.m. (*milit.; înv. și reg.*) v. Dezertor. Fugar.

dezertáție s.f. **1** (*milit.; înv.*) v. Dezertare. **2** fig. (*rar*) v. Dezertare. Eschivare. Fofilare. Sustragere.

dezertór s.m. (*milit.*) fugar, ‹rar› fugit, ‹înv. și reg.› dezertat, ‹arg.› căruțaș. *Dezertorul a fost adus în fața tribunalului militar.*

dezertuí vb. IV. intr. (*înv.*) **1** (*milit.; despre soldați, ofițeri*) v. Dezerta. Fugi. **2** fig. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) v. Deroba. Dezerta. Eschiva. Fofila. Fugi. Scăpa. Strecura. Sustrage.

dezerțiúne s.f. (*livr.*) **1** (*milit.*) v. Dezertare. **2** fig. v. Dezertare. Eschivare. Fofilare. Sustragere.

dezesperá vb. I. intr. (*fran.; despre oameni*) v. Deznădăjdui. Dispera.

dezesperánt, -ă adj. (*fran.; despre oameni sau despre situații, stări etc.*) v. Disperant.

dezesperáre s.f. (*rar*) v. Deznădejde. Disperare.

dezesperát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Clamoros. Deznădăjduit. Dezolat. Disperat.

dezetanizá vb. I. tr. (*chim.*) a deetana, a deetaniza. *A dezetanizat hidrocarburile ușoare separând etanul.*

dezetanizáre s.f. (*chim.*) deetanare, deetanizare. *Prin dezetanizare se separă etanul conținut în hidrocarburile ușoare.*

dezetatizá vb. I. tr., refl. (*econ.; compl. sau sub. indică sectoare economice, întreprinderi etc.*) a (se) deznaționaliza, a (se) privatiza, ‹rar› a (se) decomuniza. *Prin adoptarea acestei legi, se vor dezetatiza multe din întreprinderile cu capital majoritar de stat.*

dezetatizáre s.f. (*econ.*) deznaționalizare, privatizare. *S-au adoptat mai multe legi privind dezetatizarea întreprinderilor cu capital majoritar de stat.*

dezețuíre s.f. (*tipogr.*) dezacidulare. *Oxizii formați pe suprafața unei forme de tipar plan se înlătură prin dezețuire.*

dezgădui vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate sau despre*

obiecte bine legate, ancorate etc.) v. Dezlega. Elibera.
dezgărdiná vb. I. tr. (*rar; compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desface. Desprinde. Scoate.
dezgărdinăre s.f. (*rar*) v. Desfacere. Desprindere. Scoatere.
dezgărdinăt, -ă adj. **1** (*rar; despre lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desfăcut. Desprins. Dezlipit. **2** (*reg.; despre ochi*) v. Încercănat.
dezgătíre s.f. (*pop.*) ‹pop.› dezgătit. *Nuntașii se pregătesc pentru momentul dezgătirii miresei.*
dezgătít s.n. (*pop.*) ‹pop.› dezgătire.
dezgăță vb. I. tr. (*rar; compl. indică lucruri agățate, suspendate, legate etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la", „de pe"*) v. Desprinde. Lua.
dezgâmfá vb. I. refl. (*reg.; despre inflamații sau despre corpul ființelor, părți ale acestuia*) v. Dezinflama. Dezumfla.
dezgârcí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Destinde. Dezdoi. Îndrepta. Întinde. Relaxa.
dezgârlí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.
dezghemuí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Destinde. Dezdoi. Îndrepta. Întinde. Relaxa.
dezghéț s.n. (*climat.*) dezghețare. *Din cauza dezghețului brusc, în anumite zone ale țării s-au produs inundații.*
dezgheță vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor înghețate saui degerate*) a (se) dezmorți, ‹înv. și reg.› a dezgurzi. *Suflă în mâini, ca să-și dezghețe degetele. Simte că nu i se mai dezgheață picioarele.* **2** refl. (*despre pământ*) a se dezmorți. *Odată cu venirea primăverii, pământul începe să se dezghețe.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică alimente congelate*) a (se) decongela, a (se) degelifica. *A dezghețat carnea pentru a o prepara.*
dezghețáre s.f. **1** (*climat.*) dezgheț. **2** dezmorțeală, dezmorțire. *Încălzindu-și mâinile, simte furnicături în degete, semn că dezghețarea lor a început.* **3** decongelare, decongelație. *Dezghețarea alimentelor nu trebuie forțată.*
dezghețát, -ă adj. **I** (*despre pământ*) dezmorțit. *Pământul dezghețat poate fi arat cu ușurință.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, inteligent, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹fig.› sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte dezghețat.* **2** (*despre oameni*) debruiard, descurcăreț, întreprinzător. *Fiind un tânăr dezghețat, a reușit în tot ce și-a propus.* **3** (*fam.; despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi.
dezgheură vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică învelișul unor fructe, legume, cereale*) v. Dezghioca. **2** (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) v. Crăpa. Despica. Sparge. Spinteca. Tăia.
dezghín s.n. (*înv.*) **1** v. Dârlog. Frâu. **2** (*la cizmele călăreților*) v. Pinten.
dezghiocá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) ‹înv. și pop.› a desfăca, a smicura, ‹reg.› a cura, a deciocăla, a deciurica, a sfărâma. *Dezghioacă porumbul de pe știuleți.* **2** tr. (*compl. indică învelișul unor fructe, legume, cereale*) ‹reg.› a dezgheura, a scobi, a tecui. *Dezghioacă nuci pentru un cozonac. Dezghioacă mazărea pentru a o pune la fiert.* **3** tr. (*compl. indică cereale, păstăi uscate etc.*) a bate, a descoji, ‹pop.› a îmblăti. *Dezghioacă păstăile uscate de fasole pentru a scoate boabele.* **4** refl. (*bot.; înv. și reg.; despre muguri, boboci de flori etc.*) v. Crăpa. Deschide. Desface. Despica. Ecloza. Plesni. Pocni. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desface. Desprinde. Scoate. **6** tr. (*reg.; compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) v. Crăpa. Despica. Sparge. Spinteca. Tăia. **II** tr. fig. (*înv. și reg.; compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) v. Clarifica. Descâlci. Descifra. Descurca. Desluși. Dezlega. Deznoda. Elucida. Lămuri. Limpezi. Lumina.
dezghiocáre s.f. dezghiocat[1], ‹înv.› dezghiocătură. *Toată familia este ocupată cu dezghiocarea boabelor de porumb de pe știuleți.*
dezghiocát[1] s.n. dezghiocare, ‹înv.› dezghiocătură.
dezghiocát[2], -ă adj. **1** (*despre boabele de pe știuleții de porumb*) ‹înv.› smicurat. *Aruncă găinilor o mână de grăunțe dezghiocate.* **2** (*rar; mai ales despre pietre, bucăți de stâncă*) v. Desprins. Dislocat. **3** (*înv. și reg.; despre lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) v. Desfăcut. Desprins.
dezghiocătúră s.f. (*înv.*) v. Dezghiocare. Dezghiocat[1].
dezglodá vb. I. **1** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mijloace de transport, animale de tracțiune etc.*) v. Despotmoli. **2** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Descurca. Orienta.
dezglodát, -ă adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Liber. Liniștit. Ușurat.
dezgolí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) denuda, a (se) dezbrăca, ‹înv. și pop.› a (se) despuia, ‹înv. și reg.› a (se) goli, ‹reg.› a se dezblehui, a (se) târși[1]. *S-au dezgolit și s-au aruncat în mare.*
dezgolíre s.f. **1** denudare, dezbrăcare, ‹înv. și pop.› despuiere, ‹înv. și reg.› golire. *La băile cu nămol nu este totdeauna necesară dezgolirea.* **2** (*miner.*) descoperță, dezvelire. *Prin dezgolire, se îndepărtează sterilul care acoperă un zăcământ dintr-o carieră.*
dezgolít, -ă adj. (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) dezbrăcat[2], gol[2], neîmbrăcat, nud, ‹rar› dezvelit, ‹înv. și pop.› despuiat, ‹înv. și reg.› dezvăscut, ‹reg.› pieligos, târșit[2], tililic, ‹engl.› topless. *Se întinde dezgolit la soare.*
dezgrădíre s.f. (*înv.*) **1** ‹înv.› dezgrăditură. *Începe refacerea gospodăriei cu dezgrădirea terenului aferent.* **2** fig. v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere.
dezgrăditúră s.f. (*înv.*) v. Dezgrădire.
dezgrăí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Contrazice. Dezice[1].
dezgráíre s.f. (*înv.*) v. Dezicere. Negare. Retractare. Tăgăduire.
dezgráít, -ă adj. (*înv.; despre afirmațiile cuiva*) v. Dezis. Negat. Retractat. Tăgăduit.
dezgreuná vb. I. tr. (*înv.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Despovăra. Libera. Ușura.
dezgreunáre s.f. (*înv.*) v. Despovărare. Liberare. Ușurare.
dezgreunát, -ă adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre mijloace de transport, ambarcațiuni etc.*) v. Descărcat[2]. Despovărat. Ușurat.
dezgropá vb. I. **I 1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică osemintele sau trupul unui om decedat*) a (se) deshuma, a (se) exhuma, ‹rar› a (se) dezmormânta. *Când se dezgroapă osemintele cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, așezări etc. îngropate sau acoperite de pământ*) a săpa, a scoate. *Arheologii au dezgropat ruinele unei așezări dacice.* **II** tr. fig. (*compl. indică fapte, stări, situații etc. din trecut sau uitate*) a reactualiza, ‹fig.› a reînnoi, a reînvia, ‹fig.; rar.› a dezmormânta. *Ultima discuție în familie a dezgropat probleme litigioase legate de o moștenire.*
dezgropáre s.f. **1** deshumare, dezgropat[1], exhumare, ‹rar› dezmormântare, exhumație, ‹înv.› dezgropăciune. *La dezgroparea osemintelor cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.* **2** scoatere. *Arheologii se ocupă cu dezgroparea ruinelor unei așezări dacice.*
dezgropát[1] s.n. deshumare, dezgropare, exhumare, ‹rar› dezmormântare, exhumație, ‹înv.› dezgropăciune,
dezgropát[2], -ă adj. (*despre osemintele sau trupul unui om decedat*) deshumat, exhumat, ‹rar› dezmormântat. *Cadavrul dezgropat este dus la morgă.*
dezgropăciúne s.f. (*înv.*) v. Deshumare. Dezgropare. Dezgropat[1]. Exhumare.
dezgropátor, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Săpător.
dezgrosolaníză vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cultiva. Rafina. Stila.
dezgroșá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) v. Efila. Subția.
dezgroșáre s.f. (*înv.*) v. Subțiere.
dezgroșát, -ă adj. (*înv.; obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) v. Efilat. Subțiat.
dezgrumá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) **1** (*reg.*) v. Asfixia. Înăbuși. Îneca. Sufoca. **2** (*înv.*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.
dezgurgá vb. I. **I 1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desface. Dezlega. Deznoda. **2** refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scăpa. **II** refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Descurca. Orienta.

dezgurgáre s.f. (*reg.*) v. Desfacere. Dezlegare. Deznodare.
dezgurgát, -ă adj. (*reg.; sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Dezlegat[2]. Deznodat.
dezgurzí vb. IV. tr. **I 1** (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor înghețate sau degerate*) v. Dezgheța. Dezmorți. **2** (*reg.; compl. indică haine*) v. Descoase. **3** (*reg.; compl. indică țesături, în special haine, lucruri confecționate din pânză, stofă etc. încrețite*) v. Descreți. Îndrepta. Netezi. **II** fig. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; înv. și reg.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa.
dezgúst s.n. aversiune, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte un dezgust instinctiv față de actele de violență extremă. Dezgustul față de ceea ce văzuse era accentuat de revoltă.*
dezgustá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) îngrețoșa, a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) scârboli, a (se) silnici, ‹înv.› a (se) îngreța, a (se) îngrețălui, a oțârî. *Grăsimea din farfurie îl dezgustă. S-a dezgustat de atâta mâncare.* **2** ‹pop. și fam.› a (se) lehămeti, ‹reg.› a se lehămetisi, a se lehămetui, ‹fig.› a (se) îngrețoșa, a (se) sătura, a (se) scârbi, ‹fig.; fam.› a i se acri. *Se dezgustă văzând unele emisiuni la televizor.*
dezgustáre s.f. îngrețoșare, scârbire. *Grăsimea i-a produs dezgustare.*
dezgustát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** îngrețoșat, scârbit. *Înlătură, dezgustat, grăsimea din farfurie.* **2** ‹pop. și fam.› lehămetit, ‹reg.› lehămetuit, ‹fig.› îngrețoșat, obosit, sătul, săturat, scârbit, strepezit. *Dezgustat, își evită colegii care îl bârfesc.*
dezgustátor, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii dezgustătoare de sulf.* **2** (*despre lucruri, materii etc.*) infect, respingător, scârbos, ‹înv. și pop.› spurcat[2], ‹pop.› scârnav. *Are trupul acoperit cu scuame dezgustătoare.* **II** adj. **1** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face dezgustător.* **2** (*despre oameni*) scârbos, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹fig.› grețos. *Când este beat, devine dezgustător.* **3** (*despre firea, caracterul oamenilor*) detestabil, execrabil, oribil, respingător, scârbos, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect. *Are un caracter dezgustător.* **4** (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) oribil, scârbos, sinistru, ‹fig.› grețos, inomabil. *Pe față îi apăru un rânjet dezgustător.* **5** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, detestabil, monstruos, odios, oribil, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă dezgustătoare.* **III** adv. (*modal*) **1** grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase dezgustător în cameră.* **2** oribil, scârbos, ‹fig.› grețos. *Îi rânjește dezgustător.*
dezgustós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Dezgustător. Dizgrațios. Hidos. Imund. Oribil. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Sordid.
dezíce[1] vb. III. **1** tr. (*compl. indică afirmațiile, ideile, părerile etc. cuiva*) a nega, a retracta, a tăgădui, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Jurnalistul a dezis afirmațiile calomnioase referitoare la actor.* **2** refl. (*despre oameni*) a se contrazice, ‹înv.› a se dezgrăi. *Abia acum a realizat că s-a dezis.* **3** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se desolidariza, a dezavua. *Politicianul s-a dezis de ideile șovine.*
dezíce[2] vb. III. refl. (*înv.; despre ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.
dezícere s.f. **1** negare, retractare, tăgăduire, ‹înv.› dezgrăire, retractație, ‹fig.; înv.› lepădare. *Dezicerea afirmațiilor calomnioase referitoare la actor a fost apreciată.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) desolidarizare, ‹livr.› dezavuare. *Îi condamnă dezicerea de mentorul său.*
dezideră vb. I. tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.
deziderát s.n. **1** cerere, cerință, dorință, exigență, postulat. *Mărirea salariilor este un deziderat îndreptățit al tuturor angajaților.* **2** doleanță, dorință. *Înființarea unei asociații culturale a rămas un simplu deziderat al său.* **3** finalitate, scop, țel, țintă. *Acest tip de acțiune are un deziderat precis.*
dezilúzie s.f. decepție, dezabuzare, dezamăgire, deziluzionare, frustrare, frustrație, ‹fam.› fâs, ‹înv. și reg.› celușag, ‹înv.› dezîncântare, dezîncântământ, ‹fig.; fam.› dezumflare. *Îi citește deziluzia în ochi.*
deziluzioná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a decepționa, a dezabuza, a dezamăgi, a frustra, ‹fig.; fam.› a dezumfla. *Realitatea îl deziluzionează.*
deziluzionánt, -ă adj. (*despre atitudini, acțiuni, creații etc. ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) decepționant, dezamăgitor. *Rezultatele de la concurs au fost deziluzionante.*
deziluzionáre s.f. decepție, dezabuzare, dezamăgire, deziluzie, frustrare, frustrație, ‹fam.› fâs, ‹înv. și reg.› celușag, ‹înv.› dezîncântare, dezîncântământ, ‹fig.; fam.› dezumflare.
deziluzionát, -á adj. (*despre oameni*) decepționat, dezabuzat, dezamăgit, frustrat, ‹fig.; fam.› dezumflat[2]. *Deziluzionată, nu-l va ierta că a minți-o.*
dezincriminá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică inculpați*) a disculpa. *Acuzatul a fost dezincriminat pe baza probelor prezentate de avocatul apărării.*
dezincrimináre s.f. (*jur.*) disculpare. *Dezincriminarea este scoaterea de sub incriminare.*
dezincriminát, -ă adj. (*jur.; despre inculpați*) disculpat.
dezincrustáre s.f. (*tehn.*) dezincrustație. *Prin dezincrustare se înlătură depunerile de piatră din instalații termice.*
dezincrustáție s.f. (*tehn.*) dezincrustare.
dezindividualizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau, p. ext., colectivități umane, popoare*) a depersonaliza, a mancurtiza. *Globalizarea poate să uniformizeze, să dezindividualizeze popoarele.*
dezindividualizáre s.f. depersonalizare, mancurtizare. *Un pericol al globalizării îl reprezintă dezindividualizarea popoarelor.*
dezindividualizát, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre colectivități umane, popoare*) depersonalizat, mancurtizat. *Un om depersonalizat este o persoană căreia i-a fost anulată conștiința de sine.*
dezinfectá vb. I. tr. **1** (*med., med. vet.; compl. indică plăgi, abcese etc.*) a curăța. *Și-a dezinfectat rana cu apă oxigenată.* **2** (*med., med. vet.; compl. indică spații, obiecte etc.*) a aseptiza, a steriliza, ‹reg.› a dezinficia. *Asistenta dezinfectează instrumentarul stomatologic.* **3** (*rar; compl. indică aerul dintr-o încăpere*) v. Împrospăta. Primeni. Purifica. Refrișa. Ventila. **4** (*chim.; înv.*) v. Neutraliza.
dezinfectánt, -ă adj., s.n. (*farm., med., med. vet.*) ‹rar› sterilizant, ‹înv.› dezinfectator. *Folosește un dezinfectant pentru a-și curăța rana de la genunchi.*
dezinfectáre s.f. (*med., med. vet.*) **1** curățare, curățat[1], dezinfecție. *A folosit apă oxigenată pentru dezinfectarea rănii.* **2** aseptizare, dezinfecție, sterilizare, ‹rar› dezinfectat[1], ‹înv.› dezinfectație. *Asistenta pregătește instrumentarul pentru dezinfectare.*
dezinfectát[1] s.n. (*med., med. vet.; rar*) v. Aseptizare. Dezinfectare. Dezinfecție. Sterilizare.
dezinfectát[2]**, -ă** adj. **1** (*med., med. vet.; despre spații, obiecte etc.*) aseptic, steril, sterilizat, ‹reg.› dezincifiat. *Operațiile se fac în medii dezinfectate.* **2** (*rar; despre aerul dintr-o încăpere*) v. Împrospătat. Primenit[2]. Purificat.
dezinfectatór, -oáre adj. (*farm., med., med. vet.; înv.; despre substanțe*) v. Dezinfectant.
dezinfectáție s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Aseptizare. Dezinfectare. Dezinfecție. Sterilizare.
dezinfécție s.f. (*med., med. vet.*) **1** curățare, curățat[1], dezinfectare. **2** aseptizare, dezinfectare, sterilizare, ‹rar› dezinfectat[1], ‹înv.› dezinfectație.
dezinfestánt s.n. pesticid. *Dezinfestantul este o substanță chimică care distruge larve, insecte, viermi etc.*
dezinficiá vb. I. tr. (*med., med. vet.; reg.; compl. indică spații, obiecte etc.*) v. Aseptiza. Dezinfecta. Steriliza.
dezincifiát, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre spații, obiecte etc.*) v. Aseptic. Dezinfectat[2]. Steril. Sterilizat.

dezinflamá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică inflamații ori corpul ființelor, părți ale acestuia*) a (se) dezumfla, ‹reg.› a se dezgâmfa, a (se) stoci. *Genunchiul tumefiat s-a dezinflamat.*

dezinflamáre s.f. dezumflare, dezumflat[1], ‹pop.› dezumflătură. *Tratamentul prescris de medic a avut ca rezultat dezinflamarea picioarelor.*

dezinflamát, -ă adj. (*despre inflamații sau despre corpul ființelor ori despre părți ale acestuia*) dezumflat[2]. *Este mulțumită că, în urma tratamentului, are din nou picioarele dezinflamate.*

dezinformá vb. I. tr. (*compl. indică populația*) ‹fig.› a intoxica. *De multe ori populația este dezinformată din interese politice.*

dezinhibáre s.f. dezinhibiție. *Un bun psiholog cunoaște mai multe tehnici de dezinhibare.*

dezinhibát, -ă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi dezinhibate.*

dezinhibíție s.f. dezinhibare.

dezinsectizáre s.f. dezinsecție.

dezinsécție s.f. dezinsectizare. *Prin dezinsecție se distrug insectele care constituie o sursă de infestare.*

dezintegrá vb. I. refl. **1** (*geol.; despre roci*) a se altera, a se dezagrega. *După ploaie, rocile calcaroase s-au dezintegrat.* **2** (*fiz.; despre unele elemente radioactive, despre nuclee atomice etc.*) ‹impr.› a (se) dezagrega. *În timpul reacției, uraniul s-a dezintegrat.* **3** (*med., med. vet.; despre țesuturi*) a se descompune, a se macera. *Nu a mai fost nevoie de intervenție chirurgicală, pentru că țesutul bolnav s-a dezintegrat.*

dezintegráre s.f. **1** (*geol.*) dezagregare, dezagregație, ‹înv.› dezalcătuire, dezintegrație. *Vânturile, ninsorile și ploile contribuie la dezintegrarea pietrelor.* **2** (*fiz.*) ‹impr.› dezagregare. *În urma dezintegrării unui nucleu atomic rezultă un alt nucleu atomic, cu o structură diferită.* **3** (*med., med. vet.*) descompunere, macerare, macerație. *Anumite substanțe din organism contribuie la dezintegrarea țesuturilor.*

dezintegrát, -ă adj. **1** (*geol.; despre roci*) dezagregat. *Înaintează greu, alunecând pe conglomeratul de pietre dezintegrate.* **2** (*fiz.; despre unele elemente radioactive, nuclee atomice etc.*) ‹impr.› dezagregat. *Din nucleul atomic dezintegrat a rezultat un alt nucleu atomic, cu o structură diferită.*

dezintegrâție s.f. (*geol.; înv.*) v. Dezagregare. Dezintegrare.

dezinterés s.n. dezinteresare, indiferență, nepăsare, ‹rar› incuriozitate. *Dezinteresul multor tineri față de școală este o realitate.*

dezinteresáre s.f. dezinteres, indiferență, nepăsare, ‹rar› incuriozitate.

dezinteresát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** apatic, blazat, delăsător, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriștit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană dezinteresată, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** drept, imparțial, neparțial, nepărtinitor, obiectiv, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefățărit, ‹ieșit din uz› obiectivist. *Cere sfatul unui prieten dezinteresat când vrea să ia o hotărâre importantă.*

dezintoxicá vb. I. tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni ori organismul lor*) ‹înv. și reg.› a (se) dezotrăvi. *Este internat pentru că luând multe somnifere, medicii încearcă să-l dezintoxice. Organismul se dezintoxică prin diete speciale.*

dezintoxicáre s.f. (*med.*) dezintoxicație, ‹înv. și reg.› dezotrăvire. *Drogatul a fost dus la spital pentru dezintoxicare. Din când în când ține câte o dietă pentru dezintoxicarea organismului.*

dezintoxicáție s.f. (*med.*) dezintoxicare, ‹înv. și reg.› dezotrăvire.

dezinvólt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. **2** adv. (*modal*) degajat, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat dezinvolt în fața spectatorilor.*

dezinvoltúră s.f. **1** degajare, firesc, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Dezinvoltura ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.* **2** aplomb, îndrăzneală, siguranță. *Este admirat pentru dezinvoltura de care dă dovadă în orice moment.*

dezír s.n. (*fran.*) v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință.

dezís, -ă adj. (*despre afirmațiile cuiva*) negat, retractat, tăgăduit, ‹înv.› dezgrăit. *Nu-l mai crede, după atâtea afirmații dezise.*

dezîncântáre s.f. (*înv.; astăzi rar*) v. Decepție. Dezabuzare. Dezamăgire. Deziluzie. Deziluzionare. Frustrare. Frustrație.

dezîncântământ s.n. (*înv.*) v. Decepție. Dezabuzare. Dezamăgire. Deziluzie. Deziluzionare. Frustrare. Frustrație.

dezjudecá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi. **2** (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni*) v. Deosebi[2]. Desluși. Diferența. Discerne. Distinge. **3** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Deduce. Prezuma.

dezlănțá vb. I. refl. (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni.

dezlănțuí vb. IV. **1** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scoci-orî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a dezlănțuit o vijelie puternică. Iubirea i s-a dezlănțuit brusc în suflet.* **2** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a dezlănțuit un val de indignare.* **3** refl. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdui, ‹înv. și reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea se dezlănțuie cu furie în timpul furtunii.*

dezlănțuíre s.f. **1** declanșare, iscare, izbucnire, începere, pornire, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Dezlănțuirea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **2** cauzare, creare, declanșare, determinare, generare, iscare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la dezlănțuirea unui val de indignare.*

dezlănțuít, -ă adj. **1** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie dezlănțuită.* **2** (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanșat, iscat, izbucnit, pornit, stârnit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins[2]. *Vijelia dezlănțuită a oprit circulația.*

dezlânâ vb. I. **1** tr. (*rar; compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) v. Desface. Desfira. Destrăma. **2** refl. (*rar; despre țesături sau despre obiecte confecționate din fire împletite*) v. Scămoșa. **3** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică fire toarse*) ‹pop.› a (se) destoarce[2], a (se) dezrăsuci.

dezlânáre s.f. (*rar*) **1** v. Desfacere. Desfirare. Destrămare. Deșirare. **2** v. Scămoșare.

dezlânát, -ă adj. **I** (*rar*) **1** (*despre țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) v. Desfăcut. Desfirat. Destrămat. Deșirat. **2** (*despre țesături sau despre obiecte confecționate din fire împletite*) v. Scămoșat[2]. **II** fig. **1** (*despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› descusut,

deznodat, diluat, ‹fig.; pop.› lăbărțat. *Discursul a fost prea dezlânat.* **2** (*despre manifestări ale gândirii*) ‹fig.› deșirat, dezordonat. *Nu înțelege nimic din relatările lui cam dezlânate.*

dezlegă vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate sau obiecte bine legate, ancorate etc.*) a (se) elibera, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi, ‹reg.› a (se) despofila, a (se) dezgădui. *A reușit să se dezlege din funii. Seara, dezleagă câinele din lanț.* **2** tr. (*compl. indică lucruri strânse, legate împreună în baloturi, în mănunchiuri, în snopi etc.*) a (se) desface. *Dezleagă snopii uzi, împrăștiind firele, ca să se usuce.* **3** tr. (*compl. indică obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) a deschide, a desface, ‹înv. și pop.› a dezbăiera, a slobozi. *Dezleagă punga și scoate câteva monede.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate ori înnodate, noduri etc.*) a (se) desface, a (se) deznoda, ‹înv. și pop.› a dezbăiera, a slobozi, ‹înv. și reg.› a dezgurga, ‹reg.› a desprejura, a dezbredeli. *A dezlegat cu multă greutate sfoara cu care era legat pachetul.* **5** refl. (*rar; despre oameni*) v. Descinge. **6** refl. recipr. fig. (*jur.; înv.; despre soți*) v. Despărți. Divorța. Separa. **II** tr. **1** (*relig.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a ierta, ‹fig.› a elibera. *Preotul l-a dezlegat de păcate.* **2** (*relig.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) a ierta, ‹reg.› a îngădui, ‹înv.› a lăsa, a trece, ‹fig.› a ridica, a șterge. *Numai Dumnezeu îi poate dezlega păcatul.* **3** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a cruța, a ierta, a scuti, ‹rar› a desface, ‹înv. și pop.› a slăbi, a ușura, ‹înv.› a dezobliga, a milui, a opri, a pardona, a slobozi. *L-a dezlegat de jurământul făcut.* **4** (*în credințe și superstiții; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) a desface, ‹fig.; rar› a deznoda, ‹fig.; pop.› a strica. *Fiind legat prin vrăji, a găsit o bătrână care să le dezlege.* **5** (*în credințe și superstiții; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) a anihila. *Vrăjitoarea știa să dezlege deochiul. Efectul blestemului nu poate fi dezlegat.* **6** (*în superstiții sau în practici magice; compl. indică ființe*) a desfermeca. *Femeia l-a dezlegat de sperietură.* **7** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) v. Anula. Desface. Rezilia. **III** tr. (*adesea fig.*) **1** (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descălci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A dezlegat împrejurările în care s-a produs crima.* **2** (*compl. indică ghicitori*) a ghici. **3** (*compl. indică mai ales vise*) a interpreta, a tălmăci, ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a alătura, a izbândi. *Ar vrea să cunoască pe cineva care să-i dezlege visul.* **4** (*înv. și pop.; compl. indică scrieri iligibile, texte scrise în limbi puțin cunoscute, scrisul cuiva etc.*) v. Descifra. Desluși. **IV** tr. (*înv. și pop.; compl. indică acțiuni în desfășurare, conversații, discuții etc.*) v. Curma. Întrerupe. Opri. **2** refl. (*înv. și reg.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni.

dezlegánie s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** (*relig.; înv. și reg.*) v. Absolvire. Dezlegare. Iertare. Pocăință. **2** (*reg.*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire.

dezlegáre s.f. **I 1** eliberare, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› dezlegătură. *Seara, este momentul dezlegării câinelui din lanț.* **2** desfacere. *Dezlegarea snopilor este indicată când aceștia sunt uzi de la ploaie.* **3** deschidere, desfacere, ‹înv. și pop.› slobozire. *La dezlegarea pungii, câteva monede s-au împrăștiat pe jos.* **4** desfacere, deznodare, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹reg.› dezgurgare, ‹înv.› deznodământ, deznodătură. *Dezlegarea sforii cu care era legat pachetul s-a făcut cu greutate.* **II 1** (*relig.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, iertare, pocăință, ‹înv. și pop.› dezlegătură, pocăire, ‹înv. și reg.› dezleganie, ‹înv.› iertăciune, pocaianie. *A cerut preotului să-i facă o rugăciune de dezlegare de păcate.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, cruțare, iertare, scutire, ‹livr.› remisiune, ‹reg.› dezleganie, ‹înv.› dezlegat[1], dezlegătură, dezobligare, dezobligație, iertăciune, slobozire. *Dezlegarea de jurământul făcut a fost benefică pentru el.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut dezlegarea soției pentru a încheia afacerea.* **4** anihilare. *Se duce la o vrăjitoare să îi ceară dezlegarea blestemelor.* **III 1** (*adesea fig.*) clarificare, descurcare, deslușire, elucidare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descâlcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la dezlegarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** (*adesea fig.*) interpretare, tălmăcire, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹pop.› tâlc, ‹înv.› dezlegătură, tălmăcie, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială. *O preocupă dezlegarea visului.* **3** (*concr.; mat.*) răspuns, rezolvare, rezultat, soluție. *Elevul a găsit dezlegarea problemei de geometrie.* **4** (*jur.; în opoz. cu „validare”; înv.*) v. Abolire. Abrogare. Abrogație. Anulare. Desființare. Infirmare. Invalidare. Suprimare.

dezlegát[1] s.n. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire.

dezlegát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate ori despre obiecte bine legate, ancorate etc.*) eliberat, ‹înv. și pop.› desfăcut, slobod, ‹înv.› slobozit[2]. *Câinele dezlegat se joacă cu copiii.* **2** (*despre lucruri strânse, legate împreună în baloturi, în mănunchiuri, în snopi etc.*) desfăcut. *Paiele din snopii dezlegați sunt întinse la soare.* **3** (*despre obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) deschis, desfăcut, ‹înv. și pop.› dezbăierat. *Sacul desfăcut a fost deșertat.* **4** (*despre sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) desfăcut, deznodat, ‹înv. și pop.› dezbăierat, ‹reg.› dezgurgat. *Sfoara dezlegată a sacului poate fi refolosită. Vezi să nu te împiedici în șireturile dezlegate ale adidașilor!* **5** fig. (*înv. și pop.; despre mișcări*) v. Degajat. Liber. Nestânjenit. Nestingherit. **II** (*înv.*) v. Admis. Acceptat. Îngăduit. Permis[2]. **III** (*jur.; înv.; despre tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) v. Anulat. Desfăcut. Reziliat. Suspendat. **IV** (*înv.*) **1** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) v. Dezlănțuit. Frenetic. Impetuos. Intemperat. Năvalnic. Nestăpânit. Nestăvilit. Tumultuos. **2** (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) v. Declanșat. Dezlănțuit. Iscat. Izbucnit. Pornit. Stârnit.

dezlegámânt s.n. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.

dezlegătúră s.f. **I** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** (*relig.; înv. și pop.*) v. Absolvire. Dezlegare. Iertare. Pocăință. **2** (*înv.*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire. **II** (*înv.*) v. Dezlegare. Eliberare. **III** (*înv.*) **1** v. Clarificare. Descurcare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire. **2** v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire.

dezligeá s.f. (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea.

dezlipeálă s.f. (*înv.*) v. Descleiere. Desfacere. Desprindere. Detașare. Dezlipire.

dezlipí vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri unite, prinse, lipite, sudate*) a (se) decola, a (se) descleia, a (se) desface, a (se) desprinde, ‹livr.› a (se) dezancola, ‹înv. și pop.› a dezbate[2]. *A dezlipit eticheta de pe copertă. Timbrul s-a dezlipit de pe plic.* **II** fig. **1** tr. (*mai ales în formă neg.; compl. indică ochii, privirea*) a desprinde, a lua. *Nu-și poate dezlipi privirea de tablou.* **2** tr., refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau „din”*) a (se) depărta, a (se) îndepărta, ‹fig.; înv.› a (se) dezlupi. *Câinele dresat nu se dezlipește de stăpân când i se scoate lesa.* **3** refl. (*despre părți ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) a cădea, a se desprinde, a se scutura. *Florile cireșului s-au dezlipit în timpul furtunii.*

dezlipíre s.f. **I 1** descleiere, desfacere, desprindere, detașare, ‹rar› dezancolare, ‹înv.› dezlipeală. *Trebuie făcută dezlipirea etichetelor de pe coperțile cărților.* **2** (*med., med. vet.*) ***dezlipire de retină*** = decolare de retină. *Dezlipirea de retină poate provoca pierderea*

vederii. **II** fig. depărtare, îndepărtare. *Dezlipirea câinelui de stăpân a avut ca urmare rătăcirea lui pe stradă.*

dezlocuí vb. IV. tr. (*fiz.; despre corpuri solide sau lichide; compl. indică lichide*) a disloca. *Orice corp cufundat este împins în sus cu o forță egală cu greutatea volumului de lichid pe care îl dezlocuiește.*

dezlocuíre s.f. (*fiz.*) dislocare. *Dezlocuirea este scoaterea unei cantități de lichid egale cu volumul unui corp solid introdus în acel lichid.*

dezlocuít, -ă adj. (*fiz.; despre fluide*) dislocat.

dezlupí vb. IV. fig. (*înv.; despre ființe*) **1** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau „din"*) v. Depărta. Dezlipi. Îndepărta. **2** refl. (*de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

dezmăcí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

dezmăcináre s.f. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazną. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

dezmădulá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică corpul unei ființe sau, p. ext., ansamblul unor obiecte, al unor mașini etc.*) v. Dezmembra. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) v. Dezmembra.

dezmăduláre s.f. (*înv.*) v. Dezmembrare.

dezmădulát, -ă adj. (*înv.; despre popoare, state, colectivități etc.*) v. Dezmembrat.

dezmărdágí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre oameni amețiți de băutură*) v. Dezmetici. Trezi. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Dezmorți.

dezmărdágít, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Dezmorțit.

dezmărítă vb. I. refl. (*jur.; înv. și reg.; despre femei*) v. Despărți. Divorța. Separa.

dezmărítáre s.f. (*jur.; înv. și reg.*) v. Despărțire. Divorț. Separare. Separație.

dezmărítátă adj. (*jur.; înv. și reg.; despre femei*) v. Despărțită (v. *despărțit*[2]). Divorțată (v. *divorțat*).

dezmărturisíre s.f. (*înv.*) v. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgadă. Tăgăduială. Tăgăduire.

dezmăț s.n. **I 1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemație, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre dezmăț.* **2** desfrâu, libertinaj, luxură, orgie, ‹rar› libertinism, ‹înv.› rușinare, slobozenie, slobozie, ‹turc.› zamparalâc, ‹fig.› saturnale, ‹fig.; livr.› bacanală, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹arg.› cancan[2], parangheliе. *Astă-noapte a fost un mare dezmăț acasă la ei.* **3** (*la pl. dezmățuri; concr.*) dezmățări (v. *dezmățare*). *Îi repugnă dezmățurile ei.* **II** fig. **1** abuz, exagerare, exces. *Dezmățul folosirii cuvintelor obscene în limbajul tinerilor este neplăcut.* **2** anomie, debandadă, dezordine, dezorganizare, haos, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fig.; rar› dezmățare. *Pe stadion este un adevărat dezmăț după meci.*

dezmățá vb. I. **I** refl. (*despre oameni*) a se corupe, a se deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se perverti, a se strica, a se vicia, ‹livr.› a se fornica, ‹pop. și fam.› a se sminti, ‹pop.› a se nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a se mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a se demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a se polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a se molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a dezmățat, ducând o viață de orgii.* **II** (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui. **2** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

dezmățáre s.f. **I 1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemație, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. **2** (*la pl. dezmățări; concr.*) dezmățuri (v. *dezmăț*). **II** (*înv.*) v. Destrămare. Deșirare. Rărire. Rărit[1]. Zdrențuire. **III** fig. (*rar*) v. Anomie. Debandadă. Dezmăț. Dezordine. Dezorganizare. Haos. Neorânduială. Neordine. Zăpăceală.

dezmățát, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață dezmățat.* **2** s.m., s.f. (*de obicei deprec.*) cocotă, demimondenă, depravat, desfrânat, destrăbălat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, rufian, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvieștină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, patachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdrean̦tă, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau deprec.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, bașoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cățaveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină,

fleștură, fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiță, pușcătoare (v. *pușcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o dezmățată.* **II** adj. **1** (*mai ales fam.; despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) dezordonat, neglijent, neîngrijit, neordonat, ‹livr.› oscitant, ‹fam.› deșănțat, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› sprehui[2], tâlos, tut[2]. *Sunt mulți copii dezmățați care provin din familii dezorganizate. Are adesea o ținută dezmățată.* **2** (*înv. și pop.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâșiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit. **3** (*înv. și pop.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Întins[2]. Larg. Lăbărțat. Lărgit. Lățit. **4** (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

dezmățău s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

dezmâniâ vb. I. tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Calma. Domoli. Îmbuna. Împăca. Liniști. Potoli.

dezmâniăt, -ă adj. (*înv. și pop.; despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Liniștit. Pașnic. Potolit[2]. Stăpânit. Temperat. Tihnit.

dezmâniére s.f. (*înv.*) v. Astâmpărare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire.

dezmânietúră s.f. (*înv.*) v. Astâmpărare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire.

dezmântâ vb. I. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Deconsilia. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1]. **3** refl. (*reg.; despre oameni amețiți de băutură*) v. Dezmetici. Trezi. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

dezmântáre s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Deconsiliere. **2** (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

dezmântât, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*înv. și reg.*) v. Deconsiliat. **2** (*înv.*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

dezmembrá vb. I. **1** tr. (*compl. sau sub. indică corpul unei ființe sau, p. ext., ansamblul unor obiecte, al unor mașini etc.*) ‹înv.› a dezmădula. *A dezmembrat mobila din sufragerie, pentru a o putea transporta. Caroseria s-a dezmembrat în urma impactului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să dezmembreze partidul în două grupări. Colectivul s-a dezmembrat în două tabere.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) ‹înv.› a (se) dezmădula, ‹fig.› a (se) descompune, a (se) destrăma, a (se) distruge, a (se) nimici, a (se) surpa, ‹fig.; rar› a (se) dezalcătui, ‹fig.; înv.› a (se) desface. *Istoria a demonstrat că imperiile se dezmembrează.*

dezmembráre s.f. **1** despărțire, dezbinare, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Dezmembrarea colectivului în două tabere era previzibilă.* **2** ‹înv.› dezmădulare, ‹fig.› descompunere, desfacere, destrămare, distrugere, nimicire, surpare, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezalcătuire, ‹fig.; înv.› desfacere. *Dezmembrarea imperiilor este dovedită de istorie.*

dezmembrát, -ă adj. (*despre popoare, state, colectivități etc.*) ‹înv.› dezmădulat, ‹fig.› descompus, destrămat, distrus, nimicit. *Țările dintr-un imperiu dezmembrat se refac economic greu.*

dezmétic, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat. Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc. **3** (*despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

dezmeticí vb. IV. refl. **I 1** (*despre oameni*) a se reculege, a-și reveni[1], ‹rar› a se recâștiga, ‹înv. și reg.› a se dezmeți, ‹reg.› a se dezmânta, ‹înv.› a se desholba, a se recuceri, a se remite, ‹fig.› a se regăsi, a se replia, a se trezi, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veștii, dar s-a dezmeticit repede.* **2** (*despre oameni amețiți de băutură*) a se trezi, ‹rar› a se destrezi, ‹înv. și pop.› a se dezbăta, ‹înv. și reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se desturlăci, a se dezmărdăgi, a se dezmânta. *S-a dezmeticit greu după o noapte de petrecere.* **II** fig. (*despre oameni*) a se dumiri, a înțelege, a se lămuri, a pricepe, a ști, ‹fig.› a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeți. *Nu s-a dezmeticit pe unde se află.*

dezmeticíre s.f. **I 1** reculegere, revenire, ‹înv. și reg.› dezmețire, ‹înv.› dezamețeală, ‹fig.› regăsire, trezire, ‹fig.; înv. și pop.› dezbătare. *Din fericire, dezmeticirea din șocul produs de vestea primită a fost rapidă.* **2** (*psih.; înv.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **II** fig. dumirire. *I-a trebuit puțin timp pentru dezmeticire, ca să își dea seama unde se găsește.*

dezmeticít, -ă adj. (*despre oameni*) recules, ‹rar› dezamețit, ‹înv. și reg.› dezmețit, ‹fig.› trezit[2]. *Dezmeticit, a acceptat situația după primirea veștii.*

dezmeticiúne s.f. (*psih.; înv.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

dezmeți vb. IV. refl. (*despre oameni*) **1** (*înv. și reg.*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1]. **2** fig. (*înv.*) v. Dezmetici. Dumiri. Înțelege. Lămuri. Pricepe. Ști. Trezi.

dezmețíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Dezmeticire. Reculegere. Revenire.

dezmețít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Dezmeticit. Recules.

dezmierdá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a alinta, a mângâia, a răsfăța, ‹pop. și fam.› a giugiuli, a netezi, ‹pop.› a drăgăli, a drăgosti, ‹reg.› a băia, a gogoni[2], a gomoli, a se hoi, a se honcăi, a îngurlui[1], a mădări, a milui, a nineri, a ninii[1], a ninini, a ninirizi, a se pupui[2], a răsfloci, ‹înv.› a linguși, a măguli, ‹grec.; înv.› a peripiisi, ‹fig.; reg.› a adia. *Îi place ca cineva s-o dezmierde atunci când este necăjită.* **2** tr., refl. (*astăzi rar sau poetic; mai ales cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Delecta. Desfăta. Răsfăța. **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia. **4** tr. fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **II** refl. fig. (*despre oameni*) **1** (*înv. și reg.*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** (*înv.*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba. **3** (*înv.*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Polua. Strica. Vicia.

dezmierdáre s.f. **I 1** alint, alintare, mângâiere, ‹rar› calinerie, mângâieturǎ, ‹pop. și fam.› alintătură, giugiuleală, giugiulire, giugiulit[1], giugiulitură, ‹pop.› drăgosteală, drăgostire, ‹fam.› pisicească, ‹înv. și reg.› olastiseală, ‹reg.› dezmierdătură, nincreală, șoimăneală, ‹înv.› dezmierdăciune. *Dezmierdarea fetiței este un obicei în familia lor.* **2** (*la pl. **dezmierdări***) alintări (v. *alintare*), drăgălășenii (v. *drăgălășenie*), drăgălășii (v. *drăgălășie*). *Copiii duceau o viață în dezmierdări.* **3** (*astăzi rar sau poetic*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă. **4** (*rar*) v. Atracție. Farmec. **5** (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1]. **II** (*înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) Chef. Ospăț. Petrecere. **2** v. Distracție. Petrecere. Plăcere. **3** fig. v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Delivescență. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

dezmierdát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) alintat, mângâiat, ‹pop. și fam.› giugiulit[2]. *Copilul dezmierdat este calm și fericit.* **2** (*înv. și pop.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat. **3** (*înv. și pop.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Agreabil. Captivant. Delectabil. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Încântător. Nălucitor. Plăcut. Seducător. Șarmant. **4** (*înv.; mai ales despre gesturi, atitudini ale oamenilor*) v. Alintător. Calin. Dezmierdător. Mângâietor. **II** fig. **1** (*reg.; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Bizantin. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Delicvescent. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Pierdut. Putred. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. Viermănos.

dezmierdăciúne s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă. **2** (*înv.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Delicvescență. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

dezmierdătór, -oáre adj. **I 1** (*mai ales despre gesturi, atitudini ale oamenilor*) alintător, calin, mângâietor, înv.› dezmierdat, măgulitor. *Îi trece mâna peste frunte, cu un gest dezmierdător.* **2** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe dezmierdătoare.* **3** (*înv. și pop.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Agreabil. Captivant. Delectabil. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Încântător. Nălucitor. Plăcut. Seducător. Șarmant. **II** (*lingv.*) **1** (*fam.; despre cuvinte sau despre sufixe*) v. Hipocoristic. **2** (*înv.; despre derivate lexicale*) v. Diminutival.

dezmierdătúră s.f. (*reg.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.

dezmierzíe s.f. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoraitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

dezmințí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) a contesta, a infirma, a nega, a renega, a tăgădui, ‹livr.› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Știrea privind majorarea prețului la gaze a fost dezmințită.* **2** (*compl. indică păreri, idei, informații, fapte etc.*) a contrazice, a infirma. *Studiul său dezminte ideile tradiționaliste de până acum.*

dezmințíre s.f. **1** contestare, negare, negație, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. și reg.› tăgădaș, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduință. *Comunicatul dat cuprindea dezmințirea știrii privind majorarea prețului la gaze.* **2** abnegare[2], contestare, negare, negație, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegație. *Dezmințirea propriei religii este o impietate.*

dezmiriștí vb. IV. tr. (*agric.; compl. indică terenuri agricole*) ‹reg.› a parina. *După recoltarea păioaselor, terenul este dezmiriștit.*

dezmiriștíre s.f. (*agric.*) dezmiriștit, ‹pop.› întoarcerea miriștii (v. *întoarcere*), ‹reg.› parineală. *Dezmiriștirea este aratul superficial al terenurilor agricole, după recoltarea păioaselor, a leguminoaselor etc., în vederea îmbunătățirii producției următoare.*

dezmiriștít s.n. (*agric.*) dezmiriștire, ‹pop.› întoarcerea miriștii (v. *întoarcere*), ‹reg.› parineală.

dezmormântá vb. I. (*rar*) **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică osemintele sau trupul unui om decedat*) v. Deshuma. Dezgropa. Exhuma. **2** tr. fig. (*compl. indică fapte, stări, situații etc. din trecut sau uitate*) v. Dezgropa. Reactualiza. Reînnoi. Reînvia.

dezmormântáre s.f. (*rar*) v. Deshumare. Dezgropare. Dezgropat[1]. Exhumare.

dezmormântát, -ă adj. (*rar; despre osemintele sau trupul unui om decedat*) v. Deshumat. Dezgropat[2]. Exhumat.

dezmorțeálă s.f. dezghețare, dezmorțire.

dezmorțí vb. IV. **1** refl. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ‹fam.› a se mișca, ‹reg.› a se dezmărdăgi. *Face câțiva pași prin cameră, ca să se dezmorțească.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor înghețate sau degerate*) a (se) dezgheța, ‹înv. și reg.› a dezgurzi. *Suflă în mâini, ca să-și dezmorțească degetele. Simte că nu i se mai dezmorțesc picioarele.* **3** refl. (*despre pământ*) a se dezgheța. *Odată cu venirea primăverii, pământul începe să se dezmorțească.* **4** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) însufleți, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a dezmorțit atmosfera din sală.*

dezmorțíre s.f. dezghețare, dezmorțeală. *Încălzindu-și mâinile, simte furnicături în degete, semn că dezmorțirea lor a început.*

dezmorțít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ‹reg.› dezmărdăgit, ‹fig.; reg.› deznodat. *Spatele dezmorțit începe să îl doară.* **2** (*despre pământ*) dezghețat. *Pământul dezmorțit poate fi arat cu ușurință.*

dezmoștení vb. IV. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni*) ‹înv.› a desclironomisi, a dezerezi, a dezerita, a exeredita. *Tatăl său l-a dezmoștenit pentru că s-a căsătorit împotriva voinței lui.* **2** fig. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a lipsi, a priva, a vitregi, ‹fig.› a dezbrăca, a văduvi. *I-a dezmoștenit pe urmași de averea străbunilor.*

dezmoșteníre s.f. **1** (*jur.*) ‹înv.› exereditare. *Chiar dacă s-a căsătorit împotriva voinței părinților, nu s-a așteptat la dezmoștenire.* **2** fig. (*înv.*) v. Dezastru. Maledicție. Nefericire. Nenoroc. Nenorocire.

deznaturalisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contraface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.

deznaționalizá vb. I. tr., refl. (*econ.; compl. sau sub. indică sectoare economice, întreprinderi etc.*) a (se) dezetatiza, a se privatiza, ‹rar› a decomuniza. *Prin adoptarea acestei legi, se vor deznaționaliza multe din întreprinderile cu capital majoritar de stat.*

deznaționalizáre s.f. (*econ.*) dezetatizare, privatizare. *S-au adoptat mai multe legi privind deznaționalizarea întreprinderilor cu capital majoritar de stat.*

deznădăjduí vb. IV. intr., tr. (*despre oameni*) a dispera, ‹grec.; înv.› a apelpisi, ‹fran.› a dezespera. *A fost optimist, dar, în ultimul timp, a început să deznădăjduiască.*

deznădăjduíre s.f. (*astăzi rar*) v. Deznădejde. Disperare.

deznădăjduít, -ă adj. (*despre oameni*) clamoros, dezolat, disperat, ‹rar› dezesperat, ‹pop.› pierit, ‹înv.› apelpisit, oceit. *Este deznădăjduit pentru că nu găsește o rezolvare a problemelor sale. Îl privește deznădăjduită.*

deznădéjde s.f. disperare, ‹astăzi rar› deznădăjduire, ‹rar› dezesperare, ‹înv.› apelpiseală, apelpisire, disperație, oceaianie, oceință, ‹grec.; înv.› apelpisie, ‹fran.› detresă. *Când vede că nimic nu se rezolvă, îl cuprinde deznădejdea.*

deznămolí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mijloace de transport, nave, animale de tracțiune etc.*) v. Despotmoli.

deznegrí vb. IV. refl. fig. (*reg.; despre oameni sau despre chipul lor; de obicei cu determ. „la față"*) v. Deschide. Înflori. Însenina. Lumina.

deznervá vb. I. tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui.

deznerváre s.f. (*înv.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie.

deznervát, -ă adj. (*în opoz. cu „puternic"; înv.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

deznervăție s.f. (*înv.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie.

deznodá vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate ori înnodate, noduri etc.*) a (se) desface, a (se) dezlega, ‹înv. și pop.› a dezbăiera, a slobozi, ‹înv. și reg.› a dezgurga, ‹reg.› a desprejura, a dezbredeli. *A deznodat cu multă greutate sfoara cu care era legat pache-*

tul. **II** tr. fig.**1** (*compl. indică animale de tracțiune sau, p. ext., oameni*) a deșela, a istovi, a speti. *La deal, se dă jos din căruță ca să nu deznoade caii.* **2** (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹fig.› a descâlci, a descifra, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A deznodat împrejurările în care s-a produs crima.* **3** (*în credințe și superstiții; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) v. Desface. Dezlega.

deznodáre s.f. desfacere, dezlegare, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹reg.› dezgurgare, ‹înv.› deznodământ, deznodătură. *Deznodarea sforii cu care era legat pachetul s-a făcut cu greutate.*

deznodát, -ă adj. **I 1** (*despre sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) desfăcut, dezlegat[2], ‹înv. și pop.› dezbătierat, ‹reg.› dezgurgat. *Sfoara deznodată de la sac poate fi refolosită. Vezi să nu te împiedici în șireturile deznodate ale adidașilor!* **2** fig. (*despre ființe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) ‹fig.› deșirat. *Copilul este prea slab și deznodat.* **3** fig. (*reg.; despre ființe*) v. Obosit. Ostenit[1]. **4** fig. (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Dezmorțit. **II** fig. **1** (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, elucidat, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descâlcit, descifrat. *Împrejurările deznodate ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **2** (*despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› descusut, dezlânat, diluat, ‹fig.; pop.› lăbărțat. *Discursul a fost prea deznodat.* **3** (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Degajat. Dezinhibat. Dezinvolt. Firesc. Liber. Natural. Neafectat. Neartificial. Necăutat. Neconvențional. Neprefăcut. Nesilit. Nesofisticat. Nestudiat. Nonconvențional. Nonșalant. Simplu. Spontan.

deznodământ s.n. **1** epilog, final, încheiere, sfârșit[1], ‹livr.› expunctiune, fine. *Filmul a avut un deznodământ neașteptat.* **2** sfârșit[1], soartă. *Nu știe care va fi deznodământul meciului din această seară.* **3** fig. ***deznodământ final*** = ***deznodământ tragic*** = decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație. *Deznodământul tragic al poetului a provocat durere;* (*înv.*) ***deznodământ fatal*** v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **4** (*înv.*) v. Desfacere. Dezlegare. Deznodare.

deznodătúră s.f. (*înv.*) v. Desfacere. Dezlegare. Deznodare.

deznodățél s.n. (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

deznorá vb. I. refl. (*în opoz. cu „a se întuneca", „a se înnora"; rar; despre cer*) v. Deschide. Însenina. Însori. Limpezi. Lumina.

deznumíre s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

dezobediénță s.f. (*livr.*) v. Indisciplină. Indocilitate. Inobedientă. Insubordonare. Neascultare. Nedisciplină. Nesubordonare. Nesupunere. Obrăznicie. Recalcitranță. Refractarism.

dezobișnuí vb. IV. refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹înv.› a (se) părăsi, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a dezobișnuit de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate dezobișnui de patima jocurilor de noroc.*

dezobișnuínță s.f. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) v. Dezbărare. Dezobișnuire. Dezvăț. Dezvățare. Scăpare.

dezobișnuíre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) dezbărare, dezvăț, dezvățare, scăpare, ‹reg.› dezbăr, ‹înv.› dezobișnuință, ‹fig.› debarasare, scuturare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în dezobișnuirea lui de fumat.*

dezobligá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti.

dezobligáre s.f. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire.

dezobligáție s.f. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire.

dezobliteráție s.f. (*med., med. vet.*) desfundare, destupare, dezobstruare, dezobstrucție. *Folosește picături speciale pentru dezobliteratia nasului.*

dezobstruá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică canale, tuburi, vene, artere etc.*) a desfunda, a destupa. *Rinofugul este un medicament care dezobstruează nasul.*

dezobstruáre s.f. (*med., med. vet.*) desfundare, destupare, dezobliteratie, dezobstrucție.

dezobstrúcție s.f. (*med., med. vet.*) desfundare, destupare, dezobliteratie, dezobstruare.

dezodorizánt, -ă s.n. adj. deodorant *Îi place dezodorizantul cu parfum de iasomie. A cumpărat mai multe spray-uri dezodorizante pentru parfumarea camerelor.*

dezolá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a afecta[1] a amărî, a indispune, a îndurera, a întrista, a mâhni, a necăji, a supăra, ‹înv. și pop.› a obidi, ‹pop.› a ciumări, ‹fam.› a morcovi, ‹înv. și reg.› a scârbi, ‹reg.› a cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a oscârbi, a oțârî, a râvni, a săblăzni, ‹fig.› a acri, a cătrăni, a îmbolnăvi, a înlăcrima, a învenina, a otrăvi, a pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a venina, ‹fig.; fam.› a dezumfla, a tufli, ‹fig.; reg.› a depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a ofili, a trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a dezolat.* **2** (*compl. indică oameni*) a demoraliza, a deprima, a descuraja, ‹înv.› a dezbărbăta, a se ocei, a se răslăbi, ‹fig.› a demobiliza, ‹fig.; fam.› a demonta, ‹fig.; înv.› a (se) ofili. *Eșecul din ultima afacere l-a dezolat.* **3** (*înv.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii.

dezolánt, -ă adj. **1** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este dezolantă.* **2** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) apăsător, depresiv, deprimant, sumbru, ‹fig.› negru. *Nu putea scăpa de gândurile dezolante.*

dezoláre s.f. **I 1** indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i dezolarea de pe chip, încerca s-o înveselească.* **2** (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, marasm, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de dezolare în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.* **3** fig. pustietate, pustiu, singurătate, ‹fig.› sihăstrie, ‹fig.; rar› vid. *Omul este o ființă socială și sociabilă căreia nu-i place să trăiască în dezolare. Satul părăsit are un aer de dezolare.* **II** (*înv.*) v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire.

dezolát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Dezolat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre oameni*) clamoros, deznădăjduit, disperat, ‹rar› dezesperat, ‹pop.› pierit, ‹înv.› apelpisit, oceit. *Este dezolat pentru că nu găsește o rezolvare a problemelor sale. Îl privește dezolată.* **3** fig. (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2], zdrobit. *Se simțea*

dezolată la gândul că a fost atât de naivă. **II** (*înv.; despre ţări, localităţi, ţinuturi etc.*) v. Devastat. Distrus. Nimicit. Pârjolit. Pustiit[2].

dezolatór, -oáre adj. **1** (*rar; despre peisaje, ambient etc.*) v. Demoralizant. Depresiv. Deprimant. Descurajant. Dezolant. Mohorât. Posac. Posomorât. Trist. **2** (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

dezolăţie s.f. (*înv.*) **1** v. Dezolare. Indispoziţie. Întristare. Mâhnire. Mohoreală. Posomoreală. Tristeţe. **2** v. Destrucţie. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire.

dezonést, -ă adj. (*înv.; despre memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) v. Batjocorit. Compromis[2]. Dezonorat. Discreditat. Necinstit. Pângărit. Profanat.

dezonoáre s.f. **1** necinste, ruşine, ‹pop.› ocară, ‹înv. şi reg.› ponos, ponoslu, ‹reg.› pângară (v. *pângar*). *Este o dezonoare să cazi în mâna inamicului.* **2** degradare, înjosire, umilinţă, umilire, ‹reg.› giosire, ‹înv.› degradaţie, înjosorire, nimicire, umiliaţiune, umilitate, ‹fig.› coborâre, ‹fig.; înv. şi reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. *Nu poate să admită nici cea mai mică dezonoare a demnităţii umane.* **3** descalificare. *Gestul necugetat este cauza dezonoarei sale în faţa tuturor.*

dezonorá vb. I. **1** tr. (*compl. indică memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a necinsti, a pângări, a profana, ‹înv. şi pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârşăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veşteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. şi pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a implânta. *Îi dezonorează amintirea prin afirmaţiile făcute.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) degrada, a (se) înjosi, a (se) umili, ‹fig.› a (se) coborî, ‹fig.; astăzi rar› a (se) scoborî. *Munca nu dezonorează pe om. Nimeni nu se dezonorează muncind.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) descalifica. *Gestul tău te dezonorează. S-a dezonorat apelând la diverse tertipuri.* **4** tr. (*înv.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola.

dezonoránt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromiţător, degradant, degradator, infamant, infamator, înjositor, nedemn, ruşinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment dezonorant.* **2** (*despre situaţii, stări, fapte etc.*) degradant, înjositor, jignitor, ofensant, ofensator, ruşinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o postură dezonorantă.* **II** adv. (*modal*) degradant, înjositor, nedemn. *I se pare dezonorant să se certe cu el.*

dezonoráre s.f. batjocorire, compromitere, necinstire, pângărire, profanare, ‹rar› prihană, ‹înv. şi pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanaţiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Dezonorarea memoriei părinţilor este o impietate.*

dezonorát, -ă adj. **1** (*despre memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputaţiei lui dezonorate.* **2** (*despre oameni*) descalificat. *Tânărul dezonorat a fost înlăturat din colectiv.*

dezorânduí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăşi. Zăpăci.

dezorânduiálă s.f. (*înv.*) **1** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraişte. Zăpăceală. **2** v. Anomie. Debandadă. Dezordine. Dezorganizare. Haos. Neorânduială. Neordine. Zăpăceală.

dezórdine s.f. **1** deranj, neorânduială, neordine, neregulă, vraişte, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹înv. şi reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniţă, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este dezordine.* **2** neorânduială, răvăşeală, vraişte, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, bulibăşeală, bulibăşie, haloimăs, harababură, talmeş-balmeş, tanda-manda, ‹înv. şi reg.› zăhăială, ‹fig.; fam.› balamuc. *Pe biroul ei este o dezordine de neimaginat. În acte este mare dezordine.* **3** babilonie, haos, încurcătură, turbulenţă, zăpăceală, ‹rar› tălbăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *O adevărată dezordine se produce pe autostrăzi din cauza maşinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **4** neglijenţă, neîngrijire, ‹livr.› incurie, oscitanţă, ‹înv.› negrijă. *Noua linie a modei este cea a unei dezordini controlate a ţinutei.* **5** anomie, debandadă, dezorganizare, haos, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăţ, ‹fig.; rar› dezmăţare. *Pe stadion este o adevărată dezordine după meci.* **6** tulburare, ‹înv.› neaşezare. *S-au produs multe dezordini studenţeşti. Guvernul trebuie să ia măsuri când au loc dezordini sociale.* **7** (*rar; şi* ***dezordine morală***) v. Corupţie. Deboşă. Decadenţă. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănţare. Dezmăţ. Dezmăţare. Disoluţie. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiţie. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu. **8** (*rar*) v. Abatere. Incorectitudine. Neregulă. **9** fig. (*psih.; rar*) v. Abatere. Abnormitate. Anomalie. Anormalitate. Derapaj. Deviere. Disfuncţie.

dezordonát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ţinuta lor*) dezmăţat, neglijent, neîngrijit, neordonat, ‹livr.› oscitant, ‹fam.› deşănţat, ‹înv. şi reg.› dezblehuit, ‹reg.› sprehui[2], tâlos, tut[2]. *Sunt mulţi copii dezordonaţi care provin din familii dezorganizate. Are adesea o ţinută dezordonată.* **2** (*mai ales despre gesturi, mişcări ale fiinţelor*) dezarticulat[1], haotic, ‹fig.› lăbărţat. *Vorbeşte tare, făcând gesturi dezordonate. Are mersul dezordonat.* **3** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcţii, despre interioare etc.*) inaspectuos, inestetic, neaspectuos, neestetic, rebarbativ, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› monstruos, ‹arg.› nasol, naşpa, naşparliu, naşpet. *Construcţia prezintă un amestec dezordonat de stiluri arhitectonice.* **4** (*rar; despre căsnicii, familii*) v. Dezorganizat. **II** fig. **1** (*despre manifestări ale gândirii*) ‹fig.› deşirat, dezlânat. *Nu înţelege nimic din relatările lui cam dezordonate.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănţat, dezmăţat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licenţios, necuviincios, nemoral, neruşinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viaţă dezordonat.*

dezorganizá vb. I. tr. (*compl. indică ansambluri structurate*) a destructura, ‹fig.› a desfiinţa, a distruge. *Organizaţia a fost dezorganizată în urma luptei pentru putere.*

dezorganizáre s.f. **1** anomie, debandadă, dezordine, haos, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăţ, ‹fig.; rar› dezmăţare. **2** destructurare, ‹înv.› dezorganizaţie, ‹fig.› desfiinţare, distrugere. *Lupta pentru putere a dus la dezorganizarea statului.*

dezorganizát, -ă adj. **1** anomic, neorganizat. *În unele societăţi viaţa este dezorganizată.* **2** (*despre ansambluri structurate*) destructurat, ‹fig.› desfiinţat, distrus. *Statul dezorganizat a fost preluat de forţe străine.* **3** (*despre căsnicii, familii*) ‹rar› dezordonat. *Provine dintr-o familie dezorganizată.* **4** (*despre mulţimi, colectivităţi*) neorganizat, ‹fig.› amorf, inform. *În piaţă se adunase o mulţime dezorganizată de oameni care scanda lozinci.*

dezorganizáţie s.f. (*înv.*) v. Destructurare. Dezorganizare.

dezorientá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deconcerta, a deruta, a descumpăni, a încurca, a tulbura, a zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reproşul dur primit de la şef l-a dezorientat.*

dezorientáre s.f. **1** derutare, descumpănire. *Aceste legi au ca efect totala dezorientare a populaţiei.* **2** bulversare, debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, încurcătură, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Dezorientarea lui a devenit evidentă la auzul reproşului care i s-a făcut.*

dezorientát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. şi reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas dezorientat când a auzit reproşul şefului.* **2** aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descum-

pănit, năuc, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, huşit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăştiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Dezorientat cum este, a uitat să încuie uşa casei.*

dezorná vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Despodobi.

dezornăt, -ă adj. (*înv.; despre obiecte*) v. Despodobit[2].

dezostení vb. IV. intr., refl. (*înv.; despre oameni*) v. Odihni. Repauza.

dezotrăví vb. IV. tr., refl. (*med.; înv. şi reg.; compl. sau sub. indică oameni ori organismul lor*) v. Dezintoxica.

dezotrăvíre s.f. (*med.; înv. şi reg.*) v. Dezintoxicare. Dezintoxicaţie.

dezoxidá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică substanţe*) a dezoxigena. *A dezoxidat substanţa, îndepărtând, prin diferite procedee chimice sau fizice, oxigenul din conţinutul ei.*

dezoxidánt, -ă adj., s.m. (*chim.*) ‹înv.› dezoxigenant. *Fosforul este un dezoxidant.*

dezoxidáre s.f. (*chim.*) dezoxigenare, ‹înv.› dezoxidaţie. *Dezoxidarea se face cu borax.*

dezoxidát, -ă adj. (*chim.; despre substanţe*) ‹înv.› dezoxigenat. *Substanţele dezoxidate au fost supuse dezoxidării.*

dezoxidáţie s.f. (*chim.; înv.*) v. Dezoxidare. Dezoxigenare.

dezoxigená vb. I. tr. (*chim.; compl. indică substanţe*) a dezoxida.

dezoxigenánt, -ă adj. (*chim.; înv.*) v. Dezoxidant.

dezoxigenáre s.f. (*chim.*) dezoxidare, ‹înv.› dezoxidaţie.

dezoxigenát, -ă adj. (*chim.; înv.; despre substanţe*) v. Dezoxidat.

dezrădăcină vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică plante, mai ales arbori*) ‹livr.› a eradica, ‹pop. şi fam.› a stârpi, ‹reg.› a pustii. *Vijelia a dezrădăcinat mulţi copaci.* **2** (*înv.; compl. indică părţi ale corpului fiinţelor, în special părul*) v. Smulge. **II** fig. **1** (*compl. indică situaţii tensionate, realităţi sociale negative, manifestări extreme etc.*) a desfiinţa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a eradica, a extirpa, ‹fig.; pop. şi fam.› a stârpi. *Corupţia trebuie dezrădăcinată prin legi severe.* **2** (*compl. indică oameni*) ‹fig.; livr.› a depeiza. *Nu-l poate dezrădăcina nimeni din locul său de baştină.* **3** (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică fiinţe, colectivităţi etc.*) v. Cosi. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. Secera.

dezrădăcináre s.f. **I** ‹livr.› eradicare, eradicaţie, ‹pop. şi fam.› stârpire. *Dezrădăcinarea copacilor bătrâni se face cu utilaje speciale.* **II** fig. **1** desfiinţare, lichidare, suprimare, ‹fig.› eradicare, extirpare, ‹fig.; livr.› eradicaţie, ‹fig.; pop. şi fam.› stârpire. *Dezrădăcinarea corupţiei este un imperativ major.* **2** (*înv.*) v. Destrucţie. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire.

dezrădăcinăt, -ă adj. fig. (*despre oameni*) înstrăinat, străin. *O persoană dezrădăcinată are multă nostalgie pentru trecutul său.*

dezrăsucí vb. IV. (*pop.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire toarse*) ‹pop.› a (se) destoarce[2], a (se) dezlâna. **2** tr. (*compl. indică obiecte strânse sub formă de sul*) ‹pop.› a (se) desuci. *Dezrăsuceşte o foiţă de ţigară.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire ori, p. ext., fiinţe*) v. Dezvârti. **4** tr. (*tehn.; compl. indică elemente torsionate*) v. Detorsiona.

dezrăsucíre s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› destoarcere, destors. **2** ‹înv.› desucire. *Prin dezrăsucire aţa nu se mai încâlceşte.* **3** (*tehn.*) v. Detorsionare. Detorsiune.

dezrăsucít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre obiecte strânse sub formă de sul*) ‹înv.› desucit. *Pune foiţa de ţigară dezrăsucită în portţigaret.* **2** (*tehn.; despre elemente torsionate*) v. Detorsionat.

dezregulă vb. I. tr. (*înv.; compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăşi. Zăpăci.

dezreguláre s.f. (*înv.*) v. Deranjare. Răscolire. Răvăşire. Zăpăcire.

dezregulát, -ă adj. (*înv.; despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranjat. Răscolit[2]. Răvăşit[2]. Zăpăcit.

dezrădícă vb. I. tr. **1** (*reg.; compl. indică obiecte sau părţi ale lor care acoperă faţa, părul etc. cuiva*) v. Îndepărta. Înlătura. Lua. Ridica. **2** (*înv.; compl. indică monopoluri, restricţii etc.*) v. Anula. Desfiinţa. **3** (*înv.; compl. indică persoane care ocupă un post*) v. Demite. Destitui. Îndepărta. Scoate.

dezrobí vb. IV. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni, colectivităţi umane, ţări*) a (se) elibera, a (se) emancipa, a (se) libera, ‹înv. şi pop.› a se dezbate[2], a (se) mântui, a (se) slobozi, ‹înv.› a (se) volnici, ‹fig.› a (se) descătuşa, ‹fig.; înv.› a (se) dejuga. *Al. I. Cuza a dezrobit clăcaşii. După cel de-al Doilea Război Mondial, multe ţări s-au dezrobit de sub dominaţia colonialistă.* **2** fig. ‹fig.› a (se) elibera, a (se) emancipa. *A înţeles că trebuie să se dezrobească de constrângerea mentalităţilor învechite. Ştiinţa te dezrobeşte de prejudecăţi.*

dezrobíre s.f. eliberare, emancipare, emancipaţie, liberare, ‹înv. şi pop.› mântuire, slobozire, ‹înv. şi reg.› slobozenie, ‹înv.› slobozie, slobozitură, ‹fig.› descătuşare, ‹fig.; înv.› dejugare. *După cel de- al Doilea Război Mondial, multe ţări au obţinut dezrobirea de sub dominaţia colonialistă.*

dezrobít, -ă adj. (*despre oameni, colectivităţi umane, ţări*) eliberat, emancipat, ‹înv. şi pop.› mântuit, slobozit[2], ‹pop. şi fam.› scăpat, ‹înv.› dezbătut, ‹fig.› descătuşat, ‹fig.; înv.› dejugat[2]. *Clăcaşii dezrobiţi au devenit oameni liberi.*

dezrobitór, -oáre adj., s.m., s.f. eliberator, liberator, ‹înv. şi pop.› mântuitor, slobozitor. *Soldaţii dezrobitori au fost primiţi de populaţie cu flori. Al. I. Cuza este considerat dezrobitorul ţiganilor.*

dezrumení vb. IV. refl. (*pop.; despre femei, artişti etc.*) v. Demachia.

dezsoglăsuí vb. IV. refl. (*lingv.; înv.; despre părţi de vorbire flexibile sau despre părţi de propoziţie*) v. Dezacorda.

dezumanizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) abrutiza, a (se) animaliza, a (se) îndobitoci, ‹înv.› a (se) dobitoci, ‹fig.; înv.› a (se) desufleţi. *Alcoolul dezumanizează omul. Adesea omul se dezumanizează din cauza lipsei culturii.*

dezumanizáre s.f. abrutizare, animalizare, îndobitocire. *Dezumanizarea omului din cauza lipsei culturii apare în multe medii sociale.*

dezumanizát, -ă adj. (*despre oameni*) abrutizat, animalizat, îndobitocit, ‹înv.› dobitocit. *Din cauza alcoolului, unii oameni, dezumanizaţi, devin violenţi.*

dezumflá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică inflamaţii ori corpul fiinţelor, părţi ale acestuia*) a (se) dezinflama, ‹reg.› a se dezgâmfa, a (se) stoci. *Genunchiul tumefiat s-a dezumflat.* **2** (*compl. sau sub. indică obiecte umflate*) a (se) degonfla. *Copilul a dezumflat un balon. I s-a dezumflat unul din cauciucurile maşinii.* **II** fig. **1** tr., refl. (*mai ales fam.; compl. sau sub. indică manifestări ale oamenilor*) a (se) domoli, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a (se) înfrâna, a stăvili, a zăgăzui, ‹fig.; pop. şi fam.› a (se) năbuşi. *Vestea i-a dezumflat avântul.* **2** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Mâhni. Necăji. Otrăvi. Pleoşti. Străpunge. Supăra. **3** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Decepţiona. Dezabuza. Dezamăgi. Deziluziona. Frustra.

dezumfláre s.f. **1** dezinflamare, dezumflat[1], ‹pop.› dezumflătură. *Tratamentul prescris de medic a avut ca rezultat dezumflarea picioarelor.* **2** degonflare. *Din cauza dezumflării unui cauciuc era să facă accident.* **3** fig. (*fam.*) v. Decepţie. Dezabuzare. Dezamăgire. Deziluzie. Frustrare. Frustraţie.

dezumflát[1] s.n. dezinflamare, dezumflare, ‹pop.› dezumflătură.

dezumflát[2]**, -ă** adj. **I** (*despre inflamaţii sau despre corpul fiinţelor ori despre părţi ale acestuia*) dezinflamat. *Este mulţumită că, în urma tratamentului, are din nou picioarele dezumflate.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Decepţionat. Dezabuzat. Dezamăgit. Dezgustat. Deziluzionat. Frustrat. **2** v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Păclos. Pleoştit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Supărat. Trist. Ulcerat.

dezumflătúră s.f. (*pop.*) v. Dezinflamare. Dezumflare. Dezumflat[1].

dezúmple vb. III. tr. (*reg.; compl. indică încărcături, recipiente etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deşerta. Goli.

dezuní vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe care se bat, se încaieră, sportivi care luptă în ring etc.*) v. Despărţi. Separa. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivităţi, popoare*) v. Dezbina. Învrăjbi.

dezuníe s.f. (*înv.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie.

Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

dezunire s.f. (*înv.*) **1** v. Despărțire. Separare. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

dezunít, -ă adj. (*înv.; despre oameni, colectivități, organizații etc.*) v. Dezbinat. Învrăjbit.

dezunitór, -oáre adj. (*gram.; înv.; despre conjuncții*) v. Disjunctiv.

dezuniúne s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

dezvăierát s.n. (*reg.*) v. Desprimăvărare.

dezvălătucí vb. IV. tr. (*rar; compl. sau sub. indică fire înfășurate ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) v. Derula. Desface. Desfășura. Desfira. Deșira. Dezbobina.

dezvăluí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică ilegalități, abateri etc.*) a arăta, a releva, a revela, a sesiza. *Comisia a dezvăluit procuraturii neregulile financiare descoperite în instituție.* **2** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi dezvăluie cât de mult îl iubește. Nu-și dezvăluie nimănui sentimentele.* **3** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) a deconspira, a destăinui, a divulga, ‹fig.› a vinde, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a dezvăluit secretul de fabricație a produsului contra unei mari sume de bani. Numele făptașului a fost dezvăluit.* **4** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales însușiri, caracteristici etc. ale oamenilor*) a arăta, a descoperi, a revela, ‹livr.› a decela. *Oglinda îi dezvăluie urâțenia. Vorbele îi dezvăluie adevărata fire.* **5** refl. a se dovedi, a se învedera, a se manifesta, a se releva. *Specificul național se dezvăluie mai pregnant atunci când ne înfruntăm cu probleme universale.* **6** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică corpul uman ori părți ale lui*) v. Arăta. Descoperi. Dezveli.

dezvăluíre s.f. **1** arătare, revelare. *Dezvăluirea neregulilor din acte i-a atras aprecierea comisiei de control.* **2** destăinuire, divulgare, împărtășire, încredințare, mărturisire, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgație, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *A venit timpul dezvăluirilor. Crezi că dezvăluirea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **3** deconspirare, destăinuire, divulgare. *Pentru dezvăluirea secretului de fabricație a produsului a primit mulți bani.* **4** confesiune, confidență, destăinuire, mărturisire, spovedanie, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă. *A aflat amănunte picante din dezvăluirea ei. Dezvăluirea pe care i-a făcut-o l-a impresionat mult.* **5** descoperire, relevare, revelație, ‹livr.› decelare, decelație. *Dezvăluirea secretului acestei femei a fost imposibilă.*

dezvăscút, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud.

dezvăț s.n. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) dezbărare, dezobișnuire, dezvățare, scăpare, ‹reg.› dezbăr, ‹înv.› dezobișnuință, ‹fig.› debarasare, scuturare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în dezvățul de fumat.*

dezvățá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a se lăsa, a scăpa, ‹înv.› a (se) părăsi, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a dezvățat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate dezvăța de patima jocurilor de noroc.*

dezvățáre s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) dezbărare, dezobișnuire, dezvățare, scăpare, ‹reg.› dezbăr, ‹înv.› dezobișnuință, ‹fig.› debarasare, scuturare, scuturat[1].

dezvârtí vb. IV. tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică fire ori, p. ext., ființe*) ‹pop.› a (se) dezrăsuci. *A dezvârtit firul, ca să nu se încâlcească. Se dezvârtește pentru a nu ameți.*

dezvelí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpul uman ori părți ale lui*) a arăta, a (se) descoperi, ‹rar› a (se) dezvălui, ‹înv. și reg.› a dezvoalbe, ‹reg.› a (se) descutropi, a (se) destruca. *Și-a ridicat rochia dezvelindu-și picioarele frumoase.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, deschizături, găuri etc. acoperite*) a descoperi, ‹înv. și reg.› a destupa. *Săpăturile făcute în zonă au dezvelit locuințe din secolul al XVI-lea.* **3** tr. (*compl. indică statui, monumente etc.*) a inaugura. *A fost de față când a fost dezvelită statuia lui Ștefan cel Mare.* **4** tr. (*rar; compl. indică obiecte, mărfuri, produse etc. ambalate, împachetate*) v. Desface. Despacheta. Dezambala. **5** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică fire înfășurate pe ghem, pe mosor, pe bobină ori obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire*) v. Derula. Desface. Desfășura. Desfira. Deșira. Dezbobina. **6** refl. (*înv.; despre obiecte, piesaje etc. sau despre stări, situații etc.*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Înfățișa. Revela. **II** fig. **1** tr. (*rar; compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) v. Clarifica. Descâlci. Descifra. Descurca. Deslușì. Dezlega. Elucida. Lămuri. Limpezi. Lumina. **2** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică oameni ori reacții ale lor*) v. Descoperi. Destăinui. Trăda. **3** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; înv.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăși. Încredința. Mărturisi. Revela. Spune. Zice.

dezvelíre s.f. **I 1** descoperire. *Un copil poate răci din cauza dezvelirii în timpul somnului.* **2** descoperire, ‹înv. și reg.› destupare, ‹înv.› destupătură. *Pentru reparații, a fost necesară dezvelirea gurii canalului.* **3** (*miner.*) descopertă, dezgolire. *Prin dezvelire, se îndepărtează sterilul care acoperă un zăcământ dintr-o carieră.* **4** inaugurare. *A participat la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare.* **5** (*rar*) v. Despachetare. Despachetat[1]. Dezambalare. **6** (*poetic*) v. Destăinuire. Dezvăluire. Divulgare. Împărtășire. Încredințare. Mărturisire. Revelare. **II** (*înv.*) v. Amplificare. Amploare. Creștere. Dezvoltare. Extensiune. Extindere. Îmbogățire. Lărgime. Lărgire. Mărire.

dezvelít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) descoperit, gol[2], neacoperit, ‹reg.› dezvolbat. *Copilul dezvelit în timpul somnului poate răci.* **2** (*despre obiecte, deschizături, găuri etc. acoperite*) descoperit, ‹înv. și reg.› destupat. *Gura de canal dezvelită este un pericol pentru viața oricui.* **3** (*rar; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud. **II** fig. (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; înv.; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) v. Clar. Coerent. Comprehensibil. Comprehensiv. Deslușit. Explicit. Expres[2]. Inteligibil. Lămurit. Limpede. Net[2]. Precis. Răspicat.

dezvéște vb. III. tr., refl. (*înv.*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage.

dezviná vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

dezvinováre s.f. (*înv.*) v. Dezvinovățire. Disculpare. Justificare. Justificație. Scuză.

dezvinovăți vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) apăra, a (se) disculpa, a (se) justifica, a (se) scuza, ‹rar› a (se) dezvinui, a inocenta, a inocentiza, ‹înv. și reg.› a (se) cura, ‹înv.› a se dezvina, a se dezvinovi, a se îndrepta, a (se) îndreptăți, a (se) mântui. *Degeaba te dezvinovățești, tot nu te cred că n-ai avut timp să-mi scrii câteva rânduri.*

dezvinovățíe s.f. (*înv.*) v. Dezvinovățire. Disculpare. Justificare. Justificație. Scuză.

dezvinovățíre s.f. disculpare, justificare, justificație, scuză, ‹rar› dezvinuire, scuzare, ‹înv.› dezvinovare, dezvinovăție, disculpație, excuzație, ‹ital.› disculpă. *Dezvinovățirea lui nu l-a convins.*

dezvinovățít, -ă adj. (*despre oameni*) disculpat, ‹rar› justificat, scuzat. *Deși a fost iertat, nu s-a simțit dezvinovățit.*

dezvinoví vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

dezvinuí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

dezvinuíre s.f. (*rar*) v. Dezvinovățire. Disculpare. Justificare. Justificație. Scuză.

dezvirgináre s.f. deflorare, defloraţie, ‹pop.› desfeciorire, desfetire. *Dezvirginarea prin violenţă a unei fecioare este o faptă penală.*
dezvirginátă adj. (*despre fecioare*) deflorată, ‹înv.› stricată (v. *stricat*).
dezvoálbe vb. III. **1** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică corpul uman sau părţi ale lui*) v. Arăta. Descoperi. Dezveli. **2** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică oameni ameţiţi de băutură*) v. Dezmetici. Trezi. **3** refl. (*biol.; înv. şi reg.; despre oameni, animale şi păsări*) v. Creşte. Dezvolta. Înălţa. Mări. **4** refl. (*bot.; înv.; despre flori*) v. Deschide. Desface. Desfoia. Ecloza. Înflori. **5** tr. (*înv., compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Destinde.
dezvoálbere s.f. (*biol.; înv.*) v. Creştere. Dezvoltare. Mărire.
dezvocá vb. I. refl. (*reg.*) **1** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanşa. Dezlănţui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **2** (*biol.; despre oameni, animale şi păsări*) v. Creşte. Dezvolta. Înălţa. Mări. **3** (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) v. Desfunda. **4** (*despre elemente care alcătuiesc un tot, un ansamblu*) v. Desprinde. Detaşa. Rupe. Separa.
dezvocát, -ă adj. (*reg.; despre drumuri, căi de acces, terenuri*) v. Desfundat[2]. Impracticabil. Inaccesibil Rău.
dezvolbát, -ă adj. **1** (*înv. şi reg.; despre copii sau despre pui de animale*) v. Crescut[2]. Dezvoltat. Măricel. Măricică. Mărişor. **2** (*înv. şi reg.; despre părţi ale corpului oamenilor sau al animalelor*) v. Dezvoltat. Mare[1]. **3** (*reg.; despre fiinţe, părţi ale corpului etc.*) v. Descoperit. Dezvelit. Gol[2]. Neacoperit.
dezvólt, -oáltă adj. (*înv.; despre realizări, acţiuni etc. ale oamenilor*) v. Amănunţit[2]. Amplu. Detaliat. Dezvoltat.
dezvoltă vb. I. **I** refl. **1** (*biol.; despre oameni, animale şi păsări*) a creşte, a se înălţa, a se mări, ‹înv. şi pop.› a odrăsli, ‹pop. şi fam.› a se ridica, a se sălta, ‹pop.› a se zburătăci, a zburătui, a zburături, ‹fam.› a se lungi, ‹înv. şi reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se dezvoca, a se năstimi. *Pe măsură ce se dezvolta, devenea din ce în ce mai cuminte.* **2** (*biol.; despre fiinţe*) a se împlini. *A crescut şi s-a mai dezvoltat fizic.* **3** (*bot.; despre plante*) a creşte, a trăi, a vegeta, ‹înv. şi reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se învoalbe. *Cactuşii se dezvoltă în condiţii de uscăciune.* **4** (*bot.; despre muguri*) a creşte, ‹rar› a se umfla. *Mugurii cireşului au început să se dezvolte.* **5** (*biol.*) a se forma. *Din aceste seminţe s-au dezvoltat plantele.* **II 1** refl. (*despre oameni, colectivităţi*) a se forma, a se perfecţiona, ‹înv.› a se dezvolvi. *Scriitorul ajuns de timpuriu la măiestrie nu a încetat să se dezvolte. Sportivii se dezvoltă prin antrenamente susţinute.* **2** refl. (*despre state, naţiuni, instituţii, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a evolua, a înainta, a progresa, a propăşi, ‹înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ‹grec.; înv.› a prohorisi, ‹fig.› a creşte, a se ridica, ‹fig.; rar› a câştiga. *Prin seriozitate, cinste şi muncă, un popor poate să se dezvolte rapid.* **3** refl. a înainta, a merge, a progresa. *Societatea din statele avansate se dezvoltă spre o formă superioară de civilizaţie.* **4** refl., tr. a (se) amplifica, a creşte, a (se) extinde, a (se) îmbogăţi, a (se) lărgi, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două ţări s-au dezvoltat în ultimul timp. Împrumutul neologismelor dezvoltă vocabularul unei limbi.* **5** tr. ‹fran.› a developa. *Îşi dezvoltă bine ideea. Şi-a dezvoltat frumos aptitudinile.* **6** tr. fig. (*compl. indică teme ştiinţifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) a dezbate[1], a discuta, a trata. *Cercetătorul dezvoltă o chestiune de istoria limbii române literare vechi.* **7** tr. fig. (*compl. indică sentimente, virtuţi etc.*) ‹fig.› a cultiva, ‹fig.; înv.› a paşte[2]. *Majoritatea românilor dezvoltă dragostea şi respectul pentru tradiţiile populare.* **III** tr. (*compl. indică radiaţii, unde, fascicule etc.*) a degaja, a emana, a emite, a produce, a radia[1], a răspândi, ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard dezvoltă căldură. Petele solare, când sunt prea mari, pot micşora căldura pe care o dezvoltă Soarele.*
dezvoltáre s.f. **I 1** (*biol.*) creştere, mărire, ‹înv.› adaos, crescătură, dezvoalbere. *Dezvoltarea copilului a fost normală.* **2** (*biol.*) ***dezvoltare embrionară*** = embriogeneză, embriogenie. *Dezvoltarea embrionară este procesul de formare şi de dezvoltare a embrionului unui organism animal sau vegetal.* **3** (*bot.*) creştere, vegetare, vegetaţie, ‹rar› crescut[1]. *Dezvoltarea cactuşilor are loc în condiţii de uscăciune. În zonele mai reci perioada de dezvoltare a grâului este mai lungă.* **II 1** prosperitate, ‹fig.› eflorescenţă, înflorire. *Numai o atmosferă de entuziasm poate face posibilă dezvoltarea artistică.* **2** devenire, evoluare, evoluţie, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mişcare. *Societatea omenească este în continuă dezvoltare.* **3** evoluţie, înaintare, mers-înainte, progres, propăşire, ‹rar› avansare, ‹înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ‹fig.› creştere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălţare, ‹fig.; pop. şi fam.› ridicare, săltare. *Dezvoltarea societăţii este un deziderat al tuturor.* **4** desfăşurare, evoluţie, mers, ‹reg.› şiretenie[2], ‹înv.› umblet, ‹fig.› curgere, curs[1], film. *Urmăreşte cu atenţie dezvoltarea evenimentelor.* **5** amplificare, amploare, creştere, extensiune, extindere, îmbogăţire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Dezvoltarea schimburilor comerciale dintre cele două ţări s-a produs în ultimul timp.* **III** degajare, emanare, emanaţie, producere, radiere[1]. *Dezvoltarea de căldură în urma arderii lemnelor a încălzit soba.*
dezvoltát, -ă adj. **I 1** (*despre copii sau despre pui de animale*) crescut[2], măricel, măricică, mărişor, ‹pop. şi fam.› săltat[2], ‹înv. şi reg.› dezvolbat, ‹reg.› măricuţ, măruţ, toitan, ‹fig.› răsărit[1]. *Căţeii dezvoltaţi pot fi daţi spre adopţie.* **2** (*despre părţi ale corpului oamenilor sau al animalelor*) mare[1], ‹înv. şi reg.› dezvolbat. *Vacile din această rasă au ugerele dezvoltate.* **II 1** (*despre popoare, comunităţi umane, civilizaţii, culturi etc.*) avansat, civilizat, evoluat, înaintat, ‹fig.› matur. *Ţările dezvoltate au ajuns la un înalt nivel de civilizaţie.* **2** amplificat, crescut[2], extins, îmbogăţit, lărgit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale dezvoltate au fost benefice pentru economia ţării.* **3** (*despre realizări, acţiuni etc. ale oamenilor*) amănunţit[2], amplu, detaliat, ‹livr.› circumstanţiat, ‹înv.› amănunt, dezvolt, dezvoltator. *După prezentarea comunicării a urmat o dezbatere dezvoltată.* **III** (*despre radiaţii, unde, fascicule etc.*) degajat, emanat, emis, radiat, răspândit. *Soarele, prin căldura dezvoltată, menţine viaţa pe Pământ.*
dezvoltatór, -oáre adj. (*înv.; despre realizări, acţiuni etc. ale oamenilor*) v. Amănunţit[2]. Amplu. Detaliat. Dezvoltat.
dezvolví vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni, colectivităţi*) v. Dezvolta. Forma. Perfecţiona.
di interj. (*adesea cu „i" prelungit; ca îndemn la mers pentru animalele de tracţiune, mai ales pentru cai*) hi!, ‹reg.› ţu!
diabét s.n. (*med., med. vet.*) **1** ‹pop.› boală de zahăr, zahăr. *Diabetul se datorează insuficientei secretări a insulinei de către pancreas.* **2** ***diabet bronzat*** = boala lui Addison (v. *boală*). *Diabetul bronzat este o boală endocrină;* ***diabet renal*** = glicozurie renală. *În diabetul renal este prezentă glucoza în urină, chiar dacă glicemia este normală.*
diabólic, -ă adj. **I** (*mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. şi pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmăşesc. *Numai dintr-un impuls diabolic a putut face o asemenea atrocitate.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, făţarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, şiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. şi fam.› mâţos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriţ, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie diabolică, în care nu poţi avea încredere. Afişează o modestie diabolică.* **2** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, funest, nefast, sinistru, sumbru, ‹fig.› demonic. *Înainte de accident a avut o presimţire diabolică.* **3** ‹fig.› demonic, drăcesc, infernal. *Dansează într-un ritm diabolic.*
diác s.m. **1** (*în cancelariile domneşti din Ţările Rom.*) grămătic, pisar, scrib, scriitor, uricar, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofeţel. *Diecii întocmeau şi copiau acte.* **2** (*în Biserica Ortodoxă*) cântăreţ, dascăl, paracliser, psalt, ţârcovnic, ‹la catolici› cantor, ‹înv. şi reg.› peveţ, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Diacul exe-*

cută cântările și citirile în timpul serviciului religios. **3** (*înv.*) v. Cărturar. Erudit. Învățat[2]. Savant.

diacetilmorfínă s.f. (*chim., farm.*) heroină, ‹arg.› cal, cal alb, căluț, doamna albă (v. *doamnă*), praf, pulbere. *Diacetilmorfina este o substanță care are acțiune analgezică, sedativă și stupefiantă.*

diachíl s.n. (*med.; înv.*) ‹înv.› talion. *Diachilul servea la fixarea unui pansament sau conținea diferite substanțe medicamentoase.*

diacíd, -ă adj., s.m. (*chim.*) biacid. *Compusul diacid are două funcții acide.*

diaconál, -ă adj. (*bis.; astăzi rar*) v. Diaconesc.

diaconáș s.m. (*bis.; fam.*) ‹fam.› diaconel.

diaconát s.n. (*bis.; înv.*) v. Diaconie.

diăconă s.f. diaconiță, ‹înv. și reg.› diaconeasă. *Diacona este soția diaconului.*

diaconeásă s.f. (*înv. și reg.*) v. Diaconă. Diaconiță.

diaconél s.m. (*bis.; fam.*) ‹fam.› diaconaș.

diaconésc, -éască adj. (*bis.*) ‹astăzi rar› diaconal. *Viața diaconească nu este ușoară.*

diaconíe s.f. (*bis.*) ‹înv.› diaconat. *A fost dat afară din diaconie.*

diaconíță s.f. diaconă, ‹înv. și reg.› diaconeasă.

diacopíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Concediu. Vacanță.

diacrísis s.n. (*grec.; înv.*) v. Omenie.

diacrónic, -ă adj. (*despre metode de studiu, puncte de vedere etc.*) cronologic, evolutiv, istoric. *Într-o cronică expunerea faptelor este diacronică.*

diadémă s.f. coroană, ‹înv.› cerc, cunună, ‹reg.› sârmă. *O diademă regală este de o valoare inestimabilă.*

diadóh s.m. (*polit.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

diadohíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

diafán, -ă adj. **I 1** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase diafană.* **2** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, fin[1], gingaș, gracil, grațios, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul diafan.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori diafane.* **2** (*despre lumină*) difuz, palid, slab, stins[2], ‹fig.› potolit[2]. *Când cerul este acoperit de nori, lumina este diafană. Odată cu înserarea, lumina devine diafană.*

diafaníe s.f. (*tipogr.*) diafanografie, tipar transparent. *Diafania este un procedeu de tipărire cu cerneluri transparente, pe celofan, celuloid etc.*

diafanín, -ă adj. (*rar; despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav.

diafanitáte s.f. **1** transparență, ‹rar› străvezime, ‹înv.› prevedere, străvedere, transparițiune. *Pictorul este uimit de diafanitatea desăvârșită a aerului.* **2** (*rar*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

diafanografíe s.f. (*tipogr.*) diafanie, tipar transparent.

diafanoscopíe s.f. (*med.*) diascopie, transiluminare. *Diafanoscopia este o metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete).*

diafendisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **2** refl. (*despre oameni*) v. Apăra. Împotrivi.

diafíză s.f. (*anat.*) corpul osului (v. *corp*). *Diafiza este partea mediană a unui os lung, situată între două extremități sau epifize.*

diafóră s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Deosebire. Diferență. Nepotrivire. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

diaforétic, -ă adj. (*despre medicamente, agenți, substanțe etc.*) sudorifer, sudorific, ‹rar› sudoral. *Substanțele diaforetice provoacă o transpirație abundentă.*

diafototropísm s.n. (*biol.*) diaheliotropism. *Diafototropismul este tendința unor organe ale plantelor de a crește într-o poziție perpendiculară față de direcția razelor luminoase.*

diafragmátic, -ă adj. (*med.*) frenic. *Nervul diafragmatic realizează inervația motorie a diafragmei.*

diafragmatíță s.f. (*med.*) ‹înv.› diafragmită. *Diafragmatita este inflamația diafragmei.*

diafrágmă s.f. **1** (*anat.*) ‹înv.› pielea foalelui (v. *piele*). *Diafragma separă cavitatea toracică de cea abdominală, având rol esențial în respirație.* **2** (*fotogr.*) blendă. *Diafragma este alcătuită din mai multe plăcuțe opace mobile.* **3** (*tehn.*) membrană. *Diafragma este o placă elastică, subțire, care poate vibra, producând, transmițând sau reproducând sunetele.*

diafragmíță s.f. (*med.; înv.*) v. Diafragmatită.

diaftoréză s.f. (*geomorf.*) metamorfism retrograd, retrometamorfism, retromorfism. *Diaftoreza este un proces metamorfic prin care șisturile cristaline se adaptează unor condiții de metamorfism mai puțin intens.*

diagnóstic s.n. (*med., med. vet.*) **1** diagnoză, ‹astăzi rar› pronostic. *Medicul i-a stabilit diagnosticul și i-a dat medicația necesară.* **2** ***diagnostic serologic*** = reacție serică, reacție serologică, seroaglutinare, serodiagnostic, seroreacție. *Diagnosticul serologic este folosit pentru evidențierea anticorpilor specifici produși de microbii respectivi.*

diagnostícă vb. I. tr. fig. a pronostica. *Criticul literar a diagnosticat deja romanul.*

diagnóză s.f. **1** (*med., med. vet.*) diagnostic, ‹astăzi rar› pronostic. **2** fig. ‹fig.› prognoză. *Diagnoza criticului literar a fost justă.*

diagonál, -ă adj., adv., s.f. **1** adj. (*despre linii, direcții etc.*) cruciș, înclinat, oblic, pieziș, ‹înv.› diagonalic, piezișat, plecat[2]. *Orientarea acestor linii este diagonală.* **2** adv. (*modal*) înclinat, oblic, pieziș, ‹reg.› vintriș, ‹înv.› piezișat. *Liniile sunt trasate diagonal.* **3** s.f. (*geom.*) ‹înv.› piezișime. *Diagonala unește două vârfuri opuse ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate în planuri diferite.*

diagonălic, -ă adj. (*înv.*) v. Diagonal. Înclinat. Oblic. Pieziș.

diagonalicéște adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› diagonalmente.

diagonalménte adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› diagonalicește.

diagrámă s.f. **1** grafic, ‹rar› epură. *Diagrama are rolul de a descrie evoluția unui fenomen, corelația între două mărimi etc.* **2** (*meteor.*) ***diagramă aerologică*** = emagramă. *Diagramele aerologice sunt obținute în urma sondajelor radio în altitudine.* **3** (*inform.*) ***diagramă logică*** = logigramă, organigramă, schemă logică. *Diagrama logică este reprezentarea unui algoritm cu ajutorul unor simboluri grafice.*

diaheliotropísm s.n. (*biol.*) diafototropism.

dialagít s.n. (*geol.; înv.*) v. Rodocrozit.

dialcoól s.m. (*chim.*) diol. *Dialcoolul are două grupe hidroxil în moleculă.*

dialéct s.n. **1** (*lingv.*) idiom, ‹rar› dialectism, vorbire, ‹înv. și pop.› vorbă. *Dialectele limbii române sunt: dacoromâna, macedoromâna (aromâna), meglenoromâna, istroromâna.* **2** (*lingv.*) ***dialect vegliot*** = vegliotă. *Dialectul vegliot se vorbea în insula dalmată Veglia.* **3** (*sociol., lingv.*) ***dialect social*** = sociolect. *Dialectul social este varietatea socială a unei limbi, folosită de un individ în procesul comunicării, într-un anumit context sociolingvistic.* **4** (*lingv.; impr.*) v. Grai. Idiom.

dialectál, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire etc.*) ‹înv.› dialectic. *A întocmit mai multe monografii dialectale.*

dialectalísm s.n. (*lingv.*) dialectism. *Dialectalismul este un fapt de limbă propriu unui dialect sau provenind de la un dialect.*

dialéctic, -ă s.f., s.m., adj., adv. **I** (*filos.*) **1** s.f. (*în Ev. Med.*) logică formală. *Dialectica era arta deosebirii adevărului de neadevăr.* **2** s.m. (*înv.*) v. Dialectician. **II** adj. **1** (*filos.*) ‹înv.› dialecticesc. *Cei doi au un dialog dialectic.* **2** (*lingv.; înv.; despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire etc.*) v. Dialectal. **III** adv. (*modal; filos.*) ‹înv.› dialecticește. *Tratează problema dialectic.*

dialecticésc, -éască adj. (*filos.; înv.*) v. Dialectic.

dialecticéște adv. (*filos.; înv.*) v. Dialectic.

dialectician s.m. (*filos.*) ‹înv.› dialectic. *Este un dialectician al actualei generații de filosofi.*

dialectísm s.n. (*lingv.*) **1** dialectalism. **2** (*rar*) v. Dialect. Idiom. **3** (*rar*) v. Grai. Idiom.

dializatór s.n. (*chim.*) dializor.

dializór s.n. **1** (*chim.*) dializator. *Cu ajutorul dializorului se efectuează procesul de separare a unei substanțe cu dispersie coloidală de particule.* **2** (*tehn. med.*) hemodializor, rinichi artificial. *Dializorul servește la înlocuirea*

temporară a funcțiilor rinichiului, eliminând produșii toxici din sânge, fără a modifica compoziția acestuia.

dialóg s.n. **1** conversație, convorbire, discuție, interlocuțiune, ‹livr.› colocuțiune, colocviu, ‹pop. și fam.› cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit[1], ‹fam.› conversare, parolă, șuetă, ‹înv. și reg.› vorbire, ‹reg.› divănire, turvin, ‹înv.› beseadă, tăinit, voroavă, ‹turc.; înv.› musaferea, ‹fig.; rar› duet. *Nu prea are chef de dialog. Cei doi au un dialog banal.* **2** (*inform.*) chat, conversație, discuție.

dialogá vb. I. intr. (*despre oameni*) a conversa, a discuta, a se întreține, a vorbi, ‹livr.› a conferi, ‹rar› a convorbi, a dialogiza, ‹pop. și fam.› a (se) sfătui, ‹reg.› a gomoni, a povesti, a turvini, ‹înv.› a băsădi, a discura, a discurirui, a răspunde, a vorovi, ‹arg.› a galibardi. *Au dialogat o noapte întreagă. Diplomații au dialogat în engleză. Dialoghează adesea pe net cu prietenii.*

dialogál, -ă adj. **1** dialogic. *Expunerea este întreruptă de momente dialogale.* **2** (*rar; despre opere literare*) v. Dialogat.

dialogát, -ă adj. (*despre opere literare*) ‹rar› dialogal, dialogic. *Forma dialogată este specifică romanului.*

dialógic, -ă adj. **1** dialogal. **2** (*rar; despre opere literare*) v. Dialogat.

dialogizá vb. I. intr. (*rar; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.

diamánt s.n. (*mineral.*) ‹rar› lumină, ‹înv. și pop.› adamant, ‹înv.› olmaz. *Diamantul are cea mai mare duritate dintre toate mineralele.*

diamantáriu, -ie adj. (*înv.; despre minerale sau despre luciul lor*) v. Adamantin. Diamantic. Diamantin.

diamantát, -ă adj. (*rar; despre minerale sau despre luciul lor*) v. Adamantin. Diamantic. Diamantin.

diamántic, -ă adj. (*despre minerale sau despre luciul lor*) adamantin, diamantin, ‹rar› diamantat, diamantos, ‹înv.› diamantariu. *Piatra are un luciu diamantic.*

diamanticále s.f. pl. (*înv.*) **1** (*mineral.*) v. Piatră nestemată. Piatră prețioasă. Piatră rară. Piatră scumpă. **2** v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.

diamantín, -ă adj. (*despre minerale sau despre luciul lor*) adamantin, diamantic, ‹rar› diamantat, diamantos, ‹înv.› diamantariu.

diamantós, -oásă adj. (*rar; despre minerale sau despre luciul lor*) v. Adamantin. Diamantic. Diamantin.

diametrál adv. (*modal*) ‹înv.› diametraliceș-te. *Linia îi separă diametral.*

diametralicéște adv. (*modal; înv.*) v. Diametral.

diamétru s.n. **1** (*geom.*) ‹înv.› osie, retez. *Diametrul cercului este de 10 cm.* **2** (*silv.; reg.*) v. Clupă. Compas forestier.

diănă s.f. (*bot.*) **1** (*rar*) v. Camfor. Izmă. Mentă (*Mentha piperita*). **2** (*rar*) ***diană-sălbatică*** v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Mentha pulegium*). **3** (*reg.*) v. Izmă-creață. Mentă-creață (*Mentha crispa*).

diandríe s.f. (*biol.*) dispermie. *Diandria este fecundarea unui ovul de către doi spermatozoizi.*

diapazón s.n. (*muz.*) ambitus, întindere, registru. *Diapazonul reprezintă totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical.*

diarée s.f. **1** (*med., med. vet.*) ‹înv. și pop.› vintre, ‹pop. și fam.› cufureală, trecătură, ‹pop.› ieșire afară, lamoste, pântecare, pântecăraie, pântecărie, pârțuică, spârcâială, spârcâitură, treapăd, trepădare, trepădat, trepădătură, ‹fam.› deranjament, ‹înv. și reg.› scursoare, scursoare fără sânge, urdinare, urdinarea cea lină (v. *urdinare*), urdinat, ‹reg.› corșag, ruptoare, scurgere, treacăt, trecătură, urdinătură, urdineală, urdiniș, urdinuș, țârfuică, verzătură, vitricel, ‹înv.› lienterie, scursură, scursură fără sânge, ‹vulg.› căcărie. *A cumpărat un medicament contra diareii.* **2** (*fam.*) ***diaree verbală*** v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvragit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifășuială. Tăifășuire. Tăifășuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

diaríst, -ă s.m., s.f. (*lit.*) memorialist. *Diaristul este autor de jurnale.*

diascopíe s.f. (*med.*) diafanoscopie, transiluminare. *Diascopia este o metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete).*

diasistém s.n. (*lingv.*) ‹rar› supersistem. *Diasistemul este un sistem lingvistic desprins din analiza a două sisteme (graiuri, dialecte) cu similitudini parțiale.*

diastalisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărți. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Sciziona. Separa.

diastáză s.f. **1** (*biochim.*) biocatalizator, catalizator organic, enzimă, ferment. *Diastaza are rol de catalizator pentru reacțiile din celulele vii.* **2** (*biochim.*) amilază. *Diastaza este produsă de pancreas.* **3** (*biochim.*) maltază. *Diastaza este o enzimă în salivă, în sucul pancreatic sau în sucul intestinal care transformă maltoza în glucoză.* **4** (*med.*) disjuncție. *Diastaza este depărtarea anormală între două suprafețe articulate.*

diastázic, -á adj. (*biochim.*) enzimatic, ‹astăzi rar› zimogen. *Face experiențe de sinteză diastazică.*

diastemátic, -ă adj. (*muz.; înv.; despre sunete, note, acorduri muzicale etc.*) v. Mlădiat. Modulat.

diastematomielíe s.f. (*med.*) diplomielie. *Diastematomielia este dublarea congenitală a măduvei spinării, ca urmare a unei anomalii vertebrale.*

diastémă s.f. **1** (*anat.*) strungăreață (v. *strungăreț*), ‹pop.› strungă, ‹reg.› postrungă, rărime, răriște, rărătură. *Băiatul are diastema dintre dinții incisivi frontali anormal de mare.* **2** (*înv.; adesea urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Interval. Răstimp. Timp. Vreme. **3** (*înv.*) v. Depărtare. Distanță. Interval. Spațiu.

diástolă s.f. (*fiziol.*) ‹înv.› slăbire. *Diastola este dilatarea și relaxarea ritmică a cavităților inimii în momentul în care sângele ajunge din venele mari în auricule și din acestea în ventricule.*

diátă s.f. (*jur.; înv.*) v. Testament.

diatermán, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, medii*) diatermic. *Mediul diaterman are o bună conductibilitate termică.*

diatérmic, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, medii*) diaterman.

diatermíe s.f. (*med., med. vet.*) termopenetrație, transtermie. *Diatermia este un procedeu fizioterapeutic de încălzire a unor organe sau țesuturi.*

diatermocoagulăre s.f. (*med.*) electrocoagulare. *Diatermocoagularea este coagularea țesuturilor realizată cu ajutorul diatermiei.*

diatéză s.f. (*gram.*) ‹înv.› voce. *Diateza este o categorie gramaticală a verbului care arată raportul dintre acțiune și autorul ei.*

diatómic, -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) biatomic. *O substanță diatomică are doi atomi.*

diatomít s.n. (*mineral.*) kieselgur, pământ de diatomee, pământel, tripoli. *Diatomitul este întrebuințat ca material izolant, ca material filtrant, ca agregat pentru betoane, drept suport pentru fabricarea dinamitei și a altor explozivi.*

diatríbă s.f. (*lit.*) pamflet, ‹livr.› libel, ‹înv.› paschil, paschinadă, polojenie. *Ion C. Brătianu a publicat diatribe în limba franceză.*

diávol s.m. demon, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împeliț*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul

(v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, şlactraful, ucigaşul (v. *ucigaş*), ‹înv.› ghighiuţă, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înşelăciosul (v. *înşelăcios*), înşelătorul (v. *înşelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. şi reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1].

diavolésc, -eáscă adj. (*mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. şi pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmăşesc. *Numai dintr-un impuls diavolesc a putut face o asemenea atrocitate.*

diavolésțe adv. (*modal*) drăceşte, satanic, ‹înv.› diavoliceşte. *Râde diavoleşte.*

diavólic, -ă adj. (*înv.; mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.

diavolicéște adv. (*modal; înv.*) v. Diavoleşte. Drăceşte. Satanic.

diavolíe s.f. (*înv.*) **1** v. Abjecţie. Abominaţie. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârşăvie. Mişelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoşenie. Păcătoşie. Scelerateţe. Scelerăţie. Ticăloşenie. Ticăloşie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Intrigă. Maşinaţie. Uneltire.

diavolíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Drăcime.

diavolíță s.f. **1** drăcoaică, tartoriţă, ‹rar› drăciţă, ‹înv. şi pop.› drăcoaie, drăculiţă, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› zgripţuroaică, ‹pop.› diavoloaică, faraonoaică, idoliţă, idoloaică, ‹reg.› diavoloaie, sarsaoroaică, spurcoaică, spurcoaie, tărtăroaică. *Are ochi de diavoliţă.* **2** fig. ştrengăriţă, drăcoaică, ‹fig.› tartoriţă, ‹fig.; pop.› diavoloaică, ‹fig.; reg.› zgâtie. *Tânăra diavoliţă îl priveşte pe sub gene.*

diavoloáică s.f. (*pop.*) **1** v. Diavoliţă. Drăcoaică. Tartoriţă. **2** fig. v. Diavoliţă. Drăcoaică. Ştrengăriţă. Tartoriţă.

diavoloáie s.f. (*reg.*) v. Diavoliţă. Drăcoaică. Tartoriţă.

díba adv. (*modal; reg.; de obicei repetat; în legătură cu vb. de mişcare*) v. Tiptil.

dibáci, -ce adj. (*despre oameni*) **1** abil, destoinic, deştept, industrios, ingenios, iscusit, isteţ, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. şi pop.› meşteşugos, ‹pop. şi fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meşter, ‹înv. şi reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meşteşugareţ, meşteşugaş, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător dibaci.* **2** ager, agil, comprehensiv, deştept, inteligent, iscusit, isteţ, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. şi reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoş, schitaci[1], sfătos, ştram, ‹înv.› deşteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezgheţat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălţat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte dibaci.*

dibázic, -ă adj. (*chim.; despre acizi*) bibazic. *Acizii dibazici au în moleculă doi atomi de hidrogen.*

dibăcí vb. IV. (*pop. şi fam.*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **2** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) v. Nimeri.

dibăcíe s.f. **1** abilitate, destoinicie, dexteritate, ingeniozitate, iscusinţă, isteţie, isteţime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, ştiinţă, talent, uşurinţă, ‹livr.› periţie, ‹rar› îndemânaţie, tărie, trezie, ‹pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› pricepuţie, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră dibăcia chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** artă, iscusinţă, îndemânare, măiestrie, meşteşug, pricepere, stil, ştiinţă, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă dibăcie.* **3** agerime, agilitate, deşteptăciune, dexteritate, inteligenţă, iscusinţă, isteţime, îndemânare, pricepere, ‹înv. şi pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteţeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Îşi întrecea prietena prin dibăcie şi eficienţă.*

dibenzoíl s.n. (*chim.*) benzil, difenildicetonă. *Dibenzoilul este folosit la prepararea unor medicamente.*

dibisí vb. IV. tr. (*reg.; adesea cu determ. locale*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

diblagíu s.m. (*muz.; rar*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

diblár s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

dibláș s.m. (*muz.; pop.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

díblă s.f. **1** (*muz.; pop.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină. **2** (*anat.; arg.*) v. Craniu. Cutie craniană.

díblu s.n. (*tehn.*) gujon, ‹rar› tiplu. *În diblu se fixează un şurub.*

dibuí vb. IV. **I 1** intr. (*mai ales despre oameni*) a bâjbâi, a orbecăi, a pipăi, ‹pop.› a moşmoni, ‹înv. şi reg.› a orbeca, ‹reg.› a horhăi, a horhoti, a mătănănăi, a mâşmâi, a moşcoti. *Dibuia prin camera întunecoasă.* **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică stări, situaţii, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a înţelege, a sesiza, ‹fig.› a descifra, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuţit dacă poate să dibuie asemenea nuanţe.* **2** (*compl. indică situaţii, stări, împrejurări etc.*) a tatona, ‹fig.› a pipăi, a sonda, ‹fig.; înv. şi pop.› a undi. *Nu este sigur dacă trebuie să intre în afacere, de aceea mai dibuie încă.*

dibuiálă s.f. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură. *Nu-i place dibuiala prin întuneric.*

dibuíre s.f. **1** bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură. **2** fig. tatonare, ‹fig.› pipăire, sondaj, sondare. *După doi ani de dibuire, s-a hotărât să-şi deschidă afacerea.*

dibuít[1] s.n. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, orbecăială, orbecăire, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură.

dibuít[2], -ă adj. fig. (*rar; despre realităţi perceptibile cu ajutorul simţurilor*) v. Imprecis. Indefinibil. Indistinct. Neclar. Nedefinibil. Nedesluşit. Nelămurit. Neprecis. Nesigur. Vag.

dibuitúră s.f. (*înv.*) v. Bâjbâială. Bâjbâire. Bâjbâit. Bâjbâitură. Dibuială. Dibuire. Dibuit[1]. Orbecăială. Orbecăire. Orbecăit.

dicán s.m. (*jur.; arg.*) v. Judecător.

dicánic, -ă adj. (*jur.; înv.*) v. Judecătoresc. Judiciar.

dicăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

dicăsí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre fiinţe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Bate. Izbi. Lovi. **4** tr. (*compl. indică oameni*) v. Extorca. Jefui.

dicăsít, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe*) v. Bătut[2]. Lovit.

dicefál, -ă adj. (*despre animale sau feţi*) bicefal, bicefalic. *Un şarpe dicefal are două capete.*

dichís[1] s.n. (*pop. şi fam.*) **1** v. Parură. Podoabă. **2** (*tehn.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă.

dichís[2], -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) v. Bucuros. Mulţumit. Satisfăcut. Vesel. Voios.

dichiseálă s.f. aranjare, aranjat[1], dichisire, ferchezuială, ferchezuire, gătire, gătit[1], ‹pop. şi fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. *Pentru a merge la teatru, a durat mult dichiseala ei.*

dichisí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aranja, a (se) ferchezui, a (se) găti, a (se) împodobi, ‹rar› a (se) pomăda, ‹pop. şi fam.› a (se) drege, ‹pop. şi fam.; iron.› a (se) moţa, ‹pop. şi fam.; deprec.› a (se) sclivisi, ‹pop.› a (se) chiti[1], ‹fam.› a se felezui, a (se) pompona, a (se) spilcui, ‹înv. şi reg.› a (se) muchilipsi, a (se) podobi, a (se) tocmi, ‹reg.› a (se) câştiga, a se corcodi, a (se) distălui, a se felezi, a se linciuri, a se nielcoşi, a (se) pădăi, a (se) puţui, a (se) puţului, a (se) schili, a (se) tighini, a (se) titiri, ‹înv.› a (se) stoli, ‹fig.; peior.› a se lustrui, ‹arg.› a se şanja,

a (se) şucări. *Aşteaptă să mă dichisesc ca să pot merge la teatru!* **2** tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunţa. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **3** tr. (*arg.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

dichisíre s.f. aranjare, aranjat[1], dichiseală, ferchezuială, ferchezuire, gătire, gătit[1], ‹pop. şi fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire.

dichisít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) aranjat[2], cochet, elegant, fercheş, ferchezuit, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› faşionabil, ‹pop. şi fam.› dres[3], ‹pop. şi fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mişto, spilcuit, ‹reg.› cinaş, faidoş, ghilosit, nialcoş, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, ţifraş, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, şucar, ţigluit. *Este o încântare să-şi vadă soţia mereu dichisită.*

dichíu s.m. (*bis.; înv. şi reg.*) v. Econom.

dicián[1] s.m. (*bis.; reg.*) v. Econom.

dicián[2] s.n. (*chim.*) cian, cianogen. *Dicianul are miros de migdale amare.*

diclín, -ă adj. (*bot.; despre flori*) monogam, monosexuat, unisexuat, ‹rar› unisexual. *Florile dicline au organe de reproducere de un singur sex.*

dicloretilénă s.f. (*chim.*) clorură de viniliden. *Din dicloretilenă se obţin fire textile.*

diclormetán s.n. (*chim.*) clorură de metilen. *Diclormetanul se foloseşte ca agent frigorific.*

dicotiledón, -ă adj. (*bot.; înv.; despre plante*) v. Dicotiledonat.

dicotiledonát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ‹înv.› dicotiledon. *Plantele dicotiledonate au două cotiledoane în embrion.*

dicroít s.n. (*mineral.*) cordierit. *Dicroitul este un silicat natural de aluminiu şi magneziu.*

dicromatísm s.n. (*med.*) dicromatopsie, dicromazie. *Dicromatismul este efectul ochiului care nu poate distinge decât două dintre cele trei culori fundamentale.*

dicromatopsíe s.f. (*med.*) dicromatism, dicromazie.

dicromazíe s.f. (*med.*) dicromatism, dicromatopsie.

dictá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cuvinte, texte, note muzicale etc.*) ‹înv.› a dictălui, a dictui. *Dictează secretarei o adresă.* **2** a impune, ‹înv.› a dictălui, a dictui. *Nu-i poţi dicta cuiva un anume mod de viaţă.*

dictám s.m. (*bot.; înv. şi reg.*) v. Frăsinel (*Dictammus albus*).

dictámen s.n. (*livr.*) v. Imbold. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent.

dictánt s.n. (*înv.*) v. Dictare.

dictáre s.f. ‹rar› dicteu, ‹înv.› dictant, dictarisire, dictaţie. *Elevii învaţă să scrie după dictare.*

dictarisíre s.f. (*înv.*) v. Dictare.

dictatór s.m. (*polit.*) autocrat, despot, potentat, satrap, tiran, ‹înv.› autocrator, samoderjeţ. *Dictatorul îşi foloseşte nelimitat puterile discreţionare.*

dictatorésc, -eáscă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri politice, state etc.*) v. Absolutist. Autocrat. Autocratic. Despotic. Dictatorial. Samavolnic. Satrapic. Tiranic.

dictatoriál, -ă adj. (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, autocratic, despotic, samavolnic, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state dictatoriale au evoluat spre democraţie.*

dictatóric, -ă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri politice, state etc.*) v. Absolutist. Autocrat. Autocratic. Despotic. Dictatorial. Samavolnic. Satrapic. Tiranic.

dictatoríe s.f. (*polit.; înv.*) v. Dictatură[1].

dictatúră[1] s.f. (*polit.*) ‹înv.› dictatorie. *Multe state au scăpat de dictatură în epoca modernă.*

dictatúră[2] s.f. (*înv.*) v. Arhivă.

dictáţie s.f. (*înv.*) v. Dictare.

dictăluí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică cuvinte, texte, note muzicale etc.*) v. Dicta. **2** v. Dicta. Impune.

dictéu s.n. (*rar*) v. Dictare.

dictiofór, -ă adj. (*despre structuri, organe vegetale etc.*) reticular, reticulat, textiform. *Structurile dictiofore sunt alcătuite în forma unei reţele (de puncte sau de linii).*

dictiozóm s.n. (*biol.*) aparat Golgi. *Dictiozomul este un organit celular care are rol secretor.*

dictón s.n. aforism, cugetare, maximă, sentinţă, ‹livr.› adagiu, gnom, ‹rar› apoftegmă, parimie, ‹pop.› zicere, ‹fam.› panseu, vorbă, ‹înv.› pildă. *Citeşte cu plăcere o carte de dictoane.*

dictuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică cuvinte, texte, note muzicale etc.*) v. Dicta. **2** v. Dicta. Impune.

dícţie s.f. **I** (*şi în forma* ***dicţiune***) pronunţare, rostire, ‹grec.; înv.› profora. *Un actor trebuie să aibă o dicţie perfectă.* **II** (*înv.; în forma* ***dicţiune***) **1** v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **2** v. Alocuţiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolaţiune. **3** v. Elocuţiune.

dicţionár s.n. (*lingv.*) **1** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) lexicon, vocabular, ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› condică, cuvântar, glosar, lexicografie, lexicologie, vorbar. *Şi-a cumpărat un dicţionar de termeni medicali.* **2** ***dicţionar enciclopedic*** = enciclopedie. *Un dicţionar enciclopedic cuprinde cunoştinţe din toate domeniile de activitate;* ***dicţionar portativ*** = ‹înv.› dicţionar purtăreţ, vocabular purtăreţ. *Dicţionarul portativ cuprinde un număr redus de cuvinte şi de sensuri, putând fi uşor mânuit datorită formatului său mic;* (*înv.*) ***dicţionar purtăreţ*** v. Dicţionar portativ.

dicţiúne s.f. = dicţie.

dicumarímă s.f. (*farm.*) dicumarol. *Dicumarina este o substanţă cu acţiune anticoagulantă, substituindu-se vitaminei K.*

dicumaról s.n. (*farm.*) dicumarină.

didáct, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; deprec.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convenţional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretenţios. Retoric.

didáctic, -ă adj. **I** (*pedag.*) **1** şcolar[2]. *Este ocupat cu întocmirea programei didactice.* **2** pedagogic. *Studenţii sunt în practică didactică.* **II** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; deprec.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convenţional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretenţios. Retoric.

didacticísm s.n. (*în artă, literatură*) tezism, ‹rar› didactism. *Didacticismul este suprasolicitarea aspectelor explicative, etico-pedagogice, în detrimentul celor emoţionale, estetice.*

didactísm s.n. (*în artă, literatură; rar*) v. Didacticism. Tezism.

didahíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

didáscal, -ă s.m., s.f. (*pedag.; înv.*) v. Dascăl. Învăţător.

didascalíe s.f. (*înv.*) v. Învăţătură. Ştiinţă.

dídi s.n. (*fam.; în limbajul copiilor mici*) v. Suzetă. Tetină.

didinéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Pejmă (*Amberboa moschata*).

didíu s.m. (*în tradiţii şi obiceiuri populare; reg.*) v. Căpetenie. Conducător. Vătaf.

diduí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

díe s.f. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-roşu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*).

diecél s.m. (*reg.*) ‹înv.› diecuţ.

diecésă s.f. (*reg.*) ‹reg.› dieciţă. *Diecesa este soţia diacului.*

diecéşte adv. (*modal; înv.*) v. Latineşte.

diecezán, -ă adj. (*relig.*) eparhial, episcopal, ‹înv. şi pop.› vlădicesc, ‹înv.› episcopesc, episcopic, pastoral. *La mănăstire a venit în inspecţie un revizor diecezan.*

diecéză (diocéză) s.f. (*relig.*) eparhie, episcopat, episcopie, ‹înv. şi pop.› vlădicie. *Dieceza este condusă de un episcop.*

diecí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoaşterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări.

diecíţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› diecesă.

diecúţ s.m. (*înv.*) v. Diecel.

diegétic, -ă adj. (*lit.; despre creaţii artistice, manieră de expresie etc.*) epic, narativ. *Autorul a optat în favoarea unui stil diegetic.*

diegéză s.f. (*lit.; rar*) v. Istorie. Istorisire. Naraţiune. Poveste. Povestire.

dieléctric, -ă adj., s.m. (*electr.*) **1** adj. (*despre materiale*) izolant, izolator. *Materialele dielectrice frecvent folosite sunt: sticla, mica, uleiurile minerale şi parafina.* **2** s.m. izolant. *Dielectricul este un material izolator din punct de vedere electric.*

dielectrolíză s.f. (*fiz., chim.*) cataforeză. *Dielectroliza este deplasarea spre catod a particulelor dintr-o soluţie coloidală, sub acţiunea câmpului electric.*

diéne s.f. pl. (*chim.*) diolefine. *Dienele sunt hidrocarburile cu două duble legături în moleculă.*

dierétic, -ă adj. (*chim.; înv.; despre substanțe*) v. Corodant. Coroziv.
dietár, -ă adj. (*jur.; înv.*) v. Testamentar.
dietăș s.m. (*jur.; înv.*) v. Testator.
diétă[1] s.f. (*med., med. vet.*) regim, ‹reg.› pază, ‹înv.› cumpăt, post[2], post limpede (v. *post*[2]). *Nu se abate de la dieta prescrisă de doctor.*
diétă[2] s.f. (*polit.; în Germania și în Austria; nm. pr.*) Landtag. *Dieta este organul legislativ al unui land.*
dietétic, -ă adj., s.f. **1** (*despre alimente, regimuri alimentare etc.*) ‹înv.› dieticesc. *Mănâncă numai alimente dietetice.* **2** s.f. sitiologie. *Dietetica se ocupă cu studiul alimentelor.*
dieteticiăn, -ă s.m., s.f. ‹înv.› dietetist. *S-a dus la un dietetician pentru a-i stabili un regim alimentar adecvat.*
dietetíst, -ă adj. (*înv.*) v. Dietetician.
dieticésc, -eáscă adj. (*înv.; despre alimente, regimuri alimentare etc.*) v. Dietetic.
difamánt, -ă adj. (*livr.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Compromițător. Degradant. Degradator. Dezonorant. Infamant. Infamator. Înjositor. Nedemn. Rușinos.
difazát, -ă adj. (*electron.; despre circuite electrice, motoare și aparate electrice etc.*) bifazat, bifazic. *Circuitul difazat are două faze.*
difemíl s.m. (*chim.*) bifenil. *Difenilul este folosit în industria hârtiei sau ca intermediar în sinteze organice.*
difenilcetónă s.f. (*chim.*) benzofenonă. *Difenilcetona este folosită în cosmetică și la prepararea produselor fotoprotectoare.*
difenildicetónă s.f. (*chim.*) benzil, dibenzoil. *Difenildicetona este folosită la prepararea unor medicamente.*
difenilpropilamínă s.f. (*farm.*) metadonă, sintalgon. *Difenilpropilamina se administrează dependenților de droguri în faza de sevraj.*
diferemânt s.n. (*înv.*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.
diferénd s.n altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hără[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de diferend între cei doi parteneri de afaceri.*
diferént, -ă adj. (*înv.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Neasemănat.
diferență s.f. **1** deosebire, diferențiere, discriminare, discriminație, distincție, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferențializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune. *Democrația presupune egalitatea pentru toți în fața legii, fără diferență.* **2** deosebire, nepotrivire, ‹livr.› disparitate, ‹înv. și pop.› despărțire, osebire, ‹înv. și reg.› despărțenie, ‹reg.› deschilinire, ‹înv.› dezbinare, osebiciune, osebitură, useabeală, ‹grec.; înv.› diaforă, ‹fig.› distanță. *Deși frați, este o mare diferență de caracter între ei.* **3** (*mat.*) rest, ‹înv.› rămășiță[1], restanță. *Diferența este rezultatul unei scăderi.* **4** deosebire, ecart. *Ce diferență este între cele două valori?* **5** (*la j. de noroc sau la bursă*) fluctuație, instabilitate, schimbare, ‹fig.› oscilație. *Ia în calcul diferențele zilnice ale cursului bursei.* **6** (*fiz.*) ***diferență de fază*** = defazaj. *Diferența de fază este diferența dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeași frecvență.*
diferențiá vb. I. **1** tr. (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni*) a deosebi[2], a desluși, a discerne, a distinge, ‹rar› a discrimina, ‹înv. și pop.› a osebi[2], ‹reg.› a deschilini, ‹înv.› a dezjudeca, ‹fig.› a cerne. *Când ia o hotărâre, încearcă să diferențieze bine avantajele și dezavantajele pe care le are.* **2** refl. a se deosebi[2], a diferi, a varia[2], ‹înv.› a se feluri. *Gusturile se diferențiază de la om la om.* **3** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a alege, a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a identifica, a recunoaște. *Îl vei putea diferenția din mulțime după pălăria mexicană pe care o poartă.*
diferențiál s.n. **I** (*tehn.; la autovehicule*) angrenaj diferențial. *Diferențialul favorizează învârtirea, cu viteze diferite, a două roți coaxiale.* **II** (*anat.; la oameni: arg.*) **1** v. Dos. Fund. Șezut. **2** v. Fesă.
diferențializáre s.f. (*rar*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.
diferențiát, -ă adj. (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferit, divers, felurit, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție diferențiată de tablouri.*
diferențiére s.f. deosebire, diferență, discriminare, discriminație, distincție, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferențializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune.
diferí vb. IV. intr. a se deosebi[2], a se diferenția, a varia[2], ‹înv.› a se feluri.
diferíre s.f. (*înv.*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.
diferít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe, lucruri etc.*) deosebit, distinct, neasemănat, ‹rar› distins, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› diferent, diferitor. *Cele două păsări aparțin unor specii diferite.* **2** deosebit. *Nu se pot face comparații, deoarece este vorba despre epoci diferite.* **3** deosebit, distinct, separat, ‹rar› neunit, ‹înv.› chilin. *Cântărețul avea un program diferit în spectacol.* **4** (*despre idei, teorii, concepții, opinii etc.*) deosebit, divergent, ‹astăzi rar› variu. *Cei doi au păreri diferite despre viață.* **5** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, divers, felurit, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. **6** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, eterogen, felurit, împestrițat, mixt, pestriț, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice diferite.* **7** (*despre grupuri de ființe*) divers, felurit, pestriț, variat. *La spectacol a participat un public diferit.* **II** adv. (*modal*) altcum, altcumva, altfel, altminteri, ‹înv.› îndealtfel, îndealtminterea. *Cunoscutele versuri, când sunt rostite de acest mare actor, sună diferit.*
diferitór, -oáre adj. (*înv.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Neasemănat.
dificíl, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) anevoie, anevoios, greu, laborios, ‹livr.› dificultos, ‹rar› penibil, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹reg.› belaliu, ‹înv.› nevoincios. *Munca pe care trebuie să o facă este dificilă.* **2** (*despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) anevoios, greu, ‹fig.› delicat, gingaș, ingrat, ‹fig.; înv.› scabros. *Este în situația dificilă de a-l refuza.* **3** (*despre modalități de abordare a unor probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acțiuni etc. ale oamenilor*) anevoios, greu, ‹livr.› dificultos, ‹fig.› aspru, spinos. *Se confruntă adesea cu aspectele dificile ale cercetării arheologice.* **4** complicat, greu. *Are de rezolvat o problemă dificilă la matematică.* **5** (*mai ales despre creații ale oamenilor*) greu, pretențios. *S-a interpretat o uvertură dificilă, care a cerut un efort deosebit din partea instrumentiștilor.* **6** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) anevoios, greoi, ‹astăzi rar› silnic. *Are un mers dificil din cauza anchilozei.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) mofturos, năzuros, ‹pop.› gingaș, lingav, ‹reg.› cioturos, sârmos, scarandiv, ‹fig.; rar› subțire. *Este un copil dificil la mâncare.* **2** (*despre ființe sau, p. ext., despre organisme care se adaptează greu la un anumit mediu*) pretențios, ‹livr.› dificultos, ‹înv.› discolios. *Șeful ei este o persoană extrem de dificilă.* **III** adv. (*modal*) **1** anevoie, greu, ‹pop.› grăpiș. *Această teoremă a fost dificil de înțeles pentru mulți elevi.* **2** abia, anevoie, anevoios, greoi, greu. *Se mișcă dificil fără baston.*
dificultá vb. I. refl., tr. (*livr.; sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) v. Agrava. Înrăutăți.
dificultáte s.f. **1** greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenientă, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, po-

trivnicie, ‹înv. şi reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoinţă, apărare, apărătură, discolie, nevoinţă, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucţie, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea dificultate în cercetarea lor.* **2** greu, greutate. *Îl apasă dificultatea sarcinii pe care o are de îndeplinit.* **3** greutate, problemă, ‹fig.› nod. *Nu vede nicio dificultate în aplanarea acestui conflict.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) impas, încurcătură, ‹fig.› strâmtoare, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv. şi pop.› strâmtoreală, ‹fig.; înv.› strâmtură, strânsoare. *A obligat-o să accepte condiţiile contractului într-un moment când se afla în dificultate.* **5** (*mai ales la pl.* ***dificultăţi***) greutate, neajuns[1], necaz, şicană, ‹fig.; fam.› strâmbe (v. *strâmb*). *Vecinii îi fac tot felul de dificultăţi.* **6** adversitate, greutate, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Se revoltă împotriva dificultăţilor sorţii.* **7** (*mai ales la pl.* ***dificultăţi***) greutate, neajuns[1], vicisitudine, ‹fam.› angarale (v. *angara*). *Dificultăţile luptei pentru existenţă transformă omul.* **8** complexitate. *Chestiunile se rezolvă în funcţie de gradul lor de dificultate.*

dificultós, -oásă adj. (*livr.*) **1** (*despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios. **2** (*despre modalităţi de abordare a unor probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acţiuni etc. ale oamenilor*) v. Anevoios. Dificil. Greu. **3** (*despre fiinţe sau, p. ext., despre organisme care se adaptează greu la un anumit mediu*) v. Dificil. Pretenţios.

difidént, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

difidénţă s.f. (*livr.*) v. Bănuială. Circumspecţie. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

difíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) bifoliat, bifoliolat. *Plantele difile au două foliole.*

difluént s.m. (*hidrol.*) defluent. *Difluentul se formează prin divizarea apelor unui râu.*

difluénţă s.f. (*hidrol.*) defluenţă. *Difluenţa este desfacerea în două braţe a cursului unui râu.*

difomíe s.f. (*muz.; înv.*) v. Duet. Duo.

difórm, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) hâd, hidos, monstruos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. şi fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluţit[2], ‹fam.› şui[3], înv. şi reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearic, păcleş, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este diform. Are mâinile diforme.* **2** (*despre obiecte, lucruri etc. sau despre părţi ale lor*) deformat, strâmb, ‹pop. şi fam.› scofâlcit, ‹reg.› ciumpaş. *Scândurile diforme ale duşumelei trebuie înlocuite.* **3** (*despre materiale, obiecte etc.*) inform. *În urma accidentului, maşina a devenit o masă diformă de fiare.*

diformitáte s.f. **1** (*în opoz. cu „frumuseţe"*) hâdoşenie, hidoşenie, imundicitate, imundiţie, schilodeală, schilodenie, sluţenie, urâţenie, ‹rar› sluţie, ‹pop. şi fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. şi reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, şoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluţie. *O sperie diformitatea bărbatului.* **2** (*med.*) ***diformitate fizică*** = viciu de conformaţie.

difosfát s.m. (*chim.*) pirofosfat. *Difosfatul este o sare a acidului pirofosforic.*

difterie s.f. (*med.; şi* ***difterie faringiană***) angină difterică, angină faringiană, ‹pop.› şopârlaiţă, ‹reg.› bolfă, şopârlariţă. *Difteria este o boală contagioasă acută.*

diftí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăţa. Povăţui. Sfătui.

difúz, -ă adj. **I 1** (*despre lumină*) palid, slab, stins[2], ‹fig.› diafan, potolit[2]. *Când cerul este acoperit de nori, lumina este difuză. Odată cu înserarea, lumina devine difuză.* **2** împrăştiat, risipit. *Este un ansamblu unitar, nu o aglomerare de elemente difuze.* **3** (*despre glasuri, sunete, zgomote etc.*) confuz, nedesluşit, vag, ‹înv.› îngăimător, neauzit. *Vocile oamenilor au devenit difuze după ce ei s-au îndepărtat de locul manifestaţiei.* **4** (*despre senzaţii, impresii*) confuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedesluşit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzaţie difuză de teamă. De câteva zile are o durere difuză în piept.* **II** fig. (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînţeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod difuz. Viitorul ei este difuz.*

difuzá vb. I. **I 1** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiaţii, emanaţii, mirosuri etc.*) a împrăştia, a propaga, a răspândi, a revărsa, a risipi, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare difuzează lumina în toate colţurile curţii. Radiatorul difuzează căldură.* **2** refl. (*despre mirosuri etc.*) a adia, a se împrăştia, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a răzbi, a se revărsa, ‹pop. şi fam.› a se lăţi. *Parfumul crinilor se difuzează peste tot.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ştiri, zvonuri etc.*) a (se) duce[2], a (se) împrăştia, a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. şi pop.› a purta, ‹pop. şi fam.› a (se) lăţi, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbiţa, a zbura, ‹fig.; pop. şi fam.› a clopoţi, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Difuzează prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veştile rele se difuzează peste tot.* **2** tr., refl. pas. (*despre aparate sau instalaţii de telecomunicaţii; compl. sau sub. gram. indică filme, muzică, programe de divertisment etc.*) a (se) emite, a (se) transmite. *Postul ProTV difuzează în această seară un film nou cu Mel Gibbson. La radio s-a difuzat ultimul recital al cvartetului Voces.* **3** tr. (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învăţături etc.*) a lansa, a populariza, a propaga, a propovădui, a răspândi, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de ştiinţă difuzează ideile cele mai valoroase prin intermediul cărţilor.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică presa, cărţi, CD-uri etc.*) a (se) distribui. *Cartea s-a difuzat în toate librăriile. Casa de discuri difuzează DVD-urile în toate magazinele de profil.* **5** tr. (*com.; compl. indică produse, bunuri etc.*) a desface, a plasa, a vinde, ‹înv. şi reg.› a cheltui, ‹reg.› a petrece. *Editorii difuzează cărţile prin librării.*

difuzáre s.f. **I** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care indică radiaţii, emanaţii, mirosuri etc.*) împrăştiere, propagare, răspândire, revărsare, ‹rar› vărsare. *A pus la intrare un bec puternic pentru difuzarea luminii în toate colţurile curţii. Difuzarea căldurii de la calorifer este uniformă în cameră.* **II 1** difuziune, propagare, răspândire, transmitere, ‹fam.› vânturare. *Presa, televiziunea şi radioul se ocupă cu difuzarea ştirilor.* **2** (*telec.*) emitere, transmitere. *Difuzarea programelor radiofonice muzicale se face la anumite ore.* **3** distribuire. *Difuzarea cărţilor în librării revine editorilor.* **4** (*com.*) desfacere, plasare, vânzare, vindere, ‹înv.› debit, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Difuzarea cărţilor la un preţ moderat este o decizie înţeleaptă a editorilor.*

difuzibilitáte s.f. (*fiz.*) difuzivitate. *Difuzibilitatea este mărimea care caracterizează un material din punctul de vedere al capacităţii sale de a fi bun conductor al căldurii.*

difuziúne s.f. **1** difuzare, propagare, răspândire, transmitere, ‹fam.› vânturare. **2** (*livr.*) v. Prolixitate.

difuzivitáte s.f. (*fiz.*) difuzibilitate.

difuzór s.n. (*electron.*) boxă, hautparleur, incintă acustică, speaker. *Casetofonul are difuzoarele foarte puternice.*

dig s.n. (*hidrotehn.*) ‹pop.› înfundătură, ‹înv. şi reg.› zăgaz, ‹reg.› opritoare. *Digurile se construiesc pentru a preveni inundaţiile.*

digerá vb. I. tr. **I** (*fiziol.; despre organele digestive sau, p. ext., despre fiinţe; compl. indică alimente introduse în organism*) a mistui, ‹astăzi rar› a elabora, ‹pop. şi fam.› a râşni, ‹pop.› a măcina, ‹înv.› a honipsi, a omesti. *Stomacul ei nu digeră bine mâncarea.* **II** fig. **1** ‹fig.› a gusta, a înghiţi. *Nu digeră glumele făcute pe seama lui.* **2** ‹fig.› a rumega, a rumina. *A digerat îndelung vorbele lui.*

digerábil, -ă adj. (*fiziol.; despre alimentele introduse în organism*) digestibil, ‹rar› digest. *Castravetele este greu digerabil.*

digerăre s.f. (*fiziol.*) digestie, mistuire, ‹rar› mistuială, pepsie, stomac, ‹înv.› elaboraţie, omestitură. *Există o gamă de alimente a căror digerare se face cu greutate.*

digerăt, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre alimentele introduse în organism*) mistuit. *O parte din alimentele digerate sunt asimilate de organism.*

2 fig. ‹fig.› rumegat[2]. *Ideea digerată a fost pusă în practică.*
digést, -ă adj. (*fiziol.; rar; despre alimentele introduse în organism*) v. Digerabil. Digestibil.
digéste s.f. pl. (*jur.; în Antic. romană*) pandecte. *Digestele erau culegeri de hotărâri ale jurisconsulților romani.*
digestíbil, -ă adj. (*fiziol.; despre alimentele introduse în organism*) digerabil, ‹rar› digest.
digéstie s.f. (*fiziol.*) digerare, mistuire, ‹rar› mistuială, pepsie, stomac, ‹înv.› elaborație, omestitură.
digestór s.n. (*fiz.; ieșit din uz*) v. Cazan cu abur. Căldare de abur.
dighíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*).
digíi s.m. pl. v. Ițari.
dígit s.m. (*inform., electron.*) cifră.
digitálă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Digitalis purpurea*; degețel, degețel-roșu, ‹pop.› degetariță, ‹reg.› deget-roșu, degetărel, degetăruș, năpăstrocel, țâța-oii (v. *țâță*). **2** *Digitalis grandiflora;* degetar, degetar-roșu, ‹pop.› degetariță, degețel, degețel-de-pădure, ‹reg.› clopoței (v. *clopoțel*), degetărel, degetărel-roșu, degetărică, degetăruț, floarea-degetarului (v. *floare*), iarba-degetarului (v. *iarbă*), iarba-degetului (v. *iarbă*), iarbă-de-plămâni, iarbă-de-tripăl, țâța-oii (v. *țâță*), țâța-vacii (v. *țâță*), urechea-boului (v. *ureche*). **II** (*farm.*) digitalină, digitoxină.
digitalínă s.f. (*farm.*) digitală, digitoxină. *Digitalina este folosită în tratamentul bolilor cardiovasculare și ca diuretic.*
digitalísm s.n. (*med.*) intoxicație digitalică. *Digitalismul poate apărea mai ales la pacienții cardiaci.*
digitalizá vb. I. tr. (*inform., electron.*) ‹rar› a digitiza. *A digitalizat semnalele analogice, transformându-le în semnale digitale.*
digitalizáre s.f. (*inform., electron.*) ‹rar› digitizare.
digitát, -ă adj. (*bot.; despre lobii frunzelor simple, despre foliolele frunzelor compuse sau despre nervuri*) palmat, palmiform. *Frunzele digitate au marginile adânc crestate, în forma unei mâini cu degetele depărtate.*
digitatór s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
digitiză vb. I. tr. (*rar; inform., electron.*) v. Digitaliza.
digitizáre s.f. (*rar; inform., electron.*) v. Digitalizare.
digitoxínă s.f. (*farm.*) digitală, digitalină.
diglosíe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Bilingvism.
diglót, -ă adj. (*lingv.; înv.; despre oameni*) v. Bilingv.
digná vb. I. tr. (*înv.*) v. Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Lua. Opina. Pricepe. Socoti. Susține.
digní vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.
dignitáte s.f. (*înv.*) v. Demnitate.
digresiúne s.f. divagare, divagație, excurs, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹înv.› excursie, ‹fig.› ocol, ocoliș, paranteză, ‹fig.; rar› raznă. *S-a scuzat pentru că a făcut câteva digresiuni în discursul său.*
dihái adv. (*la compar., precedat de „mai"; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› abitir. *Băiatul făcea treabă mai dihai ca o fată.*
dihánie s.f. **1** (*zool.*) animal, bestie, fiară, jivină, sălbăticiune, ‹înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de dihaniile pădurii.* **2** arătare, colos, gigant, matahală, namilă, titan, uriaș, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buștiuhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătărală, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare dihania.* **3** (*ornit.; reg.*) v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*). **4** (*înv.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).
dihăní vb. IV. intr., refl. (*reg.; despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) v. Deșela. Istovi. Speti.
dihibridáre s.f. (*biol.*) dihibridism. *Dihibridarea este hibridarea experimentală între genitori din două soiuri sau specii cu caractere diferite.*
dihibridísm s.n. (*biol.*) dihibridare.
dihidrofoliculínă s.f. (*farm.*) estradiol. *Dihidrofoliculina este folosită în tratamentul unor boli, ca osteoporoza sau cancerul.*
dihidromorfinónă s.f. (*farm.*) dilauden. *Dihidromorfinona este un derivat puternic al morfinei, utilizat ca analgezic.*
dihocát, -ă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfârșiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit.
diholozíd s.n. (*chim.*) dizaharidă. *Maltaza, zaharoza, lactaza sunt diholozide.*
dihónie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.
díhor s.m. (*zool.*) **1** (*și **dihor-comun, dihor-de-câmp, dihor-negru-de-uscat, dihor-puturos***) *Putorius putorius*; ‹rar› iltis, ‹înv.› sângeap. **2** (*reg.*) v. Bursuc. Viezure (*Meles meles*). **3** (*reg.*) ***dihor-de-apă*** v. **a** Lutră. Vidră (*Lutra lutra* sau *Lutra vulgaris*); **b** Nurcă (*Lutreola lutreola*); ***dihor-de-copac*** v. Jder (*Martes martes*).
dihotóm, -ă adj. (*bot.; despre inflorescențe, tulpini etc.*) dihotomic. *Tulpinile dihotome se ramifică în două părți egale.*
dihotómic, -ă adj. (*bot.; despre inflorescențe, tulpini etc.*) dihotom.
dihotomíe s.f. (*inform.*) căutare binară. *Dihotomia este tehnica de căutare a unei informații într-un tablou ordonat.*
dihulí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.
dijbón s.n. (*reg.*) ‹reg.› prăjină. *Cu dijbonul se leagă încărcătura de paie sau de fân dintr-un car.*
dijmár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmuitor, ‹înv.› zeciuitor. *Dijmarul era persoana însărcinată cu strângerea dijmelor.*
dijmăș s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› dijmător. *Dijmașul era țăranul dependent, obligat la plata dijmei.*
díjmă s.f. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) zeciuială, ‹înv.› azeace, azeciuire, dijmăritură, madea, zece, zecime. *Dijma era o dare în natură sau în bani, reprezentând a zecea parte din produsele principale, percepută de domn și de biserică de la producători.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; și **dijmă la tarla***) zeciuială, ‹înv.› orânduială. *Dijma la tarla era o parte din producția obținută de țărani pe tarlalele primite de la proprietarul acestora.* **3** (*fin.; reg.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent.
dijmălí vb. IV. tr. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.; compl. indică dijme*) v. Dijmui. Zeciui.
dijmărie s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmărit.
dijmărít s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› dijmărie. *Dijmăritul era o dare în natură percepută asupra pământului.*
dijmăritúră s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmă. Zeciuială.
dijmătór s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› dijmaș.
dijmuí vb. IV. tr. **I 1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; compl. indică dijme*) a zeciui, ‹înv.› a dijmăli. **2** (*peior.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** fig. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Cosi. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. Secera.
dijmuiálă s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmuire, dijmuit[1], ‹înv.› zeciuire, zeciuit[1]. *Dijmuiala era acțiunea de strângere a dijmei.*
dijmuíre s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmuială, dijmuit[1], ‹înv.› zeciuire, zeciuit[1].
dijmuít[1] s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmuială, dijmuire, ‹înv.› zeciuire, zeciuit[1].
dijmuít[2], -ă adj. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; despre produse*) zeciuit[2]. *Roadele dijmuite reveneau proprietarului feudal.*
dijmuitór s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmar, ‹înv.› zeciuitor.
dilacerá vb. I. tr. (*rar; compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia.
dilaceráre s.f. (*med.*) ‹rar› dilacerație. *Dilacerarea este ruptura unui țesut sau a unui organ.*
dilacerăție s.f. (*med.; rar*) v. Dilacerare.
dilán s.m. (*bot.; reg.*) v. Arbore. Copac. Pom.
dilatá vb. I. **1** refl. (*despre unele corpuri*) ‹pop.› a se umfla. *O bară de metal încălzită se dilată. La căldură, aerul se dilată.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) a (se) deschide, a

(se) lărgi, a (se) mări, ‹pop.› a (se) lăți. *Mirosul puternic îi dilată nările. Bronhiile se dilată mult sub acțiunea adrenalinei.*

dilatăbil, -ă adj. (*fiz.; despre unele corpuri*) expansibil, expansiv. *Gazele sunt dilatabile. Mercurul este un corp dilatabil.*

dilatánt, -ă adj. (*despre anumite substanțe, forțe etc. sau despre efectul lor*) dilatator. *Cafeina are efect dilatant.*

dilatáre s.f. **1** dilatație. *Forțele de coeziune au rol în dilatarea corpurilor.* **2** (*fiz.*) destindere, detentă, expansiune. *Prin dilatare se produce creșterea volumului specific al unui fluid.* **3** ‹pop.› umflare. *Prin încălzire, se produce dilatarea unei bare de metal.* **4** (*med., med. vet.*) dilatație, lărgire, mărire. *Anumite substanțe provoacă dilatarea vaselor sangvine.*

dilatát, -ă adj. **1** (*despre unele corpuri*) ‹pop.› umflat. **2** (*despre organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) lărgit, mărit[3]. *Are nările dilatate.*

dilatatór, -oáre adj. (*despre anumite substanțe, forțe etc. sau despre efectul lor*) ‹rar› dilatant.

dilatáție s.f. **1** dilatare. **2** (*med., med. vet.*) dilatare, lărgire, mărire.

dilațiúne s.f. (*rar*) v. Amânare. Încetinire. Întârziere.

dilaudén s.n. (*farm.*) dihidromorfinonă.

dileálă s.f. **1** (*psih.; fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*arg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

diléct, -ă adj. (*livr.*) v. Favorit. Predilect. Preferat.

dilecțiúne s.f. (*livr.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație.

dilemátic, -ă adj. (*despre situații, probleme etc.*) ‹livr.› hamletian.

diletá vb. I. intr., refl. (*înv.; despre oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli.

diletánt, -ă s.m., s.f., adj. amator, neprofesionist, ‹deprec.› ucenic, ‹arg.› urechist. *Nu apela la serviciile lui, întrucât este un diletant.*

diletántic, -ă adj. (*despre creații ale oamenilor, despre cunoștințele, pregătirea etc. lor*) diletantist, diletantistic, superficial. *Are o pregătire diletantică în domeniul medicinei.*

diletantísm s.n. amatorism, neprofesionalism, neprofesionism. *Detestă diletantismul în orice meserie.*

diletantíst, -ă adj. (*despre creații ale oamenilor, despre cunoștințele, pregătirea etc. lor*) diletantic, diletantistic, superficial.

diletantístic, -ă adj. (*despre creații ale oamenilor, despre cunoștințele, pregătirea etc. lor*) diletantic, diletantist, superficial.

dilí vb. IV. **1** refl. (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **2** tr. (*fam.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni. **3** tr. (*fam.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **4** tr. (*arg.; compl. indică obiecte*) v. Da[2]. Transmite. Trece.

dilibắu s.n. (*med.; arg.*) v. Casă de nebuni (v. *casă*[1]). Casă de sănătate (v. *casă*[1]). Ospiciu. Spital de psihiatrie.

diligént, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

diligénță[1] s.f. (*transp.*) poștalion, poștă[1], ‹înv.› căruță de poștă, menzil, olac. *Diligența transporta călători, bagaje și corespondență.*

diligénță[2] s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Strădanie. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

dilimác adj. (*arg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

dilimăche adj. invar. (*arg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

dilimán, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; pop.* și *fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

dilimandrós adj. (*arg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

dilít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

dilíu, -íe adj., s.m., s.f. (*psih.; fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

diliván, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

dilogíe s.f. (*lit.*) **1** bilogie. *Dilogia este o operă dramatică cu două acțiuni distincte.* **2** (*livr.*) v. Ambiguitate. Echivoc.

diluá vb. I. **1** tr. (*compl. indică soluții, băuturi, mâncăruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a îndoi, a subția, ‹fig.› a alungi, a lungi. *Negustorul a diluat vinul cu apă.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, senzații etc.*) a se alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a diluat în urma instalării termopanelor la ferestre.*

diluáre s.f. **1** diluție, subțiere. *Diluarea oțetului se face cu apă.* **2** fig. alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Diluarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.*

diluát, -ă adj. **I** (*despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) îndoit, slab, subțiat, subțire, ‹reg.› apătos, rărit[2], spălăcit, ‹înv.› întins[2], ‹fig.; pop.› lungit. *Nu bea vin diluat.* **II** fig. **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹fig.› înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele diluate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› descusut, dezlânat, deznodat, ‹fig.; pop.› lăbărțat. *Discursul a fost prea diluat.*

diluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli.

dilúție s.f. diluare, subțiere.

diluviál, -ă adj. (*geol.*) diluvian, glaciar, pleistocen, ‹înv.› diluvios. *Căldare diluvială. Circ diluvial. Lac diluvial. Piemont diluvial.*

diluviós, -oásă adj. (*geol.; înv.*) v. Diluvial. Diluvian. Glaciar. Pleistocen.

diluviăn, -ă adj., s.n. (*geol.*) **1** adj. diluvial, glaciar, pleistocen, ‹înv.› diluvios. **2** s.n. cuaternar inferior, diluviu, glaciar, pleistocen. *În diluvian a apărut omul.*

dilúviu s.n. **1** (*în Biblie*) potop. *În timpul diluviului au pierit toate viețuitoarele de pe pământ, cu excepția acelora de pe arca lui Noe.* **2** (*geol.*) cuaternar inferior, diluvian, glaciar, pleistocen.

dimensionál, -ă adj. spațial. *Foarte mici, după criteriul dimensional, ochii lui erau obositor de intenși.*

dimensiúne s.f. **I 1** mărime, măsură, proporție, ‹fam.› calibru, ‹înv.› mărie[1], mărire, ‹fig.› scară. *Dormitorul are o dimensiune normală.* **2** format[1], mărime. *Într-o bibliotecă cărțile pot fi aranjate și după dimensiune.* **3** volum, ‹fam.› gabarit. *Basculanta are o dimensiune apreciabilă.* **II** fig. **1** importanță, însemnătate, relevanță, semnificație, valoare, ‹fig.› preț. *Viața ei a căpătat o altă dimensiune din momentul apariției copilului.* **2** aspect, ‹fig.› latură, parte. *Trebuie să se evidențieze dimensiunea pozitivă a acestei opere.*

dimér s.m. (*chim.*) moleculă dublă. *Dimerul este rezultat din combinarea a două molecule din aceeași specie de substanțe.*

dimerlíe s.f. (*metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.

dimetilbenzén s.m. (*chim.*) xilen. *Dimetilbenzenul este folosit în industria lacurilor, a coloranților, a cauciucului etc.*

dimetilcetónă s.f. (*chim.*) acetonă, propanonă. *Dimetilcetona se folosește ca solvent în industria lacurilor și a vopselelor.*

dimíe s.f. **1** (*țes.*) aba, pănură, ‹pop.› suman, ‹reg.› șubă, zeghe. *Poartă o haină țărănească de dimie.* **2** (*rar*) v. Cioareci.

dimigoríe s.f. (*înv.*) v. Alocuțiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Luare de cuvânt. Prolațiune.

dimineáță s.f. **1** ‹înv. și reg.› mânecare, mânecat. *Vor pleca în excursie mâine, dimineață.* **2** (*bot.; reg.*) v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*).

diminuá vb. I. **I** tr., refl. (*arată cantitatea*) **1** a descrește, a (se) împuțina, a (se) micșora,

a (se) reduce, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a sărăci, ‹înv.› a (se) puțina. *Numărul fumătorilor se diminuează continuu.* **2** (*compl. sau sub. indică greutăți, poveri, încărcături etc.*) a (se) micșora, a (se) reduce, a (se) ușura. *Pentru ca un balon să se ridice în aer trebuie să se diminueze cantitatea de lest.* **II** (*indică intensitatea*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, senzații etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a diminuat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr. (*indică intensitatea; compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost diminuat cu talent diplomatic.* **III** refl. (*indică durata*) a descrește, a se micșora, a se reduce, a scădea, a se scurta, ‹pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea se diminuează, iar ziua crește.* **IV** tr., refl. (*indică dimensiunea*) a descrește, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a (se) pitici, ‹reg.› a scăpăta, ‹fig.; pop.› a se pișca. *Spre seară, coborând spre asfințit, globul soarelui se diminuează.* **V** tr. (*compl. indică valoarea, calitatea etc. cuiva sau a ceva*) a micșora, a scădea, ‹fig.› a știrbi. *Nimic nu-i poate diminua reputația.*

diminuáre s.f. **I** (*arată cantitatea*) **1** descreștere, împuținare, micșorare, reducere, scădere, ‹livr.› deperdiție, diminuție, ‹rar› descaladare, ‹înv.› puținare. *În ultimul timp se observă o diminuare a numărului fumătorilor.* **2** micșorare, reducere, ușurare. *Ridicarea în aer a unui balon depinde de diminuarea lestului.* **II** (*indică intensitatea*) alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Diminuarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **III** (*indică dimensiunea*) descreștere, micșorare, reducere, scădere, ‹rar› descaladare. *Extinderea satului a dus la diminuarea suprafeței terenului cultivat.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) micșorare, scădere, ‹fig.› știrbire, ‹fig.; înv.› știrbitură. *Critica poate juca un rol important în diminuarea valorii unei opere.*

diminuát, -ă adj. **I 1** (*arată cantitatea*) împuținat, micșorat, redus, scăzut, ‹înv.› prostrat. *Numărul diminuat al fumătorilor este o realitate.* **II** (*indică intensitatea*) **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele diminuate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere diminuată este mai ușor de suportat.* **3** (*despre neînțelegeri, conflicte etc.*) aplanat[2], atenuat, ‹fig.› dezamorsat, edulcorat, estompat. *Conflictul diminuat a adus mai multă liniște în casă.* **III** (*indică dimensiunea; în opoz. cu „larg", „mare"; despre suprafețe, spații etc.*) descrescut, micșorat, redus, scăzut. *Suprafețele aride diminuate sunt în atenția agronomilor.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) **1** micșorat, scăzut, ‹fig.› știrbit. *A hotărât să iasă la pensie, din cauza prestigiului diminuat.* **2** (*med., med. vet.; despre însușiri sau manifestări ale organismului uman ori animal*) micșorat, redus, scăzut, ‹înv.› prostrat. *Nu poate ieși noaptea fără însoțitor, din cauza acuității reduse a vederii.*

diminuéndo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) descrescendo.

diminutivă vb. I. tr. (*lingv.*) a diminutiviza. *Copiii diminutivează numele obiectelor.*

diminutivál, -ă adj. (*lingv.; despre derivate lexicale*) ‹înv.› dezmierdător. *În limba română există multe sufixe diminutivale.*

diminutivăre s.f. (*lingv.*) ‹rar› diminutivizare. *În limbajul copiilor diminutivarea este excesivă.*

diminutivizá vb. I. tr. (*lingv.*) a diminutiva.

diminutivizáre s.f. (*lingv.; rar*) v. Diminutivare.

diminúție s.f. (*livr.; indică cantitatea*) v. Descreștere. Diminuare. Împuținare. Micșorare. Reducere. Scădere.

dimlíi subst. pl. (*înv.*) v. Pantalon.

dimorfíe s.f. (*biol.*) dimorfism.

dimorfísm s.n. (*biol.*) dimorfie. *Dimorfismul este proprietatea anumitor specii vegetale sau animale de a se prezenta sub două forme distincte.*

dimpotrívă adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** advers, contrar, opus, potrivnic, ‹înv.› împotrivit, opozit. *Partea dimpotrivă a pierdut procesul.* **2** (*înv. și pop.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **II** adv. **1** (*modal*) invers, împotrivă, ‹înv. și pop.› vârtos. *Lucrurile s-au petrecut dimpotrivă.* *Slăbise el sau dimpotrivă?* **2** (*local*) invers. *Dimpotrivă venea un tir încărcat cu lemne.* **III** (*cu val. de conj. coord. advers.; leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; după o negație sau după o prop. neg.*) ci, dar[1], însă, numai, ‹înv. și pop.› iar, ‹reg.› fără, ma. *Nici n-o iubește, nici n-o părăsește, dimpotrivă o încurcă.*

dimpreúnă adv. (*modal; exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) împreună, laolaltă, ‹înv.› depreună. *Mâine vom fi dimpreună la concert. A plecat în concediu dimpreună cu nepoții lui.*

dimpreúnă-lucrător s.m. (*înv.*) v. Colaborator.

dimpreúnă-sârguitor s.m. (*înv.*) v. Acolit. Complice. Copârtaș. Pârtaș.

din prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) dinspre, ‹înv.› despre. *Din munți coboară ceața.* **2** (*circ. indică punctul de desprindere*) dinspre, dintru. *O vede ieșind din curte.* **II** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică materia*) de[2], dintru. *Astăzi a îmbrăcat o rochie din mătase frumos colorată.* **2** (*atr. indică proveniența, natura*) de[2]. *A cumpărat pâine din secară.* **3** (*atr. indică locul de origine*) ‹înv.› ot. *Este moldovean din Iași.* **4** (*atr. indică timpul desfășurării acțiunii*) dintru. *Ploaia din acea noapte inundase satul.* **5** (*atr. indică detașarea*) dintre, între, printre. *Un elev din aceia foarte buni a plecat la olimpiadă.* **6** (*atr. are sens partitiv*) dintru. *Știe multe din ale trebuirilor gospodărești.* **7** (*atr. indică o perioadă de timp adesea neprecizată*) dintre. *Într-una din seri va trece pe la noi.* **III** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică descendența, originea*) dintru. *Se trage din neam de boieri.* **2** (*compl. indică obiectul prefacerii*) dintru. *Și-a făcut bucătărie din cămară.* **3** (*compl. indică partitivul*) dintre, între, printre. *Este cea mai inteligentă din toți colegii.* **IV** (*introduce un circ. instr.*) cu. *Pocnește din bici. Cântă din fluier.*

dinadíns adv. (*modal; poartă accentul în frază*) anume, expres[2], intenționat, înadins, special. *A râs zgomotos, dinadins să fie remarcată.*

dinaínte adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** (*cu sens local; în opoz. cu „dinapoi"; despre părți ale obiectelor, construcțiilor etc.*) anterior. *Partea dinainte a mașinii a fost zdrobită în accident.* **2** (*cu sens temporal; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) antecedent, anterior, precedent, premergător, ‹rar› anticipat, ‹înv.› precezător, trecut[2]. *Multe din evenimentele actuale se explică prin situația dinainte.* **II** adv. **1** (*local*) înainte. *I-a pus dinainte un pahar cu lapte.* **2** (*temporal*) anterior. *Hainele dinainte pregătite au fost puse în valiză.* **3** (*temporal*) înainte. *S-a explicat dinainte oamenilor ceea ce îi așteaptă.*

dinaíntea prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc*) înaintea, ‹reg.› pedri. *Stă în genunchi dinaintea icoanei.*

dinámic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni*) activ, energic, ‹înv.› lucrător. *Este un om dinamic care muncește mult și eficient.* **2** fig. (*mai ales despre locuri aglomerate sau despre imaginea lor*) ‹fig.› mișcător, ‹fig.; rar› dinamist. *Strada se prezintă ca un tablou dinamic.* **II** s.f. (*art.; fiz.*) ***dinamica solidelor*** = stereodinamică. *Dinamica solidelor se ocupă cu studiul legilor mișcării corpurilor solide.*

dinamísm s.n. **1** energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute,

‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Dinamismul i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au un dinamism inepuizabil.* **2** fig. ‹fig.› mișcare. *Discursul său a plăcut pentru că a fost plin de dinamism.*

dinamíst, -ă adj. fig. (*rar; mai ales despre locuri aglomerate sau despre imaginea lor*) v. Dinamic. Mișcător.

dinamitárd, -ă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Anarhist. **2** adj. fig. (*despre idei, concepții, acțiuni, produse, metode etc.*) v. Revoluționar.

dinamítă s.f. ‹reg.› pușcău. *Sunt pregătite încărcăturile cu dinamită pentru aruncarea în aer a vechiului pod.*

dinamiză vb. I. tr. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca dinamizează forțele și energia organismului.*

dinamizánt, -ă adj. dinamizator. *Discursurile sale au caracter dinamizant.*

dinamizáre s.f. activare, intensificare, înviorare, stimulare, ‹livr.› escaladare, escaladă. *Dinamizarea producției din instituție este rezultatul noilor investiții.*

dinamizatór, -oáre adj. dinamizant.

dinamográf s.n. (*fiz.*) dinamometru înregistrator. *Cu ajutorul dinamografului se măsoară forța de tracțiune.*

dinamométru înregistrator s.n. (*fiz.*) dinamograf.

dinapói adj. invar., adv. **1** adj. invar. (*în opoz cu „dinainte"; despre părți ale obiectelor, construcțiilor etc.*) dindărât, posterior. *Partea dinapoi a mașinii a fost zdrobită în accident.* **2** adv. (*local; în opoz. cu „dinainte"*) dindărât, înapoi. *Le-au ținut calea și dinainte, și dinapoi.* **3** (*cu val. de subst.; în forma* ***dinapoia****; anat.; la oameni; pop.; eufem.*) v. Dos. Fund. Șezut.

dinapóia prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică poziția posterioară a unei ființe, a unui obiect etc. în raport cu o altă ființă, cu un alt obiect etc.*) dindărătul, după, înapoia[1], îndărătul. *S-a ascuns dinapoia unui copac.*

dinár s.m. (*fin.*) ‹înv.› filer. *Dinarul, monedă din aur sau din argint de origine arabă, a circulat, în trecut, și în Europa.*

dinás s.m. (*constr.*) cărămidă refractară silicioasă, silică. *Dinasul este un material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu.*

dinasticísm s.n. (*polit.*) ‹înv.› dinastism. *Dinasticismul susține dreptul exclusiv al unei familii domnitoare la conducerea unei monarhii.*

dinastíe s.f. (*polit.*) casă[1], casă domnitoare (v. *casă*[1]), familie, familie domnitoare. *Este descendent al dinastiei de Belgia.*

dinastísm s.n. (*polit.; înv.*) v. Dinasticism.

dinăúntru adj. invar. (*despre obiecte sau părți ale lor*) interior, intern. *Scoate din buzunarul dinăuntru al sacoului o bancnotă de 10 lei.*

díncolo adv. (*local; în opoz. cu „dincoace"; indică locul sau direcția unei mișcări*) ‹înv. și pop.› decindea. *Apa râului a crescut și nu poate trece dincolo.*

dincúț s.m. (*anat.; reg.*) v. Dințișor.

dindátă adv. (*temporal; înv.*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât.

dindărăt adj. invar., adv. **I** adj. invar. (*în opoz. cu „dinainte"; despre părți ale obiectelor, construcțiilor etc.*) dinapoi, posterior. **II** adv. **1** (*local; în opoz. cu „dinainte"*) dinapoi, înapoi. **2** (*modal; înv.*) v. Înapoi. Îndărăt. **3** (*temporal; înv.*) v. Înapoi. Îndărăt. **III** (*cu val. de subst.; în forma* ***dindărătul****; anat.; la oameni; pop.; eufem*) v. Dos. Fund. Șezut.

dindărătul prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică poziția posterioară a unei ființe, a unui obiect etc. în raport cu o altă ființă, cu un alt obiect etc.*) dinapoia, după, înapoia[1], îndărătul.

dindimță s.f. (*bot.; reg.*) v. Dentiță (*Bidens tripartitus*).

dindiríc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pițigoi-codat. Pițigoi-cu-coadă-lungă (*Aegithalos caudatus*).

dinórnis s.m. (*paleon.*) moa. *Dinornisul este o pasăre fosilă, asemănătoare cu struțul, dar de două ori mai mare, care trăia în Noua Zeelandă.*

dinozáur s.m. (*paleon.*) dinozaurian. *Dinozaurii au devenit eroi de filme SF și de animație.*

dinozaurián s.m. (*paleon.*) dinozaur.

dínspre prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică direcția*) din, ‹înv.› despre. *Dinspre munți coboară ceața.* **2** (*circ. indică punctul de desprindere*) din, dintru. *O vede ieșind dinspre curte.* **II** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică o relație de rudenie*) după, ‹înv.› despre. *Ne vizitează bunica dinspre mamă. Cele două fete sunt verișoare dinspre tată.* **2** (*atr. indică orientarea unei localizări, a unei poziționări etc. a cuiva sau a ceva din ori în direcția unui reper spațial sau a unui punct geografic*) ‹înv.› despre. *Norii acoperă munții dinspre apus.*

dintâi adj. invar., adv. **1** adj. invar. întâi, prim[1]. *Anii dintâi ai copilăriei sunt foarte importanți în evoluția unui om.* **2** adv. (*temporal; pop.*) ‹pop.› întâi. *Băiatul s-a deprins atât de bine cu el, încât, acum, nu-i mai este așa de urât ca dintâi.*

dínte s.m. **I 1** (*anat.; la om*) ‹fig.; pop. și fam.› fasole. *Merge la stomatolog ca să-și îndepărteze tartrul de pe dinți.* **2** (*anat.; la animalele carnivore; și* ***dinte canin****, pop.,* ***dinte câinesc***) canin, colț, ‹reg.› lupi (v. *lup*). *Se înfioară când câinele își arată dinții.* **3** (*anat.; la om și la animale*) ***dinte canin*** = canin, ‹fam.; glum.› fildeș. *Are unul dintre dinții canini îmbrăcat în porțelan;* (*la elefant*) ***dinte de elefant*** = ‹înv.› dinte de fil. *Dinții de elefant sunt din fildeș și foarte lungi;* (*la pl.; la om și la animale*) ***dinți definitivi*** = dinți permanenți. *Dinții definitivi cresc în locul dinților de lapte și au rădăcini puternice, bine înfipte în maxilar;* ***dinți permanenți*** = dinți definitivi; (*pop.*) ***dinte gingivos*** v. Incisiv; (*înv.*) ***dinte de fil*** v. Dinte de elefant. **4** (*stomat.*) ***dinte artificial*** = dinte fals. *Dintele artificial este dintele aplicat de stomatolog în locul celui căzut;* ***dinte fals*** = dinte artificial. **II** (*p. anal.*) **1** (*la greblă, furcă etc.*) colț. *S-a înțepat în picior, din neatenție, într-un dinte al furcii.* **2** (*la grapă*) colț, măsea. *Dinții grapei mărunțesc pământul.* **3** (*la fierăstrău*) colț, zimț. *Dinții fierăstrăului s-au tocit.* **4** (*tehn.*) crestătură, zimț. *Rotița are mai mulți dinți pe margine.* **5** (*miner.*) ureche. *Dintele este crestătura care se face în partea superioară a stâlpilor de galerie pentru a se așeza grinda.* **6** (*la coasă; reg.*) v. Măsea. **7** (*țes.; reg.*) v. Răritură. **8** (*geomorf.; poetic*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **III** (*bot.*) **1** (*art.*) ***dintele-dracului*** = **a** *Polygonum hydropiper*; ‹reg.› ardeiul-dracului (v. *ardei*), ardeiul-porcului (v. *ardei*), buruiana-viermilor (v. *buruiană*), cânepă-de-apă, iarba-puricilor (v. *iarbă*), iarbă-iute, iarbă-roșie, piparcă-sălbatică, piper-de-apă, piper-de-baltă, piper-de-vale, piperul-bălții (v. *piper*), piperul-broaștei (v. *piper*), troscot-piperat (v. *troscot*[1]), troscot-roșu (v. *troscot*[1]); **b** (*reg.; și* ***dintele-lupului***) v. Dentiță (*Bidens tripartitus*); (*pop.*) ***dintele-calului*** = ‹reg.› colț-de-cal, măselar. *Dintele-calului este o specie de porumb cu bobul mare, lat și albicios;* (*reg.*) ***dintele-câinelui*** = ***dintele-ochiului*** v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*); ***dintele-leului*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*); (*la pl.*) ***dinții-babei*** v. Colțul-babei (v. *colț*) (*Tribulus terrestris*). **2** (*reg.*) v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*).

dintelá vb. I. tr. (*tehn.; înv.; compl. indică piese, roți, unelte etc.*) v. Cresta. Dantura. Dința. Zimța. Zimțui.

dintelát, -ă adj. (*înv.; despre piese, roți, unelte etc.*) v. Crestat. Dințat. Zimțat[2]. Zimțuit[2].

dintotdeaúna adj. invar. caracteristic, obișnuit, specific, ‹înv.› obicnit. *A făcut prezentările în stilul său dintotdeauna. Surâsul său dintotdeauna îi reapare pe chip.*

díntre prep. **I** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică o perioadă de timp adesea neprecizată*) din. *Într-una dintre seri va trece pe la noi.* **2** (*atr. indică detașarea*) din, între, printre. *Un elev dintre aceia foarte buni a plecat la olimpiadă.* **3** (*atr. indică o corelație sau o alternanță*) între. *Raportul dintre cerere și ofertă este disproporționat. Se fac multe glume referitoare la relația dintre noră și soacră.* **II** (*introduce un compl. indir. care indică partitivul*) din, între, printre. *Este cea mai inteligentă dintre toți colegii.*

díntru prep. (*mai ales înaintea lui „acel", „acest", „însul", „un", cu elidarea vocalei finale proprii*) **I** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică materia*) de[2], din. *Astăzi a îmbrăcat o rochie dintr-o mătase frumos colorată.* **2** (*atr. indică timpul desfășurării acțiunii*) din. *Ploaia dintr-acea noapte inundase satul.* **3** (*atr. are sens partitiv*) din. *Știe multe dintr-ale treburilor gospodărești.* **II** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică descendența, originea*) din. *Se trage dintr-un neam de boieri.* **2** (*compl. indică obiectul prefacerii*) din. *Și-a făcut bucătărie dintr-o cămară.* **III** (*introduce un*

circ. de loc; circ. indică punctul de desprindere) din, dinspre. *O vede ieșind dintr-o curte.*

dința vb. I. tr. (*compl. indică piese, roți, unelte etc.*) a cresta, a dantura, a zimța, a zimțui, ‹pop.› a fereca, ‹înv.› a dintela. *Rotița de la angrenaj a fost dințată la strung.*

dințár s.n. **1** (*tehn.*) călcător, ceapraz, ‹reg.› ceaprazar, trăgătoare (v. *trăgător*), zimțar. *Dințarul este folosit de lemnar pentru a îndrepta dinții fierăstrăului.* **2** (*tehn.; la plug.; reg.*) v. Regulator. **3** (*agric.; reg.*) v. Greblă. **4** (*med.; arg.*) v. Dentist. Odontoiatru. Stomatolog.

dințáre s.f. (*tehn.*) crestare, danturare, moletare, randalinare, striere, zimțare, zimțat[1], zimțuire, zimțuit[1]. *Execută la strung dințarea marginii piesei metalice.*

dințăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciormoiag (*Melampyrum cristatum*).

dințát, -ă adj. **I 1** (*despre piese, roți, unelte etc.*) crestat, zimțat[2], zimțuit[2], ‹rar› zimțos, ‹pop.› ferecat[2], ‹înv.› dintelat, dințuros. *Marginile dințate ale monedei s-au tocit.* **2** (*bot.; despre frunze*) zimțat[2]. *Păpădia are frunze dințate.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Arțăgos. Bățos. Certăreț. Clonțos. Colțos. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. Țăndăros.

dințălár s.m. (*med.; reg.*) v. Dentist. Odontoiatru. Stomatolog.

dințătúră s.f. (*bot.*) ‹înv.› dentatură. *Dințătura este o crestătură în formă de dinți.*

dințíme s.f. (*colect.; anat.; înv.*) v. Dantură. Dentiție.

dințișór s.m. (*anat.*) ‹rar› dințuc, dințuț, ‹reg.› dincuț. *Copilului i-au ieșit primii dințișori.*

dințúc s.m. (*anat.; rar*) v. Dințișor.

dințură s.f. (*bot.*) **1** *Odontites rubra*; ‹reg.› iarba-dintelui (v. *iarbă*). **2** *Dentaria bulbifera*; colțișor, ‹reg.› colțoi. **3** *Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*; silur, ‹reg.› buruieniță, buruienuță, dragostea-fetei (v. *dragoste*), floare-de-ochi, mângâierea-apelor (v. *mângâiere*).

dințurós, -oásă adj. (*înv.; despre piese, roți, unelte etc.*) v. Crestat. Dințat. Zimțat[2]. Zimțuit[2].

dințúț s.m. (*anat.; rar*) v. Dințișor.

diocéză s.f. (*relig.*) = dieceză.

diódă s.f. (*electr.*) ***diodă electroluminiscentă*** = ***diodă luminiscentă*** = led. *Dioda luminiscentă emite lumină atunci când este polarizată direct.*

diól s.m. (*chim.*) dialcool. *Diolul are două grupe hidroxil în moleculă.*

diolefíne s.f. pl. (*chim.*) diene. *Diolefinele sunt hidrocarburile cu două duble legături în moleculă.*

diomédă s.f. (*ornit.; înv.*) v. Albatros (*Diomedea exulans*).

dionisiác, -ă adj. **1** bahic, ‹rar› dionisian, ‹grec.; înv.› vachicesc. *Sărbătorile dionisiace erau închinate zeului Dionysos.* **2** fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisiac, elansat. *Ține un discurs dionisiac.*

dionisián, -ă adj. (*rar*) v. Bahic. Dionisiac.

dionisianísm s.n. dionisism. *Tema seminarului este dionisianismul lui Nietzsche.*

diomísic, -ă adj. fig. (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Aprins[2]. Ardent. Arzător. Avântat. Dionisiac. Efervescent. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Fierbinte. Focos. Incandescent. Incendiar. Înaripat. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Învăpăiat. Pasionat.

diomísii s.f. pl. (*în Antic. greacă*) jocuri dionisiace (v. *joc*), sărbători dionisiace (v. *sărbătoare*), serbări dionisiace (v. *serbare*). *Dionisiile erau organizate în cinstea zeului Dionysos.*

dionisísm s.n. dionisianism.

dioptríe s.f. (*optic.*) ‹rar› tărie. *Trebuie să-și schimbe ochelarii, deoarece dioptriile sunt prea mici.*

dioríe s.f. (*fin., econ.; înv.*) v. Scadență. Termen.

dioscoreacée s.f. pl. (*bot.*) dioscoree. *Dioscoreaceele constituie familia de plante monocotiledonate care are ca tip ignama.*

dioscorée s.f. pl. (*bot.*) dioscoreacee.

dioxíd s.m. (*chim.*) **1** bioxid. *Dioxidul este oxidul care conține doi atomi de oxigen.* **2** ***dioxid de azot*** = bioxid de azot, hipoazotidă. *Dioxidul de azot este un gaz care se formează la temperatura ridicată din țevile de eșapament, fiind considerat unul dintre cei mai periculoși poluanți;* ***dioxid de carbon*** = anhidridă carbonică, bioxid de carbon. *Dioxidul de carbon are gust acid;* ***dioxid de siliciu*** = bioxid de siliciu, silice. *Dioxidul de siliciu se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.;* ***dioxid de sulf*** = anhidridă sulfuroasă, bioxid de sulf, sulf volatil (v. *sulf*[1]). *Dioxidul de sulf este folosit în vopsitorie ca decolorant;* ***dioxid de titan*** = alb de titan, bioxid de titan. *Dioxidul de titan este folosit în pictură ca pigment alb.*

dipiridamól s.n. (*farm.*) persantin. *Dipiridamolul este indicat în cardiopatia ischemică cronică.*

diplacuzíe s.f. (*med., med. vet.*) paracuzie dublă. *Diplacuzia este tulburarea funcțională a auzului.*

dípla mare s.f. (*muz.; reg.*) v. Contrabas.

diplegíe s.f. (*med., med. vet.*) hemiplegie dublă. *Diplegia este paralizia care afectează părți similare, bilateral.*

diplobiónt s.m. (*biol.*) diplont. *Diplobiontul este organismul cu celule somatice care au un număr dublu de cromozomi.*

diplofáză s.f. (*biol.*) fază diploidă. *Diplofaza este o perioadă din evoluția unui organism situată între fecundație, formarea zigotului și meioză.*

diplofoníe s.f. (*med.*) voce bitonală. *Diplofonia este o tulburare a fonației.*

diplomát, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) **1** s.m., s.f. ‹înv.› diplomatic. *La ambasada SUA din București s-au adunat diplomați din mai multe țări.* **2** adj. (*despre oameni politici*) ‹înv.› diplomatic. *A fost desemnat ministru diplomat.*

diplomátic, -ă adj., adv., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*polit.*) ‹înv.› politic. *Are de îndeplinit o misiune diplomatică.* **2** (*înv.; despre oameni politici*) v. Diplomat. **II** adv. (*modal; polit.*) ‹înv.› diplomaticește, ‹ital.; înv.› diplomaticamente. *Cele două state au rezolvat diplomatic conflictul.* **III 1** s.f. (*polit.; astăzi rar*) v. Diplomație. Politică (v. *politic*). **2** s.m., s.f. (*polit.; înv.*) v. Diplomat. **3** s.f. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.

diplomaticaménte adv. (*modal; polit.; ital.; înv.*) v. Diplomatic.

diplomaticéște adv. (*modal; polit.; înv.*) v. Diplomatic.

diplomaticós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.

diplomație s.f. **1** (*polit.*) ‹astăzi rar› diplomatică (v. *diplomatic*). *Încearcă să intre în diplomație.* **2** politică (v. *politic*), tactică, ‹înv.› politichie. *Diplomația pe care ea a adoptat-o a fost benefică, pentru că a obținut ceea ce și-a dorit.* **3** (*pop.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.

díplomă s.f. **1** atestat, ‹pop.› afiștat, ‹fam.; deprec.› patalama. *A primit diploma în urma susținerii examenului de doctorat.* **2** (*înv.*) ***diplomă nobilitară*** = ‹înv.› carte de boierie, carte de nemeșug, carte nobilitară. *Diploma nobilitară era actul prin care se acorda cuiva un titlu nobiliar.*

diplomielíe s.f. (*med.*) diastematomielie. *Diplomielia este dublarea congenitală a măduvei spinării.*

diplónt s.m. (*biol.*) diplobiont.

diplopód s.n. (*zool.*) miriapod. *Diplopodele au corpul alcătuit din inele sau din segmente, fiecare prevăzut cu mai multe perechi de picioare.*

dipód, -ă adj. (*rar; despre ființe*) v. Biped.

dipól s.m. (*fiz.; și* ***dipol electric, dipol electric elementar***) dublet, dublet electric. *Dipolul electric este sistemul de două sarcini electrice punctuale, foarte apropiate, egale și de semn contrar.*

dipsác s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*). **2** ***dipsac-laciniat*** v. Scaiete (*Dipsacus laciniatus*); ***dipsac-păros*** v. Scăiuș. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus pilosus*).

dipsacácee s.f. (*bot.; rar*) v. Dipsacee.

dipsacée s.f. (*bot.*) ‹rar› dipsacacee. *Scaietele este o dipsacee.*

dipsomaníe s.f. (*psih.*) potomanie. *Dipsomania este necesitatea de a bea în exces băuturi alcoolice.*

diptére s.f. pl. (*entom.*) ‹înv.› doaripe. *Printre diptere se numără muștele și țânțarii.*

diréc s.n. (*constr., reg.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender.

direclíe s.f. (*fin.*) ‹înv.› stâlpar. *Direclia era o monedă spaniolă de argint, cu valoare mică, care a circulat și în Țările Române.*

diréct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre drumuri, căi, poteci*) drept, neocolit, ‹pop. și fam.› otova. *Merge spre castel pe un drum direct.* **2** nemediat, nemijlocit. *Internetul asigură legături directe între oameni aflați în locuri diferite.* **3** nemijlocit, personal. *Trebuie să aibă o discuție directă, între patru ochi.* **4** (*despre afirmații, aluzii etc. ale oamenilor*) fățiș, ‹fig.; reg.› ponc. *A trecut la amenințări directe.* **5** (*mai ales despre ascendenți sau, rar, despre descendenți*) imediat, nemijlocit. *Îi este urmaș direct.* **6** (*rar; despre reproduceri, imitații etc.*) v. Exact. Fidel. **7** (*rar; despre acțiuni, stări, situații etc.*) v. Clar. Evident. Flagrant. Incontestabil. Indiscutabil. Izbitor. Învederat. Limpede. Manifest. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Pregnant. Reliefant. Vădit. Vizibil. **8** (*rar; despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) v. Clar. Evident. Incontestabil. Indiscutabil. Indubitabil. Limpede. Necontestabil. Necontestat. Nediscutabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Sigur. Solid. Vădit. Vizibil. **II** adv. (*modal*) **1** frontal, pieptiș. *Excursioniștii au urcat direct muntele.* **2** nemijlocit, personal, ‹livr.› directamente. *Trebuie să discute direct cu el, nu prin intermediari.* **3** (*în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, fățiș, franc[2], sincer, ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus direct, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.* **4** (*în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) drept, neocolit, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› ață, oblu, sfoară, ‹fam.› fix, înfipt. *De la școală vine direct acasă.*

directaménte adv. (*modal; livr.*) v. Direct. Nemijlocit. Personal.

directéțe s.f. directitate, directitudine.

directitáte s.f. **1** directețe, directitudine. *Este sincer și are de suferit uneori din cauza directității sale.* **2** fig. ‹fig.› rectitudine. *Șeful său este un model de directitate.*

directitúdine s.f. directețe, directitate.

directív, -ă adj. **1** (*telec.; despre antene, unde etc.*) direcțional. *Antena directivă concentrează radiațiile emise într-o anumită direcție.* **2** director[2].

directivă vb. I. tr. (*rar; compl. indică activități sau sectoare de activitate, procese, fenomene etc.*) v. Direcționa.

directiváre s.f. (*rar*) v. Direcționare.

directívă s.f. indicație, instrucțiune, îndrumare, normativ, normă, recomandare, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate directivele guvernului.*

diréctor[1], -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹fam.› directoreasă, ‹înv.› directriță, dirigent. *Este director de școală.* **2** s.m. (*teatru, cinemat.*) ***director artistic*** = ***director de scenă*** = regizor. *Directorul de scenă a distribuit-o într-un rol secundar.* **3** s.m. ***director de cabinet*** = șef de cabinet. *Directorul de cabinet este însărcinat cu pregătirea lucrărilor unui conducător de mare instituție.* **4** s.m. (*econ.*) ***director comercial*** = manager. *Directorul comercial conduce și administrează o întreprindere, o societate comercială sau o afacere.* **5** s.m. (*publicitate, design*) ***director de creație*** = art-director. *Directorul de creație lucrează adesea în parteneriat cu un copywriter.*

directór[2], -oáre adj. directiv. *Conduce după principiul director că oamenii pot fi stimulați să-și fructifice calitățile.*

directorát s.n. **I** (*adm.*) **1** ‹înv.› directorie. *Directoratul său s-a încheiat.* **2** (*înv.*) v. Conducere. Direcție. Șefie. **3** (*ieșit din uz*) Direcție. **II** (*polit.; în Franța*) ‹înv.› directorie, directoriu. *Directoratul era un consiliu alcătuit din cinci persoane, care a guvernat între 1795 și 1799.*

directoreásă s.f. (*fam.*) v. Directoare (v. *director[1]*).

directorésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Directorial.

directoriál, -ă adj. ‹înv.› directoresc. *Biroul directorial a fost reamenajat.*

directorie s.f. (*înv.*) **1** (*adm.*) v. Directorat. **2** (*adm.*) v. Direcție. **3** (*polit.; în Franța*) v. Directorat.

directóriu s.n. (*polit.; în Franța; înv.*) v. Directorat.

directríță s.f. (*înv.*) **1** v. Directoare (v. *director[1]*). **2** v. Direcție. Parte. Sens.

dirécție s.f. **I 1** parte, sens, ‹rar› rută[1], ‹înv.› directriță. *Se despart, iar prietenul său merge în direcția opusă.* **2** latură, parte, sens. *Tufele își întind ramurile în toate direcțiile.* **II 1** conducere, șefie, ‹înv.› directorat. *Direcția întreprinderii este deținută de un foarte bun manager.* **2** (*teatru, cinemat. etc.*) ***direcție de scenă*** = artă regizorală, înscenare, montare[1], punere în scenă, regie, ‹rar› regizorat, ‹înv.› scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al direcției de scenă.* **3** (*concr.; și în forma* ***direcțiune***) conducere, ‹înv.› directorat, directorie. *A înmânat direcției instituției o cerere de concediu medical. Direcțiunea a hotărât majorarea salariilor angajaților firmei.* **4** (*concr.; adm.*) ‹ieșit din uz› directorat. *Direcția revistei este o încăpere mare care se află la etajul al doilea al clădirii.* **III** fig. **1** sens, tendință, ‹fig.› cale, drum, făgaș, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce direcție va urma această societate? Direcția pe care a luat-o discuția ar trebui schimbată.* **2** sens, ‹fig.› linie, orientare. *Trebuie să știi direcția în care să acționezi. A urmărit direcția în care a evoluat poetul.* **3** sens, tendință, ‹fig.› linie, stindard. *Urmează direcția politicii partidului din care face parte.* **4** ‹fig.› curs[1], pistă. *Schimbările au luat o direcție neașteptată.*

direcționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică mecanisme, instrumente, piese din dispozitive mecanice etc.*) a dirija, ‹înv.› a dirigui. *Chirurgul îi introduce în venă un cateter pe care îl direcționează către inimă.* **2** (*compl. indică activități sau sectoare de activitate, procese, fenomene etc.*) ‹rar› a directiva. *Profesorul îi direcționează pozitiv gândirea.* **3** (*rar; compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) v. Afecta[2]. Destina. Distribui. Repartiza.

direcționál, -ă adj. (*telec.; despre antene, unde etc.*) directiv.

direcționáre s.f. ‹rar› directivare. *Se ocupă de direcționarea acestei activități.*

direcțiúne s.f. = direcție.

direjetór s.m. (*muz.; înv.*) v. Conducător. Conducător de orchestră. Dirijor. Șef de orchestră.

dirempțiúne s.f. (*livr.*) **1** v. Despărțire. Desprindere. Detașare. Izolare. Rupere. Separare. Separație. **2** (*jur.*) v. Despărțire. Divorț. Separare. Separație.

díri prep. (*introduce un circ. de loc care indică situarea unei ființe, a unui obiect etc. în apropiere de altă ființă, de alt obiect etc.; reg.*) v. Lângă.

díríg, -ă s.m., s.f. (*pedag.; jar. elevilor*) v. Diriginte.

dirigént, -ă s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Director[1]. **2** (*muz.*) v. Conducător. Conducător de orchestră. Dirijor. Șef de orchestră.

dirigínte, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹jar.› dirig. *Dirigintele clasei este profesorul de fizică.*

diriguí vb. IV. tr. **1** (*despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) a cârmui, a conduce, a domni, a guverna, a stăpâni, ‹rar› a regenta, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăți, a ocârmui, a povățui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a diriguit cele două țări românești unite.* **2** (*rar; compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Dirija. Gospodări. Manageriza. Ține. **3** (*înv.; compl. indică mecanisme, instrumente, piese din dispozitive mecanice etc.*) v. Direcționa. Dirija. **4** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndrepta. Îndruma. Orienta. **5** (*muz.; ieșit din uz; compl. indică formații muzicale, soliști etc.*) v. Conduce. Dirija.

diriguíre s.f. **1** (*polit.*) cârmuire, conducere, domnie, guvernare, stăpânire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chiverniseală, chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *În timpul diriguirii Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **2** (*rar*) v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire.

diriguitór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Conducător. Șef.

dirijá vb. I. **I** tr. **1** (*muz.; compl. indică formații muzicale, soliști etc.*) a conduce, ‹ieșit din uz› a dirigui. *A fost invitat să dirijeze orchestra Operei din București.* **2** (*compl. indică acțiuni, activități, planuri etc.*) a conduce, ‹fig.› a regiza. *Persoana care dirijează toate acțiunile grupului este o tânără.* **3** (*aeron., nav.; compl. indică aeronave, ambarcațiuni, nave, dirijabile etc.*) a conduce, ‹înv.› a povățui. *Dirijează barca pe brațul Sulina al Dunării.* **4** (*compl. indică mai ales traficul terestru, aerian sau maritim*) a îndruma, a regla. *Polițiștii dirijează circulația în intersecțiile aglomerate.* **5** (*fiziol., med., med. vet.; compl. indică funcționarea unui organ, a unui sistem dintr-un organism viu*) a regla. *Sistemul nervos dirijează funcțiile glandelor endocrine.* **6** (*tehn.; compl. indică mecanisme, instrumente, piese din dispozitive mecanice etc.*) a direcționa, ‹înv.› a dirigui. **7** (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a ghida, a îndrepta, a în-

druma, a orienta, ‹înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A dirijat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **II** fig.**1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) ghida, a lumina, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și dirija copiii pe drumul cel bun. În viață se dirijează după principii ferme.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a dirijat bine în viață.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, activități, discuții, preocupări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a canaliza, a îndrepta. *Și-a dirijat atenția asupra vorbitorului. Dirijează discuția spre ceea ce îl preocupă.*

dirijábil s.n. (*av.*) zepelin. *Un dirijabil zboară deasupra lacului Konstanz, la granița dintre Germania și Elveția.*

dirijáre s.f. **I 1** îndrumare, reglare. *Dirijarea circulației pe străzile orașului este în sarcina poliției rutiere.* **2** călăuzire, conducere, ghidare, îndreptare, îndrumare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de dirijarea unui cunoscător al orașului.* **II** fig. ghidare, îndrumare, ‹fig.› călăuzire, conducere, orientare. *Dirijarea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.*

dirijór, -oáre s.m., s.f. (*muz.*) conducător, conducător de orchestră, șef de orchestră, ‹înv.› direjetor, dirigent, maestru dirigent, ‹engl.› bandleader. *La intrarea dirijorului, publicul aplaudă entuziast.*

diriticánie s.f. (*reg.*) **1** v. Dereticare. Dereticat[1]. Scuturare. Scuturat[1]. **2** v. Curățenie. Dereticare. Scuturătură.

dirmeá s.f. (*înv. și reg.*) v. Basma. Tulpan.

disc s.n. **1** cerc, roată[1]. *Copilului îi place să rostogolească un disc de plastic.* **2** (*muz.*) placă. *Are o colecție de discuri cu muzică clasică.* **3** (*muz.*) ***disc compact*** = compact-disc. *A înregistrat pe un disc compact mai multe piese vocal-instrumentale.* **4** platan[2], taler[2], talger, tas, ‹înv. și reg.› scafă, ‹reg.› lingură, taier, tavă, terezie. *A pus pe discul balanței brățara din aur pentru a o cântări.* **5** (*inform.*) ***disc dur*** = disc fix; ***disc fix*** = disc dur. *Discul dur sau fix este discul magnetic fixat în calculator, având o mare capacitate de memorare și o viteză de lucru relativ mai mare decât a dischetelor;* ***disc flexibil*** = dischetă, floppy-disc. *Pe discul flexibil se stochează și se reproduc informațiile dintr-un computer.* **6** (*astron.*) ‹înv.› taier. *În timpul unei eclipse, discul lunii este parțial sau total acoperit.* **7** (*biol.*) ***disc embrionar*** = bănuț, ‹reg.› ban. *Discul embrionar este germenul oului fecundat.* **8** (*anat.*) ***disc optic*** = papilă optică. *Discul optic este vizibil la examenul fundului de ochi.*

discălát, -ă adj. (*în opoz. cu „urât"; reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

discernământ s.n. discernere. *Copiii mici sunt lipsiți de discernământ.*

discérne vb. III. tr. (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni*) a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a distinge, ‹rar› a discrimina, ‹înv. și pop.› a osebi[2], ‹reg.› a deschilini, ‹înv.› a dezjudeca, ‹fig.› a cerne. *Când ia o hotărâre, încearcă să discearnă bine avantajele și dezavantajele pe care le are.*

discérnere s.f. discernământ.

dischétă s.f. (*inform.*) disc flexibil, floppy-disc.

discifórm, -ă adj. (*despre obiecte, formațiuni etc.*) discoid, discoidal.

disciplinát, -ă adj. (*despre viața oamenilor, despre modul lor de a gândi etc.*) ordonat, regulat. *A trăit mult pentru că a dus o viață disciplinată. Are o minte disciplinată.*

disciplínă s.f. **1** ordine, rânduială, regulă. *Cei mai mulți adolescenți respectă disciplina impusă de școală.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) branșă, domeniu, ramură, sector, specialitate, ‹înv.› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe discipline economice.* **3** știință, ‹grec.; înv.› epistimie. *În ultimul timp au apărut noi discipline, precum informatica.* **4** (*pedag.*) materie, obiect, ‹rar› studiu, ‹înv.› învățătură, matimă. *Disciplina lui preferată este fizica.*

discípol s.m. **1** elev, învățăcel, ucenic, ‹livr.› cirac, ‹înv.› școlar[1]. *Socrate a avut mulți discipoli.* **2** ‹livr.› acolit. *Propune discipolilor săi un plan de îndepărtare a conducerii actuale.*

discízie s.f. (*chir.; rar*) v. Secționare. Secțiune. Tăiere.

dísco subst. (*fam.*) v. Discotecă.

dísco-bar s.n. bar-discotecă. *Disco-barul atrage mulți tineri.*

discoíd, -ă adj. (*despre obiecte, formațiuni etc.*) disciform, discoidal.

discoidál, -ă adj. (*despre obiecte, formațiuni etc.*) disciform, discoid. *Unele monede au formă discoidală.*

discólic, -ă adj. (*livr.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Negativ.

discolíe s.f. (*înv.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenință. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică.

discoliós, -oásă adj. (*înv.; despre ființe sau, p. ext., despre organisme care se adaptează greu la un anumit mediu*) v. Dificil. Pretențios.

discolipsí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.

discolór, -ă adj. (*latin.; înv.; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Multicolor. Pluricrom. Policolor. Policrom. Policromic.

disconfórt s.n. inconfort. *Poluarea fonică din oraș provoacă locuitorilor disconfort.*

discontinuá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) v. Înceta. Întrerupe. Opri. Sista. Suspenda.

discontinuáre s.f. (*înv.*) v. Încetare. Întrerupere. Oprire. Sistare. Suspendare.

discontinuáție s.f. (*înv.*) v. Încetare. Întrerupere. Oprire. Sistare. Suspendare.

discontinuitáte s.f. intermitență. *Structura romanului dă senzația de discontinuitate.*

discontínuu, -uă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre procese, fenomene etc.*) intermitent. *Privește fascinat jocul discontinuu de lumini din pomul de Crăciun.* **2** (*fiz., mat., filos., lingv.; despre numere, mărimi, unități etc.*) cuantificat, discret. *Variație discontinuă a valorii unei mărimi fizice.* **II** adv. (*modal*) intermitent. *Becul de avarie clipește discontinuu.*

disconvenábil, -ă adj. (*înv.; despre stări, situații etc.*) v. Inconvenabil. Neconvenabil.

disconvergénță s.f. (*rar*) v. Divergență.

discórd, -ă adj. (*muz.; înv.; despre instrumente muzicale cu coarde*) v. Dezacordat. Discordat. Neacordat.

discordă vb. I. **1** refl. (*muz.; în opoz. cu „a se acorda"; despre instrumente muzicale cu coarde*) a se dezacorda. *Violoncelul s-a discordat.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Destinde. Dezdoi. Îndrepta. Întinde. Relaxa.

discordánt, -ă adj. **1** (*despre sunete, voci etc.*) disonant, distonant, inarmonios, nearmonios, strident, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit discordante.* **2** fig. (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, contrar, divergent, opus, potrivnic, ‹fig.› discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt discordante.*

discordánță s.f. **1** dezacord, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre discordanța dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **2** (*psih.*) disociație psihică. *Discordanța este simptomul principal al schizofreniei.*

discordáre s.f. **1** (*muz.*) dezacordare, ‹rar› dezacordaj. *Prin cădere, s-a produs discordarea violoncelului.* **2** (*rar*) v. Destindere. Îndreptare. Întindere. Relaxare. **3** fig. (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Destindere. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Relaxare. Repaus. Seninătate. Tihnă.

discordát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) destins, detensionat, relaxat, slăbit, ‹rar› destrunat, ‹înv.› slăbănog. *Partida de tenis s-a întrerupt, deoarece plasa era discordată.* **2** (*muz.; despre instrumente muzicale cu coarde*) dezacordat, neacordat, ‹rar› destrunat, ‹înv.› discord. *A reparat violoncelul discordat.* **II** adv. (*indică modul de executare a unei piese muzicale*) dezacordat, scordato.

discórdie s.f. **1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie,

şcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărţire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncişare, împuţăciune, judeţ, neaşezare, neîngăduinţă, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricţiune, războiu[1], scizură, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› ciocîrvă, înfurcitură, ţesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuş, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiţă. *Banii erau un motiv de discordie între cei doi parteneri de afaceri.* **2** animozitate, duşmănie, hainie, inamiciţie, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmăşie, zâzanie, ‹înv. şi pop.› price, vrăjbire, ‹pop. şi fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. şi reg.› ceartă, giloşag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oţărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› cováseală, ‹ieşit din uz› inamicie. *Între ei este o discordie veche.*

discotécă s.f. ‹fam.› disco. *Tinerii frecventează cu plăcere discotecile.*

discount [dis'kaunt s.n. (*fin.; înv.*) v. Scont.

discrédit s.n. (*rar*) v. Compromitere. Discreditare.

discreditá vb. I. **1** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a infama, a (se) ponegri, a şopti, a (se) vitupera, ‹înv. şi pop.› a (se) ocărî, ‹pop. şi fam.› a feşteli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. şi reg.› a şopoti, ‹reg.› a dihuli, a feşti, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuţi, a descuviinţa, a detrage, a îngloti, a limbuţi, a se măscări[1], a (se) mozaviri, a pişpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfâşia, a ştampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colţuri şi îşi discreditează vecinii. După ruptură, încep să se discrediteze.* **2** tr., refl. a (se) compromite, ‹rar› a (se) pierde, ‹fig.; fam.; iron. sau peior.› a (se) deochea. *Şi-a discreditat cariera din cauză că a fost prins luând mită. S-a discreditat prin ceea ce a făcut.*

discreditáre s.f. **1** bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracţie, infamare, ponegreală, ponegrire, şoaptă, vituperare, vituperaţie, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. şi pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. şi fam.› feştelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pără, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ştafetă, ‹înv. şi reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, şopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuţie, catigorie, clevetă, detractaţie, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Dispreţuia discreditarea şi invidia.* **2** compromitere, ‹rar› discredit. *Luând mită, şi-a asumat riscul discreditării propriei cariere. S-a încercat discreditarea sa publică.*

discreditát, -á adj. **1** (*despre oameni*) bârfit[2], calomniat, defăimat, denigrat, detractat, ponegrit, ‹înv. şi pop.› ocărât, ‹pop. şi fam.› feştelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata discreditată s-a îndepărtat de colege.* **2** (*despre oameni*) compromis[2], ‹fig.; fam.; iron. sau peior.› deocheat. *În urma acelui scandal de corupţie, discreditat, a fost nevoit să-şi dea demisia din funcţia de conducere.* **3** (*despre memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, necinstit, pângărit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputaţiei lui discreditate.*

discrepánt, -ă adj. fig. (*despre fenomene, idei, tendinţe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, contrar, divergent, opus, potrivnic, ‹fig.› discordant. *Declaraţiile sale făcute la date diferite sunt discrepante.*

discrepánţă s.f. dezacord, discordanţă, disonanţă, distonanţă, inadecvare, neadecvare, neconcordanţă, nepotrivire, stridenţă, ‹rar› diston, distonare, inadecvaţie. *S-a scris mult despre discrepanţa dintre firea scriitorului şi atmosfera literară a epocii sale.*

discrét, -á adj. **I 1** (*despre oameni*) ‹fam.› secretos, ‹înv. şi reg.› tainic. *Este o femeie discretă.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, aşezat[2], chibzuit, cuminte, cumînţit, cumpănit, cumpătat, domolit, echilibrat, liniştit, paşnic, potolit[2], reţinut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. şi reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om discret.* **3** (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanţe etc.*) estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› uşor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse peisaje în culori discrete.* **4** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) pal, palid, slab, spălăcit, stins[2], ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină discretă. Abia i se distinge silueta în razele discrete ale lunii.* **5** (*despre elemente de construcţie, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaş, ‹pop. şi fam.› dosit, ‹înv. şi reg.› lăturiş, ‹înv.› singureţ, singurit. *Se retrage în colţul cel mai discret al camerei.* **6** (*despre parfumuri, mirosuri etc.*) subtil. *Dinspre camera ei vine un miros discret de iasomie. Bomboana are un parfum discret de cireşe amare.* **II** (*fiz., mat., filos., lingv.; despre numere, mărimi, unităţi etc.*) cuantificat, discontinuu. *Variaţie discretă a valorii unei mărimi fizice.*

discréţie s.f. (*mai ales constr. cu vb. „a păstra"*) secret[2], tăcere, ‹rar› pudoare. *Este una dintre rarele persoane care ştie să păstreze discreţia asupra celor discutate.*

discriminá vb. I. tr. (*rar; compl. indică mai ales realităţi, fapte, noţiuni*) v. Deosebi[2]. Deslui. Diferenţia. Discerne. Distinge.

discriminánt, -ă s.m., adj. **I** s.m. (*mat.*) realizant. *Discriminantul este expresia formată din coeficienţii unei ecuaţii de gradul doi, a cărei valoare indică natura celor două rădăcini ale ecuaţiei.* **II** adj. (*rar*) **1** v. Discriminatoriu. **2** (*polit.*) v. Discriminatoriu.

discrimináre s.f. **1** deosebire, diferenţă, diferenţiere, discriminaţie, distincţie, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferenţializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune. *Democraţia presupune egalitatea pentru toţi în faţa legii, fără discriminare.* **2** (*polit.*) ***discriminare rasială*** = segregaţie rasială, ‹rar› segregare, segregare rasială. *Discriminarea rasială trebuie combătută.*

discriminatív, -á adj. (*rar*) v. Discriminatoriu.

discriminatóriu, -ie adj. **1** ‹rar› discriminant, discriminativ. *A făcut o analiză discriminatorie a celor două teorii.* **2** (*polit.*) ‹rar› discriminant. *Nu este de acord cu promovarea politicii discriminatorii.*

discriminácţie s.f. deosebire, diferenţă, diferenţiere, discriminare, distincţie, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferenţializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune.

discrimíe s.f. (*med.*) dizendocrinie. *Discrinia este disfuncţia glandelor endocrine.*

discromatóp, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) discromatopsic. *Persoanele discromatope nu au capacitatea de a distinge culorile.*

discromatópsic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) discromatop.

disculéţ s.n. (*bot.; reg.*) v. Albiţă (*Alyssum calycium*).

disculpá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) apăra, a (se) dezvinovăţi, a (se) justifica, a (se) scuza, ‹rar› a (se) dezvinui, a inocenta, a inocentiza, ‹înv. şi reg.› a (se) cura, ‹înv.› a se dezvina, a se dezvinovi, a se îndrepta, a (se) îndreptăţi, a (se) mântui. *Degeaba te disculpi, tot nu te cred că n-ai avut timp să-mi scrii câteva rânduri.* **2** tr. (*jur.; compl. indică inculpaţi*) a dezincrimina. *Acuzatul a fost disculpat pe baza probelor prezentate de avocatul apărării.*

disculpáre s.f. **1** dezvinovăţire, justificare, justificaţie, scuză, ‹rar› dezvinuire, scuzare, ‹înv.› dezvinovare, dezvinovăţie, disculpaţie, excuzaţie, ‹ital.› disculpă. *Disculparea lui nu l-a convins.* **2** (*jur.*) dezincriminare. *Disculparea inculpatului a fost uşor de realizat.*

disculpát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) dezvinovăţit, ‹rar› justificat, scuzat. *Deşi a fost iertat, nu s-a simţit disculpat.* **2** (*jur.; despre inculpaţi*) dezincriminat.

disculpáţie s.f. (*înv.*) v. Dezvinovăţire. Disculpare. Justificare. Justificaţie. Scuză.

discúlpă s.f. (*ital.*) **1** v. Dezvinovăţire. Disculpare. Justificare. Justificaţie. Scuză. **2** v. Inocenţă. Nevinovăţie.

discurá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreţine. Vorbi.

discurirui vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.

discúrs s.n. **I 1** alocuțiune, cuvânt, cuvântare, prolațiune, ‹rar› luare de cuvânt, ‹pop.› vorbă, vorbire, ‹fam.; iron.› logos, ‹înv.› dicțiune, dimigorie, voroavă, ‹engl.› speech. *La congres, directorul instituției a ținut discursul de deschidere.* **2** ***discurs funebru*** = orație funebră, ‹înv.› propovedanie. *Discursurile funebre se rostesc la înmormântări.* **II** (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

discursív, -ă adj. **1** (*despre stilul oral sau scris*) declarativ. *Scrie poezii discursive.* **2** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magniloc-vent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Cuvântarea nu a plăcut publicului din cauza stilului discursiv.*

discutá vb. I. **I 1** intr. (*despre oameni*) a conversa, a dialoga, a se întreține, a vorbi, ‹livr.› a conferi, ‹rar› a convorbi, a dialogiza, ‹pop. și fam.› a (se) sfătui, ‹reg.› a gomoni, a povesti, a turvini, ‹înv.› a băsădi, a discura, a discurirui, a răspunde, a vorovi, ‹arg.› a galibardi. *Diplomații au discutat în engleză. Discută adesea pe net cu prietenii.* **2** tr. (*despre membrii unei instanțe judecătorești, ai unei adunări legiuitoare etc.; compl. indică probleme de larg interes, legi, proiecte, păreri, propuneri, chestiuni în litigiu etc.*) a chibzui, a delibera, a dezbate[1], a pertracta. *Membrii comisiei au discutat îndelung până au luat o hotărâre.* **3** tr. (*compl. indică teme științifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) a dezbate[1], a trata, ‹înv.› a tratarisi, a trătălui, ‹fig.› a dezvolta. *Cercetătorul discută o chestiune de istoria limbii române literare vechi.* **II** refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

discutábil, -ă adj. **1** (*jur.*) contencios, controversat, litigios. *Problemele discutabile sunt greu de rezolvat. Judecătorul trebuie să rezolve un caz discutabil.* **2** (*despre realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› șubred. *Teoria sa nu a fost acceptată pentru că argumentele invocate erau discutabile.* **3** contestabil, improbant, incert, îndoielnic, nesigur, ‹rar› îndoicios, ‹fig.; înv.› vânturos. *Clasamentul câștigătorilor este discutabil.*

discutáre s.f. **1** chibzuire, contențiune, deliberare, dezbatere[1], discuție, pertractare, pertractație, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Membrii comisiei, după îndelungi discutări, au luat o hotărâre.* **2** dezbatere[1], tratare. *Profesorul și-a propus discutarea unei chestiuni de istoria limbii române literare vechi.*

discútă s.f. (*înv.*) v. Chibzuire. Comentariu. Contențiune. Deliberare. Dezbatere[1]. Discutare. Discuție. Pertractare. Pertractație.

discúție s.f. **1** conversație, convorbire, dialog, interlocuțiune, ‹livr.› colocuțiune, colocviu, ‹pop. și fam.› cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit[1], ‹fam.› conversare, parolă, șuetă, ‹înv. și reg.› vorbire, ‹reg.› divănire, turvin, ‹înv.› beseadă, tăinit, voroavă, ‹turc.; înv.› musaferea, ‹fig.; rar› duet. *Discuția lor a fost scurtă.* **2** (*inform.*) chat, conversație, dialog. **3** chibzuire, contențiune, deliberare, dezbatere[1], discutare, pertractare, pertractație, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea. **4** controversă, dispută, ‹rar› rixă, ‹pop.› sfadă, ‹înv.› disputare, disputație, dispuție, vorbire, vrajbă[1], ‹fig.› luptă, polemică. *Noua teorie a stârnit discuții în lumea medicală.* **5** ceartă, vorbă, zarvă, ‹pop.› gâlceavă, sfadă, ‹reg.› vuiet, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Multă discuție a fost pentru achizițiile de materiale.* **6** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, câră[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de discuție între cei doi parteneri de afaceri.*

disecá vb. I. tr. (*anat.; compl. indică mai ales cadavre*) ‹rar› a spinteca. *Disecând cadavrul femeii, legistul a descoperit că fusese otrăvită.*

disecáre s.f. (*anat.*) disecție, ‹rar› anatomie, ‹înv.› disecație. *Disecarea cadavrelor poate ajuta la elucidarea unor cazuri de crimă.*

disecáție s.f. (*anat.; înv.*) v. Disecare. Disecție.

disécție s.f. (*anat.*) disecare, ‹rar› anatomie, ‹înv.› disecație.

diseminá vb. I. tr. (*compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) a împrăștia, a propaga, a răspândi, ‹fig.› a semăna[1], ‹fig.; înv.› a sufla. *Disemnează numai ură între ei.*

diseminăre s.f. circulație, împrăștiere, propagare, răspândire, ‹rar› diseminație, ‹pop. și fam.› lățire. *Diseminarea unor zvonuri mincinoase este frecventă.*

diseminăție s.f. (*rar*) v. Circulație. Diseminare. Împrăștiere. Propagare. Răspândire.

disensiúne s.f. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, câră[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de disensiune între cei doi parteneri de afaceri.*

diséu s.n. (*înv. și reg.*) v. Degetar.

disfazíe s.f. (*med.*) afazie. *Disfazia este pierderea totală sau parțială a facultății de a vorbi și de a înțelege vorbirea.*

disfoníe s.f. (*med.*) afonie, guturalizare, răgușeală, ‹reg.› răgoritură. *Profesoara suferă de disfonie cronică.*

disfrazíe s.f. (*psih.*) schizofazie. *Disfrazia este o tulburare patologică întâlnită în formele avansate de schizofrenie.*

disfúncție s.f. **1** (*tehn.*) defectare, dereglaj, dereglare, deteriorare, disfuncționalitate, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› buleală. *Mașina nu a mai putut fi pornită din cauza disfuncției motorului.* **2** (*psih.*) abatere, abnormitate, anomalie, anormalitate, deviere, ‹fig.› derapaj, ‹fig.; rar› dezordine. *Bolnavul prezintă grave disfuncții de comportament.* **3** (*med.*) ***disfuncție erectilă*** = emasculație, impotență, ‹pop.› neputință. *Disfuncția erectilă poate fi tratată.*

disfuncționalitáte s.f. (*tehn.*) defectare, dereglaj, dereglare, deteriorare, disfuncție, stricare, ‹rar› detracare, ‹arg.› buleală.

disgravidíe s.f. (*med.*) gestoză. *Disgravidia este ansamblul manifestărilor patologice care apar în cursul unei sarcini.*

disidemonésc, -eáscă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Superstițios.

desidemónic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Superstițios.

disidemoníe s.f. (*înv.*) v. Superstiție.

disidemoniós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Superstițios.

disidént, -ă s.m., s.f. (*relig.; înv.*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic.

disidénță s.f. (*polit.*) sciziune, ‹înv.› erezie, osebire. *Disidența poate apărea din cauza opiniilor divergente în cadrul unui partid.*

disiláb, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) bisilab, bisilabic, disilabic.
disilábic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) bisilab, bisilabic, disilab. *Ritmul versului este stabilit prin cuvinte disilabice.*
disimétric, -ă adj. asimetric, nesimetric, nonsimetric. *Compune versuri disimetrice. Trăsăturile feței lui sunt disimetrice.*
disimetríe s.f. asimetrie. *În urma unei semipareze a rămas cu o ușoară disimetrie a gurii.*
disimiláre s.f. (*fon.*) disimilație. *Disimilarea este modificarea sau dispariția unui sunet sub influența unui sunet identic ori asemănător dintr-un cuvânt.*
disimilație s.f. **1** (*fon.*) disimilare. **2** (*lingv.*) ***disimilație silabică*** = haplologie. *Disimilația silabică este căderea unei silabe identice sau asemănătoare cu alta alăturată.*
disimilitúdine s.f. (*livr.*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.
disimulá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a oculta, a tăinui, ‹înv.› a pitula, a prămândi, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) deghiza, a (se) masca, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își disimulează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.*
disimuláre s.f. tăinuire, ‹rar› disimulație, ‹fig.› camuflare, deghizare, mascare, voalare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Disimularea adevărului de către guvernanți este sancționată politic.*
disimulát, -ă adj. **1** (*despre stări, senzații, realități etc.*) tăinuit, ‹fig.› camuflat, deghizat, mascat, voalat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul disimulat a fost până la urmă dat publicității. Zâmbetul ei îndrăzneț este expresia unei sfieli disimulate.* **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie disimulată, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie disimulată.*
disimulație s.f. (*rar*) v. Disimulare. Tăinuire.
disipá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹înv. și pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) răschira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a disipat norii.* **2** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Disipează banii prin baruri și discoteci.*
disipáre s.f. **1** destrămare, împrăștiere, răsfirare, risipire, ‹înv. și pop.› spargere, spart[1], ‹fig.› ridicare. *Disiparea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **2** aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Disiparea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.*
disipát, -ă adj. **1** (*despre nori, ceață, fum etc.*) destrămat, împrăștiat, risipit, ‹înv. și pop.› spart[2]. *Printre norii disipați se vede cerul albastru.* **2** (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) cheltuit[2], irosit, împrăștiat, prăpădit, risipit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii disipați fuseseră împrumutați de la bancă.*
disipáție s.f. (*rar*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăștiere. Risipire. Zvârlire.
disjúnct, -ă adj. (*rar*) v. Disjunctiv.
disjunctív, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** ‹rar› disjunct. *Între cele două elemente există raporturi disjunctive. Se dau soluții disjunctive.* **2** (*gram.; despre conjuncții*) ‹înv.› dezunitor. *Conjuncțiile disjunctive leagă între ele două propoziții sau două părți de propoziție care se află într-un raport de excludere.* **II** s.f. (*gram.*) propoziție disjunctivă. *Disjunctiva este o propoziție coordonată care se află într-un raport de excludere față de o altă propoziție coordonată.*
disjúncție s.f. **1** (*med.*) diastază. *Disjuncția este o depărtare anormală între două suprafețe articulate.* **2** (*ret.*) asindet. *Disjuncția întâlnită în text se referă la conjuncțiile coordonatoare copulative.* **3** (*log.*) conectiv. *Disjuncția este relația dintre două enunțuri care se exclud reciproc.*
disjúnge vb. III. tr. (*compl. indică idei, probleme etc.*) a disocia. *Încearcă să disjungă logic cele două probleme.*
dislipemíe s.f. (*med.*) dislipidemie.
dislipidemíe s.f. (*med.*) dislipemie. *Dislipidemia este modificarea concentrației lipidelor sangvine.*
dislipidóză s.f. (*med.*) dislipoidoză, lipidoză, lipoidoză. *Dislipidoza este denumirea generică pentru un grup de afecțiuni determinate de tulburări enzimatice ale metabolismului lipidic.*
dislipoidóză s.f. (*med.*) dislipidoză, lipidoză, lipoidoză.
dislocá vb. I. **1** tr., refl. a (se) desprinde. *Pietrarii dislocă o bucată de marmură din munte. Stânca s-a dislocat din munte.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) a (se) deplasa, a (se) dezarticula[1], a (se) luxa, a (se) scrânti, ‹pop. și fam.› a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) sminti, ‹reg.› a se luși, a (se) muruli, a se muta, a pica[2], a (se) preti, a (se) proclinti, a sări, a (se) strica. *Și-a dislocat osul umărului. Femurul i s-a dislocat în urma căderii.* **3** tr. (*fiz.; despre corpuri solide sau lichide; compl. indică lichide*) a dezlocui. *Orice corp cufundat este împins în sus cu o forță egală cu greutatea volumului de lichid pe care îl dislocă.* **4** tr. (*compl. indică populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) a strămuta, ‹înv.› a străpune, a străpurta, ‹fig.; înv.› a transplanta. *Mulți ardeleni au fost dislocați în Moldova.*
dislocáre s.f. **1** desprindere. *Din cauza dislocării stâncii și a căderii acesteia pe șosea, circulația a fost oprită.* **2** (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dezarticulație, exartroză, luxare, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulație, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› lușitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Dislocarea femurului i-a provocat dureri mari.* **3** (*fiz.*) dezlocuire. *Dislocarea este scoaterea unei cantități de fluid egale cu volumul unui corp solid introdus în acel fluid.* **4** strămutare, ‹reg.› străpunere. *S-a hotărât dislocarea unor trupe militare din regiunea unde erau cantonate.* **5** (*geol.*) dislocație. *Dislocarea este modificarea poziției unui strat geologic sub acțiunea forțelor tectonice, a apei etc.*
dislocát, -ă adj. **1** (*mai ales despre pietre, bucăți de stâncă*) desprins, ‹rar› dezghiocat[2]. *Circulația s-a oprit pentru îndepărtarea stâncii dislocate din munte.* **2** (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) deplasat, dezarticulat[1], luxat, scrântit, ‹pop. și fam.› răsucit[2], sucit[2], ‹înv. și reg.› dezbinat, ‹reg.› lușit, proclintit, ‹înv.› dezbârnat. *A fost operată din cauza femurului dislocat.* **3** (*fiz.; despre fluide*) dezlocuit. **4** (*despre populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) strămutat[2]. *Trupele militare dislocate au fost instalate într-o altă regiune a țării.*
dislocáție s.f. (*geol.*) dislocare.
dismatúr s.m. (*med.*) nou-născut hipotrofic. *Dismaturul are greutatea anormală.*
dismorfíe s.f. (*med.*) dismorfoză. *Dismorfia este o diformitate congenitală sau dobândită.*
dismorfóză s.f. (*med.*) dismorfie.
disociá vb. I. tr. (*compl. indică idei, probleme etc.*) a disjunge. *Încearcă să disocieze logic cele două probleme.*
disociáție s.f. **1** disociere. *Știe să facă disociație între binele său și cel al oamenilor din subordinea sa.* **2** (*psih.*) ***disociație psihică*** = discordanță. *Disociația psihică este simptomul principal al schizofreniei.*
disociére s.f. disociație.
disolúbil, -ă adj. (*chim.; despre substanțe sau elemente chimice*) dizolvabil, solubil. *Sarea de bucătărie este o substanță disolubilă.*
disolubilitáte s.f. (*chim.*) solubilitate. *Disolubilitatea este proprietatea unei substanțe de a putea fi dizolvată într-un solvent.*

disolút, -ă adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață disolut.* **2** (*chim.; înv.; despre substanțe, materii*) v. Dizolvat. Solvat.

disolutív, -ă adj. (*chim.; livr.; despre substanțe*) v. Dizolvant.

disolúție s.f. **1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânățețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.: înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre disoluție.* **2** (*chim.; înv.*) v. Dizolvare. Solvatare. **3** fig. (*livr.*) v. Descompunere. Destrămare. Dezmembrare. Distrugere. Nimicire. Surpare.

disonánt, -ă adj. (*despre sunete, voci etc.*) discordant, distonant, inarmonios, nearmonios, strident, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit disonante.*

disonánță s.f. **1** dezacord, discordanță, discrepanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre disonanța dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **2** (*lingv., muz.*) cacofonie, ‹rar› cacofonism. *Disonanțele, fiind neplăcute auzului, trebuie evitate.*

disosmíe s.f. (*med.*) paraosmie, parosmie. *Disosmia este o tulburare olfactivă care constă în percepția falsă a unui miros.*

disparát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, știri, date, impresii etc.*) izolat, răzleț. *Încearcă să adune în cartea sa impresii disparate, trăite în diferite momente ale vieții.* **2** (*despre obiecte, lucruri care fac parte dintr-o serie, un ansamblu*) descompletat, desperecheat. *Serviciul de ceai disparat este chinezesc.* **II** adv. (*modal*) izolat, răzleț. *Referirile la studenție se regăsesc, disparat, în paginile cărții sale.*

disparitáte s.f. (*livr.*) v. Deosebire. Diferență. Nepotrivire.

dispariție s.f. **I 1** pieire, ‹fig.› evaporare, volatilizare. *Păgubiții au constatat dispariția hoțului în mulțimea de pe plajă.* **2** decedare, deces, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Dispariția poetului a provocat durere.* **3** (*fon.*) cădere, suprimare, ‹înv.› supresiune. *Adesea, dispariția vocalei finale are scop stilistic.* **4** încetare, stingere. *Dispariția acordurilor disonante de vioară a fost o binefacere.* **5** încetare, trecere. *Mestecarea unei gume ajută la dispariția senzației de sete.* **II** fig. ‹fig.› moarte. *Nu se temeau de dispariția prieteniei dintre ei.*

dispăreá vb. II. intr. **I 1** (*despre ființe*) a pieri, ‹fig.› a se dizolva, a se eclipsa, a se evapora, a se volatiliza, ‹fig.; fam.› a o șterge. *Hoțul a dispărut într-o clipă în mulțimea de pe plajă.* **2** a se pierde, a pieri, ‹livr.› a se neantiza, ‹reg.› a se prăpădi, ‹înv.› a se despierde, ‹fig.› a se afunda, a se mistui, a se scufunda, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei dispare în noapte.* **3** (*despre oameni; adesea la imper.*) a fugi, ‹pop.› a lipsi, ‹fig.; fam.› a o șterge. *Când a văzut cum stau lucrurile, a dispărut într-o clipă. Dispari din fața mea!* **4** (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹rar› a scădea, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda, ‹fig.; astăzi rar› a scoborî. *Soarele dispare în spatele dealului.* **5** (*despre ceață, noapte, nori etc., sau, p. ext., despre impresii, senzații, gânduri etc. neplăcute*) a pieri, a se risipi. *Ceața a dispărut brusc. Gândurile negre îi dispar la vederea lui.* **6** (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a înceta, a se liniști, a muți, a se pierde, a pieri, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuți, a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă a dispărut.* **7** (*mai ales despre suferințe fizice sau morale, stări psihice*) a înceta, a pieri, a trece, ‹astăzi rar› a se sparge, ‹reg.› a se oșeni, ‹fig.› a se cicatriza, a zbura. *Durerea provocată de moartea părinților a dispărut în timp. I-a dispărut neîncrederea în ea.* **8** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre manifestări ale oamenilor*) a pieri, a se stinge. *Când a dat cu ochii de el, zâmbetul i-a dispărut de pe față.* **9** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; mai ales despre stări ale ființelor*) a pieri, a trece, ‹rar› a sări. *A băut o cafea tare și i-a dispărut somnul.* **10** (*despre stări, situații etc.*) a înceta, a pieri, a se sfârși, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui a dispărut din cauza dezinteresului celor din jur.* **11** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› a se aneantiza, a se distruge, a se demola, a muri, a se nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a se sfărâma, a se spulbera, a se stinge, a se strivi, a ucide, a se zdrobi. *Speranțele ei nu au dispărut în urma eșecului avut.* **12** (*despre mărfuri, în special despre publicații*) a se epuiza, ‹fig.› a se topi. *Cartea a dispărut din toate librăriile.* **13** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; despre obiecte, bunuri etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II 1** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu a dispărut în 1889, după o boală grea.* **2** (*despre state, cetăți, colectivități, orașe etc.*) a pieri. *Orașul Pompeii a dispărut în urma unei violente erupții a vulcanului Vezuviu.*

dispărút, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*despre oameni*) decedat, defunct, mort, răposat[2], sucombat, ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Străbunii noștri dispăruți trebuie pomeniți.* **2** adj. pierdut, trecut[2], ‹livr.› extinct, ‹fig.› apus[2], stins[2]. *Pe față i se mai poate vedea o urmă din frumusețea ei dispărută.*

dispendiós, -oásă adj. (*livr.; despre lucruri, materiale, servicii etc.*) v. Costisitor. Scump.

dispensá vb. I. **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se lipsi, a renunța, a se scăpa, ‹reg.› a se dehlemeti. *Nu poate să se dispenseze de ochelari.* **2** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a scuti. *L-a dispensat de grija cumpărăturilor. Părinții i-au dispensat de cheltuieli inutile.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a abjura, a aboli, a renega, a renunța, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra s-a dispensat de propria religie.*

dispensár s.n. (*med.*) ambulatoriu. *În dispensar bolnavii primesc îngrijiri medicale, fără a fi internați.*

dispensáție s.f. (*înv.*) v. Dispensă.

dispénsă s.f. **1** (*adesea cu determ. care indică felul*) scutire, ‹înv.› remisiune, scuteală, scutință. *Nici nu poate fi vorba de dispensă de impozite.* **2** ‹înv.› dispensație. *Pentru a ocupa postul de director, a primit din nou dispensă.*
dispépsic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) dispeptic. *Dispepsicul are dureri de stomac, balonări și modificări ale procesului de evacuare.*
dispéptic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) dispepsic.
disperá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a deznădăjdui, ‹grec.; înv.› a apelpisi, ‹fran.› a dezespera. *A fost optimist, dar, în ultimul timp, a început să dispere.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a exaspera, ‹livr.› a exacerba, ‹grec.; înv.› a apelpisi, ‹fig.› a oripila. *Îl disperă faptul că nu știe cum să iasă din încurcătură.*
disperánt, -ă adj. (*despre oameni sau despre situații, stări etc.*) ‹fran.› dezesperant. *Discursul său este disperant de lung. Este o secetă disperantă.*
disperáre s.f. **1** deznădejde, ‹astăzi rar› deznădăjduire, ‹rar› dezesperare, ‹înv.› apelpiseală, apelpisire, disperație, oceaianie, oceință, ‹grec.; înv.› apelpisie, ‹fran.› detresă. *Când vede că nimic nu se rezolvă, îl cuprinde disperarea.* **2** exasperare, ‹rar› exasperație, ‹înv.› apelpiseală, apelpisire, ‹grec.; înv.› apelpisie. *Zgomotele puternice de pe stradă îl aduc la disperare.*
disperát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) clamoros, dezolat, deznădăjduit, ‹rar› dezesperat, ‹pop.› pierit, ‹înv.› apelpisit, oceit. *Este disperat pentru că nu găsește o rezolvare a problemelor sale. Îl privește disperată.* **2** (*despre oameni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) exasperat, ‹înv.› apelpisit. *Este disperat din cauza zgomotelor de afară.*
disperáție s.f. (*înv.*) v. Deznădejde. Disperare.
dispermíe s.f. (*biol.*) diandrie. *Dispermia este fecundarea unui ovul de către doi spermatozoizi.*
dispersá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) împânzi, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) rășchira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a dispersat protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se dispersează pe străzi.* **2** refl. (*fiz.; despre raze de lumină, unde*) ‹înv.› dezagrega. *Undele se dispersează, descompunându-se astfel într-un spectru de unde cu frecvențe diferite.*
dispersáre s.f. dispersie, împrăștiere, răsfirare, răspândire, răzlețire, risipire, ‹rar› raznă, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de dispersare a oamenilor adunați în fața prefecturii.*
dispersát, -ă adj. (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) împânzit, împrăștiat, răsfirat, răspândit, răzlețit, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› rășchirat. *Protestatarii dispersați se îndepărtează din fața prefecturii.*
dispérsie s.f. dispersare, împrăștiere, răsfirare, răspândire, răzlețire, risipire, ‹rar› raznă, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă.
dispersór s.n. (*tehn.*) aspersor, etalier. *Dispersorul este folosit la irigarea prin aspersiune.*
displazíe s.f. (*med.*) ***displazie encondrală*** = condrodisplazie, condrodistrofie. *Displazia encondrală este determinată de o perturbare în formarea și creșterea oaselor, pornind de la cartilaje;* ***displazie osoasă*** = distrofie osoasă, osteodisplazie, osteodistrofie. *Displazia osoasă se manifestă prin modificări ale structurii și densității oaselor.*
displăceá vb. II. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a repugna. *Îi displac fariseismul și lașitatea.*
displăcére s.f. (*rar*) v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare.
displăcút, -ă adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, dizgrațios, fetid, gretos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii displăcute de sulf* **2** (*rar; despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Neplăcut. Supărător. **3** (*rar; despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos.
dispnée s.f. (*med., med. vet.*) sufocare, ‹pop. și fam.› înecăciune, ‹pop.› năduf, ‹înv.› opresiune. *Dispneea este greutatea în respirație întâlnită în unele boli cardiace, pulmonare sau ale sistemului nervos.*
disponíbil, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre perioade de timp, linii de comunicații, locuri într-o incintă etc.*) liber, neocupat, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› prisoselnic. *La sfârșitul săptămânii are timp disponibil pe care îl consacră activităților extraprofesionale. Linia telefonică este disponibilă. Primește clienți în restaurant în limita locurilor disponibile.* **2** (*despre posturi, funcții, demnități etc.*) liber, neocupat, vacant, ‹înv.› deșert. *Posturile disponibile au fost scoase la concurs.* **3** (*despre oameni*) liber, neocupat. *În această perioadă fiind disponibil, putea să se angajeze într-o acțiune caritabilă.* **4** (*fam.; glum.; despre oameni, mai ales despre tineri*) v. Liber. Necăsătorit. **II** s.n. efectiv, ‹înv.› putere. *Compania a pierdut mai mult de jumătate din disponibil.*
disponibilizá vb. I. tr. (*compl. indică persoane angajate*) a concedia. a îndepărta, a scoate, ‹livr.› a licenția, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv.› a slobozi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹rus.; înv.› a ovolni, ‹arg.› a restructura. *Patronul a disponibilizat o parte dintre angajații firmei din cauza iminentului faliment.*
disponibilizáre s.f. concediere, îndepărtare, scoatere, ‹livr.› licențiere, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› exoflisire[2]. *Patronul a hotărât disponibilizarea unei părți din personalul firmei din cauza iminentului faliment.*
disponibilizát, -ă adj. (*despre persoane angajate*) concediat, ‹înv.› licențiat. *O persoană disponibilizată își găsește cu greu un alt loc de muncă.*
dispozá vb. I. (*înv.*) **1** tr. v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **2** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Avea. Bucura. Dispune.
dispozát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Dispus.
dispozitív s.n. **1** (*tehn.*) mecanism, ‹înv. și pop.› meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșteșug. *Ușa cuptorului are un dispozitiv de blocare.* **2** (*med.*) ***dispozitiv contraceptiv intrauterin*** = sterilet. *Femeia a făcut o infecție din cauza dispozitivului contraceptiv intrauterin.* **3** (*milit.*) ***dispozitiv de luptă*** = ‹rar› ordine de bătaie. *Colonelul a primit ordin să schimbe dispozitivul de luptă.*
dispozitúră s.f. (*înv.*) v. Alcătuire. Aranjament. Aranjare. Aranjat[1]. Așezare. Dispunere. Distribuție. Întocmire. Rânduială. Structurare. Structură.
dispozíție s.f. **I 1** (*jur.*) normă, prescripție, prevedere, ‹înv. și reg.› rost, ‹înv.› emis, prescript, rostire, ‹fran.; înv.› previziune. *Aplicarea noilor dispoziții în domeniul culturii este anevoioasă.* **2** (*jur.*) clauză, condiție, prevedere, punct, stipulare, stipulație, termen, ‹înv. și pop.› tocmeală, ‹înv.› șart[2]. *Trebuie cercetate dispozițiile din contract.* **3** hotărâre, injoncțiune, ordin, ‹astăzi rar› poruncă, ‹înv. și pop.› ucaz, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› porunceală, ‹înv. și reg.› comisie, pașuș, ‹înv.› arătătură, așezământ, carte, demândare, farmuta, hotar, învățătură, mandat, orânduială, orânduire, order, pază, pitac[2], poruncită, povelenie, povelire, pravilă, răspuns, rânduială, șart[2], tertip, tocmeală, universal, ustavă, zacon[2], zisă (v. *zis*), ‹rus.; înv.› predpisanie, pricaz[2], ‹fig.; înv.› strânsoare. *S-au dat dispoziții de prevenire a epidemiei de gripă.* **4** (*milit.*) consemn, ordin, ‹arg.› răvaș. *Toți soldații trebuie să respecte dispoziția de a nu părăsi garnizoana.* **5** (*concr.; milit.*) chemare, convocare, ordin, ‹reg.› poruncă. *A primit dispoziție de prezentare la unitatea militară.* **II 1** stare, ‹fig.› situație. *Este vesel și nu crede că ar putea exista ceva care să-i poată schimba dispoziția.* **2** toane (v. *toană*[1]), voie, ‹reg.› duși. *Astăzi este într-o dispoziție bună.* **3** chef, dorință, gust[2], plac, plăcere, poftă, voie, voință, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după dispoziția inimii.* **4** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetență, chef, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ‹rar› apetiție, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis dispoziția pentru citit.* **5** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) înclinare, înclinație,

pornire, tendință, ‹rar› apetiție, ‹fig.› aplecare. *Are dispoziție spre teatralitate.*

dispréț s.n. desconsiderare, desconsiderație, oprobriu, ‹livr.› vindictă populară, vindictă publică, ‹înv. și reg.› urgisire, ‹înv.› defăimare, urgiseală, ‹fig.; înv.› apunere, nimicire. *Lașitatea sa provoacă disprețul comunității în care trăiește.*

disprețá vb. I. tr. (*ital.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

disprețuí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) a desconsidera, a nesocoti, ‹fam.› a râde, ‹înv. și reg.› a urgisi, ‹înv.› a defăima, a ocărî, a proștitirui, a vilipenda, ‹fran.; înv.› a mepriza, ‹ital.› a dispreța, ‹fig.; înv.› a nimici, a nimicnici. *Îl disprețuiește pentru că este laș.*

disprețuíre s.f. desconsiderare, nesocotire. *Disprețuirea unor meserii este des întâlnită.*

disprețuít, -ă adj. (*despre oameni, acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) desconsiderat, nesocotit, ‹înv. și reg.› urgisit. *Un delator este o persoană disprețuită de societate.*

disprețuitór, -oáre adj. **1** (*despre ton, privire, atitudini ale oamenilor*) batjocoritor. *Arunca priviri disprețuitoare rivalului său.* **2** (*lingv.; despre sensul unor cuvinte, expresii, afirmații etc.*) defavorabil, depreciativ, peiorativ. *I-a adresat un epitet disprețuitor.*

dispropórție s.f. **1** neconcordanță, nepotrivire. *Există o vădită disproporție între elementele arhitectonice ale clădirii.* **2** inegalitate. *Între cei doi luptători este o mare disproporție.*

disproporționál, -ă adj. (*despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) disproporționat.

disproporționát, -ă adj. **1** inegal. *Spre sfârșitul meciului, lupta dintre boxeri devine disproporționată.* **2** (*despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) disproporțional. *A avut o reacție disproporționată.*

dispúne vb. III. **I** tr. **1** a comanda, a decide, a fixa, a hotărî, a ordona, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.;înv.› a comendirui. *Generalii au dispus deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** (*jur.*) a decreta, ‹înv.› a lega[1]. *Prin acest act președintele a dispus grațierea condamnatului.* **II** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A dispus piesele jocului după un anumit criteriu.* **III** intr. (*despre adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a bate, a se impune, a întrece, a învinge, ‹înv.› a vince, ‹fig.› a triumfa, ‹fig.; fam.› a rade, ‹arg.› a hali. *A dispus la tenis de adversarul său american.* **IV 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) amuza, a (se) desfăta, a (se) distra, a (se) înveseli, a petrece, a râde, a (se) veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se dispune când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și dispună musafirii cu bancurile lui.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a avea, a se bucura, ‹înv.› a dispoza. *Dispune de o clipă de răgaz înainte de a veni musafirii.* **V** intr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a avea, a deține, a poseda. *Dispunem de primele informații care confirmă că politicianul este în afara oricărui pericol.*

dispúnere s.f. alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, distribuție, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziturâ, locație. *S-a gândit mult la dispunerea colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de dispunerea colecției sale de monede.*

dispús, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› dispozat. *Este dispusă să-l creadă. E dispus să iasă în oraș.*

disputá vb. I. **1** refl. (*sport; despre competiții sportive*) a se desfășura, a se juca. *Partida de fotbal s-a disputat în nocturnă.* **2** tr. (*compl. indică un drept, o situație*) a contesta. *Ocupă un loc important în învățământul superior, pe care nu i-l poate disputa nimeni.* **3** refl., intr. (*astăzi rar; despre oameni*) ‹înv.› a se disputului. *Se dispută pe tema modei.*

disputáre s.f. **1** (*sport*) desfășurare. *În timpul disputării meciului au fost eliminați doi jucători.* **2** (*înv.*) v. Controversă. Discuție. Dispută.

disputát, -ă adj. (*despre competiții, întreceri etc.*) aprig, dârz, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2]. *Meciul se anunță a fi disputat.*

disputáție s.f. (*înv.*) v. Controversă. Discuție. Dispută.

dispútă s.f. **1** controversă, discuție, ‹rar› rixă, ‹pop.› sfadă, ‹înv.› disputare, disputație, dispuție, vorbire, vrajbă[1], ‹fig.› luptă, polemică. *Noua teorie a stârnit dispute în lumea medicală.* **2** altercație, animozitate; ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hârâ[1], hârțoală, hoandră, năvârnealâ, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, smintea-lă, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, războiș[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› ciocorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de dispută între cei doi parteneri de afaceri.* **3** (*sport*) întâlnire, întrecere, joc, meci[1], partidă. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul disputei amicale dintre cele două echipe de fotbal.* **4** (*art.; filos.*) ***disputa universaliilor*** = cearta universaliilor (v. *ceartă*). *Disputa universaliilor a determinat apariția celor trei curente din sânul scolasticii.*

disputuluí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Disputa.

dispúție s.f. (*înv.*) v. Controversă. Discuție. Dispută.

dissinergíe s.f. (*med.*) asinergie. *Dissinergia îl împiedică pe bolnav să îndeplinească simultan diferite mișcări elementare.*

dissomníe s.f. (*med.*) parasomnie. *Dissomnia este numele dat seriei de tulburări care însoțesc somnul.*

distánt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) neprietenos, nesociabil, rezervat, ‹fig.› frigid, glacial, rece. *Tânăra este o persoană distantă, lipsită de căldură.* **2** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) neprietenos, nesociabil, nesocial, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine distantă față de colaboratori.*

distanțá vb. I. **1** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a (se) depărta, a (se) îndepărta, ‹înv.› a (se) delunga, a postâmpi, a se răzlui, a (se) remova, a spărți. *A distanțat barca de mal. Oamenii s-au distanțat în fugă de locul exploziei.* **2** refl. (*sport; despre concurenți*) a se detașa. *Atleta româncă s-a distanțat net de celelalte concurente.* **3** tr. (*tipogr.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) a depărta, a îndepărta, a rări, a spația, ‹înv.› a spaționa. *A distanțat cuvintele scrise împreună.*

distanțáre s.f. **1** depărtare, îndepărtare, ‹rar› departe. *Distanțarea oamenilor de locul exploziei s-a făcut în fugă.* **2** (*sport*) detașare. *Distanțarea atletei române de celelalte concurente a ridicat publicul de pe stadion în picioare.* **3** (*tipogr.*) depărtare, îndepărtare, rărire, rărit[1], răritură, spațiere. *La corectură, s-a făcut distanțarea cuvintelor scrise împreună.*

distanțát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „des”; despre lucruri, corpuri, ființe etc. de același fel aflate într-un șir*) depărtat, rar. *Răsadurile distanțate se dezvoltă mai bine. Cei câțiva copaci distanțați din grădină au coroana bine dezvoltată.* **2** (*tipogr.; despre litere, cuvinte, rânduri*) depărtat, rărit[2], spațiat, ‹rar› răsfirat. *Textul anunțului are cuvintele foarte distanțate.*

distánță s.f. **I 1** depărtare, interval, spațiu, ‹pop.› cale, ‹reg.› scopot[1], ‹înv.› diastemă, distare, loc. *Distanța dintre cele două case nu este mare.* **2** bucată, interval, ‹reg.› postată. *Mai are de mers o distanță bună până la destinație.* **3** întindere, lungime, ‹înv. și pop.›

lung. *În această zonă, pe o distanță de câțiva kilometri sunt numai vii.* **II** fig. deosebire, diferență, nepotrivire. *Deși frați, este o mare distanță între ei.*

distáre s.f. (*înv.*) v. Depărtare. Distanță. Interval. Spațiu.

distăluí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

distén s.n. (*mineral.*) cianit. *Distenul este un silicat natural de aluminiu.*

distihíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

distilá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică lichide*) înv.› a lămuri, a spiritualiza. *Distilează alcool.*

distiláre s.f. (*chim.*) distilație, ‹rar› distilat, înv.› lămurire, spiritualizare, spiritualizație. *A obținut alcool prin distilarea vinului.*

distilát s.n. (*chim.; rar*) v. Distilare. Distilație.

distilatór -oáre s.m., s.f. ‹rar› distilier. *Distilatorul se ocupă cu distilarea sau conduce o distilerie.*

distilație s.f. (*chim.*) distilare, ‹rar› distilat, înv.› lămurire, spiritualizare, spiritualizație.

distiliér, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Distilator.

distimíe s.f. (*livr.*) **1** v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare. **2** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

distínct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe, lucruri etc.*) deosebit, diferit, neasemănat, ‹rar› distins, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› diferent, diferitor. *Cele două păsări aparțin unor specii distincte.* **2** aparte, deosebit, separat, special. *Noua secție a firmei ocupă o clădire distinctă.* **3** deosebit, diferit, separat, ‹rar› neunit, ‹înv. și reg.› chilin. *Cântărețul avea un program distinct în spectacol.* **4** caracteristic, definitoriu, distinctiv, dominant, particular, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura distinctă a poeziilor sale.* **5** (*în opoz. cu „nedeslușit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, deslușit, evident, lămurit, limpede, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea distinctă a muntelui.* **6** (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, deosebit, particular, special, specific, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros distinct.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) bine, clar, deslușit, lămurit, limpede, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Vede distinct la distanță. Aude distinct cel mai fin zgomot.*

distinctăciúne s.f. (*înv.*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.

distinctív, -ă adj. caracteristic, definitoriu, distinct, dominant, particular, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar.

distincție s.f. **1** deosebire, diferență, diferențiere, discriminare, discriminație, ‹livr.› disimilitudine, ‹rar› diferențializare, distingere, ‹înv.› diferemânt, diferire, distinctăciune. *Democrația presupune egalitatea pentru toți în fața legii, fără distincție.* **2** onorificiență. *Cunoscutului savant i se acordă multă distincție pentru meritele deosebite în domeniul în care lucrează.* **3** bun-gust, eleganță, rafinament, ‹fam.› șic[1], ‹înv.› zafirlâc, ‹fig.; fam.› staif. *Și-a mobilat casa cu distincție. Dă dovadă de multă distincție când își cumpără obiecte de vestimentație.* **4** eleganță, finețe, noblețe, rafinament, subtilitate, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin distincția comportării. Îi admiră distincția limbajului.* **5** elevare, elevație, grandoare, noblețe, ‹fig.› levitație. *Ceea ce trebuie admirat la dramaturg se referă la esența mesajului, la distincția spirituală și mai puțin la spectaculos.*

distínge vb. III. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul simțurilor*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) a desluși, a observa, a percepe, a recunoaște, a vedea, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari distinge bine lucrurile.* **2** refl. (*despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se disting pe linia orizontului.* **3** tr. (*compl. indică mai ales realități, fapte, noțiuni*) a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a discerne, ‹rar› a discrimina, ‹înv. și pop.› a osebi[2], ‹reg.› a deschilini, ‹înv.› a dezjudeca, ‹fig.› a cerne. *Când ia o hotărâre, încearcă să distingă bine avantajele și dezavantajele pe care le are.* **4** tr. a desluși, a înțelege, a pricepe, a vedea. *Se făcuse zi și a distins mai bine ce este în jurul lui.* **II** (*predomină ideea de separare din cauza unor calități specifice*) **1** refl. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se detașa, a se evidenția, a se ilustra, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se distinge și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se distinge prin originalitate.* **2** refl. a se deosebi[2], a se evidenția, a se ilustra, a se singulariza, ‹înv.› a se însemna, a se semnala. *Pe hartă, regiunile de câmpie se disting de celelalte prin colorația verde.* **3** refl. a se caracteriza, a se evidenția, a se individualiza, a se remarca. *Această perioadă se distinge printr-o dezvoltare economică rapidă.* **4** tr. (*compl. indică oameni de cultură, de știință, sportivi, creații, realizări ale lor etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a onora, ‹înv.› a cinsti. *L-a distins cu discul de platină pentru noua sa melodie.*

distíngere s.f. **1** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul simțurilor*) deslușire, percepere. *Distingerea lucrurilor în semiîntuneric necesită acuitate vizuală sporită. Distingerea vorbelor cuiva într-o încăpere zgomotoasă este anevoioasă.* **2** (*predomină ideea de separare din cauza unor calități specifice; rar*) v. Deosebire. Diferență. Diferențiere. Discriminare. Discriminație. Distincție.

distíns, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ales[2], aparte, deosebit, rar, superior, ‹fam.› fain. *A reușit să se împrietenească numai cu oameni distinși.* **2** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat distinsului artist întreaga carieră.* **3** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane distinse.* **4** (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocrat, aristocratic, bun, ilustru, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie distinsă.* **5** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ținuta etc. lor*) elegant, fin[1], nobil, rafinat[2], ‹fam.› select, ‹fig.› subțire. *Are o figură luminoasă și distinsă. Totdeauna se remarcă printr-o ținută distinsă.* **6** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ales[2], delicat, elegant, fin[1], manierat, politicos, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine distinsă față de soție.* **7** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj distins.* **8** (*despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.*) elegant, ‹fam.› domnesc, fain, șic[1]. *Totdeauna vine la concert în toalete distinse.* **9** (*despre atitudini ale oamenilor, despre stil etc.*) academic, elevat, sobru, solemn. *S-a remarcat prin stilul distins al intervenției sale.* **10** (*despre oameni*) sobru, solemn, ‹rar› academic. *Celebrul tenor este o persoană distinsă, care trezește admirație.* **11** (*rar; despre ființe, lucruri etc.*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Neasemănat.

distiroidíe s.f. (*med.*) distiroidism. *Distiroidia este disfuncția glandei tiroide.*

distiroidísm s.n. (*med.*) distiroidie.

distoárce vb. III. refl. (*despre ființe*) v. Răzbuna.

distomatóză s.f. (*med. vet.*) distomiază, fascioloză, gălbează, ‹reg.› gălbejoasă (v. *gălbejos*). *Distomatoza este o boală parazitară specifică erbivorelor.*

distomiáză s.f. (*med. vet.*) distomatoză, fascioloză, gălbează, ‹reg.› gălbejoasă (v. *gălbejos*).

distón s.n. (*rar*) v. Dezacord. Discordanță. Discrepanță. Disonanță. Distonanță. Inadecvare. Neadecvare. Neconcordanță. Nepotrivire. Stridență.

distonánt, -ă adj. **1** impropriu, inadecvat, neadecvat, neconcordant, necorespunzător, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile distonante sunt deplasate în relațiile sociale.* **2** (*despre*

sunete, voci etc.) discordant, disonant, inarmonios, nearmonios, strident, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit distonante.*

distonánță s.f. dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre distonanța dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.*

distonáre s.f. (*rar*) v. Dezacord. Discordanță. Discrepanță. Disonanță. Distonanță. Inadecvare. Neadecvare. Neconcordanță. Nepotrivire. Stridență.

distorsioná vb. I. tr. fig. (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹fig.› a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a distorsionat voit textul comunicatului.*

distorsionáre s.f. fig. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹fig.› distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza distorsionării textului comunicatului.*

distorsionát, -ă adj. fig. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹fig.› mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul distorsionat al comunicatului l-a revoltat.*

distorsiúne s.f. fig. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹fig.› distorsionare, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire.

distrá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) amuza, a (se) se desfăta, a (se) dispune, a (se) înveseli, a petrece, a râde, a (se) veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se distrează când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și distreze musafirii cu bancurile lui.* **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Abate[2]. Distrage. Sustrage.

distractív, -ă adj. (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) agreabil, amuzant, antrenant, drăguț, plăcut, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost distractivă. Jocurile de pe calculator sunt distractive pentru cei mai mulți copii.*

distracție s.f. **1** agrement, amuzament, divertisment, plăcere, recreere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de distracție.* **2** amuzament, joacă, ‹înv.› zăbavă. *Adevărata prietenie nu este o distracție.* **3** petrecere, plăcere, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹reg.› libovire, ‹înv.› dezmierdare. *Duce o viață plină de distracții.* **4** absență, distragere, inatenție, neatenție. *I-a înmânat plicul cu un gest de distracție.*

distráge vb. III. **1** tr. (*despre gânduri, idei, preocupări etc.; compl. indică oameni*) a abate[2], a sustrage, ‹înv.› a distra. *Grijile zilnice o distrag de la lucru.* **2** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli.

distrágere s.f. **1** absență, distracție, inatenție, neatenție. **2** (*înv.*) v. Agrement. Amuzament. Distracție. Divertisment. Plăcere. Recreere.

distráre s.f. (*rar*) v. Agrement. Amuzament. Distracție. Divertisment. Plăcere. Recreere.

distrás, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Amuzat. **2** v. Absent. Distrat. Inadvertent. Indiferent. Îngândurat. Năuc. Neatent. Preocupat.

distrát, -ă adj. (*despre oameni*) absent, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Distrată ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.*

distribuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte*) a împărți, a repartiza, ‹înv.› a repartira, a repărți. *Guvernul a distribuit ajutoare pentru sinistrații din zonele inundate. Au distribuit jucării copiilor dintr-un orfelinat.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, terenuri, sume de bani etc.*) a atribui, a da[2], a împărți, a repartiza. *Primăria a distribuit sinistraților locuri de casă.* **3** tr. (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a afecta[2], a destina, a repartiza, ‹rar› a direcționa. *Ministerul a distribuit sume importante pentru cultură.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică presa, cărți, CD-uri etc.*) a (se) difuza. *Cartea s-a distribuit în toate librăriile. Casa de discuri distribuie DVD-urile în toate magazinele de profil.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a grupa, a împărți, a întocmi, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A distribuit piesele jocului după un anumit criteriu.*

distribuíre s.f. **1** distribuție, împărțire, repartiție, repartizare, ‹înv.› repărțire. *Acțiunea de distribuire a ajutoarelor pentru sinistrații din zonele inundate a fost salutată de populație.* **2** atribuire, împărțire, repartizare. *Distribuirea unor locuri de casă cetățenilor expropriați este un gest reparatoriu.* **3** difuzare. *Distribuirea cărților în librării revine editorilor.* **4** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Distribuirea pieselor jocului i-a luat timp.*

distribuít, -ă adj. (*despre bani, bunuri materiale etc.*) afectat[2], destinat, repartizat. *Sumele distribuite nu au fost suficiente pentru construirea ateneului.*

distribuitór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. ‹înv.› împărțitor. *Este distribuitor de mărfuri angro.* **2** s.n. (*tehn.*) repartizor, ‹rar› repartizator. *Distribuitorul asigură distribuirea unui agent motor, a apei, a sarcinii electrice etc.*

distribúție s.f. **1** distribuire, împărțire, repartiție, repartizare, ‹înv.› repărțire. **2** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, întocmire, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziturâ, locație. *S-a gândit mult la distribuția colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de distribuția colecției sale de monede.*

distríct s.n. (*adm.; în unele țări*) comitat, ‹înv. și reg.› varmeghie, ‹înv.› cerc, ‹turc.; înv.› cadalâc, caza. *Această țară este împărțită în districte.*

distrofíe s.f. (*med.*) ***distrofie endemică tireopată*** = gușă endemică. *Distrofia endemică tireopată se previne prin suplimentarea cu iod a alimentației;* ***distrofie osoasă*** = displazie osoasă, osteodisplazie, osteodistrofie. *Distrofia osoasă se manifestă prin modificări ale structurii și densității oaselor;* ***distrofie pulmonară progresivă*** = plămân evanescent. *Distrofia pulmonară progresivă este o formă clinică particulară de emfizem pulmonar, care apare la tineri și a cărei evoluție este letală.*

distructív, -ă adj. (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distrugător, nimicitor, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost distructiv pentru țară.*

distrugătór, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distructiv, nimicitor, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. **2** nimicitor, omorâtor, ucigător. *Bombe distrugătoare au ucis mulți civili.* **3** mistuitor, nimicitor, pustiitor. *Un incendiu distrugător a izbucnit într-un cartier al orașului.* **II 1** s.m., s.f. destructor, ‹fig.› devastator, surpător. *Unii cotropitori au fost adevărați distrugători ai culturilor popoarelor supuse.* **2** s.n. (*mar. milit.*) contratorpilor. *În luptă nu a fost scufundat niciun distrugător.*

distrúge vb. III. **I 1** tr. (*despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) a bântui, a devasta, a nimici, a pârjoli, a pustii, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răsluí, ‹reg.› a se pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârși, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populații migratoare au distrus țara.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a aneantiza, a nimici, ‹înv. și pop.› a sminti, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fam.› a lichida, ‹înv.› a nimicnici, ‹fig.› a desființa, a extermina, a spulbera, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a distrus cartiere întregi. Beți fiind, au distrus tot ce au găsit în bar.* **3** tr. (*compl. indică localități, construcții etc.*) a nimici, a rade, a zdrobi, ‹înv. și reg.› a sparge, ‹fig.› a pulveriza, a șterge. *Cutremurul a distrus blocul din temelie. Taifunul a distrus tot orășelul.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică construcții, părți ale unor con-*

structii, drumuri etc.) a (se) rupe, a (se) sfărâma, a (se) strica, ‹înv.› a vătăma. *Râul învolburat a distrus digul care proteja localitatea.* **5** tr. (*compl. indică fortificații, linii de luptă etc.*) a dărâma, ‹înv.› a defortifica. *Agresorii au reușit să distrugă fortificațiile care apărau orașul.* **6** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a arde, a consuma[2], a mistui, a nimici, a topi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fig.› a devora, a înghiți. *Flăcările au distrus toate bunurile din apartament.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) a (se) nimici, a (se) strica, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) prăpădi, ‹înv. și reg.› a (se) vătăma, ‹reg.› a prăpădui. *Ploile abundente au distrus recolta de grâu din acest an. Culturile s-au distrus din cauza inundațiilor.* **8** tr. (*despre insecte, viermi; compl. indică lucruri, materiale textile, frunze etc.*) a devora, a mânca, a roade, ‹reg.› a linge, a picni. *Omizile distrug frunzele copacilor.* **9** tr. (*despre agenți fizici sau chimici; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a ataca, a mânca, a roade, ‹fig.› a devora. *Rugina distruge fierul.* **10** tr. a sparge, a strica. *Mașinile de mare tonaj au distrus șoselele.* **II 1** tr. (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a prăpădi, a stârpi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfărâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele distrug milioane de oameni.* **2** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a nimici, a zdrobi, ‹înv. și pop.› a pierde, a răpune, a risipi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a isprăvi, a sfărâma, a zdrumica, ‹înv. și reg.› a sodomi, ‹reg.› a litrosi, a potroși, ‹înv.› a cura, a nimicnici, a oscârbi, a potrebi, a răzdumica, a stropși, a târî, a zdruncina, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fig.› a detuna, a secera, a spulbera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a distrus pe dușmani.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) nenoroci, a (se) prăpădi, ‹înv. și reg.› a (se) ticăloși, ‹reg.› a (se) pozni, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) mina, a naufragia, a (se) ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a distrus. Se distruge din cauza băuturii.* **4** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹înv. și reg.› a sminti, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2], ‹arg.› a buli. *Condițiile în care lucrează i-au distrus plămânii.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) a (se) dezmembra, ‹fig.› a (se) descompune, a (se) destrăma, a (se) nimici, a (se) surpa, ‹fig.; rar› a (se) dezalcătui, ‹fig.; înv.› a (se) desface. *Istoria a demonstrat că imperiile se distrug.* **2** tr. (*compl. indică ansambluri structurate*) a destructura, a dezorganiza, ‹fig.› a desființa. *Organizația a fost distrusă în urma luptei pentru putere.* **IV** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza, a (se) demola, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a distrus speranțele.* **2** tr. ‹fig.› a sorbi. *Munca brută i-a distrus toată vlaga.*

distrúgere s.f. **I 1** destrucție, devastare, nimicire, pârjolire, pustiire, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv. și reg.› pustii[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Distrugerea statelor a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.* **2** aneantizare, nimicire, ‹fam.› lichidare, ‹fig.› desființare, exterminare, spulberare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru distrugerea lucrurilor din bar.* **3** nimicire, zdrobire, ‹înv. și reg.› spargere, ‹fig.› pulverizare. *Taifunul a avut drept consecință distrugerea orășelului.* **4** ardere, mistuire, nimicire, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Un incendiu a provocat distrugerea bunurilor din apartament.* **5** nimicire, stricare, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Se iau măsuri pentru prevenirea distrugerii recoltelor pe timp secetos.* **II 1** decimare, decimație, destrucție, exterminare, exterminație, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› stârpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost distrugerea populațiilor din zonele de conflict.* **2** nimicire, zdrobire, ‹înv. și pop.› pierdere, risipire, ‹pop. și fam.› prăpădire, ‹pop.› sfărâmare, zdrumicare, ‹înv.› risipitură, ‹fig.; pop.› potopire. *Printr-un atac neașteptat s-a urmărit distrugerea forței aeriene inamice.* **3** ‹fig.› minare, ruinare. *Emoțiile și supărările repetate duc la distrugerea sănătății.* **III** fig. **1** dezmembrare, ‹fig.› descompunere, destrămare, nimicire, surpare, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezalcătuire, ‹fig.; înv.› desfacere. *Distrugerea imperiilor este dovedită de istorie.* **2** destructurare, dezorganizare, ‹fig.› desființare. *Lupta pentru putere a dus la distrugerea statului.* **3** ‹fig.› dezastru, naufragiu, ruinare, ruină. *Orice societate merge spre distrugere dacă nu sunt stopate corupția și nepotismul.*

distrús, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) devastat, nimicit, pârjolit, pustiit[2], ‹înv.› dezolat, ‹fig.› carbonizat. *Orașul distrus în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.* **2** (*despre construcții, clădiri etc.*) nimicit, zdrobit, ‹înv. și reg.› spart[2]. *Casele distruse în timpul cutremurului au fost părăsite.* **3** (*despre construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) rupt, sfărâmat, stricat, ‹înv.› smăcinat. *Digurile distruse au fost refăcute după retragerea apelor.* **II** adj. **1** (*despre ființe, colectivități etc.*) decimat, exterminat, masacrat, măcelărit[2], nimicit, ‹pop. și fam.› stârpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații distruse.* **2** (*despre inamici, adversari etc.*) nimicit, zdrobit, ‹înv. și pop.› risipit, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹pop.› zdrumicat, ‹înv.› stropșit, ‹fig.; pop.› potopit. *Câteva avioane din flota inamică distrusă au început să se retragă.* **III** adj. fig. **1** (*despre popoare, state, colectivități etc.*) dezmembrat, ‹fig.› descompus, destrămat, nimicit. *Țările dintr-un imperiu distrus se refac economic greu.* **2** (*despre ansambluri structurate*) destructurat, dezorganizat, ‹fig.› desființat. *Statul distrus a fost preluat de forțe străine.* **IV** adj. fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, distrus, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, dezolat, nimicit, pârjolit, pustiit[2], zdrobit. *Se simțea distrusă la gândul că a fost atât de naivă.* **3** (*despre oameni*) ‹fig.› pierdut, topit[2]. *Privea distrusă cum apele îi înghit casa.* **4** ‹fig.› minat, ruinat, ‹fig.; fam.› terminat[2]. *Are nervii distruși din cauza supărărilor repetate.* **5** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› nimicit, sfărâmat, spulberat, strivit, surpat[2], topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile distruse.* **V** s.m. (*arg.*) v. Adict. Drogat. Drogoman. Toxicoman.

disturbă vb. I. tr. (*compl. indică ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, al unor fenomene etc.*) a deranja, a perturba, a tulbura, ‹fig.› a agresa. *Muzica puternică de la terasă a disturbat liniștea locuitorilor din vecinătate.*

disturbáre s.f. (*livr.*) v. Perturbare. Perturbație. Tulburare.

disturbatór, -oáre adj. (*despre anumiți factori*) perturbator, ‹rar› perturbativ. *Zgomotul este un factor disturbator.*

disturbáție s.f. (*rar*) v. Perturbare. Perturbație. Tulburare.

dișterére vb. III. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică evenimente, fenomene etc.*) v. Desfășura. Întinde.

dítai adj. invar. (*fam.*) v. Cogeamite. Coșcogeamite.

dítamai adj. invar. (*fam.*) **1** v. Cogeamite. Coșcogeamite. **2** (*despre personalități*) v. Important. Însemnat. Marcant. Remarcabil.

diteísm s.n. (*filos.; înv.*) v. Dualism.

ditiomít s.m. (*chim.*) hidrosulfit. *Ditionitul este o sare a acidului ditionos, cu proprietăți reducătoare, folosită în industria textilă, la analiza gazelor pentru absorbția oxigenului sau la albirea săpunului.*

ditirámbic, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Dis-*

cursul nu a plăcut publicului din cauza stilului ditirambic.

diugós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

diugulí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

diul s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Trandafir-de-dulceață (*Rosa centifolia* sau *Rosa rugosa*). **2** ***diul-bălan*** v. Trandafir-alb (*Rosa alba*).

diundiúcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

diurél s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

diúrn, -ă adj. **1** ‹latin.; înv.› diurnal. *Vara, temperaturile diurne ating și 45 de grade Celsius.* **2** zilnic. *Însemnările diurne îi dădeau iluzia actualității.*

diurnál, -ă adj. (*latin.; înv.*) v. Diurn.

diurnát, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel.

diurníst, -ă s.m., s.f. **1** zilier, ‹pop.› ziuaș, ‹reg.› lucrător cu brațele, lucrător cu mâinile, lucrător cu sloboda, lucrător cu ziua, lucrător de zi, nopsam, nopsamoș. *A angajat câțiva diurniști pentru a-i săpa grădina.* **2** (*jur.; arg.*) v. Defraudator. Delapidator. Fraudator.

diúz s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Câmp. Câmpie. Șes.

divagá vb. I. intr. (*despre oameni*) a se abate[2], a se depărta, a devia, a se îndepărta, ‹înv.› a (se) scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, a deturna, a ocoli, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului a divagat.*

divagáre s.f. digresiune, divagație, excurs, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹înv.› excursie, ‹fig.› ocol, ocoliș, paranteză, ‹fig.; rar› raznă. *S-a scuzat pentru că a făcut câteva divagări în discursul său.*

divagáție s.f. **1** digresiune, divagare, excurs, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹înv.› excursie, ‹fig.› ocol, ocoliș, paranteză, ‹fig.; rar› raznă. **2** abatere, depărtare, deviație, deviere, îndepărtare, ‹fig.› deturnare. *Divagația vorbitorului de la subiect a nemulțumit auditoriul.*

divalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente sau radicali chimici*) bivalent. *Un element chimic divalent are valența doi.*

diván s.n. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) consiliu, sfat, ‹înv.› răzlog[2], scaun, singlit, tănaci. *Membrii Divanului domnesc aveau atribuții de ordin politic, juridic, administrativ, financiar și religios.* **2** (*jur.; înv.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces.

divaníst s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Divanit.

divanít s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) boier divanit, ‹înv.› divanist. *Divanitul era boierul care făcea parte din Divanul domnesc.*

dívă[1] s.f. (*cinemat., muz., teatru*) monstru sacru, star, vedetă, ‹fig.› stea. *Marilyn Monroe a fost una dintre divele cinematografului american.*

dívă[2] s.f. (*înv.*) v. Minune. Miracol.

divăní vb. IV. refl. recipr. (*înv. și reg.; despre oameni*) **1** v. Consfătui. Consulta. Sfătui. **2** v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.

divănire s.f. (*reg.*) **1** v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune. **2** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

divergént, -ă adj. **1** (*despre idei, teorii, concepții, opinii etc.*) deosebit, diferit, ‹astăzi rar› variu. *Cei doi au concepții divergente despre viață.* **2** (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, contrar, opus, potrivnic, ‹rar› contradicțional, contrăcător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt divergente.*

divergénță s.f. **I 1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cără[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de divergență între cei doi parteneri de afaceri.* **2** ‹rar› disconvergență. *Divergența spiritului și a instinctului.* **II** (*med.*) ***divergență verticală*** = hipertropie, strabism vertical, sursumvergență, ‹astăzi rar› anopie. *Divergența verticală este deviația axei vizuale a unui ochi în sus.*

divérs, -ă adj. **1** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, diferit, felurit, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție diversă de tablouri.* **2** (*despre grupuri de ființe*) diferit, felurit, pestriț, variat. *La spectacol a participat un public divers.* **3** felurit, multiplu, variat. *Boala psihică are diverse forme de manifestare.*

diversă vb, I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică procese, acțiuni, fapte etc.*) v. Diversifica. Varia[2].

diversáre s.f. (*înv.*) v. Diversificare. Variație.

diversifică vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică procese, acțiuni, fapte etc.*) a varia[2], ‹înv.› a (se) diversa, ‹fig.› a (se) ramifica. *După o introducere lungă și monotonă, tematica romanului începe să se diversifice.*

diversificáre s.f. variație, ‹înv.› diversare, ‹fig.› ramificare. *Autorul urmărește diversificarea limbii romanului prin folosirea regionalismelor și arhaismelor.*

diversitáte s.f. **1** felurime, multilateralitate, multiplicitate, pluralitate, variație, varietate. *Toamna, diversitatea culorilor copacilor este impresionantă. În studiul său a urmărit diversitatea tematică în romanul interbelic.* **2** (*biol.*) ***diversitate morfogenetică*** = heteromorfoză. **3** (*înv.*) v. Adversitate. Dușmănie. Ostilitate. Potrivnicie. Vitregie. Vrăjmășie.

divertí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli.

divertisiménț s.n. **1** agrement, amuzament, distracție, plăcere, recreere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de divertisment.* **2** (*muz.*) interludiu, intermediu. *Audiază un divertisment compus de Mozart.*

divertismentál, -ă adj. (*rar; despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Agreabil. Amuzant. Antrenant. Distractiv. Drăguț. Plăcut.

diveseálă s.f. (*reg.*) v. Risipă.

divesí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a economisi"; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

diví vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1]. **2** v. Mira[1]. Nedumeri.

divíde vb. III. **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a împărți, a împucătăți, a împucăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Își divide proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărți, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se divid în urma reacției.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să dividă partidul în două grupări. Colectivul se divide în două tabere.* **4** tr., refl. (*mat.; în opoz. cu „a înmulți"*) a (se) diviza, a (se) împărți, ‹înv.› a (se) despărți, a (se) dividirui. *Divide 12 cu 2.*

dividénd s.n. (*mat.; înv.*) v. Deîmpărțit.

divídere s.f. defalcare, defalcație, despărțire, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă dividerea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

dividiruí vb. IV. tr., refl. (*mat.; în opoz. cu „a înmulți"; înv.*) v. Divide. Diviza. Împărți.

divín, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales în relig. creștină*) celest, ceresc, dumnezeiesc, sfânt,

veşnic, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. şi pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Sufletele celor credincioşi ajung în împărăţia divină.* **2** (*relig.*) ceresc, dumnezeiesc, providenţial. *Este înzestrat cu un har divin.* **3** (*relig.*) bisericesc, religios. *În fiecare duminică ascultă slujbele divine.* **4** (*relig.*) sacral[1], sacramental, sacrat[1], sacrosanct, sacru, sfânt. *Textele divine nu trebuie denaturate.* **5** fig. minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este divină.* **II** adv. fig. (*modal*) minunat, splendid, superb, ‹fig.› dumnezeieşte, îngereşte. *Soprana cântă divin.*

divinaţie s.f. ‹înv.› arta divinilor (v. *artă*). *Divinaţia este arta de a ghici viitorul.*

divinitáte s.f. **1** (*art. Divinitatea; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atoţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străşnicul (v. *străşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Slăvesc Divinitatea care a dat naştere cerului şi pământului.* **2** (*relig.; nm. pr.*) Cer[2], Dumnezeire, Pronie, Providenţă, Putere, Putere Divină, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos şi Divinitatea să te ocrotească!* **3** (*în relig. politeiste*) dumnezeu, idol, zeitate, zeu, ‹înv.› bolovan, boz[2], chip, demon, făptură, simulacru, strigoi, trupişte, zân, zeime, zeire, ‹slavon.; înv.› istucan. *Triburile germanice aveau divinităţile lor războinice.* **4** (*relig.*) dumnezeire, zeitate, ‹înv.› zeire. *Divinitatea este natura, esenţa divină.*

divinizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică fiinţe*) a adora, a idolatriza, a slăvi, a venera, ‹înv.› a cinsti, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a deifica, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul îşi divinizează mama.* **2** (*compl. indică fiinţe sau lucruri*) a deifica, a zeifica, ‹rar› a dumnezei, ‹înv.› a îndumnezei, a înzei. *De-a lungul istoriei, oamenii au divinizat diferite fiinţe sau lucruri.* **3** (*în Antic. romană; compl. indică eroi, conducători etc.*) a apoteoza, a deifica, a zeifica. *Romanii îşi divinizau împăraţii, trecându-i în rândul zeilor.*

divinizáre s.f. **1** adorare, adoraţie, idolatrizare, slăvire, venerare, veneraţie, ‹înv.› cinstire. *Divinizarea femeii a fost şi rămâne o temă predilectă a poeziei din toate timpurile.* **2** deificare, zeificare, ‹înv.› divinizaţiune, îndumnezăiciune, îndumnezeire, zeificaţie. *Divinizarea unui muritor se făcea în cadrul unui ceremonial special.* **3** (*în Antic. romană*) apoteozare, apoteoză, deificare, zeificare, ‹înv.› divinizaţiune. *Divinizarea împăraţilor caracterizează societatea romană antică.*

divinizát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe*) adorat, idolatrizat, slăvit, venerat, ‹înv.› cinstit, semnat[2], ‹fig.› deificat, sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul divinizat nu a mai jucat.* **2** (*despre fiinţe sau lucruri*) deificat, zeificat, ‹înv.› îndumnezeit, înzeit. *Oamenii se închinau la un muritor divinizat.*

divinizaţiúne s.f. (*înv.*) **1** (*în Antic. romană*) v. Apoteozare. Apoteoză. Deificare. Divinizare. Zeificare. **2** v. Deificare. Divinizare. Zeificare.

divizá vb. I. I **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărţi, a divide, a fracţiona, a fragmenta, a îmbucătăţi, a îmbucăţi, a împărţi, a scinda, a secţiona, a segmenta, a separa, ‹înv. şi pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Şi-a divizat proprietatea în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unităţi, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărţi, a (se) divide, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanţe se divizează în urma reacţiei.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) a (se) despărţi, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. şi pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reuşit să divizeze partidul în două grupări. Colectivul s-a divizat în două tabere.* **II 1** tr. (*gram.; compl. indică lanţul vorbirii sau elemente ale acestuia*) a despărţi, a fragmenta, a împărţi, a segmenta, ‹rar› a dezarticula[2]. *Divizează fraza în propoziţii.* **2** tr. (*fiz.; compl. indică nuclee atomice*) a fisiona, a scinda. *Au reuşit să divizeze nucleele atomice grele în nuclee cu masa mai mică, provocând degajarea unei foarte mari cantităţi de energie.* **3** tr., refl. (*mat.; în opoz. cu „a înmulţi”*) a (se) divide, a (se) împărţi, ‹înv.› a (se) despărţi, a (se) dividirui. *Divizează 12 cu 2.*

divizáre s.f. **I 1** defalcare, defalcaţie, despărţire, dividere, diviziune, fracţionare, fragmentare, fragmentaţie, îmbucătăţire, împărţire, scindare, secţionare, segmentare, ‹rar› segmentaţie, ‹înv.› împărţeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă divizarea proprietăţii în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **2** descompunere, desfacere, despărţire, fracţionare, împărţire, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Divizarea celor două substanţe s-a produs în urma reacţiei.* **3** despărţire, dezbinare, dezmembrare, fracţionare, împărţire, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Divizarea colectivului în două tabere era previzibilă.* **II 1** (*gram.*) despărţire, fragmentare, împărţire, segmentare. *Unii elevi fac cu dificultate divizarea unei fraze în propoziţii.* **2** (*fiz.*) fisionare, fisiune, scindare. *Prin divizare, nucleul atomic greu se împarte în nuclee cu masa mai mică.* **3** (*mat.; în opoz. cu „înmulţire”; rar*) v. Împărţire.

divizát, -ă adj. **1** (*despre un tot, o unitate etc.*) fracţionat, fragmentat, îmbucătăţit, împărţit, segmentat. *A vândut un lot din pământul divizat.* **2** (*despre un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) despărţit[2], dezbinat, fracţionat, fragmentat, împărţit, scindat, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajaţii divizaţi în două tabere au început altercaţiile.*

divizíbil, -ă adj. (*despre un tot, un ansamblu etc.*) separabil, ‹înv.› despărţibil. *Molecula este divizibilă în atomi.*

divizibilitáte s.f. ‹înv.› împărţibilitate. *Acest ansamblu se caracterizează prin divizibilitatea lui în elemente.*

divízie s.f. **1** (*sport*) categorie. *Steaua este o echipă de fotbal de divizia A.* **2** (*milit.*) ‹rar› diviziune. *Divizia are mai multe regimente de arme diferite sau mai multe nave de război.* **3** (*mat.; în opoz. cu „înmulţire”; înv.*) v. Împărţire.

divizionísm s.n. (*pict.*) pointillism. *Divizionismul este un procedeu folosit în pictura modernă impresionistă.*

divizioníst, -ă adj., s.m., s.f. (*pict.*) pointillist. *Camille Pissarro a fost un pictor divizionist. Divizioniştii sunt adepţii pointillismului.*

diviziúne s.f. **I 1** defalcare, defalcaţie, despărţire, dividere, divizare, fracţionare, fragmentare, fragmentaţie, îmbucătăţire, împărţire, scindare, secţionare, segmentare, ‹rar› segmentaţie, ‹înv.› împărţeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. **2** (*biol.*) ***diviziune directă*** = amitoză, fiziparitate, sciziparitate. *Diviziunea directă se produce prin strangulare sau prin înmugurire, fără apariţia cromozomilor;* ***diviziune indirectă*** = cariochineză, mitoză. *Diviziunea indirectă este un proces de multiplicare celulară indirectă, în care are loc apariţia cromozomilor;* ***diviziune reducţională*** = meioză. *Diviziunea reducţională este un proces de diviziune a celulelor sexuale în cursul căruia are loc reducerea la jumătate a numărului de cromozomi şi formarea de gameţi.* **3** (*mat.; înv.*) v. Împărţire. **4** (*jur.; înv.*) v. Împărţeală. Partaj. **II** (*concr.*) **1** parte, secţiune, ‹înv.› despărţământ, despărţire. *Prima diviziune a simfoniei este lirică.* **2** gradaţie. *Citeşte diviziunile termometrului.* **3** (*milit.; rar*) v. Divizie.

divizór s.m. (*mat.*) împărţitor, ‹înv.› despărţitor. *Divizorul este numărul întreg prin care se împarte exact alt număr întreg.*

divorţ s.n. (*jur.*) despărţire, separare, separaţie, ‹livr.› diremţiune, ‹pop.› despărţenie, ‹înv.

și reg.› despreunare, dezmăritare, ‹înv.› desoțenie, despărțeală. *A auzit de divorțul tinerilor proaspăt căsătoriți.*

divorțá vb. I. intr. (*jur.; despre persoane căsătorite*) a se despărți, a se separa, ‹livr.› a repudia, ‹pop. și fam.› a se lăsa, ‹înv. și reg.› a despreuna, a se desura, a se dezmărita, ‹reg.› a destrunoca, ‹înv.› a se împărți, ‹fig.; înv.› a se dezlega. *Tinerii au divorțat după un an de la căsătorie.*

divorțát, -ă adj. (*jur.; despre persoane căsătorite*) despărțit[2], ‹înv. și reg.› desurat, dezmăritată, ‹înv.› împărțit. *Tinerii care s-au căsătorit vara trecută sunt acum divorțați.*

divulgá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi divulgă cât de mult îl iubește. Nu-și divulgă nimănui sentimentele.* **2** (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) a deconspira, a destăinui, a dezvălui, ‹fig.› a vinde, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a divulgat planul pe care voia să-l pună în aplicare. I-a divulgat secretul de fabricație a produsului contra unei mari sume de bani.*

divulgáre s.f. **1** destăinuire, dezvăluire, împărtășire, încredințare, mărturisire, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgație, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Divulgarea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **2** deconspirare, destăinuire, dezvăluire. *Pentru divulgarea secretului de fabricație a produsului a primit mulți bani.*

divulgatív, -ă adj. (*rar*) v. Popularizant. Popularizator. Propagator.Propovăduitor.

divulgáție s.f. (*înv.*) v. Destăinuire. Dezvăluire. Divulgare. Împărtășire. Încredințare. Mărturisire. Revelare.

divulsiúne s.f. (*livr.*) v. Smucire. Smulgere. Smuls[1].

dixie ['dɪksi] s.n. (*muz.*) dixieland.

dixieland ['dɪksilend] s.n. (*muz.*) dixie. *Dixieland este un stil ritmat în jazzul american.*

dizaharídă s.f. (*chim.*) diholozid. *Maltaza, zaharoza, lactaza sunt dizaharide.*

dizarmónic, -ă adj. fig. (*despre sunete, voci etc.*) discordant, disonant, distonant, nearmonios, strident. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit dizarmonice.*

dizendocríniе s.f. (*med.*) discrinie. *Dizendocrinia este disfuncția glandelor endocrine.*

dizenteríe s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv. și pop.› vintre, ‹pop.› apa trândului (v. *apă*), ieșire afară cu sânge, treapăd, treapăd cu sânge, ‹înv. și reg.› scursură, scursură cu sânge, urdinare, urdinare cu sânge, urdinare de sânge, ‹reg.› pântecare, pântecare cu sânge, pântecărie, pântecărie cu sânge, prasadeală, sfânta boală (v. *sfânt*), turdinat cu sânge, vitricel, ‹înv.› scursoare cu sânge. *Dizenteria este o boală infecțioasă și contagioasă, localizată îndeosebi la nivelul colonului.*

dizeur [dizœʀ] s.m. (*muz.*) vocalist. *Dizeurul interpretează muzică vocalică.*

dizeuză [di'zœzə] s.f. (*muz.*) vocalistă (v. *vocalist*). *Este dizeuză într-un club de noapte.*

dizgrațiát, -ă adj. (*rar; mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Dezgustător. Dizgrațios. Hidos. Imund. Oribil. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Sordid.

dizgráție s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a cădea”*) ‹înv.› urgiseală. *Liderul politic a căzut în dizgrația electoratului.* **2** (*înv.*) v. Ghinion. Nenoroc. Neșansă.

dizgrațiós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face dizgrațios.* **2** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii dizgrațioase de sulf*

dizigót, -ă adj. (*biol.; despre gemeni*) biovular, bivitelin. *Gemenii dizigoți provin din două ovule fecundate separat.*

dizmán, -ă adj. (*turc.; despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Robust. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic.

dizmerénie s.f. (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

dizolvá vb. I. **1** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică substanțe, materii*) a (se) descompune, a (se) solvi, ‹rar› a (se) rezolva, ‹fam.› a (se) topi, ‹înv.› a se desface. *Sucul gastric dizolvă substanțele azotoase. Zahărul se dizolvă rapid în cafeaua fierbinte.* **2** tr. (*compl. indică organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) a desființa, a închide, a lichida, ‹înv.› a ridica, ‹fig.; înv.› a răsfira. *Fabrica a fost dizolvată, iar muncitorii au fost trecuți în șomaj.* **3** refl. (*jur.; despre organe legislative*) ‹impr.› a se separa. *Parlamentul s-a dizolvat.* **4** refl. fig. (*despre ființe*) a dispărea, a pieri, ‹fig.› a se eclipsa, a se evapora, a se volatiliza, ‹fig.; fam.› a o șterge. *Hoțul s-a dizolvat într-o clipă în mulțimea de pe plajă.* **5** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

dizolvábil, -ă adj. (*chim.; despre substanțe, materii*) disolubil, solubil. *Sarea de bucătărie este o substanță dizolvabilă.*

dizolvánt, -ă s.m., adj. (*chim.*) **1** s.m. solvent[1]. *Și-a cumpărat un dizolvant pentru lacul de unghii.* **2** adj. (*despre substanțe, materii*) ‹livr.› disolutiv. *Benzina este o substanță dizolvantă.*

dizolváre s.f. **1** (*chim.*) solvire, ‹fam.› topire, topit[1], ‹înv.› soluțiune. *Dizolvarea zahărului în cafeaua fierbinte este rapidă.* **2** (*chim.*) solvatare, ‹înv.› disoluție. *Prin dizolvare, se stabilesc legături de natură electrostatică între ionii sau moleculele substanței dizolvate și moleculele dizolvantului.* **3** desființare, închidere, lichidare. *Dizolvarea fabricii a declanșat greva salariaților.*

dizolvát, -ă adj., s.m. **1** adj. (*chim.; despre substanțe, materii*) solvit, ‹fam.› topit[2]. *Amestecă zahărul dizolvat cu crema de ciocolată.* **2** s.m., adj. (*chim.*) solvat, ‹înv.› disolut. *Dizolvatul este format din moleculele substanței dizolvate și cele ale solventului.* **3** adj. (*despre organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) desființat, închis, lichidat. *Fabrica dizolvată a adus în șomaj câteva sute de muncitori.*

do s.m. (*muz.*) ‹înv.› ut. *Do este unul dintre cele șapte sunete muzicale, situat pe prima treaptă din gama majoră-tip.*

doábă s.f. (*gosp.; reg.*) **1** v. Putină. **2** v. Putinei.

doágă s.f. (*anat.; arg.*) v. Ciolan. Os.

doámnă s.f. **I 1** (*adesea urmat de un nm. pr.*) ‹pop. și fam.› jupâneasă, ‹fam.› cucoană, madam, ‹reg.; iron.› moțpancă, ‹înv.› damă, nicochera, ‹grec.; înv.› chera, ‹ital.› signora, ‹span.› seniora, ‹angl.› lady. *Pe scaunul din față stă o doamnă foarte elegantă. Doamna Ionescu este o persoană agreabilă.* **2** (*în societatea feudală românească*) voievodeasă, ‹pop.› vodeasă, voduleasă, voievodiță, ‹înv.› gospojană, gospojdă. *Doamna era soția unui domnitor sau a unui prinț.* **3** ***doamnă de companie*** = ‹înv.› damă de companie, damă de onoare, doamnă de onoare, ‹fran.› suivantă. *Doamna de companie însoțește o femeie de rang superior sau îngrijește o persoană în vârstă ori bolnav;* (*înv.*) ***doamnă de onoare*** v. Doamnă de companie. **4** (*rar*) v. Nevastă. Soție. **5** (*art.; chim., farm.; arg.*) ***doamna albă*** v. Diacetilmorfină. Heroină. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*la pl.* ***doamne***) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **2** ***doamnă-mare*** = (*art.*) ***doamna-codrului*** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*).

doar adv. **A I** (*cu sens exclusiv sau restrictiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive ori exclusive care variază în funcție de context*) **1** exclusiv, numai. *În timp, vor dăinui doar creațiile valoroase.* **2** numai. *Este vorba doar de o răceală.* **3** exclusiv, numai, ‹rar› unicamente, ‹înv.› exclusivamente. *Vina cade doar asupra lui.* **II** (*modal*) **1** (*exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate; adesea repet.*) poate, ‹reg.› opsă. *Doar să încercăm altă soluție și vom reuși. Așteaptă, doar-doar va spune ceva nepotrivit!* **2** (*întărește o declarație*) desigur. *Doar știi că ți-am cumpărat albumul dorit.* **3** (*interog.; în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranța față de afirmația cuiva; pop.*) v. Oare? Poate? Sau? **4** (*înv.*) v. Cumva. Oarecum. **III** (*temporal*) abia, numai, tocmai, ‹reg.› taman. *Au trecut doar doi ani de la căsătorie.* **IV** (*consec.-final*) abia, barem[1], măcar. *Aleargă puțin, doar te vei mai încălzi!* **B** (*cu val. de conj.; cu sens restrictiv*) ‹pop. și fam.› că. *Lasă-mă, doar nu m-oi face chiar acum de râs!*

doarípe s.f. pl. (*entom.; înv.*) v. Diptere.
doáscă s.f. (*pop.*) **1** v. Scândură. **2** v. Șiță.
dobândă s.f. **1** (*fin.; și dobândă uzurară*) camătă, procent, ‹înv. și reg.› mită, ujură, ‹reg.› dijmă, mâzdă, perțent, ‹înv.› aslam, interes, luător de camătă, uzură[2], uzurărie, zeciuială. *Este bine să te ferești a lua bani cu dobândă.* **2** (*înv. și reg.*) v. Logodnă. **3** (*înv.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit. **4** (*înv.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **5** (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune. **6** (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.
dobândí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) a căpăta, a obține, a primi, ‹rar› a adjudeca, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹înv.› a erezi, a isprăvi, ‹fig.; fam.› a pupa. *În urma licitației, a dobândit tabloul dorit.* **2** (*jur.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) a moșteni, ‹rar› a succeda, ‹fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a erezi, ‹înv.› a clironomisi, a eredita, a erita, a mărădui, a moșneni, a ocina, a ține. *După moartea bunicilor, va dobândi casa acestora.* **3** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a căpăta, a câștiga, a încasa, a obține, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Dobândești o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **4** a agonisi, a procura, ‹reg.› a adăuga, a însăma. *A dobândit pentru sărbători produsele de care avea nevoie.* **5** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a achiziționa, a cumpăra, a lua, a obține, a procura, ‹înv. și pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *A dobândit un teren la un preț convenabil.* **6** (*milit.; înv.; compl. indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. **7** (*milit.; înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **II 1** (*compl. indică stări, calități etc.*) a căpăta, a câștiga, a obține, ‹fig.› a cuceri. *A dobândit experiență în domeniu prin muncă susținută.* **2** (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a asimila, a-și însuși[1], a învăța, a prinde, ‹rar› a apercepe, ‹fig.› a absorbi. *Cei mai mulți copii dobândesc cu ușurință inovațiile tehnice.* **3** (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) a câștiga, a cuceri, a obține, a realiza, a repurta, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au dobândit victorii importante în concursurile internaționale.* **4** (*mai ales cu privire la competiții sportive; compl. indică titluri, trofee etc.*) a adjudeca, a câștiga, a cuceri, a obține. *Fotbaliștii spanioli au dobândit titlul mondial la campionat. Gimnastele din România au dobândit victoria la olimpiada europeană.* **5** a obține, ‹fig.› a culege. *Din evoluția istorică a societății se pot dobândi multe învățăminte.*
dobândíre s.f. **I 1** căpătare, obținere, primire, ‹livr.› obținere. *Pentru el a fost o mare satisfacție dobândirea tabloului în urma licitației.* **2** (*jur.*) moștenire. *Se bucură de dobândirea prin testament a casei bunicilor.* **3** achiziție, achiziționare, cumpărare, cumpărat[1], luare, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. și pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După dobândirea unui teren, a primit aprobare de construcție.* **II 1** căpătare, câștigare, obținere. *Dobândirea experienței într-un domeniu presupune muncă susținută și timp.* **2** asimilare, asimilație, însușire, învățare, prindere. *O preocupare a sa era dobândirea de noi cunoștințe.* **3** câștigare, cucerire, obținere, realizare, repurtare. *Elevii români sunt renumiți pentru dobândirea victoriilor în concursurile internaționale.* **4** câștigare, cucerire, obținere. *Dobândirea titlului mondial la campionat era o certitudine.*
dobândít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) căpătat, obținut, primit. *Tabloul dobândit în urma licitației a fost dorit cu ardoare.* **2** (*jur.; despre bunuri, averi, drepturi etc.*) moștenit. *Vrea să vândă casa dobândită.* **3** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) căpătat, câștigat, încasat, obținut, primit. *Cu banii dobândiți își va construi o casă.* **4** (*despre produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) achiziționat, cumpărat[2], procurat, ‹înv. și pop.› târguit. *Terenul dobândit este foarte productiv.* **II 1** (*despre stări, calități etc.*) căpătat, câștigat, obținut. *Experiența dobândită l-a ajutat mult în carieră.* **2** (*despre titluri, trofee etc.*) câștigat, cucerit, obținut, primit. *Titlul mondial dobândit a avantajat echipa în competițiile sportive ulterioare.*
dobânditór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** (*milit.; înv. și pop.*) v. Cuceritor. Ocupant. **2** (*înv. și pop.*) v. Biruitor. Câștigător. Izbânditor. Învingător. Triumfător. Victorios. **3** (*pop.*) v. Ajuns. Arivist. Parvenit.
dobânzíu s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.
dobitóc s.n. (*zool.*) animal, creatură, făptură, ființă, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, zidiță. *În natură există încă multe dobitoace necunoscute de om.*
dobitocésc, -eăscă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) prostesc, ‹fig.› nesărat. *Pune întrebări dobitocești.*
dobitocéște adv. (*modal; adesea peior.*) prosțește. *Îl privește dobitocește, neînțelegând întrebarea pusă.*
dobitocí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Abrutiza. Animaliza. Dezumaniza. Îndobitoci.
dobitocíe s.f. **1** imbecilitate, neghiobie, nerozie, prostie, tâmpenie, tembelism, ‹pop. și fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de o dobitocie fără seamăn.* **2** (*concr.*) cretinism, idioțenie, idioție, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea dobitocie.*
dobitocíre s.f. (*înv.*) v. Îndobitocire. Tâmpire.
dobitocít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*med.; fam.*) v. Cretinizat. Idiotizat. Idioțit. Imbecilizat. Îndobitocit. Prostit[2]. Tâmpit. **2** (*înv.*) v. Abrutizat. Animalizat. Dezumanizat. Îndobitocit.
doboráre s.f. **I 1** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Doborârea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **2** culcare, culcat[1], tăvălire. *O furtună puternică a avut ca urmare doborârea florilor din grădină.* **II** fig. (*polit.; înv.*) v. Descăunare. Detronare. Mazilire. Mazilit[1].
doborât -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau obiecte aflate în poziție verticală*) culcat[2], răsturnat, trântit, ‹înv.› oborât. *Boxerul doborât a avut nevoie de îngrijiri medicale.* **2** (*despre iarbă, flori, cereale etc.*) culcat[2], tăvălit, ‹pop.› pologit. *Florile doborâte de furtună și-au revenit cu greu.* **II** fig. (*polit.; înv.; despre monarhi*) v. Detronat. Mazilit[2].
doborî vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a doborât la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a doborât adversarul în ring.* **2** (*compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) a culca, a tăvăli, ‹pop.› a pologi, ‹reg.› a dezbârî, a terpeni. *O furtună puternică a doborât toate florile din grădină.* **II** fig. **1** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o doboară.* **2** (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l doboare somnul când a sunat telefonul.* **3** (*polit.; înv.; compl. indică monarhi*) v. Descăuna. Detrona. Mazili.
dobzălă vb. I. tr. (*pop.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci.
docăní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
docét, -ă s.m., s.f. (*teol.*) docetic. *Docetul este adeptul docetismului, erezie care susținea că Iisus Hristos nu ar fi fost om decât în aparență.*
docetíc, -ă s.m., s.f. (*teol.*) docet.
docíl, -ă adj. (*despre ființe, mai ales despre oameni*) ascultător, bun, cuminte, înțelegător, obedient, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil docil, care nu iese din cuvântul părinților.*
docilitáte s.f. ascultare, cumințenie, obediență, supunere, ‹rar› cuminție, sumisiune, supușenie, ‹înv.› ascultăciune, ascultământ,

plecăciune, poslușanie, subordinație. *Docilitatea trebuie să fie asumată de către copil.*
docimástică s.f. (*chim.*) docimazie. *Docimastica este disciplina care determină proporția de metale utilizabile conținute de minereuri.*
docimazíe s.f. (*chim.*) docimastică.
doclád s.n. (*înv.*) v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație.
doct, dóctă adj. (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, erudit, învățat[2], savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› știut[2], ‹înv. și reg.› pricopsit, știutor, ‹fig.› luminat[2]. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor doct.*
dóctor s.m. **I 1** (*med., med. vet.; adesea urmat de determ. care indică specializarea*) medic[1], ‹înv. și pop.› vraci, ‹fam.› esculap. *S-a consultat la un doctor dermatolog.* **2** (*med.*) ***doctor primar*** = medic primar, primar. *Doctorul primar este superior ierarhic medicului specialist.* **3** (*fam.*) v. Maestru[2]. **II 1** (*bot.*) *Aloë vera;* ‹reg.› stoletnic. **2** (*ornit.; reg.*) v. Pescar. Pescar-vânăt. Pescar-verde. Pescăraș. Pescărel. Pescărel-albastru. Pescărel-azuriu. Pescărel-vânăt. Pescărel-verde. Pescăriță. Pescăruș. Pescăruș-albastru. Pescăruș-vânăt. Pescăruș-verde. Pescăruș-verzuliu (*Alcedo atthis*).
doctorál, -ă adj. (*fam.; adesea iron.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Grav. Marțial. Serios. Solemn.
doctoránd, -ă s.m., s.f. (*pedag.; în anumite sisteme de învățământ*) aspirant. *Doctorandul își pregătește susținerea publică a tezei de doctorat.*
doctorantúră s.f. (*pedag.; în anumite sisteme de învățământ*) **1** aspirantură. *După terminarea studiilor, a vrut să se perfecționeze prin doctorantură.* **2** (*rar*) v. Doctorat.
doctorát s.n. (*pedag.*) ‹rar› doctorantură. *Colega ei de catedră își va susține doctoratul în scurt timp.*
doctoreásă s.f. (*med., med. vet.; pop.* și *fam.*) v. Doctriță.
doctorésc, -eáscă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Medical.
doctoríe s.f. (*farm.*) medicament, remediu, ‹rar› elixir, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› medicină, spițerie, ‹reg.› orvoșag, ‹înv.› specificiu, vracevanie, ‹latin.› auxiliu, ‹peior.› doftoricale. *Doctorul i-a recomandat o doctorie eficientă pentru gripă.*
doctoríță s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv. și pop.› vrăciță, ‹pop. și fam.› doctoreasă, ‹înv.› doctoroaie, ‹arg.› ursoaică[1]. *Una dintre fetele ei a ajuns doctoriță.*
doctorizáre s.f. (*chim.*) îndulcire. *Doctorizarea este desulfurarea benzinelor la sfârșitul operațiilor de rafinare.*
doctoroáie s.f. (*înv.*) v. Doctriță.
doctrínă s.f. învățătură, sistem, teorie, ‹înv.› ucenie. *Este adeptul doctrinei liberale.*
documént s.n. **1** act[1], dovadă, hârtie, izvor, înscris, piesă, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe documente din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **2** (*adesea la pl.* ***documente***) act[1], hârtie, legitimație. *Polițistul a cerut șoferului documentele la control.* **3** (*cinemat.*) ***document cinematografic*** = cinedocument. **4** (*fotogr.*) ***document fotografic*** = fotodocument.
documentá vb. I. refl. (*despre oameni*) a cerceta, a se informa, a studia, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi. *S-a documentat dacă nu s-a mai scris despre acest subiect.*
documentál, -ă adj. (*astăzi rar*) v. Documentar.
documentalménte adv. (*modal; înv.*) v. Documentamente.
documentaménte adv. (*modal; rar*) ‹înv.› documentalmente. *Cunoaște data înființării acestei localități, așa cum este ea atestată documentamente.*
documentăr, -ă adj. ‹astăzi rar› documental. *Cercetează materialul documentar care i-a fost pus la dispoziție.*
documentáre s.f. documentație, informare, informație. *Autorul proiectului își rezervă un an de zile pentru documentare.*
documentát, -ă adj. (*despre oameni*) informat. *Pasionat de istorie, este un cercetător foarte documentat.*
documentáție s.f. documentare, informare, informație.
dodecadactíl subst. (*anat.; ieșit din uz*) v. Duoden.
dodecafónic, -ă adj. (*muz.; despre compoziții muzicale*) atonal, dodecafonist. *Compozițiile dodecafonice au fost inițiate, la începutul sec. al XX-lea de Arnold Schönberg.*
dodecafoníe s.f. (*muz.*) dodecafonism. *Dodecafonia este tehnica muzicală concepută la începutul sec. al XX-lea de compozitorul austriac Arnold Schönberg.*
dodecafonísm s.n. (*muz.*) dodecafonie.
dodecafoníst, -ă adj. (*muz.; despre compoziții muzicale*) atonal, dodecafonic.
dodeí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.
dódie s.m. (*pop.* și *fam.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
dodóc s.m. (*culin.; reg.*) v. Bol. Boț. Bulz. Cocoloș.
dodóla s.f. art. (*reg.*) v. Paparudă.
dodoléț, -eáță adj. (*reg.; despre obiecte, părți de obiecte etc.*) v. Gogonat.
dodoloáie s.f. (*reg.*) v. Paparudă.
doflâni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).
doftorí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; pop.* și *fam.*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau „la"*) v. Îngriji. Trata. **2** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Ridica. Tămădui. Vindeca.
doftoricále s.f. pl. (*farm.; peior.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.
doftoricésc, -eáscă adj. (*med., med. vet.; pop.* și *fam.*) v. Medical.
doftoricí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; pop.* și *fam.*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau „la"*) v. Îngriji. Trata. **2** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Ridica. Tămădui. Vindeca.
doganá s.f. (*înv.*) v. Vamă.
doganiér s.m. (*înv.*) v. Vameș.
dogár s.m. **1** ‹rar› putinar, ‹reg.› botar, butar, butnar, pinter, voagnăr, ‹înv.› bugner. *Dogarul face vase din doage de lemn.* **2** (*med.; arg.*) v. Ortoped. Ortopedist.
dogăreásă s.f. ‹reg.› dogăroaică, dogăroaie. *Dogăreasa este soția dogarului.*
dogărie s.f. ‹rar› dogărit, ‹reg.› butărie, butnărie, butnărit. *A învățat dogăria de la un meșter bătrân.*
dogărít s.n. (*rar*) v. Dogărie.
dogăroáică s.f. (*reg.*) v. Dogăreasă.
dogăroáie s.f. (*reg.*) v. Dogăreasă.
dogger ['dogər s.n. (*geol.*) jurasic mediu.
dogí vb. IV. refl. fig. (*pop.* și *fam.; despre glas*) v. Răguși.
dogít, -á adj. fig. (*pop.* și *fam.; despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răgușit. Spart[2].
dogmátic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. mecanic, schematic, simplist, ‹fig.› liniar, rigid. *Are o viziune dogmatică asupra vieții.* **2** s.m., s.f. dogmatist. *Dogmaticul este adeptul dogmatismului.*
dogmatíst s.m., s.f. dogmatic.
dogoáre s.f. **I 1** (*meteor.*) arșiță, caniculă, călduri (v. *căldură*), dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de dogoarea verii.* **2** (*urmat de determ. „focului"*) arșiță, bătaie, dogoreală, fierbințeală, pară[1], văpaie, ‹pop.› vâlvoare. *Dogoarea focului îi rumenește obrajii.* **3** căldură, ‹fig.› rumeneală. *Stă cu ușa sobei deschisă pentru a simți dogoarea jăraticului.* **II** fig. ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca dogoare în suflet.*
dogoreálă s.f. **1** (*meteor.*) arșiță, caniculă, călduri (v. *căldură*), dogoare, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală,

puhăială, sorişte, strapaţ, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. **2** (*urmat de determ. „focului”*) arşiţă, bătaie, dogoare, fierbinţeală, pară[1], văpaie, ‹pop.› vâlvoare.

dogorí vb. IV. **1** intr. (*despre soare, foc etc.*) a arde, a frige, a pârjoli, ‹înv. şi pop.› a lovi, ‹pop.› a pripi, a zăpuşi, ‹înv. şi reg.› a păli[2], a prigori. *Nu iese la plajă pentru că soarele dogoreşte prea tare.* **2** intr. (*despre unele aparate electrice, despre sobe, cămine etc.*) a arde, a frige. *Soba dogoreşte de nu îţi poţi lipi mâna de ea.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, fiinţe, pământul etc.*) a încinge[1], a înfierbânta, ‹rar› a răscoace, ‹înv.› a lovi. *Soarele dogoreşte deşertul.* **4** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică fructe, legume etc.*) v. Pârgui.

dogoríme s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arşiţă. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală.

dogoríre s.f. (*înv. şi pop.*) v. Pârguire. Pârguit[1].

dogorít, -ă adj. **1** (*despre plante, culturi, câmpii etc.*) ars[2], pârlit, ‹înv. şi reg.› prigorit, ‹fig.› răscopt[1]. *Câmpiile dogorite ale ţării oferă un peisaj jalnic.* **2** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], cald, fierbinte, încins[2], înfierbântat, ‹rar› înfocat, ‹înv. şi pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul dogorit al plajei. Îşi apropie mâinile înghețate de soba dogorită.* **3** (*despre aer, atmosferă etc.*) fierbinte, încins[2], înfierbântat, învăpăiat. *În deşert, turiştii au suferit din cauza aerului dogorit.*

dogoritór, -oáre adj. (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, canicular, fervid, fierbinte, torid, tropical, ‹pop.› zăpuşit, zăpuşitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost dogoritoare.*

dóhot s.n. (*ind. petrol.; reg.*) v. Păcură.

dohotár s.m. (*reg.*) v. Păcurar[1].

dohótniţă s.f. (*reg.*) v. Păcorniţă.

doi-dínţi s.m. (*bot.; reg.*) v. Dentiţă (*Bidens tripartitus*).

dóică s.f. **1** bonă, dădacă, ‹livr.› nursă, ‹reg.› daică, mancă[1], pestră, ţiitoare (v. *ţiitor*), ‹latin.; înv.› nutrice, ‹engl.› baby-sitter, ‹span.› dueña. *A luat pentru copil o doică tânără.* **2** (*reg.*) v. Lele. Leliţă. Mătuşă. Nană. Tătăişă. Ţaţă.

doicíre s.f. (*înv.*) v. Dădăcire.

doicít s.n. (*înv.*) v. Dădăcire.

doíme s.f. jumătate. *Un întreg este format din două doimi.*

doinár s.m. (*folc.; rar.*) v. Doinaş. Doinitor.

doináş s.m. (*folc.*) doinitor, ‹rar› doinar. *Doinaşul este persoana care cântă doine.*

dóină s.f. (*folc.*) doinire, ‹pop.› horă[1], ‹reg.› dârlai. *Doina exprimă sentimente de dor, de jale, de dragoste etc.*

doiní vb. IV. tr., intr. (*folc.*) ‹pop.› a trăgăna, ‹reg.› a dârlăi, a hori, ‹fig.; pop.› a spune, a zice. *Tânărul ştie să doinească din frunză.*

doiníre s.f. (*folc.*) **1** doinit, ‹pop.› trăgănare. *Doinirea din frunză este fascinantă.* **2** (*concr.*) doină, ‹pop.› horă[1], ‹reg.› dârlai.

doinişoáră s.f. (*folc.*) doiniţă. *Copilul a învăţat de la bunica lui o doinişoară.*

doinít s.n. (*folc.*) doinire, ‹pop.› trăgănare.

doinitór s.m. (*folc.*) doinaş, ‹rar› doinar.

doiniţă s.f. (*folc.*) doinişoară.

doíst s.m. (*înv.*) v. Dualist.

dojánă s.f. admonestare, ceartă, certare, dojenire, imputare, imputaţie, morală, mustrare, observaţie, reproş, ‹livr.› admonestaţie, admoniţiune, reprehensiune, ‹pop. şi fam.› beşteleală, muştruluială, ocară, ‹pop.› stropşeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentaţie, şmotreală, şmotru, ‹înv. şi reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealã, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuţăciune, înfruntăciune, învăţătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpşte, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgaţie, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puţuială, puţuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Dojana părinţilor l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.*

dojení vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a admonesta, a certa, a dăscăli, a judeca, a moraliza, a mustra, ‹rar› a ruşina, ‹înv. şi pop.› a obrăzi, ‹pop. şi fam.› a beşteli, a muştrului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a şmotri, ‹înv. şi reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a aşcui, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăţi, a tătărî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. şi fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cătănăi, a dărăci, a puţui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a dojenit pentru că a lipsit de la şcoală.*

dojeníre s.f. **1** certare, mustrare, ‹pop.› sfădire, ‹reg.› stropoleală[2], suduială, vuiet, ‹înv.› suduire. *Acceptă orice dojenire de la mama sa.* **2** admonestare, ceartă, certare, dojană, imputare, imputaţie, morală, mustrare, observaţie, reproş, ‹livr.› admonestaţie, admoniţiune, reprehensiune, ‹pop. şi fam.› beşteleală, muştruluială, ocară, ‹pop.› stropşeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentaţie, şmotreală, şmotru, ‹înv. şi reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealã, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuţăciune, înfruntăciune, învăţătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpşte, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgaţie, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puţuială, puţuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală.

dojenít, -ă adj. certat, judecat, mustrat. *Elevii dojeniţi şi-au îndreptat comportarea.*

dojenitór, -oáre adj. (*despre ton, vorbe, priviri etc. ale oamenilor*) mustrător. *Mama îi aruncă băieţelului o privire dojenitoare.*

doi s.n. (*jur.*) **1** rea-credinţă, viclenie. *Dolul este inducerea în eroare a unei persoane pentru a o determina să încheie un anumit act juridic nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.* **2** (*rar*) v. Delapidare. Escrocherie. Fraudă. Hoţie.

dolár s.m. (*fin.*) ‹fam.› para[2], ‹fam.; glum.› parai, ‹arg.› dulău, iarbă, leuşten, verdeaţă, verzi (v. *verde*), verzişor, verzitură, zarzavat. *Dolarul este moneda Statelor Unite ale Americii.*

doldoáşă s.f. (*reg.*) **1** v. Legătură. Pungă. Săculeţ. Săculeţ de mână. **2** (*la pl. **doldoaşe***) v. Scutec. **3** (*anat.*) v. Testicul.

dóldora adj. invar. (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) încărcat[2], îndesat, înţesat, plin, ticsit, umflat, ‹reg.› doldoş, ţeapăn, ţoşcă. *Vine din piaţă cu sacoşele doldora. Are portofelul doldora de bancnote.*

dóldoş adj. invar. (*reg.; despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Doldora. Încărcat[2]. Îndesat. Înţesat. Plin. Ticsit. Umflat.

doleánţă s.f. **1** deziderat, dorinţă. *Înfiinţarea unei asociaţii a rămas o simplă doleanţă a sa.* **2** (*concr.*) cerere, rugăminte, solicitare, ‹fam.› poftire, ‹înv. şi reg.› poftă. *Nu-i poate satisface această doleanţă.*

dolént, -á adj. (*livr.; despre voce, glas etc.*) v. Jalnic. Plângăreţ. Plângător. Plâns[2]. Scâncit[2]. Scâncitor. Tânguios. Tânguitor. Trist.

dolf s.m. (*zool.; înv. şi pop.*) v. Delfin (*Delphinus delphis*).

dolfán, -ă s.m. (*reg.*) v. Bogătaş.

dólie s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

dóliu s.n. ‹înv. şi reg.› jelanie, ‹reg.› cerneală[2], ‹înv.› cernitură, jale[1], jalet. *Poartă doliul în suflet.*

dolmáci s.m. (*reg.*) v. Interpret. Tălmaci. Tălmăcitor. Traducător. Translator.

doloágă s.f. (*reg.*) v. Scândură.

dolobándură s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

dolofán, -ă adj. (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre faţa, obrazul lor*) bucălai, bucălat, durduliu, grăsuliu, grăsuţ, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. şi reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, voloneţ, ‹fig.› cărnos. *Deşi dolofan, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii dolofani.*

doloftăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Căţelandru.

dológ s.m. (*înv.*) v. Dârlog. Frău.

dologí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică fiinţe ori forţa lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârşi. Solicita. Surmena. Vlăgui.

dolomíe s.f. (*geol.; rar*) v. Dolomită.

dolomítă s.f. (*geol.*) ‹rar› dolomie. *Dolomita este o rocă folosită în industria materialelor refractare, în industria chimică, în metalurgie, ca piatră de construcţie etc.*

dolór s.m. (*livr.*) v. Durere.

dolós, -oásă adj. (*jur.; rar; despre acțiuni ale oamenilor*) v. Fraudatoriu. Fraudulos.
dombăz s.n. (*turc.; înv.*) v. Ponton.
domeniál, -ă adj. ‹înv.› domenic. *Se întreține din veniturile domeniale.*
doménic, -ă adj. (*înv.*) v. Domenial.
doméniu s.n. **I** latifundiu, moșie, pământuri (v. *pământ*), proprietate, ‹înv. și reg.› loc, ‹reg.› iosag, telechi, ‹înv.› delniță, dvor, dvorbă, ocolnică, olat, posesiune, prediu, vatră. *Domeniul său se întinde pe sute de hectare.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) branșă, disciplină, ramură, sector, specialitate, ‹înv.› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe domenii economice.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) sector, ‹rar› ordin, ‹fig.› arenă, plan, șantier, tărâm, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A intrat de tânăr în domeniul politicii.* **3** (*adm.*) resort, sector, serviciu. *S-au făcut mari progrese în domeniul public.* **4** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult domeniul cercetărilor.* **III 1** (*mat.*) mulțime. *Domeniul este format din punctele situate pe o dreaptă, pe o suprafață sau în spațiu.* **2** (*telec.*) ***domeniu de modulație*** = plajă de modulație.
doméstic, -ă adj. **1** (*despre animale*) ‹înv.› dumesnic. *Câinele este un animal domestic.* **2** (*despre acțiuni, preocupări etc. ale oamenilor*) casnic, familial, gospodăresc. *Se îndeletnicește cu treburi domestice.* **3** (*despre aparate, obiecte etc. sau despre utilizarea lor*) casnic, menajer. *Aspiratorul este un aparat de uz domestic.* **4** (*în opoz. cu „public”, „oficial”; despre viața oamenilor, relațiile dintre ei etc.*) intim, particular, personal, privat. *Nimeni nu are dreptul să se amestece în viața domestică a cuiva.* **5** (*înv.*) v. Intern.
domesticí vb. IV. tr. (*compl. indică animale sălbatice*) a îmblânzi, ‹livr.› a dompta, ‹rar› a îmbuna, ‹înv.› a dumesnici, a supune, ‹fig.› a înfrâna. *Este greu să domesticești un mustang.*
domesticíre s.f. îmblânzire, ‹înv.› dumesnicire, îmblânzeală. *Este nevoie de multă răbdare pentru domesticirea unui mustang.*
domesticít, -ă adj. (*despre animale sălbatice*) îmblânzit, ‹înv.› dumesnicit. *Călărește un mustang domesticit.*
domesticitór s.m. (*înv.*) v. Dresor. Îmblânzitor.
domiciliá vb. I. intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a fi, a locui, a sta, a ședea, a viețui, ‹pop.› a hălădui, a sălășlui, a vecui, ‹înv. și reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăși, ‹înv.› a sălășui, a via[2]. *Și-au construit o casă în care să domicilieze singuri.*
domiciliére s.f. locuire, ședere, viețuire, ‹înv.› locuință, locuit[1]. *Dacă are 10 ani de domiciliere pe teritoriul țării, poate căpăta cetățenia.*
domicíliu s.n. **1** adăpost, așezare, casă[1], cămin, locuință, sălaș, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploșeală, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaș, cortel[2], olej, sălașnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăposteală, coperământ, locaș[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălășluință, sălășluire, ședere, șezământ[1], șezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoașă. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un domiciliu al lor.* **2** (*jur.*) ***domiciliu forțat*** = domiciliu obligatoriu; ***domiciliu obligatoriu*** = domiciliu forțat. *Domiciliul forțat este reședința stabilită de autorități pe care o persoană nu o poate părăsi.*
domină vb. I. **I 1** intr. (*polit.; despre oameni, colectivități, popoare etc.*) a stăpâni, a trona, ‹rar› a sultăni. *Domină peste două regate.* **2** tr. (*compl. indică domenii de activitate, spații, acțiuni, situații etc.*) a controla, a stăpâni. *Forțele armate domină situația în regiune.* **3** intr. (*mai ales fig.*) a precumpăni, a predomina, a prevala, ‹înv.› a predomni, a prisosi. *La mulți guvernanți domină interesele personale și mai puțin cele ale populației.* **4** tr. fig. (*despre clădiri, înălțimi etc.*) ‹fig.› a domni, a stăpâni, ‹fig.; înv.› a domna. *Catedrala domină piața orașului.* **II 1** tr. (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a poseda, a stăpâni, a subjuga, ‹fig.› a încăleca, a robi. *A reușit să-și domine subalternii. Adesea îl domină furia. Este dominat de un singur gând.* **2** tr. (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a reprima, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și domine suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își domină curiozitatea.* **3** refl. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a răbda, a se reține, a se stăpâni, a se ține, ‹rar› a se inhiba, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi dominat, ar fi izbucnit în plâns.* **4** tr. (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o domină cu totul.*
dominánt, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni, categorii sociale, partide politice, idei, concepții etc.*) stăpânitor. *Clasa dominantă își creează un aparat de represiune.* **2** (*despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) precumpănitor, predominant, predominator, preponderent, prevalent, ‹înv.› predomnitor. *Ideea dominantă a poemului este slăvirea eroilor.* **3** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, particular, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura dominantă a poeziilor sale.* **II** s.f. (*art; muz.*) ***dominanta dominantei*** = contradominantă, supratonică. *Dominanta dominantei este treapta a doua a tonalității.*
domináre s.f. **I 1** (*polit.*) autoritate, dominație, hegemonie, putere, stăpânire, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub dominarea Angliei.* **2** (*adesea fig.*) precumpănire, predominare, predominație, prevalare, ‹rar› prevalență. *La mulți guvernanți este cunoscută dominarea intereselor personale asupra acelora ale populației.* **3** fig. ‹fig.› dominație, stăpânire, subjugare, tiranie. *Uneori dominarea unor amintiri dureroase poate duce la gesturi necugetate.* **II** preocupare, ‹fig.› absorbire, captivare. *Dominarea lecturii o face să se detașeze de tot ce o înconjoară.*
dominát, -ă adj. **1** (*mai ales despre clase sociale*) stăpânit. *În statele feudale existau clase dominate.* **2** (*despre oameni*) preocupat, ‹fig.› absorbit, captivat. *Stătea într-un fotoliu dominată de gânduri.*
dominație s.f. **1** (*polit.*) autoritate, dominare, hegemonie, putere, stăpânire, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. **2** control, supremație. *Dorește să dețină dominația în domeniul în care lucrează.* **3** (*adesea fig.*) domnie, putere, stăpânire. *În epoca modernă se vorbește mult despre dominația banului.* **4** fig. ‹fig.› dominare, stăpânire, subjugare, tiranie.
domn s.m. **1** (*adesea urmat de un nm. pr.*) ‹astăzi rar› senior, ‹pop. și fam.› cocon[2], ‹reg.; iron.› moțpan, ‹înv.› messer, messire, ‹fran.; astăzi rar› musiu, ‹engl.› mister[1], sir[1], ‹ital.› signor, ‹span.› caballero, ‹grec.; înv.› chir. *Domnul Vasilescu este profesor universitar. – Mai doriți să comandați ceva, domnule?* **2** (*polit.; în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, conducător, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. **3** (*art. **Domnul**; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.›

Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Domnul care a dat naștere cerului și pământului.* **4** (*înv. și pop.*) v. Amfitrion. Gazdă. Stăpân. **5** (*pop.*) v. Bărbat. Soț. **6** (*pedag.; pop.*) v. Dascăl. Învățător. **7** (*pedag.; pop.*) v. Dascăl. Magistru. Profesor. **8** (*pop.; iron.* sau *deprec.*) v. Citadin. Orășean. **9** (*înv.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patron[2]. Stăpân. **10** (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Aristocrat. Boier. Nobil. **11** (*înv.; de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deținător. Posesor. Proprietar. Stăpân. Stăpânitor.

domná vb. I. tr. fig. (*înv.; despre clădiri, înălțimi etc.; cu determ. introduse prin prep. „peste", „pe"*) v. Domina. Domni. Stăpâni.

domnáriu s.m. (*înv.*) **1** (*polit.; în opoz. cu „supus"*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod. **2** (*în societatea feudală românească*) v. Aristocrat. Boier. Nobil.

domnărét s.m. (*în societatea feudală românească; reg.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.

domnăréț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

domnărít s.f. (*în societatea feudală românească; reg.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.

domnél s.m. (*pop.*) v. Domnuț.

domnélnică s.f. (*relig.; înv.*) v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]).

domnésc, -eăscă adj. **I 1** voievodal, ‹înv.› gospod, stăpânesc, vlădicesc, voievodesc. *În centrul orașului se văd și astăzi ruinele palatului domnesc.* **2** (*fam.; despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.*) v. Distins. Elegant. **3** (*fam.; despre interioare, locuințe, vestimentație etc.*) v. Elegant. Luxos. Somptuos. **II** fig. (*fam.; mai ales despre mese, ospețe*) v. Abundent. Bogat. Copios. Generos. Îmbelșugat. Îndestulat. Opulent. Princiar. Regal[2]. Regesc. Zdravăn.

domnéște adv. (*modal*) boierește. *Trăiește domnește.*

domnét s.m. (*în societatea feudală românească; pop.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.

domnéț, -eățá adj. (*înv.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

domní vb. IV. intr. **I** (*polit.; despre suverani*) a cârmui, a conduce, a dirigui, a guverna, a stăpâni, ‹rar› a regenta, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăți, a ocârmui, a povățui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a domnit în cele două țări românești unite.* **II** fig. **1** (*despre clădiri, înălțimi etc.; cu determ. introduse prin prep. „peste", „pe"*) a domina, ‹fig.› a stăpâni, ‹fig.; înv.› a domna. *Catedrala domnește peste piața orașului.* **2** (*despre fenomene, manifestări sufletești etc.*) ‹fig.› a stăpâni. *Afară domnește întunericul. Doar tăcerea domnește în camera pustie.*

domníc s.m. (*pop.*) v. Domnuț.

domnícă s.f. (*pop.*) v. Domniță. Principesă. Prințesă.

domníe s.f. **I 1** (*polit.*) cârmuire, conducere, diriguire, guvernare, stăpânire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chiverniseală, chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *A preluat domnia țării. În timpul domniei Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **2** (*polit.*) ‹înv. și pop.› stemă, ‹fig.› coroană, scaun, sceptru, tron[1]. *Primului născut al regelui îi revine domnia.* **3** (*adesea fig.*) dominație, putere, stăpânire. *În epoca modernă se vorbește mult despre domnia banului.* **II** (*urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) înălțime, maiestate, mărie[1], ‹reg.› măreasă, ‹înv.› mărime, mărire. *Domnia Sa a încheiat audiențele.*

domníme s.f. (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă.

domníre s.f. (*polit.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.

domnișoáră s.f. **I 1** (*adesea urmat de un nm. pr.*) duduie, ‹astăzi rar› duducă, ‹înv.› damicelă, demoazelă, madmoazelă, ‹ital.› signorina, ‹span.› seniorită, ‹engl.› miss. *Domnișoara Adelina este o tânără foarte plăcută. Câteva domnișoare stau la o șuetă.* **2** ***domnișoară de onoare*** = ‹livr.› paranimfă, ‹înv.› damicelă de onoare. *Domnișoara de onoare se află în serviciul unei regine sau al unei prințese.* **II** (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **2** (*la pl.* ***domnișoare***; *bot.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

domnișór s.m. **I** ‹înv. și pop.› coconaș, cocoșel, coconel. *Ce mai face domnișorul?* **II** (*bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **III** (*ornit.; reg.*) **1** v. Botroș (*Pyrrhula vulgaris*). **2** v. Grangur (*Oriolus oriolus*). **3** v. Pițigoi. Rege-le-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **4** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

domnișoreá s.f. (*fam.*) ‹fam.› domnișorică.

domnișorícă s.f. (*fam.*) ‹fam.› domnișorea. *Fetița s-a transformat într-o domnișorică foarte drăguță.*

domnitór s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus"*) cârmuitor, conducător, domn, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari domnitori.*

domníță s.f. **I 1** principesă, prințesă, ‹pop.› domnică, ‹reg.› prințăă, prințoaică. *S-a căsătorit cu o domniță dintr-o cunoscută familie nobiliară.* **2** (*la pl.* ***domnițe***; *mitol. pop.; eufem.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **II** (*bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

domnós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

domnúc s.m. (*înv.*) v. Domnuț.

domnuléț s.m. (*înv.*) v. Domnuț.

domnúț s.m. **I** (*rar*) ‹pop.› domnel, domnic, ‹înv.› domnuc, domnuleț. **II** (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

domól, -oálă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas domol.* **2** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea domoală. De departe se aude freamătul domol al pădurii.* **3** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], lânced, lin[2], liniștit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt domol.* **4** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], liniștit, pașnic, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ‹înv. și pop.› dezmăniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este domoală și veselă.* **5** (*în opoz. cu „violent"; despre ființe*) blajin, blând, bun, moale, neagresiv, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pâșin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine domol.* **6** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă domoală.* **7** (*în opoz. cu „abrupt"; despre terenuri înclinate*) lin[2], ușor[2], ‹fig.› blând, dulce, molatic. *A coborât repede panta domoală a dealului.* **8** (*reg.; mai ales despre lichide*) v. Căldicel. Căldicică. Căldișor. Călduț. Încropit. **II** adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare*) agale, alene, binișor, încet, încetinel, încetișor, lent, lin[2], liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț,

cătingan, cătinică, linişor, oblu, rara, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel. *Obosit, bărbatul merge domol spre casă.* **2** lin[2], liniştit, ‹fig.› uşor[2]. *Afară plouă domol.*

domolí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mişcări, deplasări etc. ori viteza, ritmul lor de desfăşurare*) a (se) încetini, a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹înv.› a se molcomi. *Îşi domoleşte cu greu mişcările nervoase ale mâinilor. Pasul i se domoleşte.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, şocuri, zgomote, senzaţii etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descreşte, a (se) diminua, a (se) estompa, a (se) linişti, a (se) micşora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. şi fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subţia, ‹fig.; rar› a amorţi, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a domolit în urma instalării termopanelor la ferestre.* **3** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se controla, a se linişti, a se potoli, a se stăpâni, a se tempera. *Încearcă să te domoleşti şi să judeci lucrurile la rece!* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) calma, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) linişti, a (se) potoli, ‹înv. şi pop.› a (se) dezmânia, ‹pop.› a (se) molcomi, a (se) ţistui, ‹înv.› a îndomoli, a se lini, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge şi nu ştie cum s-o domolească. A dus copiii la cofetărie pentru a se domoli.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori, p. ext., animale de casă*) a (se) astâmpăra, a (se) cuminţi, a (se) linişti, a (se) potoli, ‹înv. şi reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se pocăi[1], ‹înv.› a (se) încuminţi, a (se) înţelepţi. *Nu trebuie să se recurgă la bătaie pentru a domoli un copil. Câinele agitat s-a domolit imediat când şi-a văzut stăpâna.* **6** tr. (*compl. indică mai ales cai înşeuaţi sau înhămaţi*) a înfrâna, a linişti, a struni. *A reuşit cu greutate să domolească calul speriat de tunete.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică manifestări ale oamenilor*) a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a (se) dezumfla, a înfrâna, a stăvili, a zăgăzui, ‹fig.; pop. şi fam.› a (se) năbuşi. *Vestea i-a domolit avântul.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, manifestări, acţiuni etc. ale lor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹pop.› a (se) molcomi, ‹înv. şi reg.› a (se) prinde, a (se) toi[3], ‹reg.› a neagoi, ‹fig.; înv. şi pop.› a (se) tocmi, ‹fig.; înv.› a (se) aşeza. *Copilul s-a domolit după ce a primit o jucărie nouă.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale fiinţelor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a domolit setea. Pentru moment, foamea i s-a domolit cu un corn. Emoţia i s-a domolit cum a păşit pe scenă.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) linişti, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) uşura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. şi pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. şi reg.› a (se) mângâia, a (se) oteşi[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oşeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a domolit durerea pentru moment.* **11** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori situaţii conflictuale, stări etc.*) a (se) calma, a (se) linişti, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) destinde, a (se) relaxa. *Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai domolit. Munca îl domoleşte.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) moleşi, a (se) muia, a toropi[1], a (se) vlăgui, ‹fig.› a amorţi, a (se) blegi, a (se) înmuia, ‹fig.; pop. şi fam.› a (se) bleojdi, a (se) pleoşti, a (se) turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a domolit.*

domolíre s.f. **1** încetinire, potolire. *A fost obligatorie domolirea pasului deoarece obosea repede.* **2** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreştere, diminuare, estompare, liniştire, micşorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Domolirea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **3** calmare, îmbunare, împăcare, liniştire, potolire, ‹fig.› îmblânzire, înmuiere, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu ştie ce să facă pentru domolirea fetiţei care plânge întruna. Pentru domolirea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.* **4** astâmpărare, cuminţire, liniştire, potolire. *Bătaia nu ajută la domolirea copiilor.* **5** înfrânare, liniştire, strunire, ‹rar› struneală. *Trebuie răbdare pentru domolirea unui cal speriat de tunete.* **6** potolire, stăpânire, ‹fig.› înfrânare, stăvilire, zăgăzuire, ‹fig.; rar› frenaţie. *Urmarea aflării veştii a fost domolirea avântului său.* **7** astâmpărare, calmare, liniştire, potolire, ‹înv.› dezmânieră, dezmânietură. *Jucăria nouă a avut ca efect domolirea copilului.* **8** astâmpărare, calmare, liniştire, potolire, ‹livr.› chietiv, ‹fig.› stingere. *Un corn nu a fost suficient pentru domolirea foamei.* **9** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, liniştire, potolire, slăbire, temperare, uşurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. şi pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1] oşenire, ‹înv.› ostoitură, oteşire, potolit[1], uşurime, uşurinţă, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deşarjă. *A simţit o domolire a durerii după ce a luat medicamentul.*

domolít, -ă adj. **1** (*despre mişcări, deplasări etc. sau despre viteza, ritmul lor de desfăşurare*) încetinit, liniştit, potolit[2]. *Dansul are un ritm domolit.* **2** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, şocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, estompat, liniştit, micşorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. şi pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reţinut. *Zgomotele domolite nu mai deranjează pe nimeni.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, liniştit, moderat, ponderat, potolit[2], temperat. *Se binedispune când îi aude vocea domolită. Se adresează copilului cu un ton domolit.* **4** (*despre stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, liniştit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. şi pop.› ostoit. *O durere domolită este mai uşor de suportat.* **5** (*despre fiinţe*) calmat, îmblânzit, îmbunat, împăcat, liniştit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Domoliţi, copiii regretă comportarea pe care au avut-o.* **6** (*despre oameni*) astâmpărat, aşezat[2], chibzuit, cuminte, cuminţit, cumpănit, cumpătat, discret, echilibrat, liniştit, paşnic, potolit[2], reţinut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. şi reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om domolit.* **7** (*mai ales despre cai înşeuaţi sau înhămaţi*) înfrânat, liniştit, potolit[2], strunit. *Reuşeşte să încalece calul domolit după sperietură.*

domolitór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. v. Alinător. Calmant. Liniştitor. **2** s.m. v. Dresor. Îmblânzitor.

domptá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*compl. indică animale sălbatice*) v. Domestici. Îmblânzi. **2** fig. (*compl. indică sentimente, stări sufleteşti sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Domina. Înfrâna. Învinge. Reprima. Stăpâni. Strivi. Struni. Ţine.

domúz s.m. (*înv.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

don[1] s.n. (*hidrotehn.; înv. şi reg.*) v. Apeduct.

don[2] s.n. (*înv.*) v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

doná vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, sume de bani, lucruri etc.*) a da[2], a dărui, ‹înv.› a dănui, a închina. *A donat muzeului de artă o parte din pinacoteca sa.*

donáre s.f. donaţie, ‹înv.› hărăzeală. *Donarea de bani pentru salvarea vieţii unor copii bolnavi este un gest nobil.*

donatór, -oáre s.m., s.f. ‹înv.› dănuitor, donatrice. *Donatorul acestor tablouri a fost profesor universitar.*

donatríce s.f. (*înv.*) v. Donatoare (v. *donator*).

donáţie s.f. **1** donare, ‹înv.› hărăzeală. **2** (*concr.*) dar[2], ‹înv. şi pop.› danie, ‹înv.› dănuire, dăruinţă, hărăzire, oboroc, ‹fig.; rar› ofrandă. *De Paşte, domnitorul a făcut o donaţie mănăstirii de lângă cetatea de scaun.*

dondăní vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **2** tr., intr. (*pop.*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **3** tr. (*pop.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **4** tr. (*înv.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

donicioáră s.f. (*gosp.*) cofiţă, ‹reg.› cofăiel, cofăieş, donicuţă, gârnişoară. *A pus laptele într-o donicioară.*

donicúţă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cofiţă. Donicioară.

doniţár s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.
doniţáş s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.
dóniţă s.f. (*gosp.*) **1** cofă, ‹reg.› botă[2], cart, gârniţă[2], şofei, vadră. *În doniţă se păstrează apa de băut.* **2** şiştar[1], ‹reg.› bărbânţă, cart, secter, spiţă, toc[2]. *Doniţa este folosită mai ales la muls laptele.* **3** (*înv.*) v. Stropitoare (v. *stropitor*).
donjuán s.m. (*fam.*) v. Afemeiat. Crai.
donosénie s.f. (*înv.*) v. Delaţiune. Denunţ. Denunţare.
donosí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunţa. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
donquijotiádă s.f. (*înv.*) v. Donquijotism.
donquijotíe s.f. (*înv.*) v. Donquijotism.
donquijotísm s.n. (*livr.*) ‹înv.› donquijotiadă, donquijotie. *Donquijotismul este atitudinea caracteristică unui om visător, care se luptă, pentru a-şi atinge idealurile măreţe, cu obstacole imaginare.*
dop s.n. **1** ‹pop.› astupuş. *Pun un dop la sticla cu apă minerală, ca să nu iasă acidul.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin.Penis.
dopáj s.n. (*sport*) dopare, doping. *Presa a făcut publice mai multe cazuri de dopaj în lumea fotbalului.*
dopáre s.f. (*sport*) dopaj, doping.
dóping s.n. (*sport*) dopaj, dopare.
doprós s.n. (*jur.; înv.*) **1** v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare. **2** v. Interogatoriu.
dopuléţ s.n. dopuşor, ‹înv. şi reg.› dopuş. *Caută un dopuleţ pentru sticluţa cu soluţie contra tusei.*
dopúş s.n. (*înv. şi reg.*) v. Dopuleţ. Dopuşor.
dopuşór s.n. dopuleţ, ‹înv. şi reg.› dopuş.
dor s.n. **I 1** alean, nostalgie, ‹reg.› hânsă. *Cuprinsă de dor, mama aşteaptă o veste de la fiul ei plecat din ţară.* **2** dorinţă, gând, năzuinţă, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendinţă, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspiraţie, vis, ‹fig.; înv.› ţintire, visare. **3** (*înv. şi pop.*) v. Durere. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***dorul-Maicii-Preciste*** v. Ruginiţă. Strașnic (*Asplenium trichomanes*).
dorăngă s.f. (*anat.; reg.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin.Penis.
dorí vb. IV. tr. **I 1** a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. şi reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiţiona, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aţinti, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu doreşte onoruri. Îşi doreşte să exceleze în artele plastice.* **2** a se ahtia, a jindui, a râvni, ‹fig.; fam.› a se întinde. *Doreşte o funcţie de conducere.* **3** a jindui, a pofti, a râvni, a ţine, a vrea, ‹înv.› a deşidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹fig.; rar› a devora. *Doreşte de multă vreme să o cunoască.* **4** (*compl. indică posturi*) a cere, a pretinde, a solicita. *A dorit postul de secretară.* **II 1** a cere, a pofti, a vrea, ‹reg.› a vori[2]. *Au mâncat şi au băut cât le-a dorit inima. Nu poţi să dai omului tot ce doreşte.* **2** a-i plăcea, a pofti, a vrea. *Stai lângă cine doreşti.* **3** (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică urări, salutări*) a pofti, a ura[2], ‹livr.› a augura, ‹înv. şi pop.› a meni, ‹înv.› a prii. *Le doreşte tinerilor căsătoriţi „casă de piatră”.*
dorián, -ă adj. doric. *Populaţia doriană s-a stabilit, în sec. al XII-lea - al XI-lea î.Hr., în Pelopones, în Grecia insulară şi pe coastele Asiei Mici.*
dóric, -ă adj. dorian.
doricísm s.n. dorism. *Doricismul este particularitatea literaturii greceşti dorice sau a dialectului doric.*
dorínţă s.f. **I 1** dor, gând, năzuinţă, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendinţă, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspiraţie, vis, ‹fig.; înv.› ţintire, visare. *Tânărul are dorinţe îndrăzneţe.* **2** cerere, cerinţă, deziderat, exigenţă, postulat. *Mărirea salariilor este o dorinţă îndreptăţită a tuturor angajaţilor.* **3** deziderat, doleanţă. *Înfiinţarea unei asociaţii culturale a rămas o simplă dorinţă a sa.* **II 1** chef, dispoziţie, gust[2], plac, plăcere, poftă, voie, voinţă, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deşiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după dorinţa inimii.* **2** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetenţă, chef, dispoziţie, gust[2], plăcere, poftă, ‹rar› apetiţie, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. şi reg.› însetoşare. *Acest roman i-a deschis dorinţa pentru citit.*
doríre s.f. (*înv.*) v. Dor. Dorinţă. Gând. Năzuinţă. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendinţă.
dorísm s.n. doricism.
dorít, -ă adj. **1** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ahtiat, avid, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. şi reg.› însetoşat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este dorit de muzică.* **2** jinduit, râvnit, urmărit[2], visat, vizat, ‹înv. şi pop.› poftit[2]. *Şi-a atins scopul dorit.* **3** vrut. *Ttrebuie să lucreze cu asiduitate pentru a obţine rezultatul dorit.*
doritór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) amator, dornic, iubitor, pofticios, râvnitor, ‹înv. şi pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreţ, poftos, pohtaci, râmnicios, râmnicos, ‹înv.› iboreţ, libovnic, râvnaci, voincios. *Este mare doritor de senzaţii tari.* **2** adj. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ahtiat, avid, dorit, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. şi reg.› însetoşat, ‹fig.; înv.› lihnit. **3** adj. (*despre oameni*) dornic, nerăbdător. *Este foarte dornic să participe la această acţiune temerară.* **II** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Afectuos. Drăgăstos. Duios. Iubitor. Sentimental.
dorjenél adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii sau despre faţa, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuţ. Plin. Rotofei. Rotund.
dorjíncă s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.
dormí vb. IV. intr. **1** (*despre fiinţe*) a se odihni, a se repauza, ‹înv. şi reg.› a somna, ‹înv.› a se poposi, a se răposa, ‹arg.› a soili. *După atâtea nopţi albe, a dormit şi el bine.* **2** (*despre oameni; cu determ. locale*) a înnopta, a poposi, ‹înv. şi pop.› a mânea, ‹înv. şi reg.› a nopta. *Au dormit la un motel de pe autostradă.*
dormíre s.f. (*rar*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].
dormít s.n. odihnă, repaus, somn[2], ‹rar› dormire, odihnit[1], ‹arg.› soi[1], soileală, soileanu, soilescovici, soilescu, soilit. *S-a trezit reconfortat după câteva ore de dormit.*
dormitá vb. I. intr. (*despre fiinţe*) a aromi, a aţipi, a moţăi, a picoti, a piroti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a ştiulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, dormitează în şezlong.*
dormitáre s.f. aromeală, aromire, aţipeală, aţipire, moţăială, moţăire, moţăit, moţăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolenţă, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroşeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroşie, somnoşare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din dormitare.*
dormitát s.n. (*rar*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.
dormitív, -ă s.n., adj. (*rar*) **1** (*farm.*) v. Hipnagog. Hipnotic. Hipnotizant. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific. **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) v. Hipnotic. Hipnotizant. Moleşitor. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific.
dormitór s.n. cameră de culcare, cameră de dormit, ‹reg.› iatac, ‹arg.› lighean. *Pregăteşte dormitorul pentru musafiri.*
dorn s.n. (*tehn.*) **1** priboi, ‹reg.› duşlag, licastău, sclidiritor, vişeu, ‹german.› lohaizăn. *Cu dornul se fac sau se lărgesc găurile în tablă, în piele etc.* **2** ‹rar› valţ. *Dornul este folosit la antrenarea unor piese sau angrenaje.*
dórná s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
dórnic, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) amator, doritor, iubitor, pofticios, râvnitor, ‹înv. şi pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreţ, poftos, pohtaci, râmnicios, râmnicos, ‹înv.› iboreţ, libovnic, râvnaci, voincios. **2** adj. (*despre oameni; urmat de determ. introduse*

prin prep.„de”) ahtiat, avid, dorit, doritor, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. **3** adj. (*despre oameni*) doritor, nerăbdător. **II** s.m. (*bot.*) ‹reg.› limba-șopârlei (v. *limbă*) (*Falcaria vulgaris*).

dorobánț s.m. (*milit.; în vechea armată română*) căciular, curcan, ‹reg.› aprod. *Dorobanții erau infanteriști care purtau, la costumul de paradă, o căciulă îndoită la vârf și împodobită cu pene de curcan.*

dorobănție s.f. (*adm.; înv.*) **1** v. Jandarmerie. **2** v. Poliție.

dorovăí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpăna. Degrada. Delabra. Deteriora. Măcina. Părăgini. Ruina. Strica. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **3** refl. (*despre oameni*) v. Obosi. Osteni.

dorsál, -ă adj. (*anat.*) posterior. *Pe bătrână o dor mușchii dorsali.*

dorúc s.n. (*pop.*) ‹pop.› doruleț, dorurel, doruț.

doruléț s.n., s.m. **1** s.n. (*pop.*) ‹pop.› doruc, dorurel, doruț. **2** s.m. (*bot.; reg.*) v. Cicoare[1] (*Cichorium intybus*).

dorurél s.n. (*pop.*) ‹pop.› doruc, doruleț, doruț.

dorúț s.n. (*pop.*) ‹pop.› doruc, doruleț, dorurel. **dos** s.n. **I 1** (*la construcții*) spate. *Dosul casei nu a fost încă renovat.* **2** (*la spații împrejmuite*) fund, spate, ‹înv.› spinare. *Dosul grădinii dă spre pădure.* **3** (*la obiecte*) fund. *Dosul tigăii trebuie frecat cu praf de curățat.* **4** (*la pâine, cozonac etc.*) dos, talpă. *Nu are voie să mănânce pâine cu dosul ars din cauză că are ulcer.* **5** (*în opoz. cu „avers”; la monede, medalii etc.*) arol, pajură, revers, ‹astăzi rar› areșcă. **6** (*la pantaloni*) fund, ‹fam.› tur[2], ‹impr.› cur. *Își șterge mâinile murdare de dosul pantalonilor.* **7** (*la pernă; și* ***dos de pernă***) ‹pop.› coș[1], ‹reg.› sac de perină, toc[2]. *A fost nevoită să schimbe dosul de la toate pernele deoarece se uzase.* **8** (*la file de carte, de caiet etc. scrise*) verso, ‹înv.› revers. *Fraza continuă pe dosul paginii.* **9** (*constr.; reg.*) ‹reg.› pardoseală, zăhată. *Dosul este o îngrăditură din nuiele, stuf etc., care este folosită ca adăpost pentru animalele și păsările domestice.* **10** (*în opoz. cu „recto”; înv.*) v. Contrapagină. Verso. **II** (*anat.; la oameni*) **1** fund, șezut, ‹pop.› cur, ‹pop.; eufem.› dinapoia (v. *dinapoi*), dindărătul (v. *dindărăt*), ‹fam.› popou, popsi, ‹fam.; glum.› bumbăreață, ‹reg.; eufem.› el, ‹înv.› spinare, ‹eufem.› pardon, posterior, ‹glum.› crupă, ‹arg.› diferențial, raft, tuhăs, turcaleț. *I-a tras o palmă peste dos.* **2** (*înv. și pop.*) v. Spate. Spinare. **3** (*arg.*) v. Fesă.

dosádă s.f. (*înv.*) **1** v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **2** v. Durere. Întristare. Mâhnire.

dosár s.n. ‹înv.› actă, delă. *Își pune actele într-un dosar.*

dosădí vb. IV. tr. (*înv.; despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) v. Durea. Îndurera. Întrista. Mâhni.

dosădít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

dosélnică s.f. (*bot.; reg.*; și ***daselnică-mică***) v. Nemțișor. Nemțișor-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

dosí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **2** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Ascunde. Pune.

dosíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Ascundere. Ascuns[1].

dosít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2]. **2** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) v. Ascuns[2]. Discret. Dosnic. Ferit. Izolat. Lăturalnic. Retras. Secret[2]. Singuratic. Tainic. Tăinuit.

dósnic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. **2** (*pop.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **3** (*pop.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz. **II** s.f. (*bot.*) **1** ***dosnică-galbenă*** = *Carpesium cernuum;* ‹reg.› caractei, guleraș; (*reg.*) ***dosnică-bărbătească*** v. Urechea-iepurelui (v. *ureche*) (*Bupleurum rotundifolium*); ***dosnică-femeiască*** v. Pidosnic (*Cerinthe minor* și *Cerinthe glabra*); ***dosnică-vânătă*** v. Clematită. Clocoțel. Clopoțel (*Clematis integrifolia*). **2** (*reg.*) v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*).

dosnicós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

dosolín s.n. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Fesă.

dosórnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Pidosnic (*Cerinthe minor* și *Cerinthe glabra*).

dospău adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

dospeálă s.f. **I 1** (*culin., ind. alim.*) maia[1], plămadă, plămădeală, ‹rar› aluat, ‹pop.› plămăditură, ‹reg.› caima, ilistău, oțet, plămădeț, ‹înv.› covăseală, ‹turc.; înv.› peșchin. *Dospeala se pregătește înainte de a face pâinea sau cozonacul.* **2** (*pop.*) v. Fermentare. Fermentație. **II** fig. (*pop. și fam.*) v. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

dospí vb. IV. intr. **1** (*despre aluaturi*) a crește, a se umfla, ‹reg.› a răsări[1], ‹înv.› a aveni. *Aluatul de pâine dospește repede.* **2** (*pop.; despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) v. Fermenta. **3** (*înv.; despre fructe, legume etc.*) v. Coace. Înroși. Maturiza. Roși.

dospíre s.f. **1** creștere, ‹înv.› avenire. *Dospirea aluatului se produce la cald.* **2** (*pop.*) v. Fermentare. Fermentație.

dospít, -ă adj. **1** (*despre aluaturi*) crescut[2], umflat. *Din aluatul dospit face pâine.* **2** (*pop.; despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) v. Fermentat.

dost s.n. (*bot.; reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

dostoí vb. IV. refl. (*înv.; mai ales în constr. neg.*) v. Cadra. Cădea. Cuveni. Trebui.

dostoiánie s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

dostoinícíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

dotă vb. I. tr. **1** (*compl. indică instituții, întreprinderi, vehicule etc.*) a echipa, a înzestra, a prevedea, a utila, ‹înv.› a provedea. *Au dotat laboratoarele de informatică din școli cu calculatoare performante.* **2** (*compl. indică fete de măritat*) a înzestra. *Părinții și-au dotat fiica cu o parte din averea lor.* **3** (*compl. indică oameni*) a înzestra, ‹fig.› a împodobi, ‹fig.; rar› a răsfăța, ‹fig.; înv.› a podobi. *Dumnezeu l-a dotat cu talent artistic.*

dotáre s.f. **1** dotație, echipare, înzestrare, prevedere, utilare. *Dotarea laboratoarelor din școli cu calculatoare performante a fost obligatorie.* **2** înzestrare. *Părinții trebuie să fie preocupați de dotarea fiicei lor.*

dotáriu s.n. (*înv.*) v. Dotație. Dotă. Zestre.

dotát, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist dotat. Colectivul are nevoie de un programator dotat. Este un cercetător dotat în astronautică.* **2** (*despre oameni*) înzestrat, talentat, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹fam.› meseriaș, ‹înv.› măiestreț, măiestrit, talentos, ‹fig.› binecuvântat, ‹fig.; livr.› aplicat, ‹fig.; fam.› blagoslovit, ‹fig.; înv.› împodobit, ogodnic. *Mozart a fost un muzician dotat.* **II** fig. (*despre spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.*) aprovizionat[2], ‹fig.› înzestrat, ‹fig.; fam.› garnisit. *Este un magazin foarte bine dotat.*

dotáție s.f. **1** dotare, echipare, înzestrare, prevedere, utilare. **2** (*concr.*) dotă, zestre, ‹pop.› parte, ‹reg.› duium, moșie, ‹înv.› dotariu, ‹latin.; înv.› profecticie.

dótă s.f. dotație, zestre, ‹pop.› parte, ‹reg.› duium, moșie, ‹înv.› dotariu, ‹latin.; înv.› profecticie. *S-a căsătorit cu o fată care avea o dotă însemnată.*

dóuă puncte s.n. (*gram.*) ‹înv.› colon[2]. *Înainte de o enumerare se pun două puncte.*

dová s.f. (*bis.; turc.; înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune.

dovádă s.f. **1** indicație, indiciu, mărturie, pildă, probă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar›

piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există dovezi numeroase care să-i confirme presupunerea.* **2** atestare, mărturie, probă. *Pentru a-și susține teoria, caută dovezi în operele clasicilor.* **3** argument, motiv, temei. *Are dovezi să susțină că șoferul nu a respectat regulile de circulație.* **4** (*jur.*) mărturie, probațiune, probă, ‹pop.› arătare, ‹înv.› dreptate. *Criminaliștii caută dovezi pentru identificarea victimei.* **5** act[1], document, hârtie, izvor, înscris, piesă, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe dovezi din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **6** adeverință, mărturie, ‹înv.› mărturiseală, patentă, răvaș, siguranță, sinet, testimoniu, teșcherea[1], zapiscă, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A adus o dovadă din care reiese că a fost student la zi.* **7** (*jur.; reg.*) v. Martor.

dovádnic s.m. (*jur.; ieșit din uz*) v. Martor.

dovagíu, -íe s.m., s.f. (*jur.; înv.*) **1** s.m. v. Reclamant. **2** s.f. v. Plângere. Reclamație.

dovâncăt, -ă adj. (*reg.; despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

dovâncătúră s.f. (*reg.*) v. Adâncitură. Concavitate. Scobitură.

dovedeálă s.f. (*înv.*) v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn.

dovedí vb. IV. **I 1** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document dovedește că el este proprietarul casei.* **2** tr. (*compl. indică stări, situații etc.*) a demonstra, a indica, a proba, ‹fig.› a marca. *Cursul evenimentelor dovedește o schimbare a mentalității oamenilor.* **3** tr. a arăta, a demonstra, a manifesta, a vădi, ‹înv.› a vedera. *Fata dovedește un real talent pentru muzică.* **4** tr. (*compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) a argumenta, a demonstra, a proba, a susține, ‹rar› a mărturisi, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a arăta, a argumentirui, a probui, ‹fig.› a funda. *Avocatul dovedește nevinovăția clientului său.* **5** tr. (*compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) a depista, a descoperi, ‹rar› a surprinde, ‹fam.› a ochi[2], a repera. *Polițiștii l-au dovedit pe autorul crimei.* **6** refl. a se dezvălui, a se învedera, a se manifesta, a se releva. *Specificul național se dovedește mai pregnant atunci când ne înfruntăm cu probleme universale.* **7** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) a prididi, a răzbi, ‹reg.› a joi[2], a puclui, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *Femeia nu mai dovedește cu treaba prin gospodărie.* **8** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **9** tr. (*milit.; pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **10** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina. **II** tr. fig. (*pop.; compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) v. Birui. Depăși. Înfrânge. Învinge. Răzbi. Rezolva. Surmonta.

dovedíre s.f. **1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstrație, întărire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Dovedirea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **2** (*jur.*) probațiune. *Orice persoană are dreptul să se apere prin toate mijloacele de dovedire a nevinovăției prevăzute de lege.*

dovedít, -ă adj. **1** (*despre fapte, afirmații etc.*) adeverit, confirmat, demonstrat, probat, verificat. *Autenticitatea tabloului este un lucru dovedit.* **2** (*despre suspecți, urmăriți, infractori etc.*) depistat, descoperit, ‹fig.› demascat, ‹arg.› golit[2]. *Infractorul dovedit a fost arestat.*

doveditór, -oáre adj., s.m. **1** adj. (*mai ales despre acte, documente*) justificativ, justificator, probator, probatoriu, ‹înv.› mărturisitor. *A adus acte doveditoare în sprijinul paternității.* **2** s.m. (*jur.; înv.*) v. Martor. **3** s.m. (*jur.; arg.*) v. Acuzator. Acuzator public. Procuror.

dovleác s.m. **1** (*bot.*) *Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*; ‹reg.› boacă, bolovan, bostan, cabac, curcubetă, dână, doflani, dulete, ivără, lubă, lubene, lubene turcesc, lubeniță, lubeniță-albă, lubeniță-mică, luboi, ludaie, ludaie-albă, ludaie-bulgărească, ludaie-de-curechi, ludaie-de-mâncare, ludaie-porcească, ludaie-turcească, ludaie-turcească-de-mâncat, pepene, pepene-de-porci, pepene-dulce, pepene-porcesc, pepene-verde-lung, tărtăcuță, tărtăcuțe-rotunde (v. *tărtăcuță*), tătarcă, tigvă. **2** fig. (*anat.; fam.; deprec.*) v. Cap.

dovlecél s.m. (*bot.*) **1** *Cucurbita pepo oblonga*; ‹reg.› bostănel, ludaie. **2** (*pop.*) *Phallus impudicus*; ‹reg.› burete-de-bubă, burete-de-inimă, burete-pucios, burete-puturos, ‹vulg.› pula-calului (v. *pulă*). **3** (*reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

dóxă s.f. (*fam.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit.

doxologíe s.f. (*relig.*) ‹înv.› slavoslovie. *Doxologia este o cântare liturgică închinată Sfintei Treimi.*

dozá vb. I. tr. **1** (*compl. indică substanțe sau materiale care formează un amestec*) a potrivi, a proporționa. *Farmaciștii dozează corect substanțele componente ale unui medicament.* **2** a grada, a gradua, a nuanța. *Scenograful dozează efectele. Oratorul a dozat bine momentele discursului.*

dozáj s.n. **1** dozare, potrivire, proporționare. *Farmacistul verifică dacă dozajul substanțelor medicamentului în amestec este cel corect.* **2** dozare, gradare, nuanțare. *Scenograful este atent la dozajul efectelor pentru a reda cât mai sugestiv ambientul piesei.*

dozáre s.f. **1** dozaj, potrivire, proporționare. **2** dozaj, gradare, nuanțare.

dóză[1] s.f. (*med.*) ‹înv. și reg.› porție. *Bolnavul nu trebuie să depășească doza prescrisă de medic.*

dóză[2] s.f. (*fotogr.*) tanc. *În doză se developează filme fotografice.*

dozimétru de control s.n. (*tehn.*) monitor[2]. *Cu dozimetrul de control se controlează sau se semnalizează radiațiile ionizate.*

drâbină s.f. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Loitră.

drac s.m. **I 1** demon, diavol, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **2** (*art. **dracul**; și nm. pr.*) lucifer, necuratul (v. *necurat*), satana (v. *satană*), tartorul (v. *tartor*), ‹livr.› mefisto, mefistofel, ‹înv. și pop.› luceafăr, ‹pop. și fam.› michiduță cel bătrân, scaraoțchi, ‹pop.› luceflender, sarsailă, scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare, vătaful (v. *vătaf*), ‹rar și reg.› mamonul dracilor (v. *mamon*), ‹reg.› sarsaor, ‹fig.; pop.; glum.› tatăl dracilor (v. *tată*), tatăl minciunilor (v. *tată*). *Dracul s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu și, ca pedeapsă, a fost aruncat în iad, unde a devenit căpetenia dracilor.* **3** (*iht.*) ***drac-de-mare*** = *Trachinus draco*; dragon, ‹rar› draconie.

II (*cu val. de interj.; exprimă ciudă, nemulțumire, frică*) ‹reg.› mache! *Drace! Cu băiatul acesta nu este de glumit!*
drácă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Păliur (*Paliurus spina-Christi*). **2** v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudoacacia*).
drácilă s.f. (*bot.*) **1** *Berberis vulgaris;* ‹reg.› acriș, agriș-roșu, berberiță, ciulin, lemn-galben, măcriș-păsăresc, măcriș-spinos. **2** (*reg.*) v. Holeră (*Xanthium spinosum*).
dracón subst. (*bot.; reg.*) v. Tarhon (*Artemisia dracunculus*).
draconián, -ă adj. (*fran.; despre legi, dispoziții, măsuri etc.*) v. Draconic.
dracónic, -ă adj. (*despre legi, dispoziții, măsuri etc.*) ‹fran.› draconian. *Acest guvern a pus în aplicare legi draconice.*
dracónie s.f. (*iht.; rar*) v. Drac-de-mare. Dragon (*Trachinus draco*).
draft s.n. (*engl.*) v. Bruion. Ciornă. Concept. Schiță.
drag, drágă adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*despre ființe*) iubit, îndrăgit[2], scump, ‹engl.› sweet, ‹fig.› dulce. *Mama este cea mai dragă ființă.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc.*) iubit, îndrăgit[2], scump, ‹înv.› vrut. *Nu se poate despărți de cărțile lui dragi.* **3** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe dragi.* **II** s.m., s.f. (*mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) iubit, scump, ‹pop.› mândru, mândruț, ‹fam.› pui[1], puică, puișor, puiuleț, puiuț, ‹reg.› țață, ‹engl.› darling. *Nu te amări, draga mea! Dragule, vino puțin până la mine! Ce mai faci, dragă?* **III** s.f. (*bot.; reg.*) ***dragă-Mărioară*** = *Impatiens sultani;* ‹reg.› cangei, papucul-domnișoarei (v. *papuc*). **IV** s.n. (*pop.*) v. Dragoste. Iubire.
dragáj s.n. (*nav.*) dragare, dragat. *Prin operația de dragaj s-a urmărit înlesnirea navigației pe cursul de apă.*
dragáre s.f. (*nav.*) dragaj, dragat.
dragát s.n. (*nav.*) dragaj, dragare.
dragavéi s.m. (*bot.*) **1** *Rumex crispus;* ștevie, ștevie-creață, ‹reg.› crestățea, hrenuț, limba-boului (v. *limbă*). **2** *Rumex palustris;* dragaveică, măcriș-de-apă, ștevie, ștevie-de-baltă. **3** (*reg.*) v. Măcrișul-calului (v. *măcriș*). Ștevie (*Rumex conglomeratus*). **4** (*reg.*) v. Ștevie (*Rumex sanguineus*).
dragavéică s.f. (*bot.*) *Rumex palustris;* dragavei, măcriș-de-apă, ștevie, ștevie-de-baltă.
drágă s.f. (*tehn.; rar*) draglină.
drághină s.f. (*reg.*) **1** (*la loitrele căruței sau ale carului*) v. Carâmb. **2** (*la car sau la căruță*) v. Cercel. Scoabă.
draglínă s.f. (*tehn.*) ‹rar› dragă. *Draglina este un dispozitiv montat pe un excavator, care este folosit la săpatul și încărcatul pământului în lucrările de construcție, în amenajări terasiere etc.*
dragobéte s.m. (*entom.; reg.*) v. Repede (*Cicindela campestris*).
dragomán s.m. **I 1** (*în Ev. Med., în Țările Rom. și în alte țări din Orient*) ‹turc.; înv.› tergiman. *Dragomanul era atașat pe lângă un minister sau pe lângă altă instituție de stat, fiind folosit ca interpret oficial în Imperiul Otoman.* **2** (*înv.*) v. Interpret. Tălmaci. Tălmăcitor. Traducător. Translator. **II 1** (*la stână; reg.*) v. Stăpân. **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", „peste", „pe"*) v. Conducător. Șef. **3** (*înv.*) v. Supraveghetor.
dragomanát s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom. și în alte țări din Orient*) **1** dragomanie, dragomanlâc. *Dragomanatul era demnitatea sau funcția de dragoman.* **2** (*concr.*) dragomanie. *Dragomanatul era cancelaria dragomanului.*
dragomanie s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom. și în alte țări din Orient*) **1** dragomanat, dragomanlâc. **2** (*concr.*) dragomanat.
dragomanlâc s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom. și în alte țări din Orient*) dragomanat, dragomanie.
dragomír s.m. (*reg.*) **I** (*bot.*) v. Măcrișul-calului (v. *măcriș*). Ștevie (*Rumex conglomeratus*). **II** (*ornit.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*).
dragón s.m. **1** (*mitol.*) ‹înv.› zdragon. *Dragonul era imaginat cu gheare de leu, aripi de vultur și coadă de șarpe.* **2** (*iht.*) *Trachinus draco;* drac-de-mare, ‹rar› draconie. **3** (*art.*) ***Dragonul;*** *astron.; nm. pr.*) Balaurul (v. *balaur*). *Dragonul este o constelație din emisfera boreală.*
drágoste s.f. **I 1** afecțiune, amor, iubire, ‹înv. și reg.› iboste, ‹înv.› libov, libovie, libovire. *Dragostea sa profundă pentru soție nu este un secret pentru nimeni.* **2** iubire, ‹pop.› drag. *Îi oferă cadoul cu toată dragostea.* **3** (*concr.*) amor, iubire, ‹reg.› iub, ‹înv.› tandrețe. *Soțul i-a fost prima și unica sa dragoste.* **4** (*rar*) ***dragoste de sine*** v. Egocentric. Egocentrism. Egolatrie. Egotism. **II** (*bot.*) **1** *Sedum fabaria;* ‹reg.› masa-raiului (v. *masă*[1]). **2** (*reg.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*). **3** (*reg.*) v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*). **4** (*reg.*) v. Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*). **5** (*art.; reg.*) ***dragostea-fetei*** v. Dințură. Silur (*Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*).
drahíu s.m. (*pop.*) v. Fin[2].
dráiba s.f. art. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
dráibăr s.m. (*arg.*) v. Grande. Grangur. Mahăr. Șalău[1]. Știab.
drajá vb. I. tr. (*compl. indică bomboane, produse de caramelaj, jeleuri, alune, medicamente etc.*) a drajefia. *A drajat bomboanele, acoperindu-le cu un strat de zahăr sau de ciocolată.*
drajefiá vb. I. tr. (*compl. indică bomboane, produse de caramelaj, jeleuri, alune, medicamente etc.*) a draja.
drajonáj s.n. (*bot.*) drajonare. *Drajonajul este proprietatea unor plante de a produce lăstari crescuți din rădăcină.*
drajonáre s.f. (*bot.*) drajonaj.
dram s.n. fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› bob[1], fărâmă, fir, grăunte, pic[1], picătură, sămânță, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are niciun dram de mulțumire.*
dramátic, -ă adj. **1** (*lit.*) dramaturgic. *Cunoscutul scriitor a scris mai ales opere dramatice.* **2** fig. (*despre întâmplări, situații etc.*) impresionant, zguduitor. *Din nefericire, ascensiunea alpinistului pe munte a avut un sfârșit dramatic.*
dramatísm s.n. fig. ‹fig.› tensiune. *Situația este plină de dramatism.*
dramatíst s.m. (*lit.; înv.*) v. Autor dramatic. Dramaturg. Poet dramatic. Scriitor dramatic.
dramatúrg s.m. (*lit.*) autor dramatic, poet dramatic, scriitor dramatic, ‹înv.› dramatist. *Cunoscutul dramaturg a publicat recent o nouă piesă de teatru.*
dramatúrgic, -ă adj. (*lit.*) dramatic.
dramaturgíe s.f. (*lit.*) artă dramatică, literatură dramatică, scenă, teatru. *Caragiale este clasicul dramaturgiei românești.*
drámă s.f. **1** (*lit.*) artă dramatică, ‹înv.› măiestrie dramatică. *Drama reprezintă totalitatea principiilor privind punerea în scenă și interpretarea regulilor dramatice.* **2** (*muz.*) ***dramă lirică*** = dramă muzicală; ***dramă muzicală*** = dramă lirică. *Drama lirică are un puternic caracter dramatic;* ***dramă liturgică*** = piesă liturgică. *Într-o dramă liturgică se pun în scenă texte sacre, care sunt acompaniate de muzică și de cântece.*
drániță s.f. (*pop.*) v. Șiță.
drapă vb. I. tr. (*compl. indică materiale textile*) a cuta. *Și-a drapat perdelele.*
drapáj s.n. drapare.
drapáre s.f. drapaj. *Draparea perdelei i-a ocupat toată ziua.*
drapát, -ă adj. (*despre materiale textile*) cutat. *Perdeaua drapată dă camerei un aspect elegant.*
drapél s.n. steag, stindard, ‹livr.; poetic› flamură, ‹înv. și reg.› banderiu, prapur, ‹înv.› bandieră, grapă[1]. *Soldații arborează drapelul în unitate.*
draperíe s.f. (*ind. text.*) perdea. *O draperie din mătase groasă nu lasă lumina să pătrundă în cameră.*
drapéu s.n. (*fran.; mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu.
drástic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) grav, greu, serios, sever[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă drastică pentru crimă.* **2** (*mai ales despre măsuri*) extrem, radical. *Se iau măsuri drastice în ceea ce privește traficul stupefiantelor.* **3** (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) bun, eficace, eficient, energic, puternic, ‹înv.› drastiric, drastiriu, eroic. *I s-a administrat un medicament drastic pentru ca vindecarea să fie rapidă.* **II** adv. (*modal*) sever[2], strașnic, ‹fig.› aspru, dur. *Îl pedepsește drastic pentru greșeală.*
drastíric, -ă adj. (*înv.; despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) v. Bun. Drastic. Eficace. Eficient. Energic. Puternic.
drastíriu, -ie adj. (*înv.; despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) v. Bun. Drastic. Eficace. Eficient. Energic. Puternic.

drăvol s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

drăcăluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

drăcăráie s.f. **1** (*colect.; fam.*) v. Drăcime. **2** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

drăcăríe s.f. **1** (*colect.; pop.* și *fam.*) v. Drăcime. **2** (*pop.*) v. Drăcie. Drăcovenie. Năzbâtie. Poznă. Ștrengărie. **3** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

drăcăríme s.f. (*colect.; pop.*) v. Drăcime.

drăcél s.m. (*înv.*) v. Drăculeț. Drăcușor.

drăcésc, -eáscă adj. **1** (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. și pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmășesc. *Numai dintr-un impuls drăcesc a putut face o asemenea atrocitate.* **2** fig. ‹fig.› demonic, diabolic, infernal. *Dansează într-un ritm drăcesc.*

drăcéște adv. (*modal*) diavolește, satanic, ‹înv.› diavolicește. *Râde drăcește.*

drăcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

drăcíe s.f. **I 1** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șucheție, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai drăcii. N-a văzut în viața ei o asemenea drăcie.* **2** drăcovenie, năzbâtie, poznă, ștrengărie, ‹pop.› drăcărie, ‹fam.› parascovenie, ‹înv. și reg.› rele (v. *rău*). *Nu poate uita drăciile din copilărie.* **3** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **II** (*colect.; rar*) v. Drăcime.

drăcíme s.f. (*colect.*) ‹rar› drăcie, ‹pop. și fam.› drăcărie, ‹pop.› diavolime, drăcărime, ‹fam.› drăcăraie. *Este atâta haos în lume, de parcă toată drăcimea ar fi părăsit iadul.*

drăcít, -ă adj. (*în credințele populare; înv. și reg.; despre oameni*) v. Îndrăcit.

drăcíță s.f. (*rar*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

drăciuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

drăcoáică s.f. **1** diavoliță, tartoriță, ‹rar› drăciță, ‹înv. și pop.› drăcoaie, drăculiță, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› zgripțuroaică, ‹pop.› diavoloaică, faraonoaică, idoliță, idoloaică, ‹reg.› diavoloaie, sarsaoroaică, spurcoaică, spurcoaie, tărtăroaică. *Are ochi de drăcoaică.* **2** ștrengăriță, ‹fig.› diavoliță, tartoriță, ‹fig.; pop.› diavoloaică, ‹fig.; reg.› zgâtie. *Tânăra drăcoaică îl privește pe sub gene.*

drăcoáie s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

drăcós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) poznaș, ștrengar. *Are un băiat drăcos, care face numai ce vrea.* **2** (*despre ființe*) neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de drăcos.* **3** (*despre oameni*) afurisit, îndrăcit. *Abia a scăpat de un scandalagiu, că-i vine altul și mai drăcos.*

drăcovénie s.f. **1** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șucheție, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. **2** drăcie, năzbâtie, poznă, ștrengărie, ‹pop.› drăcărie, ‹fam.› parascovenie, ‹înv. și reg.› rele (v. *rău*).

drăcoví vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

drăcúci s.m. (*reg.*) v. Drăculeț. Drăcușor.

drăcuí vb. IV. tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a afurisi, a blestema, a înjura, a ocărî, a sataniza, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatânvaltui, a târfăi, a tărtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnâi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își drăcuie copiii când este beat.*

drăcuiálă s.f. drăcuire, drăcuit. *Nervos că i s-a stricat mașina, nu mai încetează cu drăcuiala.*

drăcuíre s.f. drăcuială, drăcuit.

drăcuít s.n. drăcuială, drăcuire.

drăculéte s.m. (*reg.*) v. Drăculeț. Drăcușor.

drăculéț s.m. drăcușor, ‹rar› drăcuș, ‹reg.› drăcuci, drăculete, drăcușteț, ‹înv.› drăcel, drăcuț.

drăculíță s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

drăcúș s.m. **I** (*rar*) v. Drăculeț. Drăcușor. **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Gârliță[2] (*Anser albifrons*).

drăcușór s.m. **1** drăculeț, ‹rar› drăcuș, ‹reg.› drăcuci, drăculete, drăcușteț, ‹înv.› drăcel, drăcuț. **2** (*ornit.; pop.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

drăcúștéț s.m. (*reg.*) v. Drăculeț. Drăcușor.

drăcúț s.m. (*înv.*) v. Drăculeț. Drăcușor.

drăgáică s.f. **I 1** (*la pl. drăgaice; mitol. pop.*) iele, joimărițe (v. *joimăriță*), ‹înv. și pop.› iude (v. *iudă*), ‹pop.› frumoase (v. *frumos*), măiestre (v. *măiestru*), mândrele (v. *mândru*), milostive (v. *milostiv*), multele (v. *mult*), puternice (v. *puternic*), rusalii (v. *rusalie*), sânziene (v. *sânziană*), șoimane (v. *șoiman*), vântoase (v. *vântos*), viteze (v. *viteaz*), ‹pop.; eufem.› dânsele (v. *dânsul*), ‹reg.› hale (v. *hală*), irodiece, milostivnice (v. *milostivnic*), miluite, nagode (v. *nagodă*), samovile, sfinte (v. *sfânt*), sfinte mari (v. *sfânt*), vâlve (v. *vâlvă*), vântoșele, vânturițe, zâne (v. *zână*), zâne măiestre (v. *zână*), ‹eufem.› domnițe (v. *domniță*), mărunte (v. *mărunt*). *Drăgaicele sunt zâne rele despre care se crede că sluțesc pe oameni.* **2** (*art.* ***Drăgaica***; *relig. creștină; pop.; nm. pr.*) v. Sânziene (v. *sânziană*). Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (v. *naștere*). **3** (*pop.*) v. Bâlci. Iarmaroc. Târg. **II** (*bot.*) **1** *Galium verum*; sânziană, ‹reg.› floarea-lui-Sântion (v. *floare*), floarea-lui-Sf. Ion (v. *floare*), sânzânioară, smântânică, tămâiță. **2** *Galium mollugo*; sânziană-albă, ‹reg.› beteala-reginei (v. *beteală*), măturică. **3** (*reg.*) v. Sânziene-de-grădină (v. *sânziană*) (*Solidago canadensis*). **4** (*reg.*) v. Sulfină. Sulfină-albă (*Melilotus albus*).

drăgár s.m. (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Faurmaur. Meștergrindă.

drăgăláș, -ă adj., s.m. **1** adj. (*în opoz. cu „urâțel"; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) drăguț, frumușel, frumușică, ‹pop.› drăguleț, drăgulic, drăguliță, ‹fam.› gigel, giugiuc, ‹reg.› cinaș, ‹fig.› dulce. *Au un băiețel foarte drăgălaș. Mielul este un animal drăgălaș.* **2** s.m. (*pop.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

drăgălășénie s.f. **1** drăgălășie, farmec, grație, șarm, ‹pop.› drăgănele, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Tânăra are o drăgălășenie înnăscută.* **2** (*la pl.* ***drăgălășenii***) alintări (v. *alintare*), dezmierdări (v. *dezmierdare*), drăgălășii (v. *drăgălășie*). *Copiii duceau o viață în drăgălășenii.*

drăgălășíe s.f. **1** drăgălășenie, farmec, grație, șarm, ‹pop.› drăgănele, ‹fig.; înv.› dulcoare. **2** (*la pl.* ***drăgălășii***) alintări (v. *alintare*), dezmierdări (v. *dezmierdare*), drăgălășenii (v. *drăgălășenie*).

drăgălău s.m. (*pop.; deprec.*) **1** v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten. **2** v. Paște-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Târâie-brâu.

drăgălí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.

drăgănéle s.f. pl. (*pop.*) v. Drăgălășenie. Drăgălășie. Farmec. Grație. Șarm.

drăgămíe s.f. (*colect.; milit.; înv.*) v. Drăgănime.

drăgămíme s.f. (*colect.; milit.*) înv. drăgănie. *Drăgănimea era unitatea de dragoni a unei armate.*

drăgăstós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) afectuos, duios, iubitor, sentimental, ‹înv.› doritor. *Mama este drăgăstoasă cu toți copii.* **2** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător,

drag, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe drăgăstoase.* **3** (*despre ochi, privire*) galeș, languros, lânced, molatic, tandru, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri drăgăstoase.*

drăgăvíi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Spanac. Spanac-comun. Spanac-de-grădină (*Spinacia oleracea*).

drăghinár s.n. (*la loitrele căruței sau ale carului ; reg.*) v. Carâmb.

drăgí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Iubi. Îndrăgi. Plăcea.

drăgosteálă s.f. (*pop.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.

drăgostí vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Iubi.

drăgostíre s.f. (*pop.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.

drăguciór, -oáră s.m., s.f. (*reg.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten.

drăguleán, -ă s.m., s.f. (*pop.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten.

drăguléț, -eáță adj., s.n. **1** adj. (*în opoz. cu „urâțel"; pop.; mai ales despre copii, pui de animale, tineri*) v. Drăgălaș. Drăguț. Frumușel. Frumușică. **2** s.n. (*înv.; la anumite uniforme militare*) v. Eghilet.

drăgulíc, -ă adj. (*în opoz. cu „urâțel"; pop.; mai ales despre copii, pui de animale, tineri*) v. Drăgălaș. Drăguț. Frumușel. Frumușică. **drăgulíță** adj., s.f. (*pop.*) **1** adj. (*mai ales despre fetițe, tinere*) v. Drăgălașă (v. *drăgălaș*). Drăguță (v. *drăguț*). Frumușică. **2** s.f. v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *ubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

drăgúț, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „urâțel"; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) drăgălaș, frumușel, frumușică, ‹pop.› drăguleț, drăgulic, drăguliță, ‹fam.› gigel, giugiuc, ‹reg.› cinaș, ‹fig.› dulce. *Au un băiețel foarte drăguț. Mielul este un animal drăguț.* **2** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) agreabil, cochet, estetic, frumos, plăcut, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect drăguț.* **3** (*mai ales despre oameni*) adorabil, fermecător, încântător, ‹fig.› cuceritor. *Este o femeie drăguță.* **4** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, atent, culant, curtenitor, elegant, galant, gentil, ‹livr.› amprestat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este drăguț cu tine.* **5** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) agreabil, amuzant, antrenant, distractiv, plăcut, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost drăguță. Jocurile de pe calculator sunt drăguțe pentru cei mai mulți copii.* **II** s.m., s.f. (*pop.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten.

drămăluí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică substanțe, materii etc.*) v. Drămui.

drămăluíre s.f. (*pop.*) v. Drămuire.

drămuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică substanțe, materii etc.*) ‹pop.› a drămălui. *Pentru a face corect amestecul, a drămuit cu atenție cele două substanțe.* **2** fig. a chibzui, a se gândi, a judeca, a socoti, ‹fig.› a cântări, a cumpăni. *A drămuit toate variantele de proiect.*

drămuíre s.f. **1** ‹pop.› drămăluire. *Drămuirea celor două substanțe trebuie făcută cu atenție.* **2** fig. chibzuire, gândire, judecare, ‹fig.› cântărire, cumpănire. *Drămuirea celor întâmplate a durat destul de mult.*

drágái vb. IV. tr. (*reg.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.

drâglă vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*ind. text.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) v. Dărăci. Pieptăna. Scărmăna. **2** refl. recipr. fig. (*despre oameni*) v. Părui.

drăglă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

drăglu s.n. (*reg.*) **1** (*ind. text.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare. **2** (*gosp.*) v. Cociorvă.

drâmbă s.f. (*muz.*) ‹reg.› drâng. *Drâmba este un vechi instrument muzical popular.*

drâmboí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufna.

drâmboiát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufnat.

drâmboiére s.f. (*reg.*) v. Îmbufnare.

drâng s.n. (*reg.*) **1** v. Dreavă. **2** (*muz.*) v. Drâmbă.

drângămí vb. IV. intr., tr. (*despre oameni; compl. indică instrumente muzicale cu strune sau strunele lor*) v. Zdrăngăni. Zgândări.

dreávă s.f. **I 1** ‹reg.› drâng. *Dreava este un instrument în formă de arc, folosit de plăpumar pentru a bate lâna.* **2** (*la pl. **dreve**; ind. text.; pop.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare. **3** (*la loitrele căruței sau ale carului; pop.*) v. Carâmb. **II** (*anat.; reg.*) **1** v. Claviculă. **2** (*la oameni*) v. Omoplat. Scapulă. Spată.

dreg s.m. (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești; înv.*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă.

dregătór s.m. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Demnitar. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; adesea urmat de determ. care indică domeniul de activitate*) v. Logofăt. Vătaf.

dregătoríe s.f. (*înv.*) v. Demnitate. Poziție. Rang.

drége vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte sparte, crăpate sau stricate, aparate, instalații, mecanisme etc. defecte, stricate, uzate*) a îndrepta, a repara, ‹fig.› a cârpi. *Zidarul a dres pereții fisurați. A dres cerceveaua în care este montat geamul.* **2** (*pop. și fam., compl. indică obiecte stricate, uzate, vechi etc.*) v. Repara. **3** tr. (*tehn.; pop. și fam.; compl. indică autovehicule, aparate electrice etc.*) v. Depana. Repara. **4** tr. (*pop. și fam.; compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Reface. Repara. **5** tr. (*pop. și fam.; compl. indică băuturi alcoolice*) v. Contrafface. Falsifica. Preface. **6** tr. (*pop. și i fam.; compl. indică mâncăruri, băuturi*) v. Îmbunătăți. **7** tr. (*pop. și fam.; compl. indică situații, afaceri etc.*) v. Aranja. Face. Potrivi. Ticlui. **8** tr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **9** tr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **10** refl., tr. (*pop. și fam.; sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili. **11** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **12** refl. (*pop. și fam.; iron.; despre oameni care s-au îmbătat*) ‹fam.; iron.› a se îndrepta. *A doua zi după chef se drege bând o sticlă cu bere.* **13** refl., tr. (*pop.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia. **14** tr. (*tăb.; reg.; compl. indică piei de animale, blănuri*) v. Argăsi. Tăbăci. **15** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **II** tr. fig. **1** tr. (*pop.; compl. indică nedreptăți, greșeli etc.*) v. Îndrepta. Repara. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Adormi. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Îmblânzi. Liniști. Potoli. Răcori. Slăbi. Stinge. Tempera. Ușura. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndruma. Pilota. Povățui. Sfătui.

drégere s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*tehn.*) v. Depanare. Depanație. Remont. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **2** v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație.

drenáj s.n. **1** (*hidrotehn.*) drenare. *Drenajul este operația de evacuare a apei de pe un teren, cu ajutorul drenurilor.* **2** (*med., med. vet.*) drenare. *Prin drenaj se îndepărtează secrețiile dintr-o plagă post operatorie sau accidentală.*

drenáre s.f. **I 1** (*hidrotehn.*) drenaj. **2** ***drenare electrică*** = electrodrenare. **II** (*med., med. vet.*) **1** drenaj. **2** (*art.*) ***drenarea bilei*** = tubaj duodenal. *Drenarea bilei permite recoltarea bilei care se scurge în duoden.*

drepanocitóză s.f. (*med.*) anemie falciformă, siclemie. *Drepanocitoza este o anomalie ereditară a sângelui, cu evoluție gravă.*

drepneá s.f. (*ornit.*) *Cypselus apus*; ‹pop.› lăstun-mare, lăstun-negru, ‹reg.› rândunică-de-munte, rândunică-de-pădure, rândunică-de-ploaie, rândunică-de-turn, rândunică-de-ziduri.

drept, dreáptă adj., adv., s.n., s.f., prep. **A** adj. **I 1** (*mai ales despre drumuri, căi, poteci*) direct, neocolit, ‹pop. și fam.› otova. *Merge spre castel pe un drum drept.* **2** (*în opoz. cu „strâmb"*) rectiliniu, ‹pop.› oblu. *De sub ușă apare o linie dreaptă de lumină.* **3** (*despre lucruri, ființe etc.*) vertical. *Vița-de-vie este susținută de araci drepți.* **4** (*bot.; despre plante sau despre părți, organe ale unor plante, mai ales despre tulpina acestora*) erect, vertical. *Tulpina bradului este dreaptă.* **5** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) abrupt, perpendicular,

pieptiș, pieziș, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta dreaptă. Muntele are spre nord un perete drept.* **6** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) lis, neted, orizontal, plan, plat[2], șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], șters. *În față se întinde o câmpie dreaptă, fără denivelări.* **7** (*tipogr.; în opoz. cu „cursiv"; despre caractere tipografice*) vertical. *Textul este scris cu litere drepte.* **8** (*în opoz. cu „gârbovit"; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) bățos, neaplecat, rigid, țeapăn, ‹înv› neted, ‹fig.; reg.› crohmălit. *Stă pe scaun cu spatele drept. Deși bătrân, are o ținută dreaptă.* **9** (*în opoz. cu „creț"; despre păr*) întins[2], neîncrețit, neondulat, netezit[2], ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted, ‹reg.› prelins[2], ‹fig.› lins[2]. *Nu știe cum să-și mai aranjeze părul drept.* **II 1** (*despre noțiuni, idei, concepte etc.*) adevărat, corect, exact, just. *Studiul a fost apreciat, întrucât concluziile cercetării erau drepte.* **2** (*în opoz. cu „fals"; despre măsuri, greutăți etc.*) autentic, veritabil. *Pentru verificarea greutății mărfurilor se folosesc măsuri drepte.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) corect, echitabil, just, nepărtinitor, ‹înv.› raționabil. *I-a mulțumit pe toți, făcând o împărțire dreaptă a bunurilor rămase ca moștenire.* **4** echitabil, îndreptățit, just, legitim. *Cererea sa de mărire a salariului a fost dreaptă.* **5** (*despre sentimente, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) imparțial, obiectiv, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Părinții manifestă o dragoste dreaptă pentru toți copiii lor.* **6** (*despre oameni*) dezinteresat, imparțial, neparțial, nepărtinitor, obiectiv, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefățărit, ‹ieșit din uz› obiectivist. *Cere sfatul unui prieten drept când vrea să ia o hotărâre importantă.* **7** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om drept în afaceri.* **8** (*despre rude, legături de rudenie*) adevărat, bun. *Ei sunt frați drepți.* **9** (*despre oameni*) autentic, real, sigur, veridic, veritabil. *Se comportă ca un succesor drept la șefia partidului.* **10** (*relig.; înv. și pop.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **11** fig. (*mai ales despre conduita, comportarea oamenilor*) demn, ‹fig.› vertical. *Are o ținută dreaptă în fața șefilor.* **B** adv. (*modal*) **I 1** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) chiar, exact, precis, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› acurat, prisne, tam, ‹reg.› tocmași, ‹fig.; pop.› curat. *Trăsnetul l-a nimerit drept pe el. A sosit drept la timp.* **2** corect, echitabil, just. *A împărțit drept averea sa celor trei copii ai ei.* **3** întemeiat, just, temeinic. *Înainte de a lua o hotărâre, directorul de proiect judecă drept punctele de vedere ale colaboratorilor săi.* **4** adevărat, just. *A prezentat drept cele petrecute.* **5** ca[1]. *Deși a venit la sfârșitul cursului, trebuie considerat drept absent.* **6** (*în opoz. cu „strâmb"; de obicei urmat de determ. locale*) băț, bățos, rigid, țeapăn, ‹fam.› proțap. *Stă drept pe scaun.* **7** (*înv.; în legătură cu vb. ale cunoașterii, ale vorbirii exprimă o apreciere de ordin intelectual*) v. Bine. Corect. Exact. Precis. **II** (*de obicei urmat de determ. locale*) **1** (*în legătură cu vb. de mișcare*) direct, neocolit, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› ață, oblu, sfoară, ‹fam.› fix, înfipt. *De la școală vine drept acasă.* **2** perpendicular, vertical, ‹înv.› prost. *Stânca se înalță drept, în fața lor.* **C I** s.n. (*jur.*) **1** jurisprudență, ‹înv. și pop.› legile (v. *lege*), ‹înv.› drit, știința pravilelor (v. *știință*). *La facultate a studiat dreptul.* **2** ***drept penal*** = penal. *Dreptul penal se ocupă cu studiul normelor juridice având caracter represiv.* **3** ***drept de preferință*** = prioritate. *Dreptul de preferință este dreptul recunoscut creditorilor titulari ai unor garanții reale sau ai unor privilegii de a fi plătiți din prețul obținut prin vânzarea silită a unor lucruri ale debitorilor lor înaintea altor creditori;* ***drept de reproducere*** = copyright. *Editura are dreptul de reproducere;* ***drept legal de autor*** = copyright. *A primit dreptul legal de autor;* ***drept de uzufruct*** = uzufruct. *Dreptul de uzufruct este dreptul real, temporar, acordat unei persoane, de a se folosi de deplin de un bun (imobiliar) care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept;* ***drept de veto*** = veto. *O autoritate se opune, prin dreptul de veto, promulgării unei legi votate, adoptării unei rezoluții sau a unei propuneri discutate în organizația a cărei membră este etc.* **II** s.n. **1** autoritate, calitate, competență, îndreptățire, ‹livr.› îndrituire, ‹înv.› volnicie, ‹fig.› cădere. *Are dreptul să ia această decizie.* **2** privilegiu. *S-a folosit de acest drept pentru a pleca în străinătate.* **3** împuternicire, putere, ‹înv.› despus, tărie. *Are dreptul să controleze activitatea firmei.* **4** (*mai ales la pl.* ***drepturi***; *econ.*) răsplată, retribuție. *Beneficiază de drepturi bănești importante.* **5** (*pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a lua", „a primi"*) v. Bacșiș. **6** (*pop. și fam.*) v. Mită. **7** (*înv.*) v. Taxă. **8** (*înv.*) v. Dreptate. Echitate. Justețe. Justiție. **III** s.f. **1** (*geom.*) linie dreaptă. *Dreapta unește două puncte din spațiu pe drumul cel mai scurt.* **2** (*geom.*) ***dreaptă orientată*** = axă. *Dreapta orientată urmează sensul pozitiv de parcurs.* **3** (*geom.*) ***dreaptă proiectantă*** = proiectantă. *Dreapta proiectantă unește un punct cu proiecția sa pe un plan.* **4** (*astron.*) ***dreaptă verticală*** = ‹înv.› linie verticală. *Dreapta verticală unește un punct de pe pământ cu zenitul respectiv.* **D** prep. **I** (*introduce un compl. indir.*) **1** ca, ‹înv. și reg.› spre. *Această intervenție nu poate fi considerată drept lipsă de modestie. Cere drept răsplată o ciocolată.* **2** (*după vb. ca „a lua", „a lăsa" etc.*) ca, de[2]. *L-a luat drept nebun pentru ce a spus.* **II** (*introduce un circ. de scop*) ca, de[2], pentru, spre. *A dat drept exemplu un fapt banal.* **III** (*reg.; introduce un circ. de loc care indică situarea unei ființe, a unui obiect etc. în apropiere de altă ființă, de alt obiect etc.*) v. Lângă.

drept-credincios, -oásă s.m., s.f. (*relig.*) ortodox, ‹rar› bun-credincios. *Părinții lui sunt drept-credincioși.*

dreptáci, -ce adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „stângaci"; despre oameni*) ‹astăzi rar› dreptaș. *Dreptacii se folosesc mai bine de mâna dreaptă decât de cea stângă.*

dreptár s.n. **I 1** (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie, în construcții etc.*) colțar, colțar drept, echer, vinclu, ‹reg.› cot, ghiunie. *Cu dreptarul se trasează sau se conturează unghiurile drepte.* **2** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **II** (*înv.*) **1** v. Normă. Precept. Principiu. Rânduială. Regulă. **2** fig. v. Călăuză. Ghid. Îndreptar. Îndrumar. Îndrumător.

dreptáș, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „stângaci"; astăzi rar; despre oameni*) v. Dreptaci.

dreptáte s.f. **I 1** echitate, justețe, justiție, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹înv.› drept, lege. *Dintotdeauna a avut simțul dreptății.* **2** justețe, temeinicie, ‹fran.; înv.› rezon. *Continuă lupta pentru că este conștient de dreptatea cauzei sale.* **3** adevăr. *În tot acest demers trebuie să iasă la suprafață dreptatea.* **4** (*relig.; înv. și pop.*) v. Credință. Cucernicie. Cuvioșenie. Cuvioșie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie. **II 1** (*jur.; pop.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **2** (*jur.; înv.*) v. Lege. **3** (*jur.; înv.*) v. Dovadă. Mărturie. Probațiune. Probă. **4** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) v. Argument. Îndreptățire. Justificare. Justificație. Legitimare. Legitimitate. Motiv. Motivare. Motivație. Rațiune. Temei. **III** (*concr.; adm.; arg.*) **1** v. Poliție. **2** v. Vamă.

dreptiliniát, -ă adj. (*mat.; înv.; despre figuri geometrice*) v. Rectiliniu.

dreptilíniu, -ie adj. (*mat.; înv.; despre figuri geometrice*) v. Rectiliniu.

dreptúnghi s.n. **1** (*geom.*) ‹rar› rectangul. *Dreptunghiul are toate unghiurile drepte și laturile opuse egale.* **2** (*nav.*) ***dreptunghi de navigație*** = gabarit de navigație. *Dreptunghiul de navigație reprezintă conturul secțiunii transversale libere minime, necesară pentru circulația și încrucișarea vaselor pe o rută navigabilă.*

dreptunghiulár, -ă adj. rectangular. *Vila are balcoane dreptunghiulare.*

dres[1] s.n. **1** ciorapi-pantalon (v. *ciorap*), colanți (v. *colant*), ‹angl.› panty. *Poartă dresuri și pulovere mai lungi.* **2** (*sport, balet*) echipament.

dres[2] s.n. **I** (*pop.*) v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **II** (*concr.; pop.*) **1** (*la pl.* ***dresuri***; *ind. alim.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie. **2** (*cosmet.*) v. Fard. **3** (*farm.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.

III (*mai ales la pl.* ***dresuri***; *înv., în Țările Rom.*) v. Hrisov.

dres[3]**, dreăsă** adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Refăcut. Reparat[2]. **2** (*despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. Prefăcut. **3** (*despre mâncăruri, băuturi*) v. Îmbunătățit. **4** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **5** (*mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].

dresá vb. I. tr. **1** (*compl. indică animale sau păsări*) a deprinde. *A dresat șoimul să vâneze.* **2** (*jur.; despre organe de stat sau despre reprezentanți ai acestor organe; compl. indică acte oficiale*) a întocmi, a redacta. *Notarul a dresat un certificat de moștenitor.*

dresáj s.n. dresare, dresură, educație.

dresáre s.f. **1** dresaj, dresură, educație. *Cu metode științifice a obținut rezultate foarte bune în dresarea câinilor.* **2** (*jur.*) întocmire, redactare. *Dresarea certificatului de moștenitor s-a făcut la notariat.*

dresát, -ă adj. (*despre animale sau păsări*) învățat[2]. *Leul dresat execută toate comenzile dresorului.*

dresór s.m. îmblânzitor, ‹înv.› domesticitor, domolitor. *Dresorul reușește să domine leii din arenă.*

dresúră s.f. dresaj, dresare, educație.

dreț-gálben s.n. (*bot.; reg.*) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*).

drețe s.f. (*bot.*) **1** *Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*; lotus, ‹reg.› floare-de-tău, gălbenele (v. *gălbenea*), nufăr, nufăr-de-Nil, ‹înv.› loton. **2** *Lysimachia nummularia*; duminecea, ‹înv. și reg.› duminiță, ‹reg.› banul-popii (v. *ban*), duminecuță, duminicică, gălbenele (v. *gălbenea*), inima-pământului (v. *inimă*), lungorică, scrântitoare, scrântitură.

dréven, -á adj. (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Amorțit. Înțepenit.

drevení vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Amorți. Înțepeni. Paraliza.

drezínă autopropulsátă s.f. (*ferov.*) autodrezină. *Este conducător pe o drezină autopropulsată.*

driádă s.f. (*bot.*) *Dryas octopetala*; cerențel, ‹reg.› argentură, argintăriță, arginție, sclintiță.

driblá vb. I. tr. **1** (*sport; compl. indică adversari*) a înșela[1]. *Pentru a ajunge la poartă, cunoscutul fotbalist a reușit să dribleze jucătorii din echipa adversă.* **2** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

dribláj s.n. (*sport*) driblare, dribling.

dribláre s.f. (*sport*) driblaj, dribling. *Fotbalistul este maestru în driblarea adversarilor săi.*

dríbling s.n. (*sport*) driblaj, driblare.

dric s.n. **I 1** car funebru (v. *car*[2]), car funerar (v. *car*[2]), car mortuar (v. *car*[2]), ‹reg.› caravană, droagă, patașcă[2]. *Mulțimea pășește tăcută în urma dricului care transportă trupul neînsuflețit al artistului.* **2** (*tehn.; la căruță*) ‹reg.› sandăc. *Pe dric se sprijină podul căruței.* **3** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **4** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cotigă. Teleagă. **II** fig. **1** (*cu sens temporal; pop.*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2]. **2** (*înv.*) v. Buric. Centru. Inimă. Mijloc. **3** (*înv.*) v. Buric. Centru. Inimă. Miez. Mijloc.

dricálă s.f. (*reg.*) **1** v. Pilotă. **2** v. Saltea.

dricár s.m. **1** cioclu. *Dricarii duc mortul la groapă.* **2** (*pop.*) v. Antreprenor de pompe funebre.

dricuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa. **2** tr., intr. (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

drift s.n. (*geomorf.*) aluviune glaciară, morenă. *La locul de topire a gheții se depune driftul.*

drigáná s.f. (*zool.; reg.*) v. Bivoliță.

drimóc s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Coacăză. **2** v. Scoruș. Scoruș-de-munte. Scoruș-păsăresc. Scoruș-sălbatic (*Sorbus aucuparia*).

drink s.n. (*rar*) v. Băutură.

drinkuí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage.

dripí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa.

drișcă s.f. (*constr.*) **1** fățuitoare (v. *fățuitor*), ‹reg.› mala, netezitoare, palmieră, șimitău. *Cu drișca se netezește tencuiala, mortarul sau betonul.* **2** (*reg.*) v. Tencuială.

drișcuí vb. IV. tr. (*constr.*) **1** (*compl. indică tencuială, mortar, beton etc.*) a fățui. *Zidarul a drișcuit tencuiala.* **2** (*reg.; compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.

drișcuiálă s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Drișcuire. Drișcuit. Fățuială. Fățuire. Fățuit[1]. **2** (*concr.*) v. Tencuială.

drișcuíre s.f. (*constr.*) drișcuit, fățuială, fățuire, fățuit[1], ‹reg.› drișcuială. *Zidarul a făcut drișcuirea tencuielii pereților.*

drișcuít s.n. (*constr.*) drișcuire, fățuială, fățuire, fățuit[1], ‹reg.› drișcuială.

drit s.n. (*jur.; înv.*) v. Drept. Jurisprudență.

driver ['draivər] s.m. (*livr.*) v. Conducător. Conducător auto. Șofer.

droágă s.n. (*reg.*) v. Car funebru (v. *car*[2]). Car funerar (v. *car*[2]). Car mortuar (v. *car*[2]). Dric.

droáie s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O droaie de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*cu val. de adv.; modal; mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) buluc, gloată, grămadă, valvârtej. *Când se întoarce de la serviciu, copiii sar droaie pe ea.*

drob[1] s.m., s.n. **I** s.m. **1** bulgăre, grunz, ‹pop.› zgrunț, ‹reg.› crișcă. *A pus un drob de sare la murături.* **2** (*reg.*) v. Bucățică. Fărâmătură. Sfărâmătură. **II** s.n. **1** (*culin.*) ‹pop.› cighir[1], ‹turc.; înv.› schembea. *Drobul este o tocătură din ficat și plămâni de miel sau de oaie, cu ceapă, ouă, verdeață, învelită în prapur ori în aluat, care se coace.* **2** (*anat.; pop.*) v. Peritoneu. **3** (*la teascul de struguri; reg.*) v. Coș[1]. Ladă.

drob[2] s.m. (*bot.*) **1** *Genista tinctoria*; drobiță[1], ‹reg.› drobușor, genistră, ginistru, grozamă, grozamă-mică, pană-de-hohic, spartă. **2** *Isatis tinctoria*; drobușor, ‹reg.› boiengioaie, cardama, cardaman, cardamină, iarbă-de-zugrăvit, laba-mâței (v. *labă*), râjnică. **3** (*și* ***drob-de-munte***) *Cytisus hirsutus*; ‹reg.› grozamă-păroasă. **4** (*reg.*) v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **5** (*reg.*) v. Lemnul-bobului (v. *lemn*). Salcâm-galben (*Cytisus nigricans*). **6** (*reg.*) v. Lucernă. Lucernă-neagră. Trifoi. Trifoi-mărunt. Trifoiaș-galben (*Medicago lupulina*). **7** (*reg.*) v. Salcâm-galben (*Laburnum anagyroides*).

drobișór s.m. (*bot.; reg.*) = drobușor.

drobíță[1] s.f. (*bot.*) **1** *Genista tinctoria*; drob[2], ‹reg.› drobușor, genistră, ginistru, grozamă, grozamă-mică, pană-de-hohic, spartă. **2** (*reg.*) v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **3** (*reg.*) v. Rechie (*Reseda lutea*).

drobíță[2] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Dropie (*Otis tarda*).

drobușór s.m. (*bot.*) **1** *Isatis tinctoria*; drob[2], ‹reg.› boiengioaie, cardama, cardaman, cardamină, iarbă-de-zugrăvit, laba-mâței (v. *labă*), râjnică. **2** (*reg.*) v. Drob[2]. Drobiță[1] (*Genista tinctoria*). **3** (*reg.; în forma* ***drobișor***) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

drog[1] s.n. halucinogen, psihedelic, stupefiant, ‹arg.› chimicală, eter, marfă, material, substanță, zăhărel. *A fost condamnat pentru consum și trafic de droguri.*

drog[2] s.n. (*bot.; reg.*) v. Grozamă (*Genista sagittalis*).

drogá vb. I. refl. (*despre oameni*) ‹arg.› a se tripa, a se tripui. *Majoritatea tinerilor se droghează din curiozitate.*

drogát, -ă s.m., s.f. adict, drogoman, toxicoman, ‹arg.› distrus, tripangiu, tripper, tripuist. *Drogații sunt dependenți de droguri.*

drogodependénță s.f. adicție, drogofilie, drogomanie, toxicomanie. *Trebuie să urmeze un tratament medical sever pentru a se vindeca de drogodependență.*

drogofilíe s.f. adicție, drogodependență, drogomanie, toxicomanie.

drogomán, -á s.m., s.f. adict, drogat, toxicoman, ‹arg.› distrus, tripangiu, tripper, tripuist.

drogomaníe s.f. adicție, drogodependență, drogofilie, toxicomanie.

drójdie s.f. **I 1** (*bot.; și* ***drojdie-de-bere***, ***drojdie-de-pâine***) *Zaccharomyces cerevisiae* și *Zaccharomyces ellipsoideus*; levură, ‹reg.›

drojdioară, drojdiuță. *Drojdia este o ciupercă microscopică, folosită în industria alimentară, în farmacie și în furajarea animalelor.* **2** (*și* ***drojdie de bere, drojdie minerală***) levură, levură de bere, ‹reg.› țaică[1]. *Drojdia se folosește mai ales ca ferment pentru dospirea aluatului.* **3** (*biochim.*) ***drojdie selecționată*** = ferment selecționat. *Drojdiile selecționate sunt folosite pentru a se garanta o fermentație rapidă.* **4** ‹reg.› hostoape, hostopină, logor. *Drojdia se depune pe fundul vasului în urma fermentării sau decantării vinului.* **5** zaț, ‹înv.› telvea. *În ceșcuțe s-a depus drojdia de la cafea.* **II** fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din drojdia societății.*

drojdiér, -ă s.m., s.f. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beției.

drojdioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Drojdie. Drojdie-de-bere. Drojdie-de-pâine. Levură (*Zaccharomyces cerevisiae* și *Zaccharomyces ellipsoideus*).

drojdiúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Drojdie. Drojdie-de-bere. Drojdie-de-pâine. Levură (*Zaccharomyces cerevisiae* și *Zaccharomyces ellipsoideus*).

drolátic, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel.

dromadér s.m. (*zool.*) *Camelus dromaderius;* ‹înv. și pop.; impr.› cămilă.

dromomanie s.f. (*psih.*) manie ambulatorie, poriomanie. *Dromomania este impulsul irezistibil de a călători.*

drop s.m. (*ornit.; înv.*) v. Dropioi.

dropgól s.n. (*sport; la rugbi*) lovitură de picior căzută. *Dropgolul este lovitura care reprezintă înscrierea a trei puncte.*

drópică s.f. (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops. **2** ***dropică la cap*** v. Hidrencefalie. Hidrocefalie.

dropicós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Hidropic.

drópie s.f. (*ornit.*) **1** *Otis tarda;* ‹reg.› curcan-sălbatic, drobiță[2], tuzuc. **2** (*reg.*) ***dropie-mică*** = ***dropie-pitică*** v. Spurcaci (*Otis tetrax*).

dropiói s.m. (*ornit.*) ‹reg.› zdrob, ‹înv.› drop, ‹glum.› mitropolit. *Dropioiul este bărbătușul dropiei.*

drópiță-mică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Spurcaci (*Otis tetrax*).

drosofílă s.f. (*entom.*) *Drosophila;* musculiță-de-oțet.

droșcár s.m. (*înv. și pop.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

dróșcă s.f. (*transp.; înv. și pop.*) v. Birjă. Trăsură.

droșcărie s.f. (*înv. și pop.*) v. Birjărie.

drot s.n. **1** fier, fier de frizat, ondulator. *Își încrețește părul cu drotul.* **2** (*la fotolii, canapele etc.; pop.*) v. Arc. Resort. **3** (*reg.*) v. Sârmă.

drucár s.m. (*tipogr.; înv.*) v. Tipograf.

drug s.m. **1** bară. *Au spart ușa cu un drug de fier.* **2** ‹reg.› rudă[2]. *Pentru acoperiș folosește drugi de stejar.* **3** (*tehn.; la moara de vânt*) cârmă, oiște, pârghie, proțap. *Moara de vânt se rotește cu ajutorul drugului.* **4** (*tehn.; la masa dulgherului*) broască. **5** (*tehn.; la jug sau la jujeu; pop.*) v. Cerbice. **6** (*la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Carâmb. **7** (*tehn.; la jug; reg.*) v. Ceafă. **8** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Oiște. Proțap. **9** (*la pl.* ***drugi****; tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz*[1]). Tălpi (v. *talpă*). **10** (*înv.; de obicei determ. prin „de aur”*) v. Bară. Lingou.

drúgă s.f. (*reg.*) **I** (*gosp.*) v. Bătător. **II** (*bot.; la porumb*) **1** v. Cocean. Știulete. **2** v. Știulete.

drugălău s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) **1** v. Cocean. Știulete. **2** v. Știulete.

drujbár s.m. drujbist. *Drujbarul este tăietorul de lemne care folosește drujba.*

drújbă s.f. fierăstrău cu motor. *Drujba este folosită la tăiatul trunchiurilor de copaci.*

drujbíst s.m. drujbar.

drum s.n. **1** cale, ‹înv. și reg.› potecă, ‹reg.› șosea, ‹înv.› umblet, ‹engl.› road, ‹fig.; înv.› cărare. *Merge pe alt drum spre București.* **2** (*ferov., transp.*) ***drum-de-fier*** = **a** cale ferată, linie ferată, ‹pop.› șină, ‹reg.› strec, ‹înv.› stradă ferată. *Au început lucrările de terasament la drumul-de-fier;* **b** (*înv.*) v. Tren. **3** (*nav.*) ***drum de edec = drum de halaj*** = zonă de halaj. *Drumul de edec este calea de comunicație în lungul unui curs de apă, rezervată circulației mijloacelor de tracțiune care remorchează ambarcațiuni.* **4** călătorie, deplasare, excursie, voiaj, ‹livr.› periegeză, ‹rar› călătorire, ‹fam.; glum.› expediție, ‹înv.› plimbare, umblet, ‹impr.› cale. *A avut un drum lung până la Veneția.* **5** cursă[1], deplasare. *La primul drum, mașina a mers bine.* **6** (*de obicei la pl.* ***drumuri***) alergătură, cursă[1]. *Astăzi a făcut trei drumuri până la farmacie.* **7** itinerar, parcurs, rută[1], traiect, traiectorie, traseu, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. *Face drumul Iași - Cluj cu trenul.* **8** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Drumul-Laptelui*** = ***Drumul-Robilor*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*); (*reg.*) ***Drumul-cu-Paiele = Drumul-de-Paie = Drumul-Mocanului = Drumul-Paielor = Drumul-Rătăciților = Drumul-Țiganului-cu-Paie*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **9** fig. sens, tendință, ‹fig.› cale, direcție, făgaș, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce drum va urma această societate? Drumul pe care l-a luat discuția ar trebui schimbat.*

drumár s.m. (*reg.*) v. Călător. Drumeț.

drumáș s.m. (*înv. și pop.*) v. Călător. Drumeț.

drumătór s.m. (*reg.*) v. Călător. Drumeț.

drumét, -eáță s.m., s.f., adj. **1** s.m. s.f. călător, ‹înv. și pop.› drumaș, ‹reg.› drumar, drumător, vandralău, ‹înv.› strainic. *Drumeții au poposit la un hotel.* **2** adj. (*poetic; despre oameni*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond. **3** adj. fig. (*în opoz. cu „durabil”, „etern”; astăzi rar*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

drumeți vb. IV. intr. (*rar; despre oameni*) v. Călători. Colinda. Cutreiera. Deplasa. Peregrina. Umbla. Voiaja.

drumeție s.f. **1** excursie. *De mâine, încep pregătirile pentru o drumeție în Munții Rodnei.* **2** turism. *Drumeția este o activitate cu caracter sportiv sau recreativ.*

drummer [drœmœr] s.m. (*muz.; la jazz*) baterist.

drumuí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Călători. Colinda. Cutreiera. Deplasa. Peregrina. Umbla. Voiaja.

drumuléț s.n. drumușor, ‹reg.› drumurel, drumuț. *Până la cabană este un drumuleț scurt.*

drumurél s.n. (*reg.*) v. Drumuleț. Drumușor.

drumușór s.n. drumuleț, ‹reg.› drumurel, drumuț.

drumúț s.n. (*reg.*) v. Drumuleț. Drumușor.

drupacée s.f. (*bot.*) sâmburoasă (v. *sâmburos*). *Prunul este o drupacee.*

drusá vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică deșeuri de lână*) a destrăma. *A drusat resturile de stofă de la croitorie.*

drúșcă s.f. (*la nunțile țărănești; pop.*) v. Vătășiță. Vorniceasă.

drușculiță s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› drușcuță.

drușcúță s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› drușculiță.

drúză s.f. (*mineral.*) geodă. *Druza se formează pe pereții cavităților unor roci și filoane.*

dry [drai] adj. invar. (*despre băuturi alcoolice*) sec. *A comandat chelnerului un vin dry. Bea un whisky dry.*

du-te-víno loc. subst. ‹pop.› treapăd. *Pe sălile facultății este un du-te-vino continuu.*

dualísm s.n. **1** (*filos.*) ‹înv.› diteism. *Dualismul susține că la originea existenței stau două principii opuse și ireductibile: materia și spiritul, corpul și sufletul, binele și răul etc.* **2** dualitate.

dualíst, -ă s.m., s.f. (*filos.*) ‹înv.› doist. *Dualistul este adeptul dualismului.*

dualitáte s.f. dualism. *Dualitatea este coexistența a două principii sau elemente diferite ori opuse.*

dubár s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

dubás s.n. (*mar.; înv. și reg.*) v. Bac[1]. Pod mișcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]).

dubáș s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

dúbă s.f. **1** (*transp.*) autodubă. *Transportă cu duba obiectele mai fragile.* **2** (*muz.; reg.*) v. Buhai. **3** (*ind. text.; reg.*) v. Piuă. **4** fig. (*jur.; fam.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

dubálar s.m. (*reg.*) **1** (*tăb.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1]. **2** (*entom.*) v. Caraban. Nasicorn (*Oryctes nasicornis*).

dubălăreásă s.f. (*tăb.; reg.*) v. Tăbăcăreasă.

dubălărie s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitorie. Tăbăcărie.

dubeálă s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

dubí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*tăb.; compl. indică piei de animale, blănuri*) v. Argăsi. Tăbăci[1]. **2** (*ind. text.; compl. indică plante textile*) v. Descompune. Muia. Topi.

dubiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) impro-

babil, incert, indecis, îndoielnic, neprobabil, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență dubioasă.* **2** (*despre oameni*) suspect, ‹astăzi rar› problematic. *A intrat în cercul unor tineri dubioși.* **3** (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor*) echivoc, îndoielnic, suspect, ‹rar› îndoicios, ‹fig.› necurat. *Surâdea cu un aer de mulțumire care nu avea nimic dubios.* **4** (*despre afaceri, speculații, înțelegeri etc.*) suspect, veros, ‹fig.› nelămurit, tulbure. *Este incriminat pentru speculații dubioase la bursă.* **5** (*despre anturaj, relații etc.*) interlop, suspect, ‹fig.› deocheat. *Își duce viața într-un mediu dubios.* **6** (*fam.*) v. Anormal. Nefiresc. Nenormal. Neobișnuit. Suspect. **7** (*fam.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Abnorm. Anormal. Nefiresc. Nenormal. Neobișnuit. Suspect. **II** adj. fig. (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații dubioase.* **III** adv. (*modal*) suspect. *I se pare dubios că i-a dispărut pașaportul.*

dubíre s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

dubít[1] s.n. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

dubít[2], -ă adj. (*reg.*) **1** (*tăb.; reg.; despre piei de animale, blănuri*) v. Argăsit[2]. Tăbăcit[2]. **2** (*ind. text.; despre plante textile*) v. Descompus. Muiat. Topit[2].

dubită vb. I. intr. (*rar; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].

dubitatívă s.f. (*gram.*) propoziție dubitativă. *Dubitativa exprimă o îndoială, o nehotărâre, o nesiguranță, o posibilitate sau o bănuială.*

dubitáție s.f. (*livr.*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

dubíță s.f. (*transp.*)autodubiță. *Și-a cumpărat o dubiță pentru firmă.*

dúbiu s.n. incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranță, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există niciun dubiu în ceea ce privește câștigarea concursului.*

dublă vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume de bani*) a (se) duplica, a (se) îndoi, ‹rar› a (se) reduplica, ‹înv.› a (se) îndupleca. *Și-a dublat capitalul investind inspirat. Prețurile la carne aproape s-au dublat în perioada de criză.* **2** tr. (*croitorie; compl. indică paltoane, haine, taioare etc.*) a căptuși, ‹reg.› a berlui. *Croitoreasa i-a dublat paltonul.* **3** tr. (*cinemat.; compl. indică actori titulari*) ‹fig.› a secunda. *Din cauză că actorul principal s-a îmbolnăvit, un alt actor l-a dublat.*

dubláre s.f. **1** îndoire, ‹astăzi rar› duplicație, ‹înv.› duplicare. *În perioada de criză se constată dublarea prețurilor la multe produse.* **2** (*croitorie*) căptușire, căptușit[1]. *A apelat la un croitor pentru dublarea paltonului.*

dúblă[1] s.f. (*j. cu zaruri*) pereche. *A dat doi de cinci, adică o dublă.*

dúblă[2] s.f. (*metrol.; pop.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.

dublét s.n. (*fiz.; și* ***dublet electric***) dipol, dipol electric, dipol electric elementar. *Dubletul este un sistem de două sarcini electrice punctuale, foarte apropiate, egale și de semn contrar.*

dubléu s.n. (*croitorie*) căptușeală, dublură, ‹reg.› astăreală. *I s-a rupt dubleul de la sacou.*

dúblu, -ă adj., s.f. **1** adj. îndoit. *A cerut o porție dublă de înghețată.* **2** s.f. (*sport; la volei, handbal, tenis de câmp sau de masă*) minge dublă. *Dubla este o mișcare neregulamentară, care, în volei sau handbal, constă în lovirea mingii de două ori consecutiv de către același jucător, iar, în tenisul de câmp sau de masă, în lovirea de două ori a terenului sau a mesei.*

dúblu-decalítru s.n. (*metrol.*) baniță, ‹pop.› dublă[2], ‹reg.› dimerlie, ferdelă, măsură, mierță, sinice, stamboală. *Cântărește grâul cu un dublu-decalitru.*

dublúră s.f. **1** (*croitorie*) căptușeală, dubleu, ‹reg.› astăreală. *I s-a rupt dublura de la sacou.* **2** (*fam.*) v. Copie.

dúcă[1] s.f. (*de obicei precedat de prep. „de", „la", „pe"*) **1** plecare, pornire. *S-a îmbrăcat repede și este gata de ducă. Îi este gândul numai la ducă.* **2** (*pop.*) v. Cărare. Cărat. Ducere. Dus[1]. Purtare. Transport. Transportare. Transportat[1].

dúcă[2] s.m. (*înv.*) v. Duce[1].

dúcă-se-pe-pustíi loc. subst. **1** (*eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*med.; pop.*) v. Epilepsie.

dúcărét, -eáță adj. (*pop. și fam.; glum.; despre oameni*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond

dúce[1] s.m. ‹înv.› ducă, herțog. *Ducele conduce un ducat.*

dúce[2] vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) a căra, a purta, a transporta, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹înv.› a plimba, a podvodări, a transportui. *Duce un geamantan greu la taxi.* **2** (*despre vehicule; compl. indică ființe*) a lua, a purta, a transporta. *Taxiul i-a dus până la gară.* **3** (*compl. indică obiecte*) ‹rar› a deplasa, ‹pop. și fam.› a pune. *Duce cărțile din mijlocul mesei într-un colț al ei.* **4** (*compl. indică oameni*) a conduce, a purta. *Îl duce de braț până coboară scările.* **5** (*compl. indică oameni, în special turiști*) a călăuzi, a conduce, a ghida, a îndruma. *Ghidul duce vizitatorii prin grădina zoologică.* **6** (*compl. indică oameni*) a acompania, a aduce, a conduce, a însoți, a întovărăși, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își duce musafirii până la poartă.* **7** (*compl. indică animale; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a da[2], a mâna. *Au dus vitele la păscut.* **8** (*compl. indică mai ales obiecte*) a aduce, ‹înv.› a năvădi, ‹fig.; înv.› a trage. *A dus bagajele pe peron, lângă tren. De ziua ei i-a dus un buchet de trandafiri albi.* **9** (*mat.; compl. indică linii curbe, arce de cerc etc.*) a descrie, a trage, a trasa, ‹înv.› a perghelui. *Duce o tangentă la cerc.* **10** fig. (*despre simțiri, necazuri, situații etc.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse mai ales prin prep. „la"*) ‹fig.› a îndrepta, a orienta. *Dacă n-ar fi rațională, această dezamăgire ar duce-o la disperare.* **11** fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **12** fig. (*polit.; înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **II** refl. **1** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se deplasa, a merge, ‹înv. și pop.› a se transporta. *S-a dus până la București pentru a încheia o afacere.* **2** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se deplasa, a merge, a umbla. *S-a dus prin toate farmaciile pentru a-și găsi medicamentele.* **3** (*despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) a ieși, a merge, a pleca, ‹înv. și pop.› a mâneca, ‹pop. și fam.› a porni, ‹pop.› a se mișca, ‹înv. și reg.› a păsa[2]. *Unde te duci la ora asta?* **4** (*despre oameni*) a merge, a trece. *Se duce pe acasă pentru a-și lua umbrela.* **5** (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a merge, a umbla. *Toată ziua se duce prin magazine.* **6** (*despre oameni; cu determ. locale*) a pleca, ‹fam.› a se căra, ‹reg.› a șperge. *Să te duci imediat acasă!* **7** (*despre oameni; de obicei cu determ. locale*) a ieși, ‹fam.› a se căra. *Vrea să se ducă cât mai repede în oraș.* **8** (*despre oameni; cu determ. locale*) a merge. *Dis-de-dimineață s-a dus la piață.* **9** (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se da[2], a se deplasa, a merge. *Soldații se duc cu doi pași în față.* **10** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „la"*) a merge, a vedea, a vizita, ‹rar› a frecventa. *În fiecare sâmbătă se duce la mătușa ei.* **11** (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „ în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se azvârli, a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbârî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înțepta, a năboi[2], a se năpărăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se duce spre el cu toată forța. Uliul s-a dus asupra prăzii.* **12** (*de obicei urmat de determ. locale*) a se adânci, a se afunda, a se cufunda, a se înfunda, a se scufunda, ‹înv.› a se adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se duceau în noroi.* **13** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; adesea urmat de determ. ca „din lume", „de pe fața pământului"*) a deceda, a dispărea, a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zdrucni, ‹înv.› a despieri, a se istovi,

a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu s-a dus în 1889, după o boală grea.* **14** (*despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) a se încheia, a se sfârși, a se termina, a trece, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a veni, ‹înv.› a se pleca. *Deja s-a dus o oră de când așteaptă să vină tramvaiul. Vara s-a dus.* **15** fig. (*despre bunuri materiale, materii prime etc.*) a se consuma[1], a se epuiza, a se isprăvi, a se sfârși, a se termina, ‹fig.› a se topi. *S-au dus toate rezervele alimentare. S-a dus tușul din imprimantă.* **16** fig. (*despre sume de bani*) a cheltui, a da[2], a folosi, a întrebuința, a plăti, a utiliza. *S-au dus mulți lei pentru refacerea acoperișului casei.* **17** fig. (*despre zăpadă, gheață etc.*) a se topi. *Încălzindu-se vremea, zăpada s-a dus în câteva zile.* **18** fig. (*despre afaceri, înțelegeri etc.*) a eșua, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Din lipsa de fonduri, înțelegerea lor cu privire la afacere s-a dus.* **III** tr. **1** (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a întreprinde, a presta, ‹rar› a depune. *O astfel de activitate pe care vreți să o ducem este de durată.* **2** (*compl. indică lupte, bătălii, tratative etc.*) a da[2], a desfășura, a purta, a susține. *În decursul vremii, românii au dus multe bătălii pentru a apăra independența țării.* **3** (*compl. indică conversații, corespondență etc.*) a întreține, a purta. *Cei doi duc o discuție despre literatura engleză.* **4** (*mai ales fig.; compl. indică suferințe, greutăți etc.*) a îndura, a răbda, a suferi, a suporta, ‹pop.› a apuca, ‹înv.› a simți. *Rămânând văduvă, femeia a dus toate greutățile și necazurile familiei.* **5** (*mai ales fig.; cu determ. ca „viața”, „zilele” etc.*) a trăi, a viețui, ‹înv. și pop.› a trece, ‹pop.› a vecui, ‹reg.› a pătui, a păula, ‹înv.› a obârși, a via[2]. *Tânărul își duce viața în petreceri.* **IV** intr. **1** (*despre drumuri, căi de comunicație etc.; cu determ. locale*) a se îndrepta, a merge. *Cărarea duce spre schit.* **2** (*despre ființe sau despre obiecte, lucruri etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la”*) a rezista, a ține. *Cămila duce la secetă. Copilul poartă haine care duc la tăvăleală.* **3** (*constr. cu pron. „o” cu val. neutră; despre oameni; urmat de determ. modale*) a-i merge, ‹pop. și fam.› a face. *Fiica ei s-a stabilit în străinătate și o duce foarte bine.* **V 1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică vești, salutări, vorbe, răspunsuri etc.*) a transmite. *I-a dus surorii ei veștile primite din străinătate.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) împrăștia, a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Duce prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se duc peste tot.*

dúcere s.f. **1** cărare, cărat, dus[1], purtare, transport, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. *Ducerea geamantanului până la taxi a obosit-o.* **2** acompaniere, conducere, însoțire, întovărășire, petrecere, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Ducerea musafirilor s-a făcut până la poartă.* **3** mergere, mers, plecare, ‹pop. și fam.› pornire. *După ducerea părinților de acasă, copiii au început să facă obrăznicii.* **4** aducere, adus[1]. *Ducerea pachetului de la poștă s-a făcut de un curier special.* **5** tragere, trasare. *Profesorul i-a cerut elevului ducerea unei tangente la cerc.* **6** purtare, susținere. *Ducerea unei campanii electorale este costisitoare.* **7 *ducere la capăt*** = ***ducere la sfârșit*** = desăvârșire, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, realizare, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la ducerea la sfârșit a proiectului.*

duct s.n. **I** (*anat.*) **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) canal, conduct, tub, ‹înv. și reg.› țeavă. *Ductul digestiv este o parte a aparatului digestiv.* **2** (*înv.*) v. Canal coledoc. Coledoc. **II** fig. (*rar*) v. Cale. Direcție. Drum. Făgaș. Linie. Sens. Tendință.

ductíbil, -ă adj. (*despre metale, aliaje*) ductil.

ductibilitáte s.f. ductilitate.

ductíl, -ă adj. (*despre metale, aliaje*) ductibil. *Un metal ductil poate fi prelucrat în fire foarte subțiri.*

ductilitáte s.f. ductibilitate. *Ductilitatea este proprietatea unui metal sau a unui aliaj de a fi ductil.*

ductór s.m. (*tipogr.; la mașinile de tipar rotative*) val ductor. *Ductorul este folosit la susținerea, ghidarea și modificarea benzii de hârtie în presă.*

dud s.m. (*bot.; și **dud-alb, dud-negru***) *Morus alba* și *Morus nigra*; ‹înv. și reg.› mur[1], ‹reg.› agud, frăgar, pom-jitraiu, pomițar.

dúdă[1] s.f. (*bot.*) ‹înv. și reg.› mură[1], ‹reg.› agudă, dudui, fragă, pomiță.

dúdă[2] s.f. (*reg.*) **1** (*muz.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1]. **2** (*muz.*) v. Corn. **3** (*constr.; reg.*) v. Burlan.

dudău s.n. (*bot.; pop.*) **1** v. Cucută (*Conium maculatum*). **2** v. Cânepă (*Cannabis sativa*). **3** v. Cicoare[1] (*Cichorium intybus*). **4** (*colect.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.

dudgeón s.n. (*tehn.*) mandrină. *Cu dudgeonul se găurește tabla.*

dudgeonáre s.f. (*tehn.*) mandrinare. *Dudgeonarea este operația de găurire a pieselor.*

dudói s.n. (*muz.; reg.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1].

dudúcă s.f. (*astăzi rar; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnișoară. Duduie.

duducél s.m. (*bot.; înv.*) **1** v. Goldan. Renglot (*Prunus insititia*). **2** v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*).

duduí vb. IV. **1** intr. (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a se cutremura, a dârdâi, a pârâi, a tremura, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile duduie din cauza tunetelor.* **2** intr. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a detuna, a trăsni, a tuna, a vui, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au duduit fără încetare, toată ziua.* **3** intr. (*despre foc*) a vui, ‹rar› a suna, a vâjâi. *Focul duduie în sobă.* **4** intr. (*despre motoare, mașini, motociclete etc. în funcțiune*) a pârâi. *Motocicleta duduie asurzitor.* **5** intr. (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) a durăi, a durui, a hodorogi, a hurui, a turui, ‹pop. și fam.› a pârâi, a trăncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruța duduie pe strada pietruită.* **6** tr. (*înv. și reg.; compl. indică mai ales animale*) v. Îmboldi. Îndemna. Mâna. **7** tr. (*reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

dudúie s.f. (*adesea urmat de un nm. pr.*) domnișoară, ‹astăzi rar› duducă, ‹înv.› damicelă, demoazelă, madmoazelă, ‹ital.› signorina, ‹span.› seniorită, ‹engl.› miss. *Duduia Adelina este o tânără foarte plăcută. Câteva dudui stau la o șuetă.*

duduít s.n. **1** cutremurare, duduitură, zguduitură. *Duduitul geamurilor îți creează o stare de groază.* **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Duduitul tunului a fost asurzitor.* **3** duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură. *Pe strada pietruită se aude duduitul căruțelor.*

duduitúră s.f. **1** cutremurare, duduit, zguduitură. **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, trăsnet, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, ‹pop.› răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. **3** duduit, durăială, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.

dudulói s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Dudă[1]. **2** (*la porumb*) v. Cocean. Știulete.

dudurúz, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

duél s.n. **1** ‹înv.› harță, ‹rus.; înv.› poedinoc. *Duelul dintre cei doi s-a terminat cu moartea ducelui.* **2** fig. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau era un motiv de duel între cei doi parteneri de afaceri.*

dueña [du'eŋa] s.f. (*span.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

duét s.n. **1** (*muz.*) duo, ‹înv.› difonie. *Cei doi cântăreți formează un duet foarte apreciat de public.* **2** fig. (*rar*) v. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune.

dugheánă s.f. (*constr., com.*) **1** ‹reg.› boltă. *Are o dugheană în care vinde mărfuri variate.* **2** (*reg.*) v. Magazin. Prăvălie.

dughenár s.m. (*deprec.*) ‹deprec.› dughenist. *Dughenarul este proprietarul unei dughene.*

dughengíu s.m. (*com.; înv.*) v. Prăvăliar. Prăvăliaș.

dugheníst s.m. (*deprec.*) ‹deprec.› dughenar.

dughíe s.f. (*bot.*) **1** *Setaria italica;* ‹reg.› fân, fân-semănat, mohor, mohor-mare, părâng. **2** *Setaria verticillata;* mei-păsăresc, mohor, ‹reg.› bursoacă, iarbă-costrei, lipici.

duglăn, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

dúgliș, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

dugós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz. **2** (*despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

duh s.n. **I 1** (*relig.; și* ***Duhul Sfânt***; *nm. pr.*) Spirit. *Duhul Sfânt este una dintre cele trei ipostaze sub care este prezentată Divinitatea.* **2** (*relig.; în opoz. cu „trup”*) atman, spirit, suflet, ‹înv.› sufleție. *Duhul este de esență divină și nemuritor.* **3** ***duh al întunericului*** = ***duh al răului*** = ***duh necurat*** = ***duh rău*** = demon, diavol, drac, necuratul (v. *necurat*), satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cucoarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), proceltul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **4** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzărătură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că duhurile sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **5** (*mitol. pop.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) geniu, spirit. *Duhurile păzesc apele, pădurile, comorile etc. Duhul adâncurilor. Duhul comorilor.* **II 1** haz, spirit, umor, ‹fig.› piper, sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de duh.* **2** (*pop. și fam.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit. **3** (*înv.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravuri*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **4** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Scoteală. **5** (*psih.; înv.*) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament. **6** (*înv.; adesea determ. prin „rău”*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare. **7** (*fiziol.; înv.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu.

duhán, -ă s.n., s.f. (*reg.*) **I** s.n. (*bot.*) **1** v. Tutun (*Nicotiana tabacum*). **2** v. Mahorcă. Tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*. **II 1** s.n. v. Tutun. **2** s.f. v. Țigară. Țigaretă.

duhănáș s.m. (*reg.*) v. Fumător.

duhămí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fuma.

duhlí vb. IV. intr. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”, care indică obiectul sau substanța*) v. Duhni. Mirosi. Puți.

duhlíu, -íe adj. (*fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

duhní vb. IV. intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”, care indică obiectul sau substanța*) a mirosi, a puți, ‹înv. și reg.› a apuți, ‹reg.› a se auzi, a duhli, ‹înv.› a duhori. *Bărbatul duhnește a coniac.*

duhoáre s.f. infecție, miasmă, putoare, ‹livr.› fetiditate, mefitism, ‹înv. și pop.› împuțiciune, ‹pop. și fam.› puturoșenie, ‹pop.› puturoșie, ‹înv.› apuțit, apuțitură, duh, smreduire, vapor. *În încăpere era o duhoare insuportabilă.*

duhorí vb. IV. intr. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”, care indică obiectul sau substanța*) v. Duhni. Mirosi. Puți.

duhóvnic s.m. (*relig.*) **1** confesor, părinte spiritual, ‹astăzi rar› spiritual, ‹înv.› confesionar, mărturisitor, spoveditor, spovednic, ‹latin.; înv.› confesar. *Merge la duhovnic pentru a se spovedi.* **2** (*înv.*) v. Cleric. Față bisericească.

duhovnicésc, -eáscă adj. (*relig.*) **1** (*despre preoți, pastori*) bisericesc, religios, spiritual, sufletesc. *Starețul mănăstirii este părintele duhovnicesc al tânărului scriitor.* **2** preoțesc, ‹pop.› popesc. *A intrat în cinul duhovnicesc.* **3** (*înv.*) v. Bisericesc. Eclezial. Ecleziastic. Religios. Spiritual.

duhovnicí vb. IV. refl. (*în practicile relig. creștine; înv.; despre credincioși*) v. Mărturisi. Spovedi.

duiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) afectuos, drăgăstos, iubitor, sentimental, ‹înv.› doritor. *Mama este duioasă cu toți copiii.* **2** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, iubitor, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe duioase.* **3** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, emoționant, impresionant, înduioșător, mișcător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost duioasă.* **4** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) îndurerat, întristat, trist. *A povestit despre soarta duioasă a doi îndrăgostiți.* **5** (*despre glas, melodii etc.*) jalnic, tânguios, tânguitor, trist, ‹fran.; înv.› plentiv, ‹fig.› dureros. *A cântat o doină duioasă, care a emoționat publicul.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) amoroso.

duioșíe s.f. **1** emoție, înduioșare. *Este un om dur, care nu știe ce este duioșia. Glasul îi tremura plin de duioșie.* **2** blândețe, ‹fig.› dulceață. *Fiind orfană, toate femeile se uitau la ea cu mare duioșie.* **3** melancolie. *Amintirile din copilărie îi trezesc o duioșie profundă.* **4** farmec, suavitate, ‹fig.› dulceață. *Toți sunt vrăjiți de duioșia vocii ei.* **5** întristare, jale[1], tristețe, ‹fig.› durere. *Melodia exprimă o duioșie copleșitoare.*

duiúm s.n. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era un duium de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un duium de mașini.* **2** (*reg.*) v. Dotație. Dotă. Zestre. **3** (*reg.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **4** (*milit.; înv.*) v. Captură. Pradă.

dul s.n. (*anat.; reg.*) **1** v. Ganglion. **2** v. Mamelon. Sfârc.

dulámă s.f. suman, ‹reg.› chit[2], contăș, gubă, recăl, uioș. *Dulama este o haină țărănească,*

lungă, făcută din postav gros, care este purtată de bărbați și de femei.
dulandragíu s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
dulắp[1] s.m. **1** (*pop.*) v. Scândură. **2** (*reg.*) ‹reg.› corlată[1], răzlog[1], zăvor. *Dulapii sunt folosiți la îngrădituri.*
dulắp[2] s.n. **1** garderob, șifonier, ‹înv. și reg.› cozliu, sicriu, ‹reg.› orman[1], parsechi, podișor, podișor mare, șifon[2], șofrânar, ‹înv.› chivot, veșmântar, ‹german.› castăn. *Dulapul este neîncăpător pentru hainele pe care le are.* **2** (*art.; pop.*) ***dulapul miresei*** v. Ladă. Ladă de zestre. **3** (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob.
dulăpáș s.n. dulăpior. *A cumpărat un dulăpaș pentru hainele copilului.*
dulăpiór s.n. dulăpaș.
dulắu s.m. **1** (*zool.*) zăvod, ‹reg.› pugleu, pușlău, zăblău, ‹înv.› samson. *Dulăii de la stână s-au repezit la cei doi străini.* **2** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Dulăul*** = ‹pop.› Câinele-Mare (v. *câine*). *Dulăul este o constelație boreală, din care face parte steaua Sirius.* **3** (*fin.; arg.*) v. Dolar.
dúlce adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „amar”; despre alimente, mâncăruri, băuturi*) edulcorat, ‹reg.› licăit[2]. *Preferă cafeaua dulce. Îi plac sosurile dulci. Mănâncă prăjituri foarte dulci. Lichiorurile sunt dulci.* **2** (*în opoz. cu „acru”, „bătut”, „prins”; despre lapte*) proaspăt. *Îi place mai mult laptele dulce decât laptele acru.* **3** (*în opoz. cu „sărat”; despre brânzeturi*) nesărat. *A cumpărat caș dulce.* **4** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulceag, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul dulce al buchetului de crini.* **II** adj. fig. **1** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, atrăgător, frumos, melodios, plăcut, suav. *Are o voce dulce.* **2** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹fig.› mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea dulce a râului.* **3** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori dulci.* **4** (*despre lumină*) lin[2], moale, plăcut, ‹fig.› blând. *Poate citi numai la o lumină dulce. Simte căldura razelor dulci ale soarelui.* **5** (*despre situații, stări emoționale etc.*) agreabil, frumos, plăcut. *Reîntâlnirea celor doi a fost dulce. Au petrecut momente dulci împreună.* **6** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹fig.› destins, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă dulce.* **7** (*în opoz. cu „agitat”, „neliniștit”; despre somn*) calm[2], lin[2], odihnitor, ușor[2]. *Dimineața, somnul este cel mai dulce.* **8** (*despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) blând, moderat, potrivit, temperat. *În sudul continentului european iarna este dulce.* **9** (*în opoz. cu „abrupt”; despre terenuri înclinate*) domol, lin[2], ușor[2], ‹fig.› blând, molatic. *A coborât repede panta dulce a dealului.* **III** adj. fig. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, gracil, grațios, suav, ‹fig.› dalb, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul dulce.* **2** (*în opoz. cu „urâțel”; mai ales despre copii, pui de animale, tineri*) drăgălaș, drăguț, frumușel, frumușică. *Are o fetiță foarte dulce. Mielul este un animal dulce.* **3** (*despre ființe*) drag, iubit, îndrăgit[2], scump. *Mama este cea mai dulce ființă din lume.* **IV** s.n. **1** (*la pl. **dulciuri**; ind. alim.*) cofeturi, zaharicale, ‹rar› zaharate (v. *zaharat*), ‹reg.› hostință, licăituri, zăhărele (v. *zăhărel*), zăhăreturi (v. *zăhăret*), ‹înv.› cofețioane, ‹grec.; înv.› zumaricale. *Îi plac foarte mult dulciurile.* **2** (*art.; relig.; la creștinii ortodocși; pop.*) ***dulcele Crăciunului*** v. Cârneleagă. Câșlegi. Harți.
dulceág, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre fructe*) ‹rar› dulciu. *Unele soiuri de prune sunt dulcege.* **2** (*despre mâncăruri, băuturi*) fad, insipid, searbăd[1], ‹pop.› spelb, ‹reg.› lânced, lihod, lișteav. *Mâncărurile dulcege nu sunt preferate.* **3** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. **II** fig. **1** (*despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) languros, sentimental, ‹fig.› siropos. *Prezentarea făcută cărții este dulceagă. I-a scris o scrisoare plină de declarații dulcege.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, mai ales despre tonul sau timbrul vocii*) ‹fig.› mieros, onctuos, uns[2], zaharisit. *Îi vorbește pe un ton dulceag.*
dulceáță s.f. **I 1** ‹înv.› dulcoare. *Îi place dulceața fragilor copți.* **2** (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› pecmez, silvoiz. *Și-a servit musafirii cu dulceață de cireșe amare.* **3** (*mai ales la pl. **dulcețuri**; culin., ind. alim.; pop. și fam.*) v. Delicatesă. **4** (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Magiun. **II** fig. **1** delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹fig.› deliciu, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o dulceață.* **2** blândețe, duioșie. *Fiind orfană, toate femeile se uitau la ea cu mare dulceață.* **3** duioșie, farmec, suavitate. *Toți sunt vrăjiți de dulceața vocii ei.*
dulcegărie s.f. fig. (*peior.*) v. Lirism. Sentiment. Sentimentalism.
dulcișór s.m. (*bot.*) *Hedysarum osscurum*; ‹reg.› cap-de-cocoș.
dulcíu, -íe adj. (*rar; mai ales despre fructe*) v. Dulceag.
dulcoáre s.f. (*înv.*) **I** v. Dulceață. **II** fig. **1** v. Delectare. Deliciu. Desfătare. Dulceață. Farmec. Îmbătare. Încântare. Plăcere. Savoare. Vis. Voluptate. Vrajă. **2** v. Drăgălășenie. Drăgălășie. Farmec. Grație. Șarm.
duleắn s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
duléte s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** (*la pl. **duleți***) v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*).
dulghér s.m. lemnar, ‹înv. și reg.› meșter de lemn, teslar, ‹reg.› bărdaș, cioplitor, mauăr, țimărman, ‹înv.› cioplaș, scobitor. *Dulgherul face lemnăria unei case.*
dulgheríe s.f. dulgherit, lemnărie[2], lemnărit, ‹înv. și reg.› teslărie. *S-a înscris la școala de meserii pentru a învăța dulgheria.*
dulgherít s.n. dulgherie, lemnărie[2], lemnărit, ‹înv. și reg.› teslărie.
dulíe s.f. (*electr.*) fasung. *În dulie se fixează becul.*
dúmă s.f. (*arg.*) **1** v. Vorbă de duh. Vorbă de spirit. **2** v. Anecdotă. Glumă. Spirit. **3** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
dumbéț s.m. (*bot.*) **1** *Teucrium chamaedrys*; șerpariță, ‹reg.› iarba-smizii (v. *iarbă*), iarbă-smidă, jugărel, jugăreț, jugurel[1], jugureț, scânteiuță, sclipeț, spulberătură, șugărel, tămâioară. **2** (*reg.*) v. Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*).
dumbrávă s.f. (*bot.*) ‹reg.› berc[1], rădiac, rediș, rediu, zăbran. *Lângă râu este o dumbravă de mesteceni.*
dumbrávnic s.m. (*bot.*) **1** *Melittis melissophyllum*; ‹reg.› mierea-ursului (v. *miere*), iarba-albinei (v. *iarbă*), iarba-albinelor (v. *iarbă*), iarba-ciutei (v. *iarbă*), roibă, sisinel, sulcină-de-pus-printre-straie, usturoi-mirositor. **2** (*reg.*) v. Cânepioară (*Eupatorium cannabinum*).
dumbrăveáncă s.f. (*ornit.*) *Coracias garrulus*; ‹reg.› căcău, cioară-pucioasă, corb-albastru, corovatic, gaiță-vânătă (v. *gaiță*[1]), găițișoară.
dumbrăvioáră s.f. (*bot.*) **1** dumbrăviță. *S-a oprit într-o dumbrăvioară pentru a culege brândușe.* **2** (*reg.*) v. Cerceluși (v. *cerceluș*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*). **3** (*reg.*) v. Lăcrimiță (*Majanthemum bifolium*).
dumbrăvíță s.f. (*bot.*) dumbrăvioară.
dumerí vb. IV. = dumiri.
dumeríre s.f. = dumirire.
dumerít, -ă adj. = dumirit.
dumésnic, -ă adj. (*înv.; despre animale*) v. Domestic.
dumesnicí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică animale sălbatice*) v. Domestici. Îmblânzi.
dumesnicíre s.f. (*înv.*) v. Domesticire. Îmblânzire.
dumesnicít, -ă adj. (*înv.; despre animale sălbatice*) v. Domesticit. Îmblânzit.
dumicá vb. I. tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică alimente*) v. Mastica. Mesteca. **2** (*compl. indică animale sacrificate sau părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia.
dumicát s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică felul*) v. Gură. Îmbucătură. Înghițitură. Mușcătură[1].
dumineceá s.f. (*bot.*) *Lysimachia nummularia*; dreț, ‹înv. și reg.› duminiță, ‹reg.› banul-popii (v. *ban*), duminecuță, duminicică,

gălbenele (v. *gălbenea*), inima-pământului (v. *inimă*), lungorică, scrântitoare, scrântitură.
duminecúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Dreț. Duminecea (*Lysimachia nummularia*).
dumínică s.f. **1** zi împărătească. *Își propun să meargă într-o duminică la pescuit.* **2** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Duminica Floriilor*** = ***Duminica Florilor*** = Florii, ‹reg.› Duminica Stâlpilor, Duminica Vlăstarilor, Staulele Floriilor (v. *staul*), Staulele Florilor (v. *staul*), ‹înv.› Duminica Stâlpărilor. *În Duminica Floriilor se comemorează intrarea lui Iisus Hristos în Ierusalim;* ***Duminica Mare*** = Rusalii (v. *rusalie*), ‹rar› Cincizecime, ‹pop.› Duminica Teiului, Marță Mare. *Duminica Mare cade la 50 de zile după Paște;* (*pop.*) ***Duminica Teiului*** v. Duminica Mare. Rusalii (v. *rusalie*); (*reg.*) ***Duminica Stâlpilor*** = ***Duminica Vlăstarilor*** v. Duminica Floriilor. Duminica Florilor. Florii; (*înv.*) ***Duminica Stâlpărilor*** v. Duminica Floriilor. Duminica Florilor. Florii.
duminicícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Dreț. Duminecea (*Lysimachia nummularia*).
duminíță s.f. (*bot.; înv. și reg.*) v. Dreț. Duminecea (*Lysimachia nummularia*).
dumirí (dumerí) vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a înțelege, a se lămuri, a pricepe, a ști, ‹reg.› a se nădăi, ‹fig.› a se dezmetici, a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeți. *Nu s-a dumirit pe unde se află.* **2** refl., tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a (se) clarifica, a (se) edifica, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹înv.› a (se) edifia, ‹pop. și fam.› a desluși, ‹reg.› dessumeni, ‹înv.› a (se) edifia, ‹fig.› a (se) lumina. *S-a dumirit în privința lui după ce a primit ultima scrisoare de la el. Dumirindu-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. De multe ori un artist dumirește publicul asupra valorii dramaturgului.*
dumiríre (dumeríre) s.f. **1** ‹fig.› dezmeticire. *I-a trebuit puțin timp pentru dumirire, ca să își dea seama unde se găsește.* **2** clarificare, edificare, lămurire, ‹astăzi rar› edificație, ‹fig.; înv.› luminare. *Dumirirea în privința lui s-a produs după ce a primit ultima scrisoare de la el.*
dumirít, -ă (dumerít, -ă) adj. (*despre oameni*) clarificat, edificat, lămurit, ‹fig.› luminat[2]. *Dumirit, a întrerupt orice legătură cu el.*
dumitrăș s.m. (*bot.; reg.*) v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*).
dumitríță s.f. (*bot.*) *Chrysanthemum indicum*; crizantemă, tufănică, tufăniță, ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), bumb, cătare, cătălină, flori-de-iarnă (v. *floare*), gura-paharului (v. *gură*), iernărețe, mărgărită, mărgean, pelin, pene-de-iarnă (v. *pană*), roman[1], romaniță-mare, rujă-de-toamnă, salomii-galbene (v. *salomie*), spilcuță, tătăișă[1], tomnatice (v. *tomnatic*).
dumnealúi, dumneaéi pron. de politețe pers. 3 sg., s.m., s.f. **I** pron. de politețe pers. 3 sg. ‹pop.› dumneasa, ‹reg.› dânsul, dânsa (v. *dânsul*) *Dumnealui este profesor universitar. Dumneaei este doctor în filologie.* **II** s.m., s.f. (*fam.*) **1** s.m. v. Bărbat. Soț. **2** s.f. v. Nevastă. Soție.
dumneasá pron. de politețe pers. 3 sg. (*pop.*) v. Dumnealui. Dumneaei (v. *dumnealui*).
dumneatá pron. de politețe pers. 2 sg. dumneavoastră, ‹fam.› mata[1]. *Dumneata ai fost la operă?*
dumneavoástră pron. de politețe pers. 2 sg., pl. dumneata, ‹fam.› mata[1].
dumnezeí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică ființe sau lucruri*) v. Deifica. Diviniza. Zeifica.
dumnezeiásă s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.
dumnezéie s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.
dumnezeiésc, -iáscă adj. **I 1** (*mai ales în relig. creștină*) celest, ceresc, divin, sfânt, veșnic, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Pronia dumnezeiască ne apără de nenorociri. Sufletele celor credincioși ajung în împărăția dumnezeiască.* **2** (*relig.*) ceresc, divin, providențial. *Este înzestrat cu un har dumnezeiesc.* **3** (*rar; despre oameni*) v. Sfânt. **4** (*art., la pl.; în practicile relig. creștine; rar*) ***dumnezeiețtile taine*** v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*). **II** fig. minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este dumnezeiască.*
dumnezeiéște adv. (*modal*) fig. minunat, splendid, superb, ‹fig.› divin, îngerește. *Soprana cântă dumnezeiește.*
dumnezeíre s.f. (*relig.*) **1** (*art.* ***Dumnezeirea****; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Slăvesc Dumnezeirea care a dat naștere cerului și pământului.* **2** (*nm. pr.*) Cer[2], Divinitate, Pronie, Providență, Putere, Putere Divină, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos și Dumnezeirea să te ocrotească!* **3** divinitate, zeitate, ‹înv.› zeire. *Dumnezeirea este natura, esența divină.* **4** sacralism, sacralitate, sanctitate, sfințenie, ‹rar› sacramentalitate, ‹înv. și pop.› sânțenie, ‹înv.› sfinție. *A perceput, cu toată ființa, dumnezeirea acestor locuri de pelerinaj.* **5** credință, cucernicie, cuviință, cuviință, devoțiune, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, înfrângere, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Dumnezeirea lui este recunoscută de toți.*
dumnezeíță s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.
dumnezeoáică s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.
dumnezeoáie s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.
dumnezéu s.m. **1** (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. **2** (*în relig. politeiste*) divinitate, idol, zeitate, zeu, ‹înv.› bolovan, boz[2], chip, demon, făptură, simulacru, strigoi, trupiște, zân, zeime, zeire, ‹slavon.; înv.› istucan. *Triburile germanice aveau dumnezeii lor războinici.*
dúmper s.n. vagonet basculant. *Dumperul este folosit pentru transportul persoanelor și al materialelor în mine, pe șantiere, în cariere etc.*
dunáj s.n. (*mar.*) fardaj. *Dunajul separă sau protejează încărcătura unei nave.*
dúnă s.f. (*reg.*) v. Pilotă.
dunăreán, -ă adj. (*despre localități, state etc.*) danubian. *Locuiește într-un oraș dunărean.*
dungá vb. I. tr. (*compl. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) a tărca, a vărga, ‹pop. și fam.› a bălța, ‹pop.› a învârsta,

a vârsta. *A dungat caietul cu cerneală albastră.*

dungát, -ă adj. **1** (*despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) tărcat, vărgat, zebrat, ‹livr.› bariolat, ‹pop. și fam.› bălțat, ‹pop.› învârstat, pestriț, vârstat, ‹reg.› șălar, șergat, ștrafat, vârcat. *Poartă o fustă dungată.* **2** (*despre țesături, hârtie etc.*) reiat. *Cuvertura de pat este din catifea dungată.*

dúngă s.f. **I 1** linie, vargă, ‹rar› vărgătură, ‹pop.› prag, vârstă[2], ‹reg.› șar[1], șargă, șirincă, vârcă, vârstătură. *Și-a cumpărat o fustă dintr-un material cu dungi.* **2** (*constr.*) brâu, ‹pop.› vârstă[2]. *Geamurile casei au dungi verzi.* **3** linie, ‹reg.› ștraif. *Pe timp de noapte șoferii urmăresc dunga albă de pe mijlocul șoselei.* **4** nervură, striație, vână. *Placa de marmură albă are dungi roz.* **5** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, fascicul, fâșie, rază, ‹rar› proiecție, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, șuviță, trâmbă. *O dungă de lumină pătrunde pe sub ușă.* **6** (*anat.*) crestătură, creț, cută, încrețire, încrețitură, rid, zbârcitură, ‹fam.› șanț[1], ‹înv. și reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încrețeală, ranț, răvaș, vârstă[2], ‹fig.› boțitură, brazdă, pârâuț. *Bătrâna are o față plină de dungi.* **7** (*lingv.; înv.*) v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuță de despărțire. Liniuță de unire. **8** (*mat.; înv.*) v. Linie. **II 1** cant, latură, margine, muchie. *Pune cutia de chibrituri pe dungă. Adesea, din neatenție, se lovește de dunga patului.* **2** (*la obiecte*) coastă, latură, parte. *Vântul bate în dunga dreaptă a vaporului.*

dungățeá s.f. (*bot.*) **1** *Tetragonolobus purpureus*; ‹reg.› nohot, trifoi-colțurat. **2** *Cicer arietinum*; năut, ‹rar› măzăriche, ‹pop.› mazăre-turcească.

dungulíță s.f. dunguță, ‹pop.› vărguliță, vărguță, ‹fam.› liniuță. *Și-a îmbrăcat fetița într-o rochiță albă cu dungulițe roșii.*

dungúță s.f. dungulița, ‹pop.› vărguliță, vărguță, ‹fam.› liniuță.

duo s.n. (*muz.*) duet, ‹înv.› difonie. *Cei doi cântăreți formează un duo foarte apreciat de public.*

duodén s.n. (*anat.*) ‹ieșit din uz› dodecadactil. *Duodenul este segmentul inițial al intestinului subțire, care continuă pilorul.*

duodenoscopíe s.f. (*med.*) fibroduodenoscopie. *Duodenoscopia este o metodă de explorare directă a mucoasei duodenale cu ajutorul fibroscopului.*

dup s.n. (*reg.*) **1** v. Gaură. **2** v. Șanț[1].

dupác s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură.

dúpă prep. **1** (*introduce un circ. de loc care indică poziția posterioară a unei ființe, a unui obiect etc. în raport cu o altă ființă, cu un alt obiect etc.*) dinapoia, dindărătul, înapoia[1], îndărătul. *S-a ascuns după un copac. S-a ridicat un parc de joacă pentru copii după bloc.* **2** (*introduce un circ. de timp care indică succesiunea; cu subst. repetat*) cu, de[2]. *Zi după zi, trebuie să-și ia medicamentul. An după an, merg în concediu la munte.* **3** (*introduce un circ. de timp. care indică posterioritatea*) în, la[1], peste. *S-a întors în țară după cinci ani de la plecare.* **4** (*introduce un circ. de mod*) conform, potrivit. *Au făcut nunta după obiceiul locului. Cursul valutar al zilei după BNR a variat. După ultimele sondaje, este politicianul cel mai apreciat de populație.* **5** (*introduce un circ. de cauză*) pentru. *Plânge adesea după laptopul furat.* **6** (*introduce un circ. instr.*) prin, printru, ‹înv. și pop.› pe. *L-a recunoscut după semnul pe care îl purta la haină.* **7** (*introduce un atr. care indică o relație de rudenie*) dinspre, ‹înv.› despre. *Ne vizitează bunica după mamă. Cele două fete sunt verișoare după tată.* **8** (*indică o citare preluată de la alt autor, nu din original*) apud. *Eminescu, după Călinescu.*

dupăcí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

dupáĭ vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni; uneori determ. prin „de râs”, „în râs”, „în plâns”*) v. Bufni. Izbucni. Pufni. **2** (*despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

dupăiálă s.f. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

dupăít s.n. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

dupăitúră s.f. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

dúplex s.n. **1** (*sider.*) procedeu duplex. *Duplexul este un procedeu complex de elaborare a oțelurilor superioare.* **2** (*constr.*) apartament-duplex. *Un duplex este construit pe două nivele.*

duplicá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume de bani*) a (se) dubla, a (se) îndoi, ‹rar› a (se) reduplica, ‹înv.› a (se) îndupleca. *Și-a duplicat capitalul investind inspirat. Prețurile la carne aproape s-au duplicat în perioada de criză.* **2** tr. (*lingv.*) a reduplica. *A duplicat mai multe elemente dintr-un cuvânt pentru a da cuvântului altă valoare stilistică.*

duplicáre s.f. **1** (*jur.*) duplicație. *Duplicarea unui act se face la notariat.* **2** (*lingv.*) reduplicare, reduplicație. *Duplicarea este repetarea unuia sau a mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt.* **3** (*înv.*) v. Dublare. Îndoire.

duplicát s.n. (*jur.*) copie, ‹înv.› parie. *A avut nevoie de un duplicat după cartea de muncă.*

duplicáție s.f. **1** (*jur.*) duplicare, **2** (*astăzi rar*) v. Dublare. Îndoire.

duplicitár, -ă adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie duplicitară, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie duplicitară.*

duplicitáte s.f. falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași duplicitatea și să spui adevărul.*

dupurluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.

dupurós, -oásă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

dur, dúră adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „moale”; despre corpuri solide*) rezistent, solid, tare, tenace, ‹pop.› țeapăn, vârtos, ‹înv.› vladnic. *Corpurile dure au o structură compactă și o mare coeziune moleculară.* **2** (*muz.; în opoz. cu „minor”; despre ton, interval, acord etc.*) major. *Do dur.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹fig.› războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt dure.* **2** (*despre oameni*) intransigent, neînduplecat, ‹fig.› inflexibil, rigid. *Militarii sunt oameni duri.* **3** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹fig.› aspru, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om dur și ursuz. Este dură la mânie.* **4** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, înăsprit, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton dur.* **5** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, aspru, tare. *L-au marcat cuvintele dure ale tatălui.* **6** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹fig.› aspru. *În luptă, tătarii erau de o cruzime dură.* **7** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, greu, serios, sever[2], ‹fig.› aspru, înăsprit. *A primit o pedeapsă dură pentru crimă.* **8** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, crud, feroce, inuman, nemilos, neomenos, sălbatic. *Inchiziția utiliza procedee de tortură dure.* **9** (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizer, mizerabil, ‹fig.› aspru, câinesc, câinos, ‹fig.; rar› riguros. *Vremea e dură, uneori, la munte.* **III** adv. fig. (*modal*) **1** răstit, ‹fig.› aspru, rece, sec, tăios, uscat[2]. *Îi vorbește dur.*

2 drastic, sever[2], strașnic, ‹fig.› aspru. *Îl pedepsește dur pentru greșeală.* **3** brutal, violent. *În timpul luptei, tinerii s-au lovit dur.* **4** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹fig.› aspru, negru. *Se poartă dur cu adversarii.*

dură[1] vb. I. tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a edifica, a eleva, a face, a înălța, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au durat o nouă biserică în oraș.*

dură[2] vb. I. intr. **1** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul durează din sec. al XIX-lea.* **2** (*adesea fig.; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale durează pe Pământ din timpuri străvechi.* **3** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica durează încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor durează până astăzi.* **4** (*despre obiecte, lucruri, substanțe etc.*) a se păstra, a rezista, a ține, ‹reg.› a purta. *Gențile de piele durează mai mult decât cele confecționate din înlocuitori. Parfumurile de calitate durează timp îndelungat.* **5** (*cu sens temporal; despre spectacole, concerte, cursuri, manifestări artistice, politice etc.*) a ține. *Cursul festiv va dura două ore.*

durăbil, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; despre obiecte, construcții etc.*) dăinuitor, rezistent, solid, stabil, temeinic, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile durabile impresionează prin măreție.* **2** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) rezistent, trainic, viabil. *Opera poetului este durabilă prin perfecțiunea ei.* **3** (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, inalienabil, stabil, statornic, trainic, ‹înv.› rămâitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt durabile.* **4** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”*) peren, persistent, rezistent, stăruitor, trainic, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este durabil.* **II** fig. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) inalterabil, nealterabil. *Zahărul este durabil.*

durabilitáte s.f. **1** rezistență, soliditate, stabilitate, tărie, temeinicie, trăinicie, ‹înv. și reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoșie, vârtoșime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este durabilitatea zidurilor care o înconjoară.* **2** rezistență, trăinicie, viabilitate. *Durabilitatea operei poetului este o certitudine.* **3** perenitate, persistență. *Consecințele unor catastrofe naturale au o durabilitate relativ mare.* **4** dăinuire, existență, ‹rar› durată. *Durabilitatea lumii nu poate fi apreciată cu certitudine.*

dural s.n. duraluminiu.

duralumíniu s.n. dural. *Duraluminiul este un aliaj care se folosește în special la construcția avioanelor.*

duramáter s.n. (*anat.*) pahimeninge. *Duramaterul este membrana exterioară a meningelui.*

durâre s.f. clădire, construcție, construire, edificare, înălțare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidătură. *Au început durarea unei noi biserici.*

durătă s.f. **1** întindere, lungime, mărime, ‹rar› durație. *Schimbările într-o societate depind și de durata guvernării unui partid.* **2** interval, întindere, perioadă, răstimp, timp, ‹reg.› rahat, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă*[1]). *Pe toată durata verii a fost la țară, la bunici.* **3** (*rar*) v. Dăinuire. Durabilitate. Existență.

durație s.f. (*rar*) v. Durată. Întindere. Lungime. Mărime.

dúră s.f. (*la plita sobei; reg.*) v. Rotiță.

durăí vb. IV. intr. **1** (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) a dudui, a durui, a hodorogi, a hurui, a turui, ‹pop. și fam.› a pârâi, a trâncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruța durăie pe strada pietruită.* **2** (*pop.; despre porumbei și turturele*) v. Gânguri. Ugui. **3** (*meteor.; reg.*) v. Detuna. Tuna.

durăiálă s.f. duduit, duduitură, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură. *Pe strada pietruită se aude durăiala căruțelor.*

durăít s.n. duduit, duduitură, durăială, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.

durăitúră s.f. duduit, duduitură, durăială, durăit, duruit, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.

dúrăt s.n. (*reg.*) **1** v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonație. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet. **2** Duduit. Duduitură. Durăială. Durăit. Durăitură. Duruit. Duruitură. Huruială. Huruit. Huruitură. **3** (*meteor.*) v. Tunet. **4** v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme.

durău s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

durbácă s.f. (*tehn.; la teascul de struguri; reg.*) v. Coș[1]. Ladă.

durcisáre s.f. (*tehn.*) durificare, durizare, întărire. *Călirea este un procedeu de durcisare a pieselor din metal.*

durd, dúrdă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuț. Plin. Rotofei. Rotund.

dúrdă s.f. (*milit.; înv. și reg.*) **1** (*în trecut*) v. Flintă. **2** v. Pușcă.

durducă vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli.

durduí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Pârâi. Turui. **2** (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) v. Clătina. Cutremura. Dârdâi. Dudui. Pârâi. Tremura. Zgudui.

durduít s.n. (*reg.*) v. Duduit. Duduitură. Durăială. Durăit. Durăitură. Duruit. Duruitură. Huruială. Huruit. Huruitură.

durdulícă vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli.

durdulíu, -íe adj. (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, grăsuliu, grăsuț, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, voloneț, ‹fig.› cărnos. *Deși durduliu, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii durdulii.*

dureá vb. II. tr. **1** (*med., med. vet.; despre boli, suferințe fizice etc.; compl. indică ființe*) a chinui, a ține. *O doare capul zile întregi. Îl dor degerăturile de la degete.* **2** (*despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) a îndurera, a întrista, a mâhni, ‹înv.› a dosădi, ‹fig.› a răni, a ulcera. *Atitudinea lui indiferentă a durut-o. Vorbele lui spuse la mânie au durut-o mult.*

durére s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) ‹livr.› dolor, ‹înv. și pop.› dor, ‹înv.› duroare. *Durerea de cap pe care o are este insuportabilă.* **2** (*med.*) ***durere cervicală*** = cervicalgie. *Durerea cervicală este localizată în partea posterioară a gâtului;* ***durere osteocopă*** = osteoalgie, osteodinie. *Durerea osteocopă este o durere osoasă acută, neasociată cu vreun semn exterior;* (*pop. și fam.*) ***durere de mijloc = durere de șale*** v. Lumbago. **3** calvar, canon, caznă, chin, damnațiune, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după durerile cumplite la care a fost supus.* **II 1** amar, amărăciune, calvar, chin, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *pas*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de durere.* **2** întristare, mâhnire, ‹înv.› apăs, dosadă, ‹fig.; reg.› bâhlă. *Ce durere să aud ceea ce-mi spui!* **3** fig. duioșie, întristare, jale[1], tristețe. *Melodia exprimă o durere copleșitoare.*

durerós, -oásă adj. **I 1** întristător, trist, ‹fig.› funest. *Povestea adesea întâmplări dureroase din viața lui. Această amintire este dureroasă.* **2** (*despre stări sufletești, manifestări etc. ale*

oamenilor) trist, ‹fig.› amar. *Un zâmbet dureros îi trecu peste buze.* **3** (*despre situații, întâmplări, evenimente etc.*) jalnic, nenorocit, trist, ‹înv. și reg.› milos. *Odată cu moartea părinților a început pentru copii un dureros șir de încercări.* **II** fig. **1** (*despre glas, melodii etc.*) duios, jalnic, tânguios, tânguitor, trist. *A cântat o doină dureroasă, care a emoționat publicul.* **2** (*despre stări, situații etc.*) ‹fig.› amar, chinuitor. *Criza economică este dureroasă pentru majoritatea populației.*

durhám s.m. (*zool.; și nm. pr.*) shorthorn. *Durhamul este o rasă englezească de taurine.*

durhău s.n. (*bot.; pop.*) v. Cânepă (*Cannabis sativa*).

durificá vb. I. tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică metale, aliaje, piese din metal etc.*) a (se) întări. *Călirea este un procedeu prin care piesele din metal se durifică.*

durificáre s.f. (*tehn.*) durcisare, durizare, întărire.

durigá vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli.

durígă s.f. (*reg.*) **1** (*la plita sobei*) v. Rotiță. **2** v. (*tehn.*) v. Mufă. Palan. Scripete. **3** (*tehn.; la sucală*) v. Rotiță.

durilón s.n. (*med., med. vet.*) bătătură, clavus, indurație, ‹reg.› dâmbă, mozol[1], negel, ochi de găină (v. *ochi*[1]), păducel, strună[2], trântitură[2]. *Are duriloane în talpă.*

duritáte s.f. **I** rezistență, soliditate, tărie, tenacitate, ‹rar› vârtoșenie, ‹înv.› tărime, vârtoșare, vârtute. *Fierul are o duritate mai mare decât alte metale.* **II** fig. **1** agresivitate, brutalitate, impulsivitate, nestăpânire, violență. *Își poate controla duritatea.* **2** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹fig.› asprime. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru duritatea lor.* **3** constrângere, intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie, strictețe, ‹fig.› asprime. *Diabeticii suportă cu greutate duritatea unui regim alimentar strict.* **4** intransigență, ‹fig.› inflexibilitate, rigiditate. *Duritatea militarilor de carieră este bine cunoscută.*

duríță s.f. (*tehn.; la sucală; reg.*) v. Rotiță.

durizáre s.f. (*tehn.*) durcisare, durificare, întărire.

durlúi s.n. (*reg.; la cuptorul țărănesc*) v. Prichici.

duroáre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Durere.

dúrox s.n. (*constr.*) beton poros.

dúrșus s.m. (*tipogr.*) interlinie. *Durșusul este folosit la răritul rândurilor de text.*

duruí vb. IV. intr. **1** (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) a dudui, a durăi, a hodorogi, a hurui, a turui, ‹pop. și fam.› a pârâi, a trăncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruțele duruie pe strada pietruită.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) ‹fig.; fam.› a turui. *Cum a intrat în birou, a și început să duruie.*

duruiálă s.f. **1** (*la pl. **duruieli**; culin.; reg.*) v. Jintiță. **2** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› turuială, turuitură. *N-a mai putut să-i asculte duruiala.*

duruít s.n. duduit, duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruitură, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură. *Pe strada pietruită se aude duruitul căruțelor.*

duruitoáre s.f. **1** (*j. de copii*) morișcă, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› hârâitoare, moară, pârâitoare, ‹reg.› turuitoare, vâjâitoare (v. *vâjâitor*), vânturătoare (v. *vânturător*), zbângă, zbângăitoare, zbârnel, zbârnoaie (v. *zbârnoi*), zvârdină, ‹înv.› sfârlitoare. *Duruitoarea se confecționează din tablă, scândură, hârtie în forma aripilor sau a roții unei mori, care se învârtesc în bătaia vântului ori cu mâna, producând un sunet caracteristic.* **2** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

duruitúră s.f. duduit, duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruit, huruială, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.

durzău s.m. (*bot.; reg.*) v. Jep. Jneapăn. Pin-pitic (*Pinus pumilio*).

durzăuáș s.m. (*bot.; reg.*) v. Rujă (*Sedum rosea*).

dus[1] s.n. cărare, cărat, ducere, purtare, transport, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. *Dusul geamantanului până la taxi a obosit-o.*

dus[2], **dúsă** adj. **I** (*despre ochi*) căzut, înfundat[2]. *Din cauza oboselii, are ochii duși în orbite.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹fig.› aerian, căscat[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Dusă, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.* **2** (*despre privire*) ‹fig.› rătăcit, ‹fig.; rar› rătăcitor, răzleț. *În culmea disperării, femeia avea privirea dusă.* **3** (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit. **4** (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trișat.

dúșcă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) gât, gură, înghițitură, sorbitură, ‹reg.› ghiorțăitură, scopot[2], șluc, șneap[2]. *Bărbatul a luat o dușcă de țuică din sticlă.*

duși s.m. pl. (*reg.*) v. Dispoziție. Toane (v. *toană*[1]). Voie.

dușlág s.n. (*tehn.; reg.*) v. Dorn. Priboi.

dușmán, -ă s.m., s.f., adj. adversar, inamic, potrivnic, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› nefârtat, vrăjmășos, ‹înv.› împotrivnic, neamic, neprieten, nepriitor, pârâș, sculător, supostatnic. *Dușmanii globalizării au organizat un miting. Echipa dușmană a pierdut meciul.*

dușmánesc, -eáscă adj. (*înv.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș.

dușmánește adv. (*modal*) ‹înv.› vrăjmășește. *Îl privește dușmănește.*

dușmáni vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) urî, a (se) vrăjmăși, ‹înv. și pop.› a vrăjbi, ‹pop.› a (se) îndușmăni, ‹înv. și reg.› a (se) pizmui, ‹înv.› a (se) gilălui, a (se) împerechea, a (se) nenăvidi, a paraponisi, a (se) pizmi, a (se) urgisi, a vrăjmășui, ‹fig.; fam.› a se mânca. *O dușmănește pentru că are o situație materială foarte bună. Cei doi colegi se dușmănesc de mulți ani.*

dușmánie s.f. **1** animozitate, discordie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțârâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o dușmănie veche.* **2** adversitate, ostilitate, potrivnicie, vitregie, vrăjmășie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Tinerii soți nu se înțelegeau din cauza dușmăniei dintre părinții lor.*

dușmános, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni dușmănoase din partea opozanților.* **2** (*în opoz. cu „binevoitor"; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) ostil, răuvoitor, ‹înv.› nepriincios. *Este o persoană dușmănoasă cu vecinii.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, ‹pop. și fam.› răstit, ‹fig.› pieziș, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Privirea ei este dușmănoasă.* **4** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ranchiunos, răzbunător, vindicativ, ‹reg.› tânaș, ‹înv.› răscumpărător, ‹fig.; reg.› zăcaș. *Are o fire dușmănoasă.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) încruntat, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; înv.› ponciș. *Îl privește dușmănos.*

dúșnic s.n. (*reg.*) v. Vrană.

dușumeá s.f. pardoseală, podea, scândură, ‹pop.› podină, ‹reg.› padiment, pod[1], vatră, ‹înv.› planșete (v. *planșetă*), pomostină. *Dușumeaua casei este din lemn de stejar.*

dúză s.f. **1** (*tehn.*) ajutaj. *Duza este adaptată la deschizătura de curgere a unor fluide pentru a regla debitul.* **2** (*ind. text.*) filieră. *Mătasea artificială se trage în fire prin duză.*

duzínă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) ‹înv.› tuțin. *A cumpărat o duzină de batiste.*

dvor s.n. (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.

dvórbă s.f. (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.

dvoreán s.m. (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

dvorélnic s.m. (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

dvorenín s.m. (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

dvoritór s.m. (*înv.; în țările monarhice*) v. Curtean.

E é

e[1] conj. coord. cop., conj. coord. advers., conj. subord. (*înv.*) **I 1** conj. coord. cop. (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord.,ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui elem. cu altul pe baza unei referințe în comun; adesea în corel. cu ...și" sau repet.*) v. Și. **2** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă*) v. Dar[1]. Însă. Or. Și. Totuși. **II** conj. subord. **1** (*introduce o prop. circ. conces.*) v. Deși. **2** (*introduce o prop. circ. cond.*) v. Când. Dacă. De[1].

e[2] interj. (*adesea repet. sau prelungit*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *E, ai venit deja! E, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *E, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - E! Nu mă mai întreba.* **3** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție*) a[1]!, eh!, ehei!, ti!, ț!, vai!, ‹fam.› phi!, uau! *E, ce splendidă ți-a reușit acuarela! E, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!* **4** (*exprimă îngrijorare, teamă*) ei! *E ! acum ce-i de făcut?*

e-banking [i 'bæŋkɪŋ] s.n. (*inform.*) internet-banking, on-line banking. *Plătește factura la telefonul mobil prin e-banking.*

e-book [i 'buk] s.n. (*inform.; engl.*) v. Carte digitală. Carte electronică.

e-mail ['imeil sau i'meil] s.n. (*inform.*) mail, mesagerie electronică, poștă electronică (v. *poștă*[1]). *Corespondează cu prietena ei din Canada prin e-mail.*

ebarbáre s.f. (*tehn.*) debavurare. *Prin ebarbare se îndepărtează bavurile de pe piesele turnate sau prelucrate.*

ebén s.m. **1** (*bot.*) *Diospyros ebenum*; abanos. *Ebenul este un arbore tropical din familia ebenaceelor.* **2** abanos. *Are o masă din eben.*

ebenisterie s.f. ebenistică. *Ebenisteria este o artă.*

ebenística s.f. ebenisterie.

eberluizánt, -á adj. (*rar; despre fapte, întâmplări etc.*) v. Consternant. Năucitor. Stupefiant. Surprinzător. Uimitor. Uluitor.

ebluánt, -ă adj. (*înv.; despre lumină sau surse de lumină*) v. Orbitor.

ebluisá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni*) **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Orbi. **2** fig. v. Consterna. Încremeni. Minuna. Orbi. Perplexa. Sidera. Stupefia. Surprinde. Uimi. Ului[1].

ebluisánt, -á adj. (*livr.; despre lumină sau surse de lumină*) v. Orbitor.

eboșá vb. I. tr. (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) a contura, a creiona, a desena, a schița, ‹înv. și pop.› a scrie, a zugrăvi, ‹înv.› a șerui[2]. *Pictorul i-a eboșat profilul din câteva linii.*

ebóșă s.f. **1** (*a. plast.*) creion, crochiu, schiță. *Pictorul a făcut o eboșă care reprezintă profilul unei fete.* **2** fig. (*rar*) v. Aparență. Haină. Umbră.

ebrastău s.n. (*reg.*) v. Ceas deșteptător. Deșteptător.

ebrietáte s.f. beție, ‹reg.› șumeneală, ‹latin.; înv.› ebriozitate, vinulență, ‹arg.› matoleală. *Era într-o avansată stare de ebrietate.*

ebriozitáte s.f. (*latin.; înv.*) v Beție. Ebrietate.

ebruitá vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula.

ebuliométric, -ă adj. (*fiz., chim.*) ebulioscopic.

ebuliometríe s.f. (*fiz., chim.*) ebulioscopie. *Prin ebuliometrie se determină masa moleculară a componentelor dizolvate într-o soluție.*

ebuliométru s.n. (*fiz., chim.*) ebulioscop. *Cu ajutorul ebuliometrului se determină concentrația alcoolică a unui lichid.*

ebulioscóp s.n. (*fiz., chim.*) ebuliometru.

ebulioscópic, -ă adj. (*fiz., chim.*) ebuliometric.

ebulioscopíe s.f. (*fiz., chim.*) ebuliometrie.

ebulíție s.f. **1** (*fiz.*) fierbere. *Cele două substanțe sunt supuse unui proces de ebuliție.* **2** fig. (*livr.*) v. Agitare. Agitație. Alarmă. Convulsie. Efervescență. Excitație. Frământare. Furtună. Îngrijorare. Larmă. Neastâmpăr. Neliniște. Trepidație. Vibrare. Vibrație. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. Zvârcolire.

ebúr s.n. (*zool.; înv.*) v. Defensă. Fildeș.

ebúrn, -ă adj. (*rar*) ‹rar› eburneu. *Placa are aspect eburn, ca de fildeș.*

eburnáre s.f. (*med.; în osteitele cronice*) eburnație. *Eburnarea conferă osului o duritate asemănătoare fildeșului.*

eburnáție s.f. (*med.; în osteitele cronice*) eburnare.

eburnéu, -ée adj. (*rar*) **1** ‹rar› eburn. **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Angelic. Candid. Cast. Curat. Dalb. Feciorelnic. Fecioresc. Imaculat. Inocent. Îngeresc. Neîntinat. Nepătat. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. Pur[2]. Serafic. Virgin. Virginal.

ecáliu s.m. (*iht., zool.; înv.*) v. Solz.

ecarisá vb. I. tr. (*compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) a ecorșa, a jupui, ‹rar› a pieli, ‹pop.› a beli, ‹înv. și reg.› a despuia, ‹reg.› a mezdri, a pieleji. *Doi bărbați ecarisau un berbec într-o magazie.*

ecarisáj s.n. **1** ecarisare. *Deșeurile de la abatoare au fost transformate, prin ecarisaj, în produse industriale.* **2** (*concr.; adm.*) serviciu de ecarisaj. *Ecarisajul a strâns câinii fără stăpân și cadavrele de animale.*

ecarisáre s.f. ecarisaj.

ecarisór s.m. hingher, ‹reg.› hoher, șintăr. *Ecarisorii strâng câinii fără stăpân.*

ecarlát adj. invar. roșu-vișiniu, stacojiu. *Are un sacou ecarlat.*

ecárt s.n. **1** deosebire, diferență. *Ce ecart este între cele două valori?* **2** modificare, schimbare, variație. *În ultimul timp a survenit un ecart al climei.*

ecartá vb. I. tr. (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a elimina, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a adormi, a alunga, a înde-

părta, a risipi, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i ecarteze vigilența și l-a înșelat.*
ecdicón s.m. (*jur.; înv.*) v. Judecător.
ecfónis s.n. (*înv.*) **1** (*bis.; în ritualul Bisericii Ortodoxe*) v. Vozglas. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Exclamare. Exclamație. Strigăt.
ecforáre s.f. ecforie.
ecforíe s.f. ecforare. *Prin ecforie se reactualizează în memorie informațiile stocate anterior.*
echér s.n. **1** (*tehn.*) colțar, ‹rar› vinchel, ‹reg.› unghi, ‹înv.› unghiar. *În desenul tehnic se folosesc echere.* **2** (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie, în construcții etc.*) colțar, colțar drept, dreptar, vinclu, ‹reg.› cot, ghiunie. *Cu echerul se trasează sau se conturează unghiurile drepte.*
echidistánt, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) detașat, imparțial, neutru. *Sociologul este un observator echidistant al evenimentelor.*
echidistánță s.f. fig. imparțialitate, neutralitate. *Sociologul este apreciat pentru echidistanța sa față de evenimente.*
echilatér, -ă adj., s.n. (*geom.; înv.*) **1** adj. (*despre figuri geometrice*) v. Echilateral. **2** s.n. v. Pătrat.
echilaterál, -ă adj. (*geom.; despre figuri geometrice*) ‹înv.› echilater. *A desenat un triunghi echilateral.*
echilibrá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales sisteme fizice, tehnice etc.*) a cumpăni. *A dus cântarul la reparat pentru a-l echilibra.* **2** tr. a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a pondera, a precumpăni. *A reușit să echilibreze marfa răsturnată pe plută.* **3** tr., refl. a (se) compensa. *Cele două forțe se echilibrează.* **II** tr. fig. (*compl. indică stări, situații etc.*) a compensa, ‹fig.› a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a pondera, a precumpăni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa fineții stilului nu este echilibrată de o imaginație genială.*
echilibráj s.n. contrabalansare, contracumpănire, cumpănire, echilibrare, ‹rar› cumpăneală.
echilibráre s.f. **1** contrabalansare, contracumpănire, cumpănire, echilibraj, ‹rar› cumpăneală. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru echilibrare.* **2** compensare, ‹înv.› recompensație. *Fizicianul urmărește echilibrarea celor două forțe.*
echilibrát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) armonios, concordant, proporționat, regulat, simetric, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este echilibrat.* **2** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om echilibrat, a reușit să se descurce în viață.* **3** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cuminți, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om echilibrat.* **4** (*despre oameni*) cuminte, cumpănit, moderat, rațional, rezonabil, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr echilibrat, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui.* **5** (*despre existența, viața etc. oamenilor*) așezat[2], chibzuit, cumpătat, liniștit, pașnic, potolit[2], tihnit. *Au înțeles că au de câștigat doar dacă traiul lor este echilibrat.* **6** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpătat, măsurat[2], moderat, ponderat, ‹fig.› mediu[2]. *Reacțiile ei în fața unor situații speciale sunt echilibrate.* **7** apolinic, ‹fig.› luminos, senin. *Scriitorul are o structură echilibrată.* **II** adv. (*modal*) armonios. *Copilul s-a dezvoltat echilibrat.*
echilibratór s.n. (*tehn.*) echilibror.
echilibrístic, -ă adj. (*despre mișcări, exerciții fizice etc.*) acrobatic, funambulesc. *Salturile echilibristice impresionează spectatorii.*
echilibrór s.n. (*tehn.*) echilibrator. *Cu ajutorul echilibrorului se asigură echilibrul unui aparat.*
echilíbru s.n. **I 1** stabilitate. *Păstrarea echilibrului unei nave în timpul unei furtuni puternice este o grea încercare pentru tot echipajul.* **2** cumpănire, ‹rar› cumpăneală. *Au fost momente când echilibrul plutei era aproape imposibil.* **3** (*fiziol.*) ‹rar› statică (v. *static*). *Din cauza unei afecțiuni cerebrale, are tulburări de echilibru.* **4** ***echilíbru instabíl*** = echilibru nestabil, echilibru labil. *Stânca este într-un echilibru instabil, gata oricând să se prăbușească pe șosea;* ***echilíbru nestabíl*** = echilibru instabil, echilibru labil; ***echilíbru labíl*** = echilibru instabil, echilibru nestabil. **5** armonie[1], concordanță, proporție, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din echilibrul clasicismului.* **II** fig. chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹fig.› cumpănire, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe echilibrul pe care îl are acum, la bătrânețe.*
echimóză s.f. (*med., med. vet.*) semn, vânătaie, vibice, vineață, ‹înv. și reg.› vânătare, ‹reg.› șteaf, vâlcez, vâlcezeală, vânățauă, ‹înv.› vânătură[2], ‹arg.› moveu. *Boxerul avea corpul plin de echimoze.*
echínă s.f. (*arhit.*) ovă. *Echina este un ornament al capitelului coloanei dorice sau ionice.*
echinídă s.f. (*zool.*) *Echinus melo;* arici-de-mare (v. *arici*[1]).
echimísm s.n. (*med.*) varus echin. *Echinismul este o deformație care determină mersul numai pe vârful picioarelor.*
echinococóză s.f. (*med., med. vet.*) boală hidatică, hidatidoză, hidatioză. *Echinococoza se manifestă prin apariția unor chisturi pline cu un lichid transparent în plămâni sau în ficat.*
echinocțiál, -ă adj. (*geogr.; înv.*) v. Ecuatorial.
echipá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se îmbrăca, a se înveșmânta, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se înveșteș. *S-au echipat adecvat pentru excursia pe munte.* **2** (*compl. indică instituții, întreprinderi, vehicule etc.*) a dota, a înzestra, a prevedea, a utila, ‹înv.› a provedea. *Au echipat laboratoarele de informatică din școli cu calculatoare performante.*
echipáj s.n. (*înv.*) **1** v. Echipament. **2** (*transp.*) v. Caleașcă. **3** (arg.) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.
echipamént s.n. **1** (*milit.*) efecte (v. *efect*). *Soldații au primit echipament nou pentru ceremonie.* **2** ‹înv.› echipaj. *La vânătoare toți participanții aveau echipament special.* **3** (*sport, balet*) dres[1].
echipáre s.f. **1** îmbrăcare, îmbrăcat[1], înveșmântare, ‹înv.› înveșmântătură, înveștere, revestire. *Echiparea unui copil care merge la sănius trebuie să fie adecvată.* **2** dotare, dotație, înzestrare, prevedere, utilare. *Echiparea laboratoarelor din școli cu calculatoare performante a fost obligatorie.*
echipát, -ă adj. (*despre oameni*) îmbrăcat[2], înveșmântat, ‹înv. și pop.› vajnic, ‹înv.› învăscut, revestit[2]. *Tineri echipați adecvat și cu rucsacuri în spate urcau muntele.*
echípă s.f. **1** (*sport*) formație, ‹engl.› team. *Multe echipe bune au fost eliminate de la campionatul european de fotbal.* **2** detașament, grup. *Își aduce prietenul în echipa constructorilor de pe șantier.*
echipiér, -ă s.m., s.f. **1** coechipier. *Munca echipierilor din grupa sanitară a firmei este eficientă.* **2** (*sport*) coechipier, partener. *Pasează mingea echipierului.*
echitábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) corect, drept, just, nepărtinitor, ‹înv.› raționabil. *I-a mulțumit pe toți, făcând o împărțire echitabilă a bunurilor rămase ca moștenire.* **2** drept, îndreptățit, just, legitim. *Cererea sa de mărire a salariului a fost echitabilă.* **II** adv. (*modal*) corect, drept, just. *A împărțit echitabil averea sa celor trei copii ai ei.*
echitáte s.f. dreptate, justețe, justiție, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹înv.› drept, lege. *Dintotdeauna a avut simțul echității.*
echitáție s.f. (*sport*) călărie. *Echitația este o ramură sportivă care cuprinde probe de alergare, sărituri, dresaj etc.*
échiu s.m. (*bot.; înv. și reg.*) v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*).
echivalá vb. I. **1** intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care indică relația*) ‹rar› a egala. *Pentru ea, această faptă ar echivala cu un act de eroism.* **2** tr. ‹fig.› a acoperi. *Veniturile echivalează cheltuielile.* **3** tr. (*rar; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune.
echivalére s.f. ‹fig.› acoperire. *Echivalarea cheltuielilor cu veniturile s-ar putea realiza într-un viitor îndepărtat.*
echivalént, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre date, mărturii, realități, adevăruri etc.*) coincident,

concordant, congruent, corespunzător, ‹livr.› sinonim, ‹fig.; înv.› consunant. *Rezultatele celor două experimente sunt echivalente.* **2** (*lingv.; despre cuvinte sau despre sensurile lor*) identic, sinonim, sinonimic. *În locul cuvintelor populare folosește termenii literari echivalenți.* **II** s.n. (*lingv.*) sinonim. *Cuvântul „cumpănă" are ca echivalent literar termenul „balanță".*

echivalență s.f. coincidență, concordanță, congruență, ‹livr.› sinonimie. *Echivalența rezultatelor celor două experimente l-a surprins.*

echivóc, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre cuvinte, enunțuri etc.*) ambiguu, interpretabil, ‹livr.› amfibologic, ‹rar› îndoit. *A dat un răspuns echivoc la întrebare.* **2** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, difuz, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod echivoc. Viitorul ei este echivoc.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații echivoce.* **4** (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor*) dubios, îndoielnic, suspect, ‹rar› îndoicios, ‹fig.› necurat. *Surâdea cu un aer de mulțumire care nu avea nimic echivoc.* **II** adv. (*modal*) confuz, neclar. *Se exprimă echivoc. Răspunde echivoc la întrebare.* **III** s.n. ambiguitate, ‹livr.› amfibolie, dilogie, echivocitate. *Adesea nu este înțeles din cauza echivocului exprimării.*

echivocitáte s.f. (*livr.*) v. Ambiguitate. Echivoc.

eclampsíe s.f. (*med.*) eclampsism. *Eclampsia este întâlnită la femeile gravide spre sfârșitul sarcinii sau imediat după naștere.*

eclampsísm s.n. (*med.*) eclampsie.

eclatá vb. I. intr. **1** (*despre surse de lumină*) a lumina, a scânteia, a sclipi, a străluci, ‹înv. şi pop.› a luceferi, ‹reg.› a glănțui, a vedera, ‹înv.› a văpăi, ‹fig.› a zâmbi, ‹impr.› a vedea. *Farul eclatează în noapte. Candelabre eclatează în salon.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) a excela, ‹fig.› a bria, a luci, a străluci, a triumfa, ‹fig.; înv.› a strălumina. *Spectacolul de Anul Nou eclatează prin talentul interpreților.*

eclatánt, -ă adj. **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) fervid, intens, mare[1], puternic, strălucitor, tare, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea eclatantă pentru această cameră.* **2** fig. (*despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› briant, răsunător, strălucit, strălucitor, ‹fig.; rar› coruscant, tropotitor, ‹fig.; înv. şi pop.› sunător. *A ținut un discurs eclatant.*

eclatór de lumină s.n. (*electrotehn.*) spinterometru. *Eclatorul de lumină este folosit pentru măsurarea tensiunilor electrice înalte.*

ecléctic, -ă adj. (*despre un întreg ca totalitate a părților*) amestecat, eterogen, ‹fig.› hibrid. *Repertoriul eclectic al teatrului nu atrage multă lume.*

eclér s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. Penis.

eclerăj s.n. (*electr.*) iluminare artificială, iluminat artificial (v. *iluminat*[1]). *În mansardă folosește un aparat special pentru ecleraj.*

eclerór s.m. (*milit.; înv.*) v. Cercetaș.

eclésie s.f. (*relig.; înv. şi reg.*) **1** v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). **2** v. Enorie. Parohie.

eclesiér s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv. şi reg.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

ecleziál, -ă adj. (*relig.*) bisericesc, ecleziastic, religios, spiritual, ‹înv.› duhovnicesc, religionar. *Dogmele ecleziale trebuie respectate cu sfințenie. Mulți cărturari au lucrat la traducerea şi tipărirea cărților cu caracter eclezial.*

ecleziárh s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv.; adesea determ. prin de biserică", „la biserică"*) v. Cantor. Cântăreț. Dascăl. Diac. Paracliser. Psalt. Țârcovnic.

ecleziást s.m. (*relig.; rar*) v. Predicator. Propagator. Propovăduitor.

ecleziástic, -ă adj., s.m. (*relig.*) **I** adj. **1** bisericesc, eclezial, religios, spiritual, ‹înv.› duhovnicesc, religionar. **2** clerical, preoțesc, ‹pop. şi fam.› popesc. *Între autoritățile ecleziastice şi cele civile există o deplină înțelegere. A avut cele mai înalte demnități ecleziastice.* **II** s.m. (*înv.*) v. Cleric. Față bisericească.

eclipsá vb. I. fig. **1** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a obtenebra, ‹fig.› a întuneca, a obnubila, a umbri, ‹fig.; rar› a ofusca. *Anii nu i-au eclipsat frumusețea şi eleganța ținutei.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a depăşi, a întrece, a surclasa. *Își eclipsează colegii prin inteligența sa sclipitoare.* **3** refl. (*mai ales fam.; despre ființe*) a dispărea, a pieri, ‹fig.› a se dizolva, a se evapora, a se volatiliza, ‹fig.; fam.› a o şterge. *Hoțul s-a eclipsat într-o clipă în mulțimea de pe plajă.*

eclípsă s.f. **I** (*astron.*) **1** ‹reg.› întunericime, ‹înv.› întunecare, întunecime, întunecime de lună. *În acea noapte a fost eclipsă totală de lună.* **2** ***eclipsă de soare*** = ‹înv.› pieirea soarelui (v. *pieire*). **II** fig. langoare, lâncezeală, lâncezire, moleşeală, moleşire, toropeală, toropire, ‹fig.› amorțeală, blegire, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. şi fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de eclipsă provocată de caniculă.*

eclozá vb. I. intr. **I** (*bot.*) **1** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a se despica, a plesni, a pocni, ‹înv. şi reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să eclozeze.* **2** (*despre flori*) a se deschide, a se desface, a se desfoia, a înflori, ‹înv.› a se dezvoalbe. *Trandafirii din parc au eclozat.* **II** fig. (*rar; mai ales despre oameni*) v. Apărea. Ivi.

eclozáre s.f. fig. (*rar*) v. Apariție. Ivire. Producere.

ecloziúne s.f. **I** (*bot.*) **1** crăpare, crăpat[1], deschidere, desfacere, despicare, plesnire. *Ecloziunea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.* **2** înflorire. *La începutul verii se produce ecloziunea trandafirilor.* **II** fig. (*rar*) v. Apariție. Ivire. Producere.

eclúză s.f. **1** (*hidrotehn.*) baraj, stăvilar, zăgaz, ‹reg.› iezătură, iezidură, năsadă, opritoare, opust, puritoare, răcăstău. *Ecluzele sunt foarte importante în timpul inundațiilor.* **2** (*nav.; şi* ***ecluză de salvare***) campană. *Ecluza servește la menținerea presiunii în interiorul chesonului.*

ecluziér s.m. (*hidrotehn.*) ecluzist. *Ecluzierul lucrează la o ecluză.*

ecluzíst s.m. (*hidrotehn.*) ecluzier.

ecmnétic, -ă adj. (*med.; despre oameni*) ecmnezic.

ecmnézic, -ă adj. (*med.; despre oameni*) ecmnetic. *O persoană ecmnezică uită evenimentele recente şi transpune în prezent fapte anterioare.*

ecochinezíe s.f. (*med.*) ecopraxie. *Un bolnav de ecochinezie imită fidel gesturile, atitudinile şi mişcările persoanelor din jur.*

ecofílm s.n. (*cinemat.*) film ecologic. *Acest ecofilm are ca subiect salvarea faunei marine, amenințată de deversările repetate de substanțe toxice.*

ecografíe s.f. (*med., med. vet.*) ecotomografie, ultrasonografie, ultrasonoscopie. *Prin ecografie se explorează un organ sau o regiune din organism cu ajutorul ultrasunetelor.*

ecológ, -ă s.m., s.f. ecologist. *Ecologul este specialistul în ecologie.*

ecológic, -ă adj. (*mai ales despre produse alimentare*) bio. *Alimentele ecologice sunt mai scumpe decât cele obişnuite.*

ecologíe s.f. (*biol.*) **1** bionomie. *Ecologia se ocupă cu studiul interacțiunii dintre organisme şi mediul lor de viață.* **2** ***ecologie agrară*** = agroecologie. *Ecologia agrară studiază influența factorilor de mediu abiotici asupra creşterii şi productivității plantelor de cultură.*

ecologíst, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ecolog. **2** s.m. (*la pl.* ***ecologişti***; *polit.*) verzi (v. *verde*). *Ecologiştii au organizat o acțiune de protest împotriva poluării mediului.*

econdróm s.n. (*med.*) econdroză. *Econdromul se formează la nivelul articulațiilor, prin proliferarea țesutului cartilaginos.*

econdrózá s.f. (*med.*) econdrom.

económ, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) adunător, păstrător, strângător, ‹pop.› cruțător, ‹înv. şi reg.› **scump**, ‹**reg.**› ninirâzât, păstrielnic, sclipuit[1], şporoş, ‹fig.› strâns[2]. *Toată viața a fost un om chibzuit şi econom.* **2** (*peior.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **II** s.m., s.f. **1** (*bis.*) ‹înv. şi reg.› dichiu, ‹reg.› dician[1]. *Economul este însărcinat cu administrarea veniturilor unei instituții bisericeşti.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Gospodar. **3** (*în trecut; înv.*) v. Administrator. Intendent. **III** adj. fig. (*despre oameni*) **1** ‹fig.› avar. *Este econom cu vorbele.* **2** (*fam.*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echi-

librat. Înfrânat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2]. Tacticos.

económic, -ă adj. **1** ‹rar› economistic, ‹înv.› economiesc. *În ultimul timp a avut loc o creștere economică în țară.* **2** economicos, ieftin, rentabil, ‹înv.› economiesc. *A inventat un procedeu economic de încălzire a locuințelor.*

economicitáte s.f. rentabilitate. *Trebuie ca proiectele propuse spre a fi aprobate să se caracterizeze prin economicitate.*

economicós, -oásă adj. **1** economic, ieftin, rentabil, ‹înv.› economiesc. **2** spornic. *Pentru a nu face cheltuieli mari, le dă zilierilor mâncare economicoasă, deosebit de sățioasă, care nu se consumă repede.*

economíe s.f. **I 1** agoniseală, agonisire, ‹rar› agonisință, ‹pop.› agonisită (v. *agonisit*), chiverniseală, cruțare, pricopseală, ‹reg.› prițipeală, răgăduială[1], stăceală, zoroboc, ‹înv.› dobândă, strânsoare, strânsură, ‹fig.; înv.› sudoare, ‹arg.› sarsana. *Le-au dat copiilor toată economia lor de o viață.* **2** depozit, rezervă, stoc, ‹înv.› rezervație. *A făcut economie de alimente și a supraviețuit până a fost descoperit de salvamontiști.* **3** chibzuială, cumpătare, măsură. *Nu înseamnă că sunt zgârciți dacă le place economia.* **4 *economie ascunsă*** = economie paralelă, economie subterană. *Economia ascunsă nu poate fi total controlată;* ***economie mondială*** = cosmoeconomie, mondoeconomie; ***economie națională*** = ‹înv.› economie generală. *Economia națională a ieșit din criză;* ***economie paralelă*** = economie ascunsă, economie subterană; ***economie subterană*** = economie ascunsă, economie paralelă; *(înv.)* ***economie generală*** v. Economie națională. **5 *economie agrară*** = agronomie, ‹înv.› economia câmpului, economie de câmp, economie rurală. *Economia agrară cuprinde totalitatea cunoștințelor teoretice și practice referitoare la producția agricolă; (art.)* ***economia stupilor*** = apicultură. *Economia stupilor are o veche tradiție; (înv.)* ***economie de câmp*** = ***economie rurală*** = *(art.)* ***economia câmpului*** v. Agronomie. Economie agrară. **6** *(înv.)* v. Casă[1]. Gospodărie. **7** *(înv.)* v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **II** alcătuire, compoziție, construcție, organizare, organizație, structură, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Economia și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.*

economiésc, -eáscă adj. *(înv.)* **1** v. Economic. **2** v. Economic. Economicos. Ieftin. Rentabil.

economisí vb. IV. tr. **1** *(compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.)* a acumula, a aduna, a agonisi, a cumula, a face, a strânge, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prițipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să economisească o avere imensă.* **2** *(înv.; compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.)* v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține. **3** *(econ., fin.; înv.; compl. indică oameni)* v. Finanța. Stipendia. Subvenționa.

economisíre s.f. acumulare, adunare, agonisire, strângere, ‹pop.› cruțare, ‹înv. și reg.› surzuială, surzuire, ‹reg.› șpăruială. *Economisirea acestei averi imense s-a făcut doar în câțiva ani.*

economisít, -ă adj. *(despre bunuri materiale, averi, bogății etc.)* acumulat, adunat[2], agonisit, cumulat, strâns[2]. *Capitalul economisit este depus în bancă.*

economístic, -ă adj. *(rar)* v. Economic.

economizá vb. I. tr. *(rar; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.)* v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

economizatór s.n. *(tehn.)* economizor.

economizór s.n. *(tehn.)* economizator. *Economizorul este folosit pentru încălzirea apei înainte de a o introduce în sistemul de fierbere al cazanului de abur.*

ecopedologíe s.f. *(pedol.)* edafologie. *Ecopedologia se ocupă cu studiul compoziției solului și al influenței lui asupra organismelor.*

ecopraxíe s.f. *(med.)* ecochinezie.

ecornáj s.n. aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Ecornajul casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.*

ecorșá vb. I. tr. *(compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor)* a ecarisa, a jupui, ‹rar› a pieli, ‹pop.› a beli, ‹înv. și reg.› a despuia, ‹reg.› a mezdri, a pieleji.

ecosistém s.n. *(biol.)* **1** biogeocenoză. *Biocenoza, solul, apa și aerul se condiționează reciproc în cadrul ecosistemului.* **2 *ecosistem agricol*** = agrosistem.

ecosóndă s.f. *(tehn.)* eholot. *Ecosonda este folosită în ecolocație.*

ecotíp s.n. *(biol.)* rasă ecologică (v. *rasă*[1]). *Ecotipul reprezintă un grup de indivizi din aceeași specie adaptat din punct de vedere genetic la condițiile particulare de mediu.*

ecotomografíe s.f. *(med., med. vet.)* ecografie, ultrasonografie, ultrasonoscopie. *Prin ecotomografie se explorează un organ sau o regiune din organism cu ajutorul ultrasunetelor.*

ecóu s.n. **I** răsunet, vuiet, vuire, ‹pop.› hăuit, sunet, ‹reg.› sun. *Stâncile răspundeau cu sute de ecouri.* **II** fig. **1** interes, ‹fig.› răsunet, rezonanță, ‹fig.; înv.› răsunat, sunet. *Articolele politice ale lui Eminescu au ecou și astăzi.* **2** vâlvă, ‹fig.› răsunet, vuiet. *Descoperirea făcută a produs un adevărat ecou în lumea medicală.* **3** aducere-aminte, amintire, evocare, suvenir, ‹fig.› reconstituire, ‹fig.; rar› reconstrucție. *Ecoul întâmplărilor petrecute în copilărie o predispune la visare.*

ecpaiá s.f. *(înv.)* **1** v. Alai. Cortegiu. Suită. **2** *(deprec. sau peior.)* v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.

ecrán s.n. **1** *(cinemat.; și* ***ecran cinematografic****)* marele ecran (v. *mare*[1]). *Pe ecranele cinematografice se proiectează filme.* **2** *(cinemat.; și* ***ecran cinematografic****)* cinematografie, marele ecran (v. *mare*). *Este o tânără speranță a ecranului românesc.* **3** *(la televizor)* ‹fam.; glum.› sticlă. *Când o anumită vedetă apare pe ecran, schimbă canalul.* **4** pânză. *Elevii urmăresc pe o pânză imaginile unor diapozitive.* **5 *ecran actinic*** = ecran fosforescent, ecran luminescent; ***ecran fosforescent*** = ecran actinic, ecran luminescent; ***ecran luminescent*** = ecran actinic, ecran fosforescent. *Ecranul luminescent este folosit în tuburile catodice, în instalațiile de raze X etc.* **6** *(hidrol.; la baraje sau diguri)* ***ecran de etanșare*** = mască. *Ecranul de etanșare împiedică trecerea apelor de infiltrație.* **7** *(arg.)* v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.

ecranizáre s.f. *(cinemat.)* adaptare cinematografică. *Ecranizările romanelor lui L. Rebreanu sunt mult apreciate de public.*

ecrasá vb. I. tr. **I** *(compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.)* a strivi, a turti, a zdrobi, ‹pop. și fam.› a stâlci, ‹pop.› a pătuli, a stropși, a zdruci, a zobi, ‹înv. și reg.› a struci, ‹reg.› a năsădi, a stârci, a struji, a zdroși, a zdrumica, ‹înv.› a strucina, a zdruncina. *A ecrasat cutia de carton cu pumnul. Mașina a intrat pe câmp și a ecrasat tot lanul de porumb.* **II** fig. *(livr.; compl. indică oameni)* **1** *(despre necazuri, griji etc.)* v. Apăsa. Copleși. Covârși. Cuprinde. Doborî. Împovăra. Încărca. Încolți. Învălui. Lua. Năpădi. Nimici. Răpune. Răzbi. Umple. **2** v. Înjosi. Umili.

ecrín, -ă adj. *(anat.; despre glande)* exocrin. *Glandele ecrine elimină produsul lor fără a modifica structura celulelor.*

ecritúră s.f. *(fran.)* v. Scriere. Scriitură. Scris[1].

ecru [e'kry] adj. invar., s.n. *(despre materiale, obiecte de îmbrăcăminte etc.)* bej-deschis. *La petrecere a purtat o rochie ecru.*

ecruisáj s.n. *(tehn.)* ecruisare. *Prin ecruisaj se modifică proprietățile unui metal sau ale unui aliaj în urma unui proces de deformare plastică.*

ecruisáre s.f. *(tehn.)* ecruisaj.

ectoblást s.n. *(biol.; la vertebrate)* ectoderm, exoderm. *Ectoblastul este foița superficială a embrionului tridermic.*

ectoblástic, -ă adj. *(biol.)* ectodermic.

ectodérm s.n. **1** *(biol.; la vertebrate)* ectoblast, exoderm. **2** *(embriol.)* ***ectoderm neural*** = neuroblast. *Ectodermul neural este o celulă nervoasă embrionară.*

ectodérmic, -ă adj. *(biol.)* ectoblastic.

ectopíe s.f. *(med.)* **1** heterotopie. *Ectopia reprezintă poziția anormală congenitală a unui organ.* **2 *ectopie pupilară*** = corectopie. *Ectopia pupilară este modificarea congenitală sau dobândită a poziției pupilei.*

ectoparazít s.n. *(biol.)* ectozoar. *Ectoparazitul trăiește ca parazit pe suprafața corpului omului sau al animalelor.*

ectoplásmă s.f. **1** *(biol.)* hialoplasmă. *Ectoplasma reprezintă zona periferică a citoplasmei celulei.* **2** *(în spiritism)* teleplasmă. *Ecto-*

plasma este o substanță spirituală pe care o emană un medium în timpul transei.
ectozoár s.n. (*biol.*) ectoparazit.
ectrogén, -ă adj. (*despre substanțe*) teratogen. *Substanțele ectrogene provoacă malformații.*
ecuanimitáte s.f. (*livr.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă.
ecuatór s.n. (*geogr.*) **1** (*și* ***ecuator geografic, ecuator pământesc, ecuator terestru***) ‹înv.› emisferă, isimerie, linie. *Ecuatorul geografic reprezintă cercul de referință al latitudinii terestre.* **2** zonă ecuatorială. *Ecuatorul se întinde până la circa 10° latitudine nordică și sudică de ecuatorul geografic.*
ecuatoriál, -ă adj., s.n. **1** adj. (*geogr.*) ‹înv.› echinocțial. *Pădurile ecuatoriale sunt greu de străbătut.* **2** s.n. (*astron.*) ‹înv.› mașină paralactică. *Ecuatorialul are un mecanism care îi permite rotația în jurul unei axe perpendiculare pe planul ecuatorului, în scopul urmăririi unui astru.*
ecuáție s.f. fig. **1** calcul, plan, proiect, socoteală. *Prezența unui număr așa mare de persoane la ceremonie nu a intrat în ecuația inițială.* **2** plan, schemă. *Este vorba de o ecuație politică greu de rezolvat.*
ecuménic, -ă adj. **1** (*relig.*) ‹înv.› sobornic, sobornicesc. *Mișcarea ecumenică urmărește unificarea tuturor bisericilor creștine, respectându-se autonomia lor.* **2** (*rar*) v. General[2]. Universal.
ecumenicitáte s.f. (*rar*) v. Generalitate. Universalitate.
ecusón s.n. **1** (*med. vet.; în special la bovine*) oglinda laptelui (v. *oglindă*), oglinda ugerului (v. *oglindă*). *În zona ecusonului sensul firelor de păr este îndreptat de obicei în sus.* **2** (*herald.; rar*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă.
ecvéstru, -ă adj. (*despre statui*) călare. *Sculptorul a realizat o statuie ecvestră a lui Ștefan cel Mare.*
eczemátic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) eczematos.
eczematós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med.*) eczematic. *Bolnavii eczematoși pot utiliza unguente eficiente. Eczematoșii sunt tratați de către dermatologi.*
eczémă s.f. (*med.*) **1** pecingine, ‹reg.› momiță. *Eczema este caracterizată prin erupții, abcese, leziuni, adesea însoțite de mâncărimi.* **2** ***eczemă atopică*** = ***eczemă constituțională*** = dermatită atopică, prurigo Besnier. *Eczema atopică apare la vârstă fragedă, asociindu-se frecvent cu astmul bronșic;* ***eczemă seboreică*** = dermatită seboreică. *Eczema seboreică se caracterizează prin absența veziculelor;* ***eczemă vaccinală acută*** = pustuloză varioliformă acută. *Eczema vaccinală acută este o complicație gravă a unor dermatoze.*
edá vb. I. tr. (*tipogr.; latin.; înv.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) v. Edita. Imprima. Publica. Scoate. Tipări.
edáce adj. (*livr.; despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.
edafologíe s.f. (*pedol.*) ecopedologie. *Edafologia se ocupă cu studiul compoziției solului și al influenței lui asupra organismelor.*
éddic, -ă adj. (*livr.*) v. Scandinav. Scandinavic.
edeclíu s.m. (*în Ev. Med.*) orta-cușac. *Edeclii erau slujitori de rang inferior la curtea domnească.*
edelváis s.m. (*bot.; rar*) v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*).
edemátic, -ă adj. (*med., med. vet.*) edematos, edematiat. *Plămânul edematic are plasmă sangvină în alveole.*
edematós, -oásă adj. (*med., med. vet.*) edematic, edematiat.
edemațiát, -ă adj. (*med., med. vet.*) edematic, edematos.
edén s.n. (*relig.; în Biblie*) cer[2], împărăția cerului (v. *împărăție*), împărăția cerurilor (v. *împărăție*), paradis, patria cerească (v. *patrie*), patria obștească (v. *patrie*), rai[1], ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinților au ajuns în eden.*
edénic, -ă adj. fig. minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este edenică.*
edentá vb. I. tr. (*compl. indică dinții unei perii de sârmă, ai unei roți dințate etc.*) a rupe, a scoate, a smulge. *A edentat peria după ce a frecat dușumeaua.*
edentál s.n. (*zool.*) edentat.
edentát s.n. (*zool.*) edental. *Edentatele sunt mamifere fără dinți sau cu dinți atrofiați.*
edícție s.f. (*înv.*) v. Ordonanță.
edícul s.n. (*constr.*) cerdac, chioșc, foișor, pavilion, pălimar, ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un edicul acoperit cu viță-de-vie.*
edifiá vb. I. (*înv.*) **1** tr., refl. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) v. Clarifica. Dumiri. Edifica. Lămuri. Limpezi. **2** tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi.
edifiánt, -ă adj. **1** (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) clarificator, edificator, explicativ, ilustrator, lămuritor, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos.
edifiatóriu, -ie adj. (*înv.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.
edifică vb. I. **1** refl., tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a (se) clarifica, a (se) dumiri, a (se) lămuri, a (se) limpezi, ‹pop. și fam.› a desluși, ‹reg.› desșumeni, ‹înv.› a (se) edifia, ‹fig.› a (se) lumina. *S-a edificat în privința lui după ce a primit ultima scrisoare de la el. Edificându-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. De multe ori un artist edifică publicul asupra valorii dramaturgului.* **2** refl. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; despre oameni*) a se clarifica, a se convinge, a se încredința, a se lămuri, a se limpezi, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a edificat asupra paternității lui.* **3** tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a eleva, a face, a înălța, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au edificat o nouă biserică în oraș.*
edificáre s.f. **1** clarificare, dumirire, lămurire, ‹astăzi rar› edificație, ‹fig.; înv.› luminare. *Edificarea în privința lui s-a produs după ce a primit ultima scrisoare de la el.* **2** clădire, construcție, construire, durare, înălțare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidătură. *Au început edificarea unei noi biserici.*
edificát, -ă adj. (*despre oameni*) clarificat, dumirit, lămurit, ‹fig.› luminat[2]. *Edificat, a întrerupt orice legătură cu el.*
edificatív, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Clarificator. Edifiant. Edificator. Explicativ. Ilustrator. Lămuritor. **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.
edificátor, -oáre adj. **1** (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) clarificator, edifiant, explicativ, ilustrator, lămuritor, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. *Citatele date sunt exemple edificatoare pentru această regulă gramaticală.* **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost edificatoare.*
edificáție s.f. (*astăzi rar*) **1** v. Clarificare. Dumirire. Edificare. Lămurire. **2** v. Clădire. Construcție. Construire. Durare. Edificare. Înălțare. Ridicare. Zidire. Zidit.
edilitár, -ă adj. urbanistic. *În ultimul timp s-au efectuat multe lucrări edilitare.*
edít, -ă adj. (*despre cărți, reviste, desene, documente etc.*) apărut, editat, imprimat[2], publicat, tipărit[2], ‹înv. și reg.› tiparnic, ‹reg.› trucuit.
editá vb. I. (*tipogr.*) **1** tr. (*compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) a imprima, a publica, a scoate, a tipări, ‹rar› a lansa, ‹înv.› a publicui, a scrie, a stampa, ‹latin.; înv.› a eda. *A editat un nou roman de aventuri.* **2** refl. (*despre cărți, publicații etc.*) a apărea, a ieși, a se publica, a se tipări, ‹înv.› a se

publicarisi. *Cartea s-a editat în condiții grafice excelente.*

editáre s.f. **1** (*tipogr.*) imprimare, imprimat[1], publicare, scoatere, tipărire, tipărit[1], tragere, ‹înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie. *Este necesară editarea unor cărți cu ilustrații.* **2** (*inform.*) ***editare asistată de calculator*** = editare electronică; ***editare electronică*** = editare asistată de calculator. *Editarea asistată de calculator este un mod eficient de producere a unor cărți.*

edităt, -ă adj. (*despre cărți, reviste, desene, documente etc.*) apărut, edit, imprimat[2], publicat, tipărit[2], ‹înv. și reg.› tiparnic, ‹reg.› trucuit. *Ultimul său roman de aventuri editat este senzațional.*

editór, -oáre s.m., s.f. ‹înv.› librar. *A primit cadou, din partea editorilor, opera completă a dramaturgului.*

editoriál s.n. (*jurnal.*) articol de fond. *Cunoscutul ziarist scrie editorialul într-un ziar de mare tiraj.*

editúră s.f. **1** casă de editură (v. *casă*[1]), ‹rar› papetărie. *Universitatea are o editură proprie.* **2** (*tipogr.; înv.*) v. Editare. Imprimare. Imprimat[1]. Publicare. Scoatere. Tipărire. Tipărit[1]. Tragere.

ediție s.f. **1** ‹înv.› tipărire. *După un an, s-a publicat ediția a doua a dicționarului.* **2** versiune. *Nu a găsit citatul, deoarece a utilizat o altă ediție a prozei scriitorului.* **3** (*jurnal.; rar*) v. Cotidian. Gazetă. Jurnal. Ziar.

educá vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales copii și tineri*) a crește, a forma, ‹înv.› a educălui, a pedepsi. *Și-a educat copiii în spiritul dreptății.* **2** (*cu determ. introduse prin prep. „cu", „prin"*) a deprinde, a obișnui, ‹fig.› a lumina. *A educat gustul publicului cu creații artistice de mare valoare.*

educábil, -ă adj. (*despre copii, tineret sau, p. ext., despre oameni, colectivități umane*) educațional. *Societatea este educabilă prin excelență.*

educáre s.f. creștere, cultivare, educație, formare, ‹înv.› pedeapsă. *Educarea copiilor în spiritul dreptății a fost benefică pentru ei.*

educát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** citit[2], cult[2], cultivat, deștept, instruit, învățat[2], școlit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2], ‹fig.› crescut[2]. *Are pretenția că este un om educat.* **2** format[2], instruit, învățat[2], pregătit[2], școlit. *Este un lingvist educat la școala germană.*

educatív, -ă adj. **1** (*pedag.*) educațional. *Încă sunt necesare reforme în procesul educativ. În cazul unor elevi trebuie luate măsuri educative severe.* **2** (*pedag.*) pedagogic. *Folosește o metodă de predare care corespunde cerințelor educative din școală.* **3** instructiv, moralizator, ‹rar› educator, ‹înv.› învățător. *Arta are o finalitate educativă. Fabulele au un conținut educativ.*

educatór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*pedag.*) pedagog. *Un învățător bun are vocație de educator.* **2** adj. (*rar*) v. Educativ. Instructiv. Moralizator.

educáție s.f. **I 1** (*pedag.*) instrucție, învățământ, învățătură, ‹astăzi rar› instrucțiune, ‹înv.› învățătorie, pedeapsă. *Sunt necesare reforme profunde în procesul de educație.* **2** (*pedag.*) ***educație mixtă*** = coeducație. *Educația băieților la un loc cu fetele se face în școli mixte.* **3** creștere, cultivare, educare, formare, ‹înv.› pedeapsă. *Educația copiilor în spiritul dreptății a fost benefică.* **4** ***educație fizică*** = cultură fizică, gimnastică (v. *gimnastic*). *Educația fizică are ca scop dezvoltarea armonioasă a corpului uman.* **II** dresaj, dresare, dresură. *Cu metode științifice a obținut rezultate foarte bune în educația câinilor.*

educațiónal, -ă adj. **1** (*pedag.*) educativ. **2** (*despre copii, tineret sau, p. ext., despre oameni, colectivități umane*) educabil.

educălui vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică mai ales copii și tineri*) v. Crește. Educa. Forma.

edulcorá vb. I. tr. **1** (*compl. indică băuturi, medicamente etc.*) a îndulci. *Și-a edulcorat cafeaua cu zaharină.* **2** fig. (*compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a diminua, a înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost edulcorat cu talent diplomatic.*

edulcoráre s.f. edulcorație, îndulcire, îndulcit. *Folosește zaharină pentru edulcorarea cafelei.*

edulcorát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „amar"; despre alimente, mâncăruri, băuturi*) dulce, ‹reg.› licăit[2]. *Preferă cafeaua edulcorată. Îi plac sosurile edulcorate. Mănâncă prăjituri foarte edulcorate. Lichiorurile sunt edulcorate.* **2** fig. (*despre neînțelegeri, conflicte etc.*) aplanat[2], atenuat, diminuat, ‹fig.› dezamorsat, estompat. *Coriflictul edulcorat a adus mai multă liniște în casă.*

edulcorátie s.f. edulcorare, îndulcire, îndulcit.

efasá vb. I. tr. (*rar; compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) v. Anula. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Rade. Radia[2]. Scoate. Suprima. Șterge. Tăia.

eféb s.m. (*livr.*) v. Adolescent. Copil[1]. Flăcău. Tânăr.

eféct s.n. **I 1** consecință, repercusiune, rezultat, urmare, ‹înv.› urmat, urmă, urmuire, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la efectele faptelor sale.* **2** acțiune, influență[1], înrâurire, rezultat, ‹înv.› lucrare. *Ce efect are ploaia asupra scoarței terestre?* **3** (*fiz.*) ***efect fotoconductiv*** = fotoconductibilitate, fotoconductivitate, fotoconducție, fotorezistivitate. *Efectul fotoconductiv al semiconductoarelor se produce prin iluminarea suprafeței lor;* ***efect fotoelectric*** = fotoefect. *Efectul fotoelectric se produce în urma expunerii unor substanțe la acțiunea razelor luminoase;* ***efect microfonic*** = microfonie. *Efectul microfonic este o perturbație într-un sistem electroacustic din cauza vibrației mecanice nedorite a unor componente.* **4** (*adesea constr. cu vb. „a avea", a face", „a produce"; de obicei cu determ. care arată felul, intensitatea*) impresie. *Cuvintele elogioase au avut asupra lui un efect neașteptat. Apariția scriitorului la expoziția de carte a produs un efect deosebit.* **II** (*concr.*) **1** (*la pl.* ***efecte***; *milit.*) echipament. *Soldații au primit efecte noi pentru ceremonie.* **2** (*mai ales la pl.* ***efecte***; *fin.*) hârtie de valoare, ‹înv.› peceteluință. *Vrea să cumpere efecte pentru a plasa mai rentabil banii.* **3** (*la pl.* ***efecte***; *jur.*) avere mobilă, bunuri mobile (v. *bun*), ‹înv. și reg.› unelte (v. *unealtă*), ‹înv.› avere mișcătoare, bunuri mișcătoare (v. *bun*), bunuri mutătoare (v. *bun*), mobiliare. *Efectele pot fi transportate dintr-un loc în altul.*

efectív, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** adevărat, real. *Deschiderea efectivă a stagiunii va fi peste o săptămână.* **2** incontestabil, indiscutabil, real, ‹înv.› actual. *Prin activitatea sa a adus servicii efective acțiunii caritabile inițiate.* **3** bun, eficace, eficient, pozitiv. *Medicația recomandată a dat rezultate efective.* **II** adv. (*modal*) **1** realmente. *Și-a amintit de tot ce se întâmplase și a făcut efectiv o criză de nervi.* **2** adevărat, cert, chiar, serios, sigur. *Efectiv, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.* **III** s.n. disponibil, ‹înv.› putere. *Compania a pierdut mai mult de jumătate din efectiv.*

efectuá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a executa, a face, a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹rar› a antretui, ‹înv. și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a efectuat tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a duce[2], a executa, a face, a îndeplini, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o efectuăm este de durată.* **3** (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a executa, a face, a practica[2]. *Dacă o intervenție chirurgicală este efectuată la timp, poate fi salvatoare.* **4** a face, a opera. *Înainte de publicare a efectuat unele modificări în textul studiului. A efectuat în calculator noua împărțire pe capitole a lucrării.* **5** (*compl. indică studii, cercetări etc.*) a face, a întreprinde, ‹fran.; înv.› a tenta. *Pentru a descoperi adevărul, a efectuat cercetări minuțioase.* **6** (*compl. indică serviciul militar*) a executa, a face, a îndeplini, a presta, a-și satisface. *A efectuat serviciul militar pentru o carieră în armată.* **II** (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a executa, a face, a făuri, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a efectuat statuia ecvestră a domnitorului.*

efectuáre s.f. **1** executare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru efectuarea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** desfășurare, executare, îndeplinire, prestare, prestație, ‹înv.› desfășurământ. *Efectuarea acestei activități cere un efort deosebit.* **3** executare, îndeplinire, prestare. *Cu ani în urmă, efectuarea serviciului militar era obligatorie.*

efelídă s.f. lentigo, nev melanic, nev pigmentar, pistrui, ‹rar› pistruială, ‹reg.› nună, pestrițătură, pistriciune, strelici, ‹înv.› linteciune, lintiță, nunea, stea. *Efelidele sunt mici pete rotunde pe piele, care apar în urma unei pigmentări anormale.*

efemeiá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică bărbați*) v. Demasculiniza. Deviriliza. Efemina.
efemeiát adj. (*înv.; despre bărbați*) v. Demasculinizat. Devirilizat. Efeminat.
efemér, -ă adj., s.f. **I** adj. (*în opoz. cu durabil", „etern"*) pasager, pieritor, schimbător, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt efemere. Între cele două culturi a fost o efemeră lipsă de contact. Supărarea ei a fost efemeră.* **II** s.f. (*entom.*) **1** *Ephemerida*; efemeridă[1], ‹reg.› vetrice. **2** *Ephemera vulgata*; răsură[1], ‹reg.› rusalie, țânțar-de-apă.
efeméră s.f. (*înv.*) v. Calendar.
efemerídă[1] s.f. (*entom.*) *Ephemerida*; efemeră (v. *efemer*), ‹reg.› vetrice.
efemerídă[2] s.f. (*înv.*) v. Calendar.
efemerítate s.f. (*în opoz. cu „durabilitate"*) vremelnicie, ‹livr.› tranziență, ‹fig.› fragilitate. *Existența omului pe pământ se caracterizează prin efemeritate.*
efemerotécă s.f. hemerotecă. *Efemeroteca bibliotecii academice are un număr impresionant de ziare și reviste.*
efeminá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică bărbați*) a (se) demasculiniza, a (se) deviriliza, ‹înv.› a (se) efemeia, ‹fig.› a (se) înmuia, a (se) moleși.
efeminăre s.f. demasculinizare, devirilizare, efeminație. *Efeminarea este starea acelor bărbați care au aspect sau caractere feminine.*
efeminát adj. (*despre bărbați*) demasculinizat, devirilizat, ‹înv.› efemeiat, levente, ‹fig.› molatic. *Bărbații efeminați au aspect sau caractere feminine.*
efeminație s.f. demasculinizare, devirilizare, efeminare.
efervescént, -ă adj. fig. **1** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, critic, frământat[2], greu, tulbure, zbuciumat. *Părinții au trăit în vremuri efervescente.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs efervescent.*
efervescență s.f. fig. **1** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de efervescență interioară din cauza neajunsurilor vieții.* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca efervescență în suflet.*
efeseán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› efeseianin. *Efeseenii locuiau în orașul antic Efes.* **2** adj. ‹înv.› efeseiesc. *Populația efeseană venera pe zeița Artemis.*
efeseianín, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Efesean.
efeseiésc, -iáscă adj. (*înv.*) v. Efesean.
eficáce adj. invar. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai eficace tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** bun, eficient, folositor, funcțional, operant, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt eficace. Trebuie găsită o metodă eficace pentru stoparea infracționalității.* **3** bun, efectiv, eficient, pozitiv. *Medicația recomandată a dat rezultate eficace.* **4** (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) bun, drastic, eficient, energic, puternic, ‹înv.› drastiric, drastiriu, eroic. *I s-a administrat un medicament eficace pentru ca vindecarea să fie rapidă.* **5** (*despre mijloace, remedii etc.*) cert, eficient, sigur. *Metoda neconvențională folosită este un remediu eficace împotriva spondilozei.*
eficacitáte s.f. **1** eficiență, folos, funcționalitate, operativitate, productivitate, randament, valoare. *Eficacitatea acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obținute de fabrică.* **2** eficiență, productivitate, ‹înv.› productibilitate. *S-a impus un regim ecologic care să asigure eficacitatea forestieră.* **3** putere, valoare, valoare energetică, valoare nutritivă. *Sportivii trebuie să consume alimente cu o mare eficacitate nutritivă, care să satisfacă necesitățile energetice ale organismului.* **4** putere. *Eficacitatea germinației semințelor este mare în condiții speciale.* **5** eficiență, ‹arg.› șvung. *Și-a dovedit încă o dată eficacitatea de atacant, înscriind două goluri.*
eficiént, -á adj. **1** bun, eficace, folositor, funcțional, operant, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. **2** bun, efectiv, eficace, pozitiv. **3** (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) bun, drastic, eficace, energic, puternic, ‹înv.› drastiric, drastiriu, eroic. **4** (*despre mijloace, remedii etc.*) cert, eficace, sigur.
eficientizá vb. I. tr. (*econ.*) a rentabiliza. *S-au luat măsuri pentru a eficientiza producția.*
eficientizáre s.f. (*econ.*) rentabilizare. *S-au luat măsuri pentru eficientizarea producției.*
eficiénță s.f. **1** eficacitate, folos, funcționalitate, operativitate, productivitate, randament, valoare. **2** eficacitate, productivitate, ‹înv.› productibilitate. **3** eficacitate, ‹arg.› șvung.
efígie s.f. chip, ‹reg.› tabă, ‹înv.› tip. *Pe medalie este efigia împăratului Napoleon.*
efilá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) a (se) subția, ‹reg.› a (se) subțira, ‹înv.› a dezgroșa. *A efilat la strung piesa de metal. Unul din capetele pipetei se efilează în timpul prelucrării.* **2** tr. (*compl. indică șuvițe de păr*) a fila. *Coafeza îi efilează numai vârfurile șuvițelor.*
efilát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) subțiat, ‹înv.› dezgroșat. *Prin capătul efilat al pipetei curg picăturile.* **2** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) subțire, ‹înv.› subtil. *Într-un șfesnic ard două lumânări efilate. Firul tors este deosebit de efilat.* **3** (*în opoz. cu „gros"; despre părți ale corpului ființelor, în special despre talie*) îngust, mic, subțire. *Rochia îi evidențiază talia efilată.*
eflorescént, -ă adj. fig. (*despre oameni, așezări omenești, state, civilizație, despre situația materială a oamenilor etc.*) înfloritor, prosper, ‹fig.; înv.› înflorit. *Cultura se afla într-o stare eflorescentă.*
eflorescéntă s.f. **I 1** (*bot.*) inflorescență, ‹rar› moțișor, ‹reg.› moț[1], vârf. *Papura are eflorescență cilindrică.* **2** (*med.*) exantem. *Eflorescența apare în unele boli, ca rujeola sau scarlatina.* **II** fig. dezvoltare, prosperitate, ‹fig.› înflorire. *Numai o atmosferă de entuziasm poate face posibilă o eflorescență artistică.*
efluéntă s.f. **1** degajare, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Efluența de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **2** prelingere, scurgere, ‹rar› prelinsătură, scurs[1], scursoare, scursură. *Efluența substanței chimice din recipient s-a produs din cauză că acesta avea o mică fisură.*
efluviáție s.f. (*med.*) efluvioterapie.
efluvioterapíe s.f. (*med.*) efluviație. *Efluvioterapia este o aplicație terapeutică a efluviului electric, folosită contra durerilor și a unor leziuni ale pielii.*
eflúviu s.n. **1** emanație. *Florile din parc răspândeau efluvii plăcute.* **2** abur, exalare, exalație, miasmă, miros, parfum, ‹rar› abureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. *Tânăra lasă în urmă un efluviu pătrunzător de iasomie.*
éfor s.m. **1** (*în trecut, în Țările Rom.*) epitrop, ‹înv. și reg.› antist, ‹înv.› gociman. *Gh. Lazăr a fost primul efor al Instrucțiunii Publice.* **2** (*înv.*) v. Supraveghetor.
eforíe s.f. **1** (*în trecut, în Țările Rom.; de obicei urmat de determ. în gen.*) epitropie. *Eforia școlilor. Eforia spitalelor.* **2** (*adm., jur.; în trecut; înv.; și* ***eforia orașului***) v. Municipalitate. Municipiu.
efórt s.n. **1** cazmă, chin, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninț, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci*

binele cu cât mai puțin efort. **2** greutate, osteneală, trudă, ‹înv.› ostenitură. *După luni de zile, a reușit, cu efort, să-și termine casa.* **3** încercare, osteneală, sforțare, silință, străduință, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, efortul lui a fost de prisos.* **4** (*fiz.*) ***efort unitar*** = ‹impr.› tensiune. *Efortul unitar este efortul raportat la unitatea de arie a secțiunii pe care acționează.*

efractív, -ă adj. (*med.; despre tratamente și proceduri medicale*) invaziv. *Procedurile efractive se impun mai ales în cazul unor explorări cu scop diagnostic.*

efrenát, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent. **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

eftá s.f. (*turc.; înv.*) **1** v. Epistolă. Scrisoare. **2** v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

eftaxíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Orânduială. Ordine. Organizare. Rânduială. Regulă.

efulgénță s.f. (*livr.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

efulgurát, -ă adj. (*livr.; despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu.

efuziúne s.f. (*geol.*) erupție, erupție vulcanică, vulcanism, ‹rar› erupere, ‹înv.› explozie, explozie vulcanică, spargere. *Efuziunea este însoțită de explozii ritmice. Din lava scoasă, în timpul efuziunii, din interiorul pământului, se formează rocile vulcanice.*

efuzív, -ă adj. (*geol.; despre roci*) vulcanic. *Rocile efuzive se formează prin solidificarea lavei la suprafața scoarței terestre.*

efuzór s.n. (*tehn.*) ejector. *Prin efuzor sunt evacuate în atmosferă gazele de ardere, la ieșirea lor din reactor.*

egál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, oameni etc. ale căror însușiri, caracteristici etc. sunt puse în relație sau sunt comparate cu aceleași însușiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, oameni etc.*) deopotrivă, identic, similar, ‹rar› consimil. *Toate unghiurile sunt egale. Toți cetățenii trebuie să aibă drepturi egale.* **2** (*în opoz. cu „variabil"; despre parametri, valori, fenomene, stări, acțiuni, sentimente, oameni etc. ale căror însușiri, caracteristici, elemente etc. sunt comparate cu ele însele în diverse aspecte, situații*) constant, invariabil, neschimbat, uniform. *Temperatura gazului se menține la o valoare egală. A menținut o viteză egală de deplasare pe tot parcursul drumului. Își iubește copiii cu dragoste egală.* **3** (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o egală stare de frică.* **4** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) același, consecvent, constant, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este egal în respectarea angajamentelor făcute.* **II** s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a-și găsi"*) pereche, potrivă, seamă, seamăn, ‹reg.› pocaianie. *Este atât de frumoasă, încât nu are egal în lume.* **2** (*concr.*) semnul egal (v. *semn*). *După egal se scrie rezultatul ecuației.*

egală vb. I. **1** tr. a egaliza. *Frigul de munte nu poate egala gerul Bărăganului.* **2** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. compl. indir. introduse prin prep „la"*) a ajunge. *Neputând să te egaleze la învățătură, te invidiază.* **3** intr. (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică relația*) v. Echivala.

egaláre s.f. egalizare. *Se constată tendința de egalare a diferențelor de presiune dintre straturile atmosferei.*

egalát, -ă adj. uniformizat. *Salariile egalate au nemulțumit pe angajați.*

egalitáte s.f. **1** paritate. *Leul a ajuns la egalitate cu dolarul.* **2** uniformitate, uniformizare. *Se insistă, adesea, asupra egalității responsabilităților în viață.*

egalizá vb. I. tr. **1** a egala. **2** ‹fig.› a nivela, a uniformiza. *Nu se poate egaliza standardul de viață pentru toți oamenii.*

egalizáre s.f. **1** egalare. **2** (*ind. piel.*) fălțuire. *Grosimea pieilor tăbăcite este uniformizată pe toată întinderea lor prin egalizare.* **3** ‹fig.› nivelare, uniformizare. *Egalizarea standardului de viață este imposibilă.*

egalménte adv. (*modal; astăzi rar; urmat de determ. introduse prin prep. „ca"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

eghilét s.m. (*la anumite uniforme militare*) ‹rar› umeraș, ‹înv.› drăguleț, exelbant. *Ofițerul avea tunică cu eghileți.*

egídă s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub"*) oblăduire, ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut sub egida Academiei.*

egipteán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. egipteancă, ‹înv.› faraonean, misirliu. *Egiptenii, în scrierea lor curentă, nu foloseau vocale.* **2** adj. ‹rar› egipțiac, ‹înv.› egiptenesc, faraonesc, misir. *Piramidele egiptene nu au fost distruse de trecerea timpului.*

egipteáncă s.f. **1** egipteană (v. *egiptean*). **2** (*bot.*) *Allium fistulosum*; ceapă-de-iarnă, ceapă-lungă, ‹reg.› ai-turcesc, ceapă-cioreasă, cepușoară.

egiptenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Egiptean.

egipțiác, -ă adj. (*rar*) v. Egiptean.

eglendisí vb. IV. refl. (recipr.), tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli.

eglendisíre s.f. (*înv.*) v. Agrement. Amuzament. Distracție. Divertisment. Plăcere. Recreere.

eglengeá s.f. (*înv.*) v. Agrement. Amuzament. Distracție. Divertisment. Plăcere. Recreere.

eglógă s.f. (*lit.*) bucolică (v. *bucolic*), idilă. *Eglogele lui Vergiliu.*

egocéntric, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre oameni*) egocentrist. *Este o persoană egocentrică, privind totul prin prisma intereselor și sentimentelor proprii.* **2** s.n. egocentrism, egolatrie, egotism, ‹rar› dragoste de sine.

egocentrísm s.n. egocentric, egolatrie, egotism, ‹rar› dragoste de sine. *Individualismul excesiv poate conduce spre egocentrism.*

egocentríst, -ă adj. (*despre oameni*) egocentric.

egoísm s.n. (*în opoz. cu „altruism"*) individualism, ‹înv.› siniubire, ‹ieșit din uz› euism. *În sufletul fiecărui om există, recunoscut sau nu, un sâmbure de egoism.*

egoíst, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu altruist"*) **1** adj., s.m., s.f. individualist, meschin, ‹astăzi rar› iubitor de sine, ‹înv.› filavt, siniubitor. *Este un om ursuz, rece și egoist.* **2** adj. (*despre interese, sentimente, manifestări, fapte etc. ale oamenilor*) ‹înv.› egoistic. *Acțiunile sale au fost generoase, lipsite de orice interes egoist.*

egoístic, -ă adj. (*înv.; despre interese, sentimente, manifestări, fapte etc. ale oamenilor*) v. Egoist.

egolatríe s.f. egocentric, egocentrism, egotism, ‹rar› dragoste de sine.

egolátru, -ă adj., s.m., s.f. egotist, ‹rar› egotic. *Este o tânără egolatră, indiferentă la cei din jur.*

egótic, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Egolatru. Egotist.

egotísm s.n. egocentric, egocentrism, egolatrie, ‹rar› dragoste de sine.

egotíst, -ă adj., s.m., s.f. egolatru, ‹rar› egotic.

egrenáj s.n. (*ind. text.*) egrenare. *Fibrele de bumbac se separă de semințe prin egrenaj.*

egrenáre s.f. (*ind. text.*) egrenaj.

egresiúne s.f. (*rar*) v. Eliberare. Ieșire. Liberare. Scăpare.

egrétă s.f. (*ornit.*) **1** *Egretta alba*; erodiu-alb, erodiu-mare, stârc-alb, stârc-alb-mare, stârc-alb-nobil, stârc-bâtlan, ‹reg.› bâtlan-alb, bâtlan-cenușiu, ceapur-mare, erodiu-cu-conci, stârc-bălan. **2** (*rar*) v. Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*).

egúmen, -ă s.m., s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) egumeniță, stareț, superior, ‹înv. și reg.› proestos, staroste, ‹înv.› egumenie[2], năstavnic, proestoasă, prot[2]. *Călugărul este egumen la mănăstirea Sihla. Egumena de la mănăstirea Agapia a făcut Teologia.*

egumenésc, -eáscă adj. (*relig.*) egumenic.

egumení vb. IV. intr. (*relig.*) a stărețí. *Călugărul a egumenit la această mănăstire ani întregi.*

eguménic, -ă adj. (*relig.*) egumenesc. *Starețul stă în strana egumenică.*

egumeníe[1] s.f. (*relig.*) stărețíe. *Mitropolitul i-a dat egumenia mănăstirii Sihla.*

egumeníe[2] s.f. (*relig.; la ortodocși; înv.*) v. Egumenă (v. *egumenă*). Egumeniță. Stareță (v. *stareț*). Superioară (v. *superior*).

egumeníță s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) stareță (v. *stareț*), superioară (v. *superior*), ‹înv.› igumenie, proestoasă.

egutáj s.n. (*tehn.*) egutare. *Apa din cărbuni se înlătură prin egutaj.*
egutáre s.f. (*tehn.*) egutaj.
eh interj. **1** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, poftim!, ț!, uf!, ‹pop. și fam.› na! *Eh, ce mult s-a scumpit viața!* **2** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, aoleu!, ehei!, hei[1]!, o!, of!, vai!, ‹pop. și fam.› oi! *Eh, rău îmi pare că nu am ținut cont de sfaturile mamei!* **3** (*exprimă resemnare*) ei! *Eh, aceasta îmi este soarta! Pierd mereu.* **4** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție*) a[1]! e[2]!, ehei!, ti!, ț!, vai!, ‹fam.› phi!, uau! *Eh, ce splendidă ți-a reușit acuarela! Eh, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!*
ehéi interj. **1** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Ehei, om ca dumneata mai rar întâlnești! Ehei, ce bine îmi pare că ai reușit!* **2** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, aoleu!, eh!, hei[1]!, o!, of!, vai!, ‹pop. și fam.› oi! **3** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție*) a[1]!, e[2]!, eh!, ti!, ț!, vai!, ‹fam.› phi!, uau! **4** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, eh!, ei!, poftim!, ț!, uf!, ‹pop. și fam.› na! **5** (*exprimă indignare, revoltă*) a[1]!, o!, vai! *Ehei, ce necuviincios ai fost față de bătrân!* **6** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Ehei, ai venit deja! Ehei, iată vechiul nostru prieten!* **7** (*exclamație prin care se atrage atenția cuiva*) ei! *Ehei, vezi că ți-a căzut mănușa din buzunar!* **8** (*exclamație care lasă să se înțeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât crede cineva*) ei! *Ehei, nu-l cunoașteți voi pe bătrân!*
eholót s.n. (*tehn.*) ecosondă. *Eholotul este folosit în ecolocație.*
ehrlich 606 ['erlih] s.n. (*farm.; rar*) v. Arsfenamină 606. Salvarsan.
ei interj. **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! **2** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! **3** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, i[2]!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Ei, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - Ei! Nu mă mai întreba.* **4** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, eh!, ehei!, poftim!, ț!, uf!, ‹pop. și fam.› na! **5** (*exprimă resemnare*) eh! **6** (*exprimă îngrijorare, teamă*) e[2]! *Ei ! acum ce-i de făcut?* **7** (*exprimă nerăbdare*) hei[1]! *Ei, fetițo, hotărăște-te mai repede și cumpără!* **8** (*exprimă o chemare*) hei[1]! *Ei, Alexandru, vino repede până la mine!* **9** (*exclamație prin care se atrage atenția cuiva*) ehei! **10** (*exclamație care lasă să se înțeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât crede cineva*) ehei! **11** (*introduce o prop. interog.*) ‹fam.› hai? *Ei, ce zici, încheiem afacerea?* **12** (*exprimă o concesie*) vezi!, ‹pop.› apoi! *Ei, nu am ce face, trebuie să accept ce-mi ceri. Ei, fie cum zici tu!* **13** ia!, ‹reg.› ca! *Ei! Pleacă de aici! Ei! Mai deranjează și pe altcineva!*
ejaculá vb. I. intr. (*fiziol.; despre masculi*) ‹pop.› a se slobozi, ‹arg.› a pritoci, a stropi, a termina, a varia[2], ‹vulg.› a borî.
ejaculáre s.f. (*fiziol.*) ejaculație.
ejaculáție s.f. (*fiziol.*) ejaculare.
ejectá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) a evacua, a expulza. *A ejectat un jet de gaze printr-un tub.* **2** refl. (*despre piloți*) a se catapulta. *Pilotul s-a ejectat din cauză că avionul a luat foc.*
ejectábil, -ă adj. (*despre fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) evacuat, expulzat.
ejectáre s.f. ejecție, evacuare, expulzare. *Ejectarea jetului de gaze se face printr-un tub.*
ejectór s.n. (*tehn.*) **1** efuzor. *Prin ejector sunt evacuate în atmosferă gazele de ardere, la ieșirea lor din reactor.* **2 *ejector hidraulic*** = hidroejector.
ejécție s.f. ejectare, evacuare, expulzare.
el, ea pron. pers. pers. 3, s.m., s.f., s.n. **I** pron. pers. pers. 3 (*înlocuiește numele ființei sau obiectului despre care se vorbește*) dânsul, dânsa (v. *dânsul*), ‹înv.› însul, însa (v.*âns*), nusul, nusa (v. *nusul*). *El este profesor universitar. Ea este doctor în filologie.* **II 1** s.m. (*pop.*) v. Bărbat. Soț. **2** s.f. (*pop.*) v. Nevastă. Soție. **3** s.m. (*eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **4** s.n. (*anat.; la oameni; reg.; eufem.*) v. Dos. Fund. Șezut.
elaborá vb. I. **1** tr. (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a face, a întocmi, a realiza, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a elaborat o operă de valoare universală. Beethoven a elaborat simfonii nemuritoare.* **2** tr. (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a face, a formula, a încheia, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să elaboreze un raport de activitate.* **3** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să elaboreze o metodă tehnică nouă.* **4** tr. (*polit.; compl. indică legi, decrete, hotărâri, note etc.*) a da[2], a emite, a face, ‹înv.› a slobozi. *Guvernul a elaborat un nou pachet de legi.* **5** tr., refl. pas. (*tehn.; compl. sau sub. gram. indică metale, aliaje etc.*) a (se) pregăti, a (se) prelucra, a (se) prepara. *Oțelurile inoxidabile și anticorozive sunt elaborate în cuptoare electrice.* **6** tr. (*fiziol.; astăzi rar; despre organe, organisme etc.; compl. indică secreții, substanțe organice etc.*) v. Secreta. **7** tr. (*fiziol.; astăzi rar; despre organele digestive sau, p. ext., despre ființe; compl. indică alimente introduse în organism*) v. Digera. Mistui.
elaboráre s.f. **1** alcătuire, compunere, creare, întocmire, realizare, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Elaborarea unei opere științifice presupune multă trudă.* **2** alcătuire, compunere, concepere, formulare, întocmire, redactare. *Elaborarea rapoartelor de activitate se face la sfârșit de lună.* **3** concepere, creare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit elaborarea unei noi metode tehnice.* **4** (*tehn.*) prelucrare, prelucrat[1], preparare. *Elaborarea oțelurilor inoxidabile și anticorozive se face în cuptoare electrice.*
elaborát, -ă adj. (*polit.; despre legi, decrete, hotărâri, note etc.*) dat[2], emis. *Inițial, legea pensiilor elaborată a fost în favoarea pensionarilor.*
elaborație s.f. (*înv.*) **1** v. Alcătuire. Compunere. Creare. Elaborare. Întocmire. Realizare. Redactare. Scriere. Scris[1]. **2** (*fiziol.*) v. Secreție. **3** (*fiziol.*) v. Digerare. Digestie. Mistuire.
elagáj s.n. (*silv.*) elagare. *Elagajul este un fenomen natural de cădere a crengilor arborilor.*
elagare s.f. (*silv.*) elagaj.
elán s.n. **1** ardență, ardoare, avânt, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însufleție, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbățare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca elan în suflet.* **2** ardoare, avânt, impetuozitate, temperament, ‹rar› fugozitate, ‹pop. și fam.› suflet, ‹reg.› mau. *Neavându-se de mulți ani, se îmbrățișează cu elan.*
elansá vb. I. refl. (*rar*) **I 1** (*despre oameni*) v. Arunca. Avânta. Azvârli. Precipita. Repezi. Sări. Zvârli. **2** (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **3** (*despre oameni*) v. Avânta. Lansa. **II** fig. (*despre oameni*) v. Aspira. Aținti. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Ținti. Urmări. Visa. Viza[2].
elansát, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre pași, mers, mișcări*) v. Elastic. Elegant. Grațios. Mlădios. Mlădiu. Suplu. Zvelt. **2** fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Aprins[2]. Ardent. Arzător. Avântat. Dionisiac. Efervescent. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Fierbinte. Focos. Incandescent. Incendiar. Înaripat. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Învăpăiat. Pasionat.

elastán s.n. (*ind. text.*) lycra, spandex. *Elastanul se folosește la fabricarea unor obiecte de îmbrăcăminte: costume de baie, costume pentru scufundări, pantaloni de ciclism, ciorapi de damă, costume de balet sau de gimnastică etc.*

elástic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) flexibil, lax, mlădios, mlădiu, moale, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa elastică.* **2** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) subțiratic, subțire, suplu, zvelt, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› suletnic, șugar, șui[4], șuiet, tivilichiu, ‹înv.› levent, ‹turc.; înv.› ivilichiu. *Era înaltă, elastică și cu o ținută extrem de elegantă.* **3** (*despre pași, mers, mișcări*) elegant, grațios, mlădios, mlădiu, suplu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași elastici.* **4** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, adaptabil, ‹fig.› flexibil, maleabil, mlădios, suplu. *Fiind un om elastic, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.* **II** s.n. ‹pop. și fam.› gumă, gumilastic, ‹reg.› comilastru. *Purtau pălării de soare prinse cu elastic pe sub bărbie.*

elasticitáte s.f. **I 1** flexibilitate, mlădiere, suplețe, ‹rar› înmlădiere, ‹înv.› încovoiciune, vânj. *Ciupește corzile chitarei pentru a le încerca elasticitatea.* **2** grație, mlădiere, suplețe, zveltețe, ‹rar› înmlădiere. *Elasticitatea mersului tinerei încântă privirea.* **3** inflexiune, intonare, intonație, mlădiere, modulare, modulație, ton, tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are o elasticitate foarte plăcută.* **II** fig. ‹fig.› flexibilitate, mobilitate, suplețe. *O mare calitate umană este judecarea cu elasticitate a faptelor sau a acțiunilor.*

elaterid s.n. (*entom.*) *Elater segetum*; faur[1], purecul-dracului (v. *purec*).

eleát, -ă adj. **1** (*filos.; în Grecia antică*) eleatic. *Școala eleată a fost înființată în orașul grecesc Elea.* **2** (*livr.; despre fenomene, stări, procese etc.*) v. Constant. Egal. Imprescriptibil. Imuabil. Imutabil. Invariabil. Invariant. Nepreschimbat. Neschimbător. Permanent.

eleátic, -ă adj. **1** (*filos.; în Grecia antică*) eleat. **2** (*livr.; despre fenomene, stări, procese etc.*) v. Constant. Egal. Imprescriptibil. Imuabil. Imutabil. Invariabil. Invariant. Nepreschimbat. Neschimbător. Permanent.

elebór s.m. (*bot.*) *Helleborus purpurescens*; spânz, spânz-purpuriu, ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), bojoțel, boșuță, coada-popii (v. *coadă*), coaiele-popii (v. *coi*[1]), cucurig, iarba-nebunilor (v. *iarbă*), iarbă-stearpă, iarbă-strănutătoare, iarbă-șerpească, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), ouăle-popii (v. *ou*), păduchii-popii (v. *păduche*), poranici, spânjin.

electív, -ă adj. **1** (*despre forme de guvernământ, funcții, oameni etc.*) eligibil. *În unele state, coroana a fost întâi ereditară, apoi a devenit electivă.* **2** (*polit.*) electoral.

electorál, -ă adj. (*polit.*) electiv. *Înaintea alegerilor s-au făcut multe adunări electorale.*

electorát s.n. (*polit.*) alegători (v. *alegător*). *Electoratul tânăr a fost la vot.*

electricitáte s.f. **I 1** (*fiz.*) sarcină, sarcină electrică, ‹înv.› electrism, electru[1]. *Prin frecare, chihlimbarul capătă electricitate.* **2** (*electr.*) curent electric, energie electrică, lumină electrică, ‹reg.› vilon. *Electricitatea a fost întreruptă timp de câteva minute.* **II** fig. încordare, nervozitate, ‹fig.› tensiune. *Nepotrivirea lor de temperament făcea ca relațiile dintre ei să fie dominate de electricitate.*

electrísm s.n. (*fiz.; înv.*) v. Electricitate. Sarcină. Sarcină electrică.

electrizá vb. I. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) însufleți, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a electrizat atmosfera din sală.*

electrizáre s.f. **I** (*fiz.*) **1** ‹înv.› electrizație. *Prin electrizare, un corp se încarcă cu electricitate.* **2** ***electrizare prin influență*** = inducție electrostatică. *Prin electrizare prin influență sarcinile se separă și se redistribuie pe suprafața unui conductor datorită acțiunii unui câmp electric.* **II** fig. animare, însuflețire, înviorare, ‹fig.› înflăcărare, ‹fig.; livr.› vivificare. *Electrizarea atmosferei unei întruniri se face cu glumele lui.*

electrizát, -ă adj. fig. (*despre atmosferă, ambianță*) animat, însuflețit, înviorat, ‹fig.› înflăcărat, trepidant, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera electrizată din sală l-a binedispus.*

electrizáție s.f. (*fiz.; înv.*) v. Electrizare.

electroacupunctúră s.f. (*med.*) electropunctură, galvanopunctură. *Electroacupunctura este o metodă de acupunctură în care acul primește impulsuri electrice.*

electroanalíză s.f. (*chim.*) analiză electrochimică, electrogravimetrie. *Electroanaliza este realizată cu ajutorul curentului electric.*

electroaparatáj s.n. (*electr.*) aparataj electric. *Și-a schimbat mare parte din electroaparatajul din casă.*

electroautobúz s.n. (*transp.*) electrobuz. *Electroautobuzul este acționat electric.*

electrobúr s.n. (*tehn.*) electrotrepan. *Electroburul se folosește în explorările petroliere și este acționat de un motor electric.*

electrobúz s.n. (*transp.*) electroautobuz.

electrocalorimétru s.n. calorimetru electric.

electrocásnic, -ă adj. (*despre aparate electrice*) electromenajer. *Și-a cumpărat mai multe aparate electrocasnice.*

electrocăldúră s.f. (*electrotehn.*) electrotermie. *Electrocăldura studiază procedeele tehnice de utilizare a energiei electromagnetice.*

electrocoaguláre s.f. (*med.*) diatermocoagulare. *Electrocoagularea este coagularea țesuturilor realizată cu ajutorul diatermiei.*

electroconvúlsie s.f. (*med.*) electroșoc. *Electroconvulsia, ca metodă terapeutică, este folosită în anumite boli psihice.*

electroconvulsivánt s.n. (*med.*) convulsivant electric. *Electroconvulsivantul produce convulsii.*

electrocorindón s.n. (*tehn.*) electrocorund. *Electrocorindonul este folosit ca pulbere abrazivă, la fabricarea pietrelor de polizor și a pânzelor de șlefuit.*

electrocorúnd s.n. (*tehn.*) electrocorindon.

electrocutáre s.f. electrotraumatism, ‹rar› electrocuțiune. *Fulgerul și trăsnetul produc aprinderi și electrocutări.*

electrocuțiúne s.f. (*rar*) v. Electrocutare. Electrotraumatism.

electród s.m. (*fiz.*) **1** (*în opoz. cu „anod”*) ***electrod negativ*** = catod. *Prin electrodul negativ iese curentul electric dintr-un mediu conductor.* **2** (*în opoz. cu „catod”*) ***electrod pozitiv*** = anod, pol pozitiv (v. *pol*[1]), ‹înv.› placă. *Electrodul pozitiv captează electronii emiși de catod dintr-o baie de electroliză.*

electrodermográmă s.f. (*med.*) dermatogramă. *Prin electrodermogramă se înregistrează grafic variația tensiunii electrice a pielii.*

electrodiagnóstic s.n. (*med.*) ‹rar› electrodiagnoză. *Electrodiagnosticul se bazează pe excitabilitatea organismului la curenții electrici.*

electrodiagnóză s.f. (*med.; rar*) v. Electrodiagnostic.

electrodrenáre s.f. drenare electrică.

electroerodáre s.f. (*metalurg.*) electroeroziune. *Electroerodarea este prelucrarea metalelor cu ajutorul descărcărilor electrice.*

electroeroziúne s.f. (*metalurg.*) electroerodare.

electrofíltru s.n. (*tehn.*) filtru electric. *Electrofiltrul este folosit pentru captarea prafului din atmosfera unor încăperi.*

electrofocalizáre s.f. (*biochim.*) izoelectrofocalizare. *Electrofocalizarea este o metodă de separare a proteinelor în funcție de pH-ul lor izoelectric.*

electrofón s.n. (*electron.*) pick-up. *Electrofonul transformă vibrațiile mecanice de pe un disc în vibrații acustice.*

electrografíe s.f. (*înv.*) v. Galvanoplastie.

electrogravimetríe s.f. (*chim.*) analiză electrochimică, electroanaliză.

electromenajér, -ă adj. (*despre aparate electrice*) electrocasnic.

electrometríe s.f. (*chim.*) potențiometrie. *Electrometria este o metodă de analiză chimică volumetrică.*

electromotór s.n. motor electric. *Electromotorul transformă energia electrică în energie mecanică.*

electrón s.n. (*fiz.*) **1** negaton, negatron. *Electronul este purtătorul unei sarcini electrice negative, care este egală cu sarcina electrică pozitivă a protonului.* **2** ***electron pozitiv*** = antielectron, pozitron. *Electronul pozitiv are sarcină electrică pozitivă.*

electronarcóză s.f. (*med.*) electrosomn, galvanonarcoză. *Prin electronarcoză se face anestezia generală prin acțiunea curentului electric asupra creierului.*

electrónică integrată s.f. (*electron.*) microelectronică. *Electronica integrată se ocupă cu studiul producerii și al utilizării pieselor, al circuitelor și al aparatelor electronice miniaturale.*

electroniciăn, -ă s.m., s.f. electronist.

electroníst, -ă s.m., s.f. electronician. *Electronistul este specializat în electronică.*

electronmicroscóp s.n. (*optic., electron.*) microscop electronic. *Laboratorul de biologie din școală este dotat și cu un electronmicroscop.*

electronoóptic, -ă adj. (*fiz.; despre aparate, dispozitive*) electrooptic. *Aparatele electronooptice au o parte electrică și una optică.*
electroóptic, -ă adj. (*fiz.; despre aparate, dispozitive*) electronooptic.
electropalán s.n. (*tehn.*) electrostivuitor, palan electric. *Electropalanul este un stivuitor acționat electric.*
electropneumográf s.n. (*med.*) pneumograf electric. *Electropneumograful înregistrează amplitudinea și frecvența mișcărilor respiratorii ale toracelui.*
electropunctúră s.f. (*med.*) electroacupunctură, galvanopunctură.
electrosómn s.n. (*med.*) electronarcoză, galvanonarcoză.
electrostivuitór s.n. (*tehn.*) electropalan, palan electric.
electroșóc s.n. (*med.*) electroconvulsie.
electrotaxíe s.f. (*biol.*) electrotropism. *Electrotaxia este orientarea organismelor în anumite direcții sub influența curentului electric.*
electroterapeútic, -ă adj. (*med., med. vet.*) electroterapic. *Procedurile electroterapeutice folosesc acțiunea generală a curentului galvanic asupra organismului bolnavului.*
electroterápic, -ă adj. (*med., med. vet.*) electroterapeutic.
electrotermíe s.f. (*electrotehn.*) electrocăldură.
electrotraumatísm s.n. electrocutare, ‹rar› electrocuțiune.
electrotrepán s.n. (*tehn.*) electrobur.
electrotropísm s.n. (*biol.*) electrotaxie.
electrovalénță s.f. (*chim.*) legătură electrovalentă, legătură heteropolară, legătură ionică. *Electrovalența se stabilește între ioni cu sarcini electrice de semn contrar.*
electroventilatór s.n. (*electron.*) ventilator electric.
eléctru[1] s.n. (*înv.*) v. Electricitate. Sarcină. Sarcină electrică.
eléctru[2] s.n. (*înv.*) v. Ambră galbenă. Chihlimbar. Succin.
elecțiúne s.n. alegere, alternativă, optare, opțiune. *Această elecțiune îi va asigura reușita la concurs.*
elefánt s.m. (*zool.*) **1** (*și* ***elefant-asiatic, elefant-indian*** *înv.* ***elefant-indic***) *Elephas maximus*; ‹înv.› fil, fildeș. **2** (*și* ***elefant-african***) *Loxodonta africana*; ‹înv.› fil, fildeș.
elefantésc, -ă adj. (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; glum.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș.
elefantiázis s.n. (*med.*) filarioză, pahidermie. *Elefantiazisul este caracterizat prin dezvoltarea exagerată a unor părți ale corpului, de obicei a membrelor inferioare.*
elefántic, -ă adj. (*de obicei prin exager.*) elefantin.
elefantín, -ă adj. (*de obicei prin exager.*) elefantic. *Tânărul are un corp elefantin. Spre bătrânețe, picioarele i-au devenit elefantine.*
elegánt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) aranjat[2], cochet, dichisit, fercheș, ferchezuit, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu elegantă.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte etc.*) distins, ‹fam.› domnesc, fain, șic[1]. *Totdeauna vine la concert în toalete elegante.* **3** (*despre obiecte, construcții, interioare, elemente arhitectonice, vehicule etc.*) luxos, somptuos, ‹fam.› domnesc. *Interiorul teatrului este foarte elegant.* **4** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ținuta etc. lor*) distins, fin[1], nobil, rafinat[2], ‹fam.› select, ‹fig.› subțire. *Are o figură luminoasă și elegantă. Totdeauna se remarcă printr-o ținută elegantă.* **5** (*despre părți ale corpului*) fin[1], suplu. *Poartă rochii strâmte, pentru a-i ieși în evidență talia elegantă. Tânăra are degetele lungi și elegante.* **6** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, grațios, mlădios, mlădiu, suplu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași eleganți.* **7** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, atent, culant, curtenitor, drăguț, galant, gentil, ‹livr.› ampresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este elegant cu tine.* **8** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ales[2], delicat, distins, fin[1], manierat, politicos, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine elegantă față de soție.* **9** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj elegant.* **10** (*rar; despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) v. Agreabil. Cochet. Drăguț. Estetic. Frumos. Plăcut. **II** adv. (*modal*) cochet, îngrijit. *Se îmbracă elegant.*
elegánță s.f. **1** bun-gust, distincție, rafinament, ‹fam.› șic[1], ‹înv.› zariflâc, ‹fig.; fam.› ștaif. *Și-a mobilat casa cu eleganță. Dă dovadă de multă eleganță când își cumpără obiecte de vestimentație.* **2** lux, somptuozitate, ‹reg.› nielcoșag, ‹fig.; înv.› mândrețe. *Palatul se particularizează prin eleganța interioarelor.* **3** distincție, finețe, noblețe, rafinament, subtilitate, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin eleganța comportării. Îi admiră eleganța limbajului.* **4** delicatețe, finețe, gingășie, grație, suavitate, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingășime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de eleganță.* **5** finețe, suplețe. *Poartă rochii strâmte pentru a-i ieși în evidență eleganța taliei.*
elegiác, -ă adj. **1** (*lit.; despre producții literare, mai ales în versuri sau despre părți, atribute ale lor*) ‹rar› elegic. *V. Hugo și-a însușit genurile epic, elegiac, dramatic și satiric. În distihul elegiac primul vers este hexametru, iar al doilea este un pentametru.* **2** melancolic, trist. *Este stăpânită de un puternic sentiment elegiac. Soprana a cântat o melodie elegiacă.*
elégic, -ă adj. (*lit.; rar; despre producții literare, mai ales în versuri sau despre părți, atribute ale lor*) v. Elegiac.
elegíe s.f. fig. melancolie, tristețe. *Vremea ploioasă de toamnă târzie îți creează o stare de elegie.*
eléi interj. (*pop.*) **1** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) v. A[1]! Ah! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ti! Vai! **2** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ti! Vai!
eleimosmă s.f. (*bis.; înv.*) v. Milă. Milostenie. Milostivire. Pomană.
elemént s.n. **I 1** componentă (v. *component*), constituentă (v. *constituent*), parte. *Mecanicul a verificat elementele sistemului de frânare.* **2** (*lingv.*) ***element autohton*** = substrat. *Elementul autohton din limba română este reprezentat de cuvintele daco-trace;* ***element lexical*** = lemă. *Se face simțită tendința de eliminare a elementelor lexicale care nu mai corespund noilor realități sociale;* (*gram.*) ***element corelativ*** = corelator. *Elementul corelativ este un cuvânt* (*adverb, conjuncție etc.*) *care intră în corelație cu un alt cuvânt ce indică un raport de reciprocitate.* **3** (*chim.*) corp simplu. *Elementul are moleculele formate din atomi de același fel.* **4** (*fiz.*) pilă electrică (v. *pilă*[1]), ‹înv.› stâlp voltaic, stâlpul lui Volta (v. *stâlp*). *Elementul este un tip special de generator electric.* **5** (*fiz.*) ***element galvanic*** = pilă de curent continuu (v. *pilă*[1]), pilă electrochimică (v. *pilă*[1]). *Elementul galvanic are polul pozitiv de cărbune și polul negativ de zinc.* **6** (*la pl.; chim.*) ***elemente rare*** = pământuri rare (v. *pământ*). *Elementele rare reprezintă un grup de oxizi metalici ai unor elemente chimice rare.* **7** (*la pl.* ***elemente***; *de obicei determ. prin „naturii”*) stihii (v. *stihie*). *Cele patru elemente sunt: focul, apa, aerul și pământul. Elementele naturii s-au dezlănțuit cu violență.* **8** (*la pl.* ***elemente***; *de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică sfera, domeniul etc.*) cunoștințe (v. *cunoștință*), noțiuni (v. *noțiune*). *Stăpânește bine elementele de bază ale matematicii.* **II 1** (*constr. cu vb. ca „a fi”, „a se afla”, „a se simți”, „a trăi”*) mediu[1]. *Când se află la mare, este în elementul lui.* **2** natură, specific. *Nu se descuraja nici în cele mai grele momente; așa era elementul lui.* **3** (*rar*) v. Specific. Specificitate.
elementár, -ă adj. **I 1** (*despre calcule, exerciții, socoteli etc.*) simplu. *Au avut de rezolvat exerciții elementare.* **2** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) primar, rudimentar, simplu. *Unii elevi abia își însușesc noțiunile elementare de gramatică.* **3** (*mai ales despre discipline științifice*) primar. *A găsit într-un anticariat o gramatică elementară veche a limbii române.* **4** (*despre noțiuni, cunoștințe, cursuri, tratate etc.*) simplu, ușor[2], ‹fig.› accesibil. *Cursul de folcloristică este elementar.* **5** (*despre teorii, cugetări, afirmații etc.*) neevoluat, simplist. *Definiția unei noțiuni nu trebuie să fie elementară și neștiințifică.* **6** (*despre oameni*

sau despre însușiri, manifestări etc. ale lor) primitiv, rudimentar. *Este un pesimist elementar și brutal.* **II** (*despre principii, noțiuni etc.*) capital[2], esențial, fundamental. *Libertatea este un drept elementar al omului.* **III** natural. *Apa este o substanță elementară.*

elementaritáte s.f. (*rar*) v. Simplicitate. Simplitate.

elén, -á adj., s.m., s.f. **1** adj. elenic, elinesc. *Cultura elenă a influențat cultura romană.* **2** s.f. (*lingv.; în forma* ***elină***) greacă veche (v. *grec*), ‹înv.› elinie, ‹grec.; înv.› elinica. *Elina este prima fază din evoluția limbii grecești, care precedă greaca bizantină.* **3** s.m., s.f. (*rar*) v. Grec. **4** adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

elénic, -ă adj. **1** elen, elinesc. **2** (*rar*) v. Grec. Grecesc.

elenísm s.n. (*ist.*) epoca elenistică (v. *epocă*), perioada elenistică (v. *perioadă*). *În elenism au înflorit artele.*

elenizá vb. I. tr., refl. ‹înv.› a (se) elini. *În decursul vremii, unele populații din Pelopones s-au elenizat.*

elerón s.n. (*av.*) aripioară. *Cu ajutorul eleroanelor se execută virajele.*

eleusíne s.f. pl. (*în Grecia antică*) misterele eleusine (v. *mister*[2]), ‹rar› misterele eleusinice (v. *mister*[2]), ‹înv.› tainele eleusinești (v. *taină*). *Eleusinele erau serbări în cinstea zeiței Demeter.*

elév, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*pedag.*) copil de școală (v. *copil*[1]), școlar[1], școlăriță, ‹înv.› copil de învățătură (v. *copil*[1]), scolastic, școlean, ucenic, uceniță. *Cel mai mare dintre fiii lui este elev.* **2** s.m. (*mar.; în unele țări*) ***elev-ofițer*** = aspirant. *Elevul-ofițer face practică pe o navă civilă, în vederea obținerii gradului de ofițer stagiar.* **3** s.m., s.f. discipol, învățăcel, ucenic, ‹livr.› cirac, ‹înv.› școlar[1], uceniță. *Socrate a avut mulți elevi.*

elevá vb. I. **1** tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a edifica, a face, a înălța, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au elevat o nouă biserică în oraș.* **2** tr., refl. (*înv.; despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) v. Avansa. Dezvolta. Evolua. Înainta. Progresa. Propăși.

eleváre s.f. distincție, elevație, grandoare, noblețe, ‹fig.› levitație.

elevát, -á adj. **1** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane elevate.* **2** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, îngrijit, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj elevat.* **3** (*despre atitudini ale oamenilor, despre stil etc.*) academic, distins, sobru, solemn. *S-a remarcat prin stilul elevat al intervenției sale.*

elevatór s.n. (*tehn.*) **1** încărcător. *Pe cheiuri erau zeci de elevatoare care coborau și ridicau marfă.* **2** ***elevator hidraulic*** = hidroelevator.

elevație s.f. **1** (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, excrescență, ieșind, ieșitură, proeminență, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze elevația de pe suprafața piesei.* **2** distincție, elevare, grandoare, noblețe, ‹fig.› levitație. *Ceea ce trebuie admirat la dramaturg se referă la esența mesajului, la elevația spirituală și mai puțin la spectaculos.* **3** eminență, superioritate. *Cunoscutul actor poate să exprime, cu elevație, caracterul personajului interpretat.*

elevéză s.f. (*zootehn.*) crescătoare. *Eleveza este un aparat folosit la creșterea artificială a puilor de găină și a bobocilor.*

eliác, -ă adj. (*astron.; înv.*) v. Solar.

eliberá vb. I. (*în concurență cu „a libera”*) **I 1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a libera, a salva, a scăpa, a scoate, ‹înv. și pop.› a dezbate[2], a mântui, a slobozi, ‹înv.› a apuca, a ierta, a opri, a trimite, a volnici. *A fost eliberat din lagărul german la sfârșitul războiului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) a (se) dezrobi, a (se) emancipa, a (se) libera, ‹înv. și pop.› a se dezbate[2], a (se) mântui, a (se) slobozi, ‹înv.› a (se) dejuga, a (se) volnici, ‹fig.› a (se) descătușa, ‹fig.; înv.› a (se) dejuga. *Al. I. Cuza a eliberat clăcașii. După cel de- al Doilea Război Mondial, foarte multe țări s-au eliberat de sub dominația colonialistă.* **3** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a ieși, a (se) libera, a scăpa, ‹înv.› a lăsa. *Din lipsă de probe, a fost eliberat din închisoare după câteva luni. L-au arestat și pe el, tocmai când se eliberase ea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică militari*) a (se) libera, a scăpa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi, ‹înv.› a licenția. *După un an de stagiu militar s-a eliberat.* **5** tr. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a eliberat din funcția de secretar de stat.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate sau obiecte bine legate, ancorate etc.*) a (se) dezlega, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi, ‹reg.› a (se) despofila, a (se) dezgădui. *A reușit să se elibereze din funii. Seara, eliberează câinele din lanț.* **2** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a se descleșta, a se desprinde, a se libera, a scăpa. *S-a eliberat cu greu din brațele lui.* **3** tr., refl. a (se) degaja, a (se) descleșta, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) libera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lașa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și elibera talia din încleștarea lui.* **4** tr. (*compl. indică drumuri, căi de comunicație*) a debloca, a degaja. *Spărgătoarele de gheață au eliberat fluviile înghețate.* **5** tr. (*compl. indică locuințe, încăperi, spații etc.*) a evacua, a goli, a libera, ‹fig.› a degaja. *Chiriașii au fost nevoiți să elibereze apartamentul.* **6** tr. (*compl. indică substanțe*) a degaja, a elimina. *Humusul eliberează în sol cantități însemnate de substanțe humice.* **7** tr. (*compl. indică acte, documente etc.*) a emite. *I-a eliberat permisul de călătorie.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹fig.› a (se) dezrobi, a se emancipa. *A înțeles că trebuie să se elibereze de sub constrângerea mentalităților învechite. Știința te eliberează de prejudecăți.* **2** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se eliberează prin pocăință și rugăciuni.* **3** tr. (*relig.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a dezlega, a ierta. *Preotul l-a eliberat de păcate.*

eliberáre s.f. (*în concurență cu „liberare”*) **I 1** liberare, salvare, scăpare, scoatere, ‹înv. și pop.› dezbatere[2], mântuire, slobozire, ‹înv.› eliberație, liberație, scăpătură, ‹fig.; rar› dezgrădire. *Eliberarea deținuților din lagărele germane a fost o prioritate pentru armata învingătoare.* **2** dezrobire, emancipare, emancipație, liberare, ‹înv. și pop.› mântuire, slobozire, ‹înv. și reg.› slobozenie, ‹înv.› slobozie, slobozitură, ‹fig.› descătușare, ‹fig.; înv.› dejugare. *După cel de- al Doilea Război Mondial, multe țări au obținut eliberarea de sub dominația colonialistă.* **3** ieșire, liberare, scăpare, ‹rar› egresiune, ‹turc.; înv.› itlac. *Avocatul a cerut eliberarea clientului său din arest.* **4** (*milit.*) lăsare la vatră, liberare. *Orice soldat în termen așteaptă eliberarea.* **5** desărcinare, destituire, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Eliberarea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.* **II 1** dezlegare, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› dezlegătură. *Seara, este momentul eliberării câinelui din lanț.* **2** degajare, descleștare, desfacere, desprindere, liberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs eliberarea taliei din strânsoare.* **3** deblocare, degajare. *Eliberarea fluviilor înghețate se face cu spărgătoare de gheață.* **4** evacuare, golire, liberare. *Proprietarul a cerut chiriașilor eliberarea apartamentului.* **5** emitere, ‹rar› liberare. *Eliberarea permiselor de călătorie se face la o direcție a primăriei.* **III** fig. ușurare. *Ce eliberare a simțit când a aflat că nu va fi penalizat!*

eliberát, -ă adj. **1** (*despre oameni, colectivități umane, țări*) dezrobit, emancipat, ‹înv. și pop.› mântuit, slobozit[2], ‹pop. și fam.› scăpat, ‹înv.› dezbătut, ‹fig.› descătușat, ‹fig.; înv.› dejugat[2]. *Clăcașii eliberați au devenit oameni liberi.* **2** (*despre ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate ori despre obiecte bine legate, ancorate etc.*) dezlegat[2], ‹înv. și pop.› desfăcut, slobod, ‹înv.› slobozit[2]. *Câinele eliberat se joacă cu copiii.*

3 (*despre acte, documente etc.*) emis, ‹înv.› slobozit[2]. *Actul eliberat îi va servi la notariat.*
eliberatór, -oáre adj., s.m., s.f. dezrobitor, liberator, ‹înv. și pop.› mântuitor, slobozitor. *Soldații eliberatori au fost primiți de populație cu flori. Al. I. Cuza este considerat eliberatorul țiganilor.*
eliberáție s.f. (*înv.*) v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere.
elíce s.f. **1** (*tehn.*) ‹înv.› șurupul lui Arhimede (v. *șurub*). *Elicea șalupei s-a rupt în timpul furtunii.* **2** (*anat.; arg.*) v. Limbă.
elicoíd, -ă adj. (*înv.*) v. Elicoidal.
elicoidál, -ă adj. ‹înv.› elicoid. *Roțile elicoidale, prin rotație, descriu o elice.*
elidáre s.f. (*fon.*) eliziune. *Elidarea este suprimarea vocalei finale a unui cuvânt când cuvântul următor începe tot cu o vocală.*
eligíbil, -ă adj. (*despre forme de guvernământ, funcții, oameni etc.*) electiv. *În unele state, coroana a fost întâi ereditară, apoi a devenit eligibilă.*
elimină vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A eliminat un rând din text.* **2** (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a curăța, a depărta, a îndepărta, a înlătura, a scoate, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A eliminat petele de grăsime cu un detergent special.* **3** (*compl. indică substanțe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „dintre"*) a exclude, a înlătura, a scoate, a suprima, ‹reg.› a delătura. *A eliminat din alimentație dulciurile din cauza diabetului.* **4** (*compl. indică fapte de limbă, de cultură, reguli etc.*) a scoate, ‹fig.; înv. și pop.› a lepăda. *A reușit să elimine din vocabularul său toate regionalismele.* **5** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe" etc.*) a exclude, a îndepărta, a înlătura, a scoate, ‹fig.› a lichida. *Conducerea l-a eliminat din organizație din cauza abaterilor repetate.* **6** a înlătura, a suprima. *Pentru a trata o boală, medicul trebuie să-i elimine cauza.* **7** (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a adormi, a alunga, a îndepărta, a risipi, ‹fig.; reg.› a rândi. *A reușit să-i elimine vigilența și l-a înșelat.* **8** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) degaja, a (se) emana, a (se) emite, a exala, a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coșurile fabricilor elimină gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacției se elimină un miros specific.* **2** tr. (*fiziol.; compl. indică fecale, gaze etc.*) a evacua. *Adesea elimină necontrolat gaze intestinale.* **3** tr. (*compl. indică substanțe*) a degaja, a elibera. **4** tr. (*compl. indică aerul pătruns în plămâni prin inspirație*) a expira. *Inspiră adânc aerul și îl elimină încet.* **5** tr. (*med.; compl. indică avortoni, embrioni etc.*) a expulza. *Gravida a eliminat fătul din cauza unei căzături.* **6** tr. (*despre unele animale; compl. indică ouă, lapți etc.*) a depune. *După ce elimină laptii, unii pești nu mai mănâncă și mor.*
eliminăre s.f. **I 1** anulare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], scoatere, suprimare, ștergere, tăiere. *Eliminarea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **2** curățare, curățat[1], îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› repurgație. *Pentru eliminarea petelor de grăsime a folosit un detergent special.* **3** excludere, îndepărtare, înlăturare, scoatere, suprimare, ‹reg.› delăturare. *Se recomandă bolnavilor de diabet eliminarea dulciurilor din alimentație.* **4** excludere, excluziune, îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› eliminație. *Abaterile repetate au determinat eliminarea lui din organizație.* **5** înlăturare, suprimare. *Tratarea unei boli presupune eliminarea cauzei acesteia.* **II 1** degajare, efluență, emanare, emanație, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Eliminarea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **2** ‹înv.› eliminație. *Eliminarea bilei în duoden se face intermitent.* **3** (*fiziol.*) evacuare, ‹înv.› evacuație. *Eliminarea gazelor intestinale poate fi controlată prin tratament.*
eliminát, -ă adj. (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) anulat, înlăturat, scos[2], suprimat, șters, tăiat[2]. *Cuvintele eliminate se repetau în text.*
eliminatór, -oáre adj. eliminatoriu.
eliminatóriu, -ie adj. eliminator. *La acest examen, proba orală este eliminatorie.*
eliminație s.f. (*înv.*) **1** v. Eliminare. **2** v. Eliminare. Excludere. Excluziune. Îndepărtare. Înlăturare. Scoatere.
elínă s.f. (*lingv.*) = elenă (v. *elen*).
elinésc, -eáscă adj. elen, elenic. *Cultura elinească a influențat cultura romană.*
elíní vb. IV. tr., refl. (*înv.*) v. Eleniza.
elínică subst. invar. (*lingv.; grec.; înv.*) v. Elină. Greacă veche (v. *grec*).
elíníe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Elină. Greacă veche (v. *grec*).
elipsoíd, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*mat.*) ***elipsoid de revoluție*** = ***elipsoid de rotație*** = sferoid. *Elipsoidul de rotație se obține prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale.* **2** adj. (*rar*) v. Elipsoidal.
elipsoidál, -ă adj. ‹rar› elipsoid. *Unele bucăți de rocă au formă elipsoidală.*
elíptic, -ă adj. oval. *Forma meridianelor terestre este eliptică.*
eliptocít s.n. (*biol.*) ovalocit. *Eliptocitul este o hematie ovoidală.*
eliptocitóză s.f. (*med.*) ovalocitoză. *Eliptocitoza se caracterizează prin prezența unui număr anormal de globule roșii în sânge.*
elitár, -ă adj. elitist.
elítă s.f. ‹fig.› aristocrație, caimac, cremă, floare, frunte, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din elita intelectuală a țării.*
elitíst, -ă adj. elitar. *Teoria elitistă susține rolul determinant al elitelor în mișcarea istorică și în conducerea societății.*
elitrocél s.n. (*med.*) hernie vaginală, laparocel.
elitroplastíe s.f. (*chir.*) colpoplastie, vaginoplastie. *Vaginul poate fi refăcut prin elitroplastie.*
elitroptóză s.f. (*med.*) coleocel, coleoptoză, colpocel, colpoptoză, prolaps vaginal, vaginocel. *Elitroptoza este o proeminență în vagin.*
elitrorafíe s.f. (*chir.*) colporafie. *Elitrorafia este sutura vaginului.*
elitroragíe s.f. (*med.*) colporagie. *Elitroragia este o hemoragie vaginală.*
elitrotomíe s.f. (*chir.*) colpotomie. *Elitrotomia este incizia peretelui vaginal.*
elixír s.n. (*rar*) **1** (*farm.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu. **2** fig. v. Chintesență. Esență.
elizeán, -ă adj. elizeic. *Sufletele eroilor ajungeau, potrivit mitologiei greco-romane, în câmpiile elizeene.*
elizéic, -ă adj. **1** elizean. **2** (*despre peisaje, priveliști etc.*) magnific, minunat, mirific, paradiziac, splendid, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În față se deschide un peisaj elizeic.*
eliziúne s.f. (*fon.*) elidare.
elocuțiúne s.f. (*ret.*) ‹înv.› dicțiune. *Elocuțiunea se ocupă de arta alegerii și aranjării cuvintelor într-un discurs.*
elocvént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost elocvente.* **2** caracteristic, clasic, definitoriu, reprezentativ, specific, tipic[2]. *Îi dă un exemplu elocvent de ceea ce înseamnă marea artă.* **3** (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) revelator, semnificativ, ‹înv.› spunător. *Exemplul lui este elocvent și nu poate fi respins. Protestul său este elocvent.* **4** (*despre oameni*) ‹înv.› limbut, sloveneț, slovesnic. *N-a cunoscut un profesor mai elocvent ca acesta, care să poată expune atât de limpede problemele cele mai încurcate.* **II** adv. (*modal*) convingător, serios, ‹înv.› luminat[2]. *I-a spus elocvent, aducându-i argumente solide, că nu are dreptate. Și-a exprimat elocvent opinia.*
elocvénță s.f. **1** oratorie, oratorism, retorică, ‹livr.› facondă, ‹înv.› limbuție, ritorie, ‹înv.› arta vorbirii (v. *artă*), vorbire bună, vorbire frumoasă, vorbitorie, vorovire bună, ‹grec.; înv.› evglotie. *Cursul pe care îl predă este despre elocvență. Este un avocat care are geniul elocvenței.* **2** expresivitate, plasticitate, pregnanță, sugestivitate, ‹rar› expresie, ‹înv.› rostire. *Ideea regizorului a fost prezentată în spectacol cu toată elocvența artistică necesară.*

elogiá vb. I. tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și elogieze eroii.*

elogiát, -á adj. (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii elogiați au murit pentru patrie.*

elogiatív, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) elogios, encomiast, encomiastic, laudativ, ‹înv.› lăudăros, lăudător.

elogiére s.f. exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere elogierea trecutului este evidentă.*

elogiós, -oásă adj. (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) elogiativ, encomiast, encomiastic, laudativ, ‹înv.› lăudăros, lăudător. *După vernisaj, în presă au apărut aprecieri elogioase la adresa artiștilor.*

elógiu s.n. apologie, cinste, cinstire, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat un elogiu meritat.*

elongá vb. I. refl., tr. (*rar*) v. Alungi. Întinde. Lungi. Prelungi.

elongát, -ă adj. alungit, lung, lungăreț, lunguieț, oblong, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. *Bluza are capetele gulerului elongate.*

eloxáj s.n. (*metalurg.*) eloxare.

eloxáre s.f. (*metalurg.*) eloxaj. *Eloxarea este folosită pentru protecția pieselor de aluminiu.*

eluánt s.n. (*chim.*) developant. *Eluantul este un solvent sau un amestec de solvenți întrebuințați într-o soluție.*

eluáre s.f. (*chim.*) eluțiune. *Prin eluare se extrage o substanță solidă dintr-un amestec de solide cu ajutorul unui lichid.*

elucidá vb. I. tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a lămuri, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descălci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A elucidat împrejurările în care s-a produs crima.* **2** (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie elucidat nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să elucideze, strică.*

elucidáre s.f. **1** clarificare, descurcare, deslușire, dezlegare, lămurire, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descălcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la elucidarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** clarificare, deslușire, explicare, explicație, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Elucidarea menținerii acestei credințe este dificilă.*

elucidát, -á adj. **1** (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, lămurit, limpezit[2], ‹fig.› descălcit, descifrat, deznodat. *Împrejurările elucidate ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **2** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) clarificat, lămurit, limpezit[2]. *Informațiile elucidate i-au impus o altă rezolvare a cazului.*

elucubránt, -á adj. (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) aberant, absurd, ilogic, incoerent, irațional, nelogic, nerațional, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este elucubrantă.*

elucubrație s.f. (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați elucubrațiile pe care le-a susținut.*

eludá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obligații, prevederi legale etc.*) a evita, a ocoli. *Contractul eludează obligațiile pe care le avea față de proprietar.* **2** (*rar; compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) v. Dejuca. Împiedica. Strica. Zădărnici.

eludáre s.f. evitare, ocolire. *La această situație gravă se ajunge prin eludarea legii.*

eluptá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) v. Câștiga. Cuceri. Dobândi. Obține. Realiza. Repurta.

eluțiúne s.f. (*chim.*) eluare.

eluviál, -ă adj. (*pedol.; despre soluri*) eluvionar, eluvionat. *În solul eluvial se produce acumularea humusului.*

eluviére s.f. (*geomorf.*) eluvionare, eluviu, eluviune. *Prin eluviere, sărurile și substanțele coloide se ridică spre straturile superioare ale solului.*

eluvionár, -á adj. (*pedol.; despre soluri*) eluvial, eluvionat.

eluvionáre s.f. (*geomorf*) eluviere, eluviu, eluviune.

eluvionát, -á adj. (*pedol.; despre soluri*) eluvial, eluvionar.

elúviu s.n. (*geomorf*) eluviere, eluvionare, eluviune.

eluviúne s.f. (*geomorf.*) eluviere, eluvionare, eluviu.

elvét, -á s.m., s.f. (*rar*) v. Elvețian.

elvétic, -á adj. (*rar*) v. Elvețian.

elvețián, -á s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. elvețiancă, ‹rar› elvet, ‹înv.› șvițeran, șvițerancă. *Tatăl lui este elvețian.* **2** adj. ‹rar› elvetic, ‹înv.› șvițeran *Tablourile cunoscutului pictor au fost expuse în muzee elvețiene.*

elvețiáncă s.f. elvețiană (v. *elvețian*), ‹înv.› șvițerană (v. *șvițeran*), șvițerancă.

emaciá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului lor*) a se descărna, a slăbi. *Ținuți fără hrană multe zile, câinii s-au emaciat.*

emaciát, -á adj. (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului lor*) descărnat, slăbit. *Câinii emaciați au fost internați în clinica veterinară, pentru tratament.*

emaciáție s.f. (*med., med. vet.*) caşexie, descărnare, emaciere, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbiciune, ‹reg.› slăbătate. *Emaciația lui o îngrijorează și hotărăște să-l ducă la medic.*

emaciére s.f. (*med., med. vet.*) caşexie, descărnare, emaciație, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbiciune, ‹reg.› slăbătate.

emagrámă s.f. (*meteor.*) diagramă aerologică. *Emagramele sunt obținute în urma sondajelor radio, în altitudine.*

emáil s.n. glazură, smalț, ‹rar› smălțuială, ‹reg.› călai, maz, mazlu, mortasâncă, smânțuială. *Emailurile pot fi incolore sau colorate.*

emailá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte de metal sau de ceramică ori suprafața lor*) a glazura, a smălțui. *Olarii emailează vasele de ceramică.*

emailáj s.n. emailare, glazurare, smălțuire, smălțuit[1], ‹înv.› smălțuitură.

emailáre s.f. emailaj, glazurare, smălțuire, smălțuit[1], ‹înv.› smălțuitură. *Emailarea manuală a vaselor de ceramică este o muncă migăloasă.*

emailát, -á adj. (*despre obiecte de metal sau de ceramică ori despre suprafața lor*) glazurat, smălțuit[2], ‹rar› smălțat. *A cumpărat mai multe vase de ceramică emailate.*

emailatór s.m. emailor, smălțuitor. *Emailatorul este specializat în lucrări de emailare.*

emailór s.m. emailator, smălțuitor.

emaná vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) degaja, a (se) elimina, a (se) emite, a exala, a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coșurile fabricilor emană gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacției se emană un miros specific.* **2** tr. (*compl. indică radiații, unde, fascicule etc.*) a degaja, a dezvolta, a emite, a produce, a radia[1], a răspândi, ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard emană căldură.* **3** intr. (*jur.; despre hotărâri, legi, documente, acte etc.*) a proveni[1], ‹înv.› a veni, ‹fig.› a izvorî. *Hotărârea emană de la minister.*

emanáre s.f. **1** degajare, efluență, eliminare, emanație, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Emanarea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă*

pentru sănătate. **2** degajare, dezvoltare, emanație, producere, radiere[1]. *Emanarea de căldură în urma arderii lemnelor a încălzit soba.*
emanát, -ă adj. **1** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emis, exalat, iradiat, împrăștiat, răspândit, scos[2]. *Gazele emanate sunt periculoase pentru sănătate.* **2** (*despre radiații, unde, fascicule etc.*) degajat, dezvoltat, emis, radiat, răspândit. *Soarele, prin căldura emanată, menține viața pe Pământ.*
emanatísm s.n. (*filos.*) emanaționism. *Emanatismul este o doctrină filosofico- religioasă de tendință panteistă.*
emanáție s.f. **1** degajare, efluență, eliminare, emanare, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. **2** degajare, dezvoltare, emanare, producere, radiere[1]. **3** (*chim.*) ***emanație de radiu*** = radon. *Prin dezintegrarea radiului se produce emanația de radiu care este radioactivă.* **4** efluviu. *Parcul cu flori răspândea emanații plăcute.*
emanaționísm s.n. (*filos.*) emanatism.
emancipá vb. I. tr., refl. **I** (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) a (se) dezrobi, a (se) elibera, a (se) libera, ‹înv. și pop.› a se dezbate[2], a (se) mântui, a (se) slobozi, ‹înv.› a (se) volnici, ‹fig.› a (se) descătușa, ‹fig.; înv.› a (se) dejuga. *Al. I. Cuza a emancipat clăcașii. După cel de- al Doilea Război Mondial, foarte multe țări s-au emancipat de sub dominația colonialistă.* **II** fig. **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹fig.› a (se) dezrobi, a (se) elibera. *A înțeles că trebuie să se emancipeze de sub constrângerea mentalităților învechite. Știința te emancipează de prejudecăți.* **2** a (se) înnoi, a (se) moderniza. *Limba s-a emancipat, îmbogățindu-și vocabularul cu foarte multe neologisme.*
emancipáre s.f. **1** dezrobire, eliberare, emancipație, liberare, ‹înv. și pop.› mântuire, slobozire, ‹înv. și reg.› slobozenie, ‹înv.› dejugare, slobozie, slobozitură, ‹fig.› descătușare. *După cel de- al Doilea Război Mondial, multe țări au obținut emanciparea de sub dominația colonialistă.* **2** ‹fig.› evadare. *Tinerii simt nevoia unei emancipări lingvistice.*
emancipát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități umane, țări*) dezrobit, eliberat, ‹înv. și pop.› mântuit, slobozit[2], ‹pop. și fam.› scăpat, ‹înv.› dejugat[2], dezbătut, ‹fig.› descătușat. *Clăcașii emancipați au devenit oameni liberi.*
emancipatív, -ă adj. (*jur.; despre legi*) emancipator.
emancipatór, -oáre adj. (*jur.; despre legi*) emancipativ. *A respins orice despăgubire acordată de legea emancipatoare.*
emancipáție s.f. dezrobire, eliberare, emancipare, liberare, ‹înv. și pop.› mântuire, slobozire, ‹înv. și reg.› slobozenie, ‹înv.› dejugare, slobozie, slobozitură, ‹fig.› descătușare.
emarginatúră s.f. (*bot.*) crestătură. *Petalele acestei flori au emarginaturi.*
emasculá vb. I. tr. (*chir.*) **1** (*compl. indică animale*) a castra, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹pop.› a întoarce, a jugăni, a stârpi, ‹reg.› a bate, a curăți, a herelui, a suci[2]. *Armăsarul a fost emasculat.* **2** (*compl. indică cocoși*) a castra, a caponi, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹reg.› a coponi, a curăți. *Și-a emasculat cocoșii pentru a-i îngrășa.* **3** (*compl. indică bărbați*) a castra, a steriliza, ‹livr.› a evira, ‹rar› a scapeți, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹înv.› a dezbărbăți. *Eunucii erau emasculați.*
emasculáre s.f. (*chir.*) **1** (*la animale*) castrare, castrație, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹pop.› întoarcere, jugănire, jugănit[1], stârpire, ‹reg.› batere, curățire, hereluire, sucire. *Emascularea unui animal se face sub anestezie.* **2** (*la bărbați*) castrare, castrație, emasculație, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹înv.› dezbărbățire. *Sumerienii au fost primii care au supus bărbații operației de emasculare, pentru a-i transforma în eunuci.*
emasculát adj. **1** (*despre animale*) castrat, sterilizat, ‹înv. și pop.› scopit[2], ‹pop.› întors[2], jugănit[2], stârpit, ‹reg.› bătut[2], curățit[2], hereluit, soborât, sucit[2]. *Armăsarul emasculat nu mai este așa de nărăvaș.* **2** (*despre bărbați*) castrat, sterilizat, ‹înv. și pop.› scopit[2]. *Bărbați emasculați păzeau haremurile sultanului.* **3** (*med.; despre bărbați*) impotent, neputincios, ‹pop.› becisnic, ‹arg.› iască. *A divorțat pentru că soțul ei este emasculat.*
emasculáție s.f. **1** (*chir.*) castrare, castrație, emasculare, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹pop.› întoarcere, jugănire, jugănit[1], stârpire, ‹reg.› batere, curățire, hereluire, sucire. **2** (*chir.*) castrare, castrație, emasculare, sterilizare, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹înv.› dezbărbățire. **3** (*med.*) disfuncție erectilă, impotență, ‹pop.› neputință. *Emasculația poate fi tratată.*
embatíc s.n. (*jur.; în trecut*) emfiteoză, ‹înv.› bezmăn. *Embaticul era o arendă pe termen îndelungat, în schimbul unei redevențe.*
embaticár s.m. (*jur.; în trecut*) emfiteot, ‹înv.› bezmănar, embatichier. *Embaticarul era persoana care deținea o proprietate cu embatic.*
embatichiér s.m. (*jur.; în trecut; înv.*) v. Embaticar. Emfiteot.
embereclisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică acte, documente etc.; cu determ. introduse prin prep „la", „de" sau în dat.*) v. Alătura. Anexa. Atașa.
embereclisít, -ă adj. (*înv.; despre acte, documente etc.*) v. Alăturat. Anex. Anexat. Atașat.
emblemátic, -ă adj. fig. reprezentativ, revelator, semnificativ, simbolic. *A ales ca motto pentru volumul său de poezii un vers emblematic.*
emblémă s.f. **1** simbol, ‹rar› atribut, ‹fig.; înv.› pecete. *Crucea este emblema creștinismului. Cocoșul este emblema vegherii.* **2** (*herald.*) armoarii, blazon, stemă, ‹rar› ecuson, ‹înv.› armături (v. *armătură*), herb, marcă[1], parasimă, pavăză, scut, ‹înv. și reg.› țimir. *Ușile castelului aveau emblema familiei princiare.*
embodisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Interzice. Împiedica. Opri.
embolofazíe s.f. (*med.*) embololalie. *Embolofazia se manifestă prin introducerea inoportună a unor cuvinte fără înțeles în cursul exprimării.*
embololalíe s.f. (*med.*) embolofazie.
émbor s.m. (*com.; înv.*) v. Angrosist.
emboricésc, -eăscă adj. (*com.; înv.*) v. Comercial. Mercantil. Negustoresc.
embriocardíe s.f. (*med.*) ritm fetal. *Embriocardia se aseamănă cu ritmul cordului fetal.*
embriogenéză s.f. (*biol.*) embriogenie, dezvoltare embrionară. *Embriogeneza este procesul de formare și de dezvoltare a embrionului unui organism animal sau vegetal.*
embriogeníe s. f (*biol.*) embriogeneză, dezvoltare embrionară.
embrión s.m. **1** (*bot.*) germen, ‹pop.› plod, ‹înv.› chimă. *Embrionul cuprinde organele principale ale viitoarei plante.* **2** fig. ‹fig.› germen, sâmbure. *Lucrarea pe care și-au propus-o este încă în fază de embrion.*
embrionál, -ă adj. (*biol.; mai ales despre celule*) embrionar, inițial, originar, prim[1], primar, primordial.
embrionár, -ă adj. (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, inițial, originar, prim[1], primar, primordial. *Asimilația în cursul vieții embrionare este intensă.*
embriotocíe s.f. (*med., med. vet.*) avort, ‹pop.› lepădare, lepădat[1], lepădătură, pierdere, pierdere de copil, pierzanie, ‹reg.› stârpeală. *Medicii se așteaptă la o embriotocie spontană.*
emelétiu s.n. (*constr.; reg.*) v. Cat. Etaj. Nivel.
emenagóg, -ă adj., s.n. (*farm.*) abortiv. *Medicamentele emenagoge sunt riscante.*
emendá vb. I. tr. (*compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a amenda[2], a corecta, a corija, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a retușa, ‹înv.› a corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul emendează greșelile făcute de elevi.*
emendáre s.f. amendare[2], corectare, corijare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, retușare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Emendarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.*
emendáție s.f. amendare[2], corectare, corijare, emendare, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, retușare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare.
emérge vb. III. intr. fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios emerge pe chipul ei.*
emerí s.n. (*geol.; rar*) v. Șmirghel.
emerít, -ă adj. (*livr.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.
emeritát, -ă adj. (*înv.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse*

prin prep. „în", care indică domeniul) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

emetíc s.n. (*farm.*) emetizant, vomitiv, ‹înv.› tartru emetic, tartru stibiat. *Emeticul este un medicament care provoacă vomă.*

emetirál s.n. (*farm.*) proclorperazină. *Emetiralul este folosit ca antiemetic.*

emetizánt s.n. (*farm.*) emetic, vomitiv, ‹înv.› tartru emetic, tartru stibiat.

emfátic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului emfatic.* **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convenţional, fals, forţat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fiţos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meşteşugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecţionat[2], mânzesc, preţios, ‹fig.; rar› strâmb, subţire. *Adesea are un râs emfatic.*

emfáză s.f. afectare, afectaţie, artificialitate, grandilocvenţă, manierism, patos, preţiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvenţă, ‹rar› preţiozism, ‹fig.; fam.› ştaif. *Discursul s-a remarcat prin emfaza expunerii.*

emfiteót s.m. (*jur.; în trecut*) emfiteot, ‹înv.› bezmănar, embatichier. *Emfiteotul era persoana care deţinea o proprietate cu embatic.*

emfiteóză s.f. (*jur.; în trecut*) embatic, ‹înv.› bezmăn. *Emfiteoza era o arendă pe termen îndelungat, în schimbul unei redevenţe.*

emfizém pulmonar s.n. **1** (*med., med. vet.*) ‹reg.› şui[5]. *Emfizemul pulmonar este cauzat de pierderea elasticităţii ţesutului.* **2** (*med. vet.; mai ales la cai*) tignafes, ‹reg.› năduf, şoricei (v. *şoricel*).

emfraxíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** astupare, înfundare, obliterare, obliteraţie, obstrucţie, obturare, ocluziune, opilaţie. *Emfraxia unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **2** ileus, obstrucţie intestinală, ocluzie intestinală, ‹pop.› încurcătură de maţe. *Emfraxia constă în întrerupera sau oprirea tranzitului intestinal.*

emiclíc s.n. (*turc.; înv.*) v. Porţie. Raţie.

emigrá vb. I. intr. **1** (*despre oameni sau despre colectivităţi umane; de obicei cu determ. locale care indică ţara sau destinaţia*) a se expatria, a pribegi, ‹înv.› a se deştăra, a se înstrăina, a transmigra. *După război, a emigrat în America.* **2** (*rar; despre animale, păsări, insecte*) v. Călători. Migra. **3** (*arg.; despre deţinuţi, prizonieri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Evada. Fugi. Scăpa.

emigránt, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. emigrat, expatriat, pribeag, ‹înv.› deştărat, transmigrant. *Mai mulţi emigranţi clandestini au fost prinşi la graniţă. Persoanele emigrante şi-au părăsit ţara mai ales din motive politice.* **2** s.m., s.f. (*arg.*) v. Evadat. Fugar.

emigráre s.f. **1** emigraţie, expatriere, pribegie, ‹înv.› deştărare, expatriaţie, înstrăinare, transmigrare, transmigraţie. *Emigrările sunt, de cele mai multe ori, manifestări de nemulţumire politică.* **2** (*rar*) v. Migrare. Migraţie.

emigrát, -ă s.m., s.f., adj. emigrant, expatriat, pribeag, ‹înv.› deştărat, transmigrant.

emigráţie s.f. emigrare, expatriere, pribegie, ‹înv.› deştărare, expatriaţie, înstrăinare, transmigrare, transmigraţie.

eminént, -ă adj. (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› şoiman, ‹fam.› senzaţional, ‹reg.› ţonţoroi, ţunţurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat eminentului artist întreaga carieră.*

eminentísim, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1].

eminénţă s.f. **1** elevaţie, superioritate. *Cunoscutul actor poate să exprime, cu eminenţă, caracterul personajului interpretat.* **2** (*în opoz. cu „concavitate"; livr.*) v. Convexitate. Elevaţie. Excrescenţă. Ieşind. Ieşitură. Proeminenţă. Protuberanţă. Ridicătură. Umflătură.

emís, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emanat, exalat, iradiat, împrăştiat, răspândit, scos[2]. *Gazele emise sunt periculoase pentru sănătate.* **2** (*despre radiaţii, unde, fascicule etc.*) degajat, dezvoltat, emanat, radiat, răspândit. *Soarele, prin căldura emisă, menţine viaţa pe Pământ.* **II** adj. **1** (*despre acte, documente etc.*) eliberat, ‹înv.› slobozit[2]. *Actul emis îi va servi la notariat.* **2** (*polit.; despre legi, decrete, hotărâri, note etc.*) dat[2], elaborat. *Iniţial, legea pensiilor emisă a fost în favoarea pensionarilor.* **III** s.n. (*jur.; înv.*) **1** v. Decret. **2** v. Ordonanţă. **3** v. Dispoziţie. Normă. Prescripţie. Prevedere.

emisár, -ă s.m., s.f. delegat, împuternicit, mesager, reprezentant, sol[1], trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. şi reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, emisarii străini au fost în număr mare.*

emisféră s.f. **1** (*geom.*) ‹rar› semisferă. *A calculat bine suprafaţa unei emisfere.* **2** (*geogr.*) ‹înv.› semiglob. *Globul pământesc este împărţit în două emisfere de ecuatorul terestru.* **3** (*art.; geogr.*) ***emisfera australă*** = ***emisfera de sud*** = ***emisfera meridională*** = ***emisfera sudică*** = ‹înv.› emisfera de jos, emisfera de la miazăzi, emisfera despre miazăzi. *Emisfera australă cuprinde jumătatea de sud a sferei terestre, fiind mărginită de ecuator şi cuprinzând Polul Sud;* ***emisfera boreală*** = ***emisfera de nord*** = ***emisfera nordică*** = ***emisfera septentrională*** = ‹înv.› emisfera de miazănoapte emisfera de sus, emisfera despre nord. *Emisfera boreală cuprinde jumătatea de nord a sferei terestre, fiind mărginită de ecuator şi cuprinzând Polul Nord. Europa se află în emisfera nordică a Pământului;* ***emisfera de est*** = ***emisfera estică*** = ***emisfera orientală*** = ‹înv.› emisfera despre răsărit, emisfera răsăritală, emisfera răsăritului. *Emisfera orientală este jumătatea sferei terestre situată la est de meridianul zero;* ***emisfera de vest*** = ***emisfera occidentală*** = ***emisfera vestică*** = ‹înv.› emisfera apusală, emisfera apusului. *Emisfera occidentală este jumătatea sferei terestre situată la vest de meridianul zero;* (*înv.*) ***emisfera apusală*** = ***emisfera apusului*** v. Emisfera de vest. Emisfera occidentală. Emisfera vestică; ***emisfera de jos*** = ***emisfera de la miazăzi*** = ***emisfera despre miazăzi*** v. Emisfera australă. Emisfera de sud. Emisfera meridională. Emisfera sudică; ***emisfera de miazănoapte*** = ***emisfera de sus*** = ***emisfera despre nord*** v. Emisfera boreală. Emisfera de nord. Emisfera nordică. Emisfera septentrională; ***emisfera despre răsărit*** = ***emisfera răsăritală*** = ***emisfera răsăritului*** v. Emisfera de est. Emisfera estică. Emisfera orientală. **4** (*art.; astron.*) ***emisfera australă*** = emisfera sudică. *Emisfera australă este jumătatea de sud a sferei cereşti mărginită de ecuatorul ceresc;* ***emisfera boreală*** = emisfera nordică. *Emisfera boreală este jumătatea de nord a sferei cereşti mărginită de ecuatorul ceresc;* ***emisfera nordică*** = emisfera boreală; ***emisfera sudică*** = emisfera australă. **5** (*înv.*) v. Ecuator. Ecuator geografic. Ecuator pământesc. Ecuator terestru.

emisféric, -ă adj. **1** ‹rar› semisferic. *Această insectă are formă emisferică.* **2** (*tehn.; despre capul niturilor*) semirotund.

emísie s.f. = emisiune.

emisiúne s.f. **I** (*şi în forma* ***emisie***) degajare, efluenţă, eliminare, emanare, emanaţie, exalare, exalaţie, împrăştiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Emisia de gaze din coşurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **II 1** emitere. *S-a dat un proiect de lege privind emisiunea unei noi monede.* **2** (*jur.*) promulgare, ‹astăzi rar› promulgaţie. *Guvernul a hotărât emisiunea unui nou pachet de legi.* **III 1** (*telec.*) transmisiune. *A ascultat emisiunea radiofonică a concertului de la Viena.* **2** (*şi în forma* ***emisie***) articulare, articulaţie, emitere, prolaţiune, pronunţare, pronunţie, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. *Emisiunea corectă a cuvintelor este foarte importantă în unele meserii.* **3** (*fiz.*) ***emisiune autoelectronică*** = emisiune la rece, emisiune prin efect de câmp; ***emisiune fotoelectronică*** = fotoemisiune; ***emisiune la rece*** = emisiune autoelectronică, emisiune prin efect de câmp; ***emisiune prin efect de câmp*** = emisiune autoelectronică, emisiune la rece; ***emisiune***

radio = radioemisiune. *Într-o emisiune radio se transmit ştiri, programe culturale, muzică etc.*; ***emisiune termoelectronică*** = termoemisie. **4** fig. (*rar*) v. Exprimare. Enunţare. Formulare. Pronunţare. Rostire. Spunere. Zicere.

emisív, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, substanţe, dispozitive etc.*) emitent, emiţător, transmiţător. *Măsoară energia radiată de un corp emisiv.*

emistíh s.n. (*vers.*) ‹înv.› semistih. *Cele două emistihuri ale versului sunt despărţite prin cezură.*

emitanţă s.f. (*fiz.*) radianţă. *Emitanţa este o mărime fotometrică, egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de suprafaţa unui corp şi aria acestei suprafeţe.*

emíte vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) degaja, a (se) elimina, a (se) emana, a exala, a (se) împrăştia, a (se) răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coşurile fabricilor emit gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacţiei se emite un miros specific.* **2** tr. (*compl. indică radiaţii, unde, fascicule etc.*) a degaja, a dezvolta, a emana, a produce, a radia[1], a răspândi, ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard emit căldură.* **II 1** tr. (*polit.; compl. indică legi, decrete, hotărâri, note etc.*) a da[2], a elabora, a face, ‹înv.› a slobozi. *Guvernul a emis un nou pachet de legi.* **2** tr. (*despre state, bănci naţionale, instituţii financiare; compl. indică bilete de bancă, monede, bancnote, hârtii de valoare, obligaţii, acţiuni etc.*) a lansa, a scoate. *Banca Naţională a emis o bancnotă nouă.* **3** tr. (*compl. indică acte, documente etc.*) a elibera. *I-a emis permisul de călătorie.* **4** tr., refl. pas. (*jur.*) a (se) lansa. *Pe numele lui s-a emis un mandat de arestare.* **III 1** tr., refl. pas. (*despre aparate sau instalaţii de telecomunicaţii; compl. sau sub. gram. indică filme, muzică, programe de divertisment etc.*) a (se) difuza, a (se) transmite. *Postul ProTV emite în această seară un film nou cu Mel Gibbson. La radio s-a emis ultimul recital al cvartetului „Voces”.* **2** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziţii etc.*) a articula, a pronunţa, a rosti, ‹înv.› a răspunde. *Emite clar cuvintele, fără nicio deformare a lor.* **3** tr. a produce, a scoate, ‹înv. şi pop.› a slobozi. *Privighetoarea emite sunete splendide.* **4** tr. (*mai ales despre oameni; compl. indică ţipete, chiote, răcnete etc.*) a da[2], a scoate, ‹pop.› a slobozi. *A emis un ţipăt de groază când a văzut arătarea.*

emiténT, -ă adj., s.m. **1** adj. (*fiz.; despre corpuri, substanţe, dispozitive etc.*) emisiv, emiţător, transmiţător. **2** s.m. (*fin.*) trăgător. *Emitentul emite o trată.*

emítere s.f. **I 1** emisiune. **2** eliberare, ‹rar› liberare. *Emiterea permiselor de călătorie se face la o direcţie a primăriei.* **3** (*jur.*) lansare. *Emiterea mandatului de arestare s-a făcut de către un judecător.* **II 1** (*telec.*) difuzare, transmitere. *Emiterea programelor radiofonice muzicale se face la anumite ore.* **2** articulare, articulaţie, emisiune, prolaţiune, pronunţare, pronunţie, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. **3** producere, scoatere, ‹înv. şi pop.› slobozire. *Privighetoarea este renumită pentru emiterea unor sunete splendide.*

emiţátor, -oáre adj., s.n. **1** adj. (*fiz.; despre corpuri, substanţe, dispozitive etc.*) emisiv, emitent, transmiţător. **2** s.n. ***emiţátor radio*** = radioemiţător. *Cu ajutorul emiţătorului radio se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicaţii.*

emoliént, -ă adj. (*med.*) ‹pop.› muietor. *Şi-a cumpărat o cremă emolientă pentru mâini.*

emolumént s.n. (*econ.*) beneficiu, câştig, profit, venit[1], ‹pop.› agoniseală, ‹înv. şi reg.› provent, vamă, ‹reg.› mirişug, snagă, ‹înv.› ghelir, product, spor, trudă, ‹turc.; înv.› irat, ‹fig.; reg.› mană, ‹arg.› parnusă. *Emolumentul din această afacere a fost de câteva milioane de dolari.*

emolumentár, -ă adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacţii, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este emolumentar pentru ambele părţi.*

emondáj s.n. (*silv.*) emondare, emondaţie. *Emondajul este operaţia de tăiere a ramurilor inutile de pe trunchiul arborilor pentru a se stimula creşterea lor în înălţime.*

emondáre s.f. (*silv.*) emondaj, emondaţie.

emondáţie s.f. (*silv.*) emondaj, emondare.

emotív, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emoţionabil, impresionabil, sensibil, simţitor, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simţibil, simţicios, ‹fig.› liric, plăpând. *Femeile sunt mai emotive decât bărbaţii.* **2** (*despre stări, procese psihice etc.*) afectiv, emoţional. *Starea emotivă a tinerei este bună.*

emotivitáte s.f. emoţionabilitate, impresionabilitate, sensibilitate, simţire. *Femeile au o emotivitate mai puternică decât bărbaţii.*

emóţie s.f. **1** afect, ‹fig.› friguri (v. *frig*), palpitaţie. *Concursul i-a provocat emoţii puternice.* **2** duioşie, înduioşare. *Este un om dur, care nu ştie ce este emoţia. Glasul îi tremura plin de emoţie.*

emoţionà vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleşi, a impresiona, a înduioşa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mişca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuşa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a emoţionat pe toţi.* **2** tr. (*despre creaţii, idei etc. ale oamenilor; compl. indică oameni*) a impresiona, a sensibiliza. *Picturile expuse au emoţionat puternic publicul venit la vernisaj. Muzica clasică o emoţionează.* **3** refl. (*despre oameni*) a se impresiona, ‹fig.› a se tulbura. *S-a emoţionat profund când şi-a revăzut, după ani, sora.*

emoţionábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, impresionabil, sensibil, simţitor, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simţibil, simţicios, ‹fig.› liric, plăpând.

emoţionabilitáte s.f. emotivitate, impresionabilitate, sensibilitate, simţire.

emoţionál, -ă adj. (*despre stări, procese psihice etc.*) afectiv, emotiv.

emoţionánt, -ă adj. (*despre manifestări, însuşiri, creaţii etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, impresionant, înduioşător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simţitor, ‹fig.› mişcător, pătrunzător, răvăşitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost emoţionantă.*

emoţionáre s.f. **1** afectare, impresionare, înduioşare, tulburare, ‹fig.› mişcare, pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, emoţionarea oamenilor a fost puternică.* **2** impresionare, sensibilizare. *Arta urmăreşte emoţionarea omului. Expoziţia de pictură a produs vizitatorilor o emoţionare vizibilă.*

emoţionát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** afectat[1], impresionat, înduioşat, tulburat, ‹înv.› umilit, ‹fig.› atins, înmuiat, mişcat, muiat, tuşat. *Emoţionată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **2** impresionat, sensibilizat. *Publicul emoţionat a ovaţionat minute în şir.*

empatétic, -ă adj. empatic.

empátic, -ă adj. empatetic. *Are un extraordinar dar empatic, reuşind să înţeleagă şi să comunice cu cei din jur.*

empiém s.n. (*med., med. vet.*) pleurezie purulentă, piotorax. *S-a tratat cu succes de empiem.*

empiocél s.n. (*med., med. vet.*) tumoare purulentă.

empiréu s.n. (*astron.; poetic*) v. Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spaţiu.

empiríe s.f. (*rar*) **1** v. Existenţă. Trai. Viaţă. Zile (v. *zi*). **2** (*mai ales cu determ. care indică domeniul, posesorul etc.*) v. Experienţă. Practică (v. *practic*). Rutină.

empiriocriticísm s.n. (*filos.*) machism. *Empiriocriticismul a apărut la sfârşitul sec. al XIX-lea.*

emplástru s.n. (*farm.*) leucoplast, plasture, ‹înv.› sparadrap. *A acoperit rana cu un emplastru pentru a nu se infecta.*

empóră s.f. (*arhit. bis.*) tribună. *Empora este balconul situat deasupra navelor laterale.*

emúl, -ă s.m., s.f. concurent, rival, ‹înv.› emulator. *Savantul are un emul în domeniul geometriei în spaţiu.*

emulá vb. I. intr. (*despre oameni*) a concura, a se întrece, a rivaliza, ‹fig.› a se lupta. *Trebuie să emuleze cu prietenul lui pentru câştigarea premiului.*

emulăre s.f. concurenţă, emulaţie, întrecere, rivalitate, ‹fig.› luptă, turnir.

emulatív, -ă adj. competitiv, concurenţial, încurajator, stimulativ, stimulator. *Întrecerile dintre elevi sunt emulative pentru ei.*

emulatór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Concurent. Emul. Rival.

emuláţie s.f. concurenţă, emulare, întrecere, rivalitate, ‹fig.› luptă, turnir. *O emulaţie liberă, reală ajută la dezvoltarea talentelor.*

emulgatór s.m. (*chim.*) emulsionant, emulsiv. *Emulgatorul este o substanţă chimică folosită la obţinerea unei emulsii.*

emulsionánt s.m. (*chim.*) emulgator, emulsiv.
emulsív s.n. (*chim.*) emulgator, emulsionant.
enantioblást, -ă adj. (*bot.; despre embrioni*) enantioblastic. *Embrionul enantioblast are radicula opusă hilului.*
enantioblástic, -ă adj. (*bot.; despre embrioni*) enantioblast.
enantiomér s.m. (*fiz.*) izomer optic. *Enantiomerul este antipodul optic al unei substanțe.*
enantiomorfíe s.f. (*fiz., chim.*) enantiomorfism. *Enantiomorfia este proprietatea a două substanțe de a cristaliza în două forme, dintre care una este imaginea inversă a celeilalte.*
enantiomorfísm s.n. (*fiz., chim.*) enantiomorfie.
enará vb. I. tr. (*livr.; compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfățișa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune.
enaráre s.f. (*livr.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare.
enarmoníe s.f. (*muz.; în sistemul muzical temperat*) enarmonism. *Enarmonia este raportul dintre două sau mai multe sunete care au aceeași înălțime, dar poartă denumiri, notații diferite.*
enarmonísm s.n. (*muz.; în sistemul muzical temperat*) enarmonie.
enartróză s.f. (*anat.*) articulație mobilă. *Enartroza este un tip de diartroză.*
encaúst s.n. (*a. plast.; înv.*) v. Encaustică.
encaústică s.f. (*a. plast.*) ◊înv.◊ encaust. *În encaustică se utilizează culorile diluate cu ceară topită și întinse la cald pe tencuială.*
encefál s.n. (*anat.; impr.*) v. Cerebrum. Creier.
encefálic, -ă adj. (*anat., med., med. vet.*) encefalitic. *Artere encefalice. Boală encefalică.*
encefalítă letargică s.f. (*med.*) boala somnului (v. *boală*), hipnopatie, tripanosomiază, tripanosomiază africană, ◊rar◊ nonă. *Encefalita letargică este provocată de un virus transmis de musca-țețe și caracterizată printr-un somn greu.*
encefalític, -ă (*anat., med., med. vet.*) encefalic.
encefalografíe gazoasă s.f. (*med.*) pneumoencefalografie. *Encefalografia gazoasă este un procedeu radiologic de explorare a sistemului nervos central.*
encefalomalacíe s.f. (*med.*) cerebromalacie, ramolisment cerebral. *Encefalomalacia este provocată de întreruperea circulației sangvine într-o porțiune a creierului, în urma unei tromboze sau a unei embolii.*
encefalopatíe degenerativă s.f. (*med.*) encefaloză.
encefaloragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie intracraniană.
encefalóză s.f. (*med.*) encefalopatie degenerativă.
enciclopéd, -ă s.m., s.f. enciclopedist.
enciclopedíst, -ă s.m., s.f. encicloped. *Enciclopedistul are cunoștințe vaste.*
enciclopédic, -ă adj. (*despre cunoștințe, studii, cultură etc.*) cuprinzător, universal, vast[2]. *Cunoștințele lui sunt enciclopedice, aparținând mai multor domenii ale științei.*
enciclopedíe s.f. (*lingv.; de obicei urmat de determ. care indică felul, caracterul*) dicționar enciclopedic. *O enciclopedie cuprinde cunoștințe din toate domeniile.*
enclític, -ă adj. (*gram.; despre unele articole, pronume, sufixe etc.*) postpus, ◊înv.◊ postpozitiv. *Articolul cu poziția enclitică este articolul hotărât.*
enclíză s.f. (*gram.; în opoz. cu „proclíză”*) postpunere, ◊înv.◊ postpoziție. *Preferința limbii române pentru encliză a avut urmări sintactice.*
encomiást, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) elogiativ, elogios, encomiastic, laudativ, ◊înv.◊ lăudăros, lăudător. *După vernisaj, în presă au apărut aprecieri encomiaste la adresa artiștilor.*
encomiástic, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) elogiativ, elogios, encomiast, laudativ, ◊înv.◊ lăudăros, lăudător.
encómion s.n. laudatio, panegiric. *După ce i s-a înmânat premiul, un maestru în domeniu i-a făcut cunoscutului actor un vibrant encomion.*
encrín s.m. (*zool.*) crin-de-mare, crinoid, pentacrin. *Encrinii au aspect de floare de crin.*
endarteriectomíe s.f. (*chir.*) tromboendarteriectomie. *Endarteriectomia este excizia endoteliului lezat al unei artere.*
endecasiláb, -ă adj., s.m. (*vers.*) **1** adj. (*despre versuri*) endecasilabic. *Cele mai dificile versuri endecasilabe sunt cele nerimate.* **2** s.m. vers eroic. *Traducerea poemului s-a făcut în endecasilabi compuși din unsprezece silabe.*
endecasilábic, -ă adj., s.m. (*vers.; despre versuri*) endecasilab.
endemicitáte s.f. (*biol.*) endemism. *Endemicitatea este proprietatea unor specii de plante sau de animale de a ocupa arii restrânse.*
endemíe s.f. (*med., med. vet.*) boală endemică. *Endemia izbucnește într-o regiune geografică dată, din cauze locale.*
endemísm s.n. (*biol.*) endemicitate.
endoblást s.n. (*biol.*) endoderm. *Endoblastul este foița interioară a embrionului animalelor superioare.*
endodérm s.n. **1** (*bot.*) albumen. *Endodermul este un țesut vegetal din semințele unor plante.* **2** (*biol.*) endoblast.
endofít, -á adj. (*biol.; despre organisme vegetale sau animale*) endoparazit. *Organismele endofite trăiesc în interiorul unor plante.*
endoforíe s.f. (*med.*) esoforie, strabism convergent. *Endoforia este tendința de deviere a ochiului spre interior.*
endolímfă s.f. (*biol., anat.*) perilimfă. *Endolimfa se găsește între labirintul osos și cel membranos al urechii interne.*
endoluminál, -ă adj. (*anat.*) intraluminal. *Structurile endoluminale se află în interiorul unui vas sau al unui canal.*
endomicóză s.f. (*med.*) candidoză, moniliază, monilioză, oidiomicoză. *Endomicoza este o infecție micotică a pielii și a mucoaselor.*
endoparazít, -ă adj. (*biol.; despre organisme vegetale sau animale*) endofit.
endoplasmátic, -ă adj. (*biol., hist.*) endoplasmic. *Reticulul endoplasmatic are rol în modificarea proteinelor, în producerea macromoleculelor.*
endoplásmă s.f. (*biol., hist.; la organismele monocelulare*) granuloplasmă. *Endoplasma este partea internă sau centrală a celulei, înconjurată de ectoplasmă.*
endoplăsmic, -ă adj. (*biol., hist.*) endoplasmatic.
endospór s.m. (*bot.*) intină. *Endosporul este membrana protectoare internă a grăuntelui de polen și a sporilor ferigii.*
endotéliu s.n. (*anat.*) tunică internă. *Endoteliul formează învelișul intern al inimii și al vaselor.*
endotérm, -ă adj. (*fiz., chim.; despre fenomene, procese fizice, chimice*) endotermic.
endotérmic, -ă adj. (*fiz., chim.; despre fenomene, procese fizice, chimice*) endoterm. *Un proces endotermic se produce cu absorbție de căldură din mediul înconjurător.*
endotím, -ă adj. (*psih.*) intern. *Lupta endotimă cu ea însăși îi epuizează toată energia.*
energétic s.n. (*farm.*) energizant. *Energeticele intensifică tonusul psihic.*
energhisí vb. IV. refl. (*grec.; înv.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.
enérgic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni*) activ, dinamic, ◊înv.◊ lucrător. *Este un om energic care muncește mult și eficient.* **2** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) impetuos, puternic, tare, vajnic, viguros, ◊fig.◊ învăpăiat. *Tânărul, având un caracter energic, înfruntă cu ușurință orice adversitate a sorții.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) impetuos, viguros, ◊fig.◊ nervos, ◊fig.; rar◊ viril. *Au fost acțiuni energice pentru respectarea drepturilor omului.* **4** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași energici.* **5** (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) bun, drastic, eficace, eficient, puternic, ◊înv.◊ drastiric, drastiriu, eroic. *Pentru ca vindecarea să fie rapidă, i s-a administrat un medicament energic.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a călca”, „a păși”*) apăsat[2], ferm, hotărât, sigur. *Comandantul vasului calcă energic pe puntea vaporului.* **2** (*în legătură cu vb. ale vorbirii*) apăsat[2], ferm, hotărât, poruncitor, răspicat. *Îi spune energic să plece.*
energíe s.f. **1** dinamism, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ◊rar◊ năvălnicie, vârtoșenie, ◊înv. și pop.◊ vârtute, ◊pop.◊ vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ◊înv. și reg.◊ țepenie, ◊reg.◊ arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ◊înv.◊ sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ◊fig.◊ nerv, sevă, vână, viață, ◊fig.; fam.◊ os, ◊fig.; înv.◊ asprime. *Energia i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o energie inepuizabilă.* **2** bărbăție, putere, vigoare. *Are destulă energie ca să-l înfrunte.* **3** (*fiz.*) ***energie atomică***

= energie nucleară; ***energie nucleară*** = energie atomică. *Energia nucleară se obține prin dezintegrarea atomului în urma unor reacții nucleare.* **4** (*electr.*) ***energie electrică*** = curent electric, electricitate, lumină electrică, ‹reg.› vilon. *Energia electrică a fost întreruptă timp de câteva minute.*

energizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) înviora, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹reg.› a (se) învioșa, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a (se) remonta, a renaște. *Un somn bun l-a energizat. După o cură de vitamine s-a mai energizat.*

energizánt s.n. (*farm.*) energetic.

enervă vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) ‹fam.› a se nevroza, ‹fran.; înv.› a se eșofa. *Se enervează din orice. S-a enervat atât de tare, încât nu mai vedea nici pe unde calcă.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl enervează cu veșnicele ei lamentări.* **3** tr. (*fiziol.; rar; compl. indică funcții, organe etc.*) v. Activa. Excita. Stimula. **4** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui.

enervánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, iritant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii enervant.* **2** adv. (*modal*) agasant, sâcâitor, supărător. *Scaunul scârțâie enervant. Plouă enervant de mult. Întreabă, enervant, același lucru.*

enerváre s.f. **1** agasare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Enervarea colegei a devenit o plăcere pentru el.* **2** excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de enervare a unei persoane.* **3** (*rar*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

enervát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** agasat, iritat, plictisit, sâcâit, supărat, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Enervat, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.* **2** excitat, iritat, necăjit, nervos, stresat, supărat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Enervați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.*

enerváție s.f. (*rar*) **1** v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare. **2** v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

engastrimít s.m. ventriloc, ‹înv.› grăitor din pântece. *Engastrimiții vorbesc fără a mișca buzele și fără a deschide gura.*

engléz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. britanic, englezoaică. *Englezii sunt mândri de regatul lor.* **2** adj. britanic, englezesc, ‹înv.› anglicesc. *Operele lui Shakespeare, marele scriitor englez, aparțin tezaurului umanității.*

englezésc, -eáscă adj. britanic, englez, ‹înv.› anglicesc.

englezísm s.n. (*lingv.*) anglicism. *În ultimii ani au pătruns în limba română multe englezisme.*

englezoáică s.f. engleză (v. *englez*).

engólpion s.n. (*bis.; la ortodocși*) panaghie. *Engolpionul este purtat de arhierei la gât.*

engomiá vb. I. tr. (*rar; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor.*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

engrámă s.f. (*psih.*) mnemă. *Engrama reprezintă urma lăsată de un excitant în sistemul nervos central.*

enigmátic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona enigmatică a sufletului este greu de definit.* **2** (*despre oameni*) misterios. *Bătrâna doamnă este o persoană enigmatică.* **3** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) misterios, neînțeles[2], nepriceput, tainic. *Se lasă cuprins de farmecul enigmatic al muzicii. Îl privea cu o întrebare enigmatică a ochilor. Aluziile pe care le făcea rămân enigmatice.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) misterios, misterioso.

enígmă s.f. **1** mister[2], problemă, secret[2], taină, ‹rar› arcan[1], misteriozitate, neînțeles[1], ‹fam.› ghicitoare (v. *ghicitor*), ‹înv.› nepricepere, neștiută (v. *neștiut*[2]), neștiutură, ‹fig.› rebus, șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este o enigmă. În natură sunt multe enigme nedezlegate.* **2** șaradă. *Enigma este un joc distractiv, care se prezintă ca o ghicitoare.* **3** (*lit.; rar*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*).

enjambemént s.n. (*stil.*) ingambament, rejet. *Enjambementul este cerut de necesități prozodice sau de dorința de a evidenția anumite cuvinte.*

enkefalíme s.f. pl. (*biol.*) leuenkefaline. *Enkefalinele alcătuiesc, împreună cu endomorfinele, grupul morfinelor endogene.*

enométru s.n. ‹înv.› vinometru. *Cu enometrul se determină procentul de alcool din vin.*

enoriál, -ă adj. (*relig.*) parohial, ‹înv.› parohialnic. *Scrie la revista enorială.*

enoriáș, -ă s.m., s.f. (*relig.*) ‹înv. și reg.› parohian, poporan, ‹înv.› enorit. *Enoriașii din parohie merg regulat la biserică.*

enoríe s.f. (*relig.*) parohie, ‹rar› biserică, ‹înv. și pop.› popor, ‹înv. și reg.› eclesie, ‹înv.› maternă. *Biserica din enoria noastră are un iconostas aurit.*

enorít, -ă s.m., s.f. (*relig.; înv.*) v. Enoriaș.

enórm, -ă adj. (*de obicei prin exager.*) **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții enorme.* **2** (*despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, imens, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață enormă. În acest ținut pădurile ocupă teritorii enorme.* **3** (*despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, imens, infinit, necuprins, nefinit, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare enorm. Asia este un continent enorm.* **II** (*arată cantitatea sau numărul*) **1** (*despre averi, bogății etc.*) colosal, fabulos, fantastic, imens, incalculabil, uriaș. *I-a rămas o moștenire enormă.* **2** (*despre grupuri, mulțimi*) colosal, imens, incalculabil, incomensurabil, necalculabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime enormă de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **3** colosal, considerabil, imens, incalculabil, necalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii nocivi au efecte enorme asupra organismului.* **4** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă enormă pentru un autoturism.* **5** exorbitant, ‹înv.› exorbitat. *Comerciantul evită prețurile enorme, care pot speria clienții.* **III** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.›

nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță enormă. A avut șansa enormă de a participa la o misiune în cosmos.*

enormitáte s.f. **I 1** gigantism, imensitate. *Enormitatea clădirii impresionează.* **2** imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹rar› nemargine, ‹fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede enormitatea continentului asiatic.* **II** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați enormitățile pe care le-a susținut.*

enotécă s.f. vinotecă. *Crama are o enotecă în care sunt depozitate mostre de vinuri vechi.*

entéric, -ă adj. (*anat., med.*) intestinal. *Suferă de o boală enterică.*

enterobiáză s.f. (*med.*) oxiuriază, oxiuroză. *Enterobiaza este cauzată de prezența oxiurilor în organism.*

enterochinăză s.f. (*biochim.*) enteropeptidază. *Enterochinaza este o enzimă produsă de mucoasa duodenală.*

enteroclíză s.f. (*med., med. vet.*) spălătură intestinală.

enterogastrítă s.f. (*med., med. vet.*) gastroenterită, ‹reg.› urdinare. *Enterogastrita se manifestă prin dureri abdominale, diaree etc.*

enterohemoragíe s.f. (*med., med. vet.*) enteroragie, hemoragie intestinală.

enteropeptidáză s.f. (*biochim.*) enterochinază.

enteroragíe s.f. (*med., med. vet.*) enterohemoragie, hemoragie intestinală.

entezítă s.f. (*med.*) entezopatie, tendinită de inserție, tendinoperiostită, tenozită. *Entezita este în general de natură traumatică.*

entezopatíe s.f. (*med.*) entezită, tendinită de inserție, tendinoperiostită, tenozită.

entomofág, -ă adj. (*zool.; despre animale*) insectivor. *Ariciul este un animal entomofag.*

entomofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) entomogam. *La plantele entomofile, polenizarea se face prin intermediul insectelor.*

entomofilíe s.f. (*bot.; la plantele entomofile*) entomogamie. *Entomofilia este polenizarea prin intermediul insectelor.*

entomogám, -ă adj. (*bot.; despre plante*) entomofil.

entomogamíe s.f. (*bot.; la plantele entomofile*) entomofilie.

entomológ, -ă s.m., s.f. (*entom.*) entomologist. *Entomologul se ocupă cu studiul insectelor.*

entomologíst, -ă s.m., s.f. (*entom.*) entomolog.

entópic, -ă adj. (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, autohton, băștinaș, indigen, neaoș, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații entopice americane au fost distruse de conchistadori.*

entórsă s.f. (*med., med. vet.*) scrânteală, scrântitură, ‹reg.› vine încălecate (v. *vână*). *A călcat strâmb și a făcut o entorsă.*

entrátă s.f. (*muz.*) introducere. *Entrata este scrisă, de obicei, într-un tempo lent, având un caracter aparte din punct de vedere tematic și expresiv.*

entusiasí vb. IV. tr., refl. (*grec.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Entuziasma. Înflăcăra. Însufleți. Pasiona.

entuziá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Entuziasma. Înflăcăra. Însufleți. Pasiona.

entuziásm s.n. ardență, ardoare, avânt, elan, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca entuziasm în suflet.*

entuziasmá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona, ‹livr.› a se anflama, a (se) așarna, ‹înv.› a se entuzia, a (se) fierbăza, ‹grec.; înv.› a (se) entusiasi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întârâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se entuziasmează când este vorba de politică.*

entuziasmát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) entuziast, înflăcărat, ‹fig.› încălzit, învăpăiat. *Era atât de entuziasmată de ceea ce văzuse în excursie, încât nu se putea opri din povestit.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs entuziasmat.* **II** adv. (*modal*) avântat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează entuziasmat când este vorba despre respectarea democrației.*

entuziást, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) entuziasmat, înflăcărat, ‹fig.› încălzit, învăpăiat. **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. **3** fervent, pasionat, zelos. *Este o admiratoare entuziastă a muzicii lui Verdi. Este un entuziast ascultător de radio.* **II** adv. (*modal*) avântat, entuziasmat, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit.

entuziástic, -ă adj. (*înv.; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Ardent. Avântat. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Focos. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Pasionat.

enucleáre s.f. (*chir.*) enucleație. *Enucleerea se face prin izolarea tumorii de țesuturile înconjurătoare.*

enucleáție s.f. (*chir.*) enucleare.

enumerá vb. I. tr. (*compl. indică idei, fapte, evenimente etc.*) a înșira, a înșirui, ‹livr.› a cataloga, ‹înv.› a număra[1]. *La cererea profesorului, elevul a enumerat scriitorii clasici români.*

enumerăre s.f. enumerație, înșirare, înșiruire, ‹livr.› catalogare. *Profesorul i-a cerut elevului enumerarea scriitorilor clasici români.*

enumerăție s.f. enumerare, înșirare, înșiruire, ‹livr.› catalogare.

enúnț s.n. formulă. *Enunțul de la începutul teoremei este general.*

enunțá vb. I. tr. **1** a formula. *Elevul a enunțat teorema lui Pitagora.* **2** (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a spune, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a enunțat clar opiniile într-o emisiune televizată.* **3** (*compl. indică idei, opinii, teorii etc. noi, originale*) a expune, a formula, a lansa. *Au enunțat ideea înființării unei societăți de binefacere.*

enunțáre s.f. **1** formulare. *Enunțarea teoremei a fost corectă.* **2** exprimare, formulare, pronunțare, rostire, spunere, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Enunțarea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **3** expunere, formulare, lansare. *Enunțarea ideii înființării unei societăți de binefacere a produs interes.*

enunțát, -ă adj. (*despre idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) exprimat, formulat, lansat, pronunțat, ‹înv.› înaintat. *Au luat în discuție câteva dintre opiniile enunțate.*

enunțiatívă s.f. (*gram.*) propoziție enunțiativă, ‹înv.› propoziție expozitivă. *Enunțiativa prezintă o acțiune sau o stare ca reală.*

enurézis s.n. (*med., med. vet.*) **1** incontinență urinară. *Enurezisul este neputința de a reține urina.* **2 *enurezis nocturn*** = nicturezis, nicturie. *Enurezisul nocturn este incontinența urinară nocturnă.*

enzimátic, -ă adj. (*biochim.*) diastazic, ‹astăzi rar› zimogen. *Face experiențe de sinteză enzimatică.*

enzímă s.f. (*biochim.*) biocatalizator, catalizator organic, diastază, ferment. *Enzima are rol de catalizator pentru reacțiile din celulele vii.*

enzimologíe s.f. (*biochim.*) ‹astăzi rar› zimologie. *Enzimologia se ocupă cu studiul fermenților, al fermentațiilor și al enzimelor.*

eocén inferior s.n. (*geol.*) paleocen. *Eocenul inferior este prima epocă a paleogenului, caracterizată prin apariția unor noi asociații de foraminifere și prin dezvoltarea rapidă a mamiferelor placentare.*

eohíppus s.m. (*paleon.*) hiracoteriu. *Eohippusul este un gen fosil de ecvidee imparicopitate din eocenul inferior.*

eolián, -ă adj. **1** (*lingv.*) eolic. *Poetul Hesiod a scris în dialectul eolian.* **2** (*despre procese fizico-geologice, instalații etc.*) anemogen. *Turbinele eoliene sunt acționate de vânt.*
eólic, -ă adj. (*lingv.*) eolian.
eolínă s.f. (*muz.; rar*) v. Armonică. Armonică de gură. Muzicuță.
eolotróp, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, substanțe etc.*) anizotrop. *Corpurile eolotrope nu prezintă proprietăți fizice identice în toate direcțiile.*
eolotropíe s.f. (*fiz.*) anizotropie. *Eolotropie magnetică.*
eón s.n. (*filos.*) epocă, eră. *Eonul dogmatic.*
eonísm s.n. (*psih.*) transvestism, travestism. *Eonismul constă în adoptarea ținutei vestimentare a sexului opus.*
eozinofíl s.n. (*hist.*) acidofil. *Eozinofilul este o leucocită sensibilă la coloranții acizi.*
eozóic s.n. (*geol.*) algonkian, arheozoic, proterozoic. *În eozoic au apărut primele forme de viață.*
epáctă s.f. (*astron.*) ‹înv.› temelie. *Epacta reprezintă numărul de zile care trebuie adăugat unui an lunar pentru a-l face să concorde cu anul solar.*
epagógă s.f. (*în filos. lui Aristotel*) inducție. *Epagoga constă în stabilirea silogistică a unei relații între un termen extrem și un termen mediu, cu ajutorul celuilalt termen extrem.*
epagógic, -ă adj. (*filos.; la Aristotel; despre silogisme*) inductiv. *Într-un silogism epagogic se trece de la particular la general.*
epanadiplóză s.f. (*stil.*) epanastrofă, prozapodoză, rediție. *Epanadiploza constă în repetarea unui cuvânt la începutul și la sfârșitul unei unități sintactice sau metrice.*
epanafóră s.f. (*stil.*) anaforă. *O epanaforă rezultă din repetarea aceluiași cuvânt sau grup de cuvinte pentru accentuarea unei idei.*
epanastrófă s.f. (*stil.*) epanadiploză, prozapodoză, rediție.
epanghélmă s.f. (*grec.; înv.*) v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie.
epanódă s.f. (*stil.*) regresiune. *Epanoda constă în reluarea fiecărui cuvânt sau grup de cuvinte dintr-un vers la începutul unor unități metrice.*
epanortóză s.f. (*stil.*) corecție. *Epanortoza constă în retractarea sau corectarea a ceva afirmat anterior.*
epárh s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice*) episcop, ‹înv. și pop.› vlădică, ‹reg.› pișpec, vlădilă, ‹înv.› chiriarh, superintendent. *Eparhul este un rang înalt în ierarhia bisericii.*
eparhiál, -ă adj. (*relig.*) **1** diecezan, episcopal, ‹înv. și pop.› vlădicesc, ‹înv.› episcopesc, episcopic, pastoral. *Episcopia are o tipografie eparhială.* **2** (*despre adunări, sinoduri, consistorii*) episcopal, ‹înv.› eparhialnic, eparhic. *Episcopul este ales de sinodul eparhial.*
eparhiálnic, -ă adj. (*relig.; înv.; despre adunări, sinoduri, consistorii*) v. Eparhial. Episcopal.
epărhic, -ă adj. (*relig.; înv.; despre adunări, sinoduri, consistorii*) v. Eparhial. Episcopal.
eparhíe s.f. **1** (*relig.*) diecezā, episcopat, episcopie, ‹înv. și pop.› vlădicie. *Eparhia este condusă de un episcop.* **2** (*adm.; înv.; adesea cu determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) v. Provincie.
eparvén s.n. (*med. vet.; la cai sau, rar, la boi*) spavan, ‹pop.› os mort, ‹reg.› șpat. *Eparvenul se formează la încheietura piciorului de dinapoi.*
epatá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a sidera, a stupefia, a surprinde, a șoca, a uimi, a ului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i epateze pe toți cu cunoștințele lui.* **2** refl. (*rar; despre oameni*) v. Extazia. Minuna.
epatánt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) stupefiant, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs epatant prin temele controversate dezbătute.*
epatáre s.f. scandalizare, siderare, stupefacție, stupefiere, șocare, uimire, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzație, care urmărește epatarea publicului.*
epibiónt s.n. (*bot.*) altoi[1], ‹reg.› lăstar[1], mlădiță, pup[2]. *Epibiontul se implantează într-o plantă-suport pentru a-i ameliora calitățile.*
epiblémă s.f. (*bot.*) rizodermă. *Epiblema este un strat de celule la rădăcinile tinere.*
épic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*lit.; despre creații artistice, despre stil, manieră de expresie etc.*) diegetic, narativ. *Autorul a optat în favoarea unui stil epic.* **2** fig. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, maiestuos, măreț, ‹fig.› homeric, olimpian, olimpic, ‹fig.;: înv.› melean. *În romanul său lupta dintre cele două oști ia proporții epice.* **II** s.n. (*adesea art. epicul; lit.*) gen epic. *Epicul cuprinde diverse specii de narațiuni în versuri și în proză.*
epicárp s.n. (*bot.*) exocarp, pieliță. *Preferă merele cu epicarpul de culoare roșie.*
epicentrál, -ă adj. epicentric.
epicéntric, -ă adj. epicentral. *Regiunea epicentrică importantă a mișcărilor seismice din România este Vrancea.*
epicóriu, -ie adj. (*livr.; despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) v. Infuz. Înnăscut. Nativ. Natural.
epicratíe s.f. (*grec.; înv.*) **1** (*polit.*) v. Stat[1]. Țară. **2** (*adm.; adesea cu determ. care precizează unitatea teritorială*) v. Provincie. **3** (*polit.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație.
epicuréic, -ă adj. **1** (*filos.*) epicureu, epicurian. *Umanismul occidental s-a format în școala poeților clasici și a filosofilor epicureici.* **2** epicureu, epicurian, senzual, voluptuos. *A trăit din plin, cu o epicureică delectare, toate plăcerile vieții.*
epicuréu, -ée adj. **1** (*filos.*) epicureic, epicurian. **2** epicureic, epicurian, senzual, voluptuos.
epicurián, -ă adj. **1** (*filos.*) epicureic, epicureu. **2** epicureic, epicureu, senzual, voluptuos.
epidémic, -ă adj. **1** (*med, med. vet.; despre boli*) contagios, contaminant, infectant, infecțios, molipsitor, transmisibil, ‹înv. și pop.› lipicios, ‹înv. și reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaș, ciumat, ciumos, împărțitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor. *Bolile epidemice sunt produse de microorganisme patogene.* **2** (*med. vet.; despre boli ale animalelor*) epizootic. *Unele boli epidemice ale animalelor pot provoca epidemii și în rândul oamenilor.*
epidemíe s.f. **1** (*med.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) molimă, ‹pop.› boleaznă, bolești, ‹înv. și reg.› moarte, ‹reg.› bolișe, ‹înv.› contagiune, molipsire, omor. *Medicina modernă încearcă eradicarea epidemiilor de tifos.* **2** (*med. vet.; rar*) v. Epizootie. Molimă.
epidérmă s.f. **1** (*anat.*) ‹înv.› epidermidă. *Pielea are un strat superficial, numit epidermă.* **2** (*anat.; rar*) v. Piele. Tegument. **3** (*bot.; rar*) v. Coajă. Scoarță.
epidermiál, -ă adj. (*anat.; înv.*) v. Epidermic.
epidérmic, -ă adj. (*anat.*) ‹înv.› epidermial. *Unui accidentat i s-a făcut o grefă epidermică.*
epidermídă s.f. (*anat.; înv.*) v. Epidermă.
epidíctic, -ă adj. (*ret.*) demonstrativ. *În discursul său oratorul folosește mai multe procedee epidictice.*
epiém s.n. (*med., med. vet.*) piotorax, pleurezie purulentă. *S-a tratat cu succes de epiem.*
Epifaníe s.f. (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) v. Boboteză.
epifít, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) aericol, aerofit. *Plantele epifite nu sunt parazite.*
epifíză s.f. (*anat.*) corp pineal, glandă pineală. *Epifiza influențează dezvoltarea glandelor sexuale și procesele metabolice.*
epifizítă s.f. (*med.*) cifoza adolescenților (v. *cifoză*). *Epifizita este o boală de creștere.*
epifóră s.f. (*stil.*) epistrofă. *Epifora constă în repetarea unui cuvânt ori a unui grup de cuvinte la sfârșitul mai multor unități sintactice sau metrice.*
epigástru s.n. (*anat.*) ‹pop.› lingurea. *Epigastrul se află în treimea superioară și centrală a cavității abdominale, între coaste și ombilic.*
epigenétic, -ă adj. (*geol.; despre minerale sau despre depozite de minerale*) epigenic. *Mineralele epigenetice se formează în urma unei substituții chimice sau depunerii.*
epigenéză s.f. (*geol.*) epigenie, supraimpunere. *Epigeneza este un proces de depunere succesivă a unor minerale, după formarea rocilor în care sunt înglobate.*
epigénic, -ă adj. (*geol.; despre minerale sau despre depozite de minerale*) epigenetic.
epigeníe s.f. (*geol.*) epigeneză, supraimpunere.
epigín, -ă adj. (*bot.; despre părțile unei flori, în special despre stamine*) epiginic. *Părțile epigine cresc inserate direct pe ovar.*
epigínic, -ă adj. (*bot.; despre părțile unei flori, în special despre stamine*) epigin.
epigón s.m. **1** (*lit., arte*) ‹rar› famul. *În tinerețe, poetul a fost epigon al lui Eminescu.* **2** (*rar*) v. Continuator. Succesor. Urmaș.
epigonátion s.n. (*bis.; la ortodocși*) nabederniță. *Epigonationul este purtat, în timpul slujbei, de arhierei și de preoții de rang înalt.*

epigráf s.n. motto, ‹livr.› gnom. *Un vers celebru este epigraf la cartea sa.*
epigráfică s.f. (*ist.*) epigrafie.
epigrafíe s.f. (*ist.*) epigrafică. *Epigrafia se ocupă cu descifrarea și interpretarea inscripțiilor vechi.*
epigramátic, -ă adj. (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este epigramatică.*
epigramístic, -ă adj. (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant.
epiherímă s.f. (*grec.; înv.; adesea constr. cu vb. „a comite", „a face", „a înfăptui"*) v. Faptă. Lucru.
epiherisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși.
epihirosí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc.*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține.
epilă vb. I. tr., refl. (*cosmet.*) a (se) depila. *Se epilează lunar la cosmeticiană.*
epiláre s.f. (*cosmet.*) depilare, depilație, epilație. *Epilarea părului se face mai ales în scop estetic.*
epilatór, -oáre adj., s.n. (*cosmet.*) depilant, depilator. *Ceara este o substanță epilatoare. Epilatorul este folosit pentru îndepărtarea părului de pe anumite părți ale corpului.*
epilație s.f. (*cosmet.*) depilare, depilație, epilare.
epilepsíe s.f. (*med.*) ‹rar› comițialitate, ‹înv. și pop.› năbădăi (v. *năbădaie*), nevoie, stropșeală, ‹pop.› apucat[1], boala copiilor (v. *boală*), boala neagră, boală rea, călcătură, ceasoaie, ceas-rău, ducă-se-pe-pustii, pedepsie[1], poceală, pocit[1], răutate, răul cel mare, răul cel rău (v. *rău*) răul copiilor (v. *rău*), ‹înv. și reg.› lovitură, pocâltire, stropșire, stropșitură, ‹reg.› aboală, agâmbală, alte-alea, beteșug, gâmbă, îmbătăciune, lucru rău, malaonie, năbădăici (v. *năbădaică*), pricină, sfânta boală (v. *sfânt*), spasmă (v. *spasm*), supărar, ‹înv.› boală de lună, boală din lună, boală lunatică, patimă lunatică. *A avut o criză de epilepsie pe stradă.*
epiléptic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) **1** adj. comițial, ‹pop.› lunatic, ‹reg.› năbădăios, stropșit. *A avut o criză epileptică.* **2** s.m., s.f. ‹pop.› lunatic, ‹reg.; deprec.› lovituros. *Epilepticii trebuie să urmeze un tratament de ameliorare a simptomelor.*
epilóg s.n. **1** deznodământ, final, încheiere, sfârșit[1], ‹livr.› expunctiune, fine. *Filmul a avut un epilog neașteptat.* **2** ‹livr.› fine. *În Grecia a fost epilogul călătoriei lor. Nimeni nu știe care va fi epilogul acestei situații.*
epilogá vb. I. tr. (*rar; compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina.
epilogísm s.n. (*rar*) v. Cugetare. Gândire. Meditare. Meditație. Reflectare. Reflecție. Reflexie.
epilogístic, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.
epimónă s.f. (*ret.*) comorație, polisindeton. *Epimona este o figură retorică realizată prin folosirea excesivă a conjuncțiilor coordonatoare „și", „sau" în propoziție.*
epinefrínă s.f. (*biochim., farm.*) adrenalină, suprarenină. *Epinefrina este un hormon produs de glandele suprarenale, folosit ca medicament.*
epinefróm s.n. (*med.*) suprarenalom. *Epinefromul este o tumoare a glandei suprarenale.*
epinétă s.f. (*muz.*) spinetă. *Epineta este un vechi instrument muzical cu clape și coarde metalice, asemănător clavecinului.*
epiórc s.m. (*jur.; grec.; înv.*) v. Sperjur.
epiorchíe s.f. (*jur.; în legislațiile care admit jurământul ca mijloc de probă; grec.; înv.*) v. Jurământ fals. Jurământ mincinos. Sperjur.
epipaleolític, -ă s.n., adj. (*geol., arheol.*) mezolitic. *Epipaleoliticul este cuprins între paleolitic și neolitic.*
epiplócă s.f. (*ret.*) concatenație. *Epiploca este înlănțuirea retorică de anadiploze succesive.*
epiplón s.n. (*anat.*) oment. *Epiplonul unește viscerele, permițându-le o mișcare limitată.*
epirogenétic, -ă adj. (*geol.; despre mișcări tectonice*) epirogenic. *Mișcările epirogenetice determină ridicarea sau scufundarea unor blocuri continentale.*
epirogénic, -ă adj. (*geol.; despre mișcări tectonice*) epirogenetic.
epirót, -ă adj. epirotic. *Pyrrhus a fost un viteaz rege epirot.*
epirótic, -ă adj. epirot.
epíscop s.m. (*relig.*) **1** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice*) eparh, ‹înv. și pop.› vlădică, ‹reg.› pișpec, vlădilă, ‹înv.› chiriarh, superintendent. *Episcopul este un rang înalt în ierarhia bisericii.* **2** (*art.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***episcopul Romei*** = papă[1], pontiful roman (v. *pontif*), pontiful Romei (v. *pontif*), sfântul părinte (v. *sfânt*), suveranul pontif (v. *suveran*), vicarul lui Hristos (v. *vicar*), ‹înv.› papij. *Episcopul Romei este șeful suprem al Bisericii Catolice.* **3** (*în organizarea Bisericii Catolice*) ***episcop diecezan*** = ‹înv.› ordinar. *Episcopul diecezan are întreaga putere de conducere sau de jurisdicție asupra unei dieceze.*
episcopál, -ă adj. (*relig.*) **1** diecezan, eparhial, ‹înv. și pop.› vlădicesc, ‹înv.› episcopesc, episcopic, pastoral. *Episcopia are o tipografie episcopală.* **2** (*despre adunări, sinoduri, consistorii*) eparhial, ‹înv.› eparhialnic, eparhic. *Episcopul este ales de sinodul episcopal.*
episcopát s.n. (*relig.*) diecezā, eparhie, episcopie, ‹înv. și pop.› vlădicie. *Episcopatul este condus de un episcop.*
episcopésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Diecezan. Eparhial. Episcopal.
episcópic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Diecezan. Eparhial. Episcopal.
episcopíe s.f. (*relig.*) diecezā, eparhie, episcopat, ‹înv. și pop.› vlădicie.
episód s.n. **1** (*lit.*) fragment, scenă. *Ultimul episod al unui roman polițist este cel mai palpitant.* **2** întâmplare. *Își amintește cu plăcere episoade din copilărie.*
episódic, -ă adj. (*în opoz. cu „principal"*) întâmplător, neesențial, secundar. *Dramaturgii stabilesc profiluri precise personajelor episodice.*
epispérm s.n. (*bot.*) coajă, tegument. *Epispermul este învelișul exterior al semințelor.*
epistasí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) v. Păzi. Străjui. Supraveghea. Veghea.
epistasíe s.f. (*înv.*) **1** v. Păzire. Străjuire. Supraveghere. Veghere. **2** v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire.
epistát s.m. (*înv.*) **1** (*în trecut*) v. Administrator. Intendent. **2** (*în trecut*) v. Administrator. Vătaf. Vechil. **3** (*în Ev. Med., în Țările Rom. și mai târziu*) v. Logofăt. Vătaf. **4** v. Subcomisar.
epistăxis s.n. (*med.*) rinoragie. *Epistaxisul este o hemoragie nazală.*
epistemologíe s.f. (*filos.*) gnoseologie, noetică, teoria cunoașterii (v. *teorie*). *Epistemologia studiază procesul cunoașterii științifice, mijloacele de cunoaștere, valorile spiritului uman și limitele cunoașterii.*
epistíl s.n. (*arhit.*) arhitravă. *Epistilul susține friza.*
epistimíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Disciplină. Știință.
epistolár s.m. (*lit.; înv.*) v. Epistolier. Epistolograf.
epístolă s.f. **1** (*astăzi mai ales fam.*) scrisoare, ‹rar› slovă, ‹înv. și pop.› carte, răvaș, ‹pop.› exivă, ‹fam.› misivă, ‹reg.› papir, propis, scris[1], ‹înv.› depeșă, epistolie, literă, pitac[2], poslanie, scriptură, tremes, tresură, trimitere, ‹turc.; înv.› efta, ‹glum.› pisanie. *Îi trimitea mamei lungi epistole de pe front.* **2** (*lit.*) scrisoare. *Multe dintre epistolele lui Horațiu au caracter satiric.* **3** (*teol.*) epistolie. *Epistolele apostolilor sunt incluse în Noul Testament.*
epistolíe s.f. **1** (*teol.*) epistolă. **2** (*înv.*) v. Epistolă. Scrisoare.
epistoliér s.m. (*lit.*) epistolograf, ‹înv.› epistolar. *A. Odobescu a fost un epistolier cunoscut și apreciat.*
epistolográf s.m. (*lit.*) epistolier, ‹înv.› epistolar.
epistóm s.n. (*med., med. vet.*) tumoare bronșică. *Epistomul este pus în evidență prin bronhoscopie.*
epistrófă s.f. (*stil.*) epiforă. *Epistrofa constă în repetarea unui cuvânt ori a unui grup de cuvinte la sfârșitul mai multor unități sintactice sau metrice.*
epitáf s.n. (*bis.*) aer[2], ‹pop.› pocrovăț, ‹înv.› pocroviță. *Pe epitaf sunt reprezentate scene de la înmormântarea lui Iisus Hristos.*
epitelióm s.n. (*med.*) **1** carcinom. *Epiteliomul este o tumoare malignă a țesutului epitelial.* **2** ***epiteliom anexial*** = carcinom anexial. *Epitelioamele axiale cu malignitate mare*

sunt cele sudoripare și sebacee; ***epiteliom bazolcelular*** = carcinom bazocelular. *Epiteliomul bazocelular este localizat îndeosebi în regiunea feței, caracterizându-se prin evoluție lentă și malignitate strict locală.*

epiteorisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări.

epitét s.n. **1** (*stil.; mai ales cu determ. care indică felul, rolul etc.*) ‹rar› atribut. *La Eminescu, fiecare epitet este o explozie de lumină.* **2** calificativ. *Pentru că era mai dolofan, copiii i-au dat epitetul „mingiuță".*

epitétic, -ă adj. (*fon.; despre sunete sau silabe*) paragogic. *O silabă epitetică se adaugă la sfârșitul unui cuvânt.*

epitéză s.f. (*fon.*) paragogă. *Epiteza este adăugarea unui sunet sau a unei silabe la sfârșitul unui cuvânt.*

epitimíe[1] s.f. (*grec.; înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

epitimíe[2] s.f. (*grec.; înv.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

epitómă s.f. (*înv.*) v. Rezumat. Sinteză. Sumar.

epitóp s.m. (*med.*) determinant antigenic, situs antigenic. *Epitopul este partea moleculei de antigen la nivelul căreia se leagă anticorpul specific.*

epítrop s.m. **1** (*jur.*) tutore, ‹reg.› măștihoi, ‹înv.› epitropă[2], ispravnic, tutrice. *Unchiul este epitropul nepoților minori rămași orfani.* **2** (*în trecut, în Țările Rom.*) efor, ‹înv. și reg.› antist, ‹înv.› gociman. *Gh. Lazăr a fost primul epitrop al Instrucțiunii Publice.* **3** (*jur.; înv.*) v. Curator.

epitrópă[1] s.f. (*ret.*) concesie. *Prin epitropă se acceptă formal acuzația venită din partea adversarului, dar se reiau exagerat argumentele acestuia pentru a se sublinia lipsa lor de temei.*

epitrópă[2] s.f. (*jur.; înv.*) v. Epitrop. Tutore.

epitropí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică minori*) v. Tutela.

epitropíe s.f. **1** (*jur.*) tutelă, ‹rar› tutorat, tutorie, ‹înv.› isprăvnicie. *Copiii orfani se află sub epitropia unchiului lor.* **2** (*în trecut, în Țările Rom.; de obicei urmat de determ. în gen.*) eforie. *Epitropia școlilor. Epitropia spitalelor.* **3** (*polit.; înv.*) v. Suzeranitate.

epitropisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică minori*) v. Tutela. **2** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține.

epitropisíre s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Tutelaj. Tutelare. **2** (*polit.*) v. Suzeranitate.

epitropisít s.m. (*jur.; înv.*) v. Pupil.

epíu s.n. (*hidrotehn.*) pinten. *Epiul are rolul de a regulariza cursul unei ape.*

epiziotomíe s.f. (*chir.*) vaginoperineotomie. *Prin episiotomie se previne ruptura traumatică a perineului în momentul degajării capului fătului la naștere.*

epizoótic, -ă adj. (*med. vet.; despre boli ale animalelor*) epidemic. *Unele boli epizootice pot provoca epidemii și în rândul oamenilor.*

epizootíe s.f. (*med. vet.*) molimă, ‹rar› epidemie, ‹pop.› boleaznă, bolești, ‹reg.› boliște. *O epizootie poate dura luni și chiar ani.*

epocál, -ă adj. memorabil, remarcabil. *Această invenție este un eveniment epocal în istoria omenirii.*

épocă s.f. **I 1** interval, perioadă, răstimp, spațiu, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Epocile de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **2** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) eră, ev, perioadă, secol, timp, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În epoca lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în epoca feudalismului timpuriu.* **3** (*indică o perioadă de timp considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.*) eră, ev, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *O epocă moare și alta se naște.* **4** (*indică o perioadă de timp raportată la ceea ce se petrece*) eră, secol. *S-a format în epoca de afirmare a pozitivismului în biologie.* **5** (*urmat de determ. care indică punctul de plecare al unei anumite cronologii, un eveniment important de la care se numără anii etc.*) eră. *Începutul epocii creștine este considerat de la nașterea lui Iisus Hristos.* **6** (*urmat de adj. pos. sau de determ. pron. ori în gen., care indică apartenența*) perioadă, timp, vreme. *A reușit să atragă în jurul lui un număr mare de scriitori ai epocii sale.* **7** (*indică un moment din viața sau din activitatea unui individ, determinat de una ori de mai multe fapte, situații, întâmplări etc. particulare*) ani (v. *an*), perioadă, timp, vreme. *Epoca adolescenței a fost cea mai frumoasă din viața sa. Epoca șederii la Viena a fost cea mai prodigioasă din cariera sa muzicală.* **8** (*indică totalitatea persoanelor care trăiesc în aceeași perioadă de timp sau totalitatea acțiunilor, faptelor omenești etc. care caracterizează o anumită perioadă de timp*) secol, veac, vreme. *În opera sa a surprins neliniștea și aspirațiile epocii.* **II 1** (*geol.*) eră, eră geologică, perioadă, timp, vreme. *În epoca mezozoică au apărut primii pești ososi, primele păsări și mamifere.* **2** (*geol.*) ***epocă glaciară*** = perioadă glaciară. *În epoca glaciară ghețarii ocupau suprafețe foarte întinse.* **3** (*art.; arheol.*) ***epoca bronzului*** = ***epoca de bronz*** = ‹înv.› vârsta bronzului (v. *vârstă*[1]), vârsta de bronz (v. *vârstă*[1]). *Epoca bronzului se caracterizează prin descoperirea metalelor și prin generalizarea folosirii bronzului;* ***epoca de fier*** = ***epoca fierului*** = ‹înv.› vârsta de fier (v. *vârstă*[1]), vârsta fierului (v. *vârstă*[1]). *În epoca fierului omul a început să prelucreze și să folosească fierul;* ***epoca de piatră*** = epoca pietrei; ***epoca pietrei*** = epoca de piatră. *Epoca pietrei este caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră.* **4** (*art.; ist.*) ***epoca elenistică*** = elenism, perioada elenistică (v. *perioadă*). *În epoca elenistică au înflorit artele.* **5** (*art.*) ***epoca vitezei*** = secolul vitezei (v. *secol*). *Epoca vitezei se caracterizează printr-un ritm de viață alert, printr-o dinamizare a activităților în toate domeniile.* **6** (*filos.*) eon, eră. *Epoca dogmatică.* **7** (*biol.*) etapă, fază. *Creșterea corpului unei ființe se împarte în mai multe epoci.* **8** perioadă, sezon, timp, vreme, ‹reg.› pânc. *Epoca cireșelor a trecut. A început epoca verdețurilor.*

epoláj s.n. epolare. *Epolajul este aducerea armei în poziția de ochire și declanșare a focului.*

epoláre s.n. epolaj.

epolét s.n. (*milit.*) ‹înv.› spalet, ‹fran; înv.› șevron, ‹rus.› pagon. *Un ofițer cu epoleți aurii conducea regimentul în pas de paradă.*

eponím, -ă adj. ‹rar› eponimic. *Pelops este eroul eponim al Peloponesului.*

epomímic, -ă adj. (*rar*) v. Eponim.

epopée s.f. (*lit.*) epos, poem epic. *Epopeile homerice au influențat peste secole mulți scriitori.*

épos s.n. (*lit.*) epopee, poem epic.

epruvétă s.f. corp de probă. *Epruveta este o piesă supusă unor încercări în vederea determinării proprietăților materialului din care este făcută.*

epuizá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a (se) consuma[1], a (se) isprăvi, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹rar› a lichida, ‹fam.› a fitui, ‹reg.› a (se) găti, a se petrece, ‹înv.› a săvârși, ‹fig.› a se duce[2], a (se) topi. *A epuizat toate rezervele alimentare. S-a epuizat tușul din imprimantă.* **2** refl. (*despre mărfuri, în special despre publicații*) a dispărea, ‹fig.› a se topi. *Cartea s-a epuizat din toate librăriile.* **3** tr. (*compl. indică resurse naturale sau, p. ext., solul*) a secătui. *Îngrășămintele chimice folosite abuziv epuizează rezervele de substanțe nutritive din sol.* **4** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina, ‹pop.› a găta, a mântui, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să epuizeze toate aspectele problemei.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. și pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se storî, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl epuizează. S-a epuizat mult studiind pentru examenul de titularizare pe post.*

epuizánt, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) anevoios, extenuant, istovitor,

obositor, ‹rar› penibil, vlăguitor, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹înv.› trudelnic, trudnic, trudos, ‹fig.› zdrobitor. *Călătoria cu mașina a fost epuizantă din cauza șoselei cu gropi.*

epuizáre s.f. **1** consumare, isprăvire, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Cartușul imprimantei trebuie umplut înainte de epuizarea totală a tușului.* **2** secătuire. *Epuizarea rezervelor de substanțe nutritive din sol s-a produs din cauza folosirii abuzive a îngrășămintelor chimice.* **3** (*tehn.*) epuizment. *Epuizarea cu ajutorul pompelor a apelor din interiorul unei săpături sau al unui batardou se face în vederea executării unor lucrări de construcții.* **4** isprăvire, sfârșire, terminare. *După epuizarea tuturor argumentelor acțiunii sale, a așteptat decizia comisiei de disciplină.* **5** extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală epuizare.*

epuizát, -á adj. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[1], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, epuizat, s-a așezat pe o bancă.*

epuizmént s.n. **1** (*tehn.*) epuizare. **2** (*livr.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

epulídă s.f. (*med.*) epulis.

epúlis s.n. (*med.*) epulidă. *Epulisul este o tumoare inflamatorie a mucoasei gingivale.*

epurá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică soluții, amestecuri etc.*) a purifica. *Apele murdare trebuie să fie epurate înainte de a fi evacuate.*

epuráre s.f. (*tehn.*) epurație, purificare, ‹rar› purificație. *Apa supusă operației de epurare poate fi destinată uzului menajer.*

epurát, -ă adj. (*tehn.; despre soluții, amestecuri etc.*) purificat. *Apa epurată poate fi destinată uzului menajer.*

epuratór s.n. (*tehn.*) purificator. *Epuratorul este folosit la purificarea unei substanțe. Epurator de gaze.*

epurație s.f. (*tehn.*) epurare, purificare, ‹rar› purificație.

epúră s.f. (*rar*) v. Diagramă. Grafic.

epustuflánt, -á adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; livr.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

epuvantábil, -á adj. (*fran.; înv.; despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Sinistru.

equisetum [ekvi'zetum] s.m. (*bot.; rar*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

eradicá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică boli infecțioase sau contagioase, epidemii etc.*) ‹pop. și fam.› a stârpi. *Ciuma a fost eradicată în anumite zone.* **2** (*livr.; compl. indică plante, mai ales arbori*) v. Dezrădăcina. **II** fig. (*compl. indică situații tensionate, realități sociale negative, manifestări extreme etc.*) a desființa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a dezrădăcina, a extirpa, ‹fig.; pop. și fam.› a stârpi. *Corupția trebuie eradicată prin legi severe.*

eradicáre s.f. **I 1** ‹livr.› eradicație, ‹pop. și fam.› stârpire. *În multe țări malaria este în curs de eradicare.* **2** (*livr.*) v. Dezrădăcinare. **II** fig. desființare, lichidare, suprimare, ‹fig.› dezrădăcinare, extirpare, ‹fig.; livr.› eradicație, ‹fig.; pop. și fam.› stârpire. *Eradicarea corupției este un imperativ major.*

eradicáție s.f. (*livr.*) **I 1** v. Eradicare. **2** v. Dezrădăcinare. **II** fig. v. Desființare. Dezrădăcinare. Eradicare. Extirpare. Lichidare. Suprimare.

erasmián, -ă adj. (*lit.*) erasmic.

erásmic, -ă adj. (*lit.*) erasmian. *În opera lui Cervantes se întâlnesc influențe erasmice.*

erátă s.f. (*tipogr.*) corrigenda. *În erată se semnalează greșelile de tipar din cuprinsul unei lucrări.*

erátic, -ă adj. (*livr.*) **1** v. Instabil. Mișcător. Mobil. Nestatornic. Schimbător. Variabil. **2** (*despre oameni*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.

éră s.f. **I 1** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, ev, perioadă, secol, timp, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În era lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în era feudalismului timpuriu.* **2** (*indică o perioadă de timp considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.*) epocă, ev, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *O eră moare și alta se naște.* **3** (*indică o perioadă de timp raportată la ceea ce se petrece*) epocă, secol. *S-a format în era de afirmare a pozitivismului în biologie.* **4** (*urmat de determ. care indică punctul de plecare al unei anumite cronologii, un eveniment important de la care se numără anii etc.*) epocă. *Începutul erei creștine este considerat de la nașterea lui Iisus Hristos.* **II** (*geol.*) **1** (*și **eră geologică***) epocă, perioadă, timp, vreme. *În era mezozoică au apărut primii pești ososi, primele păsări și mamifere.* **2 *eră primară*** = paleozoic, ‹astăzi rar› primar. *Era primară este a doua eră geologică, situată între precambrian și mezozoic.* **3 *eră secundară*** = mezozoic. *Era secundară este o eră geologică situată între paleozoic și neozoic.* **III** (*filos.*) eon, epocă. *Era dogmatică.*

erbacéu, -ée adj. (*despre plante*) ierbos. *Plantele erbacee pot fi anuale, bienale sau perene.*

erbivór, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre animale*) fitofag, ‹rar› plantivor. *Animalele erbivore se hrănesc cu vegetale, mai ales cu ierburi.* **2** s.m., s.f. (*fam.; glum.*) v. Vegetarian.

erborá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică plante, frunze, flori, semințe etc.*) v. Botaniza. Erboriza.

erborizá vb. I. tr. (*compl. indică plante, frunze, flori, semințe etc.*) a botaniza, ‹înv.› a erbora. *Plantele sunt erborizate pentru a fi studiate.*

erborizáre s.f. botanizare, ‹rar› erborizație. *Scopul excursiei studenților de la farmacie a fost erborizarea unor specii de plante rare.*

erborizáție s.f. (*rar*) v. Botanizare. Erborizare.

erchián s.m. (*turc.; înv.*) v. Consilier. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic.

erdăpáne s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

eréct, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți, organe ale unor plante, mai ales despre tulpina acestora*) drept, vertical. *Tulpina bradului este erectă.*

erécție s.f. (*fiziol.*) ‹arg.› armătură.

eréde s.m. (*jur.; livr.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

ereditá vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni.

ereditár, -ă adj. **1** (*despre particularități fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale ființelor*) congenital, înnăscut, moștenit, ‹înv.› strămoșesc, ‹fig.; înv.› erezit. *Diabetul este o boală mai ales ereditară.* **2** (*jur.; despre bunuri*) patrimonial. *Moșia unde locuiește este un bun ereditar, moștenit de la bunici.*

ereditáte s.f. **1** (*jur.*) moștenire, patrimoniu, succesiune, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv. și reg.› miraz[1], moștină[1], rămășiță[1], ‹reg.› strămoșire, ‹înv.› clironomie, diadohie, dobândă, dostoianie, dostoinicie, erezie[2], erezire, erezitate, eritagiu, lăsământ, moșnenie, moștenie, nemestnicie, ocină, rămas[2]. *După moartea părinților, a primit ca ereditate toată averea lor.* **2** (*biol.*) ***ereditate ancestrală*** = ***ereditate de revenire*** = atavism, reversie. *Ereditatea ancestrală indică înrudirea filogenetică a organismelor;* ***ereditate paternală*** = ***ereditate paternă*** = patroclinie. *Ereditatea paternală este apariția, la copil, a unor gene aproape exclusiv de la tată.*

eredobiologíe s.f. (*biol.*) genetică (v. *genetic*), geneziologie. *Eredobiologia studiază fenomenele eredității și ale variabilității organismelor vii.*

eredopatíe s.f. (*med., med. vet.*) boală ereditară, genopatie. *Eredopatia se dezvoltă la un individ prin acțiunea uneia sau mai multor gene mutante din patrimoniul genetic al unuia din părinți.*

eredosífilis s.n. (*med.*) sifilis congenital, sifilis ereditar. *Eredosifilisul apare la copil după o naștere prematură.*

erém, -ă s.n., adj. (*înv.*) **1** s.n. (*geomorf.*) v. Deșert. Landă. Pustietate. Pustiu. **2** adj. (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid.

eremít s.m. anahoret, ascet, pustnic, schimnic, sihastru, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oșelnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un eremit.*

eremofílă s.f. (*bot.*) plantă eremofilă (v. *plantă*[1]). *Eremofilele se dezvoltă în stepe și în deșerturi.*

erés s.n. **I 1** (*relig.*) erezie[1], ‹rar› necredință, ‹înv.› ereticie, ereticitură, minciună. *Eresul îi îndepărtează de adevărata credință. Copernic a fost acuzat de erezie.* **2** (*livr.*) v. Prejudecată. **3** (*livr.*) v. Superstiție. **4** (*relig.; înv.*) v. Sectă. **II** fig. abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină, vinovăție, ‹fig.› alunecare, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru eresul său, deoarece a încălcat legea.*

eresenaceálnic s.m. (*înv.*) v. Ereziarh.

eréte s.m. **I** (*ornit.*) **1** ***erete-alb*** = *Circus macrourus;* șorecar, uliu-alb, uliul-stepelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-de-câmp, uli-palid, ‹reg.› șoavă; ***erete-cenușiu*** = ***erete-sur*** = *Circus pygargus;* șorecar, șorecar-cenușiu, uliu-cenușiu, uliu-sur; ***erete-de-baltă*** = ***erete-de-stuf*** = *Circus aeruginosus;* șorecar, șorecar-de-baltă, șorecar-roșu, șorecar-ruginiu, uliu-de-baltă, uliu-de-stuf, uliu-de-trestie; ***erete-de-câmp*** = ***erete-vânăt*** = *Circus cyaneus;* șorecar, uliu-alb, uliu-vânăt, ‹reg.› gaie, uligaie. **2** (*și* ***erete-de-găini, erete-de-porumbei, erete-mare***) *Accipiter gentilis;* uliu, uliu-de-porumbi, uliu-porumbac, uliu-porumbar, uliul-găinilor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-cenușiu, uli-de-găini, uli-mare, ‹reg.› boaghe, cobeț, coroi[1], erie, gaie, găinar, hărău, orligan, porumbar[2], rățar, șoavă, șurlicar, uligaie, ulior. **3** (*și* ***erete-de-porumbei, erete-de-vrăbii***) *Accipiter nisus;* păsărar, uliu, uliu-mic, uliu-păsărar, uliu-păsăratic, uliu-păsăresc, uliu-vrăbier, uliul-păsărilor (v. *uliu*), uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), ‹reg.› cobeț, coroi[1], erie, lupul-păsărilor (v. *lup*), săbioară, ulete, uliac, ulior, ulișor, uliuț. **4** (*și* ***erete-de-iarnă, erete-pitic***) *Falco columbarius aesalon;* gaia-găinilor (v. *gaie*), șoim, șoim-de-iarnă, șoim-pitic, șoimuleț-de-iarnă, șoimuleț-pitic, uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), vindereu, ‹pop.› uli-de-vrăbii, ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier. **5** (*și* ***erete-roșu***) *Falco tinnunculus;* vânturel, vânturel-roșu, vânturel-ruginiu, vindereu, ‹pop.› uli-de-pasăre, uli-vrăbier, ‹reg.› închinător, marinică, șurligaie, șușugaie, vetrușcă, vinderel-de-turnuri, vinderel-roșu, vrăbier. **6** (*și* ***erete-de-noapte, erete-de-seară***) *Falco vespertinus;* șoimuleț-de-seară, vânturel, vânturel-de-seară, vânturel-închis-de-seară, vânturel-vânăt, vindereu, ‹reg.› șurligaie, șușugaie, vinderel-cu-picioare-roșii, vinderel-de-seară. **7** (*și* ***erete-roșu-mic***) *Falco naumanni;* vânturel-mic, vindereu, ‹reg.› vinderel-cu-ghiare-galbene, vinderel-mic. **8** (*și art.,* ***eretele-rândunelelor***) *Falco subbuteo;* șoim, șoim-de-vară, șoimul-ciocârliilor (v. *șoim*), șoimul-rândunelelor (v. *șoim*), uliu-vânăt, uliul-rândunelelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-păsărar, ‹reg.› lăstunar. **II** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

erétic, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. (*relig.*) adamit, anticrist, schismatic, ‹rar› papistaș, ‹pop.› letin, necredincios, păgân, ‹înv. și reg.› spurcat[2], ‹înv.› disident, ‹înv.; deprec. sau peior.› spurcăciune. *Savantul a fost considerat de Inchiziție un eretic.* **2** adj. (*relig.; despre doctrine, scrieri, manifestări etc. religioase*) ‹rar› papistaș, papistășesc, ‹ital.; înv.› eretical. *Biserica combate doctrinele eretice.* **3** s.m., s.f. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios”; rar*) v. Ateu. Ireligios. Liber-cugetător. Necredincios. Păgân. **4** s.m. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist. **II 1** adj., s.m. (*rar*) v. Anticonformist. Heterodox. Inconformist. Neconformist. Nonconformist. **2** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.

ereticál, -ă adj. (*relig.; ital.; înv.; despre doctrine, scrieri, manifestări etc. religioase*) v. Eretic.

ereticíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Eres. Erezie[1].

ereticitúră s.f. (*relig.; înv.*) v. Eres. Erezie[1].

eretocrisíe s.f. (*jur.; înv.*) ‹înv.› arbitraj. *Pentru eretocrisie sunt judecători aleși de amândouă părțile împricinate.*

eretocrít s.m. (*grec.; înv.*) v. Arbitru. Judecător.

ereutofobíe s.f. (*psih.*) eritrofobie. *Suferă de ereutofobie.*

erezí vb. IV. tr. **1** (*jur.; înv. și reg.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni. **2** (*înv.; compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) v. Căpăta. Dobândi. Obține. Primi.

ereziárh s.m. ‹înv.› eresenacealnic. *Ereziarhul este fondatorul unei erezii sau conducătorul unei secte eretice. Paul a fost un ereziarh de origine armeană.*

erezíe[1] s.f. **1** (*relig.*) eres, ‹rar› necredință, ‹înv.› ereticie, ereticitură, minciună. *Erezia te îndepărtează de adevărata credință. Copernic a fost acuzat de erezie.* **2** fig. abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină, vinovăție, ‹fig.› alunecare, eres, rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru erezia sa, deoarece a încălcat legea.* **3** (*polit.; înv.*) v. Disidență. Sciziune.

erezíe[2] s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

erezíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

erezít, -ă adj. fig. (*înv.; despre particularități fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale ființelor*) v. Congenital. Ereditar. Înnăscut. Moștenit.

erezitár s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

erezitáte s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

erg s.n. (*geomorf.*) areg, deșert de nisip. *Ergul este acoperit cu dune foarte întinse.*

ergalíe s.f. (*grec.; înv.*) **1** (*tehn.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă. **2** v. Utilaj.

ergástul s.n. (*jur.; rar*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

ergaván s.m. (*bot.; turc.; înv.*) v. Arbore-de-Iudea. Arborele-Iudei (v. *arbore*). Arborele-lui-Iuda (v. *arbore*) (*Cercis siliquastrum*).

ergo conj. coord. concl. (*latin.*) v. Așadar. Atunci. Dar[1]. Deci. Și.

ergocalciferól s.m. (*biochim., farm.*) calciferol, calcitriol, vitamina D_2. *Ergocalciferolul, prezent în uleiul de pește și în unele ciuperci microscopice, este recomandat în majoritatea carențelor de calciu.*

ergodinamográf s.n. (*med.; rar*) v. Ergograf.

ergográf s.n. (*med.*) ‹rar› ergodinamograf. *Ergograful este folosit la înregistrarea lucrului mecanic al unui mușchi sau al unui grup de mușchi.*

ergoláș, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

ergosterínă s.f. (*biochim., farm.*) ergosterol.

ergosteról s.m. (*biochim., farm.*) ergosterină. *Ergosterolul se transformă, sub acțiunea razelor ultraviolete, în vitamina D_2*

ergotínă s.f. (*farm.*) ergotoxină. *Ergotina este întrebuințată în medicină ca hemostatic.*

ergotoxínă s.f. (*farm.*) ergotină.

éric㠍 s.f. (*bot.; înv.*) v. Iarbă-neagră. Pernej (*Calluna vulgaris*).

érie s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **2** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

erijá vb. I. tr. (*astăzi rar*) **1** (*compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi. **2** (*complementul indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza.

ering subst. (*german.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.

erisipelátic, -ă adj. (*med.; înv.*) v. Erizipelatos.

erisipelós, -oásă adj. (*med.; înv.*) v. Erizipelatos.

eritá vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni.

eritágiu s.n. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

eritém s.n. (*med., med. vet.*) ‹pop.› opăreală, opărătură. *Eritemul apare sub formă de pete roșii mai mult sau mai puțin extinse.*

eritemátic, -ă adj. (*med., med. vet; înv.*) v. Eritematos.

eritematós, -oásă adj. (*med., med. vet.*) ‹înv.› eritematic. *Are lupus eritematos.*

eriticí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Păgâni. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Haini. Înrăi.
eritremíe s.f. (*med., med. vet.*) eritrocitoză, hiperglobulie, policitemie, poliglobulie. *Eritremia este caracterizată prin creşterea excesivă a numărului de globule roşii.*
eritrítă s.f. (*chim.*) tetraalcool. *Dintre alcoolii tetravalenţi cel mai simplu este eritrita.*
eritroblást s.n. (*biochim.*) normoblast. *Eritroblastul este o globulă roşie nucleată.*
eritrocít s.n. (*biochim.*) globulă roşie, hematie, normocit. *Eritrocitul conţine hemoglobină.*
eritrocitóză s.f. (*med., med. vet.*) eritremie, hiperglobulie, policitemie, poliglobulie.
eritrofobíe s.f. (*psih.*) ereutofobie. *Suferă de eritrofobie.*
eritropoiéză s.f. (*biochim.*) hematopoieză, hemopoieză. *Eritropoieza se desfăşoară în măduva osoasă.*
erizipél s.n. (*med.*) ‹înv. şi pop.› orbalţ, ‹pop.› foc-viu, roşeaţă, ‹reg.› brâncă[1], mâncătură, orbarişă, orbălţitură, uimă, zgaibă. *Erizipelul se localizează mai ales pe faţă sau pe membre.*
erizipelatós, -oásă adj. (*med.*) ‹înv.› erisipelatic, erisipelos. *Este bănuită de celulită erizipelatoasă.*
ermétic, -ă adj., adv. s.m. **I** adj. **1** (*despre sisteme de închidere*) etanş. *A astupat borcanul cu un capac ermetic.* **2** (*mai ales despre creaţii literare în versuri sau despre limbă, exprimare*) ezoteric. *Este autorul unor poezii ermetice. Specializarea duce inevitabil la crearea unui limbaj ermetic.* **3** (*rar; despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) v. Ascuns[2]. Ezoteric. Iniţiatic. Secret[2]. Tainic. **II** adv. (*modal*) etanş. *A astupat ermetic borcanul.* **III** s.m. ‹rar› ermetist. *Ermeticul este adeptul ermetismului. Paul Valéry a fost un ermetic.*
ermeticaménte adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› ermeticeşte.
ermeticéşte adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› ermeticamente. *Fereastra este închisă ermeticeşte.*
ermetíst s.m. (*rar*) v. Ermetic.
ermimíe s.f. (*înv.*) v. Analizare. Analiză. Comentare. Explicare. Interpretare.
ermitáj s.n. (*bis.; livr.*) v. Schimnicie. Schit. Sihăstrie.
ermoglífică s.f. (*a. plast.; înv.*) v. Sculptură.
eroáre s.f. **I 1** greşeală, inadvertenţă, incorectitudine, inexactitate, scăpare, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o eroare. Traducerea textului conţine multe erori.* **2** abatere, culpabilitate, culpă, greşeală, păcat, vină, vinovăţie, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. şi reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greş, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazmă, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru eroarea sa, deoarece a încălcat legea.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a comite", „a face"*) gafă, greşeală, poznă, prostie. *A înţeles că a făcut o eroare după reacţia musafirilor.* **4** (*log.*) ***eroare în demonstraţie*** = eroare logică, ‹înv.› eroare în argumentare; ***eroare logică*** = eroare în demonstraţie, ‹înv.› eroare în argumentare. *Eroarea logică provine din încălcarea regulilor unei demonstraţii, având drept consecinţă falsificarea concluziei; (înv.)* ***eroare în argumentare*** v. Eroare în demonstraţie. Eroare logică. **5** (*jur.; într-o cauză penală*) ***eroare judiciară*** = eroare judiciară; ***eroare judiciară*** = eroare judiciară. *Eroarea judiciară duce la condamnarea unui nevinovat.* **6** ***eroare de scriere*** = lapsus calami; ***eroare de vorbire*** = lapsus linguae. **7** ***eroare accidentală*** = eroare întâmplătoare. *Eroarea accidentală survine la măsurarea repetată a unei mărimi;* ***eroare admisibilă*** = eroare tolerată. *Eroarea admisibilă este eroarea maximă admisă în măsurările făcute unei mărimi sau cantităţi;* ***eroare întâmplătoare*** = eroare accidentală; ***eroare tolerată*** = eroare admisibilă. **8** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea" „a fi"*) v. Carenţă. Cusur. Defect. Deficienţă. Dezavantaj. Imperfecţiune. Insuficienţă. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **II** fig. (*psih.; rar*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienaţie. Alienaţie mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demenţă. Nebunie.
erodá vb. I. tr., refl. (*geomorf., geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) roade, a (se) săpa, a (se) sfărâma, ‹reg.› a (se) coptorî, a (se) coptoroşi, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) spăla. *Torenţii erodează pantele munţilor. Solul nu s-a erodat încă în această zonă.*
erodáre s.f. **I** (*geomorf., geol.*) **1** abraziune, eroziune, roadere, săpare, spălare, şiroire. *Erodarea unui teren în pantă este provocată de torenţi sau de ploi.* **2** abraziune, coroziune, eroziune. *Ţărmurile s-au surpat din cauza erodării provocate de valuri.* **3** (*concr.*) coroziune, eroziune, roadere, ‹pop.› mâncătură, rosătură. *În ţărmul mării sunt erodări adânci din cauza valurilor.* **II** fig. ‹fig.› eroziune. *Cu timpul, se observă gradul de erodare a unor opere literare.*
erodát, -ă adj. (*geomorf., geol.; despre sol, roci, terenuri*) ros, săpat[2], sfărâmat, ‹rar› erozionat, ‹reg.› coptorât, coptoroşit. *Este dificil de întărit un teren erodat.*
eródiu s.m. (*ornit.*) **1** (*şi* ***erodiu-cenuşiu***) *Ardea cinerea*; bâtlan, boulean-de-baltă, stârc-cenuşiu, stârc-mare-cenuşiu, stârc-vânăt, ‹reg.› ceapur, cetie, fundac, gâtlan, pescar, pescăriţă. **2** ***erodiu-alb*** = ***erodiu-mare*** = *Egretta alba*; egretă, stârc-alb, stârc-alb-mare, stârc-alb-nobil, stârc-bâtlan, ‹reg.› bâtlan-alb, bâtlan-cenuşiu, ceapur-mare, erodiu-cu-conci, stârc-bălan; (*rar*) ***erodiu-mic*** v. Bâtlan-mic (*Ardea garzetta*); ***erodiu-nocturn*** v. Stârc-de-noapte (*Nycticorax nycticorax*); (*reg.*) ***erodiu-cu-conci*** v. Egretă. Erodiu-alb. Erodiu-mare. Stârc-alb. Stârc-alb-mare. Stârc-alb-nobil. Stârc-bâtlan (*Egretta alba*). **3** (*rar*) v. Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*).
erogá vb. I. tr. (*în opoz. cu „a economisi"; latin.; înv.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.
erogáre s.f. (*înv.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăştiere. Risipire. Zvârlire.
erogáte s.f. pl. (*înv.*) v. Cheltuieli (v. *cheltuială*).
erogatór, -oáre s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom"; înv.*) v. Cheltuitor. Risipitor.
erogáţie s.f. (*înv.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăştiere. Risipire. Zvârlire.
eróic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) glorios, vitejesc, ‹pop.› voinicesc, ‹fig.› strălucit. *Bătălia a fost eroică.* **2** (*înv.; despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) v. Bun. Drastic. Eficace. Eficient. Energic. Puternic. **II** adv. (*modal*) **1** bărbăteşte, curajos, vitejeşte, ‹pop.› voiniceşte, ‹fig.; pop.› şoimeşte. *Românii s-au luptat eroic pentru independenţă.* **2** (*muz.; rar; indică modul de executare a unei piese muzicale*) v. Eroico.
eroicitáte s.f. (*înv.*) ‹înv.› eroitate. *În balade este preamărită eroicitatea unor luptători pentru libertate.*
eróico adv. (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) ‹rar› eroic.
eroínă s.f. protagonistă (v. *protagonist*). *Ea este eroina acestei întâmplări.*
eroísm s.n. bărbăţie, bravură, curaj, neînfricare, vitejie, ‹înv. şi pop.› ostăşie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. şi reg.› viteşug, ‹înv.› hărăţie, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ştefan au dat dovadă de mult eroism în luptă.*
eroitáte s.f. (*înv.*) ‹înv.› eroicitate.
eromán, -ă s.m., s.f., adj. (*psih.; înv.*) v. Erotoman.
eromamíe s.f. (*psih.; înv.*) v. Erotomanie.
eroná vb. I. tr. (*astăzi rar; compl. indică afirmaţii, texte, situaţii etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.
eronát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, fals, greşit, incorect, inexact, neadevărat, necorect, ‹înv. şi reg.› smintit. *Rezultatul ecuaţiei este eronat. Calculul pe care l-a făcut este eronat.* **2** (*despre modul de înţelegere a lucrurilor, de percepere a realităţilor etc.*) greşit, incorect, inexact, necorect, ‹fam.› rău, ‹fig.; rar› stâlcit[2], strâmb. *Percepţia lui a fost eronată. A dat mesajului operei o interpretare eronată.* **3** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, fals, greşit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt eronate. Interpretarea datelor problemei este eronată.* **4** (*despre ştiri, informaţii, afirmaţii, argumente etc.*) fals, greşit, incorect, inexact, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunţul de la televizor a fost eronat. I-a dat informaţii eronate.* **5** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, fals, greşit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. şi pop.›

smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este eronată.* **6** (*despre fapte de limbă, reguli gramaticale etc.*) greșit, impropriu, incorect. *Textul conține foarte multe întrebuințări gramaticale eronate. Despărțirea în silabe a cuvântului este eronată.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima, „a scrie"*) defectuos, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă eronat în engleză. Cuvintele au fost scrise eronat.* **2** greșit, impropriu, incorect, inexact, prost, rău. *A înțeles eronat ceea ce i s-a spus. Gândește eronat acest fenomen social.*

eronéu, -ée adj. (*înv.*) **1** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Defectuos. Eronat. Fals. Greșit. Inadvertent. Incorect. Neconcordant. Necorect. Nepotrivit. Prost. Rău. Viciat. Vicios. **2** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) v. Eronat. Fals. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. Neexact. Nefondat. Neîntemeiat. Sofistic.

erónіu, -ie adj. (*înv.*) **1** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Defectuos. Eronat. Fals. Greșit. Inadvertent. Incorect. Neconcordant. Necorect. Nepotrivit. Prost. Rău. Viciat. Vicios. **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) v. Aberant. Defectuos. Eronat. Fals. Greșit. Impropriu. Incorect. Necorect. Prost. Rău. Viciat. Vicios.

éros s.n. (*psih.*) libido, ‹rar› libidine. *Erosul este ansamblul dorințelor sexuale, considerate din punct de vedere psihanalitic.*

erótic, -ă adj. **1** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau despre senzații, stări etc.*) senzual, voluptuos. *Încearcă să-și alunge gândurile erotice.* **2** (*despre relațiile dintre oameni*) fizic[2], fiziologic, intim, sexual, trupesc. *Relația lor este erotică.*

erotísm s.n. senzualism, senzualitate, sexualism, simțuri (v. *simț*), ‹rar› carnalitate, ‹înv.› simțualism, simțualitate. *Are o puternică înclinație spre erotism.*

erotomán, -ă s.m., s.f., adj. (*psih.*) ‹înv.› eroman, ‹fran.; înv.› erotomaniac. *Erotomanul suferă de erotomanie.*

erotomaniác, -ă s.m., s.f., adj. (*psih.; fran.; înv.*) v. Erotoman.

erotomaníe s.f. (*psih.*) ‹înv.› eromanie. *Erotomania se manifestă prin preocupări exagerate de ordin sexual.*

erotropsímă s.f. (*anat.*) purpur retinian, purpură retiniană, rodopsină. *Erotropsina are rol în vederea crepusculară.*

eróu s.m. **1** viteaz, ‹înv. și pop.› voinic, ‹reg.› aprod, bagatâr, iunac, ‹turc.; înv.› cabadai. *Înfruntă moartea ca un erou.* **2** (*lit., cinemat., operă*) caracter, personaj, ‹rar› subiect, ‹înv.› persoană. *Câțiva eroi din roman îi rămân întipăriți în memorie.* **3** protagonist. *El este eroul acestei întâmplări.*

erozionát, -ă adj. (*geomorf., geol.; rar; despre sol, roci, terenuri*) v. Erodat. Ros. Săpat[2]. Sfărâmat.

eroziúne s.f. **I 1** (*geomorf, geol.*) abraziune, erodare, roadere, săpare, spălare, șiroire. *Eroziunea unui teren în pantă este provocată de torenți sau de ploi.* **2** (*geomorf., geol.*) abraziune, coroziune, erodare. *Țărmurile s-au surpat din cauza eroziunii provocate de valuri.* **3** (*geomorf., geol.*) ***eroziune glaciară*** = exarație. *Eroziunea glaciară este exercitată de ghețarii montani în deplasarea lor.* **4** (*concr.; geomorf., geol.*) coroziune, erodare, roadere, ‹pop.› mâncătură, rosătură. *În țărmul mării sunt eroziuni adânci din cauza valurilor.* **5** fig. ‹fig.› erodare. *Cu timpul, se observă gradul de eroziune a unor opere literare.* **II 1** (*med., med. vet.*) excoriație, excoriere, exulcerație. *Eroziunea superficială a pielii sau a mucoaselor este cauzată de agenți fizici, chimici, mecanici.* **2** (*concr.; med., med. vet.*) rosătură, ‹înv. și reg.› rosură. *Are la călcâi o eroziune.* **3** (*rar*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare.

erpetográf s.m. (*zool.; fran.; înv.*) v. Erpetolog.

erpetográfic, -ă adj. (*zool.; fran.; înv.*) v. Erpetologic.

erpetografíe s.f. (*zool.; fran.; înv.*) v. Erpetologie.

erpetológ s.m. (*zool.*) ‹fran.; înv.› erpetograf, erpetologist. *Erpetologul este specialist în erpetologie.*

erpetológic, -ă adj. (*zool.*) ‹fran.; înv.› erpetografic. *A citat în lucrarea sa un studiu erpetologic consacrat.*

erpetologíe s.f. (*zool.*) ‹fran.; înv.› erpetografie. *Erpetologia se ocupă cu studiul reptilelor și al amfibienilor.*

erpetologíst s.m. (*zool.; fran.; înv.*) v. Erpetolog.

erț s.n. (*ind. sider.; german.*) v. Fontă. Tuci.

erubescénță s.f. (*rar*) v. Îmbujorare. Împurpurare. Înroșire. Roșire. Rumenire.

eructá vb. I. (*fiziol.*) **1** intr. (*despre ființe*) a râgâi. *Sugarul eructează după ce mănâncă.* **2** tr. (*înv.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita.

eructáție s.f. (*fiziol.*) **1** râgâială, râgâit, râgâitură. **2** (*înv.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

erudí vb. IV. tr. (*pedag.; latin.; înv.; compl. indică adolescenți, copii*) v. Instrui. Învăța.

erudíre s.f. (*livr.*) v. Inițiere. Instruire. Învățare.

erudít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, doct, învățat[2], savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› știut[2], ‹înv. și reg.› pricopsit, știutor, ‹fig.› luminat[2]. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor erudit.* **2** s.m., s.f. cărturar, învățat[2], savant, ‹reg.› cărtureț, ‹înv.› diac, ‹fig.› dascăl, ‹fig.; înv.› lumină. *Iorga a fost un erudit. Este un distins erudit care a format o școală de matematică.*

erudíție s.f. știință, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹fig.› carte. *Este un om de mare erudiție.*

erúpe vb. III. intr. **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) a ieși, a irupe, a izbucni, a răbufni, a țâșni, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. și reg.› a prâsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a bușni, a buti, a năsădi, a spârcâi, a țâști[2], a țușni. *Petrolul a început să erupă la o sondă. Vaporii erup cu zgomot din supape.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; med., med. vet.; despre pete, vezicule, pustule etc. caracteristice unor boli*) a ieși, ‹înv.› a se prozări. *I-au erupt pe față o mulțime de coșuri din cauza căldurii.* **3** (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli.

erúpere s.f. (*geol.; rar*) v. Efuziune. Erupție. Erupție vulcanică. Vulcanism.

eruptív, -ă adj. fig. (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› aprins[2], furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament eruptiv.*

erúpție s.f. **1** (*geol.; și **erupție vulcanică***) efuziune, vulcanism, ‹rar› erupere, ‹înv.› explozie, explozie vulcanică, spargere. *Erupția este însoțită de explozii ritmice. Din lava scoasă, în timpul erupției, din interiorul pământului, se formează rocile vulcanice.* **2** irupere, irupție, izbucnire, răbufnire, țâșnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală. *Specialiștii supraveghează erupția petrolului.* **3** (*med., med. vet.*) alergie, anafilaxie, exantem, ‹pop.› plescaviță, spuzeală, ‹reg.› spuzitură, ‹înv.› prozăritură. *Face erupție la polen.* **4** (*fiziol.*) ***erupție dentară*** = (*art.*) erupția dinților. *Erupția dentară constă în apariția dinților temporari sau permanenți pe creasta alveolară;* (*art.*) ***erupția dinților*** = erupție dentară. **5** (*astron.*) ***erupție cromosferică*** = erupție solară; ***erupție solară*** = erupție cromosferică. *Erupția solară este o degajare de energie în atmosfera solară, caracterizată printr-o creștere bruscă, de scurtă durată, a strălucirii.*

erzáț s.n. înlocuitor, surogat. *Bea numai erzaț de cafea, deoarece are probleme cu inima.*

es s.n. (*înv.*) **1** (*geol.*) v. Minereu. **2** v. Bronz.

escabeau [eskа'bo] s.n. (*fran.*) v. Taburet.

escádră s.f. (*mar. milit.*) ‹înv.› stol. *Escadra este comandată de un viceamiral.*

escaladă vb. I. tr. **1** (*compl. indică munți*) a sui, a urca. *Everestul a fost escaladat prima dată în 1953.* **2** (*compl. indică ziduri, obstacole etc.*) a sări, a trece. *Evadatul a escaladat zidul închisorii.*

escaladáre s.f. **1** ascensiune, înălțare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut ochelarii în timpul escaladării muntelui.* **2** sărire, sărit[1], trecere, ‹livr.› escaladă. *O scară i-a permis escaladarea zidului.* **3** (*livr.*) v. Activare. Dinamizare. Intensificare. Înviorare. Stimulare.

escaládă s.f. (*livr.*) **1** v. Ascensiune. Escaladare. Înălțare. Ridicare. Suire. Suiș. Suit[1].

Urcare. Urcuș. Urcat[1]. **2** v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1]. **3** v. Escaladare. Sărire. Sărit[1]. Trecere. **4** v. Activare. Dinamizare. Intensificare. Înviorare. Stimulare.

escalatór s.n. (*tehn.*) scară rulantă. *În marile magazine există lifturi și escalatoare.*

escálă s.f. oprire, popas. *Avionul face escală la Viena.*

escamotá vb. I. tr. (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a escamotat voit textul comunicatului.*

escamotáj s.n. alterare, deformare, denaturare, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire.

escamotáre s.f. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza escamotării textului comunicatului.*

escamotát, -ă adj. (*în opoz. cu „adevărat”; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul escamotat al comunicatului l-a revoltat.*

escantá vb. I. intr. (*în credințe și superstiții; latin.; înv.*) v. Descânta. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

escapádă s.f. aventură, aventură galantă, flirt, ‹arg.› gagicăreală. *Are o escapadă cu o femeie măritată.*

escarpát, -ă adj. (*rar; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

escarpós, -oásă adj. (*înv.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

eschísă s.f. (*fran.; înv.*) v. Bruion. Ciornă. Concept. Schiță.

eschivá vb. I. **1** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) a scăpa, a se sustrage, ‹înv. și reg.› a șovăi[1], ‹înv.› a se detrage, a lipsi, ‹fran.› a se refuza, ‹fig.› a se deroba, a dezerta, a se fofila, a fugi, a se strecura, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu se poate eschiva de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.* **2** tr. (*sport; compl. indică lovituri ale adversarului*) a feri, a para[3], ‹înv. și reg.› a sprijini. *A eschivat lovitura boxerului.*

eschiváre s.f. sustragere, ‹rar› eschivat, ‹înv.› șovăială, ‹fig.› dezertare, fofilare, ‹fig.; livr.› dezerțiune, ‹fig.; rar› dezertație. *Nu știe cum să-și justifice eschivarea de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.*

eschivát s.n. (*rar*) v. Eschivare. Sustragere.

escontentá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Compensa. Despăgubi. Indemniza. Răsplăti.

escontentáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație.

escontentațiúne s.f. (*înv. și reg.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație.

escontenteluí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Compensa. Despăgubi. Indemniza. Răsplăti.

escontór s.m.,adj. (*fin.; fran.; înv.*) v. Scontator.

escortá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a însoți, ‹înv.› a convoia. *Doi polițiști escortează prizonierul până la avion.*

escortáre s.f. însoțire, ‹rar› escortat. *Escortarea prizonierului până la avion se face cu o mașină a poliției.*

escortát s.n. (*rar*) v. Escortare. Însoțire.

escórtă s.f. (*milit.*) ‹astăzi rar› strajă, ‹reg.› șupă[2], ‹înv.› vartă[2]. *Prizonierul este dus cu escortă până la avion.*

escróc, -oácă s.m., s.f. hoț, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, pungășoaică, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celaină, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, prăjitoare, șmenar, șușter, țepar[1], țepuitor. *Mulți escroci au prosperat în ultimul timp.*

escrocá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a frustra, a înșela[1], a pungăși, a specula, ‹fam.› a coțcări, a potlogări, a sfânțui, a șmecheri, a țepui[2], ‹reg.› a șufări, ‹fig.› a încârca, ‹fig.; fam.› a carota, a căptuși, a jumuli, a trufa, ‹fig.; reg› a coși, ‹arg.› a șmenui. *Vânzătorul a escrocat bătrâna cu zece lei.*

escrocáre s.f. înșelare[1], pungășire, ‹fam.› potlogărire, sfânțuială, țepuire, ‹înv.› înșelătură, pungărire, ‹fig.; fam.› jumulire, ‹fig.; reg.› coșire. *Escrocarea este pedepsită de lege.*

escrocát, -ă adj. (*despre oameni*) înșelat[1], pungășit, ‹fam.› țepuit, ‹fig.; fam.› jumulit. *Bătrâna escrocată l-a denunțat pe vânzător.*

escrocheríe s.f. **1** (*jur.*) delapidare, fraudă, hoție, ‹livr.› malversație, ‹rar› dol, ‹fam.› inginerie financiară, ‹fig.; fam.› mâncătorie, ‹arg.› mânărie. *Este vorba de o escrocherie de câteva sute de milioane de lei.* **2** hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlârie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru escrocherie.*

esculáp s.m. (*fam.*) v. Doctor. Medic[1].

esén s.m. (*relig.; înv.*) v. Esenian.

esenián s.m. (*relig.*) ‹înv.› esen. *Esenienii au avut o mare influență asupra creștinismului primitiv.*

esénță s.f. **I 1** chintesență, ‹înv.› aereală, ‹grec.; înv.› pempiusie, ‹fig.; rar› elixir. *A reușit să surprindă esența fenomenului de adaptare a viețuitoarelor la noi condiții de viață.* **2** natură, substanță, ‹înv.› usie, ‹ieșit din uz› estime. *Omul poate exprima în noțiuni esența oricărui fenomen sau lucru.* **3** bază, fundament, temei, ‹fig.› piatră de temelie, piatră fundamentală, temelie, ‹fig.; livr.› piatră unghiulară, ‹fig.; rar› început, ‹fig.; înv.› cap, piatră de ugoliță, rădăcină. *Esența teoriei sale este aristotelică.* **4** fond, materie, ‹înv.› lucru, ‹fig.› inimă, măduvă, miez, nucleu, sământă, sâmbure. *Încearcă să pătrundă esența lucrurilor. Umorul și autoironia constituie esența personalității sale.* **5** fig. lamură, ‹fig.› cremă, floare, spumă. *Mitul păstrează pentru eternitate esența spiritualității unui popor.* **II 1** (*chim.; adesea cu determ. care indică felul*) ‹înv.› ulei esențial (v. *ulei*[1]). *În încăpere miroase a esență de levănțică. Pune esență de rom în crema tortului.* **2 *esență de heliotrop*** = heliotrop. *Esența de heliotrop se extrage din planta heliotrop.* **3** (*rar*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

esențiál, -ă adj. **1** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri esențiale în societate.* **2** (*despre principii, noțiuni etc.*) capital[2], elementar, fundamental. *Libertatea este un drept esențial al omului.*

esențialitáte s.f. substanțialitate. *Noțiunile reflectă lucrurile în esențialitatea lor.*

esențializá vb. I. tr. (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte etc.*) a stiliza. *Pictorul a esențializat în mod desăvârșit figura unei tinere.*

esențializáre s.f. (*a. plast.*) stilizare. *Esențializarea figurii tinerei este o reușită desăvârșită a pictorului.*

esențializát, -ă adj. (*a. plast.; despre figuri, obiecte etc.*) stilizat. *Figura esențializată a tinerei este o reușită desăvârșită a pictorului.*

esențialménte adv. (*modal*) absolut, funciarmente. *Prin aceste dovezi se arată esențialmente că este nevinovat.*

eséu s.n. (*sport; la rugby*) încercare. *Eseul este așezarea mingii la sol, dincolo de linia de but a adversarilor.*

esofág s.n. (*anat.*) ‹pop.› gâtlej, ‹reg.› gușter. *Prin esofag trec alimentele înghițite și ajung în stomac.*

esoforíe s.f. (*med.*) endoforie, strabism convergent. *Esoforia este tendința de deviere a ochiului spre interior.*
espadón s.m. (*iht.; fran.*) v. Peștele-spadă (v. *pește*) (*Xiphias gladius*).
espagnolésc, -eáscă [espaɲo'lesk] adj. (*livr.*) v. Hispanic. Spaniol.
espagnoletă [espaɲo'letə] s.f. (*tehn.; fran.*) v. Cremonă.
espargútă s.f. (*bot.; înv.*) v. Hrana-vacii (v. *hrană*) (*Spergula arvensis*).
espréssо s.n. invar. (*ind. alim.*) cafea espresso, cafea expres. *Comandă două espresso la bar.*
espumá vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unor debitori*) v. Sechestra.
est s.n. (*geogr.; în opoz. cu „occident"*) orient, răsărit[2], înv. și pop.› răsărita soarelui (v. *răsărit*[2]), ‹pop.› răsărire[1], soare-răsare, ‹reg.› răsai, răsăriș, zorit[1], ‹înv.› levant[2], ost. *Nava se îndreaptă spre est.*
estampáj s.n. estampare.
estampáre s.f. estampaj. *Estamparea este o tehnică decorativă care folosește un tipar cu motivul în relief*
esténă s.f. (*înv.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.
estérgă s.n. (*în rotărie; reg.*) v. Strujniță. Strung.
estét, -ă adj., s.m. **I** adj. estetist, estetizant. *Opera sa reflectă gustul estet al vremurilor în care a trăit.* **II** s.m. **1** estetist, estetizant. *A fost un estet rafinat, care căuta pretutindeni puritatea stilului.* **2** estetician, ‹rar› estetic. *Unii dintre esteții literari susțin că stilistica se ocupă numai de mijloacele expresive.*
estétic, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** frumos. *Obiectul arheologic descoperit este o creație estetică, autentică.* **2** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) agreabil, cochet, drăguț, frumos, plăcut, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect estetic.* **II** adv. (*modal; exprimă o apreciere de ordin estetic*) bine, frumos, plăcut, ‹fam.› fain. *A aranjat estetic masa.* **III** s.m. (*rar*) v. Estet. Estetician.
esteticaménte adv. (*modal; înv.*) v. Esteticește.
esteticéște adv. (*modal*) înv.› esteticamente. *Un om de artă va judeca întotdeauna lucrurile esteticește.*
estetician s.m. estet, ‹rar› estetic.
estetíst adj., s.m. **1** adj. estet, estetizant. **2** s.m. estet, estetizant.
estetizánt adj., s.m. **1** adj. estet, estetist. **2** s.m. estet, estetist.
estezíe s.f. (*fiziol.; livr.*) v. Sensibilitate.
éstic, -ă adj. (*geogr.; în opoz. cu „occidental"*) oriental, răsăritean, înv.› ostic, răsăritenesc. *În partea estică a Europei vremea este mai secetoasă.*
estícă s.f. (*reg.*) v. Otic.
estimá vb. I. tr. **1** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) a aprecia, a calcula, a evalua, a socoti, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a măsura, ‹înv. și pop.› a prețui, înv. și reg.› a prinde, ‹reg.› a răfui, înv.› a prețălui, a sămălui. *A estimat cheltuielile pentru renovarea apartamentului.* **2** (*compl. indică mărimi, cantități, distanțe, valori etc.*) a aprecia, a aproxima, a calcula, a evalua, a potrivi, a socoti. *Estimează că peștele cântărește 3 kilograme.* **3** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a crede, a presupune, a prezuma, a socoti, ‹reg.› a probălui, înv.› a supoza. *Estimează că își va termina lucrarea în următoarele trei zile.*
estimábil, -ă adj. **1** calculabil, evaluabil, înv.› computabil. *Tabloul este de o valoare greu estimabilă.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă estimabilă.*
estimáre s.f. **1** apreciere, aproximare, aproximație, calcul, calculare, estimație, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, înv.› evaluație. *Estimarea cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerată.* **2** bilanț, estimație, evaluare. *Comisia numită va face estimarea unui an de guvernare.*
estimatív, -ă adj. ‹rar› apreciativ, estimatoriu. *Nu-i face decât un calcul estimativ al lucrărilor de reparație a apartamentului.*
estimatóriu, -ie adj. (*rar*) v. Estimativ.
estimáție s.f. **1** apreciere, aproximare, aproximație, calcul, calculare, estimare, evaluare, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, înv.› evaluație. **2** bilanț, estimare, evaluare.
estíme s.f. (*ieșit din uz; adesea urmat de determ.*) **1** v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*). **2** v. Esență. Natură. Substanță.
estíre s.f. (*înv.; adesea urmat de determ.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*).
estirisí vb. IV. refl. pas. (*grec.; înv.; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) v. Frustra. Lipsi. Priva. Vitregi.
estív, -ă adj. (*livr.*) v. Estival. Văratic.
estivál, -ă adj. văratic, ‹livr.› estiv, ‹înv.› văros[2]. *Se ocupă cu turismul estival.*
estivánt, -ă s.m., s.f. sezonist, vilegiaturist. *Estivanții își petrec concediul într-o stațiune balneară sau termală, la țară, la mare ori la munte.*
estiváție s.f. (*bot.*) preflorație, ‹rar› preflorire. *Estivația este modul de așezare a sepalelor și a petalelor într-un mugur floral.*
estompá vb. I. **I 1** refl. (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) a se șterge, ‹fig.; fam.› a se topi. *Contururile se estompează odată cu lăsarea întunericului.* **2** refl. (*despre voce, sunete etc.*) a se voala, ‹fig.; rar› a umbri. *Vocea începe să i se estompeze din cauza unei răceli puternice.* **3** tr. (*compl. indică chipuri, imagini, fotografii etc.*) a blura, a întuneca, a masca, a obscura. *Pe imaginea de la televizor fața copilului era estompată.* **4** tr., refl. (*de obicei fig.; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) a se alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a estompat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a diminua, a înlătura, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora. *Conflictul dintre cele două state a fost estompat cu talent diplomatic.*
estompáre s.f. **I 1** ștergere. *Estomparea contururilor se produce odată cu lăsarea întunericului.* **2** voalare. *Estomparea vocii sale are drept cauză o răceală puternică.* **3** bluraj, întunecare, mascare, obscurare. *Pentru protecția unei anumite persoane care apare într-o imagine la televizor se recurge la estomparea chipului acesteia.* **4** (*de obicei fig.*) alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Estomparea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **II** fig. aplanare, atenuare, înlăturare, pacificare, potolire, ‹rar› aplanat[1], ‹fig.› dezamorsare. *Estomparea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.*
estompát, -ă adj. **I 1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) neclar, pierdut, șters, vag, ‹fig.› vaporos, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi estompate. Fotografia fiind veche, imaginile estompate abia se disting.* **2** (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori estompate.* **3** (*despre voce, sunete etc.*) voalat, ‹fig.› învăluit, umbrit. *Are vocea estompată din cauza unei răceli.* **4** (*despre chipuri, imagini, fotografii etc.*) blurat, întunecat, mascat, obscurat. *Persoana cu fața estompată din imaginea de la televizor este fiica unei cunoscute vedete.* **5** (*de obicei fig.; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele estompate nu mai deranjează pe nimeni.* **II** fig. (*despre neînțelegeri, conflicte etc.*) aplanat[2], atenuat, diminuat, ‹fig.› dezamorsat, edulcorat. *Conflictul estompat a adus mai multă liniște în casă.*

estón, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. estonian. *Estonii locuiesc în Estonia. Premierul s-a întâlnit cu un grup de diplomați estoni.* **2** s.f. (*lingv.*) estoniană (v. *estonian*). *Estona este o limbă uralică, din ramura fino-ugrică.*

estonián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. eston. **2** s.f. (*lingv.*) estonă (v. *eston*).

estradiól s.m. (*farm.*) dihidrofoliculină. *Estradiolul este folosit în tratamentul unor boli, ca osteoporoza sau cancerul.*

estrádă s.f. ‹rar› podișcă, postament. *S-a amenajat o estradă în piața din centrul orașului pentru un concert de binefacere.*

estradíst, -ă adj. (*rar*) v. Estradistic.

estradístic, -ă adj. ‹rar› estradist. *Îi plac spectacolele estradistice.*

estroniánă adj., s.f. (*psih.*) nimfomană, ‹arg.› cordache, pocnitoare (v. *pocnitor*), trosnitoare (v. *trosnitor*). *O estromană se află în spital, sub tratament.*

estromaníe s.f. (*psih.; la femei*) nimfomanie, furie uterină, uteromanie. *Estromania se manifestă printr-un libido exagerat.*

estrónă s.f. (*biochim.*) foliculină, hormon folicular. *Estrona este secretată mai ales de celulele tecii interne a foliculilor ovarieni.*

estropiá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi. **2** fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) v. Deforma. Denatura. Masacra. Scâlcia. Schimonosi. Schingiui. Stâlci. Strica. Tortura.

estropiát, -ă adj. (*livr.*) **I 1** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit. **2** (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **II** fig. (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) v. Deformat. Denaturat. Scâlciat. Schimonosit[2]. Schingiuit[2]. Stâlcit[2]. Stricat.

estropiáție s.f. (*med., med. vet.; livr.*) v. Mutilare. Schilodeală. Schilodire.

estropiére s.f. (*livr.*) **1** v. (*med., med. vet.*) Mutilare. Schilodeală. Schilodire. **2** fig. v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonosit[1]. Stâlcire. Stâlcit[1]. Stricare. Tortură.

éstru s.n. (*biol.; la femelele animalelor; de obicei constr. cu vb. „a fi”*) călduri (v. *căldură*), ‹pop.› dârdoră. *Cățeluța este în estru.*

estuár s.n. (*geomorf.*) ‹înv.› liman. *Estuarul are, de cele mai multe ori, forma unei pălnii.*

eșafód s.n. **1** (*în Ev. Med., în unele țări*) ‹rar› eșafodaj, ‹înv.› palc, schelă. *Deținutul este pregătit să fie dus la eșafod, pentru a fi decapitat.* **2** (*înv.; astăzi rar*) v. Ghilotină.

eșafodáj s.n. **I 1** (*constr.*) schelă, ‹înv. și reg.› grindiș, ‹reg.› alaș, pat, ‹înv.› stelaj. *Eșafodajul este alcătuit din bare de lemn sau de metal legate între ele, având rolul de a susține o platformă cu materiale, instalații, muncitori etc.* **2** (*în Ev. Med., în unele țări; rar*) v. Eșafod. **II** fig. ‹fig.; rar› eșafodare. *În urma descoperirilor arheologice recente, întregul eșafodaj al teoriei sale a căzut.*

eșafodáre s.f. fig. (*rar*) v. Eșafodaj.

eșantión s.n. model, mostră, probă, ‹reg.› modă, proveală. *Își alege, pe baza eșantioanelor, culoarea pentru mobila din sufragerie.*

eșantionáj s.n. eșantionare.

eșantionáre s.f. eșantionaj. *Prin eșantionare, se stabilesc persoanele care urmează să fie interogate în cursul unei anchete sociologice sau de opinie.*

eșapá vb. I. intr. **1** (*mec.; despre gazele din motoare cu ardere internă*) a ieși, a scăpa. *Din motoarele mașinilor eșapează dioxid de carbon.* **2** (*fran.; înv.; despre oameni*) v. Scăpa. Salva.

eșapát, -á adj. (*mec.; despre gazele din motoare cu ardere internă*) evacuat. *Inspirăm zilnic gaze eșapate de la autovehiculele din trafic.*

eșárfă s.f. lentă. *Admiră eșarfa înaltului demnitar.*

eșéc s.n. **I 1** insucces, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, nereușită (v. *nereușit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort. *Eșecurile îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu un eșec.* **2** fiasco, insucces, nereușită (v. *nereușit*), ‹livr.› ireușită, ‹fam.› chix, fâs, ‹fig.› cădere, dezastru, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost un eșec pentru mulți dintre profesori.* **3** (*în luptă, în competiții sportive, la jocuri etc.*) bătaie, înfrângere, ‹fig.; înv.› trântire. *Primul eșec în campionat a fost o mare dezămăgire pentru suporteri.* **II** (*sport; fran.; înv.*) v. Șah[2].

eșernéu s.n. (*reg.*) v. Umbrelă.

eșofá vb. I. (*fran.; înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni.Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **2** refl. (*despre oameni*) v. Enerva.

eșpéh adj. (*turc.; înv.*) v. Fanfaron. Lăudăros.

eșuá vb. I. intr. **1** (*despre oameni, mai ales despre elevi, studenți, candidați*) a claca, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; rar› a capota, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *A eșuat la examen. A eșuat la proba orală.* **2** (*despre afaceri, înțelegeri etc.*) ‹fig.› a cădea, a se duce[2], ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Din lipsa de fonduri, înțelegerea lor cu privire la afacere a eșuat.* **3** (*psih.; despre oameni*) a ceda, a claca, ‹fig.; rar› a capota. *Din cauză că era foarte obosit, a eșuat.*

eșuáj s.n. (*mar.; rar*) v. Eșuare.

eșuáre s.f. (*mar.*) ‹rar› eșuaj. *S-a anunțat eșuarea navei de transport pe un banc de nisip.*

eșuát, -ă adj. (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) neizbutit, nereușit, ratat, ‹pop.› abraș. *Este supărat din cauza proiectului eșuat.*

etablá vb. I. tr. (*fran.; compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi.

etablăre s.f. (*înv.*) v. Clădire. Construcție. Construire. Durare. Edificare. Înălțare. Ridicare. Zidire. Zidit.

etáj s.n. **1** (*constr.*) cat, nivel, ‹rar› rând, ‹reg.› emeletiu, pliont, ‹înv.› plan, pod[1], strânsură, streașină. *La etajul al doilea al vilei este instalată centrala termică.* **2** fig. (*anat.; fam.*) v. Cap.

etajéră s.f. poliță[1], ‹reg.› policer, ‹reg.› tăpșan. *Aranjează cărțile pe etajeră.*

etalá vb. I. tr. **1** (*compl. indică mărfuri, obiecte de artă etc.*) a arăta, a expune, a întinde. *Pictorul amator își etalează pânzele în parc.* **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.*) a arăta, ‹livr.› a exhiba, ‹fam.› a afișa. *Își etalează bijuteriile cu orice prilej.* **3** (*compl. indică mai ales priveliști, perspective*) a înfățișa, a oferi, a prezenta, ‹înv.› a înainta. *Carpații Apuseni etalează turiștilor peisaje splendide.* **4** (*compl. indică sentimente, cunoștințe, calități etc.*) a demonstra. *La examen și-a etalat cunoștințele.*

etaláj s.n. **1** etalare, expunere, întindere. **2** etalare, exhibiție, ‹rar› exhibare.

etaláre s.f. **1** etalaj, expunere, întindere. *La etalarea pânzelor în parc, pictorul este ajutat de fiul său.* **2** etalaj, exhibiție, ‹rar› exhibare. *Vedetele se întrec în etalarea toaletelor și a bijuteriilor.*

etaliér s.n. (*tehn.*) aspersor, dispersor. *Etalierul este folosit la irigarea prin aspersiune.*

etalón s.n. fig. model. *Compozițiile sale reprezintă și astăzi un etalon de armonie sonoră.*

etalonáj s.n. (*metrol.*) etalonare, etalonat.

etalonáre s.f. (*metrol.*) etalonaj, etalonat. *Prin etalonare, se compară direct o măsură-model sau un instrument de măsură cu un etalon.*

etalonát s.n. (*metrol.*) etalonaj, etalonare.

etaloníst s.m. (*metrol.*) etalonor.

etalonór s.m. (*metrol.*) etalonist. *Etalonorul execută operații de etalonare.*

etanál subst. (*chim.*) acetaldehidă, aldehidă acetică. *Etanalul se găsește în cafea și în fructele coapte.*

etanól s.m. (*chim.*) alcool, alcool etilic, spirt, spirt alb, ‹reg.› damf, gais, spirt de rachiu, spirituș, ‹înv.› spirit. *Etanolul se obține prin distilare fracționată.*

etanolamínă s.f. (*chim.*) colamină. *Etanolamina este un alcool azotat care se carbonatează în aer.*

etánș, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre sisteme de închidere*) ermetic. *A astupat borcanul cu un capac etanș.* **2** adv. (*modal*) ermetic. *A astupat ermetic borcanul.*

etanșá vb. I. tr. (*compl. indică încăperi, aparate, recipiente, racorduri, izolații etc.*) a etanșeiza. *A etanșat bine borcanele cu conserve.*

etanșáre s.f. etanșat[1], etanșeizare. *Etanșarea borcanelor cu conserve trebuie să fie perfectă.*

etanșát[1] s.n. etanșare, etanșeizare.

etanșát[2], -ă adj. (*despre încăperi, aparate, recipiente, racorduri, izolații etc.*) etanșeizat. *Borcanele etanșate sunt ținute în cămară.*

etanșeizá vb. I. tr. (*compl. indică încăperi, aparate, recipiente, racorduri, izolații etc.*) a etanșa.

etanșeizáre s.f. etanșare, etanșat[1].

etanșeizát, -ă adj. (*despre încăperi, aparate, recipiente, racorduri, izolații etc.*) etanșat.

etápă s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau în gen.*) fază, moment, punct, stadiu, ‹fig.› treaptă. *Se află într-o etapă de vârf a carierei. În fiecare etapă a vieții a învățat câte ceva.* **2** fază, punct, situație, stadiu. *Primarului i se expune etapa în care se află construcția.* **3** (*biol.*) epocă,

față. *Creșterea corpului unei ființe se împarte în mai multe etape.*

etáte s.f. vârstă[1], înv. și reg.› timp, ‹înv.› crescut[1], vreme, ‹grec.; înv.› ilichie. *Este în etate de 40 de ani.*

etatizá vb. I. tr. (*compl. indică bunuri mobile sau imobile, întreprinderi, instituții particulare etc.*) a naționaliza, ‹rar› a statiza. *Averile mănăstirești au fost etatizate de statul comunist.*

etatizáre s.f. naționalizare. *Etatizarea este o măsură luată în regimurile totalitare.*

etatizát, -ă adj. (*despre bunuri mobile sau imobile, întreprinderi, instituții particulare etc.*) naționalizat. *Casele și pământurile etatizate sunt restituite foștilor proprietari.*

etcétera adv. (abr. *etc.; arată că enumerarea ar putea fi continuată*) ‹slavon.; înv.› iproci, proci. *Cele două prietene discută despre vreme, copii, salarii etcetera.*

eténă s.f. (*chim.*) etilenă. *Etena constituie materia primă pentru producerea polietilenei, a alcoolului etilic, a cauciucului sintetic etc.*

etér s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*chim.*) ***eter etilic*** = ***eter sulfuric*** = înv.› eter amețit, eter ordinar. *Eterul etilic este întrebuințat în medicină și în unele ramuri industriale;* ***eter fenilmetilic*** = anisol, metoxibenzen. *Eterul fenilmetilic este folosit ca solvent și ca materie primă în industria chimică;* (*înv.*) ***eter amețit*** = ***eter ordinar*** v. Eter etilic. Eter sulfuric. **2** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant. **II** s.n. fig. **1** aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, spațiu, văzduh, zariște, zări (v. *zare*), ‹fig.› tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării eterului. Avionul s-a ridicat ca o săgeată în eter.* **2** (*fam.*) v. Contemplare. Contemplație. Meditație. Reverie. Vis. Visare.

eterál, -ă adj. (*rar; mai ales poetic*) v. Eterat. Eteric.

eterát, -ă adj. **1** (*mai ales poetic*) eteric, ‹rar› eteral, etereu. **2** fig. (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹fig.› aerian, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos.

éteră s.f. (*pesc.; reg.*) v. Leasă. Vintir.

eteréu, -ée adj. (*rar; mai ales poetic*) v. Eterat. Eteric.

etéric, -ă adj. **I** (*mai ales poetic*) eterat, ‹rar› eteral, etereu. *Era atât de fericit, încât simțea că zboară spre sfere eterice.* **II** fig. **1** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹fig.› aerian, eterat, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase eterică.* **2** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, gracil, grațios, suav, ‹fig.› dalb, dulce, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul eteric.*

eterie s.f. (*în Grecia modernă*) hetairie. *Eteria este o societate literară sau politică.*

etérn, -ă adj., adv., s.m., s.n. **I** adj. (*exprimă durata absolută*) **1** (*relig.; despre Dumnezeu*) veșnic. *Dumnezeu este etern.* **2** (relig., *despre Dumnezeu*) increat. *Dumnezeu este etern; El există fără a fi fost creat.* **3** (*despre materie, lumea materială, elemente ale naturii, fenomene naturale etc.; adesea poetic*) veșnic. *Atomii sunt eterni, preexistând și subzistând vieții pe care o creează.* **II** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** (*despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o eternă dispută cu partenerii de afaceri.* **2** nemuritor, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, veșnic, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, nevești, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele eterne pentru scriitori.* **III** adv. (*temporal; adesea prin exagerare sau poetic*) pururi, totdeauna, veșnic, ‹înv.› apururea, eternamente. *Părinții vor rămâne etern în sufletul lui.* **IV** s.m. (art. ***Eternul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptorul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strășnicul (v. *strășnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Eternul care a dat naștere cerului și pământului.* **V** s.n. (*exprimă durata absolută; poetic*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veșnicie.

eternaménte adv. (*temporal; înv.; adesea prin exagerare sau poetic*) v. Etern. Pururi. Totdeauna. Veșnic.

eternél, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; fran.; înv. adesea prin exagerare sau poetic; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic.

eternít s.n. (*constr.*) azbociment. *Eternitul se obține dintr-un amestec de ciment și azbest.*

eternitáte s.f. **I** (*exprimă durata absolută*) **1** (*relig. creștină*) veac, veacul de apoi (v. *veac*), vecie, veșnicie, viața de veci (v. *viață*), viața veșnică (v. *viață*), ‹înv.› vecuire, viața de veac (v. *viață*), viața de vecie (v. *viață*), viața veacului (v. *viață*), viața vecilor (v. *viață*). *Eternitatea este fericirea veșnică de care se vor bucura drept-credincioșii după moarte.* **2** nemurire, vecie, veșnicie, ‹livr.› imortalitate, perpetuitate, ‹reg.› săvârșie, ‹înv.› fără-moarte, nemuritorie, pururе, pururelnicie, ‹poetic› etern. *Eternitatea naturii înfioară în raport cu perisabilitatea ființei umane.* **II** (*exprimă permanența unui lucru, unei stări, unei acțiuni, unei situații, unui sentiment etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** vecie, veșnicie. *Se cutremură de eternitatea morții.* **2** nemurire. *Opera lui Brâncuși a intrat în eternitate.* **3** (*de obicei precedat de art. nehot. „o”*) ev, secol, veșnicie. *A trecut o eternitate de când nu s-au mai văzut.*

eternizá vb. I. tr. a imortaliza, a perpetua, ‹rar› a nemuri, ‹înv.› a înnemuri[2], a înveșnici, a veșnici. *Opera lui Brâncuși i-a eternizat numele.*

eternizáre s.f. imortalizare, perpetuare, ‹rar› perpetuație, ‹înv.› înveșnicire. *Își dorește eternizarea marilor valori românești.*

eterogén, -ă adj., s.n. **I** adj. (*în opoz. cu „omogen”*) **1** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, felurit, împestrițat, mixt, pestriț, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice eterogene.* **2** (*despre un întreg ca totalitate a părților*) amestecat, eclectic, ‹fig.› hibrid. *Repertoriul eterogen al teatrului nu atrage multă lume.* **II** adj., s.n. (*gram.; înv.*) v. Gen neutru. Neutru.

eterogeneitáte s.f. eterogenitate.

eterogenéză s.f. (*biol.*) eterogenie. *Eterogeneza este o anomalie organică.*

eterogeníe s.f. (*biol.*) eterogeneză.

eterogenitáte s.f. eterogeneitate. *Marile orașe prezintă o eterogenitate ridicată.*

étic, -ă adj., s.f., s.m. **I** adj. moral, ‹înv.› obiceainic. *În epoca actuală se constată apariția unor noi valori etice. Are o comportare etică.* **II 1** s.f. morală, ‹înv.› moralіș. *Prin conduita sa dovedește că este o persoană lipsită de etică.* **2** s.f. ***etică profesională*** = deontologie. *Nu se abate de la etica profesională.* **3** s.m. (*înv.*) v. Etician.

etichetá vb. I. tr. fig. **1** (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a califica, a caracteriza, a numi, ‹fig.› a taxa, ‹fig.; fam.› a categorisi, ‹fig.; fam.; deprec.› a cataloga. *A fost o perioadă în care a eticheta un creator ca modernist echivala cu o stigmatizare.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a considera, a crede, a i se

părea, a socoti, ‹fig.› a taxa. *Lumea îl etichetează drept impostor.*
etichetáre s.f. fig. calificare, caracterizare, numire, ‹fig.› taxare, ‹fig.; fam.› categorisire, ‹fig.; fam.; deprec.› catalogare. *Etichetările reflectă, adesea, o realitate.*
etichétă s.f. **1** ceremonial, ceremonie, protocol, regulă, rit, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat eticheta cerută de un astfel de eveniment. Potrivit etichetei, trebuie să se îmbrace în smoching.* **2** (*inform.*) marcă[1]. *Eticheta este semnul sau ansamblul de semne care servesc pentru identificarea unei anumite instrucțiuni în programul unui calculator.* **3** (*com.*) brand[2], marcă. *A vândut produsele respectând eticheta fabricii.*
eticiăn s.m. ‹înv.› etic. *Eticianul este specialist în etică.*
etilăre s.f. (*chim.*) ‹rar› etilație. *Prin etilare, benzina se tratează cu etil fluid, în vederea îmbunătățirii cifrei octanice.*
etilație s.f. (*chim.*) v. Etilare.
etilénă s.f. (*chim.*) etenă. *Etilena constituie materia primă pentru producerea polietilenei, a alcoolului etilic, a cauciucului sintetic etc.*
etilenglicól s.m. (*chim.*) glicol. *Etilenglicolul este utilizat mai ales ca dizolvant.*
etilenoxíd s.m. (*chim.*) oxid de etilenă. *Etilenoxidul se folosește la fabricarea glicolului, a unor dizolvanți, plastifianți etc.*
etilísm s.n. (*med.*) alcoolism, beție, intoxicație cu alcool. *Etilismul se poate vindeca urmând un tratament sever.*
etilotést s.n. alcooltest. *Etilotestul este un instrument folosit pentru evaluarea rapidă a conținutului de alcool în aerul expirat de o persoană suspectată a fi în stare de ebrietate la volanul unei mașini.*
etimológ, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) etimologist, ‹înv.› etimologic. *Etimologul este specialist în etimologii.*
etimológic, -ă s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. (*lingv.*) v. Etimolog. Etimologist. **2** adj. (*gram.*) v. Morfologic.
etimologíe s.f. **1** (*lingv.*) origine. *Etimologiștii stabilesc etimologiile cuvintelor.* **2** (*concr.; lingv.*) etimon. **3** (*gram.; înv.*) v. Morfologie.
etimologíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) etimolog, ‹înv.› etimologic.
etimón s.n. (*lingv.*) etimologie. *Cele mai multe cuvinte românești au la bază un etimon latin.*
etínă s.f. (*chim.*) acetilenă, alchină, hidrocarbură acetilenică. *Etina este un gaz incolor, inflamabil, cu diverse folosiri.*
etióp s.m. (*înv.*) v. Etiopian.
etiopenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Etiopian.
etiopésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Etiopian.
etiopián, -ă s.m., adj. **1** s.m. ‹înv.› etiop, etioplean. *Etiopienii locuiesc în Etiopia sau sunt originari de acolo.* **2** adj. ‹rar› etiopic, ‹înv.› etiopenesc, etiopesc. *Limba etiopiană a fost limbă a creștinismului într-o zonă vastă din nord-estul Africii.*
etiópic, -ă adj. (*rar*) v. Etiopian.
etiopleán s.m. (*înv.*) v. Etiopian.
etiráre s.f. (*tehn.*) tragere, trefilare, trefilat. *Etirarea este o operație de întindere și de subțiere a metalelor ductile și a fibrelor textile.*
étnic, -ă s.m., s.n., adj, s.f. **1** s.m. (*la pl. etnici*) minoritate națională, naționalitate, naționalitate conlocuitoare, ‹înv. și pop.› națiune. *Ne înțelegem bine cu etnicii care trăiesc în țara noastră.* **2** s.n. etnicism, etnicitate. *Etnicul este o constantă a operei marelui scriitor.* **3** adj. (*rar*) v. Național. **4** adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.
etnicísm s.n. etnicul (v. *etnic*), etnicitate, etnie.
etnicitáte s.f. etnicul (v. *etnic*), etnicism, etnie.
etníe s.f. comunitate etnică, ‹pop. și fam.› neam. *Etniile au reprezentanți în Parlament. Face parte din etnia germană.*
etnogenéză s.f. etnogenie. *Etnogeneza poporului român a fost studiată de mulți istorici și lingviști.*
etnogeníe s.f. etnogeneză.
etnogeografíe s.f. (*geogr.*) geografie etnografică. *Etnogeografia studiază răspândirea diferitelor rase de oameni.*
etnoiatríe s.f. (*med.*) medicină populară, medicină tradițională. *Prin etnoiatrie sunt identificate, prevenite sau vindecate anumite boli.*
etnológ s.m. ‹astăzi rar› etnologist. *Etnologii se ocupă cu studierea explicativă și comparativă a ansamblului caracterelor grupurilor umane.*
etnologíst s.m. (*astăzi rar*) v. Etnolog.
etnomuzicologíe s.f. (*muz.*) folcloristică muzicală (v. *folcloristic*). *Etnomuzicologia se ocupă cu studiul culturilor muzicale ale popoarelor.*
etnoním s.n. nume etnic. *Etnonimul nostru este „român”.*
etnopsihiatríe s.f. (*psih.*) psihiatrie comparată, psihiatrie transculturală. *Etnopsihiatria studiază bolile mintale în cadrul diferitor etnii sau culturi.*
etófă s.f. (*ind. text.; fran.; înv.*) v. Stofă.
etoná vb. I. tr. (*fran.; înv.; compl. indică oameni*) v. Consterna. Minuna. Perplexa. Sidera. Stupefia. Surprinde. Uimi. Ului[1].
etonaménț s.n. (*fran.; înv.*) v. Minunare. Stupefiere. Surprindere. Uimire. Uluială. Uluire.
etonánt, -ă adj. (*fran.; înv.; despre fapte, întâmplări etc.*) v. Consternant. Năucitor. Stupefiant. Surprinzător. Uimitor. Uluitor.
étos s.n. morală, moralitate, ‹fig.› fizionomie. *Afirmarea etosului românesc se regăsește în diverse manifestări artistice.*
etoxibenzén s.m. (*chim.*) fenetol. *Etoxibenzenul este un oxid de fenil și de etil.*
etrúri s.m. pl. (*înv.*) v. Etrusci.
etrúsci s.m. pl. ‹înv.› etruri. *Etruscii s-au stabilit în Etruria, regiune din centrul Peninsulei Italice.*
etufá vb. I. tr. (*fran.; înv.; compl. indică ființe*) v. Asfixia. Înăbuși. Îneca. Sufoca.
etufánt, -ă adj. (*fran.; înv.; despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) v. Asfixiant. Înăbușitor. Înecăcios. Sufocant.
euclidián, -ă adj. ‹rar› euclidic. *Profesorul explică concepția geometrică euclidiană.*
euclídic, -ă adj. (*rar*) v. Euclidian.
eudemónic, -ă s.m., s.f. (*filos.; înv.*) v. Eudemonist.
eudemoníst, -ă s.m., s.f. (*filos.*) ‹înv.› eudemonic. *Eudemoniștii sunt adepții concepției potrivit căreia fericirea este binele suprem.*
eufémic, -ă adj. eufemistic.
eufemíst, -ă adj. (*rar*) v. Eufemistic.
eufemístic, -ă adj. eufemic, ‹rar› eufemist. *Folosește uneori cuvinte și expresii eufemistice.*
eufoníe s.f. (*lit.*) armonie[1], cantabilitate, melodie, muzicalitate, sonoritate, ‹fig.› muzică. *Eufonia versurilor eminesciene este unică.*
eufórbie s.f. (*bot.*) **1** *Euphorbia cyparissias*; alior, laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*), ‹reg.› areu, aribi, laur, părul-porcului (v. *păr*). **2** *Euphorbia helioscopia*; alior, laptele-câinelui (v. *lapte*), laptele-cucului (v. *lapte*), ‹reg.› buruiană-de-friguri, buruiană-măgărească, iarbă-de-râie.
eufuístic, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; livr.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Retoric.
eugenétic, -ă adj., s.f. (*genet.*) **1** adj. eugenezic, eugenic. *Sfatul genetic premarital este o formă de consiliere eugenetică.* **2** s.f. eugenie, eugenism.
eugenézic, -ă adj. (*genet.*) eugenetic, eugenic.
eugénic, -ă adj. (*genet.*) eugenetic, eugenezic.
eugeníe s.f. (*genet.*) eugenetică (v. *eugenetic*), eugenism. *Eugenia are ca scop ameliorarea zestrei genetice a speciei umane.*
eugenísm s.n. (*genet.*) eugenetică (v. *eugenetic*), eugenie.
euharistíe s.f. **1** (*în practicile relig. creștine*) cuminecare, cuminecătură, împărtășanie, împărtășire, sfânta împărtășanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanți› cina Domnului (v. *cină*), ‹rar› împărtășit, dumnezeieștile taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. și fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Euharistia este una dintre cele șapte taine, ce constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, care, sfințite de preot, devin trupul și sângele lui Iisus Hristos.* **2** (*ieșit din uz*) v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință.
euísm s.n. (*în opoz. cu „altruism”; ieșit din uz*) v. Egoism. Individualism.
éul transcendental s.n. art. subiectul transcendental (v. *subiect*). *Eul transcendental este principiul activității de cunoaștere.*
eulogíe s.f. (*în practicile relig. creștine; înv.*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

eunúc s.m. **1** (*în Orient*) ‹înv.› cârlan, famen, hadâmb. *Eunucul era un bărbat castrat care păzea femeile din haremul unui sultan.* **2** fig. (*fam.*) v. Fricos. Laș. Poltron.

euritmíe s.f. fig. armonie[1], concordanță, echilibru, proporție, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹fig.› simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din euritmia clasicismului.*

éuro s.m. invar. (*fin.*) ‹arg.› coco, euroi, iepuroi. *Euro este unitatea monetară a țărilor membre din Uniunea Europeană.*

eurói s.m. invar. (*fin.; arg.*) v. Euro.

europáic, -ă adj. (*înv.*) v. European. Europeist. Europenesc.

europeán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. europeancă, ‹înv.› europeu. *Soția omului de afaceri american este europeană.* **2** adj. europeist, europenesc, ‹înv.› europaic, europesc, europeu, europicesc. *Germania este una dintre marile puteri europene.*

europeáncă s.f. europeană (v. *european*), ‹înv.› europee (v. *europeu*).

europeanísm s.n. europeism, europenism, ‹rar› europenitate.

europeísm s.n. europeanism, europenism, ‹rar› europenitate. *Europeismul este ansamblul de trăsături de ordin social, politic, estetic etc. care este în conformitate cu standardele europene.*

europeíst, -ă adj. european, europenesc, ‹înv.› europaic, europesc, europeu, europicesc.

europenésc, -eăscă adj. **1** european, europeist, ‹înv.› europaic, europesc, europeu, europicesc. **2** (*în opoz. cu „oriental"; înv.; despre îmbrăcăminte*) v. Nemțesc.

europenísm s.n. europeanism, europeism, ‹rar› europenitate.

europenitáte s.f. (*rar*) v. Europeanism. Europeism. Europenism.

europenizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) occidentaliza. *Cei mai mulți dintre boierii români s-au europenizat rapid.*

europenizáre s.f. occidentalizare. *Europenizarea a schimbat mentalitatea despre modul de viață.*

europenizát, -ă adj. (*despre oameni, despre stilul lor de viață etc.*) occidentalizat. *Românii europenizați și-au schimbat modul de viață.*

europésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. European. Europeist. Europenesc.

européu, -ée s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. European. Europeancă. **2** adj. v. European. Europeist. Europenesc.

europicésc adj. (*înv.*) v. European. Europeist. Europenesc.

europíd, -ă s.m., s.f., adj. (*antrop.*) europoid.

europoíd, -ă s.m., s.f., adj. (*antrop.*) europid. *Europoidul aparține populațiilor originare din Europa. Oamenii europoizi au pielea albă.*

eutanasíe s.f. (*med., med. vet.*) eutanasiere. *Prin eutanasie se poate provoca de către medici o moarte nedureroasă unei ființe care are o boală gravă, considerată incurabilă.*

eutanasiére s.f. (*med., med. vet.*) eutanasie.

eutichiamísm s.n. (*teol.*) monofizism, monofizitism. *Adepții eutichianismului susțin că în Iisus Hristos natura divină a fost absorbită integral de natura umană.*

ev s.n. **I 1** (*indică o perioadă de timp considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.; adesea poetic*) epocă, eră, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *Un ev moare și altul se naște.* **2** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.; mai ales poetic*) epocă, eră, perioadă, secol, timp, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În evul lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în evul feudalismului timpuriu.* **3** (*prin exager.; de obicei precedat de art. nehot. „un"*) eternitate, secol, veșnicie. *A trecut un ev de când nu s-au mai văzut.* **II** (*art.; ist.; nm. pr.*) ***Evul de Mijloc*** = ***Evul Mediu*** = ‹astăzi rar› Veacul de Mijloc (v. *veac*), Veacul din Mijloc (v. *veac*), ‹înv.› Evul Median, Evul Miez, Secolul de Mijloc (v. *secol*), Vârsta de Mijloc (v. *vârstă*[1]). *Evul Mediu este denumirea convențională a perioadei din istoria omenirii de la sfârșitul lumii antice (căderea Imperiului Roman de Apus, 476 d. Hr.) până la începutul epocii moderne*; (*rar*) ***Evul Vechi*** v. Antichitatea (v. *antichitate*); (*înv.*) ***Evul Median*** = ***Evul Miez*** v. Evul de Mijloc. Evul Mediu.

éva s.f. (*farm.; arg.*) v. Amfetamină. Benzedrină. Fenamină.

evacuá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică locuințe, încăperi, spații etc.*) a elibera, a goli, a libera, ‹fig.› a degaja. *Chiriașii au fost nevoiți să evacueze apartamentul.* **2** (*compl. indică așezări omenești, locuințe, locuri de obicei populate, străzi etc.*) a părăsi, ‹pop.› a goli, ‹fig.; înv.› a deșerta. *Din cauza riscului mare de inundații, autoritățile au ordonat ca satul să fie evacuat în cel mai scurt timp.* **II 1** (*fiziol.; compl. indică fecale, gaze etc.*) a elimina. *Adesea evacuează necontrolat gaze intestinale.* **2** (*compl. indică fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) a ejecta, a expulza. *A evacuat un jet de gaze printr-un tub.*

evacuáre s.f. **I 1** eliberare, golire, liberare. *Proprietarul a cerut chiriașilor evacuarea apartamentului.* **2** părăsire, ‹pop.› golire, ‹fig.; înv.› deșertare. *Autoritățile au hotărât evacuarea satului expus inundațiilor.* **3** (*milit.*) ‹înv.› evacuație. *Evacuarea Daciei de către Aurelian a avut loc în jurul anului 271.* **II 1** (*fiziol.*) eliminare, ‹înv.› evacuație. *Evacuarea gazelor intestinale poate fi controlată prin tratament.* **2** ejectare, ejecție, expulzare. *Evacuarea jetului de gaze se face printr-un tub.*

evacuát, -ă adj. **1** (*despre fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) ejectabil, expulzat. **2** (*mec.; despre gazele din motoare cu ardere internă*) eșapat. *Inspirăm zilnic gaze evacuate de la autovehiculele din trafic.*

evacuáție s.f. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Evacuare. **2** (*fiziol.*) v. Eliminare. Evacuare.

evadá vb. I. intr. (*despre deținuți, prizonieri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a fugi, a scăpa, ‹arg.› a emigra. *Un deținut a reușit să evadeze din închisoare.*

evadáre s.f. **1** fugă, ‹rar› evaziune. *Evadarea deținutului din închisoare a mobilizat mulți polițiști.* **2** fig. emancipare. *Tinerii simt nevoia unei evadări lingvistice.*

evadát, -ă s.m., s.f. fugar, ‹rar› fugit, ‹arg.› emigrant. *Evadatul a fost prins când încerca să treacă granița.*

evaluá vb. I. tr. **1** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) a aprecia, a calcula, a estima, a socoti, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a măsura, ‹înv. și pop.› a prețui, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹reg.› a răfui, ‹înv.› a prețălui, a sămălui. *A evaluat cheltuielile pentru renovarea apartamentului.* **2** (*compl. indică mărimi, cantități, distanțe, valori etc.*) a aprecia, a aproxima, a calcula, a estima, a potrivi, a socoti. *Evaluează că peștele cântărește 3 kilograme.*

evaluábil, -ă adj. **1** calculabil, estimabil, ‹înv.› computabil. *Tabloul este de o valoare greu evaluabilă.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă evaluabilă.*

evaluáre s.f. **1** apreciere, aproximare, aproximație, calcul, calculare, estimare, estimație, socotire, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație. *Evaluarea cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerată.* **2** bilanț, estimare, estimație. *Comisia numită va face evaluarea unui an de guvernare.* **3** analiză, apreciere, comentariu, critică (v. *critic*). *Evaluarea pe care a făcut-o operei scriitorului a publicat-o într-o revistă de mare circulație.*

evaluáție s.f. (*înv.*) v. Apreciere. Aproximare. Aproximație. Calcul. Calculare. Estimare. Estimație. Evaluare. Socotire.

evanghelésc, -eăscă adj. (*relig.; înv.*) v. Evanghelic.

evangheliár s.n. (*relig.*) evanghelie, tetraevanghel, tetraevangheliar, ‹înv.› evangheliu.

evanghélic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **1** ‹înv.› evanghelesc. *Urmează preceptele evanghelice.* **2** luteran, ‹înv.› luterănesc. *A vizitat o catedrală evanghelică în Nürnberg.*

evanghélie s.f. (*relig.*) evangheliar, tetraevanghel, tetraevangheliar, ‹înv.› evangheliu. *În evanghelie se relatează viața, învățătura, patimile, moartea și învierea lui Iisus Hristos.*

evanghéliu s.n. (*relig.; înv.*) v. Evangheliar. Evanghelie. Tetraevanghel. Tetraevangheliar.

evantái s.n. **1** ‹înv.› apărătoare (v. *apărător*), vânturar, ventrar. *A primit cadou un evantai confecționat dintr-un lemn parfumat.* **2** fig. gamă, ‹fig.› ambitus. *Există un larg evantai al posibilităților de a face un anumit lucru.*

evaporá vb. I. **I 1** tr., refl. (*fiz.; compl. sau sub. indică lichide*) a (se) vaporiza, a (se) volatiliza, ‹rar› a se zvânta, ‹pop. și fam.› a

se ridica, ‹înv.› a (se) exabora, a se răsfuga, a (se) vapora. *Apa s-a evaporat din cauza căldurii. Razele fierbinți ale soarelui evaporă lichidul din cană.* **2** refl., intr. (*chim.; rar; despre substanțe în stare cristalină*) v. Sublima. **II** refl. fig. **1** (*despre stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a se destrăma, a se împrăștia, a se îndepărta, a se risipi, a se sfărâma, a se spulbera, a se zdrobi. *Gândul său de mărire s-a evaporat. Panica populației s-a evaporat repede.* **2** (*mai ales fam.; despre oameni*) a dispărea, a pieri, ‹fig.› a se dizolva, a se eclipsa, a se volatiliza, ‹fig.; fam.› a o șterge. *Hoțul s-a evaporat într-o clipă în mulțimea de pe plajă.*

evaporábil, ă adj. (*despre lichide*) volatil, volatilizabil, ‹înv.› spirtos, zburător. *Acetona este evaporabilă.*

evaporáre s.f. **I 1** (*fiz.*) evaporație, vaporizare, vaporizație, volatilizare, ‹înv.› aburime, exaborare, vaporație, volatilizație. *Evaporarea lichidelor are loc la temperaturi ridicate.* **2** (*chim.; rar*) v. Sublimare. **II** fig. **1** ‹fig.› destrămare, risipire, sfărâmare, spulberare, zdrobire. *Vestea primită a avut ca urmare evaporarea gândurilor negre.* **2** dispariție, pieire, ‹fig.› volatilizare. *Păgubiții au constatat evaporarea hoțului în mulțimea de pe plajă.*

evaporát, -ă adj. **I** (*fiz.; despre lichide*) vaporizat, volatilizat, ‹înv.› exaborat. *Apa evaporată a lăsat în pahar urme albe, de clor.* **II** fig. **1** (*despre stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› destrămat, risipit, sfărâmat, spulberat. *Cu gândul de mărire evaporat, a revenit la cruda realitate.* **2** (*fran.; înv.; despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

evaporatór s.n. (*tehn.*) vaporizator, ‹rar› aparat vaporizator. *Într-un evaporator se concentrează soluțiile prin fierbere.*

evaporáție s.f. **I 1** (*fiz.*) evaporare, vaporizare, vaporizație, volatilizare, ‹înv.› aburime, exaborare, vaporație, volatilizație. **2** (*chim.; rar*) v. Sublimare. **II** (*concr.; rar*) v. Abur. Efluviu. Exalare. Exalație. Miasmă. Miros. Parfum.

evaporigráf s.n. (*hidrol.*) evaporimetru înregistrator. *Cu evaporigraful se măsoară, prin înregistrare, cantitatea de apă evaporată.*

evaporimétru înregistrator s.n. (*hidrol.*) evaporigraf.

evaporít s.n. (*geol.*) rocă salină (v. *rocă*[1]). *Evaporitele se formează prin evaporarea apei de mare dintr-o lagună, a apei continentale dintr-un lac de deșert sau dintr-o mare închisă pe cale de a seca.*

evazát, -ă adj. (*despre unele obiecte de îmbrăcăminte*) redingotat. *Poartă pantaloni evazați.*

evaziúne s.f. (*rar*) v. Evadare. Fugă.

evazív, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprecis, neclar, neprecis, vag, ‹fig.› debil. *A primit un răspuns evaziv.*

evcolíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Comoditate. Confort. Liniște. Tihnă.

evdémon s.m. (*în creștinism, mozaism și islamism; grec.; înv.*) v. Înger. Seraf. Spirit bun. Spirit ceresc. Spirit sfânt.

evení vb. IV. refl., intr. (*înv.; despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) v. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni.

eveniménт s.n. **1** act[1]. *La 24 ianuarie 1859 a avut loc evenimentul Unirii Principatelor Române.* **2** ***eveniment rutier*** = accident de circulație. *Și-au pierdut viața într-un grav eveniment rutier.*

evemíre s.f. (*înv.*) v. Caz. Fapt. Fenomen. Întâmplare.

evént s.n. (*sport*) record. *Atletul a stabilit un nou event la proba de 100 m garduri.*

eventív s.n. (*gram.*) verb reflexiv eventiv. *Eventivul arată că subiectul se transpune în altă stare decât aceea în care se găsea.*

eventrație s.f. (*med., med. vet.*) eviscerație, exenterație. *Eventrația este ieșirea intestinelor din cavitatea peritoneală.*

eventuál, -ă adj., adv. **1** adj. posibil, probabil. *Arhitecții discută despre eventualele probleme care pot apărea la începerea ridicării construcției.* **2** adv. (*ipotetic; în legătură cu vb. la cond. sau la viit.*) cumva, poate, ‹înv.› cândai. *Dacă eventual i-ar fi plăcut medicina, ar fi făcut orice pentru a-i ajuta pe suferinzi.*

eventualitáte s.f. posibilitate, probabilitate. *Nu excludem eventualitatea sosirii pe neașteptate a unor musafiri.*

everghesíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Bine. Binefacere.

everghét s.m. (*grec.; înv.*) v. Binefăcător.

eversiúne s.f. fig. sărăcire, scăpătare, ‹fig.› ruinare. *Eversiunea lui s-a produs din cauza jocurilor de noroc.*

evghenicésc, -eáscă adj. (*livr.*) v. Nobiliar.

evghenicós, -oásă adj. (*grec.; înv.*) **1** (*despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **2** v. Nobiliar.

evghénie s.f. (*grec.; înv.*) **I 1** (*în societatea feudală românească*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă. **2** v. Noblețe. **II** fig. **1** v. Distincție. Eleganță. Finețe. Noblețe. Rafinament. Subtilitate. **2** v. Generozitate. Mărinimie. Noblețe.

evghemís adj., s.m. (*grec.; înv.*) **1** adj. (*despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **2** s.m. (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) v. Aristocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior.

evghenisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înnobila.

evghenisít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **2** (*despre oameni*) v. Înnobilat.

evgheníst, -ă s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) v. Aristocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior. **2** adj. v. Nobiliar.

evglotíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică.

evgnomosíme s.f. (*grec.; înv.*) v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință.

evhológhion s.n. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Molitvelnic.

evidént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „nedeslușit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, deslușit, distinct, lămurit, limpede, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea evidentă a muntelui.* **2** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, fățiș, limpede, manifest, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este evidentă. Afișează o bucurie evidentă că afacerile îi merg bine.* **3** accentuat, pronunțat, reliefat, vizibil, ‹fig.› îngroșat, marcat[2]. *Vorbește cu o evidentă pronunție ardelenească.* **4** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne evidente de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era evidentă.* **II** adj. **1** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost evidente pentru judecători în luarea deciziei finale.* **2** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este evident. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt evidente.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) învederat, notoriu, patent[2], vădit, ‹rar› notoric, ‹fig.› patentat. *Afacerea a fost o înșelătorie evidentă.* **4** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este evidentă.* **5** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, categoric, flagrant, indiscutabil, izbitor, vădit. *Acesta este un adevăr evident.* **III** adv. (*modal*) clar, limpede, vădit, ‹înv. și reg.› acurat. *În această chestiune are evident dreptate.*

evidénță s.f. **1** claritate, flagranță, pregnanță, ‹fig.; rar› palpabilitate. *Acest mare scriitor a știut să dea ficțiunii evidența realității concrete.* **2** ***evidență contabilă*** = contabilitate. *A fost angajat să țină evidența contabilă a firmei.*

evidențiá vb. I. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) **1** refl. (*despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginile lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se evidențiază pe linia orizontului.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indi-*

că corpul uman sau părți ale lui) a accentua, a arăta, a contura, a marca, a mula, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi evidențiază talia fină.* **3** refl. a se deosebi[2], a se distinge, a se ilustra, a se singulariza, ‹înv.› a se însemna, a se semnala. *Pe hartă, regiunile de câmpie se evidențiază de celelalte prin coloratia verde.* **II 1** refl. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se detașa, a se distinge, a se ilustra, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se evidențiază și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se evidențiază prin originalitate.* **2** refl. a se caracteriza, a se distinge, a se individualiza, a se remarca. *Această perioadă se evidențiază printr-o dezvoltare economică rapidă.* **3** refl. (*despre oameni*) a se afirma, a se impune, a se lansa, a se remarca, ‹fig.› a triumfa. *A reușit să se evidențieze în lumea muzicală.* **4** tr. a accentua, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a evidențiat importanța proiectului.* **5** refl. a reieși[1], a se reliefa, ‹fig.› a transpira. *În scrierea lui se evidențiază un sentiment al inutilității.*

evidențiát, -á adj. accentuat, întărit, potențat, reliefat, subliniat[2], ‹fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă evidențiată de lirism.*

evidențiére s.f. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, delimitare, precizare, profilare, proiectare, reliefare. *Evidențierea munților în depărtare devine clară pe timp senin.* **II 1** accentuare, arătare, întărire, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. *Vorbitorul s-a limitat la evidențierea importanței proiectului.* **2** afirmare, impunere, remarcare. *Evidențierea lui ca poet a fost târzie.*

évie s.f. (*în Antic. greacă*) bacantă, menadă. *Evia era preoteasa zeului Dionysos.*

evirá vb. I. (*livr.*) **I** tr. (*chir.*) **1** (*compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **2** (*compl. indică cocoși*) v. Castra. Claponi. Emascula. Steriliza. **3** (*compl. indică bărbați*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **II** refl., tr. fig. (*în opoz. cu „a se întări"; sub. sau compl. indică ființe ori forțele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Șubrezi.

eviráre (*chir.; livr.*) **1** (*la animale*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **2** (*la bărbați*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

evirátie s.f. (*chir.; livr.*) **1** (*la animale*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Scopire. Scopit[1]. Sterilizare. **2** (*la bărbați*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

evisceráre s.f. (*ind. alim.*) eviscerație. *Organele din cavitatea abdominală și toracică se scot prin eviscerare.*

eviscerát, -ă adj. (*despre animale, pești, păsări*) ‹rar› deviscerat. *A pus peștele eviscerat în congelator.*

eviscerátie s.f. **1** (*ind. alim.*) eviscerare. **2** (*med., med. vet.*) eventrație, exenteratie.

evitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obstacole*) a ocoli, ‹livr.› a baipasa, ‹înv. și pop.› a trece. *A reușit să evite gropile de pe șosea.* **2** (*compl. indică oameni sau posibilitatea de a întâlni pe cineva, de a vedea pe cineva, de a vorbi cuiva etc.*) a se feri. *Îl evită de mai bine de un an. Evită să vorbească cu el.* **3** (*compl. indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A evitat impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **4** (*compl. indică acțiuni ale oamenilor*) a se feri, a ocoli, a se păzi, ‹înv.› a se îndupleca. *Evită un consult în spital în timpul epidemiei de gripă.* **5** (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a se feri, a ocoli. *Preferă să evite o exprimare în termeni de specialitate, pentru a nu crea confuzii.* **6** (*compl. indică obligații, prevederi legale etc.*) a eluda, a ocoli. *Contractul evită obligațiile pe care le avea față de proprietar.*

evitáj s.n. (*mar.*) evitare.

evitáre s.f. **1** ocolire. *I se pare imposibilă evitarea tuturor gropilor de pe șosea.* **2** împiedicare, îndepărtare, înlăturare, ocolire, preîntâmpinare, prevenire, ‹rar› prevenție, ‹înv.› evitație. *Prezența de spirit a șoferilor joacă un rol important în evitarea accidentelor rutiere.* **3** eludare, ocolire. *La această situație gravă se ajunge prin evitarea legii.* **4** (*mar.*) evitaj. *Evitarea este o manevră efectuată de o navă pentru întoarcere sau pentru a ocoli o altă navă.*

evitáție s.f. (*înv.*) v. Evitare. Împiedicare. Îndepărtare. Înlăturare. Ocolire. Preîntâmpinare. Prevenire.

evlavicós, -oásă adj. (*relig.; grec.; înv.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

evlávie s.f. **1** (*relig.*) credință, cucernicie, cuviosenie, cuviosie, devotiune, dumnezeire, pietate, piosenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Evlavia lui este recunoscută de toți.* **2** fig. adorare, adorație, cult[1], venerare, venerație, ‹fig.› idolatrie, ‹fig.; înv.› idolatrare. *Actorul simte pentru eroul interpretat o adevărată evlavie.*

evlaviós, -oásă adj., s.m., s.f. (*relig.*) credincios, cucernic, cuvios, pios, plecat[2], preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om evlavios, cu frica lui Dumnezeu.*

evlavisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **I** tr. **1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **2** (*compl. indică ființe*) v. Adora. Diviniza. Idolatriza. Slăvi. Venera. **II** refl. (*relig.; despre oameni*) v. Pleca. Smeri. Supune. Umili.

evlávnic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.; înv.*) Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

evménie s.f. (*grec.; înv.*) v. Afabilitate. Afecțiune. Bunăvoință. Cordialitate. Prietenie.

évnie s.f. (*grec.; înv.*) v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă.

evocá vb. I. tr. **1** (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a reaminti, a redeștepta, ‹fig.› a chema, a rechema, a reînvia. a revoca[2]. *Când se simte singură și părăsită, evocă momentele fericite din viața ei.* **2** (*compl. indică evenimente importante, fapte deosebite etc. din trecut*) a aminti, a redeștepta, ‹fig.› a învia, a reînvia. *Evocă elevilor faptele eroice ale românilor în Războiul de Independență.* **3** ‹fig.› a spune, a trezi, ‹fig.; pop.› a zice, ‹fig.; înv.› a vorbi. *Nu-ți evocă nimic întâmplarea aceasta?* **4** a sugera. *Unele dintre picturile sale evocă tehnica impresionistă.* **5** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a reconstitui, ‹fig.› a reconstrui, ‹fig.; rar› a reclădi. *A evocat accidentul din depozițiile martorilor.*

evocánt, -á adj. (*rar; despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) v. Evocativ. Evocator. Expresiv. Nuanțat. Pitoresc. Plastic. Pregnant. Semnificativ. Sugestiv. Viu.

evocáre s.f. aducere-aminte, amintire, suvenir, ‹rar› evocație, ‹reg.› aminteală, ‹grec. înv.› promit, ‹fran.; înv.› resuvenire, ‹poetic› memento, ‹fig.› ecou, reconstituire, ‹fig.; rar› reconstrucție. *Evocarea întâmplărilor petrecute în copilărie îi face plăcere.*

evocatív, -á adj. (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț.

evocatór, -oáre adj. (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este evocator. Folosește metafore evocatoare.*

evocáție s.f. (*rar*) v. Aducere-aminte. Amintire. Evocare. Suvenir.

evoluá vb. I. intr. **1** (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a înainta, a progresa, a propăși, ‹înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ‹grec.; înv.› a prohorisi, ‹fig.› a crește, a se ridica, ‹fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate evolua rapid.* **2** (*despre activități, acțiuni, fenomene etc.; adesea urmat de determ. modale*) a se desfășura, a merge. *Noua sa afacere*

evoluează bine. **3** (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a se desfășura, a se întâmpla, a se petrece, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se purta, a se sfeti, a urma, ‹fig.› a se derula, a se succeda. *Evenimentele au evoluat conform planului.* **4** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a decurge, a se desfășura, a se petrece. *Discuția dintre cei doi contracandidați la funcția de director a evoluat în limitele normalului.*

evoluáre s.f. devenire, dezvoltare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare.

evoluát, -ă adj. **1** (*despre popoare, comunități umane, civilizații, culturi etc.*) avansat, civilizat, dezvoltat, înaintat, ‹fig.› matur. *Țările evoluate au un nivel ridicat de trai.* **2** superior. *Actorul se află într-un stadiu evoluat al carierei sale.* **3** (*în opoz. cu „depășit”*) nou, perfecționat. *Și-a cumpărat un model evoluat de calculator.* **4** (*despre anumite stări*) avansat. *Se află într-un stadiu evoluat al bolii.*

evolútă s.f. (*mat.*) desfășurată (v. *desfășurat*). *Evoluta este un loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date.*

evolutív, -ă adj. **1** (*despre metode de studiu, puncte de vedere etc.*) cronologic, diacronic, istoric. *Într-o cronică expunerea faptelor este evolutivă.* **2** (*biol.; despre concepții, teorii etc.*) evoluționist, transformist.

evolúție s.f. **1** devenire, dezvoltare, evoluare, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă evoluție.* **2** dezvoltare, înaintare, mers-înainte, progres, propășire, ‹rar› avansare, ‹înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ‹fig.› creștere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Evoluția societății este un deziderat al tuturor.* **3** desfășurare, dezvoltare, mers, ‹reg.› șiretenie[2], ‹înv.› umblet, ‹fig.› curgere, curs[1], film. *Urmărește cu atenție evoluția evenimentelor.*

evoluționísm s.n. (*biol.*) darwinism, transformism, ‹rar› selecționism. *Evoluționismul este o concepție despre evoluția speciilor de plante și animale, formulată de naturalistul englez Ch. Robert Darwin.*

evoluționíst, -á adj., s.m., s.f. (*biol.*) **1** adj. (*despre concepții, teorii etc.*) evolutiv, transformist. *Îmbrățișează teoria evoluționistă a lui Darwin.* **2** s.m., s.f. transformist. *Lamark a fost un evoluționist.*

evolvéntă s.f. (*mat.*) desfășurătoare. *Evolventa este curba care admite ca desfășurată o curbă dată.*

evreiánă s.f. (*înv.*) v. Evreică. Israeliană (v. *israelian*). Israelită (v. *israelit*).

evréică s.f. israeliană (v. *israelian*), israelită (v. *israelit*), ‹rar› semită (v. *semit*), ‹pop.› jidancă, jidoviță, ‹fam.› roșcă, ‹înv. și reg.› ovreică, ‹înv.› evreiană, iudeiancă, izrailteană (v. *izrailtean*). *Eevreicele sunt femei frumoase.*

evreicúță s.f. ‹pop.› jidăncuță, ‹înv. și reg.› ovreicuță. *Evreicuța îi întinde o cutie cu bomboane.*

evreiésc, -iáscă adj. israelian, israelit, ‹rar› iudaic, ‹pop.› jidănesc, jidovesc, ‹înv. și reg.› ovreiesc, ‹înv.› evreu, iudeiesc, izrailtean. *Are nume evreiesc.*

evreiéște adv. **1** (*modal*) ‹pop.› jidănește, jidovește, ‹înv. și reg.› ovreiește. *Face comerț evreiește.* **2** (*cu val. de subst.; lingv.*) idiș. *Vorbește foarte bine evreiește.*

evreíme s.f. (*colect.*) ‹pop.› jidănime, jidovime, ‹înv. și reg.› ovreime, ‹înv.› israilime. *Evreimea din oraș se adună la sinagogă.*

evreísm s.m. (*relig.*) iudaism, legea veche (v. *lege*), legea lui Moise (v. *lege*), mozaism, religia mozaică (v. *religie*). *Preceptele evreismului sunt cuprinse în Vechiul Testament.*

evréu, -ée s.m., adj. **1** s.m. israelian, israelit, ‹rar› semit, ‹pop.› jidan, jidov, ‹înv. și reg.› ovrei, ‹reg.› jid, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› iudeianin, iudeu, izrailtean, ‹arg.› maramoi. *A cerut sfaturi de la un evreu bătrân.* **2** adj. (*înv.*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

evsévie s.f. (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Piosenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

evseviós, -oásă adj. (*relig.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

evsplahníe s.f. (*relig.; grec.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Piosenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

evulsiúne s.f. (*stomat.; rar*) v. Extracție. Extragere. Scoatere.

exaborá vb. I. (*înv.*) **1** tr., refl. (*fiz.; compl. sau sub. indică lichide*) v. Evapora. Vaporiza. Volatiliza. **2** tr. (*compl. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) v. Degaja. Elimina. Emana. Emite. Exala. Împrăștia. Răspândi. Scoate.

exaborăre s.f. (*fiz.; înv.*) v. Evaporare. Evaporație. Vaporizare. Vaporizație. Volatilizare.

exaborát, -ă adj. (*fiz.; înv.; despre lichide*) v. Evaporat. Vaporizat. Volatilizat.

exacerbá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se exacerbează pe zi ce trece. Singurătatea exacerbează depresia.* **2** tr. a exagera, ‹pop. și fam.› a încornora, ‹înv.› a asupri, ‹fig.› a încărca, a înflori, a umfla. *Speriați, părinții au exacerbat manifestările negativiste ale copilului.* **3** tr. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Dispera. Exaspera.

exacerbáre s.f. **1** exacerbație. *Sărăcia duce la exacerbarea sentimentului de insecuritate.* **2** (*rar*) v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare.

exacerbát, -ă adj. exagerat, ‹fig.› încărcat[2], înflorit, umflat. *Adesea informațiile exacerbate din presă produc derută.*

exacerbáție s.f. exacerbare.

exáct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre noțiuni, idei, concepte etc.*) adevărat, corect, drept, just. *Studiul a fost apreciat întrucât concluziile cercetării erau exacte.* **2** (*despre reproduceri, imitații etc.*) fidel, ‹rar› direct. *Tabloul este o copie exactă a originalului.* **3** (*despre mărimi, unități de măsură, de timp etc.*) fix, precis, ‹înv. și reg.› acurat. *Așteaptă să anunțe la radio ora exactă pentru a-și potrivi ceasul.* **4** (*despre oameni*) parolist, punctual. *Se bazează pe el, întrucât este o persoană exactă în afaceri.* **5** precis, riguros, strict, științific. *A dat o definiție exactă acestei noțiuni.* **6** (*lingv.; despre limbaj, semnificații etc.*) denotativ, precis, riguros. *A surprins perfect sensul exact al acestui cuvînt.* **7** precis, riguros, ‹fig.› matematic[2]. *Formularea unei legi trebuie să fie exactă.* **8** corect, precis. *Regula trebuie să fie exactă pentru a exista.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale cunoașterii, ale vorbirii exprimă o apreciere de ordin intelectual*) bine, corect, precis, ‹înv.› drept. *A înțeles exact ce am vrut să spun.* **2** (*în legătură cu vb. ca „a ști”, „a pricepe”, „a se încredința” etc.*) limpede, precis, ‹fig.› perfect. *Știe exact ce trebuie să facă.* **3** ad litteram, întocmai, literal, textual, verbatim, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea exact.* **4** (*cu determ. temporale introduse prin prep. „la”*) fix, precis, punct, ‹fig.› matematic[2]. *Și-au stabilit întâlnirea exact la ora 7 seara.* **5** normal, regulat. *Avionul aterizează exact, la ora știută. Trenul trece exact prin această stație, la aceeași oră.* **6** concret, precis, ‹înv.› sadea. *Nu spune exact ce îl macină. Niciun orășean nu știe exact cum e viața la țară.* **7** (*în legătură cu vb. ale gândirii*) precis, riguros, ‹rar› sistematic, ‹înv. și reg.› nesmintit. *Îi prezintă exact faptele.* **8** (*urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) aidoma, aievea, asemenea, chiar, deopotrivă, identic, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă exact ca un copil. Fiica face anumite gesturi exact ca mama ei.* **9** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) chiar, drept, precis, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› acurat, prisne, tam, ‹reg.› tocmași, ‹fig.; pop.› curat. *Trăsnetul l-a nimerit exact pe el. A sosit exact la timp.* **10** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) chiar, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› așași. *Iese exact acum din casă. Evenimentele s-au petrecut exact așa.* **11** astfel, așa, întocmai. *Să faci exact cum ai promis.* **12** anume, fix, precis. *Spune-mi cât ai luat exact pentru această prestație.*

exacteméntе adv. (*modal; urmat determ. introduse prin prep. „ca”; fran.; înv.*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

exactéță s.f. (*înv.*) **1** v. Exactitate. Exactitudine. Justețe. Precizie. **2** v. Exactitate.

Exactitudine. Punctualitate. **3** v. Acribie. Exactitate. Exactitudine. Precizie. Rigoare. Rigurozitate.

exactitáte s.f. **1** adevăr, autenticitate, exactitudine, justețe, veridicitate. *Avocatul verifică exactitatea relatărilor martorului.* **2** exactitudine, justețe, precizie, ‹înv.› exacteță, exactiteță. *Profesorul a verificat exactitatea calculelor.* **3** exactitudine, fidelitate. *A fost apreciat pentru exactitatea traducerii.* **4** exactitudine, punctualitate, ‹rar› regulă, ‹înv.› exacteță, exactiteță. *Cercetarea implică rigoare și exactitate.* **5** acribie, exactitudine, precizie, rigoare, rigurozitate, ‹înv.› exacteță, exactiteță, scumpătate. *A fost apreciat pentru exactitatea rezultatelor cercetării sale.* **6** acurateță, precizie. *Prezentarea se remarcă prin exactitate.*

exactitéță s.f. (*înv.*) **1** v. Exactitate. Exactitudine. Justețe. Precizie. **2** v. Exactitate. Exactitudine. Punctualitate. **3** v. Acribie. Exactitate. Exactitudine. Precizie. Rigoare. Rigurozitate.

exactitúdine s.f. **1** adevăr, autenticitate, exactitate, justețe. **2** exactitate, justețe, precizie, ‹înv.› exacteță, exactiteță. **3** exactitate, fidelitate. **4** exactitate, punctualitate, ‹rar› regulă, ‹înv.› exacteță, exactiteță. **5** acribie, exactitate, precizie, rigoare, rigurozitate, ‹înv.› exacteță, exactiteță, scumpătate.

exactór s.m. (*înv.*) **1** (*fin.; în trecut*) v. Agent de percepție. Perceptor. **2** v. Controlor. **3** (*jur.*) v. Șantajist. **4** v. Călău. Gâde.

exacțiúne s.f. (*jur.; înv.*) v. Șantaj.

exaflá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi.

exagerá vb. I. **1** tr. a exacerba, ‹pop. și fam.› a încornora, ‹înv.› a asupri, ‹fig.› a încărca, a înflori, a umfla. *Speriați, părinții au exagerat manifestările negativiste ale copilului.* **2** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a abuza. *A exagerat cu mâncarea și s-a îmbolnăvit.*

exageráre s.f. **I 1** exagerație, ‹fig.› încărcare, înflorire, umflare. *Se poate spune, fără exagerare, că regizorul a realizat un film excelent.* **2** abuz, exces. *Orice exagerare este o traumă pentru organism.* **3** abuz, exces, ‹fig.› dezmăț. *Exagerarea folosirii cuvintelor obscene în limbajul tinerilor este neplăcută.* **II** (*concr.*) bombasticism, bombasticitate, ‹fig.› înfloritură. *A publicat în sfârșit un editorial fără exagerări.*

exagerát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** excesiv, hiperbolic, ‹rar› exagerativ, ‹fig.› exorbitant, nebun, orbesc. *Acordă acestui eveniment o importanță exagerată. Nu-i plac laudele exagerate.* **2** (*despre minciuni, gafe, greșeli etc.*) excesiv, ‹fig.› exorbitant, gogonat, ‹fig.; fam.› gogoneț. *Minciunile pe care le spune sunt exagerate.* **3** exacerbat, ‹fig.› încărcat[2], înflorit, umflat. *Adesea informațiile exagerate din presă produc derută.* **4** abuziv, excesiv. *Consumul de medicamente nu trebuie să fie exagerat.* **5** (*arată cantitatea; despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă exagerată pentru un autoturism.* **6** (*indică intensitatea; despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) excesiv, imens, ‹fam.› teribil, ‹fig.› bolnăvicios. *O exasperează cu gelozia lui exagerată.* **7** fig. (*fam.; mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Excesiv. Ilegal. Inchizitorial. Injust. Neronian. Samavolnic. Silnic. Tiranic. **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) excesiv. *Este exagerat de curios. Și-a ridicat o casă exagerat de mare.*

exagerativ, -ă adj. (*rar*) v. Exagerat. Excesiv. Hiperbolic.

exagerație s.f. exagerare, ‹fig.› încărcare, înflorire, umflare.

exalá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a degaja, a elimina, a emana, a emite, a împrăștia, a răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a răsfuga, a slobozi. *Coșurile fabricilor exală gaze periculoase pentru sănătate.* **2** (*bot.; înv.*) v. Transpira. **II** fig. **1** tr. (*fran.; înv.; compl. indică mai ales gânduri, sentimente, stări ale oamenilor*) v. Exprima. Exterioriza. **2** refl. (*fran.; înv.; despre oameni*) v. Arăta. Exterioriza. Manifesta.

exaláre s.f. **1** degajare, efluență, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalație, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Exalarea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **2** abur, efluviu, exalație, miasmă, miros, parfum, ‹rar› abureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. *Tânăra lasă în urmă o exalare pătrunzătoare de iasomie.* **3** (*fiziol.; înv.*) v. Apă. Înăduşeală. Năduşeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație.

exalát, -á adj. (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emanat, emis, iradiat, împrăștiat, răspândit, scos[2]. *Gazele exalate sunt periculoase pentru sănătate.*

exalație s.f. **1** degajare, efluență, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalare, împrăștiere, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. **2** abur, efluviu, exalare, miasmă, miros, parfum, ‹rar› abureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. **3** (*bot.; înv.*) v. Transpirație. **4** (*fiziol.; înv.*) v. Apă. Înăduşeală. Năduşeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație.

exaltá vb. I. tr. **1** a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a ațâța, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi exaltă imaginația.* **2** (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și exalte eroii.*

exaltánt, -ă adj. ‹rar› exaltator. *Ține un discurs exaltant.*

exaltáre s.f. **1** exaltație, extaz, frenezie, ‹fig.› delir, incantație, nebunie. *După concert, în sală era o atmosferă de exaltare generală.* **2** elogiere, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorire, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere exaltarea trecutului este evidentă.*

exaltát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) surescitat, ‹rar› tresăltat. *Era puțin exaltată după confruntarea avută cu fosta ei prietenă.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) excesiv, frenetic, ‹fig.› delirant, mescalinic. *Nu-i plăceau aplauzele exaltate.* **3** (*rar; despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Acutizat. Agravat. Amplificat. Crescut[2]. Întețit. Mărit[3]. Sporit. **II** adj., s.m., s.f. (*psih.; fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

exaltatór, -oáre adj. (*rar*) v. Exaltant.

exaltație s.f. **1** exaltare, extaz, frenezie, ‹fig.› delir, incantație, nebunie. **2** (*înv.*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

exámen s.n. **I** (pedag.) **1** (*adesea urmat de determ. care arată felul, caracterul*) probă, ‹rar› examinație, ‹jar.› înfățișare. *Examenele pentru ocuparea unor posturi sunt extrem de grele. Studentul a luat notă mare la examenul practic.* **2** ***examen de licență*** = ‹în trecut› examen de diplomă, examen de stat. *Examenul de licență l-a susținut pentru obținerea diplomei (universitare);* ***examen parțial*** = parțial[1]. *Examenul parțial intră în cadrul verificării periodice a cunoștințelor;* (*în trecut*) ***examen de diplomă*** = ***examen de stat*** v. Examen de licență; ***examen de maturitate*** v. Bacalaureat. **II 1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. **2** (*rar*) v. Cercetare. Examinare. Privire. **3** (*înv.*) v. Chestionare. Interogare. **4** (*jur.; înv.*) v. Interogatoriu.

examiná vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a cerceta, a investiga, a studia, a urmări, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A examinat cauzele fenomenului de secetă.* **2** (*compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) a cerceta, a consulta, a studia, ‹înv.› a răsfoi, ‹fig.› a răscoli. *A examinat documente de arhivă.* **3** a cerceta, a consulta. *A examinat un catalog de produse cosmetice pentru a-și alege un parfum bun.* **4** (*compl. indică manifestări, realizări, creații etc. ale oamenilor sau realități din mediul*

înconjurător) a cerceta, a vedea. *Faptele care s-au petrecut atunci trebuie să fie examinate cu multă atenție. Decanul examinează situația școlară a studenților propuși să plece într-o tabără de studii.* **5** (*med., med. vet.; despre medici; compl. indică pacienți*) a consulta, a vedea. *Medicul l-a examinat imediat ce a fost adus de ambulanță.* **6** a cerceta, a încerca, ‹pop.› a cerca, ‹fig.› a sonda, ‹fig.; fam.› a fora. *Trebuie să examineze toate posibilitățile pentru a vedea dacă sunt șanse de reușită.* **II 1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a analiza, a cerceta, a măsura, a observa, a privi, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au examinat din cap până în picioare.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) a căuta, a cerceta, a studia, ‹înv.› a cerca. *Un cadou se primește cu plăcere, nu se examinează în cele mai mici amănunte.* **III** tr. **1** (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) a asculta, a chestiona, a interoga, a întreba, ‹înv.› a examinălui, a prociti. *Profesoara l-a examinat la geografie.* **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Chestiona. Interoga. Întreba.

examinare s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Examinarea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** cercetare, consultare, studiere. *Examinarea bibliografiei este obligatorie înainte de a scrie un studiu.* **3** cercetare, consultare. *Examinarea catalogului de produse cosmetice i-a fost utilă în alegerea parfumului.* **4** (*med., med. vet.*) consultare. *Diagnosticul a fost dat de medic după examinarea bolnavului.* **II 1** analiză, cercetare, observare, observație, scrutare, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Examinarea atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.* **2** cercetare, privire, ‹rar› examen. *La o examinare amănunțită s-au observat amprente.* **III 1** ascultare, chestionare, interogare, interogație, ‹înv.› procitanie. *O parte din oră este rezervată examinării elevilor.* **2** (*înv.*) v. Chestionare. Interogare. **3** (*jur.; înv.*) v. Interogatoriu.

examinát, -ă adj. (*despre elevi, studenți, candidați la un post etc.*) ascultat[2], interogat, întrebat. *Elevul examinat avea mari emoții.*

examinație s.f. (*rar*) **1** (*pedag.*) v. Examen. Probă. **2** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire.

examinăluí vb. IV. tr. (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) v. Asculta. Chestiona. Examina. Interoga. Întreba.

examiníe s.f. (*grec.; înv.*) v. Semestru.

exantém s.n. **1** (*med., med. vet.*) alergie, anafilaxie, erupție, ‹pop.› plescaviță, spuzeală, ‹reg.› spuzitură, ‹înv.› prozăritură. *Face exantem la polen.* **2** (*med.*) eflorescență. *Exantemul apare în unele boli, ca rujeola sau scarlatina.*

exantemátic, -ă adj. (*med.*) ‹livr.› exantematos. *Suferă de friguri exantematice.*

exantematós, -oásă adj. (*med.; livr.*) v. Exantematic.

exantropíe s.f. (*psih.*) antropofobie. *Prin teama sau ura sa patologică față de oameni este suspectat de exantropie.*

exarăție s.f. (*geomorf., geol.*) eroziune glaciară. *Exarația este exercitată de ghețarii montani în deplasarea lor.*

exarendá vb. I tr. (*înv.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda.

exărh s.m. (*înv.*) **1** (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) v. Mitropolit. **2** fig. (*milit.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Mai-mare. Șef.

exarhát s.n. **1** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe*) ‹rar› exarhie. *Exarhatul se conferea, prin delegație, de patriarhia de la Constantinopol.* **2** (*în Imperiul Roman de Răsărit*) ‹rar› exarhie, exarhierie. *Exarhatul era demnitatea persoanelor care guvernau provinciile din Italia sau din Africa în locul împăratului de la Constantinopol.*

exarhíe s.f. (*rar*) **1** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe*) v. Exarhat. **2** (*în Imperiul Roman de Răsărit*) v. Exarhat.

exarhierie (*în Imperiul Roman de Răsărit; rar*) v. Exarhat.

exarticulațiúne s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

exartrózã s.f. (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dezarticulație, dislocare, luxare, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› lușitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Exartroza femurului i-a provocat dureri mari.*

exasperá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a dispera, ‹livr.› a exacerba, ‹grec.; înv.› a apelpisi, ‹fig.› a oripila. *Îl exasperează faptul că nu știe cum să iasă din încurcătură.*

exasperánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre manifestări ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) înnebunitor, ‹fig.; fam.› ucigător. *Are un râs exasperant. Greșelile l-au adus într-o situație exasperantă.* **2** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) înnebunitor. *Vorbește exasperant de mult.*

exasperáre s.f. disperare, ‹rar› exasperație, ‹înv.› apelpiseală, apelpisire, ‹grec.; înv.› apelpisie. *Zgomotele puternice de pe stradă îl aduc la exasperare.*

exasperát, -ă adj. (*despre oameni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) disperat, ‹înv.› apelpisit. *Este exasperat din cauza zgomotelor de pe stradă. Are un aer exasperat.*

exasperăție s.f. (*rar*) v. Disperare. Exasperare.

exauriént, -ă adj. (*livr.*) v. Complet. Exhaustiv. Integral. Întreg. Total.

exấn, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albastru-deschis. Bleu-ciel.

excasă vb. I. tr. (*rar; compl. indică sume de bani*) v. Cheltui. Da[2]. Folosi. Întrebuința. Plăti. Utiliza.

excavá vb. I. tr. (*compl. indică pământ, gropi, șanțuri etc.*) a săpa, a scobi, ‹rar› a străpunge, ‹înv. și reg.› a scurma. *Militarii au excavat în jurul taberei un șanț adânc pe care l-au umplut cu apă. A angajat un fântânar care să-i excaveze o fântână.*

excaváre s.f. excavație, săpare, săpat[1], ‹înv.› săpătură. *Militarii au reușit să termine excavarea șanțului din jurul taberei în câteva zile. Fântânarii se ocupă cu excavarea fântânilor.*

excavățíe s.f. **1** excavare, săpare, săpat[1], ‹înv.› săpătură. **2** (*concr.*) săpătură. *Excavația în care se va turna fundația clădirii este adâncă.*

excedát, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Agasat. Enervat. Iritat. Plictisit. Sâcâit. Supărat. Tracasat.

excedént s.n. exces, plus, prisos, prisosință, surplus, ‹reg.› radâș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas[2], superplus, supraplus. *Excedentul de produse alimentare duce la scăderea prețului acestora.*

excedentár, -ă adj. (*fin.; despre buget, balanțe etc.*) ‹înv.› prisositor. *Firma nu are un buget excedentar.*

excelá vb. I. intr. (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) ‹fig.› a bria, a eclata, a luci, a străluci, a triumfa, ‹fig.; înv.› a strălumina. *Spectacolul de Anul Nou excelează prin talentul interpreților.*

excelént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, deosebit, grozav, încântător, minunat, remarcabil, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte excelentă.* **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice excelente. Cunoscuta actriță are o interpretare excelentă în rolul principal.* **3** bun, grozav, strașnic, zdravăn, ‹fam.; glum.› criminal[2]. *Oricine se simte alt om după un somn excelent. O baie excelentă este reconfortantă după o zi de muncă.* **II** adv. (*modal*) **1** admirabil,

deosebit, remarcabil, ‹fam.› senzațional. *La recepție s-a purtat excelent.* **2** excepțional, extraordinar, minunat, perfect, ‹fam.› fantastic, senzațional, trăsnet, țais. *Cei doi prieteni se înțeleg excelent. Arată excelent în rochia de seară.* **III** (*cu val. de interj.; exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare*) bravissimo! *După ce cântăreața a terminat aria, din sală s-a auzit: Excelent!*

excelentísim, -ă adj. (*rar; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

excéntric, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit², poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors², pembe, sucit², trăsnit², ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost excentrică.* **2** (*rar; despre cartiere, terenuri etc.*) v. Marginal. Mărginaș. Periferial. Periferic. **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit². *Adesea se îmbracă excentric. Se comportă excentric.* **III** s.n. (*tehn.*) ‹rar› excentru. *Excentricul este un organ de mașină care transformă mișcarea de rotație în mișcare rectilinie alternativă și invers.*

excentricitáte s.f. **1** bizarerie, ciudățenie, extravaganță, fantezie, originalitate, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șuchețenie, ‹fig.› lux. *I se pare o excentricitate să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.* **2** (*astron.*) ‹înv.› excentru. *Excentricitatea reprezintă raportul dintre distanța care separă cele două focare ale elipsei și lungimea axei mari.*

excentrísm s.n. (*rar*) v. Bizarerie. Ciudățenie. Excentricitate. Extravaganță. Fantezie. Originalitate. Teribilism.

excéntru s.n. **1** (*tehn.; rar*) v. Excentric. **2** (*astron.; înv.*) v. Excentricitate.

excépe vb. III. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, corpuri aflate într-un spațiu închis, într-un ansamblu, într-un tot etc.*) v. Extrage. Scoate.

excептá vb. I. **1** tr. a exclude, ‹rar› a excepționa, ‹înv.› a osebi², a scoate. *Excептând o anumită perioadă, viața ei a decurs lin.* **2** refl. (*rar; despre ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.

excéпție s.f. **1** (*gram., mat. etc.*) abatere. *În acest caz există o excepție de la regulă.* **2** ‹înv.› osebire. *Cu mici excepții, este de acord cu opiniile lui.* **3** (*jur.*) incident. *Prin excepție, apărătorul încearcă să schimbe sau să amâne soluționarea cazului ori să atace forma de judecată, fără a se intra în examinarea litigiului.*

excepționá vb. I. tr. (*rar*) v. Excepta. Exclude.

excepțiонál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit², nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță excepțională. A avut șansa excepțională de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit², ‹fig.; înv. și pop.› luminat², ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice excepționale. Cunoscuta actriță are o interpretare excepțională în acest rol.* **3** neobișnuit, rar, ‹rar› rarisim. *Meteorologii susțin că unele fenomene meteorologice sunt excepționale pentru anumite zone ale țării.* **4** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este excepțional.* **II** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare excepțional de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, grozav, nemaipomenit, tare, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, ‹fig.› sfârșietor. *Cântă o melodie excepțional de tristă.* **3** excelent, extraordinar, minunat, perfect, ‹fam.› fantastic, senzațional, trăsnet, țais. *Cei doi prieteni se înțeleg excepțional. Arată excepțional în rochia de seară.*

excerptá vb. I. tr. (*compl. indică scrieri, izvoare, documente, publicații etc.*) ‹fig.› a despuia. *A excerptat textul manuscrisului în amănunt.*

excerptáre s.f. ‹fig.› despuiere. *Excerptarea în amănunt a manuscrisului i-a luat mult timp.*

excerptát, -ă adj. (*despre scrieri, izvoare, documente, publicații etc.*) ‹fig.› despuiat. *Pe birou era deschis manuscrisul excerptat.*

excés s.n. **I 1** abuz, exagerare. *Orice exces este o traumă pentru organism.* **2** abuz, exagerare, ‹fig.› dezmăț. *Excesul folosirii cuvintelor obscene în limbajul tinerilor este neplăcut.* **3** abuz, ilegalitate, injustiție, samavolnicie, silnicie, ‹livr.› arbitrariate, ‹înv. și reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrismie, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit excesele puterii.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) abundență, afluență, belșug, bogăție, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este exces de legume în piețe.* **2** ‹fig.› desfrâu. *Tablourile se particularizează printr-un exces de culori.* **3** excedent, plus, prisos, prisosință, surplus, ‹reg.› radăș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas², superplus, supraplus. *Excesul de produse alimentare duce la scăderea prețului acestora.*

excesív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** exagerat, hiperbolic, ‹rar› exagerativ, ‹fig.›, exorbitant, nebun, orbesc. *Acordă acestui eveniment o importanță excesivă. Nu-i plac laudele excesive.* **2** (*despre minciuni, gafe, greșeli etc.*) exagerat, ‹fig.› exorbitant, gogonat, ‹fig.; fam.› gogoneț. *Minciunile pe care le spune sunt excesive.* **3** abuziv, exagerat. *Consumul de medicamente nu trebuie să fie excesiv.* **4** (*arată cantitatea; despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare¹, neabordabil, ridicat², scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat², nebunesc, piperat, sărat², scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă excesivă pentru un autoturism.* **5** (*despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exagerat, imens, ‹fam.› teribil, ‹fig.› bolnăvicios. *O exasperează cu gelozia lui excesivă.* **6** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, ilegal, injust, neronian,

samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri excesive împotriva grevi*ș*tilor.* **7** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exaltat, frenetic, ‹fig.› delirant, mescalinic. *Nu-i plăceau aplauzele excesive.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) exagerat. *Este excesiv de curios. Și-a ridicat o casă excesiv de mare.*

exchíz, -ă adj. (*fran.; înv.; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Ales[2]. Delicat. Distins. Elegant. Fin[1]. Manierat. Politicos.

exchizít, -ă adj. (*înv.; mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) v. Admirabil. Deosebit. Excelent. Grozav. Încântător. Minunat. Remarcabil.

excită vb. I. tr. **I** (*fiziol.*) **1** (*compl. indică funcții, organe etc.*) a activa, a stimula, ‹rar› a enerva, ‹pop.› a aț̦âț̦a. *Funcția cortexului suprarenal este excitată de un hormon.* **2** (*compl. indică oameni*) ‹arg.› a zgândări. *Filmele pentru adulți excită pe unii dintre privitori.* **II 1** a exalta, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a aț̦âț̦a, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi excită imaginația.* **2** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a aț̦âț̦a, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuța, a zădărî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au excitat populația.* **3** (*compl. indică oameni*) a îmbărbăta, a încuraja, a îndemna, a însufleți, a stimula, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și excite oștenii în luptă.* **4** (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scocîorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl excită cu veșnicele ei lamentări.*

excitábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) irascibil, iritabil, nervos, supărăcios, surescitabil, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. și reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supăralnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înțînat. *A devenit excitabil pentru că i-a eșuat planul. Are o fire excitabilă și dificilă.*

excitabilitáte s.f. enervare, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam. plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de excitabilitate a unei persoane.*

excitánt, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre anumite substanțe, băuturi, medicamente etc.*) excitator, ‹rar› excitativ. *Consumă băuturi excitante. Drogurile sunt substanțe excitante.* **2** (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, agreabil, apetisant, aț̦âț̦ător, excitator, frumos, plăcut, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă excitantă.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aț̦âț̦ător, incitant, provocator, senzual, ‹rar› provocant. *Tânăra are un mers excitant. Îi aruncă priviri excitante.* **4** (*despre situații, manifestări, factori etc.*) aț̦âț̦ător, excitator, ‹rar› excitativ. *Discuțiile aprinse au efecte excitante.* **5** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie excitantă.* **II** s.m. **1** excitator, stimul, stimulent. *Cafeaua este un excitant.* **2** (*psih.*) ***excitant condițional*** = stimul condițional. *Excitantul condițional determină formarea unui reflex condițional.*

excitáre s.f. **I** (*fiziol.*) **1** activare, excitație, stimulare, ‹rar› stimulație, ‹pop.› aț̦âț̦are. *Excitarea funcției cortexului suprarenal.* **2** excitație, ‹arg.› văpaie. *Unele persoane intră în stare de excitare privind un film pentru adulți.* **II 1** agasare, enervare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Excitarea colegei a devenit o plăcere pentru el.* **2** (*rar*) v. Aț̦âț̦are. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.

excitát, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre funcții, organe etc.*) ‹pop.› aț̦âț̦at, ‹arg.› zbârlit. *Are nervii excitați la maximum.* **2** (*despre oameni*) enervat, iritat, necăjit, nervos, stresat, supărat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Excitați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.*

excitatív, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre anumite substanțe, băuturi, medicamente etc.*) v. Excitant. Excitator. **2** (*despre situații, manifestări, factori etc.*) v. Aț̦âț̦ător. Excitant. Excitator. **3** (*despre mirosuri, arome etc.*) v. Ademenitor. Agreabil. Apetisant. Aț̦âț̦ător. Excitant. Excitator. Frumos. Plăcut.

excitatór, -oáre adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre anumite substanțe, băuturi, medicamente etc.*) excitant, ‹rar› excitativ. **2** (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, agreabil, apetisant, aț̦âț̦ător, excitant, frumos, plăcut, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. **3** (*despre situații, manifestări, factori etc.*) aț̦âț̦ător, excitant, ‹rar› excitativ. **4** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. **II** s.n. excitant, stimul, stimulent.

excitáție s.f. **I** (*fiziol.*) **1** activare, excitare, stimulare, ‹rar› stimulație, ‹pop.› aț̦âț̦are. **2** excitare, ‹arg.› văpaie. **II 1** enervare, excitabilitate, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. **2** agitare, agitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impacientă, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de excitație interioară din cauza neajunsurilor vieții.*

excitrón s.n. (*electron.*) ignitron. *Excitronul este un tub redresor monoanodic cu arc de mare putere și cu catodul de mercur.*

excizá vb. I. tr. **1** (*chir.; compl. indică țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) a extirpa, a scoate. *Medicul i-a excizat tumoarea.* **2** (*tehn.; livr.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

excizáre s.f. **1** (*chir.*) excizie, extirpare, ‹rar› extirpație. *Excizarea tumorii a durat trei ore.* **2** (*tehn.; livr.*) v. Găurire. Găurit[1]. Perforaj. Perforare. Perforat[1]. Perforație. Scobire. Scobit[1]. Scobitură. Sfredelire. Sfredelit[1]. Străpungere. Străpuns[1]. Șlițuire.

excizát, -ă adj. (*chir.; despre țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) extirpat, scos[2]. *Țesutul excizat este trimis la analize.*

excízie s.f. (*chir.*) excizare, extirpare, ‹rar› extirpație.

exclamá vb. I. tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, fraze etc.*) a striga. *„Nu pot să cred!", exclamă el cu indignare.*

exclamáre s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) exclamație, strigăt, ‹rar› strigare, ‹înv.› ecfonis.

exclamatív, -ă adj., s.f. **I** adj. exclamator. *Îi aude și acum tonul exclamativ.* **II** s.f. (*gram.*) **1** propoziție exclamativă. *Exclamativa exprimă o stare afectivă sub formă de exclamație.* **2** frază exclamativă. *Scrisoarea lui abundă în exclamative.*

exclamatór, -oáre adj. exclamativ.

exclamáție s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) exclamare, strigăt, ‹rar› strigare, ‹înv.› ecfonis. *A urmărit rechizitoriul procurorului reprimându-și exclamațiile de uimire.*

exclúde vb. III. tr. **1** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe" etc.*) a elimina, a îndepărta, a înlătura, a scoate, ‹fig.› a lichida. *Conducerea l-a exclus din organizație din cauza abaterilor repetate.* **2** (*compl. indică substanțe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep.*

„din", „dintre") a elimina, a înlătura, a scoate, a suprima, ‹reg.› a delătura. *A exclus din alimentație dulciurile din cauza diabetului.* **3** a excepta, ‹rar› a excepționa, ‹înv.› a osebi[2], a scoate. *Excluzând o anumită perioadă, viața ei a decurs lin.*

exclúdere s.f. **1** eliminare, excluziune, îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› eliminație. *Abaterile repetate au determinat excluderea lui din organizație.* **2** eliminare, înlăturare, scoatere, suprimare, ‹reg.› delăturare. *Se recomandă bolnavilor de diabet excluderea dulciurilor din alimentație.*

exclús, -ă adv. (*modal; mai ales exclam.*) imposibil. – *Vrei să mergem la restaurant mâine seară? – Exclus! Sunt extrem de ocupat.*

exclusív adj., adv. **I** adj. (*mai ales despre oameni sau despre atitudini, sentimente ale lor*) exclusivist. **II** adv. **1** (*cu sens restrictiv sau exclusiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive ori exclusive care variază în funcție de context*) doar, numai, ‹rar› unicamente, ‹înv.› exclusivamente. *Vina cade exclusiv asupra lui.* **2** (*cu sens restrictiv sau exclusiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive ori exclusive care variază în funcție de context*) doar, numai. *În timp, vor dăinui exclusiv creațiile valoroase.* **3** (*în opoz. cu „inclusiv"*) ‹înv.› exclusivamente. *A rezolvat multe treburi din iulie până în decembrie exclusiv.*

exclusivaménte adv. (*înv.*) **1** (*cu sens restrictiv sau exclusiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive ori exclusive care variază în funcție de context*) v. Doar. Exclusiv. Numai. **2** (*în opoz. cu „inclusiv"*) v. Exclusiv.

exclusivísm s.n. exclusivitate. *Este împotriva exclusivismului în orice domeniu, dar mai ales în politică și religie.*

exclusivíst, -á adj. (*mai ales despre oameni sau despre atitudini, sentimente ale lor*) exclusiv. *Are păreri exclusiviste.*

exclusivitáte s.f. exclusivism.

excluziúne s.f. **1** interdicție, interzicere, prohibire, prohibiție, ‹pop.› opreală, opreliște, ‹înv.› oprire, opritură, poprelíște, ‹turc.; înv.› iasac. *Excluziunea fumatului în locurile publice este o hotărâre a organismelor Uniunii Europene.* **2** eliminare, excludere, îndepărtare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› eliminație.

excogitá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

excogitáre s.f. (*livr.*) v. Concepere. Creare. Elaborare. Imaginare. Inventare. Născocire. Plănuire. Plăsmuire. Proiectare. Realizare. Scornire.

excomunicá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*relig.*) a afurisi, a anatemiza, a blestema, a damna, a excomunica, ‹pop.› a oropsi, ‹înv.› a procleți, ‹fig.; înv.› a lepăda. *L-a excomunicat pentru blasfemie.* **2** fig. a renega, a repudia, a respinge. *Când a ajuns o persoană publică, și-a excomunicat părinții de condiție modestă.*

excomunicáre s.f. **1** (*relig.*) afurisenie, afurisire, anatemă, blestem, ‹astăzi rar› excomunicație, ‹înv.› proclețenie, proclețe, ‹grec.; înv.› catara. *Pentru blasfemie, a fost pedepsit cu excomunicarea.* **2** fig. renegare, repudiere, respingere. *Excomunicarea părinților i-a atras oprobriul public.*

excomunicát, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) afurisit, anatemizat, blestemat, damnat, ‹pop.› oropsit, ‹înv. și reg.› proclețit, ‹înv.› proclet, treclet. *Călugărul excomunicat a părăsit mănăstirea.*

excomunicáție s.f. (*relig.; astăzi rar*) v. Afurisenie. Afurisire. Anatemă. Blestem. Excomunicare.

excoriáție s.f. (*med., med. vet.*) eroziune, excoriere, exulcerație. *Excoriația este cauzată de agenți fizici, chimici, mecanici.*

excoriére s.f. (*med., med. vet.*) eroziune, excoriație, exulcerație.

excrémént s.n. (*mai ales la pl. **excremente**; fiziol.*) fecale, materie fecală, murdărie, substanță fecală, ‹înv. și pop.› scârnăvie, ‹pop. și fam.› rahat[1], ‹pop.› scăpău, scârnă, spurcat[1], spurcăciune, ‹fam.› caca, coco, ‹fam.; eufem.› treabă mare, ‹reg.› gâli, screm, spurc, ‹înv.› scârnăvenie, scremet, ‹eufem.› scaun, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, ‹fig.; înv.; deprec.› căcârnat, ‹arg.› hândel, ‹vulg.› căcat, căcătură.

excrescénță s.f. **1** (*med., med. vet.*) proeminență, protuberanță, tuberozitate, ‹pop.› bulbucătură. *Bolnavul are pe ficat mai multe excrescențe.* **2** (*în opoz. cu „concavitate"*) convexitate, elevație, ieșind, ieșitură, proeminență, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze excrescențele de pe suprafața piesei.*

excrét s.n. (*fiziol.; rar*) v. Excreție.

excretív, -á adj. (*fiziol.; înv.; despre anumite organe*) v. Excretor. Excretoriu.

excretór, -oáre adj. (*fiziol.; despre anumite organe*) excretoriu, ‹înv.› excretiv. *Prin organele excretoare se realizează excreția.*

excretóriu, -ie adj. (*fiziol.; despre anumite organe*) excretor, ‹înv.› excretiv.

excréție s.f. (*fiziol.*) **1** secreție exocrină, secreție externă. *Prin excreție se elimină substanțele nocive din organism.* **2** (*mai ales la pl. **excrești**; concr.*) ‹rar› excret. *Excreșiile se elimină din organism pe mai multe căi.*

excúrs s.n. digresiune, divagare, divagație, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹înv.› excursie, ‹fig.› ocol, ocoliș, paranteză, ‹fig.; rar› razna. *S-a scuzat pentru că a făcut câteva excursuri în discursul său.*

excúrsie s.f. **1** drumeție. *De mâine, încep pregătirile pentru o excursie în Munții Rodnei.* **2** călătorie, deplasare, drum, voiaj, ‹livr.› periegeză, ‹rar› călătorire, ‹fam.; glum.› expediție, ‹înv.› plimbare, umblet, ‹impr.› cale. *A avut o excursie până la Roma.* **3** (*fon.*) tensiune. *Excursia este momentul în care organele articulatorii iau poziția necesară pentru articularea sunetului.* **4** (*înv.*) v. Digresiune. Divagare. Divagație. Excurs.

excursioníst, -ă s.m., s.f. turist. *S-au întâlnit la piramide cu mulți excursioniști.*

excuzáție s.f. (*înv.*) v. Dezvinovățire. Disculpare. Justificare. Justificație. Scuză.

execrá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni, manifestări, creații etc. ale lor sau lucruri, situații, stări etc.*) v. Detesta. Urî.

execrábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre scrieri, reprezentări scenice, filme, muzică etc.*) detestabil, oribil, ‹arg.› penal. *Spectacolul a fost execrabil.* **2** (*despre firea, caracterul oamenilor*) detestabil, dezgustător, oribil, respingător, scârbos, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect. *Are un caracter execrabil.* **3** (*mai ales despre mâncăruri, băuturi*) ‹fig.› infect, ‹arg.› penal. *Au fost serviți cu o mâncare execrabilă.* **II** adv. (*modal*) groaznic, înfiorător, oribil, ‹fig.› infect. *Se comportă execrabil în societate.*

execráție s.f. (*rar*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

executá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a face, a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹livr.› a antretui, ‹înv. și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a executat tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a duce[2], a efectua, a face, a îndeplini, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o executăm este de durată.* **3** (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a efectua, a face, a practica[2]. *Dacă o intervenție chirurgicală este executată la timp, poate fi salvatoare.* **4** (*compl. indică serviciul militar*) a efectua, a face, a îndeplini, a presta, a-și satisface. *A executat serviciul militar pentru o carieră în armată.* **5** (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a cânta, a interpreta, a intona, ‹pop.› a trage, a viersui, ‹înv.› a glăsi, a juca, a pesni, a săvârși, ‹înv.; astăzi poetic› a glăsui, ‹fig.; pop.› a spune, a zice, ‹arg.› a ghilabandi. *La concert, orchestra a executat numai fragmente celebre din opere.* **6** (*teatru, operă; compl. indică roluri*) a interpreta, a juca, ‹rar› a silueta, ‹înv.› a parastisi. *Artistul a executat magistral partitura sa.* **7** (*jur.; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) a aplica, a îndeplini, ‹înv.› a sfârși. *Cel împuternicit execută hotărârea judecătorească.* **8** (*compl. indică oameni*) a asasina, a omorî, a suprima, a ucide, ‹livr.› a imola, a suplicia, ‹rar› a masacra, ‹înv. și pop.› a prăpădi, a sfârși, ‹pop. și fam.› a termina, ‹pop.› a dovedi, a găti, a isprăvi, a însura[1], a răpune, ‹fam.› a elimina, ‹înv. și reg.› a jertfi, a pieri, a pustii, a sparge, a stinge, ‹reg.› a didui, a mătrăși, a prăda, a stropși, a toropi[2], ‹înv.› a cumpli, a desufleți, a hărăcsi, a istovi, a pierde, a săvârși, a sfârâma, a strica, ‹fig.› a cosi, a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși, ‹arg.› a achita, a dizolva, a îmbălsăma, a împăia, a mierli, a potcovi, a răci, a răzui. *Teroriștii au executat zeci de persoane.* **9** (*relig.; înv.; compl. indică servicii religioase*) v. Celebra. Oficia. Săvârși.

Sluji. **10** (*arg.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși. **II** tr. **1** (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a face, a realiza, ‹înv. și pop.› a tăia, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a meșterui. *Mecanicul a executat piesa la strung.* **2** (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a face, a făuri, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a executat statuia ecvestră a domnitorului.* **3** (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a confecționa, a fabrica, a face, a lucra, a produce. *Execută bijuterii din aur și argint.* **4** (*compl. indică haine, încălțăminte, lenjerie etc.*) a confecționa, a croi[2], a face, a lucra. *I-a executat greșit costumul. Execută pantofi la comandă. A învățat să execute haine din piele.* **5** (*tehn.; compl. indică tipare de turnare*) a face, a forma. **III 1** tr. (*jur.; compl. indică oameni, societăți etc. datoare*) ‹pop.› a împlini, ‹înv.› a zapcii. *Îl execută pentru neplata datoriilor.* **2** refl. (*despre oameni*) a asculta, a se conforma, a se supune, a urma, ‹fig.; înv.› a se înjuga. *Este o fire independentă care nu se execută la indicațiile altora.*

executábil, -ă adj. (*despre lucruri, obiecte sau despre planuri, idei etc.*) fezabil, posibil, realizabil, ‹rar› practicabil. *A propus un proiect executabil.*

executánt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. executor, ‹înv.› săvârșitor. *Nu are funcție de conducere, ci este un simplu executant. Apelează la o firmă executantă.* **2** s.m., s.f. (*muz.*) interpret, muzicant, ‹rar› executor, ‹reg.› mujicaș, muzicuș, ‹înv.› muzic. *Executanții cântă după note.* **3** s.m. (*rar*) ‹rar› executor. *Executantul este persoana care se ocupă cu executarea unui condamnat.*

executár testamentar s.m. (*jur.; înv.*) v. Executor testamentar. Legatar.

executáre s.f. **I 1** efectuare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru executarea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** desfășurare, efectuare, îndeplinire, prestare, prestație, ‹înv.› desfășurământ. *Executarea acestei activități cere un efort deosebit.* **3** efectuare, îndeplinire, prestare. *Cu ani în urmă, executarea serviciului militar era obligatorie.* **4** (*muz.*) execuție, interpretare, intonare. *Executarea perfectă a unor arii celebre îi umple sufletul de satisfacție.* **5** (*jur.*) aplicare, îndeplinire. *Se ocupă de executarea acestei hotărâri judecătorești.* **6** (*jur.*) ‹înv.› zapcială, zapciitură, zapcilâc. *Banca cere executarea celor care nu și-au plătit datoriile.* **7** (*jur.*) ***executare silită*** = execuție silită. *Prin executare silită, autoritatea publică sechestrează sau vinde bunurile materiale ale unei persoane.* **8** (*econ.*) ***executare bugetară*** = (*art.*) ***executarea bugetului*** = execuție bugetară. *Executarea bugetului este realizarea veniturilor bugetare și folosirea lor pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget.* **9** (*jur.*) condamnare la moarte, execuție, execuție capitală, moarte, pedeapsă capitală, ‹înv.› certarea morții (v. *certare*), pedeapsa morții (v. *pedeapsă*), pierderea capului (v. *pierdere*). *Criminalul a scăpat de executare în urma unei grațieri.* **II 1** facere, realizare. *Executarea piesei la strung presupune multă îndemânare.* **2** execuție, facere, făurire, realizare. *Executarea unei astfel de statui a cerut dăruire totală din partea artistului.* **3** confecție, confecționare, confecționat[1], fabricare, facere, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat. *Executarea bijuteriilor l-a pasionat din tinerețe.* **4** (*tehn.*) formaj, formare. *Executarea tiparelor de turnare se face în ateliere speciale.*

executív s.n., adj. **I** s.n. (*polit.; nm. pr.*) **1** Guvern, ‹în unele țări› Cabinet, Consiliu de Miniștri, ‹înv.› Minister. *Urmează votul parlamentar pentru noul Executiv.* **2** (*art.* ***Executivul***) Putere Executivă. *Executivul are rolul de a pune în aplicare legile.* **II** adj. (*adm.*) ‹rar› executoriu. *A fost numit director executiv.*

executór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. executant, ‹înv.› săvârșitor. **2** s.m. (*jur.*) ‹pop.› împlinitor, ‹înv.› zapciu. *Este desemnat executor al acelui datornic.* **3** s.m. (*jur.*) ***executor judecătoresc*** = portărel, ‹înv. și reg.› portar, pristav. *Executorul judecătoresc este însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură și cu executarea hotărârilor judecătorești;* ***executor testamentar*** = legatar, ‹înv.› executar testamentar. *Executorul testamentar este însărcinat cu îndeplinirea dispozițiilor din testamentul unei persoane decedate.* **4** s.m. (*rar*) ‹rar› executant. **5** s.m., s.f. (*muz.; rar*) v. Executant. Interpret. Muzicant.

executóriu, -ie adj. (*adm.; rar*) v. Executiv.

execúție s.f. **I 1** efectuare, executare, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. **2** (*muz.*) executare, interpretare, intonare. **3** (*jur.*) ***execuție silită*** = executare silită. **4** (*jur.; și* ***execuție capitală***) condamnare la moarte, executare, moarte, pedeapsă capitală, ‹înv.› certarea morții (v. *certare*), pedeapsa morții (v. *pedeapsă*), pierderea capului (v. *pierdere*). **5** (*econ.*) ***execuție bugetară*** = executarea bugetului (v. *executare*), executare bugetară. **II 1** executare, facere, făurire, realizare. **2** (*concr.*) lucrătură. *Covorul are o execuție admirabilă.*

execví vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși.

exelbánt s.n. (*înv.; la anumite uniforme militare*) v. Eghilet.

exemplár[1] s.n. **I 1** piesă. *A cumpărat un tablou, un exemplar rar, dintr-o colecție particulară.* **2** bucată, ‹înv.› ștuc. *Pentru a transporta în siguranță paharele de cristal, fiecare exemplar a fost ambalat cu grijă.* **3** ***exemplar-semnal*** = număr-semnal, semnal. *Exemplarul-semnal este exemplarul dintr-o carte sau dintr-o publicație periodică pe care se dă bunul de difuzare al redactorului respectiv.* **4** (*biol.*) individ, specimen. *Într-o clasificare în regnul animal sau vegetal interesează mai mult genul sau grupa decât exemplarul.* **II** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă.

exemplár[2]**, -ă** adj. (*despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) impecabil, ireproșabil, pilduitor, ‹livr.› ireprehensibil, ‹înv.› exemplarnic. *Este proverbial pentru punctualitatea lui exemplară.*

exemplárnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) v. Exemplar[2]. Impecabil. Ireproșabil. Pilduitor.

exemplificá vb. I. tr. (*compl. indică idei, teorii, reguli, fenomene etc.*) a ilustra, ‹înv.› a pildui. *Elevul exemplifică în propoziții două sensuri ale unui cuvânt.*

exemplificáre s.f. **1** ilustrare, ‹rar› exemplificație, ‹înv.› pilduire. *Pentru exemplificare, chirurgul le arată rezidenților mai multe fotografii din timpul unei operații.* **2** (*concr.*) exemplu, ilustrare, ‹rar› exemplificație, ‹înv.› închipuitură. *Pentru a înțelege o noțiune, sunt necesare multiple exemplificări.*

exemplificatív, -ă adj. demonstrativ, exemplificator, ilustrativ.

exemplificatór, -oáre adj. demonstrativ, exemplificativ, ilustrativ. *Planșele expuse au rol exemplificator.*

exemplificáție s.f. (*rar*) **1** v. Exemplificare. Ilustrare. **2** (*concr.*) v. Exemplificare. Exemplu. Ilustrare.

exémplu s.n. **1** model, pildă, ‹înv.› chip, exemplar[1], mod, mostră, paradigmă, pilduire, povață, urmare, ‹fig.; înv.› oglindă. *Opera scriitorului rămâne un exemplu pentru urmași.* **2** model, mostră, probă, specimen, tip. *Profesorul a dat studenților un exemplu de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **3** exemplificare, ilustrare, ‹rar› exemplificație, ‹înv.› închipuitură. **4** lecție, pildă. *L-a pedepsit aspru pentru a servi drept exemplu altora.*

exenteráție s.f. (*med., med. vet.*) eventrație, evisceratie. *Exenteratia se produce în urma unui traumatism, a unei operații, a unor eforturi fizice exagerate.*

exercitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) a face, a practica[2], a profesa, ‹înv. și pop.› a lucra, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a metahirisi. *Exercită avocatura în capitală. Nu poți exercita o meserie pentru care nu ești pregătit.* **2** a exersa, ‹reg.› a slomni. *Își exercită talentul de dansator. Își exercită memoria prin studiu intens.* **3** (*rar*) v. Exersa. Repeta.

exercitáre s.f. **1** practicare, practică (v. *practic*), profesare. *Exercitarea avocaturii te solicită mult psihic. Pentru exercitarea unei meserii cu succes, trebuie o pregătire temeinică.* **2** (*înv.*) v. Exercițiu. Practică (v. *practic*).

exercițiu s.n. **1** practică (v. *practic*), ‹rar› deprindere, exersare, ‹înv.› exercitare. *De când n-a mai pictat, nu mai are exercițiu.* **2** (*gimn.*) ***exercițiu la sol*** = sol[2]. *Gimnasta din România a luat medalia de aur pentru exercițiul la sol.* **3** (*fin.*) ***exercițiu bugetar*** = exercițiu financiar. *Exercițiul bugetar este perioada cuprinsă între două bugete succesive ale unui stat;* ***exercițiu financiar*** = exercițiu bugetar.

exeredítă vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Dezmoșteni.

exereditáre s.f. (*jur.; înv.*) v. Dezmoştenire.
exeréză s.f. (*chir.*) ablaţiune, extirpare, scoatere, ‹rar› extirpaţie. *S-a internat în spital pentru exereza unei tumori.*
exersá vb. I. **1** intr., tr. a repeta, ‹rar› a exercita, ‹fam.› a se antrena, ‹reg.› a slomni, ‹înv.› a exerselui, a se exerţirui. *Exersează la pian. Exersează figuri de dans sportiv.* **2** tr. a exercita, ‹reg.› a slomni.
exersáre s.f. (*rar*) v. Exerciţiu. Practică (v. *practic*).
exerseluí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Exersa. Repeta.
exerţír s.n. (*milit.; reg.*) v. Instrucţie.
exerţirí vb. IV. tr. (*milit.; reg.; compl. indică soldaţi*) v. Instrui.
exerţiruí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Exersa. Repeta.
exfoliá vb. I. **1** refl. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) a se coji, a se descuama, a se jupui, a se scoroji, ‹pop.› a se jupi, ‹înv.› a se tărâţa. *Pielea de pe mâini i s-a exfoliat de la detergenţi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică plante*) a (se) defolia, a (se) desfrunzi, a (se) despuia, ‹înv.› a se golăşi, ‹fig.› a (se) jumuli. *Furtuna a exfoliat copacii.*
exfoliát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) cojit, descuamat, jupuit[2], scorojit. *Îşi îngrijeşte pielea exfoliată de pe spate cu o soluţie calmantă.*
exfoliáţie s.f. (*med., med. vet.*) cojire, descuamare, descuamaţie, exfoliere, jupuire, ‹rar› scămoşare, ‹înv.› despuitură, tărâţare, tărâţătură, tărâţeală.
exfoliére s.f. **1** (*med., med. vet.*) cojire, descuamare, descuamaţie, exfoliaţie, jupuire, ‹rar› scămoşare, ‹înv.› despuitură, tărâţare, tărâţătură, tărâţeală. *Şi-a cumpărat o cremă împotriva exfolierii pielii.* **2** defoliaţie, defoliere, desfrunzire, despuiere. *Vânturile puternice provoacă exfolierea copacilor.*
exhaustiúne s.f. (*livr.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârşeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.
exhaustív, -ă adj. complet, integral, întreg, total, ‹livr.› exaurient. *Fişarea exhaustivă a documentelor îl ajută acum la realizarea lucrării.*
exhibá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.*) v. Arăta. Etala.
exhibáre s.f. (*rar*) v. Etalaj. Etalare. Exhibiţie.
exhibít s.n. (*latin.; înv.*) **1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** v. Cerere. Petiţie.
exhibíţie s.f. etalaj, etalare, ‹rar› exhibare. *Vedetele se întrec în exhibiţia toaletelor şi a bijuteriilor.*
exhumá vb. I. tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică osemintele sau trupul unui om decedat*) a (se) deshuma, a (se) dezgropa, ‹rar› a (se) dezmormânta. *Când se exhumează osemintele cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.*
exhumáre s.f. **1** deshumare, dezgropare, dezgropat[1], ‹rar› dezmormântare, exhumaţie, ‹înv.› dezgropăciune. *La exhumarea osemintelor cuiva, preotul oficiază o slujbă specială.* **2** (*geol.*) ‹rar› exhumaţie. *Exhumarea este dezvelirea, prin eroziune, a unor forme de relief mai vechi de sub o cuvertură de roci mai noi.*
exhumát, -ă adj. (*despre osemintele sau trupul unui om decedat*) deshumat, dezgropat[2], ‹rar› dezmormântat. *Cadavrul exhumat este dus la morgă.*
exhumáţie s.f. (*rar*) **1** v. Deshumare. Dezgropare. Dezgropat[1]. Exhumare. **2** (*geol.*) v. Exhumare.
exigént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) pretenţios, riguros, sever[2], ‹livr.› catonian, catonic, exiguu, ‹rar› pretensiv, strict. *Tatăl este exigent cu fiul său în ceea ce priveşte învăţătura. Este un ofiţer exigent cu subalternii săi.* **2** (*despre oameni sau despre acţiuni, realizări etc. ale lor*) conştiincios, meticulos, minuţios, scrupulos. *Este exigent în tot ce face. Face o analiză exigentă a cheltuielilor din ultima vreme. Acest sport presupune o pregătire exigentă.* **II** adv. (*modal*) sever[2]. *Îi judecă exigent pe cei din jur.*
exigénţă s.f. **1** pretenţie, rigurozitate, severitate, ‹livr.› exiguitate. *Exigenţa tatălui în ceea ce priveşte învăţătura fiului său este exagerată.* **2** cerinţă, imperativ, necesitate, nevoie, obligaţie, pretenţie, trebuinţă, ‹pop.› trebuială, ‹înv. şi reg.› ništotă, ‹înv.› nevoinţă, nevoire, recerinţă, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile exigenţe ale sistemului educaţional.* **3** cerere, cerinţă, deziderat, dorinţă, postulat. *Mărirea salariilor este o exigenţă îndreptăţită a tuturor angajaţilor.* **4** acribie, conştiinciozitate, meticulozitate, rigurozitate, scrupulozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este exigenţa.*
exighisí vb. IV. tr., refl. (*grec.; înv.*) v. Explica. Justifica.
exíghisis subst. (*grec.; înv.*) v. Explicare. Explicaţie. Justificare. Justificaţie. Motivare. Motivaţie.
exiguitáte s.f. (*livr.*) **I** v. Exigenţă. Pretenţie. Rigurozitate. Severitate. **II** (*indică dimensiunea*) **1** v. Micime. **2** v. Îngustime. Micime. Strâmtime.
exíguu, -uă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni*) v. Exigent. Pretenţios. Riguros. Sever[2]. **2** (*în opoz. cu „larg", „lat"; despre cavităţi, deschizături, spaţii, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) v. Îngust. Mic. Strâmt.
exíl s.n. (*jur.*) exilare, pribegie, surghiun, surghiunire, ‹astăzi rar› proscriere, proscripţie, ‹reg.› străinie, ‹înv.› exilaţie, izgoană, străinătate, surghiunie, surgunlâc, urgie, urgisie, zatocenie, ‹grec.; înv.› exorie, ‹slavon.; înv.› izgnanie. *Perioada de exil l-a marcat pentru tot restul vieţii.*
exilá vb. I. **1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a alunga, a goni, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a relega, a surghiuni, ‹înv. şi reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost exilat din cauza rolului său în revoluţia de la 1848.* **2** tr. (*jur.; în regimurile totalitare; compl. indică oameni*) a deporta, a surghiuni. *Mulţi oameni nevinovaţi au fost exilaţi din motive politice.* **3** refl. (*despre oameni*) a pribegi. *A fost obligat să se exileze din cauza aderării la o mişcare extremistă.*
exiláre s.f. (*jur.*) **1** alungare, gonire, izgonire, ostracizare, proscriere, relegare, relegaţie, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După exilare, scriitorul şi-a publicat cărţile în străinătate.* **2** exil, pribegie, surghiun, surghiunire, ‹astăzi rar› proscriere, proscripţie, ‹reg.› străinie, ‹înv.› exilaţie, izgoană, străinătate, surghiunie, surgunlâc, urgie, urgisie, zatocenie, ‹grec.; înv.› exorie, ‹slavon.; înv.› izgnanie.
exilát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) alungat, gonit, izgonit, pribeag, proscris, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele exilate din motive politice nu s-au mai întors.*
exiláţie s.f. (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.
existá vb. I. intr. **1** (*despre fiinţe, lucruri etc.; adesea cu determ. locale*) a se afla, a fi, a se găsi, ‹pop.› a sta, ‹înv.› a existelui, a zăcea. *Vulcani noroioşi există în zona Buzăului.* **2** (*despre fiinţe*) a fi, a trăi, a vieţui, ‹rar› a fiinţa, ‹înv. şi pop.› a vecui, ‹reg.› a lăbădui, a sufleţi, ‹înv.› a dăinui, a via[2], ‹fig.› a respira. *Atât timp cât există, părinţii îşi ajută copiii.* **3** (*despre univers, lume, populaţii, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a fi, a se menţine, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ţine, ‹rar› a retrăi, ‹înv. şi reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a vieţui. *Multe specii de animale există pe Pământ din timpuri străvechi.* **4** (*despre locuri, construcţii, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a fi, a se menţine, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ţine. *Palatul există din sec. al XIX-lea.* **5** (*cu determ. introduse prin prep. „de la", „din", „de"*) a data, a fi. *Manuscrisul există de la începutul sec. al XVIII-lea. Obiceiul există din vechime.* **6** a avea, a fi, a se găsi. *Există cine să-i spună o vorbă bună.* **7** (*cu determ. introduse prin prep „în"*) a se afla, a consta, a rezida. *Secretul reuşitei există în muncă şi în devotament.* **8** (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se manifesta. *Există rezerve din partea interlocutorilor când vorbesc despre acest subiect.* **9** (*mai ales în constr. neg.*) a conta, a importa, a interesa. *Pentru el nu există nici trecutul, nici viitorul, ci doar clipa.*
existáre s.f. (*rar*) v. Existenţă. Trai. Viaţă. Zile (v. *zi*).
existát, -ă adj. (*înv.*) v. Existent. Real.
existeluí vb. IV. intr. (*înv.; despre fiinţe, lucruri etc.; adesea cu determ. locale*) v. Afla. Exista. Fi. Găsi.
existént, -ă adj. **1** real, ‹înv.› existat. *S-a discutat despre instituţiile existente în epoca feudală.* **2** (*despre situaţii, tendinţe, diferenţe etc.*) prezent[2]. *Este nemulţumit de starea de lucruri existentă.* **3** (*despre legi, decrete, dispoziţii etc.*) actual. *Legile existente trebuie să respecte Constituţia.*
existénţă s.f. **I 1** trai, viaţă, zile (v. *zi*), ‹astăzi rar› trăire, ‹rar› empirie, existare, ‹înv. şi pop.›

lume, petrecere, viețuire, ‹pop. și fam.› veac, ‹reg.› moangă, ‹înv.› estire, petrecanie, ‹ieșit din uz› estime. *Sunt o multitudine de factori care amenință existența omenirii.* **2** aflare, prezență, ‹înv.› subzistență. *Cetatea era cunoscută datorită existenței ei acolo de secole.* **3** dăinuire, durabilitate, ‹rar› durată. *Existența lumii nu poate fi apreciată cu certitudine.* **4** (*constr. mai ales cu vb. „a câștiga”*) ‹fig.› pâine. *Își câștigă cu greu existența într-o societate în care intelectualul este marginalizat.* **II** realitate, ‹rar› ființare, ființă. *De multe ori ne întrebăm dacă ceea ce trăim este existență obiectivă.*

existențialísm s.n. (*filos.*) filosofie existențială. *Existențialismul este un curent filosofic modern, care susține primatul existenței asupra esenței.*

existimáție s.f. (*latin.; înv.*) v. Concepție. Convingere. Gând. Idee. Judecată. Opinie. Părere. Principiu. Vedere. Viziune.

éxit s.n. (*livr.*) v. Ieșire.

exitá vb. I. intr. (*rar; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba.

éxitus s.n. (*livr.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

exívă s.f. **I** (*pop.*) v. Epistolă. Scrisoare. **II** (*arg.*) **1** (*jurnal.*) v. Cotidian. Gazetă. Jurnal. Ziar. **2** v. Comunicare. Informație. Înștiințare. Știre. Veste. **3** v. Buletin. Buletin de identitate. Carte de identitate.

exobiologíe s.f. astrobiologie, cosmobiologie. *Exobiologia se ocupă cu studiul problemelor și posibilităților vieții în cosmos.*

exocărp s.n. (*bot.*) epicarp, pieliță. *Preferă merele cu exocarpul de culoare roșie.*

exócastron s.n. (*grec., înv.*) v. Antioraș. Mahala. Periferie. Suburbie.

exocrín, -ă adj. (*anat.; despre glande*) ecrin. *Glandele exocrine elimină produsul lor fără a modifica structura celulelor.*

exódul creierelor s.n. art. brain drain. *Exodul creierelor se produce mai ales în unele țări în curs de dezvoltare.*

exodérm s.n. (*biol.; la vertebrate*) ectoblast, ectoderm. *Exodermul este foița superficială a embrionului tridermic.*

exóflă s.f. (*la unele j. de cărți*) neflă. *Exofla este o carte cu valoare mică sau fără valoare.*

exoflisí[1] vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti.

exoflisí[2] vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) **1** (*compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate. **2** (*compl. indică oameni*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scăpa.

exoflisíre[1] s.f. (*înv.*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire.

exoflisíre[2] s.f. (*înv.*) v. Concediere. Disponibilizare. Îndepărtare. Scoatere.

exóflisis subst. (*grec.; înv.*) Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire.

exoflíticon s.n. (*econ., fin.; grec.; înv.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer.

exoforíe s.f. (*med.*) strabism divergent. *Exoforia este devierea latentă a axelor vizuale în afară.*

exoftálmic, -ă adj. (*despre ochi*) bulbucat, mare[1], mărit[3], umflat, ‹rar› larg, ‹pop. și fam.› bleojdit, boldit, căscat[2], holbat[2], zgâit[2], ‹pop.› belit[2], bolboșat, ‹reg.› bălăbănos, boboșat, măciuliat, ‹înv.› zgăurat. *Are ochii cam exoftalmici și s-a dus la doctor să afle cauza.*

exondá vb. I. refl. (*despre locuri inundate*) a se usca. *Plaja s-a exondat după reflux.*

exoneráre s.f. exonerație. *Prin exonerare, o persoană este achitată de o datorie, de o obligație sau este scutită de o sarcină.*

exonerátie s.f. exonerare.

exonóvă s.f. (*astron.*) postnovă. *Exonova este o novă a cărei strălucire, după explozie, se reduce la intensitatea inițială.*

exóprică s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Parafernă.

exorbitánt, -ă adj. **I** (*arată cantitatea sau numărul*) **1** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă exorbitantă pentru un autoturism.* **2** enorm, ‹înv.› exorbitat. *Comerciantul evită prețurile exorbitante, care pot speria clienții.* **II** fig. **1** exagerat, excesiv, hiperbolic, ‹fig.› nebun, orbesc. *Acordă acestui eveniment o importanță exorbitantă. Nu-i plac laudele exorbitante.* **2** (*despre minciuni, gafe, greșeli etc.*) exagerat, excesiv, ‹fig.› gogonat, ‹fig.; fam.› gogoneț. *Minciunile pe care le spune sunt exorbitante.* **3** (*rar; despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) v. Falnic. Grandios. Impozant. Impresionant. Impunător. Magnific. Maiestuos. Măreț. Semeț. Splendid. Trufaș[1]. **4** (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Lunatic. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

exorbitát, -ă adj. (*arată cantitatea sau numărul; înv.*) v. Enorm. Exorbitant.

exorchisí vb. IV. tr. (*în practicile mistice; grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Exorciza.

exorcizá vb. I. tr. **1** (*în practicile mistice; compl. indică oameni*) ‹grec.; înv.› exorchisi. *Preotul a exorcizat o tânără.* **2** (*în credințe și superstiții; compl. indică duhuri, spirite rele, demoni etc.*) a conjura. *A exorcizat spiritul să părăsească trupul în care intrase.*

exórdiu s.n. **1** cuvânt introductiv, cuvânt-înainte, introducere, preambul, prefață, ‹livr.› isagogică, proluziune, ‹înv.› introducție, înainte-cuvântare, precuvântare, predoslovie, preludiu, procuvântare, ‹grec.; înv.› proimion. *Exordiul la cartea sa este scris de o personalitate în domeniu.* **2** (*înv.*) v. Debut. Început.

exoríe s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

exorisí vb. IV. tr. (*jur.; grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Alunga. Exila. Goni. Izgoni. Ostraciza. Proscrie. Relega. Surghiuni.

exorisíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Alungare. Exilare. Gonire. Izgonire. Ostracizare. Proscriere. Relegare. Relegație. Surghiunire.

exortáție s.f. (*ret.*) ‹fran.› pareneză. *Exortația este un discurs prin care se urmărește stimularea unor sentimente, dezlănțuirea unor acțiuni etc.*

exostóză s.f. (*med. vet.; la cai*) ‹pop.› os mort. *Exostoza provoacă șchiopătarea sau anchilozarea articulațiilor.*

exotéric, -ă adj. (*în opoz. cu „ezoteric”; mai ales despre doctrine filosofice*) public.

exotérm, -ă adj. (*în opoz. cu „endotermic”; despre procese fizice sau chimice, despre reacții chimice etc.*) exotermic.

exotérmic, -ă adj. (*în opoz. cu „endotermic”; despre procese fizice sau chimice, despre reacții chimice etc.*) exoterm. *În urma reacțiilor exotermice se degajă căldură.*

exótic, -ă adj. **1** ‹fig.; rar› luxuriant. *În aer plutesc miresme exotice.* **2** fig. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹fig.› lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost exotică.*

exoticitáte s.f. (*rar*) v. Exotism.

exotísm s.n. ‹rar› exoticitate. *Exotismul creează în jurul personalității sale o aură de mister.*

expansíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) dilatabil, expansiv. *Gazele sunt expansibile. Mercurul este un corp expansibil.*

expansionísm s.n. (*polit.*) expansiune. *Un stat urmărește, prin expansionism, să-și exercite influența politică sau economică asupra altor țări.*

expansiúne s.f. **I 1** (*fiz.*) destindere, detentă, dilatare. *Prin expansiune, se produce creșterea volumului specific al unui fluid.* **2** (*polit.*) expansionism. **II** fig. **1** expansivitate, exuberanță, ‹fig.; livr.› tripudiu. **2** comunicativitate, expansivitate, sociabilitate.

expansív, -ă adj. **1** (*fiz.; despre unele corpuri*) dilatabil, expansibil. **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) exuberant, ‹fig.› debordant. *Cei mai mulți dintre copii sunt expansivi în joaca lor.* **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› șotios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găștar. *Îi plac oamenii expansivi, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.*

expansivitáte s.f. **1** exuberanță, ‹fig.› expansiune, ‹fig.; livr.› tripudiu. *Își întâmpină musafirii cu expansivitate.* **2** comunicativitate, sociabilitate, ‹fig.› expansiune. *Îi invidiază expansivitatea.*

expatriá vb. I. refl. (*despre oameni sau despre colectivități umane; de obicei cu de-*

term. locale care indică țara sau destinația) a emigra, a pribegi, ‹înv.› a se deștăra, a se înstrăina, a transmigra. *După războiu, s-a expatriat în America.*

expatriát, -ă s.m., s.f., adj. emigrant, emigrat, pribeag, ‹înv.› deștărat, transmigrant. *Mai mulți expatriați clandestini au fost prinși la graniță. Persoanele expatriate și-au părăsit țara mai ales din motive politice.*

expatriáție s.f. (*înv.*) v. Emigrare. Emigrație. Expatriere. Pribegie.

expatriére s.f. emigrare, emigrație, pribegie, ‹înv.› deștărare, expatriație, înstrăinare, transmigrare, transmigrație. *Expatrierile sunt, de cele mai multe ori, manifestări de nemulțumire politică.*

expectánt, -ă adj. (*rar; despre procedee, metode, moduri de acțiune*) v. Expectativ.

expectánță s.f. **1** (*med.*) expectație. *În perioada de expectanță medicul urmărește evoluția unei boli.* **2** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne", „a sta" și precedat de prep. „în", „întru"*) v. Așteptare. Expectativă. Expectație. **3** (*polit., jur.; înv.*) v. Expectativă. Neamestec. Neintervenție. Nonintervenție.

expectatív, -ă adj. (*despre procedee, metode, moduri de acțiune*) ‹rar› expectant. *În anumite situații, politica unei țări devine expectativă.*

expectatívă s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne", „a sta" și precedat de prep. „în", „întru"*) așteptare, expectație, ‹înv.› expectanță. *Stă în expectativă, pentru a vedea ce se va decide la nivel înalt.* **2** (*polit., jur.*) neamestec, neintervenție, nonintervenție, ‹înv.› expectanță, expectație. *Statul se declară neutru, preferând expectativa.*

expectáție s.f. **1** (*med.*) expectanță. **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne", „a sta" și precedat de prep. „în", „întru"*) expectativă, așteptare, ‹înv.› expectanță. **3** (*polit., jur.; înv.*) v. Expectativă. Neamestec. Neintervenție. Nonintervenție.

expectorá vb. I. tr. (*med.; compl. indică secreții ale căilor respiratorii*) a scuipa, ‹pop.› a hârcâi. *Bolnavul expectorează des flegmă.*

expectoráre s.f. (*med.*) expectorație, ‹rar› scuipare. *Unele medicamente produc expectorarea, prin tuse, a produselor patologice din plămâni sau din căile respiratorii superioare.*

expectorátie s.f. (*med.*) **1** expectorare, ‹rar› scuipare. **2** (*concr.*) flegmă, scuipat[1], scuipătură, spută, ‹reg.› hraconit, mlaci, ‹arg.› flaimuc. *Când cineva este gripat, expectorația este abundentă.*

expediá vb. I. tr. **1** (*compl. indică pachete, colete, bani etc.*) a trimite, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, a porni, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a expediat prin poșta rapidă un colet cu haine.* **2** (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) a adresa, a scrie, a trimite, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a expediat colegului ei o scrisoare.* **3** (*compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) a adresa, a înainta, a trimite, ‹rar› a preda, ‹pop.› a îndrepta. *A expediat prietenilor invitații la lansarea cărții sale.* **4** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Debarasa. Descotorosi. Scăpa.

expédienș s.m. (*latin.; înv.*) v. Expeditor. Trimițător.

expediére s.f. **1** expediție, trimis[2], trimitere, ‹înv.› expeduire. *Expedierea coletelor se poate face și prin poșta rapidă.* **2** trimitere, ‹rar› înaintare. *Trebuie să se ocupe de expedierea invitațiilor la lansarea de carte.* **3** (*fam.*) v. Debarasare. Degajare. Descotorosire. Scăpare.

expediruí vb. IV. tr. (*german.; înv.*) **1** (*compl. indică pachete, colete, bani etc.*) v. Expedia. Trimite. **2** (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) v. Adresa. Expedia. Scrie. Trimite.

expeditív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) iute, operativ, prompt, rapid. *Brokerii trebuie să fie expeditivi.* **2** (*despre modul de a acționa al oamenilor sau despre mijloacele, procedeele folosite de ei*) rapid. *Conflictul social a fost rezolvat de autorități în mod expeditiv.* **3** (*despre gesturi, vorbire etc.*) grăbit, precipitat, rapid. *Îl deranjează exprimarea lui expeditivă.* **4** (*în opoz. cu „serios", „profund"; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) fugitiv, rapid, sumar, superficial, ‹fig.; rar› fugos. *Consultul expeditiv al medicului l-a nemulțumit pe pacient.* **II** adv. (*modal*) **1** grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, prompt, rapid, repede. *Directorul rezolvă expeditiv cererea angajatului.* **2** fugitiv, sumar, superficial. *O asemenea problemă gravă nu poate fi tratată expeditiv.*

expeditivitáte s.f. operativitate, promptitudine, rapiditate, repeziciune. *I-a recomandat o firmă de transport recunoscută pentru seriozitate și expeditivitate.*

expeditór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. trimițător, ‹înv.› expeditionar, expeduitor, ‹latin.; înv.› expedienș. *Pe scrisoare se scrie și numele expeditorului.* **2** adj. ‹astăzi rar› trimițător, ‹înv.› expeduitor. *Firma expeditoare trebuie să țină cont de anumite reguli.*

expedíție s.f. **1** expediere, trimis[2], trimitere, ‹înv.› expeduire. **2** (*fam.; glum.*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj.

expeditionár s.m. (*înv.*) v. Expeditor. Trimițător.

expeduí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică pachete, colete, bani etc.*) v. Expedia. Trimite. **2** (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) v. Adresa. Expedia. Scrie. Trimite.

expeduíre s.f. (*înv.*) v. Expediere. Expediție. Trimis[2]. Trimitere.

expeduitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Expeditor. Trimițător. **2** adj. v. Expeditor.

expénse s.f. pl. (*latin.;. înv.*) v. Cheltuieli (v. *cheltuială*).

experiént, -ă adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **2** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **3** (*despre oameni*) v. Debruiard. Descurcăreț. Întreprinzător.

experiénță s.f. **1** (*mai ales cu determ. care indică domeniul, posesorul etc.*) practică (v. *practic*), rutină, ‹livr.› pericie, ‹rar› empirie, ‹înv.› ispită, ispitire, ‹fig.› capital de cunoștințe (v. *capital*[1]). *A acumulat în domeniul său de activitate o experiență valoroasă.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) experiment, experimentare, încercare, probă, test, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentațiune. *Face numeroase experiențe în laborator înainte de a pune produsul în vânzare.* **3** întâmplare, pățanie, ‹pop.› pătăranie, pățeală, ‹înv. și reg.› pataramă, pățire, ‹reg.› halagea, păț, pățău, pățitanie, pățitură, podoară, poroganie, ‹fran.› mezaventură. *A trecut printr-o experiență tristă.* **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire.

experiențiál, -ă adj. (*rar; despre științe, cercetări, despre metode de cercetare, operații tehnice, tehnologice etc.*) v. Experimental.

experimént s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) experiență, experimentare, încercare, probă, test, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentațiune. **2** (*rar*) v. Experimentare. Încercare. Probare.

experimentá vb. I. tr. (*compl. indică metode, procedee, tratamente etc.*) a încerca, a proba, a testa[2]. *Pacienta a experimentat un nou tratament.*

experimentál, -ă adj. (*despre științe, cercetări, despre metode de cercetare, operații tehnice, tehnologice etc.*) ‹rar› experiențial. *Pacienta urmează un tratament experimental.*

experimentáre s.f. **1** încercare, probare, ‹rar› experiment, ‹înv.› experimentațiune. *Colectivul de specialiști își propune experimentarea unor noi metode de creștere a productivității.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) experiență, experiment, încercare, probă, test, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentațiune.

experimentát, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist experimentat. Colectivul are nevoie de un programator experimentat. Este un cercetător experimentat în astronautică.* **2** (*despre ființe*) încercat, pățit. *Bunicul ei a fost un om experimentat, trecând prin două războaie.* **3** (*despre oameni*) deprins, încercat, priceput, rutinat, versat, ‹pop. și fam.› purtat[2]. *O persoană experimentată își dă seama când apare o situație delicată.*

experimentațiúne s.f. (*înv.*) **1** v. Experimentare. Încercare. Probare. **2** (*de obicei*

constr. cu vb. „a face”) v. Experiență. Experiment. Experimentare. Încercare. Probă. Test.
expért, -ă adj., s.m., s.f. (*adesea cu determ. care indică domeniul, felul etc.*) cunoscător. *Era unul dintre cei mai buni experți în limba și literatura română.*
expiá vb. I. **1** tr. (*compl. indică păcate, greșeli, fapte incorecte etc.*) a ispăși, ‹pop. și fam.› a răscumpăra, ‹înv. și reg.› a spăsi, ‹fig.› a spăla. *Și-a expiat păcatul de a fi mințit. Și-a expiat crima prin ani grei de închisoare.* **2** intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu a expiat în 1889, după o boală grea.*
expiatór, -oáre adj. ispășitor, ‹înv.› spăsitor.
expiáție s.f. expiere, ispășire, ‹înv.› ispășenie, spăsire, ‹fig.› spălare.
expiére s.f. **1** expiație, ispășire, ‹înv.› ispășenie, spăsire, ‹fig.› spălare. *Se roagă pentru expierea păcatelor.* **2** decedare, deces, dispariție, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit[1]*), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Expierea poetului a provocat durere.*
expiră vb. I. **1** tr. (*compl. indică aerul pătruns în plămâni prin inspirație*) a elimina. *Inspiră adânc aerul și îl expiră încet.* **2** intr. (*fiziol.; poetic, despre ființe*) v. Răsufla. Respira. **II** intr. **1** (*despre perioade de timp, termene etc.*) a se isprăvi, a se încheia, a se sfârși, a se termina. *Termenul de garanție a frigiderului a expirat. Timpul de gândire a expirat.* **2** (*despre termene*) a se împlini. *Data la care trebuia să plătească rata la bancă a expirat.* **3** fig. (*livr.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.
expiráre s.f. **I** (*fiziol.*) expirație, răsuflare, ‹înv. și pop.› suflare, suflet. *Prin expirare se elimină din plămâni aerul inspirat.* **II 1** ‹înv.› expirație. *Mai are o săptămână până la expirarea termenului de plată a ratei.* **2** fig. (*înv.*) v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
expirát, -á adj. **I** (*fam.*) **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Neactual. Perimat. Vechi[2]. Vetust. **2** (*despre oameni*) v. Demodat. Depășit. **3** (*în opoz. cu „tânăr”; despre ființe*) v. Bătrân. Vârstnic. **4** (*arg.; despre oameni*) v. Ratat. **II** fig. (*înv.; despre oameni*) v. Adormit. Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat.
expirație s.f. **I** (*fiziol.*) expirare, răsuflare, ‹înv. și pop.› suflare, suflet. **II** (*înv.*) **1** v. Expirare. **2** fig. v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
explicá vb. I. **1** tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tâlmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie explicat nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să explice, strică.* **2** tr. (*compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) a analiza, a comenta, a interpreta, ‹rar› a recenza[2], ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a socoti, ‹fig.› a descifra, ‹fig.; înv.› a întoarce. *Juriștii au explicat noua lege din punct de vedere constituțional.* **3** tr. (*compl. indică cuvinte sau îmbinări de cuvinte dintr-un text*) a glosa. *Autorul a explicat cuvintele învechite și regionale la sfârșitul articolului.* **4** tr. a arăta, a demonstra, a expune, ‹reg.› a copreți. *Vânzătorul îi explică cum funcționează motorul mașinii.* **5** tr. (*compl. indică stări, situații, fenomene etc.*) a înțelege, a pricepe, ‹ fran.; înv.› a devina. *Nu-și explică unde a greșit.* **6** tr. a preciza. *A explicat angajaților care sunt cauzele scăderii randamentului lor.* **7** tr. (*compl. indică situații, acțiuni, manifestări, stări sufletești etc. proprii sau ale altora*) a justifica, a motiva, a scuza. *A încercat să explice izbucnirea furioasă pe care a avut-o în fața ei.* **8** refl. (*despre oameni*) a se justifica, ‹grec.; înv.› a (se) exighisi. *A trebuit să se explice de ce nu a terminat lucrarea.*
explicábil, -á adj. justificabil, motivabil. *Indiferența lui este explicabilă.*
explicáre s.f. **1** clarificare, deslușire, elucidare, explicație, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Explicarea menținerii acestei credințe este dificilă.* **2** demonstrare, explicație. *Profesorul a început explicarea la tablă a teoremei.* **3** analizare, analiză, comentare, interpretare, ‹rar› lectură, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹înv.› erminie, interpretație, tâlcuială, ‹fig.› descifrare. *Explicarea de către juriști a noii legi s-a făcut din punct de vedere constituțional.* **4** explicație. **5** explicație, justificare, justificație, motivare, motivație, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis.
explicát, -ă adj. (*despre cuvinte, noțiuni*) definit, precizat. *Cuvintele explicate se află într-un paragraf special la sfârșitul studiului.*
explicatív, -ă adj. **1** (*despre informații, știri, acte, fapte etc.*) lămuritor, ‹înv.› deslușitor, explicator. *A găsit pe birou o scrisoare explicativă.* **2** (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) clarificator, edifiant, edificator, ilustrator, lămuritor, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. *Citatele date sunt exemple explicative pentru regula gramaticală discutată.*
explicatór, -oáre adj. (*înv.; despre informații, știri, acte, fapte etc.*) v. Explicativ. Lămuritor.
explicáție s.f. **I 1** clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. **2** demonstrare, explicare. **3** explicare. *Nu găsește explicația pentru fenomenul de secetă apărut brusc.* **4** indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), îndrumare, lămurire, ‹înv.› spusă (v. *spus*), tâlmăcire. *Cumpărătorul primește explicații pentru folosirea televizorului. Nu prea a înțeles explicațiile informaticianului, întrucât acesta a folosit termeni de specialitate.* **5** interpretare, înțeles[1]. *A dat fel de fel de explicații scrisorii primite.* **6** explicare, justificare, justificație, motivare, motivație, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis. *Nu are nicio explicație pentru întârzierea lucrării.* **II** (*concr.*) comentariu, glosă[1], notă. *Volumul conține la sfârșit explicații la cuvintele învechite și regionale.*
explicălui vb. IV. tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; înv.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa.
explicít, -ă adj., adv. **1** adj. (*în opoz. cu „confuz”, „încurcat”; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare explicită a întregului proiect.* **2** adv. (*modal*) aievea, clar, deslușit, expres[2], lămurit, limpede, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat explicit cum trebuie să procedeze.*
explicitá vb. I. tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explica, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tâlmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi.

explicitáre s.f. clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicație, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare.
explicitáte s.f. (*rar*) v. Claritate. Inteligibilitate. Limpezime.
explicuí vb. IV. tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; înv.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Deslușì. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa.
exploatá vb. I. tr. **I** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își exploatează propriul popor.* **II** (*compl. indică resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice sau turistice etc.*) a valorifica, ‹reg.› a hăsnui. *A moștenit o pădure pe care o exploatează.* **III** fig. **1** ‹fig.› a specula. *Nu știe să-și exploateze șansele. Exploatează orice situație.* **2** (*rar*) v. Fructifica. Valorifica. Valoriza.
exploatábil, -á adj. (*despre resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice sau turistice etc.*) valorificabil. *Este o zonă bogată în petrol, care este exploatabilă.*
exploatáre s.f. **I** asuprire, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Exploatarea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **II 1** (*adesea urmat de determ. care arată obiectul, caracterul*) exploatație, valorificare, ‹rar› valorizare. *Exploatarea pădurilor trebuie făcută rațional.* **2** (*ind. extract.*) extragere, scoatere. *S-au construit sonde pentru exploatarea țițeiului.* **3** (*concr.*) exploatație. *Multe dintre exploatările carbonifere au fost închise.* **III** fig. ‹fig.› speculare, ‹fig.; înv.› exploatație. *Exploatarea slăbiciunilor acestei fete îl arată ca un om lipsit de scrupule.*
exploatát, -á adj., s.m., s.f. asuprit, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul exploatat s-a ridicat contra tiranului.*
exploatatór, -oáre adj., s.m., s.f. asupritor, împilător, opresiv, opresor, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați exploatatori au fost întemnițați de comuniști.*
exploatáție s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care arată obiectul, caracterul*) exploatare, valorificare, ‹rar› valorizare. **2** (*concr.*) exploatare. **II** fig. (*înv.*) v. Exploatare. Specula.
explodá vb. I. intr. **I 1** (*despre materii explozive, proiectile, reactoare nucleare etc.*) a detona. *Proiectilul a explodat cu întârziere.* **2** (*despre obiecte*) a plesni, a pocni. *Camera cauciucului a explodat și au rămas cu mașina în pană.* **II** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a izbucni, a răbufni, a sări. *Enervat la maximum, abia se stăpânea să nu explodeze.*
explodánt, -ă adj. (*rar; despre materii explozive*) v. Detonabil. Detonant. Explozibil. Exploziv. Fulminant.
explodáre s.f. detonare. *Explodarea dinamitei este controlată de la distanță de pirotehniști.*
explodór s.n. (*tehn.; rar*) v. Explozor.
explorá vb. I. tr. **1** (*compl. indică solul, subsolul, fundul unei ape, cosmosul, atmosfera etc.*) a sonda. *Explorează terenul în căutare de țiței.* **2** fig. (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a cerceta, a examina, a investiga, a studia, a urmări, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A explorat cauzele fenomenului de secetă.*
explorăre s.f. **I 1** explorație, sondaj, sondare. *Țițeiul este descoperit prin explorări repetate ale zonei.* **2** (*med., med. vet.*) ‹rar› explorație. *Medicul face o explorare a vezicii urinare.* **3** (*art.; telec.*) ***explorarea imaginii*** = baleiaj. *Explorarea imaginii este deflexiunea unui fascicul electronic într-un emițător de televiziune.* **II** fig. (*de obicei urmat de cu determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹fig.› anatomie, ‹fig.; rar› explorație. *Explorarea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.*
explorație s.f. **I 1** explorare, sondaj, sondare. **2** (*med.; med. vet.; rar*) v. Explorare. **II** fig. (*rar; de obicei cu determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Anatomie. Cercetare. Examen. Examinare. Explorare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire.
explozíbil, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre materii explozive*) detonabil, detonant, exploziv, fulminant, ‹rar› explodant. *Pirotehniștii folosesc un amestec explozibil pentru a arunca în aer vechea clădire.* **2** s.n. exploziv. *Persoana care confecționa explozibile la domiciliu a fost arestată.*
explózie s.f. **1** deflagrație, detonare, detonație, fulminație, ‹înv. și pop.› detunătură. *Explozia a fost foarte puternică, distrugând clădirea. Din cauza răsturnării cisternei, a fost pericol de explozie.* **2** (*geol.; și* ***explozie vulcanică***; *înv.*) v. Efuziune. Erupție. Erupție vulcanică. Vulcanism.
explozív, -ă adj., s.n., s.f. **1** adj. (*despre materii explozibile*) detonabil, detonant, explozibil, fulminant, ‹rar› explodant. **2** s.n. explozibil. **3** s.f. (*fon.*) consoană explozivă, consoană ocluzivă, ocluzivă (v. *ocluziv*), sunet exploziv. *„B" și „p" sunt explozive.*
explozór s.n. (*tehn.*) ‹rar› explodor. *Explozorul este folosit pentru aprinderea capselor electrice detonante.*
exponént, -ă s.m., s.f. **I** s.m., s.f. **1** (*mai ales cu determ. care indică apartenența*) reprezentant, ‹fig.› interpret, sol[1], ‹fig.; rar› organ[1]. *Scriitorul a fost exponentul elitei românești din secolul său.* **2** (*rar*) v. Expozant. **3** (*jur.; înv.*) ‹înv.› expozant. *Exponentul își arăta pretențiile într-o reclamație.* **II** s.m. **1** (*mat.*) ‹înv.› expozant, spunent. *Exponentul este un semn plasat la dreapta unui număr sau a unei mărimi matematice.* **2** (*chim.*) ***exponent de hidrogen*** = pH. *Exponentul de hidrogen este exprimat prin numărul de ioni-gram de hidrogen existenți într-un litru de soluție.*
exponențiál, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Reprezentativ.
exponométru s.n. (*fotogr.*) pozometru. *Cu exponometrul se stabilește durata de expunere optimă la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice.*
expórt s.n. (*econ.*) exportare, ‹ieșit din uz› exportație. *Exportul de mărfuri contribuie la redresarea economiei.*
exportá vb. I. tr. (*econ.; compl. indică mărfuri, produse etc.*) ‹înv.› a exportui. *Statele avansate tehnologic exportă mașini și aparatură electronică de înaltă clasă.*
expórtare s.f. (*econ.*) export, ‹ieșit din uz› exportație.
exportáție s.f. (*econ.; ieșit din uz*) v. Export. Exportare.
exportuí vb. IV. tr. (*econ.; înv.; compl. indică mărfuri, produse etc.*) v. Exporta.
expozá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Expune. Întinde. Pune. **2** refl. (*despre oameni*) v. Expune. **3** refl. (*despre oameni*) v. Expune. Hazarda. Lansa. Risca.
expozánt, -ă s.m., s.f. **1** ‹rar› exponent, ‹înv.› expunător. *Gravurile expozantului i-au atras în mod deosebit atenția.* **2** (*jur.; înv.*) ‹înv.› exponent. **3** (*mat.; înv.*) v. Exponent.
expozéu s.n. expunere. *A făcut un expozeu dezvoltat, amănunțit și sistematic.*
expozitív, -ă adj. (*despre glas, ton, voce*) răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton expozitiv.*
expozíție s.f. **1** arătare, expunere, istorisire, înfățișare, narare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în expoziția circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **2** (*muz.*) expunere. *În expoziția unei compoziții muzicale este prezentat materialul tematic principal.*
exprés[1] s.n. **1** (*com.*) bufet expres. *În expres se servesc micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi.* **2** (*ferov., transp.*) tren expres. *Expresul oprește numai în stațiile importante.*
exprés[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, inteligibil, lămurit,

limpede, net^{2}, precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat^{2}. *Are o reprezentare expresă a întregului proiect.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, ferm, formal, hotărât, neezitant, neoscilant, net^{2}, tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său expres de a participa la concurs l-a uimit.* **II** adv. (*modal*) **1** aievea, clar, deslușit, explicit, lămurit, limpede, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur^{2}, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat expres cum trebuie să procedeze.* **2** (*poartă accentul în frază*) anume, dinadins, intenționat, înadins, special. *A râs zgomotos, expres să fie remarcată.*

exprésie s.f. **I 1** exprimare. *Poetul și-a creat un mijloc de expresie propriu, diferit de cel al timpului său.* **2** afirmare, arătare, exprimare, manifestare, ‹rar› manifestație. *Se bucură de expresia simpatiei pe care i-o nutrește.* **3** (*rar*) v. Elocvență. Expresivitate. Plasticitate. Pregnanță. Sugestivitate. **II 1** formă. *A dat expresie planurilor mai vechi prin ultima sa realizare artistică.* **2** (*lingv.*) ‹pop.› zicere, ‹înv.› locuțiune. *Adesea consultă dicționarul de locuțiuni și expresii ale limbii franceze.* **3** (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificat"*) semnificant, substanță. *Expresia este complexul sonor care formează baza unui sens lexical sau gramatical.* **4** (*în logica simbolică*) ***expresie identic adevărată*** = ***expresie validă*** = lege logică, tautologie, teză logică. *În cadrul unui sistem formal, expresia identic adevărată sau validă este adevărată în orice interpretare.* **III 1** aer^{1}, aspect, chip, față, figură, fizionomie, înfățișare, mină^{2}, obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi^{2}, ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o expresie ștrengărească.* **2** fizionomie, mască. *Când interpretează rolul avarului, expresia actorului este uluitoare.*

expresív, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat^{2}, mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este expresiv. Folosește metafore expresive.* **II** adv. (*modal*) **1** pitoresc, plastic, sugestiv, ‹fig.› colorat^{2}, nuanțat. *Tinerii se exprimă expresiv.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) affettuoso.

expresivitáte s.f. elocvență, plasticitate, pregnanță, sugestivitate, ‹rar› expresie, ‹înv.› rostire. *Ideea regizorului a fost prezentată în spectacol cu toată expresivitatea artistică necesară.*

exprimá vb. I. **1** refl. (*despre oameni; adesea cu determ. care arată felul de a vorbi sau conținutul enunțului*) a vorbi. *Se exprimă în fața mulțimii cu o ușurință de invidiat.* **2** tr. (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a enunța, a expune, a formula, a prezenta, a spune, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a exprimat clar opiniile într-o emisiune televizată.* **3** tr. (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a expune, a formula, a prezenta, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A exprimat motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **4** tr. (*compl. indică sentimente, gânduri, tendițe etc.*) a afirma, a arăta, a manifesta. *Își exprimă disprețul pentru impostori.* **5** tr. (*compl. indică mai ales gânduri, sentimente, stări ale oamenilor*) a exterioriza, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹fig.; fran. înv.› a exala. *Când a aflat de reușita la concurs, și-a exprimat zgomotos bucuria.* **6** tr. (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a formula, a pronunța, a rosti, a spune, a zice. *Trebuie încurajat să-și exprime public părerea.* **7** tr. (*compl. indică elogii, omagii etc.*) a adresa, a aduce, a prezenta. *Pentru cartea publicată, i-au fost exprimate elogii.* **8** tr. (*despre domenii ale artei sau despre creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) a arăta, a înfățișa, a reda, a reprezenta, ‹înv.› a obrăzui, ‹fig.› a traduce. *Compoziția exprimă trăirile muzicianului.* **9** tr. (*compl. indică noțiuni abstracte*) a incarna, a întruchipa, a întrupa, a personifica, a reprezenta, a simboliza, ‹înv.› a închipa. *Această femeie exprimă bunătatea. Făt-Frumos exprimă forța binelui.*

exprimáre s.f. **1** expresie. *Poetul și-a creat un mijloc de exprimare propriu, diferit de cel al timpului său.* **2** enunțare, formulare, pronunțare, rostire, spunere, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Exprimarea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **3** afirmare, arătare, expresie, manifestare, ‹rar› manifestație. **4** exteriorizare, ‹rar› exterioritate. *Când a aflat de reușita la concurs, exprimarea bucuriei a fost zgomotoasă.*

exprimát, -ă adj. (*despre opinii, idei, concluzii, teorii etc.*) enunțat, formulat, lansat, pronunțat, ‹înv.› înaintat. *Au luat în discuție câteva dintre opiniile exprimate.*

expropriá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică persoane fizice sau juridice*) ‹rar› a deproprietări. *Multe persoane au fost expropriate abuziv în timpul regimului comunist.*

expropriát, -ă adj. (*jur.; despre oameni*) ‹rar› deproprietărit. *Unele dintre persoanele expropriate și-au primit înapoi proprietățile, în urma unor lungi procese.*

expropriáție s.f. (*jur.*) expropriere, ‹rar› deproprietărire.

exproprIére s.f. (*jur.*) expropriație, ‹rar› deproprietărire. *După expropriere, fostul moșier a trăit în sărăcie cruntă.*

expúlsie s.f. (*jur.; înv.*) v. Expulzare. Relegare. Relegație.

expulzá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică cetățeni străini*) a relega. *Pentru că l-au prins furând din magazine, emigrantul a fost expulzat din Germania.* **2** (*compl. indică fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) a ejecta, a evacua. *A expulzat un jet de gaze printr-un tub.* **3** (*med.; compl. indică avortoni, embrioni etc.*) a elimina. *Gravida a expulzat fătul din cauza unei căzături.*

expulzáre s.f. **1** (*jur.*) relegare, relegație, ‹înv.› expulsie. *S-a hotărât expulzarea emigrantului din cauză că a fost prins furând din magazine.* **2** ejectare, ejecție, evacuare. *Expulzarea jetului de gaze se face printr-un tub.*

expulzát, -ă adj. **1** (*jur.; despre cetățeni străini*) relegat. *Emigrantul expulzat a fost obligat să se întoarcă în țara sa.* **2** (*despre fluide, substanțe, produse fiziologice etc.*) ejectabil, evacuat.

expunătór s.m. (*înv.*) **1** v. Expozant. **2** v. Alocutor. Conferențiar. Orator. Vorbitor.

expuncțiúne s.f. (*livr.*) v. Deznodământ. Epilog. Final. Încheiere. Sfârșit^{1}.

expúne vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a istorisi, a înfățișa, a nara, a povesti, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a expus cum s-a petrecut accidentul.* **2** (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a enunța, a exprima, a formula, a prezenta, a spune, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a expus clar opiniile într-o emisiune televizată.* **3** (*compl. indică idei, opinii, teorii etc. noi, originale*) a enunța, a formula, a lansa. *Au expus ideea înființării unei societăți de binefacere.* **4** (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a formula, a prezenta, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A expus motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **5** (*compl. indică discursuri, conferințe, rapoarte etc.*) a prezenta, a rosti. *Și-a expus în fața colegilor raportul anual de activitate.* **6** a arăta, a demonstra, a explica, ‹reg.› a copreți. *Vânzătorul îi expune cum funcționează motorul mașinii.* **7** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a înfățișa, a prezenta, a reda, a relata, a zugrăvi, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a șerui^{2}, a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a expus cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **II 1** tr. (*compl. indică mărfuri, obiecte de artă etc.*) a arăta, a etala, a întinde. *Pictorul amator își expune pânzele în parc.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a întinde, a pune, ‹înv.› a expoza. *A expus hainele ude la soare.* **3** tr. (*compl. indică anunțuri, proclamații, orare etc.*) a afișa, a anunța, a placarda, a pune, ‹latin. înv.› a afige. *Pe geamul farmaciei este expus orarul de funcționare.* **4** refl. (*despre oameni*) ‹înv.› a se expoza, ‹iron.› a se parada, ‹fig.; fam.› a se afișa. *Se expune în public alături de persoane care nu-i fac cinste.* **III 1** tr. (*compl. indică viața, onoarea etc. oamenilor*) a-și primejdui, a-și risca, ‹rar› a rizica. *Sărind în apă să-l salveze de la înec, și-a expus viața pentru prietenul său.* **2** refl. (*despre oameni*) a se hazarda, a se lansa, a risca, ‹înv.› a se expoza. *Părinții l-au sfătuit să nu se expună intrând în politică.* **3** tr. (*adesea cu determ. în dat. sau introduse prin prep. „la"*) a supune. *Intrând în marea agitată cu copilul, l-a expus pe acesta la un mare pericol.*

expúnere s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) **I 1** arătare, expoziție, istorisire, înfățișare, narare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în expunerea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **2** enunțare, formulare, lansare. *Expunerea ideii înființării unei societăți de binefacere a produs interes.* **3** expozeu. *A făcut o expunere dezvoltată, amănunțită și sistematică.* **4** descriere, înfățișare, prezentare, redare, zugrăvire, ‹rar› descripție, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare împrejur. *Expunerea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.* **5** (*muz.*) expoziție. *În expunerea unei compoziții muzicale este prezentat materialul tematic principal.* **6** (*rar*) v. Enunțare. Exprimare. Formulare. Pronunțare. Rostire. Spunere. Zicere. **II** etalaj, etalare, întindere. *La expunerea pânzelor în parc, pictorul este ajutat de fiul său.*

expurgáre s.f. expurgație. *Prin expurgare, se elimină dintr-o carte acele pasaje care sunt incompatibile cu normele morale.*

expurgáție s.f. expurgare.

expús, -ă adj. (*mai ales despre locuri, spații, forme de relief*) nesigur, periculos, primejdios, ‹fig.› aprig. *Trebuie să se cațăre pe un perete expus de stâncă.*

exsanguitáte s.f. (*livr.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

exsánguu, -uă adj. (*livr.; despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) v. Învinețit. Livid. Vânăt. Verde.

exsangvináre s.f. (*med.*) exsangvinație.

exsangvináție s.f. (*med.*) exsangvinare. *Prin exsangvinație se extrage sângele dintr-un organism în vederea înlocuirii lui.*

exsicatór s.n. (*chim.*) desicator. *Exsicatorul este un aparat de laborator, folosit pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanțelor cu ajutorul agenților higroscopici.*

exstrofíe s.f. (*med., med. vet.*) extraversiune. *Exstrofia este revărsarea în afară a unui organ cavitar.*

exsudá vb. I. intr. (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a asuda, a năduși, a transpira, ‹rar› a transsuda, ‹pop.› a (se) înăduși, a (se) năclăi, ‹reg.› a năboi[2], a răpuci. *A exsudat abundent din cauza alergatului. I-au exsudat palmele.*

exsudáre s.f. (*fiziol.*) asudare, asudat[1], exsudație, nădușeală, sudorație, transpirare, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură. *Prin exsudare se elimină unele toxine din organism.*

exsudáție s.f. (*fiziol.*) asudare, asudat[1], exsudare, nădușeală, sudorație, transpirare, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură.

extáz s.n. **1** extaziere. *Muzica clasică îi provoacă o adevărată stare de extaz.* **2** ‹înv.› istăplenie. *Iluminarea divină este dobândită prin extaz.* **3** exaltare, exaltație, frenezie, ‹fig.› delir, incantație, nebunie. *După concert, în sală era o atmosferă de extaz general.* **4** uitare de sine. *Un fel de extaz se produce în el atunci când se află în fața șevaletului, în mijlocul naturii.*

extaziá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se minuna, ‹rar› a se epata. *Se extaziază în fața frumuseții sculpturii.*

extaziére s.f. extaz.

extemporál[1], -ă s.n., adj. **1** s.n. (*pedag.*) lucrare de control, lucrare scrisă. *Au dat astăzi extemporal la matematică.* **2** adj. (*despre noțiuni, existențe etc.*) acronic, atemporal, extratemporal. *Ne aflăm într-un loc care pare extemporal, un fel de paradis.*

extemporál[2], -ă adj. (*livr.*) v. Improvizat.

exténsie s.f. = extensiune.

extensiúne (exténsie) s.f. **I** (*fiziol.*) extindere, întindere. *Execută mișcări ritmice de extensiune a brațelor.* **II 1** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extindere, îmbogățire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Extensiunea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.* **2** amploare, extindere, proporție. *Epidemia a luat o mare extensiune.* **3** (*log.*) denotație, sferă. *Extensiunea reprezintă totalitatea obiectelor la care se aplică un concept.*

extensór s.m. (*anat.*) mușchi extensor (v. *mușchi*[1]). *Extensorul ajută la extensia unei structuri anatomice.*

extenuá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. și pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se storî, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfârâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl extenuează. S-a extenuat studiind pentru examenul de titularizare pe post.*

extenuánt, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) anevoios, epuizant, istovitor, obositor, ‹rar› penibil, vlăguitor, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹înv.› trudelnic, trudnic, trudos. *Călătoria cu mașina a fost extenuantă din cauza șoselei cu gropi.*

extenuáre s.f. epuizare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală extenuare.*

extenuát, -ă adj. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, extenuat, s-a așezat pe o bancă.*

exteriór, -oáră adj., s.n. **1** adj. (*în opoz. cu „intern”*) extern. *Constructorii au zugrăvit pereții exteriori ai clădirii în crem.* **2** s.n. fațadă, față. *Trebuie refăcut exteriorul blocului.* **3** s.n. (*fam.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare.

exterioritáte s.f. (*rar*) **1** v. Exprimare. Exteriorizare. **2** v. Imparțialitate. Nepărtinire. Obiectivitate.

exteriorizá vb. I. 1 tr. (*compl. indică gânduri, sentimente, stări ale oamenilor etc.*) a exprima, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹fig.; fran.; înv.› a exala. *Când a aflat de reușita la concurs, și-a exteriorizat zgomotos bucuria.* **2** refl. (*despre oameni*) a se arăta, a se manifesta, ‹fig.; fran.; înv.› a se exala. *Deși este măcinat de griji, nu se exteriorizează.*

exteriorizáre s.f. exprimare, ‹rar› exterioritate. *Când a aflat de reușita la concurs, exteriorizarea bucuriei a fost zgomotoasă.*

exteritorialitáte s.f. (*jur.*) extrateritorialitate. *Exteritorialitatea se manifestă în relațiile dintre state.*

exterminá vb. I. tr. **1** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a masacra, a măcelări, a nimici, a prăpădi, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a stârpi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfârâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele exterminâ milioane de oameni.* **2** fig. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a aneantiza, a distruge, a lichida, a nimici, a prăpădi, ‹fig.› a desființa, a spulbera, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a exterminat tot ce au găsit în bar.*

exterminánt, -ă adj. (*despre ființe, anumite substanțe, boli etc.*) exterminator, nimicitor. *Epidemiile sunt factori exterminanți.*

exterminăre s.f. **1** decimare, decimație, destrucție, distrugere, exterminație, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› stârpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost exterminarea populațiilor din zonele de conflict.* **2** fig. aneantizare, distrugere, nimicire, ‹fig.› desființare, spulberare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru exterminarea lucrurilor din bar.*

exterminát, -ă adj. (*despre ființe, colectivități etc.*) decimat, distrus, masacrat, măcelărit[2], nimicit, ‹pop. și fam.› stârpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații exterminate.*

exterminatór, -oáre adj. (*despre ființe, puteri supranaturale, agenți, substanțe, boli etc.*) exterminant, nimicitor.

exterminăție s.f. decimare, decimație, destrucție, distrugere, exterminare, masacrare, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› a stârpire, ‹înv. și reg.› storâre,

‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire.
extérn, -ă adj., s.f. pl. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „intern”*) exterior. *Constructorii au zugrăvit pereții externi ai clădirii în crem.* **2** străin, ‹rar› extraneu, străinatic. *Polemica dintre cei doi colegi este pentru el o problemă externă. Critica literară este o chestiune externă sferei lui de interes.* **II** s.f.pl. (***Externe**; polit.; nm. pr.*) Ministerul Afacerilor Externe (v. *minister*), Ministerul de Externe (v. *minister*), ‹ieși din uz› Departamentul Afacerilor Străine (v. *departament*), Departamentul Intereselor Străine (v. *departament*), Departamentul Pricinilor Străine (v. *departament*), Logofeția Afacerilor Străine (v. *logofeție*), Logofeția Intereselor Străine (v. *logofeție*), Logofeția Pricinilor Străine (v. *logofeție*), Ministerul Afacerilor Străine (v. *minister*), Ministerul Intereselor Străine (v. *minister*), Ministerul Pricinilor Străine (v. *minister*), Pricinile Străine (v. *pricină*). *Externele se ocupă cu relațiile externe ale unui stat.*
externáre s.f. (*med.*) externat. *Medicul semnează formele pentru externarea pacientului.*
externát s.n. (*med.*) externare.
extínct, -ă adj. (*livr.*) v. Dispărut. Pierdut. Trecut[2].
extinctór s.n. stingător. *Extinctorul este folosit la stingerea incendiilor.*
extínție s.f. **1** (*fiz.*) densitate optică. *Extincția este logaritmul opacității unui strat absorbant.* **2** (*livr.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
extínde vb. III. **I 1** tr., refl. a (se) întinde. *A extins vopseaua pe toată suprafața lemnului. Pata de ulei s-a extins pe o suprafață mare.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Și-a extins proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se extind în unele zone ale țării.* **3** refl. (*despre plante, buruieni etc.*) a se întinde, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți. *Troscotul s-a extins în toată curtea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, ‹rar› a (se) pălălăi, a vâlvora, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a (se) pălăi, ‹înv.› a sări, a vâlvâi. *Vântul extinde incendiul pe o suprafață mare. Focul s-a extins și la vecini.* **5** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) a se întinde, a se lărgi, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹reg.› a se cătăla, a se cătelări, a se cățeli. *Epidemia se extinde cu repeziciune.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) mări, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fig.; înv.› a (se) adăuga. *Concernele și-au extins dominația asupra pieței petrolului.* **2** refl., tr. a (se) amplifica, a crește, a (se) dezvolta, a (se) îmbogăți, a (se) lărgi, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări s-au extins în ultimul timp. Împrumutul neologismelor extinde vocabularul unei limbi.* **3** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răschira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se extind tot felul de zvonuri.*
extíndere s.f. **I 1** (*fiziol.*) extensiune, întindere. *Execută mișcări ritmice de extindere a brațelor.* **2** creștere, întindere, lărgire, mărire, sporire. *În unele zone ale țării se constată o extindere a terenurilor cultivate cu grâu.* **3** întindere, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire. *Extinderea troscotului s-a produs în toată curtea.* **4** întindere, lărgire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire. *Extinderea unei epidemii este greu de controlat.* **II 1** întindere, lărgire, mărire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire, ‹înv.› adăugare. *De câtva timp se observă extinderea dominației concernelor asupra pieței petrolului.* **2** amploare, extensiune, proporție. *Curentul pacifist a luat o mare extindere.* **3** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, îmbogățire, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Extinderea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.*
extíns, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „mic”; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) cuprinzător, imens, întins[2], larg, mare[1], vast[2], ‹înv. și reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *În toate provinciile țării sunt câmpii extinse. Are o moșie extinsă.* **2** (*despre suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) crescut[2], lărgit, mărit[3], sporit. *Terenurile cultivate extinse i-au rotunjit veniturile.* **II 1** amplificat, crescut[2], dezvoltat, îmbogățit, lărgit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale extinse au fost benefice pentru economia țării.* **2** (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, cuprinzător, larg, lax, ‹fig.› întins[2], spațial. *Romanul are o structură extinsă. Are o perspectivă extinsă asupra acestui proiect.*
extirpá vb. I. tr. **I 1** (*chir.; compl. indică țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) a exciza, a scoate. *Medicul i-a extirpat tumoarea.* **2** (*compl. indică plante, mai ales buruieni*) a stârpi, ‹reg.› a pustii. *Au extirpat buruienile din grădină.* **II** fig. (*compl. indică situații tensionate, realități sociale negative, manifestări extreme etc.*) a desființa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a dezrădăcina, a eradica, ‹fig.; pop. și fam.› a stârpi. *Corupția trebuie extirpată prin legi severe.*
extirpáre s.f. **I 1** (*chir.*) ablațiune, exereză, scoatere, ‹rar› extirpație. *S-a internat în spital pentru extirparea unei tumori.* **2** (*chir.*) excizare, excizie, ‹rar› extirpație. *Extirparea tumorii a durat trei ore.* **3** stârpire. *Grădinarul a început extirparea buruienilor din grădină.* **II** fig. desființare, lichidare, suprimare, ‹fig.› dezrădăcinare, eradicare, ‹fig.; livr.› eradicație, ‹fig.; pop. și fam.› stârpire. *Extirparea corupției este un imperativ major.*
extirpát, -ă adj. (*chir.; despre țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) excizat, scos[2]. *Țesutul extirpat este trimis la analize.*
extirpatór s.n. (*agric.*) ‹înv.› stârpitor. *Extirpatorul este folosit la dezrădăcinarea sau la tăierea buruienilor după arătură.*
extirpáție s.f. (*chir.; rar*) **1** v. Ablațiune. Exereză. Extirpare. Scoatere. **2** v. Excizare. Excizie. Extirpare.
extispéx s.n. (*în practicile relig. din Roma antică*) extispiciu, haruspiciu.
extispíciu s.n. (*în practicile relig. din Roma antică*) extispex, haruspiciu. *Extispiciul era cercetarea măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului.*
extorcá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a jecmăni, a jefui, ‹reg.› a dicăsi, a jăpcăni, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a scurge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a extorcat de bani.*
extorcáre s.f. jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹rar› extorsiune, ‹reg.› jăpcănire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire, stoarcere, stors[1]. *A fost condamnat pentru extorcarea repetată a unor persoane în vârstă.*
extorcát, -ă adj. (*despre oameni*) jecmănit, jefuit[2], ‹reg.› jăpcănit, ‹fig.› jumulit, jupuit[2]. *Persoanele extorcate nu și-au mai putut recupera banii.*
extorsiúne s.f. (*rar*) v. Extorcare. Jecmăneală. Jecmănire. Jefuire.
extra adj. invar (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext. despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
extrabugetár, -ă adj. (*fin.*) suprabugetar. *Cheltuielile făcute au fost extrabugetare.*
extracentrál, -ă adj. ultracentral. *Are un apartament extracentral.*
extraconjugál, -ă adj. (*mai ales despre relații sexuale*) adulterin, extramarital. *De câtva timp soțul ei are relații extraconjugale cu secretara lui de la firmă.*
extráct s.n. **1** (*farm.*) extras[2]. *Extractul se obține din diferite materii vegetale sau animale.* **2** (*adm.*) extras[2]. *I s-a dat, la cerere, extractul din registrul de stare civilă.* **3** (*înv.*) v. Extras[2]. Fragment. Pasaj. **4** (*înv.*) v. Rezumat. Sinteză. Sumar.
extracție s.f. **I** (*stomat.*) extragere, scoatere, ‹rar› evulsiune. *Merge la medicul stomatolog pentru extracția unei măsele.* **II** fig. (*livr.*) **1** v. Baștină. Matrice. Naștere. Obârșie. Origine. Provenință. Spiță. **2** v. Ascendență. Obârșie. Origine. Sânge.
extradíție s.f. (*jur.; înv.*) v. Extrădare.
extradotál, -ă adj. (*jur.; despre bunuri, averi care aparțin unei femei căsătorite sub regim dotal*) parafernal.
extrafín, -ă adj. (*despre anumite produse, băuturi etc.*) superfin, suprafin, ultrafin, ‹rar› străfin. *Au fost serviți cu un coniac extrafin. A cumpărat o ciocolată extrafină.*
extráge vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică lichide aflate într-un spațiu închis sau circumscris,*

în recipiente) a lua, a scoate, ‹înv.› a detrage. *A extras vin din butoi.* **2** (*compl. indică materii solide, minereuri, ţiţei, substanţe minerale utile*) a scoate. *Minerii extrag cărbuni din mine.* **3** (*compl. indică obiecte, corpuri aflate într-un spaţiu închis, într-un ansamblu, într-un tot etc.*) a scoate, ‹pop.› a trage, ‹înv.› a excepe. *A extras din pachetul de cărţi de joc un valet.* **4** (*compl. indică lucruri înfipte în ceva*) a smulge, a trage, ‹înv.› a detrage. *A extras cu un cleşte cuiele înfipte în scândură.* **5** (*chir., stomat.*) a scoate. *Medicul i-a extras glontele din umăr. Dentistul i-a extras măseaua de minte.* **II** (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.

extrágere s.f. **1** scoatere, ‹pop.› tragere. *Extragerea apei din puţul îngust se face cu o găleată specială.* **2** (*ind. extract.*) scoatere. *Se intensifică operaţia de extragere a cărbunilor din noul strat.* **3** (*ind. extract.*) exploatare, scoatere. *S-au construit sonde pentru extragerea ţiţeiului.* **4** extras[1], smulgere, tragere. *Extragerea cuielor înfipte în scândură s-a făcut cu ajutorul unui cleşte.* **5** (*stomat.*) extracţie, scoatere, ‹rar› evulsiune. **6** (*tehn.*) absorbţie, aspirare. *A fost cumpărată o instalaţie nouă de extragere a gazelor toxice.*

extralingvístică s.f. percepţie interpersonală. *Extralingvistica este procesul de comunicare interpersonală.*

extramarităl, -ă adj. (*mai ales despre relaţii sexuale*) adulterin, extraconjugal. *De câtva timp soţul ei are relaţii extramaritale cu secretara de la firmă.*

extramodérn, -ă adj. supermodern, ultramodern, ultramodernist. *Vedeta poartă haine extramoderne.*

extranaturál, -ă adj. (*în opoz. cu „material"; rar*) v. Imaterial. Nematerial. Nepământean. Nepământesc. Supranatural.

extranéu, -ée adj. (*rar*) v. Extern. Străin.

extraordinár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*subliniază caracterul ieşit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepţional, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârşit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaş, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstruşnic, senzaţional, ‹înv. şi reg.› necovârşit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun, ‹glum.› nemaiîncoţopenit. *Tratatul de pace a avut o importanţă extraordinară. A avut şansa extraordinară de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*despre senzaţia de foame*) colosal, ‹livr.› pantagruelic, ‹fig.› devorant. *Are o foame extraordinară.* **3** (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, gigantic, titanesc, titanian, titanic[1], uriaş. *A depus o muncă extraordinară pentru a-şi finaliza lucrarea.* **4** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, straşnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună extraordinară i-a luat acoperişul casei.* **II** adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârşit, excelent, excepţional, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› înfricoşat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaş, mişto, mortal, periculos, senzaţional, super, teribil, trăsnet, ţuţ, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârşit[2], ‹fig.; înv. şi pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demenţial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiţii grafice extraordinare. Cunoscuta actriţă are o interpretare extraordinară în rolul principal.* **2** (*despre elemente din natură, opere de artă, situaţii etc.*) excepţional, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este extraordinar.* **3** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› şoiman, ‹fam.› senzaţional, ‹reg.› ţonţoroi, ţunţurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat extraordinarului artist întreaga carieră.* **4** (*jur., polit.; despre comisii, adunări, sesiuni, şedinţe, măsuri, legi etc.*) special. *Pentru analizarea situaţiei de criză s-a întrunit o comisie extraordinară.* **III** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepţional, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. şi pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzaţional, straşnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare extraordinar de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este extraordinar de frumoasă.* **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) consternant, grozav, nemaipomenit, nespus, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzaţional, straşnic. *Cocoşatul este extraordinar de urât.* **4** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) excepţional, grozav, nemaipomenit, tare, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, ‹fig.› sfârşietor. *Cântă o melodie extraordinar de tristă.* **5** excelent, excepţional, minunat, perfect, ‹fam.› fantastic, senzaţional, trăsnet, ţais. *Cei doi prieteni se înţeleg extraordinar. Arată extraordinar în rochia de seară.* **6** amarnic, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor. *Roţile scârţâiau extraordinar.*

extrapoláre s.f. **1** (*filos.*) extrapolaţie. *Prin extrapolare se înţelege extinderea ipotetică a unei noţiuni, legi, teorii, propoziţii de la un domeniu la altul.* **2** (*mat.*) extrapolaţie.

extrapolăţie s.f. **1** (*filos.*) extrapolare. **2** (*mat.*) extrapolare. *Exptrapolarea este o metodă de determinare aproximativă a valorii unei funcţii continue pentru valori aflate în afara intervalului de valori cunoscute.*

extrás[1] s.n. extragere, smulgere, tragere.

extrás[2] s.n. **1** fragment, pasaj, ‹înv.› extract, pont. *A citat în studiul său un extras dintr-un articol apărut anterior.* **2** ‹înv.› extrăsătură. *Extrasul reprezintă varianta rezumativă a unui text.* **3** (*farm.*) extract. *Extrasul se obţine din diferite materii vegetale sau animale.* **4** (*adm.*) extract. *I s-a dat, la cerere, extrasul din registrul de stare civilă.*

extrasensíbil, -ă adj. **1** (*despre fiinţe*) suprasensibil, ultrasensibil. *Încearcă să nu o supere cu nimic, deoarece este o persoană extrasensibilă.* **2** (*despre instrumente, aparate de măsură de mare precizie etc.*) supersensibil, ultrasensibil. *La înregistrarea melodiei pe disc a folosit un microfon extrasensibil.*

extrastatutár, -ă adj. (*despre decizii, măsuri, acţiuni politice etc.*) nestatutar. *Schimbarea lui din funcţie a fost extrastatutară.*

extratără s.f. supratară. *Extratara este tara celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi.*

extratemporál, -ă adj. (*despre noţiuni, existenţe etc.*) acronic, atemporal, extemporal[1]. *Ne aflăm într-un loc care pare extratemporal, un fel de paradis.*

extrateritorialitáte s.f. (*jur.*) exteritorialitate. *Extrateritorialitatea se manifestă în relaţiile dintre state.*

extravagánt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost extravagantă.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) rococo. *A venit la bal într-un costum extravagant.* **3** (*arată cantitatea; despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› as-

tronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă extravagantă pentru un autoturism.* **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, fantezist, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› uşchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă extravagant.*

extravaganță s.f. bizarerie, ciudățenie, excentricitate, fantezie, originalitate, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› şucheţenie, ‹fig.› lux. *I se pare o extravaganță să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*

extravazáre s.f. (*med., med. vet.*) ‹astăzi rar› extravazație. *Extravazarea este trecerea plasmei sangvine din vase în spațiile interstițiale.*

extravazăție s.f. (*med.,med. vet.; astăzi rar*) v. Extravazare.

extraversiúne (extroversiúne) s.f. **1** (*psih.; în opoz. cu „introversiune”*) extravertire. *Extraversiunea este înclinația unei persoane de a-și exterioriza ușor sentimentele.* **2** (*med., med. vet.*) exstrofie. *Extraversiunea este revărsarea în afară a unui organ cavitar.*

extravertíre (extrovertíre) s.f. (*psih.*) extraversiune.

extravertít, -ă (extrovertít, -ă) adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, jovial, prietenos, sociabil, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› soțios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găşcar. *Îi plac oamenii extravertiți, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.*

extravilán s.n. teritoriu extravilan. *Are o casă în extravilanul orașului.*

extrădáre s.f. (*jur.*) ‹înv.› extradiție. *S-a cerut guvernului statului învecinat extrădarea unui criminal.*

extrăsătúră s.f. (*înv.*) v. Extras[2].

extrém, -ă adj., adv., s.f., s.m. **I** adj. **1** terminal. *La această insectă, jumătatea extremă a aripii este membranoasă.* **2** (*mai ales despre măsuri*) drastic, radical. *Se iau măsuri extreme în ceea ce privește traficul stupefiantelor.* **3** (*despre stări, situații etc.*) ‹fig.› cumplit, negru. *Mulți oameni încă mai trăiesc într-o sărăcie extremă.* **II** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) foarte, tare, ‹reg.› prăci, ‹înv.› vârtos. *S-a sculat extrem de dimineață.* **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, foarte, grozaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. şi pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare extrem de scump.* **III** s.f. **1** cap, capăt, colț, extremitate, limită, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă la cealaltă extremă a orașului.* **2** (*sport; la fotbal, handbal, hochei sau polo*) aripă. *Fundașul joacă astăzi extremă dreaptă.* **IV** s.m. (*mat.*) extremum. *Extremul reprezintă primul și ultimul termen al unei proporții.*

extremísm s.n. ultraism. *Extremismul politic, ca şi cel religios, trebuie amendat.*

extremitáte s.f. **1** cap, capăt, colț, extremă (v. *extrem*), limită, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. **2** limită, margine, ‹înv.› sfârşitură, soroc. *Se îndreaptă spre extremitatea aleii.* **3** latură, margine, parte. *Când se uită la televizor, preferă să stea pe extremitatea stângă a canapelei.* **4** cap, capăt, căpătâi. *Aprinde veioza de la extremitatea patului.* **5** cap, capăt. *Se îndreaptă spre extremitatea de dinapoi a iahtului. Ia într-o mână una din extremitățile barei de inox.* **6** apex, cap, capăt, creştet, vârf. *În zare se observă extremitatea piramidei.* **7** coadă, sfârşit[1]. *A găsit loc într-un vagon aflat la extremitatea trenului.* **8** (*mai ales la pl. **extremități**; anat.*) mădular, membru, ‹fam.› ciolan. *Frigul puternic de afară i-a cuprins extremitățile.*

extrémum s.m. invar. (*mat.*) extrem.

extroversiúne s.f. (*psih.*) = extraversiune.

extrovertíre s.f. (*psih.*) = extravertire.

extrovertít, -ă adj. = extravertit.

extrudáre s.f. (*tehn.*) extruziune.

extruderíst s.m. (*tehn.*) extrudor.

extrudór s.m. (*tehn.*) extruderist. *Extrudorul este specializat în extrudare.*

extruziúne s.f. (*tehn.*) extrudare. *Extruziunea este procedeul de prelucrare a metalelor sau maselor plastice prin deformare plastică.*

extumescénță s.f. (*med., med. vet.*) inflamație, intumescență, tumefacție, tumescență, umflătură, ‹pop.› badraganie, ‹înv. şi reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură. *Extumescența s-a retras folosindu-se comprese reci.*

exțipăluí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta.

exuberánt, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) expansiv, ‹fig.› debordant. *Cei mai mulți dintre copii sunt exuberanți în joaca lor.* **2** (*despre vegetație*) luxuriant, ‹pop.› buiac, buietic. *În pădurile tropicale vegetația este exuberantă.* **3** (*livr.; despre recoltă, producție etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelşugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent.

exuberánță s.f. **1** expansivitate, ‹fig.› expansiune, ‹fig.; livr.› tripudiu. *Își întâmpină musafirii cu exuberanță.* **2** luxurianță. *Exuberanța vegetației din pădurile tropicale este copleşitoare.* **3** (*livr.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belşug. Bogăție. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

exulcerăție s.f. (*med., med. vet.*) eroziune, excoriație, excoriere. *Exulcerația este cauzată de agenți fizici, chimici, mecanici.*

exultá vb. I. intr. (*despre oameni sau despre fața, privirea lor*) a radia[1]. *Fata exultă de bucurie.*

exultánță s.f. exultare, exultație, ‹fig.; livr.› tripudiu. *Trăiește o stare de exultanță în mijlocul naturii.*

exultáre s.f. exultanță, exultație, ‹fig.; livr.› tripudiu.

exultáție s.f. exultanță, exultare, ‹fig.; livr.› tripudiu.

exundá vb. I. intr. (*înv. şi reg.; despre ape curgătoare*) v. Inunda. Revărsa.

exundáre s.f. (*înv. şi reg.*) v. Inundare.

exundát, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre terenuri, localități, gospodării etc.*) v. Inundat. Înecat.

exundațiúne s.f. (*înv.*) v. Inundare.

ezerínă s.f. (*farm.*) fizostigmină. *Ezerina este folosită în tratamentul glaucomului, al miasteniei, al parezelor intestinale.*

eziét s.n. (*înv.*) **1** v. Risipă. **2** v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

ezitá vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** a se codi, a pregeta, a şovăi[1], ‹astăzi rar› a se sfii, ‹rar› a dubita, a vacila, ‹înv. şi reg.› a se îndoi, ‹reg.› a se cioşmoli, a se coşmăgi, a se îngăima, a se nedumeri, a se scârciumi, a se smeri, a şovârca, a tântăvi, ‹înv.› a cruța, a lipsi, ‹fig.› a balansa, a flota, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna, ‹vulg.› a se coi[2]. *Ezită între a-și cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi. Să nu ezităm să ajutăm pe cei săraci.* **2** (*în constr. neg.*) a aştepta, a şovăi[1]. *Nu are de ce să ezite, din moment ce propunerea făcută este atât de avantajoasă.*

ezitánt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, şovăielnic, şovăitor, ‹rar› şovăind, şovăit, vacilant, ‹înv. şi reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui ezitantă. Negustorii își îmbie clienții ezitanți să le cumpere marfa.* **2** (*despre mișcări, mers etc.*) clătinat[2], împiedicat, împleticit, nehotărât, nesigur, poticnit, şovăielnic, şovăitor, ‹rar› clătinător, şovăind, şovăit. *Bătrânul are un mers ezitant.* **II** adv. (*modal*) **1** indecis, nehotărât, nesigur, şovăielnic, şovăitor. *Îi răspunde destul de ezitant.* **2** nehotărât, nesigur, şovăielnic. *Se îndreaptă ezitant spre camera de unde venea un zgomot ciudat.*

ezitáre s.f. **1** bâjbâială, codeală, codire, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, şovăială, şovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› pregeț, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Ezitarea lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **2** nehotărâre, nesiguranță, şovăială, şovăire, ‹înv.› ezitațiune. *Avea o ezitare în mers din cauza rănii de la genunchi.*

ezitațiúne s.f. (*înv.*) **1** v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticență.

Şovăială. Şovăire. **2** v. Ezitare. Nehotărâre. Nesiguranţă. Şovăială. Şovăire.

ezotéric, -ă adj. **1** (*despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) ascuns[2], iniţiatic, secret[2], tainic, ‹livr.› acroamatic, ‹rar› ermetic. *Unele practici magice ezoterice sunt cunoscute numai de iniţiaţi.* **2** (*mai ales despre creaţii literare în versuri sau despre limbă, exprimare*) ermetic. *Este autorul unor poezii ezoterice. Specializarea duce inevitabil la crearea unui limbaj ezoteric.*

ezoterísm s.n. ezoteritate. *Ezoterismul domină opera poetului. Ceea ce caracterizează compoziţiile sale este ezoterismul.*

ezoteritáte s.f. ezoterism.

ezréd s.n. (*milit.; înv.* şi *reg.*) v. Regiment.

ezredéş s.m. (*milit.; înv.* şi *reg.*) v. General[1].

Ff

fabricá vb. I. tr. **I 1** (*despre oameni, colectivități, întreprinderi; compl. indică bunuri materiale*) a face, a produce, ‹astăzi rar› a da[2]. *Uzina fabrică rulmenți. Întreprinderea fabrică postavuri.* **2** (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a confecționa, a executa, a face, a lucra, a produce. *Fabrică bijuterii din aur și argint.* **3** (*compl. indică bani, monede*) a face, a tipări. *Au fost arestați doi indivizi care fabricau bani falși.* **II** fig. (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹fig.› a broda, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți.

fabricánt s.m. industriaș, ‹înv.› industrial, industrios. *A participat la o întrunire a marilor fabricanți de autoturisme din Europa.*

fabricáre s.f. **1** fabricație, producție, ‹rar› fabricat. **2** confecție, confecționare, confecționat[1], executare, facere, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat. *Fabricarea bijuteriilor l-a pasionat din tinerețe.*

fabricát s.n. (*rar*) **1** v. Fabricare. Fabricație. Producție. **2** v. Confecție. Confecționare. Confecționat[1]. Executare. Fabricare. Facere. Făcut[1]. Producere.

fabricáție s.f. fabricare, producție, ‹rar› fabricat. *Unele modele de mașini sunt retrase din fabricație pentru a fi înlocuite cu altele modernizate.*

fábrică s.f. (*ind.*) uzină, ‹reg.› coh, mașină, ‹înv.› cherhana, povarnă, ‹german.› verc. *În oraș s-a deschis o fabrică producătoare de vopsele.*

fabulá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A fabulat o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **2** intr. (*despre oameni*) a inventa, a minți, ‹reg.› a poșovăi, ‹fig.; fam.› a se bărbieri, ‹arg.› a iordăni, a se rade. *Obișnuiește să fabuleze cu nonșalanță. Își dă seama când fabulează și când spune adevărul.*

fabuláre s.f. fabulație, fabulă. *Tot ce a spus este o fabulare, nu poți deosebi realul de invenție.*

fabulație s.f. **1** (*lit.*) acțiune, afabulație, intrigă, subiect, ‹rar› anecdotică (v. *anecdotic*), fabulă, ‹fig.› tramă, țesătură. *Fabulația romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **2** fabulare, fabulă. **3** invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la fabulații. Nu mai suportă fabulațiile lui.*

fábulă s.f. **I** (*lit.*) ‹pop.› tâlc, ‹înv.› pildă. *La Fontaine a scris 12 cărți de fabule.* **II 1** fabulare, fabulație. **2** (*lit.; rar*) v. Acțiune. Afabulație. Fabulație. Intrigă. Subiect. **3** (*fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

fabulós, -oásă adj. **I** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fantastic, legendar, miraculos, mitic, nepământesc, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj fabulos. Este înzestrat cu o forță fabuloasă.* **II** (*de obicei p. exager.*) **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță fabuloasă. A avut șansa fabuloasă de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice fabuloase. Cunoscuta actriță are o interpretare fabuloasă în rolul principal.* **3** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este fabulos.* **4** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții fabuloase.* **5** (*arată cantitatea; de obicei prin exager.; despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă fabuloasă*

pentru un autoturism. **6** (*arată cantitatea; de obicei prin exager.; despre averi, bogății etc.*) colosal, enorm, fantastic, imens, incalculabil, uriaș. *I-a rămas o moștenire fabuloasă.*

fáce vb. III. **A** (*predomină ideea de creare, de realizare, de producere materială*) **I** tr. **1** (*relig.; despre Dumnezeu*) a crea, ◊fig.› a zidi. *Dumnezeu a făcut lumea.* **2** (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a executa, a realiza, ◊înv. și pop.› a tăia, ◊pop. și fam.› a meșteri, ◊înv.› a meșterui. *Mecanicul a făcut piesa la strung.* **3** (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a confecționa, a executa, a fabrica, a lucra, a produce. *Face bijuterii din aur și argint.* **4** (*despre oameni, colectivități, întreprinderi; compl. indică bunuri materiale*) a fabrica, a produce, ◊astăzi rar› a da[2]. *Uzina face rulmenți. Întreprinderea face postavuri.* **5** (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a executa, a făuri, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ◊înv.› a unelti. *Sculptorul a făcut statuia ecvestră a domnitorului.* **6** (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a elabora, a întocmi, a realiza, a redacta, a scrie, ◊rar› a da[2], ◊înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a făcut o operă de valoare universală. Beethoven a făcut simfonii nemuritoare.* **7** (*compl. indică state*) a crea, a făuri, a forma, a înfăptui, a întemeia, a realiza, ◊înv.› a ijderi, a întemelia, ◊fig.› a plămădi, ◊fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi făcut un stat național unitar.* **8** (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a edifica, a eleva, a înălța, a ridica, a zidi, ◊astăzi rar› a erija, ◊înv. și reg.› a zidui, ◊reg.› a ipuli, ◊înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ◊fran.› a etabla, ◊fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au făcut o nouă biserică în oraș.* **9** (*compl. indică haine, încălțăminte, lenjerie etc.*) a confecționa, a croi[2], a executa, a lucra. *I-a făcut un costum de ocazie.* **10** (*tehn.; compl. indică tipare de turnare*) a executa, a forma. **11** (*compl. indică bani, monede*) a fabrica, a tipări. *Au fost arestați doi indivizi care făceau bani falși.* **12** (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) a găti, a pregăti, a prepara, ◊înv. și pop.› a preface, ◊reg.› a păzi, a socăci. *A făcut pentru prânz o ciorbă cu perișoare.* **13** (*compl. indică focul*) a aprinde. *Dimineața, face focul în sobă pentru a încălzi camera.* **14** (*compl. indică găuri*) a da[2]. *A făcut mai multe găuri în perete.* **15** (*compl. indică paturi*) a aranja, a pregăti, a rândui. *A făcut paturile pentru musafiri în dormitoarele de la etajul casei.* **16** (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a lustrui, a văcsui, ◊reg.› a glănțui, a puțui, a puțului, a șuvixui, ◊înv.› a perdăfui. *Și-a făcut pantofii cu cremă neagră.* **17** (*compl. indică pomul de Crăciun*) a împodobi. *Au făcut pomul în seara de Ajun.* **18** (*mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a farda, a machia, ◊înv. și pop.› a sulimeni, ◊pop. și fam.› a picta, a vopsi, ◊pop. și fam.; peior.› a boi[3], ◊pop.› a drege, a rumeni, ◊fam.› a aranja, ◊fam.; deprec. sau peior.› a smăcui, a vărui, a zugrăvi, ◊înv. și reg.; peior.› a spoi, ◊reg.› a băcăni, a ghilosi, ◊înv.› a însulemeni, ◊fig.; pop.› a înălbi. *Își face obrajii cu fond de ten. Și-a făcut pleoapele cu verde.* **19** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a elabora, a formula, a încheia, a întocmi, a redacta, ◊înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să facă un raport de activitate.* **20** a efectua, a opera. *Înainte de publicare a făcut unele modificări în textul studiului. A făcut în calculator noua împărțire pe capitole a lucrării.* **21** (*compl. indică înțelegeri, convenții, proiecte etc.*) a institui, a stabili. *Guvernul a făcut un nou acord comercial cu partenerii săi economici.* **22** (*polit.; compl. indică legi, decrete, hotărâri, note etc.*) a da[2], a elabora, a emite, ◊înv.› a slobozi. *Guvernul a făcut un nou pachet de legi.* **23** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ◊livr.› a excogita, ◊rar› a plăsmi, ◊înv. și pop.› a izvodi, ◊pop.› a iscodi, a închipui, ◊fam.› a combina, ◊înv. și reg.› a slimui[1], ◊reg.› a tocmi, ◊înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ◊fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ◊fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să facă o metodă tehnică nouă.* **24** (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a aduna, a agonisi, a cumula, a economisi, a strânge, ◊rar› a economiza, a scuti, ◊pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ◊pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ◊înv. și reg.› a slivisi, ◊reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prăștipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ◊înv.› a astrânge ◊fig.› a prăsi, ◊fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să facă o avere imensă.* **25** a contura, a descrie, a trasa, ◊fig.› a scrie. *Din avion se vede cum râul face numeroase cotituri în zona de șes.* **26** (*compl. indică urme, dâre etc.*) a lăsa. *A făcut numai urme de noroi prin casă. Limaxul face dâre lipicioase.* **II 1** tr. (*biol.; despre femei; compl. indică feți*) a naște, ◊rar› a acușa, ◊pop.› a se ușura, ◊înv.› a prăsi, a zămisli, ◊deprec.› a făta, ◊vulg.› a căca. *Tânăra a făcut o fetiță.* **2** tr. (*biol.; despre mamifere femele; compl. indică pui*) a făta, a naște, ◊reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a pui[2]. *Cățeluța a făcut 8 pui.* **3** tr. (*biol.; despre bărbați; compl. indică copii*) a procrea, ◊înv. și pop.› a zămisli. *Un bărbat sănătos poate să facă foarte mulți copii.* **4** tr. (*despre păsări și anumite mamifere; compl. indică ouă*) a oua. *Rațele fac ouă mari, de culoare verzuie.* **5** tr. (*bot.; despre plante; compl. indică fructe*) a da[2], a produce, a rodi, ◊înv. și pop.› a lega[1], a scoate, ◊înv.› a purta. *Prunii din livadă fac în fiecare an foarte multe fructe.* **6** tr. (*despre sol, animale*) a da[2], a produce. *Anul acesta pământul a făcut recolte bogate. Oile fac lapte și lână.* **7** tr., intr. (*mai ales la forma pas.*) a destina, a hărăzi, a meni, a predestina, a sorti, a ursi, ◊rar› a determina, ◊înv. și pop.› a orândui. *Sunt făcuți unul pentru altul. A fost făcută să-i fie soție. Este făcut pentru cariera militară.* **III 1** tr. (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ◊livr.› a antretui, ◊înv. și pop.› a plini, ◊fam.› a percuta, ◊înv.› a execvi, a umple, ◊grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a făcut tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** tr. (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a duce[2], a efectua, a executa, a îndeplini, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o facem este de durată.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a efectua, a executa, a practica[2]. *Dacă o intervenție chirurgicală este făcută la timp, poate fi salvatoare.* **4** tr. (*compl. indică serviciul militar*) a efectua, a executa, a îndeplini, a presta, a-și satisface. *A făcut serviciul militar pentru o carieră în armată.* **5** tr. (*compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) a exercita, a practica[2], a profesa, ◊înv. și pop.› a lucra, ◊pop. și fam.› a meșteri, ◊înv.› a metahirisi. *Își face avocatura în capitală. Nu poți face o meserie pentru care nu ești pregătit.* **6** tr. (*compl. indică domenii de cunoaștere sau de activitate practică, tehnică, artistică etc. ori discipline științifice, artistice, tehnice etc.*) a studia, a urma. *A făcut Literele. Tatăl ei a făcut Dreptul.* **7** tr. (*compl. indică studii, cercetări etc.*) a efectua, a întreprinde, ◊fran.; înv.› a tenta. *Pentru a descoperi adevărul, a făcut cercetări minuțioase.* **8** tr. a întreprinde, ◊fig.› a mișca. *Nu face nimic pentru a promova profesional.* **9** tr. (*med., med. vet.; compl. indică tratamente*) a administra, a aplica. *Îi face un tratament cu antibiotice.* **10** tr. (*compl. indică fapte rele, infracțiuni accidente, erori, abuzuri etc.*) a comite[2], a făptui, a săvârși, ◊înv. și pop.› a lucra, ◊înv.› a plini, a urma. *A făcut o crimă.* **11** tr. (*compl. indică petreceri*) ◊fam.› a trage. *Au făcut o băută de pomină. Au făcut un mare bairam.* **12** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a crea, a da[2], a determina, a induce, a produce, a provoca, ◊înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a făcut o stare de somnolență.* **13** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică stări, situații etc. în general neplăcute*) a cauza, a produce, a provoca, ◊înv. și pop.› a pricinui, ◊pop.› a cășuna, ◊înv.› a prici[3], a trage. *Unul dintre copii le face numai necazuri. Lovitura pe care a primit-o i-a făcut leziuni interne.* **14** tr., refl. (*compl. sau sub. indică agitație, tensiuni etc.*) a (se) produce, a (se) provoca, a (se) stârni. *Declarația actriței a făcut senzație. S-a făcut mare tevatură în jurul acestei știri.* **15** refl. (*jur.*) a acționa, a se opera. *Poprirea se face după ce există hotărârea instanței judecătorești.* **16** tr. (*despre ființe; compl. indică distanțe*) a merge, a parcurge, a străbate, ◊fig.› a depăna. *Face zilnic kilometri între casă și serviciu.* **17** tr. a descrie, a parcurge. *Evadatul, somat de polițiști, face un semicerc spre pădure, încercând să scape.* **18** tr. (*adesea fam.; compl. indică jocuri sportive sau de societate*) a juca. – *Facem un tenis? – Ești în stare să mai faci o tablă cu mine?* **19** tr. (*med., med. vet.; compl. indică boli contagioase*) a căpăta, a contracta, a lua, ◊pop.› a prinde. *A făcut o viroză.* **20** tr. (*med., med. vet.; compl. indică boli*) a se îmbolnăvi. *A făcut cancer pulmonar.* **21** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; în credințe și superstiții; cu determ. introduse prin prep. „de”, care arată scopul, motivul acțiunii*) a descânta, a fermeca, a lega[1], a meni, a ursi, a vrăji, ◊pop.› a solomoni, a sufla, ◊înv. și reg.› a oropsi, ◊reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi,

a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca îi face fetei de deochi.* **22** intr. (*în credințe și superstiții; cu determ. „a bine, „a rău", „a ploaie" etc.*) a prevesti. *Vrăbiile fac a ploaie. Parcă face a rău!* **23** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Spune.Zice. **24** intr. (*fam.; despre ființe, vehicule, cursuri de apă etc.*) v. Coti. Lua. Merge. **25** intr. (*fam.; despre ființe*) v. Avea. Împlini. **IV** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a desemna, a învesti, a numi, a pune, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv. și reg.› a prepune, ‹înv.› a provivasi, a rândui, ‹rus.; înv.› a perivodi, ‹fran.› a designa. *A fost făcut director al instituției.* **2** (*compl. indică oameni*) a convinge, a decide, a determina, a hotărî, a îndupleca, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a făcut să spună adevărul.* **3** (*compl. indică oameni*) a constrânge, a forța, a obliga, a sili, a soma, a violenta, ‹pop.› silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolți, a presa, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a făcut să depună mărturie.* **4** a aranja, a potrivi, a ticlui, ‹pop. și fam.› a o brodi, a drege, ‹fig.› a cumpăni. *A știut să facă în așa fel lucrurile încât să nu iasă în pierdere.* **V** tr. **1** (*compl. indică mai ales oameni; cu determ. în ac. sau introduse prin prep. „din"*) a preface, a schimba, a transforma. *Anturajul nepotrivit te poate face un derbedeu. O asemenea veste te face din om în neom.* **2** (*pop. și fam.; compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) v. Califica. Caracteriza. Numi. **B** (*predomină ideea de calitate, de valoare, de orientare*) **I 1** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a fi, a prețui, a reveni[1], a valora, ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Un apartament dintr-o zonă rezidențială face sute de mii de euro.* **2** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a prețui, a valora, ‹pop.› a plăti, ‹înv. și reg.› a prețălui. *Tabloul cunoscutului pictor face o avere.* **3** intr. impers. a merita, a renta, ‹reg.› a osâmbri. *Face să mergem anul acesta la munte. I se pare ieftin, face să-l cumpere.* **4** tr. (*fam.*) v. Constitui. Fi. Forma. Însemna. Reprezenta. **II** intr. (*despre oameni*) **1** a proceda, ‹înv. și pop.› a lucra. *Face așa cum îi dictează conștiința. Va face cum va crede de cuviință.* **2** (*pop. și fam.; urmat de determ. modale*) v. Duce[2]. Merge. **C** refl. **I** (*predomină ideea de apariție, de ivire*) **1** (*despre momente ale zilei, fenomene, stări etc.*) a se ivi, a începe, a se lăsa, a sosi, a veni. *Pornește la drum cum se face dimineață.* **2** (*mai ales despre anotimpuri*) a da[2], a sosi, a veni. *După o iarnă grea, s-a făcut, în sfârșit, primăvară.* **3** a se forma, a se produce. *După fierbere, la suprafața laptelui se face caimacul.* **4** impers. (*pop.*) v. Întâmpla. Petrece. **II** (*predomină ideea de devenire, de ajungere la o anumită stare*) **1** (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; despre ființe*) a deveni, ‹pop.› a veni, ‹reg.› a apuca. *S-a făcut destul de mare pentru a se înțelege cu el.* **2** (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; despre oameni*) a deveni. *S-a făcut medic. - Ce vrei să te faci când vei fi mare?* **3** (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; despre materii, lucruri, preparate etc.*) a ajunge, a deveni, a se preface, a se transforma, ‹înv.› a se arăta. *Mâncarea s-a ars și s-a făcut scrum.* **4** (*despre oameni*) a se arăta, a poza, a se preface, a simula, ‹pop.› a se îngâna, ‹reg.› a se marghioli, ‹înv.› a se fățări, a se fățărnici. *Se face că este supărat pentru a nu fi deranjat.* **5** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **6** (*pop. și fam.; despre oameni; cu determ. „din nou", „iarăși", „la loc"*) v. Redeveni.

făcere s.f. **I 1** (*relig.*) creare, creație, geneză, zidire, ‹înv.› naștere, rodină[1], roditură, săzdanie, tocmeală, tvorenie, ‹fig.; înv.› urzire. *Facerea lumii este opera lui Dumnezeu.* **2** executare, realizare. *Facerea piesei la strung presupune multă îndemânare.* **3** confecție, confecționare, confecționat[1], executare, fabricare, făcut[1], producere, ‹rar› fabricat. *Facerea bijuteriilor l-a pasionat din tinerețe.* **4** executare, execuție, făurire, realizare. *Facerea unei astfel de statui a cerut dăruire totală din partea artistului.* **5** făcut[1], gătire, gătit[1], pregătire, pregătit[1], preparare, preparat[1]. *Facerea ciorbei îi ia pe puțin două ore.* **6** aranjare, aranjat[1], pregătire. *Facerea paturilor pentru musafiri nu presupune un efort deosebit.* **II 1** efectuare, executare, execuție, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru facerea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** comitere, făptuire, săvârșire. *Este judecat pentru facerea unor crime.* **3** (*fiziol., med., med. vet.; înv. și pop.*) ***facere înaintea sorocului*** v. Avortare. **III 1** (*biol.; pop.*) v. Naștere. **2** (*înv.*) v. Generație.

facețios, -oásă adj. (*fran.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

fáchie s.f. **1** ‹pop.› văpaie, văpaită, ‹reg.› lămpaș, masala, opaiț, vălug. *Fachia este folosită mai ales la pescuitul nocturn.* **2** (*înv.*) v. Faclă. Făclie. Torță.

fáchiol s.n. (*reg.*) **1** v. Giulgiu. Lințoliu. **2** v. Năframă.

fachír s.m. (*rar*) v. Iluzionist. Prestidigitator. Scamator.

fachirísm s.n. (*rar*) v. Iluzionism. Prestidigitație. Scamatorie.

fácies s.n. **1** (*antrop.*) fizionomie. *Are un facies mongoloid.* **2** (*med.*) ***facies abdominal*** = facies hipocratic; ***facies hipocratic*** = facies abdominal. *Faciesul hipocratic apare mai ales în peritonita acută sau sub influența unei dureri vii, când tenta tenului este livid, ochii sunt afundați în orbite, iar privirea devine anxioasă.*

facil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, activități etc.*) necomplicat, nedificil, nesofisticat, simplu, ușor[2], ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină facilă. Metoda nouă de predare pare facilă.* **2** (*despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) comod, lejer, lesnicios, simplu, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A ales o cale mai facilă de a uda grădina.* **3** (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) formal, neaprofundat, netemeinic, pompieristic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este facilă.* **II** adv. (*modal*) comod, lesne, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesnicios. *Nu i se pare facil să plece mereu în delegații.*

fácile adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) ușor[2].

facilitá vb. I. tr. (*compl. indică desfășurarea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc.*) a favoriza, a înlesni, a ușura, ‹înv. și reg.› a lesni. *A făcut tot ce a putut pentru a facilita accesul acestor copii la cultură. Seceta facilitează creșterea cactușilor.*

facilitáre s.f. favorizare, înlesnire, ușurare. *A făcut tot ce a putut pentru facilitarea accesului acestor copii la cultură.*

facilitáte s.f. **1** înlesnire, simplicitate, simplitate, ușurință, ‹rar› lesniciune, ușurătate, ușurime, ‹înv.› lesne, lesnime, lesnire, lesnitate, ușureală. *Se discută despre facilitatea acordării creditelor. Este uimit de facilitatea conectării la diferite servere.* **2** înlesnire, ușurare. *Clienții acestei rețele de telefonie dispun de o nouă facilitate: plata on-line a facturilor.*

făclă s.f. făclie, torță, ‹reg.› lușnic, lușniță, măseluriță[2], sfeșnic, ‹înv.› fachie, făclie de vânt, lampadă, lumânare de vânt, masala. *Câteva persoane din cortegiu au facle în mâini.*

facóndă s.f. (*livr.*) **1** v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

factice adj. invar. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „natural"; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Artificial. Contrafăcut. Fals. Imitat. Sintetic. **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **3** v. Anormal. Nefiresc. Nenormal. Neobișnuit. Suspect.

factitiv s.n. (*gram.*) verb cauzativ, verb factitiv, verb tranzitiv factitiv. *Factitivul este un verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească acțiunea exprimată de verbul de bază.*

fáctor s.m. **I 1** (*biol.*) condiție, condiții de mediu (v. *condiție*). *Factorii de mediu determină sau influențează existența ființelor.* **2** agent. *Factorii acestui fenomen sunt de natură meteorologică.* **3** coeficient. *Factorul este mărimea caracteristică pentru un sistem tehnic, pentru un material etc., stabilită prin raportul a două mărimi diferite.* **4** (*la pl.; biol.*) ***factori biologici*** = factori biotici; ***factori biotici*** = factori biologici. *Factorii biologici reprezintă totalitatea viețuitoarelor din mediul în care trăiește un organism.* **II 1** (*și* ***factor poștal***) poștaș, poștă[1], ‹rar› curier, ‹înv. și pop.› poștar, ‹reg.› plicar, poștalăș, poștalău, ‹înv.› împărtitor. *Factorul poștal aduce corespondența și presa la domiciliul destinatarilor.* **2** (*înv.*) v. Comisionar.

factoriál s.n. (*mat.*) produs factorial. *Factorialul se obține prin înmulțirea numerelor întregi, pozitive și succesive, începând de la 1 și mergând până la numărul respectiv. Factorialul se notează cu „!" după numărul dat.*
fáctoriță s.f. poștăriță. *Factorița îi înmânează o recomandată.*
factúră s.f. **1** caracter, fel, gen, natură. *A scris un roman de o factură aparte.* **2** conformație, constituție, constituție somatopsihică, fizic[2], natură, structură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Factura fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.* **3** (*fam.*) v. Caracter. Categorie. Fel. Gen. Natură. Soi[1]. Teapă.
facționál, -á adj. (*polit.*) facționar.
facționár, -ă adj. (*polit.*) facțional. *Comportamentul facționar este evident în viața politică a unor state.*
facțiós, -oásă adj. (*livr.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Agitator. Aţâţător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.
facțiúne s.f. (*polit.*) partidă, ‹înv.› dezbinare. *Între facțiunile politice dintr-un stat există tensiuni.*
facultáte s.f. **I 1** aptitudine, capacitate, însușire, posibilitate, ‹livr.› bosă, ‹fig.; înv.› talant[1]. *Nimeni nu îi pune la îndoială facultățile intelectuale.* **2** (*la pl.*) ***facultăți mintale*** = ‹înv.› facultățile sufletului. *Facultățile mintale sunt procesele psihice fundamentale (inteligența, afectivitatea și voința); (art.; înv.)* ***facultățile sufletului*** v. Facultăți mintale. **3** însușire, proprietate. *Omul este înzestrat cu facultatea de a vorbi. Magnetul are facultatea de a atrage fierul.* **II** (*concr.*) **1** (*pedag.; adesea urmat de determ. care indică specificul sau gradul*) ‹arg.› facultă. *Se înscrie la facultate. Este student la Facultatea de Jurnalistică.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
facultatív, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, stări etc.*) benevol, nesilit, voluntar. *Participarea la aceste cursuri este facultativă.* **2** (*mai ales despre ore, cursuri*) opțional. *Urmează un curs facultativ de istoria muzicii.* **3** (*jur.; despre norme legale*) supletiv. *Articolul de lege discutat conține o normă facultativă, nu una imperativă.*
facúltă s.f. (*pedag.; arg.*) v. Facultate.
fad, fádă adj. **I 1** (*despre mâncăruri, băuturi*) dulceag, insipid, searbăd[1], ‹pop.› spelb, ‹reg.› lânced, lihod, lișteav. *Mâncărurile fade nu sunt preferate.* **2** (*despre gust*) leșietic, leșios, sălciu, searbăd[1], ‹reg.› lihod, ‹înv.› sălcios, sălcos. *Supa are gust fad.* **II** fig. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare fad.* **2** (*mai ales despre fapte, manifestări, creații ale oamenilor*) anodin, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› frivol, șters. *Spectacolul a fost fad.* **3** (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum de versuri conține creații fade.*
fadoáre s.f. (*fran.*) **1** v. Insipiditate. **2** fig. v. Insipiditate.
fáeș, -á adj. (*înv.*) **I 1** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) v. Falnic. Grandios. Impozant. Impresionant. Impunător. Magnific. Maiestuos. Măreț. Semeț. Splendid. **2** (*în opoz. cu „urât"; despre oameni*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **II** fig. (*mai ales despre barbă*) v. Tufos.
faetón s.n. (*transp.*) cabrioletă, șaretă, ‹rar› lectică, tilburi, ‹reg.› teleleică[3], troică. *Cabrioleta este o trăsură ușoară, trasă de obicei de un cal.*
fag[1] s.m. (*microbiol.*) bacteriofag. *Fagul infectează celula bacteriană, provocând disoluția acesteia.*
fag[2] s.m. (*înv.*) v. Fagure.
fagacée s.f. (*bot.*) cupuliferă. *Din familia fagaceelor fac parte fagul, stejarul, castanul.*
faganíș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.
fágă s.f. (*bot.; reg.*) v. Jir.
fagót s.n. **1** (*muz.*) ‹rar› bason. *Fagotul este un instrument muzical de suflat, cu registrul grav și cu timbrul nazal.* **2** (*muz.; meton.*) v. Fagotist. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
fagotíst, -á s.m., s.f. (*muz.*) ‹meton.› fagot. *Fagotistul interpretează celebra arie din opera Elixirul dragostei.*
fágure s.m. **1** (*apic.*) înv. și reg.› strede, ‹reg.› păstură[1], ‹înv.› fag[2]. *A pus fagurii în centrifugă pentru a extrage mierea din ei.* **2** (*anat.; arg.*) v. Vagin.
faianțár s.m. (*constr.*) faianțator. *A angajat un faianțar pentru a-i pune faianță în baie.*
faianțatór s.m. (*constr.*) faianțar.
faiánță s.f. **1** ‹livr.› majolică, ‹înv.› cinie[2]. *Și-a pus în baie faianță bleu.* **2** (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.
faichíu subst. (*bot.; reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).
fáidă s.f. (*înv. și reg.*) v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit.
fáidoș, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.
fáie s.f. (*bot.; rar*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
fáierman s.m. (*german.*) v. Pompier.
fáiermaur s.n. (*german.*) ‹german.› faiervand. *Faiermaurul este un loc gol lăsat în peretele caselor de lemn pentru cuptorul de pâine.*
fáiervand s.n. (*german.*) ‹german.› faiermaur
fáii s.m. pl. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte; reg.*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu.
fáimă s.f. **I 1** celebritate, glorie, prestigiu, renume, reputație, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.› aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus faima în lumea autorilor de romane SF.* **2** notorietate, prestigiu, renume, reputație, vază[1], ‹înv. și reg.› vâlvă. *Brâncuși este un sculptor de faimă mondială.* **3** popularitate, renume, reputație, ‹înv.› poporalitate, ‹fig.› priză. *Interesul pentru soarta bătrânilor și a copiilor fără cămin i-a adus faimă în rândul concetățenilor.* **4** renume, veste, ‹pop.› pomină. *Faptelor sale de vitejie le-a mers faima pretutindeni.* **5** nume, renume, reputație. *Și-a câștigat faima în lumea modei.* **II** (*înv.*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1].
faimós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor faimos. Faptele sale de arme au rămas faimoase. Este autorul unor aforisme faimoase.* **2** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, notoriu, recunoscut, renumit, reputat, vestit. *Este un romancier faimos.* **3** (*despre eroi, personalități, locuri etc.*) legendar. *Ștefan cel Mare este o figură faimoasă a istoriei românilor. Troia este o cetate faimoasă.*
fain, fáină adj., adv. (*fam.*) **I** adj. **1** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) v. Ales[2]. Fin[1]. Selectat[2]. Selecționat[2]. Sortat[2]. Superior. Triat[2]. **2** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **3** (*despre oameni*) v. Ales[2]. Aparte. Deosebit. Distins. Rar. Superior. **4** (*despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.*) v. Distins. Elegant. **5** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) v. Arătos. Aspectuos. Falnic. Frumos. Impozant. **6** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) v. Agreabil. Cochet. Drăguț. Estetic. Frumos. Plăcut. **7** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) v. Agreabil. Atrăgător. Frumos. Melodios. Plăcut. **8** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) v. Agreabil. Bun. Favorabil. Frumos. Plăcut. Prielnic. **9** (*despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **10** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros. **11** (*despre mirosuri, gust etc.*) v. Aparte. Deosebit. Distinct. Particular. Special. Specific. Sui-generis. **12** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Agreabil. Amuzant. Antrenant. Distractiv. Drăguț. Plăcut. **13** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Bun. Izbutit. Reușit. Valoros. **II** adv. (*modal*) **1** v. Agreabil. Bine. Frumos. Plăcut. **2** (*exprimă o apreciere de ordin estetic*) v. Bine. Estetic. Frumos. Plăcut. **3** v. Bine. Corect. Frumos. Just.
fair adj. invar. (*engl.; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest.
fairplay [fer'plei] s.n., adj. (*engl.*) **1** s.n. v. Sportivitate. **2** adj. invar. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest.
falaciós, -oásă adj. (*livr.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.
falansterián, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) **1** s.m., s.f. fourierist. *Falansterienii sunt adepții falansterianismului.* **2** adj. fourierist. *Îmbrățișează ideile falansteriene.*
falansterianísm s.n. (*polit.*) armonism, fourierism, garantism, școală societară. *Falansterianismul a apărut în Franța.*

fálă s.f. **1** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țâțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; înv. și pop.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Fala tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **2** (*rar*) v. Celebritate. Faimă. Glorie. Prestigiu. Renume. Reputație. **3** (*înv.*) v. Merit. Valoare. **4** (*înv.*) v. Paradă. Pompă[2]. **II** (*concr.; mai ales fig.*) glorie, mândrie. *Este fala universității la care este student.*

falbalá s.f. (*înv.*) **1** (*la îmbrăcăminte*) v. Volan. **2** (*la pl.* ***falbalale***) v. Zorzoane.

fálcă s.f. **I** (*anat.*) **1** (*la oameni și la animale*) maxilar, ‹reg.› scaunul gurii (v. *scaun*), ‹fig.; fam.› căprior. *În accident și-a fracturat falca.* **2** (*la insecte și crustacee*) mandibulă, maxilar. **3** (*la unele moluște*) maxilă. **4** (*înv.*) v. Obraz. **II 1** (*tehn.; mai ales la clești*) apucătoare (v. *apucător*). **2** (*tehn.; la car*) fălcea, ‹reg.› fălcuță. *Piscul carului se leagă de osia de dinainte prin fălci.* **3** (*sport*) bac[2]. *În falcă se fixează vârful bocancului legat de schiuri.* **4** (*la sanie; reg.*) v. Talpă. Tălpig.

falchédia s.f. (*jur.; latin.; înv.*) ‹grec.; înv.› falchidion. *Falchedia era partea de avere ce revenea, conform legii, unui moștenitor.*

falchídion s.n. (*jur.; grec.; înv.*) ‹latin.; înv.› falchedia.

falcifórm, -ă adj. semilunar. *Pe fluviu lunecă lin corăbii cu pânze falciforme. Secera este un instrument falciform.*

fald s.n. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, creț, cută, godeu, pliseu, pliu, ‹rar› plisaj, ‹reg.› faii, pătură, vârstă[2], ‹fran.› drapeu, ‹german.› faltăne. *Rochia are multe falduri.*

faléză s.f. (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.

faliá vb. I. tr., refl. (*geol.; compl. sau sub. indică pământul, forme de relief*) a (se) fractura. *În timpul cutremurului pământul s-a faliat.*

faliát, -ă adj. (*geol.; despre pământ, forme de relief*) fracturat.

fálie s.f. (*geol.*) fractură, paraclază, ‹rar› solz. *Falia apărută în urma cutremurului este foarte adâncă.*

faliére s.f. (*geol.*) fracturare. *Cutremurul a produs falierea pământului.*

faliмént s.n. (*fin.*) **1** bancrută, crah, ‹rar› deconfitură, ‹înv. și reg.› selamet, ‹înv.› mofluzenie, mofluzie, mofluzire, mofluzlâc, ‹german.; înv.› cridă[2], ‹fig.› colaps. *Falimentul are drept cauză o administrare defectuoasă sau o operație frauduloasă.* **2** ***faliment fraudulos*** = ‹înv.› mofluzie mincinoasă, mofluzie vicleană, mofluzlâc mincinos. *Falimentul fraudulos este acel faliment în care falitul ascunde o parte din activ, falsificând registrele contabile.*

falimentá vb. I. tr., intr. (*fin.; compl. sau sub. indică oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) a bancruta, ‹înv.› a mofluzi. *Societatea de asigurări a falimentat. Criza economică a falimentat multe întreprinderi mici și mijlocii.*

falimentár, -ă adj. (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) insolvabil, insolvent, nesolvabil. *Societatea de asigurări este falimentară.*

falimentáre s.f. (*fin.*) bancrutare. *Societatea de asigurări este în stare de falimentare.*

falít, -ă adj., s.m., s.f. **I** (*fin.*) **1** adj. (*despre agenți economici, persoane etc.*) insolvabil, ‹fig.; fam.› terminat[2], ‹fig.; glum.› stors[2]. *Bancherul este falit.* **2** s.m. bancrutar, ‹rar› bancrut, ‹înv.› mofluz, mofluzit. *Falitul și-a pierdut toată averea.* **II** adj., s.m., s.f. fig. (*fam.; deprec.*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.

fálnic, -ă adj. **1** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fâlos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile falnice ale munților se profilează în depărtare.* **2** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) arătos, aspectuos, frumos, impozant, ‹pop.› mândru, ‹fam.› fain. *Și-a construit o casă falnică, în centrul orașului.* **3** glorios, ‹înv.› fâlos, ‹fig.› aurit[2], strălucit. *Prevede țării sale un viitor falnic.* **4** (*pop.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

fals, fálsă adj., s.n., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „original”; despre scrieri, documente etc.*) apocrif, contrafăcut, falsificat, neautentic, nesigur, plăsmuit, ‹înv.› mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie falsă.* **2** (*în opoz. cu „adevărat”; despre bani*) falsificat, ‹pop.› rău, ‹înv.› calp. *Servicii speciale încearcă să stopeze pătrunderea pe piață a banilor falși.* **3** (*despre metale prețioase*) contrafăcut, ‹înv.› strâmb. *Vinde bijuterii din aur fals.* **4** (*în opoz. cu „natural”, „original”; despre lucruri, obiecte etc.*) artificial, contrafăcut, imitat, sintetic, ‹rar› factice, meșteșugesc, meșteșugit, ‹fig.; rar› orb[2]. *Are un colier din pietre false.* **5** (*în opoz. cu „natural”; despre păr, gene etc.*) artificial, ‹reg.› prepus[2], ‹fran.› postiș. *Poartă o perucă din păr fals.* **6** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, greșit, incorect, inexact, neadevărat, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este fals. Calculul pe care l-a făcut a fost fals.* **7** (*muz.; despre sunete, voce etc.*) nearmonios. *Se aud acorduri false de vioară.* **8** (*bot.; despre organe ale plantelor*) adulterin. *Această floare are frunze false.* **II** adj. **1** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt false. Interpretarea datelor problemei este falsă.* **2** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, greșit, incorect, inexact, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost fals. I-a dat informații false.* **3** (*în opoz. cu „real”; despre afirmații, mărturii etc.*) inautentic, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este falsă. Afirmația ei falsă a stârnit revolta colegilor.* **4** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este falsă.* **5** (*în opoz. cu „adevărat”; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, falsificat, măsluit[2], mistificat, pervertit, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul fals al comunicatului l-a revoltat.* **6** (*în opoz. cu „adevărat”, „autentic”; despre oameni*) ‹înv.› mincinos. *Este considerat un profet fals.* **7** (*în opoz. cu „adevărat”; despre oameni*) pretins. *Falsul polițist a fost depistat și arestat.* **8** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie falsă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie falsă.* **9** (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs fals.* **10** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹flg.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului fals.* **11** (*psih.*) ***falsă recunoaștere*** = paramnezie. *Falsa recunoaștere este o tulbu-*

rare a memoriei care constă în perceperea senzațiilor sau a trăirilor proprii ca pe niște amintiri. **III** s.n. **1** contrafacere, falsificare, falsificație, plăsmuire. *Tabloul este un fals evident.* **2** ***fals în acte publice*** = plastografie. *A fost trimis în instanță pentru fals în acte publice.* **IV** adv. (*modal*) **1** ‹fig.; pop.› strâmb. *Martorul nu este credibil pentru că a jurat fals.* **2** afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește fals.* **3** nearmonis. *Cântă fals.* **4** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă fals în engleză. Cuvintele au fost scrise fals.*

falsár s.m. (*înv.*) v. Falsificator. Măsluitor. Plăsmuitor.

falsét s.n. (*muz.*) voce de cap. *Falsetul este sunetul sau șirul de sunete din registrul cel mai acut al vocii bărbătești, care intră în registrul acut cu o octavă mai sus față de vocea bărbătească normală.*

falsifică vb. I. tr. **1** (*compl. indică băuturi alcoolice*) a contrafface, a preface, ‹pop. și fam.› a drege, ‹fam.› a măslui, ‹înv.› a sofistica, ‹fig.; fam.› a boteza. *Mulți contrabandiști falsifică băuturile.* **2** (*compl. indică documente, obiecte de artă, mărfuri etc.*) a contrafface, a plăsmui, a ticlui, ‹fam.› a meșteșugi. *Falsifică pașapoarte.* **3** (*compl. indică semnături*) a contrafface, a plastografia. *A fost dat în judecată pentru că a contrafăcut semnătura pictorului.* **4** (*compl. indică activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) a măslui, a sabota, ‹fam.› a aranja. *Unii politicieni au încercat să falsifice alegerile.* **5** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a falsificat voit textul comunicatului.*

falsificáre s.f. **I 1** (*jur.*) ‹înv.› falsificație. *Falsificarea este o infracțiune care constă în alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ștersături, prin imitarea semnăturii, prin denaturarea conținutului.* **2** plastografiere. *A fost dat în judecată pentru falsificarea semnăturii pictorului.* **3** măsluială, măsluire, măsluit[1]. *A fost făcută publică încercarea de falsificare a alegerilor.* **4** alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza falsificării textului comunicatului.* **II** (*concr.*) contrafacere, fals, falsificație, plăsmuire.

falsificát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „original"; despre scrieri, documente etc.*) apocrif, contrafăcut, fals, neautentic, nesigur, plăsmuit, ‹înv.› mincinos, scornit. **2** (*în opoz. cu „original"; despre semnătura cuiva*) contrafăcut, neautentic, plastografiat. *A pus pe tablou semnătura falsificată a pictorului.* **3** (*despre băuturi alcoolice*) contrafăcut, prefăcut, ‹pop. și fam.› dres[3], făcut[2], ‹fam.› măsluit[2], ‹reg.› măslugit, stricat, ‹fig.; fam.› botezat. *Vameșii au capturat un transport de băuturi falsificate.* **4** (*în opoz. cu „adevărat"; despre bani*) fals, ‹pop.› rău, ‹înv.› calp. **5** (*despre activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) măsluit[2], sabotat, ‹fam.› aranjat[2]. *Toți vorbesc despre rezultatul falsificat al jocului.* **6** (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, măsluit[2], mistificat, pervertit, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat.

falsificatór, -oáre s.m., s.f. **1** măsluitor, plăsmuitor, ‹înv.› calpuzan, falsar, ‹arg.› iscălitor. *Falsificatorii de pașapoarte au fost arestați.* **2** plastograf. *Falsificatorul încearcă să vândă tablourile ca originale.*

falsificáție s.f. **1** contrafacere, fals, falsificare, plăsmuire. **2** (*jur.; înv.*) v. Falsificare. **3** (*înv.*) v. Alterare. Deformare. Denaturare. Escamotaj. Escamotare. Falsificare. Mistificare. Mistificație. Răstălmăcire.

falsitáte s.f. **1** inexactitate, injustețe, neadevăr, neexactitate, netemeinicie. *A demonstrat falsitatea afirmațiilorlui.* **2** inautenticitate, neautenticitate. *Criticul de artă susține falsitatea tabloului.* **3** duplicitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, proclețe, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași falsitatea și să spui adevărul.*

fáltăne s.m. pl. (*german.; mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu.

falț s.n. (*tipogr.*) ongleu. *Falțul este o fâșie de pânză sau de hârtie rezistentă, de care se lipesc planșele intercalate într-un volum.*

fálus s.n. (*anat.*) membru, membru viril, organ genital masculin (v. *organ*[1]), penis, ‹înv. și pop.› mădular, ‹pop. și fam.› armă, cocoș, cocoșel, cosor, puță, ‹pop. și fam.; eufem.› daraveră, sulă, ‹pop.› badraganie, ‹pop.; eufem.› sculă, sulac, ‹fam.› coco, cuc, ‹fam.; glum.› miel, perforator, ‹fam.; peior.› copită, ‹înv. și reg.; eufem.› pasăre, păsărel, ‹reg.› mătălău, moacă, sulatic, vârdină, ‹reg.; eufem.› dorângă, pistol, sărsam, ‹înv.› mădularul udului (v. *mădular*), ‹eufem.› bărbăție, pardon, socoteală, treabă, unealtă, ‹glum. sau iron.› mititel, popic, ‹arg.› arcuș, banană, bârzoi, bigă, brici, bulon, burghiu, cabanos, caltaboș, caras, carici, castravete, catarg, cârnat, ciocafon, ciocan[2], ciortan, ciumuslău, cocean, coclender, cocovig, coinac, coșoflete, cotolan, dârlău, dop, ecler, fagot, făcăleț, fișic, flaut cu gușă, flautul fermecat (v. *flaut*), fus, gherțoi, ghiuden, guvid, guzan, huia, kar, kardan, lebăr, libelulă, măciucă, mătărângă, mânerul burții (v. *mâner*), mârtan, mierloi, misil, morcov, nodurosul (v. *noduros*), paloș, peleu, pendulă, penteleu, piron, pompă1, pompon, rangă, rașpă, raton, retevei, rici, roșcovă, sabie, salam, saleu, saxofon, sloboz, smecleu, sparanghel, sugiuc, șarpe, șiștoi, știucă, știulete, știoagăr, țremeleag, taragot, trandafir, troleu, tulumbă, țeapă, țeavă, țipar, țui, țurican, vrej, ‹vulg.› cocar, cordan, pulă, știoi.

fămă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

famélic, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul"; livr.; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesăturat. Nesătul.

fámen s.m. (*înv.*) **1** v. Eunuc. **2** (*biol.*) v. Hermafrodit. Intersexual.

familiál, -ă adj. (*despre acțiuni, preocupări etc. ale oamenilor*) casnic, domestic, gospodăresc. *Se îndeletnicește cu treburi familiale.*

familiánt, -ă s.m., s.f. (*reg.*) ‹reg.› familier, familist. *Familiantul este membrul unei familii.*

familiár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre limbaj, stil etc.*) neafectat, necăutat, nesofisticat, obișnuit, simplu. *Captează auditoriul prin limbajul său familiar. Stilul cărții este familiar.* **2** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, amical, cordial, intim, prietenesc, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversația dintre cele două prietene are un ton familiar.* **3** (*despre atmosferă, ambianță*) ‹rar› intimizat. *Se poate relaxa numai într-un mediu familiar.* **4** (*despre locuri, obiceiuri etc.*) cunoscut, știut[2]. *După ani, se întoarce să mai vadă locurile familiare.* **5** (*mai ales despre obiecte; adesea iron.; de obicei precedă subst. determ.*) clasic, obișnuit, tradițional. *Și-a îmbrăcat familiara lui cămașă albastră.* **6** (*fam.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1]. **II** adv. (*modal*) firesc, natural, nepretențios, nesofisticat, obișnuit, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă familiar, pe înțelesul tuturor.*

familiarísm s.f. familiaritate. *Este regretabil că s-a ajuns la un asemenea familiarism între ei. Familiarismul ei o enervează.*

familiarítate s.f. familiarism.

familiarizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a (se) aclimatiza, a (se) acomoda, a (se) adapta, a se deda, a (se) deprinde, a (se) învăța, a (se) obișnui, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au familiarizat ușor cu noile condiții sociale.*

familiarizáre s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) acomodare, adap-

tare, dedare, deprindere, învățare, obișnuire, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de familiarizare cu noile condiții sociale a fost destul de scurtă.*

familiarizát, -ă adj. (*despre oameni*) acomodat, adaptat, dedat, deprins, învățat[2], obișnuit, ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev familiarizat cu un nou colectiv va avea rezultate bune la învățătură.*

famílie s.f. **1** neam, ‹livr.› stirpe, ‹astăzi rar› semințe, ‹înv. și pop.› sământă, ‹fam.; glum.› clan, ‹înv. și reg.› hereghie, semințenie, tălaie, ‹reg.› gloată, pojijie, ‹înv.› femeie, pleamă, rudă[1], rudenie, ‹fig.› os, viță. *Este din familia lui Iorga. La onomastică i-a venit în vizită toată familia.* **2** neam, sânge, ‹fig.; înv. și reg.› rădăcină. *Se vede clar, după trăsături, că este din familia noastră.* **3** casă[1], cămin, ‹rar› menaj. *De când li s-a născut și al șaselea copil, familia lor este din ce în ce mai greu de întreținut.* **4** (*polit.; și* ***familie domnitoare***) casă[1], casă domnitoare (v. *casă*[1]), dinastie. *Este descendent al familiei de Belgia.* **5** (*lingv.*) ***familie de cuvinte*** = familie lexicală; ***familie lexicală*** = familie de cuvinte. *Familia lexicală se formează prin derivare, compunere sau prin schimbarea valorii gramaticale de la același cuvânt de bază.* **6** (*fiz.*) ***familie radioactivă*** = serie radioactivă. *Familia radioactivă este formată dintr-un element radioactiv inițial și din toate elementele rezultate din acesta prin dezintegrări succesive.*

familiér s.m. (*reg.*) ‹reg.› familiant, familist.

familíst, -ă s.m., s.f. (*reg.*) ‹reg.› familiant, familier.

famúl s.m. (*lit., arte; rar*) v. Epigon.

fan s.m. (*sport*) simpatizant, suporter, susținător. *Este un pasionat fan al clubului de fotbal Steaua.*

fană vb. I. refl. **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, a se veșteji, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se fanează spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au fanat din cauza căldurii excesive.* **2** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) a se trece, ‹fig.› a se ofili, a se veșteji, ‹fig.; rar› a se spălăci, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci. *Femeia s-a fanat cam repede.*

fanáche s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

fanár s.n. **1** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Crâng. Prâsnel. **2** (*înv.*) v. Felinar. Lampă.

fanaragíu[1] adj. (*înv.; deprec.*) v. Fanariot. Fanariotic.

fanaragíu[2] s.m. (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› lampagiu[1], lampagiu[2], lampist. *Fanaragii se ocupau cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi.*

fanáre s.f. îngălbenire, ofilire, pălire[2], uscare, veștejire, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Fanarea ierbii începe spre sfârșitul toamnei. Căldura excesivă provoacă fanarea plantelor.*

fanariót, -ă adj. fanariotic, ‹rar› fanarioțesc, ‹înv.; deprec.› fanaragiu[1]. *Domni fanarioți au fost atât în Moldova, cât și în Țara Românească. Familia Mavrocordat a fost o familie fanariotă.*

fanariótic, -ă adj. fanariot, ‹rar› fanarioțesc, ‹înv.; deprec.› fanaragiu[1].

fanariotísm s.n. (*fig.*) duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹fig.› comedie[1], iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași fanariotismul și să spui adevărul.*

fanarioțésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Fanariot. Fanariotic.

fanát, -ă adj. **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori fanate.* **2** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) îmbătrânit, trecut[2], ‹fig.› albit, ofilit, veșted, veștejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia fanată înainte de vreme are cinci copii.*

fanátic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) bigot, bisericos, habotnic, ‹livr.› devot, ‹înv.› pravoslavnic. *Creștinii fanatici respectă cu strictețe toate canoanele bisericești.*

fanatísm s.n. (*relig.*) bigotism, habotnicie, ‹livr.› fervoare, ‹rar› bigoterie. *Fanatismul unor creștini este adesea exagerat.*

fanc s.n. (*culin.; înv. și reg.*) v. Gogoașă.

fanchíu s.n. (*bot.; reg.*) v. Iederă (*Hedera helix*).

fancy ['fæn(t)sɪ] adj. (*engl.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț, Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

fandáre s.f. (*sport; la scrimă*) balestră. *Secretul fandării corecte este învățat încă de la primul curs de scrimă.*

fandasíe s.f. (*înv.*) v. Afabulație. Fantezie. Ficțiune. Imaginație. Invenție. Închipuire. Născocire. Plăsmuire. Scorneală. Scornire.

fandasiós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

fandoseálă s.f. (*adesea deprec.*) capriciu, chef, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, poftă, prostească[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate fandoselile.*

fandosí vb. IV. refl. (*adesea deprec.; despre oameni*) a se afecta[1], a se maimuțări, ‹rar› a se sumuța, ‹pop. și fam.› a se fasoli, a se prosti[1], a se scălămbăia, a se schimonosi, ‹pop.› a se izmeni, ‹fam.; deprec.› a se sclifosi, ‹înv. și reg.› a se sfandosi, ‹reg.› a se ghionghioni, a se mandosi, a se marghioli, a se nineri, a se smeri, ‹înv.› a se fantaxi, a se marafetui, ‹fig.; pop. și fam.› a se strâmba, ‹fig.; reg.› a se lepși, ‹vulg.› a se căcări. *Tocmai când ți se cere să faci un lucru serios, te fandosești!*

fandosíre s.f. (*adesea deprec.*) capriciu, chef, fandoseală, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, poftă, prostească[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie.

fandosít, -ă adj. (*adesea deprec.; despre oameni*) boieros, capricios, mofturos, năzuros, pretențios, ‹rar› boieratic, ‹pop. și fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fițos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreț, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneț, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, fandosită cum era, să refuze propunerea.*

fanerít s.n. (*tehn.*) lignofoliu. *Faneritul este folosit la confecționarea carcaselor de aparate electrotehnice, de radio și de televizoare.*

fanerogámă s.f. (*bot.*) antofită, spermatofită. *Fanerogamele sunt plantele care au flori.*

fanfáră s.f. **1** (*muz.*) muzică, muzică militară, ‹rar› capelă, ‹fam.› bandă[1], bandă militară (v. *bandă*[1]). *În chioșcul din parc fanfara interpretează marșuri.* **2** (*anat.; arg.*) v. Dantură.

fanfarón, -oánă s.m., s.f., adj. lăudăros, ‹livr.› tartarin, ‹rar› lăudăcios, ‹fam.› reclamagiu[2], ‹reg.› făleț, ‹turc.; înv.› eșpeh, ‹fig.; livr.› gascon. *Este un vânător fanfaron.*

fanfaronádă s.f. lăudăroșenie, lăudăroșie, ‹livr.› iactanță, tartarinadă, ‹fam.› bărbiereală, ‹fran.› rodomontadă, gasconerie, ‹fig.; livr.› gasconadă. *Fanfaronada lui este insuportabilă.*

fangoterapíe s.f. (*med.*) peloterapie. *Fangoterapia este un tratament cu nămoluri naturale, recomandat în anumite forme de reumatism, artropatii sau nevralgii.*

fanión s.n. steguleț, ‹rar› steag, ‹înv.› standart. *Fanionul se folosește la semnalizări.*
fanón s.n. (*anat.; la bovine și la unele rase de ovine*) salbă. *Fanonul este cuta pielii de pe marginea inferioară a gâtului.*
fanotrón s.n. (*electron.*) gazotron. *Fanotronul se folosește ca diodă redresoare pentru tensiunile mari.*
fantásc, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** (*despre oameni*) v. Imprevizibil.
fantasín s.m. (*milit.; în Franța și Italia; rar*) v. Infanterist.
fantasmagóric, -ă adj. **1** fantastic, ireal, plăsmuit. *Imaginile fantasmagorice ale coșmarului i-au rămas adânc întipărite în memorie.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost fantasmagorică.*
fantasmagorie s.f. **1** închipuire, nălucire, vedenie. *Are fantasmagorii din cauza febrei.* **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați fantasmagoriile pe care le-a susținut.*
fantásmă s.f. **1** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că fantasmele sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **2** fantezie, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște fantasme.*
fantástic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** fantasmagoric, ireal, plăsmuit. **2** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fabulos, legendar, miraculos, mitic, nepământesc, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj fantastic. Este înzestrat cu o forță fantastică.* **3** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este fantastic întrucât nu poate fi pus în practică.* **4** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță fantastică. A avut șansa fantastică de a participa la o misiune în cosmos.* **5** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice fantastice. Cunoscuta actriță are o interpretare fantastică în rolul principal.* **6** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este fantastic.* **7** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, gigantic, imens, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții fantastice.* **8** (*arată cantitatea; de obicei prin exager.; despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă fantastică pentru un autoturism.* **9** (*arată cantitatea; de obicei prin exager.; despre averi, bogății etc.*) colosal, enorm, fabulos, imens, incalculabil, uriaș. *I-a rămas o moștenire fantastică.* **II** adv. (*modal; fam.*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Excepțional. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Tare. **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Consternant. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Teribil. Uimitor. Uluitor. **4** v. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Minunat. Perfect.
fantaxí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.
fántă s.f. **1** (*tehn.*) crăpătură, crestătură, incizură. **2** (*fiz.*) fereastră. *Fanta este o deschidere dreptunghiulară îngustă, care permite trecerea unui fascicul de radiație.*
fânte s.m. **1** filfizon, ‹fam.› țafandache, ‹fam.; peior.› fudulache, ‹reg.; deprec.› lifuroi, turcafleț, ‹peior.› înmănușat, ‹fig.› mușunache. *Nu poate avea încredere în tânăr pentru că pare un fante versat.* **2** (*j. de cărți*) valet, ‹arg.› ciolac, juvete. *A câștigat partida cu un fiul de fanți.*
fantezíe s.f. **I 1** imaginație, inventivitate, invenție, închipuire, ‹înv.› cuget, închipuiciune. *Mulți copii au o fantezie bogată.* **2** gând, imaginație, închipuire. *Fantezia îl poartă spre viitor.* **3** afabulație, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scornea-lă, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale fanteziei. Fanteziile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **4** fantasmă, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. **5** bizarerie, ciudățenie, excentricitate, extravaganță, originalitate, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șucheție-nie, ‹fig.› lux. *I se pare o fantezie să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.* **6** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fason, maimuță-reală, maimuțărie, moft, naz, poftă, prosteală[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasolează, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăie-re, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmenea-lă, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i*

suporta toate fanteziile. **II** (*muz.*) capriciu, ricercar. *Fantezia este o compoziție de improvizație cu formă liberă și caracter fantezist.*

fantezíst, -ă adj., adv. **I** adj. **1** imaginar, născocit, plăsmuit, ‹livr.› romanesc[1]. *Personajele povestirii sale sunt fanteziste.* **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost fantezistă.* **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, insolit, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă fantezist. Se comportă fantezist.*

fantomál, -ă adj. (*rar*) v. Fantomatic. Spectral.

fantomátic, -ă adj. spectral, ‹rar› fantomal. *În întuneric, se distinge o siluetă fantomatică pe aleea parcului.*

fantómă s.f. (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că fantomele sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.*

fantóșă s.f. (*în teatrul de păpuși*) marionetă, ‹livr.› guignol. *Fantoșele se manevrează cu ajutorul unor sfori.*

fapt s.n. **I 1** caz, fenomen, întâmplare, ‹înv.› evenire, price. *În ziare fusese relatat un fapt asemănător.* **2** întâmplare, lucru, ‹fam.› chestie. *Nu a mai putut participa la întrunire pentru că a intervenit un fapt neprevăzut.* **3** fenomen. *Studiază unele fapte fonetice specifice dialectului macedoromân.* **4** (*jur.*) ***fapt penal*** = infracțiune, vină, ‹înv.› înfrângere. *Vătămarea corporală gravă este un fapt penal.* **II** (*pop.*) **1** (*cu referire la unele momente ale zilei; urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Început. **2** (*art.; astron.*) ***faptul zilei*** v. Aurora. Crepuscul. Zori[1]. **III** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Feciorică (*Herniaria glabra* sau *Herniaria incana*). **2** v. Trifoiaș (*Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*). **3** (*art.*) ***faptul-mare*** v. Ștevie. Ștevie-de-munte (*Asplenium trantia major*). **V** (*med.; reg.; și* ***fapt-de-vânt***) v. Scarlatină.

fáptă s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a comite”, „a face”, „a înfăptui”*) lucru, ‹înv. și reg.› urmare, ‹grec.; înv.› epiherimă. *A comis o faptă de care îi este rușine.* **2** ispravă. *Mulți poeți populari au cântat faptele haiducilor.* **3** acțiune, operă. *După calamități naturale se fac multe fapte de binefacere.* **4** act[1], acțiune, ‹fam.› mișcare, ‹înv.› deală, lucrare, ‹fig.› pas[2]. *Fiecare persoană răspunde pentru faptele sale.*

fáptic, -ă adj. ‹rar› material. *A consemnat rezultatele faptice ale experiențelor de laborator.*

făptnic s.m. (*bot.; reg.*) v. Garanță. Orcanetă. Otrățel. Pațachină[1]. Roibă (*Rubia tinctorum*).

far s.n. **1** (*la vehicule*) proiector, ‹rar› lanternă. *Unul dintre farurile mașinii s-a spart.* **2** (*av., nav.*) ***far hertzian*** = radiobaliză, radiofar. *Farul hertzian semnalează trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea unor unde radioelectrice sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepționate.* **3** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

faradizáre s.f. (*med.*) faradoterapie. *Faradizarea este un tratament cu ajutorul curenților de inducție, prescris în atrofia musculară.*

faradoterapíe s.f. (*med.*) faradizare.

farafastâc s.n. (*fam.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** (*la pl.* ***farafastâcuri***) v. Zorzoane.

faragắu s.n. (*reg.*) **1** v. Bardă. Toporișcă. **2** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) v. Gripcă. Răzuș. Teslă.

farandólă s.f. (*arg.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

faraoáncă s.f. (*pop. și fam.; iron.* sau *peior.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

faraón s.m. **1** (*pop. și fam.; iron.* sau *peior.*) v. Rom[2]. Țigan. **2** (*pop.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Naiba. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

faraoneắn s.m. (*înv.*) v. Egiptean.

faraonésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** v. Faraonic. **2** v. Egiptean.

faraónic, -ă adj. **1** ‹înv.› faraonesc. *Luxul domnea la curtea faraonică.* **2** fig. (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții faraonice.*

faraonoáică s.f. (*pop.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartorită.

fárbă s.f. (*reg.*) v. Culoare. Vopsea.

farcắu s.m. (*reg.*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.

farcím s.n. (*med. vet.; și* ***farcin-de-Africa***) morvă cutanată, ‹pop.› cârtiță. *Farcinul este forma clinică, cutanată, a morvei.*

farcitáre s.f. (*lingv.*) farcitură. *Farcitarea este utilizarea intenționată, într-o comunitate eterogenă din punct de vedere lingvistic, a unor cuvinte, sintagme, expresii etc. din mai multe limbi, pentru a facilita înțelegerea.*

farcitúră s.f. (*lingv.*) farcitare.

fard s.n. (*cosmet.*) ‹înv. și pop.› suliman, ‹pop. și fam.; peior.› boia, boială, ‹pop.› dres[2], sulimeneală, ‹fam.› chiclazuri (v. *chiclaz*), ‹fam.; deprec. sau peior.› smac, vopsea, ‹înv. și reg.; peior.› spoială, zugrăveală, ‹înv.› olman, sulimenitură. *Își dă prea mult fard pe față.*

fardá vb. I. **1** refl., tr. (*mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a face, a (se) machia, ‹înv. și pop.› a (se) sulimeni, ‹pop. și fam.› a (se) picta, a (se) vopsi, ‹pop. și fam.; peior.› a (se) boi[3], ‹pop.› a (se) drege, a (se) rumeni, ‹fam.› a (se) aranja, ‹fam.; deprec. sau peior.› a (se) smăcui, a (se) vărui, a (se) zugrăvi, ‹înv. și reg.; peior.› a (se) spoi, ‹reg.› a (se) băcăni, a (se) ghilosi, ‹înv.› a (se) însulemeni, ‹fig.; pop.› a (se) înălbi. *Se fardează înainte de a ieși în oraș. Își fardează obrajii cu fond de ten. Și-a fardat pleoapele cu verde.* **2** tr. fig. (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a masca, a tăinui, ‹fig.› a acoperi, a înăbuși, a machia. *Simțea că nu mai poate să-și fardeze emoția.*

fardăj s.n. (*mar.*) dunaj. *Fardajul separă sau protejează încărcătura unei nave.*

fardáre s.f. **1** fardat[1], machiaj, machiat[1], machiere, ‹înv. și pop.› sulimenire, ‹pop. și fam.› vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.; peior.› boială, boire, boit[1], ‹pop.› sulimeneală, ‹înv.› sulimenit[1], ‹engl.› make-up. *Pentru fardare folosește un fond de ten deschis.* **2** fig. ascundere, mascare, tăinuire, ‹fig.› acoperire. *Fardarea emoției nu a durat mult timp.*

fardát[1] s.n. fardare, machiaj, machiat[1], machiere, ‹înv. și pop.› sulimenire, ‹pop. și fam.› vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.; peior.› boială, boire, boit[1], ‹pop.› sulimeneală, ‹înv.› sulimenit[1], ‹engl.› make-up.

fardát[2], -ă adj. (*mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) machiat[2], ‹înv. și pop.› sulimenit[2], ‹pop. și fam.› pictat[2], vopsit[2], ‹pop. și fam.; peior.› boit[3], ‹pop.› dres[3], rumenit[2], ‹înv. și reg.; peior.› spoit[2]. *Tânăra fardată excesiv atrage privirile. Seara, își spală fața fardată.*

farátră s.f. (*înv.*) v. Tolbă.

farfadói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*).

farfană s.f. (*arg.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.

farfară s.f. (*fam.; peior.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

farfasít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

farfazoáne s.f. pl. (*înv.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

farfór s.n. (*reg.*) v. Porțelan.

farfuríe s.f. **1** (*gosp.*) taler[2], talger, ‹înv. și reg› tas, ‹reg.› cățân, taier, tipsie, ‹înv.› patenă. *I-a pus supa într-o farfurie adâncă.* **2** (*astron.*) ***farfurie zburătoare*** = ozene. S-a *văzut o farfurie zburătoare deasupra orașului.* **3** (*înv.*) v. Porțelan.

farfuriér s.m. (*înv.*) ‹înv.› farfurigiu. *Farfurierul făcea negoț cu obiecte din porțelan.*

farfurigíu s.m. (*înv.*) ‹înv.› farfurier.

farfurioáră s.f. (*gosp.*) farfuriuță, tălgeraș, tălgerel, ‹reg.› tălerel[2], tălgeruț. *Își pune puțină dulceață într-o farfurioară.*

farfuríst s.m. (*arg.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

farfuriúță s.f. (*gosp.*) farfurioară, tălgeraș, tălgerel, ‹reg.› tălerel[2], tălgeruț.

farfúză s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

farinacéu, -ée adj. farinos.

farínge s.n. (*anat.*) **1** farinx, ‹pop.› gâtlan, gâtlej, înghițitoare. *Faringele face să comunice cavitatea bucală cu esofagul, pe de o parte, și fosele nazale cu laringele, pe de altă parte.* **2** ***faringe bucal*** = orofaringe. *Faringele bucal este porțiunea medie a faringelui, delimitată în partea superioară de vălul palatin;* ***faringe nazal*** = cavum, nazofaringe, rinofaringe. *Faringele nazal se află deasupra vălului palatin și posterior foselor nazale.*

faringosépt s.n. (*farm.*) ambazonă. *Faringoseptul este recomandat în răceli.*

farinós, -oásă adj. farinaceu. *Talcul are aspect farinos.*

fárinx s.n. (*anat.*) faringe, ‹pop.› gâtlan, gâtlej, înghițitoare.

fariseeán, -ă s.m., adj. (*astăzi rar*) **1** s.m. v. Fariseu. **2** adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.

fariseésc, -eáscă adj. (*astăzi rar*) v. Fariseic.

fariséic, -ă adj. **1** ‹astăzi rar› fariseesc. *Gruparea fariseică a apărut în Iudeea, în sec. al II-lea î.Hr.* **2** (*mai ales fig.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie fariseică, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie fariseică.*

fariseísm s.n. (*mai ales fig.*) duplicitate, falsitate, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași fariseismul și să spui adevărul.*

fariséu s.m. **1** (*la vechii evrei*) ‹astăzi rar› fariseean. *Fariseii erau membrii unei grupări politico-religioase din Iudeea, caracterizată prin fanatism și formalism exagerat, considerat adesea ipocrit, în executarea ritualurilor religioase.* **2** fig. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comedian, comediant, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă. *Îl disprețuia considerându-l un fariseu jalnic.*

farmaceútic, -ă adj., s.f. (*farm.*) **1** adj. oficinal, ‹înv.› spițeresc. *Comercializează produse farmaceutice.* **2** s.f. (*ieșit din uz*) v. Farmacologie.

farmacíe s.f. (*farm.*) ‹înv. și pop.› spițerie, ‹reg.› apotecă, potică. *În farmacii se găsesc pe lângă medicamente și produse cosmetice.*

farmacíst, -ă s.m., s.f. (*farm.*) ‹înv. și pop.› spițer, spițereasă, ‹înv. și reg.› poticăraș, ‹reg.› apotecar, poticar. *Participă anual la congresul internațional al farmaciștilor.*

farmacologíe s.f. (*farm.*) ‹ieșit din uz› farmaceutică. *Farmacologia se ocupă cu studiul originii, al proprietăților fizice și chimice, al compoziției, al clasificării și al acțiunii terapeutice a medicamentelor asupra organismului, precum și cu modul de administrare a medicamentelor.*

farmacopsihologíe s.f. (*farm.*) psihofarmacologie. *Farmacopsihologia se ocupă cu studiul experimental și clinic al acțiunii medicamentelor asupra comportamentului psihologic.*

farmazoáncă s.f. (*în credințe și superstiții; pop. și fam.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

farmazón, -oánă s.m., s.f. (*pop. și fam.*) **1** s.m., s.f. (*în credințe și superstiții*) v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor. **2** s.m. fig. v. Caiafă. Comedian. Comediant. Fariseu. Fățarnic. Histrion. Iezuit. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Tartuf. Viclean.

farmazoníe s.f. (*în credințe și superstiții; pop. și fam.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

fármec s.n. **I** (*în credințe și superstiții*) descântec, magie, sortilegiu, vrajă, vrăjitorie, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. și pop.› descântătură, ‹pop. și fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meșteșug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. și reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, râvnă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fărmăcitură, fermecăciune, nălucință, vâlhovnicie, vâlșebnicie, vrăjie, ‹ieșit din uz› grații (v. *grație*). *Țiganca i-a făcut un farmec de deochi.* **II** **1** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) fascinație, încântare, înv. și reg.› libov, ‹fig.› magie, poezie, vrajă, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. *Învăluit de farmecul melodiei, nu a auzit telefonul.* **2** delectare, desfătare, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost un farmec.* **3** drăgălășenie, drăgălășie, grație, șarm, ‹pop.› drăgănel, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Tânăra are un farmec înnăscut.* **4** atracție, ‹rar› dezmierdare, prestigiu, ‹fig.› miraj. *Parisul are un farmec deosebit pentru artiști.* **5** haz, ‹fam.› chichirez, șic[1], ‹fig.› savoare. *Anecdotele vânătorești spuse de actor au avut un farmec aparte.* **6** ‹fig.› savoare, sevă, suculență. *Autorul a descris cu farmec viața din acest colț uitat de lume.* **7** duioșie, suavitate, ‹fig.› dulceață. *Toți sunt vrăjiți de farmecul vocii ei.*

farmicetínă s.f. (*farm.*) soframicină. *Farmicetina este un antibiotic folosit în tratamentul infecțiilor cu stafilococi, streptococi etc.*

farmutá s.f. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

farniénte s.n. sg. (*livr.*) v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

fársă s.f. **1** festă, ghidușie, glumă, păcăleală, păcălitură, poznă, ștrengărie, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, renghi, șotie, ‹pop.› carașic, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› ghidușărie, mișculanță, năsărâmbă, opșag, păcală, șalmă, șăncălănie, șăncălie, șoadă (v. *șod*), șodomănie, trufă[3], trufășag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală. *Fire ludică, se ține numai de farse.* **2** (*culin.; înv.*) v. Umplutură.

farsór, -oáre s.m., s.f. impostor, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă. *Fiind un naiv, oricând poate fi victima unui farsor.*

fartíție s.f. (*arg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].

fas s.n. (*anat.; arg.*) **1** v. Cap. **2** v. Craniu. Cutie craniană.

fasamén s.n. (*fran.*) v. Lornion. Pince-nez.

fascículul s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) mănunchi, ‹rar› sul, ‹pop.› snop. *Proiectorul trimite un fascicul de raze spre luciul mării.* **2** (*de obicei determ. prin „a lumina"*) dâră, dungă, fâșie, rază, ‹rar› proiecție, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, șuviță, trâmbă. *Un fascicul de lumină pătrunde pe sub ușă.* **3** (*înv.*) v. Fasciculă.

fascículă s.f. **1** ‹înv.› fascicul, făscioară. *Dicționarul a apărut în fascicule.* **2** (*tipogr.*) coliță, ‹înv.› broșură. *Fascicula este coala de carte sau de revistă tipărită.*

fáscie s.f. **1** (*în Roma antică*) fașină. *Fascia era un mănunchi de nuiele de mesteacăn purtat de*

lictorii romani ce însoțeau pe unii magistrați, cu care se aplicau sancțiuni imediate. **2** (*constr.*) fascină. *Fasciile se folosesc mai ales la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăștinoase.*

fasciná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a fascinat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.*

fascináj s.n. (*constr.*) fascinare[2]. *Fascinajul este o lucrare executată cu fascine.*

fascinánt, -ă adj. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este fascinant.* **2** fig. (*despre oameni, despre fizionomia lor sau despre însușiri ale lor*) ‹fig.› captivant, răpitor, seducător, ‹fig.; rar› fascinator. *Imaginația scriitorului este fascinantă.*

fascináre[1] s.f. captivare, delectare, desfătare, fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pișță, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: fascinarea spectatorilor.*

fascináre[2] s.f. (*constr.*) fascinaj.

fascinát, -ă adj. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fermecat, încântat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul fascinat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.*

fascinatór, -oáre adj. (*rar*) **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Agreabil. Captivant. Delectabil. Desfătător. Fascinant. Fermecător. Încântător. Nălucitor. Plăcut. Seducător. Șarmant. **2** fig. (*despre oameni, despre fizionomia lor sau despre însușiri ale lor*) v. Captivant. Fascinant. Răpitor. Seducător.

fascinație s.f. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pișță, răpitură. **2** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) farmec, încântare, ‹înv. și reg.› libov, ‹fig.› magie, poezie, vrajă, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. **3** atracție, ‹fig.› magnetism. *Atracția muzicii este de necontestat.*

fascíná s.f. (*constr.; mai ales la pl.*) fascie.

fasciolóză s.f. (*med. vet.*) distomatoză, distomiază, gălbează, ‹reg.› gălbejoasă (v. *gălbejos*). *Fascioloza este o boală parazitară specifică erbivorelor.*

fascísm s.n. (*polit.*) național-socialism, nazism, ‹fig.› ciuma neagră (v. *ciumă*), ciumă brună. *Fascismul este o doctrină bazată pe rasism, autoritarism, naționalism și imperialism.*

fascomínă s.f. (*bot.*) *Calystegia silvatica*; volbură, volbură-de-pădure, volbură-mare, volbură-sălbatică, ‹reg.› cupa-vacii (v. *cupă*[1]).

fasolăríe s.f. (*colect.; pop.*) ‹reg.› fasoliște. *Fasolăria este locul plantat cu fasole.*

fasóle s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și, pop., **fasole-țucără***) Phaseolus *vulgaris*; ‹pop.› fășuiță, ‹reg.› fasuliu, fâsai, mazăre, mazăre-albă, mazăre-de-grădină, teacă, teacă-pentru-mâncare, țârțărică. **2** *Phaseolus multiflorus*; ‹reg.› fâsaică. **3** ***fasole-japoneză*** = ***fasole-soia*** = *Glycine hispida*; soia; (*reg.*) ***fasole-sălbatică*** = *Symphytum cordatum*; ‹reg.› brustur-negru, rădăcină-neagră; (*art.*) ***fasolea-cioarei*** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*). **II** fig. (*anat.; la om; pop. și fam.*) v. Dinte.

fasoleálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

fasolí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

fasolícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **2** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).

fasolíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

fasolíște s.f. (*colect.; reg.*) v. Fasolărie.

fasolít, -ă adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

fasón s.n. **1** alură, aspect, chip, făptură, înfățișare, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], șeruitură, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi strică tot fasonul.* **2** chip, fel, model, ‹înv. și reg.› modă. *Taiorul este făcut după fasonul celui din revistă.* **3** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, poftă, prosteală[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate fasoanele.*

fasoná vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a forma, a modela, a mula, ‹înv. și pop.› a tipări, ‹înv.› a tiposi, ‹fig.› a croi[2]. *A fasonat piesa prin deformare plastică.* **2** fig. (*compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) a crea, a forma, ‹fig.› a modela, a mula, ‹fig.; fam.› a croi[2], a lucra. *Printr-o educație severă a reușit să-i fasoneze o personalitate puternică.*

fasonáj s.n. (*tehn.*) fasonare, fasonat[1], formare, modelare.

fasonáre s.f. **1** (*tehn.*) fasonaj, fasonat[1], formare, modelare. *Prin fasonare se realizează forma unui obiect.* **2** (*hort.*) fasonat[1], fasonatul puieților (v. *fasonat*[1]). *Fasonarea este scurtarea rădăcinilor sau a ramurilor la puieți și a coardelor de portaltoi sau de viță roditoare.*

fasonát[1] s.n. **1** (*tehn.*) fasonaj, fasonare, formare, modelare. **2** (*hort.; și, art., **fasonatul puieților***) fasonare.

fasonát[2]**, -ă** adj. (*tehn.; despre obiecte, materiale etc.*) modelat[2].

fast[1] s.n. **I 1** lux, măreție, pompă[2], somptuozitate, splendoare, ‹livr.› magnificență, ‹înv. și reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de fastul de la palatul regal.* **2** bogăție, lux, pompă[2], splendoare, ‹fig.› strălucire. *Se simțea copleșită de fastul dineului.* **II 1** alai, pompă[2], ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹înv.› parisie, politie, ‹grec.; înv.› parataxis. *Regele a fost întâmpinat cu mare fast.* **2** ceremonie, cinste, paradă, pompă[2], solemnitate, ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeții au fost primiți cu mult fast.*

fast[2]**, fástă** adj. (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) avantajos, favorabil, prielnic, propice, ‹pop.› priincios, priitor, ‹înv.› îndemânatic. *E un moment fast pentru a prezenta proiectul în fața consiliului.*

fastidiós, -oásă adj. (*livr.; mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) v. Anost. Neinteresant. Plicticos. Plictisitor.

fastuós, -oásă adj. (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este fastuoasă.*

fasulíu s.m. (*bot.; reg.*) v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*).

fásung s.n. (*electr.*) dulie. *În fasung se fixează becul.*

fáșă s.f. **I 1** ‹reg.› frânghie. *Cu fașa se înfășoară strâns un copil mic peste scutece.* **2** (*med., med. vet.*) bandaj, pansament, tifon, ‹înv. și pop.› oblojeală, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, ‹reg.› fașie, fâșie, ‹înv.› înfășătură. *Chirurgul îi desface rănitului fețele.* **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Copilărie. Pruncie. **2** v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

fáșie s.f. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Bandaj. Fașă. Pansament. Tifon. **2** v. Fâșie. Panglică. Șuviță.

fașínă s.f. (*în Roma antică*) fascie. *Fașina era un mănunchi de nuiele de mesteacăn purtat de lictorii romani ce însoțeau pe unii magistrați, cu care se aplicau sancțiuni imediate.*

fașionábil, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; livr.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

fat s.n. (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*).

fată s.f. (*reg.*) v. Beteală.

fáta morgana s.f. art. (*optic.*) miraj, ‹pop.› apa-morților (v. *apă*). *Fata morgana este un fenomen optic specific țărilor calde, care face ca obiectele aflate la orizont să apară cu imaginea răsturnată, simplă sau multiplicată.*

fatăl, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre presentimente*) fatidic, funest, nefast, sinistru, sumbru, ‹pop.› pocit[2], ‹fig.› demonic, diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire fatală.* **2** catastrofal, catastrofic, dezastruos, funest, teribil, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic, trist *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe fatale asupra mediului.* **3** (*despre stări, situații, evenimente etc.*) inevitabil, neevitabil, ‹înv.› neapărat. *Moartea este fatală.* **4** (*despre lovituri, emoții puternice, doze de medicamente etc.*) letal, mortal, ucigător, ‹înv.› mortifer, ‹latin.; înv.› letifer. *A primit o lovitură fatală în cap. O emoție puternică poate fi fatală pentru cardiaci. Doza prea mare de morfină a fost fatală.* **5** fig. irezistibil, ‹fig.› cuceritor, ‹fig.; înv.› nestăvilit. *Tânăra are o privire fatală.* **II** adv. (*modal*) fatalmente, inevitabil, ‹rar› necesarmente. *Circumstanțe nefericite au dus, fatal, la acest accident.*

fatalísm s.n. predestinare, predestinație. *Fatalismul a făcut să nu se mai reîntâlnească.*

fatalitáte s.f. dat[1], destin, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, strișe, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ața vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi fatalității. A avut o viață plină de împliniri pentru că fatalitatea i-a fost favorabilă.*

fatalménte adv. (*modal*) fatal, inevitabil, ‹rar› necesarmente.

fátă s.f. **I 1** copilă, ‹înv. și reg.› prunc㠹 ‹engl.› girl, ‹ital.› ragazza. *Fata e mărișoară de acum.* **2** copilă, fiică, ‹înv. și pop.› fie[3], ‹înv. și reg.› prunc㠹 țâncă. *Fata lor este foarte frumoasă și deșteaptă.* **3** (*și, pop.,* ***fată curată, fată fecioară, fată mare,*** *înv.,* ***fată vergură***) fecioară, virgină (v. *virgin*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹reg.› muiere fată (v. *muiere*[2]), ‹arg.› opritoare, prospătură. *Violarea unei fete este aspru pedepsită de lege. Vestalele erau fete.* **4** ***fată vitregă*** = fiică vitregă, ‹înv.› fiastră. *Fata lui vitregă este studentă.* **5** ***fată bătrână*** = ***fată stătută*** = ‹reg.› fată în păr, fată șezută, fată veche, ‹reg.; peior.› rămășiță[1]. *Fiind foarte urâtă, a rămas fată bătrână;* ***fată de măritat*** = ***fată mare*** = ‹pop.› fată-n floare, ‹reg.› fată în păr. *Are acasă trei fete de măritat;* (*pop.*) ***fată-n floare*** v. Fată de măritat. Fată mare; (*reg.*) ***fată în păr*** v. **a** Fată bătrână. Fată stătută; **b** Fată de măritat. Fată mare; ***fată șezută*** = ***fată veche*** v. Fată bătrână. Fată stătută. **6** ***fată în casă*** = cameristă, subretă. *De obicei, o fată în casă este o persoană discretă și credincioasă.* **7** (*j. de cărți; pop.*) v. Damă. Regină. **8** (*la nunțile țărănești; reg.*) ***fată de nune*** v. Vătășiță. Vornicească. **9** (*art.; mitol. pop.; reg.: și nm. pr.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*). **10** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Fata-cu-Cobilița*** = ***Fata-cu-Donițele*** = ***Fata-Mare*** = ***Fata-Mare-cu-Cobilița-cu-Apă*** = ***Fata-Mare-cu-Cobilița-în-Spinare*** v. Lebăda (v. *lebădă*). **11** (*înv.*) v. Femeie de serviciu. Servantă. Servitoare (v. *servitor*). Slujnică (v. *slujnic*). **II** (*fam.*) ***fată galantă*** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fatídic, -á adj. (*mai ales despre presentimente*) fatal, funest, nefast, sinistru, sumbru, ‹pop.› pocit[2], ‹fig.› demonic, diabolic.

fatigabilitáte s.f. (*fiziol.; livr.*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală.

fatuitáte s.f. (*livr.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

fátum s.n. (*livr.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

fațádă s.f. **1** (*constr.*) exterior, față. *Trebuie refăcută fațada blocului.* **2** (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.

fáță s.f. **I 1** (*anat.*) obraz, ‹înv.› falcă, magulă, saftian, ‹sinec.› nas, ‹fig.; fam.; iron.› pingea, talpă, ‹arg.› șorici. *Îi arde fața din cauza febrei.* **2** (*anat.*) obraz, ochi (v. *ochi*[1]). *Venit de afară, se spală pe față și pe mâini.* **3** chip, figură, fizionomie, obraz, ‹rar› profil, ‹fam.› meclă, mutră, ‹reg.› pofaică, ‹fig.› oval, ‹arg.› ecran, faianță, faleză, fațadă, moacă, mufă, muian, muie. *Fața ei îmi este cunoscută.* **4** aer[1], aspect, chip, expresie, figură, fizionomie, înfățișare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o față strengărească.* **5** aspect, înfățișare. *După concediu a căpătat altă față.* **II 1** (*relig.*) ***față bisericească*** = cleric, ‹astăzi rar› om al bisericii, ‹înv.› duhovnic, ecleziastic, preapodobnic. *Fața bisericească este un membru al clerului.* **2** (*pop. și fam.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **3** (*teatru; înv.*) v. Personaj. **III 1** întindere, întins[1], suprafață, ‹livr.› superficie, ‹înv.› surfață. *Pe fața pământului se găsesc numeroase specii de plante și de animale.* **2** ***față de masă*** = ‹înv. și reg.› masă[1], pânzătură, peșchir, ‹reg.› fățare, fățoaie, măsai[1], măsar, măsarnică, măsăriță, măsoaie, mesală, mesanică, mescioară, milieu. *De revelion a pus o față de masă nouă.* **3** (*la pernă; și* ***față de pernă***) învelitoare, ‹pop.› acoperitoare (v. *acoperitor*), ‹reg.› sac de perină, tăbuieț. *Fața de pernă s-a descusut.* **4** ***față de pat*** = cergă, cuvertură, învelitoare, pătură, velință, ‹pop.› copertă, plocat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, lăicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Fețele de pat maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.* **5** (*la monede, medalii; în opoz. cu „revers”*) avers, cap. *Moneda are pe față chipul împăratului.* **6** (*la file; în opoz. cu „verso”*) recto. *A făcut câteva adnotări pe fața unei file.* **7** pagină. *Titlul este scris cu litere de tipar pe prima față a cărții.* **8** (*constr.*) exterior, fațadă. **9** (*în dulgherie*) v. Masă[1]. **IV** (*bot.; reg.*) ***față-n-față*** v. **a** Clematită. Clocoțel. Clopoțel (*Clematis integrifolia*); **b** Pufuliță (*Epilobium hirsutum*); (*art.*) ***fața-mâței*** v. **a** Miericică-albă. Sugel-alb. Urzică-albă. Urzică-creață. Urzică-moartă (*Lamium album*); **b** Tapoșnic (*Galeopsis ladanum*). **V** (*înv.*) v. Culoare. Vopsea.

fațetáre s.f. (*tehn.*) fațetat. *Prin fațetare se taie în fațete o piatră prețioasă, o sticlă, un metal.*

fațetát s.n. (*tehn.*) fațetare.

fáună acvatică s.f. hidrofaună.

fáur[1] s.m. **I** (*înv.*) **1** v. Fierar. **2** fig. v. Creator. Demiurg. Făurar[1]. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator. **II** (*entom.*) *Elater segetum*; elaterid, purecul-dracului (v. *purec*).

fáur[2] s.m. invar. (*pop.*) v. Februarie.

faurmáur s.m. (*constr.; la casele țărănești; pop.*) ‹pop.› meștergrindă, ‹reg.› drăgar, meșter. *Faurmaurul este fixat în mijlocul planșeului podului pentru a susține grinzile transversale.*

faustián, -ă adj. faustic. *Personajul se încadrează tipului faustian. Are o gândire faustiană.*

faústic, -ă adj. faustian.

favoáre s.f. **1** avantaj, înlesnire, privilegiu, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹pop.› ușurință, ‹reg.› lesneală, ligotă, ‹grec.; înv.› proterimă. *Nu îi cere să îi facă nicio favoare.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) concesie, ‹pop. și fam.› hatâr. *Apelează la el cu rugămintea de a-i face o anumită favoare.* **3** protecție, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› grație, lască, nazar, ovajenie, ‹turc.; înv.› musaadea. *Poetul a câștigat favoarea regelui.* **4** avantaj, privilegiu. *Se bucură de favoarea de a-l cunoaște bine pe maestru.* **5** cinste, onoare, privilegiu, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› cherem, ovajenie. *Are favoarea de a fi invitat la festivitatea de decernare a premiilor pentru cel mai bun regizor al anului.* **6** (*relig. creștină*) dar[2], grație, har, ‹înv.› măiestrie, pahar. *Dumnezeu varsă favoarea sa mai ales peste cei neputincioși.*

favorá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, echipe sportive etc.*) v. Avantaja. Favoriza. Parțializa. Părtini. Privilegia. Proteja. **2** (*compl. indică oameni*) v. Ajuta. Avantaja. Favoriza. Sluji.

favorábil, -ă adj. **I 1** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) avantajos, fast[2], prielnic, propice, ‹pop.› priincios, priitor, ‹înv.› îndemânatic. *E un moment favorabil pentru a prezenta proiectul în fața consiliului.* **2** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie favorabilă, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **3** (*despre împrejurări, situații etc.*) benefic, binefăcător, norocos, prielnic, propice,

‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost favorabilă pentru promovarea ei.* **4** prielnic, propice, ‹fig.› surâzător. *Soarta i-a fost favorabilă.* **5** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) bun, nimerit, potrivit, prielnic, propice, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt favorabil.* **6** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) agreabil, bun, frumos, plăcut, prielnic, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost favorabil. Este o vreme favorabilă pentru înot.* **7** bun, pozitiv, ‹fig.› benign. *Concertul a fost favorabil pentru reconfortarea ei psihică. Aprecierile criticului nu sunt tocmai favorabile.* **8** (*despre enunțuri, voturi etc.*) afirmativ, aprobativ, aprobator, pozitiv. *Speră să primească un vot favorabil din partea consiliului de administrație.* **II** (*despre oameni*) amabil, binevoitor, complezent, culant, îndatoritor, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de favorabil, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.*

favorít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. predilect, preferat, ‹livr.› dilect, ‹înv.› preaales. *Ocupația lui favorită este colecționarea timbrelor.* **2** adj., s.m., s.f. preferat. *Este încântat că poate asculta la radio muzica favorită. Eleva era favorita profesoarei de biologie.* **3** s.m., s.f. protejat, ‹înv.› cirac. *Poetul a fost favoritul regelui.* **II** s.m. la pl. (*favoriți*) barbete, ‹fam.› cotleți (v. *cotlet*), perciuni (v. *perciune*), ‹înv. și reg.› făgureți, ‹reg.› pocumpăr, sfinți (v. *sfânt*), zulufi (v. *zuluf*). *Actorul poartă favoriți.*

favoritísm s.n. nepotism. *A ajuns într-o funcție de conducere datorită favoritismului.*

favoritór, -oáre adj. (*rar; despre anumiți factori sau despre circumstanțe, împrejurări etc.*) v. Avantajant. Favorizant.

favorizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică desfășurarea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc.*) a facilita, a înlesni, a ușura, ‹înv. și reg.› a lesni. *A făcut tot ce a putut pentru a favoriza accesul acestor copii la cultură. Seceta favorizează creșterea cactușilor.* **2** (*compl. indică oameni*) a ajuta, a avantaja, a sluji, ‹înv.› a favora. *Situația materială bună l-a favorizat în carieră.* **3** (*compl. indică oameni*) a proteja, ‹înv.› a prii. *Ludovic al XIV-lea, supranumit Regele Soare, a favorizat oamenii de cultură.* **4** (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a avantaja, a parțializa, a părtini, a privilegia, a proteja, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a favorizat echipa adversă.*

favorizánt, -ă adj. (*despre anumiți factori sau despre circumstanțe, împrejurări etc.*) avantajant, ‹rar› favoritor. *Faptul că are un nume cu greutate este o circumstanță favorizantă pentru el.*

favorizáre s.f. **1** facilitare, înlesnire, ușurare. *A făcut tot ce a putut pentru favorizarea accesului acestor copii la cultură.* **2** protejare, ‹înv.› lesnire. *Favorizarea oamenilor de cultură a fost una dintre prioritățile regelui.* **3** avantajare, părtinire, protejare, ‹înv.› părtășie, voie vegheată. *Favorizarea echipei adverse de către arbitru a revoltat publicul.*

favorizát, -ă adj. (*despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) avantajat, părtinit, privilegiat, protejat, ‹reg.› lesnit. *Publicul se manifestă gălăgios împotriva echipei de fotbal favorizate.*

fax s.n. (*telec.*) telefax. *Faxul transmite facsimilul unui text, al unui desen etc. prin telefon.*

fax-modém s.n. (*inform.*) placă de fax. *Fax-modemul se montează într-un conector de extensie al calculatorului.*

fazán s.m. fig. (*fam.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

fáză s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) etapă, moment, punct, stadiu, ‹fig.› treaptă. *Se află într-o fază de vârf a carierei. În fiecare fază a vieții a învățat câte ceva.* **2** etapă, punct, situație, stadiu. *Primarului i se expune faza în care se află construcția.* **3** (*tehn.*) timp. *În decursul unei faze se realizează o cursă completă a pistonului unui motor.* **4** (*biol.*) epocă, etapă. *Creșterea corpului unei ființe se împarte în mai multe faze.* **5** (*biol.*) ***fază diploidă*** = diplofază. *Faza diploidă este o perioadă din evoluția unui organism situată între fecundație, formarea zigotului și meioză;* ***fază haploidă*** = haplobioză, haplofază. *În faza haploidă nucleele celulelor sexuale conțin o jumătate din numărul de cromozomi caracteristic celulelor somatice.* **6** (*bot.*) ***fază fenologică*** = fenofază. *Fază fenologică este perioada din ciclul de vegetație a plantelor însoțită de modificări sezoniere și evolutive.* **7** (*psihanal.*) ***fază falică*** = stadiu falic. *Faza falică este o etapă în dezvoltarea sexualității infantile, în timpul căreia pulsiunile se organizează, pentru ambele sexe, în jurul funcției simbolice a falusului.* **8** (*geol.*) ***fază de cutare*** = fază orogenică. *Faza de cutare este o etapă de intensitate maximă a mișcărilor tectonice, care se pune în evidență prin discordanțe unghiulare între strate;* ***fază de formare a solului*** = fază de pedogeneză, fază de solidificare a solului; ***fază de pedogeneză*** = fază de formare a solului, fază de solidificare a solului. *Faza de pedogeneză este perioada de timp în care solul evoluează aproximativ în aceleași condiții de mediu;* ***fază de solidificare a solului*** = fază de formare a solului, fază de pedogeneză; ***fază hidrotermală*** = proces hidrotermal. *Faza hidrotermală este ultima etapă a consolidării magmatice, caracterizată prin separarea soluțiilor apoase fierbinți;* ***fază orogenică*** = fază de cutare; ***fază valahă*** = fază valahică. *Faza valahă este faza de cutare a pământului care a afectat, în cuaternar, și Munții Carpați;* ***fază valahică*** = fază valahă. **10** (*fam.*) ‹fam.› figură. *Nu se jenează să facă asemenea faze. Faza asta este de prost gust.* **11** (*fam.*) v. Întâmplare. Pățanie. Peripeție. **12** (*fam.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.

fazotrón s.n. (*fiz.*) sincrociclotron. *Fazotronul este ciclotronul în care particulele sunt accelerate într-un câmp alternativ cu frecvență variabilă.*

făcáș s.m. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Șaman. Vrăjitor.

făcăí vb. IV. refl. (*reg.; despre mâncăruri preparate cu grăsimi și răcite*) v. Slei.

făcălău s.m. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

făcăléș s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

făcăléte s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

făcăléț s.n. **1** (*gosp.*) ‹pop.› mestecău[1], ‹reg.› brucelnic, brucer, culeșer, făcălău, făcăleș, făcălete, hudulеț, mămăligar, mămăligător, mămăligău, mămăligoi, melesteu, mestecar, mestecălău, mestelnic, șterț, tocănău, tocăner. *Amestecă mămăliga cu făcălețul.* **2** (*gosp.*) sucitor, vergea, ‹rar› sul, ‹pop.› mestecău[1], ‹reg.› melesteu, plăcintor, sucăleață. *Cu făcălețul se întinde aluatul.* **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

făcălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales legume fierte*) v. Bate. Făcălui. Freca.

făcălíre s.f. (*reg.*) v. Făcăluire. Făcăluit[1].

făcălít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre legume fierte*) v. Bătut[2]. Făcăluit[2]. Frecat[2].

făcăluí vb. IV. tr. (*compl. indică mai ales legume fierte*) a bate, a freca, ‹înv. și pop.› a slei, ‹reg.› a făcăli, a răvări. *Făcăluiește fasolea fiartă pentru a o face pastă.*

făcăluíre s.f. făcăluit[1], ‹reg.› făcălire. *Folosește mixerul pentru făcăluirea fasolelor fierte.*

făcăluít[1] s.n. făcăluire, ‹reg.› făcălire.

făcăluít[2], -ă adj. (*mai ales despre legume fierte*) bătut[2], frecat[2], ‹înv. și pop.› sleit[2], ‹reg.› făcălit, mătcuit, răsnit[2], zolit. *La prânz a mâncat fasole făcăluită.*

făcătór-de-bine s.m. (*înv. și pop.*) v. Binefăcător.

făcătór-de-minuni s.m. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) v. Șaman. Vrăjitor.

făcătór-de-pace s.m. (*înv.*) v. Pacificator.

făcătór-de-rău s.m. (*jur.; înv.*) v. Făptaș. Făptuitor. Infractor. Răufăcător.

făcătór-de-rele s.m. (*jur.; înv.*) Făptaș. Făptuitor. Infractor. Răufăcător.

făcătór-rău s.m. (*jur.; înv.*) Făptaș. Făptuitor. Infractor. Răufăcător.

făcătúră s.f. **1** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** (*fam.*) v. Improvizare. Improvizație. **3** (*fam.*) v. Plastografare. Plastografiere.

făcău s.f. (*la roata morii de apă; reg.*) v. Blid. Căuș. Ciutură. Cupă[1].

făcláș s.m. (*reg.*) v. Făclier.

făcliáș s.m. (*înv.*) v. Făclier.

făclíe s.f. **I** (*și, înv.,* ***făclie de vânt***) faclă, torță, ‹reg.› lușnic, lușniță, măselariță[2], sfeșnic, ‹înv.› fachie, lampadă, lumânare de vânt, masala. *Câteva persoane din cortegiu au făclii în mâini.* **II** fig. **1** ‹fig.› flacără, pară[1], văpaie. *Nimeni nu poate stinge făclia credinței din sufletele noastre.* **2** (*astron.*) luceafăr, stea. *Spre dimineață, făcliile se sting pe cer.*

făclíer s.m. ‹reg.› făclaș, ‹înv.› făcliaș. *Făclierul face sau vinde făclii.*

făclíeș s.m. (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

făclioáră s.f. făcliuță.

făcliúță s.f. făclioară.

făcút[1] s.n. **1** confecție, confecționare, confecționat[1], executare, fabricare, facere, producere, ‹rar› fabricat. *Făcutul bijuteriilor l-a pasionat din tinerețe. Firma sa se ocupă cu făcutul termopanelor.* **2** facere, gătire, gătit[1], pregătire,

pregătit[1], preparare, preparat[1]. *Făcutul ciorbei îi ia pe puțin două ore.* **3** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **4** (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

făcút[2], -ă adj. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului făcut.* **2** (*pop. și fam.; despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. **3** (*fam.; despre păr sau, p. ext., despre oameni, mai ales despre femei*) v. Coafat[2]. **4** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

făfălúg s.m. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Capră. Cumpănă.

făgădá s.f. (*înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.

făgár s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făgáș s.n. **I 1** ‹înv. și reg.› scursură. *Torentele lasă făgașe pe pantele munților.* **2** ‹reg.› șleau[3]. *Pe drumul nepietruit sunt făgașe lăsate de roțile vehiculelor.* **3** (*geomorf.; pop.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **II** fig. sens, tendință, ‹fig.› cale, direcție, drum, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce făgaș va urma această societate? Făgașul pe care l-a luat discuția ar trebui schimbat.*

făgădár s.m. (*reg.*) **1** v. Hangiu. **2** v. Cârciumar.

făgădăș s.n. (*înv. și reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.

făgădăríță s.f. (*reg.*) **1** v. Hangiță. **2** v. Cârciumăreasă. Cârciumăriță.

făgădău s.n. (*reg.*) **1** v. Birt. Ospătărie. **2** v. Han[2].

făgădéț s.n. (*înv. și reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.

făgăduí vb. IV. **I 1** tr. a promite, ‹reg.› a îmbuna. *Nu a putut să-i îndeplinească tot ce i-a făgăduit.* **2** tr. a se angaja, a se îndatora, a se însărcina, a se obliga, a promite, ‹pop.› a se arvuni, a zice, ‹înv. și reg.› a jurui, a se prinde, ‹înv.› a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ‹fig.; pop. și fam.› a se lega[1]. *A făgăduit să-și termine studiul până la sfârșitul lunii.* **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Jura. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **II** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina.

făgăduiálă s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) angajament, asigurare, cuvânt, făgăduință, legământ, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Făgăduielile avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.* **2** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.

făgăduínță s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) angajament, asigurare, cuvânt, făgăduială, legământ, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. **2** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.

făgăduíre s.f. (*rar; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.

făgăduít, -ă adj. promis. *A spus copiilor povestea făgăduită. I-a dat banii făgăduiți.*

făgăduitór, -oáre adj. (*rar*) v. Promițător.

făgărie s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făgăríș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făgét s.n. (*colect.; bot.*) ‹rar› făgiș, ‹reg.› faganiș, făgar, făgărie, făgăriș, făgină, făgiște, făierag. *Făgetul este o pădure de fag.*

făgețeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Susai-de-munte (v. *susai*[1]). Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureț(v. *susai*[1]). Susai-sălbatic(v. *susai*[1]). Tălhărea (*Mycelis muralis*).

făgínă s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făgíș s.n. (*colect.; bot.; rar*) v. Făget.

făgíște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făgúi s.m. (*bot.; reg.*) v. Făguleț. Făguț.

făguiéci s.m. (*bot.; pop.*) v. Făguleț. Făguț.

făguleán s.m. (*bot.; pop.*) v. Făguleț. Făguț.

făguléț s.m. (*bot.*) făguț, ‹pop.› făguieci, făgulean, ‹reg.› făgui.

făgurăș s.m. (*apic.*) făgurel.

făgurél s.m. (*apic.*) făguraș.

făguréți s.m. pl. (*înv. și reg.*) v. Barbete. Favoriți (v. *favorit*).

făgúț s.m. (*bot.*) făguleț, ‹pop.› făguieci, făgulean, ‹reg.› făgui.

făhíu s.n. (*bot.; reg.*) v. Garofițe-de-munte (v. *garofiță*) (*Dianthus compactus*).

făierág s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Făget.

făină vb. I. tr., refl. (*cosmet.; iron.; compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii, nasul, gâtul lor*) v. Pudra.

făináre s.f. (*fitopat.*) oidium. *Făinarea este o boală a plantelor, provocată de unele ciuperci parazite, care se manifestă prin apariția pe organele atacate a unui praf alb-cenușiu, asemănător cu făina.*

făinát, -ă adj. (*cosmet.; iron.; despre oameni sau despre fața, obrajii, nasul lor*) v. Pudrat.

făínă s.f. **1** (*ind. alim.*) ***făină albă cu trei nule*** = făină albă de trei nule, făină cu trei zerouri. *Făina albă cu trei nule este o făină de foarte bună calitate;* ***făină albă de trei nule*** = făină albă cu trei nule, făină cu trei zerouri; ***făină cu trei zerouri*** = făină albă cu trei nule, făină albă de trei nule; ***făină de porumb*** = mălai, ‹reg.› făină de păpușoi, gâf. *Mămăliga se face din făină de porumb;* (*reg.*) ***făină de nulaș*** = ***făină nulașă*** = ***făină pervă*** = ‹reg.› piclă, mudmel. *Făina nulașă este o făină de grâu de calitate superioară;* ***făină de păpușoi*** v. Făină de porumb. Mălai. **2** (*ind. alim.*) ***făină de ardei*** = boia, ‹reg.› papricaș, paprică, piparcă, piper, piper-roșu. *Obișnuiește să pună în mâncare făină de ardei.* **3** (*rar*) ***făină de lemn*** v. Rumegătură. Rumeguș. **4** (*bot.; pop.*) ***făină de flori*** v. Polen[1]; (*reg.*) ***făină-de-in*** v. Crețișoară (v. *crețișor*) (*Alchemilla vulgaris*). **5** (*cosmet.; iron.*) v. Pudră.

făineálă s.f. (*cosmet.; iron.*) v. Pudraj. Pudrare.

făinós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*despre unele fructe*) mălăieț, mălăios, ‹reg.› mălăicios, mălăietic, mălăietos, mălăit. *Nu-i plac merele făinoase.* **2** s.f. pl. (***făinoase***; *ind. alim*) paste făinoase(v. *pastă*). *Făinoasele nu sunt recomandate în diete.*

făinoșá vb. I. refl. (*despre fructe*) ‹pop.› a se mălăieța, ‹reg.› a se mălăi. *Unele soiuri de pere se făinoșează.*

fălăncuri s.n. pl. (*culin.; reg.*) v. Jumări.

fălălăí vb. IV. intr. (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.

fălărăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lăfăi.

fălcăriță s.f. (*med.; pop.*) v. Tetanos.

fălcátă s.f. (*bot.; reg.*) v. Sulițică (*Dorycnium herbaceum*).

fălcățeá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **2** v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*).

fălcățíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Sulițică (*Dorycnium herbaceum*).

fălceá s.f. (*tehn.*) **1** (*la războiul de țesut*) bată, bătea, braț, brățară, fofează, lopățea, mânușă, mână, spetează. *Fălcelele sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **2** (*la car*) falcă, ‹reg.› fălcuță. *Piscul carului se leagă de osia de dinainte prin fălcele.* **3** (*la meliță*) ‹reg.› șiștor. *În fălcele intră limba.* **4** (*la sanie; pop.*) v. Talpă. Tălpig. **5** (*la fundul carului sau al căruței; reg.*) v. Spetează. **6** (*la grapă; reg.*) v. Stinghie.

fălciór s.m. (*anat.; pop.*) v. Fălcuță.

fălcúță s.f. **1** (*anat.*) ‹pop.› fălcior. **2** (*tehn.; la car; reg.*) v. Falcă. Fălcea.

fălét, -eáță adj. (*reg.; despre oameni*) **1 v.** Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** v. Fanfaron. Lăudăros.

fălí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se fuduli, a se lăuda, a se mândri, ‹fam.› a se lăfăi, ‹reg.› a se făloși, a se ocoși, a se pieptoși, a se sfăli, a se sfeti, a se smeri, ‹înv.› a se fălui, ‹fig.; iron.› a se lustrui. *Copiii se fălesc cu hainele noi.* **2** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâm-

fa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se bui eci, a se înmândri, a se mări, a se răți oi, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocori, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica,‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te fălești!* **3** tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

fălie s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

fălincă s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

fălnicie s.f. (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

fălos, -oasă adj. **1** (*în opoz. cu „urât"; pop.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **3** (*pop.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Mândru. Semeț. Țanțoș. **4** (*înv. și reg.; despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) v. Falnic. Grandios. Impozant. Impresionant. Impunător. Magnific. Maiestuos. Măreț. Semeț. Splendid. **5** (*înv.*) v. Falnic. Glorios.

făloșénie s.f. **1** (*pop.*) v. Demnitate. Mândrie. Semeție. **2** (*reg.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

făloși vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **2** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

făloșie s.f. **1** (*pop.*) v. Demnitate. Mândrie. Semeție. **2** (*reg.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **3** (*arg.*) v. Bărbăție. Masculinitate. Sex-appeal. Virilitate.

fălțuí vb. IV. tr. (*tehn.*) a lămbui. *A fălțuit țiglele pentru a permite îmbinarea lor.*

fălțuiálă s.f. (*tehn.*) fălțuire, fălțuit, lămbuire.

fălțuíre s.f. **1** (*tehn.*) fălțuială, fălțuit, lămbuire. *Prin fălțuire se execută fălțuri la scânduri, țigle etc. pentru a permite îmbinarea lor.* **2** (*ind. piel.*) egalizare. *Grosimea pieilor tăbăcite este uniformizată pe toată întinderea lor prin fălțuire.*

fălțuít s.n. (*tehn.*) fălțuială, fălțuire, lămbuire.

fălui vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera. **2** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri.

fănăráș s.m. (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

făptáș, -ă s.m., s.f. (*jur.*) **1** făptuitor, infractor, răufăcător, ‹rar› răufăptaș, ‹înv.› făcător-de-rău, făcător-de-rele, făcător-rău, lotru, ‹arg.› ilegalist, ‹impr.› interlop. *Făptașul a fost arestat.* **2** autor, făptuitor, ‹înv.› pricinuitor, vinovat. *Făptașul crimei a fost condamnat la ani grei de închisoare.*

Făptóriul s.m. art. (*relig.; înv.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

făptuí vb. IV. tr. (*compl. indică fapte rele, infracțiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) a comite[2], a face, a săvârși, ‹înv. și pop.› a lucra, ‹înv.› a plini, a urma. *A făptuit o crimă.*

făptuíre s.f. comitere, facere, săvârșire. *Este judecat pentru făptuirea unor crime.*

făptuitór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) **1** făptaș, infractor, răufăcător, ‹rar› răufăptaș, ‹înv.› făcător-de-rău, făcător-de-rele, făcător-rău, lotru, ‹arg.› ilegalist, ‹impr.› interlop. **2** autor, făptuitor, ‹înv.› pricinuitor, vinovat.

făptúră s.f. **I 1** (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, ființă, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, zidire. *În natură există încă multe făpturi necunoscute de om.* **2** ființă, om, persoană, viață, ‹înv.› fire, trup, țipenie, ‹fig.; înv. și pop.› os. *Mediciisalvează multe făpturi în cariera lor.* **3** om, persoană, ‹fig.› inimă. *Actorul a fermecat toate făpturile din sală.* **4** (*adesea cu determ. „întreagă", „toată"*) fire, lume, natură, univers. *Lumina dimineții se revarsă peste toată făptura.* **5** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu. **II 1** alură, aspect, chip, fason, înfățișare, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], ținută, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi stricătoată făptura.* **2** înălțime, statură, talie, ‹înv. și pop.› boi[2], stat[3], ‹fam.› lungime, ‹înv. și reg.› stare. *Se deosebește de colegii lui prin făptura sa atletică.* **3** (*înv.*) v. Aspect. Configurație. Conformație. Fizionomie. Formă. Înfățișare. Profil. Structură.

fără prep., conj. coord. advers. **I** prep. **1** (*exprimă ideea de excludere sau negarea asocierii*) ‹înv.› bez. *Au mers în vizită fără copii.* **2** (*mai ales în operații aritmetice de scădere*) minus. *Trei fără doi fac unu. I-a adus toată colecția de ziare, fără trei numere care sunt lipsă.* **II** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; după o negație sau după o prop. neg.; reg.*) v. Ci. Dar[1]. Dimpotrivă. Însă. Numai.

fără-de-cinste s.f. (*înv.*) v. Deloialitate. Improbitate. Incorectitudine. Necinste. Necorectitudine. Rea-credință.

fără-de-dumnezeire s.f. (*filos., relig.; înv.*) v. Ateism. Necredință. Păgânism.

fără-de-omenie s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

fără-minte s.f. (*psih.; înv.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

fără-moarte s.f. (*exprimă durata absolută; înv.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veșnicie.

fără-omenire s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

fără-veste s.f. (*înv.*) v. Nesiguranță. Pericol. Primejdie.

fără-voroavă s.f. (*înv.*) v. Liniște. Tăcere.

fără-vreme s.f. (*biol.; înv.*) v. Maturitate.

fărădelége s.f., adj. invar. **I** s.f. abjecție, abominație, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, sceleratețe, scelerație, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice*

fărădelege. **II** adj. invar. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

fărăfúnd s.n. (*geomorf.; înv.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.

fărălegí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) ‹înv.› a fărălegiui.

fărălegiuí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) ‹înv.› a fărălegi. *A fărălegiuit multe ticăloșii în viață.*

fărălegiuitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** s.m., s.f. (*relig.*) v. Păcătos.

fărâmá vb. I. **1** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) v. Casa. Sfărâma. Sparge. Zdrobi. **3** tr. (*pop.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) v. Distruge. Nimici. Strica. **5** refl. (*nav.; înv.; despre nave*) v. Naufragia.

fărâmáre s.f. **1** (*pop.*) v. Sfărâmare. Zdrobire. **2** (*pop.*) v. Casare. Sfărâmare. Spargere. Zdrobire. **3** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) ***fărâmare de inimă*** v. Colică. Crampă. Spasm.

fărâmát, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâmat. Zdrobit. **2** (*despre obiecte sau materiale friabile*) v. Casat. Sfărâmat. Spart[2]. Zdrobit. **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit.

fărămă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) bucățică, pic[1], ‹reg.› bucăcioară, bucățea, mangotă, mangură, scramură, smic, smicăraie, smicurătură, țic[1], zdreală, ‹înv.› smicea. *I-a dat pisicii o fărămă de pâine unsă cu unt.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) firimitură, ‹reg.› fărămătură, sfărâmă, smic, zdrobonete, zdrobură. *Pe fața de masă sunt numai fărâme de pâine.* **3** fir, pic[1], picătură, pișcătură, strop, ‹pop.› țâră[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sămânță, sâmbure. *Nu a rămas nicio fărămă din brânza abia cumpărată.* **4** ciob, spărtură, țandără, ‹înv. și pop.› cățuie, ‹pop. și fam.› hârb, ‹reg.› breanc, șplităr, tioc, troacă, ‹înv.› ostrac. *A luat o fărămă de geam și a tăiat cu el sfoara.* **5** (*la pl. fărâme; pop. și fam.*) v. Rest. Rămășiță[1]. **II** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.› bob[1], dram, fir, grăunte, pic[1], picătură, sămânță, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are nicio fărămă de mulțumire.*

fărâmătúră s.f. **1** bucățică, sfărâmătură, ‹reg.› drob[1]. *Din cozonac n-a mai rămas nicio fărâmătură.* **2** (*reg.*) v. Sfărâmătură. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fărămă. Firimitură.

fărâmături vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.

fărâmí vb. IV. tr. (*reg.; compl. sau sub. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.

fărâmicá vb. I. tr. (*reg.; compl. sau sub. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.

fărâmicáre s.f. (*reg.*) v. Amănunțire. Amănunțit[1]. Concasare. Fărâmițare. Fărâmițat[1]. Mărunțire. Sfărâmare. Zdrobire.

fărâmicăt, -ă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Amănunțit[2]. Concasat. Fărâmițat[2]. Mărunțit[2]. Sfărâmat. Zdrobit.

fărâmícă s.f. (*pop.*) v. Fărâmiță.

fărâmiciós, -oásă adj. (*despre materii, materiale etc. dure*) friabil, sfărâmicios, ‹pop.› nisipos, ‹reg.› scrupos, sfărmos, spărtigos, zdroburos, zguros. *Pământul lutos devine fărâmicios. Malurile râului sunt fărâmicioase.*

fărâmíre s.f. (*pop.*) v. Sfărâmare. Zdrobire.

fărâmiță vb. I. tr. (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a amănunți, a concasa, a mărunți, a sfărâma, a zdrobi, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A fărâmițat asfaltul pentru a reface structura drumului.*

fărâmițáre s.f. amănunțire, amănunțit[1], concasare, fărâmițat[1], mărunțire, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Fărâmițarea asfaltului se face cu mașini speciale.*

fărâmițát[1] s.n. amănunțire, amănunțit[1], concasare, fărâmițare, mărunțire, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare.

fărâmițát[2], -ă adj. (*despre materii, materiale etc. dure*) amănunțit[2], concasat, mărunțit[2], sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul fărâmițat este încărcat într-un camion.*

fărâmița s.f. ‹pop.› fărâmică. *A strâns fărâmițele de pâine de pe covor.*

fărbuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, care arată culoarea*) v. Colora. Vopsi.

fărbuíre s.f. (*reg.*) v. Colorare. Colorat[1]. Vopsire. Vopsit[1].

fărbuít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Colorat[2]. Vopsit[2].

fărfălăi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

fărgătău s.n. (*tehn.; reg.*) **1** v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **2** v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

fărmăcitúră s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

fărșăngâr s.m. (*reg.*) **1** (*la sărbătorile din ajunul postului de Paște*) ‹reg.› fărșingoi. *Fărșăngarul este un om mascat și îmbrăcat în costum de carnaval, care face farse sătenilor.* **2** (*la nunțile țărănești*) ‹reg.› măscuraș[1]. *Fărșăngarii sunt călăreți mascați care fac comicării.*

fărșingói s.m. (*la sărbătorile din ajunul postului de Paște; reg.*) ‹reg.› fărșăngar.

fărtăciúne s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Frăție de cruce. **2** v. Tovărășie.

fărtățíe s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Frăție de cruce. **2** v. Tovărășie.

făsăícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Fasole (*Phaseolus multiflorus*).

făscioáră s.f. (*înv.*) v. Fasciculă.

făscúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

făsúică s.f. (*bot.; pop.*) v. Linte (*Lens culinaris*).

făsuíță s.f. (*bot.; pop.*) **1** v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **2** v. Linte (*Lens culinaris*). **3** v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*).

fășá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică sugari*) v. Înfășa.

fășășeá s.f. (*pop.*) ‹pop.› fășoară, fășuță. *Fășășeaua se folosește la înfășatul unui copil, legându-se peste scutece.*

fășát, -ă adj. (*pop.; despre sugari*) v. Înfășat.

fășățél, -eá adj. (*pop.; despre sugari*) v. Înfășat.

fășiá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică sugari*) v. Înfășa.

fășiețél, -eá adj. (*pop.; despre sugari*) v. Înfășat.

fășoáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› fășășea, fășuță.

fășúță s.f. (*pop.*) ‹pop.› fășășea, fășoară.

făt s.m. **1** (*anat.*) copil nenăscut (v. *copil[1]*), fetus. *Și-a văzut fătul la ecograf* **2** (*înv. și pop.*) v. Copil[1]. **3** (*înv. și pop.*) v. Băiat. **4** (*înv. și pop.; de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **5** (*zool.; pop.*) v. Pui[1].

fătá vb. I. tr. (*biol.*) **1** (*despre mamifere femele; compl. indică pui*) a face, a naște, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a pui[2]. *Cățeluța a fătat 8 pui.* **2** (*deprec.; despre femei; compl. indică feți*) v. Face. Naște.

fătánă s.f. (*pop.; deprec.*) ‹pop.; deprec.› fătălău.

fătáre s.f. (*biol.*) fătat, naștere, parturiție, ‹înv. și pop.› fătăciune. *După o fătare prematură, puii de pisică au fost ținuți în incubator.*

fătát s.n. (*biol.*) fătare, naștere, parturiție, ‹înv. și pop.› fătăciune.

fătăciúne s.f. **I** (*înv. și pop.*) **1** (*colect.*) ‹înv.› fătătură. *Fătăciunea reprezintă totalitatea puilor fătați.* **2** (*concr.*) ‹pop.› fătătoare. *Fătăciunea este locul unde fată animalele.* **II** (*biol.; înv. și pop.*) v. Fătare. Fătat. Naștere. Parturiție. **III** (*anat.; reg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ[1]*).

fătălău s.m. **1** (*pop. și fam.; glum.*) ‹reg.; glum.› feteloi, fetelotcă, fitincău. *Fătălăul are comportament și apucături de fată.* **2** (*pop.; deprec.*) ‹pop.; deprec.› fătană. *Au un fătălău mai înalt și mai voinic decât un băiat.* **3** (*biol.; pop.*) v. Hermafrodit. Intersexual. **4** (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

fătăloáncă s.f. (*pop.; peior.*) v. Fătoi.

fătătoáre s.f. (*pop.*) v. Fătăciune.

fătătói s.m. (*reg.; peior.*) v. Fătoi.

fătătúră s.f. (*colect.; înv.*) v. Fătăciune.

fătóc s.m. (*reg.; peior.*) v. Fătoi.

fătocínă s.f. (*reg.; peior.*) v. Fătoi.

fătói s.n. (*pop. și fam.; peior.*) ‹pop.; peior.› fătăloancă, ‹reg.; peior.› fătătoi, fătoc, fătocină. *Fătoiul este o fată cu trăsături bărbătești.*

fătúcă s.f. (*pop. și fam.*) v. Copilă. Fetiță.

fătúică s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.
fătúță s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.
fățá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică anumite alimente, mâncăruri care se coc*) v. Rumeni.
fățáre s.f. (*reg.*) v. Față de masă.
fățárnic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. caiafă, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un fățarnic jalnic.* **2** adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie fățarnică, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie fățarnică.*
fățărí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Arăta. Face. Poza. Preface. Simula.
fățăríe s.f. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
fățărít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.
fățărnicí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Arăta. Face. Poza. Preface. Simula. **2** tr. (*compl. indică mai ales oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) v. Avantaja. Favoriza. Parțializa. Părtini. Privilegia. Proteja.
fățărnicíe s.f. duplicitate, falsitate, fariseism, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hătrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași fățărnicia și să spui adevărul.*
fățíș, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre oponenți, opozanți*) declarat, deschis, manifest, mărturisit[2], recunoscut, vădit. *Judecătorul este un dușman fățiș al corupției.* **2** (*despre războaie, conflicte, certuri etc.*) declarat, manifest, ‹fig.› deschis. *Conflictul fățiș dintre ei durează de mulți ani.* **3** (*despre afirmații, aluzii etc. ale oamenilor*) direct, ‹fig.; reg.› ponc. *A trecut la amenințări fățișe. Nu răspunde provocărilor fățișe. Aluziile sale sunt fățișe.* **4** (*în opoz. cu „ascuns”, „invizibil”; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, limpede, manifest, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este fățișă. Afișează o bucurie fățișă că afacerile îi merg bine.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, direct, franc[2], sincer, ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus fățiș, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.*
fățoáie s.f. (*reg.*) v. Față de masă.
fățós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe; iron.*) v. Urât[2]. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; despre oameni; arg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
fățuí vb. IV. tr. **I 1** (*constr.; compl. indică tencuială, mortar, beton etc.*) a drișcui. *Zidarul a fățuit tencuiala.* **2** (*constr.; compl. indică pereți, ziduri etc.*) a netezi, a nivela, ‹pop.› a obli. *A fățuit cu șmirghel peretele dat cu glet.* **3** (*compl. indică suprafețele netede ale unor obiecte*) a lustrui, ‹înv.› a lustra, a perdăfui. *Fățuiește o tavă de argint. A fățuit mobila cu o soluție specială.* **4** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie ; pop.; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) v. Gelui. Rindela. Rindelui. **II** fig. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.
fățuiálă s.f. **I 1** (*constr.*) drișcuire, drișcuit, fățuire, fățuit[1], ‹reg.› drișcuială. *Zidarul a făcut fățuiala tencuielii pereților.* **2** (*constr.*) fățuire, fățuit[1], netezire, nivelare. *Fățuiala pereților este obligatorie înainte de văruit.* **3** fățuire, fățuit[1], lustruire, lustruit[1], ‹rar› lustruială, lustruitură, ‹înv.› lustru. *Este ocupată cu fățuiala unei tăvi de argint.* **4** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; pop.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1]. **II** fig. (*pop.*) v. Pălmuială. Pălmuire.
fățuíre s.f. **I 1** (*constr.*) drișcuire, drișcuit, fățuială, fățuit[1], ‹reg.› drișcuială. **2** (*constr.*) fățuială, fățuit[1], netezire, nivelare. **3** fățuială, fățuit[1], lustruire, lustruit[1], ‹rar› lustruială, lustruitură, ‹înv.› lustru. **4** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; pop.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1]. **II** fig. (*pop.*) v. Pălmuială. Pălmuire.
fățuít[1] s.n. **1** (*constr.*) drișcuire, drișcuit, fățuială, fățuire, ‹reg.› drișcuială. **2** (*constr.*) fățuială, fățuire, netezire, nivelare. **3** fățuială, fățuire, lustruire, lustruit[1], ‹rar› lustruială, lustruitură, ‹înv.› lustru. **4** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; pop.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1].
fățuít[2], -ă adj. **1** (*constr.; despre pereți, ziduri etc.*) netezit[2], nivelat[2]. *Zidurile fățuite vor fi văruite.* **2** (*despre suprafețele netede ale unor obiecte*) lustruit[2]. *Tava de argint fățuită strălucește.Mobila fățuită sclipește în lumina candelabrului.*
fățuitór, -oáre s.f., s.n. **1** s.f. (*constr.*) drișcă, ‹reg.› mala, netezitoare, palmieră, șimitău. *Cu fățuitoarea se netezește tencuiala, mortarul sau betonul.* **2** s.n. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; pop.*) v. Rindea.
făurár[1] s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Fierar. **2** fig. creator, făuritor, înfăptuitor, născocitor, plăsmuitor, realizator, ‹fig.› demiurg, ‹fig.; rar› creditor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1].
făurár[2] s.m. invar. (*pop.*) v. Februarie.
făurăríe[1] s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].
făurăríe[2] s.f. (*reg.*) v. Fierărie[2]. Fierărit.
făurí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică state*) a crea, a face, a forma, a înfăptui, a întemeia, a realiza, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi făurit un stat național unitar.* **2** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A făurit prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a făurit o școală de actorie.* **3** (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a executa, a face, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a făurit statuia ecvestră a domnitorului.*
făurí[1] s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].
făurí[2] s.f. (*reg.*) v. Fierărie[2]. Fierărit.
făuríre s.f. **1** creare, formare, înfăptuire, întemeiere, realizare. *Făurirea statului național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **2** constituire, creare, formare, fundare, instituire, înființare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu făurirea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru făurirea unei școli de actorie.* **3** executare, execuție, facere, realizare. *Făurirea unei astfel de statui a cerut dăruire totală din partea artistului.*
făuriște s.f. (*reg.*) v. Fierărie[1].
făuritór, -oáre s.m., s.f. **1** creator, demiurg, înfăptuitor, născocitor, plăsmuitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clăditor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este făuritorul poeziei de dragoste italiene.* **2** creator, fondator, întemeietor, ‹rar› statornicitor, ‹înv.› tocmitor, ‹fig.› părinte, ‹fig.; rar› clăditor, ‹fig.; fam.› tată. *Savantul este făuritorul unei importante școli lingvistice.*
făușél s.m. (*reg.*) v. Ou.
fâícav, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.
fâicăví vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.
fâlfă s.f. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).
fâlfâi vb. IV. **1** intr. (*despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi”*) a flutura, a pâlpâi, ‹rar› a sfârâi, ‹reg.› a păbâi, ‹poetic› a vântura. *Șoimul fâlfâie din aripi.* **2** intr. (*despre pânze, steaguri, batiste etc.*) a flutura, ‹reg.› a vâlvâi. *Drapelul fâlfâie în bătaia vântului.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a agita, a clătina, a flutura, a vântura, ‹fam.› a fluștura, ‹înv. și reg.› a pălăi, a pălălăi, a zbura, ‹reg.› a mătăhăi, mătălăi. *După ostilități, un soldat din*

trupele învinse fâlfâie un steag alb, în semn de capitulare. **4** intr. (*pop.; despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) v. Licări. Pâlpâi. Sclipi. Tremura. Vibra.

fâlfâiálă s.f. bătaie, bătaie de aripi, fâlfâire, fâlfâit, fâlfâitură, fluturare, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură. *Se aude fâlfâiala de aripi a stolului de păsări.*

fâlfâíre s.f. bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâit, fâlfâitură, fluturare, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură.

fâlfâít s.n. bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâitură, fluturare, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură.

fâlfâitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre pânze, steaguri, batiste etc.*) fluturător, ‹înv.› plutind. *Pe acoperișul palatului se vede steagul fâlfâitor în bătaia vântului.* **2** (*pop.; despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) v. Pâlpâitor. Tremurat[2]. Tremurător. Vibrator[2]. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).

fâlfâitúră s.f. bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâit, fluturare, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură.

fân s.n. **I** ‹pop.› fânaț. *Căruțașul dă fân cailor.* **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și **fân-de-livadă***) v. Firicea. Firișor. Firușoară (v. *firușor*). Firuță (*Poa pratensis*). **2** (*și **fân-de-livadă***) v. Firicea. Firușor. Firuță (*Poa annua*). **3** (*și **fân-de-livadă***) v. Iarbă-deasă (*Poa nemoralis*). **4** (*și **fân-de-livadă***) v. Firușca-șopârlelor (v. *flrușcă*) (*Poa alpina*). **5** (*și **fân-de-livezi***) v. Șovar-de-munte (*Poa trivialis*). **6** (*și **fân-semănat***) v. Dughie (*Setaria italica*). **7** (*art.*) ***fânul-cămilei*** = ***fânul-câinelui*** v. Micșunea-de-baltă. Micșuneaua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*).

fânăr s.n. (*constr.*) ‹reg.› fânariță. *În fânar se depozitează fânul.*

fânăríță s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*)v. Fânar. **2** v. Iesle.

fânăț s.n. **1** cositură, fâneață, ‹pop.› fânărie, ‹reg.› prat. *A încărcat fânațul în căruță.* **2** (*pop.*) v. Fân.

fânărăș s.n. **1** (*entom.; înv. și reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*). **2** (*înv.*) ‹înv.› fânărel. *Își caută cheile în lumina palidă a unui fânăraș.*

fânărél s.n. (*înv.*) ‹înv.› fânăraș.

fânăríe s.f. (*pop.*) v. Cositură. Fânaț. Fâneață.

fâneáță s.f. cositură, fânaț, ‹pop.› fânărie, ‹reg.› prat.

fântânár s.m. ‹pop.› puțar, ‹reg.› fântânier, ‹înv.› suiulgiu. *Fântânarul construiește, repară sau întreține fântâni.*

fântână s.f. **I 1** apă, puț, ‹reg.› bunar, butălău, calabatină, ghiran, ‹înv.› cișmea. *S-a dus la fântâna din curte și a scos o găleată.* **2** ***fântână arteziană*** = arteziană, havuz, ‹rar› fântână țâșnitoare, ‹pop. și fam.› țâșnitoare, ‹pop.› puț, puț arteziană, ‹reg.› țip, ‹înv.› apă țâșnitoare, aruncător de apă, fântână săltătoare, fântână săritoare, șadârvan. *În parc este o splendidă fântână arteziană lucrată în marmură;* (*rar*) ***fântână țâșnitoare*** v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz; (*înv.*) ***fântână săltătoare*** = ***fântână săritoare*** v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz. **3** (*hidrol.; înv.*) v. Izvor. Matcă. Obârșie. **4** (*anat.; arg.*) v. Vagin. **II** fig. (*înv.*) v. Început. Obârșie. Origine. Proveniență. Sorginte. Sursă.

fântâneá s.f. fântânică, fântânioară, fântâniță, fântânuță.

fântânícă s.f. **1** fântânea, fântânioară, fântâniță, fântânuță. **2** (*bot.; pop.*) v. Coada-mâței-de-baltă (v. *coadă*) (*Sphagnum cymbifolium*).

fântâniér s.m. (*reg.*) v. Fântânar.

fântânioáră s.f. fântânea, fântânică, fântâniță, fântânuță.

fântâníță s.f. fântânea, fântânică, fântânioară, fântânuță.

fântânúță s.f. fântânea, fântânică, fântânioară, fântâniță.

fârn, fârnă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fârnâit[2]. Fonf. Fonfăit. Fornăit[2].

fârnâí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a fonfăi, a fornăi, ‹rar› a smiorcăi, ‹pop. și fam.› a fonfăni, ‹reg.› a mohnăi, a mondăni, a onănăi, a sfornăi. *Fârnâie când vorbește din cauza deviației de sept.*

fârnâiálă s.f. fârnâire, fârnâit[1], fonfăială, fornăială. *Fârnâiala este cauzată de deviația de sept.*

fârnâíre s.f. fârnâială, fârnâit[1], fonfăială, fornăială.

fârnâít[1] s.n. fârnâială, fârnâire, fonfăială, fornăială.

fârnâít[2], -ă adj., s.m., s.f. fonf, fonfăit, fornăit[2], ‹pop. și fam.› fonfănit, ‹reg.› fârn, mohnăit, onănăit. *Băiatul fârnâit este adesea ridiculizat de colegi.*

fârtâi s.n. (*reg.*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Sfert. **2** v. Pătrime. Sfert.

fârtát s.m. (*pop.*) **1** v. Amic. Apropiat. Prieten. **2** v. Frate de cruce. **3** v. Tovarăș.

fârtățíe s.f. (*reg.*) **1** v. Amiciție. Prietenie. **2** v. Frăție de cruce. **3** v. Tovărășie.

fârță s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fârțoágă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fârțós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

fâs s.n. **I** (*fiziol.; pop.*) v. Flatulență. Gaz[1]. **II** (*fam.*) **1** v. Eșec. Fiasco. Insucces. Nereușită (v. *nereușit*). **2** v. Decepție. Dezabuzare. Dezamăgire. Deziluzie. Deziluzionare. Frustrare. Frustrație.

fâsái s.n. (*bot.; reg.*) v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*).

fâsă s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

fâsâí vb. IV. intr. **I 1** (*despre unele animale, păsări sau insecte*) a sâsâi[2], a șâșâi, a șuiera, ‹reg.› a gâsâi. *Șerpii fâsâie.* **2** (*despre unele ființe*) a fosăi. *Este atât de răgușit, încât nu poate decât să fâsâie.* **3** (*mai ales despre lemne verzi, cetină*) a sâsâi. *Lemnele fâsâie în sobă.* **4** (*despre obiecte înfierbântate aruncate în apă rece*) ‹reg.› a forcoti. *Piatra încinsă fâsâie în căldarea cu apă.* **II** (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

fâsâiálă s.f. **1** fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire,sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. *Fâsâiala șerpilor este înfricoșătoare.* **2** fâsâire, fâsâit, fâsâitură, fosăială. *La deschiderea unei sticle cu apă minerală, se aude o fâsâială scurtă.* **3** (*fiziol.; pop.*) v. Flatulență. Gaz[1].

fâsâíre s.f. **1** fâsâială fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** fâsâială, fâsâit, fâsâitură, fosăială.

fâsâít s.n. **1** fâsâială fâsâire, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** fâsâială, fâsâire, fâsâitură, fosăială.

fâsâitúră s.f. **1** fâsâială, fâsâire, fâsâit, sâsâială, sâsâire, sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** fâsâială, fâsâire, fâsâit, fosăială.

fâstâceâlă s.f. (*mai ales fam.*) fâstâcire, intimidare, încurcare, zăpăceală, zăpăcire, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoșătură, ‹fig.› pierdere.

fâstâcí vb. IV. refl. (*mai ales fam.; despre oameni*) a se intimida, a se încurca, a se zăpăci, ‹reg.› a se îngâimăci, a se îngurzi, a se rătuti, a se teșmeni, a se ului[1], ‹fig.› a se învălmăși, a se pierde, ‹fig.; pop.› a se vălmăși, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Fâstâcindu-se, nu a știut ce să răspundă.*

fâstâcíre s.f. (*mai ales fam.*) fâstâceală, intimidare, încurcare, zăpăcire, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoșătură, ‹fig.› pierdere. *Fâstâcirea ei în fața comisiei de examinare era vizibilă.*

fâstâcít, -ă adj. (*mai ales fam.; despre oameni*) intimidat, încurcat[2], zăpăcit, ‹reg.› rătutit, teșmenit, ‹fig.› învălmășit, ‹fig.; înv.› îngălmăcit. *Fâstâcită, nu a știut ce să răspundă.*

fâș s.n. balon[2], balonzaid, fulgarin, impermeabil, manta, manta de ploaie, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, trantifluer. *Și-a cumpărat un fâș pentru timp ploios.*

fâșâí vb. IV. intr. **1** (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fălălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele fâșâie în bătaia vântului.* **2** (*despre hârtie, mătase etc.*) a foșni. *Hârtiile răsfoite fâșâie. Mătasea rochiei fâșâie plăcut.*

fâșâiálă s.f. **1** fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude fâșâiala frunzelor în bătaia vântului.* **2** fâșâire, fâșâit, fâșâitură, foșnet, foșnire, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură. *O enervează fâșâiala hârtiilor răsfoite.*

fâșâíre s.f. **1** fâșâială, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** fâșâială, fâșâit, fâșâitură, foșnet, foșnire, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.

fâșâít s.n. **1** fâșâială, fâșâire, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** fâșâială, fâșâire, fâșâitură, foșnet, foșnire, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.

fâșâitór, -oáre adj. (*despre hârtie, mătase etc.*) foșnitor. *Mătase fâșâitoare.*

fâșâitúră s.f. fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.

fâșcâít s.n. (*reg.*) v. Fluier. Fluierat. Fluierătură. Șuier. Șuierat[1]. Șuierătură.

fâșcâitúră s.f. (*reg.*) v. Fluier. Fluierat. Fluierătură. Șuier. Șuierat[1]. Șuierătură.

fâșíe s.f. **I 1** panglică, șuviță, ‹rar› limbă, ‹înv. și reg.› sfâșie, ‹reg.› fașie, pleasnă, șușăniță, ‹înv.› platoviță. *Materialul a fost tăiatîn fâșii egale.* **2** bandă[2], bantă, ștraif. *Croitorul coase o fâșie la pantaloni.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) bucată, limbă, petic, sprânceană, ‹înv.› platoviță. *I-a luat abuziv o fâșie de teren. O fâșie de pădure a fost tăiată.* **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Bandaj. Fașă. Pansament. Tifon. **II** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, rază, ‹rar› proiecție, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, șuviță, trâmbă. *O fâșie de lumină pătrunde pe sub ușă.*

fâșioáră s.f. fâșiuță.

fâșiúță s.f. fâșioară.

fâșní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri, bani etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

fâștícă vb. I. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Fofila. Furișa. Strecura.

fâță s.f. (*iht.*) **1** baboi, babușcă, ‹pop.› juvete. *Fâță este numele generic pentru peștele mărunt de apă dulce.* **2** (*reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*). **3** (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

fâțâí vb. IV. **1** tr., intr. (*pop. și fam.; despre unele animale și păsări; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Da[2]. **2** refl. (*fam.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui. **3** refl. (*fam.; mai ales despre femei*) ‹reg.› a se frichini. *Tânăra se fâțâie prin fața lui, pentru a-i trezi interesul.*

fâțâiálă s.f. (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

fâțâíre s.f. (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

fâțâít s.n. (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

fâțâitúră s.f. **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bâțâială, bâțâitură. *Câinele nu încetează cu fâțâitura cozii.* **2** (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

feámin s.m. (*reg.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1].

feblețe s.f. slăbiciune. *Mezina este feblețea tatălui.*

féblu, -ă adj. (*în opoz. cu „mult”, „mare”; fran.; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) v. Insuficient. Mic. Puțin. Redus. Scăzut. Slab.

fébră s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) călduri (v. *căldură*), fierbințeală, friguri (v. *frig*), temperatură, ‹înv. și pop.› arsătură, înfierbântătură, ‹pop.› arșiță, foc, foc mare, înfierbântare, ‹reg.› arsoare, arzime, laz[2], năplăială, vipie, ‹înv.› aprinzeală, arsură, înfierbințeală, înfocătură, ‹fig.› jar. *E gripat și are febră.* **2** (*med.*) ***febră cuartă*** = malarie cuartă. *Febra cuartă este forma clinică de malarie în care accesele de febră revin din patru în patru zile;* ***febră de Malta*** = bruceloză, melitococie. *Febra de Malta este transmisibilă omului, prin alimente, de la unele animale domestice;* ***febră de trei zile*** = febră flebotomică, febră papataci; ***febră enterică*** = ***febră tifoidă*** = tifos[1], tifos abdominal (v. *tifos*[1]), ‹pop.› lingoare, ‹reg.› boală lungă, boală mare, boală rea, friguri putrede (v. *frig*), troahnă, ‹înv.› friguri lângorice (v. *frig*), friguri nevrice (v. *frig*). *Febra tifoidă este o boală infectocontagioasă, răspândită mai ales în locurile în care se consumă apă nedezinfectată;* ***febră flebotomică*** = febră de trei zile, febră papataci; ***febră galbenă*** = tifos amaril (v. *tifos*[1]), tifos tropical (v. *tifos*[1]). *Febra galbenă, cauzată de un arbovirus, se transmite omului prin diverse specii de diptere;* ***febră ganglionară*** = anghină monocitară, monocitoză acută, mononucleoză infecțioasă. *Febra ganglionară este o boală infecțioasă acută, determinată de un virus care intră în organism pe cale orofaringiană sau sangvină;* ***febră papataci*** = febră de trei zile, febră flebotomică. *Febra papataci este o boală infecțioasă și contagioasă, asemănătoare gripei, provocată de un virus transmis prin înțepătura mușteI-de-nisip-urbane;* ***febră paratifoidă*** = paratifos. *Febra paratifoidă este provocată de bacili din grupul anterobacteriilor;* ***febră puerperală*** = infecție puerperală. *Febra puerperală este o boală infecțioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen;* ***febră recurentă*** = borelioză, spirochetoză recurentă, tifos recurent (v. *tifos*[1]). *Febra recurentă este o boală infecțioasă, endemică sau epidemică, transmisă omului de purici sau de căpușe;* ***febră roșie*** = arboviroză, denga. *Febra roșie este o boală endemo-epidemică tropicală, determinată de patru tipuri de arbovirusuri transmise prin înțepătura unui țânțar;* ***febră terță*** = malarie terță. *Febra terță este forma clinică de malarie în care accesele de febră revin din trei în trei zile;* (*rar*) ***febră exantematică*** v. Tifos epidemic (v. *tifos*[1]). Tifos european (v. *tifos*[1]). Tifos exantematic (v. *tifos*[1]). Tifos petesial (v. *tifos*[1]). **3** (*med. vet.; mai ales la bovine*) ***febră aftoasă*** = ‹reg.› boală de gură și de picioare, limbar. *Febra aftoasă este o boală eruptivă, epidemică și contagioasă, caracterizată prin apariția de afte pe mucoasa bucală, pe spațiile interdigitale și pe uter.* **II** fig. încordare, ‹fig.› tensiune. *Suportă greu febra așteptării cuiva drag.*

febricitáte s.f. fig. ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca febricitate în suflet.*

febrifúg, -ă s.n., adj. (*farm.*) anticaloric, antifebril, antipiretic, antitermic. *Aspirina este un medicament febrifug.*

febríl, -ă adj. **I** (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹pop.› înfocat, ‹fig.› aprins[2]. *Oamenii febrili au în permanență senzație de sete.* **II** fig. **1** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) intens, încordat, însuflețit, viu. *S-a obișnuit cu un ritm febril de viață.* **2** (*despre manifestări ale oamenilor*) încordat, înfrigurat. *Starea de așteptare febrilă îi provoacă o cumplită durere de cap.*

febrilitáte s.f. agitație, încordare, înfrigurare, neastâmpăr, neliniște, nerăbdare, ‹înv.› nesuferință, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda febrilitatea cu care aștepta răspunsul angajatorului.*

februárie s.m. invar. ‹pop.› faur[2], făurar[2]. *Luna februarie are, în anii bisecți, 29 de zile.*

fecále s.f. pl. (*fiziol.*) excrement, materie fecală, murdărie, substanță fecală, ‹înv. și pop.› scârnăvie, ‹pop. și fam.› rahat[1], ‹pop.› scăpău, scârnă, spurcat[1], spurcăciune, ‹fam.› caca, coco, ‹fam.; eufem.› treabă mare, ‹reg.› gâli, screm, spurc, ‹înv.› scârnăvenie, scremet, ‹eufem.› scaun, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, ‹fig.; înv.; deprec.› căcărnat, ‹arg.› hândel, ‹vulg.› căcat, căcătură.

fecalóm s.n. (*med., med. vet.*) coprom, scatom, stercorom. *Fecalomul este un conglomerat dur de materii fecale în intestin, care dă, la palpare, senzația de tumoare.*

fecioáră s.f., adj. **I** s.f. **1** fată, virgină (v. *virgin*), ‹pop.› fată curată, fată fecioară, fată mare, ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹reg.› muiere fată (v. *muiere*[2]), ‹înv.› fată vergură, ‹arg.› opritoare, prospătură. *Violarea unei fecioare este aspru pedepsită de lege. Vestalele erau fecioare.* **2** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Fecioara Maria*** = Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta

Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. *Fecioara Maria este venerată de credincioșii creștini.* **3** (*art.* ***Fecioara***; *astron.; nm. pr.*) Virgina (v. *virgin*). *Fecioara este o constelație din emisfera boreală, situată între Leu și Balanță.* **4** (*în Antic. romană; înv.*) ***fecioară vestală*** v. Vestală. **II** adj. (*despre fete*) castă (v. *cast*), cinstită (v. *cinstit*), neprihănită (v. *neprihănit*), virgină (v. *virgin*), ‹pop.› întreagă (v. *întreg*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹fig.› imaculată (v. *imaculat*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără fecioară.*

fecíor s.m. **1** (*de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) băiat, copil[1], fiu, ‹înv. și pop.› făt, ‹fam.› pui[1], voinic, ‹înv. și reg.› prunc, țânc, ‹reg.› buzdrun, cocon[2], ‹înv.› fic. *Feciorul său este student.* **2** flăcău, june, tânăr, ‹reg.› dănac, lezieș, mărinean, melean, om prunc, prunc, prunc tânăr, țânglău, ‹înv.› cocon[2], voinic. *S-a făcut fecior în toată puterea.* **3** ***fecior vitreg*** = fiu vitreg, ‹înv.› fiastru. *Băiatul din prima căsătorie a soțului îi este fecior vitreg.* **4** lacheu, valet, ‹livr.› grom, ‹rar› camerier, ‹înv. și reg.› jocheu, ‹înv.› camardiner, lacai, ‹în trecut; astăzi rar› băiat de casă, băiat în casă. *Feciorul din casă își servește cu devotament stăpânul.* **5** (*pop.; adesea iron.*) ***fecior bătrân*** = ***fecior bătut de brumă*** = ***fecior holtei*** = ***fecior rămas*** = ***fecior stătut*** = ***fecior tomnatic*** v. Flăcău tomnatic. Flăcău stătut. **6** (*pop.*) ***fecior de izbelițe*** = ***fecior de lele*** = ***fecior din flori*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]); (*reg.*) ***fecior de după gard*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]). **7** (*la nunțile țărănești; pop.; și* ***fecior de împărat***) v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **8** (*adm.; în trecut; reg.*) ***fecior boieresc*** v. Isprăvnicel. Vătășel. **9** (*în Ev. Med., în Țările Rom. și mai târziu; reg.; și* ***fecior boieresc***) v. Logofăt. Vătaf.

fecioráș s.m. feciorel, flăcăiaș, ‹reg.› melenaș, țânglănaș.

fecioreá s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› feciorică, fecioriță. **2** v. Copilă. Fetiță.

feciorél s.m. fecioraș, flăcăiaș, ‹reg.› melenaș, țânglănaș.

fecioréln|ic, -á adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet feciorelnic.*

fecioréșc, -eáscă adj. **1** ‹înv. și reg.› fetesc. *Deși matură, femeia are un ten fecioresc.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat.

fecioréște adv. (*modal*) ‹reg.› fetește. *Surâde feciorește.*

fecioríi vb. IV. intr. (*pop.; despre băieți*) ‹reg.› a flăcăi.

fecioríc|ă s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› feciorea, fecioriță. **2** (*bot.*) *Herniaria glabra* sau *Herniaria incana*; ‹reg.› fapt, feciorie, iarba-datului-și-a-faptului (v. *iarbă*), iarba-fecioarei (v. *iarbă*), iarba-feciorilor (v. *iarbă*), iarba-surpăturii (v. *iarbă*), iarbă-de-surpătură, săpunaș, sângerică.

fecioríe s.f. **I 1** castitate, cinste, neprihănire, nevinovăție, onoare, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de feciorie.* **2** candoare, castitate, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană feciorie.* **II** (*bot.; reg.*) v. Feciorică (*Herniaria glabra* sau *Herniaria incana*).

fecioríme s.f. (*colect.; pop.*) v. Tineret. Tinerime.

fecioríță s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› feciorea, feciorică. **2** v. Copilă. Fetiță.

feculént, -ă adj. (*livr.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.

fecúnd, -ă adj. **I 1** (*biol.; despre ființe*) prolifer, prolific, ‹pop. și fam.› puios, sămânțos, ‹înv. și reg.› plodicios, plodos, ‹înv.› plodit, ploditor, plodnic, rodnic. *Iepurii sunt unele dintre cele mai fecunde animale.* **2** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este fecund.* **II** fig. **1** (*despre creatori sau despre perioade de creație*) prodigios, productiv, ‹fig.› fertil, prolific. *Balzac a fost unul dintre cei mai fecunzi scriitori francezi. Perioada șederii la Paris a fost cea mai fecundă din viața pictorului.* **2** (*despre imaginație, idei etc.*) bogat. *Regizorul a avut întotdeauna o imaginație fecundă.*

fecundá vb. I. tr. (*biol.*) **1** (*despre masculii păsărilor; compl. indică femele*) a călca, ‹pop.› a cocoși. **2** (*despre masculii animalelor; compl. indică femele*) ‹pop.› a cotoi[3], a mânzi, a sări.

fecundáre s.f. **1** (*biol.*) fecundat, fecundație, singamie. *În urma fecundării se formează zigotul.* **2** (*biol.*) ***fecundare in vitro*** = fertilizare in vitro. *Fecundarea in vitro se face în cazul unor tipuri de sterilitate feminină.* **3** (*biol., zootehn.*) ***fecundare artificială*** = inseminare artificială, însămânțare artificială. *Fecundarea artificială se practică mai ales în cazul animalelor domestice, pentru ameliorarea raselor.*

fecundát s.n. (*biol.*) fecundare, fecundație, singamie.

fecundáție s.f. (*biol.*) fecundare, fecundat, singamie.

fecunditáte s.f. **I 1** (*biol.*) prolificitate, ‹înv.› plod, plodiciune, plodnicie, rodnicie. *La iepuri, fecunditatea este mare.* **2** fertilitate, productivitate, rodire, rodnicie, ubertate, ‹rar› mănoșie, ‹fig.› dărnicie. *Fecunditatea pământului este bună când condițiile meteorologice sunt prielnice.* **II** fig. ‹fig.› prolificitate. *Uimește și astăzi fecunditatea unui scriitor ca Balzac.*

féde s.f. (*reg.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

fedeléș s.n. (*înv. și pop.*) ‹reg.› urcior[1]. *Țăranii, când merg la câmp, își țin apa în fedeleșuri.*

féder s.n. (*tehn.*) lambă, ‹înv. și reg.› lămbuială. *Federul este o proeminență în lungul muchiei unei piese (de lemn), care intră în nitul corespunzător al altei piese, pentru a asigura o îmbinare perfectă.*

federál, -ă adj. (*polit.*) **1** (*despre state*) federativ. *Germania este o republică federală.* **2** (*despre organe, legi etc.*) federativ. *Guvernul SUA adoptă legi federale.*

federatív, -ă adj. (*polit.*) **1** (*despre state*) federal. **2** (*despre organe, legi etc.*) federal.

federáție s.f. (*polit.*) stat federal (v. *stat*[1]). *Australia, Brazilia, Canada, Germania, India, Rusia, SUA sunt federații.*

fée s.f. (*mitol. pop.; mai ales în basme*) crăiasă, zână, zână măiastră, ‹pop.› măiastră (v. *măiestru*), vâlvă, ‹reg.› săiastră. *Este frumoasă ca o fee din povești.*

feedback ['fidbek] s.n. (*fiziol.*) **1** aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, lanț cauzal închis, legătură inversă, retroacțiune, retrocontrol. *Feedbackul este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.* **2** ***feedback negativ*** = retroacțiune negativă, retrocontrol negativ. *În feedbackul negativ creșterea valorii variabilei reglate se compensează printr-o diminuare a valorii factorului care îi provoacă creșterea;* ***feedback pozitiv*** = retroacțiune pozitivă, retrocontrol pozitiv. *În feedbackul pozitiv creșterea valorii variabilei reglate provoacă creșterea valorii variabilei ce declanșează reglarea.*

feeling ['filiŋ] s.n. (*fam.*) **1** v. Sentiment. Simțământ. Simțire. **2** v. Presentiment. Presimțire.

feéric, -ă adj. (*mai ales despre elemente ale naturii, reprezentări artistice*) fermecător, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este feerică și tulburătoare.*

féi s.n. (*tehn.; reg.*) v. Frână.

fel s.n. **I 1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un fel rezonabil de aplanare a conflictului.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) manieră, metodă, mod, stil. *Are un fel original de a compune versuri.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) gen, manieră, mod, modalitate, regim, sistem, stil. *Tinerii se gândesc la un alt fel de viață.* **4** chip, gen, manieră, mod, sens, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în același fel.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) gen, mod, soi[1]. *Are un fel de indolență care enervează pe oricine.* **6** chip, fason, model, ‹înv. și reg.› modă. *Taiorul este făcut după felul celui din revistă.*

7 fire. *Trebuie să mă suporți așa cum sunt; ăsta este felul meu.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) gen, mod, soi[1], specie, specimen, tip, varietate, ‹reg.› modru. *Există mai multe feluri de raționamente.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, gen, neam, soi[1], sort, sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe feluri de legume. Unele feluri de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite feluri de semințe pentru a le sădi în grădină.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, clasă, gen, soi[1], specie, tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unuifel de oameni cu însușiri deosebite.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, gen, soi[1], specie, tip, ‹înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sămânță, sculă, stambă, tacâm. *Ce fel de om o mai fi și ăsta?* **5** caracter, categorie, gen, natură, soi[1], teapă, ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[2], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de felul lui nu a mai întâlnit.* **6** caracter, factură, gen, natură. *A scris un roman de un fel aparte.* **III** (*înv. și pop.*) v. Datină. Fel. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță.

feláție s.f. ‹arg.› muie, papiț, supt[1].

félcer, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*med.*) agent sanitar, felcerită, sanitar. *Felcerul are pregătire medicală medie.* **2** s.m. (*med. vet.*) ‹ieșit din uz› subchirurg. *Felcerul asistă pe medicul veterinar.*

félcerită s.f. (*med.*) felceră (v. *felcer*), sanitară (v. *sanitar*).

feldmareșál s.m. (*milit.; în unele țări*) generalisim. *Feldmareșalul este cel mai înalt grad militar în armatele de uscat.*

feldspatoíd s.m. (*mineral.*) nefelin, sodalit. *Feldspatoidul intră în componența rocilor eruptive alcaline.*

feleáză s.f. (*reg.*) ‹reg.› felezeu, felezitoare, felezoaie, felezuitoare, leasă. *Feleaza este folosită la măturarea gunoaielor după vânturatul grânelor.*

félegă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Basma. Tulpan. **2** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.

felegeán s.n. (*turc.; înv.*) v. Ceașcă.

felegós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

felehérț s.n. (*la car sau la căruță; reg.*) **1** v. Căpătâi. Vârtej. **2** v. Ceatlău. Cruce.

feleleát s.n. (*înv. și reg.*) v. Răspuns.

felelí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răspunde. Replica. Riposta.

feleluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răspunde. Replica. Riposta.

feleșág s.n. (*înv. și reg.*) **1** (*psih.*) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament. **2** v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

feleștéu s.n. (*reg.*) ‹reg.› feleștioc, feletic. *Cu feleșteul se unge osia căruței sau bocancii.*

feleștióc s.n. (*reg.*) ‹reg.› feleșteu, feletic.

feleșuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Contra[2]. Contrazice.

felétic s.n. (*reg.*) ‹reg.› feleșteu, feleștioc.

felezéu s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› feleză, felezitoare, felezoaie, felezuitoare, leasă. **2** v. Măturoi. Târn.

felezí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

felezitoáre s.f. (*reg.*) ‹reg.› feleză, felezeu, felezoaie, felezuitoare, leasă.

felezoáie s.f. (*reg.*) ‹reg.› feleză, felezeu, felezitoare, felezuitoare, leasă.

felezuí vb. IV. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

felezuíre s.f. (*fam.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].

felezuít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; fam.; despre oameni*) Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

felezuitoáre s.f. (*reg.*) ‹reg.› feleză, felezeu, felezitoare, felezoaie, leasă.

félfe subst. (*bot.; reg.*) v. Mușcatul-dracului (v. *mușcat*) (*Scabiosa columbaria* și *Scabiosa lucida*).

felhónguri s.n. pl. (*ind. text.; reg.*) v. Perdea.

felicacée s.f. (*bot.*) filicală. *Feriga este o felicacee.*

felicitá vb. I. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) congratula, a (se) gratula, ‹înv.› a (se) ferici, a (se) hiritisi, ‹fig.; fam.› a se aplauda. *Cei doi coechipieri se felicită pentru câștigarea concursului.*

felicitáre s.f. **1** congratulare, congratulație, gratulare, gratulație, ‹înv.› hiritiseală, hiritisire, ‹grec.; înv.› sinhariticon. *I-a trimis o scrisoare de felicitare pentru succesul obținut.* **2** (*fam.; glum.*) v. Amendă.

felídă s.f. (*zool.*) felină. *Pisica este o felidă.*

felíe s.f. **1** ‹reg.› crișcă. *Își taie o felie de chec.* **2** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel. **3** (*arg.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Branșă. Disciplină. Domeniu. Ramură. Sector. Specialitate.

felín, -ă s.f., adj. **I** s.f. (*zool.*) felidă. **II** adj. **1** ‹rar› pisicos. *Sforăie ușor, ca torsul felin.* **2** fig. (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, grațios, mlădios, mlădiu, suplu, zvelt, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași felini.*

felinár s.n. **1** lampă, ‹astăzi rar› lanternă, ‹reg.› lampă de vânt, lămpaș, șterț, ‹înv.› fanar. *Felinarele luminau străzile în trecut.* **2** (*art.; bot.; pop.*) ***felinarul-furnicii*** = ‹reg.› lămpaș. *Felinarul-furnicii este înflorescența păpădiei.* **3** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

felioáră s.f. feliuță.

felíșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

feliúță s.f. **1** felioară. **2** (*bot.; reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*).

felón[1] s.n. (*bis.*) sfită. *Felonul este un veșmânt preoțesc brodat sau țesut în fir, în formă de pelerină scurtă (cu o mică deschizătură la gât), pe care îl îmbracă preotul peste celelalte haine, când oficiază slujba.*

felón[2], -ă adj. (*fran.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Necinstit. Neloial. Nesincer.

feloníe s.f. **1** (*în Ev. Med.*) ‹înv.› viclenie. *Felonia era actul de neloialitate, de trădare, de care se făcea vinovat vasalul față de suzeranul său.* **2** (*jur.; fran.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință.

felpínz s.n. (*reg.*) v. Acont. Arvună. Avans.

feluí vb. IV. refl. (*înv.*) v. Deosebi[2]. Diferența. Diferi. Varia[2].

feluríme s.n. diversitate, multilateralitate, multiplicitate, pluralitate, variație, varietate. *Toamna, felurimea culorilor copacilor este impresionantă. În studiul său a urmărit felurimea tematică în romanul interbelic.*

felurít, -ă adj. **1** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, diferit, divers, multiplu, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție felurită de tablouri.* **2** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, eterogen, împestrițat, mixt, pestriț, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice felurite.* **3** (*despre grupuri de ființe*) diferit, divers, pestriț, variat. *La spectacol a participat un public felurit.* **4** divers, multiplu, variat. *Boala psihică are felurite forme de manifestare.*

femeíe s.f. **1** ‹înv. și pop.› muiere[2], ‹pop.› nevastă, ‹înv. și reg.; glum.› oamă, ‹reg.› hazaică, ‹înv.› muietură[2], ‹sinec.; reg.; glum.› conci, ‹fig.; iron.› fustă, ‹arg.› cașcaval, corabangie, gagică (v. *gagic*). *Femeia a fost muza multor poeți.* **2** (*art., la pl. **femeile***) sexul cel frumos (v. *sex*), sexul cel slab (v. *sex*), sexul frumos (v. *sex*), sexul slab (v. *sex*), ‹rar› sexul plin de grații (v. *sex*), soiul frumos (v. *soi[1]*), ‹înv.› sexul fără barbă (v. *sex*). *Tânărul s-a impus femeilor prin eleganță și inteligență.* **3** ***femeie de serviciu*** = servantă, servitoare (v. *servitor*), slujnică (v. *slujnic*), ‹astăzi rar› slugă, ‹rar› slujitoare (v. *slujitor*), ‹fam.› mariță, ‹reg.› jupânească, ‹înv.› fată, londonieră, madamă. *Femeia de serviciu începe curățenia de la ultimul etaj al vilei.* **4** ***femeie de moravuri ușoare = femeie de stradă = femeie ușoară*** = cocotă, demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹livr.› frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rea (v. *rău*), ‹pop. și fam.› curvă, curvet, curvișt ină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› lele, papină, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, patachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patircă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, șulpe, tarbă, târșitură, tută

(v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, damă publică, femeie publică, hurişte, loretă, magopaţă, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiţă, panţură, tălaniţă, uşarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, şanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. şi fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanţă, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› căţea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiţă, puicuţă, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, paraşută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanţă, fleanţă, gudă, handră, libră[1], ruptură, şuleandră, şulfă, tearfă, terfeloagă, ţoloabă, ţundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, başoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniţă, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârţă, fârţoagă, finfă, fleaşcă, fleoarţă, fleorţotină, fleştură, fliuşcă, floarţă, floştină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâţă, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliţă, maimuţă, maimuţică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriaşă (v. *meseriaş*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiţă, paraşutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiţă, pitipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiţă, puşcătoare (v. *puşcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, ştioalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriţă, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să înveţe pentru a le face cinste părinţilor, nu să ajungă o femeie de moravuri uşoare;* (*fam.*) ***femeie de consum*** = ***femeie galantă*** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*); (*înv.*) ***femeie publică*** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **5** (*pop.*) v. Nevastă. Soţie. **6** (*înv.*) v. Familie. Neam.

femeiésc, -iáscă adj. feminin, ‹înv. şi pop.› muieresc, ‹înv. şi reg.› muieros, ‹reg.› muieratic. *Unele accesorii femeieşti se potrivesc şi bărbaţilor.*

femeiéşte adv. (*modal*) ‹pop.› muiereşte. *Actorul s-a îmbracat femeieşte pentru acest rol.*

femeiúşcă s.f. **I 1** femeiuţă, ‹înv. şi reg.› muieruşă, muieruşcă, muieruţă, ‹reg.› muieraşă, muierioară. *Hangiţa este o femeiuşcă frumoasă.* **2** (*zool.*) femelă, ‹înv. şi reg.› muieruşă, muieruşcă, muieruţă. *Copilul se joacă cu femeiuşca papagalului.* **II** (*tehn.; la războiul de ţesut*) muieruşcă, ‹pop.› scândurică, ‹reg.› lopăţică, lopăţică cu borte, lopiscă, măiuţ, mână, slobozitor. *Cu femeiuşca se fixează pânza pentru a nu se mişca în timpul lucrului.*

femeiúţă s.f. femeiuşcă, ‹înv. şi reg.› muieruşă, muieruşcă, muieruţă, ‹reg.› muieraşă, muierioară.

femélă s.f. (*zool.*) femeiuşcă, ‹înv. şi reg.› muieruşă, muieruşcă, muieruţă.

feminín, -ă adj., s.n. **1** adj. femeiesc, ‹înv. şi pop.› muieresc, ‹înv. şi reg.› muieros, ‹reg.› muieratic. **2** s.n. (*gram.*) gen feminin. *Femininul este genul gramatical care cuprinde numele de fiinţă şi numele de lucruri de sex femeiesc.*

feminísm s.n. (*în opoz. cu „masculinitate"; rar*) v. Feminitate.

feminitáte s.f. (*în opoz. cu „masculinitate"*) ‹rar› feminism. *Este o tânără plină de graţie şi feminitate.*

femúr s.n. (*anat.*) ‹reg.› nodolan, şodolan. *Femurul formează scheletul coapsei de la genunchi până la şold.*

fen s.n. (*chim.; înv.*) v. Benzen. Benzol.

fenamínă s.f. (*farm.*) amfetamină, benzedrină, ‹arg.› eva, îngheţată (v. *îngheţat*). *Fenamina are o puternică acţiune stimulatoare asupra sistemului nervos central.*

fenát s.m. (*chim.*) fenolat. *Fenatul este o sare alcalină a azotului.*

fenazónă s.f. (*farm.*) analgezină, antipirină. *Fenazona este un medicament antitermic.*

fénă s.f. (*reg.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Ruşine. Ultraj. Umilinţă. Vexaţiune. Violenţe (v. *violenţă*). Violenţe de limbaj (v. *violenţă*). Violenţe verbale (v. *violenţă*). Vorbe grele (v. *vorbă*).

feneánt, -ă s.m., s.f., adj. (*fran.*) v. Comod. Indolent. Leneş. Moale. Puturos. Trândav[2].

feneantísm s.n. (*livr.*) v. Comoditate. Indolenţă. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilinţă. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

fenéc s.m. (*zool.*) *Fennecus zerda;* vulpea-deşertului (v. *vulpe*).

fenergán s.n. (*farm.*) prometazină, romergan. *Fenerganul este recomandat în urticarie, edem angioneurotic, rinită alergică.*

fenetól s.m. (*chim.*) etoxibenzen. *Fenetolul este un oxid de fenil şi de etil.*

fenhiél s.m. (*bot.; reg.*) v. Anason-dulce. Anason-mare. Anason-nemţesc. Chimen-dulce. Fenicul. Molură (*Foeniculum vulgare*).

feniár s.m. (*bot.; reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

fenicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Anason-dulce. Anason-mare. Anason-nemţesc. Chimen-dulce. Fenicul. Molură (*Foeniculum vulgare*).

fenícul s.m. (*bot.*) *Foeniculum vulgare;* anason-dulce, anason-mare, anason-nemţesc, chimen-dulce, molură, ‹reg.› fenhiel, fenicel, fincen, molotru, secară-dulce, secărea, secărea-de-grădină.

femîl mercaptan s.m. (*chim.*) mercaptobenzen, tiofenol. *Fenilul mercaptan este un lichid cu miros pătrunzător.*

fenilacetamídă s.f. (*chim.*) acetanilidă. *Fenilacetamida se foloseşte ca antipiretic sau calmant.*

fenilamínă s.f. (*chim.*) aminobenzen, anilină. *Fenilamina este folosită în industria farmaceutică, în industria textilă, la fabricarea cernelurilor etc.*

fenileténă s.f. (*chim.*) stiren, vinilbenzen. *Feniletena se utilizează ca materie primă la fabricarea polistirenului şi a cauciucului sintetic.*

fenobarbitál s.n. (*farm.*) acid barbituric, luminal, malonilureе. *Fenobarbitalul are acţiune hipnotică şi este prescris mai ales în epilepsie.*

fenofáză s.f. (*bot.*) fază fenologică. *Fenofaza este perioada din ciclul de vegetaţie a plantelor însoţită de modificări sezoniere şi evolutive.*

fenól s.m. (*chim., farm.*) acid carbolic, acid fenic, ‹înv.› aţifelnic, carbol. *Fenolul este folosit la fabricarea unor răşini sintetice, a unor coloranţi, tananţi, erbicide, medicamente etc.*

fenolát s.m. (*chim.*) fenat. *Fenolatul este o sare alcalină a azotului.*

fenolsulfonftaleínă s.f. (*chim.*) roşu de Congo, roşu de fenol. *Fenolsulfonftaleină este utilizată ca indicator în chimia analitică şi în vopsirea materialelor textile.*

fenomén s.n. **1** (*adesea urmat de determ. care indică felul, natura, domeniul etc.*) proces, ‹înv.› lucrare. *Îmbătrânirea este un fenomen biologic. Erupţiile vulcanice sunt fenomene geologice. Condensul este un fenomen fizic.* **2** ***fenomen antropic*** = fenomen antropogen, fenomen antropogenic. *Fenomenele antropice sunt provocate prin acţiunea omului, având urmări asupra evoluţiei climei, vegetaţiei şi reliefului. Poluarea apelor este un fenomen antropic complex;* ***fenomen antropogen*** = fenomen antropic, fenomen antropogenic; ***fenomen antropogenic*** = fenomen antropic, fenomen antropogen. **3** (*lingv.*) fapt. *Studiază unele fenomene fonetice specifice dialectului macedoromân.* **4** caz, fapt, întâmplare, ‹înv.› evenire, price. *În ziare fusese relatat un fenomen asemănător.*

fenomenál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*subliniază caracterul ieşit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepţional, extraordinar, fabulos, fantastic, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârşit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaş, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstruşnic, senzaţional, ‹înv. şi reg.› necovârşit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoţopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanţă fenomenală. A avut şansa fenomenală de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, straşnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună fenomenală i-a luat acoperişul casei.* **3** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse,*

despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto,mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice fenomenale. Cunoscuta actriță are o interpretare fenomenală înrolul principal.* **4** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este fenomenal.* **II** adv. (*modal; fam.*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Consternant. Extraordinar. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Uimitor. Uluitor. **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Consternant. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Teribil. Uimitor. Uluitor. **3** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Excepțional. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Tare.

fenomenalísm s.n. (*filos.*) ‹rar› fenomenism. *Adepții fenomenalismului susțin că omul poate cunoaște numai latura exterioară, aparentă a fenomenelor, a proceselor, a lucrurilor etc., nu și esența lor.*

fenomenísm s.n. (*filos.; rar*) v. Fenomenalism.

fenomenologíe s.f. (*filos.*) ‹rar› fenomenologism. *Fenomenologia este studiul descriptiv al unui ansamblu de fenomene.*

fenomenologísm s.n. (*filos.; rar*) v. Fenomenologie.

fenoplástă s.f. (*chim.*) rășină fenolică, rășină fenol-formaldehidică. *Fenoplasta este folosită în industria lacurilor, a obiectelor de uz industrial și casnic.*

fentá vb. I. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

féntă s.f. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

feralitic, -ă adj. (*geol.; despre soluri*) lateritic. *Solurile feralitice se întâlnesc mai ales în zona tropicală umedă.*

feralitizáre s.f. (*geol.*) lateritizare. *Feralitizarea este procesul natural de formare a lateritei.*

feránguri s.n. pl. (*ind. text.; german.*) v. Perdea.

ferberít s.n. (*mineral.*) wolframit. *Wolframul se extrage din ferberit.*

fércheș, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; adesea iron.; despre oameni*) aranjat[2], cochet, dichisit, elegant, ferchezuit, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, fezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu ferchează.*

ferchezáu s.n. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

ferchezuí vb. IV. **1** tr., refl. (*adesea iron.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aranja, a (se) dichisi, a (se) găti, a (se) împodobi, ‹rar› a (se) pomăda, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop. și fam.; iron.› a (se) moța, ‹pop. și fam.; deprec.› a (se) sclivisi, ‹pop.› a (se) chiti[1], a (se) drege, ‹fam.› a se felezui, a (se) pompona, a (se) spilcui, ‹înv. și reg.› a (se) muchilipsi, a (se) podobi, a (se) tocmi, ‹reg.› a (se) câștiga, a se corcodi, a (se) distălui, a se felezi, a se linciuri, a se nielcoși, a (se) pădăi, a (se) puțui, a (se) puțului, a (se) schili, a (se) tighini, a (se) titiri, ‹înv.› a (se) stoli, ‹fig.; peior.› a se lustrui, ‹arg.› a se șanja, a (se) șucări. *Așteaptă să mă ferchezuiesc ca să pot merge la teatru!* **2** tr. fig. (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

ferchezuiálă s.f. **1** (*adesea iron.*) aranjare, aranjat[1], dichiseală, dichisire, ferchezuire, gătire, gătit[1], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisească, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. *Pentru a merge la teatru, a durat mult ferchezuiala ei.* **2** fig. (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

ferchezuíre s.f. (*adesea iron.*) aranjare, aranjat[1], dichiseală, dichisire, ferchezuială, gătire, gătit[1], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisească, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire.

ferchezuít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; adesea iron.; despre oameni*) aranjat[2], cochet, dichisit, elegant, fercheș, gătit[2], îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit.

férdelă s.f. (*metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.

ferdidéu s.n. (*gosp.; reg.*) v. Bătător.

fereálă s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Adăpost. **2** (*pop.*) v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență. **3** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **4** (*arg.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher.

fereáncă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Perdea.

fereástră s.f. **1** (*constr.*) geam, ‹reg.› obloc, ‹înv.› ocnă, ‹fran.› vitru[2]. *Casa are ferestre mari.* **2** (*fiz.*) fantă. *Fereastra este o deschidere dreptunghiulară îngustă, care permite trecerea unui fascicul de radiație.* **3** (*arhit.*) ***fereastră oarbă*** = geam orb. *Fereastra oarbă este o adâncitură în perete, de forma unui geam.* **4** (*inform.*) ***fereastră de dialog*** = casetă de dialog. *Utilizatorul furnizează informații despre modul de realizare a unor acțiuni prin fereastra de dialog.*

ferecă vb. I. tr. **1** (*compl. indică roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., vehicule cu roți de lemn*) a lega[1], a șinui, ‹pop.› a cetlui, a înfiera. *A ferecat roțile căruței.* **2** (*compl. indică obiecte de artă, în special icoane sau cărți*) a îmbrăca, a lega[1]. *A achiziționat o evanghelie care este ferecată în argint.* **3** (*compl. indică oameni condamnați, arestați*) a încătușa, a înlănțui, a lega[1], ‹pop.› a cătușa, a cetlui, ‹înv. și reg.› a lănțui, ‹arg.› a încopcia. *Criminalii periculoși sunt ferecați.* **4** (*în opoz. cu „a descuia"; compl. indică uși, porți etc. sau, p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) a închide, a încuia, a zăvorî, ‹înv. și reg.› a pecetlui. *A ferecat poarta casei. Și-a ferecat apartamentul și a plecat în concediu.* **5** (*pop.; compl. indică piese, roți, unelte etc.*) v. Cresta. Dantura. Dința. Zimța. Zimțui.

ferecár s.m. (*bot.; reg.*) v. Feriga-ursului (v. *feriga*). Feriga. Feriga-de-câmp. Feriga-împărătească. Feriga-mare. Feriga-voinicească (*Pteridium aquilinum*).

ferecáre s.f. **1** ferecat[1], șinuire, șinuit[1], ‹pop.› cetluire, cetluit, ferecătură, înfierare. *În sat există un meșter care se ocupă cu ferecarea roților căruțelor.* **2** încătușare, înlănțuire, legare, legat[2], ‹pop.› cătușare. *Ferecarea criminalilor periculoși este obligatorie.* **3** (*în opoz. cu „descuiere"*) închidere, încuiat[1], încuiere, zăvorâre, zăvorât[1]. *Este recomandată ferecarea porților caselor pe timp de noapte.*

ferecát[1] s.n. ferecare, șinuire, șinuit[1], ‹pop.› cetluire, cetluit, ferecătură, înfierare.

ferecát[2], -ă adj. **1** (*despre roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., despre vehicule cu roți de lemn*) legat[4], șinuit[2], ‹pop.› înfierat[2]. *Are o căruță nouă, cu roțile ferecate.* **2** (*despre oameni condamnați, arestați*) încătușat, înlănțuit, legat[4], ‹înv. și reg.› lănțuit, ‹arg.› încopciat. *Criminalii periculoși sunt transportați ferecați spre sala de judecată.* **3** (*în opoz. cu „descuiat"; despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) închis, încuiat[2], zăvorât[2], ‹reg.› pecetluit[2]. *Noaptea, poarta ferecată este o siguranță pentru casă.* **4** (*pop.; despre piese, roți, unelte etc.*) v. Crestat. Dințat. Zimțat[2]. Zimțuit[2].

ferecătúră s.f. (*pop.*) v. Ferecare. Ferecat[1]. Șinuire. Șinuit[1].

ferecéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*).

feredéu s.n. (*reg.*) v. Baie[1]. Cadă. Vană[1].

fereduí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Îmbăia. Scălda.

fereduiálă s.f. (*reg.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1].

fereduíre s.f. (*reg.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1].

feregeá s.f. ‹reg.› hobot. *Femeile musulmane își acoperă fața cu feregele.*

ferént s.m. (*bot.; reg.*) v. Camfor. Izmă. Mentă (*Mentha piperita*).

ferestrícă s.f. (*înv.*) v. Ferestruică. Ferestruie.

ferestrúică s.f. ferestruie, ‹pop.› ferestruță, ‹înv.› ferestrică. *Podul casei are o ferestruică.*

ferestrúie s.f. ferestruică, ‹pop.› ferestruță, ‹înv.› ferestrică.

ferestrúță s.f. (*pop.*) v. Ferestruică. Ferestruie.

férfăn s.m. (*bot.; reg.; și, la pl.,* ***ferfeni-galbeni, ferfeni-mari, ferfeni-mici***) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).
férfeniță s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** (*bot.; reg.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).
ferfeniți vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) a (se) rupe, a sfârteca, a (se) sfâșia, a (se) zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) spinteca, ‹pop.› a (se) hârtăni, ‹fam.› a (se) vârzui. *Cei doi băieți și-au ferfenițit cămășile în timpul bătăii. Coperțile cărții s-au ferfenițit.*
ferfenițíre s.f. rupere, sfârtecare, sfâșiere, zdrențuire, ‹pop. și fam.› spintecare, spintecat[1], ‹pop.› hârtănire. *Ferfenițirea cămășilor celor doi băieți s-a produs în timpul bătăii.*
ferfenițít, -ă adj. (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) rupt, sfârtecat, sfâșiat, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hârtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos. *Cămășile ferfenițite nu au mai putut fi reparate. Cartea are coperțile ferfenițite.*
ferfenițós, -oásă adj. (*pop. și fam.; despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfenițit. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. Zdrențăros. Zdrențuit.
fergheteág s.n. (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.
ferí vb. IV. **1** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a ocroti, a păzi, a prezerva, a proteja, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezășui, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie ferite de dispariție.* **2** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a ocroti, a păzi, a proteja. *Paltonul îl ferește de frig.* **3** refl. (*despre oameni*) a se apăra, a se păzi, ‹înv. și pop.› a se străjui, ‹înv. și reg.› a se sfii, a se socoti, ‹înv.› a se înveghea, a se străgni, a se veghea, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Se ferește de răceală luând vitamine.* **4** refl. (*despre oameni*) a evita, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *S-a ferit de impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **5** refl. (*despre oameni*) a evita, a ocoli, a se păzi, ‹înv.› a se îndupleca. *Se ferește de un consult în spital în timpul epidemiei de gripă.* **6** refl. (*despre oameni*) a evita. *Se ferește de el de mai bine de un an. Se ferește să vorbească cu el.* **7** refl. (*despre ființe*) a fugi. *Oamenii s-au ferit din calea apelor.* **8** tr. (*compl. indică mai ales privirea*) a-și ascunde. *Își ferește privirea încețoșată de lacrimi.* **9** refl. (*despre oameni*) a se ascunde, a se furișa, a se păzi. *Îl zărește de departe și se ferește de el, intrând într-un magazin.* **10** refl. (*despre oameni*) a se trage. *Se ferește într-o parte, făcându-i loc să treacă.* **11** tr. (*sport; compl. indică lovituri ale adversarului*) a eschiva, a para[3], ‹înv. și reg.› a sprijini. *A ferit lovitura boxerului.* **12** refl. (*despre oameni*) a evita, a ocoli. *Preferă să se ferească de o exprimare în termeni de specialitate, pentru a nu crea confuzii.* **13** refl. (*despre oameni*) a se sustrage. *Trebuie să se ferească de o relație furtunoasă cu o persoană nepotrivită. Nu s-a putut feri de influența muzicii americane.* **14** refl. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Retrage. **15** tr. (*înv.; compl. indică norme de conduită, indicații, angajamente etc.*) v. Păstra. Respecta. Ține.
fericăciúne s.f. (*înv.*) v. Beatitudine. Fericire.
feríce s.f., adj. invar. **1** s.f. (*înv. și pop.*) v. Beatitudine. Fericire. **2** adj. invar. (*poetic; despre oameni*) v. Fericit.
fericeá s.f. (*bot.; reg.*) = ferigea.
fericí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) ‹pop.› a noroci, ‹înv.› a înferici. *Soarta l-a fericit.* **2** tr. (*rar; compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) v. Binecuvânta. Glorifica. Lăuda. Mări. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Felicita. Gratula.
fericianúră s.f. (*chim.*) hexacianoferat. *Fericianura rezultă din combinarea fierului, a cianogenului și a unui alt metal.*
fericíe s.f. (*înv.*) v. Beatitudine. Fericire.
fericínță s.f. (*înv.*) v. Beatitudine. Fericire.
fericíre s.f. **1** beatitudine, ‹înv. și pop.› ferice, ‹înv.› fericăciune, fericie, fericință, fericiune. *Fericirea îi cuprinse sufletul.* **2** noroc, ‹pop.› norocire. *Fericirea i-a surâs: a câștigat la loto.*
fericít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv. și pop.› norocit, ‹reg.› ferișcat, ‹poetic› ferice. *Se consideră o femeie fericită.* **2** (*mai ales despre chipul oamenilor*) încântat, ‹fig.› radios. *A ieșit de la examen cu chipul fericit.* **3** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie fericită, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **4** norocos, ‹fig.› binecuvântat. *Ziua de azi a fost o zi fericită pentru ea, întrucât a reușit la facultate.*
fericiúne s.f. (*înv.*) v. Beatitudine. Fericire.
ferifúlger s.n. (*fiz.; înv.*) v. Paratrăsnet.
ferígă s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› năvalnic, creasta-cocoșului (v. *creastă*), iarba-șarpelui (v. *iarbă*), spasul-dracului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*), spinarea-lupului (v. *spinare*). *Ferigile cresc în locuri stâncoase sau umede și umbroase.* **2** *Phegopteris dryopteris;* ‹reg.› măciuchiță. **3** (*și* ***ferigă-de-câmp, ferigă-împărătească, ferigă-mare, ferigă-voinicească,*** *art.,* ***feriga-ursului***) *Pteridium aquilinum;* ‹rar› pteridă, ‹reg.› crețușcă, ferecar, fericea, năvalnic, spasul-dracului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*), spata-porumbului (v. *spată*), țolul-lupului (v. *țol*). **4** *Matteucia struthiopteris;* ‹reg.› spata-dracului (v. *spată*). **5** *Dryopteris filix-mas;* ‹reg.› feliuță, ferigea, iarba-șarpelui (v. *iarbă*), limba-cerbului (v. *limbă*), limba-șarpelui (v. *limbă*), năvalnic, sasău-iepurilor (v. *sasău*), sfatnic, spasul-dracului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*). **6** *Dryopteris spinulosa;* ‹reg.› iarba-șarpelui (v. *iarbă*), năvalnic, spasul-dracului (v. *spas*), spasul-drumului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*). **7** (*reg.; și* ***ferigă-de-brădet***) *Polystichum lonchitis;* ‹reg.› șarpe. **8** (*reg.*) v. Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*). **9** (*reg.*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*). **10** (*reg.*) v. Spinarea-lupului (v. *spinare*) (*Athyrium filix-femina*). **11** (*reg.*) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*). **12** (*reg.*) ***ferigă-albă*** v. Aglică (*Filipendula vulgaris*); ***ferigă-mărunță = ferigă-sălbatică*** v. Ruginiță.Strașnic (*Asplenium trichomanes*).
ferigeá s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***ferigea-albă***) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*). **2** v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*). **3** v. Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*). **4** (*și* ***ferigea-vărgată, ferigea-vânătă***) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **5** v. Spinarea-lupului (v. *spinare*) (*Athyrium filix-femina*). **6** (*la pl.* ***ferigele***) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **7** (*în forma* ***fericea***) v. Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-voinicească (*Pteridium aquilinum*). **8** (*în forma* ***fericea***) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
ferigúță s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***feriguță-dulce***) *Polypodium vulgare;* iarbă-dulce, ‹reg.› ferecei, ferigă, ferigea, rădăcină-dulce, rădăcină-dulce-de-munte, spasul-dracului (v. *spas*). **2** (*reg.*) v. Ruginiță (*Asplenium ruta muraria*). **3** (*reg.*) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **4** (*reg.*) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
férii s.f. pl. (*înv. și reg.*) v. Vacanță.
ferínță s.f. (*înv.*) v. Apărare. Ferire. Ocrotire. Păzire. Protejare. Salvgardare.
feríre s.f. apărare, ocrotire, păzire, protejare, salvgardare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie ferirea de la dispariție a obiceiurilor strămoșești.*
ferișcát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Fericit. **2** v. Norocos.
ferít, -ă adj. **1** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, asigurat, ocrotit, păzit[2], protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc ferit din cauza ploii.* **2** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai ferit al camerei.* **3** ascuns[2], furiș, furișat[2]. *Îi arunca priviri ferite.*
feritór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.
feritún s.n. (*fiz.; înv.*) v. Paratrăsnet.
ferm, fermă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, hotărât, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oțărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Ferm, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], formal, hotărât, neezitant, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său ferm de a participa la*

concurs l-a uimit. **3** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], categoric, convins, decis, hotărât, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton ferm să părăsească încăperea.* **4** (*în opoz. cu „șovăielnic", „nesigur"; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași fermi.* **6** (*despre date, termene, planuri etc.*) cert, fixat[2], hotărât. *Termenul restituirii datoriei este ferm.* **II** adv. (*modal*) **1** categoric, decis, hotărât, net[2], radical, scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză ferm propunerea.* **2** (*în legătură cu vb. ale vorbirii*) apăsat[2], energic, hotărât, poruncitor, răspicat. *Îi spune ferm să plece.* **3** (*în legătură cu vb. ca „a călca", „a păși"*) apăsat[2], energic, hotărât, sigur. *Comandantul vasului calcă ferm pe puntea vaporului.*

fermátă s.f. (*muz.*) coroană. *Fermata, pusă deasupra sau dedesubtul unei note, marchează libertatea interpretului de a mări valoarea acesteia după dorință.*

férmă s.f. (*agric.*) ‹reg.› măieriște. *Are o fermă de vaci.*

fermecá vb. I. tr. **1** (*în credințe și superstiții; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) a descânta, a face, a lega[1], a meni, a ursi, a vrăji, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca farmecă fata de deochi.* **2** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a încânta, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a fermecat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.*

fermecáre s.f. **1** (*în credințe și superstiții*) descântare, vrăjire, ‹pop.› solomonire, ‹reg.› bosconire, ‹înv.› vrăjitorire. *Crede că poate scăpa de deochi prin fermecare. Ca să se căsătorească, s-a dus la o vrăjitoare pentru fermecare.* **2** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, încântare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› piștă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: fermecarea spectatorilor.*

fermecát, -ă adj. **1** (*în credințe și superstiții; despre ființe*) vrăjit[2], ‹pop.› solomonit, ‹reg.› bosconit. *Fata fermecată și-a revenit greu de sub acțiunea vrăjii.* **2** (*mitol. pop.; despre anumite obiecte*) magic, măiestru, minunat, năzdrăvan, vrăjit[2]. *Zâna a atins-o cu o baghetă fermecată și a transformat-o în privighetoare.* **3** (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, încântat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul fermecat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.*

fermecăciúne s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

fermecăríe s.f. (*rar*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

fermecătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este fermecător.* **2** (*mai ales despre elemente ale naturii, reprezentări artistice*) feeric, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este fermecătoare și tulburătoare.* **3** (*mai ales despre oameni*) adorabil, drăguț, încântător, ‹fig.› cuceritor. *Este o femeie fermecătoare.* **II** s.m., s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor.

fermecătoreásă s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

fermecătorésc, -eáscă adj. (*în credințe și superstiții; pop.; despre practici, îndeletniciri etc.*) v. Magic. Vrăjitoresc.

fermecătoríe s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

fermecătúră s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

ferménț s.m. (*biochim.*) **1** biocatalizator, catalizator organic, diastază, enzimă. *Fermentul are rol de catalizator pentru reacțiile din celulele vii.* **2** maia[1], ‹reg.› sad, ‹înv.› spirit. *Berea are fermenți.* **3** ***ferment selecționat*** = drojdie selecționată. *Fermenții selecționați sunt folosiți pentru a se garanta o fermentație rapidă.*

fermentá vb. I. intr. **1** (*despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) ‹pop.› a dospi, ‹reg.› a răbufni, a răzbucni. *Zaharurile conținute de șfeclă, coji de fructe, melasă, cereale sau cartofi fermentează.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se altera, a se cloci, a se descompune, a se înăcri, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se pâșcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea a fermentat din cauza căldurii.* **3** (*despre fân, cereale, făină etc.*) a se aprinde, a se încinge[1], ‹reg.› a se izgori, a se opări, a rugini, ‹înv.› a se scoace. *Fânul fermentează dacă nu este întors de mai multe ori.*

fermentábil, -ă adj. (*despre substanțe, produse, materii organice etc.*) fermentativ, fermentescibil, ‹astăzi rar› zimogen. *Maltoza este principalul glucid fermentabil din aluat. Berea, mustul, alcoolul sunt fermentabile.*

fermentáre s.f. **1** fermentație, ‹pop.› dospeală, fierbere, fiert[1]. *Procesul de fermentare alcoolică stă la baza fabricării etanolului, berii, vinului, băuturilor spirtoase.* **2** fermentație, ‹pop.› dospire, ‹reg.› răbufneală. *Etanolul se fabrică prin fermentarea zaharurilor sub acțiunea drojdiei de bere.* **3** acrire, alterare, descompunere, înăcrire, stricare, ‹pop. și fam.› împuțeală, împuțire, împuțitură, ‹înv. și reg.› împuțiciune, ‹reg.› jignire, ‹înv.› împuțicenie. *Fermentarea mâncării se produce din cauza căldurii.*

fermentát, -ă adj. **1** (*despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) ‹înv. și pop.› ostoit, ‹pop.› dospit. *Majoritatea băuturilor derivă din zaharuri fermentate.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, displăcut, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea fermentată trebuie aruncată.* **3** (*despre fân, cereale, făină etc.*) aprins[2], încins[2], ‹reg.› opărit, trohnit. *Nu se mai poate salva ceva din fânul fermentat.*

fermentatív, -ă adj. (*despre substanțe, produse, materii organice etc.*) fermentabil, fermentescibil, ‹astăzi rar› zimogen.

fermentáție s.f. **1** fermentare, ‹pop.› dospeală, fierbere, fiert[1]. **2** fermentare, ‹pop.› dospire, ‹reg.› răbufneală.

fermentescíbil, -ă adj. (*despre substanțe, produse, materii organice etc.*) fermentabil, fermentativ, ‹astăzi rar› zimogen.

fermiér s.m. ‹înv.› maier. *În perioada crizei economice au fost multe proteste ale fermierilor.*

fermitáte s.f. **1** dârzenie, decizie, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbâțoșare. *Dă dovadă de fermitate în respectarea legii.* **2** hotărâre, siguranță. *Fermitatea îi caracterizează orice acțiune.* **3** putere, tărie, tărie de caracter, tărie de suflet, ‹înv.› vârtute. *Nu are fermitatea să-l pună la punct.*

fermoár s.n. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

feróce adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime feroce.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă feroce.* **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, crud, inuman, nemilos, neomenos, sălbatic, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură feroce.* **4** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, fioros, hain, inclement, inuman,

înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om feroce şi ursuz. Este feroce la mânie.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă feroce cu adversarii.*

ferocitáte s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, hainie, inclemenţă, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violenţă, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. şi pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru ferocitatea lor.*

ferodóu s.n. (*tehn.*) metalazbest. *Ferodoul este o ţesătură din fire metalice şi azbest, folosită la discurile de ambreiaj, la saboţii de frână etc.*

feroelectricitáte s.f. (*fiz.; la substanţele dielectrice*) seignettoelectricitate. *Feroelectricitatea se manifestă prin apariţia polarizării spontane, provocată de schimbarea poziţiei ionilor în reţeaua cristalină.*

feroşíe s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemenţă. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violenţă. Vitregie.

ferotúngsten s.n. (*metalurg.*) ferowolfram. *Ferotungstenul este un aliaj din fier şi wolfram.*

feroviár s.m. (*transp.*) ceferist. *La sărbătoare, a îmbrăcat o uniformă de feroviar nouă.*

ferowólfram s.n. (*metalurg.*) ferotungsten.

ferpár s.n. necrolog. *În ziar a apărut un ferpar în memoria profesorului mort.*

férşter s.m. (*silv.; reg.*) **1** v. Silvicultor. **2** v. Pădurar.

fertíl, -ă adj. **1** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producţia de legume a fost foarte bună pentru că pământul este fertil.* **2** fig. (*despre creatori sau despre perioade de creaţie*) prodigios, productiv, ‹fig.› fecund, prolific. *Balzac a fost unul dintre cei mai fertili scriitori francezi. Perioada şederii la Paris a fost cea mai fertilă din viaţa pictorului.*

fertilitáte s.f. fecunditate, productivitate, rodire, rodnicie, ubertate, ‹rar› mănoşie, ‹fig.› dărnicie. *Fertilitatea pământului este bună când condiţiile meteorologice sunt prielnice.*

fertilizá vb. I. tr. (*compl. indică terenuri agricole*) ‹rar› a rodi. *A fertilizat pământul folosind îngrăşăminte.*

fertilizáre in vitro s.f. (*med.*) fecundare in vitro. *Fertilizarea in vitro se face în cazul unor tipuri de sterilitate feminină.*

ferúlă s.f. (*în mitol. greacă şi romană*) tirs. *Ferula era un toiag împodobit cu frunze de viţă, de iederă şi în vârf cu un con de pin, purtat de zeul Dionysos, respectiv Bacchus.*

fervént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, focos, înflăcărat, înfocat, însufleţit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ţine un discurs fervent.* **2** entuziast, pasionat, zelos. *Este o admiratoare ferventă a muzicii lui Verdi. Este un fervent ascultător de radio.* **II** adv. (*modal*) avântat, entuziasmat, entuziast, focos, înflăcărat, înfocat, însufleţit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. şi fam.› îndrăcit. *Reacţionează fervent când este vorba despre respectarea democraţiei.*

fervénţă s.f. ardenţă, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervoare, înflăcărare, înfocare, însufleţire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, şfung, şprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescenţă, febricitate, flacără, foc, incandescenţă, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea şi îi provoca fervenţă în suflet.*

fervíd, -ă adj. **1** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, canicular, dogoritor, fierbinte, torid, tropical, ‹pop.› zăpuşit, zăpuşitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost fervide.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, intens, mare[1], puternic, strălucitor, tare, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea fervidă pentru această cameră.*

fervoáre s.f. **1** ardenţă, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervenţă, înflăcărare, înfocare, însufleţire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, şfung, şprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescenţă, febricitate, flacără, foc, incandescenţă, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. **2** (*relig.; livr.*) v. Bigotism. Fanatism. Habotnicie.

fésă s.f. (*anat.; la oameni*) ‹pop.› bucă, şezut, ‹fam.› poponeaţă, popou, ‹glum.› pupineaţă, ‹arg.› diferenţial, dos, dosolin. *Asistenta îi face injecţiile în fese.*

fesciór s.n. (*pop.*) v. Fesişor. Fesuşor.

fesfeséle s.f. pl. (*reg.*) v. Zorzoane.

fesişór s.n. fesuşor, ‹pop.› fescior. *Copilul are pe cap un fesişor alb.*

fest adv. (*modal; fam.*) v. Fix. Perfect.

féstă s.f. farsă, ghiduşie, glumă, păcăleală, păcălitură, poznă, ştrengărie, ‹pop. şi fam.› ghiduşlâc, renghi, şotie, ‹pop.› carasic, ‹înv. şi reg.› marghiolie, ‹reg.› ghiduşărie, mişculanţă, năsărâmbă, opşag, păcală, şalmă, şăncălănie, şăncălie, şoadă (v. *şod*), şodomănie, trufă[3], trufăşag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.) potcoveală. *Fire ludică, se ţine numai de feste.*

festín s.n. (*livr.*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz.

festív, -ă adj., adv. **1** adj. sărbătoresc, solemn, ‹înv.› solemnel. *La manifestarea organizată cu ocazia zilei naţionale, în amfiteatru a fost o atmosferă festivă. Decoraţiile s-au îmnânat militarilor într-un cadru festiv.* **2** adv. (*modal*) sărbătoreşte, solemn. *Sala este împodobită festiv.*

festivitáte s.f. **1** sărbătoare, solemnitate, ‹rar› paradă, ‹înv.› parisie, sărbătorie. *Festivitatea cu care se celebrează ziua naţională emoţionează totdeauna.* **2** serbare, ‹rar› sărbătoare, ‹înv.› sărbătorie. *A participat la festivitatea de decernare a premiilor pentru cel mai bun actor al anului.*

festón s.n. (*arhit.; înv.*) v. Ghirlandă.

festúng s.n. (*milit.; reg.*) **1** v. Cetate. Fortăreaţă. **2** v. Fortificaţie. Întăritură.

fésul-popii s.n. art. (*entom.; reg.*) *Porphyrophora polonica;* ‹reg.› fesuşor.

fesuşór s.n. **1** fesişor, ‹pop.› fescior. **2** (*entom.; reg.*) *Porphyrophora polonica;* ‹reg.› fesul-popii.

feşnicár s.n. (*rar*) v. Sfeşnic.

feşteálă s.f. (*reg.*) v. Culoare. Vopsea.

feştelí vb. IV. **1** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Şopti. Vitupera. **2** refl. (*biol.; pop. şi fam.; despre fiinţe*) v. Îmbătrâni. Trece. Veşteji. **3** refl. (*reg.; despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veşteji. **4** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoşi. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

feştelíre s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracţie. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Şoaptă. Vituperare. Vituperaţie. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **2** (*reg.*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare.

feştelít, -ă adj. **1** (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Bârfit[2]. Calomniat. Defăimat. Denigrat. Detractat. Discreditat. Ponegrit. **2** (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

feştí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", care arată culoarea*) v. Colora. Vopsi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Bâr-

fi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

feștílă s.f. **1** fitil, ‹pop.› poponeț[1], ‹reg.› meci[2], moț[1], șterț, ‹german.› luntă. *A aprins feștila lumânării.* **2** (*rar*) v. Lumânare. **3** (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit. **4** (*arg.*) v. Țigară. Țigaretă.

feteámă s.f. (*colect.; reg.*) ‹reg.› fetet, fetiș[2].

fetelói s.m. (*reg.*) v. Fătălău.

fetelótcă s.f. (*reg.*) v. Fătălău.

fetelúșă s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.

fetésc, -eáscă adj. (*înv. și reg.*) v. Fecioresc.

fetéște adv. (*modal; reg.*) v. Feciorește.

fetét s.n. (*colect.; reg.*) ‹reg.› feteamă, fetiș[2]. *Tot fetetul adunat la șezătoare asculta poveștile bătrânei.*

fetícă s.f. **I** (*pop.*) v. Copilă. Fetiță. **II** (*bot.*) **1** *Valerianella locusta*; ‹reg.› salata-mielului (v. *salată*). **2** (*reg.*) v. Păiuș (*Festuca ovina*). **3** (*reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*). **4** (*reg.*) v. Untișor (*Ficaria verna*).

feticícă s.f. (*pop. și fam.*) v. Copilă. Fetiță.

fetíd, -ă adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, nașpa. *Dinspre lac vin efluvii fetide de sulf.* **2** (*despre aer, atmosferă*) infect, pestilențial, puturos, rău-mirositor, viciat, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuțit, ‹înv.› împuțicios. *În încăpere este un aer fetid, de alimente alterate.*

fetiditáte s.f. (*livr.*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

fetíe s.f. (*pop.*) v. Castitate. Cinste. Feciorie. Neprihănire. Nevinovăție. Onoare. Pudoare. Virginitate.

fetíș[1] s.n. amuletă, apotropaic, mascotă, talisman, ‹înv.› advar, baier, noroc, ‹fran.› porte-bonheur, ‹fig.; înv.› sinet. *Consideră colțul de lup pe care îl poartă la gât un fetiș.*

fetíș[2] s.n. (*colect.; reg.*) ‹reg.› feteamă, fetet.

fetișcánă s.f. **1** ‹pop. și fam.› copilandră, ‹pop.› codană (v. *codan*), ‹fam.› puștancă, puștoaică, țâncă, ‹reg.› băietană, codancă, ‹înv.› copilandrică. *Fetișcana de 12 ani are părul prins în cozi.* **2** adolescentă (v. *adolescent*), copilă, tânără (v. *tânăr*), ‹reg.› băiată, coposțină, ‹glum.› lăptucă, ‹arg.› gagicuță, mioară. *Are entuziasmul unei fetișcane.*

fetișísm s.n. fetișizare, sacralizare. *Este recunoscut ca un adept al fetișismului.*

fetișizáre s.f. fetișism, sacralizare.

fetișoáră s.f. (*pop. și fam.*) v. Copilă. Fetiță.

fetișór s.m. (*înv. și pop.*) v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

fetíță s.f. copilă, ‹pop. și fam.› fătucă, feticică, fetișoară, ‹pop.› feciorea, fecioriță, fetică, ‹fam.› cocuță, ‹reg.› băiată, fătuică, fătuță, fetelușă, fetnegică, fetnigea, fetniguță. *Îi dă fetiței o ciocolată.*

fetnegícă s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.

fetnigeá s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.

fetnigúță s.f. (*reg.*) v. Copilă. Fetiță.

fétus s.m. (*anat.*) copil nenăscut (v. *copil[1]*), făt. *Și-a văzut fetusul la ecograf.*

fețișoáră s.f. obrăjor, ‹fam.› mutrișoară. *Copilul întoarce spre el o fețișoară uimită.*

feudál s.m., adj. **1** s.m. (*în Ev. Med.*) ‹înv.› feudatar. *Feudalii erau mari proprietari de pământ.* **2** adj. ‹înv.› feudariu. *Perioada feudală a fost foarte sângeroasă.*

feudalísm s.n. (*ist.*) feudalitate, orânduire feudală, societate feudală. *Feudalismul a fost un regim politic, social, economic ce a urmat după sclavagism și a precedat capitalismul, fiind caracterizat prin proprietatea nobiliară asupra pământului și, parțial, asupra țăranilor.*

feudalitáte s.f. (*ist.*) feudalism, orânduire feudală, societate feudală.

feudáriu, -ie adj. (*înv.*) v. Feudal.

feudatár s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Feudal.

feúdă s.f. (*în Ev. Med.*) fief. *Feuda era domeniul pe care îl primea în stăpânire vasalul de la senior, în schimbul îndeplinirii de către acesta a anumitor servicii.*

fezábil, -ă adj. (*despre lucruri, obiecte sau despre planuri, idei etc.*) executabil, posibil, realizabil, ‹rar› practicabil. *A propus un proiect fezabil.*

fezandáre s.f. (*culin.*) fezandat. *Prin fezandare se frăgezește carnea de vânat, menținând-o, cu sare, mirodenii, oțet diluat, vin, la temperatură scăzută sau expunând-o la vânt timp de câteva zile.*

fezandát[1] s.n. (*culin.*) fezandare.

fezandát[2], -ă adj. fig. (*fam, glum* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

fi vb. IV. intr. **I** (*pred.*) **1** (*despre ființe*) a exista, a trăi, a viețui, ‹rar› a ființa, ‹înv. și pop.› a vecui, ‹reg.› a lăbădui, a sufleți, ‹înv.› a dăinui, a via[2], ‹fig.› a respira. *Atât timp cât sunt, părinții își ajută copiii.* **2** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale sunt pe Pământ din timpuri străvechi.* **3** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul este din sec. al XIX-lea.* **4** (*cu determ. introduse prin prep. „de la", „din", „de"*) a data, a exista. *Manuscrisul este de la începutul sec. al XVIII-lea. Obiceiul este din vechime.* **5** (*despre ființe, lucruri etc.; adesea urmat de determ. locale*) a se afla, a exista, a se găsi, ‹pop.› a sta, ‹înv.› a existelui, a zăcea. *Vulcani noroioși sunt în zona Buzăului.* **6** (*mai ales despre lucruri, obiecte; cu determ. locale*) a se afla, a se găsi, a sta. *Dicționarele sunt pe raftul al doilea din bibliotecă.* **7** (*despre ființe, lucruri etc.*) a se afla, a figura, a se găsi, a se număra[1]. *Fiul ei este printre reușiții la concurs.* **8** (*despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „lângă" etc.*) a se afla, a se găsi, a se situa, a veni, ‹fig.; înv. și pop.› a cădea, ‹fig.; înv.› a zăcea. *Scara palatului este lângă lac.* **9** (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a domicilia, a locui, a sta, a ședea, a viețui, ‹pop.› a hălădui, a sălășlui, a vecui, ‹înv. și reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăși, ‹înv.› a sălășui, a via[2]. *Și-au construit o casă în care să fie singuri.* **10** (*despre oameni*) a proveni[1], a se trage. *Văzându-l pe străin, l-a întrebat de unde este.* **11** (*despre oameni*) a se afla, a se găsi, a se mișca, ‹fig.; fam.› a se învârti. *Tânărul nu aparține mediului în care este prietena lui.* **12** a avea, a exista, a se găsi. *Este cine să-i spună o vorbă bună.* **13** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a se întâmpla, a se petrece. *Din cărți aflăm ce a fost în perioada interbelică. Întâlnirea de promoție va fi în octombrie.* **14** (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a prețui, a reveni[1], a valora, ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Un apartament dintr-o zonă rezidențială este sute de mii de euro.* **15** a constitui, a forma, a însemna, a reprezenta, ‹rar› a prezenta, ‹fam.› a face. *Medicii sunt oriunde în lume o castă respectată.* **16** a însemna, a semnifica. – *Ce este când visezi bijuterii?* **II** (*cop.*) **1** (*urmat de un inf sau de un conjunct.*) a trebui, a urma. *Îl roagă ca atunci când va fi să plece de acasă s-o anunțe.* **2** (*în constr. impers.; cu sub. logic-pron. pers. în dat. și cu nm. pred. exprimând o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.*) a încerca, a resimți, a simți, ‹fig.› a trăi. *Îi este rușine pentru ceea ce a spus.* **3** (*cu un nm. pred. care indică modalitatea sau relația*) ‹înv. și pop.› a veni. *Nu înțelege cum este treaba cu datoria prietenului său.*

fiabilitáte s.f. (*tehn.*) siguranță în funcționare. *Trebuie testată fiabilitatea instalației electrice.*

fiácru s.n. (*transp.; înv.*) v. Birjă. Trăsură.

fiáldără s.f. (*constr.; reg.*) v. Șopron.

fiáră s.f. (*zool.*) animal, bestie, dihanie, jivină, sălbăticiune, ‹înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de fiarele pădurii.*

fiásco s.n. eșec, insucces, nereușită (v. *nereușit*), ‹livr.› ireușită, ‹fam.› chix, fâs, ‹fig.› cădere, dezastru, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost un fiasco pentru mulți dintre profesori.*

fiástră s.f. (*înv.*) v. Fată vitregă. Fiică vitregă.

fiástru s.m. (*înv.*) v. Fecior vitreg. Fiu vitreg.

fiát s.n. (*fin.; înv.*) v. Preț. Tarif. Taxă.

fíbră s.f. (*ind. text.*) fir. *A cumpărat un material din fibre sintetice.*

fibrinferméntă s.m. (*biochim.; înv.*) v. Trombază. Trombină.

fibrinolizínă s.f. (*biochim.*) plasmină. *Frinolizina degradează fibrina și fibrinogenul din plasma sangvină.*

fibroadenóm s.n. (*med.*) adenofibrom. *Fibroadenomul este o tumoare glandulară benignă.*

fibrocartiláj s.n. (*anat.*) cartilaj fibros. *Fibrocartilajul este o formă de tranziție între țesutul cartilaginos și cel osos, intrând mai ales în constituția discurilor intervertebrale.*

fibrocondróm s.n. (*med.*) condrofibrom. *Fibrocondromul este o tumoare benignă a țesutului cartilaginos.*

fibroduodenoscopíe s.f. (*med.*) duodenoscopie. *Fibroduodenoscopia este o metodă de explorare directă a mucoasei duodenale cu ajutorul fibroscopului.*
fibrogastroscóp s.n. (*med.*) gastrofibroscop. *Cu fibrogastroscopul se examinează vizual mucoasa gastrică.*
fibróm uterin s.n. (*anat.*) histerom. *A făcut o operație de fibrom uterin.*
fibromióm. (*med.*) miofibrom. *Fibromiomul este o tumoare uterină, formată din țesut conjunctiv și din țesut muscular neted.*
fibrós, -oásă adj. **1** (*despre plante, despre cojile unor fructe, despre păstăile unor plante etc.*) ațos, teios, ‹pop.› știros, ‹reg.› înteioșat. *Păstăile sunt cam fibroase.* **2** (*anat., med., med. vet.; despre țesuturi*) îngroșat, scleros, ‹fam.› vânos.
fibrozítă s.f. (*med., med. vet.*) reumatism abarticular. *În fibrozită se inflamează țesutul conjunctiv fibros.*
fibulăr, -ă adj. (*anat.*) peroneal, peronier. *Ligamentul fibular posterior are inserțiile pe fața posterioară a tibiei și a fibulei.*
fíbulă s.f. (*anat.*) peroneu. *Fibula este osul lung și subțire aflat între genunchi și gleznă, articulat cu tibia și cu metatarsul.*
fic s.m. (*înv.; de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu.
ficát s.m. (*anat.*) **1** ‹livr.› hepar, ‹pop.› mai[4], mai negru (v. *mai*[4]), ‹înv. și reg.› plămân, plămâni negre (v. *plămâni*), ‹arg.› pateu. *Consumul excesiv de alcool i-a afectat ficatul.* **2** (*la pl. ficați; reg.*) v. Plămân. Pulmon.
ficătár s.m. (*culin.; reg.*) ‹reg.› ficătete, ficăteț, ficățel. *Ficătarul este un caltaboș preparat din ficat de porc.*
ficătéte s.m. (*culin.; reg.*) ‹reg.› ficătar, ficăteț, ficățel.
ficătéț s.m. (*culin.; reg.*) ‹reg.› ficătar, ficătete, ficățel.
ficățeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*).
ficățél s.m. (*culin.; reg.*) ‹reg.› ficătar, ficătete, ficăteț.
ficomicéte s.f. pl. (*bot.*) sifomicete. *Ficomicetele reprezintă o clasă de ciuperci inferioare, care provoacă mana cartofului și a tomatelor.*
fictív, -ă adj. halucinat, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume fictivă.*
ficțiúne s.f. afabulație, fantezie, imaginație, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale ficțiunii. Ficțiunile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.*
fícus s.m. (*bot.*) *Ficus elastica*; ‹înv.› fig.
fidanțá vb. I refl. (recipr.) (*ital.; înv.; despre oameni*) v. Logodi.
fidanțát s.m. (*ital.; înv.*) v. Logodnic.
fideiusiúne s.f. (*jur.*) cauțiune, garanție, ‹rar› cauționament, ‹pop.› chezășie, ‹înv.› adeverință, cauționământ, vadiu. *Tatăl a depus fideiusiune pentru îndeplinirea obligațiilor pe care le are fiul său.*
fideiusór s.m. (*jur.*) cauțiune, garant, ‹pop.› chezaș, chezășuitor, ‹înv.› cauționator, platnic, sodâș. *El este considerat fideiusor pentru debitor.*
fidél, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, devotat, leal, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață fidel.* **2** (*despre reproduceri, imitații etc.*) exact, ‹rar› direct. *Tabloul este o copie fidelă a originalului.*
fidelitáte s.f. **1** cinste, credință, devotament, lealitate, loialitate, statornicie, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. și reg.› priință. *Nu a pus nicio clipă la îndoială fidelitatea soției sale.* **2** exactitate, exactitudine. *Este impresionat de fidelitatea traducerii.*
fidiréie s.m. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
fiduciár, -ă adj. (*fin.; despre monede*) convențional. *Moneda fiduciară are putere de circulație numai în interiorul unei țări.*
fíe[1] conj. coord. disj. (*în corelație cu sine însuși sau cu „de", „ori", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) de (...de) (v. *de*[1]), ori (... ori), sau (...sau), ‹înv. și reg.› au (...au) (v. *au*[2]), oare(...oare), ‹reg.› măcar (...măcar), ‹înv.› săvai (...săvai), veri (...veri). *Fie una, fie alta, le vom suporta pe toate cu stoicism. Fie este vreme bună, fie este vreme rea, tot voi pleca în concediu.*
fíe[2] interj. ‹fam.› calea-valea!, treacă-meargă! *- Ești de acord cu ideea? - Fie!*
fíe[3] s.f. (*înv. și pop.*) v. Copilă. Fată. Fiică.
fiecáre pron. nehot., adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecine, oricare, oricine, orișicare, orișicine, ‹înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, ‹înv. și reg.› careși, cineși, ‹înv.› neștine, vericare, vericine. *Fiecare să facă ce vrea.* **2** adj. nehot. fiece, oricare, orice, orișicare, tot, ‹pop.› fitece. *Fiecare om are tabieturile lui.*
fiecánd adv. (*temporal; înv. și pop.*) v. Oricând. Orișicând. Totdeauna.
fiecé adj. nehot. fiecare, oricare, orice, orișicare, tot, ‹pop.› fitece.
fiecíne pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecare, oricare, oricine, orișicare, orișicine, ‹înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, ‹înv. și reg.› careși, cineși, ‹înv.› neștine, vericare, vericine.
fiecúm adv. (*modal; înv. și pop.*) v. Ad libitum. Oricum. Orișicum.
fiéf s.n. (*în Ev. Med.*) feudă. *Fieful era domeniul pe care îl primea în stăpânire vasalul de la senior, în schimbul îndeplinirii de către acesta a anumitor servicii.*
fier s.n. **I 1** (*chim.*) ‹reg.› sider. *Poarta de la intrarea în curte este din fier.* **2** (*și **fier de călcat***) ‹reg.› piglais, teglăzău, voșolău. *Calcă rufele cu fierul.* **3** (*și **fier de frizat***) drot, ondulator. *Își încrețește părul cu fierul.* **4** (*tehn.*) ***fier de lipit*** = ciocan de lipit (v. *ciocan*[2]), letcon. *A cositorit firele mufei de la televizor cu fierul de lipit.* **5** (*tehn.; la plug*) ***fier lat*** = brăzdar, ‹pop.› fier mare, ‹reg.› sapă[1]. *Plugul are două fiare late;* (*pop.*) ***fier mare*** v. Brăzdar. Fier lat. **6** (*tehn.; la coasă*) ‹pop.› custură. *Ascute fierul coasei cu o cute.* **7** (*la pl. **fiare***) cătușe (v. *cătușă*), lanțuri (v. *lanț*), ‹înv. și pop.› legături (v. *legătură*), ‹pop.› legători (v. *legătoare*), obezi (v. *obadă*), zăvoare (v. *zăvor*), ‹înv. și reg.› lanțug, ‹reg.› cotoaie (v. *cotoi*[1]), verigi (v. *verigă*), ‹înv.› bante (v. *bantă*), piedici (v. *piedică*), ‹arg.› mănuși (v. *mănușă*), sigilii (v. *sigiliu*), verighete (v. *verighetă*). *Criminalul a fost pus în fiare.* **8** (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău. **9** (*înv.*) ***fier alb*** v. Tablă[1]. Tinichea. **10** (*milit.; poetic*) v. Sabie. Spadă. **11** (*ind. sider.; ieșit din uz*) ***fier turnat*** v. Fontă. Tuci. **12** (*mar.; ieșit din uz*) ***fier de corabie*** v. Ancoră. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***fierul-plugului*** v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*).
fierár s.m. ‹înv. și reg.› făurar[1], ‹reg.› covaci, covali, covar, ‹înv.› faur[1]. *Fierarul satului și-a modernizat atelierul.*
fierátic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.
fierărăie s.f. (*colect.*) ‹pop.› fierărie[1], ‹reg.› fierătaie, fierotină. *A depozitat fierăraia de la casa dărămată într-o magazie.*
fierăreásă s.f. (*pop.*) ‹pop.› fierăriță. *Fierăreasa este soția fierarului.*
fierărie[1] s.f. ‹reg.› covăcerie, covăcie, covălie, cușniță, făurărie[1], făurie[1], făuriște, lucrătoare (v. *lucrător*). *În fierărie fierarul prelucrează la cald fierul sau alte metale.* **2** (*colect.; pop.*) v. Fierăraie.
fierărie[2] s.f. fierărit, ‹reg.› făurărie[2], făurie[2]. *Fierarul se îndeletnicește cu fierăria.*
fierărít s.n. fierărie[2], ‹reg.› făurărie[2], făurie[2].
fierăríță s.f. (*pop.*) ‹pop.› fierăreasă.
fierăstrău s.f. **I** (*tehn.*) **1** ‹reg.› chimilioară, corzar, fier, firez, șegă, șișir. *Lemnele sunt tăiate cu fierăstrăul.* **2** ***fierăstrău circular*** = ‹reg.› țârcălam, țârculă. *Fierăstrăul circular are pânza în forma unui disc dințat, care taie, prin învârtire, în jurul propriului ax;* ***fierăstrău cu motor*** = drujbă. *Fierăstrăul cu motor este folosit la tăiatul trunchiurilor de copaci.* **3** ***fierăstrău de munte*** = gater, joagăr, ‹reg.› moară, pânză, spată. *Fierăstrăul de munte este acționat de forța unui curs de apă.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum chemaecistus și Helianthemum vulgare*). **2** v. Mălăoi (*Helianthemum alpestre* și *Helianthemum rupifragum*). **3** (*în forma **forăstău***) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).
fierătáie s.f. (*colect.; reg.*) v. Fierăraie.
fierbătór s.n. (*electr.*) plonjor, plonjor electric, termoplonjor, ‹arg.› picior. *Fierbătorul este un aparat electric, din oțel inoxidabil, în formă de spirală, care servește la încălzirea rapidă a unei cantități de lichid, prin scufundarea lui în lichidul respectiv.*

fierbăzá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub indică oameni*) v. Entuziasma. Înflăcăra. Însufleți. Pasiona.
fierbăzáre s.f. (*înv.*) v. Ardență. Ardoare. Avânt. Elan. Entuziasm. Fervență. Fervoare. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pasiune. Patimă. Patos. Pornire.
fierbântát, -ă adj. (*înv. și pop.; despre materii, obiecte etc.*) v. Aprins[2]. Cald. Dogorit. Fierbinte. Încins[2]. Înfierbântat.
fiérbe vb. III. **I 1** intr. (*despre lichide sau materii lichefiate*) a clocoti, înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a colcăi, ‹reg.› a corcăi. *Supa fierbe.* **2** tr. (*compl. ouă*) ‹reg.› a coace. *A fiert câteva ouă pentru o salată orientală.* **3** tr. (*compl. indică fire de tort*) a coace, a opări. **II** fig. **1** intr. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma. *Marea fierbe cu furie în timpul furtunii.* **2** intr. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a hohoti, a pârâi. *Valea fierbe de glasuri și strigăte.* **3** intr. (*despre oameni*) ‹fig.› a clocoti, a mocni, ‹fig.; rar› a sfârâi. *În el fierbe ura și dorința de răzbunare.* **4** tr. (*despre senzații, dureri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, ‹fig.› a arde, a coace, a seca, a sfredeli. *Moare de foame, dar setea îl fierbe.* **5** tr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a cloci, a coace, a lucra, a țese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A fiert mult timp răzbunarea*
fiérbere s.f. **1** (*fiz.*) ebuliție. *Cele două substanțe sunt supuse unui proces de fierbere.* **2** clocot, clocotire, fiert[1], ‹rar› coctiune, fierturǎ, înv. și pop.› undare, ‹pop.› colcăială, ‹înv.› undă. *Supa se încălzește până la fierbere.* **3** (*pop.*) v. Fermentare. Fermentație.
fierbínte adj. **I 1** (*despre lichide sau materii lichefiate*) clocotit, opărit, ‹înv. și pop.› undat. *Supa fierbinte se lasă să se răcească puțin înainte de a fi mâncată.* **2** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], cald, dogorit, încins[2], înfierbântat, ‹rar› înfocat, ‹înv. și pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul fierbinte al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba fierbinte.* **3** (*despre aer, atmosferă etc.*) dogorit, încins[2], înfierbântat, învăpăiat. *În deșert, turiștii au suferit din cauza aerului fierbinte.* **4** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, canicular, dogoritor, fervid, torid, tropical, ‹pop.› zăpușit, zăpușitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost fierbinți.* **II** fig. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs fierbinte.* **2** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› aprins[2], arzător, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire fierbinte.* **3** (*despre sentimente, pasiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› arzător, clocotitor, învăpăiat, învolburat. *Simțea o mânie fierbinte pe care nu putea să și-o înăbușe.*
fierbințeálă s.f. **1** (*meteor.*) arșiță, canicolă, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, păclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de fierbințeala verii.* **2** (*urmat de determ. „focului”*) arșiță, bătaie, dogoare, dogoreală, pară[1], văpaie, ‹pop.› vâlvoare. *Fierbințeala focului îi rumenește obrajii.* **3** (*med., med. vet.*) călduri (v. *căldură*), febră, friguri (v. *frig*), temperatură, ‹înv. și pop.› arsătură, înfierbântătură, ‹pop.› arșiță, foc, foc mare, înfierbântare, ‹reg.› arsoare, arzime, laz[2], năplăială, vipie, ‹înv.› aprinzeală, arsură, înfierbințeală, înfocătură, ‹fig.› jar. *E gripat și are fierbințeală.*
fiére s.f. **I 1** (*biol.*) bilă[1], ‹înv. și pop.› venin, ‹reg.› dâcă[1]. *Fierea este secretată de ficat.* **2** (*anat.; pop.*) v. Colecist. Vezică biliară. Veziculă biliară. **3** fig. maliție, malițiozitate, răutate, ‹fig.› acrime, otravă, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu fiere.* **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***fierea-pământului*** = **a** *Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*; potroacă, țintaură, ‹reg.› buruiană-de-friguri, cintoaie, cocoșei-de-grădină (v. *cocoșel*), crucea-pământului (v. *cruce*), floare-de-friguri, frigor, frigurică, fumărică-bășicoasă, ghințură, ghințurea, ghințurică, iarbă-de-curcă, iarbă-de-friguri, iarbă-gonitoare-de-friguri, iarbă-începătoare-de-friguri, potrocea, potrocuță, săfindei-de-câmp, scăunel, scânteiuță, taulă; **b** *Marchantia polymorpha*; gălbează, ‹reg.› coada-rândunicii (v. *coadă*), lemn-de-aloe, mușchi-de-fântână (v. *mușchi*[2]); **c** (*reg.*) v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*); **d** (*reg.*) v. Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*); **e** (*reg.*) v. Ghioc (*Centaurea phrygia*); **f** (*reg.*) v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **2** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **3** (*reg.*) ***fiere-de-urs*** v. Aloe (*Aloë ferox* și *Aloë succotrina*).
fierós, -oásă adj. (*rar; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.
fierotínă s.f. (*colect.; reg.*) v. Fierăraie.
fiert[1] s.n. **1** clocot, clocotire, fierbere, ‹rar› coctiune, fierturǎ, ‹înv. și pop.› undare, ‹pop.› colcăială, ‹înv.› undă. **2** (*pop.*) v. Fermentare. Fermentație.
fiert[2], fiártă adj. fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezgustat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Fiert după vestea primită, s-a închis în sine.*
fiertoáre s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboacă. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
fiertúră s.f. (*rar*) v. Clocot. Clocotire. Fierbere. Fiert[1].
fieruí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale de tracțiune*) v. Potcovi.
fiésc, fiáscă adj. (*înv.; despre sentimente, atitudini etc.*) v. Filial.
fieúnde adv. (*local; înv. și pop.; de obicei pe lângă vb. de mișcare*) v. Oriîncotro. Orișiunde. Oriunde.
fifíc, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** v. Sfătos.
fig s.m. (*bot.; înv.*) **1** v. Smochin (*Ficus carica*). **2** v. Ficus (*Ficus elastica*).
fígaro s.m. invar. (*fam.*) v. Bărbier. Frizer.
fíge s.f. (*bot.; înv.*) v. Smochină.
figurá vb. I. **1** intr. (*despre ființe, plante etc.*) a se afla, a fi, a se găsi, a se număra[1]. *Fiul ei figurează printre reușiții la concurs.* **2** tr. (*fran.; înv.*) v. Imagina. Închipui. Înfățișa. Reprezenta. Vedea.
figuránt, -ă s.m., s.f. **1** (*în teatru, în operă sau în filme*) mimant, ‹înv.› compars, statist. *Figuranții au un rol accesoriu, fără a rosti vreo replică.* **2** (*arg.*) Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
figurát, -ă adj. **1** (*lingv.; mai ales despre sensul cuvintelor*) conotativ, metaforic. *Folosește cuvântul nu în sens propriu, ci în sens figurat.* **2** (*rar; despre stil, limbă etc.*) v. Figurativ.
figuratív, -ă adj. (*despre stil, limbă etc.*) ‹rar› figurat. *Stilul figurativ conține multe figuri poetice.*
figurație de stele s.f. (*astron.; înv.*) v. Constelație.
figúră s.f. **1** chip, față, fizionomie, obraz, ‹rar› profil, ‹fam.› meclă, mutră, ‹reg.› pofaică, ‹fig.› oval, ‹arg.› ecran, faianță, falеză, fațadă, moacă, mufă, muian, muie. *Figura ei îmi este cunoscută.* **2** aer[1], aspect, chip, expresie, față, fizionomie, înfățișare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o figură ștrengărească.* **3** chip, individ, ins, om, persoană, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau figuri cunoscute.* **4** (*în arte*) imagine, simbol. *Figura din tablou reprezintă o floare.* **5** (*j. de șah*) piesă. *Cei doi șahiști aranjează figurile pe tablă.* **6** (*cor., gimn., patinaj etc.*) poziție. *Dansatorii*

execută, cu eleganță, figurile de dans. **7** (*stil.*) ***figură de retorică*** = figură retorică. *Figura de retorică adaugă stilului caracter sugestiv și mai multă vigoare;* ***figură de stil*** = imagine, trop, ‹înv.› shimă. *Romancierii folosesc în scrierile lor numeroase figuri de stil;* ***figură retorică*** = figură de retorică. **8** (*fam.*) ‹fam.› față. *Nu se jenează să facă asemenea figuri. Figura asta este de prost gust.*

fiică s.f. **1** copilă, fată, ‹înv. și pop.› fie[3], ‹înv. și reg.› pruncă, țâncă. *Fiica lor este foarte frumoasă și deșteaptă.* **2** ***fiică vitregă*** = fată vitregă, ‹înv.› fiastră. *Fiica lui vitregă este studentă.*

fiiculeană s.f. (*reg.*) v. Fiicuță.

fiiculiță s.f. (*reg.*) v. Fiicuță.

fiicúță s.f. (*pop.*) ‹reg.› fiiculeană, fiiculiță.

fiíndcă conj. (*introduce o prop. circ. cauz.*) **1** că, căci, deoarece, ‹reg.› cindură. *Nu poate pleca la un drum așa lung fiindcă este bolnav.* **2** (*prop. circ. cauz. are nuanță temp.*) când, cum, deoarece, întrucât. *Intra în panică fiindcă bănuia că vine nervos acasă.* **3** dacă, deoarece, întrucât, ‹pop.› unde. *Fiindcă nu știe să scrie, cere ajutorul altora.*

ființă vb. I. intr. (*rar*) **1** (*despre ființe*) v. Exista. Fi. Trăi. Viețui. **2** v. Funcționa.

ființáre s.f. (*rar*) v. Existență. Realiate.

ființă s.f. **I 1** vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*). *Tot ce are viață (și se mișcă) este o ființă.* **2** (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, făptură, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, ziditură. *În natură există încă multe ființe necunoscute de om.* **3** făptură, om, persoană, viață, ‹înv.› fire, trup, țipenie, ‹fig.; înv. și pop.› os. *Medicii salvează multe ființe în cariera lor.* **4** viață, ‹înv.› jitie[1], ‹fig.; fam.› piele. *În această parte a lumii nu este ființă, totul este mort.* **5** suflet, viață, ‹rar› suflat[1], ‹înv. și pop.› suflare, ‹înv.› vreme, ‹fig.; înv.› cap. *Simte că nu mai are ființă în el. Își jurase să o ajute atâta timp cât va avea ființă.* **6** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Ființa Supremă*** = Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. atotvăzător), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottițitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *O slăvesc pe Ființa Supremă care a dat naștere cerului și pământului.* **II** (*rar*) v. Existență. Realitate.

fijloánge s.f. pl. (*ind. text.; reg.*) v. Perdea.

fil s.m. (*zool.; înv.*) **1** v. Elefant. Elefant-asiatic. Elefant-indian (*Elephas maximus*). **2** v. Elefant. Elefant-african (*Loxodonta africana*).

filá vb. I. tr. **I 1** (*ind. text.; compl. indică fibre textile*) a toarce. *Țesătorii filează lâna la mașini speciale.* **2** (*compl. indică șuvițe de păr*) a efila. *Coafeza îi filează numai vârfurile șuvițelor.* **II** (*compl. indică oameni*) ‹arg.› a bunghi. *Suspectul este filat de un detectiv.*

filactéră s.f. (*relig.; la vechii evrei*) ‹rar› tfiline, ‹înv.› advar. *Filactera era o fâșie de pergament cu versete din Biblie, pe care evreii o puneau, în timpul rugăciunii, pe frunte sau pe brațul stâng.*

filădă s.f. (*înv.*) v. Broșură. Cărticică.

filáj s.n. filare, ‹arg.› gimbeală, gină, gineală, ginire, ginit. *Detectivii continuă filajul traficantului de droguri.*

filantrópic, -ă adj. **1** (*despre oameni, despre firea lor etc.*) caritabil, milos, milostiv, ‹rar› caritativ. *Este o persoană filantropică, care îi ajută pe cei săraci.* **2** (*despre acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) caritabil, umanitar. *Marele actor este implicat în numeroase activități filantropice.*

filantropíe s.f. binefacere, caritate, milă, ‹rar› filantropism. *A făcut multe acte de filantropie.*

filantropinísm s.n. (*pedag.*) ‹rar› filantropism. *Filantropinismul a fost o mișcare pedagogică din sec. al XVIII-lea, bazată pe teoriile lui J.J. Rousseau, care a militat împotriva scolasticismului și formalismului didactic.*

filantropiníst, -ă s.m., s.f., adj. (*pedag.*) ‹rar› filantropist. *Filantropiniștii sunt adepții filantropinismului.*

filantropísm s.n. (*rar*) **1** v. Binefacere. Caritate. Filantropie. Milă. **2** (*pedag.*) v. Filantropinism.

filantropíst, -ă s.m., s.f., adj. (*pedag.; rar*) v. Filantropinist.

filáre s.f. **1** (*ind. text.*) filat[1], toarcere, tors[1], ‹rar› torcătură. *Un material textil este transformat, prin filare, în fire.* **2** filaj, ‹arg.› gimbeală, gină, gineală, ginire, ginit.

filarghiríe s.f. (*grec.; înv.*) v. Arghirofilie.

filariózǎ s.f. (*med.*) elefantiazis, pahidermie. *Filarioza este caracterizată prin dezvoltarea exagerată a unor părți ale corpului, de obicei a membrelor inferioare.*

filát[1] s.n. (*ind. text.*) filare, toarcere, tors[1], ‹rar› torcătură.

filát[2], -ă adj. **1** (*ind. text.; despre fibre textile*) răsucit[2], tors[3]. *Bumbacul filat este supus unor operații de prelucrare tehnologică.* **2** (*despre oameni*) urmărit[2], ‹arg.› ochit[2]. *Individul filat este un cunoscut interlop.*

filatelíst, -ă s.m., s.f. ‹înv.› timbrofil. *Filateliștii se ocupă cu filatelia.*

filatelíe s.f. timbrologie, ‹înv.› timbrofilie. *Filatelia este colecționarea și studierea mărcilor poștale.*

filatór, -oáre s.m., s.f. (*ind. text.*) ‹pop.› torcător. *Filatorul filează fibrele textile.*

filatúră s.f. (*ind. text.*) ‹pop.› torcătorie. *Lucrează într-o filatură recent modernizată.*

fílavt s.m. (*în opoz. cu „altruist"; înv.*) v. Egoist. Individualist. Meschin.

fílă s.f. foaie, ‹înv.› list, listă, ‹grec.; înv.› selidă. *Manuscrisul studiat are peste o mie de file.*

fílăr s.m. (*milit.; german.*) **1** v. Caporal. **2** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte.

fildeș s.m., s.n. **I 1** s.m. (*anat.*) defensă, ‹înv.› ebur. *Elefanții sunt vânați pentru fildeși.* **2** s.n. ivoriu[1]. *Colții de elefant sunt formați din fildeș. Din fildeș se confecționează diferite obiecte de podoabă, bibelouri etc.* **3** s.n. ***fildeș animal*** = fildeș artificial; ***fildeș artificial*** = fildeș animal. *Fildeșul artificial este asemănător cu fildeșul natural, fiind obținut prin macerarea prelungită a oaselor animale în clorură de var.* **4** s.m. (*anat.; la om și la animale; fam.; glum.*) v. Canin. Dinte canin. **II** s.m. (*zool.; înv.*) **1** v. Elefant. Elefant-asiatic. Elefant-indian (*Elephas maximus*). **2** v. Elefant. Elefant-african (*Loxodonta africana*).

fildeșiu, -ie adj. (*rar; despre culori*) v. Ivoriu[2].

fíler s.m. (*fin.; înv.*) **1** v. Obol. **2** v. Dinar.

filét s.n. (*tehn.*) ghivent, ‹înv.› vârtea, ‹ieșit din uz› ghint. *Piesa este prevăzută cu filet.*

filetáre s.f. (*tehn.*) ‹ieșit din uz› ghintuire. *Filetele unei piese se fac prin filetare.*

filétic, -ă adj. (*biol.*) filogenetic. *Rădăcina virusului s-a identificat prin analize filetice.*

filéu s.n. **1** (*pesc.*) plasă[1], plasă pescărească (v. *plasă[1]*), rețea, ‹reg.› sitelcă. *Fileul năvodului s-a rupt în timpul pescuitului.* **2** (*sport; la tenis, baschet, volei etc.*) plasă[1]. *Mingea a atins fileul.* **3** plasă[1], ‹înv.› rezil. *Fileul este folosit de unele femei pentru a-și menține părul coafat.* **4** (*astăzi rar*) v. Plasă[1]. Sacoșă.

filfizón s.m. fante, ‹fam.› țafandache, ‹fam.; peior.› fudulache, ‹reg.; deprec.› lifuroi, turcafleț, ‹peior.› înmănușat, ‹fig.› mutunache. *Nu poate avea încredere în tânăr pentru că pare un filfizon versat.*

filiál, -ă adj. (*despre sentimente, atitudini etc.*) ‹înv.› fiesc. *Este cunoscut tuturor devotamentul său filial.*

filiálă s.f. (*econ., com. etc.*) agentură, agenție, reprezentanță, sucursală, ‹înv.› despărțimânt. *Firma și-a inaugurat noua filială comercială.*

filiáție s.f. descendență, succesiune, ‹înv.› strună[1], ‹fig.› linie, viță. *A stabilit filiația corectă a ilustrei sale familii.*

filicálă s.f. (*bot.*) felicacee. *Feriga este o filicală.*

filiéră s.f. **1** (*ind. text.*) duză. *Mătasea artificială se trage în fire prin filieră.* **2** fig. cale, intermediu, mijlocire. *A trimis pachetul pe filiera poștei rapide.*

filigórie s.f. (*constr.; reg.*) v. Cerdac. Chioșc. Edicul. Foișor. Pavilion. Pălimar.

filigrán s.n. ‹înv.› sârmă. *Îi plac foarte mult bijuteriile lucrate în filigran.*

filimícă s.f. (*bot.*) **1** *Calendula officinalis*; ‹înv. și reg.› văzdoagă, ‹reg.› calce[1], căldărușă, călinică, felișcă, filimină, filincică, gălbenele (v. *gălbenea*), gălbenică, gălbioare (v. *gălbior*), ochi-galbeni (v. *ochi[1]*), roșioară (v. *roșior*),

rufuliță, ruguliță, rujinei, rujinică, rujnicea, rujnicuță, rujuliță, rujuță, rușnică, rușuliță, salomie, sulumină, tătăișă, tătăișă (v. *tătăișă*[1]). **2** (*reg.*) ***filimică-de-câmp*** v. Tămâiță-de-câmp (*Ajuga chamaepytis*).

fiiimínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

filincícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

filistín s.m. ‹fig.; iron.› burtă-verde. *Filistinii sunt mărginiți, fățarnici și refractari la nou.*

filític, -ă adj. (*mineral.*) filitos. *Mineralele filitice au calitatea de a se separa ușor în foi subțiri.*

filitós, -oásă adj. (*mineral.*) filitic.

film s.n. **I 1** (*cinemat.*) peliculă, producție. *A văzut filmul în premieră.* **2** (*cinemat.; de obicei cu determ. care indică genul, specificul etc.*) cinematografie, peliculă. *Filmul neorealist se apropie de viața cotidiană a oamenilor obișnuiți.* **3** (*cinemat.*) cinema, cinematograf. *Este artist de film.* **4** (*cinemat.*) ***film ecologic*** = ecofilm. *Acest film ecologic are ca subiect salvarea faunei marine, amenințată de deversările repetate de substanțe toxice.* **5** (*fotogr., cinemat.*) bandă[2], bandă de imagini (v. *bandă*[2]), peliculă, peliculă cinematografică, peliculă fotografică. *Înregistrarea evenimentului se găsește pe un film din arhivă.* **6** fig. desfășurare, dezvoltare, evoluție, mers, ‹fig.› curgere, curs[1]. *Urmărește cu atenție filmul evenimentelor.* **II** (*tehn.*) peliculă. *Filmul este un strat subțire și fluid care se întinde pe suprafața unui corp solid sau lichid.*

filmá vb. I. tr. (*cinemat.; compl. indică imagini, persoane, scene, evenimente etc.*) ‹rar› a cinematografia. *I-a filmat pe cei doi când s-au întâlnit. A filmat întregul botez.*

filmáre s.f. (*cinemat.*) ‹rar› cinematografiere. *Filmarea cascadoriilor a decurs fără incidente.*

filmic, -ă *adj.* (*cinemat.*) filmistic. *Debutul filmic al actriței s-a realizat când aceasta era copil.*

filmístic, -ă *adj.* (*cinemat.*) filmic.

filmotécă s.f. (*cinemat.*) cinebibliotecă, cinematecă. *În filmotecă se păstrează filmele cinematografice.*

filobúz s.n. (*transp.; rar*) v. Troleibuz.

filochinónă s.f. (*biochim., farm.*) fitochinonă, vitamina K_1 (v. *vitamină*). *Filochinona se găsește în plante verzi (spanac, salată, varză, conopidă, broccoli, pătrunjel), în anumite fructe (kiwi și avocado), în cereale, în diferite uleiuri vegetale (de măsline, soia), fiind indispensabilă funcționării normale a coagulării.*

filodórmă s.f. ‹înv.› filotim. *Filodorma este pretinsă de cineva în schimbul unui avantaj sau pentru cedarea unui beneficiu.*

filoelén, -ă adj. filoelenic. *A publicat o scriere filoelenă. Frecventează cercuri filoelene.*

filoelénic, -ă adj. filoelen.

filoengléz, -ă adj., s.m., s.f. anglofil, angloman. *Filoenglezii admiră și aprobă tot ce este englezesc.*

filofrancéz, -ă adj., s.m., s.f. francofil, galofil. *Filofrancezii admiră și aprobă tot ce este francez.*

filogenétic, -ă adj. (*biol.*) filetic. *Rădăcina virusului s-a identificat prin analize filogenetice.*

filogenéză s.f. (*biol.*) filogenie.

filogeníe s.f. (*biol.*) filogeneză. *Filogenia este procesul de diferențiere în specii, genuri, familii etc. a organismelor animale și vegetale de-a lungul timpului.*

filogermán, -ă adj., s.m., s.f. germanofil, nemțofil. *Filogermanii admiră și aprobă tot ce este german.*

filogermanísm s.n. germanofilie, germanomanie. *Filogermanismul este admirația pentru tot ce este german sau provine de la germani.*

filologíe s.f. **1** litere (v. *literă*). *A terminat filologia. A studiat dreptul și filologia.* **2** (*lingv.*) ***filologie germanică*** = germanistică. *Filologia germanică se ocupă cu studiul (comparativ) al limbilor și al literaturilor germanice.*

filomélă s.f. (*ornit.; înv.; adesea poetic*) v. Privighetoare. Privighetoare-filomelă. Privighetoare-mare. Privighetoare-proprie (*Luscinia luscinia*).

filón s.n. **1** (*mineral.*) vână. *Căutătorii de aur au dat peste un filon.* **2** fig. sursă, ‹fig.› izvor. *Legendele sunt un filon nesecat pentru scriitori.*

filonichíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

filorús, -ă adj., s.m., s.f. rusofil. *Filorușii admiră și aprobă tot ce este rusesc.*

filosóf s.m. **1** (*filos.*) cugetător, gânditor, ‹înv.› cugetăreț. *Mulți filosofi au descoperit adevărul cu ajutorul silogismului.* **2** (*filos.; în Grecia antică*) ***filosof cinic*** = cinic. *Filosofii cinici erau adepții unei doctrine socratice care propovăduia întoarcerea la natură și o viață simplă.* **3** (*filos.*) gânditor, înțelept. *Lumea antică a avut mari filosofi.* **4** guru, înțelept, mentor spiritual. *Este un filosof foarte cunoscut.* **5** (*astrol.; pop.*) v. Astrolog. Cititor în stele. **6** (*anat.; arg.*) v. Cap.

filosofá vb. I. intr. (*despre oameni*) a cugeta, ‹înv.› a folosofi. *Îi place să filosofeze.*

filosofém s.n. (*filos.*) aporem. *Filosofemul este un raționament dialectic care conduce la contradicție.*

filosofésc, -eáscă adj. (*filos.; înv.*) v. Filosofic.

filosofí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Cugeta. Filosofa.

filosófic, -ă adj. (*filos.; despre idei, atitudini etc.*) ‹înv.› filosofesc. *Nu este de acord cu această teorie filosofică. Terminologia filosofică îi este străină.*

filosofíe s.f. **1** înțelepciune, ‹fig.; înv.› luminare. *Proverbele ilustrează filosofia unui popor.* **2** (*filos.*) ***filosofie existențială*** = existențialism. *Filosofia existențială este un curent filosofic modern, care susține primatul existenței asupra esenței;* ***filosofie imanentă*** = școală imanentă. *Adepții filozofiei imanente susțin că existența, realitatea reprezintă conținutul conștiinței.*

filospaniól, -ă adj., s.m., s.f. hispanofil. *Filospaniolii admiră și aprobă tot ce este spaniol.*

filótim, -ă adj., s.n. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv. **2** s.n. v. Filodormă.

filotimíe s.f. (*înv.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.

filotoxínă s.f. (*bot.*) toxină vegetală. *Fitotoxina este o substanță organică toxică, produsă de bacterii sau de unele ciuperci.*

filotúrc, -ă adj., s.m., s.f. turcofil. *Filoturcii admiră și aprobă tot ce este turcesc.*

filoxén, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Xenofil. Xenoman.

filoxéră s.f. **1** (*entom.*) *Phylloxera vastatrix;* ‹reg.› vierme, vierme-de-vie. **2** fig. (*psih.; fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. Rătăcire. Scrânteală. Scrânteală la cap. Scrântire.

filtră vb. I. tr. (*compl. indică lichide*) a strecura, ‹înv. și reg.› a se stoarce. *A filtrat supa pentru a o limpezi. Filtrează laptele ca să separe caimacul.*

filtráj s.n. filtrare, filtrație.

filtráre s.f. **1** filtraj, filtrație. *Prin filtrare se separă un fluid de corpurile străine în suspensie, de impurități, de microbi etc. Filtrarea apei se face cu ajutorul unui filtru special.* **2** strecurare. *Filtrarea laptelui se face cu o strecurătoare.*

filtrație s.f. filtraj, filtrare.

fíltru s.n. **1** (*ind. alim.*) șvarț, ‹rar› cafea nemțească. *Preferă filtrul în loc de nes.* **2** (*hidrotehn.*) ***filtru bacterian*** = biofiltru, filtru biologic. *Filtrul bacterian purifică apa poluată a canalelor cu ajutorul bacteriilor aerobe.* **3** (*tehn.*) ***filtru electric*** = electrofiltru. *Filtrul electric este folosit pentru captarea prafului din atmosfera unor încăperi.*

fílum s.n. (*bot.*) încrengătură. *Filumul este categoria sistematică inferioară regnului și superioară clasei.*

fin[1], fínă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase fină.* **2** (*despre lucruri*) delicat. *A cumpărat un bibelou fin, din argint filigranat.* **3** (*despre piele, membrane etc.*) delicat, subțire. *Vântul îi irită fața, pentru că are pielea foarte fină.* **4** (*despre obiecte, materii etc.*) mărunt, ‹înv.› subțire. *Nisipul plajei este fin.* **5** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) ales[2], bun, selectat[2], selecționat[2], sortat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi fine.* **6** (*despre anumite produse de consum*) superior. *A făcut cadou o cutie cu bomboane fine.* **7** (*despre anumite produse, obiecte etc.*) ales[2], delicat, ‹fig.› prețios. *Îi plac numai parfumurile fine.* **8** (*despre aparate, instrumente de măsură, mașini etc.*) sensibil, ‹rar› senzitiv, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simțitor. *Antiradarul fiind un aparat foarte fin, detectează cu ușurință prezența unui radar. Farmaciile sunt dotate cu cântare electronice fine.* **II** adj. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, gingaș, gracil, grațios, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul fin.* **2** (*despre părți ale corpului*) elegant, suplu.

Poartă rochii strâmte, pentru a-i ieși în evidență talia fină. Tânăra are degetele lungi și fine. **3** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane fine.* **4** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ținuta etc. lor*) distins, elegant, nobil, rafinat[2], ‹fam.› select, ‹fig.› subțire. *Are o figură luminoasă și fină. Totdeauna se remarcă printr-o ținută fină.* **5** (*despre oameni*) bine-crescut, civilizat, manierat, politicos, ‹fig.› subțire, urban. *Are copii fini, de care este mândru.* **6** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ales[2], delicat, distins, elegant, manierat, politicos, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine fină față de soție.* **7** (*despre nuanțe de exprimare, despre gusturi, simțuri etc.*) rafinat[2], subtil. *Pictorul are un simț fin al culorii. Este apreciat pentru că face o distincție fină între noțiuni.* **III** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) delicat, delicato.

fin[2], fină s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹pop.› drahiu, ‹reg.› sin[1]. *Nașii de cununie s-au dus în vizită la finii lor.* **2** s.f. (*reg.*) v. Cumătră (v. *cumătru*). **3** s.m. (*arg.*) v. Jertfă. Victimă.

final, -ă s.n., adj., s.f. **I** s.n. **1** cap, capăt, fine, încheiere, sfârșit[1], ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. *A dus treaba până la final.* **2** sfârșit[1], urmă. *A venit la final, după ce cele mai importante hotărâri fuseseră deja luate.* **3** deznodământ, epilog, încheiere, sfârșit[1], ‹livr.› expunctiune, fine. *Filmul a avut un final neașteptat.* **II** adj. ultim. *Etapa finală de fotbal se desfășoară la București. Participă la cursa finală de ciclism.* **III** s.f. (*gram.*) propoziție finală. *Finala este circumstanțiala care exprimă scopul acțiunii din regentă.*

finalísm s.n. (*filos.*) teleologie, teleonomie. *Finalismul este o concepție conform căreia desfășurarea evenimentelor naturale și sociale se realizează după un scop prestabilit.*

finalitáte s.f. deziderat, scop, țel, țintă. *Acest tip de acțiune are o finalitate precisă.*

finalizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina, ‹livr.› a fini, ‹reg.› a oteși[1]. *A reușit să-și finalizeze lucrarea la termen.* **2** a concretiza, ‹fig.› a fructifica, a valorifica. *Fotbalistul și-a finalizat atacul prin marcarea unui gol.*

finalizáre s.f. **1** isprăvire, încheiere, sfârșire, terminare. *Lucrarea va fi publicată într-o revistă de specialitate după finalizarea redactării.* **2** concretizare, ‹fig.› fructificare, valorificare. *Golul înseamnă pentru fotbalist finalizarea unui atac la poarta adversă.*

finalizát, -ă adj. (*despre acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) isprăvit[2], încheiat, sfârșit[2], terminat[2], ‹livr.› finit. *Lucrarea finalizată a fost predată profesorului.*

financiár, -ă adj., s.m., s.f. (*fin., econ.*) **I** adj. bănesc, pecuniar. *A utilizat aceste mijloace financiare pentru a organiza ceremonia de decernare a distincțiilor.* **II 1** s.m., s.f. finanțist. **2** s.m. bancher, ‹înv.› zaraf. *Financiarul este proprietarul sau acționarul principal al unei bănci cu capital particular.*

finanțá vb. I. tr. (*fin., econ.; compl. indică oameni, instituții, organizații, proiecte etc.*) a stipendia, a subvenționa, ‹fam.› a suporta, ‹înv.› a economisi. *A finanțat câtiva tineri în timpul studiilor în străinătate. Unele instituții de asistență socială sunt finanțate de oameni de afaceri. Proiectul a fost finanțat din fonduri europene.*

finanțáre s.f. (*fin., econ.*) stipendiere, subvenționare, ‹fam.› suport. *Criza economică a avut repercursiuni imediate asupra finanțării unor instituții de asistență socială.*

finanțát, -ă adj. (*fin., econ.; despre oameni, instituții, organizații, proiecte etc.*) stipendiat, subvenționat. *Proiectul finanțat trebuie să fie finalizat în doi ani.*

finanțíst, -ă s.m., s.f. (*fin., econ.*) financiar. *Finanțistul este specialist în operații financiare.*

fíncen s.m. (*bot.; reg.*) v. Anason-dulce. Anason-mare. Anason-nemțesc. Chimen-dulce. Fenicul. Molură (*Foeniculum vulgare*).

fínchiu s.m. (*ornit.*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).

fíne s.n. **1** cap, capăt, final, încheiere, sfârșit[1], ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. **2** sfârșit[1], ‹pop. și fam.› coadă. *Morala este plasată la finele fabulei.* **3** (*livr.*) v. Deznodământ. Epilog. Final. Încheiere. Sfârșit[1].

finéțe s.f. **I 1** delicatețe, eleganță, gingășie, grație, suavitate, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingășime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de finețe.* **2** distincție, eleganță, noblețe, rafinament, subtilitate, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin finețea comportării. Îi admiră finețea limbajului.* **3** rafinament, rafinare, subtilitate, ‹livr.› tenuitate, ‹rar› rafinație, ‹fig.› subțiime, subțirime, ‹fig.; fam.› șlif, ‹fig.; înv.› rafinărie, subțietate, subțirenie, subțiritate. *Finețea observațiilor ei nu este o surpriză pentru nimeni. Este un critic de mare finețe.* **4** eleganță, suplețe. *Poartă rochii strâmte pentru a-i ieși în evidență finețea taliei.* **5** (*la pl. **finețuri**; fam.; peior.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **II 1** subțirime, ‹înv.› subțietate, subțiritate. *Mireasa a purtat o rochie dintr-un material de o finețe aparte.* **2** (*tehn.*) sensibilitate. *A verificat finețea cântarului.* **3** (*la pl. **finețuri**; concr.; culin., ind. alim.; fam.*) v. Delicatesă.

finéz, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Finic[3]. Finlandez.

fínfă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fingíe s.f. (*reg.*) **1** v. Cană[1]. **2** v. Ceașcă.

fingiúță s.f. (*reg.*) **1** v. Căniță. Cănuță. **2** v. Cesculiță. Ceșcuță.

finí vb. IV. tr. (*livr.; compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) v. Finaliza. Isprăvi. Încheia. Sfârși. Termina.

finíc[1] s.m. (*bot.; înv.*) v. Curmal (*Phoenix dactylifera*).

finíc[2] s.m. (*rar*) v. Finișor. Finuț.

fínic[3], -ă s.m., s.f., adj. finlandez, ‹înv.› finez.

finícă s.f. (*bot.; înv.*) v. Curmală.

finicél s.m. (*pop.*) v. Finișor. Finuț.

finiór s.m. (*bot.; reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

finisá vb. I. tr. **1** (*compl. indică lucrări, obiecte etc.*) a definitiva. *A fost nevoit să-și finiseze studiul în câteva zile.* **2** (*ind. text.; compl. indică țesături apretate*) a mangălui. *Țesăturile apretate se finisează cu mangălul.* **3** (*compl. indică îmbrăcămintea rutieră*) a suprafața, a uniformiza.

finisáj s.n. definitivare, finisare, finisat[1], ‹fran.› finiție.

finisáre s.f. **1** definitivare, finisaj, finisat[1], ‹fran.› finiție. *A reușit să termine finisarea articolului într-un timp relativ scurt.* **2** (*ind. text.*) mângăluire, mangăluit. *După finisare, țesăturile apretate sunt mai plăcute la pipăit și au un luciu mat.*

finisát[1] s.n. definitivare, finisaj, finisare, ‹fran.› finiție.

finisát[2], -ă adj. **1** (*despre lucrări, obiecte etc.*) definitiv, definitivat. *A trimis spre publicare forma finisată a articolului.* **2** (*despre îmbrăcămintea rutieră*) suprafațat, uniformizat.

finistér s.n. (*geomorf.*) promontoriu, ‹rar› piept. *Finisterul este o fâșie de uscat înaltă, stâncoasă, abruptă, care înaintează în mare, pornind din continent.*

finișór s.m. finuț, ‹rar› finic[2], ‹pop.› finicel, finiț, finuc.

finít, -ă adj. **1** (*despre produse, mărfuri etc.*) terminat[2]. *Un produs finit a trecut prin toate fazele de prelucrare.* **2** (*despre probleme, situații, fapte etc.*) circumscris, delimitat, limitat, mărginit. *Subiectul lucrării are un caracter finit, cuprinzând numai studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **3** (*livr.; despre acțiuni, lucrări etc. ale oamenilor*) v. Finalizat. Isprăvit[2]. Încheiat. Sfârșit[2]. Terminat[2].

finitáte s.f. (*filos.*) finitudine.

finitúdine s.f. (*filos.*) finitate. *Finitudinea este caracterul a ceea ce este finit, destinat dispariției.*

finíț s.m. (*pop.*) v. Finișor. Finuț.

finíție s.f. (*fran.*) v. Definitivare. Finisaj. Finisare. Finisat[1].

finlandéz, -ă s.m., s.f., adj. finic[3], ‹înv.› finez. *Finlandezii sunt locuitorii Finlandei. Limba finlandeză face parte din familia limbilor fino-ugrice.*

finúc s.m. (*pop.*) v. Finișor. Finuț.

finúț s.m. finișor, ‹rar› finic[2], ‹pop.› finicel, finiț, finuc.

fióc s.m. (*reg.*) **1** v. Sertar. **2** v. Lădișoară. Lădiță.

fiólă s.f. ampulă, flacon, ‹pop. și fam.› șip[3]. *A cumpărat de la farmacie o fiolă cu ser fiziologic.*

fiong s.n. (*bot.; reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

fiór[1] s.m. (*de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde", „a simți", „a străbate", „a trece"*) **I 1** (*adesea cu determ. ca „rece", „de frig", „de gheață"*) scuturătură, ‹rar› scutur. *Are fiori reci din cauza febrei. Fiind îmbrăcată subțire, simte fiori de frig în spate.* **2** (*la pl. **fiori***) răcori (v. *răcoare*). *O trec fiorii din cauza emoției puternice.* **3** înfiorare, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Pe copil îl străbate un fior la vederea mascaților.* **II** fig. ‹fig.› freamăt, înfiorare, palpitare, tremur. *Simte fiorul mulțimii adunate în piața orașului.*

fiór[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*).

fiórd s.n. (*geomorf*) ‹grec.; înv.› paratalasia. *Fiordurile Norvegiei sunt de o frumusețe impresionantă.*

fiorélnic, -ă adj. (*înv.; poetic; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.

fiorín s.m. (*fin.; în trecut*) **1** ‹în trecut› florin. *Fiorinii au circulat în Țările Române până în sec. al XIX-lea.* **2** ‹în trecut› zlot. *Fiorinul era o monedă poloneză, care a circulat și în Țările Române.*

fioritúră s.f. fig. (*livr.; mai ales la pl.*) v. Împletitură. Înfloritură. Ornament. Podoabă.

fiorós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strășnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om fioros și ursuz. Este fioroasă la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime fioroasă.* **3** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă fioroasă.* **4** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot fioros. Fapta sa este fioroasă.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strășnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă fioros cu adversarii.*

fir s.n. **I 1** (*ind. text.*) fibră. *A cumpărat un material din fire sintetice.* **2** (*electr.; și **fir electric***) cablu, cablu electric, ‹rar› legătură. *Siguranțele au sărit din cauza unui fir electric defect .* **3** (*tehn.*) ***fir cu plumb*** = plumb, ‹reg.› sfoară, sfoară cu plumb. *Firul cu plumb este folosit pentru determinarea sau verificarea direcției verticale.* **4** (*la o apă curgătoare; și, art., **firul apei***) ‹pop.› sfoară, ‹reg.› sfor, șarul apei (v. *șar*[1]). *Barca merge pe firul apei.* **5** fărâmă, pic[1], picătură, pișcătură, strop, ‹pop.› țâră[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sămânță, sâmbure. *Nu a rămas niciun fir din brânza abia cumpărată.* **6** (*poetic*) v. Boabă. Bob[1]. Grăunte. Sămânță. **II** (*bot.*) *Agropyron repens;* ‹reg.› grâul-mâței (v. *grâu*). **III** fig. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, grăunte, pic[1], picătură, sămânță, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are niciun fir de mulțumire.* **2** ***fir călăuzitor*** = fir conducător; ***fir conducător*** = fir călăuzitor. *Pentru ea, firul călăuzitor în viață a fost puterea credinței.*

fíranguri s.n. pl. (*reg.*) v. Perdea.

firátic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

fírav, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este firav, predispus mereu la îmbolnăviri.* **2** fig. (*despre idei, teorii, concepții etc.*) ‹fig.› șubred. *Documentarea lucrării este firavă.*

fíre s.f. **I 1** (*adesea cu determ. „întreagă", „toată"*) făptură, lume, natură, univers. *Lumina dimineții se revarsă peste toată firea.* **2** (*psih.*) caracter, natură, structură, suflet, temperament, ‹livr.› umoare, ‹înv. și pop.› năravi, ‹înv. și reg.› feleșag, naturel, ‹reg.› talent, ‹înv.› duh, ‹fig.› inimă, plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are o fire veselă. Firea sa este înclinată spre visare.* **3** fel. *Trebuie să mă suporți așa cum sunt; asta este firea mea.* **4** deprindere, năravi, obicei, obișnuință, ‹fam.› sistem, ‹înv. și reg.› feleșag, ‹reg.› măsai[2], ogod, pohod, vread, zănat, ‹înv.› urmare, ‹fig.› apucătură, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de convietuire, îi cunoaște firea.* **5** (*adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra", „a-și pierde"*) calm[2], cumpăt, stăpânire, stăpânire de sine, ‹înv.› stăpânia sineșului (v. *stăpânie*), stăpânie, stăpânirea sineșului (v. *stăpânire*), ‹fig.› sânge rece, ‹fig.; rar› răceală. *În situații critice nu-și pierde firea.* **6** cuget, gândire, intelect, judecată, minte, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera firii.* **7** (*înv.; adesea determ. prin „omenească"*) v. Făptură. Ființă. Om. Persoană. Viață. **II** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.

firésc, -eáscă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre situații, împrejurări etc.*) natural, normal, obișnuit, ‹înv.› fireș, ‹fig.› curat. *Ceea ce se întâmplă nu este lucru firesc.* **2** (*despre activități, procese fiziologice etc.*) normal, obișnuit, regulat. *Pacientul are pulsul firesc. Activitatea în secție se desfășoară în ritm firesc.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi firești.* **II** adv. (*modal*) **1** natural, normal, obișnuit. *Viața lor familială se desfășoară firesc.* **2** familiar, natural, nepretențios, nesofisticat, obișnuit, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă firesc, pe înțelesul tuturor.* **3** degajat, dezinvolt, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat firesc în fața spectatorilor.* **III** s.n. **1** naturalețe. *L-a impresionat firescul acestei situații.* **2** degajare, dezinvoltură, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Firescul ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.*

fíreș, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „bolnav"; reg.; despre ființe sau despre organismul lor*) v. Sănătos. **2** (*înv.; despre situații, împrejurări etc.*) v. Firesc. Natural. Normal. Obișnuit. **3** (*înv.; despre oameni, port, tradiții etc.*) v. Adevărat. Autentic. Curat. Neaoș. Veritabil.

fírește adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. *- Crezi că vei avea câștig de cauză? - Firește!* **2** (*având val. unei afirmații sau exprimând o aprobare*) bine, bineînțeles, da[1], desigur, întocmai, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK. *Firește, voi merge cu tine la teatru.* **3** (*în prop. afirmative, cu rol de întărire*) da[1], desigur, negreșit, ‹înv. și reg.› dar[1]. *- O cunoști pe această doamnă? - Firește, o cunosc.*

firét s.n. ceapraz, ‹înv.› pasmant. *Ofițerii au uniforme cu fireturi.*

firétic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverşunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **2** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.

firéz s.n. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău.

firezár s.m. (*entom.*) *Rhynchites cupreus*; burghiaş, prunar[2], ‹reg.› forfecel.

firfiríc s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› bănculiţă, ‹înv. şi reg.› libră[1], piţulă, puişor. *Îi dădea pe săptămână câţiva firfirici de argint.*

firiceá s.f. (*bot.*) **1** *Poa pratensis*; firişor, firuşoară (v. *firuşor*), firuţă, ‹reg.› fân, fân-de-livadă, firuşcă, floare-de-fân, floarea-fânului (v. *floare*), iarbă-deasă. **2** *Poa annua*; firuşor, firuţă, ‹reg.› fân, fân-de-livadă. **3** *Poa bulbosa*; firişor, ‹reg.› aramă, iarbă-deasă. **4** (*reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*). **5** (*reg.*) v. Firuşca-şopârlelor (v. *firuşcă*) (*Poa alpina*). **6** (*reg.*) v. Firuşcă-cu-clopoţei (*Poa laxa*). **7** (*reg.*) v. Şovar-de-munte (*Poa trivialis*).

firicél s.n. firişor, firuşor, ‹pop.› firuţ. *Îi îndepărtează un firicel de păr de pe haină.*

firicícă s.f. (*bot.*) **1** *Filago germanica*; ‹reg.› albumeală, caractei, cenuşie (v. *cenuşiu*), firicea, lânariţă, mucedător, mucezea, mucezeală, mucezică, siminoc, talpa-mâţei (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*). **2** (*reg.*) v. Flocoşele (*Filago arvensis*). **3** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **4** (*reg.*) v. Linariţă (*Linaria vulgaris*).

firídă s.f. (*constr.*) adâncitură, cotlon, intrând, nişă, scobitură, ‹pop.› ocniţă, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podişor, podmol, stelaj, ungher, ungheţ, ‹înv.› sfiridă. *Soba se află într-o firidă a peretelui.*

firimitúră s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fărâmă, ‹reg.› fărâmătură, sfărâmă, smic, zdrobonete, zdrobură. *Pe faţa de masă sunt numai firimituri de pâine.*

firişór s.n. **I** firicel, firuşor, ‹pop.› firuţ. **II** (*bot.*) **1** *Poa pratensis*; firicea, firuşoară (v. *firuşor*), firuţă, ‹reg.› fân, fân-de-livadă, firuşcă, floare-de-fân, floarea-fânului (v. *floare*), iarbă-deasă. **2** *Poa bulbosa*; firicea, ‹reg.› aramă, iarbă-deasă. **3** (*reg.*) v. Firuşca-şopârlelor (v. *firuşcă*) (*Poa alpina*). **4** (*reg.*) v. Firuşcă-cu-clopoţei (*Poa laxa*). **5** (*reg.*) v. Şovar-de-munte (*Poa trivialis*).

firmaménţ s.n. (*astron.*) bolta cerească (v. *boltă*), bolta cerului (v. *boltă*), boltă, cer[2], înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), sfera cerească (v. *sferă*), sferă, spaţiu, ‹rar› boltire, ‹înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ‹poetic› bolta lumii (v. *boltă*), empireu, ‹fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe firmament sclipesc stelele.*

firmán s.n. (*în Ev. Med.*) ‹turc.; înv.› talhâş. *Firmanul era un ordin emis de sultan privind învestirea, confirmarea sau mazilirea domnitorilor sau a guvernatorilor din ţările care depindeau de Imperiul Otoman.*

fírmă s.f. (*econ.*) întreprindere, unitate, ‹ieşit din uz› stabiliment. *Firma lor merge bine. Lucrează ca angajat la o firmă româno-austriacă.*

firn s.n. (*meteor.*) neveu. *Firnul este o zăpadă persistentă, care, trecând prin faza grăunţoasă, devine gheţar.*

firúşcă s.f. (*bot.*) **1** ***firuşcă-cu-clopoţei*** = *Poa laxa*; ‹reg.› firicea, firişor, firuţă; (*art.*) ***firuşca-şopârlelor*** = *Poa alpina*; ‹reg.› fân, fân-de-livadă, firicea, firişor, firuţă. **2** (*reg.*) v. Firicea. Firişor. Firuşoară (v. *firuşor*). Firuţă (*Poa pratensis*).

firuşór, -oáră s.n., s.f. **I** s.n. firicel, firişor, ‹pop.› firuţ. **II** **1** s.n. *Poa annua*; firicea, firuţă, ‹reg.› fân, fân-de-livadă. **2** s.f. *Poa pratensis*; firicea, firişor, firuţă, ‹reg.› fân, fân-de-livadă, firuşcă, floare-de-fân, floarea-fânului (v. *floare*), iarbă-deasă. **2** *Poa annua*; firicea, firuşor, ‹reg.› fân, fân-de-livadă. **3** (*reg.*) v. Firuşca-şopârlelor (v. *firuşcă*) (*Poa alpina*). **4** (*reg.*) v. Firuşcă-cu-clopoţei (*Poa laxa*). **5** (*reg.*) v. Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*). **6** (*reg.; şi* ***firuţă-de-baltă***) v. Rourică (*Glyceria fluitans*). **7** (*reg.*) v. Şovar-de-munte (*Poa trivialis*). **8** (*reg.*) ***firuţă-de-lână*** v. Iarbă-deasă (*Poa nemoralis*).

físă s.f. (*j. de noroc*) jeton, marcă[1], ‹înv.› socotea. *Fisele înlocuiesc banii.*

fisc s.n. (*fin.*) percepţie, ‹reg.› perceptorat, perceptorie. *Impozitele se plătesc la fisc.*

fiscál, -ă adj. (*fin.*) ‹înv.› fiscuşesc. *Se urmăreşte combaterea evazionismului fiscal.*

fiscuşésc, -eáscă adj. (*fin.; înv.*) v. Fiscal.

fisioná vb. I. tr. (*fiz.; compl. indică nuclee atomice*) a diviza, a scinda. *Au reuşit să fisioneze nucleele atomice grele în nuclee cu masa mai mică, provocând degajarea unei foarte mari cantităţi de energie.*

fisionáre s.f. (*fiz.*) divizare, fisiune, scindare.

fisiúne s.f. (*fiz.*) divizare, fisionare, scindare. *Prin fisiune, nucleul atomic greu se împarte în nuclee cu masa mai mică.*

fístic s.m. (*bot.*) *Nuces pistaciae*; ‹pop.› ceamfistic.

fistichíu, -íe adj., adv. **I** adj. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verde-gălbui. **II** fig. (*fam.*) **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneţ. Lunatic. Năstruşnic. Nebun. Neobişnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** adv. (*modal*) v. Aiurea. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantezist. Insolit. Original. Pitoresc. Straniu.

fisurá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porţelan, de lut, obiecte casante etc.*) a (se) crăpa, a plesni, a pocni, a (se) sparge. *Farfuria s-a fisurat după ce a fost pusă pe un vas cu apă clocotită.*

fisuráre s.f. crăpare, crăpat[1], fisurat[1], plesnire, plesnit[1], pocnire, spargere, spart[1]. *Fisurarea farfuriei este aproape sigură dacă se pune pe un vas cu apă clocotită.*

fisurát[1] s.n. crăpare, crăpat[1], fisurare, plesnire, plesnit[1], pocnire, spargere, spart[1].

fisurát[2], -á adj. (*despre vase de sticlă, de porţelan, de lut, obiecte casante etc.*) crăpat[2], plesnit[2], pocnit[2], spart[2]. *Farfuria fisurată a fost lipită pe spate cu un adeziv.*

fisúră s.f. **I** **1** casură, crăpătură, fractură, plesnitură, spărtură, ‹rar› pocnitură. *Fisura vasului este prelungă.* **2** (*anat.*) crăpătură, scizură. *Are fisuri în călcâie.* **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carenţă, cusur, defect, deficienţă, dezavantaj, imperfecţiune, insuficienţă, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹fig.› breşă, plagă, scorie, ‹fig.; pop. şi fam.› beteşug, ‹fig.; fam.› codiţă. *Fisurile lui educaţionale sunt evidente.*

fişág s.n. (*milit.; reg.*) v. Cartuş. Glonţ.

fişă s.f. (*electr., telec.*) ştecăr. *A introdus fişa în priză.*

fişcă s.f. (*reg.*) v. Biciuşcă. Cravaşă.

fişcuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fiinţe*) v. Biciui. Şfichiui.

fişíc s.n. **1** cornet[2], pacheţel, ‹reg.› toc[2]. *Îşi cumpără un fişic cu alune.* **2** (*milit.; înv.*) v. Cartuş. Glonţ. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.

fişiér s.n. catalog. *A căutat în fişierul bibliotecii o revistă din secolul trecut.*

fişíu s.n. (*fran.*) **1** v. Bariş. Broboadă. Năframă. **2** v. Batic. Băsmăluţă.

fişpán s.m. (*adm., polit.; reg.*) v. Prefect.

fítecáre pron. nehot. (*ţine locul unui subst. fără a da vreo indicaţie precisă asupra obiectului; pop.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orişicare. Orişicine.

fítecé adj. pron. nehot. (*pop.*) v. Fiecare. Fiece. Oricare. Orice. Orişicare. Tot.

fítecíne pron. nehot. (*ţine locul unui subst. fără a da vreo indicaţie precisă asupra obiectului; pop.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orişicare. Orişicine.

fítecúm adv. (*modal; înv.*) v. Ad libitum. Oricum. Orişicum.

fitíl s.n. **1** feştilă, ‹pop.› poponeţ[1], ‹reg.› meci[2], mot[1], şterţ, ‹german.› luntă. *A aprins fitilul lumânării.* **2** (*reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit.

fitileálă s.f. (*fam.*) **1** v. Intrigă. Maşinaţie. Uneltire. **2** v. Aţâţare. Incitare. Instigare. Instigaţie. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.

fitilí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni, colectivităţi etc.*) v. Agita. Aţâţa. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura.

fitiligíu adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Intrigant.

fitilíst, -á adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Intrigant.

fitincáu s.m. (*reg.*) v. Fătălău.

fíting s.n. (*tehn.*) conector, piesă de legătură. *Fitingul serveşte la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, tuburilor etc.*

fitobiologíe s.f. (*biol.*) biologie vegetală. *Fitobiologia se ocupă cu studiul materiei vegetale şi al funcţiilor acesteia.*

fitocenologíe s.f. (*biol.*) fitosociologie. *Fitocenologia se ocupă cu studiul fitocenozelor.*
fitocenóză s.f. (*biol.*) biocenoză vegetală. *Fitocenoza se dezvoltă într-un anumit mediu, fiind condiționată de anumiți factori fizici, geografici și biologici.*
fitochimíe s.f. (*biochim.*) chimie vegetală. *Fitochimia se ocupă cu studiul proceselor chimice care au loc în organismele vegetale.*
fitochinónă s.f. (*biochim., farm.*) filochinonă, vitamina K_1. *Fitochinona se găsește în plante verzi (spanac, salată, varză, conopidă, broccoli, pătrunjel), în anumite fructe (kiwi și avocado), în cereale, în diferite uleiuri vegetale (de măsline, soia), fiind indispensabilă funcționării normale a coagulării.*
fitofág, -ă adj. (*despre animale*) erbivor, ‹rar› plantivor. *Animalele fitofage se hrănesc cu vegetale, mai ales cu ierburi.*
fitofiziologíe s.f. (*biol.*) fitonomie, fiziologia plantelor. *Fitofiziologia se ocupă cu studiul principalelor procese fiziologice ale plantelor.*
fitogén, -ă adj. (*despre roci, formațiuni geologice etc.*) fitogenic. *Rocile fitogene sunt de origine vegetală.*
fitogenétică s.f. (*biol.*) genetică vegetală (v. *genetic*). *Fitogenetica este genetica plantelor.*
fitogénic, -ă adj. (*despre roci, formațiuni geologice etc.*) fitogen.
fitogeografíe s.f. (*biol.*) geobotanică. *Fitogeografia se ocupă cu studiul distribuției și răspândirii speciilor vegetale pe suprafața globului pământesc.*
fitografíe s.f. (*biol.*) botanică descriptivă. *Fitografia este descrierea sistematică a plantelor.*
fitológ, -ă s.m., s.f. (*biol.*) botanist. *Fitologul este specialist în botanică.*
fitologíe s.f. (*biol.*) botanică, botanologie. *Fitologia se ocupă cu studiul plantelor.*
fitomorfologíe s.f. (*biol.*) morfologia plantelor. *Fitomorfologia se ocupă cu studiul formei și structurii organismelor vegetale, al legilor apariției și dezvoltării lor.*
fitonomíe s.f. (*biol.*) fitofiziologie, fiziologia plantelor.
fitoontogenéză s.f. (*biol.*) ontogeneză, ontogenie. *Fitoontogeneza este procesul de dezvoltare individuală a organismelor vegetale și animale, de la stadiul embrionar până la încheierea ciclului vital.*
fitoplanctón s.n. (*biol.*) plancton vegetal. *Organismele vegetale acvatice care intră în componența unui plancton formează fitoplanctonul.*
fitoplásmă s.f. (*biol.*) protoplasmă. *Fitoplasma este substanța complexă de bază a celulei vegetale, în care au loc procesele vitale.*
fitopleustón s.n. (*biol.*) pleuston vegetal. *Fitopleustonul este constituit din organismele vegetale care plutesc pe suprafața apei.*
fitosociologíe s.f. (*biol.*) fitocenologie.
fitosterínă s.f. (*chim.*) fitosterol.
fitosteról s.m. (*chim.*) fitosterină. *Fitosterolul este folosit în industria farmaceutică și la sinteza unor hormoni sexuali.*
fitotomíe s.f. (*biol.*) anatomie vegetală. *Fitotomia se ocupă cu studierea structurii organismului vegetal.*
fitotoxínă s.f. (*bot.*) toxină vegetală. *Fitotoxina este o substanță organică toxică, produsă de bacterii sau de unele ciuperci.*
fitozoár s.n. (*zool.*) zoofit. *Echinodermele, meduzele, polipii, spongierii, infuzorii sunt fitozoare.*
fitui vb. IV. (*fam.*) **1** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) v. Consuma[1]. Epuiza. Isprăvi. Sfârși. Termina.
fiță s.f. (*fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
fițărăie s.f. pl. (*fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
fițăríe s.f. pl. (*fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
fițoáică s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).
fițós, -oásă adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios. **2** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **3** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Abnorm. Anormal. Nefiresc. Nenormal. Neobișnuit. Suspect. **5** (*despre lucruri, materiale, servicii etc.*) v. Costisitor. Scump. **6** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Bogat. Luxos. Prețios. Scump.
fițúică s.f. (*fam.*) ‹fam.› copiuță, ‹arg.› pușcă, ‹jar.› gumă. *Și-a pregătit fițuici pentru teza de a doua zi, în speranța că va putea copia.*
fiu s.m. **I 1** (*de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) băiat, copil[1], fecior, ‹înv. și pop.› făt, ‹fam.› pui[1], voinic, ‹înv. și reg.› prunc, țânc, ‹reg.› buzdrun, cocon[2], ‹înv.› fic. *Fiul său este student.* **2** ***fiu vitreg*** = fecior vitreg, ‹înv.› fiastru. *Băiatul din prima căsătorie a soțului îi este fiu vitreg.* **3** (*art.* ***fiul****; în opoz. cu „senior"; pe lângă un nm. pr. de persoană*) junior, ‹înv.› sin[1]. *La Festivalul Național de Muzică Ușoară a câștigat Adrian Cristescu fiul.* **4** (*pop.*) ***fiu de lele*** = ***fiu natural*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[2]). **II 1** (*art.* ***Fiul****; în teol. creștină; nm. pr.*) Cuvântul (v. *cuvânt*), ‹înv.› Despuietorul (v. *despuietor*). *Fiul este una dintre cele trei ipostaze ale Sfintei Treimi.* **2** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Fiul lui Dumnezeu*** = ***Fiul Omului*** = Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc, ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Fiului lui Dumnezeu;* (*înv.*) ***Fiul Omenesc*** v. Fiul lui Dumnezeu. Fiul Omului. Galileanul. Iisus. Iisus Galileanul. Iisus Hristos. Învățătorul (v. *învățător*). Mântuitorul (v. *mântuitor*). Mesia. Mielul Domnului (v. *miel*). Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*). Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*). Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*). Nazareeanul (v. *nazareean*). Nazarineanul (v. *nazarinean*). Tămăduitorul (v. *tămăduitor*).
fiuláre s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie.
fiuléț s.m. (*pop.*) **1** ‹pop.› fiuț. **2** v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.
fiúț s.m. (*pop.*) **1** ‹pop.› fiuleț. **2** v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.
fix, fixă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „mobil"; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) imobil[2], neclintit, nemișcat, stabil, ‹rar› imobiliar, nemișcător, stătător, ‹pop.› nesmintit, nestrămutat, ‹înv.› neclătit, statornic. *Lângă clădirea fixă a circului este o construcție transportabilă, folosită la spectacolele date în diferite alte locuri. Podul peste această apă de munte este fix.* **2** (*în opoz. cu „mobil"; despre elemente care, în mod obișnuit, sunt mișcate sau se află în mișcare sub acțiunea unor factori*) imobil[2], neclintit, nemișcat, rigid, țeapăn, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor fixe ale copacilor desfrunziți te întristează.* **3** (*în opoz. cu „mobil"; mai ales despre ochi, privire*) imobil[2], încremenit, înlemnit, neclintit, nemișcat, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi ficși. Bolnavul are o privire fixă.* **4** (*în opoz. cu „schimbător"; despre anumite tipuri de exprimare, formulări etc.*) neschimbat, stereotip, stereotipic. *Așa-numitul limbaj de lemn folosește formule fixe.* **5** (*în opoz. cu „schimbător"*) stabil, ‹fig.› rigid. *Oda are o formă fixă.* **6** (*în opoz. cu „provizoriu"; despre așezări omenești, domicilii, sedii etc.*) permanent, stabil, statornic, ‹înv. și pop.› stătător. *Domiciliul ei fix este în Iași. Firma are sediu fix.* **7** (*despre mărimi, unități de măsură, de timp etc.*) exact, precis, ‹înv. și reg.› acurat. *Așteaptă să anunțe la radio ora fixă pentru a-și potrivi ceasul.* **II** adv. (*modal*) **1** (*cu determ. temporale introduse prin prep. „la"*) exact, precis, punct, ‹fig.› matematic[2]. *Și-au stabilit întâlnirea fix la ora 7 seara.* **2** perfect, ‹fam.› fest. *Scândurile se îmbină fix.* **3** anume, exact, precis. *Spune-mi cât ai luat fix pentru această prestație.* **4** (*fam.; în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit. **III** s.n. **1** (*telec.*) telefon fix. *Dacă nu răspunde la fix, înseamnă că nu este acasă.* **2** (*psih.; fam.; adesea deprec.*) v. Delir parțial. Fixație. Hantisă. Idee fixă. Manie. Marotă. Monomanie. Obsesie. Psihoză.
fixá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care arată instrumentul acțiunii*) a imobiliza, a înțepeni, a pironi, a

prinde, a ţintui, ‹rar› a împlânta, ‹pop. şi fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. şi reg.› a ţepeni, ‹reg.› a crepeni, a proţăpi. *A fixat scândurile gardului în cuie. A fixat reclama în perete cu un ciocan.* **2** tr. (*compl. indică obiecte; cu determ. locale*) a aplica, a prinde, a pune. *Croitoreasa i-a fixat câteva paiete pe rochia de seară.* **3** tr. (*compl. indică mai ales pietre, lespezi; cu determ. locale*) a înţepeni,‹pop.› a pecetlui. *Meşterii au fixat lespezile pe trotuar.* **4** tr. (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a îmbina, a împreuna, a monta, a reuni, a uni[2]. *Mecanicul fixează cu uşurinţă piesele unui motor.* **5** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se agăţa, a se prinde. *Foarte mulţi scaieţi s-au fixat de blana oilor.* **6** tr. (*tehn.; fam.; compl. indică autovehicule, aparate electrice etc.*) v. Depana. Repara. **II 1** tr. (*compl. indică instalaţii, maşini, construcţii etc.; adesea cu determ. locale*) a amplasa, a aşeza, a plasa, a situa, a stabili. *A fixat fabrica departe de centrul oraşului.* **2** refl. (*despre oameni sau despre populaţii; cu determ. locale*) a se aşeza, a se instala, a se opri, a se stabili, a se stabiliza, a se statornici, ‹înv. şi pop.› a se pune, ‹pop.› a se sălăşlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. şi reg.› a se sălăşui, ‹înv.› a se lăcăşlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin ţară, în cele din urmă s-a fixat cu domiciliul în Iaşi.* **3** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) aşeza, a (se) instala, a (se) plasa, a (se) posta, a (se) pune. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie fixată la intrarea în clădire.* **4** tr. (*compl. indică fiinţe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a aţinti, a ţinti, a ţintui, ‹rar› a sticli, ‹înv. şi reg.› a stâlpi, ‹reg.› a aţinta, ‹fran.› a devizaja, ‹fig.› a pironi, a rezema, ‹fig.; rar› a scufunda. *Îl fixează cu privirea. Îşi fixează, fascinat, ochii asupra tabloului.* **5** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a rămâne, ‹flg.› a se grava, a se imprima, a se întipări, a se pecetlui, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au fixat în minte. Acest eveniment emoţionant i s-a fixat în memorie pentru totdeauna.* **III 1** tr. a comanda, a decide, a dispune, a hotărî, a ordona, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. şi pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. şi reg.› a statori, ‹reg.› a comăndăli, a priti, ‹înv.› a comăndălui, a demânda, a dispoza, a dispozarisi, a învăţa, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămăşlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au fixat deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluţii, posibilităţi, situaţii etc.*) a (se) alege, a (se) decide, a (se) hotărî, a (se) stabili, ‹pop.› a (se) îndemna, ‹reg.› a (se) răzlogi, ‹înv.› a (se) rezolva, ‹fig.; reg.› a (se) cumpăni, a se dezbate[1]. *După multă chibzuială, a fixat soluţia care trebuie urmată. Până la urmă, s-a fixat varianta plecării în staţiune cu trenul.* **3** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a hotărî, a institui, a întocmi, a stabili, a statornici, ‹înv.› a aşeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a fixat impozitul pe venit. Directorul instituţiei a fixat regulamentul de ordine interioară.* **4** tr. (*fin.; compl. indică valoarea monedei naţionale*) a stabiliza. *Banca Naţională a fixat cursul leului.* **5** tr. (*compl. indică mai ales date, termene*) a asigna, a hotărî, a preciza, a stabili, a statornici, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. şi pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost fixată. Au fixat un nou termen pentru semnarea contractului.* **6** tr. (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a aranja, a mijloci, a organiza, a planifica, a programa. *I-a fixat pentru seara aceasta o întâlnire.* **7** tr. (*compl. indică mai ales diagnostice*) a preciza, a pune, a stabili. *Doctorul i-a fixat diagnosticul.* **8** tr. (*compl. indică mai ales valori*) a calcula, a determina, a măsura, a stabili. *Fixează temperatura optimă pentru lichefierea oţelului.* **9** tr. (*compl. indică mărimi, distanţe, valori etc.*) a determina, a preciza, a stabili, a statornici, ‹înv.› a limpezi. *A fixat compoziţia rocii în urma unei analize de laborator.* **10** tr. (*compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) a consacra, a consfinţi, a stabili, a statornici, ‹înv.› a sfinţi[1], ‹fig.; rar› a împlânta. *Tinerii au fixat obiceiul de a organiza, lunar, o serată muzicală.* **IV** refl. fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) ‹fig.› a se cala[2], a se opri. *Se fixează pe afaceri de amploare.*

fixáj s.n. (*fotogr.*) fixare. *Prin fixaj, materialul fotografic este tratat cu fixator, pentru a-l face insensibil la acţiunea luminii.*

fixáre s.f. **I 1** fixat[1], imobilizare, înţepenire, pironire, prindere, ţintuire, ‹rar› fixaţie, ‹pop.› ţintuială. *Fixarea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.* **2** aplicare, prindere, punere. *Fixarea paietelor pe rochiile de seară este migăloasă.* **3** fixat[1], înţepenire, ‹pop.› pecetluire. *Meşterii se ocupau cu fixarea lespezilor pe trotuar.* **4** (*tehn.*) asamblaj, asamblare, asamblat[1], îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat fixarea pieselor motorului maşinii într-un timp relativ scurt.* **5** agăţare, prindere. *Fixarea scaieţilor de blana unui animal este jenantă pentru acesta.* **II 1** amplasare, aşezare, plasare, situare, stabilire. *Primăria a acceptat fixarea fabricii la marginea oraşului.* **2** aşezare, instalare, oprire, stabilire, stabilizare, statornicire, ‹pop.› sălăşluire, ‹înv. şi reg.› sălăşuire, stăvire, ‹înv.› lăcăşluire, locuinţă. *Fixarea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **3** aşezare, instalare, plasare, postare. *Administratorul firmei a hotărât fixarea gheretei paznicului la intrarea în clădire.* **4** ‹fig.› gravare, imprimare, întipărire, pecetluire, săpare. *Fixarea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea impresionează profund.* **III 1** stabilizare. *Banca Naţională se ocupă cu fixarea cursului monedei naţionale.* **2** hotărâre, precizare, stabilire. *Comisiei îi revine fixarea unui nou termen de livrare a mărfurilor.* **3** hotărâre, precizare, stabilire, statornicire, ‹rar› determinare, ‹înv.› determinaţie, însemnare. *Au discutat despre fixarea datei când se va semna contractul.* **4** determinare, precizare, stabilire, statornicire, ‹înv.› limpezire. *Fixarea compoziţiei rocii s-a făcut în urma unei analize de laborator.* **5** precizare, punere, stabilire. *În cazul unor boli cu manifestări atipice, fixarea diagnosticului este mai greu de făcut.* **6** calculare, determinare, măsurare, stabilire, ‹rar› determinaţie. *Este necesară fixarea temperaturii optime pentru lichefierea oţelului.* **7** consacrare, consfinţire, stabilire, statornicire, ‹înv.› sfinţire[1]. *Fixarea obiceiului de a organiza, lunar, o serată muzicală a provocat bucuria prietenilor.* **8** (*fotogr.*) fixaj.

fixát[1] s.n. **1** fixare, imobilizare, înţepenire, pironire, prindere, ţintuire, ‹rar› fixaţie, ‹pop.› ţintuială. **2** fixare, înţepenire, ‹pop.› pecetluire.

fixát[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte sau despre părţi ale lor*) imobilizat, înţepenit, prins[2], ‹reg.› proţăpit. *Reclama fixată în perete a căzut în timpul furtunii.* **2** (*mai ales despre pietre, lespezi*) înţepenit, ‹pop.› pecetluit[2]. *Lespezile fixate pe trotuar nu mai pot fi mişcate.* **3** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], îmbinat, împreunat, îngemănat, montat, reunit, unit. *Mecanicul verifică piesele fixate ale motorului maşinii.* **II 1** (*despre ochi, privire*) aţintit, sticlos, ţintit, ţintitor, ţintuit, ‹rar› sticlit, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹reg.› aţintat, ‹fig.› pironit. *Rămâne cu ochii fixaţi asupra tabloului.* **2** (*în opoz. cu „nomad”; rar; despre oameni, populaţii*) v. Sedentar. Stabil. Statornic. **III 1** (*mai ales despre noţiuni, unităţi, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi fixată, ştiută doar de ei.* **2** (*despre date, termene, planuri etc.*) cert, ferm, hotărât. *Termenul restituirii datoriei este fixat.* **3** (*despre reguli, obiceiuri etc.*) consacrat, consfinţit, stabilit, statornicit. *Organizarea, lunar, a unei serate muzicale a devenit un obicei fixat.*

fixatív s.n. (*fotogr.*) fixator.

fixatór s.m. (*fotogr.*) fixativ. *Fixatorul face insensibil la lumină materialul fotografic developat.*

fixáţie s.f. **1** (*psih.*) delir parţial, hantisă, idee fixă, manie, marotă, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. şi fam.› ţicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› ţăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o fixaţie sunt preocupaţi de un singur gând sau de un singur subiect.* **2** (*rar*) v. Fixare. Fixat[1]. Imobilizare. Înţepenire. Pironire. Prindere. Ţintuire.

fíxing s.n. (*fin., econ.*) cotare[1], cotaţie, cotă. *Fixingul monedei euro se face în fiecare zi.*

fixitáte s.f. **1** imobilism, imobilitate, inerţie, neclintire, nemişcare, nemobilitate. *Fixitatea stelelor este aparentă.* **2** imobilitate, neclintire, nemişcare, stabilitate. *Foloseşte o pastă care conferă protezei dentare fixitate.* **3** imobilitate, înţepeneală, rigiditate. *Fixitatea privirii oboseşte ochii.*

fízic[1] s.m. (*înv.*) v. Fizician.

fízic[2], -ă adj., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „sufletesc”*) corporal, trupesc, ‹înv.› pieliţesc. *Multe persoane pun accent pe aspectul fizic.* **2** (*despre relaţiile dintre oameni*) erotic, fiziologic, intim, sexual, trupesc. *Relaţia lor este fizică.* **3** carnal, lumesc, senzual, sexual, trupesc, ‹înv.› pieliţesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plă-*

cerile fizice sunt considerate păcat de către biserică. **4** pământesc, trupesc. *Tânărul nutrește pentru fată o iubire fizică, nu una platonică.* **5** (*în opoz. cu „intelectual"; despre meserii, ocupații*) manual. *Munca fizică îl epuizează.* **II** adj. (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, material, palpabil, pământesc, perceptibil, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect fizic. Ploaia este un fenomen meteorologic fizic.* **III** adj. **1** ‹rar› fizical. *Gravitația este o lege fizică.* **2** mecanic. *Acțiunea fizică a vântului. Prin anumite procese fizice se produce căldură.* **IV** s.f. **1** (*fiz.*) ***fizică atomică*** = microfizică. *Fizica atomică se ocupă cu studiul proprietăților fizice ale atomilor.* **2** (*biol., fiz.*) ***fizică biologică*** = biofizică. *Fizica biologică studiază fenomenele biologice folosind principiile, metodele și tehnicile fizicii.* **V** s.n. conformație, constituție, constituție somatopsihică, factură, natură, structură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Fizicul fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.*

fizicál, -ă adj. (*rar*) v. Fizic[2].

fizicéște adv. (*modal; în opoz. cu „sufletește"*) trupește. *Arată bine fizicește. Fiziceşte se simte bine.*

fizician s.m. ‹înv.› fizic[1]. *Fizicianul este specialist în fizică.*

fiziocratísm s.n. (*econ.*) fiziocrație.

fiziocrație s.f. (*econ.*) fiziocratism. *Fiziocrația este o doctrină apărută în sec. al XVIII-lea, în Franța, care susține că munca agricolă constituie unica sursă de bogăție.*

fiziognóm, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Fizionomist.

fiziognomíe s.f. ‹rar› fizionomistică. *Fiziognomonia are ca obiect cunoașterea caracterului omului după aspectul fizic, în special după fizionomie.*

fiziológ, -ă s.m., s.f. (*biol.*) ‹rar› fiziologist. *Fiziologul este specialist în fiziologie.*

fiziología plantelor s.f. art. (*biol.*) fitofiziologie, fitonomie. *Fiziologia plantelor se ocupă cu studiul principalelor procese fiziologice ale plantelor.*

fiziológic, -ă adj. (*despre relațiile dintre oameni*) erotic, fizic[2], intim, sexual, trupesc.

fiziologíst, -ă s.m., s.f. (*biol.; rar*) v. Fiziolog.

fizionomíe s.f. **I 1** aer[1], aspect, chip, expresie, față, figură, înfățișare, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o fizionomie ștrengărească.* **2** (*antrop.*) facies. *Are o fizionomie mongoloidă.* **3** expresie, mască. *Când interpretează rolul avarului, fizionomia actorului este uluitoare.* **4** chip, față, figură, obraz, ‹rar› profil, ‹fam.› meclă, mutră, ‹reg.› pofaică, ‹fig.› oval, ‹arg.› ecran, faianță, faleză, fațadă, moacă, mufă, muian, muie. *Fizionomia ei îmi este cunoscută.* **5** aspect, configurație, conformație, formă, înfățișare, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar fizionomia terenului nu îi satisface.* **II** fig. etos, morală, moralitate. *Afirmarea fizionomiei românești se regăsește în diverse manifestări artistice.*

fizionomíst, -ă s.m., s.f. ‹rar› fiziognom. *Fizionomistul încearcă să cunoască caracterul oamenilor după fizionomia lor.*

fizionomístică s.f. (*rar*) v. Fiziognomonie.

fizioterapeútic, -ă adj. (*med., med. vet.*) fizioterapic. *În metodele fizioterapeutice sunt folosiți agenții fizici naturali.*

fizioterápic, -ă adj. (*med., med. vet.*) fizioterapeutic.

fiziparitáte s.f. (*biol.*) amitoză, diviziune directă, sciziparitate. *Fiziparitatea se produce prin strangulare sau prin înmugurire, fără apariția cromozomilor.*

fizostigmínă s.f. (*farm.*) ezerină. *Fizostigmina este folosită în tratamentul glaucomului, al miasteniei, al parezelor intestinale.*

flácără s.f. **I 1** flamă, pară[1], văpaie, vâlvătaie, ‹poetic› lumină. *În noapte, se vede până departe flacăra unui foc de tabără. Este fascinat de jocul flăcărilor din șemineu.* **2** (*la pl.* ***flăcări***) foc, incendiu, pârjol, ‹înv. și reg.› pojar, ‹reg.› bâja, pârlitură, ‹înv.› aprinzătură, înfocare, ‹turc.; înv.› iangân. *Apartamentul a fost distrus de flăcări.* **II** fig. **1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca flacără în suflet.* **2** ‹fig.› făclie, pară[1], văpaie. *Nimeni nu poate stinge flacăra credinței din sufletele noastre.*

flácid, -ă adj. **1** (*tehn.; despre corpuri solide*) flasc, moale. *Tubul flacid de aluminiu s-a turtit prin apăsare.* **2** (*despre părți ale corpului*) flasc, fleșcăit, moale, puhav, ‹rar› pufoșit, ‹fam.› pufos, ‹înv.› molicios, ‹arg.› iască. *Are mușchii de pe brațe flacizi. Peste guler îi cade gușa flacidă.*

flaciditáte s.f. (*med., med. vet.*) atonie, moleșeală, sfârșeală, slăbiciune, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› șubrezeală, ‹fam.› fleșcăială, ‹înv. și reg.› topiciune, ‹reg.› molăiață, zălezitură, ‹înv.› moleață, moleșitură. *Flaciditatea i se manifesta tot mai accentuat.*

flacón s.n. ampulă, fiolă, ‹pop. și fam.› șip[3]. *A cumpărat de la farmacie un flacon cu ser fiziologic.*

flaconáș s.n. ‹pop. și fam.› șipurel, șipușor, ‹reg.› șipuț. *A primit ca mostră un flaconaș cu parfum.*

flagél s.n. calamitate, catastrofă, dezastru, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfârâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un flagel ucător de moarte.*

flagelă vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) biciui. *L-a flagelat cu cravașa.* **2** tr. fig. (*compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situații etc.*) a ridiculiza, a satiriza, ‹fig.› a biciui. *Donici a flagelat în fabulele sale viciile contemporanilor săi.*

flagelantísm s.m. (*psih.*) flagelație.

flagelăre s.f. biciuire, flagelație, ‹rar› fustigație, ‹înv.› cravașare. *În trecut, flagelarea unei persoane se făcea cu cravașa.*

flagelăție s.f. **1** biciuire, flagelare, ‹înv.› cravașare. **2** (*psih.*) flagelantism. *Flagelația este o perversiune care constă în obținerea satisfacției sexuale prin autoflagelare.*

flagránt, -ă adj. **1** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, categoric, evident, indiscutabil, izbitor, vădit. *Acesta este un adevăr flagrant.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne flagrante de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era flagrantă.*

flagránță s.f. claritate, evidență, pregnanță, ‹fig.; rar› palpabilitate. *Acest mare scriitor a știut să dea ficțiunii flagranța realității concrete.*

flaimúc adj., s.m. **1** adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; pop.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** s.m. (*arg.*) v. Expectorație. Flegmă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută.

flamánt s.m. (*ornit.*) *Phoenicopterus ruber antiquarum*; flamingo.

flámă s.f. flacără, pară[1], văpaie, vâlvătaie, ‹poetic› lumină.

flambáj s.n. flambare.

flambáre s.f. flambaj. *Anumite obiecte neinflamabile se sterilizează prin flambare. Dezinfectează bisturiul prin flambare.*

flamíngo s.m. (*ornit.*) *Phoenicopterus ruber antiquarum*; flamant.

flámură s.f. (*livr.; poetic*) v. Drapel. Steag. Stindard.

flană vb. I. intr. (*livr.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Colinda. Cutreiera. Hoinări. Peregrina. Rătăci. Umbla. Vagabonda.

flanc s.n. (*milit.*) aripă, capăt, coastă, margine, ‹înv.› corn, mânecă. *Trupa de comando se îndreaptă spre flancul stâng al frontului inamic.*

flanélă s.f. (*pop.*) v. Jerseu. Pulover.

flaneur [flanör] s.m. (*fran.*) v. Plimbăreț. Umblăreț.

flanícă s.f. (*reg.*) v. Jerseu. Pulover.

flănșă s.f. (*tehn.*) bridă. *Flanșa se aplică pe tuburi, la îmbinarea lor.*

flasc, fláscă adj. **1** (*tehn.; despre corpuri solide*) flacid, moale. **2** (*despre părți ale corpului*) flacid, fleșcăit, moale, puhav, ‹rar› pufoșit, ‹fam.› pufos, ‹înv.› molicios, ‹arg.› iască.

flash [fleș] s.n. **1** (*fotogr.*) bliț, fulger electronic, ‹ieșit din uz› lampă-fulger. *Avea la aparatul de fotografiat un flash puternic.* **2** (*inform.*) stick, stick de memorie, ‹engl.› key stick, memory stick. *Pe flash se stochează informații.*

flashback ['fleșbek] s.n. (*cinemat., lit.*) insert. *Flashbackul înfățișează o scurtă acțiune secundară, plasată în trecut, care se intercalează într-un film sau într-o operă literară.*

fláșă s.f. (*german.*) v. Butelie. Sticlă.

flășcă s.f. (*reg.*) v. Butelie. Sticlă.
flașerie s.f. (*med. vet.*) moleșire. *Flașeria este o boală infectocontagioasă a viermilor-de-mătase, care provoacă moartea în număr mare a larvelor.*
flașnetár s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
flașnétă s.f. **1** (*muz.*) ‹pop.› caterincă, ‹înv.› minavet. *Flașneta este o mică orgă mecanică portativă, acționată prin învârtirea unei manivele.* **2** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).
flatá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a adula, a linguși, a măguli, ‹înv. și pop.› a lingări, ‹fam.; iron.› a flauși, ‹înv. și reg.› a șutili, ‹reg.› a lifui, a lingăi, a mâglisi, ‹fig.› a linge, a peria, a pomăda, a tămâia, ‹arg.› a limba. *Își flatează șeful pentru a fi promovată.* **2** a complimenta, a măguli. *Oamenii orgolioși se simt bine când sunt flatați.*
flatáre s.f. **I 1** adulare, adulație, lingușeală, lingușire, măguleală, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› mâglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Flatarea șefului enervează pe oamenii onești.* **2** complimentare, măgulire. *Flatarea unui om orgolios îți atrage bunăvoința acestuia.* **II** (*concr.*) amabilități (v. *amabilitate*), compliment, galanterii (v. *galanterie*), laudă, măgulire, ‹reg.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la flatări.*
flatát, -ă adj. (*despre oameni*) măgulit. *Se simte extrem de flatat pentru încrederea pe care i-o acordă.*
flateríe s.f. (*rar*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măguleală. Măgulire.
flatulá vb. I. intr. (*fiziol.; despre oameni sau animale*) ‹pop. și fam.› a se împuți, a se pârțâi, ‹pop.› a (se) băși.
flatulént, -ă adj. (*med.*) ‹înv.› vântos.
flatulénță s.f. **1** (*med., med. vet.*) balonare, flatuozitate, meteorism, timpanism, timpanită, ‹rar› meteorizație, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*). *Și-a cumpărat un medicament contra flatulenței.* **2** (*fiziol.*) gaz[1], ‹pop. și fam.› pârț, vânt, ‹pop.› bășină, fâs, fâsâială, ‹fam.› pam, ‹reg.› beș, târtâită, târț, ‹arg.› noxă. *Nu-și poate controla flatulențele.*
flatuozitáte s.f. (*med., med. vet.*) balonare, flatulență, meteorism, timpanism, timpanită, ‹rar› meteorizație, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*).
flaușá vb. I. tr. (*fam.; iron.*) v. Adula. Flata. Linguși. Măguli.
flăut s.n. **1** (*muz.*) ‹reg.› flaută. *Flautul produce sunete armonioase, asemănătoare vocii omenești.* **2** (*muz.*) ***flaut drept*** = blockflöte; ***flaut piccolo*** = ottavino, piculină. *Flautul piccolo este un flaut de mici dimensiuni, care emite sunete foarte înalte.* **3** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **4** (*anat.; arg.*) ***flaut cu gușă*** = (*art.*) ***flautul fermecat*** v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
fláută s.f. (*muz.; reg.*) v. Flaut.
flăcăí vb. IV. intr. (*reg.; despre băieți*) v. Feciori.
flăcăiándru s.m. băietan, băiețandru, copilandru, ‹pop. și fam.› mucea, țâști[1], ‹pop.› flăcăiaș, țângău, ‹pop.; deprec.› spârc, țângăuaș, ‹fam.› puștan, ‹reg.› cotârîg, cotârloi, dănac, flăcăuan, lifuroi, orghidan, pruncateu, pruncotean, țangateu, țăngălaș, târlău, ‹înv.› copilandric. *Un flăcăiandru de 15 ani a intrat în echipa de volei.*
flăcăiáș s.m. **1** fecioraș, feciorel, ‹reg.› melenaș, țângănaș. **2** (*pop.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.
flăcăíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Tineret. Tinerime.
flăcărăie s.f. pară[1], pălălaie, pârjol, văpaie, vâlvătaie, vâlvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baburǎ, bălbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvâială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. *Flăcăraia se ridică spre etajele superioare ale clădirii.*
flăcăríe s.f. (*rar*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
flăcărúie s.f. ‹pop.› flăcăruș, flăcăruță. *Flăcăruia lumânării s-a stins.*
flăcărúșă s.f. (*pop.*) v. Flăcăruie.
flăcărúță s.f. (*pop.*) v. Flăcăruie.
flăcău s.m. **1** fecior, june, tânăr, ‹reg.› dănac, lezieș, mărinean, melean, om prunc, prunc, prunc tânăr, țângălău, ‹înv.› cocon[2], voinic. *S-a făcut de acum flăcău în toată puterea.* **2** adolescent, copil[1], tânăr, ‹livr.› efeb, ‹engl.› teenager, ‹arg.› bidiviu. *Are entuziasmul unui flăcău.* **3** burlac[1], cavaler, celibatar, holtei[1], ‹pop. și fam.› becher, ‹pop.› june, ‹reg.› feamin, flășcău, frășcău, holter, ‹latin.; înv.› celibe, ‹fig.› tomnatic, ‹arg.› pompier. *S-a înființat un club al flăcăilor.* **4** (*adesea iron.*) ***flăcău tomnatic*** = ***flăcău stătut*** = ‹pop.› fecior bătrân, fecior bătut de brumă, fecior holtei, fecior rămas, fecior stătut, fecior tomnatic, june bătrân, june nemțesc. *Ajuns flăcău tomnatic, se gândește să se căsătorească.*
flăcăuán s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.
flămând, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „sătul"; despre ființe*) flămânzit, înfometat, nemâncat, nesătul, nesăturat, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec. *Este tot timpul flămând.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹fig.› înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este flămând de muzică.*
flămânjúne s.f. (*înv.*) v. Foamete.
flămânzáre s.f. (*anat.; la unele animale; pop.*) v. Deșert.
flămânzăciúne s.f.(*înv.*) v. Foamete.
flămânzí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a sătura"; compl. indică ființe*) a înfometa. *Își flămânzea câinele ca să îl înrăiască.*
flămânzícă s.f. (*bot.*) *Erophila verna*; ‹reg.› urda-țărcii (v. *urdă*).
flămânzíe s.f. (*înv.*) v. Foamete.
flămânzíre s.f. înfometare, ‹înv.› înflămânzire. *Câinele a murit prin flămânzire.*
flămânzít, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul"; despre ființe*) flămând, înfometat, nemâncat, nesătul, nesăturat, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec.
flășcău s.m. (*reg.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1].
flântár s.n. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce.
fleac s.n. **1** bagatelă, nimic, ‹fam.› flintic, marafet, moft, ‹reg.› conobelie, pocinov, zeamă de prune, ‹fig.› jucărie, mezelic, spanac, ‹fig.; fam.› păpușă, ‹arg.› iaurt. *Pentru el este un fleac să repare un calculator.* **2** bagatelă, mărunțiș, nimic, prostie, ‹înv. și pop.› mărunțuș, secătură, ‹fam.› chițibuș, detaliu, moft, ‹fam.; deprec.› rahat[1], ‹înv. și reg.› măruntaie, ‹reg.› drăcăraie, plăvii, ‹înv.› blagomanie, minuție, ‹arg.› lucernă, plătică[1], ‹vulg.› căcat, căcățel. *Este atât de cârcotaș, încât se leagă de toate fleacurile.* **3** (*la pl. **fleacuri**; concr.*) bagatele (v. *bagatelă*), mărunțișuri (v. *mărunțiș*), nimicuri (v. *nimic*), prostii (v. *prostie*), ‹înv. și pop.› mărunțușuri (v. *mărunțuș*), ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› caracașicuri, flinticuri (v. *flintic*), ‹fig.› abțibilduri, ‹fig.; fam.› acareturi (v. *acaret*), ‹vulg.› căcaturi (v. *căcat*), căcățele (v. *căcățel*). *Cumpără tot felul de fleacuri.* **4** (*mai ales la pl. **fleacuri***) nimic, palavră, ‹înv. și pop.› talaf, ‹pop.› carașic, ‹fam.› balivernă, moft, parascovenie, ‹fam.; glum.› goangă, ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› laf, marghiolie, poroganie, trante, tricozenie, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), ‹înv.› tândale (v. *tândală*), ‹fran.› palabră, ‹grec.; înv.› mateologhie. *Nu da crezare fleacurilor intrigaților!* **5** (*fam.; deprec.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fam.; deprec.› mizerie. *Și-a cumpărat un fleac de mașină.*
fleáncă s.f. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*).
fleândură s.f. **I** buleandră, cârpă, otreapă, petică, zdreanță, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cârpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o fleandură.* **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** ‹fig.; pop. și fam.› cârpă, obială, zdreanță. *Este o fleandură! Toată lumea îl manevrează.* **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
fleánță s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** fig. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată

(v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fleăr, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

fleășcă s.f. **I 1** (*meteor.*) fleșcăială, fleșcăraie, lapoviță, zloată, ‹reg.› flece, ciorbă, mâzgoală, spic, șiclu, șlepoiță, țârai, țârfăială. *În timpul zilelor babei este fleașcă afară.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță. **3** fig. (*fam.*) v. Bleg. Mototol. **II** (arg.) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*anat.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

flebectazíe s.f. (*med.*) **1** venectazie. *Flebectazia este o dilatație difuză a venelor.* **2** varice, venectazie, ‹pop.› vine (v. *vână*), ‹reg.› mătrice, ‹înv.› săculețe (v. *săculeț*). *Flebectazia este o dilatație patologică permanentă a unor vene, frecventă mai ales la membrele inferioare.*

flebografíe s.f. (*med.*) venografie. *Flebografia se face pentru a se examina radiografic o rețea venoasă.*

flebolít s.n. (*med.*) calcul venos. *Flebolitul se formează la nivelul unei vene.*

flebotomíe s.f. (*med.*) venesecție. *Flebotomia este incizia unei vene.*

flec s.n. ‹reg.› suiuz. *Cizmarul i-a pus flecuri la pantofi.*

flecár, -ă s.m., s.f., adj. (*mai ales fam.*) guraliv, limbut, locvace, palavragioaică, palavragiu, vorbăreț, ‹livr.› bavard, ‹rar› limbăreț, verbos, ‹înv. și pop.› trăncănitor, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, vântură-vorbe, ‹pop. și fam.; glum. sau deprec.› bun de gură, gargaragiu, ‹pop.› gureș, lehău, tândălit, toacă-gură, ‹fam.› moftangioaică, moftangiu, moftolog, mofturean, ploscar[1], ploscaș, ploscăreasă, taclagioaică, taclagiu, vorbă-lungă, ‹fam.; glum. sau deprec.› clănțău, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› mătalnic, spornic, vorbareț, vorovaci, ‹reg.› coțob, coțofănos, dârdală, flear, geleleț, hănțănos, hănțos, holoboacă[2], leorbău, limbău, limbos, limbuțelnic, netrebuit, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trăncănău, trăncănit[2], vorbar, ‹reg.; deprec.› libarcă, libriță, treanca-fleanca, ‹înv.› aruncător de vorbe, bârfaș, limbareț, locotareț, locotăreț, locotitor, tersit, vorbeț, ‹deprec.› vorbagiu, ‹fig.; pop. și fam.› hodorog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› caragață, cățelandru, coțofană, gaiță[1], hanță[1], meliță, moară, pupăză, țarcă, ‹fig.; reg.› pocnitor. *Flecarii sunt obositori pentru cei din jur. Este prea flecar.*

flecăreálă s.f. (*mai ales fam.*) flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de flecăreala celor din jur.*

flecărí vb. IV. intr. (*mai ales fam.; despre oameni*) a bârfi, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹pop. și fam.› a täifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a täinui, a tândăli, a tolocăni, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. și reg.› a spori[2], ‹reg.› a blești, a fâsâi, a forfoti, a hănțăni, a holoti, a hondrăi, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi, a oșpoji, a pălamojdi, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a pruji, a pupezi, a stroncăni, a știolfăi, a täifăsi, a täini, a tălălăi, a tălăpăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuți, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a măcina, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Cele două prietene flecăresc toată ziua la telefon.*

flecăríe s.f. (*mai ales fam.*) flecăreală, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

flecăríre s.f. (*mai ales fam.*) flecăreală, flecărie, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă,‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

fléce s.f. (*meteor.; reg.*) v. Fleașcă. Fleșcăială. Fleșcăraie. Lapoviță. Zloată.

flecí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

flecít, -ă adj. (*reg.; despre fructe legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Strivit. Terciuit. Zdrobit.

fleciuí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică mai ales fructe ori legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

fleciuíre s.f. (*reg.*) v. Strivire. Terciuală. Terciuire. Zdrobire.

fleciuít, -ă adj. (*reg.; despre fructe sau legume foarte coapte*) v. Strivit. Terciuit. Zdrobit.

flecní vb. IV. refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

flecnít, -ă adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

flectá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a flectat bara automobilului.*

flectáre s.f. arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Flectarea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.*

flecuí vb. IV. (*reg.*) **1** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi. **2** refl. fig. (*despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

flecuít, -ă adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

fleculéț s.n. flecușteț.

flecuștéț s.n. fleculeț. *Își ocupă timpul numai cu flecuștețe. Își cumpără doar flecuștețe.*

flegmátic, -ă adj. **1** (*psih.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) calm[2], imperturbabil, placid. *Are un temperament flegmatic, care trădează stăpânire de sine, indiferență sau nepăsare.* **2** (*med.; despre oameni sau despre înfățișarea, manifestările lor*) limfatic. *Are un aspect flegmatic, pare bolnav.* **3** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit flegmatică din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.*

flegmatísm s.n. (*psih.*) calm[2], imperturbabilitate, placiditate, ‹fig.› flegmă. *Flegmatismul este trăsătura omului liniștit, indiferent, care are un caracter nepăsător.*

flegmazíe s.f. (*med., med. vet.*) congestionare, flogoză, inflamare, inflamație, intumescență, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este flegmazia mucoasei nazale.*

flégmă s.f. **I** expectorație, scuipat[1], scuipătură, spută, ‹reg.› hraconit, mlaci, ‹arg.› flaimuc. *Când cineva este gripat, flegma este abundentă.* **II** fig. **1** (*psih.*) calm[2], flegmatism, imperturbabilitate, placiditate. **2** impasibilitate, indiferență, nepăsare, nesimțire. *Îi răspunde cu o flegmă revoltătoare.*

flegmón s.n. (*med.*) ***flegmon perimamar*** = paramastită. *Flegmonul perimamar este inflamația țesutului celular perimamar;* ***flegmon perinefritic*** = perinefrită. *Flegmonul perinefritic este inflamația țesutului perinefritic.*

flencăní vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

flenduí vb. IV. tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găuri. Rupe. Sfâșia. Uza. Zdrențui.

flendurós, -oásă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) rupt, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop.› rufos, zdrențos, ‹reg.› cotrențos, felegos, rânticos, ronghios, strămătos, ‹deprec.› hănțuit, ‹fig.› răpciugos. *Mulți săraci poartă haine flenduroase. Un om flenduros și murdar cerșea la un colț de stradă.*

fleng, fleángă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

fleoárță s.f. (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Gură (*ca organ al vorbirii*).

fleorțotínă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Gură (*ca organ al vorbirii*).

fleșcăít, -ă adj. **I 1** (*mai ales fam.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, bătut[2], lovit, spart[2], strivit, terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile fleșcăite în timpul transportului au fost aruncate.* **2** (*despre zăpadă*) muiat, ‹reg.› moiștit. **II 1** (*mai ales fam.; despre părți ale corpului*) flacid, flasc, moale, puhav, ‹rar› pufoșit, ‹fam.› pufos, ‹înv.› molicios, ‹arg.› iască. *Are mușchii de pe brațe fleșcăiți. Peste guler îi cade gușa fleșcăită.* **2** fig. (*pop. și fam.; despre obraji, sâni etc.*) v. Căzut. Lăsat. **3** fig. (*pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Amorțit. Blegit. Înmuiat. Moleșit. Muiat. Toropit. Vlăguit.

fleșcăráie s.f. **1** fleșcăială, ‹rar› fleșcărie, ‹reg.› bleoștiraie, țârfăială. **2** (*meteor.*) fleașcă, fleșcăraie, lapoviță, zloată, ‹reg.› flece, ciorbă, mâzgoală, spic, șiclu, șlepoiță, țârai, țârfăială.

fleșcăríe s.f. (*rar*) v. Fleșcăială. Fleșcăraie.

fléștură s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fleț, fleață adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

fleurón s.n. (*tipogr.*) vinietă. *Fleuronul este un motiv ornamental, în formă de floare sau de frunză stilizată.*

flex s.n. (*tehn.*) polizor unghiular (v. *polizor*[1]). *Flexul este folosit pentru lustruirea, polizarea sau tăierea metalelor dure.*

flexá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexiona, a gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a flexat bara automobilului.*

flexáre s.f. arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Flexarea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.*

flexíbil, -ă adj. **I 1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, lax, mlădios, mlădiu, moale, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa flexibilă.* **2** (*gram.; despre unele părți de vorbire*) flexionar, ‹înv.› plecat[2], plecător. *Substantivul este o parte de vorbire flexibilă.* **II** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, adaptabil, ‹fig.› elastic, maleabil, mlădios, suplu. *Fiind un om flexibil, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.*

flexibilitáte s.f. **I 1** elasticitate, mlădiere, suplețe, ‹rar› înmlădiere, ‹înv.› încovoiciune, vânj. *Ciupește corzile chitarei pentru a le încerca flexibilitatea.* **2** (*med., med. vet.*) ***flexibilitate ceroasă*** = catalepsie, ‹înv.› apoplexie momentană. *Flexibilitatea ceroasă provoacă întepenirea bruscă a trunchiului și a membrelor și dereglarea funcțiilor cerebrale.* **II** fig. **1** adaptabilitate, ‹fig.› maleabilitate, mlădiere, ‹fig.; rar› fluiditate. *Flexibilitatea vietăților la condiții noi de viață este o caracteristică importantă a lor.* **2** ‹fig.› elasticitate, mobilitate, suplețe. *O mare calitate umană este judecarea cu flexibilitate a faptelor sau a acțiunilor.*

flexionă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi.

flexionár, -ă adj. (*gram.; despre unele părți de vorbire*) flexibil, ‹înv.› plecat[2], plecător.

flexiúne s.f. **I 1** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. **2** (*gimn.*) arcuire, arcuitură, curbare, încovoiere, îndoire. *Gimnasta termină exercițiul la sol cu flexiunea trunchiului.* **II** (*gram.*) **1** ‹înv.›

plecare. *Flexiunea este un ansamblu de modificări pe care le suferă forma unui cuvânt, în declinare și în conjugare.* **2** ***flexiune nominală*** = declinare, ‹înv.› declinație, plecare. *În limba română substantivele se grupează în mod tradițional în trei flexiuni nominale;* ***flexiune verbală*** = conjugare, ‹înv.› conjugație. *În limba română sunt patru flexiuni verbale.*

flexúlă s.n. (*med., med. vet.*) branulă, canulă, cateter. *I-a introdus în venă o flexulă pentru a-i pune o perfuzie.*

flibústă s.f. piraterie. *Flibusta era practicată în apele americane, în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea.*

flibustiér s.m. **1** pirat. *Flibustierii prădau în apele americane, în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea.* **2** fig. hoț, pungaș. *Poliția a arestat câțiva flibustieri.*

flicténă s.f. (*med.*) bulă[1]. *Flictena este o veziculă de dimensiuni mari, situată la nivelul pielii, care conține ser.*

flíntă s.f. (*milit.*) **1** (*în trecut*) ‹înv. și reg.› durdă, sâneață, ‹înv.› fuzâie. *Flinta era o pușcă cu țeavă lungă, cu fitil și cu cremene.* **2** (*înv. și reg.*) v. Pușcă.

flintíc s.n. (*reg.*) **1** v. Bagatelă. Fleac. Nimic. **2** (*la pl.* ***flinticuri***) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*).

flipper s.n. (*iht.; engl.*) v. Aripă. Aripioară. Înotătoare (v. *înotător*).

flirt s.n. **1** cochetare, cochetat, cochetărie. *Flirtul nu o mai prinde la vârsta asta.* **2** aventură, aventură galantă, escapadă, ‹arg.› gagicăreală. *Are un flirt cu o femeie măritată.*

flirtá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a cocheta, ‹reg.; deprec.› a se hlizi, ‹arg.› a se gagicări. *Fata flirtează cu tânărul de la bar.* **2** fig. ‹fig.› a cocheta. *A flirtat, într-o perioadă, cu muzica.*

flísc s.n. (*anat.*) **1** (*la păsări: reg.*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc. **2** (*la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

flíșcă s.f. (*reg.*) v. Tiflă.

flit s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la animale; reg.*) v. Bot. Gură. **2** (*la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1]. **3** (*la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **II** (*arg.*) v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută.

flitui vb. IV. (*arg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ironiza. Persifla. Zeflemisi. **3** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **4** intr. (*despre ființe*) v. Scuipa.

fliúșcă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

floácă s.f. (*arg.*) **1** v. Floc. **2** (*anat.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

floáre s.f. **I** (*bot.*) **1** ‹reg.› pană, ‹grec.; înv.› luludie. *Florile de tei au un miros îmbătător.* **2** ***floare-de-colț*** = (*art.*) ***floarea-reginei*** = *Leontopodium alpinum*; albumeală, albumiță, ‹rar› edelvais, ‹reg.› caractei, floarea-doamnei, flocoșele, lânariță, lânărică, lintea-pratului (v. *linte*), siminoc, steluță, steluțe-de-munte (v. *steluță*), talpa-mâței (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*), tudeliță; ***floare-de-leac*** = **a** *Ranunculus repens*; ‹reg.› bujorel, gălbenele (v. *gălbenea*), iarba-piciorului-găinii (v. *iarbă*), piciorul-cocoșului (v. *picior*), rărunchi[2], salatele-broaștei (v. *salată*), țelină-de-izvor (v. *țelină*[1]); **b** (*reg.*) v. Gălbenea (*Rorippa amphibia*); **c** (*reg.*) v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus pedatus*); ***floare-de-perină*** = *Anthemis tinctoria*; ‹reg.› bumbișor, iarbă-de-pernă, romaniță, sânziană; ***floare-grasă*** = *Sedum spurium; pană-crudă;* (*art.*) ***floarea-călugărului*** = **a** *Saponaria vaccaria*; ‹reg.› văcărică, văcăriță; **b** (*reg.; și* ***floare-de-săpun, floarea-studentului,*** *la pl.,* ***flori-albe, flori-bătăi, flori-de-tăietură***) v. Ciuin. Odagagi. Săpunariță (*Saponaria officinalis*); ***floarea-cucului*** = *Lychnis flos cuculi*; ‹reg.› cocoșel-domnesc, cuculeasă; ***floarea-miresei*** = **a** *Spiraea vanhouttei*; ‹rar› spirea; **b** *Euphorbia marginata*; ‹reg.› lalea, voalul-miresei (v. *voal*); ***floarea-Paștelui*** = **a** *Anemone nemorosa*; rotiliță, ‹reg.› floarea-oștilor, floarea-păsărilor, floarea-vântului, găinușă, oiță, papucul-cucului (v. *papuc*), păscuță, păștiță, pâinea-Paștelui (v. *pâine*), puichiță, pupegioi, turculeț, viorea, zlac; **b** (*reg.; și* ***floarea-vântului***) v. Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*); ***floarea-Paștilor*** = ***floarea-Paștilor-galbenă*** = ***floarea-păsărilor*** = ***floarea-vântului-galbenă*** = *Anemone ranunculoides*; dediței-galbeni (v. *dediței*), găinușă, găinușă-galbenă, gălbenele (v. *gălbenea*), păștiță, ‹reg.› breabăn, muscerici-galbeni, păscuță, pâinea-Paștelui (v. *pâine*), pâinile-Paștelui (v. *pâine*), turculeț, zlac; ***floarea-raiului*** = **a** *Chrysanthemum cinerariifolium*; ‹reg.› bâz, cășuț, mătura-raiului (v. *mătură*), măturița-Maicii-Preacurate (v. *măturiță*), mușețel, romaniță, rută, tămâioară; **b** (*reg.*) v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*); **c** (*reg.; și* ***floarea-viorii***) v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*); ***floarea-soarelui*** = *Helianthus annuus*; ‹pop.› sora-soarelui (v. *soră*), ‹reg.› ierboaică, ierboi, pana-cucului (v. *pană*), raza-soarelui (v. *rază*), rază, răsarea-soarelui, răsărita-soarelui (v. *răsărit*[1]), răsărită (v. *răsărit*[1]), ruja-soarelui (v. *ruja*), rujoancă, rujuța-soarelui (v. *rujuță*), soare-răsare, soloagăr, soreană (v. *sorean*), soreancă, soreață[2], sorică[2], sorină (v. *sorin*); (*la pl.*) ***flori-de-paie*** = *Helichrysum bracteatum*; imortelă, nemuritoare (v. *nemuritor*), ‹reg.› cununiță, ruji-de-paie (v. *ruja*), scăiuș, uscățele (v. *uscățel*); ***flori-de-toamnă*** = *Aster salignus*; ‹reg.› sălcioară, ungurenci (v. *ungurească*), vinete (v. *vânătă*), vinețele (v. *vinețea*), ziua-crucii (v. *zi*); (*reg.*) ***floare-albă*** v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*); ***floare-boierească*** = ***floare-buiacă*** v. Splinuță. Splinuță-de-aur (*Solidago virgaurea*); ***floare-broștească*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); ***floare-de-albeață*** = ***floare-de-gălbenare*** = (*art.*) ***floarea-albeței*** v. Sovârvariță (*Inula britannica*); ***floare-de-aur*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Chrisanthemum carinatum*); ***floare-de-brustu-re-amar*** v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*); ***floare-de-câmp-galbenă*** v. Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*); ***floare-de-ceapă*** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*); ***floare-de-ceară*** v. Ceara-albinei (v. *ceară*). Ceară (*Asclepias syriaca*); ***floare-de-fân*** = (*art.*) ***floarea-fânului*** v. Firicea. Firișor. Firușoară (v. *firușor*). Firuță (*Poa pratensis*); ***floare-de-foc-viu*** = ***floare-de-năduf*** = ***floare-de-sunătoare*** = (*art.*) ***floarea-lui-Ioan*** v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***floare-de-friguri*** v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*); ***floare-de-lingoare*** v. **a** Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*); **b** Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Lysimachia vulgaris*); ***floare-de-mazăre*** v. Indrușaim. Latir. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Lathyrus odoratus*); ***floare-de-ochi*** v. Silur (*Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*); ***floare-de-piatră*** v. **a** (*și* ***floare-de-nisip***) Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*); **b** Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); ***floare-de-Sf Ana*** v. Iederă-albă (*Daphne blagayana*); ***floare-de-stea*** v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*); ***floare-de-tabac*** = (*art.*) ***floarea-duhanului*** = ***floarea-miresei*** = ***floarea-nopții*** v. Regina-nopții (v. *regină*) (*Nicotiana alata* și *Nicotiana silvestris*); ***floare-de-tău*** v. Drețe. Lotus (*Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*); ***floare-de-trânji*** v. Coroniște (*Coronilla varia*); ***floare-de-vioară*** = ***floare-de-violă*** v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*); ***floare-domnească*** v. **a** Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*); **b** Cuișoară. Garoafă-de-munte. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus superbus*); **c** Garofițe-de-munte (v. *garofiță*) (*Dianthus compactus*); **d** Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*); **e** Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*); ***floare-frumoasă*** v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*); ***floare-galbenă*** v. **a** Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); **b** Tăietoare (v. *tăietor*) (*Inula hirta*); ***floare-rădăcinoasă*** v. Coada-cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*); ***floare-vânătă*** v. **a** Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*); **b** Stânjenel (*Iris florentina*); (*art.*) ***floarea-broaștei*** = ***floarea-găinii*** = ***floarea-mălaiului*** = ***floarea-sorului*** = ***floarea-turcului*** = (*la pl.*) ***flori-galbene*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*); ***floarea-brumei*** v. Brânduța-morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă (*Colchicum autumnale*); ***floarea-ciumei*** v. Ciucuraș (v. *ciucuraș*) (*Adenostyles alliariae*); ***floarea-ciutei*** v. Găinușă (*Isopyrum thalictroides*); ***floarea-codrului*** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*); ***floarea-crucii*** = ***floarea-pâinii*** v. Pristolnic.

Teișor (*Abutilon theophrasti*); ***floarea-cununii*** v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*); ***floarea-de-gegetarului*** v. Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*); ***floarea-doamnei*** v. Albumeală. Albumiță. Floarea-reginei. Floare-de-colț (*Leontopodium alpinum*); ***floarea-florilor*** v. Ghioc (*Centaurea phrygia*); ***floarea-grâului*** v. **a** (și ***floarea-paiului***) Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*); **b** Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*); ***floarea-hoțului*** v. **a** Susai-de-munte (v. *susai*[1]). Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureț (v. *susai*[1]). Susai-sălbatic (v. *susai*[1]). Tălhărea (*Mycelis muralis*); **b** Tălhărea (*Lactuca sagittata*); ***floarea-jelei*** v. Linariță (*Linaria vulgaris*); ***floarea-lui-Sântion = floarea-lui-Sf Ion*** v. Drăgaică. Sânziană (*Galium verum*); ***floarea-nopții*** v. **a** Mirodenie. (*Hesperis tristis*); **b** Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*); ***floarea-oștilor = floarea-păsărilor*** v. Floarea-Paștelui. Rotiliță (*Anemone nemorosa*); ***floarea-Paștilor*** v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*); ***floarea-patimilor = floarea-suferinței*** v. Ceasornic (*Passiflora coerulea*); ***floarea-patului*** v. Parpian (*Antennaria dioica*); ***floarea-Sfintei-Marii*** v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*); ***floarea-Sfântului-Ion*** v. Sânziană (*Galium rotundifolium*); ***floarea-soarelui-de-câmp*** v. Aglică (*Filipendula vulgaris*); ***floarea-stupului*** v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*); ***floarea-șarpelui*** v. **a** Mama-Pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*); **b** Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*); ***floarea-țigăncii*** v. Limba-șarpelui (v. limbă) (*Peucedanum latifolia*); ***floarea-untului*** v. Verigel (*Orobanche caryophyllacea*); ***floarea-ursului*** v. Brâncă[1]. Zămoșiță (*Hibiscus trionum*); ***floarea-văduvei*** v. Mușcatul-dracului (v. *mușcat*) (*Scabiosa columbaria* și *Scabiosa lucida*); ***floarea-văduvelor*** v. Ruin. Ruin-alb (*Succisa pratensis*); ***floarea-vântului*** v. Floarea-Paștelui. Rotiliță (*Anemone nemorosa*); ***floarea-veselă*** v. Laptele-păsării (v. *lapte*) (*Gagea lutea*); ***floarea-vinului*** v. **a** Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*) (*Erodium cicutarium*); **b** Priboi (*Geranium macrorrhizum*); **c** Sulițică (*Dorycnium herbaceum*); ***floarea-viorelei*** v. **a** Ceapa-ciorii (v. *ceapă*) (*Muscari comosum*); **b** Zambilă. Zambilă-de-grădină (*Hyacinthus orientalis*); ***floarea-zânei*** = (*la pl.*) ***florile-zânelor*** v. Răchitan (*Lythrum salicaria*); ***floarea-zmeului*** v. Barba-popii (v. *barbă*) (*Spiraea aruncus*); (*la pl.*) ***flori-ca-stelele*** = ***flori-de-sticlă*** v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*); ***flori-cojocărești*** = ***flori-de-Ierusalim*** v. Aster. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*); ***flori-de-iarnă*** v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*); ***flori-mărunte = flori-mărunțele*** v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*); (*înv.*) ***floare-secfiu*** v. Romaniță-mare (*Anthemis nobilis*).

II *floare artificială* = ‹înv.› pană grecească. *Cofecționează flori artificiale pentru diferite evenimente, în special pentru nunți.* **III 1** ‹pop.› spumă. *Vinul a făcut floare.* **2** (*chim.*) ***floare de pucioasă*** = ***floare de sulf*** = sulf medicinal (v. *sulf*[1]). *Floarea de pucioasă se obține prin sublimarea sulfului.* **3** (*fiziol.; reg.*) ***floare lunatică*** v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **4** (*anat.; arg.*) ***floarea-soarelui*** v. Vulvă. **IV** fig. **1** ‹fig.› caimac, smântână, spumă. *În urma afacerii, el a luat floarea.* **2** elită, ‹fig.› aristocrație, caimac, cremă, frunte, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din floarea intelectualității românești.* **3** lamură, ‹fig.› cremă, esență, spumă. *Mitul păstrează pentru eternitate floarea spiritualității unui popor.*

floârță s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

floc s.m. (*pop.* și *fam.*) ‹arg.› floacă. *Blana câinelui are mulți floci.*

flocăí vb. IV. tr., refl. recipr. fig. (*pop.* și *fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui.

flocălálă s.f. (*pop.* și *fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.

flocós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*pop.* și *fam.; despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) v. Lățos. Lânos. Mițos. Păros. **2** s.f. (*bot.; reg.*) v. Măturică (*Sorghum vulgare*).

flocoșél s.m. (*bot.*) **1** *Hydnum repandum*; ‹reg.› burete-țepos. **2** (*reg.*) v. Burete-flocos (*Lactarius torminosus*).

flocoșéle s.f. pl. (*bot.*) **1** *Filago arvensis*; ‹reg.› albumeală, caractei, firicică, lânariță, motocei (v. *motocel*), siminoc, talpa-mâței (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*). **2** (*reg.*) v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*). **3** (*reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*). **4** (*reg.*) v. Parpian (*Antennaria dioica*).

flocoșí vb. IV. tr., refl. (*ind. text.; pop.* și *fam.; compl. sau sub. indică țesături*) v. Scămoșa.

flocoșícă s.f. (*bot.*) **1** *Holeus lanatus*; ‹reg.› iarba-cailor (v. *iarbă*), iarbă-dulce, înflocoșică, olei, ovăz-dulce. **2** (*reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*).

floculáre s.f. (*chim.*) floculație.

floculáție s.f. (*chim.*) floculare. *Floculația unei soluții coloidale are loc sub acțiunea unui agent floculant.*

flocușór s.m. flocuț. *Blana cățelului are mulți flocușori.*

flocúț s.n. flocușor.

flogístic s.n. flogiston. *Flogisticul este un agent care produce o inflamație.*

flogistón s.n. flogistic.

flogóză s.f. (*med., med. vet.*) congestionare, flegmazie, inflamare, inflamație, intumescență, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este flogoza mucoasei nazale.*

flomoștóc s.n. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.

floppy-disc [flopi' disk] s.n. (*inform.*) disc flexibil, dischetă. *Pe floppy-disc se stochează și se reproduc informațiile dintr-un computer.*

flor s.m. (*țes.; reg.*) v. Văl. Voal.

floránță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*).

florár s.m., s.n. **I** s.m. **1** grădinar, horticultor, jardinier. *Este un florar renumit în cultivarea lalelelor.* **2** ‹înv.› florist. Florarii vând flori. **3** invar. (*pop.*) v. Mai[2]. **4** (*fam.*) v. Rom[2]. Țigan. **II** s.n. (*tehn.*) pistolet. *Florarul este un instrument de desen, folosit pentru trasarea liniilor curbe.*

flórá s.f. **1** populație de plante, vegetație. *Flora din zona temperată este foarte variată.* **2** (*biol.*) ***floră bacteriană*** = floră microbiană. *Flora bacteriană reprezintă ansamblul microorganismelor care trăiesc în interiorul organismului;* ***floră micologică*** = micoflora. *Flora micologică este constituită din totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu;* ***floră microbiană*** = floră bacteriană.

florăreásă s.f. ‹înv.› buchetieră, floristă (v. *florist*). *O florăreasă vinde flori în colțul străzii.*

floreán, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*ornit.*) *Carduelis chloris*; brotăcel, florinte, ‹reg.› floranță, spatie[2], verdete, verdoi, verziu, zedică. **2** adj. (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) bălțat, pătat, pestriț, tărcat, ‹pop.› priban, ‹înv. și reg.› pistrui, ‹reg.› alaci, cheș, perceat, picat[2], pistricios, pric, priu, șar[3], șălean, șerguiat, șvaiț, șvaițăr, tarcoș, tărcuș. *Are o vacă floreană.*

florentínă s.f. pălărie florentină. *O doamnă elegantă poartă o florentină foarte frumoasă.*

floriceá s.f. **I** (*bot.*) **1** floricică, ‹rar› florioară, ‹reg.› florișoară. *A cules de pe câmp câteva floricele.* **2** (*la pl.; reg.*) ***floricele-frumoase*** v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **II** (*la pl.* ***floricele***; *culin.; adesea cu determ. „de porumb”*) ‹pop.› cocoșei (v. *cocoșel*), cocoși (v. *cocoș*), ‹reg.› puiculiță. *Și-a cumpărat o pungă cu floricele.*

floricícă s.f. (*bot.*) **1** floricea, ‹rar› florioară, ‹reg.› florișoară. **2** (*reg.*) ***floricică-de-leac*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus pedatus*).

florícol, -ă adj. **1** (*despre plante decorative*) florifer. *Plantele floricole au flori.* **2** (*despre insecte*) antofil. *Insectele floricole trăiesc în flori.*

floridée s.f. (*bot.*) rodoficee. *Florideele sunt algele marine care conțin clorofilă și rodofil.*

florifér, -ă adj. (*despre plante decorative*) floricol.

Florii s.f. pl. (*relig. creștină; nm. pr.*) Duminica Floriilor (v. *duminică*), Duminica florilor (v. *duminică*), ‹reg.› Duminica stâlpilor (v. *duminică*), Duminica vlăstarilor (v. *duminică*), Staulele florii (v. *staul*), Staulele florilor (v. *staul*), ‹înv.› Duminica stâlpărilor (v. *duminică*). *De Florii se comemorează intrarea lui Iisus Hristos în Ierusalim.*

florilegiu s.n. **1** (*lit.*) antologie, crestomație, spicilegiu. *Autorul figurează într-un florilegiu de proză germană.* **2** (*livr.*) v. Colecție. Culegere.
florín s.m. (*fin.*) **1** (*în trecut*) ‹în trecut› fiorin. *Florinii au circulat în Țările Române până în sec. al XIX-lea.* **2** gulden. *Florinul a circulat în Olanda până la introducerea monedei unice europene.*
florínte s.m. (*ornit.*) *Carduelis chloris*; brotăcel, florean, ‹reg.› floranță, spatie[2], verdete, verdoi, verziu, zedică.
floríst, -ă s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m. v. Florar. **2** s.f. v. Florăreasă.
florioáră s.f. (*bot.; rar*) v. Floricea. Floricică.
florișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Floricea. Floricică.
floștínă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
floștorí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.
flotá vb. I. intr. **1** (*fin.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) a se demonetiza, a se deprecia, a se devaloriza, ‹livr.› a se devaluta, ‹rar› a se devalorifica, ‹înv. și reg.› a se devalva, a înceta. *Moneda națională flotează.* **2** fig. (*despre oameni*) a se codi, a ezita, a pregeta, a șovăi[1], ‹fig.› a balansa, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna. *Flotează între a-și cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi.*
flotábil, -ă adj. (*despre corpuri*) flotant, plutitor. *Pluta este un corp flotabil.*
flotáj s.n. flotare, flotație.
flotánt, -á adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre corpuri*) flotabil, plutitor. **2** adj., s.m., s.f. nepermanent, nestabil. *Cei mai mulți studenți sunt flotanți în orașul în care studiază.*
flotáre s.f. **1** flotaj, flotație. *Flotarea constă în îndepărtarea prin decantare a substanțelor care plutesc la suprafața unui lichid.* **2** (*gimn.*) flotație. *S-a obișnuit să facă câteva flotări în fiecare dimineață.*
flotáție s.f. **1** flotaj, flotare. **2** (*gimn.*) flotare.
flótă s.f. (*mar. milit.*) ‹înv.› armadă, oaste de mare. *Anglia are o puternică flotă de război.*
flotór s.n. (*tehn.*) plutitor. *Flotorul reglează nivelul lichidului dintr-un recipient.*
flow [fləu] s.n. (*inform.*) curent, debit, flux.
flox s.m. (*bot.*) *Phlox paniculata*; brumărea, liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]), ‹reg.› arsenică, botcuță, liliecuț, ploscuță, răchițele-de-toamnă (v. *răchițea*), rotocoale (v. *rotocol*), sămăchișă, scaunul-Domnului (v. *scaun*), scânteiuță, ursărele.
flu adj. invar. (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase flu.*
fluctuá vb. I. intr. **I** a oscila, a se schimba, a varia[2]. *Greutatea lui fluctuează de la an la an.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a se schimba, ‹fig.› a oscila, a varia[2]. *Fiind o persoană inconsecventă, fluctuează adesea când trebuie să ia o hotărâre.* **2** (*despre stări, situații etc.*) ‹fig.› a oscila, a șovăi[1]. *Accentul fluctuează uneori și la cuvintele vechi.*
fluctuánt, -ă adj. **I** (*despre mărimi, cantități, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) instabil, nestabil, oscilant schimbător, variabil, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune fluctuantă.* **II** fig. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om fluctuant.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, șovăielnic, șovăitor, ‹fig.› indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui fluctuantă. Negustorii își îmbie clienții fluctuanți să le cumpere marfa.*
fluctuáție s.f. **I 1** oscilare, oscilație, ‹fig.› pendulare. *Fluctuația tensiunii se poate trata.* **2** (*la j. de noroc sau la bursă*) diferență, instabilitate, schimbare, ‹fig.› oscilație. *Ia în calcul fluctuațiile zilnice ale cursului bursei.* **3** (*genet.*) ***fluctuație genetică*** = derivă genetică. *Fluctuația genetică este variația inconstantă a frecvenței unei gene în generațiile succesive ale unei populații.* **II** fig. bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹fig.› abulie, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Fluctuația lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*
fluént, -ă adj. **1** (*despre stil, exprimare*) curent, cursiv, ‹înv. și pop.› lesnicios, ‹fig.› curgător, ușor[2], ‹fig.; înv.› culant. *Expunerea lui fluentă și clară a convins auditoriul.* **2** (*despre circulația rutieră*) fluid. *Spre sfârșitul săptămânii traficul devine fluent pe autostrăzi.*
fluénță s.f. cursivitate, ‹fig.› fluiditate. *Fluența și claritatea expunerii lui au convins auditoriul.*
fluíd, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre corpuri lichide sau gazoase*) curgător, ‹pop.› mergător, viu. *Mase fluide amenințau casele.* **2** (*despre circulația rutieră*) fluent. **II** s.n. (*ind. petrol.*) ***fluid de foraj*** = noroi de foraj (v. *noroi*[1]), noroi de sapă (v. *noroi*[1]), noroi de sondă (v. *noroi*[1]). *Fluidul de foraj este format din apă, humă și diferiți aditivi, având un rol important în procesul de dislocare a rocii și în transportul ei la suprafață.* **III** s.n. fig. ‹fig.› curent, impuls, suflu. *Contemplând natura, un fluid de inspirație îi străbătea simțirea.*
fluidifiánt, -á adj., s.n. (*chim.*) fluidizant. *O substanță fluidifiantă micșorează viscozitatea fluidului cu care se amestecă.*
fluidificá vb. I. tr. (*compl. indică substanțe, corpuri etc.*) a fluidiza.
fluidificáre s.f. fluidizare.
fluiditáte s.f. fig. **1** cursivitate, fluență. **2** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă fluiditate.* **3** (*rar*) v. Adaptabilitate. Flexibilitate. Maleabilitate. Mlădiere.
fluidizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică substanțe, corpuri etc.*) a fluidifica. *A fluidizat oja amestecând-o cu diluant.* **2** (*compl. indică circulația rutieră*) a degaja. *După accident, polițiștii au fluidizat circulația.*
fluidizánt, -á adj., s.n. (*chim.*) fluidifiant.
fluidizáre s.f. **1** fluidificare. *Fluidizarea ojei se face cu diluant.* **2** degajare. *După accident, polițiștii au asigurat fluidizarea traficului.*
flúier s.n. **I 1** (*muz.*) fluierătoare (v. *fluierător*), ‹reg.› răstoc[2], talant[2], ‹înv.› zurna. *Cântă la un fluier din metal.* **2** fluierare, fluierat, fluierătură, șuier, șuierat[1], șuierătură, ‹reg.› fâșcâit, fâșcâitură. *Se aud de departe fluierele ciobanilor.* **II** (*anat.*) **1** (*și* ***fluierul piciorului***) tibia, ‹pop.› țurloi, ‹reg.› boldan, fluieroi, tufleu, tuleu. *Fluierul piciorului formează, împreună cu peroneul, scheletul gambei.* **2** (*rar*) v. Gambă.
fluierá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› a șiuși. *Cel care fluieră pe stradă sau într-o incintă dovedește lipsă de educație.* **2** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a șuiera, a țiui, a urla, vâjâi, a vui, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnâi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. și pop.› a zgomota, ‹reg.› a șovăi[2], a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul fluieră în streșinile casei. Marea fluieră cumplit în timpul furtunii.*
fluierán s.n. (*muz.; rar*) v. Fluieroi.
fluierár s.m., s.n. **I** s.m. (*muz.*) fluieraș. *Fluierarul cântă din fluier.* **II** s.m. (*ornit.*) **1** *Charadrius pluvialis*; fluierător, ‹reg.› fluturaș, porcăraș, prundăraș, văcărel. **2** *Numenius tenuirostris*; ploier-mic, ‹reg.› culic. **3** *Numenius arcuatus*; ploier-mare. **4** *Calidris*; fugaci, prundaș, ‹reg.› prundurel. **5** *Charadrius dubius curonicus*; prundăraș, prundăraș-de-râu, prundăraș-de-râu-cu-cioc-negru, prundăraș-gulerat-mic, prundărel, ‹reg.› cric[1], pietrai, pietrar, ploier-de-râu, ploier-gulerat-mic, prundar, prundar-de-șes, prundurel, tililic. **6** ***fluierar-argintiu*** = *Squatarola squatarola*; ploier-argintiu, ploier-comun, ploier-degetat, ‹reg.› puhoier; ***fluierar-cu-coadă-lungă*** = ***fluierar-cu-coadă-neagră*** = *Limosa limosa*; sitar-cu-coada-neagră (v. *sitar*[1]), sitar-de-mal (v. *sitar*[1]), sitar-de-mal-cu-coada-neagră (v. *sitar*[1]), sitar-de-mal-mare (v. *sitar*[1]), ‹reg.› fluierice; ***fluierar-mare*** = *Numenius arquata*; ‹reg.› șneap-mare (v. *șneap*[1]), șnep. **7** *Tringa totanus*; ‹reg.› prundac, șnef-de-țărmuri. **8** (*reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*). **III** s.n. (*muz.; reg.*) **1** v. Nai. **2** v. Caval.
fluieráre s.f. fluier, fluierat, fluierătură, șuier, șuierat[1], șuierătură, ‹reg.› fâșcâit, fâșcâitură.
fluieráș s.n., s.m. **1** s.n. (*muz.*) ‹pop.› fluieriță. **2** s.m. (*muz.*) fluierar. **3** s.m. (*sport; arg.*) v. Arbitru.
fluierát s.n. fluierare, fluier, fluierătură, șuier, șuierat[1], șuierătură, ‹reg.› fâșcâit, fâșcâitură.

flúieră-n biserică s.m. invar. (*pop.* și *fam.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.
flúieră-n-bute s.m. invar. (*pop.* și *fam.; deprec.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.
flúieră-vânt s.m. invar. (*pop.* și *fam.; deprec.*) v. **a** Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond; **b** Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.
fluierătór, -oáre s.m., s.f. **I** s.m. (*ornit.*) *Charadrius pluvialis*; fluierar, ‹reg.› fluturaş, porcăraş, prundăraş, purcăraş, văcărel. **II** s.f. **1** (*muz.*) fluier, ‹reg.› răstoc[2], talant[2], ‹înv.› zurna. **2** şuierătoare (v. *şuierător*), ţiuitoare (v. *ţiuitor*). *Copilul scoate sunete dintr-o fluierătoare.* **III** s.f. (*bot.*) *Tamus communis*; ‹reg.› lemn-nelemn, napi-porceşti-de-pădure (v. *nap*), untul-pământului (v. *unt*), uşoarea-pământului, viţă-neagră.
fluierătúră s.f. **1** fluier, fluierare, fluierat, şuier, şuierat[1], şuierătură, ‹reg.› fâşcâit, fâşcâitură. **2** ‹rar› semnal. *Fluierătura poliţistului atenţionează pietonii să nu traverseze strada.*
fluieríce s.f. **1** chemătoare (v. *chemător*). *Vânătorii imită strigătele unor animale cu fluiericea.* **2** (*ornit.; reg.*) v. Fluierar-cu-coadă-lungă. Fluierar-cu-coadă-neagră. Sitar-cu-coada-neagră (v. *sitar*[1]). Sitar-de-mal (v. *sitar*[1]). Sitar-de-mal-cu-coada-neagră (v. *sitar*[1]). Sitar-de-mal-mare (v. *sitar*[1]) (*Limosa limosa*).
fluieríţă s.f. (*muz.; pop.*) v. Fluieraş.
fluierói s.n. **1** (*muz.*) ‹rar› fluieran. **2** (*anat.; reg.*) v. Fluier. Fluierul piciorului (v. *fluier*). Tibia.
fluorát, -ă adj. (*chim.; despre substanţe, corpuri etc.*) fluorifer, fluoritic. *O substanţă fluorată conţine fluor.*
fluorén s.n. (*chim.*) ortodifenilenmetan. *Fluorenul este folosit în diverse sinteze organice.*
fluorifér, -ă adj. (*chim.; despre substanţe, corpuri etc.*) fluorat, fluoritic.
fluorimetríe s.f. (*fiz., chim.*) fluorometrie. *Fluorimetria este o metodă de dozare a substanţelor fluorescente prin măsurarea intensităţii şi culorii radiaţiilor.*
fluorimétru s.n. (*fiz., chim.*) fluorometru. *Cu fluorimetrul se determină intensitatea luminii de fluorescenţă.*
fluorínă s.f. (*chim.*) fluorită, fluorură de calciu. *Fluorina este utilizată ca fondant în metalurgie, în optică, în industria chimică, în tehnică.*
fluorítă s.f. (*chim.*) fluorină, fluorură de calciu.
fluorític, -ă adj. (*chim.; despre substanţe, corpuri etc.*) fluorat, fluorifer.
fluorometríe s.f. (*fiz., chim.*) fluorimetrie.
fluorométru s.n. (*fiz., chim.*) fluorimetru.
fluorúră de calciu s.f. (*chim.*) fluorină, fluorită.
fluşturá vb. I. tr. (*fam.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Fluttura. Vântura.
fluşturátic, -ă adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil. **2** (*despre oameni*) v. Nebunatic. Zvăpăiat. **3** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Uşor[2]. Uşuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.
flutter ['flatər] s.n. (*av.*) fluturare. *Flutter-ul este oscilaţia structurilor elastice ale unei aeronave, produsă de forţele aerodinamice la vitezele mari.*
flutură vb. I. **I 1** intr. (*despre pânze, steaguri, batiste etc.*) a fâlfâi, ‹reg.› a vâlvâi. *Drapelul flutură în bătaia vântului.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a agita, a clătina, a fâlfâi, a vântura, ‹fam.› a fluştura, ‹înv. şi reg.› a pălăi, a pălălăi, a zbura, ‹reg.› a mătăhăi, mătălăi. *După ostilităţi, un soldat din trupele învinse flutură un steag alb, în semn de capitulare.* **3** tr. (*compl. indică părul, pletele*) ‹rar› a purta. *Nu-ţi mai flutura pletele deasupra mesei!* **4** intr. (*despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi”*) a fâlfâi, a pâlpâi, ‹rar› a sfârâi, ‹reg.› a păbâi, ‹poetic› a vântura. *Şoimul flutură din aripi.* **II** intr. fig. (*despre păsări, insecte etc.*) a trece, a zbura. *Stoluri de rândunele flutură spre ţările calde. În lumina becului se vedeau fluturând insecte cu aripi lucioase.*
fluturáre s.f. **1** bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâit, fâlfâitură, fluturat, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură. *Se aude fluturarea de aripi a stolului de păsări.* **2** (*av.*) flutter.
fluturáş s.m. **I 1** (*entom.*) fluturel. *Un fluturaş s-a aşezat pe o floare de liliac.* **2** (*la pl. **fluturaşi**; entom.*) microlepidoptere. *Fluturaşii reprezintă un grup de specii de fluturi de talie mică.* **3** (*mai ales la pl. **fluturaşi***) fluture, paietă, ‹reg.› şic[2]. *La petrecere a purtat o rochie ornată cu fluturaşi.* **4** fig. (*la pl. **fluturaşi**; fam.*) ‹fig.; fam.› fluturi (v. *fluture*), gărgăuni (v. *gărgăun*), sticleţi (v. *sticlete*). *Are numai fluturaşi în cap.* **5** (*arg.*) v. Condom. Prezervativ. **II 1** (*la pl.*) ***fluturaşi publicitari*** = pliante publicitare, volante (v. *volant*), ‹engl.› flyere. *Fluturaşii publicitari se distribuie pe stradă, în centrele comerciale, în cutiile poştale, la evenimente etc.* **2** (*fam.; şi **fluturaş de salariu***) v. Stat de plată (v. *stat*[2]). Stat de salarii (v. *stat*[2]). **III** (*ornit.; reg.*) **1** v. Fluierar. Fluierător (*Charadrius pluvialis*). **2** v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriţ (*Charadrius apricarius*). **IV** (*la pl. **fluturaşi**; bot.*) *Cosmos bipinnatus;* fluturi (v. *fluture*), ‹reg.› scăişori (v. scăişor), steluţe (v. *steluţă*). **V** (*la pl. **fluturaşi**; pesc.; reg.*) v. Peritaşcuri.
fluturát s.n. bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâit, fâlfâitură, fluturare, pâlpâire, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură.
fluturátic, -ă adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil. **2** (*despre oameni*) v. Nebunatic. Zvăpăiat. **3** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Uşor[2]. Uşuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.
flútură-vânt s.m. invar. (*pop.* și *fam.; deprec.*) v. **a** Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond; **b** Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură; .
fluturătór, -oáre adj. (*despre pânze, steaguri, batiste etc.*) fâlfâitor, ‹înv.› plutind. *Pe acoperişul palatului se vede steagul fluturător în bătaia vântului.*
flúture s.m. **I 1** (*entom.*) lepidopter, ‹înv.› ceanateie. *Multe păsări se hrănesc cu larve de fluturi.* **2** (*entom.*) ***fluture-alb*** = ***fluture-de-varză*** = *Pieris brassicae*; albiliţă, ‹reg.› curechiţă; ***fluture-cap-de-mort*** = (*art.*) ***fluturele-morţii*** = *Acherontia atropos*; cap-de-mort, striga-nopţii (v. *strigă*), strigă, strigă-de-noapte, ‹reg.› buha-ciumei (v. *buhă*), cap-de-moarte, capul-lui-Adam (v. *cap*), capul-morţilor (v. *cap*), omidă-cu-aripi, strigoi, strigoiaş, suflet-de-strigoi, sufletul-morţilor (v. *suflet*); ***fluture-de-mătase*** = *Bombix mori*; vierme-de-mătase, ‹pop.› gândac-de-mătase, ‹reg.› goangă; ***fluture-inelat*** = *Malacosoma neustria*; inelar; ***fluture-roşu*** = *Vanessa urticae*; ‹reg.› urzicar; (*reg.*) ***fluture-verde*** v. Libelulă (*Libellula depressa*). **3** (*arg.*) ***fluture-de-noapte*** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II 1** (*mai ales la pl. **fluturi***) fluturaş, paietă, ‹reg.› şic[2]. **2** (*tehn.*) clapă, clapetă. *Fluturele de la carburator face variaţia amestecului combustibil-aer admis în cilindrul motorului.* **3** fig. (*meteor.*) fulg, puf[2]. *Primul fluture de nea a căzut în noiembrie.* **4** fig. (*la pl. **fluturi**; fam.*) ‹fig.; fam.› fluturaşi (v. *fluturaş*), gărgăuni (v. *gărgăun*), sticleţi (v. *sticlete*). **III** (*la pl. **fluturi**; bot.*) **1** *Gaillardia aristata;* fluturei (v. *fluturel*), ‹reg.› steluţe (v. *steluţă*). **2** *Cosmos bipinnatus;* fluturaşi (v. *fluturaş*), ‹reg.› scăişori (v. scăişor), steluţe (v. *steluţă*). **IV** (*ornit.*) ***fluture-de-piatră*** = *Tichodorma muraria*; ‹rar› zidărică.
fluturél s.m. **1** (*entom.*) fluturaş. **2** (*la pl. **fluturei**; bot.*) *Gaillardia aristata;* fluture, ‹reg.› steluţe (v. *steluţă*).
fluviál, -ă adj. fluviatil. *Circulaţia fluvială a fost întreruptă din cauza timpului nefavorabil. Navigaţia fluvială trebuie să fie sigură.*
fluviatíl, -ă adj. fluvial.
fluviométru s.n. (*hidrol.*) hidrometru[2]. *Cu ajutorul fluviometrului se măsoară variaţiile de nivel ale unei ape curgătoare.*
flúviu s.n. **I 1** (*hidrol.*) apă. *Amazonul este cel mai mare fluviu de pe planetă.* **2** (*mai ales la pl. **fluvii***; *prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) pârâu, puhoi, râu, şiroi[1], şuvoi[1], torent, val, ‹înv. şi reg.› şirlău, ‹reg.› ţuţuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe faţă fluvii de lacrimi. Au curs fluvii de cerneală pe acest subiect.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulţime compactă în mişcare etc.*) ‹fig.› flux,

puhoi, râu, șuvoi[1], torent. *După meci, pe străzi a început să curgă un adevărat fluviu de oameni. Pe autostrăzi se scurg fluvii de mașini.*
flux s.n. **I 1** (*fiz.*) curent. *Flux de particule.* **2** (*fiz.*) ***flux al inducției electrice*** = flux electric; ***flux de căldură*** = flux termic; ***flux electric*** = flux al inducției electrice. *Fluxul electric este produsul dintre inducția electrică și aria suprafeței perpendiculare pe care o străbate;* ***flux termic*** = flux de căldură. *Fluxul termic este cantitatea de căldură emisă de o sursă dintr-o suprafață dată, într-o unitate de timp.* **3** curent, curent de aer. *Prin deschiderea geamurilor, în cameră pătrunde un flux de aer răcoros.* **4** (*inform.*) curent, debit, flow. **5** ***flux verbal*** = ‹fig.› debit. *Când povestește ceva, are un flux verbal rapid.* **6** (*med.; înv.*) ***flux leucoreic*** v. Leucoree. **II** fig. **1** (*prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, pârâu, puhoi, râu, șiroi[1], șuvoi[1], torent. **2** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulțime compactă în mișcare etc.*) ‹fig.› fluviu, puhoi, șuvoi[1], torent.
fluxmétru s.n. **1** (*fiz.*) webermetru. *Fluxul magnetic se măsoară cu fluxmetrul.* **2** (*med.*) velocimetru. *Cu fluxmetrul se măsoară viteza de curgere a unui lichid într-un conduct.*
flyere ['flaiəre] s.n. pl. (*engl.*) v. Fluturași publicitari (v. *fluturaș*). Pliante publicitare. Volante (v. *volant*).
foac s.m. (*iht.*) *Leuciscus cephalus*; clean, ‹reg.› alboi, oacheș, porcul-apelor (v. *porc*).
foácăle s.f. pl. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.
foáie s.f. **I 1** (*bot.*) petală. *Vântul puternic a scuturat toate foile florilor de măr.* **2** (*bot.*) sepală. *Foile alcătuiesc caliciul florii.* **3** (*art.; bot.*) ***foaia-ciumei*** = *Datura stramonium*; ciumăfaie, laur, laur-porcesc, ‹înv.› datură, ‹înv. și reg.› măslag, ‹reg.› arici[1], boii-pruncilor (v. *bou*), bolândariță, bolânzeală, borciu, buruiana-bureților (v. *buruiană*), ciuma-fetei (v. *ciumă*), cornută (v. *cornut*), faie, godină[1], iarba-dracului (v. *iarbă*), măr-ghimpos (v. *măr*[1]), mărul-porcului (v. *măr*[1]), măselar, nebunească, papuc, părul-porcului (v. *păr*), pleoască, ploșcan, porculean, porculeț, purcel, sarsalam, scaiete, tat, tatin, tătulă, turbare, turbare-cornută, turbăciunea-câinelui (v. *turbăciune*), turbărie[2], ‹latin.; înv.› stramoniu. **4** (*bot.; pop.*) v. Frunză. **5** (*bot.; reg.*) ***foaie-de-vioară*** v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*); ***foaie-grasă*** = *Pinguicula vulgaris* și *Pinguicula alpina*; ‹reg.› îngrășătoare, limbă-de-piatră; ***foaie-n-fir*** v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*); (*art.*) ***foaia-făgetului*** = ***foaia-tâlharului*** v. Susai-de-munte (v. *susai*[1]). Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureț (v. *susai*[1]). Susai-sălbatic(v. *susai*[1]). Tâlhărea (*Mycelis muralis*). **6** (*la pl.; bot., farm.; reg.*) ***foi-de-mamă*** v. Senă. Siminichie. **II 1** filă, ‹înv.› list, listă, ‹grec.; înv.› selidă. *Manuscrisul studiat are peste o mie de foi.* **2** (*de obicei determ. prin „de hârtie”*) ‹înv. și reg.› pătură. *A scris cererea pe o foaie de hârtie.* **3** (*ind. alim.*) ‹reg.› pătură. *A făcut o plăcintă din foi de aluat umplute cu brânză.* **4** (*la pl.* ***foi***) fustă, ‹pop.› poale (v. *poală*), ‹înv. și reg.› rochie, ‹reg.› spință, șpigniță, ‹ieșit din uz› jupă. *Îi place să poarte foi lungi.* **5** ***foaie de cort*** = pânză de cort. *A cumpărat foaie de cort ca să-și facă prelată pentru mașină.* **6** (*tipogr.*) ***foaie de gardă*** = ‹rar› foaie de strajă. *Foaia de gardă este fila albă care se plasează după copertă, cu scopul de a proteja foia de titlu;* (*rar*) ***foaie de strajă*** v. Foaie de gardă. **7** (*jurnal.; înv.*) v. Cotidian. Gazetă. Jurnal. Ziar. **8** (*jurnal.; înv.; cu determ. care arată felul sau apartenența*) v. Organ[1]. Periodic. Publicație. Publicație periodică. **9** (*jurnal.; înv.*) v. Revistă. **10** (*jur.; ieșit din uz*) ***foaie de zestre*** = foaie dotală; ***foaie dotală*** = foaie de zestre. *Foaia dotală era actul prin care se consemna zestrea unei fete la căsătorie.*
foaiér s.n. (*în teatre, opere*) ‹fran.; rar› promenoar. *În pauzele dintre actele unui spectacol, cei mai mulți dintre spectatori își petrec timpul în foaier.*
foále s.f. **I 1** (*tehn.*) suflai, ‹înv. și reg.› sufloi. *Cu ajutorul foalelor se pompează aerul în forjă. Foalele sunt folosite în fierării pentru întețirea focului.* **2** (*muz.; la unele instrumente muzicale*) burduf, ‹reg.› cimpoi[1]. *Cimpoiul, acordeonul, armonica au foale.* **3** (*gosp.*) burduf. *Brânza sărată se păstrează în foale.* **4** (*muz.; arg.*) v. Acordeon. **II** (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Plămân. Pulmon. **2** (*reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **3** (*reg.*) v. Stomac.
foáltină s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*). **2** (*la pl.* ***foaltine***) v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*).
foáme s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a fi” și cu sub. logic în dat.*) nemâncare. *Îi era foame. Avea senzație de leșin din cauza foamei.* **2** (*înv.*) v. Foamete. **II** fig. aviditate, lăcomie, ‹fig.› însetare, sete. *Ceea ce l-a caracterizat pe acest domnitor a fost foamea de noi cuceriri.*
foámete s.f. ‹înv.› flămânjune, flămânzăciune, flămânzie, foame. *Din cauza secetei prelungite era foamete în toată țara.*
foárfecă s.f. = foarfece.
foárfece (foárfecă) s.n. (s.f.) **1** (*zool.; la unele crustacee*) clește. *Racii și crabii au foarfece.* **2** (*la f. art., în forma* ***foarfeca***; *bot.*) ***foarfeca-bălții*** = *Stratiotes aloides*; ‹reg.› cosor, rizacă.
foárte adv. (*modal*) **I** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare foarte scump.* **II** (*ca determ. al unui adj. căruia îi dă val. de super. abs.*) **1** extraordinar, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este foarte frumoasă.* **2** nespus, tare, ‹înv.› special, ‹fig.; fam.› catran. *Este foarte trist că a pierdut avionul. Este foarte bucuros pentru că a luat examenul.* **3** grav, greu, rău, serios, tare. *Prietena ei este foarte bolnavă.* **III** (*ca determ. al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.*) **1** groaznic, incredibil, nespus, tare, ‹pop.› hăt. *Cabana este foarte departe de aici. Îi amintește de fapte petrecute foarte de demult.* **2** imens, ‹înv. și reg.› prea. *Îi plăceau foarte mult răspunsurile pe care le primea.* **3** extrem, tare, ‹reg.› prăci, ‹înv.› vârtos. *S-a sculat foarte de dimineață.* **4** groaznic, grozav, incredibil, tare. *Îi plac foarte mult dulciurile.* **5** ‹rar› incomparabil. *Vorbește foarte bine de la tribună.* **IV** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) molto, mult.
V (*ca determ. al unui vb.; înv. și pop.*) **1** v. Imens. Teribil. **2** v. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Mult. Rău. Tare. Teribil. **3** v. Mult. Tare. Teribil.
foásă s.f. (*înv.*) v. Groapă.
fobíe s.f. **1** aversiune, dezgust, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o fobie instinctivă față de actele de violență extremă. Fobia față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.* **2** (*psih.*) ***fobie a mării*** = talasofobie. *Fobia mării este o stare patologică manifestată prin teamă de mare și de valuri.*
fobúrg s.n. (*livr.*) v. Antioraș. Mahala. Periferie. Suburbie.
foc s.n. **I 1** ‹reg.› lumină. *A aprins focul în șemineu.* **2** flăcări (v. *flacără*), incendiu, pârjol, ‹înv. și reg.› pojar, ‹reg.› bâja, pârlitură, ‹înv.› aprinzătură, înfocare, ‹turc.; înv.› iangân. *Apartamentul a fost distrus de foc.* **3** ‹arg.› iac[2]. *Cere un foc, ca să-și aprindă țigara.* **4** ***foc bengal*** = ***foc de artificii*** = joc de artificii. *Focul de artificii din seara de revelion a fost o încântare.* **5** descărcătură, detunătură, împușcătură, rafală, ‹înv. și pop.› detunare, ‹reg.› șus, ‹înv.› detunat[1], detunet, pușcătură. *În depărtare se auzeau focuri de armă.* **6** (*milit.*) salvă. *Foc de artilerie. La înmormântarea generalului s-au tras focuri de tun.* **7** (*med., med. vet.; pop.; și* ***foc mare***) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură. **8** (*med.; pop.*) ***foc-viu*** v. **a** Scarlatină; **b** Pojar. Rujeolă; **c** Erizipel; **d** Herpes zoster. Zona Zoster. **9** (*entom.; pop.*) ***foc-viu*** = (*art.*) ***focul-lui-Dumnezeu*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*). **10** (*milit.; înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **11** (*chim.; arg.*) v. Metadrină. Metamfetamină. **II** fig. **1** brianță, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire. *O fascinează focul diamantului. Își ferește ochii de focul zăpezii.* **2** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹fig.› lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde focul din priviri.* **3** toi[2], zor. *Au venit ajutoare chiar în focul luptei. După o scurtă pauză, oamenii au reintrat în focul muncii.* **4** chin, frământare, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› iad, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat un mare foc sufletesc.* **5** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire,

pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un foc, aducător de moarte.* **6** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca foc în suflet.* **III** fig. (*cu val. de adv.; modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare foc de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, extraordinar, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor. *Fata este foc de frumoasă.* **3** groaznic, grozav, înfiorător, mult, rău, tare, teribil. *Părinții s-au supărat foc pentru necinstea lui.*

focalizá vb. I. tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) axa, a (se) concentra, a (se) polariza. *Discuția s-a focalizat pe prioritățile financiare ale firmei.*

focalizáre s.f. **1** (*fiz.*) focalizație, focusare. *Focalizarea razelor unui fascicul.* **2** fig. ‹fig.› axare, centrare, concentrare, polarizare. *Și-au propus focalizarea discuției pe prioritățile financiare ale firmei.*

focalizáție s.f. (*fiz.*) focalizare, focusare.

focár s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*fiz.; la lentile și la oglinzi*) focus. *Focarul este punctul de convergență a razelor unui fascicul.* **2** (*fiz.*) ***focar virtual*** = punct virtual. *Focarul virtual este punctul din spațiu în care se întâlnesc prelungirile razelor luminoase care au venit în contact cu un sistem optic (oglindă, lentilă etc.* **3** (*geol.*) ***focar magmatic*** = bazin magmatic; ***focar seismic*** = hipocentru. *Dintr-un focar seismic se propagă un cutremur de pământ.* **4** fig. centru, ‹fig.› bastion, citadelă, sediu, vatră, ‹fig.; înv.› scaun, steajăr, șez, șezut. *Roma este focarul latinității.* **II** s.m. (*înv. și pop.*) v. Fochist.

fócă s.f. **1** (*zool.*) *Phoca vitulina*; ‹pop.› vițel-de-mare. **2** (*arg.*) v Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

focărăie s.f. (*pop. și fam.*) ‹reg.› focărie. *Focăraia se vedea de departe.*

focălínă s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

focăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Focăraie. **2** (*med.*) v. Scarlatină.

focăríță s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

fochíst s.m. **1** ‹înv. și pop.› focar. *Este fochist la un cazan cu abur.* **2** (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

fóchiu s.m. (*reg.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

focós, -oásă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre animale, în special despre cai*) aprig, nestăpânit, sălbatic, sireap, vijelios, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar focos.* **2** (*mai ales despre cai*) iute, sprinten, ușor[2], ‹pop.› ortoman. *Are o iapă focoasă care a câștigat mai multe concursuri hipice. La trăsură a înhămat doi cai focoși.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament focos.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs focos.* **5** (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu-aprins. **II** adv. (*modal*) avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează focos când este vorba despre respectarea democrației.* **III** s.n. (*milit.; arg.*) v. Pistol. Revolver.

focoso [fo'kozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) înflăcărat.

focșór s.n. (*bot.; reg.*) = focușor.

foculéț s.n. focușor, ‹pop.› focurel.

focurél s.n. **1** (*pop.*) v. Foculeț. Focușor. **2** (*reg.*) ‹reg.› luminicică, luminușă. *Focurelul se aprinde pentru morți, în noaptea spre Joia Mare, acasă sau la mormânt.*

fócus s.n. (*fiz.; la lentile și la oglinzi*) focar.

focusáre s.f. (*fiz.*) focalizare, focalizație.

focușór s.n. **1** foculeț, ‹pop.› focurel. *Turiștii au aprins un focușor în fața cortului.* **2** (*bot.; reg.; în forma* ***focșor***) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).

fofeáză s.f. (*tehn.*) **1** (*la războiul de țesut*) bată, bătează, braț, brățară, fâlcea, lopățea, mănușă, mână, spetează. *Fofezele sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **2** (*la alergătoarea de urzit*) cotoc, ‹reg.› fuscel, lăturaș. *În fofeze sunt introduse bețele cu mosorele.* **3** (*la vârtelniță*) ‹reg.› mănușă, mână, rază. *Pe fofeze se întinde tortul.* **4** (*la moara de vânt*) aripă, spetează, ‹reg.› lopată, săgeată. *Fofezele morii sunt rotite de vânt.* **5** (*la moara de vânt*) săgeată, ‹reg.› col[2]. **6** (*la grapa articulată*) aripă. **7** (*la ferestre, uși, porți; pop.*) v. Aripă. Canat. **8** (*la pl.* ***fofeze***; *la războiul de țesut; reg.*) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz*[1]). Tălpi (v. *talpă*).

fofélniță s.f. **I 1** (*la pl.* ***fofelnițe***; *tehn.; la războiul de țesut*) aripi (v. *aripă*), crucișe (v. *cruciș*), cumpene (v. *cumpănă*), răscruci (v. *răscruce*), speteze (v. *spetează*). *Fofelnițele sunt cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței pe care sunt așezate fofezele.* **2** (*tehn.; la meliță; pop.*) v. Cuțit. Limbă. **3** (*tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Aripă. Cruce. Spetează. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).

fofilă vb. I. refl. **1** (*despre ființe*) a se furișa, a se strecura, ‹pop.› a se înfurișa, ‹reg.› a se fâștica, a se șipi, a se șupuri, ‹înv.› a se fura, ‹fig.› a se prefira, a se prelinge, ‹fig.; fam.› a se scurge, a se șterge. *Pisica s-a fofilat pe lângă copil și a intrat în casă.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) a se eschiva, a scăpa, a se sustrage, ‹fig.› a se deroba, a dezerta, a fugi, a se strecura, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu se poate fofila de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.*

fofilăre s.f. **1** furișare, furișat[1], strecurare, ‹reg.› șupurire. *Fofilarea pisicii în casă a fost pe neobservate.* **2** fig. eschivare, sustragere, ‹fig.› dezertare, ‹fig.; livr.› dezerțiune, ‹fig.; rar› dezertație. *Nu știe cum să-și justifice fofilarea de la obligațiile pe care le are în calitate de părinte.*

fofléncht interj. (*sugerează zgomotul produs de căderea unui corp, de o ciocnire bruscă*) tranc!, tronc![1], zdrang!, zdup!

fofoloáncă s.f. (*anat.; pop.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

foglálí vb. IV. tr. (*jur.; reg.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unor debitori*) v. Sechestra.

föhn [fø:n] s.n. (*electron.*) uscător de păr. *I s-a stricat föhnul.*

fohói s.n. (*bot.; reg.*) v. Scorțișoară.

foí vb. IV. **I 1** intr. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vârzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea foiește încoace și încolo.* **2** intr. (*despre viermi, gândaci etc.*) a colcăi, a forfoti, a mișuna, a viermui, ‹reg.› a gârgâi, a viermeti. *Viermii foiesc pe hoitul unui câine.* **3** refl. (*despre ființe*) a se învârti. *Devine enervant când începe să se foiască prin cameră fără rost.* **4** refl. (*despre ființe*) a se frământa, a se perpeli, a se răsuci, a se suci[2], a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a foit în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **II** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].

foiálă s.f. **1** agitație, animație, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs foiala mulțimii adunate în piață.* **2** foire, perpelire, răsucire, sucire, zvârcolire. *Foiala din timpul nopții a fost cauzată de coșmarurile pe care le-a avut.*

foiceá s.f. (*pop.*) v. Foiță.
foicícă s.f. (*pop.*) v. Foiță.
foiletá vb. I. tr. (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a frunzări, a răsfoi, ‹rar› a prefira, ‹fam.› a străbate, ‹fig.› a răscoli, ‹fig.; înv.› a răsfira. *A foiletat în câteva minute ziarul.*
foiletáre s.f. frunzăreală, frunzărire, răsfoială, răsfoire, ‹fig.› răscolire. *Foiletarea ziarelor în fiecare dimineață este un obicei al lui.*
foiletoníst, -ă s.m., s.f. (*jurnal.*) columnist, ‹înv.› articlier. *Foiletonistul scrie editoriale la un ziar sau la o revistă.*
foilíță s.f. (*pop.*) v. Foiță.
foiós, -oásă adj., s.n. **I** adj. (*bot.*) **1** (*despre plante*) foliat, frunzos. *Iedera este foioasă.* **2** (*despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) frunzos, stufos, tufos, ‹reg.›lobodos, stolos, ‹fig.; reg.› stoborât. *Mănăstirea este lângă o pădure bătrână, cu arbori foioși. Stejarul din grădină are coroana foioasă.* **II** s.n. (*anat.; la animalele rumegătoare*) ghem, omasum. *Foiosul este una dintre cele patru diviziuni ale stomacului.*
foíre s.f. **1** agitație, animație, foială, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. **2** foială, perpelire, răsucire, sucire, zvârcolire.
foișoára s.f. (*pop.*) v. Foiță.
foișór s.n. (*constr.*) **1** ‹pop.› târnaț. *Casa are un foișor spațios.* **2** cerdac, chioșc, edicul, pavilion, pălimar, ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un foișor acoperit cu viță-de-vie.* **3** turn. *De-a lungul graniței sunt foișoare de pază pentru grăniceri.*
foițár s.m. (*j. de cărți; arg.*) v. Cartofor.
foiță s.f. **1** ‹pop.› foicea, foicică, foiliță, foișoară, foițică. *Și-a notat ceva pe o foiță de hârtie.* **2** pelur. *A împachetat cadoul într-o foiță albă.* **3** ***foiță de țigară*** = ‹reg.› papir. **4** (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță. **5** (*j. de noroc; arg.*) v. Carte de joc.
foițícă s.f. (*pop.*) v. Foiță.
fojgăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.
fojgăiálă s.f. (*reg.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.
fojgáire s.f. (*reg.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.
fojgăitúră s.f. (*reg.*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Foșnitură.
folclór s.n. **1** literatură populară. *Folclorul unui popor este oglinda spiritualității lui.* **2** antropsihologie, folcloristică (v. *folcloristic*). *Este specialist în folclor.*
folclóric, -ă adj. folcloristic. *A scris multe studii folclorice.*
folclorístic, -ă adj., s.f. **I** adj. folcloric. **II** s.f. **1** antropsihologie, folclor. **2** (*muz.*) ***folcloristică muzicală*** = etnomuzicologie. *Folcloristica muzicală se ocupă cu studiul culturilor muzicale ale popoarelor.*
folfăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli.
folía s.f. sg. (*muz.*) folie. *Folia este o piesă muzicală pentru variații instrumentale sau vocale, dezvoltată în sec. al XVIII-lea.*
foliát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) foios, frunzos. *Iedera este foliată.*
folícul s.n. (*anat.*) ***folicul de Graaf*** = folicul ovarian; ***folicul ovarian*** = folicul de Graaf. *Foliculul ovarian conține ovulul și secretă foliculina.*
foliculár s.m. (*jurnal.; peior.*) ‹peior.› gazetăraș. *Tânărul este un folicular la o revistă de scandal.*
foliculínă s.f. (*biochim.*) estronă, hormon folicular. *Foliculiana este secretată mai ales de celulele tecii interne a foliculilor ovarieni.*
foliculítă s.f. **1** (*med., med. vet.*) furunculoză, piodermie, piodermită. *Foliculita este o inflamație supurativă a pielii.* **2** (*med.*) ***foliculită profundă*** = sicozis. *Foliculita profundă este o inflamație profundă a foliculilor de pe față.*
foliculostimulínă s.f. (*biochim.*) gonadostimulină, gonadotrofină, gonadotropină, hormon foliculostimulant, hormon gonadotrop *Foliculostimulina stimulează activitatea funcțională a glandelor sexuale.*
folíe s.f. **1** (*muz.*) folia. **2** (*psih.; livr.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **3** (*fam.*) v. Jovialitate. Veselie. Voioșie. **II** fig. ‹fig.› nebunie. *Spectacolul place foarte mult publicului. Este o folie!*
folk s.n. (*muz.*) folk-song. *Folkul este un stil în muzica ușoară contemporană care folosește motive prelucrate din muzica populară.*
fólk-song s.n. (*muz.*) folk.
folós s.n. **1** avantaj, beneficiu, bine, câștig, profit, ‹înv. și reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosință, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Foloasele învățăturii se constată în timp.* **2** afacere, avantaj, câștig, chilipir, profit, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost niciun folos pentru el achiziționarea pământului la un asemenea preț.* **3** avantaj, binefacere, dar[2], privilegiu. *Profităm cu toții de foloasele tehnicii moderne.* **4** eficacitate, eficiență, funcționalitate, operativitate, productivitate, randament, valoare. *Folosul acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obținute de fabrică.* **5** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce”*) serviciu. *A adus mari foloase extinderii învățământului la sate.* **6** necesitate, trebuință, utilitate, ‹pop.› priință, ‹înv. și reg.› treabă, ‹înv.› polză, trebnicie. *Importanța și folosul acestei lucrări au fost subliniate de specialiști.*
folosí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, produse etc.*) a întrebuința, a utiliza, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a trebălui, a trebui. *Folosește numai produse naturale și proaspete pentru alimentația copilului. Folosește un binoclu pentru a vedea la distanță.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, bunuri, mărfuri etc.*) a consuma[1], a întrebuința, a utiliza, ‹înv.› a metahirisi. *A folosit multă hârtie pentru a-și xeroxa cartea.* **3** tr. (*compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a întrebuința, a purta, a utiliza. *Iarna, folosește, aproape zilnic, aceeași flanea.* **4** tr. (*compl. indică sume de bani*) a cheltui, a da[2], a întrebuința, a plăti, a utiliza, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A folosit mulți lei pentru refacerea acoperișului casei.* **5** refl. pas. a circula, a se întrebuința, a se utiliza, a se uzita, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se politici. *Monedele vechi nu se mai folosesc.* **6** tr., refl. pas. a (se) întrebuința, a (se) servi, a (se) sluji, a (se) utiliza, ‹înv.› a (se) slugări. *Pentru o asemenea operație folosește ambele mâini. Acest aparat se folosește la scoaterea dopurilor.* **II 1** tr. (*compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) a aplica, a implementa, a întrebuința, a practica[2], a utiliza, ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiștii folosesc o nouă metodă de laborator.* **2** tr. a întrebuința, a recurge, a se servi, a se sluji, a utiliza, a uza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să folosească metode dure de educație.* **3** tr. a întrebuința, a se servi, a se sluji, a umbla, a utiliza, a uza. *Folosește tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiceiuri, practici etc.*) a (se) întrebuința, a (se) practica[2], a (se) utiliza. *Acest obicei se folosește de sute de ani în mediul rural.* **5** tr. (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a irosi, a întrebuința, a pierde, ‹înv. și reg.› a adevăsi, ‹fig.› a cheltui, a risipi. *A folosit mult timp la cumpărături. Și-a folosit toată energia cărând greutăți.* **III 1** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”*) a beneficia, a se bucura, a profita, a se servi, ‹reg.› a se hăsnui, ‹înv.› a se sprijini. *S-a folosit de un ajutor substanțial din partea prefecturii.* **2** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se prevala. *S-a folosit de dreptul câștigat și a ocupat postul cerut.* **3** tr. (*rar; compl. indică foloase, profituri etc.*) v. Beneficia. Câștiga. **IV** intr. **1** (*cu determ. introduse prin prep. „la”*) a ajuta, a servi, a sluji, ‹reg.› a se slugători, ‹înv.› a osfinti, a părtini. *Banii primiți îți vor folosi la achitarea datoriei.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-i ajuta, a-i prii, ‹înv.› a-i spori[1]. *Aerul de munte i-a folosit bolnavului să se vindece.*
folosíbil, -ă adj. (*despre procedee, metode etc.*) întrebuințabil, utilizabil. *Are în calculator programe ușor folosibile.*
folosínță s.f. **1** folosire, întrebuințare, utilizare, uz, ‹înv. și pop.› obișnuință, ‹înv.› uzaj. **2** (*înv.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit.

folosíre s.f. **I 1** întrebuințare, utilizare. *În alimentația copiilor se recomandă folosirea numai a produselor naturale și proaspete.* **2** consum, consumare, consumație, întrebuințare, utilizare. *Folosirea de gaze într-o locuință depinde de temperatura de afară. Se construiesc aparate cu o folosire redusă de energie.* **3** întrebuințare, purtare, purtat[1], uzură[1]. *Flaneaua s-a rupt în coate de atâta folosire.* **4** folosință, întrebuințare, utilizare, uz, ‹înv. și pop.› obișnuință, ‹înv.› uzaj. *I-a dat o parte din terenul său agricol pentru o folosire îndelungată.* **5** cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], întrebuințare, plătire, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. *Pentru refacerea acoperișului casei a fost nevoie de folosirea unei sume importante de bani.* **6** circulație, întrebuințare, utilizare, uzitare. *Folosirea monedelor vechi a încetat.* **II 1** aplicare, aplicație, implementare, întrebuințare, practicare, utilizare. *Specialiștii s-au gândit la folosirea unei noi metode de laborator.* **2** întrebuințare, practicare, utilizare. *Folosirea acestui obicei în mediul rural este de sute de ani.* **3** consum, întrebuințare, ‹fig.› cheltuială, cheltuire. *Efortul fizic presupune o mare folosire de energie.*

folosít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, produse etc.*) întrebuințat, utilizat. *Produsele naturale folosite sunt cele mai bune pentru sănătatea copiilor.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) întrebuințat, purtat[2], uzat, vechi[2], ‹arg.› nasol, nașpa, nașpet. *Flaneaua folosită trebuie aruncată.* **II 1** (*despre teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) aplicat, implementat, întrebuințat, practicat, utilizat. *Noua metodă folosită este mult mai eficientă.* **2** întrebuințat, uzitat. *Nu este de acord cu metodele dure de educație folosite.* **3** (*despre obiceiuri, practici etc.*) întrebuințat, practicat, utilizat. *Obiceiul folosit este vechi de sute de ani.*

folositór, -oáre adj. **1** necesar, trebuincios, util, ‹rar› trebuitor, ‹înv.› lucrăreț, trebnic[2]. *A scris o carte folositoare pentru cei care vor să cunoască istoria limbii române.* **2** binevenit, salutar, util, ‹fig.› binecuvântat. *Critica obiectivă este folositoare. A fost satisfăcut să constate că s-au preconizat multe măsuri folositoare.* **3** bun, eficace, eficient, funcțional, operant, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile utilizate sunt folositoare. Trebuie găsită o metodă folositoare pentru stoparea infracționalității.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi folositoare.*

foit s.n. (*reg.*) v. Petic. Ruptură. Zdreanță.

folticós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Burtos. Pântecos. **2** v. Gurmand. Mâncăcios.

fomentáție s.f. (*med. , med. vet.; livr.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță.

fomentós, -oásă adj. (*livr.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Agitator. Ațâțător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.

fometós, -oásă adj. (*în opoz. cu „sătul"; reg.; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat.

fomíst, -ă adj. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „sătul"; glum.; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesăturat. Nesătul. **2** (*deprec.; despre oameni ; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreț. Lacom. Neîndestulat. Rapace.

foncé [fon'se] adj. invar. (*despre culori, nuanțe etc.*) închis, întunecat, întunecos, mohorât. *Se îmbracă numai în culori foncé. Nori gri, foncé, acoperă cerul.*

fond s.n. **I 1** conținut, ‹fig.› miez. *Nu trebuie ocolit fondul spinos al problemei discutate.* **2** (*lingv.*) ***fond pasiv*** = lexic pasiv, vocabular pasiv. *Fondul pasiv nu este folosit în mod frecvent în vorbire;* (*art.*)***fondul lexical principal*** = fondul principal, fondul principal de cuvinte. *Fondul lexical principal cuprinde cuvintele care exprimă noțiuni fundamentale;* ***fondul principal*** = fondul lexical principal, fondul principal de cuvinte; ***fondul principal de cuvinte*** = fondul lexical principal, fondul principal. **3** esență, materie, ‹înv.› lucru, ‹fig.› inimă, măduvă, miez, nucleu, sământă, sâmbure. *Încearcă să pătrundă fondul lucrurilor. Umorul și autoironia constituie fondul personalității sale.* **4** (*a. plast.*) câmp, fundal, ‹înv.› pajiște. *Fondul tabloului este în culori deschise.* **II 1** (*econ.*) ***fond de rulment*** = mijloace circulante (v. *mijloc*). *Fondul de rulment reprezintă totalitatea mijlocelor bănești și materiale de care dispune o unitate economică în procesul activității ei.* **2** (*la pl.* ***fonduri***; *fin.*) mijloace (v. *mijloc*), resurse (v. *resursă*), ‹înv.› sermaia, ‹fig.; fam.› suprafață. *Banca dispune de mari fonduri bănești.*

fondántă s.f. (*ind. alim.*) bomboană fondantă. *Se duc în vizită cu un buchet de flori și cu o cutie de fondante.*

fondatór, -oáre s.m., s.f. **1** ctitor, întemeietor, ‹rar› ctitoreasă, ‹înv. și pop.› ziditor, ‹înv.› așezător, ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; înv.› urzitor. *Ștefan cel Mare a fost fondatorul a multe mănăstiri.* **2** creator, făuritor, întemeietor, ‹rar› statornicitor, ‹înv.› tocmitor, ‹fig.› părinte, ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată. *Savantul este fondatorul unei importante școli lingvistice.*

fonderíe s.f. (*metalurg.*) topitorie, turnătorie, ‹reg.› coh, ‹înv.› vărsătorie. *Lucrează în secția de fonderie a fabricii.*

foném s.n. (*fon.; înv.*) v. Sunet. Sunet articulat.

fonemátic, -ă adj., s.f. (*fon.*) **1** adj. fonemic, fonologic. *Sistemul fonematic al limbii franceze este complex.* **2** s.f. fonetică funcțională, fonologie. *Fonematica se ocupă cu studiul fonemelor din punctul de vedere al structurii sonore și al funcției lor lingvistice.*

fonémic, -ă adj. (*fon.*) fonematic, fonologic.

fonendoscóp s.n. (*tehn. med.*) stetoscop. *Fonendoscopul este folosit mai ales în auscultația pulmonară și în cea cardiacă.*

fonétică s.f. (*lingv.*) **1** ‹înv.› fonologie. *Fonetica se ocupă cu studiul producerii, transmiterii, receptării, structurii sunetelor vorbirii, precum și cu legile după care se modifică sunetele unei limbi.* **2** ***fonetică descriptivă*** = fonetică statică. *Fonetica descriptivă se ocupă cu descrierea și clasificarea sunetelor vorbirii în general sau ale unei anumite limbi într-o perioadă determinată;* ***fonetică evolutivă*** = fonetică istorică; ***fonetică experimentală*** = fonetică instrumentală. *Fontetica experimentală se ocupă cu studiul sunetelor articulate, folosind aparate și mijloace tehnice speciale;* ***fonetică funcțională*** = fonematică (v. *fonematic*), fonologie; ***fonetică instrumentală*** = fonetică experimentală; ***fonetică istorică*** = fonetică evolutivă. *Fonetica istorică se ocupă cu studiul sunetelor unei limbi sau ale unui grup de limbi înrudite, în dezvoltarea lor, încercând să stabilească legile după care au loc modificările fonetice;* ***fonetică statică*** = fonetică descriptivă.

fonetícian, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) fonetist. *Foneticianul este specializat în fonetică.*

fonetísm s.n. (*fon.*) pronunțare, pronunție, rostire. *Folosește adesea în vorbire fonetisme regionale.*

fonetíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) fonetician.

fonf, foánfă adj., s.m., s.f. **1** fârnâit[2], fonfăit, fornâit[2], ‹pop. și fam.› fonfănit, ‹reg.› fârn, mohnăit, onănăit. *Băiatul fonf este adesea ridiculizat de colegi.* **2** fig. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; mai ales fam.*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹fig.› clăpăug, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.: deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru. *Copilul ăsta este tare fonf ! De regulă, fonfii sunt ușor de înșelat.*

fonfăí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a fârnâi, a fornâi, ‹rar› a smiorcăi, ‹pop. și fam.› a fonfăni, ‹reg.› a mohnăi, a mondăni, a onănăi, a sfornâi. *Fonfăie când vorbește din cauza deviației de sept .*

fonfăiálă s.f. fârnâială, fârnâire, fârnâit[1], fornâială. *Fonfăiala este cauzată de deviația de sept.*

fonfăít, -ă adj., s.m., s.f. fârnâit[2], fonf, fornâit[2], ‹pop. și fam.› fonfănit, ‹reg.› fârn, mohnăit, onănăit.

fonfămí vb. IV. intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Fârnâi. Fonfăi. Fornâi.

fonfămít, -ă adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.*) v. Fârnâit[2]. Fonf. Fonfăit. Fornâit[2].

fóngus s.n. (*med.*) fungozitate. *Fongusul este o tumoare cu aspect de ciupercă.*

fónic, -ă adj. (*fon.; despre consoane*) sonor. *Consoanele fonice se emit prin vibrarea coardelor vocale.*

foníe s.f. (*fon.*) sonoritate. *Anumite fonii dau cuvântului un farmec eufonic deosebit.*

fonográmă s.f. (*telec.*) telegramă telefonată. *Fonograma se transmite prin telefon și este transcrisă de operator pe un formular special sau se înregistrează automat.*

fonoizolánt, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre materiale*) fonoizolator, insonorizant. *A căptușit pereții apartamentului cu materiale fonoizolante pentru a amortiza zgomotul de afară.* **2** s.n. izolant fonic. *A căptușit pereții cu fonoizolant.*

fonoizoláre s.f. fonoizolație, insonoritate, izolare fonică, izolație fonică. *Fonoizolarea apartamentului se impunea.*
fonoizolatór, -oáre adj. (*despre materiale*) fonoizolant, insonorizant.
fonoizolație s.f. fonoizolare, insonoritate, izolare fonică, izolație fonică.
fonológic, -ă adj. (*fon.*) fonematic, fonemic.
fonológie s.f. (*lingv.*) **1** fonematică (v. *fonematic*), fonetică funcțională. **2** (*înv.*) v. Fonetică.
fontanélă s.f. (*anat.*) ‹pop. și fam.› creștet, ‹pop.› moalele-capului (v. *moale*), ‹reg.› găvălie.
fóntă s.f. **1** (*ind. sider.*) tuci, ‹reg.› bădic, schijă, trăscău[2], ‹german.› erț, ‹ieșit din uz› fier turnat. *Fonta se produce în cuptoare înalte.* **2** ***fontă nodulară*** = fontă sferolitică; ***fontă sferolitică*** = fontă nodulară. *În fonta nodulară sau sferolitică grafitul are formă de noduli.*
footing ['futiŋ] s.n. (*sport*) jogging. *În footing se alternează alergările de viteză cu marșurile.*
for s.n. **1** autoritate, organ[1]. *Se adresează în scris forurilor superioare ale statului pentru a-și face dreptate.* **2** forum. *În for s-a ales conducerea partidului.* **3** (*filos.; în opoz. cu „materie", „existență"; livr.*) ***for interior*** v. Conștiință. Cuget. Gândire. Mental. Spirit. Suflet.
forá vb. I. **1** intr. a sonda. *A forat la mare adâncime pentru a se ajunge la minereu.* **2** tr. fig. (*fam.*) v. Cerceta. Examina. Încerca. Sonda.
foráj s.n. forare, forat, sondaj, sondare. *A fost necesar un foraj la mare adâncime pentru a se ajunge la minereu.*
forár s.m. (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
foráre s.f. foraj, forat, sondaj, sondare.
forăt s.n. foraj, forare, sondaj, sondare.
forăí vb. IV. intr. **1** (*despre animale, mai ales despre cai*) a fornăi, a sforăi, ‹rar› a smiorcăi, ‹reg.› a necheza, a pârsni, a sfârâi, a străfiga[1], a strănuta, a trage, a țâfni, a zdrăvăna. *Caii s-au oprit încordați, forăind și tropăind.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Sforăi.
forăiálă s.f. **1** forăit, fornăială, fornăit[1], sforăială, sforăit, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat. *Se auzea tropotul regulat al cailor și, din când în când, forăiala lor aspră.* **2** (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
forăít s.n. **1** forăială, fornăială, fornăit[1], sforăială, sforăit, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat. **2** (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
forástău s.n. (*bot.; reg.*) = fierăstrău.
forbán s.m. **1** corsar, pirat, ‹înv. și pop.› hoț de mare, tâlhar de mare, ‹înv.› bucanier, hânsar, listopirat. *Mulți forbani erau nobili scăpătați sau alungați de stăpânire de pe moșiile lor.* **2** (*lit.*) ***forban literar*** = plagiator.
fórceps s.n. (*chir.*) ‹înv.› clește. *Cu forcepsul se scoate fătul din uter în cazul nașterilor dificile.*
forcotí vb. IV. intr. (*reg.; despre obiecte înfierbântate aruncate în apă rece*) v. Fâsâi.
forestiér, -ă adj., s.n. **1** adj. (*silv.*) silvic, ‹înv.› silvanal. *Tatăl lui este muncitor forestier.* **2** s.n. (*la pl.* ***forestiere***; *arg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.
foréză s.f. (*ind. extract.*) mașină de forat, sapă[1], sapă de foraj (v. *sapă*[1]), ‹înv.› trepan. *Cu foreza se fac găuri de sondă.*
forfăí vb. IV. intr. (*pop.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.
forfecá vb. I. fig. **1** intr. (*despre oameni*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a măcina, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Cele două prietene foarfecă toată ziua la telefon.* **2** tr., intr., refl. recipr. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfâșia. Șopti. Ștampila. Vitupera.
forfecár s.m. (*entom.; reg.*) v. Caraban. Nasicorn (*Oryctes nasicornis*).
forfecáre s.f. forfecat, forfecătură. *Pentru un copil, forfecarea hârtiei este o plăcere.*
forfecát s.n. forfecare, forfecătură.
forfecărâș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Forfecel. Forfecuță. Forfecuță-gălbuie (*Loxia curvirostra*).
forfecătúră s.f. **1** forfecare, forfecat. **2** fig. (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană, Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.
forfecél s.m. I forfecuță. *Își taie unghiile cu un forfecel.* **II 1** (*ornit.*) *Loxia curvirostra*; forfecuță, forfecuță-gălbuie ‹livr.› locsie, ‹reg.› forfecărâș, papagal-de-brazi, pasăre-cu-cioc-încrucișat, pasărea-lui-Hristos (v. *pasăre*). **2** (*entom.; reg.*) v. Burghiaș. Firezar. Prunar[2] (*Rhynchites cupreus*).
forfecúță s.f. **1** forfecel. **2** (*ornit.; și* ***forfecuță-gălbuie***) *Loxia curvirostra*; forfecel, ‹livr.› locsie, ‹reg.› forfecărâș, papagal-de-brazi, pasăre-cu-cioc-încrucișat, pasărea-lui-Hristos (v. *pasăre*).
forfetá vb. I. intr. (*sport*) a se sustrage. *Echipa a forfetat, anunțând că nu va participa la competiția în care era angajată.*
forfetáre s.f. (*econ.*) impozit forfetar, taxă forfetară. *Forfetarea este fixată dinainte la o sumă globală și invariabilă.*
fórfotă s.f. agitație, animație, foială, foire, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișunealâ, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs forfota mulțimii adunate în piață.*
forfoteálă s.f. agitație, animație, foială, foire, forfotă, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișunealâ, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare.
forfotí vb. IV. intr. **I 1** (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgăi, a șovârca, a se vârzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea forfotea încoace și încolo.* **2** (*despre viermi, gândaci etc.*) a colcăi, a foi, a mișuna, a viermui, ‹reg.› a gârgăi, a viermeti. *Viermii forfotesc pe hoitul unui câine.* **3** (*pop. și fam.; despre intestine*) ‹pop. și fam.› a cârâi, a chiorăi, ‹reg.› coroi[2], a ghiorțăi, a horcăi, a înghiorțăi, a urla. *Intestinele îi forfotesc de foame.* **II** (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
forgáșă s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.
forháng s.n. (*ind. text.; german.*) v. Perdea.
forjá vb. I. tr. fig. (*rar; compl. indică state*) v. Crea. Face. Făuri. Forma. Înfăptui. Întemeia. Plămădi. Realiza.
forjăr s.m. (*metalurg.*) forjor.
fórjă s.f. (*metalurg.*) forjerie.
forjerie s.f. (*metalurg.*) forjă. *Forjeria este un atelier în care se forjează.*
forjór s.m. (*metalurg.*) forjar. *Forjorii lucrează la forjă.*
formá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A format prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a format o școală de actorie.* **2** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a institui, a înființa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a forma comitetul de părinți pe școală.* **3** (*compl. indică state*) a crea, a face, a făuri, a înfăptui, a întemeia, a realiza, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi format un stat național unitar.* **4** (*compl. indică propoziții, fraze etc.*) a alcătui[1], a compune, a construi, a lega[1]. *Din cauza emoției, abia reușește să formeze o propoziție.* **II** tr. **1** (*compl. indică oameni, mai ales tineri*) a crea, a pregăti. *Profesorul a format generații întregi de specialiști.* **2** (*compl. indică mai ales copii și tineri*) a crește, a educa, ‹înv.› a educălui, a pedepsi. *Și-a format copiii în spiritul dreptății.* **3** (*compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) a crea, ‹fig.› a fasona, a modela, a mula, ‹fig.; fam.› a croi[2], a lucra. *Printr-o educație severă a reușit să-i formeze o personalitate puternică.* **III** tr. **1** (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) a alcătui[1], a compune, a constitui, a întocmi, ‹înv.› a înforma, a săvârși, a schizmi. *Casa, grădina și via formează toată gospodăria bu-*

nicilor. **2** a constitui, a fi, a însemna, a reprezenta, ‹rar› a prezenta, ‹fam.› a face. *Medicii formează oriunde în lume o castă respectată.* **IV** refl. **1** a se face, a se produce. *După fierbere, la suprafața laptelui se formează caimacul.* **2** a se dezvolta. *Din aceste semințe s-au format plantele.* **3** (*despre oameni, colectivități*) a se dezvolta, a se perfecționa, ‹înv.› a se dezvolvi. *Scriitorul ajuns de timpuriu la măiestrie nu a încetat să se formeze. Sportivii se formează prin antrenamente susținute.* **4** (*biol.; despre organisme animale sau vegetale*) a se întocmi, a se structura. *Organismul se formează după legi proprii fiecărei specii.* **5** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a se arăta, a se isca, a se ivi, a începe, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se formează pe chipul ei.* **6** (*despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a se contura, a se închega, a se limpezi. *În mintea lui se formează o amintire îndepărtată. Pe zi ce trece, dragostea dintre ei se formează.* **7** (*despre găuri, crăpături, adâncituri etc.*) a se deschide. *În tavanul bucătăriei s-a format o fisură.* **V** tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a fasona, a modela, a mula, ‹înv. și pop.› a tipări, ‹înv.› a tiposi, ‹fig.› a croi[2]. *A format piesa prin deformare plastică.* **2** (*compl. indică tipare de turnare*) a executa, a face.

formáj s.n. (*tehn.*) executare, formare.

formál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], ferm, hotărât, neezitant, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său formal de a participa la concurs l-a uimit.* **2** (*despre manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) abstract, platonic. *Nu se putea liniști doar cu asemenea consolări formale.* **3** (*jur.; despre acte*) oficial, solemn. *Actele formale trebuie să respecte cerințele impuse de lege pentru a fi considerate legale și valabile.* **4** (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, neaprofundat, netemeinic, pompieristic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este formală.* **II** adv. (*modal*) pro forma. *Conflictul era, formal, rezolvat.*

formaldehídă s.f. (*chim.*) aldehidă formică, metanal. *Formaldehida are un miros pătrunzător.*

formaldehidsulfooxilát de sodiu s.n. (*chim.*) rongalită. *Formaldehidsulfooxilatul de sodiu este folosit în vopsitorie.*

formalínă s.f. (*farm.*) formol.

formalíst, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) ceremonial, ceremonios, protocolar, ‹fig.› oficial. *Este prea formalist de când a devenit senator.* **2** s.m., s.f. birocrat, ‹rar› paperasier, șoarece-de-birou, ‹deprec.› scriptolog. *Formaliștii acordă o importanță exagerată formalităților.*

formalitáte s.f. procedură. *A fost necesar să îndeplinească anumite formalități pentru a obține acest act.*

formánt s.m. (*lingv.*) formativ. *Formantul este elementul constitutiv esențial al unui sunet, al unui cuvânt, al unei sintagme, al unei propoziții.*

formár s.m. (*metalurg.*) formator. *Este formar în turnătorie.*

formáre s.f. **I 1** constituire, creare, făurire, fundare, instituire, înființare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu formarea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru formarea unei școli de actorie.* **2** alcătuire, constituire, creare, desemnare, instituire, înființare, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop formarea comitetului de părinți pe școală.* **3** crearea, făurire, înfăptuire, întemeiere, realizare. *Formarea unui stat național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **II 1** creare, pregătire. *Formarea de specialiști buni este o necesitate pentru viitor.* **2** creștere, cultivare, educare, educație, ‹înv.› pedeapsă. *Formarea copiilor în spiritul dreptății a fost benefică pentru ei.* **III** (*tehn.*) **1** fasonaj, fasonare, fasonat[1], modelare. *Prin formare, se realizează forma unui obiect.* **2** executare, formaj. *Formarea tiparelor de turnare se face în ateliere speciale.*

formát[1] s.n. dimensiune, mărime. *Într-o bibliotecă cărțile pot fi aranjate și după format. Fiecare corp de literă are un format specific.*

formát[2], -ă adj. (*despre oameni*) **1** pregătit[2]. *Fiind un geolog format, este solicitat în multe cercetări pe teren.* **2** maturizat, ‹înv.› maturit. *Este un tânăr format, care poate înfrunta cu luciditate orice dificultate.* **3** educat, instruit, învățat[2], pregătit[2], școlit. *Este un lingvist format la școala germană.*

formatív, -ă adj., s.m. **1** adj. alcătuitor, component, constituant, constituent, constitutiv, ‹rar› structural, ‹înv.› compozant, compunător. *Piesele formative ale sistemului tehnic sunt din oțel.* **2** s.m. (*lingv.*) formant.

formatór s.m. (*metalurg.*) formar.

formáție (formațiúne) s.f. **1** (*și în forma* ***formațiune***) alcătuire, compunere, întocmire, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Manifestanții defilau într-o formație perfect gândită.* **2** ansamblu, colectiv, trupă. *Formația de muzică populară a școlii a câștigat concursul național.* **3** (*sport*) echipă, ‹engl.› team. *Multe formații bune au fost eliminate de la campionatul european de fotbal.* **4** pregătire. *Muzicianul are o formație clasică.* **5** (*filos.; în materialismul istoric*) ***formațiune socială*** = ***formațiune social-economică*** = orânduire, sistem, ‹rar› orânduială. *În anii '50 s-au făcut numeroase arestări, cei închiși fiind considerați un pericol pentru noua formațiune socială.* **6** (*geomorf.*) ***formațiune eoliană*** = depozit eolian, relief eolian. *Originea formațiunii eoliene se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului.* **7** (*geol.*) ***formațiune lacustră*** = depozit lacustru, șes lacustru, teren lacustru. *Formațiunea lacustră este rezultatul depunerilor pe fundul unei ape dulci.* **8** (*anat.*) ***formațiune reticulată*** = sistem reticular, substanță reticulată. *Formațiunea reticulată este sistemul de neuroni interconectați în rețea, care se întind de la măduva spinării la talamus.*

formațiúne s.f. = formație.

fórmă s.f. **I 1** aspect, configurație, conformație, fizionomie, înfățișare, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar forma terenului nu îi satisface.* **2** aspect, chip, imagine, ipostază, înfățișare, turnură. *Situația a capătat o formă burlescă. Analizează propunerea sub toate formele.* **3** chip, imagine, ipostază, înfățișare. *Vedenia i-a apărut în formă de pasăre.* **4** siluetă. *Prin curte, în întunericul nopții, se mișcau forme nedeslușite.* **5** contur, ‹fig.› relief. *În semiîntuneric, nu mai vede bine, scrierea pierzându-și forma.* **6** expresie. *A dat formă planurilor mai vechi prin ultima sa realizare artistică.* **7** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) chip, fel, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește o formă rezonabilă de aplanare a conflictului.* **II 1** model, mul[2], șablon, tipar, ‹rar› calapod, ‹pop.› calup. *Zidarii au folosit forme pentru a zugrăvi încăperile grădiniței. Își face singură pălăriile după forme speciale.* **2** (*în croitorie*) patron[1], tipar, ‹rar› mulă[1]. *Croitorii, pentru a croi un obiect de îmbrăcăminte, utilizează forme de carton sau de lemn.* **3** (*tehn.*) tipar. *Muncitorii toarnă fonta în forme.* **4** (*înv.*) v. Brutărie. **III 1** (*lingv.*) ***formă hipercorectă*** = hipercorectitudine, hipercorecție, hiperliterarizare, hiperurbanism. *Forma hipercorectă este o pronunție greșită a unui cuvânt, ca urmare a intenției de a da aspect literar formei acestui cuvânt;* ***formă perifrastică*** = formă supracompusă. *Forma perifrastică este compusă cu un verb auxiliar;* ***formă supracompusă*** = formă perifrastică; ***formă-titlu*** = cuvânt-titlu, intrare, lemă. *Forma-titlu se află la începutul unui articol dintr-o lucrare lexicografică, sub care se grupează sensurile, expresiile, variantele, compusele și uneori derivatele acestuia.* **2** (*lingv.*) varianta. *Un cuvânt poate avea mai multe forme lexicale.* **3** (*mat.*) polinom omogen. *Forma are toți termenii de același grad.*

formidábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță formidabilă. A avut șansa formidabilă de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună*

formidabilă i-a luat acoperișul casei. **3** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice formidabile. Cunoscuta actriță are o interpretare formidabilă în rolul principal.* **4** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este formidabil.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs., fam.*) **1** v. Consternant. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Teribil. Uimitor. Uluitor. **2** v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **3** v. Excepțional. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Tare.

formidolós, -oásă adj. (*livr.*) **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru. **2** (*despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

formól s.n. (*farm.*) formalină. *Formolul este folosit ca fixator și conservant în anatomie, în histologie și în anatomia patologică.*

formulá vb. I. tr. **1** (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a exprima, a pronunța, a rosti, a spune, a zice. *Trebuie încurajat să-și formuleze public părerea.* **2** (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a enunța, a exprima, a expune, a prezenta, a spune, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a formulat clar opiniile într-o emisiune televizată.* **3** (*compl. indică idei, opinii, teorii etc. noi, originale*) a enunța, a expune, a lansa. *Au formulat ideea înființării unei societăți de binefacere.* **4** (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a expune, a prezenta, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A formulat motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **5** a enunța. *Elevul a formulat teorema lui Pitagora.* **6** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a elabora, a face, a încheia, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să formuleze un raport de activitate.*

formulár s.n. **1** imprimat[2]. *Pentru a obține un act, trebuie să completeze un formular.* **2** ***formular tipizat*** = tipizat. *Înainte de a obține actul de înmatriculare a mașinii trebuie să completeze, la poliție, mai multe formulare tipizate.*

formuláre s.f. **1** enunțare, exprimare, pronunțare, rostire, spunere, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Formularea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **2** enunțare, expunere, lansare. *Formularea ideii înființării unei societăți de binefacere a produs interes.* **3** enunțare. *Formularea teoremei a fost corectă.* **4** alcătuire, compunere, concepere, elaborare, întocmire, redactare. *Formularea rapoartelor de activitate se face la sfârșit de lună.*

formulát, -ă adj. (*despre idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) enunțat, exprimat, lansat, pronunțat, ‹înv.› înaintat. *Au luat în discuție câteva dintre opiniile formulate.*

formúlă s.f. **1** enunț. *Formula de la începutul teoremei este generală.* **2** parolă. *Nu a putut intra în casa conspirativă pentru că nu știa formula.* **3** (*med., med. vet.*) ***formulă leucocitară a sângelui*** = leucogramă. *Formula leucocitară a sângelui cuprinde numărul leucocitelor prezente în unitatea de volum de sânge.*

fornăí vb. IV. intr. **1** (*despre animale, mai ales despre cai*) a forăi, a sforăi, ‹rar› a smiorcăi, ‹reg.› a necheza, a pârsni, a sfârâi, a străfiga[1], a străfuna, a trage, a țâfni, a zdrăvăna. *Caii s-au oprit încordați, fornăind și tropăind.* **2** (*despre oameni*) a fârnâi, a fonfăi, ‹rar› a smiorcăi, ‹pop. și fam.› a fonfăni, ‹reg.› a mohnăi, a mondăni, a onănăi, a sfornăi. *Fornăie când vorbește din cauza deviației de sept.*

fornăiálă s.f. **1** forăială, forăit, fornăit[1], sforăială, sforăit, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat. *Se auzea tropotul regulat al cailor și, din când în când, fornăiala lor aspră.* **2** fârnâială, fârnâire, fârnâit[1], fonfăială. *Fornăiala este cauzată de deviația de sept.*

fornáit[1] s.n. forăială, forăit, fornăială, sforăială, sforăit, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat.

fornáit[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. fârnâit[2], fonf, fonfăit, ‹pop. și fam.› fonfănit, ‹reg.› fârn, mohnăit, onănăit. *Băiatul fornăit este adesea ridiculizat de colegi.*

fornicá vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

fornicatór, -oáre s.m., s.f. (*livr.*) v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

fornicáție s.f. (*livr.*) **1** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Stricare. Viciu. **2** v. Concupiscență. Luxură. Luxuriozitate.

fórnix s.n. (*anat.*) **1** arc, boltă. *Fornixul este o structură anatomică, normală sau patologică, având aspectul unei linii curbe.* **2** trigon cerebral. *Fornixul, împreună cu corpul calos, face legătura între emisferele cerebrale.*

forostói s.m. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).

fortăreáță s.f. (*milit.*) cetate, ‹reg.› festung, ‹înv.› baște, creposte, politie, tărie, tărime. *Ștefan cel Mare a ridicat multe fortărețe la granițele Moldovei.*

fórte adj. invar., adv. **1** adj. invar. puternic, tare. *El este mână forte. Euro este valută forte.* **2** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) puternic, forzato, tare.

fortifiá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura.

fortifiánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) fortificant, întăritor, reconfortant, reconstituant, roborant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente fortifiante pentru a se reface rapid după boală. Fortifiantul pe care îl ia este un complex de vitamine.*

fortificá vb. I. **I** tr. (*milit.; compl. indică orașe, linii de luptă etc.*) a întări, ‹rar› a se retranșa, ‹înv.› a se întemeia. *Pentru a rezista asaltului, orașul a fost fortificat cu o centură de apărare.* **II** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) întări, ‹fig.› a (se) căli, a (se) oțeli. *Gândul victoriei îi fortifică pe soldați în luptă. După atâtea necazuri prin care a trecut, s-a fortificat.* **2** (*med. , med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a fortificat. Mușchii s-au fortificat prin exerciții fizice.*

fortificánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, întăritor, reconfortant, reconstituant, roborant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant.

fortificáre s.f. **I** (*milit.*) întărire, ‹rar› retranșare, ‹reg.› întăreală, ‹înv.› întăritură. *Fortificarea orașului a fost necesară pentru a rezista asaltului inamicilor.* **II** **1** întărire, ‹fig.› călire, oțelire. *La fortificarea sa a contribuit și înfruntarea a numeroase necazuri prin care a trecut.* **2** (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, fortificarea organismului după boală a fost rapidă.*

fortificát, -á adj. **I** (*milit.; despre orașe, linii de luptă etc.*) întărit, ‹înv.› tare. *Orașul fortifi-*

cat a rezistat asaltului. **II 1** (*despre oameni*) întărit, ‹fig.› călit[2], oțelit. *Fortificat după atâtea necazuri, poate rezista acum la orice.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Fortificat după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

fortificație s.f. (*de obicei la pl.* ***fortificații***; *milit.*) întăritură, ‹rar› apărare, retranșament, ‹reg.› festung, ‹înv.› apărătură, îngrăditură, întărire, tărie, tărime, zamcă. *În jurul orașului s-a construit o centură de fortificații din beton armat și cuirase metalice.*

fortuít, -ă adj. (*despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) incidental, întâmplător, neașteptat, neprevăzut, ‹rar› negândit. *Întâlnirea lor a fost fortuită.*

fortúna s.f. (*mitol.; livr.*) **1** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** v. Noroc. Șansă.

forță vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a constrânge, a face, a obliga, a sili, a soma, a violenta, ‹pop.› a silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolți, a presa, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a forțat să depună mărturie.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a constrânge, a nevoi, a obliga, a sili, ‹înv.› a periorisi. *A fost forțat să elibereze locuința.* **3** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a constrânge, a obliga, a sili, a supune. *Boala de diabet îl forțează la un regim alimentar sever.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a condamna, a constrânge, a obliga, a sili, ‹înv. și pop.› a trage, ‹pop.› a osândi. *Prin atitudinea sa, o forțează să-și încalce principiile morale.* **5** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduia, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se forțează de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **6** refl. (*despre oameni*) a încerca, a se sforța, a se sili, a se strădui. *Tânărul se forțează să câștige încrederea fetei.* **II 1** refl. (*despre oameni*) a se opinti, a se sforța, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se umeri, ‹reg.› a se hutupi, a se înțepta, a se ozmi, a se râcâi[2], a se tecărui. *Se forțează din răsputeri să mute dulapul în celălalt colț al camerei.* **2** tr. (*compl. indică părți ale corpului, mecanisme etc.*) ‹pop. și fam.› a sili. *A forțat mâna ruptă și acum are mari dureri. A forțat acul ceasornicului și acesta s-a rupt.* **3** tr. (*compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) a sparge, a strica, a viola, ‹înv. și pop.› a zdrobi, ‹înv.› a silnici. *A forțat broasca ușii pentru a putea intra în casă.*

forțaménte adv. (*modal; rar*) v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

forțáre s.f. **I 1** constrângere, obligare, silire, somare, violentare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin forțare a putut să afle adevărul de la el.* **2** cazmă, chin, efort, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbuciu, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteneală, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină forțare.* **II** spargere, stricare, violare. *A fost necesară forțarea broaștei de la ușă pentru a putea intra în casă.*

forțát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, convenții, legături etc.*) impus, silit, silnic. *Executarea acestei măsuri a fost forțată. Deși forțată, căsătoria era valabilă.* **2** (*despre măsuri, ordine etc.*) brutal, silnic, violent. *Autoritățile au recurs la mijloace forțate pentru a reprima manifestația.* **3** (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs forțat.* **4** (*despre mecanisme, închizători etc. sau despre obiecte încuiate ori închise*) spart[2], stricat, violat. *Broasca forțată a ușii trebuie reparată.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește forțat.*

fórță s.f. **I** (*fiz.*) **1** ‹înv.› putere, putință. *Forța exercitată de un sistem fizic asupra altuia îi schimbă acestuia starea de repaus sau de mișcare ori îl deformează.* **2** ***forță electromotoare*** = tensiune electromotoare. *Forța electromotoare este tensiunea electrică la bornele unui generator când circuitul exterior este deschis;* ***forță electromotrice*** = putere electromotrice. *Forța electromotrice este diferența de potențial între cei doi poli ai unei mașini electrice;* ***forță motoare*** = forță motrice; ***forță motrice*** = forță motoare. *Forța motrice produce sau comandă o mișcare;* ***forță portantă*** = portanță. *Forța portantă asigură sustentația unui corp în mișcare, cufundat într-un fluid.* **II 1** dinamism, energie, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Forța i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o forță inepuizabilă.* **2** putere, strășnicie, tărie, vigoare. *Strigă cu forță după ajutor.* **3** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, intensitate, putere, tărie, ‹înv.› mărie[1], mărime, ‹fig.› adâncime, vâlvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit forța durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său forța tensiunii sociale.* **4** amploare, intensitate, volum. *Vocea tenorului are o forță impresionantă.* **5** putere, ‹înv.› hatalm, silă, silnicie. *Forța acestei armate este recunoscută pe plan mondial.* **6** capacitate, posibilitate, putere, putință, ‹rar› putut[1], ‹înv.› puterință, puternicie, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› măsură. *Ofițerul are forța de a duce la bun sfârșit o misiune dificilă. Îi admiră forța de a se concentra.* **7** fig. plasticitate, ‹fig.› relief, strălucire. *Construcția folosită de autor în roman nu are forță. Calitatea esențială a frazei lui Creangă este forța ei.* **8** fig. ‹fig.› robustețe, sănătate, tărie. *O economie puternică este semnul forței unei societăți.* **III** (*concr.*) **1** autoritate, putere, somitate. *Tânărul economist este o adevărată forță în domeniu.* **2** (*econ.*) ***forță de muncă*** = brațe de muncă (v. *braț*), mână de lucru, mână de muncă. *Patronul firmei de construcții a recurs la forță de muncă din străinătate.* **3** (*la pl.; milit.*) ***forțe armate*** = armată, oaste, oștire, putere, putere armată, trupe (v. *trupă*), ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹meton.› armă, ‹fig.; rar› sabie. *În unele țări șeful statului este și conducătorul suprem al forțelor armate.* **4** (*adm.; ieșit din uz*) ***forță publică*** v. Poliție. **IV** constrângere, silă, silnicie, violență, ‹livr.› servitute, ‹înv. și reg.› zor, ‹reg.› sălăbăgie, sălăbărie, ‹înv.› nevoie, osteneală, ostenire, potrivnicie, silință, silnicire, violație, ‹fig.› presiune, ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică forța nu este permisă.*

forțós, -oásă adj. (*glum.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

fórum s.n. for. *În forum s-a ales conducerea partidului.*

forzato [for'tsato] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) forte, puternic, tare.

fósă s.f. **I 1** (*anat.*) reces, ‹pop.› șanț[1]. *Fosa iliacă apare pe suprafața osului iliac.* **2** (*anat.*) ***fosă pituitară*** = șa turcească. *Fosa pituitară se află, transversal, pe fața osului sfenoid, la nivelul ei fiind situată hipofiza.* **3** (*geomorf.*) ***fosă abisală*** = depresiune oceanică, groapă abisală. *Fosele abisale depășesc adâncimea de 6 000 de metri.* **4** (*art.; în opere, teatre etc.*) ***fosa orchestrei*** = loja orchestrei (v. *lojă*), orchestră. *Fosa orchestrei se află sub nivelul scenei, fiind destinată instrumentiștilor.* **II** ***fosă septică*** = ‹pop.› hazna. *Fosa septică este un bazin de colectare a dejecțiilor.*

fosăí vb. IV. intr. (*despre unele ființe*) a fâsâi. *Este atât de răgușit, încât nu poate decât să fosăie.*

fosăiálă s.f. fâsâială, fâsâire, fâsâit, fâsâitură. *La deschiderea unei sticle cu apă minerală, se aude o fosăială scurtă.*
fosétă s.f. (*anat.*) valeculă. *Foseta este o depresiune mică la suprafața unui os sau a unei alte formațiuni anatomice.*
fosfagén s.n. (*biochim.*) fosfocreatină.
fosfatemíe s.f. (*biochim.*) fosforemie. *Fosfatemia este concentrația fosforului anorganic din plasma sangvină.*
fosfatídă s.f. (*biochim.*) fosfolipidă. *Fosfatida, în a cărei moleculă intră fosforul, se află mai ales în țesutul nervos.*
fosfatidilcolímă s.f. (*biochim.*) fosfolipază, lecitinază. *Fosfatidilcolina este o enzimă a sucului pancreatic.*
fosfénă s.f. fotopsie. *Fosfena este senzația care apare sub forma unor puncte luminoase de scurtă durată, atunci când apăsăm pleoapele pe ochii închiși.*
fosfínă s.f. (*chim.*) hidrogen fosforat. *Fosfina este un gaz toxic.*
fosfocreatínă s.f. (*biochim.*) fosfagen. *Fosfocreatina joacă un rol important în contracția musculară.*
fosfolipáză s.f. (*biochim.*) fosfatidilcolină, lecitinază.
fosfolipídă s.f. (*biochim.*) fosfatidă.
fósfor s.n. (*fiz.*) luminofor. *Fosforul este folosit la acoperirea tuburilor fluorescente.*
fosforemíe s.f. (*biochim.*) fosfatemie.
fosforescént, -ă adj. **1** fosforic, luminos. *Luminoforul este o substanță fosforescentă. Licuricii sunt fosforescenți.* **2** fig. (*despre ochi, privire, înfățișare*) luminos, strălucitor, ‹fig.› fosforic. *Când este fericită, ochii îi sunt fosforescenți.*
fosforescénță s.f. **1** ‹înv.› fosforime. *Fosforescența indicatoarelor rutiere este indispensabilă în traficul nocturn.* **2** (*biol.*) fotogeneză. *Unele organisme animale sau vegetale, datorită fosforescenței, pot lumina în întuneric.*
fosfóric, -ă adj. **1** fosforescent, luminos. **2** fig. (*despre ochi, privire, înfățișare*) luminos, strălucitor, ‹fig.› fosforescent.
fosforíme s.f. (*înv.*) v. Fosforescență.
fosgén s.f. (*chim.*) oxiclorură de carbon *Fosgenul este folosit în industria coloranților, a medicamentelor și ca substanță toxică asfixiantă de luptă.*
fosíl, -ă adj., s.f. **I** adj. (*despre organisme, formații geologice etc.*) fosilizat, pietrificat. *Biologii studiază un organism animal fosil.* **II** s.f. **1** (*paleon.*) resturi (v. *rest*), ‹înv.› petrefact. *În muzeu există o interesantă colecție de fosile.* **2** fig. ‹fig.; iron.› vechitură. *Bietul om a ajuns o fosilă.*
fosilizá vb. I. refl. **1** (*paleon.; despre organisme, formații geologice etc.*) a se pietrifica. *Biologii studiază un organism animal care s-a fosilizat.* **2** fig. (*med.; despre oameni*) a se ramoli, a se seniliza, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› a se hârbui, a se hodorogi, a se rablagi, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› a se zaharisi, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi. *Biata femeie s-a fosilizat prea repede.*
fosilizáre s.f. **1** (*paleon.*) ‹rar› petrificație. *Fosilizarea unor organisme animale și vegetale a avut loc în trecutul geologic al pământului.* **2** fig. (*med.*) ramolire, senilizare, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisire. *Boala îndelungată a provocat și fosilizarea prematură a femeii.*
fosilizát, -ă adj. **1** (*despre organisme, formații geologice etc.*) fosil, pietrificat. **2** fig. (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) decrepit, ramolit, senil, senilizat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› hârbuit, hodorogit, rablagit, rablaju, țăndărit, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisit. *Bătrânul fosilizat a fost internat în spital.*
fost, fostă adj. (*precedă subst.; despre oameni*) ‹înv.› biv, proin. *S-au întâlnit cu fostul președinte. Fostul ei soț s-a recăsătorit.*
foșăí vb. IV. intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlâlăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], ‹fig.› a șopti.
fóșnet s.n. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude foșnetul frunzelor în bătaia vântului.* **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, fâșâitură, foșnire, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură. *O enervează foșnetul hârtiei răsfoite.* **3** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude foșnetul unui izvor de munte.*
foșní vb. IV. intr. **I 1** (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlâlăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele foșnesc în bătaia vântului.* **2** (*despre hârtie, mătase etc.*) a fâșâi. *Hârtiile răsfoite foșnesc. Mătasea rochiei foșnește plăcut.* **II** fig. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹fig.› a se țese. *Pe peronul gării mulțimea foșnește încoace și încolo.*
foșníre s.f. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, fâșâitură, foșnet, foșnit, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.
foșnít s.n. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, fâșâitură, foșnet, foșnire, foșnitură, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.
foșnitór, -oáre adj. **1** (*despre frunze, ierburi etc.*) fremătător, murmurător, sunător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură foșnitoare în bătaia vântului.* **2** (*despre hârtie, mătase etc.*) fâșâitor. *Mătase foșnitoare.*
foșnitúră s.f. fâșâială, fâșâire, fâșâit, fâșâitură, foșnet, foșnire, foșnit, ‹rar› sâsâire, sunare, sunat, ‹reg.› fojgăitură.
fótă s.f. **1** catrință, ‹înv. și pop.› peștiman, zăvelcă, ‹pop.› pestelcă, zadie, ‹înv. și reg.› strecătoare, ‹reg.› fustă, păstură[2], pânzătură, pristoare, spiniță. *Cele mai multe femei de la țară au renunțat la fotă.* **2** (*arg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.
fótbal s.n. (*sport*) sportul cu balonul rotund (v. *sport*), sportul rege (v. *sport*). *Fotbalul este sportul cu cei mai mulți suporteri.*
fóto adj. invar., s.f. (*fotogr.*) **1** adj. fotografic. *Se uită atent la clișeele foto.* **2** s.f. fotografie, ‹pop. și fam.› poză, ‹reg.› molărai, ‹înv.› luminotipie.
fotoamatór, -oáre s.m., s.f. (*fotogr.*) fotograf amator. *În concedii, este fotoamator.*
fótoaparát s.n. (*fotogr.*) aparat foto, aparat fotografic, cameră fotografică, ‹pop. și fam.› aparat de pozat, ‹înv.› cameră obscură. *Nu uită să ia în excursie fotoaparatul.*
fotoautotróf, -ă adj. (*bot.; despre plante*) fotosintezant. *Plantele fotoautotrofe se hrănesc prin fotosinteză.*
fotocelúlă s.f. (*fiz.*) celulă fotoelectrică, fotodiodă. *Fotocelula este un element de circuit electric.*
fotoceptór s.n. (*biol.*) fotoreceptor. *Fotoceptorul este o terminație senzorială sau o celulă care pot fi stimulate de lumină.*
fotochimioterapíe s.f. (*med.*) terapie fotodinamică. *În fotochimioterapie se asociază un produs chimic cu radiații electromagnetice pentru a face medicamentul activ.*
fotocolografíe s.f. (*tipogr.*) heliotipie. *În fotocolografie se folosește, ca formă de tipar, un strat de gelatină sensibilizat la acțiunea luminii și transformat într-un clișeu imprimabil prin reproducere fotomecanică.*
fotoconductibilitáte s.f. (*fiz.*) efect fotoconductiv, fotoconductivitate, fotoconducție, fotorezistivitate. *Fotoconductibilitatea semiconductoarelor se produce prin iluminarea suprafeței lor.*
fotoconductivitáte s.f. (*fiz.*) efect fotoconductiv, fotoconductibilitate, fotoconducție, fotorezistivitate.
fotoconductór, -oáre adj. (*fiz.*) fotorezistent. *Kiturile fotoconductoare pentru imprimante folosesc fenomenul de fotoconductibilitate.*
fotoconducție s.f. (*fiz.*) efect fotoconductiv, fotoconductibilitate, fotoconductivitate, fotorezistivitate.
fotocopiá vb.I. tr. (*compl. indică texte, cărți, acte etc.*) a xerocopia, a xerografia, a xeroxa, ‹fam.› a copia. *Și-a fotocopiat actele necesare pentru înscrierea la facultate.*
fotocopiát[1] s.n. **1** (*fotogr.*) fotocopiere. *A obținut greu aprobare pentru fotocopiatul unor acte de arhivă.* **2** fotocopiere, xerografiat[1], xerografiere, xeroxare, xeroxat[1], ‹fam.› copiat[1],

copiere. *Nu a reușit să termine fotocopiatul manuscrisului în timpul planificat.*
fotocopiát²,-ă adj. (*despre cărți, texte, acte etc.*) xerografiat², xeroxat², ‹fam.› copiat². *Are multe cărți vechi fotocopiate în bibliotecă.*
fotocopiatór s.n. (*tehn.*) copiator, xerograf, xerox. *A tras la fotocopiator mai multe manuscrise vechi.*
fotocópie s.f. (*fotogr.*) **1** copie fotografică, fotostat. *Fotocopia documentului a ieșit puțin voalată.* **2** xerocopie, xerox. *A învățat cursul după fotocopii.*
fotocopiére s.f. **1** (*fotogr.*) fotocopiat. **2** fotocopiat¹, xerografiat¹, xerografiere, xeroxare, xeroxat¹, ‹fam.› copiat¹, copiere. *Nu a reușit să termine fotocopiatul manuscrisului în timpul planificat.*
fotocróm, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) fotocromatic, fotocromic. *Un corp fotocrom își schimbă culoarea sub acțiunea luminii.*
fotocromátic, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) fotocrom, fotocromic.
fotocrómic, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) fotocrom, fotocromatic.
fotocuplór s.m. (*electrotehn.*) cuplor optic, optocuplor, optoizolator. *Fotocuplorul este folosit pentru transmisia unor semnale prin intermediul luminii.*
fotodiódă s.f. (*fiz.*) celulă fotoelectrică, fotocelulă.
fotodocumént s.n. (*fotogr.*) document fotografic.
fotoeféct s.n. (*fiz.*) efect fotoelectric. *Fotoefectul se produce în urma expunerii unor substanțe la acțiunea razelor luminoase.*
fotoelemént s.n. (*fiz.*) celulă fotovoltaică, fotopilă, pilă fotovoltaică (v. *pilă*¹). *Fotoelementul transformă energia luminoasă în energie electrică.*
fotoemisiúne s.f. (*fiz.*) emisiune fotoelectronică.
fotofíl, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) heliofil. *Organismele fotofile iubesc lumina.*
fotofít, -ă adj. (*bot.; despre plante*) heliofit. *Plantele fotofite cresc în regiuni însorite.*
fotofób, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) heliofob, lucifob, ‹înv.› lucifug. *Fotofobilor le este teamă de lumină.*
fotogenéză s.f. (*biol.*) fosforescență. *Unele organisme animale sau vegetale, datorită fotogenezei, pot lumina în întuneric.*
fotográf s.m. (*fotogr.*) **1** ‹pop. și fam.› pozar. *Este fotograf de meserie.* **2** ***fotograf amator*** = fotoamator.
fotografiá vb. I. tr., refl. (*fotogr.*) ‹pop. și fam.› a (se) poza, ‹reg.› a (se) molări, ‹înv.› a (se) luminotipia. *Îi place să fotografieze animale, flori și peisaje. S-au fotografiat în fața palatului din oraș.*
fotografiát¹ s.n. (*fotogr.*) fotografiere, ‹pop. și fam.› pozare, pozat¹, ‹înv.› luminotipiare. *Fotografiatul este pentru cei mai mulți un hobby.*
fotografiát², -ă adj. (*fotogr.*) ‹pop. și fam.› pozat². *Copiii fotografiați fac parte dintr-un ansamblu folcloric.*
fotográfic, -ă adj. (*fotogr.*) foto.
fotografíe s.f. **1** (*fotogr.*) foto, ‹pop. și fam.› poză, ‹reg.› molărai, ‹înv.› luminotipie. *Și-a făcut o fotografie pentru pașaport.* **2** (*fotogr.*) ***fotografie mărită*** = blow-up. **3** (*optic., topogr.*) ***fotografie stereoscopică*** = stereofotografie, stereofotogramă, stereogramă. *Fotografia stereoscopică este compusă din două fotograme ale aceluiași obiect, luate sub unghiuri diferite, care, privite la stereoscop, permit obținerea imaginii în spațiu a obiectului.*
fotografiére s.f. (*fotogr.*) fotografiat¹, ‹pop. și fam.› pozare, pozat¹, ‹înv.› luminotipiare.
fotogravúră s.f. **1** (*tipogr.*) heliogravură. *Fotogravura este un procedeu fotografic prin care se obțin clișee în vederea imprimării planșelor.* **2** (*a. plast.*) ***fotogravură policromă*** = cromofotogravură.
fotoîntrerupătór s.n. (*electron.*) fotoreleu. *Fotoîntrerupătorul închide un circuit sub acțiunea luminii.*
fotolaboratór s.n. (*fotogr.*) laborator fotografic. *S-a angajat într-un fotolaborator.*
fotóliu s.n. jilț, ‹reg.› iliș, șezău. *Pe terasă are o canapea și mai multe fotolii.*
fotometrie astronomică s.f. (*astron.*) astrofotometrie. *Fotometria astronomică se ocupă cu măsurarea strălucirii corpurilor cerești.*
fotométru s.n. (*fiz.*) lumenmetru. *Fotometrul este folosit pentru determinarea fluxului luminos.*
fotomicrocópie s.f. (*fotogr.*) microfotocopie. *Fotomicrocopia este o copie fotografică de dimensiuni foarte mici.*
fotomicrográfic, -ă adj. (*fotogr.*) microfotografic.
fotomicrografíe s.f. **1** (*fotogr.*) microfotografie. *Fotomicrografia este o fotografie de dimensiuni foarte mici.* **2** (*fiz., med.*) microfotografie. *Fotomicrografia se obține cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop.*
fotomodél s.n. model fotografic. *Pentru a fi fotomodel, trebuie să ai, în primul rând, calități fizice deosebite.*
fotoobiectív s.n. (*fotogr.*) obiectiv, obiectiv fotografic. *În fotoobiectiv se formează imaginea unui obiect.*
fotoperspectívă s.f. (*fotogr.*) perspectivă foto (v. *perspectivă*¹). *Cu ajutorul unor aparate speciale se poate obține fotoperspectiva unei regiuni.*
fotopílă s.f. (*fiz.*) celulă fotovoltaică, fotoelement, pilă fotovoltaică (v. *pilă*¹).
fotoplagiotróp, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) fotoplagiotropic. *Frunzele fotoplagiotrope au o așezare oblică față de sursa de lumină.*
fotoplagiotrópic, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) fotoplagiotrop.
fotopolarimétru s.n. (*fiz.*) polarimetru fotoelectric.
fotopsíe s.f. (*med.*) fosfenă. *Fotopsia este senzația care apare sub forma unor puncte luminoase de scurtă durată, atunci când apăsăm pleoapele pe ochii închiși.*
fotoreceptór s.n. (*biol.*) fotoceptor.
fotoredresatór s.n. (*topogr.*) fotoredresor. *Fotoredresatorul este folosit pentru transformarea fotografică a unei imagini din planul fotogramei în cel al proiecției în care se construiește o hartă.*
fotoredresór s.n. (*topogr.*) fotoredresator.
fotoreléu s.n. (*electron.*) fotoîntrerupător.
fotorestitutór s.n. (*topogr.*) restitutor. *Cu ajutorul fotorestitutorului se obține restituția unui obiect sau a unei porțiuni din suprafața terestră pe bază de fotografiere.*
fotorezisténț, -ă adj. (*fiz.*) fotoconductor.
fotorezistivitáte s.f. (*fiz.*) efect fotoconductiv, fotoconductibilitate, fotoconductivitate, fotoconducție.
fotosintetizánt, -ă adj. (*bot.; despre plante*) fotoautotrof.
fotosintéză s.f. (*bot.*) asimilație clorofiliană. *Prin fotosinteză plantele verzi sintetizează substanțele organice din dioxidul de carbon și din apă și eliberează oxigen.*
fotostát s.n. (*fotogr.*) copie fotografică, fotocopie. *Fotostatul documentului a ieșit puțin voalat.*
fotostilóu s.n. (*inform.*) indicator optic. *Fotostiloul se utilizează prin dirijare spre suprafața de afișare.*
fototactísm s.n. (*biol.*) fototaxie. *Fototactismul este sensibilitatea protoplasmei la lumină.*
fototaxíe s.f. (*biol.*) fototactism.
fototelegrafíe s.f. (*telec.*) telefotografie. *Prin fototelegrafie se transmit la distanță fotografii, desene, texte, cu ajutorul telegrafiei.*
fototerapeútic, -ă adj. (*med., med.* vet.) fototerapic. *Metodele fototerapeutice sunt recomandate în rahitism și în tuberculoza osoasă.*
fototerápic, -ă adj. (*med., med.* vet.) fototerapeutic.
fototipíe s.f. (*tipogr.*) colografie, lihtdruc. *Fototipia este un procedeu de tipărire în care prepararea clișeului imprimabil se face pe o placă de sticlă.*
fototróf, -ă adj. (*biol.; despre plante și unele organisme*) fototrofic. *Plantele fototrofe sintetizează substanțele organice cu ajutorul luminii solare.*
fototrófic, -ă adj. (*biol.; despre plante și unele organisme*) fototrof.
fototróp, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) fototropic. *Organismele fototrope își realizează nutriția cu ajutorul luminii solare.*
fototrópic, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) fototrop.
fototropíe s.f. (*fiz., chim.*) fototropism. *Fototropia este schimbarea reversibilă a culorii unui compus cristalizat în contact cu lumina pe care o absoarbe.*
fototropísm s.n. **1** (*fiz., chim.*) fototropie. **2** (*bot.*) heliotactism, heliotaxie, heliotropism. *Plantele care prezintă fototropism își orientează anumite organe spre Soare sau spre alte surse de lumină.* **3** (*bot.*) ***fototropism negativ*** = afototropism. *Fototropismul negativ este orientarea anumitor organe ale plantelor în direcția opusă luminii.*
fourierism [furie'rism] s.n. (*polit.*) armonism, falansterianism, garantism, școală societară. *Fourierismul a apărut în Franța.*
fourierist, -ă [furie'rist] s.m., s.f., adj. (*polit.*) **1** s.m., s.f. falansterian. *Fourieristul este adeptul falansterianismului.* **2** adj. falansterian. *Îmbrățișează ideile fourieriste.*
fov adj. invar., s.n., s.m. **1** adj. invar., s.n. galben-roșiatic, hiacint, oranj, portocaliu, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, înv. și reg.› naramzat, narangiu, păratic, ‹înv.› turungiu. *A îmbrăcat*

un costum fov. Fovul cămășii nu se asortează cu sacoul. **2** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) bric[1], cărămiziu, roșcat, roșiatic, teracot, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buș[2], roșcav, roșiu, ‹înv.› roșcatic. *Bluza ei are culoarea fov. Poartă un palton fov.* **3** adj., s.m. (*a. plast.*) fovist.

fovée s.f. (*anat.*) depresiune. *Foveea retinei constituie zona cea mai sensibilă a ochiului.*

fovíst, -ă adj., s.m. (*a. plast.*) fov. *Foviștii sunt reprezentanții fovismului, curent apărut în pictura franceză, la începutul sec. al XX-lea.*

fox[1] s.m. (*zool.*) foxterier.

fox[2] s.n. (*muz.*) foxtrot.

foxteriér s.m. (*zool.*) fox[1]. *Foxterierul este un câine mic, cu urechile scurte și cu picioarele drepte, bun vânător de animale mici.*

fóxtrot s.n. (*muz.*) fox[2]. *Îi place să danseze foxtrot.*

fractură vb. I. tr., refl. **1** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori părți ale corpului, în special membre*) a frânge, a rupe. *A căzut și și-a fracturat piciorul. I-a prins degetele în ușă și i-a fracturat o falangă.* **2** (*geol.; compl. sau sub. indică pământul, forme de relief*) a (se) falia. *În timpul cutremurului pământul s-a fracturat.*

fracturáre s.f. **1** (*med., med. vet.*) frângere, rupere. *Și-a luat concediu medical în urma fracturării piciorului.* **2** (*geol.*) faliere. *Cutremurul a produs fracturarea pământului.*

fracturát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre oase sau despre părți ale corpului, în special despre membre*) frânt, rupt. *Nu poate merge la serviciu din cauza piciorului fracturat.* **2** (*geol.; despre pământ, forme de relief*) faliat.

fractúră s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) ruptură, ‹pop.› frântură. *Căderea i-a provocat fractura piciorului.* **2** (*geol.*) falie, paraclază, ‹rar› solz. *Fractura apărută în urma cutremurului este foarte adâncă.* **3** casură, crăpătură, fisură, plesnitură, spărtură, ‹rar› pocnitură. *Fractura vasului este prelungă.* **II** fig. despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹fig.› ruptură, spărtură.

frácție s.f. (*mat.*) **1** (*și **fracție ordinară***) ‹înv.› frântură, sfărâmătură, ‹grec.; înv.› țachismă. *Fracția reprezintă raportul a două numere întregi.* **2 *fracție zecimală*** = ‹înv.› frângere zecimală. *Fracția zecimală are numitorul egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece.*

fracționá vb. I. **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fragmenta, a îmbucătăți, a îmbucăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a fracționat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărți, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se fracționează în urma reacției.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a (se) osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a (se) dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să fracționeze partidul în două grupări. Colectivul s-a fracționat în două tabere.*

fracționáre s.f. **1** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fragmentare, fragmentație, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă fracționarea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** descompunere, desfacere, despărțire, divizare, împărțire, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Fracționarea celor două substanțe s-a produs în urma reacției.* **3** despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, împărțire, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Fracționarea colectivului în două tabere era previzibilă.*

fracționát, -ă adj. **1** (*despre un tot, o unitate etc.*) divizat, fragmentat, îmbucătățit, împărțit, segmentat. *A vândut un lot din pământul fracționat.* **2** (*despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) despărțit[2], dezbinat, divizat, împărțit, scindat, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajații fracționați în două tabere au început altercațiile.*

fracționíst, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) scizionar, scizionist. *Fracționiștii sunt adepții fracționismului.*

fracțiúne s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) bucată, crâmpei, fragment, frântură, parte, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. **2** (*polit.*) ‹înv.› ruptură. *Nemulțumiți de politica partidului, mai mulți membri s-au desolidarizat și au format o fracțiune.* **3** (*polit.*) grup. *O fracțiune parlamentară se constituie după apartenența membrilor ei la un anumit partid politic.*

frag s.m. (*bot.*) **1** *Fragaria vesca*; ‹reg.› pomiță. **2** (*reg.*) v. Căpșun (*Fragaria moschata*).

frágă s.f., adj. **I** s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› poamă, pomiță. **2** (*reg.; adesea determ. prin „de pom"*) v. Dudă[1]. **3** (*art.; reg.*) ***fraga-tătarului*** v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*). **II** adj. fig. (*pop.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Crud. Fraged. Tânăr.

frăged, -ă adj. **I 1** (*despre plante sau despre părți ale lor*) crud, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› călău, ‹înv. și reg.› mlădiu, ‹fig.; pop.› fragă. *Se așază pe iarba fragedă.* **2** (*despre aluaturi*) moale. *A făcut un aluat fraged pentru plăcintă.* **3** (*despre carnea preparată*) moale, ‹reg.› puhav. *Îi place friptura fragedă, nu cea foarte rumenită.* **4** (*despre buze*) moale, ‹rar› molatic. *Fata are buzele cărnoase și fragede.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; despre oameni*) june, juvenil, mic, nevârstnic, tânăr, ‹fig.› necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă fraged. Este fraged, nu-i poți cere să judece ca un om matur.* **2** (*despre copii, pui*) crud, mic, necrescut, nedezvoltat. *Puii pisicii sunt prea fragezi pentru a fi separați de mamă.* **3** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹fig.› leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. **4** (*despre vârstă, ani etc.*) tânăr. *S-a căsătorit la o vârstă fragedă.*

fragíl, -ă adj. (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șișitavit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este fragil, predispus mereu la îmbolnăviri.*

fragilitáte s.f. **I 1** delicatețe, gingășie, gracilitate, suavitate, ‹fig.› frăgezime. *Această fetiță este de o fragilitate tulburătoare.* **2** debilitate, gracilitate, neputință, slăbiciune, șubrezenie, ‹rar› lingăvie, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbie[1], ‹pop. și fam.› jigăreală, ‹înv. și reg.› slăbănogeală, ‹reg.› slăbeală, slăbeață, ‹înv.› deznervare, deznervație, slăbănogie, slăbănogire, slăbime, ‹fig.› anemie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de fragilitate.* **3** (*med.*) ***fragilitate osoasă ereditară*** = osteogeneză imperfectă, osteopsatiroză. *Fragilitatea osoasă ereditară antrenează osteoporoza generalizată gravă.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „durabilitate"*) efemeritate, vremelnicie. *Existența omului pe pământ se caracterizează prin fragilitate.* **2** inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹fig.› cameleonism. *Fragilitatea în politică este constatată cu neplăcere de electorat.*

fragmént s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) **1** bucată, crâmpei, fracțiune, frântură, parte, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat un fragment din pâine.* **2** capăt, rămășiță, rest, ‹pop.› căpătâi. *A aprins un fragment de lumânare.* **3** extras[2], pasaj, ‹înv.› extract, pont. *A citat în studiul său un fragment dintr-un articol apărut anterior.* **4** (*lit.*) episod, scenă. *Ultimul fragment al unui roman poliției este cel mai palpitant.* **5** crâmpei, frântură, parte, ‹reg.› crâmpot. *Îi reveneau în minte fragmente din discuțiile anterioare avute cu el.*

fragmentá vb. I. tr. **1** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a îmbucătăți, a îmbucăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a fragmentat proprieta-*

tea în părți egale pentru a le da copiilor săi. **2** (*gram.; compl. indică lanțul vorbirii sau elemente ale acestuia*) a despărți, a diviza, a împărți, a segmenta, ‹rar› a dezarticula[2]. *Fragmentează fraza în propoziții.*

fragmentár, -ă adj. incomplet, necomplet, parțial[1]. *Publicarea fragmentară a operei poetului a atras numeroase critici.*

fragmentáre s.f. **1** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentație, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. **2** (*gram.*) despărțire, divizare, împărțire, segmentare. *Unii elevi fac cu dificultate fragmentarea unei fraze în propoziții.*

fragmentarísm s.n. (*lit.*) fragmentism.

fragmentát, -ă adj. (*despre un tot, o unitate etc.*) divizat, fracționat, îmbucătățit, împărțit, segmentat.

fragmentáție s.f. defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere.

fragmentísm s.n. (*lit.*) fragmentarism. *Fragmentismul este o tendință literară de la începutul sec. al XX-lea, care considera fragmentele scurte ca fiind definitorii pentru un scriitor.*

fragránt, -á adj. (*livr.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.

fraht s.n. (*com.*) scrisoare de trăsură. *Frahtul însoțește o încărcătură transportată pe calea ferată, conținând date referitoare la marfă, la expeditor, la destinatar, la stația de destinație, precum și condițiile intervenite între cel care expediază marfa și cel care o transportă.*

frai adj. invar. (*fam.; despre oameni*) v. Liber.

fráier, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

fraiereálă s.f. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

fraierí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

fraierít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

franc[1] s.m. (*fin.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Leu[1]. **2** (*la pl. **franci**; fam.*) v. Avere. Avut[1]. Ban.

franc[2]**, francă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) cinstit, leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna franc față de prietenii adevărați.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest franc impresionează pe oricine.* **3** (*rar; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, direct, fățiș, sincer, ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus franc, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.*

francă vb. I. tr. (*compl. indică scrisori*) a marca, a timbra. *Și-a francat scrisoarea la poștă.*

francáre s.f. **1** francat[1], marcare, timbrare. *A mers la poștă pentru francarea scrisorii.* **2** (*com.*) francat[1]. *Prin francare se plătesc anticipat taxele pentru transportul unui colet, al unui bagaj, al unei mărfi etc.*

francát[1] s.n. **1** francare, marcare, timbrare. **2** (*com.*) francare.

francát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre scrisori*) marcat[2], timbrat. *Numai scrisorile francate ajung la destinație.* **2** (*com.; despre mărfuri, colete, bagaje etc.*) franco. *În cazul unei mărfi francate, toate cheltuielile de transport și de asigurare sunt cuprinse în prețul de vânzare.*

francéz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. franțuzoaică, ‹fam.› franțuz, ‹înv.› franțușcă. *S-a căsătorit cu un francez.* **2** adj. franțuzesc, ‹fam.› franțuz. *Este profesor la liceul francez. Îi place bucătăria franceză.* **3** s.f (*lingv.*) limbă franceză. *Franceza este o limbă romanică.*

franchéțe s.f. cinste, lealitate, loialitate, sinceritate, ‹rar› simplicitate, simplitate, ‹înv.› sadacat, ‹fig.› rectitudine. *Tânăra este de o francheță exemplară.*

franciscán s.m. (*relig.*) minorit. *Franciscanii aparțin unui ordin catolic înființat în sec. al XIII-lea de Francesco d'Assisi.*

francmasón s.m. mason. *Francmasonii fac parte dintr-o asociație francmasonică.*

francmasoneríe s.f. masonerie. *Francmasoneria este o asociație inițiatică mondială închisă, întemeiată pe ideea fraternității și organizată în loji.*

francmasónic, -ă adj. masonic. *Loja francmasonică este compusă din cel puțin șapte maeștri conduși de un venerabil.*

fránco adj. invar. (*com.; despre mărfuri, colete, bagaje etc.*) francat[2].

francofíl, -ă s.m., s.f., adj. filofrancez, galofil, ‹rar› galoman. *Francofilii admiră și aprobă tot ce este francez.*

francofilíe s.f. galofilie, ‹rar› galomanie. *Francofilia este atitudinea admirativă față de Franța sau față de francezi.*

francofób, -ă s.m., s.f., adj. galofob. *Francofobii urăsc tot ce este francez.*

francofobíe s.f. galofobie. *Francofobia este ostilitatea față de Franța sau față de francezi.*

franj s.n. (*ind. text.*) ‹pop› țurțur, ‹fam.› țarțam, ‹înv. și reg.› frânghie, peleș, ‹reg.› ranț, roit[2], ‹înv.› torsadă. *La toate ferestrele are perdele cu franjuri.*

franțúșcă s.f. (*înv.*) v. Franceză (v. *francez*). Franțuzoaică.

franțúz s.m., adj. (*fam.*) **1** s.m. v. Francez. **2** adj. v. Francez. Franțuzesc.

franțuzésc, -eáscă adj. francez, ‹fam.› franțuz.

franțuzéște adv. ‹înv.› galicește. *Vorbește franțuzește de când era copil.*

franțuzísm s.n. (*lingv.*) ‹rar› galicism. *Franțuzismul este un cuvânt sau o expresie împrumutate din limba franceză.*

franțuzoáică s.f. **I** franceză (v. *francez*), ‹înv.› franțușcă. *Bunica lui fost franțuzoaică.* **II** (*arg.*) **1** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **2** v. Logodnică (v. *logodnic*). **3** v. Nevastă. Soție.

franzelár s.m. (*arg.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

franzélă s.f. (*ind. alim.*) ‹pop.› bulcă, jimblă, ‹reg.› bulzoi, pup[3]. *Pentru masa de prânz a cumpărat două franzele.*

franzelúță s.f. (*ind. alim.; rar*) v. Bulcă. Chiflă.

frapá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a surprinde, a șoca, ‹fig.› a izbi, a lovi. *A frapat-o atitudinea lui. L-a frapat paloarea ei.*

frapánt, -ă adj. izbitor, sesizant, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este frapantă.*

frapiéră s.f. baterie. *În frapieră se răcesc sticlele cu băutură.*

frásin s.m. (*bot.*) **1** *Fraxinus excelsior*; ‹reg.› panaic. **2** (*reg.*) ***frasin-de-mană*** = ***frasin-de-munte*** = ***frasin-negru*** v. Mojdrean (*Fraxinus ornus*).

fráșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).

fráte s.m. **I 1** ‹pop.› frățâne, ‹înv.› brat. *Are un frate stabilit în Franța.* **2** ***frate adevărat*** = ***frate bun*** = ***frate de sânge*** = ***frate drept*** = ‹reg.› frate dulce. *Frații buni au aceeași mamă și același tată*; ***frate vitreg*** = ‹reg.› frate de salcie. *Fratele ei vitreg este student*; (*reg.*) ***frate de salcie*** v. Frate vitreg; ***frate dulce*** v. Frate adevărat. Frate bun. Frate de sânge. Frate drept. **3** ***frate de cruce*** = ‹pop.› fârtat, ‹reg.› văr. *Frații de cruce sunt legați prin jurământ până la moarte, prin amestecul simbolic al sângelui.* **4** (*milit.*) ***frate de arme*** = camarad de arme. *Frații de arme sunt tovarăși de luptă.* **5** (*art., la pl. **Frații***; *astrom.; pop.; nm. pr.*) v. Gemenii (v. *geamăn*). **6** (*la nunțile țărănești; reg.*) ***frate-de-mire*** = ***frate-de-mireasă*** v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Copil[2]. **2** ***frate-cu-sor*** v. Sor-cu-frate (v. *sor*[1]) (*Melampyrum nemorosum*). **3** (*art.*) ***fratele-priboiului*** v. Priboi (*Geranium silvaticum*).

fratérn, -ă adj. fraternal, frățesc. *Pe cei doi îi leagă o puternică iubire fraternă.*

fraternál, -ă adj., s.m. **1** adj. fratern, frățesc. **2** s.m. (*mai ales la pl. **fraternali***) geamăn, ‹pop.› gemănar, ‹reg.› gemănaș. *Copiii lor sunt fraternali identici.*

fraternitáte s.f. frăție, înfrățire, ‹înv.› frățietate. *În colectivul lor există relații de fraternitate.*

fraternizá vb. I. intr. (*despre oameni, grupuri, partide etc.*) a se înfrăți, ‹înv.› a se confraterniza. *Partidele au fraternizat în lupta împotriva corupției.*

fraternizáre s.f. confraternizare, înfrățire. *Militează pentru fraternizarea tuturor etniilor din țară.*

fraudá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bani publici*) a defrauda, a delapida, a deturna, a sustrage, ‹fam.› a sfeterisi. *Doi angajați au fraudat o sumă mare de bani din conturile firmei.*

fraudáre s.f. (*jur.*) defraudare, delapidare, deturnare, sustragere, ‹fam.› sfeteriseală, sfeterisire, ‹înv.› delapidație, ‹fran.› peculat, ‹grec.; înv.› sfeterismos. *Sunt anchetați pentru frau-*

darea unei sume mari de bani din conturile firmei.

fraudát, -ă adj. (*jur.; despre sume de bani publici*) defraudat, delapidat, sustras. *Suma de bani fraudată a fost mare.*

fraudatór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) defraudator, delapidator, ‹arg.› diurnist. *Fraudatorii au fost condamnați la închisoare.*

fraudatóriu, -ie adj. (*despre acțiuni ale oamenilor*) fraudulos, ‹rar› dolos.

fráudă s.f. (*jur.*) delapidare, escrocherie, hoție, ‹livr.› malversație, ‹rar› dol, ‹fam.› inginerie financiară, ‹fig.; fam.› mâncătorie, ‹arg.› mânărie. *Este vorba de o fraudă de câteva sute de milioane de lei.*

fraudulós, -oásă adj. (*despre acțiuni ale oamenilor*) fraudatoriu, ‹rar› dolos. *A fost condamnat pentru o afacere frauduloasă.*

frázǎ s.f. (*gram.*) **1** ‹rar› vorbire ‹înv.› vorbă. *Fraza este formată din două sau mai multe propoziții aflate în raport de coordonare ori de subordonare.* **2** ***frază exclamativă*** = exclamativă (v. *exclamativ*). *Scrisoarea lui abundă în fraze exclamative.*

frazeologíe s.f. fig. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală. *O doare capul de frazeologia celor din jur.*

frágár s.m. (*bot.; reg.*) v. Dud. Dud-alb. Dud-negru (*Morus alba* și *Morus nigra*).

frăgezí vb. IV. refl. (*mai ales despre carne sau aluaturi*) ‹înv.› a se înfrăgezi. *Ține carnea de iepure în baiț câteva zile pentru a se frăgezi.*

frăgezíe s.f. (*înv.*) v. Frăgezime.

frăgezíme s.f. **I 1** ‹înv.› frăgezie. *Înainte de a scoate carnea din cuptor îi verifică frăgezimea.* **2** prospețime, ‹fig.; înv.› vioșie. *Plantele de interior nu au mirosul și frăgezimea florilor de câmp.* **II** fig. **1** delicatețe, fragilitate, gingășie, gracilitate, suavitate. *Această fetiță este de o frăgezime tulburătoare.* **2** ‹fig.› prospețime, tinerețe. *Deși bătrân, cunoscutul actor și-a păstrat frăgezimea sufletească.*

frăgulíță s.f. **I** (*bot.*) **1** frăgușoară, frăguță. **2** *Adoxa moschatellina*; ‹reg.› moscușor. **II** (*la pl. **frăgulițe**; anat.; reg.*) v. Amigdală.

frăgușoárǎ s.f. (*bot.*) frăguliță, frăguță.

frăgúță s.f. (*bot.*) frăguliță, frăgușoară.

frământá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică aluat*) a plămădi, ‹pop.› a zoli, ‹reg.› a murseca, a prefface, ‹înv.› a soage. *A frământat o oră aluatul de cozonac.* **2** (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a învârti, a răsuci, a suci[2]. *De emoție, fata frământă batista în mână.* **II** refl. **1** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdui, ‹înv. și reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea se frământă cu furie în timpul furtunii.* **2** (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea se frământă încoace și încolo.* **3** (*despre ființe*) a se foi, a se perpeli, a se răsuci, a se suci[2], a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a frământat în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **III 1** refl. (*despre oameni*) a se agita, a se îngrijora, a se neliniști, a se precipita, a se zbuciuma, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se frământă mult înaintea afișării rezultatului concursului.* **2** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduni, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a spărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se frământă de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **3** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se zbuciuma, ‹reg.› a se frăsui, a se marghioli, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se frământă în tăcere.* **4** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a munci, ‹înv. și reg.› a osândi, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl frământă situația în care se află.* **5** tr. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o frământă.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) angoasa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o frământă. Toți s-au frământat din cauza avertismentelor meteorologice.*

frământáre s.f. **I** frământat[1], plămădire, plămădit[1]. *Frământarea aluatului se poate face și cu mixerul.* **II 1** agitare, agitație, clocot, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește frământarea mării.* **2** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs frământarea mulțimii adunate în piață.* **III 1** agitație, tulburare, vâlvă, zarvă, ‹pop. și fam.› larmă, ‹fam.› frământătură, vâjâială, ‹fig.› mișcare, răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare frământare.* **2** agitare, agitație, excitație, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impaciență, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de frământare interioară din cauza neajunsurilor vieții.* **3** chin, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› tribulație, ‹rar› chinuire, ‹pop.› chinuială, ‹reg.› marghiol, ‹fig.› foc, iad, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat o mare frământare sufletească.* **4** angoasă, anxietate, grijă, impaciență, îngrijorare, neliniște, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de frământare.* **5** (*jur.; arg.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

frământát[1] s.n. frământare, plămădire, plămădit[1].

frământát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea frământată înspăimântă.* **2** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹înv.› străduit, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață foarte frământată.* **3** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, critic, greu, tulbure, zbuciumat, ‹fig.› efervescent. *Părinții au trăit în vremuri frământate.* **II** (*despre oameni*) **1** chinuit, consumat, muncit, necăjit, trudit, zbuciumat, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie frământată pe care greutățile familiale au doborât-o.* **2** chinuit, obsedat, persecutat, torturat, urmărit[2]. *Este un om frământat de o idee fixă.* **3** alarmat, alertat, angoasat, impacientat, intrigat, îngrijorat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Frământați din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.*

frământătúră s.f. (*fam.*) **1** v. Agitație. Frământare. Tulburare. Vâlvă. Zarvă. **2** v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacienţă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

frăncușór s.n. (*fin.; fam.*) frăncuț. *Nu poate cumpăra nimic doar cu câțiva frăncușori.*

frăncúț s.m. (*fin.; fam.*) frăncușor.

frăsinăríe s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Frăsinet. Frăsiniș.

frăsinél s.m. (*bot.*) *Dictammus albus*; ‹înv. și reg.› dictam, ‹reg.› frățior, iarbă-o-mie-bună.

frăsinét s.n. (*colect.; bot.*) frăsiniș, ‹reg.› frăsinărie, frăsiniște. *Frăsinetul este o pădure de frasini.*

frăsiníș s.n. (*colect.; bot.*) frăsinet, ‹reg.› frăsinărie, frăsiniște.

frăsiníște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Frăsinet. Frăsiniș.

frăsuí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Chinui. Frământa. Zbuciuma. **2** v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

frășcău s.m., adj. (*reg.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1].

frătíc s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frătiúc s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frătiulúc s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frătiulúț s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frătiúț s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frățâne s.m. (*pop.*) v. Frate.

frățésc, -eăscă adj. fratern, fraternal. *Pe cei doi îi leagă o puternică iubire frățească.*

frățíe s.f. **I 1** fraternitate, înfrățire, ‹înv.› frățietate. *În colectivul lor există relații de frăție.* **2** confraternitate, înfrățire, solidaritate, solidarizare, unitate. *Frăția popoarelor în lupta împotriva terorismului este o cerință a epocii actuale.* **3** ***frăție de cruce*** = ‹înv. și pop.› fârtăciune, fârtăție, ‹reg.› fârtăție. *Frăția de cruce este un vechi obicei prin care doi bărbați își jură credință și prietenie până la moarte, prin amestecul simbolic al sângelui.* **II** (*relig.*) **1** (*colect.*) ‹înv.› frățime. *Frăția este o comunitate de călugări sau de călugărițe.* **2** (*rar*) v. Călugărie. Monahism.

frățietâte s.f. (*înv.*) v. Fraternitate. Frăție. Înfrățire.

frățíme s.f. (*colect.; relig.; înv.*) v. Frăție.

frățíor s.m. **I** ‹reg.› frătic, frătiuc, frătiuluc, frătiuluț, frătiuț, frățișor. *Frățiorul ei face o mulțime de șotii.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Frăsinel (*Dictammus albus*). **2** v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*).

frățișór s.m. (*reg.*) v. Frățior.

frână vb. I. tr. **1** (*compl. indică mașini, utilaje etc.*) a opri, a stopa, ‹rar› a frena. *Vatmanul a frânat brusc tramvaiul în apropiere de trecerea de pietoni.* **2** fig. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate frâna declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi frânează pofta de mâncare.*

frânáre s.f. **I 1** (*tehn.*) oprire, stopare[1], ‹rar› frenaj, frenație. *Frânarea bruscă a tramvaiului a provocat panică în rândul pasagerilor.* **2** (*fiziol.*) inhibiție. *Frânarea, ca proces fundamental al activității nervoase, se manifestă prin diminuarea, stoparea sau suprimarea efectelor excitației.* **II** fig. împiedicare, oprire, stopare, stăvilire, ‹fig.› înfrânare, stăvilire, sufocare. *Se impune frânarea abuzurilor din administrație.*

frână s.f. **1** (*tehn.*) ‹reg.› fei. *Tramvaiul are o defecțiune la frâne.* **2** fig. obstacol, piedică, ‹fig.› frâu. *Totdeauna conservatorismul a fost o frână în calea progresului.*

frângátor s.n. (*ind. casn.; reg.*) v. Meliță.

frânge vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte dure*) a (se) rupe, ‹pop.› a (se) curma, ‹reg.› a (se) ciumpăvi, a (se) hăbuci, a lomi, ‹înv.› a înfrânge. *A frânt bățul în două. Lama cuțitului s-a frânt.* **2** refl. (*despre lucruri, materiale etc.*) a ceda, a se rupe. *Acoperișul s-a frânt sub greutatea zăpezii. Cablurile electrice s-au frânt din cauza vântului puternic.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori părți ale corpului, în special membre*) a fractura, a rupe. *A căzut și și-a frânt piciorul. I-a prins degetele în ușă și i-a frânt o falangă.* **4** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. „de mijloc”*) a se curba, a se îndoi, ‹pop.› a se curma. *Bătrânul s-a frânt de mijloc și a căzut.* **5** refl. (*despre linii, spații etc.*) a se întrerupe, ‹înv.› a se sfârâma. *Liniile se frâng într-un anumit punct.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfârâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl frânge. S-a frânt studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** refl. a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri. *Melodia s-a frânt brusc.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări fizice, fiziologice ori psihice ale ființelor*) a conteni, a (se) curma, a (se) întrerupe, a (se) opri, ‹fig.› a (se) tăia. *Durerea s-a frânt după ce a luat medicamentul.* **4** tr. a curma, a întrerupe, ‹fig.› a rupe, a sparge. *Nu a mai putut suporta și a frânt tăcerea.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub indică inima ori sufletul omului*) ‹fig.› a (se) despica, a (se) sfâșia, a (se) zdrobi. *Inima i se frânge de tristețe.* **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **7** tr. (*înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge.

frângere s.f. **1** rupere, ‹înv.› înfrângere. *Cuțitul a fost aruncat după frângerea lamei.* **2** (*med., med. vet.*) fracturare, rupere. *Și-a luat concediu medical în urma frângerii piciorului.* **3** (*mat.; înv.*) ***frângere zecimală*** v. Fracție zecimală.

frânghíe s.f. **1** funie, ‹înv. și pop.› viță, ‹pop.› șteang, ‹înv. și reg.› oajdă[1], ‹reg.› paivan, postoroncă, șpargă, știric[1], ‹înv.› ață, ‹arg.› tău[2]. *Și-a întins rufele pe frânghie.* **2** (*ind. text.; înv. și reg.*) v. Franj. **3** (*reg.*) v. Brâu. Cingătoare. Încingătoare. **4** (*reg.*) v. Canaf. Ciucure. **5** (*reg.*) v. Fașă.

frânghiér s.m. ‹reg.› ștrengar, ștricar. *Frânghierul confecționează frânghii sau obiecte din frânghii.*

frânghioáră s.f. frânghiuță, funioară, funiuță, ‹înv. și pop.› funicea, ‹pop.› funicică, funișoară.

frânghiúță s.f. frânghioară, funioară, funiuță, ‹înv. și pop.› funicea, ‹pop.› funicică, funișoară.

frânt, frântă adj. **I 1** (*despre obiecte dure*) rupt, ‹reg.› lomit. *Bețele frânte sunt puse pe foc.* **2** (*med., med. vet.; despre oase sau despre părți ale corpului, în special despre membre*) fracturat, rupt. *Nu poate merge la serviciu din cauza piciorului frânt.* **3** (*despre linii sau lucruri asemănătoare cu o linie*) zigzagat. *Pe perete este o crăpătură frântă ca un fulger.* **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, frânt, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*despre oameni*) copleșit, toropit, ‹fig.› biruit, învins, sfâșiat, ‹fig.; pop.› potopit. *După eșecul avut, stătea deoparte, frântă, cu privirea în gol.* **3** (*despre oameni*) înfrânt, învins. *Frântă în orgoliul ei, fata s-a izolat.*

frântúră s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”*) bucată, crâmpei, fracțiune, fragment, parte, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg› părtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat o frântură din pâine.* **2** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”, „din”*) crâmpei, fragment, parte, ‹reg.› crâmpot. *Îi reveneau în minte frânturi din discuțiile anterioare avute cu el.* **3** (*med.; pop.*) v. Fractură. Ruptură. **4** (*med.; reg.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică. **5** (*înv.*) v. Gaură. Ruptură. Spărtură. Știrbitură. **6** (*mat.; înv.*) v. Fracție. Fracție ordinară.

frâu s.n. **I 1** dârlog, ‹înv.› dezghin, dolog. *A apucat calul de frâu pentru a-l ține pe loc.* **2** dârlog, hăț. *Căruțașul conduce calul cu frâiele.* **3** (*art.; anat.; pop.*) ***frâul epifizei*** v. Habenulă. Peduncul anterior al epifizei. Tija epifizei (v. *tijă*); ***frâul limbii*** = ‹pop.› ața limbii (v. *ață*), ață-la-limbă, limbar. *Frâul limbii este membrana care unește fața inferioară a limbii cu mucoasa gurii.* **II** fig. obstacol, piedică, ‹fig.› frână. *Totdeauna conservatorismul a fost un frâu în calea progresului.*

frâuléț s.n. (*pop.*) ‹pop.› frâușor, frâuț.

frâușór s.n. (*pop.*) ‹pop.› frâuleț, frâuț.

frâúț s.n. (*la cai; pop.*) ‹pop.› frâuleț, frâușor.

freământ s.n. **I 1** agitare, agitație, clocot, frământare, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește freamătul mării.* **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, murmur, sunet, susur, susurare,

șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude freamătul frunzelor în bătaia vântului.* **3** vâjâit[1], ‹fig.› geamăt. *În timpul furtunii freamătul copacilor este sinistru.* **4** gălăgie, larmă, tumult, turbulență, vuiet, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Freamătul străzii pătrunde prin ferestre.* **II** fig. **1** ‹fig.› fior[1], înfiorare, palpitare, tremur. *Simte freamătul mulțimii adunate în piața orașului.* **2** palpitare, palpitație, pulsație, ‹fig.› trepidație, vibrare, vibrație. *Este cunoscut freamătul vieții poetului. Satul lor este ferit de freamătul civilizației moderne.*

frecá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales legume fierte*) a bate, a făcălui, ‹înv. și pop.› a slei, ‹reg.› a făcăli, a răvări. *Freacă fasolea fiartă pentru a o face pastă.* **2** tr. (*despre încălțăminte, ham, șa etc.; compl. indică oameni, animale sau părți ale corpului lor*) a bate, a roade, ‹pop.› a glodi. *Pe fată o freacă sandalele noi.* **3** tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a fricționa, a masa[1], ‹pop.› a trage. *Își freacă genunchii reumatici cu spirt camforat.* **4** refl. recipr. (*despre ființe*) a se atinge, a se frota. *Este așa mare aglomerație, încât oamenii se freacă unii de alții.* **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) **1** (*glum. sau iron.*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

frecangioáică s.f. (*vulg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

frecáre s.f. **1** (*fiz.*) fricțiune. *Frecarea este forța pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el.* **2** frecat[1], frecuș. *Lemnul nu se aprinde prin frecare.* **3** roadere, rosătură. *Frecarea sandalelor i-a produs o rană.* **4** (*med., med. vet.*) fricționare, masare[1], ‹pop. și fam.› frecătură, ‹pop.› tragere. *Frecarea genunchilor reumatici se face cu spirt camforat.*

frecát[1] s.n. frecare, frecuș.

frecát[2], -ă adj. (*mai ales despre legume fierte*) bătut[2], făcăluit, ‹înv. și pop.› sleit[2], ‹reg.› făcălit, mătcuit, rășnit[2], zolit. *La prânz, a mâncat fasole frecate.*

frecătúră s.f. (*pop. și fam.*) **I** (*med., med. vet.*) v. Frecare. Fricționare. Masare[1]. **II** fig. **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie.

frecățéi s.m. pl. (*culin.*) turnăței, zdrențe (v. *zdreanță*), ‹fam.› puf[2], ‹reg.› răsătură, tololoți, trahana. *A pregătit pentru prânz supă cu frecăței.*

frecúș s.n. **I 1** frecare, frecat[1]. **2** (*biol.; arg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare. **3** (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Inconfort. Stres.

frecvént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*predomină ideea de repetiție; despre acțiuni, întâmplări, fenomene etc.*) des, repetat. *Alunecările frecvente de teren au determinat pe oameni să părăsească satul.* **2** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, general[2], habitual, obișnuit, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali frecvenți.* **3** clasic, curent, obișnuit, tradițional, uzual. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă frecventă în familie.* **II** adv. (*temporal*) adesea, adeseori, des, deseori, tot. *Se oprește frecvent în fața vitrinei cu bijuterii.*

frecventá vb. I. tr. **I 1** a urma, ‹înv.› a vizita. *Studenții români frecventează cursuri universitare în străinătate.* **2** ‹înv. și reg.› a păzi. *Frecventează cluburile de noapte.* **3** (*rar; compl. indică oameni*) v. Duce[2]. Merge. Vedea. Vizita. **II** fig. (*rar.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Explora. Investiga. Studia. Urmări.

frecventáre s.n. urmare. *Frecventarea cursurilor universitare o face în străinătate.*

frecventát, -ă adj. **1** (*despre drumuri, căi etc.*) bătătorit, bătut[2], circulat, umblat[2], ‹înv.› umblător. *Drumul frecventat din pădure duce spre schit.* **2** ‹rar› vizitat. *Unele facultăți sunt puțin frecventate.*

frecventatív, -ă adj. (*gram.; despre verbe*) iterativ. *Verbul frecventativ arată repetarea unei acțiuni.*

frecvénță s.f. **1** (*lingv.*) ocurență. *Trebuie evitată frecvența mare a acelorași neologisme într-un text.* **2** (*fon.*) ***frecvență fundamentală*** = fundamentală (v. *fundamental*). *Frecvența fundamentală este prima armonică a unui semnal complex.* **3** (*fiz.*) cadență. *Urmărește frecvența bătăilor pendulului. Respirația are o anumită frecvență.* **4** pondere. *Frecvența formelor grave ale bolii canceroase îi îngrijorează pe medici. Din punct de vedere al frecvenței, în acest tezaur monedele de argint au prioritate.*

frecvențmétru s.n. (*fiz.*) cimometru, indicator de frecvență, ondometru, undametru. *Cu frecvențmetrul se măsoară frecvențele oscilațiilor electromagnetice.*

fredoná vb. I. tr. (*muz.; compl. indică melodii*) a îngâna, ‹pop.› îngăima, ‹fam.› a lălăi, ‹reg.› a nănăi. *Adesea fredonează melodiile preferate.*

fredonáre s.f. (*muz.*) îngânare, ‹fam.› lălăială, lălăire, lălăit. *Fredonarea unei melodii o binedispune.*

fredonát, -ă adj. (*muz.; despre melodii*) îngânat. *Melodia fredonată este un șlagăr.*

freenet ['frinet] s.n. (*inform.*) rețea gratuită, sistem BBS (Buletin Board System).

freezer ['frizər] s.n. (*electron.*) **1** combină frigorifică, frigider. *Noile freezere nu consumă mult curent electric.* **2** congelator, refrigerator. *A pus o parte din carnea de porc cumpărată în freezer.*

fremátá vb. I. intr. **I 1** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdui, ‹înv. și reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea freamătă cu furie în timpul furtunii.* **2** (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele freamătă în bătaia vântului.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a se înfiora, a palpita, a tremura. *Uneori, când are tresăriri, nările îi freamătă.* **4** (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgăi, a șovârca, a se vârzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea freamătă încoace și încolo.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a se înfiora, a palpita, a tresălta, a tresări, ‹fig.› a vibra. *Freamătă ascultând Missa solemnis a lui Beethoven.* **2** (*despre viață, sentimente, gânduri, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a palpita, a pulsa, a vibra, a zvâcni. *Simțirea lui freamătă când ascultă muzică. Freamătă în ea bucuria vieții.*

fremătátór, -oáre adj. **1** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea fremătătoare înspăimântă.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, murmurător, sunător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură fremătătoare în bătaia vântului.* **3** (*despre suprafețele apelor*) tremurător, ‹fig.; rar› palpitător. *Suprafața mării este fremătătoare.*

fremătánd, -ă adj. (*înv.; despre ape, râuri, șuvoaie*) v. Agitat. Clocotitor. Frământat[2]. Fremătător. Învolburat. Tulburat. Tumultuos. Zbuciumat.

fremátós, -oásă adj. (*rar; despre ape, râuri, șuvoaie*) v. Agitat. Clocotitor. Frământat[2]. Fremătător. Învolburat. Tulburat. Tumultuos. Zbuciumat.

fremisméntt s.n. (*med.*) agitație, tremurătură. *Fremismentul este senzația palpatorie care are caracter vibrator.*

frená vb. I. tr. (*rar*) **1** (*compl. indică mașini, utilaje etc.*) v. Frâna. Opri. Stopa. **2** fig. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) v. Frâna. Inhiba. Împiedica. Înăbuși. Înfrâna. Opri. Reprima. Stăvili. Stopa. Sufoca. Tăia.

frenáj s.n. (*tehn.; rar*) v. Frânare. Oprire. Stopare[1].
frenatór s.m. (*biol.*) represor. *Frenatorul este un organit celular care blochează activitatea unei gene.*
frenáție s.f. (*rar*) **1** (*tehn.*) v. Frânare. Oprire. Stopare[1]. **2** fig. v. Domolire. Înfrânare. Potolire. Stăpânire. Stăvilire. Zăgăzuire.
french-cancan ['frentʃkan'kan] s.n. (*cor.*) cancan[1]. *French-cancanul este un dans de cabaret, de origine franceză, executat numai de femei.*
frenétic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ◊înv.◊ dezlegat[2], ◊fig.◊ debordant, furtunos, sălbatic, ◊fig.; livr.◊ tempestuos. *În club este o veselie frenetică.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*), exaltat, excesiv, ◊fig.◊ delirant, mescalinic. *Nu-i plăceau aplauzele frenetice.* **II** adv. (*modal*) impetuos, năvalnic, tumultuos. *Reacționează frenetic la orice provocare.*
frenezíe s.f. exaltare, exaltație, extaz, ◊fig.◊ delir, incantație, nebunie. *După concert, în sală era o atmosferă de frenezie generală.*
frenetizá vb. I. intr. (*med.; rar, despre oameni*) v. Aiura. Delira.
frénghie s.f. (*înv.*) v. Brocart.
frénic, -ă adj. (*anat.*) diafragmatic. *Nervul frenic realizează inervația motorie a diafragmei.*
frenicectomíe s.f. (*chir.*) frenicotomie. *Prin frenicectomie se secționează nervul frenic.*
frenicotomíe s.f. (*chir.*) frenicectomie.
frenocardiospásm s.n. (*med.*) cardiospasm, frenospasm. *Frenocardiospasmul se manifestă prin greutate la înghițire și la trecerea alimentelor din esofag în stomac.*
frenospásm s.n. (*med.*) cardiospasm, frenocardiospasm.
frénțe s.f. (*med.; reg.*) v. Lues. Sifilis.
frențít, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; reg.*) v. Luetic. Sifilitic.
frențós, -oásă adj. (*med.; reg.*) v. Luetic. Sifilitic.
frențúș s.n. (*med.; înv.*) v. Lues. Sifilis.
fréscă s.f. **1** (*a. plast.*) ◊rar◊ afresco. *Frescele din Capela Sixtină sunt celebre.* **2** fig. ◊fig.◊ panoramă. *În romanele sale, Rebreanu a realizat o frescă a societății timpului.*
freș adj. invar. (*fam.; despre oameni sau despre înfățișarea, înfățișarea, chipul, privirea etc. lor*) v. Odihnit[2]. Repauzat.
fretă vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese metalice*) a cercui. *A fretat cele două tuburi cu un inel metalic.*
fretáre s.f. (*tehn.*) cercuire. *Fretarea celor două tuburi se face cu un inel metalic.*
freudian, -ă [froidi'an] adj. (*psihanal.*) freudist. *Concepția freudiană a fost îmbrățișată de C.G. Jung. A dat o explicarea freudiană cazului tratat.*
freudism [froi'dism] s.n. (*psihanal.*) psihanaliză, psihologie abisală. *Freudismul reprezintă ansamblul concepțiilor lui Sigmund Freud și ale adepților săi privind viața psihică conștientă și inconștientă a omului.*
freudist, -ă [froi'dist] adj. (*psihanal.*) freudian.
frez adj. invar., s.n. roșcat, roșiatic, rumeniu, trandafiriu. *Îi place foarte mult culoarea frez. Îi stă bine în frez.*
frezáre s.f. (*tehn.*) frezat. *A prelucrat piesa prin frezare.*
frezát s.n. (*tehn.*) frezare.
fréză[1] s.f. coafură, frizură, pieptănătură, tunsoare, ◊reg.◊ cofârță, pliton. *Are o frezá modernă.*
fréză[2] s.f. (*tehn.*) **1** mașină de frezat. *Cu freza se prelucrează, prin așchiere, suprafețele plane sau profilate ale pieselor.* **2** ***frezá autopropulsată*** = autofreză. *Cu freza autopropulsată se curăță zăpada de pe șosele.* **3** frezor. *Freza este alcătuită din unul sau mai multe tăișuri dispuse simetric în jurul unui ax, care au o mișcare de rotație.*
frezór s.n. (*tehn.*) frezá[2].
friábil, -ă adj. (*despre materii, materiale etc. dure*) fărâmicios, sfărâmicios, ◊pop.◊ nisipos, ◊reg.◊ scrupos, sfărmos, spărtigos, zdroburos, zguros. *Pământul lutos devine friabil. Malurile râului sunt friabile.*
fricasé s.f. (*culin.; fran.*) v. Tocană.
fricatív, -ă adj., s.f. (*fon.*) **1** adj. (*despre consoane, sunete*) constrictiv, continuu, spirant. *Sunetele fricative se pronunță prin îngustarea canalului fonator.* **2** s.f. consoană constrictivă, consoană spirantă, fricativă (v. *fricativ*), spirantă (v. *spirant*). *„F", „v", „s", „z" sunt fricative.*
frícă s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) teamă, temere, ◊livr.◊ aprehensiune, poltronerie, ◊rar◊ temut[1], ◊pop.◊ păsare[1], spaimă, ◊înv. și reg.◊ scârbă, ◊înv.◊ stideală, stidință, stidire, teamăt, temătură, temoare, ◊latin.; înv.◊ timoare, ◊arg.◊ corcoi, târșală, târșă[2]. *Încremenește de frică când vede mascatul. Îi este frică de întuneric.* **2** speriat[1], sperietură, ◊înv. și reg.◊ sperieciune, ◊înv.◊ înfricoșătură. *Glumește pe seama sperieturii ei în momentul când s-a văzut la o înălțime așa de mare.*
frichiní vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*mai ales despre femei*) v. Fâțâi. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.
fricós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) sperios, temător, ◊livr.◊ formidolos, poltron, ◊rar◊ năzuros, ◊înv. și pop.◊ spăimos, temut[2], ◊înv. și reg.◊ speriecios, ◊reg.◊ năzatic, speriat[2], ◊înv.◊ spăimântos, ◊fig.; pop. și fam.◊ cufuricios, ◊arg.◊ paraclisit, târșelos. *Fetița este atât de fricoasă încât nu poate fi lăsată singură în casă. Are o cățelușă foarte fricoasă.* **2** adj. (*despre oameni*) sălbatic, sperios, temător, timorat, ◊înv.◊ timoros. *De ce ești așa de fricoasă și fugi de oameni?* **3** adj., s.m., s.f. laș, poltron, ◊pop. și fam.◊ spală-linte, spală-poamă, spală-varză, ◊pop.◊ mișel, muierce, ◊fam.; iron. sau peior.◊ iepurilă, ◊înv.◊ codaci, ◊fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.◊ căcăcios, ◊fig.; fam.◊ eunuc, ◊vulg.◊ cacă-frică. *Oamenii fricoși nu sunt agreați.*
fricționá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a freca, a masa[1], ◊pop.◊ a trage. *Își fricționează genunchii reumatici cu spirt camforat.*
fricționáre s.f. (*med. , med. vet.*) frecare, masare[1], ◊pop. și fam.◊ frecătură, ◊pop.◊ tragere. *Fricționarea genunchilor reumatici se face cu spirt camforat.*
fricțiúne s.f. **1** (*fiz.*) frecare. *Fricțiunea este forța pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el.* **2** fig. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ◊fig.◊ ciocnire, coliziune, duel, război[1], scizură, ◊fig.; pop. și fam.◊ frecătură, ◊fig.; pop.◊ cociorvă, înfurcitură, țesală, ◊fig.; fam.◊ carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ◊fig.; reg.◊ mârlăiță. *Banii erau un motiv de fricțiune între cei doi parteneri de afaceri.*
frig s.n. **I 1** răceală, rece, ◊fam.; glum.◊ cald nemțesc. *Când are febră, simte frig la picioare.* **2** (*la pl. **friguri**; med., med. vet.*) frisoane, scuturătură, tremor, tremur, tremurătură, ◊rar◊ scutur, ◊fam.◊ tremurici. *Frigurile au încetat după ce a luat medicamentele.* **3** (*la pl. **friguri**; med., med. vet.*) călduri (v. *căldură*), febră, fierbințeală, temperatură, ◊înv. și pop.◊ arsătură, înfierbântătură, ◊pop.◊ arșiță, foc mare, înfierbântare, ◊reg.◊ arsoare, arzime, laz[2], năplăială, vipie, ◊înv.◊ aprinzeală, arsură, înfierbințeală, înfocătură, ◊fig.◊ jar. *E gripat și are friguri.* **4** (*la pl.; med.*) ***friguri galbene = friguri lacustre = friguri paludeene = friguri palustre*** = impaludism, malarie, paludism, ◊pop.; eufem.◊ mătușă, mătușică, ◊reg.◊ tremurici, ◊înv.◊ friguri de livie, friguri lângorice. *Frigurile palustre sunt o boală infecțioasă din țările tropicale, transmisă prin înțepătura țânțarului anofel;* (*pop.*) ***friguri de cap*** v. Meningită; (*reg.*) ***friguri putrede*** v. Febră enterică. Febră tifoidă. Tifos[1]. Tifos abdominal (v. *tifos*[1]); (*înv.*) ***friguri de livie = friguri lângorice*** v. Friguri galbene. Friguri lacustre. Friguri paludeene. Friguri palustre. Impaludism. Malarie. Paludism; ***friguri lângorice = friguri nevrice*** v. Febră enterică. Febră tifoidă. Tifos[1]. Tifos abdominal (v. *tifos*[1]). **II** fig. (*la pl. **friguri***) afect, emoție, ◊fig.◊ palpitație. *Concursul i-a provocat friguri puternice.*
frigáre s.f. ◊pop.◊ țiglă, ◊reg.◊ sucală, țăcălie[1], țepeligă, țeporeș, țepușă, ◊înv.◊ țeapă. *A mâncat un pui la frigare.*
frigărúică s.f. (*culin.*) broșetă, frigăruie.
frigărúie s.f. (*culin.*) broșetă, frigăruică. *La restaurant a comandat o frigăruie.*
fríge vb. III. **I** tr. (*compl. indică alimente, în special carne*) a prăji, ◊rar◊ a sfârâi, ◊pop.◊ a pârjoli, ◊reg.◊ a coace. *A fript șnițelele în ulei.* **II** (*predomină ideea de disconfort, de senzație usturătoare provocată de foc, de căldură*) **1** tr., refl. a (se) arde. *L-a fript, fără să vrea, cu țigara.* **2** tr., refl. a (se) arde, a (se) opări. *Copilul s-a fript cu supă. A scăpat vasul cu apă fierbinte și l-a fript pe picioare.* **3** tr. fig. (*despre băuturi, condimente, mâncăruri condimentate etc.*) a arde, a pișca, a ustura, ◊fig.◊ a aprinde. *Pizza era atât de picantă, că i-a fript cerul-gurii.* **4** tr. fig. (*compl. indică oameni*) ◊fig.◊ a arde, ◊fig.; fam.◊ a rupe, a termina, a ustura. *Juca atât de bine poker, că i-a fript pe toți în acea seară. Prețurile mari îi frig la buzunare.* **III** (*predomină ideea de căldură foarte mare, de dogoare, de arșiță*) **1** intr. (*despre soare, foc etc.*) a arde, a dogori, a pârjo-

li, ‹înv. și pop.› a lovi, ‹pop.› a pripi, a zăpuși, ‹înv. și reg.› a păli[2], a prigori. *Nu iese la plajă pentru că soarele frige prea tare.* **2** intr. (*despre unele aparate electrice, despre sobe, cămine etc.*) a arde, a dogori. *Soba frige de nu îți poți lipi mâna de ea.* **3** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

frige-linte s.m. invar. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

frígere s.f. prăjire, ‹reg.› coacere. *Frigerea șnițelelor se face în ulei.*

frigíd, -ă adj. fig. (*despre oameni*) distant, neprietenos, nesociabil, rezervat, ‹fig.› glacial, rece. *Tânăra este o persoană frigidă, lipsită de căldură, de curtoazie.*

frigidárium s.n. (*constr.*) seră rece.

frigidér s.n. (*electron.*) combină frigorifică, freezer. *Noile frigidere nu consumă mult curent electric.*

frigór s.m. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

frigorifér s.n. instalație frigorifică. *Frigoriferul este compus dintr-un agregat frigorigen, dintr-o încăpere răcită, dintr-o instalație de comandă și de control și din dispozitive anexe.*

frigorigén, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme fizico-chimice, agenți etc.*) criogen, refrigerent. *Un agent frigorigen produce scăderea temperaturii. Freonul este un agent frigorigen.*

frigoterapíe s.f. (*med.*) crioterapie. *Frigoterapia utilizează temperaturile foarte joase, în special în afecțiunile dermice.*

friguléț s.n. **1** (*fam.*) ‹fam.› frigușor, friguț. **2** (*meteor.; glum.* sau *iron.*) v. Ger.

frigurícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

frigurós, -oásă adj. (*în opoz. cu „cald”*) **1** (*despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) geros, rece, ‹livr.› algid, ‹înv. și pop.› mare[1], ‹fig.› boreal. *Astăzi vremea este friguroasă. Nu poate suporta zilele friguroase de iarnă.* **2** (*despre climă, locuințe, încăperi etc.*) răcoros, rece, ‹fig.› înghețat. *În stațiunile montane clima este friguroasă. Are o casă friguroasă.*

frigușór s.n. **1** (*fam.*) ‹fam.› friguleț, friguț. **2** (*meteor.; glum.* sau *iron.*) v. Ger.

frigúț s.n.**1** (*fam.*) ‹fam.› friguleț, frigușor. **2** (*meteor.; glum.*sau *iron.*) v. Ger.

frinée s.f. (*livr.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fripón s.m. (*livr.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

fript, fríptă adj. **I 1** (*despre alimente, în special despre carne*) prăjit, ‹pop.› pârjolit. *La prânz, felul al doilea este carne friptă.* **2** (*despre oameni, animale sau despre părți ale corpului lor*) ars[2], opărit. *Mâna friptă i-a fost bandajată la spital.* **II** fig. **1** (*despre buze, gât, gură*) uscat[2], ‹fig.› aprins[2], ars[2], ‹fig.; pop.› sec. *Își răcorește buzele fripte cu un șervețel umed.* **2** (*despre ființe*) chinuit, ‹fig.› torturat. *Fript de sete, caută cu disperare un loc unde să poată bea apă.* **3** (*despre oameni*) ‹fig.› ars[2]. *Nu-mi mai propune afaceri dintr-astea! Deja sunt fript.* **4** (*glum.* sau *iron.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Ars[2]. Bronzat. Înnegrit. Negru.

friptoáre s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

friptúră s.f. (*culin.*) ‹reg.› pecie. *Friptura i-a ieșit fragedă și foarte gustoasă.*

fripturíst s.m. (*arg.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

frisoáne s.n. pl. (*med., med. vet.*) friguri (v. *frig*), scuturătură, tremor, tremur, tremurătură, ‹rar› scutur, ‹fam.› tremurici. *Frisoanele au încetat după ce a luat medicamentele.*

frisonánt, -ă adj. fig. (*livr.; despre frunze, ierburi etc.*) v. Foșnitor. Fremătător. Murmurător. Sunător. Susurător. Șopotitor. Șoptitor. Șoșoitor. Șușuitor.

frișcă[1] s.f. **1** (*culin.*) musă. *Îi plac foarte mult prăjiturile cu frișcă.* **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

frișcă[2] s.f. (*pop.*) **1** v. Nuia. Vargă. Vergea. **2** (*ornit.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

fritáj s.n. (*metalurg.*) fritare.

fritáre s.f. (*metalurg.*) fritaj. *Fritarea este calcinarea minereurilor.*

friț s.m. (*peior.*) v. German. Neamț.

frivól, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, mișto-car, ‹reg.› păsăratic, schitaci[1], sprințar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. *În tinerețe a fost o persoană frivolă. Are o fire frivolă.* **2** fig. (*mai ales despre fapte, atitudini, creații ale oamenilor*) anodin, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› fad, șters. *Spectacolul a fost frivol.*

frivolitáte s.f. deșertăciuni (v. *deșertăciune*), neseriozitate, ușurătate, ‹livr.› futilitate, ‹fig.› lejeritate, superficialitate. *Nu te lăsa pradă frivolității!*

frizá vb. I. tr., refl. (*rar*) v. Coafa.

frizáre s.f. (*rar*) v. Coafare. Coafat[1].

frizát[1] s.n. (*rar*) v. Coafare. Coafat[1].

frizát[2]**, -ă** adj. (*rar; despre păr sau, p. ext., despre oameni*) v. Coafat[2].

frizér s.m. bărbier, ‹fam.› figaro, ‹înv. și reg.› tunzător, ‹impr.› coafor. *Tatăl ei a fost frizer.*

frizeríe s.f. ‹înv.› bărbierie. *De ani de zile se tunde la aceeași frizerie.*

frizeríță s.f. **1** ‹înv. și reg.› tunzătoare (v. *tunzător*), ‹înv.› bărbierită. *Lucrează ca frizeriță într-un salon de de lux.* **2** (*impr.*) v. Coafeză.

frizúră s.f. coafură, freză[1], pieptănătură, tunsoare, ‹reg.› cofârță, pliton. *Are o frizură modernă.*

froasá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Contraria. Șoca. Vexa.

fróndă s.f. **1** răzvrătire. *Adesea este stăpânit de un spirit de frondă.* **2** împotrivire, opunență, opozabilitate, opoziție, opunere, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. *A întâmpinat fronda angajaților din cauza măsurilor propuse.* **3** critică (v. *critic*), imputare, imputație, învinuire, recriminare, recriminație, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor fronde aduse de superiorii lor.*

frondíst, -ă s.m., s.f., adj. frondor, oponent, opozant, opoziționist. *Totdeauna a fost un frondist. De cele mai multe ori are o atitudine frondistă.*

frondór s.m., adj. frondist, oponent, opozant, opoziționist.

front s.n. **1** (*milit.*) ‹pop.› șirag. *Ostașii stau în front.* **2** fig. ‹fig.› stindard, tabără. *Sunt pe același front în lupta pentru combaterea consumului de droguri.*

frontál adv. (*modal*) direct, pieptiș. *Excursioniștii au urcat frontal muntele.*

frontiéră s.f. **1** graniță, hotar, limită, limită teritorială, ‹livr.› limes, ‹înv. și pop.› margine, semn de hotar, ‹reg.› buglă, hraniță, pajură, șar[1], ‹înv.› cap de țară, confinii, cordon, fruntarie, miezuină, țenchi[2]. *Adesea frontiera unui stat este trecută fraudulos.* **2** fig. ‹fig.› graniță, hotar, limită, margine, țărm, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu știe încă unde este frontiera între adevăr și minciună.*

frontón s.n. (*arhit. romanică și gotică*) pinion. *Frontonul este cuprins între planșeul podului și cele două versante ale acoperișului și încheie partea superioară a zidului unui edificiu.*

frotá vb. I. refl. recipr. (*despre ființe*) a se atinge, a se freca. *Este așa mare aglomerație, încât oamenii se frotează unii de alții.*

fruct s.n. **I** (*bot.*) **1** poamă, rod[1], ‹reg.› glodoveț, legumă, poricale, ‹înv.› plod. *Cireșii sunt plini de fructe. Toamna se coc cele mai multe fructe.* **2** (*art.*) ***fructul-dragonului*** = pitahaya. *Fructul-dragonului este produs de un cactus din Mexic și din America de Sud, fiind întrebuințat la prepararea unor aperitive, salate sau torturi;* ***fructul-pasiunii*** = maracuja. *Fructul-pasiunii este fructul unei specii exotice de viță-de-vie (Passiflora edulis), bogat în vitamina C, cu gust dulce, aromat și foarte plăcut, folosit proaspăt sau pentru sucuri și deserturi;* ***fructul-șarpelui*** = salak. *Fructul-șarpelui este originar din Indonezia, crește în palmieri și își trage numele de la învelișul său maro-roșiatic, solzos, fiind folosit la prepararea unor mâncăruri din carne.* **II** fig. avantaj, beneficiu, bine, câștig, folos, profit, ‹fig.› rod[1], rodire. *Fructele învățăturii se constată în timp.*

fructiéră s.f. ‹reg.› solniță, ‹fran.› pomieră. *A pus strugurii în fructieră.*

fructifér, -ă adj. (*bot.; despre pomi*) roditor. *Are o livadă cu foarte mulți pomi fructiferi.*

fructifică vb. I. **I** intr. (*bot.; despre plante*) a rodi, înv. și reg.› a plodi, ‹reg.› a înrodi, a veni. *Cele mai multe plante fructifică vara. Via fructifică după patru ani.* **II** tr. fig. **1** a valorifica, a valoriza, ‹fig.; rar› a exploata. *În cartea publicată autorul și-a fructificat experiența sa în cercetare.* **2** a concretiza, a finaliza, ‹fig.› a valorifica. *Fotbalistul și-a fructificat atacul prin marcarea unui gol.*

fructificáre s.f. **I** (*bot.*) fructificație. *Fructificarea pomilor este bună anul acesta.* **II** (*fin.*) fructificație. *Fructificarea este sporirea unei sume de bani, a unui capital prin dobânzi.* **III** fig. **1** valorificare, valorizare. *Cartea publicată este rezultatul fructificării experienței autorului în cercetare.* **2** concretizare, finalizare, ‹fig.› valorificare. *Golul înseamnă pentru fotbalist fructificarea unui atac la poarta adversă.*

fructificáție s.f. **1** (*bot.*) fructificare. **2** (*fin.*) fructificare.

fructivór, -ă adj., s.m., s.f. carpofag, frugivor. *Animalele fructivore se hrănesc cu fructe.*

fructóză s.f. (*biochim.*) levuloză, zahăr de fructe. *Fructoza se găsește în nectarul florilor, în fructele dulci și în miere.*

fructuós, -oásă adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remunerատoriu, rentabil, ‹fig.› gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este fructuos pentru ambele părți.*

fru-frú s.n., adj. invar. fig. (*livr.*) **I** s.n. **1** v. Confuzie. Încurcătură. Învălmășeală. Zăpăceală. **2** v. Aprindere. Ardență. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescență. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervoare. Fervență. Flacără. Foc. Incandescență. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1]. **II** adj. invar. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

frugál, -ă adj. (*despre meniuri, mese, hrană etc.*) simplu, ușor[2], ‹fam.› soft[1], ‹fig.› auster. *Au preferat un meniu frugal, dar rafinat.*

frugalitáte s.f. simplitate. *Un om cumpătat apreciază frugalitatea unei mese, nu opulența ei.*

frugivór, -ă adj., s.m., s.f. carpofag, fructivor.

frumós, -oásă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** estetic. *Obiectul arheologic descoperit este o creație frumoasă, autentică.* **2** (*în opoz. cu „urât”; despre ființe*) arătos, chipeș, ochios, ‹pop.› chipos, fălos, mândru, ortoman, ortomănos, voinicos, ‹fam.› fain, gigea, mișto, reușit, înv. și reg.› vederos, ‹reg.› arătătos, cordoș, discălat, haidoș, hireș, marghiol, mușat, nialcoș, tâmbuș, ‹înv.› arătăcios, bel, chepiu, faeș, ghizdav, iscusit, levent, zarif, ‹fig.; fam.› periculos, ‹arg.› șucar, ‹ieșit din uz› îmbadiu. *Este un tânăr frumos și voinic.* **3** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) arătos, aspectuos, falnic, impozant, ‹pop.› mândru, ‹fam.› fain. *Și-a construit o vilă frumoasă în centrul orașului.* **4** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) agreabil, cochet, drăguț, estetic, plăcut, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect frumos.* **5** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, atrăgător, melodios, plăcut, suav, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce frumoasă.* **6** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) agreabil, atractiv, atrăgător, plăcut, prietenos. *Un parc cu multe flori este un mediu frumos pentru oricine.* **7** (*în opoz. cu „urât”; despre vreme*) agreabil, bun, favorabil, plăcut, prielnic, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost frumos. Este o vreme frumoasă pentru înot.* **8** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) însorit, senin, ‹rar› soros, strălucit, ‹pop.› sorit, ‹înv.› seninos. *Pentru mâine se anunță timp frumos. Săptămâna trecută au fost numai zile frumoase.* **9** (*despre seri, nopți*) înseninat, senin, ‹înv.› seninos. *Este o noapte frumoasă, cu lună plină.* **10** (*despre mirosuri, arome*) ademenitor, agreabil, apetisant, aţâţător, excitant, excitator, plăcut, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă frumoasă.* **11** (*despre situații, stări emoționale etc.*) agreabil, plăcut, ‹reg.› omenos, pâșin, ‹înv.› ogodit, ogoditor, ogodnic, ‹fig.› dulce. *Reîntâlnirea celor doi a fost frumoasă pentru amândoi. Au petrecut momente frumoase împreună.* **12** bun. *Suntem învățați de mici să facem fapte frumoase.* **13** fig. (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹fig.› consistent, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă frumoasă.* **II** adv. (*modal*) **1** agreabil, bine, plăcut, ‹fam.› fain. *Au petrecut frumos de sărbători.* **2** bine, potrivit. *L-a găzduit frumos o noapte.* **3** (*exprimă o apreciere de ordin estetic*) bine, estetic, plăcut, ‹fam.› fain. *A aranjat frumos masa.* **4** bine, corect, just, ‹pop.› acătării, ‹fam.› fain. *S-a comportat frumos cu ea.* **III** s.f. (*art.*) **1** (*la pl. **frumoasele**; mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **2** (*bot.*) ***frumoasa-nopții*** = *Mirabilis jalapa*; barba-împăratului (v. *barbă*), jalapă, ‹livr.› mirabilis, ‹reg.› ardeiaș, garoafe (v. *garoafă*), garoafe-oloage (v. *garoafă*), mândra-nopții (v. *mândru*), noptiță, norea, podoaba-zilei (v. *podoabă*), tutun, tutunaș, zorele-de-noapte (v. *zorea*), zorele-pitice (v. *zorea*).

frumusețe s.f. **1** ‹reg.› hireșeță, ‹înv.› ghizdăvie. *Tânăra este de o frumusețe rară.* **2** mândrețe, splendoare, ‹înv. și reg.› mândrie, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› luceală, ‹fig.; latin.; înv.› luce. *Frumusețea peisajului montan este unică.* **3** minunăție, minune, splendoare, ‹pop. și fam.› mândrețe, ‹reg.› mândrenie, mândrulenie, ‹fig.› rază, vis. *Fiica lor este o frumusețe.*

frumușél, -eá adj. **1** (*în opoz. cu „urâțel”; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) drăgălaș, drăguț, frumușică, ‹pop.› drăguleț, drăgulic, drăguliță, ‹reg.› cinaș, ‹fam.› gigel, giugiuc, ‹fig.› dulce. *Au un băiețel foarte frumușel. Mielul este un animal frumușel.* **2** fig. (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă frumușea.*

frumușícă adj. **1** (*în opoz. cu „urâțică”; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) drăgălaș (v. *drăgălaș*), drăguț (v. *drăguț*), frumușea (v. *frumușel*), ‹pop.› drăguleț (v. *drăguleț*), drăgulică (v. *drăgulic*), drăguliță, ‹reg.› cinaș (v. *cinaș*), ‹fig.› dulce. **2** fig. (*despre mărimi, cantități etc.*) apreciabil (v. *apreciabil*), bună (v. *bun*), bunicea (v. *bunicel*), bunicică, considerabilă (v. *considerabil*), deosebită (v. *deosebit*), estimabilă (v. *estimabil*), evaluabilă (v. *evaluabil*), importantă (v. *important*), însemnată (v. *însemnat*), mare[1], notabilă (v. *notabil*), remarcabilă (v. *remarcabil*), ridicată (v. *ridicat*[2]), semnificativă (v. *semnificativ*), serioasă (v. *serios*), substanțială (v. *substanțial*), ‹înv.› simandicoasă (v. *simandicos*), ‹fig.› consistentă (v. *consistent*), frumoasă (v. *frumos*), frumușea (v. *frumușel*), generoasă (v. *generos*), grasă (v. *gras*), masivă (v. *masiv*), respectabilă (v. *respectabil*), ‹fig.; rar› miezoasă (v. *miezos*).

fruntár s.n. **I 1** (*tehn.; la moara de vânt*) ‹pop.› strat, ‹reg.› corună, masa pietrelor (v. *masă*[1]), pod[1]. *Fruntarul este placa de lemn care acoperă pietrele de măcinat și în care este fixată vrana.* **2** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› pod[1], poduleț. *Pe fruntar se rulează, cu ajutorul unor vârtejuri, lanțurile care ridică și coboară stativele.* **3** (*plut.; reg.*) ‹reg.› perednic. *Fruntarul este partea din față a plutei.* **II** (*în Biserica Ortodoxă; reg.*) v. Catapeteasmă. Iconostas. Tâmplă[2].

fruntárie s.f. (*înv.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială.

fruntáș s.m. **1** cap, corifeu, protagonist. *Petru Maior este unul dintre fruntașii Școlii Ardelene.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) conducător, lider, șef, ‹engl.› chief, ‹fig.› părinte, ‹fig.; pop.› baci, ‹fig.; fam.› vârf. *Fruntașul partidului este un distins intelectual.* **3** (*înv.*) v. Chiabur.

frúnte s.f. **I 1** cap, început. *Numele lui este scris în fruntea tabelului.* **2** cap. *Locul tatei este în fruntea mesei.* **3** (*la scaunul dulgherului; reg.*) v. Cap. **4** (*iron.*) ***frunte înaltă*** v. Calviție. Chelie. Pleșuvie. **II** fig. elită, ‹fig.› aristocrație, caimac, cremă, floare, smântână, spumă. *Acest profesor face parte din fruntea intelectualității românești.*

frunticeá s.f. (*anat.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› frunticică, fruntiță.

frunticícă s.f. (*anat.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› frunticea, fruntiță.

fruntíță s.f. (*anat.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› frunticea, frunticică.

frunzár s.m. **1** invar. (*pop.*) v. Mai[2]. **2** (*bot.; reg.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

frúnză s.f. **I** (*bot.*) **1** ‹pop.› foaie. *Toamna, frunzele copacilor încep să cadă.* **2 *frunză embrionară*** = cotiledon. *Frunza embrionară servește la hrănirea plantei imediat după încolțire.* **3 *frunză-de-cinci-degete*** = *Potentilla reptans*; cinci-degete, ‹reg.› argință, iarba-degetelor (v. *iarbă*), iarbă-cu-cinci-foi, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), scrântitoare; ***frunză-de-potcă*** = *Chenopodium murale*; ‹reg.› iarba-drumurilor (v. *iarbă*); (*reg.*) ***frunză-de-bubă-rea***

v. Buberic (*Scrophularia nodosa*); ***frunză-de-orbalț*** = (*la pl.*) ***frunze-de-sub-tufă*** v. Lavrentină. Vineriță (*Ajuga reptans*); ***frunză-de-zgaibă*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*); ***frunză-lată*** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-violet. Stânjenel-vânăt (*Iris germanica*); (*art.*) ***frunza-caprei*** v. Caprifoi (*Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*); ***frunza-cerei*** v. Brădiș. Cosor (*Cerathophyllum demersum*); ***frunza-stejarului*** v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Veronica urticifolia*); ***frunza-tăieturii*** v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*); ***frunza-voinicului*** v. **a** Brâncuță (*Sisymbrium officinale*); **b** Usturoiță (*Alliaria officinalis*); (*la pl.; reg.*) ***frunze-de-piatră*** v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **II** (*art.; bot., farm.; reg.*) ***frunza-mamei*** v. Senă. Siminichie.

frunzăreálă s.f. foiletare, frunzărire, răsfoială, răsfoire, ◊înv.◊ răscolire. *Frunzăreala ziarelor în fiecare dimineață este un obicei al lui.*

frunzărét s.n. (*colect.; bot.; pop.*) v. Frunzet. Frunziș.

frunzărí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a foileta, a răsfoi, ◊rar◊ a prefira, ◊fam.◊ a străbate, ◊fig.◊ a răscoli, ◊fig.; înv.◊ a răsfira. *A frunzărit în câteva minute ziarul.* **2** fig. (*despre oameni*) ◊fig.◊ a ciuguli, ◊fig.; reg.◊ a legumi, a țâgăli. *Fiind sătul, abia frunzărea câte ceva din mâncare.*

frunzăríme s.f. (*colect.; bot.; pop.* și *fam.*) v. Frunzet. Frunziș.

frunzăríre s.f. foiletare, frunzăreală, răsfoială, răsfoire, ◊fig.◊ răscolire. *Frunzărirea ziarelor în fiecare dimineață este un obicei al lui.*

frunzăriță s.f. (*ornit.; și* ***frunzărița-de-grădină***) *Hyppolais icterina*; ◊reg.◊ pitulice, pitulice-galbenă, pitulice-verde-de-grădină.

frunzătúră s.f. (*colect.; bot.; pop.*) v. Frunzet. Frunziș.

frunzét s.n. (*colect.; bot.*) frunziș, ◊pop. și fam.◊ frunzărime, ◊pop.◊ frunzăret, frunzătură, ◊înv.◊ frunzime. *Toamna, pe străzi este numai frunzet.*

frunzí vb. IV. intr. (*pop.; despre plante, mai ales despre arbori*) v. Înfrunzi. Înverzi.

frunzícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunziceá s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzíme s.f. (*colect.; bot.; înv.*) v. Frunzet. Frunziș.

frunzioáră s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzíș s.n. (*colect.; bot.*) frunzet, ◊pop. și fam.◊ frunzărime, ◊pop.◊ frunzăret, frunzătură, ◊înv.◊ frunzime.

frunzișoáră s.f. (*bot.*) frunzuliță, ◊pop.◊ foiță, frunzică, frunzicea, frunzioară, frunziță, frunzucă, frunzuleană, frunzulică, frunzulină, frunzuță.

frunzíță s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzós, -oásă adj. (*bot.*) **1** (*despre plante*) foios, foliat. *Iedera este frunzoasă.* **2** (*despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) foios, stufos, tufos, ◊reg.◊ lobodos, stolos, ◊fig.; reg.◊ stoborât. *Mănăstirea este lângă o pădure bătrână, cu arbori frunzoși. Stejarul din grădină are coroana frunzoasă.*

frunzúcă s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzuleánă s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzulícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzulínă s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frunzulíță s.f. (*bot.*) frunzișoară, ◊pop.◊ foiță, frunzică, frunzicea, frunzioară, frunziță, frunzucă, frunzuleană, frunzulică, frunzulină, frunzuță. *Pe crengi au început să crească frunzulițe.*

frunzúță s.f. (*bot.; pop.*) v. Frunzișoară. Frunzuliță.

frupt s.n. mană, ◊reg.◊ știmă. *Au frupt bun atât de la vaci, cât și de la oi.*

frust, frústă adj. **I** (*despre monede, medalii sau despre relieful sculpturilor*) șters, tocit. *Monedele sunt atât de fruste, încât nu se mai poate desluși nimic pe ele.* **II 1** natural, simplu. *Mediul frust în care trăiesc acești oameni este departe de tumultul vieții moderne.* **2** natural, sălbatic. *Frumusețea frustă a peisajului montan impresionează profund.* **3** (*mai ales despre artă*) rudimentar. *Sunt persoane care apreciază arta frustă.*

frustéțe s.f. simplicitate, simplitate, sobrietate, ◊înv.◊ simpleță, ◊fig.; rar◊ patriarhalitate. *Îi place frusteța vieții de la mănăstire. În casa bunicilor domnea un aer de frusteță rustică.*

frustrá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a lipsi, a priva, a vitregi, ◊înv.◊ a slăbi, ◊grec.; înv.◊ a se estirisi, ◊fig.◊ a dezbrăca, a dezmoșteni, a văduvi. *I-a frustrat pe urmași de averea străbunilor.* **2** a escroca, a înșela[1], a pungăși, a specula, ◊fam.◊ a coțcări, a potlogări, a pungăși, a sfânțui, a șmecheri, a țepui[2], ◊reg.◊ a șufări, ◊fig.◊ a încărca, a jumuli, ◊fig.; fam.◊ a carota, a căptuși, a trufa, ◊fig.; reg◊ a coși, ◊arg.◊ a șmenui. *Vânzătorul a frustrat bătrâna cu zece lei.* **3** a deceptiona, a dezabuza, a dezamăgi, a deziluziona, ◊fig.; fam.◊ a dezumfla. *Realitatea îl frustrează.*

frustránt, -ă adj. frustrator. *Dezmoștenirea a fost un act frustrant pentru ei.*

frustráre s.f. **1** frustrație, privare, ◊înv.◊ lipsire. *Prin acest act de dreptate, vrea să compenseze frustrările generațiilor anterioare.* **2** (*psih.*) frustrație. *Are un sentiment de frustrare pentru că nu a fost și ea promovată.* **3** decepție, dezabuzare, dezamăgire, deziluzie, deziluzionare, frustrație, ◊fam.◊ fâs, ◊înv. și reg.◊ celușag, ◊înv.◊ dezîncântare, dezîncântământ, ◊fig.; fam.◊ dezumflare. *Îi citește frustrarea în ochi.*

frustratór, -oáre adj. frustrant.

frustrátie s.f. **1** frustrare, privare, ◊înv.◊ lipsire. **2** (*psih.*) frustrare. **3** decepție, dezabuzare, dezamăgire, deziluzie, deziluzionare, frustrare, ◊fam.◊ fâs, ◊înv. și reg.◊ celușag, ◊înv.◊ dezîncântare, dezîncântământ, ◊fig.; fam.◊ dezumflare.

frușíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

ftízic, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) tebecist, tuberculos, ◊rar◊ pulmonic, ◊pop. și fam.◊ oftic, ofticos, ◊pop.◊ atacat, ◊reg.◊ șui[5], șuios. *Fiind ftizic, a stat mult timp internat în spital.*

ftizíe s.f. (*med., med. vet.*) boală de piept, piept, plămâni (v. *plămân*), tebece, tuberculoză pulmonară, ◊livr.◊ baciloză, ◊rar◊ pulmonie, ◊pop. și fam.◊ oftică, ◊pop.◊ atac, ◊reg.◊ beteșug uscat, boală câinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ◊înv.◊ plămânie. *Astăzi, ftizia poate fi tratată cu rezultate foarte bune.*

fúcsia s.n. sg. (*chim.*) fucsină, roșu de anilină.

fúcsie s.f. (*bot.*) *Fuchsia splendes, Fuchsia coccinea* sau *Fuchsia fulgens*; cerceluș, ◊reg.◊ cănăcel.

fucsínă s.f. (*chim.*) fucsia, roșu de anilină. *Fucsina este o substanță colorantă roșie, folosită în industria textilă și a pielăriei, în citologie, bacteriologie, histologie.*

fudúl, -ă adj. (*despre oameni*) grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ◊livr.◊ altier, iactant, ◊înv. și pop.◊ înmândrit, măreț, ◊pop. și fam.◊ țâfnos, ◊pop.◊ falnic, fălos, voinicos, ◊fam.◊ buricos, fițos, îngurguțat, ◊fam.; deprec.◊ înfipt, ◊înv. și reg.◊ pășin, ◊reg.◊ făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfâtos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ◊înv.◊ fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ◊fig.◊ bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ◊fig.; astăzi rar◊ deșert, ◊fig.; pop. și fam.◊ umflat, ◊fig.; fam.◊ ațos, protăpit, ◊fig.; înv. și reg.◊ sățios[1], ◊fig.; reg.◊ dezmierdat, țepur, ◊fig.; înv.◊ umflăcios. *Fiind fudul și dificil, nu are prieteni.*

fudulăche s.m. (*fam.; peior.*) v. Fante. Filfizon.

fuduli vb. IV. refl. (*despre oameni*) **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se făli, a se lăuda, a se mândri, ◊fam.◊ a se lăfăi, ◊reg.◊ a se făloși, a se ocoși, a se pieptoși, a se sfăli, a se sfeti, a se smeri, ◊înv.◊ a se fălui, ◊fig.; iron.◊ a se lustrui. *Copiii se fudulesc cu hainele noi.* **2** a se crede, a se făli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ◊înv. și pop.◊ a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ◊pop.◊ a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ◊fam.◊ a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ◊înv. și reg.◊ a se măroși, ◊reg.◊ a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ◊înv.◊ a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ◊fran.◊ a se plastrona, ◊fig.◊ a se împăuna, ◊fig.; pop. și fam.◊ a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ◊fig.; înv. și reg.◊ a se dezmierda, ◊fig.; reg.◊ a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ◊fig.; înv.◊ a se înălța, a se lăți, a se ridica,◊arg.◊ a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te fudulești!*

fudulíe s.f. **1** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ◊livr.◊ fatuitate, iactanță, morgă[2], ◊rar◊ superbie, țănțoșie, ◊înv. și pop.◊ buiecie, măreție, mărire, ◊pop. și fam.◊ ifos, țâfnă, ◊înv. și reg.◊ fălie, măroșie, trufă[2], ◊reg.◊ buiecime, făloșenie, făloșie, hătrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ◊înv.◊ fălnicie,

îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândreţe, pohfală, preaînălţare, preaînălţime, semeţire, trufăşie, zădărnicie, ‹grec.› înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. şi fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Fudulia tinereţii trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **2** (*anat.; la unele animale; pop.*) v. Testicul.

fudulíre s.f. ‹fig.› împăunare. *Fudulirea lui este nejustificată.*

fúfă s.f. **1** (*iht.*) *Leucaspius delineatus*; plevuşcă, sorean, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chişoarcă, făţă, liticaş, muscan, muscănel, plănticuţă, pleavă, sârmă, sârmuliţă, soreaşcă, sorenaş, sorez, tiulcă. **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

fug-banc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Strung.

fugăci, -ce adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre cai*) fugar, ‹reg.› fugăreţ. *Are nişte cai frumoşi şi fugaci.* **2** fig. fugar, fugitiv, trecător. **II** s.m. **1** (*ornit.*) *Calidris*; fluierar, prundaş, ‹reg.› prundurel. **2** (*zool.; pop.*) v. Cabalină (v. *cabalin*). Cal. **3** (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

fugár, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. pribeag, refugiat, înv.› băjenar. *Fugarii au fost găsiţi într-o ascunzătoare. Oamenii fugari şi-au găsit adăpost în munţi.* **2** s.m. (*milit.*) dezertor, ‹rar› fugit, înv. şi reg.› dezertat, ‹arg.› căruţaş. *Fugarul a fost adus în faţa tribunalului militar.* **3** s.m., s.f. evadat, ‹rar› fugit, ‹arg.› emigrant. *Fugarul a fost prins când încerca să treacă graniţa.* **4** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Fugău (*Lagopus mutus*). **5** s.m. (*zool.; pop.*) v. Cabalină (v. *cabalin*). Cal. **II** adj. **1** (*despre cai*) fugaci, ‹reg.› fugăreţ. **2** fugitiv, trecător, ‹rar› fugarnic, înv.› fugător, ‹fig.› fugaci. *O străfulgerare fugară a străbătut cerul. A aruncat o privire fugară spre fereastra ei.*

fugărnic, -ă adj. (*rar*) v. Fugar. Fugitiv. Trecător.

fúgă s.f. **I 1** alergare, alergătură, goană, ropot, ‹rar› repezeală, ‹reg.› izgoană, scopcă, înv.› repeziş, repezitură. *După atâta fugă, un somn bun îi este necesar.* **2** goană, viteză, ‹fig.› zbor[1]. *Du-te în fugă până la ea şi du-i medicamentele!* **3** alergare, alergătură, fugăreală, goană, umblătură, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ştrapaţ, ştrapă, ştrăpăţuială, ştrăpăţuit. *Pregătindu-se logodna fetei, era o fugă continuă între casă şi diverse magazine.* **4** pribegie, refugiu, înv.› băjenărie, băjenărit, băjenie, băjenire, băjenit. *Năvălirea tătarilor a determinat fuga populaţiei în munţi.* **5** evadare, ‹rar› evaziune. *Fuga deţinutului din închisoare a mobilizat mulţi poliţişti.* **6** ‹arg.› uşcheală. *Fuga şoferului de la locul accidentului constituie faptă penală. I-a fost scăzută nota la purtare pentru fuga repetată de la ore.* **7** (*art.*) ***fuga creierelor*** = brain-drain, exodul creierelor. *Fuga creierelor se produce mai ales în unele ţări în curs de dezvoltare.* **II** (*cu val. de adv.; în forma* ***fuga***; *temporal*) curând, devreme, grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. şi reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaş, minteni, tudila, înv.› momental, nemijlocit, peşin, techer-mecher. *A început să plouă şi copiii vor intra fuga în casă.*

fugăreálă s.f. **1** alergare, fugărire, gonire. *Fugăreala a continuat până a prins-o.* **2** alergare, alergătură, fugă, goană, umblătură, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ştrapaţ, ştrapă, ştrăpăţuială, ştrăpăţuit.

fugăréţ, -eáţă adj. (*despre cai*) v. Fugaci. Fugar.

fugărí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică fiinţe*) a alerga, a goni, înv. şi reg.› a înfuga, a petrece, înv.› a pogoni. *Câinele a fugărit-o până a reuşit s-o prindă.* **2** (*compl. indică fiinţe, mai ales răufăcători, infractori, inamici*) a hăitui, a urmări, ‹rar› a prigoni, înv. şi reg.› a pripi, ‹reg.› a păfuga, a poteri, ‹fig.› a vâna. *I-au fugărit pe duşmani până la graniţă.*

fugăríre s.f. **1** alergare, fugăreală, gonire. **2** hăituială, hăituire, urmărire. *Fugărirea duşmanilor s-a făcut până la graniţă.*

fugătór, -oáre adj. (*înv.*) v. Fugar. Fugitiv. Trecător.

fugău s.m. **1** (*entom.*) *Hydrometra paludum*; ‹reg.› goangă, gonaci, gonitor, goniţar, ţânţar-de-apă, ţânţar-de-baltă. **2** (*ornit.*) *Lagopus mutus*; ‹reg.› fugar. **3** (*ornit.; reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenuşie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*).

fugí vb. IV. intr. **I 1** (*despre fiinţe*) a alerga, a goni, înv. şi reg.› a cure, ‹reg.› a se încura, a scopci, a spegma, ‹fig.› a zbura. *Caii fug pe pajişte.* **2** (*despre oameni*) a pribegi, a se refugia, divr.› a se recela, ‹pop.› a se pustii, înv.› a băjenări, a băjeni. *Localnicii au fugit în munţi din cauza năvălitorilor.* **3** (*despre deţinuţi, prizonieri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a evada, a scăpa, ‹arg.› a emigra. *Un deţinut a reuşit să fugă din închisoare.* **4** (*milit.; despre soldaţi, ofiţeri*) a dezerta, înv.› a dezertui, a lipsi. *Soldaţii care au fugit sunt judecaţi de tribunalul militar.* **5** (*despre oameni*) ‹pop. şi fam.› a se cărăbăni, a zvâcni, ‹fam.› a se căra, a se mătrăşi, a o tuli, ‹reg.› a smomi, ‹fig.; fam.› a o şterge, a se topi, ‹fig.; reg.› a se tăgăşi, ‹arg.› a se uşchi. *Şoferul vinovat a fugit de la locul accidentului. Unii elevi fug repetat de la ore.* **6** (*despre oameni; adesea la imper.*) a dispărea, ‹pop.› a lipsi, ‹fig.; fam.› a o şterge. *Când a văzut cum stau lucrurile, a fugit într-o clipă. Fugi din faţa mea!* **7** (*despre fiinţe*) a se feri. *Oamenii au fugit din calea apelor. Vânatul fuge de gonaci.* **8** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se eschiva, a scăpa, a se sustrage, ‹fig.› a se deroba, a dezerta, a se fofila, a se strecura, ‹fig.; înv. şi pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu poate fugi de obligaţiile pe care le are în calitate de părinte.* **II** (*la imper., pers. 2* ***fugi!***; *cu val. de interj.*) pleacă!, ‹reg.› tiutiu! tiva!, ‹arg.› şchiava! *Fugi! Nu te mai suport!*

fugít s.m. (*rar*) **1** v. Evadat. Fugar. **2** (*milit.*) v. Dezertor. Fugar.

fugitív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** fugar, trecător, ‹rar› fugarnic, înv.› fugător, ‹fig.› fugaci. **2** (*în opoz. cu „serios”, „profund”; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) expeditiv, rapid, sumar, superficial, ‹fig.; rar› fugos. *Consultul fugitiv al medicului l-a nemulţumit pe pacient.* **II** adv. (*modal*) **1** rapid, repede. *Parcurge fugitiv textul.* **2** expeditiv, sumar, superficial. *O asemenea problemă gravă nu poate fi tratată fugitiv.*

fúglu s.m. (*înv.*) v. Prizonier.

fugós, -oásă adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Focos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Violent. **2** fig. (*în opoz. cu „serios”, „profund”; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Expeditiv. Fugitiv. Rapid. Sumar. Superficial.

fugozitáte s.f. (*rar*) v. Ardoare. Avânt. Elan. Impetuozitate. Temperament.

fugulíţă s.f. (*pop.*) v. Fuguţă.

fuguşoáră s.f. (*pop.*) v. Fuguţă.

fugúţă s.f. ‹pop.› fuguliţă, fuguşoară.

fuituí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduşi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

fuituiálă s.f. (*înv.*) = fultuială.

fulár s.n. ‹rar› şal, înv.› legătoare (v. *legător*), şal de gât, ‹fran.; înv.› cașneu. *Îi plac fularele din cașmir, viu colorate.*

fulăí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Păcăli. Trişa. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

fulău s.m. **1** (*pop.; deprec.*) v. Paşte-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Tărâie-brâu. **2** (*bot.; reg.*) v. Romaniţă-puturoasă (*Anthemis cotula*).

fulg s.m. **1** (*anat.; la păsări*) ‹reg.› pihă. *Pernele sunt făcute din fulgi de gâscă.* **2** (*meteor.*) puf[2], ‹poetic› stea, steluţă, steluţă de gheaţă, steluţă de zăpadă, ‹fig.› fluture. *Primul fulg a căzut în noiembrie.*

fulgarín s.n. balon[2], balonzaid, fâş, impermeabil, manta, manta de ploaie, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranţifluer. *Şi-a cumpărat un fulgarin pentru timp ploios.*

fúlger s.n. **I 1** (*meteor.*) ‹rar› lucoare, scapăr, străfulgerare, ‹pop.› scăpărare, scăpărat, înv. şi reg.› luminătură, ‹reg.› sfulger, şărămpaie de foc (v. *şarampoi*[1]), înv.› smidă[2], ‹fig.; înv. şi pop.› săgeată. *A început o furtună cu fulgere şi tunete.* **2** (*fotogr.*) ***fulger electronic*** = bliţ, flash, ‹ieşit din uz› lampă-fulger. *Avea la aparatul de fotografiat un fulger electronic puternic.* **II** fig. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, clipit, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră fulgerele stelelor pe cer.*

fulgerá vb. I. intr. **1** (*meteor.*) a fulgura, ‹pop.› a scăpăra, a străluci, ‹reg.› a (se) lumina, a sfulgera, înv.› a încrişca, a smicli, a smidi, ‹fig.; reg.› a săgeta. *Toată noaptea a fulgerat şi a tunat.* **2** fig. (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulge-

ra, ‹fig.› a clipi, a palpita. *Diamantul inelului fulgeră în lumina soarelui. Apa lacului fulgeră sub clarul de lună. Stelele fulgeră pe bolta albastră a cerului.*

fulgeráre s.f. **I** (*meteor.*) fulgerat, fulgerătură, ‹rar› scapăr, înv.› smiclire. *Fulgerarea a fost atât de luminoasă, încât noaptea părea zi.* **II** fig. **1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], strălucire, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, ochi[1], tremur, tremurare vălvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. **2** ceas, clipă, clipită, minut, moment, oră, secundă, timp, vreme, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit fulgerarea morții.*

fulgerát s.n. (*meteor.*) fulgerare, fulgerătură, ‹rar› scapăr, înv.› smiclire.

fulgerătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mișcări*) fulgurant, iute, rapid, înv.› fulgeros. *Polițistul a doborât infractorul din câteva mișcări fulgerătoare.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) amețitor, precipitat, vertiginos. *Alunecarea pe gheață a fost fulgerătoare.* **3** brusc, spontan. *Are de multe ori reacții fulgerătoare.* **4** brusc, instantaneu, năprasnic, neașteptat, subit, ‹latin.; înv.› repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte fulgerătoare.* **5** (*despre privire*) pătrunzător, ‹fig.› ascuțit[2], tăios. *Îi aruncă o privire fulgerătoare, supărat de gafa pe care a făcut-o.* **II** adv. (*modal*) brusc, deodată, instantaneu, repede, scurt, subit, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit fulgerător.*

fulgerătúră s.f. **1** (*meteor.*) fulgerare, fulgerat, ‹rar› scapăr, înv.› smiclire. **2** fig. (*med.*) împunsătură, înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹fig.› ace (v. *ac*), săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte fulgerături în piept când obosește.*

fulgerós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre mișcări*) v. Fulgerător. Fulgurant. Iute. Rapid. **2** v. Amenințător.

fulgoásă s.f. (*arg.*) v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*).

fulguiálă s.f. (*meteor.*) fulguire, fulguit, ‹reg.› prășcău. *Fulguiala de dimineață s-a transformat, peste zi, în ninsoare propriu-zisă.*

fulguíre s.f. (*meteor.*) fulguială, fulguit, ‹reg.› prășcău.

fulguít s.n. (*meteor.*) fulguială, fulguire, ‹reg.› prășcău.

fulguléț s.n. (*meteor.*) fulgușor.

fulgurá vb. I. intr. (*meteor.*) a fulgera, ‹pop.› a scăpăra, a străluci, ‹reg.› a (se) lumina, a sfulgera, înv.› a încrișca, a smicli, a smidi, ‹fig.; reg.› a săgeta.

fulguránt, -ă adj. **I 1** (*despre ochi, privire*) licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, fulguranți, plini de vioiciune.* **2** (*despre mișcări*) fulgerător, iute, rapid, înv.› fulgeros. **II** fig. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său fulgurant.*

fulgușór s.n. (*meteor.*) fulguleț.

fulícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*).

fúlie s.f. **1** (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **2** (*la chipiul sau la coiful unor uniforme militare; impr.*) v. Panaș. Pompon.

fuliginós, -oásă adj. (*rar; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

fuligós, -oásă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

fulín s.m. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*).

full adj. invar. (*fam.; despre spații, teritorii, localități, încăperi etc.*) v. Aglomerat. Suprapopulat. Ticsit.

fulmicotón s.n. (*chim.*) trinitroceluloză. *Fulmicotonul este un exploziv puternic.*

fulminánt, -ă adj. **1** (*despre materii explozive*) detonabil, detonant, explozibil, exploziv, ‹rar› explodant. *Pirotehniștii folosesc un amestec fulminant pentru a arunca în aer vechea clădire.* **2** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) vehement, viguros, violent, virulent. *Protestul de stradă a fost fulminant. A scris un editorial fulminant.*

fulminație s.f. deflagrație, detonare, detonație, explozie, înv. și pop.› detunătură. *Fulminația a fost foarte puternică, distrugând clădirea. Din cauza răsturnării cisternei, a fost pericol de fulminație.*

fultúc s.n. (*reg.*) v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui*[1]). Puișor. Puiuț.

fultuiálă s.f. **1** (*tehn.; reg.*) v. Buraj. Burare. **2** (*înv.; în forma* ***fuituială***) v. Stupă.

fum s.n. **I** fig. **1** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, rază, ‹fig.› pânză, sprânceană, șuviță, trâmbă. *Un fum de lumină pătrunde pe sub ușă.* **2** deșertăciune, inutilitate, nimic, nimicnicie, vanitate, zădărnicie, ‹fig.› neant, ‹fig.; înv.› vălvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este un fum.* **3** tulburare, ‹fig.› împăienjenire, încețoșare, păienjenire, voalare, ‹fig.; reg.› pahuială, prevestează. *Abia putea zări ceva din cauza fumului privirii.* **4** (*la pl.* ***fumuri***) amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, umflare. *Fumurile tinereții trebuie, uneori, trecute cu vederea.* **5** (*la pl.* ***fumuri***) ifose (v. *ifos*), pretenții (v. *pretenție*), ‹fig.; înv.› tererem. *Lasă fumurile și treci la treabă!* **II** (*art.; bot.; reg.*) ***fumul-pământului*** v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*).

fumá vb. I. **1** tr. (*compl. indică tutun, țigări etc.*) ‹pop. și fam.› a bea, ‹pop.› a suge, ‹fam.› a pufăi, a pufni, a trage, ‹fam.; glum.› a fumiza, ‹arg.› a călări. *Fumează numai țigări fine.* **2** intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a duhăni, a tutuni. *Fumează foarte mult.*

fumár s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coș[1]. Horn.

fumát[1] s.n. ‹fam.› sugere, supt[1]. *Fumatul unei țigări aromate la cafea era deja un tabiet al ei.*

fumát[2], -ă adj. fig. (*fam.*) **1** v. Arhicunoscut. Banal. Depășit. Prăfuit. Răscunoscut. Știut[2]. Ultracunoscut. Vechi[2]. **2** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Antic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Lânced. Mucegăit. Neactual. Perimat. Prăfuit. Răsuflat. Ruginit. Vechi[2]. Vetust.

fumăráie s.f. fumărie, ‹reg.› fumăreață, fumegai. *Arsese mâncarea și în bucătărie era o fumăraie de nedescris.*

fumăreáță s.f. (*reg.*) v. Fumăraie. Fumărie.

fumăríță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*). **2** ***fumăriță-bășicoasă*** v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

fumărie s.f. fumăraie, ‹reg.› fumăreață, fumegai.

fumărít s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Mold.*) înv.› ajutorință. *Fumăritul era o dare ce se percepea pe fiecare casă, iar mai târziu pe fiecare coș de fum.*

fumăríță s.f. (*bot.*) **1** *Fumaria officinalis*; ‹reg.› corcodan, fierea-pământului (v. *fiere*), fumărică, fumul-pământului (v. *fum*), iarba-fumului (v. *iarbă*), iarbă-de-curcă, sefterea. **2** *Fumaria schleicheri*; ‹reg.› studeniță.

fumătór, -oáre s.m., s.f. ‹fam.› tutungiu, ‹reg.› duhănaș, pipaș, tutunar, ‹arg.› hornist. *Este știut ca mare fumător.*

fumegá vb. I. intr. (*despre sobe, lămpi etc.*) a afuma. *Având coșul înfundat, soba fumegă.*

fumegái s.n. (*reg*) v. Fumăraie. Fumărie.

fumegárа s.f. (*arg.*) v. Țigară.Țigaretă.

fumegós, -oásă adj. ‹rar› sfumegos. *Coșurile fumegoase ale caselor sunt semnul pentru venirea frigului. Îl roagă să-și stingă trabucul fumegos.*

fumíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șarlatancă. Șnapan. Șnapancă.

fumisteríe s.f. (*rar*) **1** v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **2** v. Alterare. Deformare. Denaturare. Escamotaj. Escamotare. Falsificare. Mistificare. Mistificație. Răstălmăcire.

fumizá vb. I. tr. (*fam.; glum.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma.

fumuiág s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) șomoiog, ‹pop.› șomoltoc. *A dat calului un fumuiag de fân. A șters coasa cu un fumuiag de iarbă.*

fúmur, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

fumuríu, -íe adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, cenușiu, gri,

plumburiu, prăfuriu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, şoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoş, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Şi-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare fumurie. Părul lupului este fumuriu.* **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) alb-cenuşiu, brumat, brumăriu, ‹reg.› morojan. *Are o căciulă fumurie.* **3** fig. (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) înrăutăţit, mohorât, stricat, urât[2], ‹fig.› infam, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea fumurie îi determină să rămână acasă.* **II** s.n. cenuşiu, gri, sur. *Fumuriul este o nuanţă ternă.*

fumurós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

funambulésc, -ă adj. **1** (*despre mişcări, exerciţii fizice etc.*) acrobatic, echilibristic. *Saltu-rile funambuleşti impresionează spectatorii.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost funambulescă.*

funár s.m. (*pop.*) v. Funier.

funciarménte adv. (*modal*) absolut, esenţialmente. *Prin aceste dovezi se arată funciarmente că este nevinovat.*

fúnctor s.m. (*log., mat.*) conectiv, conector, operator, operator logic. *Prin intermediul functorului, din variabile separate iau naştere expresii.*

fúncţie s.f. **I 1** job, loc, ocupaţie, post[1], serviciu, slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. şi reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. şi reg.› pită. *De câtva timp are o funcţie mai bine plătită.* **2** grad, rang, ‹înv.› ridicare. *Are funcţia de subsecretar de stat. Tânărul are funcţia de cercetător.* **3** misiune, rol[1], sarcină. *Arta are o funcţie educativă.* **4** (*gram.*) rol sintactic. *Infinitivul poate avea funcţie de subiect într-o propoziţie.* **5** destinaţie, scop, ‹înv.› destinare, săvârşire, săvârşit[1], treabă. *S-a dat construcţiei o altă funcţie.* **II** (*mat.*) **1** aplicaţie, operator, variabilă dependentă. *Funcţia este mărimea variabilă care depinde de una sau de mai multe variabile independente.* **2** ***funcţie bijectivă*** = bijecţie; ***funcţie surjectivă*** = surjecţie.

funcţioná vb. I. intr. **I 1** (*despre oameni*) a lucra, a servi, a sluji, ‹reg.› a slugători, ‹înv.› a poslusi, a slugări. *A funcţionat toată viaţa ca arhivar. A funcţionat în teatru cinci decenii.* **2** ‹rar› a fiinţa. *În clădire funcţionează un birou de avocatură. În cadrul redacţiei funcţionează o secţie de traduceri.* **3** (*despre întreprinderi, instituţii etc.*) a lucra. *Centrala electrică funcţionează la întreaga capacitate. Unele fabrici nu funcţionează duminica.* **4** (*tehn.; despre aparate electrice, mecanisme, motoare cu explozie etc.*) a se aprinde, a merge, ‹pop.› a umbla, ‹înv.› a lucra. *Radioul nu mai funcţionează.* **II** fig. (*fam.; despre organe, părţi ale corpului, în special despre minte, creier, memorie*) ‹fig.; fam.› a lucra. *Mintea bătrânului funcţionează perfect. I-a slăbit forţa şi mâinile lui nu mai funcţionează la fel de bine.*

funcţionál, -ă adj. bun, eficace, eficient, folositor, operant, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreţ, putincios. *Rezultatele obţinute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt funcţionale. Trebuie găsită o metodă funcţională pentru stoparea infracţionalităţii.*

funcţionalitáte s.f. eficacitate, eficienţă, folos, operativitate, productivitate, randament, valoare. *Funcţionalitatea acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obţinute de fabrică.*

funcţionár, -ă s.m., s.f. (*adm.*) lucrător al statului, slujbaş, ‹astăzi rar› amploiat, ‹înv. şi reg.› tist, ‹înv.› mădular, oficial, ‹înv.; peior.› clănţău, ‹deprec.› scârţâitor. *Adesea, funcţionarii din administraţia statului nu sunt binevoitori cu publicul.*

funcţionáre s.f. (*tehn.*) mers, ‹înv.› lucrare. *Funcţionarea internetului creează uneori probleme.*

funcţionarísm s.n. birocratism, birocraţie, ‹rar› paperaserie, ‹înv. şi reg.› pareatcă[1], ‹deprec.› conţopism, conţopistărie. *Cetăţenii sunt stresaţi din cauza funcţionarismului.*

funcţionărésc, -eăscă adj. birocratic, ‹rar; peior.› cancelaristic. *Practicile funcţionăreşti stresează cetăţenii.*

funcţionărîme s.f. (*colect.; adm.*) ‹înv.; iron.› cuscret. *Face parte din rândurile funcţionărimii.*

fund s.n. **I 1** (*la obiecte*) dos. *Fundul tigăii trebuie frecat cu praf de curăţat.* **2** (*la spaţii împrejmuite*) dos, spate, ‹înv.› spinare. *Fundul grădinii dă spre pădure.* **3** (*la pantaloni*) dos, ‹fam.› tur[2], ‹impr.› cur. *Îşi şterge mâinile murdare de fundul pantalonilor.* **4** (*la pâine, cozonac etc.*) dos, talpă. *Nu are voie să mănânce pâine cu fundul ars din cauză că are ulcer.* **II 1** (*gosp.*) tocător, ‹pop.› cârpător, ‹reg.› scândură, tablă[1], tocănător, tocănitor, ‹înv.› mărunţătoare. *Taie zarzavaturile pe un fund.* **2** (*gosp.; adesea urmat de determ. „de lemn", „de măm ăligă"*) ‹pop.› cârpător, ‹reg.› lopar, lopitău, masă[1], scândură, tablă[1]. *A răsturnat mămăliga pe fundul de lemn.* **3** (*la car, la căruţă sau la sanie*) codârlă, ‹pop.› înfundătoare, scărilă, targă, ‹reg.› chelnă, scărigă, şireglă, şuşlete. *În fund se pune, de obicei, nutreţul pentru vite.* **III 1** adânc, adâncime, afund, măruntaie, profunzime, străfund, ‹reg.› afundiş, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baieră*), ‹fig.; înv.› maţe (v. *maţ*). *În fundul pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.* **2** adânc, adâncime, afund, profunzime, străfund. *Foarte multe animale rare trăiesc pe fundul mărilor şi al oceanelor.* **IV** (*anat.*) **1** (*la oameni*) dos, şezut, ‹pop.› cur, ‹pop.; eufem.› dinapoia (v. *dinapoi*), dindărătul (v. *dindărăt*), ‹fam.› popou, popsi, ‹fam.; glum.› bumbăreaţă, ‹reg.; eufem.› el, ‹înv.› spinare, ‹eufem.› pardon, posterior, ‹glum.› crupă, ‹arg.› diferenţial, raft, tuhăs, turcaleţ. *I-a tras o palmă peste fund.* **2** (*pop.*) v. Anus.

fundá vb. I. tr. **1** (*compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a institui, a înfiinţa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A fundat prima asociaţie a farmaciştilor din România. Cunoscutul artist a fundat o şcoală de actorie.* **2** fig. (*compl. indică idei, aserţiuni, păreri etc.*) a argumenta, a demonstra, a dovedi, a proba, a susţine. *Avocatul fundează nevinovăţia clientului său.*

fundăc s.n., s.m. **I** s.n. **1** alee, fundătură, intrare, înfundătură, ‹înv.› impas. *Trecătorul se rătăcea în fundacuri cotite, până ajungea în strada principală.* **2** (*reg.*) v. Căpiţă. Claie. Porcoi. Stog. **II** s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Bodârlău[1]. Corcodel[1]. Cufundar. Scufundaci. Scufundar (*Podiceps cristatus*). **2** ***fundac-mare*** v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*). **3** v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenuşiu. Stârc-cenuşiu. Stârc-mare-cenuşiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*).

fundăl s.n. **1** (*a. plast.*) câmp, fond, ‹înv.› pajişte. *Fundalul tablolui este în culori deschise.* **2** (*teatru*) orizont. *Fundalul scenei este un peisaj marin.* **3** (*inform.*) background.

fundaménte s.n. **I 1** (*constr.*) bază, fundaţie, subasment, temelie, ‹livr.› bazament, ‹rar› substrucţie, talpă, ‹pop. şi fam.› talpă, ‹pop.› poală, ‹reg.› arca[1], pat, temel, vatră, ‹înv.› rădăcină, sultoi, temei, ‹fig.; înv.› urzire, urzit, vârtuc. *Fundamentul casei este din beton armat.* **2** (*tipogr.*) ‹rar› zaţbret. *Pe fundament se aşază şi se transportă formele tipografice la imprimare.* **3** bază, principiu, temei, ‹fig.; rar› început. *Egalitatea tuturor în faţa legii este fundamentul unei societăţi democratice moderne.* **4** bază, esenţă, temei, ‹fig.› piatră de temelie, piatră fundamentală, temelie, ‹fig.; livr.› piatră unghiulară, ‹fig.; rar› început, ‹fig.; înv.› cap, piatră de ugolniţă, rădăcină. *Fundamentul teoriei sale este aristotelic.* **II** fig. cauză, considerent, mobil, motiv, pricină, prilej, raţiune, temei, ‹fig.› izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituţiei a vrut să ştie care a fost fundamentul care a declanşat protestul salariaţilor.*

fundamentá vb. I. **1** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) a se baza, a se bizui, a conta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹înv. şi reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se aşeza, a se încredinţa, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeţi, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susţine, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se fundamentează pe date concrete.* **2** tr. a stabili. *A fundamentat principiile noului proiect.*

fundamentál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** adânc, capital[2], cardinal, chintesenţial, considerabil, crucial, decisiv, esenţial, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanţial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar›

cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri fundamentale în societate.* **2** (*despre principii, noțiuni etc.*) capital[2], elementar, esențial. *Libertatea este un drept fundamental al omului.* **II** s.f. (*fon.*) frecvență fundamentală. *Fundamentala este prima armonică a unui semnal complex.*

fundamentalísm s.n. (*relig., polit.*) integrism. *Fundamentalismul islamic este un tip de extremism de factură religioasă.*

fundamentalíst, -ă s.m., s.f., adj. (*relig., polit.*) integrist. *Fundamentaliștii islamici cer o aplicare riguroasă a principiilor coranice în comportamentul actual.*

fundamentáre s.f. stabilire. *Fundamentarea principiilor noului proiect a presupus o documentare prealabilă serioasă.*

fundamentát, -ă adj. (*despre cauze, motive etc.*) bun, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză fundamentată pentru a fi crezut.*

fundáre s.f. **1** constituire, creare, făurire, formare, instituire, înființare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu fundarea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru fundarea unei școli de actorie.* **2** întemeiere, zidire, ‹fig.; înv.› urzit. *Fundarea orașului nostru a avut loc cu șase secole în urmă.*

fundáș s.m. **1** (*sport; la fotbal*) apărător, stoper, ‹ieșit din uz› bec[1]. *A fost unul dintre renumiții fundași ai echipei naționale de fotbal.* **2** (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

fundáție s.f. **1** (*constr.*) bază, fundament, subasment, temelie, ‹livr.› bazament, ‹rar› substrucție, ‹pop. și fam.› talpă, ‹pop.› poală, ‹reg.› arca[1], pat, temel, vatră, ‹înv.› rădăcină, sultoi, temei, ‹fig.; înv.› urzire, urzit, vârtute. **2** așezământ, ‹înv.› așezare, tocmeală, ‹ieșit din uz› stabiliment. *Astăzi se inaugurează o nouă fundație sanitară.* **3** ***fundație culturală*** = așezământ cultural, așezământ de cultură. *Mai mulți artiști și-au conjugat efortul pentru a înființa o fundație culturală.*

fúndă s.f. **1** (*rar*) v. Panglică. **2** (*înv.*) v. Canaf. Ciucure.

fundătoáre s.f. (*la lotcă; reg.*) ‹reg.› mostoc. *Fundătoarea este o scândură așezată vertical la capătul podului de la lotcă, pentru a opri căderea peștelui pe fundul ambarcațiunii.*

fundătúră s.f. alee, fundac, intrare, înfundătură, ‹înv.› impas. *Trecătorul se rătăcea în fundături cotite, până ajungea în strada principală.*

fundéi s.n. (*reg.*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

fundíci s.n. (*bot.; reg.*) v. Alun (*Corylus avellana*).

fundúc s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› funducliu. *Funducul era o monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române, în sec. al XVIII-lea.*

funducliu s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› funduc.

funduléț s.n. (*anat.*) ‹pop.› funduț.

fundúț s.n. (*anat.; pop.*) v. Funduleț.

funébru, -ă adj. **I 1** funerar, mortuar. *Wagner este autorul unui marș funebru celebru. Circulația a fost oprită din cauza unui cortegiu funebru.* **2** (*despre voce, sunete etc.*) mormântal, sepulcral, ‹rar› mormântar[2]. *Vocea lui are un ton funebru.* **II** fig. (*despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) jalnic, lugubru, macabru, sinistru, sumbru. *În casă era o atmosferă funebră. Din cauza nenorocirii, toți aveau figuri funebre.*

funerálii s.n. pl. onoruri supreme (v. *onor*). *La funeraliile poetului au participat mii de oameni.*

funerár, -ă adj. **1** funebru, mortuar. **2** sepulcral, tombal, tumular, ‹rar› mormântal, mormântos. *Trupul neînsuflețit a fost depus într-o cameră funerară.*

funést, -ă adj. **I 1** catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, teribil, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe funeste asupra mediului.* **2** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, nefast, sinistru, sumbru, ‹pop.› pocit[2], ‹fig.› demonic, diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire funestă.* **II** fig. dureros, întristător, trist. *Povestea adesea întâmplări funeste din viața lui. Această amintire este funestă.*

funésto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) sumbru, trist.

fungi s.m. pl. (*bot.*) **1** ciupercă, ‹pop.› burete. *Fungii trăiesc ca saprofite sau ca parazite.* **2** ***fungi imperfecți*** = deuteromicete. *Fungilor imperfecți le lipsește sau nu li se cunoaște încă forma de fructificație.*

fungistátic, -ă adj., s.n. micostatic. *Fungistaticul este o substanță care oprește dezvoltarea ciupercilor.*

fungivór, -ă adj. (*despre animale*) micetofag. *Animalele fungivore se hrănesc cu ciuperci.*

fungozitáte s.f. (*med.*) fongus. *Fungozitatea este o tumoare cu aspect de ciupercă.*

funiceá s.f. (*înv. și pop.*) v. Frânghioară. Frânghiuță. Funioară. Funiuță.

funicícă s.f. (*pop.*) v. Frânghioară. Frânghiuță. Funioară. Funiuță.

funiculár s.n. ‹reg.› știric[2]. *Îi place să se plimbe cu funicularul.*

funiculítă s.f. (*med.*) spermatită. *Funiculita este inflamația cordonului spermatic.*

fúnie s.f. **1** frânghie, ‹înv. și pop.› viță, ‹pop.› șteang, ‹înv. și reg.› oajdă[1], ‹reg.› paivan, postoroncă, șpargă, știric[1], ‹înv.› ață, ‹arg.› tău[2]. *Și-a întins rufele pe funie.* **2** (*determ. prin „de ceapă”, „de usturoi”*) cunună, legătură, ‹înv. și pop.› coardă. *A cumpărat pentru iarnă câteva funii de usturoi.* **3** (*bot.; reg.*) v. Curpen. Viță. Vrej.

funiér s.m. ‹pop.› funar. *Funierul face funii.*

funigél s.m. (*med.; pop.*) v. Lichen. Păducel.

funíngine s.f. **1** ‹rar› zgură, ‹reg.› negreală, sajă, scrum, tirighie. *Coșarul are fața plină de funingine.* **2** (*arg.*) v. Țigară.Țigaretă.

funioáră s.f. frânghioară, frânghiuță, funiuță, ‹înv. și pop.› funicea, ‹pop.› funicică, funișoară.

funișoáră s.f. (*pop.*) v. Frânghioară. Frânghiuță. Funioară. Funiuță.

funiúță s.f. frânghioară, frânghiuță, funioară, ‹înv. și pop.› funicea, ‹pop.› funicică, funișoară.

funky s.n.['fʌŋki] (*muz.*) soul. *Funky-ul este un stil de interpretare instrumentală a bluesului, într-o manieră aspră și neîngrijită.*

funtuí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Sechestra.

fur s.m. (*înv.*) **1** v. Bandit. Tâlhar. **2** v. Hoț. Pungaș.

fură vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a lua, a sustrage, ‹astăzi rar› a zeciui, ‹rar› a hoți, a înstrăina, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹pop.› a găbji, ‹fam.› a achiziționa, a ciordi, a dili, a dispărea, a ghibirdisi, a opera, a sfeterisi, a subtiliza, a șparli, a șterpeli, ‹fam.; glum.› a împrumuta, ‹înv. și reg.› a fulăi, ‹reg.› a bojogări, a ciorti, a ciușdi, a fâșni, a hârșni, a huiji, a linge, a pili[1], a poghirci, a pucului, a șpilui, a șuchea[2], a șuchiri, a șupi[2], ‹peior.› a dijmui, ‹fig.; fam.› a șterge, ‹arg.› a aporta, a apreta, a bali, a buli, a caramangi, a cardi, a căduli, a cânta, a coti, a gioli, a horșchi, a îmbrățișa, a juli, a mangli, a panghi, a pașli, a răcui, a șmenui, a șucări, a șuti, a trosni, a ușchi, a zuli. *Au fost prinși când furau fier vechi.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) a-și însuși[1], a lua, a sustrage, ‹fam.› a ciordi, a palma, a șparli, a șterpeli, ‹fam.; glum.› a confisca, a împrumuta, ‹reg.› a cotârji, ‹fig.; fam.› a ciupi, a pișca, a volatiliza, ‹fig.; fam.; glum.› a sălta, ‹fig.; reg.› a ciupeli, ‹arg.› a aporta, a bali, a buli, a cardi, a extrage, a furgăsi, a furlua, a gioli, a hali, a panacota, a servi, a speria, a șuti, a tria, a umfla, a ușchi. *I-a furat portofelul cu bani. I-a furat cardul.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a prăda. *Noaptea trecută, l-au furat hoții.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a pungăși, ‹pop.› a pungui, ‹fam.› a opera, ‹reg.› a răbăli, ‹înv.› a pungări, a pungi, ‹fig.; fam.› a arde, ‹fig.; reg.› a coși, ‹arg.› a coji, a executa. *Hoțul a furat-o în tramvai.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a răpi, ‹înv.› a apuca. *La nuntă, i-a furat mireasa.* **6** refl. (*înv.; despre ființe*) v. Fofila. Furișa. Strecura. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică ființe*) a cuprinde, a lua. *Căzuse în apă și curentul l-a furat, târându-l la vale.* **2** (*compl. indică ființe, mai ales oameni*) ‹fig.› a răpi. *Cancerul i-a furat mama. Moartea l-a furat dintre noi.* **3** ‹fig.› a răpi. *Venirea lui neanunțată i-a furat liniștea. - Îmi permiți să-ți fur un minut din timpul tău? Gândurile negre i-au furat somnul.*

furáj s.n. (*agron.*) masă verde (v. *masă*[2]), nutreț, ‹înv. și pop.› strânsură, ‹pop.› hrană, ‹reg.› notrete, nutriment, zaherea. *Furajul este folosit pentru hrana animalelor.*

furantríl s.n. (*farm.*) furosemid. *Furnatrilul este prescris în toate tipurile de edeme grave.*

furát[1] s.n. furt, hoție, pungășie, rapt, tâlhărie, ‹rar› furătură, ‹înv. și pop.› luat[1], ‹pop. și fam.› hoțomănie, pungășeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coțcărie, furăciune, sfeteriseală, sfeterisire, șparleală, șterpeleală, șterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaș, răblușag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹grec.; înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coșire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fușerai, giolărie, gioleală, intervenție, juleală, manglă, mangleală, șuteală[2], zulă, zu-

leală. *A fost închis de mai multe ori pentru furat.*

furát², **-ă** adj. **1** (*despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) însușit, luat², sustras, ‹rar› înstrăinat, ‹pop. și fam.› cărăbănit, ‹fam.› ciordit², șparlit, șterpelit, ‹fig.; fam.› ciupit², ‹arg.› aportat², giolit, importat, manglit, șutit. *Portofelul furat a fost găsit într-un tomberon.* **2** (*despre oameni*) prădat², ‹arg.› apretat². *Persoana furată a anunțat poliția.*

furăcíos, -oásă adj. (*fam.; despre ființe*) ‹fam.› hoțoman. *Are un pisoi pofticios și furăcios.*

furăciúne s.f. (*fam.*) v. Furat¹. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

furătór, -oáre s.m., s.f. (*reg.*) **1** s.m.v. Bandit. Tâlhar. **2** s.m., s.f. v. Hoț. Pungaș.

furătúră s.f. (*rar*) v. Furat¹. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

furbisá vb. I. tr. (*compl. indică arme, alămuri etc.*) a curăța, a lustrui. *Și-a furbisat lama sabiei.*

furbisáj s.n. furbisare. *Furbisajul alămurilor mașinii se face periodic.*

furbisáre s.f. furbisaj.

furcăt, -ă adj. furciform. *Ramura furcată este ramificată în formă de furcă.*

fúrcă s.f. **I 1** ‹înv.› ostie¹. *Au clădit șirele de fân cu furcile.* **2** ‹reg.› ștremeleag, ștremeleu. *De furcă se leagă caierul de tors.* **3** (*la fântână*; *și, art., **furca fântânii, furca puțului***) ‹reg.› gearmăn, hantarig, zvârdină. *Pe furcă se sprijină cumpăna.* **4** (*tehn.; la războiul de țesut*) braț, mână, stâlp, ‹reg.› ciocan², cujbă, pară². *În furci se sprijină sulurile.* **5** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie*) limbă, pisc, ‹reg.› cârlig, grui², popârțac², splină. *De furcă se fixează protapul.* **6** ‹reg.› cujeică. *Torcea caierul de borangic din furcă.* **7** ‹pop.› furcărie. *Furca este șezătoarea la care se toarce.* **8** (*art.; pop.*) ***furca drumului*** v. Intersecție. Încrucișare. Întretăiere. Răscruce. Răspântie. **9** (*la pl. **furci***; *pop.*) v. Spânzurătoare. **10** (*pesc.; reg.*) v. Ostie¹. **II** (*art.; anat.*) ***furca pieptului*** = ‹pop.› furculița pieptului, lingurea, lingurică, ‹reg.› lingura-pieptului (v. *lingură*), lingurice, linguricea pieptului (v. *lingurice*), linguriță pieptului(v. *linguriță*), linguriță, șira pieptului (v. *șir*), vârful pieptului (v. *vârf*). *Furca pieptului este extremitatea superioară a sternului, cu cele două cartilaje costale fixate de el.*

furcărie s.f. **1** (*pop.*) v. Furcă. **2** (*reg.*) v. Clacă. Șezătoare (v. *șezător*).

furchíță s.f. **1** (*pop.*) v. Furcuță. **2** (*reg.*) ‹reg.› furculiță, pană. **3** (*reg.*) v. Furculiță.

furcifórm, -ă adj. furcat.

furcói s.n. ‹reg.› ciolpău, țăpoaică², țăpoi, țepar². *Furcoiul este folosit mai ales la încărcatul snopilor.*

furculíță s.f. **I 1** ‹reg.› furchiță, furcuță. *La mesele festive scoate lingurile, furculițele și cuțitele de argint.* **2** (*la pl. **furculițe***; *tehn.; la car sau la căruță*) gemănare, ‹reg.› ciorobărită, lișițe (v. *lișiță*²). *Furculițele sunt două piese curbate, încrucișate la unul din capete, prin care se fixează inima carului pe podul osiei dinapoi.* **3** (*tehn.*) ‹reg.› pieptene. *Furculița este folosită pentru țesături groase.* **4** (*reg.*) ‹reg.› furchiță, pană. *Furculița este o crestătură făcută la urechea unei oi, ca semn de recunoaștere.* **II** (*art.; anat.; pop.*) ***furculița pieptului*** v. Furca pieptului (v. *furcă*).

furcușoáră s.f. (*pop.*) v. Furcuță.

furcúță s.f. **I 1** ‹pop.› furchiță, furcușoară. **2** (*reg.*) v. Furculiță. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***furcuța-Paștilor*** v. Viorea (*Scilla bifolia*); ***furcuța-rândunelei*** v. Lipicioasă (v. *lipicios*) (*Viscaria vulgaris*).

furgăsí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși¹. Lua. Sustrage.

furgón autopropulsat s.n. (*transp.*) autofurgon. *Este șofer pe un furgon autopropulsat.*

furibúnd, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) ‹fig.› rabiat, turbat. *Tânărul furibund a început să spargă tot ce întâlnea în cale. I-a smuls scrisoarea din mână cu un gest furibund.*

fúrie s.f. **I 1** învârșunare, mânie, ‹rar› furoare, înfuriere, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› ciudă, îndrăcire, năbădăi (v. *năbădaie*), năbădăici (v. *năbădăică*), obidă, oțărâre, oțăreală, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› dâcă¹, năvârlii, pandalii (v. *pandalie*), ‹înv.› oțărime, pornitură, toană¹, ‹fig.› turbare, ‹fig.; fam.› iuțeală, ‹fig.; înv.› turbă², turbăciune, turbătură. *Patronul, cuprins de furie, a concediat câțiva angajați. Și-a descărcat toată furia pe bieții copii.* **2** (*psih.; la femei*) ***furie uterină*** = estromanie, nimfomanie, uteromanie. *Furia uterină se manifestă printr-un libido exagerat.* **3** fig. ‹fig.› beție. *Manifestă o adevărată furie în a cheltui banii prin cluburi.* **II** (*bot.; reg.*) v. Copil².

furiér s.m. (*milit.*) ‹înv.› taingiu. *Furierul este însărcinat cu diverse lucrări de birou în cancelaria unei unități militare.*

furiós, -oásă adj. **I 1** (*mai ales despre oameni*) îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Furios peste măsură, i-a răspuns răstit.* **2** (*despre manifestări, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) violent, ‹livr.› concitat, ‹fig.› turbat. *Observațiile furioase ale clienților îl puneau în dificultate. Adesea, are ieșiri furioase.* **II** fig. **1** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultos. *Pârâul furios, umflat de ploi, înecă tot ce este în calea lui.* **2** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) înviforat, năvalnic, viforos, vijelios. *Vântul furios a doborât mulți copaci.*

furioso [furi'oso] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) puternic.

furíș, -ă adj., adv. **1** adj. ascuns², ferit, furișat. *Îi arunca priviri furișe.* **2** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare*) hoțește, tiptil, ‹rar› hoțiș. *A ieșit furiș din casă.*

furișá vb. I. refl. **I 1** (*despre ființe*) a se fofila, a se strecura, ‹pop.› a se înfurișa, ‹reg.› a se fâștica, a se șipi, a se șupuri, ‹înv.› a se fura, ‹fig.› a se prefira, a se prelinge, ‹fig.; fam.› a se scurge, a se șterge. *Pisica s-a furișat pe lângă copil și a intrat în casă.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se ascunde, a se feri, a se păzi. *Îl zărește de departe și se furișează de el, intrând într-un magazin.* **II** fig. a se prefira, a se strecura. *Lumina lunii se furișează printre ramurile copacilor.*

furișáre s.f. fofilare, strecurare, ‹reg.› șupurire. *Furișarea pisicii în casă a fost pe neobservate.*

furișát¹ s.n. fofilare, furișare, strecurare, ‹reg.› șupurire.

furișát², -ă adj. **1** (*despre mers, deplasare*) ‹fig.› prelins¹. *Are mersul legănat și furișat.* **2** ascuns², ferit, furiș.

furlandisí vb. IV. refl. (*fam.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi¹.

furluá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși¹. Lua. Sustrage.

furnál s.n. **I** (*tehn.*) **1** cuptor înalt. *Fonta brută se obține în furnale.* **2** ***furnal cu reverber*** = cuptor cu reverber, cuptor cu reverberație. *În furnalul cu reverber încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere și prin radierea căldurii din acoperiș.* **II** (*miner.*) încărcătură. *Furnalul se introduce în gaura de mină pentru a produce o explozie.*

furnicá vb. I. **1** intr. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi², a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea furnică încoace și încolo.* **2** tr. (*fiziol.*) ‹reg.› a înfurnica. *Îl furnică pielea pe spate.*

furnicár¹ s.m. (*ornit.*) *Merops apiaster*; albinar, albinărel, prigoare, viespar, ‹reg.› albinel, ciuma-albinelor (v. *ciumă*), lupul-albinelor (v. *lup*), mâncătoare-de-albine (v. *mâncător*), pietrar, ploier, ploiește, ploiete, presură¹, prigorean, șoiță, viespariță, ‹înv.› merop.

furnicár² s.n., s.m. **1** s.n. mușuroi¹. *În furnicar trăiește o colonie de furnici.* **2** s.m. ***furnicar american*** = *Tamandua*; tamandua. *Furnicarul american, originar din America de Sud, se hrănește cu furnici și cu termite.*

furnicáre s.f. **1** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișunealã, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăteală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs furnicarea mulțimii adunate în piață.* **2** (*med.*) furnicătură, parestezie. *Furnicarea apare în unele boli ale sistemului nervos central.*

furnícă-albă s.f. (*entom.*) *Isoptera*; termită.

furnicătúră s.f. (*med.*) furnicare, parestezie.

furnicél s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Abces. Furuncul. **2** (*med.*) v. Lichen. Păducel.

furniruíre s.f. (*ind. lemnului*) furniruit. *Prin furniruire, se aplică pe suprafața unui obiect o folie de furnir pentru a-i acoperi unele defecte.*
furniruít s.n. (*ind. lemnului*) furniruire.
furnizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) a livra, ‹înv.› a libera, a slobozi, a teslimarisi, a teslimatisi, ‹german.; înv.› a lifera. *O firmă specializată i-a furnizat parchetul pentru casă.* **2** (*compl. indică fluide, materiale pulverulente etc.*) a debita. *Generatorul furnizează curent.* **3** (*despre centrale termice, electrice etc.; cu determ. în dat., care indică beneficiari*) a aproviziona, a da[2], a oferi, ‹fig.› a alimenta. *Sistemul termic centralizat furnizează orașului apă caldă.* **4** (*compl. indică date, informații etc.*) a aduce, a da[2], a oferi, a procura. *După multe insistențe, i-a furnizat datele necesare. Ziarele furnizează informații despre ceea ce se discută în Parlament.*
furnizáre s.f. livrare, ‹înv. și reg.› liferare, liferație, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat, ‹fran.; înv.› livrezon. *O firmă specializată se ocupă de furnizarea parchetului pentru casă.*
furnizát, -ă adj. **1** (*despre produse, mărfuri etc.*) livrat, ‹înv. și reg.› liferat. *Parchetul furnizat este din stejar.* **2** (*despre fluide, materiale pulverulente etc.*) debitat[2]. *Apa furnizată are presiune mică.*
furnizór, -oáre s.m., s.f. ‹înv. și reg.› liferător, ‹german.; înv.› liferant, ‹angl.› provider. *Furnizorul parchetului pentru casă este o firmă specializată.*
furoáre s.f. **1** (*rar*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** (*rar*) v. Pasiune. Patimă. **3** (*la pl. **furori**; fam.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a produce”*) v. Senzație. Vâlvă.
furosemíd s.n. (*farm.*) furantril. *Furosemidul este prescris în toate tipurile de edeme grave.*
furóu s.n. cămașă, combinezon, ‹fam.; glum.› cortină. *Și-a cumpărat un furou din mătase.*
furt s.n. **1** furat[1], hoție, pungășie, rapt, tâlhărie, ‹rar› furătură, ‹înv. și pop.› luat[1], ‹pop. și fam.› hoțomănie, pungășeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coțcărie, furăciune, sfeterisească, sfeterisire, șparleală, șterpeleală, șterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaș, răblușag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹grec.; înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coșire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fușerai, giolărie, gioleală, intervenție, juleală, manglă, mangleală, șuteală[2], zulă, zuleală. *A fost închis de mai multe ori pentru furt.* **2** sustragere, ‹rar› sustracțiune, ‹fam.› subtilizare, șparlire, șterpeleală, șterpelire, ‹înv.› înstrăinare, ‹arg.› panacot, șuteală[2], trosneală. *Furtul portofelului s-a produs în autobuz.*
furtișág s.n. ‹fam.› curcănie, găinărie[1], ‹fig.; fam.› ciupeală. *Trăiește din furtișaguri.*
furtún s.n. ‹pop.› mat, ‹reg.› smârc, șloag, ‹înv.› tulumbă. *Udă florile din grădină cu furtunul.*
furtunár s.m. (*ornit.*) *Puffinus puffinus yelkouan*; pasărea-furtunii (v. *pasăre*), pasărea-vijeliei (v. *pasăre*), ‹rar› pufin-mediteraneean, pufin-răsăritean, ‹reg.› vijelniță.
furtunát, -ă adj. (*meteor.; rar; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios.
furtunátic, -ă adj. (*meteor.; înv.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios.
furtúnă s.f. **I** (*meteor.*) oraj, vifor, vijelie, ‹înv. și pop.› volbură, ‹pop.› vântoaică, vântoasă (v. *vântos*), ‹înv. și reg.› vâltoare, ‹reg.› fergheteag, hală, răscolniță, slavă, tucie, vântăraie, vântoaie, vicodol, vocot, zăpor[1], ‹înv.› bură[1], stâmpetă, tempestate, tempestă, vânturie, vânturașcă, vijelire, ‹latin.; înv.› procelă. *Furtuna a distrus acoperișul casei.* **II** fig. **1** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de furtună interioară din cauza neajunsurilor vieții.* **2** agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență. *Din cauza măsurilor luate de autorități, furtuna sătenilor este justificată.*
furtunós, -oásă adj., adv. **I** adj. (*meteor.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) orajos, viforos, vijelios, ‹rar› furtunat, viforatic, viforic, ‹pop.› viforât, ‹reg.› vântos, vânturos, ‹înv.› furtunatic, tempestuos, volburos. *La începutul verii timpul a fost furtunos. Marea furtunoasă pune în pericol ambarcațiunea.* **II** adj. fig. **1** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie furtunoasă.* **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› aprins[2], eruptiv, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament furtunos.* **III** adv. (*modal*) **1** (*mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) tumultuos, valvârtej, vijelios. *Enervat, iese furtunos din sală.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) impetuos, iute, sciolto. **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) tumultuos, tumultuoso, zgomotos.
furúncul s.n. **1** (*med., med. vet.*) abces, ‹pop.› buboi, cepar[1], captură, ‹reg.› furnicel, paisăc, țâța cățelei (v. *țâță*), țâțână, țâțânoc, țâțoc, țâțoi, zgaibă, ‹înv.› apostimă. *A făcut un furuncul cutanat.* **2** (*med.*) ***furuncul antracoid*** = carbuncul. *Furuncul antracoid este o infecție localizată a pielii și a țesutului celular subcutanat, provocată mai ales de stafilococul auriu.*
furunculóză s.f. (*med., med., vet.*) foliculită, piodermie, piodermită. *Furunculoza este o inflamație supurativă a pielii.*
furúră s.f. (*ind. text.*) misadă. *Furura este folosită drept căptușeală la paltoane.*
fus s.n. **1** (*mec.*) arbore, ax, osie. *Fusul primește și transmite o mișcare prin rotația în jurul axei sale.* **2** (*tehn.; la roata morii de apă*) grindei, osie, ‹reg.› osiac, prisnel, val, vaună. **3** (*tehn.; la vârtelniță; și, art., **fusul vârtelniței***) ‹reg.› ciocan[2], clociumb, gâscă, osiac, pociumb, pop, stârcioc. *Fusul este confecționat din lemn.* **4** (*tehn.; la suveică; și, art., **fusul suveicii***) ‹reg.› huludeț, lemnuș, sfârcel, solodeț, surc, surcalău, surcălaș, surcel, vergea. *De fus se fixează țeava în suveică.* **5** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează. **6** (*tehn.; la sucală; reg.*) ***fus de letcă*** = ‹reg.› letcă. *Pe fusul de letcă se introduc mosoarele, în vederea depănării pe ele a firelor dintr-un scul aflat pe vârtelniță.* **7** (*gimn.; ieșit din uz*) v. Bârnă[1]. **8** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
fusár s.m. (*iht.*) **1** *Aspro streber*; ‹reg.› pește-de-piatră, prundar, râp[1], sular, sulă. **2** ***fusar-mare*** = *Aspro zingel*; pietrar, ‹reg.› pește-cu-două-nume, pește-de-piatră, peștele-țiganului (v. *pește*), râp[1], sula-ciobanului (v. *sulă*), sulă, ‹vulg.› pula-ciobanului (v. *pulă*). **3** (*reg.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*).
fuscél s.n. **I 1** (*la scara de lemn*) spiță, treaptă, ‹reg.› cui, pretcă, stinghie, ștează[2], țepoc, zap. *Scara trebuie reparată pentru că s-au rupt câțiva fuscei.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) vergea, ‹reg.› joardă, nuia, vargă. *Fusceii separă firele de urzeală.* **3** (*tehn.; la loitră*) ‹reg.› șiștor (v. *șiștor*), zap. **4** (*tehn.; la alergătoarea de urzit; reg.*) v. Cotoc. Fofează. **II** (*înv.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
fustaneá s.f. (*înv.*) v. Fustanelă.
fustanélă s.f. ‹înv.› fustanea. *Fustanela este o piesă a costumului național al grecilor și al albanezilor.*
fustangíu adj., s.m. (*fam.*) **1** adj. (*despre bărbați*) v. Afemeiat. **2** s.m. v. Afemeiat. Crai.
fústă s.f. **I 1** foi (v. *foaie*), ‹pop.› poale (v. *poală*), ‹înv. și reg.› rochie, ‹reg.› spință, șpigniță, ‹ieșit din uz› jupă. *Îi place să poarte fuste lungi.* **2** ***fustă maxi*** = maxijupă; ***fustă mini*** = minifustă, minijupă, ‹arg.› abajur. **3** (*reg.*) v. Catrință. Fotă. **4** (*reg.*) v. Năframă. **5** fig. (*iron.*) v. Femeie. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***fusta-rândunelii*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*); ***fusta-rândunicii*** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).
fustigáție s.f. (*rar*) **1** v. Biciuire. Flagelare. Flagelație. **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.
fustél s.n. (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează.
fustișoáră s.f. fustiță, ‹rar› fustuliță.
fustíță s.f. fustișoară, ‹rar› fustuliță. *Fetița poartă o fustiță roșie.*
fustulíță s.f. (*rar*) v. Fustișoară. Fustiță.
fusúi-sălbatec s.m. (*bot.; reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*).
fușăiálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› fușerai, fușereală, fușerire, rasol, rasoleală, rasolire.
fușerái s.n. **1** (*fam.*) ‹fam.› fușăială, fușereală, fușerire, rasol, rasoleală, rasolire. *S-a grăbit și a făcut un fușerai, un lucru de mântuială.* **2** (*arg.*) v. Furat[1]. Furătură. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt.

Tâlhărie. **3** (*arg.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

fușereálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› fușăială, fușerai, fușerire, rasol, rasoleală, rasolire.

fușerí vb. IV. (*fam.*) **1** tr., intr. ‹fam.› a rasoli, ‹reg.› a sucăli. *Nu a făcut treaba cu migală, ci numai a fușerit.* **2** tr. v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

fușeríre s.f. (*fam.*) ‹fam.› fușăială, fușerai, fușereală, rasol, rasoleală, rasolire.

fuștáș s.m. (*milit.; în vechea cavalerie a unor țări; înv.*) v. Lăncier. Sulițaș.

fúște s.f. (*înv.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** (*milit.*) v. Lance. Suliță. **3** v. Toiag.

fúte vb. III. refl. (recipr.) (*biol.; vulg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

fútere s.f., adj. invar. **1** s.f. (*biol.; vulg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare. **2** adj. invar. (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

futíl, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

futilitáte s.f. (*livr.*) v. Deșertăciuni (v. *deșertăciune*). Frivolitate. Neseriozitate. Ușurătate.

futurológ s.m. viitorist, viitorolog. *Futurologul este specialist în viitorologie.*

futurologíe s.f. prospectivă, știința viitorului (v. *știință*), viitorologie. *Futurologia se ocupă cu studierea legilor și metodelor noi de prospectare a viitorului.*

fuzâie s.f. (*milit.; în trecut; înv.*) v. Flintă.

fuzelát s.n. (*tehn.*) carenat. *Fuzelatul este calitatea unui corp de a avea o formă exterioară de rezistență reodinamică minimă.*

fuzén s.n. (*geol.*) fuzit. *Fuzenul este componentul cărbunelui de pământ care reprezintă fragmente unice de substanță vegetală.*

fuzioná vb. I. intr. a se contopi, a se uni[2]. *Cele două ministere au fuzionat.*

fuzionáre s.f. contopire, fuziune, unire. *Fuzionarea celor două ministere a fost de multă vreme prevăzută.*

fuzít s. (*geol.*) fuzen.

fuziúne s.f. **1** contopire, fuzionare, unire. **2** (*fiz.*) topire. *Fiecare corp are temperatura sa de fuziune.*

Gg

gabarít s.n. **1** capacitate, volum. *A închiriat pentru mutatul mobilei un camion cu un gabarit mare.* **2** (*nav.*) ***gabarit de navigație*** = dreptunghi de navigație. *Gabaritul de navigație reprezintă conturul secțiunii transversale libere minime, necesară pentru circulația și încrucișarea vaselor pe o rută navigabilă.* **3** (*fam.*) v. Dimensiune. Volum. **4** (*fam.; de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie.

gábor s.m. (*reg.*) **1** v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **2** v. Comisar. Comisar de poliție. **3** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte.

gac-róșu s.m. (*ornit.; reg.*) v. Bâtlan-roșiatic. Bâtlan-roșu. Stârc-purpuriu. Stârc-roșu (*Ardea purpurea*).

gaci s.m. pl. (*reg.*) v. Indispensabili (v. *indispensabil*). Izmene. Pantaloni (v. *pantalon*).

gácini s.m. pl. (*reg.*) v. Indispensabili (v. *indispensabil*). Izmene. Pantaloni (v. *pantalon*).

gad s.m. (*reg.*) **I** (*zool.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **II** (*entom.*) **1** v. Purice-comun. Purice-de-casă (*Pulex irritans*). **2** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **3** v. Lindină.

gádină s.f. **I** (*pop.*) **1** (*zool.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **2** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură. **II** (*entom.; reg.*) **1** v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă. **2** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

gadolinít s.n. (*mineral.*) yterbit. *Gadolinitul conține pământuri rare.*

gáfă s.f. (*adesea constr. cu vb. „a comite", „a face"*) eroare, greșeală, poznă, prostie. *A înțeles că a făcut o gafă după reacția musafirilor.*

gafeur [gaˈfœr] s.m. (*fran.*) v. Gafist.

gafeuză [gaˈfœzə] s.f. (*fran.*) v. Gafistă (v. *gafist*).

gafíst, -ă s.m., s.f. ‹fran.› gafeur, gafeuză. *Este cunoscut ca un mare gafist.*

gag s.n. (*fam.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit.

gagát s.n. (*mineral.*) jais. *Gagatul este folosit la confecționarea unor obiecte de cult sau a unor bijuterii.*

gagíc, -ă s.m., s.f. (*arg.*) **1** s.m., s.f. v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten. **2** s.f. v. Femeie.

gagicár s.m. (*arg.*) v. Afemeiat. Crai.

gagicăreálă s.f. (*arg.*) v. Aventură. Aventură galantă. Escapadă. Flirt.

gagicărí vb. IV. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Cocheta. Flirta.

gagicúță s.f. (*arg.*) v. Fetișcană.

gagíu s.m. (*arg.*) **1** v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten. **2** v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **3** v. Superior. Șef. **4** (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deținător. Posesor. Proprietar. Stăpân. Stăpânitor. **5** (*com.*) v. Comerciant. Negustor.

gagliárdă s.f. (*cor.; rar*) v. Galiardă.

gai, gáie adj. (*reg.; despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Negru.

gaibaráce s.n. pl. (*anat.; pop. și fam.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

gáibe s.f. pl. (*anat.; pop. și fam.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

găică s.f. agățătoare (v. *agățător*), atârnătoare, ‹pop.› aninătoare. *Gaica de la palton s-a rupt.*

gáidă s.f. **1** (*muz.; reg.*) v. Cimpoi[1]. Hornpipe. **2** fig. (*la pl. **gaide**; anat.; pop. și fam.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

gáidere s.f. pl. (*anat.; pop.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

gáidine s.f. pl. (*anat.; pop.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior.

gáie s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Milvus milvus*; ‹pop.› uli-de-apă, ‹reg.› cailă, puhoier, sorliță, șoavă, șorecar, șorlițar, șurlicar, șurligaie, uligaie, uligan, uligan-roșu, zăgan, ‹înv.› caie. **2** ***gaie-neagră*** = *Milvus migrans*; șoim-bâtlănos, ‹reg.› sorliță, șurlicar, șurligaie, șușugaie, uligaie, uligan-brun. **3** (*art.*) ***gaia-găinilor*** = *Falco columbarius aesalon*; erete, erete-de-iarnă, erete-pitic, șoim, șoim-de-iarnă, șoim-pitic, șoimuleț-de-iarnă, șoimuleț-pitic, uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), vindereu, ‹pop.› uli-de-vrăbii, ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier. **4** (*reg.*) v. Erete-de-câmp. Erete-vânăt. Șorecar. Uliu-alb. Uliu-vânăt (*Circus cyaneus*). **5** (*reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **II** (*art.* ***gaia***; *j. de copii*) cloșca (v. *cloșcă*), ‹reg.› cloața (v. *cloță*). **III** (*pesc.; reg.*) v. Cucă[2].

gáis s.n. (*chim.; reg.*) **1** v. Gaz[1]. Petrol lampant. **2** v. Alcool. Alcool etilic. Etanol. Spirt. Spirt alb.

gáiță[1] s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Garrulus glandarius*; ‹reg.› galiță, ghindar, matieș, pasăre-vorbitoare, șoiță, țaicău, zaică, zăicoi, zgaiță. **2** ***gaiță-de-munte*** = *Nucifraga caryocatactes*; alunar, ‹reg.› nucar, nucșoară. **3** (*reg.*) ***gaiță-vânătă*** v. Dumbrăveancă (*Coracias garrulus*). **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

gáiță[2] s.f. (*chim.; reg*) v. Gaz[1]. Petrol lampant.

gaj s.n. **1** (*jur.*) amanet, garanție, ‹pop.› chezășie, zălog[2], ‹înv. și reg.› odor[1], rămas[1], ‹înv.› arvună, otaj, ‹fig.; fam.› ostatic, ‹arg.› semn. *A lăsat gaj un lanț de aur.* **2** fig. asigurare, chezășie, garanție, ‹fig.; astăzi rar› paladiu. *Legea constituie un gaj pentru viitorul societăților comerciale.*

gajá vb. I. tr. (*jur.; rar; compl. indică mai ales obiecte de valoare*) v. Amaneta.

gajáț, -ă adj. (*jur.; rar; mai ales despre obiecte de valoare*) v. Amanetat.

gal s.m. celt. *Galii formau o populație veche indo-europeană, originară din Galia.*

galactagóg s.n. (*farm., alim.*) galactogen. *Galactagogul stimulează secreția de lapte.*

galactofór, - ă adj. (*anat.; despre canalele glandelor mamare*) lactifer. *Canalele galactofore conduc laptele spre exterior.*

galactogén, -ă s.n. (*farm., alim.*) galactagog.

galactogenéză s.f. (*biol.*) galactopoieză, lactogeneză. *Galactogeneza este producerea laptelui de glandele mamare.*

galactométru s.n. (*ind. alim.*) lactodensimetru, lactometru. *Cu ajutorul galactometrului se determină masa specifică a laptelui și puritatea acestuia.*
galactopoiéză s.f. (*biol.*) galactogeneză, lactogeneză.
galamóz s.n. (*farm.; arg.*) v. Anticonceptiv. Anticoncepțional. Contraceptiv.
galánt, -ă adj. **I 1** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, atent, culant, curtenitor, drăguț, elegant, gentil, ‹livr.› ampresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este galant cu tine.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) amoros, sentimental. *Este renumit pentru aventurile sale galante.* **3** (*despre oameni*) culant, darnic, generos, mărinimos, milostiv, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, galant ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **II** (*în opoz. cu „neîngrijit”; înv.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.
galantár s.n. vitrină. *Ajunsă în fața galantarului cu preparate din carne, nu se putea hotărî ce să cumpere.*
galanteríe s.f. **1** amabilitate, atenție, curtoazie, gentilețe, politețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Galanteria față de ceilalți este un atribut al civilizației.* **2** (*la pl. **galanterii***) amabilități (v. *amabilitate*), compliment, flatare, laudă, măgulire, ‹reg.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la galanterii.*
galantón, -oánă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.
galantomíe s.f. (*fam.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.
galascăn s.n. (*mineral.; reg.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru.
galascắu s.n. (*mineral.; reg.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru.
galaschíu s.n. (*mineral.; reg.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru.
galaxíe s.f. (*astron.*) **1** sistem stelar. *Stelele galaxiilor au diferite mărimi și forme.* **2 *galaxie albastră*** = ***galaxie cvasistelară*** = quasag. *Galaxia albastră este un obiect cosmic extragalactic, cu dimensiuni unghiulare reduse, dar foarte strălucitor, care emite radiații ultraviolete intense.* **3** (*livr.*) v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*).
gálă[1] s.f. **1** ceremonie, paradă. *La sărbătorirea clubului militar, participanții au venit în uniformă de gală.* **2** (*sport*) competiție, întrecere, reuniune. *Gala de box se desfășoară la Sydney.* **3** ceremonie, spectacol de gală. *Gala filmului românesc a avut loc la Sibiu.*
gálă[2] s.f. **1** (*fitopat.*) cecidie. *Gala este provocată de bacterii, ciuperci sau insecte.* **2** (*bot.*) gogoașă-de-ristic, gogoașă-de-stejar, ‹înv. și reg.› nucă-de-stejar, nucă-galică, ‹reg.› gogoașă-de-cerneală, gogoși-de-tufă (v. *gogoașă*), măr-de-stejar (v. *măr*[2]), moțochină, nucă-de-gorun, ou. *Gala este folosită ca medicament astringent sau, în industrie, la fabricarea cernelii negre.*
gálben, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre părul oamenilor*) bălai, bălan, blond, blondin, ‹înv. și pop.› gălbeneț, ‹pop.› albeț, codalb, codălbel, codălbiu, gălbior, gălbiu, gălbui, ‹înv. și reg.› plăviț, ‹reg.› băl, mieriu[2], plăvai, plăvan, plăvâi, plăviu, smolit, șergaci. *Are părul galben.* **2** (*despre părul cailor sau, p. ext., despre cai*) gălbui, izabel, șarg, ‹reg.› pantiș, șergaci. *Are un cal alb și unul galben.* **3** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori galbene.* **4** (*despre oameni sau despre fața lor*) îngălbenit, pal, palid, pălit[1], ‹înv. și pop.› gălbeneț, searbăd[1], ‹pop. și fam.› gălbejit, ‹pop.› gălbejos, gălbinicios, pierit, spelb, ‹înv. și reg.› smolit, ‹reg.› galfăd, gălbeniu, gălbicios, sec, vâlced, ‹înv.› plăviu, ‹fig.; livr.› blafard, ‹fig.; rar› lunar. *Este galben de frică. Are fața galbenă din cauza emoției.* **5** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***galben-brun*** = ocru. *Și-a cumpărat un pardesiu galben-brun;* ***galben-deschis*** = ***galben-pal*** = chihlimbariu, citron, gălbui, untdelemniu, ‹rar› sulfuriu, ‹pop. și fam.› cănăriu, nisipiu, ‹pop.› gălbinicios, gălbior, gălbiu, lămâiu, lemniu, năutiu, rădăciniu, șofrăniu, ‹reg.› gălbenatic, gălbeniu, gălbenuț, gălburiu, untuliu, ‹fran.› sable, șamoa. *A dat musafirilor un vin galben-deschis;* ***galben-portocaliu*** = caisiu. *Îi place culoarea galben-portocalie;* ***galben-roșiatic*** = fov, hiacint, oranj, portocaliu, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, ‹înv. și reg.› naramzat, narangiu, păratic, ‹înv.› turungiu. *A îmbrăcat un costum galben-roșiatic;* ***galben-verzui*** = mușchi, oliv. *Și-a luat un pantalon galben-verzui pentru a se asorta cu bluza verde.* **II** s.m. (*fin.; în trecut*) **1** ‹înv.› zimț. *I-a numărat o mie de galbeni. Poartă la gât o salbă de galbeni.* **2 *galben unguresc*** = ‹înv.› ughi. *Galbenul era o monedă unguroaică de aur.* **3 *galben sultănesc*** = sultanin. *Galbenul sultănesc a fost o monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române.* **III** s.m. sg. (*chim.*) ***galben de anilină*** = para-aminoazobenzen. *Galbenul de anilină se folosește la colorarea grăsimilor.* **IV** s.f. (*bot.; reg.*) v. Corcoduș.
galénă s.f. (*mineral.*) sulfură de plumb. *Galena este utilizată în radiotehnică.*
galeofilíe s.f. (*psih.*) gatofilie. *Galeofilia este dragostea exagerată față de feline, în special față de pisici.*
galeofobíe s.f. (*psih.*) ailurofobie, gatofobie. *Galeofobia este teama morbidă de feline, în special de pisici.*
galéră s.f. (*mar.*) ‹înv.› catargă. *La vâslele galerelor se aflau sclavii sau condamnații la muncă silnică.*
galeríe s.f. **I 1** (*constr.; la case*) ‹înv.› tindă. *Se plimbă prin galerie, așteptând musafirii.* **2** (*arhit.*) ‹fam.; glum.› cucurigu. *Galeria se află la ultimul nivel al unei săli de spectacol.* **3** (*miner.*) ‹reg.› știoalnă, știol, ștrec. *Minerii ajung la zăcământ prin galerii.* **II** (*la pl. **galerii**; com.*) magazin universal. *Și-a cumpărat câteva lucruri din galeriile din Milano.*
găleș, -ă adj. **1** (*despre ochi, privire*) drăgăstos, languros, lânced, molatic, tandru, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri galeșe.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) melancolic, trist, ‹livr.› atrabilar, saturnian, saturnic, ‹înv.› melanholicos, plângeros, ‹fig.; rar› albastru, bilios. *În ultimul timp este tot mai galeșă.*
galétă s.f. (*entom.; înv.*) v. Cocon[1]. Gogoașă. Gogoașă de borangic. Gogoașă de mătase.
gălfăd, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].
galiárdă s.f. (*cor.*) ‹rar› gagliardă. *Galiarda este un vechi dans francez și italian cu ritm vioi.*
galibărdă s.f. (*arg.*) v. Pălărie.
galibardeálă s.f. (*arg.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare.
galibardí vb. IV. intr. (*arg.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.
gálic, -ă adj. celt, celtic. *Triburile galice au ajuns și pe teritoriul actual al României.*
galicéște adv. (*modal; înv.*) v. Franțuzește.
galicísm s.n. (*lingv.; rar*) v. Franțuzism.
gălie s.f. (*înv.*) **1** v. Glob. Sferă. **2** (*milit.*) v. Ghiulea.
galigén, -ă adj. (*fitopat.*) cecidogen. *Insectele, bacteriile sau ciupercile galigene provoacă apariția cecidiilor.*
Galileánul s.m. art. (*relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Galileanului.*
galión s.n. **I** (*tipogr.*) șif[2]. *Pe galion se așază rândurile de litere culese.* **II** (*pop.*) **1** (*nav.*) v. Corabie. **2** v. Plută[1].
gáliță s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*). **2** (*mai ales la pl. **galițe***) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică.
galíțcă s.f. (*chim.; reg.*) v. Calaican. Melanterit. Sulfat de fier. Sulfat feros.
galofíl, -ă s.m., s.f., adj. francofil, filofrancez, ‹rar› galoman. *Galofilii admiră tot ceea ce este francez.*
galofilíe s.f. francofilie, ‹rar› galomanie. *Galofilia este atitudinea admirativă față de Franța sau față de francezi.*
galofób, -ă s.m., s.f., adj. francofob. *Galofobii urăsc tot ce este francez.*
galofobíe s.f. francofobie. *Galofobia este ostilitatea față de Franța sau față de francezi.*

galomán, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) v. Francofil. Filofrancez. Galofil.
galomanie s.f. (*rar*) v. Francofilie. Galofilie.
galón s.n. (*milit.*) tresă. *Galonul indică gradul celui îmbrăcat în uniformă militară.*
galonát s.m. (*milit.*) **1** s.m. gradat[1]. *Militarul gradat este caporal. Galonatul are un grad inferior celui de ofițer.* **2** (*iron.*) v. Ofițer.
galóp s.n. **I 1** ‹reg.› scopcă. *Calul aleargă în galop.* **2** (*echit.*) ***galop fals*** = contragalop. *Galopul fals este mersul calului în manej circular, când acesta galopează pe piciorul stâng în loc de cel drept sau invers.* **II** (*med.*) zgomot de galop. *Galopul este un zgomot surd diastolic, supraadăugat celor două zgomote cardiace normale, care determină un ritm în trei timpi, amintind de galopul unui cal.*
galopă vb. I. intr. (*despre cai*) ‹reg.› a scopci. *Îi place când caii galopează.*
galoromán, -ă adj. galoromanic. *Populație galoromană. Tradiții galoromane.*
galoromaníc, -ă adj. galoroman.
galvanizá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică piese metalice*) a zinca, a zincui. *Obiectele metalice sunt galvanizate pentru a li se mări rezistența la coroziune.* **2** fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Excita. Îmbărbăta. Încuraja. Îndemna. Însufleți. Stimula. Susține.
galvanizáre s.f. (*tehn.*) zincare, zincuire. *Prin galvanizare, o piesă metalică se acoperă cu un strat de zinc pentru a-i mări rezistența la coroziune.*
galvanizát, -ă adj. (*tehn.; despre piese metalice*) zincat, zincuit. *Tabla galvanizată ruginește mai greu.*
galvanocaústică s.f. (*chir.*) galvanocauterizare.
galvanocauterizáre s.f. (*chir.*) galvanocaustică. *Galvanocauterizarea se realizează prin mijloace electrotermice.*
galvanonarcóză s.f. (*med.*) electronarcoză, electrosomn. *Prin galvanonarcoză se face anestezia generală prin acțiunea curentului electric asupra creierului.*
galvanoplastíe s.f. ‹înv.› electrografie. *Galvanoplastia este reproducerea în relief a unor obiecte prin depunerea electrolitică a unui strat de metal pe acele obiecte sau pe tiparul lor.*
galvanotaxíe s.f. (*biol.*) galvanotropism. *Curentul galvanic produce la animale galvanotaxia.*
galvanotropísm s.n. (*biol.*) galvanotaxie.
gáma s.m. invar. (*fiz.*) microgram. *Gama este egal cu a milioana parte dintr-un gram.*
gamaencefalografíe s.f. (*med.*) scintigrafie cerebrală. *Cu ajutorul gamaencefalografiei se explorează sistemul nervos prin introducerea în organism a unui izotop radioactiv injectabil, emițător de radiații gama.*
gamaglobulínă s.f. (*biochim.*) imunoglobulină. *În gamaglobulină se găsesc anticorpii.*
gamagrafíe s.f. (*med.*) scintigrafie, scintilografie. *Cu ajutorul gamagrafiei se explorează un țesut sau un organ intern bolnav prin introducerea unei substanțe radioactive, în vederea stabilirii diagnosticului.*
gamán s.m. (*pedag.; arg.*) v. Student.
gamaterapíe s.f. (*med., med. vet.*) curieterapie, radiumterapie. *Prin gamaterapie se tratează cu radiu tumorile maligne.*
gămă s.f. **1** ‹fig.› ambitus, evantai. *Există o largă gamă a posibilităților de a face un anumit lucru.* **2** (*com.*) linie. *Folosește aceeași gamă de produse cosmetice.*
gámbă s.f. (*anat.; la oameni*) ‹rar› fluier, ‹pop.› vână. *Din cauza urcușului o dor gambele.*
gambétă s.f. **1** melon, ‹fig.; înv.; iron.› castron. *Gambeta are calota ovală și borurile ușor răsfrânte.* **2** (*anat.; arg.*) v. Cap.
gamélă s.f. **1** ‹reg.› șaică[2]. *Soldații mănâncă din gamele în timpul aplicațiilor sau în campanii.* **2** (*anat.; arg.*) v. Cap.
gamét s.m. (*biol.*) **1** celulă sexuală, zigosferă. *Gameții aparțin organismelor inferioare.* **2** ***gamet femel*** = macrogamet, oogamet; ***gamet mascul*** = anterozoid, microgamet, spermatogamet.
gametánge s.m. (*bot.*) gametangiu.
gametángiu s.m. (*bot.*) gametange. *Gametangiul este o structură vegetală în care sunt produși gameții.*
gametocít s.n. (*biol.*) gamont. *Gametocitul este o celulă generatoare de gameți.*
gametofít mascul s.m. (*biol.*) microgametofit.
gametogenéză s.f. (*biol.*) gametogonie. *În cursul gametogenezei se formează și se dezvoltă gameții.*
gametogoníe s.f. (*biol.*) gametogeneză.
gamoáie s.f. (*arg.*) v. Țoi[2].
gamogenéză s.f. (*biol.*) gamogonie. *Reproducerea sexuată a unui organism vegetal se face, în gamogeneză, prin fuziunea gameților.*
gamogoníe s.f. (*biol.*) gamogeneză.
gamónt s.m. (*biol.*) gametocit.
gamopetál, -ă adj. (*bot.; despre corola unor flori sau, p. ext., despre flori*) simpetal. *Corola gamopetală are petalele unite, concrescute.*
gamotactísm s.n. (*biol.*) gamotropism.
gamotropísm s.n. (*biol.*) gamotactism. *Gamotropismul este mișcarea de atracție reciprocă a gameților.*
gang[1] s.n. (*constr.*) coridor, culoar, ‹înv.› tindă, umblet. *Vila are ganguri lungi.*
gang[2] s.n. (*americ.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.
gángă s.f. (*mineral.*) steril. *Ganga acoperă mineralul util dintr-un zăcământ sau o piatră prețioasă în stare naturală.*
ganglioblastóm s.n. (*med.*) gangliom, ganglioneurom. *Ganglioblastomul este o tumoră benignă, localizată frecvent la nivelul sistemului nervos simpatic sau central.*
ganglióm s.n. (*med.*) ganglioblastom, ganglioneurom.
ganglión s.m. **1** (*anat.*) ‹pop.› gâlmă, ghindură, momiță, ‹reg.› dul. *Îl doare gâtul, deoarece i s-au umflat ganglionii.* **2** (*med.*) ***ganglion limfatic*** = limfoganglion, nodul limfatic, ‹pop.› gâlci limfatici (v. *gâlcă*), ‹reg.› ghinduri limfatice (v. *ghindură*), mure limfatice (v. *mură*[2]). *Ganglionii limfatici se formează pe traseul vaselor limfatice din tot corpul și în jurul articulațiilor;* ***ganglion-santinelă*** = nodul-santinelă. *Ganglionul-santinelă reprezintă primul semn al unei tumori abdominale; (la pl.; rar)* ***ganglioni bazali*** v. Nuclei bazali (v. *nucleu*). Nuclei cenușii centrali (v. *nucleu*).
ganglioneuróm s.n. (*med.*) ganglioblastom, gangliom.
ganglioplégic, -ă adj., s.n. (*farm.*) neuroleptic, neuroplegic, sinaptolitic, sinaptoplegic. *Medicamentele ganglioplegice au efect sedativ asupra funcțiilor cognitive și asupra comportamentului.*
gángster s.m. bandit, pistolar. *Căutătorii de aur se fereau de gangsteri.*
gangsterésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) banditesc. *Atacurile gangsterești pot fi cu greu anihilate de poliție.*
gangsterísm s.n. banditism. *Gangsterismul este greu de anihilat de poliție.*
găngur s.m. (*reg.*) v. Ceaurel. Ciaurică. Puradel.
ganiméd s.m. (*livr.*) v. Chelner. Ospătar.
ganoíd s.m. (*iht.*) acipenserid, sturion. *Nisetrul face parte din familia ganoidelor.*
gantéră s.f. (*mai ales la pl.* ***gantere;*** *sport*) greutate, halteră. *Se duce regulat la sală, unde se antrenează ridicând gantere.*
gânță s.f. (*entom.; reg.*) v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*).
gap s.n. (*geomorf.*) pas[3], pasaj, strâmtoare, trecătoare (v. *trecător*), ‹rar› poartă, ‹pop.› plai, strungă, ‹reg.› obârșie, ‹înv.› potecă, strâmtură, ‹turc.; înv.› ghecet. *A trecut prin gapul Oituz pe jos. Peisajul este deosebit de frumos în gapul Bran.*
gar interj., s.m. **1** interj. (*adesea repet.*) cât! *Gar! Gar! se aude cloșca din coteț.* **2** s.m. (*peior.*) v. Rom[2]. Țigan.
gará vb. I. tr. (*compl. indică vehicule*) a autogara, a parca. *Garează mașina cu spatele.*
garáfă s.f. = carafă.
garagagíu s.m. (*pop. și fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Flecar. Guraliv. Palavragiu. Vorbăreț.
garagáță s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Strigăt. Vociferare. Vociferație. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
garánt, -ă s.m., s.f. (*jur.*) cauțiune, fideiusor, ‹pop.› chezaș, chezășuitor, ‹înv.› cauționator, platnic, sodâș. *El este considerat garant pentru debitor.*
garantá vb. I. tr. **1** a asigura, ‹înv.› asiguripsi, a sigurarisi, a siguripsi, ‹grec.; înv.› a profilaxi. *Buna funcționare a mașinilor garantează o producție de calitate.* **2** (*jur.*) a cauționa, a gira, a răspunde, ‹pop.› a chezăsui. *Garantează pentru nevinovăția acestui om.*
garantáre s.f. asigurare, ‹pop.› chezășuire, ‹înv.› siguripsire. *Garantarea drepturilor omului este urmărită și de organizații nonguvernamentale.*
garantát adv. (*modal; având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente,

desigur, firește, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. *-Crezi că vei avea câștig de cauză? - Garantat!*

garantísm s.n. (*polit.*) armonism, falansterianism, fourierism, școală societară. *Garantismul a apărut în Franța.*

garánță s.f. (*bot.*) *Rubia tinctorum*; orcanetă, otrățel, pațachină[1], roibă, ‹reg.› broci, buruiana-faptului (v. *buruiană*), faptnic, rumenele (v. *rumenea*lă), rută[2].

garanție s.f. **1** (*jur.*) cauțiune, fideiusiune, ‹rar› cauționament, ‹pop.› chezășie, ‹înv.› adeverință, cauționământ, vadiu. *Tatăl a depus garanție pentru îndeplinirea obligațiilor pe care le are fiul său.* **2** (*jur.*) amanet, gaj, ‹pop.› chezășie, zălog[2], ‹înv. și reg.› odor[1], rămas[1], ‹înv.› arvună, otaj, ‹fig.; fam.› ostatic, ‹arg.› semn. *A lăsat garanție un lanț de aur.* **3** asigurare, chezășie, ‹înv.› credință, ‹fig.› gaj, ‹fig.; astăzi rar› paladiu. *Legea constituie o garanție pentru viitorul societăților comerciale.*

garáre s.f. parcare. *Face o garare cu spatele din mai multe manevre.*

garát, -ă adj. (*despre vehicule*) parcat. *Un șofer neexperimentat a lovit o mașină garată regulamentar.*

gará[1] s.f. (*ferov.*) stație. *Așteaptă în gară sosirea trenului dinspre București.*

gără[2] s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Cenușă. **2** v. Praf. Pulbere.

gáră[3] s.f. (*înv. și reg.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

gard s.n. **1** (*constr.*) împrejmuire, îngrăditură, ‹înv. și pop.› stobor, ‹pop.› ocol, ulucă, ‹înv. și reg.› ogradă, ‹reg.› târcol, ulucărie, zăbran, zăplaz, ‹înv.› cuprins[1], îngrădiș, ‹ital.› cancello. *Proprietatea îi este înconjurată cu un gard de beton.* ***2 gard verde*** = ***gard viu*** = spalier. *Gardul viu al casei este din dafini.*

gărdă s.f. **I 1** (*milit.*) pază, strajă, ‹pop.› caraulă, ‹înv.› culuc, păzitoare (v. *păzitor*), străjerie, vartă[2]. *Multă lume asistă la schimbarea gărzii de la palat.* ***2 gardă de corp*** = ***gardă personală*** = bodyguard, guard, pază de corp, ‹fig.› gorilă. *Politicianul este totdeauna însoțit de o gardă de corp.* **3** (*în trecut*) ***gardă civică*** = gardă națională. *Garda civică era o unitate compusă din voluntari care asigurau paza și liniștea într-un oraș;* ***gardă națională*** = gardă civică. **4** (*art.; fam.*) ***garda veche*** = ‹fam.› vechea gardă (v. *vechi*[2]). *În institut, din garda veche n-au mai rămas decât câțiva cercetători experimentați.* **5** pază, strajă, veghe, ‹înv. și reg.› aret[1]. *Soldatul stă de gardă trei ore.* **II** apărătoare (v. *apărător*), ‹reg.› strajă, ‹înv.› scut. *Garda sabiei este din argint.*

garderób s.n. = garderobă.

garderóbă s.f. **1** (*și în forma* ***garderob***) dulap[2], șifonier, ‹înv. și reg.› cozliu, sicriu, ‹reg.› orman[1], parsechi, podișor, podișor mare, șifon[2], șofrânar, ‹înv.› chivot, veșmântar, ‹german.› castăn. *Garderobul este neîncăpător pentru hainele pe care le are.* **2** vestiar, ‹înv.› dezbrăcător. *Spectatorii, înainte de a intra în sala de concerte, își lasă hainele groase la garderobă.* **3** îmbrăcăminte. *Garderoba ei este săracă în rochii.*

gardián s.m. **1** paznic, păzitor, ‹reg.› vehter, ‹ieșit din uz› gardist. *S-a angajat gardian la o firmă de construcții.* **2** temnicer, ‹reg.› pârcălab, ‹arg.› izolator, jitar, manechin. *Gardienii supraveghează deținuții dintr-o închisoare.* **3** (*și* ***gardian public***) ‹în trecut› sergent, sergent de stradă, sergent de noapte, ‹pop.› gardist, ‹reg.› gabor, ‹înv.› boactăr, polițai, zapciu, ‹german.› filăr, ‹arg.› geanabet, scatiu, sticlete. *Gardienii urmăresc să preîntâmpine incidente neplăcute pe străzile orașelor, în parcuri sau în grădinile publice.*

gărdină s.f. **1** (*la pălărie; rar*) v. Bor. Margine. **2** (*la fântână; reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine. **3** (*jur.; arg.*) v. Alibi.

gárdineci s.n. (*pop.*) ‹pop.› gărdinar. *Gardineciul este compasul dogarului.*

gardíst s.m. **1** (*polit.*) legionar. *Gardiștii erau membri ai Gărzii de Fier.* ***2 gardist alb*** = albgardist, rus alb (v. *rus*[3]). *Gardiștii albi erau combatanții care făceau parte din gărzile albe.* **3** (*pop.*) v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte. **4** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **5** (*ieșit din uz*) v. Gardian. Paznic. Păzitor.

garf s.n. (*culin.; reg.*) v. Chiftea.

gargantuésc, -ă adj.(*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; livr.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș.

gargaragíu s.m. (*pop. și fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

gargără s.f. **I 1** (*med.*) ‹fam.› gargariseală, gargarisire. *Face o gargară cu ceai de mușețel.* **2** (*concr.; farm.*) gargarism. *A cumpărat o sticluță cu gargară, pentru a-și dezinfecta mucoasa bucofaringiană.* **II** fig. (*fam.*) v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

gargariseálă s.f. **1** (*med.; fam.*) v. Gargară. **2** fig. (*fam.*) v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

gargarisí vb. IV. refl. (*med.; fam.*) ‹fam.› a se gargariza. *Se gargarisește cu ceai de mușețel.*

gargarisíre s.f. (*med.; fam.*) v. Gargară.

gargarísm s.n. (*farm.*) gargară.

gargarizá vb. I. refl. (*med.; fam.*) ‹fam.› a se gargarisi.

garíd s.m. (*arg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

garídă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

garígă s.f. (*tehn.; la sucală; reg.*) v. Rotiță.

gáriște s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Luncă.

garmónd s.n. (*tipogr.*) corpus. *Garmondul este corpul de literă care are zece puncte tipografice.*

garní adj. invar. (*fran.; obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) v. Garnisit. Împodobit. Ornamentat. Ornat.

garnisí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) a împodobi, a orna, a ornamenta. *Și-a garnisit pălăria cu panglici. A garnisit tortul cu flori din ciocolată.* **2** (*fam.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a împânzi, a înțesa, a umple, ‹fig.› a împăna. *Manifestanții au garnisit piața orașului. La meciuri, stadioanele și împrejurimile sunt garnisite cu jandarmi și polițiști.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; fam.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Contagia. Contamina. Infecta. Infesta. Molipsi.

garnisíre s.f. împodobire, ornamentare, ornare. *Pentru garnisirea pălăriei a apelat la o modistă. Îi face plăcere să se ocupe de garnisirea tortului.*

garnisít, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) împodobit, ornamentat, ornat, ‹fran.› garni. *Pălăria garnisită cu panglici este de mare efect. Tortul garnisit atrage privirile musafirilor.* **2** fig. (*fam.; despre spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.*) v. Aprovizionat[2]. Dotat. Înzestrat.

garnitúră s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică materialul, destinația etc.*) serviciu, set, ‹rar› sortiment, ‹înv.› tuț, tuțin. *Și-a descompletat garnitura spărgând un pahar.* **2** (*mar.*) greement. *Garnitura este formată din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei ambarcațiuni cu pânze.* **3** (*tehn.*) oring. *Cu ajutorul garniturilor de cauciuc se etanșează două elemente ale unei instalații, care sunt supuse uzurii prin frecare.*

garoáfă s.f. (*bot.*) **1** *Dianthus caryophyllus*; cuișoară, cuișoară-de-grădină, ‹rar› negină, neginea, ‹reg.› carafilă, cocoșel, floare-domnească, mierea-ursului (v. *miere*), pana-cucului (v. *pană*), saschiu, sânziană, scaunul-cucului (v. *scaun*), scăunaș, scânteiuță, secfiu, tătăișă[1], văzdoagă, văzdoage-de-Rusale (v. *văzdoagă*). **2** (*și* ***garoafă-de-grădină, garoafă-turcească***) *Dianthus barbatus*; cuișoare (v. *cuișoară*), garofiță-de-grădină, ‹reg.› cocoșei (v. *cocoșel*), înger, pușca-lupului (v. *pușcă*), scaunul-popii (v. *scaun*), scânteiuță, secfiu, ursărele, ursinică, ursuiele, văz-

doagă, *zaschiu-sălbatic*. **3** ***garoafă-de-câmp = garoafă-sălbatică*** = *Dianthus carthusianorum*; garofiță, ‹pop.› garofioară, ‹reg.› caramfile, cocoșel, cocoșel-roșu, coșoroabă, cuișoară, cuișori-de-câmp (v. *cuișor*), garoafă-călugărească, iarba-urâciunii (v. *iarbă*), lipitoare (v. *lipitor*), pecingine, pușca-lupului (v. *pușcă*), pușcuța-lupului (v. *pușcuță*), sanfiu-de-câmp, scânteie, vâzdoagă; ***garoafă-de-munte = garoafă-sălbatică*** = *Dianthus superbus*; cuișoară, garofiță, ‹reg.› carafile (v. *carafilă*), floare-domnească, garoafa-de-piatră, garoafa-Sebeșului, iperige, lipici; (*reg.*) ***garoafă-bărboasă*** v. Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*); ***garoafă-călugărească*** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*); ***garoafă-de-apă*** v. Micșunea-de-baltă. Micșuneaua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*); (*art.*) ***garoafa-craiului*** v. Garofița-Pietrei-Craiului (v. *garofiță*) (*Dianthus callizonus*); ***garoafa-de-piatră = garoafa-Sebeșului*** v. Cuișoară. Garoafă-de-munte. Garoafă-sălbatică. Garofiță. **4** *Holosteum umbellatum*; cuișoară, cuișoară-sălbatică, cuișor, cuișorița, ‹reg.› ridichioară, rocoțel. **5** (*reg.*; *și* ***garoafă-de-grădină, garoafă-nemțească***) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). **6** (*reg.*) v. Garofițe (v. *garofiță*) (*Dianthus deltoides*). **7** (*reg.*) v. Garofițe-de-munte (v. *garofiță*) (*Dianthus compactus*). **8** (*reg.*; *și* ***garoafă-albă***) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*). **9** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **10** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*) v. Toporaș. Viorea. Viorea-mirositoare. Viorică-de-pădure. Viorele-bune (v. *viorea*). Viorică-de-pădure (*Viola mirabilis*). **11** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **12** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*; *și* ***garoafe-oloage***) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **13** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes patula*). **14** (*reg.*) v. Limba-peștelui (v. *limbă*) (*Limonium vulgare*). **15** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*). **16** (*la pl.* ***garoafe***; *reg.*) v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*). **17** (*la pl.*; *reg.*) ***garoafe-roșii*** v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*).

garoáică s.f. (*peior.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

garofioáră s.f. (*bot.*) **1** garofiță. **2** (*pop.*) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

garofíță s.f. (*bot.*) **1** garofioară. *A cules câteva garofițe de pe marginea șoselei.* **2** *Dianthus carthusianorum*; garoafă-de-câmp, garoafă-sălbatică, ‹pop.› garofioară, ‹reg.› caramfile, cocoșel, cocoșel-roșu, coșoroabă, cuișoară, cuișori-de-câmp (v. *cuișor*), garoafă-călugărească, iarba-urâciunii (v. *iarbă*), lipitoare (v. *lipitor*), pecingine, pușca-lupului (v. *pușcă*), pușcuța-lupului (v. *pușcuță*), sanfiu-de-câmp, scânteie, vâzdoagă. **3** *Dianthus superbus*; cuișoară, garoafă-de-munte, garoafă-sălbatică, ‹reg.› carafile (v. *carafilă*), floare-domnească, garoafa-de-piatră (v. *garoafă*), garoafa-Sebeșului(v. *garoafă*), iperige, lipici. **4** *Dianthus spiculifolius*; ‹reg.› barba-ungurului (v. *barbă*). **5** ***garofiță-de-grădină*** = *Dianthus barbatus*; cuișoare (v. *cuișoară*), garoafă, garoafă-de-grădină, garoafă-turcească, ‹reg.› cocoșei (v. *cocoșel*), înger, pușca-lupului (v. *pușcă*), scaunul-popii (v. *scaun*), scânteiuță, secfiu, ursărele, ursinică, ursuiele, vâzdoagă, *zaschiu-sălbatic*. **6** (*la pl.* ***garofițe***) *Dianthus deltoides*; ‹reg.› garoafă. **7** (*art.*) ***garofița-Pietrei-Craiului*** = *Dianthus callizonus*; ‹reg.› garoafa-craiului (v. *garoafă*). **8** (*la pl.*) ***garofițe-de-munte*** = *Dianthus compactus*; ‹reg.› fânhiu, floare-domnească, garoafă, iarba-urâciunii (v. *iarbă*), vâzdoancă-de-câmp. **9** (*reg.*) ***garofiță-de-grădiniță*** v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*). **10** (*reg.*) ***garofiță-de-mare*** v. Sică (*Statice gmelini*).

garói s.m. **1** (*ornit.*; *reg.*) v. Cioară (*Corvus*). **2** (*peior.*) v. Rom[2]. Țigan.

garsón s.m. (*fran.*) v. Chelner. Ospătar.

garsoniéră s.f. ‹fig.; fam.; glum.› coteț. *Stau cu chirie într-o garsonieră.*

garván s.m. **1** (*ornit.*; *reg*) v. Corb (*Corvus corax*). **2** (*peior.*) v. Rom[2]. Țigan.

garzoánă s.f. (*bot.*; *reg.*) v. Zarzără.

gascón, -ă s.m., s.f., adj. fig. (*fran.*) v. Fanfaron. Lăudăros.

gasconádă s.f. fig. (*fran.*) v. Fanfaronadă. Lăudăroșenie. Lăudăroșie.

gasconeríe s.f. (*fran.*) **1** v. Fanfaronadă. Lăudăroșenie. Lăudăroșie. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

gasteromicétă s.f. (*bot.*) gastromicetă. *Sporii gastromicetelor se formează în interiorul unui corp fructifer închis.*

gasteropód s.n. (*zool.*) gastropod, melc, ‹pop. și fam.› codobelc, ‹pop.› bourel, culbec, ‹reg.› babiță, bour, cigă, comelciu, ‹înv.› salită.

gastralgíe s.f. (*med., med. vet.*) gastrodinie, ‹pop.› crampe (v. *crampă*), ‹fam.› cârcei (v. *cârcel*). *Gastralgia este o durere de stomac percepută la nivelul epigastrului.*

gástric, -ă adj. stomacal, ‹înv.› stomahic. *Sucul gastric are rol în digestie. A fost internat în spital din cauza unei hemoragii gastrice.*

gastrímă s.f. (*biochim.*) hormon gastric. *Gastrina stimulează secreția gastrică, motricitatea și tonusul gastrointestinal, contracțiile stomacului, ale intestinului și ale veziculei biliare.*

gastrítă s.f. (*med., med. vet.*) ‹pop.› aprindere de mațe. *Gastrita se manifestă prin dureri abdominale, balonări, grețuri, vărsături.*

gastrodiníe s.f. (*med., med. vet.*) gastralgie, ‹pop.› crampe (v. *crampă*), ‹fam.› cârcei (v. *cârcel*).

gastroenterítă s.f. (*med., med. vet.*) enterogastrită, ‹reg.› urdinare. *Gastroenterita se manifestă prin dureri abdominale, diaree etc.*

gastrofibroscóp s.n. (*med.*) fibrogastroscop. *Cu gastrofibroscopul se examinează vizual mucoasa gastrică.*

gastromicétă s.f. (*bot.*) gasteromicetă.

gastronóm, -oámă s.m., s.f. gurmand. *Gastronomii știu să aprecieze mâncărurile rafinate.*

gastronomíe s.f. artă culinară. *E pasionat de gastronomie.*

gastroplicatúră s.f. (*chir.*) gastrorafie. *Prin gastroplicatură se fac, pe cale operatorie, cutări în pereții stomacului.*

gastropód s.n. (*zool.*) gasteropod, melc, ‹pop. și fam.› codobelc, ‹pop.› bourel, culbec, ‹reg.› babiță, bour, cigă, comelciu, ‹înv.› salită.

gastrorafíe s.f. (*chir.*) gastroplicatură.

gășă s.f. (*tehn.*; *la conducte*) brățară.

găștíe s.f. **I** (*reg.*) **1** v. Baracă. **2** v. Așezare. Sălaș. Șatră. **II** (*deprec.* sau *peior.*) ‹deprec. sau peior› bandă[1], cârdășie, clan, clică, coterie, șleahtă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită. ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o găscă de falsificatori de carduri.*

găspadín s.m. (*arg.*) v. Bătăuș. Cuțitar.

gáșper s.m. (*fam.*) v. Rom[2]. Țigan.

gășperiță s.f. (*fam.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

gașténie s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

gaștoánă s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

gaștónie s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

gáta adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** (*mai ales despre lucruri*) isprăvit[2], încheiat, terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Într-o sală a croitoriei sunt expuse hainele gata ale clienților.* **2** (*despre mâncăruri*) gătit[2], pregătit[2], preparat[2], ‹înv.› prefăcut. *Îl așteaptă cu mâncarea gata.* **3** (*despre oameni*) pregătit[2]. *Așteaptă, gata, în fața porții, să vină un taxi, pentru a merge la gară..* **II** adv. (*modal*; *exprimă ideea de aproximație; adesea repetat*) aproape, mai[1], ‹înv.› puțin. *Când era gata să-l ajungă din urmă, l-a oprit din drum o cunoștință. Era gata să izbucnească în plâns.* **III** (*cu val de interj.*) **1** (*în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, isprăvește!, încetează!, puncț!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt! , ‹reg.; peior.› ho! *Gata! Nu mai suport țipetele tale!* **2** adio!, ‹fam.› aleluia!, amin!, ‹înv.› parapanghelos! *Cu așa comportare, gata vacanța la mare!*

gáter s.n. (*tehn.*) fierăstrău de munte, joagăr, ‹reg.› moară, pânză, spată. *Gaterul este acționat de forța unui curs de apă.*

gatofilíe s.f. (*psih.*) galeofilie. *Gatofilia este dragostea exagerată față de feline, în special față de pisici.*

gatofobíe s.f. (*psih.*) ailurofobie, galeofobie. *Gatofobia este teama morbidă de feline, în special de pisici.*

gatísm s.n. decrepitudine, gerontism, ramolire, ramolisment, senilitate, ‹pop. şi fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliţie, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boşorogeală, boşorogire, ‹impr.› sclerozare. *Starea de gatism a bătrânului avansează rapid.*

gaúr s.m. (*zool.*) *Bos frontalis gaurus*; vita-junglei (v. *vită*).

gáură s.f. **I 1** ‹înv. şi reg.› scorbelitură, ‹pop.› găoază, ‹reg.› bortă, dup. *Cârtiţa face găuri în pământ. În gaura săpată a plantat un copac.* **2** (*art.; constr.*) ***gaura coşului*** = ***gaura hornului*** = ‹reg.› gaura hurlii. *Fumul iese din sobă pe gaura coşului;* (*reg.*) ***gaura hurlii*** v. Gaura coşului. Gaura hornului. **3** deschidere, deschizătură, orificiu, ‹livr.› apertură, ‹rar› urdiniş, ‹reg.› bortă. *Din cauza vechimii, în ţevile de pexal ale instalaţiei termice apar mici găuri.* **4** breşă, deschizătură, spărtură, ‹înv.› spărgătură. *Ca să ajungă la timp la ore, a trecut printr-o gaură din gardul şcolii.* **5** adâncitură, cavitate, scobitură, ‹înv. şi reg.› scorbură, ‹reg.› bortă, bortitură, scâlbă, scochină, ‹înv.› deşert, zgău. *Piesa are multe găuri la suprafaţă.* **6** ruptură, spărtură, ştirbitură, ‹înv.› frântură. *După inundaţii au apărut mai multe găuri în dig.* **7** (*la ace*) ureche, ‹reg.› toartă. *A băgat cu greutate aţa prin gaura acului de cusut.* **8** (*fiz.*) gol[2], lacună. *O gaură se formează în masa unui corp solid prin punerea în libertate a unui electron atomic de valenţă.* **9** (*astron.*) ***gaură neagră*** = black hole. *Gaura neagră atrage puternic materia din spaţiul înconjurător.* **10** (*constr.; pop.*) v. Bordei. Colibă. **II** (*anat.*) **1** (*art.; pop.*) ***gaura curului*** v. Anus. **2** (*reg.*) v. Nară. Narină. **3** (*art.; înv.*) ***gaura irisului*** v. Pupilă. **4** (*arg.*) v. Vagin. **III** fig. (*fam.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

gav, gávă adj. (*reg.; despre fiinţe*) v. Nevăzător. Orb[2].

gavanós s.n. (*reg.*) v. Borcan.

gavaón s.m. (*reg.; peior.*) v. Rom[2]. Ţigan.

Gávădul s.n. art. (*astron.; pop.; nm. pr.*) v. Leul (v. *leu*[1]).

gávăt s.m. (*zool.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

gay [gei] s.m. homosexual, invertit, pederast, uranist, ‹fam.› homo[2], ‹fam.; peior.› poponar, ‹reg.› buzerant, ‹arg.› analist, dosnic, fătălău, fochist, forar, fundaş, hamlet, harpist, ornitorinc, papanache, turcalete, ‹vulg.› găozar. *Cântăreţul a recunoscut public că este gay.*

gaz[1] s.n. **1** (*chim.*) petrol lampant, ‹înv. şi reg.› naft, ‹reg.› gais, gaiţă[2], opaiţ, ulei[1], ulei de lampă (v. *ulei*[1]), ulei de naft (v. *ulei*[1]), unt de naft, vitriol. *A umplut lampa cu gaz.* **2** (*chim.*) ***gaz aerian*** = gaz de iluminat; ***gaz de iluminat*** = gaz aerian. *Gazul de iluminat se obţine prin distilarea huilei la temperaturi înalte;* ***gaz ideal*** = gaz perfect. *Gazul ideal este un gaz (ipotetic) foarte rarefiat, în care nu se manifestă forţele intermoleculare şi la care produsul dintre presiune şi volum rămâne constant la orice temperatură;* ***gaz ilariant*** = protoxid de azot. *Gazul ilariant este folosit ca anestezic;* ***gaz metan*** = metan, ‹pop.› gaz de baltă. *Gazul metan este un gaz natural inflamabil;* ***gaz perfect*** = gaz ideal; ***gaz sarin*** = sarin. *Gazul sarin este o substanţă toxică de luptă, cu acţiune neuroparalitică;* (*la pl.*) ***gaze inerte*** = gaze nobile, gaze rare; ***gaze nobile*** = gaze inerte, gaze rare; ***gaze rare*** = gaze nobile, gaze inerte. *Gazele rare, situate în grupa zero a sistemului periodic al elementelor, se folosesc la umplerea tuburilor cu descărcări electrice luminoase;* (*pop.*) ***gaz de baltă*** v. Gaz metan. **3** (*geol.; la pl.*) ***gaze naturale*** = bitumine gazoase. *Gazele naturale sunt gaze combustibile care emană din pământ.* **4** (*fiziol.*) flatulenţă, ‹pop. şi fam.› pârţ, vânt, ‹pop.› băşină, fâs, fâsâială, ‹fam.› pam, ‹reg.› beş, târtâită, târţ, ‹arg.› noxă. *Nu-şi poate controla gazele.* **5** (*reg.*) v. Gazorniţă.

gaz[2] s.n. (*ţes.; înv.*) v. Văl. Voal.

gázdă s.f. **I 1** ‹înv.› găzduleasă, ospătar, ospătător. *A plătit gazdei chiria pe trei luni înainte.* **2** amfitrion, stăpân, ‹rar› oaspete, ‹înv. şi pop.› domn, ‹pop.› găzdoi, ‹înv.› ospătător. *Gazda pensiunii făcea onorurile.* **3** (*reg.*) v. Chiabur. **4** (*reg.; de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deţinător. Posesor. Proprietar. Proprietăreasă. Stăpân. Stăpânitor. **II 1** ‹reg.› cortel[2], cvartir. *Şi-a găsit gazdă în apropiere de facultate.* **2** (*pop.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuinţă. Sălaş.

gazetár s.m. (*jurnal.*) jurnalist, publicist, ziarist, ‹fam.› presar. *Visul său este să devină gazetar.*

gazétă s.f. (*jurnal.*) cotidian, jurnal, ziar, ‹rar› ediţie, ‹înv. şi reg.› ţăitung, uişag, ‹înv.› foaie, ‹arg.› exivă. *Este abonat la multe gazete.*

gazetăráş s.m. (*jurnal.; peior.*) ‹peior.› folicular. *Tânărul este un gazetăraş la o revistă de scandal.*

gazetărésc, -eáscă adj. (*jurnal.*) jurnalistic, publicistic, ziaristic. *Este apreciat pentru activitatea sa gazetărească.*

gazetărie s.f. (*jurnal.*) jurnalism, jurnalistică (v. *jurnalistic*), presă, publicistică (v. *publicistic*), ziaristică (v. *ziaristic*), ziarism, ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism. *A renunţat la profesorat pentru gazetărie.*

gazogén s.n. (*tehn.*) generator de gaz. *Gazogenul transformă un combustibil solid sau lichid în gaz combustibil.*

gazón s.n. **1** peluză. *În faţa casei are gazon foarte bine îngrijit.* **2** ***gazon artificial*** = gazon sintetic; ***gazon sintetic*** = gazon artificial. *Terenurile sportive sunt acoperite cu gazon artificial.*

gazórniţă s.f. ‹reg.› chior, gaz[1], găzoaică, găzoi. *Gazorniţa este o lampă primitivă de petrol.*

gazotrón s.n. (*electron.*) fanotron. *Gazotronul este folosit ca diodă redresoare pentru tensiunile mari.*

găbănáş s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Cămară. **2** v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul. **3** v. Magazie. Şopron. Şură.

găbjí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*reg.; compl. indică fiinţe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăţa. Înşfăca. Lua. Prinde. **3** (*reg.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

găbjíre s.f. (*reg.*) v. Apucare. Înhăţare. Înşfăcare. Luare. Luat[1]. Prindere.

găbuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fiinţe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăţa. Înşfăca. Lua. Prinde.

găbuíre s.f. (*reg.*) v. Apucare. Înhăţare. Înşfăcare. Luare. Luat[1]. Prindere.

găgălí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre copiii mici*) v. Gânguri. **2** (*despre gâşte şi raţe*) v. Gâgâi.

găgăţéle s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Adormiţele. Dediţel. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*).

găgăúţă s.m. (*bot.; reg.*) v. Pătrunjel (*Petroselinum hortense*).

găgăúţă s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

găgiós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, mâncăruri etc.*) v. Bălos. Greţos. Scârbos. **2** (*despre oameni*) v. Supărăcios. Susceptibil.

găibără vb. I. refl. (*reg.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Căţăra. Ridica. Sui. Urca.

găibăráre s.f. (*reg.*) v. Căţărare. Căţărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

găigánă s.f. (*culin.; reg.*) v. Jumări.

găină vb. I. refl. (*despre păsări*) a se găinăţa.

găinár s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*fam.; deprec. sau peior.*) v. Hoţ. Pungaş. **2** (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **II** s.n. (*constr.; reg.*) **1** (*la acoperişul casei*) v. Cătuşă. Chingă. **2** v. Coteţ.

găinátic, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre oameni sau animale*) v. Hipometrop. Miop.

găínă s.f. **I 1** (*ornit.*) *Gallus bankiwa domestica*; ‹pop.; glum.› crestata (v. *crestat*), ‹reg.› cobaie, cotcodină, tiucă, ‹fig.; reg.; glum.› cucoană, ‹arg.› fulgoasă. **2** (*ornit.*) ***găină-de-munte*** = ***găină-de-pădure*** = ***găină-neagră*** = ***găină-sălbatică*** = gotcă; (*reg.*) ***găină-cu-mărgăritare*** = ***găină-de-mare*** v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*); ***găină-de-apă*** v. Lişiţă[1] (*Fulica atra*). **3** (*art. Găina; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Pleiadele (v. *pleiadă*). **4** (*arg.*) v. Pălărie. **II** (*bot.; reg.*) ***găină-părăsită*** v. Sunătoare (*Crepis rhocadifolia*). **III** (*art.; entom.; reg.*) ***găina-lui-Dumnezeu*** v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

găinăreásă s.f. găinăriţă. *Găinăreasa păzeşte şi îngrijeşte găinile.*

găinăríe[1] s.f. (*constr.; pop.*) v. Coteţ.

găinăríe[2] s.f. (*fam.*) v. Furtişag.

găinăríşte s.f. **1** (*constr.; pop.*) v. Coteţ. **2** (*colect.; ornit.; înv.*) v. Găinărime.

găinărínie s.f. (*colect.; ornit.*) ‹înv.› găinărişte.
găinăríţă s.f. găinăreasă.
găinăţá vb. I. refl. (*despre păsări*) a se găina. *Vrăbiile se găinăţează peste tot.*
găiníţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Băluşcă (*Ornithogalum umbellatum*).
găinúşă s.f. **I** (*ornit.*) **1** găinuţă, ‹pop.› găinuşcă. **2** (*şi **găinuşă-de-alun, găinuşă-de-munte, găinuşă-roşie, rar, găinuşă-alunară***) *Tetrastes bonasia*; ieruncă, ‹reg.› alunar, brădioară, brădişoară, găinuţă-roşie, gotcă-roşie, ieruşcă, pasăre-împărătească, zgăinuşă. **3** ***găinuşă-de-apă*** = *găinuşă-de-baltă* = *Gallinula chloropus*; corlă, ‹reg.› găinuţă; ***găinuşă-de-stepă*** = *Syrhaptes paradoxus*;‹reg.› potârniche-de-stepă; (*reg.*) ***găinuşă-neagră*** v. **a** Cocoş-de-munte. Cocoş-sălbatic (*Tetrao urogallus*); **b** Lişiţă[1] (*Fulica atra*). **4** (*reg.*) v. Auşel. Auşel-cu-cap-galben. Auşel-de-iarnă. Auşel-de-vară (*Regulus cristatus*). **5** (*reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenuşie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*). **II** (*bot.*) **1** (*şi **găinuşă-galbenă***) *Anemone ranunculoides*; dediţei-galbeni (v. *dediţel*), floarea-Paştilor (v. *floare*), floarea-Paştilor-galbenă (v. *floare*), floarea-păsărilor (v. *floare*), floarea-vântului-galbenă (v. *floare*), gălbenele (v. *gălbenea*), păştiţă, ‹reg.› breabăn, muscerici-galbeni, păscuţă, pâinea-Paştelui (v. *pâine*), pâinile-Paştelui (v. *pâine*), turculeţ, zlac. **2** *Isopyrum thalictroides*; ‹reg.› floarea-ciutei (v. *floare*), hisopirel, iarba-porumbilor (v. *iarbă*), turiţă-albă. **3** (*reg.*) v. Băluşcă (*Ornithogalum umbellatum*). **4** (*reg.*) v. Floarea-Paştelui (v. *floare*). Rotiliţă (*Anemone nemorosa*). **5** (*la pl. **găinuşe***; *reg.*) v. Jerbiu (*Ranunculus sardous*). **6** (*la pl. **găinuşe***; *reg.*) v. Sclipeţ (*Potentilla erecta*). **III** (*art. **Găinuşa***; *astron.; pop.; nm. pr.*) v. Pleiadele (v. *pleiadă*). **IV** (*entom.; reg.*) **1** (*şi art., **găinuşa-lunii***) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **2** (*şi **găinuşă-de-seară***) v. Cărăbuş (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*).
găinúşcă s.f. (*ornit.; pop.*) v. Găinuşă. Găinuţă.
găinúţă s.f. **I** (*ornit.*) **1** găinuşă, ‹pop.› găinuşcă. **2** (*reg.*) v. Corlă. Găinuşă-de-apă. Găinuşă-de-baltă (*Gallinula chloropus*). **3** (*reg.*) ***găinuţă-roşie*** v. Găinuşă. Găinuşă-de-alun. Găinuşă-de-munte. Găinuşă-roşie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*). **II** (*bot.; reg.*) v. Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*).
găioáră s.f. (*ornit.*) găişoară.
găişoáră s.f. (*ornit.*) găioară.
găitán s.n. brandenburg, ‹rar› umeraş, ‹reg.› şinor. *Tunicile militarilor au găitane.*
găiţişoáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Dumbrăveancă (*Coracias garrulus*).
gălăgíe s.f. **1** hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. şi fam.› chiloman, ‹pop.› vraişte, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. şi reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, talâ, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. şi fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), şucăr. *În piaţă era o gălăgie de nedescris.* **2** freamăt, larmă, tumult, turbulenţă, vuiet, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Gălăgia străzii pătrunde prin ferestre.* **3** (*fam.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **4** (*fam.*) v. Murmur. Protest.
gălăgiós, -oásă adj. (*despre oameni, colectivităţi etc.*) clamoros, tumultuos, turbulent, zgomotos, ‹înv.› neodihnit. *În balconul teatrului era un grup gălăgios de tineri.*
gălătúc s.m. (*culin.; reg.*) v. Bol. Boţ. Bulz. Cocoloş.
gălătúş s.m. (*reg.*) **1** (*culin.*) v. Bol. Boţ. Bulz. Cocoloş. **2** (*mineral.*) v. Cremene. Silex.
gălătuşél s.m. (*reg.*) v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot.
gălăţeánă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pătlăgea. Pătlăgea-de-paradis. Pătlăgea-galbenă. Pătlăgea-roşie. Pătlăgică. Roşie (v. *roşu*). Tomată (*Lycopersicum esculentum*). **2** (*la pl. **gălăţene***) v. Primulă (*Primula obconica*).
gălăţénce s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Aster. Steliţă. Steliţă-vânătă (*Aster amellus*).
gălbănăríţă s.f. (*med.; reg.*) v. Gălbinare. Hepatită. Icter.
gălbeázã s.f. **I** (*med. vet.*) distomatoză, distomiază, fascioloză, ‹reg.› gălbejoasă (v. *gălbejos*). *Gălbeaza este o boală parazitară specifică erbivorelor.* **II** (*bot.*) **1** *Cuscuta trifolii*; cârcel, torţel, ‹reg.› râie, vârsat, vârsatul-pământului (v. *vârsat*), vârsatul-trifoiului (v. *vârsat*). **2** *Marchantia polymorpha*; fierea-pământului (v. *fiere*), ‹reg.› coada-rândunicii (v. *coadă*), lemn-de-aloe, muşchi-de-fântână (v. *muşchi*[2]). **3** (*reg.*) v. Cuscută. Torţel (*Cuscuta epithymum*). **4** (*reg.*) v. Torţel (*Cuscuta europaea*).
gălbejeálă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].
gălbejít, -ă adj. (*pop. şi fam.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].
gălbejoárã s.f. (*bot.; reg.*) v. Răchitan (*Lythrum salicaria*).
gălbejós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*pop.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **2** s.f. (*med. vet.; reg.*) v. Distomatoză. Distomiază. Fascioloză. Gălbează.
gălbenáş s.m. (*fin.; în trecut; pop.*) ‹pop.› gălbenel, gălbior.
gălbenátic, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
gălbeneá s.f. (*bot.*) **1** *Rorippa amphibia*; ‹reg.› floare-de-leac, hreniţă, voinicică. **2** (*la pl. **gălbenele***) *Ranunculus polyanthemos*; ‹reg.› boglar, piciorul-cocoşului (v. *picior*), rărunchi[2]. **3** (*la pl. **gălbenele***) *Anemone ranunculoides*; dediţei-galbeni (v. *dediţel*), floarea-Paştilor (v. *floare*), floarea-Paştilor-galbenă (v. *floare*), floarea-păsărilor (v. *floare*), floarea-vântului-galbenă (v. *floare*), gălbinuşă, gălbinuşă-galbenă, păştiţă, ‹reg.› breabăn, muscerici-galbeni, păscuţă, pâinea-Paştelui (v. *pâine*), pâinile-Paştelui (v. *pâine*), turculeţ, zlac. **4** (*la pl. **gălbenele***) *Lysimachia vulgaris*; ‹reg.› floare-de-lingoare, lămâioară, lingoare. **5** (*la pl.*) ***gălbenele-de-munte*** = *Ranunculus carpaticus*; ‹reg.› piciorul-cocoşului (v. *picior*), rărunchi[2]. **6** (*reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*). **7** (*reg.*) v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*). **8** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Dreţe. Lotus (*Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*). **9** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **10** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). **11** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*). **12** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Piciorul-cocoşului (v. *picior*) (*Ranunculus pedatus*). **13** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Burete-galben. Râşcov (*Cantharellus cibarius*). **14** (*la pl. **gălbenele***; *reg.*) v. Dreţe. Dumenecea (*Lysimachia nummularia*). **15** (*la pl.*) ***gălbenele-grase*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).
gălbeneálă s.f. **I 1** paliditate, paloare, pălire[1], ‹livr.› exsanguitate, impalidare, ‹rar› diafanitate, gălbinare, îngălbenire, ‹pop. şi fam.› gălbiciune, gălbejeală, ‹pop.› gălbeneaţă, îngălbejeală, ‹reg.› sărbezenie, serbezie, ‹înv.› serbeziturã[2], ‹fig.; rar› ofilire. *Gălbeneala feţei o îngrijorează.* **2** ‹pop.› gălbeneaţă. *Gălbeneala este o vopsea galbenă extrasă din plante.* **II** (*med.; pop.*) **1** v. Cloroză. **2** v. Gălbinare. Hepatită. Icter.
gălbeneáţă s.f. (*pop.*) **1** v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1]. **2** v. Gălbeneală.
gălbenél s.m. (*fin.; în trecut; pop.*) ‹pop.› gălbenaş, gălbior.
gălbenéţ, -eáţă adj. (*înv. şi pop.*) **1** v. (*despre părul oamenilor*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].
gălbení vb. IV. (*înv. şi pop.*) **1** tr., refl. (*despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veşteji. **2** refl. (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Îngălbeni. Păli[1].
gălbenícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** v. Muşeţel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*).
gălbeníre s.f. (*înv. şi pop.*) v. Fanare. Îngălbenire. Ofilire. Pălire[2]. Uscare. Veştejire.
gălbenít, -ă adj. (*înv. şi pop.; despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) v. Clorotic. Fanat.

Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit.

gălbeníu -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu. **2** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].

gălbenúș s.n., s.m. **I** s.n. (*biol; adesea determ. prin „de ou”*) vitellus, ‹înv. și pop.› gălbinare. *Gălbenușul conține multe substanțe nutritive.* **II** s.m. (*bot.*) **1** *Crepis setosa*; ‹reg.› iarba-găinii (v. *iarbă*), iarba-găinilor (v. *iarbă*). **2** (*la pl. **gălbenuși***) *Crepis pulchra*; ‹reg.› sunătoare. **3** (*reg.; și, art., **gălbenușul-inului***) *Camelina sativa*; ‹reg.› lubiț, oul-inului (v. *ou*).

gălbenúșă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*). **2** v. Scrântitoare (*Potentilla supina*).

gălbenúț, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

gălbiciós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].

gălbiciúne s.f. (*pop. și fam.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

gălbináre s.f. **I 1** (*med.; mai ales pop.*) hepatită, icter, ‹pop.› gălbeneală, îngălbeneală, ‹reg.› gălbănariță. *Pielea bolnavilor de gălbinare are colorație galbenă.* **2** (*rar*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1]. **3** (*biol; înv. și pop.; adesea determ. prin „de ou”*) v. Gălbenuș. Vitellus. **II** (*bot.*) **1** *Serratula tinctoria*; ‹reg.› mătase, pălămida-boiangiilor (v. *pălămidă*[1]), pălămidă[1], secerdă, șerpet. **2** v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

gălbiniciós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu. **2** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].

gălbimiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Sugel-galben (*Galeobdolon luteum*).

gălbiór, -oáră adj., s.m., s.f. **I** adj. (*pop.*) **1** (*despre părul oamenilor*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu. **II** s.m. (*fin.; în trecut; pop.*) ‹pop.› gălbenaș, gălbenel. **III** (*reg.*) **1** s.f. (*ornit.*) v. Presură[1]. Presură-aurie (v. *presură*[1]). Presură-de-câmp (v. *presură*[1]). Presură-de-holdă (v. *presură*[1]). Presură-galbenă (v. *presură*[1]) (*Emberiza citrinella*). **2** s.f. (*bot.*) v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*). **3** s.f. (*bot.*) v. Sovârvariță (*Inula britannica*). **4** s.f. (*la pl. **gălbioare**; bot.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **5** s.m. (*la pl. **gălbiori**; bot.; reg.*) Burete-galben. Râșcov (*Cantharellus cibarius*).

gălbíu, -íe adj. (*pop.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu. **2** (*despre părul oamenilor*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

gălbói s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

gălbúi, -úie adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) chihlimbariu, citron, galben-deschis, galben-pal, untdelemniu, ‹rar› sulfuriu, ‹pop. și fam.› cănăriu, nisipiu, ‹pop.› gălbinicios, gălbior, gălbiu, lămâiu, lemniu, năutiu, rădăciniu, șofrăniu, ‹reg.› gălbenatic, gălbeniu, gălbenuț, gălbuțriu, untuliu, ‹fran.› sable, șamoa. *A dat musafirilor un vin gălbui.* **2** (*despre părul cailor sau, p. ext., despre cai*) galben, izabel, șarg, ‹reg.› pantiș, șergaci. *Are un cal alb și unul gălbui.* **3** (*pop.; despre părul oamenilor*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

gălburíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

găleátă s.f. **I 1** (*gosp.*) căldare, ‹pop.› vadră, ‹reg.› ideră, mescătoare, șaflic, videre, ‹înv.› conob. *Aduce apa de la fântână într-o găleată.* **2** ciutură, ‹reg.› vârdină. *A scos cu găleata apa din fântână.* **II** (*arg.*) **1** v. Buzunar. **2** (*anat.*) v. Organ genital feminin(v. *organ*[1]).

găleși vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni sau despre chipul, ochii lor*) v. Întrista. Mâhni. Posomorî.

găletăreásă s.f. (*pop.*) ‹pop.› găletăriță. *Găletăreasa mulge oile în găleată.*

găletăríță s.f. (*pop.*) ‹pop.› găletăreasă.

găletúșă s.f. **I** (*gosp.*) căldărușă, ‹pop.› căldăruță, ‹înv.› căldărușcă. *A pus murele culese într-o găletușă.* **II** (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Amigdală. Tonsilă. **2** (*med., med. vet.*) v. Umflătură.

gălibárcă s.f. (*arg.*) v. Pălărie.

găligán s.m. (*pop. și fam.; peior.*) v. Lungan. Vlăjgan.

gălúșcă s.f. (*culin.; reg.*) v. Sarma.

gălușcúță s.f. (*culin.*) **1** (*pop. și fam.*) ‹pop.› găluștea. *A făcut pentru supă gălușcuțe din griș.* **2** (*reg.*) v. Sărmăluță.

găluștea s.f. (*culin.*) **1** (*pop.*) v. Gălușcuță. **2** (*reg.*) v. Sărmăluță. **3** (*reg.*) v. Papanaș.

gămán s.m., adj. (*pop.*) v. Gurmand. Mâncăcios.

gămálie s.f. **1** măciulie, ‹reg.› căciulie. *Boldul are la un capăt gămălie.* **2** (*anat.; fam.; glum.*) v. Cap. **3** (*fam.; glum.*) v. Copil[1].

gămălioáră s.f. gămăliuță.

gămăliúță s.f. gămălioară.

gănci s.n. (*med.; reg.*) v. Lues. Sifilis.

găoáce s.f. **1** (*la ou*) coajă, ‹reg.› scoarță. *Puilor de găină li se dau găoci de ouă pisate.* **2** (*reg.*) v. Nasture. **3** (*anat.; înv.*) v. Mitră. Uter.

găoáză s.f. **1** (*pop.*) v. Gaură. **2** (*anat.; arg.*) v. Anus. **3** (*anat.; arg.*) v. Vagin.

găozár s.m. (*vulg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

gărăfioáră s.f. = cărăfioară.

gărășíță s.f. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albitură. Baboiaș. Caracudă. Mărunțiș. Plevușcă.

gărăvél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Graur (*Sturnus vulparis*).

gărănă s.f. (*reg.*) v. Curătură.

gărdinár s.n. (*pop.*) ‹pop.› gardineci. *Gărdinarul este compasul dogarului.*

gărduceán s.n. (*reg.*) v. Gărduleț. Gărduț.

gărduí vb. IV. tr. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

gărduít, -ă adj. (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut.

gărduléț s.n. gărduț, ‹pop.› gărdurel, ‹reg.› gărducean, gărduș. *Grădina de legume este înconjurată de un gărduleț.*

gărdurăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cătină (*Lycium halimifolium*).

gărdurél s.n. (*pop.*) v. Gărduleț. Gărduț.

gărdúș s.m. (*reg.*) v. Gărduleț. Gărduț.

gărdúț s.n. gărduleț, ‹pop.› gărdurel, ‹reg.› gărducean, gărduș.

gărgăricít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre alimente, grăunțe etc.*) v. Gărgărițos.

gărgăríță s.f. (*entom.*) **1** (*și **gărgăriță-de-bob, gărgăriță-de-grâu, gărgăriță-de-mazăre, gărgăriță-de-năgară***) *Bruchus pisi*; ‹pop.› gârgără, gârgără-săsească, ‹reg.› gândac-al-măzării, goambă, gongoriță, măzărar. **2** (*și **gărgăriță-de-bucate***) *Tinea granella*; ‹reg.› molia-pâinilor (v. *molie*), molie, molie-de-bucate, molie-de-pâine. **3** (*art.*) ***gărgărița-prunului*** = *Rhynchites bacchus*; prunar[2]. **4** (*reg.; și **gărgăriță-măgărească***) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

gărgărițós, -oásă adj. (*despre alimente, grăunțe etc.*) ‹înv. și pop.› gărgăricit. *A aruncat făina gărgărițoasă.*

gărgáun s.m. (*entom.*) **I 1** *Vespa crabro*; bărzăun, ‹pop.› viespar, viespar-negru, ‹reg.› albina-țiganului (v. *albină*), albină-țigănească, băzgăun, bâzălău, bâzgar, dândăun, găun, găunoi, stup-galben, tăun, viespe, viespe-bondărească, viespe-gărgăune, viespe-mare, viespe-sălbatică, viespoi, zbârnoi. **2** (*pop.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*). **3** (*pop.; glum.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **II** fig. (*la pl. **gărgăuni**; fam.*) ‹fig.; fam.› fluturași (v. *fluturaș*), fluturi (v. *fluture*). *Are numai gărgăuni în cap.*

găsélniță s.f. (*entom.*) *Galleria melonella*; ‹reg.› molia-albinelor (v. *molie*), molia-stupilor (v. *molie*), molie-de-albine, molie-de-stup.

găsí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) a afla, a depista, a descoperi, ‹înv. și pop.› a oblici, ‹pop. și fam.› a dibăci, a dibui, ‹reg.› a exafla, ‹înv.› a ijderi, a ispiti, a izvodi, a pricepe, a sfeti, ‹fig.; livr.› a denișa. *Arheologii au găsit în mormânt un depozit important de monede. L-a găsit ascunzându-se într-o casă părăsită.* **2** tr. (*compl. indică locuri, ființe etc.*) a da[2], a întâlni, a nimeri. *Urcând panta, găsește cabana. Oriunde ar merge, găsește numai curioși.* **3** tr. (*compl. indică ființe*) a afla, a cunoaște, a întâlni. *Tânărul speră să găsească perechea potrivită.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a afla, a întâlni, a prinde. *Găsind-o singură, i-a putut spune secretul.* **5** tr. (*compl. indică bolnavi, boli,*

epidemii, focare de infecție etc.) a depista, a descoperi. *Medicii au găsit virusul gripei la mai multe persoane.* **6** tr. (*despre suferințe fizice sau despre moarte; compl. indică ființe*) a surprinde. *Moartea l-a găsit în somn.* **7** tr. (*despre unități de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a apuca, a prinde, a surprinde, ‹înv. și reg.› a lovi. *Furtuna i-a găsit în largul mării.* **8** refl. unipers. a se afla, a se întâlni, a se vedea, a se zări, ‹pop. și fam.› a se pomeni. *Așa ceva nu se mai găsește.* **9** tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Întâlni. Vedea. **II** refl. **1** (*despre ființe, lucruri etc.; adesea cu determ. locale*) a se afla, a exista, a fi, ‹pop.› a sta, ‹înv.› a existelui, a zăcea. *Vulcani noroioși se găsesc în zona Buzăului.* **2** (*mai ales despre lucruri, obiecte; cu determ. locale*) a se afla, a fi, a sta. *Dicționarele se găsesc pe raftul al doilea din bibliotecă.* **3** (*despre ființe, lucruri etc.*) a se afla, a fi, a figura, a se număra[1]. *Fiul ei se găsește printre reușiții la concurs.* **4** (*despre oameni*) a se afla, a se pomeni, a se trezi, a se vedea. *Pe neașteptate, înotătorul s-a găsit în mijlocul vârtejului.* **5** (*despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „lângă” etc.*) a se afla, a fi, a se situa, a veni, ‹fig.; înv. și pop.› a cădea, ‹fig.; înv.› a zăcea. *Scara palatului se găsește lângă lac.* **6** (*despre oameni*) a se afla, a fi, a se mișca, ‹fig.; fam.› a se învârti. *Tânărul nu aparține mediului în care se găsește prietena lui.* **7** a avea, a exista, a fi. *Se găsește cine să-i spună o vorbă bună.* **III** tr. **1** a descoperi, a stabili. *Lingvistul a găsit etimologia mai multor cuvinte după o cercetare profundă.* **2** a descoperi, ‹fig.› a întâlni. *În roman găsim multe regionalisme.* **3** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să găsească o metodă tehnică nouă.* **4** (*compl. indică soluții, remedii, explicații etc.*) a avea, a poseda, a ști. *Găsește rezolvare pentru orice situație.* **5** a procura, ‹pop.› a rosti, a rostui. *I-a găsit un post bun.* **IV** tr. **1** a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A găsit că nu este pregătit pentru examen.* **2** (*compl. indică manifestări, acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situații, stări etc.*) a aprecia, a considera, a crede, a socoti, a vedea. *Găsește gestul său drept un semn al dorinței de împăcare.*

găsíre s.f. aflare, depistare, descoperire. *Autoritățile statului au fost anunțate în legătură cu găsirea comorii.*

gășcár, -ă adj. (*arg.*) **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Comunicativ. Expansiv. Extravertit. Jovial. Prietenos. Sociabil. Volubil. **2** (*despre oameni*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos.

gătá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) v. Epuiza. Isprăvi. Încheia. Sfârși. Termina.

gătáre s.f. (*pop.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încetare. Încheiere. Sfârșire. Sfârșit[1]. Terminare. Terminat[1].

găteálă s.f. (*pop.*) v. Parură. Podoabă.

gătéj s.n. surcea, surcică, uscătură, vreasc, ‹pop.› dărâmături (v. *dărâmătură*), ‹înv. și reg.› târș, ‹reg.› clenci, covrag, hăbădic, hăbădie, hrești, uri, osâc, poclaș, pogmete, raburi, rancotă, rapainoage, rascotă, ratină, rătie, seci, selniță, sfărgaci, șibă, vârșeie (v. *vârșel*), zăgneată, ‹înv.› șormânt, uscăciune. *A adunat găteje pentru foc din pădure.*

gătejél s.n., s.m. **I** s.n. **1** ‹pop.› gătejișor. *Cu gătejelele rămase de la tăiatul lemnelor aprinde focul.* **2** (*la pl. **gătejele**; culin.; reg.*) ‹reg.› cocârțiță, cocârță. *Gătejelele se fac din caș dulce amestecat cu jintuit.* **II** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Troglodytes parvulus*).

gătejișór s.n. (*pop.*) v. Gătejel.

gătí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aranja, a (se) dichisi, a (se) ferchezui, a (se) împodobi, ‹rar› a (se) pomăda, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop. și fam.; iron.› a (se) moța, ‹pop. și fam.; deprec.› a (se) sclivisi, ‹pop.› a (se) chiti[1], ‹fam.› a se felezui, a (se) pompona, a (se) spilcui, ‹înv. și reg.› a (se) muchilipsi, a (se) podobi, a (se) tocmi, ‹reg.› a (se) câștiga, a se corcodi, a (se) distălui, a se felezi, a se linciuri, a se nielcoși, a (se) pădăi, a (se) puțui, a (se) puțului, a (se) schili, a (se) tighini, a (se) titiri, ‹înv.› a (se) stoli, ‹fig.; peior.› a se lustrui, ‹arg.› a se șanja, a (se) șucări. *Așteaptă să mă gătesc ca să pot merge la teatru!* **2** tr. (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a împodobi, a înfrumuseța, a orna, a ornamenta, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, a gătit casa cu mult bun-gust.* **3** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Echipa. Îmbrăca. Înveșmânta. **II 1** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) a face, a pregăti, a prepara, ‹înv. și pop.› a preface, ‹reg.› a păzi, a socăci. *A gătit pentru prânz o ciorbă cu perișoare.* **2** intr. (*despre oameni, în special despre femei*) ‹fam.› a bucătări. *A gătit de dimineață până seara pentru aniversarea de a doua zi.* **III** refl. (*înv. și pop.*) **1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de” sau de un vb. la conjunct.*) v. Pregăti. **2** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **IV 1** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică acțiuni, activități, manifestări etc. ale oamenilor în curs de desfășurare*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) v. Consuma[1]. Epuiza. Isprăvi. Sfârși. Termina. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

gătín s.n. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică nume de metale prețioase*) v. Lanț.

gătíre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], dichiseală, dichisire, ferchezuială, ferchezuire, gătit[1], ‹pop. și fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. *Pentru a merge la teatru, a durat mult gătirea ei.* **2** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Gătirea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **3** facere, făcut[1], gătit[1], pregătire, pregătit[1], preparare, preparat[1]. *Gătirea ciorbei îi ia pe puțin două ore.*

gătít[1] s.n. **1** aranjare, aranjat[1], dichiseală, dichisire, ferchezuială, ferchezuire, gătire, ‹pop. și fam.; deprec.› scliviseală, sclivisire, ‹fam.› felezuire, spilcuială, spilcuire, ‹reg.› linciureală, ‹înv.› netezitură, stolire. **2** facere, făcut[1], gătire, pregătire, pregătit[1], preparare, preparat[1].

gătít[2], -ă adj. **1** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) aranjat[2], cochet, dichisit, elegant, fercheș, ferchezuit, îngrijit, ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țiguit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu gătită.* **2** (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, împodobit, înfrumusețat, ornamentat, ornat, pavoazat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. *O locuință gătită este primitoare și relaxantă.* **3** (*despre mâncăruri*) gata, pregătit[2], preparat[2], ‹înv.› prefăcut. *Îl așteaptă cu mâncarea gătită.*

gătitúră s.f. (*înv.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

găúlea s.m. (*reg.; iron.*) v. Gurmand. Mâncăcios. Mâncău.

găún s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

găunăsíță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Coșniță.

găunéi s.m. pl. (*entom.; reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*).

găuní vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

găuníre s.f. (*tehn.; reg.*) v. Găurire. Găurit[1]. Perforaj. Perforare. Perforat[1]. Perforație. Scobire. Scobit[1]. Scobitură. Sfredelire. Sfredelit[1]. Străpungere. Străpuns[1]. Șlițuire.

găunói s.m. (*entom.; reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

găunós, -oásă adj. **1** (*despre copaci, trunchiuri de copaci*) scorburos, ‹reg.› bortos, boșturos, budugănios, buștihos, buturos, corobăios, corobănos, coșcov, scorboșit, scrobos[2], stupos, știurbos, ‹înv.› deșert. *Trunchiul stejarului bătrân este găunos.* **2** (*despre fructe cu coaja tare, păstăi etc.*) gol[2], sec, ‹reg.›

scorburos. *Câteva din nucile cumpărate sunt găunoase.* **3** (*stomat.; pop.; despre dinţi, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat.

găunoşálă s.f. (*reg.*) v. Găunoşie.

găunoşénie s.f. (*pop.*) v. Scorbură.

găunoşí vb. IV. refl. (*pop.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) ‹reg.› a se scorboroşi, a se scorburi. *Trunchiul copacului s-a găunoşit.*

găunoşíe s.f (*pop.*) ‹reg.› găunoşală. *Din cauza găunoşiei trunchiului, copacul a căzut la furtună.*

găunoşitúră s.f. (*reg.*) v. Scorbură.

găurăche subst. (*anat.; arg.*) v. Vagin.

găurăr s.n. (*gosp.; reg.*) v. Strecurătoare.

găureá s.f. **I** găurică, găurice, ‹reg.› borticică, găuruţă. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*mai ales la pl. **găurele***) v. Toporaş. Toporaşi-de-munte (v. *toporaş*). Toporaşi-de-pădure (v. *toporaş*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **2** (*la pl. **găurele***) v. Viorea (*Scilla bifolia*).

găurí vb. IV. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) a perfora, a scobi, a sfredeli, a străpunge, ‹livr.› a exciza, ‹rar› a scormoni, ‹înv. şi pop.› a găvăni, ‹fam.› a străbate, ‹înv. şi reg.› a petrece, a potrăcăli, ‹reg.› a borteli, a borti, a burghia, a butori, a găuni, a găvănoşi, a hudrăli, a răzbici[2], a sclidiri, a sfredeluşi, ‹înv.› a transpersa. *A găurit zidul cu un burghiu pentru beton.* **2** refl.,tr. (*sub. sau compl. indică obiecte casante ori fabricate din metale sau materiale puţin rezistente*) a se perfora, a se sparge. *Cauciucul unei roţi s-a găurit pe drum. Cizmarul foloseşte o sulă pentru a găuri marginea tălpii pantofului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) rupe, a (se) sfâşia, a (se) uza, a (se) zdrenţui, ‹pop. şi fam.› a (se) flenduri, ‹reg.› a (se) deshăma. *Pantalonii i s-au găurit în genunchi.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de încălţăminte*) a (se) sparge. *De atâta purtat, pantofii i s-au găurit în talpă.* **5** tr. (*impr.; compl. indică bilete pentru transportul în comun, cartele etc.*) v. Composta. **II** refl. (*stomat.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre dinţi, măsele*) a se caria, a se strica, ‹reg.› a se scorboroşi. *I s-a găurit o măsea.*

găurícă s.f. găurea, găurice, ‹reg.› borticică, găuruţă. *A ţesut găurica de la mâneca sacoului. A făcut o găurică în lemn.*

găuríce s.f. **1** găurea, găurică, ‹reg.› borticică, găuruţă. **2** (*anat.; arg.*) v. Vagin.

găuriciós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte*) ‹reg.› găuros.

găuríre s.f. **1** (*tehn.*) găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforaţie, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], şliţuire, ‹livr.› excizare, terebraţie, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. *Găurirea zidului a fost dificilă.* **2** spargere. *Şoferul a oprit maşina din cauza găuririi unui cauciuc.* **3** (*impr.*) v. Compostare. Compostat.

găurít[1] s.n. (*tehn.*) găurire, perforaj, perforare, perforat[1], perforaţie, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], şliţuire, ‹livr.› excizare, terebraţie, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură.

găurít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre materii sau materiale dure*) perforat[2], scobit[2], sfredelit[2], străpuns[2], ‹înv. şi reg.› potrăcălit, ‹reg.› bortelit, bortit. *În zidul găurit a fixat cuie pentru rafturile bibliotecii.* **2** (*despre obiecte casante sau fabricate din metale ori materiale puţin rezistente*) perforat[2], spart[2], ‹reg.› puşticat. *Şoferul a înlocuit cauciucul găurit.* **3** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) rufos, rupt, sfâşiat, uzat, zdrenţăros, zdrenţuit, ‹înv. şi pop.› dezmăţat, ‹pop.› zdrenţos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâşiat, rămţuros, ‹arg.› uşchit. *Pantalonii găuriţi au fost reparaţi de croitor.* **II** (*stomat.; despre dinţi, măsele*) cariat, stricat, ‹pop.› găunos, ‹reg.› coşcov, scorboroşit, scorburos, ‹înv.› smăcinat, ‹fig.; fam.› mâncat[2]. *Stomatologul i-a extras măseaua găurită.*

găurós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte*) ‹reg.› găuricios. *Masa găuroasă este acoperită cu o muşama.*

găurúţă s.f. (*reg.*) v. Găurea. Găurică. Găurice.

găván s.n. **1** (*geomorf*) crov, padină, ‹reg.› coşcovă. *Găvanul are aspectul unei depresiuni circulare sau alungite.* **2** (*gosp.; pop.*) ‹înv. şi reg.› scafă. *Ţine mâncarea într-un găvan.* **3** (*pop.*) v. Adâncitură. Scobitură. **4** (*anat.; pop.*) v. Cavitate orbitară. Orbită. **5** (*gosp.; reg.*) v. Polonic.

găvălí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

găvălíe s.f. (*anat.; reg.*) v. Fontanelă.

găvănát, -ă adj. (*înv.; despre părţi ale unor obiecte, despre suprafeţe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

găvănătúră s.f. (*înv.*) v. Adâncitură. Concavitate. Scobitură.

găvăní vb. IV. tr. (*tehn.; înv. şi pop.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

găvănós, -oásă adj. (*pop.; despre părţi ale unor obiecte, despre suprafeţe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

găvănoşél s.n. (*reg.*) v. Borcănaş. Borcănel.

găvănoşí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

găvănoşít, -ă adj. (*reg.; despre părţi ale unor obiecte, despre suprafeţe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

găvări vb. IV. intr. (*arg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

găvózd s.n. **1** (*tehn.; reg.*) v. Despicător. Ic. Pană. **2** (*tehn.; înv.*) v. Cui. **3** (*înv.*) v. Piron.

găvozdí vb. IV. tr. **1** (*reg.; compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduşi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi. **2** (*înv.; compl. indică obiecte, lucruri*) v. Pironi. Ţintui. **3** (*în Antic.; înv.; compl. indică condamnaţi*) v. Crucifica. Răstigni.

găvozít, -ă adj. (*reg.; despre gură, bot, plisc*) v. Căscat[2]. Deschis.

găzár s.m. (*în trecut*) ‹în trecut› păcurar[1]. *Găzarul era un vânzător (ambulant) de petrol lampant.*

găzdác, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **2** s.m., s.f. v. Chiabur.

găzdán s.m. (*reg.*) v. Bogătaş.

găzdăcíe s.f. (*reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuţie. Bogăţie. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situaţie. Stare.

găzdăcói s.m. (*reg.; deprec.*) v. Bogătaş.

găzdălău (*reg.; deprec.*) v. Bogătaş.

găzdăluí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ţine.

găzdărí́ţă s.f. (*reg.*) v. Găzdoaie.

găzdăşág s.n. (*reg.*) **1** v. Avere. Avut[1]. Avuţie. Bogăţie. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situaţie. Stare. **2** v. Casă[1]. Gospodărie.

găzdăşíe s.f. (*reg.*) Avere. Avut[1]. Avuţie. Bogăţie. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situaţie. Stare.

găzdişoáră s.f. găzdiţă, găzduţă (v. *găzduţ*).

găzdíţă s.f. găzdişoară, găzduţă (v. *găzduţ*).

găzdoáică s.f. (*reg.*) v. Găzdoaie.

găzdoáie s.f. (*pop.*) **1** ‹reg.› găzdăriţă, găzdoaică. *Găzdoaia casei i-a întâmpinat pe oaspeţi.* **2** v. Casnică (v. *casnic*). Gospodină.

găzdói s.m. (*pop.*) **1** v. Amfitrion. Gazdă. Stăpân. **2** (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deţinător. Posesor. Proprietar. Stăpân. Stăpânitor.

găzduí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a aciua, a adăposti, a culca, a primi, a ţine, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. şi fam.› a oploşi, ‹pop.› a pripăşi, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălăşi, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălăşui. *L-a găzduit pentru o noapte în casa lui.*

găzduíre s.f. **1** aciuare, adăpostire, primire, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› pripăşire, sălăşluire, ‹reg.› încortelare, ‹înv.› hălăduinţă, hălăduire. *Drumeţii caută găzduire prin chiliile mănăstirii.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a căuta”, „a cere”, „a da”, „a găsi”*) adăpost, sălaş, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› sălăşluire. *Drumeţii au cerut găzduire peste noapte la motel.*

găzduleásă s.f. (*înv.*) v. Gazdă.

găzdúţ, -ă s.f., adj. **1** s.f. găzdişoară, găzdiţă. **2** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat.

găzoâică s.f. (*reg.*) v. Gazorniţă.

găzói s.n. (*reg.*) v. Gazorniţă.

gâb, gâbă s.n., adj. (*reg.*) **1** s.n. (*anat.*) v. Cifoză. Cocoaşă. Gibozitate. **2** adj. (*despre oameni*) v. Cifos. Cocoşat. Ghebos. Gheboşat.

gâcea s.m. (*înv.; glum.*) v. Ghicitor. Prezicător. Vaticinator.

gâde s.m. călău, ‹livr.› carnefice, ‹rar› torţionar, ucigător, ‹înv. şi pop.› tăietor, ‹înv. şi reg.› hingher, ‹reg.› hoher, şintăr, ‹înv.› exactor, gealat, măcelar, mucenitor, om al sângiurilor, omul sângiurilor (v. *om*), speculator[1], ‹fig.; înv.› armaş. *Gâdele executa pe condamnaţii la moarte prin spânzurătoare sau decapitare.*

gâdilă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹reg.› a (se) dâgăli. *Se joacă, gâdilânu-l. Se gâdilă foarte tare.*

gâdilâre s.f. **1** gâdilat, gâdilătură, ‹fam.› gâdileală. *Îi stârnește un râs convulsiv prin gâdilări repetate.* **2** fig. adulare, adulație, flatare, lingușeală, lingușire, măguleală, măgulire, ‹fig.› tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Gâdilarea șefului enervează pe oamenii onești.*

gâdilát s.n. gâdilare, gâdilătură, ‹fam.› gâdileală.

gâdilătúră s.f. **1** gâdilare, gâdilat, ‹fam.› gâdileală. **2** ‹pop. și fam.› gâdilici. *Când o atingea, simțea o gâdilătură.*

gâdileálă s.f. (*fam.*) v. Gâdilare. Gâdilat. Gâdilătură.

gâdilíci s.m. invar. (*pop. și fam.*) v. Gâdilătură.

gâdiúță s.f. (*zool.; reg.*) v. Șoarece. Șoarece-de-casă (*Mus musculus*).

gâf s.m. (*ind. alim.; reg.*) v. Făină de porumb. Mălai.

gâfâí vb. IV. intr. (*despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) a pufăi, a sufla, ‹reg.› a îngeme, a lihăi[1], a răsufla, a se șușcăi. *Gâfâie zgomotos după ce urcă nouă etaje. Cățelul începe să gâfâie greu după mult alergat.*

gâfâiálă s.f. gâfâit, pufăială, pufăire, pufăit[1], pufăitură. *Se odihnește până se oprește din gâfâială.*

gâfâít s.n. gâfâială, pufăială, pufăire, pufăit[1], pufăitură.

găgăt s.n. (*reg.*) v. Gâgâire. Gâgâit. Gâgâitură.

gâgău s.n. (*culin.; reg.*) v. Cocârțău. Puricei (v. *puricel*).

gâgâí vb. IV. intr. (*despre găște și rațe*) ‹reg.› a dârlâi, a găgăli, a libăi.

gâgâiálă s.f. (*pop.*) v. Gâgâire. Gâgâit. Gâgâitură.

gâgâíre s.f. gâgâit, gâgâitură, ‹pop.› gâgâială, ‹reg.› gâgăt.

gâgâít s.n. gâgâire, gâgâitură, ‹pop.› gâgâială, ‹reg.› gâgăt. *Gâgâitul gâștelor se aude dinspre baltă.*

gâgâitúră s.f. gâgâire, gâgâit, ‹pop.› gâgâială, ‹reg.› gâgăt.

gâgâlíce s.f. (*pop. și fam.*) ‹fig.; reg.› ghebueș. *O gâgâlice a apărut de după gard.*

gâgâțéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Anemonă. Dediței (*Pulsatilla montana*).

gâjâiálă s.f. **1** (*mai ales pop.*) gâjâire, gâjâit[1]. *Are o gâjâială supărătoare din cauza bolii.* **2** (*med.; pop.*) v. Laringită.

gâjâíre s.f. (*mai ales pop.*) gâjâială, gâjâit[1].

gâjâít[1] s.n. (*mai ales pop.*) gâjâială, gâjâire.

gâjâít[2], -ă adj. (*mai ales pop.; despre glas*) răgușit, ‹pop. și fam.› hârâit[2], hârâitor, ‹reg.› gâșăit, siteav, ‹fig.› spart[2], ‹fig.; pop. și fam.› dogit, hodorogit. *Are vocea gâjâită din cauza unei răceli puternice.*

gâl s.n. (*med.; reg.*) v. Angină. Angor.

gâlbáș s.m. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

gălcă s.f. **1** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Umflătură. **2** (*med.; pop.*) v. Scrofulă. **3** (*anat.; reg.*) v. Amigdală. Tonsilă. **4** (*la pl.; med.; pop.*) ***gâlci limfatici*** v. Ganglion limfatic. Limfoganglion. Nodul limfatic. **5** (*anat.; înv.*) ***gâlcă săoasă*** v. Glandă sebacee; (*art.*) ***gâlca folcuțului*** v. Glandă pancreatică. Pancreas; ***gâlca sămânții*** v. Glandă prostatică. Prostată.

gâlcătúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Umflătură.

gâlceávă s.f. **I 1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zăzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hârâ[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă (v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de gâlceavă între cei doi parteneri de afaceri.* **2** (*pop.*) v. Ceartă. Discuție. Vorbă. Zarvă. **3** (*înv.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **2** v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*).

gâlceví vb. IV. refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

gâlcevíciós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

gâlcevíre s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.

gâlcevitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** arțăgos, certăreț, scandalagioaică, scandalagiu, ‹rar› vociferant, ‹înv. și pop.› zavragioaică, zavragiu, ‹pop. și fam.› țâfnos, zurbagiu, ‹pop.› pricinaș, rânzos, ‹fam.; deprec.› volintir, ‹înv. și reg.› sfadnic, sfădalnic, sfădicios, ‹reg.› cârciogar, dâcos, dârzos, gâlcevos, hurduit, limujder, porav, potcaș, pricinelnic, pricinos, scandalos, sfădăios, sfădăreț, sfădăuș, trușnit, țambricos, ‹înv.› arțăgaș, certaș, gâlcevicios, nespravnic, pricelnic, pricios, pricitor, sfădaci, sfăditor, ‹fig.› bățos, clonțos, colțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam gâlcevitor.* **2** (*fam*) v. Cârcotaș. Șicanator. Șicanier.

gâlcevós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

gâlciurós, -oásă adj. (*anat.; reg.*) v. Glandular. Glandulos.

gâlcós, -oásă adj. (*anat.; reg.*) v. Glandular. Glandulos.

gâlculíță s.f. (*med., med. vet.; pop.*) ‹pop.› gâlcușoară, gâlcuță, ‹reg.› bolfușoară. *Câinele are o gâlculiță la un picior.*

gâlcușoáră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) ‹pop.› gâlculiță, gâlcuță, ‹reg.› bolfușoară.

gâlcúță s.f. (*med., med. vet.; pop.*) ‹pop.› gâlculiță, gâlcușoară, ‹reg.› bolfușoară.

gâld□u s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Lac[1].

gâlgâí vb. IV. intr. (*reg.; despre lichide*) v. Bolborosi. Gâlgâi.

gâlgâí vb. IV. intr. (*despre lichide*) a bolborosi, ‹rar› a plescăi, ‹reg.› gâlgări, a turui. *Mustul a început să gâlgâie.*

gâlgâiálă s.f. bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], gâlgâire, gâlgâit, gâlgâitură. *Din beci se aude gâlgâiala mustului din butoaie.*

gâlgâíre s.f. bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], gâlgâială, gâlgâit, gâlgâitură.

gâlgâít s.n. bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], gâlgâială, gâlgâire, gâlgâitură.

gâlgâitúră s.f. bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], gâlgâială, gâlgâire, gâlgâit.

gâli subst. (*fiziol.; reg.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

gălmă s.f. **I** (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Umflătură. **2** (*anat.*) v. Ganglion. **II** (*geomorf.; înv.*) v. Bosă. Dâmb. Înălțime. Ridicătură.

gâlméi s.n. (*geomorf*) v. Gorgan. Măgură. Movilă.

gâlt s.n. (*anat.; la oameni și la unele animale; înv.*) v. Gât.

gâltofăn s.m. (*reg.*) **1** v. Gușat. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

gâmbă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde.

gămbă s.f. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.

gâmbí vb. IV. tr. (*reg.; despre ființe; compl. indică alimente, mâncăruri*) v. Înfuleca.

gâmbosí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

gâmbosít, -ă adj (*înv.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

gâmbositór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

gâmfătúră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Umflătură.

gânceluít, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; reg.*) v. Luetic. Sifilitic.

gând s.n. **1** minte, rațiune, ‹livr.› cogitație. *Gândul nu poate cuprinde toate fenomenele care se petrec în univers.* **2** concepție, convingere, idee, judecată, opinie, părere, principiu,

vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are alt gând în legătură cu subiectul abordat.* **3** fantezie, imaginație, închipuire. *Gândul îl poartă spre viitor.* **4** calcul, idee, intenție, plan, proiect, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Gândul său este să înlăture concurența.* **5** dor, dorință, năzuință, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendință, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are gânduri îndrăznețe.* **6** (*înv.*) v. Consiliere Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

gândác s.m. **I** (*entom.*) **1** ‹reg.› pepe, vierme. *Unde este mizerie sunt și gândaci.* **2** ***gândac-de-bucătărie*** = ***gândac-de-casă*** = ***gândac-negru*** = *Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*; libarcă, libarcă-neagră, șvab[1], șvab-negru (v. *șvab[1]*), ‹reg.› gâzoabă, pepe-roșie, pleaznă, ploșniță, taracan, tarhan, zgripț; ***gândac-de-făină*** = *Tenebrio molitor*; morar; ***gândac-de-frasin*** = *Lytta vesicatoria*; cantaridă, ‹reg.› cățel-de-frasin, cățelul-frasinului (v. *cățel*), gândac-de-turbare, gândac-de-turbat, gândac-de-turbă, gândăcel-de-turbat, mâța-popii (v. *mâță*), molie, pepe; ***gândac-de-grâne*** = *Gymnopleurus pilularius*; grângoașă, ‹reg.› popă[1]; ***gândac-de-hrișcă*** = *Rhizotrogus solstitialis*; cărăbuș-de-hrișcă, cărăbușel, hrișcar; ***gândac-de-trandafir*** = ***gândac-verde*** = *Cetonia aurata*; ileană, ‹reg.› cărăbuș-verde, gândăcel-verde; (*pop.*) ***gândac-de-mătase*** v. Fluture-de-mătase. Vierme-de-mătase (*Bombix mori*); (*reg.*) ***gândac-al-măzării*** v. Gărgăriță. Gărgăriță-de-bob. Gărgăriță-de-grâu. Gărgăriță-de-mazăre. Gărgăriță-de-năgară (*Bruchus pisi*); ***gândac-de-gunoi*** v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*); ***gândac-de-mai*** = ***gândac-de-primăvară*** = ***gândac-de-prun*** v. Cărăbuș (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*); ***gândac-de-turbare*** = ***gândac-de-turbat*** = ***gândac-de-turbă*** v. Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*); ***gândac-negru*** = ***gândac-puturos*** v. Mamornic (*Meloë proscarabaeus*); ***gândac-scânteios*** = ***gândac-strălucios*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*); (*art.*) ***gândacul-morților*** v. Borză (v. *borz*) (*Blaps mortisaga*; (*înv.*) ***gândac-din-cel-luminos*** = ***gândac-luminos*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*). **II** (*zool.; reg.*) **1** v. Colubridă. Ofidian. Șarpe. **2** ***gândac-alb-de-casă*** v. Șarpe-de-apă. Șarpe-de-casă. Șarpele-casei (v. *șarpe*) (*Natrix natrix*).

gândăcél s.m. (*entom.; reg.*) ***gândăcel-de-turbat*** v. Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*); ***gândăcel-scânteios*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*); ***gândăcel-verde*** v. Gândac-de-trandafir. Gândac-verde. Ileană (*Cetonia aurata*).

gândălác s.m. (*zool.; reg.*) v. Mormoloc.

gândí vb. IV. **I 1** intr., refl. (*despre oameni*) a chibzui, a cugeta, a judeca, a medita, a raționa[1], a răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să se gândească înainte de a lua o hotărâre importantă.* **2** refl., tr. a chibzui, a judeca, a socoti, ‹înv. și reg.› a sămălui, ‹înv.› a sămășlui, ‹fig.› a cântări, a cumpăni, a drămui. *A gândit toate variantele de proiect.* **3** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A gândit că nu este pregătit pentru examen.* **II** tr. **1** a concepe, a imagina, a-și închipui, a vedea. *Trebuie să gândești altfel viața.* **2** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să gândească o metodă tehnică nouă.* **III** tr., refl. (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a ghici, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi gândit că se va întâmpla astfel? Nu s-a gândit că în ceai era somnifer.* **IV** refl. (*urmat de o prop. compl. indir. introdusă prin conj. „să”*) a intenționa, a plănui, a proiecta, a vrea, ‹rar› a socoti, ‹înv. și pop.› a sta, ‹pop.› a chiti[1], ‹înv. și reg.› a cislui, a sfătui, ‹reg.› a scăpa, a scoposi, ‹înv.› a așeza, a chibzui, a cugeta, a izvodi, ‹fig.; reg.› a cumpăni. *Se gândește să plece într-o călătorie prin Europa.*

gândíre s.f. **1** (*filos.; în opoz. cu „materie”, „existență”*) conștiință, cuget, mental, spirit, suflet, ‹livr.› for interior, ‹înv.› cunoștință, știință, ‹grec.; înv.› sinidisis. *Gândirea este atributul omului.* **2** cuget, fire, intelect, judecată, minte, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera gândirii.* **3** intelect, înțelegere, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru gândirea lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **4** cugetare, meditare, meditație, reflectare, reflecție, reflexie, ‹livr.› cogitație, ‹rar› epilogism, ‹înv.› schepsis. *I-a răspuns după o scurtă gândire.* **5** chibzuire, judecare, ‹fig.› cântărire, cumpănire, drămuire. *Gândirea celor întâmplate a durat destul de mult.*

gândít, -ă adj. **1** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, judicios, matur, serios, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. și reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Inițiativa acțiunii sale s-a dovedit gândită, având în vedere rezultatele obținute.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi gândite.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, cugetat, deliberat. *A pus la cale acest asasinat în mod gândit.*

gânditór, -oáre s.m., adj. **I** s.m. (*filos.*) **1** cugetător, filosof, ‹înv.› cugetăreț. *Mulți gânditori au descoperit adevărul cu ajutorul silogismului.* **2** filosof, înțelept. *Lumea antică a avut mari gânditori.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) cugetător, meditativ, reflexiv, ‹livr.› cogitabund, meditabund, ‹înv.› meditator, ‹glum. sau iron.› pansiv. *Este un om gânditor și rece.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) îngândurat, preocupat, ‹fig.› umbrit, umbros. *Este mereu gânditor pentru că are probleme în familie.*

gângánie s.f. (*entom.*) gâză, hexapod, insectă, ‹pop.› goangă, muscă, ‹reg.› borză (v. *borz*), gadină, gongălie, pepe. *Prin aer zboară tot felul de gângănii.*

gângav, -ă adj., s.m., s.f. bâlbâit[2], gângăvit[2], gângâit, ‹pop. și fam.› împiedicat, ‹pop.› gângăios, ‹reg.› balamut, limbut, pâtcav, șincăit, șișcav, șișcăvit, tântav, tont, ‹înv.› fâicav, hârcav. *Își duce copilul gângav la logoped pentru a fi corectat.*

gângăiós, -oásă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.

gângăveálă s.f. bâlbâială, bâlbâire, bâlbâit[1], gângăvire, gângăvit[1], logonevroză, ‹înv. și pop.› gângăvie, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1]. *Nu a înțeles nimic din gângăveala ei.*

gângăví vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se bâlbâi, a se gângâi, ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹reg.› a pâtcăi, a șincăi, a șișcăvi, a se tântăvi, ‹înv.› a fâicăvi. *Se gângăvește când este emoționată.* **2** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Gângăvește ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce gângăvește copilul.*

gângăvíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Bâlbâială. Bâlbâire. Bâlbâit[1]. Gângăveală. Gângăvire. Gângăvit[1]. Logonevroză.

gângăvíre s.f. bâlbâială, bâlbâire, bâlbâit[1], gângăveală, gângăvit[1], logonevroză, ‹înv. și pop.› gângăvie, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1].

gângăvít[1] s.n. bâlbâială, bâlbâire, bâlbâit[1], gângăveală, gângăvire, logonevroză, ‹înv. și

pop.› gângăvie, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹fam.› bâlbă, bâlbâitură, ‹reg.› lolotă[1].
gângăvít[2], -ă adj., s.m., s.f. bâlbâit[2], gângav, gângâit, ‹pop. și fam.› împiedicat, ‹pop.› gângăios, ‹reg.› balamut, limbut, pâtcav, șincăit, șișcav, șișcăvit, tântav, tont, ‹înv.› fâicav, hârcav.
gângâí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se bâlbâi, a se gângăvi, ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹reg.› a pâtcăi, a șincăi, a șișcăvi, a tântăvi, ‹înv.› a fâicăvi.
gângâít, -ă adj., s.m., s.f. bâlbâit[2], gângav, gângăvit[2], ‹pop. și fam.› împiedicat, ‹pop.› gângăios, ‹reg.› balamut, limbut, pâtcav, șincăit, șișcav, șișcăvit, tântav, tont, ‹înv.› fâicav, hârcav.
gânguí vb. IV. intr. **1** (*despre copiii mici*) ‹reg.› a găgăli, a mondăni, a mondroji, a șopeltivi, a știorlâcăi. **2** (*despre porumbei și turturele*) a ugui, ‹pop.› a durăi, ‹reg.› a coroi[2], a îngrângora, a îngurlui[2], a îngurui.
gânguríre s.f. **1** gângurit. *Îi face mare plăcere să asculte gângurirea copilului.* **2** gângurit, uguire, uguit. *Din tei se aude gângurirea porumbeilor.*
gângurít s.n. **1** gângurire. **2** gângurire, uguire, uguit.
gânj s.n. (*tehn.*) **1** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› gujbă, leucer, peteică, plohuz, sucitură. *Gânjul leagă leuca de carâmbul de sus.* **2** (*la car; reg.*) v. Râncă. **3** (*la luntre; reg.*) v. Chingă. Cocârlă. Crivac[2]. **4** (*la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă. **5** (*la plug; reg.*) v. Potâng.
gânjéi s.n. (*tehn.; la piatra alergătoare a morii; reg.*) v. Pârpăriță.
gânsác s.m. (*ornit.; pop.*) v. Gâscan.
gârbáci s.n. ‹pop.› zgârbaci. *Gârbaciul are vârfurile curelelor din care este împletit plumbuite.*
gârbă s.f. (*anat.; la oameni; înv.*) v. Spate. Spinare.
gârbí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Cârâi. Ciondăni. Ciorovăi. Hârâi.
gârbíță s.f. **I** (*bot.*) *Limodorum abortivum*; ‹reg.› salbă. **II** (*anat.; reg.*) **1** (*la oameni și la unele animale*) v. Ceafă. Cerbice. Grumaz. **2** (*la cabaline și la bovine*) v. Greabăn.
gârbov, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre spatele lor*) gârbovit, ghebos, gheboșat, încovoiat. *Bărbatul este gârbov din cauza bolii.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de gârbov, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele gârbov.*
gârboveálă s.f. (rar) v. Gârbovire.
gârbovéne s.f. pl. (*anat.; reg.*) v. Membru inferior. Picior.
gârbovénie s.f. (*înv.*) v. Gârbovire.
gârboví vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se cocârja, a se cocoșa, a se gheboșa, a se încovoia, a se îndoi, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povârni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a gârbovit la bătrânețe.*
gârbovíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Gârbovire.
gârbovínă s.f. (*înv.*) v. Gârbovire.
gârbovíre s.f. **1** ‹rar› gârboveală, gârbovitură, ‹înv. și pop.› gârbovie, ‹înv.› gârbovenie, gârbovină. *Gârbovirea lui este din ce în ce mai vizibilă.* **2** cocârjare, cocoșare, gheboșare, încovoiere, îndoire, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele gârbovirii este bătrânețea.*
gârbovít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre spatele lor*) gârbov, ghebos, gheboșat, încovoiat. **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat.
gârbovitúră s.f. (*rar*) v. Gârbovire.
gârcălód s.n. (*anat.; la oameni; reg.*) v. Cartilaj tiroid.
gârgân s.n. (*anat.; la oameni și la unele animale; reg.*) v. Ceafă. Cerbice. Grumaz.
gărgără s.f. (*entom.; pop.; și gârgără-săseacă*) v. Gărgăriță. Gărgăriță-de-bob. Gărgăriță-de-grâu. Gărgăriță-de-mazăre. Gărgăriță-de-năgară (*Bruchus pisi*).
gârgâí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre viermi, gândaci*) v. Colcăi. Foi. Forfoti. Mișuna. Viermui. **2** (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.
gârghiță s.f. (*anat.; reg.*) v. Beregată. Gâtlej.
gârgolóț s.n. (*anat.; reg.*) v. Beregată. Gâtlej.
gârjób, -ă adj. (*înv.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide sau despre linii, suprafețe etc.*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.
gârjobát, -ă adj. (*pop.; despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat[2]. Sucit[2].
gârlán s.n. (*anat.; reg.*) v. Beregată. Gâtlej.
gârlă s.f. **1** (*hidrol.*) ‹reg.› ponor. *Gârla este un curs mic de apă, cu debit permanent sau temporar.* **2** (*cu val. de adv.; modal; pop.și fam.*) ‹pop. și fam.; deprec. sau peior› căcălău. *Are bani gârlă. A primit cadouri gârlă.*
gârlíci s.n. (*pesc.; la plasa de pescuit; reg.*) v. Limbă.
gârlișoáră s.f. (*hidrol.*) gârliță[1], ‹înv.› gârloacă.
gârlíță[1] s.f. (*hidrol.*) gârlișoară, ‹înv.› gârloacă. *Trece gârliță cu piciorul.*
gârlíță[2] s.f. (*ornit.*) *Anser albifrons*; ‹reg.› drăcuș.
gârloácă s.f. (*hidrol.; înv.*) v. Gârlișoară. Gârliță[1].
gârloáfă s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).
gârn s.n. (*în practicile Bisericii Ortodoxe; reg.*) v. Colivă.
gârnișoáră s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cofiță. Donicioară.
gârnișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*).
gărniță[1] s.f. (*bot.*) **1** *Quercus frainetto*; ‹pop.› stejar. **2** (*pop.*) v. Stejar (*Quercus sessiliflora*).
gărniță[2] s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cofă. Doniță.
gârt s.n. (*anat.; la oameni și la unele animale; reg.*) v. Gât.
gârtán s.n. (*anat.; înv.*) v. Beregată. Gâtlej.
gârtoní vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.
gâsâí vb. IV. intr. (*reg.; despre unele animale, păsări sau insecte, mai ales despre gâște*) v. Fâsâi. Sâsâi[2]. Șâșâi. Șuiera.
gâscán s.m. (*ornit.*) ‹pop.› gânsac. *Gâscanii încep să sâsâie dacă treci prea aproape de ei.*
gâscăríță s.f. (*bot.*) *Arabis hiesuta*; ‹reg.› turicel, turniță, turnuriță, turnușel.
gâscă s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Anser domestica*; ‹arg.› lumânare. **2** ***gâscă-sălbatică*** = *Anser anser*; ‹reg.› grui[1], libă. **II** (*culin.; reg.*) v. Bol. Boț. Bulz. Cocoloș. **III** (*tehn.; reg.*) **1** (*la teasc*) v. Broască. Șurubelniță. **2** v. Mutelcă. Piuliță. **3** (*la vârtelniță*) v. Fus. Fusul vârtelniței (v. *fus*).
gâsculíță s.f. (*ornit.*) gâscușoară, ‹pop.› gâscuță.
gâscușoáră s.f. (*ornit.*) gâsculiță, ‹pop.› gâscuță.
gâscúță s.f. (*ornit.; pop.*) v. Gâsculiță. Gâscușoară.
gâșăít, -ă adj. (*reg.; despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răgușit.
gât s.n. **I 1** (*anat.; la oameni și la unele animale*) ‹pop. și fam.› gușă, ‹pop.› grumaz, junghietură, ‹înv. și reg.› gâtlan, ‹reg.› gârt, ‹înv.› gâlt. *A dormit incomod și îl dor mușchii gâtului. Poartă la gât un colier din perle.* **2** (*la pâlnie*) ‹reg.› bucea, burlui. **3** (*anat.; fam.*) v. Beregată. Gâtlej. **4** (*art.; anat.; fam.*) ***gâtul-piciorului*** v. Tars. **5** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **II** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) dușcă, gură, înghițitură, sorbitură, ‹reg.› ghiorțăitură, scopot[2], șluc, șneap[2]. *Bărbatul a luat un gât de țuică din sticlă.*
gâtâr s.n. (*la ham*) ‹reg.› grebănar, hamut, spătar[2]. *Gâtarul se trece peste gâtul calului.*
gâtișór s.n. (*anat.*) gâtuț.
gâtiță s.f. (*anat.; reg.*) **1** v. Beregată. Gâtlej. **2** v. Laringe.
gâtlán s.n., s.m., s.f. **I** s.n. (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Faringe. Farinx. **2** (*la oameni și la unele animale; înv. și reg.*) v. Gât. **3** (*înv.*) v. Beregată. Gâtlej. **II** s.f. (*bot.*) prună-cu-gât, prună-gâtlană. *Gâtlanele sunt alungite la un capăt.* **III** s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenușiu. Stârc-cenușiu. Stârc-mare-cenușiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*). **2** v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*).
gâtléj s.n. (*anat.*) **1** beregată, ‹pop. și fam.› gușă, ‹pop.› înghițitoare, ‹fam.› gât, ‹reg.› gârghiță, gârgoloț, gârlan, gâtiță, gherbeată, gușter, matul lupului (v. *mat*), ‹înv.› gârtan, gâtlan, grumaz. *L-a strâns de gâtlej și l-a sufocat.* **2** (*pop.*) v. Esofag. **3** (*pop.*) v. Faringe. Farinx. **4** (*pop.*) v. Laringe. **5** (*pop.*) v. Trahee.

gâtuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică ființe*) a jugula, a strangula, a sugruma, ‹înv. și reg.› a îneca, a suguşa, ‹reg.› a beregătui, a fuitui, a îmberegăți, a înăduși, a năduși, a șugui[2], a zgăira, ‹înv.› a dezgruma. *Criminalul și-a gâtuit victima.* **2** refl. (*în opoz. cu „a se lărgi”; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) a se îngusta, a se strâmta, a se subția, a se sugruma, ‹rar› a se strânge, ‹înv. și pop.› a se strâmtora, ‹reg.› a se cosăci. *Drumul care duce spre pădure se gâtuie. Valea se gâtuie când intră în munte.*

gâtuiálă s.f. (*pop.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.

gâtuíre s.f. **1** jugulare, strangulare, sugrumare, ‹rar› strangulație, ‹pop.› gâtuială, ‹înv. și reg.› înecare, ‹reg.› beregătire, îmberegățire, înăduşire, ‹înv.› gâtuitură, sugrumătură. *Legistul a constatat moartea prin gâtuire a victimei.* **2** (*concr.*) gâtuitură, sugrumătură. *Un stomac bolnav poate prezenta gâtuiri.*

gâtuít, -ă adj. **1** (*despre ființe*) strangulat, sugrumat, ‹reg.› beregătit, îmberegățit, înăduşit, ‹înv.› suguşat. *Trupul bătrânei gâtuite a fost transportat la morgă.* **2** fig. (*despre voce, glas*) înăbuşit, ‹fig.› înecat, strangulat, sugrumat, surd. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea gâtuită. Are glasul gâtuit de furie.*

gâtuitúră s.f. **1** (*concr.*) gâtuire, sugrumătură. **2** (*înv.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.

gâtúț s.n. (*anat.*) gâtișor.

gâț s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Miel. **2** v. Ied.Vătui[1].

gâță s.f. (*la oameni; reg.*) v. Coadă. Cosiță.

gâză s.f. (*entom.*) **1** gânganie, hexapod, insectă, ‹pop.› goangă, muscă, ‹reg.› borză (v. *borz*), gadină, gongălie, pepe. *Prin aer zboară tot felul de gâze.* **2** (*reg.*) v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*). **3** (*reg.*) ***gâză-de-carne*** v. Musca-hoiturilor (v. *muscă*). Muscă-albastră. Muscă-de-carne. Muscă-mare (*Calliphora vomitoria*); ***gâză-de-miere = gâză-folositoare*** v. Albină (*Apis mellifica*); ***gâză-de-viermi*** v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*); ***gâză-de-vite*** v. Tăun (*Tabanus bovinus*); (*art.*) ***gâza-boului*** v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*); ***gâza-calului*** v. Musca-cailor (v. *muscă*). Musca-calului (v. *muscă*). Musca-câinelui (v. *muscă*). Musca-vitelor (v. *muscă*). Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde. Streche. Strechea-cailor (v. *streche*). Trântor-de-cai (*Gastrophilus equi*).

gâzoábă s.f. (*entom.; reg.*) v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab[1]*) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*).

gâzulíe s.f. (*entom.; pop. și fam.*) v. Gâzuliță. Gâzuță.

gâzulíță s.f. (*entom.*) gâzuță, ‹pop. și fam.› gâzulie. *Noaptea, zeci de gâzulițe zboară în jurul unui bec aprins.*

gâzúță s.f. (*entom.*) gâzuliță, ‹pop. și fam.› gâzulie.

geába adv. (*modal*) **1** (*înv. și pop.*) v. Degeaba. Inutil. Zadarnic. **2** (*pop.; uneori precedat de prep. „pe”*) v. Degeaba. Gratis. Gratuit.

gealât s.m. **I** (*ornit.; reg.*) **1** v. Muscar. Muscar-cenușiu. Muscar-sur (*Muscicapa striata*). **2** (*și* ***gealat-roșiatic***) v. Muscar-mic. Muscar-roșiatic. Muscar-roșu (*Muscicapa parva*). **II** (*înv.*) v. Călău. Gâde.

gealău s.n. (*ind. lemnului, dulgherie*) ‹reg.› buhai, robanc, slobozitor, vijlă[2], vișeu. *Gealăul este o rindea mai mare.*

geam s.n. **1** (*constr.*) fereastră, ‹reg.› obloc, ‹înv.› ocnă ‹fran.› vitru[2]. *Casa are geamuri mari.* **2** sticlă, ‹reg.› glajă, ‹înv.› vitru[1]. *Geamul de la vitrina magazinului strălucește de curățenie.* **3** ***geam armat*** = geam de siguranță; ***geam de siguranță*** = geam armat. *Geamul armat sau de siguranță are înglobat, din fabricare, o plasă de sârmă care îi mărește rezistența;* ***geam securit*** = securit. *Geamul securit este folosit pentru confecționarea parbrizelor.* **4** (*arhit.*) ***geam orb*** = fereastră oarbă. *Geamul orb este o adâncitură în perete, de forma unei ferestre.* **5** (*optic.; pop. și fam.*) v. Monoclu.

geamantán s.n. valiză, ‹pop.› cufăr, ‹arg.› maimuță. *Geamantanul este atât de burduşit, încât nu îl mai poate închide.*

geamantánaș s.n. valijoară, valizuță. *A plecat în deplasare doar cu un geamantănaș.*

geamár s.m. (*reg.*) v. Geamgiu.

geámăn, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*mai ales la pl.* ***gemeni***) fraternal, ‹pop.› gemănar, ‹reg.› gemănaș. *Copiii lor sunt gemeni identici.* **2** s.m. (*la pl.*) ***gemeni siamezi*** = gemeni siamoieni. *Gemenii siamezi se nasc având trupurile lipite total sau parțial;* ***gemeni siamoieni*** = gemeni siamezi. **3** adj. (*despre ființe*) ‹pop.› gemănar, îngemănat. *A născut băieți gemeni.* **4** s.m. (*art., la pl.* ***Gemenii***; *astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Frații (v. *frate*). *Castor și Polux sunt stelele principale ale constelației Gemenii.* **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Gemănare.

geámăt s.n. **I** scânceală, scâncet, tânguire, vaier, vaiet, ‹rar› gemătură, gemut, ‹reg.› vaicăr, vaietec, ‹înv.› gemulă, iuiuleat, scâncitură. *Gemetele bolnavei s-au auzit toată noaptea.* **II** fig. **1** freamăt, vâjâit[1]. *În timpul furtunii geamătul copacilor este sinistru.* **2** ‹fig.› vaier, vaiet. *Geamătul vântului nu mai încetează. Gemetele mării sunt înfricoșătoare.*

geambáș s.m. **1** ‹înv. și reg.› sfârnar, ‹reg.› crașcadău, mecler, precupeț, speculant, țânzar. *Geambașul se ocupă cu negustoria de cai.* **2** (*înv.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan. **3** (*înv.*) v. Intrigant. **4** (*înv.*) v. Intermediar. Mijlocitor. Misit. Samsar. **5** (*înv.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

geambașíe s.f. **1** ‹reg.› meclereală, ‹înv.› geambașlâc. *Geambașia este negustoria de cai.* **2** (*înv.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **3** (*înv.*) v. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

geambașlâc s.n. (*înv.*) v. Geambașie.

geamgíu s.m. ‹înv. și pop.› sticlar, ‹reg.› geamar, glăjar. *Geamgiul i-a montat sticla la ferestre.*

geamíe s.f. (*relig.; la musulmani*) moschee, ‹înv.› mecet. *Geamia este un locaș de cult.*

geamlâc s.n. (*constr.*) ‹rar› vitraj. *Casa are geamlâc.*

geampará s.f. (*muz.; rar*) v. Castanietă.

geanabét s.m. **I** (*med.; înv.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit. **II** (*arg.*) **1** v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **2** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte.

geánă s.f. **1** (*anat.*) cil palpebral, ‹reg.› sprânceană. *Lăcrimează din cauză că i-a intrat o geană în ochi.* **2** (*anat.; înv.*) v. Pleoapă. **2** fig. ‹fig.; înv. și pop.› zare. *Printre copaci se întrevede o geană de lumină.*

geanău s.m. (*arg.*) v. Rom[2]. Țigan.

geandăr s.n. (*constr.; la stână; reg.*) v. Comarnic.

geándră s.f. (*culin.; reg.*) v. Mămăligă.

geáne s.f. (*turc.*) v. Lume. Oameni (v. *om*). Omenire.

geántă s.f. **1** mapă[1], servietă, ‹înv.› ghiozdan, ‹fran.› maletă. *Avocatul își ține dosarele într-o geantă.* **2** poșetă, ‹arg.› maimuță, pisică, ploscă[1], tufă. *Și-a cumpărat o geantă din piele.* **3** taşcă. *Pădurarii și vânătorii poartă genți.* **4** (*milit.; înv.*) v. Cartușieră. **5** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ[1]*).

geár s.n. (*reg.*) v. Năframă.

geármăn s.n. (*la fântână; reg.*) v. Furca fântânii (v. *furcă*). Furca puțului (v. *furcă*). Furcă.

gebegíu s.m. (*milit.; turc.; înv.*) **1** (*în Antic. și în Ev. Med.*) v. Cuirasier. **2** (*în trecut; în Mold.*) v. Panțir.

gel s.n. (*chim.*) **1** ‹pop.› piftie. *Gelul este o substanță coloidală vâscoasă, cu însușiri specifice atât lichidelor, cât și solidelor.* **2** ***gel de silice*** = silicagel. *Gelul de silice este întrebuințat ca absorbant și ca purtător de catalizatori.*

gelatínă s.f. (*culin.*) aspic[2]. *Comandă ouă în gelatină.*

gelatinizá vb. I. tr., refl. a (se) gelifica. *Supa de vită, răcindu-se, s-a gelatinizat.*

gelatinizáre s.f. gelificare, gelifiere. *Gradul de gelatinizare al unei supe depinde de cantitatea de oase care se pune la fiert.*

gelatinós, -oásă adj. (*biol.; despre secreții organice*) cleios, mucos, vâscos.

geleléț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

gelép[1] s.m. (*turc.; înv.*) **1** (*în Ev. Med.*) v. Gelibiu. **2** (*com.*) v. Comerciant. Negustor.

gelép[2] s.m. (*reg.*) v. Cireadă. Turmă.

gelepcíu s.m. (*com.; turc.; înv.*) v. Comerciant. Negustor.

gelibíu s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) ‹turc.; înv.› gelep[1]. *Gelibii cumpărau vite din Țările Române pentru a le vinde la Constantinopol.*

gelificá vb. I. tr., refl. a (se) gelatiniza.

gelificáre s.f. gelatinizare, gelifiere.

gelifiére s.f. gelatinizare, gelificare.

gelifluxiúne s.f. (*geomorf*) solifluxiune. *Gelifluxiunea este procesul de alunecare lentă a solului pe pante, ca urmare a îmbibării cu apă a straturilor superficiale.*

gelifrácție s.f. (*geomorf*) gelivație. *Gelifracția este procesul de dezagregare a rocilor sub acțiunea alternată și repetată a înghețului și a dezghețului.*

gelivație s.f. (*geomorf*) gelifracție.

gelós, -oásă adj. (*despre oameni*) **I 1** ‹pop.› temător, ‹fam.› bănuitor, ‹înv.› zuliar, zulipsitor. *Are o soție foarte geloasă.* **2** invidios, ranchiunos, ‹pop. și fam.› ciudos, ‹pop.› pizmaș, pizmăreț, pizmuitor, ‹înv. și reg.› nevedernic, ‹reg.› dâcos, supăros, ‹înv.› pizmătar, pizmătareț, râvnaci, râvnitor, zavistios, zavistliv, zavistnic, zavistuitor, zuliar, zulipsitor, ‹fig.; pop. și fam.› ofticos, ‹fig.; reg.› zăcaș. *Este gelos pe fostul coleg pentru că și-a găsit un job mai bun decât al lui.* **II** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

gelóză s.f. (*biol.*) agar-agar. *A extras gelóză din anumite alge roșii marine.*

gelozíe s.f. **1** ‹pop.› temere, temut[1], ‹înv.› jaluzie, zelotipie, zulie, zulierie, zulipseală, zulipsire. *A avut o ieșire furioasă de gelozie.* **2** ciudă, invidie, necaz, pică[1], pornire, ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcășeală, zăcășie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chitā[1], dâcă[1], inat, opșag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpștire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-și poate domoli gelozia pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.*

geluí vb. IV. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) a rindela, a rindelui, ‹pop.› a fățui, ‹reg.› a plătui, a rindui, a spăla, ‹înv.› a rindeni. *Tâmplarul geluiește o scândură.*

geluiálă s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1].

geluíre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) geluit[1], rindelare, rindeluire, rindeluit[1], ‹pop.› fățuială, fățuire, fățuit[1], ‹reg.› geluială, geluitură, plătuire, ‹înv.› rindire. *Geluirea se execută cu rindeaua.*

geluít[1] s.n. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) geluire, rindelare, rindeluire, rindeluit[1], ‹pop.› fățuială, fățuire, fățuit[1], ‹reg.› geluială, geluitură, plătuire, ‹înv.› rindire.

geluít[2], -ă adj. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; despre scânduri, obiecte din lemn etc.*) rindeluit[2]. *Vrăfuiește scândurile geluite într-un colț al atelierului.*

geluitúră s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) **1** v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1]. **2** (*concr.; la pl.* ***geluituri***) ‹reg.› perciuni (v. *perciune*). *Geluiturile sunt așchiile subțiri și răsucite care cad de la geălău.*

gemănă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) v. Combina. Îmbina. Împreuna. Îngemăna. Uni[2].

gemănár, -ă s.m., s.f., adj. **I** (*pop.*) **1** s.m. v. Fraternal. Geamăn. **2** adj. (*despre ființe*) v. Geamăn. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Gemănare.

gemănáre s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***gemănare***; *tehn.; la car sau la căruță*) furculițe (v. *furculiță*), ‹reg.› ciorobăriță, lișițe (v. *lișiță*[2]). *Gemănarele sunt două piese curbate, încrucișate la unul din capete, prin care se fixează inima carului pe podul osiei dinapoi.* **2** (*bot.*) ‹reg.› geamănă (v. *geamăn*), gemănară. *Copacul are multe gemănare.*

gemănăríță s.f. (*bot.*) **1** *Orchis papilionacea*; bujorel, ‹reg.› poroinic, sculătoare (v. *sculător*). **2** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis purpurea*). **3** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis militaris*). **4** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis mascula*). **5** (*reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

gemănáș s.m. (*reg.*) v. Fraternal. Geamăn.

gemătúră s.f. (*rar*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.

géme vb. III. intr. (*despre ființe*) a se lamenta, a se tângui, a se văita, ‹pop.› a îngeme, ‹înv. și reg.› a (se) scrivi, ‹fig.› a miorcăi. *Geme de durere.*

geminăre s.f. (*bot.*) geminație, împerechere, îngemănare. *Unele plante se caracterizează prin geminare florală.*

geminăt, -ă adj., s.f. **1** adj. (*bot.; despre fructe, flori, tulpini, ramuri, copaci etc.*) împerecheat, îngemănat, ‹înv.› îngemănărat. *A rupt din cireș două fructe geminate.* **2** s.f. (*fon.*) consoană dublă, consoană geminată. *Geminata este consoana care rezultă prin geminație.*

geminăție s.f. **1** geminare, împerechere, îngemănare. **2** (*stil.,ret.*) anadiploză, reduplicație, repetiție. *Reluarea unui cuvânt la începutul unității următoare este o geminație.*

gemúlă s.f. (*înv.*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.

gemuléț s.n. gemușor. *A deschis gemulețul pentru a aerisi bucătăria.*

gemușór s.n. gemuleț.

gemút s.n. (*rar*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.

gen s.n. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, mod, soi[1], specie, specimen, tip, varietate, ‹reg.› modru. *Există mai multe genuri de raționamente.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, neam, soi[1], sort, sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodită, sad. *Primăvara, apar cele mai multe genuri de legume. Unele genuri de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite genuri de semințe pentru a le răsădi în grădină.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, clasă, fel, soi[1], specie, tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unui gen de oameni cu însușiri deosebite.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, soi[1], specie, tip, ‹înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sământă, sculă, stambă, tacâm. *Ce gen de om o mai fi și ăsta?* **5** caracter, categorie, fel, natură, soi[1], teapă, ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[2], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de genul lui nu a mai întâlnit.* **6** caracter, factură, fel, natură. *A scris un roman de un gen aparte.* **II 1** chip, fel, manieră, mod, sens, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în același gen.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, manieră, mod, modalitate, regim, sistem, stil. *Tinerii se gândesc la un alt gen de viață.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, mod, soi[1]. *Are un gen de indolență care enervează pe oricine.* **III 1** (*lit.*) ***gen epic*** = epic. *Genul epic cuprinde diverse specii de narațiuni în versuri și în proză.* **2** (*gram.*) ‹înv.› neam, sex. *Genul este categoria gramaticală realizată prin forma luată de substantive pentru a exprima sexul.* **3** (*gram.*) ***gen feminin*** = feminin. *Genul feminin cuprinde nume de ființă și nume de lucruri de sex femeiesc;* ***gen masculin*** = masculin. *Genul masculin cuprinde nume de ființe și nume de lucruri de sex bărbătesc;* ***gen neutru*** = neutru, ‹înv.› eterogen, gen eterogen, gen mixt, ‹ieșit din uz› ambigen. *Genul neutru este caracteristic numelor de obiecte (inanimate), având la singular formă masculină și la plural formă feminină;* (*înv.*) ***gen eterogen*** = ***gen mixt*** v. Gen neutru. Neutru.

génă majoră s.f. (*biol.*) oligogenă. *Gena majoră are efect evident.*

genealóg s.m. genealogist. *Genealogul este specialist în genealogie.*

genealogíe s.f. arbore genealogic, spița neamului (v. *spiță*), spiță, spiță de neam, spiță genealogică, ‹înv.› cartea neamului (v. *carte*). *După ani de investigații, și-a stabilit genealogia.*

genealogíst s.m. genealog.

generá vb. I. tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a generat un val de indignare.*

generál[1] s.m. (*milit.*) **1** ‹înv. și reg.› ezredeș, ‹înv.› ghenicon, ‹turc.; înv.› serdar. *Este general în armata română.* **2** ***general de brigadă*** = ‹înv.› brigadier; ***general de divizie*** = comandant de divizie, ‹înv.› general divizionar. *Generalul de divizie comandă o divizie;* (*înv.*) ***general divizionar*** v. Comandant de divizie. General de divizie.

generál[2], -ă adj. **1** (*în opoz. cu „individual”, „particular”*) colectiv, comun, obștesc, public, ‹înv.› generalnic. *Aceste proiecte vizează investiții pentru interesul general.* **2** universal, ‹rar› ecumenic, ‹înv.› obștesc. *Crahurile economice aduc un dezastru general.* **3** unanim, ‹înv.› conglăsuitor, obștesc. *Părerea generală este că are talent la desen.* **4** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, frecvent, habitual, obișnuit, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali generali.*

generalísim s.m. (*milit.; în unele țări*) feldmareșal, ‹înv.› arhistrateg. *Generalisimul este cel mai înalt grad militar în armatele de uscat.*

generalíst, -ă s.m., s.f. (*med., med. vet.*) **1** medic de medicină generală (v. *medic*[1]), omnipractician. *Generalistul practică medicina generală, fără a avea o strictă specializare.* **2** internist. *Generalistul este specialist în boli interne.*

generalitáte s.f. universalitate, ‹livr.› ubicuitate, ‹rar› ecumenicitate, ‹înv.› universitate[2]. *Multe concepte au caracter de generalitate.*

generalizá vb. I. tr., refl. a (se) universaliza. *A generalizat unele constatări particulare.*

generalizáre s.f. ‹rar› generalizație. *Este evidentă tendința de generalizare a conceptului discutat.*

generalizáție s.f. (*rar*) v. Generalizare.

generalmánte adv. (*modal; rar*) ‹rar› universalmente. *Această boală a fost asemănată, generalmente, cu epilepsia.*

generálnic, -ă adj. (*în opoz. cu „individual", „particular"; înv.*) v. Colectiv. Comun. General[2]. Obștesc. Public.

generáre s.f. cauzare, creare, declanșare, determinare, dezlănțuire, iscare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la generarea unui val de indignare.*

generatór, -oáre s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*tehn.*) ***generator de gaz*** = gazogen. *Generatorul de gaz transformă un combustibil solid sau lichid în gaz combustibil.* **2** (*chim.*) ***generator de săruri*** = halogen. *Generatorul de săruri are proprietatea de a forma săruri prin combinare directă cu metale.* **3** ***generator de aeroioni*** = aeroionizator. *Generatorul de aeroioni servește la concentrarea aeroionilor negativi într-o încăpere, în scopul obținerii unui aer asemănător celui natural.* **II** s.f. (*geom.*) ‹fran.; înv.› generatrice. *Generatoarea este linia dreaptă care, prin deplasare în spațiu pe o traiectorie curbă, generează o suprafață.*

generatríce s.f. (*geom.; fran.; înv.*) v. Generatoare (v. *generator*).

generáție s.f. **1** ‹înv. și pop.› neam, ‹pop. și fam.› spiță, ‹înv.› facere, rod[1], rudă[1], rudenie. *Acest obicei se păstrează din generație în generație.* **2** (*biol.; înv.*) v. Înmulțire. Prăsire. Prăsit. Procreare. Reproducere. Reproducție. **3** (*înv.*) v. Descendență. Descendenți (v. *descendent*). Posteritate. Strănepoți (v. strănepot). Urmași (v. *urmaș*).

generós, -oásă adj. **I 1** (*despre oameni*) culant, darnic, galant, mărinimos, milostiv, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, generos ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **2** (*în opoz. cu „egoist"; despre oameni*) altruist. *Oameni generoși se întâlnesc rar.* **3** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) ales[2], mărinimos, nobil, ‹fig.› cavaleresc. *O apără în fața celorlalți dintr-un impuls generos.* **II** fig. **1** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹fig.› princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină generoasă.* **2** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹fig.› darnic. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este generos.* **3** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă generoasă.*

generozitáte s.f. **1** culanță, dărnicie, mărinimie, ‹livr.› liberalitate, magnanimitate, munificență, ‹fam.› galantonie, ‹înv.› filotimie, liberaliciune, marinimozitate, mărime, miluire, ‹grec.; înv.› megalopsihie, ‹fig.› larghețe, ‹fig.; înv.› ieftinătate, ieftineață, ieftinie. *Este un om de o rară generozitate.* **2** (*în opoz. cu „egoism"*) altruism, uitare de sine. *Sunt persoane care acționează dezinteresat în favoarea altcuiva, dovedind, astfel, generozitate.* **3** mărinimie, noblețe, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Generozitatea sufletului său uimește.*

genétic, -ă s.f., adj. (*biol.*) **I** s.f. **1** eredobiologie, geneziologie. *Genetica studiază fenomenele eredității și ale variabilității organismelor vii.* **2** ***genetică vegetală*** = fitogenetică. *Genetica vegetală este genetica plantelor.* **II** adj. genezic. *La cei doi este vorba de o înrudire genetică.*

geneticián, -ă s.m., s.f. ‹rar› genetist. *Geneticianul este specialist în genetică.*

genetíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Genetician.

genéză s.f. **1** origine, ‹livr.› matrice. *A studiat geneza acestui fenomen.* **2** (*relig.*) creare, creație, facere, zidire, ‹înv.› naștere, rodină[1], roditură, săzdanie, tocmeală, tvorenie, ‹fig.; înv.› urzire. *Geneza lumii este opera lui Dumnezeu.* **3** apariție, ivire, ‹fig.› încolțire, înfiripare, naștere. *Geneza barocului s-a produs spre sfârșitul Renașterii.*

genézic, -ă adj. (*biol.*) genetic.

geneziologíe s.f. (*biol.*) eredobiologie, genetică (v. *genetic*).

geniăn, -ă adj. (*anat.*) mentonier. *Chirurgul plastician îi măsoară unghiul genian.*

genión s.n. (*anat.*) barbă, bărbie, menton, ‹reg.› balț[2], gherghină[2]. *În urma căderii, a rămas cu o cicatrice pe genion.*

genístră s.f. (*bot.; reg.*) v. Drob[2]. Drobiță[1] (*Genista tinctoria*).

genitív s.n. (*gram.*) caz genitiv, ‹înv.› cădere născătoare. *Genitivul indică dependența, apartenența și posesia.*

geníto-urinár adj. (*anat.*) urogenital. *Este specialist în boli ale aparatului genito-urinar.*

géniu s.n. (*mitol. pop.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) duh, spirit. *Geniile păzesc apele, pădurile, comorile etc. Geniul adâncurilor. Geniul comorilor.*

genól s.n. (*chim.*) metol. *Genolul este folosit ca developator fotografic.*

genopatíe s.f. (*med., med. vet.*) boală ereditară, eredopatie. *Genopatia se dezvoltă la un individ prin acțiunea uneia sau mai multor gene mutante din patrimoniul genetic al unuia dintre părinți.*

genoterapíe s.f. (*med.*) terapie genetică. *Genoterapia reprezintă un ansamblu de tehnici prin care ADN-ul, din factor etiopatogenic, devine medicament.*

genotíp s.n. (*biol.*) germen, germoplasmă, idiotip, plasmă germinativă (v. *plasmă*[1]). *Genotipul este substanța ereditară dintr-un organism.*

gentíl, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) amabil, atent, culant, curtenitor, drăguț, elegant, galant, ‹livr.› ampresat, ‹pop.› levent, ‹înv.› cortez, libovnic. *Nu poți să-i reproșezi că nu este gentil cu tine.* **2** (*înv.; despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Agreabil. Amuzant. Antrenant. Distractiv. Drăguț. Plăcut. **II** s.m. (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate; înv.*) v. Aristocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior.

gentiléțe s.f. amabilitate, atenție, curtoazie, galanterie, politețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Gentileța față de ceilalți este un atribut al civilizației.*

gentilóm s.m. (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) aristocrat, nobil, patrician, senior, ‹rar› magnat, patriciu, ‹înv.› evghenist, gentil, ‹înv.; în Antic. română› optimat, ‹grec.; înv.› evghenis. *În Evul Mediu, mulți gentilomi își asigurau protecția regală.*

gentulíță s.f. gentuță.

gentúță s.f. gentuliță. *Copilul și-a pus trusa de creioane colorate în gentuță.*

gențiánă s.f. (*bot.*) *Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*; ghințură, ‹reg.› cupe (v. *cupă*[1]), fierea-pământului (v. *fiere*), iarba-crucii (v. *iarbă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), mac-de-cotonogeală, ochincea, potroacă, rădăcină-amară, stirigoaie, șerpânță, tăietoare (v. *tăietor*).

genuárie s.m. invar. (*înv.*) v. Ianuarie.

genuflexiúne s.f. (*gimn.*) ‹astăzi rar› îngenunchere. *Elevii execută, în timpul orei de sport, mai multe genuflexiuni.*

genuín, -ă adj. (*livr.*) v. Natural. Pur[2]. Veritabil.

genuncheá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Îngenunchea.

genuncheát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Îngenuncheat.

genúnchi s.m. (*anat.; la oameni și la unele animale*) ‹reg.› mandulă, nodeu. *Îl dor genunchii din cauza reumatismului.*

genúne s.f. **1** (*geomorf.*) abis, adânc, prăpastie, ‹rar› noian, ‹pop.› hău[1], ‹înv. și reg.› prăpăstenie, stârmină, țărm, ‹reg.› beucă, corhol, gidunie, prăval, risipitură, stană, stânet, stâncă, țipiș, ‹înv.› beznă, fărâfund, precipițiu, tău[1]. *Dincolo de creasta muntelui urma genunea.* **2** (*hidrol.; înv.*) v. Mare[2].

geobotánică s.f. (*bot.*) fitogeografie. *Geobotanica se ocupă cu studiul distribuției și răspândirii speciilor vegetale pe suprafața globului pământesc.*

geocéntric, -ă adj. ‹rar› geocentrist. *Potrivit concepției geocentrice, Pământul se află în centrul Universului.*

geocentrísm s.n. sistem geocentric. *Geocentrismul este concepția potrivit căreia Pământul se află în centrul Universului.*

geocentríst, -ă adj. (*rar*) v. Geocentric.

geódă s.f. (*mineral.*) druză. *Geoda este grupul de cristale care se formează pe pereții cavităților unor roci și filoane.*

geodezíe superioară s.f. (*geol., geogr.*) geografie matematică. *Geodezia superioară se ocupă cu studiul matematic al formei și al mărimii Pământului.*

geogeníe s.f. (*geol.*) geogonie. *Geogenia se ocupă cu studiul originii și formării Pământului.*

geognóstic, -ă adj. (*geol.*) geognozic. *Studiul geognostic este studiul compoziției mineralogice și al resturilor faunei și florei globului terestru.*

geognózic, -ă adj. (*geol.*) geognostic.

geogoníe s.f. (*geol.*) geogenie.

geográf s.m. (*geogr.*) ‹înv.› scriitor de pământ. *Geograful este specialist în geografie.*

geografíe s.f. **1** (*geogr.*) ‹înv.› scrisoarea pământului (v. *scrisoare*). *Geografia studiază și descrie învelișul Pământului, cu toate elementele lui.* **2** (*geogr.*) ***geografie antropologică*** = ***geografie umană*** = (*art.*) ***geografia populației*** = antropogeografie. *Geografia antropologică studiază populația și așezările omenești în raport cu mediul natural;* ***geografie etnografică*** = etnogeografie. *Geografia etnografică studiază răspândirea diferitelor rase de oameni;* ***geografie matematică*** = geodezie superioară; ***geografie politică*** = geopolitică. *Geografia politică se ocupă cu studiul politicii externe și al relațiilor dintre state în funcție de poziția geografică a acestora;* ***geografie zoologică*** = (*art.*) ***geografia animalelor*** = geozoologie, zoogeografie. *Geografia zoologică se ocupă cu studiul repartiției geografice a speciilor actuale și fosile ale animalelor.* **3** (*art.*) ***geografia solurilor*** = pedogeografie. *Geografia solurilor se ocupă cu studiul genezei, evoluției și repartiției solului pe suprafața uscatului.* **4** (*lingv.*) ***geografie lingvistică*** = geolingvistică, lingvistică spațială. *Geografia lingvistică este o metodă de cercetare pe teren a graiurilor unei limbi și de cartografiere a fenomenelor lingvistice înregistrate.*

geoizotérmă s.f. (*geol.*) izogeotermă. *Geoizoterma este linia care unește punctele terestre cu aceeași temperatură medie a solului.*

geolingvístică s.f. (*lingv.*) geografie lingvistică.

geológic, -ă adj. (*geol.*) ‹înv.› geologicesc. *În studiul său a descris structura geologică a masivului muntos.*

geologicésc, -eáscă adj. (*geol.; înv.*) v. Geologic.

geologíe s.f. (*geol.*) ***geologie istorică*** = stratigrafie. *Geologia istorică studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre și legile evoluției globului pământesc;* ***geologie marină*** = geooceanografie; ***geologie tehnică și inginerească*** = geotehnică. *Geologia tehnică și inginerească se ocupă cu studiul comportării terenurilor din punctul de vedere al stabilității și al rezistenței lor.*

geomecánică s.f. (*geol.*) mecanica solurilor (v. *mecanic*). *Geomecanica studiază legile mecanice ale modificărilor scoarței terestre.*

geométric, -ă adj. (*geom.*) ‹înv.› geometricesc. *Îi plac materialele cu desene geometrice.*

geometricésc, -eáscă adj. (*geom.; înv.*) v. Geometric.

geometricéște adv. (*modal; înv.*) v. Ingineresțe.

geometrician s.m. (*geom.*) geometru.

geometríe s.f. (*geom.*) ***geometrie euclidiană*** = ‹rar› geometrie euclidică. *Geometria euclidiană se bazează pe sistemul de axiome enunțat de Euclid;* ***geometrie în spațiu*** = stereometrie, ‹înv.› geometrie solidă. *Geometria în spațiu se ocupă cu studiul figurilor ale căror elemente sunt situate în planuri diferite;* ***geometrie neeuclidiană*** = geometrie neeuclidiană. *În geometria neeuclidiană se infirmă postulatul lui Euclid conform căruia printr-un punct exterior unei drepte se poate duce o singură paralelă la acea dreaptă;* ***geometrie neeuclidiană*** = geometrie neeuclidiană; ***geometrie plană*** = planimetrie. *Geometria plană se ocupă cu studiul suprafețelor plane;* (*rar*) ***geometrie euclidică*** v. Geometrie euclidiană; (*înv.*) ***geometrie solidă*** v. Geometrie în spațiu. Stereometrie.

geométru s.m. **1** (*geom.*) geometrician. *Geometrul este specialist în geometrie.* **2** (*topogr.*) topograf, ‹reg.› mocșaidăr. *Geometrul este specialist în topografie.*

geomorfóză s.f. (*bot.*) barimorfoză. *Geomorfoza reprezintă influența forței gravitației asupra organelor plantelor.*

geooceanografíe s.f. (*geol.*) geologie marină.

geopolítică s.f. geografie politică.

geopotențiál s.n. (*astrol.*) potențial terestru. *Geopotențialul este potențialul forței de atracție a masei Pământului.*

georgián, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. gruzin. *Georgienii sunt originari din Republica Georgia.* **2** s.f. (*lingv.*) gruzină (v. *gruzin*). *Georgiana este o limbă caucaziană.*

georgíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cercelușl (v. *cercelușl*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).

geotactísm s.n. (*biol.*) geotaxie, geotropism. *Geotactismul este deplasarea unei celule sau a unui organism în funcție de acțiunea gravitației.*

geotaxíe s.f. (*biol.*) geotactism, geotropism.

geotectónică s.f. (*geol.*) **1** tectonică. *Geotectonica se ocupă cu studiul structurii scoarței terestre, al mișcărilor și al deformărilor acesteia.* **2** structură geologică, structură tectonică, tectonică. *Geotectonica reprezintă modul de dispunere în scoarța terestră a stratelor și a altor formații de roci.* **3** ***geotectonică generală*** = geotectonică teoretică; ***geotectonică teoretică*** = geotectonică generală.

geotéhnică s.f. (*geol.*) geologie tehnică și inginerească.

geotropísm s.n. (*biol.*) geotactism, geotaxie.

geozoologíe s.f. (*geogr., zool.*) geografia animalelor (v. *geografie*), geografie zoologică, zoogeografie.

ger s.n. (*meteor.*) ‹fam.; glum. sau iron.› friguleț, frigușor, frigut. *Pentru nopțile următoare s-a anunțat ger.*

geráh s.m. (*med., med. vet.; turc.; înv.*) v. Chirurg.

gerár s.m. invar. (*pop.*) v. Ianuarie.

geráre s.f. (*econ.; rar*) v. Gestiune.

geremeá s.f. (*jur.; turc.; înv.*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare.

geremetisí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amenda[1]. Penaliza.

gerénță s.f. (*ital.*) **1** (*econ.*) v. Gestiune. **2** v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire.

gerg s.n. (*lingv.; înv.*) v. Jargon.

gerișór s.n. (*meteor.*) geruleț.

germán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. germancă, neamț, nemțoaică, ‹pop.; glum.› cotofleanț, ‹peior.› friț. *Un grup de germani vizitează Mitropolia din Iași. A angajat ca bonă la copil o germană.* **2** adj. germanic, nemțesc, ‹rar› teuton, teutonic, ‹înv.› tudesc. *Directorul liceului german din oraș este un cunoscut profesor de fizică.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă germană, ‹astăzi rar› nemțească (v. *nemțesc*). *Vorbește destul de bine germana.*

germáncă s.f. germană (v. *german*), nemțoaică.

germánic, -ă adj. german, nemțesc, ‹rar› teuton, teutonic, ‹înv.› tudesc.

germanístică s.f. (*lingv.*) filologie germanică. *Germanistica se ocupă cu studiul (comparativ) al limbilor și literaturilor germanice.*

germanizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹rar› a (se) nemți. *Stabilindu-se între nemți, s-a germanizat.*

germanofíl, -ă adj., s.m., s.f. filogerman, nemțofil. *Germanofilii admiră tot ceea ce este german sau provine de la germani.*

germanofilíe s.f. filogermanism, germanomanie. *Germanofilia este admirația pentru tot ceea ce este german sau provine de la germani.*

germanomaníe s.f. filogermanism, germanofilie.

germánár s.m. invar. (*înv.*) v. Martie.

gérmen s.m. **I 1** (*bot.*) embrion, ‹pop.› plod, ‹înv.› chimă. *Germenul cuprinde organele principale ale viitoarei plante.* **2** (*biol.*) genotip, germoplasmă, idiotip, plasmă germinativă (v. *plasmă*[1]). *Germenul este substanța ereditară dintr-un organism.* **3** (*biol.*) microb, microorganism, ‹rar› sămânță. *Germenii pot provoca multe boli.* **4** (*biol.*) ‹fig.› aluat, plămadă, sămânță. *El este parcă din alt germen, deși îi este frate.* **II** fig. **1** ‹fig.› embrion, sâmbure. *Lucrarea pe care și-au propus-o este încă în fază de germen.* **2** ‹fig.› izvor, sămânță,

sursă. *Invidia este germenul neînțelegerilor dintre ele.*

germiná vb. I. intr. (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a ieși, a se ivi, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au germinat ghioceii.*

germináre s.f. (*bot.*) germinație, încolțire, încolțit[1], răsărire[1], răsărit[2], înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală.

germinát adj. (*bot.; despre plante*) încolțit[2], răsărit[1]. *Pe câmp miroase plăcut a iarbă proaspăt germinată.*

germinatív, -ă adj. (*bot.*) germinator, ‹rar› germinatrice, încolțitor. *Puterea germinativă a unei semințe.*

germinatór, -oáre adj. (*bot.*) germinativ, ‹rar› germinatrice, încolțitor.

germinatríce adj. invar. (*bot.; rar*) v. Germinativ. Germinator.

germinație s.f. (*bot.*) germinare, încolțire, încolțit[1], răsărire[1], răsărit[2], înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală. *Prin germinație, un germen dă naștere unui organ vegetal sau unei plante.*

germoplásmă s.f. (*biol.*) genotip, germen, idiotip, plasmă germinativă (v. *plasmă*[1]).

gerofánt, -ă s.m. (*în Antic.*) hierofant. *Gerofantul era preotul care iniția în mistere.*

gerontísm s.n. **1** decrepitudine, gatism, ramolire, ramolisment, senilitate, ‹pop. și fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliție, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boșorogeală, boșorogire, ‹impr.› sclerozare. *Starea de gerontism a bătrânului avansează rapid.* **2** (*med.*) senilism. *Gerontismul poate apărea și la persoanele tinere, manifestându-se prin modificări cutanate.*

gerontopsihiatríe s.f. (*psih.*) geropsihiatrie.

gerontoxón s.m. (*anat.*) arc senil. *Gerontoxonul este un inel cenușiu pericornean, separat de marginea corneei printr-o mică arie liberă.*

geropsihiatríe s.f. (*psih.*) gerontopsihiatrie. *Geropsihiatria studiază tulburările psihice ale bătrâneții.*

gerós, -oásă adj. (*în opoz. cu „cald"; despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) friguros, rece, ‹livr.› algid, ‹înv. și pop.› mare[1], ‹fig.› boreal. *Astăzi vremea este geroasă. Nu poate suporta zilele geroase de iarnă.*

geruiálă s.f. (*meteor.; pop. și fam.*) **1** ‹pop.› geruire. *În iarna aceasta a fost o geruială cumplită.* **2** v. Chiciură. Promoroacă.

geruíre s.f. (*meteor.; pop.*) v. Geruială.

geruít, -ă adj. (*pop.; mai ales despre obiecte*) v. Înghețat.

geruléț s.n. (*meteor.*) gerișor.

gerúnziu s.n. (*gram.*) participiu prezent. *Gerunziul este un mod verbal nepersonal care exprimă acțiunea în desfășurare, fără referire la autorul și la momentul acțiunii.*

gest s.n. **1** mișcare. *Din gesturile lui disperate și-a dat seama că se află în mare dificultate.* **2** atitudine, comportare, purtare. *Este plăcut impresionat de gestul tânărului care a cedat locul său din autobuz unei persoane vârstnice.*

gestaltísm s.n. (*psih.*) configuraționism, structuralism, psihologic, ‹rar› configuratism. *Adepții gestaltismului susțin că, în învățarea citirii și a scrierii cuvintelor, copilul prinde totul în forme întregi, în structuri.*

gestántă adj., s.f. gestă. *Cățeaua este gestantă.*

gestáție s.f. (*biol.*) sarcină. *În timpul gestației se pot produce anumite modificări în organism.*

géstă adj., s.f. gestantă.

gesticuláre s.f. gesticulație. *Gesticularea în exces este obositoare pentru cei din jur.*

gesticulátie s.f. gesticulare.

gestionár, -ă s.m., s.f. (*econ.*) responsabil. *Este gestionarul magazinului alimentar.*

gestiúne s.f. (*econ.*) ‹rar› gerare, ‹ital.› gerență. *Are în sarcina sa gestiunea firmei.*

gestóză s.f. (*med.*) disgravidie. *Gestoza reprezintă ansamblul manifestărilor patologice care apar în cursul unei sarcini.*

gestuál adv. (*modal*) pantomimic. *Copilul mic se exprimă gestual. O imită gestual.*

get, gétă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. dac. *În sec. I î. Hr., Burebista creează primul stat centralizat al geților.* **2** adj. dac, dacic, getic, ‹înv.› dăcesc. *Cele mai puternice cetăți și fortificații gete au fost cele din Munții Orăștiei.*

get-begét adj. invar. (*pop. și fam.; despre oameni, port, tradiții etc.*) v. Adevărat. Autentic. Curat. Neaoș. Veritabil.

gétic, -ă adj. dac, dacic, get, ‹înv.› dăcesc.

geto-dác s.m. daco-get. *Geto-dacii au populat, în Antichitate, spațiul carpato-danubian.*

gevelí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

gheáră s.f. **I** (*anat.*) **1** (la *unele mamifere, păsări și reptile*) ‹pop.› unghie[1], ‹reg.› scurmaci, scurmuș, ‹înv.› unghioaie. *Pisica își scoate ghearele. Vulturii au gheare mari.* **2** (la *oameni; fam.; glum.*) v. Unghie[1]. **3** (*arg.*) v. Mână. Palmă. **II** (*tehn.; la instrumentele de apucat*) apucător. **III** (*j. de noroc; arg.*) v. Barbut.

gheátă s.f. **1** ‹reg.› ciubotă, papuc, topancă, țipele, ‹înv.› cipic, ‹fig.; fam.› umblători (v. *umblător*). *Iarna, poartă ghete îmblănite.* **2** bocanc, ‹reg.› papuc, ‹turc.; înv.› caracatâr, ‹arg.› labă, sabot, șalupă. *Și-a cumpărat ghete speciale pentru a urca pe munte.*

gheață s.f. **I 1** ‹poetic› îngheț. *Este atent să nu alunece pe gheață.* **2** (*chim.*) ***gheață uscată*** = zăpadă carbonică, zăpadă de dioxid de carbon, zăpadă uscată *Gheața uscată este folosită la păstrarea și la transportarea alimentelor congelate, la tratarea metalelor etc.* **3** (*meteor.; reg.; adesea constr. cu vb. „a bate", „a cădea", „a da"*) v. Grindină. Piatră. **II** (*bot.*) **1** *Cryophitum cristallinum*; barba-caprei (v. *barbă*). **2** *Sedum spectabile*; ‹pop.› căpușnic, ‹reg.› urechea-babei (v. *ureche*). **3** *Begonia semperflorens*; begonie-cerată, ‹reg.› sulică, țigancă, zăhărel. **4** *Mesembryanthemum crystallynum*; ‹reg.› ghețară, iarbă-de-gheață. **5** (*reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).

gheb s.n. **I** (*la pl. **ghebe**; bot.*) *Armillaria mellea*; ‹pop.› opintici (v. *opintic*), ‹reg.› popenchi (v. *popenchi*), popinci. **II** (*anat.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Cifoză. Cocoașă. Gibozitate. **2** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

ghébă s.f. (*reg.*) v. Zeghe.

ghebír s.n. (*german.*) v. Porție. Rație.

ghebói s.n. (*reg.*) v. Zăbun.

ghebós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) cifos, cocoșat, gheboșat, ‹pop.› ghebuit, ‹reg.› bolzit, celbos, gâb, ghemoșat, potâng, pupoș. *S-a născut ghebos.* **2** (*despre oameni sau despre spatele lor*) gârbov, gârbovit, gheboșat, încovoiat. *Este ghebos din cauza bolii.*

gheboșá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se cocârja, a se cocoșa, a se gârbovi, a se încovoia, a se îndoi, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povârni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a gheboșat la bătrânețe.*

gheboșáre s.f. cocârjare, cocoșare, gârbovire, încovoiere, îndoire, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele gheboșării este bătrânețea.*

gheboșát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) cifos, cocoșat, ghebos, ‹pop.› ghebuit, ‹reg.› bolzit, celbos, gâb, ghemoșat, potâng, pupoș. **2** (*despre oameni sau despre spatele lor*) gârbov, gârbovit, ghebos, încovoiat.

ghebuéș s.n. (*reg.*) **1** v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol. **2** fig. v. Gâgâlice.

ghebuí vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.

ghebuíre s.f. (*pop.*) v. Cocârjare. Cocoșare. Gârbovire. Gheboșare. Încovoiere. Îndoire.

ghebuít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Cifos. Cocoșat. Ghebos. Gheboșat.

ghebúș s.m. (*iht.; reg.*) v. Biban (*Perca fluviatilis*).

ghecét s.n. (*geomorf.; turc.; înv.*) **1** v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **2** v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad.

gheénă s.f. (*relig. creștină*) hades, iad, infern, orc, tartar, ‹înv. și pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în gheenă.*

ghélai interj. (*cu val. de imper.; corespunde unor vb. de mișcare; înv. și pop.*) v. Hai! Haide! Vino!

ghelc s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Ghiborț (*Acerina cernua*). **2** v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

ghelcușór s.m. (*iht.; reg.*) v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

ghelír s.n. (*înv.*) **1** (*econ.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1]. **2** v. Chilipir.

ghélmes s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Ghiborț (*Acerina cernua*). **2** v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

ghem s.n. **1** ‹pop.› coțcă. *Pisica se joacă cu un ghem de lână.* **2** (*anat.; la animalele rumegătoare*) foios, omasum. *Ghemul este una dintre cele patru diviziuni ale stomacului.* **3** (*la pl.; bot.; reg.*) ***ghemele-popii*** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).

ghemíș s.m. (*reg.*) v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

ghemoltóc s.n. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
ghemoșă vb. I. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **2** (*despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.
ghemoșát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **2** (*despre oameni*) v. Cifos. Cocoșat. Ghebos. Gheboșat.
ghemotóc s.n. cocoloș, mototol, ‹reg.› boboloș, boldoașă, flomoștoc, ghebueș, ghemoltoc, glamb, gogoliu, gogoloț, golomoz, homâltoc, ou, pojmog, toltoașă, tomoașă, vânzoc, ‹fig.; pop.› ghemuș. *A aruncat ghemotocul de hârtie la coș.*
ghemuí vb. IV. **1** refl. (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se chirci, a se contracta, a se închirci, a se strânge, a se zgârci[2], ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a ghemuit din cauza durerilor abdominale. Corpul i se ghemuia din cauza spasmelor repetate.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burduși, a îndesa, a înghesui, a îngrămădi, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A ghemuit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a ghemuit hainele vechi în saci de plastic.*
ghemuíre s.f. chircire, contractare, închircire, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsătură. *Ghemuirea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.*
ghemuít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) chircit, contractat, închircit, strâns[2], zgârcit, ‹pop. și fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit, stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoșat, patic, stârcigat, tâmbușit, zgulit. *Ghemuit de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul ghemuit, într-un colț al patului.* **2** (*despre ființe sau despre corpul lor*) strâns[2], ‹reg.› încinchit. *Din cauza frigului, copiii stau ghemuiți în pat.* **3** îndesat, înghesuit, îngrămădit. *În orele de vârf, călătorii din tramvai, foarte ghemuiți, sunt nervoși.*
ghemuléț s.n. ghemușor, ghemuț, ‹pop.› ghemuș. *A strâns ața deșirată într-un ghemuleț.*
ghemúș s.n. (*pop.*) **1** v. Ghemuleț. Ghemușor. Ghemuț. **2** fig. v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
ghemușór s.n. ghemuleț, ghemuț, ‹pop.› ghemuș.
ghemúț s.n. ghemuleț, ghemușor, ‹pop.› ghemuș.
ghenárie s.m. invar. (*înv.*) v. Ianuarie.
ghenicón s.m. (*milit.; înv.*) v. General[1].
ghéoș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).
gherá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Zgâria.
gherán s.m. (*zool.; reg.*) v. Șoarece. Șoarece-de-casă (*Mus musculus*).
gherăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Zgâria.
gherăneálă s.f. (*reg.*) **1** v. Zgâriere. **2** v. Hărțuială. Hărțuire.
gherăní vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Zgâria. **2** v. (*compl. indică inamici*) v. Hărțui.
ghérbe s.f. pl. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
gherbeátă s.f. (*anat.; reg.*) v. Beregată. Gâtlej.
gherbeváș s.n. (*gosp.; reg.*) v. Vătrai.
gherdán s.n. (*înv. și pop.*) v. Colan. Colier. Salbă. Șirag.
gherdăp s.n. (*geomorf; înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) v. Banc[1]. Prag.
gherétă s.f. (*com.*) chioșc, tonetă. *Are o gheretă de ziare.*
gherghéf s.n. (*țes.*) ‹reg.› război[2], războ de cusut (v. *război*[2]). *Lucrează broderii la gherghef.*
ghergheléu s.m. (*reg.*) **1** v. Imaș. Islaz. Pășune. **2** (*geomorf.*) v. Platou. Podiș.
gherghím s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Albaspină. Păducel. Păducel-alb. Păducel-mic (*Crataegus monogyna*). **2** v. Păducel (*Crataegus oxycantha*).
gherghínă[1] s.f. (*bot.*) **1** *Dahlia cultorum*; dalie, ‹reg.› cartoafe (v. *cartoafă*), cartoșcă, leurdină. **2** (*la pl. gherghine; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).
gherghínă[2] s.f. (*anat.; reg.*) v. Barbă. Bărbie. Genion. Menton.
gherișoáră s.f. (*anat.; pop.*) v. Gheruță.
gherlăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).
ghérlă s.f. (*jur.; fam.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
ghérmăn s.m. (*la fântână; reg.*) v. Cumpănă.
gherméc s.n. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Cercel. Scoabă.
ghermesút s.n. (*țes.; turc.; înv.*) ‹turc.; înv.› ghermeză. *Ghermesutul era o stofă de mătase sau de atlas.*
gherméză s.f. (*țes.; turc.; înv.*) ‹turc.; înv.› ghermesut.
gheróc s.n. (*înv.*) v. Redingotă.
gherțói s.m. **1** (*peior.*) Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **3** (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.
gherulíță s.f. (*anat.; pop. și fam.*) v. Gheruță.
gherușeá s.f. (*anat.; reg.*) v. Gheruță.
gherúță s.f. (*anat.*) ‹pop. și fam.› gheruliță, ‹pop.› gherișoară, ‹reg.› gherușea. *Pisica își scoate gheruțele.*
gheșéft s.n. (*pop. și fam.*) v. Afacere. Speculație.
gheșeftár s.m. (*pop. și fam.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.
gheșeftăríe s.f. (*pop. și fam.*) v. Afacere. Speculație.
ghetár s.m. (*înv.*) v. Cizmar. Pantofar.
ghétră s.f. ‹înv.› valtrap. *Ghetra acoperă glezna și partea de deasupra a încălțămintei bărbătești.*
ghetúță s.f. ‹reg.› topâncuță. *A cumpărat băiețelului o pereche de ghetuțe din piele.*
ghețár s.n. **I** (*geomorf.*) ***ghețar continental*** = ghețar de calotă; ***ghețar de calotă*** = ghețar continental; ***ghețar plutitor*** = aisberg, bloc de gheață (v. *bloc*[1]), munte de gheață. *Vasul Titanic a eșuat ciocnindu-se de un ghețar plutitor.* **II** (*tehn.*) **1** răcitor. *Ghețarul este folosit pentru păstrarea alimentelor, pentru răcirea băuturilor etc.* **2** ghețărie, ‹reg.› iegverem, ‹înv.› lehniță, sloi[1]. *Ghețarul este un loc special amenajat, în care se păstrează gheață naturală pentru a putea fi folosită vara.*
ghețáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Gheață (*Mesembryanthemum crystallynum*).
ghețăríe s.f. ghețar, ‹reg.› iegverem, ‹înv.› lehniță, sloi[1].
ghețișoáră s.f. **I** ‹fam.› ghețucă. **II** (*bot.*) **1** *Begonia sanguinea*; ‹rar› veselia-casei (v. *veselie*). **2** (*reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*). **3** (*reg.*) v. Răcovină (*Stellaria media*). **4** (*reg.*) v. Scânteioară (*Commelina communis*).
ghețói s.n. (*reg.*) v. Ciucure. Țurțur.
ghețúcă s.f. (*fam.*) v. Ghețișoară.
ghețúș s.n. **1** (*meteor.*) polei[1], ‹înv. și reg.› poledință, ‹reg.› bură[1], mâzgărie, mâzgău, mâzguș, polediște, poleială, policie, sticluș. *Multe mașini s-au ciocnit din cauza ghețușului.* **2** alunecuș, lunecuș, ‹pop.› ghețușcă, ‹reg.› rapăg, răpăguș, șiclu, tilehuș, turiș. *Este mare ghețuș pe străzi!*
ghețúșcă s.f. (*pop.*) v. Alunecuș. Ghețuș. Lunecuș.
gheunói s.n. (*reg.*) v. Târnăcop.
ghézăș s.n. (*ferov.; reg.*) v. Locomotivă. Mașină.
ghiaurlăc s.n. (*turc.; înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
ghibirdíc s.m. fig. (*reg.*) v. Nebunatic. Poznaș. Strengar.
ghibirdisí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
ghibiroáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
ghibórț s.m. (*iht.*) *Acerina cernua*; ‹reg.› ghelc, ghelmes, iorj, meles, moș, moș-de-baltă, moș-de-Dunăre, pește-firez, porculean, răspăr, zborș, zgaroi, zghiborț, zgribonț.
ghicí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a intui, a prevedea, a sesiza, ‹fam.› a nimeri, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să ghicească sfârșitul conflictului dintre ei. A ghicit mersul evenimentelor.* **2** (*compl. indică semnificația unei situații, unui fenomen, unei idei, unei*

afirmații etc.) a înțelege, ‹fig.› a descifra, a pătrunde. *A ghicit destul de greu mesajul scrisorii ei. A ghicit imediat ce ascund aceste fraze frumoase.* **3** (*compl. indică gânduri, taine, sentimente ascunse etc.*) a afla, a descoperi, ‹rar› a bănui, ‹fig.› a adulmeca, a citi. *A ghicit ce intenții are prietenul lui.* **4** (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi ghicit că se va întâmpla astfel? Nu a ghicit că în ceai era somnifer.* **5** (*compl. indică ghicitori*) a dezlega. **6** (*compl. indică viitorul*) a prevesti, a prezice, a proroci, înv. și pop.› a vrăji, ‹fran.; înv.› a devina. *I-a ghicit viitorul în cafea.*

ghicíre s.f. (*rar*) v. Ghicit.

ghicít s.n. ‹rar› ghicire. *Se îndeletnicește cu ghicitul în cărți.*

ghicitór, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. prezicător, proorociță, vaticinator, ‹livr.› haruspiciu, vates, ‹înv.› ghicitoreasă, providet, ‹înv.; glum.› gâcea, ‹fran.; înv.› devin, ‹fig.; iron.› pitonisă. *A apelat la un ghicitor pentru a-și afla viitorul.* **2** s.m. (*înv.*) ***ghicitor de vise*** v. Interpret. **II** s.f. **1** (*lit.*) ‹rar› enigmă, ‹pop.› cimilitură, ‹reg.› ciumelcitură, ‹înv.› ghicitură. *Într-o ghicitoare se cere identificarea unui obiect, a unei ființe sau a unui fenomen pe baza unor asociații logice.* **2** (*fam.*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină. **III** s.f. (*la pl.* ***ghicitori***; *bot.; reg.*) **1** v. Brânduța-morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă (*Colchicum autumnale*). **2** v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*).

ghicitoreásă s.f. (*înv.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*). Prezicătoare (v. *prezicător*). Proorociță.

ghicitúră s.f. (*lit.; înv.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*).

ghid, -ă s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. (*în muzee*) călăuză, îndrumător, ‹livr.› cicerone, ‹înv.› povățuitor. *Ghidul castelului dă explicații turiștilor.* **2** s.n. călăuză, îndreptar, îndrumar, îndrumător, ‹livr.› vademecum, ‹înv.› praveț, ‹fig.; înv.› dreptar. *A editat un ghid pentru turiști.*

ghidá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni, în special turiști*) a călăuzi, a conduce, a duce[2], a îndruma. *Ghidul ghidează vizitatorii prin grădina zoologică.* **2** (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a dirija, a îndrepta, a îndruma, a orienta, înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A ghidat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni, în special turiști*) a călăuzi, a conduce, a duce[2], a îndruma. *Ghidul ghidează vizitatorii prin grădina zoologică.* **2** (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a dirija, a îndrepta, a îndruma, a orienta, înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A ghidat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a dirija, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a ghidat bine în viață.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) dirija, a (se) lumina, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și ghida copiii pe drumul cel bun.În viață se ghidează după principii ferme.*

ghidáre s.f. **1** călăuzire, conducere, dirijare, îndreptare, îndrumare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de ghidarea unui cunoscător al orașului.* **2** fig. îndrumare, ‹fig.› călăuzire, conducere, dirijare, orientare. *Ghidarea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.*

ghidón s.n. (*anat.; arg.*) v. Cap.

ghidoná vb. I. tr. (*arg.; compl. indică oameni*) **1** v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **2** v. Teroriza. Tiraniza. **3** v. Atinge. Bate. Lovi.

ghidrín s.m. (*iht.*) *Gasterosteus aculeatus*; ‹reg.› ghidron, ghindăraș, ghindișor, moș-cu-trei-ghimpi, pălămidă-de-baltă, pește-cu-ghimpi, pește-cu-țepi, pește-țigănesc.

ghidrón s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*).

ghidúș, -ă adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) **1** (*pop. și fam.*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **2** (*reg.*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **II** s.m. (*la circ; înv. și reg.*) v. Bufon. Clovn. Comediant. Măscărici. Paiață. Saltimbanc.

ghidușăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie. **2** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie.

ghidușíe s.f. **1** glumă, năzbâtie, năzdrăvănie, nebunie, poznă, ștrengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealâ*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghidușărie, iznoavă, marafet, poșovaică, potâng, prujă, prujitură, șagă, șalmă, șoadă (v. *șod*), șoană, șolomănie, șolticărie, șozenie, șozie, tanaboață, tămășag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loază*). *Ghidușiile copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **2** farsă, festă, glumă, păcăleală, păcălitură, poznă, ștrengărie, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, renghi, șotie, ‹pop.› caraș, înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› ghidușărie, mișculanță, năsărâmbă, opșag, păcală, șalmă, șăncălănie, șăncălie, șoadă (v. *șod*), șodomănie, trufă[3], trufășag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv. potcoveală. *Fire ludică, se ține numai de ghidușii.* **3** (*înv. și reg.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc.

ghidușlâc s.n. (*pop. și fam.*) **1** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie. **2** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie.

ghiftuí vb. IV. refl., tr. (*fam.; peior.; sub. sau compl. indică ființe*) v. Îmbuiba.

ghiftuíre s.f. (*fam.; peior.*) v. Îmbuibare.

ghiftuít, -ă adj. (*fam.; peior.; despre ființe*) v. Îmbuibat.

ghigán, -ă adj. (*în opoz. cu „bolnav”; reg.; despre ființe sau despre organismul lor*) v. Sănătos.

ghigár s.m. (*înv. și reg.*) v. Porcar.

ghigă s.f. (*milit.; în trecut; înv.*) v. Ghioagă.

ghighiúță s.f. (*înv.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

ghigórț s.m. (*iht.; reg.*) v. Biban (*Perca fluviatilis*).

ghigosí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

ghijoágă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

ghilabandí vb. IV. tr. (*muz.; arg.; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona.

ghilán, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

ghilicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

ghílie s.f. (*bot.; reg.*) v. Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*).

ghiliméle s.f. pl. (*lingv.*) semnele citării (v. *semn*), ‹înv.› aducătoare, semnul aducerii (v. *semn*). *Citatele folosite într-o lucrare se pun între ghilimele.*

ghilosí vb. I. refl., tr. (*reg.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia.

ghilosít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

ghilotínă s.f. ‹astăzi rar› eșafod. *Ghilotina era folosită pentru executarea prin decapitare a condamnaților la moarte.*

ghimbér s.m. (*bot.*) *Zingiber officinale*; ‹reg.› imbir, rădăcină-de-ghimber, rădăcină-de-piper-alb, ‹înv.› zinzifil, zurumbat.

ghimíe s.f. (*nav.; turc.; înv.*) v. Corabie.

ghimigíu s.m. (*mar.; turc.; înv.*) v. Marinar. Matelot. Matroz. Vaporean.

ghimirlíe s.f. (*constr.; reg.*) v. Cocioabă.

ghimpáriță s.f. (*bot.*) *Crypsis aculeata*; ‹reg.› ghimpoasă (v. *ghimpos*), iarba-vătămăturii (v. *iarbă*), iarbă-ghimpoasă.

ghímpe[1] s.m. **I** (*bot.*) **1** aculeol, aculeu, mărăcine, spin, țeapă, țep, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în ghimpi.* **2** (*și* ***ghimpe-mare***) *Onopordon acanthium*; anghinare-sălbatică, ciulin, scai, scai-măgăresc, scaiete, ‹reg.› pălămidă[1], scai-mare, scai-muced, scai-voinicesc, sita-zânelor (v. *sită*), spin-alb, spin-măgăresc, spinul-cerbului (v. *spin*). **3** *Centaurea calcitrapa*; scai-ghimpos, scaiete, ‹reg.› pasul-dropiei (v. *pas*[2]), scai-mărunt, scai-voinicesc, scaiul-dracului (v. *scai*), ștevie-de-hat, vădană (v. *vădan*), **4** (*și* ***ghimpe-pădureț***) *Ruscus aculeatus*; ‹reg.› coacăz, merișor[1], merișor-ghimpos (v. merișor[1]), spinul-șoarecelui (v. *spin*). **5** (*reg.*) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **6** (*reg.*) v. Scai (*Cirsium vulgare*). **II** (*anat., zool.*) țeapă, țep, ‹reg.› țepăruc, țepăruie. *Aricii au ghimpi.*

ghímpe[2] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Botroș. (*Pyrrhula vulgaris*).

ghimpós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) armat, înghimpat, mărăcinos, spinos, țepos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, înv.› ciuli-

nos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina ghimpoasă.* **2** (*despre terenuri*) ciulinos, mărăcinit, mărăcinos, spinos, ‹reg.› spinăros. *Câmpul este ghimpos din cauză că nu a fost cultivat.* **3** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii ghimpoase.* **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Ghimpariță (*Crypsis aculeata*).

ghimpurós, -oásă adj. (*bot.; înv.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Țepos.

ghin s.n. (*tehn.*) **1** (*în rotărie, în dulgherie*) ‹reg.› lingura rotarului (v. *lingură*), lingură, lingură de car, lingură de roți, lingură mare, obădar, obădariță, scoabă. *Ghinul este o unealtă în formă de daltă, cu tăiș semicircular.* **2** semen[1]. *Ghinul este folosit la tăierea copcilor în gheață.* **3** (*în dogărie; reg.*) v. Zgârci[1].

ghínă s.f. (*fran.*) v. Ghinion. Nenoroc. Neșansă.

ghincár s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciulin. Scai. Scaiete (*Carduus nutans*).

ghindár s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*). **2** (*bot.*) v. Stejar (*Quercus sessiliflora*).

ghíndă s.f. **1** (*j. de cărți*) spatie[1], treflă, ‹pop. și fam.› cruce. *A primit un valet de ghindă.* **2** (*anat.; reg.*) v. Amigdală. Tonsilă. **3** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

ghindăráș s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*).

ghindișór s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*).

ghinduráre s.f. (*med.; pop.*) v. Angină. Angor.

ghíndură s.f. **1** (*anat.; pop.*) v. Amigdală. Tonsilă. **2** (*anat.; pop.*) v. Ganglion. **3** (*anat.; pop.*) v. Glandulă. **4** (*la pl.; med.; reg.*) ***ghinduri limfatice*** v. Ganglion limfatic. Limfoganglion. Nodul limfatic.

ghindureá s.f. (*anat.; pop.*) ‹pop.› ghindurică.

ghindurícă s.f. (*anat.; pop.*) ‹pop.› ghindurea.

ghindurós, -oásă adj. (*anat.; pop.*) v. Glandular. Glandulos.

ghinión s.n. nenoroc, neșansă, ‹înv. și reg.› striște, ‹înv.› dizgrație, ‹fran.› devenă, ghină, ‹ieșit din uz› ursuzlâc. *A avut ghinion la examen.*

ghinioníst, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) nenorocos, păgubos, ‹fam.› nebaftos. *A fost toată viața un om ghinionist.* **2** s.m., s.f. ‹arg.› plopar. *Prietenul lui este un mare ghinionist.*

ghint s.n. (*tehn.; ieșit din uz*) v. Filet. Ghivent.

ghintuíre s.f. (*tehn.; ieșit din uz*) v. Filetare.

ghínturi s.n. pl. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

ghínțură s.f. (*bot.*) **1** *Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*; gențiană, ‹reg.› cupe (v. *cupă*[1]), fierea-pământului (v. *fiere*), iarba-crucii (v. *iarbă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), mac-de-cotonogeală, ochincea, potroacă, rădăcină-amară, stirigoaie, șerpânță, tăietoare (v. *tăietor*). **2** (*reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*). **3** (*reg.*) v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **4** (*reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*). **5** (*reg.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

ghințureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

ghințurícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

ghioágă s.f. **1** (*milit.; în trecut*) ‹rar› stâlpan, ‹înv. și reg.› nageac, ‹înv.› ghigă, sopă. *Ghioaga era o armă de luptă.* **2** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

ghioámbă s.f. (*anat.; reg.; iron.*) v. Braț. Mână. Membru superior.

ghioárlă s.f. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

ghiob s.n. (*gosp.; reg.*) v. Putină.

ghiobéc s.n. (*reg.*) v. Zăbun.

ghiobuléț s.n. (*gosp.; reg.*) v. Putinică.

ghióc s.m. **I** (*bot.*) **1** *Centaurea phrygia*; ‹reg.› fierea-pământului (v. *fiere*), floarea-florilor (v. *floare*), iarba-junghiului (v. *iarbă*), smoc, vinețele (v. *vinețea*), volovatic, zglăvoc. **2** *Centaurea pseudophrygia*; ‹reg.› zglăvoc. **3** (*reg.*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **4** v. Zglăvoc (*Centaurea nervosa*). **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

ghiocél s.m. (*bot.*) **1** *Galanthus nivalis*; ‹reg.› aișor, clopoței (v. *clopoțel*), clopoței-albi (v. *clopoțel*), clopoței-de-omăt (v. *clopoțel*), clopoței-de-primăvară (v. *clopoțel*), coconei (v. *coconel*), cocorei, colăcerei, diurel, ghilicel, luște (v. *lușcă*), lușcuțe (v. *lușcuță*), mărțișor, măseaua-ciutei (v. *măsea*), pocânzeu[2], primăvăriță, primăvăruță, pur[1], tontorașel, usturoiță, viorea. **2** (*la pl.*) ***ghiocei-bogați*** = ***ghiocei-mari*** = *Leucojum aestivum*; ‹reg.› lușce (v. *lușcă*), noduțe (v. *noduț*), omătuțe, peleșei, pelsci. **3** (*reg.*) ***ghiocel-de-grădină*** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **4** (*reg.*) v. Micșunea-de-baltă. Micșunea-ua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*).

ghiocí vb. IV. refl. (*constr.; reg.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușí. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji.

ghiogár s.m. (*pop.; deprec.*) **1** v. Bătăuș. **2** v. Huligan. Uslaș.

ghiol s.n. (*hidrol.*) ‹reg.› iezer. *Ghiolul poate avea apă dulce sau sărată.*

ghiolbán, -ă adj., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*deprec. sau peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **2** s.f. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

ghiolcáni vb. IV. intr. (*reg.; peior.; despre oameni*) v. Bea. Trage.

ghiold s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură.

ghioldíș adv. (*modal; reg.; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strâmb.

ghioldúm s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură.

ghionghionéle s.f. pl. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].

ghionghioní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

ghionoáie s.f. (*ornit.*) **1** *Picus* și *Drycopus*; ciocănitoare, ‹reg.› bocănitoare, cățărătoare (v. *cățărător*), scobitoare (v. *scobitor*), tobosar, toboșarul-pădurii (v. *toboșar*), tocănitoare (v. *tocănitor*), tocăniță[2], țâcă[1], țicăitoare, țiclean, țicloi[1], vârdare. **2** (*reg.*) ***ghionoaie-verde*** v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

ghionói s.n. (*miner.*) ‹reg.› sapă[1], știoacă. *Ghionoiul se folosește la lucrările de abataj.*

ghiont s.m. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) izbitură, îmbrânceală, îmbrâncitură, împinsătură, ‹reg.› bleandă, brâncă[2], dupac, ghiold, ghioldum, poancă (v. *ponc*), potârnog, știos, șuc, zbici[2]. *I-a dat un ghiont în coaste.* **2** (*la pl.* ***ghionți***; *culin.; reg.; glum.*) v. Sarma.

ghiontí vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) izbi, a (se) îmboldi, a (se) îmbrânci, a (se) împinge, a (se) înghionti, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a rămpi. *Copiii se ghiontesc în joacă.*

ghiontíre s.f. îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncire, îmbrâncitură, împingere, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură. *Termină cu ghiontirile!*

ghiontuí vb. IV. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

ghiontuiálă s.f. (pop.) **1** v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.

2 v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.
ghiontuíre s.f. (*pop.*) v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.
ghiordán s.n. (*reg.*) ‹reg.› suvăiță. *Ghiordanul este șirul de mărgele cusute pe o panglică, prins ca podoabă la pălării.*
ghiordeá s.f. (*înv.*) ‹turc.; înv.› ghiordie. *Ghiordeaua era o giubea lungă, pe care femeile înstărite o purtau iarna.*
ghiordíe s.f. (*turc.; înv.*) v. Ghiordea.
ghiorlán s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) **1** Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **2** v. Gurmand. Mâncăcios.
ghiorțán s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).
ghiorțăí vb. IV. intr. (*reg.; despre intestine*) v. Cârâi. Chiorăi. Forfoti.
ghiorțăitúră s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) **1** v. Dușcă. Gât. Gură. Înghițitură. Sorbitură. **2** v. Gură. Îmbucătură. Înghițitură. Mușcătură[1].
ghioșáj s.n. **1** ghioșare. **2** (*tipogr.*) ghioșare.
ghioșáre s.f. **1** ghioșaj. *Ghioșarea este gravarea unor ornamente pe anumite obiecte de sticlă sau de metal.* **2** (*tipogr.*) ghioșaj. *Prin ghioșare se execută un desen format din linii apropiate și încrucișate, dispuse geometric, pe imprimantele cu valoare nominală, pentru a se obține fondul de siguranță.*
ghiozdán s.n. **1** (*înv.*) v. Geantă. Mapă[1]. Servietă. **2** (*anat.; arg.*) v. Stomac.
ghiozdănáș s.n. ghiozdănel. *Elevilor mici le plac ghiozdănașele colorate.*
ghiozdănél s.n. ghiozdănaș.
ghíp⊠r s.m. (*bot.*) *Juniperus sibirica;* ‹reg.› ienupăr-pitic, turtel.
ghipcán s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.
ghips s.n. (*mineral.*) ipsos, ‹înv.› plastru, sulfat de var. *Are pe pereți multe ornamentații din ghips.*
ghirăn s.n. (*reg.*) v. Apă. Fântână. Puț.
ghíră s.f. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.
ghírcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâu-tare (*Triticum durum*).
ghireátă s.f. (*constr.; reg.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.
ghirghíș s.n. (*reg.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
ghirlándă s.f. (*arhit.*) ‹înv.› feston, langavie. *Deasupra ușii de la intrarea în vilă a fost executată o ghirlandă de flori din ghips.*
ghirtóc s.m. (*bot.; reg.*) v. Hurlup (*Exoascus pruni*).
ghístină s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
ghișéu s.n. (*la pantaloni; arg.*) v. Prohab. Șliț.
ghitán s.m. (*reg.*) **1** v. Copil[1]. **2** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).
ghiudén s.n. **1** (*ind. alim.*) ‹rar› trandafir, ‹reg.› râșchig, ‹înv.› sugiuc. *Ghiudenul este un cârnat foarte condimentat, uscat și presat, preparat mai ales din carne de oaie.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
ghiúfă s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.
ghiuitău s.n. (*reg.*) v. Brichetă.
ghiuj s.m. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bătrân. Moș. Mușneag.
ghiuleá s.f. (*milit.*) **1** ‹înv.› galie, umplutură. *Ghiulelele erau făcute din metal sau din piatră.* **2** (*pop.*) v. Obuz[1].
ghiumbrúc s.n. (*turc.; înv.*) v. Vamă.
ghiumbrucciu s.m. (*turc.; înv.*) v. Vameș.
ghiumurlúc s.m. (*milit.; turc.; înv.*) v. Grănicer.
ghiundelíc s.n. (*turc.; înv.*) v. Leafă[1]. Remunerație. Retribuție. Salariu.
ghiuníe s.f. (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie etc.; reg.*) v. Colțar. Colțar drept. Dreptar. Echer. Vinclu.
ghiurghiulíu, -íe adj. (*pop.; despre vinuri sau despre culoarea lor*) v. Roșu-deschis. Roze. Trandafiriu.
ghiuturúm subst. (*ind. alim.; reg.*) v. Ciozvârtă. Halcă[1]. Hartan.
ghiuvergileá s.f. (*chim.; turc.; înv.*) v. Azotat de potasiu (v. *azotat*[1]). Nitrat de potasiu. Salpetru-de-India.
ghiuzít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit.
ghivéci s.n. **1** glastră, ‹pop.› oală, ‹reg.› pelț, răvar, sacsie. *În balcon are multe ghivece cu flori.* **2** (*culin.*) ‹fran.› ratatui. *Ghiveciul se prepară din diferite soiuri de legume, cu sau fără carne.*
ghivént s.n. (*tehn.*) filet, ‹înv.› vârtea, ‹ieșit din uz› ghint. *Piesa este prevăzută cu ghivent.*
ghivergíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
ghivéz, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
ghivizíu, -íe adj. (*turc.; înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
ghízd s.f. (*la fântână; reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine.
ghizd s.n. **1** (*la fântână*) colac, margine, ‹înv. și reg.› stobor, ‹reg.› chei, gardină, ghiză, lada fântânii (v. *ladă*), ladă, război[2], sofra, strat. *Ghizdul fântânii este din piatră.* **2** (*bot.; reg.*) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*).
ghízdav, -ă adj. (*în opoz. cu „urât"; înv.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.
ghizdăví vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înfrumusețea.
ghizdăvíe s.f. (*înv.*) v. Frumusețe.
ghizdéi s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***ghizdei-mărunt***) *Lotus corniculatus;* ‹reg.› drob[2], drobiță, ghizdel, ghizdură, motocel, potroacă, sămăchișă, trifoiște, trifoiște-colțurată, trifoiște-cornurată, unghia-găii (v. *unghie*[1]). **2** ***ghizdei-mare*** = *Lotus uliginosus;* ‹reg.› ghizdel, ghizdură, trifoiște. **3** (*reg.*) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*). **4** (*reg.*) v. Lucernă. Lucernă-albastră. Lucernă-de-Banat (*Medicago sativa*). **5** (*reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).
ghizdél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **2** v. Ghizdei-mare (*Lotus uliginosus*). **3** v. Culbeceasă (*Medicago falcata*).
ghízdură s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **2** v. Ghizdei-mare (*Lotus uliginosus*). **3** v. Culbeceasă (*Medicago falcata*).
ghizeá s.f. (*țes.; înv.*) v. Tafta.
ghizíe s.f. (*țes.; turc.; înv.*) v. Tafta.
giárdia s.f. (*zool.*) *Giardia intestinalis;* lamblie. *Giardia se fixează în intestinul subțire și în căile biliare ale oamenilor și ale unor animale.*
giardiáză s.f. (*med.*) lambliază. *Giardiaza este o boală parazitară.*
gibbsít s.n. (*mineral.*) hidrargilit. *Gibbsitul este un minereu de aluminiu.*
gibérnă s.f. (*milit.; fran.*) v. Cartușieră.
gibozitáte s.f. (*anat.*) cifoză, cocoașă, ‹pop. și fam.› gheb, ‹pop.› os mort, ‹reg.› cocoșătură, gâb, gogoașă, pup[3], pupui[1]. *Are o gibozitate accentuată.*
gíbră s.f. (*reg.*) v. Rachiu.
giduníe s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.
gig s.n. (*sport*) semischif. *Gigul este o ambarcație cu scaune rulante, folosită la învățarea canotajului.*
gigánt s.m. **I 1** (*mitol.*) colos, titan, uriaș, ‹reg.› tătar. *Giganții au stăpânit în vremuri trecute Pământul.* **2** arătare, colos, dihanie, matahală, namilă, titan, uriaș, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buștiuhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătărală, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare gigantul.* **II** fig. ‹fig.› colos, titan, uriaș. *Goethe este un gigant al literaturii universale.*
gigantésc, -ă adj. (*indică dimensiunea; de obicei p. exager.; livr.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș.
gigántic, -ă adj. (*de obicei prin exager.*) **1** (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, imens, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții gigantice.* **2** (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, extraordinar, titanesc, titanian, titanic[1], uriaș. *A depus o muncă gigantică pentru a-și finaliza lucrarea.* **3** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant,

inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță gigantică. A avut șansa gigantică de a participa la o misiune în cosmos.*

gigantísm s.n. **1** enormitate, imensitate. *Gigantismul clădirii impresionează.* **2** (*med.*) somatomegalie. *Gigantismul este creșterea exagerată în înălțime a unui individ față de media populației de aceeași vârstă și sex.*

gigantocít s.n. (*biol.*) macrocit, megalocit. *Gigantocitul este un eritrocit cu dimensiuni anormal de mari, care apare, patologic, în sângele periferic.*

gígea adj. invar. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „urât”; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **2** (*despre ființe*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos.

gigél adj. invar., s.m. (*fam.*) **1** adj. invar. (*în opoz. cu „urâțel”; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) v. Drăgălaș. Drăguț. Frumușel. **2** s.m. v. Gigolo.

gigneá s.f. (*înv. și reg.*) ‹reg.› gigniță. *În gignea se înroșește flerul.*

gígniță s.f. (*reg.*) v. Gignea.

gigolétă s.f. (*fran.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

gigoló s.m. ‹fam.› gigel. *O femeie destul de în vârstă întreține un gigolo.*

gilălui vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Invidia.

glloșág s.n. (*înv. și reg.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.

gimbeălă s.f. (*arg.*) v. Filaj. Filare.

gimnástic, -ă adj., s.f. **1** adj. ‹livr.› gimnic. *Face exerciții gimnastice foarte complicate.* **2** s.f. cultură fizică, educație fizică. *Gimnastica are ca scop dezvoltarea armonioasă a corpului uman.*

gimnaziást s.m. (*pedag.; înv.*) v. Gimnazist.

gimnaziér s.m. (*pedag.; rar*) v. Gimnazist.

gimnazíst, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹rar› gimnazier, ‹înv.› gimnaziast. *Gimnazistul este un elev care urmează gimnaziul.*

gimnáziu s.n. (*pedag.; în unele țări; urmat de determ. care indică domeniul*) colegiu, liceu, ‹ieșit din uz› școală secundară. *A absolvit un gimnaziu tehnic.*

gímnic, -ă adj. (*livr.*) v. Gimnastic.

gimnoplást s.n. (*biol.*) plasmodiu. *Gimnoplastul este o masă plasmatică cu mai multe nuclee, care are ca înveliș o singură membrană albuminoidă.*

gimnospérmă s.f. (*bot.*) pinofită. *Gimnospermele fac parte din încrengătura spermatofitelor.*

ginandromorfísm s.n. (*med.*) androginie, pseudohermafroditism. *Ginandromorfismul este starea unui individ care are glandele sexuale ale unui sex și organele genitale externe și caracterele sexuale ale celuilalt sex.*

gínă s.f. (*arg.*) v. Filaj. Filare.

gineălă s.f. (*arg.*) v. Filaj. Filare.

ginecéu s.n. (*bot.; la flori*) pistil. *Gineceul reprezintă organul femel reproducător, format din ovar, stil și stigmat.*

ginecofilíe s.f. lesbianism, safism, tribadism. *Ginecofilia este homosexualitatea feminină.*

ginecofobíe s.f. (*psih.*) ginefobie. *Ginecofobia este teama patologică de femei.*

ginecológ, -ă s.m., s.f. (*med.*) mamoș. *Cât timp a fost însărcinată, a fost sub supravegherea unui ginecolog.*

ginefób, -ă adj., s.m. misogin. *Ginefobii manifestă repulsie față de femei.*

ginefobíe s.f. (*psih.*) ginecofobie.

gineráș s.m. (*fam.*) ‹fam.› ginerel, ginerică.

gínere s.m. mire, ‹înv. și pop.› pețitor, ‹înv. și reg.› mărit[1], zet, ‹reg.› june, mireaz, mireț, tânăr, ‹fig.› împărat, împăratul mare (v. *împărat*). *Ginerele lui este un cunoscut diplomat.*

ginerél s.m. (*fam.*) ‹fam.› gineraș, ginerică.

ginerícă s.m. (*fam.*) ‹fam.› gineraș, ginerel.

gíngaș, -ă adj. **I 1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gracil, grațios, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul gingaș.* **2** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șistav, șistăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este gingaș, predispus mereu la îmbolnăviri.* **3** (*pop.; despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros. **II** fig. **1** (*despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) anevoios, dificil, greu, ‹fig.› delicat, ingrat, ‹fig.; înv.› scabros. *Este în situația gingașă de a-l refuza.* **2** (*despre subiecte, probleme etc.*) ‹fig.› delicat, sensibil. *Refuză să discute problemele intime, deoarece le consideră gingașe.*

gingăláș, -ă adj. (*înv.; despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav.

gingășeá adj. (*pop.; despre ființe*) ‹pop.› gingășică.

gingăși vb. IV. refl. (*înv.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

gingășícă adj. (*pop.; despre ființe*) ‹pop.› gingășea.

gingășíe s.f. **1** delicatețe, eleganță, finețe, grație, suavitate, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingășime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de gingășie.* **2** delicatețe, fragilitate, gracilitate, suavitate, ‹fig.› frăgezime. *Această fetiță este de o gingășie tulburătoare.* **3** tandrețe, ‹înv.› gingășime. *Îl mângâie cu gingășie. Simte în glasul lui gingășie.*

gingășíme s.f. (*înv.*) **1** v. Delicatețe. Eleganță. Finețe. Gingășie. Grație. Suavitate. **2** v. Gingășie. Tandrețe.

gingășítură s.f. (*înv.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

gingiánă s.f. (*anat.; reg.*) v. Gingie.

gingíe s.f. (*anat.*) **1** ‹reg.› gingiană. *Gingia i s-a iritat din cauza iuțelii mâncării.* **2** (*la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

gingirícă s.f. (*iht.*) **1** *Clupeonella cultriventris*; ‹pop.› scrumbioară. **2** *Clupeonella delicatula*; sardeluță, ‹reg.› tiulcă.

gingirlíu, -ie adj. (*reg.; despre vinuri sau despre culoarea lor*) v. Roșu-deschis. Roze. Trandafiriu.

gingivectomíe s.f. (*stomat.*) ulectomie. *Prin* gingivectomie *se rezecă gingia inflamată.*

gingivítă s.f. (*stomat.*) **1** ulită, ‹pop.› roșeață. *Gingivita constă în inflamarea gingiilor.* **2** ***gingivită expulzivă*** = paradentoză, pioree alveolară. *Gingivita expulzivă se caracterizează prin formarea de pungi cu puroi și prin căderea dinților.*

giní vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) v. Observa. Ochi[2]. Vedea. Zări. **2** (*compl. indică o limbă*) v. Cunoaște. Poseda. Stăpâni. Și.

giníre s.f. (*arg.*) **1** v. Filaj. Filare. **2** v. Cunoaștere. Posedare. Stăpânire. Știință.

gimístru s.m. (*bot.; reg.*) v. Drob[2]. Drobiță[1] (*Genista tinctoria*).

ginít s.n. (*arg.*) v. Filaj. Filare.

ginitór s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

ginsénq s.m. (*bot.*) *Panax schinseng*; rădăcina-vieții (v. *rădăcină*).

gíntă s.f. **1** ***gintă matriarhală*** = gintă matriliniară; ***gintă matriliniară*** = gintă matriarhală. *Ginta matriarhală sau matriliniară este forma de organizare socială specifică epocii de piatră* **2** (*livr.*) v. Neam. Popor.

gioáblă s.f. **1** (*reg.*) v. Gioarsă. **2** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

gioálă s.f. **1** (*anat.; la miei și la capre; pop.*) v. Arșic. **2** (*la pl. **gioale**; j. de copii; pop.*) v. Arșice (v. *arșic*). **3** (*anat.; arg.*) v. Membru inferior. Picior. **4** (*anat.; arg.*) v. Gleznă.

gioársă s.f. (*pop. și fam.*) **1** ‹reg.› gioablă. *Are în gospodărie o mulțime de gioarse pe care trebuie să le arunce.* **2** fig. (*deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

giobertít s.n. (*mineral.*) magnezit, ‹pop.› spumă-de-mare. *Giobertitul este carbonatul natural de magneziu.*
giocoso [ʤo'kozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vesel.
giogoleán s.m. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).
giolár s.m. (*arg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
giolăríe s.f. (*arg.*) **1** v. Furat[1]. Furătură. Furt. Hoție. Pungășeală. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.
gioleálă s.f. (*arg.*) **1** v. Furat[1]. Furătură. Furt. Hoție. Pungășeală. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.
giolí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însușî[1]. Lua. Sustrage.
giolít, -ă adj. (*arg.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.
gionăt s.n. (*anat.; reg.; peior.*) v. Membru inferior. Picior.
giópsi adj. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
giórno adj. (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
giosíre s.f. (*reg.*) v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire.
giosít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Decăzut. Declasat. Degradat.
gipáet s.m. (*ornit.*) *Gypaëtus barbatus aureus*; vultan-de-miei, vultur-auriu, vultur-bălan, vultur-bărbos, vultur-cu-barbă, vultur-de-miei, vultur-negru, vulturul-mieilor (v. *vultur*), zăgan, ‹reg.› ceahlău, cilihoi, sorliță, șurligaie, șușugaie.
gips-cartón s.n. (*constr.*) rigips. *Și-a ridicat în casă un perete despărțitor din gips-carton.*
gipsáriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ipcărige. Iperige (*Gypsophila paniculata*).
girá vb. I. tr. (*jur.*) a cauționa, a garanta, a răspunde, ‹pop.› a chezăși. *Girează pentru nevinovăția acestui om.*
giránt s.m. (*econ.*) remitent, ‹înv.› stătător bun. *Girantul transmite un titlu de credit unei alte persoane prin girarea ei.*
giratóriu, -ie adj. (*despre mișcări, deplasări*) circular, rotativ. *Cilindrul are o mișcare giratorie. Mașina a făcut o mișcare giratorie.*
giráție s.f. (*tehn., fiz.*) rotație. *Burghiul face o mișcare de girație.*
gireádă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. **2** (*agric.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Șiră.
girl [gərl] s.f. (*engl.*) v. Copilă. Fată.
girobusólă s.f. (*aeron.*) compas giroscopic, girocompas, girodirecțional. *Girobusola este un instrument de bord care indică, în grade, direcția avionului.*
girocompás s.n. (*aeron.*) compas giroscopic, girobusolă, girodirecțional.
girodirecționál s.n. (*aeron.*) compas giroscopic, girobusolă, girocompas.
giropilót s.m. (*aeron., auto*) autopilot, pilot automat, pilot automat de comandă. *Pilotul a comutat pentru câteva minute comanda avionului pe giropilot.*
girovág s.m. (*livr.*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.
giruétă s.f. (*meteor.*) anemoscop. *Girueta determină direcția vântului.*
gírus cerebral s.n. (*anat.*) circumvoluțiune, ‹înv.› sin. *Girusurile cerebrale se află pe suprafața exterioară a creierului.*
gistruí vb. IV. intr. (*înv.; despre ambarcațiuni*) v. Îneca. Scufunda. Submerge.
gitán, -ă s.m., s.f., adj. (*livr.*) **1** s.m., s.f. v. Rom[2]. Țigan. Țigancă. **2** adj. v. Țigan. Țigănesc.
gituós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.
giubéică s.f. (*înv. și reg.*) v. Cataveică. Scurteică.
giubelúșă s.f. (*reg.*) v. Giubeluță.
giubelúță s.f. (*înv. și reg.*) ‹reg.› giubelușă.
giudeă s.m. (*turc.; înv.*) v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.
giugiúc adj. invar., adv. (*fam.*) **1** adj. invar. (*în opoz. cu „urâțel"; despre ființe, mai ales despre copii sau pui de animale*) v. Drăgălaș. Drăguț. Frumușel. **2** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor.
giugiuleálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.
giugiulí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** refl. (*despre câini*) v. Gudura.
giugiulíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.
giugiulít[1] s.n. (*pop. și fam.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.
giugiulít[2], -ă adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Alintat. Dezmierdat. Mângâiat.
giugiulitúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.
giugiúmă s.f. (*bot.; reg.*) v. Izmă. Mentă (*Mentha piperita*).
giúlgiu s.n. lințoliu, ‹înv. și pop.› pânză, ‹pop.› arar[2], ‹înv. și reg.› sovon, ‹reg.› fachiol, păioară, pânzișoară, pânzuială, pocrov, pocrovăț, podul mortului (v. *pod[1]*), răspetie, sălie, tropar, ‹înv.› cearșaf, grobnic. *Mortul este acoperit cu un giulgiu.*
giumbúș s.n. (*înv.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc.
giumbușél, -eá adj. (*pop.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
giumbușlúc s.n. bufonadă, bufonerie, caraghioslâc, clovnerie, comicărie, ‹livr.› pantalonadă, ‹rar› bufonăreală, paiațarlâc, paiațărie, ‹înv. și reg.› ghidușie, ‹înv.› cabazlâc, giumbuș, mascaralâc, măscăriciune, măscărie, scurilie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fig.› arlechinadă. *Spectacolul de circ a avut multe giumbușlucuri.*
giumért, -ă adj. (*turc.; înv.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.
giurumíst, -ă adj. (*arg.*) **1** (*despre stări, situații etc.*) v. Jenant. Neplăcut. Penibil. Supărător. **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea, fizionomia lor*) v. Comic. Ridicol. Rizibil. **3** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Inept. Nătâng. Neghiob. Neghiobesc. Nerod. Nerozesc. Netot. Prostesc. Stupid.
giúșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Martin. Pescar-râzător. Pescăruș. Pescăruș-alb. Pescăruș-de-hamsii (*Larus ridibundus*).
giuvaiér s.n. **1** bijuterie, odor[1], podoabă, ‹înv. și pop.› giuvaierica, ‹pop.› sculă, ‹fam.› biju, ‹înv.› diamanticale, giuvaiurlâc, left, lux, niilavet, ‹turc.; înv.› tefaric, ‹arg.› farfana. *Are multe giuvaieruri moștenite de la părinți.* **2** fig. ‹fig.› comoară, odor[1], tezaur. *Copiii sunt adevărate giuvaieruri pentru părinți.* **3** fig. ‹fig.› bijuterie. *Această sculptură este un giuvaier. Ultimul lui roman este un giuvaier.*
giuvaiergíu s.m. aurar, bijutier, ‹înv. și pop.› argintar, ‹înv.› orfăurar. *Cunoaște un giuvaiergiu bun, care îi poate repara lanțul.*
giuvaiericá s.f. (*înv. și pop.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.
giuvaiurlâc s.n. (*înv.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.
gívă s.f. (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
glaciál, -ă adj. fig. **1** (*despre oameni*) distant, neprietenos, nesociabil, rezervat, ‹fig.› frigid, rece. *Este o persoană glacială, lipsită de căldură, de curtoazie.* **2** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, nesocial, rezervat, ‹fig.› apatic, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine glacială față de colaboratori.*
glaciár, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. cuaternar inferior, diluvian, diluviu, pleistocen. *În glaciar a apărut omul.* **2** adj. diluvial, diluvian, pleistocen, ‹înv.› diluvios. *Căldare glaciară. Circ glaciar. Lac glaciar. Piemont glaciar.*
glaciodislocáție s.f. (*geol.*) glaciotectonică. *În glaciodislocație are loc dislocarea și depla-*

sarea rocilor din poziția inițială, din cauza presiunii exercitate de un ghețar în mișcare.
glaciotectónică s.f. (*geol.*) glaciodislocație.
glácis s.n. **1** (*geomorf*) rana. *Glacisul este ușor înclinat și acoperit cu pietrișuri de cuarț.* **2** (*a. plast.*) glasiu. *Glacisul este o culoare clară și transparentă, aplicată pe o culoare mai densă pentru a reda umbrele.*
gladiátor s.m. (*în Antic. romană*) arenar, ‹înv.› boinic, pumnaci. *Gladiatorii luptau în arenă.*
gladiólă s.f. (*bot.*) *Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*; ‹pop.› săbiuță, ‹reg.› cătane (v. *cătană*), crin-roșu, rogoz, săbioară, spicul-vieții (v. *spic*), strâmtoare, ‹înv.› săgețel.
gládiș s.m. (*bot.*) **1** *Acer tataricum*; arțar-tătăresc, ‹reg.› lemn-tătăresc, verigar. **2** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*).
glaf s.n. (*constr.; la ferestre*) pervaz, ‹pop.› prichici, ‹reg.› parapei, punte, tablă[1], văcălie. *Glaful ferestrelor este din beton mozaicat.*
glagómă s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
glagóre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere. **2** (*pop. și fam.*) v. Judecată. Minte. Rațiune.
glăjă s.f. (*reg.*) **1** v. Butelie. Sticlă. **2** v. Geam. Sticlă.
glamb s.n. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
glándă s.f. **1** (*anat.*) ***glandă corticosuprarenală*** = cortex suprarenal. *Glanda corticosuprarenală produce cortizolul;* ***glandă cu secreție internă*** = glandă endocrină; ***glandă endocrină*** = glandă cu secreție internă. *Glanda endocrină își varsă secrețiile direct în sânge;* ***glandă genitală*** = gonadă. *Glanda genitală produce gameți și secretă hormoni;* ***glandă pancreatică*** = pancreas, ‹înv.› gâlca folcuțului (v. *gâlcă*). *Glanda pancreatică are o funcție exocrină, necesară digestiei, și o funcție endocrină, prin secreția propriilor hormoni;* ***glandă parotidă*** = parotidă. *Glanda parotidă este alcătuită din două glande salivare situate sub ureche;* ***glandă pineală*** = corp pineal, epifiză. *Glanda pineală influențează dezvoltarea glandelor sexuale și procesele metabolice;* ***glandă pituitară*** = adenohipofiză, hipofiză. *Glanda pituitară este o glandă endocrină importantă;* ***glandă prostatică*** = prostată, ‹înv.› gâlca sământii (v. *gâlcă*). *Glanda prostatică este anexă a aparatului genital masculin;* ***glandă sebacee*** = ‹pop.› glandă grăsoasă, ‹înv.› gâlcă săoasă. *Glanda sebacee secretă sebum, fiind situată la rădăcina firelor de păr;* ***glandă sudoriferă*** = glandă sudoripară; ***glandă sudoripară*** = glandă sudoriferă. *Glanda sudoripară secretă sudoarea;* ***glandă suprarenală*** = capsulă suprarenală, suprarenală. *Glandele suprarenale se află deasupra rinichilor și produc adrenalina și unii hormoni;* ***glandă tiroidă*** = tiroidă. *Hormonii glandei tiroide stimulează metabolismul și creșterea organismului;* (*pop.*) ***glandă grăsoasă*** v. Glandă sebacee. **2** (*bot.; la plantele angiosperme*) ***glandă nectariferă*** = nectarie. *Glanda nectariferă produce nectar.*
glandulár, -ă adj. (*anat.*) glandulos, ‹pop.› ghinduros, ‹reg.› gâlciuros, gâlcos.
glandúlă s.f. (*anat.*) ‹pop.› ghindură. *Glandula este o glandă de mici dimensiuni.*
glandulós, -oásă adj. (*anat.*) glandular, ‹pop.› ghinduros, ‹reg.› gâlciuros, gâlcos.
glandúre s.f. pl. (*anat.; reg.*) v. Amigdală. Tonsilă.
glareólă s.f. (*ornit.*) *Glareola pratincola*; ‹reg.› ciovică-de-mare, rândunică-de-stepă.
glas s.n. **I 1** grai, voce, ‹livr.› verb, ‹rar› cuvânt, ‹înv. și pop.› limbă, ‹pop. și fam.› gură, ‹înv.› organ[1], rost. *De emoție, a rămas fără glas.* **2** timbru, ton[2], voce, ‹înv. și pop.› vorbă, ‹pop.› viers. *Are un glas cu inflexiuni specifice.* **3** ***glas de stentor*** = voce de stentor. *Glasul de stentor este foarte puternic.* **4** ciripeală, ciripire, ciripit, piruit, ‹reg.› piruială, piruitură, știorlăcăială. *În livadă se aude glasul păsărelelor.* **5** cânt, cântare, cântat[1], cântec, ‹pop.› viers. *Glasul privighetorii impresionează în mod deosebit.* **6** (*relig.*) canon, cântare. *Dascălul execută glasurile în timpul serviciului religios.* **7** (*lingv.; înv.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **8** (*înv.*) v. Știre. Veste. **9** (*înv.*) v. Sufragiu. Vot. **II** (*art.*) ***glasul sângelui*** = vocea sângelui (v. *voce*). *Glasul sângelui este dragostea firească, înnăscută, dintre descendenții acelorași strămoși.* **III** (*art.; entom.; reg.*) ***glasul-cucului*** v. Mărgica-cucului (v. *mărgică*).
glasá vb. I. tr. **1** (*culin.; compl. indică prăjituri, bomboane, fructe etc.*) a glazura. **2** (*ind. piel.; compl. indică obiecte din piele*) a lustrui.
glasáre s.f. **1** (*culin.*) glazurare. **2** (*ind. piel.*) lustruire, lustruit[1].
glasát adj. **1** (*culin.; despre prăjituri, bomboane, fructe etc.*) glazurat, ‹înv.› zăhărit. **2** (*ind. piel.; despre obiecte din piele*) lustruit[2].
glasíu s.n. (*a. plast.*) glacis. *Glasiul este o culoare clară și transparentă, aplicată pe o culoare mai densă pentru a reda umbrele.*
glăsnică s.f. (*fon.; înv.*) v. Vocală.
glástră s.f. ghiveci, ‹pop.› oală, ‹reg.› pelț, răvar, sacsie. *În balcon are multe glastre cu flori.*
glauberít s.n. (*mineral.*) mirabilit. *Glauberitul este folosit în industria chimică, a sticlei, în medicină etc.*
glaúc, -ă adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) albastru-verzui, turcoaz, ‹pop.› turchez.
glaucóm s.n. (*med., med. vet.*) ‹pop.› apă-neagră, ‹reg.› orbariță, orbăltitură, ‹înv.› orbalț. *Glaucomul se caracterizează prin creșterea tensiunii oculare, însoțită de grave tulburări trofice și ale vederii, care pot duce la orbire.*
glav s.n. (*constr.; la ferestre*) pervaz, ‹pop.› prichici, ‹reg.› parapei, punte, tablă[1], văcălie. *Glavul ferestrelor este din beton mozaicat.*
glăvă s.f. **1** (*anat.; înv.*) v. Craniu. Cutie craniană. **2** (*înv.*) v. Capitol. Parte. **3** fig. (*anat.; fam.; deprec.*) v. Cap.
glavíznă s.f. (*înv.*) v. Capitol. Parte.
glazurá vb. I. tr. **1** (*culin.; compl. indică prăjituri, bomboane, fructe etc.*) a glasa. *A glazurat tortul cu șerbet de zahăr ars.* **2** (*compl. indică obiecte de metal sau de ceramică ori suprafața lor*) a emaila, a smălțui. *Olarii glazurează vasele de ceramică.*
glazurăre s.f. **1** (*culin.*) glasare. *Preferă pentru glazurarea tortului șerbetul de zahăr ars.* **2** emailaj, emailare, smălțuire, smălțuit[1], ‹înv.› smălțuitură. *Glazurarea manuală a vaselor de ceramică este o muncă migăloasă.*
glazurăt, -ă adj. **1** (*culin.; despre prăjituri, bomboane, fructe etc.*) glasat, ‹înv.› zăhărit. *A servit musafirii cu bomboane glazurate.* **2** (*despre obiecte de metal sau de ceramică ori despre suprafața lor*) emailat, smălțuit[2], ‹rar› smălțat. *A cumpărat mai multe vase de ceramică glazurate.*
glazúră s.f. **1** email, smalț, ‹rar› smălțuială, ‹reg.› călai, maz, mazlu, mortasâncă, smânțuială. *Glazurile pot fi incolore sau colorate.* **2** cuvertă, cuvertură. *Glazura este un email transparent cu care se acoperă obiectele de ceramică.*
glădiță s.f. (*bot.*) *Gleditschia triacanthos*; plătică[2], ‹reg.› gledicie, roșcov-sălbatic, roșcovar, salcâm, salcâm-boieresc.
glăjár s.m. (*reg.*) v. Geamgiu.
glăjerie s.f. (*reg.*) v. Sticlărie.
glăjíță s.f. (*reg.*) v. Sticluță.
glăjúță s.f. (*reg.*) v. Sticluță.
glănțuí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre surse de lumină*) v. Eclata. Lumina. Scânteia. Sclipi. Străluci. **2** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Face. Lustrui. Văcsui.
glăsciór s.n. glăsuleț, glăsușor, glăsuț, ‹pop. și fam.› glăsurel. *Dacă nu-i aude glăsciorul, casa îi pare pustie.*
glăsí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) v. Rosti. Spune. Vorbi. Zice. **2** tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **3** intr. (*despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.
glăsitór s.m. (*înv.*) v. Prezicător. Profet. Proroc. Vestitor.
glăsuí vb. IV. **I 1** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Vorbi. **2** tr., intr. (*pop.*) v. Spune. Vorbi. Zice. **3** tr. (*pop.; compl. indică afirmații, expresii etc.*) v. Rosti. Spune. Vorbi. Zice. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **II** tr. (*muz.; înv.; astăzi poetic; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona.
glăsuíre s.f. (*înv.*) v. Text.
glăsuitór, -oáre adj., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Vorbitor. **2** (*despre unele păsări*) v. Cântător. **II** s.f. (*fon.*) v. Vocală.
glăsuléț s.n. glăscior, glăsușor, glăsuț, ‹pop. și fam.› glăsurel.
glăsurél s.n. (*pop. și fam.*) v. Glăscior. Glăsuleț. Glăsușor. Glăsuț.
glăsușór s.n. glăscior, glăsuleț, glăsuț, ‹pop. și fam.› glăsurel.
glăsúț s.n. glăscior, glăsuleț, glăsușor, ‹pop. și fam.› glăsurel.

glăvățână s.f. (*anat.; înv.*) v. Craniu. Cutie craniană.
glăvănță s.f. (*arhit.; înv.*) v. Capitel.
glăvie s.f. (*anat.; înv.*) v. Craniu. Cutie craniană.
glăvoácă s.f. (*iht.*) = zglăvoacă.
glean s.m. (*geol.; reg.*) v. Ardezie.
gledície s.f. (*bot.; reg.*) v. Glădiță. Plătică[2] (*Gleditschia triacanthos*).
glenci s.n. (*reg.*) v. Leagăn. Scrânciob.
glenoíd, -ă adj. (*anat.; despre cavități ale corpului*) glenoidal. *Cavitățile glenoide permit articularea oaselor.*
glenoidál, -ă adj. (*anat.; despre cavități ale corpului*) glenoid.
glézná s.f. (*anat.*) ‹pop.› oul piciorului (v. *ou*), ‹reg.› nod, nodeu, nodiț, noduț, pintenul piciorului (v. *pinten*), ‹arg.› gioală. *S-a împiedicat și și-a fracturat o gleznă.*
glicán s.m. (*chim.*) poliozid, polizaharid. *Glicanul este un polimer de glucide.*
glicerínă s.f. (*chim.*) glicerol, propantriol. *Glicerina este folosită în cosmetică, în industria textilă, în pielărie etc.*
gliceról s.n. (*chim.*) glicerină, propantriol.
glicínă[1] s.f. (*chim.*) acid aminoacetic, glicocol. *Glicina este folosită ca medicament în distrofia musculară și în paralizia infantilă.*
glicínă[2] s.f. (*bot.*) *Wistaria sinensis*; ‹rar› glicinie.
glicínie s.f. (*bot.; rar*) v. Glicină[2] (*Wistaria sinensis*).
glicinóză s.f. (*med.*) hiperglicinemie. *Glicinia reprezintă o acumulare excesivă de glicină în sânge.*
glicocól s.m. (*chim.*) acid aminoacetic, glicină[1].
glicoformatór, -oáre adj., s.n. (*biochim.*) glucoformator. *Glicoformatorul se transformă în glucoză pe cale enzimatică.*
glicogenéză s.f. (*biochim.*) glicogenogeneză. *Glicogeneza este procesul de formare a glicogenului din glucoză sau din alte substanțe glucidice.*
glicogenogenéză s.f. (*biochim.*) glicogeneză.
glicogenolíză s.f. (*biochim.*) glucogeneză. *Glicogenoliza este procesul de degradare progresivă a glicogenului în glucoză.*
glicól s.m. (*chim.*) etilenglicol. *Glicolul este utilizat mai ales ca dizolvant.*
glicometríe s.f. glucometrie. *Glicometria este dozarea glucozei în mustul de struguri sau în derivatele lui.*
glicométru s.n. glucometru. *Cu glicometrul se măsoară densitatea lichidelor zaharate.*
gliconeogenéză s.f. (*biochim.*) gluconeogeneză, neoglicogeneză. *Gliconeogeneza permite menținerea nivelului celular de glucoză.*
glicopemíe s.f. (*med.*) hipoglicemie. *În glicopenie concentrația de glucoză din sânge are nivelul scăzut sub cel normal.*
glicozídă s.f. (*biol.*) glucozidă, heterozidă. *Glicozida este un compus organic vegetal, care, prin hidroliză, dă naștere glucozei.*
glicozuríe s.f. (*med., med. vet.*) **1** zaharozurie. *Glucozuria este prezența patologică a zahărului în urină.* **2** ***glicozurie renală*** = diabet renal. *În glicozuria renală este prezentă glucoza în urină, chiar dacă glicemia este normală.*
glíe s.f. **I** (*pop.*) **1** ‹reg.› brazdă, lespede. *Glia este o brazdă de pământ cu iarbă.* **2** (*astăzi poetic*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Țarină[1]. **3** (*astăzi poetic*) v. Pământ. **II** fig. (*pop.și fam.*) v. Patrie. Pământ. Țară.
gligán s.m. **1** (*zool.; înv. și reg.*) v. Mistreț. Porc-mistreț. Porc-sălbatic (*Sus scrofa*). **2** fig. (*pop.*) v. Lungan. Vlăjgan.
glioblastóm izomorf s.n. (*med.*) granuloblastom, meduloblastom, neuroglioblastom, neurospongiom. *Glioblastomul izomorf este o tumoare cerebrală de consistență moale, cu tendință de extindere rapidă.*
gliofibromatóză s.f. (*med.*) neurofibromatoză. *Gliofibromatoza este o boală cronică genetică și ereditară, cu evoluție lentă, caracterizată prin tumori benigne cutanate.*
gliom retinian s.n. (*med., med. vet.*) retinoblastom. *Gliomul retinian este o tumoare malignă a retinei.*
glisá vb. I. **I** intr. **1** (*tehn.; despre piese mobile*) a culisa. *Ușa de la bucătărie glisează.* **2** (*despre corpuri aflate în contact*) a aluneca, a luneca. *Sania glisează pe gheață. Hidroavionul glisează pe suprafața apei.* **II** tr. (*glum.; compl. indică lichide*) v. Bea. Consuma[1].
glisáj s.n. (*tehn.*) culisare, glisare.
glisánt, -ă adj. (*despre suprafețe, terenuri etc.*) alunecos, lucios, luciu[2], lunecos, ‹reg.› bălos, letios, lunecuș, mâzgos, șiclit, ‹înv.› lunecat. *Din cauza poleiului, șoseaua este glisantă.*
glisáre s.f. **1** (*tehn.*) culisare, glisaj. *Ușa se deschide prin glisare.* **2** alunecare, lunecare. *Glisarea saniei pe un povârniș înghețat este rapidă. Glisarea hidroavionului pe suprafața apei se face cu viteză.*
glisór s.n. (*tehn.*) cursor. *Glisorul alunecă pe o riglă sau pe o tijă.*
gloábă s.f. **I** (*zool.; mai ales deprec.*) mârțoagă, ‹pop. și fam.; deprec.› hodorog, ‹pop.› cal de dârloagă, dârloagă, mărțână, ‹reg.› bijoagă, dabilă, dârdală, dârjog, dârlău, deșelătură, drâglă, ghijoagă, ghipcan, hârciog, hoiob, huțupină, jărpan, mânzoc, mârțogariu, meleajă, melegar[1], meliță, pârțotin, raucă, ronghi, scârtoagă, șarlă, talaniță, toroapă, ‹reg.; deprec.› haram, rosură, ‹fig.; fam.; deprec.› rablă, ‹fig.; reg.› rant, ruptură. *La căruță este înhămată o gloabă.* **II** (*jur.; în trecut*) **1** ‹reg.› ispașă, tălpășag, ‹înv.› ispășenie, ispășire. *Gloaba era o amendă plătită pentru paguba făcută de vitele intrate în semănături străine.* **2** ‹în trecut› herăie, zavescă. *Gloaba era o taxă plătită pentru a împiedica redeschiderea unui proces.* **3** (*înv. și pop.*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare.
gloán adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
gloanít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.
gloánță s.f. (*bot.; reg.*) v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*).
gloátă s.f. **I** s.f. **1** (*mai ales fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, talâ, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O gloată de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*milit.; în trecut*) ‹înv.› holotă, tabără. *Gloata era o oaste pedestră alcătuită din țărani.* **3** (*reg.*) v. Familie. Neam. **4** (*relig.; la ortodocși; înv.*) v. Sinod. Sobor. **5** (*înv.*) v. Alai. Cortegiu. Suită. **6** (*deprec.*) v. Vulg. **7** (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior.› adunătură, scursură, strânsură, șleahtă, ‹reg.; deprec. sau peior.› taifa, zbor[2], ‹înv.; deprec.› vlog. *În fața barului era o gloată de tineri zgomotoși.* **8** (*peior.*) v. Colectivitate. Masă[2]. Mulțime. **II** (*cu val. de adv.; modal; mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) buluc, droaie, grămadă, valvârtej. *Când se întoarce de la serviciu, copiii sar gloată pe ea.*
glob s.n., s.m. **I** s.n. **1** sferă, ‹pop.› rotoghilă, ‹înv.› galie. *Se joacă cu un glob din plastic.* **2** ‹pop.› băsică. *Grădina este ornată cu globuri colorate.* **3** (*la lampa cu petrol*) cilindru, sticlă, sticlă de lampă, ‹reg.› burlui, uiagă. *A cumpărat un glob pentru lampă.* **4** (*geogr.*) ***glob geografic*** = ***glob pământesc*** = ***glob terestru*** = ‹înv.› globul lumesc, sferă, trup pământesc. *Elevul indică Franța pe globul pământesc de pe catedră; (art.; înv.)* ***globul lumesc*** v. Glob geografic. Glob pământesc. Glob terestru. **5** (*și, art.,* ***globul pământesc***) lume, mapamond, pământ, univers, ‹astăzi rar› sferă. *A făcut înconjurul globului. Vrea să călătorească, să vadă globul pământesc.* **II** s.m. (*anat.*) **1** ***glob ocular*** = (*art.*) ***globul ochiului*** = bulbul ochiului (v. *bulb*), ‹rar› melcul ochiului (v. *melc*), ‹înv. și pop.› lumina ochiului (v. *lumină*), lumină, ‹reg.› boboș, bulbucul ochiului (v. *bulbuc*), gogoașă, scovârlie. *Globul ocular se află în orbită.* **2** (*fam.; glum.*) v. Cap.
globál, -ă adj. total. *A făcut o evaluare globală a rezultatelor cercetării.*
globalizá vb. I. tr., refl. a (se) globaliza. *Criza economică s-a globalizat. Internetul globalizează anumite știri.*
globalizáre s.f. mondializare. *Procesul globalizării nu este unanim acceptat.*
globáni vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amenda[1]. Penaliza. **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.
globí vb. IV. tr. **1** (*jur.; înv. și reg.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amenda[1]. Penaliza. **2** (*arg.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

globíre s.f. **1** (*jur.; înv.*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare. **2** (*arg.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.
globít, -ă adj. **1** (*înv.; despre oameni, instituții etc.*) v. Amendat. Penalizat. **2** (*arg.; despre oameni*) v. Deposedat. Despuiat. Jefuit[2]. Prădat[2]. Spoliat.
globulár, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) bulbiform, orbicular, sferic, sferiform, ‹rar› sferular, ‹impr.› rotund. *Unele plante au rizomul globular. Creierul are forma globulară sau ovoidală.* **2** (*bot.; despre flori, sfructe etc.*) glomerulat. *Florile globulare sunt înghesuite mai multe la un loc, în formă de glomerulă.*
globuláre s.f. (*tehn.*) globulizare. *În procesul de globulare se transformă, prin tratament termic, forma cristalină a unor constituenți structurali în formă globulară.*
globúlă s.f. (*biochim.*) ***globulă albă*** = leucocit. *Globula albă nu conține hemoglobină și joacă un rol important în procesul de apărare a organismului;* ***globulă roșie*** = eritrocit, hematie, normocit. *Globula roșie conține hemoglobină.*
globuléț s.n. globușor. *A împodobit pomul de Crăciun cu globulețe colorate.*
globulizáre s.f. (*tehn.*) globulare.
globușór s.n. globuleț.
glockenspiel ['glokenʃpil] s.n. (*muz.*) joc de clopoței, metalofon. *Glockenspielul este un instrument muzical de percuție.*
glod s.n. (*pop.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].
glodăráie s.f. (*pop.*) ‹pop.› glodărie, ‹înv.› glodiște. *Când plouă, pe ulițele satului se face glodăraie.*
glodăríe s.f. (*pop.*) ‹pop.› glodăraie, ‹înv.› glodiște.
glodí vb. IV. tr. (*pop.; despre încălțăminte, ham, șa etc.; compl. indică oameni, animale sau părți ale corpului lor*) v. Bate. Freca. Roade.
glódiște s.f. (*înv.*) v. Glodăraie. Glodărie.
glodós, -oásă adj. (*pop.; despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios.
glodovéțe s.f. pl. (*reg.*) v. Fruct. Poamă. Rod[1].
glodurós, -oásă adj. **1** (*despre drumuri, arături etc.*) bolovănos, pietros, ‹pop.› bolovănit, bulgăros, ‹reg.› bordos, bușos, stolohănos. *Pe câmp arătura este gloduroasă.* **2** (*reg.; despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios.
glogozeálă s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.
glogozít, -ă adj. (*înv.; despre lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Burdușit. Îndesat. Înghesuit. Îngrămădit. Ticsit.
glojdeálă s.f. (*arg.*) **1** v. Aliment. Hrană. Mâncare. **2** v. Băutură.
glojdí vb. IV. (*arg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri. **2** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **3** tr. (*compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage.
glomerúl renal s.n. (*anat.*) corpuscul renal. *Glomerulul renal este elementul inițial al nefronului.*
glomerulát, -ă adj. (*bot.; despre flori, fructe etc.*) globular.
glonț s.n. **I 1** (*milit.*) cartuș, ‹pop.› plumb, ‹reg.› fișag, mărunțiș, patron[1], silitră, șiret[2], ‹înv.› fișic. *Polițistul a tras în aer mai multe gloanțe pentru a-l determina pe fugar să se predea.* **2** (*milit.; înv.*) ***glonț de tun*** v. Obuz[1]. **3** (*la pl.* ***gloanțe****; fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **II** (*bot.; reg.*) v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*).
glonțișór s.n. (*milit.*) glonțuleț.
glonțuléț s.n. (*milit.*) glonțișor.
glórie s.f. **I 1** grandoare, măreție, mărire, slavă, splendoare, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de glorie.* **2** apologie, cinste, cinstire, elogiu, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o glorie meritată.* **3** celebritate, faimă, prestigiu, renume, reputație, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.› aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus gloria în lumea autorilor de romane SF.* **II** (*concr.; mai ales fig.*) **1** fală, mândrie. *Este gloria universității la care este student.* **2** celebritate, ‹înv.› ilustrațiune. *Este o glorie în domeniul fizicii nucleare.*
glorifică vb. I. tr. **1** (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și glorifice eroii.* **2** (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a lăuda, a mări, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Glorificați ziua în care s-a format România Mare!*
glorificáre s.f. **1** elogiere, exaltare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere glorificarea trecutului este evidentă.* **2** binecuvântare, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Glorificarea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.*
glorificát, -ă adj. **1** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii glorificați au murit pentru patrie.* **2** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Glorificata zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.*
gloriólă s.f. (*fran.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.
gloriós, -oásă adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) eroic, vitejesc, ‹pop.› voinicesc, ‹fig.› strălucit. *Bătălia a fost glorioasă.* **2** mărit[3], ‹înv. și pop.› slăvit. *Ștefan cel Mare a fost gloriosul domn al Moldovei.* **3** falnic, ‹înv.› fălos, ‹fig.› aurit[2], strălucit. *Prevede țării sale un viitor glorios.*
glosá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cuvinte sau îmbinări de cuvinte dintr-un text*) a explica. *Autorul a glosat cuvintele învechite și regionale la sfârșitul articolului.* **2** (*compl. indică manuscrise, cărți etc.*) a adnota. *Glosează orice text pentru a-l explica sau completa.* **3** (*înv.*) v. Cenzura.
glosalgíe s.f. (*med.*) glosodinie.
glosár s.n. **1** ‹înv.› scară. *A anexat lucrării sale un glosar cu termenii necunoscuți din manuscrisul studiat.* **2** vocabular, ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› lexicografie. *Consultă un glosar regional.* **3** (*înv., adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular.
glósă[1] s.f. comentariu, explicație, notă. *Volumul conține la sfârșit glose la cuvintele învechite și regionale.*
glósă[2] s.f. (*iht.; reg.*) v. Limbă-de-mare (*Solea impar*).
glosíe s.f. (*lingv.; livr.*) v. Idiom. Limbă. Sistem lingvistic.
glosodiníe s.f. (*med.*) glosalgie. *Glosodinia este o nevralgie particulară a limbii, caracterizată printr-un punct dureros fix.*
gloss s.n. (*cosmet.*) luciu de buze (v. *luciu*[2]). *Fiind un produs puternic hidratant, folosește la mare numai gloss, renunțând la ruj.*
glotológ, -ă s.m., s.f. (*ital.*) v. Lingvist.
glotologíe s.f. (*ital.*) v. Lingvistică.
glucídă s.f. (*biochim.*) carbohidrat, zaharidă, zaharuri (v. *zahăr*), ‹astăzi rar› hidrat de carbon, ‹impr.› hidrocarbonat. *Glucidele sunt formate din carbon, oxigen și hidrogen.*
glucidográmă s.f. (*med.*) glucoproteinogramă. *Glucidograma este determinarea proporției diferitelor fracțiuni de glucoproteine conținute într-un lichid din organism.*
glucíniu s.n. (*chim.*) beriliu. *Gluciniul este un metal casant, dur și ușor.*
glucocorticoízi s.m. pl. (*biochim.*) oxicorticosteroizi *Glucocorticoizii sunt steroizii secretați de zona fasciculată a suprarenalei, caracterizându-se prin prezența unui radical cetonic sau alcoolic.*
glucoformatór, -oáre adj., s.n. (*biochim.*) glicoformator.
glucogenéză s.f. (*biochim.*) glicogenoliză. *Glucogeneza este degradarea progresivă a glicogenului în glucoză.*

glucometríe s.f. glicometrie. *Glucometria este dozarea glucozei în mustul de struguri sau în derivatele lui.*
glucométru s.n. glicometru. *Cu glucometrul se măsoară densitatea lichidelor zaharate.*
gluconeogenéză s.f. (*biochim.*) gliconeogeneză, neoglicogeneză. *Gluconeogeneza permite menținerea nivelului celular de glucoză.*
glucoproteídă s.f. (*biochim.*) glucoproteină.
glucoproteínă s.f. (*biochim.*) glucoproteidă. *Glucoproteina rezultă din combinarea unei proteine cu o glucidă.*
glucoproteinogrămă s.f. (*med.*) glucidogramă.
glucóză s.f. **1** (*chim.*) zahăr de struguri. *Glucoza este o monozaharidă cristalizată, utilizată în industria alimentară și în medicină.* **2** (*farm.*) dextroză. *Glucoza este folosită la fabricarea bomboanelor, a mierii artificiale, a lichiorurilor sau în alimentația dietetică.*
glucozídă s.f. (*biol.*) glicozidă, heterozidă. *Glucozida este un compus organic vegetal, care, prin hidroliză, dă naștere glucozei.*
glúgă s.f. **1** ‹reg.› gluguci, ipingea. *Când plouă, își pune gluga de la giacă pe cap.* **2** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog. **3** (*arg.*) v. Condom. Prezervativ.
glugúci s.n. (*reg.*) v. Glugă.
glumáș, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
glúmă s.f. **1** anecdotă, spirit, ‹fam.› banc[2], gag, poantă, ‹reg.› leterii, polojenie, trancotă, ‹german.› witz, ‹engl.› wit, ‹arg.› dumă. *Îi plac glumele vânătorești spuse cu haz.* **2** farsă, festă, ghidușie, păcăleală, păcălitură, poznă, strengărie, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, renghi, șotie, ‹pop.› carașic, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› ghidușărie, mișculanță, năsărâmbă, opșag, păcală, șalmă, șăncălănie, șăncălie, șoadă (v. *șod*), șodomănie, trufă[3], trufășag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală. *Fire ludică, se ține numai de glume.* **3** ghidușie, năzbâtie, năzdrăvănie, nebunie, poznă, strengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealâ*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghidușărie, iznoavă, marafet, poșovaică, potâng, prujă, prujitură, șagă, șalmă, șoadă (v. *șod*), șoană, șolomănie, șoltică, șozenie, șozie, tanaboață, tămășag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loază*). *Glumele copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **4** (*lit.*) anecdotă, snoavă, ‹reg.› dafie, iznoavă, jitie[1], palotie, polojenie, trantie, ‹înv.› glumie, ‹fran.› faceție. *A publicat o culegere de glume.*
glumét, -eáță adj. (*despre oameni*) **1** hazliu, jovial, mucalit, năzdrăvan, poznaș, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. și pop.› comedios, snovos, ‹pop. și fam.› ghiduș, hâtru, mehenghi, strengar, șugubăț, șuguitor, ‹pop.› giumbușel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, mișto, miștocar, pișicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. și reg.› cabazlicar, deșănțat, mătalnic, șăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopșagoș, lascav, mehengher, potcaș, pozneț, prujalnic, prujitor, snovelnic, șăgalnic, șăgos, șăncăleț, șăncălos, șodoman, șodos, șoloman, șolomeț, șoltic, șotelnic, șotios, tămășalnic, trufaș[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaș, măscăreț, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› facețios, ‹arg.› bengos, corașliu. *Este un tânăr glumeț, căruia îi plac farsele și bancurile.* **2** (*psih.; fam.; eufem.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
glumí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** ‹pop. și fam.› a șugui[1], ‹reg.› a lozi, a poșovăi, a prujălui, a pruji, a șodi, a trufi[2], a trufui, a zgondi, ‹fran.› a badina, ‹arg.› a pricăli. *Tinerii glumesc la petreceri.* **2** a se juca. *Te rog să nu mai glumești cu astfel de vorbe.*
glumíe s.f. (*lit.; înv.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă.
glupăv, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; înv.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
glútă s.f. (*reg.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.
glutacíd s.m. (*chim.*) acid glutamic. *Glutacidul se găsește în melasa din sfeclă, în mușchi, în țesuturi organice și este folosit în medicină ca tonic al sistemului nervos central.*
gnom s.n. (*livr.*) **1** v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință. **2** v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **3** v. Epigraf. Motto.
gnópă s.f. (*bot.; reg.*) v. Secărea (*Bromus samosus*).
gnoseologíe s.f. (*filos.*) epistemologie, noetică, teoria cunoașterii (v. *teorie*). *Gnoseologia studiază procesul cunoașterii științifice, mijloacele de cunoaștere, valorile spiritului uman și limitele cunoașterii.*
gnosticísm s.n. (*filos.*) gnoză. *Gnosticismul îmbină elemente din religiile de mistere orientale și din filosofia greacă cu idei creștine.*
gnóză s.f. (*filos.*) gnosticism.
goalkeeper [gol'kipər] s.m. (*sport; în fotbal; engl.*) v. Portar.
goámbă s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Borză (v. *borz*) (*Blaps mortisaga*). **2** v. Gărgăriță. Gărgăriță-de-bob. Gărgăriță-de-grâu. Gărgăriță-de-mazăre. Gărgăriță-de-năgară (*Bruchus pisi*).
goánă s.f. **I 1** alergare, alergătură, fugă, ropot, ‹rar› repezeală, ‹reg.› izgoană, scopcă, ‹înv.› repeziș, repezitură. *După atâta goană, un somn bun îi este necesar.* **2** fugă, viteză, ‹fig.› zbor[1]. *Du-te în goană până la ea și du-i medicamentele!* **3** alergare, alergătură, fugă, fugăreală, umblătură, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, strapaț, strapă, străpățuială, străpățuit. *Pregătindu-se logodna fetei, era o goană continuă între casă și diverse magazine.* **4** (*cineget.*) bătaie, gonire, hăituială, hăituire, scornire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată*[1]). *Goana vânatului este făcută de gonaci.* **5** (*cineget.*) haită. *Vânătorii au organizat o goană.* **6** (*înv.*) v. Persecuție. Prigoană. **II** (*biol., zool.*) gonire, împerechere, împreunare, montă, ‹pop.› mârleală, mârlire, mârlit, ‹reg.› mârlă[1], mârlitură, montare[2], sărit[1].
goándă s.f. (*entom.; reg.*) v. Borză (v. *borz*) (*Blaps mortisaga*).
goángă s.f. **I** (*entom.*) **1** (*pop.*) v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă. **2** (*reg.*) v. Fugău (*Hydrometra paludum*). **3** (*reg.*) v. Fluture-de-mătase. Vierme-de-mătase (*Bombix mori*). **4** (*reg.*) v. Vierme. **5** (*reg.*) ***goangă-cu-foc = goangă-strălucoasă*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*); ***goangă-de-balegă*** v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*); ***goangă-de-marhă*** v. Muscă-columbacă (*Simulium columbaczensis*); ***goangă-pucioasă*** v. Muscă-de-pădure. Muscă-verde. Ploșniță-de-câmp (*Syromastes marginatus*). **II** (*fam.; glum.*) **1** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură. **2** v. Fleac. Nimic. Palavră.
goárnă s.f. **1** (*muz., milit.*) trâmbiță, trompetă, ‹reg.› plașcă[3], ‹înv.› trompă, trubă, trupcă. *Goarna sună pe câmpul de bătălie.* **2** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).
goáță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
gobíci subst. pl. (*bot.; reg.*) v. Ciulin. Scai. Scaiete (*Carduus nutans*).
góciman s.m. (*în trecut, în Țările Rom.; înv.*) v. Efor. Epitrop.
godác s.m. (*zool.; pop.*) ‹reg.› godin, godinac, măscurenci. *Godacul este un porc până la un an.*
godáná s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› godină[2]. *Godana are câteva luni.*
godéu s.n. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, creț, cută, fald, pliseu, pliu, ‹rar› plisaj, ‹reg.› faii, pătură, vârstă[2], ‹fran.› drapeu, ‹german.› faltăne. *Rochia are multe godeuri.*
gódie s.f. **1** (*la nunțile țărănești; pop.*) v. Oratie. Urare. **2** (*reg.*) v. Mireasă.
gódin s.m. (*zool.; reg.*) v. Godac.
godinác s.m. (*zool.; reg.*) v. Godac.
gódină[1] s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pătlăgea. Pătlăgea-neagră. Pătlăgea-vânătă. Vânătă (v. *vânăt*) (*Solanum melongena*). **2** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
gódină[2] s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› godană.
goeländ s.m. (*ornit.; livr.*) **1** v. Chiră. Chirighiță. Pescar. Pescăruș. Pescăruș-de-aterină. Pescăruș-de-mare. Pescăruș-mic. Rândunea-maritimă-mică (*Sterna sandvicensis*). **2** v. Călifar (*Tadorna tadorna* și *Tadorna ferruginea*).
goelétă s.f. (*nav.*) șuner. *Goeleta are de la două până la șase catarge.*
goethít s.n. (*mineral.*) onegit. *Goethitul este un hidroxid natural de fier.*
gofrăre s.f. gofrat. *Gofrarea este imprimarea de cute paralele (și ondulate) sau de desene regulate în relief pe o țesătură, pe o tablă, pe o hârtie etc.*

gofrét s.n. gofrare.
gog[1] s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
gog[2] s.m. (*reg.*) v. Paparudă.
gogér s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Coteț. **2** v. Cocină.
góghie s.f. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).
gogí vb. IV. intr. (*med., med. vet.; pop.; despre oameni*) v. Piroti. Zăcea.
gogineáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Cocină.
gogiméte subst. (*constr.; reg.*) v. Cocină.
gogíre s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Zăcere. Zăcut[1].
goglét s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
gogoáșă s.f. **I 1** (*culin.*) ‹pop.› craflă, ‹înv. și reg.› fanc, ‹reg.› croafenă, pampușcă, pancovă, plăcintă, poafă, pup[3]. *Îi plac gogoșile cu mult zahăr pudră.* **2** fig. (*pop. și fam.; și, la pl., **gogoși de tufă**, reg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură. **II 1** (*entom.; și **gogoașă de borangic, gogoașă de mătase***) cocon[1], ‹reg.› gogolie, ‹înv.› galetă. *Gogoașa este formată din fire foarte subțiri pe care le secretă larvele sau pupele unor insecte.* **2** (*entom.; pop.*) v. Crisalidă. Nimfă. Pupă. **3** (*constr.; arg.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie. **4** (*arg.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **III** (*bot.*) **1** *Physalis alkekengi*; păpălău, ‹reg.› bășică, bășicuță, beșicuri, boborea, bubuclie, buruiana-bubei (v. *buruiană*), buruiană-de-bubă, cireașa-evreului (v. *cireașă*), coconei (v. *coconel*), curcubețică, dalac, fusui-sălbatec, iarba-bubei (v. *iarbă*), puf[2], pufai, pufulete, puturoasă (v. *puturos*). **2** *Globaria gigantea*; ‹reg.› puf[2], pufai, pufuleț, vânt. **3** *Lycoperdon bovista*; ‹reg.› bășica-porcului (v. *bășică*), bășina-calului (v. *bășină*), bășina-lupului (v. *bășină*), bășina-porcului (v. *bășină*), bășina-vulpii (v. *bășină*), beșul-porcului (v. *beș*), puf[2], pufai, pufulete, răsuflătoarea-pământului (v. *răsuflătoare*). **4 *gogoașă-de-ristic*** = ***gogoașă-de-stejar*** = gală[2], ‹înv. și reg.› nucă-de-stejar, nucă-galică, ‹reg.› gogoașă-de-cerneală, gogoși-de-tufă, măr-de-stejar (v. *măr*[2]), moțochină, nucă-de-gorun, ou. *Gogoașa-de-ristic este folosită ca medicament astringent sau, în industrie, la fabricarea cernelii negre*; (*reg.*) ***gogoașă-de-cerneală*** = (*la pl.*) ***gogoși-de-tufă*** v. Gală[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar. **5** (*reg.; și **gogoașă-de-pământ***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **IV** (*anat.*) **1** (*reg.*) v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Glob. Glob ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **2** (*reg.*) v. Cifoză. Cocoașă. Gibozitate. **3** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
gogolíe s.f. (*entom.; reg.*) v. Cocon[1]. Gogoașă. Gogoașă de borangic. Gogoașă de mătase.
gogolíu s.m. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
gogolóț s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.m., s.n. v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol. **2** s.n. (*la pl. **gogoloațe**; bot.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
gogomán, -á adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
gogománie s.f. (*mai ales fam.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) nătângie, nebunie, neghiobie, nerozie, nesocotință, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe gogomănii când este nervos.*
gogonát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, părți de obiecte etc.*) ‹fam.› gogoneț, ‹reg.› bobonat, dodoleț, ‹înv.› gogoșliu. *Are un nas gogonat.* **2** fig. (*despre minciuni, gafe, greșeli etc.*) exagerat, excesiv, ‹fig.› exorbitant, ‹fig.; fam.› gogoneț. *Minciunile pe care le spune sunt gogonate.*
gogonéț, -eáță adj. (*fam.*) **1** (*despre obiecte, părți de obiecte etc.*) v. Gogonat. **2** fig. (*despre minciuni, gafe, greșeli etc.*) v. Exagerat. Excesiv. Exorbitant. Gogonat.
gogoní[1] vb. IV. refl. (*med., med. vet.; înv.; despre răni, plăgi etc.*) v. Coace. Colecta.
gogoní[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.
gógoriță s.f. **1** (*pop.*) v. Baubau. **2** (*fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
gogoroánă s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Bomboană.
gogoșár s.m. fig. (*fam.*) v. Caiafă. Comedian. Comediant. Fariseu. Fățarnic. Histrion. Iezuit. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Tartuf. Viclean.
gogoșeá s.f. **1** (*culin.*) ‹pop. și fam.› gogoșică. **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
gogoșícă s.f. (*culin.; pop. și fam.*) v. Gogoșea.
gogoșlíu, -íe adj. (*înv.; despre obiecte, părți de obiecte etc.*) v. Gogonat.
goidáni vb. IV. intr. (*reg.; despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.
gol[1] s.n. (*sport; în j. cu mingea*) ‹arg.› boabă. *Hagi a dat niște goluri care nu vor fi uitate niciodată de iubitorii fotbalului.*
gol[2]**, goálă** adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) dezbrăcat[2], dezgolit, neîmbrăcat, nud, ‹rar› dezvelit, ‹înv. și pop.› despuiat, ‹înv. și reg.› dezvăscut, ‹reg.› pieligos, târșit[2], tililic, ‹engl.› topless. *Se întinde gol la soare.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) descoperit, dezvelit, neacoperit, ‹reg.› dezvolbat. *Copilul gol în timpul somnului poate răci.* **3** (*despre picioarele oamenilor*) descălțat[2], desculț, ‹reg.› desculțat. *Îi place să meargă vara prin casă cu picioarele goale.* **4** (*despre munți, dealuri etc.*) golaș, pleșuv, ‹rar› pleș, ‹fig.› chel[2]. *Vârful gol al muntelui se ridică maiestuos spre cer.* **5** (*despre arbori, crengi etc.*) ciunt, desfrunzit, golaș, pleșuv, ‹poetic› pustiu, ‹fig.› despuiat. *Vântul șuiera printre ramurile goale ale copacilor.* **6** (*despre alimente sau mâncăruri*) simplu, ‹înv. și reg.› sec. *Fiind bolnav, trebuie să mănânce brânza de vaci goală, fără smântână. De foame, mănâncă pâine goală.* **7** (*rar; despre păsări*) v. Golaș. **8** (*rar; despre unele animale*) v. Golaș. **9** fig. (*în opoz. cu „bogat"; despre oameni*) mizer, neajutorat, necăjit, nevoiaș, sărac, sărman, ‹fig.› răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și gol. Nu au nimic, sunt goii satului.* **II** adj. (*în opoz. cu „plin"*) **1** (*despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) deșert, deșertat[2], vid, ‹rar› uscat[2], ‹înv. și pop.› sec, secat[2], ‹înv.› pustiu. *Îi întinde cana goală ca să i-o umple cu apă.* **2** (*despre apartamente, camere etc.*) nemobilat. *Se gândește cum să aranjeze camera goală.* **3** (*despre spații*) liber. *Se strecoară prin spațiul gol dintre dulap și pat.* **4** golit[2], ‹fig.› secat[2], secătuit, sleit[2]. *S-a scris în ziare despre trezoreria goală.* **5** (*despre fructe cu coaja tare, păstăi etc.*) găunos, sec, ‹reg.› scorburos. *Câteva dintre nuci sunt goale.* **6** (*despre arme sau despre obiecte, corpuri care au un lăcaș special care trebuie umplut*) neîncărcat, ‹reg.› sec. *Vânătorul are arma goală. Bricheta este goală.* **7** fig. (*despre ochi*) ‹fig.› stins[2]. *Ochii ei goi nu exprimă nimic.* **8** fig. (*despre idei, noțiuni, vorbe etc.*) ‹fig.› vid. *Tot ce spune sunt numai vorbe goale. Mintea îi este goală de orice idee.* **9** fig. ‹fig.› deșert, sterp, vid. *Viața lui este goală fără femeia iubită.* **III** adj. **1** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) deșert, necultivat, pustiu, sălbatic, vid, ‹rar› stingher, ‹pop.› luciu[2], ‹înv. și reg.› secret[3], ‹înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc gol, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **2** (*despre țări, așezări omenești, teritorii etc.*) deșert, nelocuit, nepopulat, pustiu, ‹rar› bikinian, ‹înv.› deșertat[2], neumblat, pustiicios, ‹fig.; înv.› deșertat[2]. *După alunecările de teren, satul a rămas gol.* **3** (*despre străzi, drumuri etc.*) deșert, nebătut, necirculat, neumblat, pustiu, ‹astăzi rar› solitar. *Strada este goală în timpul nopții.* **4** (*despre bănci, scaune etc.*) liber, neocupat, ‹înv. și pop.› slobod. *Se așază pe singurul scaun gol din încăpere.* **5** (*despre spații*) liber. *Se strecoară prin spațiul gol dintre dulap și pat.* **6** (*despre hârtie, coli, rânduri etc.*) alb, nescris, ‹fig.› liber. *Are pe birou un top de foi goale.* **IV** s.n. **1** (*fiz.*) gaură, lacună. *Golul se formează în masa unui corp solid prin punerea în libertate a unui electron atomic de valență.* **2** lacună, lapsus, lipsă, vid, ‹fig.› hiat. *Lucrarea recent apărută completează un gol în domeniu. Această situație a apărut din cauza unui gol legislativ.* **3** fig. ‹fig.› vid. *Moartea mamei a lăsat un mare gol în sufletul ei.*
golán s.m., adj. **1** s.m. (*mai ales deprec.*) derbedeu, haimana, vagabond, ‹pop. și fam.› berbant, deșucheat, parșiv, teleleu, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluie-

ră-vânt, flutură-vânt, sărăcie, ‹pop.› prașcău, ‹pop.; deprec.› haidamac, ‹fam.› bate-poduri, berechet, bulevardier, bulevardist, ‹reg.› buduşlău, bunțăr, cararău, dezmățău, dulandragiu, jarcalete, lainic, pancotă, parfanar, șuler, teacăr, träistar, troagăr[1], ulicareț, ulicău, ulițar, ulițarnic, vandralău, vandraș, vandră, vandroc, vandrocaș, verbuncaș, ‹reg.; deprec.› haidău, ‹înv.› coldan, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, dalcauc, prișleț, puşlalău, ştrengar, zamparagiu, ‹deprec.› venitură, ‹peior.› aventurier, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› hârb, hârbar, hârbareț, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹arg.› bombagiu, goldan, plimbăreț, scuipat[1]. *Mai mulți golani au făcut scandal într-un bar.* **2** s.m., adj. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› golăneț, ‹reg.› goleț. *Un golan zdrențăros și schilod cerșea pe stradă.*

golâncă s.f. (*mai ales deprec.*) haimana, vagaboandă (v. *vagabond*), ‹pop. și fam.› deșucheată (v. *deșucheat*), telelea (v. *teleleu*), ‹pop. și fam.; deprec.› sărăcie, ‹reg.› lainică (v. *lainic*), pancotă, vandră, vandroacă (v. *vandroc*), ‹deprec.› venitură, ‹peior.› aventurieră (v. *aventurier*), ‹fig.; deprec.› poamă, ‹arg.› scuipat[1]. *Este o golancă ce nu are nicio preocupare serioasă, umblând tot timpul în căutare de distracții și de aventuri.*

golaș, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre păsări*) ‹rar› gol[2], ‹reg.› chelbaș, peleag, pielgaș. *Printre orătăniile din curte este și o găină golașă.* **2** (*despre unele animale*) ‹rar› gol[2]. *Au văzut o maimuță golașă în grădina zoologică.* **3** (*despre munți, dealuri etc.*) gol[2], pleșuv, ‹rar› pleș, ‹fig.› chel[2]. **4** (*despre arbori, crengi etc.*) ciunt, desfrunzit, gol[2], pleșuv, ‹poetic› pustiu, ‹fig.› despuiat. **II** s.m. (*bot.; reg.*) v. Palma-pământului (v. *palmă*) (*Gymnadenia conopea*).

golănaș s.m. (*fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.; *mai ales deprec.*› golănel. *Golănașii din cartier s-au adunat la colțul blocului.*

golănél s.m. (*fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.; *mai ales deprec.*› golănaș.

golănéț, -eáță s.m., s.f., adj. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› golan, ‹reg.› goleț.

golănie s.f. **1** ‹înv.› ştrengărie. *Prietenii nu-i mai pot suporta golăniile.* **2** (*pop.*) v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare.

golămíme s.f. (*colect.; pop. și fam.*) v. Sărăcime.

golăși vb. IV. refl. (*înv.; despre plante*) v. Defolia. Desfrunzi. Despuia. Exfolia.

golătáte s.f. **1** (*pop.*) v. Goliciune. Nuditate. **2** (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **3** (*colect.; înv.*) v. Sărăcime.

goldán s.m. **I** (*bot.*) *Prunus insititia*; renglot, ‹reg.› crichin, culcuduș, culducușă, prun-gogoneț, prun-sălbatic, ‹înv.› duducel. **II** (*arg.*) **1** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** v. Bătăuș. **3** v. Bandit. Tâlhar.

goldánă s.f. (*bot.*) renglotă, ‹rar› mirabelă, ‹reg.› crichină.

goleán s.n. (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

goléț s.m. (*reg.*) **1** v. Golan. **2** v. Corturar. Șătrar. Țigan nomad. **3** v. Străin.

golf s.n. (*geomorf.*) ‹rar› iezer, ‹înv.› cotitură, sân, unghi de mare, ‹grec.› corfus. *Și-a ancorat iahtul într-un golf.*

golfuléț s.n. (*geomorf*) ‹înv.› sânișor.

golgăní vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

golghéter s.m. (*sport*) scorer. *Golgheterul marchează cele mai multe goluri în raport cu adversarii și coechipierii săi pe durata unei competiții.*

golgojínă s.f. (*anat.; la oameni; reg.*) v. Guşă.

golgotínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.

golí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) a descărca, a deșerta, ‹rar› a vida, ‹pop.› a seca, a secătui, a slei, a stoarce, a zvânta, ‹înv. și reg.› a scurge, ‹reg.› a dezumple, a sicni. *Ajunsă acasă, a golit sacoșele de cumpărături. Muncitorii încep să golească betoniera.* **2** tr. (*compl. indică locuințe, încăperi, spații etc.*) a elibera, a evacua, a libera, ‹fig.› a degaja. *Chiriașii au fost nevoiți să golească apartamentul.* **3** tr. ‹fig.› a seca, a secătui, ‹fig.; pop. și fam.› a zvânta, ‹fig.› fam.› a cheli, a slei. *A golit trezoreria.* **4** tr. (*pop.; compl. indică așezări omenești, locuințe, locuri de obicei populate, străzi etc.*) v. Evacua. Părăsi. **5** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Denuda. Despuia. Dezbrăca. Dezgoli. **6** tr. (*arg.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

goliardíe s.f. (*livr.*) **1** v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie. **2** v. Libertinism. **3** v. Anticonformism. Inconformism. Libertate. Neconformism. Nonconformism.

golicícă s.f. (*bot.; reg.*) *Myagrum perfoliatum*; ‹reg.› lubiț.

goliciúne s.f. **1** nuditate, ‹pop.› golătate, ‹glum.› costum evitic. *Surprinsă la duș, nu știa cum să-și ascundă mai repede goliciunea.* **2** (*art.; bot.; reg.*) ***goliciunea-fetii-pădurii*** v. Barba-popii (v. *barbă*) (*Spiraea aruncus*).

golíe s.f. (*ornit.; reg.*) v. Cocor (*Grus grus*).

golíre s.f. **1** descărcare, descărcat[1], deșertare, deșertat[1], golit[1]. *Ajunsă acasă, a început golirea sacoșelor cu cumpărături.* **2** eliberare, evacuare, liberare. *Proprietarul a cerut chiriașilor golirea apartamentului.* **3** (*pop.*) v. Evacuare. Părăsire. **4** (*înv. și reg.*) v. Denudare. Dezbrăcare. Dezgolire.

golișór, -oáră adj. goluț.

golíște s.f. (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

golít[1] s.n. descărcare, descărcat[1], deșertare, deșertat[1], golire.

golít[2], -ă adj. **1** (*despre recipiente, saci etc. sau, p. ext, despre vehicule de transport*) descărcat[2], deșertat[2], ‹pop.› sleit[2], ‹înv. și reg.› scurs[2]. *Golite, sacoșele au fost spălate.* **2** gol[2], ‹fig.› secat[2], secătuit, sleit[2]. **3** (*arg.; despre suspecți, urmăriți, infractori etc.*) v. Depistat. Descoperit. Dovedit. **4** (*arg.; despre oameni*) v. Deposedat. Despuiat. Jefuit[2]. Prădat[2]. Spoliat.

gologán s.m. (*fin.; pop.*) **1** (*la pl. **gologani***) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **2** (*urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă.

golomăț s.m. (*bot.*) *Dactylis glomerata*; ‹reg.› iarbă-noduroasă, noduroasă (v. *noduros*), talpa-iepurelui (v. *talpă*).

golomóz s.n. **1** (*culin.; pop.*) v. Boł. Boț. Bulz. Cocoloș. **2** (*constr.; pop.*) v. Moloz. **3** (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.

golomozí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona.

golubeátnic s.n. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.

golúmb s.m. (*ornit.; reg.*) v. Porumbel (*Columba*).

golumbăr s.n. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.

golumbărie s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.

golumbíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbiță.

golúț, -ă adj. golișor.

gómă sifilitică s.f. (*med.*) siflom. *Goma sifilitică este tumora care apare în faza a treia a sifilisului.*

gómboș s.n. (*reg.*) v. Ac cu gămălie. Bold[2].

goméj subst. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ[1]*).

gomolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.

gomomí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi.

gonăci s.m. **I 1** (*cineget.*) bătăiaș, gonaș, hăitaș, hăituitor, mânător, ‹reg.› botaș, ciocănaș, crainic, hăitar, hăitău. *Gonacii târnesc vânatul.* **2** (*pop.*) v. Urmăritor. **3** (*înv.*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. **II** (*entom.; reg.*) v. Fugău (*Hydrometra paludum*).

gonádă s.f. (*anat.*) glandă genitală. *Gonada produce gameți și secretă hormoni.*

gonadostimulínă s.f. (*biochim.*) foliculostimulină, gonadotrofină, gonadotropină, hormon foliculostimulant, hormon gonadotrop. *Gonadostimulina stimulează activitatea funcțională a glandelor sexuale.*

gonadotrofínă s.f. (*biochim.*) foliculostimulină, gonadostimulină, gonadotropină, hormon foliculostimulant, hormon gonadotrop.

gonadotropínă s.f. (*biochim.*) foliculostimulină, gonadostimulină, gonadotrofină, hormon foliculostimulant, hormon gonadotrop.

gonăș s.m. **1** (*cineget.*) bătăiaș, gonaci, hăitaș, hăituitor, mânător, ‹reg.› botaș, ciocănaș, crainic, hăitar, hăitău. **2** (*pop.*) v. Urmăritor.

gondolá[1] vb. I. **1** refl. (*despre plăci, capace etc.*) a se bomba, a se deforma, a se umfla. *Tabla de pe acoperiș s-a gondolat.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se)

arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a gondolat bara automobilului.*

gondolá[2] vb. I. refl. (*fam.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.

gondólă s.f. (*av.; și* ***gondolă de dirijabil***) nacelă. *În gondolă se află echipajul și motoarele dirijabilului.*

gonflá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte cu pereți elastici sau plianți*) umfla. *Copilul gonflează un balon. Salteaua se gonflează cu ajutorul unei pompe.*

gonfláre s.f. umflare. *Se ocupă cu gonflarea baloanelor pentru copii.*

gonflát, -ă adj. (*despre obiecte cu pereți elastici sau plianți*) umflat. *Încăperea este ornată cu baloane gonflate, multicolore.*

gongălău s.m. (*entom.; reg.*) v. Cărăbuș (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*).

gongălíe s.f. (*entom.*) v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă.

gongoní vb. IV. intr. (*reg.; despre porumbei și turturele*) v. Grunguni. Gurlui. Turui.

gongorísm s.n. (*lit.*) culteranism, cultism. *Gongorismul este o manieră formalistă și ermetică, apărută în Spania, care se caracterizează prin folosirea excesivă a neologismelor, a sintaxei eliptice și a unui stil prețios.*

góngoriță s.f. (*entom.; reg.*) v. Gărgăriță. Gărgăriță-de-bob. Gărgăriță-de-grâu. Gărgăriță-de-mazăre. Gărgăriță-de-năgară (*Bruchus pisi*).

goní vb. IV. **1** intr. (*despre ființe*) a alerga, a fugi, înv. și reg.› a cure, ‹reg.› a (se) încura, a scopci, a spegma, ‹fig.› a zbura. *Caii gonesc pe pajiște.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a alerga, a fugări, înv. și reg.› a înfuga, a petrece, înv.› a pogoni. *Câinele a gonit-o până a reușit s-o prindă.* **3** tr. (*cineget.; compl. indică vânatul*) a hăitui, a mâna, a scorni, a stârni, ‹pop.› a bate, a zgorni. *Gonacii au gonit mistreții din ascunzișurile lor, pentru a fi vânați mai ușor.* **4** tr. (*compl. indică animale domestice*) a hăitui, a mâna. *Văcarii gonesc vitele din cireadă spre sat.* **5** tr. (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) a alunga, a izgoni, a respinge, înv. și reg.› a înfuga, înv.› a împinge, a ostâmpi. *Au reușit să gonească inamicii.* **6** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a alunga, a depărta, a izgoni, a îndepărta, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, înv.› a rășchira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A gonit câinele străin din curte.* **7** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a alunga, a exila, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a relega, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost gonit din țară din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **8** intr., refl. (recipr.) (*biol.; pop.; despre vite*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **9** tr. (*pesc.; înv.*) v. Pescui. Prinde. **10** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi.

goniciúne s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.

gonióm s.n. (*med.*) gonocitom, seminom. *Goniomul este o tumoră malignă a testiculului.*

goníre s.f. **1** alergare, fugăreală, fugărire. *Gonirea a continuat până a prins-o.* **2** (*cineget.*) bătaie, goană, hăituială, hăituire, scornire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată*[1]). *Gonirea vânatului este făcută de gonaci.* **3** alungare, izgonire, respingere. *Gonirea inamicilor a fost dificilă.* **4** alungare, izgonire, prigonire. *Gonirea câinelui a întristat pe copii.* **5** (*jur.*) alungare, exilare, izgonire, ostracizare, proscriere, relegare, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După gonire, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.* **6** (*biol., zool.*) goană, împerechere, împreunare, montă, ‹pop.› mârleală, mârlire, mârlit, ‹reg.› mârlă[1], mârlitură, montare[2], sărit[1]. **7** (*pesc.; înv.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere. **8** (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.

gonít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) alungat, izgonit, prigonit, ‹rar› surghiunit, ‹înv. și pop.› oropsit. *Câinele gonit și-a găsit un stăpân.* **2** adj., s.m., s.f. (*jur.*) alungat, exilat, izgonit, pribeag, proscris, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele gonite din motive politice nu s-au mai întors.*

gonitór, -oáre s.m., s.f. **I** (*reg.*) **1** s.m. (*zool.*) v. Taur (*Bos taurus*). **2** s.m. (*art. **Gonitorul**; astron.; nm. pr.*) v. Taurul (v. *taur*). **3** s.f. (*bot.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*). **4** s.f. (*bot.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **5** s.m. (*entom.*) v. Fugău (*Hydrometra paludum*). **II 1** s.m., s.f. (*înv.*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. **2** s.m. (*arg.*) v. Sectorist.

gonitúră s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.

gonițắr s.m. (*entom.; reg.*) v. Fugău (*Hydrometra paludum*).

gonocitóm s.m. (*med.*) goniom, seminom.

gonorée s.f. (*med.*) blenoragie, uretrită gonococică, ‹rar› boală italienească, ‹pop.› înfrântură, sculament, ‹reg.› frântură, scurgere, scursoare, triper, ‹înv.› scursură. *Gonoreea este o boală contagioasă.*

gonozóm s.m. (*genet.*) alozom, cromozom al sexului, cromozom sexual, heterocromozom, heterozom, idiocromozom. *Gonozomul are rol esențial în determinarea sexului.*

gordúnă s.f. (*muz.; reg.*) v. Contrabas.

gorgán s.n. **1** (*geomorf.*) măgură, movilă, ‹reg.› copancă, copârțău, gâlmei, grui[2], holm, popină. *Gorganele se află obicei în regiunile de câmpie și de podișuri joase.* **2** măgură, tumul. *Gorganul este o movilă funerară în care au fost descoperite vestigii arheologice.*

gorgoní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

gorílă s.f. fig. bodyguard, gardă de corp, gardă personală, guard, pază de corp. *Politicianul este totdeauna însoțit de o gorilă.*

górnic s.m. **1** (*entom.*) *Cerambyx cerdo*; croitor. **2** (*silv.; înv. și reg.*) v. Pădurar. **3** (*reg.*) v. Paznic. Pândar.

gorníst s.m. (*muz., milit.*) trâmbițaș, trompetist, ‹înv. și pop.› trâmbițar, tubicen, ‹înv.› buccinator, cornist, sârmaci, trâmbaci, trompet, trompetar, trompetaș, trubaci. *Este gornist în fanfara militară.*

gorniță s.f. (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești sau domnești; înv.*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă.

gorobéte s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

goroncúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Zambilă. Zambilă-de-grădină (*Hyacinthus orientalis*).

goroveálă s.f. (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

goroví vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca.

gorún s.m. (*bot.*) **1** *Quercus petraea*; ‹pop.› slădun, stejar, stejar-negru, stejărel, tufan, ‹reg.› carapelit, ceroi, crețar. **2** (*reg.*) v. Moșmon (*Mespilus germanica*). **3** (*reg.*) v. Stejar. Stejar-de-luncă. Stejar-pedunculat (*Quercus robur*).

gorunét s.n. (*colect.; bot.*) goruniș, goruniște.

goruníș s.n. (*colect.; bot.*) gorunet, goruniște. *Gorunișul este o pădure de goruni.*

goruniște s.f. (*colect.; bot.*) gorunet, goruniș.

góspod adj. invar. (*înv.*) v. Domnesc. Voievodal.

gospodár s.m. **1** ‹înv. și reg.› econom, ‹înv.› căsar, căsaș. *În sat sunt mulți gospodari înstăriți.* **2** (*reg.*) v. Bărbat. Soț. **3** (*polit.; în opoz. cu „supus”; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod. **4** (*înv.*) v. Principe. Prinț.

gospodărésc, -eáscă adj. **1** (*despre acțiuni, preocupări etc. ale oamenilor*) casnic, domestic, familial. *Se îndeletnicește cu treburi gospodărești.* **2** (*înv.*) v. Casnic. Conjugal. Marital. Matrimonial.

gospodărí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a administra, a cârmui, a conduce, a manageriza, a ține, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a eco-

nomisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Gospodărește cu multă pricepere școala.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹reg.› a (se) rosti. *Părinții sunt încântați de felul cum se gospodăresc tinerii abia căsătoriți.* **3** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Căsători.

gospodăríe s.f. **1** casă[1], ‹înv. și reg.› namestie, poartă, ‹reg.› găzdășag, stătut[1], ‹înv.› economie. *Părinții lui au una dintre cele mai frumoase gospodării din sat.* **2** menaj. *Își face singură gospodăria.* **3** (*rar*) v. Casă[1]. Căsătorie. Căsnicie. Mariaj. Matrimoniu. Menaj.

gospodărire s.f. administrare, administrație, cârmuire, conducere, ‹rar› diriguire, manutențiune, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, ‹înv.› epistasie, isprăvnicie, ocârmuire, zapt, ‹ital.› gerență. *Pentru gospodărirea școlii s-a căutat o persoană competentă.*

gospodărít, -ă adj. (*despre întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) administrat, cârmuit, condus. *Lucrează într-o firmă bine gospodărită.*

gospodín s.m. (*înv.*) **1** (*relig.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **2** (*polit.; în opoz. cu „supus”*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

gospodínă s.f. casnică (v. *casnic*), ‹rar› menajeră, ‹pop.› găzdoaie. *Soția lui este gospodină.*

gospojână s.f. (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Doamnă. Voievodeasă.

gospójdă s.f. (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Doamnă. Voievodeasă.

gost s.m. (*reg.*) v. Invitat. Lume. Musafir. Oaspete.

gotcán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*).

gótcă s.f. **I** (*ornit.*) **1** găină-de-munte, găină-de-pădure, găină-neagră, găină-sălbatică. **2** *Numida meleagris*; bibilică, ‹rar› perlină, ‹reg.› bibiță, câță, diundiucă, găină-cu-mărgăritare, găină-de-mare, lalea, pantarcă, pică[2], pichere, pichie, pichiriță, pichită, pipică, pirchiță, puclăuă, puichiță, titălă, titirez, tocăniță[3], țăsarcă. **3** (*reg.*) ***gotcă-neagră*** = ***gotcă-pestriță*** v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*); ***gotcă-roșie*** v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*). **II** (*meteor.; reg.*) v. Chiciură. Promoroacă.

góticul reionant s.n. art. (*arhit.*) stil gotic radiant, stil gotic reionant. *Goticul reionant, creat în sec. al XVIII-lea, se caracterizează prin motive ornamentale numeroase, cu rozete imense polilobate și radiante.*

gotoví vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de” sau de un vb. la conjunct.*) v. Pregăti.

goúra s.m. sg. (*ornit.*) porumbel-evantai.

goví vb. IV. intr. (*med., med. vet.; reg.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea

góvie s.f. (*reg.*) **1** v. Mireasă. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere. **3** (*anat.; la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

goz s.n. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

gozór s.n. (*colect.; fin.; arg.*) v. Mărunt. Mărunțiș.

gozúră s.f. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

grăbă s.f. **1** iuțeală, rapiditate, repezeală, repeziciune, viteză, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. și pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, graba cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **2** stringență, urgență, zor, ‹reg.› sorgoșeală, ‹înv.› sârguială, sorgă. *E mare grabă să cheme doctorul.* **3** precipitare, precipitație, pripă, pripeală, pripire, zor. *A reluat treaba fără grabă.*

grábnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grăbit, iute, întins[2], precipitat, rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. și pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas grabnic din cauză că întârzia.* **2** imediat, neîntârziat, operativ, prompt, rapid, ‹înv.› neapestit, nezăbavnic. *Intervenția chirurgicală grabnică i-a salvat viața.* **3** neîntârziat, presant, urgent, ‹reg.› sorgoș. *Treburi grabnice îl obligă să se întoarcă la serviciu.* **II** adv. **1** (*modal; adesea în opoz. cu „domol”, „încet”, „lin”; în legătură cu vb. de mișcare*) iute, rapid, repede, tare, ‹pop.› rândunel, ‹înv.› olăcește. *Merge când încet, când grabnic.* **2** (*modal*) expeditiv, imediat, neîntârziat, operativ, prompt, rapid, repede. *Directorul rezolvă grabnic cererea angajatului.* **3** (*temporal*) imediat, iute, îndată, rapid, repede, urgent, ‹reg.› mintenaș, minteni, pripește, sorgoș, ‹înv.› zburiș. *Îi expediază grabnic suma de bani pe care i-a cerut-o.* **4** (*temporal*) curând, devreme, fuga (v. *fugă*), imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. și reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra grabnic în casă.*

gracíl, -ă adj. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, grațios, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul gracil.* **2** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este gracil, predispus mereu la îmbolnăviri.*

gracilitáte s.f. **1** delicatețe, fragilitate, gingășie, suavitate, ‹fig.› frăgezime. *Această fetiță este de o gracilitate tulburătoare.* **2** debilitate, fragilitate, neputință, slăbiciune, șubrezenie, ‹rar› lingăvie, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbie[1], ‹pop. și fam.› jigăreală, ‹înv. și reg.› slăbănogeală, ‹reg.› slăbeală, slăbeață, ‹înv.› deznervare, deznervație, slăbănogie, slăbănogire, slăbime, ‹fig.› anemie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de gracilitate.*

grad s.n. **I 1** (*fiz.*) ‹reg.› ștric[3]. *Temperatura, densitatea și presiunea atmosferică se măsoară în grade.* **2** (*gram.; la adjective și adverbe*) ***grad de comparație*** = ‹înv.› spiță. *Gradul de comparație este forma pe care o iau adjectivele și unele adverbe pentru a arăta măsura în care un substantiv sau un verb are o caracteristică.* **3** (*gram.; la adjective și adverbe*) ***grad pozitiv*** = *pozitiv. Cu ajutorul gradului pozitiv se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese.* **4** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau în gen.*) stadiu, ‹fig.› nivel, treaptă. *Gradul de dezvoltare al țării este ridicat. Dreptatea este cel mai înalt grad al desăvârșirii. Lucrarea este la un înalt grad de abstracțiune.* **5** (*concr.; pop.*) v. Termometru. **II 1** funcție, rang, ‹înv.› ridicare. *Are gradul de subsecretar de stat. Tânărul are gradul de cercetător.* **2** poziție, rang, situație, ‹înv.› stepenă, ‹fig.› treaptă. *Părinții lui au cel mai înalt grad în ierarhia socială.*

gradă vb. I. tr. a doza, a gradua, a nuanța. *Romancierul a reușit să gradeze elementele de anecdotă. Oratorul a gradat bine momentele discursului.*

gradáre s.f. dozaj, dozare, nuanțare. *Romancierul a fost este atent la gradarea elementelor de anecdotă.*

gradăt[1] adj., s.m. (*milit.*) galonat. *Militarul gradat este caporal. Gradatul are un grad inferior celui de ofițer.*

gradăt[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** gradual, progredient, progresiv, treptat, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea incintei trebuie făcută în mod gradat și uniform. Medicul îi recomandă creșterea gradată a dozei de analgezic.* **2** gradual, succesiv, treptat. *Autorul urmărește actualizarea subiectului tratat prin adăugarea gradată a*

unor suplimente la noile ediții ale cărții. **II** adv. (*modal*) gradual, progresiv, treptat, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea locuinței trebuie făcută gradat și uniform. Medicul îi crește gradat doza de analgezic.*

gradáție s.f. diviziune. *Citind gradațiile termometrului, a constatat că are febră.*

graduá vb. I. tr. a doza, a grada, a nuanța.

graduál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** gradat[2], progredient, progresiv, treptat, ‹înv.› scăriș. **2** gradat[2], succesiv, treptat. **II** adv. (*modal*) gradat[2], progresiv, treptat, ‹înv.› scăriș.

graf s.m. (*în Ev. Med.; german.*) v. Conte.

graf-plótter s.n. (*inform.*) înregistrator-grafic, plotter, trasator. *Graf-plotterul este perifericul unui calculator, care execută desene liniare definite prin coordonate.*

grafemátic, -ă adj. (*lingv.*) grafemic.

grafémic, -ă adj. (*lingv.*) grafematic.

graffíti s.n. pl. (*ital.*) v. Crestătură. Scrijeleală. Scrijelire. Scrijelitură. Zgârietură.

gráfic s.n. **1** diagramă, ‹rar› epură. *Graficul are rolul de a descrie evoluția unui fenomen, corelația între două mărimi etc.* **2** ***grafic de serviciu*** = turnus. *Graficul de serviciu reprezintă un interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operație de deplasare.*

grafíe s.f. scriere, scris[1], ‹rar› scriitură. *Grafia ei poate fi ușor recunoscută.*

grafít s.n. **1** (*mineral.*) plombagină. *Grafitul are numeroase întrebuințări industriale, fiind folosit ca material refractar, ca lubrifiant, în industria creioanelor, a electrozilor sau a coloranților.* **2** (*ind. sider.*) ***grafit de retortă*** = cărbune de retortă. *Grafitul de retortă este folosit ca materie primă pentru electrozii de la elementele galvanice.*

grafomán s.m. ‹fam.› reclamagiu[1]. *Grafomanii au mania de a face reclamații neîntemeiate.*

grafomaníe s.f. (*psih.*) graforee, scribomanie. *Cei care suferă de grafomanie scriu mult și fără logică.*

graforée s.f. (*psih.*) grafomanie, scribomanie.

grafospásm s.n. (*med.*) crampa scriitorului (v. *crampă*), mogigrafie. *Grafospasmul are origine psihogenă.*

grai s.n. **I 1** glas, voce, ‹livr.› verb, ‹rar› cuvânt, ‹înv. și pop.› limbă, ‹pop. și fam.› gură, ‹înv.› organ[1], rost. *De emoție, a rămas fără grai.* **2** limbaj, limbaj articulat, limbă, vorbire, ‹rar› vorbit[1], ‹înv. și reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă, ‹fran.› langaj. *Există numeroase cercetări privind apariția graiului ca necesitate de comunicare între oameni. Pentru a servi cu adevărat la comunicare, graiul trebuie să se supună necesităților sociale.* **II** (*lingv.*) **1** limbaj, limbaj natural, limbă, limbă naturală. *L-a auzit spunând ceva într-un grai necunoscut. După grai, turcii se includ în grupa altaicilor.* **2** idiom, ‹rar› vorbire, ‹înv. și pop.› vorbă, ‹înv.› jargon, ‹impr.› dialect. *Îi place graiul moldovenesc.* **3** (*rar*) v. Limbaj. Stil. **4** (*înv.*) v. Cuvânt. Item.Lexem. Termen. Vorbă. **III** (*gram.; înv.*) ***grai strămutător*** v. Verb activ. Verb tranzitiv; ***grai strâmb*** v. Verb aberant. Verb neregulat.

grajd s.n. (*constr.*) ‹înv. și reg.› sălaș, staul, ‹reg.› buzană, câșlă, cobălteață, dam[2], pătul, poiată, serai, ștal, ștalar, ștalău, ștalog, văcăreață. *În grajd are doi cai.*

gramátic s.m. (*gram.; înv.*) v. Gramatician.

gramaticál, -ă adj. (*gram.*) ‹înv.› gramaticesc. *Pentru a învăța corect limba română, elevii trebuie să facă multe analize gramaticale.*

gramátică s.f. (*gram.*) ‹înv.› vorbire. *Gramatica se ocupă cu studiul structurii gramaticale a unei limbi sau, prin extindere, cu studiul tuturor elementelor constitutive ale unei limbi.*

gramaticésc, -eăscă adj. (*gram.; înv.*) v. Gramatical.

gramatícián, -ă s.m., s.f. (*gram.*) ‹rar› gramatist, ‹înv.› gramatic, ‹fran.› gramerian, ‹iron.› grămătic. *Cunoscutul gramatician francez va conferența în aula universității din București.*

gramatíst s.m. (*gram.; rar*) v. Gramatician.

gramerián s.m. (*gram.; fran.*) v. Gramatician.

graminácre s.f. (*tehn.*) sidefare. *Un obiect căpătă aspectul sidefului prin graminare.*

graminologíe s.f. (*agron.*) agrostologie. *Graminologia studiază pășunile.*

gramofón s.n. **1** patefon. *Gramofonul este un aparat prevăzut cu o pâlnie de rezonanță, care reproduce sunete înregistrate pe discuri.* **2** (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).

granát[1] s.m. (*bot.*) *Chrysanthemum parthenium*; ‹reg.› bumbișor, creasta-cocoșului (v. *creastă*), firicică, iarbă-amară, iarbă-creață, laba-gâștei (v. *labă*), mătrice, mătricea, mătriță, moșnegel, mușețel, năsturel (v. *năsturel*), ochiul-boului (v. *ochi[1]*), părăluțe (v. *părăluță*), piretru, poala-Maicii-Precista (v. *poală*), poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), roman[1], romaniță, smirnă, spiculețe (v. *spiculeț*), spilcuță, tarhon, tufănică-galbenă, vetricea.

granát[2] s.n. (*mineral.*) ***granat de Boemia*** = pirop. *Granatul de Boemia este folosit ca piatră semiprețioasă.*

granátă s.f. (*bot.; pop.*) v. Rodie[1].

grand-guignol [grangi'ŋol] s.n. (*livr.*) v. Teatru de marionete. Teatru de păpuși.

grănde s.m. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) ‹fam.; deprec. sau peior.› grangur, mahăr, șalău[1], ștab, ‹arg.› barosan, baștan, draibăr. *Are un frate grande la primărie.*

grandilocvént, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului grandilocvent.*

grandilocvénță s.f. afectare, afectație, artificialitate, emfază, manierism, patos, prețiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› ștaif. *Discursul s-a remarcat prin grandilocvența expunerii.*

grandiós, -oásă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre construcții, monumente etc.*) impozant, impunător, maiestuos, măreț, monumental, splendid, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție grandioasă.* **2** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile grandioase ale munților se profilează în depărtare.* **3** (*despre peisaje, priveliști etc.*) impresionant, impunător, maiestuos, măreț, splendid, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este grandioasă.* **4** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) maiestuos, măreț, mirific, solemn, ‹înv.› solemnel. *O noapte grandioasă se lasă peste oraș.* **5** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este grandioasă.* **II** adj. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) măreț, splendid, ‹înv.› vederos, ‹fig.› strălucitor. *Concertul renumitului cântăreț spaniol a fost un spectacol grandios.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) impunător, maiestuos, măreț, ‹fig.› epic, homeric, olimpian, olimpic, ‹fig.; înv.› melean. *În romanul său, lupta dintre cele două oști ia proporții grandioase.* **III** s.n. (*rar*) v. Grandoare. Măreție. Monumentalism. Monumentalitate. Splendoare.

grandoáre s.f. **I 1** măreție, monumentalism, monumentalitate, splendoare, ‹rar› grandios, urieșime, ‹grec.; înv.› megaloprepie, ‹fig.› trufie. *Orașul este renumit pentru grandoarea catedralei.* **2** maiestate, măreție, semeție. *Orice excursionist este impresionat de grandoarea piscurilor acestor munți.* **3** măreție, solemnitate. *Grandoarea nopții îmbie la contemplație.* **II 1** glorie, măreție, mărire, slavă, splendoare, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de grandoare.* **2** distincție, elevare, elevație, noblețe, ‹fig.› levitație. *Ceea ce trebuie admirat la dramaturg se referă la esența mesajului, la grandoarea spirituală și mai puțin la spectaculos.*

grandomán, -ă adj. (*despre oameni*) fudul, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› fâleț, hireș, lotru, mărnicos, mă-

ros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, peţcheș, sfătos, ţândru-mândru, ţifraș, ţineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălţat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împăunat, înţepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proţăpit, ‹fig.; înv. și reg.› săţios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, ţepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind grandoman și dificil, nu are prieteni.*

grandomanie s.f. megalomanie. *Cunoscuţii îl evită din cauza grandomaniei lui.*

grángur s.m. **1** (*ornit.*) *Oriolus oriolus*; ‹reg.› cinflor, domnișor, dragomir, fluierar, mierlă-galbenă, pasăre-gălbenă, pișcănfloare, sturz, șolonvrig, zamfiră. **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) ‹fam.; deprec. sau peior.› grande, mahăr, șalău[1], ștab, ‹arg.› barosan, baștan, draibăr.

gránic s.n. (*tehn.*) troliu, vinci, ‹reg.› viră. *Granicul este folosit la deplasarea pe verticală a unei sarcini.*

grániţă s.f. **1** frontieră, hotar, limită, limită teritorială, ‹livr.› limes, ‹înv. și pop.› margine, semn de hotar, ‹reg.› buglă, hraniță, pajură, șar[1], ‹înv.› cap de ţară, confinii, cordon, fruntarie, miezuină, ţenchi[2]. *Adesea graniţa unui stat este trecută fraudulos.* **2** ***graniţă naturală*** = hotar natural. *Graniţa naturală este marcată de elemente ale naturii.* **3** fig. ‹fig.› frontieră, hotar, limită, margine, ţărm, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu știe încă unde este graniţa între adevăr și minciună.*

grant s.n. (*econ.*) stipendiu, subvenţie, ‹rar› subsidiu, ‹înv.› pensie, retribuţie. *Pentru proiectul lor li s-a aprobat grantul din fondurile europene.*

granulár, -ă adj. **1** (*despre materii, roci, substanţe etc.*) granulos, grăunţos, ‹rar› măzăricos, ‹pop.› zgrăbunţos. *Pietrișul este o rocă granulară.* **2** (*despre aspectul unor materii, roci, substanţe etc.*) granulos, grăunţos. *Această materie are aspect granular.*

granulíe s.f. (*med.*) **1** tuberculoză miliară. *Granulia se caracterizează prin prezenţa de granulaţii în plămâni.* **2** tifobaciloză, tifotuberculoză. *Granulia este o tuberculoză cu aparenţă tifoidică.*

granulít s.n. (*constr.*) gravelit. *Granulitul se obţine prin arderea granulelor de argilă în cuptoare speciale.*

granuloblastóm s.n. (*med.*) glioblastom izomorf, meduloblastom, neuroglioblastom, neurospongiom. *Granuloblastomul este o tumoare cerebrală de consistenţă moale, cu tendinţă de extindere rapidă.*

granulocít s.n. (*hist.*) polimorfonuclear, ‹impr.› polinuclear. *Granulocitele sunt leucocite multinucleare sangvine.*

granulocitopeníe s.f. (*med.*) granulopenie. *Granulocitopenia este scăderea numărului granulocitelor din sânge.*

granulóm s.n. (*med.*) **1** plasmom. *Granulomul este o tumoare de dimensiuni mici, apărută în urma unui proces inflamator cronic.* **2** ***granulom lipofagic*** = steatonecroză. *Granulomul lipofagic este necroza ţesutului adipos;* ***granulom reumatoid*** = nodul reumatoid. *Granulomul reumatoid este specific poliartritei reumatoide, localizându-se pe faţa posterioară a antebraţului, puţin deasupra cotului.*

granulopeníe s.f. (*med.*) granulocitopenie.

granuloplásmă s.f. (*biol., hist.; la organismele monocelulare*) endoplasmă. *Granuloplasma este partea internă sau centrală a celulei, înconjurată de ectoplasmă.*

granulós, -oásă adj. **1** (*despre materii, roci, substanţe etc.*) granular, grăunţos, ‹rar› măzăricos, ‹pop.› zgrăbunţos. **2** (*despre aspectul unor materii, roci, substanţe etc.*) granular, grăunţos. **3** (*despre suprafeţe, ziduri etc.*) grunjos, grunzuros, rugos, zgrunţuros, ‹pop.› zgrăbunţos, zgrunţos, zgrunţuit, ‹reg.› zdrobunţos. *Suprafaţa peretelui este granuloasă pentru că nu a fost bine finisată.*

grápă[1] s.f. **1** (*agric.*) ‹reg.› boroană, colţar, hoisar. *Grapa este folosită la mărunţirea, afânarea și nivelarea arăturii.* **2** (*art.* ***Grapa***; *astron.; pop.; nm. pr.*) v. Carul-Mic (v. *car*[2]). Ursa-Mică (v. *ursă*[1]). **3** (*înv.*) v. Drapel. Steag. Stindard.

grápă[2] s.f. (*bot.*) ciorchine, racem, ‹reg.› cotring, șiboi. *Grapa are un ax principal cu numeroase ramificaţii cu flori de-a lungul lui.*

grapíţă s.f. (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Melophagus ovinus*).

gras, grásă adj., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam gras pentru vârsta lui.* **2** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părţi ale lui*) împlinit, musculos, plin, rotofei, rotund, rotunjit, ‹fig.› cărnos. *Femeia are forme grase.* **3** (*despre celule, ţesuturi*) adipos. **4** (*despre substanţe, alimente etc.*) onctuos, uleios, unsuros, ‹rar› osânzos. *Icrele pe care le-a preparat sunt prea grase.* **5** (*despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) cărnos, plin, ‹rar› miezos, pulpos, ‹pop.› cărnicios. *Unele soiuri de struguri au boabele grase și foarte dulci.* **6** (*mai ales despre lapte sau brânză*) untos, ‹înv. și reg.› unturos, ‹reg.› uns[2]. *Laptele gras nu este sănătos pentru copiii mici.* **7** (*despre piele, păr etc.*) unsuros. *Părul îi rămâne gras, deși îl tratează cu medicamente speciale.* **8** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producţia de legume a fost foarte bună pentru că pământul este gras.* **9** (*despre obiecte, suprafeţe etc.*) onctuos, uleios, uns[2], unsuros, ‹reg.› oloios. *Farfuriile grase trebuie spălate cu detergent.* **II** adj., s.f. (*tipogr.*) aldin, bold[1], caractere compacte (v. *caracter*), compact, gros, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu litere grase.* **III** adj. fig. **1** (*despre culori*) compact. *Fondul tabloului este un albastru gras.* **2** (*despre afaceri, oferte, tranzacţii, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este gras pentru ambele părţi.* **3** (*despre mărimi, cantităţi, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanţial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă grasă.* **4** (*fam.; despre râs*) v. Plin. Sănătos. **IV** s.n. (*înv.*) **1** (*anat.*) v. Grăsime. **2** (*bot.; mai ales la arbori*) v. Inimă. Măduvă.

graseiát s.n. graseiere.

graseiére s.n. graseiat. *Graseierea este pronunţarea sunetului „r" în mod uvular sau velar, ca francezii.*

graseríe s.f. (*med. vet.*) poliedrie. *Graseria este o boală virotică și infecţioasă a viermilor-de-mătase și a unor insecte.*

grășiţă s.f. (*reg.*) **1** (*anat.; la păsări*) ‹reg.› ouașniță. *În grașiță se formează oul.* **2** (*bot.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).

gratáj s.n. (*livr.*) **1** v. Scărpinare. Scărpinat. Scărpinătură. **2** v. Răzuială. Răzuire. Răzuit[1].

grátie s.f. **1** vergea, zăbrea, ‹pop.› ostreţ, ‹reg.› roștei, ‹înv.› mrejuiri (v. *mrejuire*). *Casa are gratii la ferestre.* **2** (*tehn.; la loitrele căruţei sau ale carului; reg.*) v. Spetează.

gratificáţie s.f. bonus, premiu, primă, recompensă. *Patronul i-a acordat o gratificaţie pentru că a lucrat exemplar.*

grátis adv. (*modal*) degeaba, gratuit, ‹pop.› geaba, ‹fam.› moca. *Le-a dat gratis cărţile.*

gratitúdine s.f. apreciere, recunoștinţă, ‹livr.› apreciaţie, ‹înv. și pop.› mulţumită (v. *mulţumit*), ‹înv.› blagodarenie, cunoștinţă, halal, recunoaștere, ‹grec.; înv.› evgnomosine, ‹ieșit din uz› euharistie. *Își exprimă gratitudinea pentru munca imensă pe care el a depus-o în slujba comunităţii.*

gratuít, -ă adv., adj. **1** adv. (*modal*) degeaba, gratis, ‹pop.› geaba, ‹fam.› moca. **2** adj. fig. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹fig.› deșert, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost gratuite.*

gratuitáte s.f. ‹fam.› daibojeală. *Fiind veteran de război, beneficiază de anumite gratuităţi.*

gratulá vb. I. tr., refl. (recipr.) (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) congratula, a (se) felicita, ‹înv.› a (se) ferici, a (se) hiritisi, ‹fig.; fam.› a se aplauda. *Cei doi coechipieri se gratulează pentru câștigarea concursului.* **2** a (se) lăuda. *Îi place să se gratuleze în faţa subalternilor.*

gratuláre s.f. congratulare, congratulaţie, felicitare, gratulaţie, ‹înv.› hiritiseală, hiritisire, ‹grec.; înv.› sinhariticon. *I-a trimis o scrisoare de gratulare pentru succesul obţinut.*

gratulátie s.f. congratulare, congratulaţie, felicitare, gratulare, ‹înv.› hiritiseală, hiritisire, ‹grec.; înv.› sinhariticon.

graţiá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică condamnaţi*) ‹înv.› a pardona. *A fost graţiat întrucât s-a dovedit că era nevinovat.*

grație s.f., prep. **I** s.f. **1** drăgălășenie, drăgălășie, farmec, șarm, ‹pop.› drăgănele, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Tânăra are o grație înnăscută.* **2** delicatețe, eleganță, finețe, gingășie, suavitate, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingășime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de grație.* **3** elasticitate, mlădiere, suplețe, zveltețe, ‹rar› înmlădiere. *Grația mersului tinerei încântă privirea.* **4** (*relig. creștină*) dar[2], favoare, har, ‹înv.› măiestrie, pahar. *Dumnezeu varsă grația sa mai ales peste cei neputincioși.* **5** (*relig. creștină*) ajutor, har, îndurare, îndurare divină, milă, milostenie, milostivire, ‹înv.› ieftenșug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Grația lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **6** (*rar*) v. Carismă. **7** (*rar*) v. Favoare. Protecție. **8** (*jur.; înv.*) v. Grațiere. **9** (*la pl.* ***grații****; în credințe și superstiții; ieșit din uz*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **II** prep. (*constr. cu dat.; introduce un circ. instr., cu nuanță cauzală*) datorită, mulțumită, prin, ‹înv.› slavă. *Grație lui a putut să-și realizeze visurile.*

grațiére s.f. (*jur.*) ‹înv.› grație, ‹arg.› milostenie. *Condamnatul a obținut grațierea pentru că s-a dovedit că este nevinovat.*

grațiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, gracil, suav, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul grațios.* **2** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, mlădios, mlădiu, suplu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași grațioși.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Amabil. Binevoitor. Complezent. Culant. Favorabil. Îndatoritor. Prevenitor. Săritor. Serviabil. **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) amabile, plăcut.

grațiozitáte s.f. **1** amabilitate, bunăvoință, complezență, culanță, serviabilitate, ‹înv.› complăcere, priință. *Grațiozitatea lui a măgulit-o.* **2** (*fam.; iron.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

gráur s.m. **1** (*ornit.*) *Sturnus vulparis;* ‹reg.› gărăvel. **2** (*glum.*) v. Rom[2]. Țigan.

grav, gravă adj., adv. **I** adj. **1** (*med., med. vet.; despre boli, răni etc.*) malign, periculos, primejdios, serios, sever[2], ‹înv. și pop.› greu, rău, ‹fam.› urât[2]. *Suferă de o boală gravă. Are o rană gravă la cap, în urma accidentului.* **2** (*despre situații, stări etc.*) critic, greu, periculos, primejdios, ‹fam.› urât[2]. *Cei doi trec printr-un moment grav al situației familiale.* **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) serios, sever[2], sobru, solemn, ‹fig.› rigid. *Profesorul este o persoană gravă, care impune respect. Fața lui are o expresie gravă.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) marțial, serios, solemn, ‹fam.› doctoral, ‹înv.› solemnel, ‹deprec.› profesoral. *Tonul discursului a fost grav. În timpul ceremoniei participanții au o ținută gravă.* **3** (*cu nuanță intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) adânc, gros, jos, profund, ‹fig.› cavernos. *Își recunoaște fapta cu o voce gravă.* **4** (*despre însușiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) auster, sever[2], sobru, ‹fig.; rar› aspru, uscat[2]. *Catedrala are o frumusețe gravă. Este atras de arhitectura gravă a mănăstirii. Scriitorul german a fost tradus într-un stil grav.* **5** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, greu, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele grave ale tatălui.* **6** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, greu, serios, sever[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă gravă pentru crimă.* **III** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj., căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, greu, rău, serios, tare. *Prietena ei este grav bolnavă.* **2** gros, jos, profund. *Cântă mai grav decât trebuie.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) marciale, marțial, profondo, solemn.

gravă vb. I. **1** tr. (*a. plast.*) ‹rar› a scrijeli, ‹înv.› a tipări. *Artistul a gravat pe metal chipul unui copil.* **2** refl. fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, a rămâne, ‹fig.› a se imprima, a se întipări, a se pecetlui, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au gravat în minte. Acest eveniment emoționant i s-a gravat în memorie pentru totdeauna.*

graváre s.f. **1** (*a. plast.*) gravură. *Artistul a executat, cu multă măiestrie, gravarea chipului unui copil.* **2** fig. fixare, ‹fig.› imprimare, întipărire, pecetluire, săpare. *Gravarea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea impresionează profund.*

gráve adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) largamente, largo, lento.

gravélă s.f. (*med.*) litiază urinară. *Gravela presupune apariția de calculi pe traseul aparatului urinar.*

gravelít s.n. (*constr.*) granulit. *Gravelitul se obține prin arderea granulelor de argilă în cuptoare speciale.*

gravídă adj., s.f. însărcinată, ‹înv. și pop.› grea (v. *greu*), ‹pop. și fam.; iron.› borțoasă (v. *borțos*), burduhănoasă (v. *burduhănos*), burduhoasă (v. *burduhos*), burtoasă (v. *burtos*), ‹pop.› groasă (v. *gros*), îmborțoșată, împovărată (v. *împovărat*), îngreunată (v. *îngreunat*), ‹înv. și reg.› tăroasă, ‹reg.› greoaie (v. *greoi*), încărcată (v. *încărcat*[2]), plină (v. *plin*), sărcinată, ‹înv.› grecioasă, îngrecată (v. *îngrecat*), îngreuiată (v. *îngreuiat*), îngroșată (v. *îngroșat*). *Femeile gravide trebuie să ducă o viață echilibrată.*

graviditáte s.f. (*biol.*) gravidie, maternitate, sarcină, ‹înv. și reg.› purtare, ‹reg.› poziție, stare, ‹înv.› îngrecare. *În timpul graviditații s-a simțit foarte bine.*

gravífic, -ă adj. (*fiz.; rar*) v. Gravitațional.

gravitáte s.f. **I 1** pericol, periculozitate, primejdie, seriozitate, severitate. *Suferă de o boală a cărei gravitate este cunoscută de toți.* **2** ‹fig.› greutate. *Gravitatea crimei este cu atât mai mare, cu cât criminalul a mărturisit că a fost premeditată.* **II 1** seriozitate, solemnitate. *I se adresează cu gravitate.* **2** austeritate, rigorism, severitate, sobrietate, ‹fig.; rar› asprime. *Gravitatea catedralei este impresionantă.* **III** (*fiz.; impr.*) v. Atracție universală. Gravitație. Gravitație universală.

gravitáție s. (*fiz.; și* ***gravitație universală***) atracție universală, ‹impr.› gravitate. *Gravitația este proprietatea tuturor corpurilor din univers de a se atrage reciproc.*

gravitațiónal, -ă adj. (*fiz.*) ‹rar› gravific. *Accelerație gravitațională. Câmp gravitațional.*

gravór s.m. (*a. plast.*) ‹pop.› săpător. *Marameșenii sunt foarte buni gravori în lemn.*

gravúră s.f. (*a. plast.*) **1** gravare. **2** (*concr.*) stampă, ‹înv.› săpătură, săpătură cu apă tare. *A participat la vernisajul unei expoziții de gravuri.*

grăbí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alerta, a (se) iuți, a (se) zori[2], ‹înv. și pop.› a (se) pripi, a (se) sili, ‹pop.› a mâna, ‹înv. și reg.› a (se) păzi, a spori[1], a (se) steji, ‹reg.› a (se) purta, ‹înv.› a (se) călcâia, a (se) curânda, a (se) sârgui, a (se) sprinteni, ‹fig.; înv.› a (se) cuprinde. *Sătenii au fost grăbiți să-și părăsească locuințele din cauza viiturii. Ne-am grăbit spre casă din cauza vijeliei care se declanșase.* **2** intr., refl. (*despre oameni*) a (se) precipita, a (se) zori[2]. *Faceți pe îndelete treaba, nu trebuie să vă grăbiți!* **3** tr. (*despre timp, circumstanțe, evenimente etc.; compl. indică oameni*) a zori[2], ‹fig.› a presa. *Timpul ne grăbește să terminăm lucrarea.* **4** refl. (*despre oameni*) a se zori[2], ‹pop.› a se îndesa, ‹înv. și reg.› a se mâneca, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *Toți se grăbesc să-l felicite pe sărbătorit.* **5** tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a iuți, a precipita, a urgenta, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au grăbit dezvoltarea economică.* **6** tr. (*compl. indică evenimente, acțiuni, termene etc.*) a devansa. *Termenul de finalizare a proiectului a fost grăbit cu un an.* **7** refl. (*despre oameni*) a se pripi, a se repezi. *Când iei o hotărâre importantă, nu trebuie să te grăbești.*

grăbíre s.f. **1** accelerare, accelerație, iuțire, urgentare, zorire, ‹înv.› urgare. *Se impune grăbirea mersului pentru a nu se înnopta pe drum..* **2** devansare, ‹rar› devans. *S-a promis o grăbire a creșterii salariilor.* **3** (*rar*) v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor.

grăbít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grabnic, iute, întins[2], precipitat, rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. și pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas grăbit din cauză că întârzia.* **2** (*despre*

procese, fenomene etc.) accelerat, iuțit, pripit[2], rapid, zorit[2]. *Căldura excesivă determină o coacere grăbită a fructelor și a legumelor.* **3** (*despre mișcări, procese etc. care se repetă*) des, iute, rapid. *Bătăile clopotelor erau tot mai grăbite și puternice.* **4** iuțit, rapid, zorit[2], ‹înv.› înițuțit. *Se deplasează într-un ritm grăbit.* **5** (*despre gesturi, vorbire etc.*) expeditiv, precipitat, rapid. *Îl deranjează exprimarea lui grăbită.* **II** adv. (*modal*) **1** întins[2], ‹reg.› zornic. *Fuge grăbit spre școală pentru că este în întârziere.* **2** des, iute, rapid. *Respiră grăbit din cauză că a alergat.*

grăbițél s.n. (*culin.; reg.*) ‹reg.› langoș, lângălău, palaneț. *Grăbițelul este o turtă din aluat de pâine, coaptă în gura cuptorului sau pe plită.*

grădéle s.f. pl. leasă. *Grădelele sunt folosite la împrejmuirea unui loc.*

grădínă s.f. **I 1** ‹pop.› livadă, ‹înv. și reg.› sad, ‹reg.› bascea, ogradă, telechi. *Îi face plăcere să îngrijească grădina de fiori.* **2** (*și* ***grădină publică***) parc, ‹înv.› livadă. *Se duc în grădina publică pentru a se recrea.* **3** ***grădină zoologică*** = parc zoologic, zoo, zooparc. *În grădina zoologică din capitală sunt animale exotice rare.* **4** (*geomorf.*) ***grădină plutitoare*** = insulă plutitoare, ostrov plutitor, pământ plutitor, plaur, plavie, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. *Grădina plutitoare este o formație compactă de pământ, nisip, nămol, resturi vegetale care plutesc pe o apă.* **5** (*înv.*) ***grădină de copii*** v. Grădiniță. Grădiniță de copii. **II** fig. (*la pl.*) ***grădini suspendate*** = fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, utopie, mit, ‹fig.› vis, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște grădini suspendate.*

grădinărie s.f. grădinărit, horticultură. *În familia lor grădinăria este o ocupație moștenită din generație în generație.*

grădinărít s.n. grădinărie, horticultură.

grădinícă s.f. (*pop.*) v. Grădiniță. Grădinuță.

grădiníță s.f. **1** grădinuță, ‹pop.› grădinică, ‹reg.› grădioară. *În fața casei are o grădiniță cu flori.* **2** (*și* ***grădiniță de copii***) ‹reg.› ovodă, ‹înv.› grădină de copii. *Și-a înscris fetița la o grădiniță de copii.*

grădinúță s.f. **1** grădiniță, ‹pop.› grădinică, ‹reg.› grădioară.

grădioáră s.f. (*reg.*) v. Grădiniță. Grădinuță.

grădíște s.f. (*geomorf.*) grind, ‹reg.› popină. *Grădiștea se formează în lunca râurilor sau pe terase.*

grăí vb. IV. **I 1** tr., intr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a lega[1], a pronunța, a rosti, a scoate, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut grăi niciun cuvânt.* **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Vorbi. **3** intr., tr. abs. (*pop.*) v. Spune. Vorbi. Zice. **4** tr. (*pop.; compl. indică afirmații, expresii etc.*) v. Rosti. Spune. Vorbi. Zice. **5** refl. recipr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Conveni. Înțelege. Învoi. Vorbi. **II** tr. (*înv.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

grăitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost grăitoare.* **II** s.m. **1** (*reg.*) v. Pețitor. **2** (*relig.; înv.*) ***grăitor de cele dumnezeiești*** v. Teolog. **3** (*înv.*) ***grăitor din pântece*** v. Engastrimit. Ventriloc. **III** s.f. (*bot.; reg.*) ***grăitoare-de-rău*** v. Limba-șarpelui (v. *limbă*) (*Ophioglossum vulgatum*).

grăjdișor s.n. (*constr.*) grăjduleț, grăjduț.

grăjdulét s.n. (*constr.*) grăjdișor, grăjduț.

grăjdúț s.n. (*constr.*) grăjdișor, grăjduleț.

grăjnicioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).

grămádă s.f. **I** s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) **1** maldăr, morman, movilă, ‹rar› strânsură, ‹pop.› porcoi, troian[2], ‹reg.› cladă, despărțitură, gireadă, grunjeu, măglă[1], porcușor, potâng, pozmoc, ‹fig.› nămete, ‹fig.; pop.› nămol. *În mijlocul curții este o grămadă de pietriș.* **2** maldăr, teanc[1], vraf, ‹reg.› clit, năsadă, vangăr, ‹înv.› smoc. *Avocatul are pe birou o grămadă de dosare.* **3** amar, duium, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o grămadă de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o grămadă de mașini.* **4** bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O grămadă de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **5** mulțime, ‹rar› șirag, ‹fig.› armată, ‹fig.; rar› testea. *Grămada de manifestanți vocifera pe stradă.* **6** (*sport; la rugbi*) meleu. *Grămada este formată din opt jucători înaintași.* **7** mulțime, seamă. *În scurt timp făcuse o grămadă de datorii. O grămadă de angajați ai firmei au intrat în grevă.* **8** mulțime, ‹fig.› car[2]. *Copilul are o grămadă de jucării.* **9** adunătură, strânsură. *Fulgerele străbăteau grămada norilor.* **10** (*cu sens temporal*) amar, mulțime, șir, ‹fam.› cârd, ‹fig.› car[2]. *A trecut o grămadă de ani de când nu ai mai scris o scrisoare.* **II** (*cu val. de adv.; modal; mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) buluc, droaie, gloată, valvârtej. *Când se întoarce de la serviciu, copiii sar grămadă pe ea.*

grămădeálă s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

grămădí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **2** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burdusi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi.

grămădíre s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

grămăjoáră s.f. ‹pop.› grămăjuie. *A adunat firimiturile de pâine de pe masă într-o grămăjoară.*

grămăjúie s.f. (*pop.*) v. Grămăjoară.

grămătíc s.m. **1** (*în cancelariile domnești din Țările Rom.*) diac, pisar, scrib, scriitor, uricar, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofețel. *Grămăticii întocmeau și copiau acte.* **2** (*în Biserica Ortodoxă; înv.; adesea determ. prin „de biserică", „la biserică"*) v. Cantor. Cântăreț. Dascăl. Diac. Paracliser. Psalt. Țârcovnic. **3** (*lingv.; iron.*) v. Gramatician.

grămăticíe s.f. (*adm.; înv.*) v. Cancelarie.

grănicér s.m. **1** (*milit.*) ‹înv.› cordonaș, cordonez, străjă, ‹turc.; înv.› ghiumurluc, ‹arg.› guștер. *Granița țării este păzită de grăniceri.* **2** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) plăieș. *Grănicerii păzeau frontiera țării în regiunea de munte.*

grăpă vb. I. (*agric.; compl. indică pământ arat*) ‹reg.› a borona, a boroni. *După ce au grăpat pământul, au semănat grâu.*

grăpáre s.f. (*agric.*) grăpat, ‹pop.› grăpătură, ‹reg.› boronire, boronit, târșit[1]. *Grăparea pământului se face cu grapa.*

grăpát s.n. (*agric.*) grăpare, ‹pop.› grăpătură, ‹reg.› boronire, boronit, târșit[1].

grăpătúră s.f. (*agric.; pop.*) v. Grăpare. Grăpat.

grăpíș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) **1** v. Târâș. **2** v. Anevoie. Dificil. Greu.

grăsán, -ă s.m., s.f. (*de obicei glum.* sau *deprec.*) ‹fig.; fam.› hoit, ‹jar.› jelibon, salatieră. *Mănâncă puțin, de teamă să nu ajungă un grăsan.*

grăsceán, -ă adj. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsciór, -oáră adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsíme s.f. **I 1** (*la pl.* ***grăsimi***; *biochim.*) lipide. *Grăsimile sunt un amestec de esteri ai glicerinei cu acizi grași.* **2** (*anat.*) ‹înv. și pop.› untură, ‹înv.› gras. *Medicii recomandă să se mănânce carne slabă, fără grăsime.*

3 (*anat.*) ***grăsime brună*** = țesut adipos brun. *Grăsimea brună este abundentă la nou-născut și la mamiferele care hibernează, având funcția de accelerare a termogenezei ca răspuns la frigul din mediul ambiant.* **4** (*culin.; rar*) v. Untură. **II** fig. (*fam.*) v. Aur. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Cheag. Comoară. Mijloace (v. *mijloc*). Seu. Situație. Stare.

grăsúc, -ă adj. (*fam.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsuleán, -ă adj. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsuléț, -eáță adj. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsulíu, -íe adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuț, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, busnat, dorjenel, durd, vârlav, voloneț, ‹fig.› cărnos. **2** (*despre ființe*) grăsuț, plinuț, ‹rar› plinicel, ‹înv. și pop.› grăscean, grăsulean, grăsuleț, ‹pop. și fam.› grăscior, ‹fam.› grăsuc, rotunjor, umflățel, ‹glum.› grăsun.

grăsún, -ă adj. (*glum.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

grăsúț, -ă adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, plin, rotofei, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, busnat, dorjenel, durd, vârlav, voloneț, ‹fig.› cărnos. *Deși grăsuț, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii grăsuți.* **2** (*despre ființe*) grăsuliu, plinuț, ‹rar› plinicel, ‹înv. și pop.› grăscean, grăsulean, grăsuleț, ‹pop. și fam.› grăscior, ‹fam.› grăsuc, rotunjor, umflățel, ‹glum.› grăsun. *Câinele este cam grăsuț pentru vârsta lui.*

grătár s.f. **1** (*electron.*) grilă, sită. *Prin grătar trece fiuxul de electroni sau de ioni emis de catod.* **2** (*gosp.*) gril, ‹reg.› mâță, tăciunar. *Pe grătar se frige mai ales carne.* **3** (*culin.*) ***grătar mixt*** = mixed-grill. *A comandat chelnerului un grătar mixt.* **4** (*anat.; rar*) v. Cavitate toracică. Coșul pieptului (v. *coș*[1]). Cutie toracică. Torace.

grătăráș s.n. **1** (*culin.*) grătărel. **2** (*bot.; reg.*) v. Trandafir-agățător (*Rosa multiflora*).

grătărél s.n. (*culin.*) grătăraș.

grăunceán s.n. (*bot.; înv.*) v. Grăuncior.

grăuncér s.n. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Grăunțar.

grăunciór s.n.(*bot.*) ‹pop.› grăuncel, ‹înv.› grăuncean. *A aruncat găinilor câteva grăuncioare de porumb.*

grăúnte s.m., s.n. **I 1** s.m., s.n. (*bot.*) boabă, bob[1], sămânță, ‹reg.› boambă, boană, ‹poetic› fir. *Înainte de a pune grâul la fiert, a ales cu grijă grăunții.* **2** s.m. (*chim.*) ***grăunte cristalin*** = cristalit. *Grăuntele cristalin este un cristal incomplet dezvoltat, neregulat, prezent în rocile vulcanice sticloase sau rezultat în urma solidificării topiturilor de metal.* **3** s.m., s.n. (*anat.; mai ales la cai; reg.*) v. Mișină. **II** s.n. **1** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, pic[1], picătură, sămânță, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are niciun grăunte de mulțumire.* **2** (*la pl.* ***grăunțe***; *fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

grăunțâr s.n. (*tehn.; la moară*) **1** (*pop.*) ‹reg.› grăuncer, slobozitoare (v. *slobozitor*), slobozitoarea boanelor (v. *slobozitor*). *În grăunțar se toarnă grăunțele măcinate.* **2** (*reg.*) ‹reg.› năpustitor, sucitor, surcel. *Grăunțarul, prin învârtire, reglează cantitatea de grăunțe care trebuie să curgă în gaura pietrei de moară.*

grăunțél s.m. (*bot.; pop.*) v. Grăuncior.

grăunțós, -oásă adj. **1** (*despre materii, roci, substanțe etc.*) granular, granulos, ‹rar› măzăricos, ‹pop.› zgrăbunțos. *Pietrișul este o rocă grăunțoasă.* **2** (*despre aspectul unor materii, roci, substanțe etc.*) granular, granulos. *Această materie are aspect grăunțos.*

grăuráș s.m. (*ornit.; pop.*) ‹pop.› grăurel.

grăurél s.m. (*ornit.; pop.*) ‹pop.› grăuraș.

gránár s.n., s.m. **1** s.n. (*constr.*) hambar, magazie, pătul, ‹pop.› grânărie, ‹reg.› găbănaș, magazin, mogtar, speie, susai[2], ‹înv.› jitniță, vistier[2]. *Grânarul este plin cu cereale.* **2** s.m. (*înv.*) v. Cerealist.

gránăríe s.f. (*constr.; pop.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul.

grányéțe s.f. pl. (*reg.*) v. Cereale. Grâne.

grángoáșă s.f. (*entom.*) *Gymnopleurus pilularius*; gândac-de-grâne, ‹reg.› popă[1].

grâu s.m., s.n. (*bot.*) **I** s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***grâu-alb, grâu-de-primăvară, grâu-rusesc***) *Triticum aestivum*; ‹reg.› arnăut, ulcă. **2** (*și* ***grâu-de-iarnă, grâu-englezesc, grâu-tuns***) *Triticum hybernium*; ‹reg.› arnăut, tunsar. **3** ***grâu-moale*** = *Triticum dicoccum*; ‹reg.› mudmel, tenchi[1]; ***grâu-tare*** = *Triticum durum*; ‹reg.› ghircă; (*reg.*) ***grâu-de-baltă*** v. Iarbă-de-bahnă (*Beckmannia erucaeformis*); ***grâu-negru*** = (*art.*) ***grâul-prepeliței*** = ***grâul-prepelițelor*** v. **a** Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*); **b** Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*); ***grâu-sălbatic*** v. Obsigă (*Brachypodium silvaticum*); (*art.*) ***grâul-cucului*** v. **a** Ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]) (*Myosotis palustris*); **b** Mălaiul- cucului (v. *mălai*) (*Luzula campestris*); **c** Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*); ***grâul-lupului*** v. Jabie (*Polytrichum commune*); ***grâul-mâței*** v. Fir (*Agropyron repens*); ***grâul-potârnichii*** = ***grâul-potârnichilor*** v. Paracherniță (*Parietaria officinalis*). **4** (*reg.*) v. Alac (*Triticum monococcum*). **5** ***grâu-cobuz*** = grâu-muchier; ***grâu-muchier*** = grâu-cobuz. *Grâul-cobuz sau muchier are patru rânduri de boabe în spic.* **II** s.n. (*la pl.* ***grâne***) **1** holde (v. *holdă*). *Dacă plouă, este belșug de grâne.* **2** cereale, ‹pop.› bucate (v. *bucată*), pâine, ‹reg.› grânețe, pite (v. *pită*). *Grâul, orzul, secara sunt grâne.*

grâuléț s.m. (*bot.*) grâușor, ‹pop.› grâuț.

grâușór s.m. (*bot.*) **1** grâuleț, ‹pop.› grâuț. **2** *Ranunculus ficaria*; sălățea, sălățică, untișor, ‹înv. și reg.› scânteiuță-galbenă, ‹reg.› băsicuța-porcului (v. *băsicuță*), brânza-vacii (v. *brânză*), calce-mică (v. *calce*[1]), ceairort, ciubotele-cucului (v. *ciubotă*), fetică, iarba-rândunelei-mici (v. *iarbă*), rărunchi[2], salata-cucului (v. *salată*), salata-mielului (v. *salată*), salată-de-câmp, salată-mică, salată-nemțească, salată-sălbatică, sălăgea, sălătruică, sălățuță, săliție, scălci-mici (v. *scalce*), scorbutăriță, untișorul-vacii (v. *untișor*), untul-vacilor (v. *unt*). **3** (*reg.*) v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **4** (*reg.*) v. Untișor (*Ficaria verna*). **5** (*reg.*) v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*). **6** (*reg.*) v. Sor-cu-frate (v. *sor*[1]) (*Melampyrum nemorosum*).

grâúț s.m. (*bot.; pop.*) v. Grâuleț. Grâușor.

greábăn s.n. (*anat.*) **1** (*la cabaline și la bovine*) ‹reg.› gârbiță, hrebăn, osul de după cap (v. *os*), osul de tras (v. *os*), osul grumazului (v. *os*), osul spinării (v. *os*), scaun, spete (v. *spată*), spinare, șale (v. *șa*), șoldul deasupra (v. *șold*). *Greabănul este porțiunea corpului situată între gât și spinare.* **2** (*art.; înv.*) ***greabănul spinării*** v. Coloană vertebrală. Rahis. Șira spinării (v. *șir*).

greáță s.f. **I 1** (*fiziol., med., med. vet.*) nausea, ‹pop. și fam.› aplecare, ‹pop.› aplecate (v. *aplecat*[1]), aplecătură, plecate (v. *plecat*[1]), ‹fam.› răscolire, ‹înv. și reg.› slădici, ‹reg.› îndesoare, rast[2]. *Salata de vinete i-a produs greață.* **2** (*înv.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină. **II** fig. aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare. *Simte o greață instinctivă față de actele de violență extremă. Greața față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.*

grebălúță s.f. (*înv. și reg.*) v. Grebluță.

grebănár s.n. (*la ham; reg.*) v. Gâtar.

grebláre s.f. (*agric.*) greblat. *Prin greblare, pământul se nivelează.*

greblâș s.m. fig. (*j. de noroc.; la ruletă; glum.*) v. Crupier.

greblát s.n. (*agric.*) greblare.

gréblă s.f. **1** (*tehn.; la coasă*) buhai, cârlig, hreapcă, vergea, ‹reg.› căblucă, crivea, dezligea, parmac, scăldușcă, scăluș. *Grebla ajută la așezarea în brazdă a cerealelor cosite.* **2** (*glum.*) v. Pieptene. **3** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

greblíță s.f. (*pop.*) v. Grebluță.

greblúță s.f. ‹pop.› grebliță, ‹înv. și reg.› grebăluță.

grec, greácă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. ‹rar› elen, ‹înv.; deprec.› parpalec, ‹peior.› grecotei. *Grecii au o civilizație milenară.* **2** s.f. (*lingv.*) ‹înv.› grecie. *Greaca este o limbă indo-europeană.* **3** s.f. (*lingv.*) ***greacă bizantină*** = ***greacă medie*** = bizantină (v. *bizantin*). *Greaca bizantină s-a vorbit între sec. al VI-lea și al XV-lea d.Hr.;* ***greacă modernă*** = limbă neogreacă, limbă romaică, neogreacă (v. *neogrec*), romaică. *Greaca modernă este limba greacă din perioada modernă, formată începând cu sec. al XVI-lea, care este diferită de greaca veche și de greaca bizantină;* ***greacă veche*** = elină, ‹înv.› elinie, ‹grec.; înv.› elinica. *Greaca veche este prima fază din evoluția limbii grecești, care precedă greaca bizantină.* **4** s.m. (*com.; înv.*) v. Comerciant. Negustor. **II** adj. grecesc, ‹rar› elenic, ‹peior.› grecote-

iesc. *Cultura greacă a influențat lumea română. Textul este scris cu alfabet grec.*
grecésc, -eáscă adj. grec, ‹rar› elenic, ‹peior.› grecoteiesc.
grecíe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Greacă (v. *grec*).
grecioáșă adj. (*înv.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
gréco-catolic, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) uniat, unit, ‹reg.› unitareș, ‹înv.› letin. *Greco-catolicii sunt adepții Bisericii Unite. Mulți ardeleni sunt de rit greco-catolic.*
gréco-catolicism s.n. (*relig.*) uniatism, uniație, ‹înv. și reg.› unie[1]. *Greco-catolicismul este o formă de unire cu Biserica Romano-Catolică a unor fracțiuni ale Bisericii Ortodoxe Răsăritene pe baza recunoașterii primatului papal și a unor dogme catolice, păstrând în mare parte ritul ortodox.*
gréco-oriental, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) greco-răsăritean, ortodox, ‹reg.› român, sârbesc, ‹înv.› pravoslav, pravoslavnic. *Greco-orientalii sunt adepți ai religiei ortodoxe. Prietenii lui sunt de rit greco-oriental.*
gréco-răsăritean, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) greco-oriental, ortodox, ‹reg.› român, sârbesc, ‹înv.› pravoslav, pravoslavnic.
grecotéi s.m. (*peior.*) v. Grec.
grecoteiésc, -iáscă adj. (*peior.*) v. Grec. Grecesc.
greeménț s.n. (*mar.*) garnitură. *Greementul este constituit din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei ambarcațiuni cu pânze.*
green card ['gri:n kɑ:d] s.n. (*engl.*) **1** (*auto*) v. Carte verde. **2** (*în SUA*) v. Carte verde.
grefá vb. I. tr. **1** (*chir.; compl. indică țesuturi, organe bolnave etc.*) a transplanta. *Chirurgul i-a grefat o porțiune de piele de pe mână.* **2** (*a. plast.; înv.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Incrusta. Intarsia. **3** fig. (*livr.; compl. indică note, comentarii, fragmente de text etc.*) v. Implanta. Insera. Introduce.
grefăj s.n. (*pom.; livr.*) v. Altoire.
grefáre s.f. (*chir.*) grefă, plastie, transplant, transplantare, ‹rar› transplantație. *Accidentatului i s-a făcut o grefare de piele pe mână.*
grefát, -ă adj. **1** (*chir.; despre țesuturi, organe bolnave etc.*) transplantat[2]. *Pielea grefată aparține aceleiași persoane.* **2** (*a. plast.; înv.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Incrustat.
gréfă s.f. (*chir.*) **1** grefare, plastie, transplant, transplantare, ‹rar› transplantație. **2** ***grefă heterologă*** = heterografă, heteroplastie, heterotransplantare, xenografă. *Grefa heterologă se efectuează la un organism care aparține unei specii diferite de cea de la care provine grefonul;* ***grefă izogenică*** = ***grefă izologă*** = ***grefă singenică*** = izografă. *Grefa izogenică se face cu un grefon prelevat de la un individ cu aceeași zestre genetică cu primitorul.* **II** (*concr.*) grefon, transplant. *Grefa este un fragment de țesut sau un organ transplantat dintr-o regiune în alta a corpului aceluiași individ sau de la un organism la altul.*
grefón s.n. (*chir.*) grefă, transplant.
gregarísm s.n. **1** gregaritate. *Cele mai multe animale sau păsări trăiesc în gregarism, adică în turme ori în cârduri.* **2** fig. ‹fig.› gregaritate, spirit gregar. *Persoanele a căror comportare se caracterizează prin gregarism și-au pierdut individualitatea în mijlocul grupului din care fac parte.*
gregaritáte s.f. fig. ‹fig.› gregarism, spirit gregar.
greghetín s.m. (*bot.*) **1** *Geranium pratense*; ciocul-berzei (v. *cioc*[2]), ‹reg.› călțunul-popii (v. *călțun*), pliscul-cucoarei (v. *plisc*), săgețică. **2** (*reg.*) v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*). **3** (*reg.*) v. Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*). (*Erodium cicutarium*).
gréier s.m. **I** (*entom.*) **1** *Gryllus*; ‹livr.› cicadă, ‹pop.› cocoșel-de-miazănoapte, cocoșel-de-miezul-nopții, cocoșel-de-noapte, ‹reg.› călușel. **2** ***greier-de-câmp*** = *Gryllus campestris*; ‹reg.› popa-țiganilor (v. *popă*[1]), scripcăraș, țap; (*reg.*) ***greier-de-toamnă*** v. Cicoare[2] (*Cicada orni*). **II** (*muz.; peior.*) v. Artist liric. Cântăreț.
greieráș s.m. (*entom.*) greierel, greieruș.
greierél s.m. (*entom.*) greieraș, greieruș.
greierúș s.m. (*entom*) greieraș, greierel.
greíme s.f. (*înv.*) **1** v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină. **2** (*fiz.*) v. Greutate. Pondere. **3** v. Gros. Mulțime.
grenă adj. invar., s.n. purpuriu, roșu-închis, rubiniu, vișiniu, ‹rar› purpuros, ‹pop.› conabiu, ‹înv. și reg.› marmanziu, porfiriu, purpurat, ‹reg.› ghivergiu, ghivez, ‹înv.› profir, rubinos, vermeliu, ‹turc.; înv.› ghiviziu, ‹fran.; înv.› vermeil. *Și-a cumpărat un pardesiu grena. S-a îmbrăcat în grena.*
greói, -oáie adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) încet, lent, moale, molatic, molău, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângaci, ‹arg.› martalog. *Greoi cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările greoaie.* **2** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) anevoios, dificil, ‹astăzi rar› silnic. *Are un mers greoi din cauza anchilozei.* **3** fig. (*despre limbă, stil, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› încărcat[2], plumbos. *Manuscrisul este scris într-o limbă greoaie.* **II** adj. (*la f.; reg.; despre femei, femele*) v. Gravidă. Însărcinată. **III** adv. (*modal*) abia, anevoie, anevoios, dificil, greu. *Se mișcă greoi fără baston.*
grep s.n. (*bot.*) grepfrut, pamplemus.
grepfrút s.n. (*bot.*) **1** *Citrus paradise*; pamplemus, pamplemusier. **2** grep, pamplemus. *Grepfruturile sunt fructe cu gust plăcut, amărui-acrișor.*
gresá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese, mecanisme aflate în mișcare sau în contact*) a lubrifia, a lubrifica, a unge. *A gresat piesele mecanismului pentru a funcționa ușor.*
gresáj s.n. (*tehn.*) gresare, lubrificare, lubrificație, lubrifiere, ungere.
gresáre s.f. (*tehn.*) gresaj, lubrificare, lubrificație, lubrifiere, ungere. *Gresarea pieselor era necesară deoarece acestea funcționau greu.*
gresát, -ă adj. (*tehn.; despre piese, mecanisme aflate în mișcare sau în contact*) uns[2]. *Piesele gresate ale unui mecanism funcționează ușor.*
grésie s.f. (*tehn.*) **1** cute, piatră de ascuțit, ‹reg.› arcer, brus. *Gresia este folosită pentru a ascuți obiecte tăioase.* **2** (*la car sau la căruță*) perinoc, ‹reg.› baargic, masă[1], mescioară, pod[1], scaunul de dinainte (v. *scaun*), scăunaș, scăuniș. *Pe gresie se sprijină dricul.*
gresór s.n. (*tehn.*) **1** ungător. *Cu gresorul se ung suprafețele în contact ale pieselor aflate în mișcare.* **2** ***gresor cu presiune*** = ștaufer.
greș s.n. (*reg.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție.
greșeálă s.f. **1** abatere, culpabilitate, culpă, eroare, păcat, vină, vinovăție, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. și reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greș, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazmă, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru greșeala sa, deoarece a încălcat legea.* **2** ispită, păcat, ‹pop.› rău, ‹înv.› neștiință, neștiut[1]. *Tânăra l-a făcut pe bătrân să cadă în greșeală.* **3** eroare, inadvertență, incorectitudine, inexactitate, scăpare, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o greșeală. Traducerea textului conține multe greșeli.* **4** (*adesea constr. cu vb. „a comite”, „a face”*) eroare, gafă, poznă, prostie. *A înțeles că a făcut o greșeală după reacția musafirilor.* **5** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **6** (*relig.; pop.*) v. Păcat.
greși vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a păcătui, ‹înv. și reg.› a scăpăta, a sminti, ‹înv.› a se pogreși, a se săblăzni, a vicleni, ‹fig.› a aluneca, ‹fig.; înv. și reg.› a rătăci, ‹fig.; înv.› a luneca. *În ultimul timp a cam greșit.* **2** intr. (*despre oameni*) a se amăgi, a se înșela[1], ‹fig.› a se rătăci. *Nu poți să-l faci să înțeleagă că greșește în privința ei.* **3** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a încurca, a pierde, a rătăci, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹înv.› a sminti. *Excursioniștii au greșit cărarea spre cabană din cauza lipsei indicatoarelor.* **4** tr. (*compl. indică lucruri, adrese, nume etc.*) a confunda, a încurca, ‹rar› a confuziona. *A greșit adresa și a ajuns la altcineva.*
greșít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, fals, incorect, inexact, neadevărat, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este greșit. Calculul pe care l-a făcut a fost greșit.* **2** (*despre manifestări, atitudini, stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) rău, ‹înv.› slab. *A rămas cu obiceiuri greșite încă din copilărie.* **3** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt greșite. Interpretarea datelor problemei este greșită.* **4** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, fals, inco-

rect, inexact, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost greșit. I-a dat informații greșite.* **5** (*despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) eronat, incorect, inexact, necorect, ‹fam.› rău, ‹fig.; rar› stâlcit[2], strâmb. *Percepția lui a fost greșită. A dat mesajului operei o interpretare greșită.* **6** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este greșită.* **7** (*despre fapte de limbă, reguli gramaticale etc.*) eronat, impropriu, incorect. *Textul conține foarte multe întrebuințări gramaticale greșite. Despărțirea în silabe a cuvântului este greșită.* **8** (*despre drumuri, căi etc.*) ‹pop. și fam.› prost. *Nefiind atent, a pornit pe o cărare greșită spre cabană.* **9** (*relig.; pop.; despre oameni*) v. Păcătos. **10** (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Culpabil. Vinovat. **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, fals, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă greșit în engleză. Cuvintele au fost scrise greșit.* **2** nepotrivit, rău. *Ar fi fost greșit dacă ar fi insistat cu întrebările.* **3** eronat, impropriu, incorect, inexact, prost, rău. *A înțeles greșit ceea ce i s-a spus. Gândește greșit acest fenomen social.*

grește s.f. (*fin.; înv.*) v. Crivac[1]. Mariaș[1].

grețós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, statut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii grețoase de sulf.* **2** (*despre lucruri, mâncăruri etc.*) scârbos, ‹pop.› bălos, ‹reg.› găgios, silos. *Ciulamaua nu s-a putut mânca pentru că era grețoasă.* **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face grețos.* **2** (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) dezgustător, oribil, scârbos, sinistru, ‹fig.› inomabil. *Pe față îi apăru un rânjet grețos.* **3** (*despre oameni*) dezgustător, scârbos. *Când este beat, devine grețos.* **III** adv. (*modal*) **1** dezgustător, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase grețos în cameră.* **2** fig. dezgustător, oribil, scârbos. *Îi rânjește grețos.*

greu, grea adj., adv., s.n. **I** adj. (*în opoz. cu „ușor"*) **1** (*despre obiecte, ființe etc.*) masiv, ‹rar› mastodonic, ‹înv. și reg.› povarnic. *Dulapul fiind foarte greu, nu-l poate mișca din loc. Elefantul este un animal greu.* **2** (*despre obiecte, recipiente, vehicule etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) încărcat[2], plin, ‹reg.› tecăruit. *Remorca grea a camionului s-a răsturnat la un viraj. Pe masă sunt platouri grele de fructe.* **3** (*despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) împovărat, încărcat[2], îngreuiat, îngreunat, ‹reg.› tovărât, ‹înv.› îngrecat. *Măgarii au spinările grele de bagaje.* **4** (*despre respirație, suflu*) anevoios. *Are o respirație grea din cauza bolii de inimă.* **5** (*despre lovituri*) apăsat[2], puternic, strașnic, zdravăn, ‹pop.› țepân. *I-a dat un pumn greu în stomac.* **6** (*despre somn*) adânc, profund, ‹rar› temeinic. *De când se știe, are un somn greu.* **7** (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre boli, răni etc.*) v. Grav. Malign. Periculos. Primejdios. Serios. Sever[2]. **8** (*la f.; înv. și pop.; despre femei, femele*) v. Gravidă. Însărcinată. **II** adj. **1** (*despre alimente, mâncăruri etc.*) indigest, ‹rar› indigestibil. *A mâncat o supă grea, care i-a făcut rău.* **2** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, statut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. **3** (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, irespirabil, înăbușitor, încărcat[2], nerespirabil, sufocant, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă grea din cauza geamurilor închise.* **4** (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) mizer, mizerabil, ‹fig.› aspru, câinesc, câinos, dur, ‹fig.; rar› riguros. *Vremea e grea, uneori, la munte.* **5** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) apăsător, copleșitor, covârșitor, împovărător, oneros, ‹fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii grele.* **6** (*despre situații, stări sufletești, sentimente etc. ale oamenilor*) apăsător, chinuitor, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.; fam.› ucigător. *Singurătatea este grea.* **7** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, serios, sever[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă grea pentru crimă.* **8** (*despre păcate, greșeli etc.*) mare[1], ‹înv. și reg.› rău. *Are de ispășit un păcat greu.* **9** fig. (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, des, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› gros. *Toată dimineața a fost ceață grea.* **III** adj. **1** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, mizer, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă grea.* **2** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) anevoie, anevoios, dificil, laborios, ‹livr.› dificultos, ‹rar› penibil, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹reg.› belaliu, ‹înv.› nevoincios. *Munca pe care trebuie să o facă este grea.* **3** (*despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) anevoios, dificil, ‹fig.› delicat, gingaș, îngrat, ‹fig.; înv.› scabros. *Este în situația grea de a-l refuza.* **4** (*despre situații, stări etc.*) critic, grav, periculos, primejdios, ‹fam.› urât[2]. *Cei doi trec printr-un moment greu al situației familiale.* **5** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, critic, frământat[2], tulbure, zbuciumat, ‹fig.› efervescent. *Părinții noștri au trăit în vremuri grele.* **6** (*despre modalități de abordare a unor probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acțiuni etc. ale oamenilor*) anevoios, dificil, ‹livr.› dificultos, ‹fig.› aspru, spinos. *Se confruntă adesea cu aspectele grele ale cercetării arheologice.* **7** complicat, dificil. *Are de rezolvat o problemă grea la matematică.* **8** (*mai ales despre creații ale oamenilor*) dificil, pretențios. *S-a interpretat o uvertură grea, care a cerut un efort deosebit din partea instrumeniștilor.* **9** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele grele ale tatălui.* **IV** adj. fig. (*despre oameni*) **1** important, influent, însemnat, marcant, puternic. *Soțul ei este o persoană grea în administrația orașului.* **2** (*înv.*) v. Inabordabil. Inaccesibil. Neabordabil. Neaccesibil. **V** adv. (*modal*) **1** mult, ‹reg.› baios. *Pachetul cântărește greu.* **2** anevoie, dificil, ‹pop.› grăpiș. *Această teoremă a fost greu de înțeles pentru mulți elevi.* **3** anevoie, prost, rău. *Se merge greu pe această șosea plină de gropi.* **4** abia, anevoie, anevoios, dificil, greoi. *Se mișcă greu fără baston.* **5** anevoie, ‹reg.› sichiș. *I-a înapoiat greu datoria.* **6** încet, lent. *Zilele trec greu până la concediu.* **7** (*ca determ. al unui adj., căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, grav, rău, serios, tare. *Prietena ei este greu bolnavă.* **VI** s.n. **1** greutate, încărcătură, pondere, povară, sarcină, ‹pop.› tărhat, ‹înv. și reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbârcă, ‹înv.› greață, greime. **2** dificultate, greutate. **3** greutate, impas, încercare, necaz, vicisitudine, ‹înv.› păs. **4** (*milit.; înv.*) v. Gros. Mulțime.

greuiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Apăsa. Comprima. Presa. Strânge.

greumánt s.n. (*reg.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină.

greunátic, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre mișcări, acțiuni etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu.

greuléț adv. (*modal; pop.*) v. Greușor. Greuț.

greușór, -oáră adj., adv. (*pop. și fam.*) **1** adj. ‹pop. și fam.› greuț. *Bagajul este destul de greușor.* **2** adv. (*modal*) ‹pop. și fam.› greuț, ‹pop.› greuleț. *Și-a scrântit piciorul și merge greușor.*

greutáte s.f. **I 1** (*fiz.*) pondere, ‹înv.› greime. *Greutatea este forța cu care sunt atrase de pământ corpurile aflate în câmpul său gravitațional.* **2** (*fiz.*) ***greutate atomică*** = masă atomică (v. *masă*[2]). *Greutatea atomică arată de câte ori atomul unui element este mai greu decât a douăsprezecea parte din masa atomului de carbon;* ***greutate moleculară*** = masă moleculară (v. *masă*[2]), pondere moleculară.

Greutatea moleculară este egală cu suma greutăților atomice ale elementelor unei molecule. **3** greu, încărcătură, pondere, povară, sarcină, ‹pop.› tărhat, ‹înv. și reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbârcă, ‹înv.› greață, greime. *Crengile mărului sunt aplecate de greutatea fructelor.* **4** apăsare, povară, sarcină. *Abia respiră sub greutatea rucsacului din spate.* **5** apăsare, presiune, ‹înv.› sarcină. *Simte o greutate în dreptul inimii.* **6** (*mai ales la pl.* ***greutăți***; *sport*) ganteră, halteră. *Se duce regulat la sală, unde se antrenează ridicând greutăți.* **7** (*la cântar*) ‹înv. și reg.› piatră, ‹reg.› pară[2], plumb. *Nu și-a putut vinde marfa, pentru că nu a avut greutăți potrivite.* **8** (*la cumpăna fântânii; și, art.,* ***greutatea fântânii***) ‹reg.› cătămâi, coinac. *Greutatea fântânii se prinde de capătul cumpenei fântânii pentru a ține echilibrul.* **II 1** efort, osteneală, trudă, ‹înv.› ostenitură. *După luni de zile, a reușit, cu greutate, să-și termine casa.* **2** dificultate, impas, impediment, inconvenient, inconveniență, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea greutate în cercetarea lor.* **3** (*mai ales la pl.* ***greutăți***) greu, impas, încercare, necaz, vicisitudine, ‹înv.› pâs. *Totdeauna părinții te scot din greutăți.* **4** (*mai ales la pl.* ***greutăți***) ananghie, încercare, mizerie, necaz, nevoie, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe greutăți în cursul vieții.* **5** dificultate, greu. *Îl apasă greutatea sarcinii pe care o are de îndeplinit.* **6** dificultate, problemă, ‹fig.› nod. *Nu vede nicio greutate în aplanarea acestui conflict.* **7** (*mai ales la pl.* ***greutăți***) dificultate, neajuns[1], necaz, șicană, ‹fig.; fam.› strâmbe (v. *strâmb*). *Vecinii îi fac tot felul de greutăți.* **8** adversitate, dificultate, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Se revoltă împotriva greutăților sorții.* **9** (*mai ales la pl.* ***greutăți***) dificultate, neajuns[1], vicisitudine, ‹fam.› angarale (v. *angara*). *Greutățile luptei pentru existență transformă omul.* **III** fig. **1** gravitate. *Greutatea crimei este cu atât mai mare, cu cât criminalul a mărturisit că a fost premeditată.* **2** ‹fig.› asprime, rigoare, ‹fig.; pop. și fam.› strășnicie. *Îi este groază de greutatea iernii.* **3** ‹fig.› apăsare, bolovan, pietroi. *Greutatea de pe suflet nu-l lasă să se bucure de nimic.* **4** influență[2], înrâurire, putere, trecere. *Este un politician cu greutate în oraș.*

greúț, -ă adj., adv. (*pop. și fam.*) **1** adj. ‹pop. și fam.› greușor. **2** adv. (*modal*) ‹pop. și fam.› greușor, ‹pop.› greuleț.

grevá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a împovăra, a îngreuna. *L-a grevat cu o sarcină foarte grea.*

gri adj. invar., s.n. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, cenușiu, fumuriu, plumburiu, prăfuriu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare gri. Părul lupului este gri.* **2** (*polit.; jar.; despre persoane sau grupuri sociale*) v. Neafiliat. Neutru. **II** s.n. fumuriu, cenușiu, sur. *Griul este o nuanță terne.*

grifáj s.n. (*silv.*) grifare.

grifáre s.f. (*silv.*) grifaj. *Prin grifare se marchează arborii cu ajutorul grifei.*

grifón s.m. (*zool.*) schnauzer. *Grifonul este un câine de vânătoare, de talie mijlocie, înzestrat cu un simț al mirosului deosebit de fin.*

grijánie s.f. (*în practicile relig. creștine; înv. și pop.*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Împărtășit, Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

grijă s.f. **1** angoasă, anxietate, frământare, impaciență, îngrijorare, neliniște, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› pâs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de grijă.* **2** atenție, băgare de seamă, circumspecție, luare-aminte, precauție, prevedere, prudență, ‹pop.› cuminție, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă grijă în trafic.* **3** atenție, vigilență, ‹înv. și pop.› neadormire, ‹fig.; fam.› iuțeală. *Grija comandantului de vas trebuie să fie maximă.* **4** atenție, interes, preocupare, ‹rar› stare, stat[3], ‹pop.› păsare[1], ‹fam.› sinchisea, sinchisire, sinchisit, ‹înv. și reg.› câștigă, ‹înv.› ocupație. *Manifestă o grijă deosebită față de propria persoană.* **5** atenție, meticulozitate, migală, migăleală, minuție, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă grijă.* **6** ocrotire, protecție, ‹fig.› aripă, pavăză, scut, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță în grija mamei.* **7** pază, seamă, ‹fig.› mână. *Cât timp a fost plecată, și-a lăsat copilul în grija părinților.*

grijí vb. IV. **1** tr., refl. (*în practicile relig. creștine; înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Comunia. Cumineca. Împărtăși. **2** tr., refl. (*în practicile relig. creștine; înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Mărturisi. Spovedi. **3** intr. (*înv. și reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căuta. Îngriji. Vedea. **4** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică flințe sau terenuri, suprafețe cultivate etc.*) v. Păzi. Supraveghea. **6** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Pregăti. Prepara. **7** refl. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din cauza”, „pentru” etc.*) v. Îngrijora. Neliniști. Teme[2].

grijíre s.f. (*în practicile relig. creștine; înv. și pop.*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Împărtășit, Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

grijítor, -oáre adj. (*reg.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

gríjnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

grijulíu, -íe adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, precaut, prevăzător, prudent, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer grijuliu în trafic.*

gril s.n. (*gosp.*) grătar, ‹reg.› mâță, tăciunar. *Pe gril se frige mai ales carne.*

griláj s.n. (*constr.*) parmaclâc, ‹înv.› parmac, ‹ital.› cancello. *A pus grilaje la geamurile casei.*

grílă s.f. (*electron.*) **1** grătar, sită. *Prin grilă trece fluxul de electroni sau de ioni emis de catod.* **2** ***grilă supresoare*** = supresoare. *Grila supresoare este așezată între anodul și grila-ecran a unui tub electronic, pentru a împiedica captarea, de grila-ecran, a electronilor proveniți din emisiunea secundară a anodului.*

grimá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică actori, soliști etc.*) a (se) machia. *Înainte de a intra în scenă, actorii se grimează conform cu fizionomia cerută de rolul interpretat.*

grimáre s.f. grimă, machiaj, machiere. *Grimarea actorului trebuie realizată conform cu fizionomia cerută de rolul interpretat.*

grimásă s.f. **1** rictus, schimonoseală, schimonosire, schimonositură, strâmbătură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngânăciune, oțârătură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. *A făcut o grimasă de dispreț când l-a văzut.* **2** fig. (*rar*) v. Camuflare. Deghizare. Disimulare. Mascare. Tăinuire. Voalare.

grimát, -ă adj. (*despre actori, soliști etc.*) machiat[2]. *Grimat, actorul seamănă perfect cu personajul pe care îl interpretează.*

grimá s.f. grimare, machiaj, machiere.

grimeá s.f. (*reg.*) v. Basma. Tulpan.

grimelúță s.f. (*reg.*) v. Batic. Băsmăluță.

griméur, -ă s.m., s.f. machior. *Este un apreciat grimer la Teatrul Național.*

grimpánt, -ă adj. (*mai ales despre plante*) agățător, cățărător, suitor, urcător. *În balcon are numai plante grimpante.*

grind s.n. (*geomorf*) grădiște, ‹reg.› popină. *Grindul se formează în lunca râurilor sau pe terase.*

grîndă s.f. **1** (*constr.*) bârnă[1], madrieră, stâlp, ștender, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹pop.› șarampoi[2], ‹reg.› bălvan, direc, lungiș, lungon, pâj, șaf[1], șaranț, șoș, șteamp, ștenap, țap, țăruș, ‹înv.› ușor[1]. *A folosit pentru schelăria cabanei grinzi din lemn de fag.* **2** (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› lumină, podoimă[1], posadă[1], punte. *Pe grindă se sprijină capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare.* **3** (*tehn.; la grapă; reg.*) v. Stinghie.

grindéi s.n. (*tehn.*) **1** (*la plug*) talpă, ‹reg.› pat. **2** (*la roata morii de apă*) fus, osie, ‹reg.› osiac, prisnel, val, vaună. **3** (*la pl.* ***grindeie***; *la războiul de țesut; reg.*) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz*[1]). Tălpi (v. *talpă*). **4** (*la meliță; reg.*) v. Bătător. Scaun. Strat. Trup. **5** (*la jug; reg.*) v. Ceafă. **6** (*la grapă; reg.*) v. Stinghie.

grindéică s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

grindeiúșă s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

grindél s.m. (*iht.*) *Noemacheilus barbatulus*; molan[1], ‹reg.› brudă, grindeică, grindeiușă, grindeliță, moichiță, moină, moioagă, moiță, molatic, molâu, moleac, molete[2], moloi, morlaucă, popete, țoață, vârlan, vârlău, vârlugă.

grindelíță s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

grîndină s.f. (*meteor.; adesea constr. cu vb. „a bate", „a cădea", „a da"*) piatră, ‹reg.› gheață, țârțar, zloată, ‹înv.› smidă[2]. *Grindina a distrus multe grădini.*

grindíș s.n. (*constr.; înv. și reg.*) v. Eșafod. Schelă.

grindișoáră s.f. (*constr.; pop.*) v. Grinduliță. Grinduță.

grindulíță s.f. (*constr.*) grinduță, ‹pop.› grindișoară.

grindúță s.f. (*constr.*) grinduliță, ‹pop.› grindișoară.

gringoáșă-puturoasă s.f. (*entom.; reg.*) v. Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

grinotáre s.f. (*tehn.*) grinotat, ronțăire. *Prin grinotare se decupează tabla cu ajutorul unui poanson.*

grinotát s.n. (*tehn.*) grinotare, ronțăire.

grinșpán s.n. (*înv. și reg.*) v. Cocleală. Patină[2].

gripă vb. I. refl., tr. (*tehn.; sub. sau compl. indică piese de motoare, dispozitive mecanice, motoare etc.*) a (se) bloca, a (se) înțepeni. *Motorul mașinii s-a gripat. Rugina a gripat cablurile frânelor.*

grípă s.f. **1** (*med.*) ‹pop. și fam.› troahnă, ‹reg.› cotrofelniță, guberniță, ‹înv.› cataroi[2], influență[2]. *Gripa este o boală infecțioasă epidemică și infecțioasă.* **2** (*med. vet.*) ***gripă AH1N1*** = gripă porcină; ***gripă porcină*** = gripă AH1N1. *Gripa porcină este transmisibilă omului, putând fi letală.*

grípcă s.f. (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) răzuș, teslă, ‹reg.› faragău, scoabă, ‹înv.› strujniță. *Gripca este folosită la fasonarea lemnului prin cioplire.*

grisái s.n. (*a. plast.*) camaieu. *Grisaiul este o pictură lucrată în tonurile aceleiași culori, dar cu o mare diversitate de nuanțe.*

griș s.n. (*ind. alim.*) ‹reg.› păsat. *Îi place foarte mult laptele cu griș.*

griv, grívă adj. (*înv. și pop.; mai ales despre câini sau păsări*) v. Pestriț.

grivăn s.m. (*zool.*) **1** (*pop.*) v. Hamster. Hârciog (*Cricetus cricetus*). **2** (*reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **3** (*reg.*) v. Orbeț. Spalax (*Spalax microphthalmus*).

grivéi adj. (*pop.; despre câini*) v. Pestriț.

grizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ameți, a (se) îmbăta, a (se) turmenta, ‹pop. și fam.› a se face, a se trece, ‹pop.› a (se) turlăci, ‹fam.› a (se) abțigui, a (se) chercheli, a (se) matosi, a se șprițui, a se trosni, ‹fam.; glum.› a (se) bețivăni, a se torpila, a se trotila, ‹reg.› a (se) amnări, a (se) asumata, a (se) chefălui, a (se) învinoșa, a (se) șumeni, a se tântăi, a se tehui[2], a se trifui, a se trincăni, ‹reg.; glum.› a (se) căușa, ‹înv.› a se cărăui[1], ‹fig.; pop.› a (se) cătăni, ‹fig.; fam.› a se atinge, a (se) cocli, a se tufli, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a se afuma, a (se) aghesmui, a (se) căli, a (se) cârpi, a (se) ciupi, a (se) înfierbânta, a (se) magnetiza, a (se) pili[2], a (se) sfinți[1], a se tămâia, a se târnosi[1], a (se) trăsni, a se turci, a (se) turti, ‹fig.; reg.› a se flecni, a (se) flecui, a (se) oțeli, ‹arg.› a (se) machi, a (se) matoli, a (se) nasuli, a se vărui, a se vopsi. *Coniacul l-a grizat. Toți s-au grizat la petrecere.*

grizát, -ă adj. (*despre oameni*) amețit, băut, beat[2], îmbătat, tulbure, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era grizat și nu s-a mai urcat la volan.*

grizonă vb. I. refl. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) a albi, a cărunți, a se înălbi, a încărunți, ‹pop. și fam.› a înspica, a însuri, ‹pop.› a suri, ‹înv.› a cărunta, ‹fig.; fam.› a ninge. *Deși tânăr, s-a grizonat.*

grizonát, -ă adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, înălbit, încărunțit, sur, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul grizonat.*

grizú s.n. ‹reg.› tanăt. *Grizuul este un amestec natural de gaze, în care predomină metanul.*

grizumetríe s.f. grizuscopie. *Cu ajutorul grizumetriei se determină procentul de grizu în aerul dintr-o mină.*

grizuscopíe s.f. grizumetrie.

groápă s.f. **1** ‹reg.› bortă, ‹înv.› foasă, lac[3]. *Gunoiul menajer este aruncat într-o groapă specială de la marginea orașului.* **2** (*geomorf.*) ***groapă abisală*** = depresiune oceanică, fosă abisală. *Gropile abisale depășesc adâncimea de 6000 de metri.* **3** loc de veci, locaș de veci (v. *locaș*[1]), mormânt, sepulcru, ‹livr.› sepultură, ‹rar› necropolă, ‹înv. și pop.› locuință eternă, locuință ultimă, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› îngropniță, locuț de vecie, ‹înv.› grobnic, gropiță, gropniță, îngropământ, locșor de repaus, mormântar, ‹ital.; înv.› tombă. *A fost condus la groapă de câțiva prieteni.*

groáză s.f. **1** încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțărâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o groază cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o groază de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o groază de mașini.*

groáznic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, oripilant, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil. *În timpul războiului se pot vedea scene groaznice.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă groaznică.* **3** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, înfiorător, îngrozitor, violent, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› înfricoșător, nebun, sălbatic, sfâșietor. *Acum, printre străini, știe ce înseamnă dorul groaznic de țară.* **4** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot groaznic. Fapta sa este groaznică.* **5** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună groaznică i-a luat*

acoperișul casei. **II** adv. (*modal*) **1** grozav, înfiorător, mult, rău, tare, teribil, ‹înv. și pop.› foarte, ‹înv.› morțește, ‹fig.› foc. *Părinții s-au supărat groaznic pentru necinstea lui.* **2** amarnic, extraordinar, grozav, înfiorător, îngrozitor. *Roțile scârțâiau groaznic.* **3** grozav, năprasnic, strașnic, teribil, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› amar, amarnic. *L-a pedepsit groaznic pentru ce i-a făcut.* **4** cumplit, înfiorător, îngrozitor, oribil, rău, ‹înv. și pop.› vrăjmaș. *Îl doare capul și se simte groaznic.* **5** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare groaznic de scump.* **6** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, incredibil, nespus, tare, ‹pop.› hăt. *Cabana este groaznic de departe de aici. Îi amintește de fapte petrecute groaznic de demult.* **7** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, grozav, incredibil, tare. *Îi plac groaznic de mult dulciurile.* **8** execrabil, înfiorător, oribil, ‹fig.› infect. *Se comportă groaznic în societate.*

grob, gróbă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent. **2** (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

grobián, -ă adj., s.m., s.f., adv. **1** adj. (*despre oameni*) bădăran, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om grobian, fără educație și cultură.* **2** s.m., s.f. bădăran, bădărancă, grobiancă, grosier, grosolan, mârlan[1], mârlancă, mitocan, mitocancă, mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mârlănoi, mocârțan, mocârță, mocofan, modârlan, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlan, țopârlancă, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărancă[1], țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocană, mocănete, mocăniță, mocodan, modârlă, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtan, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. *Grobienii sunt evitați de oamenii de bun-simț.* **3** adv. (*modal*) bădărănește, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat grobian cu bătrâna.*

grobiáncă s.f. bădărană (v. *bădăran*), bădărancă, grobiană (v. *grobian*), grosolană (v. *grosolan*), mârlancă, mitocancă, mojică (v. *mojic*), ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mocârță, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlancă, ‹fam.; deprec. sau peior.› mârlă[2], țărancă[1], ‹reg.› năvleagă (v. *năvleg*), ‹reg.; deprec. sau peior.› mocană, mocăniță, modârlă, necunoscătoare (v. *necunoscător*), târlă, ‹fig.› necioplită (v. *necioplit*), ‹arg.› martaloagă (v. *martalog*). *Este un specimen de grobiancă parvenită.*

grobiamísm s.n. bădărănie, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Grobianismul este respins de oamenii de bun-simț.*

grobiénie s.f. bădărănie, grobianism, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime.

gróbiște s.f. (*înv.*) v. Cimitir. Necropolă.

gróbnic s.n. (*înv.*) **1** v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru. **2** v. Giulgiu. Lințoliu.

grof s.m. (*în trecut*) ‹ieșit din uz› comite[1]. *Grofui era un mare latifundiar maghiar, care avea titlu nobiliar.*

groggy ['grɔgi] adj. invar. (*engl.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure.Turmentat.

groh interj. (*de obicei repetat*) guiț!, ‹reg.› coviț! *Din cotețul porcilor se auzea: groh! groh!*

grohăí vb. IV. intr. (*despre porci*) a guița, ‹pop.› a cârâi, ‹reg.› a coicăi, a covița, a coviți, a covițăli, a gârtoni, a grohoti, a grunguni, a gurui, a îngurlui[2], a scrofoti, a scui, a țuvlica, a uica, a vița. *Porcul grohăie de foame.*

grohăít s.n. grohăitură, guițare, guițat, guițătură, ‹înv. și reg.› grohot[2], ‹reg.› covițăire, covițăit, vițiit. *Din coteț se aude grohăitul porcului.*

grohăitúră s.f. grohăit, guițare, guițat, guițătură, ‹înv. și reg.› grohot[2], ‹reg.› covițăire, covițăit, vițiit.

gróhot[1] s.n. grohotiș, pietrărie, ‹reg.› mărunțiș, meleast, prund.

gróhot[2] s.n. (*înv. și reg.*) v. Grohăit. Grohăitură. Guițare. Guițat. Guițătură.

grohotí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

grohotíș s.n. grohot[1], pietrărie, ‹reg.› mărunțiș, meleast, prund. *Grohotișul este o îngrămădire de sfărâmături de stâncă sau de pietre.*

gróiză s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

grojdí vb. IV. **1** intr. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi. **2** intr. (*înv. și reg.; despre șoareci, șobolani etc.; compl. indică alimente uscate, lucruri dure etc.*) v. Crănțăni. Ronțăi. **3** tr. (*arg.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca.

grom s.m. (*livr.*) v. Fecior. Lacheu. Valet.

gropár s.m. **1** ‹reg.› cioclu, gropaș, gropițaș, gropnicer, săpător, ‹înv.› îngropător. *Groparii sapă mormintele în cimitir.* **2** (*entom.*) *Necrophorus*; necrofor.

gropáș s.m. (*reg.*) v. Gropar.

gropăreásă s.f. (*pop.*) ‹reg.› gropășiță. *Gropăreasa este soția groparului.*

gropășíță s.f. (*reg.*) v. Gropăreasă.

gropițáș s.m. (*reg.*) v. Gropar.

gropíță s.f. **1** gropușoară, ‹pop. și fam.› gropută. *Copiii au făcut o mulțime de gropițe în nisip.* **2** (*înv.*) v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru.

gropnicér s.m. (*reg.*) v. Gropar.

grópniță s.f. (*înv.*) v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru.

gropușoáră s.f. gropiță, ‹pop. și fam.› gropută.

gropută s.f. (*pop. și fam.*) v. Gropiță. Gropușoară.

gros, groásă adj., adv., s.n., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam gros pentru vârsta lui.* **2** (*în opoz. cu „subțire"; mai ales despre mâinile, picioarele, degetele oamenilor*) butucănos, grosolan, mare[1], ‹reg.› butucos. *Picioarele groase abia îi intră în pantofi.* **3** (*despre nasul oamenilor*) borcănat, umflat, ‹reg.› borcănos. *Are nasul cam gros.* **4** (*despre obiecte, pachete etc.*) mare[1], voluminos, ‹pop. și fam.; glum.› borțos. *Inculpatul are la judecătorie un dosar gros.* **5** (*mai ales despre îmbrăcăminte*) cald,

călduros. *Paltonul este gros pentru că este îmblănit.* **6** (*tipogr.*) aldin, bold[1], compact, gras, ‹rar› semigras, seminegru. *Textul este scris cu caractere groase.* **7** (*despre substanțe fluide*) compact, dens. *A cumpărat o smântână groasă pentru frișcă.* **8** (*cu nuanță intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) adânc, grav, jos, profund, ‹fig.› cavernos. *Își recunoaște fapta cu o voce groasă.* **9** (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, des, nepătruns, obscur, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață groasă.* **10** (*la f.; pop.; despre femei, femele*) v. Gravidă. Însărcinată. **II** adv. (*modal*) **1** grav, jos, profund. *Cântă mai gros decât trebuie.* **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Bine. Mult. Vârtos. Zdravăn. **3** fig. (*fam.*) v. Consistent. Mult. Substanțial. Substanțialmente. **4** fig. (*înv.*) v. Neaprofundat. Sumar. Superficial. **III** s.n. **1** mulțime, ‹înv. și pop.› mijloc, ‹înv.› greime, greu, temei, toi[2]. *Grosul convoiului a pătruns în piața centrală a orașului. Comandantul aștepta cu grosul armatei începerea luptei.* **2** (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot. **3** (*în trecut; înv.*) v. Butuc. Obadă. **4** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **IV** (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **2** adj. (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”; despre oameni*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **3** s.m. v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

grosciór, -ioáră adj. grosuț.

grosiér, -ă adj., s.m., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om grosier, fără educație și cultură.* **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări grosiere. A considerat răspunsul lui cam grosier.* **II** s.m. bădăran, grobian, grosolan, mârlan[1], mitocan, mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mârlănoi, mocârțan, mocofan, modârlan, țopârcă, țopârlan, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocănete, mocodan, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rătan, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. *Grosierii sunt evitați de oamenii de bun-simț.* **III** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat grosier cu bătrâna.*

grosíme s.f. **I 1** circumferință. *Grosimea trunchiului copacului fiind mare, acesta nu poate fi cuprins cu brațele.* **2** (*de obicei cu determ. care indică măsura, exprimate în unități convenționale de măsură, însoțite de un num.*) lățime. *Placajul mesei are grosimea de 10 centimetri.* **II** fig. (*înv.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necioplire. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.

grosismént s.n. (*optic.*) **1** mărire unghiulară, putere măritoare unghiulară. *Grosismentul reprezintă raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect îndepărtat cu ajutorul unui instrument optic și unghiul sub care se vede același obiect cu ochiul liber.* **2** micșorare unghiulară. *Grosismentul este raportul dintre tangenta unghiului sub care se vede un obiect apropiat cu ajutorul unui instrument optic și tangenta unghiului sub care se vede același obiect cu ochiul liber.*

grósso modo loc. adv. sumar. *Ceea ce susține se întemeiază, grosso modo, pe observații curente.*

grosolán, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte etc.*) butucănos, necioplit, ‹reg.› butucos, ‹fig.; pop.› rudăresc. *Unele bănci din parc sunt grosolane.* **2** (*despre materii prime, obiecte etc.*) brut, necioplit, necizelat, nefinisat, neprelucrat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. *Pe verandă se află o masă cu scaune din lemn grosolan.* **3** (*despre construcții, schițe etc.*) primitiv, rudimentar, ‹pop.› țărănos. *Și-a construit în curte o bucătărie de vară grosolană, din scânduri de brad.* **4** (*despre materii, materiale etc.*) comun, ordinar. *Și-a făcut un costum dintr-o stofă grosolană.* **5** (*în opoz. cu „subțire”; mai ales despre mâinile, picioarele, degetele oamenilor*) butucănos, gros, mare[1], ‹reg.› butucos. *Picioarele grosolane abia îi intră în pantofi.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări grosiere. A considerat răspunsul lui cam grosier.* **II** s.m. bădăran, grobian, grosolan, mârlan[1], mitocan, mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mârlănoi, mocârțan, mocofan, modârlan, țopârcă, țopârlan, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărănoi, țărancă[1], ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocănete, mocodan, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rătan, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. **IV** adv. (*modal*) **1** bădărănește, grobian, grosier, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat grosolan cu bătrâna.* **2** primitiv, rudimentar. *A creionat grosolan schița casei.*

grosolănie s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Grosolănia este respinsă de oamenii de bun-simț.*

grosúț, -ă adj. groscior. *Pentru că s-a răcit afară, și-a luat o rochie dintr-un material mai grosuț.*

grótă s.f. **1** (*geomorf.*) cavernă, peșteră, ‹înv. și reg.› vizuină, ‹reg.› corandă, ocnă, scorbură, știol, ‹înv.› hârtop, speluncă. *În munte este o grotă cu stalactite și stalagmite.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

grotésc, -ă adj. (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caraghios, caricatural, parodic, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații grotești.*

grozámă s.f. (*bot.*) **1** *Genista sagittalis*; ‹reg.› drog[2], iarba-întruielelor (v. *iarbă*). **2** (*reg.*) v. Salcâm-galben (*Laburnum anagyroides*). **3** (*reg.; și* ***grozamă-mică***) v. Drob[2]. Drobiță (*Genista tinctoria*). **4** (*reg.*) ***grozamă-mare*** v. Lemnul-bobului (v. *lemn*). Salcâm-galben (*Cytisus nigricans*); ***grozamă-păroasă*** v. Drob[2]. Drob-de-munte (v. *drob*[2]) (*Cytisus hirsutus*).

grozáv, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă grozavă.* **2** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot grozav. Fapta sa este grozavă.* **3** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună grozavă i-a luat acoperișul casei.* **4** (*despre lovituri, bătăi etc.*) strașnic, teribil, zdravăn, ‹pop.› vrăjmaș, ‹fam.› bun, năstrușnic, sfânt, ‹fam.; glum.› criminal[2], ‹fig.› sănătos, ‹fig.; înv.› tătăresc. *I-a tras o bătaie grozavă.* **5** (*în opoz. cu „frumos"; înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **II** adj. **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncotopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță grozavă. A avut șansa grozavă de a participa la o misiune în cosmos.* **2** (*despre stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) bun, excelent, strașnic, zdravăn, ‹fam.; glum.› criminal[2]. *Oricine se simte alt om după un somn grozav. O baie grozavă este reconfortantă după o zi de muncă.* **3** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, extraordinar, ilustru, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat grozavului artist întreaga carieră.* **4** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, deosebit, excelent, încântător, minunat, remarcabil, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte grozavă.* **5** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice grozave. Cunoscuta actriță are o interpretare grozavă în rolul principal.* **6** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este grozav.* **III** adv. (*modal*) **1** groaznic, înfiorător, mult, rău, tare, teribil, ‹înv. și pop.› foarte, ‹înv.› morțește, ‹fig.› foc. *Părinții s-au supărat grozav pentru necinstea lui.* **2** amarnic, extraordinar, groaznic, înfiorător, îngrozitor. *Roțile scârțâiau grozav.* **3** groaznic, năprasnic, strașnic, teribil, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› amar, amarnic. *L-a pedepsit grozav pentru ce i-a făcut.* **4** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare grozav de scump.* **5** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) excepțional, extraordinar, nemaipomenit, tare, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, ‹fig.› sfârșietor. *Cântă o melodie grozav de tristă.* **6** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.›coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este grozav de frumoasă.* **7** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) consternant, extraordinar, grozav,nemaipomenit, nespus, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este grozav de urât.* **8** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, groaznic, incredibil, tare. *Îi plac grozav de mult dulciurile.*

grozăvátic, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

grozăvénie s.f. **I 1** (*pop. și fam.*) v. Grozăvie. Monstruozitate. Oroare. **2** (*în opoz. cu „frumusețe"; înv.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Poceală. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o grozăvenie de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o grozăvenie de mașini.*

grozăví vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se bucieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica,‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te grozăvești!* **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p.ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți.

grozăvíe s.f. **I 1** monstruozitate, oroare, ‹pop. și fam.› grozăvenie, ‹înv. și reg.› strășnicie, ‹înv.› groznicie. *Grozăvia faptei sale i-a șocat pe toți.* **2** calamitate, catastrofă, dezas-

tru, flagel, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. şi pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. şi reg.› pojar, pustieşag, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfârâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o grozăvie aducătoare de moarte.* **3** (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemenţă. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violenţă. Vitregie. **4** (*în opoz. cu „frumuseţe"; înv.*) v. Difformitate. Hâdoşenie. Hidoşenie. Imundicitate. Imundiţie. Schilodeală. Schilodenie. Sluţenie. Urâţenie. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) amar, duium, grămadă, mulţime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. şi pop.› urgie, ‹fig.; înv. şi reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oştire.

grozăviór, -oáră adj. (*pop.; despre oameni*) v. Slutişor.

grozdícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariţă (*Saponaria officinalis*).

groznícíe s.f. (*înv.*) v. Grozăvie. Monstruozitate. Oroare.

grúbă s.f. (*j. de cărţi; arg.*) v. Decar. Zece.

grui[1] s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Cocor (*Grus grus*). **2** v. Gâscă-sălbatică (*Anser anser*).

grui[2] s.n. (*reg.*) **I** (*geomorf.*) **1** v. Colină. Deluşor. **2** v. Gorgan. Măgură. Movilă. **II** (*tehn.*) **1** (*la car, la căruţă sau la sanie*) v. Furcă. Limbă. Pisc. **2** (*la sanie*) v. Cruce.

grúie s.f. (*mar.*) macara, muflă. *Gruia este folosită la bordul navelor pentru ridicarea unor greutăţi.*

gruiéţ s.m. (*geomorf.*) movilă de alunecare, ţiglăi.

grujárcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*).

grumáz s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la oameni şi la unele animale*) ceafă, cerbice, ‹pop.› umăr, umărul gâtului (v. *umăr*), ‹reg.› gârbiţă, gârgan, nuca gâtului (v. *nucă*), scaun. *Acest bărbat are grumazul lat.* **2** (*la oameni şi la unele animale; pop.*) v. Gât. **3** (*înv.*) v. Beregată. Gâtlej. **II** (*geomorf.; pop.*) v. Colină. Deluşor.

grumájór s.m. (*anat.; la oameni şi la animale; pop.*) ‹pop.› grumăzuţ.

grumázáre s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Umflătură.

grumázúţ s.m. (*anat.; la oameni şi la animale; pop.*) ‹pop.› grumăjor.

grumb, grúmbă adj. (*înv.*) **1** (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) v. Inferior. Mizerabil. Ordinar. Prost. Rău. **2** (*despre materii prime, obiecte etc.*) Brut. Grosolan. Necioplit. Necizelat. Nefinisat. Neprelucrat.

grúmbişte s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboişte.

grúmbuh s.n. (*reg.*) v. Cadastru. Carte funciară. Carte funduară. Registru de cadastru.

grunguní vb. IV. intr. **1** (*despre porumbei şi turturele*) a gurlui, a turui, ‹reg.› a gongoni. *Un porumbel grungureşte pe pervazul de la fereastră.* **2** (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guiţa.

grunjéu s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă.

grunjós, -oásă adj. **1** (*despre suprafeţe, ziduri etc.*) granulos, grunzuros, rugos, zgrunţuros, ‹pop.› zgrăbunţos, zgrunţos, zgrunţuit, ‹reg.› zdrobunţos. *Suprafaţa peretelui este grunjoasă pentru că nu a fost bine finisată.* **2** (*despre sare*) ‹reg.› zgrăbunţos. *La mărăturile pentru iarnă se foloseşte sare grunjoasă.*

grunz s.m. bulgăre, drob[1], ‹pop.› zgrunţ, ‹reg.› crişcă. *A pus un grunz de sare la mărături.*

grunzurós, -oásă adj. **1** (*despre suprafeţe, ziduri etc.*) granulos, grunjos, rugos, zgrunţuros, ‹pop.› zgrăbunţos, zgrunţos, zgrunţuit, ‹reg.› zdrobunţos. **2** (*rar; despre materii, materiale etc.*) v. Aspru. Rugos. Scorţos. Zgrunţuros.

grup s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, mulţime, pâlc, şiruri (v. *şir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mişină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oştime. *Un grup de copii se înghesuia în faţa magazinului de jucării.* **2** tabără, ‹fam.› ceată, ‹înv.› grupă, ‹fig.› cor. *S-a alăturat grupului care îl susţine pe fostul director.* **3** (*polit.*) fracţiune. *Din partidul ţărănesc s-a detaşat un grup care a adoptat o altă poziţie în raport cu majoritatea.* **4** categorie, clasă, grupare, ‹rar› şir, tagmă, ‹înv.› rânduială, sfat. *Face parte din grupul acelora care urăsc nedreptăţile.* **5** detaşament, echipă. *Îşi aduce prietenul în grupul constructorilor de pe şantier.* **6** (*mat.*) ***grup abelian*** = grup comutativ; ***grup comutativ*** = grup abelian. **7** (*gram.*) ***grup nominal*** = nume. *Grupul nominal este un termen generic pentru părţile de vorbire care se declină (în mod special pentru substantiv şi adjectiv).* **8** (*tehn.*) ***grup sanitar*** = instalaţie sanitară. *Fiecare locuinţă sau clădire trebuie să aibă grup sanitar.*

grupă vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a aşeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a împărţi, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A grupat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se alia, a se asocia, a se însoţi, a se întovărăşi, a se uni[2], ‹rar› a se împerechea, ‹înv. şi pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se soţi, ‹înv.› a intra, a se obşti, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au grupat pentru a înfiinţa o societate non-profit.* **3** tr. (*compl. indică mai ales loturi de pământ, unităţi agricole, unităţi industriale sau comerciale, instituţii etc.*) a comasa, a concentra. *A grupat mai multe loturi de teren agricol pentru a le putea lucra mai uşor. Marile centre comerciale au fost grupate la periferia oraşului.*

grupáre s.f. **1** comasare, concentrare. *Primăria a propus gruparea marilor centre comerciale la periferia oraşului.* **2** categorie, clasă, grup, ‹rar› şir, tagmă, ‹înv.› rânduială, sfat. **3** partidă, tabără, ‹astăzi rar› lagăr, ‹înv.› parte, partid. *Face parte din gruparea liberală a tineretului din facultate.* **4** (*fiz., chim.*) structură. *Îl interesează gruparea atomilor în molecula unei substanţe.*

grúpă s.f. **1** (*chim.*) ***grupă secundară*** = subgrupă. **2** (*înv.*) v. Grup. Tabără.

grupuléţ s.n. grupuşor, ‹fam.; peior.› grupuscul. *În parc se jucau grupuleţe de copii.*

grupúscul s.n. (*fam.; peior.*) v. Grupuleţ. Grupuşor.

grupuşór s.n. grupuleţ, ‹fam.; peior.› grupuscul.

gruzín, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. georgian. *Gruzinii sunt originari din Republica Georgia.* **2** s.f. (*lingv.*) georgiană (v. *georgian*). *Gruzina este o limbă caucaziană.*

guard s.m. bodygard, gardă de corp, gardă personală, pază de corp, ‹fig.› gorilă. *Politicianul este totdeauna însoţit de un guard.*

gúbav, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; reg.; despre fiinţe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **2** (*în opoz. cu „puternic"; reg.; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaş. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit. **3** (*med.; înv.; despre oameni*) v. Lepros.

gúbă s.f. (*reg.*) **1** v. Dulamă. Suman. **2** v. Sarică. Ţundră.

gubánáş s.m. (*bot.; reg.*) v. Suliman (*Ajuga genevensis*).

gubávíe s.f. (*med.*) **1** (*reg.*) v. Lues. Sifilis. **2** (*înv.*) v. Lepră.

gubérniţă s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Coriză. Guturai. Rinită. **2** v. Gripă.

gúdă s.f. fig. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

gudrón s.n. (*chim.*) catran, ulei greu (v. *ulei[1]*), ‹reg.› smoală, zeft. *Gudronul se obţine din petrol, cărbune sau lemn, fiind o materie primă importantă în industria chimică.*

gudroná vb. I. tr. (*compl. indică stâlpi, ziduri, traverse, ambarcaţiuni etc.*) a cătrăni. *A gudronat fundul bărcii pentru a împiedica pătrunderea apei.*

gudronáj s.f. cătrăneală, cătrănire, gudronare, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură.
gudronáre s.f. cătrăneală, cătrănire, gudronaj, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură. *Gudronarea fundului bărcii a fost necesară pentru a împiedica pătrunderea apei.*
gudronát, -ă adj. (*despre stâlpi, ziduri, traverse, ambarcațiuni etc.*) cătrănit[2]. *Barca cu fundul gudronat poate fi lansată la apă.*
gudulán s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
gudurá vb. I. refl. **I** (*despre câini*) ‹pop. și fam.› a se giugiuli, a se linguși. *Când își vede stăpânul, câinele începe să se gudure.* **II** fig. (*despre oameni*) **1** a se linguși, ‹fig.; fam.› a se pisici, ‹fig.; înv.› a se îmbuna. *Se gudură pe lângă soțul ei pentru a obține ceea ce își dorește.* **2** a se înjosi, a se ploconi, a se umili, ‹fig.› a se coborî, a se târî, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. *-De ce te guduri atât în fața șefului?*
guguștiúc s.m. **1** (*ornit.*) *Streptopelia decaocto*; ‹reg.› porumbel-răzător-oriental, porumbel-turcesc, turturea, turturea-gugușea. **2** fig. (*fam.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
gui-negúi loc. adv. (*înv. și reg.*) v. Vrând-nevrând.
guignol [gi'ɲol] s.n. (*în teatrul de păpuși; livr.*) v. Fantoșă. Marionetă.
guiț interj. (*de obicei repetat*) groh!, ‹reg.› coviț! *Din cotețul porcilor se auzea: guiț! guiț!*
guițá vb. I. **1** intr. (*despre porci*) a grohăi, ‹pop.› a cârâi, ‹reg.› a coicăi, a covița, a coviți, a coviți, a gârtoni, a grohoti, a grunguni, a gurui, a îngurlui[2], a scrofoti, a scui, a țuvlica, a uica, a viții. *Porcul guiță de foame.* **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
guițáre s.f. grohăit, grohăitură, guițat, guițătură, ‹înv. și reg.› grohot[2], ‹reg.› covițăire, covițăit, vițiit. *Din cotеț se aude guițarea porcului.*
guițát s.n. grohăit, grohăitură, guițare, guițătură, ‹înv. și reg.› grohot[2], ‹reg.› covițăire, covițăit, vițiit.
guițătúră s.n. grohăit, grohăitură, guițare, guițat, ‹înv. și reg.› grohot[2], ‹reg.› covițăire, covițăit, vițiit.
gujălíe s.f. (*ornit.; reg.*) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică.
gújbă s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gânj.
gujón s.n. (*tehn.*) diblu, ‹rar› tiplu. *În gujon se fixează un șurub.*
gúlag s.n. (*polit.; în fosta Uniune Sovietică*) lagăr de concentrare, lagăr de exterminare, lagăr de muncă, lagărul morții (v. *lagăr*). *Mii de oameni au fost trimiși în gulaguri.*
gúlden s.m. (*fin.*) florin. *Guldenul a circulat în Olanda până la introducerea monedei unice europene.*
guleái s.n. (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere.
gúler s.n. **1** ‹arg.› zgardă. *Gulerul prea apretat al cămășii îl zgârie.* **2** (*anat.; arg.*) v. Prepuț.
guleráș s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Dosnică-galbenă (v. *dosnic*) (*Carpesium cernuum*). **2** (*la pl. guleрași*) v. Bureți-galbeni (*Amantia caesarea*).
gulíe s.f. **I** (*bot.*) **1** *Brassica oleracea gongyloides*; ‹reg.› calarabă, morcov-porcesc, păstârnac. **2** (*reg.*) v. Nap (*Brassica napus esculenta*). **3** (*reg.*) v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*). **II** (*arg.*) **1** (*anat.*) v. Cap. **2** v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
gumăj s.n. (*tehn.*) gumare.
gumáre s.f. (*tehn.*) gumaj. *Prin gumare se aplică un strat de gumă sau de cauciuc pe suprafața unui obiect.*
gúmă s.f. **1** radieră, ‹fam.› rașpă. *A șters corecturile în creion cu o gumă.* **2** (*și **gumă de mestecat***) chewing-gum. *Și-a cumpărat gumă de mestecat cu aromă de mentă.* **3** ***gumă tragacantă*** = tragacant. *Guma tragacantă este folosită în farmacie (ca liant pentru tablete), în industria alimentară (ca liant pentru dulciuri), în industria textilă sau în cosmetică.* **4** (*pop. și fam.*) v. Elastic. **5** (*pedag.; jar.*) **6** (*arg.*) v. Condom. Prezervativ.
gumilástic s.n. **1** (*pop. și fam.*) v. Elastic. **2** (*pop.*) v. Cauciuc.
guneáț s.n. (*reg.*) v. Manta.
gunói s.n. **I 1** impuritate, murdărie, necurățenie, ‹înv. și pop.› spurcăciune, ‹pop.› lepădătură, ‹reg.› bucluc, goz, gozură, holoane, huimată, mozol[2], smian, șteah, ștergură[2], ‹înv.› șterc, ‹fran.› imondice, ordură, ‹engl.› trash. *Balta este plină de gunoaie. Peste tot în curte sunt gunoaie.* **2** deșeu, deșeuri menajere (v. *deșeu*). *Gunoierii golesc tomberoanele de gunoiul menajer.* **3** (*și **gunoi de grajd***) balegă, băligar, ‹reg.› băligău. *A curățat grajdul de gunoi.* **4** (*pop. și fam.*) v. Impuritate. **II** fig. (*peior.*) **1** ‹fig.; peior.› drojdie, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din gunoiul societății.* **2** v. Căzătură. Derbedeu. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Pușlama. Secătură. Zdreanță.
gunoiós, -oásă adj. (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
gunoíre s.f. (*agric.*) gunoit. *Înainte de semănat trebuie să se facă gunoirea ogoarelor.*
gunoít s.n. (*agric.*) gunoire.
guralív, -ă adj., s.m., s.f. flecar, limbut, locvace, palavragioaică, palavragiu, vorbăreț, ‹livr.› bavard, ‹rar› limbăreț, verbos, ‹înv. și pop.› trăncănitor, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, vântură-vorbe, ‹pop. și fam.; glum. sau deprec.› bun de gură, gargaragiu, ‹pop.› gureș, lehău, tândălit, toacă-gură, ‹fam.› moftangioaică, moftangiu, moftolog, mofturean, ploscar[1], ploscaș, ploscăreasă, taclagioaică, taclagiu, vorbă-lungă, ‹fam.; glum. sau deprec.› clănțău, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› mătalnic, spornic, vorbareț, vorovaci, ‹reg.› coțob, coțofănos, dârdală, flear, geleleț, hănțănos, hănțos, holoboacă[2], leorbău, limbău, limbos, limbuțelnic, netrebuit, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trăncănău, trăncănit[2], vorbar, ‹reg.; deprec.› libarcă, libriță, treanca-fleanca, ‹înv.› aruncător de vorbe, bârfaș, limbareț, locotareț, locotăreț, locotitor, tersit, vorbeț, ‹deprec.› vorbagiu ‹deprec.› vorbagiu, ‹fig.; pop. și fam.› hodorog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› caragață, cățelandru, coțofană, gaiță[1], hanță[1], meliță, moară, pupăză, țarcă, ‹fig.; reg.› pocnitor. *Guralivii sunt obositori pentru cei din jur. Este prea guraliv.*
gurăn s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Șalău[1] (*Stizostedion lucioperca* sau *Lucioperca sandra*). **2** v. Avat (*Aspius aspius*).
gúră s.f. **I 1** (*anat.; la oameni*) cavitate bucală, cavitate orală, ‹rar› organ[1], ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› bot, clonț, plisc, rât[1], ‹fam.; glum.› pupătoare (v. *pupător*), ‹înv. și reg.› rost, ‹reg.› govie, mordă, ‹reg.; deprec. sau peior.› clobanț, ‹peior.› cioc[2], ‹fig.; reg.› popârdă, ‹arg.› fermoar, flisc, flit, gingie, ială, mâncătoare (v. *mâncător*), mestecătoare, mestecău[2], mozgă, muie, muștar, muștiuc, papacioacă (v. *papacioc*), papiț, papiță, scuipătoare, teflu, țiu, zotcă. *Gura, delimitată lateral prin fața internă a obrajilor, se deschide anterior prin buze.* **2** (*anat.; la animale*) bot, ‹reg.› flit, mordă, nară. *Calul are o pată albă pe gură.* **3** (*ca organ al vorbirii*) ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› fleancă, hanță[1], leoapă, leoarbă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› cățea, clanță, cloanță, fofelniță, lătrătoare (v. *lătrător*), meliță, moară, morișcă, papagal, plisc, pupăză, râșniță, țarcă, ‹fig.; fam.; glum.› cântătoare (v. *cântător*), cârâitoare (v. *cârâitor*), claxon, flașnetă, flaut, goarnă, muzică, muzicuță, ocarină, trâmbiță, trombon, trompetă, ‹arg.› fleoarță. *Gura păcătosului adevăr grăiește.* **4** sărut, sărutare, ‹pop. și fam.› pupătură, ‹fam.› guriță, pup[1], pusi, țoc, țocăială, țocăit, ‹fam.; glum.› bezea, ‹arg.› ștampilă, ventuză. *La despărțire i-a dat o gură.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) dușcă, gât, înghițitură, sorbitură, ‹reg.› ghiorțăitură, scopot[2], șluc, șneap[2]. *Bărbatul a luat o gură de țuică din sticlă.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) îmbucătură, înghițitură, mușcătură[1], ‹pop. și fam.› ghiorțăitură, ‹pop.› bucătură, dumicat, ‹reg.› bușcă. *După o gură de musaca i s-a făcut rău.* **7** (*pop. și fam.*) v. Glas. Grai. Voce. **8** (*pop. și fam.*) ***gură-cască*** = ***gură-căscată*** = ‹pop. și fam.› cască-gură, ‹pop.› căscăund. *Un gură-cască își irosește timpul fără folos.* **9** (*pop. și fam.*) ***gură-bogată*** = ***gură-spartă*** = ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› cățea. *Este gură-spartă, nu poate ține un secret.* **10** (*pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **11** (*med.; pop.*) ***gură-de-lup*** v. Palatoschizis. Uranoschizis. **12** fig. (*pop.*) v. Afirmație. Aserțiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*). **II** (*p. anal.*) **1** (*la vase, obiecte etc.*) buză, ‹înv.

și reg.› usnă. *A pus o felie de lămâie pe gura paharului.* **2** (*art.*) ***gura hamului*** = ‹reg.› pieptar. *Gura hamului se pune peste capul calului când se înhamă.* **3** (*pop.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș. **4** (*reg.*) v. Tăiș. **5** fig. margine, ‹fig.› buză. *Nu te apropia de gura prăpastiei!* **III** (*art.; bot.*) ***gura-leului*** = *Antirrhinum majus*; ‹reg.› capul-câinelui (v. *cap*), leoaie, sunătoare; ***gura-lupului*** = *Scutellaria altissima*; ‹reg.› colțul-lupului (v. *colț*); (*reg.*) ***gura-mâței*** v. Linariță (*Linaria vulgaris*); ***gura-paharului*** v. **a** Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*); **b** Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).

gúreș, -ă s.m., s.f., adj. (*pop.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

gurgúi s.n. **I 1** (*la opinci*) ‹reg.› nară, nas, tic[3], vârf, vârfete. *Gurguiul este partea din vârf a opincii, strânsă cu nojițe.* **2** (*la urcior*) ‹pop.› țâță, ‹reg.› țâțână, țuțuroi. *A băut apă pe gurguiul urciorului.* **3** (*anat.; pop.*) v. Mamelon. Sfârc. **II** (*bot.; reg.*) v. Sfeclă. Sfeclă-albă. Sfeclă-de-zahăr. Sfeclă-dulce (*Beta altissima*).

gurguiá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

guricícă s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Guriță.

guricioáră s.f. (*pop.*) v. Guriță.

guríst, -ă s.m., s.f. **1** (*muz.; pop.* și *fam.*) v. Artist liric. Cântăreț. **2** (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Solist vocal. **3** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

gurișoáră s.f. (*pop.*) v. Guriță.

gurițá s.f. **1** ‹pop. și fam.› guricică, ‹pop.› guricioară, gurișoară. *Fetița are o gurită foarte frumoasă.* **2** (*fam.*) v. Gură. Sărut. Sărutare. **3** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Piscoaie (v. *piscoi*). Vrană. **4** (*art.; bot.; reg.*) ***gurița-cucoanei*** v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

gurluí vb. IV. intr. (*despre porumbei și turturele*) a grunguni, a turui, ‹reg.› a gongoni. *Un porumbel gurluie pe pervazul de la fereastră.*

gurmánd, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. gastronom. *Gurmanzii știu să aprecieze mâncărurile rafinate.* **2** s.m., s.f., adj. mâncăcios, ‹pop.› găman, ‹fam.› gurmet, ‹fam.; glum. sau peior.› mâncău, ‹înv. și reg.› licău, ‹reg.› folticos, hlipicios, hupit, hutupală, lincăit, mâncălău, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, ‹reg.; iron.› gâulea, ‹înv.› legumăreț, licăritor[1], ‹arg.› înfulecos. *Este un mare gurmand, care știe să aprecieze mâncărurile bune.*

gúrmă s.f. (*med. vet.*) ‹reg.› buba mânzului (v. *bubă*). *Gurma este o boală infecțioasă a mânjilor și a cailor tineri, care se manifestă prin febră, catar nazal și abcese ale unor ganglioni.*

gurmét, -ă s.m., s.f., adj. (*fam.*) v. Gurmand. Mâncăcios.

gúru s.m. invar. **1** filosof, înțelept, mentor spiritual. *Este un guru foarte cunoscut.* **2** fig. (*adesea peior.*) călăuzitor, îndrumător, povățuitor, sfătuitor, ‹fig.› luceafăr, lumină, luminător. *Savantul i-a fost guru în primii ani de cercetare.*

guruí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

gurúră s.f. (*la ham; reg.*) v. Bucar. Curar. Vânare[2].

guséu s.n.. (*constr.*) brachet. *Guseul este o placă de oțel pentru prinderea barelor într-un nod al unei grinzi.*

gust[1] s.m. invar. (*reg.*) v. August[1].

gust[2] s.n. **1** preferință. *I-a cumpărat o haină după gustul lui.* **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) înclinație, pornire, predispoziție. *Cele două gemene au aceleași gusturi.* **3** chef, dispoziție, dorință, plac, plăcere, poftă, voie, voință, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după gustul inimii.* **4** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru", „de", care indică felul*) apetență, chef, dispoziție, dorință, plăcere, poftă, ‹rar› apetiție, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis gustul pentru citit.*

gustá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică alimente, băuturi etc.*) a degusta, a încerca, ‹pop.› a cerca. *A gustat compotul pentru a vedea dacă este suficient de dulce.* **2** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) ‹fam.› a îmbuca, ‹reg.› a gustări. *Înainte de a pleca a gustat ceva în mare grabă.* **3** intr. (*reg.*) v. Dejuna. Prânzi. **II** tr. fig. **1** a se bucura. *Ei gustă din plin plăcerile vieții.* **2** (*compl. indică spectacole, opere de artă etc.*) a aprecia, a prețui. *Știe să guste o muzică bună.* **3** ‹fig.› a digera, a înghiți. *Nu gustă glumele făcute pe seama lui.*

gustár s.m. invar. (*pop.*) v. August[1].

gustáre s.f. **1** (*culin.*) aperitiv, mezelic, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹rar› colațiune, ‹înv.› mâncărică, mezel, zacuscă. *La începutul mesei au servit niște gustări.* **2** (*reg.*) v. Dejun. Masă[1]. Masă de prânz (v. *masă[1]*). Prânz.

gustát, -ă adj. fig. (*despre spectacole, opere de artă etc.*) apreciat, prețuit. *Unul dintre cele mai gustate spectacole din Franța a ajuns să fie reprezentat și pe scena din București.*

gustárí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Gusta.

gustós, -oásă adj. **1** (*despre mâncăruri*) apetisant, bun, delicios, îmbietor, plăcut, savuros, suculent, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă gustoasă.* **2** (*despre băuturi*) apetisant, bun, îmbietor, licoros, plăcut, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A băut un vin gustos.*

gușăr s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

gușărniță s.f. (*med.; pop.*) **1** v. Oreion. Parotidită epidemică. **2** v. Tetanos.

gușăt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ‹reg.› gâltofan. *Pe lângă faptul că era gușat mai avea și ochii exoftalmici.* **2** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Babiță. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*).

gúșă s.f. **I 1** (*anat.; la reptile*) bărbie. *Unele reptile au gușă.* **2** (*anat.; la oameni*) ‹reg.› golgojină. *Gușa se formează în partea anterioară a gâtului, prin mărirea glandei tiroide.* **3** (*med.*) ***gușă endemică*** = distrofie endemică tireopată. *Gușa endemică se previne prin suplimentarea cu iod a alimentației;* ***gușă exoftalmică*** = basedow, boala lui Basedow (v. *boală*). *Gușa exoftalmică se manifestă prin creșterea în volum a glandei tiroide.* **4** (*anat.; pop.* și *fam.*) v. Beregată. Gâtlej. **5** (*anat.; la oameni și la unele animale; pop.* și *fam.*) v. Gât. **6** (*anat.; pop.*) v. Amigdală. Tonsilă. **7** (*med., med. vet.; pop.*) v. Umflătură. **8** (*ind. text.; reg.*) v. Jurubiță. **9** (*la caier; reg.*) v. Nod. **10** (*arg.*) v. Buzunar. **II** (*art.; bot.*) **1** ***gușa-porumbelului*** = **a** *Cucubalus baccifer*; ‹reg.› gușa-porumbului, plescaiță; **b** *Silene cucubalus*; ‹reg.› bășicoasă (v. *bășicos*), bășină, gușa-porumbului; **c** (*reg.*) v. Odolean. Valeriană (*Valeriana officinalis*); (*reg.*) ***gușa-porumbului*** v. **a** Gușa-porumbelului (*Cucubalus baccifer*); **b** Gușa-porumbelului (*Silene cucubalus*); **c** Odolean. Valeriană (*Valeriana officinalis*); **c** Păpădie (*Taraxacum officinale*). **2** (*reg.*) v. Pansea. Panseluță (*Viola wittrockiana*). **III** (*ornit.*) ***gușă-roșie*** = *Erithacus rubecula*; măcăleandru, ‹reg.› ochiul-boului (v. *ochi[1]*), para-focului (v. *pară[1]*), piept-mohorât, piept-roșu, pietroșel, pietruș, prigoare, prigoare-cu-gât-roșu, roșioară (v. *roșior*), țingălău.

gușiță s.f. (*anat.*) gușiță.

gúșnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Baraboi (*Chaerophyllum bulbosum*).

gúșter s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*zool.*) *Lacerta viridis*; șopârlă, șopârlă-verde, ‹reg.› năpârcă, șovrigar. **2** (*milit.; arg.*) v. Grănicer. **3** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **II** s.n. (*med.; pop.*) v. Crup. Crup difteric. **III** s.n. (*anat.; reg.*) **1** v. Beregată. Gâtlej. **2** v. Esofag. **3** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

guștériță s.f. (*bot.; reg.*) v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*).

guștеríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*).

gușulíță s.f. (*anat.*) gușiță.

gútă s.f. **1** (*med.*) podagră, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› șui[5], ‹înv.› podagrașe, podalghie. *Guta se manifestă prin umflături ale articulațiilor.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie.

gutiéră s.f. (*mar.*) lăcrimară. *Gutiera se află la marginea bordajului punții.*

gutiferacée s.f. pl. (*bot.*) *Guttiferae*; gutifere. *Familia gutiferaceelor cuprinde liane.*

gutifére s.f. pl. (*bot.*) *Guttiferae*; gutiferacee.

gutós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med.*) podagros, ‹fran.; rar› podagru, ‹german.› podagrist, ‹înv.› podagric. *Bolnavii gutoși suferă de gută.*

gutufán s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

gutúi s.m. (*bot.*) *Cydonia oblonga*; ‹reg.› alămâioară, măr-gutui (v. *măr[1]*), pom-cotei. *Florile gutuiului sunt roz sau albe.*

gutúie s.f. **1** (*bot.*) ‹reg.› alămâioară, măr-gutuie (v. *măr[2]*). *Îi place dulceața de gutui.* **2** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

guturái s.n. (*med.*) coriză, rinită, ‹pop.› troahnă, ‹reg.› cataroi[2], cotrofelniță, guberniță, motroahnă, subărie, șuhărie, trohneală, zalfă, ‹înv.› catar. *Copilului nu-i mai trece guturaiul.*

guturál, -ă adj. (*fon.; despre consoane*) velar. *„K" este o consoană guturală.*

guturalizáre s.f. (*med.*) afonie, disfonie, răgușeală, ‹reg.› răgoritură. *Profesoara suferă de guturalizare cronică.*

guvérn s.n. (*polit.*) **1** (*nm. pr.*) Executiv, ‹în unele țări› Cabinet, Consiliu de Miniștri, ‹înv.› minister. *Urmează votul parlamentar pentru noul Guvern.* **2** cârmuire, stăpânire. *Guvernul a luat măsuri severe împotriva infractorilor.*

guvernă vb. I. tr. (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) a cârmui, a conduce, a dirigui, a domni, a stăpâni, ‹rar› a regenta, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹înv. și reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăți, a ocârmui, a povățui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a guvernat cele două țări românești unite.*

guvernamentál, -ă adj. (*polit.*) conducător, oficial, ‹rar› cârmuitor. *Apropierea sa de cercul guvernamental este evidentă.*

guvernánt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m. (*polit.*) cârmuitor, conducător. *Orice partid guvernant are opozanți. Guvernanții au promulgat o lege nepopulară.* **2** s.f. ‹reg.› tetă, ‹înv.› madamă, ‹german.; înv.› șvester. *A angajat o guvernantă la copii.*

guvernáre s.f. (*polit.*) **1** cârmuire, conducere, diriguire, domnie, stăpânire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chivernisea~~lă~~chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *În timpul guvernării Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **2** conducere, regim. *Economia se dezvoltă mult în timpul unei guvernări competente.*

guvernatór s.m. (*polit.*) cârmuitor, conducător, ‹înv.› toparh, ‹turc.; înv.› zabit. *Pașa era guvernatorul unui pașalâc din Imperiul Otoman.*

guvernământ s.n. (*polit.*) regim. *După revoluție, în țară a fost instaurat un guvernământ democrat.*

guvíd s.m. **I** (*iht.*) **1** *Gobius*; ‹reg.› baboi, baboi-de-glod, baboi-de-nisip, bâcioc, mocănaș, țigan, umflătură, zglăvoacă (v. *zglăvoc*), zglăvoace-mică. **2** ***guvid-mare*** = *Gobius melanostomus*; strunghil; (*reg.; în forma* ***guvidie***) ***guvidie-de-baltă*** v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Gobius kessleri*); ***guvidie-de-vad*** v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Gobius fluviatilis*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

guvídie s.f. (*iht.; reg.*) = guvid.

guz s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

guzán s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis

guzgán s.m. **I** (*zool.*) **1** *Mus decumanus*; șobolan, ‹reg.› chițcan, chițoran, cloțan, gherlan, ghioarlă, ghiorțan, grivan, guz, hârciog, hârț, ițcan, lostun, mioarcă, miogârțan, mitorlan, mițorgan, noțârlan, pășoi, pâțoc, pință, popândău, popânzac, poponeț[1], spurc, șoacăț[2], șoarece-de-moară, șoarece-de-pădure, șoarece-mare, șoarece-roșu-de-pădure, șomâc, șomârdoc, țușcan, zezeran. **2** *Rattus norvegicus*; chițcan-călător, șobolan, șobolan-călător, șobolan-cenușiu, șobolan-morăresc, ‹reg.› chițoran, cloțan, mițorgan, potcan, poțoc, sobol[1]. **3** ***guzgan-de-apă*** = *Arvicola amphibius*; ‹reg.› mioarcă; (*pop.*) ***guzgan-orb*** v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*); (*reg.*) ***guzgan-de-munte*** v. Belhiță. Chițcan (*Myoxus glis*). **II** fig. (*peior.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

Hh

ha interj. (*exprimă o cerere de repetare sau de explicare a mesajului anterior; interog.; adesea cu nuanță exclamativă; pop.* și *fam.*) v. Ce? Cum? Poftim?

habár s.n. (*fam.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacienţă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

habaríc s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Tencuială. **2** v. Mortar.

habarnamíst, -ă s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; arg.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.

hábă s.f. (*reg.*) v. Clacă. Şezătoare (v. *şezător*).

hăbără s.f. (*reg.*) v. Clacă. Şezătoare (v. *şezător*).

habenúlă s.f. (*anat.*) peduncul anterior al epifizei, tija epifizei (v. *tijă*), ‹pop.› frâul epifizei (v. *frâu*). *Habenula leagă epifiza de hipotalamus.*

habitáclu s.n. ‹engl.› cockpit. *Piloții și-au ocupat scaunele din habitaclu și încep manevrele pentru decolare.*

habitát s.n. (*biol.*) biosferă, biotop, microbiosferă. *Într-un habitat trăiește, în condiții omogene, un grup relativ specific de plante și animale.*

habituá vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui.

habituál, -ă adj. (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, frecvent, general[2], obișnuit, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali habituali.*

habitudinál, -ă adj. (*livr.; despre cuvinte, expresii, practici etc.*) v. Cunoscut. Curent. Frecvent. General[2]. Habitual. Obișnuit. Răspândit. Uzual.

habitúdine s.f. (*livr.*) v. Deprindere. Obicei. Obișnuință.

habótnic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) bigot, bisericos, fanatic, ‹livr.› devot, ‹înv.› pravoslavnic. *Creștinii habotnici respectă cu strictețe toate canoanele bisericești.*

habotnicíe s.f. (*relig.*) bigotism, fanatism, ‹livr.› fervoare, ‹rar› bigoterie. *Habotnicia unor creștini este adesea exagerată.*

habromanie s.f. (*med.*) cheromanie. *Habromania este o stare de excitație euforică patologică.*

hac s.n. (*înv.*) **1** v. Răsplată. Recompensă. **2** v. Leafă[1]. Remunerație. Retribuție. Salariu.

haceán s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.

hăchiță s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

hachițós, -oásă adj. (*pop.* și *fam.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.

hacker ['hekər] s.m. (*inform.*) pirat informatic, spărgător de cod. *Hackerul a fost depistat de autorități și arestat.*

hádă s.f. (*la moara de apă; reg.*) v. Jgheab. Scoc. Uluc.

hadâmb s.m. (*în Orient; înv.*) v. Eunuc.

hádes s.n. (*mitol. greco-romană*) gheenă, iad, infern, orc, tartar, ‹înv. și pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în hades.*

hăfniu s.n. (*chim.*) celțiu. *Hafniul este un metal rar, folosit mai ales în electronică.*

hagialâc s.n. **1** (*relig.; înv.*) v. Pelerinaj. **2** (*glum.*) v. Bordel. Casă de prostituție (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.

hagiográf, -ă adj. (*teol.*) hagiografic, hagiologic.

hagiográfic, -ă adj. (*teol.*) hagiograf, hagiologic. *Cunoscutul prelat a scris o carte hagiografică.*

hagiografíe s.f. (*teol.*) hagiologie, ‹înv.› jitie[1]. *Hagiografia studiază viețile sfinților.*

hagiológic, -ă adj. (*teol.*) hagiograf, hagiografic.

hagiologíe s.f. (*teol.*) hagiografie, ‹înv.› jitie[1].

hagioním s.n. nume de sfânt. *Parcurge hagionimele din calendar.*

hagíu s.m. (*relig.; înv.*) v. Pelerin.

hahaléră s.f. (*fam.*) v. Canalie. Puşlama. Secătură.

hahám s.m. (*relig.; la mozaici; înv.*) v. Rabin.

hahău s.n. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

hai interj., s.n. **I** interj. **1** (*cu val. de imper.; corespunde unor vb. de mișcare*) haide!, vino!, ‹înv. și pop.› ghelai!, ‹înv.› ni! *Hai mai repede, că pierdem autobuzul!* **2** (*fam.; introduce o prop. interog.*) v. Ei? **II** s.n. (*fam.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derâdere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

haicăi vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

haidamác s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*pop.; deprec.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** (*pop.; deprec.*) v. Bătăuș. **3** (*pop.*) v. Bandit. Tâlhar. **4** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **5** (*înv.*) v. Văcar. **II** s.n. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

haidău s.m. (*reg.*) **I** v. Văcar. **II** (*deprec.*) **1** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** v. Bătăuș.

háide interj. (*cu val. de imper.; corespunde unor vb. de mișcare*) hai!, vino!, ‹înv. și pop.› ghelai!, ‹înv.› ni!

hăidoș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **2** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

haidúc s.m. **1** (*în trecut*) ‹înv. și pop.› lotru, pandur, ‹pop.› voinic, voinic de codru, voinic de munte, voinicul codrului (v. *voinic*), ‹înv.

și reg.› haramin, ‹reg.› lotrean, lotroman, pribeag, tâlhar, ‹înv.› hânsar, ‹fig.; pop.› șoim de codru. *În multe balade sunt cântate faptele haiducilor.* **2** (*milit.; reg.*) v. Jandarm. **3** (*reg.*) Agent. Agent de poliție. Polițist. **4** (*milit.; înv.*) v. Mercenar.

haiducăme s.f. (*colect.; în trecut; înv.*) v. Haiducime.

haiducél s.m. (*în trecut*) ‹pop.› voinicel, voinicuț.

haiducésc, -eáscă adj. ‹pop.› ortomănesc. *Cântecele haiducești celebrează figuri de haiduci.*

haiducí vb. IV. intr. (*în trecut; despre oameni*) ‹înv. și pop.› a hoți, a lotri, ‹pop.› a viteji, a voinici. *Bătrânul, în tinerețe, a haiducit mulți ani prin codri.*

haiducíe s.f. (*în trecut*) ‹înv. și pop.› lotrie, ‹pop.› vitejie, voinicie, voinicit, ‹reg.› tâlhărie. *Haiducia era o formă a luptei sociale, frecventă în provinciile românești și în Peninsula Balcanică.*

haiducíme s.f. (*colect.; în trecut*) ‹înv.› haiducame.

haihúi, -ie adj., adv., s.n. (*pop. și fam.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** adv. (*în legătură cu vb. ca „a o apuca”, „a o lua”, „a merge”, „a pleca”, „a porni”, „a umbla”*) v. Razna. **3** s.n. v. Jovialitate. Veselie. Voioșie.

haikăi s.n. (*lit.*) haiku.

haikú s.n. (*lit.*) haikai. *Haiku-ul este un mic poem clasic japonez, format din trei versuri.*

haimaná s.f. (*mai ales deprec.*) derbedeu, golan, golancă, vagabond, ‹pop. și fam.› berbant, deșucheat, parșiv, teleleu, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-vânt, flutură-vânt, sărăcie, ‹pop.› praștău, ‹pop.; deprec.› haidamac, ‹fam.› bate-poduri, berechet, bulevardier, bulevardist, ‹reg.› budușlău, bunțăr, cararău, dezmățău, dulandragiu, jarcalete, lainic, pancotă, parfanar, șuler, teacăr, trăistar, troagăr[1], ulicaret, ulicău, ulițar, ulițarnic, vandralău, vandraș, vandră, vandroc, vandrocaș, verbuncaș, ‹reg.; deprec.› haidău, ‹înv.› coldan, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, dalcauc, prișleț, pușlalău, ștrengar, zamparagiu, ‹deprec.› venitură, ‹peior.› aventurier, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› hârb, hârbar, hârbareț, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹arg.› bombagiu, goldan, plimbăreț, scuipat[1]. *Mai multe haimanale au făcut scandal într-un bar.*

haimanalăc s.n. (*pop. și fam.*) v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare.

haín, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om hain și ursuz. Este haină la mânie.* **2** (*despre oameni*) afurisit, blestemat, câinos, îndrăcit, rău, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împelițat, jurat[2], ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret[3], ‹înv.› îndemonit. *A avut un bărbat hain, care i-a făcut viața un coșmar.* **3** (*mai ales fig.; despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, implacabil, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta haină a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **4** (*înv.*) v. Trădător. **5** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Necredincios. Păgân. **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă hain cu adversarii.*

háină s.f. **I 1** îmbrăcăminte, veșmânt, ‹pop. și fam.› buleandră, ‹pop.› acoperământ, strai, țoală (v. *țol*), ‹reg.› halub, ‹reg.; deprec.› hanță[2], râză, ‹înv.› acoperire, îmbrăcare, îmbrăcăciune, rufă, vestiment, ‹turc.; înv.› căiafet. *Afară fiind frig, și-a luat haine mai groase.* **2** (*la pl. haine*) costum, îmbrăcăminte, ținută, ‹fam.› pereche de haine. *Vara, îmbracă haine în nuanțe deschise. Hainele negre le păstrează pentru ocazii festive.* **3** blazer, jachetă, sacou, veston, ‹reg.› palton, uioș. *Și-a cumpărat o haină asortată la pantaloni.* **4** mantou, palton, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› palamantir, spital, țolengher. *Iarna, poartă o haină cu guler din blană de vulpe.* **5** (*la pl.; milit.; pop.*) ***haine de fier*** v. Armură. **II** fig. aparență, ‹fig.› umbră, ‹fig.; rar› eboșă, suprafață, ‹fig.; înv. și pop.› vopsea. *De cele mai multe ori haina înșală.*

hainí vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înrăi, ‹pop.› a (se) încăina, a (se) îndrăci, ‹înv. și reg.› a (se) răi, ‹reg.› a (se) eritici, ‹fig.› a (se) înăspri. *S-a hainit din cauza greutăților. Starea materială grea în care se află l-a hainit.* **2** tr. (*înv.; compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) v. Trăda. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

hainíe s.f. **1** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, ferocie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru hainia lor.* **2** animozitate, discordie, dușmănie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› coveșeală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o hainie veche.* **3** (*înv.*) v. Trădare. **4** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

hainlăc s.n. (*înv.*) **1** v. Trădare. **2** v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

haiós, -oásă adj. (*fam.*) v. Amuzant. Nostim.

hait interj. (*exprimă teamă sau surpriză neplăcută; pop.*) v. Aoleu!

háită s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de”*) ‹pop.› turmă, ‹reg.› laie, potaie, toană[2]. *O haită de câini a atacat un trecător.* **2** (*cineget.*) goană. *Vânătorii au organizat o haită.* **3** (*zool.; pop.*) v. Cârjea. **II** fig. **1** (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior› bandă[1], cârdășie, clan, clică, coterie, gașcă, șleahtă, tagmă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o haită de falsificatori de carduri.* **2** (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

haizăș s.n. (*constr.; reg.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare.

hájmă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ceapă-de-iarnă. Ceapă-lungă. Egipteancă (*Allium fistulosum*).

halageá s.f. (*reg.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** v. Experiență. Pățanie.

halál interj., s.n. sg. **I** interj. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) noroc! *Halal de copiii care au astfel de părinți!* **2** (*peior.*) v. Bravo! Mersi! **II** s.n. sg. (*înv.*) **1** v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință. **2** v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

halaríp s.m. (*pop.; peior.*) v. Rom[2].Țigan.

halát[1] s.n. capot, ‹reg.› cabat. *Cum ajunge acasă, se schimbă într-un halat.*

halát[2] s.n. (*tehn.; reg.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă.

hálă s.f. (*reg.*) **I** (*meteor.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **II 1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură. **2** (*mai ales la pl. hale*) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică. **3** (*la pl.*

hale; mitol. pop.) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).
halău s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.
hálbă s.f. bere, ‹german.; reg.› crighel. *La restaurant a băut două halbe.*
halcá s.f. (*înv.*) v. Inel. Ochi[1]. Verigă. Za[2].
halcătă s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Ciozvârtă. Halcă[1]. Hartan.
hálcă[1] s.f. (*ind. alim.; pop.*) ‹pop.› ciozvârtă, hartan, ‹reg.› ghiuturum, halcată, poșolog, poșomog, șușumete. *A început să tranșeze hălci de carne din porcul tăiat.*
hálcă[2] s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
háldă s.f. (*miner.*) haldină. *Pe haldă se depozitează sterilul rezultat din lucrările miniere sau din prelucrarea mecanică a cărbunelui.*
haldău s.m. (*reg.; deprec.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.
haldéu s.m. (*înv.*) **1** (*relig.; la mozaici*) v. Rabin. **2** v. Caldeean.
haldínă s.f. (*miner.*) haldă.
haleálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.
halebardiér s.m. (*milit.; în Ev. Med.*) ‹înv.› trabant. *Halebardierii erau soldați înarmați cu o halebardă.*
haléu s.n. (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.
half s.m. (*sport; la unele jocuri cu mingea; astăzi rar*) v. Mijlocaș.
half-time ['half 'taim] s.n. (*sport*) manșă, repriză, ‹rar› mitan. *Golul decisiv a fost marcat în ultimul minut al celui de al doilea half-time.*
halí vb. IV. tr. **1** (*pop. și fam.; deprec.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **2** (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **3** (*jur.; arg.; compl. indică infractori*) v. Aresta[1]. Captura. Prinde. **4** (*arg.; compl. indică adversari în jocuri, în concursuri etc.*) v. Bate. Dispune. Impune. Întrece. Învinge.
halieútică s.f. (*pesc.*) pescuit. *Halieutica este arta de a pescui.*
halimá[1] s.f. fig. (*fam.*) **1** v. Confuzie. Încurcătură. Învălmășeală. Zăpăceală. **2** v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
halimá[2] s.f. (*arg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
halimós s.n. (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.
halíre s.f. (*pop. și fam.; deprec.*)v. Consumare. Mâncare. Mâncat[1].
halít[1] s.n. (*mineral.*) sare gemă. *Halitul se folosește în industria chimică, în industria alimentară, în tăbăcărie, în medicină.*
halít[2] s.n. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Consumare. Mâncare. Mâncat[1].
haló s.n. **1** (*meteor.*) ‹pop.› cearcăn, ceață, ‹înv. și reg.› țărcălam, ‹înv.› lunioară, paraselen, ‹fig.; reg.› obor. *Uneori în jurul Soarelui sau al Lunii apare un halo.* **2** fig. (*mai ales în pictura bisericească*) aură, aureolă, nimb. *Sfânta din icoană are chipul înconjurat de un halo.*
halogén s.m. (*chim.*) generator de săruri. *Halogenul are proprietatea de a forma săruri prin combinarea directă cu metale.*
halogenáre s.f. (*chim.*) halogenație. *Halogenarea este o reacție de introducere a halogenilor într-o moleculă organică.*
halogenáție s.f. (*chim.*) halogenare.
halogenúră s.n. (*chim.*) haloid. *Halogenura este o sare compusă dintr-un halogen și un metal.*
haloíd s.n. (*chim.*) halogenură.
halóimăs s.n. (*fam.*) **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag. **2** v. Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală. **3** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **II** v. Fantasmă. Fantezie. Himeră. Iluzie. Irealitate. Închipuire. Mit. Utopie.
halovínă s.f. (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; înv. și reg.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.
halt interj. (*în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin; reg.*) v. Ajunge! Atât ! Basta! Destul! Gata! Isprăvește! Încetează! Punct! Sfârșește! Stai! Stop! Termină!
háltă s.f. (*pop. și fam.*) v. Oprire. Popas.
haltéră s.f. (*mai ales la pl. **haltere***) **1** (*sport*) ganteră, greutate. *Se duce regulat la sală, unde se antrenează ridicând haltere.* **2** (*entom.; la insectele diptere*) balansier. *Halterele sunt organele de echilibru pentru zbor.*
halúb s.n. (*reg.*) **1** v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **2** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.
halucinánt, -ă adj. **1** halucinatoriu. *În timpul unui coșmar poți avea viziuni halucinante.* **2** fig. amețitor, năucitor, uimitor, uluitor, zăpăcitor, ‹fig.› nebun. *Ritmul dansului era halucinant.*
halucinát, -ă adj. fictiv, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume halucinată.*
halucinatóriu, -ie adj. halucinant.
halucinăție s.f. închipuire, nălucă, nălucire, năzăreală, năzărire, vedenie, ‹înv.› vedere. *Alcoolul produce halucinații.*
halucinogén s.n. drog[1], psihedelic, stupefiant, ‹arg.› chimicală, eter, marfă, material, substanță, zăhărel. *A fost condamnat pentru consum și trafic de halucinogene.*
halúz s.m. (*bot.; reg.*) v. Agavă. Limba-boului (v. *limbă*) (*Agave americana*).
ham[1] interj. (*de obicei repet.*) ‹reg.› țah! *Ham! Ham! Se aude din cușca câinelui.*
ham[2] s.n. **1** ‹reg.› comar, trupar. *A înhămat caii la trăsură cu hamuri din curele.* **2** (*glum.*) v. Brasieră. Sutien.
hamác s.n. ‹rar› brant. *Și-a întins un hamac între doi copaci.*
hamádă s.f. (*geomorf.*) deșert de piatră. *Hamada este acoperită cu pietre colțuroas.*
hamál s.m. ‹rar› cărător, ‹reg.› maală, șolodar, tregher, troagăr[1]. *Hamalii transportă greutăți, pachete, bagaje etc. în porturi sau în gări.*
hamalác s.n. (*înv. și pop.*) ‹reg.› maală. *Se ocupă cu hamalâcul.*
hambác s.n. (*înv.*) v. Abac. Numărătoare.
hambár s.n. **1** (*constr.*) grânar, magazie, pătul, ‹pop.› grânărie, ‹reg.› găbănaș, magazin, mogtar, speie, susai[2], ‹înv.› jitniță, vistier[2]. *Hambarele sunt pline cu cereale.* **2** (*mar.*) calâ[1], ‹rar› stivă. *Marinarii încarcă mărfurile în hambarul navei.*
haméi s.m. (*bot.*) **1** *Humulus lupulus*; ‹reg.› ilistău, meiugă, pește-de-pădure, vână-de-hamei, viță-de-hamei. **2** (*reg.*) ***hamei-de-pământ*** v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).
hămiș, -á adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **2** (*despre oameni*) v. Malign. Maliții os. Răutăcios.
hamlét s.m. **1** (*la pl. **hamleți**; pop. și fam.*) v. Indispensabili (v. *indispensabil*). Izmene. Pantaloni (v. *pantalon*). **2** (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
hamletián, -á adj. fig. (*livr.; despre situații, probleme etc.*) v. Dilematic.
hámster s.m. (*zool.*) *Cricetus cricetus*; hârciog, ‹pop.› grivan, ‹reg.› ciureci, mișun, țâncul-pământului (v. *țânc*).
hamút s.n. (*reg.; la ham*) **1** v. Bucar. Curar. Vânare[2]. **2** v. Gâtar.
hamzá s.f. (*la moara de apă; înv.*) v. Igheab. Scoc. Uluc.
han[1] s.m. (*în Ev. Med.*) han-tătar. *Hanul era conducătorul tătarilor (din Crimeea).*
han[2] s.n. ‹înv. și reg.› orândă[2], ‹reg.› ceardă, făgădău, ‹înv.› birt, locantă, tractir, xenodochie. *Turiștii s-au oprit la un han pentru o noapte.*
han-tătár s.m. (*în Ev. Med.*) han[1].
handicáp s.n. **I** deficiență fizică. *S-a născut cu un handicap locomotor sever.* **II** fig. **1** defavoare, dezavantaj, inconvenient, neajuns[1]. *Lipsa experienței a fost pentru ea un handicap în realizarea proiectului.* **2** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenientă, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹fig.› barieră, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea handicap în cercetarea lor.*
handicapá vb. I. tr. fig. **1** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a defavoriza, a dezavantaja. *Faptul că a intrat cu el în competiție îl handicapează. Arbitrii au handicapat echipa de fotbal aflată în deplasare.* **2** (*rar; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.
handicapát, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) infirm, invalid, schilod, ‹livr.› estropiat, valetudinar, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹pop.› beteag, schilav, ‹înv. și reg.› calic, neputincios, nevolnic, sec, slăbănog, ‹reg.› bolnav, chilav, milog, obidnic, pedestru, schilăvos, schirnog, schirnogit,

șont, șonțit, ‹reg.; deprec.› oșiștie, ‹înv.› mișel, rupturit, secat[2], slăbănogit, smintit, ‹turc.; înv.› sacat. *A fost lovit de o mașină și a rămas handicapat pe viață. Un handicapat cerșea la poarta bisericii.*

hándra-bandra adv. (*modal; reg.*) v. Aiurea. Alandala. Anapoda.

handralău s.m. (*pop. și fam.; deprec.*) **1** ‹reg.; deprec.› handraleț, harhatău. *Handralăul ăsta umblă toată ziua după fete.* **2** v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

handraléț s.m. (*reg.; deprec.*) v. Handralău.

hándră s.f. (*reg.*) **I 1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** (*constr.*) v. Hardughie. **II** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

hándur s.m. (*bot.; reg.; și* ***handur-de-toamnă, handur-de-vară***) v. Cânepă (*Cannabis sativa*).

hang s.n. (*muz.; pop.*) v. Acompaniament. Acompaniere.

hangér s.n. ‹înv. și reg.› șiș. *Hangerul are lama încovoiată.*

hangioáică s.f. (*pop.*) v. Hangiță.

hangíță s.f. ‹pop.› hangioaică, ‹reg.› făgădăriță. *Hangița este plăcută și atentă cu clienții.*

hangíu s.m. ‹înv. și reg.› orândar, ‹reg.› făgădar, ‹înv.› birtaș, locantier, ospătar, ospătător, tractirgiu. *Hangiul are un han la intrarea în sat.*

hanorác s.n. canadiană[1], vindiac, ‹fam.› parpalac. *Și-a cumpărat un hanorac nou, mai gros.*

hantá vb. I. tr. (*livr.; despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) v. Chinui. Frământa. Obseda. Persecuta. Preocupa. Tortura. Urmări.

hantaríg s.n. (*la fântână; reg.*) v. Furca fântânii (v. *furcă*). Furca puțului (v. *furcă*). Furcă.

hantísă s.f. (*psih.*) delir parțial, fixație, idee fixă, manie, marotă, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o hantisă sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.*

hanț s.n. (*reg.*) **1** v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. Trup. **2** v. Carne.

hánță[1] s.f. **I 1** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **2** (*pop.*) v. Hămăială. Hămăire Hămăit. Hămăitură. Lătrare. Lătrat. Lătrătură. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

hánță[2] s.f. (*reg.; deprec.*) **1** v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **2** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.

hanțúșcă s.f. (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

hăos s.n. (*mai ales fig.*) **1** babilonie, dezordine, încurcătură, turbulență, zăpăceală, ‹rar› tălbăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *Un adevărat haos se produce pe autostrăzi din cauza mașinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **2** anomie, debandadă, dezordine, dezorganizare, neorânduială, neordine, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăț, ‹fig.; rar› dezmățare. *Pe stadion era un adevărat haos după meci.*

haótic, -ă adj. (*mai ales fig.*) **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod haotic. Viitorul ei este haotic.* **2** (*mai ales despre gesturi, mișcări ale ființelor*) dezarticulat[1], dezordonat, ‹fig.› lăbărțat. *Vorbește tare, făcând gesturi haotice. Are mersul haotic.*

hap[1] interj. (*pop. și fam.*) v. Hați!

hap[2] s.n. (*farm.; pop. și fam.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă.

hápcă s.f. (*pesc.; pop.*) ‹reg.› visilă. *Hapca este un cârlig de undiță folosit la pescuitul somnului.*

hăplea s.m. invar. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; pop. și fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

haplobióză s.f. (*biol.*) fază haploidă, haplofază.

haplofáză s.f. (*biol.*) fază haploidă, haplobioză. *În haplofază, nucleele celulelor sexuale conțin o jumătate din numărul de cromozomi caracteristic celulelor somatice.*

haplologíe s.f. (*lingv.*) disimilație silabică. *Haplologia este căderea unei silabe identice sau asemănătoare cu alta alăturată.*

hapsân, -ă adj. **I** adj. (*despre oameni*) **1** (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreț. Lacom. Neîndestulat. Rapace. **2** (*reg.*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **II** adv. (*modal; reg.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

hapúc s.n. (*sport; reg.*) v. Minge.

har s.n. **I** (*relig. creștină*) **1** ajutor, grație, îndurare, îndurare divină, milă, milostenie, milostivire, ‹înv.› ieftenșug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Harul lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **2** dar[2], favoare, grație, ‹înv.› măiestrie, pahar. *Dumnezeu varsă harul său mai ales peste cei neputincioși.* **3** mulțumire, slavă, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*). *Credincioșii aduc har lui Dumnezeu.* **II 1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are har pentru teatru.* **2** calitate, dar[2], însușire, talent. *Are harul de a stârni compasiunea celor din jur.* **3** (*înv.*) v. Ordine. Rânduială. Regulă. Rost. Socoteală.

harabá s.f. (*transp.; pop.*) ‹reg.› șarabană. *Într-o haraba se transportă mărfuri, cereale etc.*

harababúră s.f. (*fam.*) **I 1** v. Anomie. Debandadă. Dezordine. Dezorganizare. Haos. Neorânduială. Neordine. Zăpăceală. **2** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraiște. Zăpăceală. **3** v. Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală. **4** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **II** fig. v. Confuzie. Încurcătură. Învălmășeală. Zăpăceală.

harabagíe s.f. (*reg.*) v. Cărăușie. Cărăușit.

harabagíu s.m. (*reg.*) v. Cărăuș. Căruțaș.

haracciu s.m. (*adm.; în Ev. Med.*) ‹înv.› hărăcer. *Haracciii erau funcționari ai administrației otomane care strângeau haraciul.*

harachíri s.n. seppuku. *Samuraiul și-a făcut harachiri pentru că a fost dezonorat.*

haráci s.n. (*fin.*) **1** (*în Ev. Med.*) tribut, ‹impr.› peșcheș. *Țările vasale plăteau haraci Imperiului Otoman.* **2** (*în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

haraimán s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

harám s.n. (*reg.*) **1** (*zool.; deprec.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **2** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

haramgíu s.m. (*înv.*) **1** v. Cămătar. Speculant. **2** v. Bandit. Tâlhar.

haramín s.m. (*în trecut; înv. și reg.*) v. Haiduc.

haráncă s.f. (*reg.*) v. Armeană (v. *armean*[2]). Armeancă.

harápnic s.n. (*pop.*) ‹înv.› scorpie. *Urătorii pocnesc din harapnice.*

harasladísi vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) v. Adjudeca.

harasladísmă s.f. (*jur.; înv.*) v. Adjudecare. Adjudecație.

harấng s.n. (*reg.*) v. Clopot.

harbujél s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepenaș.

harbúz s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***harbuz-roșu***) v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

harbuzár s.m. (*reg.*) v. Pepenar.

harbuzárie s.f. (*reg.*) v. Pepenărie.

hard s.n. (*inform.*) hard disk.
hard disk s.n. (*inform.*) hard. *Pe hard disk se stochează, în cantitate mare, datele dintr-un calculator.*
hardál s.m. (*bot.; reg.*) v. Muștar-de-câmp. Ridiche-sălbatică. Ridichioară (*Sinapis arvensis*).
hardughíe s.f. (*constr.; pop. și fam.*) ‹reg.› handră, ‹reg.; deprec.› rateș. *Locuiau într-o hardughie părăsită de proprietari.*
hardughít, -ă adj. (*pop. și fam.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].
hareciluí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) **1** v. Adjudeca. **2** v. Licita.
hareciluíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Adjudecare. Adjudecație.
harém s.n. (*în Imperiul Otoman*) serai. *Haremul era apartamentul destinat cadânelor într-un palat turcesc.*
harhál s.n. (*înv.*) v. Salbă.
harhatáu s.m. (*reg.; deprec.*) v. Handralău.
hárhăt s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
harmátă s.f. (*milit.; înv.*) v. Tun.
harnașá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales cai*) **1** a înhăma, a prinde, a pune. *Birjarul a harnașat caii la trăsură. A harnașat renii la sanie.* **2** a înșeua, ‹pop.› a întărniță, ‹înv.› a înșela[2]. *Și-a harnașat calul pentru a face o plimbare prin pădure.*
harnașámént s.n. ‹înv. și pop.› sărsam, ‹înv. și reg.› săidăcărie, șelământ, tacâm. *A cumpărat un harnașament nou pentru caii de la trăsură.*
harnașáre s.f. **1** atelaj, înhămare, înhămat[1], prindere, punere, ‹pop.› înhămătură. *După harnașarea cailor, ne invită la o plimbare cu sania prin împrejurimi.* **2** înșeuare, ‹înv.› înșelare[2]. *Jocheul se ocupă cu harnașarea calului.*
hárnic, -ă adj., s.f. **I** adj. (*despre oameni*) **1** activ, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› strădalnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană harnică.* **2** (*înv. și pop.; mai ales despre profesioniști*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).
harpagón s.m. (*livr.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.
hárpă s.f. (*muz.*) ‹înv.› cinghie, organ[2]. *Corzile harpei vibrează prelung la atingere. Îi place muzica executată la harpă.*
harpíst s.m. (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
harpón s.n. **1** (*chir.*) trocar, ‹înv.› trichet. *Harponul este folosit la puncții.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.
harpsicórd s.n. (*muz.*) cembalo, clavecin, clavicembal. *Harpsicordul a precedat pianul.*
harșá s.f. (*reg.*) v. Cioltar. Șabracă. Valtrap.
hartán s.n. **1** (*ind. alim.; pop.*) ‹pop.› ciozvârtă, halcă[1], ‹reg.› ghiuturum, halcată, poșolog, poșomog, șușumete. *A început să tranșeze hartane de carne din porcul tăiat.* **2** (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdrean̦tă.
hártă s.f. (*geogr.*) ‹înv.› mapă[2]. *Laboratorul de geografie al școlii are un număr foarte mare de hărți.*
harțabá s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
hárță s.f. **1** hărțuială, hărțuire, încăierare, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Harța copiilor a început de la niște lucruri mărunte.* **2** (*pop.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*reg.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **4** (*milit.; înv.*) ‹înv.› arțag. *Harța a început între forțe armate inamice.* **5** (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **6** (*milit.; înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **7** (*înv.*) v. Duel.
harți s.m. pl. (*bis.; la creștinii ortodocși*) cârneleagă, câșlegi, ‹pop.› dulcele Crăciunului (v. *dulce*), săptămâna cărnii (v. *săptămână*). *La harți se face dezlegare de lapte, ouă, pește.*
haruspíciu s.m. **1** (*în practicile relig. din Roma antică*) extispex, extispiciu. *Haruspiciul era cercetarea măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului.* **2** (*livr.*) v. Ghicitor. Prezicător. Vaticinator.
hasmațúchi s.m. (*bot.*) **1** *Anthriscus cerefolium*; ‹reg.› cherbel, tarhon, turbolie, turbure, turburea, turtan. **2** (*art.*) ***hasmațuchiul-mă-garului*** = *Torilis japonica*; turiță.
hăsná s.f. (*înv. și reg.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit.
hastát, -ă adj. (*bot.; despre frunze*) lanceolat, ‹înv.› lanciform, lănciat, lănțat. *Frunzele hastate au forma unui vârf de lance.*
hástură s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
hașíș s.n. ‹arg.› ciocolată, iarbă, pot. *Hașișul este un drog.*
hașișísm s.n. (*med.*) canabism. *Hașișismul este intoxicația cronică sau acută cu hașiș, substanță extrasă din cânepa-de-India.*
hașlí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
hășmá s.f. (*bot.*) **1** *Allium ascalonicum*; ceapă-franțuzească, cepușoară, șalotă, ‹reg.› poroi, pur[1], vlașiță. **2** (*reg.*) v. Praz (*Allium porrum*). **3** (*reg.*) ***hașmă-turcească*** v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*).
hașpór s.n. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.
hat[1] s.n. **1** hotar, răzor, ‹rar› limită, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› călușire, dâmbicar, dorjincă, forgașă, hașpor, mejdă, mejdină, meșghie, metă, miezuină, mușchi[2], slog, ‹înv.› semn. *Între ogoarele celor doi vecini este un hat.* **2** (*reg.*) v. Paragină. Pârloagă. Țelină[2].
hat[2] s.n. (*în Ev. Med.; turc.; înv.*) v. Hatișerif.
hatálm s.n. (*înv.*) **1** v. Amendă. Penalitate. Penalizare. **2** v. Forță. Putere.
hatăr s.n. (*pop. și fam.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Concesie. Favoare. **2** v. Plac. Plăcere. Poftă. **3** v. Avantaj. Favoare. Înlesnire. Privilegiu. **4** v. Cinste. Favoare. Onoare. Privilegiu. **5** v. Favoare. Protecție.
hatișerif s.n. (*în Ev. Med.*) ‹înv.› humai, ‹turc.; înv.› hat[2]. *Hatișerif era un ordin emis de cancelaria Porții Otomane către marii demnitari ai imperiului și către domnii Țărilor Române.*
hatmán s.m. (*în Ev. Med., în Mold.*) ‹înv.› ataman, stratilat. *Hatmanul comanda întreaga oștire, îndeplinind și funcția de pârcălab și de portar al Sucevei.*
haț interj. ‹pop. și fam.› hap[1]! *Haț! a pus laba pe pui și l-a mâncat.*
hățeg s.n. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.
hațegánă s.f. (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, lugojeană, someșeană. *Hațegana este un dans popular din Transilvania, cu mișcare moderată.*
haubíță s.f. (*milit.; înv.*) v. Mortier.
háucă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*).
haute-contre [‚ot kontr] s.m. (*muz.*) contratenor. *Haute-contre este vocea bărbătească cu cel mai înalt registru.*
hautparleur [opar'lœr] s.n. (*electron.*) boxă, difuzor, incintă acustică, speaker. *Casetofonul are un hautparleur foarte puternic.*
havă vb. I. tr. (*ind. extract.*) a scobi. *A havat zăcământul pentru a ușura desprinderea materialului din masiv.*
havadíș s.n. (*înv.*) v. Știre. Veste.
havaíu, -íe adj. (*înv.*) v. Azuriu. Bleu.
havăj s.n. (*ind. extract.*) havare, scobire, scobitură.
haván, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) maro-deschis. *A venit la petrecere într-un costum havan.* **2** s.f. trabuc, țigară de foi, ‹astăzi rar› țigară de Havana, ‹reg.› țigară de duhan, țigară de frunză, țigară de frunză de duhan, țigară groasă, țigară groasă de frunză, țigară de piele. *Îi place să fumeze havane.*

haváre s.f. (*ind. extract.*) havaj, scobire, scobitură. *Havarea zăcământului se face cu haveza.*
havéză s.f. (*ind. extract.*) mașină de havat. *Haveza este folosită la tăiatul straturilor de minereu.*
havlíță s.f. (*milit.; ieșit din uz*) **1** v. Tun. **2** v. Obuzier.
hávră s.f. (*relig.; la mozaici; rar*) v. Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). Sinagogă. Templu.
havúz s.n. arteziană, fântână arteziană, ‹rar› fântână țâșnitoare, ‹pop. și fam.› țâșnitoare, ‹pop.› puț, puț artezian, ‹reg.› țip, ‹înv.› apă țâșnitoare, aruncător de apă, fântână săltătoare, fântână săritoare, șadârvan. *În parc este un splendid havuz lucrat în marmură.*
haz s.n. **1** umor, veselie. *Este atâta haz în comedie, încât merită să o vezi a doua oară.* **2** duh, spirit, umor, ‹fig.› piper, sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de haz.* **3** farmec, ‹fam.› chichirez, șic[1], ‹fig.› savoare. *Anecdotele vânătorești spuse de actor au avut un haz aparte.* **4** (*înv.*) v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulțumire. Plăcere. Satisfacție.
hazáică s.f. (*reg.*) **1** v. Femeie. **2** v. Nevastă. Soție. **3** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).
hazárd s.n. **1** întâmplare, ‹fig.› loterie. *Hazardul a făcut să descopere o comoară arheologică.* **2** accident, neprevăzut. *Judecătorul a stabilit că omorul nu a fost premeditat, ci a fost rezultatul hazardului.* **3** (*rar*) v. Destin. Soartă. Viitor.
hazardá vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se expune, a se lansa, a risca, ‹înv.› a se expoza. *Părinții l-au sfătuit să nu se hazardeze intrând în politică.* **2** a se aventura. *Se hazardează să facă singur o călătorie în jurul lumii cu o navă ușoară.*
hazardánt, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardat, imprudent, periculos, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat. *A făcut o investiție hazardantă. Escaladarea muntelui pe o vreme rea a fost hazardantă.*
hazardát, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardant, imprudent, periculos, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat.
hazlíu, -íe adj. **1** (*despre oameni*) glumeț, jovial, mucalit, năzdrăvan, poznaș, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. și pop.› comedios, snovos, ‹pop. și fam.› ghiduș, hâtru, mehenghi, ștrengar, șugubăț, șuguitor, ‹pop.› giumbușel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, mișto car, pișicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. și reg.› cabazlicar, deșănțat, mătalnic, șăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopșagoș, lascav, mehengher, potcaș, poznet, prujalnic, prujitor, snovelnic, șăgalnic, șăgos, șăncălet, șăncălos, șodoman, șodos, șoloman, șolomeț, șoltic, șotelnic, șotios, tămășalnic, trufaș[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaș, măscăreț, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› facețios, ‹arg.› bengos, corașliu. *Este un tânăr hazliu căruia îi plac farsele și bancurile.* **2** (*despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) amuzant, comic, ilar, nostim, vesel, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaș, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, șod. *Copiii sunt hazlii prin ghidușiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări hazlii i-a binedispus.* **3** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) anecdotic, spiritual, ‹fig.› sărat[2]. *Relatarea faptelor a fost hazlie.* **4** (*mai ales despre creații ale oamenilor*) umoristic, vesel. *Sceneta hazlie a celor doi actori a plăcut mult publicului.* **5** caraghios, comic, ‹rar› bufon, ‹înv. și reg.› comicos, ‹înv.› comicesc, ‹latin.; înv.› scuril. *I-a spus o povestioară hazlie.*
hazná s.f. **I 1** cloacă, ‹înv.› lagum. *La marginea orașului este miros de hazna.* **2** (*pop.*) v. Closet. Toaletă. Veceu. **3** (*pop.*) v. Fosă septică. **4** (*înv.*) v. Apă. Cișmea. **II** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Tezaur. Vistierie.
haznatár s.m. (*în Ev. Med.; în Țările Rom.; înv.*) v. Mare-vistier (v. *mare*[1]). Marele-vistier (v. *mare*[1]). Vistier[1]. Vistier mare (v. *vistier*[1]). Vistiernic. Vistierul cel mare (v. *vistier*[1]).
háznă s.f. (*reg.*) v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit.
hazós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
hazrán s.n. (*bis.; la catolici; înv.*) v. Cârjă. Cârjă episcopală. Crosă.
hăbădíc s.n. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
hăbădíe s.f. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
hăbăúc, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*mai ales despre oameni*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
hăbăucí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) **1** v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **2** v. Cretiniza. Îndobitoci. Prosti[1]. Tâmpi.
hăbăucíe s.f. (*reg.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.
hăbúc[1] s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă.
hăbúc[2] s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
hăbuceálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
hăbucí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică corpuri solide*) v. Sfărâma. Sparge. Zdrobi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte dure*) v. Frânge. Rupe. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.
hăcăí vb. IV. intr. (*reg.; despre rațe*) v. Măcăi. Măcăli. Măcăni.
hăciúgă s.f. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.
hăcuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia. **2** (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunți. Toca.
hăcuíre s.f. (*reg.*) v. Ciopârțeală. Ciopârțire. Ciopârțit[1]. Sfârtecare. Sfâșiere.
hăcuít s.n. (*reg.*) v. Ciopârțeală. Ciopârțire. Ciopârțit[1]. Sfârtecare. Sfâșiere.
hădărág s.n. (*tehn.; la coșul morii*) titirez, ‹reg.› bătăiuș, bătează, ciocot, hădărău, mână, pârpăriță, scuturător, tertă, terteleac. *Hădăragul scutură teica și lasă boabele să cadă din coș.*
hădărău s.n. (*reg.*) **1** v. Jug. Jujeu. **2** (*tehn.; la coșul morii*) v. Hădărag. Titirez.
hăi interj., s.n. (*pop.*) **1** interj. (*exprimă o atenționare sau introduce o interpelare*) v. Bă! Bre! Măi! **2** s.n. v. Colind. Colindare. Colindat.
hăimáni vb. IV. intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.
hăinár s.m. (*înv.*) v. Croitor.
hăinărie s.f. (*colect.*) ‹pop.› hăinet, țolet. *Are atâta hăinărie în dulap, încât nu mai încape nimic.*
hăinét s.n. (*colect.; pop.*) v. Hăinărie.
hăiniceá s.f. (*pop.*) v. Hăinișoară. Hăiniță. Hăinuță.
hăinicícă s.f. (*pop.*) v. Hăinișoară. Hăiniță. Hăinuță.
hăinișoáră s.f. hăiniță, hăinuță, ‹pop.› hăinicea, hăinicică, hăinucă, ‹reg.› străiță, ‹înv.› străiuț.
hăiníță s.f. hăinișoară, hăinuță, ‹pop.› hăinicea, hăinicică, hăinucă, ‹reg.› străiță, ‹înv.› străiuț.
hăinúcă s.f. (*pop.*) Hăinișoară. Hăiniță. Hăinuță.
hăinúță s.f. hăinișoară, hăiniță, ‹pop.› hăinicea, hăinicică, hăinucă, ‹reg.› străiță, ‹înv.› străiuț. *S-a jucat în nisip și și-a murdărit hăinuțele.*
hăíre s.f. (*reg.*) ‹reg.› hăit. *Prin hăire se îndeamnă vitele la mers.*
hăis interj. (*în opoz. cu „cea"; ca îndemn adresat animalelor de tracțiune pentru a apuca la stânga; pop.*) ‹reg.› hois!
hăít s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› hăire. **2** v. Colind. Colindare. Colindat.
hăitánă s.f. (*pop.; peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
hăitár s.m. (*cineget.; reg.*) v. Bătăiaș. Gonaci. Gonaș. Hăitaș. Hăituitor. Mânător.
hăitáș s.m. **1** (*cineget.*) bătăiaș, gonaci, gonaș, hăituitor, mânător, ‹reg.› botaș, ciocănaș, crainic, hăitar, hăitău. *Hăitașii stârnesc vânatul.* **2** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› pod[1]. *Hăitașul este axat pe fusul de fier care pune în mișcare pietrele morii.*

hăitău s.m. (*cineget.; reg.*) v. Bătăiaș. Gonaci. Gonaș. Hăitaș. Hăituitor. Mânător.

hăiti vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.

hăitui vb. IV. tr. **1** (*cineget.; compl. indică vânatul*) a goni, a mâna, a scorni, a stârni, ‹pop.› a bate. *Gonacii au hăituit mistreții din ascunzișurile lor, pentru a fi vânați mai ușor.* **2** (*compl. indică animale domestice*) a goni, a mâna. *Văcarii hăituiesc vitele din cireadă spre sat.* **3** (*compl. indică ființe, răufăcători, infractori, inamici*) a fugări, a urmări, ‹rar› a prigoni, ‹înv. și reg.› a pripi, ‹reg.› a păfuga, a poteri, ‹fig.› a vâna. *I-au hăituit pe dușmani până la granită.*

hăituială s.f. **1** (*cineget.*) bătaie, goană, gonire, hăituire, scornire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată*[1]). *Hăituiala vânatului se face de către gonaci.* **2** fugărire, hăituire, urmărire. *Hăituiala dușmanilor s-a făcut până la granită.*

hăituire s.f. **1** (*cineget.*) bătaie, goană, gonire, hăituială, scornire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată*[1]). **2** fugărire, hăituială, urmărire.

hăituitór s.m. (*cineget.*) bătăiaș, gonaci, gonaș, hăitaș, mânător, ‹reg.› botaș, ciocănaș, crainic, hăitar, hăitău. *Hăituitorii stârnesc vânatul.*

hăitúșcă s.f. **1** (*reg.*) v. Strengăriță. **2** (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

hălăciúgă s.f. **1** (*la oameni sau la unele păsări și animale; pop.*) v. Ciuf. Moț[1]. **2** (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

hălăduí vb. IV. intr. **1** intr. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **3** tr. (*reg.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. ReușI. **4** intr. (*înv.; despre ființe*) v. Salva. Scăpa.

hălăduímță s.f. (*înv.*) v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire.

hălăduíre s.f. (*înv.*) v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire.

hălălăie s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

hălălăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lărmui.

hălăstuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni; urmat de determ. care arată situații, stări etc. în care se află cineva*) v. Salva. Scoate. Scăpa.

hălcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică un tot, un întreg, o unitate etc.*) v. Îmbucătăți. Îmbucăți.

hălcuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bucăți de lemn, de piatră etc.*) v. Ciopli.

hălpăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente, băuturi*) ‹reg.› a hăpăci, a hăpăi. *Din cauză că erau foarte flămânzi Câinii hălpăiau mâncarea din cauză că erau foarte flămânzi.*

hămăí vb. IV. intr. (*despre câini*) a bate, a lătra, ‹pop.› a blehăi, a clănțăni, ‹înv. și reg.› a căzăi, a cehăi, a cehni, ‹reg.› a clefăi, a puidăi, a tuna, a țăhăi, a zăpăi. *La vederea străinului, câinii încep să hămăie.*

hămăiálă s.f. hămăire, hămăit, hămăitură, lătrare, lătrat, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură. *Străinul a ieșit din curte în hămăiala asurzitoare a câinilor.*

hămăíre s.f. hămăială, hămăit, hămăitură, lătrare, lătrat, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură.

hămăít s.n. hămăială, hămăire, hămăitură, lătrare, lătrat, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură.

hămăitúră s.n. hămăială, hămăire, hămăit, lătrare, lătrat, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură.

hămeí vb. IV. tr., refl. (*înv.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.

hămeseálă s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› hămesire, lihneală, ‹reg.› lihăială. *Avea o stare de hămeseală cumplită, de parcă nu mai mâncase de câteva zile.*

hămesí vb. IV. intr., refl. (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› a lihni, a (se) sfârși, ‹reg.› a se leși[2], a se lihăi[2], ‹fig.; fam.› a leșina, a se topi. *După zile de regim alimentar sever, era hămesit de foame.*

hămesíre s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› hămeseală, lihneală, ‹reg.› lihăială.

hămesít, -ă adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› lihnit, sfârșit[2], ‹înv. și reg.› pocâltit, ‹reg.› hlipit, leșiat[2], leșnit, leșuit, lihăit, ništocit, știulghit, ‹fig.; fam.› leșinat[2]. *Mânca lacom ca un animal hămesit.*

hămeșágós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

hămișág s.n. (*reg.*) v. Șiretenie[1]. Șmecherie. Viclenie. Vulpenie.

hămișlíu, -íe adj. (*reg.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

hămuí vb. IV. (*arg.*) **1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **2** refl. (*despre oameni*) v. Căsători.

hándrăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.

hănțămí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

hănțănós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

hănțós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

hănțuít, -ă adj. (*deprec.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

hăpăcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente, băuturi*) ‹reg.› a hălpăi, a hăpăi.

hăpăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente, băuturi*) ‹reg.› a hălpăi, a hăpăci.

hăplău s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; pop. și fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

hăpuí vb. IV. tr. (*milit.; înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. Subjuga. Supune.

hărănă s.f. (*bot.; reg.*) v. Secară (*Secale cereale*).

hărăbáie s.f. (*transp.; deprec.*) v. Autobuz.

hărăbór s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

hărăcér s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Haracciu.

hărăcsí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **2** (*chir.; compl. indică pielea unui bolnav*) v. Scarifica.

hărăgéle s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **2** v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*).

hărăgícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Indrușaim. Latir. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Lathyrus odoratus*).

hărăgít, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

hărăți vb. IV. tr. **1** (*reg.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **2** (*înv.; compl. indică inamici*) v. Hărțui.

hărăție s.f. (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie.

hărățíre s.f. **1** (*reg.*) v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hățuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire. **2** (*înv.*) v. Hărțuială. Hărțuire.

hărățít, -ă adj. (*reg.; despre câini*) v. Asmuțit. Ațâțat. Hărțuit. Întărâtat. Stârnit.

hărău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*).

hărăzeálă s.f. (*înv.*) v. Donare. Donație.

hărăzí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a hărăzit numai bucurii.* **2** tr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a face, a meni, a predestina, a sorti, a ursi, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt hărăziți unul altuia. A fost hărăzită să-i fie soție. Este hărăzit carierei militare.* **3** tr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a meni, a supune. *Aceste produse sunt hărăzite vânzării pe piața agricolă.* **4** tr., refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a (se) consacra, a (se) dărui, a se deda, a (se) dedica, a se destina, a se de-

vota, a (se) închina, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a (se) meni, a (se) pridădi, a (se) șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a (se) logodi. *S-a hărăzit cu totul cercetării.* **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; compl. indică premii, distincții, titluri etc.*) v. Acorda. Atribui. Conferi. Da[2]. Decerna.

hărăzíre s.f. (*înv.*) v. Dar[2]. Donație.

hărăzít, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) menit, predestinat, sortit, ursit, ‹rar› destinat, predeterminat, ‹înv. și pop.› rânduit, sorocit, ‹înv.› preursit. *Ea îi este soția hărăzită.*

hărhălăie s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

hărmălăie s.f. gălăgie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, talâ, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era o hărmălaie de nedescris.*

hărnicél, -eá adj. (*despre oameni*) hărnicică, hărnicuț.

hărnicícă adj. (*despre femei, fete*) hărnicea (v. *hărnicel*), hărnicuță (v. *hărnicuț*).

hărnicíe s.f. **1** ardoare, avânt, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguință, silință, străduință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o hărnicie ieșită din comun de un caz de corupție.* **2** (*înv. și pop.*) v. Capacitate. Competență. Destoinicie. Pregătire. Pricepere. Seriozitate. Valoare. Vrednicie.

hărnicúț, -ă adj. (*despre oameni*) hărnicel, hărnicică.

hărșí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

hărtăní vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfeniți. Rupe. Sfârteca. Sfâșia. Zdrențui.

hărtănít, -ă adj. (*pop.; despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfenițit. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. Zdrențăros. Zdrențuit.

hărțuí vb. IV. **1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se bate, a se încăiera, ‹fam.› a se cafti, ‹reg.› a se încăibăra. *Copiii s-au certat și au început să se hărțuiască.* **2** tr. (*compl. indică inamici*) ‹reg.› a gherăni, ‹înv.› a hărăți, a zăhăi. *Ostașii lui Ștefan i-au hărțuit pe turci până la granița.* **3** tr. (*compl. indică mai ales câini*) a asmuți, a ațâța, a întărâta, a provoca, a stârni, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹înv. și reg.› a slobozi, ‹reg.› a amuța, a ascuma, a cățăla, a cățelări, a căței, a hărăți, a țurăi. *Vânătorii hărțuiesc câinii.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) ‹fam.› a buscula. *O hărțuiește permanent cu telefoanele.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a sâcâi, a șicana, ‹pop.› a surchidi, ‹reg.› a ștrăpățui, a țuhăi, a țurăi, ‹înv.› a molesta, a străgăni, ‹fig.› a se juca. *Îi face plăcere să-și hărțuiască subalternii.*

hărțuiálă s.f. **1** harță, hărțuire, încăierare, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Hărțuiala copiilor a început de la niște lucruri mărunte.* **2** hărțuire, ‹reg.› gherăneală, ‹înv.› hărățire. *Hărțuiala turcilor s-a făcut până la granită.* **3** asmuțire, ațâțare, hărțuire, întărâtare, provocare, stârnire, ‹rar› asmuțeală, asmuțitură, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹înv. și reg.› sumuțat[1], ‹reg.› hărățire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitașii se ocupă și cu hărțuiala câinilor.* **4** hărțuire, sâcâială, șicanare, ‹pop.› surchideală, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Hărțuiala subalternilor este o practică în unele instituții.*

hărțuíre s.f. **1** harță, hărțuială, încăierare, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. **2** hărțuială, ‹reg.› gherăneală, ‹înv.› hărățire. **3** asmuțire, ațâțare, hărțuială, întărâtare, provocare, stârnire, ‹rar› asmuțeală, asmuțitură, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹înv. și reg.› sumuțat[1], ‹reg.› hărățire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. **4** hărțuială, sâcâială, șicanare, ‹pop.› surchideală, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit.

hărțuít, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre câini*) asmuțit, ațâțat, întărâtat, stârnit, ‹pop.› sumuțat[2], ‹reg.› hărățit. *Câinii hărțuiți nu se mai opresc din lătrat.* **2** (*despre oameni*) sâcâit, șicanat. *Tânăra hărțuită a fost nevoită să-și părăsească serviciul.* **II** fig. (*rar; despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniștit. Zbuciumat.

hăsnuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice sau turistice etc.*) v. Exploata. Valorifica. **2** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Beneficia. Bucura. Folosi. Profita. Servi.

hăt adv. (*modal; pop.*) **1** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) v. Foarte. Groaznic. Incredibil. Nespus. Tare. **2** (*în legătură cu un cuv. sau cu o prop. care arată locul*) v. Tocmai.

hătí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Arunca. Azvârli. **2** (*compl. indică ape curgătoare*) v. Bara. Opri. Stăvili. Zăgăzui.

hătmăní vb. IV. intr. (*polit.; înv.; despre suverani*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.

hăț s.n. **1** dârlog, frâu. *Căruțașul conduce calul cu hățurile.* **2** (*reg.*) v. Laț[1]. Șreang.

hățí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) v. Smuci. Zgâlțâi.

hățíș s.n. **I 1** (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) crâng, desiș, lăstăriș, mladă, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un hățiș sare o căprioară.* **2** sihlă, ‹reg.› sâhlar, sâhlărie, sâhliște, sihlete, târșar. *În mijlocul pădurii este un hățiș.* **II** fig. amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› împletitură, încâlceală, păienjeniș, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era un hățiș de fapte și de amintiri vagi.*

hățuí vb. IV. tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni, mai ales copii sau manifestări ale lor*) v. Înfrâna. Stăpâni. Struni.

hău[1] s.n. **1** (*geomorf; pop.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **2** (*anat.; arg.*) v. Anus.

hău[2] s.n. (*pop.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Țipăt.

hăuí vb. IV. intr. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea hăuiește de glasuri și strigăte.*

hăuít s.n. (*pop.*) v. Ecou. Răsunet. Vuiet. Vuire.

hăulí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) a chicoti, a chioti, a chiui, a striga, a țipa[1], ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi[2], a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui[2]. *Fetele și flăcăii hăuleau în vii.* **2** (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi.

hăulíre s.f. chicot, chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulit, hăulitură, strigăt, țipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipurătură. *Toți au izbucnit în hăuliri de bucurie la vederea mirilor.*

hăulít s.n. chicot, chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulitură, strigăt, țipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipurătură.

hăulitúră s.f. chicot, chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, strigăt, țipăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipurătură.

hâc s.m. (*reg.*) v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

hâcă s.f. (*reg.*) **I 1** v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **II** (*jur.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces.

hâcâí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Icni.

hâcâíre s.f. (*reg.*) v. Icneală. Icnet. Icnire. Icnitură.

hâcií vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a hâcili, a hâciui, a huşcăi. *Hâcie prin curte după păsări.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

hâcilí vb. IV. **1** intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a hâcii, a hâciui, a huşcăi. **2** tr. (*compl. indică fiinţe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta.

hâciuí vb. IV. **1** intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a hâcii, a hâcili, a huşcăi. **2** tr. (*compl. indică fiinţe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta.

hâd, hădă adj. (*în opoz. cu „frumos”; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) diform, hidos, monstruos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. şi fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluţit[2], ‹fam.› şui[3], ‹înv. şi reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearíz, pâcleş, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este hâd. Are mâinile hâde.*

hădăche s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

hădoşénie s.f. **1** (*în opoz. cu „frumuseţe”*) diformitate, hidoşenie, imundicitate, imunditie, schilodeală, schilodenie, sluţenie, urâţenie, ‹rar› sluţie, ‹pop. şi fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. şi reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, şoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluţie. *O sperie hădoşenia bărbatului.* **2** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) hidoşenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluţenie, sluţitură, urâţenie, ‹rar› schilodenie, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropşitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. şi reg.› urâciune, ‹reg.› bondriş, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluţire. *Se apropie de el o hădoşenie. O hădoşenie de om i-a îngrozit pe toţi.*

hădúţ, -ă adj. (*în opoz. cu „frumuşel”; fam.; despre oameni*) v. Urâţel. Urâţică.

hâí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Apleca. Înclina. Lăsa. Pleca. Povârni. Prăvăli. Strâmba. **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică construcţii, elemente de construcţie, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuşi. Prăvăli. Risipi. Surpa. **3** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Roboti. Trudi. **4** refl. (*med.; pop.; despre oameni*) v. Boşorogi.

hâíre s.f. (*pop. şi fam.*) **1** v. Aplecare. Înclinare. Lăsare. Plecare. Povârnire. Prăvălire. Strâmbare. **2** (*peior.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

hâít, -ă adj. **1** (*pop. şi fam.; despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb. **2** (*pop.; despre construcţii, elemente de construcţii, clădiri etc.*) v. Căzut. Dărăpănat. Dărâmat[2]. Năruit[2]. Prăbuşit. Prăvălit. Risipit. Surpat[2].

hâitúră s.f. (*med.; pop.*) v. Hernie.

hâj s.n. (*constr.; înv.*) v. Bordei. Colibă.

hâjgău subst. (*constr.; reg.*) v. Casă[1]. Clădire. Construcţie. Imobil[1]. Zidire.

hâlbe s.f. pl. (*reg.*) v. Lătură. Scursori (v. *scursoare*). Spălătură. Zoaie.

hândél subst. (*fiziol.; arg.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanţă fecală.

hâns s.n. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.

hânsâr s.m. (*înv.*) **I 1** (*în trecut*) v. Haiduc. **2** v. Bandit. Tâlhar. **3** v. Corsar. Forban. Pirat. **II** v. Agrarian. Agricultor. Lucrător agricol. Lucrător al pământului. Lucrător de ogoare. Lucrător de pământ. Plugar.

hânsă s.f. (*reg.*) v. Alean. Dor. Nostalgie.

hânţău s.n. (*tehn.; reg.*) v. Cobilă.

hâr interj. (*imită mârâitul câinelui*) mâr!

hără[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie. **2** v. Mârâială. Mârâit. Mârâitură.

hără[2] s.f. (*reg.*) **I** (*med.*) **1** v. Hemoptizie. **2** v. Mătreaţă. Pitiriazis. **II** (*entom.*) v. Păduche (*Pediculus vituli*). **III 1** v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie. **2** fig. (*deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

hârâí vb. IV. **1** intr. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Horcăi. **2** refl. recipr. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Încăiera. **3** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se cârâi, a se ciondăni, a se ciorovăi, ‹reg.› a se ciorti, a se gârbi, a se şondromăni, a se vergela, ‹fig.; fam.› a se clănţăni. *Cele două vecine se hârâie mereu.* **4** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) v. Contrazice. Încontra[2]. **5** intr. (*fam.; mai ales despre câini*) v. Mârâi. **6** tr. (*fam.; compl. indică oameni, colectivităţi etc.*) v. Agita. Aţâţa. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura. **7** intr. (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Sforăi. **8** tr. (*fam.; peior.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

hârâiálă s.f. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› hârâire, hârâit[1], hârâitură, horcăială, ‹pop.› hârcâială, hârcâire, hârcâit, hârcâitură. *Fiind tuberculos, are o hârâială specifică.* **2** (*fam.*) ‹fam.› cârâială, ciondăneală, ciorovăială, ciorovăire, ‹reg.› cioandă, şondromăneală, şondromănit. *Adesea izbucneşte câte o hârâială între ei.* **3** (*fam.*) v. Contrazicere. Încontrare. **4** (*fam.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmăşag. Învălmăşeală. Luptă. **5** (*fam.*) v. Mârâială. Mârâit. Mârâitură. **6** (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură. **7** (*fam.; peior.*) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

hârâíre s.f. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› hârâială, hârâit[1], hârâitură, horcăială, ‹pop.› hârcâială, hârcâire, hârcâit, hârcâitură. **2** (*fam.*) v. Mârâială. Mârâit. Mârâitură.

hârâít[1] s.n. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› hârâială, hârâire, hârâitură, horcăială, ‹pop.› hârcâială, hârcâire, hârcâit, hârcâitură. **2** (*fam.*) v. Mârâială. Mârâit. Mârâitură.

hârâít[2], -ă adj. (*pop. şi fam.; despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răguşit.

hârâitór, -oáre adj., s.f. **1** adj. (*pop. şi fam.; despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răguşit. **2** s.f. (*j. de copii; pop.*) v. Duruitoare. Morişcă. Scârţâitoare (v. *scârţâitor*).

hârâitúră s.f. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› hârâială, hârâire, hârâit[1], horcăială, ‹pop.› hârcâială, hârcâire, hârcâit, hârcâitură. **2** (*fam.*) v. Mârâială. Mârâit. Mârâitură.

hârb s.n. **I 1** (*pop. şi fam.*) v. Ciob. Spărtură. Ţandără. **2** (*reg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură. **3** (*gosp.; reg.*) v. Vas. **4** (*reg.*) v. Opaiţ. **5** (*zool.; înv.*) v. Cochilie. Scoică. **II** fig. (*deprec.* sau *peior.*) **1** (*fam.*) v. Babă. Bătrân. Moş. Moşneag. **2** (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

hârbăr s.m. fig. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

hârbăreţ, -ă adj., s.m. (*reg.*) **1** adj. (*despre fiinţe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Pofticios. Vorace. **2** s.m. fig. (*deprec.* sau *peior.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

hârbăjitúră s.f. (*constr.; reg.*) v. Cocioabă.

hârbălui vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

hârbăluít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte ori despre părţi ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

hârbéică s.f. (*gosp.; reg.*) **1** v. Cratiţă. **2** ‹reg.› hârbleadă, hârboc. *A aruncat toate hârbeicile pentru că nu mai puteau fi folosite.*

hârbleádă s.f. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› hârbeică, hârboc.

hârbóc s.n. (*gosp.; reg.*) **1** v. Cratiţă. **2** ‹reg.› hârbeică, hârbleadă.

hârbuí vb. IV. (*pop. şi fam.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **2** refl. fig. (*deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.

hârbuíre s.f. (*pop. şi fam.*) **1** v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare. **2** fig. (*deprec.* sau *peior.*) v. Ramolire. Senilizare.

hârbuít, -ă adj. (*pop. şi fam.*) **1** (*mai ales despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2]. **2** fig. (*deprec.* sau *peior.; despre*

oameni sau, p. ext., despre starea lor) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.
hârbușór s.n. (*pop.*) ‹pop.› hârbuț. *A scăpat cana pe ciment și s-a făcut numai hârbușoare.*
hârbúț s.n. (*pop.*) ‹pop.› hârbușor.
hârcav, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.
hârcă s.f. **1** (*anat.; pop.*) v. Craniu. Cutie craniană. **2** fig. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hârcâí vb. IV. (*pop.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Horcăi. **2** tr. (*med.; compl. indică secreții ale căilor respiratorii*) v. Expectora. Scuipa.
hârcâiâlă s.f. (*pop.*) v. Hârâială. Hârâire. Hârâit[1]. Hârâitură. Horcăială.
hârcâíre s.f. (*pop.*) v. Hârâială. Hârâire. Hârâit[1]. Hârâitură. Horcăială.
hârcâít s.n. (*pop.*) v. Hârâială. Hârâire. Hârâit[1]. Hârâitură. Horcăială.
hârcâitúră s.f. (*pop.*) v. Hârâială. Hârâire. Hârâit[1]. Hârâitură. Horcăială.
hârciób s.n. (*reg.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură.
hârcióg s.m. (*zool.*) **1** *Cricetus cricetus*; hamster, ‹pop.› grivan, ‹reg.› ciureci, mișun, țâncul-pământului (v. *țânc*). **2** (*reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **3** (*reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.
hârdăiâș s.n. (*gosp.; pop.*) v. Ciubăraș.
hârdăiór s.n. (*gosp.; pop.*) v. Ciubăraș.
hârdău s.n. (*pop.*) **1** (*gosp.*) v. Ciubăr. **2** fig. (*jur.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
hârdăúț s.n. (*gosp.; pop.*) v. Ciubăraș.
hârdóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Berbec.
hârgân s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*).
hârgăț s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).
hârgăúță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăraș.
hârgí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Rânji. Ricana.
hârhăstă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).
hârhóm s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Stol. Șiruri (v. *șir*).
hârjetâr s.m. (*j. de cărți; înv.*) v. Cartofor.
hârjí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. „din dinți", „din măsele"*) v. Scrâșni.
hârjoână s.f. hârjoneală, hârjonire, zbenguială, ‹reg.› zbânț. *Copiii nu mai încetează cu hârjoana.*
hârjoléu s.m. (*reg.*) v. Băț. Nuia. Vargă. Vergea.
hârjolí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Lăfăi.
hârjoneâlă s.f. hârjoană, hârjonire, zbenguială, ‹reg.› zbânț.
hârjoní vb. IV. refl. recipr. (*despre oameni, în special despre copii*) a se zbengui, ‹reg.› a se cârnosi, a se hlizi, a se mocicoli. *Băieții se hârjonesc prin curte.*
hârjoníre s.f. hârjoană, hârjoneală, zbenguială, ‹reg.› zbânț.
hârlăv, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.
hârleciór s.n. (*pop.*) ‹pop.› hârlețel.
hârléte s.m. (*tehn.; reg.*) v. Mufă. Palan. Scripete.
hârléț s.n. cazma, ‹înv. și reg.› lopată, lopată de fier, lopată de picior, lopată de săpat, ‹reg.› arșov, așău, chilăviță, cioacă[2], răscali, sapă[1], sapă de laz (v. *sapă*[1]), săpătoare (v. *săpător*). *Hârletul este folosit la săpat.*
hârlețél s.n. (*pop.*) ‹pop.› hârlecior.
hârsénie s.f. (*reg.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.
hârsí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Scumpi. Zgârci[2]. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui.
hârsít, -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.
hârșâí vb. IV. **I 1** intr. ‹reg.› a scârâi. *Prundișul aleii hârșâie sub picioare.* **2** tr. (*rar; compl. indică suprafețe de lemn, de piatră, sau metalice, despre ziduri, pereți etc.*) v. Cresta. Scrijeli. Zgâria. **II** refl. **1** (*pop.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui. **2** (*pop.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui.
hârșâiálă s.f. hârșâire, hârșâit, hârșâitură, ‹reg.› scârâială, scârâit, scârâitură. *Nu suportă să audă hârșâiala pietrișului răscolit.*
hârșâíre s.f. hârșâială, hârșâit, hârșâitură, ‹reg.› scârâială, scârâit, scârâitură.
hârșâít s.n. hârșâială, hârșâire, hârșâitură, ‹reg.› scârâială, scârâit, scârâitură.
hârșâitúră s.f. hârșâială, hârșâire, hârșâit, ‹reg.› scârâială, scârâit, scârâitură.
hârșie s.f. (*reg.*) v. Pielicică.
hârștioágă s.f. (*zool.; reg.*) v. Babană (v. *baban*).
hârtícă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.
hârtíe s.f. **1** coală de hârtie, foaie de hârtie, ‹reg.› papir. *Scrie câteva rânduri pe o hârtie. Își cumpără hârtie pentru imprimantă.* **2** ***hârtie de calc*** = calc. *Hârtia de calc este translucidă și se folosește la executarea desenelor în tuș;* ***hârtie de format ministerial*** = ***hârtie ministerială*** = coală ministerială. *Hârtia ministerială este folosită pentru cereri;* ***hârtie igienică*** = ‹arg.› curpapir; ***hârtie pergaminată*** = pergament, pergamin. *Păstrează alimentele în hârtie pergaminată.* **3** (*chim.*) ***hârtie-carbon*** = ***hârtie copiativă*** = ***hârtie de copiat*** = ***hârtie de indigo*** = ***hârtie-indigo*** = ***hârtie-pelur*** = carbon, indigo, pelur, plombagină. *Hârtia-carbon este întrebuințată în dactilografie.* **4** ***hârtie sugativă*** = sugativă, ‹rar› hârtie sugătoare, sugătoare (v. *sugător*), ‹reg.› poafă, ‹înv.› hârtie sugară. *Hârtia sugativă absoarbe cerneala;* (*rar*) ***hârtie sugătoare*** v. Hârtie sugativă. Sugativă; (*înv.*) ***hârtie sugară*** v. Hârtie sugativă. Sugativă. **5** (*fin.; și* ***hârtie-monedă***) bancnotă, bilet de bancă, ‹reg.› băncuță, para[1], ‹înv.› asemnațiune, asignat, asignație, bancă[2], bancot. *A primit o hârtie-monedă de 500 de lei.* **6** (*fin.*) ***hârtie de valoare*** = efect, ‹înv.› pecetluință. *Vrea să cumpere hârtii de valoare pentru a plasa mai rentabil banii.* **7** act[1], document, dovadă, izvor, înscris, piesă, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe hârtii din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **8** (*mai ales la pl.* ***hârtii***) act[1], document, legitimație. *Polițistul a cerut șoferului hârtiile la control.* **9** (*ind. lemnului, lăcătușerie etc.*) ***hârtie de șmirghel*** = ***hârtie-șmirghel*** = șmirghel. *Cu hârtia de șmirghel se curăță sau se lustruiesc anumite obiecte.*
hârtierie s.f. (*înv.*) v. Papetărie.
hârtioáră s.f. hârtiuță. *A adunat hârtioarele de pe jos și le-a aruncat la coș.*
hârtiúță s.f. **1** hârtioară. **2** (*pop.* și *fam.*) v. Bilet.
hârtóp s.n. **1** (*la pl.* ***hârtoape***) hopuri (v. *hop*), văgăuni (v. *văgăună*), ‹reg.› hopini, rătăcane, șomârdoale. *Nu poate merge cu mașina pe un drum plin de hârtoape.* **2** (*reg.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină. **3** (*geomorf.; înv.*) v. Cavernă. Grotă. Peșteră.
hârț s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).
hârțoágă s.f. (*mai ales la pl.* ***hârțoage***; *adesea deprec.*) terfelog. *Caută printre hârțoage actul de proprietate al casei.*
hârțoálă s.f. **1** (*pop.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **2** (*reg.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **3** (*milit.; reg.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **4** (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.
hârzób s.n. (*reg.*) v. Candelabru. Policandru.
hâșiát, -ă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâșiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit.
hâtcâí vb. IV. tr. (*înv.* și *reg.; compl. indică oameni*) v. Huidui.
hâtríe s.f. **1** (*reg.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **2** (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.

hătru, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*pop.* și *fam.*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **2** (*reg.*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **3** (*reg.*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

hâță s.f. **1** (*zool.; reg.*) v. Iapă. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

hâțâi vb. IV. tr. (*pop.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.

hâțâire s.f. (*pop.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

hâțână vb. I. **1** tr. (*pop.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **2** refl., tr. (*reg.*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.

hâțânare s.f. (*pop.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

hâzénie s.f. (*pop.*) **1** (*în opoz. cu „frumusețe”*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie. **2** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.

hâzi vb. IV. refl. (*pop.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., despre ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Strâmba. Urâți.

hâzíme s.f. (*pop.*) **1** (*în opoz. cu „frumusețe”*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie. **2** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.

header [ˈhedər] s.n. (*inform.*) antet.

héba adv. (*modal; reg.*) v. Degeaba. Inutil. Zadarnic.

hebdomadâr, -ă s.n., adj. săptămânal. *Este editorialist la un hebdomadar foarte cunoscut. Revista hebdomadară are un cuprins mai ales politic.*

hecatómbă s.f. fig. (*livr.*) v. Abator. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor.

hecelă vb. I. tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) v. Dărăci. Pieptăna. Scărmăna.

hécelă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare.

hectográf s.n. (*tipogr.*) șapirograf. *La hectograf se multiplică texte sau desene.*

hectografiát, -ă adj. (*tipogr.; despre texte sau desene*) șapirografiat. *Pentru nuntă a făcut invitații hectografiate.*

hedónic, -ă adj. hedonistic.

heđomístic, -ă adj. hedonic. *Potrivit concepției hedonistice scopul vieții este plăcerea.*

hegemón, -ă adj., s.m. (*polit.*) conducător. *Anglia a fost o forță maritimă hegemonă.*

hegemoníe s.f. (*polit.*) autoritate, dominare, dominație, putere, stăpânire, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul se află încă sub hegemonia Angliei.*

hei[1] interj. **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, î[2]!, o!, of!, ți!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Hei, ai venit deja! Hei, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, ei !, î[2]!, o!, of!, ți!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Hei, om ca dumneata mai rar întâlnești! Hei, ce bine îmi pare că ai reușit!* **3** (*exprimă regret*) a[1]!, ah !, aoleu !, eh!, eheî!, o!, of!, vai[1]!, ‹pop. și fam.› oi! *Hei, rău îmi pare că nu am ținut cont de sfaturile mamei!* **4** (*exprimă nerăbdare*) ei! *Hei, fetițo, hotărăște-te mai repede și cumpără!* **5** (*exprimă o chemare*) ei! *Hei, Alexandru, vino repede până la mine!*

hei[2] s.n. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.

héimatlos s.m. (*german.*) v. Apatrid.

hélbet adv. (*modal; având val. unei afirmații; turc.*) v. Da[1]. Bine. Bineînțeles. Desigur. Firește. Întocmai.

helcóză s.f. (*med., med. vet.*) ulcerație. *Are o helcoză pe limbă.*

heleoplanctón s.n. (*biol.*) heloplancton. *Heleoplanctonul este planctonul bălților și al mlaștinilor.*

heleștíeu s.n. **1** (*hidrol.*) iaz, ‹rar› iezer, ‹reg.› râmnic, ‹înv.› pescuină, stamn. *În heleștíeie trăiesc specii variate de pești.* **2** (*hidrol.; rar*) v. Lac[1]. **3** (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

hélge s.f. (*zool.; reg.*) v. Hermelină. Hermină (*Mustela erminea*).

heliantínă s.f. (*chim.*) metiloranj. *Heliantina este indicator roșu în mediu acid, portocaliu în mediu neutru și galben-portocaliu în mediu bazic.*

heliocentrálă s.f. centrală electrică solară (v. *central*). *Energia solară poate fi folosită ca să genereze electricitate prin heliocentrale.*

heliocentrísm s.n. (*astron.*) sistem heliocentric. *Heliocentrismul este teoria fundamentată de Copernic, potrivit căreia Soarele este în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul lui.*

heliofíl, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) fotofil. *Organismele heliofile iubesc lumina.*

heliofít, -ă adj. (*bot.; despre plante*) fotofit. *Plantele heliofite cresc în regiuni însorite.*

heliofób, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) fotofob, lucifob, ‹înv.› lucifug. *Heliofobii suferă de fotofobie.*

heliografíe s.f. (*tipogr.; înv.*) v. Heliogravură.

heliogravúră s.f. (*tipogr.*) **1** fotogravură. *Heliogravura este un procedeu fotografic prin care se obțin clișee în vederea imprimării planșelor.* **2** (*concr.*) ‹înv.› heliografie. *Heliogravura este o gravură realizată pe clișee de cupru prin expunere la razele solare.*

helión s.m. (*fiz.*) particulă alfa. *Helionul este nucleul de heliu format din doi protoni și din doi neutroni.*

heliotactísm s.n. (*bot.*) fototropism, heliotaxie, heliotropism.

heliotaxíe s.f. (*bot.*) fototropism, heliotactism, heliotropism.

heliotérm, -ă adj. heliotermic.

heliotérmic, -ă adj. helioterm. *În apropiere este un lac cu apa heliotermică.*

heliotipíe s.f. (*tipogr.*) fotocolografie. *În heliotipie se folosește, ca formă de tipar, un strat de gelatină sensibilizat la acțiunea luminii și transformat într-un clișeu imprimabil prin reproducere fotomecanică.*

heliotróp, -ă s.m., s.n., adj. **1** s.m. (*bot.*) *Heliotropium peruvianum*; vanilie, vanilie-de-grădină. **2** s.n. esență de heliotrop. *Heliotropul se extrage din planta cu același nume.* **3** adj. (*bot.; despre plante*) heliotropic. *Plantele heliotrope se orientează spre Soare sau spre alte surse de lumină.*

heliotrópic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) heliotrop.

heliotropínă s.f. (*farm., cosmet.*) piperonal. *Heliotropina are miros de violete.*

heliotropísm s.n. (*bot.*) fototropism, heliotactism, heliotaxie. *Plantele care prezintă heliotropism își orientează anumite organe spre Soare sau spre alte surse de lumină.*

helióză s.f. (*med.*) insolație, ‹reg.› asoreală, îndesoare, soare-în-cap, soare-sec. *Helioza se manifestă prin febră, dureri de cap, greață, delir, putând provoca moartea.*

hellό interj.(*ca formulă de salut; fam.*) v. Bună (v. *bun*)! Salut[1]!

helmintiáză s.f. (*med.*) verminoză. *Helmintiaza este o boală parazitară, frecventă mai ales la copii.*

helmintoíd, -ă adj. (*despre contururi, mișcări etc.*) vermicular, vermiform. *Larvele au corpul helmintoid. Omizile se deplasează cu mișcări helmintoide.*

heloplanctón s.n. heleoplancton.

hemangioblastóm s.n. (*anat.*) angioblastom. *Hemangioblastomul este un hemangiom capilar malign, cu localizare cerebrală.*

hemangiomatóză s.f. (*med.*) angiomatoză hemoragică. *Hemangiomatoza se manifestă prin apariția unor angioame pe piele și pe mucoase.*

hemateméză s.f. (*med.*) ‹înv.› boala sângerăturii stomacului (v. *boală*). *Hematemeza este o hemoragie pe traiectul superior al tubului digestiv, eliminată prin vomă.*

hematíe s.f. (*biochim.*) eritrocit, globulă roșie, normocit. *Hematiile conțin hemoglobină.*

hematocél vaginal s.n. (*med.*) pahivaginalită. *Hematocelul vaginal este îngroșarea inflamatorie a tunicii vaginale a testiculului.*

hematocrít s.n. (*tehn. med.*) hematoglobinometru. *Cu ajutorul hematocritului se*

separă, prin centrifugare, elementele celulare din plasmă.

hematofóbie s.f. (*psih.*) hemofobie. *Bolnavii de hematofobie au o frică morbidă de sânge.*

hematoglobinométru s.n. (*tehn. med.*) hematocrit.

hematóm cefalic s.n. (*med.*) cefalhematom. *Hematomul cefalic se observă la nou-născut, fiind secundar unui traumatism obstetrical accidental.*

hematopoiétic, -ă adj. (*biochim.*) hemopoietic.

hematopoiéză s.f. (*biochim.*) eritropoieză, hemopoieză. *Hematopoieza se desfășoară în măduva osoasă.*

hematosalpingítă s.f. (*med.*) hematosalpinx. *Hematosalpingita este un hematom al trompei uterine.*

hematosálpinx s.n. (*med.*) hematosalpingită.

hematospermíe s.f. (*med.*) hemospermie. *Bolnavii cu hematospermie au sânge în spermă.*

hematoterapíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoterapie. *În hematoterapie se folosește ca mijloc de tratare a unei boli transfuzia de sânge.*

hematóză s.f. (*fiziol.*) oxigenare, ‹înv.› oxidație. *În procesul de hematoză are loc transformarea sângelui venos în sânge arterial.*

hematozoár s.n. (*biol.*) plasmodiu. *Hematozoarul trăiește în tubul digestiv al țânțarului anofel, fiind agentul patogen al malariei.*

hemeralopíe s.f. (*med., med. vet.*) cecitate diurnă, ‹pop.› orbul găinii (v. *orb*[1]), orbul găinilor (v. *orb*[1]). *Hemeralopia este o urmare a absenței vitaminei A.*

hemerotécă s.f. efemeroteca. *Hemeroteca bibliotecii academice are un număr impresionant de ziare și reviste.*

hemicíclic, -ă adj. semicircular, ‹înv.› semirond. *Într-un amfiteatru hemiciclic încap peste 3 000 de persoane.*

hemicristalín, -ă adj. (*geol.*) hipocristalin. *Structura hemicristalină este specifică rocilor efuzive.*

hemidistrofíe s.f. (*med.*) inanițe parțială. *Un bolnav cu hemidistrofie are cele două jumătăți ale corpului dezvoltate inegal.*

hemimetabólă s.f., adj. (*entom.*) heterometabolă. *Hemimetabola are o metamorfoză incompletă, fără stadiul de nimfă.*

hemimorfít s.n. (*mineral.*) calamină. *Hemimorfitul este un silicat hidratat natural de zinc, care devine fosforescent prin frecare.*

hemión s.m. (*zool.*) *Equus onager* sau *Asinus onager*; colun, onagru. *Hemionul este un măgar sălbatic, de talie mică, răspândit în S-V Asiei.*

hemiplegíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** hemiplexie. *Hemiplegia este paralizia unei jumătăți laterale a corpului.* **2** ***hemiplegie dublă*** = diplegie. *Hemiplegia dublă afectează părți similare, bilateral.*

hemiplexíe s.f. (*med., med. vet.*) hemiplegie.

hemiptér s.n. (*entom.*) heteropter. *Hemipterele au prima pereche de aripi pe jumătate chitinizată, iar a doua pereche în întregime membranoasă.*

hemobiologíe s.f. biologia sângelui (v. *biologie*).

hemocitoblást s.n. (*biol.*) celulă-tulpină.

hemoclazíe s.f. (*med.*) hemoliză. *Hemoclazia este distrugerea patologică a globulelor roșii din sânge și trecerea lor în plasmă.*

hemocromogén s.n. (*biochim.*) oxihemoglobină.

hemodializór s.m. (*tehn. med.*) dializor, rinichi artificial. *Hemodializorul servește la înlocuirea temporară a funcțiilor rinichiului, eliminând produși toxici din sânge, fără a modifica compoziția acestuia.*

hemofobíe s.f. (*psih.*) hematofobie.

hemoglobinométru s.n. (*tehn. med.*) hemometru. *Cu ajutorul hemoglobimetrului se determină cantitatea de hemoglobină din sânge.*

hemoglobinopatíe s.f. (*med.*) hemoglobinoză. *Hemoglobinopatia este determinată de alterarea calitativă a hemoglobinei din globulele roșii.*

hemoglobinóză s.f. (*med.*) hemoglobinopatie.

hemolíză s.f. (*med.*) hemoclazie.

hemométru s.n. (*tehn. med.*) hemoglobimetru.

hemopoiétic, -ă adj. (*biochim.*) hematopoietic.

hemopoiéză s.f. (*biochim.*) eritropoieză, hematopoieză.

hemoptizíe s.f. (*med.*) ‹pop.› scuipare de sânge, ‹reg.› hârâ[2].

hemoragíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** hemoree, pierdere de sânge, sângerare, ‹rar› sângerat[1], ‹înv. și reg.› sângerătură. *A murit în urma accidentului, din cauza unei puternice hemoragii interne.* **2** ***hemoragie arterială*** = angioragie; ***hemoragie cerebrală*** = cerebroragie. *O hemoragie cerebrală masivă este fatală pentru bolnav*; ***hemoragie cutanată*** = dermatoragie; ***hemoragie hepatică*** = hepatoragie; ***hemoragie intestinală*** = enterohemoragie, enteroragie; ***hemoragie intracraniană*** = encefaloragie; ***hemoragie meningiană*** = meningoragie; ***hemoragie oculară*** = oftalmoragie; ***hemoragie ombilicală*** = omfaloragie; ***hemoragie rectală*** = proctoragie, rectoragie; ***hemoragie vezicală*** = cistoragie.

hemorée s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie, pierdere de sânge, sângerare, ‹rar› sângerat[1], ‹înv. și reg.› sângerătură.

hemoroízi s.m. pl. (*med.*) ‹înv. și pop.› trânji (v. *trând*[1]), ‹pop.› vâni cu sânge rău (v. *vână*), ‹reg.› arici (v. *arici*[1]), mătrice, șui[5]. *Hemoroizii provoacă dureri și hemoragii.*

hemospermíe s.f. (*med.*) hematospermie.

hemostáză s.f. (*med., med. vet.*) hemostazie. *Hemostaza este oprirea unei hemoragii.*

hemostazíe s.f. (*med., med. vet.*) hemostază.

hemoterapíe s.f. (*med., med. vet.*) hematoterapie.

hepár s.n. (*anat.; livr.*) v. Ficat.

hepátic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) bilios. *Bolnavii hepatici trebuie să țină regim sever.*

hepatísm s.n. (*med.*) insuficiență biliară. *Hepatismul evidențiază afecțiunile cronice ale ficatului.*

hepatítă s.f. (*med.*) **1** icter, ‹pop.› gălbeneală, gălbinare, îngălbeneală, ‹reg.› gălbănariță, ‹înv.› boală împărătească. *Pielea bolnavilor de hepatită are o coloratie gălbuie.* **2** ***hepatită A*** = hepatită epidemică. *Hepatita A, provocată de virusul hepatitic A, se manifestă prin icter cu febră moderată*; ***hepatită B*** = hepatită serică, ‹înv.› hepatită de seringă. *Hepatita B, provocată de virusul hepatitic B, se transmite accidental, prin injectare de sânge sau de ser infectate ori prin utilizarea unor ace de seringă sterilizate incorect*; ***hepatită epidemică*** = hepatită A; ***hepatită serică*** = hepatită B, ‹înv.› hepatită de seringă; (*înv.*) ***hepatită de seringă*** v. Hepatită B. Hepatită serică.

hepatocít s.n. (*biol.*) celulă hepatică. *Hepatocitele asigură funcțiile endocrină și exocrină ale ficatului.*

hepatolít s.n. (*med.*) calcul hepatic. *Hepatolitul este situat intrahepatic.*

hepatoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie hepatică.

heptagón s.n. (*geom.*) ‹înv.› șeptunghi. *Heptagonul este un poligon cu șapte laturi și șapte unghiuri.*

herăíe s.f. (*jur.; în trecut*) ‹în trecut› gloabă, zavescă. *Herâia era o taxă plătită pentru a împiedica redeschiderea unui proces.*

herb s.n. (*herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă.

hereghíe s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Obârșie. Origine. **2** v. Familie. Neam. **3** (*în opoz. cu „străin”*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

hereluí vb. IV. tr. (*chir.; reg.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

hereluíre s.f. (*chir.; la animale; reg.*) v. Castrare. Castrație. Emasculație. Sterilizare.

hereluít, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat.

herghelegíu s.m. **1** ‹pop.› stăvar, ‹reg.› arghelar, stăvărar. *Herghelegiul păzește și îngrijește o herghelie.* **2** (*arg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

herghelíe s.f. ‹înv. și reg.› stavă, ‹reg.› arghelă, priocă, stăvăriște. *Prințul arab are o renumită herghelie de cai de rasă.*

hericícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Troscoțel (*Polycnemum arvense*). **2** v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*).

héring s.m. (*iht.*) *Clupea harengus*; ‹înv.› scrumbiță.

hermafrodísm s.n. (*biol.*) androginie, bisexualitate, hermafroditism, intersexualitate. *Hermafrodismul este starea unui organism care prezintă gonade de ambele sexe.*

hermafrodít, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) **1** adj. (*despre plante și animale*) ambigen, androgin, bigeneric, bisexual, bisexuat, intersexual. *Animalele hermafrodite au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.* **2** s.m., s.f. intersexual, ‹pop.› fătălău, ‹înv.› famen. *Hermafroditii prezintă caracterele ambelor sexe.*

hermafroditísm s.n. (*biol.*) androginie, bisexualitate, hermafrodism, intersexualitate.

hermelínă s.f. (*zool.*) *Mustela erminea*; hermină, ‹înv. și reg.› cacom, ‹reg.› helge.

hermeneútică s.f. știința exegezei (v. *știință*).

hermínă s.f. (*zool.*) *Mustela erminea*; hermelină, ‹înv. și reg.› cacom, ‹reg.› helge.

herniál, -ă adj. (*med.*) herniar.
herniár, -ă adj. (*med.*) hernial.
hérnie s.f. (*med.*) **1** ‹inv. şi pop.› boşorogeală, vătămare, vătămătură, ‹pop.› hâitură, ruptură, surpare, surpătură, ‹reg.› betegire, boşire, răsturnatul rânzei, schilăvie, stricăciune, ‹înv.› chilă. **2** ***hernie a splinei*** = lienocel; ***hernie musculară*** = miocel; ***hernie ombilicală*** = omfalocel; ***hernie vaginală*** = elitrocel, laparocel.
heroínă s.f. (*chim., farm.*) diacetilmorfină, ‹arg.› cal, cal alb, căluţ, doamna albă (v. *doamnă*), praf, pulbere. *Heroina este o substanţă care are acţiune analgezică, sedativă şi stupefiantă.*
hérpes s.n. (*med.*) **1** ‹pop.› arşiţă, spuzeală, ‹reg.› arici[1], ochi de găină (v. *ochi*[1]), zăbală. *Herpesul este localizat mai ales în jurul gurii şi al nasului.* **2** ***herpes zoster*** = zona zoster, ‹pop.› foc-viu. *Herpesul zoster, localizat în ganglionii spinali, se manifestă clinic prin dureri şi erupţii eritemato-veziculare pe traiectul nervilor senzoriali.*
herpetovírus s.n. (*med.*) virus herpetic.
hertz [herts] s.m. (*fiz.*) ciclu pe secundă. *Hertzul este unitatea de măsură pentru frecvenţă.*
hérţog s.m. (*înv.*) v. Duce[1].
heruvím s.m. (*relig.*) cherubin. *Heruvimul este un înger din imediata apropiere a lui Dumnezeu, superior arhanghelului.*
hetaíră s.f. (*livr.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
hetairíe s.f. (*în Grecia modernă*) eterie. *Hetairia este o societate literară sau politică.*
hétero s.m. invar., adj. invar. (*fam.*) v. Heterosexual.
heteroantigén s.m. (*biol.*) xenoantigen. *Heteroantigenul produce dezvoltarea de anticorpi în serul unor indivizi din specii diferite.*
heterocíclu s.n. (*chm.*) compus heterociclic. *Heterociclul conţine, pe lângă atomi de carbon, şi atomi ai altor elemente.*
heteroclít, -ă adj. compozit. *Lucrarea are o structură heteroclită.*
heterocromozóm s.m. (*genet.*) alozom, cromozom al sexului, cromozom sexual, gonozom, heterozom. *Heterocromozomul are rol esenţial în determinarea sexului.*
heterodónt,-ă adj. (*despre animale*) anizodont. *Animalele heterodonte au dinţii diferenţiaţi în incisivi, canini, premolari şi molari.*
heterodóx, -ă adj., s.m., s.f. anticonformist, inconformist, neconformist, nonconformist, ‹rar› eretic. *Tânărul pictor este heterodox. Heterodocşii nu se conformează uzanţelor stabilite, tradiţiilor, moravurilor sau mentalităţilor, opiniilor curente.*
heteroforíe s.f. (*med.*) strabism latent. *Heteroforia este devierea latentă a axelor vizuale.*
heterogamét s.m. (*biol.*) anizogamet. *Heterogametul este deosebit morfologic de partenerii săi şi de cei de sex diferit.*
heterogamíe s.f. (*biol.*) anizogamie. *Heterogamia este o înmulţire sexuală prin unirea a doi gameţi diferiţi.*
heterogréfă s.f. (*chir.*) **1** grefă heterologă, heteroplastie, heterotransplantare, xenografă. *Heterografa se efectuează la un organism care aparţine unei specii diferite de cea de la care provine grefonul.* **2** ***heterografă valvulară*** = bioprotează. *Heterografa valvulară este destinată înlocuirii valvulelor aortice sau atrioventriculare.*
heteroimunizáre s.f. (*med. vet.*) xenoimunizare. *Heteroimunizarea este provocată prin injectarea la un animal a unui antigen provenind de la altă specie.*
heterometábolă s.f., adj. (*entom.*) hemimetabolă. *Heterometabola are o metamorfoză incompletă, fără stadiul de nimfă.*
heteromórf, -ă adj. (*despre organisme, cristale, obiecte etc.*) multiform, pluriform, poliform, polimorf. *Un organism heteromorf are mai multe forme. Acest cristal este heteromorf întrucât are forme diferite.*
heteromorfíe s.f. heteromorfism. *Cele mai multe cristale prezintă heteromorfie.*
heteromorfísm s.f. heteromorfie.
heteromorfóză s.f. (*biol.*) diversitate morfogenetică.
heteroosmíe s.f. (*med.*) heterosmie.
heteroplastíe s.f. (*chir.*) grefă heterologă, heterografă, heterotransplantare, xenografă.
heteroploidíe s.f. (*biol.*) aneuroploidie. *Heteroploidia este starea unui organism care are un număr de cromozomi în plus sau în minus faţă de cel normal.*
heteroptér s.n. (*entom.*) hemipter. *Heteropterele au prima pereche de aripi pe jumătate chitinizată, iar a doua pereche în întregime membranoasă.*
heterosexuál, -ă s.m., s.f., adj. ‹fam.› hetero. *Heterosexualii au tendinţe sexuale normale.*
heterosmíe s.f. (*med.*) heteroosmie. *În heterosmie mirosul perceput nu este cel real.*
heterotopíe s.f. (*med.*) ectopie. *Heterotopia reprezintă poziţia anormală congenitală a unui organ.*
heterotransplantáre s.f. (*chir.*) grefă heterologă, heterografă, heteroplastie, xenografă.
heterotropíe s.f. (*med.*) privire încrucişată, strabism. *Heterotropia constă în lipsa permanentă a paralelismului axelor globilor oculari.*
heterozídă s.f. (*biol.*) glicozidă, glucozidă. *Heterozida este un compus organic vegetal, care, prin hidroliză, dă naştere glucozei.*
heterozóm s.m. (*genet.*) alozom, cromozom al sexului, cromozom sexual, gonozom, heterocromozom.
heteşár s.m. (*reg.*) v. Argat. Servitor. Slugă.
hexacianoferát s.n. (*chim.*) fericianură. *Hexacianoferatul rezultă din combinarea fierului, a cianogenului şi a unui alt metal.*
hexaclorciclohexán s.n. (*chim.*) analcid. *Pentru distrugerea păduchilor, a ploşniţelor, a puricilor şi a ţânţarilor se foloseşte hexaclorciclohexanul.*
hexaédru regulat s.n. (*geom.*) cub. *Hexaedrul regulat are feţele pătrate şi egale între ele.*
hexametilentetramínă s.f. (*farm.*) metenamină, urotropină. *Hexametilentetramina este folosită ca antiseptic în bolile căilor urinare.*
hexamétru s.m. (*vers.*) **1** (*în vers. greacă şi latină; mai ales în poezia epică*) vers eroic. *Hexametrul are şase picioare şi formează împreună cu un pentametru distihul elegiac.* **2** (*la pl.; înv.*) ***hexametri leonini*** v. Versuri leonine (v. *vers*).
hexapód s.n. (*entom.*) gânganie, gâză, insectă, ‹pop.› goangă, muscă, ‹reg.› borză (v. *borz*), gadină, gongălie, pepe. *Prin aer zboară tot felul de hexapode.*
hi interj. (*adesea cu „i" prelungit; ca îndemn la mers pentru animalele de tracţiune, mai ales pentru cai*) di!, ‹reg.› ţu!
hiacínt adj. invar., s.n. fov, galben-roşiatic, oranj, portocaliu, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, ‹înv. şi reg.› naramzat, narangiu, părătic, ‹înv.› turungiu. *A îmbrăcat un costum hiacint. Hiacintul cămăşii nu se asortează cu sacoul.*
hialín, -ă adj. hialoid, sticlos, vitrian, vitrificat, vitros, ‹reg.› uiegos. *Tapetul de pe pereţii casei are aspect hialin.*
hialoíd, -ă adj. hialin, sticlos, vitrian, vitrificat, vitros, ‹reg.› uiegos.
hialoplăsmă s.f. (*biol.*) ectoplasmă. *Hialoplasma este zona periferică a citoplasmei celulei.*
hiát s.n. fig. gol[2], lacună, lapsus, lipsă, vid. *Lucrarea recent apărută completează un hiat în domeniu. Această situaţie a apărut din cauza se datoreşte unui hiat legislativ.*
híbă s.f. (*fam.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carenţă. Cusur. Defect. Deficienţă. Dezavantaj. Imperfecţiune. Insuficienţă. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.
hiberná vb. I. intr. (*despre animale sălbatice*) a ierna. *Urşiii hibernează în peşteri.*
hibernáj s.n. hibernare, hibernaţie, iernat, ‹rar› iernare, iernătură, ‹înv.› letargie.
hibernáre s.f. **I 1** hibernaj, hibernaţie, iernare, iernat, ‹rar› iernătură, ‹înv.› letargie. *Iarna, urşii se retrag în peşteri pentru hibernare.* **2** (*med.*) ***hibernare artificială*** = hibernaţie artificială, hibernoterapie. *Hibernarea artificială este o metodă folosită în scop terapeutic sau în unele intervenţii chirurgicale.* **II** fig. inactivitate, inacţiune, inerţie, neactivitate, nonacţiune, pasivism, pasivitate, ‹fig.› abulie, adormire, letargie. *Starea lui de hibernare îi enervează pe toţi.*
hibernáţie s.f. **1** hibernaj, hibernare, iernat, ‹rar› iernare, iernătură, ‹înv.› letargie. **2** (*med.*) ***hibernaţie artificială*** = hibernare artificială, hibernoterapie.
hibernoterapíe s.f. (*med.*) hibernare artificială, hibernaţie artificială.
hibríd, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre animale sau plante*) bastard, corcit. *Unele plante sunt specii hibride.* **2** fig. (*despre un întreg ca totalitate a părţilor*) amestecat, eclectic, eterogen. *Repertoriul hibrid al teatrului nu atrage multă lume.* **II** s.m. (*biol.*) bastard, corcitură, metis, ‹reg.› corci[1]. *Câinele din curte este un*

hibrid rezultat din încrucișarea a două rase diferite.

hibridá vb. I. tr. (*biol.; compl. indică indivizi cu ereditate diferită*) a bastarda, a hibridiza.

hibridáre s.f. (*biol.*) hibridație, hibridizare, metisaj, metisare, ‹rar› metisație. *Prin hibridare se obține un hibrid din încrucișarea a doi indivizi cu ereditate diferită.*

hibridáție s.f. (*biol.*) hibridare, hibridizare, metisaj, metisare, ‹rar› metisație.

hibridizá vb. I. tr. (*biol.; compl. indică indivizi cu ereditate diferită*) a bastarda, a hibrida.

hibridizáre s.f. (*biol.*) hibridare, hibridație, metisaj, metisare, ‹rar› metisație.

hicăí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe, mai ales câini*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa.

hici adv. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

hicleníe s.f. (*înv.*) = viclenie.

hidalgíe s.f. (*livr.*) v. Noblețe.

hidálgo s.m. (*în Ev. Med.*) nobil spaniol.

hidatidóză s.f. (*med., med. vet.*) boală hidatică, echinococoză, hidatioză. *Hidatidoza se manifestă prin apariția unor chisturi pline cu un lichid transparent în plămâni, în ficat etc.*

hidatióză s.f. (*med., med. vet.*) boală hidatică, echinococoză, hidatidoză.

hidós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, monstruos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearic, păcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este hidos. Are mâinile hidoase.* **2** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face hidos.*

hidoșénie s.f. **1** (*în opoz. cu „frumusețe"*) diformitate, hâdoșenie, imundicitate, imundiție, schilodeală, schilodenie, sluțenie, urâțenie, ‹rar› sluție, ‹pop. și fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, șoimăneală, înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluție. *O sperie hidoșenia bărbatului.* **2** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, înv.› sluțire. *Se apropie de el o hidoșenie. O hidoșenie de om i-a îngrozit pe toți.*

hidrargilít s.n. (*mineral.*) gibbsit. *Hidrargilitul este un minereu de aluminiu.*

hidrargír s.n. (*chim.*) mercur, ‹pop.› argint-viu. *Hidrargirul are multiple întrebuințări în tehnică și în medicină.*

hidrargiríe s.f. (*med.*) hidrargiroză.

hidrargiróză s.f. (*med.*) hidrargirie. *Hidrargiroza este provocată de intoxicarea cu mercur.*

hidrát s.m. **1** (*mineral.*) ***hidrat de bariu*** = baritină, barită, spat greu. *Hidratul de bariu este folosit în tehnologia forajelor.* **2** (*chim.*) ***hidrat de terpin*** = terpin-hidrat. *Hidratul de terpin este folosit la purificarea terpinului.* **3** (*biochim.; astăzi rar*) ***hidrat de carbon*** v. Carbohidrat. Glucidă. Zaharidă. Zaharuri (v. *zahăr*). **4** (*impr.*) v. Hidroxid.

hidrencefalíe s.f. (*med., med. vet.*) hidrocefalie, ‹pop.› apă la cap, dropică la cap.

hidriatríe s.f. (*med.*) hidropatie, hidroterapeutică, hidroterapie. *Hidriatria este un tratament bazat pe utilizarea apei.*

hidroaeroplán s.n. (*av.; ieșit din uz*) v. Hidroavion. Hidroplan.

hidroamelioráre s.f. (*hidrotehn.*) hidroameliorație.

hidroameliorație s.f. (*hidrotehn.*) hidroameliorare. *Prin hidroameliorație se urmărește menținerea unui raport favorabil între apă și ceilalți factori ai fertilității solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă.*

hidroavión s.n. (*av.*) hidroplan, ‹ieșit din uz› hidroaeroplan. *Hidroavionul este înzestrat cu dispozitive de amerizare.*

hidroblást s.n. (*bot.*) lăstar acvatic (v. *lăstar*[1]).

hidrocarbonát s.m. (*biochim.; impr.*) v. Carbohidrat. Glucidă. Zaharidă. Zaharuri (v. *zahăr*).

hidrocarbúră s.f. (*chim.*) ***hidrocarbură acetilenică*** = acetilenă, alchină, etină. *Hidrocarbura acetilenică este un gaz incolor, inflamabil, cu diverse folosiri;* ***hidrocarbură aromatică*** = arenă. *Hidrocarbura aromatică conține în moleculă unul sau mai multe nuclee benzeice;* ***hidrocarbură cicloparafinică*** = ciclan, cicloalcan, cicloparafină, ‹înv.› naftenă. *Hidrocarbura cicloparafinică este o hidrocarbură saturată, prezentă în petrol;* ***hidrocarbură olefinică*** = alchenă, olefină. *Etilena este o hidrocarbură olefinică;* ***hidrocarbură parafinică*** = alcan, parafină. *Metanul și etanul sunt hidrocarburi parafinice.*

hidrocefalíe s.f. (*med., med. vet.*) hidrencefalie, ‹pop.› apă la cap, dropică la cap. *Hidrocefalia se caracterizează prin acumularea excesivă de lichid seros în membranele creierului.*

hidrocentrálă s.f. centrală hidroelectrică (v. *central*). *În hidrocentrală energia electromagnetică este produsă prin transformarea energiei hidraulice cu ajutorul roților sau al turbinelor hidraulice.*

hidrocortizón s.n. (*biochim.*) cortizol. *Hidrocortizonul este apropiat ca structură de cortizon, dar mult mai activ.*

hidrocultúră s.f. (*agric.*) hidroponică. *Hidrocultura este cultivarea plantelor în apă, în soluții nutritive sau pe un substrat de pietriș ori de nisip prin care circulă permanent apă cu îngrășăminte chimice.*

hidrocutáre s.f. (*med.*) hidrocuție.

hidrocúție s.f. (*med.*) hidrocutare. *Hidrocuția este o sincopă survenită în urma contactului brusc cu apa rece.*

hidroejectór s.n. (*tehn.*) ejector hidraulic.

hidroelevatór s.n. (*tehn.*) elevator hidraulic.

hidrofáună s.f. faună acvatică.

hidrofilă s.f., adj. (*bot.*) hidrogamă. *La plantele hidrofile polenizarea se face prin intermediul apei.*

hidrofilicále s.f. pl. (*bot.*) rizocarpee. *Hidrofilicalele sunt plante ierboase care au numai rădăcini perene.*

hidrofób, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre substanțe, materiale, soluri*) acvifug, hidrofug. *Substanțele hidrofobe nu au afinitate pentru apă.* **2** adj., s.m., s.f. (*psih.*) acvifug. *O persoană hidrofobă are aversiune pentru consumarea apei sau a altor lichide.*

hidrofobíe s.f. **1** (*psih.*) acvafobie. *Hidrofobia se manifestă față de apă sau de alte lichide.* **2** (*med.; rar*) v. Rabie. Turbare.

hidrofobizá vb. I. tr. (*compl. indică materiale*) a impermeabiliza. *A hidrofobizat pânza prin cauciucare.*

hidrofobizát, -á adj. (*despre materiale*) impermeabilizat. *Pânza hidrofobizată nu permite trecerea lichidelor.*

hidroformiláre s.f. (*chim.*) oxosinteză, reacție de carbonilare, sinteză oxo. *Hidroformilarea este un procedeu industrial de obținere a aldehidelor.*

hidroftalmíe s.f. (*med.*) buftalmie, glaucom infantil. *Hidroftalmia presupune creșterea volumului globului ocular din cauza măririi presiunii intraoculare.*

hidrofúg, -á adj. (*despre substanțe, materiale, soluri*) acvifug, hidrofob.

hidrogămá s.f., adj. (*bot.*) hidrofilă.

hidrogén s.n. (*chim.*) ***hidrogen arsenios*** = arsină. *Otrăvirea cu hidrogen arsenios poate fi letală;* ***hidrogen fosforat*** = fosfină. *Hidrogenul fosforat este un gaz toxic;* ***hidrogen greu*** = deuteriu. *Hidrogenul greu este folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare;* ***hidrogen sulfurat*** = acid sulfhidric, ‹înv.› hidrogen pucioșit. *Hidrogenul sulfurat este un gaz toxic, cu miros de ouă stricate;* (*înv.*) ***hidrogen pucioșit*** v. Acid sulfhidric. Hidrogen sulfurat.

hidrogenocarbonát s.m. (*chim., farm.*) **1** bicarbonat, carbonat acid. *Hidrogenocarbonatul este o sare a acidului carbonic în care un singur atom de hidrogen a fost înlocuit cu un atom de metal.* **2** ***hidrogenocarbonat de sodiu*** = bicarbonat de sodiu, carbonat acid de sodiu. *Hidrogenocarbonatul de sodiu este folosit în medicină, la gazeificarea băuturilor, în industria porțelanului etc.*

hidrográf s.n. (*hidrol.*) **1** hidrometru[2], hidrometru înregistrator (v. *hidrometru*[2]). *Hidrograful măsoară densitatea și viteza de curgere a unui lichid.* **2** hidrogramă.

hidrográmă s.f. (*hidrol.*) hidrograf. *Pe hidrogramă se înregistrează variația nivelului sau a debitului unui curs de apă într-o unitate de timp.*

hidroizolánt s.m. izolant hidraulic.

hidroizoláre s.f. hidroizolație. *Prin hidroizolare se împiedică sau se reduce infiltrarea apei într-o încăpere ori într-o construcție.*

hidroizolátie s.f. hidroizolare.

hidrolacolít s.m. (*geomorf.*) pingo. *Hidrolacolitul este o formă de relief periglaciară din zonele subpolare.*

hidrolít s.m. (*chim.*) hidrură de calciu. *Hidrolitul este folosit în industrie ca agent de dehidratare.*
hidromecánică s.f. mecanica fluidelor (v. *mecanic*). *Hidromecanica studiază legile de echilibru şi de mişcare ale lichidelor şi acţiunea lor asupra corpurilor solide cu care vin în contact.*
hidromél s.n. mied, ‹reg.› mursă, must, smied, trinci, ‹turc.; înv.› balbaş. *Hidromelul se obţine prin fermentarea alcoolică a mierii de albine cu apă aromatizată.*
hidromeningocél s.n. (*med.*) meningocel. *Hidromeningocelul este hernia meningelor, cauzată de un defect al craniului sau al coloanei vertebrale.*
hidrometríe s.f. (*med., med. vet.*) hidrometru[1]. *Hidrometria este o acumulare de lichid seros în cavitatea uterină.*
hidrométru[1] s.n. (*med., med. vet.*) hidrometrie.
hidrométru[2] s.n. (*hidrol.*) **1** (*şi* ***hidrometru înregistrator***) hidrograf. **2** fluviometru. *Cu ajutorul hidrometrului se măsoară variaţiile de nivel ale unei ape curgătoare.*
hidromonitór s.n. (*miner.*) monitor[2]. *Hidromonitorul este un dispozitiv de escavare a pământului, alcătuit dintr-o conductă metalică prin care se proiectează un jet puternic de apă.*
hidronefrózã s.f. (*med.*) uronefrozã. *Hidronefroza este o acumulare de urină aseptică la nivelul bazinetului şi al calicelor renale.*
hidróniu s.n. (*chim.*) oxoniu. *Hidroniul rezultă din unirea unui proton cu o moleculă de apă.*
hidropatíe s.f.(*med.*) hidi iatrie, hidroterapeutică, hidroterapie. *Hidropatia este un tratament bazat pe utilizarea apei.*
hidrópic, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) ‹pop.› dropicos, ‹înv.› hidropicos. *Persoanele hidropice au acumulări patologice de apă în cavităţile naturale ale organismului.*
hidropicós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Hidropic.
hidropizíe s.f. (*med., med. vet.*) ciroză hidrică, hidrops, ‹pop.› apă, boală de apă, dropică, ‹reg.› ruptoare de apă, ‹înv.› trând[1], trândav[1]. *Hidropizia este o acumulare patologică de apă în cavităţile naturale ale organismului.*
hidroplán s.n. (*av.*) hidroavion, ‹ieşit din uz› hidroaeroplan. *Hidroplanul este înzestrat cu dispozitive de amerizare.*
hidroplanáj s.n. (*av.*) hidroplanare.
hidroplanáre s.f. (*av.*) hidroplanaj. *În hidroplanare, deplasarea unui hidroavion se face prin autopropulsie aerodinamică.*
hidropónică s.f. (*agric.*) hidrocultură. *Hidroponica este cultivarea plantelor în apă, în soluţii nutritive sau pe un substrat de pietriş ori de nisip prin care circulă permanent apă cu îngrăşăminte chimice.*
hidróps s.n. (*med., med. vet.*) ciroză hidrică, hidropizie, ‹pop.› apă, boală de apă, dropică, ‹reg.› ruptoare de apă, ‹înv.› trând[1], trândav[1].
hidrosilicát s.m. (*chim.*) silicat hidratat.
hidrostátică s.f. (*mec.*) statica lichidelor (v. *static*). *Hidrostatica studiază echilibrul lichidelor şi al corpurilor cufundate în lichide.*
hidrosulfít s.m. (*chim.*) ditionit. *Hidrosulfitul este o sare a acidului ditionos, cu proprietăţi reducătoare, folosită în industria textilă, la analiza gazelor pentru absorbţia oxigenului sau la albirea săpunului.*
hidrosulfúră s.f. (*mineral.*) sulfură acidă, ‹ieşit din uz› sulfhidrat. *Hidrosulfura este o sare a acidului sulfhidric, în care numai unul dintre cei doi atomi de hidrogen din molecula acidului sulfhidric este înlocuit de metal.*
hidrotaxíe s.f. (*biol.*) hidrotropism.
hidroterapeútică s.f. (*med.*) hidriatrie, hidropatie, hidroterapie.
hidroterapíe s.f. (*med.*) hidriatrie, hidropatie, hidroterapeutică.
hidrotropísm s.f. (*biol.*) hidrotaxie. *Hidrotropismul este tendinţa de orientare a unei plante sau a unui microorganism spre zonele cu cea mai mare umiditate a aerului sau a solului.*
hidroxiacíd s.m. (*chim.*) oxiacid. *Hidroxiacizii conţin în moleculă şi oxigen.*
hidroxialdehídă s.f. (*chim.*) oxialdehidă. *Ozele sunt hidroxialdehide sau oxicetone provenite din oxidarea unor polialcooli.*
hidroxíd s.m. (*chim.*) **1** ‹impr.› hidrat. *Molecula hidroxidului conţine un radical format dintr-un atom de hidrogen şi unul de oxigen.* **2** ***hidroxid de calciu*** = calcină, var stins. *Hidroxidul de calciu se obţine prin hidratarea oxidului de calciu, fiind folosit în construcţii şi în industrie;* ***hidroxid de potasiu*** = potasă caustică. *Hidroxidul de potasiu reacţionează puternic cu dioxidul de carbon pentru a produce carbonat de potasiu;* ***hidroxid de sodiu*** = sodă caustică, ‹reg.› natron. *Hidroxidul de sodiu distruge ţesuturile vegetale şi animale.*
hidroxíl s.m. (*chim.*) oxidril. *Hidroxilul este un radical chimic monovalent compus dintr-un atom de hidrogen şi un atom de oxigen.*
hidrúră s.f. (*chim.*) ***hidrură de bor*** = boran. *Hidrura de bor este un compus al borului cu hidrogenul;* ***hidrură de calciu*** = hidrolit; ***hidrură de siliciu*** = silan. *Hidrura de siliciu este un compus al siliciului cu hidrogenul.*
hiénă s.f. (*zool.*) *Hyaena hyaena;* ‹înv.› iană.
hierátic, -ă adj. **1** (*în artă; despre atitudini, gesturi etc. ale personajelor*) imobil[2], înţepenit, static,‹fig.› rigid. *Bărbatul din tablou are o ţinută hieratică. Figura îi este hieratică.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini, acţiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, nesocial, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, îngheţat, rece. *Are o atitudine hieratică faţă de colaboratori.*
hierofánt s.m. **1** (*în Antic.*) gerofant. *Hierofantul era preotul care iniţia în mistere.* **2** (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice; rar*) v. Pontif. Pontifice.
hieroglífic, -ă adj. fig. (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, neciteţ, nedescifrabil, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› încâlcit. *Are un scris hieroglific, imposibil de înţeles. Manuscrisul este hieroglific.*
highidíş s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.
high-life [‚hai'laif] s.n. lumea bună (v. *lume*). *La recepţie erau mulţi reprezentanţi ai high-life-ului bucureştean.*
higrográf s.n. (*climat.*) higrometru, indicator de umiditate, umidometru. *Cu ajutorul higrografului se măsoară umiditatea relativă a aerului sau a altor medii gazoase.*
higrómă s.f. (*med.*) bursită. *Higroma se manifestă la nivelul testiculelor.*
higrometríe s.f. (*climat.*) higroscopie. *Higrometria se ocupă cu studiul metodelor de măsurare a umezelii aerului atmosferic.*
higrométru s.n. (*climat.*) higrograf, indicator de umiditate, umidometru.
higroscopíe s.f. (*climat.*) higrometrie.
higrostát s.n. umidostat. *Higrostatul este folosit pentru supravegherea şi menţinerea umidităţii relative a aerului într-o încăpere, într-o instalaţie etc.*
hihăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chicoti.
hihăít s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Ţipăt.
hijacking [hai'ʤekiŋ] s.n. piraterie aeriană. *Cei care recurg la hijacking au drept scop deturnarea unui avion.*
himén s.n. **1** (*bot.*) himeneu, himeniu. *Himenul este partea centrală a ciupercilor în care se produc sporii.* **2** (*anat.*) ‹înv.› pielea fecioriei (v. *piele*).
himenăic, -ă adj. (*livr.*) v. Nupţial.
himenál, -ă adj. (*livr.*) v. Nupţial.
himenéu s.n. **1** (*bot.*) himen, himeniu. **2** (*livr.*) v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu.
himéniu s.n. (*bot.*) himen, himeneu.
himenoptér s.n. (*entom.*) *Hymenoptera;* ‹înv.› pielarepit, pielarip. *Himenopterele sunt insecte cu două perechi de aripi transparente şi foarte fine, care trăiesc în colonii.*
himéră s.f. (*mai ales fig.*) **1** fantasmă, fantezie, iluzie, irealitate, închipuire, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt nişte himere.* **2** amăgire, iluzie, ‹fig.› minciună, ‹fig.; rar› nălucă. *Oare ce vedea în ochii ei nu era doar o himeră?*
himéric, -ă adj. (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este himeric întrucât nu poate fi pus în practică.*
hinayána s.f. (*relig.*) theravada. *Hinayana este budismul timpuriu.*
hindíchi s.n. (*reg.*) v. Şanţ[1].
hinduíst, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) hindus.
hindús, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. indian, indic, ‹înv.› ind. *Hinduşii fac parte din populaţia de bază a Indiei sau sunt originari de acolo.* **2** adj., s.m., s.f. (*relig.*) hinduist. *Hinduşii sunt adepţi ai hinduismului.* **3** adj. indian, indic, ‹înv.› ind. *Civilizaţia hindusă este una dintre cele mai vechi din lume.*
hinghér s.m. **1** ecarisor, ‹reg.› hoher, şintăr. *Hingherii strâng câinii fără stăpân.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Călău. Gâde.
hintá vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.
hintéu s.n. (*transp.; reg.*) v. Caleaşcă.

hioíd s.n. (*anat.*) os hioid, os hioidian. *Hioidul este situat în partea superioară și anterioară a gâtului, între baza limbii și laringe.*
hipalgezíe s.f. (*med., med. vet.*) hipalgie. *Hipalgezia este o sensibilitate patologică.*
hipalgíe s.f. (*med., med. vet.*) hipalgezie.
hiperaciditáte gastrică s.f. (*med., med. vet.*) hiperclorhidrie. *În hiperaciditatea gastrică se produce o creștere excesivă a acidului clorhidric în sucul gastric.*
hiperalgezíe s.f. (*med., med. vet.*) hiperalgie. *Hiperalgezia este o sensibilitate exagerată la durere.*
hiperalgíe s.f. (*med., med. vet.*) hiperalgezie.
hiperalimentáre s.f. hiperalimentație, hipernutriție, supraalimentare, supraalimentație, supranutriție. *Fiind prea slab, medicii i-au prescris un regim de hiperalimentare.*
hiperalimentáție s.f. hiperalimentare, hipernutriție, supraalimentare, supraalimentație, supranutriție.
hiperandrogeníe s.f. (*med.*) hiperandrogenism. *Hiperandrogenia este supraabundența de hormoni androgeni în organism.*
hiperandrogenísm s.f. (*med.*) hiperandrogenie.
hiperazotemíe s.f. (*med., med. vet.*) uremie. *Hiperazotemia reprezintă creșterea concentrației de uree din sânge.*
hiperbátă s.f. (*stil.*) inversiune. *Hiperbata nu respectă topica normală a propoziției, pentru a pune în valoare și a accentua un anumit cuvânt.*
hiperbólic, -ă adj. exagerat, excesiv, ‹rar› exagerativ, ‹fig.› deocheat, exorbitant, nebun, orbesc. *Acordă acestui eveniment o importanță hiperbolică. Nu-i plac laudele hiperbolice.*
hiperboreeán, -ă adj., s.m., s.f. hiperboreu. *Hiperboreenii trăiesc în extremul nordic al globului terestru.*
hiperboréu, -ée adj., s.m., s.f. hiperboreean.
hiperclorhidríe s.f. (*med., med. vet.*) hiperaciditate gastrică.
hipercorectitúdine s.f. (*lingv.*) formă hipercorectă, hipercorecție, hiperliterarizare, hiperurbanism. *Hipercorectitudinea este o pronunție greșită a unui cuvânt, ca urmare a intenției de a da aspect literar formei acestui cuvânt.*
hipercorécție s.f. (*lingv.*) formă hipercorectă, hipercorectitudine, hiperliterarizare, hiperurbanism.
hipereméză s.f. (*med., med. vet.*) vomitare abundentă.
hiperemíe s.f. (*med., med. vet.*) congestie, inflamație, iritație. *A făcut hiperemie la plămâni.*
hipereregíe s.f. (*med., med. vet.*) hipersensibilitate alergică.
hipererotísm s.n. (*psih.*) hipersexualitate.
hiperestrogeníe s.f. (*med.*) hiperestrogenism, hiperfoliculism. *Hiperestrogenia este un exces de hormoni estrogeni în organism.*
hiperestrogenísm s.n. (*med.*) hiperestrogenie, hiperfoliculism.
hiperfagíe s.f. (*med.*) adefagie, bulimie, hiperorexie, poliorexie. *Hiperfagia se caracterizează printr-o foame exagerată și cvasipermanentă.*
hiperfoliculísm s.n. (*med.*) hiperestrogenie, hiperestrogenism.
hipergenitalísm s.n. (*med.*) hipergonadism. *Hipergenitalismul este o excesivă dezvoltare anatomică și funcțională a gonadelor.*
hiperglicinemíe s.f. (*med.*) glicinoză. *Hiperglicinemia reprezintă o acumulare excesivă de glicină în sânge.*
hiperglobulíe s.f. (*med., med. vet.*) eritremie, eritrocitoză, policitemie, poliglobulie. *Hiperglobulia este caracterizată prin creșterea excesivă a numărului de globule roșii.*
hipergonadísm s.n. (*med.*) **1** hipergenitalism. **2** ***hipergonadism masculin*** = hiperorhidie. *Hipergonadismul masculin este hiperfuncția endocrină a testiculelor.*
hiperkaliemíe s.f. (*med.*) hiperpotasemie. *Hiperkaliemia reprezintă creșterea cantității de potasiu din sânge.*
hiperliterarizáre s.f. (*lingv.*) formă hipercorectă, hipercorectitudine, hipercorecție, hiperurbanism.
hipermastíe s.f. (*med., med. vet.*) polimastie. *Hipermastia este existența unor mamele multiple.*
hipermetropíe s.f. (*med.*) hipermetropism, hiperopie. *În hipermetropie este perturbată vederea de aproape.*
hipermetropísm s.n. (*med.*) hipermetropie, hiperopie.
hipernefrítă s.f. (*med.*) congestie suprarenală.
hipernutríție s.f. hiperalimentare, hiperalimentație, supraalimentare, supraalimentație, supranutriție. *Fiind prea slab, medicii i-au prescris un regim de hipernutriție.*
hiperopíe s.f. (*med.*) hipermetropie, hipermetropism.
hiperorexíe s.f. (*med.*) adefagie, bulimie, hiperfagie, poliorexie.
hiperorhidíe s.f. (*med.*) hipergonadism masculin.
hiperparatiroidísm s.n. (*med.*) osteită fibrochistică, osteodistrofie fibroasă generalizată, osteoză fibrochistică, osteoză paratiroidiană. *Hiperparatiroidismul se caracterizează prin modificări osoase sau renale, prin prezența de calcificări viscerale, prin tulburări digestive ori nervoase.*
hiperplachetóză s.f. (*med.*) trombocitoză. *Hiperplachetoza este creșterea numărului de plachete în sângele periferic.*
hiperpotasemíe s.f. (*med.*) hiperkaliemie.
hiperprotecționísm s.n. hiperprotejare.
hiperprotejáre s.f. hiperprotecționism. *Hiperprotejarea poate deveni, la un moment dat, enervantă pentru copii.*
hiperreflectivitáte s.f. hiperreflexie.
hiperrefléxie s.f. hiperreflectivitate.
hipersensibilitáte s.f. **1** hipersensitivitate. *Are foarte mult de suferit din cauza hipersensibilității ei.* **2** (*med., med. vet.*) ***hipersensibilitate alergică*** = hipereregie.
hipersensitivitáte s.f. hipersensibilitate.
hipersexualitáte s.f. (*psih.*) hipererotism. *Hipersexualitatea este exagerarea dorinței sexuale.*
hipersialíe s.f. (*med.*) polisialie, ptialism, sialoree. *Hipersialia este o secreție abundentă de salivă, întâlnită în unele maladii sau provocată prin medicamente.*
hipertensiúne s.f. (*med.*) hipertonie, tensiune. *Foarte multe persoane suferă de hipertensiune.*
hipertimíe s.f. (*med.*) hipertimism. *Hipertimia se datorează funcționării exagerate a timusului.*
hipertimísm s.n. (*med.*) hipertimie.
hipertiroidíe s.f. (*med.*) hipertiroidism.
hipertiroidísm s.n. (*med.*) hipertiroidie. *Hipertiroidismul este provocat de secreția exagerată a glandei tiroide.*
hipertonicitáte s.f. **1** (*med., med. vet.*) hipertonie. *Hipertonicitatea este creșterea tonusului muscular sau a tonicității unui organ.* **2** (*chim.*) hipertonie.
hipertoníe s.f. **1** (*med.*) hipertensiune, tensiune. **2** (*med., med. vet.*) hipertonicitate. **3** (*med., med. vet.*) ***hipertonie musculară*** = spasticitate. **4** (*chim.*) hipertonicitate. *Hipertonia este starea unei soluții cu o presiune osmotică superioară altei soluții cu care vine în contact.*
hipertricóză s.f. (*med.; mai ales la femei*) hirsutism, politrichie. *În hipertricoză se produce o dezvoltare anormală a sistemului pilos, ca urmare a unor tulburări endocrine.*
hiperurbanísm s.n. (*lingv.*) formă hipercorectă, hipercorectitudine, hipercorecție, hiperliterarizare.
hipertropíe s.f. (*med.*) divergență verticală , strabism vertical, sursumvergență, ‹astăzi rar› anopie. *Hipertropia este deviația axei vizuale a unui ochi în sus.*
hiperuréză s.f. (*med., med. vet.*) poliurie. *Hiperureza este eliminarea de urină în cantitate mai mare decât cea normală.*
hipísm s.n. (*sport*) călărie, turf. *Adesea pariază la cursele de hipism.*
hipnagóg, -ă adj., s.n. (*farm.*) hipnotic, hipnotizant, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel.
hipnopatíe s.f. (*med.*) boala somnului (v. *boală*), encefalită letargică, tripanosomiază, tripanosomiază africană, ‹rar› nonă. *Hipnopatia este provocată de un virus transmis de musca-țeță și caracterizată printr-un somn greu.*
hipnoterapíe s.f. (*psih., med.*) narcoterapie, somnoterapie. *În hipnoterapie se folosesc ca mijloace de tratare a bolii somnul prelungit cu hipnotice și hipnoza.*
hipnótic, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotizant, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. *Substanțele hipnotice provoacă somn. Hipnoticele se eliberează numai pe bază de rețetă.* **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotizant, moleșitor, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. *Mirosul de crini are efect hipnotic.*
hipnotizá vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a înrobi, a magnetiza, a prin-

de, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a hipnotizat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.*

hipnotizánt, -ă adj., s.n. **I 1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotic, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, moleșitor, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. **II** adj. fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este hipnotizant.*

hipnotizáre s.f. **1** hipnoză. **2** fig. captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pistă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: hipnotizarea spectatorilor.*

hipnotizát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul hipnotizat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.*

hipnotizátor, -oáre s.m. (*med.*) hipnotizor, magnetizator, magnetizor. *Hipnotizatorul practică terapeutica magnetică.*

hipnotizór s.m. (*med.*) hipnotizator, magnetizator, magnetizor.

hipnóză s.f. **1** hipnotizare. *Hipnoza este provocată prin sugestia hipnotizorului.* **2** fig. captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pistă, răpitură.

hipoaciditáte s.f. (*med.*) hipoclorhidrie. *În hipoaciditate se produce o diminuare anormală a acidității gastrice.*

hipoacúzic, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) surd, ‹reg.› plehub, pliurd, purd, tăul. *Este hipoacuzic din naștere.*

hipoacuzíe s.f. (*med.*) surditate parțială. *Hipoacuzia se poate trata.*

hipoazotídă s.f. (*chim.*) bioxid de azot, dioxid de azot. *Hipoazotida este un gaz care se formează la temperatura ridicată din țevile de eșapament, fiind considerat unul dintre cei mai periculoși poluanți.*

hipocámp s.m. (*iht.; rar*) v. Cal-de-mare. Căluț-de-mare (*Hippocampus hippocampus*).

hipocentáur s.m. (*în mitol. greacă; rar*) v. Centaur.

hipocéntru s.n. (*geol.*) focar seismic. *Din hipocentru se propagă un cutremur de pământ.*

hipocitemíe s.f. (*med.*) oligocitemie. *Hipocitemia este scăderea globulelor roșii din sânge.*

hipocloremíe s.f. (*med.*) cloropenie. *Hipocloremia este diminuarea cantității de cloruri în lichidele organismului.*

hipoclorhidríe s.f. (*med.*) hipoaciditate.

hipocorístic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte sau despre sufixe*) ‹fam.› alintător, dezmierdător. *Scriitorul folosește mulți termeni hipocoristici.*

hipocorticísm s.n. (*med.*) insuficiență suprarenală. *În hipocorticism se produce diminuarea sau oprirea secreției hormonilor corticosuprarenali.*

hipocratísm digital s.n. (*med.*) degete hipocratice (v. *deget*). *Hipocratismul digital se caracterizează prin îngroșarea extremității degetelor și prin bombarea unghiilor.*

hipocristalín, -ă adj. (*geol.*) hemicristalin. *Structura hipocristalină este specifică rocilor efuzive.*

hipocromazíe s.f. hipocromie.

hipocromíe s.f. hipocromazie. *Hipocromia este diminuarea pigmentației pielii.*

hipodérm s.n. (*anat.*) țesut subcutanat. *Hipodermul este situat sub dermă și este bogat în celule adipoase.*

hipodérmic, -ă adj. (*despre nervi, traumatisme, agenți patogeni, corpuri străine, injecții etc.*) subcutan, subcutanat, subcutaneu, ‹înv.› superficial. *Bolnavul are abcese hipodermice. Asistenta i-a făcut o injecție hipodermică.*

hipodróm s.n. turf. *Pe hipodrom se organizează curse de cai.*

hipofizár, -ă adj. (*anat., med.*) pituitar. *Suferă de o gravă afecțiune hipofizară.*

hipofíză s.f. (*anat.*) adenohipofiză, glandă pituitară. *Hipofiza este o glandă endocrină importantă.*

hipofoliculiníe s.f. (*med.*) hipofoliculinism. *Bolnavele cu hipofoliculinie au o secreție insuficientă de foliculină a ovarului.*

hipofoliculinísm s.n. (*med.*) hipofoliculinie.

hipogástric, -ă adj. (*anat.*) alvin. *Regiunea hipogastrică se află în partea inferioară a abdomenului, sub regiunea ombilicală.*

hipogenitalísm s.n. (*med.*) hipogonadism. *Hipogenitalismul este insuficienta dezvoltare anatomică și funcțională a gonadelor.*

hipoglicemíe s.f. (*med.*) glicopenie. *În hipoglicemie concentrația de glucoză din sânge are nivelul scăzut sub cel normal.*

hipognatísm s.n. (*med.*) brevignatism. *Cel care suferă de hipognatism are mandibula mai lungă decât maxilarul.*

hipogonadísm s.n. (*med.*) hipogenitalism.

hipoleucocitóză s.f. (*med.*) leucocitopenie, leucopenie. *La bolnavii cu hipoleucocitoză numărul globulelor albe din sânge scade anormal.*

hipolipemiánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) hipolipidemiant, normolipemiant. *Hipolipemiantele micșorează creșterea peste valoarea normală a cantității de colesterol și de trigliceride.*

hipolipidemiánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) hipolipemiant, normolipemiant.

hipomenorée s.f. (*fiziol.*) opsomenoree. *Hipomenoreea este o menstruație redusă cantitativ.*

hipometróp, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) miop, ‹înv. și pop.› ponivos, ‹reg.› chiomp, găinatic, obidnic. *Este hipometrop din copilărie.*

hipometropíe s.f. (*med., med. vet.*) miopie, miopism, ‹pop.› orbul găinii (v. *orb*[1]), orbul găinilor (v. *orb*[1]), vedere scurtă. *O persoană care suferă de hipometropie nu distinge clar obiectele situate la o distanță mai mare.*

hipoovaríe s.f. (*med.*) insuficiență ovariană.

hipopión s.n. (*med., med. vet.*) pioftalmie. *Hipopionul este o acumulare de puroi în camera anterioară a ochiului.*

hipoproteinemíe s.f. (*med., med. vet.*) hipoprotidemie. *În hipoproteinemie cantitatea de proteine din sânge este diminuată.*

hipoprotidemíe s.f. (*med., med. vet.*) hipoproteinemie.

hiporeflectivitáte s.f. (*med., med. vet.*) hiporeflexie.

hiporeflíxie s.f. (*med., med. vet.*) hiporeflectivitate. *Hiporeflexia reprezintă diminuarea reflexelor.*

hiposideremíe s.f. (*med.*) sideropenie. *Un bolnav cu hiposideremie are un deficit de fier în organism.*

hipostáză s.f. (*lingv.*) conversiune, hipotaxă.

hipotalámus s.n. (*anat.*) neurohipofiză, posthipofiză. *Hipotalamusul este formația cenușie a creierului care reprezintă centrul principal al vieții vegetative.*

hipotáxă s.f. (*lingv.*) conversiune, hipostază. *Hipotaxa este formarea de cuvinte noi prin schimbarea categoriei gramaticale.*

hipotensiúne s.f. (*med.*) hipotonie, ‹rar› subtensiune. *Hipotensiunea, fiind o scădere a tensiunii arteriale sub limita normală, provoacă o stare de disconfort.*

hipotensív, -ă adj. (*med.; despre oameni*) ‹rar› subtensiv.

hipotiroidíe s.f. (*med.*) hipotiroidism.

hipotiroidísm s.n. (*med.*) hipotiroidie. *În hipertiroidism se produce o diminuare a secreției glandei tiroide.*

hipotonicitáte s.f. (*fiz.*) hipotonie. *Hipotonicitatea este scăderea presiunii osmotice.*

hipotoníe s.f. **1** (*fiz.*) hipotonicitate. **2** (*med.*) hipotensiune, ‹rar› subtensiune.

hipoxíe s.f. (*med.*) anoxie. *Hipoxia este scăderea oxigenului din țesuturile organismului sub valorile normale.*

hipsocefál, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) acrocefal, acrocefalic, oxicefal. *Individul hipsocefal are capul țuguiat.*

hipsocefalíe s.f. (*med.*) acrocefalie, oxicefalie. *Hipsocefalia este o deformație congenitală constând în țuguierea capului.*

hipsofobíe s.f. (*psih.*) acrofobie. *Hipsofobia se manifestă la înălțime.*

hipsográf s.n. (*geogr.*) hipsometru.

hipsografíe s.f. (*geogr.*) orografie. *Hipsografia reprezintă totalitatea formelor de relief dintr-o regiune, analizate după altitudine.*

hipsometríe s.f. (*topogr.*) altimetrie. *Hipsometria are ca rezultat reprezentarea reliefului pe hartă.*

hipsométru s.n. (*geogr.*) hipsograf. *Hipsometrul este folosit pentru determinarea altitudinii unui loc.*

hir s.n. (*reg.*) v. Informație. Știre. Veste.

hiracotériu s.m. (*paleon.*) eohippus. *Hiracoteriul este un gen fosil de ecvidee imparicopitate din eocenul inferior.*

híreș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „urât”; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos.

Ochios. **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit. **3** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

hireșéță s.f. (*reg.*) **1** v. Frumusețe. **2** v. Amorpropriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

hiríbă s.f. (*bot.; reg.*) = hrib.

hiribíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenușie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*).

hiriclít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit.

hiritiseălă s.f. (*înv.*) **1** v. Congratulare. Congratulație. Felicitare. Gratulare. Gratulație. **2** v. Complimente (v. *compliment*). Salutări (v. *salutare*).

hiritisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Congratula. Felicita. Gratula. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Saluta.

hiritisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Congratulare. Congratulație. Felicitare. Gratulare. Gratulație. **2** v. Complimente (v. *compliment*). Salutări (v. *salutare*).

hirotesíe s.f. (*bis.*) hirotesire. *Hirotesia este ridicarea unui cleric la o poziție ierarhică superioară, fără conferirea darului slujirii preoțești.*

hirotesíre s.f. (*bis.*) hirotesie.

hirotoní vb. IV. (*relig.*) **1** tr. (*compl. indică clerici*) a consacra, a hirotonisi, ◊a catolici◊ a ordona, ‹pop.› a sfinți[1], ‹înv.› a ierosi, a sacra, a sânți. *A fost hirotonit episcop.* **2** tr., refl. a (se) hirotonisi, a (se) preoți, ‹pop. și fam.› a (se) popi. *A fost hirotonit în catedrala mitropolitană. De copil, se gândea să se hirotonească.*

hirotonía s.f. (*relig.*) consacrare, hirotonire, hirotonisire, ‹pop.› sfințire[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură.

hirotoníre s.f. (*relig.*) consacrare, hirotonie, hirotonisire, ‹pop.› sfințire[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură. *La hirotonirea preotului ca episcop a participat foarte multă lume.*

hirotonisí vb. IV. **I** (*relig.*) **1** tr. (*compl. indică clerici*) a consacra, a hirotoni, ◊a catolici◊ a ordona, ‹pop.› a sfinți[1], ‹înv.› a ierosi, a sacra, a sânți. **2** tr., refl. a (se) hirotoni, a (se) preoți, ‹pop. și fam.› a (se) popi. **II** refl. fig. (*glum.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni.

hirotonisíre s.f. (*relig.*) consacrare, hirotonie, hirotonire, ‹pop.› sfințire[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură.

hirotonisít adj. (*relig.; despre clerici*) consacrat, hirotonit, ‹pop.› sfințit[3], ‹înv.› sânțit. *Diaconul hirotonisit poate sluji ca preot.*

hirotonít adj. (*relig.; despre clerici*) consacrat, hirotonisit, ‹pop.› sfințit[3], ‹înv.› sânțit.

hirsút, -ă adj. **I 1** (*bot.; despre organe ale plantelor*) hispid. *Unele organe ale plantelor sunt hirsute, adică prevăzute cu peri lungi, rigizi, țepoși.* **2** (*livr.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **II** (*livr.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

hirsutísm s.n. (*med.; mai ales la femei*) hipertricoză, politrichie. *În hirsutism se produce o dezvoltare anormală a sistemului pilos, ca urmare a unor tulburări endocrine.*

hisopiél s.m. (*bot.; reg.*) v. Găinușă (*Isopyrum thalictroides*).

hispán, -ă adj. (*rar*) v. Hispanic. Spaniol.

hispánic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. spaniol, ‹rar› spanioloaică. *Tânăra s-a căsătorit cu un hispanic.* **2** adj. spaniol, ‹livr.› espagnolesc, ‹rar› hispan, ‹înv.› spaniolesc. *Este un admirator al culturii hispanice.*

hispanísm s.n hispanitate.

hispanitáte s.f. hispanism. *Hispanitatea este caracterul a ceea ce este spaniol.*

hispanofíl, -ă adj., s.m., s.f. filospaniol. *Hispanofilii admiră și aprobă tot ce este spaniol.*

hispíd, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) hirsut.

histerocél s.n. (*med., med. vet.*) histeroptoză, metrocel, metroptoză. *Histerocelul este hernia uterului.*

histerocolpectomíe s.f. (*chir.*) colpohisterectomie. *Prin histerocolpectomie se extirpă uterul și o porțiune a vaginului.*

histeróm s.n. (*med.*) fibrom uterin. *A făcut o operație de histerom.*

histeropatíe s.f. (*med.*) metropatie. *Histeropatia este denumirea generică pentru bolile uterului.*

histeropexíe abdominală s.f. (*chir.*) ventrofixație. *Prin histeropexie abdominală se fixează uterul la peretele abdominal, în scopul prevenirii prolapsului sau a retroflexiei.*

histeroptóză s.f. (*med., med. vet.*) histerocel, metrocel, metroptoză.

histerorexíe s.f. (*med.*) metrorexie. *Histerorexia este ruptura uterului.*

histerosalpingografíe s.f. (*med.*) histerotubografie. *Uterul și trompele uterine se explorează radiologic prin histerosalpingografie.*

histerotomíe s.f. (*chir.*) metrotomie. *În caz de naștere anormală, se recurge la histerotomie pentru extragerea fătului.*

histerotubografíe s.f. (*med.*) histerosalpingografie.

histiocitóză s.f. (*med.*) reticuloendotelioză, reticuloză. *Histocitoza este numele generic pentru o serie de afecțiuni caracterizate prin proliferarea tipică sau atipică a reticulocitelor.*

histíre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) v. Rindea.

histocompatibilitáte s.f. (*med.*) compatibilitate tisulară. *Histocompatibilitatea asigură reușita unei grefe.*

historiogramă s.f. cronogramă. *O historiogramă prezintă evoluția în timp a unui fenomen.*

histoterapíe s.f. (*med.*) terapie tisulară. *Histoterapia se face cu ajutorul unor țesuturi organice conservate la rece.*

histrión s.m. fig. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă. *Îl disprețuia considerându-l un histrion jalnic.*

histriónic, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, diabolic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestrițat, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie histrionică, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie histrionică.*

hit s.n. (*muz.*) șlagăr. *Noul hit al compozitorului este difuzat zilnic la mai multe posturi de radio.*

hitión, -oánă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe, mai ales despre vite sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

hitioní vb. IV. intr., refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; reg.; despre ființe, mai ales despre vite sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.

hlamídă s.f. mantie, ‹rar› purpură, ‹înv.› plașcă[1]. *Împăratul își pune hlamida pe umeri.*

hlap, hlápă adj. (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

hlăpíe s.f. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

hleab s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură. **2** fig. (*deprec. sau peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag.

hleaburí vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

hleamp s.n. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.

hlebuí vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

hlei s.n. (*reg.*) **1** (*geol.*) v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben. **2** v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

hleiós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre terenuri, pământ*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos. **2** (*despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios.

hlibán s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Pâine.

hliomp s.m. (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag.

hlípăt s.n. (*înv.*) **1** v. Of. Oftare. Oftat. Suspin. Suspinare. Suspinat. **2** v. Tânguire. Vaier. Vaiet.
hlipí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Ofta. Suspina. **2** v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.
hlipiciós, -oásă s.m., s.f., adj. (*reg.; despre ființe*) **1** v. Gurmand. Mâncăcios. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.
hlipít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit[2].
hlizénie s.f. (*în opoz. cu „frumusețe"; reg.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imunditie. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie.
hlizí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Chiori. Holba. Zgâi. **2** refl. recipr. (*despre oameni, în special despre copii*) v. Hârjoni. Zbengui. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Mira[1]. Nedumeri. **4** refl. (*deprec.; despre oameni*) v. Cocheta. Flirta.
hlobăná vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.
hlopít s.m. (*reg.; iron.*) v. Copil[1].
hluj s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
hluján s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
hlujár s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
ho interj. **1** (*ca îndemn cu care sunt oprite animalele de tracțiune, mai ales caii; pop.*) v. Oprește! Stai! **2** (*în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin; reg.; peior.*) v. Ajunge! Atât! Basta! Destul! Gata! Isprăvește! Încetează! Punct! Sfârșește! Stai! Stop! Termină!
hoálă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-de-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare.Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*). **2** v. Vultan-brun. Vultan-de-câmp. Vultan-negru. Vultan-pleșuv. Vultur. Vultur-brun. Vultur-călugăresc. Vultur-cenușiu. Vultur-de-câmp. Vultur-negru. Vultur-pleșuv. Vultur-pleșuv-brun. Vultur-pleșuv-negru. Vultur-sur (*Aegypius monachus*).
hoáncă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hoándră s.f. (*reg.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*jur.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **3** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
hoánghină s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hoántă s.f. (*reg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
hoárcă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână(v. *bătrân*).
hoárdă s.f. **1** (*ist.*) ceată primitivă. *Popoarele mongole din vechime erau organizate în hoarde.* **2** ‹înv.› ordie. *O hoardă de hoți a prădat multe gospodării din sat.*
hoáspe s.f. pl. (*reg.*) v. Strujitură. Talaș.
hoáșcă s.f. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hóbot s.n. (*reg.*) **1** (*țes.*) v. Văl. Voal. **2** v. Feregea. **3** (*tehn.; la sanie*) v. Cruce.
hobráncă vb. I. intr. (*reg.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.
hobridrág s.m. (*bot.; reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).
hoc interj. (*în opoz. cu „hăis"; ca îndemn adresat animalelor de tracțiune pentru a apuca la dreapta; reg.*) v. Cea!
hoci interj. (*în opoz. cu „hăis"; exprimă un îndemn adresat animalelor de tracțiune pentru a apuca la dreapta; reg.*) v. Cea!
hócus-pocus s.n. (*fam.*) v. Iluzionism. Prestidigitație. Scamatorie.
hod[1] s.n. (*reg.*) ‹reg.› hodeț. *Hodurile unesc, două câte două, furcile colibei păstorilor.*
hod[2] s.n. (*rus.; înv.*) v. Călcătură. Mers. Mișcare. Pas[2]. Pășire. Pășit. Umblat[1]. Umblet.
hodáie s.f. (*reg.*) ‹reg.› copaiță, hodaiță, moroleucă. *Flăcăii aprind hodăile pe dealurile din preajma satului, în seara de Lăsatul-secului.*
hodáiță s.f. (*reg.*) ‹reg.› copaiță, hodaie, moroleucă.
hódă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Lișiță[1] (*Fulica atra*).
hodăc interj. (*de obicei repet.; sugerează mersul șchiopătat al unei ființe; reg.*) v. Șontâc! Șovâlc!
hodâcâí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
hodáșă s.f. (*anat.; reg.*) v. Cearcăn.
hodéț s.n. (*reg.*) ‹reg.› hod[1].
hodoroábă s.f. (*reg.*) v. Coșarcă.
hodoroáncă s.f. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hodoróg, -oágă s.m., s.f. (*pop.* și *fam.*) **I 1** (*deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag. **2** (*zool.; deprec.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **II** fig. v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.
hodorogeálă s.f. ‹pop.› hodorogitură, ‹fam.› trăncăneală[1], ‹reg.› troncăială, troncăit, troncăitură, troncăneală, troncănitură. *Într-o mașină veche este o mare hodorogeală când merge pe un drum cu gropi.*
hodorogí vb. IV. **I 1** intr. (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) a dudui, a durăi, a durui, a hurui, a turui, ‹pop. și fam.› a pârâi, a trăncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruța hodorogește pe strada pietruită.* **2** refl. (*pop. și fam.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **3** tr. (*pop.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **II** fig. **1** refl. (*pop. și fam.; despre glas*) v. Răgușì. **2** refl. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza. **3** intr. (*peior.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca.Trăncăni.
hodorogíre s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare.
hodorogít, -ă adj. (*pop.* și *fam.*) **I** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2] **II** fig. **1** (*despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răgușit. Spart[2]. **2** (*deprec.* sau *peior.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.
hodorogitúră s.f. (*pop.*) v. Hodorogeală.
hodrobéle s.f. pl. (*reg.*) v. Bagaj.
hofálă s.f. (*înv.*) v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit.
hogeăg s.n. **I** (*constr.; reg.*) **1** v. Campadură. **2** v. Cămin. Coș[1]. Horn. **II** (*arg.*) v. Bordel. Casă de prostituție (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.
hóget s.n. (*econ., fin.; turc.; înv.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer.
hóha pron. neg. (*arg.*) v. Nimic.
hohăní vb. IV. intr. (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza.
hohér s.m. (*reg.*) **1** v. Călău. Gâde. **2** v. Ecarisor. Hingher.
hóhot s.n. **1** (*adesea determ. prin „de râs"*) hohotire, hohotit[1]. *Din camera vecină se aud hohote de râs.* **2** (*adesea determ. prin „de plâns"*) sughiț, suspin, ‹rar› spasm, ‹pop.› suspinare. *Fata plânge în hohote. Îi povestește, printre hohote, cum i s-a furat portofelul.*
hohotí vb. IV. intr. **1** (*pop.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza. **2** fig. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de"*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a pârâi. *Valea hohotește de glasuri și strigăte.*
hohotíre s.f. **1** (*adesea determ. prin „de râs"*) hohot, hohotit[1]. **2** (*pop.*) v. Nechez. Necheza-re. Nechezat. Nechezătură. Rânchezare. Rânchezat.
hohotít[1] s.n. **1** (*adesea determ. prin „de râs"*) hohot, hohotire. **2** (*pop.*) v. Nechez. Necheza-re. Nechezat. Nechezătură. Rânchezare. Rânchezat.
hohotít[2]**, -ă** adj. (*rar; despre râs sau despre plâns*) v. Hohotitor.
hohotitór, -oáre adj. (*despre râs sau despre plâns*) **1** ‹rar› hohotit[2]. *Nu-și poate potoli plânsul hohotitor.* **2** zgomotos. *Din celălalt colț al încăperii se aude un râs hohotitor.*
hoí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.
hoinár, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. pribeag, rătăcitor, vagabond, ‹livr.› eratic, girovag, vagant, ‹pop. și fam.; glum.› ducăreț, ‹reg.› bitang, coropcar, farcău, laidac, lainic, ‹înv.› prișleț, stranic, ‹poetic› drumeț. *Hoinarii um-*

blă dintr-un loc în altul, fără scop. **2** adj. fig. ‹fig.› nestatornic, sprințar, ‹fig.; pop.› spulberatic. *I-a trecut prin minte un gând hoinar.*

hoinăreálă s.f. **1** hoinărire, vagabondaj, vagabondare, ‹pop. și fam.› haimanalâc, ‹pop.› golănie, ‹fam.› pușlamalâc, ‹reg.› pușlanie, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit, ‹înv.› ștrengărie. *Nu mai poate accepta hoinăreala zilnică pe străzi a fiului ei.* **2** hoinărire, pribegie, pribegire, vagabondaj, vagabondare, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit. *Adesea povestește întâmplări din timpul hoinărelii lui prin lume.* **3** colindare, colindat, cutreierare, cutreierat, hoinărire, rătăcire, umblat[1], umblet, ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură. *Hoinăreala prin parcuri o relaxează.*

hoinărí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** a vagabonda, ‹pop. și fam.› a hăimăni, înv. și reg.› a nemernici, ‹reg.› a andăli, a bitangăli, a buduslui, a hândrălui, a lăinici, a olăcări, a tălălăi, a techerghi, a vândrăli, ‹înv.› a ștrengări. *Unii tineri hoinăresc toată ziua pe străzi.* **2** a pribegi, a rătăci, a vagabonda, ‹livr.› a deambula, ‹pop.› a răzni, ‹reg.› a bădădăi, a horhăi, a horhoti. *Mulți oameni hoinăresc în căutarea unui adăpost.* **3** (*cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a peregrina, a rătăci, a umbla, a vagabonda, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am hoinărit!*

hoinăríre s.f. **1** hoinăreală, vagabondaj, vagabondare, ‹pop. și fam.› haimanalâc, ‹pop.› golănie, ‹fam.› pușlamalâc, ‹reg.› pușlanie, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit, ‹înv.› ștrengărie. **2** hoinăreală, pribegie, pribegire, vagabondaj, vagabondare, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit. **3** colindare, colindat, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, rătăcire, umblat[1], umblet, ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură.

hoiób, -ă s.m., s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

hois interj. (*în opoz. cu „cea"; ca îndemn adresat animalelor de tracțiune pentru a apuca la stânga; reg.*) v. Hăis!

hoisár s.n. (*agric.; reg.*) v. Grapă[1].

hoit s.n. **I** (*mai ales cu privire la animale*) cadavru, corp, corp neînsuflețit, stârv, trup, ‹înv. și pop.› mortăciune, oase (v. *os*), ‹pop.› leș[1], ‹reg.› hanț, stârvină, ‹înv.› dabilă, ‹poetic› lut, ‹arg.› moaște. *Hoiturile animalelor înecate sunt adunate după inundație și arse.* **II** fig. **1** (*fam.*) v. Grăsan. **2** (*anat; iron.*) v. Corp. Oase (v. *os*). Trup.

hoitár s.m. (*ornit.*) **1** *Neophron percnopterus*; cartar, vultur, vultur-alb, vultur-egiptean, vultur-mic, vultur-pleșuv-alb, vultur-pleșuv-mic, vulturaș-pleșuv-alb, vulturaș-țipător-mic, ‹reg.› zăgan. **2** (*reg.*) v. Vultan. Vultan-cu-capul-alb. Vultan-sur. Vultur. Vultur-alb. Vultur-cu-cap-alb. Vultur-cu-gâtul-gol. Vultur-de-gâște. Vultur-de-piatră. Vultur-de-stâncă. Vultur-golaș. Vultur-gulerat. Vultur-mare. Vultur-negru. Vultur-pleșuv. Vultur-pleșuv-sur. Vultur-sur. Vultur-vânăt (*Gyps fulvus*).

hojbăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

hójma adv. (*modal; reg.*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic.

hol s.n. (*constr.*) antreu, sală[1], vestibul. *Casa are un hol mare la intrare.*

hólă s.f. (*zool.; reg.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

holbă vb. I. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se chiorî, a se zgâi, ‹reg.› a se hlizi, a se lingăli, ‹înv.› a se înholba. *Se holbează la ea când îi face observație.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

holbăn s.m. (*pop. și fam.; glum.*) ‹reg.; glum.› holbitură. *I se spune holban pentru că se holbează când vorbește cu cineva.*

holbáre s.f. (*pop. și fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

holbát[1] s.n. (*pop. și fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

holbát[2], -ă adj. (*pop. și fam.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

holbăní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

holbitúră s.f. (*reg.; glum.*) v. Holban.

holbocá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

holburícă s.f. (*bot.; reg.*) = volvorică.

hólcă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

holcăí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Holci.

holcí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) ‹reg.› a hondromăni, ‹înv.› a holcăi. *Holcesc atât de tare, încât nimeni nu le mai suportă gălăgia.*

holdăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Cânepă (*Cannabis sativa*).

hóldă s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul semănăturii*) lan, ogor, ‹reg.› ostai. *De o parte și de alta a drumului se întind holde de grâu. Intră în holda de porumb ca să culeagă câțiva ștuleți.* **2** (*la pl.* ***holde***) grâne (v. *grâu*). *Dacă plouă, este belșug de holde.*

holdișoáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› holdiță.

holdíță s.f. (*pop.*) ‹pop.› holdișoară.

holeác, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

holeárcă s.f. (*culin.; reg.*) **1** v. Ciorbă. **2** v. Supă.

holénder s.n. (*tehn.*) = holendru.

holéndru (holénder) s.n. (*tehn.*) racord olandez. *Holendrul este folosit ca element de legătură a două conducte, fiind format dintr-o piesă tubulară și una sau două piulițe.*

holér s.m. (*bot.; reg.*) v. Soc. Soc-negru (*Sambucus nigra*).

holéră s.f. **I 1** (*med.*) ‹ieșit din uz› cotârcă. *Holera este o boală epidemică gravă, contagioasă.* **2** (*med. vet.; și, art.,* ***holera găinilor***) pasteureloză, septicemie hemoragică, ‹rar› pneumoenteritâ. *Holera este o boală infecțioasă a păsărilor.* **II** (*bot.*) *Xanthium spinosum*; ‹pop.› spin, spin-de-holeră, spin-mocănesc, spin-muscălesc, spinul-holerei (v. *spin*), ‹reg.› cătină, cornuță, cornuți (v. *cornut*), dracilă, ghimpe[1], lipici, pălămidă[1], scai-rusesc, scaiete, scaiete-muscălesc, țeapă, volbură-mică.

holércă s.f. **1** basamac, ‹reg.› horincă, pocirlă, trăscău[1], trinc. *Holerca este un rachiu de calitate inferioară.* **2** (*reg.*) v. Poșircă. **3** (*reg.*) Rachiu.

holm s.n. (*geomorf; reg.*) v. Gorgan. Măgură. Movilă.

holoáne s.n. pl. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

holoboácă[1] s.f. (*reg.*) v. Țuică.

holoboácă[2] s.f. (*reg.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

holocáust s.n. **1** (*relig.; la vechii evrei*) ‹înv.› ardere-de-tot, arse (v. *ars*[1]), întreg-de-ars. *Holocaustul era jertfa (prin ardere totală a animalului sacrificat) adusă divinității.* **2** fig. (*bis.; rar*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

holocén s.n. (*geol.*) actual, aluviu. *Holocenul este ultima epocă a perioadei cuaternare.*

holoenzímă s.f. (*biochim.*) holoferment. *Holoenzima este o enzimă complexă.*

holofermént s.m. (*biochim.*) holoenzimă.

holomocí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

hólotă s.f. (*milit.; înv.*) v. Gloată.

holotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

holoturíd s.n. (*zool.*) *Zygophylum fabago*; castravete-de-mare, holoturie.

holoturíe s.f. (*zool.*) *Zygophylum fabago*; castravete-de-mare, holoturid.

holpăn, -ă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

holștí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

holtéi[1] s.m. burlac[1], cavaler, celibatar, flăcău, ‹pop. și fam.› becher, ‹pop.› june, ‹reg.› feamin, frășcău, holter, ‹latin.; înv.› celibe, ‹fig.› tomnatic, ‹arg.› pompier. *S-a înființat un club al holteilor.*

holteí[2] vb. IV. intr. (*pop.; despre bărbați*) ‹pop.› a burlăci, ‹reg.› a holteri. *Este deja bătrân și încă holteiește.*

holteiáș s.m. ‹reg.› holteraș. *Uneori regretă viața de holteiaș.*

holteíe s.f. (*pop.*) v. Burlăcie. Celibat.
holteiéşte adv. (*modal*) ‹reg.› holteieşte. *Deja bătrân, bărbatul trăieşte încă holteieşte.*
holtér s.m. (*reg.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1].
holteráş s.m. (*reg.*) v. Holteiaş.
holteréşte adv. (*modal; reg.*) v. Holteieşte.
holteri vb. IV. intr. (*reg.; despre bărbaţi*) v. Burlăci. Holtei[2].
holubídniţă s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
homár s.m. (*zool.*) *Homarus vulgaris;* rac-de-mare, ‹rar› stacoj, stacoj-de-mare.
homâltóc s.n. (*reg.*) v. Cocoloş. Ghemotoc. Mototol.
homeless [‚həumləs] s.m. (*engl.*) v. Boschetar.
homeográfă s.f. (*chir.*) alografă, homografă, homoplastie.
homeoproforón s.n. (*stil.*) aliteraţie, parhomeon. *Homeoproforonul constă în repetarea intenţionată a aceluiaşi sunet sau a unei combinaţii de sunete, a silabelor iniţiale (rar, finale) în două sau în mai multe cuvinte care se succed în aceeaşi frază.*
homeoptótă s.f. (*stil.*) homeoteleută.
homeostáză s.f. (*biol.*) homeostazie.
homeostazíe s.f. (*biol.*) homeostază. *Homeostazia este proprietatea organismelor vii de a-şi menţine, prin autoreglare, constantele fiziologice în condiţii diferite de mediu.*
homeoteleútă s.f. (*stil.*) homeoptotă. *Homeoteleuta constă în utilizarea într-o frază a unor cuvinte simetrice, cu terminaţii similare din punct de vedere fonetic sau cu aceeaşi valoare metrică ori ritmică.*
homeotérm s.m. animal cu sânge cald. *Homeotermii îşi păstrează temperatura corpului relativ constantă, indiferent de variaţiile temperaturii externe.*
homéric, -ă adj. fig. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, maiestuos, măreţ, ‹fig.› epic, ‹fig.; rar› olimpian, olimpic, ‹fig.; înv.› melean. *În romanul său, lupta dintre cele două oşti ia proporţii homerice.*
homicíd, -ă adj., s.m., s.f., s.n. **1** adj., s.m., s.f. asasin, criminal[2], omorâtor, ucigaş, ‹rar› omucigaş, ucigător, ‹înv. şi pop.› tăietor, ‹reg.› tâlhar, ‹înv.› criminalist, omucid, răpunător, războinic, şugubăţ, ‹fig.› călău, ‹fig.; livr.› asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichidator, ‹arg.› căpătânar, despicător, naş. *Homicidul şi complicele său au fost arestaţi.* **2** s.n. asasinat[1], crimă, moarte, omor, omorâre, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deşugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viaţă pentru homicid.*
hómo[1] s.m. invar. (*livr.*) v. Om.
hómo[2] s.m. invar. (*fam.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
homóc s.m. invar. (*geol.; reg.*) v. Nisip.
homocromíe s.m. cameleonism. *Homocromia este însuşirea unor reptile de a-şi schimba culoarea pielii după culoarea mediului înconjurător, ca mijloc de apărare.*
homocrón, -ă adj. (*rar; despre două sau mai multe acţiuni, evenimente, fenomene etc.*) v. Concomitent. Paralel. Simultan. Sincron. Sincronic.
homodónt, -ă adj. (*despre animale*) izodont. *Animalele homodonte au dinţii nediferenţiaţi.*
homográfă s.f. (*med.*) alografă, homeografă, homoplastie. *Homografa este o grefă cu grefon de la un individ din aceeaşi specie, dar cu formulă genetică diferită.*
homoiogamíe s.f. (*biol.*) izogamie. *Homoiogamia este fuziunea a doi izogameţi.*
homolaterál, -ă adj. (*biol.*) ipsilateral. *Organele homolaterale sunt situate de aceeaşi parte.*
homomorfísm s.n. (*mat.*) morfism. *Homomorfismul este corespondenţa univocă între două mulţimi având aceeaşi structură algebrică.*
homoplastíe s.f. (*med.*) alografă, homeografă, homografă.
homosexuál, -ă adj., s.m. gay, invertit, pederast, uranist, ‹fam.› homo[2], ‹fam.; peior.› poponar, ‹reg.› buzerant, ‹arg.› analist, dosnic, fătălău, fochist, forar, fundaş, hamlet, harpist, ornitorinc, papanache, turcalete, ‹vulg.› găozar. *Cântăreţul a recunoscut public că este homosexual.*
homosexualitáte s.f. amor socratic, inversiune sexuală, invertire sexuală, pederastie, uranism. *Homosexualitatea este atracţia pentru persoane de acelaşi sex.*
homúnculus s.m. (*med., med. vet.; înv.*) v. Avorton.
hon s.n. (*tehn.*) maşină de honuit. *Honul este folosit la finisarea suprafeţelor cilindrice interioare ale pieselor metalice.*
honcăí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăţa.
hónchiu adj. invar. (*reg.; despre ochi, privire, p. ext., despre oameni*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Saşiu. Strabic.
honcí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.
honcít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat.
hondrăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
hondrăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
hondrobós, -oásă adj. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
hondromăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Holci.
honipsí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*fiziol.; despre organele digestive sau, p. ext., despre fiinţe; compl. indică alimentele introduse în organism*) v. Digera. Mistui. **2** fig. (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) v. Accepta. Înghiţi. Mistui. Suferi. Suporta.
honóris causa loc. adj. (*latin.*) v. Onorific.
hont s.n. (*gosp.; reg.*) v. Roabă.
hontroápe s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).
honţăneálă s.f. (*reg.*) v. Lucru. Muncă. Treabă.
honuíre s.f. (*tehn.*) honuit. *Prin honuire se netezeşte suprafaţa interioară a unei piese metalice cilindrice.*
honuít s.n. (*tehn.*) honuire.
hop interj., s.n. **I** interj. ‹reg.› hopâc! *Hop! Bine că am sărit şanţul!* **II** s.n. **1** (*mai ales la pl. hopuri*) salt[2], săritură. *Suportă greu hopurile maşinii pe un drum de ţară.* **2** (*la pl. hopuri*) hârtoape (v. *hârtop*), văgăuni (v. *văgăună*), ‹reg.› hopini, rătăcane, şomârdoale. *Nu se încumetă să meargă cu maşina pe un drum plin de hopuri.* **3** fig. dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenienţă, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliştе, piedică, ‹fig.› barieră, handicap, obstrucţie, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea hop în cercetarea lor.*
hopăí vb. IV. intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Sălta. Sări. Ţopăi.
hopăc interj. (*reg.*) v. Hop!
hopíni s.f. pl. (*reg.*) v. Hârtoape (v. *hârtop*). Hopuri (v. *hop*). Văgăuni (v. *văgăună*).
hopinós, -oásă adj. (*reg.; despre drumuri, terenuri etc.*) v. Hopuros.
hopşágoş adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.
hopurăt, -ă adj. (*reg.; despre drumuri, terenuri etc.*) v. Hopuros.
hopurós, -oásă adj. (*despre drumuri, terenuri etc.*) ‹reg.› hopinos, hopurat. *Pe un drum hopuros este riscant să mergi cu maşina.*
horăiţă s.f. (*reg.*) v. Stradă.
horătă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă.
hóră[1] s.f. **I 1** (*j. folc.*) ‹pop.› arici[1], ‹înv.› cor. *Fetele şi flăcăii din sat joacă o horă.* **2** (*art.; j. folc.*) ***hora miresei*** = nunească, ‹reg.› năşască. *Hora miresei se dansează la nuntă, după cununia religioasă.* **3** (*folc.; pop.*) v. Doină. Doinire. **4** (*reg.*) v. Chiuit. Chiuitură. Strigătură. **5** fig. (*pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **II** (*arhit. bis. bizantină; reg.*) **1** v. Absidă. Absidă centrală. **2** v. Naos. Navă. Nefă. **III** (*art. Hora; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Coroana Boreală (v. *coroană*).
hóră[2] s.f. (*grec.; înv.*) v. Oraş. Urbe.
horăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Sforăi.
horăíre s.f. (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
horăít s.n. (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
horăitúră s.f. (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
horbotát, -ă adj. (*reg.; despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Dantelat.
hórbotă s.f. (*reg.*) v. Dantelă.
horboţícă s.f. (*reg.*) v. Danteluţă.
horcăí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** ‹pop. şi fam.› a hârâi, ‹pop.› a hârcâi, a horogi, ‹reg.› a horcoti, a hrocoti, a hropoti. *Horcăie de parcă îşi dă sufletul.* **2** (*reg.*) v. Sforăi. **3** (*reg.; despre intestine*) v. Cărăi. Chiorăi. Forfoti.

horcăiálă s.f. **1** horcâire, horcâit, horcâitură, ‹reg.› horcoteală, horcotire, hropot. *Are horcăiala unui muribund.* **2** (*pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› hârâială, hârâire, hârâit[1], hârâitură, ‹pop.› hârcâială, hârcâire, hârcâit, hârcâitură. *Fiind tuberculos, are o horcăială specifică.* **3** (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

horcâíre s.f. horcăială, horcăit, horcăitură, ‹reg.› horcoteală, horcotire, hropot.

horcâít s.n. **1** horcăială, horcăire, horcăitură, ‹reg.› horcoteală, horcotire, hropot. **2** (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

horcâitúră s.f. **1** horcăială, horcăire, horcăit, ‹reg.› horcoteală, horcotire, hropot. **2** (*reg.*) v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

horcăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Sforăi.

horceág s.m. (*bot.; reg.*) v. Praz (*Allium porrum*).

horcíță s.f. (*bot.; înv.*) v. Mușchi. Mușchi-de-câmp. Mușchi-sălbatic (*Brassica sinapis*).

horcoteálă s.f. (*reg.*) **1** v. Horcăială. Horcâire. Horcâit. Horcâitură. **2** v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

horcotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Horcăi. **2** v. Sforăi.

horcotíre s.f. (*reg.*) **1** v. Horcăială. Horcâire. Horcâit. Horcâitură. **2** v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

horéț s.n. (*pesc.; pop.*) v. Ostreț.

horhăí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre oameni*) **1** v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi. **2** v. Hoinări. Pribegi. Rătăci. Vagabonda.

horhăiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Bâjbâială. Bâjbâire. Bâjbâitură. Dibuială. Dibuire. Dibuit[1]. Orbecăială. Orbecăire. Orbecăit. **2** v. Hoinăreală. Hoinărire. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

horhăít s.n. (*reg.*) **1** v. Bâjbâială. Bâjbâire. Bâjbâitură. Dibuială. Dibuire. Dibuit[1]. Orbecăială. Orbecăire. Orbecăit. **2** v. Hoinăreală. Hoinărire. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

hórhot s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

horhotí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre oameni*) **1** v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi. **2** v. Hoinări. Pribegi. Rătăci. Vagabonda.

horí vb. IV. tr., intr. (*folc.; reg.*) v. Doini.

horiceá s.f. (*j. folc.; pop.*) v. Horișoară.

horíncă s.f. (*reg.*) v. Basamac. Holercă.

horíncie s.f. (*reg.*) v. Povarnă. Velniță.

horișoáră s.f. (*j. folc.*) ‹pop.› horicea.

horíște s.f. (*reg.*) ‹reg.› horitură. *Horiștea este rotocolul de fân risipit din clăi pentru a se usca.*

horitúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› horiște.

horj s.n. (*tehn.; reg.*) ‹reg.› horjău, horjitor. *Cu horjul se scobesc jgheaburile în șindrile.*

horjău s.n. (*tehn.; reg.*) ‹reg.› horj, horjitor.

horjitór s.n. (*tehn.; reg.*) ‹reg.› horj, horjău.

hormón s.m. (*biochim.*) ***hormon adrenocorticotrop*** = ***hormon corticotrop*** = adrenocorticotrofină, corticostimulină, corticotrofină, corticotropină. *Hormonul adrenocorticotrop este secretat de hipofiză și excită secreția cortexului suprarenal;* ***hormon antidiuretic*** = adiuretină, pitresină, vasopresină. *Hormonul antidiuretic este secretat de lobul posterior al hipofizei;* ***hormon de creștere*** = ***hormon somatotrop*** = somatostimulină, somatotrofină, somatotropină. *Hormonul de creștere este secretat de celulele lobului anterior al hipofizei;* ***hormon foliculár*** = estronă, foliculină. *Hormonii foliculari sunt secretați mai ales de celulele tecii interne a foliculilor ovarieni;* ***hormon foliculostimulant*** = ***hormon gonadotrop*** = foliculostimulină, gonadostimulină, gonadotrofină, gonadotropină. *Hormonul foliculostimulant stimulează activitatea funcțională a glandelor sexuale;* ***hormon galactogen*** = luteotrofină, luteotropină, prolactină. *Hormonul galactogen este secretat de lobul anterior al hipofizei;* ***hormon gastric*** = gastrină. *Hormonul gastric stimulează secreția gastrică, motricitatea și tonusul gastrointestinal, contracțiile stomacului, ale intestinului și ale veziculei biliare;* ***hormon luteal*** = luteină, progesteron. *Hormonul luteal se formează în corpul galben al ovarelor;* ***hormon melanostimulant*** = ***hormon melanotrop*** = intermedină, melanostimulină, melanotropină. *Hormonul melanostimulant este secretat de lobul mijlociu al hipofizei;* ***hormon paratiroidian*** = parathormon. *Hormonul paratiroidian este secretat de glanda paratiroidă;* ***hormon tireotrop*** = tireostimulină, tireotrofină, tirotrofină. *Hormonul tireotrop are rol în controlarea morfogenezei tiroidei și a tuturor etapelor biosintezei hormonilor tiroidieni.*

hormonogenéză s.f. (*biol.*) hormonopoieză. *Hormonogeneza este procesul de sinteză a hormonilor în glandele endocrine.*

hormonopoiéză s.f. (*biol.*) hormonogeneză.

horn s.n. (*constr.*) cămin, coș[1], ‹pop.› coșarcă, ‹reg.› bageacă, bahlină, budureț, buduroi, corfă, cubea, cucuvaie, cucuvea, fumar, hogeag, horneț, hurlă, marchioță, știol, șuber, turn, ursoaie[1]. *Întrucât hornul s-a înfundat, fumul pătrunde în casă.*

hornár s.m. coșar[1], ‹reg.› coșărar, cotrău, urloier. *Hornarul curăță de funingine coșurile caselor.*

horneț s.n. (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn.

horníst s.m. (*arg.*) v. Fumător.

hornpipe ['hornpaip] s.n. invar. (*muz.*) cimpoi[1], ‹rar› burduf, ‹pop.› carabă, ‹reg.› gaidă. *Hornpipe-ul este alcătuit dintr-un burduf din piele de capră și mai multe tuburi.*

horóg subst. (*gosp.; reg.*) v. Vătrai.

horogí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** (*pop.*) v. Horcăi. **2** (*reg.*) v. Sforăi.

horói-verde s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

horoscóp s.n. (*astrol.*) zodiac, ‹înv. și pop.› rojdanic. *La naștere, i s-a făcut horoscopul pe baza pozițiilor aștrilor.*

horpăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a horpoti. *Horpăie când soarbe supa din lingură.*

horpăiálă s.f. (*reg.*) ‹reg.› horpăire, horpăit. *Încetează cu horpăiala la masă!*

horpăíre s.f. (*reg.*) ‹reg.› horpăială, horpăit.

horpăít s.n. (*reg.*) ‹reg.› horpăială, horpăire.

horpotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a horpăi.

hors-d'oeuvre [or'dœvr] s.n. invar. (*livr.*) **1** v. Digresiune. Divagare. Divagație. Excurs. **2** (*culin.*) v. Aperitiv. Gustare. Mezelic.

horșchí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

hórști s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*).

horténsie s.f. (*bot.*) *Hydrangea opuloides*; ‹reg.› călin.

horticultór s.m. florar, grădinar, jardinier. *Este un horticultor renumit în cultivarea lalelelor.*

horticultúră s.f. grădinărie, grădinărit. *În familia lor, horticultura este o ocupație moștenită din generație în generație.*

hortúm s.n. (*anat.; la elefanți; turc.; înv.*) v. Trompă.

hóstie s.f. fig. (*livr.*) v. Jertfă. Victimă.

hostínță s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale.

hostoápe s.n. pl. (*reg.*) **1** ‹reg.› hostopine (v. *hostopină*). *Hostoapele sunt rămășițele de faguri după ce s-a stors ceara.* **2** v. Drojdie. **3** (*vit.*) v. Tescovină.

hostopínă s.f. (*reg.*) **1** (*la pl.* ***hostopine***) ‹reg.› hostoape. **2** v. Drojdie. **3** (*vit.*) v. Tescovină.

hoșcotín s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag.

hotár s.n. **I 1** frontieră, graniță, limită, limită teritorială, ‹livr.› limes, ‹înv. și pop.› margine, semn de hotar, ‹reg.› buglă, hraniță, pajură, șar[1], ‹înv.› cap de țară, confinii, cordon, fruntarie, miezuină, țenchi[2]. *Adesea hotarul unui stat este trecut fraudulos.* **2** ***hotar natural*** = graniță naturală. *Hotarul natural este marcat de elemente ale naturii.* **3** hat[1], răzor, ‹rar› limită, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› călușire, dâmbicar, dorjincă, forgașă, hașpor, mejdă, mejdină, meșghie, metă, miezuină, mușchi[2], slog, ‹înv.› semn. *Între ogoarele celor doi vecini este un hotar.* **4** fig. ‹fig.› frontieră, graniță, limită, margine, țărm, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu știe încă unde este hotarul între adevăr și minciună.* **II** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

hotăcái vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

hotărâre s.f. **I 1** dispoziție, injoncțiune, ordin, ‹astăzi rar› poruncă, ‹înv. și pop.› ucaz, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› porunceală, ‹înv. și reg.› comisie, pașuș, ‹înv.› arătătură, așezământ, carte, demândare, farmuta, hotar, învățătură, mandat, orânduială, orânduire, order, pază, pitac[2], poruncită, povelenie, povelire, pravilă, răspuns, rânduială, șart[2], tertip, tocmeală, universal, ustavă, zacon[2], zisă (v. *zis*), ‹rus.; înv.› predpisanie, pricaz[2], ‹fig.; înv.› strânsoare. *S-au dat hotărâri de prevenire a epidemiei de gripă.* **2** fixare, precizare, stabilire. *Comisiei îi revine hotărârea unui nou termen de livrare a mărfurilor.* **3** fixare, precizare, stabilire, statornicire, ‹rar› determinare, ‹înv.› determinație, însemnare. *Au discutat despre hotărârea datei când se va semna contractul.* **4** decizie, voie, voință, vrere, ‹înv.› socoteală. *Divorțul s-a făcut prin hotărârea*

ambelor părți. **5** decizie, ‹fam.› sentință, ‹înv.› hotărâtură. *Nu a fost cu putință să-l întoarcă din hotărârea sa.* **6** decizie, rezoluție, ‹înv.› rezolvare, tratament, ‹turc.; înv.› carar. *Hotărârea consiliului trebuie respectată.* **7** (*jur.; și* ***hotărâre judecătorească***) decizie, sentință, verdict, ‹rar› judecată, ‹înv.› hotărâtură, județ, lege, ordonanță, proces, ‹arg.› strigătură. *Hotărârea Curții de Apel a fost definitivă.* **II 1** dârzenie, decizie, fermitate, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de hotărâre în respectarea legii.* **2** fermitate, siguranță. *Hotărârea îi caracterizează orice acțiune.*

hotărât, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], precizat, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi hotărâtă, știută doar de ei.* **2** (*despre date, termene, planuri etc.*) cert, ferm, fixat[2]. *Termenul restituirii datoriei este hotărât.* **3** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oțărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Hotărât, tânărul i-a contrazis pe toți.* **4** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], ferm, formal, neezitant, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său hotărât de a participa la concurs l-a uimit.* **5** (*în opoz. cu „șovăielnic", „nesigur"; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași hotărâți.* **6** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], categoric, convins, decis, ferm, răspicat, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton hotărât să părăsească încăperea.* **7** definit, precizat. *Convingerile lui politice sunt prea bine hotărâte pentru a putea fi influențate.* **II** adv. (*modal*) **1** categoric, decis, ferm, net[2], radical, scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză hotărât propunerea.* **2** (*în legătură cu vb. ale vorbirii*) apăsat[2], energic, ferm, poruncitor, răspicat. *Îi spune hotărât să plece.* **3** (*în legătură cu vb. ca „a călca", „a păși"*) apăsat[2], energic, ferm, sigur. *Comandantul vasului calcă hotărât pe puntea vaporului.* **4** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) deciso.

hotărâtór, -oăre adj. **1** decisiv, determinant, irefutabil, ‹rar› determinativ, ‹înv.› determinator, ‹fig.› strivitor, zdrobitor, ‹fig.; înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor hotărâtoare aduse.* **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost hotărâtoare.* **3** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri hotărâtoare în societate.*

hotărâtúră s.f. (*înv.*) **I** v. Circumscriere. Delimitare. Demarcaj. Demarcare. Demarcație. Hotărnicire. Limitare. Marcare. Mărginire. **II 1** v. Decizie. Hotărâre. **2** (*jur.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict.

hotărî vb. IV. **I 1** tr. a comanda, a decide, a dispune, a fixa, a ordona, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comăndăli, a priti, ‹înv.› a comăndălui, a demânda, a dispoza, a dispozarisi, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus. înv.› a comendirui. *Generalii au hotărât deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a fixa, a institui, a întocmi, a stabili, a statornici, ‹înv.› a așeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a hotărât impozitul pe venit. Directorul instituției a hotărât regulamentul de ordine interioară.* **3** tr. (*compl. indică mai ales date, termene*) a asigna, a fixa, a preciza, a stabili, a statornici, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. și pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost hotărâtă. Au hotărât un nou termen pentru semnarea contractului.* **4** tr. (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a menționa, a prescrie, a prevedea, a specifica, a stabili, a statua, a stipula, ‹înv. și pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a hotărât în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a convinge, a decide, a determina, a face, a înduplec, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a hotărât să spună adevărul.* **6** refl. (*despre oameni*) a se decide, a-și propune. *S-a hotărât să plece într-o excursie în deltă.* **7** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) a (se) alege, a (se) decide, a (se) fixa, a (se) stabili, ‹pop.› a (se) îndemna, ‹reg.› a răzlogi, ‹înv.› a (se) rezolva, ‹fig.; reg.› a (se) cumpăni, a se dezbate[1]. *După multă chibzuială, a hotărât soluția care trebuie urmată. Până la urmă, s-a hotărât varianta plecării în stațiune cu trenul.* **8** tr. (*compl. indică o evoluție viitoare a unor stări, acțiuni etc.*) a decide, a delibera, a rezolva, a soluționa, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să hotărască strategia de dezvoltare economică.* **9** tr. a decide, a determina, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Calificarea echipei naționale la campionatul mondial a fost hotărâtă în ultimele minute ale meciului.* **10** tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a clarifica, a decide, a lămuri, a limpezi, a stabili, a statornici. *Trebuie să hotărâm ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **11** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a hotărât numai bucurii.* **12** tr. a lăsa, a rândui, a statornici, a vrea, ‹înv. și pop.› a orândui. *Așa a hotărât Dumnezeu să se întâmple.* **13** tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Condamna. Pedepsi. **II 1** refl. (*înv. și reg.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Învecina. Mărgini. **2** tr. (*înv.; compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) v. Cercui. Circumscrie. Delimita. Demarca. Hotărnici. Încercui. Limita. Marca. Mărgini.

hotărnicí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a demarca, a încercui, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A hotărnicit via pe care o are pe deal.* **2** refl. (*înv. și reg.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Învecina. Mărgini.

hotărnicíre s.f. circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcare, demarcație, limitare, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Hotărnicirea viei i-a fost impusă de primărie.*

hotél s.n. ‹înv.› birt, ospel, ospelărie, ospețărie. *Și-au rezervat camere la un hotel din capitală.*

hoteliér s.m. ‹înv.› birtaș, ospelier. *Hotelierul este administratorul sau proprietarul unui hotel.*

hotnóg s.m. (*milit.; în Ev. Med., în Mold.*) sotnic, sutaș, ‹turc.; înv.› iuzbașă. *Hotnogul comanda o sută de ostași.*

hotrélă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare.

hotrocól s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

hótru s.m. (*înv.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

hoț, hoáță s.m., s.f. **1** s.m., s.f. pungaș, ‹astăzi rar› lazaron, prădător, ‹înv. și pop.› beșliu, ‹pop.› lotreț, ‹fam.› borfaș, ciorditor, coțcar, ‹fam.; deprec.› hoțoaică, pungășoaică, tâlhăriță, tâlhăroaică, ‹fam.; deprec. sau peior.› găinar, ‹înv. și reg.› lotru, ‹reg.› bojogar, borfar, furător, lotrean, lotroman, lotromancă, moțpan, puricar, rablău, robalău, ‹înv.› călcător, chesăgiu, fur, lotroi, prădaș, rău, războinic, ‹în Roma antică› latron, ‹engl.› mobster, ‹fig.› flibustier, ‹arg.› achizitor, alpinist, aportor, aspersor, avicultor, bombagiu, caramangiu, carditor, cârâitor, cioran, digitator, maimuțar, manglitor, palmagiu, panacot, panacotar, panacotist, pălmar, pisicar, ploscar[1], producă-

tor, scorțar, șmenar, șoarece-de-hotel, șprin-gar, șucăr, șut[1], șutitor, tește, zarzavagiu, zdrențar, zulitor. *Poliția a arestat câțiva hoți.* **2** s.m., s.f. escroc, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, pungășoaică, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[2]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celainâ, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, prăjitoare, șmenar, șușter, țepar[1], țepuitor. *Mulți hoți au prosperat în ultimul timp.* **3** s.m. (*înv. și pop.*) ***hoț de mare*** v. Corsar. Forban. Pirat; (*pop.*) ***hoț de codru*** v. Bandit. Tâlhar. **4** s.m. (*fam.*) v. Șrengar.

hoțésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) pungășesc, șarlatanesc, ‹pop.› tâlhăresc, ‹fam.› potlogăresc, ‹înv.› lotresc, ‹fran.› crapulos. *Are apucături hoțești. Oamenii naivi cred în minciunile hoțești.*

hoțéște adv. (*modal*) **1** pungășește, ‹înv. și pop.› lotrește, ‹pop.› tâlhărește, ‹fam.› potlogărește. *Se comportă hoțește. I-a sustras hoțește colierul.* **2** (*în legătură cu vb. de mișcare*) furiș, tiptil, ‹rar› hoțiș. *A ieșit hoțește din casă.*

hoți vb. IV. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** intr. (*în trecut; despre oameni*) v. Haiduci.

hoție s.f. **1** furat[1], furt, pungășie, rapt, tâlhărie, ‹rar› furătură, ‹înv. și pop.› luat[1], ‹pop. și fam.› hoțomănie, pungășeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coțcărie, furăciune, sfeteriseală, sfeterisire, șparleală, șterpeleală, șterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaș, răblușag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹grec.; înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coșire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fușerai, giolărie, gioleală, intervenție, juleală, manglă, mangleală, șuteală[2], zulă, zuleală. *A fost închis de mai multe ori pentru hoție.* **2** (*jur.*) delapidare, escrocherie, fraudă, ‹livr.› malversație, ‹rar› dol, ‹fam.› inginerie financiară, ‹fig.; fam.› mâncătorie, ‹arg.› mânărie. *Este vorba de o hoție de câteva sute de milioane de lei.* **3** escrocherie, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumiserie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlârie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru hoție.*

hoțíș adv. (*modal; rar; în legătură cu vb. de mișcare*) v. Furiș. Hoțește. Tiptil.

hoțoáică s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Șrengăriță. **2** (*fam.; deprec.*) v. Hoață (v. *hoț*).

hoțomán, -ă adj., s.m. (*fam.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **2** (*despre ființe*) ‹fam.› furăcios. *Are un pisoi pofticios și hoțoman.* **II** s.m. v. Șrengar.

hoțománcă s.f. (*fam.*) v. Șrengăriță.

hoțománie s.f. (*pop. și fam.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

hovercráft s.n. (*nav.*) aeroglisor, naviplan. *Hovercraftul este autopropulsat pe o pernă de aer și se deplasează prin alunecare deasupra apei sau a solului.*

hoz s.m. (*bot.; reg.*) v. Soc. Soc-negru (*Sambucus nigra*).

hozáte s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Buleandre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

hraconí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Scuipa.

hraconít s.n. (*reg.*) v. Expectorație. Flegmă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută.

hram s.n. (*relig.*) ‹pop.› praznic, ‹reg.› rugă, ‹înv.› bâlci, serbare. *Biserica are hramul Sfânta Parascheva.*

hrână s.f. **I 1** aliment, mâncare, ‹livr.› nutriment, ‹înv. și pop.› ospătare, ‹pop. și fam.› haleală, ‹pop.› bucate (v. *bucată*), de-ale gurii, demâncare, demâncat, legumă, merinde, ‹fam.› papă[2], ‹fam.; deprec.› crăpelniță, ‹reg.› cost[2], menajă, pită, serveală, tain, ‹înv.› gătitură, hraniște, piștă, vipt, ‹fig.; pop.› stomac, ‹fig.; reg.› bucă, ‹arg.› glojdeală, goroveală, haleu, halimos, nutreț, potol, sfertan. *Se recomandă să se mănânce hrană naturală.* **2** masă[1]. *A dat pâine drept hrană lebedelor și rațelor de pe lac.* **3** (*agron.; pop.*) v. Furaj. Masă verde (v. *masă*[2]). Nutreț. **II** (*art.; bot.*) ***hrana-vacii*** = *Spergula arvensis*; ‹rar› spergulă, ‹reg.› turiță, ‹înv.› espargută.

hrániște s.f. (*înv.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

hrăniță s.f. (*reg.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială.

hrăbór, -oáră adj. (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

hrăboríe s.f. (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie.

hrănáci adj., s.m. **1** adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Mâncăcios. **2** s.m. (*agric.; înv.*) ‹înv.› hrănar. *Hrănacii alimentau batoza cu snopi.*

hrănár s.m. (*agric.; înv.*) ‹înv.› hrănaci.

hrăní vb. IV. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) alimenta, a mânca, a (se) nutri, ‹înv.› a subministra, a (se) viptui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) adăpa, ‹arg.› a (se) glojdi, a paște[2], a se potoli *Trebuie să te hrănești sănătos pentru a te dezvolta normal.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) întreține, a (se) susține, a (se) ține, ‹rar› a menține, ‹înv.› a (se) viptui. *Se hrănesc dintr-un salariu.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufletești, situații, conflicte etc.*) a întreține, a menține, ‹fig.› a alimenta, a susține. *Hrănește focul cu lemne. Amintirile îi hrănesc creativitatea.* **2** refl. (*pop.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Sătura.

hrăniceá s.f. (*pop.*) ‹pop.› hrănuță.

hrămíre s.f. alimentare, alimentație, hrănit[1], mâncare, mâncat[1], nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. *Hrănirea copilului trebuie să fie completă în vitamine și rațională.*

hrănít[1] s.n. alimentare, alimentație, hrănire, mâncare, mâncat[1], nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire.

hrănít[2], -ă adj. (*despre ființe*) alimentat, nutrit. *Copilul hrănit la timp nu este nervos.*

hrănitór, -oáre adj. (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) consistent, nutritiv, sățios[1], substanțial, suculent, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este hrănitoare.*

hrănitúră s.f. (*înv.*) v. Alimentare. Alimentație. Hrănire. Hrănit[1]. Mâncare. Mâncat[1]. Nutrire. Nutriție.

hrănúță s.f. (*pop.*) ‹pop.› hrănicea.

hrăpăréț, -eáță adj. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) ahtiat, aprig, apucător, avid, cupid, lacom, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om hrăpăreț de câștig.*

hreádă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Pârâu. Râuleț. Râușor.

hrean s.m. (*bot.*) **1** *Armoracia rusticana*; ‹reg.› rădăcină-sălbatică, tormac, usturoi. **2** (*reg.*) ***hrean-de-apă*** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine amara*).

hreápcă s.f. (*tehn.; la coasă*) buhai, cârlig, greblă, vergea, ‹reg.› căblucă, crivea, dezligea, parmac, scăldușcă, scăluș. *Hreapca ajută la așezarea în brazdă a cerealelor cosite.*

hrébăn s.n. (*reg.*) **1** (*anat.; la cabaline și la bovine*) v. Greabăn. **2** (*ind. text.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare.

hrebănă vb. I. tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) v. Dărăci. Pieptăna. Scărmăna.

hrebănát[1] s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Dărăcire. Dărăcit[1]. Pieptănare. Pieptănat[1]. Pieptănătură. Scărmănare. Scărmănat[1].

hrebănát[2], -ă adj. (*ind. text.; reg.; despre lână brută, cânepă etc.*) v. Dărăcit[2]. Pieptănat[2]. Scărmănat[2].

hremíță s.f. (*bot.*) **1** *Lepidium campestre*; ‹reg.› urda-vacii (v. *urdă*). **2** *Lepidium sativum*; creson, ‹reg.› caprilemă, caprilon, cardama, resuche, urda-vacii (v. *urdă*). **3** (*reg.*) v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*). **4** (*reg.*) v. Gălbenea (*Rorippa amphibia*). **5** (*reg.*) v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*).

hrenoásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mușțar. Mușțar-de-câmp. Mușțar-sălbatic (*Brassica sinapis*).

hrentuí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte sau părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

hrentuíre s.f. (*reg.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare.

hrentuít, -ă adj. (*reg.; mai ales obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

hrenúţ s.m. (*bot.; reg.*) v. Dragavei. Ştevie. Ştevie-creaţă (*Rumex crispus*).
hrêşturi s.f. pl. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
hrib s.m. (*bot.*) **1** *Boletus edulis*; bolet, mânătarcă, ‹reg.› burete, copită, cozac, mitarcă, pitarcă, pitoancă. **2** ***hrib-ţigănesc*** = *Boletus lupinus;* hrib-vânăt; ***hrib-vânăt*** = *Boletus lupinus;* hrib-ţigănesc. **3** (*reg.; în forma* ***hiribă***) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*). **4** (*reg.; în forma* ***hiribă***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
hrísmă s.f. (*relig. creştină; înv.*) v. Mir.
hrismós s.n. (*grec.; înv.*) v. Oracol. Predicţie. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeţie. Prorocie. Prorocire. Vaticinaţie. Vaticiniu.
hrisóv s.n. (*adm.; în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ‹înv. şi pop.› hristoagă, ‹înv.› carte domnească, ispisoc, sinet, uric. *Hrisovul servea ca titlu de proprietate, ca titlu pentru un privilegiu etc.*
hristián, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Creştin. Creştinesc.
hristianísm s.n. (*relig.; înv.*) v. Creştinism. Cristianism. Cruce. Legea cea nouă (v. *lege*). Legea lui Hristos (v. *lege*). Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*). Legea nouă (v. *lege*). Religia creştină (v. *religie*).
hristianitáte s.f. (*relig.; înv.*) v. Creştinism. Cristianism. Cruce. Legea cea nouă (v. *lege*). Legea lui Hristos (v. *lege*). Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*). Legea nouă (v. *lege*). Religia creştină (v. *religie*).
hristoágă s.f. (*adm.; în Ev. Med., în Ţările Rom.; înv.* şi *pop.*) v. Hrisov.
hristoítie s.f. (*relig.; înv.*) v. Credinţă. Cucernicie. Cuvioşenie. Cuvioşie. Devoţiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioşenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.
hristós s.m. **1** (*relig. creştină;* ***Hristos;*** *şi* ***Cristos;*** *nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învăţătorul (v. *învăţător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluşelul Domnului (v. *mieluşel*), Mieluşelul lui Dumnezeu (v. *mieluşel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm lui Hristos.* **2** (*milit.; în Ev. Med.; înv.*) v. Cruciat.
hristoseán, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.; înv.*) **1** s.m., s.f. v. Creştin. **2** adj. v. Creştin. Creştinesc.
hrişcár s.m. (*entom.*) *Rhizotrogus solstitialis*; cărăbuş-de-hrişcă, cărăbuşel, gândac-de-hrişcă.
hríşcă s.f. (*bot.*) **1** *Fagopyrum esculentum*; ‹reg.› pohancă, tătarcă. **2** ***hrişcă-deasă*** = *Bilderdykia dumetorum;* ‹reg.› volbură. **3** ***hrişcă-tătărească*** = *Fagopyrum tataricum;* ‹reg.› iarbă-roşie-tătărească.
hroájbă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
hrocotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Horcăi. **2** v. Sforăi.
hrónic s.n. (*înv.*) v. Cronică. Letopiseţ.
hronicár s.m. (*înv.*) v. Cronicar.
hrópot s.n. (*reg.*) **1** v. Horcăială. Horcăire. Horcăit. Horcăitură. **2** v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.
hropotí vb. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Horcăi. **2** v. Sforăi.
hropsí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera.
hropşít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverşunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit.
hrúbă s.f. **1** subterană (v. *subteran*), ‹înv.› culă, ocniţă. *Pentru a se ajunge în partea cealaltă a castelului, se trece printr-o hrubă.* **2** tainiţă. *Contrabandiştii îşi ascund mărfurile în hrube.* **3** (*jur.; fam.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **4** (*reg.*) v. Beci. Pivniţă.
htoniăn, -ă adj. htonic. *Hefaistos este o divinitate htoniană.*
htónic, -ă adj. htonian.
huceág s.n. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
huci[1] s.n. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
huci[2] s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare.
húdă s.f. (*reg.*) **1** v. Uliţă. **2** (*anat.*) v. Nară. Narină. **3** (*stomat.*) v. Carie. **4** (*miner.*) v. Mină[1]. Subteran. **5** (*jur.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
hudicáí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Huidui.
hudicioáră s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.
húdiţă s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.
hudrălí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
huduléţ s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleţ.
hudumác s.n. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
hudúţă s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.
huduvárcă s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
hugiúm s.n. (*milit.; în opoz. cu „defensivă”; turc.; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureş. Lovitură. Năvală. Năvălire. Ofensivă.
huhúi s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Colină. Deluşor.
huhuiát, -ă adj. (*reg.; despre păsări*) v. Moţat.
huhurá vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*despre huhurezi*) ‹reg.› a huhureza. **2** (*despre cai*) v. Necheza. Râncheza. **3** (*despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Ţipa[1].
huhurát s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Ţipăt.
húhură s.f. (*reg.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Ţipăt.
huhuréte s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*).
huhuréţ s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*).
huhuréz s.m. (*ornit.*) **1** *Strix aluco* sau *Strix urlensis*; ciuf, ciuhurez, ‹reg.› cecă, cocoşul-pustietăţii (v. *cocoş*), huhurete, huhureţ, râsul-pădurii (v. *râs*[2]), spaima-ţiganului (v. *spaimă*), ţiuic, ţuvlic. **2** (*reg.*) ***huhurez-de-casă*** v. Strigă (*Tyto alba guttata*).
huhurezá vb. I. intr. (*reg.; despre huhurezi*) ‹reg.› a huhura.
huí vb. IV. tr. (*reg.*) = a vui.
húia subst. invar. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
huideó interj. (*exprimă revoltă, indignare, aversiune; pop.*) v. Huo!
huiduí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv. şi reg.› a hâtcâi, ‹reg.› a hudicăi, a hui, a tiohăi. *Actorul este huiduit pentru jocul său execrabil.*
huiduiálă s.f. huiduire, huiduit, huiduitură, ‹reg.› tiohăială. *Publicul, nemulţumit de prestaţia actorului, nu încetează din huiduieli.*
huiduíre s.f. huiduială, huiduit, huiduitură, ‹reg.› tiohăială.
huiduít s.n. huiduială, huiduire, huiduitură, ‹reg.› tiohăială.
huiduítură s.f. huiduială, huiduire, huiduit, ‹reg.› tiohăială.
huidúmă s.f. **1** (*fam.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.
húiet s.n. gălăgie, hărmălaie, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. şi fam.› chiloman, ‹pop.› vraişte, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. şi reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulburealâ, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. şi fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), şucăr. *În piaţă era un huiet de nedescris.*
huljí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
huimăc, -á adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
huimátă s.f. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurăţenie.
huimátic, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
húimă s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş.
huíţ s.n. (*reg.*) v. Leagăn. Scrânciob.
huiţá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii*) v. Legăna.

huițuță vb. I. refl. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii*) v. Legăna.
húlă s.f. **1** (*relig.*) blasfem, blasfemie. *Hula este un păcat de neiertat.* **2** (*pop.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **3** (*pop.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*).
hulénie s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
hulí vb. IV. tr. **1** (*relig.*) a blasfema. *Este un om necredincios care hulește biserica.* **2** (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.
huligáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Vultur-țipător-mare. Vulturaș-negru-mare (*Aquila clanga*).
huligán s.m. (*mai ales deprec.*) uslaș, ‹pop.; deprec.› ghiogar, ‹arg.› pălitor, pocnitor, scalpete, trosnitor. *Niște huligani au agresat câțiva trecători.*
hulíre s.f. (*pop.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
hulístrii s.f. pl. (*geomorf.; reg.*) v. Câmp. Câmpie. Șes.
hulitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.
hulitúră s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
húlnic, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.
húlpav, -ă adj., adv. (*pop.*) **1** adj. (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace. **2** adv. (*modal*) v. Lacom.
hultenioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Vulturică (*Hieracium pilosella*).
hulúb s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Porumbel (*Columba*). **2** fig. v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.
hulubăr s.n. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
hulubáș s.m. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› hulubel, hulubică. *Cei doi hulubași și-au luat zborul din cuib.*
hulúbă s.f. (*la car sau la căruță*) ‹reg.› rudiță. *Între hulube se înhamă calul.*
hulubărie s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
hulubél s.m. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› hulubaș, hulubică.
hulubérniță s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
hulubícă s.f. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› hulubaș, hulubel.
hulubíță s.f. **1** (*bot.*) *Russula aurata*; ‹reg.› pâinișoare (v. *pâinișoară*), vinețică. **2** (*ornit.; reg.*) v. Porumbiță.
hulúbnic s.n. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
huludéț s.n. (*tehn.; la suveică; reg.*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).
hulúg s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Cotor. Strujan.
huluí vb. IV. refl. (*reg.; despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.
huluiálă s.f. (*reg.*) v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1].
huluíre s.f. (*reg.*) v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1].
huluít, -ă adj. (*reg.; despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Căzut. Dărăpănat. Dărâmat[2]. Năruit[2]. Prăbușit. Prăvălit. Risipit. Surpat[2].
humái s.n. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Hatișerif.
húmă s.f. (*geol.*) **1** argilă, clisă, lut, pământ, pământ galben, ‹înv. și reg.› tină, ‹reg.› agiag, hlei, letiu, mâl, ‹înv.› oală. *Și-a cumpărat mai multe vase din humă.* **2 *humă vânătă*** = ‹reg.› humoaie. *Huma vânătă este folosită la trasul brâielor caselor țărănești.*
humoáie s.f. (*reg.*) v. Humă vânătă.
humós, -oásă adj. (*rar; despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos.
hungarístică s.f. hungarologie. *Hungaristica se ocupă cu studiul limbii, culturii și literaturii maghiare.*
hungarológie s.f. hungaristică.
huní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **2** (*psih.*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.
húnie s.f. (*reg.*) v. Pălnie.
hunțúț s.n. (*reg.*) v. Leagăn. Scrânciob.
húo interj. (*exprimă revoltă, indignare, aversiune*) ‹pop.› huideo!
hupít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Gurmand. Mâncăcios.
hurbuluít, -ă adj. (*reg.; despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpănat. Degradat. Măcinat[2]. Părăginit. Prăpădit. Ruinat. Stricat. Vechi[2].
hurcáș s.m. (*cineget.; reg.*) v. Cineget. Vânător.
hurcuiálă s.f. (*cineget.; reg.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare.
hurcuitoáre s.f. (*cineget.; reg.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare.
hurducă vb. I. tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a legăna, a scutura, a zdruncina, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl hurducă rău pe drumurile cu gropi.*
hurducáre s.f. clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Hurducarea produsă de căruță pe un drum plin de gropi este insuportabilă.*
hurducát s.n. clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură.
hurducái vb. IV. tr. (*reg.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.
hurducăiálă s.f. (*reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.
hurducăíre s.f. (*reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.
hurducăít s.n. (*reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.
hurducătúră s.f. clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură.
hurduí vb. IV. intr. (*reg.; despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui.

hurduít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Cicălitor. Sâcâitor. **2** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.
hurduitúră s.f. (*reg.*) v. Duduit. Duduitură. Durăială. Durăit. Durăitură. Duruit. Duruitură. Huruială. Huruit. Huruitură.
hurduzắu s.n. (*mar.; reg.*) v. Legătură. Odgon. Parâmă.
hurezá vb. I. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Țipa[1].
húriște s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
húrlă s.f. (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn.
hurlúp s.m. (*bot.*) *Exoascus pruni*; ‹reg.› chirlaucă, cocoșel, corlată[2], ghirtoc.
hurmúz s.m. (*bot.*) *Symphoricarpus albus*; ‹rar› corale-albe (v. *coral*), lemn-cu-boabele-albe, ‹reg.› bumbulie (v. *bumbuliu*), lămâiță.
hurubắi vb. IV. refl. (*reg.; despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.
hurubíște s.f. (*reg.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură.
huruí vb. IV. **1** intr. (*despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) a dudui, a durăi, a durui, a hodorogi, a turui, ‹pop.și fam.› a pârâi, a trăncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruța huruie pe strada pietruită.* **2** tr. (*pop.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **3** refl. (*reg.; despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.
huruiálă s.f. duduit, duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruit, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură. *Pe strada pietruită se aude huruiala căruțelor.*
huruít s.n. duduit, duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruitură, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.
huruitúră s.f. duduit, duduitură, durăială, durăit, durăitură, duruit, duruitură, huruială, huruit, ‹pop. și fam.› pârâială, pârâit, pârâitură, ‹reg.› durăt, durduit, hurduitură.
húsăn (**húsen**) s.m. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
húsăș s.m. (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Sfanț.
húsen s.m. (*reg.*) = husăn.
hușcắi vb. IV. **1** intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a hâcii, a hâcili, a hâciui. *Hușcăie prin curte după păsări.* **2** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.
hușít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
húșniță s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
hușuí́ vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.
hușuțúi s.n. (*reg.*) v. Scrânciobaș. Scrânciobel.
huzdupă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică alimente, mâncăruri*) v. Înfuleca.
huzmét s.n. (*turc.; înv.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă.
huzúr s.n. **1** lăfăială, lăfăire, ‹rar› răsfăț, ‹înv.› rahat[2]. *Huzurul în lux și în belșug i-a alterat caracterul.* **2** ‹fig.› îmbuibare. *Toată viața a trăit în huzur.*
huzurí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a se lăfăi, ‹rar› a se răsfăța, ‹fig.› a se îmbuiba, a înota, ‹fig.; fam.› a împărăți. *A fost un om norocos pentru că toată viața a huzurit în belșug, bucurii și confort.*

i[1] conj. coord. cop. (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord., ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui elem. cu altul pe baza unei referințe în comun; înv.*) v. Și.

i[2] interj. (*mai ales prelungit sau repet.*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, o!, of!, ti!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Ii, ai venit deja! Ii, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, o!, of!, ti!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei! ‹fam.› phi! *Ii, om ca dumneata mai rar întâlnești! Ii, ce bine îmi pare că ai reușit!* **3** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]! ei!, o!, of!, uf!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Ii, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - Ii! Nu mă mai întreba.*

ia interj. **1** (*precedă un vb. la imper.; atrage atenția interlocutorului asupra unui îndemn care i se va da*) ‹pop.› ian! *Ia, lasă-mă în pace și vezi-ți de treabă!* **2** ei!, ‹reg.› ca! *Ia! Pleacă de aici! Ia! Mai deranjează și pe altcineva!* **3** (*pop.; atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează*) v. Iată! Uite! Vezi!

iabălúșă s.f. (*reg.*) v. Ierbuliță. Ierbușoară. Ierbuță.

iabălúță s.f. (*reg.*) Ierbuliță. Ierbușoară. Ierbuță.

iabráș, -ă adj. (*reg.; mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

iac[1] s.m. (*zool.*) *Poephagus grunniens*; bou-grohăitor.

iac[2] s.n. (*arg.*) **1** v. Băț de chibrit. Chibrit. **2** v. Foc.

iácă[1] interj. (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; pop.*) v. Iată! Uite! Vezi!

iácă[2] s.f. (*reg.*) v. Bunică. Mamă-mare.

iacímt s.m. (*bot.; reg.*) v. Zambilă. Zambilă-de-grădină (*Hyacinthus orientalis*).

iactánt, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

iactánță s.f. (*livr.*) **1** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **2** v. Fanfaronadă. Lăudăroșenie. Lăudăroșie.

iacút subst. (*mineral. turc.; înv.*) v. Corindon hialin. Rubin.

iad s.n. **I** (*relig. creștină*) gheenă, hades, infern, orc, tartar, ‹înv. și pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în iad.* **II** fig. **1** chin, frământare, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› foc, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat un iad în suflet.* **2** ‹fig.› bolgie, infern. *Nu mai poate trăi în iadul care este în casa lor din cauza neînțelegerilor.*

iádă s.f. (*zool.*) căprițâ, vătuie. *Capra are o iadă albă.*

iádeș s.n. **1** (*anat.; la păsări*) ‹reg.› cobie. *Iadeșul este osul în formă de furcă de la piept.* **2** (*bot.; reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*).

iagalíe s.f. (*transp.; arg.*) v. Automobil. Mașină.

iágár s.m. (*silv.; german.*) v. Pădurar.

iagmaladisí vb. IV. tr. (*turc.; înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.

iaínă s.f. (*zool.; înv.*) v. Hienă (*Hyaena hyaena*).

iálă s.f. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

ialovắț s.m. (*bot.; reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

iamâc s.m. (*turc.; înv.*) **1** v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** v. Ucenic.

ian interj. (*pop.*) **1** (*precedă un vb. la imper.; atrage atenția interlocutorului asupra unui îndemn care i se va da*) v. Ia! **2** (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează*) v. Iată! Uite! Vezi!

ianắc, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

iangắn s.n. (*turc.; înv.*) v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol.

iangângíu s.m. (*turc.; înv.*) **1** v. Incendiator. **2** v. Pompier.

ianuárie s.m. invar. ‹pop.› cărindar, gerar, ‹înv.› genuarie, ghenarie. *Ianuarie este una dintre cele mai friguroase luni ale iernii.*

iápă s.f. **I 1** (*zool.*) ‹rar› cavală, ‹pop.› sireapă (v. *sireap*), ‹pop.; deprec.› mărțână, ‹reg.› hâță, ‹arg.› rogojină. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II 1** (*tehn.; la războiul de țesut*) pedală, schimbător, tălpig, ‹reg.› călcătoare (v. *călcător*), libidău, lopițea, măiuț, piciorog, potnog, scândurea, tălpău, tălpel, tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpiță, tălpoi. *Cu ajutorul iepei se schimbă ițele.* **2** (*tehn.; la joagăr*) ‹reg.› mătușoaică, mâtcă, tânjală. **3** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Coarne (v. *corn*). **4** (*tehn.; reg.*) v. Cobilă. **5** (*la plută; reg.*) v. Ciocârlie.

iapígi s.m. pl. (*în Antic.*) mesapi. *Iapigii au locuit în Mesapia, un ținut din sudul Italiei de astăzi.*

iar adv., conj. coord. advers., conj. coord. cop. **I** adv. (*modal*) **1** (*cu sens repetitiv*) iarăși, mai[1], ‹înv.› rutes. *Să nu afle că iar ai trecut pe la noi.* **2** (*indică o analogie, o similitudine*) tot. *El avea o fată și ea iar o fată.* **II** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția*

sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; înv. și pop.) **1** (*după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă*) v. Dar[1]. Însă. Or. Și. Totuși. **2** (*după o negație sau după o prop. neg.*) v. Ci. Dar[1]. Dimpotrivă. Însă. Numai. **III** conj. coord. cop. (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord., ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui element cu altul pe baza unei referințe în comun; înv. și pop.*) v. Și.

iărăși adv. (*modal; cu sens repetitiv*) **1** iar, mai[1], ‹înv.› rutes. **2** încă. *Iarna nu s-a sfârșit, așa că zile geroase iarăși vor mai fi. Mai pune-i iarăși o cană cu lapte.*

iărbă s.f. **I 1** (*bot.*) ‹înv.› țelină[2], zlac. *Se întind pe iarbă, la umbra unui nuc.* **2** (*bot.; mai ales la pl.* ***ierburi***) bălărie, buruiană, ierbărie, ‹pop.› dudău, ‹reg.› beldie, bolbotină, bulihău, bușie, golgotină, ‹înv.› bâlie, varză, zizanie. *Ierburile au invadat grădina.* **3** (*bot.*) ***iarbă-albă*** = *Phalaris arundinacea*; ‹reg.› iarba-boierului, iarba-canarului, iarba-cănărașului, iarba-lui-Timofte, iarba-mâței, iarba-popilor, iarba-preoților, iarba-șarpelui, iarbă-bălaie, iarbă-boierească, iarbă-creață, iarbă-crestată, iarbă-dalbă, iarbă-de-mătase, iarbă-ghilană, iarbă-neagră-și-mare, iarbă-șerpească, iarbă-tărcată, iarbă-tărcățică, iarbă-vărgată, ierbăluță, panglici (v. *panglică*), panglicuță, perci, piciorul-vrabiei (v. *picior*), trestioară; ***iarbă-de-lingoare*** = *Lysimachia punctata*; ‹reg.› floare-de-lingoare, gălbenele (v. *gălbenea*), lingoare, mărul-cucului (v. *măr*[1]), rădăcină-de-lingoare; ***iarbă-de-mare*** = *Zostera marina*; raigras-de-mare, zegras, zosteră, ‹reg.› târsoacă, ‹înv.› smirdar. *Iarba-de-mare este utilizată la tapisatul mobilelor, la umplerea saltelelor, ca ambalaj etc.*; ***iarbă-de-sărătură*** = *Suaeda maritima*; ‹reg.› sărătură-tufoasă; ***iarbă-de-ureche*** = *Sedum maximum*; ‹reg.› dragoste, iarba-urechii, iarba-zmeului, iarbă-grasă, iarbă-grasă-de-urechi, iarbă-groasă, oloisă, urechelniță, verzișoară (v. *verzișor*); ***iarbă-deasă*** = **a** *Poa nemoralis*; ‹reg.› fân, fân-de-livadă, firuță-de-lână; **b** (*reg.*) v. Firușca-șopârlelor (v. *firușcă*) (*Poa alpina*); **c** (*reg.*) v. Firicea. Firișor (*Poa bulbosa*); **d** (*reg.*) v. Firicea. Firișor. Firușoară (v. *firușor*). Firuță (*Poa pratensis*); **e** (*reg.*) v. Șovar-de-munte (*Poa trivialis*); ***iarbă-dulce*** = *Polypodium vulgare*; feriguță, feriguță-dulce, ‹reg.› ferecei, ferigă, ferigea, rădăcină-dulce, rădăcină-dulce-de-munte, spasul-dracului (v. *spas*); ***iarbă-împușcată*** = *Hypochoeris maculata*; ‹reg.› sânger, sânger-pătat; ***iarbă-lăptoasă*** = **a** *Polygala major*; ‹reg.› șopârlaiță, șopârliță; **b** (*reg.; și* ***iarbă-lipitoare***) v. Amăreală. Șerpariță. Șopârliță (*Polygala comosa*); ***iarbă-mare*** = **a** *Inula helenium*; ‹reg.› lacrimile-Elenei (v. *lacrimă*), omag, oman, smântânică, toaie[2]; **b** *Stellaria holostea*; ‹reg.› coadă-de-găină, limba-cucului (v. *limbă*), rocoțel, steluță; **c** (*reg.*) v. Sovârvariță (*Inula britannica*); ***iarbă-puturoasă*** = **a** *Bifora radians*; puciogă, ‹reg.› buruiană-pucioasă, buruiană-puturoasă, puturoasă (v. *puturos*), scărișoară; **b** (*reg.*) v. Coriandru (*Coriandrum sativum*); ***iarbă-roșie*** = **a** *Polygonum persicaria*; ‹reg.› ardeiaș, ardeiul-broaștei (v. *ardei*), iarba-purecilor, puricarniță, răchițică, rușinea-fetelor (v. *rușine*), tătăișă[1]; **b** *Bidens cernuus*; ‹reg.› cârligioară, puriță, răculeț, stuf, tășculiță, troscot[1], turiță; **c** *Polygonum lapathifolium*; ‹reg.› troscot-porcesc (v. *troscot*[1]), troscot-scămos (v. *troscot*[1]), troscoțel; **d** (*reg.*) v. Dentiță (*Bidens tripartitus*); **e** (*reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*); **f** (*reg.*) v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*); **g** (*reg.; și* ***iarbă-noduroasă***, *art.*, ***iarba-găinilor***) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*); ***iarbă-usturoasă*** = *Teucrium scordium*; ‹reg.› dumbeț, ustoroi-de-lac, usturoiță; (*art.*) ***iarba-broaștei*** = *Hydrocharis morsus-ranae*; ‹reg.› limba-broaștei (v. *limbă*), mușcatul-broaștei (v. *mușcat*), mușcatul-broaștelor (v. *mușcat*), piciorul-cocoșului (v. *picior*); ***iarba-calului*** = *Festuca sulcata*; părul-porcului (v. *păr*); ***iarba-cănărașului*** = *Phalaris canariensis*; ‹reg.› mei-lung, meiul-canarilor (v. *mei*); ***iarba-câinelui*** = *Cynodon dactylon*; pir-de-țelină, pir-gros, ‹reg.› costrei, curcubeu, iarba-vântului, iarbă-câinească, pirău; ***iarba-câmpului*** = *Agrostis alba* sau *Agrostis stolonifera*; ‹reg.› iarba-vântului, lână-de-baltă, păiuș; ***iarba-ciutei*** = **a** *Doronicum austriacum*; ‹reg.› iarba-căprioarei, iarba-lupului, nevăstuică, vitrinic; **b** (*reg.*) v. Borșișor (*Sempervivum schlehani*); **c** (*reg.*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); **d** (*reg.*) v. Rujă (*Sedum rosea*); **e** (*reg.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*); ***iarba-fiarelor*** = *Cynanchum vincetoxicum*; ‹reg.› brilioancă, lumineață, luminoasă (v. *luminos*), păstaia-lupului (v. *păstaie*), rândunică, rândunițăă; ***iarba-găii*** = *Picris hieracioides*; ‹reg.› amăruță, iarba-găii-amară; ***iarba-osului*** = **a** *Helianthemum chemaecistus* și *Helianthemum vulgare*; ‹reg.› fierăstrău, mălăoi, rujă; **b** *Helianthemum nummularium*; ‹reg.› rădăcină-de-smâhoaie, sunătoare, sunătoare-schimbăcioasă; **c** *Helianthemum alpestre* și *Helianthemum rupifragum*; ‹reg.› mălăoi, rujă; **d** *Helianthemum nummularium*; ‹reg.› rădăcină-de-smâhoaie, sunătoare, sunătoare-schimbăcioasă; ***iarba-Sfântului-Ioan*** = *Salvia sclarea*; ‹reg.› șerlai, tămâiță; ***iarba-șarpelui*** = **a** *Veronica latifolia*; șopârliță, ventrilică; **b** *Veronica urticifolia*; ‹reg.› frunza-stejarului (v. *frunză*) **c** *Echium vulgare*; ‹rar› iarbă-viperină, viperină, ‹înv. și reg.› echiu, ‹reg.› ochiul-mâței (v. *ochi*[1]), rumeneală, unguri (v. *ungur*), viperică; **c** (*reg.*) v. Broscăriță (*Triglochin palustris*); **d** (*reg.*) v. Coada-zmeului (v. *coadă*). Șerpariță (*Calla palustris*); **e** (*reg.*) v. Feriga; **f** (*reg.*) v. Feriga (*Dryopteris filix-mas*); **g** (*reg.*) v. Feriga (*Dryopteris spinulosa*); **h** (*reg.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*); **i** (*reg.*) v. Palma-Maicii-Domnului (v. *palmă*) (*Orchis maculata*); ***iarba-șopârlelor*** = *Polygonum viviparum*; răculeț; (*rar*) ***iarbă-viperină*** v. Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*); (*reg.*) ***iarbă-alunecoasă*** = ***iarbă-aspră*** = ***iarbă-țea-pănă*** v. Țepoșică (*Nardus stricta*); ***iarbă-amară*** v. **a** Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **b** Schinel (*Cnicus benedictus*); ***iarbă-bălaie*** = ***iarbă-boierească*** = ***iarbă-crestată*** = ***iarbă-dalbă*** = ***iarbă-de-mătase*** = ***iarbă-ghilană*** = ***iarbă-neagră-și-mare*** = ***iarbă-șerpească*** = ***iarbă-tărcată*** = ***iarbă-tărcățică*** = ***iarbă-vărgată*** = (*art.*) ***iarba-canarului*** = ***iarba-cănărșului*** = ***iarba-lui-Timofte*** = ***iarba-mâței*** = ***iarba-popilor*** = ***iarba-preoților*** = ***iarba-șarpelui*** v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*); ***iarbă-băloasă*** = ***iarbă-întăritoare*** = ***iarbă-neagră*** = (*art.*) ***iarba-lui-Tat*** = ***iarba-lui-Tate*** = ***iarba-lui-Taten*** = ***iarba-lui-Tatic*** = ***iarba-lui-Tatin*** = ***iarba-lui-Tatol*** = ***iarba-lutatinului*** = ***iarba-tatălui*** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*); ***iarbă-bărboasă*** v. **a** Costrei (*Echinochloa crus-galli*); **b** Pelinariță (*Artemisia vulgaris*); ***iarbă-căiasă*** = ***iarbă-lungă-de-lac*** = ***iarbă-lungoare*** v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*); ***iarbă-cătunească*** = (*art.*) ***iarba-cătanelor*** = ***iarba-porcului*** = ***iarba-săraciei*** v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*); ***iarbă-câinească*** v. **a** Bucățel (*Agrostis canina*); **b** Iarba-câinelui. Pir-de-țelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*); ***iarbă-ce-moaie-vinele*** = ***iarbă-întăritoare-a-vinelor*** v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*); ***iarbă-costrei*** v. Dughie. Mei-păsăresc. Mohor (*Setaria verticillata*); ***iarbă-creață*** v. **a** Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **b** Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*); **c** Izmă-creață. Mentă-creață (*Mentha crispa*); **d** Schinel (*Cnicus benedictus*); ***iarbă-cu-cinci-foi*** = (*art.*) ***iarba-degetelor*** v. Cinci-degete. Frunză-de-cinci-degete (*Potentilla reptans*); ***iarbă-de-apă*** = ***iarbă-flocoasă*** = ***iarbă lânoasă*** = *Gnaphalium uliginosum*; ‹reg.› lânărică, siminoc, zifnă; ***iarbă-de-bahnă*** = *Beckmannia eruciformis*; ‹reg.› ierboi-de-bahnă, ierboi-de-baltă; ***iarbă-de-boale*** = ***iarbă-de-lingoare*** = ***iarbă-de-rană*** = ***iarbă-de-toate-boalele*** v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*); ***iarbă-de-bou-sălbatică*** v. Limba-boului (v. *limbă*). Miruță. Otrățel (*Anchusa officinalis*); ***iarbă-de-cale*** v. **a** (*și* ***iarbă-grasă-de-grădină***, ***iarbă-mare***, *art.*, ***iarba-bubei***, ***iarba-tăieturii***) Pătlagină (*Plantago major*); **b** Pătlagină. Pătlagină-bună. Pătlagină-mică. Pătlagină-moale (*Plantago media*); ***iarbă-de-cositor*** v. **a** Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*); **b** Pipirig (*Equisetum hiemale*); ***iarbă-de-crescut-părul*** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*); ***iarbă-de-curățenie*** = ***iarbă-șerpească*** v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*); ***iarbă-de-curcă*** v. **a** (*și* ***iarbă-gonitoare-de-friguri***, ***iarbă-începătoare-de-friguri***) Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*); **b** Fumăriță (*Fumaria officinalis*); ***iarbă-de-dureri*** v. Coada-cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*); ***iarbă-de-friguri*** v. **a** Fierea-pământului (v. *fiere*).

Potroacă. Ţintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*); **b** Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*); ***iarbă-de-gheaţă*** v. Gheaţă (*Mesembryanthemum crystallynum*); ***iarbă-de-grădină*** = ***iarbă-grasă*** = ***iarbă-grasă-de-grădină*** = (*art.*) ***iarba-porcilor*** = ***iarba-tunului*** v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*); ***iarbă-de-greutate*** v. Suliman (*Ajuga genevensis*); ***iarbă-de-inimă-rea*** v. Tătăişă[1] (*Pulicaria dysenterica*); ***iarbă-de-lămâioară*** v. Cimbrişor (*Thymus vulgaris*); ***iarbă-de-munte*** v. Păiuş (*Festuca ovina*); ***iarbă-de-negei*** = ***iarbă-de-negi*** = (*art.*) ***iarba-rândunelei*** = ***iarba-rândunicii*** v. Rostopască (*Chelidonium majus*); ***iarbă-de-om-sărac*** v. Avrămeasă. Avrămeascâ. Veninariţă (*Gratiola officinalis*); ***iarbă-de-orbalţ*** v. **a** Orbalţ (*Actaea spicata*); **b** Ştevie. Ştevie-de-munte (*Astrantia major*); ***iarbă-de-păsări*** = (*art.*) ***iarba-găinii*** v. Răcovină (*Stellaria media*); ***iarbă-de-pe-marginea-căii*** = (*art.*) ***iarba-lui-Timoftei*** = ***iarba-lui-Timofteu*** = ***iarba-lui-Timofti*** v. Timoftică (*Phleum pratense*); ***iarbă-de-pârci*** = (*art.*) ***iarba-pârciului*** = ***iarba-sângelui*** v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*); ***iarbă-de-perină*** v. Floare-de-pernă (*Anthemis tinctoria*); ***iarbă-de-piatră*** v. Sulfină. Sulfină-galbenă (*Melilotus officinalis*); ***iarbă-de-plămâni*** = ***iarbă-de-tripăl*** = (*art.*) ***iarba-degetarului*** = ***iarba-degetului*** v. Degetar. Degetar-roşu. Digitală (*Digitalis grandiflora*); ***iarbă-de-rană*** = (*art.*) ***iarba-tăieturii*** v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*); ***iarbă-de-răni*** = ***iarbă-de-vatăm*** = ***iarbă-de-vătămătură*** = (*art.*) ***iarba-osului*** = ***iarba-ranei*** v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*); ***iarbă-de-râie*** v. Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*). (*Euphorbia helioscopia*); ***iarbă-de-rovină*** v. Bumbăcariţă (*Eriophorum vaginatum*); ***iarbă-de-săpun*** = ***iarbă-de-soponit*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariţă (*Saponaria officinalis*); ***iarbă-de-smidă*** v. Struna-cocoşului (v. *strună*[1]) (*Cerastium vulgatum*); ***iarbă-de-strănutat*** = (*art.*) ***iarba-păduchilor*** v. **a** Rotiliţe-albe (v. *rotiliţă*). Rotoţele-albe (*Achillea ptarmica*); **b** Clocotici (*Rhinanthus alpinus*); **c** Bălbisă. Miericică-roşie (*Stachys silvatica*); ***iarbă-de-Sudan*** v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*); ***iarbă-de-sunătoare*** = ***iarbă-sunătoare*** = (*art.*) ***iarba-crucii*** = ***iarba-sângelui*** = ***iarba-spaimei*** = ***iarba-spurcăţii*** v. Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***iarbă-de-surpătură*** = (*art.*) ***iarba-datului-şi-a-faptului*** = ***iarba-fecioarei*** = ***iarba-feciorilor*** = ***iarba-surpăturii*** v. Feciorică (*Herniaria glabra*); ***iarbă-de-şoaldină*** v. **a** Şerpariţă. Şerpânţă. Şoaldină (*Sedum acre*); **b** Şoaldină (*Sedum neglectum*); ***iarbă-de-talan*** v. Ruscuţă. Ruscuţă-de-primăvară. Ruscuţă-primăvăratică (*Adonis vernalis*); ***iarbă-de-târtil*** = (*art.*) ***iarba-fierului*** = ***iarba-tăieturii*** v. Încheietoare (*Sideritis montana*); ***iarbă-de-trânji*** = ***iarbă-neagră*** v. Buberic (*Scrophularia nodosa*); ***iarbă-de-tun*** = ***iarbă-de-ureche*** = ***iarbă-grasă*** = (*art.*) ***iarba-ciutei*** = ***iarba-împăratului*** = ***iarba-tunului*** = ***iarba-urechii*** v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*); ***iarbă-de-ţelină*** = ***iarbă-englezească*** v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*); ***iarbă-de-urechi*** v. Urechea-babei (v. *ureche*). Urechiuşă (*Peziza aurantia*); ***iarbă-de-zgaibă*** = (*art.*) ***iarba-zgaibei*** v. Zgrăbunţică (*Lapsana communis*); ***iarbă-de-zugrăvit*** v. Drob[2]. Drobuşor (*Isatis tinctoria*); ***iarbă-dulce*** v. **a** Flocoşică (*Holeus lanatus*); **b** (*şi* ***iarbă-tare***, *art.*, ***iarba-lui-Daraboi***) Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*); **c** Rourică (*Glyceria fluitans*); ***iarbă-flocoasă*** v. **a** (*şi art.*, ***iarba-mâţei***, ***iarba-vântului***) Cătuşnică (*Nepeta cataria*); **b** (*şi* ***iarbă-mambie***) Voronic (*Marrubium vulgare*); **c** (*şi* ***iarbă-neagră***) Talpa-lupului (v. *talpă*) (*Chaiturus marubiastrum*); **d** (*şi* ***iarbă-de-dat***, *art.*, ***iarba-căşunăturii***) Talpa-gâştei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); ***iarbă-frumoasă*** v. Bănuţ. Părăluţă (*Bellis perennis*); ***iarbă-ghimpoasă*** v. **a** Costrei (*Echinochloa crus-galli*); **b** Ghimpariţă (*Crypsis aculeata*); ***iarbă-grasă*** v. **a** Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*); **b** Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*); **c** Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); ***iarbă-grasă-de-urechi*** = ***iarbă-groasă*** = (*art.*) ***iarba-urechii*** = ***iarba-zmeului*** v. Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*); ***iarbă-iute*** = ***iarbă-roşie*** v. **a** Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*); **b** Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*); ***iarbă-împuşcată*** = *Hypochoeris maculata*; ‹reg.› sânger, sânger-pătat; ***iarbă-înfăinată*** = ***iarbă-piciorul-găştei*** v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*); ***iarbă-întăritoare*** = (*art.*) ***iarba-spurcului*** v. Lavrentină. Vineriţă (*Ajuga reptans*); ***iarbă-lată*** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*); ***iarbă-lesnicioasă*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*); ***iarbă-lungă*** = (*art.*) ***iarba-bălţii*** v. Păiuş (*Aira caespitosa*); ***iarbă-mare*** = (*art.*) ***iarba-lingurii*** v. Sovârvariţă (*Inula britannica*); ***iarbă-mirositoare*** = (*art.*) ***iarba-fânului*** v. Viţelar (*Anthoxanthum odoratum*); ***iarbă-moale*** v. Steluţă (*Stellaria nemorum*); ***iarbă-neagră*** v. **a** Buberic (*Scrophularia nodosa*); **b** (*şi art.*, ***iarba-lui-Antonie***, ***iarba-lupăriei***, ***iarba-şopârlei***) Busuioc-de-câmp. Busuioc-roşu. Busuioc-sălbatic. Şopârlaiţă. Şopârliţă (*Prunella vulgaris*); **c** *Calluna vulgaris*; ‹reg.› pernej, ‹înv.› chipru, erică; ***iarbă-noduroasă*** v. Golomăţ (*Dactylis glomerata*); ***iarbă-piciorul-găştei*** v. Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*); ***iarbă-porcească*** v. Buruiană-porcească (*Hipochoeris radicata*); ***iarbă-rea*** = (*art.*) ***iarba-raţelor*** v. Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*); ***iarbă-roşie-broştească*** v. Troscot-de-apă (v. *troscot*[1]). Troscotul-broaştelor (v. *troscot*[1]) (*Polygonum amfibium*); ***iarbă-roşie-tătărească*** v. Hrişcă-tătărească (*Fagopyrum tataricum*); ***iarbă-roşioară*** v. Miliţea (*Silene acaulis*); ***iarbă-săracă*** v. Sparcetă. Sparcetă-comună, Sparcetă-cultivată (*Onobrychis viciaefolia*); ***iarbă-sărată*** = (*art.*) ***iarba-porcului*** v. **a** Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*); **b** Buberic (*Scrophularia nodosa*); **c** Ciurlan. Salcicorn. Salsolă. Săricică (*Salsola kali*); ***iarbă-sfântă*** v. Lemnul-Maicii-Domnului (v. *lemn*) (*Santolina chamaecyparissus*); ***iarbă-smidă*** = (*art.*) ***iarba-smizii*** v. Dumbeţ. Şerpariţă (*Teucrium chamaedrys*); ***iarbă-spornică*** v. Sporiş. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*); ***iarbă-stearpă*** = ***iarbă-strănutătoare*** = ***iarbă-şerpească*** = (*art.*) ***iarba-nebunilor*** v. **a** Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*); **b** Spânz (*Helleborus niger*); ***iarbă-sunătoare*** = (*art.*) ***iarba-crucii*** = ***iarba-lui-Sfântul-Ioan*** = ***iarba-sângelui*** = ***iarba-spaimei*** = ***iarba-spurcăţii*** v. Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***iarbă-şerpească*** v. Stirigoaie (*Veratrum nigrum*); ***iarbă-trei-răi*** = (*art.*) ***iarba-fiarelor*** v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*); ***iarbă-tremurătoare*** = (*art.*) ***iarba-cucului*** = ***iarba-iepurelui*** v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*); ***iarbă-voinicească*** = (*art.*) ***iarba-ciobanului*** v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*); (*art.*) ***iarba-albinei*** = ***iarba-albinelor*** = ***iarba-ciutei*** v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*); ***iarba-albinelor*** = ***iarba-roilor*** = ***iarba-stupilor*** = ***iarba-stupului*** v. Citronelă. Melisă. Roiniţă (*Melissa officinalis*); ***iarba-asinului*** v. Luminţa-nopţii (v. *luminiţă*). Luminiţă. Luminiţă-de-noapte (*Oenothera biennis*); ***iarba-balaurului*** = ***iarba-bolnavului*** = ***iarba-şarpelui*** v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*); ***iarba-bălţii*** v. Coada-vulpii (v. *coadă*) (*Alopecurus pratensis*); ***iarba-boierilor*** = ***iarba-boilor*** v. **a** Avrămeasă. Avrămeascâ. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*); **b** Căpuşă. Ricin (*Ricinus communis*); ***iarba-boierului*** v. **a** Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*); **b** Avrămeasă. Avrămeascâ. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*); **c** Căpuşă. Ricin (*Ricinus communis*); ***iarba-bubei*** v. **a** Gogoaşă. Păpălău (*Physalis alkekengi*); **b** Omag (*Aconitum callibotryon*); ***iarba-cailor*** v. Flocoşică (*Holeus lanatus*); ***iarba-căprioarei*** = ***iarba-lupului*** v. Iarba-ciutei (*Doronicum austriacum*); ***iarba-căşunatului*** v. **a** Rocoţea (v. *rocoţel*) (*Stellaria graminea*); **b** Stupiniţă (*Platanthera bifolia*); ***iarba-căşunăturii*** v. Stupiniţă (*Platanthera bifolia*); ***iarba-câinelui*** = ***iarba-cerbilor*** v. Pieptănariţă (*Cynosurus cristatus*); ***iarba-cărtiţelor*** = ***iarba-mătrililor*** = ***iarba-zgăibii*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* şi *Glechoma hirsutum*); ***iarba-ciumei*** v. Ciumărea (*Galega officinalis*); ***iarba-cocoşului*** v. Cocoşel-de-câmp (*Adonis aestivalis*); ***iarba-codrului*** = ***iarba-lupului*** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*); ***iarba-Cristoforului*** = ***iarba-fiarelor*** = ***iarba-lui-Hristofor*** = ***iarba-orbalţului*** = ***iarba-Sfântului-Cris-***

tofor* = *iarba-tâlharului v. Orbalț (*Actaea spicata*); ***iarba-crucii*** v. **a** Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*); **b** Smântânică (*Galium cruciata*); ***iarba-cucului*** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*); ***iarba-curălei*** v. Năgară (*Stipa capillata*); ***iarba-dintelui*** v. Dințură (*Odontites rubra*); ***iarba-dracului*** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); ***iarba-dragostei*** v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*); ***iarba-drumurilor*** v. Frunză-de-potcă (*Chenopodium murale*); ***iarba-eretei* = *iarba-găinilor*** v. Vulturică (*Hieracium pilosella*); ***iarba-faptului*** v. **a** Sclipeț (*Potentilla erecta*); **b** Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*); ***iarba-fecioarelor*** v. Absint. Pelin. Pelin-adevărat. Pelin-alb. Pelin-bun. Pelin-de-grădină. Pelin-de-Rusalii. Pelin-negru. Pelin-verde (*Artemisia absinthium*); ***iarba-frântului* = *iarba-sasului*** v. Sănișoară (*Sanicula europaea*); ***iarba-frigurilor*** v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*); ***iarba-fumului*** v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*); ***iarba-găii-amară*** v. Iarba-găii (*Picris hieracioides*); ***iarba-găinii* = *iarba-găinilor*** v. Gălbenuș (*Crepis setosa*); ***iarba-gâștei* = *iarba-gâștelor* = *iarba-sclintiturii*** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*); ***iarba-iepurelui*** v. **a** Susai[1] (*Sonchus arvensis*); **b** Lăptucă. Lăptucă-de-pădure. Lăptucă-iepurească. Susai[1] (*Sonchus oleraceus*); ***iarba-iepurilor*** v. Lăptucă. Lăptucă-de-pădure. Lăptucă-iepurească. Susai[1] (*Sonchus oleraceus*); ***iarba-întruielelor*** v. Grozamă (*Genista sagittalis*); ***iarba-junghiului*** v. **a** Ghioc (*Centaurea phrygia*); **b** Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*); ***iarba-limbii*** v. Oușor (*Streptopus amplexifolius*); ***iarba-limbricilor*** v. Unghia-găii (v. *unghie*[1]) (*Astragalus glycyphyllos*); ***iarba-lingurii*** v. Sovârvariță (*Inula britannica*); ***iarba-lui-ceas-rău*** v. Cervană (*Lycopus europaeus*); ***iarba-lui-Dumnezeu*** v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*); ***iarba-lui-Sfântul-Gheorghe* = *iarba-mărgăritarului*** v. Cercelușă (v. *cercelușă*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*); ***iarba-lui-Sfântul-Ion*** v. **a** Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); **b** Jale[2]. Jale-de-câmp (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*); **c** Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*); **d** Răscoage (*Chamaenerion angustifolium*); **e** Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***iarba-lupului*** v. **a** Borșișor (*Sempervivum schlehani*); **b** Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*); **c** Urechelniță (*Sempervivum tectorum*); ***iarba-măgarului*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*); ***iarba-mărinului*** v. Corovatic (*Centaurea nigrescens*); ***iarba-mâțului* = *iarba-pisicii* = *iarba-pisicilor*** v. Odolean. Valeriană (*Valeriana officinalis*); ***iarba-mlaștinii*** v. **a** Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*); **b** Rugină (*Juncus effusus*); ***iarba-muncilor*** v. Trifoi. Trifoi-alb (*Trifolium repens*); ***iarba-o-mie-bună*** v. Frăsinel (*Dictammus albus*); ***iarba-oilor* = *iarba-șoarecelui*** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotoțele-albe (*Achillea millefolium*); ***iarba-ovăzului* = *iarba-vântului*** v. Obsigă (*Bromus secalinus*); **b** Secărea (*Bromus samosus*); ***iarba-pălăriei*** v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*); ***iarba-pământului* = *iarba-plămânilor* = *iarba-plumânului* = *iarba-plumânei*** v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*); ***iarba-părului*** v. **a** Perișor[1] (*Elymus asper*); **b** Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*); ***iarba-piciorului-găinii*** v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*); ***iarba-porcului*** v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*); ***iarba-porumbilor*** v. Găinușă (*Isopyrum thalictroides*); ***iarba-purecilor*** v. **a** Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*); **b** Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*); **c** Puricariță (*Pulicaria vulgaris*); ***iarba-raiului*** v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*); ***iarba-rândunelei-mici*** v. **a** Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*); **b** Roșuță (v. *roșuț*) (*Anagallis caerulea*); ***iarba-săgeții*** v. Săgeata-apei (v. *săgeată*) (*Sagittaria sagittifolia*); ***iarba-Sfântului-Ioan*** v. **a** Jale[2]. Jale-de-câmp (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*); **b** Răscoage (*Chamaenerion angustifolium*); **c** Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); **d** Salvie-de-Etiopia (*Salvia aethiopis*); ***iarba-Sfintei-Sofia*** v. Peliniță (*Artemisia pontica*); ***iarba-soarelui*** v. **a** Arnică. Podbal-de-munte (*Arnica montana*); **b** Ochiul-soarelui (v. *ochi*[1]). Vanilie-de-câmp. Vanilie-sălbatică (*Heliotropium europaeum*); ***iarba-somnului*** v. **a** Papanaș (*Trifolium arvense*); **b** Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*); ***iarba-spaimei*** v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*); ***iarba-stupului*** v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Calamintha clinopodium*); ***iarba-șarpelui*** v. Coada-zmeului (v. *coadă*). Șerpariță (*Calla palustris*); ***iarba-șoarecului*** v. Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (v. *plisc*). (*Erodium cicutarium*); ***iarba-tainei*** v. Lăcrămiță (*Catabrosa aquatica*); ***iarba-tăieturii*** v. **a** Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*); **b** Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*); **c** Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*); **d** Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); ***iarba-tâlharului*** v. Susai-de-munte (v. *susai*[1]). Susai-de-pădure(v. *susai*[1]). Susai-pădureț (v. *susai*[1]). Susai-sălbatic (v. *susai*[1]). Tâlhărea (*Mycelis muralis*); ***iarba-tunului*** v. **a** Borșișor (*Sempervivum schlehani*); **b** Rujă (*Sedum rosea*); ***iarba-untului*** v. **a** Verigel (*Orobanche caryophyllacea*); **b** Verigel (*Orobanche lutea*); ***iarba-urâciunii*** v. **a** Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*); **b** Garofițe-de-munte (v. *garofiță*) (*Dianthus compactus*); ***iarba-urechii*** v. Rujă (*Sedum rosea*); ***iarba-ursului*** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); ***iarba-vătămăturii*** v. **a** Ghimpariță (*Crypsis aculeata*); **b** v. Scrântitoare (*Potentilla argentea*); ***iarba-vântului*** v. **a** Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*); **b** Aster. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*); **c** Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*); **d** Coamă-de-aur (*Aster lynosiris*); **e** Iarba-câinelui. Pir-de-țelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*); **f** Iarba-câmpului (*Agrostis alba* sau *Agrostis stolonifera*); **g** Opaiță (*Melandryum album*); **h** Verigel (*Orobanche caryophyllacea*); ***iarba-voinicului*** v. **a** Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*); **b** Brâncuță (*Sisymbrium officinale*); ***iarba-vrăjitoarei*** v. Tilișcă (*Circaea lutetiana* sau *Circaea alpina*); ***iarba-zgăibii*** v. **a** Căldărușa-popii (v. *căldărușă*) (*Nicandra physaloides*); **b** Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **4** pajiște, ‹înv. și reg.› troian[2], ‹reg.› pajiștine. *Caii pasc pe iarba de la marginea satului.* **II** (*milit.; pop.; și* ***iarbă de pușcă***, ***iarbă vânătorească***) v. Praf de pușcă. Pulbere. Pulbere neagră. **III 1** (*art.; fam.*) ***iarba-dracului*** v. Tutun. **2** (*arg.*) v. Canabis. **3** (*arg.*) v. Marijuana. **4** (*arg.*) v. Hașiș. **IV** (*chim.; înv.*) ***iarbă-pucioasă*** v. Pucioasă (v. *pucios*). Sulf[1]; (*art.*) ***iarba-băii*** v. Auripigment. Orpiment. **V** (*fin.; arg.*) v. Dolar.

iarmaróc s.n. bâlci, târg, ‹pop.› drăgaică, ‹înv. și reg.› zbor[2], ‹reg.› panair. *În fiecare an, la o dată fixă, este iarmaroc în sat.*

iárnă s.f. **1** sezonul alb (v. *sezon*). *Iarna este cel mai rece anotimp.* **2** (*meteor.; înv.*) v. Nea. Ninsoare. Omăt. Zăpadă.

iarovizá vb. I. tr. (*agron.; compl. indică semințe, plante*) ‹rar› a vernaliza. *Semințele plantelor de cultură sunt iarovizate în vederea scurtării perioadei de vegetație a plantelor, a sporirii producției și a obținerii de soiuri noi.*

iarovizáre s.f. (*agron.*) ‹rar› vernalizare. *Prin iarovizare, se tratează semințele plantelor de cultură, în vederea scurtării perioadei de vegetație, a sporirii producției și a obținerii de noi soiuri.*

iasác s.n. (*turc.; înv.*) v. Excluziune. Interdicție. Interzicere. Prohibire. Prohibiție.

iasắc s.n. (*j. de noroc; turc.; înv.*) v. Rișcă.

iáscă s.f., adj. invar. **I** s.f. (*bot.*) *Fomes igniarius*; babiță, ‹reg.› băcălie[1], burete-de-iască, văcălie-de-fag. **II** adj. invar. (*arg.*) **1** (*med.; despre bărbați*) v. Emasculat. Impotent. Neputincios. **2** (*despre părți ale corpului*) v. Flacid. Flasc. Fleșcăit. Moale. Puhav.

iasmín s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Iasomie (*Jasminum officinale*). **2** ***iasmin-de-grădină*** v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*).

iasomíe s.f. (*bot.*) *Jasminum officinale*; ‹reg.› iasmin, ‹fran.› jasmin.

iatác s.n. **1** (*reg.*) v. Cameră de culcare. Cameră de dormit. Dormitor. **2** (*înv.*) v. Pat.

iată² interj. (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează*) uite!, vezi!, ‹pop.› ia!, iacă¹!, ian!, ‹înv. și reg.› ni!, ‹reg.› inga!, ninga!, no! *Iată! Vine! Iată! Se însenînează!*

iaúrt s.n. **1** lapte acru, ‹reg.› lapte covăsit, lapte storcit, lapte târhoțit. *Îi place iaurtul făcut în casă.* **2** (*arg.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic.

iaváș adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; pop. și fam.;*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin². Liniștit. Ușor². Ușurel.

iaz s.n. **1** (*hidrol.*) helești, ‹rar› iezer, ‹reg.› râmnic, ‹înv.› pescuină, stamn. *În iazuri trăiesc specii variate de pești.* **2** ‹reg.› ierugă. *Iazul este un canal prin care se abate apa la o moară, la o fabrică etc.* **3** (*la moară; reg.*) v. Stavilă. Stăvilar. Zăgaz.

iăzmă s.f. (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică¹. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

ibáncă s.f. (*reg.*) v. Cioltar. Șabracă. Valtrap.

ibéris s.m. (*bot.*) *Iberis umbellata*; limba-mării (v. *limbă*), ‹reg.› lilicele (v. *lilicea*), limbușoară, omăț, punga-ciobanului (v. *pungă*), saști, traista-ciobanului (v. *traistă*).

ibéro-american, -ă adj. latinoamerican. *Urmărește un film ibero-american.*

ibíu, -íe adj. (*reg.*) **1** (despre *mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **2** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros.

ibóreț s.m. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

ibostáreț, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Înamorat. Îndrăgostit.

íboste s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Afecțiune. Amor. Dragoste. Iubire. **2** fig. (*art.*) ***ibostea argintului = ibostea banilor*** v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

ibóstnic s.m. (*înv.*) Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

ibóvnic, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. (*pop.; și înv., în forma **libovnic***) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten. **II** (*înv.; în forma **libovnic***) **1** s.m., s.f. v. Amic. Apropiat. Prieten. **2** adj., s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor. **3** adj. (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Amabil. Atent. Culant. Curtenitor. Drăguț. Galant. Gentil.

ibovniceá s.f. (*pop.*) ‹pop.› ibovnicuță, ‹pop.; deprec.› mândruliță, mândruță (v. *mândruț*).

ibovnicúță s.f. (*pop.*) ‹pop.› ibovnicea, ‹pop.; deprec.› mândruliță, mândruță (v. *mândruț*).

ibóz s.m. (*bot.; reg.*) v. Soc. Soc-negru (*Sambucus nigra*).

ibríc s.n. (*reg.*) v. Ceașcă.

ibricél s.n. ‹pop.› ibricuț. *Și-a cumpărat un ibricel din inox.*

ibricúț s.n. (*pop.*) v. Ibricel.

ic s.n. (*tehn.*) despicător, pană, ‹reg.› cui, găvozd, nadă¹, penuș, țintă. *Folosește un ic pentru a crăpa un trunchi gros de stejar.*

icebérg s.n. (*geomorf*) = aisberg.

ichi s.n. **1** (*j. de arșice*) ‹reg.› țap. *Ichiul este un arșic plumbuit.* **2** fig. (*fam.*) v. Dedesubt. Înțeles¹. Mesaj. Semnificație. Sens.

ici adv. (*local; indică plasarea în spațiu; pop.*) v. Aici.

icioglán s.m. (*în Ev. Med.; la curtea unui suveran, a unui boier; turc.; înv.*) v. Copil de casă (v. *copil¹*). Paj².

icneálă s.f. icnet, icnire, icnitură, ‹reg.› hâcâire.

icnét s.n. icneală, icnire, icnitură, ‹reg.› hâcâire. *A scos un icnet când a ridicat sacul greu.*

icní vb. IV. intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a hâcâi. *A icnit când a ridicat sacul greu.*

icnítre s.f. icneală, icnet, icnitură, ‹reg.› hâcâire.

icnitúră s.f. icneală, icnet, icnire, ‹reg.› hâcâire.

icoánă s.f. **I 1** (*bis.*) ‹înv.› semn. *Icoanele sunt obiecte de cult. Icoana o reprezintă pe Maica Domnului în rugăciune.* **2** (*inform.*) pictogramă, ‹engl.› icon. *Icoana este o reprezentare grafică asociată unui element al sistemului Windows.* **II** fig. imagine, înfățișare, reprezentare, viziune, ‹fig› oglindă. *Are o icoană distinctă a derulării faptelor la care a fost martor.*

icon ['aikɔn] s.n. (*inform.; engl.*) v. Icoană. Pictogramă.

iconícă s.f. (*pop.*) v. Iconiță.

iconíță s.f. ‹pop.› iconică, iconuță. *Poartă în permanență o iconiță reprezentându-l pe Iisus răstignit.*

iconoborénie s.f. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea; înv.*) v. Iconoclasm.

iconoboréț s.m. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea; înv.*) v. Iconoclast.

iconobórnic s.m. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea; înv.*) v. Iconoclast.

iconoclásm s.n. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea*) ‹înv.› iconoborenie, iconomahie. *Iconoclasmul interzicea cultul icoanelor.*

iconoclást s.m. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea*) ‹înv.› iconoboreț, iconobornic, iconomah. *Iconoclaștii erau adepții iconoclasmului.*

iconomáh s.m. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea; înv.*) v. Iconoclast.

iconomahíe s.f. (*în Imperiul Bizantin, în sec. al VIII-lea - al IX-lea; înv.*) v. Iconoclasm.

iconostás s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) **1** catapeteasmă, tâmplă², ‹pop.› perete, ‹înv. și reg.› prăznicar, ‹reg.› fruntar. *Privește cu atenție icoanele iconostasului.* **2** ‹înv.› proschinitar. *Iconostasul este un pupitru fix în biserică, pe care se pune o icoană.*

iconúță s.f. (*pop.*) v. Iconiță.

icosár s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› irmilic. *Icosarul a fost o monedă turcească de argint, rar de aur, care a circulat, mai ales în Moldova, în prima jumătate a sec. al XIX-lea.*

icrám s.n. (*turc.; înv.*) v. Ospeție. Ospitalitate.

ícră s.f. **I 1** (*mai ales la pl. **icre**; iht.*) ‹reg.› momiță. *Morunii își depun icrele în apele ce se varsă în mările în care trăiesc.* **2** (*la pl.; culin.*) ***icre de Manciuria*** = icre roșii. *Icrele de Manciuria provin de la unii pești din Oceanul Pacific;* ***icre negre*** = caviar. *La recepție au fost serviți cu fructe de mare, icre negre și șampanie;* ***icre roșii*** = icre de Manciuria. **II** (*anat.*) **1** (*reg.*) v. Pulpă. **2** (*arg.*) v. Testicul.

ícter s.n. (*med.*) hepatită, ‹pop.› gălbeneală, gălbinare, îngălbeneală, ‹reg.› gălbănariță, ‹înv.› boală împărătească. *Pielea bolnavilor de icter are coloratie galbenă.*

íctus s.n. (*med., med. vet.*) **1** șoc. *Ictusul se manifestă brusc și intens, fiind însoțit de cădere.* **2** ***ictus apoplectic*** = apoplexie, paralizie, ‹pop. și fam.› dambla, damblageală, ‹pop.› atac, luare din iele, luat din iele (v. *luat¹*), luat din paraiele (v. *luat¹*), luat din paralie (v. *luat¹*), poceală, ‹înv. și reg.› cataroi², slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› boală de vânt, gută, șlag¹, ‹înv.› paralizație, slăbănogire. *A murit în urma unui ictus apoplectic.*

ideál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mișto, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit², ‹fig.; înv. și pop.› luminat², ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice ideale. Cunoscuta actriță are o interpretare ideală în rolul principal.* **2** (*despre iubire*) platonic, pur², ‹fig.› curat. *Dragostea celor doi adolescenți este ideală.* **3** (*filos.; în opoz. cu „material"*) imaterial, necorporal, nematerial, spiritual, ‹rar› netrupesc, spiritualist, ‹înv.› spirituos. *Dumnezeu este o identitate ideală.* **4** (*filos.; în opoz. cu „obiectiv"*) mental, subiectiv. *Metoda lasă prea mult loc pentru aprecieri ideale. Cauze ideale determină adesea o stagnare a activității.* **II** s.n. ‹fig.› stindard. *Și-a făcut din dorința de a ajuta pe cei nevoiași un ideal.*

idealíst, -ă adj. (*filos.*) idealistic. *La simpozion s-a discutat despre sistemele filosofice idealiste.*

idealístic, -ă adj. (*filos.*) idealist.

idealitáte s.f. (*filos.; în opoz. cu „materialitate"*) imaterialitate, necorporalitate, spiritualitate. *Unii filosofi contestă ideea idealității îngerilor.*

idealizá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, lucruri, întâmplări etc.*) a înfrumuseța, a poetiza, ‹rar› a poeta, a poetifica, ‹înv.› a poezi. *Cei mai mulți scriitori au idealizat în operele lor faptele și sentimentele omului.*

idealizánt, -ă adj. ‹rar› idealizator. *A prezentat faptele într-un cadru idealizant.*

idealizáre s.f. înfrumusețare, poetizare. *Idealizarea unor realități prozaice este o*

caracteristică a operei multor creatori de artă.
idealizatór, -oáre adj. (*rar*) v. Idealizant.
ideátic, -ă adj. ideativ, ‹rar› ideațional. *Specialiștii apreciază conținutul ideatic al lucrării.*
ideatív, -ă adj. ideatic, ‹rar› ideațional.
ideațiónal, -ă adj. (*rar*) v. Ideatic. Ideativ.
idée s.f. **1** (*în filos. lui Husserl*) noemă. *Ideea este conținutul gândirii.* **2** (*log.*) concept, noțiune. *Cunoaște foarte bine ideile și dogmele de bază ale religiei creștine.* **3** concepție, convingere, gând, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă idee în legătură cu subiectul abordat.* **4** credință, judecată, opinie, părere, ‹fam.› socoteală. *După ideea mea, nu a procedat corect.* **5** comentariu, considerație, considerent, constatare, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează ideile din presă în legătură cu poeziile sale.* **6** calcul, gând, intenție, plan, proiect, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Ideea sa este să înlăture concurența.* **7** imagine, opinie, părere. *Și-a făcut o idee falsă despre el.* **8** (*psih.*) ***idee fixă*** = delir parțial, fixație, hantisă, manie, marotă, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o idee fixă sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.*
idéntic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** conform. *Trebuie să prezinte o copie identică a licenței de transport. Descrierea faptelor nu este identică cu realitatea.* **2** (*despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, oameni etc. ale căror însușiri, caracteristici etc. sunt puse în relație sau sunt comparate cu aceleași însușiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acțiuni, oameni etc.*) deopotrivă, egal, similar, ‹rar› consimil. *Toate unghiurile sunt identice. Toți cetățenii trebuie să aibă drepturi identice.* **3** (*lingv.; despre cuvinte sau despre sensurile lor*) echivalent, sinonim, sinonimic. *În locul cuvintelor populare folosește termenii literari identici.* **4** același. *A luat la examen notă identică cu mine.* **II** adv. (*modal; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „ca"*) aidoma, aievea, asemenea, chiar, deopotrivă, exact, întocmai, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă identic cu un copil. Fiica face anumite gesturi identic ca mama ei.*
identificá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) a cunoaște, a recunoaște, a ști. *Abia a identificat-o în noua ei ținută. În scrisoare a identificat scrisul tatălui ei.* **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a alege, a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a recunoaște. *Îl vei putea identifica din mulțime după pălăria mexicană pe care o poartă.* **3** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, fenomene etc. ascunse sau nevăzute*) a depista, a descoperi, a detecta, a repera. *Radarul identifică prezența unui avion în spațiul aerian.* **4** tr. (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) a defini, a determina, a preciza, a stabili, ‹înv.› a lămuri, a mărgini, a răspica. *Criticul a identificat trăsăturile esențiale ale operei scriitorului.* **5** refl. (*adesea constr. cu prep. „cu"*) a se confunda, a se contopi. *În poezia romantică omul tinde să se identifice cu natura. Afacerile lor se identifică până la un punct.*
identificábil, -ă adj. recognoscibil. *Substanța de bază a medicamentului este identificabilă. Scopul acestei acțiuni este ușor identificabil.*
identificáre s.f. **1** recunoaștere, ‹fran.› recognițiune. *Martorul a fost chemat la poliție pentru identificarea infractorului.* **2** confundare, contopire. *Identificarea omului cu natura este o temă romantică.*
identificát, -ă adj. (*despre ființe, lucruri etc. sau despre trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) recunoscut. *Infractorul identificat a fost arestat.*
identitáte s.f. **1** ‹rar› consimilitudine, sinonimie. *Identitatea celor două teorii a fost demonstrată.* **2** conformitate, unitate. *Identitatea de opinii și de gusturi întărește relația dintre cei doi tineri.*
ideográfic, -ă adj. (*despre moduri de scriere, semne*) pictografic. *Scrierea ideografică redă obiectele și ideile prin pictograme.*
ideografíe s.f. pictografie. *Ideografia este un sistem primitiv de scriere, în care obiectele, ideile etc. sunt redate prin desene figurative, cu valoare reală sau simbolică.*
ideográmă s.f. (*în unele sisteme primitive de scriere*) pictogramă. *Ideograma este un desen sau un șir de desene figurative, cu valoare reală sau simbolică, prin care sunt redate obiectele și ideile în unele sisteme primitive de scriere.*
ideológ s.m. teoretician. *S.Bărnuțiu a fost unul dintre ideologii Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania.*
ideomotór, -oáre adj. (*med.*) psihomotor. *Bolnavul are tulburări ideomotorii.*
íderă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Căldare. Găleată.
idílă s.f. (*lit.*) bucolică (v. *bucolic*), eglogă. *Idilele lui Vergiliu.*
idílic, -ă adj. (*lit.; despre opere literare, fragmente literare etc.*) arcadic, bucolic, pastoral, păstoresc. *Recită un poem idilic. Teocrit este considerat maestrul poeziei idilice.*
idiocromozóm s.m. (*genet.*) alozom, cromozom al sexului, cromozom sexual, gonozom, heterocromozom, heterozom. *Idiocromozomul are rol esențial în determinarea sexului.*
idiofón, -ă adj. (*despre instrumente muzicale*) autofon. *Instrumentele idiofone produc sunete prin punerea în vibrație a propriului corp, fără intervenția unei părți auxiliare.*
idióm s.n. (*lingv.*) **1** limbă, sistem lingvistic, ‹livr.› glosie, ‹înv. și pop.› vorbă. *Româna este un idiom romanic. Latina este un idiom mort.* **2** dialect, ‹rar› dialectism, vorbire, ‹înv. și pop.› vorbă. *Idiomurile limbii române sunt: dacoromâna, macedoromâna (aromâna), meglenoromâna, istroromâna.* **3** grai, ‹rar› vorbire, ‹înv. și pop.› vorbă, ‹înv.› jargon, ‹impr.› dialect. *Îi place idiomul moldovenesc.* **4** (*rar*) v. Idiotism.
idiomaticitáte s.f. (*lingv.; rar*) v. Idiotism.
idiopátic, -ă adj. (*med.; despre boli*) criptogenic, criptogenetic. *Unei maladii idiopatice nu i se cunosc natura și cauza.*
idiosincrazíe s.f. antipatie, aversiune, ostilitate, pornire, repugnanță, repulsie, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o idiosincrazie violentă față de el.*
idiót, -oátă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*med.*) cretin, imbecil, tâmpit, ‹pop. și fam.› tâmp, tembel, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹reg.› morocănos, mut, năprui, ‹înv.› geanabet. *Este idiot din naștere. Idioții au un deficit intelectual important și tulburări în dezvoltarea fizică.* **2** adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) imbecil, stupid, tâmpit. *A făcut o glumă idioată. Gestul său i se pare total idiot.*
idiotíp s.n. (*biol.*) genotip, germen, germoplasmă, plasmă germinativă (v. *plasmă*[1]). *Idiotipul reprezintă substanța ereditară dintr-un organism.*
idiotísm s.n. (*lingv.*) ‹rar› idiom, idiomaticitate, ‹ieșit din uz› istileah. *Idiotismul este o construcție sau o expresie proprie unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă decât prin parafrazare.*
idiotizá vb. I. tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idioți, a (se) imbeciliza, a (se) nătângi, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi. *S-a idiotizat din cauza unui tratament medical greșit.*
idiotizáre s.f. (*med.*) cretinizare, idiotire, imbecilizare, îndobitocire, prostire[1], tâmpire. *Idiotizarea lui are drept cauză o boală din copilărie.*
idiotizát, -ă adj. (*med.; despre oameni*) cretinizat, idiotit, imbecilizat, îndobitocit, prostit[2], tâmpit, ‹fam.› dobitocit. *Omul idiotizat nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.*
idioténie s.f. **1** (*med.*) cretinism, idiotie, imbecilitate, tâmpenie, ‹pop. și fam.› tâmpeală, ‹înv.› tâmpie, tâmpime. *Idiotenia este o boală endocrină, congenitală sau dobândită în primii ani ai copilăriei.* **2** (*concr.*) cretinism, dobitocie, idiotie, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, prostime, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea idiotenie.*
idioți vb. IV. tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idiotiza, a (se) imbeciliza, a (se) nătângi, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi.
idiotíe s.f. **1** (*med.*) cretinism, idiotenie, imbecilitate, tâmpenie, ‹pop. și fam.› tâmpea-

lă, înv.› tâmpie, tâmpime. **2** (*concr.*) cretinism, dobitocie, idioţenie, imbecilitate, inepţie, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, prostime, ‹arg.› nimicarniţă.

idioţíre s.f. (*med.*) cretinizare, idiotizare, imbecilizare, îndobitocire, prostire[1], tâmpire.

idioţít, -ă adj. (*med.; despre oameni*) cretinizat, idiotizat, imbecilizat, îndobitocit, prostit[2], tâmpit, ‹fam.› dobitocit.

idocráz s.n. (*mineral.*) vezuvian, wiluit. *Idocrazul este folosit ca piatră preţioasă sau la confecţionarea unor obiecte de artă.*

ídol s.m. **I 1** (*în relig. politeiste*) divinitate, dumnezeu, zeitate, zeu, ‹înv.› bolovan, boz[2], chip, demon, făptură, simulacru, strigoi, trupişte, zân, zeime, zeire, ‹slavon.; înv.› istucan. *Triburile germanice aveau idolii lor războinici.* **2** fig. ‹fig.› zeitate, zeiţă. *Mama este un idol pentru el.* **II** (*pop.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

idolatră vb. I. tr. fig. (*înv.; compl. indică fiinţe*) v. Adora. Deifica. Diviniza. Idolatriza. Slăvi. Venera.

idolatráre s.f. (*înv.*) **1** (*în relig. politeiste*) v. Cultul idolilor (v. *cult*[1]). Idolatrie. **2** fig. v. Adorare. Adoraţie. Cult[1]. Idolatrie. Venerare. Veneraţie.

idolatríe s.f. **1** (*în relig. politeiste*) cultul idolilor (v. *cult*[1]), ‹înv.› idoloslujenie, ‹înv.› idolatrare. *Cei crescuţi în idolatrie se închină la idoli.* **2** fig. adorare, adoraţie, cult[1], venerare, veneraţie, ‹fig.› evlavie, ‹fig.; înv.› idolatrare. *Actorul simte pentru eroul interpretat o adevărată idolatrie.*

idolatrizá vb. I. tr. (*compl. indică fiinţe*) a adora, a diviniza, a slăvi, a venera, ‹înv.› a cinsti, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a deifica, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul îşi idolatrizează mama.*

idolatrizáre s.f. adorare, adoraţie, divinizare, slăvire, venerare, veneraţie, ‹înv.› cinstire. *Idolatrizarea femeii a fost şi rămâne o temă predilectă a poeziei din toate timpurile.*

idolatrizát, -ă adj. (*despre fiinţe*) adorat, divinizat, slăvit, venerat, ‹înv.› cinstit, seninat[2], ‹fig.› deificat, sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul idolatrizat nu a mai jucat.*

idolátru, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste*) păgân, politeist, ‹înv.› barbar, elen, eretic, etnic, idolean, idolniciar, idoloslugaş, idoloslujebnic, idoloslujitel, idoloslujitor, statocred. *Idolatrii se închină la idoli. Este un bărbat idolatru.*

idoleán, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idolíţă s.f. (*pop.*) v. Diavoliţă. Drăcoaică. Tartoriţă.

idolniciár, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idólniţă s.f. (*în unele ritualuri religioase păgâne; în Antic.; înv.*) v. Altar.

idoloáică s.f. (*pop.*) v. Diavoliţă. Drăcoaică. Tartoriţă.

idoloslugáş, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idoloslujébnic, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idoloslujénie s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Cultul idolilor (v. *cult*[1]). Idolatrie.

idoloslujítel adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idoloslujitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.

idoneitáte s.f. (*livr.*) v. Adaptare. Adecvare. Compatibilitate. Compatibilizare. Conformare. Potrivire.

idonéu, -ée adj. (*livr.*) **1** v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat. **2** (*despre oameni*) v. Apt. Bun. Capabil. Potrivit.

indossatríce s.f. (*ital.*) v. Manechin. Model. Top-model.

íe[1] s.f. (*în portul pop. românesc*) ‹reg.› ciupag, spăcel. *Ia este o cămaşă femeiască, de obicei bogat ornamentată cu broderii, paiete, mărgele.*

íe[2] s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la animalele copitate, mai ales la vite*) v. Chişiţă[1]. **2** (*la om*) v. Intestin[1]. Maţ.

ied s.m. **1** (*zool.*) vătui[1], ‹reg.› gât. *Iezii zburdă pe pajişte.* **2** (*art., la pl.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Iezii-Caprei*** v. Sfredelul (v. *sfredel*). Sfredelul-Mic (v. *sfredel*). Sfredelul-Pământului (v. *sfredel*).

iéderă s.f. (*bot.*) **1** *Hedera helix*; ‹reg.› fanchiu, sarcie, sârdar, ţitron-sălbatic. **2** *Hedera netex*; ‹reg.› boroştean. **3** ***iederă-albă*** = *Daphne blagayana*; ‹reg.› floare-de-Sf. Ana, tulichină, tulichină-galbenă; ***iederă-cu-cinci-foi*** = *Parthenocissus quinquefolia*; viţă-americană, viţă-de-Canada, viţă-sălbatică, viţă-sălbatică-americană, ‹pop.› viţă-puturoasă, ‹reg.› rug, vie-sălbatică; (*art.; reg.*) ***iedera-zânelor*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* şi *Glechoma hirsutum*). **4** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* şi *Vinca minor*). **5** (*reg.*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).

iedişór s.m. (*zool.; pop.*) v. Ieduleţ. Ieduţ.

iedíţă s.f. (*zool.; pop.*) v. Ieduţă.

ieduléţ s.m. (*zool.*) ieduţ, ‹pop.› iedişor, ţăpuşor, ‹reg.› ţăpoc, ţăpui.

iedúţ s.m. (*zool.*) ieduleţ, ‹pop.› iedişor, ţăpuşor, ‹reg.› ţăpoc, ţăpui.

iedúţă s.f. (*zool.*) ‹pop.› iediţă, ‹reg.› ţăpuţă.

ieftenşúg s.n. (*înv.*) **1** v. Ieftinătate. **2** (*relig. creştină*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

iéftin, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre preţuri*) avantajos, coborât, convenabil, jos, mic, micşorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puţin. *În preajma sărbătorilor, preţurile mărfurilor sunt destul de ieftine.* **2** economic, economicos, rentabil, ‹înv.› economiesc. *A inventat un procedeu ieftin de încălzire a locuinţelor.* **II** fig. **1** (*lit.; despre procedee stilistice*) banal, comun, neoriginal. *Foloseşte metafore ieftine.* **2** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licenţios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii ieftine.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Clement. Iertător. Indulgent. Îndurător. Îngăduitor. Milostiv. Tolerant. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Larg. Mărinimos. Milostiv.

ieftinătáte s.f. **I 1** (*rar*) ‹înv.› ieftenşug. *Într-o perioadă de criză economică nu se vorbeşte de ieftinătate.* **2** (*relig. creştină; înv.*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăţie. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Opulenţă. Prisos. Ubertate. **II** fig. (*înv.*) v. Culanţă. Dărnicie. Generozitate. Largheţe. Mărinimie.

ieftineáţă s.f. (*înv.*) **1** (*relig. creştină*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **2** fig. v. Culanţă. Dărnicie. Generozitate. Largheţe. Mărinimie.

ieftiní vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică preţuri*) a coborî, a (se) micşora, a (se) reduce, a scădea, ‹reg.› a se lesni. *Preţurile la unele alimente s-au ieftinit.*

ieftiníe s.f. (*înv.*) **1** (*relig. creştină*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **2** fig. v. Culanţă. Dărnicie. Generozitate. Largheţe. Mărinimie.

ieftiníre s.f. **1** micşorare, reducere, scădere. *La sfârşitul anului s-a constatat o ieftinire a preţurilor la unele alimente.* **2** (*relig. creştină; înv.*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

iegărí vb. IV. tr. (*cineget.; reg.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) v. Prinde. Vâna.

iegúţă s.f. (*reg.*) v. Cinzeacă.

iégverem s.n. (*reg.*) v. Gheţar. Gheţărie.

iehovíştii s.m. pl. art. (*relig.*) martorii lui Iehova (v. *martor*), studenţii în Biblie (v. *student*). *Iehoviştii sunt membrii unei secte milenariste, care preconizează un stat teocratic.*

ielcovăn s.m. (*ornit.; înv.*) v. Pescăruş (*Alcedo atthis hispida*).

iéle s.f. pl. (*mitol. pop.*) drăgaice (v. *drăgaică*), joimăriţe (v. *joimăriţă*), ‹înv. şi pop.› iude (v. *iudă*), ‹pop.› frumoase (v. *frumos*), măiestre (v. *măiestru*), mândrele (v. *mândru*), milostive (v. *milostiv*), multele (v. *mult*), puternice (v. *puternic*), rusalii (v. *rusalie*), sânziene (v. *sânziană*), şoimane (v. *şoiman*), vântoase (v. *vântos*), viteze (v. *viteaz*), ‹pop.; eufem.› dânsele (v. *dânsul*), ‹reg.› hale (v. *hală*), irodiece, milostivnice (v. *milostivnic*), miluite, nagode (v. *nagodă*), samovile, sfinte (v. *sfânt*), sfinte mari (v. *sfânt*), vâlve (v. *vâlvă*), vântoşele, vânturiţe, zâne (v. *zână*), zâne măiestre (v. *zână*), ‹eufem.› domniţe (v. *domniţă*), mărunte (v. *mărunt*). *Ielele sunt zâne rele despre care se crede că sluţesc pe oameni.*

iéna s.f. sticlă de iena, vas de iena. *Iena este rezistentă la foc. Încălzește friptura în cuptor, într-o iena.*
ienăcí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) **I 1** v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **2** (*psih.*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **3** v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1]. **II** fig. v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Pierde. Zăpăci.
ienăcíre s.f. (*înv.*) **1** v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală. **2** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mentală. Boală de nervi. Boală mentală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **3** v. Minunare. Stupefiere. Surprindere. Uimire. Uluială. Uluire.
ienibahár s.m. (*bot.; pop.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).
ienicér s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
ienúpăr s.f. (*bot.*) **1** *Juniperus communis*; jneapăn, ‹pop.› ienibahar, ‹reg.› archiș, archit, brădișor, cetină, feniar, finior, ialovăț, smirdar, șolovăț, tămâier, turtel. **2** (*reg.*) ***ienupăr-mare*** v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*); ***ienupăr-pitic*** v. Ghipăr (*Juniperus sibirica*).
iepáș s.m. (*înv. și reg.; peior.*) v. Moldovean.
iepílă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cobiliță.
iepșúnă s.f. (*zool.; reg.*) v. Iepușoară.
iepurámă s.f. (*colect.; reg.*) v. Iepurime.
iepurán s.m. (*zool.*) iepuroi, ‹reg.› vătărău, vătoi.
iepurár s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Aquila chrysaëtos*; acvilă, pajură, pajură-de-munte, pajură-imperială, pajură-împărătească, pajură-mare, vultan, vultur, vultur-de-creste, vultur-de-jgheab, vultur-de-piatră, vultur-gălbui, vultur-regal, ‹pop.› uli-de-stânci, ‹reg.› aceră, hoală, ortan, uligaie, zgriptor, zgripțuroaică. **2** (*reg.*) v. Vultan. Vultan-cu-capul-alb. Vultan-sur. Vultur. Vultur-alb. Vultur-cu-cap-alb. Vultur-cu-gâtul-gol. Vultur-de-gâște. Vultur-de-piatră. Vultur-de-stâncă. Vultur-golaș. Vultur-gulerat. Vultur-mare. Vultur-negru. Vultur-pleșuv. Vultur-pleșuv-sur. Vultur-sur. Vultur-vânăt (*Gyps fulvus*). **II** (*zool.; reg.*) v. Copoi. Limier.
iepuráș s.m. **1** (*zool.*) iepurel, ‹pop.› iepurică, iepuruț. *Iepuroaica a fătat cinci iepurași.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
iepurăríe s.f. (*colect.; pop.*) v. Iepurime.
iépure s.m. (*zool.*) **1** *Lepus europaeus*; ‹reg.› pufan, șoldan, șoșoi[1], ‹glum.› urecheat. *Iepurii sunt crescuți sau vânați pentru carnea și blana lor.* **2** ***iepure-de-vizuină*** = *Oryctolagus cuniculus*; lapin.
iepurél s.m. **1** (*zool.*) iepuraș, ‹pop.› iepurică, iepuruț. **2** (*bot.; reg.*) v. Sparanghel. Sparanghel-bun (*Asparagus officinalis*).
iepurícă s.m. (*zool.; pop.*) v. Iepuraș. Iepurel.
iepurílă s.m. (*fam.; iron.* sau *peior.*) v. Fricos. Laș. Poltron.
iepuríme s.f. (*colect.*) ‹pop.› iepurărie, ‹reg.› iepuramă.
iepuroáică s.f. (*zool.*) ‹pop.› iepuroaie.
iepuroáie s.f. (*zool.; pop.*) v. Iepuroaică.
iepurói s.m. **1** (*zool.*) iepuran, ‹reg.› vătărău, vătoi. **2** (*fin.; arg.*) v. Euro.
iepurúț s.m. (*zool.; pop.*) v. Iepuraș. Iepurel.
iepușoáră s.f. (*zool.*) ‹reg.› iepșună, iepuță.
iepúță s.f. (*zool.; reg.*) v. Iepușoară.
ierárh s.m. (*relig.*) arhiereu, arhipăstor, ‹rar› arhierarh, ‹înv. și pop.› vlădică, ‹înv.› sfetitel. *Episcopul, arhiepiscopul și mitropolitul fac parte din categoria ierarhilor.*
ierarhíe s.f. ‹fig.› scară, ‹fig.; rar› lanț. *Dorința lui este să ajungă în vârful ierarhiei sociale.*
ierarhizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a clasifica. *Pentru premiere, concurenții au fost ierarhizați după rezultatele castingului.*
ierarhizáre s.f. clasificare. *Ierarhizarea concurenților s-a făcut după rezultatele obținute la casting.*
ierbár s.n. (*anat.; la animalele rumegătoare*) burduhan, rumen[1]. *Ierbarul este primul dintre cele patru compartimente ale stomacului.*
ierbălúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).
ierbăríe s.f. (*colect.*) bălărie, buruiană, iarbă, ‹pop.› dudău, ‹reg.› beldie, bolbotină, bulihău, bușie, golgotină, ‹înv.› bâlie, varză, zizanie. *Ierbăria a invadat grădina.*
ierbărít s.n. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].
ierboáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).
ierbói subst. (*bot.; reg.*) **1** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*). **2** ***ierboi-de-bahnă*** = ***ierboi-de-baltă*** = *Beckmannia erucaeformis*; ‹reg.› iarbă-de-bahnă.
ierbós, -oásă adj. (*despre plante*) erbaceu. *Plantele ierboase pot fi anuale, bienale sau perene.*
ierbotácínă s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› ierbotină. *Ierbotăcina este o vegetație erbacee dăunătoare în culturile agricole.*
ierbotínă s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› ierbotăcină.
ierbulíță s.f. (*bot.*) ierbușoară, ierbuță, ‹reg.› iabăluță, iabăluță.
ierbușoáră s.f. (*bot.*) ierbuliță, ierbuță, ‹reg.› iabăluță, iabăluță.
ierbúță s.f. (*bot.*) ierbuliță, ierbușoară, ‹reg.› iabăluță, iabăluță.
ierdáș s.n. (*reg.*) ‹reg.› iugăr. *Ierdașul este o veche unitate de măsură pentru suprafețele agrare, egală cu 0, 5775 de hectare.*
ieremiádă s.f. (*livr.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
ieréu s.m. (*relig.; înv.*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot.
ierlíu, -íe adj. (*turc.; înv.; despre oameni, populații etc.*) v. Aborigen. Autohton. Băștinaș. Entopic. Indigen. Neaoș. Pământean. Vernacular.
iernă vb. I. intr. (*despre animale sălbatice*) a hiberna. *Ursul iernează în peșteră.*
iernáre s.f. **1** iernat, ‹rar› iernătură, ‹pop.› iernatic. **2** hibernaj, hibernare, hibernație, iernat, ‹rar› iernătură, ‹înv.› letargie.
iernát s.n. **1** iernare, ‹rar› iernătură, ‹pop.› iernatic. *Iernatul este adăpostirea și hrănirea turmelor (de oi) în timpul iernii.* **2** hibernaj, hibernare, hibernație, iernare, ‹rar› iernătură, ‹înv.› letargie. *Iarna, urșii se retrag în peșteri pentru iernat.*
iernátic, -ă adj., s.n. **I** adj. ‹livr.› invernal. *A pictat un peisaj iernatic.* **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „tânăr"; despre oameni*) bătrân, vârstnic. *Bunicul ei este foarte iernatic.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, tăcitur, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană iernatică, ce preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale iernatice.* **3** (*psih.; în opoz. cu „extrovertit"; rar; despre oameni*) v. Cerebrotonic. Introvertit. **III** s.n. (*pop.*) v. Iernare. Iernat.
iernăréțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*).
iernătúră s.f. (*rar*) **1** v. Iernare. Iernat. **2** v. Hibernaj. Hibernare. Hibernație. Iernare. Iernat.
iernițá s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› iernuță.
iernúță s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› ierniță.
ierodiáconă s.f. (*bis.; înv.*) ‹înv.› ierodiaconiță. *O ierodiaconă se consacra serviciului bisericii sau îngrijirii bolnavilor.*
ierodiaconíță s.f. (*bis.; înv.*) ‹înv.› ierodiaconă.
ierosí vb. IV. tr. (*relig.; înv.; compl. indică clerici*) v. Consacra. Hirotoni. Hirotonisi. Ordona.
ierosílíe s.f. (*înv.*) v. Batjocorire. Necinstire. Pângărire. Profanare. Sacrilegiu. Violare.
iertá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a absolvi, a cruța, a dezlega, a scuti, ‹rar› a desface, ‹înv. și pop.› a slăbi, a ușura, ‹înv.› a dezobliga, a milui, a opri, a pardona, a slobozi. *L-a iertat de jurământul făcut.* **2** tr. (*jur.; compl. indică acuzați; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a absolvi, a scuti, ‹înv.› a pardona. *Judecătorul a iertat acuzatul de pedeapsă.* **3** tr. (*relig.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a absolvi, a dezlega, ‹fig.› a elibera. *Preotul l-a iertat de păcate.* **4** tr. (*relig.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) a dezlega, ‹reg.› a îngădui, ‹înv.› a lăsa, a trece, ‹fig.› a ridica, a șterge. *Numai Dumnezeu îi poate ierta păcatul.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a scuza, ‹înv.› a îndrepta. *Iertați-mă pentru câteva momente, dar trebuie să dau un telefon.* **6** refl. (*în practicile relig. creștine; înv. și pop.; despre credincioși*) v. Mărturisi. Spovedi. **7** tr. (*pop.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **II** (*la imper., pers. 2* ***iertați!***; *cu val. de interj.; în constr. eliptice; ca formulă de politețe pentru a cere scuze, permisiunea etc.*) pardon!, scuzați!

Iertați! Sunteți amabil să-mi spuneți cum se ajunge la gară? Iertați! Nu am văzut că sunteți în spatele meu.

iertáre s.f. **I** s.f. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, cruțare, dezlegare, scutire, ‹livr.› remisiune, ‹reg.› dezleganie, ‹înv.› dezlegat[1], dezlegătură, dezobligare, dezobligație, iertăciune, slobozire. *Iertarea de jurământul făcut a fost benefică pentru el.* **2** (*jur.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absoluțiune, absolvire, scutire. *A fost eliberat prin iertare de pedeapsă, întrucât fapta săvârșită s-a prescris.* **3** (*relig.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, dezlegare, pocăință, ‹înv. și pop.› dezlegătură, pocăire, ‹înv. și reg.› dezleganie, ‹înv.› iertăciune, pocaianie. *A cerut preotului să-i facă o rugăciune de iertare de păcate.* **4** (*constr. cu vb. „a cere”*) scuză, ‹pop.› iertăciune, ‹înv.› pardon. *Îmi cer iertare, dacă te-am supărat cu ceva.* **5** clemență, indulgență, îndurare, îngăduință, milostivire, toleranță. *Arată iertare față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc iertarea.* **II** (*cu val. de interj.*) îndurare!, ‹înv.› aman! *Iertare! Nu voi mai face niciodată o asemenea greșeală!*

iertăciúne s.f. **1** (*constr. cu vb. „a cere”; pop.*) v. Iertare. Scuză. **2** (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire. **3** (*relig.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”; înv.*) v. Absolvire. Dezlegare. Iertare. Pocăință.

iertătór, -oáre adj. (*despre oameni*) clement, indulgent, îndurător, îngăduitor, milostiv, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este iertător cu elevii.*

ierúgă s.f. (*reg.*) v. Iaz.

ierúncă s.f. (*ornit.*) *Tetrastes bonasia*; găinușă, găinușă-de-alun, găinușă-de-munte, găinușă-roșie, ‹rar› găinușă-alunară, ‹reg.› alunar, brădioară, brădișoară, găinuță-roșie, gotcă-roșie, ierușcă, pasăre-împărătească, zgăinușă.

ierúșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*).

iéscă s.f. (*reg.*) v. Iesle.

iéscăle s.f. (*reg.*) v. Iesle.

iésle s.f. ‹reg.› corlată[1], fânariță, iescă, iescăle. *A pus fân în ieslea din grajd pentru a hrăni vitele.*

iést adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; reg.*) v. Acest.

ieși vb. IV. intr. **A** (*pred.*) **I 1** (*în opoz. cu „a intra”; despre ființe; de obicei urmat de determ. locale*) a merge, ‹înv. și pop.› a purcede. *A ieșit în stradă pentru a vedea parada militară. Copilul vrea să iasă afară, la joacă.* **2** (*despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) a se duce[2], a merge, a pleca, ‹înv. și pop.› a mâneca, ‹pop. și fam.› a porni, ‹pop.› a se mișca, ‹înv. și reg.› a păsa[2]. *Unde ieși la ora asta?* **3** (*despre oameni*) a se duce[2], ‹fam› a se căra. *Vrea să iasă cât mai repede în oraș.* **4** (*despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „din”*) a părăsi, a pleca. *A ieșit din sală, deoarece nu i-a plăcut spectacolul. A ieșit din bancă după ce a obținut creditul.* **5** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a se elibera, a se libera, a scăpa, ‹înv.› a lăsa. *Din lipsă de probe, a ieșit din închisoare după câteva luni. L-au arestat și pe el, tocmai când ieșise ea.* **6** (*despre drumuri, șosele etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a ajunge, a da[2]. *Strada pe care locuiește iese în centru.* **7** (*despre părul prins în coc, în clame etc.*) a se desface, a se desprinde. *Părul i-a ieșit din agrafe. I-au ieșit câteva șuvițe din coc.* **8** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a scăpa. *A reușit să iasă din încurcătură.* **II 1** (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a germina, a se ivi, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au ieșit ghioceii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; bot.; despre frunze, flori, muguri*) a apărea, a da[2], a crește, a răsări[1]. *Copacului i-au ieșit mugurii.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a apărea, a se arăta, a crește, a se ivi, a răsări[1], ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I-au ieșit primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să-i iasă penele.* **4** (*în opoz. cu „a apune”; despre aștri*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a răsări[1], a se ridica, ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineața devreme, soarele iese, mare și roșu, în zarea îndepărtată.* **5** (*tipogr.; despre cărți, publicații etc.*) a apărea, a se edita, a se publica, a se tipări, ‹înv.› a se publicarisi. *Cartea a ieșit în condiții grafice excelente.* **6** (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a apărea, a decurge, a proveni[1], a reieși[1], a rezulta, a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care ies din pierderea viziunii lui globale.* **III 1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) a erupe, a irupe, a izbucni, a răbufni, a țâșni, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. și reg.› a prâsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a bușni, a buti, a năsădi, a spârcâi, a țâști[2], a țușni. *Petrolul a început să iasă la o sondă. Vaporii ies cu zgomot din supape.* **2** (*mec.; despre gazele din motoare cu ardere internă*) a eșapa, a scăpa. *Din motoarele mașinilor iese dioxid de carbon.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sânge*) a da[2], a țâșni, ‹reg.› a se năpusti, a sări, a puștica, a țâști[2], a țușni, a zăleti. *Sângele îi iese pe nas.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; med., med. vet.; despre pete, vezicule, pustule etc. caracteristice unor boli*) a erupe, ‹înv.› a se prozări. *I-au ieșit pe față o mulțime de coșuri din cauza căldurii.* **IV** (*despre ființe*) **1** a se naște, a proveni[1]. *El a ieșit din încrucișarea unui metis cu o asiatică. Ce iese din pisică șoareci mănâncă.* **2** (*fam.*) v. Apărea. Naște. **V** (*fiziol.; despre ființe*) **1** (*adesea cu determ. „afară”*) a defeca, ‹înv. și pop.› a se scârnăvi, a se slobozi, ‹pop. și fam.› a se cufuri, a se răhăți, ‹pop.› a se spârcâi, ‹fam.› a se ușura, ‹reg.› a se spurca, ‹vulg.› a se căca. *A ieșit ușor după ce a luat un laxativ.* **2** a urina, ‹înv. și pop.› a se slobozi, ‹pop.› a se pișa, ‹fam.› a se pișuli, a se ușura. *A ieșit cu sânge.* **VI** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) a se decolora, a se spălăci, ‹rar› a păli[1], ‹reg.› a se plăviță, a se serbezi, a se spăla, a se spălătoci. *Culoarea bluzei a ieșit din cauza spălărilor repetate. Perdelele au ieșit la spălat.* **VII** (*despre acțiuni, proiecte etc. ale oamenilor*) a se isprăvi, a se sfârși, a se termina. *Cum va ieși, să iasă!* **B** (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.*) a ajunge, a se alege, a deveni. *Deși provine dintr-o familie respectabilă, a ieșit un derbedeu.* **C** (*la imper., pers. 2* ***ieși!***; *cu val. de interj.; exprimă un ordin*) afară!, marș!, pleacă! *Ieși, până nu mă enervez prea tare!*

ieșínd s.n. (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, elevație, excrescență, ieșitură, proeminență, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze ieșindul de pe suprafața piesei.*

ieșíre s.f. **I 1** plimbare, promenadă, ‹livr.› deambulare, deambulație, peripato, ‹rar› plimbet, ‹fam.› mișcare, ‹reg.› șeitalău, șeităletiu, șpațir. *Ieșirea în parc a fost relaxantă. Malul mării este un splendid loc de ieșire.* **2** eliberare, liberare, scăpare, ‹rar› egresiune, ‹turc.; înv.› itlac. *Avocatul a cerut ieșirea clientului său din arest.* **3** (*concr.*) ‹livr.› exit, ‹înv.› ieșitură. *Spectatorii se îndreaptă spre ieșire.* **II** (*biol.*) apariție, creștere, ivire. *Ieșirea dinților îl face pe copil nervos.* **III 1** (*fiziol.; adesea cu determ. „afară”*) cenoză, defecare, defecație, purgație, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹pop. și fam.› cufureală, ‹pop.› spurcare, ‹înv.› purgare, slobozenie, ‹eufem.› scaun, ‹vulg.› căcare, căcătură. *Laxativele provoacă ieșirea.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) ***ieșire afară*** v. Diaree; ***ieșire afară cu sânge*** v. Dizenterie. **IV** decolorare, spălăcire, ‹reg.› spălăceală, ‹înv.› spălăcitură. *Ieșirea culorii bluzei s-a produs din cauza spălărilor repetate.* **V** (*inform.*) ‹engl.› output. *Ieșirea este transferul informației din memoria calculatorului spre exterior.*

ieșít, -ă adj. **1** proeminent, protuberant. *A aplatizat partea ieșită a piesei.* **2** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) decolorat, spălăcit, șters, tern, ‹reg.› spălat[2], spălătocit, spălătuit. *Încearcă să învioreze culorile ieșite ale bluzei folosind un balsam special.*

ieșitoáre s.f. (*înv.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

ieșitúră s.f. **1** (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, elevație, excrescență, ieșind, proeminență, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. **2** (*înv.*) v. Ieșire.

iéșniță s.f. (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

ietăcél s.n. (*reg.*) ‹reg.› ietăcuț.
ietăcúț s.n. (*reg.*) ‹reg.› ietăcel.
iezătúră s.f. (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.
iézer s.n. **1** (*geomorf., hidrol.*) ‹pop.› tău[1], ‹reg.› ochi[1], sorb[2]. *Iezerul este un lac adânc de munte.* **2** (*geomorf.; rar*) v. Golf. **3** (*hidrol.; rar*) v. Heleșteu. Iaz. **4** (*geomorf.; reg.*) v. Ghiol. **5** (*hidrol.; reg.*) v. Baltă.
iezidúră s.f. (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.
iezmăciúne s.m. invar. (*reg.*) v. Noiembrie.
iezuít, -ă adj., s.m. fig. **1** adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie iezuită, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie iezuită.* **2** s.m. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă. *Îl disprețuia considerându-l un iezuit jalnic.*
iezuític, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2].
iezuitísm s.n. fig. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași iezuitismul și să spui adevărul.*
ififlíu, -íe adj. (*constr. cu vb. „a fi", „a lăsa", „a rămâne"; reg.; despre oameni*) v. Lefter.
ífos s.n. **1** (*la pl. ifose; mai ales fam.*) pretenții (v. *pretenție*), ‹fig.› fumuri (v. *fum*), ‹fig.; înv.› tererem, ‹arg.› impresii (v. *impresie*). *Lasă ifosele și treci la treabă!* **2** (*pop. și fam.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **3** (*înv.*) v. Demnitate. Poziție. Rang.
iftirá s.f. (*turc.; înv.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
igăn, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.
ígă s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Plug.
ighemonicón s.n. (*înv.*) v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare.
igiénă mintală s.f. (*psih.*) psihoigienă mintală. *Igiena mintală este domeniul psihiatriei care se ocupă cu studiul măsurilor de igienă impuse de anumite activități.*
íglă s.f. (*reg.*) v. Cârlig. Igliță. Navetă[1].
iglicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*).
ígliță s.f. **1** croșetă, ‹pop.› undrea, ‹reg.› cârligel. *Iglița este folosită la croșetat sau la împletit.* **2** cârlig, navetă[1], ‹pop.› suveică, suveică de plasă, ‹reg.› iglă, surcea, surcică, undrea, undrea de plasă. *Plasele de pescuit se împletesc cu iglițe metalice.*
ignár, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; livr.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.
ignitrón s.n. (*electron.*) excitron. *Ignitronul este un tub redresor monoanodic cu arc de mare putere și cu catodul de mercur.*
ignóbil, -ă adj. (*livr.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.
ignominíe s.f. (*livr.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.
ignorá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) a neglija, a nesocoti, a ocoli, a omite, ‹înv. și pop.› a trece, ‹înv. și reg.› a prânsi[2], ‹înv.› a negriji, a tăcea. *L-au ignorat, considerându-l incompetent. Mulți tineri ignoră sfaturile părinților. Își ignoră propriile interese.*
ignoránt, -ă adj., s.m., s.f. **1** (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) agramat, incult, necultivat, neinstruit, neînvățat, prost, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.› necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un ignorant face multe greșeli de limbă.* **2** incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri ignoranți în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un ignorant.* **3** necunoscător, neinițiat, nepriceput, neștiutor, ‹fam.› ageamiu, mazetă, ‹fam.; glum.› plopist, ‹fig.› analfabet, profan, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total ignorant în domeniul muzicii clasice.*
ignorantísm s.m. (*fran.*) v. Neștiință. Obscurantism.
ignoránță s.f. agramatism, incultură, nepricepere, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹înv.› ignoranție, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› păclă. *Ignoranța celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.*
ignoráre s.f. neglijare, nesocotire, omisiune, omitere, uitare. *Graba duce la ignorarea unor detalii semnificative.*
ignorát, -ă adj. (*despre oameni sau despre elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) neglijat, omis, uitat[2], ‹înv.› nesocotit. *Persoanele ignorate devin introvertite.*
ignoránție s.f. (*înv.*) v. Agramatism. Ignoranță. Incultură. Nepricepere. Neștiință. Simplicitate. Simplitate.
igrasálă s.f. (*reg.*) v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală.
igrasíe s.f. jilăveală, mucegai, umezeală, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› igrasală, mucegăială, reveneală, sumedeală, ‹înv.› umiditate. *Igrasia din locuință este periculoasă pentru sănătate.*
igrasiós, -oásă adj. (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) jilav, ud, umed, ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mucegăit, reavăn. *Iarna, pereții pot deveni igrasioși din cauza condensului. Locuiește într-o casă igrasioasă.*
igrét s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.
ihneumón s.m. (*zool.*) *Herpestes ichneumon*; mangustă.
ihtiológ, -ă s.m., s.f. ‹înv.› ihtiologist. *Ihtiologii se ocupă cu studiul peștilor.*
ihtiologíst, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Ihtiolog.
lisús s.m. (*relig. creștină; și* ***Iisus Galileanul, Iisus Hristos***; *nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm lui Iisus.*
iișoáră s.f. (*în portul pop. românesc*) ‹pop.› iiuță.
iiúță s.f. (*în portul pop. românesc; pop.*) v. Iișoară.
ijdărănie s.f. (*înv.*) **1** v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță. **2** v. Început. Obârșie. Origine. Proveniență. Sorginte. Sursă.
ijderí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică state*) v. Crea. Face. Făuri. Forma. Înfăptui. Întemeia. Realiza. **2** (*compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri*

tăinuite etc.) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **3** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări.

ijderitór s.m. (*înv.*) v. Creator. Demiurg. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator.

ijderitúră s.f. (*înv.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

ilár, -ă adj. (*despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) amuzant, comic, hazliu, nostim, vesel, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaș, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, șod. *Copiii sunt ilari prin ghidușiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări ilare i-a binedispus.*

ilariánt, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel.

ilárie s.f. (*iht.; reg.*) v. Chefal (*Mugil saliens*).

ilatív, -ă adj. (*livr.*) v. Concluziv.

ilău s.n. **1** (*metalurg.; reg.*) v. Nicovală. **2** (*arg.*) v. Pat.

ileánă s.f. (*entom.*) *Cetonia aurata*; gândac-de-trandafir, gândac-verde, ‹reg.› cărăbuș-verde, gândăcel-verde.

ilegál, -ă adj. **1** (*jur.; despre activități, firme etc.*) clandestin, ilicit, neautorizat, nelegal, nelegitim, subversiv. *Tinerii care făceau comerț ilegal cu țigări au fost prinși de poliție.* **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri ilegale.* **3** (*polit.; despre organizații, teorii, teze etc.*) clandestin, conspirativ, secret[2], ‹fig.› subteran. *Face parte dintr-o organizație militară ilegală.* **4** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, injust, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri ilegale împotriva greviștilor.*

ilegalísm s.n. (*polit.*) clandestinitate, ilegalitate, nelegalitate, ‹rar› clandestinism.

ilegalíst, -ă s.m., s.f. **1** (*polit.*) ‹rar› partizan. *Ilegaliștii desfășoară pe ascuns o activitate politică.* **2** (*jur.; arg.*) v. Făptaș. Făptuitor. Infractor. Răufăcător. **3** (*jur.; arg.*) v. Delincvent.

ilegalitáte s.f. **I 1** (*jur.*) ‹rar› ilicitate, ‹grec.; înv.› paranomie. *A fost dovedită ilegalitatea traficului de blugi contrafăcuți.* **2** (*polit.*) clandestinitate, ilegalism, nelegalitate, ‹rar› clandestinism. *Organizația lor era în ilegalitate.* **II** (*concr.*) abuz, exces, injustiție, samavolnicie, silnicie, ‹livr.› arbitrariate, ‹înv. și reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrismie, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit ilegalitățile puterii.*

ilegítim, -ă adj. **1** (*jur.*) nelegitim. *Conviețuirea lor este ilegitimă.* **2** (*despre copii*) bastard, natural, nelegitim, ‹reg.› bitang, sărman. *Mulți copii ilegitimi sunt dați în orfelinate.*

ilegitimitáte s.f. (*jur.*) nelegitimitate. *Cei doi trebuie să-și rezolve ilegitimitatea conviețuirii lor.*

ilenúță s.f. (*entom.; reg.; și art.*, ***ilenuța-cea-păduchioasă***) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*).

íler s.n. (*med.; înv.*) v. Pojar. Rujeolă.

ilét s.n. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.

ileús s.n. (*med., med. vet.*) obstrucție intestinală, ocluzie intestinală, ‹rar› strangulațiune, ‹pop.› încurcătură de mațe, strangulare. *Unui bolnav cu ileus i se întrerupe sau i se oprește tranzitul intestinal.*

iliác, -ă adj., s.n. (*anat.*) **1** adj. coxal. *Are dureri în zona iliacă.* **2** s.n. os coxal, os iliac. *Partea anterioară și partea laterală ale bazinului sunt formate din cele două iliace.*

iliân s.n. (*gosp.; reg.*) v. Lighean.

ilíc s.n. (*reg.*) v. Jerseu. Pulover.

ilichíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Etate. Vârstă[1].

ilicít, -ă adj. (*jur.*) **1** (*despre activități, firme etc.*) clandestin, ilegal, neautorizat, nelegal, nelegitim, subversiv. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci.

ilicitáte s.f. (*jur.; rar*) v. Ilegalitate.

ilimitát adj. (*rar; indică dimensiunea; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) v. Colosal. Enorm. Imens. Infinit. Necuprins. Nefinit. Nelimitat. Nemărginit. Nemăsurat. Nesfârșit[2]. Nețărmurit.

iliosacrál, -ă adj. (*anat.*) sacroiliac. *Ligamentul iliosacral stâng este rupt.*

ilistău s.n. (*reg.*) **I** (*culin., ind. alim.*) **1** v. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală. **2** v. Aluat. Cocă[1]. **II** (*bot.*) v. Hamei (*Humulus lupulus*).

ilíș s.n. (*reg.*) v. Fotoliu. Jilț.

ilizíbil, -ă adj. (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) indescifrabil, neciteț, nedescifrabil, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris ilizibil, imposibil de înțeles. Manuscrisul este ilizibil.*

iloáve s.f. pl. (*reg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

ilógic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) incoerent, irațional, nelogic, nerațional. *Este ilogic în exprimare din cauza bolii.* **2** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor etc.*) aberant, absurd, elucubrant, incoerent, irațional, nelogic, nerațional, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este ilogică.*

ilogicitáte s.f. (*rar*) v. Absurd. Absurditate. Ilogism. Incoerență. Nonsens.

ilogísm s.n. absurd, absurditate, incoerență, nonsens, ‹rar› ilogicitate. *Ilogismul întâmplării i-a stupefiat pe toți.*

ilotísm s.n. fig. (*livr.*) v. Cădere. Decădere. Declasare. Degradare. Degringoladă.

íltis s.m. (*zool.; rar*) v. Dihor. Dihor-comun. Dihor-de-câmp. Dihor-negru-de-uscat. Dihor-puturos (*Putorius putorius*).

iluminâre s.f. **I 1** iluminat[1], luminare, luminat[1]. *Pentru iluminarea holului folosește un bec economic.* **2** (*electr.*) ***iluminare artificială*** = ecleraj, iluminat artificial. *În mansardă folosește un aparat special pentru iluminarea artificială.* **II** fig. revelație, ‹fig.; rar› lumină, ‹fig.; înv.› iluminație. *În acel moment tensionat a avut iluminarea propriului ei secret. S-a oprit brusc ca străbătut de o iluminare.*

iluminát[1] s.n. **1** iluminat[1], luminare, luminat[1]. **2** (*electr.*) ***iluminat artificial*** = ecleraj, iluminare artificială.

iluminát[2], -ă adj. fig. (*despre oameni*) **1** inspirat. *La sugestia unui edil iluminat, clădirea ateneului a fost renovată.* **2** vizionar. *Da Vinci a fost un spirit iluminat.*

iluminátor, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Iluminist. Luminist.

iluminație s.f. **1** ‹pop.› luminație. *De Crăciun iluminația orașului este feerică.* **2** fig. (*înv.*) v. Revelație.

iluminísm s.n. luminism, secolul luminilor (v. *secol*). *Reprezentanții de seamă ai iluminismului românesc au fost Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu.*

iluminíst, -ă s.m., s.f., adj. luminist, ‹rar› iluminator. *Ion Budai-Deleanu a fost un iluminist. Curentul iluminist a fost promovat la noi de Școala Ardeleană.*

ilustră vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică idei, teorii, reguli, fenomene etc.*) a exemplifica, ‹înv.› a pildui. *Elevul ilustrează în propoziții două sensuri ale unui cuvânt.* **2** (*compl. indică figuri, scene din viață etc.*) a imagina, a înfățișa, a reprezenta. *Fotografiile ilustrează momente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* **3** a însemna, a reprezenta, a semnifica, ‹fig.› a marca. *Ultimul volum de versuri al poetului ilustrează un eveniment în istoria literaturii române.* **II** refl. **1** a se deosebi[2], a se distinge, a se evidenția, a se singulariza, ‹înv.› a se însemna, a se semnala. *Pe hartă, regiunile de câmpie se ilustrează prin colorația verde.* **2** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se detașa, a se distinge, a se evidenția, a se remarca, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se ilustrează și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se ilustrează prin originalitate.*

ilustrăre s.f. **1** exemplificare, ‹rar› exemplificație, ‹înv.› pilduire. *Pentru ilustrare, chirurgul le arată rezidenților fotografii din timpul unei operații.* **2** (*concr.*) exemplificare, exemplu, ‹rar› exemplificație, ‹înv.› închipuitură. *Pentru a înțelege o noțiune, sunt necesare multiple ilustrări.*

ilustrátă s.f. vedere. *A primit o ilustrată din Spania.*

ilustratív, -ă adj. **1** demonstrativ, exemplificativ, exemplificator. *Planșele expuse au rol ilustrativ.* **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost ilustrative.* **3** antologic,

clasic, reprezentativ. *A scris pagini ilustrative pentru istoria neamului.*

ilustratór, -oáre adj. (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) clarificator, edifiant, edificator, explicativ, lămuritor, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. *Citatele date sunt exemple ilustratoare pentru această regulă gramaticală.*

ilustrație s.f. **1** poză, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv.› tablou. *Cartea are ilustrații reușite.* **2** (*înv.; în forma* ***ilustrațiune***) v. Celebritate. Glorie.

ilustrațiúne s.f. (*înv.*) = ilustrație.

ilústrie adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut.Vestit.

ilustrísim adj. (*ca titlu de onoare pentru unii prelați ai Bisericii Catolice sau ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) mărit[3], prealuminat, preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Ilustrisim prinț, sunteți așteptat!*

ilústru, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor ilustru. Faptele sale de arme au rămas ilustre. Este autorul unor aforisme ilustre.* **2** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, extraordinar, grozav, mare[1], remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat ilustrului artist întreaga carieră.* **3** *(despre familie, neam, nume, viță)* ales[2], aristocrat, aristocratic, bun, distins, înalt, mare[1], nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie ilustră.*

iluviére s.f. (*pedol.*) iluviu. *Prin iluviere, se acumulează în sol elemente rezultate din aluviuni.*

ilúviu s.n. **1** (*pedol.*) iluviere. **2** iluviune, inundare, inundație, înec, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani țările europene s-au confruntat cu mari iluvii.*

iluviúne s.f. iluviu, inundare, inundație, înec, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire.

ilúzie s.f. **I** (*med.*) ***iluzie optică*** = pseudoblepsie. *Iluziile optice sunt determinate de anumite stări psihice.* **II** (*mai ales fig.*) **1** fantasmă, fantezie, himeră, irealitate, închipuire, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște iluzii.* **2** închipuire, nălucire, părere, ‹rar› năluceală, ‹fig.› miraj, umbră, ‹fig.; rar› stihie. *Pentru o clipă o văzu aievea în fața lui, dar nu a fost decât iluzie.* **3** amăgire, himeră, ‹fig.› minciună, ‹fig.; rar› nălucă. *Oare ce vedea în ochii ei nu era doar o iluzie?*

iluzioná vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

iluzionáre s.f. (*livr.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

iluzionísm s.n. prestidigitație, scamatorie, ‹rar› fachirism, ‹fam.› hocus-pocus, panglicărie, ‹reg.› boscărie. *Iluzionismul este arta de a crea iluzii prin prestidigitație.*

iluzioníst s.m. prestidigitator, scamator, ‹rar› fachir, ‹reg.› boscar, ‹înv.› cabaz. *Iosefini a fost un celebru iluzionist român.*

iluzív, -ă adj. (*rar*) **1** v. Iluzoriu. Înșelător. Neîntemeiat. Van. **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) v. Fantastic. Fantezist. Himeric. Iluzoriu. Imaginar. Ireal. Irealizabil. Închipuit. Nereal. Nerealizabil. Utopic. Utopist.

iluzóric, -ă adj. (*rar*) **1** v. Iluzoriu. Înșelător. Neîntemeiat. Van. **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) v. Fantastic. Fantezist. Himeric. Iluzoriu. Imaginar. Ireal. Irealizabil. Închipuit. Nereal. Nerealizabil. Utopic. Utopist.

iluzóriu, -ie adj. **1** înșelător, neîntemeiat, van, ‹rar› iluziv, iluzoric, părelnic. *Gloria este iluzorie. Își face speranțe iluzorii că ar putea reuși.* **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este iluzoriu întrucât nu poate fi pus în practică.* **3** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, înșelător, neadevărat, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, mâglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit iluzorii.*

im s.m. (*reg.*) **1** v. Noroi[1]. **2** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **3** (*fiziol.*) v. Ceară. Cerumen.

imá vb. I. refl. (*reg.; mai ales despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.

imaculáre s.f. fig. candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹fig.› curățenie, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană imaculare.*

imaculát, -á adj. **I** (*în opoz. cu „murdar”; despre lucruri, obiecte etc.*) curat, dalb, neîntinat, nepătat, ‹reg.› tistaș. Totdeauna cămășile lui sunt imaculate. **II** fig. **1** (*mai ales despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet imaculat.* **2** (*despre fete*) castă (v. *cast*), cinstită (v. *cinstit*), fecioară, neprihănită (v. *neprihănit*), virgină (v. *virgin*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹înv.› întreagă (v. *întreg*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără imaculată.*

imaginá vb. I. tr. **I 1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-și închipui, a-și înfățișa, a-și reprezenta, a vedea, ‹rar› a-și reproduce, ‹înv.› a răduce, ‹fran.; înv.› a-și figura. *Nu-și imaginează cum va fi momentul reîntâlnirii după atâția ani. Încearcă să-și imagineze scena duelului.* **2** (*compl. indică figuri, scene din viață etc.*) a ilustra, a înfățișa, a reprezenta. *Tabloul imaginează o balerină. Fotografiile imaginează momente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* **3** a închipui, a înfățișa, a reprezenta, a reproduce, ‹înv.› a răduce. *Decorul imaginează o scenă campestră.* **II 1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr.*) a se aștepta, a crede, a-și închipui. *I-a făcut invitația, dar nu și-a imaginat că va veni.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. sau interog., exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) a crede, a-și închipui, a se năluci, a se năzări, a se părea, ‹înv. și pop.› a veni, ‹înv. și reg.› a răsări[1]. *Și-a imaginat că moare, atât îi era de rău.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine și-ar fi imaginat că se va întâmpla astfel? Nu și-a imaginat că în ceai era somnifer.* **4** a concepe, a gândi, a-și închipui, a vedea. *Trebuie să imaginezi altfel viața.* **5** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să imagineze o metodă tehnică nouă.*

imaginár, -ă adj. **1** fictiv, halucinat, imaginat, ireal, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume imaginară.* **2** fantezist, născocit, plăsmuit, ‹livr.› romanesc[1]. *Personajele povestirii sale sunt imaginare.* **3** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric.

imagináre s.f. concepere, creare, elaborare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit imaginarea unei noi metode tehnice.*

imaginát, -ă adj. fictiv, halucinat, imaginar, ireal, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar.
imaginatív, -ă adj. **1** (*despre oameni*) creativ, creator, ingenios, inventiv, ‹înv.› inventios. *A fost considerat cel mai imaginativ compozitor al timpului.* **2** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, ingenios, inventiv, iscoditor, iscusit, născocitor, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte imaginativă.*
imaginație s.f. **1** fantezie, inventivitate, invenție, închipuire, ‹înv.› cuget, închipuiciune. *Mulți copii au o imaginație bogată.* **2** fantezie, gând, închipuire. *Imaginația îl poartă spre viitor.* **3** afabulație, fantezie, ficțiune, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale imaginației. Imaginațiile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **4** închipuire, ‹fig.› vis. *Adesea, nu poate să facă distincția între imaginație și realitate.* **5** creativitate. *Toate picturile sale dovedesc o mare imaginație artistică.*
imágine s.f. **I 1** înfățișare, reprezentare, viziune, ‹înv.› vedenie, ‹fig.› icoană, oglindă. *Are o imagine distinctă a derulării faptelor la care a fost martor.* **2** (*fiz., telev.*) ***imagine de reglaj*** = miră. *Imaginea de reglaj este transmisă de stațiile de televiziune pentru reglarea diferitor elemente ale lanțului de transmisiune și pentru a da telespectatorilor posibilitatea de a regla televizorul.* **3** chip, ‹rar› închipuire, ‹înv.› închipuitură. *Imaginea mamei îi revine adesea în minte.* **4** chip, formă, ipostază, înfățișare. *Vedenia i-a apărut în imagine de pasăre.* **5** reflectare. *Imaginea din oglindă era a unui om obosit.* **6** look. *Prezentatoarea știrilor de seară și-a schimbat imaginea.* **7** (*în arte*) figură, simbol. *Imaginea din tablou reprezintă o floare.* **8** chip, spectru, umbră, vedenie, vedere, viziune. *Este obsedat de imaginea morții.* **II 1** aspect, chip, formă, ipostază, înfățișare, turnură. *Situația a capătat o imagine burlescă. Analizează propunerea sub toate imaginile.* **2** (*stil.*) figură de stil, trop, ‹înv.› shimă. *Romancierii folosesc în scrierile lor numeroase imagini.* **3** idee, opinie, părere. *Și-a făcut o imagine falsă despre el.*
imagísm s.n. (*lit.*) imagistică. *Imagismul reprezintă ansamblul de imagini existent într-o operă literară.*
imagística s.f. (*lit.*) imagism.
imálă s.f. (*reg.*) **1** v. Noroi[1]. **2** (*constr.*) v. Muruială. **3** (*constr.*) v. Chirpici. **4** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **5** (*fiziol.*) v. Ceară. Cerumen.
imanént, -ă adj. (*filos.; în concepția idealistă despre lume*) intrinsec, lăuntric. *Un fapt imanent există și acționează prin sine însuși, fără o cauză exterioară.*
imáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare.
imarmén s.n. (*grec.; înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
imáș s.n. izlaz, pășune, țarină[1], ‹pop.› păscare, suhat, ‹înv. și reg.› păștiune, silițe, ‹reg.› ghergheleu, ierbărit, păscălău[2], păscăneț, păscătoare, păscătorie, păscătură, păscut, pășunare, pășunat, pășunet, prelucă, pustă, sit[2], suhățe, știmar, tabun, tighină, țelină[2]. *Vacile sunt duse la păscut pe imaș.*
imát, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** fig. (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocorit. Compromis[2]. Dezonorat. Discreditat. Întinat. Maculat. Mânjit. Murdărit. Necinstit. Pătat. Pângărit. Profanat. Terfelit.
imateriál, -ă adj. (*în opoz. cu „material”*) **1** (*filos.*) ideal, necorporal, nematerial, spiritual, ‹rar› netrupesc, spiritualist, ‹înv.› spirituos. *Dumnezeu este o identitate imaterială.* **2** impalpabil, străveziu. *Umbra este imaterială.* **3** nematerial, spiritual, sufletesc. *Pentru mulți poezia este hrană imaterială.* **4** nematerial, nepământean, nepământesc, supranatural, ‹rar› extranatural, ‹fig.› lunar, ‹fig.; rar› lunatic. *Se închină unor puteri imateriale. Piramidele par construite de mâini imateriale.*
imaterialitáte s.f. (*filos.; în opoz. cu „materialitate”*) idealitate, necorporalitate, spiritualitate. *Unii filosofi contestă ideea imaterialității îngerilor.*
imatúr, -ă adj. (*despre ființe*) prematur. *Este încă imatur, nu a ajuns la maturitatea fizică și intelectuală.*
imăciúne s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată felul lichidului*) v. Împroșcătură. Pată. Stropitură.
imălá vb. I. refl. (*reg.; mai ales despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.
imălós, -oásă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
imătór, -oáre adj. (*înv. și reg.; despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Batjocoritor. Injurios. Insultător. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Vexant. Vexatoriu.
imbatábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, creații etc. ale lor*) invincibil, nebătut, nebiruit, neînfrânt, neînvins, ‹livr.› insuperabil, ‹înv.› nefrânt. *Are în față un adversar imbatabil. Raționamentele lui sunt imbatabile.*
imbecíl, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*med.*) cretin, idiot, tâmpit, ‹rar› tâmp, ‹pop. și fam.› tembel, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹reg.› morocănos, mut, năprui, ‹înv.› geanabet. *Este imbecil din naștere. Imbecilii au un deficit intelectual important și tulburări în dezvoltarea fizică.* **2** adj. (*despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) idiot, stupid, tâmpit. *A făcut o glumă imbecilă. Gestul său i se pare total imbecil.*
imbecilitáte s.f. **1** (*med.*) cretinism, idiotenie, idiotie, tâmpenie, ‹pop. și fam.› tâmpeală, ‹înv.› tâmpie, tâmpime. *Imbecilitatea este o boală endocrină, congenitală sau dobândită în primii ani ai copilăriei.* **2** dobitocie, neghiobie, nerozie, prostie, tâmpenie, tembelism, ‹pop. și fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de o imbecilitate fără seamăn.* **3** (*concr.*) cretinism, dobitocie, idiotenie, idiotie, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, prostime, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea imbecilitate.*
imbecilizá vb. I. tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idiotiza, a (se) idioți, a (se) nătângi, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi. *S-a imbecilizat din cauza unui tratament medical greșit.*
imbecilizáre s.f. (*med.*) cretinizare, idiotizare, idiotire, îndobitocire, prostire[1], tâmpire. *Imbecilizarea lui are drept cauză o boală din copilărie.*
imbecilizát, -ă adj. (*med.; despre oameni*) cretinizat, idiotizat, idiotit, îndobitocit, prostit[2], tâmpit, ‹fam.› dobitocit. *Omul imbecilizat nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.*
imbír s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghimber (*Zingiber officinale*).
imbóld s.n. impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost imbold în tot ce a făcut în viață.*
imbricáre s.f. imbricație. *Prin imbricare, anumite lucruri, obiecte etc. se suprapun parțial, asemenea solzilor de pește, țiglelor sau șindrilelor de pe un acoperiș.*
imbricáție s.f. imbricare.
imbrifúg, -ă adj. (*despre materiale, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) impermeabil. *Pânza de cort este imbrifugă. Și-a cumpărat o geacă imbrifugă.*
imbroglio [im'broljo] s.n. (*livr.*) v. Confuzie. Încurcătură. Zăpăceală.
imdát s.n. (*fin.; în trecut; turc.; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.
imediát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** grabnic, neîntârziat, operativ, prompt, rapid, ‹înv.› neapestit, nezăbavnic. *Intervenția chirurgicală imediată i-a salvat viața.* **2** (*mai ales despre ascendenți sau, rar, despre descendenți*) direct, nemijlocit. *Îi este urmaș imediat.* **3** (*despre efectul unor medicamente*) rapid. *Efectul algocaminului este imediat.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) instantaneu, momentan. *Reacția presei în urma comunicatului oficial a fost imediată.* **II** adv. **1** (*temporal*) acum, îndată, numaidecât, ‹pop.› acuși, amu, ‹fam.› aici, ‹înv. și reg.› așași, ‹reg.› acușica, amuși, ‹înv.› aciași, așa, dindată, neoprit. *Stai liniștită, imediat vine doctorul în salon. Colaborarea noastră se oprește imediat.* **2** (*temporal*) grabnic, iute, îndată, rapid, repede, urgent, ‹reg.› mintenaș, minteni, pripește, sorgoș, ‹înv.› zburiș. *Îi expediază imediat suma de*

bani pe care i-a cerut-o. **3** (*temporal*) curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. și reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra imediat în casă.* **4** (*temporal*) îndată, și. *Imediat i-a amintit de datorie când l-a văzut.* **5** (*modal*) expeditiv, grabnic, neîntârziat, operativ, prompt, rapid, repede. *Directorul rezolvă imediat cererea angajatului.*

imediatéțe s.f. (*rar*) ‹rar› imediatitate, imedietate. *Imediatețea este caracterul imediat, nemijlocit al unei acțiuni, al unui fapt.*

imediatitáte s.f. (*rar*) ‹rar› imediateță, imedietate.

imedietáte s.f. (*rar*) ‹rar› imediateță, imediatitate.

imemorábil, -ă adj. (*mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) imemorial, străvechi, ‹rar› răzvechi, ‹înv.› nepomenit, preavechi, ‹fig.› antediluvian, ‹fig.; înv.› sur. *Unele mamifere s-au adaptat la viața marină din timpuri geologice imemorabile.*

imemoriál, -ă adj. (*mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) imemorabil, străvechi, ‹rar› răzvechi, ‹înv.› nepomenit, preavechi, ‹fig.› antediluvian, ‹fig.; înv.› sur.

iméns, -ă adj., adv. (*de obicei p. exager.*) **I** adj. (*indică dimensiunea; în opoz. cu „mic”*) **1** (*despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, uriaș, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› urieșesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții imense.* **2** (*despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață imensă. În acest ținut pădurile ocupă teritorii imense.* **3** (*despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, infinit, necuprins, nefinit, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare imens. Asia este un continent imens.* **4** (*despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) cuprinzător, extins, întins[2], larg, mare[1], vast[2], ‹înv. și reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *În toate provinciile țării sunt câmpii imense. Are o moșie imensă.* **II** adj. (*arată cantitatea sau numărul*) **1** (*despre averi, bogății etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, incalculabil, uriaș. *I-a rămas o moștenire imensă.* **2** (*despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, incalculabil, incomensurabil, necalculabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime imensă de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **3** colosal, considerabil, enorm, incalculabil, necalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte imense asupra organismului.* **4** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă imensă pentru un autoturism.* **III** adj. (*indică intensitatea*) **1** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere imensă.* **2** (*despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exagerat, excesiv, ‹fam.› teribil, ‹fig.› bolnăvicios. *O exasperează cu gelozia lui imensă.* **IV** adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncotopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță imensă. A avut șansa imensă de a participa la o misiune în cosmos.* **V** adv. (*modal*) **1** teribil, ‹înv. și pop.› foarte. *O iubește imens.* **2** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) foarte, ‹înv. și reg.› prea. *Îi plăceau imens de mult răspunsurile pe care le primea.*

imensitáte s.f. **1** enormitate, gigantism. *Imensitatea clădirii impresionează.* **2** enormitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹rar› nemargine, ‹fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede imensitatea continentului asiatic.*

imérge vb. III. tr. (*compl. indică corpuri*) a imersa, a scufunda. *Au imers noul submarin în prezența autorităților.*

imersá vb. I. tr. (*compl. indică corpuri*) a imerge, a scufunda.

imersáre s.f. (*rar*) v. Imersiune. Scufundare. Submergență. Submersiune.

imersiúne s.f. scufundare, submergență, submersiune, ‹rar› imersare. *Imersiunea noului submarin a fost urmărită de autorități.*

imigráre s.f. imigrație. *În unele state se încearcă stoparea imigrării.*

imigrație s.f. imigrare.

iminént, -ă adj. (*despre fenomene ale naturii, fapte, evenimente etc.*) ineluctabil, inevitabil, neeluctabil, ‹înv.› apropiator. *Declanșarea furtunii este iminentă.*

iminénță s.f. inevitabilitate. *Sunt îngroziți de iminența declanșării furtunii.*

imisít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

imitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) ‹înv.› a pildui. *Îl imită în tot ce face.* **2** (*compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) a copia, a mima, a reproduce, ‹rar› a mimetiza, a plagia, ‹înv.› a închipui. *Copiii imită gesturile adulților. Îi imită perfect accesele de furie.* **3** (*compl. indică oameni*) a maimuțări, ‹rar› a maimuți, ‹reg.› a momița. *Îl imită, pe ascuns, pe profesor.* **4** (*compl. indică stiluri, maniere ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) a copia, ‹deprec.› a pastișa. *A descoperit că i-a imitat melodia.*

imitáre s.f. **1** copiere, mimare, reproducere, ‹livr.› mimesis. *Un obicei al copiilor este imitarea gesturilor adulților.* **2** copiere, imitație, ‹înv. și reg.› momițărie, ‹fig.; livr.› psitacism, ‹deprec.› pastișare. *Imitarea manierei de compoziție a poetului i-a atras numeroase critici.*

imitát, -ă adj. **1** (*despre stiluri, maniere, creații ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) copiat[2], ‹fig.; deprec.› papagalicesc. *Dezaprobă în artă lucrurile imitate.* **2** (*în opoz. cu „natural”, „original”; despre lucruri, obiecte etc.*) artificial, contrafăcut, fals, sintetic, ‹rar› factice, meșteșugesc, meșteșugit, ‹fig.; rar› orb[2]. *Are un colier din pietre imitate.*

imitatív, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, fraze, versuri etc.*) onomatopeic, ‹înv.› onomatopoetic. *Este unul dintre scriitorii care folosește frecvent creații imitative în opera sa.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) neoriginal, ‹înv.› imitatoriu. *În primii ani ai copilăriei multe din gesturile copiilor sunt imitative.*

imitáție s.f. **I** copiere, imitare, ‹înv. și reg.› momițărie, ‹fig.; livr.› psitacism, ‹deprec.› pastișare. **II** (*concr.*) **1** copie, simulacru, ‹deprec.› pastișă. *Această melodie este o imitație.* **2** (*muz.*) canon. *Într-o imitație se execută succesiv aceeași melodie.*

imixtiúne s.f. amestec, amestecare, ingerință, intervenție, ‹înv.› intervenire. *Nu acceptă imixtiunea cuiva în afacerile lui financiare.*

imn s.n. **1** (*lit., muz.*) odă. *Imnul este o specie a genului liric în care se celebrează un erou, un eveniment deosebit etc. În muzică, imnul are caracter eroic, solemn.* **2** (*bis.*) tropar. *În imn este preamărit un sfânt sau un eveniment religios.*

imnódică s.f. imnografie.

imnografíe s.f. imnodică. *Este un maestru în imnografie, imnurile lui fiind foarte apreciate.*

imóbil[1] s.n. **1** (*constr.*) casă[1], clădire, construcție, zidire, ‹reg.› hâjgău, ipulet, ‹înv.› bina, clăditurâ, păsare[2], ziditură. *Orașul are multe imobile vechi.* **2** ***imobil de raport*** = casă de raport (v. *casă*[1]). *Imobilul de raport aduce venituri proprietarului prin închiriere.*

imobíl[2]**, -ă** adj. (*în opoz. cu „mobil”*) **1** (*despre obiecte, construcții, poduri etc.*) fix, neclintit, nemișcat, stabil, ‹rar› imobiliar, nemișcător, stătător, ‹pop.› nesmintit, nestrămutat, ‹înv.› neclătit, statornic. *Lângă clădirea imobilă a circului este o construcție transportabilă,*

folosită la spectacolele date în diferite alte locuri. Podul peste această apă de munte este imobil. **2** (*despre elemente care, în mod obișnuit, sunt mișcate sau în mișcare sub acțiunea anumitor factori*) fix, neclintit, nemișcat, rigid, țeapăn, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor imobile ale copacilor desfrunziți te întristează.* **3** (*mai ales despre ochi, privire*) fix, încremenit, înlemnit, neclintit, nemișcat, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi imobili. Bolnavul are o privire imobilă.* **4** (*în artă; despre atitudini, gesturi etc. ale personajelor*) hieratic, înțepenit, static, ‹fig.› rigid. *Bărbatul din tablou are o ținută imobilă. Figura îi este imobilă.*

imobiliár, -ă adj. (*în opoz. cu „mobil"; rar; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil.Neclintit. Nemișcat. Stabil.

imobilísm s.n. **1** fixitate, imobilitate, inerție, neclintire, nemișcare, nemobilitate. **2** fig. ‹fig.› imobilitate, închistare. *Imobilismul său față de orice inovație, față de progres este revoltător.*

imobilitáte s.f. **1** fixitate, imobilism, inerție, neclintire, nemișcare, nemobilitate. *Imobilitatea stelelor este aparentă.* **2** fixitate, neclintire, nemișcare, stabilitate. *Folosește o pastă care conferă protezei dentare imobilitate.* **3** fixitate, înțepeneală, rigiditate. *Imobilitatea privirii obosește ochii.* **4** fig. ‹fig.› imobilism, închistare.

imobilizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a fixa, a înțepeni, a pironi, a prinde, a țintui, ‹rar› a împlânta, ‹pop. și fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹reg.› a crepeni, a proțăpi. *A imobilizat scândurile gardului în cuie. A imobilizat reclama în perete cu un ciocan.* **2** (*compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a ține, a țintui, ‹arg.› a înșuruba. *Polițistul a imobilizat hoțul. I-a imobilizat mâinile când a vrut să-l lovească.* **3** (*compl. indică mișcări*) ‹fig.› a paraliza. *Legându-l strâns, i-a imobilizat orice mișcare.*

imobilizáre s.f. fixare, fixat[1], înțepenire, pironire, prindere, țintuire, ‹rar› fixație, ‹pop.› țintuială. *Imobilizarea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.*

imobilizát, -ă adj. (*despre obiecte sau despre părți ale lor*) fixat[2], înțepenit, prins[2], ‹reg.› proțăpit. *Reclama imobilizată în perete a căzut în timpul furtunii.*

imolá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*în unele ritualuri religioase păgâne; compl. indică ofrande*) v. Jertfi. Sacrifica. **2** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Stârpi. **3** (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

imoláre s.f. (*livr.*) v. Jertfă. Jertfire. Sacrificare. Sacrificiu.

imolație s.f. (*livr.*) v. Jertfă. Jertfire. Sacrificare. Sacrificiu.

imóndice s.n. pl. (*fran.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

imorál, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** neetic, nemoral. *Aspectele imorale ale vieții lui au fost trecute sub tăcere.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› mârăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfâțat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață imoral.* **3** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› burueienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii imorale.* **II** s.m., s.f. cocotă, demimondenă, depravat, desfrânat, destrăbălat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, prostituată, rufian, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvieștină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, praștău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patârcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, basoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină, fleștură, fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiță, pușcătoare (v. *pușcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o imorală.*

imoralitáte s.f. **1** nemoralitate. *Imoralitatea unor aspecte din viața lui a fost trecută sub tăcere.* **2** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, stricăciune, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre imoralitate.* **3** impudicitate, impudoare, inconveniență, indecență, licențiozitate, necuviință, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.›

devergondaj, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendaţi pentru imoralitatea exprimării şi a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus imoralitatea la extrem.*

imortál, -ă adj. (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment etc.; rar.; adesea p. exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârşit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veşnic. Viu.

imortalitáte s.f. (*exprimă durata absolută; livr.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veşnicie.

imortalizá vb. I. tr. a eterniza, a perpetua, ‹rar› a nemuri, înv.› a înnemuri[2], a înveşnici, a veşnici. *Opera lui Brâncuşi i-a imortalizat numele.*

imortalizáre s.f. eternizare, perpetuare, ‹rar› perpetuaţie, înv.› înveşnicire. *Îşi doreşte imortalizarea marilor valori româneşti.*

imortélă s.f. (*bot.*) **1** *Helichrysum bracteatum*; flori-de-paie (v. *floare*), nemuritoare (v. *nemuritor*), ‹reg.› cununiţă, ruji-de-paie (v. *rujă*), scăiuş, uscăţele (v. *uscăţel*). **2** *Xeranthemum annuum* şi *Xeranthemum foetidum*; plevaiţă, ‹reg.› cununiţă, iarba-porcului (v. *iarbă*), măturică, măturice, pelin, pleviţă[2], tavniţă. **3** (*rar*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

imós, -oásă adj. (*reg.; despre flinţe sau despre părţi ale corpului lor, despre păr etc.*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

imoşá vb. I. refl. (*reg.; mai ales despre oameni sau despre părţi ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.

imoşálă s.f. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie.

impaciént, -á adj. (*livr.; despre oameni*) **1** impacientat, nerăbdător. **2** v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniştit. Speriat[2].

impacientá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se alarma, a se alerta, a se angoasa, a se frământa, a intriga, a se îngrijora, a se nelinişti, a preocupa, a se speria, a se tulbura, ‹fam.› a se îngândura, ‹reg.› a se îngrija, ‹înv.› a se îngriji, a se îngrijui, a se lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a se intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. şi fam.› a răscula. *Se impacientează la gândul că fiul ei ar putea păţi ceva pe stadion. Toţi s-au impacientat din cauza avertismentelor meteorologice.*

impacientát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** alarmat, alertat, angoasat, frământat[2], intrigat, îngrijorat, neliniştit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Impacientaţi din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit oraşul.* **2** nerăbdător, ‹livr.› impacient. *Copilul impacientat vrea să iasă cât mai repede afară.*

impaciénţă s.f. **1** angoasă, anxietate, frământare, grijă, îngrijorare, nelinişte, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniştire, înv. şi pop.› pâs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simţea în privirea ei o umbră de impacienţă.* **2** neastâmpăr, nerăbdare, nervi (v. *nerv*), nervozitate. *Nu-şi poate stăpâni impacienţa.* **3** (*livr.*) v. Agitare. Agitaţie. Excitaţie. Frământare. Îngrijorare. Neastâmpăr. Nelinişte. Zbucium. Zbuciumare.

impáct s.n. **I** ciocnire, coliziune, izbire, lovire, tamponare, ‹rar› întreciocnire. *În urma impactului dintre cele două maşini, şoferii s-au accidentat grav.* **II** fig. **1** şoc. *Realizările ştiinţei sunt uneori un impact pentru conştiinţa umană.* **2** consecinţă, efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹fig.› incidenţă, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la impactul faptelor sale.*

impalidá vb. I. refl. (*livr.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Îngălbeni. Păli[1].

impalidáre s.f. (*livr.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

impalpábil, -ă adj. **I 1** ‹rar› nepipăibil, nepipăit. *Unele organe interne ale corpului sunt impalpabile.* **2** imaterial, străveziu. *Umbra este impalpabilă.* **II** fig. **1** (*despre obiecte, corpuri, organisme, cantităţi etc.*) infim, infinitezimal, microscopic, minuscul. *Precipitarea reacţiei s-a produs cu o cantitate impalpabilă de reactiv. Boala i-a fost provocată de nişte organisme impalpabile.* **2** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimţit, ‹fig.› imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este impalpabil. Zgomotele impalpabile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.*

impaludáre terapeutică s.f. (*med.*) malarioterapie, paludoterapie. *Impaludarea terapeutică constă în inocularea agentului patogen al malariei în scopul tratării sifilisului sistemului nervos central.*

impaludísm s.n. (*med.*) friguri galbene (v. *frig*), friguri lacustre (v. *frig*), friguri paludeene (v. *frig*), friguri palustre (v. *frig*), malarie, paludism, ‹pop.; eufem.› mătuşă, mătuşică, ‹reg.› tremurici, ‹înv.› friguri de livie (v. *frig*). *Impaludismul este o boală infecţioasă din ţările tropicale, transmisă prin înţepătura ţânţarului anofel.*

impár, -ă adj. (*mat.; despre numere întregi*) ‹reg.› stingher, ‹înv.› nepereche. *Trei este un număr impar.*

imparicopitát, -ă s.n., adj. (*zool.*) **1** s.n. perisodactil. *Imparicopitatele au un număr impar de degete.* **2** adj. (*despre unele animale*) imparidigitat. *Zebra este un mamifer imparicopitat.*

imparidigitát, -ă adj. (*zool.; despre unele animale*) imparicopitat.

imparisiláb, -ă adj. (*gram.; despre substantive şi adjective*) imparisilabic.

imparisilábic, -ă adj. (*gram.; despre substantive şi adjective*) imparisilab. *Tema substantivelor şi adjectivelor imparisilabice îşi modifică numărul de silabe în cursul declinării.*

imparitáte s.f. fig. inegalitate, neegalitate. *Imparitatea celor două valute s-a accentuat în ultimul timp.*

imparţiál, -á adj. **1** (*despre oameni*) dezinteresat, drept, neparţial, nepărtinitor, obiectiv, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefăţărit, ‹ieşit din uz› obiectivist. *Cere sfatul unui prieten imparţial când vrea să ia o hotărâre importantă.* **2** (*despre sentimente, atitudini, acţiuni etc. ale oamenilor*) drept, obiectiv, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Părinţii manifestă o dragoste imparţială pentru toţi copiii lor.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) detaşat, neutru, ‹fig.› echidistant. *Este un observator imparţial al evenimentelor.*

imparţialitáte s.f. **1** nepărtinire, obiectivitate, ‹rar› exterioritate, neparţialitate, ‹fig.› răceală, ‹ieşit din uz› obiectivism. *Un judecător trebuie să dovedească imparţialitate.* **2** neutralitate, ‹fig.› echidistanţă. *Sociologul este apreciat pentru imparţialitatea sa faţă de evenimente.*

impás s.n. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) dificultate, încurcătură, ‹fig.› strâmtoare, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv. şi pop.› strâmtoreală, ‹fig.; înv.› strâmtură, strânsoare. *A obligat-o să accepte condiţiile contractului într-un moment când se afla în impas.* **2** dificultate, greutate, impediment, inconvenient, inconvenienţă, neajuns[1], nevoie, obstacol, oprelişte, piedică, ‹înv. şi pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. şi reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoinţă, apărare, apărătură, discolie, nevoinţă, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucţie, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea impas în cercetarea lor.* **3** greu, greutate, încercare, necaz, vicisitudine, ‹înv.› pâs. *Totdeauna părinţii te scot din impas.* **II** (*înv.*) v. Alee. Fundac. Fundătură. Intrare. Înfundătură.

impasíbil, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimţitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoşat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit impasibilă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existenţa.* **2** (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriştit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană impasibilă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva şi de iniţiativă.*

impasibilitáte s.f. **1** indiferenţă, nepăsare, nesimţire, ‹fig.› flegmă. *Îi răspunde cu o impasibilitate revoltătoare.* **2** apatie, delăsare, imperturbabilitate, indiferenţă, indolenţă, inerţie, insensibilitate, nepăsare, nesilinţă, pasivism, pasivitate, placiditate, prostraţie, tembelism, ‹livr.› oscitanţă, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. şi pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijinţă, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de impasibilitate faţă de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

impavíd, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

impecábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) exemplar[2], ireproșabil, pilduitor, ‹livr.› ireprehensibil, ‹înv.› exemplarnic. *Este proverbial pentru punctualitatea lui impecabilă.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) desăvârșit, ireproșabil, perfect, ‹livr.› ireprehensibil. *Au beneficiat de un serviciu hotelier impecabil. Are o ținută impecabilă.* **II** adv. (*modal*) ireproșabil. *Se comportă impecabil. Se îmbracă impecabil.*

impecabilitáte s.f. (*livr.*) v. Absolut. Desăvârșire. Perfecțiune. Sublim.

impedimént s.n. dificultate, greutate, impas, inconvenient, inconveniență, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă.

impenetrábil, -ă adj. **1** (*despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) nepătruns, nepenetrabil, nerăzbătut, nestrăbătut, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹înv.› netrecător. *Armura este impenetrabilă. Expediția încearcă să treacă printr-o parte impenetrabilă încă a junglei.* **2** fig. (*despre chip, privire etc.*) ‹fig.› nepătruns. *Are o figură impenetrabilă care nu-i trădează stările sufletești.*

impenetrabilitáte s.f. (*fiz.*) ‹înv.› nepătrunzime. *Impenetrabilitatea constă în imposibilitatea ca două corpuri să ocupe în același timp același spațiu.*

imperatív, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre modul de a vorbi, despre privirea oamenilor etc.*) autoritar, injonctiv, poruncitor. *I se adresează pe un ton imperativ.* **2** adj., s.n. (*gram.*) ‹înv.› poruncitor. *Imperativul este un mod verbal personal, prin care se exprimă un ordin, un sfat, un îndemn, o rugăminte, o interdicție, o urare etc.* **3** adj. (*despre nevoi, motive, despre caracterul unor fenomene sociale, economice etc.*) imperios, presant, stringent. *Există un motiv imperativ să grăbim finalizarea acțiunii.* **4** s.n. cerință, exigență, necesitate, nevoie, obligație, pretenție, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› niștotă, ‹înv.› nevoință, nevoire, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile imperative ale sistemului educațional.*

imperátor s.m. (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Împărat. Maiestate. Monarh. Suveran. Țar.

imperatríce s.f. (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Împărăteasă. Maiestate. Monarh. Suverană (v. *suveran*). Țarină[2].

imperatríță s.f. (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Împărăteasă. Maiestate. Monarh. Suverană (v. *suveran*). Țarină[2].

imperceptíbil, -ă adj. (*despre sunete, zgomote etc.*) inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este imperceptibil. Zgomotele imperceptibile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.*

imperceptibilitáte s.f. insesizabilitate. *Imperceptibilitatea unui sunet.*

imperféct, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre fapte, stări, procese etc.*) nedeplin, nedesăvârșit. *Pregătirea sa profesională este încă imperfectă.* **2** s.n. (*gram.*) timp imperfect. *Imperfectul aparține modului indicativ și exprimă o acțiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea.*

imperfecțiúne s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Imperfecțiunile lui educaționale sunt evidente.*

imperiál, -ă adj. împărătesc, ‹livr.› cezarian, cezaric, ‹astăzi rar; mai ales în basme› crăiesc, ‹rar› august[2]. *Jilțul imperial este din aur.*

imperialísm s.n. (*econ. polit.*) capitalism monopolist. *Imperialismul urmărește aducerea altor state în dependență economică și politică.*

imperiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre nevoi, motive, despre caracterul unor fenomene sociale, economice etc.*) imperativ, presant, stringent. **2** absolut, neapărat, stringent. *Procurarea medicamentelor a devenit o necesitate imperioasă.* **II** adv. (*modal*) absolut, neapărat, stringent. *Este imperios necesar să mergi la doctor.*

imperiozitáte s.f. (*livr.*) v. Stringență.

imperisábil, -ă adj. **1** (*despre mărfuri, alimente etc.*) neperisabil. *Mărfurile imperisabile nu se alterează.* **2** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; rar; adesea prin exagerare sau poetic*)) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

impériu s.n. **1** (*polit.*) împărăție, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăie, crăime, ‹înv.› regn. *După descoperirile geografice, portughezii au întemeiat un vast imperiu.* **2** (*polit.; nm. pr.*) ***Imperiul Otoman*** = Poartă, ‹înv. și pop.› Împărăție, ‹fig.› Semilună. *Țările Române plăteau bir Imperiului Otoman.* **3** ‹fig.› cuprins[1], întindere, întins[1], spațiu, suprafață, teritoriu. *Ploile au căzut pe tot imperiul țării.*

impermeábil, -ă I adj. **1** (*despre materiale, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) imbrifug. *Pânza de cort este impermeabilă. Și-a cumpărat o geacă impermeabilă.* **2** fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană impermiabilă. Având o judecată impermeabilă, se opune progresului.* **II** s.n. balon[2], balonzaid, fâș, fulgarin, manta, manta de ploaie, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranțifluer. *Și-a cumpărat un impermeabil pentru timp ploios.*

impermeabilizá vb. I. tr. (*compl. indică materiale*) a hidrofobiza. *A impermeabilizat pânza prin cauciucare.*

impermeabilizát, -ă adj. (*despre materiale*) hidrofobizat. *Pânza impermeabilizată nu permite trecerea lichidelor.*

impermutábil, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) netransferabil.

impertinént, -ă adj., s.m., s.f., adv. **1** adj., s.m., s.f. arogant, cinic, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de impertinentă.* **2** adv. (*modal*) arogant, insolent, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde impertinent părinților.*

impertinénță s.f. aplomb, aroganță, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țânțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu impertinență.*

imperturbábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*psih.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) calm[2], flegmatic, placid. *Are un temperament imperturbabil, care trădează stăpânire de sine, indiferență sau nepăsare.* **2** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit imperturbabilă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **II** adv. (*modal*) netulburat. *Îl privește imperturbabil. Vorbește imperturbabil mai departe.*

imperturbabilitáte s.f. **1** (*psih.*) calm[2], flegmatism, placiditate, ‹fig.› flegmă. *Imperturbabilitatea este trăsătura omului liniștit, indiferent, care are un caracter nepăsător.* **2** apatie, delăsare, impasibilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de imperturbabilitate față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

impestá vb. I. tr. fig. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșânța. Dezmăța. Perverti. Polua. Strica. Vicia.

impetígo s.n. (*med.*) ‹pop.› bube dulci (v. *bubă*), solz, ‹înv. și reg.› zgaibe dulci (v. *zgaibă*), ‹reg.› urechelniță. *Impetigo este o boală de piele contagioasă.*

impetuós, -oásă adj., adv. I adj. **1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament impetuos.* **2** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, puternic, tare, vajnic, viguros, ‹fig.› învăpăiat. *Tânărul, având un caracter impetuos, înfruntă cu uşurinţă orice adversitate a sorţii.* **3** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) energic, viguros, ‹fig.› nervos, ‹fig.; rar› viril. *Au fost acţiuni impetuoase pentru respectarea drepturilor omului.* **4** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) avântat, înflăcărat, temperamental, ‹fig.› arzător, incandescent. *În timpul discursului s-a menţinut în generalităţi, dar adesea a devenit impetuos sau poetic. Are un mod de viaţă impetuos.* **5** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mişcări ori corpuri în mişcare*) dezlănțuit, frenetic, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie impetuoasă.* **II** adv. (*modal*) **1** frenetic, năvalnic, tumultuos. *Reacţionează impetuos la orice provocare.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) furtunos, iute, sciolto.

impetuozitáte s.f. **1** dinamism, energie, forță, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Impetuozitatea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o impetuozitate inepuizabilă.* **2** ardoare, avânt, elan, temperament, ‹rar› fugozitate, ‹pop. și fam.› suflet, ‹reg.› mau. *Nevăzându-se de mulţi ani, se îmbrăţişează cu impetuozitate.* **3** înfocare, vehemență, violență, ‹rar› vivacitate, ‹înv.› aprigime, aprijune. *Îl sperie impetuozitatea cu care ripostează. Îi critică cartea cu o impetuozitate nestăpânită.*

impiegát s.m. (*adm.; înv.*) ‹ieșit din uz› amploiat. *Impiegatul era un funcţionar de stat de grad inferior.*

impietá vb. I. intr. (*despre stări, situaţii etc.*) a afecta[1], a leza, a prejudicia. *Acest comportament bizar a impietat asupra relaţiilor de prietenie dintre ei. Disputele permanente cu cei din opoziţie au impietat asupra imaginii publice.*

impietáte s.f. sacrilegiu. *A te considera mai presus de Dumnezeu este o impietate.*

impíu, -íe adj. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"; livr.; despre oameni*) v. Ateu. Ireligios. Liber-cugetător. Necredincios. Păgân.

implacábil, -ă adj. (*despre existenţă, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta implacabilă a îmbătrânit-o înainte de vreme.*

implantá vb. I. tr. **1** (*compl. indică note, comentarii, fragmente de text etc.*) a insera, a introduce, ‹livr.› a grefa. *A implantat o clauză în contract.* **2** (*compl. indică obiecte ascuţite sau părţi ascuţite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a băga, a împlânta, a înfige, a țintui, a vârî, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A implantat bine stâlpul în pământ.* **3** (*pom., agric.; rar; compl. indică puieţi, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Sădi. Transplanta.

implantáre s.f. **1** (*chir.*) implantație. *Implantarea unui sterilet este o operaţie simplă.* **2** (*pom., agric.; rar*) v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Sădire. Sădit[1]. Transplantare. Transplantat[1].

implantát, -ă adj. (*pom., agric.; rar; despre puieţi, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Plantat[2]. Răsădit[2]. Sădit[2]. Transplantat[2].

implantáție s.f. (*chir.*) implantare.

implementá vb. I. tr. **1** (*compl. indică teorii, norme, cunoştinţe, metode, proiecte, legi etc.*) a aplica, a folosi, a întrebuința, a practica[2], a utiliza, ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiştii implementează o nouă metodă de laborator.* **2** (*compl. indică noţiuni, obiceiuri etc.*) a introduce, ‹fig.› a împământeni, a naturaliza. *Kant a implementat noţiunea de „transcendental". Cunoscutul stilist a implementat o nouă linie în modă.*

implementáre s.f. **1** aplicare, aplicație, folosire, întrebuințare, practicare, utilizare. *Specialiştii s-au gândit la implementarea unei noi metode de laborator.* **2** introducere, ‹fig.› naturalizare. *Implementarea noţiunii de „transcendental" se datorează lui Kant.*

implementát, -ă adj. (*despre teorii, norme, cunoştinţe, metode, proiecte, legi etc.*) aplicat, folosit, întrebuințat, practicat, utilizat. *Noua metodă implementată este mult mai eficientă.*

implicá vb. I. **1** tr. a cere, a necesita, a presupune, a reclama. *Reuşita în meserie implică muncă.* **2** refl. (*despre oameni*) a participa. *Se implică în viaţa politică a ţării. S-a implicat într-o acţiune de binefacere.*

implicít adv. (*modal*) ‹latin.› ipso facto. *Mărturisind acest lucru, implicit, îşi recunoaşte vinovăţia.*

implorá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a adjura, a conjura, ‹pop.› a jura, a milui, ‹înv.› a supăra, a suplica. *Vă implor să fiţi corecţi în declaraţii.*

implorăre s.f. **1** adjurație, conjurare, implorație, ‹înv.› suplicare, suplicație. *Implorarea a avut efectul scontat, tânărul obținând ceea ce a dorit.* **2** (*ret.*) deprecație. *Implorarea este o figură retorică prin care este conjurat cel care trebuie să fie înduplecat.*

imploratór, -oáre adj. (*despre manifestări ale oamenilor*) rugător, ‹pop.› rugat[2]. *Îi cere cu ton implorator să o ierte. Îi aruncă o privire imploratoare.*

implorăție s.f. adjurație, conjurare, implorare, ‹înv.› suplicare, suplicație.

implózie s.f. (*astron.*) colaps gravitațional, prăbușire gravitațională. *Implozia este comprimarea bruscă a unei stele din cauza propriei forţe de gravitaţie, însoţită de eliberarea unei mari cantităţi de energie.*

impolitéțe s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepoliteţe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rât ănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Impolitețea este respinsă de oamenii de bun-simţ.*

imponderábil, -ă adj. fig. **1** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil. *Sunetul de fond al aparatului este imponderabil. Zgomotele imponderabile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.* **2** subtil. *Figurile de stil ale cunoscutului poet au nuanţe imponderabile.*

impopulár, -á adj. (*despre oameni sau despre măsuri, hotărâri etc. ale guvernului ori ale unor lideri politici*) antipopular, nepopular. *Restricţiile bugetare sunt impopulare.*

impopularitáte s.f. nepopularitate. *Impopularitatea premierului a crescut mult din cauza politicii de austeritate.*

impórt s.n. (*com.*) ‹înv.› importație. *Importul de maşini a crescut substanţial în ultimii ani.*

importá vb. I. intr. (*mai ales în constr. neg.*) a conta, a exista, a interesa. *Pentru el nu importă nici trecutul, nici viitorul, ci doar clipa.*

importánt, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre realizări, creaţii, acţiuni ale oamenilor*) deosebit, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuţie importantă la dezvoltarea literaturii.* **2** (*despre realizări ale oamenilor sau despre acţiuni, manifestări, întruniri culturale, sportive etc.*) însemnat, prestigios. *A creat o doctrină sociologică importantă. Olimpiada este o manifestare sportivă importantă.* **3** (*despre acţiuni, activităţi etc. ale oamenilor*) însemnat, ‹înv. și reg.› vajnic, ‹latin.; înv.› sontic, ‹fig.; înv.› subțire. *Detectivul lucrează la un caz important. Are o*

meserie importantă. **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) deosebit, însemnat, remarcabil, ‹fam.› senzațional. *La olimpiadă, succesul echipei noastre de gimnastică a fost important.* **5** (*despre fapte, evenimente, pasaje din lucrări artistice, aforisme etc.*) consemnabil, însemnat, marcant, memorabil. *A extras câteva fragmente importante din opera scriitorului.* **6** (*despre anumite momente din viața oamenilor sau a unei colectivități*) deosebit, însemnat, solemn, ‹înv.› solemnel. *Căsătoria religioasă a reprezentat pentru ei un moment important, care nu poate fi uitat.* **7** (*despre anumite date*) deosebit, însemnat, mare[1]. *Prima zi de școală este pentru copii o zi importantă în viața lor.* **8** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă importantă.* **9** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri importante în societate.* **10** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este importantă.* **11** (*despre posturi, ranguri*) înalt, însemnat, mare[1], ‹înv.› acătării, însemnător. *Deține un rang important în ierarhia militară. Are un post important în minister.* **II 1** (*despre personalități*) însemnat, marcant, remarcabil, ‹fam.› ditamai, ‹reg.› socotit[2], ‹fig.› înalt, proeminent. *Maiorescu a fost o personalitate importantă a timpului său. Este un demnitar important în guvern.* **2** (*despre oameni*) influent, însemnat, marcant, puternic, ‹fig.› greu. *Soțul ei este o persoană importantă în administrația orașului.*

importánță s.f. **1** însemnătate, pondere, relevanță, valoare, ‹fig.› accent, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *Argumentele științifice au avut o importanță deosebită în cadrul dezbaterilor.* **2** însemnătate, relevanță, valoare, ‹înv.› însemnanță, notabilitate. *Și astăzi suntem conștienți de importanța descoperirii antibioticelor. Sunt amănunte fără importanță.* **3** însemnătate, seriozitate, valoare, ‹înv.› mărie[1], mărime. *Nimeni nu contestă importanța contribuției poetului la dezvoltarea literaturii. Toți sunt deplin convinși de importanța acestei decizii.* **4** însemnătate, relevanță, semnificație, valoare, ‹fig.› dimensiune, preț. *Viața ei a căpătat o altă importanță din momentul apariției copilului.* **5** însemnătate, solemnitate. *Este copleșit de importanța celebrării evenimentului.* **6** însemnătate, profunzime, seriozitate, ‹fig.› adâncime. *Importanța prefacerilor din societate, din ultimii ani, este o realitate.* **7** amploare, însemnătate, semnificație, sens, valoare, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre importanța fenomenului globalizării.*

importát, -ă adj. (*arg.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.

importatór, -oáre adj., s.m. (*com.*) ‹înv.› importor. *Firma importatoare a avut beneficii mari. Importatorul de mașini a deschis o filială și la Iași.*

importáție s.f. (*com.; înv.*) v. Import.

importór adj., s.m. (*com.; înv.*) v. Importator.

importún, -ă adj. (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, incomod, incomodant, jenant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost importun pentru fată. Îi pune întrebări importune.*

importuná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie importunat întrucât are de lucru.*

importunáre s.f. conturbare, deranj, deranjare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherеală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Importunarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*

importunát, -ă adj. (*despre oameni*) conturbat, deranjat, incomodat, încurcat[2], stânjenit, stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii importunați nu pot reîncepe imediat lucrul.*

imposíbil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre planuri, acțiuni etc. ale oamenilor*) irealizabil, nerealizabil, ‹înv.› neputincios. *Planul său de a pleca cu o bursă în străinătate este imposibil. Vremea rea face ca excursia în deltă să devină imposibilă.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) insuportabil, nesuferit, nesuportabil, ‹reg.› pucios, ‹înv.› nesuferibil, nesufericios, ‹fig.› indigest, ‹fig.; livr.› intenabil, ‹arg.› move. *Din cauza insistențelor sale, a devenit imposibil. Are un râs imposibil, care enervează.* **3** (*despre zgomote, stări fizice sau psihice etc.*) insuportabil, nesuportabil, ‹înv.› nesuferibil, ‹fig.; livr.› intenabil. *Copiii fac o gălăgie imposibilă. Are o durere de dinți imposibilă. Afară este o căldură imposibilă.* **II** adv. (*modal; mai ales exclam.*) exclus. *– Vrei să mergem la restaurant mâine seară? – Imposibil! Sunt extrem de ocupat.*

imposibilitáte s.f. neputință. *Imposibilitatea de a-i îndeplini rugămintea îi creează o stare de disconfort.*

impostáție s.f. (*muz.*) vocalizare, ‹livr.› catastază. *Impostația este pregătirea vocii înainte de a cânta.*

impostór, -oáre s.m., s.f. **1** escroc, hoț, înșelător, pungaș, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, pungășoaică, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celainâ, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, șmenar, prăjitoare, șuștер, țepar[1], țepuitor. *Mulți impostori au prosperat în ultimul timp.* **2** farsor, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă. *Fiind un naiv, oricând poate fi victima unui impostor.*

impostúră s.f. escrocherie, hoție, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însăluțag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlâre, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru impostură.*

impotént, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) incapabil, necapabil, neputincios, prăpădit, ‹înv. și pop.› slăbănog, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› becisnic, nemernic, nevoiaș, nevolnic, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹înv. și reg.› sec, ticălos, ‹reg.› chiomp, sfoiegit, ‹înv.› mișel, neputernic, neputinte, secat[2], ‹fig.; pop.› râncaci. *Este un adolescent impotent, care nu poate să facă eforturi mari.* **2** adj., s.m. (*med.*) emasculat, neputincios, ‹pop.› becisnic, ‹arg.› iască. *A divorțat pentru că soțul ei este impotent.*

impoténță s.f. **1** incapacitate, neputință, slăbiciune, ‹pop.› becisnicie, netrebnicie, nevolnicie, ‹reg.› nevoioșetură, ‹înv.› nemernicie, răslăbire, răslăbitură. *Nu poate să facă eforturi mari din cauza impotenței sale trupești.* **2** (*med.*) disfuncție erectilă, emasculație, ‹pop.› neputință. *Impotența poate fi tratată.*

impozá vb. I. tr. (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice, venituri etc.*) a impozita, a impune, ‹înv. și reg.› a supune.

impozabilitáte s.f. (*fin.; rar*) v. Impozare. Impozitare.

impozánt, -ă adj. **1** (*despre lucruri, mai ales despre clădiri*) arătos, aspectuos, falnic, frumos, ‹pop.› mândru, ‹fam.› fain. *Și-a ridicat o vilă impozantă în centrul orașului.* **2** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impunător, maiestuos, măreț, monumental, splendid, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție impozantă.* **3** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile impozante ale munților se profilează în depărtare.*

impozáre s.f. (*fin.*) impozitare, ‹rar› impozabilitate.

impózit s.n. **1** (*fin., econ.*) impunere, ‹fam.› dare. *La început de an se plătesc impozitele către stat.* **2** (*econ.*) ***impozit forfetar*** = forfetare, taxă forfetară. *Impozitul forfetar este fixat dinainte la o sumă globală și invariabilă.* **3** (*fin.; în trecut*) bir, contribuție, dare, impunere, ‹înv. și reg.› adău, porție, slujbă, ‹reg.› sazolic, șaier, ‹înv.› angara, dabilă, dajdie, haraci, luătură, madea, mirie, nevoie, obicei, obicină, orânduială, rânduială, satara, seamă, ‹turc.; înv.› adet, imdat, irat. *Domnia percepea impozite de la țărani și meșteșugari.*

impozitá vb. I. tr. (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice, venituri etc.*) a impoza, a impune, ‹înv. și reg.› a supune. *L-a impozitat pe anul în curs. Orice venit este impozitat.*

impozitáre s.f. (*fin.*) impozare, ‹rar› impozabilitate. *Impozitarea veniturilor este obligatorie.*

impracticábil, -ă adj. (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) desfundat[2], inaccesibil, rău, ‹reg.› dezvocat. *În urma ploilor, un drum neasfaltat devine impracticabil.*

imprecáție s.f. **1** afurisenie, afurisire, blasfem, blestem, maledicție, ‹pop.› jurare, osândă. *A primit o scrisoare plină de injurii și imprecații.* **2** (*livr.*) v. Înjurătură.

imprecís, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum imprecis de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă imprecisă.* **2** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod imprecis. Viitorul ei este imprecis.* **3** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație imprecisă de teamă. De câteva zile are o durere imprecisă în piept.* **4** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații imprecise.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) evaziv, neclar, neprecis, vag, ‹fig.› debil. *A primit un răspuns imprecis.* **6** (*despre idei, noțiuni, informații etc.*) aproximativ, superficial, vag, ‹înv.› apropiativ, apropios. *Are idei imprecise despre economia de piață.* **II** adv. (*modal*) indistinct, neclar, vag. *Trăsăturile eroului sunt conturate imprecis. Aude imprecis vorbe în camera alăturată.*

imprecízie s.f. **1** indistincție, neclaritate, neprecizie. *Într-o lumină difuză contururile obiectelor sunt de o mare imprecizie.* **2** confuzie, neclaritate, nelămurire, neprecizie, ‹fig.› nebulozitate, obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind imprecizie, a fost respinsă.* **3** neprecizie, ‹rar› nedeterminare, nehotărâre. *Imprecizia sensului cuvântului folosit a fost remarcată.*

impregná vb. I. tr., refl. (*ind. text.; compl. sau sub. indică materiale textile*) a (se) îmbiba, ‹latin.› a (se) inficia. *Materialul este impregnat cu anumite soluții pentru a căpăta impermeabilitate.*

impregnáre s.f. (*ind. text.*) impregnație, îmbibare, ‹rar› îmbibație. *Pentru ca un material să devină impermeabil, este necesară impregnarea lui cu anumite soluții.*

impregnát, -ă adj. (*despre materiale textile*) îmbibat. *Materialele impregnate cu anumite soluții devin impermeabile.*

impregnatór s.m. (*ind. text.*) impregnor.

impregnáție s.f. (*ind. text.*) impregnare, îmbibare, ‹rar› îmbibație.

impregnór s.m. (*ind. text.*) impregnator. *Impregnorul este specializat în impregnarea materialelor textile.*

impresár s.m. manager. *Vedeta are un impresar foarte bun.*

imprescriptíbil, -ă adj. (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o imprescriptibilă stare de frică.*

impresie s.f. **I 1** părere, sentiment, senzație. *Impresia lui este că deranjează pe cei prezenți. Trăiește cu impresia că este vinovată de ceea ce s-a întâmplat.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a face", „a produce"; de obicei cu determ. care arată felul, intensitatea*) efect. *Cuvintele elogioase au avut asupra lui o impresie neașteptată. Apariția scriitorului la expoziția de carte a produs o impresie deosebită.* **3** opinie, părere, punct de vedere, ‹înv. și pop.› socotință, ‹fam.› vorbă, ‹înv.› proces, socoată, socotire, socotit[1], văz, ‹fig.; rar› unghi, unghi de vedere. *După citirea cărții, cei doi prieteni au schimbat câteva impresii.* **4** (*în forma* ***impresiune***) imprimare, întipărire. *Criminaliștii au analizat cu atenție impresiunea tălpilor pantofilor pe nisipul umed, pentru a identifica pe autorul crimei.* **II** (*la pl.* ***impresii;*** *arg.*) v. Ifose (v. *ifos*). Pretenții (v. *pretenție*).

impresioná vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a impresionat pe toți.* **2** tr. (*despre creații, idei etc. ale oamenilor; compl. indică oameni*) a emoționa, a sensibiliza. *Picturile expuse au impresionat puternic publicul venit la vernisaj. Muzica clasică o impresionează.* **3** refl. (*despre oameni*) a se emoționa, ‹fig.› a se tulbura. *S-a impresionat profund când și-a revăzut, după ani, sora.*

impresionábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, emoționabil, sensibil, simțitor, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simțibil, simțicios, ‹fig.› liric, plăpând. *Femeile sunt mai impresionabile decât bărbații.* **2** (*despre materiale fotografice*) sensibil. *Materialele fotografice sunt foarte impresionabile, putând înregistra acțiunea luminii sub forma unei imagini latente care devine vizibilă prin developare.*

impresionabilitáte s.f. emotivitate, emoționabilitate, sensibilitate, simțire. *Femeile au o impresionabilitate mai puternică decât bărbații.*

impresionánt, -ă adj. **1** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost impresionantă.* **2** (*mai ales despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) spectacular, spectaculos, ‹rar› spectacologic. *Evoluția la bârnă a atletei a fost impresionantă.* **3** (*despre întâmplări, situații etc.*) zguduitor, ‹fig.› dramatic. *Din nefericire, ascensiunea alpinistului pe munte a avut un sfârșit impresionant.* **4** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile impresionante ale munților se profilează în depărtare.* **5** (*despre peisaje, priveliști etc.*) grandios, impunător, maiestuos, măreț, splendid, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este impresionantă.*

impresionáre s.f. **1** afectare, emoționare, înduioșare, tulburare, ‹fig.› mișcare, pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, impresionarea oamenilor a fost puternică.* **2** emoționare, sensibilizare. *Arta urmărește impresionarea omului. Expoziția de pictură a produs vizitatorilor o impresionare vizibilă.*

impresionát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** afectat[1], emoționat, înduioșat, tulburat, ‹înv.› umilit, ‹fig.› atins, înmuiat, mișcat, muiat, tușat. *Impresionată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **2** emoționat, sensibilizat. *Publicul impresionat a ovaționat minute în șir.*

impresioníst, -ă adj. (*a. plast.*) impresionistic. *Picturile sale sunt impresioniste. Apreciază în mod deosebit școala impresionistă franceză.*

impresionístic, -ă adj. (*a. plast.*) impresionist.

impresiúne s.f. = impresie.

imprevizibíl, -ă adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) neașteptat, nebănuit, negândit, neprevăzut, neprevizibil, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment imprevizibil l-a determinat să-și amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost imprevizibile.* **2** (*despre oameni*) ‹livr.› fantasc. *Este o persoană imprevizibilă pentru că nu-i poți anticipa comportamentul.*

imprimá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică urme, amprente etc.*) a (se) întipări,

‹rar› a semna, ‹înv. şi pop.› a (se) scrie, ‹înv.› a (se) tipări. *Tălpile pantofilor s-au imprimat pe nisipul umed.* **2** tr. (*tipogr.; compl. indică cărţi, reviste, acte, documente etc.*) a edita, a publica, a scoate, a tipări, ‹rar› a lansa, ‹înv.› a publicui, a scrie, a stampa, ‹latin.; înv.› a eda. *A imprimat un nou roman de aventuri.* **3** tr. (*tipogr.; compl. indică texte, imagini, desene etc.*) a tipări, a trage. *Editorul a mai imprimat câteva sute de exemplare din acest dicţionar.* **4** tr. (*ind. text.; compl. indică ţesături*) ‹înv.› a stamparisi. *A imprimat pânza cu motive florale.* **5** tr. (*compl. indică sunete, melodii etc.*) a înregistra. *Compozitorul şi-a imprimat melodiile în propriul studio.* **6** tr. a determina, a impulsiona, a impune. *Împingând sania cu forţă, i-a imprimat o alunecare rapidă pe pantă.* **7** (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine. **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, a rămâne, ‹fig.› a se grava, a se întipări, a se pecetlui, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au imprimat în minte. Acest eveniment emoţionant i s-a imprimat în memorie pentru totdeauna.* **2** tr. ‹fig.› a întipări, a săpa. *Trecerea timpului i-a imprimat riduri adânci pe chip.* **3** tr. (*compl. indică trăsături, calităţi etc.*) a determina, a impune, a transmite. *De regulă, un individ dobândeşte calităţile pe care i le imprimă mediul în care trăieşte.* **4** tr. ‹fig.› a da[2], a transmite. *Informatizarea şcolii va imprima un ritm rapid perfecţionării procesului de învăţământ.*

imprimáre s.f. **I 1** impresiune, întipărire. *Criminaliştii au analizat cu atenţie imprimarea tălpilor pantofilor pe nisipul umed, pentru a identifica pe autorul crimei.* **2** (*tipogr.*) editare, imprimat[1], publicare, scoatere, tipărire, tipărit[1], tragere, ‹înv.› editură, publicaţie, publicitate, tipărie. *Este necesară imprimarea unor cărţi cu ilustraţii.* **3** (*tipogr.*) imprimat[1], publicare, tipar, tipărire. *Romanul său este bun de imprimare.* **4** înregistrare. *Compozitorul îşi face imprimarea melodiilor sale în propriul studio.* **II** fig. fixare, ‹fig.› gravare, întipărire, pecetluire, săpare. *Imprimarea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea impresionează profund.*

imprimát[1] s.n. (*tipogr.*) **1** editare, imprimare, publicare, scoatere, tipărire, tipărit[1], tragere, ‹înv.› editură, publicaţie, publicitate, tipărie. **2** imprimare, publicare, tipar, tipărire.

imprimát[2], -ă adj., s.n. **I** adj. (*despre cărţi, reviste, desene, documente etc.*) apărut, edit, editat, publicat, tipărit[2], ‹înv. şi reg.› tiparnic, ‹reg.› trucuit. *Ultimul său roman de aventuri imprimat este senzaţional.* **II** s.n. **1** (*mai ales la pl. **imprimate***) tipăritură, ‹rar› tipăreală, ‹înv.› publicare, tipărire. *La bibliotecă au fost donate imprimate care trebuie sortate pe domenii.* **2** formular. *Pentru a obţine un act, trebuie să completeze un imprimat.*

imprimeríe s.f. (*tipogr.*) tipografie, ‹fam.› tipo, ‹înv.› tipar, tiparnă, tiparniţă. *Şi-a tipărit lucrarea la cea mai cunoscută imprimerie din oraş.*

imprimeur [impri'mœr] s.m. (*tipogr.; înv.*) v. Tipograf.

imprób, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Deloial. Incorect. Necinstit. Necorect. Neloial. Neonest. Veros.

improbábil, -ă adj. (*despre acţiuni, stări, despre existenţa oamenilor etc.*) dubios, incert, indecis, îndoielnic, neprobabil, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulţi copii abandonaţi îi aşteaptă o existenţă improbabilă.*

improbabilitáte s.f. neprobabilitate. *Improbabilitatea aprobării proiectului este aproape sigură.*

improbánt, -ă adj. contestabil, discutabil, incert, îndoielnic, nesigur, ‹rar› îndoicios, ‹fig.; înv.› vânturos. *Clasamentul câştigătorilor este improbant.*

improbitáte s.f. deloialitate, incorectitudine, necinste, necorectitudine, rea-credinţă, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecţiune, malonestitate. *Improbitatea unor funcţionari publici este o realitate.*

improductív, -ă adj. (*în opoz. cu „fertil”; înv.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleşuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2].

impropriu, -ie adj., adv. **I** adj. **1** neadecvat, neindicat, nepotrivit. *Este un teren impropriu pentru cultura orezului.* **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greşit, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. şi pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este improprie.* **3** (*despre fapte de limbă, reguli gramaticale etc.*) eronat, greşit, incorect. *Textul conţine foarte multe întrebuinţări gramaticale improprii. Despărţirea în silabe a cuvântului este improprie.* **4** distonant, inadecvat, neadecvat, neconcordant, necorespunzător, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt improprii în relaţiile sociale.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunţa”, „a se exprima”, „a scrie”*) defectuos, eronat, fals, greşit, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă impropriu în engleză. Cuvintele au fost scrise impropriu.* **2** eronat, greşit, incorect, inexact, prost, rău. *A înţeles impropriu ceea ce i s-a spus. Gândeşte impropriu acest fenomen social.*

improvizá vb. I. tr. (*compl. indică creaţii artistice, discursuri etc.*) ‹fam.› a potrivi, ‹fig.› a înnoda, a însăila. *Auzind cele spuse, a improvizat o epigramă.*

improvizáre s.f. improvizaţie, ‹fam.› făcătură.

improvizát, -ă adj. ‹livr.› extemporal[2]. *Discursul improvizat a fost mai reuşit decât unul pregătit dinainte.*

improvizáţie s.f. improvizare, ‹fam.› făcătură. *Discursul său a fost o improvizaţie reuşită.*

imprudént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) inconştient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconştient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Imprudent, a traversat strada în fugă şi a fost accidentat.* **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) inconştient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt imprudent şi s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mişcări imprudente.* **3** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardat, hazardat, periculos, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat. *A făcut o investiţie imprudentă. Escaladarea muntelui pe o vreme rea a fost imprudentă.* **II** adv. (*modal*) periculos, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat. *Acţionează imprudent. Ar fi imprudent să plece obosit la un drum aşa de lung.*

imprudénţă s.f. nechibzuinţă, necugetare, neprevedere, nesăbuinţă, nesăbuire, nesocotinţă, ‹înv. şi reg.› nătărăie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare imprudenţă.*

impúdic, -ă adj. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, inavuabil, incongruent, indecent, licenţios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, neruşinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. şi pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deşucheat, urât[2], ‹înv. şi reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii impudice.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) lasciv, libidinos, obscen, senzual, voluptuos, ‹livr.› lubric. *A fost amendat pentru gesturi impudice.*

impudicitáte s.f. imoralitate, impudoare, inconvenienţă, indecenţă, licenţiozitate, necuviinţă, neruşinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licenţă, lubricitate, ‹înv. şi pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. şi fam.› parşivenie, spurcăţenie, ‹înv.› măscăriturâ, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendaţi pentru impudicitatea exprimării şi a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus impudicitatea la extrem.*

impudoáre s.f. imoralitate, impudicitate, inconvenienţă, indecenţă, licenţiozitate, necuviinţă, neruşinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licenţă, lubricitate, ‹înv. şi pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. şi fam.› parşivenie, spurcăţenie, ‹înv.› măscăriturâ, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură.

impúls s.n. **I 1** imbold, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost impuls pentru tot ce a făcut în viață.* **2** (*fiz.*) cantitate de mișcare. *Impulsul desemnează mărimea vectorială egală cu produsul dintre masă și viteză.* **3** (*med.*) ***impuls cardiac*** = șoc apexian. *Impulsul cardiac este șocul produs de vârful inimii asupra peretelui toracic în timpul sistolei.* **4 *impuls natural*** = instinct, simț. *Impulsul natural este un complex de reflexe înnăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o specie.* **II** fig. ‹fig.› curent, fluid, suflu. *Contemplând natura, un impuls de inspirație îi străbătea simțirea.*

impulsá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Activiza. Impulsiona. Îndemna. Stimula.

impúlsie s.f. îmbold, impuls, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2].

impulsioná vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a îmboldi, a îndemna, a stimula, ‹rar› a impulsa, ‹fig.› a cataliza, a îmboldi, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a impulsionat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi impulsionat de societatea civilă.* **2** a determina, a imprima, a impune. *Împingând sania cu forță, i-a impulsionat o alunecare rapidă pe pantă.*

impulsionáre s.f. stimulare, ‹rar› stimulație, ‹fig.› îmboldire, propulsare. *Societatea civilă are un rol important în impulsionarea procesului de coalizare a forțelor politice democratice.*

impulsív, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt impulsive.* **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament impulsiv.*

impulsivitáte s.f. agresivitate, brutalitate, nestăpânire, violență, ‹pop.› năprasnicie, ‹fig.› duritate. *Își poate controla impulsivitatea.*

impunătór, -oáre adj. **1** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impozant, maiestuos, măreț, monumental, splendid, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție impunătoare.* **2** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, magnific, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile impunătoare ale munților se profilează în depărtare.* **3** (*despre peisaje, priveliști etc.*) grandios, impresionant, maiestuos, măreț, splendid, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este impunătoare.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, maiestuos, măreț, ‹fig.› epic, homeric, olimpian, olimpic, ‹fig.;: înv.› melean. *În romanul său, lupta dintre cele două oști ia proporții impunătoare.*

impúne vb. III. **I** tr. **1** (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice, venituri etc.*) a impoza, a impozita, ‹înv. și reg.› a supune. *L-a impus pe anul în curs. Orice venit este impus.* **2** a determina, a imprima, a impulsiona. *Împingând sania cu forță, i-a impus o alunecare rapidă pe pantă.* **3** (*compl. indică trăsături, calități etc.*) a determina, a transmite, ‹fig.› a imprima. *De regulă, un individ dobândește calitățile pe care i le impune mediul în care trăiește.* **4** (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a comporta, a necesita, a pretinde, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare impune acribie deosebită și multă dăruire.* **5** a dicta, ‹înv.› a dictălui, a dictui. *Nu-i poți impune cuiva un anume mod de viață.* **6** a acredita. *Presa încearcă să impună adevărul din viața socială și politică.* **7** a consfinți, a consacra, ‹fig.; rar› a prinde. *Premiile Oscar impun talentele în lumea filmului.* **II** refl. **1** (*despre oameni*) a se afirma, a se evidenția, a se lansa, a se remarca, ‹fig.› a triumfa. *A reușit să se impună în lumea muzicală.* **2** (*despre adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a bate, a dispune, a întrece, a învinge, ‹înv.› a vince, ‹fig.› a triumfa, ‹fig.; fam.› a rade, ‹arg.› a hali. *S-a impus la tenis în fața adversarului său american.* **3** a se constata, a se observa, a se remarca, a se vedea. *Privind cu atenție picturile celor doi artiști, se impune, din primul moment, o mare deosebire între ele.* **4** impers. a se cădea, a se cere, a se cuveni, a trebui, ‹înv. și pop.› a căuta. *În asemenea situație se impune să dăm cu toții o mână de ajutor. Se impune să se procedeze numai într-un anumit mod.*

impúnere s.f. **1** (*fin., econ.*) impozit, ‹fam.› dare. *La început de an se plătesc impunerile către stat.* **2** (*fin.; în trecut*) bir, contribuție, dare, impozit, ‹înv. și reg.› adău, porție, slujbă, ‹reg.› sazolic, ștaier, ‹înv.› angara, dabilă, dajdie, haraci, luătură, madea, mirie, nevoie, obicei, obicină, orânduială, rânduială, satara, seamă, ‹turc.; înv.› adet, imdat, irat. *Domnia percepea impuneri de la țărani și meșteșugari.* **3** afirmare, evidențiere, remarcare. *Impunerea lui ca poet a fost târzie.*

impúr, -ă adj. **1** (*despre substanțe, materii etc.*) murdar, necurat, ‹pop.› spurcat[2]. *Apa din fântână nu poate fi băută, întrucât este impură.* **2** fig. (*despre oameni*) corupt, mituit, plătit[2], ‹fig.› murdar, pătat, ‹fig.; fam.› mânjit. *Este un politician impur.*

impurifică vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) a (se) altera, a (se) polua, a (se) strica, a (se) vicia, ‹rar› a (se) corupe, ‹înv.› a (se) molipsi. *Atmosfera s-a impurificat de la noxele fabricilor din oraș.*

impurificát, -ă adj. (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; despre aer, atmosferă*) alterat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul impurificat provoacă afecțiuni pulmonare.*

impuritáte s.f. **1** gunoi, murdărie, necurățenie, ‹înv. și pop.› spurcăciune, ‹pop.› lepădătură, ‹reg.› bucluc, goz, gozură, holoane, huimată, mozol[2], smian, șteah, ștergură[2], ‹înv.› șterc, ‹fran.› imondice, ordură, ‹engl.› trash. *Balta este plină de impurități. Peste tot în curte sunt impurități.* **2** ‹pop. și fam.› gunoi. *Impuritățile dintr-o materie se pot reține prin filtrare.*

impús, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, convenții, legături etc.*) forțat, silit, silnic. *Executarea acestei măsuri a fost impusă. Deși impusă, căsătoria era valabilă.* **2** (*despre ținută*) obligatoriu. *Ținuta decentă este impusă la o serată muzicală.*

imputá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a recrimina, a reproșa, ‹rar› a obiecta, a ridica, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹reg.› a bănui, ‹înv.› a observa, a prihăni. *I-a imputat că nu a plătit la timp datoria.*

imputábil, -ă adj. (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) imputativ, reproșabil. *Neplata la timp a unei datorii este un lucru imputabil.*

imputáre s.f. **1** critică (v. *critic*), frondă, imputație, învinuire, recriminare, recriminație, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor imputări aduse de superiorii lor.* **2** admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputație, morală, mustrare, observație, reproș, ‹livr.› admonestație, admoniție, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, muștruluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealâ, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, imputăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Imputarea primită de la părinți l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.* **3** (*concr.; fin.*) imputație. *Imputarea pentru despăgubire a fost de 10 000 000 de lei.*

imputatív, -ă adj. (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) imputabil, reproşabil.

imputáţie s.f. **1** critică (v. *critic*), frondă, imputare, învinuire, recriminare, recriminaţie, reproş, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. **2** admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, morală, mustrare, observaţie, reproş, ‹livr.› admonestaţie, admoniţiune, reprehensiune, ‹pop. şi fam.› beşteleală, muştruluială, ocară, ‹pop.› stropşeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentaţie, şmotreală, şmotru, ‹înv. şi reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, pleftureală, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuţăciune, înfruntăciune, învăţătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpşte, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgaţie, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puţuială, puţuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. **3** (*concr.; fin.*) imputare.

imputrescíbil, -ă adj. (*livr.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Inalterabil. Nealterabil.

imréc pron. nehot. (*înlocuieşte numele unei persoane, al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu este necesar să le numim; slavon.; înv.*) v. Cutare[1].

imuábil, -ă adj. (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiştii trăiesc într-o imuabilă stare de frică.*

imuabilitáte s.f. constanţă, imutabilitate, invariabilitate. *Unele situaţii sociale se caracterizează prin imuabilitatea lor.*

imún, -ă adj. fig. (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimţitor, pasiv, ‹fig.› împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoşat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit imună din cauza nenorocirilor care i-au marcat existenţa.*

imúnd, -ă adj. (*mai ales despre oameni sau despre înfăţişarea lor*) dezgustător, dizgraţios, hidos, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgraţiat, ‹reg.› mârşav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› greţos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe faţă îl face imund.*

imundicitáte s.f. **1** imundiţie. *Nu a mai făcut curăţenie de mult timp, de aceea în casă este o imundicitate de nedescris.* **2** (*în opoz. cu „frumuseţe"*) diformitate, hâdoşenie, hidoşenie, imundiţie, schilodeală, schilodenie, sluţenie, urâţenie, ‹rar› sluţie, ‹pop. şi fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. şi reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, şoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluţie. *O sperie imundicitatea bărbatului.*

imundíţie s.f. **1** imundicitate. **2** (*în opoz. cu „frumuseţe"*) diformitate, hâdoşenie, hidoşenie, imundicitate, schilodeală, schilodenie, sluţenie, urâţenie, ‹rar› sluţie, ‹pop. şi fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. şi reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, şoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluţie.

imunitáte s.f. **1** (*med., med. vet.*) ‹înv.› scutire asupra, scutire de boală. *Imunitatea organismului îi este slăbită.* **2** (*jur.*) inviolabilitate, ‹rar› neviolabilitate. *Deputatul nu poate fi judecat pentru că are imunitate parlamentară.*

imunoblastosarcóm s.n. (*med.*) limfom imunoblastic. *Imunoblastosarcomul are o evoluţie rapid mortală, fiind precedat adesea de o leucemie limfoidă.*

imunocít s.n. (*hist., med., med. vet.*) celulă imunocompetentă, celulă imunoefectoare, limfocit. *Imunocitele sunt prezente în sânge, în măduvă şi în ţesuturile limfoide.*

imunodeficiénţă s.f. (*med., med. vet.*) carenţă imunitară, deficit imunitar. *Consecinţa imunodeficienţei este slăbirea rezistenţei organismului la acţiunea nocivă a agenţilor biologici.*

imunodepresív, -á adj., s.n. (*farm.*) imunodepresor, imunosupresiv. *Un medicament imunodepresiv suprimă reacţiile imunologice ale organismului faţă de un antigen. Imunodepresivele se pot cumpăra numai pe bază de reţetă.*

imunodepresór, -oáre adj., s.n. (*farm.*) imunodepresiv, imunosupresiv.

imunoglobulínă s.f. (*biochim.*) gamaglobulină. *În imunoglobulină se găsesc anticorpii.*

imunosér s.n. (*farm.*) antiser, ser imunizant. *Imunoserul este serul sangvin de origine animală sau umană care conţine anticorpi specifici unui antigen determinat, obţinuţi prin inocularea acestui antigen.*

imunosupresív, -ă adj., s.n. (*farm.*) imunodepresiv, imunodepresor.

imutábil, -ă adj. (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător.

imutabilitáte s.f. constanţă, imuabilitate, invariabilitate.

in s.m. (*bot.*) ***in-de-câmp*** = *Linum austriacum*; ineaţă, ‹reg.› inuşor; (*reg.*) ***in-sălbatic*** v. Linariţă (*Linaria vulgaris*).

in córpore loc. adv. (*exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.*) împreună, laolaltă, ‹pop.› olaltă, ‹înv. şi reg.› delaolaltă, ‹reg.› tamba. *Sindicaliştii şi-au cerut drepturile in corpore.*

inabíl, -ă adj. (*despre oameni*) nătâng, neabil, neajutorat, neîndemânatic, nepriceput, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, şutaş, tălâmb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de inabilă, încât nu este în stare să facă ceva singură.*

inabilitáte s.f. nătângie, neîndemânare, nepricepere, stângăcie, ‹reg.› mangoseală, ‹înv.› maladresă. *Deşi ajunsă la vârsta maturităţii, este de o inabilitate revoltătoare.*

inabordábil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) inaccesibil, neabordabil, neaccesibil, ‹înv.› greu. *Este un profesor inabordabil, care inspiră teamă.* **2** (*despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă inabordabilă pentru un autoturism.* **3** (*despre probleme, domenii ştiinţifice etc.*) inaccesibil, neabordabil, neaccesibil. *Tematica acestui tratat este inabordabilă pentru el.*

inacceptábil, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inadmisibil, inconceptibil, neacceptabil, neadmisibil, ‹înv.› nesufericios. *Refuzul lui de a participa la întrunire este inacceptabil.*

inacceptáre s.f. neacceptare, refuz, respingere, ‹livr.› denegare, denegaţie. *Inacceptarea ideii de a participa la întrunire a iritat pe mulţi colegi.*

inaccesíbil, -ă adj. **1** (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) desfundat[2], impracticabil, rău, ‹reg.› dezvocat. *În urma ploilor, un drum neasfaltat devine inaccesibil.* **2** (*despre oameni*) inabordabil, neabordabil, neaccesibil, ‹înv.› greu. **3** (*despre probleme, domenii ştiinţifice etc.*) inabordabil, neabordabil, neaccesibil.

inaccesibilitáte s.f. neaccesibilitate.

inacciu, -íe adj. (*reg.; despre oameni*) v. Încăpăţânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

inacomodábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) inadaptabil, neadaptabil. *Fiind un om inacomodabil, a suferit mult când şi-a schimbat locul de muncă.*

inactív, -ă adj. **1** (*despre oameni, colectivităţi etc.*) pasiv, ‹fig.; rar› mocnit. *Autorităţile nu ar trebui să fie inactive, întrucât fapta lui este un delict penal.* **2** (*despre oameni*) pasiv, ‹fig.› letargic, somnolent, toropit. *Fiind o fire agitată, nu poate înţelege persoanele inactive.* **3** (*chim.; despre elemente sau substanţe*) inert. *Elementele inactive sunt lipsite de reactivitate.* **4** (*despre agenţi patogeni*) anihilat, suprimat. **5** (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) deconectat, off-line. *A vrut să-şi contacteze un cunoscut pe messenger, dar acesta era inactiv.*

inactivá vb. I. tr. **1** (*chim.; compl. indică substanţe active*) a inactiviza. **2** (*compl. indică agenţi patogeni*) a anihila, a suprima. *Prin dezinsecţie se încearcă să se inactiveze microbii din saloanele spitalului.*

inactiváre s.f. (*chim.*) inactivizare.

inactivitáte s.f. **1** inacţiune, inerţie, neactivitate, nonacţiune, pasivism, pasivitate, ‹rar› şedere, ‹pop.› nemişcare, zăcăşeală, ‹înv.› neacţiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie. *Starea lui de inactivitate îi enervează pe toţi.* **2** (*chim., biol.*) inerţie. *Inactivitatea este anihilarea capacităţii active a unei substanţe sau a unui microorganism.*

inactivizá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică substanţe active*) a inactiva.

inactivizáre s.f. (*chim.*) inactivare.

inactuál, -ă adj. (*despre concepţii, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic,

caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare inactuală.*

inacțiúne s.f. inactivitate, inerție, neactivitate, nonacțiune, pasivism, pasivitate, ‹rar› ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie.

inacuzăbil, -ă adj. (*despre oameni bănuiți de a fi săvârșit o faptă reprobabilă, o infracțiune etc.*) inocent, nevinovat, ‹înv. și pop.› negreșit, ‹fig.; rar› inocuu. *S-a dovedit că acuzatul este inacuzabil.*

inadaptábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) inacomodabil, neadaptabil.

inadaptabilitáte s.f. neadaptabilitate. *Perioada de inadaptabilitate la noile condiții sociale a fost destul de lungă.*

inadaptáre s.f. dezadaptare, neadaptare. *S-a vorbit mult despre inadaptarea artistului.*

inadaptát, -ă adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) neadaptat, nededat, nedeprins, nefamiliarizat, neînvățat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă inadaptat cu stilul de lucru al colegilor săi.*

inadecváre s.f. dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre inadecvarea dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.*

inadecvát, -ă adj. distonant, impropriu, neadecvat, neconcordant, necorespunzător, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt inadecvate în relațiile sociale.*

inadecvățe s.f. (*rar*) v. Dezacord. Discordanță. Discrepanță. Disonanță. Distonanță. Inadecvare. Neadecvare. Neconcordanță. Nepotrivire. Stridență.

inaderént, -ă adj. (*despre materiale, lucruri etc.*) neaderent, nonaderent. *Nu a putut lipi folia pe sticlă pentru că este inaderentă.*

inaderénță s.f. neaderență, nonaderență. *Nu a putut lipi folia din cauza inaderenței ei pe sticlă.*

inadmisíbil, -ă adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inacceptabil, inconceptibil, neacceptabil, neadmisibil, ‹înv.› nesufericios. *Refuzul lui de a participa la întrunire este inadmisibil.* **2** (*despre stări, situații etc.*) intolerabil, netolerabil, ‹înv.› nesufericios. *O asemenea situație inadmisibilă nu poate fi trecută cu vederea.*

inadvertént, -ă adj. **1** (*despre stări, situații etc.*) incongruent, neconcordant, nepotrivit. *Rezultatele celor două experimente sunt inadvertente.* **2** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt inadvertente. Interpretarea datelor problemei este inadvertentă.* **3** (*despre oameni*) absent, distrat, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Inadvertentă ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.*

inadverténță s.f. **I 1** neconcordanță, nepotrivire. *Inadvertența rezultatelor celor două experimente nu a surprins pe nimeni.* **2** contradicție, contrazicere, dezacord, incongruență, nepotrivire. *Există o inadvertență între declarațiile celor doi martori.* **3** neatenție. *A răsturnat paharul pe masă din inadvertență. O clipă de inadvertență este suficientă pentru a comite un accident rutier.* **II** (*concr.*) eroare, greșeală, incorectitudine, inexactitate, scăpare, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o inadvertență. Traducerea textului conține multe inadvertențe.*

inăghie s.f. (*reg.*) v. Ambiție. Pretenție. Veleitate.

inalienăbil, -ă adj. **1** (*jur.; despre bunuri, proprietăți, drepturi etc.*) ‹înv. și pop.› ohabnic. *Pământul moștenit de la părinți este inalienabil.* **2** (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, durabil, stabil, statornic, trainic, ‹înv.› rămâitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt inalienabile.*

inalterábil, -ă adj. **1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) nealterabil, ‹livr.› imputrescibil, ‹fig.› durabil. *Zahărul este inalterabil.* **2** fig. (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, durabil, stabil, statornic, trainic, ‹fig.› neadormit.

inamíc, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. adversar, dușman, potrivnic, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› nefârtat, vrăjmășos, ‹înv.› împotrivnic, neamic, neprieten, nepriitor, pârâș, sculător, supotatnic. *Inamicii globalizării au organizat un miting. Echipa inamică a pierdut meciul.* **2** adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni inamice din partea opozanților.* **3** s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

inamicál, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1].

inamicíe s.f. (*ieșit din uz*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.

inamicíție s.f. **1** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o inamiciție veche.* **2** (*rar*) v. Antipatie. Aversiune. Idiosincrazie. Ostilitate. Pornire. Repulsie. Resentiment.

inamisíbil, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; livr.; adesea prin exagerare sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

inanalizábil, -ă adj. (*despre procese, fenomene, stări, concepte etc.*) neanalizabil. *Un fenomen despre care nu există date este inanalizabil.*

inanimát, -ă adj. **1** (*despre materii, obiecte etc.*) neanimat, neînsuflețit, ‹fig.› mort. *Materia poate fi vie sau inanimată.* **2** fig. (*în opoz. cu „viu”; despre ființe*) inert, mort, neînsuflețit, nemișcat, rece, țeapăn, ‹fig.› neanimat. *Medicii l-au găsit inanimat pe cel care s-a aruncat de la etaj.*

inanitáte s.f. (*livr.*) Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie.

inaniție parțiálă s.f. (*med.*) hemidistrofie. *Un bolnav cu inaniție parțială are cele două jumătăți ale corpului dezvoltate inegal.*

inaparént, -ă adj. (*în opoz. cu „vizibil”*) ascuns[2], invizibil, nevăzut, nevizibil. *Un pericol inaparent planează asupra orașului.*

inapelábil, -ă adj. (*jur.; despre hotărâri, sentințe etc.*) definitiv, irevocabil. *Sentința în privința divorțului este inapelabilă.*

inapetént, -ă adj. (*med.; despre ființe*) anorexic. *În perioada în care a avut febră a fost inapetent.*

inapeténță s.f. (*med.*) anorexie. *Inapetența este pierderea poftei de mâncare.*

inaplicábil, -ă adj. (*despre idei, teorii, măsuri, dispoziții etc.*) neaplicabil. *Teoria sa este inaplicabilă în practică.*

inaplicabilitáte s.f. neaplicabilitate. *Inaplicabilitatea legii este evidentă în aceste condiții.*

inapreciábil, -ă adj. (*despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) inestimabil, inevaluabil, neestimabil, neprețuit, ‹înv.› nestimat. *Obiectele dacice sunt de o valoare inapreciabilă.*

inaprehensíbil, -ă adj. (*despre texte, exprimări etc.*) incomprehensibil, ininteligibil, neinteligibil, ‹fam.› păsăresc, ‹fig.› împleticit. *Nimeni nu a înțeles nimic din discursul lui, deoarece a fost inaprehensibil.*

inápt, -ă adj. (*despre oameni*) **1** incapabil, neapt. *După accident, a devenit inapt de muncă.* **2** indisponibil. *Fotbalistul este inapt pentru joc din cauza unei întinderi de ligament.*

inaptitúdine s.f. incapacitate. *După accident, este în inaptitudine de muncă.*
ináriță s.f. (*bot.*) *Najas minor*; inăriță.
inarmoniós, -oásă adj. **1** (*despre sunete, voci etc.*) discordant, disonant, distonant, nearmonios, strident, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit inarmonioase.* **2** (*despre culori*) nearmonios. *Tonurile în care este realizat peisajul sunt inarmonioase.*
inarticulát, -ă adj. (*fon.; despre sunete*) nearticulat.
inasimilábil, -ă adj. (*despre substanțe, materii nutritive etc.*) neasimilabil. *Este foarte slab pentru că tot ce mănâncă este inasimilabil.*
inaspectuós, -oásă adj. (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inestetic, neaspectuos, neestetic, rebarbativ, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› monstruos, ‹arg.› nasol, naspa, naşparliu, naşpet. *Construcția prezintă un amestec inaspectuos de stiluri arhitectonice.*
inát s.n. (*reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.
inatacábil, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „vulnerabil"; despre argumente, teorii, idei etc.*) invulnerabil, neatacabil, ‹fig.› inexpungabil. *Demonstrația pe care a făcut-o este inatacabilă.* **2** (*jur.; despre hotărâri, sentințe etc.*) neatacabil. *În cazul acestui criminal sentința judecătorului este inatacabilă.*
inatenție s.f. absență, distracție, distragere, neatenție. *I-a înmânat plicul cu un gest de inatenție.*
inaudíbil, -ă adj. (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este inaudibil. Zgomotele inaudibile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.*
inaugurá vb. I. tr. **1** a deschide, a începe. *Prin opera sa a inaugurat o nouă etapă în istoria literaturii.* **2** (*compl. indică expoziții, instituții, localuri etc.*) a deschide, a vernisa[2]. *Cunoscutul pictor a inaugurat o nouă expoziție.* **3** (*compl. indică conversații, discursuri etc.*) a aborda, a deschide, a începe. *A inaugurat discursul cu câteva considerații despre religie.* **4** (*compl. indică statui, monumente etc.*) a dezveli. *A fost de față când a fost inaugurată statuia lui Ștefan cel Mare.*
inaugurál, -ă adj. ‹înv.› inaugurativ. *Spectacolul inaugural al Operei Române nu poate fi uitat.*
inauguráre s.f. **1** deschidere, începere, ‹înv.› inaugurație. *Inaugurarea stagiunii s-a făcut cu o piesă din dramaturgia românească.* **2** vernisaj, vernisare, ‹înv.› inaugurație. *La inaugurarea expoziției cunoscutului pictor a fost foarte multă lume.* **3** abordare, deschidere, începere. *A făcut câteva considerații despre religie la inaugurarea discursului.* **4** dezvelire. *A participat la inaugurarea statuii lui Ștefan cel Mare.*
inaugurativ, -ă adj. (*înv.*) v. Inaugural.
inaugurație s.f. (*înv.*) **1** v. Deschidere. Inaugurare. Începere. **2** v. Inaugurare. Vernisaj. Vernisare.
inauténtic, -ă adj. (*în opoz. cu „real"; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este inautentică. Afirmația ei inautentică a stârnit revolta colegilor.*
inautenticitáte s.f. falsitate, neautenticitate. *Criticul de artă susține inautenticitatea tabloului.*
inavuábil, -ă adj. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, neruşinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. şi pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deşucheat, urât[2], ‹înv. şi reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii inavuabile.*
inărícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Linariță (*Linaria vulgaris*).
inăríe s.f. **1** (*agric.*) iniște, ‹reg.› inărişte, ineață, inet, ineț. *La marginea satului este o inărie întinsă.* **2** (*colect.*) ‹reg.› inet. *O parte din inărie este încărcată în vagoane speciale.*
inăríță s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Carduelis flammea*; ‹reg.› pasărea-inului (v. *pasăre*), scaiecios, țintar. **2** ***inăriță-cu-cap-roșu*** = *Carduelis flammea cabaret*; scatiu-cu-cap-roşu; ***inăriță-galbenă*** = ***inăriță-verde*** = *Serinus canaria serinus*; ‹rar› scatiu. **II** (*bot.*) *Najas minor*; inariță.
inc s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.
incăic, -ă adj. incas. *În epoca precolumbiană statul incaic avea o civilizație materială foarte avansată și o cultură spirituală remarcabilă.*
incalculábil, -ă adj. (*arată cantitatea sau numărul; de obicei prin exager.*) **1** (*despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, necalculabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. şi reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime incalculabilă de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **2** colosal, considerabil, enorm, imens, necalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte incalculabile asupra organismului.* **3** (*despre averi, bogății etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, imens, uriaş. *I-a rămas o moştenire incalculabilă.*
incalificábil, -ă adj. (*despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) necalificabil, revoltător, scandalos, ‹înv. şi reg.› scăndălicios, ‹înv.› revoltant. *Tânărul are un comportament incalificabil față de colege. Este de un individualism incalificabil.*
incandescént, -ă adj. **I** (*despre metale, obiecte de metal etc.*) înroşit, roşu. *A însemnat animalul cu un fier incandescent.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) avântat, impetuos, înflăcărat, temperamental, ‹fig.› arzător. *În timpul discursului s-a menținut în generalități, dar adesea a devenit incandescent sau poetic. Are o fire incandescentă.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însufleţit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs incandescent.*
incandescénță s.f. fig. ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însufleţire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca incandescență în suflet.*
incantáție s.f. fig. exaltare, exaltație, extaz, frenezie, ‹fig.› delir, nebunie. *După concert, în sală era o atmosferă de incantație generală.*
incapábil, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) inapt, neapt. *După accident, a devenit incapabil de muncă.* **2** adj. (*despre oameni*) impotent, necapabil, neputincios, prăpădit, ‹înv. şi pop.› slăbănog, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› becisnic, nemernic, nevoiaş, nevolnic, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹înv. şi reg.› sec, ticălos, ‹reg.› chiomp, sfoiegit, ‹înv.› mişel, neputernic, neputinte, secat[2], ‹fig.; pop.› râncaci. *Este un adolescent incapabil, care nu poate să facă eforturi mari.* **3** adj. (*despre oameni*) necapabil, neputincios. *Este incapabil să facă o faptă bună.* **4** adj., s.m., s.f. ignorant, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neştiutor, prost, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neştiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neşcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uţupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri incapabili în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un incapabil.*
incapacitáte s.f. **1** inaptitudine. *După accident, este în incapacitate de muncă.* **2** neputință. *Ceea ce îl caracterizează este incapacitatea de a face o faptă bună.* **3** impotență, neputință, slăbiciune, ‹pop.› becisnicie, netrebnicie, nevolnicie, ‹reg.› nevoioşeturâ, ‹înv.› nemernicie, răslăbire, răslăbitură. *Nu poate să facă eforturi mari din cauza incapacității sale trupești.* **4** incompetență, necompetență, nepregătire, nepricepere, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. *A fost dat afară din serviciu din cauza incapacității lui.*
incarcerație s.f. (*jur.*) arest, arestare, detenție, deținere, încarcerare, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. şi pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], oprelişte, ‹arg.› harpon,

internare, pripon. *Incarcerația lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.*
incarná vb. I. **I 1** refl. (*relig.; despre Iisus Hristos*) a se întrupa, ‹înv.› a se înomeni. *Iisus Hristos s-a incarnat, primind trup și viață de om.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) a (se) întruchipa, a (se) întrupa, ‹înv.› a (se) împelița, a (se) închipui, a (se) încorpora, a (se) omeni. *Spiritul s-a incarnat, luând înfățișarea unei tinere.* **3** tr. a exprima, a întruchipa, a întrupa, a personifica, a reprezenta, a simboliza, ‹înv.› a închipa. *Această femeie incarnează bunătatea. Făt-Frumos incarnează forța binelui.* **II** tr., refl. fig. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se incarnează.*
incarnáre s.f. **I 1** (*relig.*) întrupare, ‹înv.› înomenire. *Incarnarea lui Iisus Hristos.* **2** incarnație, întrupare, ‹înv.› împelițare, încorporare, omenire. *Incarnarea spiritului are înfățișarea unei tinere.* **3** incarnație, întruchipare, întrupare, personificare, reprezentare, simbolizare, ‹înv.› personificație, simbolizație. *Această femeie este incarnarea bunătății.* **II** fig. concretizare, materializare, realizare, ‹fig.› întruchipare, întrupare, sensibilizare. *Incarnarea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacții.*
incarnát, -ă adj. **1** (*relig.; despre Iisus Hristos*) întrupat. *Iisus Hristos incarnat a coborât pe pământ.* **2** (*despre lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) întruchipat, întrupat, personificat. *Pe fața acestei femei se vede bunătatea incarnată.*
incarnáție s.f. **1** incarnare, întrupare, ‹înv.› împelițare, încorporare, omenire. **2** incarnare, întruchipare, întrupare, personificare, reprezentare, simbolizare, ‹înv.› personificație, simbolizație.
incartádă s.f. (*livr.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.
incás, -ă adj. incaic. *În epoca precolumbiană statul incas avea o civilizație materială foarte avansată și o cultură spirituală remarcabilă.*
incendiá vb. I. tr. **I** (*compl. indică obiecte, construcții, vegetația de pe anumite terenuri etc.*) a aprinde. *Piromanii au mania de a incendia clădiri, locuințe, depozite, păduri.* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a atâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a asmuți, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura. *Hotărârile abuzive au incendiat populația.* **2** a împurpura, a înroși, ‹fig.› a însângera, a sângera. *Când răsare, soarele incendiază cerul.*
incendiár, -ă adj. fig. **1** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) agitator, atâțător, incitator, instigator, provocator, tulburător, ‹fig.› incendiator. *Folosește în discursurile sale mesaje incendiare, care incită masele.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs incendiar.* **3** (*despre culori*) intens, strălucitor, viu, ‹fig.› aprins[2], împurpurat, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori incendiare.*
incendiát, -ă adj. (*despre obiecte, construcții, despre vegetația de pe anumite terenuri etc.*) aprins[2], ‹înv.› înflăcărat. *Privește îngrozit clădirea incendiată. Pompierii încearcă să domolească focul din pădurea incendiată.*
incendiatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹turc.; înv.› iangângiu. *Incendiatorul a fost prins și arestat.* **2** adj., s.m., s.f. fig. agitator, atâțător, incitator, instigator, provocator, tulburător, ‹fig.› incendiar. *Folosește în discursurile sale mesaje incendiatoare, care incită masele. Este cunoscut ca incendiator al mulțimilor.*
incendiére s.f. aprindere, aprins[1]. *Piromanii au mania incendierii clădirilor.*
incéndiu s.n. flăcări (v. *flacără*), foc, pârjol, ‹înv. și reg.› pojar, ‹reg.› bâja, pârlitură, ‹înv.› aprinzătură, înfocare, ‹turc.; înv.› iangân. *Apartamentul a fost distrus de incendiu.*
incért, -ă adj. **I 1** contestabil, discutabil, improbant, îndoielnic, nesigur, ‹rar› îndoicios, ‹fig.; înv.› vânturos. *Clasamentul câștigătorilor este incert.* **2** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, indecis, îndoielnic, neprobabil, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență incertă.* **3** îndoielnic, nesigur, tulbure, ‹fig.; înv. și pop.› lunecos. *Mariajul celor doi este incert.* **II** fig. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod incert. Viitorul ei este incert.* **2** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, indigest, obscur. *Adesea folosește cuvinte cu semnificații incerte. Dialogul devine incert.*
incertitúdine s.f. dubiu, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranță, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio incertitudine în ceea ce privește câștigarea concursului.*
incést s.n. (*jur.*) ‹înv.› amestecare de sânge. *Cei doi, frate și soră, au fost condamnați pentru incest.*
inchietúdine s.f. (*livr.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere.
inchizitoriál, -ă adj. fig. (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri inchizitoriale împotriva greviștilor.*
incidént s.n. (*jur.*) excepție. *Prin incident, apărătorul încearcă să schimbe sau să amâne soluționarea cazului ori să atace forma de judecată, fără a se intra în examinarea litigiului.*
incidentál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoric, aleatoriu, întâmplător, ocazional, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend incidental pe care îl regretă.* **2** (*despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) fortuit, întâmplător, neașteptat, neprevăzut, ‹rar› negândit. *Întâlnirea lor a fost incidentală.* **II** adv. (*modal*) accidental, ocazional, sporadic. *Cei doi s-au mai văzut doar incidental.*
incidénță s.f. fig. consecință, efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹fig.› impact, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la incidența faptelor sale.*
incinerá vb. I. tr. (*compl. indică substanțe organice, cadavre, resturi menajere etc.*) a arde. *Resturile menajere sunt incinerate într-o groapă, la marginea orașului.*
incinerăre s.f. ardere, incinerație, ‹livr.› cremațiune. *Incinerarea resturilor menajere se face într-o groapă, la marginea orașului.*
incinerăție s.f. ardere, incinerare, ‹livr.› cremațiune.
incíntă acustică s.f. (*electron.*) boxă, difuzor, hautparleur, speaker. *Casetofonul are incintele acustice foarte puternice.*
incipiént, -ă adj. (*despre acțiuni, procese etc.*) inițial, începător. *Bolnavul are febră în faza incipientă a bolii.*
incisív, -ă s.m., adj. **I** s.m. (*anat.*) ‹pop.› dinte ginginos. *Incisivii servesc la tăierea alimentelor.* **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii incisive.* **2** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar incisiv, dar foarte talentat.* **3** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este incisivă.*
incisivitáte s.f. fig. acrimonie, sarcasm, ‹fig.› causticitate. *De multe ori a fost rănit de incisivitatea colegilor.*
incitá vb. I. tr. **I** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a atâța, a excita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta,

a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au incitat populația.* **II** fig. **1** a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a aţâţa, a întârâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi incită imaginația.* **2** (*compl. indică discuții, polemici etc.*) a întârâta, a stârni, a stimula. *Afirmațiile politicianului au incitat polemicile dintre jurnaliști.*

incitánt, -ă adj. **1** ‹rar› incitativ. *Cartea a fost incitantă. Subiectul dezbaterii este incitant.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aţâţător, excitant, provocator, senzual, ‹rar› provocant. *Tânăra are un mers incitant. Îi aruncă priviri incitante.*

incitáre s.f. aţâţare, instigare, instigație, întârâtare, provocare, stârnire, tulburare, ‹rar› excitare, incitație, provocație, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc incitarea populației pentru a produce haos.*

incitát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) aţâţat, instigat, întârâtat, provocat, stârnit, ‹livr.› concitat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Instigatorii manipulează populația incitată.*

incitatív, -ă adj. (*rar*) v. Incitant.

incitatór, -oáre adj., s.m., s.f. agitator, aţâţător, instigator, provocator, tulburător, ‹livr.› facțios, fomentos, sediţios, ‹înv.și pop.› răzvrătitor, ‹înv.› întărâtător, răscolitor, răscolnic, ‹fig.› incendiar, incendiator. *Folosește în discursurile sale mesaje incitatoare, care agită masele. Este cunoscut ca incitator al mulțimilor.*

incitáție s.f. (*rar*) v. Aţâţare. Incitare. Instigare. Instigație. Întârâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.

incivíl, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

incivilitáte s.f. (*rar*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.

incizá vb. I. tr. (*chir.; compl. indică organe, țesuturi vii, nervi etc.*) a cresta, a deschide, a secționa, a tăia. *I-a incizat puțin pielea pentru a-l vaccina.*

incizáre s.f. (*chir.*) crestătură, incizie, incizură, secționare, tăietură.

incízie s.f. (*chir.*) crestătură, incizare, incizură, secționare, tăietură. *Vaccinarea s-a făcut printr-o incizie.*

incizúră s.f. **1** (*chir.*) crestătură, incizare, incizie, secționare, tăietură. **2** (*tehn.*) crăpătură, crestătură, fantă.

inclemént, -ă adj. (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om inclement și ursuz. Este inclementă la mânie.*

incleménță s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru inclemența lor.*

inclinométru s.n. (*nav., aeron.*) indicator de pantă. *Inclinometrul arată înclinarea unei nave sau a unei aeronave în raport cu orizontul.*

inclúde vb. III. **I 1** tr. a conține, a cuprinde, a îngloba, ‹rar› a număra[1], ‹înv. și reg.› a ține. *Legumele includ numeroase vitamine. Oțelurile aliate includ unul sau mai multe elemente de aliere. Revista include articole din domenii diferite.* **2** tr. a cuprinde, a incluziona, a îngloba. *Cursul de gramatică include atât morfologia, cât și sintaxa.* **3** tr. (*despre texte, scrieri etc.; compl. indică date, informații, note etc.*) a conține, a cuprinde, ‹rar› a scrie, ‹pop.› a spune, a zice. *Actul de moștenire include o referire importantă la clauza impusă de proprietar. Scrisoarea include date despre perioada studenției sale la Viena.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) integra, a (se) introduce, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) pune. *A inclus în aluat și ouă. Praful de copt se include în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a accepta, a admite, a primi. *În cele din urmă, a fost inclus în cercul nostru de prieteni.* **2** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) reintegra, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi include pe cei mai mulți dintre imigranți.*

inclúdere s.f. **I 1** cuprindere, înglobare. *Includerea în revistă a unor articole din domenii diferite face ca aceasta să fie vândută bine.* **2** integrare, integrație, introducere, încorporare, înglobare, ‹rar› încorporație. *Includerea prafului de copt în compoziție se face la sfârșitul preparării prăjiturii.* **II 1** acceptare, admitere, primire. *Includerea lui în cercul nostru de prieteni a fost benefică pentru el.* **2** (*sociol.*) asimilare, asimilism, integrare, încorporare, înglobare. *Includerea totală presupune deznaționalizarea unor etnii.*

inclús, -ă adj. ‹latin.; înv.› interclus. *Revista este interesantă pentru că are și poezii cu traducerea în franceză inclusă.*

incluzioná vb. I. tr. a cuprinde, a include, a îngloba.

incoatív, -ă adj. (*gram.; despre verbe*) ingresiv, ‹înv.› silitor. *Verbele incoative exprimă începutul unei acțiuni.*

incoerént, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ilogic, irațional, nelogic, nerațional. *Este incoerent în exprimare din cauza bolii.* **2** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor etc.*) aberant, absurd, elucubrant, ilogic, irațional, nelogic, nerațional, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este incoerentă.*

incoerénță s.f. absurd, absurditate, ilogism, nonsens, ‹rar› ilogicitate. *Incoerența întâmplării i-a stupefiat pe toți.*

incógnito adv. (*modal*) ‹înv.› tiptil. *Îi place să călătorească incognito.*

incognoscíbil, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona incognoscibilă a sufletului este greu de definit.* **2** s.n. (*art. **incognoscibilul**; filos.*) metanoia. *Incognoscibilul este ceea ce nu poate fi cunoscut de rațiunea umană.*

incolór, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „opac”, „colorat”; despre sticlă, lentile*) alb, clar, transparent, ‹înv. și reg.› vederos, ‹înv.› străluminos. *La geamuri este sticlă incoloră. Ochelarii au lentile incolore.* **2** fig. (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip incolor. Îi aruncă o privire incoloră.*

incombustíbil, -ă adj. (*despre corpuri, materii, substanțe etc.*) necombustibil. *Materialele incombustibile nu ard.*

incomensurábil, -ă adj. (*de obicei prin exager.*) **1** (*indică dimensiunea; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață incomensurabilă. În acest ținut pădurile ocupă teritorii incomensurabile.* **2** (*arată cantitatea sau numărul; despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, imens, incalculabil, necalculabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime incomensurabilă de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.*

incomestíbil, -ă adj. (*despre alimente, mâncăruri etc.*) inconsumabil, necomestibil. *Telemeaua este incomestibilă fiind foarte sărată.*

incomód, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte etc.*) necomod, neconfortabil, ‹pop.› neîndemânos. *Biroul la care lucrează este incomod.* **2** (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomodant, jenant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost incomod pentru fată. Îi pune întrebări incomode.* **II** adv. (*modal*) neconfortabil, rău. *Stă incomod la birou.*

incomodă vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie incomodat întrucât are de lucru.*

incomodánt, -ă adj. **1** (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomod, jenant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. **2** (*despre obiecte, lucruri etc.*) deranjant, jenant, ‹livr.› ancombrant. *Fotoliul-pat desfăcut este incomodant într-o cameră mică.*

incomodáre s.f. conturbare, deranj, deranjare, importunare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherealã, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Incomodarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*

incomodát, -ă adj. (*despre oameni*) conturbat, deranjat, importunat, încurcat[2], stânjenit, stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii incomodați nu pot reîncepe imediat lucrul.*

incomparábil, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician incomparabil. Are un timbru incomparabil al vocii.* **II** adv. (*modal*) **1** (*precedă un adj. la compar., intensificând ideea de superioritate*) neasemănat. *Ultimul peisaj al pictorului este incomparabil mai bun decât celelalte anterioare.* **2** (*rar; ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Foarte.

incompatíbil, -ă adj. necompatibil, nepotrivit. *Cei doi soți s-au despărțit pentru că erau incompatibili. Cercetarea științifică este incompatibilă cu lipsa de acribie.*

incompatibilitáte s.f. necompatibilitate, nepotrivire. *S-a discutat despre incompatibilitatea proiectului cu cerințele contractului european.*

incompetént, -ă adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri incompetenți în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un incompetent.*

incompeténță s.f. incapacitate, necompetență, nepregătire, nepricepere, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. *A fost dat afară din serviciu din cauza incompetenței lui.*

incomplét, -ă adj., adv. **I** adj. **1** fragmentar, necomplet, parțial[1]. *Publicarea incompletă a operei poetului a atras numeroase critici.* **2** (*despre informații, date, exprimare etc.*) lacunar, ‹rar› lacunos. *Informațiile sunt incomplete cu privire la problema adusă în discuție.* **II** adv. (*modal*) lacunar. *Informațiile sunt prezentate uneori eronat, alteori incomplet.*

incomprehensíbil, -ă adj. **1** (*despre texte, exprimări etc.*) inaprehensibil, ininteligibil, neinteligibil, ‹fam.› păsăresc, ‹fig.› împleticit. *Nimeni nu a înțeles nimic din discursul lui, deoarece a fost incomprehensibil.* **2** (*despre fapte, situații, stări etc.*) inexplicabil, neexplicabil, neînțeles[2]. *Situația din familia lor este incomprehensibilă chiar și pentru psihologi. Gestul extrem al cântăreței rămâne incomprehensibil.*

incompresíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) necompresibil. *Un corp incompresibil nu își poate reduce volumul sub acțiunea unei presiuni exterioare.*

incompresibilitáte s.f. (*fiz.*) necompresibilitate. *Un corp care nu-și poate micșora volumul sub acțiunea unei presiuni exterioare prezintă incompresibilitate.*

incomunicábil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) indescriptibil, indicibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este incomunicabilă. Sentimentul pe care îl trăiește este incomunicabil.*

inconceptíbil, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inacceptabil, inadmisibil, neacceptabil, neadmisibil, ‹înv.› nesufericios. *Refuzul lui de a participa la întrunire este inconceptibil.*

inconcludént, -ă adj. **1** (*despre teorii, idei, argumente, atitudini etc.*) neconcludent, neconvingător, needificator. *Ideile lui nu au fost acceptate pentru că erau inconcludente.* **2** irelevant, nerelevant. *Vorbele spuse la mânie sunt inconcludente.*

inconformísm s.n. anticonformism, libertate, neconformism, nonconformism, ‹livr.› goliardie. *Comportarea lui se caracterizează prin inconformism. Inconformismul artiștilor trebuie tolerat.*

inconformíst, -ă adj., s.m., s.f. anticonformist, heterodox, neconformist, nonconformist, ‹rar› eretic. *Tânărul pictor este inconformist. Inconformiștii nu se conformează uzanțelor stabilite, tradițiilor, moravurilor sau mentalităților, opiniilor curente.*

inconfórt s.f. **1** disconfort. *Poluarea fonică din oraș provoacă locuitorilor inconfort.* **2** fig. stres, ‹fig.; fam.› frecuș. *Întrebările insistente ale unei persoane pot crea o stare de inconfort psihic. Șomajul provoacă inconfort.*

inconfortábil, -ă adj. fig. (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) contrariant, dezagreabil, neplăcut, supărător, ‹fig.; fam.› tâmpit. *A ajuns în situația inconfortabilă de a-l refuza.*

inconfundábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician inconfundabil. Are un timbru inconfundabil al vocii.* **2** (*despre creații, stil etc.*) original, unic. *Stilul poeziei lui Ion Barbu este inconfundabil.*

incongruént, -ă adj. **1** (*despre stări, situații etc.*) inadvertent, neconcordant, nepotrivit. *Rezultatele celor două experimente sunt incongruente.* **2** (*adesea fig.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii incongruente.*

incongruénță s.f. contradicție, contrazicere, dezacord, inadvertență, nepotrivire. *Există o incongruență între declarațiile celor doi martori.*

incónsciu, -ie adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) inconștient, leșinat[2], ‹reg.› petrecut.

inconsecvént, -ă adj. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om inconsecvent.*

inconsecvénță s.f. inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, nestanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Inconsecvența în politică este constatată cu neplăcere de electorat.*

inconsistént, -ă adj. **1** (*despre mâncăruri, sosuri*) apos, moale, neconsistent, subțire, ‹fam.› lung, ‹reg.› molicel, molicică. *Ciulamaua este cam inconsistentă.* **2** fig. (*despre convorbiri, idei, creații etc. ale oamenilor*) ‹fig.› leșinat[2]. *Conversația din salon este inconsistentă.*

inconsolábil, -ă adj. (*despre oameni*) neconsolabil, neconsolat, nemângâiat. *A rămas inconsolabil după moartea soției.*

inconstánt, -ă adj. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent,

instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului inconstant.*

inconstánță s.f. inconsecvență, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate.

inconsumábil, -ă adj. (*despre alimente, mâncăruri etc.*) incomestibil, necomestibil. *Telemeaua este inconsumabilă, fiind foarte sărată.*

inconștiént, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*med., med. vet.; despre ființe*) inconsciu, leșinat[2], ‹reg.› petrecut. *Bolnavul a fost adus inconștient la spital. După primul pumn primit, boxerul a căzut inconștient la pământ.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) instinctiv, mașinal, mecanic, reflex, ‹fig.› automat, automatic. *Salută cu un gest inconștient al mâinii.* **3** (*despre acte, reacții etc. ale oamenilor*) instinctiv, instinctual. *Reacția de apărare este un reflex inconștient.* **4** (*despre oameni*) imprudent, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Inconștient, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt inconștient și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări imprudente.* **6** (*despre oameni*) indiferent, nepăsător. *Este un om inconștient pe care nu îl interesează viitorul carierei lui.* **7** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) iresponsabil, neresponsabil. *Este un părinte inconștient pentru că și-a lăsat copilul nesupravegheat în parc.* **II** adv. (*modal*) **1** instinctiv. *Ridică mâna inconștient și se apără.* **2** mașinal, mecanic, reflex, ‹înv.› mașinalicește, mecanicește, ‹fig.› automat, automatic. *Răspunde inconștient la toate întrebările care i se pun.* **III** s.n. ‹înv.› neconștient. *Psihologul încearcă să pătrundă în adâncurile inconștientului pacientei.*

inconștiénță s.f. **1** (*med., med. vet.*) leșin, lipotimie, nesimțire, ‹rar› leșinătură, letargie, ‹pop.› leș[2], ‹înv.› leșinat[1]. *Bolnavul este în stare de inconștiență.* **2** iresponsabilitate. *A lăsa un copil nesupravegheat este un act de inconștiență. Vei suporta consecințele inconștienței tale.*

incontestábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este incontestabil. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt incontestabile.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, indiscutabil, izbitor, înviderat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne incontestabile de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era incontestabilă.* **3** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost incontestabile pentru judecători în luarea deciziei finale.* **4** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii incontestabile ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **5** efectiv, indiscutabil, real, ‹înv.› actual. *Prin activitatea sa a adus servicii incontestabile acțiunii caritabile inițiate.* **6** (*despre modul de exprimare a unor idei sau despre raționamente, judecăți, demonstrații etc.*) apodictic, categoric, indiscutabil, peremptoriu. *Autorul renunță la caracterul incontestabil al argumentării.* **II** adv. (*modal; având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? – Incontestabil!*

incontinént, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt incontinente.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață incontinent.*

incontinénță s.f. **1** (*med., med. vet.*) ***incontinență urinară*** = enurezis. *Incontinența urinară este neputința de a reține urina.* **2** fig. (*și* ***incontinență verbală***) clămpăneală, flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală. *O doare capul de incontinența verbală din jur.*

incontrolábil, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, situații etc.*) necontrolabil. *Incendiul este incontrolabil din cauza vântului puternic.* **2** (*despre fenomene naturale, sociale etc.*) necontrolabil, ‹fig.› nelimitat, nemărginit. *Dacă se extinde cu repeziciune, revolta populară poate deveni incontrolabilă.*

inconvenábil, -ă adj. (*despre stări, situații etc.*) neconvenabil, ‹înv.› disconvenabil. *Inflația este inconvenabilă pentru populație.*

inconveniént s.n. **1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenință, neajuns[1], nevoie, obstacol, oprelițe, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea inconvenient în cercetarea lor.* **2** defavoare, dezavantaj, neajuns[1], ‹rar› defect, ‹fig.› handicap. *Lipsa experienței a fost pentru ea un inconvenient în realizarea proiectului.*

inconveniénță s.f. **1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, neajuns[1], nevoie, obstacol, oprelițe, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. **2** imoralitate, impudicitate, impudoare, indecență, licențiozitate, necuviință, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au*

fost amendați pentru inconvenienta exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus inconvenienta la extrem.

inconvertíbil, -ă adj. (*fin.; despre valori bancare, monede etc.*) neconvertibil. *În unele țări leul este inconvertibil.*

incoordonáre s.f. necoordonare. *Există o totală incoordonare a părților implicate în proiect.*

incoréct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, fals, greșit, inexact, neadevărat, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este incorect. Calculul pe care l-a făcut a fost incorect.* **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este incorectă.* **3** (*despre fapte de limbă, reguli gramaticale etc.*) eronat, greșit, impropriu. *Textul conține foarte multe întrebuințări gramaticale incorecte. Despărțirea în silabe a cuvântului este incorectă.* **4** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt incorecte. Interpretarea datelor problemei este incorectă.* **5** (*despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) eronat, greșit, inexact, necorect, ‹fam.› rău, ‹fig.; rar› stâlcit[2], strâmb. *Percepția lui a fost incorectă. A dat mesajului operei o interpretare incorectă.* **6** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, fals, greșit, inexact, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost incorect. I-a dat informații incorecte.* **7** (*despre oameni*) deloial, necinstit, necorect, neloial, neonest, veros, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari incorecți.* **8** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig.› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri incorecte.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă incorect în engleză. Cuvintele au fost scrise incorect.* **2** eronat, greșit, impropriu, inexact, prost, rău. *A înțeles incorect ceea ce i s-a spus. Gândește incorect acest fenomen social.*

incorectitúdine s.f. **I 1** deloialitate, improbitate, necinste, necorectitudine, rea-credință, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecțiune, malonestitate. *Incorectitudinea unor funcționari publici este o realitate.* **2** abatere, neregulă, ‹rar› dezordine. *A comis multe incorectitudini în timpul directoratului său.* **3** escrocherie, hoție, impostură, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlâcie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru incorectitudine.* **II** (*concr.*) eroare, greșeală, inadvertență, inexactitate, scăpare, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o incorectitudine. Traducerea textului conține multe incorectitudini.*

incorecțiúne s.f. (*înv.*) v. Deloialitate. Improbitate. Incorectitudine. Necinste. Necorectitudine. Rea-credință.

incorigíbil, -ă adj. (*despre oameni*) inveterat, înrăit, necorigibil, ‹fam.› vechi[2]. *Soțul ei este un cartofor incorigibil. Alcoolic incorigibil, a fost internat din nou pentru dezalcoolizare.*

incorporánt, -ă adj. (*lingv.; despre unele limbi*) polisintetic. *Limba incorporantă are frazele formate dintr-un singur cuvânt compus lung.*

incoruptíbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om incoruptibil în afaceri.*

incoruptibilitáte s.f. bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în incoruptibilitatea și priceperea lui.*

increát, -ă adj. (*relig. creștină; despre Dumnezeu*) etern. *Dumnezeu este increat; El există fără a fi fost creat.*

incredíbil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, situații, evenimente etc.*) necredibil, neverosimil, ‹rar› inverosimil, ‹înv.› necrezut. *Rezultatul meciului este incredibil. I se pare incredibil ca el să nu fi știut adevărul.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, nebun, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță incredibilă. A avut șansa incredibilă de a participa la o misiune în cosmos.* **II** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare incredibil de scump.* **2** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, groaznic, nespus, tare, ‹pop.› hăt. *Cabana este incredibil de departe de aici. Îi amintește de fapte petrecute incredibil de demult.*

incredúl, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, bănuitor, circumspect, neîncrezător, suspicios, temător, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. și reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Este incredul din fire.* **2** (*despre oameni*) defetist, neîncrezător, sceptic, ‹înv.› necredincios. *Este incredul în ceea ce privește reușita afacerii.* **3** (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"; rar; despre oameni*) v. Ateu. Ireligios. Liber-cugetător. Necredincios. Păgân.

incredulitáte s.f. **1** bănuială, circumspecție, neîncredere, suspiciune, ‹livr.› difidență, mefiență, ‹rar› necrezare, ‹pop. și fam.› prepus[1], ‹reg.› bănat, bedă, ‹înv.› prepunere, prevenție, ‹grec.; înv.› ipopsie. *Îi ascultă relatarea plin de incredulitate.* **2** dubiu, incertitudine, îndoială, neîncredere, nesiguranță, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio incredulitate în ceea ce privește câștigarea concursului.* **3** (*filos., relig.; rar*) v. Ateism. Necredință. Păgânism.

increméntn s.n. adaos, spor, supliment. *La salariu primește un increment pentru funcția de șef al colectivului.*

incrét s.n. (*fiziol.*) increție, secreție endocrină, secreție internă.

incrétie s.f. (*fiziol.*) increț, secreție endocrină, secreție internă. *Prin increție produșii de secreție pătrund în circulația sangvină, servind nevoilor metabolice ale organismului.*

incriminá vb. I. **1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a acuza, a inculpa, ‹rar› a criminaliza, ‹pop.› a pârî. *Procurorul l-a incriminat pentru crimă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) acuza, a (se) culpabiliza, a inculpa, a (se) învinovăți, a (se) învinui, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a (se) bănui, a tuji[2], ‹înv.› a (se) jelui, a (se) prihăni, a vinătui, a vini, a (se) vinovăți, a (se) vinui, ‹fig.› a ataca. *Jurnaliștii îl incriminează de corupție. Adesea se incriminează pe sine, crezând că este numai vina lui.*

incriminárne s.f. **1** (*jur.*) acuzare, acuzație, acuză, incriminație, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› pârâtură. *Incriminarea este întărită de probe luate de la locul crimei.* **2** acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare,

recriminație, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. *Incriminarea de corupție nu a putut fi dovedită.*

incriminăt, -ă adj., s.m., s.f. **1** (*jur.*) acuzat, defendor, intimat, împricinat, învinuit, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Incriminatului i s-a pus avocat din oficiu.* **2** acuzat, inculpat. *Persoana incriminată și-a dovedit nevinovăția.*

incriminatór, -oáre adj. (*jur.; despre fapte, manifestări ale oamenilor, despre acte, documente etc.*) acuzator, ‹înv.› prepuitor. *Actul găsit asupra sa este incriminator.*

incriminăție s.f. **1** (*jur.*) acuzare, acuzație, acuză, incriminare, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› pârâtură. **2** acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire.

incrustá vb. I. tr. (*a. plast.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a intarsia, ‹înv.› a grefa. *Ebenistul a incrustat motive florale din sidef pe ușile dulapului.*

incrustáre s.f. (*a. plast.*) incrustație.

incrustát, -ă adj. (*a plast.; despre obiecte, materiale etc.*) ‹înv.› grefat. *Motivele florale incrustate sunt din sidef.*

incrustáție s.f. **1** (*a. plast.*) incrustare. *Incrustația motivelor florale pe ușile dulapului s-a făcut cu multă măiestrie.* **2** (*concr.; chim.*) crustă minerală. *Incrustația se formează în anumite condiții pe suprafața unor corpuri.*

incubatór s.n. **1** (*zootehn.*) clocitoare, cloșcă artificială. *În incubator se clocesc artificial ouăle și icrele.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

inculpă vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*jur.*) a acuza, a incrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹pop.› a pârî. **2** a acuza, a culpabiliza, a incrimina, a învinovăți, a învinui, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a bănui, a tuji[2], ‹înv.› a jelui, a prihăni, a vinătui, a vini, a vinovăți, a vinui, ‹fig.› a ataca.

inculpáre s.f. acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire.

inculpát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) acuzat, incriminat.

inculpăție s.f. acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, învinovățire, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pârâ, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire.

incúlt, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) agramat, ignorant, necultivat, neinstruit, neînvățat, prost, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.› necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un incult face multe greșeli de limbă.*

incultúră s.f. agramatism, ignoranță, nepricepere, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹înv.› ignorație, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Incultura celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.*

incumbă vb. I. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sarcini, obligații etc.*) a reveni[1], ‹livr.› a afera. *Părinților le incumbă datoria de a-și crește copiii.*

incurăbil, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) malign, nevindecabil, ‹rar› nelecuit, ‹înv.› necurabil, netămăduit, nevindecat, ‹fig.› necruțător, neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, incurabil.* **2** (*despre bolnavi*) condamnat, irecuperabil, nerecuperabil, nevindecabil, ‹înv.› necurabil, netămăduit. *Cei care au cancer generalizat sunt bolnavi incurabili.*

incurbă vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi.

incurbăt, -ă adj. (*livr.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

incúrie s.f. (*livr.*) v. Dezordine. Neglijență. Neîngrijire.

incuriozitáte s.f. (*rar*) v. Dezinteres. Dezinteresare. Indiferență. Nepăsare.

ind, índă s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. v. Hindus. Indian. Indic. **2** v. Hindus. Indian. Indic.

índe conj. subord. (*reg.; introduce o circ. de loc*) v. Unde.

indecelăbil, -ă adj. (*livr.; despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) v. Imprecis. Indefinibil. Indistinct. Neclar. Nedefinibil. Nedeslușit. Nelămurit. Neprecis. Nesigur. Vag.

indecént, -ă adj. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii indecente.*

indecénță s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, inconvenientă, licențiozitate, necuviință, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru indecența exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus indecența la extrem.*

indecís, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› șovăind, șovăit, vacilant, ‹înv. și reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui indecisă. Negustorii își îmbie clienții indeciși să le cumpere marfa.* **2** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, îndoielnic, neprobabil, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență indecisă.* **II** adv. (*modal*) ezitant, nehotărât, nesigur, șovăielnic, șovăitor. *Îi răspunde destul de indecis.*

indecízie s.f. bâjbâială, codeală, codire, ezitare, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coșmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Indecizia lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

indeclinăbil, -ă adj. (*gram.; despre unele părți de vorbire*) nedeclinabil. *Unele neologisme sunt indeclinabile.*

indefectíbil, -ă adj. (*livr.; despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Nezdruncinat. Statornic.

indefinibil, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, noțiuni etc.*) nedefinibil. *Este un cuvânt necunoscut și indefinibil.* **2** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum indefinibil de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă indefinibilă.*

indefinisăbil, -ă adj. (*livr.; despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) v. Imprecis. Indefinibil. Indistinct. Neclar. Nedefinibil. Nedeslușit. Nelămurit. Neprecis. Nesigur. Vag.

indefinít, -ă adj. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod indefinit. Viitorul ei este indefinit.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, neclar, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație indefinită de teamă. De câteva zile are o durere indefinită în piept.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.›

dubios, incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații indefinite.* **4** (*gram.*) nedefinit, nehotărât, ‹înv.› nehotărâtor. *Articolul indefinit indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. Adjectivul indefinit este un adjectiv pronominal care însoțește substantivul fără să individualizeze obiectul desemnat de acesta.*

indefrișábil, -ă adj. (*despre terenuri, regiuni etc.*) nedefrișabil. *Acest munte este indefrișabil.*

indelébil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre un întreg, un tot, un ansamblu etc.*) v. Indestructibil. Indisolubil. **2** fig. (*despre sentimente, stări, imagini etc.*) v. Neșters. Neuitat.

indelicát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om indelicat, fără educație și cultură.* **2** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat indelicat cu bătrâna.*

indelicatéțe s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Indelicatețea este respinsă de oamenii de bun-simț.*

indémn, -ă adj. (*rar; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Intact. Întreg. Neatins. Nevătămat. Sănătos. Teafăr. Valid. Zdravăn.

indemnitáte s.f. (*econ.; înv.*) v. Indemnizare. Indemnizație.

indemnizá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a compensa, a despăgubi, a răsplăti, înv. și reg.› a escontenta, a escontentelui, ‹reg.› a potoli, ‹înv.› a dezdăuna, a mulțumi, ‹fig.› a repara. *Societatea de asigurări a indemnizat asiguratul care a suferit prejudicii fizice.*

indemnizáre s.f. (*econ.*) indemnizație, ‹înv.› indemnitate.

indemnizáție s.f. **1** (*econ.*) indemnizare, ‹înv.› indemnitate. *Când pleacă într-o delegație, primește o indemnizație.* **2** (*mai ales la pl.* ***indemnizații***; *jur.*) compensare, compensație, daune (v. *daună*), despăgubire, ‹înv. și pop.› mulțumire, ‹înv. și reg.› escontentare, escontentațiune, ‹înv.› dezdamnațiune, dezdăunare, răsplătire, ‹turc.; înv.› adet, ‹fig.› reparare, reparație. *Asiguratul a primit indemnizații pentru prejudiciile suferite.*

indemonstrábil, -ă adj. (*despre idei, teorii, afirmații etc.*) nedemonstrabil. *Teoria pe care o susține este indemonstrabilă.*

indemontábil, -ă adj. fig. (*despre afirmații, argumente, teorii, alibiuri etc.*) nedemontabil. *Argumentele pe care le-a adus sunt indemontabile.*

indenegábil, -ă adj. (*livr.; despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) v. Apodictic. Categoric. Cert. Evident. Incontestabil. Indiscutabil. Indubitabil. Irefutabil. Necontestabil. Necontestat. Nediscutabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Peremptoriu. Sigur. Vădit.

indeniábil, -ă adj. (*livr.; despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) v. Apodictic. Categoric. Cert. Evident. Incontestabil. Indiscutabil. Indubitabil. Irefutabil. Necontestabil. Necontestat. Nediscutabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Peremptoriu. Sigur. Vădit.

independént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre comunități umane*) liber, neatârnat, ‹înv. și pop.› slobod. *Strămunii lui au fost oameni independenți și cutezători.* **2** (*polit.; despre state, popoare etc.*) autonom, liber, neatârnat, suveran, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› nedependent, volnic. *Suntem un popor independent.* **3** (*bis.; despre biserici ortodoxe naționale*) autocefal, neatârnat. *Biserica Ortodoxă Română este independentă.* **4** separat. *Dezvoltarea independentă a celor două dialecte explică deosebirile majore dintre ele. Medicina și farmacia sunt două discipline independente.* **II** adv. (*modal*) separat. *Cele două dialecte s-au dezvoltat independent unul de celălalt.*

independénță s.f. **1** ‹înv. și pop.› slobozenie. *Mulți dintre strămunii lui și-au plătit independența cu propriile vieți.* **2** (*polit.*) autonomie, libertate, neatârnare, nondependență, suveranitate, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› nedependență, volnicie. *Mișcările popoarelor pentru emancipare și independență au avut consecințe favorabile.* **3** (*bis.*) autocefalie, neatârnare. *Independența este un atribut al Bisericii Ortodoxe Române.*

indescifrábil, -ă adj. **1** (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, neciteț, nedescifrabil, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris indescifrabil, imposibil de înțeles. Manuscrisul este indescifrabil.* **2** fig. (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹fig.› crepuscular, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona indescifrabilă a sufletului este greu de definit.*

indescriptíbil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indicibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este indescriptibilă. Sentimentul pe care îl trăiește este indescriptibil.*

indestructíbil, -ă adj. **1** (*despre un întreg, un tot, un ansamblu etc.*) indisolubil, ‹livr.› indelebil. *Omul și natura formează un tot indestructibil.* **2** fig. (*despre sentimente, trăiri, hotărâri etc. ale oamenilor*) ‹fig.› indisolubil, solid. *Prietenia lor este indestructibilă.*

indeșirábil, -ă adj. (*despre țesături, tricotaje etc.*) nedeșirabil. *Poartă ciorapi indeșirabili.*

indeterminábil, -ă adj. **1** nedeterminabil. *Timpul când a apărut această legendă este indeterminabil.* **2** fig. (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum indeterminabil de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă indeterminabilă.*

indeterminăre s.f. indeterminație, nedeterminare. *Indeterminarea valorii unei mărimi se explică prin lipsa de date suficiente pentru stabilirea valorii căutate.*

indeterminát, -ă adj. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod indeterminat. Viitorul ei este indeterminat.* **2** fig. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, șovăielnic, șovăitor, ‹fig.› fluctuant, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui indeterminată. Negustorii își îmbie clienții indeterminați să le cumpere marfa.*

indeterminație s.f. indeterminare, nedeterminare.

índex s.n., s.m. **1** s.n. (*la sfârșitul sau la începutul unei cărți*) indice. *Indexul cuprinde, alfabetic sau sistematic, numele, termenii, materiile care apar într-o lucrare, cu indicarea paginilor unde se găsesc.* **2** s.m. (*anat.*) arătător, deget arătător, ‹reg.› degetul cel dintâi (v. *deget*), degetul dintâi (v. *deget*), degetul nasului (v. *deget*). *Îi indică cu indexul direcția de mers.*

indezirábil, -ă adj. (*despre oameni, despre întâmplări, acțiuni, fapte etc. sau despre evoluția unor procese, fenomene*) nedorit. *Disidenții sunt persoane indezirabile în țara lor. Lucrurile au luat o turnură indezirabilă.*

indián, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. hindus, indic, ‹înv.› ind. *Indienii fac parte din populația de bază a Indiei sau sunt originari de acolo.* **2** adj. hindus, indic, ‹înv.› ind. *Civiliza-*

ția indiană este una dintre cele mai vechi din lume. **3** s.m. (*iron.*) v. Rom[2]. Țigan. **II** s.m. (*la pl.* ***indieni***) amerindieni, piei-roșii (v. *piele*). *Aztecii, incașii, irochezii, mayașii, olmecii și toltecii sunt indieni.*

indianíst, -ă s.m., s.f. indolog. *Indianiștii se ocupă cu studiul limbilor și al civilizației indiene.*

indianístică s.f. indologie. *Indianistica studiază limba și civilizația Indiei de dinaintea venirii europenilor.*

índic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. hindus, indian, ‹înv.› ind. **2** adj. hindus, indic, ‹înv.› ind.

indicá vb. I. tr. **1** a arăta, ‹înv.› a însemna, a povestui, a spune, ‹fran.› a designa. *Îi indică strada pe care o caută.* **2** (*compl. indică direcții*) a arăta, a trasa. *Îi indică direcția pe care trebuie s-o urmeze până la aeroport.* **3** (*despre ceasuri sau despre arătătoarele lor; compl. indică timpul*) a arăta, a marca, a preciza, ‹rar› a însemna. *Ceasul indică ora cinci.* **4** (*despre aparate de măsură; compl. indică valori*) a arăta, a înregistra, a marca. *Termometrul indică 10° C.* **5** a arăta, a preciza, a spune, ‹înv. și reg.› a semna, ‹înv.› a premite, ‹grec.; înv.› a prohdeorisi. *După cum a indicat, totul îi este acum clar.* **6** a preciza, a pune. *Pe cererea către director a uitat să indice data.* **7** a arăta, a menționa, a preciza, a semnala, a specifica, ‹înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a indicat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **8** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) a da[2], a prescrie, a recomanda, ‹pop.› a scrie, ‹înv.› a ordona, a recomandarisi, a recomandui, a recomăndălui, a sfătui. *Medicul i-a indicat un tratament cu antibiotice.* **9** (*compl. indică lecturi, teorii, metode etc.*) a recomanda. *Profesorul le-a indicat elevilor cărțile pe care trebuie să le citească în vacanță.* **10** (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a menționa, a numi, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a indicat în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **11** a arăta, a desemna, a semnala. *Panoul cuprinde un tabel care indică câștigătorii concursului.* **12** a arăta, a atesta, a denota, a releva, a vădi, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectați indică faptul că nu dormise toată noaptea.* **13** (*compl. indică stări, situații etc.*) a demonstra, a dovedi, a proba, ‹fig.› a marca. *Cursul evenimentelor indică o schimbare a mentalității oamenilor.*

indicán animal s.n. (*biochim.*) indoxil. *Indicanul animal se găsește în urina mamiferelor sub formă de sare de potasiu a esterului sulfuric.*

indicáre s.f. **1** arătare, trasare. *Indicarea drumului de urmat se poate face prin GPS.* **2** (*med., med. vet.*) prescriere, recomandare. *Indicarea antibioticelor în cazul virozei se face numai de către medic.* **3** amintire, citare, menționare, mențiune, pomenire, semnalare, ‹rar› semnalizare, ‹înv.› pomană. *Indicarea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **4** menționare, precizare, semnalare, specificare. *Buletinul meteorologic a cuprins și indicarea recomandărilor specialiștilor referitoare la caniculă.* **5** arătare, desemnare, semnalare, ‹rar› designare. *Trebuie afișat un tabel cu indicarea câștigătorilor concursului.*

indicát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai indicată tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** adecvat, bun, nimerit, potrivit, propriu, ‹pop. și fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren indicat pentru cultura viței-de-vie.* **3** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie indicată, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **4** (*med., med. vet.; despre medicamente sau tratamente medicale*) prescris, recomandat. *Medicamentul indicat a avut efect.* **5** (*despre lecturi, teorii, metode etc.*) recomandat. *Cărțile indicate au fost citite de elevi în timpul vacanței.* **6** (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) amintit, citat[2], menționat, pomenit, semnalat, ‹înv.› vorbit[2]. *Studiul indicat este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.* **II** adv. (*modal*) adecvat, nimerit, oportun, potrivit, recomandabil. *Nu a răspuns indicat la întrebarea pusă.*

indicatív, -ă adj., s.n. **1** s.n. (*gram.*) modul indicativ (v. *mod*), ‹rar› modul direct (v. *mod*), ‹înv.› modul arătător (v. *mod*). *Indicativul exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală.* **2** adj. (*rar; despre semnale, tabele etc.*) v. Indicator. Îndrumător.

indicatór, -oáre adj., s.n. **I** adj. (*despre semnale, tabele etc.*) îndrumător, ‹rar› indicativ. *Pauza după o oră de curs este anunțată printr-un semnal audio indicator. Pe potecile montane sunt tăblițe indicatoare pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.* **II** s.n. **1** (*la instrumentele de măsurat*) arătător. *Urmărește indicatorul manometrului.* **2** jalon, reper, semn. *Pe potecile montane sunt indicatoare pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.* **3** semnal, semnal rutier. *Au apărut noi indicatoare pentru circulație.* **4** (*electron.*) ***indicator de acord*** = ***indicator de sintonie*** = ochi magic (v. *ochi*[1]). *Indicatorul de acord este un tub electronic cu ecran fluorescent, folosit în special la aparatele de recepție radiofonică sau radiotelegrafică.* **5** (*fiz.*) ***indicator de frecvență*** = cimometru, frecvențmetru, ondometru, undametru. *Cu indicatorul de frecvență se măsoară frecvențele oscilațiilor electromagnetice;* ***indicator de presiune*** = manometru, presiometru. *Presiunea fluidelor se măsoară cu indicatorul de presiune;* ***indicator piroscopic*** = con pirometric, con Seger, pirometru ceramic. *Indicatorul piroscopic este compus din amestecuri minerale, care se înmoaie la o temperatură fixă;* ***indicator radioactiv*** = atom marcat, trasor. *Indicatorul radioactiv permite urmărirea indirectă a circulației izotopului radioactiv într-un sistem oarecare.* **6** (*tenn.*) ***indicator de accelerație*** = accelerometru. *Indicatorul de accelerație măsoară accelerația vehiculelor;* ***indicator de turație*** = ***indicator de viteză*** = spidometru, tahometru, vitezometru. *Indicatorul de viteză indică viteza instantanee a mașinii.* **7** (*inform.*) ***indicator optic*** = fotostilou. *Indicatorul optic se utilizează prin dirijare spre suprafața de afișare.* **8** (*nav., aeron.*) ***indicator de pantă*** = inclinometru. *Indicatorul de pantă arată înclinarea unei nave sau a unei aeronave în raport cu orizontul.* **9** (*climat.*) ***indicator de umiditate*** = higrograf, higrometru, umidometru. *Cu ajutorul indicatorului de umiditate se măsoară umiditatea relativă a aerului sau a altor medii gazoase.*

indicație s.f. **1** directivă, instrucțiune, îndrumare, normativ, normă, recomandare, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate indicațiile guvernului.* **2** precizare, prescripție, prevedere, ‹înv.› scriptură, ‹grec.; înv.› prohdiorihmos. *A cerut să fie judecat conform indicațiilor legii.* **3** informație, îndrumare, lămurire. *La bibliotecă a primit toate indicațiile de care avea nevoie.* **4** prescripție, regulă, ‹înv.› ustav. *În emisiuni speciale de radio sau de televiziune se dau tinerelor mame indicații pentru creșterea copiilor.* **5** (*med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „după”*) aviz, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), prescripție, recomandare, recomandație, ‹înv.› sfătuire. *Bolnavul ia medicamentele numai după indicațiile medicului.* **6** explicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), îndrumare, lămurire, ‹înv.› spusă (v. *spus*), tălmăcire. *Cumpărătorul primește indicații pentru folosirea televizorului. Nu prea a înțeles indicațiile informaticianului, întrucât acesta a folosit termeni de specialitate.* **7** dovadă, indiciu, mărturie, pildă, probă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există indicații numeroase care să-i confirme presupunerea.* **8** (*concr.*) însemnare, mențiune, notă, notificare, notificație, observație, precizare, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva indicații ale directorului instituției.*

índice s.n., s.m. **I** s.n. (*la sfârșitul sau la începutul unei cărți*) index. *Indicele cuprinde, alfabetic sau sistematic, numele, termenii, materiile care apar într-o lucrare, cu indicarea paginilor unde se găsesc.* **II** s.m. **1** (*telec.*) ***indice de audiență*** = rating. *Indicele de audiență este numărul, exprimat în procente, al persoanelor care au urmărit, la un moment dat, o emisiune de televiziune sau de radio.* **2** (*med., med. vet.*) ***indice cardiotoracic*** = raport radiotoracic. *Indicele cardiotoracic este raportul diametrelor transversale maxime ale umbrei cardiace și ale peretelui toracic, mă-*

surate pe un clișeu radiografic. **3** (*chim.*) ***indice octanic*** = cifră octanică. *Indicele octanic precizează gradul de detonație al unei benzine.*

indicíbil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este indicibilă. Sentimentul pe care îl trăiește este indicibil.*

indíciu s.n. **1** dovadă, indicație, mărturie, pildă, probă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. **2** (*med., med. vet.*) manifestare, semn, simptom, ‹rar› senzație. *Bolnavul prezintă evidente indicii de demență senilă.* **3** semn, ‹reg.› semeniște. *Norii negri sunt un indiciu că va veni o furtună.*

indiferént, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „sensibil”*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit indiferentă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **2** apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriștit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană indiferentă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **3** nepăsător, nesimțitor, ‹fig.› surd. *Este indiferent la observațiile părinților.* **4** absent, distrat, inadvertent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Indiferentă ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.* **5** inconștient, nepăsător. *Este un om indiferent pe care nu îl interesează viitorul carierei lui.*

indiferentísm s.n. (*rar*) **1** v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism. **2** v. Apolitism. Obiectivism. Neimplicare.

indiferénță s.f. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de indiferență față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** dezinteres, dezinteresare, nepăsare, ‹rar› incuriozitate. *Indiferența multor tineri față de școală este o realitate.* **3** impasibilitate, nepăsare, nesimțire, ‹fig.› flegmă. *Îi răspunde cu o indiferență revoltătoare.*

indigén, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, autohton, băștinaș, entopic, neaoș, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații indigene americane au fost distruse de conchistadori.* **2** s.m., s.f. aborigen, autohton, băștinaș, pământean, pământeancă, ‹înv. și reg.› moșnean, moștean, ‹reg.› moșneag, moștenitor, ‹înv.› moșneancă, țăran. *Indigenii își păstrează tradițiile nealterate.*

indigenă vb. I. tr., refl. (*jur.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Împământeni. Naturaliza.

indigenát s.n. (*jur.; înv.*) v. Împământenire. Naturalizare.

indigént, -ă adj. (*în opoz. cu „bogat”; livr.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

indigénță s.f. (*în opoz. cu „bogăție”; livr.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

indigést, -ă adj. **I** (*despre alimente, mâncăruri etc.*) greu, ‹rar› indigestibil. *A mâncat o supă indigestă, care i-a făcut rău.* **II** fig. **1** (*despre glume, ironii etc.*) ‹fig.› nedigerat. *Glumele lui sunt cam indigeste. Ironiile au devenit indigeste.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) imposibil, insuportabil, nesuferit, nesuportabil, ‹fig.; livr.› intenabil. *Din cauza insistențelor sale, a devenit indigest. Are un râs indigest, care enervează.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații indigeste.*

indigestíbil, -ă adj. (*rar; despre alimente, mâncăruri etc.*) v. Greu. Indigest.

indigéstie s.f. (*fiziol., med., med. vet.*) ‹pop. și fam.› aplecare, ‹pop.› aplecat (v. *aplecat*[1]), aplecătură, plecate (v. *plecat*[1]), ‹reg.› ciumuruluială, îndesoare, rast[2]. *Mâncarea de miel i-a produs o indigestie.*

indígn, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Nedemn. Nevrednic.

indignă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) revolta, a (se) scandaliza, ‹rar› a se răzvrăti, ‹înv.› a (se) scandalisi, a (se) scăndăli, ‹fig.› a răscula. *Atitudinea indecentă a băiatului i-a indignat pe toți. S-a indignat când a auzit că a fost învinovățit pe nedrept.*

indignáre s.f. revoltare, revoltă, scandalizare, ‹rar› indignație, răzvrătire, ‹pop› oțărâre, oțăreală, ‹înv.› oțărime, ‹fig.› răscoală. *Atitudinea indecentă a băiatului a produs indignarea celor de față.*

indignăt, -ă adj. (*despre oameni*) revoltat, scandalizat. *Persoanele indignate de atitudinea indecentă a băiatului au cerut pedepsirea acestuia.*

indignáție s.f. (*rar*) v. Indignare. Revoltare. Revoltă. Scandalizare.

indignitáte s.f. (*livr.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

indigó s.n., adj. **I** s.n. **1** carbon, hârtie-carbon, hârtie copiativă, hârtie de copiat, hârtie de indigo, hârtie-indigo, hârtie-pelur, pelur, plombagină. *Indigoul este întrebuințat în dactilografie.* **2** (*chim.*) indigotină. *Indigoul este o materie colorantă folosită pentru vopsirea lânii și a bumbacului.* **II** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) albastru-violet.

indigotína s.f. (*chim.*) indigo.

indimenticábil, -ă adj. (*livr.; despre oameni, despre acțiuni, manifestări, expresii etc. ale lor sau despre perioade de timp, momente din viață, întâmplări, evenimente etc.*) v. Memorabil. Neuitat.

indiréct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) mediat, mijlocit. *A aflat rezultatul concursului prin informații indirecte.* **2** (*gram.; despre complemente sau propoziții completive*) ‹înv.› nedrept. *Complementul indirect arată obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică.* **3** tangențial. *Ignora aluziile indirecte.* **4** fig. ‹fig.› ocolit, pieziș. *Tratativele matrimoniale indirecte o deranjau.* **II** adv. (*modal*) tangențial. *A fost implicat indirect într-o afacere necinstită.*

indiscernăbil, -ă adj. (*rar; despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) v. Imprecis. Indefinibil. Indistinct. Neclar. Nedefinibil. Nedeslușit. Nelămurit. Neprecis. Nesigur. Vag.

indisciplinábil, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi*) nedisciplinabil. *Unii elevi indisciplinabili nu pot fi disciplinați prin nicio metodă.*

indisciplinát, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor indisciplinați li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul indisciplinat a fost dus în arest.*

indisciplínă s.f. indocilitate, inobedință, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobediență, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza indisciplinei și a absențelor nemotivate.*

indiscrét, -ă adj. (*despre oameni*) curios, ‹livr.› bavard. *Este o persoană indiscretă, căreia îi place să afle amănunte din viața personală a altora.*

indiscrétie s.f. curiozitate. *Indiscreția ei este supărătoare.*

indiscutábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este indiscutabil. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt indiscutabile.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, izbitor, înțeles, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil,

‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne indiscutabile de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era indiscutabilă.* **3** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost indiscutabile pentru judecători în luarea deciziei finale.* **4** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, categoric, evident, flagrant, izbitor, vădit. *Acesta este un adevăr indiscutabil.* **5** efectiv, incontestabil, real, ‹înv.› actual. *Prin activitatea sa a adus servicii indiscutabile acțiunii caritabile inițiate.* **II** adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? - Indiscutabil!* **2** neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, precis, sigur, ‹pop.› nesmintit. *Indiscutabil va veni la premieră.*

indisolúbil, -ă adj. **I 1** (*despre un întreg, un tot, un ansamblu etc.*) indestructibil, ‹livr.› indelebil. *Omul și natura formează un tot indisolubil.* **2** (*despre un întreg, un tot etc.*) inseparabil, nedespărțit, neseparabil, organic, unitar. *Planctonul este un ansamblu indisolubil de organisme animale și vegetale.* **3** (*despre elementele unui tot*) inseparabil, neseparabil. *Organismele unui plancton sunt indisolubile.* **II** fig. (*despre sentimente, trăiri, hotărâri etc. ale oamenilor*) ‹fig.› indestructibil, solid. *Prietenia lor este indisolubilă.*

indispensábil, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** neapărat, necesar, nedispensabil, obligatoriu, sine qua non, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi indispensabile pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții indispensabile pentru nevoile persoanelor cu handicap.* **2** larg. *Prețul produselor de consum indispensabil a crescut.* **II** adv. (*modal*) neapărat, necesar, obligatoriu, ‹livr.› afortiori, ‹rar› necesarmente. *Este indispensabil să urmeze tratamentul indicat de medic.* **III** s.m. (*la pl.* ***indispensabili***) izmene, pantaloni (v. *pantalon*), ‹pop. și fam.› hamleți (v. *hamlet*), nădragi (v. *nădrag*), ‹reg.› brace, gaci, gacini. *Iarna, unii bărbați poartă indispensabili groși.*

indisponíbil, -ă adj. (*despre oameni*) inapt. *Fotbalistul este indisponibil pentru joc din cauza unei întinderi de ligament.*

indispoziție s.f. **1** (*med.*) ‹înv.› zaiflâc. *Durerea de cap i-a provocat toată ziua o stare de indispoziție.* **2** dezolare, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i indispoziția de pe chip, încerca s-o înveselească.* **3** (*fiziol.; eufem.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.

indispúne vb. III. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. și reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oțârî, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a indispus.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scocîorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl indispune cu vești nicele ei lamentări.*

indispús, -ă adj. (*despre oameni*) **1** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supărălnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Indispus după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*de obicei iron.*) mahmur, ‹înv.› tiriachiu, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr. *Băieții sunt indispuși după cheful de aseară.* **3** (*med.*) ‹înv.› zaif. *Indispusă din cauza durerii de cap, nu a vorbit cu nimeni.*

indistínct, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indeterminabil, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum indistinct de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă indistinctă.* **2** adv. (*modal*) imprecis, neclar, vag. *Trăsăturile eroului sunt conturate indistinct. Aude indistinct vorbe în camera alăturată.*

indistíncție s.f. **1** imprecizie, neclaritate, neprecizie. *Într-o lumină difuză contururile obiectelor sunt de o mare indistincție.* **2** bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rât ănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Indistincția este respinsă de oamenii de bun-simț.*

indivíd, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. chip, figură, ins, om, persoană, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau indivizi cunoscuți.* **2** s.m. cap, ins, om, persoană, ‹fam.; iron.› amic, ‹fig.› căciulă. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de individ.* **3** s.m. (*biol.*) exemplar[1], specimen. *Într-o clasificare în regnul animal sau vegetal interesează mai mult genul sau grupa decât individul.* **4** s.m. (*statist.*) unitate statistică. **5** s.m. (*lingv., folc.*) ***individ vorbitor*** = informator, subiect, subiect vorbitor, vorbitor, ‹rar› subiect grăitor. *Individul vorbitor este persoana a cărei vorbire este supusă observației, analizei, cercetării. Într-o anchetă folclorică se caută un individ vorbitor bun cunoscător al folclorului din zona respectivă.*

individuál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „general”*) particular, personal, propriu, ‹înv.› obrăzalnic, particularistic, particularnic, partnic, personalicesc, personalnic, privatim, privatnic. *Fiecare ființă are caracteristici individuale.* **2** (*despre concepții, atitudini, hotărâri, creații etc. ale oamenilor*) particular, personal, propriu, subiectiv. *Are o viziune individuală asupra vieții. Decizia de a ieși din partid a fost individuală.* **3** (*despre proprietăți, bunuri etc.*) particular, personal, privat, propriu. *A fost trimis în judecată întrucât nu-și poate justifica bunurile individuale.* **4** singular. *Când este certat, are o atitudine individuală, care îl deosebește de ceilalți frați.* **5** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, deosebit, insolit, neobișnuit, singular, special. *Are de judecat un caz individual.* **II** adj., s.n. (*gram.; înv.*) v. Singular.

individualísm s.n. (*în opoz. cu „altruism”*) egoism, ‹înv.› siniubire, ‹ieșit din uz› euism. *În sufletul fiecărui om există, recunoscut sau nu, un sâmbure de individualism.*

individualíst, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „altruist”*) egoist, meschin, ‹astăzi rar› iubitor de sine, ‹înv.› filavt, siniubitor. *Este un om ursuz, rece și individualist.*

individualitáte s.f. **1** originalitate, personalitate. *Individualitatea acestui pictor constă în maniera în care combină culorile.* **2** (*concr.*) personaj, personalitate. *Diplomatul este o individualitate importantă a vieții politice contemporane.*

individualizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ființe*) a caracteriza. *Autorul își individualizează perfect personajele.* **2** tr. (*compl. indică personaje literare, situații, evenimente etc.*)

a tipiza. *Cunoscutul scriitor a individualizat nunta la români.* **3** tr., refl. a (se) particulariza, a (se) personaliza. *Artistul își individualizează eroina prin vocabular. Românii s-au individualizat prin port, obiceiuri și muzică la festivalul folcloric.* **4** tr. (*compl. indică particularități, însușiri, trăsături etc. ale unor elemente, fenomene, procese etc.*) a izola, a singulariza, ‹rar› a uniciza. *După multe cercetări, a reușit să individualizeze specificul climei dintr-o regiune nordică extremă. Caracteristicele procesului biologic studiat au fost individualizate după experiențe repetate.* **5** refl. a se caracteriza, a se distinge, a se evidenția, a se remarca. *Această perioadă se individualizează printr-o dezvoltare economică rapidă.*

individualizánt, -ă adj. individualizator. *Fiecare ființă are caracteristici individualizante.*

individualizáre s.f. **1** caracterizare. *Elevilor li se cere să facă o individualizare a personajelor principale din roman.* **2** tipizare. *Individualizarea nunții românești în roman este o reușită.* **3** particularizare, personalizare. *Criticul a remarcat individualizarea eroinei prin vocabular. La festivalul folcloric, individualizarea românilor s-a făcut prin port, obiceiuri și muzică.* **4** izolare, singularizare, ‹rar› unicizare. *Individualizarea specificului climei dintr-o regiune nordică extremă s-a făcut după multe cercetări.*

individualizatór, -oáre adj. individualizant.

indivíz, -ă adj. (*jur.; despre bunuri*) întreg, nedivizat. *Bunurile indivize se află în stăpânirea mai multor persoane.*

indivizíbil, -ă adj. (*despre un tot, un întreg, o unitate etc.*) nedespărțit, nedivizibil. *Sfânta Treime este indivizibilă.*

indivizibilitáte s.f. unitate, ‹înv.› uniciune, unime. *Indivizibilitatea unui popor nu trebuie distrusă.*

indo-europeníst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) indo-germanist. *Indo-europeniștii se ocupă cu studiul limbilor indo-europene.*

indo-europenístică s.f. (*lingv.*) indo-germanistică. *Indo-europenistica se ocupă cu studiul limbilor indo-europene.*

indo-germaníst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) indo-europenist.

indo-germanístică s.f. (*lingv.*) indo-europenistică.

indocíl, -ă adj. **1** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor indocili li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul indocil a fost dus în arest.* **2** (*despre animale domestice*) neascultător, nesubordonat, nesupus, rău. *Își duce câinele la dresor pentru că este indocil.*

indocilitáte s.f. indisciplină, inobedientă, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobedientă, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza indocilității și a absențelor nemotivate.*

indól s.m. (*chim.*) benzopirol. *Indolul se folosește în industria chimică și în industria cosmetică.*

indolént, -ă adj. (*despre oameni*) **1** apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebrișit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană indolentă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** bleg, moale, molatic, molău, mototol, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; fam.› mălăieț, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos. *Băiatul ei este cam indolent pentru armată.* **3** comod, leneș, moale, puturos, trândav[2], ‹rar› somnoros, ‹înv. și pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliș, ghiduș, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleț, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduș, zăcaș, zăcător, ‹înv.› molicios, oțios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naspa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea indolent.*

indolénță s.f. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de indolență față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** comoditate, lene, lenevie, lenevire, nesilință, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune. *Indolența lui o exasperează.*

indológ, -ă s.m., s.f. indianist. *Indologii se ocupă cu studiul limbilor și al civilizației indiene.*

indologíe s.f. indianistică. *Indologia studiază limba și civilizația Indiei de dinaintea venirii europenilor.*

indolór, -ă adj. (*despre tratamente, injecții etc.*) nedureros. *Tratamentul medical prescris este suportabil pentru că este indolor.*

indomptábil, -ă adj. (*livr.; despre animale*) v. Nedomesticit. Neîmblânzit. Sălbatic.

indossatríce s.f. (*ital.*) v. Manechin. Model. Top-model.

indoxíl s.n. (*biochim.*) indican animal. *Indoxilul se găsește în urina mamiferelor sub formă de sare de potasiu a esterului sulfuric.*

indrușáim s.m. (*bot.*) **1** *Lathyrus odoratus*; latir, sângele-voinicului (v. *sânge*), ‹rar› sânge-de-voinic, ‹reg.› floare-de-mazăre, hărăgică, măzărată(v. *măzărat*), măzărean, măzărică, măzăriche, măzăroi, măzăruică, oreșniță, pejmă. **2** (*reg.*) v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*).

indubitábil, -ă adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este indubitabil. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt indubitabile.* **2** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost indubitabile pentru judecători în luarea deciziei finale.*

indúce vb. III. tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a crea, a da[2], a determina, a face, a produce, a provoca, ‹înv. și pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a indus o stare de somnolență.*

inductánță s.f. (*fiz.*) inductivitate. *Inductanța este o mărime caracteristică a unui circuit electric, egală cu raportul dintre fluxul magnetic care străbate circuitul și intensitatea curentului electric care produce acest flux.*

inductív, -ă adj. (*filos.; la Aristotel; despre silogisme*) epagogic. *Într-un silogism inductiv se trece de la particular la general.*

inductivitáte s.f. (*fiz.*) inductanță.

indúcție s.f. **1** (*filos.; la Aristotel*) epagogă. *Inducția constă în stabilirea silogistică a unei relații între un termen extrem și un termen mediu, cu ajutorul celuilalt termen extrem.* **2** (*fiz.*) ***inducție electrostatică*** = electrizare prin influență. *Prin inducție electrostatică sarcinile se separă și se redistribuie pe suprafața unui conductor datorită acțiunii unui câmp electric.*

indulgént, -ă adj. (*despre oameni*) **1** clement, iertător, îndurător, îngăduitor, milostiv, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este indulgent cu elevii.* **2** concesiv, îngăduitor, răbdător, permisiv, tolerant, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea indulgentă cu cei care greșesc.* **3** fig. (*despre legi, pedepse*) ușor[2], ‹fig.› blând. *A primit o pedeapsă indulgentă.*

indulgénță s.f. **1** clemență, iertare, îndurare, îngăduință, milostivire, toleranță. *Arată idulgență față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc indulgența.* **2** îngăduință, îngăduire, înțelegere, permisivitate, toleranță, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. *Bunicii manifestă prea multă indulgență față de nepoți.*

indurá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe*) a se întări. *Umflătura de la mână s-a indurat.*

indurație s.f. (*med., med. vet.*) bătătură, clavus, durilon, ‹reg.› dâmbă, mozol[1], negel, ochi de găină (v. *ochi*[1]), păducel, strună[2], trântitură[2]. *Are o indurație în talpă.*

industriál s.m. (*înv.*) v. Fabricant. Industriaș.

industriáș s.m. **1** fabricant, ‹înv.› industrial, industrios. *A participat la o întrunire a marilor industriași de autoturisme din Europa.* **2** (*înv.*) v. Meseriaș. Meșteșugar.

indústrie s.f. (*înv.*) v. Meserie. Meşteşug.
industriós, -oásă adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) **1** activ, harnic, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› strădalnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. şi pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. şi reg.› ergolaş, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreţ, neleneş, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales şef de echipă pentru că este o persoană industrioasă.* **2** abil, destoinic, deştept, dibaci, ingenios, iscusit, isteţ, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. şi pop.› meşteşugos, ‹pop. şi fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meşter, ‹înv. şi reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meşteşugareţ, meşteşugaş, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător industrios.* **II** s.m. (*înv.*) v. Fabricant. Industriaş.
ineáţă s.f. (*bot.*) **1** *Linum catharticum*; ‹reg.› inişor, inuşor, mărgeluţă. **2** *Linum austriacum*; in-de-câmp, ‹reg.› inuşor. **3** *Linum perenne*; ‹reg.› inuşor. **4** (*agric.; reg.*) v. Inărie. Inişte.
inebranlábil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre materiale, obiecte etc.*) v. Inflexibil. Neelastic. Neflexibil. Rigid. Scorţos. Tare. Ţeapăn. **2** fig. (*în opoz. cu „şovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bătos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neşovăitor. Statornic.
inechitábil, -á adj. (*despre măsuri, hotărâri etc.*) injust, nedrept, neechitabil, nejust, ‹livr.› inic. *Decizia măririi salariilor numai la unele categorii socioprofesionale este inechitabilă.*
inechitáte s.f. injustеţe, injustiţie, nedreptate, neechitate, nejustiţie, ‹înv. şi pop.› strâmbătate, ‹înv. şi reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum. *A mări salariile numai la unele categorii socioprofesionale este o mare inechitate.*
inechivóc, -ă adj. (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) neechivoc, neinterpretabil. *Îi plac situaţiile inechivoce. Se exprimă într-un mod inechivoc.*
inedít, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre idei, teorii, metode, creaţii etc.*) nou, original. *Teoria sa inedită a provocat multe dispute în lumea ştiinţifică. Procedeul chirurgical folosit este inedit.* **2** s.n. noutate, originalitate. *Ineditul teoriei sale a provocat multe dispute în lumea ştiinţifică.*
inefábil, -á adj. (*despre fapte, situaţii, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, indicibil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. şi pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este inefabilă. Sentimentul pe care îl trăieşte este inefabil.*
ineficáce adj. invar. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost ineficace.*
ineficacitáte s.f. ineficienţă, inutilitate, neeficienţă, superfluenţă, superfluitate, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate. *Ineficacitatea rugăminţilor lor nu mai putea fi pusă la îndoială.*
ineficiént, -á adj. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu.
ineficiénţă s.f. ineficacitate, inutilitate, neeficienţă, superfluenţă, superfluitate, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate.
inegál, -ă adj. **1** (*despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc. ale căror însuşiri, caracteristici etc. sunt puse în relaţie sau sunt comparate cu aceleaşi însuşiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc.*) neegal. *Unghiurile sunt inegale. Cei doi cercetători sunt inegali în ceea ce priveşte pregătirea lor profesională.* **2** disproporţionat. *Spre sfârşitul meciului, lupta dintre boxeri devine inegală.* **3** (*despre stil*) necurgător, neegal, sacadat, ‹fig.› abrupt, aspru. *Stilul romanului este inegal, cu fraze scurte, întrerupte.*
inegalábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acţiuni, creaţii etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician inegalabil. Are un timbru inegalabil al vocii.*
inegalitáte s.f. **1** neegalitate, ‹fig.› imparitate. *Inegalitatea celor două valute s-a accentuat în ultimul timp.* **2** disproporţie. *Între cei doi luptători este o mare inegalitate.* **3** (*mat.*) neegalitate. *Analiza matematică este bazată pe inegalităţi.*
inél s.n. **1** (*şi* ***inel de cununie***) verighetă, ‹pop.› verigă, verigea, veriguţă, ‹fam.; deprec.› belciug, ‹reg.› burmă, tortiţă, ‹german.› ering. *Cei doi tineri şi-au cumpărat pentru cununia religioasă inele de aur.* **2** ***inel de logodnă*** = ‹pop.› verigă de logodnă, ‹înv.› inel de credinţă, inel de încredinţare. *Odată cu inelul de logodnă, fata a primit şi cererea în căsătorie;* (*înv.*) ***inel de credinţă*** = ***inel de încredinţare*** v. Inel de logodnă. **3** belciug, verigă, ‹rar› rac. *A închis poarta, trecând lacătul prin cele două inele.* **4** ochi[1], verigă, za[2], ‹înv. şi reg.› rătez, ‹înv.› halca. *Unul dintre inelele lanţului s-a rupt.* **5** (*zool.*) segment. *Corpul unor viermi este alcătuit din inele.* **6** (*adesea poet.*) buclă, cârlionţ, creţ, ondulaţie, undulă, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. şi fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionţ. *De sub pălărioară ies inelele aurii ale fetiţei.*
inelá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul*) a (se) bucla, a (se) cârlionţa, a (se) încreţi, a (se) ondula, ‹rar› a (se) zulufa, ‹pop. şi fam.› a (se) încârlionţa, ‹reg.› a (se) scârlionţi. *Şi-a inelat părul cu drotul.* **2** tr. (*silv.; compl. indică arbori*) a secui, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a certi, a plesura. *A inelat arborele prin înlăturarea unui inel din scoarţă, pentru a împiedica circulaţia sevei şi a provoca uscarea lentă a acestuia înainte de doborâre.*
inelár s.m., s.n. **1** s.m. (*entom.*) *Malacosoma neustria*; fluture-inelat. **2** s.n. (*anat.*) deget inelar, ‹înv. şi reg.› degetul inelului (v. *deget*), ‹înv.› degetul de inele (v. *deget*). *Poartă verigheta pe inelar.*
ineláre s.f. **1** buclare, cârlionţare, încreţire, ondulare, ondulaţie. *Pentru inelarea părului foloseşte drotul.* **2** (*silv.*) secuire, ‹pop.› ciungire, ‹reg.› certire, plesurare. *Inelarea arborilor se face pentru a împiedica circulaţia sevei şi a provoca uscarea lentă a acestora înainte de doborâre.*
ineláş s.n. ineluş, ‹pop. şi fam.› ineluţ. *Naşii de botez i-au făcut cadou fetiţei un inelaş cu rubin.*
inelăt, -ă adj. **1** (*despre păr*) buclat, cârlionţat, creţ, încreţit, ondulat, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. şi fam.› încârlionţat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionţat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele inelate îi cad pe spate.* **2** (*despre lână, blană*) buclat, cârlionţat, creţ, mărgelat, ‹reg.› înstrugurat. *Lâna oilor merinos este inelată şi foarte fină.*
inelegánt, -ă adj. (*despre oameni*) neelegant. *Nu-l interesează ţinuta, de aceea este totdeauna inelegant.*
inelegánţă s.f. neeleganţă. *Se remarcă prin ineleganţă.*
ineligíbil, -ă adj. (*despre forme de guvernământ, funcţii, oameni etc.*) neeligibil. *Este ineligibil, întrucât nu are calităţile cerute de lege pentru a putea fi ales.*
ineligibilitáte s.f. neeligibilitate.
ineluctábil, -ă adj. (*despre fenomene ale naturii, fapte, evenimente etc.*) iminent, inevitabil, neeluctabil, ‹înv.› apropiator. *Declanşarea furtunii este ineluctabilă.*
inelúş s.n. inelaş, ‹pop. şi fam.› ineluţ.
inelúţ s.n. (*pop. şi fam.*) v. Inelaş. Ineluş.
inenarábil, -ă adj. (*subliniază caracterul ieşit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; livr.*) v. Colosal. Enorm. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârşit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaş.
inépt, -ă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) nătâng, neghiob, neghiobesc, nerod, nerozesc, netot, prostesc, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost inept.*
inepţie s.f. **1** cretinism, dobitocie, idioţenie, idioţie, imbecilitate, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, prostime, ‹arg.› nimicarniţă. *Nu a mai auzit o asemenea inepţie.* **2** (*adesea*

constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede") aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați inepțiile pe care le-a susținut.*

inepuizábil, -ă adj. interminabil, neepuizabil, neistovit, nesfârșit[2], ‹fig.› nesecat, nesecătuit, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeșertat. *Folclorul este o sursă de inspirație inepuizabilă pentru creatori.*

inért, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „viu"; despre ființe*) mort, neînsuflețit, nemișcat, rece, țeapăn, ‹înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit inert pe cel care s-a aruncat de la etaj.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) anchilozat, înțepenit, țeapăn, ‹pop.› prins[2], ‹fig.› mort. *A rămas cu piciorul inert din cauza reumatismului.* **3** (*chim.; despre elemente sau substanțe*) inactiv. *Elementele inerte sunt lipsite de reactivitate.*

inerție s.f. **I 1** fixitate, imobilitate, neclintire, nemișcare, nemobilitate. *Inerția stelelor este aparentă.* **2** inactivitate, inacțiune, neactivitate, nonacțiune, pasivism, pasivitate, ‹rar› ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie. *Starea lui de inerție îi enervează pe toți.* **3** (*chim., biol.*) inactivitate. *Inerția este anihilarea capacității active a unei substanțe sau a unui microorganism.* **II** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de inerție față de tot ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

inerváre s.f. (*anat.*) inervație.

inervație s.f. (*anat.*) inervare. *Inervația constituie aparatul nervos al unui țesut sau al unui organ.*

inesențiál, -ă adj. (*despre situații, probleme, acțiuni etc.*) neesențial. *Ajutorul ei a fost inesențial în acel moment.*

inestétic, -ă adj. (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, neaspectuos, neestetic, rebarbativ, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› monstruos, ‹arg.› nasol, naspa, nașparliu, naștpet. *Construcția prezintă un amestec inestetic de stiluri arhitectonice.*

inestimábil, -ă adj. (*despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) inapreciabil, inevaluabil, neestimabil, neprețuit, ‹înv.› nestimat. *Obiectele dacice sunt de o valoare inestimabilă.*

inét s.n. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Inărie. Iniște. **2** (*colect.*) v. Inărie.

inéț s.n. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Inărie. Iniște. **2** (*bot.*) v. Linariță (*Linaria vulgaris*).

inevaluábil, -ă adj. (*despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) inapreciabil, inestimabil, neestimabil, neprețuit, ‹înv.› nestimat.

inevitábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situații, evenimente etc.*) fatal, neevitabil, ‹înv.› neapărat. *Moartea este inevitabilă.* **2** (*despre fenomene ale naturii, fapte, evenimente etc.*) iminent, ineluctabil, neeluctabil, ‹înv.› apropiator. *Declanșarea furtunii este inevitabilă.* **3** (*despre evenimente, fenomene, situații etc.*) cert, sigur. *Declanșarea grevei este inevitabilă.* **II** adv. (*modal*) fatal, fatalmente, ‹rar› necesarmente. *Circumstanțe nefericite au dus, inevitabil, la acest accident.*

inevitabilitáte s.f. iminență. *Sunt îngroziți de inevitabilitatea declanșării furtunii.*

inexáct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, fals, greșit, incorect, neadevărat, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este inexact. Calculul pe care l-a făcut a fost inexact.* **2** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, fals, greșit, incorect, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost inexact. I-a dat informații inexacte.* **3** (*despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) eronat, greșit, incorect, necorect, ‹fam.› rău, ‹fig.; rar› stâlcit[2], strâmb. *Percepția lui a fost inexactă. A dat mesajului operei o interpretare inexactă.* **4** (*despre reproduceri, imitații, traduceri etc.*) infidel. *Tabloul este o copie inexactă a originalului. A făcut o traducere inexactă a manuscrisului.* **II** adv. (*modal*) **1** prost, rău. *Ceasul merge inexact.* **2** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă inexact în engleză. Cuvintele au fost scrise inexact.* **3** eronat, greșit, impropriu, incorect, prost, rău. *A înțeles inexact ceea ce i s-a spus. Gândește inexact acest fenomen social.*

inexactitáte s.f. **1** eroare, greșeală, inadvertență, incorectitudine, scăpare, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o inexactitate. Traducerea textului conține multe inexactități.* **2** falsitate, injustețe, neadevăr, neexactitate, netemeinicie. *A demonstrat inexactitatea afirmațiilor lui.* **3** infidelitate. *A fost criticat pentru inexactitatea traducerii.*

inexcitábil, -ă adj. (*biol.; rar*) v. Neexcitabil.

inexcitabilitáte s.f. (*biol.; rar*) v. Neexcitabilitate.

inexistént, -ă adj. **I 1** neexistent, nul. *Nu-l poate aresta întrucât probele acuzatoare sunt inexistente. Cunoștințele lui în acest domeniu sunt inexistente.* **2** (*jur.; despre decizii, acte etc.*) neavenit. *Actul este inexistent deoarece nu are valabilitate.* **II** fig. (*despre oameni, mai ales despre scriitori, artiști*) neglijabil, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› șters. *Unii scriitori inexistenți ca valoare sau ca notorietate sunt declarați la un moment dat geniali.*

inexistență s.f. neant, neexistență, neființă, nimic, nonexistență, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră inexistența supremul bun spre care se poate năzui.*

inexorábil, -ă adj. (*despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, necruțător, neiertător, nemduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta inexorabilă a îmbătrânit-o înainte de vreme.*

inexperiență s.f. neexperiență. *Greșește uneori în diagnosticarea unor boli din cauza inexperienței.*

inexperimentát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) neexperimentat, neîncercat, ‹pop.› necercat, ‹fam.› neumblat. *Fiind inexperimentat, greșește uneori în diagnosticarea unor boli.* **2** (*despre metode, tratamente, invenții etc.*) neexperimentat. *Metodei propuse nu i se cunoaște încă eficacitatea, întrucât este inexperimentată.*

inexplicábil, -ă adj. **1** (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomprehensibil, neexplicabil, neînțeles[2]. *Situația din familia lor este inexplicabilă chiar și pentru psihologi. Gestul extrem al cântăreței rămâne inexplicabil.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, uștchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost inexplicabilă.*

inexplicít, -ă adj. (*despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) neclar, nedeslușit, neexplicit, nelămurit. *În cazul manuscrisului studiat problema cronologiei rămâne inexplicită. Modul de procesare a informației este inexplicit.*

inexploatábil, -ă adj. (*despre resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice etc.*) neexploatabil. *Neavând bogății naturale, zona este inexploatabilă.*

inexplorát, -ă adj. (*despre regiuni, fenomene, stări etc.*) necercetat, necunoscut, neexplorat. *Multe ținuturi ale globului au rămas inexplorate.*

inexplozíbil, -ă adj. neexplozibil. *O substanță inexplozibilă nu poate face explozie.*

inexpresív, -ă adj. **1** (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) monoton, neexpresiv, uniform, ‹fig.› monocord, plat[2], ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore inexpresive. Unele dintre picturile sale sunt inexpresive.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip inexpresiv. Îi aruncă o privire inexpresivă.*

inexprimábil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil,

indicibil, inefabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. şi pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este inexpimabilă. Sentimentul pe care îl trăieşte este inexpimabil.*

inexpungábil, -ă adj. fig. (*în opoz. cu „vulnerabil"; despre argumente, teorii, idei etc.*) inatacabil, invulnerabil, neatacabil. *Demonstraţia pe care a făcut-o este inexpungabilă.*

inextensíbil, -ă adj. neextensibil. *A cumpărat o canapea inextensibilă.*

infailíbil, -ă adj. **1** (*despre acţiuni, realizări etc. ale oamenilor*) cert, desăvârşit, perfect, sigur. *A pus în aplicare un procedeu infailibil de fabricaţie.* **2** (*despre atitudini, sentimente etc. ale oamenilor*) desăvârşit, perfect, sfânt. *Credinţa sa în Dumnezeu este infailibilă.*

infailibilitáte s.f. certitudine, siguranţă. *Când s-a înscris la facultate, a avut infailibilitatea reuşitei.*

infám, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abject, josnic, mârşav, mişel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. şi pop.› eretic, nebun, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹înv. şi reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaş, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutăţit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om infam.* **2** (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) abject, josnic, mârşav, mişel, mişelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai infame manipulări.* **3** fig. (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, înrăutăţit, mohorât, stricat, urât[2], ‹fig.› fumuriu, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea infamă îi determină să rămână acasă.* **II** adv. (*modal*) mişeleşte, netrebnic, ticăloşeşte. *S-a purtat infam cu ea.*

infamá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a cleveti, a defăima, a denigra, a detracta, a discredita, a ponegri, a şopti, a vitupera, ‹înv. şi pop.› a ocări, ‹pop. şi fam.› a feşteli, a huli, a povesti, ‹pop.› a năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. şi reg.› a şopoti, ‹reg.› a dihuli, a feşti, a îmbârfi, a pedepsi, a publica, ‹înv.› a balamuţi, a descuviinţa, a detrage, a îngloti, a limbuţi, a măscări[1], a mozaviri, a pişpăi, a pohlibui, a ponosi, a ponoslui, a prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a critica, ‹fig.› a pecetlui, a sfâşia, a ştampila, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe la colţuri şi-şi infamează vecinii.*

infamánt, -ă adj. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromiţător, degradant, degradator, dezonorant, infamator, înjositor, nedemn, ruşinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment infamant.*

infamáre s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracţie, discreditare, ponegreală, ponegrire, şoaptă, vituperare, vituperaţie, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. şi pop.› zele (v. *rău*), ‹pop. şi fam.› feştelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ştafetă, ‹înv. şi reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, şopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuţie, catigorie, clevetă, detractaţie, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Dispreţuia infamarea şi invidia.*

infamatór, -oáre adj. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromiţător, degradant, degradator, dezonorant, infamant, înjositor, nedemn, ruşinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător.

infamíe s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice infamie.*

infantérie s.f. (*milit.*) ‹înv. şi pop.› pedestrime, ‹fam.; iron.› pifă, pifănie, ‹înv. şi reg.› pihotă, ‹reg.› linie, ‹înv.› pedestrame, pedestrie. *Infanteria luptă pe jos.*

infanteríst s.m. (*milit.*) ‹rar› fantasin, ‹înv. şi pop.› pedestraş, ‹fam.; iron.› pifan, ‹înv. şi reg.› pihotaş, ‹înv.› odivoi, pedestru, talpoş, tălpaş. *Face armata la infanterişti.*

infanticíd s.n. (*jur.*) pruncucidere. *Infanticidul este o infracţiune care constă în uciderea de către mamă a propriului copil imediat după naştere.*

infantíl, -ă adj. **I 1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) copilăresc, copilăros, pueril, ‹înv. şi pop.› coconesc, ‹înv.› pruncesc. *Nu şi-a pierdut aerul infantil nici la maturitate.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) naiv, pueril, ‹fig.› copilăresc, şcolăresc. *Face glume infantile. Pune întrebări infantile.* **II** fig. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor sau despre afirmaţii, decizii etc. ale lor*) neîntemeiat, neserios, pueril. *Reacţia ei la cele auzite a fost infantilă. Motivaţia lui este infantilă.*

infárct s.n. (*med., med. vet.*) ‹înv.› rast[2]. *Infarctul constă în distrugerea unui organ sau a unei părţi dintr-un organ ca urmare a astupării unei artere sau a unei vene terminale.*

infatigábil, -ă adj. (*despre oameni*) neistovit, neobosit, neodihnit, neostenit, ‹pop.› neostoit. *Deşi lucrase toată ziua, părea infatigabil.*

infatuá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeţi, a se trufi[1], ‹înv. şi pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răţoi, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marţafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguţa, a se voinici, ‹înv. şi reg.› a se măroşi, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloşi, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoşi, a se pieptoşi, a se sfătoşi, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălţa, a se preamări, a se prearădica, a se trufăşi, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. şi fam.› a se cocoşi, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. şi reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coşi, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălţa, a se lăţi, a se ridica, ‹arg.› a se şucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te infatuezi!*

infatuáre s.f. amor-propriu, aroganţă, deşertăciune, fală, fudulie, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumţie, prezumţiozitate, semeţie, suficienţă, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanţă, morgă[2], ‹rar› superbie, ţanţoşie, ‹înv. şi pop.› buiecie, măreţie, mărire, ‹pop. şi fam.› ifos, ţâfnă, ‹înv. şi reg.› fălie, măroşie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloşenie, făloşie, hâtrie, hireşeţă, nielcoşag, nielcoşie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândreţe, pohfală, preaînălţare, preaînălţime, semeţire, trufăşie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. şi fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Infatuarea tinereţii trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

infatuát, -ă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumţios, semeţ, suficient, trufaş[1], ţanţoş, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. şi pop.› înmândrit, măreţ, ‹pop. şi fam.› ţâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fiţos, îngurguţat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. şi reg.› pâşin, ‹reg.› făleţ, hireş, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoş, ocoş, ostru, peţcheş, sfătos, ţândru-mândru, ţifraş, ţineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălţat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împăunat, înţepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; pop. şi fam.› umflat, ‹fig.; fam.› aţos, proţăpit, ‹fig.; înv. şi reg.› săţios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, ţepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind infatuat şi dificil, nu are prieteni.*

inféct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgraţios, fetid, greţos, greu, neplăcut, nesuferit, pestilenţial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› rânced, ‹pop.› împuţit, ‹fam.›

înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naşpa. *Dinspre lac vin efluvii infecte de sulf.* **2** (*despre aer, atmosferă*) fetid, pestilenţial, puturos, rău-mirositor, viciat, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuțit, ‹înv.› împuțicios. *În încăpere este un aer infect, de alimente alterate.* **3** (*despre lucruri, materii etc.*) dezgustător, respingător, scârbos, ‹înv. şi pop.› spurcat[2], ‹pop.› scârnav. *Are trupul acoperit cu scuame infecte.* **4** fig. (*mai ales despre mâncăruri, băuturi*) execrabil. *Au fost serviți cu o mâncare infectă.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹fig.› lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om infect.* **2** (*despre firea, caracterul oamenilor*) detestabil, dezgustător, execrabil, oribil, respingător, scârbos. *Are un caracter infect.* **3** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mişelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹fig.› murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai infecte manipulări.* **III** adv. (*modal*) **1** dezgustător, greţos, greu, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase infect în cameră.* **2** fig. execrabil, groaznic, înfiorător, oribil. *Se comportă infect în societate.*

infectă vb. I. (*med., med. vet.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) contagia, a (se) contamina, a (se) infesta, a (se) molipsi, ‹pop.› a (se) învenina, a (se) umple, ‹înv.› a (se) smredui, ‹fig.; înv. şi pop.› a strica, ‹fig.; fam› a (se) garnisi. *Are gripă şi l-a infectat şi pe prietenul său. S-a infectat de la şcoală de rujeolă.* **2** refl. (*despre răni*) ‹pop.› a se otrăvi, ‹reg.› a se boboti. *Rana de la mână s-a infectat.*

infectánt, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) contagios, contaminant, epidemic, infecţios, molipsitor, transmisibil, ‹înv. şi pop.› lipicios, ‹înv. şi reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaş, ciumat, ciumos, împărţitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor.

infectáre s.f. (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, contaminare, contaminaţie, infecţie, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire. *Există riscul infectării cu virusul hepatitei C.*

infectát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) contaminat, infestat, molipsit, ‹pop.› lovit, ‹înv.› smreduit. *Boala se transmite direct, prin persoanele infectate.*

infécție s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, contaminare, contaminaţie, infectare, infestare, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire. **2** (*med.*) ***infecție puerperală*** = febră puerperală. *Infecţia puerperală este o boală infecţioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen.* **3** duhoare, miasmă, putoare, ‹livr.› fetiditate, mefitism, ‹înv. şi pop.› împuțiciune, ‹pop. şi fam.› puturoşenie, ‹pop.› puturoşie, ‹înv.› apuțit, apuțitură, duh, smreduire, vapor. *În încăpere era o infecție insuportabilă.* **II** fig. (*rar*) v. Corupție. Deboşă. Decadenţă. Decădere. Delicvescenţă. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănţare. Dezmăţ. Dezmăţare. Disoluţie. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

infecțiós, -oásă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) contagios, contaminant, epidemic, infectant, molipsitor, transmisibil, ‹înv. şi pop.› lipicios, ‹înv. şi reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaş, ciumat, ciumos, împărţitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor. *Bolile infecțioase sunt produse de microorganisme patogene.* **2** (*despre agenți*) contagios, molipsitor, ‹livr.› mefitic, pestifer, pestilent, pestilenţial, ‹înv.› pestilentifer. *Rujeola este provocată de un virus infecțios.*

infecțiozitáte s.f. (*med., med. vet.*) contagiozitate. *Infecțiozitatea acestui virus este foarte mare.*

infecúnd, -ă adj. (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleşuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureţ, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind infecund.*

infecunditáte s.f. **1** ariditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Infecunditatea unui sol lutos este cunoscută.* **2** (*biol.*) agenezie, infertilitate, sterilitate, ‹înv. şi reg.› sterpăciune, ‹înv.› neplodire, stârpime, sterpie, ştirie[2]. *Infecunditatea este incapacitatea de reproducere biologică.*

inferențiál, -ă adj. (*log.; despre relații, metode etc.*) deductiv. *Metoda inferenţială utilizează deducţia pentru a se ajunge la concluzie.*

inferiór, -oáră adj., s.m. **I** adj. **1** ‹înv.› dedesubt. *Locuieşte la etajul inferior.* **2** (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) mizerabil, ordinar, prost, rău, ‹înv.› grumb, prostac, prostatic, ‹peior.› second-hand, ‹arg.› scremut[2]. *A cumpărat un vin inferior.* **3** (*despre ființe*) neevoluat, primitiv, rudimentar, simplu, ‹înv.› prost. *În peşteri trăiesc şi specii de animale inferioare.* **4** (*despre comunități umane*) înapoiat, nedezvoltat, neevoluat, primitiv, rudimentar, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populații inferioare.* **5** (*despre oameni*) modest, neimportant, neînsemnat, simplu, umil, ‹înv. şi pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, şcheau, ‹fig.› mărunt, mic, ‹fig.; pop. şi fam.› puchinos. *Este un funcționar inferior la primărie.* **II** adj., s.m. subaltern, subordonat, ‹înv.› namestnic. *Sunt foarte buni prieteni, dar la serviciu unul este inferiorul celuilalt.*

inferioritáte s.f. (*sport; adesea constr. cu prep. „în"*) dezavantaj. *Atletul spaniol se află în inferioritate.*

inférn s.n. **1** (*relig. creştină*) gheenă, hades, iad, orc, tartar, ‹înv. şi pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în infern.* **2** fig. ‹fig.› bolgie, iad. *Nu mai poate trăi în infernul care este în casa lor din cauza neînțelegerilor.*

infernál, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. şi pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmăşesc. *Numai dintr-un impuls infernal a putut face o asemenea atrocitate.* **2** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, straşnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună infernală i-a luat acoperişul casei.* **3** (*despre zgomote, sunete etc.*) asurzitor, ‹înv.› surzitor. *Zgomotele din stradă sunt infernale.* **II** fig. ‹fig.› demonic, diabolic, drăcesc. *Dansează într-un ritm infernal.*

infertíl, -ă adj. (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleşuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureţ, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb.

infertilitáte s.f. **1** ariditate, infecunditate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. **2** (*biol.*) agenezie, infecunditate, sterilitate, ‹înv. şi reg.› sterpăciune, ‹înv.› neplodire, stârpime, sterpie, ştirie[2].

infestá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) contagia, a (se) contamina, a (se) infecta, a (se) molipsi, ‹pop.› a (se) învenina, a (se) umple, ‹înv.› a (se) smredui, ‹fig.; înv. şi pop.› a strica, ‹fig.; fam› a (se) garnisi. *Are gripă şi l-a infestat şi pe prietenul său. S-a infestat de la şcoală de rujeolă.*

infestáre s.f. (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, contaminare, contaminaţie, infectare, infecţie, molipsire, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smreduială, smreduire. *Există riscul infestării cu virusul hepatitei C.*

infestát, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe*) contaminat, infectat, molipsit, ‹pop.› lovit, ‹înv.› smreduit. *Boala se transmite direct, prin persoanele infestate.* **2** (*mai ales despre obiecte, medii de viață*) contaminat, nedezinfectat, septic. *Instrumentele chirurgicale infestate trebuie sterilizate.*

inficiá vb. I. tr., refl. (*ind. text.; latin.; compl. sau sub. indică materiale textile*) v. Impregna. Îmbiba.

infidél, -ă adj. **1** (*despre oameni*) neconsecvent, neconstant, nefidel, nestatornic, schim-

bător, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr infidel în dragoste.* **2** (*despre soți*) adulter, necredincios, nefidel, ‹înv.› preacurvar, preaiubit, viclean, viclenitor, ‹fig.› trădător. *În presa de scandal s-a relatat pe larg despre aventurile unei cunoscute vedete infidele.* **3** (*despre reproduceri, imitații, traduceri etc.*) inexact. *Tabloul este o copie infidelă a originalului. A făcut o traducere infidelă a manuscrisului.*

infidelitáte s.f. **1** nefidelitate, nestatornicie. *Este renumit pentru infidelitatea lui în dragoste.* **2** (*jur.*) adulter, înșelăciune, necredință, ‹înv.› preacurvie, preacurvire, preaiubire, viclenie, ‹fran.› felonie, ‹fig.› trădare. *Soțul ei este bănuit de infedilitate.* **3** inexactitate. *A fost criticat pentru infidelitatea traducerii.*

infiltrá vb. I. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) **I** refl. (*despre lichide*) **1** a intra, a pătrunde, a se scurge, ‹reg.› a se stoarce, ‹înv.› a se răsfuga. *După ploaie, apa se infiltrează în pământ.* **2** a se insinua, a pătrunde, a se strecura. *Apa subterană s-a infiltrat în temelia casei, deoarece terenul este mlăștinos.* **II** tr., refl. fig. **1** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) insinua, a intra, a (se) strecura, a se vârî. *Polițistul a reușit să se infiltreze în grupul infractorilor.* **2** (*compl. sau sub. indică sentimente, senzații, idei, stări etc.*) a (se) băga, a (se) vârî, ‹fig.› a (se) insinua, a (se) strecura. *Nedreptățile au infiltrat ura în sufletele lor. Tristețea i s-a infiltrat iremediabil în suflet.*

infiltráre s.f. **1** infiltrat, infiltrație, insinuare, pătrundere. *Terenul fiind mlăștinos, infiltrarea apei subterane în temelia casei era previzibilă.* **2** fig. insinuare. *Infiltrarea polițistului în grupul infractorilor a grăbit arestarea lor.*

infiltrát s.n. infiltrare, infiltrație, insinuare, pătrundere.

infiltrátie s.f. infiltrare, infiltrat, insinuare, pătrundere.

infím, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri, organisme, cantități etc.*) infinitezimal, microscopic, minuscul, ‹fig.› impalpabil. *Precipitarea reacției s-a produs cu o cantitate infimă de reactiv. Boala i-a fost provocată de niște organisme infime.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, mărunt, mic, minim[2], neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj infim de grăsimi.*

infinít, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*mat.*) nelimitat, nemărginit. *O mulțime infinită poate depăși orice număr finit dat.* **2** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, necuprins, nefinit, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare infinit. Asia este un continent infinit.* **3** (*mai ales fig.; subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță infinită. A avut șansa infinită de a participa la o misiune în cosmos. Are șansa infinită de a pleca cu o bursă în străinătate. A aflat o știre de o importanță infinită.* **4** (*mai ales fig.; despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, desăvârșit, nemărginit, total, ‹fig.› nețărmurit, orb[2]. *Are încredere infinită în tatăl său.* **II** s.n. **1** enormitate, imensitate, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹rar› nemargine, ‹fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede infinitul continentului asiatic.* **2** infinitate, infinitudine. *Acest fenomen se realizează printr-un infinit de momente.*

infinitáte s.f. infinit, infinitudine.

infinitezimál, -ă adj. (*despre obiecte, corpuri, organisme, cantități etc.*) infim, microscopic, minuscul, ‹fig.› impalpabil.

infinitív s.n. (*gram.*) modul nehotărât (v. *mod*). *Infinitivul denumește acțiunea exprimată de verb fără referire la nuanțele ei modale, temporale sau personale.*

infinitúdine s.f. infinit, infinitate.

infírm, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) handicapat, invalid, schilod, ‹livr.› estropiat, valetudinar, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹pop.› beteag, schilav, ‹înv. și reg.› calic, neputincios, nevolnic, sec, slăbănog, ‹reg.› bolnav, chilav, milog, obidnic, pedestru, schilăvos, schirnog, schirnogit, șont, șontit, ‹reg.; deprec.› oșiștie, ‹înv.› mișel, rupturit, secat[2], slăbănogit, smintit, ‹turc.; înv.› sacat. *A fost lovit de o mașină și a rămas infirm pe viață. Un infirm cerșea la poarta bisericii.*

infirmá vb. I. tr. **1** (*compl. indică păreri, idei, informații, fapte etc.*) a contrazice, a dezminți. *Studiul său infirmă ideile tradiționaliste de până acum.* **2** (*compl. indică idei, ipoteze, concepte etc.*) a anula, ‹înv.› a dezamăgi, ‹fig.› a răsturna. *Teoria sa empirică a fost infirmată în urma unei cercetări profunde.* **3** (*compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) a contesta, a dezminți, a nega, a renega, a tăgădui, ‹rar› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Știrea privind majorarea prețului la gaze a fost infirmată.* **4** (*jur.; în opoz. cu „a valida”; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a aboli, a abroga, a anula, a desființa, a invalida, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost infirmată de foarte mult timp.*

infirmáre s.f. **1** anulare, ‹fig.› răsturnare. *Infirmarea teoriei sale empirice s-a făcut printr-o cercetare profundă.* **2** (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abolire, abrogare, abrogație, anulare, desființare, invalidare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat infirmarea inegalităților de rasă și de sex.*

infirmerie s.f. (*med.*) ‹rar› lazaret, ‹înv.› bolniță, ‹arg.› stațiune la mare. *Fiindu-i rău, eleva a fost dusă la infirmeria școlii.*

infirmiér, -ă s.m., s.f. (*med.*) soră, soră de caritate, soră de ocrotire, ‹reg.› vectăr, vectăriță, veltăr, veltăriță, ‹înv.› bolnicer, bolnicereasă, poslușnic, spitalagioaică, spitalagiu, spitaliot. *Infirmiera de la salon este foarte atentă cu bolnavii.*

infirmitáte s.f. (*med., med. vet.*) anormalitate, invaliditate, schilodenie, ‹pop. și fam.› beteșug, meteahnă, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, picneală, ‹înv.› pocire, slăbănogire, ‹turc.; înv.› sacatlâc. *S-a născut cu o infirmitate gravă la picior.*

inflamá vb. I. refl. (*med., med. vet.*) **1** (*despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) a se congestiona, a se irita, ‹pop.› a se obrinti, ‹reg.› a se boboti. *Rana i s-a inflamat.* **2** (*despre țesuturi, organe etc.*) a se tumefia, a se umfla, ‹pop.› a se obrinti, ‹reg.› a se boboti, a se bolfi, a se coși, a se mosorî, ‹înv.› a se aprinde. *Piciorul s-a inflamat din cauza fracturii.* **3** (*despre sâni, ugere*) a se umfla, ‹pop.› a se bolovăni, ‹reg.› a străfulgi. *Ugerul vacii s-a inflamat.*

inflamábil, -ă adj. (*despre materiale, corpuri etc.*) combustibil, ‹înv.› aprinzăcios, aprinzător, arzăcios, arzător, arzos. *A depozitat materialele inflamabile într-o încăpere specială.*

inflamáre s.f. (*med., med. vet.*) **1** congestionare, flegmazie, flogoză, inflamație, intumescență, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este inflamarea mucoasei nazale.* **2** inflamație, tumefacție, tumefiere, turgescență, turgor, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. *Inflamarea piciorului s-a produs din cauza fracturii.*

inflamát, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) congestionat, iritat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit. *Nările inflamate îl fac să creadă că are sinuzită.* **2** (*despre țesuturi, organe etc.*) intumescent, tumefiat, tumescent, tumid, turgescent, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. *Piciorul inflamat îl doare foarte tare.*

inflamáție s.f. (*med., med. vet.*) **I 1** congestionare, flegmazie, flogoză, inflamare, intumescență, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, aprinzătură, brânt. **2** inflamare, tumefacție, tumefiere, turgescență, turgor, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. **3** congestie, hiperemie, iritație. *A făcut inflamație la plămâni.* **II** (*concr.*) extumescență, intumescență, tumefacție, tumescență, umflătură, ‹pop.› badraganie,

‹înv. şi reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură. *Inflamaţia s-a retras folosindu-se comprese reci.*
inflăţie s.f. fig. (*fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăţie. Cornul abundenţei (v. *corn*). Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Lux. Noian. Opulenţă. Prisos. Revărsare. Ubertate.
inflexíbil, -ă adj. **I** (*despre materiale, obiecte etc.*) neelastic, neflexibil, rigid, scorţos, tare, ţeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este inflexibilă.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „şovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neşovăitor, statornic, ‹fig.› băţos, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Inflexibil, tânărul i-a contrazis pe toţi.* **2** (*despre oameni*) intransigent, neînduplecat, ‹fig.› dur, rigid. *Militarii sunt oameni inflexibili.*
inflexibilitáte s.f. **I** neflexibilitate, redoare, rigiditate. *O bară de fier se caracterizează prin inflexibilitate.* **II** fig. **1** dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigenţă, neînduplecare, nestrămutare, neşovăire, statornicie, ‹fig.› consistenţă, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbăţoşare. *Dă dovadă de inflexibilitate în respectarea legii.* **2** intransigenţă, ‹fig.› duritate rigiditate. *Inflexibilitatea militarilor de carieră este bine cunoscută.* **3** ‹fig.› neflexibilitate, rigiditate. *Este revoltat de inflexibiliatea în gândire a unor oameni.*
inflexiúne s.f. intonare, intonaţie, mlădiere, modulare, modulaţie, ton[2], tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are inflexiuni foarte plăcute.*
inflíge vb. III. tr. (*jur.; rar; compl. indică oameni*) v. Condamna. Pedepsi.
inflorescénţă s.f. (*bot.*) eflorescenţă, ‹rar› moţişor, ‹reg.› mot[1], vârf. *Papura are inflorescenţa cilindrică.*
influént, -ă adj. (*despre oameni*) important, însemnat, marcant, puternic, ‹fig.› greu. *Soţul ei este o persoană influentă în administraţia oraşului.*
influenţă vb. I. **1** tr., refl. recipr. a (se) înrâuri, ‹fig.› a marca, ‹fig.; rar› a însemna. *Personalitatea maestrului său i-a influenţat cariera.* **2** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „asupra”*) a acţiona, a înrâuri. *Ploaia influenţează asupra scoarţei terestre.*
influenţábil, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.› moale, slab, ‹fig.; pop. şi fam.› ofticos. *Nu poate lua decizii ferme pentru că este o persoană influenţabilă.*
influénţă[1] s.f. **1** înrâurire, putere, ‹rar› stăpânire, ‹înv.› înrâurită, ‹fig.; rar› suflare. *Nu-i poate cere nimic pentru că nu are nicio influenţă asupra lui.* **2** ascendent, autoritate, consideraţie, înrâurire, prestigiu, reputaţie, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreaţă, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care şi-a cucerit nu numai influenţa în lumea muzicală, ci şi preţuirea publicului.* **3** înrâurire, putere, trecere, ‹fig.› greutate. *Este un politician cu influenţă în oraş.* **4** acţiune, efect, înrâurire, rezultat, ‹înv.› lucrare. *Ce influenţă are ploaia asupra scoarţei terestre?* **5** inspiraţie, ‹rar› înrâurire. *În opera sa a recunoscut teme de influenţă romantică.*
influénţă[2] s.f. (*med.; înv.*) v. Gripă.
infórm, -ă adj. **I 1** (*despre materii*) amorf. *Pe stâncă se observă o masă informă de granit.* **2** (*despre materiale, obiecte etc.*) diform. *În urma accidentului, maşina a devenit o masă informă de fiare.* **II** fig. (*despre mulţimi, colectivităţi*) dezorganizat, neorganizat, ‹fig.› amorf. *În piaţă se adunase o mulţime informă de oameni care scanda lozinci.*
informá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a cerceta, a se documenta, a studia, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi. *S-a informat dacă nu s-a mai scris despre acest subiect.* **2** refl. (*despre oameni*) a cerceta, ‹reg.› a ştirici. *Se informează peste tot pentru a afla adevărul.* **3** refl. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „despre”*) a se interesa, a întreba, ‹înv. şi reg.› a cerca, ‹reg.› a tudăşli, ‹înv.› a se paradosi. *S-a informat dacă trenul are întârziere. S-a informat despre colegii din facultate.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a anunţa, a aviza, a încunoştinţa, a înştiinţa, a vesti, ‹înv.› a avizălui. *L-a informat despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a anunţa, a comunica, a încunoştinţa, a înştiinţa, a vesti, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a ştiri[2], a ştirici. *Vă informăm că trebuie să vă prezentaţi la rectorat.* **6** tr. (*compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) a avertiza, a înştiinţa, a preveni, ‹reg.› a priti, ‹înv.› a prevesti, a reflecta. *Îl informează că în viitor nu va scăpa numai cu o mustrare.*
informáre s.f. **1** anunţare, încunoştinţare, înştiinţare, vestire. *Informarea neschimbării hotărârii lui nu a surprins-o. Directorul se va gândi la o soluţie după informarea tuturor angajaţilor despre situaţia din sectoarele întreprinderii.* **2** avertizare, înştiinţare, prevenire, ‹înv.› prevestire. *În urma informărilor meteorologilor, mai multe sate din zonele cu risc major de inundaţie au fost evacuate.* **3** documentare, documentaţie, informaţie. *Autorul proiectului îşi rezervă un an de zile pentru informare.*
informát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** documentat. *Pasionat de istorie, este un cercetător foarte informat.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) avizat, capabil, competent, pregătit[2], ‹fam.› bazat, ‹fig.; fam.› tare. *S-a adresat unei persoane informate în domeniu pentru a se lămuri.*
informatív, -ă adj. **1** informaţional. *Într-o notă informativă îi aduce la cunoştinţă doleanţele ei.* **2** orientativ. *Iniţial, preţurile au un caracter informativ, pentru a se vedea dacă marfa este vandabilă.*
informatór, -oáre s.m., s.f. **1** (*lingv., folc.*) individ vorbitor, subiect, subiect vorbitor, vorbitor, ‹rar› subiect grăitor. *Informatorul este persoana a cărei vorbire este supusă observaţiei, analizei, cercetării. Într-o anchetă folclorică se caută un informator bun cunoscător al folclorului din zona respectivă.* **2** delator, denunţător, pârâtor, ‹livr.› sicofant, ‹înv.› prepuitor, vadnic, ‹fran.› muşard, ‹fig.; fam.› turnător, ‹arg.› antenă, caiafă, calpuzan, canar, cântăreţ, ciripitor, cobzar, doniţar, doniţaş, flaşnetar, ginitor, gurist, guşar, iepuraş, instrumentist, interpret, înghiţată (v. *înghiţat*), jet, lătrător, lepră, limbă, limonadă, limonagiu, marmeladă, mâraitor, melodios, mincinos, peţitor, philips, râşniţar, scuipător, sifon, sifonar, surlaş, tiflă, toboşar, trâmbiţar, trompetist, turnesol, ţambalagiu, ţap, ţânţar, ţiflă. *Toată viaţa a fost un informator mizerabil.*
informáţie s.f. **I 1** comunicare, înştiinţare, ştire, veste, ‹înv. şi pop.› răspuns, ‹arg.› exivă. *A auzit informaţia la televizor.* **2** ştire, veste, ‹rar› cunoştinţă, ‹reg.› hir, ‹înv.› mărturie, pliroforie, ştiinţă. *De când a plecat din ţară, nu i-a parvenit nicio informaţie despre ea.* **3** ‹înv.› cuvânt. *N-a primit încă informaţiile lui.* **4** (*de obicei la pl. informaţii*) referinţă, relaţie. *I-a dat informaţii foarte bune privind pregătirea ei profesională.* **5** documentare, documentaţie, informare. **6** indicaţie, îndrumare, lămurire. *La bibliotecă a primit toate informaţiile de care avea nevoie.* **II** (*concr.*) **1** notă. *Informaţii publicate în ziar se referă la descalificarea echipei naţionale de fotbal din Liga Europeană.* **2** izvor, sursă. *Informaţiile folosite pentru studiu sunt foarte diverse.*
informaţionál, -ă adj. informativ.
ínfra adv. (*în notaţii bibliografice*) dedesubt.
infraapicál, -ă adj. (*anat., bot.*) subapical.
infraaxilár, -ă adj. (*bot.*) subaxilar.
infractór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) făptaş, făptuitor, răufăcător, ‹rar› răufăptaş, ‹înv.› făcător-de-rău, făcător-de-rele, făcător-rău, lotru, ‹arg.› ilegalist, ‹impr.› interlop. *Infractorul a fost arestat.*
infracţionál, -ă adj. (*jur.*) corecţional. *Fapta sa are caracter infracţional.*
infracţionalísm s.n. (*jur.*) banditism, criminalitate, infracţionalitate., infracţionism.
infracţionalitáte s.f. (*jur.*) banditism, criminalitate, infracţionalism, infracţionism. *În ultimul timp se constată o descreştere a ratei infracţionalităţii.*
infracţionísm s.f. (*jur.*) banditism, criminalitate, infracţionalism, infracţionalitate.
infracţiúne s.f. (*jur.*) fapt penal, vină, ‹înv.› înfrângere. *Vătămarea corporală gravă este o infracţiune.*
infraliminál, -ă adj. (*psih.; despre stări, procese etc. psihice*) subliminal. *Stimulul infraliminal este inferior pragului de percepţie sau de reacţie.*
inframicrobiológ, -ă s.m., s.f. (*microbiol.*) virusolog. *Inframicrobiologul este specialist în virusologie.*
inframicrobiologíe s.f. (*microbiol.*) virologie, virusologie. *Inframicrobiologia studiază virusurile şi bolile virale.*
infrasónic, -ă adj. (*fiz.*) infrasonor. *Unde infrasonice.*
infrasonór, -ă adj. (*fiz.*) infrasonic.

infrastructúră s.f. (*constr.*) substructură. *Infrastructura cuprinde elementele care susțin partea principală a unei construcții.*
infratentoriál, -ă adj. (*anat.*) subtentorial.
infravírus s.n. (*microbiol.*) ultravirus, virus filtrabil, virus filtrant. *Infravirusul, fiind extrem de mic, nu poate fi văzut la microscopul obișnuit.*
infructuós, -oásă adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ◊livr.◊ oțios, ◊înv.◊ netrebnic, prisoselnic, prisositor, ◊fig.◊ deșert, gratuit, steril, sterp, ◊fig.; înv. și pop.◊ pustiu. *Rugămințile lor au fost infructuoase.*
infúz, -ă adj. (*despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) înnăscut, nativ, natural, ◊livr.◊ epicoriu, ◊înv.◊ naturalnic. *Tânărul are un talent artistic infuz. Are ureche muzicală infuză.*
infúzie s.f. fig. intrare, pătrundere, trecere. *Infuzia celor mai multe neologisme în limba română a avut loc la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.*
infuzór s.m. (*zool.*) *Infusoria*; ciliat. *Parameciul este un infuzor.*
ínga interj. (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; reg.*) v. Iată! Uite! Vezi!
ingambamént s.n. (*stil.*) enjambement, rejet. *Ingambamentul este cerut de necesități prozodice sau de dorința de a evidenția anumite cuvinte.*
ingeniós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) abil, destoinic, deștept, dibaci, industrios, iscusit, isteț, îndemânatic, măiestru, priceput, ◊livr.◊ dexter, ◊rar◊ temeinic, ◊înv. și pop.◊ meșteșugos, ◊pop. și fam.◊ bun de mână, ◊pop.◊ mehenghi, meșter, ◊înv. și reg.◊ pricopsit, prinzaci, ◊reg.◊ desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ◊înv.◊ meșteșugareț, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ◊fig.; fam.◊ breaz. *Este un vânător ingenios.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) abil, inventiv, iscusit, subtil. *A făcut o mișcare ingenioasă pentru a câștiga partida de șah.* **3** (*despre oameni*) creativ, creator, imaginativ, inventiv, ◊înv.◊ inventios. *A fost considerat cel mai ingenios compozitor al timpului.* **4** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, imaginativ, inventiv, iscoditor, iscusit, născocitor, ◊înv.◊ inventios, scornaci, ◊fig.; înv.; astăzi fam.◊ zămislitor. *Are o minte ingenioasă.*
ingeniozitáte s.f. **1** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ◊livr.◊ periție, ◊rar◊ îndemânație, tărie, trezie, ◊pop.◊ meșteșug, meșteșugire, ◊înv. și reg.◊ meșterie, ◊reg.◊ pricepuție, ◊înv.◊ dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ◊grec.; înv.◊ perilipsis, piotimie, ◊fig.; pop.◊ apucătură. *Admiră ingeniozitatea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** inventivitate, iscusință, subtilitate. *Orchestra s-a remarcat prin ingeniozitatea interpretării.*
ingéniu s.m. (*livr.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit.
ingenuitáte s.f. candoare, credulitate, inocență, naivitate. *Ingenuitatea ei era incredibilă, nu știa să se apere de ticăloși.*
ingénuu, -uă adj. (*despre oameni*) bun, candid, credul, inocent, naiv, neștiutor, pur[2], ◊fig.; rar◊ crud, ◊fig.; reg.◊ crudac. *Este prea încrezător, prea ingenuu.*
ingerá vb. I. tr. (*compl. indică alimente, medicamente etc.*) a îngurgita, a înghiți, ◊fam.◊ a lua. *A ingerat rapid ultimele linguri de supă și s-a ridicat de la masă. A ingerat cu mare greutate cașetele cu antibiotic.*
ingeráre s.f. ingestie, ingurgitare, ingurgitație, înghițire, înghițit, înghițitură, ◊fam.◊ luare. *Se recomandă ca, după ingerarea cașetelor cu antibiotic, să se bea multe lichide.*
ingerínță s.f. amestec, amestecare, imixtiune, intervenție, ◊înv.◊ intervenire. *Nu acceptă ingerința cuiva în afacerile lui financiare.*
ingéstie s.f. ingerare, ingurgitare, ingurgitație, înghițire, înghițit, înghițitură, ◊fam.◊ luare.
inginér, -ă s.f., s.m. **1** s.f. (*tehn.*) ◊fam.◊ inginereasă, ingineriță. *Lucrează ca ingineră în proiectare.* **2** s.m. (*tehn.*) ***inginer de sunet*** = sunetist. *Inginerul de sunet este specializat în realizarea părții sonore a unui film de cinematograf sau de televiziune*; (*agron.; în trecut*) ***inginer hotarnic*** = ◊pop.◊ măsurător de pământ, ◊reg.◊ lănțar. *Inginerul hotarnic se ocupa cu măsurarea proprietăților și cu stabilirea hotarelor între proprietăți.*
inginereásă s.f. (*tehn.; fam.*) v. Ingineră (v. *inginer*).
ingineréște adv. (*modal*) ◊înv.◊ geometricește. *I-a calculat inginerește necesarul de materiale pentru ridicarea casei.*
ingineríe s.f. **1** (*tehn.*) ◊înv.◊ inginerlâc. *Ingineria este profesia inginerului.* **2** (*biol.*) ***inginerie genetică*** = bioinginerie. *Ingineria genetică este modificarea deliberată a caracteristicilor unui organism, prin manipularea materialului genetic al acestuia.* **3** (*fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **4** (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **5** (*jur.; fam.*) ***inginerie financiară*** v. Delapidare. Escrocherie. Fraudă. Hoție.
ingineríță s.f. (*tehn.; fam.*) v. Ingineră (v. *inginer*).
inginerlâc s.n. (*tehn.; înv.*) v. Inginerie.
ingrát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj., s.m., s.f. nerecunoscător, ◊înv.◊ nemulțumitor, ◊fig.; înv.◊ nedulce. *Nepotul este ingrat față de bunicii care l-au crescut de mic. Atitudinea ingrată față de cel care te-a ajutat este de condamnat.* **II** adj. fig. **1** (*despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) anevoios, delicat, dificil, gingaș, greu. *Era în situația ingrată de a-l refuza.* **2** (*despre îndatoriri, îndeletniciri etc.*) dezagreabil, neplăcut. *Meseria autopsierului i se pare ingrată. Trebuie să îndeplinească o sarcină ingrată.*
ingratitúdine s.f. nerecunoștință, ◊înv.◊ nemulțumire. *Ingratitudinea față de cel care te-a ajutat este de condamnat.*
ingrediént s.n. (*mai ales la pl. **ingrediente**; ind. alim.*) aromat[1], condiment, mirodenie, ◊rar◊ mezelic, ◊pop.◊ dresuri (v. *dres*[2]), ◊reg.◊ merogină, ◊înv.◊ băcănii (v. *băcănie*), miroase (v. *miros*), mirodie, mirositurâ, spițerie, ◊eșit din uz◊ ingrediență. *A pus în vinul fiert câteva ingrediente: piper și scorțișoară.*
ingrediénță s.f. (*mai ales la pl. **ingrediențe**; ind. alim.; ◊eșit din uz◊*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie.
ingresív, -ă adj. (*gram.; despre verbe*) incoativ, ◊înv.◊ silitor. *Verbele ingresive exprimă începutul unei acțiuni.*
ingurgitá vb. I. tr. (*compl. indică alimente, medicamente etc.*) a ingera, a înghiți, ◊fam.◊ a lua.
ingurgitáre s.f. ingerare, ingestie, ingurgitație, înghițire, înghițit, înghițitură, ◊fam.◊ luare.
ingurgitáție s.f. ingerare, ingestie, ingurgitare, înghițire, înghițit, înghițitură, ◊fam.◊ luare.
inhalá vb. I. tr. (*compl. indică gaze, vapori, fum, lichide etc.*) a aspira, a trage, ◊fam.◊ a înghiți. *A inhalat mult fum până a fost salvat de pompieri.*
inhaláre s.f. aspirare, inhalație. *Inhalarea fumului este toxică.*
inhaláție s.f. aspirare, inhalare.
inhibá vb. I. **1** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a împiedica, a opri, a stopa, ◊înv.◊ a inhibționa, a podpri, a stâmpi, ◊fig.◊ a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ◊fig.; rar◊ a frena, ◊fig.; pop. și fam.◊ a năbuși. *Nimic nu poate inhiba declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi inhibă pofta de mâncare.* **2** refl. (*despre oameni*) ◊înv.◊ a se inhibționa, ◊fig.◊ a se bloca. *De emoție, s-a inhibat și nu a putut răspunde la nicio întrebare a profesorului.* **3** (*compl. indică oameni*) a complexa. *Îi este greu să discute cu el, căci cunoștințele acestuia în domeniu îl inhibă.* **4** refl. (*rar; mai ales despre oameni*) v. Abține. Domina. Răbda. Reține. Stăpâni. Ține.
inhibánt, -ă adj. (*despre mirosuri sau despre stări psihice, gesturi ale oamenilor etc.*) inhibitiv, inhibitor. *I-a trecut pofta de mâncare din cauza unui miros inhibant. Frica este inhibantă.*
inhibáre s.f. **1** inhibiție. *Din cauza inhibării nu a putut răspunde la nicio întrebare a profesorului.* **2** complexare. *În prezența savantului nu resimte decât inhibare.*
inhibitív, -ă adj. (*despre mirosuri sau despre stări psihice, gesturi ale oamenilor etc.*) inhibant, inhibitor.
inhibitór, -oáre adj., s.m. **1** adj. (*despre mirosuri sau despre stări psihice, gesturi ale oamenilor etc.*) inhibant, inhibitiv. **2** s.m. (*chim.*) catalizator negativ. *Inhibitorul, adăugat în proporții mici într-un mediu de reacție, oprește sau micșorează viteza de reacție.*

inhibíție s.f. **1** (*fiziol.*) ‹fig.› frânare. *Inhibiția, ca proces fundamental al activității nervoase, se manifestă prin diminuarea, stoparea sau suprimarea efectelor excitației.* **2** inhibare. **3** (*psih.*) ***inhibiție reciprocă*** = contracondiționare. *Inhibiția reciprocă este procedeul prin care răspunsul la un stimul este înlocuit sau diminuat.*

inhibiționá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) v. Inhiba. Împiedica. Opri. Stopa. **2** refl. (*despre oameni*) v. Inhiba.

inhumáție s.f. îngropare, înhumare, înmormântare, ‹livr.› sepultură, ‹rar› îngropat[1], ‹înv. și pop.› petrecanie, petrecere, ‹pop.› îngropăciune, prohod, ‹înv. și reg.› astrucare, ‹reg.› îngropanie, mormântare, petrecare, ‹înv.› îngropământ, îngropătură, înmormântăciune, pogrebanie. *Ceremonia de inhumație a fost scurtă.*

inhuminizáre s.f. (*geol.*) încarbonizare, încărbunare. *Inhuminizarea este transformarea biochimică lentă a substanțelor organice din plante în cărbuni.*

iníc, -ă adj. (*livr.; despre măsuri, hotărâri etc.*) v. Inechitabil. Injust. Nedrept. Neechitabil. Nejust.

inimaginábil, -ă adj. (*de obicei prin exager.; despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este inimaginabil.*

ínimă s.f. **I 1** (*anat.*) cord, ‹reg.› suflet, vână. *Inima ei nu mai rezistă emoțiilor.* **2** (*ca ansamblu al facultăților afective și morale ale oamenilor, ca centru și simbol al vieții sufletești*) suflet, ‹înv.› pântece, ‹fig.; înv.› mațe (v. *maț*). *Este un om cu inimă bună. A adunat în inima sa multă tristețe.* **3** (*ca sediu al stărilor și trăirilor sufletești, al sentimentelor, al virtuților, al vieții etc.*) suflet, ‹fig.› piept, sân. *Reușita copiilor în viață i-a umplut inima de bucurie și de mulțumire. Când rămâne singură în casă, stă cu frica în inimă. Dorul de casă i-a pătruns adânc în inimă.* **4** (*bot.; mai ales la arbori*) măduvă, ‹înv.› gras. *Copacul a fost tăiat pentru că inima tulpinii a început să se usuce.* **5** (*bot.; la pepenele-verde; pop.*) ‹pop.› cocoș. *Îi place numai inima de la pepenele-verde.* **6** (*j. de cărți; și* ***inimă roșie***) cupă[2]. *Decartează un decar de inimă roșie.* **7** (*j. de cărți*) ***inimă neagră*** = pică[3], ‹fam.› verde. *Are nevoie de un valet de inimă neagră pentru a face chintă.* **8** (*anat.; pop.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **9** (*anat.; pop.*) v. Stomac. **10** (*pop.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***inima-pământului*** v. Drețe. Duminecea (*Lysimachia nummularia*). **III** fig. **1** făptură, om, persoană. *Actorul a fermecat toate inimile din sală.* **2** (*psih.*) caracter, fire, natură, structură, suflet, temperament, ‹fig.› plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are o inimă veselă. Are o inimă înclinată spre visare.* **3** centru, mijloc, ‹fig.› buric, ‹fig.; înv.› dric. *Locuiește în inima orașului.* **4** centru, miez, mijloc, ‹fig.› buric, ‹fig.; înv.› dric. *Apele izvorăsc din inima pământului.* **5** esență, fond, materie, ‹fig.› măduvă, miez, nucleu, sământă, sâmbure. *Încearcă să pătrundă inima lucrurilor. Umorul și autoironia constituie inima personalității sale.*

inimioáră s.f. (*anat.*) ‹pop.› inimiță, inimucă, inimuță.

inimitábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician inimitabil. Are un timbru inimitabil al vocii.*

inimíță s.f. (*anat.; pop.*) v. Inimioară.

inimós, -oásă adj. (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, îndrăzneț, neînfricat, semeț, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii inimoși se aruncă în focul bătăliei.*

inimoșie s.f. (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

inimúcă s.f. (*anat.; pop.*) v. Inimioară.

inimúță s.f. (*anat.; pop.*) v. Inimioară.

ininteligént, -ă adj. (*despre oameni*) neinteligent.

ininteligénță s.f. neinteligență.

ininteligíbil, -ă adj. (*despre texte, exprimări etc.*) inaprehensibil, incomprehensibil, neinteligibil, ‹fam.› păsăresc, ‹fig.› împleticit. *Nimeni nu a înțeles nimic din discursul lui, deoarece a fost ininteligibil.*

inișór s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ineață (*Linum catharticum*). **2** ***inișor-de-alior*** v. Linariță (*Linaria vulgaris*).

ínițe s.f. (*agric.*) inărie, ‹reg.› inăriște, ineață, inet, ineț, inuliște. *La marginea satului este o inițe întinsă.*

ímiță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **2** v. Torțel (*Cuscuta europaea*).

inițiá vb. I. **1** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a începe, ‹reg.› a andăli, ‹fig.› a demara. *A inițiat o afacere cu produse cosmetice.* **2** tr. (*compl. indică lucrări, discuții etc.*) a aborda, a antama, a începe. *A inițiat cu mult curaj un nou proiect de cercetare.* **3** tr. (*compl. indică măsuri, metode, soluții, rezolvări, ipoteze etc.*) a preconiza. *A inițiat o nouă metodă de lucru pentru a-și face planul mai repede.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a introduce, ‹fig.› a călăuzi. *Îl inițiază în domeniul muzicii.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) instrui, a (se) învăța. *L-a inițiat în arta magiei. Urmează cursuri speciale pentru a se iniția în informatică.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilori*) a declanșa, a lansa. *În ultimul timp a fost inițiată o campanie împotriva fumatului.* **7** tr. (*chim.; compl. indică reacții, explozii*) a declanșa. *Promotorul, prin descompuneri termice sau fotochimice, inițiază reacțiile în lanț în procesele de polimerizare.*

inițiál, -ă adj. **1** începător. *Litera inițială a cuvântului este scrisă greșit.* **2** (*despre acțiuni, procese etc.*) incipient, începător. *Bolnavul are febră în faza inițială a bolii.* **3** originar, primitiv, primordial. *Unele limbi au un sistem gramatical recent, format după dezmembrarea grupului inițial din care aceste limbi făceau parte.* **4** originar, prim[1], primar, primordial. *Prin împădurirea ținutului se încearcă să i se redea splendoarea inițială. Pentru sensul inițial al cuvântului există puține atestări.* **5** (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, embrionar, originar, prim[1], primar, primordial. *Asimilația în cursul vieții inițiale este intensă.*

inițiátic, -ă adj. (*despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) ascuns[2], ezoteric, secret[2], tainic, ‹livr.› acroamatic, ‹rar› ermetic. *Unele practici magice inițiatice sunt cunoscute numai de inițiați.*

inițiatór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. cap, deschizător de drum, promotor, protagonist, ‹rar› începător, ‹fig.› pionier. *Inițiatorul campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.* **2** (*chim.*) promotor. *Inițiatorul, prin descompuneri termice sau fotochimice, inițiază reacțiile în lanț în procesele de polimerizare.*

inițiére s.f. **1** începere, ‹fig.› demarare. *Inițierea afacerii cu produse cosmetice a fost inspirată.* **2** abordare, începere. *Inițierea unui nou proiect de cercetare s-a făcut cu mult curaj.* **3** preconizare. *Inițierea unei noi metodologii a fost necesară pentru finalizarea planului mai repede.* **4** introducere, ‹fig.› călăuzire. *Inițierea tânărului în domeniul muzicii a fost încredințată unui pianist cunoscut.* **5** instruire, învățare, ‹livr.› erudire. *Noul său loc de muncă reclamă și inițierea lui în informatică.*

injectá vb. I. **1** refl. (*despre ochi*) a se congestiona, a se înroși, a se roși. *Ochii i s-au injectat din cauză că a lucrat mult la calculator.* **2** (*fam.; glum.*) v. Corupe. Mitui. Plăti.

injectát, -ă adj. (*despre ochi*) congestionat, înroșit, însângerat, roșcat, roșit, roșu, sângerat[2], ‹rar› sângeros. *Ochii injectați îi trădează oboseala.*

injécție s.f. (*arg.*) v. Mită.

injonctív, -ă adj. (*despre modul de a vorbi, despre privirea oamenilor etc.*) autoritar, imperativ, poruncitor. *I se adresează pe un ton injonctiv.*

injoncțiúne s.f. **1** dispoziție, hotărâre, ordin, ‹astăzi rar› poruncă, ‹înv. și pop.› ucaz, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› porunceală, ‹înv. și reg.› comisie, pașuș, ‹înv.› arătătură, așezământ, carte, demândare, farmuta, hotar, învățătură, mandat, orânduială, orânduire, order, pază, pitac[2], poruncită, povelenie, povelire, pravilă,

răspuns, rânduială, șart², tertip, tocmeală, universal, ustavă, zacon², zisă (v. *zis*), ‹rus.; înv.› predpisanie, pricaz², ‹fig.; înv.› strânsoare. *S-au dat injoncțiuni de prevenire a epidemiei de gripă.* **2** ‹fig.› presiune. *Injoncțiunile făcute asupra sa l-au determinat să-și dea demisia.*

injuriá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni², ‹reg.› a hicăi, a mărdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost injuriat public, într-o emisiune televizată.*

injúrie s.f. afront, agresiune verbală, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Injuriile din presă au demoralizat-o.*

injuriós, -oásă adj. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte injurioase.*

injúst, -á adj. **1** (*despre măsuri, hotărâri etc.*) inechitabil, nedrept, neechitabil, nejust, ‹livr.› inic. *Decizia măririi salariilor numai la unele categorii socioprofesionale este injustă.* **2** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, neronian, samavolnic, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri injuste împotriva greviștilor.*

injustéțe s.f. **1** inechitate, injustiție, nedreptate, neechitate, nejustiție, ‹înv. și pop.› strâmbătate, ‹înv. și reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum. *A mări salariile numai la unele categorii socioprofesionale este o mare injustețe.* **2** falsitate, inexactitate, neadevăr, neexactitate, netemeinicie. *A demonstrat injustețea afirmațiilor lui.*

injustíție s.f. **1** inechitate, injustețe, nedreptate, neechitate, nejustiție, ‹înv. și pop.› strâmbătate, ‹înv. și reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum. **2** abuz, exces, ilegalitate, samavolnicie, silnicie, ‹livr.› arbitrariate, ‹înv. și reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrisme, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit injustițiile puterii.*

inlándsis s.n. (*geomorf*) calotă glaciară. *Mari suprafețe în regiunile polare sau în părțile superioare ale munților înalți sunt acoperite de inlandsis.*

innavigábil, -ă adj. (*despre ape*) nenavigabil. *Din cauza scufundării unei nave, fluviul a devenit, pentru câteva zile, innavigabil.*

innocénte adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) simplu.

inobediént, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indocil, indisciplinat, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor inobedienți li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul inobedient a fost dus în arest.*

inobediénță s.f. indisciplină, indocilitate, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobediență, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza inobedienței și a absențelor nemotivate.*

inobservábil, -ă adj. (*despre ființe, lucruri etc.*) neobservabil. *Microorganismele sunt inobservabile, ele putând fi văzute doar la microscop.*

inóc s.m. (*relig.; înv. și reg.*) v. Călugăr. Monah. Părinte.

inocánt, -ă adj. **1** (*despre oameni bănuiți de a fi săvârșit o faptă reprobabilă, o infracțiune etc.*) inacuzabil, nevinovat, ‹înv. și pop.› negreșit, ‹fig.; rar› inocuu. *S-a dovedit că acuzatul este inocent.* **2** (*despre oameni*) bun, candid, credul, ingenuu, naiv, neștiutor, pur², ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea inocent.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur², serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet inocent.*

inocentá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

inocentizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

inocénță s.f. **1** nevinovăție, ‹ital.› disculpă. *Martorii și noile probe au dovedit inocența acuzatului.* **2** candoare, credulitate, ingenuitate, naivitate. *Inocența lui dezarmează. Inocența ei era incredibilă, nu știa să se apere de ticăloși.* **3** candoare, castitate, feciorie, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană inocență.* **4** (*iron.*) v. Agramatism. Ignoranță. Incultură. Nepricepere. Neștiință. Simplicitate. Simplitate.

inoculá vb. I. tr. **1** (*med., med. vet.; compl. indică substanțe, seruri, vaccinuri etc.*) a introduce, ‹pop.› a altoi². *I-a inoculat vaccinul cu o lanțetă. Medicul veterinar inoculează câinelui vaccinul antirabic prin injectare.* **2** fig. (*compl. indică sentimente, senzații etc.*) ‹fig.; fam.› a altoi². *I-a inoculat în suflet teama.*

inoculáre s.f. (*med., med. vet.*) inoculație, introducere, ‹pop.› altoire. *Inocularea vaccinului antigripal este recomandată de medici mai ales persoanelor cu imunitate scăzută.*

inoculáție s.f. (*med., med. vet.*) inoculare, introducere, ‹pop.› altoire.

inócuu, -uă adj. (*rar*) **1** (*despre stări, fenomene etc.*) v. Inofensiv. Nevătămător. **2** fig. (*despre oameni bănuiți de a fi săvârșit o faptă reprobabilă, o infracțiune etc.*) v. Inacuzabil. Inocent. Nevinovat.

inodór, -ă adj. (*despre substanțe, obiecte etc.*) nemirositor. *Unele substanțe toxice fiind inodore sunt cu atât mai periculoase.*

inofensív, -ă adj. **1** (*despre stări, fenomene etc.*) neofensiv, nevătămător, ‹rar› inocuu. *Bruma de astă-noapte a fost inofensivă pentru culturi.* **2** (*despre substanțe, materiale, plante, medicamente etc.*) atoxic, nevătămător. *I s-a recomandat un complex de elemente nutritive inofensive.* **3** (*despre vorbe, dorințe etc.*) nevinovat. *Nu a crezut că poate da o așa interpretare unor cuvinte inofensive.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) anodin, neofensiv. *A fost o revoltă inofensivă.*

inomábil, -ă adj. fig. (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) dezgustător, oribil, scârbos, sinistru, ‹fig.› grețos. *Pe față îi apăru un rânjet inomabil.*

inombrábil, -ă adj. inumerabil, ‹înv.› nenumărabil. *Oamenii din mulțime sunt inombrabili.*

inoperábil, -ă adj. (*med., med. vet.; despre tumori, organe etc.*) neoperabil. *Suferă de un cancer inoperabil.*

inoperánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oțios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost inoperante.* **2** neutilizabil. *Noțiunile inoperante ies din uz.*

inopinát, -ă adj. **1** neașteptat, neprevăzut. *L-a firmă s-a făcut un control inopinat.* **2** brusc, instantaneu, neașteptat, neprevăzut, subit, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost inopinată. O înduioșare inopinată o făcuse să lăcrimeze.*

inoportún, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) intempestiv, neoportun, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Demersul părinților în fața profesorului a fost inoportun.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) intempestiv, neașteptat, neoportun. *Reacția ei în situații noi este inoportună.* **3** (*despre oameni*) nedorit, neoportun, nepoftit. *I-au venit niște musafiri inoportuni.* **4** (*despre oameni*) neplăcut, plictisitor. *O evită pentru că este inoportună cu veșnicele ei lamentări.*

inoportúná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie inoportunat întrucât are de lucru.*

inoportunitáte s.f. **1** contratimp, neoportunitate, nepotrivire, ‹înv.› acolisitură. *Inoportunitatea demersului lui a mirat pe toți.* **2** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stinghereală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Inoportunitatea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*

inopozábil, -ă adj. (*jur.; despre acte juridice*) neopozabil. *Un act inopozabil nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât în cele determinate de lege.*

inopozabilitáte s.f. (*jur.*) neopozabilitate. *Actul nu poate fi invocat din cauza inopozabilității lui.*

inorgánic, -ă adj. (*chim.; despre corpuri*) anorganic, mineral, neorganic. *Diamantul este un corp inorganic.*

inoróg s.m. **1** (*mai ales în arta și în lit. medievală*) licorn, unicorn. *Inorogul este imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte.* **2** (*zool.; înv.*) v. Rinocer (*Rhinoceros unicornis* și *Diceros bicornis*).

inositál s.m. (*chim.*) inozită, mezoinozitol, mioinozitol. *Inositalul aparține complexului de vitamine B și are un rol important în creștere.*

inospitaliér, -ă adj. (*despre oameni, colectivități, fig., despre încăperi, locuri etc.*) neospitalier, neprimitor, ‹fig.› neprietenesc, neprietenos, rece. *Este o persoană inospitalieră. Are o casă inospitalieră, cu mobilă puțină și veche. A nimerit într-un loc inospitalier, plin de mărăcini.*

inová vb. I. tr., intr. a înnoi. *A reușit să inoveze unele metode de lucru în domeniul său de activitate.*

inováre s.f. **1** inovație, înnoire, ‹înv.› înnoitură, ‹fig.› renovare. *Spiritul de inovare trebuie să înlocuiască rutina.* **2** (*concr.*) inovație, noutate, prefacere, schimbare.

inovatór, -oáre adj. înnoitor, ‹rar› inovativ, ‹fig.› renovator. *Spiritul inovator trebuie să înlocuiască rutina.*

inovatív, -á adj. (*rar*) v. Inovator. Înnoitor.

inovație s.f. **1** inovare, înnoire, ‹înv.› înnoitură, ‹fig.› renovare. **2** (*concr.*) inovare, noutate, prefacere, schimbare. *Inovațiile apar mai ales în domeniul tehnologiei de vârf*

inoxidábil, -ă adj. (*despre metale sau obiecte din metal*) neoxidabil. *Tacâmurile sunt inoxidabile.*

inozítă s.f. (*chim.*) inositol, mezoinozitol, mioinozitol.

ínput s.n. (*inform.*) intrare. *Inputul reprezintă calea de acces într-un program.*

ins s.m. **1** chip, figură, individ, om, persoană, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau inși cunoscuți.* **2** cap, individ, om, persoană, ‹fam.; iron.› amic, ‹fig.› căciulă. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de ins.*

insalúbru, -ă adj. **1** (*despre locuințe, medii, spații etc.*) neigienic, nesănătos, ‹fig.› bolnav. *Locuiesc toți într-o casă insalubră.* **2** (*în opoz. cu „proaspăt", „curat"; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul insalubru provoacă afecțiuni pulmonare.*

insanitáte s.f. (*psih.; rar*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

insatisfácție s.f. nemulțumire, nesatisfacție. *S-a întors de la examen cu un sentiment de insatisfacție.*

insațiábil, -ă adj. (*despre ființe*) avid, lacom, mâncăcios, nesătul, nesățios, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și insațiabili.*

insațiabilitáte s.f. aviditate, insațietate, lăcomie, nesaț, voracitate, ‹rar› nesațiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saț, ‹înv.› poftă.

insațietáte s.f. aviditate, insațiabilitate, lăcomie, nesaț, voracitate, ‹rar› nesațiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saț, ‹înv.› poftă. *Nu-i place insațietatea cu care mănâncă.*

inscriptór s.n. (*inform.*) ‹engl.› burner, writer. *Laptopurile sunt prevăzute cu inscriptoare, utilizatorul având posibilitatea să-și stocheze datele pe CD-uri sau pe DVD-uri.*

inscripție s.f. **1** ‹înv. și reg.› scriptură, scrisoare, ‹înv.› înscriere, semn. *Pe monument este o inscripție în limba latină.* **2** legendă. *Moneda are o inscripție.* **3** (*rar*) v. Înmatriculare. Înregistrare. Înscriere. **4** (*fam.*) v. Consemnare. Însemnare. Mențiune. Notație. Notă.

inscripționá vb. I. **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales produse, vehicule*) a (se) înmatricula, a (se) înregistra, a (se) înscrie, ‹înv.› a (se) matricula. *Se interesează cum se inscripționează o mașină după terminarea contractului de leasing.* **2** tr. (*inform.; compl. indică CD-uri, DVD-uri*) ‹fam.› a arde. *A inscripționat un CD cu muzică clasică.*

insécță s.f. (*entom.*) gânganie, gâză, hexapod, ‹pop.› goangă, muscă, ‹reg.› borză (v. *borz*), gadină, gongălie, pepe. *Prin aer zboară tot felul de insecte.*

insectivór, -ă adj. (*zool.; despre animale*) entomofag. *Ariciul este un animal insectivor.*

insecuritáte s.f. nesiguranță. *Trăiește un sentiment de insecuritate din cauza crizei economice.*

inseminá vb. I. tr. (*biol.; compl. indică femei, femele*) a însămânța.

inseminácre s.f. **1** (*biol.*) inseminație. *Inseminările sunt făcute în clinici specializate.* **2** (*biol., zootehn.*) ***inseminare artificială*** = fecundare artificială, însămânțare artificială. *Inseminarea artificială se practică mai ales în cazul animalelor domestice, pentru ameliorarea raselor.*

inseminație s.f. (*biol.*) inseminare.

insensíbil, -á adj. **1** (*despre ființe*) nesimțitor. *Este insensibil la durere.* **2** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit insensibilă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **3** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este insensibil. Zgomotele insensibile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.*

insensibilitáte s.f. **1** nesensibilitate, nesimțire, ‹înv.› nesimțibilitate. *Insensibilitatea la durere se datorează unei afecțiuni a măduvei spinării.* **2** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› împietrire, letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de insensibilitate față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

insensibilizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a amorți. *Anestezia locală i-a insensibilizat piciorul.* **2** tr., refl. ‹fig.› a (se) împietri, a (se) înlemni, ‹fig.; pop.› a (se) împietroșa, a (se) învârtoșa. *Nenorocirile au insensibilizat-o.*

inseparábil, -á adj. **1** (*despre un întreg, un tot etc.*) indisolubil, nedespărțit, neseparabil, organic, unitar. *Planctonul este un ansamblu inseparabil de organisme animale și vegetale.* **2** (*despre elementele unui tot*) indisolubil, nedespărțit, neseparabil. *Organismele unui plancton sunt inseparabile.* **3** (*mai ales despre oameni*) nedespărțit, nedezlipit, neseparabil. *Cele două prietene sunt inseparabile.*

inseră vb. I. tr. (*compl. indică note, comentarii, fragmente de text etc.*) a implanta, a introduce, ‹livr.› a grefa. *A inserat o clauză în contract.*

inseráre s.f. **1** inserție, introducere. *Inserarea clauzei în contract clarifică condițiile în care acesta s-a încheiat.* **2** (*concr.; jurnal.*) insert.

insért s.n. **1** (*jurnal.*) inserare. *Înainte de tipărire, s-a introdus în ziar un insert privind un eveniment important de ultimă oră.* **2** (*cinemat., lit.*) flashback. *Insertul înfățișează o scurtă acțiune secundară, plasată în trecut, care se intercalează într-un film sau într-o operă literară.*

insérție s.f. inserare, introducere.

insesizábil, -ă adj. (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil.

insesizabilitáte s.f. imperceptibilitate. *Insesizabilitatea unui sunet.*
insidiós, -oásă adj. (*despre manifestări ale oamenilor*) înșelător, perfid, viclean, ‹înv.› viclenit, viclenos, ‹fig.› șerpesc. *A recurs la un mijloc insidios pentru a-i câștiga încrederea. I-a făcut o propunere insidioasă.*
insígnă s.f. însemn, ‹înv.› marcă[1], semn. *Are o interesantă colecție de insigne. Poartă insigna farmaciștilor militari.*
insignifiánt, -ă adj. **1** (*mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) mărunt, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› microscopic, obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum insignifiant de memorii. Colaborează la un tabloid insignifiant.* **2** (*despre oameni*) neimportant, neînsemnat, oarecare, ‹fig.› mărunt, ‹fig.; fam.› prizărit. *Este un politician insignifiant, care nu s-a remarcat prin nimic.* **3** accesoriu, neglijabil, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare importanță, întrucât era o problemă insignifiantă.*
insinuá vb. I. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) **I 1** refl. (*despre lichide*) a se infiltra, a pătrunde, a se strecura. *Apa subterană s-a insinuat în temelia casei deoarece terenul este mlăștinos.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a intra, a (se) strecura, a se vârî, ‹fig.› a (se) infiltra. *Polițistul a reușit să se insinueze în grupul infractorilor.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică sentimente, senzații, idei, stări etc.*) a (se) băga, a (se) vârî, ‹fig.› a (se) infiltra, a (se) strecura. *Nedreptățile au insinuat ura în sufletele lor. Tristețea i s-a insinuat iremediabil în suflet.*
insinuánt, -ă adj.(*despre fapte, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) ‹pop. și fam.› parșiv, ‹înv.› insinuator. *Este deranjat de vorbele ei insinuante.*
insinuáre s.f. **I 1** infiltrare, infiltrat, infiltrație, pătrundere. *Terenul fiind mlăștinos, insinuarea apei subterane în temelia casei era previzibilă.* **2** ‹fig.› infiltrare. *Insinuarea polițistului în grupul infractorilor a grăbit arestarea lor.* **II** (*concr.*) ‹rar› insinuație. *Insinuările ei erau calomnioase.*
insinuatór, -oáre adj. (*înv.*) v. Insinuant.
insinuáție s.f. (*rar*) v. Insinuare.
insipíd, -ă adj. **1** (*despre mâncăruri, băuturi*) dulceag, fad, searbăd[1], ‹pop.› spelb, ‹reg.› lânced, lihod, lișteav. *Mâncărurile insipide nu sunt preferate.* **2** fig. (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare insipid.*
insipiditáte s.f. **1** ‹fran.› fadoare. *Nu a putut mânca nimic din cauza insipidității mâncării.* **2** fig. ‹fig.; fran.› fadoare. *Ceea ce a caracterizat filmul a fost insipiditatea lui.*
insistá vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** a persevera, a persista, a stărui. *Va insista până i se face dreptate.* **2** a stărui, ‹înv. și pop.› a vorbi, ‹reg.› a bărăni, a crici, ‹înv.› a poftori, ‹fig.› a pistona. *Nu înțeleg de ce insiști; tot nu vei obține nimic.* **3** (*cu determ. introduse prin prep. „cu”, „asupra”*) a stărui, ‹fig.› a se întinde, a se lungi. *Nu vrea să mai insiste asupra acestui subiect.* **4** (*urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”*) a accentua, a stărui, ‹înv.› a sta, ‹fig.› a apăsa, a se opri, a pedala. *Insistă asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.*
insistént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „delăsător”; despre oameni*) perseverent, persistent, persuasiv, răzbătător, statornic, stăruitor, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om insistent, nu renunță la proiectele lui.* **2** (*despre oameni*) stăruitor. *Copilul devenise atât de insistent, încât părinții au convenit să-i cumpere jucăria dorită.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un insistent cercetător al civilizației elene. Depune o muncă insistentă pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** adv. (*modal*) stăruitor, ‹înv. și reg.› tare. *Sindicaliștii cer insistent să li se mărească salariile.*
insisténță s.f. **1** asiduitate, perseverență, persistență, statornicie, stăruință, tenacitate, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Insistența lui e demnă de invidie.* **2** stăruință, ‹înv.› stăruire, ‹fig.› pistonare. *Nu mai poate face față insistențelor lui repetate.* **3** asiduitate, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, stăruință, străduanie, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate ‹rar› perseverație, ‹înv. și pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu insistență.* **4** ‹înv.› poftorire. *Nu a cedat la insistențele lui.*
insociábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană insociabilă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale insociabile.*
insociabilitáte s.f. nesociabilitate. *Nu este simpatizat din cauza insociabilității lui.*
insolație s.f. (*med.*) helioză, ‹reg.› asoreală, îndesoare, soare-în-cap, soare-sec. *Insolația se manifestă prin febră, dureri de cap, greață, delir, putând provoca moartea.*
insolént, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, irespectuos, ireverențios, îndrăznеț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de insolentă.* **2** adv. (*modal*) arogant, impertinent, ireverențios, îndrăznеț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde insolent părinților.*
insolénță s.f. aplomb, aroganță, impertinență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țanțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu insolență.*
insolít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost insolită.* **2** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, deosebit, individual, neobișnuit, singular, special. *Are de judecat un caz insolit.* **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, original, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă insolit. Se comportă insolit.*
insolúbil, -ă adj. **1** (*chim.; despre substanțe*) nedizolvabil, nesolubil. *Carbonul este insolubil.* **2** fig. (*despre situații, stări etc.*) irezolvabil, nerezolvabil. *Între ei este o situație conflictuală insolubilă.*
insolubilitáte s.f. (*chim.*) nesolubilitate. *Carbonul se caracterizează prin insolubilitate.*
insolvábil, -ă adj. **1** (*fin.; despre agenți economici, persoane etc.*) falit, ‹fig.; fam.› terminat[2], ‹fig.; glum.› stors[2]. *Bancherul este insolvabil.* **2** (*fin., econ.; despre agenți economici, persoane etc.*) neplatnic, rău-platnic. *Pentru că este insolvabil i s-a tăiat curentul electric.* **3** (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) falimentar, insolvent, nesolvabil. *Societatea de asigurări este insolvabilă.*
insolvabilitáte s.f. (*fin., econ.*) insolvență. *Un debitor se află în insolvabilitate atunci când este în incapacitate de plată a datoriilor scadente.*
insolvént, -ă adj. (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) falimentar, insolvabil, nesolvabil.

insolvență s.f. (*fin., econ.*) insolvabilitate.
insomníe s.f. (*med.*) agripnie, nesomn, ‹înv. și pop.› nedormire, ‹înv.› nesomnie. *Suferă de insomnie de mulți ani.*
insonoritáte s.f. fonoizolare, fonoizolație, izolare fonică, izolație fonică. *Insonoritatea apartamentului se impunea.*
insonorizánt, -ă adj. (*despre materiale*) fonoizolant, fonoizolator. *A căptușit pereții apartamentului cu materiale insonorizante pentru a amortiza zgomotul de afară.*
insonorizáre s.f. insonorizație. *Prin insonorizarea încăperilor sau a clădirilor se reduce intensitatea zgomotelor din aceste spații.*
insonorizáție s.f. insonorizare.
inspectá vb. I. tr. **1** (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) a cerceta, a controla, a revedea, a revizui, a vedea, a verifica, ‹reg.› a țărcălui, ‹înv.› a legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au inspectat toate actele financiare ale firmei.* **2** (*milit.; compl. indică garnizoane, cazarme etc.*) ‹înv.› a șmotri. *Generalul a inspectat garnizoana.*
inspectáre s.f. control, inspecție, revizie, verificare, ‹grec.; înv.› paratirisis. *Inspectarea comisiei ministeriale a luat prin surprindere conducerea spitalului.*
inspéctor s.m. ‹înv. și pop.› luător de seamă, luător de socoteli, ‹înv.› vizitator. *Inspectorii au găsit documentele firmei în regulă.*
inspécție s.f. **1** control, inspectare, revizie, verificare, ‹grec.; înv.› paratirisis. **2** (*milit.*) ‹înv.› șmotru. *Generalul a făcut inspecția garnizoanei.*
inspirá vb. I. **I** tr. (*compl. indică aer, miresme etc.*) a aspira, a respira, a sorbi, a trage, ‹pop. și fam.› a suge. *Dimineața, inspirăm aerul proaspăt de afară.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică idei, hotărâri etc. ale oamenilor*) a sugera, ‹fig.› a insufla. *Le-a inspirat ideea de a înființa o fundație culturală.* **2** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) ‹fig.; fam.› a se adăpa. *Scriitorul s-a inspirat din literatura populară.*
inspirát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹fig.› iluminat[2]. *La sugestia unui edil inspirat, clădirea ateneului a fost renovată.* **2** fig. (*despre fapte, acțiuni ale oamenilor sau despre creații ale spiritului, opere de artă etc.*) meritoriu, merituos, valoros. *Inițiativa tinerilor de a ajuta copiii dintr-un orfelinat este inspirată. Noua sa compoziție este o lucrare inspirată.*
inspirație s.f. **I** influență[1], ‹rar› înrâurire. *În opera sa a recunoscut teme de inspirație romantică.* **II** fig. **1** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹fig.› mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost inspirație pentru tot ce a făcut în viață.* **2** avânt, însuflețire, patos, vervă. *Este cunoscută inspirația stilului editorialistului.*
instabíl, -ă adj. **I 1** mișcător, mobil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt instabile.* **2** (*despre sisteme fizico-chimice, sisteme tehnice, sisteme monetare etc.*) labil, nestabil, precar. *Cântarul se află în echilibru instabil. În perioada de criză economică sistemul monetar al unei țări devine instabil.* **3** (*despre mărimi, cantități, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) fluctuant, nestabil, oscilant, schimbător, variabil, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune instabilă.* **4** (*meteor.; mai ales despre vânturi*) neregulat, nestabil, schimbător, variabil. *În partea nordică a țării vânturile sunt instabile.* **5** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului instabil.* **II** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om instabil.*
instabilitáte s.f. **I 1** mobilitate, nestatornicie. *Dunele se caracterizează prin instabilitate.* **2** labilitate, nestabilitate, precaritate. *Cântarul trebuie reparat întrucât are instabilitate în echilibru. Păstrează banii în casă din cauza instabilității monetare.* **3** (*meteor.*) nestabilitate, nestatornicie, variabilitate. *Vara aceasta s-a caracterizat prin instabilitatea vremii.* **4** (*la j. de noroc sau la bursă*) diferență, fluctuație, schimbare, ‹fig.› oscilație. *Ia în calcul instabilitatea zilnică a cursului bursei.* **II** inconsecvență, inconstanță, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Instabilitatea în politică este constatată cu neplăcere de electorat.*
instalá vb. I. **1** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se așeza, a se fixa, a se opri, a se stabili, a se stabiliza, a se statornici, ‹înv. și pop.› a se pune, ‹pop.› a se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălășui, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a instalat cu domiciliul în Iași.* **2** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) așeza, a (se) fixa, a (se) plasa, a (se) posta, a (se) pune. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie instalată la intrarea în clădire.* **3** refl. (*despre oameni*) a trage. *După un drum lung, spre seară, s-a instalat la un han.* **4** tr. (*tehn.; compl. indică instalații, aparate tehnice etc.*) a monta. *A chemat un specialist pentru a instala o baterie la baie.* **5** tr. (*compl. indică tabere, echipamente sportive etc.*) a întinde, ‹înv.› a tinde. *Turiștii au instalat corturile la marginea pădurii.* **6** refl. (*fam.; despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*) v. Așeza. Sta. Ședea. **7** refl. (*fam.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „pe", „în"*) v. Așeza. Culca. Întinde. Lungi. Pune.
instaláre s.f. **1** așezare, fixare, oprire, stabilire, stabilizare, statornicire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Instalarea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **2** așezare, fixare, plasare, postare. *Administratorul firmei a hotărât instalarea gheretei paznicului la intrarea în clădire.* **3** montare[1]. *Instalarea bateriei din baie a fost făcută de un specialist.*
instalát, -ă adj. **1** (*despre tabere, echipamente sportive etc.*) așezat[2], întins[2], ‹înv. și reg.› tins. *Corturile instalate sunt ale unor turiști.* **2** (*despre anumite instalații*) montat. *Noua baterie instalată funcționează foarte bine.*
instalație s.f. (*tehn.*) ***instalație frigorifică*** = frigorifer. *Instalația frigorifică este compusă dintr-un agregat frigorigen, dintr-o încăpere răcită, dintr-o instalație de comandă și de control și din dispozitive anexe;* ***instalație sanitară*** = grup sanitar. *Fiecare locuință sau clădire trebuie să aibă instalație sanitară.*
instánt adj. invar. (*fam.*) v. Brusc. Inopinat. Instantaneu. Neașteptat. Neprevăzut. Subit.
instantanéu, -ée adj., adv. **I** adj. **1** brusc, inopinat, neașteptat, neprevăzut, subit, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost instantanee. O înduioșare instantanee o făcuse să lăcrimeze.* **2** brusc, fulgerător, năprasnic, neașteptat, subit, latin.; ‹înv.› repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte instantanee.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) imediat, momentan. *Reacția presei în urma comunicatului oficial a fost instantanee.* **II** adv. (*modal*) **1** brusc, deodată, fulgerător, repede, scurt, subit, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, ‹înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit instantaneu.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) brusc, subito.
instánță s.f. **1** (*jur.; și* ***instanță judecătorească***) autoritate judecătorească, justiție. *Se supune hotărârilor instanței judecătorești.* **2** (*reg.*) v. Cerere. Petiție.
instaurá vb. I. tr. **1** (*compl. indică sisteme politice, guvernări etc.*) ‹fig.› a întrona. *După revoluție, noua conducere a țării a instaurat un regim democratic.* **2** (*compl. indică obiceiuri, mode etc.*) a stabili, ‹fig.› a întrona. *Directorul a instaurat reguli noi de disciplină în școală.*
instauráre s.f. instaurație, stabilire, ‹fig.› întronare. *Instaurarea unor noi reguli de disciplină în școală se impunea.*
instaurație s.f. instaurare, stabilire, ‹fig.› întronare.
instigá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a ațâța, a excita, a incita, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, înv. și reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli,

‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au instigat populația.*

instigáre s.f. aţâţare, incitare, instigaţie, întărâtare, provocare, stârnire, tulburare, ‹rar› excitare, incitaţie, provocaţie, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. şi reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc instigarea populației pentru a produce haos.*

instigát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) aţâţat, incitat, întărâtat, provocat, stârnit, ‹livr.› concitat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Provocatorii manipulează populația instigată.*

instigatór, -oáre s.m., s.f., adj. agitator, aţâţător, incitator, provocator, tulburător, ‹livr.› facţios, fomentos, sediţios, ‹înv.şi pop.› răzvrătitor, ‹înv.› întărâtător, răscolitor, răscolnic, ‹fig.› incendiar, incendiator. *Foloseşte în discursurile sale mesaje instigatoare, care incită masele. Este cunoscut ca instigator al mulțimilor.*

instigáție s.f. aţâţare, incitare, instigare, întărâtare, provocare, stârnire, tulburare, ‹rar› excitare, incitaţie, provocaţie, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. şi reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare.

instiláre s.f. (*med., med. vet.*) instilaţie.

instiláție s.f. (*med., med. vet.*) instilare. *Prin instilație se introduce un medicament lichid, picătură cu picătură, într-o cavitate a unui organ bolnav, în scopuri terapeutice sau profilactice.*

instínct s.n. **1** impuls natural, simţ. *Instinctul este un complex de reflexe înnăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o specie.* **2** fig. presentiment, presimţire. *Înainte de accident a avut un instinct. Instinctul ei nu s-a adeverit.*

instinctív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acte, reacţii etc. ale oamenilor*) inconştient, instinctual. *Reacția de apărare este un reflex instinctiv.* **2** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) inconştient, maşinal, mecanic, reflex, ‹fig.› automat, automatic. *Salută cu un gest instinctiv al mâinii.* **II** adv. (*modal*) inconştient. *Ridică mâna instinctiv şi se apără.*

instinctivitáte s.f. instinctualitate. *În film se pune un accent deosebit pe instinctivitate.*

instinctór s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Penis.

instinctuál, -ă adj. (*despre acte, reacţii etc. ale oamenilor*) inconştient, instinctiv.

instinctualitáte s.f. instinctivitate.

instituí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică organizaţii, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a forma, a înfiinţa, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a institui comitetul de părinți pe școală.* **2** (*compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a înfiinţa, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A instituit prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a instituit o școală de actorie.* **3** (*compl. indică burse, rente etc.*) a crea, a înfiinţa. *O fundație culturală a instituit burse speciale pentru studenții excepționali.* **4** (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a fixa, a hotărî, a întocmi, a stabili, a statornici, ‹înv.› a aşeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a instituit impozitul pe venit. Directorul instituției a instituit regulamentul de ordine interioară.* **5** (*compl. indică înţelegeri, convenţii, proiecte etc.*) a face, a stabili. *Guvernul a instituit un nou acord comercial cu partenerii săi economici.* **6** (*compl. indică norme, practici etc.*) a introduce, a stabili. *Conducerea firmei a instituit o nouă grilă de salarizare pentru angajați.* **7** (*jur.*) a proclama. *După căderea monarhiei a fost instituită republica.*

instituíre s.f. **1** alcătuire, constituire, creare, desemnare, formare, înfiinţare, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop instituirea comitetului de părinți pe școală.* **2** constituire, creare, făurire, formare, fundare, înfiinţare, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândreşte cu instituirea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru instituirea unei școli de actorie.* **3** creare, înfiinţare. *Instituirea burselor speciale pentru studenții excepționali a fost bine primită de aceştia.* **4** introducere, stabilire. *Instituirea grilei noi de salarizare în firmă a mulțumit pe angajați.* **5** proclamare. *După căderea monarhiei a urmat instituirea republicii.*

institút s.n. **1** (*pedag.*) ***institut politehnic*** = politehnică, ‹înv.› şcoală politehnică. *La institutul politehnic sunt pregătiți specialiști în diverse domenii ale științelor tehnice.* **2** (*înv.*) v. Instituţie.

institutór, -oáre s.m., s.f. (*pedag.; în trecut*) dascăl, ‹pop. şi fam.› dăscăliţă, ‹peior.› belfer. *Bunicul ei a fost institutor la o școală primară urbană.*

instituție s.f. **1** unitate, ‹rar› aşezământ, ‹înv.› stabiliment, tocmeală, ‹fig.› organism. *Instituțiile publice importante din oraş se află în centru.* **2** ‹înv.› institut. *Statul apără instituția căsătoriei.*

instituționalizá vb. I. tr. (*compl. indică instituţii, sărbători etc.*) a oficializa. *Guvernul a instituționalizat sărbătorile religioase importante.*

instituționalizáre s.f. oficializare. *Instituționalizarea sărbătorilor religioase importante s-a făcut printr-o hotărâre a guvernului.*

instructív, -ă adj. educativ, moralizator, ‹rar› educator, ‹înv.› învăţător. *Arta are o finalitate instructivă. Fabulele au un conținut instructiv.*

instrúcție s.f. **1** (*pedag.*) educaţie, învăţământ, învăţătură, ‹astăzi rar› instrucţiune, ‹înv.› învăţătorie, pedeapsă. *Sunt necesare reforme profunde în procesul de instrucție.* **2** cultură, cunoştinţe (v. *cunoştinţă*), învăţătură, pregătire, studii (v. *studiu*), ‹înv. şi pop.› slovă, ‹pop. şi fam.› ştiinţă de carte, ‹înv. şi reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința instrucției. Deşi este foarte isteț, nu are prea multă instrucție.* **3** (*milit.*) ‹înv. şi pop.› mustră, muştruluială, ‹înv. şi reg.› ucenie, ‹reg.› exerţir, ‹înv.› şmotru. *Superiorii urmăresc cu atenție instrucția ostaşilor.*

instrucțiúne s.f. **1** directivă, indicaţie, îndrumare, normativ, normă, recomandare, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate instrucțiunile guvernului.* **2** (*la pl.* ***instrucțiuni***) explicaţie, indicaţie, îndrumare, lămurire, ‹înv.› spusă (v. *spus*), tălmăcire. *Cumpărătorul primeşte instrucțiuni pentru folosirea televizorului. Nu prea a înțeles instrucțiunile informaticianului, întrucât acesta a folosit termeni de specialitate.* **3** (*la pl.* ***instrucțiuni***; *med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „după”*) aviz, indicaţie, prescripţie, recomandare, recomandaţie, ‹înv.› sfătuire. *Bolnavul ia medicamentele numai după instrucțiunile medicului.* **4** (*pedag.; astăzi rar*) v. Educaţie. Instrucţie. Învăţământ. Învăţătură.

instruí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a învăţa, a studia, ‹înv. şi reg.› a se pricopsi. *Este o persoană căreia îi place să se instruiască în permanență. S-a instruit şi în străinătate.* **2** refl. (*despre oameni*) a citi, a se cultiva. *Tinerii trebuie să se instruiască mult şi sistematic.* **3** tr. (*pedag.; compl. indică mai ales adolescenți, copii*) a învăţa, ‹rar› a şcoli, ‹înv.› a certa, a mustrui, a muştrului, a pedepsi, ‹latin.; înv.› a erudi, ‹fig.› a lumina. *Ca profesor, a instruit toată viața elevii.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) culturaliza. *Şcoala instruieşte tineretul. Prin şcoală se urmăreşte să se instruiască tinerii.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) iniţia, a (se) învăţa. *L-a instruit în arta magiei. Urmează cursuri speciale pentru a se instrui în informatică.* **6** tr. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a pregăti. *Folcloriştii tineri sunt instruiți pentru munca de teren.* **7** tr. (*milit.; compl. indică soldaţi*) ‹reg.› a exerţiri, ‹înv.› a şmotri. *Superiorii instruiesc cu atenție ostaşii.* **8** tr. (*jur.*) a ancheta, a cerceta, a instrumenta, ‹reg.› a vălătui.

instruíre s.f. **1** cultivare, învăţare, ‹fig.› luminare, ‹fig.; înv. şi pop.› deşteptare. *Instruirea tinerilor trebuie să fie o preocupare permanentă a guvernanților.* **2** culturalizare. *Prin şcoală se urmăreşte instruirea tinerilor.* **3** iniţiere, învăţare, ‹livr.› erudire. *Noul său loc de muncă reclamă şi instruirea lui în informatică.* **4** îndrumare, pregătire. *Instruirea tinerilor folcloriști pentru munca de teren a fost foarte utilă.* **5** (*jur.*) anchetare, anchetă, cercetare, instrumentare, ‹reg.› vălătaş, ‹înv.› cercătură, dopros, sprafcă, ‹rus.; înv.› comandirovcă, ‹arg.› frământare, inventar, pisanie.

instruít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** citit[2], cult[2], cultivat, deştept, educat, învăţat[2], şcolit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.› crescut[2], ‹fig.; înv. şi pop.› poleit[2]. *Are pretenția că este un om*

instruit. **2** educat, format², învățat², pregătit², școlit. *Este un lingvist instruit la școala germană.*

instrumént s.n. **I 1** (*tehn.*) sculă, unealtă, ustensilă, ‹înv. și pop.› cinie¹, ‹pop. și fam.› dichis¹, ‹înv. și reg.› sărsam, ‹reg.› halat², horată, sculeață, talant², ‹înv.› vase (v. *vas*), ‹grec.; înv.› ergalie. *Zidarul și-a adus instrumentele necesare pentru a zugrăvi apartamentul.* **2** (*tehn.*) aparat. *Și-a cumpărat un instrument de tuns iarba.* **3** (*astron.*) ***instrument de pasaj*** = lunetă meridiană. *Cu instrumentul de pasaj se urmărește deplasarea la meridian a aștrilor.* **4** (*gram.*) ***instrument gramatical*** = ‹rar› unealtă gramaticală. *Verbele auxiliare sunt instrumente gramaticale.* **II** fig. (*fam.; mai ales peior.*) ‹fig.; fam.› sculă. *Abia târziu a realizat că prietenul său era instrumentul șefului.*

instrumentá vb. I. tr. **I 1** (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a adapta, a aranja, a armoniza, a orchestra, a prelucra. *Toscanini a instrumentat această piesă pentru orchestră de coarde.* **2** (*jur.*) a ancheta, a cerceta, a instrui, ‹reg.› a vălătui. *Poliția instrumentează crima.* **II** fig. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) ‹fig.› a manevra, a manipula. *Haosul din instituție este instrumentat. Greva a fost instrumentată politic.*

instrumentálă s.f. (*gram.*) propoziție instrumentală. *Instrumentala este o circumstanțială cu funcția de circumstanțial instrumental în frază.*

instrumentáre s.f. (*jur.*) anchetare, anchetă, cercetare, instruire, ‹reg.› vălătaș, ‹înv.› cercătură, dopros, sprafcă, ‹rus.; înv.› comandirovcă, ‹arg.› frământare, inventar, pisanie. *Instrumentarea crimei durează de luni de zile.*

instrumentáție s.f. (*muz.*) orchestrare, orchestrație. *Instrumentația piesei a fost făcută de un muzician foarte cunoscut.*

instrumentíst, -ă s.m., s.f. **1** (*muz.*) orchestrant, ‹înv.› sunător. *Instrumentiștii de la Filarmonică au dat multe concerte în străinătate.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

insubmersíbil, -ă adj. nesubmersibil. *Un obiect insubmersibil nu poate fi scufundat.*

insubordonánță s.f. (*rar*) v. Indisciplină. Indocilitate. Inobedientă. Insubordonare. Neascultare. Nedisciplină. Nesubordonare. Nesupunere. Obrăznicie. Recalcitranță. Refractarism.

insubordonáre s.f. indisciplină, indocilitate, inobedientă, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobedientă, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza insubordonării și a absențelor nemotivate.*

insubordonát, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor insubordonați li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul insubordonat a fost dus în arest.*

insubordonáție s.f. (*rar*) v. Indisciplină. Indocilitate. Inobedientă. Insubordonare. Neascultare. Nedisciplină. Nesubordonare. Nesupunere. Obrăznicie. Recalcitranță. Refractarism.

insuccés s.n. **1** eșec, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, nereușită (v. *nereușit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort. *Insuccesele îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu un insucces.* **2** eșec, fiasco, nereușită (v. *nereușit*), ‹livr.› ireușită, ‹fam.› chix, fâs, ‹fig.› cădere, dezastru, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost un insucces pentru mulți dintre profesori.*

insuficiént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** neîndestulător, nesatisfăcător, redus. *Cantitatea de carne cumpărată este insuficientă pentru familia lui numeroasă.* **2** (*în opoz. cu „mult", „numeros"; despre obiecte, ființe etc.*) puțin. *Are la ea bani insuficienți pentru a-și cumpăra albumul. Festivitatea s-a suspendat din cauză că în aulă erau studenți insuficienți.* **3** neîndestulător, nesatisfăcător, nesuficient, redus, sărac. *Instrumentarul din laborator este insuficient.* **4** (*în opoz. cu „mult", „mare"; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) mic, puțin, redus, scăzut, slab, ‹fran.› feblu. *Posibilitățile insuficiente de reabilitare financiară îl neliniștesc. Are șanse insuficiente să ia examenul dacă nu învață serios.* **II** adv. (*modal*) **1** prost, puțin, rău. *Meseria lui este astăzi insuficient remunerată. Becul luminează insuficient holul.* **2** slab. *Sala este insuficient luminată.*

insuficiénță s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) lipsă, sărăcie, ‹înv.› neajungere. *În acest caz penal este o mare insuficiență de probe.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, lacună, lipsă, neajuns¹, omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară², viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie¹, lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie¹, smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Insuficiențele lui educaționale sunt evidente.* **3** (*med.*) ***insuficiență biliară*** = hepatism. *Insuficiența biliară evidențiază afecțiunile cronice ale ficatului;* ***insuficiență ovariană*** = hipoovarie; ***insuficiență suprarenală*** = hipocorticism. *În insuficiența suprarenală se produce diminuarea sau oprirea secreției hormonilor corticosuprarenali.*

insuflá vb. I. tr. fig. **1** (*compl. indică idei, hotărâri etc. ale oamenilor*) a sugera, ‹fig.› a inspira. *Le-a insuflat ideea de a înființa o fundație culturală.* **2** (*compl. indică sentimente, stări sufletești etc.*) ‹fig.; înv.› a sufla. *I-a insuflat curaj. Le insuflă de mici sentimentul onoarei.* **3** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Excita. Îmbărbăta. Încuraja. Îndemna. Însufleți. Stimula. Susține.

insulár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› ostrovean, ostroveancă. *Insularii se ocupă mai ales cu pescuitul.* **2** adj. ‹înv. și pop.› ostrovean. *Partea insulară a Greciei este extrem de pitorească.*

ínsulă s.f. (*geomorf.*) **1** ‹înv. și pop.› ostrov, ‹înv.› isolă. *Madagascarul este o insulă.* **2** ***insulă plutitoare*** = grădină plutitoare, ostrov plutitor, pământ plutitor, plaur, plavie, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. *Insula plutitoare este o formație compactă de pământ, nisip, nămol, resturi vegetale care plutesc pe o apă.*

insultá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni², ‹reg.› a hicăi, a mărdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost insultat public, într-o emisiune televizată.*

insultáre s.f. **1** invectivare, jignire, ofensare, ultragiere, vexare, ‹fig.› lezare, rănire. *Insultarea politicianului a fost necuviincioasă.* **2** (*concr.*) afront, agresiune verbală, injurie, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală.

insultát, -ă adj. (*despre oameni*) invectivat, jignit, ofensat, ultragiat, vexat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit², ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul insultat a intrat în polemică cu opozanții săi.*

insúltă s.f. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Insultele din presă au demoralizat-o.*

insultátor, -oáre adj. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte insultătoare.*

insumisiúne s.f. (*livr.*) v. Indisciplină. Indocilitate. Inobedientă. Insubordonare. Neascultare. Nedisciplină. Nesubordonare. Nesupunere. Obrăznicie. Recalcitranță. Refractarism.

insuperábil, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre manifestări, creații etc. ale lor*) v. Imbatabil. Invincibil. Nebătut. Nebiruit. Neînfrânt. Neînvins.

insuportábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) imposibil, nesuferit, nesuportabil, ‹reg.› pucios, ‹înv.› nesuferibil,

nesufericios, ‹fig.› indigest, ‹fig.; livr.› intenabil, ‹arg.› move. *Din cauza insistențelor sale, a devenit insuportabil. Are un râs insuportabil, care enervează.* **2** (*despre zgomote, stări fizice sau psihice etc.*) imposibil, nesuportabil, ‹înv.› nesuferibil, ‹fig.; livr.› intenabil. *Copiii fac o gălăgie insuportabilă. Are o durere de dinți insuportabilă. Afară este o căldură insuportabilă.*

insurécție s.f. insurgență. *Insurecția are ca obiectiv răsturnarea unui regim, a unei autorități sau înlăturarea unor armate ocupante.*

insurgént, -ă adj., s.m., s.f. răsculat, răzvrătit, rebel, revoltat, ‹livr.› sediționis, ‹rar› apostat, rebelionist, ‹înv. și reg.› zurbagiu, ‹reg.› sculat[2], ‹înv.› bontaș, buntușnic, burzuluit, răpștit, răsculător, rebelist, revoltant, rocoșan, rocoșelnic, rocoșit[2], rocoșitor, zavergiu, zurba, zurbav. *Insurgenții au început lupta.*

insurgénță s.f. **1** insurecție. **2** (*livr.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

intabulăre s.f. (*jur.*) intabulație, ‹reg.› tăbulație. *Prin intabulare se înscrie definitiv un act de proprietate sau un drept imobiliar în cartea funciară.*

intabulație s.f. (*jur.*) intabulare, ‹reg.› tăbulație.

intáct, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) întreg, neatins, nestricat, neștirbit, ‹înv. și pop.› nevătămat, ‹fig.; fam.› sănătos. *Farfuria a rămas intactă, deși a căzut.* **2** (*despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) întreg, neatins, neînceput, plin, ‹fig.; glum.› virgin. *Mâncarea a rămas intactă pe masă. Musafirii au preferat coniac, sticlele de vin rămânând intacte.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) întreg, neatins, nevătămat, sănătos, teafăr, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas intact. Mâna îi este intactă după căzătură.* **4** (*despre atitudini, calități, sentimente etc. ale oamenilor*) neafectat, neatins, nepătat, ‹fig.› întreg, neștirbit. *Este un judecător integru a cărui onoare a rămas intactă.*

intangíbil, -ă adj. **1** ‹livr.› intușabil. *Stelele sunt intangibile.* **2** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) inviolabil, sacral[1], sacramental, sacrosanct, sacru, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. *Dreptul la libertate trebuie să fie intangibil.*

intarsiă vb. I. tr. (*a. plast.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a incrusta, ‹înv.› a grefa. *Ebenistul a intarsiat motive florale din sidef pe ușile dulapului.*

intarsiatór, -oáre s.m., s.f. (*a. plast.*) intarsier, intarsionist. *Intarsiatorul este specializat în intarsie.*

intarsiatúră s.f. (*a. plast.*) intarsie.

intársie s.f. (*a. plast.*) intarsiatură. *Intarsia se realizează prin tehnica incrustării în lemn a unor plăcuțe sau fâșii din os, fildeș, sidef.*

intarsiér, -ă s.m., s.f. (*a. plast.*) intarsiator, intarsionist.

intarsioníst, -ă s.m., s.f. (*a. plast.*) intarsiator, intarsier.

integrá vb. I. **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) include, a (se) introduce, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) pune. *A integrat în aluat și ouă. Praful de copt se integrează în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **2** refl. (*despre oameni*) a se încadra. *După foarte scurt timp s-a integrat perfect în noul colectiv.* **3** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) include, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) reintegra, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi integrează pe cei mai mulți dintre imigranți.*

integrábilă adj. (*mat.; despre funcții*) sumabilă. *Funcția integrabilă este funcția care are o integrală.*

integrál, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** complet, întreg, ‹fig.› netrunchiat. *A publicat textul integral al nuvelei într-o revistă literară. Interviul integral cu omul de știință va fi publicat în numărul viitor al aceleiași reviste.* **2** complet, exhaustiv, întreg, total, ‹livr.› exaurient. *Fișarea integrală a documentelor este necesară pentru realizarea unei lucrări valoroase.* **3** (*despre sume*) complet, deplin, întreg, tot, total. *I-a înapoiat suma integrală de bani.* **4** absolut, complet, deplin, integral, întreg, plenar, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea integrală a exprimării opiniilor.* **5** necondiționat, neprecupețit, total, ‹înv.› nepregetat. *Părinții acordă copiilor ajutor integral.* **II** adv. (*modal*) absolut, complet, completamente, total, ‹înv. și pop.› sadea. *Totdeauna a fost integral sincer cu părinții.* **III** s.f. (*mat.*) ***integrală nedefinită*** = primitivă (v. *primitiv*). *Integrala nedefinită este o mulțime de funcții care au o derivată comună.*

integránt, -ă adj. constitutiv. *Anexa este o parte integrantă a acestui act. Spiritul de dreptate este un element integrant al dimensiunii sale umane.*

integrăre s.f. **1** includere, integrație, introducere, încorporare, înglobare, ‹rar› încorporație. *Integrarea prafului de copt în compoziție se face la sfârșitul preparării prăjiturii.* **2** (*sociol.*) asimilare, asimilism, includere, încorporare, înglobare. *Integrarea totală presupune deznaționalizarea unor etnii.* **3** încadrare. *Integrarea ei în noul colectiv s-a produs destul de rapid.*

integrație s.f. includere, integrare, introducere, încorporare, înglobare, ‹rar› încorporație.

integrísm s.n. (*relig., polit.*) fundamentalism. *Integrismul islamic este un tip de extremism de factură religioasă.*

integríst, -ă s.m., s.f., adj. (*relig., polit.*) fundamentalist. *Integriștii islamici cer o aplicare riguroasă a principiilor coranice în comportamentul actual.*

integritáte s.f. **1** întregime, totalitate. *O condiție a demarării acțiunii lor a fost respectarea integrității scopului propus.* **2** deplinătate, plenitudine. *Bătrâna este în integritatea facultăților mintale.* **3** bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în integritatea și priceperea lui.*

intégru, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, leal, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om integru în afaceri.*

inteléct s.n. **1** cuget, fire, gândire, judecată, minte, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera intelectului.* **2** gândire, înțelegere, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru intelectul lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **3** deșteptăciune, inteligență, judecată, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propriul intelect, nu urma sfaturile altora!*

intelectuál, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** cerebral, mintal, rațional, spiritual. *În psihologia experimentală starea intelectuală a unui individ se determină cu ajutorul unui test.* **2** spiritual, ‹rar› spiritualist. *Formația intelectuală a poetului este legată de acest străvechi oraș moldav.* **II** s.m. ‹pop.; iron. sau deprec.› surtucar, ‹fam.; iron.› ochelarist. *Îl consideră un intelectual rasat.*

intelectualitáte s.f. ‹fig.› inteligență. *Intelectualitatea orașului a fost prezentă la deschiderea stagiunii teatrale.*

inteligént, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, șiram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte inteligent.* **2** (*despre vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) deștept, spiritual, ‹înv.› spirituos, spirtos. *Tânărul a făcut o remarcă inteligentă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, cuminte, deștept, înțelept. *Renunțând la o competiție pe care nu o putea câștiga, a făcut un gest inteligent.*

inteligénță s.f. **I 1** deșteptăciune, intelect, judecată, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. **2** agerime, agilitate, deșteptăciune, dexteritate, dibăcie, iscusință, istețime, îndemânare, pricepere, ‹înv. și pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteață, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Își*

întrecea prietena prin inteligență și eficiență. **II** fig. intelectualitate.

inteligíbil, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare inteligibilă a întregului proiect.* **2** (*despre enunțuri, texte etc.*) ‹fam.› omenesc, ‹înv.› priceput, ‹fig.› abordabil, accesibil. *Frazarea este ușor inteligibilă.*

inteligibilitáte s.f. claritate, limpezime, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› explicitate, ‹pop.› limpezeală, limpeziciune, ‹fig.› transparență. *Profesorul este apreciat de studenți pentru inteligibilitatea expunerilor sale.*

intemperánt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Intemperant, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt intemperant și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări imprudente.*

intemperánță s.f. necumpătare. *Jocurile copiilor sunt dominate adesea de intemperanță.*

intemperát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Intemperat, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie intemperată.*

intempestív, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) inoportun, neoportun, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Demersul părinților în fața profesorului a fost intempestiv.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inoportun, neașteptat, neoportun. *Reacția ei în situații noi este intempestivă.*

intenábil, -ă adj. fig. (*livr.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Imposibil. Indigest. Insuportabil. Nesuferit. Nesuportabil. **2** (*despre zgomote, stări fizice sau psihice etc.*) v. Imposibil. Insuportabil. Nesuportabil.

intendént, -ă s.m., s.f. (*în trecut*) administrator, ‹înv. și reg.› șpan, ‹înv.› chelar, chivernisitor, econom, epistat, ispravnic, prefect, provizor, șafar. *Directorul instituției a angajat ca intendent o persoană cu studii superioare.*

intendénță s.f. (*milit.*) administrație. *Intendența este un serviciu al armatei care are în sarcină hrana și îmbrăcămintea trupelor.*

inténs, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, fervid, mare[1], puternic, strălucitor, tare, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea intensă pentru această cameră.* **2** (*despre culori, nuanțe*) strălucitor, viu, ‹rar› sincer, ‹înv.› strălucit, vioi, ‹fig.› aprins[2], incendiar, împurpurat, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori intense.* **3** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, izbitor, puternic, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe intense.* **4** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este intens.* **5** (*despre sunete*) puternic, răsunător, sonor, viu, zgomotos, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul intens al torentului dezlănțuit.* **6** (*despre mirosuri*) pătrunzător, penetrant, puternic, tare,viu, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros intens de levănțică.* **7** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt intens. Astăzi este un ger intens.* **II** adj. **1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi intens în inimă.* **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere intensă.* **3** (*despre senzații, manifestări ale oamenilor etc.*) apăsat[2], puternic, ‹înv.› tare. *A scos un oftat intens.* **4** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) adânc, mare[1], profund, puternic, viu. *Expoziția i-a produs o emoție intensă.* **5** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire intensă.* **6** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) încordat, însuflețit, viu, ‹fig.› febril. *S-a obișnuit cu un ritm intens de viață.* **III** adv. (*modal*) **1** puternic, tare, ‹înv.› prost. *Inima îi bate intens.* **2** bine, înfiorător, puternic, tare, vârtos, zdravăn. *Afară viscolește intens.* **3** aprig, năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă intens.* **4** mult, tare. *Toată viața a suferit intens din cauza lipsurilor materiale.*

intênsie s.f. (*fiz.; înv.*) v. Intensitate.

intensifică vb. I. **I 1** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se întărâta, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se intensifică.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a (se) amplifica, a crește, a (se) întări, a (se) mări, a (se) potența, a spori[1]. *A intensificat tensiunea curentului electric. Sunetele se intensifică din ce în ce mai mult.* **II 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se intensifică pe zi ce trece. Singurătatea intensifică depresia.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) înteți, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) încinge[1]. *În câteva minute bătaia dintre cei doi s-a intensificat.* **3** tr. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca intensifică forțele și energia organismului.*

intensificáre s.f. **I 1** accentuare, acutizare, amplificare, creștere, întărire, întețire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Intensificarea forței vijeliei a fost devastatoare.* **2** amplificare, creștere, întărire, mărire, potențare, sporire, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru intensificarea tensiunii curentului.* **II 1** acutizare, agravare, amplificare, creștere, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza intensificării disensiunilor dintre ei.* **2** activare, dinamizare, înviorare, stimulare, ‹livr.› escaladare, escaladă. *Intensificarea producției din instituție este rezultatul noilor investiții.*

intensificát, -ă adj. **I 1** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, crescut[2], întărit, mărit[3], potențat, sporit. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune intensificată a curentului.* **2** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, crescut[2], întărit, întețit, mărit[3], sporit. *Forța intensificată a vijeliei a produs panică în rândul populației.* **II 1** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], întețit, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor intensificate dintre ei.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) întețit, ‹fig.› încins[2]. *Intensificată, bătaia dintre cei doi a fost oprită de polițiști.*

intensitáte s.f. **I** (*fiz.*) **1** ‹înv.› intensie, intensivitate. *Intensitatea reprezintă valoarea unei mărimi utilizate pentru a caracteriza cantitativ un fenomen sau starea unui câmp ori a unui corp într-un anumit punct.* **2** ***intensitate de magnetizare*** = magnetizație.

Intensitatea de magnetizare caracterizează starea de magnetizare a unui corp. **II 1** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, forță, putere, tărie, ‹înv.› mărie[1], mărime, ‹fig.› adâncime, vălvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit intensitatea durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său intensitatea tensiunii sociale.* **2** amploare, forță, volum. *Vocea tenorului are o intensitate impresionantă.*

intensiúne s.f. (*log.*) comprehensiune, conținut. *Intensiunea reprezintă totalitatea elementelor sau a notelor unei noțiuni, ale unei idei.*

intensivitáte s.f. (*fiz.; înv.*) v. Intensitate.

intentá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică acțiuni judecătorești*) ‹pop.› a porni. *A intentat procesul de divorț.*

intenție s.f. **1** calcul, gând, idee, plan, proiect, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Intenția sa este să înlăture concurența.* **2** proiect, vedere. *Ce ai în intenție pentru viitor?*

intenționá vb. I. tr. (*urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) a se gândi, a plănui, a proiecta, a vrea, ‹rar› a socoti, ‹înv. și pop.› a sta, ‹pop.› a chiti[1], ‹înv. și reg.› a cislui, a sfătui, ‹reg.› a scăpa, a scoposi, ‹înv.› a așeza, a chibzui, a cugeta, a izvodi, ‹fig.; reg.› a cumpăni. *Intenționează să plece într-o călătorie prin Europa.*

intențional, -ă adj. (*rar; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Conștient. Deliberat. Intenționat. Liber-consimțit. Voit[2].

intenționalísm s.n. (*rar*) v. Intenționalitate.

intenționalitáte s.f. ‹rar› intenționalism, intenționizitate. *Intenționalitatea alegerii a fost conștientă.*

intenționát, -ă adj., adv. **I** adj. (despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) conștient, deliberat, liber-consimțit, voit[2], ‹rar› intențional, precugetat. Munca este o acțiune intenționată a omului. Alegerea lui a fost intenționată. **II** adv. (*modal*) **1** (*poartă accentul în frază*) anume, dinadins, expres[2], înadins, special. *A râs zgomotos, intenționat să fie remarcată.* **2** conștient, deliberat, liber-consimțit, voit[2], ‹rar› precugetat. *A acceptat intenționat să participe la miting. Are o atitudine intenționat defensivă.*

intenționizitáte s.f. (*rar*) v. Intenționalitate.

interasistență s.f. întrajutorare. *Interasistența este benefică pentru relațiile interumane.*

interastrál, -ă adj. (*astron.; despre spații, călătorii, vehicule etc.*) intersideral, interstelar. *Își imaginează o călătorie prin spațiul interastral.*

interbisericésc, -eáscă adj. (*despre relații, conflicte etc.*) interconfesional, interreligios. *Papa Ioan Paul al II-lea a militat pentru depășirea animozităților interbisericești.*

intercalár, -ă adj. (*rar*) v. Intercalat.

intercaláre s.f. intercalație. *Este greșită intercalarea virgulei între subiect și predicat.*

intercalát, -ă adj. ‹rar› intercalar. *Elevul a fost depunctat de către profesor pentru virgula intercalată între subiect și predicat.*

intercalație s.f. intercalare.

intercéde vb. III. intr. (*livr.; compl. indică dispute, conflicte etc. sau, p. ext., afaceri, tranzacții etc.*) v. Arbitra. Intermedia. Interpune. Media[2]. Mijloci.

intercédere s.f. (*livr.*) v. Intermediu. Mediație. Mediere. Mijlocire.

interceptá vb. I. **1** tr. (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei; compl. indică mingea sau pucul*) a acroșa, a opri. *Fotbalistul a interceptat mingea care se îndrepta spre poartă.* **2** tr., refl. (*geom.; compl. sau sub. indică drepte*) a (se) intersecta. *Dreptele se intercepteză într-un punct.*

interceptáre s.f. **1** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) acroșaj, acroșare, interceptație, oprire, ‹înv.› interceptație. *Fotbalistul a optat pentru interceptarea mingii, prin interpunerea pe traiectoria ei.* **2** (*geom.*) intersectare, ‹înv.› interceptație. *Interceptarea dreptelor se face într-un punct.*

interceptát, -ă adj. (*geom.; despre drepte*) intersectat. *Dreptele interceptate au un punct comun.*

interceptáție s.f. (*înv.*) **1** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) v. Acroșaj. Acroșare. Interceptare. Intercepție. Oprire. **2** (*geom.*) v. Interceptare. Intersectare.

intercépție s.f. (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) acroșaj, acroșare, interceptare, oprire, ‹înv.› interceptație.

intercesiúne s.f. (*livr.*) v. Intermediu. Mediație. Mediere. Mijlocire.

intercesór, -oáre s.m., s.f. (*livr.*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.

interclús, -ă adj. (*latin.; înv.*) v. Inclus.

intercóm s.n. (*telec.*) interfon. *Sună la intercom pentru a i se permite accesul în clădire.*

intercomunicăție s.f. (*livr.*) v. Aderență. Conexiune. Corelație. Înlănțuire. Legătură. Raport. Relație.

intercondiționáre s.f. interdependență. *Între cele două fenomene nu există intercondiționare.*

intercondiționát, -ă adj. (*despre fenomene, procese, realizări ale oamenilor etc.*) interdependent. *Cele două opere nu sunt intercondiționate.*

interconectáre s.f. (*electr.*) interconexiune.

interconexiúne s.f. (*electr.*) interconectare. *Interconexiunea unor rețele electrice care funcționează independent se face printr-o linie de transport.*

interconfesionál, -ă adj. (*despre relații, conflicte etc.*) interbisericesc, interreligios.

intercotidál, -ă adj. (*geogr.; despre zone marine*) intertidal. *O zonă marină intercotidală este cuprinsă între limitele extreme ale oscilațiilor mareelor.*

intercranián, -ă adj. (*anat.*) intracranian. *Medicii i-au descoperit un chist intercranian.*

interdependént, -ă adj. (*despre fenomene, procese, realizări ale oamenilor etc.*) intercondiționat.

interdependénță s.f. **1** intercondiționare. **2** (*filos.*) legătură universală. *Anticii au sesizat interdependența dintre fenomenele lumii reale, mișcarea și transformarea lor continuă.*

interdícție s.f. **1** excluziune, interzicere, prohibire, prohibiție, ‹pop.› opreală, opreliște, ‹înv.› oprire, opritură, popreliște, ‹turc.; înv.› iasac. *Interdicția fumatului în locurile publice este o hotărâre a organismelor Uniunii Europene.* **2** (*lingv.*) tabu. *Interdicția este înlocuirea, din superstiție sau din pudoare, a unui cuvânt cu un alt cuvânt ori cu o perifrază, de cele mai multe ori metaforice.*

interdisciplinár, -ă adj. (*despre științe, preocupări, colaborări etc.*) multidisciplinar, pluridisciplinar. *Matematica este o știință interdisciplinară. Cei mai mulți dintre cercetători au preocupări interdisciplinare.*

interdisciplinaritáte s.f. multidisciplinaritate, pluridisciplinaritate. *Matematica este o știință care se caracterizează prin interdisciplinaritate.*

interés s.n. **1** (*la pl. interese*) afacere, chestiuni (v. *chestiune*), lucruri (v. *lucru*), probleme (v. *problemă*), treabă, ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în interesele lui.* **2** atenție, grijă, preocupare, ‹rar› stare, stat[3], ‹pop.› păsare[1], ‹fam.› sinchiseală, sinchisire, sinchisit, ‹înv. și reg.› câștigă, ‹înv.› ocupație. *Manifestă un interes deosebit față de propria persoană.* **3** atenție, curiozitate, luare-aminte, ‹înv.› perierghie, privire. *Cartea a suscitat interesul publicului.* **4** ‹fig.› ecou, răsunet, rezonanță, ‹fig.; înv.› răsunat, sunet. *Articolele politice ale lui Eminescu au interes și astăzi.* **5** (*fin.; înv.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzuară. Procent.

interesá vb. I. **1** tr. a preocupa. *Îl interesează cum evoluează boala. O interesează dezbaterile politice care au loc în media.* **2** refl. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se informa, a întreba, ‹înv. și reg.› a cerca, ‹reg.› a tudăși, ‹înv.› a se paradosi. *S-a interesat dacă trenul are întârziere. S-a interesat de colegii din facultate.* **3** tr. (*mai ales în constr. neg.*) a conta, a exista, a importa. *Pe el nu-l interesează nici trecutul, nici viitorul, ci doar clipa.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se îngriji, a se ocupa, a se preocupa, a vedea, ‹înv. și pop.› a se uita, ‹pop.› a umbla, ‹înv. și reg.› a purta, ‹înv.› a se nevoi. *Se interesează de cazarea turiștilor.* **5** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a-și căuta, a se ocupa, a se preocupa, a-și vedea. *Interesează-te de problemele tale, că de ale mele mă îngrijesc singur!* **6** tr. (*mai ales în constr. neg.*) a-i păsa[1], ‹fam.› a se sinchisi, ‹înv. și reg.› a se părea. *Nu o interesează dacă lumea o bârfește.* **7** tr. a privi. *Problema care se dezbate o interesează și pe ea.* **8** tr. a se aplica, a privi, a se referi, a viza[2], ‹înv.› a se raporta. *Această observație interesează lingvistica.*

interesánt, -ă adj. **1** ‹înv.› interesător. *A văzut un documentar interesant.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funam-

bulesc, inexplicabil, insolit, îndrăzneț, năstruşnic, nebun, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit², poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deşănțat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors², pembe, sucit², trăsnit², ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost interesantă.*

interesát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni*) materialist, mercantil. *Persoanele interesate ignoră importanța spiritului.* **2** adv. (*modal*) atent. *Ascultă interesat disertația.*

interesătór, -oáre adj. (*înv.*) v. Interesant.

interferá vb. I. intr. **1** (*despre linii, drumuri etc.*) a se intersecta, a se încrucişa, a se întretăia, a se întreține, ‹rar› a se strătăia, a se tăia, ‹fig.› a se împleti. *Cele două şosele interferează în centrul oraşului.* **2** (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucişa, a se întrepătrunde, a se întretăia, a se întreține. *În opera sa interferează diverse influențe. În această afacere interesele lor interferează.*

interferénță s.f. intersectare, încrucişare, întretăiere. *Centrul oraşului este zona de interferență a celor două şosele.*

interfoliáj s.n. (*tipogr.*) interfoliere.

interfoliére s.f. (*tipogr.*) interfoliaj. *Interfoliera este operația de intercalare a unor foi albe între paginile tipărite ale unei cărți.*

interfón s.n. (*telec.*) intercom. *Sună la interfon pentru a i se permite accesul în clădire.*

interglaciár s.n. (*geol.*) interglaciație.

interglaciáție s.f. (*geol.*) interglaciar. *Interglaciația separă două glaciațiuni.*

interím s.n. (*polit., adm.; rar*) v. Interimat.

interimár, -ă adj. (*polit., adm.*) **1** ad-interim. *Ministrul interimar ocupă funcția provizoriu, până la întoarcerea titularului sau până la numirea unui nou ministru.* **2** (*despre comisii, guverne etc.*) provizoriu, temporar, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Comisia interimară îndeplineşte funcțiile unui organ eligibil până la alegerea lui.*

interimát s.n. (*polit., adm.*) ‹rar› interim. *Interimatul său a luat sfârşit odată cu alegerile.*

interiór, -oără adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre obiecte sau părți ale lor*) dinăuntru, intern. *Scoate din buzunarul interior al sacoului o bancnotă de 10 lei.* **2** fig. lăuntric. *Nu-şi poate ascunde bucuria interioară. Are o forță interioară de invidiat.* **II** s.n. ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› pântece, sân, ‹fig.; rar› sâmbure. *Geologii forează interiorul pământului.*

interiorizá vb. I. tr. (*compl. indică fenomene ale realității exterioare*) ‹livr.› a internaliza. *A interiorizat drama copilăriei.*

interjectív, -ă adj. (*gram.*) interjecțional.

interjecționál, -ă adj. (*gram.*) interjectiv. *Cuvântul folosit are valoare interjecțională.*

interlínie s.f. **1** (*muz.*) ‹înv.› întrelinie. *Interlinia este spațiul care se lasă între două rânduri de litere scrise sau tipărite ori între două linii ale portativului muzical.* **2** (*tipogr.*) durşus. *Interlinia este folosită la răritul rândurilor de text.*

interlocutív, -ă adj. (*jur.*) interlocutoriu.

interlocutór, -oáre s.m., s.f. **1** colocutor, conlocutor, ‹astăzi rar› vorbitor, ‹înv.› convorbitor, împreună-vorbitor. *Vorbise atât de mult, încât interlocutorul său nu reuşise să spună decât câteva cuvinte.* **2** (*lingv.*) cititor, receptor. *Interlocutorul este persoana care primeşte şi decodează un mesaj realizat potrivit regulilor unui cod specific.*

interlocutóriu, -ie adj. (*jur.*) interlocutiv. *Judecătorul nu poate reveni asupra măsurilor care au caracter interlocutoriu.*

interlocuțiúne s.f. colocuțiune, conversație, convorbire, dialog, discuție, ‹livr.› colocviu, ‹pop. şi fam.› cuvântare, sfat, sfătuire, vorbă, vorbit¹, ‹fam.› conversare, parolă, şuetă, ‹înv. şi reg.› vorbire, reg.› divănire, turvin, ‹înv.› beseadă, tăinit, voroavă, ‹turc.; înv.› musaferea, ‹fig.; rar› duet. *Interlocuțiunea lor a fost scurtă.*

interlóp, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre anturaj, relații etc.*) dubios, suspect, ‹fig.› deocheat. *Îşi duce viața într-un mediu interlop.* **2** s.m. (*jur.; impr.*) v. Făptaş. Făptuitor. Infractor. Răufăcător.

interlúdiu s.n. (*muz.*) divertisment, intermediu. *Audiază un interludiu compus de Mozart.*

intermediá vb. I. tr. (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a arbitra, a se interpune, a media², a mijloci, ‹livr.› a intercede, ‹rar› a negocia, ‹reg.› a peți, ‹înv.› a înmijloci. *Firma de specialitate i-a intermediat afacerea.*

intermediár, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre stări, situații, fenomene etc.*) tranzitoriu, ‹livr.› tranzient. *Hotărârea are caracter tranzitoriu.* **II** s.m., s.f. **1** s.m. mediator, mijlocitor, ‹livr.› intercesor, ‹rar› interpus, ‹înv. şi reg.› arca¹, ‹înv.› mijloc, organon, solitor, ‹fig.; rar› organ¹, ‹arg.› şafar. *Unul dintre marii boieri ai țării a fost intermediar între domnul Moldovei şi hanul tătarilor.* **2** s.m., s.f. mijlocitor, misit, samsar, ‹rar› intermediator, ‹înv. şi reg.› telăliță, teleleică¹, teleleoaică, ‹reg.› mecler, ‹înv.› geambaş, ‹ital.; înv.› sensal. *Afacerea a fost înlesnită de un intermediar iscusit în materie de contrabandă.*

intermediatór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Intermediar. Mijlocitor. Misit. Samsar.

intermediére s.f. mijlocire. *A apelat, pentru intermedierea afacerii, la o firmă specializată.*

intermedínă s.f. (*biochim.*) hormon melanostimulant, hormon melanotrop, melanostimulină, melanotropină. *Intermedina este secretată de lobul mijlociu al hipofizei.*

intermédiu s.n. **I 1** mediație, mediere, mijlocire, ‹livr.› intercedere, intercesiune, interpoziție. *Intermediul moderatorului în discuția dintre cei doi politicieni a fost absolut necesar.* **2** cale, mijlocire, ‹fig.› filieră. *A trimis pachetul prin intermediul poştei rapide.* **II** (*muz.*) divertisment, interludiu.

interminábil, -ă adj. **1** inepuizabil, neepuizabil, neistovit, nesfârşit², ‹fig.› nesecat, nesecătuit, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeşertat. *Folclorul este o sursă de inspirație interminabilă pentru creatori.* **2** nesfârşit, ‹fig.› kilometric. *Drumul până la cabană pare interminabil. A ținut un discurs interminabil.*

intermitént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre procese, fenomene etc.*) discontinuu. *Priveşte fascinat jocul intermitent de lumini din pomul de Crăciun. Semaforul indică galben intermitent.* **2** (*despre acțiuni, manifestări, stări fizice, fiziologice sau psihice etc.*) întrerupt, întretăiat, ‹fig.› rupt. *Are un plâns intermitent. Respirația intermitentă se datorează emoției.* **3** (*mai ales despre acțiuni, mişcări, manifestări, sunete etc.*) ritmic, sacadat, ‹fig.› rupt. *În uşă se aud bătăi intermitente. De afară se aude zgomotul intermitent al potcoavelor cailor pe asfalt.* **II** adv. (*modal*) discontinuu. *Becul de avarie clipeşte intermitent.*

intermiténță s.f. discontinuitate. *Structura romanului dă senzația de intermitență.*

intérn, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte sau părți ale lor*) dinăuntru, interior. *Scoate din buzunarul intern al sacoului o bancnotă de 10 lei.* **2** ‹livr.› intestin², ‹înv.› domestic. *Nu poate interveni în conflictele interne dintr-o familie.* **3** (*psih.*) endotim. *Lupta internă cu ea însăşi îi epuizează toată energia.* **II** s.m., s.f. (*pedag.*) ‹înv.› înlountraş. *Internul locuieşte în internatul şcolii.*

internă vb. I. tr., refl. (*med. med. vet.; compl. sau sub. indică bolnavi*) a (se) spitaliza. *A fost internat de urgență la secția de neurologie. S-a internat pentru investigații.*

internalizá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică fenomene ale realității exterioare*) v. Interioriza.

internáre s.f. **1** (*med. med. vet.*) spitalizare. *Doctorul semnează fişa de internare a bolnavului. În timpul internării i s-au făcut mai multe investigații.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere.

internát¹ s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie¹. Temniță.

internát², -ă adj. (*med. med. vet.; despre bolnavi*) spitalizat. *Bolnavul internat a fost dus într-o rezervă.*

internaút s.m. (*inform.*) ‹fam.› navigator, ‹engl.› cybernaut. *Internauții sunt persoanele care utilizează internetul.*

internét s.n. (*inform.*) ‹fam.› net¹. *S-a conectat la internet.*

internet-banking ['ɪntənet 'bæŋkɪŋ] s.n. (*inform.*) e-banking, on-line banking. *Plătește factura la telefonul mobil prin internet-banking.*

internet-café ['ɪntənet kæ'feɪ] s.n. ‹fam.› net¹, ‹engl.› cybercafe. *A intrat într-un internet-café pentru a putea avea acces la un calculator.*

interníst, -ă s.m., s.f. (*med.*) generalist. *Internistul este specialist în boli interne.*

internód s.n. (*bot.*) ‹rar› meritală. *Internodul este cuprins între două noduri ale tulpinii unei plante.*

interoceptór s.m. (*fiziol.*) interoreceptor. *Interoceptorul este terminația nervoasă a unui analizator intern care culege şi transmite impulsuri primite de la organele interne.*

interoculár, -ă adj. (*anat.*) interpupilar. *Oftalmologul îi măsoară distanța interoculară.*
interogá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a chestiona, a întreba, ‹pop.› a ispiti, ‹înv.› a examina, a ului[2], ‹fig.› a descoase, ‹fig.; reg.› a prepune, ‹arg.› a deșuruba. *L-a interogat în legătură cu cele întâmplate. Arestatul a fost interogat toată noaptea.* **2** (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) a asculta, a chestiona, a examina, a întreba, ‹înv.› a examinălui, a prociti. *Profesoara l-a interogat la geografie.*
interogáre s.f. **1** chestionare, ‹rar› interogație, ‹înv.› examen, examinare. *Interogarea arestatului a durat toată noaptea.* **2** ascultare, chestionare, examinare, ‹rar› interogație, ‹înv.› procitanie. *O parte din oră este rezervată interogării elevilor.* **3** (*rar*) v. Întrebare.
interogát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) chestionat, întrebat. *Tânărul interogat nu a putut da informații în legătură cu cele întâmplate. Arestatul interogat nu este cooperant.* **2** (*despre elevi, studenți, candidați la un post etc.*) ascultat[2], chestionat, examinat, întrebat. *Elevul interogat avea mari emoții.*
interogatív, -ă adj. (*despre privire, ton etc.*) întrebător, ‹înv.› interogator. *Se uită la el cu o privire interogativă. Tonul său este interogativ.*
interogatór, -oáre adj. (*înv.; despre privire, ton etc.*) v. Interogativ. Întrebător.
interogatóriu s.n. **1** (*jur.*) ‹înv.› dopros, examen, ‹turc.; înv.› tacrir. *Interogatoriul a fost lung și obositor pentru cel arestat.* **2** (*med.*) anamneză. *Medicul, înainte de a propune un tratament, trebuie să facă bolnavului sau anturajului său un interogatoriu privind istoricul bolii ori detaliile legate de evoluția acesteia.*
interogáție s.f. (*rar*) **1** v. Întrebare. **2** v. Ascultare. Chestionare. Examinare. Interogare. **3** (*jur.*) v. Chestionare. Interogare.
interoreceptór s.m. (*fiziol.*) interoceptor.
interpartídic, -ă adj. (*polit.*) interpartinic. *În timpul alegerilor se fac alianțe interpartidice.*
interpartínic, -ă adj. (*polit.*) interpartidic.
interpătrúndere s.f. (*rar*) v. Interpenetrare. Interpenetrație. Întrepătrundere.
interpelá vb. I. tr. (*jur.*) a soma. *A fost interpelat să plătească datoriile către bancă.*
interpelánt s.m. (*polit.*) interpelator. *Interpelantul a pus întrebări ministrului culturii.*
interpeláre s.f. **1** (*polit.*) interpelație. *Interpelarea ministrului culturii a fost aplaudată de ceilalți parlamentari.* **2** (*jur.*) somare. *A fost acționat în judecată deoarece nu a răspuns interpelărilor băncii.*
interpelatór s.m. (*polit.*) interpelant.
interpelátie s.f. (*polit.*) interpelare.
interpenetrá vb. I. refl. a se întrepătrunde. *Problemele etice și sociale se interpenetrează.*
interpenetráre s.f. interpenetrație, întrepătrundere, ‹rar› interpătrundere, ‹reg.› întrețesătură, ‹fig.› osmoză. *Interpenetrarea problemelor etice și sociale este o realitate.*
interpenetráție s.f. interpenetrare, întrepătrundere, ‹rar› interpătrundere, ‹reg.› întrețesătură, ‹fig.› osmoză.
interplanetár, -ă adj. (*astron.*) cosmic, sideral, spațial, ‹rar› sideric. *Toată lumea urmărește cu emoție lansarea unei nave interplanetare.*
interpoláre s.f. (*filol.*) interpolație. *Manuscrisul conține numeroase interpolări care explică sau completează textul acestuia.*
interpolátie s.f. (*filol.*) interpolare.
interpozíție s.f. (*livr.*) v. Intermediu. Mediație. Mediere. Mijlocire.
interprét, -ă s.m., s.f. **1** tălmaci, tălmăcitor, traducător, translator, ‹reg.› dolmaci, ‹înv.› dragoman, tălmăciar, tâlcuitor, ‹turc.; înv.› tergiman. *Caută un interpret pentru limba germană. Discuțiile oficiale se fac prin interpret.* **2** (*de obicei cu determ. „de vise”*) ‹pop. și fam.› tălmaci, ‹înv.› ghicitor de vise, tălmăcitor de vise, tâlcuitor. *Cunoaște o bătrână care este interpretă de vise.* **3** comentator, tălmăcitor, ‹livr.› interpretator, ‹înv. și pop.› tâlcuitor, ‹înv.› tâlcovnic. *Este un renumit interpret al textelor eminesciene.* **4** (*muz.*) executant, muzicant, ‹rar› executor, ‹reg.› mujicaș, muzicuș, ‹înv.› muzic. *Interpreții cântă după note.* **5** (*teatru, cinemat.*) actor, actor de cinema, actor dramatic, actriță, actriță de cinema, actriță dramatică, artist, artist de cinema, artist dramatic, ‹rar› teatralist, ‹înv.› actoriță. *Interpreții români sunt foarte apreciați în străinătate.* **6** fig. (*mai ales cu determ. care indică apartenența*) exponent, reprezentant, ‹fig.› sol[1], ‹fig.; rar› organ[1]. *Scriitorul a fost interpretul elitei românești din secolul său.* **7** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
interpretă vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales vise*) a dezlega, a tălmăci, ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a alătura, a izbândi. *Ar vrea să cunoască pe cineva care să-i interpreteze visul.* **2** (*compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) a analiza, a comenta, a explica, ‹rar› a recenza[2], ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a socoti, ‹fig.› a descifra, ‹fig.; înv.› a întoarce. *Juriștii au interpretat noua lege din punct de vedere constituțional.* **3** (*compl. indică evenimente, întâmplări, manifestări etc.*) a comenta. *A interpretat într-o emisiune televizată evenimentele politice internaționale.* **4** (*compl. indică fapte, gesturi, afirmații etc. ale oamenilor*) a înțelege, ‹fig.› a citi. *A interpretat gestul ei ca o confirmare.* **5** (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a cânta, a executa, a intona, ‹pop.› a trage, a viersui, ‹înv.; astăzi poetic› a glăsui, ‹înv.› a glăsi, a juca, a pesni, a săvârși, ‹fig.; pop.› a spune, a zice, ‹arg.› a ghilabandi. *La concert, orchestra a interpretat numai fragmente celebre din opere.* **6** (*teatru, operă; compl. indică roluri*) a executa, a juca, ‹rar› a silueta, ‹înv.› a parastisi. *Artistul a interpretat magistral partitura sa.*
interpretábil, -ă adj. (*despre cuvinte, enunțuri etc.*) ambiguu, echivoc, ‹livr.› amfibologic, ‹rar› îndoit. *A dat un răspuns interpretabil la întrebare.*
interpretáre s.f. **1** dezlegare, tălmăcire, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹pop.› tâlc, ‹înv.› dezlegătură, tălmăcie, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială. *O preocupă interpretarea visului.* **2** analizare, analiză, comentare, explicare, ‹rar› lectură, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹înv.› erminie, interpretație, tâlcuială, ‹fig.› descifrare. *Interpretarea de către juriști a noii legi s-a făcut din punct de vedere constituțional.* **3** comentare. *Interpretarea evenimentului de către analistul politic este apreciată.* **4** înțelegere. *Interpretarea gestului ei a fost ca o confirmare.* **5** explicație, înțeles[1]. *A dat fel de fel de interpretări scrisorii primite.* **6** (*muz.*) executare, execuție, intonare. *Interpretarea perfectă a unor arii celebre îi umple sufletul de satisfacție.* **7** (*teatru, operă*) joc. *Interpretarea artistei a fost magistrală.*
interpretatór, -oáre s.m., s.f. (*livr.*) v. Comentator. Interpret. Tălmăcitor.
interpretáție s.f. (*înv.*) **1** v. Analizare. Analiză. Comentare. Explicare. Interpretare. **2** v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.
interpsíhic, -ă adj. (*psih.; despre relațiile dintre indivizi sau dintre indivizi și grup*) intersubiectiv.
interpunctuáție s.f. (*lingv.*) ‹rar› interpuncție. *Interpunctuația este punerea semnelor de punctuație între cuvinte sau între propoziții.*
interpúncție s.f. (*lingv.; rar*) v. Interpunctuație.
interpúne vb. III. refl. (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a arbitra, a intermedia, a media[2], a mijloci, ‹livr.› a intercede, ‹rar› a negocia, ‹reg.› a peți, ‹înv.› a înmijloci. *Firma de specialitate s-a interpus în afacere.*
interpupilár, -ă adj. (*anat.*) interocular. *Oftalmologul îi măsoară distanța interpupilară.*
interpús, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.
interreligiós, -oásă adj. (*despre relații, conflicte etc.*) interbisericesc, interconfesional. *Papa Ioan Paul al II-lea a militat pentru depășirea animozităților interreligioase.*
interrúpție s.f. întrerupere. *Este neplăcut impresionat de interrupțiile interlocutorului.*
interschimbábil, -ă adj. (*tehn.; despre elementele unui sistem*) interșanjabil. *Camera foto are obiectiv interschimbabil.*
interschimbabilitáte s.f. (*tehn.*) interșanjabilitate. *A proiectat în așa fel sistemul încât este permisă interschimbabilitatea unor elemente.*
intersectá vb. I. **1** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) a se interfera, a se încrucișa, a se întretăia, a se întreține, ‹rar› a se strătăia, a se tăia, ‹fig.› a se împleti. *Cele două șosele se intersectează în centrul orașului.* **2** tr., refl. (*geom.; compl. sau sub. indică drepte*) a (se) intercepta. *Dreptele se intersectează într-un punct.*
intersectáre s.f. **1** interferență, încrucișare, întretăiere. *Centrul orașului este zona de intersectare a celor două șosele.* **2** (*geom.*) interceptare, ‹înv.› interceptație. *Intersectarea dreptelor se face într-un punct.*
intersectát, -ă adj. (*geom.; despre drepte*) interceptat. *Dreptele intersectate au un punct comun.*
intersécție s.f. încrucișare, întretăiere, răscruce, răspântie, ‹pop.› cruce, crucea dru-

mului (v. *cruce*), furca drumului (v. *furcă*), ‹reg.› plaț, ‹înv.› încrucișătură. *La intersecția celor două șosele a fost instalat un semafor.*
intersexuál, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) **1** adj. (*despre plante și animale*) ambigen, androgin, bigeneric, bisexual, bisexuat, hermafrodit. *Animalele intersexuale au organe de reproducere masculine și feminine pe același individ.* **2** s.m., s.f. hermafrodit, ‹pop.› fătălău, ‹înv.› famen. *Intersexualii prezintă caracterele ambelor sexe.*
intersexualitáte s.f. (*biol.*) androginie, bisexualitate, hermafrodism, hermafroditism. *Intersexualitatea este starea unui organism care prezintă gonade de ambele sexe.*
intersiderál, -ă adj. (*astron.; despre spații, călătorii, vehicule etc.*) interastral, interstelar. *Își imaginează o călătorie prin spațiul intersideral.*
interstadiál s.n. (*geol.*) interstadiu. *Interstadialul este intervalul între două stadiale ale unei glaciații.*
interstádiu s.n. (*geol.*) interstadial.
interstelár, -ă adj. (*astron.; despre spații, călătorii, vehicule etc.*) interastral, intersideral.
interstíțiu s.n. (*tehn.*) ‹rar› lumină, ‹înv.› luft. *Interstițiul este spațiul gol dintre părțile unui corp sau ale unui sistem de corpuri situate unul lângă altul.*
intersubiectív, -ă adj. (*psih.; despre relațiile dintre indivizi sau dintre indivizi și grup*) interpsihic.
interșanjábil, -ă adj. (*tehn.; despre elementele unui sistem*) interschimbabil.
interșanjabilitáte s.f. (*tehn.*) interschimbabilitate.
interténție s.f. (*jur.; latin.*) v. Pensie alimentară. Pensie de întreținere.
intertidál, -ă adj. (*geogr.; despre zone marine*) intercotidal. *O zonă marină intertidală este cuprinsă între limitele extreme ale oscilațiilor mareelor.*
intertrígo s.n. (*med.*) ‹pop.› opăreală, opărătură. *Cutele naturale ale pielii s-au inflamat deoarece au intertrigo.*
intervál s.n. **I** (*predomină ideea de timp*) **1** epocă, perioadă, răstimp, spațiu, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Intervalele de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **2** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) răstimp, timp, vreme, ‹înv.› diastemă, ‹fig.› curs[1]. *În interval de o zi a fost de două ori la farmacie.* **3** răstimp. *A trecut un interval destul de mare de când nu te-am văzut.* **4** ceas, oră, perioadă, răstimp, timp, vreme. *A mai așteptat un interval bun până a venit.* **5** durată, întindere, perioadă, răstimp, timp, ‹reg.› rahăt, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă*[1]). *Pe tot intervalul verii a fost la țară, la bunici.* **6** perioadă, termen. *Nu trebuie depășit intervalul de garanție pentru a repara un aparat.* **II** (*predomină ideea de spațiu*) **1** depărtare, distanță, spațiu, ‹pop.› cale, ‹reg.› scopot[1], ‹înv.› diastemă, distare, loc. *Intervalul dintre cele două case nu este mare.* **2** bucată, distanță, ‹reg.› postată. *Mai are de mers un interval bun până la destinație.*
intervení vb. IV. intr. **1** (*despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”*) a se amesteca, ‹pop. și fam.› a se băga, a se vârî. *Ca de obicei, a intervenit în discuție.* **2** (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a se ivi, a se întâmpla, a se petrece, a se produce, a surveni, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor a intervenit o schimbare majoră.*
intervenire s.f. (*înv.*) v. Amestec. Amestecare. Imixtiune. Ingerință. Intervenție.
intervénție s.f. **1** amestec, amestecare, imixtiune, ingerință, ‹înv.› intervenire. *Nu acceptă intervenția cuiva în afacerile lui financiare.* **2** (*milit.*) ***intervenție armată*** = intervenție militară. *Războiul a luat sfârșit prin intervenția armată a SUA;* ***intervenție militară*** = intervenție armată. **3** demers, ‹înv.› ispită, ispitire, ‹fran.› demarș. *Dorința de a-și ajuta prietena explică intervenția ei.* **4** cuvânt. *În dezbaterile conferinței, intervenția sa a fost oportună.* **5** (*chir.*) ***intervenție chirurgicală*** = operație, ‹fig.› cuțit. *Boala i s-a agravat și a ajuns la intervenție chirurgicală.* **6** (*arg.*) v. Furt. Furat[1]. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **7** (*arg.*) v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.
interversiúne s.f. **1** intervertire, inversare, inversiune, ‹fig.› răsturnare. *Nu acceptă interversiunea rolurilor sociale. Interversiunea planurilor din acea zi a încurcat-o.* **2** fig. (*rar*) v. Alterare. Deformare. Denaturare. Distorsionare. Distorsiune. Escamotaj. Escamotare. Falsificare. Mistificare. Mistificație. Mutilare. Pervertire. Răstălmăcire. Siluire. Violentare.
intervertí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ordinea elementelor unei serii*) a inversa, ‹fig.› a răsturna. *Nu acceptă să intervertească rolurile sociale. A fost nevoită să-și intervertească planurile din acea zi.* **2** fig. (*rar; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Distorsiona. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Mutila. Perverti. Răstălmăci. Silui. Trunchia. Violenta.
intervertíre s.f. **1** interversiune, inversare, inversiune, ‹fig.› răsturnare. **2** fig. (*rar*) v. Alterare. Deformare. Denaturare. Distorsionare. Distorsiune. Escamotaj. Escamotare. Falsificare. Mistificare. Mistificație. Mutilare. Pervertire. Răstălmăcire. Siluire. Violentare.
interviá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Intervieva.
interviát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Intervievat.
intervievá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv.› intervia. *L-a intervievat în legătură cu evoluția crizei financiare.*
intervievát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› interviat. *Persoana intervievată a dat un răspuns evaziv la majoritatea întrebărilor.*
interzíce vb. III. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) a împiedica, a opri, ‹înv. și reg.› a popri, ‹grec.; înv.› a embodisi, ‹fig.› a bara. *Primăria a interzis circulația cu vehicule mari prin centrul orașului.* **2** (*compl. indică producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri*) a opri, a prohibi, ‹înv.› a popri. *Legea interzice producerea și comercializarea băuturilor alcoolice în afara unităților specializate.* **3** (*compl. indică acțiuni ale oamenilor, grupări, mișcări politice, religioase, idei, atitudini etc. considerate de autorități ca primejdioase*) a opri, a proscrie. *Unele secte sunt interzise.* **4** (*compl. indică activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) a întrerupe, a opri, a suspenda. *În semn de protest, sindicaliștii din învățământ au interzis cursurile în școli timp de câteva ore.* **5** (*compl. indică publicații*) a suprima, a suspenda. *Cenzura comunistă a interzis multe ziare.*
interzícere s.f. **1** împiedicare, oprire, ‹pop.› opreliște, ‹înv. și reg.› popreală, ‹reg.› opăceală. *Primăria a hotărât interzicerea circulației cu vehicule mari prin centrul orașului.* **2** excluziune, interdicție, prohibire, prohibiție, ‹pop.› opreală, opreliște, ‹înv.› oprire, opritură, poprelişte, ‹turc.; înv.› iasac. *Interzicerea fumatului în locurile publice este o hotărâre a organismelor Uniunii Europene.* **3** oprire, proscriere. *Interzicerea unor secte a fost luată de autorități sub presiunea reprezentanților religiilor oficiale.* **4** întrerupere, oprire, suspendare. *Sindicaliștii din învățământ au cerut interzicerea cursurilor în școli timp de câteva ore.* **5** suprimare, suspendare. *Cenzura a hotărât interzicerea ziarului.*
interzís, -ă adj. **I 1** (*despre activități, manifestări etc. ale oamenilor*) oprit, ‹înv.› apărat[2]. *Intrarea interzisă pentru persoanele care nu aveau invitație la spectacol a produs nemulțumirea acestora.* **2** (*despre vânătoare, pescuit*) închis, oprit. **3** (*despre anumite produse, mărfuri sau despre producerea, vânzarea, exportul sau importul lor*) oprit, prohibit. *Substanțele energizante interzise sunt totuși folosite de unii sportivi în concursuri.* **4** (*despre lucruri, alimente etc.*) oprit, ‹înv.› poprit, străjuit. *Carnea grasă de porc este un aliment interzis într-o dietă.* **5** (*despre idei, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) neîngăduit, nepermis, oprit, proscris. *Renegarea propriei religii este pentru adevărații credincioși o faptă interzisă.* **6** (*despre activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) întrerupt, oprit, suspendat. *Cursurile interzise vor fi reluate peste două zile.* **7** (*despre publicații*) suprimat, suspendat. *Consultă în arhivă un ziar interzis, care îi era bine cunoscut din tinerețe.* **II** fig. (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”; despre oameni*) consternat, crucit, minunat, perplex, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹fig.› încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas interzis auzind cele povestite.*
intestín[1] s.n. (*anat.*) **1** maț, ‹înv. și pop.› vintre (v. *vintre*), ‹reg.› ie[2]. *Intestinul este o parte a aparatului digestiv.* **2** ***intestin gros*** = colon[3], ‹pop.› mațul cel gros (v. *maț*), mațul curului (v. *maț*), mațul dosului(v. *maț*), mațul gros (v. *maț*), mațul șezutului(v. *maț*),

maţul umblării (v. *maţ*). *Intestinul gros este cuprins între valvula ileocecală şi rect;* ***intestin subţire*** = (*art.*) ***intestinul subţire*** = ‹înv. şi pop.› intestinul cel subţire, ‹pop.› maţul cel subţire (v. *maţ*), maţul subţire (v. *maţ*). *În intestinul subţire se produce digestia alimentară;* (*art.; înv. şi pop.*) ***intestinul cel subţire*** v. Intestin subţire. Intestinul subţire.

intestín², -ă adj. (*livr.*) v. Intern.

intestinál, -ă adj. (*anat., med.*) enteric. *Suferă de o boală intestinală.*

íntim, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bun, ‹fig.› apropiat. *Se sfătuieşte cu prietena intimă.* **2** (*despre legături, prietenii, alianţe etc. între oameni, colectivităţi etc.*) trainic, ‹fig.› apropiat, strâns². *Relaţiile dintre cele două etnii sunt intime. Legăturile dintre ei sunt intime.* **3** (*despre relaţiile dintre oameni*) erotic, fizic², fiziologic, sexual, trupesc. *Relaţia lor este intimă.* **4** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, amical, cordial, familiar, prietenesc, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversaţia dintre cele două prietene are un ton intim.* **5** (*în opoz. cu „public", „oficial"; despre viaţa oamenilor, relaţiile dintre ei etc.*) domestic, particular, personal, privat. *Nimeni nu are dreptul să se amestece în viaţa intimă a cuiva.* **6** restrâns. *A sărbătorit evenimentul într-un cadru intim.* **7** confidenţial, particular, ‹înv.› particularnic. *Discuţiile cu psihologii sunt intime.* **8** adânc, lăuntric, profund, ‹fig.› tainic. *Cercetătorul a reuşit în studiul său să descopere natura intimă a fenomenului.* **II** s.m., s.f. confident, ‹înv.› tainic. *Este prietenul său cel mai bun, intimul său.*

intimáre s.f. (*jur.*) intimaţie. *Prin intimare, o persoană cheamă în judecată pe altcineva într-un apel sau într-un recurs.*

intimát s.m. (*jur.*) acuzat, defendor, incriminat, împricinat, învinuit, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaş, ‹reg.› pricinat. *Intimatului i s-a pus avocat din oficiu.*

intimáţie s.f. (*jur.*) **1** intimare. **2** notificare, notificaţie. *Judecătorul dispune intimaţia sentinţei debitorului.*

intimidá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se fâstâci, a se încurca, a se zăpăci, ‹reg.› a se îngăimăci, a se îngurzi, a se rătuti, a se teşmeni, a se ului[1], ‹fig.› a se învălmăşi, a se pierde, ‹fig.; pop.› a se vălmăşi, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Intimidându-se, nu a ştiut ce să răspundă.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a înfricoşa, a speria, a timora. *O intimidează cu ameninţările lui.*

intimidáre s.f. **1** fâstâceală, fâstâcire, încurcare, zăpăceală, zăpăcire, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoşătură, ‹fig.› pierdere. *Intimidarea ei în faţa comisiei de examinare era vizibilă.* **2** înfricoşare, speriere, timorare. *Ameninţările lui îi creează o stare de intimidare.*

intimidát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) fâstâcit, încurcat², zăpăcit, ‹reg.› rătutit, teşmenit, ‹fig.› învălmăşit, ‹fig.; înv.› îngălmăcit. *Intimidată, nu a ştiut ce să răspundă.* **2** (*despre fiinţe*) înfricoşat, speriat², timorat. *Intimidată de ameninţările lui, a făcut o plângere la poliţie.*

intimizát, -ă adj. (*rar; despre atmosferă, ambianţă*) v. Familiar.

intínă s.f. (*bot.*) endospor. *Intina este membrana protectoare internă a grăuntelui de polen şi a sporilor ferigii.*

intisáp s.n. (*turc.; înv.*) v. Aservire. Atârnare. Dependenţă. Obedienţă. Servitute. Subordonare. Supunere.

intitulá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a numi, a porecli, a spune, a supranumi, a zice, ‹divr.› a denomina, ‹înv. şi pop.› a striga, ‹înv. şi reg.› a număra², ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ştefan a fost intitulat cel Mare. Oamenii l-au intitulat Hoţomanul pentru că fura.*

intituláre s.f. (*rar*) v. Denominaţie. Denumire. Nume. Numire.

intitulát, -ă adj. (*despre oameni, animale etc.*) denumit, numit, poreclit, supranumit, zis, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, intitulat Hoţomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.*

íntiţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Rocoţea (v. *rocoţel*) (*Stellaria graminea*). **2** v. Scânteioară. Scânteiuţă. Scânteiuţă-roşie (*Anagallis arvensis*).

intolerábil, -ă adj. (*despre stări, situaţii etc.*) inadmisibil, netolerabil, ‹înv.› nesufericios. *O asemenea situaţie intolerabilă nu poate fi trecută cu vederea.*

intoleránt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) necruţător, neiertător, neîndurător, neîngăduitor, nemilos, netolerant, ‹înv.› nesuferitor. *Oamenii corecţi sunt intoleranţi cu cei necinstiţi.*

intoleránţă s.f. neîngăduinţă, ‹rar› netoleranţă. *Multe acte de terorism au la bază intoleranţa. Intoleranţa religioasă este la fel de periculoasă ca şi cea etnică.*

intoná vb. I. tr. **1** (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a cânta, a executa, a interpreta, ‹pop.› a trage, a viersui, ‹înv.; astăzi poetic› a glăsui, ‹înv.› a glăsi, a juca, a pesni, a săvârşi, ‹fig.; pop.› a spune, a zice, ‹arg.› a ghilabandi. *La concert orchestra a intonat numai fragmente celebre din opere.* **2** (*compl. indică cuvinte, propoziţii, fraze etc.*) a modula. *Intonează frazele ca un actor.*

intonáre s.f. **1** (*muz.*) executare, execuţie, interpretare. *Intonarea perfectă a unor arii celebre umple sufletul de satisfacţie.* **2** inflexiune, intonaţie, mlădiere, modulare, modulaţie, ton², tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are intonări foarte plăcute.*

intonáţie s.f. **1** inflexiune, intonare, mlădiere, modulare, modulaţie, ton², tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. **2** accent, ton², ‹fig.› notă, nuanţă. *Avea în glas o intonaţie plină de îngrijorare.*

intoxicá vb. I. **I** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fiinţe*) a (se) otrăvi, ‹fig.; pop.› a cătrăni. *S-a intoxicat bând o soluţie pentru stropit pomii. Dioxidul de carbon l-a intoxicat.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică populaţia*) a dezinforma. *De multe ori populaţia este intoxicată din interese politice.* **2** tr., refl. (*fam.*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.

intoxicánt, -ă adj. (*despre anumite substanţe, medicamente etc.*) otrăvitor, toxic, ‹pop.› otrăvicios, ‹înv.› otravnic. *În doze mari, unele medicamente pot deveni intoxicante pentru organism.*

intoxicáre s.f. intoxicaţie, otrăvire, ‹rar› otrăvit[1], ‹înv. şi reg.› otrăvitură. *A murit în urma intoxicării cu o substanţă necunoscută.*

intoxicát, -ă adj. (*despre fiinţe sau despre organismul lor*) otrăvit², ‹fig.; pop.› cătrănit². *Persoanele intoxicate sunt duse de urgenţă la spital.*

intoxicáţie s.f. **1** intoxicare, otrăvire, ‹rar› otrăvit[1], ‹înv. şi reg.› otrăvitură. **2** (*med.*) ***intoxicaţie cu alcool*** = alcoolism, beţie, etilism. *Intoxicaţia cu alcool se poate vindeca urmând un tratament sever;* ***intoxicaţie cu plumb*** = saturnism. *În intoxicaţia cu plumb vaporii sau sărurile acestuia pătrund în organism pe cale digestivă sau respiratorie;* ***intoxicaţie digitalică*** = digitalism. *Intoxicaţia digitalică poate apărea mai ales la pacienţii cardiaci;* ***intoxicaţie endogenă*** = autointoxicaţie, autotoxemie, autotoxicoză. *Intoxicaţia endogenă are loc prin produşi ai metabolismului propriu;* ***intoxicaţie nicotică*** = nicotinism, tabagism. *Intoxicaţia nicotică este provocată de nicotina conţinută de tutun.*

intrá vb. I. intr. **I 1** (*în opoz. cu „a ieşi"; despre fiinţe; cu determ. locale introduse prin prep. „în", care indică un spaţiu delimitat*) a merge, a păşi, a pătrunde, a veni, ‹reg.› a luntra, ‹înv.› a deştinde. *Au intrat în peşteră printr-o spărtură a muntelui. A închis câinii pentru a nu intra în grădină.* **2** (*ca invitaţie sau ca îndemn; despre oameni*) a veni. *Intraţi, vă rog, în sală!* **3** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „prin"*) a călca. *I-a interzis să-i mai intre în casă.* **4** (*inform.; despre oameni*) a accesa, a pătrunde. *A reuşit să intre la informaţiile de pe hard.* **5** (*despre vehicule*) a se ciocni, a se izbi, a se lovi, a se tampona, ‹rar› a se întreciocni, ‹pop. şi fam.› a se pocni. *Două maşini au intrat una în cealaltă. A intrat cu maşina într-o căruţă.* **6** a începe. *Viaţa lui a intrat într-o nouă etapă.* **7** (*despre procese, fenomene etc. în desfăşurare; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a trece, ‹pop.› a da². *De câteva zile vremea a intrat în încălzire.* **8** (*înv.; despre fiinţe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce². Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli. **II 1** (*despre fiinţe; cu determ. introduse prin prep. „în", „sub", „între", „printre", „după" sau de adv. de loc*) a se băga, a se vârî. *A intrat în pat din cauză că avea febră. A intrat sub streaşină când a început ploaia. A intrat printre cei adunaţi în piaţa centrală a oraşului pentru a i se pierde urma.* **2** (*despre obiecte, lucruri, fiinţe etc.*) a încăpea. *Mobila cumpărată pentru casă a intrat în două camioane. În biserică intră foarte multe persoane.* **3** (*despre lucruri, bunuri, bani etc.*)

a ajunge, a începea. *Dosarul a intrat în mâna lui.* **4** (*despre materiale textile*) a se strâmta, a se strânge, ‹reg.› a se cupi. *Bluza a intrat la spălat.* **5** (*mat.; despre numere*) a se cuprinde, a merge. *Trei intră în 9 de trei ori.* **6** (*despre materiale, materii etc.*) a se consuma[1], a merge. *La prepararea acestor aperitive intră multă maioneză.* **III 1** (*despre obiecte ascuțite sau despre părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se implânta, a se înfige, a pătrunde. *Brăzdarele plugului intră adânc în pământ. Săgeata i-a intrat în piept.* **2** a pătrunde, a străbate. *Razele soarelui intră în cameră pe fereastră. Picăturile de ploaie nu intră prin geacă.* **3** (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se infiltra, a pătrunde, a se scurge, ‹reg.› a se stoarce, ‹înv.› a se răsfuga. *După ploaie, apa intră în pământ.* **4** (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a străbate, a trece, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. *Zgomotul de afară nu intră prin termopane. Frigul a intrat în cameră prin geamul deschis. Lumina nu intră prin jaluzele.* **5** (*despre oameni*) a se insinua, a se strecura, a se vârî, ‹fig.› a se infiltra. *Polițistul a reușit să intre în grupul infractorilor.* **6** (*despre cuvinte, expresii etc.*) a pătrunde, a trece. *Foarte multe neologisme au intrat în limba română la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **IV 1** (*despre oameni*) a se angaja, a se încadra, a se tocmi, ‹pop și fam.› a se băga, a se vârî, ‹pop.› a se învoi, a merge, a se năimi, a se prinde, a veni, ‹reg.› a se apuca, ‹înv.› a se înnăimi. *A intrat paznic la o fermă zoologică.* **2** (*milit.; despre tineri; cu determ. „în armată”, „la armată”, „la oaste”*) a se înrola, a merge. *Băieții lor intră în armată.* **3** (*despre oameni*) a se angaja, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se antrena, a se aprinde, a se înfierbânta, a se înflăcăra. *Au intrat într-o polemică inutilă.* **4** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „în”*) a adera, a se alipi, a se înscrie. *Mulți studenți au intrat în câte un partid.* **5** (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

intracranián, -ă adj. (*anat.*) intercranian. *Medicii i-au descoperit un chist intracranian.*

intradermoreácție s.f. (*med., med. vet.*) cutireacție, reacție intradermică. *Intradermoreacția apare după aplicarea intradermică a unei mici cantități de substanță ce conține particule antigenice.*

intraluminál, -ă adj. (*anat.*) endoluminal. *Structurile intraluminale se află în interiorul unui vas sau al unui canal.*

intransigént, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oțărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Intransigent, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*despre oameni*) neînduplecat, ‹fig.› dur, inflexibil, rigid. *Militarii sunt oameni intransigenți.* **3** (*despre oameni, instituții etc.*) necruțător. *Poliția este intransigentă cu traficanții de droguri.*

intransigénță s.f. **1** dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de intransigență în respectarea legii.* **2** constrângere, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie, stricteți, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate intransigența unui regim alimentar strict.* **3** ‹fig.› duritate, inflexibilitate, rigiditate. *Intransigența militarilor de carieră este bine cunoscută.*

intransmisíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „transmisibil”; despre documente, drepturi etc.*) netransmisibil. *Numărul de înmatriculare al vehiculului este intransmisibil.*

intransportábil, -ă adj. (*în opoz. cu „transportabil”; despre mărfuri, persoane etc.*) netransportabil. *Bolnavul, în starea în care se află, este intransportabil.*

intrapsíhic, -ă adj. (*psih.*) intrasubiectiv. *Refularea este un proces intrapsihic.*

intráre s.f. **I 1** (*în opoz. cu „ieșire”*) pășire, venire. *La intrarea ei în cameră toată lumea s-a oprit din vorbit.* **2** acces, ‹înv.› intrat. *Intrarea în teatru se face prin bolta centrală.* **3** pătrundere. *Intrarea în peșteră se face printr-o spărtură în munte.* **4** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Intrarea în Biserică*** = ***Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*** = ‹înv. și pop.› Vovedenie. *Intrarea în Biserică este prăznuită în ziua de 21 noiembrie.* **5** (*inform.*) input. *Intrarea reprezintă calea de acces într-un program.* **6** (*concr.*) ușă. *Și-a montat un bec deasupra intrării de la apartament.* **7** (*concr.*) alee, fundac, fundătură, înfundătură, ‹înv.› impas. *Trecătorul se rătăcea în intrări cotite, până ajungea în strada principală.* **8** (*milit.; rar*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire. **II** băgare, vârâre, vârât. *Din cauză că avea febră, intrarea în pat era obligatorie.* **III 1** pătrundere, străbatere, trecere. *A tras jaluzele pentru a permite intrarea luminii prin fereastră.* **2** pătrundere, trecere, ‹fig.› infuzie. *Intrarea celor mai multe neologisme în limba română a avut loc la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **IV 1** angajare, încadrare. *Pentru a se socializa, este necesară intrarea tinerei într-un serviciu.* **2** aderare, înscriere. *Intrarea studenților la câte un partid constituie un important câștig.* **V** (*contab.*) încasare. *Intrarea este valoarea contabilă care se înregistrează în patrimoniul unei instituții sau întreprinderi.* **VI** (*concr.; lingv.*) cuvânt-titlu, formă-titlu, lemă. *Sub intrare, care se află la începutul unui articol dintr-o lucrare lexicografică, se grupează sensurile, expresiile, variantele, compusele și uneori derivatele acestuia.*

intraspitalicésc, -éască adj. (*med., med. vet.; mai ales despre infecții*) nosocomial. *Infecțiile intraspitalicești sunt dobândite de pacient în timpul spitalizării.*

intrasubiectív, -ă adj. (*psih.*) intrapsihic.

intrát s.n. (*înv.*) v. Acces. Intrare.

intratábil, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „tratabil”; despre boli*) netratabil. *Anumite forme de cancer sunt intratabile.*

intravezicál, -ă adj. (*anat.*) intravezicular. *La ecografie i-au descoperit niște formațiuni intravezicale de natură tumorală.*

intraveziculár, -ă adj. (*anat.*) intravezical.

intravilán s.n. teritoriu intravilan. *Intravilanul cuprinde întreaga suprafață construită a unui oraș sau a unui sat.*

intrătúră s.f. (*constr.; reg.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.

intrând s.n. (*constr.*) adâncitură, cotlon, firidă, nișă, scobitură, ‹pop.› ocniță, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podișor, podmol, stelaj, ungher, ungheț, ‹înv.› sfirdă. *Soba se află într-un intrând al peretelui.*

intrepíd, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) **1** v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz. **2** (*în opoz. cu „delăsător”*) v. Insistent. Perseverent. Persistent. Persuasiv. Răzbătător. Statornic. Stăruitor. Tenace.

intrepiditáte s.f. (*livr.*) **1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **2** v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Persistență. Statornicie. Stăruință. Tenacitate. **3** v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Râvnă. Sârguință. Sforțare. Silință. Stăruință. Strădanie. Străduință. Zel.

intrícă vb. I. intr. (*livr.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti.

intricáre s.f. (*biol.; livr.*) v. Intricație.

intricáție s.f. (*biol.*) ‹livr.› intricare. *Intricația este un amestec, o întretăiere sau o încrucișare întâmplătoare.*

intrigă vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a alarma, a alerta, a angoasa, a frământa, a se impacienta, a îngrijora, a neliniști, a preocupa, a speria, a tulbura, ‹fam.› a îngândura, ‹reg.› a îngrija, ‹înv.› a îngriji, a îngrijui, a lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o intrigă. Avertismentele meteorologice îi intrigă pe toți.* **2** intr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti.

intrigánt, -ă adj., s.m., s.f. ‹fam.› criticant, fitiligiu, fitilist, ‹înv.› geambaș, machinator, meșteșugareț, uneltitor, zavistios, zavistliv, zavistnic, zavistuitor, ‹deprec.› levantin, ‹fig.› bizantin, ‹fig.; fam.› sforar, ‹fig.; înv.› mâncător, ‹arg.› manevrant. *Politicianul este cam intrigant și îi manipulează pe alții.*

intrigarisí vb. IV. tr., refl. (*grec.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.

intrigát, -ă adj. (*despre oameni*) alarmat, alertat, angoasat, frământat[2], impacientat, îngrijorat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient,

‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Intrigați din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.*

intrigă s.f. **I 1** mașinație, uneltire, ‹fam.› fitileală, mișculație, tertip, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› șcort, ‹înv.› amestec, diavolie, geambașie, marafet, tehnă, tocmeală, umblet, urzitură, zavistie, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, tramă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de intrigile colegilor de serviciu.* **2** complot, conjurație, conspirație, mașinație, uneltire, ‹rar› complotare, ‹înv. și pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv.› bont[1], coaliție de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unei intrigi.* **II** (*lit.*) acțiune, afabulație, fabulație, subiect, ‹rar› anecdotică (v. *anecdotic*), fabulă, ‹fig.› tramă, țesătură. *Intriga romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.*

intrinséc, -ă adj. (*filos.; în concepția idealistă despre lume*) imanent, lăuntric. *Un fapt intrinsec există și acționează prin sine însuși, fără o cauză exterioară.*

introducătór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) ‹fran.› introductor. *Introducătorul este persoana care face să intre, să se admită, să se răspândească ceva undeva.*

introdúce vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe, părți ale corpului lor etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a vârî. *A introdus rufele în mașina de spălat. Și-a introdus picioarele în apa râului.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau de adv. de loc*) a băga, a pune, a vârî. *A introdus creioanele în sertarul biroului. A introdus puii într-un coș și i-a dus în piață pentru a-i vinde.* **3** tr. (*compl. indică obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a băga, a trage, a trece, a vârî. *Bătrâna introduce ața prin urechea acului cu dificultate.* **4** tr. (*med., med. vet.; compl. indică substanțe, seruri, vaccinuri etc.*) a inocula, ‹pop.› a altoi[2]. *I-a introdus vaccinul cu o lanțetă. Medicul veterinar introduce câinelui vaccinul antirabic prin injectare.* **5** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) include, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) îngloba, a (se) pune. *A introdus în aluat și ouă. Praful de copt se introduce în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **II** tr. **1** (*compl. indică note, comentarii, fragmente de text etc.*) a implanta, a insera, ‹livr.› a grefa. *A introdus o clauză în contract.* **2** (*compl. indică noțiuni, obiceiuri etc.*) a implementa, ‹fig.› a împământeni, a naturaliza. *Kant a introdus noțiunea de „transcendental”. Cunoscutul stilist a introdus o nouă linie în modă.* **3** (*compl. indică norme, practici etc.*) a institui, a stabili. *Conducerea firmei a introdus o nouă grilă de salarizare pentru angajați.* **4** (*compl. indică oameni*) a iniția, ‹fig.› a călăuzi. *Îl introduce în domeniul muzicii.* **5** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Prezenta. Recomanda.

introdúcere s.f. **I 1** băgare, băgat, vârâre, vârât. *Introducerea rufelor în mașina de spălat îi ia câteva secunde.* **2** băgare, băgat, punere, vârâre, vârât. *După introducerea puilor în coș, a plecat la piață pentru a-i vinde.* **3** băgare, băgat, trecere, vârâre, vârât. *Introducerea ației în ac este dificilă pentru cei care nu au vederea bună.* **4** (*med., med. vet.*) inoculare, inoculație, ‹pop.› altoire. *Introducerea vaccinului antigripal este recomandată de medici mai ales persoanelor cu imunitate scăzută.* **5** includere, integrare, integrație, încorporare, înglobare, ‹rar› încorporație. *Introducerea prafului de copt în compoziție se face la sfârșitul preparării prăjiturii.* **II 1** inserare, inserție. *Introducerea clauzei în contract clarifică condițiile în care acesta s-a încheiat.* **2** implementare, ‹fig.› naturalizare. *Introducerea noțiunii de „transcendental” se datorează lui Kant.* **3** instituire, stabilire. *Introducerea grilei noi de salarizare în firmă a mulțumit pe angajați.* **4** inițiere, ‹fig.› călăuzire. *Introducerea tânărului în domeniul muzicii a fost încredințată unui pianist cunoscut.* **5** (*fam.*) v. Prezentare. Recomandare. Recomandație. **III 1** preambul, preliminarii (v. preliminar). *A intrat direct în subiect, fără introducere.* **2** cuvânt introductiv, cuvânt-înainte, exordiu, preambul, prefață, ‹livr.› isagogică, proluziune, ‹înv.› introducție, înainte-cuvântare, precuvântare, predoslovie, preludiu, procuvântare, ‹grec.; înv.› proimion. *Introducerea la cartea sa este scrisă de o personalitate în domeniu.* **3** (muz.) entrată. *Introducerea este scrisă, de obicei, într-un tempo lent și având un caracter aparte din punct de vedere tematic și expresiv.*

introductív, -ă adj. preliminar, ‹livr.› liminar, ‹înv.› precuvântător. *La consfătuire, președintele Academiei a ținut un discurs introductiv.*

introductór, -oáre s.m., s.f. (*fran.*) v. Introducător.

introdúcție s.f. (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

intronizá vb. I. tr. (*polit.; rar; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge.

intronizáre s.f. (*polit.; rar*) v. Înscăunare. Întronare. Învestire. Proclamare. Ungere.

introspectáre s.f. (*psih.*) autoanaliză, autoobservare, autoobservație, introspecție.

introspécție s.f. (*psih.*) autoanaliză, autoobservare, autoobservație, introspectare. *Introspecția este analizarea propriei vieți psihice.*

introvertít, -ă adj. (*psih.; în opoz. cu „extrovertit”; despre oameni*) cerebrotonic, ‹fig.; rar› iernatic. *Persoanele introvertite sunt obsedate de lumea lor interioară. Trebuie socializat, întrucât este retras și introvertit.*

intubáre s.f. (*med., med. vet.*) intubație, tubaj laringian.

intubáție s.f. (*med., med. vet.*) intubare, tubaj laringian. *În caz de asfixie, se face intubație prin introducerea unui tub în laringe.*

intuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a ghici, a prevedea, a sesiza, ‹fam.› a nimeri, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să intuiască sfârșitul conflictului dintre ei. A intuit mersul evenimentelor.* **2** (*compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) a anticipa, a presimți, a simți, ‹fig.› a mirosi, ‹fig.; fam.› a adulmeca, ‹fig.; înv.› a aulma, a ulma. *A intuit devalorizarea valutei.* **3** (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a înțelege, a sesiza, ‹livr.› a priza[2], ‹fig.› a descifra, a dibui, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să intuiască asemenea nuanțe.*

intuíre s.f. **1** prevedere, sesizare, ‹fig.› întrevedere, întrezărire. *Este aproape imposibilă intuirea sfârșitului conflictului dintre ei.* **2** (*psih.*) ***intuire vie*** = contemplare vie, intuiție. *Intuirea vie este perceperea nemijlocită, concretă a lucrurilor și fenomenelor.*

intuít, -ă adj. (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) prevăzut, ‹fig.› întrevăzut, întrezărit. *Situația intuită a devenit realitate.*

intuíție s.f. **1** (*psih.*) contemplare vie, intuire vie. **2** ‹fig.› nas. *Intuiția îi spune să nu aibă încredere în ea.*

intumescént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) inflamat, tumefiat, tumescent, tumid, turgescent, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. *Îl doare piciorul intumescent.*

intumescéntă s.f. (*med., med. vet.*) **1** congestionare, flegmazie, flogoză, inflamare, inflamație, iritare, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, aprinzătură, brânt. *Un simptom al sinuzitei este intumescența mucoasei nazale.* **2** (*concr.*) extumescență, inflamație, tumefacție, tumescență, umflătură, ‹pop.› badraganie, ‹înv. și reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură. *Intumescența s-a retras folosindu-se comprese reci.*

intușabíl, -ă adj. (*livr.*) v. Intangibil.

inulíște s.f. (*agric.; reg.*) v. Inărie. Iniște.

inumán, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om inuman și ursuz. Este inumană la*

mânie. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime inumană.* **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, crud, feroce, nemilos, neomenos, sălbatic, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură inumane.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă inuman cu adversarii.*

inumanitáte s.f. (*rar*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

inumerábil, -ă adj. inombrabil, ‹înv.› nenumărabil. *Oamenii din mulțime sunt inumerabili.*

inundă vb. I. **I 1** tr. (*despre ape, râuri etc.; compl. indică terenuri, localități, gospodării etc.*) a îneca, ‹pop.› a potopi, ‹înv. și reg.› a neca, ‹reg.› a băltăci, ‹fig.; rar› a cotropi. *Torentele au inundat tot satul.* **2** intr.(*despre ape curgătoare*) a se revărsa, a submerge, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, ‹înv. și reg.› a exunda, ‹reg.› a (se) năboi[2]. *Râurile inundă mai ales primăvara, după topirea zăpezii.* **II** tr. fig. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a năvăli, a veni. *S-a speriat foarte tare când jandarmii au inundat curtea lui.* **2** (*despre sentimente, senzații etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conștiința etc. lor*) a copleși, a covârși, a năpădi, ‹fig.› a îneca, a umple. *Inima îi este inundată de milă. Mirarea o inundă când aude un asemenea răspuns.*

inundáre s.f. **1** înecare, ‹pop.› potopire, ‹înv. și reg.› esundare, ‹înv.› esundațiune, necătură, ‹fig.; rar› cotropire. *S-au luat măsuri pentru prevenirea inundării satului.* **2** iluviu, iluviune, inundație, înec, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. **3** (*biol., med., med. vet.*) inundație.

inundát, -ă adj. (*despre terenuri, localități, gospodării etc.*) înecat, ‹pop.› potopit, ‹înv. și reg.› esundat. *Oamenii au părăsit satul inundat.*

inundáție s.f. **1** iluviu, iluviune, inundare, înec, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani țările europene s-au confruntat cu mari inundații.* **2** (*biol., med., med. vet.*) inundare. *Inundația este pătrunderea de lichid biologic într-un tub sau într-un organ cavitar.*

inușór s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ineață (*Linum catharticum*). **2** v. In-de-câmp. Ineață (*Linum austriacum*). **3** v. Ineață (*Linum perenne*).

inútil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› otios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost inutile.* **2** nenecesar, netrebuincios, neutil, redundant, superfluu, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte inutile!* **II** adv. (*modal*) **1** degeaba, zadarnic, ‹înv. și pop.› geaba, surda (v. *surd*), ‹reg.› heba, ‹ital.; înv.› îndarn. *Inutil încerci, nu vei obține nimic!* **2** superfluu. *Metaforele sunt folosite inutil. Nu este inutil a menționa că acest obicei se păstrează până astăzi în anumite zone ale țării.*

inutilitáte s.f. **1** ineficacitate, ineficiență, neeficiență, superfluență, superfluitate, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate. *Inutilitatea rugăminților lor nu mai putea fi pusă la îndoială.* **2** (*în opoz. cu „utilitate”*) deșertăciune, zădărnicie, ‹rar› zadar. *El mai încearcă, nefiind pe deplin convins de inutilitatea acțiunii sale.* **3** deșertăciune, nimic, nimicnicie, vanitate, zădărnicie, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este o inutilitate.* **4** redundanță. *Toți au subliniat inutilitatea unor amănunte obositoare în prezentarea faptei.*

inutilizábil, -ă adj. (*în opoz. cu „utilizabil”*) neutilizabil. *Stricându-se, aparatul este inutilizabil.*

inutilizáre s.f. (*în opoz. cu „utilizare”*) nefolosire, neîntrebuințare. *Aparatul funcționează și după o perioadă mai lungă de inutilizare.*

inutilizát, -ă adj. (*în opoz. cu „utilizat”; despre obiecte, materiale, aparate, procedee, metode etc.*) inuzitat, nefolosit, neîntrebuințat, neuzitat. *Deși inutilizat de mult timp, aparatul funcționează perfect. Plasticul inutilizat se îngălbenește în timp.*

inuzitát, -ă adj. (*în opoz. cu „utilizat”; despre obiecte, materiale, aparate, procedee, metode etc.*) inutilizat, nefolosit, neîntrebuințat, neuzitat.

invadá vb. I. tr. **I** (*milit.; compl. indică teritorii străine*) a cotropi, a încălca, a năpădi, ‹înv. și reg.› a încotropi, ‹înv.› a cuprinde, a îngloti, a năbuși, a stropși, a supăra, ‹fig.; pop.› a călca, a potopi. *Tătarii au invadat regiunea.* **II** fig. **1** (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) a năpădi, ‹fig.› a copleși, a cotropi, a împresura, a înăbuși, a submerge. *Măracinii și scaieții au invadat grădina.* **2** (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l invadeze somnul când a sunat telefonul.*

invadáre s.f. (*milit.*) **1** cotropire, invazie, încălcare, năpădire, ‹rar› intrare, ‹înv.› cuprindere, cuprins[1], năbușeală, poiadă, vrăjmășie, ‹fig.; pop.› călcare, ‹fig.; înv.› stropșitură, undătură. *Obiectivul armatei a fost invadarea teritoriului țării vecine.* **2** invazie, năvălire, venire. *Invadarea turcilor în țară a fost stopată de oastea moldovenilor.*

invadatór, -oáre adj., s.m. **1** (*milit.*) agresor, atacator, cotropitor, năvălitor, ‹rar› invadent, ‹înv.› năvrap, năvrăpitor. *Armata invadatoare a fost respinsă.* **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

invadént, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Agresor. Atacator. Cotropitor. Invadator. Năvălitor.

invaginăre s.f. (*med.*) invaginație.

invaginație s.f. (*med.*) invaginare. *Invaginația este o formă de ocluziune intestinală produsă prin pătrunderea unui segment intestinal în segmentul subiacent.*

invalíd, -á adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*med.*) handicapat, infirm, schilod, ‹livr.› estropiat, valetudinar, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹pop.› beteag, schilav, ‹înv. și reg.› calic, neputincios, nevolnic, sec, slăbănog, ‹reg.› bolnav, chilav, milog, obidnic, pedestru, schilăvos, schirnog, schirnogit, șont, șontit, ‹reg.; deprec.› oșiștie, ‹înv.› mișel, rupturit, secat[2], slăbănogit, smintit, ‹turc.; înv.› sacat. *A fost lovit de o mașină și a rămas invalid pe viață. Un invalid cerșea la poarta bisericii.* **2** s.m., s.f. (*med.*) mutilat, ‹înv.› sacatifsit. *Bunicul lui este invalid de război.*

invalidá vb. I. tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida”; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a aboli, a abroga, a anula, a desființa, a infirma, a suprima, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost invalidată de foarte mult timp.*

invalidáre s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abolire, abrogare, abrogație, anulare, desființare, infirmare, suprimare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat invalidarea inegalității de rasă și de sex.*

invalidát, -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „validat”; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, abrogat, anulat, desființat, înlăturat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanța invalidată avea vicii de formă.*

invaliditáte s.f. (*med., med. vet.*) anormalitate, infirmitate, schilodenie, ‹pop. și fam.› beteșug, meteahnă, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, picneală, ‹înv.› pocire, slăbănogire, ‹turc.; înv.› sacatlâc. *S-a născut cu o invaliditate gravă la picior.*

invandăbil, -ă adj. (*în opoz. cu „vandabil”; despre mărfuri*) nevandabil. *Prețurile mari fac produsele invandabile.*

invariábil, -á **I** adj. **1** (*în opoz. cu „variabil”; despre parametri, valori, fenomene, stări, acțiuni, sentimente, ființe etc. ale căror însușiri, caracteristici, elemente etc. sunt comparate cu ele însele în diverse aspecte, situații*) constant, egal, neschimbat, uniform. *Temperatura gazului*

se menține la o valoare invariabilă. A menținut o viteză invariabilă de deplasare pe tot parcursul drumului. Își iubește copiii cu dragoste invariabilă. **2** (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o invariabilă stare de frică.* **3** (*în opoz. cu „variabil”; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, nefluctuant, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, staționar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori invariabile. Studiul acordă o atenție deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt invariabile. Situația economică a țării este invariabilă.* **II** adv. (*modal*) constant, continuu, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹fam.› nonstop, ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc invariabil.*

invariabilitáte s.f. **1** (*în opoz. cu „variabilitate”*) constanță, uniformitate. *Șoferii trebuie să fie atenți la invariabilitatea vitezei de deplasare.* **2** constanță, imuabilitate, imutabilitate. *Unele situații sociale se caracterizează prin invariabilitatea lor.*

invariánt, -ă adj. (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, nepreschimbat, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător.

invariánță s.f. ‹rar› invariație. *Invarianța este menținerea neschimbată a unei mărimi, a unui sistem de numere într-o anumită transformare.*

invariáție s.f. (*rar*) v. Invarianță.

invázie s.f. (*milit.*) **1** cotropire, invadare, încălcare, năpădire, ‹rar› intrare, ‹înv.› cuprindere, cuprins[1], năbușeală, poiadă, vrăjmășie, ‹fig.; pop.› călcare, ‹fig.; înv.› stropșitură, undătură. *Obiectivul armatei a fost invazia teritoriului țării vecine.* **2** invadare, năvălire, venire. *Invazia turcilor în țară a fost stopată de oastea moldovenilor.*

invazív, -á adj. (*med.; despre tratamente și proceduri medicale*) efractiv. *Procedurile invazive se impun mai ales în cazul unor explorări cu scop diagnostic.*

invectivá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹reg.› a hicăi, a mărdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost invectivat public, într-o emisiune televizată.* **2** (*livr.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

invectiváre s.f. insultare, jignire, ofensare, ultragiere, vexare, ‹fig.› lezare, rănire. *Invectivarea politicianului a fost necuviincioasă.*

invectivát, -ă adj. (*despre oameni*) insultat, jignit, ofensat, ultragiat, vexat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul invectivat a intrat în polemică cu opozanții săi.*

invectívă s.f. **1** afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Invectivele din presă au demoralizat-o.* **2** (*livr.*) v. Înjurătură.

inventá vb. I. **1** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să inventeze o metodă tehnică nouă.* **2** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A inventat o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **3** intr. (*despre oameni*) a fabula, a minți, ‹reg.› a poșovăi, ‹fig.; fam.› a se bărbieri, ‹arg.› a iordăni, a se rade. *Obișnuiește să inventeze cu nonșalanță. Își dă seama când inventează și când spune adevărul.*

inventár s.n. **1** (*econ.*) listă, ‹reg.› ipiconie, ‹înv.› catagrafie, sumar, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Parcurge inventarul mărfurilor din magazin. Trece în inventar noile costume care i-au fost livrate.* **2** ‹fam.› zestre. *E mulțumit de inventarul firmei.* **3** (*jur.; arg.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

inventáre s.f. **1** concepere, creare, elaborare, imaginare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit inventarea unei noi metode tehnice.* **2** născocire, plăsmuire, scornire, ticluire, ‹fig.› urzire. *Inventarea unor povești fantastice este pasiunea vânătorilor și a pescarilor.*

inventariá vb. I. tr. (*econ.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) a înregistra, ‹înv.› a catagrafia, a catagrafisi, a inventoria, a registra, a scrie. *A inventariat marfa din magazin.*

inventát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „real”; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este inventată. Afirmația ei inventată a stârnit revolta colegilor.* **2** (*despre fapte, întâmplări etc.*) născocit, plăsmuit, scornit, ticluit, ‹pop.› iscodit[2], ‹fig.› brodat. *Întâmplarea inventată n-a fost crezută de nimeni.*

inventatór, -oáre s.m., s.f. ‹rar› născocitor, plăsmuitor, ‹înv.› aflător, inventor, izvoditor. *Majoritatea invențiilor poartă numele inventatorilor lor.*

inventív, -ă adj. **1** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, imaginativ, ingenios, iscoditor, iscusit, născocitor, ‹înv.› invențios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte inventivă.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) abil, ingenios, iscusit, subtil. *A făcut o mișcare inventivă pentru a câștiga partida de șah.* **3** (*despre oameni*) creativ, creator, imaginativ, ingenios, ‹înv.› invențios. *A fost considerat cel mai inventiv compozitor al timpului.*

inventivitáte s.f. **1** fantezie, imaginație, invenție, închipuire, ‹înv.› cuget, închipuiciune. *Mulți copii au o inventivitate bogată.* **2** ingeniozitate, iscusință, subtilitate. *Orchestra s-a remarcat prin inventivitatea interpretării.*

inventór s.m. (*înv.*) v. Inventator.

inventoriá vb. I. tr. (*econ.; înv.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) v. Inventaria. Înregistra.

invénție s.f. **1** fantezie, imaginație, inventivitate, închipuire, ‹înv.› cuget, închipuiciune. **2** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, închipuire, născocire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale invenției. Invențiile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **3** creație, născocire, plăsmuire, ‹pop.› iscodeală, iscodenie, iscoditură, ‹fam.› născoceală, scoarnă, scornitură, ijderitură, săzdanie. *Personajele filmului sunt invenții ale fanteziei regizorului.* **4** fabulație, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la invenții. Nu mai suportă invențiile lui.*

invențiós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Creativ. Creator. Imaginativ. Ingenios. Inventiv. Iscoditor. Iscusit. Născocitor. **2** (*despre oameni*) v. Creativ. Creator. Imaginativ. Ingenios. Inventiv.

inverificábil, -á adj. (*despre fapte, acțiuni, afirmații etc.*) neverificabil. *Alibiul său este inverificabil.*

invernál, -ă adj. (*livr.*) v. Iernatic.

inverosímil, -á adj. (*rar; despre fapte, situații, evenimente etc.*) v. Incredibil. Necredibil. Neverosimil.

învers, -ă adj., adv. **I** adj. contrar, opus. *Publicul a avut o reacție inversă celei la care se așteptă actorul.* **II** adv. **1** (*modal*) dimpotrivă, împotrivă, ‹înv. și pop.› vârtos. *Lucrurile s-au petrecut invers. Slăbise el sau invers?* **2** (*modal*) viceversa, ‹înv.› reciproc. *El l-a salutat pe profesor și nu invers. Ce-i place lui nu-i place ei și invers.* **3** (*local*) dimpotrivă. *Invers venea un tir încărcat cu lemne.*

inversá vb. I. tr. (*compl. indică ordinea elementelor unei serii*) a interverti, ‹fig.› a răsturna. *Nu acceptă să inverseze rolurile sociale. A fost nevoită să-și inverseze planurile din acea zi.*

inversáre s.f. interversiune, intervertire, inversiune, ‹fig.› răsturnare. *Nu acceptă inversarea rolurilor sociale. Inversarea planurilor din acea zi a încurcat-o.*

inversiúne s.f. **1** interversiune, intervertire, inversare, ‹fig.› răsturnare. **2** (*stil.*) hiperbată. *Inversiunea nu respectă topica normală a propoziției, pentru a pune în valoare și a accentua un anumit cuvânt.* **3** ***inversiune sexuală*** = amor socratic, homosexualitate, invertire sexuală, pederastie, uranism. *Inversiunea sexuală este atracția pentru persoane de același sex.*

invertáză s.f. (*biochim.*) invertină, zaharază. *Invertaza, prezentă în drojdia de bere și în sucul intestinal, scindează zaharoza în glucoză și fructoză.*

invertínă s.f. (*biochim.*) invertază, zaharază.

invertíre sexuálă s.f. amor socratic, homosexualitate, inversiune sexuală, pederastie, uranism.

invertít s.m. gay, homosexual, pederast, uranist, ‹fam.› homo[2], ‹fam.; peior.› poponar, ‹reg.› buzerant, ‹arg.› analist, dosnic, fătălău, fochist, forar, fundaș, hamlet, harpist, ornitorinc, papanache, turcalete, ‹vulg.› găozar. *Cântărețul a recunoscut public că este invertit.*

invertór s.n. (*electr.*) ondulor. *Invertorul transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ.*

investí vb. IV. tr. (*econ.; compl. indică sume de bani*) a băga, a plasa, a pune, a vârî, ‹înv.› a tuna. *A investit o sumă importantă de euro într-o afacere.*

investigá vb. I. tr. **1** (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a cerceta, a examina, a studia, a urmări, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A investigat cauzele fenomenului de secetă.* **2** (*compl. indică oameni sau gânduri, sentimente, intenții etc. ale lor*) ‹fig.› a sonda. *Firme specializate investighează opinia publică. Scriitorul investighează exigențele publicului cititor.*

investigáre s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigație, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispitea-lă, ispitire, pierierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Investigarea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** investigație, ‹fig.› sondaj, sondare. *Firme specializate se ocupă de investigarea opiniei publice.*

investigáție s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, studiere, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispitea-lă, ispitire, pierierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. **2** investigație, ‹fig.› sondaj, sondare. **3** (*jur.*) caz. *Ofițerul care se ocupă de această investigație nu a descoperit încă mobilul crimei.*

investíre s.f. (*econ.*) investiție, plasament, plasare. *A fost de acord cu investirea unei importante sume de euro în această afacere.*

investitór, -oáre s.m., s.f. (*econ.*) întreprinzător. *Prietenii lor sunt investitori prosperi.*

investíție s.f. (*econ.*) investire, plasament, plasare.

inveterá vb. I. refl. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la", „pe la" etc.*) a se statornici, ‹fig.› a se încuiba, a se înrădăcina, a se înțeleni, ‹fig.; înv.› a se rădăcina. *Acest obicei s-a inveterat de secole la români. Frica s-a inveterat în sufletul ei.*

inveterát, -á adj. **1** (*despre oameni*) incorigibil, înrăit, necorigibil, ‹fam.› vechi[2]. *Soțul ei este un cartofor inveterat. Alcoolic inveterat, a fost internat din nou pentru dezalcoolizare.* **2** (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, boli etc.*) statornicit, ‹fig.› încuibat, înrădăcinat. *Cu greu se poate scăpa de un obicei inveterat.*

invidiá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹pop.› a pizmui, a râvni, ‹înv.› a bănui, a gîlălui, a nenăvidi, a pizmi, a răpși, a zavistui. *Îl invidiază pentru că a reușit în afaceri.*

invídie s.f. ciudă, gelozie, necaz, pică[1], pornire, ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcășeală, zăcășie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1], dâcă[1], inat, opșag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpștire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-și poate domoli invidia pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.*

invidiós, -oásă adj. (*despre oameni*) gelos, ranchiunos, ‹pop. și fam.› ciudos, ‹pop.› pizmaș, pizmăreț, pizmuitor, ‹înv. și reg.› nevedernic, ‹reg.› dâcos, supăros, ‹înv.› pizmătar, pizmătareț, râvnaci, râvnitor, zavistios, zavistliv, zavistnic, zavistuitor, zuliar, zulipsitor, ‹fig.; pop. și fam.› ofticos, ‹fig.; reg.› zăcaș. *Este invidios pe fostul coleg pentru că și-a găsit un job mai bun decât al lui.*

invincíbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, creații etc. ale lor*) imbatabil, nebătut, nebiruit, neînfrânt, neînvins, ‹livr.› insuperabil, ‹înv.› nefrânt. *Are în față un adversar invincibil. Raționamentele lui sunt invincibile.*

inviolábil, -ă adj. (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, sacral[1], sacramental, sacrosanct, sacru, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. *Dreptul la libertate trebuie să fie inviolabil.*

inviolabilitáte s.f. (*jur.*) imunitate, ‹rar› neviolabilitate. *Deputatul nu poate fi judecat pentru că are inviolabilitate parlamentară.*

invitá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la", „pe la" etc.*) a chema, a pofti. *Și-a invitat din timp prietenii la logodnă.* **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îmbia, a (se) pofti, ‹grec.; înv.› a proscalisi. *O invită să ia loc în fotoliu. Se invită unul pe celălalt să intre în sală.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a pofti, a ruga[1], a solicita. *L-a invitat să colaboreze la noul proiect.* **4** tr. (*compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „la"*) a chema, a convoca, ‹înv. și reg.› a conchema. *Organizatorii concursului au invitat pe viitorii concurenți la casting.* **5** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „la", care indică întreceri, competiții, dueluri etc.*) a chema, a provoca. *L-a invitat la duel pentru a-și recâștiga onoarea.* **6** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a chema, a cita, ‹înv. și reg.› a soroci. *Și-a invitat vecinii la judecătorie din cauza neînțelegerilor.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a soma. *Îl invită să nu se mai amestece în treburile sale.*

invitáre s.f. **1** chemare, invitație, poftire. *Invitarea prietenilor la logodnă a fost o prioritate.* **2** invitație, solicitare, ‹înv.› poftă. **3** chemare, convocare, invitație, ‹înv.› convocațiune. *Invitarea concurenților la casting este obligatorie.* **4** chemare, provocare. *A răspuns invitării la duel.* **5** (*jur., adm.*) chemare, citare, citație, convocare, invitație, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. *Invitarea ei în fața instanței de judecată i-a provocat neplăceri la serviciu.* **6** invitație, somare, somație.

invitát, -ă s.m., s.f. musafir, oaspete, ‹rar› poftit[2], vizitator, ‹pop.› ospețime, ‹reg.› gost, ospătoi, ospecioi, vindic, ‹înv.› stranic, vizită. *A avut foarte mulți invitați la ziua onomastică.*

invitáție s.f. **1** chemare, invitare, poftire. **2** invitare, solicitare, ‹înv.› poftă. *A dat curs invitației de a colabora la noul proiect.* **3** îmbiere, poftire, ‹rar› îmbială, ‹pop. și fam.› îmbietură, ‹reg.› îmbiat, ‹înv.› îmbieciune. *S-a așezat în fotoliu în urma invitației de a lua loc.* **4** chemare, convocare, invitare, ‹înv.› convocațiune. **5** (*jur., adm.*) chemare, citare, citație, convocare, invitare, ‹înv. și reg.› libăruș, ‹reg.› soroceală. **6** invitare, somare, somație. *Invitația de a nu se mai amesteca în treburile lui a fost făcută cu un ton dur.*

invítă s.f. (*la j. de cărți, la scrimă etc.*) deschidere.

invizíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „vizibil"*) **1** (*despre obiecte, ființe etc.*) nevăzut, nevizibil. *Atomul este o particulă invizibilă. Drumul este aproape invizibil din cauza ceții.* **2** ascuns[2], inaparent, nevăzut, nevizibil. *Un pericol invizibil planează asupra orașului.*

invizibilitáte s.f. ‹rar› nevizibilitate. *Bacteriile se caracterizează prin invizibilitate.*

invocá vb. I. tr. **1** (*compl. indică divinități*) ‹înv.› a meni, a numi. *Creștinii invocă pe Iisus.* **2** a pretexta, ‹reg.› a pohibi, ‹înv.› a pofidi, a pricini, a pricinui, a propune, ‹grec.; înv.› a profasisi, ‹fig., înv.› a proțăpi. *A refuzat oferta, invocând lipsa de timp.*

invocáre s.f. invocație. *Crede că invocarea lui Dumnezeu o va ajuta.*

invocáție s.f. invocare.

involuá vb. I intr. fig. (*despre state, puteri, comunități umane etc.*) a decădea, a regresa, ‹fig.› a apune, a cădea, ‹fig.; înv.› a se înapoia[2], a se pleca, a retrograda. *Imperiul Roman începe să involueze după năvălirea popoarelor migratoare.*

involuáre s.f. **I** (*biol., med., med. vet.; în opoz. cu „evoluție”*) involuție, regres. *Pe măsură ce un organism îmbătrânește, are loc involuarea țesuturilor sau a organelor lui.* **II** fig. **1** regres, ‹fig.› involuție, pas înapoi (v. *pas*[2]). *Măsurile luate reprezintă o involuare în promovarea libertății cuvântului.* **2** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre involuarea puterii romane.*

involuntăr, -ă adj., adv. **1** adj. neintenționat. *A răsturnat paharul printr-o mișcare involuntară.* **2** adv. (*modal*) neintenționat. *A încurcat, involuntar, actele. I-a atins, involuntar, brațul.*

involút, -ă adj. fig. (*livr.*) v. Ascuns[2]. Larvar. Latent. Necunoscut. Nedescoperit. Neștiut[2]. Tainic. Tăinuit.

involúție s.f. **I** (*biol., med., med. vet.; în opoz. cu „evoluție”*) involuare, regres. **2** (*psih.*) ***involuție mintală*** = arierație mintală, înapoiere mintală, regres mintal. *Involuția mintală poate fi tratată prin psihoterapie.* **II** fig. **1** regres, ‹fig.› involuare, pas înapoi (v. *pas*[2]). **2** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare.

invulnerábil, -ă adj. fig. (*în opoz. cu „vulnerabil”; despre argumente, teorii, idei etc.*) inatacabil, neatacabil, ‹fig.› inexpungabil. *Demonstrația pe care a făcut-o este invulnerabilă.*

ioachím s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› taler[1]. *Ioachimul a fost o monedă austriacă din argint, care a circulat și în Țările Române.*

iobág s.m. (*în Ev. Med.*) șerb, ‹livr.› serv, ‹înv. și reg.› țăran, ‹înv.› nevolnic, podan, prost, ‹în Ev. Med., în Țara Rom.› român, ‹în Ev. Med., în Mold.› vecin. *Iobagul era dependent de stăpânul feudal.*

iobăgí vb. IV. intr., tr. (*în Ev. Med.; sub. sau compl. indică oameni*) a șerbi, ‹în Ev. Med., în Țara Rom.› a rumâni, ‹în Ev. Med., în Mold.› a vecini. *El a iobăgit pe pământurile boierului toată viața. A iobăgit mulți țărani liberi.*

iobăgíe s.f. (*în Ev. Med.*) **1** șerbie, ‹livr.› servaj, servitute, ‹în Ev. Med., în Țara Rom.› rumânie, ‹în Ev. Med., în Mold.› vecinătate, vecinie. *Printre reformele împăratului Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană se numără și desființarea iobăgiei.* **2** iobăgire, șerbire. *Generații de țărani au trăit în iobăgie, adică având condiția de iobagi.*

iobăgíme s.f. (*colect.; în Ev. Med.*) ‹în Ev. Med., în Țara Rom.› rumânime, ‹în Ev. Med., în Mold.› vecinime. *Iobăgimea deservea pe boieri.*

iobăgíre s.f. (*în Ev. Med.*) iobăgie, șerbire.

ióbniță s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

ioc adv. (*modal; pop. și fam.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

iod s.n. (*fon.*) iot. *Iodul este semivocala „i”.*

iodiză vb. I. refl. (*fon.*) **1** (*despre consoane*) a se iotaciza. *Consoanele se iodizează din cauza contactului cu un iot.* **2** (*despre vocale*) a se iotaciza. *Vocalele se iodizează, când primesc un iot înaintea lor, la început de cuvânt sau de silabă.*

iodizáre s.f. (*fon.*) **1** iotacism, iotacizare. *Iodizarea unei consoane se produce sub influența unui iot.* **2** iotacism, iotacizare. *Prin iodizare, o vocală primește un iot înainte, la început de cuvânt sau de silabă.*

iodizát, -ă adj. (*fon.*) **1** (*despre consoane*) iotacizat. *Consoanele iodizate sunt consoanele palatalizate sub influența unui iot.* **2** (*despre vocale*) iotacizată (v. *iotacizat*). *Vocalele iodizate au un iot înainte, la început de cuvânt sau de silabă.*

iódler s.n. (*muz.*) tirolez. *Iodlerul este melodia bazată pe o serie de vocalize cu schimbări frecvente de registru.*

ióhaș s.m. (*reg.*) v. Lăptar.

iójdă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*).

iólă s.f. (*nav.*) yawl. *Iolele se folosesc mai ales la pescuit și în sporturile nautice.*

iolút s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*). **2** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).

ion s.m. (*fiz.*) ***ion de hidrogen*** = proton[1]. *Ionul de hidrogen, alături de neutron, intră în alcătuirea nucleelor atomice ale tuturor elementelor chimice;* ***ion negativ*** = anion. *Ionul negativ se deplasează către anod în timpul electrolizei;* ***ion pozitiv*** = cation. *Ionul pozitiv se deplasează către catod în timpul electrolizei.*

ioniăn, -ă adj. ionic. *Dialectul ionian era unul dintre principalele dialecte ale limbii grecești, care se vorbea în Ionia. Școala filosofică ioniană, din sec. al VII-lea-al VI-lea î. Hr., propunea o explicație materialistă a lumii.*

iónic, -ă adj., s.n. **1** adj. ionian. **2** s.n. (*arhit.*) ordin ionic, stil ionian, stil ionic. *Ionicul se caracterizează prin coloane zvelte care au capitelul împodobit cu volute laterale.*

ionít s.n. (*chim.*) schimbător de ioni. *Ionitul are proprietatea de a schimba ionii săi cu o cantitate echivalentă de alți ioni din soluția cu care vine în contact.*

ionizáre s.f. **1** (*chim.*) ionizație. *Ionizarea este procesul prin care rezultă ioni.* **2** (*med.*) ionoforeză, iontoforeză. **3** (*med.*) ionoterapie. *Ionizarea este o metodă de electroterapie bazată pe ionoforeză.*

ionizáție s.f. (*chim.*) ionizare.

ionoforéză s.f. (*med.*) ionizare, iontoforeză. *Prin ionoforeză se introduc în organism medicamente ionizate sau alte substanțe, utilizând curentul continuu, care provine de la doi electrozi aplicați pe tegumente.*

ionosféră s.f. (*climat.*) termosferă. *Ionosfera este pătura superioară a atmosferei în care se produc aurorele polare.*

ionoterapíe s.f. (*med.*) ionizare.

iontoforéză s.f. (*med.*) ionizare, ionoforeză.

iordán s.n. **I** (*relig. creștină; nm. pr.; pop.*) v. Bobotează. **II** (*arg.*) **1** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **2** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

iordăneálă s.f. (*în practicile religiei creștine; reg.*) v. Iordănire.

iordăní vb. IV. (*arg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Fabula. Inventa. Minți. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta.

iordăníre s.f. (*în practicile religiei creștine; pop.*) ‹reg.› iordăneală. *Iordănirea este stropirea cu apă sfințită în ziua de Bobotează.*

iorgán s.n. (*reg.*) v. Plapumă.

iorgangíu s.m. (*înv.*) v. Plăpumar.

iorgován s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*).

iorj s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghiborț (*Acerina cernua*).

iorlán s.m. (*reg.*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

ioság s.n. (*reg.*) **1** v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **2** v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.

iosăgăș s.m. (*reg.*) ‹reg.› iosăgel, iosăguț. *A strâns ceva iosăgaș în viața lui.*

iosăgél s.n. (*reg.*) ‹reg.› iosăgaș, iosăguț.

iosăgúț s.n. (*reg.*) ‹reg.› iosăgaș, iosăgel.

iot s.n. (*fon.*) iod. *Iotul este semivocala „i”.*

iotacísm s.n. (*fon.*) **1** iodizare, iotacizare. **2** iodizare, iotacizare.

iotacizá vb. I. refl. (*fon.*) **1** (*despre consoane*) a se iodiza. *Consoanele se iotacizează din cauza contactului cu un iot.* **2** (*despre vocale*) a se iodiza. *Vocalele se iotacizează, când primesc un iot înaintea lor, la început de cuvânt sau de silabă.*

iotacizáre s.f. (*fon.*) **1** iodizare, iotacism. *Iotacizarea unei consoane se produce sub influența unui iot.* **2** iodizare, iotacism. *Prin iotacizare, o vocală primește un iot înainte, la început de cuvânt sau de silabă.*

iotacizăt, -ă adj. (*fon.*) **1** (*despre consoane*) iodizat. *Consoanele iotacizate sunt consoanele palatalizate sub influența unui iot.* **2** (*despre vocale*) iodizată (v. *iodizat*). *Vocalele iotacizate au un iot înainte, la început de cuvânt sau de silabă.*
iotesíe s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Adoptare. Adopție. Înfiere.
ióvă s.f. (*bot.*) **1** *Salix capraea*; ‹reg.› lozǎ, mâțișoarǎ, răchită, răchită-cu-mâță, răchită-moale, răchită-puturoasă, răchită-sălbatică, salcie, salcie-căprească, salcie-crestată, salcie-de-munte, salcie-moale. **2** (*reg.*) v. Salcie. Salcie-cenușie. Salcie-sălbatică. Zălog[1] (*Salix cinerea*).
ip s.n. (*farm., cosmet.; reg.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent.
ipác adv. (*modal; înv.; urmat de cu determ. introduse prin prep. „ca"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.
ipát s.m. (*în Roma antică; înv.*) v. Consul.
ipátic s.m. (*în Roma antică; înv.*) v. Consul.
ipătie s.f. (*în Roma antică; înv.*) v. Consulat.
ipcăríge s.f. pl. (*bot.*) *Gypsophila paniculata*; iperige, ‹reg.› gipsariță, ipsoriță, strălucită (v. *strălucit*).
ipéca s.f. **1** (*bot.*) *Uragoga Ipecacuanha*; ipecacuana. **2** (*farm.*) ipecacuana.
ipecacuána s.f. **1** (*bot.*) *Uragoga Ipecacuanha*; ipeca. **2** (*farm.*) ipeca. *Ipecacuana este utilizată ca expectorant și ca emetic.*
ípen adj. invar. (*în opoz. cu „bolnav"; reg.; ființe sau despre organismul lor*) v. Sănătos.
ipení vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.*) **1** (*compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **2** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.
iperíge s.f. pl. (*bot.*) **1** *Gypsophila paniculata*; ipcărige, ‹reg.› gipsariță, ipsoriță, strălucită (v. *strălucit*). **2** (*reg.*) v. Cuișoară. Garoafă-de-munte. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus superbus*).
ipicónie s.f. (*econ.; reg.*) v. Inventar. Listă.
ipingeá s.f. (*reg.*) v. Glugă.
ipnéu s.m. (*turc.; înv.*) v. Argat. Servitor. Slugă.
ipochímen s.m. (*înv.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.
ipocondriacés, -oásă adj. (*med.; înv.; despre oameni*) v. Ipohondric. Ipohondru.
ipocondrísm s.n. (*med.; rar*) v. Atrabilă. Ipohondrie. Nosofobie.
ipocrís s.n. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
ipocrít, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. caiafă, fățarnic, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un ipocrit jalnic.* **2** adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie ipocrită, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie ipocrită.*
ipocritísm s.n. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
ipocrizíe s.f. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași ipocrizia și să spui adevărul.*
ipodiácon s.m. (*bis.*) anagnost. *Ipodiaconii ajută pe clerici la serviciul religios.*
ipodidáscal s.m. (*pedag.; grec.; înv.*) v. Dascăl. Învățător.
ipohondriác, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; înv.*) v. Ipohondric. Ipohondru.
ipohóndric, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) ipohondru, ‹înv.› ipocondriacos, ipohondriac.
ipohondríe s.f. (*psih.*) atrabilă, nosofobie, ‹rar› ipocondrism, ‹pop.› năuceală. *Ipohondria este caracterizată prin teama exagerată și obsesivă de boli.*
ipohóndru, -ă adj., s.m., s.f. ipohondric, ‹înv.› ipocondriacos, ipohondriac. *Persoanele ipohondre au o preocupare obsesivă pentru starea lor de sănătate. Ipohondrii cred că suferă de o boală.*
ipolíps subst. (*grec.; înv.*) **1** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **2** v. Demnitate. Poziție. Rang.
ipopsíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.
ipostás s.n. (*teol. ortodoxă*) = ipostază.
ipostátic, -ă adj. ‹rar› ipostazial, ‹înv.› ipostatnic.
ipostătnic, -ă adj. (*înv.*) v. Ipostatic.
ipostáză s.f. **I 1** chip, formă, imagine, înfățișare. *Vedenia i-a apărut în ipostază de pasăre.* **2** aspect, chip, formă, imagine, înfățișare, turnură. *Situația a capătat o ipostază burlescă. Analizează propunerea sub toate ipostazele.* **3** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, împrejurare, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă ipostază, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în ipostaze excepționale.* **4** circumstanță, împrejurare, moment, ocazie, prilej, situație. *Este o ipostază favorabilă pentru a începe afacerea.* **II** (*teol. ortodoxă; mai ales în forma* ***ipostas***) ‹înv.› stat[3]. *Iisus Hristos este una dintre cele trei ipostaze ale Sfintei Treimi.*
ipostaziál, -ă adj. (*rar*) v. Ipostatic.
ipotecá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bunuri imobile*) ‹pop.› a zălogi, ‹înv.› a supune. *Pentru a primi împrumutul solicitat, și-a ipotecat casa.*
ipotecáre s.f. (*jur.*) ‹pop.› zălogire. *Ipotecarea casei este una dintre condițiile impuse de o bancă în momentul în care este solicitat un împrumut mare.*
ipotecát, -ă adj. (*jur.; despre bunuri imobile*) ‹pop.› zălogit. *Nu poate solicita un împrumut băncii deoarece are casa ipotecată.*
ipotécă s.f. (*jur.*) ‹pop.› zălog[2]. *Nu îl poate gira, deoarece are ipotecă pe casă.*
ipotétic, -á adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, conjectural, închipuit, presupus[2], prezumat, prezumtiv, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar ipotetice.*
ipotéză s.f. **1** conjectură, presupunere, prezumție, supoziție, ‹înv.› supunere. *Existența vieții pe Marte rămâne o ipoteză.* **2** bănuială, presupunere, prezumție, supoziție, ‹rar› presupus[1]. *Ipoteza că este bolnavă s-a adeverit.*
ipróci adv. (*arată că enumerarea ar putea fi continuată; slavon.; înv.*) v. Etcetera.
ipsilaterál, -ă adj. (*biol.*) homolateral. *Organele ipsilaterale sunt situate de aceeași parte.*
ípso fácto loc. adv. (*modal; latin.*) v. Implicit.
ípsomă s.f. (*bis.; grec.; înv.*) v. Anafură.
ipsóriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ipcărige. Iperige (*Gypsophila paniculata*).
ípsos s.n. (*mineral.*) ghips, ‹înv.› plastru, sulfat de var. *Are pe pereți multe ornamentații din ipsos.*
ipulét s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Casă[1]. Clădire. Construcție. Imobil[1]. Zidire. **2** v. Acaret. Atenansă. Dependință.
ipulí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi.
ir s.n. (*farm., cosmet.; pop.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent.
iradiá vb. I. **1** intr., tr. ‹înv. și pop.› a slobozi. *Caloriferul iradiază căldură. Lumina solară iradiază pretutindeni.* **2** intr. (*mai ales despre dureri fizice*) a se împrăștia, a se răspândi. *Durerea iradiază în tot corpul.*
iradiație s.f. **1** (*fiz.*) iradiere. *Iradiația este o emisiune de radiații luminoase, calorice*

sau corpusculare. **2** iradiere. *În cazul unor catastrofe nucleare, organismele sunt expuse la iradiația radioactivă. În medicină, iradiația cu unde electromagnetice este folosită în scopuri terapeutice.*

iradiére s.f. **1** (*fiz.*) iradiație. **2** iradiație.

irambursábil, -ă adj. (*despre împrumuturi, credite etc.*) nerambursabil.

irán, -ă adj. (*rar*) v. Iranian. Iranic.

iranián, -ă adj. iranic, ‹rar› iran. *Persana este o limbă iraniană veche.*

iránic, -ă adj. iranian, ‹rar› iran.

iramíst, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. iranolog. *Iranistul este specializat în iranistică.* **2** adj. iranistic.

iranístic, -ă adj., s.f. **1** adj. iranist. *Cercetează mai multe scrieri iranistice.* **2** s.f. iranologie. *Iranistica este o disciplină care studiază comparativ limbile, literaturile și culturile iraniene.*

iranológ, -ă s.m., s.f. iranist.

iranologíe s.f. iranistică (v. *iranistic*).

irascíbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, iritabil, nervos, supărăcios, surescitabil, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. și reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supăralnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înținat. *A devenit irascibil pentru că i-a eșuat planul. Are o fire irascibilă și dificilă.*

irascibilitáte s.f. enervare, excitabilitate, excitație, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de irascibilitate a unei persoane.*

irăt s.n. (*turc.; înv.*) **1** (*econ.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1]. **2** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

iraționál, -ă adj. **1** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări ale oamenilor etc.*) aberant, absurd, elucubrant, ilogic, incoerent, nelogic, nerațional, stupid. *În contextul discuției afirmația lui este irațională.* **2** (*despre oameni*) ilogic, incoerent, nelogic, nerațional. *Este irațional în exprimare din cauza bolii.* **3** antirațional, nerațional. *Idei iraționale au apărut într-un secol dominat de raționalism.*

iraționalísm s.n. (*filos.*) antiintelectualism. *Adepții iraționalismului neagă posibilitatea cunoașterii științifice a adevărului cu ajutorul rațiunii.*

írbis s.m. (*zool.*) *Panthera uncia*; leopardul-zăpezilor (v. *leopard*).

ícră s.f. (*înv. și reg.*) v. Caiet.

ireál, -ă adj. **1** fictiv, halucinant, imaginar, imaginat, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume ireală.* **2** fantasmagoric, fantastic, plăsmuit. *Imaginile ireale ale coșmarului i-au rămas adânc întipărite în memorie.* **3** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este ireal întrucât nu poate fi pus în practică.*

irealitáte s.f. fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, închipuire, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște irealități.*

irealizábil, -ă adj. **1** (*despre planuri, acțiuni etc. ale oamenilor*) imposibil, nerealizabil, ‹înv.› neputincios. *Planul său de a pleca cu o bursă în străinătate este irealizabil. Vremea rea face ca excursia în deltă să devină irealizabilă.* **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric.

ireconciliábil, -ă adj. neconciliabil, nereconciliabil. *Pozițiile celor doi politicieni sunt ireconciliabile.*

irecuperábil, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) nerecuperabil. *A plecat din țară și cartea împrumutată lui rămâne irecuperabilă.* **2** (*med., med. vet.; despre bolnavi*) condamnat, incurabil, nerecuperabil, nevindecabil, ‹înv.› necurabil, netămăduit. *Cei care au cancer generalizat sunt bolnavi irecuperabili.*

irecuzábil, -ă adj. (*jur.; despre probe, mărturii etc.*) irefragabil, irefutabil. *Probele aduse în instanță sunt irecuzabile.*

iredént, -ă adj. (*polit.*) iredentist.

iredentíst, -ă adj. (*polit.*) iredent. *Partizanii mișcării iredentiste urmăresc anexarea la o țară a unor teritorii în care conaționalii lor sunt în minoritate.*

irefragábil, -ă adj. (*jur.; despre probe, mărturii etc.*) irecuzabil, irefutabil.

irefutábil, -ă adj. **1** decisiv, determinant, hotărâtor, ‹rar› determinativ, ‹înv.› determinator, ‹fig.› strivitor, zdrobitor, ‹fig., înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor irefutabile aduse.* **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost irefutabile.* **3** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este irefutabil. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt irefutabile.* **4** (*jur.; despre probe, mărturii etc.*) irecuzabil, irefragabil.

iregulăr, -ă adj. (*livr.*) v. Neregulat.

iregularitáte s.f. neregularitate. *Figura desenată se caracterizează prin iregularitatea laturilor ei. Iregularitatea trăsăturilor feței este izbitoare.*

irelevánt, -ă adj. inconcludent, nerelevant. *Vorbele spuse la mânie sunt irelevante.*

irelevánță s.f. nerelevanță. *Irelevanța probelor aduse de apărare a fost subliniată de judecător.*

ireligiós, -oásă adj. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"; despre oameni*) ateu, liber-cugetător, necredincios, păgân, ‹livr.› impiu, ‹rar› eretic, incredul, ‹înv.› ateist. *Este o persoană ireligioasă, care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități.*

ireligiozitáte s.f. (*în opoz. cu „religiozitate"*) ‹rar› ireligiune. *Ireligiozitatea sa este rezultatul educației primite într-o familie de atei.*

ireligiúne s.f. (*în opoz. cu „religiozitate"; rar*) v. Ireligiozitate.

iremediábil, -ă adj., adv. **1** adj. ireparabil, ‹fig.; înv.› nevindecat. *A suferit o pierdere iremediabilă. Greșeala ei este iremediabilă.* **2** adv. (*modal*) definitiv, irevocabil. *Este atât de aeriană, încât pare ruptă iremediabil de realitate.*

iránic, -ă adj. (*livr.; despre popoare, colectivități etc.*) v. Pașnic.

ireparábil, -ă adj. iremediabil, ‹fig.; înv.› nevindecat.

ireprehensíbil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) v. Exemplar[2]. Impecabil. Ireproșabil. Pilduitor. **2** (*despre manifestări, acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Desăvârșit. Impecabil. Ireproșabil. Perfect. **3** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.

ireproșábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) exemplar[2], impecabil, pilduitor, ‹livr.› ireprehensibil, ‹înv.› exemplarnic. *Este proverbial pentru punctualitatea lui ireproșabilă.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) desăvârșit, impecabil, perfect, ‹livr.› ireprehensibil. *Au beneficiat de un serviciu hotelier ireproșabil. Are o ținută ireproșabilă.* **II** adv. (*modal*) impecabil. *Se comportă ireproșabil. Se îmbracă ireproșabil.*

irespectuós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de irespectuoasă.*

irespirábil, -ă adj. (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, greu, înăbușitor, încărcat[2], nerespirabil, sufocant, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă irespirabilă din cauza geamurilor închise.*

iresponsábil adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) inconștient, neresponsabil. *Este un părinte iresponsabil pentru că și-a lăsat copilul nesupravegheat în parc.*

iresponsabilitáte s.f. inconștiență. *A lăsa un copil nesupravegheat este un act de iresponsabilitate. Vei suporta consecințele iresponsabilității tale.*

iréu s.m. (*zool.; reg.*) v. Berbec.

ireușítă s.n. (*livr.*) v. Eșec. Fiasco. Insucces. Nereușită (v. *nereușit*).

ireverénță s.f. aplomb, aroganță, impertinență, insolență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu ireverență.*

ireverențiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. **2** nepoliticos, nerespectuos, nereverențios. *Încă mai sunt persoane ireverențioase cu cei mai în vârstă.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde ireverențios părinților.*

ireversíbil, -ă adj. (*despre fenomene, transformări, reacții etc.*) nereversibil. *Scurgerea timpului este ireversibilă.*

ireversibilitáte s.f. nereversibilitate. *Ireversibilitatea timpului.*

irevocábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre decizii, atitudini etc. ale oamenilor*) definitiv, ‹înv.› stătător, ‹fig.› nestrămutat, ‹fig.; înv.› neurnit. *Decizia pe care a luat-o este irevocabilă.* **2** absolut, categoric, definitiv. *Confirmarea unui astfel de specialist i se pare irevocabilă.* **3** (*jur.; despre hotărâri, sentințe etc.*) definitiv, inapelabil. *Sentința în privința divorțului este irevocabilă.* **II** adv. (*modal*) definitiv, iremediabil.

irezistíbil, -ă adj. ‹fig.› cuceritor, fatal, ‹fig.; înv.› nestăvilit. *Tânăra are o privire irezistibilă.*

irezolúție s.f. (*livr.*) v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

irezolvábil, -ă adj. (*despre situații, stări etc.*) nerezolvabil, ‹fig.› insolubil. *Între ei este o situație conflictuală irezolvabilă.*

irezonábil, -ă adj. (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Irezonabil, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.*

iridenclézis s.n. (*chir.*) iridosclerectomie. *Iridenclezisul este o operație antiglaucomatoasă.*

iridociclítă s.f. (*med.*) uveită anterioară. *Iridociclita este inflamarea irisului și a corpului ciliar.*

iridoplegíe s.f. (*med.*) pupilă fixă. *Iridoplegia este paralizia irisului.*

iridosclerectomíe s.f. (*chir.*) iridenclezis.

irigáre s.f. (*agron.*) irigat, irigație. *Irigarea unui teren cultivat se face prin instalații speciale.*

irigát s.n. (*agron.*) irigare, irigație.

irigatór s.n. (*tehn. med.*) ‹rar› pușcoci, ‹pop.› clistir, ‹reg.› tulumbiță. *Cu irigatorul se fac clisme și spălături interne.*

irigáție s.f. (*agron.*) irigare, irigat.

íris s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Iris pseudacorus*; stânjen-de-baltă, stânjen-galben, stânjenel, ‹pop.› stânjenel-de-baltă, stânjenel-galben, stânjenel-păpuros, ‹reg.› colțul-lupului (v. *colț*), crin-de-apă, crin-de-toamnă, crin-galben, crinul-fânului (v. *crin*), lilie-galbenă, liliu-galben, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), papură, păpurică, spetează, spetează-galbenă, spetează-sălbatică, spetegioară. **2** *Iris germanica*; stânjen, stânjenel, stânjenel-de-grădină, stânjenel-vânăt, stânjenel-violet, ‹pop.› stânjen-albastru, stânjen-vânăt, ‹reg.› caciță, catiță, ceapă, coada-cocoșului (v. *coadă*), cocoș, cocoșel, cosița-fetelor (v. *cosiță*), crin-albastru, crin-vânăt, floare-vânătă, frunză-lată, iarbă-lată, lilie, lilie-sălbatică, lilie-vânătă, liliom, liliom-albastru, liliom-negru, liliom-vânăt, liliu-vânăt, paparigă, păpurică, pescuț, sabie, sanfii (v. *sanfiu*), spetează, stânj, stânjen-turchiaz, stânjenaș, stânjeniță, șovar, șovârâșcă, tulipan, tulipan-de-grădină, tulipan-de-iarbă. **3** *Iris variegata*; stânjen, stânjenel, stânjeni-de-pădure (v. *stânjen*), stânjeni-pestrițați (v. *stânjen*), ‹reg.› liliom-păsăresc, stânjeni-pestrițați (v. *stânjen*). **II** s.n. (*anat.*) ‹pop. și fam› arcul ochiului (v. *arc*). *În mijlocul irisului se află pupila.*

iritá vb. I. **1** refl. (*med., med. vet.; despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) a se congestiona, a se inflama, ‹pop.› a se obrinti, ‹reg.› a se boboti. *Rana i s-a iritat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl irită cu veșnicele ei lamentări.*

iritábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, irascibil, nervos, supărăcios, surescitabil, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. și reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supăralnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înținat. *A devenit iritabil pentru că i-a eșuat planul. Are o fire iritabilă și dificilă.*

iritabilitáte s.f. enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de iritabilitate a unei persoane.*

iritánt, -ă adj. **1** (*despre medicamente, substanțe, soluții etc. sau despre efectul lor*) iritativ, iritator. *Trebuie întrerupt tratamentul dacă medicamentul are efect iritant. Albul zăpezii este iritant pentru ochi.* **2** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii iritant.*

iritáre s.f. **1** (*med., med. vet.*) congestionare, flegmazie, flogoză, inflamare, inflamație, intumescență, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este iritarea mucoasei nazale.* **2** agasare, enervare, excitare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Iritarea colegei a devenit o plăcere pentru el.* **3** enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune.

irităt, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) congestionat, inflamat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit. *Nările iritate îl fac să creadă că are sinuzită.* **2** (*despre oameni*) agasat, enervat, plictisit, sâcâit, supărat, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Iritat, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.* **3** (*despre oameni*) enervat, excitat, necăjit, nervos, stresat, supărat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Irițați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.*

iritatív, -ă adj. (*despre medicamente, substanțe, soluții etc. sau despre efectul lor*) iritant, iritator.

iritatór, -oáre adj. (*despre medicamente, substanțe, soluții etc. sau despre efectul lor*) iritant, iritativ.

iritáție s.f. **1** (*med., med. vet.*) congestie, hiperemie, inflamație. *A făcut iritație la plămâni.* **2** enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune.

íriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*).

irizáre s.f. irizație.

irizáție s.f. irizare. *În lumină, pe suprafața cristalului apar irizații asemănătoare celor ale curcubeului.*

iriziúne s.f. batjocură, bătaie de joc, derâdere, deriziune, luare în derâdere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce iriziune!*

irmilíc s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› icosar. *Irmilicul a fost o monedă turcească de argint, rar de aur, care a circulat, mai ales în Moldova, în prima jumătate a sec. al XIX-lea.*

iród s.m. **I** (*art., la pl.* **irozii**; *folc.*) vicleim, ‹reg.› crăciun, vertep. *Irozii sunt o veche dramă populară românească, de origine creștină, reprezentând nașterea lui Iisus Hristos, care se joacă de către colindători costumați, în perioada Crăciunului.* **II** fig. (*iron.*) **1** (*la circ*) v. Bufon. Clovn. Comediant. Măscărici. Paiață. Saltimbanc. **2** v. Cabotin.

irodiéce s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

irónic, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) persiflant, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹rar› ironist, zeflemisitor, ‹fam.› mistocar, ‹fig.› împungător, înțepător, șfichiuitor, urzicător. *I se adresează pe un ton ironic. Glumele lor sunt ironice.* **2** adv. (*modal*) zeflemitor, ‹rar› ironicește, ‹fam.› mistocărește. *Îi vorbește ironic.*

ironicéște adv. (*modal; rar*) v. Ironic. Zeflemitor.

ironíe s.f. butadă, persiflare, zeflemea, ‹rar› persiflaj, ‹fam.› mișto, pont, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Ironiile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

ironíst, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Ironic. Persiflant. Persiflator. Zeflemist. Zeflemitor.

ironizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a persifla, a zeflemisi, ‹rar› a zeflemiza, ‹fam.› a mistocări, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a înțepa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî, ‹arg.› a flitui. *Îl ironizează atunci când face o gafă.*

ironizáre s.f. persiflare, zeflemisire, ‹rar› zeflemire, ‹fam.› mistocăreală, mistocărie, ‹fig.› împungere, înțepare, șfichiuială, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul ironizării ziariștilor.*

iroseálă s.f. **1** (*în opoz. cu „economie”*) irosire, pierdere, risipă, risipire, ‹pop.› prăpădire, ‹reg.› izidă, ‹înv.› pagubă. **2** aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, irosire, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare.

irosí vb. IV. **I** tr. **1** (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a rășchira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Irosește banii prin baruri și discoteci.* **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a pierde, a risipi, ‹pop.› a strica, ‹înv.› a istrăvi. *Soldații sunt obligați să nu irosească muniția.* **3** (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a folosi, a întrebuința, a pierde, ‹înv. și reg.› a adevăsi, ‹fig.› a cheltui, a risipi. *A irosit mult timp la cumpărături. Și-a irosit toată energia cărând greutăți.* **II** refl. fig. **1** (*despre gospodării, proprietăți etc.*) ‹fig.› a se împrăștia, a se nărui, a se risipi. *Multe dintre bunurile lui s-au irosit din cauza crizei economice.* **2** (*despre oameni sau despre viața lor*) ‹fig.› a se risipi, a se trece. *Se irosește slugărind pe alții. Și-a irosit viața prin baruri.*

irosíre s.f. **1** aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, împrăștiere, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Irosirea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.* **2** iroseală, pierdere, risipă, risipire, ‹pop.› prăpădire, ‹reg.› izidă, ‹înv.› pagubă. *Orice irosire trebuie stopată.*

irosít, -ă adj. **I 1** (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) cheltuit[2], disipat, împrăștiat, prăpădit, risipit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii irosiți fuseseră împrumutați de la bancă.* **2** (*despre timp, energie etc.*) pierdut, ‹fig.› risipit. *Regretă timpul irosit în activități inutile.* **II** fig. (*despre oameni*) ratat. *Este un scriitor irosit.*

irtáș s.n. (*reg.*) v. Curătură.

irúc, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi.

irúpe vb. III. intr. **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) a erupe, a ieși, a izbucni, a răbufni, a țâșni, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. și reg.› a prâsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a bușni, a buti, a năsădi, a sfârcâi, a țâști[2], a țușni. *Petrolul a început să irupă la o sondă. Vaporii irup cu zgomot din supape.* **2** fig. (*despre sentimente, stări sufletești etc.*) ‹fig.› a deborda, a se revărsa. *Bucuria ei irupe, lacrimi de fericire inundându-i fața.*

irúpere s.f. erupție, irupție, izbucnire, răbufnire, țâșnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală. *Specialiștii supraveghează iruperea petrolului.*

irúpție s.f. erupție, irupere, izbucnire, răbufnire, țâșnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală.

isagógică s.f. (*livr.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

iscă vb. I. **1** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a iscat o vijelie puternică. Iubirea i s-a iscat brusc în suflet.* **2** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a iscat un val de indignare.* **3** refl. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se ivi, a începe, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se iscă pe chipul ei.*

iscáre s.f. **1** declanșare, dezlănțuire, izbucnire, începere, pornire, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Iscarea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **2** cauzare, creare, declanșare, determinare, dezlănțuire, generare, naștere, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la iscarea unui val de indignare.*

iscát, -ă adj. (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanșat, dezlănțuit, izbucnit, pornit, stârnit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins[2]. *Vijelia iscată a oprit circulația.*

iscăleálă s.f. (*înv.*) v. Iscălire. Iscălit[1]. Semnare. Subscriere.

iscălí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) a semna, a subscrie, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a signa, a subiscăli. *Părțile implicate au iscălit contractul.* **2** tr. (*compl. indică mai ales acte oficiale*) a încheia, a semna, a subscrie, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a subiscăli. *Reprezentanții*

celor două state au iscălit tratatul. **3** refl. (*despre oameni*) a se semna, ‹pop.› a se scrie. *S-a iscălit în josul paginii.*

iscălíre s.f. iscălit[1], semnare, subscriere, ‹rar› semnat[1], subsemnare, ‹înv.› iscăleală, subiscălire. *Secretara a dus directorului actele pentru iscălire.*

iscălít[1] s.n. iscălire, semnare, subscriere, ‹rar› semnat[1], subsemnare, ‹înv.› iscăleală, subiscălire.

iscălít[2], -ă adj. (*despre acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) semnat[2], subscris, ‹înv.› subiscălit, subsemnat. *A înmânat avocatului actele iscălite.*

iscălitór s.m. **1** (*jur.; înv. și pop.*) v. Notar. **2** (*adm.; înv. și pop.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Secretar[2]. **3** (*arg.*) v. Falsificator. Măsluitor. Plăsmuitor.

iscălitúră s.f. semnătură, ‹livr.› apostilă, ‹înv. și reg.› subscriere, ‹înv.› signătură, subscripție, subsemnătură, tura, ‹rus.; înv.› podpiscă. *Are nevoie de iscălitura proprietarului pe document. I-a recunoscut imediat iscălitura.*

ischiuzár, -ă adj. (*turc.; înv.; despre oameni*) **1** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

ischiuzarlâc s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

ischiuzarlíe s.f. (*turc.; înv.*) **1** v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

iscoádă s.f. **1** spion, ‹reg.› verbuncaș, ‹înv.› cearșit, iscodnic, limbă, privitor, ‹fig.› cârtiță. *În organizația lor secretă a pătruns o iscoadă care i-a trădat.* **2** (*înv.*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu.

iscodăci, -ce adj. (*înv.; despre oameni*) v. Iscoditor.

iscodeálă s.f. (*pop.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

iscodénie s.f. (*pop.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

iscodí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a observa, a pândi, a spiona, a urmări, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leșui[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudășli, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis spioni pentru a iscodi tabăra inamicilor.* **2** (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii", „cu privirea"*) a scruta, ‹fig.› a scormoni, a sfredeli, a străbate, a străpunge, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl iscodește cu privirea. O iscodește cu ochii, din celălalt colț al sălii.* **II 1** (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a știrici. *L-a iscodit mult timp pentru a afla ceea ce îl interesa.* **2** (*pop.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări. **3** (*pop.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

iscodíre s.f. **1** cercetare, iscodit[1], observare, pândă, pândire, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Iscodirea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.* **2** (*pop.*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Studiere. Studiu.

iscodít[1] s.n. cercetare, iscodire, observare, pândă, pândire, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc.

iscodít[2], -ă adj. (*pop.; despre fapte, întâmplări etc.*) v. Inventat. Născocit. Plăsmuit. Scornit. Ticluit.

iscoditór, -oăre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ințeș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii iscoditoare a căpitanului de vas.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său iscoditor.* **3** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, imaginativ, ingenios, inventiv, iscusit, născocitor, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte iscoditoare.* **4** (*despre oameni*) ‹înv.› iscodaci. *Este o persoană iscoditoare, care îl enervează cu întrebările ei insistente.* **5** (*despre privire*) bănuitor, ‹fig.› cruciș, oblic, pieziș. *Cei doi au schimbat priviri iscoditoare.* **II** adv. (*modal*) bănuitor, ‹fig.› oblic, pieziș. *Se uită iscoditor unul la altul.*

iscoditúră s.f. (*pop.*) **1** v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire. **2** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

iscódnic s.m. (*înv.*) v. Iscoadă. Spion.

iscuseálă s.f. (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință.

iscusénie s.f. (*înv.*) v. Înțelegere. Percepere. Pricepere. Prindere. Sesizare.

iscusí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta. **2** refl. (*despre oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cultiva. Stila.

iscusíe s.f. (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință.

iscusíme s.f. (*înv.*) **1** v. Artă. Dibăcie. Iscusință. Îndemânare. Măiestrie. Meșteșug. Pricepere. Stil. Știință. Talent. **2** v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere.

iscusínță s.f. **1** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› periție, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră iscusința chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** ingeniozitate, inventivitate, subtilitate. *Orchestra s-a remarcat prin iscusința interpretării.* **3** artă, dibăcie, îndemânare, măiestrie, meșteșug, pricepere, stil, știință, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă iscusință.* **4** agerime, agilitate, deșteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligență, istețime, îndemânare, pricepere, ‹înv. și pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, istețeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Își întrecea prietena prin iscusință și eficiență.*

iscusíre s.f. (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință.

iscusít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abil, destoinic, deștept, dibaci, industrios, ingenios, isteț, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugareț, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător iscusit.* **2** (*despre oameni cu o meserie care presupune o manualitate deosebită*) îndemânatic, priceput, ‹înv.› practicos, practisit. *Este un chirurg iscusit. Este un bucătar iscusit.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) abil, ingenios, inventiv, subtil. *A făcut o mișcare iscusită pentru a câștiga partida de șah.* **4** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, imaginativ, ingenios, inventiv, iscoditor, născocitor, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte iscusită.* **5** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) artistic, măiestrit, măiestru, meșteșugit, ‹rar› meșteșugesc, ‹înv.› maestros. *A*

realizat o traducere iscusită, de mare valoare literară. **6** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, inteligent, isteț, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, șiram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte iscusit.* **7** (*despre acțiuni, fapte etc.*) ‹fig.› meșteșugit, ticluit. *Pentru a fi siguri de reușită, au pus la cale o acțiune iscusită.* **8** (*pop.; despre oameni*) v. Înțelept. **9** (*în opoz. cu „urât"; înv.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **II** adv. (*modal*) artistic, măiestrit, meșteșugit, ‹rar› măiestru. *A cusut iscusit haina.*

iscusitórul s.m. art. (*înv.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

iscusitúră s.f. (*înv.*) v. Decor. Decorație. Ornament. Ornamentație. Podoabă.

iscușénie s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

isihíe s.f. (*înv.*) v. Liniște. Pace. Tihnă.

isimerie s.f. (*geogr.; înv.*) v. Ecuator. Ecuator geografic. Ecuator pământesc. Ecuator terestru.

islám, -ă s.n., adj. (*relig.*) **1** s.n. islamism, legea lui Mahomed (v. *lege*), mahomedanism, musulmanism, religia mahomedană (v. *religie*), ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. **2** adj. (*rar*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman.

islámic, -ă adj. (*relig.*) mahomedan, musulman, ‹rar› islam, ‹pop.› turcesc, ‹înv.› ismailitean, mahometanicesc, mahometesc, mohametesc. *Religia islamică a fost întemeiată de profetul Mahomed.*

islamísm s.n. (*relig.*) islam, legea lui Mahomed (v. *lege*), mahomedanism, musulmanism, religia mahomedană (v. *religie*), ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. *Islamismul este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran.*

islamizáre s.f. (*relig.*) islamizație. *Islamizarea este convertirea la islamism.*

islamizáție s.f. (*relig.*) islamizare.

islandéz, -ă adj. islandic. *Limba islandeză este o limbă germanică.*

islándic, -ă adj. islandez.

ismailiteán, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** v. Oriental. Turc. Turcesc. **2** (*relig.*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman. **II** s.m., s.f. **1** v. Oriental. Turc. Turcoaică. **2** (*relig.*) v. Mahomedan. Musulman.

isnăf s.n., s.m. (*în trecut; înv.*) **1** s.n. v. Breaslă. Corporație. Tagmă. **2** s.m. v. Breslaș.

isnafgíu s.m. (*în trecut; înv.*) v. Breslaș.

ísolă s.f. (*geomorf.; înv.*) v. Insulă.

isón s.n. (*muz.; pop.*) v. Acompaniament. Acompaniere.

isóp s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

isopán, -ă adj. (*fotogr.; despre emulsii, materiale etc. fotografice*) ortocromatic. *Substanțele isopane sunt sensibile la toate radiațiile luminoase, în afară de roșu.*

Ispás s.n. (*relig. creștină; pop.; nm. pr.*) v. Înălțare. Ridicare.

ispășă s.f. (*jur.; reg.*) v. Gloabă.

ispășénie s.f. (*înv.*) **1** v. Expiație. Expiere. Ispășire. **2** (*jur.*) v. Gloabă.

ispăși vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică păcate, greșeli, fapte incorecte etc.*) a expia, ‹pop. și fam.› a răscumpăra, ‹înv. și reg.› a spăsi, ‹fig.› a spăla. *Și-a ispășit păcatul de a fi mințit. Și-a ispășit crima prin ani grei de închisoare.* **2** tr., intr. a îndura, ‹fig.› a plăti, ‹fig.; reg.› a răsplăti. *Ispășește mult pentru vina tatălui.* **II** intr. fig. (*înv.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

ispășíre s.f. **1** expiație, expiere, ‹înv.› ispășenie, spășire, ‹fig.› spălare. *Se roagă pentru ispășirea păcatelor.* **2** (*jur.; înv.*) v. Gloabă.

ispășitór, -oáre adj. expiator, ‹înv.› spășitor.

ispisóc s.n. (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Hrisov.

ispítă s.f. **1** ademenire, amăgire, atracție, ispitire, momire, seducere, seducție, tentație, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blazmă, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazmă, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o ispită.* **2** greșeală, păcat, ‹pop.› rău, ‹înv.› neștiință, neștiut[1]. *Tânăra l-a făcut pe bătrân să cadă în ispită.* **3** (*înv.*) v. Ananghie. Greutate. Încercare. Mizerie. Necaz. Nevoie. Suferință. Vicisitudine. **4** (*înv.*) v. Experiență. Practică (v. *practic*). Rutină. **5** (*înv.*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu. **6** (*înv.*) v. Demers. Intervenție.

ispiteálă s.f. (*înv.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **2** v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu. **3** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire.

ispití vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a momi, a seduce, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl ispitește cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **2** (*pop.; compl. indică oameni*) v. Chestiona. Interoga. Întreba. **3** (*înv.; compl. indică sentimentele, caracterul etc. cuiva*) v. Încerca. Proba. Verifica. **4** (*înv.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări. **5** (*înv.; compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **6** (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. Vrea.

ispítină s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

ispitíre s.f. **1** ademenire, amăgire, atracție, ispită, momire, seducere, seducție, tentație, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blazmă, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazmă, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. **2** (*înv.*) v. Experiență. Practică (v. *practic*). Rutină. **3** (*înv.*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu. **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire. **5** (*înv.*) v. Demers. Intervenție.

ispitít, -ă adj. (*înv.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

ispititór, -oáre adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, îmbietor, seducător, tentant, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare ispititoare.* **2** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie ispititoare.*

ispititúră s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație.

ispól s.n. (*pop.*) v. Căuș.

isprávă s.f. **1** faptă. *Mulți poeți populari au cântat isprăvile haiducilor.* **2** aventură. *Îi povestește din isprăvile tinereții.* **3** (*de obicei iron.*) treabă, ‹pop.; iron.› pricopseală, ‹fam.; iron.› chestie, scofală, ‹reg.› pricoapsă. *Mare ispravă ai făcut! Ce ispravă ai mai făcut și tu mințindu-l!* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) boroboață, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, prostie, șotie, trăsnaie, ‹pop. și fam.› pocinog, ‹reg.› boață, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boț. *Pentru isprăvile făcute la școală i-au scăzut nota la purtare.* **5** (*fam.*) v. Izbândă. Realizare. Reușită. Succes. **6** (*înv.*) v. Autorizație. Împuternicire.

isprávnic s.m. **I 1** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) ‹înv.› sindie, staroste. *Ispravnicul era dregătorul care aducea la îndeplinire o poruncă domnească.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom. și mai târziu; înv.; adesea urmat de determ.*

care indică domeniul de activitate) v. Logofăt. Vătaf. **3** (*în trecut; înv.*) v. Administrator. Intendent. **4** (*în trecut; înv.*) v. Administrator. Vătaf. Vechil. **5** (*adm., polit.; în trecut; înv.*) v. Prefect. **II** (*jur.; în trecut; înv.*) **1** v. Andosant. Andosator. Comitent. Împuternicit. Mandatar. Reprezentant. **2** v. Epitrop. Tutore.

isprăvénie s.f. (*înv.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încetare. Încheiere. Sfârșire. Sfârșit[1]. Terminare. Terminat[1].

isprăví vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a înceta, a (se) încheia, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹rar› a epiloga, ‹pop.› a (se) dovedi, a (se) găti, a (se) istovi, a (se) mântui, ‹reg.› a răfui, a (se) sculi, ‹înv.› a (se) săvârși. *Au isprăvit treaba spre dimineață. Disputele dintre ei nu s-au isprăvit.* **2** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a încheia, a închide, a sfârși, a termina, ‹reg.› a răfui. *Au isprăvit ședința după două ore de dezbateri.* **3** tr. (*compl. indică forme de învățământ, ani școlari etc.*) a absolvi, a încheia, a sfârși, a termina. *Mai are un an până când isprăvește facultatea.* **4** tr. (*compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) a finaliza, a încheia, a sfârși, a termina, ‹livr.› a fini, ‹reg.› a oteși[1]. *A reușit să-și isprăvească lucrarea la termen.* **5** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a epuiza, a încheia, a sfârși, a termina, ‹pop.› a găta, a mântui, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să isprăvească toate aspectele problemei.* **6** refl. (*despre acțiuni, proiecte etc. ale oamenilor*) a ieși, a se sfârși, a se termina. *Cum se va isprăvi, să se isprăvească!* **7** refl. (*despre perioade de timp, termene etc.*) a expira, a se încheia, a se sfârși, a se termina. *Termenul de garanție a frigiderului s-a isprăvit. Timpul de gândire s-a isprăvit.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a (se) consuma[1], a (se) epuiza, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹rar› a lichida, ‹fam.› a fitui, ‹reg.› a (se) găti, a se petrece, ‹înv.› a săvârși, ‹fig.› a se duce[2], a (se) topi. *A isprăvit toate rezervele alimentare. S-a isprăvit tușul din imprimantă.* **9** tr. (*înv. și pop.; compl. indică acțiuni*) v. Izbuti. Reuși. **10** tr., refl. (*pop.*) v. Înfăptui. Realiza. **11** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) v. Căpăta. Dobândi. Obține. Primi. **II** (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **3** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **III** (*la imper., pers. 2 sg.* ***isprăvește!****; cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, încetează!, punct!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Isprăvește! Nu mai suport țipetele tale!*

isprăvíre s.f. **1** isprăvit[1], încetare, încheiere, sfârșire, sfârșit[1], terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură. *Nimeni nu mai speră în isprăvirea disputei dintre ei.* **2** încheiere, închidere, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Isprăvirea ședinței s-a făcut după două ore de dezbateri.* **3** absolvență, absolvire, încheiere, terminare. *După isprăvirea liceului s-a înscris la facultate.* **4** finalizare, încheiere, sfârșire, terminare. *Lucrarea va fi publicată într-o revistă de specialitate după isprăvirea redactării.* **5** epuizare, sfârșire, terminare. *După isprăvirea tuturor argumentelor acțiunii sale, a așteptat decizia comisiei de disciplină.* **6** consumare, epuizare, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Cartușul imprimantei trebuie umplut înainte de isprăvirea totală a tușului.*

isprăvít[1] s.n. isprăvire, încetare, încheiere, sfârșire, sfârșit[1], terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură.

isprăvít[2], -ă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) încheiat, sfârșit[2], terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Nu poate fi vorba de o dispută isprăvită între ei.* **2** (*despre activități, acțiuni, operații etc.*) încheiat, sfârșit[2], terminat[2]. *Ședința isprăvită a incitat la discuții particulare.* **3** (*despre acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) finalizat, încheiat, sfârșit[2], terminat[2], ‹livr.› finit. *Lucrarea isprăvită a fost predată profesorului.* **4** (*mai ales despre lucruri*) gata, încheiat, terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Într-o sală a croitoriei sunt expuse hainele isprăvite ale clienților.*

isprăvnicél s.m. (*în trecut*) **1** (*adm.*) ‹în trecut› vătășel, ‹reg.› fecior boieresc. *Isprăvnicelul era subalternul vătafului, care supraveghea munca argaților unei moșii.* **2** (*adm., polit.*) v. Subprefect.

isprăvnicí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține. **2** (*jur.; compl. indică oameni*) v. Abilita. Andosa. Autoriza. Delega. Împuternici. Învesti.

isprăvnicíe s.f. (*în trecut*) **1** ‹înv.› stărostie. *Isprăvnicia era funcția ispravnicului.* **2** (*înv.*) v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire. **3** (*adm., polit.; înv.*) v. Prefectură. **4** (*jur.; înv.*) v. Epitropie. Tutelă.

israelián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. evreică, evreu, israelit, ‹rar› semit, ‹pop.› jidan, jidancă, jidov, jidoviță, ‹fam.› roșcă, ‹înv. și reg.› ovrei, ovreică, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› evreiană, iudeiancă, iudeianin, iudeu, izrailtean, ‹arg.› maramoi. *A cerut sfaturi de la un israelian bătrân. Israelienele sunt femei frumoase.* **2** adj. evreiesc, israelit, ‹rar› iudaic, ‹pop.› jidănesc, jidovesc, ‹înv. și reg.› ovreiesc, ‹înv.› evreu, iudeiesc, izrailtean. *Are nume israelian.*

israelít, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. evreică, evreu, israelian, ‹rar› semit, ‹pop.› jidan, jidancă, jidov, jidoviță, ‹fam.› roșcă, ‹înv. și reg.› ovrei, ovreică, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› evreiană, iudeiancă, iudeianin, iudeu, izrailtean, ‹arg.› maramoi. **2** adj. evreiesc, israelian, ‹rar› iudaic, ‹pop.› jidănesc, jidovesc, ‹înv. și reg.› ovreiesc, ‹înv.› evreu, iudeiesc, izrailtean.

israilíme s.f. (*colect.; înv.*) v. Evreime.

ist, iástă adj. pron. dem. (*antepus subst. determ.; și în formele* ***ista, iasta*** *când este postpus subst. determ.; arată că obiectul desemnat de subst. determ. este apropiat, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; reg.*) v. Acest.

ísta, iásta pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând apropierea acestora, în timp sau în spațiu, de sub. vorbitor; reg.*) v. Acesta.

ístalalt, iástalaltă pron. dem., adj. pron. dem. (*reg.*) **1** pron. dem. (*înlocuiește numele unei ființe sau al unui lucru, indicând pe cel mai apropiat dintre doi de sub. vorbitor*) v. Cestălalt. **2** adj. pron. dem. (*arată care este cel mai apropiat dintre doi*) v. Cestălalt.

istăplénie s.f. (*înv.*) v. Extaz.

isteciúne s.f. (*înv.*) v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere.

istéric, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) ‹înv.› istericos. *Când intră în panică, devine isterică. Plânge, țipă, se agită aiurea; este un isteric!*

istericále s.f. pl. (*med.; fam.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a apuca”, „a-i veni”*) v. Nervi (v. *nerv*).

istericós, -oásă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Isteric. **2** adj. (*despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

isterie s.f. (*med.*) ‹înv.› isterism. *Bolnavii de isterie sunt tratați în spitale de specialitate.*

isteriférm, -ă adj. (*despre manifestări ale oamenilor*) isteroid.

isterísm s.n. (*med.; înv.*) v. Isterie.

isteroíd, -ă adj. (*despre manifestări ale oamenilor*) isteriform. *Manifestările isteroide sunt asemănătoare cu isteria.*

istéț, -eáță adj. (*despre oameni*) **1** abil, destoinic, deștept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, îndemânatic, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugareț, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător isteț.* **2** ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, inteligent, iscusit, îndemânatic, priceput, ‹livr.› nastrainesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, ștram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte isteț.* **3** (*înv.; despre ființe*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu.

istețeálă s.f. (*înv.*) v. Agerime. Agilitate. Deșteptăciune. Dexteritate. Dibăcie. Inteligență. Iscusință. Istețime. Îndemânare. Pricepere.

isteție s.f. abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› perițe, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug,

meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› **pricepuţie**, ‹înv.› dăscălie, iscusează, iscusie, **iscusire**, **marafet**, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură.

isteţíme s.f. **1** agerime, agilitate, deşteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligenţă, iscusinţă, îndemânare, pricepere, ‹înv. şi pop.› glagore, ‹înv.› isusime, isteciune, isteţeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Îşi întrecea prietena prin isteţime şi eficienţă.* **2** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusinţă, isteţie, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, ştiinţă, talent, uşurinţă, ‹livr.› perităţie, ‹rar› îndemânaţie, tărie, trezie, ‹pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› pricepuţie, ‹înv.› dăscălie, iscusează, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră isteţimea chirurgului în mânuirea bisturiului.*

istileáh s.n. (*lingv.; ieşit din uz*) v. Idiotism.

istór s.m. (*înv.*) v. Istoric. Istoriograf.

istorí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfăţişa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune.

istóric, -ă s.m., adj. **1** s.m. istoriograf, ‹înv.› istor, istornic, izvoditor. *Iorga a fost un mare istoric român.* **2** adj. (*despre metode de studiu, puncte de vedere etc.*) cronologic, diacronic, evolutiv. *Într-o cronică expunerea faptelor este istorică.*

istoricísm s.n. (*filos., ştiinţă*) morfologism. *Istoricismul este un curent promovat în primele decenii ale sec. al XX-lea ca o reacţie împotriva evolutismului sociocultural.*

istórie s.f. **1** (*lit.*) istorisire, naraţiune, poveste, povestire, ‹rar› diegeză, ‹înv.› spunere. *Scrierea cuprinde istoria vieţii sfinţilor.* **2** (*lit.*) biografie. *A scris istoria lui Baudelaire.* **3** (*fam.*) v. Întâmplare. Păţanie. Peripeţie. **4** (*fam.*) v. Încurcătură. Păţanie. Poznă. **5** (*biol.; înv.*) ***istorie naturală*** v. Ştiinţe naturale (v. *ştiinţă*). Ştiinţele naturii (v. *ştiinţă*).

istorioáră s.f. (*lit.*) ‹livr.› istoriolă. *A scris istorioare pentru copii.*

istoriográf s.m. istoric, ‹înv.› istor, istornic, izvoditor.

istoriólă s.f. (*lit.; livr.*) v. Istorioară.

istorisí vb. IV. tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a înfăţişa, a nara, a povesti, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a istorisit cum s-a petrecut accidentul.*

istorisíre s.f. **1** arătare, expoziţie, expunere, înfăţişare, narare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relaţie, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în istorisirea circumstanţelor în care s-a petrecut accidentul.* **2** cuvânt, povestire, prezentare, relatare, vorbă. *Nu-l întrerupe, să nu-şi uite istorisirea!* **3** (*lit.*) istorie, naraţiune, poveste, povestire, ‹rar› diegeză, ‹înv.› spunere.

istórnic s.m. (*înv.*) v. Istoric. Istoriograf.

istóv s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Încheiere. Sfârşire. Sfârşit[1]. **2** (*înv. şi reg.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârşit[1]. **3** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare.

istoveálă s.f. epuizare, extenuare, istovire, sfârşeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervaţie, lingăvie, ‹înv. şi pop.› osteneală, ‹înv. şi reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârşenie, sfârşitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire.

istoví vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe ori forţa lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) sfârşi, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. şi pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârşâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. şi reg.› a se storî, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învăţatul noaptea îl istoveşte. S-a istovit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** tr. (*compl. indică animale de tracţiune sau, p. ext., oameni*) a deşela, a speti, ‹pop.› a se umeri, ‹reg.› a dăula, a dihăni, ‹fig.› a deznoda. *La deal, se dă jos din căruţă pentru a nu istovi caii.* **3** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârşi. Termina. **4** refl. (*înv.; despre fiinţe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârşi. Stinge. Sucomba. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

istovíre s.f. **1** epuizare, extenuare, istoveală, sfârşeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervaţie, lingăvie, ‹înv. şi pop.› osteneală, ‹înv. şi reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârşenie, sfârşitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învăţatul noaptea l-a dus la o stare de totală istovire.* **2** deşelare, speţire, ‹reg.› dăulare, ‹înv.› deşelătură. *Calul s-a oprit din cauza istovirii.* **3** (*pop.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încheiere. Sfârşire. Sfârşit[1]. Terminare. Terminat[1].

istovít, -ă adj. **1** (*despre fiinţe sau despre forţa lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, lânced, moale, prăpădit, sfârşit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. şi pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, istovit, s-a aşezat pe o bancă.* **2** (*despre animale de tracţiune sau, p. ext., despre oameni*) deşelat, speţit, ‹reg.› dăulat, întârniţat, târniţat. *Calul istovit a fost ajutat de căruţaş.*

istovitór, -oáre adj. (*mai ales despre acţiuni ale oamenilor*) anevoios, epuizant, extenuant, obositor, ‹rar› penibil, vlăguitor, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. şi reg.› ostenicios, ‹înv.› trudelnic, trudnic, trudos, ‹fig.› zdrobitor. *Călătoria cu maşina a fost istovitoare din cauza şoselei cu gropi.*

istrăvă s.f. (*înv.*) v. Risipă.

istrăví vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, materiale, alimente etc.*) v. Irosi. Pierde. Risipi.

istrăvitór, -oáre adj. (*în opoz. cu „econom"; înv.*) v. Cheltuitor. Risipitor.

istriăn, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. istroromân, istroromâncă. **2** adj. istroromân.

istroromán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. istrian, istroromâncă. *Istroromânii erau o populaţie românească din Peninsula Istria, care vorbeau un dialect al limbii române.* **2** adj. istrian. *Dialectul istroromân este un dialect al limbii române.*

istrorománcă s.f. istriană (v. *istrian*), istroromână (v. *istroromân*).

istucán s.m. (*în relig. politeiste; slavon. înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.

isţelénie s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoşire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

isţelí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoşi. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

isţelít, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre fiinţe*) v. Îndreptat. Înfiripat. Însănătoşit. Întremat. Înzdrăvenit. Lecuit. Refăcut. Restabilit. Tămăduit. Vindecat[2].

isţelitór, -oáre adj. (*înv.; despre medicamente, remedii, metode etc.*) v. Întremător. Lecuitor. Tămăduitor. Vindecător.

işalá interj. (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare; pop.; iron.*) v. Bine! Bravo! Perfect!

itál, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Italian. Italiancă. **2** adj. v. Italian. Italienesc.

italián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. italiancă, ‹fam.; glum.› macaronar, ‹înv.› ital, ‹glum.› broscar. *A cunoscut un cuplu de italieni pe plaja de la Mamaia.* **2** adj. italienesc, ‹înv.› ital. *Limba italiană este o limbă romanică. Îi place pizza italiană.*

italiáncă s.f. italiană (v. *italian*), ‹înv.› italâ (v. *ital*). *Bunica ei a fost italiancă.*

itálic, -ă adj. (*tipogr.; despre caractere de tipar*) cursiv, ‹înv.› curent. *Literele italice sunt aplecate spre dreapta, imitând scrisul de mână.*

italienésc, -eáscă adj. italian, ‹înv.› ital.

itém s.n. **1** (*lingv.*) cuvânt, lexem, termen, vorbă, ‹livr.› verb, vocabulă, ‹înv. şi pop.› zicere, ‹înv.› dicţiune, glas, grai, limbă, locuţiune, parolă, vorbire, voroavă, ‹grec.; înv.› lexis. *În ultimul timp au pătruns în limba română multe itemuri străine.* **2** (*gram.*

transformațională) morfem. *Cu ajutorul unui item se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare.*

iterativ, -ă adj. **1** (*gram.; despre verbe*) frecventativ. *Verbul iterativ arată repetarea unei acțiuni.* **2** (*despre acțiuni, gesturi etc.*) repetitiv. *Reflexele sunt iterative.*

itinerá vb. I. intr. (*livr.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Călători. Colinda. Cutreiera. Deplasa. Peregrina. Umbla. Voiaja.

itinerár s.n. **1** drum, parcurs, rută[1], traiect, traiectorie, traseu, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. *Face itinerarul Iași - Cluj cu trenul.* **2** linie, traseu. *Se deplasează zilnic la serviciu pe itinerarul autobuzului 41.*

itlác s.n. (*turc.; înv.*) v. Eliberare. Ieșire. Liberare. Scăpare.

ítros s.m. (*relig.; înv.*) v. Utrenie.

ițári s.m. pl. ‹pop.› strâmțari, ‹reg.› berneveci, digii, turi (v. *tur*[2]), ‹înv.› turetci (v. *tureatcă*). *Ițarii fac parte din costumul popular românesc.*

ițcán s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

iți vb. IV. refl. (*reg.; despre fenomene luminoase*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Miji. Răsări[1].

iub s.m. (*reg.*) v. Amor. Dragoste. Iubire.

iubăréț, -eáță adj., s.m., s.f. ‹pop.› iubeț. *Persoanele iubărețe sunt pătimașe în dragoste.*

iubéț, -eáță adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Iubăreț.

iubí vb. IV. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndrăgi, a (se) plăcea, a ține, ‹pop.› a drăgi, a se îndrăgosti, ‹înv.› a (se) libovi. *Toată viața a iubit-o numai pe ea. Ajunși la bătrânețe, cei doi soți se iubesc ca la început.* **2** refl. recipr. (*despre oameni*) ‹pop.› a se drăgosti. *Se iubesc într-o cameră de hotel.* **3** tr. (*compl. indică activități, obiecte etc.*) a-i plăcea. *A iubit mult fotbalul în tinerețe. Își iubește cărțile rare pe care le are în bibliotecă.* **4** tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.

iubíre s.f. **I 1** afecțiune, amor, dragoste, ‹înv. și reg.› iboste, ‹înv.› libov, libovie, libovire. *Iubirea sa profundă pentru soție nu este un secret pentru nimeni.* **2** dragoste, ‹pop.› drag. *Îi oferă cadoul cu toată iubirea.* **3** pasiune, patimă. *Iubirea pentru înavuțire i-a împietrit inima.* **4** (*înv.*) ***iubire de argint*** v. Arghirofilie. **II** (*concr.*) amor, dragoste, ‹reg.› iub, ‹înv.› tandrețe. *Soțul i-a fost prima și unica sa iubire.*

iubít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe*) drag, îndrăgit[2], scump, ‹engl.› sweet, ‹fig.› dulce. *Mama este cea mai iubită ființă.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc.*) drag, îndrăgit[2], scump, ‹înv.› vrut. *Nu se poate despărți de cărțile lui iubite.* **II** s.m., s.f. **1** (*mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) drag, scump, ‹pop.› mândru, mândruț, ‹fam.› pui[1], puică, puișor, puiuleț, puiuț, ‹reg.› țață, ‹engl.› darling. *Nu te amări, iubita mea! Iubitule, vino puțin până la mine! Ce mai faci, iubito?* **2** amant, concubin, metresă, prieten, ‹pop. și fam.; deprec.› handralău, ‹pop.› bade, drăgălaș, drăgulean, drăguliță, drăguț, ibovnic, pirandă, țiitor, ‹pop.; deprec.› drăgălău, ‹fam.; iron.› amorez, amoreză, bibic[2], ‹reg.› bălă, drăgucior, hazaică, naică, nană, ‹reg.; glum.› ortac, ‹înv.› ibostnic, muiere de pat (v. *muiere*[2]), nicochera, posadnică, ‹grec.; înv.› palachidă, ‹glum.› atelaj, ‹fig.; fam.› bibilică, bibiloi, ‹fig.; reg.› hulub, ‹arg.› asistentă (v. *asistent*), bufă, cadână, calmant, calorifer, cordaci, franțuzoaică, gagic, gagiu, gaștenie, gaștoană, gaștonie, încălzitoare, înlocuitor, învelitoare, mesadă, metreancă, mordină, saltea, șaică[3], tapeză, țoancă, ursoaică[1], verișoară (v. *verișor*), ‹vulg.› corditor. *Mulți bărbați fac gesturi necugetate pentru iubite.*

iubitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, îmbunat, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe iubitoare.* **2** (*despre oameni*) afectuos, drăgăstos, duios, sentimental, ‹înv.› doritor. *Mama este iubitoare cu toți copiii.* **II** adj., s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) amator, doritor, dornic, pofticios, râvnitor, ‹înv. și pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreț, poftos, pohtaci, râmnicios, râmnicos, ‹înv.› iboreț, libovnic, râvnaci, voincios. *Este mare iubitor de senzații tari.* **III 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „altruist”; astăzi rar*) ***iubitor de sine*** v. Egoist. Individualist. Meschin. **2** s.m. (*rar*) ***iubitor de argint*** v. Arghirofil. **3** s.m. (*rar*) ***iubitor de oameni*** v. Filantrop.

iubițeá s.f. (*fam.*) ‹fam.› iubițică.

iubițícă s.f. (*fam.*) ‹fam.› iubițea.

iucsuceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Călin (*Viburnum opulus*).

iucunditáte s.f. (*livr.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

iudáic, -ă adj. **1** (*relig.*) mozaic[2]. *A îmbrățișat credința iudaică.* **2** (*rar*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

iudaísm s.n. (*relig.*) evreism, legea lui Moise (v. *lege*), legea veche (v. *lege*), mozaism, religia mozaică (v. *religie*). *Preceptele iudaismului sunt cuprinse în Vechiul Testament.*

iudalác s.n. (*arg.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

iúdă s.f. **I 1** trădător, vânzător. *Cei doi prieteni ai săi s-au dovedit a fi niște iude.* **2** (*fin.; înv.*) v. Cămătar. **3** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **II** (*mitol. pop.*) **1** vidră. *Iuda este o ființă supranaturală, purtătoare de vânturi, care trăiește în apele râurilor, mărilor sau ale lacurilor și care poate pricinui pescarilor necazuri ori îi poate ajuta.* **2** (*la pl.* ***iude***; *înv. și pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

iudeiáncă s.f. (*înv.*) v. Evreică. Israeliană (v. *israelian*). Israelită (v. *israelit*).

iudeiánin s.m. (*înv.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.

iudeiésc, -iáscă adj. (*înv.*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

iudéu s.m. (*înv.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.

iúft s.n. (*tăb.*) ‹înv. și reg.› teletin, ‹reg.› bulgariu. *Din iuft se confecționează fețele de încălțăminte.*

iúgăr s.n. (*reg.*) ‹reg.› ierdaș. *Iugărul este o veche unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu 0, 5775 de hectare.*

iugosláv, -ă s.m., s.f., adj. (*ieșit din uz*) **1** s.m., s.f. v. Sârb. **2** adj. v. Sârb. Sârbesc.

iúhă s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*).

iúhman s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

iuí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Țipa[1].

iuít s.n. (*pop.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Țipăt.

iuitúră s.f. (*pop.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Țipăt.

iuiuleát s.n. (*înv.*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.

iúlie s.m. invar. ‹pop.› cuptor. *Iulie este a doua lună a verii și cea de a șaptea a anului.*

iúlus s.n. (*zool.*) *Iulus terrestris*; șarpe-orb.

iunác s.m. (*reg.*) v. Erou. Viteaz.

iúncher s.m. (*milit.; înv.*) v. Cadet.

iúnie s.m. invar. ‹pop.› cireșar. *Iunie este prima lună a verii și cea de-a șasea a anului.*

iúreș s.n. **1** (*milit.; în opoz. cu „defensivă”*) asalt, asaltare, atac, năvală, năvălire, ofensivă, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium, ‹fig.; înv.› călcătură. *Mulți soldați și-au găsit sfârșitul în timpul iureșului asupra cetății. Iureșul nocturn i-a luat pe neașteptate.* **2** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

iurpăsătoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Ștevie. Ștevie-de-munte (*Astrantia major*).

iurușí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli.

iúșcă s.f. (*reg.*) v. Biciușcă. Cravașă.

iúșniță s.f. (*reg.*) **1** v. Bici. Biciușcă. **2** v. Biciușcă. Cravașă.

iutác, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent.

iúte adj., adv. **A** adj. **I 1** (*despre ființe*) săltăreț, sprinten, ușor[2], vioi, ‹astăzi rar› săltător, ‹rar› veloce, ‹fam.› zglobiu, ‹reg.› lorit, obârcaci, schitaci[1], ‹înv.› alegru, deșteptat[2], iruc, pripelnic, săltând, ‹fig.; fam.› dezghețat. *Este iute ca o căprioară.* **2** (*despre ființe*) ager, agil, repede, sprinten, ușor[2], vioi, vivace, zglobiu, ‹pop. și fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteț, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deși în vârstă, este încă iute în mișcări.* **3** (*mai ales despre cai*) focos, sprinten, ușor[2], ‹pop.› ortoman. *Are o iapă iute care a câștigat mai multe concursuri hipice. La trăsură a înhămat doi cai iuți.* **4** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) alert, sprinten, vioi, ‹fig.› zvelt. *Balerina, printr-o rotire iute, se întoarce cu fața spre public pentru reveren-*

ță. **5** (*despre mișcări*) fulgerător, fulgurant, rapid, ‹înv.› fulgeros. *Polițistul a doborât infractorul din câteva mișcări iuți.* **6** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, întins[2], precipitat, rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. și pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas iute din cauză că întârzia.* **7** (*despre mișcări, procese etc. care se repetă*) des, grăbit, rapid. *Bătăile clopotelor erau tot mai iuți și puternice.* **8** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt iuți.* **9** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament iute.* **10** (*despre oameni*) expeditiv, operativ, prompt, rapid. *Brokerii trebuie să fie iuți.* **11** (*pop. și fam.; despre dureri, suferințe sufletești etc.*) v. Acut. Adânc. Imens. Intens. Mare[1]. Pătrunzător. Profund. Puternic. Violent. Viu. **12** (*fam.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **II 1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ardeiat, asezonat, condimentat, picant, piperat, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam iute.* **2** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) înțepător, picant, piperat, pișcător, usturător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust iute. Un fum iute îi umple ochii de lacrimi.* **B** adv. **I** (*modal*) **1** (*adesea în opoz. cu „domol”, „încet”, „lin”; în legătură cu vb. de mișcare*) grabnic, rapid, repede, tare, ‹pop.› rândunel, ‹înv.› olăcește. *Merge când încet, când iute.* **2** des, grăbit, rapid. *Respiră iute din cauză că a alergat.* **3** repede, ușor[2], ‹pop.› curând, degrabă. *Învață sârguincios, dar uită iute.* **4** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) furtunos, impetuos, sciolto. **II** (*temporal; adesea cu nuanță modală*) **1** grabnic, imediat, îndată, rapid, repede, urgent, ‹reg.› mintenaș, minteni, pripește, sorgoș, ‹înv.› zburiș. *Îi expediază iute suma de bani pe care i-a cerut-o.* **2** curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. și reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra iute în casă.*

iutegán, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Incontinent. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent. **2** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **3** (*despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

iuticél, -eá adj., adv. (*pop. și fam.*) **I** adj. **1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) iutișor. **2** (*despre mers, pași etc.*) v. Repejor. **II** adv. (*modal*) v. Repejor.

iutișór, -oáră adj., adv., s.m. **1** adj. (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ‹pop. și fam.› iuticel. **2** adj. (*pop. și fam.; despre mers, pași etc.*) v. Repejor. **3** adv. (*modal; pop. și fam.*) v. Repejor. **4** s.m. (*în forma **iutișor**; la pl. **iutișori**; bot.; reg.*) v. Iuțari. Râșcov (*Lactarius piperatus*).

iuțáni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Iuțari. Râșcov (*Lactarius piperatus*).

iuțári s.m. pl. (*bot.*) *Lactarius piperatus*; râșcov, ‹reg.› burete-acru, burete-amar, burete-galben, burete-iute, burete-lăptos, burete-pipărat, burete-usturos, bureți-albi (v. *burete*), bureți-de-spin (v. *burete*), bureți-lucii (v. *burete*), bureți-usturoi (v. *burete*), bureți-vineți (v. *burete*), iuțani, iuțel, iuțișori (v. *iutișor*), lăptucă.

iuțeálă s.f. **I 1** celeritate, rapiditate, repeziciune, viteză, ‹rar› velocitate, ‹reg.› aiept, ‹înv.› repezire. *Mașina se deplasează cu iuțeală.* **2** grabă, rapiditate, repezeală, repeziciune, viteză, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. și pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, iuțeala cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **3** agerime, agilitate, repeziciune, sprinteneală, suplețe, ușurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reușit să prindă mingea cu mare iuțeală.* **II** iuțime. *Nu poate mânca nimic din cauza iuțelii preparatelor.* **III** fig. (*fam.*) **1** v. Furie. Înverșunare. Mânie. Turbare. **2** v. Atenție. Grijă. Vigilență.

iuțél s.m. (*bot.; reg.*) v. Iuțari. Râșcov (*Lactarius piperatus*).

iuțí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alerta, a (se) grăbi, a (se) zori[2], ‹înv. și pop.› a (se) pripi, a (se) sili, ‹pop.› a mâna, ‹înv. și reg.› a (se) păzi, a spori[1], a (se) steji, ‹reg.› a (se) purta, ‹înv.› a (se) călcâia, a (se) curânda, a (se) sârgui, a (se) sprinteni, ‹fig.; înv.› a (se) cuprinde. *Sătenii au fost iuțiți să-și părăsească locuințele din cauza viiturii. Ne-am iuțit spre casă din cauza vijeliei care se declanșase.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, ritmul lor de desfășurare etc.*) a înteți, a zori[2]. *A iuțit mersul deoarece a început ploaia.* **3** tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a grăbi, a precipita, a urgenta, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au iuțit dezvoltarea economică.* **4** tr. (*tehn.; pop.; compl. indică metale sau obiecte de metal*) v. Căli. Oțeli. **5** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică focul sau corpuri combustibile*) v. Aprinde. Ațâța. Încinge[1]. Înteți. Înviora. **6** refl. (*reg.; mai ales despre fenomene atmosferice*) v. Accentua. Acutiza. Amplifica. Crește. Intensifica. Întărâta. Întări. Înteți. Mări. Spori[1]. **7** tr., refl. (*înv.*) v. Acutiza. Agrava. Complica. Deprecia. Înrăi. Înrăutăți. **II** tr. (*culin.; compl. indică mâncăruri*) a ardeia, a asezona, a condimenta, a pipera, ‹reg.› a paprica. *Iuțește friptura înainte de a o pune în cuptor.* **III** fig. **1** refl., tr. (*pop. și fam.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba. **2** tr. (*pop. și fam.; despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) v. Ațâța. Îmboldi. Îndemna. Mușca.

iuțíme s.f. **I** iuțeală. **II** (*înv.*) **1** v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor. **2** (*fiz.*) ***iuțime virtuală*** v. Viteză virtuală.

iuțíre s.f. **I 1** accelerare, accelerație, grăbire, urgentare, zorire, ‹înv.› urgare. *Se impune iuțirea mersului pentru a nu se înnopta pe drum.* **2** (*tehn.; pop.*) v. Călire. Călit[1]. Oțelire. **II** (*culin.*) ardeiere, asezonare, condimentare, piperare. *Iuțirea mâncării se face cu măsură.*

iuțișór s.m. (*bot.; reg.*) = iutișor

iuțít, -ă adj. **I 1** (*despre procese, fenomene etc.*) accelerat, grăbit, pripit[2], rapid, zorit[2]. *Căldura excesivă determină o coacere iuțită a fructelor și a legumelor.* **2** grăbit, rapid, zorit[2], ‹înv.› înțiuțit. *Se deplasează într-un ritm iuțit.* **3** (*tehn.; pop.; despre metale sau obiecte de metal*) v. Călit[2]. Oțelit. **II** (*rar; despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) v. Iute. Înțepător. Picant. Piperat. Pișcător. Usturător.

iuțós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Abrutizat. Agresiv. Bătăios. Brutal. Clastic. Coleric. Impulsiv. Iute. Nemăsurat. Nestăpânit. Violent.

iuventúte s.f. (*în opoz. cu „bătrânețe”; livr.*) v. Juvenilitate. Tinerețe.

iuzbășă s.m. (*milit.; turc.; înv.*) v. Hotnog. Sotnic. Sutaș.

ivalíst, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Ciung. Ciunt.

ivăr s.n. (*tehn.*) **1** clanță, închizătoare, încuietoare, ‹înv. și reg.› pafta, zimberec, ‹reg.› clampă, clenci, clențaică, coclanță, coclete, fărgătău, mănușă, răscheie, rătez, șnală, trăcsăritoare, truct, verver, zar[2], ‹înv.› încuietură. *Ivărul de la ușă s-a stricat.* **2** încuietoare, zăvor, ‹pop.› limbă, rătez, zar[2], ‹reg.› chepeng, fărgătău, reză, riglă[2], șuber, trăgător, țaglă, ‹înv.› încuietură. *Trage ivărul de la poartă și iese în drum.*

ívără s.f. (*bot.; reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).

iveálă s.f. **1** apariție, ivire, producere, ‹fig.; rar› eclozare, ecloziune. **2** apariție, ivire, ‹fig.; pop. și fam.› răsărire.

iví vb. IV. refl. **I 1** (*mai ales despre oameni*) a apărea, ‹fig.; rar› a ecloza. *S-a ivit brusc în fața mea.* **2** (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se vedea, a se zări, ‹ital.; înv.› a spunta. *Nu se mai ivește pe la întrunirile noastre.* **3** (*mai*

ales despre oameni) a apărea, a se arăta, ‹pop. și fam.› a pica[2], ‹înv. și reg.› a se scoiorî, ‹reg.› a se veli, ‹înv.› a se sfeti, ‹fig.; pop. și fam.› a cădea, a răsări[1], ‹fig.; fam.› a ateriza. *Chiar la prânz s-au ivit și oaspeții.* **4** (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se înfățișa, a se prezenta, a veni, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, s-a ivit la proces însoțit de avocat.* **5** (*despre obiecte, peisaje etc. sau despre stări, situații etc.*) a apărea, a se arăta, a se înfățișa, a se revela, ‹înv.› a se dezveli, a se lămuri, ‹fig.› a se destăinui. *Crestele munților se ivesc în toată măreția lor.* **6** (*în opoz. cu „a apune"; despre aștri*) a apărea, a se arăta, a ieși, a răsări[1], a se ridica, ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineața devreme, soarele se ivește, mare și roșu, în zarea îndepărtată.* **7** (*despre fenomene luminoase*) a apărea, a se arăta, a miji, a răsări[1], ‹reg.› a (se) iți, a (se) slomni, ‹fig.› a zâmbi. *Ceața nu s-a împrăștiat, deși zorii s-au ivit.* **II 1** (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a germina, a ieși, a încolți, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină s-au ivit ghioceii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a apărea, a se arăta, a crește, a ieși, a răsări[1], ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I s-au ivit primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să i se ivească penele.* **3** (*despre momente ale zilei, fenomene, stări etc.*) a se face, a începe, a se lăsa, a sosi, a veni. *Pornește la drum cum se ivește dimineața.* **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a începe, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a se împuia. *Un surâs sfios se ivește pe chipul ei.* **5** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scoiorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a ivit o vijelie puternică. Iubirea i s-a ivit brusc în suflet.* **6** (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se întâmpla, a se petrece, a se produce, a surveni, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor s-a ivit o schimbare majoră.* **7** (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se arăta, a se declara, a începe, a se manifesta, ‹reg.› a se năstimi. *În oraș s-a ivit o epidemie de gripă.*

ivilichíu, -íe adj. (*turc.; înv.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Subțiratic. Subțire. Suplu. Zvelt.

ivíre s.f. **1** apariție, iveală, ‹fig.; pop. și fam.› răsărire[1]. *Ivirea lui în bar i-a uimit pe prieteni, întrucât se știa că nu bea.* **2** apariție, iveală, producere, ‹fig.; rar› eclozare, ecloziune. *Ivirea acestui fenomen i-a uimit pe toți.* **3** apariție, geneză, ‹fig.› încolțire, înfiripare, naștere. *Ivirea barocului s-a produs spre sfârșitul Renașterii.* **4** (*biol.*) apariție, creștere, ieșire. *Ivirea dinților îl face pe copil nervos.*

ivóriu[1] s.n. **1** fildeș. *Colții de elefant sunt formați din ivoriu. Din ivoriu sunt confecționate diferite obiecte de podoabă, de toaletă etc.* **2** (*anat.*) dentină. *Ivoriul formează masa principală a dintelui.*

ivoríu[2]**, -íe** adj. (*despre culori*) ‹rar› fildeșiu.

ixód s.m. (*entom.; livr.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*).

iz s.n. ‹reg.› șmag. *Brânza a căpătat iz.*

izabél adj. invar. (*despre părul cailor sau, p. ext., despre cai*) galben, gălbui, șarg, ‹reg.› pantiș, șergaci. *Are un cal alb și unul izabel.*

izădíș s.n. (*jur., adm.; reg.*) v. Citație.

izânbán s.n. (*ferov.; reg.*) v. Locomotivă. Mașină.

izbái s.n. (*reg.*) **1** v. Izbitură. Lovitură. **2** v. Izbitură. Lovitură. Trântitură[1]. **3** v. Trântă.

izbávă s.f. (*înv.*) v. Salvare. Scăpare.

ízbă s.f. (*reg.*) **1** v. Izbitură. Lovitură. **2** v. Trântă.

izbăví vb. IV. refl., tr. **1** (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹înv.› a scoate, a (se) scumpăra, a (se) scura, a (se) slobozi, a (se) spăsi, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se izbăvesc prin pocăință și rugăciuni.* **2** (*pop; sub. sau compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) v. Salva. Scăpa.

izbăvínță s.f. (*relig.; înv.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.

izbăvíre s.f. **1** (*relig.*) mântuire, purificare, redempțiune, salvare, ‹înv. și pop.› răscumpărare, ‹înv.› izbăvință, mântuință, mântuitură, scumpărare, slobozire, spăseală, spășenie, spășire, vântă[1], ‹fig.› curățare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Izbăvirea de păcate se face prin pocăință și rugăciuni.* **2** (*pop.*) v. Salvare. Scăpare.

izbăvít, -ă adj. **1** (*relig.; despre oameni*) mântuit, salvat, ‹înv.› spăsit. *Păcătosul izbăvit se simte liniștit sufletește.* **2** (*pop.; despre ființe*) v. Salvat. Scăpat.

izbăvitór, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*relig.*) mântuitor, redemptoriu, salvator, ‹înv.› slobozitor, spășitor, vindecător. *Sfântul izbăvitor l-a scăpat de la moarte.* **2** (*pop.; despre măsuri, remedii, tratamente etc.*) v. Salvator. **II** s.m. (*art. **Izbăvitorul**; relig. creștină; pop.; nm. pr.*) v. Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*). Fiul Omului (v. *fiu*). Galileanul. Iisus. Iisus Galileanul. Iisus Hristos. Învățătorul (v. *învățător*). Mântuitorul (v. *mântuitor*). Mesia. Mielul Domnului (v. *miel*). Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*). Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*). Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*). Nazareeanul (v. *nazareean*). Nazarineanul (v. *nazarinean*). Tămăduitorul (v. *tămăduitor*).

izbândă s.f. **1** biruință, victorie, ‹înv.› vinceală, vingere, ‹fig.; rar› trofeu. *Izbânda românilor la Călugăreni a fost răsunătoare.* **2** reușită, succes, victorie. *Fanii ovaționează, fericiți de izbânda echipei de fotbal.* **3** realizare, reușită, succes, ‹fam.› ispravă, ‹înv.› reieșire, reușire. *Izbânda în viață este condiționată, de cele mai multe ori, de o muncă susținută. Este sigur de izbânda negocierilor.*

izbândí vb. IV. **1** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a bate, a birui, a câștiga, a învinge, ‹înv.› a vince. *Moldovenii lui Ștefan au izbândit la Podul Înalt.* **2** intr. a izbuti, a reuși, ‹înv.› a reieși[2], ‹fig.› a învinge, a răzbate, a răzbi. *A izbândit în viață prin muncă și seriozitate.* **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) v. Împlini. Îndeplini. Realiza. Satisface. **4** intr., refl. (*înv.; despre oameni*) v. Răzbuna. **5** tr. (*înv.; compl. indică mai ales vise*) v. Dezlega. Interpreta. Tălmăci.

izbânditór, -oáre adj., s.m., s.f. biruitor, câștigător, învingător, triumfător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost izbânditoare. Izbânditorii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.*

izbeălă s.f. (*reg.*) v. Izbitură. Lovitură.

izbí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acțiunii*) a da[2], a lovi, a trage, ‹pop.› a împunge, a păli[2]. *A izbit cu toporul în butuc pentru a-l despica.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acțiunii*) a bate, a lovi, a trânti, ‹înv. și reg.› a zupăi, ‹reg.› a șupi[1]. *Furios, izbește cu piciorul în ușă.* **3** tr. (*compl. indică uși, porți, ferestre etc.*) a repezi, a trânti. *Pleacă nervos, izbind ușa de perete. Vântul izbește poarta de gard.* **4** refl. (*despre ape, valuri etc.; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică țărmuri, diguri etc.*) a bate, a se lovi. *Valurile mării se izbesc de țărmul stâncos.* **5** refl. (recipr.), tr. (*sub. sau compl. indică vehicule*) a (se) ciocni, a intra, a (se) lovi, a se tampona, ‹rar› a se întreciocni, ‹pop. și fam.› a (se) pocni. *Două mașini s-au izbit. Mașina a izbit o căruță.* **II** (*predomină ideea de agresiune*) **1** tr. (*compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „în", „de"*) a lovi, a pocni, ‹înv. și reg.› a răzbi, ‹reg.› a toca, ‹înv.› a detuna, a jigni. *Îl izbește în spate. L-a izbit de ușă.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) a lovi, a plesni, a pocni, ‹fam.› a dili, ‹reg.› a tufăi, ‹fig.; fam.› a blagoslovi, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a sfinți[1], ‹fig.; reg.› a obli, ‹arg.› a dichisi, a vopsi. *Te izbesc de nu te vezi, dacă nu te potolești! L-a izbit cu palma peste gură.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) bate, a (se) lovi, ‹reg.› a (se) dicăsi. *L-a izbit cu capul de perete. Se izbește cu pumnii în piept.* **4** tr. (*compl. indică ființe*) a trânti,

‹pop. și fam.› a bufni, ‹pop.› a buși, ‹reg.› a tupăi, a tupăni. *L-a împins atât de puternic, încât l-a izbit de masă.* **5** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ghionti, a (se) îmboldi, a (se) îmbrânci, a (se) împinge, a (se) înghionti, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a râmpi. *Copiii se izbesc în joacă.* **6** intr. (*despre animale, mai ales despre cai și măgari*) a arunca, a azvârli, a lovi, a zvârli. *Calul nărăvaș izbește cu copitele.* **7** tr. (*milit.; compl. indică unități sau subunități militare*) a ataca, a lovi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv.› a tăia. *Le-a fost izbită ariergarda.* **8** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a atinge, a lovi, a nimeri, a ochi[2], a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonțul l-a izbit în picior.* **9** tr., intr. (*mai ales fam.; fam.*) ‹fam.› a trăsni. *Îl izbește mirosul de mucegai din cameră. Miroase a băutură de te izbește.* **III** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** a contraria, a șoca, a vexa. *Ieșirea lui nervoasă de față cu alții l-a izbit.* **2** a frapa, a surprinde, a șoca, ‹fig.› a lovi. *A izbit-o atitudinea lui. L-a izbit paloarea ei.*

izbíci s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Bici. Biciușcă.

izbíre s.f. **1** lovire, ‹înv.› jignire. *I s-a fracturat coloana vertebrală ca urmare a unei izbiri puternice în spate.* **2** ciocnire, coliziune, impact, lovire, tamponare, ‹rar› întreciocnire. *În urma izbirii celor două mașini, șoferii s-au accidentat grav.*

izbít, -ă adj. **1** (*despre vehicule care vin din direcții opuse*) ciocnit, lovit, tamponat, ‹pop. și fam.› pocnit[2]. *Vehiculele izbite au fost luate de pe șosea.* **2** fig. (*despre oameni*) contrariat, șocat, vexat. *Văzându-i ieșirea nervoasă, femeia îl privește izbită.*

izbitór, -oáre adj. **1** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, puternic, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe izbitoare.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne izbitoare de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era izbitoare.* **3** frapant, sesizant, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este izbitoare.* **4** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, categoric, evident, flagrant, indiscutabil, vădit. *Acesta este un adevăr izbitor.*

izbitúră s.f. **I 1** lovitură, ‹înv. și pop.› lovire, ‹pop.› pălitură, picnitură, ‹reg.› izbai, izbă, izbeală, știos, ‹înv.› loveală, lovită. *Izbitura mașinii de parapet a avut consecințe grave.* **2** lovitură, trântitură[1], ‹pop.› bușeală, ‹reg.› izbai. *Tresări, speriată, la o izbitură de ușă.* **II** (*predomină ideea de agresiune*) **1** lovitură, plesnitură, ‹rar› plesneală. *Nu a reușit să se ferească la timp de izbitură.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) ghiont, îmbrânceală, îmbrâncitură, împinsătură, ‹reg.› bleandă, brâncă[2], dupac, ghiold, ghioldum, poancă (v. *ponc*), potârnog, știos, șuc, zbici[2]. *I-a dat o izbitură în coaste.* **3** aruncătură, azvârlitură, lovitură, zvârlitură, ‹înv.› zvârlire. *Izbitura calului a fost puternică.*

izbucneálă s.f. (*înv.*) ↗ Erupție. Irupere. Irupție. Izbucnire. Năvală. Năvălire. Răbufnire. Țâșnire.

izbucní vb. IV. intr. **I 1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) a erupe, a ieși, a irupe, a răbufni, a țâșni, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. și reg.› a prăsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a bușni, a buti, a năsădi, a spârcâi, a țâști[2], a țușni. *Petrolul a început să izbucnească la o sondă. Vaporii izbucnesc cu zgomot din supape.* **2** (*despre lacrimi*) a țâșni, ‹reg.› a se năpusti, ‹înv.› a prorupe. *Lacrimile i-au izbucnit din ochi la auzul veștii.* **3** (*despre oameni; uneori determ. prin „în râs”, „în plâns”*) a bufni, a pufni, ‹înv. și reg.› a prorupe, ‹reg.› a dupăi, ‹fig.› a răbufni. *Nervoasă, izbucnește în fața lor. Copilul izbucnește în plâns.* **4** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, a izbucnit o vijelie puternică. Iubirea i-a izbucnit brusc în suflet.* **5** (*despre sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a răbufni. *Mânia lui, reprimată îndelung, a izbucnit cu violență. O ură cruntă izbucnea din vorbele lui.* **II** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a exploda, a răbufni, a sări. *Enervat la maximum, abia se stăpânea să nu izbucnească.*

izbucníre s.f. **I 1** erupție, irupere, irupție, răbufnire, țâșnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală. *Specialiștii supraveghează izbucnirea petrolului.* **2** declanșare, dezlănțuire, iscare, începere, pornire, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Izbucnirea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **II** fig. acces, bufeu, răbufneală, răbufnire. *Are o izbucnire de furie.*

izbucnít, -ă adj. (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanșat, dezlănțuit, iscat, pornit, stârnit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins[2]. *Vijelia izbucnită a oprit circulația.*

izbucnitór, -oáre adj. fig. (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Bilios. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

izbutí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a reuși, ‹înv. și pop.› a isprăvi, ‹pop.› a nimeri, ‹reg.› a hălădui, a succeda, ‹înv.› a parveni, ‹grec.; înv.› a catortosi. *A izbutit să repare calculatorul. A izbutit să ia examenul pentru obținerea permisului de conducere.* **2** intr. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a prinde, a reuși, ‹fam.› a merge, ‹înv.› a trece. *Planul său nu a izbutit. Stratagema lor a izbutit.* **3** intr. a izbândi, a reuși, ‹înv.› a reieși[2], ‹fig.› a învinge, a răzbate, a răzbi. *A izbutit în viață prin muncă și seriozitate.* **4** tr. a ajunge, a parveni, a reuși, ‹înv.› a prinveni. *A izbutit să înțeleagă cum stau lucrurile.* **5** tr. (*med., med. vet.; reg.; compl. indică ființe, organisme, organe etc.*) Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica.

izbutít, -ă adj. (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) bun, reușit, valoros, ‹rar› realizat, ‹pop.› nimerit, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto. *A fost la un spectacol izbutit.*

izdá vb. I. (*reg.*) **1** refl., tr. (*med., med. vet.; sub. sau compl. indică ființe*) v. Îmbolnăvi. **2** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.

izdăt s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință.

izeicónie s.f. (*med.*) izoiconie. *Izeiconia este o condiție fiziologică pentru vederea binoculară.*

izentróp, -ă adj. (*fiz.; despre transformările unui sistem fizic*) izentropic. *În transformările izentrope entropia rămâne constantă.*

izentrópic, -ă adj. (*fiz.; despre transformările unui sistem fizic*) izentropic.

izgnánie s.f. (*jur.; slavon.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

izgoánă s.f. **1** (*reg.*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Goană. Ropot. **2** (*cineget.; reg.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare. **3** (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

izgoní vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a alunga, a depărta, a goni, a îndepărta, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a răschira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A izgonit câinele străin din curte.* **2** (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) a alunga, a goni, a respinge, ‹înv. și reg.› a înfuga, ‹înv.› a împinge, a ostâmpi. *Au reușit să izgonească inamicii.* **3** (*jur.; compl. indică oameni*) a alunga, a exila, a goni, a ostraciza, a proscrie, a relega, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost izgonit din țară din cauza rolului său în revoluția de la 1848.*

izgoníre s.f. **1** alungare, gonire, prigonire. *Izgonirea câinelui i-a întristat pe copii.* **2** alungare, gonire, respingere. *Izgonirea*

inamicilor a fost dificilă. **3** (*jur.*) alungare, exilare, gonire, ostracizare, proscriere, relegare, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După izgonire, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.*

izgonít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) alungat, gonit, prigonit, ‹rar› surghiunit, ‹înv. și pop.› oropsit. *Câinele izgonit și-a găsit un alt stăpân.* **2** adj., s.m., s.f. (*jur.*) alungat, exilat, gonit, pribeag, proscris, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele izgonite din motive politice nu s-au mai întors.*

izgorí vb. IV. refl. (*reg.; despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprinde. Fermenta. Încinge[1]. **izídă** s.f. (*reg.*) v. Iroseală. Irosire. Pierdere. Risipă. Risipire.

izidí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a economisi”; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

izidíre s.f. (*reg.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăștiere. Risipire. Zvârlire.

izidít, -ă adj. (*reg.; despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) Cheltuit[2]. Disipat. Irosit. Împrăștiat. Prăpădit. Risipit.

izímă s.f. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

izineálă s.f. (*reg.*) v. Atrofiere. Chircire. Degenerare. Închircire. Pipernicire.

izíni vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre plante sau părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2].

izinire s.f. (*reg.*) v. Atrofiere. Chircire. Degenerare. Închircire. Pipernicire.

izinít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

izlăz s.n. imaș, pășune, țarină[1], ‹pop.› păscare, suhat, ‹înv. și reg.› păștiune, silițe, ‹reg.› ghergheleu, ierbărit, păscălău[2], păscăneț, păscătoare, păscătorie, păscătură, păscut, pășunare, pășunat, pășunet, prelucă, pustă, sit[2], suhăție, știmar, tabun, tighină, țelină[2]. *Vacile sunt duse la păscut pe izlaz.*

ízlă s.f. (*reg.*) v. Scânteie.

ízmă s.f. (*bot.*) **1** (*și pop., **izmă-de-leac**, reg., **izmă-bună**, **izmă-domnească***) *Mentha piperita*; camfor, mentă, ‹rar› diană, ‹reg.› ferent, giugiumă, izmă-bună, izmă-domnească, mintă-de-grădină, mintă-moldovenească. **2** *Mentha silvestris*; mentă, ‹reg.› minta-calului (v. *mintă*), mintă-de-câmpuri, mintă-sălbatică, voiești. **3** (*și **izmă-de-munte**, **izmă-sălbatică**, art., **izma-pădurilor***) *Calamintha nepata*; ‹reg.› izmișoară, izmuliță, izmușoară, izmuță. **4** ***izmă-creață*** = *Mentha crispa*; mentă-creață, ‹reg.› diană, iarbă-creață, izmă-bătrânească, izmă-turcească, trandafir; (*art.*) ***izma-broaștei*** = *Mentha aquatica*; menta-broaștei (v. *mentă*), ‹reg.› izma-apei, izma-bălților, minta-lângorii (v. *mintă*), voiești; (*reg.*) ***izmă-bătrânească*** = ***izmă-turcească*** v. Izmă-creață. Mentă-creață (*Mentha crispa*); ***izmă-broastă*** v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Mentha pulegium*); ***izmă-sălbatică*** v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Mentha pulegium*); (*art.*) ***izma-apei*** = ***izma-bălților*** v. Izma-broaștei. Menta-broaștei (v. *mentă*) (*Mentha aquatica*); ***izma-Maicii Preciste*** v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*); ***izma-stupilor*** v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **5** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*).

izmănár s.m. (*bot.; reg.*) v. Burete-pestriț. Muscariță. Pălăria-șarpelui (v. *pălărie*) (*Amanita muscaria*).

izméne s.f. pl. indispensabili (v. *indispensabil*), pantaloni (v. *pantalon*), ‹pop. și fam.› hamleți (v. *hamlet*), nădragi (v. *nădrag*), ‹reg.› brace, gaci, gacini. *Iarna, unii bărbați poartă izmene groase.*

izmeneálă s.f. (*pop.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

izmení vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **2** v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba.

izmenít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

izmișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Izma-pădurilor (v. *izmă*). Izmă. Izmă-de-munte. Izmă-sălbatică (*Calamintha nepata*).

izmulíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Izma-pădurilor (v. *izmă*). Izmă. Izmă-de-munte. Izmă-sălbatică (*Calamintha nepata*).

izmușoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Izma-pădurilor (v. *izmă*). Izmă. Izmă-de-munte. Izmă-sălbatică (*Calamintha nepata*).

izmúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Izma-pădurilor (v. *izmă*). Izmă. Izmă-de-munte. Izmă-sălbatică (*Calamintha nepata*).

iznoávă s.f. (*reg.*) **1** (*lit.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă. **2** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Știrengărie. **3** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scornea-lă. Scornire. Scornitură.

izoaglutináre s.f. (*biol.*) izohemaglutinare. *Izoaglutinarea este aglutinarea globulelor roșii ale unui individ de plasma unui alt individ din aceeași specie, dar din grupă sangvină diferită.*

izoalcán s.n. (*chim.*) izoparafină. *Izoalcanul este o hidrocarbură saturată ciclică, cu catena ramificată.*

izoanticórp s.m. (*biochim.*) aloanticorp. *Izoanticorpul reacționează specific cu un antigen de la un organism din aceeași specie.*

izobátă s.f. (*hidrol.*) curbă batimetrică. *Izobata este linia de pe o hartă care unește punctele de adâncime egală ale reliefului fundului apelor.*

izobuténă s.f. (*chim.*) izobutilenă. *Izobutena este un gaz incolor, inflamabil, care se extrage prin cracarea petrolului.*

izobutilénă s.f. (*chim.*) izobutenă.

izocór, -ă adj., s.f. (*fiz.*) **1** adj. (*despre procese sau transformări ale unui sistem fizic*) izoster. *Procesele sau transformările izocore au loc la un volum constant.* **2** s.f. izosteră (v. *izoster*). *Izocora este linia care unește, pe o diagramă, punctele cu același volum ale unui sistem fizic.*

izocórtex s.n. (*anat.*) neocortex, neopallium. *Izocortexul este zona cortexului cerebral cea mai recentă filogenetic.*

izocróm, -ă adj. (*fiz.; despre două lumini*) izocromatic, ortocrom. *Luminile izocrome produc aceeași senzație de culoare când acționează simultan asupra vederii.*

izocromátic, -ă adj. (*fiz.; despre două lumini*) izocrom, ortocrom.

izocrón, -ă adj. (*despre procese, fenomene etc.*) izocronic. *Fenomenele izocrone se repetă la intervale de timp egale.*

izocrónic, -ă adj. (*despre procese, fenomene etc.*) izocron.

izodónt, -ă adj. (*zool.; despre animale*) homodont. *Animalele izodonte au dinții nediferențiați.*

izoelectrofocalizáre s.f. (*biochim.*) electrofocalizare. *Izoelectrofocalizarea este o metodă de separare a proteinelor în funcție de pH-ul lor izoelectric.*

izogamíe s.f. (*biol.*) homoiogamie. *Izogamia este fuziunea a doi izogameți.*

izogén, -ă adj. (*biol.; despre corpuri, țesuturi, celule, seruri etc.*) izogenetic, izogenic, izolog. *Indivizii izogeni sunt identici genetic.*

izogenétic, -ă adj. (*biol.; despre corpuri, țesuturi, celule, seruri etc.*) izogen, izogenic, izolog.

izogénic, -ă adj. (*biol.; despre corpuri, țesuturi, celule, seruri etc.*) izogen, izogenetic, izolog.

izogeotérmă s.f. (*geol.*) geoizotermă. *Izogeoterma este linia care unește punctele terestre cu aceeași temperatură medie a solului.*

izográfă s.f. (*chir.*) grefă izogenică, grefă izologă, grefă singenică. *Izografa se face cu un grefon prelevat de la un individ cu aceeași zestre genetică cu primitorul.*

izohemaglutináre s.f. (*biol.*) izoaglutinare.

izohípsă s.f. (*geogr.*) curbă de nivel. *Izohipsa este linia de pe o hartă topografică ale cărei puncte sunt situate la aceeași altitudine absolută.*

izoiconíe s.f. (*med.*) izeiconie.

izolá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) despărți, a (se) desprinde, a (se) detașa, a (se) rupe, a (se) separa, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. și reg.› a (se) dezbășcălui, ‹reg.› a dezbășcăși, a (se) dezbășcășui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2], a periorisi. *A fost nevoit să se izoleze de grup din cauza unei neînțelegeri.* **2** refl. (*despre ființe*) a se despărți, a se răzleți, a se separa, ‹înv. și pop.› a se osebi, ‹pop.› a se răzneți, a se răzni, ‹reg.› a se răzlogi. *Câțiva dintre turiști s-au izolat de ceilalți, plecând spre cabană pe un drum mai scurt.* **3** refl. (*despre oameni*) a se aliena, a se îndepărta, a se separa, ‹livr.› a se confina. *În ultimul*

timp s-a izolat de viața socială și politică. **4** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se închista. *Din cauza deceptiilor, femeia s-a izolat, refuzând orice comunicare.* **5** refl. (*despre oameni*) a se închide, a se retrage, ‹fig.› a se îngropa, a se refugia. *Spre sfârșitul vieții, s-a izolat într-o mănăstire.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) claustra, a se însingura, ‹înv.› a se singura, ‹fig.› a se refugia, a (se) sihăstri, ‹fig.; rar› a se sechestra. *Dorindu-și liniște, s-a izolat într-o cameră de la mansardă.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanțe, materii în amestec cu altele de densități diferite*) a (se) alege, a (se) despărți, a (se) separa, ‹rar› a (se) segrega, ‹înv. și pop.› a (se) deosebi[2], a (se) osebi[2], ‹înv.› a dezamesteca. *Izolează fructele bune de cele stricate. Smântâna se izolează din laptele nefiert.* **8** tr. (*compl. indică particularități, însușiri, trăsături etc. ale unor elemente, fenomene, procese etc.*) a individualiza, a singulariza, ‹rar› a uniciza. *După multe cercetări, a reușit să izoleze specificul climei dintr-o regiune nordică extremă. Caracteristicele procesului biologic studiat au fost izolate după experiențe repetate.*

izolánt, -ă adj., s.m. **I** adj. (*electr.; despre materiale*) dielectric, izolator. *Materialele izolante frecvent folosite sunt: sticla, mica, uleiurile minerale și parafina.* **II** s.m. **1** (*electr.*) dielectric. *Izolantul este un material izolant din punct de vedere electric.* **2** (*fiz.*) ***izolant electric*** = material electroizolant. *Izolantul electric este rău conducător de electricitate;* ***izolant fonic*** = fonoizolant. *A căptușit pereții cu izolant fonic;* ***izolant hidraulic*** = hidroizolant; ***izolant termic*** = calorifug, termoizolant, termoizolator. *Izolantul termic împiedică transmiterea căldurii.*

izoláre s.f. **1** despărțire, desprindere, detașare, rupere, separare, separație, ‹livr.› diremptiune, ‹înv. și reg.› despărțenie, ‹reg.› dezbășcășuială, ‹înv.› despărțeală, despărțiciune, despărțime, despărțitură. *Izolarea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **2** despărțire, separare, separație, ‹livr.› clivaj, ‹rar› segregare, segregație, ‹înv.› deosebire, periorisire. *Izolarea copiilor bolnavi de cei sănătoși este obligatorie.* **3** separatism. *Dorința de ascensiune politică poate să aducă izolarea la prima ocazie.* **4** recluziune, retragere. *Izolarea la o mănăstire după moartea soției i s-a părut cea mai bună alegere.* **5** claustrare, însingurare, recluziune, singurătate, solitudine, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o izolare totală.* **6** alegere, separare. *După izolarea untului, din zerul rămas se face urdă.* **7** individualizare, singularizare, ‹rar› unicizare. *Izolarea specificului climei dintr-o regiune nordică extremă s-a făcut după multe cercetări.* **8** ***izolare fonică*** = fonoizolare, fonoizolație, insonoritate, izolație fonică. *Izolarea fonică a apartamentului se impunea;* ***izolare termică*** = anvelopare, termoizolare, termoizolație. *Vara trecută a făcut izolarea termică a casei.*

izolát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) despărțit[2], răzlețit, separat, ‹înv. și pop.› osebit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› dezbășcășuit, răznatic. *Turiștii izolați de grup au plecat spre cabană pe un drum mai scurt.* **2** (*despre ființe*) însingurat, pribeag, răzleț, retras, singur, singuratic, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor izolat și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **3** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) însingurat, retras, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pustnic, sihastru. *Un bărbat izolat trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai izolat, la mănăstire.* **4** (*despre oameni*) singur, stingher, străin. *Se simte izolat printre acești oameni din înalta societate.* **5** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) rătăcit, răzleț, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pribeag. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci izolați. Pe cer sunt câțiva nori izolați.* **6** (*despre lucruri, știri, date, impresii etc.*) disparat, răzleț. *Încearcă să adune în cartea sa impresii izolate, trăite în diferite momente ale vieții.* **7** răzleț, sporadic. *S-au constatat câteva cazuri izolate de gripă în școală.* **8** despărțit[2], separat. *Apartamentul are camerele izolate prin holuri.* **9** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai izolat al camerei.* **10** (*despre drumuri, străzi etc.*) lateral, lăturalnic, ‹pop.› lăturaș. *S-a întors acasă pe un drum izolat.* **II** adv. (*modal*) **1** (*mai ales în legătură cu vb. „a sta”*) deoparte, retras, ‹pop. și fam.› razna, ‹înv.› osebi[1]. *La întruniri colegiale preferă să stea izolat.* **2** retras, singur, singuratic, solitar. *Trăiește izolat, într-o colibă, la marginea pădurii.* **3** răzleț, sporadic, ‹înv.› sporadicește. *Câțiva nori apar, izolat, pe cerul senin.* **4** disparat, răzleț. *Referirile la studenție se regăsesc, izolat, în paginile cărții sale.*

izolatór, -oáre adj., s.m., s.n. **I** adj. **1** despărțitor, separator, ‹înv.› osebitor. *A ridicat un gard izolator între cele două case.* **2** (*electr.; despre materiale*) dielectric, izolant. **II** (*arg.*) **1** s.m. v. Gardian. Temnicer. **2** s.n. ‹arg.› stațiune la munte.

izolație fonică s.f. fonoizolare, fonoizolație, insonoritate, izolare fonică.

izolírbánd s.n. bandă de izolație (v. *bandă*[2]), bandă izolantă (v. *bandă*[2]), bandă izolatoare (v. *bandă*[2]). *A înfășurat capetele firului electric cu izolirband.*

izológ, -ă adj. (*biol.; despre corpuri, țesuturi, celule, seruri etc.*) izogen, izogenetic, izogenic. *Indivizii izologi sunt identici genetic.*

izomér optic s.m. **1** (*chim.*) antipod optic. *Izomerii optici sunt substanțe chimice stereoizomere.* **2** (*fiz.*) enantiomer. *Izomerul optic este antipodul optic al unei substanțe.*

izomerie chimică s.f. (*chim.*) tautomerie. *În izomeria chimică două sau mai multe substanțe, cu aceeași compoziție chimică, diferă prin legături și prin așezarea unora dintre atomi.*

izomorfíe s.f. (*fiz.*) izomorfism.

izomorfísm s.n. (*fiz.*) izomorfie. *Izomorfismul este identitatea de structură între două fenomene.*

izoosmíe s.f. (*chim.*) izotonie.

izoosmótic, -ă adj. (*chim.; despre soluții*) izoton, izotonic.

izoparafínă s.f. (*chim.*) izoalcan. *Izoparafina este o hidrocarbură saturată ciclică, cu catena ramificată.*

izopolimorfíe s.f. (*chim.*) izopolimorfism.

izopolimorfísm s.n. (*chim.*) izopolimorfie. *Izopolimorfismul este proprietatea unor substanțe sau minerale de a cristaliza în forme diferite.*

izopropilbenzén s.m. (*chim.*) cumen. *Izopropilbenzenul este folosit ca intermediar la fabricarea fenolului și a acetonei.*

izostér, -ă adj., s.f. (*fiz.*) **1** adj. (*despre procese sau transformări ale unui sistem fizic*) izocor. *Procesele sau transformările izostere au loc la un volum constant.* **2** s.f. izocoră (v. *izocor*). *Izostera este linia care unește, pe o diagramă, punctele cu același volum ale unui sistem fizic.*

izotérm, -ă adj. (*fiz.; despre transformări fizico-chimice*) izotermic. *Transformările izoterme se produc la o temperatură constantă.*

izotérmic, -ă adj. (*fiz.; despre transformări fizico-chimice*) izoterm.

izotón, -ă adj. (*chim.; despre soluții*) izoosmotic, izotonic.

izotónic, -ă adj. (*chim.; despre soluții*) izoosmotic, izoton. *Soluțiile izotonice au aceeași concentrație moleculară și presiune osmotică.*

izotonía s.f. (*chim.*) izoosmie. *Izotonia este proprietatea unui lichid sau a unei soluții de a avea o presiune osmotică egală cu cea a unei alte soluții, luată ca referință.*

izotóp radioactiv s.m. (*fiz.*) radioizotop. *Izotopul radioactiv este izotopul unui element chimic care are proprietăți radioactive.*

izrailteán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Evreică. Evreu. Israelian. Israelit. **2** adj. v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

izumít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) v. Consternat. Crucit. Minunat. Perplex. Siderat. Stupefiat. Surprins. Uimit. Uluit. **2** v. Bulversat. Confuz. Debusolat. Deconcertat. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Încurcat[2]. Nedumerit. Nelămurit. Perplex. Tulburat. Tulbure. Zăpăcit.

izvârjánie s.f. (*bis.; înv.*) v. Caterisire. Răspopire.

izvód s.n. (*înv.*) **1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** v. Catastif. Condică. Registru. **3** v. Copie. Reproducere. Transcriere. **4** v. Consemnare. Însemnare. Mențiune. Notație. Notă. **5** v. Listă. Tabel. **6** v. Machetă. **7** v. Manuscris. **8** v. Model. Tipar. **9** v. Obârșie. Origine. Sorginte. Sursă. **10** v. Plan. Schemă. Schiță. **11** v. Text.

izvodí vb. IV. tr. **1** (*înv. și pop.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Conce-

pe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **2** (*înv.; compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **3** (*înv.; compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Lucra. Realiza. Redacta. Scrie. **4** (*înv.; compl. indică lucrări sau pasaje, idei etc. din cărțile altor autori*) v. Compila. **5** (*înv.; compl. indică texte, originale etc.*) v. Copia. Reproduce. Transcrie. **6** (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **7** (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune.

izvodíre s.f. **1** (*înv.* și *pop.*) v. Concepere. Creare. Elaborare. Imaginare. Inventare. Născocire. Plănuire. Plăsmuire. Proiectare. Realizare. Scornire. **2** (*înv.*) v. Alcătuire. Compunere. Creare. Elaborare. Întocmire. Realizare. Redactare. Scriere. Scris[1].

izvoditór s.m. (*înv.*) **1** v Autor. Semnatar. **2** v. Inventator. **3** v. Istoric. Istoriograf.

izvór s.n. **I 1** (*hidrol.*) ‹rar› smârc, ‹reg.› cișmea, țâțână, țurțur, vistierie, ‹înv.› sursă, ‹latin.; înv.› scaturigine. *Excursioniștii beau apă dintr-un izvor de munte.* **2** (*hidrol.*) matcă, obârșie, ‹rar› sursă, ‹înv.› fântână, scăturină, sorginte. *Au făcut o excursie la izvoarele Dunării, în Germania.* **3** sursă. *Soarele este un izvor de lumină și de căldură.* **4** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Izvorul Tămăduirii*** = ‹pop.› Izvoarele Maicii Precista. *Izvorul Tămăduirii este ziua de vineri din Săptămâna Luminată;* (*la pl.; pop.*) ***Izvoarele Maicii Precista*** v. Izvorul tămăduirii. **II** fig. **1** cauză, obârșie, origine, ‹fig.› rădăcină, ‹fig.; pop.› maică, mamă, naștere. *Izvorul incendiului nu a fost descoperit.* **2** obârșie, origine, sorginte, sursă. *Pentru a putea fi tratată, trebuie descoperit izvorul infecției.* **3** cauză, considerent, mobil, motiv, pricină, prilej, rațiune, temei, ‹fig.› fundament, sământă, ‹fig. înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost izvorul care a declanșat protestul salariaților.* **4** ‹fig.› germen, sământă, sursă. *Invidia este izvorul neînțelegerilor dintre ele.* **5** obârșie, origine, ‹fig.› leagăn, matcă. *Din când în când, ca să nu uităm cine suntem, trebuie să ne întoarcem la izvoare.* **6** început, obârșie, origine, proveniență, sorginte, sursă, ‹fig.› rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are izvor latin.* **7** sursă. *Știe această informație din izvoare autorizate.* **8** sursă, ‹fig.› filon. *Legendele sunt un izvor nesecat pentru scriitori.* **III 1** act[1], document, dovadă, hârtie, înscris, piesă, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe izvoare din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **2** informație, sursă. *Izvoarele folosite pentru studiu sunt foarte diverse.*

izvoráș s.n. (*hidrol.*) ‹pop.› izvorel, ‹reg.› izvuc.

izvorâre s.f. izvorât, ‹înv. și pop.› izvorâtură. *Încearcă să oprească izvorârea apei, înfundând sursa.*

izvorât s.n. izvorâre, ‹înv. și pop.› izvorâtură.

izvorâtúră s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Izvorâre.

izvorél s.n. (*hidrol.; pop.*) v. Izvoraș.

izvorí vb. IV. intr. **I** (*despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din”*) a veni, ‹reg.› a se arădui, ‹înv.› a obârși, a se scure, ‹latin.; înv.› a scaturi. *Dunărea izvorăște din munții Pădurea Neagră.* **II** fig. **1** (*jur.; despre hotărâri, legi, documente, acte etc.*) a emana, a proveni[1]. *Hotărârea izvorăște de la minister.* **2** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) a proveni[1], a purcede. *Această credință izvorăște din negura timpurilor. Gelozia izvorăște din neîncredere.* **3** (*în opoz. cu „a apune”; despre aștri*) a apărea, a se arăta, a ieși, a se ivi, a răsări[1], a se ridica. *Dimineața devreme, soarele izvorăște, mare și roșu, în zarea îndepărtată.*

izvrătí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.

izvrătít, -ă adj. (*în opoz. cu „adevărat”; înv.; despre afirmații, texte, situații etc.*) v. Alterat. Contrafăcut. Deformat. Denaturat. Escamotat. Fals. Falsificat. Măsluit[2]. Mistificat. Răstălmăcit.

izvúc s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Izvoraș.

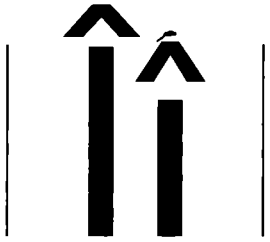

îléu interj. (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune; pop. și fam.*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Au[3]! E[2]! Ei! I[2]! O! Of! Uf! Vai!
îmbadíu, -íe adj. (*în opoz. cu „urât"; ieșit din uz; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.
îmbalansá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică mai ales activități, acțiuni*) v. Amâna. Lungi. Tărăgăna. Temporiza. Tergiversa.
îmbalansát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre activități, creații etc. începute*) v. Nedesăvârșit. Nefinalizat. Neisprăvit. Neterminat. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.
îmbandajá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandaja. Lega[1]. Pansa.
îmbandaját, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandajat. Legat[4]. Pansat[2].
îmbarcá vb. I. tr. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.
îmbarcát, -ă adj. (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut.
îmbăgiuá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta.
îmbăiá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) scălda, ‹înv. și pop.› a (se) la[2], ‹înv. și reg.› a (se) băi, ‹reg.› a feredui. *În fiecare seară își îmbăiază copilul.*
îmbăierá vb. I. tr. fig. (*înv.; compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) v. Conexa. Îmbina. Împreuna. Îngemăna. Lega[1]. Reuni. Uni[2].
îmbălére s.f. baie[1], scăldare, scăldat[1], ‹pop.› scaldă, scăldătoare, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› fereduială, fereduire, lăutoare, scăldăciune, scălduș, scăldușcă, ‹înv.› îmbăietură. *După îmbăiere, copilul a adormit.*
îmbăietúră s.f. (*înv.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1].
îmbălá vb. I. (*pop.*) **I 1** tr., refl. ‹pop.› a (se) îmbăloșa. *Câinele, lingându-l, l-a îmbălat.* **2** intr. (*despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi. **II** tr. fig. (*compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
îmbăláre s.f. (*pop.*) **1** îmbălătură. **2** fig. v. Înjurătură.
îmbălát, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ‹pop.› îmbăloșat, ‹reg.› străbălat[2]. **2** fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar.
îmbălăcărí vb. IV. tr. fig. (*înv.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
îmbălăcăritúră s.f. fig. (*înv.*) v. Înjurătură.
îmbălăciúne s.f. fig. (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
îmbălătúră s.f. (*pop.*) **1** îmbălare. **2** fig. v. Înjurătură.
îmbăligá vb. I. refl. (*fiziol.; înv.; despre animale*) v. Băliga.
îmbălmăjí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.
îmbălorá vb. I. fig. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Atinge. Aspersa. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Leza. Lovi. Ofensa. Răni. Stropi. Ulcera. Ultragia. Vexa. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].
îmbăloșá vb. I. tr., refl. (*pop.*) ‹pop.› a (se) îmbăla.
îmbăloșát, -ă adj. (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ‹pop.›. îmbălat, ‹reg.› străbălat[2].
îmbălsămá vb. I. tr. **1** (*despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spații, încăperi etc.*) a înmiresma, a odoriza, a parfuma, ‹rar› a înmiasma, ‹pop.› a miresma, ‹reg.› a sfinți[1], ‹înv.› a balsamui. *Crinii îmbălsămează aerul din cameră.* **2** (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
îmbălsămáre s.f. **1** înmiresmare, odorizare, parfumare, ‹rar› înmiasmare, ‹pop.› miresmare, ‹înv.› balsamuire. *Folosește esențe cu miros plăcut și puternic pentru îmbălsămarea aerului din cameră.* **2** (*med.*) tanatopraxie. *Prin îmbălsămare, un cadavru este tratat cu anumite substanțe chimice în scopul conservării lui.*
îmbălsămát, -ă adj. **1** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, dulceag, îmbătător, înmiresmat, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul îmbălsămat al buchetului de crini.* **2** (*despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) aromat[2], aromatic, îmbătător, înmiresmat, parfumat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun. *A băut o cafea foarte gustoasă și îmbălsămată.*
îmbărăcát, -ă adj. (*reg.; despre plante, întinderi de pământ etc.*) v. Brumat.
îmbărbătá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a excita, a încuraja, a îndemna, a însufleți, a stimula, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și îmbărbăteze oștenii în luptă.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) alina, a (se) consola, a (se) încuraja, a (se) mângâia, ‹înv. și pop.› a ostoi[2], ‹pop.› a molcomi, ‹înv.› a netezi, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *S-a îmbărbătat greu după eșecul avut.*

îmbărbătare s.f. alinare, consolare, încurajare, mângâiere, ‹înv.› consolație, parigorie, parigorisire, ‹fig.› balsam, refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost o îmbărbătare pentru durerea lui.*

îmbărbătat, -ă adj. (*despre oameni*) încurajat. *Jucătorii îmbărbătați s-au întors pe teren.*

îmbătă vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ameți, a (se) griza, a (se) turmenta, ‹pop. și fam.› a se face, a se trece, ‹pop.› a (se) turlăci, ‹fam.› a (se) abțigui, a (se) chercheli, a (se) matosi, a se șprițui, a (se) trosni, ‹fam.; glum.› a (se) bețivăni, a (se) torpila, a (se) trotila, ‹reg.› a (se) amnări, a (se) asumata, a (se) chefălui, a (se) învinoșa, a (se) șumeni, a se tântăi, a (se) tehui[2], a se trifui, a se trincăni, ‹reg.; glum.› a (se) căușa, ‹înv.› a (se) cărăui[1], ‹fig.; pop.› a (se) cătăni, ‹fig.; fam.› a (se) atinge, a (se) cocli, a (se) tufli, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a se afuma, a (se) aghesmui, a (se) căli, a (se) cârpi, a (se) ciupi, a (se) înfierbânta, a (se) magnetiza, a (se) pili[2], a (se) sfinți[1], a se tămâia, a se târnosi[1], a (se) trăsni, a se turci, a (se) turti, ‹fig.; reg.› a (se) flecni, a (se) flecui, a (se) oțeli, ‹arg.› a (se) machi, a (se) matoli, a (se) nasuli, a (se) vărui, a (se) vopsi. *Coniacul l-a îmbătat. Toți s-au îmbătat la petrecere.* **II** tr. fig. **1** (*despre mirosuri sau arome puternice; compl. indică oameni*) ‹fig.› a adormi, a ameți, a tulbura. *Parfumul florilor din grădină o îmbăta.* **2** (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, a încânta, ‹fig.› a ameți, a legăna, a lumina, a mângâia. *Speranța că se va însănătoși îi îmbată sufletul.*

îmbătare s.f. **I 1** beție, turmentare, turmentație, ‹pop.› turlăceală, turlăcie, ‹fam.› matosire, pileală, pilire[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› ciupeală, ciupire. *Îmbătarea lui a fost de scurtă durată.* **2** (*concr.; înv.*) ‹înv.› îmbătătură. *Își trata oaspeții cu o îmbătare din prune.* **II** fig. delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹fig.› deliciu, dulceață, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o îmbătare.*

îmbătat, -ă adj. (*despre oameni*) **1** băut, beat[2], grizat, tulbure, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2] , înfierbântat, magnetizat , oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2] , ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era îmbătat și nu s-a mai urcat la volan.* **2** fig. (*cu determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) amețit, năuc, năucit, zăpăcit, ‹fig.› beat[2]. *Tânărul, îmbătat de fericire, nu se putea concentra la studiu.*

îmbătăciúne s.f. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.

îmbătătór, -oáre adj. **I 1** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, dulceag, îmbălsămat, înmiresmat, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. **2** (*despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) aromat[2], aromatic, îmbălsămat, înmiresmat, parfumat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun. **II** fig. **1** (*despre mirosuri, arome etc.*) amețitor, tulburător. *Tânăra folosește un parfum îmbătător.* **2** (*mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este îmbătătoare și tulburătoare.*

îmbătătúră s.f. (*înv.*) ‹înv.› îmbătare.

îmbătrâni vb. IV. intr. **1** (*biol.; despre ființe*) a se trece, a se vesteji, ‹pop. și fam.› a se feșteli, ‹înv. și reg.› a se vechi[1], ‹reg.› a se vlăgui, ‹înv.› a se învechi, a mători, ‹fig.› a albi, a se întuneca, ‹fig.; fam.› a se cuta. *Cu cât îmbătrânește, simte cum i se șubrezește sănătatea. A îmbătrânit înainte de vreme din cauza necazurilor.* **2** fig. (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) a se degrada, a se delabra, a se deteriora, a se învechi, a se strica, a se uza, ‹fig.› a se ruina, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări. *Intemperiile au îmbătrânit gardul de lemn al casei. Toate fotoliile au îmbătrânit. t.*

îmbătrânire s.f. **1** (*biol.*) senescență, vestejire, ‹fig.; reg.› dârvăreală. *După 50 de ani încep să fie vizibile efectele îmbătrânirii.* **2** fig. degradare, deteriorare, învechire, stricare, uzare. *Și-a schimbat mobila din cauza îmbătrânirii fotoliilor.*

îmbătrânít, -ă adj. **I 1** (*biol.; despre ființe*) ‹înv.› învechit. *Pe o bancă din parc stătea un om îngândurat și îmbătânit.* **2** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) trecut[2], ‹fig.› albit, fanat, ofilit, vestejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia îmbătrânită înainte de vreme are cinci copii.* **II** fig. (*mai ales despre obiecte ori despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, învechit, stricat, uzat, vechi[2], ‹fig.› ruinat, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit. *Fotoliile îmbătrânite au fost reparate.*

îmbățoșáre s.f. fig. (*fam.*) v. Consistență. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Inflexibilitate. Intransigență. Neclintire. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie.

îmbâcsí vb. IV. **I** refl. **1** (*tehn.; despre electrozi, piese ale unui sistem tehnic, mecanisme etc.*) a se ancrasa, a se murdări. *Motorul mașinii s-a îmbâcsit și abia mai funcționează.* **2** (*tipogr.; despre tipare sau despre literele unui tipar*) a se ancrasa. *După o folosire îndelungată, tiparul s-a îmbâcsit.* **3** (*despre aer*) ‹fig.› a se ticsi. *Aerul din sala de conferințe s-a îmbâcsit.* **II** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) **1** v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Necăji. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

îmbâcsít, -ă adj. fig. (*despre oameni*) **1** nereceptiv. *Prietenul ei este un conservator îmbâcsit.* **2** neînțelegător. *Este atât de îmbâcsit, încât nu admite nicio scuză din partea fiului.*

îmbârcă vb. I. tr., refl. (*reg.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.

îmbârfí vb. IV. tr., intr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

îmbârligă vb. I. tr. **1** (*despre animale; compl. indică coada lor*) ‹pop.› a bârliga. *Pisoiul își îmbârligă coada.* **2** (*arg.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Aâța. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura.

îmbârligát, -ă adj. fig. (*fam.*) **1** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Încălcit. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Șerpuit. Șerpuitor. Unduios. **2** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) v. Confuz. Difuz. Echivoc. Haotic. Imprecis. Incert. Indefinit. Indeterminat. Împleticit. Încălcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Întunecat. Nebulos. Neclar. Nedefinit. Nedeslușit. Nedeterminat. Nedumerit. Neguros. Neînțeles[2]. Nelămurit. Neprecis. Neprecizat. Nesigur. Obscur. Obscurat. Obscurizat. Tenebros. Tulbure. Vag. Vaporos. **3** (*despre probleme, întâmplări etc.*) v. Complex. Complicat. Încălcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Labirintic.

îmbârligătúră s.f. fig. (*fam.*) **1** v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură. **2** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.

îmbelșugáre s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este îmbelșugare de legume în piețe.*

îmbelșugát, -ă adj. **1** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îndestulat, mare[1], mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sătios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost îmbelșugate.* **2** (*despre existență, condiții materiale etc.*) bogat, îndestulat, opulent, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *Duce un trai îmbelșugat, cu tot ce își dorește.* **3** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îndestulat, opulent, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină îmbelșugată.* **4** (*despre păr, barbă, mustăți*) bogat, des, învolt, ‹rar› plin, ‹pop. și fam.› pletos. *Fata are părul îmbelșugat, împletit în cozi.*

îmberegăți vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

îmberegățire s.f. (*reg.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.
îmbețít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
îmbezná vb. I. refl. (*înv.; despre corpuri cerești*) v. Întuneca.
Îmbi, -e num. colect. (*înv.*) v. Amândoi. Ambii.
îmbiá vb. I. **I** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) invita, a (se) pofti, ‹grec.; înv.› a proscalisi. *O îmbie să ia loc în fotoliu. Se îmbie unul pe celălalt să intre în sală.* **2** a (se) îndemna, a (se) pofti. *O îmbie să ia din fructele de pe masă.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a încuraja, a îndemna, a stimula, ‹fig.› a îmboldi, ‹fig.; pop. și fam.› a purta, ‹fig.; fam.› a mâna, ‹fig.; reg.› a opinti. *Aprecierile colegilor îl îmbie să-și continue cercetarea.* **2** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a ispiti, a momi, a seduce, a tenta, ‹fig.› a orbi, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge. *Îl îmbie cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.*
îmbiálă s.f. (*rar*) v. Invitație. Îmbiere. Poftire.
îmbiát s.n. (*reg.*) v. Invitație. Îmbiere. Poftire.
îmbibá vb. I. **1** tr., refl. (*ind. text.; compl. sau sub. indică materiale textile*) a (se) impregna, ‹latin.› a (se) inficia. *Materialul este îmbibat cu anumite soluții pentru a căpăta impermeabilitate.* **2** tr. fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Îndoctrina.
îmbibáre s.f. **1** (*ind. text.*) impregnare, impregnație, ‹rar› îmbibație. *Pentru ca un material să devină impermeabil, este necesară îmbibarea lui cu anumite soluții.* **2** fig. (*rar*) v. Îndoctrinare.
îmbibát, -ă adj. **1** (*despre materiale textile*) impregnat. *Materialele îmbibate cu anumite soluții devin impermeabile.* **2** fig. (*rar; despre oameni*) v. Îndoctrinat.
îmbibáție s.f. (*ind. text.; rar*) v. Impregnare. Impregnație. Îmbibare.
îmbieciúne s.f. (*înv.*) v. Invitație. Îmbiere. Poftire.
îmbiére s.f. invitație, poftire, ‹rar› îmbială, ‹pop. și fam.› îmbietură, ‹reg.› îmbiat, ‹înv.› îmbieciune. *S-a așezat în fotoliu în urma îmbierii de a lua loc.*
îmbietór, -oáre adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, ispititor, seducător, tentant, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare îmbietoare.* **2** (*despre locuri, peisaje etc.*) atractiv, atrăgător, plăcut, primitor. *A vizitat meleaguri îmbietoare.* **3** (*despre mâncăruri*) apetisant, bun, delicios, gustos, plăcut, savuros, suculent, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă îmbietoare.* **4** (*despre băuturi*) apetisant, bun, gustos, licoros, plăcut, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A băut un vin îmbietor.* **5** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, seducător, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie îmbietoare.*
îmbietúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Invitație. Îmbiere. Poftire.
îmbiná vb. I. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a fixa, a împreuna, a monta, a reuni, a uni[2]. *Mecanicul îmbină cu ușurință piesele unui motor.* **2** tr. (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a încheia, a lega[1], a monta, a prinde, a uni[2], ‹reg.› a încochela. *Dulgherii îmbină grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică piese ori părți ale lor*) a (se) îmbuca, a (se) împreuna, ‹reg.› a (se) păsăli. *Meșterul a îmbinat perfect piesele parchetului.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a combina, a împreuna, a îngemăna, a uni[2], ‹reg.› a gemăna, ‹fig.› a amalgama. *A îmbinat în așa fel piesele de puzzle încât i-a rezultat un robot.* **5** tr. (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a conexa, a împreuna, a îngemăna, a lega[1], a reuni, a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A îmbinat firele electrice pentru a reface circuitul.* **II 1** tr., refl. a combina. *Este bine când știi să îmbini utilul cu plăcutul. Visul tău se îmbină cu dorința mea.* **2** tr., refl. a (se) uni[2], ‹fig.› a (se) conjuga, a (se) împleti. *Își îmbină forțele pentru a ieși din acest impas.* **3** refl. recipr. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucișa, a se întrepătrunde, a se întretăia, a se întreține. *În opera sa se îmbină diverse influențe. În această afacere interesele lor se îmbină.*
îmbinăre s.f. **I 1** (*tehn.*) asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat îmbinarea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.* **2** încheiere, montare[1], prindere, unire, ‹înv.› îmbinătură. *Îmbinarea scândurilor acoperișului unei case trebuie făcută cu multă atenție.* **3** combinare, combinație, împreunare, îngemănare, unire, ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. *Din îmbinarea pieselor de puzzle i-a rezultat un robot.* **II** unire, ‹fig.› conjugare, împletire. *Se impune îmbinarea forțelor interesate de realizarea acestui proiect.*
îmbinát, -ă adj. **1** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], împreunat, îngemănat, montat, reunit, unit. *Verifică piesele îmbinate ale motorului mașinii.* **2** (*despre elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau despre lucruri, sisteme de același fel*) împreunat, îngemănat, reunit, unit. *Firele electrice îmbinate au refăcut circuitul.*
îmbinătúră s.f. (*înv.*) **I 1** (*tehn.*) v. Asamblaj. Asamblare. Asamblat[1]. Fixare. Îmbinare. Împreunare. Montaj. Montare[1]. Reunire. Unire. **2** v. Îmbinare. Încheiere. Montare. Prindere. Unire. **II** v. Combinare. Combinație. Îmbinare. Împreunare. Îngemănare. Unire.
îmbizuí vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Baza. Bizui. Conta. Încrede. Sprijini.
îmbizuít, -ă adj. (*înv.; despre cauze, motive etc.*) v. Bun. Fundamentat. Îndreptățit. Îndrituit. Întemeiat. Just. Justificat. Legitim. Logic[2]. Motivat. Serios. Temeinic.
îmblăciu s.n. **1** bătătoare (v. *bătător*), ‹reg.› îmblăciug, îmblău, moloteț. *Cu îmblăciul se lovesc spicele de cereale sau păstăile uscate pentru a le scoate boabele.* **2** (*la hădărag*) ‹reg.› limbă.
îmblăciúg s.n. (*agric.; reg.*) v. Bătătoare (v. *bătător*). Îmblăciu.
îmblăní vb. IV. tr. **1** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) ‹pop.› a blăni, ‹înv.› a blănui, a îmblănui. *Croitorul i-a îmblănit un palton.* **2** fig. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
îmblăníre s.f. îmblănit[1], ‹înv.› blănit[1], blănuit[1], îmblănuire. *Pentru îmblănirea paltonului a apelat la un croitor.*
îmblánit[1] s.n. îmblănire, ‹înv.› blănit[1], blănuit[1], îmblănuire.
îmblánit[2], -ă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) ‹înv.› blănit[2], blănuit[2], îmblănuit. *Și-a cumpărat, pentru iarnă, o haină îmblănită.*
îmblănuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblăni.
îmblănuíre s.f. (*înv.*) v. Îmblănire. Îmblănit[1].
îmblănuít, -ă adj. (*înv.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmblănit[2].
îmblătí vb. IV. tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică cereale, păstăi uscate etc.*) v. Bate. Descoji. Dezghioca. **2** fig. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
îmblătíre s.f. (*pop.*) ‹pop.› îmblătit, ‹înv.› mlătiș. *Prin îmblătire, se scot semințele din cereale sau păstăile uscate din teci.*
îmblătít s.n. (*pop.*) ‹pop.› îmblătire, ‹înv.› mlătiș.
îmblău s.n. (*reg.*) v. Îmblăciu.
îmblânzeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Domesticire. Îmblânzire. **2** fig. v. Calmare. Domolire. Îmblânzire. Îmbunare. Împăcare. Liniștire. Potolire.
îmblânzí vb. IV. **I** tr. (*compl. indică animale sălbatice*) a domestici, ‹livr.› a dompta, ‹rar› a îmbuna, ‹înv.› a dumesnici, a supune, ‹fig.› a înfrâna. *Este greu să îmblânzești un mustang.* **II** tr., refl. fig. **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) înmuia. *Plânge și nu știe cum s-o îmblânzească. A dus copiii la cofetărie pentru a se îmblânzi.* **2** (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹fig.› a adormi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a îmblânzit durerea pentru moment.* **3** (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a se calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) paci-

fica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a îmblânzit în urma instalării termopanelor la ferestre.*

îmblânzíre s.f. **1** domesticire, ‹înv.› dumesnicire, îmblânzeală. *Este nevoie de multă răbdare pentru îmblânzirea unui mustang.* **2** fig. calmare, domolire, îmbunare, împăcare, liniștire, potolire, ‹fig.› înmuiere, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru îmblânzirea fetiței care plânge întruna. Pentru îmblânzirea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.*

îmblânzít, -ă adj. **1** (*despre animale sălbatice*) domesticit, ‹înv.› dumesnicit. *Călărește un mustang îmblânzit.* **2** fig. (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, împăcat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› înmuiat, răcorit. *Îmblânziți, copiii regretă comportarea pe care au avut-o.*

îmblânzitór, -oáre s.m., s.f. dresor, ‹înv.› domesticitor, domolitor. *Îmblânzitorul reușește să domine leii din arenă.*

îmbobocí vb. IV. intr. (*bot.; despre flori*) ‹reg.› a înpupi. *Trandafirii îmbobocesc.*

îmbobocít, -ă adj. (*bot.; despre flori*) ‹reg.› împupit. *A primit un buchet de trandafiri îmbobociți.*

îmbodolí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli. **2** tr. (*compl. indică sugari*) v. Înfășa.

îmbodolít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Încotoșmănat. Înfofolit. **2** (*despre sugari*) v. Înfășat.

îmbogăți vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se ajunge, a se îmburghezi, a se înavuți, a se înstări, a parveni, ‹pop. și fam.› a se chivernisi, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. și reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuți, ‹fig.; fam.› a se înțoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieșit din uz› a se îngăzdăci. *S-a îmbogățit și nu-și mai recunoaște rudele sărace.* **2** refl. (*în trecut; despre țărani*) a se înavuți, a se închiaburi, ‹pop.› a se chiaburi. *Au reușit să se îmbogățească în câțiva ani.* **3** refl., tr. a (se) amplifica, a crește, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) lărgi, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări s-au îmbogățit în ultimul timp. Împrumutul neologismelor îmbogățește vocabularul unei limbi.*

îmbogățíre s.f. **1** înavuțire, înstărire, parvenire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, pricopsire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire. *Lozul câștigător i-a adus îmbogățirea nesperată.* **2** (*miner.*) concentrare. *Prin îmbogățire, se separă mineralele utile de cele sterile.* **3** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, lărgime, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Îmbogățirea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.*

îmbogățít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ajuns, bogat, înavuțit, înstărit, ‹pop. și fam.› chivernisit, pricopsit, ‹fam.› căpătuit, ‹reg.› încăpuit, stăruit, ‹fig.; reg.› plinuț. *Prin speculații la bursă a devenit un om îmbogățit.* **2** amplificat, crescut[2], dezvoltat, extins, lărgit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale îmbogățite au fost benefice pentru economia țării.*

îmboí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli.

îmbolbojí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandaja. Lega[1]. Pansa.

îmbolbojít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandajat. Legat[4]. Pansat[2].

îmboldeálă s.f. (*înv.*) v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.

îmboldí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales animale*) a îndemna, a mâna, ‹înv. și reg.› a dudui. *Căruțașul îmboldește calul cu biciul.* **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ghionti, a (se) izbi, a (se) îmbrânci, a (se) împinge, a (se) înghionti, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a râmpi. *Copiii se îmboldesc în joacă.* **II** tr. fig. **1** (*despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) a îndemna, ‹fig.› a atâța, a mușca, ‹fig.; pop. și fam.› a iuți. *Curiozitatea l-a îmboldit să meargă să se convingă cu ochii lui.* **2** (*compl. indică oameni*) a încuraja, a îndemna, a stimula, ‹fig.› a îmbia, ‹fig.; pop. și fam.› a purta, ‹fig.; fam.› a mâna, ‹fig.; reg.› a opinti. *Aprecierile colegilor îl îmboldesc să-și continue cercetarea.* **3** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a impulsiona, a îndemna, a stimula, ‹fig.› a cataliza, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a îmboldit să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi îmboldit de societatea civilă.*

îmboldíre s.f. **I** ghiontire, îmbrânceală, îmbrâncire, îmbrâncitură, împingere, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmboldítură. *Termină cu îmboldirile!* **II** fig. **1** impulsionare, stimulare, ‹fig.› propulsare. *Societatea civilă are un rol important în îmboldirea procesului de coalizare a forțelor politice democratice.* **2** (*rar*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mișcare. Mobil. Pornire. Pretext. Resort. Stimul. Stimulent. Suport.

îmbolditór, -oáre adj. fig. (*rar*) **1** v. Adjuvant. Stimulativ. Stimulator. **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

îmbolditúră s.f. (*înv.*) v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.

îmbolnăví vb. IV. **I** (*med., med. vet.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe*) ‹înv. și pop.› a (se) războli, ‹pop.› a (se) bolnăvi, ‹reg.› a se betegi, a (se) izda, ‹înv.› a se slăbănogi. *S-a internat în spital din cauză că s-a îmbolnăvit. Contractând o viroză, l-a îmbolnăvit și pe colegul său de cameră.* **2** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică boala*) a face. *S-a îmbolnăvit de cancer pulmonar.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a îmbolnăvit.*

îmbolnăvíre s.f. (*med., med. vet.*) **1** îmbolnăvit. *Un virus i-a provocat îmbolnăvirea.* **2** caz. *A apărut o nouă îmbolnăvire de scarlatină în școală.*

îmbolnăvít s.n. (*med., med. vet.*) îmbolnăvire.

îmborboí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.

îmborțoșá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică femei*) v. Îngroșa. Însărcina.

îmborțoșátă adj. (*pop.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.

îmbosoiát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

îmboșánțát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

îmboțá vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Îmbufna. **2** v. Supăra.

îmboțáre s.f. (*reg.*) v. Îmbufnare.

îmboțát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **2** v. Îmbufnat.

îmboți vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

îmboțít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.

îmboură vb. I. tr. (*reg.; despre animale; compl. indică urechile lor*) v. Ciuli.

îmbourát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „senin"; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împăclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Păclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Urât[2]. **2** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) v. Cețos. Încețoșat. Înnegurat. Nebulos. Neguros. Pâclos.

îmbrăcá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se echipa, a se înveșmânta, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se învește. *S-au îmbrăcat adecvat pentru excursia pe munte.* **2** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a lua, a pune, ‹înv.› a revesti. *Și-a îmbrăcat cel mai bun costum pentru ceremonie.* **3** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a pune, a trage, ‹fam.› a lua. *A îmbrăcat repede pantalonii când a auzit soneria.* **II** tr. **1** (*compl. indică perne, plăpumi, pături*) a înfața. *A îmbrăcat plapuma într-un cearșaf-plic.* **2** (*compl. indică piese de mobilier*) a capitona, a tapisa, ‹rar› a vătui[2]. *Și-au îmbrăcat canapeaua din sufragerie cu o*

imitație de piele. **3** (*compl. indică obiecte*) a acoperi, a înveli, ‹înv. și pop.› a coperi, ‹latin.› a obduce. *Mape de plastic îmbracă cărțile.* **4** (*compl. indică obiecte de artă, în special icoane sau cărți*) a fereca, a lega[1]. *A achiziționat o evanghelie care este îmbrăcată în argint.*

îmbrăcáre s.f. **I 1** echipare, îmbrăcat[1], înveșmântare, ‹înv.› înveșmântătură, înveștere, revestire. *Îmbrăcarea unui copil care merge la săniuș trebuie să fie adecvată.* **2** (*concr.; înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **II 1** înfățare, înfățat[1]. *Pentru îmbrăcarea plăpumii a folosit un cearșaf-plic.* **2** capitonaj, capitonare, tapisare. *A apelat la o firmă specializată pentru îmbrăcarea unor piese de mobilier.* **3** acoperire, învelire, învelit[1]. *Îmbrăcarea cărților cu mape de plastic se face pentru protejarea lor.*

îmbrăcát[1] s.n. echipare, îmbrăcare, înveșmântare, ‹înv.› înveșmântătură, înveștere, revestire.

îmbrăcát[2], -ă adj. **I** (*despre oameni*) echipat, înveșmântat, ‹înv. și pop.› vajnic, ‹înv.› învăscut, revestit[2]. *Tineri îmbrăcați adecvat și cu rucsacuri în spate urcau muntele.* **II 1** (*despre plăpumi, pături*) înfățat[2]. **2** (*despre piese de mobilier*) capitonat, tapisat, ‹reg.› vătuit[2]. *În sufragerie are o canapea îmbrăcată nouă.* **3** (*despre cărți, caiete etc.*) acoperit, învelit.

îmbrăcăciúne s.f. (*înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt.

îmbrăcămínte s.f. **I 1** haină, veșmânt, ‹pop. și fam.› buleandră, ‹pop.› acoperământ, strai, țoală (v. *țol*), ‹reg.› halub, ‹reg.; deprec.› hanță[2], râză, ‹înv.› acoperire, îmbrăcare, îmbrăcăciune, rufă, vestiment, ‹turc.; înv.› căiafet. *Afară fiind frig, și-a luat îmbrăcăminte mai groasă.* **2** port[1], ‹pop.› purtat[1]. *La concursuri folclorice participanții vin în îmbrăcăminte tradițională.* **3** vestimentație. *I-a plăcut îmbrăcămintea elegantă a tinerei.* **4** costum, haine (v. *haină*), ținută, ‹fam.› pereche de haine. *Vara, poartă îmbrăcăminte în nuanțe deschise. Îmbrăcămintea neagră o păstrează pentru ocazii festive.* **5** garderobă. *Îmbrăcămintea ei este săracă în rochii.* **II 1** (*la cărți, caiete etc.*) înveliș, învelitoare, ‹înv.› învelitură. *Îmbrăcămintea caietelor trebuie schimbată deoarece s-a rupt.* **2** (*constr.; reg.*) ‹reg.› îmbrăcătură. *Fereastra are îmbrăcăminte de lemn.* **3** (*anat.; reg.*) v. Placentă.

îmbrăcătúră s.f. (*constr.; reg.*) ‹reg.› îmbrăcăminte.

îmbrățáre s.f. (*rar*) v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Înlănțuire. Strângere.

îmbrățișá vb. I. **I 1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se cuprinde, a se înlănțui, a se prinde, ‹fig.› a se încleșta. *Când s-au întâlnit, s-au îmbrățișat afectuos.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a strânge. *La plecare, a îmbrățișat-o la piept.* **3** tr. (*compl. indică ființe*) a apuca, a cuprinde. *Cum a văzut-o intrând, a și îmbrățișat-o.* **4** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a împărtăși, a-și însuși[1], a prelua, a primi, a recunoaște. *Oamenii de știință i-au îmbrățișat teoria privind transhumanța.* **2** (*de obicei cu determ. „cu ochii", „cu privirea"*) a prinde, a vedea, ‹fig.› a apuca, a cuprinde. *Cât îmbrățișai cu ochii, șesurile și văile abureau.* **3** ‹fig.› a acoperi, a împresura, a înfășura, a învălui. *Umbra îmbrățișează dealul. Ceața ne îmbrățișează de peste tot.*

îmbrățișáre s.f. îmbrățișat[1], înlănțuire, strângere, ‹rar› îmbrățare, ‹înv.› apinzătură, strâns[1], strânsoare, strânsură, ‹fig.› încleștare, ‹fig.; fam.› acoladă. *S-au despărțit după o lungă îmbrățișare.*

îmbrățișát[1] s.n. îmbrățișare, înlănțuire, strângere, ‹rar› îmbrățare, ‹înv.› apinzătură, strâns[1], strânsoare, strânsură, ‹fig.› încleștare, ‹fig.; fam.› acoladă.

îmbrățișát[2], -ă adj. (*despre oameni*) înlănțuit.

îmbrânceálă s.f. **1** ghiontire, îmboldire, îmbrâncire, îmbrâncitură, împingere, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură. *Termină cu îmbrânceliile!* **2** (*concr.; de obicei constr. cu vb. „a da"*) ghiont, izbitură, îmbrâncitură, împinsătură, ‹reg.› bleandă, brâncă[2], dupac, ghiold, ghioldum, poancă (v. *ponc*), potârnog, știos, șuc, zbici[2]. *I-a dat o îmbrânceală în coaste.*

îmbráncí vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ghionti, a (se) izbi, a (se) îmboldi, a (se) împinge, a (se) înghionti, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a râmpi. *Copiii se îmbrâncesc în joacă.*

îmbráncíre s.f. ghiontire, îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncitură, împingere, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură.

îmbrâncitúră s.f. **1** ghiontire, îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncire, împingere, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură. **2** (*concr.; de obicei constr. cu vb. „a da"*) ghiont, izbitură, îmbrânceală, împinsătură, ‹reg.› bleandă, brâncă[2], dupac, ghiold, ghioldum, poancă (v. *ponc*), potârnog, știos, șuc, zbici[2].

îmbrebenă vb. I. tr. (*rar; compl. indică materiale textile*) v. Înflora.

îmbrebenát, -ă adj. (*rar; despre materiale textile*) v. Înflorat. Înflorit.

îmbredelí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Încorda.

îmbrobodeá s.f. (*reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă.

îmbrobodeálă s.f. **1** (*pop.*) v. Îmbrobodire. Îmbrobodit. **2** (*concr.; reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă.

îmbrobodí vb. IV. **I** tr., refl. a (se) lega[1], ‹reg.› a (se) încârpui. *S-a îmbrobodit cu o năframă înflorată.* **II** fig. **1** tr., refl. a (se) învălui. *Nori negri au îmbrobodit cerul. Pădurea s-a îmbrobodit cu ceață.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înșela[1], a minți, a mistifica, a momi, a păcăli, a trișa, ‹fig.› a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca. *A îmbrobodit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică soțul sau soția*) v. Înșela[1]. Trăda.

îmbrobodíre s.f. **I** îmbrobodit[1], ‹pop.› îmbrobodeală. *Pentru îmbrobodire femeile folosesc basmale, șaluri, baticuri, broboade.* **II** fig. **1** ademenire, amăgire, înșelare[1], înșelăciune, înșelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹fig.› orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Îmbrobodirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.* **2** (*pop. și fam.*) v. Înșelare[1]. Înșelăciune. Trădare.

îmbrobodít[1] s.n. îmbrobodire, ‹pop.› îmbrobodeală.

îmbrobodít[2], -ă adj. fig. **1** (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înșelat[1], mințit, momit, păcălit[2], trișat, ‹fig.› orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit. *Bătrânul îmbrobodit a rămas păgubit.* **2** (*pop. și fam.; despre soți*) v. Înșelat[1]. Trădat.

îmbroboditoáre s.f. (*reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă.

îmbucă vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică piese ori părți ale lor*) a (se) îmbina, a (se) împreuna, ‹reg.› a (se) păsăli. *Meșterul a îmbucat perfect piesele parchetului.* **2** refl. (*med., med. vet.; fam.; despre plăgi*) v. Cicatriza. Închide. Vindeca. **II** tr. (*fam.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) **1** v. Gusta. **2** v. Înfuleca. **3** v. Mânca.

îmbucărí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Sătura.

îmbucătățí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică un tot, un întreg, o unitate etc.*) a îmbuca[1], ‹reg.› a bucăți, a bucăți, a hălci, a rupturi. *A îmbucătățit câteva felii de pâine ca să le dea porumbeilor.* **2** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a îmbucăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a îmbucătățit proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

îmbucătățíre s.f. defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă îmbucătățirea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

îmbucătățít, -ă adj. (*despre un tot, o unitate etc.*) divizat, fracționat, fragmentat, împărțit, segmentat. *A vândut un lot din pământul îmbucătățit.*

îmbucătúră s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) gură, înghițitură, mușcătură[1], ‹pop. și fam.› ghiorțăitură, ‹pop.› bucătură, dumicat, ‹reg.› bușcă. *După o îmbucătură de musaca i s-a făcut rău.*

îmbucăți vb. IV. tr. **1** (*compl. indică un tot, un întreg etc.*) a îmbucătăți, ‹reg.› a bucățeli, a bucăți, a hălci, a rupturi. **2** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a îmbu-

cătăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv. și pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia.

îmbucură vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indiă oameni*) **1** (*înv. și reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau de prop. introduse prin conj. „că"*) v. Bucura. **2** (*reg.*) v. Înveseli. Veseli.

îmbufnă vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** ‹pop. și fam.› a se bursuca, a se bursuci, a se țâfnoși, ‹fam.› a se bosumfla, ‹reg.› a se bârzoia, a se buzăi, a se dăbălăza, a se drâmboi, a se îmboța, a se împosoca, a se răzbuza, a se trușni, a se truștui. *S-a îmbufnat pentru că nu i s-a permis să iasă afară.* **2** (*fam.*) v. Supăra.

îmbufnáre s.f. **1** ‹fam.› bosumflare, bufneală, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹reg.› drâmboiere, îmboțare. *I-a trecut îmbufnarea când a ieșit afară.* **2** (*fam.*) v. Supărare.

îmbufnát, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› bosumflat, ‹reg.› bomborat, dăbălăzat, drâmboiat, îmboțat, împosocat, mofluz, răzbuzat, ‹fig.; pop. și fam.› botos. *Îmbufnat, nu vrea să vorbească cu nimeni.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Supărat. **II** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) încruntat, mohorât, posomorât, ‹reg.› închiondorat, închiorcoșat, ‹fig.› încrețit, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; pop.› noros. *Are chipul îmbufnat când i se face observație.*

îmbuibă vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe*) ‹fam.› a (se) umple, ‹fam.; peior.› a (se) ghiftui, a (se) îndopa, ‹reg.› a (se) crivi, a (se) încătărăma, a (se) țifloia, ‹înv.› a se îndupăca. *I s-a făcut rău din cauză că s-a îmbuibat cu prea multă mâncare.* **2** refl. fig. (*despre oameni*) a huzuri, a se lăfăi, a se răsfăța, ‹fig.› a înota, ‹fig.; fam.› a împărăți. *A fost un om norocos pentru că toată viața s-a îmbuibat în belșug, bucurii și confort.*

îmbuibáre s.f. **1** ‹fam.; peior.› ghiftuire, îndopare, ‹pop.› saț. *Îmbuibarea cu prea multă mâncare provoacă o stare de rău.* **2** fig. huzur. *Toată viața a trăit în îmbuibare.*

îmbuibát, -ă adj. (*despre ființe*) ‹fam.; peior.› ghiftuit, îndopat. *Îmbuibat, se simte rău.*

îmbujorá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor*) a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹înv. și reg.› a (se) vâlvora, ‹înv.› a (se) răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a îmbujorat când a urcat pe scenă.*

îmbujorăre s.f. **1** împurpurare, înroșire, roșire, rumenire, ‹rar› erubescență, ‹fig.› aburire, aprindere. *Emoțiile i-au provocat îmbujorarea feței.* **2** (*concr.*) împurpurare, roșeală, roșeață, rumeneală, ‹înv. și pop.› rumeneață, ‹fig.; reg.› rujă. *Pe măsură ce emoțiile cresc, și îmbujorarea feței devine mai accentuată.*

îmbujorát, -ă adj. (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii îmbujorați și mâinile înghețate au început s-o usture.*

îmbulzeálă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare îmbulzeală de oameni.*

îmbulzí vb. IV. refl. (*despre ființe*) **1** a se aglomera, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a năvăli, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au îmbulzit în fața intrării supermarketului.* **2** a se băga, a se împinge, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se îmbulzesc unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.*

îmbumbă vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte*) v. Încheia. Închide.

îmbumbáre s.f. (*reg.*) v. Încheiere. Închidere.

îmbumbát, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Încheiat. Închis.

îmbună vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) împăca, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹înv. și pop.› a (se) dezmânia, ‹pop.› a (se) molcomi, a (se) țistui, ‹înv.› a îndomoli, a se lini, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge și nu știe cum s-o îmbuneze. A dus copiii la cofetărie pentru a se îmbuna.* **2** tr. (*rar; compl. indică animale sălbatice*) v. Domestici. Îmblânzi. **3** refl., tr. (*pop. și fam.; sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili. **4** tr. (*reg.*) v. Făgădui. Promite. **5** refl. recipr. (*înv.; mai ales despre adversari*) v. Concilia. Împăca. Reconcilia. **II** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Gudura. Linguși.

îmbunăre s.f. **I** calmare, domolire, împăcare, liniștire, potolire, ‹fig.› îmblânzire, înmuiere, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru îmbunarea fetiței care plânge întruna. Pentru îmbunarea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.* **II** fig. (*înv.*) **1** v. Lingușeală. Lingușire. **2** v. Adulare. Adulație. Flatare. Gâdilare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire. Tămâiere.

îmbunát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) calmat, domolit, împăcat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Îmbunați, copiii regretă comportarea pe care au avut-o.* **2** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, mângâietor, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe îmbunate.*

îmbunătáți vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, situații etc.*) a (se) îndrepta, a (se) optimiza, a (se) remedia. *Situația financiară a populației începe să se îmbunătățească după încetarea crizei economice.* **2** tr., refl. a (se) corecta, a (se) corija, a (se) îndrepta, a (se) rectifica. *Logopedul i-a îmbunătățit copilului dicția.* **3** tr. a corecta, a corija, a îndrepta, a rectifica, a repara, a retușa. *Croitorul îi îmbunătățește croiul sacoului.* **4** tr. (*compl. indică mâncăruri, băuturi*) ‹pop. și fam.› a drege. *A îmbunătățit salata de vinete adăugându-i maioneză.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de lucruri, concepții etc.*) a (se) îndrepta, a (se) înnoi, a (se) reforma, a (se) remedia. *Este însuflețit de dorința de a îmbunătăți mentalitatea oamenilor.* **II** refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică specii de plante, rase de animale, minereuri, metale etc.*) a (se) înnobila. *Prin anumite procedee fizice sau chimice se îmbunătățesc unele minereuri. Horticultorii au îmbunătățit anumite specii de lalele.* **2** (*sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) a (se) ameliora, a (se) îndrepta, a (se) restabili, ‹pop. și fam.› a (se) drege, a (se) îmbuna, ‹reg.› a îndoila, a se tocmi, ‹înv.› a statornici, ‹latin.; înv.› a meliora, ‹fig.› a (se) însănătoși, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) răzbuna. *După săptămâni cu ploi, vremea s-a îmbunătățit. Situația lor familială s-a îmbunătățit în ultimul timp.*

îmbunătățíre s.f. **I 1** îndreptare, optimizare, remediere, ‹înv.› reformație. *Îmbunătățirea situației financiare a populației a început după încetarea crizei economice.* **2** corectare, corijare, îndreptare, rectificare. *Logopedul a contribuit mult la îmbunătățirea dicției copilului.* **3** corectare, corijare, îndreptare, rectificare, remediere, reparare, retuș, retușare. *Își duce sacoul la croitor pentru îmbunătățirea croiului.* **II 1** ameliorare, ameliorație, îndreptare, ‹înv.› îndreptăciune, meliorare, ‹latin.; înv.› meliorațiune, ‹fig.› însănătoșire. *Îmbunătățirea vremii a readus forfota în luncă.* **2** (*la pl.; agron.*) ***îmbunătățiri funciare*** = ameliorații (v. *ameliorație*). *Terenuri improprii sau degradate au fost valorificate prin îmbunătățiri funciare.*

îmbunătățít, -ă adj. **I 1** (*despre stări, procese, situații etc.*) ameliorat, îndreptat, ‹fig.; pop. și fam.› răzbunat. *Vremea îmbunătățită a readus forfota în luncă.* **2** (*despre mâncăruri, băuturi*) ‹pop. și fam.› dres[3]. *Salata de vinete îmbunătățită are un gust deosebit.* **II** (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Virtuos. **2** (*despre fapte, acțiuni ale oamenilor sau despre creații ale spiritului, opere de artă etc.*) v. Meritoriu. Merituos. Valoros.

îmbunătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Calin. Lingușitor. Măgulitor. **2** s.m., s.f. v. Adulator. Lingușitor.

îmbunătúră s.f. fig. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Gâdilare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire. Tămâiere.

îmburdá vb. I. **I 1** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa. **2** tr. (*reg.; compl. indică obiecte, corpuri etc.*) v. Întoarce. Răsturna. **3** tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică lucruri, spații etc.*) v. Aneantiza. Desființa. Distruge. Extermina. Lichida. Nimici. Prăpădi. Spulbera. Topi.

îmburghezí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se ajunge, a se îmbogăți, a se înavuți, a se înstări, a parveni, ‹pop. și fam.› a se chivernisi, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. și reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuți, ‹fig.; fam.› a se înțoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieșit din uz› a se îngăzdăci. *S-a îmburghezit și nu-și mai recunoaște rudele sărace.*

îmbuteliá vb. I. tr. (*compl. indică butelii, sticle etc.*) a ambuteia. *A îmbuteliat sticlele cu apă minerală.*

îmbuteliére s.f. ambuteiaj, ambuteiere. *Îmbutelierea sticlelor cu apă minerală se face cu aparate speciale.*

împachetá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte*) a ambala, ‹reg.› a pacui, a pocoli. *La mutare, a împachetat mobila.* **2** (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

împachetáre s.f. **1** ambalaj, ambalare, împachetat[1], pachetaj. *Împachetarea mobilei i-a luat câteva zile.* **2** (*inform.*) arhivare, comprimare, ‹fam.› zipuire. *Împachetarea unui fișier este operația de reducere a dimensiunii acestuia, astfel încât să ocupe cât mai puțin spațiu pe mediul de stocare.*

împachetát[1] s.n. ambalaj, ambalare, împachetare, pachetaj.

împachetát[2], -ă adj. **I** (*despre obiecte*) ambalat, ‹reg.› pocolit. *Mobila împachetată este transportată în camioane.* **II** (*arg.; despre oameni*) **1** (*jur.*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut. **2** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

împácă vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică mai ales adversari; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se concilia, a (se) reconcilia, ‹pop.› a (se) împăciui, ‹înv.› a (se) îmbuna, a (se) păciui, a se prosti[2], ‹fig.; înv.› a se așeza. *Cei doi politicieni s-au împăcat după luni de dispute interminabile.* **2** tr. (*compl. indică divergențe, conflicte etc.*) a concilia, ‹pop.› a învoi. *Au reușit să împace divergențele dintre cele două state pe cale diplomatică.* **3** refl. recipr. (*despre oameni*) a se înțelege, ‹pop.› a se îngădui, a se învoi, ‹reg.› a se bărăbări, a se împogodi, a se nărăvi, a se pogodi. *Tinerii soți se împacă foarte bine.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a conveni, a se înțelege, a se învoi, ‹înv. și pop.› a se îngrădi, ‹pop.› a se ajunge, a se uni[2], ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se alcătui[2], a se îndogăți, a se toldui, ‹înv.› a se lovi, a pristăni, a se târgui, a se tocmi, a veni, ‹grec.; înv.› a se simfonisi. *S-au împăcat să renunțe, fiecare, la un anumit număr de acțiuni.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a mulțumi, a satisface. *Prin măsura luată, patronul a împăcat pe angajații care vroiau să intre în grevă.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹înv. și pop.› a (se) dezmânia, ‹pop.› a (se) molcomi, a (se) țistui, ‹înv.› a îndomoli, a se lini, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge și nu știe cum să-o împace. A dus copiii la cofetărie pentru a se împăca.* **7** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a se acomoda, a se deprinde, a se obișnui. *S-a împăcat cu noul ritm de lucru.*

împăcáre s.f. **1** reconciliere, ‹pop.› împăciuire, ‹înv.› împăcăciune, păciuire. *Împăcarea celor doi politicieni s-a făcut după luni de dispute interminabile.* **2** conciliație, conciliere. *Diplomația a jucat rolul primordial în împăcarea neînțelegerilor dintre state.* **3** astâmpărare, calmare, domolire, îmbunare, liniștire, potolire, ‹înv.› dezmânieare, dezmânietură, ‹fig.› îmblânzire, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Jucăria nouă a avut ca efect împăcarea copilului.*

împăcát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Împăcat, bărbatul regretă atitudinea pe care a avut-o.* **2** (*despre oameni*) mulțumit, satisfăcut, ‹pop.› împăciuit. *Împăcați, angajații și-au reluat lucrul.*

împăcăciós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Conciliant. Împăciuitor.

împăcăciúne s.f. (*înv.*) v. Împăcare. Reconciliere.

împăciuí vb. IV. refl. recipr. (*pop.; mai ales despre adversari; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Concilia. Împăca. Reconcilia.

împăciuíre s.f. (*pop.*) **1** (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”*) v. Acord. Armonie[1]. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire. **2** v. Împăcare. Reconciliere.

împăciuít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Împăcat. Mulțumit. Satisfăcut.

împăciuitór, -oáre adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) conciliant, ‹rar› transigent, ‹înv.› împăcăcios, înduplecător. *Este o persoană împăciuitoare.*

împăciuitorísm s.n. conciliatorism. *Împăciuitorismul este o acțiune sau o atitudine conciliatoare.*

împăciuitoríst, -ă adj., s.m., s.f. conciliator, ‹rar› conciliatorist, ‹fran.; înv.› conciliatrice. *Împăciuitoristul mijlocește o împăcare. Demersul său a fost unul împăciuitorist.*

împădurít, -ă adj. (*despre terenuri, ținuturi etc.*) păduros, silvos, ‹rar› lemnos, pădurat, păduratic, pădureț, pădurit, silvestru. *În ținuturile împădurite alunecările de teren sunt rare.*

împăiá vb. I. tr. **1** (*compl. indică animale sau păsări moarte*) ‹rar› a prepara. *Vânătorul a împăiat o veveriță pentru a o expune în muzeu.* **2** (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

împăienjení vb. IV. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împânzi, a (se) încețoșa, a (se) înnegura, a (se) păienjeni, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) cețoșa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Vederea i se împăienjenește din cauza oboselii.*

împăienjemíre s.f. fig. tulburare, ‹fig.› fum, încețoșare, păienjenire, voalare, ‹fig.; reg.› pahuială, prevește ală. *Abia putea zări ceva din cauza împăienjenirii privirii.*

împăienjenít, -ă adj. fig. (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› cețos, împânzit, încețoșat, înnegurat, păienjenit. *Privirea împăienjenită îi trăda oboseala.*

împământení vb. IV. **I 1** tr., refl. (*jur.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) naturaliza, ‹înv.› a (se) indigena, a se întemeia, a (se) naționaliza, ‹fig.; fam.› a se înrădăcina. *Mulți străini s-au împământenit, devenind cetățeni ai statului nostru.* **2** tr. (*compl. indică obiceiuri, instituții etc.*) a adapta, ‹fig.› a transplanta. *Au reușit să împământenească instituția căsătoriei în mediul social în care s-au stabilit.* **3** tr. (*pop.; compl. indică persoane decedate*) v. Îngropa. Înhuma. Înmormânta. **II** fig. **1** refl. (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) a se statornici, ‹fig.› a se încetățeni. *Unele obiceiuri moldovenești s-au împământenit în zone limitrofe din Transilvania.* **2** tr. (*compl. indică noțiuni, obiceiuri etc.*) a implementa, a introduce, ‹fig.› a naturaliza. *Kant a împământenit noțiunea de „transcendental”. Cunoscutul stilist a împământenit o nouă linie în modă.*

împământeníre s.f. **1** (*jur.*) naturalizare, ‹rar› naturalizație, ‹înv.› indigenat. *Împământenirea unui străin în țara în care locuiește se face potrivit legislației statului respectiv.* **2** fig. statornicire, ‹fig.› încetățenire. *Împământenirea unor obiceiuri moldovenești în zone limitrofe din Transilvania s-a produs cu mult timp în urmă.*

împământenít, -ă adj. fig. (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) statornicit, ‹fig.› încetățenit. *Obiceiul împământenit de a ara curtea celui urat în noaptea de Anul Nou, specific Moldovei, se regăsește și în zone limitrofe din Transilvania.*

împănă vb. I. **1** tr. (*culin.; compl. indică bucăți de carne, legume etc.*) ‹reg.› a șpicălui. *A conservat în oțet vinete pe care le-a împănat cu usturoi.* **2** tr., refl. pas. fig. (*compl. sau sub. gram. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) împânzi, a înțesa, a (se) umple, ‹fig.› a garnisi, ‹fig.; fam.› a (se) trufa. *Manifestanții au împănat piața orașului. La meciuri, stadioanele și împrejurimile sunt împănate cu jandarmi și polițiști.*

împănát, -ă adj. fig. (*despre locuri, terenuri etc.*) împânzit, înțesat, plin, ticsit. *Pe străzile împănate de manifestanți nu se mai poate circula.*

împăpurí vb. IV. tr. (*compl. indică vase cu doage*) a păpuri. *A împăpurit butoiul, astupând cu papură intervalul dintre doage.*

împărát s.m. **I 1** (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh, suveran, ‹în fosta Rusie› țar, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv.› amira, imperator, împărăție. *Traian a fost unul dintre cei mai importanți împărați ai romanilor.* **2** (*art. **Împăratul**; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus. Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*),

Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Straşnicul (v. *straşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Împăratul care a dat naştere cerului şi pământului.* **3** fig. (*în oraţiile de nuntă; şi, art., **împăratul mare***) ginere, mire. **4** fig. (*rar*) v. Stăpânitor. **II** (*art. **Împăratul**; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Steaua Polară (v. *stea*). **III** (*art.*) **1** (*iht.*) ***împăratul-cegăi*** v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*); ***împăratul-peştilor*** v. Regele-peştelui (v. *rege*^{1}). Regele-peştilor (v. *rege*^{1}). Regina-peştelui (v. *regină*). Regina-peştilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*); ***împăratul-plăticii*** v. Plătică^1 (*Abramis brama*). **2** (*ornit.*) ***împăratul-păsărilor*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*^{1}). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

împărăteásă s.f. **I 1** (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh, suverană (v. *suveran*), ‹în fosta Rusie› ţarină^2, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăiasă, ‹înv.› amiroană, imperatrice, imperatriţă, împărăţie, ţariţă. *Una dintre cele mai cunoscute împărătese este Ecaterina a II-a cea Mare a Rusiei.* **2** (*art. **Împărăteasa**; relig. creştină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata , Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista , Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodniţa. *Împărăteasa este venerată de credincioşii creştini.* **3** fig. (*în oraţiile de nuntă*) mireasă. **II 1** (*entom.; şi, art., **împărăteasa-albinelor***) mama-albinelor (v. *mamă*), mamă, matcă, regină, ‹pop.› albină împărătească, ‹reg.› crăiasa albinelor (v. *crăiasă*), crăiasă, crăiţă, muscă-mare. **2** (*bot.*) *Bryonia alba*; mutătoare (v. *mutător*), ‹reg.› brâu, brei, curcubeţea, ludaie, suitoare (v. *suitor*), tâlharea, tidvă-de-pământ, viţă-albă. **3** (*bot; şi, art., **împărăteasa-buruienilor***) v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*).

împărătésc, -eáscă adj. imperial, ‹livr.› cezarian, cezaric, ‹astăzi rar; mai ales în basme› crăiesc, ‹rar› august^2. *Jilţul împărătesc este din aur.*

împărătéşte adv. (*modal*) ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăieşte. *Trăieşte împărăteşte.*

împărătúş s.m. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Luetă. Omuşor. Omuşorul gâtlejului (v. *omuşor*). Uvulă. **2** (*ornit.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*^{1}). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

împărăţél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*^{1}). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

împărăţí vb. IV. intr. **1** (*polit.; înv.; despre suverani*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Huzuri. Îmbuiba. Înota. Lăfăi. Răsfăţa.

împărăţíe s.f. **I** (*polit.*) **1** imperiu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăie, crăime, ‹înv.› regn. *După descoperirile geografice, portughezii au întemeiat o vastă împărăţie.* **2** (*înv. şi pop.; nm. pr.*) v. Imperiul Otoman (v. *imperiu*). Poarta Otomană (v. *poartă*). **3** (*înv.*) v. Cap încoronat. Împărat. Împărăteasă. Maiestate. Monarh. Suveran. Ţar. Ţarină^2. **4** (*înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **II** (*art.; relig.; în Biblie*) ***împărăţia cerului = împărăţia cerurilor*** = cer^2, eden, paradis, patria cerească (v. *patrie*), patria obştească (v. *patrie*), rai^1, ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinţilor au ajuns în împărăţia cerului.*

împărtăşánie s.f. (*în practicile relig. creştine*) cuminecare, cuminecătură, euharistie, împărtăşire, ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanţi› cina Domnului (v. *cină*), sfânta împărtăşanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹rar› împărtăşit, dumnezeieştile taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. şi pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. şi fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului şi sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Împărtăşania este una dintre cele şapte taine, ce constă în gustarea de către credincioşi a pâinii şi a vinului, care, sfinţite de preot, devin trupul şi sângele lui Iisus Hristos.*

împărtăşí vb. IV. **I 1** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situaţii etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a încredinţa, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. şi fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi împărtăşeşte cât de mult îl iubeşte. Nu-şi împărtăşeşte nimănui sentimentele.* **2** tr. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminţi, ordine etc.*) a comunica, a spune, a transmite, a zice, ‹înv.› a parastisi, a rosti, ‹fig.› a servi. *I-a împărtăşit părerea sa despre proiectul propus.* **3** tr. (*compl. indică păreri, impresii etc.*) a schimba. *Cei doi şi-au împărtăşit impresii din călătorie.* **4** tr., refl. (*în practicile relig. creştine; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cumineca, ‹la catolici› a (se) comunia, ‹înv. şi pop.› a (se) griji, a (se) pricestui, ‹reg.› a (se) păştui, ‹înv.› a (se) comunica. *De obicei se împărtăşeşte duminica.* **5** tr. (*compl. indică teorii, concepţii, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a-şi însuşi, a prelua, a primi, a recunoaşte, ‹fig.› a îmbrăţişa. *Oamenii de ştiinţă i-au împărtăşit teoria privind transhumanţa.* **6** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a împărţi. *Vrând-nevrând, împărtăşesc aceeaşi soartă cu vecinii lor.* **II** refl. (*arg.; despre oameni*) v. Bea. Trage.

împărtăşíre s.f. **I 1** destăinuire, dezvăluire, divulgare, încredinţare, mărturisire, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgaţie, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Împărtăşirea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **2** transmitere. *Împărtăşirea părerii sale despre proiect le-a fost de ajutor.* **3** schimbare. *Împărtăşirea impresiilor din călătorie le creează o stare de bine.* **4** (*în practicile relig. creştine*) cuminecare, cuminecătură, euharistie, împărtăşanie, ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanţi› cina Domnului (v. *cină*), sfânta împărtăşanie (v. *sfânt*), sfintele taine (v. *sfânt*), ‹rar› împărtăşit, dumnezeieştile taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. şi pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. şi fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului şi sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. **II** (*gram.; înv.*) v. Participiu.

împărtăşít s.n. (*în practicile relig. creştine; rar*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtăşanie. Împărtăşire. Sfânta împărtăşanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

împărţeálă s.f. **1** împărţire, partiţie, separare. *După moartea părinţilor, împărţeala bunurilor s-a făcut între cele două fiice.* **2** (*jur.*) partaj, ‹înv.› diviziune. *În caz de divorţ, împărţeala se face de instanţa judecătorească.* **3** (*înv.*) v. Defalcare. Defalcaţie. Despărţire. Dividere. Divizare. Diviziune. Fracţionare. Fragmentare. Fragmentaţie. Îmbucătăţire. Împărţire. Scindare. Secţionare. Segmentare.

împărţí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărţi, a divide, a diviza, a fracţiona, a fragmenta, a îmbucătăţi, a îmbucăţi, a scinda, a secţiona, a segmenta, a separa, ‹înv. şi pop.› a răzori, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Şi-a împărţit proprietatea în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unităţi, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) scinda, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanţe se împart în urma reacţiei.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) a (se) despărţi, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. şi pop.› a (se) osebi^2, a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reuşit să împartă partidul în două grupări. Colectivul s-a împărţit în două tabere.* **4** tr. (*gram.; compl. indică lanţul vorbirii sau elemente ale acestuia*) a despărţi, a diviza, a fragmenta, a segmenta, ‹rar› a dezarticula^2. *Împarte fraza în propoziţii.* **5** tr., refl. (*mat.; în opoz. cu „a înmulţi"*) a (se) divide, a (se) diviza, ‹înv.› a (se) despărţi. *Împarte 12 cu 2.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, terenuri, sume de bani etc.*) a atribui, a da^2, a distribui, a repartiza. *Primăria a împărţit sinistraţilor locuri de casă.* **7** tr.

(*compl. indică obiecte*) a distribui, a repartiza, ‹înv.› a repartira, a repărți. *Guvernul a împărțit ajutoare pentru sinistrații din zonele inundate. Au împărțit jucării copiilor dintr-un orfelinat.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A împărțit piesele jocului după un anumit criteriu.* **9** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a împărtăși. *Vrând-nevrând, împart aceeași soartă cu vecinii lor.* **10** refl. (*jur.; înv.; despre persoane căsătorite*) v. Despărți. Divorța. Separa.

împărțibilitáte s.f. (*înv.*) v. Divizibilitate.

împărțíre s.f. **1** împărțeală, partiție, separare. **2** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, îmbucătățire, scindare, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă împărțirea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **3** descompunere, desfacere, despărțire, divizare, fracționare, scindare, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Împărțirea celor două substanțe s-a produs în urma reacției.* **4** despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracționare, scindare, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Împărțirea colectivului în două tabere era previzibilă.* **5** (*gram.*) despărțire, divizare, fragmentare, segmentare. *Unii elevi fac cu dificultate despărțirea unei fraze în propoziții.* **6** (*mat.; în opoz. cu „înmulțire”*) ‹rar› divizare, ‹înv.› divizie. *Împărțirea este una dintre cele patru operații aritmetice fundamentale.* **7** atribuire, distribuire, repartizare. *Împărțirea unor locuri de casă cetățenilor expropriați este un gest reparatoriu.* **8** distribuire, distribuție, repartiție, repartizare, ‹înv.› repărțire. *Acțiunea de împărțire a ajutoarelor pentru sinistrații din zonele inundate a fost salutată de populație.* **9** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Împărțirea pieselor jocului i-a luat timp.*

împărțít, -ă adj. **1** (*despre un tot, o unitate etc.*) divizat, fracționat, fragmentat, îmbucătățit, segmentat. *A vândut un lot din pământul împărțit.* **2** (*despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) despărțit[2], dezbinat, divizat, fracționat, scindat, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajații împărțiți în două tabere au început altercațiile.* **3** (*jur.; înv.; despre persoane căsătorite*) v. Despărțit[2]. Divorțat.

împărțitór, -oáre s.m., adj. **I** s.m. **1** (*mat.*) divizor, ‹înv.› despărțitor. *Împărțitorul este numărul întreg prin care se împarte exact alt număr întreg.* **2** (*înv.*) v. Distribuitor. **3** (*înv.*) v. Factor. Factor poștal. Poștaș. Poștă[1]. **II** adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil.

împătimí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Captiva. Pasiona.

împătimíre s.f. (*înv.*) v. Pasiune. Patimă.

împătimít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Pasionat. Pătimaș.

împătrá vb. I.tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; reg.*) v. Păți.

împătrí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori, prețuri, cantități etc.*) a (se) cvadrupla. *Prețul acestui produs s-a împătrit.*

împătrít, -ă adj. (*despre valori, prețuri, cantități etc.*) cvadruplu. *Din cauza valorii împătrite a acestui produs, el nu se mai cumpără.*

împături vb. IV. tr. (*compl. indică pături, haine, hârtii etc.*) a îndoi, a plia, a strânge, ‹pop.› a păturи. *A împăturit scrisoarea și a pus-o în plic.*

împăturíre s.f. îndoire, pliere, strângere, strâns[1], ‹rar› pliaj, ‹pop.› păturire. *Prin împăturire, hainele nu se boțesc.*

împăturít, -ă adj. (*despre pături, haine, hârtii etc.*) îndoit, pliat, strâns[2], ‹pop.› păturit. *Scrisoarea împăturită este pusă în plic.*

împăună vb. I. refl. fig. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se lăți. *Vezi, acesta este defectul tău – prea te împăunezi!*

împăunáre s.f. fig. fudulire. *Împăunarea tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

împăunát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹fig.› bățos, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind împăunat și dificil, nu are prieteni.*

împâclít, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul împâclit creează multora o stare de disconfort.* **2** (*mai ales despre culori*) mat. *Ochii îi erau de un albastru împâclit.* **II** fig. (*despre mintea, judecata oamenilor*) obnubilat, tulburat, tulbure, ‹fig.› întunecat, rătăcit. *Într-un moment de furie, cu mintea împâclită, l-a omorât.*

împânzí vb. IV. **I 1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a întesa, a (se) umple, ‹fig.› a garnisi, a (se) împăna, ‹fig.; fam.› a (se) trufa. *Manifestanții au împânzit piața orașului. La meciuri, stadioanele și împrejurimile se împânzesc cu jandarmi și polițiști.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) rășchira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a împânzit protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se împânzesc pe străzi.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) înceța, a (se) înnegura, a (se) păienjeni, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) ceța, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Vederea i se împânzește din cauza oboselii.* **2** refl. (*rar; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Apărea. Arăta. Emerge. Forma. Isca. Ivi. Începe. Încolți. Înfiripa. Înflori. Înmuguri. Licări. Lumina. Naște. Răsări[1].

împânzít, -ă adj. **I 1** (*despre locuri, terenuri etc.*) întesat, plin, ticsit, ‹fig.› împănat. *Pe străzile împânzite de manifestanți nu se mai poate circula.* **2** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împrăștiat, răsfirat, răspândit, răzleț, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› rășchirat. *Protestatarii împânziți se îndepărtează din fața prefecturii.* **II** fig. (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› cețos, împăienjenit, încețoșat, înnegurat, păienjenit. *Privirea împânzită îi trăda oboseala.*

împáslít, -ă adj. **I 1** (*despre materiale, tricotaje de lână etc.*) pâslos, ‹pop.› pâslit. *Flaneaua a devenit împâslită din cauza spălărilor dese.* **2** (*despre păr, barbă, mustăți*) pâslos, ‹pop.› pâslit. *Are barba și mustățile aspre și împâslite.* **3** (*despre plante sau despre organe ale lor*) pâslos, tumentos. *Tulpina împâslită a acestei plante are peri mici, numeroși și deși.* **II** (*pop. și fam.; despre urechi*) v. Înfundat[2].

împelițá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) v. Incarna. Întruchipa. Întrupa.

împelițáre s.f. (*înv.*) v. Incarnare. Incarnație. Întrupare.

împelițát, -ă adj., s.m. (*pop. și fam.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **2** s.m. (*art. *împelițatul*; *eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

împerecheá vb. I. **I 1** refl. (recipr.) (*biol.; despre ființe*) a se acupla, a se copula, a se cupla, a se împreuna, a se încrucișa, ‹pop. și fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoți, a se mânzi, a se nunti, a se vieri, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a se cotoci, a se cotoroba, a se coțăi, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se țăpi, a se viști[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute, a se mârli. **2** refl. recipr. (*rar; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **II** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni, colectivități, popoare*) v. Dezbina. Învrăjbi.

împerecheát, -ă adj. (*bot.; despre fructe, flori, tulpini, ramuri, copaci etc.*) geminat, îngemănat, ‹înv.› îngemănărat. *A rupt din cireș două fructe împerecheate.*

împerechére s.f. **I 1** (*biol.*) acuplare, coit, contact sexual, copulare, copulație, cuplare, împreunare, ‹pop. și fam.› cotoire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coțăială, coțăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuș, țeapă, ‹vulg.› cordeală, futere. **2** (*biol., zool.*) goană, gonire, împreunare, montă, ‹pop.› mârleală, mârlire, mârlit, ‹reg.› mârlă[1], mârlitură, montare[2], sărit[1]. **3** (*biol., ornit.*) bătaie, împreunare. *A sosit perioada când are loc împerecherea cocoșilor-de-munte.* **4** (*bot.*) geminare, geminație, îngemănare. *Unele plante se caracterizează prin împerechere florală.* **5** (*rar*) v. Asociere. Asociație. Întovărășire. Tovărășie. **II** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

împestrițá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a păta, a smălța, ‹rar› a pestrița, ‹înv. și reg.› a popistri, ‹înv.› a însmălța, ‹fig.› a smălțui. *Stropi de diferite culori împestrițau pereții vazei.*

împestrițáre s.f. împestrițătură. *Împestrițarea pereților vazei este în culori vii.*

împestrițát, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) panașat, pătat, pestriț, smălțat, ‹rar› smălțuit[2], ‹pop.› înspicat, ‹reg.› încrestit, ‹înv.› însmălțat. *Pereții vazei sunt galbeni, împestrițați cu violet și roz.* **2** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, eterogen, felurit, mixt, pestriț, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice împestrițate.*

împestrițătúră s.f. **1** împestrițare. **2** (*concr.*) pestrițătură, tărcătură, ‹pop. și fam.› bălțătură. *Așa împestrițătură nu mai văzuse pe pereții unui vas.*

împetící vb. IV. tr. (*pop. și fam.; compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici.

împeticít, -ă adj. (*reg.; despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpit[2]. Peticit[2].

împeți vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică fete, femei nemăritate*) v. Cere. Peți.

împețít s.n. (*pop.*) v. Cerere în căsătorie. Petire. Petit.

împiedícá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni sau animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se lovi, a se poticni, ‹reg.› a se scăpăta. *S-a împiedicat de o piatră și a căzut.* **2** tr. (*compl. indică animale, mai ales cai*) ‹reg.› a peteci[2]. *A împiedicat calul pentru a nu fugi.* **3** tr. (*compl. indică roțile unui vehicul sau, p. ext., vehicule*) a înfrâna, ‹reg.› a șurlui. *C ăruțașii împiedică roțile căruței pentru a coborî în siguranță o vale.* **4** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau „la”*) a jena, a stânjeni, a stingheri. *Tocurile înalte o împiedică în mers. Placa dentară o împiedică la mestecat.* **5** refl. (*despre oameni*) a se poticni. *S e împiedică la vorbă când are emoții.* **II** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a opri, a reține, ‹înv. și reg.› a popri, ‹reg.› a opăci, ‹înv.› a apăra. *Nimeni nu-l poate împiedica să facă ceea ce și-a propus.* **2** (*compl. indică acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) a interzice, a opri, ‹înv. și reg.› a popri, ‹grec.; înv.› a embodisi, ‹fig.› a bara. *Primăria a împiedicat circulația cu vehicule mari prin centrul orașului.* **3** (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a opri, a stopa, ‹înv.› a inhibționa, a podpri, a stâmpi, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate împiedica declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi împiedică pofta de mâncare.* **4** (*compl. indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A împiedicat impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **5** (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a anula, a contracara, a neutraliza, a opri, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate împiedica consecințele faptelor sale.* **6** (*compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) a dejuca, a strica, a zădărnici, ‹rar› a contraria, a eluda, a obstacula, ‹fam.› a zborși. *Au împiedicat planurile concurenței.* **7** (*compl. indică oameni*) a obstrucționa, ‹fig.› a anihila. *Încearcă să dezlege misterele crimei, dar este mereu împiedicat în tentativele sale.*

împiedicáre s.f. **I 1** poticneală, poticnire, ‹înv.› poticnitură. *A căzut din cauza împiedicării de o piatră.* **2** înfrânare. *Căruțașul asigură coborârea în siguranță a văii prin împiedicarea roților căruței.* **3** poticnire. *De cele mai multe ori, emoții ile sunt cauza împiedicării ei la vorbă.* **4** (*concr.; înv. și reg.*) v. Obstacol. Piedică. **II 1** interzicere, oprire, ‹pop.› opreliște, ‹înv. și reg.› popreală, ‹reg.› opăceală. *Primăria a hotărât împiedicarea circulației cu vehicule mari prin centrul orașului.* **2** oprire, stopare, ‹fig.› frânare, înfrânare, stăvilire, sufocare. *Se impune împiedicarea abuzurilor din administrație.* **3** evitare, îndepărtare, înlăturare, ocolire, preîntâmpinare, prevenire, ‹rar› prevenție, ‹înv.› evitație. *Prezența de spirit a șoferilor joacă un rol important în împiedicarea accidentelor rutiere.* **4** anihilare, anulare, contracarare, neutralizare, oprire, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Împiedicarea consecințelor faptelor sale este imposibilă.* **5** dejucare, zădărnicire. *Împiedicarea planurilor concurenței a fost o victorie.*

împiedicát, -ă adj. **I 1** (*despre mișcări, mers etc.*) clătinat[2], ezitant, împleticit, nehotărât, nesigur, poticnit, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers împiedicat.* **2** (*despre roțile unui vehicul sau, p. ext., despre vehicule*) înfrânat. *Căruța coboară valea cu roțile împiedicate.* **3** (*despre vorbire*) poticnit. *Vorbirea îi devine împiedicată din cauza emoției .* **4** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângât. **II** (*despre planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) dejucat, zădărnicit. *Planurile împiedicate erau ale concurenței.* **III** fig. **1** (*despre exprimare, fraze etc.*) încurcat[2], ‹fig.› încâlcit, întortocheat, sucit[2]. *Exprimarea împiedicată făcea scrisoarea de neînțeles.* **2** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) greoi, încet, lent, moale, molatic, molâu, ‹fig.› mătăhâlos, stângaci. *Împiedicat cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările împiedicate.*

împiedicătórul s.m. art. (*înv.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

împietrí vb. IV. **I** refl. **1** (*în basme; despre ființe*) a încremeni, a înmărmuri, a înțepeni, a se pietrifica, ‹înv. și pop.› a mărmuri, ‹pop.› a se împietroșa. *La un semn al vrăjitoarei, Făt-Frumos s-a împietrit.* **2** (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) a se întări, a se învârtoșa, a se usca, ‹pop.› a se împietroșa. *Pâinea s-a împietrit după câteva zile.* **II** fig. **1** intr. (*despre ființe*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹fig.› a îngheța, a înțeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au împietrit de frică când au auzit urletul lupului.* **2** tr., refl. a (se) insensibiliza, ‹fig.› a (se) înlemni, ‹fig.; pop.› a (se) împietroșa, a (se) învârtoșa. *Nenorocirile au împietrit-o.*

împietríre s.f. **1** (*în basme*) încremenire, înmărmurire, înțepenire, pietrificare, ‹înv. și pop.› mărmurire. **2** fig. încremenire, înlemnire, înmărmurire, înțepenire, nemișcare, ‹fig.› înghețare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de împietrire.*

împietrít, -ă adj. **I** (*despre personaje din basme*) pietrificat, ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹înv.› încremenit. **II** fig. **1** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹fig.› înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas împietriți când au auzit urletul lupului.* **2** (*în opoz. cu „sensibil”; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹fig.› imun, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit împietrită din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.*

împietroșá vb. I. (*pop.*) **I 1** intr., refl. (*în basme; despre ființe*) v. Împietri. Încremeni. Înmărmuri. Înțepeni. Pietrifica. **2** refl. (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) v. Împietri. Întări. Învârtoșa. Usca. **II** tr., refl. fig. v. Insensibiliza. Împietri. Înlemni.

împilá vb.I. tr. **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își împilează propriul popor.* **2** fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca.

împilăre s.f. asuprire, exploatare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Împilarea poporului este specifică regimurilor totalitare.*

împilát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) asuprit, exploatat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul împilat s-a ridicat contra tiranului.*

împilătór, -oáre adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, opresiv, opresor, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați împilători au fost întemnițați de comuniști.*

împínge vb. III. **I 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ghionti, a (se) izbi, a (se) îmboldi, a (se) îmbrânci, a (se) înghionti, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a râmpi. *Copiii se împing în joacă.* **2** refl. (*despre ființe*) a se băga, a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se împing unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a deplasa, ‹pop. și fam.› a mâna. *Apele învolburate ale râului împing cu viteză copacii rupți de vijelie.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a antrena, a târî, a vârî. *Adesea îl împinge în acțiuni periculoase.* **5** tr. (*înv.; compl. indică trupe, armate etc. inamice*) v. Alunga. Goni. Izgoni. Respinge. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a îndemna, a stimula, ‹fig.; pop.› a înghimpa, a mișca. *Gelozia l-a împins să comită a asemenea faptă.*

împíngere s.f. ghiontire, îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncire, îmbrâncitură, înghionteală, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură. *Termină cu împingerile!*

împinsătúră s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) ghiont, izbitură, îmbrânceală, îmbrâncitură, ‹reg.› bleandă, brâncă[2], dupac, ghiold, ghioldum, poancă(v. *ponc*) , potârnog, știos, șuc, zbici[2]. *I-a dat o împinsătură în coaste.*

împistreálă s.f. (*reg.*) **1** v. Împletitură. Înflorătură. Ornament. Podoabă. **2** v. Broderie.

împistrí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ouă de Paște*) v. Încondeia. **2** (*compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase.

împistrít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ouă de Paște*) v. Încondeiat[2]. **2** (*despre materiale textile*) v. Brodat.

împlătoșá vb. I. tr., refl. (*milit.; compl. sau sub. indică soldați*) a (se) înzăua. *Soldații s-au împlătoșat pentru a se apăra de lovituri în timpul luptei.*

împlătoșát, -ă adj. (*milit.; despre soldați*) înzăuat. *Soldații împlătoșați luptau corp la corp.*

împlântá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a implanta, a înfige, a țintui, a vârî, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A împlântat bine stâlpul în pământ.* **2** refl. (*despre obiecte ascuțite sau despre părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a intra, a se înfige, a pătrunde. *Brăzdarele plugului se împlântă adânc în pământ. Săgeata i s-a împlântat în piept.* **3** tr. (*rar; compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care arată instrumentul acțiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înțepeni. Pironi. Prinde. Țintui. **4** tr. (*pom., agric.; înv.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Sădi. Transplanta. **II** tr. fig. **1** (*rar; compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) v. Consacra. Consfinți. Fixa. Stabili. Statornici. **2** (*înv.; compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Întina. Mânji. Murdări. Necinsti. Păta. Pângări. Polua. Profana. Terfeli. Veșteji.

împlântáre s.f. băgare, înfigere, vârâre. *Împlântarea stâlpului în pământ s-a făcut cu dificultate.*

împletí vb. IV. **I** tr. (*compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) a lucra, a tricota, ‹înv. și pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a pleti, ‹reg.› a ștricăni. *Își împletește o flanea din mohair.* **II** fig. **1** refl. recipr. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se încrucișa, a se întrepătrunde, a se întretăia, a se întreține. *În opera sa se împletesc diverse influențe. În această afacere interesele lor se împletesc.* **2** tr., refl. a (se) îmbina, a (se) uni[2], ‹fig.› a (se) conjuga. *Își împletesc forțele pentru a ieși din impas.* **3** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) a interfera, a se intersecta, a se încrucișa, a se întretăia, a se întreține. *Cele două șosele se împletesc în centrul orașului.* **4** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2]. **5** tr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) v. Cloci. Coace. Fierbe. Lucra. Plănui. Țese. Unelti. Urzi.

împleticí vb. IV. **I 1** refl. (*predomină ideea de balansare, de legănare într-o parte și într-alta; despre ființe*) a se clătina, a șovăi[1], ‹reg.› a se mătăcăni, a se mătăhăi, a se mătăhăli, a se mătălăi, a se mătănăi, a se mâșcâi. *A simțit că se împleticește și s-a oprit pentru câteva clipe.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) a (se) amesteca, a (se) încălci, a (se) încurca, a mixa, ‹fam.› a (se) bramburi, a (se) bulibăși, a (se) zăpăci, ‹reg.› a (se) bălmăji, a holomoci, a (se) învălătuci, a (se) loloți, a mătrăcăli, a mitocosi, a (se) mitroși, ‹înv.› a (se) îngălmăci, a (se) zăminti. *A împleticit, din greșeală, firele celor două bobine.* **II** fig. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, a (se) combina, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) încălci, a (se) încurca, a (se) învălui. *Adesea amintirile se împleticesc cu visele.* **2** (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2].

împleticít, -ă adj. **I 1** (*despre mișcări, mers etc.*) clătinat[2], ezitant, împiedicat, nehotărât, nesigur, poticnit, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers împleticit.* **2** (*despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) amestecat, încălcit, încurcat[2], ‹reg.› învălătucit, loloțit, mitocosit. *Firele împleticite sunt greu de descâlcit.* **II** fig. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, difuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› încert, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod împleticit. Viitorul ei este împleticit.* **2** (*despre texte, exprimări etc.*) inaprehensibil, incomprehensibil, ininteligibil, neinteligibil. *Nimeni nu a înțeles nimic din discursul lui deoarece a fost împleticit.* **3** (*pop. și fam.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) v. Încârligat. Încolăcit. Încovrigat. Înfășurat[2]. Învălătucit. Răsucit[2]. Sucit[2].

împletíre s.f. **1** împletit[1], tricotaj, tricotare, tricotat[1]. *Împletirea unei flanele este o relaxare pentru ea.* **2** fig. îmbinare, unire, ‹fig.› conjugare. *Se impune împletirea forțelor interesate de realizarea acestui proiect.*

împletít[1] s.n. împletire, tricotaj, tricotare, tricotat[1].

împletít[2], -ă adj. **1** (*despre flanele, rochii, ciorapi etc.*) lucrat[2], tricotat[2]. *Flaneaua împletită în ochiuri mari îi vine foarte bine.* **2** fig. (*pop. și fam.; despre ființe, părți ale corpului lor, despre plante etc.*) v. Încârligat. Încolăcit. Încovrigat. Înfășurat[2]. Învălătucit. Răsucit[2]. Sucit[2].

împletitúră s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› pletitură. *De Anul Nou, ușile caselor sunt împodobite cu împletituri din crengi de brad.* **2** înflorătură, ornament, podoabă, ‹livr.› fioritură, ‹reg.› împistreală, ‹grec.; înv.› plume. *Pe fondul alb al flanelei apar împletituri din mătase de diferite culori.* **II** fig. amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hățiș, încâlceală, păienjeniș, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era o împletitură de fapte și de amintiri vagi.*

împlini vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică noțiuni de timp exprimate în ani, zile etc.*) a avea, ‹fam.› a face, ‹înv. și reg.› a umple. *Peste o lună va împlini treizeci de ani.* **2** refl. (*despre timp sau despre măsuri de timp*) ‹înv. și reg.› a se plini,

‹înv.› a sosi, a se umple. *Nu se împlinise un an de la căsătorie și soția lui născuse o fetiță.* **3** refl. (*despre termene*) a expira. *Data la care trebuia să plătească rata la bancă s-a împlinit.* **4** refl. (*despre timp sau despre măsuri de timp*) a trece, ‹fig.› a se scurge. *S-au împlinit zece ani de la terminarea facultății.* **II 1** tr. a completa, a complini, a întregi, a rotunji, ‹înv. și reg.› a plini, ‹înv.› a completui, a încheia, a ovârși. *Și-a împlinit suma necesară pentru studii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a (se) îngrășa, a (se) rotunji, ‹pop.› a se umple, ‹fam.› a se bacceli, a (se) umfla, ‹reg.› a se buftăni, a se bufti, a (se) încăla, a (se) încărna. *În ultimul timp s-a cam împlinit.* **3** refl. (*biol.; despre ființe*) a se dezvolta. *A crescut și s-a mai împlinit fizic.* **4** refl. fig. (*despre oameni, mai ales despre artiști, scriitori*) a se desăvârși, a se realiza. *După ani, s-a împlinit ca romancier.* **III 1** tr. (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹rar› a antretui, ‹înv. și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a împlinit tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** tr. (*compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) a îndeplini, a realiza, a satisface, ‹pop. și fam.› a izbândi, ‹înv.› a plini, ‹fig.; rar› a sătura. *În sfârșit, și-a împlinit visul de ani.* **3** tr. (*compl. indică dorințe, rugăminți etc.*) a asculta, a îndeplini, a satisface. *I-a împlinit dorința de a merge la teatru.* **4** tr. (*compl. indică lucrări, opere, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a îndeplini, a înfăptui, a realiza. *A ajutat-o să-și împlinească proiectul.* **5** refl. (*despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) a se îndeplini, a se înfăptui, a se realiza, ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se întâmpla, ‹înv. și reg.› a se plini. *După puțin timp, previziunile lui s-au împlinit.* **6** refl. (*despre prevestiri, profeții etc.*) a se adeveri, a se confirma, a se îndeplini, a se realiza, ‹înv. și reg.› a se umple. *Presupunerile ghicitoarei s-au împlinit.* **7** tr. (*pop. și fam.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **8** tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Sfârși. Termina. **9** tr. (*pop.; compl. indică angajamente, jurăminte etc. sau principii, legi, contracte etc.*) v. Îndeplini. Onora. Respecta. Ține. **10** tr. (*jur.; pop.; compl. indică oameni, societăți etc. datoare*) v. Executa. **11** tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; înv.*) v. Păți.

împliníre s.f. **I** ‹înv.› umplere. *Părinții i-au făcut cadou o mașină la împlinirea vârstei de douzeci de ani.* **II 1** completare, complinire, întregire, rotunjire. *Pentru împlinirea sumei necesare studiilor a lucrat în vacanță.* **2** îngrășare, îngrășat, rotunjire, ‹reg.› îngrășață, ‹înv.› îngrășătură. *Lipsa unui regim alimentar rațional a avut ca urmare împlinirea ei.* **3** fig. desăvârșire, realizare. *Împlinirea lui ca romancier s-a produs destul de târziu.* **III 1** efectuare, executare, execuție, facere, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru împlinirea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** îndeplinire, realizare, satisfacere, ‹rar› satisfacție. *A sărbătorit cu fast împlinirea visului său de ani.* **3** desăvârșire, ducere la capăt, ducere la sfârșit, îndeplinire, înfăptuire, realizare, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la împlinirea proiectului.* **4** adeverire, confirmare, îndeplinire, realizare, ‹înv.› lucru, plinire. *Împlinirea presupunerilor ghicitoarei l-a șocat.*

împlinít, -ă adj. **1** (*despre perioade de timp*) complet, deplin, încheiat, întreg, ‹înv.› umplut[2]. *Al doilea an de studiu nu a fost împlinit.* **2** completat, întregit, rotunjit. *A luat marfa după ce a avut suma împlinită.* **3** (*în opoz. cu „osos”, „slab”; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, musculos, plin, rotofei, rotund, rotunjit, ‹fig.› cărnos. *Femeia are forme împlinite.* **4** (*despre dorințe, porniri, necesități etc.*) îndeplinit, realizat, satisfăcut. *Visul împlinit îi provoacă o stare de bine.*

împlinitór s.m. (*jur.; pop.*) v. Executor.

împodobí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a găti, a înfrumuseța, a orna, a ornamenta, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, și-a împodobit casa cu mult bun-gust.* **2** tr. (*compl. indică interioare, parcuri etc.*) a agrementa, a înfrumuseța, a orna, ‹reg.› a înfrumuța. *Și-a împodobit salonul cu tablouri și statuete.* **3** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) a garnisi, a orna, a ornamenta. *Și-a împodobit pălăria cu panglici. A împodobit tortul cu flori din ciocolată.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aranja, a (se) dichisi, a (se) ferchezui, a (se) găti, ‹rar› a (se) pomăda, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop. și fam.; iron.› a (se) moța, ‹pop. și fam.; deprec.› a (se) sclivisi, ‹pop.› a (se) chiti[1], ‹fam.› a se felezui, a (se) pompona, a (se) spilcui, ‹înv. și reg.› a (se) muchilipsi, a (se) podobi, a (se) tocmi, ‹reg.› a (se) câștiga, a se corcodi, a (se) distălui, a se felezi, a se linciuri, a se nielcoși, a (se) pădăi, a (se) puțui, a (se) puțului, a (se) schili, a (se) tighini, a (se) titiri, ‹înv.› a (se) stoli, ‹fig.; peior.› a se lustrui, ‹arg.› a se șanja, a (se) șucări. *Așteaptă să mă împodobesc ca să pot merge la teatru!* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a dota, a înzestra, ‹fig.; rar› a răsfăța, ‹fig.; înv.› a podobi. *Dumnezeu l-a împodobit cu talent artistic.* **2** (*compl. indică idei, gânduri etc.*) ‹fig.; fam.› a întraripa. *Și-a împodobit discursul cu figuri de stil alese.*

împodobíre s.f. **1** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Împodobirea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **2** garnisire, ornamentare, ornare. *Pentru împodobirea pălăriei a apelat la o modistă. Îi face plăcere să se ocupe de împodobirea tortului.* **3** (*concr.; pop.*) v. Decor. Decorație. Ornament. Ornamentație. Podoabă.

împodobít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, gătit[2], înfrumusețat, ornamentat, ornat, pavoazat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. *O locuință împodobită este primitoare și relaxantă.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) garnisit, ornamentat, ornat, ‹fran.› garni. *Pălăria împodobită cu panglici este de mare efect. Tortul împodobit atrage privirile musafirilor.* **II** fig. (*înv.; despre oameni*) v. Binecuvîntat. Dotat. Înzestrat. Talentat.

împodobitór s.m. (*înv.*) v. Garderobier.

împogodí vb. IV. **1** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Consfătui. Consulta. Sfătui. **2** refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Împăca. Înțelege. **3** intr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti.

împoncíș, -ă adj., s.n. (*reg.*) **1** adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Șașiu. Strabic. **2** s.n. (*geomorf.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

împoncișá vb. I. refl. (recipr.) (*înv.; despre oameni*) **1** v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **2** v. Contrazice. Încontra[2].

împoncișáre s.f. (*înv.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență.

împoncișát, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Șașiu. Strabic. **2** (*despre linii, drumuri etc.*) v. Încrucișat. Întretăiat. **3** (*despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

împoponá vb. I. refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) v. Împopoțona. Înzorzona.

împoponáre s.f. (*pop.*) v. Împopoțonare. Înzorzonare.

împoponát, -ă adj. (*pop.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțonat. Înzorzonat.

împoporá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică teritorii, ținuturi etc.*) v. Popula.

împoporáre s.f. (*înv.*) v. Populare.

împopoțát, -ă adj. (*pop.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțonat. Înzorzonat.

împopoțoná vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) a (se) înzorzona, ‹pop.› a (se) împopona, a (se) înțoțona, ‹fam.› a (se) zorzona, ‹fam.; iron.› a (se) povoaza, ‹reg.; iron.› a se înforfoca, a se pupăza. *Femeile lipsite de bun-gust se împopoțonează.*

împopoțonáre s.f. înzorzonare, ‹rar› acutrament, ‹pop.› împoponare, înțoțonare, ‹fam.; iron.› pavoazare, ‹reg.› pupuțare. *Împopoțonarea este expresia lipsei de bun-gust.*

împopoțonát, -ă adj. (*despre oameni, mai ales despre femei*) înzorzonat, ‹pop.› împoponat, împopoțat, înțoțonat, ‹fam.› zorzonat, ‹fam.; iron.› pavoazat, ‹reg.› țifraș, țifrășit, ‹reg.; iron.› înforfocat. *Împopoțonată, tânăra a stârnit râsul tuturor.*

împosesuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda.

împosesuíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Arendare. Arendat[1].

împosocá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufna.
împosocát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufnat.
împospăiá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.
împotmolí vb. IV. refl. **1** (*despre ființe, vehicule etc.*) a se îngloda, a se înnămoli, a se mâli, a se nămoli, a se noroi[2], ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a împotmolit în mlaștină. Mașina s-a împotmolit pe drumul desfundat.* **2** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se îngloda. *S-a împotmolit exact atunci când totul părea că merge bine.*
împotmolíre s.f. înglodare, înnămolire, nămolire. *După ploaie, nu mai intră cu mașina pe un drum desfundat pentru a evita împotmolirea acesteia.*
împotmolít, -ă adj. (*despre ființe, vehicule etc.*) înglodat, înnămolit, nămolit, ‹rar› înnoroit. *Mașina împotmolită a fost trasă de un tractor.*
împotríva prep. (*constr. cu gen.*) **I** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică ideea de adversitate, de ostilitate*) asupra, contra[1], la[1], pe, spre, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Câinii au sărit împotriva hoților.* **2** (*compl. indică împotrivirea, opoziția, contrazicerea*) contra[1], contrar. *Împotriva părerii majoritare, nu crede că este atât de vinovat.* **II** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică opoziția*) contra[1], pentru. *Îi prescrie un medicament împotriva durerilor de gât. Cartea este o diatribă împotriva ereziilor.* **2** (*atr. indică împotrivirea, opoziția, contrazicerea*) contra[1]. *Atitudinea sa împotriva părerii majoritare a surprins.*
împotrívă adv., adj. invar. **I** adv. (*modal; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi”, „a răspunde”, „a vorbi”*) **1** contra[1], ‹înv. și reg.› încontra[1], potrivă, ‹reg.› pointră, poitră, poivă[1]. *Deputatul votează împotrivă.* **2** dimpotrivă, invers, ‹înv. și pop.› vârtos. *Lucrurile s-au petrecut împotrivă. Slăbise el sau împotrivă?* **II** adj. invar. (*înv.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș.
împotriveálă s.f. (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență.
împotriví vb. IV. (*despre oameni*) **1** refl. a se contrapune, a se încontra[2], a se opune, ‹înv. și pop.› a se ridica, ‹înv. și reg.› a se potrivi, ‹înv.› a se apăra, a se împoncișa, a se încurmezișa, a se îndărătnici, a se semeți, ‹grec.; înv.› a se discolipsi, ‹fig.; pop.› a se proțăpi. *Colaboratorii s-au împotrivit ideii de a întrerupe cercetarea.* **2** refl. a se opune, a rezista, ‹înv.› a se nevoi, a suferi, ‹fig.; înv. și reg.› a se susține. *S-a împotrivit protestului angajaților care nu acceptau măsurile propuse.* **3** refl. a se apăra, ‹grec.› a se diafendisi. *Se împotrivește instinctiv, împingându-l.* **4** refl. recipr. (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Încerca. Înfrunta. Întrece. Măsura. Pune.
împotrivíre s.f. frondă, oponență, opozabilitate, opoziție, opunere, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. *A întâmpinat împotrivirea angajaților din cauza măsurilor propuse.*
împotrivít, -ă adj. (*înv.*) v. Advers. Contrar. Dimpotrivă. Opus. Potrivnic.
împotrivitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Adversar. Concurent. Rival.
împotrívnic, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.
împovărá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) a încărca, a îngreuia, a îngreuna, ‹înv. și pop.› a îngreca, ‹reg.› a tovări, ‹înv.› a îngrela, a însărcina. *Au împovărat măgarii cu bagaje.* **2** (*mai ales fig.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își împovărează propriul popor.* **3** (*pop.; compl. indică femei*) v. Îngroșa. Însărcina. **II** fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre necazuri, griji etc.*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o împovărează.* **2** a greva, ‹fig.› a îngreuna. *L-a împovărat cu o sarcină foarte grea.*
împovăráre s.f. încărcare, îngreuiere, îngreunare, ‹înv. și pop.› îngrecare. *Din cauza împovărării cu bagaje, măgarii abia puteau urca muntele.*
împovărát, -ă adj. **1** (*despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) greu, încărcat[2], îngreuiat, îngreunat, ‹înv. și pop.› îngrecat, ‹reg.› tovărât. *Măgarii au spinările împovărate de bagaje.* **2** (*la f; pop.; despre femei, femele*) v. Gravidă. Însărcinată.
împovărătór, -oáre adj. **1** (*despre greutăți, sarcini etc.*) ‹înv.› povăros. *Bagajele sunt împovărătoare.* **2** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) apăsător, copleșitor, covârșitor, greu, oneros, ‹fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii împovărătoare.*
împrăștiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împânzi, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) răschira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a împrăștiat protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se împrăștie pe străzi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹pop.› a (se) năsădi, ‹înv. și reg.› a (se) sparge, a (se) spărgălui, ‹reg.› a buntuzui, a (se) sprânji, ‹înv.› a (se) scociorî, a (se) scodoli, ‹fig.› a se destrăma. *Grupul de turiști s-a împrăștiat prin pădure.* **3** tr. (*compl. indică armate, grupuri de răufăcători etc.*) a risipi, ‹înv.› a spârcui, ‹fig.› a spulbera, a vântura. *Ostașii lui Ștefan i-au împrăștiat pe turci.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte adunate în grămezi, în teancuri etc.*) a (se) risipi. *A scăpat portofelul și monedele s-au împrăștiat prin toată camera. O pală puternică de vânt i-a împrăștiat foile din teancul de pe birou. Borcanul s-a spart și boabele de piper s-au împrăștiat pe jos.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹înv. și pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) răschira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a împrăștiat norii.* **6** tr. (*compl. indică praf, frunze etc.*) a risipi, a spulbera, ‹pop.› a zburătăci. *Vântul împrăștie frunzele uscate.* **7** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a prefira, a presăra, a răsfira, a răspândi, a risipi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A împrăștiat nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **8** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a presăra, a pune, a răsfira. *A împrăștiat zahăr pe tarte. A împrăștiat sare peste friptură.* **9** tr. a presăra, a răsfira, a răspândi, a semăna[1], ‹rar› a scutura. *Invitații la cununie au împrăștiat flori în fața tinerilor căsătoriți.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lichide; de obicei urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) a năpădi, a (se) răspândi, a (se) vărsa. *A scăpat căldarea din mână și apa s-a împrăștiat în încăpere.* **11** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) degaja, a (se) elimina, a (se) emana, a (se) emite, a exala, a (se) răspândi, a scoate, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coșurile fabricilor împrăștie gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacției se împrăștie un miros specific.* **12** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) a difuza, a propaga, a răspândi, a revărsa, a risipi, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare împrăștie lumina în toate colțurile curții. Radiatorul împrăștie căldură.* **13** refl. (*despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se propaga, a se răspândi, a se răzbate, a răzbi, a se revărsa, ‹pop. și fam.› a se lăți. *Parfumul crinilor se împrăștie peste tot.* **14** tr. (*compl. indică lumini, umbre etc.*) a arunca, a da[2], a răspândi, ‹pop.› a zvârli. *În noaptea adâncă, farul împrăștie o lumină puternică.* **15** tr. (*compl. indică scântei, flăcări etc.*) a scăpăra. *Focul împrăștie mii de scântei.* **16** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; mai ales fig.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a rășlui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Împrăștie banii prin baruri și discoteci.* **17** refl. fig. (*despre gospodării, proprietăți etc.*) ‹fig.› a se irosi, a se nărui, a se risipi. *Multe dintre bunurile lui s-au îm-*

prăștiat din cauza crizei economice. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Împrăștie prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se împrăștie peste tot.* **2** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se extinde, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răschira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se împrăștie tot felul de zvonuri.* **3** refl. (*mai ales despre dureri fizice*) a iradia, a se răspândi. *Durerea se împrăștie în tot corpul.* **4** tr. (*compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) a disemina, a propaga, a răspândi, ‹fig.› a semăna[1], ‹fig.; înv.› a sufla. *Împrăștie numai ură între ei.* **5** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) îndepărta, a (se) risipi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a împrăștiat. Panica populației s-a împrăștiat repede. Glasul lui blând i-a împrăștiat orice temere.* **6** tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) degaja, a (se) răspândi, a răsufla, a respira, a (se) revărsa. *Ființa ei împrăștie bunătate. Din paginile romanului se împrăștie revolta intelectualului prins în mrejele unei societăți ostile.*

împrăștiát, -á adj. **I 1** difuz, risipit. *Este un ansamblu unitar, nu o aglomerare de elemente împrăștiate.* **2** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împânzit, răsfirat, răspândit, răzleț, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› răschirat. *Protestatarii împrăștiați se îndepărtează din fața prefecturii.* **3** (*despre armate, grupuri de răufăcători etc.*) risipit, ‹înv.› spârcuit. *Oastea turcă împrăștiată a fost urmărită de moldovenii lui Ștefan până la graniță.* **4** (*despre nori, ceață, fum etc.*) destrămat, disipat, risipit, ‹înv. și pop.› spart[2]. *Printre norii împrăștiați se vede cerul albastru.* **5** (*despre praf, frunze etc.*) risipit, spulberat, ‹pop.› sulberător. *Frunzele împrăștiate trebuie adunate și arse.* **6** (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) prefirat, presărat[2], răsfirat, răspândit, risipit. *Nisipul împrăștiat a împiedicat alunecarea pe gheață.* **7** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emanat, emis, exalat, iradiat, răspândit, scos[2]. *Gazele împrăștiate sunt periculoase pentru sănătate.* **8** (*mai ales fig.; despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) cheltuit[2], disipat, irosit, prăpădit, risipit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii împrăștiați fuseseră împrumutați de la bancă.* **II** fig. (*despre oameni*) **1** aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹fig.› pierdut. *Împrăștiat cum este, a uitat să încuie ușa casei.* **2** absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Împrăștiată, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.*

împrăștiére s.f. **1** dispersare, dispersie, răsfirare, răspândire, răzlețire, risipire, ‹rar› raznă, ‹înv. și pop.› spargere, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de împrăștiere a oamenilor adunați în fața prefecturii.* **2** răspândire, răzlețire, risipire, ‹fig.› destrămare. *Pentru a găsi drumul bun, turiștii au hotărât împrăștierea grupului lor.* **3** destrămare, disipare, răsfirare, risipire, ‹înv. și pop.› spargere, spart[1], ‹fig.› ridicare. *Împrăștierea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **4** risipire, spulberare. *Împrăștierea frunzelor uscate se datorează vântului.* **5** prefirare, presărare, presărat[1], răsfirare, răspândire, risipire, ‹pop.› zvârlire. *Împrăștierea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.* **6** degajare, efluență, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalare, exalație, răspândire, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Împrăștierea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **7** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică radiații, emanații, mirosuri etc.*) difuzare, propagare, răspândire, revărsare, ‹rar› vărsare. *A pus la intrare un bec puternic pentru împrăștierea luminii în toate colțurile curții. Împrăștierea căldurii de la calorifer este uniformă în cameră.* **8** (*mai ales fig.*) aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, risipire, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Împrăștierea banilor pe toate nimicurile este una dintre plăcerile ei.* **9** circulație, diseminare, propagare, răspândire, ‹rar› diseminație, ‹pop. și fam.› lățire. *Împrăștierea unor zvonuri mincinoase este frecventă.*

împrăștietór, -oáre adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom”; înv.*) v. Cheltuitor. Risipitor.

împrejmuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a închide, a înconjura, a îngrădi, ‹înv. și pop.› a ocoli, ‹pop.› a țărcui, ‹reg.› a prejmui, a țărcălui. *Și-a împrejmuit proprietatea cu un gard de beton.* **2** (*compl. indică spații, lucruri etc.*) a încadra, a înconjura, a mărgini, ‹rar› a chenărui, ‹înv.› a țărmui, ‹fig.› a tivi, ‹fig.; înv.› a răzori. *Piscina este împrejmuită cu mici statuete din marmură.* **3** (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a asedia, a împresura, a încercui, a înconjura, a învălui, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost împrejmuit de inamic.* **II** fig. a împresura, a încercui, a înconjura, ‹fig.› a încinge[2]. *Munții împrejmuiesc podișul.*

împrejmuíre s.f. **I 1** împrejmuit[1], închidere, îngrădire, ‹pop.› țărcuire, ‹reg.› îngrădeală. *Împrejmuirea proprietății s-a făcut cu un gard de beton.* **2** (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”; înv.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate. **II** (*concr.*) **1** (*constr.*) gard, îngrăditură, ‹înv. și pop.› stobor, ‹pop.› ocol, ulucă, ‹înv. și reg.› ogradă, ‹reg.› târcol, ulucărie, zăbran, zăplaz, ‹înv.› cuprins[1], îngrădiș, ‹ital.› cancello. *Proprietatea îi este înconjurată cu o împrejmuire de beton.* **2** ‹înv.› curte. *În interiorul împrejmuirii sunt două case.*

împrejmuít[1] s.n. împrejmuire, închidere, îngrădire, ‹pop.› țărcuire, ‹reg.› îngrădeală.

împrejmuít[2], -ă adj. (*despre locuri, terenuri etc.*) închis, îngrădit, ‹pop.› țărcuit. *Pe terenul împrejmuit se va construi o vilă.*

împrejmuitór, -oáre adj. înconjurător, ‹rar› țărmuitor. *Gardul împrejmuitor este din beton.*

împrejúr adv., prep., s.n. **1** adv. (*local*) primprejur, ‹înv.› prejur. *Se uită împrejur pentru a-și zări prietena.* **2** prep. (*în forma **împrejurul**; constr. cu gen.*) primprejurul (v. *primprejur*), ‹înv.› prejurul (v. *prejur*). *Împrejurul proprietății și-a construit un gard de beton.* **3** s.n. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”; înv.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.

împrejúr scrisoare a locurilor s.f. (*topogr.; înv.*) v. Topografie.

împrejúr-stare s.f. (*înv.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.

împrejurá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui. **2** tr., refl. v. Încinge[2]. Înfășura. Strânge. **3** tr. (*compl. indică obiecte, clădiri etc.*) v. Înconjura. Ocoli.

împrejuráre s.f. **1** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, postură, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În alte împrejurări, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în împrejurări excepționale.* **2** circumstanță, ipostază, moment, ocazie, prilej, situație. *Este o împrejurare favorabilă pentru a începe afacerea.* **3** (*la pl. **împrejurări***) concurs de împrejurări, conjunctură, circumstanțe (v. *circumstanță*), întâmplări (v. *întâmplare*), timpuri (v. *timp*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reușit în viață datorită unor împrejurări fericite.* **4** întâmplare, ocazie, prilej, ‹înv.› prilejire. *O împrejurare fericită i-a adus pe cei doi împreună.* **5** (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru.

împrejurâș s.m. (*înv.*) v. Vecin.

împrejureán s.m. (*înv.*) v. Vecin.

împrejuríme s.f. **1** (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”*) apropiere, jur[2], preajmă, proximitate, vecinătate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lăturiș, prejmet, prejmuire. *Sunt multe florării prin împrejurime.* **2** (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru.

împrejúrul prep. = împrejur.

împresurá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a încercui, a înconjura, a învălui, ‹înv. și pop.› a cuprinde, ‹reg.› a învoalbe, ‹înv.› a împrejura. *Polițiștii i-au împresurat pe infractori din toate părțile.* **2** tr. (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a asedia, a împrejmui, a încercui, a înconjura, a învălui, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost împresurat de inamic.* **3** tr. a încercui, a

înconjura, ‹fig.› a împrejmui, a încinge[2]. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Asfixia. Înăbuși. Îneca. Sufoca. **II** tr. fig. **1** (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) a năpădi, ‹fig.› a copleși, a cotropi, a invada, a înăbuși, a submerge. *Măcrinii și scaieții au împresurat grădina.* **2** (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a încolți, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl împresoară.* **3** ‹fig.› a acoperi, a îmbrățișa, a înfășura, a învălui. *Umbra împresoară dealul. Ceața ne împresoară de peste tot.* **4** (*înv.; compl. indică drepturi, privilegii etc.*) v. Încălca. Leza. Nesocoti. Uzurpa.

împresurare s.f. **1** încercuire, înconjurare, învăluire, ‹livr.› cerclaj. *Împresurarea infractorilor a fost făcută cu multă precauție.* **2** (*milit.*) asalt, asediere, asediu, blocadă, încercuire, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Împresurarea orașului a durat trei luni.* **3** (*înv.*) v. Asfixie. Asfixiere. Înăbușire. Înec. Înecare. Sufocare. Sufocație.

împresurát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) încercuit, înconjurat, învăluit. *Infractorii împresurați s-au predat.* **2** (*milit.; despre locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) asediat, încercuit, înconjurat. *Forțele aliate au salvat orașul împresurat.*

împresurătúră s.f. (*milit.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire.

împreună vb. I. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a fixa, a îmbina, a monta, a reuni, a uni[2]. *Mecanicul împreunează cu ușurință piesele unui motor.* **2** tr. (*tehn.; despre piese din structura unor unelte, vehicule etc.; compl. indică părți componente ale acestora*) a asambla, a lega[1], a reuni, a uni[2]. *Osia căruței împreunează două roți.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a combina, a îmbina, a îngemăna, a uni[2], ‹reg.› a gemăna, ‹fig.› a amalgama. *A împreunat în așa fel piesele de puzzle încât i-a rezultat un robot.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică piese ori părți ale lor*) a (se) îmbina, a (se) îmbuca, ‹reg.› a (se) păsăli. *Meșterul a împreunat perfect piesele parchetului.* **5** tr. (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a îmbina, a îngemăna, a lega[1], a reuni, a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A împreunat firele electrice pentru a reface circuitul.* **II 1** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni*) a jonciona, a se uni[2]. *Cele două tabere de partizani s-au împreunat în munți.* **2** refl. (recipr.) (*biol.; despre ființe*) a se acupla, a se copula, a se cupla, a se împerechea, a se încrucișa, ‹pop. și fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoți, a se mânzi, a se mârli, a se nunti, a se vieri, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se căței, a se cotoci, a se cotoroba, a se coți, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se țăpi, a se viști[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute. **3** tr. (*înv.; compl. indică fete; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Căsători. Mărita. **4** tr. (*înv.*) v. Cumula. Îngloba. Însuma. Întruni.

împreunáre s.f. **I 1** (*tehn.*) asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, montaj, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat împreunarea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.* **2** combinare, combinație, îmbinare, îngemănare, unire, ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. *Din împreunarea pieselor de puzzle i-a rezultat un robot.* **II 1** joncțiune, juncțură, unire. *Împreunarea celor două tabere de partizani s-a făcut în munți.* **2** (*biol.*) acuplare, coit, contact sexual, copulare, copulație, cuplare, împerechere, ‹pop. și fam.› cotoire, ‹pop.› însoțire, însoțitură, mârleală, ‹reg.› cotocire, coțăială, coțăire, ‹înv.› împreunăciune, ‹arg.› babardeală, frecuș, țeapă, ‹vulg.› cordeală, futere. **3** (*biol., zool.*) goană, gonire, împerechere, montă, ‹pop.› mârleală, mârlire, mârlit, ‹reg.› mârlă[1], mârlitură, montare[2], sărit[1]. **4** (*biol., ornit.*) bătaie, împerechere. *A sosit perioada când are loc împreunarea cocoșilor-de-munte.* **5** (*înv.*) v. Căsătorie. Mariaj. Matrimoniu. **6** (*înv.*) v. Întâlnire. Întrunire. **7** (*înv.*) ***împreunare de vorbă*** v. Sfat. Taifas. Vorbă.

împreunát, -ă adj. **1** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], îmbinat, îngemănat, montat, reunit, unit. *Verifică piesele împreunate ale motorului mașinii.* **2** (*despre elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau despre lucruri, sisteme de același fel*) îmbinat, îngemănat, reunit, unit. *Firele electrice împreunate au refăcut circuitul.*

împreúnă adv. (*modal; exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.*) **1** in corpore, laolaltă, ‹pop.› olaltă, ‹înv. și reg.› delaolaltă, ‹reg.› tamba. *Sindicaliștii și-au cerut drepturile împreună.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) dimpreună, laolaltă, ‹înv.› depreună. *Mâine vom fi împreună la concert. A plecat în concediu împreună cu nepoții lui.* **3** alături, laolaltă, ‹pop.› deolaltă. *Cele două fete mergeau împreună, cu pas grăbit.* **4** (*înv.*) v. Concomitent. Paralel. Simultan. Totdeodată. Totodată.

împreúnă-lucra vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Colabora. Conlucra. Coopera. Participa.

împreúnă-lucrare s.f. (*înv.*) v. Colaborare. Conlucrare. Cooperare. Cooperație.

împreúnă-lucrător s.m. (*înv.*) v. Colaborator.

împreúnă-sârguitor s.m. (*înv.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș.

împreúnă-sunătoare s.f. (*fon.; înv.*) v. Consoană. Consonantă.

împreúnă-vorbitor s.m. (*înv.*) v. Colocutor. Conlocutor. Interlocutor.

împreúnă-vreme s.f. (*în opoz. cu „trecut” sau „viitor”; înv.*) v. Actualitate. Contemporaneitate. Prezent[2].

împreunăciúne s.f. (*biol.; înv.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.

împreunătór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Tovarăș. **2** s.f. (*lingv.*) v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuță de despărțire. Liniuță de unire.

împreunătúră s.f. (*tehn.; înv.*) v. Asamblaj. Asamblare. Asamblat[1]. Fixare. Îmbinare. Împreunare. Montaj. Montare[1]. Reunire. Unire.

împricinát, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) acuzat, defendor, incriminat, intimat, învinuit, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Împricinatului i s-a pus avocat din oficiu.*

împrietení vb. IV. refl. recipr. (*despre oameni*) ‹înv. și reg.› a se prieteni, ‹reg.› a se ortăci, ‹înv.› a se împrietenoșa. *Cele două fete s-au împrietenit imediat.*

împrietenoșá vb. I. refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Împrieteni.

împrimăvărá vb. I. refl. impers. a se desprimăvăra, ‹reg.› a se dezbăiera, a se primăvăra. *Când se împrimăvărează, la sate încep muncile agricole.*

împrínde vb. III. (*înv.*) **I** tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apuca. Lua. Prinde. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „în”, „pe” etc.*) v. Acroșa. Agăța. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda. **III** refl. (*despre oameni*) v. Înamora. Îndrăgosti.

împrohitá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.

împrospătá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică aerul dintr-o încăpere*) a (se) primeni, a (se) purifica, a refrișa, a ventila, ‹rar› a dezinfecta. *A deschis geamurile pentru a împrospăta aerul din cameră.* **2** a (se) primeni, a (se) reînnoi. *A împrospătat apa din căldare.* **3** a (se) înviora, a (se) primeni, ‹fig.› a (se) reînnoi. *După ploaie, florile din grădină s-au împrospătat.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) energiza, a înviora, a redresa, a reface, a restabili, a revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹fig.› a (se) redresa, a remonta. *Un somn bun l-a împrospătat. După o cură de vitamine s-a mai împrospătat.* **2** tr. (*înv.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta. **3** tr. (*înv.; compl. indică activități, acțiuni etc.*) v. Reîncepe. Relua. **4** tr. (*înv.*) v. Reaminti.

împrospătáre s.f. **1** primenire, primenit[1], purificare, ventilare, ‹rar› purgație. *A deschis geamurile pentru împrospătarea aerului din cameră.* **2** reînnoire. *Este obligatorie împrospătarea apei din căldare.* **3** înviorare. *După ploaie, împrospătarea florilor din grădină este evidentă.*

împrospătát, -ă adj. **1** (*despre aerul dintr-o încăpere*) primenit[2], purificat, ‹rar› dezinfectat[2]. *Aerul împrospătat al camerei îl înviorează.* **2** regenerat, ‹fig.› înnoit, reînnoit. *Natura împrospătată s-a îmbrăcat în verde crud.* **3** înviorat, primenit[2]. *Florile împrospătate și-au deschis larg corola.*

împroșcá vb. I. **I 1** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a stropi, ‹înv. și pop.› a vopsi, ‹înv. și reg.› a oproșca, ‹reg.› a proșca. *Automobilul l-a împroșcat cu noroi.* **2** intr. (*despre lichide, noroi etc.*) a sări, a stropi,

‹reg.› a proșca. *Când o mașină trece cu viteză printr-o baltă, apa împroașcă în toate părțile.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a arunca, a azvârli, a lansa, a zvârli. *Asupra localității au fost împroșcate zeci de rachete.* **2** (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost împroșcat public, într-o emisiune televizată.*

împroșcáre s.f. împroșcătură, stropire, stropit, stropitură, ‹rar› stropeală. *Când plouă, împroșcarea cu noroi a trecătorilor este frecventă.*

împroșcătúră s.f. **1** împroșcare, stropire, stropit, stropitură, ‹rar› stropeală. **2** (*concr.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) pată, stropitură, ‹pop.› mânjitură, ‹înv. și reg.› imăciune, ‹reg.› pătătură, picătură. *Împroșcăturile de noroi uscate sunt greu de curățat.*

împrumút s.n. (*fin.*) credit, ‹înv.› împrumutătură. *Banca i-a acordat un împrumut important.*

împrumutá vb. I. **I 1** tr. (*fin.; compl. indică persoane fizice sau juridice*) a acredita, a credita. *Banca a împrumutat-o cu 8 000 de lei.* **2** tr. (*compl. indică mai ales sume de bani; de obicei cu determ. ca „cu dobândă”, „cu camătă”*) a da[2], ‹înv. și reg.› a prumuta, ‹înv.› a scumpăra. *I-ar cere niște bani, dar știe că împrumută cu dobândă.* **3** refl. (*despre oameni*) a se îndatora, a lua, ‹înv.› a se îndemâna. *S-a împrumutat de la un prieten cu o sumă de bani până la salariu.* **4** tr. (*fam.; glum.; compl. obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **5** tr. (*fam.; glum.; compl. indică bunuri, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **II** tr. fig. (*compl. indică obiceiuri, elemente de cultură materială, idei, imagini etc. sau, p. ext., nume, porecle etc.*) a-și însuși[1], a lua. *A împrumutat de la ea deprinderea de a bea cafeaua cu lapte. A împrumutat un nou nume de scenă.*

împrumutáre s.f. (*fin.*) acreditare, creditare. *Împrumutarea pe care a făcut-o este de 8 000 de lei.*

împrumutátor, -oáre s.m., s.f. (*fin.*) creditor, ‹înv.› datornic. *Pentru că avea bani datorați, nu știa cum să scape de împrumutători.*

împrumutătúră s.f. (*fin.; înv.*) v. Credit. Împrumut.

împufăt, -ă adj. fig. (*meteor.; rar; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) v. Cețos. Încețoșat. Înnegurat. Nebulos. Neguros. Pâclos.

împuiá vb. I. (*pop.*) **I** refl. (*biol.; despre animale sau păsări*) v. Înmulți. Reproduce. **II** fig. **1** refl. (*despre bube, coșuri etc.*) v. Înmulți. **2** intr., refl. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Apărea. Arăta. Emerge. Forma. Isca. Ivi. Începe. Încolți. Înfiripa. Înflori. Înmuguri. Licări. Lumina. Naște. Răsări[1].

împulpă vb. I. (*înv. și pop.*) **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **2** refl. (*despre oameni; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. **3** refl. (*despre oameni*) v. Forța. Opinti. Sforța.

împungáci, -ce adj. (*înv.; despre animale cornute*) v. Împungător.

împungátor, -oáre adj. **I** (*despre animale cornute*) ‹înv.› împungaci, pungător. *Are un taur împungător.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹fig.› înțepător, șfichiuitor, urzicător. *I se adresează pe un ton împungător. Glumele lor sunt împungătoare.* **2** (*rar; despre ochi, privire*) v. Acvilin. Ager. Atent. Cercetător. Coroziv. Iscoditor. Întrebător. Pătrunzător. Penetrabil. Penetrant. Săgetător. Scormonitor. Scotocitor. Scrutător. Sfredelitor. Străbătător. Străpungător. Tăios. Viu. **3** (*rar; despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Batjocoritor. Injurios. Insultător. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Sângeros. Tare.

împúnge vb. III. **I 1** tr. (*despre animale cornute; compl. indică ființe*) ‹înv.› a punge. *Taurul l-a împuns, rănindu-l grav.* **2** tr., refl. a (se) înghimpa, a (se) înțepa, ‹pop.› a (se) înfige, ‹înv. și reg.› a (se) punge, ‹reg.› a (se) înțigla, a mărăcina, a ruga[2]. *Din neatenție, s-a împuns cu acul. Spinii trandafirului au împuns.* **3** tr. (*rar; compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Băga. Implânta. Înfige. Țintui. Vârî. **4** tr. (*pop. și fam.; despre unele insecte; compl. indică ființe*) v. Ciupi. Înțepa. Mânca. Mușca. Pișca. **5** intr. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în”, care indică obiectul acțiunii*) v. Da[2]. Izbi. Lovi. Trage. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a încolți, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *L-a împuns cu vorbe usturătoare.* **2** a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a înghimpa, a înțepa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl împunge atunci când face o gafă.*

împúngere s.f. **1** înțepare, ‹înv.› împunsoare, înghimp. *Împungerea cu acul a fost din neatenție.* **2** fig. ironizare, persiflare, zeflemisire, ‹fig.› înțepare, șfichiuială, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul împungerii ziariștilor.*

împúns, -ă adj. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) înțepat. *Degetul împuns îl doare.*

împunsătúră s.f. **I 1** înțepătură, ‹înv.› puntură. *Împunsătura acului a fost dureroasă.* **2** (*med.*) înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹pop.› junghietură, stricnitură, ‹reg.› licăritură, picneală, țiitură, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop› tăietură, țeapă. *Simte împunsături în piept când oboșește.* **3** (*pop. și fam.*) v. Ciupitură. Înțepătură. Pișcătură. **II** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, sulițâ, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Împunsăturile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

împunsoáre s.f. (*înv.*) v. Împungere. Înțepare.

împupí vb. IV. intr. (*bot.; reg.*) **1** (*despre flori*) v. Îmboboci. **2** (*despre plante*) v. Înmuguri. Muguri.

împupít, -ă adj. (*bot.; reg.*) **1** (*despre flori*) v. Îmbobocit. **2** (*despre plante*) v. Înmugurit[2]. Mugurit.

împurpurá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor*) a (se) îmbujora, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹înv. și reg.› a (se) vâlvora, ‹înv.› a (se) răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a împurpurat când a urcat pe scenă.* **2** tr. a înroși, ‹fig.› a incendia, a însângera, a sângera. *Când răsare, soarele împurpurează cerul.*

împurpuráre s.f. **1** îmbujorare, înroșire, roșire, rumenire, ‹rar› erubescență, ‹fig.› aburire, aprindere. *Emoțiile i-au provocat împurpurarea feței.* **2** (*concr.*) îmbujorare, roșeală, roșeață, rumeneală, ‹înv. și pop.› rumeneață, ‹fig.; reg.› rujă. *Pe măsură ce emoțiile cresc, și împurpurarea feței devine mai accentuată.*

împurpurát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii împurpurați și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** fig. (*despre culori*) intens, strălucitor, viu, ‹fig.› aprins[2], incendiar, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori împurpurate.*

împușcá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ființe*) ‹înv. și pop.› a detuna, a pușca, ‹înv. și reg.› a pușcări, ‹înv.› a sineța, ‹arg.› a plumbui. *Vânătorul a împușcat un mistreț.* **2** intr. (*despre oameni*) a trage, ‹reg.› a pușcăi. *Polițistul împușcă în aer, somând infractorul să stea pe loc.* **3** refl. (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) a se burdui, a se coji, a se coșcovi, a se scoroji, ‹pop. și fam.› a se scofâlci, ‹reg.› a se bășica, a se căușa, a se coifi, a se coroba, a se coși, a se ghioci, a se scochița. *Tencuiala din camere s-a împușcat.* **4** refl. (*arg.; despre oameni*) v. Bea. Trage.

împușcáre s.f. **1** ‹înv.› pușcare, pușcat[1]. *Moartea s-a produs prin împușcare.* **2** (*constr.*) burdușire, cojire, coșcovire, scorojire, ‹pop. și fam.› scofâlcire, ‹reg.› corobare, coșire. *Împușcarea pereților pune probleme proprietarului apartamentului.*

împușcát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) ‹înv. și pop.› pușcat[2], ‹arg.› plombat. *Bărbatul împușcat era terorist.* **2** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) burdușit, cojit, coșcovit, scorojit, ‹pop. și fam.› coșcov, scofâlcit, ‹reg.› bășicat, despuiat. *Trebuie să repare pereții împușcați ai camerelor.* **3** (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

împușcătúră s.f. **1** descărcătură, detunătură, foc, rafală, ‹înv. și pop.› detunare, ‹reg.› șus, ‹înv.› detunat[1], detunet, pușcătură. *În depărtare se auzeau împușcături.* **2** (*constr.*) cojeală, coșcoveală, coșcovitură, scorojeală, scoro-

jitură, ‹rar› cojitură. *Zidarul a înlăturat împușcătura de pe pereți înainte de a-i tencui.*
împuțăciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
împuterí vb. IV. refl. (*înv.*) **1** (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) v. Întări. Învârtoșa. Solidifica. **2** (*mai ales despre pământ*) v. Bătători. Întări. Înțeleni. Învârtoșa.
împuternicí vb. IV. **1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a abilita, a andosa, a autoriza, a delega, a învesti, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Și-a împuternicit fiica să încaseze contravaloarea cecului.* **2** tr. (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a acredita, a numi, a pune. *Prim-ministrul l-a împuternicit ambasador în Austria.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica.
împuternicíre s.f. **I 1** (*jur.*) abilitate, andosament, andosare, delegație, mandat, procură, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are împuternicire de a-l reprezenta în proces.* **2** autorizație, ‹înv.› ispravă. *I-a dat împuternicire să facă inspecția școlilor.* **3** (*polit.*) acreditare, numire. *Președintele a acceptat împuternicirea diplomatului ca ambasador în Austria.* **4** învestire, învestitură, ‹înv.› orânduire. *Împuternicirea demnitarului în funcția de ministru s-a făcut la palatul prezidențial.* **5** drept, putere, ‹înv.› despus, tărie. *Are împuternicirea să controleze activitatea firmei.* **II** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Fortificare. Îndreptare. Înfiripare. Întărire. Întremare. Învigorare. Înzdrăvenire. Reconfort. Reconfortare. Refacere. Restabilire. Tonificare. Tonifiere.
împuternicít, -ă s.m., s.f. **1** delegat, emisar, mesager, reprezentant, sol[1], trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. și reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, împuterniciții străini au fost în număr mare.* **2** (*jur.*) andosant, andosator, comitent, mandatar, reprezentant, ‹rar› înfățișător, ‹înv.› ispravnic, mandator. *Împuternicitul autorizează pe cineva să-i încaseze contravaloarea unui cec.* **3** (*jur.*) mandatar, procurator, procurist, ‹înv.› procurant. *Părțile interesate vor putea fi reprezentate printr-un împuternicit.*
împuteálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Acrire. Alterare. Descompunere. Fermentare. Înăcrire. Stricare. **2** fig. v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].
împuțí vb. IV. refl. (*pop. și fam.*) **I 1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **2** (*despre apă*) v. Cloci. **3** (*fiziol.; despre oameni sau animale*) v. Flatula. **II** fig. (*despre oameni*) v. Cloci. Lenevi. Sta. Trândăvi.
împuțicénie s.f. (*înv.*) v. Acrire. Alterare. Descompunere. Fermentare. Înăcrire. Stricare.
împuțiciós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **2** (*despre aer, atmosferă*) v. Fetid. Infect. Pestilențial. Puturos. Rău-mirositor. Viciat.
împuțiciúne s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare. **2** (*înv. și reg.*) v. Acrire. Alterare. Descompunere. Fermentare. Înăcrire. Stricare.
împuținá vb. I. **I** (*arată cantitatea*) **1** tr., refl. a descrește, a (se) diminua, a (se) micșora, a (se) reduce, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a sărăci, ‹înv.› a (se) puțina. *Numărul fumătorilor se împuținează continuu.* **2** refl. (*despre valori, fapte, situații etc.*) a se micșora, a se rări, a se reduce, a scădea, ‹reg.› a scăpăta. *Recompensele bănești s-au împuținat. S-a constatat că infracțiunile s-au împuținat.* **3** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; fam.; despre ființe*) v. Slăbi. **II** tr., refl. (*indică dimensiunea*) a (se) micșora, a (se) reduce, a (se) restrânge, a scădea, ‹înv. și reg.› a (se) strâmta. *În ultimii ani pădurile s-au împuținat.*
împuțináre s.f. (*arată cantitatea*) descreștere, diminuare, micșorare, reducere, scădere, ‹livr.› deperdiție, diminuție, ‹rar› descaladare, ‹înv.› puținare. *În ultimul timp se observă o împuținare a numărului fumătorilor.*
împuținát, -ă adj. (*arată cantitatea*) diminuat, micșorat, redus, scăzut, ‹înv.› prostrat. *Numărul împuținat al fumătorilor este o realitate.*
împuțíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Acrire. Alterare. Descompunere. Fermentare. Înăcrire. Stricare.
împuțít, -ă adj. **1** (*pop. și fam.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2]. **2** (*pop. și fam.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2]. **3** (*pop.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **4** (*pop.; despre aer, atmosferă*) v. Fetid. Infect. Pestilențial. Puturos. Rău-mirositor. Viciat. **5** (*fam.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **6** (*fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
în prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică starea sau acțiunea în interiorul unui spațiu*) întru. *De ani de zile trăia în acel orășel de provincie. Concertul filarmonicii are loc în sala palatului.* **2** (*circ. indică starea sau mișcarea la suprafața unui obiect sau a unui spațiu*) pe. *Pisica stă în firida sobei. Au poposit în culmea dealului.* **3** (*circ. indică un spațiu închis în care se află sau se introduce ceva*) la[1]. *În piscină apa este rece. A fost îngropat în mormântul familiei.* **4** (*circ. indică un local cu destinație specială, în care se află, stă cineva ori ceva sau în care se petrece o acțiune, un fapt*) la[1], ‹înv.› za[1]. *În cofetărie se vând și produse de patiserie. În hotel nu mai sunt camere libere.* **5** (*circ. indică starea sau mișcarea în interiorul unui spațiu situat între mai multe obiecte*) între. *Îi place să stea cu trabucul în dinți.* **6** (*circ. indică spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice*) între, prin, printre. *A căzut în straturi. Mieii zburdă în tufele de pe câmp.* **7** (*după vb. de mișcare; circ. indică intrarea într-un spațiu închis*) întru. *A intrat în casă. Vulpea s-a strecurat în vizuină.* **8** (*după vb. de mișcare; circ. indică intrarea într-un spațiu situat dedesubtul unui obiect*) sub. *Când l-a văzut s-a ascuns în pat.* **9** (*după vb. de mișcare; circ. indică mișcarea înspre un spațiu, înspre un loc, pentru a ajunge, pentru a staționa sau pentru a face ceva*) de[2], la[1]. *O duce în partea cealaltă a drumului.* **10** (*după vb. de mișcare; circ. indică pătrunderea printr-un spațiu*) pe. *A vârât capul în ușa salonului pentru a saluta musafirii.* **11** (*după vb. de mișcare; circ. indică traseul, direcția unei deplasări*) la[1], spre. *Tinerii merg grăbiți în vale, pentru a prinde autobuzul.* **12** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția și ținta mișcării*) întru. *S-a dat în partea stângă a drumului pentru a se feri de mașină.* **13** (*circ. arată contactul cu o suprafață, cu un obiect etc., prin acoperirea totală sau parțială a acestora*) pe. *A turnat apă în foc, pentru a-l stinge.* **14** (*circ. indică reperul față de care se face o raportare în spațiu*) la[1]. *Când era soarele în crucea amiezii, au plecat spre pădure.* **15** (*circ. indică ideea de așezare, de oprire*) pe. *Stă în loc.* **16** (*circ. indică ideea de fixare*) întru. *Săgeata s-a înfipt în copac.* **II** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. indică anul în cursul căruia se petrece un fapt, un eveniment etc.*) la[1]. *Revoluția a avut loc în 1848.* **2** (*circ. indică luna în cursul căreia se petrece un fapt, un eveniment etc.*) prin. *Au hotărât să se căsătorească în mai.* **3** (*circ. indică data când urmează să se petreacă un fapt, un eveniment etc.*) pe. *Nunta lor a fost în 4 iunie.* **4** (*circ. indică apropierea de un anumit moment*) înspre, spre. *A început să fulgere în zori.* **5** (*circ. indică durata*) la[1]. *A pățit așa ceva numai o dată în viața lui.* **6** (*circ., format dintr-un subst. precedat de un num., indică posterioritatea*) după, la[1], peste. *S-a întors în țară în cinci ani de la plecare.* **7** (*circ. indică interiorul unei perioade sau al unui proces*) întru. *Chiar în acea zi nefastă a susținut examenul.* **III** (*introduce un circ. de mod care indică o comparație*) ca. *Fumul țigării se ridică în spirale.* **IV** (*introduce un circ. de relație*) la[1], ‹înv.› întru. *I-a promis că o va asculta în toate. Este neîntrecut în fugă.* **V** (*introduce un circ. instr.*) ‹înv.› întru, spre. *S-a îmbrăcat în costumul verde.* **VI** (*introduce un circ. de scop*) ‹înv.› întru. *A ieșit în întâmpinarea ei.* **VII** (*introduce un compl. indir.*) întru. *Gluma s-a transformat în ceartă.*

înadíns, -ă adv., adj. **1** adv. (*modal; poartă accentul în frază*) anume, dinadins, expres[2], intenționat, special. *A râs zgomotos, înadins să fie remarcată.* **2** adj. (*înv.*) v. Anume. Anumit. Aparte. Deosebit. Special.

înaintá vb. I. **I 1** intr. (*despre ființe, vehicule*) a avansa. *Mașinile înaintează cu dificultate pe timp cețos.* **2** tr. (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înmâna, a preda, a prezenta, a remite, a transmite, ◊pop.› a băga. *Și-a înaintat demisia la direcția instituției.* **3** tr. (*compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) a adresa, a expedia, a trimite, ◊rar› a preda, ◊pop.› a îndrepta. *A înaintat prietenilor invitații la lansarea cărții sale.* **4** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a avansa, a promova, ◊înv.› a provivasi, ◊fig.› a se înălța, a se ridica, ◊fig.; fam.› a sălta, a urca. *Fiind deosebit de capabil, a înaintat repede în ierarhia politică.* **5** intr. (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a evolua, a progresa, a propăși, ◊înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ◊grec.; înv.› a prohorisi, ◊fig.› a crește, a se ridica, ◊fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate înainta rapid.* **6** intr. a se dezvolta, a merge, a progresa. *Societatea din statele avansate înaintează spre o formă superioară de civilizație.* **7** intr. (*despre procese, stări etc.*) a se desfășura, a trece. *Noaptea înaintează încet pentru cei care au insomnii.* **8** tr. (*înv.; compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) v. Enunța. Exprima. Expune. Formula. Prezenta. Spune. **II** tr. (*înv.; compl. indică mai ales priveliști, perspective*) v. Etala. Înfățișa. Oferi. Prezenta.

înaintáre s.f. **I 1** avansare. *Înaintarea mașinilor pe timp cețos se desfășoară cu dificultate.* **2** depunere, înmânare, predare, prezentare, remitere, transmitere, ◊înv.› paradosire, paradosit. *Înaintarea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.* **3** avansare, promovare, ◊înv.› provivasire, ◊fig.› ascensiune, înălțare, ridicare. *Înaintarea sa în ierarhia politică este binemeritată.* **4** dezvoltare, evoluție, mers-înainte, progres, propășire, ◊rar› avansare, ◊înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ◊fig.› creștere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ◊fig.; rar› înălțare, ◊fig.; pop. și fam.› ridicare, sălțare. *Înaintarea societății este un deziderat al tuturor.* **5** (*rar*) v. Expediere. Trimitere. **II** (*concr.; sport; la fotbal, handbal etc.*) atac. *Urmărea înaintările lui Hagi cu sufletul la gură.*

înaintáș, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. antecesor, precursor, predecesor, premergător, ◊înv.› înainte-mergător, prediteci, procatoh, prodrom, ◊turc.; înv.› selef. *Scriitorii de astăzi au înaintași celebri.* **2** s.m., s.f. ascendent, ◊rar› unchiaș, ◊pop.› moș. *Este înaintașul ei pe linie maternă.* **3** s.m. (*sport; la fotbal, handbal etc.*) atacant. *Ronaldo este un înaintaș de valoare al fotbalului contemporan.* **4** s.m. (*la car sau la căruță; reg.*) ◊reg.› lăturar, lăturaș, lăturință, lung, lungiș, rudă[2]. *Înaintașii se pun peste capetele curmezișurilor pentru a mări suprafața de încărcare a carului sau a căruței.* **5** s.m. (*la pl. **înaintași**; arg.*) v. Ochelari.

înaintát, -ă adj. **1** (*despre situări în spațiu*) avansat. *Fotbalistul are o poziție înaintată.* **2** (*despre popoare, comunități umane, civilizații, culturi etc.*) avansat, civilizat, dezvoltat, evoluat, ◊fig.› matur. *Țările înaintate au un nivel ridicat de trai.* **3** (*despre idei, concepții, opinii etc.*) progresist, ◊rar› propășitor, ◊fig.› avansat. *Economistul are idei înaintate.* **4** avansat, mare[1]. *Piesa are un înaintat grad de uzură.* **5** (*despre unități temporale*) avansat, târziu. *Este o oră înaintată din noapte și nu poate dormi.* **6** (*cu nuanță temporală*) adânc. *A trăit până la bătrânețe înaintate.* **7** (*despre vârstă*) avansat, ◊înv.› vechi[2]. *Vârsta înaintată poate crea complicații pe timpul unei sarcini.* **8** (*înv.; despre idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) v. Enunțat. Exprimat. Formulat. Lansat. Pronunțat.

înainte adv., s.f. **I** adv. (*local*) **1** ◊înv.› ainte. *Face o săritură înainte și una înapoi.* **2** dinainte. *I-a pus înainte un pahar cu lapte.* **II** adv. (*temporal; în legătură cu vb. la trecut*) **1** cândva, demult, odată, odinioară, vreodată, ◊pop.› undeva, ◊înv. și reg.› oarecând, ◊înv.› oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo înainte.* **2** anterior. *Își amintește perfect discuția care a avut loc înainte.* **3** dinainte. *S-a explicat înainte oamenilor ceea ce îi așteaptă.* **III** s.f. (*reg.*) v. Curte.

înainte-cuvântare s.f. (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Preambul. Prefață.

înainte-grăitor s.m. (*înv.*) v. Prezicător. Profet. Proroc. Vestitor.

înaínte-mergátor s.m. **1** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Înainte-mergătorul*** = Sfântul Ioan Botezătorul (v. *sfânt*). **2** (*înv.*) v. Antecesor. Înaintaș. Precursor. Predecesor. Premergător.

înaíntea prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc*) dinaintea, ◊reg.› pedri. *Stă în genunchi înaintea icoanei.*

înált, -ă adj., s.n. **I** adj. (*indică dimensiunea*) **1** (*despre forme de relief, construcții, obiecte etc.*) ◊latin.› alt. *Everestul este cel mai înalt munte de pe Pământ. Palatul este o construcție înaltă.* **2** (*despre obiecte, construcții etc.*) ridicat[2], ◊pop.› sus. *Scena este mai înaltă față de sal.* **3** (*în opoz. cu „scund”; mai ales despre oameni*) lung, mare[1], ◊reg.› cotolenos, ◊înv.› vladnic. *Fratele ei este un bărbat înalt.* **4** (*despre fruntea oamenilor*) ◊fig.; înv.› suit[2]. *Fata are fruntea înaltă.* **II** adj. (*indică intensitatea; despre sunete, voce etc.*) acut, ascuțit[2], subțire, ◊reg.› țivlit, țivlitor. *Cele mai multe persoane nu pot suporta sunetele înalte.* **III** adj. (*indică valoarea, calitatea, importanța*) **1** (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocrat, aristocratic, bun, distins, ilustru, mare[1], nobil, ◊înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ◊fam.› simandicos, ◊înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ◊grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ◊fig.; înv. și pop.› luminos, ◊fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie înaltă.* **2** (*despre posturi, ranguri*) important, însemnat, mare[1], ◊înv.› acătării, însemnător. *Deține un rang înalt în ierarhia militară. Are un post înalt în minister.* **3** (*mai ales fig.*) ridicat[2], superior. *Țările avansate au ajuns la un nivel înalt de dezvoltare economică și culturală.* **4** fig. (*despre personalități*) important, însemnat, marcant, remarcabil, ◊fig.› proeminent. *Maiorescu a fost o personalitate înaltă a timpului său. Este un demnitar înalt în guvern.* **IV** s.n. (*art.*) ***înaltul cerului*** = ***înaltul văzduhului*** = **a** (*astron.*) bolta cerească (v. *boltă*), bolta cerului (v. *boltă*), boltă, cer[2], firmament, sfera cerească (v. *sferă*), sferă, spațiu, ◊rar› boltire, ◊înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ◊poetic› bolta lumii (v. *boltă*), empireu, ◊fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ◊fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe înaltul cerului sclipesc stelele*; **b** (*adesea poetic*) adâncime, înălțime. *Avionul abia se zărește în înaltul cerului.*

înamorá vb. I. refl. (*mai ales fam.; despre oameni*) a se îndrăgosti, ◊astăzi mai ales fam. sau iron.› a se amoreza, ◊pop.› a se îndrăgi, ◊înv.› a se împrinde, a se îndrăguli, a se înlibovi, ◊fig.› a se ataşa, ◊fig.; reg.› a se învolta. *S-a înamorat de fată la prima vedere.*

înamoráre s.f. (*mai ales fam.*) îndrăgostire.

înamorát, -ă adj. (*mai ales fam.; despre oameni*) îndrăgostit, ◊astăzi mai ales fam. sau iron.› amorezat, ◊pop.› îndrăgit[2], ◊înv.› ibostareț, libovit, ◊fig.› aprins[2], ◊fig.; înv.› înmrejuit. *Tânărul înamorat face numai gafe.*

înapói adv. **I** (*local*) **1** îndărăt. *Întoarse capul înapoi pentru a vedea dacă nu este urmărit.* **2** îndărăt. *A pus scaunul înapoi, în locul unde a stat.* **3** (*în opoz. cu „dinainte”*) dinapoi, dindărăt. *Le-au ținut calea și dinainte și înapoi.* **II** (*modal*) îndărăt, ◊înv.› dindărăt. *Își ia banii înapoi.* **III** (*temporal*) îndărăt, ◊înv.› dindărăt. *Acest eveniment s-a petrecut înapoi cu secole.*

înapóia[1] prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică poziția posterioară a unei ființe, a unui obiect etc. în raport cu o altă ființă, cu un alt obiect etc.*) dinapoia, dindărătul, după, îndărătul. *S-a ascuns înapoia unui copac.*

înapoiá[2] vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) a da[2], a plăti, a restitui, a returna, ◊pop.› a întoarce, a înturna, ◊înv.› a reînturna, a turna[1]. *A reușit să-i înapoieze banii împrumutați.* **2** tr. (*compl. indică bunuri cedate sau pierdute anterior*) a retroceda. *Statul i-a înapoiat casa naționalizată în timpul comunismului.* **3** tr. (*compl. indică sume de bani, credite etc.*) a rambursa, a restitui, ◊pop.› a înturna. *A înapoiat băncii creditul din cauza creșterii dobânzii.* **4** tr. (*compl. indică bunuri împrumutate, luate etc.*) a reda, a restitui, ◊pop.› a întoarce, ◊înv.› a reîntoarce, a remite, a retrimite. *A înapoiat bibliotecii cărțile.* **5** refl. (*în opoz. cu „a pleca”; despre ființe*) a se întoarce, a reveni[1], a veni, ◊pop.› a se cârni, a se înturna, a merge, ◊înv. și reg.› a se desturna, ◊reg.› a proveni[2], ◊înv.› a se toarce, a se turna[1]. *S-a înapoiat acasă seara, târziu.* **II** refl. fig. (*înv.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Apune. Cădea. Decădea. Involua. Regresa.

înapoiát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre bunuri, obiecte, datorii etc.*) restituit, returnat, ◊pop.› înturnat[2]. *Bunurile înapoiate erau degradate.* **2** (*despre bunuri cedate sau pierdute anterior*) retrocedat. *A renovat casa înapoiată.*

3 (*despre sume de bani, credite etc.*) rambursat, restituit, ‹pop.› înturnat[2]. *Creditul înapoiat a fost mare.* **4** (*despre bunuri împrumutate, luate*) redat, restituit. *Cărțile înapoiate erau romane polițiste.* **II 1** adj. (*despre popoare, țări, economii etc.*) nedezvoltat, neevoluat, ‹fig.; înv.› apus[2]. *Țările înapoiate trebuie sprijinite de comunitatea mondială.* **2** adj. (*despre comunități umane*) inferior, nedezvoltat, neevoluat, primitiv, rudimentar, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populații înapoiate.* **3** adj. (*despre existență, trai etc.*) neevoluat, primar, primitiv, rudimentar, sălbatic. *Un trai înapoiat se caracterizează prin simplitatea exigențelor materiale și spirituale.* **4** adj. (*despre mentalități, concepții, idei etc.*) învechit, reacționar, retrograd, ‹fig.› medieval. *Multe categorii de oameni au de suferit din cauza unor concepții înapoiate.* **5** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „progresist”; despre oameni*) retrograd, ‹fig.› medieval, troglodit, ‹fig.; turc.; înv.› capanlâu, ‹fig.; deprec.› rugină, tureatcă. *În plină epocă modernă, există înapoiați care se opun progresului.* **III** adj., s.m., s.f. (*psih.; și* ***înapoiat mintal***) arierat, întârziat, întârziat mintal, retardat, ‹arg.› ciumpaliu. *Un om înapoiat este neevoluat mintal. Înapoiații mintal sunt insuficient dezvoltați din punct de vedere mintal.*

înapoiére s.f. **I 1** rambursare, rediție, restituire, ‹rar› restituție, ‹pop.› întoarcere, înturnare, ‹înv.› ramburs, reînturnare. *Înapoierea creditului la bancă s-a făcut din cauza creșterii dobânzii.* **2** retrocedare. *Formalitățile de înapoiere a casei naționalizate au durat câțiva ani.* **3** redare, restituire. *Înapoierea cărților a fost impusă de bibliotecă.* **4** (*în opoz. cu „plecare”*) întoarcere, întors[1], revenire, venire, venit[1], ‹pop.› cârnire, înturnare, înturnat[1], ‹reg.› cârniș. *Nu a mai găsit pe nimeni acasă la înapoierea din oraș.* **II** (*psih.*) ***înapoiere mintală*** = **a** arierație mintală, involuție mintală, regres mintal. *Înapoierea mintală poate fi tratată prin psihoterapie*; **b** bradipsihie, debilitate mintală, oligofrenie, viscozitate mintală. *Înapoierea mintală poate fi un simptom în unele boli endocrine.*

înargintí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; înv.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Arginta. Polei[3]. Sufla.

înaripá vb. I. **I** tr. ‹înv. și pop.› a întraripa. *Oamenii din vechime, în imaginația lor, au înaripat diferite animale, mai ales calul.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se avânta, a se lansa. *Nu te înaripa într-o asemenea afacere!* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se înaripează când este vorba de politică.*

înaripát, -ă adj. **1** (*despre păsări, insecte etc.*) aripat, ‹livr.› alat. *Țânțarul este o insectă înaripată.* **2** fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs înaripat.*

înarmá vb. I. tr., refl. (*milit.; compl. sau sub. indică oameni, armate, state etc.*) ‹înv. și pop.› a (se) arma, ‹pop.› a (se) întrarma. *S-au înarmat pentru a înfrunta armata inamică.*

înarmáre s.f. (*milit.*) ‹înv. și pop.› armare.

înarmát, -ă adj. (*milit.; despre oameni, armate, state etc.*) ‹înv. și pop.› armat.

înaurí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; pop.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Auri. Polei[3]. Sufla.

înaurít, -ă adj. (*tehn., a. plast.; pop.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Aurit[2]. Poleit[2]. Suflat[2].

înavuți vb. IV. refl. **1** (*despre oameni*) a se ajunge, a se îmbogăți, a se îmburghezi, a se înstări, a parveni, ‹pop. și fam.› a se chiverni-si, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. și reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuți, ‹fig.; fam.› a se înțoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieșit din uz› a se îngăzdăci. *S-a înavuțit și nu-și mai recunoaște rudele sărace.* **2** (*în trecut; despre țărani*) a se îmbogăți, a se închiaburi, ‹pop.› a se chiaburi. *Au reușit să se înavuțească în câțiva ani.*

înavuțíre s.f. îmbogățire, înstărire, parvenire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, pricopsire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire. *Lozul câștigător i-a adus înavuțirea nesperată.*

înavuțít, -ă adj. (*despre oameni*) ajuns, bogat, îmbogățit, înstărit, ‹pop. și fam.› chivernisit, pricopsit, ‹fam.› căpătuit, ‹reg.› încăpuit, stăruit, ‹fig.; reg.› plinuț. *Prin speculații la bursă a devenit un om înavuțit.*

înăbușeálă s.f. (*meteor.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocât, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, sorițe, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de înăbușeala verii.*

înăbuși vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) asfixia, a (se) îneca, a (se) sufoca, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, a (se) năduși, ‹pop.› a (se) înăduși, ‹reg.› a dezgruma, ‹înv.› a (se) împresura, ‹fran.; înv.› a etufa, ‹fig.› a (se) sugruma. *Îi înăbușă fumul de țigară. Se înăbușă de la atâta fum inhalat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a sufoca, ‹fig.› a îneca, a strangula, a sugruma. *Emoția puternică o înăbușă.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, manifestări ale oamenilor sau sunete, zgomote etc.*) ‹fig.› a comprima, a înfunda. *Își înăbușă un geamăt.* **4** tr. (*compl. indică foc, incendii etc.*) a stinge, ‹pop.› a năbuși. *Pompierii au înăbușit cu greu focul izbucnit în bloc.* **5** tr. (*compl. indică alimente*) ‹pop.› a năbuși. *Pregătește friptura înăbușind-o în cuptor.* **6** tr. (*mai ales fig.; compl. indică sunete, voci, melodii etc.*) a acoperi. *Vorbea cu voce tare pentru a înăbuși zgomotul din cameră.* **II** fig. tr. **1** (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) a năpădi, ‹fig.› a copleși, a cotropi, a invada, a împresura, a submerge. *Mărăcinii și scaieții au înăbușit grădina.* **2** (*compl. indică plante*) ‹fig.› a îneca, a sufoca, ‹fig.; rar› a sugruma. *Scaieții înăbușă florile.* **3** (*compl. indică manifestări, acțiuni ale oamenilor, mișcări sociale etc.*) a reprima, ‹fig.› a jugula, a sugruma, ‹fig.; rar› a astupa. *Revoluția a fost înăbușită cu violență.* **4** (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a masca, a tăinui, ‹fig.› a acoperi, a farda, a machia. *Simțea că nu mai poate să-și înăbușe emoția.* **5** (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate înăbuși declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi înăbușă pofta de mâncare.*

înăbușíre s.f. **I 1** asfixie, asfixiere, înec, înecare, sufocare, sufocație, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. *Era să moară prin înăbușire cu fumul inhalat.* **2** stingere. *După înăbușirea focului, s-au putut evalua pagubele.* **II** fig. reprimare, ‹fig.› jugulare, sugrumare. *Înăbușirea revoluției i-a făcut cu multă violență.*

înăbușít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) asfixiat, înecat, sufocat, ‹înv. și pop.› nădușit. *Persoana înăbușită a fost resuscitată pentru a-și reveni.* **2** (*despre voce, glas*) ‹fig.› gâtuit, înecat, strangulat, sugrumat, surd. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea înăbușită. Are glasul înăbușit de furie.* **3** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înfundat[2], pierdut, slab, stins[2], surd, ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, șters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul înăbușit al valurilor mării.* **4** (*despre foc, incendii etc.*) stins[2]. *Incendiul înăbușit a lăsat în urmă un adevărat dezastru.* **5** (*despre foc*) înfundat[2], mocnit, potolit[2]. *În vatră a rămas un foc înăbușit.* **6** (*despre alimente*) ‹pop.› năbușit. *Preferă friptura înăbușită.* **II** adv. (*modal*) **1** înfundat[2], mocnit. *Focul arde înăbușit în sobă.* **2** înfundat[2], slab, stins[2], surd, ‹fig.› mocnit. *Fata a început să plângă înăbușit.* **3** înfundat[2], pierdut, slab, stins[2], surd. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună înăbușit.*

înăbușitór, -oáre adj. **1** (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) asfixiant, înecăcios, sufocant, ‹rar› înecător, ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› nădușitor, ‹fran.; înv.› etufant, ‹fig.› sugrumător. *Fumul din încăpere este înăbușitor.* **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, greu, irespirabil, încărcat[2], nerespirabil, sufocant, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă înăbușitoare din cauza geamurilor închise.* **3** (*mai ales despre căldură*) mocnit, sufocant, ‹înv. și pop.› nădușitor, ‹pop.› năbușitor, zăpușit, ‹fig.› sugrumător. *Afară este o căldură înăbușitoare.*

înăcreálă s.f. acreală, acrime, ‹pop.› sărbezime, ‹înv. și reg.› sărbezeală, ‹înv.› serbezitură[1].

Înăcreala vinului netratat se produce după un timp scurt.

înăcrí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică băuturi sau alimente lichide*) a (se) acri, a (se) oțeti. *Nefiind tratat, vinul s-a înăcrit.* **2** tr., refl. a (se) acri. *A înăcrit ciorba cu sare de lămâie.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică anumite legume sau fructe*) a (se) acri, a (se) mura. *Varza s-a înăcrit.* **4** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se altera, a se cloci, a se descompune, a fermenta, a se strica, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. și fam.› a se împuți, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. și reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se pâșcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a înăcrit din cauză că nu a fost ținută la rece.* **5** refl. (*despre lapte*) a se acri, a se altera, ‹reg.› a se cotorogi, a se sărbezi, a se scoace. *Laptele s-a înăcrit când a fost încălzit.*

înăcríme s.f. (*chim.; înv.*) v. Acid.

înăcríre s.f. **1** acrire, oțetire. *Înăcrirea mustului se face în câteva zile.* **2** acrire, ‹rar› aciditate, ‹înv.› acreală. *Înăcrirea ciorbei se face și cu sare de lămâie.* **3** acrire, murare, murat[1]. *După înăcrire, varza se poate mânca și ca salată.* **4** acrire, alterare, descompunere, fermentare, stricare, ‹pop. și fam.› împuțeală, împuțire, împuțitură, ‹înv. și reg.› împuțiciune, ‹reg.› jignire, ‹înv.› împuțicenie. *Înăcrirea mâncării se produce din cauza căldurii.*

înăcrít, -ă adj. **I 1** (*despre băuturi sau alimente lichide*) acrit, acru, oțetit, ‹rar› acetos, ‹înv. și reg.› oțetos. *Din vinul înăcrit a făcut oțet.* **2** (*despre anumite legume sau fructe*) acrit, acru, murat[2]. *Varza înăcrită se folosește mai ales la sarmale.* **3** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, învechit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea înăcrită trebuie aruncată.* **4** (*despre lapte*) acrit, alterat, ‹reg.› sărbezit, scopt, searbăd[2]. *Laptele înăcrit nu poate fi băut.* **II** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) morocănos, posac, răutăcios, ursuz, ‹fig.› acru, înțepat. *Era înăcrită din cauza durerii de cap.*

înădușeálă s.f. (*pop.*) **1** (*meteor.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală. **2** (*fiziol.*) v. Apă. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație. **3** (*med., med. vet.*) v. Astm.

înăduși vb. IV. (*pop.*) **1** intr., refl. (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asuda. Exsuda. Năduși. Transpira. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Asfixia. Înăbuși. Îneca. Sufoca. **3** tr. (*compl. indică ființe*) v. Gâtui. Strangula. Sugruma. **4** refl. (*despre foc*) v. Mocni.

înădușit, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asudat[2]. Nădușit. Transpirat[2]. Ud. Umed. Umezit[2]. **2** (*despre ființe*) v. Gâtuit. Strangulat. Sugrumat.

înălbăstrí vb. IV. tr., refl. **I 1** a (se) albăstri, ‹reg.› a (se) mierii. *A înălbăstrit prea tare varul.* **2** (*compl. sau sub. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a (se) învineți, ‹reg.› a mursneca, a vâlcezi. *L-a înălbăstrit în bătaie. S-a înălbăstrit pe mână după lovitura primită.* **II** fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) învineți, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scocioră. *L-a înălbăstrit minciuna spusă cu seninătate. Nu se putea controla când se înălbăstrea.*

înălbeálă s.f. (*pop.*) v. Albire. Înălbire.

înălbí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) albi, ‹reg.› a (se) bili. *A înălbit pânza.* **2** intr., refl. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) a (se) albi, a cărunți, a se grizona, a (se) încărunți, ‹pop. și fam.› a înspica, a însuri, ‹pop.› a suri, ‹înv.› a cărunta, ‹fig.; fam.› a ninge. *Deși tânăr, a înălbit.* **II** refl., tr. fig. **1** (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se înălbesc prin pocăință și rugăciuni.* **2** (*pop.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia.

înălbíre s.f. albire, ‹pop.› albeală, înălbeală. *Înălbirea pânzei se face cu detergenți speciali.*

înălbít, -ă adj. **1** (*despre pânză, materiale textile*) albit. *Folosește pânza înălbită pentru fețe de masă.* **2** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, grizonat, încărunțit, sur, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul înălbit.*

înălticél, -eă adj. înălticică, înăltișor, înălțuț.

înălticícă adj. înălticea (v. *înălticel*), înăltișoară (v. *înăltișor*), înălțuță (v. *înălțuț*).

înăltișór, -oáră adj. înălticel, înălticică, înălțuț.

înălțúț, -ă adj. înălticel, înălticică, înăltișor. *Copilul este înălțuț pentru vârsta lui.*

înălță vb. I. **I 1** tr., refl. a (se) ridica, a (se) sui, a (se) urca. *Se chinuie să înalțe în aer un zmeu. Avionul s-a înălțat la mare altitudine.* **2** refl. (*relig. creștină; despre Iisus Hristos; de obicei urmat de determ. „la cer”, „spre cer”*) a se ridica, ‹înv.› a se răpi, a se văznesi. *Iisus s-a înălțat la cer.* **3** refl. (*despre ființe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) a se întinde, a se lungi, a se ridica, ‹fig.› a se deșira. *Se înalță pe vârful picioarelor pentru a ajunge la creangă.* **4** tr., intr. a ridica, a sălta, ‹rar› a lua. *Își înalță capul de pe pernă. Înalță din umeri a nedumerire.* **5** refl. (*despre aștri*) a se ridica. *Luna se înălțase pe cer când au ajuns la cabană.* **6** tr. (*compl. indică steaguri, pavilioane*) a arbora, a ridica. *Când un vapor intră în apele teritoriale ale altei țări, înalță și pavilionul țării respective.* **7** tr. (*compl. indică pânzele unei ambarcațiuni*) a ridica, ‹înv.› a lua. *Navigatorii înalță pânzele corabiei înainte de a porni la drum.* **8** tr. (*compl. indică frunze, praf, nisip*) a agita, a răscoli, a ridica, a stârni, ‹înv. și pop.› a scurma. *Vântul puternic înalță praful de pe străzi.* **9** tr. (*compl. indică obiecte*) a ridica. *Înalță paharul în lumină pentru a vedea culoarea vinului.* **10** refl. (*despre construcții înalte, munți, copaci etc.*) a se ridica, ‹fig.› a răsări[1]. *Deodată, în față se înălțară piramidele. Ceahlăul se înalță maiestuos în noapte.* **11** intr. (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) a crește, a se dezvolta, a se mări, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹pop. și fam.› a se ridica, a sălta, ‹pop.› a se zburătăci, a zburătui, a zburături, ‹fam.› a se lungi, ‹înv. și reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se dezvoca, a se năstimi. *Pe măsură ce se înălța, devenea din ce în ce mai cuminte.* **12** intr. (*bot.; despre plante, arbori etc.*) a crește, a se ridica, ‹pop. și fam.› a se lungi, a se urca. *Iedera s-a înălțat mult, ajungând până la etajul al doilea al clădirii.* **13** tr. (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a edifica, a eleva, a face, a ridica, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au înălțat o nouă biserică în oraș.* **14** refl. (*despre construcții, așezări omenești etc.*) a se ridica, ‹fig.› a răsări[1]. *În scurt timp s-a înălțat un nou oraș în plin deșert.* **15** refl. (*mai ales fig.; despre sunete, zgomote etc.*) a se ridica, a (se) urca, ‹pop. și fam.› a (se) sui. *Glasuri de mânie se înalță în piața plină de manifestanți.* **II** fig. **1** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a avansa, a înainta, a promova, ‹fig.› a (se) ridica, ‹fig.; fam.› a sălta, a urca. *Fiind deosebit de capabil, s-a înălțat repede în ierarhia politică.* **2** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și înalțe eroii.* **3** refl. (*rar; despre oameni*) v. Desăvârși. Perfecționa. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înnobila.

înălțáre s.f. **I 1** ascensiune, ridicare, suire, suit[1], urcare, urcat[1]. *Înălțarea avionului este spectaculoasă.* **2** ascensiune, escaladare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut ochelarii în timpul înălțării pe munte.* **3** (*relig. creștină; de obicei cu determ. „la cer”; nm. pr.*) Ridicare, ‹pop.› Ispas, ‹înv.› Văznesenia Domnului (v. *văznesenie*). *Înălțarea la cer a lui Iisus este prăznuită în joia a șasea după Paște.* **4** (*art.; relig. creștină; la ortodocși; nm. pr.*) ***Înălțarea Crucii*** = ***Înălțarea Sfintei Cruci*** = Ziua Crucii (v. *zi*), ‹pop.› Cârstov, ‹slavon.; înv.› *Văzvijenia Cinstitei Cruci* (v. *văzvijenie*). Văzvijenie. *Înălțarea Sfintei Cruci se prăznuiește la 14 septembrie.* **5** răscolire, ridicare, stârnire, ‹rar› stârneală. *Vântul puternic a provocat înălțarea prafului de pe străzi.* **6** (*bot.*) creștere, ridicare, ‹pop. și fam.› urcare. *Ploile din ultimii ani au favorizat înălțarea rapidă a puieților.* **7** clădire, construcție, construire, durare, edificare, ridicare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare,

ziditură. *Au început înălțarea unei noi biserici.* **8** (*mai ales fig.*) ridicare. *A fost necesară înălțarea vocii pentru a fi auzit de mulțime.* **II** fig. **1** avansare, înaintare, promovare, ‹fig.› ascensiune, ridicare. *Înălțarea sa în ierarhia politică este binemeritată.* **2** (*rar*) v. Creștere. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Pas[2]. Pas înainte (v. *pas*[2]). Progres. Propășire.

înălțát, -ă adj. **I 1** (*despre terenuri, locuri etc.*) ridicat[2]. *Și-a construit casa pe un loc mai înălțat.* **2** (*despre părți ale corpului*) ridicat[2], săltat[2]. *La întrebarea pusă, stătea cu umerii înălțați, arătându-și nedumerirea.* **3** (*despre steaguri, pavilioane*) arborat[2], ridicat[2]. *Militarii salută drapelul înălțat.* **4** (*despre pânzele unei ambarcațiuni*) ridicat[2]. *Corabia a ieșit în larg cu pânzele înălțate.* **5** (*despre praf, nisip etc.*) răscolit[2], târnit. *Praful înălțat de vânt irită ochii.* **II** (*înv.; ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.; de obicei precedat de „prea”*) v. Ilustrisim. Mărit[3]. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Serenisim. Slăvit.

înălțătúră s.f. (*geomorf.; înv.*) v. Bosă. Dâmb. Înălțime. Ridicătură.

înălțíme s.f. **I 1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) creastă, creștet, culme, pisc, țugui, vârf, ‹rar› obârșie, ‹pop.› sus, ‹înv. și reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, țiclău[2], țiclet, țicloi[2], țiclui, țicman, țicmă, țicmău, țicui, țiflan, țiflă, țifleică, țoampă, țuțudan, țuțui[1], țuțur, ‹înv.› suiș, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe înălțimea muntelui a fost ridicată o cruce.* **2** (*geomorf.*) bosă, dâmb, ridicătură, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› stog, ‹înv.› gâlmă, înălțătura. *În această zonă deluroasă sunt și multe înălțimi mai mici decât dealurile.* **3** (*geogr.*) altitudine, cotă, ‹fig.; rar› tărie. *Pășunile alpine se află la înălțimi mari.* **4** (*adesea poetic*) adâncime, înalt. *Avionul abia se zărește în înălțimea cerului.* **5** (*la pl. **înălțimi***) văzduh. *Stoluri de păsări zboară în înălțimi.* **6** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) mărime, statură, talie, ‹înv. și pop.› stat[3], ‹fam.› gabarit, ‹reg.› stan, stătut[1], ‹înv.› mărire, pusoare, vârstă[1]. *Îi plac fetele de înălțime medie. Își întrece colegii de clasă ca înălțime.* **7** fâptură, statură, talie, ‹înv. și pop.› boi[2], stat[3], ‹fam.› lungime, ‹înv. și reg.› stare. *Se deosebește de colegii lui prin înălțimea sa atletică.* **8** (*fon.*) ton[2], tonalitate. *În unele limbi înălțimea este intonația deosebită a unor cuvinte care se scriu la fel, dar au sensuri diferite.* **9** (*urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) domnie, maiestate, mărie[1], ‹reg.› măreasă, ‹înv.› mărime, mărire. *Înălțimea Sa a încheiat audiențele.* **II** fig. (*rar*) v. Admirație. Apreciere. Aprobare. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Credit. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

înămiézi s.f. pl. (*pop.*) v. Amiază. Miez de zi. Miezul zilei (v.*miez*). Prânz.

înăspreálă s.f. (*reg.*) **1** v. Aspreală. Asprime. Asprire. Înăsprire. **2** (*concr.; ind. text.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă.

înăsprí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) aspri. *Mâinile i s-au înăsprit de la detergenți.* **2** refl. (*despre vin*) a se acidula. **3** refl. (*despre culori, nuanțe etc.*) a se închide, a se întuneca, a se umbri. *Cu timpul, galbenul chihlimbarului se înăsprește.* **4** refl. (*despre vreme*) a se răci, ‹reg.› a ostri. *Vremea începe să se înăsprească spre sfârșitul toamnei.* **5** tr. (*pop.; compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apreta. Scrobi. **II** refl., tr. fig. **1** (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) haini, a (se) înrăi. *S-a înăsprit din cauza greutăților. Starea materială grea în care se află l-a înăsprit.* **2** a (se) înrăutăți. *În ultimul timp nivelul de trai s-a înăsprit.* **3** (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, a spori[1], ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se înăspresc pe zi ce trece. Singurătatea înăsprește depresia.*

înăsprire s.f. **I 1** aspreală, asprime, asprîre, ‹reg.› înăspreală. *Cremele hidratante reduc înăsprirea pielii.* **2** asprire. *Anabolizantele steroidiene au efecte virilizante la femei, printre care înăsprirea vocii.* **II** fig. **1** înrăutățire. *În ultimul timp se constată înăsprirea nivelului de trai.* **2** ‹fig.› asprire. *Se dorește o înăsprire a măsurilor pentru combaterea evaziunii fiscale.* **3** acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire. *Cei doi s-au despărțit din cauza înăspririi disensiunilor dintre ei.*

înăsprít, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „gras”; despre piele, ten, păr*) asprit, aspru, uscat[2]. *Mâinile lui au pielea înăsprită. Părul înăsprit se tratează cu măști revitalizante.* **2** (*mai ales despre vinuri*) acid, aspru, înțepător, pișcăcios, pișcător, ‹reg.› pișcav, pișcos, țaparâș, ‹înv.› stifos. *Au comandat chelnerului un vin înăsprit.* **II** fig. **1** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, dur, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton înăsprit.* **2** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, greu, serios, sever[2], ‹fig.› aspru, dur. *A primit o pedeapsă înăsprită pentru crimă.*

înăúntru s.n. (*înv.*) **1** v. Interior. **2** v. Centru. Mijloc. **3** v. Centru. Miez. Mijloc.

încadră vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică tablouri, oglinzi, fotografii etc.*) a înrăma, ‹rar› a pervăzui. *A încadrat fotografiile făcute în excursie.* **2** (*compl. indică suprafețe, drumuri etc.*) a mărgini. *Tufe de aluni încadrează cărarea.* **3** (*compl. indică spații, lucruri etc.*) a împrejmui, a înconjura, a mărgini, ‹rar› a chenărui, ‹înv.› a țărmui, ‹fig.› a tivi, ‹fig.; înv.› a răzori. *Piscina este încadrată de mici statuete din marmură.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a angaja, a lua, a numi, a primi, ‹înv. și pop.› a năimi, ‹pop. și fam.› a băga, ‹reg.› a pogodi, ‹înv.› a înnăimi. *L-a încadrat ca economist în firmă.* **2** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, a se tocmi, ‹pop și fam.› a se băga, a se vârî, ‹pop.› a se învoi, a merge, a se năimi, a se prinde, a veni, ‹reg.› a se apuca, ‹înv.› a se înnăimi. *S-a încadrat paznic la o fermă zoologică.* **3** refl. (*despre oameni*) a se integra. *După foarte scurt timp s-a încadrat perfect în noul colectiv.*

încadráre s.f. **I** înrămare. *Încadrarea tablourilor se execută în ateliere specializate.* **II 1** angajare, numire, primire. *Încadrarea lui la firmă s-a făcut după un examen dificil.* **2** angajare, intrare. *Pentru a se socializa, este necesară încadrarea tinerei într-un serviciu.* **3** integrare. *Încadrarea ei în noul colectiv s-a produs destul de rapid.*

încadratúră s.f. (*rar*) v. Cadru. Ramă[1].

încái adv. (*restrictiv; înv. și reg.*) v. Barem[1]. Măcar.

încáier s.n. (*pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășeală. Luptă.

încáltea adv. (*restrictiv; pop. și fam.*) v. Barem[1]. Măcar.

încapsulă vb. I. tr. (*compl. indică sticle, borcane etc.*) a capsula. *A încapsulat sticlele cu bulion.*

încarbonizáre s.f. (*geol.*) inhuminizare, încărbunare. *Încarbonizarea este transformarea biochimică lentă a substanțelor organice din plante în cărbuni.*

încarcerá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a aresta[1], a deține, a închide, a întemnița, a reține, ‹rar› a opri, ‹înv. și pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temnița, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălța, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3] , a rașcheta, a săcui[2], a țiurguli. *Poliția l-a încarcerat pentru deținere de droguri.*

încarceráre s.f. (*jur.*) arest, arestare, detenție, deținere, incarcerație, închidere, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Încarcerarea lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.*

încarcerát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) **1** adj. (*despre oameni*) arestat[2], deținut, închis, întemnițat, reținut, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gărduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana încarcerată a angajat un avocat.* **2** s.m., s.f. arestat[2], deținut, întemnițat, prizonier, ‹înv.› arestant, arestăluit[2], arestuit[2], ‹glum.› pensionar. *Cei mai mulți dintre încarcerați nu-și recunosc fapta.*

încartiruí vb. IV. tr. (*milit.; compl. indică trupe militare*) a cartirui. *Efectivele au fost încartiruite într-o stațiune montană.*

încartiruíre s.f. (*milit.*) cartiruire. *Se plănuiește încartiruirea regimentului într-o localitate din sudul țării.*

încasá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică sume de bani*) a lua, a primi. *După ce și-a încasat salariul, și-a plătit datoriile.* **2** (*compl. indică sume de bani*) a primi, a ridica. *Și-a încasat de la casieria editurii drepturile de autor pentru romanul publicat.* **3** (*compl. indică sume de bani*) a scoate. *Își încasează alocația de la poștă.* **4** (*compl. indică sume de bani, datorii etc.*) a primi, a vedea. *La sfârșitul lunii ar trebui să încaseze banii împrumutați.* **5** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a

căpăta, a câștiga, a dobândi, a obține, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Încasezi o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **6** (*fin.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) a lua, a percepe, a strânge, ‹pop. și fam.› a ridica, ‹înv.› a scoate. *Primăria încasează taxe de la persoanele fizice și juridice. Statul încasează impozite pe proprietăți.* **II** fig. (*fam.; compl. indică lovituri*) v. Lua. Primi.

încasáre s.f. **1** luare, luat[1], primire, ‹înv.› luătură. *După încasarea salariului, și-a plătit datoriile.* **2** primire, ridicare. *Încasarea drepturilor de autor l-a scos dintr-un impas financiar.* **3** scoatere. *Încasarea alocației de la poștă se face în anumite zile ale lunii.* **4** (*fin.*) luare, percepere, strângere, strâns[1], ‹înv.› percepție. *Primăria se ocupă cu încasarea taxelor de la persoanele fizice și juridice.* **5** (*contab.*) intrare. *Încasarea este valoarea contabilă care se înregistrează în patrimoniul unei instituții sau întreprinderi.*

încasatór, -oáre s.m., s.f. taxator. *Încasatorii vindeau bilete într-un mijloc de transport în comun.*

încastrá vb. I. tr. (*tehn., constr.; compl. indică părți ale unui ansamblu, elemente de construcție etc.*) a lega[1], a prinde. *A reușit să încastreze bine cele două corpuri metalice, pentru a nu se mai mișca.*

încatifelá vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Catifela.

încă adv. **I** (*temporal*) **1** chiar, tocmai. *Încă din anii copilăriei și-a manifestat talentul literar. Încă de la început treburile nu au mers bine.* **2** (*indică încadrarea într-un moment anterior*) deja. *Încă din copilărie știa să cânte bine la vioară.* **II** (*modal*) **1** (*exprimă continuitatea, persistența; de obicei întărit prin „mai”*) tot. *Încă mai citește această carte, deși îi știe subiectul foarte bine. Afară încă mai ninge.* **2** tot, totuși. *Se întinde pe pat, dar simte că încă nu poate adormi.* **3** (*cu sens repetitiv*) iarăși. *Iarna nu s-a sfârșit, așa că zile geroase încă vor mai fi. Mai pune-i încă o cană cu lapte!* **4** (*exprimă insistența sau intensitatea*) chiar, ‹înv.› odoacă. *Încă se miră că a avut atâta răbdare cu ea.* **5** (*exprimă o completare, prin surplus sau prin cumul, a unei informații*) și. *Prea puțini, încă numai câțiva dintre conducătorii instituției, au știut de noua măsură a ministerului.* **6** (*arată continuarea acțiunii exprimate de vb.*) mai[1]. *Ura dintre aceste familii a ținut ani de zile și încă ține și acum.* **7** (*cu sens cumulativ*) mai[1]. *Pe lângă acești doi copii, are încă unul din altă căsătorie.* **8** (*în legătură cu „pe lângă”, „după ce” etc., exprimă o completare prin cumul; înv. și reg.*) v. Și. **III** (*conces.; pop.*) v. Chiar. Măcar.

încăibărá vb. I. **1** tr. (*pop.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde. **2** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Încăiera. **3** refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Bate. Hărțui. Încăiera.

încăierá vb. I. **I** refl. recipr. **1** (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se hârâi, ‹pop.› a se încăibăra, ‹înv.› a se îngâmba, fig.; pop.› a se înfurci, ‹fig.; reg.› a se îngurga. *Tinerii s-au încăierat de la niște bani.* **2** (*despre oameni*) a se bate, a se hărțui, ‹fam.› a se cafti, ‹reg.› a se încăibăra. *Copiii s-au certat și au început să se încaiere.* **3** (*milit.; despre armate; adesea determ. prin „în luptă”, „la luptă”*) a se încleșta, ‹reg.› a se încocleți. *Cele două armate s-au încăierat în luptă.* **4** (*despre grupuri, colectivități adverse etc.*) a se înfrunta, ‹înv.› a se tâmpina, ‹fig.› a se ciocni. *Poliția a intervenit când cele două bande au început să se încaiere.* **5** (*despre animale*) ‹înv.› a se sfădi. *Câinii s-au încăierat de la mâncare.* **II** tr. (*înv.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. care indică instrumentul, felul, obiectul agresiunii*) v. Agresa. Agresiona. Ataca.

încăieráre s.f. **1** bătaie, învălmășag, învălmășeală, luptă, ‹înv. și pop.› toi[2], ‹pop.› caier, ghiontuială, încaier, încăierat, încăierătură, trântitură[1], ‹fam.› caft, cafteală, hârâială, tăvăleală, trânteală, trosneală, zurba, ‹reg.› hârțoală, ‹înv.› luptare, ‹fig.› coliziune, ‹fig.; fam.› răfuială, ‹fig.; înv.› ucidere, ‹arg.› carambol. *Încăierarea dintre tineri s-a soldat cu câțiva răniți.* **2** harță, hărțuială, hărțuire. *Încăierarea copiilor a început de la niște lucruri mărunte.* **3** (*milit.*) încleștare. *Încăierarea în luptă a celor două oști a fost cumplită.* **4** înfruntare, ‹înv. și reg.› război[1], ‹fig.› ciocnire. *Poliția a oprit încăierarea dintre cele două bande.*

încăierát s.n. (*pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.

încăierătúră s.f. (*pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.

încălá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni ori animale*) v. Împlini. Îngrășa. Rotunji.

încălát, -ă adj. (*în opoz. cu „slab”; reg.; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeș. Umflat. Voluminos.

încălărá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Încăleca.

încălăráre s.f. (*înv.*) v. Încălecare.

încălcá vb. I. tr. **1** (*milit.; compl. indică teritorii străine*) a cotropi, a invada, a năpădi, ‹înv. și reg.› a încotropi, ‹înv.› a cuprinde, a îngloti, a năbuși, a stropși, a supăra, ‹fig.; pop.› a călca, a potopi. *Tătarii au încălcat regiunea.* **2** (*compl. indică drepturi, privilegii etc.*) a leza, a nesocoti, a uzurpa, ‹fig.; rar› a cotropi, ‹fig.; înv.› a împresura. *Trebuie luate măsuri împotriva acelora care încalcă drepturile omului.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a călca, a contraveni, a nesocoti, a transgresa, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, încalcă legea.* **4** (*compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) a nesocoti, ‹înv.› a risipi, a trece, ‹fig.› a rupe, a silui, ‹fig.; înv.› a vătăma. *A încălcat jurământul și a divulgat secretul.*

încălcáre s.f. **1** cotropire, invadare, invazie, năpădire, ‹rar› intrare, ‹înv.› cuprindere, cuprins[1], năbușeală, poiadă, vrăjmășie, ‹fig.; pop.› călcare, ‹fig.; înv.› stropșitură, undătură. *Obiectivul armatei a fost încălcarea teritoriului țării vecine.* **2** călcare, nesocotire, transgresare, violare, ‹pop.› stricare, ‹înv.› violație, ‹fig.; înv.› știrbitură, vătămare. *Încălcarea legii se pedepsește cu amendă sau cu închisoare.*

încălcát, -ă adj. (*despre drepturi, privilegii etc.*) lezat, nesocotit, uzurpat. *A dat statul în judecată pentru a-și apăra drepturile încălcate.*

încălecá vb. I. **I 1** tr., intr. ‹înv.› a se încălăra. *Încalecă pe cal și pleacă în grabă.* **2** tr. (*compl. indică animale*) a călări, ‹ital.› a cavalca. *Favoritul în concurs este cel care încalecă armăsarul alb.* **3** refl. recipr. (*pop.; despre figuri, linii, suprafețe, perioade de timp, concepte etc.*) v. Coincide. Suprapune. **4** refl. recipr. (*biol.; pop.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **II** tr. fig. (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a domina, a poseda, a stăpâni, a subjuga, ‹fig.› a robi. *A reușit să-și încalece subalternii. Adesea îl încalecă furia. Este încălecat de un singur gând.*

încălecáre s.f. **1** ‹înv.› încălărare. *Înainte de încălecare, a verificat dacă șaua este bine fixată.* **2** suprapunere. *Pendula s-a stricat din cauza încălecării celor două limbi.* **3** (*pop.*) v. Suprapunere.

încălecát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) călare. *Pe pista hipodromului se antrenau sportivi încălecați.* **2** (*pop.; despre figuri, linii, suprafețe, perioade de timp, concepte etc.*) v. Suprapus. **II** adv. Bătaie. Încăierare. (*de obicei în legătură cu vb. de mișcare sau cu vb. „a fi”, „a sta”, „a ședea”*) călare, ‹reg.› călărește. *Cavalerii se duelează stând încălecat.*

încălțá vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a lua, a pune, a trage. *Își încalță cizmele și iese.* **2** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa. **3** tr. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **4** tr. (*milit.; arg.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta.

încălțáre s.f. **1** încălțat. *Unii copii trebuie ajutați la încălțare.* **2** (*la pl. **încălțări**; concr.; pop.*) v. Încălțăminte.

încălțát s.n. încălțare.

încălțámínte s.f. ‹pop.› călțun, încălțări (v. *încălțare*), ‹fam.› mergători (v. *mergător*), umblători (v. *umblător*), ‹înv. și reg.› zgarbură, ‹reg.› încălței. *Preferă încălțămintea lejeră.*

încălțátór s.n. limbă. *Folosește un încălțător pentru a-și pune pantofii.*

încălțéi s.n. pl. (*reg.*) v. Încălțăminte.

încălzí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică cuptoare, sobe, plite etc.*) a aprinde, a arde, a încinge[1], a înfierbânta. *Femeile de la țară încălzesc cuptorul ca să coacă pâinea.* **2** intr., tr. (*despre soare*) a arde, a bate, a încinge[1], a înfierbânta. *Soarele încălzește puternic la amiază.* **3** refl. (*despre vreme*) a se muia, ‹reg.› a se pricăli, a se răbloli, ‹înv.› a se încări. *În ultima săptămână vremea s-a mai încălzit.* **4** refl. (*despre ființe*) a se încălzi, a se încinge[1], a se înfierbânta, ‹fig.› a se aprinde, a se coace. *S-a încălzit stând lângă sobă.* **5** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Bea. Trage. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona,

‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se încălzește când este vorba de politică.* **2** a (se) înfuria, a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înălbăstri, a (se) înfierbânta, a (se) învineți, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scocîorî. *L-a încălzit minciuna spusă cu seninătate. Nu se putea controla când se încălzea.*

încălzíre s.f. încălzit. *Consumul de gaz metan este mare pentru încălzirea vilei.*

încălzít[1] s.n. încălzire.

încălzít[2]**, -ă** adj. fig. (*despre oameni*) entuziasmat, entuziast, înflăcărat, ‹fig.› învăpăiat. *Era atât de încălzită de ceea ce văzuse în excursie, încât nu se putea opri din povestit.*

încălzitoáre s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

încămite conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; înv. și pop.; adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) v. Dar[1].

încăpătór, -oáre adj. **1** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) cuprinzător, întins[2], larg, mare[1], spațios. *Casa are un salon încăpător.* **2** (*despre vase, recipiente etc.*) cuprinzător, larg, mare[1], voluminos. *Damigeana este destul de încăpătoare pentru cantitatea de vin pe care o va cumpăra.*

încăpățâná vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se îndărătnici, a se obstina, ‹pop.› a se încăina, a se nătângi, ‹reg.› a se dâcoșa. *S-a încăpățânat și nu a vrut să facă ceea ce i s-a cerut.* **2** a se ambiționa, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întărâta. *Se încăpățânează să susțină un punct de vedere fals.*

încăpățânáre s.f. **1** îndărătnicie, nătângie, obstinație, recalcitranță, ‹reg.› dâcă[1], mădădie, ‹înv.› retivitate, ‹fran.› pertinacitate, ‹fig.; înv.› vârtoșală. *Niciodată nu se purtase cu atâta încăpățânare.* **2** cerbicie, dârzenie, îndărătnicie, perseverență, persistență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el încăpățânarea de a îndeplini ceea ce își punea în gând.*

încăpățânát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** îndărătnic, nătâng, obstinat, recalcitrant, refractar, reluctant, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încăinit, înțestat, sanchiu, ‹fam.› căpos, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.› îndărăpnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de încăpățânat, încât nu poți ajunge la o soluție cu el.* **2** ambițios, îndărătnic, îndârjit, perseverent, rezistiv, stăruitor. *Este extrem de încăpățânat în încercarea de a-și îndeplini visurile.*

încăpeá vb. II. **I 1** intr. (*despre obiecte, lucruri, ființe etc.*) a intra. *Mobila cumpărată pentru casă a încăput în două camioane. În biserică încap foarte multe persoane.* **2** tr. (*despre haine; compl. indică oameni*) a cuprinde. *Rochia nu o mai încape din cauză că s-a îngrășat.* **3** intr. (*despre lucruri, bunuri, bani etc.*) a ajunge, a intra. *Dosarul a încăput în mâna lui.* **II** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Ajunge. Deveni.

încăpére s.f. (*constr.*) cameră, odaie, ‹pop.› casă[1], sală[1], ‹înv. și reg.› sobă, ‹înv.› cămară, stanță, ‹arg.› gogoașă. *Are un apartament cu patru încăperi.*

încăpuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde.

încăpuít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogățit. Înavuțit. Înstărit.

încăpușát, -ă adj. (*bot.; reg.; despre plante*) v. Înmugurit[2]. Mugurit.

încăpușí vb. IV. intr. (*bot.; reg.; despre plante*) v. Înmuguri. Muguri.

încăputá vb. I. tr. **1** (*compl. indică încălțăminte sau ciorapi*) a căputa, ‹înv. și reg.› a însura[2]. *Cizmarul îi încăputează cizmele.* **2** (*reg.; compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici.

încărbunáre s.f. (*geol.*) inhuminizare, încarbonizare. *Încărbunarea este transformarea biochimică lentă a substanțelor organice din plante în cărbuni.*

încărcá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, vehicule, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a umple, ‹reg.› a înfuleca, a tecărui. *A încărcat căruța cu lemne. A încărcat pipa cu tutun.* **2** tr. (*compl. indică arme de foc*) a umple, ‹rar› a șarja. *A încărcat revolverul cu gloanțe. Vânătorul își încarcă pușca.* **3** tr. (*compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) a împovăra, a îngreuia, a îngreuna, ‹înv. și pop.› a îngreca, ‹reg.› a tovări, ‹înv.› a îngrela, a însărcina. *Au încărcat măgarii cu bagaje.* **4** tr., refl. a (se) acoperi, a (se) umple, ‹reg.› a (se) puiezi. *Caisul s-a încărcat de flori. Nuferi albi și galbeni încarcă lacul.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică atmosfera, ambianța etc.*) ‹fig.› a tensiona. *Nu mai încărca și tu atmosfera cu asemenea observații!* **2** (*compl. indică oameni*) a escroca, a frustra, a înșela[1], a pungăși, a specula, ‹fig.; fam.› a carota, a căptuși, a jumuli, a trufa, ‹fig.; reg› a coși. *Vânzătorul a încărcat bătrâna cu zece lei.* **3** a exacerba, a exagera, ‹fig.› a înflori, a umfla. *Speriați, părinții au încărcat manifestările negativiste ale copilului.* **4** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o încarcă.* **5** (*pop.; glum.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

încărcáre s.f. **I 1** încărcat[1], umplere. *Încărcarea căruței cu lemne a durat câteva ore.* **2** împovărare, îngreuiere, îngreunare, ‹înv. și pop.› îngrecare. *Din cauza încărcării cu bagaje, măgarii abia puteau urca muntele.* **II** fig. **1** ‹fig.› tensionare. *Căderea salariilor a determinat încărcarea atmosferei din instituție.* **2** exagerare, exagerație, ‹fig.› înflorire, umflare. *Se poate spune, fără încărcare, că regizorul a realizat un film excelent.*

încărcát[1] s.n. încărcare, umplere.

încărcát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre obiecte, recipiente, vehicule etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „de”*) greu, plin, ‹reg.› tecăruit. *Remorca încărcată a camionului s-a răsturnat la un viraj. Pe masă sunt platouri încărcate cu fructe.* **2** (*despre obiecte, încăperi, vehicule etc.*) plin, umplut[2]. *Sertarele încărcate ale dulapului abia pot fi deschise.* **3** (*despre armele de foc*) plin, ‹înv. și pop.› umplut[2]. *Ținteşte cu puşca încărcată.* **4** (*despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) greu, împovărat, îngreuiat, îngreunat, ‹reg.› tovărât, ‹înv.› îngrecat. *Măgarii au spinările încărcate de bagaje.* **5** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) doldora, îndesat, înțesat, plin, ticsit, umflat, ‹reg.› doldoș, țeapăn, țoșcă. *Vine din piață cu sacoșele încărcate. Are portofelul încărcat de bancnote.* **6** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „cu”*) plin, ‹reg.› rapăn[2]. *Crengile mărului încărcate de rod se înclină mult spre pământ.* **7** acoperit, plin. *Caisul încărcat cu flori este o adevărată minune.* **8** (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, greu, irespirabil, înăbușitor, nerespirabil, sufocant, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă încărcată din cauza geamurilor închise.* **9** (*despre limbă*) ‹fig.› ars[2]. *De la mâncarea abundentă își simte limba încărcată.* **10** (*la f.; reg.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată. **II** fig. **1** (*arată cantitatea; despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă încărcată pentru un autoturism.* **2** (*despre atmosferă, ambianță etc.*) tensionat. *Atmosfera încărcată din casă este greu de suportat din cauza divorțului.* **3** exacerbat, exagerat, ‹fig.› înflorit, umflat. *Adesea informațiile încărcate din presă produc derută.* **4** (*despre limbă, stil, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› greoi, plumbos. *Manuscrisul este scris într-o limbă încărcată.*

încărcătór s.n. (*tehn.*) elevator. *Pe cheiuri erau zeci de încărcătoare care coborau și ridicau marfă.*

încărcătúră s.f. **1** ‹înv.› podvadă. *Încărcătura camionului s-a răsturnat într-un viraj.* **2** greu, greutate, pondere, povară, sarcină, ‹pop.› tărhat, ‹înv. și reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbărcă, ‹înv.› greață, greime. *Crengile mărului sunt aplecate de încărcătura fructelor.* **3** tonaj. *Tirurile au o încărcătură foarte mare.* **4** (*milit.*) umplutură. *Încărcătura cartușului este un explozibil.* **5** (*miner.*) furnal. *Încărcătura se introduce în gaura de mină pentru a produce o explozie.*

încărí vb. IV. refl. (*înv.; despre vreme*) v. Încălzi. Muia.

încărná vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni ori animale*) v. Împlini. Îngrăşa. Rotunji.

încărunți vb. IV. intr., refl. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) a (se) albi, a cărunți, a se grizona, a (se) înălbi, ‹pop. şi fam.› a înspica, a însuri, ‹pop.› a suri, ‹înv.› a cărunta, ‹fig.; fam.› a ninge. *Deşi tânăr, a încărunțit.*

încărunțít, -ă adj. (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, grizonat, înălbit, sur, ‹pop. şi fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deşi tânăr, are părul încărunțit.*

încătărámă vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Îmbuiba.

încătușá vb. I. tr. **I** (*compl. indică oameni condamnați, arestați etc.*) a fereca, a înlănțui, a lega[1], ‹pop.› a cătuşa, a cetlui, ‹înv. şi reg.› a lănțui, ‹arg.› a încopcia. *Criminalii periculoşi sunt încătuşați.* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni, spiritul lor sau acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› a încorseta, a îngrădi, a înlănțui. *Pe mulți grija zilei de mâine îi încătuşează. Starea de nesiguranță îi încătuşează spiritul.* **2** (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o încătuşează cu totul.*

încătușáre s.f. ferecare, înlănțuire, legare, legat[2], ‹pop.› cătuşare. *Încătuşarea criminalilor periculoşi este obligatorie.*

încătușát, -ă adj. **1** (*despre oameni condamnați, arestați*) ferecat[2], înlănțuit, legat[4], ‹înv. şi reg.› lănțuit, ‹arg.› încopciat. *Criminalii periculoşi sunt transportați încătuşați spre sala de judecată.* **2** fig. (*despre oameni, despre spiritul lor sau despre acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› încorsetat, îngrădit, înlănțuit. *Un om încătuşat nu poate crea.*

încâiná vb. I. (*pop.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Haini. Înrăi. **2** refl. (*despre oameni*) v. Încăpățâna. Îndărătnici. Obstina.

încâinít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

încâlceálă s.f. **I** amestecătură, încâlcire, încâlcitură, încurcătură, mixtură, ‹fam.› bălmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. şi fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zămintitură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. *Firele erau într-o încâlceală de nedescris.* **II** fig. **1** amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hățiş, împletitură, păienjeniş, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era o încâlceală de fapte şi de amintiri vagi.* **2** complicație, încurcătură, şicană. *Încearcă să evite, pe cât posibil, încâlcelile.*

încâlcí vb. IV. tr., refl. **I** (*compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) a (se) amesteca, a (se) împletici, a (se) încurca, a mixa, ‹fam.› a (se) bramburi, a (se) bulibăşi, a (se) zăpăci, ‹reg.› a (se) bălmăji, a holomoci, a (se) învălătuci, a (se) loloți, a mătrăcăli, a mitocosi, a (se) mitroşi, ‹înv.› a (se) îngălmăci, a (se) zăminti. *A încâlcit, din greşeală, firele celor două bobine.* **II** fig. **1** (*compl. sau sub. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, a (se) combina, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) împletici, a (se) încurca, a (se) învălui. *Adesea amintirile se încâlcesc cu visele.* **2** (*compl. sau sub. indică probleme, situații etc.*) a (se) complica, a (se) încurca, ‹fig.› a (se) întortochea, ‹fig.; livr.› a sinua, ‹fig.; fam.› a se încovriga. *Intriga filmului s-a încâlcit spre final.*

încâlcíre s.f. **1** amestecătură, încâlceală, încâlcitură, încurcătură, mixtură, ‹fam.› bălmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. şi fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zămintitură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. **2** fig. complicare, încurcare. *Mai multe întâmplări imprevizibile au dus la încâlcirea intrigii filmului.*

încâlcít, -ă adj. **I 1** (*despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) amestecat, împleticit, încurcat[2], ‹reg.› învălătucit, loloțit, mitocosit. *Firele încâlcite sunt greu de descâlcit.* **2** (*despre păr*) nepieptănat, ‹fam.; deprec.› neţesălat. *Are veşnic părul încâlcit.* **II** fig. **1** (*despre exprimare, fraze etc.*) încurcat[2], ‹fig.› împiedicat, întortocheat, sucit[2]. *Exprimarea încâlcită făcea scrisoarea de neînțeles.* **2** (*despre probleme, situații etc.*) complex, complicat, încurcat[2], ‹fig.› întortocheat, labirintic, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Are de elucidat o situație extrem de încâlcită.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, difuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› incert, împleticit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod încâlcit. Viitorul ei este încâlcit.* **4** (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, neciteț, nedescifrabil, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific. *Are un scris încâlcit, imposibil de înțeles. Manuscrisul este încâlcit.* **5** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de apă etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], şerpuit, şerpuitor, unduios, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele încâlcite ale vaporului şi au ieşit pe punte.*

încâlcitúră s.f. **1** amestecătură, încâlceală, încâlcire, încurcătură, mixtură, ‹fam.› bălmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. şi fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zămintitură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. **2** fig. încurcătură, întortochetură. *Încâlcitura exprimării făcea scrisoarea de neînțeles.*

încântá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a seduce, ‹reg.› a slăvi, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a încântat pe bătrân cu frumusețea ei şi i-a luat banii.* **2** (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, ‹înv. şi pop.› a veseli, ‹pop.› a trufi[1], ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a legăna, a lumina, a mângâia. *Speranța că se va însănătoşi îi încântă sufletul.* **3** (*compl. indică oameni*) a desfăta, ‹fig.› a regala. *A încântat publicul cu un concert magnific.* **4** (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a înşela[1], a minți, a mistifica, a momi, a păcăli, a trişa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a şmecheri, a țepui[2], ‹înv. şi reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a şutili, ‹reg.› a celui, a măglisi, a obroci[1], a ormoci, a şugui[1], a tăşca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguşi, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a şurubări, a şurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pîrjoli, a şurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A încântat multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.*

încântáre s.f. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, seducere, seducție, ‹rar› desfăt, ‹înv.› delectație, desfătăciune, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› piştă, răpitură. *Filmul şi-a atins scopul: încântarea spectatorilor.* **2** delectare, desfătare, farmec, plăcere, voluptate, vrajă, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. şi pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. şi reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. şi pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o încântare.* **3** desfătare, plăcere, ‹fig.› regal[1]. *Concertul a fost o adevărată încântare.* **4** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) farmec, fascinație, ‹înv. şi reg.› libov, ‹fig.› magie, poezie, vrajă, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. *Învăluit de încântarea melodiei, nu a auzit telefonul.*

încântát, -ă adj. **1** ademenit, amăgit, înşelat[1], mințit, momit, păcălit[2], trişat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. şi reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul încântat a rămas păgubit.* **2** (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, sedus, ‹înv.› ademenit, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul încântat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **3** (*mai ales despre chipul oamenilor*) fericit, ‹fig.› radios. *A ieşit de la examen cu chipul încântat.*

încântătór, -oáre adj. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, nălucitor, plăcut, seducător, şarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. şi pop.› dezmier-

dat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este încântător.* **2** (*mai ales despre elemente din natură, interioare*) desfătător, plăcut, vesel, ‹reg.› veselos, ‹fig.› mângâietor, ‹fig.; înv.› mângâios. *Astăzi este un soare încântător de toamnă. După schimbările făcute, camera pare mai confortabilă, mai încântătoare.* **3** (*mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este încântătoare și tulburătoare.* **4** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, deosebit, excelent, grozav, minunat, remarcabil, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte încântătoare.* **5** (*mai ales despre oameni*) adorabil, drăguț, fermecător, ‹fig.› cuceritor. *Este o femeie încântătoare.*

încântec s.n. (*înv.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

încârdoșa vb. I. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înhăita.

încârdui vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înhăita.

încârjoiá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Cocoșa. Curba. Încârliga. Încovoia. Îndoi. Strâmba.

încârligá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) cocoșa, a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutățile pe care le cară îi încârligă spatele. S-a încârligat sub greutatea rucsacului.* **2** (*compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a încârligat pe o creangă.*

încârligát, -ă adj. (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încolăcit, încovrigat, înfășurat[2], învălătucit, răsucit[2], sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele încârligat.*

încârlionță vb. I. tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică părul*) v. Bucla. Cârlionța. Inela. Încreți. Ondula.

încârlionțát, -ă adj. (*pop. și fam.; despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

încârpuí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Îmbrobodi. Lega[1].

încât conj. subord. (*introduce o prop. circ. consec.*) că, de[1], ‹înv. și pop.› cât. *E așa de frig, încât ți se taie răsuflarea. Plângea atât de zgomotos, încât i se auzeau gemetele până în cealaltă parte a casei.*

încâtvá adv. (*modal; rar*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Puțin.

începuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta. **2** (*despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) v. Ademeni. Amăgi. Înșela[1]. Seduce.

înceluiálă s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

înceluíre s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

înceluít, -ă adj. (*înv.; mai ales despre fete, femei*) v. Ademenit. Amăgit. Înșelat[1]. Momit. Sedus.

înceluitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

începătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** inițial. *Litera începătoare a cuvântului este scrisă greșit.* **2** (*despre acțiuni, procese etc.*) incipient, inițial. *Bolnavul are febră în faza începătoare a bolii.* **II** s.m., s.f. **1** debutant, neofit, novice, ‹fam.› ageamiu, ‹fig.; fam.› boboc, pui[1], recrut, ‹fig.; înv.› apprenti, ‹jar.› balic, ‹arg.› pifan. *Este începător în avocatură. Începătoare în teatru, artista a avut un succes răsunător.* **2** (*rar*) v. Cap. Deschizător de drum. Inițiator. Promotor. Protagonist.

începătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Început. Obârșie. Origine. Proveniență. Sorginte. Sursă. **2** v. Aliniat[1]. Paragraf.

începe vb. III. **1** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a iniția, ‹reg.› a andăli, ‹fig.› a demara. *A început o afacere cu produse cosmetice.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a porni, ‹reg.› a arădui. *Femeile au început cearta. Inamicul a început atacul.* **3** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a porni, ‹înv. și pop.› a lua, a purcede. *Începe lucrul dimineața, devreme. Calul a început cursa cu o mică întârziere.* **4** tr. (*compl. indică activități, meserii etc.*) ‹pop.› a porni. *El a început avocatura de foarte tânăr.* **5** intr. (*despre ani de studiu, unități de învățământ etc.*) a se deschide. *Anul școlar începe în luna septembrie. Facultățile încep la 1 octombrie.* **6** tr. (*compl. indică consfătuiri, congrese, ședințe etc.*) a deschide. *Directorul a început ședința cu un anunț important.* **7** tr. a deschide, a inaugura. *Prin opera sa a început o nouă etapă în istoria literaturii.* **8** tr. (*compl. indică lucrări, discuții etc.*) a aborda, a antama, a iniția. *A început cu mult curaj un nou proiect de cercetare.* **9** (*compl. indică conversații, discursuri etc.*) a aborda, a deschide, a inaugura. *A început discursul cu câteva considerații despre religie.* **10** tr. a se apuca, a se porni, a se pune. *Ajuns acasă, a început să facă treabă în grădină.* **11** tr. (*jur.; compl. indică acțiuni judecătorești*) a intenta, ‹pop.› a porni. *A început procesul de divorț.* **12** tr. (*urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) a se porni, a prinde, ‹înv. și pop.› a rupe. *Fetele au început să-și dea coate când l-au văzut pe băiat în încurcătură. Au început să cânte cu glas tare.* **13** intr. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a debuta. *Afacerea a început cu succes.* **14** intr. (*despre reprezentații, spectacole, sesiuni etc.*) a debuta, a se deschide. *Stagiunea teatrală a început cu o piesă din dramaturgia românească.* **15** intr. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născo-ci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, a început o vijelie puternică. Iubirea i-a început brusc în suflet.* **16** intr. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, ‹înv.› a mijloci, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios începe pe chipul ei.* **17** intr. (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se arăta, a se declara, a se ivi, a se manifesta, ‹reg.› a se năstimi. *În oraș a început o epidemie de gripă.* **18** intr. (*despre momente ale zilei, fenomene, stări*) a se face, a se ivi, a se lăsa, a sosi, a veni. *Pornește la drum cum începe dimineața.* **19** tr. a intra. *Viața lui a început o nouă etapă.* **20** tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; mai ales fam.*) a relua, a repeta, ‹pop. și fam.› a porni. *Ai vorbit despre asta și ieri. Iar o începi?* **21** tr. (*înv.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **22** intr., tr. (*biol.; înv.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea. **23** tr. (*arg.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti.

începere s.f. **1** inițiere, ‹fig.› demarare. *Începerea afacerii cu produse cosmetice a fost inspirată.* **2** deschidere. *Directorul a făcut un anunț important la începerea ședinței.* **3** abordare, inițiere. *Începerea unui nou proiect de cercetare s-a făcut cu mult curaj.* **4** abordare, inaugurare, începere. *A făcut câteva considerații despre religie la începerea discursului.* **5** deschidere, inaugurare, ‹înv.› inaugurație. *Începerea stagiunii s-a făcut cu o piesă din dramaturgia românească.* **6** declanșare, dezlănțuire, iscare, izbucnire, pornire, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Începerea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.*

începút s.n. **I 1** debut, ‹înv.› exordiu, primiții, primordiu, ‹fig.› start, ‹fig.; pop. și fam.› revărsat[1]. *Începutul artistei a fost remarcabil.* **2** obârșie, origine, proveniență, sorginte, sursă, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are început latin.* **3** cap, frunte. *Numele lui este scris la începutul tabelului.* **4** (*cu referire la unele momente ale zilei; urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) ‹pop.› fapt. *La începutul zilei vremea este frumoasă. Se retrage în casă la început de noapte.* **II** fig. (*rar*) v. Bază. Esență. Fundament. Piatră de temelie. Piatră fundamentală. Temei. Temelie.

încercă vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) a proba, a testa[2], a verifica, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a probăi, a probui. *Când cumperi un aparat electric, trebuie mai întâi să-l încerci la bancul de probe al magazinului.* **2** (*compl. indică metode, procedee, tratamente etc.*) a experimenta, a proba, a testa[2]. *Pacienta a încercat un nou tratament.* **3** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a proba. *A încercat costumul înainte de a-l cumpăra.* **4** (*compl. indică produse alimentare, băuturi etc.*) a degusta, a gusta, ‹pop.› a cerca. *A încercat compotul pentru a vedea dacă este suficient de dulce.* **5** (*compl. indică sentimentele, caracterul etc. cuiva*) a proba, a verifica, ‹înv.› a ispiti. *S-a despărțit un timp de el pentru a-i încerca sentimentele.* **II** tr. a cerceta, a examina, ‹pop.› a cerca, ‹fig.› a sonda, ‹fig.; fam.› a fora. *Trebuie să încerce toate posibilitățile pentru a vedea dacă sunt șanse de reușită.* **III** tr. **1** a căuta, a se sili, a se strădui, a vedea, ‹pop.› a cerca, a se munci, a se osteni, a se trudi, ‹înv.› a sta, ‹fran.; înv.› a tenta. *Încearcă să nu plângi când îl întâlnești!* **2** a căuta, a tinde. *Criticul încearcă să explice miraculosul din legendele pe care le studiază.* **3** a căuta, ‹pop. și fam.› a umbla. *Bărbatul încearcă să o amăgească.* **4** a căuta, a tatona, ‹înv. și reg.› a probălui. *Încearcă să găsească o soluție cât mai rezonabilă pentru aplanarea conflictului.* **5** a se forța, a se sforța, a se sili, a se strădui. *Tânărul încearcă să câștige încrederea fetei.* **IV 1** refl. recipr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se înfrunta, a se întrece, a se măsura, a se pune, ‹pop.› a se împotrivi, a se prinde. *Nimeni nu îndrăznește să se încerce cu ea la socoteli.* **2** tr. (*compl. indică suferințe, necazuri etc.*) a îndura, a pătimi, a suferi, a suporta. *Au încercat în viață multe neajunsuri.* **3** tr. (*în constr. cu sub. logic-pron. pers. în ac. și cu sub. gram. exprimând o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.*) a fi, a resimți, a simți, ‹înv. și pop.› a veni, ‹fig.› a trăi. *Îl încearcă rușinea pentru ceea ce a spus.* **4** tr. (*compl. indică senzații, stări psihice, afective etc.*) a avea, a simți. *A încercat o mare dezamăgire când a văzut-o.* **5** tr. (*despre stări fiziologice, psihice, afective etc.; compl. indică oameni*) a apuca, a cuprinde, a prinde, a veni, ‹reg.› a mârzi. *Adesea o încearcă disperarea.*

încercáre s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) probare, probă, verificare, ‹pop.› cercare, ‹reg.› proveală, ‹înv.› cercătură, verificație. *Încercarea unui aparat electric nou trebuie făcută la bancul de probe al magazinului de unde a fost cumpărat.* **2** experimentare, probare, ‹rar› experiment, ‹înv.› experimentațiune. *Colectivul de specialiști își propune încercarea unor noi metode de creștere a productivității.* **3** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) experiență, experiment, experimentare, probă, test, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentațiune. *Face numeroase încercări în laborator înainte de a pune produsul în vânzare.* **II 1** căutare, tatonare. *Încercările lui au drept scop găsirea unei soluții cât mai rezonabile pentru aplanarea conflictului.* **2** tentativă, ‹pop.› chip. *Încercarea de record absolut la aruncarea suliței i-a reușit. Încercarea de reconciliere a dat greș.* **3** (*sport; la rugbi*) eseu. *Încercarea este așezarea mingii la sol, dincolo de linia de but a adversarilor.* **4** efort, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, încercarea lui a fost de prisos.* **5** greu, greutate, impas, necaz, vicisitudine, ‹înv.› pâs. *Totdeauna părinții te scot dintr-o încercare.* **6** (*mai ales la pl. **încercări***) ananghie, greutate, mizerie, necaz, nevoie, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe încercări în cursul vieții.* **7** (*la pl. **încercări***) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *pâs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de încercări.* **8** ‹fig.› cumpănă. *În timpul inundațiilor a trecut printr-o mare încercare.*

încercát, -ă adj. **I** (*despre aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) probat, verificat, ‹înv.› probăluit, prubuit. *Primul televizor încercat avea sonorul defect.* **II 1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist încercat. Colectivul are nevoie de un programator încercat. Este un cercetător încercat în astronautică.* **2** (*despre oameni*) experimentat, pățit. *Bunicul ei a fost un om încercat, trecând prin două războaie.* **3** (*despre oameni*) deprins, experimentat, priceput, rutinat, versat, ‹pop. și fam.› purtat[2]. *O persoană încercată își dă seama când apare o situație delicată.* **4** (*mai ales despre oameni*) ‹fig.› călit[2]. *Încercat prin greutățile vieții, nu-l mai afectau micile necazuri.*

încercănă vb. I. refl. (*despre ochi*) ‹înv. și reg.› a se vineți. *Din cauza oboselii, ochii i s-au încercănat.*

încercănát, -ă adj. (*despre ochi sau, p. ext., despre oameni*) cercănat, ‹reg.› dezgărdinat, vâlced. *De oboseală, are ochii încercănați.*

încercuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a împresura, a înconjura, a învălui, ‹înv. și pop.› a cuprinde, ‹reg.› a învoalbe, ‹înv.› a împrejura. *Polițiștii i-au încercuit pe infractori din toate părțile.* **2** (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a asedia, a împrejmui, a împresura, a înconjura, a învălui, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost încercuit de inamic.* **3** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a limita, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotări, a însemna, a semna. *A încercuit via pe care o are pe deal.* **4** (*compl. indică oameni, obiecte etc.*) a înconjura, ‹fig.› a cercui. *Lumea l-a încercuit pentru a-i lua autografe.* **5** a împresura, a înconjura, ‹fig.› a împrejmui, a încinge[2]. *Munții încercuiesc podișul.*

încercuíre s.f. **1** împresurare, înconjurare, învăluire, ‹livr.› cerclaj. *Încercuirea infractorilor a fost făcută cu multă precauție.* **2** (*milit.*) asalt, asediere, asediu, blocadă, împresurare, înconjurare, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Încercuirea orașului a durat trei luni.*

încercuít, -ă adj. **1** (*despre ființe*) împresurat, înconjurat, învăluit. *Infractorii încercuiți s-au predat.* **2** (*milit.; despre locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) asediat, împresurat, înconjurat. *Forțele aliate au salvat orașul încercuit.*

încét, înceátă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas încet.* **2** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea înceată. De departe se aude freamătul încet al pădurii.* **3** (*despre ființe sau despre mișcări, acțiuni etc. ale lor*) greoi, lent, moale, molatic, molâu, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângace, ‹arg.› martalog. *Încet cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările încete.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mișcare*) agale, alene, binișor, domol, încetinel, încetișor, lent, lin[2], liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, linișor, oblu, rara, ‹fam.› moșnegește, ‹reg.› linuț, mereor, mereu, mereuaș, mereuț, ‹înv.› cătinelușel. *Obosit, bărbatul merge încet spre casă.* **2** greu, lent. *Zilele trec încet până la concediu.* **3** (*în legătură cu verbe de declarație*) molcom, ‹înv.› molcomiș. *Mama spune încet o poveste copiilor.* **4** lin[2]. *Îi vorbește încet, ca să nu-l sperie.* **5** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) adagio, largamente, largo, lento, rar. **6** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) piano. **7** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) alene, lent, tardo.

înceta vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) a întrerupe, a opri, a sista, a suspenda, ‹înv.› a discontinua. *Au încetat activitatea în mină în urma exploziei.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale*

oamenilor) a conteni, a întrerupe, a lăsa, a opri, ‹rar› a părăsi. *Este momentul să încetăm dezbaterile.* **3** intr. (*despre flinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „din" sau „cu"*) a conteni, a se întrerupe, a se opri, ‹reg.› a stâmpi, ‹înv.› a pristoi. *Nu mai încetează cu sfaturile.* **4** intr., tr. (*sub. sau compl. indică acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) isprăvi, a (se) încheia, a (se) sfârşi, a (se) termina, ‹rar› a (se) epiloga, ‹pop.› a se dovedi, a (se) găti, a (se) istovi, a (se) mântui, ‹reg.› a răfui, a (se) sculi, ‹înv.› a (se) istovi, a (se) săvârşi. *Au încetat treaba spre dimineaţă. Disputele dintre ei nu au încetat.* **5** intr. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârşi, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. şi pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea a încetat după câteva ore. Ploile nu mai încetează şi este pericol de inundaţii.* **6** intr. a se curma, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, ‹fig.› a se frânge. *Melodia a încetat brusc.* **7** intr. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a se linişti, a muţi, a se pierde, a pieri, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuţi, a seca. *Odată cu venirea nopţii, gălăgia din stradă a încetat.* **8** intr. (*mai ales despre suferinţe fizice sau morale, stări psihice*) a dispărea, a pieri, a trece, ‹astăzi rar› a se sparge, ‹reg.› a se oşeni, ‹fig.› a se cicatriza, a zbura. *Durerea provocată de moartea părinţilor a încetat în timp. I-a încetat neîncrederea în ea.* **9** intr. (*despre stări, senzaţii etc.*) a dispărea, a pieri, a se sfârşi, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui a încetat din cauza dezinteresului celor din jur.* **10** tr., intr. (*fin.; înv. şi reg.; compl. sau sub. indică monede, mărci şi efecte poştale etc.*) v. Demonetiza. Deprecia. Devaloriza. Flota. **II** (*la imper., pers. 2 sg. **înceteazăl**; cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăveşte!, punct!, sfârşeşte!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Înceteză! Nu mai suport ţipetele tale!*

încetáre s.f. **1** întrerupere, oprire, sistare, suspendare, ‹înv.› discontinuare, discontinuaţie. *S-a decis încetarea activităţii minei în urma exploziei.* **2** contenire, întrerupere, oprire, ‹înv. şi pop.› opreală, ‹înv.› răstimp, stare, stat[3], ‹grec.; înv.› stasis. *S-a hotărât încetarea dezbaterilor.* **3** isprăvire, isprăvit[1], încheiere, sfârşire, sfârşit[1], terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârşire, săvârşitură. *Nimeni nu mai speră în încetarea disputei dintre ei.* **4** contenire, curmare, întrerupere, oprire, potolire, ‹înv.› precurmare. *Încetarea ploii s-a produs după câteva ore.* **5** dispariţie, stingere. *Încetarea acordurilor disonante de vioară a fost o binefacere.* **6** dispariţie, trecere. *Mestecarea unei gume ajută la încetarea senzaţiei de sete.*

încetăţení vb. IV. refl. fig. (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) a se statornici, ‹fig.› a se împământeni. *Unele obiceiuri moldoveneşti s-au încetăţenit de mult timp în zone limitrofe din Transilvania.*

încetăţeníre s.f. fig. statornicire, ‹fig.› împământenire. *Încetăţenirea unor obiceiuri moldoveneşti s-a produs în zone limitrofe din Transilvania.*

încetăţenít, -ă adj. fig. (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) statornicit, ‹fig.› împământenit. *Obiceiul încetăţenit de a ara curtea celui urat în noaptea de Anul Nou, specific Moldovei, se regăseşte şi în unele localităţi din Transilvania.*

încetineálă s.f. lentitudine, lentoare, ‹rar› lenteţe, molcomeală, ‹înv.› îngăduială, păsuială. *Nu poţi cere unui om activ încetineală în mişcări.*

încetinél, -eá adj., adv. **1** adj. încetişor. *Pasul lor este prea încetinel.* **2** adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, alene, binişor, domol, încet, încetişor, lent, lin[2], liniştit, uşor[2], uşurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› cătenelaş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rara, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel.

încetiní vb. IV. **1** tr. a micşora, a reduce, ‹fig.; fam.› a muia. *Şoferii încetinesc viteza maşinii la curbe.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mişcări, deplasări etc. sau viteza, ritmul lor de desfăşurare*) a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera, ‹înv.› a se molcomi. *Îşi încetineşte cu greu mişcările nervoase ale mâinilor. Pasul i se încetineşte.* **3** tr. (*compl. indică fenomene, stări etc.*) a amâna, a întârzia. *A încetinit reapariţia bolii prin tratament constant.*

încetinínd adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) slargando, tardando.

încetiníre s.f. **1** micşorare, reducere. *Înainte de a intra într-o curbă, este obligatorie încetinirea vitezei maşinii.* **2** domolire, potolire. *A fost obligatorie încetinirea pasului deoarece obosea repede.* **3** amânare, întârziere, ‹rar› dilaţiune. *Încetinirea reapariţiei bolii se poate face urmând tratamentul indicat de doctor.*

încetinít, -ă adj. **1** micşorat, moderat, redus. *La curbele cu viteză încetinită.* **2** (*despre mişcări, deplasări etc. sau despre viteza, ritmul lor de desfăşurare*) domolit, liniştit, potolit[2]. *Dansul are un ritm încetinit.*

încetişór, -oáră adj., adv. **1** adj. încetinel. **2** adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, alene, binişor, domol, încet, încetinel, lent, lin[2], liniştit, uşor[2], uşurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› cătenelaş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rara, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel.

înceţoşá vb. I. **1** refl. a se înnegura. *Afară s-a înceţoşat.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) împânzi, a (se) înnegura, a (se) păienjeni, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) ceţoşa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Vederea i se înceţoşează din cauza oboselii.*

înceţoşáre s.f. fig. tulburare, ‹fig.› fum, împăienjenire, păienjenire, voalare, ‹fig.; reg.› pahuială, preveşteală. *Abia putea zări ceva din cauza înceţoşării privirii.*

înceţoşát, -ă adj. **I 1** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) ceţos, înnegurat, nebulos, neguros, pâclos, ‹rar› neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este înceţoşat.* **2** (*despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) neclar, sur, tulbure, tulburiu, ‹reg.› suriu. *Negurile înceţoşate ale nopţii au învăluit natura. Aerul unei dimineţi înceţoşate de toamnă îl înviorează.* **II** fig. (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› ceţos, împăienjenit, împânzit, înnegurat, păienjenit. *Privirea înceţoşată îi trăda oboseala.*

închegá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lichide ori substanţe coloidale*) a (se) coagula, a (se) conglutina, ‹pop.› a (se) năclăi, a se slei, ‹reg.› a (se) năsădi, a se noji[1], a (se) străgheţa, a (se) ţepeni. *Sângele din care s-a scos fibrina nu se mai închegă.* **2** refl. (*despre unele substanţe, alimente etc. lichide, în special despre lapte*) a se coagula, a se îngroşa, a se prinde, ‹reg.› a se cocârţi, a se strânge. *Răcitурile au început să se închege.* **3** refl. (*despre substanţe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) a se coagula, a se slei, a se solidifica, ‹pop.› a se năclăi, ‹reg.› a se ţepeni. *Untura topită se închegă prin răcire.* **4** refl. (*despre dulceţuri, sosuri, materii etc.*) a se îngroşa, a se învârtoşa, a se lega[1]. *Şerbetul se închegă pe foc mic. Ciulamaua se lasă să fiarbă până când se închegă.* **II** refl. fig. (*despre senzaţii, sentimente, stări sufleteşti, atitudini etc. ale oamenilor*) a se forma, ‹fig.› a se contura, a se limpezi. *În mintea lui se închegă o amintire îndepărtată. Pe zi ce trece, dragostea dintre ei se închegă.*

închegáre s.f. **1** coagulare, conglutinare, conglutinaţie, ‹reg.› închegătură. *Închegarea sângelui nu mai are loc dacă din el s-a scos fibrina.* **2** coagulare, îngroşare, prindere. *Închegarea răciturilor se face la rece.* **3** coagulare, sleire, solidificare, ‹pop.› sleit[1], ‹înv.› sleială, sleitură. *Închegarea unturii topite se produce prin răcire.* **4** îngroşare, învârtoşare, legare, legat[2]. *Închegarea şerbetului trebuie făcută pe foc mic.*

închegát, -ă adj. **I 1** (*despre lichide sau substanţe coloidale*) coagulat, ‹pop.› năclăit. *Din sângele închegat s-a scos fibrina.* **2** (*despre unele substanţe, alimente etc. lichide*) coagulat, îngroşat, prins[2]. *Răciturile închegate pot fi mâncate.* **3** (*despre substanţe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) coagulat, sleit[2], solidificat, ‹pop.› năclăit, ‹înv. şi reg.› însleit. *Untura închegată se păstrează în borcane.* **4** (*despre dulceţuri, sosuri, materii etc.*) îngroşat, învârtoşat, legat[4]. *Şerbetul închegat se pune în borcane.* **II** fig. **1** coerent. *După modificările făcute, cartea i se pare închegată. A ţinut un discurs închegat.* **2** (*mai ales despre planuri, proiecte*) coerent, sistematic, structural, ‹fig.› legat[4], ‹fig.; rar› strâns[2]. *Cei doi arhitecţi discută despre necesitatea unui plan închegat de urbanizare.* **3** (*în opoz. cu „eterogen"; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen, unitar, ‹fig.› monolit, monolitic, sudat[2]. *Echipa naţională de fotbal este o echipă închegată.*

închegător, -oáre adj., s.n., s.f. **I** adj. (*rar; despre anumite substanțe*) v. Coagulant. Conglutinat. **II** s.n. ‹reg.› budacă, chegorniță. *Închegătoarea este un săculeț în care se pune laptele strecurat la închegat.* **III** s.f. (*bot.*) **1** *Teucrium polium*; ‹reg.› spetează-sălbatică. **2** (*reg.*) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*). **3** (*reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

închegătură s.f. (*reg.*) v. Coagulare. Conglutinare. Conglutinație. Închegare.

încheiá vb. I. **I** (*predomină ideea de prindere, de fixare, de unire a unor obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a (se) închide, ‹reg.› a (se) îmbumba. *Și-a încheiat paltonul pentru că îi este frig. Sandalele se încheie cu catarame.* **2** tr. (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a îmbina, a lega[1], a monta, a prinde, a uni[2], ‹reg.› a încochela. *Dulgherii încheie grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **3** refl. (*despre elementele unui ansamblu, ale unui sistem tehnic etc.*) a se articula, ‹pop. și fam.› a se lega[1], ‹fig.; pop.› a se înjuga. *Locul unde se încheie cele două oase s-a inflamat după cădătură.* **II** (*predomină ideea de terminare, de sfârșire a unui fenomen, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații etc.*) **1** refl. (*despre stări, fenomene, acțiuni etc.*) a se sfârși, a se termina, ‹înv. și pop.› a se petrece, ‹înv. și reg.› a se obârși. *Totul este trecător și se încheie la un moment dat. De multe ori viața se încheie brusc.* **2** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina, ‹reg.› a răfui. *Au încheiat ședința după două ore de dezbateri.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) isprăvi, a înceta, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹rar› a epiloga, ‹pop.› a (se) dovedi, a (se) găti, a (se) istovi, a (se) mântui, ‹reg.› a răfui, a (se) sculi, ‹înv.› a (se) istovi, a (se) săvârși. *Au încheiat treaba spre dimineață. Disputele dintre ei nu s-au încheiat.* **4** refl. a se curma, a înceta, a se întrerupe, a se opri, ‹fig.› a se frânge. *Melodia s-a încheiat brusc.* **5** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a încheiat după câteva ore. Ploile nu se mai încheie și este pericol de inundații.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) a finaliza, a isprăvi, a sfârși, a termina, ‹livr.› a fini, ‹reg.› a oteși[1]. *A reușit să-și încheie lucrarea la termen.* **7** tr. (*compl. indică creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a sfârși, a termina. *Nu știe dacă va putea să încheie simfonia începută de tatăl lui.* **8** tr. (*compl. indică forme de învățământ, ani școlari etc.*) a absolvi, a isprăvi, a sfârși, a termina. *Mai are un an până când încheie facultatea.* **9** refl. (*despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) a se duce[2], a se sfârși, a se termina, a trece, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a veni, ‹înv.› a se pleca. *Deja s-a încheiat o oră de când așteaptă tramvaiul. Vara s-a încheiat.* **10** refl. (*despre perioade de timp, termene etc.*) a expira, a se isprăvi, a se sfârși, a se termina. *Termenul de garanție a frigiderului s-a încheiat. Timpul de gândire s-a încheiat.* **11** tr. (*compl. indică probleme, activități, stări etc.*) a lichida, a sfârși, a termina. *S-a întâlnit cu el ca să încheie toate problemele care au fost între ei. Și-au încheiat răfuielile vechi.* **12** refl. (*despre acțiuni, tratative, întreceri sportive etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se sfârși, a se termina, ‹fig.› a se solda. *Campania lor electorală s-a încheiat cu succes.* **13** tr. (*compl. indică contracte, tratate, tranzacții etc.*) a definitiva, a stabili, ‹înv.› a încheia. *A reușit să încheie contractul cu primăria.* **14** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a epuiza, a isprăvi, a sfârși, a termina, ‹pop.› a găta, a mântui, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să încheie toate aspectele problemei.* **15** tr. (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a elabora, a face, a formula, a întocmi, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să încheie un raport de activitate.* **16** tr. (*compl. indică acte, înțelegeri, tranzacții etc.*) a perfecta. *Au încheiat o convenție favorabilă după lungi discuții.* **17** tr. (*compl. indică mai ales acte oficiale*) a iscăli, a semna, a subscrie, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a subiscăli. *Reprezentanții celor două state au încheiat tratatul.* **18** tr. (*jur.*) a contracta. *A încheiat o afacere.* **19** tr. (*compl. indică tratate, alianțe etc.*) ‹înv.› a așeza, a lega[1], a statornici. *Cele două state beligerante au încheiat o pace favorabilă ambelor.* **20** intr. (*despre oameni*) a conchide, a concluziona, a sfârși. *Criticul a încheiat subliniind valoarea cărții pentru cultura română.* **21** refl. (*despre spații delimitate, localități, drumuri etc.*) a se sfârși, a se termina, ‹pop.› a se curma. *Satul este atât de lung încât pare că nu se mai încheie.* **22** tr. (*rar*) v. Limita. Mărgini. Reduce. Rezuma. Sta. **23** tr. (*înv.*) v. Completa. Complini. Împlini. Întregi. Rotunji.

încheiát, -ă adj. **I** (*predomină ideea de prindere, de unire a unor obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) închis, ‹reg.› îmbumbat. *Stă cu paltonul încheiat pentru că îi este frig.* **2** (*pop. și fam.; despre corpul ființelor sau despre părți ale lui; de obicei întărit prin adv. „bine”*) v. Musculos. Legat[4]. Robust. Solid. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **II** (*predomină ideea de terminare, de sfârșire a unui fenomen, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații etc.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) isprăvit[2], sfârșit[2], terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Nu poate fi vorba de o dispută încheiată între ei.* **2** (*despre activități, acțiuni, operații etc.*) isprăvit, sfârșit[2], terminat[2]. *Ședința încheiată a incitat la discuții particulare.* **3** (*despre acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) finalizat, isprăvit[2], sfârșit[2], terminat[2], ‹livr.› finit. *Lucrarea încheiată a fost predată profesorului.* **4** (*mai ales despre lucruri*) gata, isprăvit[2], terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Într-o sală a croitoriei sunt expuse hainele încheiate ale clienților.* **5** (*despre probleme, activități, stări etc.*) lichidat, sfârșit[2], terminat[2]. *Consideră vechea răfuială încheiată.* **6** (*despre contracte, tratate, tranzacții etc.*) definitivat, stabilit. *Contractul încheiat a fost semnat de ambele părți.* **7** (*despre acte, înțelegeri, tranzacții etc.*) perfectat. *Convenția încheiată este favorabilă ambelor părți.* **8** (*despre perioade de timp*) complet, deplin, împlinit, întreg, ‹înv.› umplut[2]. *Al doilea an de studiu nu a fost încheiat.*

încheiére s.f. **I** (*predomină ideea de prindere, de unire a unor obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** închidere, ‹reg.› îmbumbare. *Încheierea hainei se face cu nasturi.* **2** îmbinare, montare[1], prindere, unire, ‹înv.› îmbinătură. *Încheierea scândurilor acoperișului unei case trebuie făcută cu multă atenție.* **3** (*gram.; înv.*) v. Articol. **4** (*muz.; înv.*) v. Battuta. Cadență. Măsură. Metru. Ritm. Ritmică (v. *ritmic*). Tact. **II** (*predomină ideea de terminare, de sfârșire a unui fenomen, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații etc.*) **1** isprăvire, închidere, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Încheierea ședinței s-a făcut după două ore de dezbateri.* **2** isprăvire, isprăvit[1], încetare, sfârșire, sfârșit[1], terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură. *Nimeni nu mai speră în încheierea disputei dintre ei.* **3** sfârșire, sfârșit[1], ‹înv. și reg.› istov. *În casa lor grijile sunt fără încheiere.* **4** finalizare, isprăvire, sfârșire, terminare. *Lucrarea va fi publicată într-o revistă de specialitate după încheierea redactării.* **5** absolvență, absolvire, isprăvire, terminare. *După încheierea liceului s-a înscris la facultate.* **6** lichidare, terminare, ‹rar› lichidațiune. *A venit timpul încheierii acestor vechi răfuieli.* **7** perfectare. *Încheierea convenției a avut loc după lungi discuții.* **8** semnare. *Încheierea tratatului s-a făcut într-un cadru oficial.* **9** (*jur.*) contractare. *La încheierea afacerilor se percep comisioane.* **10** ‹înv.› statornicire. *Încheierea păcii a fost favorabilă ambelor state beligerante.* **III** (*concr.*) **1** cap, capăt, final, fine, sfârșit[1], ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. *A dus treaba până la încheiere.* **2** deznodământ, epilog, final, sfârșit[1], ‹livr.› expuncțiune, fine. *Filmul a avut o încheiere neașteptată.* **3** conchidere, concluzie, ‹înv.› încheietură, ‹grec.; înv.› simperasma. *Mai are de redactat încheierea lucrării.* **IV** (*înv.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.

încheietoáre s.f. **I 1** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) cheotoare, ‹pop.› încheietură. *Pentru nasturii de la haina de blană și-a făcut încheietori de șiret.* **2** (*la haine sau la lenjerie; rar*) v. Butonieră. Cheotoare. **II** (*bot.*) **1** *Sideritis montana*; ‹reg.› iarba-fierului (v. *iarbă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-târtil, urechea-șoarecelui (v. *ureche*). **2** (*reg.*) v. Vulturică (*Hieracium pilosella*).

încheietúră s.f. **I 1** (*anat.*) articulație, ‹înv. și pop.› nod, ‹înv. și reg.› cheitură, ‹reg.› nodătură, ‹înv.› armonie[1], legătură, ‹fig.; fam.› balama. *Îl doare mâna, la încheieturi.* **2** (*constr.*)

cheotoare, ‹reg.› mușcătoare (v. *mușcător*), mușcătură[1], zimț. *În încheieturi se îmbină căpriorii sau bârnele de la unghiurile unei case țărănești.* **3** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte; pop.*) v. Cheotoare. Încheietoare. **4** (*art.; anat.; pop.*) ***încheietura șalelor*** v. Mijloc. Șale (v. *șa*). **5** (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Chingă. **6** (*înv.*) v. Conchidere. Concluzie. Încheiere. **7** (*gram.; înv.*) v. Articol. **8** (*gram.; înv.*) v. Silabă. **II** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; înv.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

închelbá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aduna. Întruni. Reuni. Strânge.

închelbără vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Aduna. Întruni. Reuni. Strânge. **2** tr. v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba.

închiaburí vb. IV. refl. (*în trecut; despre țărani*) a se îmbogăți, a se înavuți, ‹pop.› a se chiaburi. *Au reușit să se închiaburească în câțiva ani.*

închíde vb. III. **I 1** tr. (*în opoz. cu „a deschide"; compl. indică încuietori, zăvoare etc.*) a încuia, a pune, a trage, ‹rar› a ocluziona. *Noaptea, închide zăvorul de la poarta casei.* **2** tr. (*în opoz. cu „a descuia"; compl. indică uși, porți etc. sau, p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) a fereca, a încuia, a zăvorî, ‹înv. și reg.› a pecetlui. *A închis poarta casei. Și-a închis apartamentul și a plecat în concediu.* **3** tr. (*compl. indică orificii, cavități etc.*) a acoperi, a astupa. *A închis fântâna cu un capac.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică conducte, orificii, canale etc.*) a (se) astupa, a (se) înfunda, a (se) obtura. *Țeava s-a închis din cauza resturilor menajere.* **5** tr. (*compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) a astupa, a bara, a bloca, ‹rar› a obstacula, ‹pop.› a cuprinde, ‹fig.› a obstrua. *A închis intrarea în beci. Nemții au închis drumul.* **6** refl. (*despre căi de acces, drumuri etc.*) a se înfunda. *S-au întors din drum deoarece cărarea s-a închis.* **7** tr. (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a împrejmui, a înconjura, a îngrădi, ‹înv. și pop.› a ocoli, ‹pop.› a țărcui, ‹reg.› a prejmui, a țărcălui. *Și-a închis proprietatea cu un gard de beton.* **8** tr. (*compl. indică mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) a întrerupe, a opri, a stinge. *A închis pentru câteva minute calculatorul. Spre dimineață, a închis lumina de la intrarea în casă.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a (se) încheia, ‹reg.› a (se) îmbumba. *Și-a închis paltonul pentru că îi este frig. Sandalele se închid cu catarame.* **10** tr. (*compl. indică obiecte care se pot desface*) a strânge. *A închis umbrela după ce s-a uscat.* **11** refl. (*med., med. vet.; despre plăgi*) a se cicatriza, a se vindeca, ‹fam.› a se îmbuca. *Având diabet, rana s-a închis destul de greu.* **12** tr. (*milit.; înv.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) v. Asedia. Împrejmui. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui. **13** tr. fig. a avea, a conține, a cuprinde. *Cărțile pentru copii închid multe ilustrații.* **II 1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a aresta[1], a deține, a încarcera, a întemnița, a reține, ‹rar› a opri, ‹înv. și pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temnița, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălța, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3] , a rașcheta, a săcui[2], a țiurguli. *Poliția l-a închis pentru deținere de droguri.* **2** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) a băga, a înfunda, a pune, a vârî, ‹înv.› a periorisi, ‹fig.; fam.› a turna[1]. *L-a închis în arestul poliției.* **3** refl. (*despre oameni*) a se izola, a se retrage, ‹fig.› a se îngropa, a se refugia. *Spre sfârșitul vieții, s-a închis într-o mănăstire.* **III** tr. **1** (*compl. indică activități, acțiuni, operații etc.*) a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina, ‹reg.› a răfui. *Au închis ședința după două ore de dezbateri.* **2** (*jur.; compl. indică acțiuni juridice, procese etc.*) a clasa, a opri. *Judecătorul a închis procesul penal din cauza lipsei unor probe sigure.* **3** (*compl. indică organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) a desființa, a dizolva, a lichida, ‹înv.› a ridica, ‹fig.; înv.› a răsfira. *Fabrica a fost închisă, iar muncitorii au fost trecuți în șomaj.* **4** (*înv.; compl. indică contracte, tratate, tranzacții etc.*) v. Definitiva. Încheia. Stabili. **IV** refl. **1** (*despre culori, nuanțe etc.*) a se înăspri, a se întuneca, a se umbri. *Cu timpul, galbenul chihlimbarului se închide.* **2** (*despre cer*) a se înnegura, a se înnora, a se întuneca, a se mohorî, a se posomorî, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a închis.* **3** (*despre vreme*) a se înrăutăți, a se mohorî, a se posomorî, a se strica, a se tulbura, a se urâți, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a închis și au început ploile.*

închídere s.f. **I 1** (*în opoz. cu „deschidere"*) încuiere, punere, tragere. *Seara, are în grijă închiderea zăvorului de la poarta casei.* **2** (*în opoz. cu „descuiere"*) ferecare, încuiat[1], încuiere, zăvorâre, zăvorât[1]. *Este recomandată închiderea porților caselor pe timp de noapte.* **3** acoperire, astupare. *Închiderea fântânii cu un capac se impunea.* **4** astupare, astupat[1], înfundare, înfundat[1], obturare, obturație. *Închiderea țevii s-a produs din cauza resturilor menajere.* **5** barare, blocare. *Nemții au provocat închiderea șoselei.* **6** împrejmuire, împrejmuit[1], îngrădire, ‹pop.› țărcuire, ‹reg.› îngrădeală. *Închiderea proprietății s-a făcut cu un gard de beton.* **7** întrerupere, oprire, stingere. *Închiderea calculatorului este obligatorie după câteva ore de funcționare.* **8** încheiere, ‹reg.› îmbumbare. *Închiderea hainei se face cu nasturi.* **9** (*med., med. vet.*) cicatrizare, vindecare, ‹fig.; rar› reparație. *Având diabet, închiderea plăgii se face destul de greu.* **II** (*jur.*) arest, arestare, detenție, deținere, încarcerație, încarcerare, întemnițare, reținere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Închiderea lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.* **III 1** isprăvire, încheiere, sfârșire, sfârșit[1], terminare. *Închiderea ședinței s-a făcut după două ore de dezbateri.* **2** desființare, dizolvare, lichidare. *Închiderea fabricii a declanșat greva salariaților.*

închiná vb. I. **I 1** refl. (*relig.; despre oameni*) a se ruga[1], ‹reg.› a se sineca, ‹înv.› a se încresta[2], a se sluji, a vorbi, a vorovi. *Se închină în fiecare seară.* **2** refl. (*despre oameni*) a se apleca, a se înclina, a se pleca, a se ploconi, a se prosterna, ‹înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se închină în fața ei, salutând-o reverențios.* **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **4** refl. (*milit.; înv.; despre armate, ostași etc.*) v. Pleca. Preda. Supune. **5** refl. (*milit.; înv.; despre armate, state, orașe etc.*) v. Capitula. Preda. **6** tr. (*milit.; înv.; compl. indică cetăți, localități etc.*) v. Preda. **II 1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) a se abnega[1], a se consacra, a se dărui, a se deda, a se dedica, a se destina, a se devota, a se hărăzi, ‹înv.› a se aplica, a se dedia, a se meni, a (se) pridădi, a (se) șerbi, a trăi, ‹grec.; înv.› a se afierosi, ‹fig.; înv.› a se făgădui, a (se) logodi. *S-a închinat cu totul cercetării.* **2** tr. (*compl. indică mai ales scrieri, melodii, monumente etc.*) a consacra, a dedica, ‹fig.; înv.› a ridica. *Cunoscutul compozitor a închinat evenimentului istoric o simfonie.* **3** intr. (*despre oameni*) a toasta, ‹reg.› a noroci. *Invitații au închinat pe rând la onomastica sa.* **4** tr. (*compl. indică pahare, cupe etc. cu băutură*) a cinsti, a ciocni, ‹înv.› a metahirisi. *Mesenii au închinat un pahar de vin în sănătatea gazdelor.* **5** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, sume de bani, lucruri etc.*) v. Da[2]. Dărui. Dona. **III** refl. fig. **1** (*despre oameni*) a se pleca, a se preda, a se supune, ‹fig.› a se apleca, a ceda, ‹fig.; pop.› a se da[2], ‹fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu s-a închinat.* **2** (*înv.*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Miza. Rezema. Sprijini. Susține.

închináre s.f. **I 1** (*relig.*) închinăciune, rugă, rugăciune, ‹înv. și reg.› ocinaș[2], ‹înv.› închinătură, molenie, molitvă, plâns[1], rugare, rugăminte, voroavă, ‹turc.; înv.› dova. *Nimeni nu trebuie deranjat în timpul închinării.* **2** aplecare, înclinare, plecăciune, ploconire, prosternare, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu închinări afectate.* **3** (*milit.; înv.*) v. Capitulare. Predare. **II 1** abnegare[1], consacrare, dăruire, dedicare, destinare, devotare, ‹rar› consacrație, ‹fig.; înv.› logodire. *Pentru ea a fost importantă închinarea întregii vieți cercetării.* **2** (*rar*) v. Dedicație.

închinát, -ă adj. **1** (*mai ales despre scrieri, melodii, monumente*) consacrat, dedicat. *Versurile închinate erau o poezie de dragoste.* **2** (*înv.; despre state, ținuturi, instituții etc.*) v. Dependent. Subordonat. Supus.

închinăciúne s.f. **1** (*relig.*) închinare, rugă, rugăciune, ‹înv. și reg.› ocinaș[2], ‹înv.› închinătură, molenie, molitvă, plâns[1], rugare, rugăminte, voroavă, ‹turc.; înv.› dova. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) mătanie, plecăciune, ploconeală, reverență, temenea, ‹astăzi rar› compliment, ‹reg.› pleoștire, plocon, ‹înv.› plecare, ‹turc.; înv.› selamlâc, talâm. *Face o*

închinăciune în fața suveranului. **3** (*înv.*) v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare. **4** (*înv.*) v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obedință. Servitute. Subordonare. Supunere.

închinător, -oáre s.m., s.f. **I** s.m., s.f. **1** (*relig; pop.*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** (*înv.*) v. Admirator. **II** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-roșu. Vânturel. Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*).

închinătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune. **2** v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare.

închiondoră vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încrunta.

închiondorát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Încruntat. **2** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) v. Îmbufnat. Încruntat. Mohorât. Posomorât.

închiorchioșá vb. I. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși. **2** (*despre oameni*) v. Încrunta.

închiorchioșát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Încruntat. **2** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) v. Îmbufnat. Încruntat. Mohorât. Posomorât.

închipá vb. I. tr. **1** (*reg.*) v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba. **2** (*înv.*) v. Exprima. Incarna. Întruchipa. Întrupa. Personifica. Reprezenta. Simboliza.

închipuí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron pers. în dat.*) a-și imagina, a-și înfățișa, a-și reprezenta, a vedea, ‹rar› a-și reproduce, ‹înv.› a răduce, ‹fran.; înv.› a-și figura. *Nu-și închipuie cum va fi momentul reîntâlnirii după atâția ani. Încearcă să-și închipuie scena duelului.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) a (se) considera, a (se) crede, a (se) socoti, a (se) vedea, ‹rar› a (se) visa, ‹pop.› a (se) ține. *Se închipuie îndreptățit să-și ceară drepturile. Până la ultima evoluție din întrecerea sportivă, membrii comisiei de arbitraj l-au închipuit câștigătorul medaliei de aur.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-și imagina, a întrezări, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a mirosi. *Cine și-ar fi închipuit că se va întâmpla astfel? Nu și-a închipuit că în ceai era somnifer.* **4** tr., intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr.*) a se aștepta, a crede, a imagina. *I-a făcut invitația, dar nu și-a închipuit că va veni.* **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. sau interog., exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) a crede, a-și imagina, a se năzări, a se părea, ‹înv. și pop.› a se năluci, a veni, ‹înv. și reg.› a răsări[1]. *Și-a închipuit că moare, atât îi era de rău.* **6** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a concepe, a gândi, a imagina, a vedea. *Trebuie să-ți închipui altfel viața.* **7** tr. a imagina, a înfățișa, a reprezenta, a reproduce, ‹înv.› a răduce. *Decorul închipuie o scenă campestră.* **8** tr. (*despre semne, figuri, simboluri, sigle etc.*) a înfățișa, a reprezenta, a semnifica, a simboliza. *Crucea închipuie creștinătatea. Balanța închipuie justiția.* **9** tr. (*pop.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **10** tr. (*pop.*) v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba. **11** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma. **12** tr. (*reg.; compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. **13** refl. (*înv.; despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aduce. Apropia. Asemăna. Asemui. Semăna[2]. **14** tr. (*înv.; compl. indică ființe, gesturi, voci, realități etc.*) v. Imita. Mima. Reproduce. **15** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) v. Incarna. Întruchipa. Întrupa.

închipuiciúne s.f. (*înv.*) v. Fantezie. Imaginație. Inventivitate. Invenție. Închipuire.

închipuíre s.f. **I 1** fantezie, imaginație, inventivitate, invenție, ‹înv.› cuget, închipuiciune. *Mulți copii au o închipuire bogată.* **2** fantezie, gând, imaginație. *Închipuirile îl poartă spre viitor.* **3** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, născocire, plăsmuire, scornea, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale închipuirii. Închipuirile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **4** imaginație, ‹fig.› vis. *Adesea, nu poate să facă distincția între închipuire și realitate.* **5** fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, irealitate, mit, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște închipuiri.* **6** (*înv.*) v. Plan. Schemă. Schiță. **II 1** fantasmagorie, nălucire, vedenie. *Are închipuiri din cauza febrei.* **2** iluzie, nălucire, părere, ‹rar› năluceală, ‹fig.› miraj, umbră, ‹fig.; rar› stihie. *Pentru o clipă o văzu aievea în fața lui, dar nu a fost decât închipuire.* **3** halucinație, nălucire, năzăreală, năzărire, vedenie, ‹înv.› vedere. *Alcoolul produce închipuiri.* **4** (*rar*) v. Chip. Imagine.

închipuít, -ă adj. **I 1** fictiv, halucinat, imaginar, imaginat, ireal, născocit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume închipuită.* **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, nereal, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este închipuit întrucât nu poate fi pus în practică.* **II 1** (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, conjectural, ipotetic, presupus[2], prezumat, prezumtiv, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar închipuite.* **2** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹divr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, înfumurat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țăndru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind închipuit și dificil, nu are prieteni.*

închipuitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Chip. Imagine. **2** v. Exemplificare. Exemplu. Ilustrare.

închircí vb. IV. refl. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se chirci, a se contracta, a se ghemui, a se strânge, a se zgârci[2], ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a închircit din cauza durerilor abdominale. Corpul i se închircea din cauza spasmelor repetate.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) a se atrofia, a se chirci, a degenera, a se pipernici, a se zgârci[2], ‹rar› a se pitici, ‹pop. și fam.› a se sfriji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se șiștăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele s-au închircit din cauza secetei.*

închircíre s.f. **1** chircire, contractare, ghemuire, strângere, zgârcire, ‹înv.› strânsătură. *Închircirea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.* **2** atrofiere, chircire, degenerare, pipernicire, ‹pop. și fam.› sfrijire, ‹reg.› izneală, izinire, șiștăvire. *Studiază cauzele închircirii plantelor de apartament.*

închircít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) chircit, contractat, ghemuit, strâns[2], zgârcit, ‹pop. și fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit, stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoșat, patic, stârcigat, tâmbușit, zgulit. *Închircit de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul închircit, într-un colț al patului.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șiștav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele închircite încep să se usuce.*

închiriá vb. I. tr. (*compl. indică bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosință temporară etc.*) a angaja, ‹înv. și pop.› a tocmi, ‹înv. și reg.› a năimi, ‹înv.› a prinde. *A închiriat o mașină pentru a vizita orașul.*

închiriát, -ă adj. (*despre bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosință temporară etc.*) ‹înv. și reg.› năimit. *Mașina închiriată este o limuzină luxoasă.*

închiriére s.f. locație, ‹înv. și reg.› năimeală. *Are un apartament pentru închiriere.*

închís, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „deschis”; despre încuietori, zăvoare etc.*) încuiat[2], pus[2], tras. *Verifică din nou zăvorul închis.* **2** (*în opoz. cu „descuiat”; despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) ferecat[2], încuiat[2], zăvorât[2], ‹reg.› pecetluit[2]. *Noaptea, poarta închisă este o siguranță pentru casă.* **3** (*despre orificii, cavități etc.*) acoperit, astupat[2]. *Fântâna închisă nu mai reprezintă un pericol.* **4** (*despre conducte, orificii, canale etc.*) astupat[2], înfundat[2], obturat. *Țeava închisă trebuie desfundată.* **5** (*despre sticle, butoaie etc.*) astupat[2], înfundat[2], ‹pop.› pecetluit[2]. *Se întoarce din beci cu o sticlă de vin închisă.* **6** (*despre intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) astupat[2], barat, blocat. *Din cauza drumului închis s-a perturbat circulația.* **7** (*despre căi de acces, drumuri etc.*) înfundat[2]. *S-au întors din drum din cauza cărării închise.* **8** (*despre locuri, terenuri etc.*) împrejmuit[2], îngrădit, ‹pop.› țărcuit. *Pe terenul închis se va construi o vilă.* **9** (*despre obiecte care se pot desface*) nedesfăcut, strâns[2]. *Și-a pus umbrela închisă în cuier.* **10** (*despre mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) întrerupt, oprit, stins[2]. *Nu poate sta mult timp cu calculatorul închis.* **11** (*despre circuite electrice*) neîntrerupt. **12** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) încheiat, ‹reg.› îmbumbat. *Stă cu paltonul închis pentru că îi este frig.* **13** (*despre mijloace de locomoție*) acoperit. *Îi place să se plimbe într-o trăsură închisă.* **14** (*med., med. vet.; despre plăgi*) cicatrizat, vindecat[2], ‹înv.› zgâncos. *Rana închisă o mai doare încă.* **15** (*fon.; despre vocale, silabe*) ‹înv.› jos. *Silaba închisă se termină în consoană.* **16** (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul închis provoacă afecțiuni pulmonare.* **17** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› iernatic, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană închisă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale închise.* **II** (*jur.; despre oameni*) arestat[2], deținut, încarcerat, întemnițat, reținut, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gârduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana închisă a angajat un avocat.* **III 1** (*jur.; despre acțiuni juridice, procese etc.*) clasat. *Caz închis.* **2** (*despre organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) desființat, dizolvat, lichidat. *Fabrica închisă a adus în șomaj câteva sute de muncitori.* **3** (*despre vânătoare, pescuit*) interzis, oprit. **IV 1** (*despre culori, nuanțe etc.*) foncé, întunecat, întunecos, mohorât. *Se îmbracă numai în culori închise. Nori gri, închiși, acoperă cerul.* **2** (*despre culori*) adânc, pronunțat. *Cerul este de un albastru-închis.* **3** (*despre țesături, haine etc.*) întunecat, mohorât, sumbru, sur, ‹pop.› suriu. *Bătrânii preferă hainele închise la culoare.* **4** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul închis creează multora o stare de disconfort.* **5** (*în opoz. cu „frumos”; despre vreme*) înrăutățit, mohorât, stricat, urât[2], ‹livr.› morn, ‹reg.› mocnit, ‹fig.› fumuriu, infam, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea închisă îi determină să rămână acasă.* **6** (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul închis provoacă boli pulmonare.*

închisoáre s.f. (*jur.*) **1** arest, carceră, penitenciar, pușcărie[1], temniță, ‹astăzi rar› ocnă, ‹rar› detenție, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ‹înv. și pop.› opreală, poprească, prinsoare, ‹pop.› robie, ‹fam.› beci, gherlă, hrubă, zdup, ‹reg.› arișteș, hudă, pițigoaică, prinzare, robșag, troian[2], tumurug, varmeghie, ‹înv.› criminal[1], legătură, ocniță, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ‹fran.; înv.› prizon[2], ‹german.› ștocaus, ‹fig.› bastilie, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteț, cușcă, ‹fig.; reg.› căliscă, ‹arg.› academie, arcan[2], bașcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, țuhal, țuhaus, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în închisoare, la Jilava, din motive politice.* **2** pușcărie[1], recluziune, temniță, ‹astăzi rar› ocnă. *A fost condamnat la 30 de ani de închisoare pentru crimă.* **3** (*rar*) ***închisoare preventivă*** v. Arest preventiv. Prevenție.

închistá vb. I. refl. fig. (*despre oameni*) a se izola. *Din cauza decepțiilor, femeia s-a închistat, refuzând orice comunicare.*

închistáre s.f. fig. ‹fig.› imobilism, imobilitate, închistare. *Închistarea sa față de orice inovație, față de progres este revoltătoare.*

închistát, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană închistată. Având o judecată închistată, se opune progresului.*

închizătoáre s.f. **I 1** (*tehn.*) clanță, ivăr, încuietoare, ‹înv. și reg.› pafta, ‹reg.› clampă, clenci, clențaică, coclanță, coclete, fărgătău, mănușă, răscheie, rătez, șnală, trăcsărietore, truct, verver, zar[2], ‹înv.› încuietură. *Închizătoarea de la ușă s-a stricat.* **2** cataramă, ‹reg.› sponcă, ‹înv.› cuișor. *I-a căzut închizătoarea de la cureaua ceasului de mână.* **II** (*lingv.; înv.*) v. Paranteză. Paranteză rotundă.

încifrát, -ă adj. (*despre mesaje, texte etc.*) codificat, secret[2]. *A primit un mesaj încifrat.*

încinchít, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Ghemuit. Strâns[2].

încingătoáre s.f. **1** brâu, cingătoare, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› chingă, ‹înv. și reg.› taftur, ‹reg.› brânaci, frânghie. *La sărbători, purta o încingătoare de mătase.* **2** centură, cingătoare, cordon, curea, ‹livr.› perizoma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹turc.; înv.› caiuș. *Poartă la pantaloni o încingătoare de piele.*

încínge[1] vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică cuptoare, sobe, plite etc.*) a aprinde, a arde, a încălzi, a înfierbânta. *Femeile de la țară încing cuptorul ca să coacă pâinea.* **2** tr. a înfierbânta, ‹înv. și reg.› a pripi. *Focul taberei le-a încins obrajii.* **3** refl. (*despre ființe*) a se încălzi, a se înfierbânta, ‹fig.› a se aprinde, a se coace. *S-a încins stând lângă sobă.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, ființe, pământul etc.*) a dogori, a înfierbânta, ‹rar› a răscoace, ‹înv.› a lovi. *Soarele încinge deșertul.* **5** refl. (*despre fân, cereale, făină etc.*) a se aprinde, a fermenta, ‹reg.› a se izgori, a se opări, a rugini, ‹înv.› a se scoace. *Fânul se încinge dacă nu este întors de mai multe ori.* **6** tr. (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) a aprinde, a ațâța, a înteți, a înviora, ‹rar› a scotoci, ‹pop.› a iuți, a zădârî, ‹reg.› a ojiji. *Femeia încinge focul pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **7** intr., tr. (*despre soare*) a arde, a bate, a încălzi, a înfierbânta. *Soarele încinge puternic la amiază.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) însufleți, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) electriza, a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a încins atmosfera din sală.* **2** tr. ‹fig.› a aprinde, a înfierbânta, a înfoca. *Iubirea îi încinge sângele în vine.* **3** tr., refl. a (se) intensifica, a (se) înteți, ‹fig.› a (se) aprinde. *În câteva minute bătaia dintre cei doi s-a încins.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii etc. lor; adesea determ. prin „la față”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a încins la față când a urcat pe scenă.*

încínge[2] vb. III. **I** tr., refl. a (se) înfășura, a (se) strânge, ‹înv.› a (se) împrejura. *Un chimir cu ținte îi încinge mijlocul. Se încinge cu un brâu de piele.* **II** tr. fig. **1** a împresura, a încercui, a înconjura, ‹fig.› a împrejmui. *Munții încing podișul.* **2** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge.

încíngere[1] s.f. **1** înfierbântare, ‹înv.› înfierbântătură. *Un foc puternic produce imediat încingerea sobei.* **2** ațâțare, întețire, înviorare. *Încingerea focului a fost necesară pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **3** aprindere. *Pentru a se evita încingerea fânului, acesta trebuie întors de mai multe ori.*

încíngere[2] s.f. încins[1], înfășurare, înfășurat[1], strângere, strâns[1]. *Împotriva durerilor de șale se recomandă încingerea mijlocului cu un brâu de lână.*

încíns[1] s.n. încingere[2], înfășurare, înfășurat[1], strângere, strâns[1].

încíns[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre foc, corpuri combustibile etc.*) aprins[2], arzând, ‹înv. și pop.› viu.

Ia din vatră un cărbune încins. **2** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], cald, dogorit, fierbinte, înfierbântat, ‹rar› înfocat, ‹înv. și pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul încins al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba încinsă.* **3** (*despre aer, atmosferă etc.*) dogorit, fierbinte, înfierbântat, învăpăiat. *În deșert, turiștii au suferit din cauza aerului încins.* **4** (*despre fân, cereale, făină etc.*) aprins[2], fermentat, ‹reg.› opărit, trohnit. *Nu se mai poate salva ceva din fânul încins.* **5** (*despre oameni sau despre corpul, fața, obrajii lor*) înfierbântat. *Are corpul încins din cauza febrei.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], înflorit. *Obrajii încinși și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) intensificat, întețit. *Încinsă, bătaia dintre cei doi a fost oprită de polițiști.* **3** ‹fig.› înfierbântat. *Are mintea încinsă de mânie și nu se poate concentra.*

încins[3], -ă adj. (*despre cingători, brâie etc.*) înfășurat. *Iese la horă cu brâul încins.*

inciocălá vb. I. (*reg.*) **I 1** tr. v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba. **2** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **II** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

înciudá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) necăji, a (se) supăra, ‹pop.› a (se) ciudi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) oftica. *S-a înciudat pentru că i s-a făcut observație în public.*

înciudáre s.f. (*rar*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

înciudát, -ă adj. (*despre oameni*) necăjit, supărat, ‹pop. și fam.› ciudos, ‹fig.› acru, ‹fig.; pop. și fam.› ofticat. *După altercația avută la serviciu cu un coleg, era cam înciudat.*

încleiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, hârtie, piese de lemn etc.*) a (se) lipi ‹reg.› a (se) încleioșa. *A încleiat picioarele desprinse ale scaunului cu poxipol.* **2** refl. (*despre ființe*) ‹reg.› a se încleioșa. *S-a încleiat pe mâini cu miere.* **3** tr. (*tehn.; compl. indică materiale*) a ancola. *Pentru a deveni impermeabile, unele produse semifabricate sunt încleiate cu amidon sau cu soluții coloidale.* **II** refl. fig. **1** (*despre fălci*) a se încleșta. *Simte cum i se încleie fălcile de furie.* **2** (*despre limbă*) a se înțepeni. *I s-a încleiat limba și nu a mai putut articula un cuvânt.*

încleiálá s.f. (*rar*) v. Încleiere. Lipire. Lipit[1].

încleiát, -ă adj. (*despre obiecte, hârtie, piese de lemn etc.*) lipit[2]. *Scaunul are picioarele încleiate.*

încleiére s.f. **1** lipire, lipit[1], ‹rar› încleială, ‹reg.› încleioșare, încleioșeală, ‹înv.› încleitură, lipiciune. *Pentru încleierea picioarelor desprise ale scaunului a folosit poxipol.* **2** (*tehn.*) ancolare. *Încleierea se face cu amidon sau cu soluții coloidale pentru a le face impermeabile.*

încleioșá vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, hârtie, piese de lemn etc.*) v. Încleia. Lipi. **2** refl. (*despre ființe*) v. Încleia.

încleioșáre s.f. (*reg.*) v. Încleiere. Lipire. Lipit[1].

încleioșeálă s.f. (*reg.*) v. Încleiere. Lipire. Lipit[1].

încleitúră s.f. (*înv.*) v. Încleiere. Lipire. Lipit[1].

încleștá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică pumnii, fălcile, dinții etc. oamenilor*) a strânge. *Furios, și-a încleștat pumnii, gata să se repeadă asupra lui.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, trăsăturile etc. oamenilor*) a (se) contracta, a (se) crispa, a (se) zgârci[2], ‹fig.› a (se) descompune. *Tensiunea nervoasă i-a încleștat figura. Chipul i se încleștează din cauza furiei.* **3** refl. recipr. (*milit.; despre armate; adesea determ. prin „în luptă”, „la luptă”*) a se încăiera, ‹reg.› a se încocleți. *Cele două armate s-au încleștat în luptă.* **4** refl.(*despre fălci*) ‹fig.› a se încleia. **II** fig. **1** refl. recipr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „de”, „cu”*) a se cuprinde, a se îmbrățișa, a se înlănțui, a se prinde. *Când s-au întâlnit, s-au încleștat afectuos de umeri.* **2** refl. (*înv.; despre dispute, conflicte etc.*) v. Îndârji. Înteți. Înverșuna. Reascuți.

încleștáre s.f. **I 1** strângere, strâns[1], ‹înv.› strânsătură, strânsoare. *Nervozitatea îi era trădată de încleștarea pumnilor.* **2** contractare, crispare, crispație. *Furia a avut ca efect încleștarea feței.* **3** (*milit.*) încăierare. *Încleștarea în luptă a celor două oști a fost cumplită.* **II** fig. îmbrățișare, îmbrățișat[1], înlănțuire, strângere, ‹fig.; fam.› acoladă. *S-au despărțit după o lungă încleștare.*

încleștát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre pumni, fălci, dinți etc.*) strâns[2]. *Se îndreaptă amenințător spre băiat, cu pumnii încleștați.* **2** (*despre fața, trăsăturile etc. oamenilor*) contractat, crispat, ‹fig.› descompus, răvășit[2]. *Are fața încleștată din cauza furiei.* **3** fig. (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, neîmpăcat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹fig.› aspru, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă încleștată.* **II** adv. fig. (*modal*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, ‹fig.› aspru. *Semifinaliștii se luptă încleștat pentru medalia de aur.*

înclimátáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obișnuire.

înclină vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a (se) închina. *Ramurile se înclină, pline de rod. Înclină crengile cireșului ca să poată culege fructele.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) pleca. *Se înclină peste marginea ferestrei. Își înclină corpul peste balustradă.* **3** refl. (*despre oameni*) a se apleca, a se închina, a se pleca, a se ploconi, a se prosterna, ‹înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se înclină în fața ei, salutând-o reverențios.* **4** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor*) a apleca, a coborî, a pleca. *Cuprins de rușine, și-a înclinat capul.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) lăsa, a (se) pleca, a (se) povârni, a (se) prăvăli, a (se) strâmba, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a înclinat în timp.* **6** refl. fig. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se scufunda. *Soarele se înclină în spatele dealului.* **II** intr. fig. (*despre oameni*) a opta, ‹fig.› a se apleca. *Copilul inteligent înclină spre studiu.*

înclináre s.f. **I 1** ‹înv.› piezișime. *Gradul de înclinare a colonadei este mare.* **2** (*geom.*) înclinație. **3** (*astron., geogr.*) înclinație, ‹înv.› plecare. **4** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, încovoiere, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară înclinarea crengilor.* **5** aplecare, aplecat[1], arcuire, curbare, încovoiere, îndoire, plecare. *Înclinarea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **6** aplecare, închinare, plecăciune, ploconire, prosternare, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu înclinări afectate.* **7** aplecare, lăsare, plecare, povârnire, prăvălire, strâmbare, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Înclinarea porții este acum vizibilă.* **II** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) **1** aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. **2** acuitate, aptitudine, înclinație, simț, ‹fig.› aplecare. **3** dispoziție, înclinație, pornire, tendință, ‹rar› apetiție, ‹fig.› aplecare.

înclinát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) aplecat[2], curbat, încovoiat, îndoit, lăsat, plecat[2], ‹pop.› pornit , ‹reg.› polignit. *Cireșul are ramurile înclinate.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) aplecat[2], curbat, încovoiat, îndoit, plecat[2]. *Nu este bine să stai cu trupul înclinat peste marginea ferestrei.* **3** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], lăsat, plecat[2], povârnit, prăvălit, strâmb, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șonțit, șovâi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta înclinată trebuie reparată.* **4** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) aplecat[2], oblic, pieziș, plecat[2], povârnit, ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta înclinată a dealului.* **5** (*despre suprafețe, terenuri, drumuri etc.*) coborâtor, povârnit. *Spre mănăstire este un drum înclinat.* **6** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2],

cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de înclinat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele înclinat.* **7** (*despre linii, direcții etc.*) cruciș, diagonal, oblic, piezișș, ‹înv.› diagonalic, piezișat, plecat[2]. *Orientarea acestor linii este înclinată.* **II** adj. (*despre oameni sau despre firea lor; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „spre”*) predispus, ‹fig.› aplecat[2]. *Are o fire înclinată spre glume.* **III** adv. (*modal*) **1** diagonal, oblic, piezișș, ‹reg.› vintriș, ‹înv.› piezișat. *Liniile sunt trasate înclinat.* **2** aplecat[2], strâmb, ‹înv.› costiș. *Magazia stă înclinat.*

înclinație s.f. **I 1** (*geom.*) înclinare. *Înclinația este unghiul format de o dreaptă sau de un plan cu o dreaptă ori cu un plan de referință.* **2** (*astron., geogr.*) înclinare, ‹înv.› plecare. *Înclinația acului magnetic.* **II** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) **1** aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are înclinație pentru teatru.* **2** acuitate, aptitudine, înclinare, simț, ‹fig.› aplecare. *Pictorul are o înclinație deosebită pentru culorile pastel.* **3** dispoziție, înclinare, pornire, tendință, ‹rar› apetiție, ‹fig.› aplecare. *Are înclinație spre teatralitate.* **4** gust[2], pornire, predispoziție. *Cele două gemene au aceleași înclinații.*

înclinător, -oáre adj. (*înv.; despre oameni, atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

înclinciurát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

încoáce adv. (*local; în opoz. cu „încolo”*) ‹pop.› întracoace. *Vino încoace, să stăm de vorbă!*

încocârjá vb. I. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.

încocárjare s.f. (*pop.*) v. Cocârjare. Cocoșare. Gârbovire. Gheboșare. Încovoiere. Îndoire.

încocârját, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2]. **2** (*despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.

încochelá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică grinzi, bârne etc.*) v. Îmbina. Încheia. Lega[1]. Monta. Prinde. Uni[2].

încocintrá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Concentra. Încorda.

încocleți vb. IV. refl. recipr. (*milit.; reg.; despre armate; adesea determ. prin „în luptă”, „la luptă”*) v. Încăiera. Încleșta.

încolăceálă s.f. (*pop.*) v. Încolăcire. Înfășurare. Învălătucire. Răsucire. Sucire. Sucit[1].

încolăcí vb. IV. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încovriga, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a încolăcit pe o creangă.* **2** refl. (*mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) a șerpui, a undui, ‹rar› a se mlădia, a șovăi[1], ‹înv.› a șerpa, a șerpi, ‹fig.› a ondula. *Cărări strâmte se încolăcesc printre stânci.* **II** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi.

încolăcíre s.f. înfășurare, învălătucire, răsucire, sucire, sucit[1], ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură. *Urmărește încolăcirea șarpelui pe o creangă.*

încolăcít, -ă adj. (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încovrigat, înfășurat[2], învălătucit, răsucit[2], sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele încolăcit.*

încolăcitúră s.f. (*pop.*) v. Încolăcire. Înfășurare. Învălătucire. Răsucire. Sucire. Sucit[1].

încolătăcí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2].

încolțát, -ă adj. (*pop.; mai ales despre pietre, stânci*) v. Colțuros. Nerotunjit.

încolțí vb. IV. **I 1** intr. (*bot. despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a germina, a ieși, a se ivi, a miji, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cătăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au încolțit ghioceii.* **2** tr. (*reg.; despre animale, mai ales despre câini; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Apuca. Mușca. **II** fig. **1** intr. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios încolțește pe chipul ei.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a constrânge, a face, a forța, a obliga, a sili, a soma, a violenta, ‹fig.› a presa, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti. *L-a încolțit să depună mărturie.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.› a înghesui. *Acum, că părinții l-au încolțit, trebuie să le spună adevărul.* **4** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o încolțește.* **5** tr. (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a împresura, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl încolțesc.* **6** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l încolțească somnul când a sunat telefonul.* **7** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *L-a încolțit cu vorbe usturătoare.*

încolțíre s.f. **1** (*bot.*) germinare, germinație, încolțit[1], răsărire[1], răsărit[2], ‹înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală. *Prin încolțire, un germen dă naștere unui organ vegetal sau unei plante.* **2** fig. apariție, geneză, ivire, naștere, ‹fig.› înfiripare, naștere. *Încolțirea barocului s-a produs spre sfârșitul Renașterii.*

încolțít[1] s.n. (*bot.*) germinare, germinație, încolțire, răsărire[1], răsărit[2], ‹înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală.

încolțít[2], -ă adj. (*bot.; despre plante*) germinat, răsărit[1]. *Pe câmp miroase plăcut a iarbă proaspăt încolțită.*

încolțitór, -oáre adj. (*bot.; rar*) v. Germinativ. Germinator.

încolțitúră s.f. (*bot.; înv. și reg.*) v. Germinare. Germinație. Încolțire. Încolțit[1]. Răsărire[1]. Răsărit[2].

încolțurát, -ă adj. (*înv. și reg.*) v. Angular. Angulos. Colțuros. Unghiular.

încondeiá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) ‹pop.› a scrie, ‹reg.› a împistri. *Maicele de la mănăstirea Agapia încondeiază ouă urmând tradiția locală.* **2** tr., intr., refl. recipr. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfășia. Șopti. Ștampila. Vitupera.

încondeiálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Încondeiat[1]. Încondeiere.

încondeiát[1] s.n. încondeiere, ‹înv. și reg.› încondeială, încondeietură.

încondeiát[2], -ă adj. **1** (*despre ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) ‹reg.› împistrit, încrestit, picat[2], pocostit. *Turiștii pot cumpăra de la mănăstiri, în perioada Paștelui, ouă încondeiate.* **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre calități, acțiuni, fapte etc. ale lor*) v. Bârfit[2]. Calomniat. Defăimat. Denigrat. Detractat. Discreditat. Ponegrit.

încondeiére s.f. **1** încondeiat[1], ‹înv. și reg.› încondeială, încondeietură. *S-au specializat în încondeierea ouălor de Paște.* **2** fig. (*fam.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

încondeietúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Încondeiat[1]. Încondeiere.

încondură vb. I. refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

incónjur s.n. (*adesea constr. cu vb. „a face”*) **1** ocol, ocolire, coliș. *Din cauza unor lucrări de asfaltare face un înconjur mare pentru a ajunge la serviciu.* **2** tur[1]. *Vizitatorii fac înconjurul palatului. Atletul a făcut înconjurul stadionului în câteva minute.*

înconjurá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte, clădiri etc.*) a ocoli, ‹înv.› a împrejura. *În noap-*

tea de Înviere credincioșii înconjoară biserica. **2** (*compl. indică obiecte, suprafețe etc.*) a ocoli, ‹rar› a conturna, ‹înv.› a rotocoli. *Pentru a ajunge la serviciu, înconjoară tot orașul din cauza unor lucrări de asfaltare.* **3** (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a împrejmui, a închide, a îngrădi, ‹înv. și pop.› a ocoli, ‹pop.› a țărcui, ‹reg.› a prejmui, a țărcălui. *Și-a înconjurat proprietatea cu un gard de beton.* **4** (*compl. indică ființe*) a împresura, a încercui, a învălui, ‹înv. și pop.› a cuprinde, ‹reg.› a învoalbe, ‹înv.› a împrejura. *Polițiștii i-au înconjurat pe infractori din toate părțile.* **5** (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a asedia, a împrejmui, a împresura, a încercui, a învălui, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost înconjurat de inamic.* **6** (*compl. indică oameni, obiecte etc.*) a încercui, ‹fig.› a cercui. *Lumea l-a înconjurat pentru a-i lua autografe.* **7** a împresura, a încercui, ‹fig.› a împrejmui, a încinge[2]. *Munții înconjoară podișul.* **8** (*compl. indică spații, lucruri etc.*) a împrejmui, a încadra, a mărgini, ‹rar› a chenărui, ‹înv.› a țărmui, ‹fig.› a tivi, ‹fig.; înv.› a răzori. *Piscina este înconjurată de mici statuete din smarmură.* **II** fig. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Cruța. Menaja.

înconjurare s.f. **1** ocolire. *Înconjurarea bisericii de către credincioși face parte din ritualul slujbei de Înviere.* **2** împresurare, încercuire, învăluire, ‹divr.› cerclaj. *Înconjurarea infractorilor a fost făcută cu multă precauție.* **3** (*milit.*) asalt, asediere, asediu, blocadă, împresurare, încercuire, învăluire, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Înconjurarea orașului a durat trei luni.* **4** (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru. **5** (*înv.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.

înconjurát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) împresurat, încercuit, învăluit. *Infractorii înconjurați s-au predat.* **2** (*despre locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) asediat, împresurat, încercuit. *Forțele aliate au salvat orașul înconjurat.*

înconjurătór, -oáre adj. **1** (*despre drumuri*) ocolit, ocolitor. *Din cauza unor lucrări de asfaltare au fost nevoiți să urmeze un drum înconjurător.* **2** împrejmuitor, ‹rar› țărmuitor. *Gardul înconjurător este din beton.* **3** (*despre mediu, atmosferă*) ambiant, ambiental. *Calitatea mediului înconjurător este hotărâtoare pentru sănătate.*

înconjurătúră s.f. (*milit.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire.

înconjuríme s.f. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”; înv.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.

încontínuu adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc încontinuu.* **2** continuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, tot, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera esteniană rămâne încontinuu un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.*

încóntra[1] adv. (*modal; înv. și reg.; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi”, „a răspunde”, „a vorbi”*) v. Contra[1]. Împotrivă.

încontrá[2] vb. I. (*despre oameni*) **1** refl. recipr. a se contrazice, ‹rar› a se întreciocni, ‹fam.› a se hârâi, ‹reg.› a se pereci, ‹înv.› a se împoncișa. *Celor doi le face plăcere să se încontreze toată ziua.* **2** refl. a se contrapune, a se împotrivi, a se opune, ‹înv. și pop.› a se ridica, ‹înv. și reg.› a se potrivi, ‹înv.› a se apăra, a se împoncișa, a se încurmezișa, a se îndărătnici, a se semeți, ‹grec.; înv.› a se discolipsi, ‹fig.; pop.› a se proțăpi. *Colaboratorii s-au încontrat ideii de a întrerupe cercetarea.*

încontrăre s.f. **1** contrazicere, ‹fam.› hârâială. *Încontrările dintre cei doi sunt uneori tensionate.* **2** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zăzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, răcă, ‹pop.› borboase, cără[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*) , poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, imperechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de încontrare între cei doi parteneri de afaceri.*

încopciá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică oameni condamnați, arestați*) v. Fereca. Încătușa. Înlănțui. Lega[1].

încopciát, -ă adj. (*arg.; despre oameni condamnați, arestați*) v. Ferecat[2]. Încătușat. Înlănțuit. Legat[4].

încordá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică arcuri, corzi, cabluri etc.*) a înstruna, a întinde, a struni. *Meșterul a încordat prea mult corzile viorii.* **2** tr. ‹reg.› a cetlui, a îmbredeli. *A încordat fierăstrăul cu ceatlăul.* **3** tr. (*compl. indică fire textile, corpuri elastice etc.*) a întinde, a tensiona, a trage. *A încordat elasticul pentru a-l fixa pe talia fustei.* **4** refl. (*despre oameni*) a se opinti, ‹reg.› a se stâlpoci. *S-a încordat ca să ridice geamantanul.* **II** (*mai ales fig.*) **1** refl. (*despre oameni*) a se concentra, ‹reg.› a se încocintra. *Trebuie să se încordeze pentru a înțelege metaforele poeziei.* **2** refl., tr. ‹fig.› a (se) tensiona. *În ultimul timp, relațiile dintre cei doi s-au încordat vădit. Astfel de declarații pot încorda raporturile dintre cele două țări.*

încordáre s.f. **I 1** înstrunare, întindere, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› încordăciune, încordătură, înstrunătură. *Încordarea în exces a corzilor unei viori poate provoca ruperea lor.* **2** întindere, tensionare, tragere. *Pentru a fixa elasticul pe talia fustei, este necesară încordarea lui.* **II** (*mai ales fig.*) **1** concentrare. *I se citește încordarea pe față.* **2** agitație, febrilitate, înfrigurare, neastâmpăr, neliniște, nerăbdare, ‹înv.› nesuferință, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda încordarea cu care aștepta răspunsul angajatorului.* **3** ‹fig.› tensionare. *Ultimul conflict a dus la încordarea relațiilor dintre cei doi.* **4** nervozitate, ‹fig.› electricitate, tensiune. *Nepotrivirea lor de temperament făcea ca relațiile dintre ei să fie dominate de încordare.* **5** ‹fig.› febră, tensiune. *Suportă greu încordarea așteptării cuiva drag.*

încordát, -ă adj. **I** (*despre arcuri, corzi, cabluri etc.*) înstrunat, întins[2], strâns[2], strunit. *Corzile foarte încordate ale viorii s-au rupt.* **II** (*mai ales fig.*) **1** (*despre oameni sau despre expresia, atenția, memoria, voința, auzul etc. lor*) concentrat, ‹fran.› atentiv. *Pândind vânatul, are auzul încordat.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) intens, însuflețit, viu, ‹fig.› febril. *S-a obișnuit cu un ritm încordat de viață.* **3** (*mai ales despre raporturile dintre oameni*) ‹fig.› tensionat, țepos. *Relațiile încordate dintre cei doi i-au îndepărtat mult.* **4** (*despre manifestări ale oamenilor*) înfrigurat, ‹fig.› febril. *Starea de așteptare încordată îi provoacă o cumplită durere de cap.* **5** (*despre oameni*) înfrigurat, nerăbdător, ‹fig.› congestionat. *Îl așteaptă, încordată, să afle dacă a luat examenul.* **6** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) stresat, ‹fig.› congestionat, tensionat. *Este mereu încordat din cauza problemelor de la serviciu.*

încordăciúne s.f. (*înv.*) v. Încordare. Înstrunare. Întindere. Strunire.

încordătór s.n., s.m. (*înv. și reg.*) **I** s.n. (*tehn.*) **1** (*la fierăstrău*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **2** (*la războiul de țesut*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor. **II** s.m. fig. (*art. **încordătorul***) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

încordătúră s.f. (*înv.*) v. Încordare. Înstrunare. Întindere. Strunire.

încornorá vb. I. tr. (*pop. și fam.*) **1** (*compl. indică fapte, realitatea etc.*) v. Exacerba. Exagera. **2** fig. (*compl. indică soțul sau soția*) v. Înșela[1]. Trăda.

încornorát, -ă s.m., adj. (*pop. și fam.*) **1** s.m. (*art. **încornoratul**; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** adj. fig. (*despre soți*) v. Înșelat[1]. Trădat.

încoroná vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a încununa, ‹înv.› a cununa. *A încoronat-o cu*

o diademă făcută din flori. **2** fig. (*compl. indică lucrări, activități etc.*) ‹fig.› a încununa. *Ultima simfonie compusă, considerată o capodoperă, i-a încoronat întreaga activitate de compozitor.*

încoronáre s.f. **I 1** (*polit.*) ‹înv.› încoronație. *Ceremonia încoronării unui rege este solemnă.* **2** încununare. *Pentru soldații romani victorioși în luptă foarte important era momentul încoronării cu lauri.* **II** fig. ‹fig.› coroană, încununare. *Ultima simfonie compusă este încoronarea întregii sale activități componistice.*

încoronáție s.f. (*polit.; înv.*) v. Încoronare.

încorporá vb. I. **I 1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) include, a (se) integra, a (se) introduce, a (se) îngloba, a (se) pune. *A încorporat în aluat și ouă. Praful de copt se încorporează în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **2** tr. (*compl. indică mai ales materii fluide*) a absorbi, a aspira, a înghiți, a resorbi, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să încorporeze apa rezultată din topirea zăpezii.* **3** tr. (*compl. indică teritorii, state etc.*) a alipi, a anexa, a atașa, ‹înv.› a adăuga, a întrupa, a lipi, ‹latin.› a anecta. *Câștigând bătălia, au încorporat provincii din alt stat.* **4** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) include, a (se) integra, a (se) îngloba, a (se) reintegra, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi încorporează pe cei mai mulți dintre imigranți.* **II** tr. (*milit.; compl. indică tineri*) a înrola, a recruta, ‹înv. și pop.› a scrie, ‹pop.› a cătăni, ‹înv. și reg.› a asenta, a corpura, ‹reg.› a șorozi, ‹înv.› a conscrie, ‹arg.› a încălța. *Tânărul a fost încorporat la vânătorii de munte.* **III** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) v. Incarna. Întruchipa. Întrupa.

încorporáre s.f. **I 1** includere, integrare, integrație, introducere, înglobare, ‹rar› încorporație. *Încorporarea prafului de copt în compoziție se face la sfârșitul preparării prăjiturii.* **2** absorbire, absorbție, aspirație, resorbție, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de încorporare a apei de ploaie este mică.* **3** alipire, anexare, anexiune, atașare, ‹rar› încorporație. *Încorporarea unei provincii din alt stat a provocat proteste internaționale.* **4** (*sociol.*) asimilare, asimilism, includere, integrare, înglobare. *Încorporarea totală presupune deznaționalizarea unor etnii.* **II** (*milit.*) înrolare, recrutare, ‹rar› încorporație, ‹înv. și pop.› scriere, ‹pop.› cătănire, luare la oaste, ‹înv. și reg.› asentare, ‹reg.› șorozaș, ‹înv.› conscripție, înscriere, luare într-ostași, luare la miliție. *La comisariat s-au prezentat, pentru încorporare, mai mulți tineri. Pentru unii tineri încorporarea este un act de mândrie.* **III** (*înv.*) v. Incarnare. Incarnație. Întrupare.

încorporáție s.f. (*rar*) **I 1** v. Includere. Integrare. Integrație. Introducere. Încorporare. Înglobare. **2** v. Alipire. Anexare. Anexiune. Atașare. Încorporare. **II** (*milit.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare.

încorsetá vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni, spiritul lor sau acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› a încătușa, a îngrădi, a înlănțui. *Pe mulți grija zilei de mâine îi încorsetează. Starea de nesiguranță îi încorsetează spiritul.*

încorsetát, -ă adj. fig. (*despre oameni, despre spiritul lor sau despre acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› încătușat, îngrădit, înlănțuit. *Un om încorsetat nu poate crea.*

încortelá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține.

încortelăre s.f. (*reg.*) v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire.

încot s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.

încotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chicoti.

încotoșmănă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înfofoli, ‹înv. și pop.› a (se) obloji, ‹pop. și fam.› a (se) cocoli, a (se) cocoloși, ‹înv. și reg.› a (se) întâfoșa, ‹reg.› a (se) bloboji, a (se) îmbodoli, a (se) încrosna, a (se) înhăimura. *Mama și-a încotoșmănat bine copilul când a ieșit afară.*

încotoșmănáre s.f. înfofolire, ‹pop. și fam.› cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹fam.› înfofoleală. *Abia așteaptă să vină primăvara pentru a scăpa de încotoșmănare.*

încotoșmănát, -ă adj. (*despre oameni*) înfofolit, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, ‹reg.› îmbodolit, înhăimurat. *Copiii încotoșmănați ies la săniuș.*

încotró adv. (*local; pe lângă vb. de mișcare*) **1** (*mai ales în constr. interog.*) unde. *Încotro mergi?* **2** oriîncotro, orișiunde, oriunde. *Du-te încotro vezi cu ochii!*

încotropí vb. IV. tr. (*milit.; înv. și reg.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi.

încotrová adv. (*local; pop.; pe lângă vb. de mișcare*) v. Undeva.

încovoiá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) îndoi, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a încovoiat bara automobilului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) curba, a (se) îndoi, a (se) întoarce, a (se) răsuci, a (se) strâmba. *Cuiele s-au încovoiat sub lovitura ciocanului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) atârna, a (se) cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) îndoi, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârli, ‹înv.› a (se) închina. *Încovoaie crengile cireșului ca să poată culege fructele. Ramurile se încovoaie, pline de rod.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) îndoi, a se pleca. *Se încovoaie peste marginea ferestrei. Își încovoaie corpul peste balustradă.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) cocoșa, a (se) curba, a (se) încârliga, a (se) îndoi, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutățile pe care le cară îi încovoaie spatele. S-a încovoiat sub greutatea rucsacului.* **6** refl. (*despre oameni*) a se cocârja, a se cocoșa, a se gârbovi, a se gheboșa, a se îndoi, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povârni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a încovoiat la bătrânețe.* **7** refl. (*despre nas*) a se coroia. *Înaintând în vârstă, i s-a încovoiat nasul.*

încovoiálă s.f. arcuire, arcuitură, curbare, curbură, încovoietură, îndoitură, ‹fran.› cambrură.

încovoiát, -ă adj. **1** (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) arcuit, cambrat, curb, curbat, îndoit, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. și reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. *După accident, bara de fier încovoiată a mașinii trebuie îndreptată.* **2** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, îndoit, întors[2], răsucit[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare încovoiate.* **3** (*despre paloșe, iatagane etc.*), îndoit, ‹pop.› adus[2], ‹reg.› rotilat. *Se lupta cu un iatagan încovoiat.* **4** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, îndoit, lăsat, plecat[2], ‹pop.› pornit , ‹reg.› polignit. *Cireșul are ramurile încovoiate.* **5** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, îndoit, plecat[2]. *Nu este bine să stai cu trupul încovoiat peste marginea ferestrei.* **6** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de încovoiat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele încovoiat.* **7** (*despre oameni sau despre spatele lor*) gârbov, gârbovit, ghebos, gheboșat. *Bărbatul este încovoiat din cauza bolii.* **8** (*despre nas*) acvilin, adus[2], buscat, cocârjat, coroiat, curbat, ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› încocârjat, ‹reg.› coroietic, plut, pucliș. *Tânărul are nasul mare și încovoiat.*

încovoiciúne s.f. (*înv.*) v. Elasticitate. Flexibilitate. Mlădiere. Suplețe.

încovoiére s.f. **1** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoietură, îndoire, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Încovoierea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **2** curbare, îndoire, strâmbare. *Încovoierea cuiului s-a datorat loviturii puternice cu ciocanul.* **3** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, îndoire, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară încovoierea crengilor.* **4** aplecare, aplecat[1], arcuire, curbare, înclinare, îndoire, plecare. *Încovoierea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **5** (*gimn.*) arcuire, arcuitură, curbare, flexiune, îndoire. *Gimnasta termină exercițiul la sol prin încovoierea trunchiului.* **6** cocârjare, cocoșare, gârbovire, gheboșare,

îndoire, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele încovoierii este bătrânețea.*

încovoietúră s.f. **1** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, îndoire, îndoitură, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. **2** (*concr.*) arcuire, arcuitură, curbare, curbură, încovoială, îndoitură, ‹fran.› cambrură. *Grinda are o încovoietură care îngrijorează.*

încovoiós, -oásă adj. (*înv.; despre corpuri, obiecte etc.*) v. Elastic. Flexibil. Lax. Mlădios. Mlădiu. Moale. Suplu.

încovrigá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a încovrigat pe o creangă.* **2** refl. fig. (*fam.; despre probleme, situații etc.*) v. Complica. Încâlci. Încurca. Întortochea.

încovrigát, -ă adj. (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încolăcit, înfășurat[2], învălătucit, răsucit[2], sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele încovrigat.*

încrăcănà vb. I. refl. (*înv. și pop.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna.

încrăcí vb. IV. refl. (*pop.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurca. Despărți.

încrăcít, -ă adj. (*pop.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurcat.

încrâncenà vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a tremura, a se zgudui, ‹înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a încrâncenat.* **2** a se ambiționa, a se încăpățâna, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întârâta. *Se încrâncenează să susțină un punct de vedere fals.*

încrâncenáre s.f. groază, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțârâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o încrâncenare cumplită a pus stăpânire pe ea.*

încrâncenát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) înfiorat, înfricoșat, îngrozit, înspăimântat, terifiat, zguduit[2], ‹înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Încrâncenată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă încrâncenată.* **3** fig. (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹fig.› aspru, dur, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om încrâncenat și ursuz. Este încrâncenată la mânie.* **II** adv. (*modal*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, îndârjit, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleștat. *Semifinaliștii se luptă încrâncenat pentru medalia de aur.*

încréde vb. III. **I 1** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se întemeia, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se încrede în date concrete.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se îmbizui, a se uzbăi, ‹fig.› a se lăsa. *În tot ce face se încrede în părinți. Se încrede în ajutorul lor.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a crede. *Se încrede în mama ei.* **4** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se abandona. *S-a încrezut în fată, destăinuindu-și trecutul.* **5** refl. (*despre oameni*) a se supraaprecia, a se supraestima, a se supraevalua, ‹rar› a se supraprețui, ‹înv.› a se pretinde, ‹fig.; livr.› a monetiza. *Nu are mulți prieteni pentru că prea se încrede.* **6** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **7** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asigura. Încredința. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni care au alte opinii sau convingeri, în special religioase*) v. Converti. **II** tr. (*înv.; compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredința. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite.

încrédere s.f. **1** bizuire, ‹înv. și pop.› crezare, crezământ, ‹înv.› încredințiune, ‹fig.; înv.› credit. *Are doi prieteni în care poate avea încredere.* **2** ‹înv.› credință, ‹fran.› confiență. *Nu i-a trădat niciodată încrederea.* **3** nădejde, siguranță, ‹reg.› snagă. *Cunoscându-l, are încredere că nu va divulga secretul.* **4** (*în opoz. cu „pesimism”*) optimism. *Nu mai are încrederea tinereții. Privește cu încredere viitorul.* **5** credință, nădejde, speranță, ‹rar› nădăjduire, ‹reg.› putere, ‹înv.› nădăjduință. *Are încredere că lucrurile se vor schimba în bine.*

încredincioșá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni care au alte opinii sau convingeri, în special religioase*) v. Converti.

încredincioșáre s.f. (*înv.*) v. Bizuire. Încredere.

încredințá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a înmâna, a întinde, a preda, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poștașul i-a încredințat o citație.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, bunuri, bani etc.*) a lăsa, a preda, ‹livr.› a confia. *Înainte de a pleca, i-a încredințat unui vecin banii necesari pentru plata utilităților.* **3** tr.(*compl. indică ființe*) a da[2], ‹fran.; înv.› a recomanda. *Cât a fost plecată în delegație, a încredințat copilul mamei.* **4** tr. (*compl. indică posturi, funcții etc.*) a da[2], a oferi, a repartiza. *Episcopul i-a încredințat conducerea unei parohii mari.* **5** refl. (recipr.) (*reg.; despre oameni*) v. Logodi. **II 1** tr. (*compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a mărturisi, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îl încredințează cât de mult îl iubește. Nu-și încredințează nimănui sentimentele.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a asigura, ‹înv.› a adeveri, a încrede, a sigura. *Au încredințat-o că vor veni și ei la concert. L-a încredințat de loialitatea sa.* **3** refl. (*despre oameni*) a se asigura, a se convinge, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi, a se siguripsi. *Trage de mânerul portierei ca să se încredințeze că a încuiat-o.* **4** refl. (*despre oameni*) a se convinge, ‹fig.› a se pătrunde. *S-a încredințat de discreția lui.* **5** refl. (*despre oameni*) a se clarifica, a se convinge, a se edifica, a se lămuri, a se limpezi, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a încredințat de paternitatea lui.* **6** tr. (*înv.; compl. indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține. **7** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini.

încredințáre s.f. **I 1** înmânare, predare, remisiune, remitere, transmitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. *Încredințarea citației i-a fost făcută de către poștaș.* **2** (*reg.*) v. Logodnă. **II 1** destăinuire, dezvăluire, divulgare, împărtășire, mărturisire, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgație, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Încredințarea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **2** asigurare, ‹înv.› adeverință. *A primit încredințări că postul va fi scos curând la concurs.* **3** certitudine, convingere, credință, sentiment, siguranță, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut încredințarea că adevărul învinge.* **III** (*concr.; înv.*) **1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** v. Atestat. Certificat.

încredințát, -ă adj. **I 1** (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], înmânat, întins[2], predat, remis, transmis. *Citația încredințată este de la judecătorie.* **2** (*despre obiecte, bunuri, bani etc.*) ‹înv. și reg.› încrezut. *Când s-au întors din concediu, le-a înapoiat cheia încredințată.* **3** (*reg.; despre oameni*) v. Logodit[2]. **II** (*despre oameni*) convins, sigur, ‹înv.› adeverit. *Sunt încredințat că vei înțelege situația.*

încredințător, -oáre adj. (*înv.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.

încremení vb. IV. **I** intr. **1** (*în basme; despre ființe*) a se împietri, a înmărmuri, a înțepeni, a se pietrifica, ‹înv. și pop.› a mărmuri, ‹pop.› a se împietroșa. *La un semn al vrăjitoarei, Făt-Frumos a încremenit.* **2** (*despre ființe*) a înlemni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹înv.› a înlemnoșa, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a înțeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au încremenit de frică când au auzit urletul lupului.* **II** fig. **1** intr. (*despre mecanisme, aparate, obiecte în mișcare, despre timp etc.*) a se opri, a sta. *Motorul mașinii a încremenit din cauza gerului. În casă nimic nu se mișcă, încât pare că timpul a încremenit.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fig.› a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile încremenesc prin ineditul lor.*

încremenire s.f. **I 1** (*în basme*) împietrire, înmărmurire, înțepenire, pietrificare, ‹înv. și pop.› mărmurire. **2** înlemnire, înmărmurire, înțepenire, nemișcare, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de încremenire.* **II** fig. consternare, năuceală, perplexitate, stupefacție, stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire. *Încremenirea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.*

încremenít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas încremeniți când au auzit urletul lupului.* **2** (*în opoz. cu „mobil”; mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], înlemnit, neclintit, nemișcat, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi încremeniți. Bolnavul are o privire încremenită.* **3** (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Amorțit. Înțepenit. **4** (*înv.; despre personaje din basme*) v. Împietrit. Pietrificat. **II** fig. (*despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹fig.› interzis, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas încremenit auzind cele povestite.*

încrengătúră s.f. (*bot.*) filum. *Încrengătura este categoria sistematică inferioară regnului și superioară clasei.*

încrestá[1] vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) v. Cresta. Scrijeli. Zgâria.

încrestá[2] vb. I. refl. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Închina. Ruga[1].

încrestít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*mai ales despre obiecte*) v. Împestrițat. Panașat. Pătat. Pestriț. Smălțat. **2** (*despre ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) v. Încondeiat[2]. **3** (*despre materiale textile*) v. Brodat.

încreștina vb. I. (*relig.; înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Boteza. Creștina. **2** refl. (*despre necreștini*) v. Boteza. Creștina.

încréț s.n. (*înv. și pop.; la cămășile țărănești*) ‹reg.› încrețeală. *Încrețul este o ornamentație încrețită a mânecii, cuprinsă între altiță și râuri.*

încrețeálă s.f. (*reg.*) **1** (*la cămășile țărănești*) v. Încreț. **2** (*anat.*) v. Crestătură. Creț. Cută. Dungă. Încrețire. Încrețitură. Rid. Zbârcitură.

încrețí vb. IV. **I 1** refl., tr. (*geol.; sub. sau compl. indică scoarța pământului*) a (se) cuta. *Suprafața pământului s-a încrețit în urma cutremurului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul*) a (se) bucla, a (se) cârlionța, a (se) inela, a (se) ondula, ‹rar› a (se) zulufa, ‹pop. și fam.› a (se) încârlionța, ‹reg.› a (se) scârlionți. *Și-a încrețit părul cu drotul.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafața apelor*) a (se) cuta, a (se) ondula, a tremura, a (se) undui, ‹înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a (se) jimba, ‹fam.; glum.› a (se) zbârli. *Vântul încrețește fața apei. Lacul se încrețește în valuri mici.* **4** refl. (*despre coaja unor fructe sau, p. ext., despre unele fructe*) a se zbârci[2], ‹pop.› a se ciuci, ‹reg.› a se pușcăvi. *Coaja merelor s-a încrețit. Lămâile s-au încrețit din cauza uscăciunii.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) a (se) cuta, a (se) rida, a (se) zbârci, ‹livr.› a se ratatina, ‹fam.› a se șănțui, ‹reg.› a se îngurzi, a se pomăi, a se pomi, a se pomisi, a se pungi, a se sfârlogi, ‹fig.› a (se) boți, a (se) brăzda, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a încrețit. I s-a încrețit fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrânețea i-a încrețit chipul. Mâinile care i s-au încrețit îi trădează anii.* **II** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Cutremura. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

încrețíre s.f. **I 1** (*geol.*) cutare[2]. *Cutremurul a produs încrețirea scoarței pământului.* **2** buclare, cârlionțare, inelare, ondulare, ondulație. *Pentru încrețirea părului folosește drotul.* **3** cutare[2], ondulare, tremur, tremurare, unduire. *Barca saltă ușor în încrețirea apei lacului.* **4** cutare[2], ridare, zbârcire, ‹fig.; fam.› smochinire, stafidire. *Încrețirea pielii obrazului este consecința înaintării în vârstă.* **II** (*concr.*) **1** (*anat.*) crestătură, creț, cută, dungă, încrețitură, rid, zbârcitură, ‹fam.› șanț[1], ‹înv. și reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încrețeală, rant, răvaș, vârstă[2], ‹fig.› boțitură, brazdă, pârâuț. **2** (*la haine, lenjerie etc.; înv.*) v. Boțitură. Creț. Cută. Încrețitură. Îndoitură.

încrețít, -ă adj. **I 1** (*despre țesături, hârtie etc.*) creponat. *Are o bluză albă din mătase încrețită.* **2** (*despre păr*) buclat, cârlionțat, creț, inelat, ondulat, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. și fam.› încârlionțat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionțat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele încrețite îi cad pe spate.* **3** (*despre marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc.*) ‹reg.› îngurzit. **4** (*bot.; despre organe ale plantelor*) corugat, cutat, zbârcit. **5** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) crestat, creț, cutat, zbârcit, ridat, zbârcit, ‹înv. și reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boțit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul încrețit. Mâinile încrețite îi trădează vârsta.* **II** fig. **1** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) îmbufnat, încruntat, mohorât, posomorât, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; pop.› noros. *Are chipul încrețit când i se face observație.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) mohorât, posac, posomorât, ‹fig.› încruntat, întunecat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veșnic încrețită din cauza supărărilor.*

încrețitúră s.f. **I 1** (*geol.*) cută, ‹rar› solz. *În timpul cutremurului scoarța pământului a făcut încrețituri.* **2** (*la haine, lenjerie etc.*) boțitură, creț, cută, îndoitură, ‹reg.› îngurzitură, ‹înv.› încrețire, ‹fig.› armonică[1]. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat încrețiturile fustei.* **II** (*anat.*) **1** crestătură, creț, cută, dungă, încrețire, rid, zbârcitură, ‹fam.› șanț[1], ‹înv. și reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încrețeală, rant, răvaș, vârstă[2], ‹fig.› boțitură, brazdă, pârâuț. *Bătrâna are o față plină de încrețituri.* **2** cută, pliu, ‹rar› sin. *Gușa curcanului are încrețituri.*

încrezătór, -oáre adj. (*despre oameni*) ‹fran.› confient. *Este tânăr și încrezător.*

încrezút, -ă adj. **1** (*despre oameni*) fudul, grandoman, înfatuat, închipuit, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind încrezut și dificil, nu are prieteni.* **2** (*înv. și reg.; despre obiecte, bunuri, bani etc.*) v. Încredințat.

încrișcá vb. I. intr. (*înv.*) **I 1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. „din dinți”, „din măsele”*) v. Scrâșni. **2** (*despre obiecte, materiale, corpuri etc.*) v. Scârțâi. **II** (*meteor.*) **1** v. Fulgera. Fulgura. **2** v. Detuna. Tuna.

încropeálă s.f. (*înv.*) v. Încropire. Înfiripare. Înjghebare.

încropí vb. IV. tr. **I 1** a înfiripa, a înjgheba, ‹pop.› a închipui, a întocmi, ‹reg.› a închelbăra, a închipa, a înciocăla, a îndoila. *Și-a încropit un culcuș sub un colț de stâncă.* **2** (*pop. și fam; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **II** fig. (*compl. indică discuții, conversații etc.*) a lega[1], ‹fig.› a înfiripa, a înjgheba, a înnoda. *Cei doi au încropit cu greu o discuție.*

încropíre s.f. înfiripare, înjghebare, ‹înv.› încropeală. *Încropirea unui culcuș în mijlocul pădurii este riscantă.*

încropít, -ă adj. **1** înfiripat, înjghebat. *Obosit, se întinde în culcușul încropit.* **2** (*despre lichi-*

de) căldicel, căldicică, căldișor, călduț, ‹pop.› călâu, căldușor, ‹reg.› domol, loanhaș, moale. *Ceaiul este încropit.*

încrosná vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli.

încrucí vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1].

încrucișá vb. I. **I 1** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) a interfera, a se intersecta, a se întretăia, a se întreține, ‹rar› a se strătăia, a se tăia, ‹fig.› a se împleti. *Cele două șosele se încrucișează în centrul orașului.* **2** tr. (*compl. indică brațele sau picioarele oamenilor*) ‹înv.› a cruci. *Și-a încrucișat brațele pe piept.* **II** (*biol.*) **1** refl. recipr. (*despre ființe*) a se acupla, a se copula, a se cupla, a se împerechea, a se împreuna, ‹pop. și fam.› a se cotoi[3], ‹pop.› a se goni, a se încăleca, a se însoți, a se mânzi, a se mârli, a se nunti, a se vieri, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a se cotoci, a se cotoroba, a se coți, a se pârci[2], a se pui[2], a se purceli, a se țăpi, a se viști[1], ‹înv.› a se aduna, a se cotârci, ‹fig.; fam.› a se culca, a se înnoda, ‹arg.› a se babardi, a se ciorsăi, a se regula, ‹vulg.› a se cordi, a se fute. **2** tr. (*compl. indică rase de animale*) ‹rar› a metisa, ‹reg.› a mistrița. *Pentru a se obține rasa brac german cu păr scurt, a fost încrucișată rasa german bird dog cu cea spanish pointer.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică plante sau animale din specii, soiuri sau rase diferite*) a (se) amesteca, a (se) corci[3]. *A încrucișat două rase pentru a obține urmași cu însușiri superioare.* **III** refl. recipr. fig. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucișa, a se întrepătrunde, a se întretăia, a se întreține. *În opera sa se încrucișează diverse influențe. În această afacere interesele lor se încrucișează.*

încrucișáre s.f. **I 1** interferență, intersectare, întretăiere. *Centrul orașului este zona de încrucișare a celor două șosele.* **2** (*concr.*) intersecție, întretăiere, răscruce, răspântie, ‹pop.› cruce, crucea-drumului (v. *cruce*), furca-drumului (v. *furcă*), ‹reg.› plaț, ‹înv.› încrucișătură. *La încrucișarea celor două șosele a fost instalat un semafor.* **II** (*biol.*) amestecare, corcire. *Încrucișarea unor rase se face pentru a obține urmași cu însușiri superioare.*

încrucișát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre linii, drumuri etc.*) întretăiat, ‹înv.› împoncișat. *Șoselele încrucișate sunt recent asfaltate.* **2** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) cruciș, pieziș, sașiu, strabic, ‹pop. și fam.› ceacâr, chior, chiorâș, ‹pop.› strunit, zbanghiu, ‹reg.› balcâz, bazaochi, ceur, chiomp, honchiu, împonciș, pachiont, paliu[1], ponc, ponciș, șantaliu, ‹înv.› împoncișat, ‹fran.› luș, ‹fig.; rar› strâmb. *Copilul are ochii încrucișați.* **II** adj. (*biol.; despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) amestecat, corcit, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› mistricioi, mistrițat. **III** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) cruciș, pieziș, sașiu, strâmb, ‹pop. și fam.› boldiș, chiorâș, ‹pop.› zbanghiu, ‹reg.› chiondorâș, ghioldiș, ponciș. *Copilul trebuie operat din cauză că se uită încrucișat.*

încrucișătúră s.f. (*înv.*) v. Intersecție. Încrucișare. Întretăiere. Răscruce. Răspântie.

încrucít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) v. Consternat. Crucit. Minunat. Mirat. Perplex. Siderat. Stupefiat. Surprins. Uimit. Uluit.

încruntă vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) ‹reg.› a se închiondora, a se închiorchioșa. *Se încruntă când îl frământă ceva.* **2** refl. fig. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) a se mohorî, a se posomorî, ‹fig.› a se înnegri, a se întuneca. *S-a încruntat când i s-a făcut observație.* **II** refl., tr. (*înv.*) v. Înroși. Însângera. Roși. Sângera.

încruntáre s.f. **1** (*înv.*) v. Însângerare. Sângerare. **2** fig. posomoreală, ‹fig.› întunecare. *Încruntarea ei devine evidentă când i se face observație.*

încruntát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› închiondorat, închiorcoșat. *Încruntat, se gândește la ceea ce îl frământă de mai mult timp.* **2** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) îmbufnat, mohorât, posomorât, ‹reg.› închiondorat, închiorcoșat, ‹fig.› încrețit, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; pop.› noros. *Are chipul încruntat când i se face observație.* **3** fig. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) mohorât, posac, posomorât, ‹fig.› încrețit, întunecat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veșnic încruntată din cauza supărărilor.* **II** adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat[2]. **III** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) dușmănos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; înv.› ponciș. *Îl privește încruntat.*

încrușí vb. IV. tr. (*tăb.; reg.; compl indică piei de animale, blănuri etc.*) v. Argăsi. Tăbăci[1].

încrușíre s.f. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

încrușít[1] s.n. (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

încrușít[2], -ă adj. (*tăb.; reg.; despre piei de animale, blănuri etc.*) v. Argăsit[2]. Tăbăcit[2].

încuiá vb. I. **I 1** tr. (*în opoz. cu „a deschide”; compl. indică încuietori, zăvoare etc.*) a închide, a pune, a trage, ‹rar› a ocluziona. *Noaptea, încuie zăvorul de la poarta casei.* **2** tr. (*în opoz. cu „a descuia”; compl. indică uși, porți etc. sau, p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) a fereca, a închide, a zăvorî, ‹înv. și reg.› a pecetlui. *A încuiat poarta casei. Și-a încuiat apartamentul și a plecat în concediu.* **3** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Constipa. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a înfunda. *L-a încuiat cu răspunsul pe care i l-a dat.*

încuiálă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Constipație. Coprostază. Coprostazie.

încuiát[1] s.n. (*în opoz. cu „descuiere”*) ferecare, închidere, încuiere, zăvorâre, zăvorât[1].

încuiát[2], -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „deschis”; despre încuietori, zăvoare etc.*) închis, pus[2], tras. *Verifică din nou zăvorul încuiat.* **2** (*în opoz. cu „descuiat; despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) ferecat[2], închis, zăvorât[2], ‹reg.› pecetluit[2]. *Noaptea, poarta încuiată este o siguranță pentru casă.* **3** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Constipat. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană încuiată. Având o judecată încuiată, se opune progresului.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› iernatic, închis, mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană încuiată, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale încuiate.*

încuibá vb. I. refl. **1** (*despre păsări sau animale*) ‹înv.› a se încuiberna. *O pereche de rândunele s-a încuibat sub streașina casei.* **2** fig. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”, „pe la” etc.*) a se invetera, a se statornici, ‹fig.› a se înrădăcina, a se înțeleni, ‹fig.; înv.› a se rădăcina. *Acest obicei s-a încuibat de secole la români. Frica s-a încuibat în sufletul ei.*

încuibáre s.f. fig. statornicire, ‹fig.› înrădăcinare. *Este evidentă încuibarea indolenței la mulți tineri.*

încuibát, -ă adj. fig. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.*) inveterat, statornicit, ‹fig.› înrădăcinat. *Cu greu se poate scăpa de un obicei încuibat.*

încuiburá vb. I. refl. (*înv.; despre păsări sau animale*) v. Încuiba.

încuiére s.f. **I 1** (*în opoz. cu „deschidere”*) închidere, punere, tragere. *Seara, are în grijă încuierea zăvorului de la poarta casei.* **2** (*în opoz. cu „descuiere”*) ferecare, închidere, încuiat[1], zăvorâre, zăvorât[1]. *Este recomandată încuierea porților caselor pe timp de noapte.* **II** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Constipație. Coprostază. Coprostazie. **2** v. Retenție de urină. Retenție urinară.

încuietoáre s.f. (*tehn.*) **1** clanță, ivăr, închizătoare, ‹înv. și reg.› pafta, zimberec, ‹reg.› clampă, clenci, clențaică, coclanță, coclete, fărgătău, mănușă, răscheie, rătez, șnală, trăcsăritoare, truct, verver, zar[2], ‹înv.› încuietură. *Încuietoarea de la ușă s-a stricat.* **2** ivăr, zăvor, ‹pop.› limbă, rătez, zar[2], ‹reg.› chepeng, fărgătău, reză, riglă[2], șuber, trăgător, țaglă, ‹înv.› încuietură. *Trage încuietoarea de la poartă și iese în drum.*

încuietúră s.f. **I** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Constipație. Coprostază. Coprostazie. **2** v. Retenție de urină. Retenție urinară. **II** (*tehn.; înv.*) **1** v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare. **2** v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor.

încujbá vb. I. **I** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi. **II** fig. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca. **2** refl. (*despre oameni*) v. Ceda. Îndupleca. Lăsa. Muia. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili.

încujbáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Arcuire. Arcuitură. Cambrare. Curbare. Flectare. Flexare. Flexiune. Încovoiere. Încovoietură. Îndoire. Îndoitură. Răsucitură.

încujbát, -á adj. (*înv. și reg.*) **1** (*mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit. **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2].

încumetá vb. I. refl. **1** (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a îndrăzni, a vrea, ‹astăzi rar› a se semeți, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se bizui, ‹înv.› a ispiti, a năzui, a se risca, ‹fig.; rar› a se întinde. *Nu se încumeta să treacă noaptea prin parc.* **2** (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a îndrăzni, ‹pop.› a pofti, ‹înv.› a obrăznici. *S-a încumetat să ceară o sumă prea mare pentru un lucru de nimic.* **3** (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini.

încumetáre s.f. bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, dârzenie, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semețire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu încumetare pentru scopurile sale.*

încumetrí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

încuminți vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni ori, p. ext., animale de casă*) v. Astâmpăra. Cuminți. Domoli. Liniști. Potoli.

încunoștințá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a anunța, a aviza, a informa, a înștiința, a vesti, ‹înv.› a avizălui. *L-a încunoștințat despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **2** (*compl. indică oameni*) a anunța, a comunica, a informa, a înștiința, a vesti, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a știri[2], a știrici. *Vă încunoștințăm că trebuie să vă prezentați la rectorat.* **3** (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) a anunța, a înștiința, a vesti, ‹rar› a publicita, ‹înv.› a crăinici, a obști, a publica, a publicarisi, a publicălui, a publicui. *A încunoștințat cu bucurie că a luat permisul de conducere.*

încunoștințáre s.f. **I 1** anunțare, informare, înștiințare, vestire. *Încunoștințarea neschimbării hotărârii lui nu a surprins-o. Directorul se va gândi la o soluție după încunoștințarea tuturor angajaților despre situația din firmă.* **2** anunțare, înștiințare, vestire, ‹înv.› obștire, publicare, publicație, publicuire. *Încunoștințarea luării permisului de conducere a fost primită cu bucurie de prieteni.* **II** (*concr.; adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) anunț, aviz, comunicare, înștiințare, mesaj, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă o încunoștințare de la regia de distribuție a gazelor.*

încununá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a încorona, ‹înv.› a cununa. *A încununat-o cu o diademă făcută din flori.* **2** refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Căsători. Cununa **II** tr. fig. (*compl. indică lucrări, activități etc.*) ‹fig.› a încorona. *Ultima simfonie compusă, considerată o capodoperă, i-a încununat întreaga activitate de compozitor.*

încununáre s.f. **1** încoronare. *Pentru soldații romani victorioși în luptă foarte important era momentul încununării cu lauri.* **2** fig. ‹fig.› coroană, încoronare. *Ultima simfonie compusă este încununarea întregii sale activități componistice.*

încurá vb. I. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Alerga. Fugi. Goni.

încurajá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a excita, a îmbărbăta, a îndemna, a însufleți, a stimula, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și încurajeze oștenii în luptă.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a îndemna, a stimula, ‹înv.› a spori[1], ‹fig.› a îmbia, a îmboldi, ‹fig.; pop. și fam.› a purta, ‹fig.; fam.› a mâna, ‹fig.; reg.› a opinti. *Aprecierile colegilor îl încurajează să-și continue cercetarea.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) alina, a (se) consola, a (se) îmbărbăta, a (se) mângâia, ‹înv. și pop.› a ostoi[2], ‹pop.› a molcomi, ‹înv.› a netezi, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *S-a încurajat greu după eșecul avut.*

încurajáre s.f. alinare, consolare, îmbărbătare, mângâiere, ‹înv.› consolație, parigorie, parigorisire, ‹fig.› balsam, refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost o încurajare pentru durerea lui.*

încuraját, -ă adj. (*despre oameni*) îmbărbătat. *Jucătorii încurajați s-au întors pe teren.*

încurajatór, -oáre adj. emulativ, stimulativ, stimulator. *Întrecerile dintre elevi sunt încurajatoare pentru ei.*

încuráre s.f. (*reg.; de obicei determ. prin „de cai”*) v. Alergare. Cursă[1].

încurcá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) a (se) amesteca, a (se) împletici, a (se) încălci, a mixa, ‹fam.› a (se) bramburi, a (se) bulibăși, a (se) zăpăci, ‹reg.› a (se) bălmăji, a holomoci, a (se) învălătuci, a (se) loloți, a mătrăcăli, a mitocosi, a (se) mitroși, ‹înv.› a (se) îngălmăci, a (se) zăminti. *A încurcat, din greșeală, firele celor două bobine.* **2** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a greși, a pierde, a rătăci, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹înv.› a sminti. *Excursioniștii au încurcat cărarea spre cabană din cauza lipsei indicatoarelor.* **3** refl. (*despre oameni*) a se pierde, a se rătăci, ‹pop. și fam.› a se prăpădi, ‹reg.› a se răpune, a se zăhătui, a se zărăsti. *S-a încurcat în labirintul străzilor și nu mai știe unde se află.* **4** tr. (*compl. indică lucruri, adrese, nume etc.*) a confunda, a greși, ‹rar› a confuziona. *A încurcat adresa și a ajuns la altcineva.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică probleme, situații etc.*) a (se) complica, ‹fam.› a sofistica, ‹înv.› a completi, ‹fig.› a (se) încălci, a se întortochea, ‹fig.; livr.› a sinua, ‹fig.; fam.› a se încovriga. *Intriga filmului s-a încurcat spre final.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a bulversa, a (se) debusola, a deconcerta, a deruta, a (se) descumpăni, a dezorienta, a (se) tulbura, a (se) zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a (se) depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a încurcat.* **2** refl. (*despre oameni*) a se fâstâci, a se intimida, a se zăpăci, ‹reg.› a se îngăimăci, a se îngurzi, a se rătuti, a se teșmeni, a se ului[1], ‹fig.› a se învălmăși, a se pierde, ‹fig.; pop.› a se vălmăși, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Încurcându-se, nu a știut ce să răspundă.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie încurcat întrucât are de lucru.* **4** tr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) v. Plănui. Unelti. **III** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, a (se) combina, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) împletici, a (se) încălci, a (se) învălui. *Adesea amintirile se încurcă cu visele.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „prin”*) a întârzia, a se lungi, a zăbovi, ‹fig.; înv.› a adăsta. *S-a încurcat cu prietenii la discotecă.*

încurcálă s.f. **1** (*reg.*) v. Amestecătură. Încălceală. Încălcire. Încălcitură. Încurcătură. Mixtură. **2** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*înv.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

încurcáre s.f. **I 1** încurcat[1]. *Încurcarea firelor celor două bobine s-a făcut din greșeală.* **2** complicare, ‹fig.› încălcire. *Mai multe întâmplări imprevizibile au dus la încurcarea intrigii filmului.* **II** fâstâceală, fâstâcire, intimidare, zăpăceală, zăpăcire, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoșătură, ‹fig.› pierdere. *Încurcarea ei în fața comisiei de examinare era vizibilă.*

încurcát[1] s.n. încurcare.

încurcát[2]**, -á** adj. **I 1** (*despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) amestecat, împletecit, încălcit, ‹reg.› învălătucit, loloțit, mitocosit. *Firele încurcate sunt greu de descălcit.* **2** (*despre exprimare, fraze etc.*) abracadabrant, ‹fig.› împiedicat, încălcit, întortocheat, sucit[2]. *Exprimarea încurcată făcea scrisoarea de neînțeles.* **3** (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas încurcat când a auzit reproșul șefului.* **4** (*despre probleme, situații etc.*) complex, complicat, ‹fig.› încălcit, întortocheat, labirintic, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Are de elucidat o situație extrem de încurcată.* **5** fig. (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, difuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat,

nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› incert, împleticit, încâlcit, întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod încurcat. Viitorul ei este încurcat.* **II** (*despre oameni*) **1** fâstâcit, intimidat, zăpăcit, ‹reg.› rătutit, teşmenit, ‹fig.› învălmăşit, ‹fig.; înv.› îngălmăcit. *Încurcată, nu a ştiut ce să răspundă.* **2** jenat, stânjenit, stingherit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Se simte încurcată în prezenţa unor persoane necunoscute.* **3** conturbat, deranjat, importunat, incomodat, stânjenit, stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii încurcaţi nu pot reîncepe imediat lucrul.*

încurcătură s.f. **I 1** amestecătură, încâlceală, încâlcire, încâlcitură, mixtură, ‹fam.› bălmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. şi fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zămintitură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. *Firele erau într-o încurcătură de nedescris.* **2** întortochetură, ‹fig.› încâlcitură. *Încurcătura exprimării făcea scrisoarea de neînţeles.* **3** amestec, amestecătură, ‹fig.› hătiş, împletitură, încâlceală, păienjeniş, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal, ‹arg.› varză. *În mintea lui era o încurcătură de fapte şi de amintiri vagi.* **4** confundare, confuzie. *Se face o încurcătură între noţiuni.* **5** babilonie, dezordine, haos, turbulenţă, zăpăceală, ‹rar› tălbăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *O adevărată încurcătură se produce pe autostrăzi din cauza maşinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **6** (*concr.; med., med. vet.; pop.*) ***încurcătură de maţe*** v. Ileus. Obstrucţie intestinală. Ocluzie intestinală. **II 1** complicaţie, şicană, ‹fam.› chinezărie, ‹reg.› cârşenie, ‹fig.› încâlceală. *Încearcă să evite, pe cât posibil, încurcăturile.* **2** confuzie, zăpăceală, ‹livr.› imbroglio, ‹reg.› îngăimăceală, îngăimăcitură, ‹înv.› îngălmăceală, ‹fig.› învălmăşeală, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; fam.› halima[1], harababură. *Lipsa informării corecte duce la apariţia încurcăturilor.* **3** bulversare, debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, nedumerire, perplexitate, zăpăceală. *Încurcătura lui a fost evidentă la auzul reproşului care i s-a făcut.* **4** bucluc, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulţumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. şi pop.› poznă, răutate, ‹pop. şi fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. şi reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcărie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, şugă, şugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosinţă, nevoinţă, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. şi fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâşcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe încurcături a avut în ultimul timp!* **5** păţanie, poznă, ‹pop. şi fam.› tărăşenie, ‹fam.› comedie[2], dandana, istorie, ‹reg.› tărăraie. *I-a povestit din încurcăturile pe care le-a trăit.* **6** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) dificultate, impas, ‹fig.› strâmtoare, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv. şi pop.› strâmtoreală, ‹fig.; înv.› strâmtură, strânsoare. *A obligat-o să accepte condiţiile contractului într-un moment când se afla în încurcătură.* **7** (*adesea determ. prin „financiară"; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) jenă, ‹livr.› ambara, ‹înv.› stenahorie, ‹fig.› strâmtoare, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv.› strâmteală. *Nu îl poate împrumuta, deoarece este şi el într-o mare încurcătură financiară.* **8** (*fam.*) v. Jenă. Ruşine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stinghereală. Stingherire. **9** (*înv.*) v. Complot. Conjuraţie. Conspiraţie. Intrigă. Lucrătură. Maşinaţie. Uneltire.

încurmezişa vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune.

încuţită vb. I. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia.

încuviinţă vb. I. tr. (*compl. indică acţiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimţi, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. şi pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. şi reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulţumi, a năravi, a ogodi, a sfinţi[1], ‹fran.› a marşa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a încuviinţat să se amâne examenul.*

încuviinţare s.f. **1** accept, acceptare, admitere, aprobare, consimţire, îngăduire, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobaţie, aprobăluire. *Încuviinţarea de către profesor a amânării examenului i-a mulţumit pe studenţi.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimţământ, consimţire, dezlegare, îngăduinţă, învoială, învoire, permisiune, voie, voinţă, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. şi reg.› poslušanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut încuviinţarea soţiei pentru a încheia afacerea.* **3** (*polit., jur.*) agrement, aprobare, consimţământ. *Diplomatului străin i s-a dat încuviinţarea.*

încuviinţător, -oare adj., adv. (*rar; despre manifestări, gesturi, atitudini ale oamenilor*) v. Aprobativ. Aprobator.

îndărn adv. (*modal; ital.; înv.*) v. Degeaba. Inutil. Zadarnic.

îndată adv. (*temporal*) **1** acum, imediat, numaidecât, ‹pop.› acuşi, amu, ‹fam.› aici, ‹înv. şi reg.› aşaşi, ‹reg.› acuşica, amuşi, ‹înv.› aciaşi, aşa, dindată, neoprit. *Stai liniştită, îndată vine doctorul în salon. Colaborarea noastră se opreşte îndată.* **2** grabnic, imediat, iute, rapid, repede, urgent, ‹reg.› mintenaş, minteni, pripeşte, sorgoş, ‹înv.› zburiş. *Îi expediază îndată suma de bani pe care i-a cerut-o.* **3** curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. şi reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaş, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peşin, techer-mecher. *A început să plouă şi copiii vor intra îndată în casă.* **4** imediat, şi. *Îndată i-a amintit de datorie când l-a văzut.*

îndatora vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se împrumuta, a lua, ‹înv.› a se îndemâna. *S-a îndatorat la un prieten cu o sumă de bani până la salariu.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a obliga. *Ajutorul pe care i l-a dat îl îndatorează.* **3** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a făgădui, a se însărcina, a se obliga, a promite, ‹pop.› a se arvuni, a zice, ‹înv. şi reg.› a jurui, a se prinde, ‹înv.› a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ‹fig.; pop. şi fam.› a se lega[1]. *S-a îndatorat să-şi termine studiul până la sfârşitul lunii.*

îndatorát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne", „a fi"; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care arată obiectul datoriei*) dator. *A mai rămas îndatorat la bancă cu o mie de lei.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat. şi cu vb. „a fi", „a rămâne"*) dator, obligat, recunoscător, redevabil, ‹înv.› mulţumitor. *Îi este îndatorată pentru serviciul făcut.*

îndatorínţă s.f. (*înv.*) **1** v. Datorie. **2** v. Datorie. Îndatorire. Însărcinare. Obligaţie. Sarcină.

îndatoríre s.f. **I 1** datorie, însărcinare, obligaţie, sarcină, ‹pop. şi fam.› lucru, ‹înv.› dator, datorinţă, îndatorinţă. *Îndatorirea elevilor este să-şi însuşească cât mai multe cunoştinţe.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a îndeplini"*) datorie, obligaţie, oficiu, sarcină. *Şi-a îndeplinit exemplar îndatorirea de gazdă.* **3** datorie, obligaţie, ‹livr.› servitute. *Are îndatorirea să-şi respecte propriile principii de viaţă.* **4** obligaţie, răspundere. *Ca şef, are multe îndatoriri.* **5** angajament, obligaţie, sarcină, ‹înv.› obligament, ‹fig.; pop.› legătură. *În scurt timp a reuşit să-şi rezolve toate îndatoririle.* **6** atribuţie, rol[1], rost, sarcină, ‹înv.› meslehet. *Îndatorirea bonei este să plimbe copilul în fiecare zi.* **II** (*înv.*) v. Datorie.

îndatoritór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) amabil, binevoitor, complezent, culant, favorabil, prevenitor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› graţios, slugărelnic. *Este un om extrem de îndatoritor, gata oricând să-ţi facă un serviciu cu plăcere şi cu promptitudine.* **2** (*înv.*) v. Obligatoriu. **II** s.m., s.f. (*înv.*) v. Datornic. Debitor.

îndărăpnát, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Încăpăţânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

îndărát adv. **I** (*local*) **1** înapoi. *Întoarse capul îndărăt pentru a vedea dacă nu este urmărit.* **2** înapoi. *A pus scaunul îndărăt, în locul unde a stat.* **3** (*în opoz. cu „dinainte"*) dinapoi, dindărăt, înapoi. *Le-au ţinut calea şi dinainte şi îndărăt.* **II** (*modal*) înapoi, ‹înv.› dindărăt. *Îşi ia banii îndărăt.* **III** (*temporal*) înapoi, ‹înv.› dindărăt. *Acest eveniment s-a petrecut îndărăt cu secole.*

îndărătnic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) încăpăţânat, nătâng, obstinat, recalcitrant, refractar, reluctant, ‹pop. şi fam.› dârz, ‹pop.› încăinit, înţesat, sanchiu, ‹fam.› căpos, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpăţânos, ‹înv. şi reg.› îndărăpnat, ‹reg.› dăcos, dugos, înacciu, opac[3], ‹înv.› capeş, împoncişat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaş, ‹fig.; reg.› înţesat, ţestos.

Este atât de îndărătnic, încât nu poți ajunge la o soluție cu el. **2** (*despre oameni*) ambițios, încăpățânat, îndârjit, perseverent, rezistiv, stăruitor. *Este extrem de îndărătnic în încercarea de a-și îndeplini visurile.* **3** fig. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dârz, îndârjit, perseverent, stăruitor, tenace. *Apreciază la el dorința îndărătnică de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Clematită. Clocoțel. Clopoțel (*Clematis integrifolia*). **III** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Restanțier.

îndărătnicí vb. IV. **I** refl. (*despre oameni*) **1** a se încăpățâna, a se obstina, ‹pop.› a se încăina, a se nătângi, ‹reg.› a se dâcoșa. *S-a îndărătnicit și nu a vrut să facă ceea ce i s-a cerut.* **2** a se ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întărâta. *Se îndărătnicește să susțină un punct de vedere fals.* **3** (*înv.*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **II** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

îndărătnicíe s.f. **1** încăpățânare, obstinație, nătângie, recalcitranță, ‹reg.› dâcă[1], mădădie, ‹înv.› retivitate, ‹fran.› pertinacitate, ‹fig.; înv.› vârtoșală. *Niciodată nu se purtase cu atâta îndărătnicie.* **2** cerbicie, dârzenie, încăpățânare, perseverență, persistență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el îndărătnicia de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **3** (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență.

îndărătul prep. (*constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică poziția posterioară a unei ființe, a unui obiect etc. în raport cu o altă ființă, cu un alt obiect etc.*) dinapoia, dindărătul, după, înapoia[1]. *S-a ascuns îndărătul unui copac.*

îndătiná vb. I. refl. impers. (*pop.*) v. Obișnui. Practica[2].

îndârjeálă s.f. (*rar*) v. Îndârjire. Înverșunare. Obstinație.

îndârjí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se înverșuna, a se obstina, ‹pop.› a se nătângi. *Cu cât întâmpină mai multe piedici, cu atât se îndârjește să le depășească.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) întărâta, a (se) înverșuna, ‹livr.› a (se) așarna. *Răspunsul lui obraznic l-a îndârjit la culme.* **3** refl. (*despre oameni*) a se ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a merge, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întărâta. **4** refl. (*despre dispute, conflicte etc.*) a se înteți, a se înverșuna, ‹fig.› a se reascuți, ‹fig.; înv.› a se înclești. *Conflictul dintre frați s-a îndârjit în urma procesului de partajare a bunurilor moștenite de la părinți.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de spirit, conflicte sociale, politice, economice etc.*) a crește, a (se) înteți, a spori[1], ‹fig.› a (se) ascuți. *Polemicile dintre ei s-au îndârjit la maximum.*

îndârjíre s.f. **1** înverșunare, obstinație, ‹rar› îndârjeală, ‹înv.› verșunie, ‹fig.; înv.› vârtoșală, vârtoșare. *Nu suportă îndârjirea cu care i se răspunde uneori.* **2** dârzenie, înverșunare. *Îl captivează îndârjirea meciului de fotbal.*

îndârjít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni*) furios, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹pop.› burzuluit, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turbinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Îndârjit peste măsură, i-a răspuns răstit.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, înverșunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă îndârjită.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, înverșunat, necruțător, ‹fig.› aspru. *Romanul a fost supus unei critici îndârjite.* **4** (*despre competiții, întreceri etc.*) aprig, dârz, disputat, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2]. *Meciul se anunță a fi îndârjit.* **5** (*despre oameni*) ambițios, încăpățânat, îndărătnic, perseverent, rezistiv, stăruitor. **6** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dârz, perseverent, stăruitor, tenace, ‹fig.› îndărătnic. *Apreciază la el dorința îndârjită de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **II** adv. (*modal*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, înverșunat, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleștat. *Semifinaliștii se luptă îndârjit pentru medalia de aur.*

înde prep. (*înv.*) **1** (*introduce un circ. de timp care indică o aproximație*) v. Către. Înspre. Spre. **2** (*introduce un compl. indir. care indică relația, reciprocitatea sau adresarea reciprocă*) v. Între. **3** (*introduce un compl. indir. care indică distribuția; în legătură cu vb. „a împărți”*) v. Între.

îndeajúns adv. **1** adv. (*modal; cu sens cantitativ*) destul, îndestulător, suficient, ‹reg.› bugăt, destulat, ‹înv.› îndestul. *A muncit îndeajuns astăzi. A suferit îndeajuns.* **2** (*cu val. de interj.; în constr. eliptice*) destul!, suficient!, ‹fam.› oho! *Ai timp? -Îndeajuns!*

îndeáltfel adv. (*modal; înv.*) v. Altcum. Altcumva. Altfel. Altminteri. Diferit.

îndealtmínterea adv. (*modal; înv.*) v. Altcum. Altcumva. Altfel. Altminteri. Diferit.

îndeaproápe adv. (*modal*) amănunțit[2], atent. *A studiat îndeaproape istoria românilor.*

îndeletnicí vb. IV. refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se ocupa, ‹înv. și pop.› a sta, a umbla, ‹înv. și reg.› a se cuprinde, ‹înv.› a băilui, a se nevoi, a se zăbovi, ‹fig.; înv.› a se lega[1]. *De câțiva ani se îndeletnicește cu horticultura.*

îndeletnicíe s.f. (*înv.*) **1** v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie. **2** v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă.

îndeletnicíre s.f. **1** carieră, meserie, ocupație, profesie, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› breaslă, lefterie, ‹înv.› cin[1], îndeletnicie, marafet, ‹grec.; înv.› epanghelmă. *Te gândești la îndeletnicirea de medic sau la cea de avocat?* **2** activitate, lucru, muncă, ocupație, preocupare, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Îndeletnicirea sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.*

îndelúng, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) îndelungat, lung, prelung, prelungit, ‹rar› delung, ‹înv.› prelungitor. **2** (*despre viață, procese, calități etc.*) îndelungat, lung, ‹înv.› delungat. **3** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) destul, îndelungat, lung, mare[1], mult, ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. **II** adv. (*temporal*) **1** îndelungat, mult. **2** îndelungat, lung, mult. **3** îndelungat, prelung.

îndelungá vb. I. (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp; înv.*) **1** refl. (*despre zile, nopți, anotimpuri*) v. Lungi. Mări. Prelungi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică viața, zilele cuiva*) v. Prelungi.

îndelungát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) îndelung, lung, prelung, prelungit, ‹rar› delung, ‹înv.› prelungitor. *Solistul este rechemat pe scenă cu aplauze îndelungate. Așteptarea a fost îndelungată.* **2** (*despre viață, procese, calități etc.*) îndelung, lung, ‹înv.› delungat. *Îi urează viață îndelungată. Are o îndelungată experiență în domeniu.* **3** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) destul, îndelung, lung, mare[1], mult, ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. *A zăbovit pe malul mării o perioadă îndelungată de timp.* **II** adv. (*temporal*) **1** îndelung, mult. *A lucrat îndelungat la finalizarea acestui proiect.* **2** îndelung, lung, mult. *Îl privește îndelungat.* **3** îndelung, prelung. *Telefonul sună îndelungat.*

îndelungăréț, -eáță adj. (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; înv.*) v. Durabil. Peren. Persistent. Rezistent. Stăruitor. Trainic.

îndemână vb. I. (*înv.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține. **2** refl. (*despre oameni*) v. Împrumuta. Îndatora. Lua.

îndemânáre s.f. **1** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› periție, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră îndemânarea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** artă, dibăcie, iscusință, măiestrie, meșteșug, pricepere, stil, știință, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă îndemânare.* **3** agerime, agilitate, deșteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligență, iscusință, istețime, pricepere, ‹înv. și pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteață, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Își întrecea prietena prin îndemânare și eficiență.*

îndemânát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

îndemânátic, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) abil, destoinic, deștept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteț, măiestru, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugareț, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător îndemânatic.* **2** (*despre oameni cu o meserie care presupune o manualitate deosebită*) iscusit, priceput, ‹înv.› practicos, practisit. *Este un chirurg îndemânatic. Este un bucătar îndemânatic.* **3** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, inteligent, isteț, priceput, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. și reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoș, schitaci[1], sfătos, ștram, ‹înv.› deșteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghețat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte îndemânatic.* **II 1** (*reg.; mai ales despre piese de mobilier*) v. Comod. Confortabil. **2** (*înv.; despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) v. Avantajos. Fast[2]. Favorabil. Prielnic. Propice.

îndemânáție s.f. (*rar*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință.

îndemână adv. (*modal; pop.*) v. Comod. Lesne. Ușor[2].

îndemânós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*mai ales despre piese de mobilier*) v. Comod. Confortabil. **2** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

îndémn s.n. **1** imbold, impuls, impulsie, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost îndemn pentru tot ce a făcut în viață.* **2** consiliere, cuvânt, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la îndemnul specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) apel, chemare. *Primarul adresează un îndemn la calm către populație.*

îndemná vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales animale*) a îmboldi, a mâna, ‹înv. și reg.› a dudui. *Căruțașul îndeamnă calul cu biciul.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a încuraja, a stimula, ‹înv.› a spori[1], ‹fig.› a îmbia, a îmboldi, ‹fig.; pop. și fam.› a purta, ‹fig.; fam.› a mâna, ‹fig.; reg.› a opinti. *Aprecierile colegilor îl îndeamnă să-și continue cercetarea.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a impulsiona, a stimula, ‹rar› a impulsa, ‹fig.› a cataliza, a îmboldi, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a îndemnat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi îndemnat de societatea civilă.* **4** tr. (*despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) ‹pop. și fam.› a pune, a zice, ‹fig.› a ațâța, a îmboldi, a mușca, ‹fig.; pop. și fam.› a iuți. *Curiozitatea l-a îndemnat să meargă să se convingă cu ochii lui.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a stimula, ‹grec.; înv.› a parachinisi, ‹fig.› a împinge, ‹fig.; pop.› a înghimpa, a mișca. *Gelozia l-a îndemnat să comită o asemenea faptă.* **6** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) (se) îmbia, a (se) pofti. *O îndeamnă să ia din fructele de pe masă.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a excita, a îmbărbăta, a încuraja, a însufleți, a stimula, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și îndemne oștenii în luptă.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a povățui, a sfătui. *Prietena ei o îndeamnă numai la bine.* **9** tr., refl. pas. (*pop.; compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) v. Alege. Decide. Fixa. Hotărî. Stabili. **10** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca. **II** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta.

îndemnáre s.f. (*rar*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

îndemnătúră s.f. (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

îndemonít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos.

îndeóbște adv. (*modal*) ‹înv.› obște. *Această teorie este îndeobște recunoscută ca aparținând epocii luminilor.*

îndeocheá vb. I. tr. (*înv.; în superstiții; compl. indică ființe*) v. Deochea.

îndeosébi adv. (*modal*) **1** chiar, tocmai, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› ales[2]. *Era o liniște deplină și îndeosebi asta l-a speriat.* **2** ‹înv. și pop.› vârtos. *Îi place cafeaua, îndeosebi cea făcută la expresor.*

îndepárte adv. (*local; înv.*) v. Departe. Mult.

îndepártá vb. I. (*în concurență cu „a (se) depărta”*) **I** (*predomină ideea de distanțare*) **1** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a (se) depărta, a (se) distanța, ‹înv.› a (se) delunga, a postâmpi, a se răzlui, a (se) remova, a spărți. *A îndepărtat barca de mal. Oamenii s-au îndepărtat în fugă de locul exploziei.* **2** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se depărta, ‹fig.› a se dezlipi, ‹fig.; înv.› a se dezlupi. *Câinele dresat nu se îndepărtează de stăpân când i se scoate lesa.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de la”, „de”, care indică schimbarea direcției inițiale sau normale*) a (se) abate[2], a (se) depărta, ‹înv.› a ostâmpi. *Un indicator greșit i-a îndepărtat pe excursioniști de destinație.* **4** tr. (*tipogr.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) a depărta, a distanța, a rări, a spația, ‹înv.› a spația. *A îndepărtat cuvintele scrise împreună.* **5** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor care acoperă ceva*) a înlătura, a lua, a ridica, ‹reg.› a dezridica. *Mireasa și-a îndepărtat vălul de pe față când a ajuns în fața altarului. Cortina este îndepărtată la începerea spectacolului.* **6** refl. (*adesea fig.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la”*) a se abate[2], a se depărta, a devia, a divaga, ‹înv.› a (se) scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, a ocoli, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului s-a îndepărtat de la subiect.* **7** tr. (*adesea fig.; compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la”, „de”, care indică idei, gânduri etc.*) a abate[2], ‹înv. și pop.› a dezbate[2], ‹înv.› a apăra, a detorni. *Cu multă răbdare, a reușit să-l îndepărteze de ideea sinuciderii.* **II** (*predomină ideea de detașare, de izolare; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a se aliena, a se izola, a (se) separa, ‹livr.› a se confina. *În ultimul timp s-a îndepărtat de viața socială și politică.* **2** refl. (*recipr.*) (*despre oameni*) a se depărta, a se înstrăina, ‹livr.› a se depeiza, ‹înv.› a se ostâmpi, ‹fig.› a se răci, a se rupe. *După căsătorie, băiatul s-a îndepărtat de familia lui. Nu s-au văzut de multă vreme și s-au îndepărtat unul de altul.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a despărți, a separa, ‹reg.› a dezbârnâi. *Ai lui vor să-l îndepărteze de prietena sa.* **III** (*predomină ideea de eliminare, de excludere*) **1** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a alunga, a depărta, a goni, a izgoni, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a rășchira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A îndepărtat câinele străin din curte.* **2** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”, „de pe” etc.*) a elimina, a exclude, a înlătura, a scoate, ‹fig.› a lichida. *Conducerea l-a îndepărtat din organizație din cauza abaterilor repetate.* **3** tr. (*compl. indică persoane care ocupă un post*) a demite, a destitui, a scoate, ‹rar› a demisiona, ‹pop. și fam.› a caterisi, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.; fam.› a zbura, ‹arg.› a smântâni. *După noua grilă, mulți funcționari au fost îndepărtați din posturile lor.* **4** tr. (*compl. indică persoane angajate*) a concedia, a disponibiliza, a scoate, ‹livr.› a licenția, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv.› a slobozi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹rus.; înv.› a ovolni, ‹arg.› a restructura. *Patronul a îndepărtat o parte dintre angajații firmei din cauza iminentului faliment.* **5** tr. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o dem-*

nitate) a desărcina, a destitui, a elibera, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a îndepărtat din funcția de secretar de stat.* **6** tr. (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a curăța, a depărta, a elimina, a înlătura, a scoate, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A îndepărtat petele de grăsime cu un detergent special.* **7** tr. (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A îndepărtat un rând din text.* **8** tr. (*chir.; compl. indică membrana care învelește un organ*) a decortica. **9** tr. (*compl. indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a împiedica, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A îndepărtat impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **10** tr. fig. (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a adormi, a alunga, a risipi, ‹fig.; reg.› a rânji. *A reușit să-i îndepărteze vigilența și l-a înșelat.* **11** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) împrăștia, a (se) risipi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a îndepărtat. Panica populației s-a îndepărtat repede. Glasul lui blând i-a îndepărtat orice temere.* **12** tr., fig. ‹fig.› a înlătura, a scutura. *Au îndepărtat lanțurile robiei.*

îndepărtáre s.f. **I** (*predomină ideea de distanțare*) **1** depărtare, distanțare, ‹rar› departe. *Îndepărtarea oamenilor de locul exploziei s-a făcut în fugă.* **2** depărtare, ‹fig.› dezlipire. *Îndepărtarea câinelui de stăpân a avut ca urmare rătăcirea lui pe stradă.* **3** (*tipogr.*) depărtare, distanțare, rărire, rărit[1], răritură, spațiere. *La corectură s-a făcut îndepărtarea cuvintelor scrise împreună.* **4** înlăturare, ridicare, ridicat[1]. *Îndepărtarea de pe față a vălului miresei se face în fața altarului.* **5** (*adesea fig.*) abatere, depărtare, deviație, deviere, divagație. *Îndepărtarea vorbitorului de la subiect a nemulțumit auditoriul.* **II** (*predomină ideea de eliminare, de excludere*) **1** eliminare, excludere, excluziune, înlăturare, scoatere, ‹înv.› eliminație. *Abaterile repetate au determinat îndepărtarea lui din organizație.* **2** demitere, destituire, scoatere, ‹rar› destituțiune, ‹pop. și fam.› caterisire, ‹înv.› luare. *Îndepărtarea funcționarei din postul pe care îl ocupa a provocat nemulțumirea colegilor ei.* **3** concediere, disponibilizare, scoatere, ‹livr.› licențiere, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› exoflisire[2]. *Patronul a hotărât îndepărtarea unei părți din personalul firmei din cauza iminentului faliment.* **4** desărcinare, destituire, eliberare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Îndepărtarea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.* **5** curățare, curățat[1], eliminare, înlăturare, scoatere, ‹înv.› repurgație. *Pentru îndepărtarea petelor de grăsime a folosit un detergent special.* **6** anulare, eliminare, înlăturare, radiere[2], scoatere, suprimare, ștergere, tăiere. *Îndepărtarea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **7** evitare, împiedicare, înlăturare, ocolire, preîntâmpinare, prevenire, ‹rar› prevenție, ‹înv.› evitație. *Prezența de spirit a șoferilor joacă un rol important în îndepărtarea accidentelor rutiere.* **8** fig. ‹fig.› înlăturare, scuturare, scuturat[1]. *Îndepărtarea lanțurilor robiei a fost un deziderat al populației de culoare din America.*

îndepărtát, -ă adj. **1** (*despre locuri, așezări omenești etc.*) depărtat, ‹înv.› delungat. *Stă într-un sat îndepărtat, uitat de lume.* **2** (*despre persoane care ocupă un post*) demis, destituit, scos[2], ‹pop. și fam.› caterisit. *Funcționara îndepărtată își caută un alt loc de muncă.* **3** (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) destituit, revocat, scos[2], ‹fig.› detronat, mazilit[2], ‹fig.; fam.› debarcat. *Consilierul îndepărtat s-a întors la profesia de bază.*

îndepliní vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a face, a împlini, a înfăptui, a realiza, a săvârși, ‹rar› a antretui, ‹înv. și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a îndeplinit tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** tr. (*compl. indică țeluri, scopuri, visuri etc.*) a ajunge, a atinge, a înfăptui, a realiza. *După multe greutăți, a reușit să-și îndeplinească scopul.* **3** tr. (*compl. indică misiuni, obligații etc.*) a înfăptui, a realiza, ‹rar› a rândui, a rezolva, ‹înv. și reg.› a sfârși, ‹înv.› a obârși. *Și-a îndeplinit onorabil misiunea ca diplomat.* **4** tr. (*compl. indică lucrări, opere, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a împlini, a înfăptui, a realiza. *A ajutat-o să-și îndeplinească proiectul.* **5** tr. (*compl. indică dorințe, rugăminți etc.*) a asculta, a împlini, a satisface. *I-a îndeplinit dorința de a merge la teatru.* **6** tr. (*compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) a împlini, a realiza, a satisface, ‹pop. și fam.› a izbândi, ‹înv.› a plini, ‹fig.; rar› a sătura. *În sfârșit, și-a îndeplinit visul de ani.* **7** refl. (*despre prevestiri, proroci etc.*) a se adeveri, a se confirma, a se împlini, a se realiza, ‹înv. și reg.› a se umple. *Presupunerile ghicitoarei s-au îndeplinit.* **8** refl. (*despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) a se împlini, a se înfăptui, a se realiza, ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se întâmpla, ‹înv. și reg.› a se plini. *După puțin timp, previziunile lui s-au îndeplinit.* **9** tr. (*compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) a onora, a respecta, a ține, ‹pop.› a împlini, a păzi, ‹înv.› a respectălui. *Și-a îndeplinit jurământul.* **10** tr. (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a duce[2], a efectua, a executa, a face, a întreprinde, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o îndeplinim este de durată.* **11** tr. (*compl. indică serviciul militar*) a efectua, a executa, a face, a presta, a-și satisface. *A îndeplinit serviciul militar pentru o carieră în armată.* **12** tr. (*jur.; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) a aplica, a executa, ‹înv.› a sfârși. *Cel împuternicit îndeplinește hotărârea judecătorească.*

îndepliníre s.f. **1** efectuare, executare, execuție, facere, împlinire, înfăptuire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru îndeplinirea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** împlinire, realizare, satisfacere, ‹rar› satisfacție. *A sărbătorit cu fast îndeplinirea visului său de ani.* **3** desăvârșire, ducere la capăt, ducere la sfârșit, împlinire, înfăptuire, realizare, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la îndeplinirea proiectului.* **4** înfăptuire, realizare, ‹înv.› obârșire, realizație. *Îndeplinirea misiunii a fost onorabilă.* **5** adeverire, confirmare, împlinire, realizare, ‹înv.› lucru, plinire. *Îndeplinirea presupunerilor ghicitoarei l-a șocat.* **6** onorare, respectare. *Îndeplinirea unui jurământ este o datorie sfântă.* **7** desfășurare, efectuare, executare, prestare, prestație, ‹înv.› desfășurământ. *Îndeplinirea acestei activități cere un efort deosebit.* **8** efectuare, executare, prestare. *Cu ani în urmă, îndeplinirea serviciului militar era obligatorie.* **9** (*jur.*) aplicare, executare, ‹înv.› executarisire. *Se ocupă de îndeplinirea acestei hotărâri judecătorești.*

îndeplinít, -ă adj. (*despre dorințe, porniri, necesități etc.*) împlinit, realizat, satisfăcut. *Visul îndeplinit îi provoacă o stare de bine.*

îndeșá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burdui, a ghemui, a înghesui, a îngrămădi, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A îndesat în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a îndesat hainele vechi în saci de plastic.* **2** (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) a băga, a înfunda, a trage, a vârî, ‹pop.› a plesni, ‹fam.› a tufli. *Fiind frig, îi îndeasă fesul pe cap.* **3** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătători, a bătuci, a compacta, a presa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătui, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a pături, a tăpși, a zbătuci. *A îndesat pământul cu tăvălugul.* **II** refl. **1** (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se înghesui, a se îngrămădi, a năvăli, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au îndesat în fața intrării supermarketului.* **2** (*despre ființe*) a se băga, a se îmbulzi, a se împinge, a se înghesui, a se îngrămădi, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se îndeasă unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **3** (*pop.; despre oameni*) v. Grăbi. Zori[2].

îndesáre s.f. **I 1** burdușeală, burdușire, înghesuire, îngrămădire, ticsire, ‹reg.› înghebejeală. *Îndesarea lucrurilor în dulap i-a luat puțin timp.* **2** înfundare. *Prin îndesare, căciula îi ajunge până la ochi.* **3** bătătorire, bătucire, compactare, tasare, ‹rar› compactizare. *Îndesarea pământului se face cu un compactor.* **4** (*ind. metalurg.*) refulare. *Îndesarea se face în scopul măririi dimensiunilor transversale ale pieselor de metal.* **II** (*de obicei urmat de determ.*

introduse prin prep. „de”) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare îndesare de oameni.*

îndesát, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „de”*) burdușit, înghesuit, îngrămădit, ticsit, ‹rar› tescuit[2], ‹reg.› bucșit, ‹înv.› glogozit. *Cară cu greu o valiză îndesată cu lucruri.* **2** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „de”*) doldora, încărcat[2], înțesat, plin, ticsit, umflat, ‹reg.› doldoș, țeapăn, țoșcă. *Vine din piață cu sacoșele îndesate. Are portofelul îndesat de bancnote.* **3** (*despre corpuri, materii etc. sau despre structura lor*) compact, dens, ‹pop.› vârtos. *L-a lovit tare cu bulgărele de zăpadă care era îndesat.* **4** (*despre pământ, zăpadă etc.*) bătătorit, bătucit, bătut[2], tasat. *Căruțele mergeau cu ușurință pe pământul îndesat.* **5** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași îndesați.* **6** (*înv.; mai ales despre mese, ospețe*) v. Abundent. Bogat. Copios. Îmbelșugat. Îndestulat. Opulent. **7** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; înv.; despre sunete, zgomote etc.*) v. Înăbușit. Înfundat[2]. Pierdut. Slab. Stins[2]. Surd. **II** (*despre ființe*) **1** ghemuit, înghesuit, îngrămădit. *În orele de vârf, călătorii din tramvai, foarte îndesați, sunt nervoși.* **2** bondoc. *Este mic de statură și îndesat.*

îndesí vb. IV. refl. **1** (*despre grupuri sau rânduri de oameni*) a crește, a se îngroșa, a se înmulți, a spori[1]. *Coloanele de manifestanți s-au îndesit.* **2** a se înteți, ‹fig.› a se întesa. *Copacii se îndesesc spre marginea pădurii.*

îndesoáre s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Heliozăi. Insolație. **2** (*fiziol., med., med. vet.*) v. Greață. Nausea. **3** (*fiziol., med., med. vet.*) v. Indigestie.

îndestúl adv. (*modal; cu sens cantitativ; înv.*) v. Destul. Îndeajuns. Îndestulător. Suficient.

îndestulá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) sătura, ‹înv. și reg.› a (se) destula, ‹reg.› a (se) însăța, a (se) săți. *S-a îndestulat după o masă atât de copioasă.* **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Mulțumi. Satisface.

îndestuláre s.f. (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este îndestulare de legume în piețe.*

îndestulát, -ă adj. **1** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, mare[1], mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost îndestulate.* **2** (*despre existență, condiții materiale etc.*) bogat, îmbelșugat, opulent, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *Duce un trai îndestulat, cu tot ce își dorește.* **3** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, opulent, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină îndestulată.*

îndestulătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** destul, suficient, ‹reg.› bugăt. *Nu are bani îndestulători pentru a-și cumpăra un televizor cu plasmă.* **2** mulțumitor, satisfăcător, suficient. *Are un număr îndestulător de CD-uri cu muzică clasică.* **II** adv. (*modal; cu sens cantitativ*) destul, îndeajuns, suficient, ‹reg.› bugăt, destulat, ‹înv.› îndestul. *A muncit îndestulător astăzi. A suferit îndestulător.*

îndiguí vb. IV. tr. (*compl. indică ape sau malurile lor*) a stăvili, a zăgăzui. *Riveranii îndiguiesc malurile râurilor.*

îndiguíre s.f. stăvilire, zăgăzuire. *Îndiguirea malurilor apelor este necesară pentru a se evita inundațiile.*

îndiguít, -ă adj. (*despre malurile apelor*) stăvilit, zăgăzuit. *Malurile îndiguite protejează localitățile riverane de inundații.*

îndobitocí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) cretiniza, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi, ‹pop. și fam.› a (se) tembeliza, ‹pop.› a (se) năuci, a nebuni, ‹reg.› a (se) hăbăuci, a (se) tonti. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au îndobitocit de tot.* **2** a (se) abrutiza, a (se) animaliza, a (se) dezumaniza, ‹înv.› a (se) dobitoci, ‹fig.; înv.› a (se) desufleți. *Alcoolul îndobitocește omul. Adesea omul se îndobitocește din cauza lipsei culturii.*

îndobitocíre s.f. **1** (*med.*) cretinizare, idiotizare, idioțire, imbecilizare, îndobitocire, prostire[1], tâmpire. *Îndobitocirea lui are drept cauză o boală din copilărie.* **2** prostire[1], tâmpire, ‹înv.› dobitocire. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au adus într-o jalnică stare de îndobitocire.* **3** abrutizare, animalizare, dezumanizare. *Îndobitocirea omului din cauza lipsei culturii apare în multe medii sociale.*

îndobitocít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*med.*) cretinizat, idiotizat, idioțit, imbecilizat, prostit[2], tâmpit, ‹fam.› dobitocit. *Omul îndobitocit nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.* **2** prostit[2], tâmpit. *Oamenii îndobitociți sunt izolați de lume.* **3** abrutizat, animalizat, dezumanizat, ‹înv.› dobitocit. *Din cauza alcoolului, unii oameni, îndobitociți, devin violenți.*

îndoctriná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** ‹fig.; rar› a îmbiba. *L-a îndoctrinat cu ideile lui conservatoare.* **2** (*fam.*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca.

îndoctrináre s.f. ‹fig.; rar› îmbibare. *A condamnat îndoctrinarea comunistă.*

îndoctrinát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.; rar› îmbibat. *Persoanele îndoctrinate devin fanatice.*

îndogăți vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.

îndoí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică pături, haine, hârtii etc.*) a împături, a plia, a strânge, ‹pop.› a pături. *A îndoit scrisoarea și a pus-o în plic.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) a (se) arca[2], a (se) arcui, a (se) cambra, a (se) curba, a (se) flecta, a (se) flexa, a (se) flexiona, a (se) gondola[1], a (se) încovoia, ‹livr.› a (se) incurba, a (se) recurba, ‹rar› a (se) înmlădia, ‹înv. și reg.› a (se) încolăci, a (se) încujba, a (se) scovârda, ‹reg.› a (se) scorfi. *În timpul accidentului, izbitura a îndoit bara automobilului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) întoarce, a (se) răsuci, a (se) strâmba. *Cuiele s-au îndoit sub lovitura ciocanului.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) lăsa, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a (se) închina. *Îndoaie crengile cireșului ca să poată culege fructele. Ramurile se îndoaie, pline de rod.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a se pleca. *Își îndoaie corpul peste balustradă. Se îndoaie peste marginea ferestrei.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) cocoșa, a (se) curba, a (se) încârliga, a (se) încovoia, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutățile pe care le cară îi îndoaie spatele. S-a îndoit sub greutatea rucsacului.* **7** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. „de mijloc”*) a se curba, a se frânge, ‹pop.› a se curma. *Bătrânul s-a îndoit de mijloc și a căzut.* **8** refl. (*despre oameni*) a se cocârja, a se cocoșa, a se gârbovi, a se gheboșa, a se încovoia, ‹rar› a se îngheboșa, ‹înv. și pop.› a se cocârla, ‹pop.› a se ghebui, a se încocârja, ‹reg.› a se ghemoșa, a se nimurici, a se povârni, a se turtuși, ‹fig.; reg.› a se obăda. *S-a îndoit la bătrânețe.* **9** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a întoarce, a răsfrânge, a ridica, a sufleca, a sumete, a trage, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, ‹înv. și reg.› a răsufleca, a suci[2], ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a îndoit marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume de bani*) a (se) dubla, a (se) duplica, ‹rar› a (se) reduplica, ‹înv.› a (se) îndupleca. *Și-a îndoit capitalul investind inspirat. Prețurile la carne aproape s-au îndoit în perioada de criză.* **2** tr. (*compl. indică soluții, băuturi, mâncăruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a dilua, a subția, ‹fig.› a alungi, a lungi. *Negustorul a îndoit vinul cu apă.* **III** refl. (*despre oameni*) **1** ‹înv.› a se prepune. *Se îndoiește că va ploua astăzi.* **2** (*înv. și reg.*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].

îndoiálă s.f. **1** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹livr.› irezo-

luție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coșmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Îndoiala lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **2** dubiu, incertitudine, incredulitate, neîncredere, nesiguranță, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio îndoială în ceea ce privește câștigarea concursului.*

îndoiciós, -oásă adj. (*rar*) **1** (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dubios. Echivoc. Îndoielnic. Suspect. **2** v. Contestabil. Discutabil. Improbant. Incert. Îndoielnic. Nesigur.

îndoiciúne s.f. (*înv.*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

îndoiélnic, -ă adj. **I 1** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, indecis, neprobabil, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență îndoielnică.* **2** (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor*) dubios, echivoc, suspect, ‹rar› îndoicios, ‹fig.› necurat. *Surâdea cu un aer de mulțumire care nu avea nimic îndoielnic.* **3** contestabil, discutabil, improbant, incert, nesigur, ‹rar› îndoicios, ‹fig.; înv.› vânturos. *Clasamentul câștigătorilor este îndoielnic.* **4** incert, nesigur, tulbure, ‹fig.; înv. și pop.› lunecos. *Mariajul celor doi este îndoielnic.* **II** (*înv.; despre oameni, atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

îndoilá vb. I. (*reg.*) **1** tr. v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili.

îndoíme s.f. (*înv.*) v. Cuplu. Pereche.

îndoínță s.f. (*înv.*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

îndoiós, -oásă adj. (*rar; despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) v. Dubios. Improbabil. Incert. Indecis. Îndoielnic. Neprobabil. Nesigur. Problematic.

îndoíre s.f. **I 1** împăturire, pliere, strângere, strâns[1], ‹rar› pliaj, ‹pop.› păturire. *Prin îndoire, hainele nu se botesc.* **2** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, îndoitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Îndoirea barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **3** curbare, încovoiere, strâmbare. *Îndoirea cuiului s-a datorat loviturii puternice cu ciocanul.* **4** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, plecare, ‹pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară îndoirea crengilor.* **5** aplecare, aplecat[1], arcuire, curbare, înclinare, încovoiere, plecare. *Îndoirea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **6** (*gimn.*) arcuire, arcuitură, curbare, flexiune, încovoiere. *Gimnasta termină exercițiul la sol prin îndoirea trunchiului.* **7** cocârjare, cocoșare, gârbovire, gheboșare, încovoiere, ‹înv. și pop.› cocârlare, ‹pop.› ghebuire, încocârjare. *Una dintre cauzele îndoirii este bătrânețea.* **8** întoarcere, ridicare, ridicat[1], suflecare, ‹rar› suflecat[1], ‹înv. și reg.› suflecătură, ‹înv.› sumetere. *Pe ploaie, îndoirea marginilor pantalonilor este necesară pentru a nu le murdări de noroi.* **II** dublare, ‹astăzi rar› duplicație, ‹înv.› duplicare. *În perioada de criză se constată îndoirea prețurilor la multe produse.*

îndoít, -ă adj. **I 1** (*despre pături, haine, hârtii etc.*) împăturit, pliat, strâns[2], ‹pop.› păturit. *Scrisoarea îndoită este pusă în plic.* **2** (*mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) arcuit, cambrat, curb, curbat, încovoiat, ‹livr.› incurbat, recurbat, ‹rar› arcat, arcuat, ‹pop.› cârjoiat, cârligat, ‹înv. și reg.› încujbat, scovârdat, ‹reg.› cercuriu, ‹înv.› arcos, gârjob. *După accident, bara de fier îndoită a mașinii trebuie îndreptată.* **3** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, încovoiat, întors[2], răsucit[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare îndoite.* **4** (*despre paloșe, iatagane etc.*) încovoiat, ‹pop.› adus[2], ‹reg.› rotilat. *Se lupta cu un iatagan îndoit.* **5** (*despre obiecte sau despre părți ale lor*) strâmb, ‹fig.; pop.› cârn. *Cuțitul nu mai poate fi folosit din cauza vârfului îndoit.* **6** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) aplecat[2], curbat, încovoiat, îndoit, lăsat, plecat[2], ‹pop.› pornit , ‹reg.› polignit. *Cireșul are ramurile îndoite.* **7** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, încovoiat, plecat[2]. *Nu este bine să stai cu trupul îndoit peste marginea ferestrei.* **8** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, plecat[2], strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de îndoit, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele îndoit.* **9** (*despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) întors[2], răsfrânt, ridicat[2], suflecat[2], sumes, tras, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor îndoite.* **10** (*bot.; despre părți ale plantelor*) întors[2], răsfrânt, revolut, ‹înv.› reflex. *Această plantă are frunzele îndoite.* **II 1** dublu. *A cerut o porție îndoită de înghețată.* **2** (*despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) diluat, slab, subțiat, subțire, ‹reg.› apătos, rărit[2], spălăcit, ‹înv.› întins[2], ‹fig.; pop.› lungit. *Nu bea vin îndoit.* **III 1** (*rar; despre cuvinte, enunțuri etc.*) v. Ambiguu. Echivoc. Interpretabil. **2** (*înv.; despre oameni, atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor. **3** (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

îndoitúră s.f. **I** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, răsucitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Îndoitura barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **II** (*concr.*) **1** arcuire, arcuitură, curbare, curbură, încovoială, încovoietură, ‹fran.› cambrură. *Grinda are o îndoitură care îngrijorează.* **2** (*la haine, lenjerie etc.*) boțitură, creț, cută, încrețitură, ‹reg.› îngurzitură, ‹înv.› încrețire, ‹fig.› armonică[1]. *Încearcă să îndrepte cu fierul de călcat îndoiturile fustei.* **3** (*la obiectele de îmbrăcăminte*) cută, ‹rar› răsfrângătură, răsfrânsătură, răsfrântură. *Fusta are o îndoitură adâncă.* **4** (*rar*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*). **5** (*agric.; înv.*) v. Sârjiță. Sârjoacă.

îndoldorá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică mai ales spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aproviziona. Umple.

îndoliá vb. I. tr. (*compl. oameni*) ‹pop.› a se cerni. *Accidentul aviatic a îndoliat familiile pasagerilor.*

îndoliát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) cernit[2], ‹înv.› jalnic. *Rudele îndoliate erau zdrobite de durere.* **2** (*despre haine, steaguri etc.*) cernit[2], negru, ‹înv.› jalnic. *La înmormântare, familia decedatului purta haine îndoliate.* **II** fig. **1** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Îndoliat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața îndoliată din cauza eșecului la examen.*

îndoliére s.f. ‹pop.› cernire. *Accidentul a produs îndolierea multor familii.*

îndomolí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Calma. Domoli. Îmbuna. Împăca. Liniști. Potoli.

îndopá vb. I. **1** tr. (*pop. și fam.; compl. indică mai ales spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aproviziona. Umple. **2** refl., tr. (*fam.; peior.; sub. sau compl. indică ființe*) v. Îmbuiba.

îndopáre s.f. (*fam.; peior.*) v. Îmbuibare.

îndopát, -ă adj. (*fam.; peior.; despre ființe*) v. Îmbuibat.

îndosí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Ascunde. Dosi. Pune.

îndrăcí vb. IV. (*pop.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Haini. Înrăi. **3** refl. (*psih.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

îndrăcíre s.f. (*pop.*) **1** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

îndrăcít, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în credințele populare; despre oameni*) ‹înv. și reg.› drăcit. *Se crede că persoanele îndrăcite pot scăpa de diavol prin exorcizare.* **2** (*despre oameni*) afurisit, blestemat, câinos, hain, rău, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împelițat, jurat[2], ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret[3], ‹înv.› îndemonit. *A avut un bărbat îndrăcit, care i-a făcut viața un coșmar.* **3** (*despre oameni*) afurisit, drăcos. *Abia a scăpat de un scandalagiu, că-i vine altul și mai îndrăcit.* **4** (*pop.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **5** (*psih.; pop.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹fig.› colosal, sălbatic, turbat. *O furtună îndrăcită i-a luat acoperișul casei.* **2** (*fam.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Aprins[2]. Eruptiv. Focos. Furtunos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năprasnic. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Viforos. Vijelios. Violent. Vulcanic. **III** adv. fig. (*modal; pop. și fam.*) v. Aprins[2]. Avântat. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Focos. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Pasionat. **IV** s.f. (*bot.; reg.*) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

îndrăgí vb. IV. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) iubi, a (se) plăcea, a ține, ‹pop.› a drăgi, a se îndrăgosti, ‹înv.› a (se) libovi. *Toată viața a îndrăgit-o numai pe ea. Ajunși la bătrânețe, cei doi soți se îndrăgesc ca la început.* **2** (*pop.; despre oameni*) v. Înamora. Îndrăgosti.

îndrăgít[1] s.n. (*înv. și pop.*) v. Concubinaj.

îndrăgít[2], -ă adj. **1** (*despre ființe*) drag, iubit, scump, ‹engl.› sweet, ‹fig.› dulce. *Mama este cea mai îndrăgită ființă.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc.*) drag, iubit, scump, ‹înv.› vrut. *Nu se poate despărți de cărțile lui îndrăgite.* **3** (*pop.; despre oameni*) v. Înamorat. Îndrăgostit.

îndrăgostí vb. IV. (*despre oameni*) **1** refl. a se înamora, ‹astăzi mai ales fam. sau iron.› a se amoreza , ‹pop.› a se îndrăgi, ‹înv.› a se împrinde, a se îndrăguli, a se înlibovi, ‹fig.› a se ataşa, ‹fig.; reg.› a se învolta. *S-a îndrăgostit de fată la prima vedere.* **2** refl. (recipr.) (*pop.*) v. Iubi. Îndrăgi. Plăcea. Ține.

îndrăgostíre s.f. înamorare.

îndrăgostít, -ă adj. (*despre oameni*) înamorat, ‹astăzi mai ales fam. sau iron.› amorezat, ‹pop.› îndrăgit[2], ‹înv.› ibostareț, libovit, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; înv.› înmrejuit. *Tânărul îndrăgostit făcea numai gafe.*

îndrăgulí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înamora. Îndrăgosti.

îndrăzneálă s.f. **1** bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, dârzenie, încumetare, neînfricare, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semeție, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu îndrăzneală pentru scopurile sale.* **2** aplomb, dezinvoltură, siguranță. *Este admirat pentru îndrăzneala de care dă dovadă în orice moment.* **3** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu îndrăzneală.*

îndrăznéț, -eáță adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, neînfricat, semeț, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii îndrăzneți se aruncă în focul bătăliei.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de îndrăzneață.* **3** (*despre oameni*) ‹fam.› înfigăreț, înfipt, ‹reg.› tunaci. *Noul lor coleg este prea îndrăzneț.* **4** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost îndrăzneață.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde îndrăzneț părinților.*

îndrăzní vb. IV. **I 1** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a se încumeta, a vrea, ‹astăzi rar› a se semeți, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se bizui, ‹înv.› a ispiti, a năzui, a se risca, ‹fig.; rar› a se întinde. *Nu îndrăznea să treacă noaptea prin parc.* **2** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a se încumeta, ‹pop.› a pofti, ‹înv.› a obrăznici. *A îndrăznit să ceară o sumă prea mare pentru un lucru de nimic.* **3** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a-și îngădui, a-și permite. – *Cum îndrăznești să-mi răspunzi astfel?* **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Excita. Îmbărbăta. Încuraja. Îndemna. Însufleți. Stimula. Susține. **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

îndrăzníre s.f. (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăznealã. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

îndrâncít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.

îndrea s.m. invar. (*pop.*) v. Decembrie.

îndreále s.f. pl. (*reg.*) v. Decembrie.

îndréi s.m. invar. (*reg.*) v. Decembrie.

îndreptă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte încovoiate, arcuite sau curbate*) a descovoia, a dezdoi, ‹înv.› a obli. *A îndreptat sârma curbată.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) destinde, a (se) dezdoi, a (se) întinde, a (se) relaxa, ‹rar› a (se) dezghemui, a (se) discorda, ‹înv.› a (se) dezgârci. *După ce s-a ridicat de pe scaun, și-a îndreptat corpul. Degetele i s-au îndreptat dând drumul mânerului gențII.* **3** tr. (*compl. indică mai ales terenuri*) a aplana, a netezi, a nivela, ‹reg.› a niveli, a polejnici. *A îndreptat pământul înainte de a semăna gazon.* **4** tr. (*compl. indică țesături, în special haine, lucruri confecționate din pânză, stofă etc. încrețite*) a descreți, a netezi, ‹reg.› a dezgurzi, a tipări. *A reușit să îndrepte, la călcat, cămășile spălate în mașina automată.* **5** tr. (*compl. indică coafura, părul*) a aranja, a așeza, a netezi, ‹reg.› a nelei. *Își îndreaptă părul în fața oglinzii.* **6** tr. (*compl. indică obiecte dintr-o încăpere, care și-au schimbat poziția inițială*) a aranja, a potrivi, ‹reg.› a aiepta[1]. *Îndreaptă tabloul înclinat de pe perete.* **7** tr. (*reg.; despre animale; compl. indică urechile lor*) v. Ciuli. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, situații etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) optimiza, a (se) remedia. *Situația financiară a populației a început să se îndrepte după încetarea crizei economice.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de lucruri, concepții etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) înnoi, a (se) reforma, a (se) remedia. *Este însuflețit de dorința de a îndrepta mentalitatea oamenilor.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) a (se) ameliora, a (se) îmbunătăți, a (se) restabili, ‹pop. și fam.› a (se) drege, a (se) îmbuna, ‹reg.› a îndoila, a se tocmi, ‹înv.› a statornici, ‹latin.; înv.› a meliora, ‹fig.› a (se) însănătoși, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) răzbuna. *După săptămâni cu ploi, vremea s-a îndreptat. Situația lor familială s-a îndreptat în ultimul timp.* **4** tr., refl. a amenda[2], a (se) corecta, a (se) corija, a emenda, a (se) rectifica, a remedia, a retuşa, ‹înv.› a (se) corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul îndreaptă greșelile făcute de elevi. S-a îndreptat, dându-și seama de greșeala făcută în exprimare.* **5** tr., refl. a (se) corecta, a (se) corija, a (se) îmbunătăți, a (se) rectifica. *Logopedul i-a îndreptat dicția.* **6** tr. a corecta, a corija, a îmbunătăți, a rectifica, a repara, a retuşa. *Croitorul îi îndreap-*

tă croiul sacoului. **7** tr. (*compl. indică obiecte sparte, crăpate sau stricate, aparate, instalații, mecanisme etc. defecte, stricate, uzate*) a drege, a repara, ◊fig.› a cârpi. *Zidarul a îndreptat pereții fisurați. A îndreptat cerceveaua în care este montat geamul.* **8** tr. (*compl. indică nedreptăți, greșeli etc.*) ◊fig.› a repara, ◊fig.; pop.› a drege. *A îndreptat nedreptatea pe care a comis-o. Cum poate să-și îndrepte greșeala?* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) a (se) normaliza, a (se) redresa, a (se) reface, ◊fig.; înv. și reg.› a (se) scula, ◊fig.; fran.› a se restaura. *O perioadă, scăpase situația de sub control, dar, acum, aceasta s-a îndreptat.* **10** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ◊rar› a sanifica, ◊înv. și pop.› a (se) mântui, ◊pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ◊pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ◊înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ◊reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ◊înv.› a (se) iști, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ◊latin.; înv.› a (se) sana, ◊fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi îndreptat mai repede.* **11** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ◊înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ◊pop. și fam.› a (se) drege, ◊pop.› a (se) scula, ◊înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ◊reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ◊fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ◊fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ◊fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a îndreptat. Mușchii s-au îndreptat prin exerciții fizice.* **12** refl. (*rar; despre întreprinderi, instituții etc.*) v. Reorganiza. Reprofila. Restructura. **13** refl. (*fam.; iron.; despre oameni care s-au îmbătat*) v. Drege. **14** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza. **15** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ierta. Scuza. **III 1** refl. (*despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) a apuca, a o lua, a merge, a păși, a pleca, a porni, ◊rar› a se îndruma, a se orienta, ◊pop.› a purcede, a se purta, ◊înv. și reg.› a năzui, ◊reg.› a arădui, ◊fig.; pop.› a se întinde. *Se îndreaptă pe drumul cel mai scurt către casă.* **2** refl. (*despre drumuri, căi de comunicație etc.; cu determ. locale*) a duce[2], a merge. *Cărarea se îndreaptă spre schit.* **3** tr. (*compl. indică arme de foc*) a întinde, a întoarce, a ochi[2], a ținti, ◊înv. și pop.› a tinde, ◊înv.› a puncta. *Polițistul a îndreptat pistolul spre criminal.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a îndruma, a orienta, ◊înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A îndreptat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **5** tr. (*pop.; compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) v. Adresa. Expedia. Înainta. Trimite. **6** tr. fig. (*despre simțiri, necazuri, situații etc.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „către”, „spre”*) ◊fig.› a duce[2], a orienta, *Dacă n-ar fi rațională, această dezamăgire ar îndrepta-o spre disperare.* **7** tr. fig. (*compl. indică acțiuni, activități, discuții, preocupări etc. ale oamenilor*) ◊fig.› a canaliza, a dirija. *Și-a îndreptat atenția asupra vorbitorului. Îndreaptă discuția spre ceea ce îl preocupă.*

îndreptár s.n. **1** călăuză, ghid, îndrumar, îndrumător, ◊livr.› vademecum, ◊înv.› praveț, ◊fig.; înv.› dreptar. *A editat un îndreptar pentru turiști.* **2** normativ, ◊înv.› regulativ. *Consultă îndreptarul tehnic.*

îndreptáre s.f. **I 1** destindere, întindere, relaxare, ◊rar› discordare. *Pentru ca îndreptarea degetelor să nu fie dureroasă după eliberarea mânerului gențiii, se recomandă masarea lor.* **2** aplanare, netezire, nivelare, ◊pop.› oblire, ◊înv.› nivelație. *Îndreptarea pământului este obligatorie înainte de semănatul gazonului.* **3** aranjare, aranjat[1], așezare, netezire. *Dimineața, îndreptarea părului îi ia mult timp.* **II 1** îmbunătățire, optimizare, remediere, ◊înv.› reformație. *Îndreptarea situației financiare a populației a început după încetarea crizei economice.* **2** ameliorare, ameliorație, îmbunătățire, ◊înv.› îndreptăciune, meliorare, ◊latin.; înv.› meliorațiune, ◊fig.› însănătoșire. *Îndreptarea vremii a readus forfota în luncă.* **3** amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, rectificare, remediere, retuș, retușare, ◊rar› rectificație, ◊fam.› perdaf, ◊fig.› reparare. *Îndreptarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **4** corectare, corijare, îmbunătățire, rectificare. *Logopedul a contribuit mult la îndreptarea dicției copilului.* **5** corectare, corijare, îmbunătățire, rectificare, remediere, reparare, retuș, retușare. *Își duce sacoul la croitor pentru îndreptarea croiului.* **6** îndreptare. *Îl frământă gândul îndreptării nedreptății comise.* **7** normalizare, redresare, refacere, ◊fig.; înv.› sculare, sculătoare (v. *sculător*). *Speră în îndreptarea situației din firmă.* **8** (*med., med. vet.*) înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ◊pop. și fam.› leac, ◊pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ◊înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ◊înv.› ișelenie, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după îndreptarea sa deplină.* **9** (*med., med. vet.*) fortificare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ◊livr.› vivificare, vivificație, ◊înv. și pop.› împuternicire, ◊înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, îndreptarea organismului după boală a fost rapidă.* **10** (*concr.*) corectiv, corectură, rectificare, ◊rar› rectificație. *Parlamentarii au adus câteva îndreptări proiectului de lege.* **11** (*înv. și pop.*) v. Dreptate. Echitate. Justețe. Justiție. **12** (*înv. și pop.; de obicei constr. cu vb. „a aduce”, „a găsi”*) v. Argument. Îndreptățire. Justificare. Justificație. Legitimare. Legitimitate. Motiv. Motivare. Motivație. Rațiune. Temei. **III** călăuzire, conducere, dirijare, ghidare, îndrumare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de îndreptarea unui cunoscător al orașului.*

îndreptát, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre mușchii ființelor*) destins, întins, relaxat. *Mușchii îndreptați nu o mai dor.* **2** (*mai ales despre terenuri*) netezit[2], nivelat[2]. *Plantează gazon în pământul îndreptat.* **II 1** (*despre stări, procese, situații etc.*) ameliorat, îmbunătățit, ◊fig.; pop. și fam.› răzbunat. *Vremea îndreptată a readus forfota în luncă.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ◊pop.› ridicat[2], ◊înv. și reg.› sănătoșat, ◊reg.› pribolit, zviduit, ◊înv.› iștelit. *Deși îndreptat, nu și-a reluat încă activitatea.* **3** (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ◊reg.› pribolit. *Îndreptat după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

îndreptăciúne s.f. (*înv.*) v. Ameliorare. Ameliorație. Îmbunătățire. Îndreptare.

îndreptătór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m. (*în edituri, tipografii etc.; rar*) v. Corector. **2** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Călăuzitor. Îndrumător. Povățuitor. Sfătuitor.

îndreptăți vb. IV. tr. **1** a justifica, a legitima, a motiva. *Argumentele aduse îndreptățesc decizia lui.* **2** (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a autoriza, a îngădui, a justifica, a permite, ◊livr.› a îndritui, ◊înv.› a îndreptui, ◊fig.; înv.› a întemeia. *Felul în care te comporți mă îndreptățește să cred că ascunzi ceva.* **3** (*înv.*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

îndreptățíre s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce”, „a găsi”*) argument, justificare, justificație, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivație, rațiune, temei, ◊rar› legitimizare, ◊înv. și pop.› îndreptare, ◊pop.› noimă, ◊înv.› dreptate, ◊fran.; înv.› rezon, ◊fig.; rar› acoperire. *Nu găsește nicio îndreptățire pentru decizia pe care a luat-o.* **2** autoritate, calitate, competență, drept, ◊livr.› îndrituire, ◊înv.› volnicie, ◊fig.› cădere. *Are îndreptățirea să ia această decizie.*

îndreptățít, -ă adj. **1** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ◊rar› determinat, legitimat, ◊înv.› îmbizuit, raționabil, ◊fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză îndreptățită pentru a fi crezut.* **2** drept, echitabil, just, legitim. *Cererea sa de mărire a salariului a fost îndreptățită.* **3** (*despre oameni*) chemat, competent, ◊înv.› volnic. *În această situație, singura persoană îndreptățită să dea un sfat este un avocat.*

îndreptuí vb. IV. tr. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Autoriza. Îndreptăți. Îngădui. Justifica. Permite.

îndrevení vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Amorți. Înțepeni. Paraliza.

îndrituí vb. IV. tr. (*livr.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Autoriza. Îndreptăți. Îngădui. Justifica. Permite.

îndrituíre s.f. (*livr.*) v. Autoritate. Calitate. Competență. Drept. Îndreptățire.

îndrituít, -ă adj. (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat.

îndrugá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îngâima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngâla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Îndrugă ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce îndrugă copilul.* **2** a bârfi, a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹pop. și fam.› a tăifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a tăinui, a tândăli, a tolocăni, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. și reg.› a spori[2], ‹reg.› a bleși, a fâsâi, a forfoti, a hănțăni, a holoti, a hondrări, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi, a oșpoji, a pălamojdi, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a pruji, a pupezi, a stroncăni, a știolfăi, a tăifăsi, a tăini, a tălălăi, a tălăpăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuți, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a măcina, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Vecinele ei îndrugă vrute și nevrute.*

îndrugáre s.f. (*țes.; pop.*) ‹pop.› îndrugătură. *Îndrugarea este toarcerea lânii sau a cânepii în fire groase și puțin răsucite.*

îndrugátură s.f. (*țes.; pop.*) ‹pop.› îndrugare.

îndrumá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a îndrepta, a orienta, ‹înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A îndrumat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **2** tr. (*compl. indică mai ales traficul terestru, aerian sau maritim*) a dirija, a regla. *Polițiștii îndrumă circulația în intersecțiile aglomerate.* **3** tr. (*compl. indică oameni, în special turiști*) a călăuzi, a conduce, a duce[2], a ghida. *Ghidul îndrumă vizitatorii prin grădina zoologică.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹înv.› a (se) povățui, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) dirija, a (se) ghida, a (se) lumina, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și îndruma copiii pe drumul cel bun. În viață se îndrumă după principii ferme.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a povățui, a sfătui, ‹înv.› a năstăvi, a vodi, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a îndrumat bine în viață.* **6** tr. (*compl. indică oameni*) a arăta, a consilia, a învăța, a povățui, a sfătui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îl îndrumă cum să depășească momentele dificile.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a instrui, a pregăti. *Folcloriștii tineri sunt îndrumați pentru munca de teren.* **8** refl. (*rar; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păși. Pleca. Porni.

îndrumár s.n. călăuză, ghid, îndreptar, îndrumător, ‹livr.› vademecum, ‹înv.› praveț, ‹fig.; înv.› dreptar. *A editat un îndrumar pentru turiști.*

îndrumáre s.f. **1** călăuzire, conducere, dirijare, ghidare, îndreptare, orientare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de îndrumarea unui cunoscător al orașului.* **2** dirijare, reglare. *Îndrumarea circulației pe străzile orașului este în sarcina poliției rutiere.* **3** ‹fig.› călăuzire, conducere, dirijare, ghidare, orientare. *Îndrumarea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.* **4** directivă, indicație, instrucțiune, normativ, normă, recomandare, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate îndrumările guvernului.* **5** indicație, informație, lămurire. *La bibliotecă a primit toate îndrumările de care avea nevoie.* **6** explicație, indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), lămurire, ‹înv.› spusă (v. *spus*), tălmăcire. *Cumpărătorul primește îndrumări pentru folosirea televizorului. Nu prea a înțeles îndrumările informaticianului, întrucât acesta a folosit termeni de specialitate.* **7** consiliere, cuvânt, îndemn, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la îndrumarea specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **8** instruire, pregătire. *Îndrumarea tinerilor folcloriști în munca de teren a fost foarte utilă.*

îndrumátor, -oáre s.m., s.f., adj., s.n. **I 1** s.m., s.f. (*în muzee*) călăuză, ghid, ‹livr.› cicerone, ‹înv.› povățuitor. *Îndrumătorul castelului dă explicații turiștilor.* **2** s.m. călăuză, mentor, povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost îndrumător toată viața.* **3** s.m., s.f., adj. călăuzitor, povățuitor, sfătuitor, ‹înv.› îndreptător, năstăvitor, purtător, sleditor, ‹fig.› guru, luceafăr, lumină, luminător. *Savantul i-a fost îndrumător în primii ani de cercetare.* **4** adj. (*despre semnale, tabele etc.*) indicator, ‹rar› indicativ. *Pauza după o oră de curs este anunțată printr-un semnal audio îndrumător. Pe potecile montane sunt tăbliță îndrumătoare pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.* **5** adj. povățuitor, sfătuitor, ‹înv.› învățător. *Acest ghid îndrumător cuprinde noțiunile cele mai importante de igienă.* **II** s.n. călăuză, ghid, îndreptar, îndrumar, ‹livr.› vademecum, ‹înv.› praveț, ‹fig.; înv.› dreptar. *A editat un îndrumător pentru turiști.*

înduioșá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emționa, a impresiona, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a înduioșat pe toți.*

înduioșáre s.f. **1** afectare, emoționare, impresionare, tulburare, ‹fig.› mișcare, pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, înduioșarea oamenilor a fost puternică.* **2** duioșie, emoție. *Este un om dur, care nu știe ce este înduioșarea. Glasul îi tremura plin de înduioșare.*

înduioșát, -ă adj. (*despre oameni*) afectat[1], emoționat, impresionat, tulburat, ‹înv.› umilit, ‹fig.› atins, înmuiat, mișcat, muiat, tușat. *Înduioșată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.*

înduioșátor, -oáre adj. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, patetic, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost înduioșătoare.*

îndulcí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică băuturi, medicamente etc.*) a edulcora. *Și-a îndulcit cafeaua cu zaharină.* **2** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Înfrupta. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a îndulcit în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr., refl. (*mai ales cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) delecta, a (se) desfăta, a (se) răsfăța. *Își îndulcește nepoții cu tot felul de bunătăți. S-au îndulcit în excursie, cumpărându-și tot ce și-au dorit.* **3** tr. (*compl. indică pedepse, condamnări, amenzi etc.*) a coborî, a micșora, a reduce, a scădea. *În urma recursului, judecătorul i-a îndulcit pedeapsa.*

îndulcíre s.f. **1** edulcorare, edulcorație, îndulcit. *Folosește zaharină pentru îndulcirea cafelei.* **2** (*chim.*) doctorizare. *Îndulcirea este desulfurarea benzinelor la sfârșitul operațiilor de rafinare.* **3** (*pop. și fam.*) v. Înfruptare.

îndulcít, -á s.n., s.f. **1** s.n. edulcorare, edulcorație, îndulcire. **2** s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Turtă dulce.

îndulcitór s.n. (*chim., ind. alim.*) benzo-sulfamidă, zaharină. *Îndulcitorul este folosit ca înlocuitor al zahărului în alimentația bolnavilor de diabet.*

îndumnezăiciúne s.f. (*înv.*) v. Deificare. Divinizare. Zeificare.

îndumnezeí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe sau lucruri*) v. Deifica. Diviniza. Zeifica.

îndumnezeíre s.f. (*înv.*) v. Deificare. Divinizare. Zeificare.

îndumnezeít, -ă adj. **1** (*mai ales în relig. creștină; rar*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic. **2** (*înv.; despre ființe sau lucruri*) v. Deificat. Divinizat. Zeificat.

îndupácă vb. I. (*înv.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Îmbuiba. **2** tr. (*despre animale, iron., despre oameni; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Înfuleca. **3** tr. (*despre ființe; compl. indică hrană*) v. Devora.

îndupări vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Supraalimenta. Supranutri.

înduplecá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a convinge, a decide, a determina, a face, a hotărî, ‹pop.› a birui, a molcomi, ‹fam.› a îndoctrina, ‹reg.› a planisi, ‹înv.› a îndemna, a pleca, ‹fig.; reg.› a împila, ‹fig.; înv.› a încujba. *L-a înduplecat să spună adevărul.* **2** refl. (*despre oameni*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul s-a înduplecat să se amâne examenul.* **3** refl. (*despre oameni*) a ceda, a se lăsa, ‹fig.› a se muia, ‹fig.; înv.› a se încujba. *Cu toate rugămințile, tot nu s-a înduplecat.* **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică sume de bani*) v. Dubla. Duplica. Îndoi. **5** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Evita. Feri. Ocoli. Păzi.

înduplecáre s.f. (*relig.; înv.*) v. Convertire.

înduplecătór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Conciliant. Împăciuitor. **2** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.

îndură vb. I. **1** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a pătimi, a păți, a răbda, a suferi, a suporta, a trăi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiți, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A îndurat multe umilințe de la colegi.* **2** tr., intr. a ispăși, ‹fig.› a plăti, ‹fig.; reg.› a răsplăti. *Îndură mult pentru vina tatălui.* **3** tr. (*compl. indică suferințe, greutăți etc.*) a duce[2], a răbda, a suferi, a suporta, ‹pop.› a apuca, ‹înv.› a simți. *Rămânând văduvă, femeia a îndurat toate greutățile și necazurile familiei.* **4** tr. (*compl. indică suferințe, necazuri etc.*) a încerca, a pătimi, a suferi, a suporta. *Au îndurat în viață multe neajunsuri.* **5** refl. (*despre oameni*) a se milostivi, ‹reg.› a se mili, ‹înv.› a se înmilosa, a se milcui, a se milosârdi, a se milostivnici, a se milui, a se năstăvi, a se proerisi. *Se îndură de lacrimile copilului și îl iartă.*

înduráre s.f. **I 1** clemență, iertare, indulgență, îngăduință, milostivire, toleranță. *Arată îndurare față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc îndurarea.* **2** (*mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simți”*) milă, milostivire, ‹livr.› mizerație, mizericordie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹înv.› îndurământ, mesereare, milcuire, pietate. *Este un om care nu are îndurare față de nimeni.* **3** (*relig. creștină; și* ***îndurare divină***) ajutor, grație, har, milă, milostenie, milostivire, ‹înv.› ieftenșug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Îndurarea lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **4** (*pop.*) v. Răbdare. **5** (*înv.*) ‹înv.› îndurământ, îndurăminte, îndurătate, îndurătură. **II** (*cu val. de interj.*) iertare!, ‹înv.› aman! *Îndurare! Nu voi mai face niciodată o asemenea greșeală!*

îndurát, -ă adj. **1** (*despre chinuri, suferințe etc.*) răbdat[2], suferit. *Nu-și aduce aminte cu plăcere de necazul îndurat.* **2** (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

îndurământ s.n. (*înv.*) **1** ‹înv.› îndurare, îndurăminte, îndurătate, îndurătură. **2** v. Îndurare. Milă. Milostivire.

îndurámînte s.f. (*înv.*) ‹înv.› îndurare, îndurământ, îndurătate, îndurătură.

îndurătáte s.f. (*înv.*) ‹înv.› îndurare, îndurământ, îndurăminte, îndurătură.

îndurátór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) clement, iertător, indulgent, îngăduitor, milostiv, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este îndurător cu elevii.* **2** (*relig. creștină; despre divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) bun, îngăduitor, milos, milostiv, ‹înv. și reg.› milostivnic, ‹înv.› cruțător, îndurat, meserernic, milosârd, milosârdnic, mizericordios, umilos. *Dumnezeu este îndurător și ne iartă păcatele.* **3** (*despre oameni*) răbdător, ‹înv. și pop.› răbduriu, ‹înv.› răduros. *A fost toată viața un om îndurător, care a suportat cu resemnare multe suferințe, boli și necazuri.*

îndurătúră s.f. (*înv.*) ‹înv.› îndurare, îndurământ, îndurăminte, îndurătate.

îndurerá vb.I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. și reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oțărî, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a îndurerat.* **2** tr. (*despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) a durea, a întrista, a mâhni, ‹înv.› a dosădi, ‹fig.› a răni, a ulcera. *Atitudinea lui indiferentă a îndurerat-o. Vorbele lui spuse la mânie au îndurerat-o mult.*

îndureráre s.f. întristare, mâhnire, ‹fig.› rănire. *Vorbele lui spuse la mânie i-au provocat o mare îndurerare.*

îndurerát, -á adj. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Îndurerat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) duios, întristat, trist. *A povestit despre soarta îndurerată a doi îndrăgostiți.* **3** fig. (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața îndurerată din cauza eșecului la examen.*

înduşmămí vb. IV. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși.

înéc s.n. **1** ‹înv.› înecăciune. *A sărit în râu și a scăpat copilul de la înec.* **2** asfixie, asfixiere, înăbușire, înecare, sufocare, sufocație, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. *Era să moară prin înec cu fumul inhalat.* **3** iluviu, iluviune, inundare, inundație, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani țările europene s-au confruntat cu mari înecuri.* **4** (*nav.; înv.*) v. Naufragiu.

înecá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) ‹înv. și reg.› a (se) neca. *S-a înecat încercând să traverseze Dunărea înot.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ambarcațiuni*) a (se) scufunda, a submerge, a șavira, ‹înv.› a gistrui. *Nava s-a înecat în timpul unei furtuni puternice. Printr-o manevră greșită, pescarul a înecat barca.* **3** tr. (*despre ape, râuri etc.; compl. indică terenuri, localități, gospodării etc.*) a inunda, ‹rar› a cotropi, ‹pop.› a potopi, ‹înv. și reg.› a esunda, a neca, ‹reg.› a bălțăci, ‹fig.; rar› a cotropi. *Torentele au înecat tot satul.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) asfixia, a (se) înăbuși, a (se) sufoca, a (se) sugruma, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, a (se) năduși, ‹pop.› a (se) înăduși, ‹reg.› a dezgruma, ‹înv.› a (se) împresura, ‹fran.; înv.› a etufa, ‹fig.› a (se) sugruma. *Îi înecă fumul de țigară. Se înecă de la atâta fum inhalat.* **5** tr. (*despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a năpădi, a podidi, a umple, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a bucși, ‹înv.› a povedi. *Nu mai poate vorbi pentru că lacrimile o înecă. Lovindul cu pumnul în figură, sângele i-a înecat gura.* **6** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a înăbuși, a sufoca, ‹fig.› a strangula, a sugruma. *Emoția puternică o înecă.* **2** tr. (*despre sentimente, senzații etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conștiința etc. lor*) a copleși, a covârși, a năpădi, ‹fig.› a inunda, a umple. *Inima îi este înecată de milă. Mirarea o înecă când aude un asemenea răspuns.* **3** refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a se adânci, a se afunda, a se

cufunda, a se duce[2], a se înfunda, a se scufunda. *Cu fiecare pas, picioarele i se înecau în noroi.* **4** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „în”*) ‹fig.› a se cufunda, a se scufunda. *Clădirea se îneacă în întuneric. Sala se îneacă în tăcere.* **5** tr. (*compl. indică plante*) ‹fig.› a înăbuși, a sufoca, ‹fig.; rar› a sugruma. *Scaieții îneacă florile.* **6** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni, etnii etc.*) v. Absorbi. Asimila. Include. Integra. Încorpora. Îngloba. Reintegra.

înecáre s.f. **1** scufundare, ‹rar› scufundat[1]. *Înecarea navei s-a produs în timpul unei furtuni puternice.* **2** inundare, ‹pop.› potopire, ‹înv. și reg.› esundare, ‹înv.› esundațiune, necătură, ‹fig.; rar› cotropire. *Nu s-a luat nicio măsură pentru prevenirea înecării satului.* **3** asfixie, asfixiere, înăbușire, înec, sufocare, sufocație, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. **4** (*înv. și reg.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.

înecát, -ă adj. **I 1** (*despre ambarcațiuni*) scufundat[2]. *Nava înecată nu a putut fi scoasă la suprafață.* **2** (*despre terenuri, localități, gospodării etc.*) inundat, ‹pop.› potopit, ‹înv. și reg.› esundat. *Oamenii au părăsit satul înecat.* **3** (*despre ființe*) asfixiat, înăbușit, sufocat, ‹înv. și pop.› nădușit. *Persoana înecată a fost resuscitată pentru a-și reveni.* **II** fig. **1** (*despre voce, glas*) înăbușit, ‹fig.› gâtuit, strangulat, sugrumat, surd. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea înecată. Are glasul înecat de furie.* **2** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; rar; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet. Lânced. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Stins[2]. Tainic. Uşor[2].

înecăciós, -oásă adj. (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) asfixiant, înăbușitor, sufocant, ‹rar› înecător, ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› năduşitor, ‹fran.; înv.› etufant, ‹fig.› sugrumător. *Fumul din încăpere este înecăcios.*

înecăciúne s.f. **1** (*rar*) v. Asfixie. Asfixiere. Înăbușire. Înec. Înecare. Sufocare. Sufocație. **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Dispnee. Sufocare. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Astm. **4** (*înv.*) v. Înec.

înecătór, -oáre adj. (*rar; despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) v. Asfixiant. Înăbușitor. Înecăcios. Sufocant.

înecătúră s.f. (*înv.*) v. Asfixie. Asfixiere. Înăbușire. Înec. Înecare. Sufocare. Sufocație.

înfăină vb. I. **1** refl. (*rar*) v. Înfăinoșa. **2** tr., refl. (*cosmet.; înv.; compl. sau sub. indică oameni sau fața, obrajii, nasul, gâtul lor*) v. Pudra.

înfăinoșá vb. I. refl. ‹rar› a se înfăina. *Vrând să facă pâine, s-a înfăinoșat pe șorț.*

înfălá vb. I. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

înfăptuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a face, a împlini, a îndeplini, a realiza, a săvârși, ‹rar› a antretui, ‹înv și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a înfăptuit tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** tr., refl. a (se) realiza, ‹pop.› a (se) isprăvi. *Au înfăptuit cea mai mare parte din planul de cercetare.* **3** tr. (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a executa, a face, a făuri, a realiza, a săvârși, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a înfăptuit statuia ecvestră a domnitorului.* **4** tr. (*compl. indică lucrări, opere, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a împlini, a îndeplini, a realiza. *A ajutat-o să-și înfăptuiască proiectul.* **5** tr. (*compl. indică state*) a crea, a face, a făuri, a forma, a întemeia, a realiza, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi înfăptuit un stat național unitar.* **6** refl. a se produce, a se realiza. *Nimic nu se înfăptuiește fără efort.* **7** tr. (*compl. indică țeluri, scopuri, visuri etc.*) a ajunge, a atinge, a îndeplini, a realiza. *După multe greutăți, a reușit să-și înfăptuiască scopul.* **8** tr. (*compl. indică misiuni, obligații etc.*) a îndeplini, a realiza, ‹rar› a rândui, a rezolva, ‹înv. și reg.› a sfârși, ‹înv.› a obârși. *Și-a înfăptuit onorabil misiunea ca diplomat.* **9** refl. (*despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) a se împlini, a se îndeplini, a se realiza, ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se întâmpla, ‹înv. și reg.› a se plini. *După puțin timp, previziunile lui s-au înfăptuit.* **10** tr. (*compl. indică profituri, venituri etc.*) a aduce, a crea, a produce, a realiza. *Înfăptuiește mari beneficii pentru familie, prin meseria pe care o profesează.*

înfăptuíre s.f. **I 1** efectuare, executare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, lucrare, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru înfăptuirea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** desăvârșire, ducere la capăt, ducere la sfârșit, împlinire, îndeplinire, realizare, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la înfăptuirea proiectului.* **3** îndeplinire, realizare, ‹înv.› obârșire, realizație. *Înfăptuirea misiunii a fost onorabilă.* **4** creare, făurire, formare, întemeiere, realizare. *Înfăptuirea statului național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **5** producere, realizare. *S-au păstrat multe documente din perioada înfăptuirii Unirii Principatelor.* **II** (*concr.*) **1** lucrare, operă, realizare. *Sculptorul este mândru de înfăptuirile sale.* **2** (*la pl. înfăptuiri*) manifestări (v. *manifestare*), realizări (v. *realizare*). *Dăruirea de sine este una dintre cele mai reușite înfăptuiri ale firii umane.*

înfăptuitór, -oáre s.m., s.f. creator, demiurg, făuritor, născocitor, plăsmuitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este înfăptuitorul poeziei de dragoste italiene.*

înfărtățíe s.f. (*reg.*) ‹reg.› înfărtățit, însorțit, însurăție, mătcălău, paștele-mic (v. *paște*[1]). *Înfărtăția este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.*

înfășá vb. I. tr. **1** (*compl. indică sugari*) ‹pop.› a fășa, ‹reg.› a fășia, a îmbodoli. *Mama înfașă copilul cu grijă.* **2** (*med., med. vet.; rar; compl. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandaja. Lega[1]. Pansa.

înfășáre s.f. **1** ‹înv.› înfășătură. *Înfășarea unui sugar trebuie făcută cu grijă.* **2** (*med., med. vet.; rar*) v. Bandajare. Legare. Legat[2]. Pansare. Pansat[1]. **3** (*înv.*) v. Acoperire. Înfășurare. Învelire. Învelit[1].

înfășát, -ă adj. **1** (*despre sugari*) ‹pop.› fășat, fășățel, fășiețel, ‹reg.› îmbodolit. *Pruncul înfășat doarme liniștit.* **2** (*med., med. vet.; rar; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandajat. Legat[4]. Pansat[2].

înfășătúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Înfășare. **2** (*med., med. vet.*) v. Bandajare. Legare. Legat[2]. Pansare. Pansat[1]. **II** (*concr.; med., med. vet.*) v. Bandaj. Față. Pansament. Tifon.

înfășurá vb. I. **I 1** tr. (*țes.; compl. indică fibre textile*) a depăna, a înșira, ‹pop.› a înfira. *Femeia înfășoară tortul pentru a țese pânză.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) învălătuci, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a înfășurat pe o creangă.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a învălătuci, a învârti, a răsuci, a roti, a rula, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A înfășurat strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **4** tr., refl. a (se) încinge[2], a (se) strânge, ‹înv.› a (se) împrejura. *Un chimir cu ținte îi înfășoară mijlocul. Se înfășoară cu un brâu de piele.* **5** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „în”*) a (se) acoperi, a (se) înveli, ‹înv. și pop.› a (se) coperi, ‹pop.› a (se) învălui, ‹înv. și reg.› a (se) astruca, ‹înv.› a (se) vălui. *Fiind frig peste noapte, s-a înfășurat cu plapuma. A înfășurat copilul într-un șal.* **II** tr. fig. ‹fig.› a acoperi, a îmbrățișa, a împresura, a învălui. *Umbra înfășoară dealul. Ceața ne înfășoară de peste tot.*

înfășuráre s.f. **1** (*țes.*) depănare, depănat. *Toată ziua s-a ocupat cu înfășurarea fibrelor.* **2** încolăcire, învălătucire, răsucire, sucire, sucit[1], ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură. *Urmărește înfășurarea șarpelui pe o creangă.* **3** învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală. *Înfășurarea covorului s-a făcut după ce acesta a fost aspirat.* **4** încingere[2], încins[1], înfășurat[1], strângere, strâns[1]. *Împotriva durerilor de șale se recomandă înfășurarea mijlocului cu un brâu de lână.* **5** acoperire, învelire, învelit[1], ‹pop.› învăluire, ‹înv.› înfășare. *Din cauza frigului, înfășurarea cu plapuma se impunea.*

înfășurát[1] s.n. încingere[2], încins[1], înfășurare, strângere, strâns[1].

înfășurát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încolăcit, încovrigat, învălătucit, răsucit[2], sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele înfășurat.* **2** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) învălătucit, învârtit[2], răsucit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul înfășurat încape perfect în portbagaj.* **3** (*despre cingători, brâie etc.*) încins[3]. *Iese la horă cu brâul înfășurat.* **4** (*despre ființe, obiecte etc.*) acoperit, învelit[2], ‹pop.›

învăluit, ‹înv.› învăscut. *Din cauza căldurii, copilul înfășurat s-a dezvelit.* **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** (*despre oameni și despre unele animale*) v. Musculos. Musculat. **2** (*despre oameni*) v. Mocăit. Mocoșit. Moșmondit. Ticăit[2].

înfățá vb. I. tr. (*compl. indică perne, plăpumi, pături*) a îmbrăca. *A înfățat plapuma într-un cearșaf-plic.*

înfățáre s.f. îmbrăcare, înfățat[1]. *Pentru înfățarea plăpumii a folosit un cearșaf-plic.*

înfățát[1] s.n. îmbrăcare, înfățare.

înfățát[2], -á adj. (*despre plăpumi, pături*) îmbrăcat[2].

înfățișá vb. I. **I** refl. **1** (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se prezenta, a veni, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, s-a înfățișat la proces însoțit de avocat.* **2.** (*jur.; despre martori sau despre inculpați; de obicei cu determ. ca „înaintea", „în fața"*) a compărea, a se prezenta, a veni. *S-a înfățișat în fața judecătorului pentru a da informații în legătură cu cele întâmplate.* **II 1** refl. (*despre obiecte, peisaje etc. sau despre stări, situații etc.*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se revela, ‹înv.› a se dezveli, a se lămuri, ‹fig.› a se destăinui. *Crestele munților se înfățișează în toată măreția lor.* **2** tr. (*compl. indică mai ales priveliști, perspective*) a etala, a oferi, a prezenta, ‹înv.› a înainta. *Carpații Apuseni înfățișează turiștilor peisaje splendide.* **3** tr. (*compl. indică mai ales creații ale oamenilor*) a arăta, a oferi, a prezenta. *Producătorul de mașini înfățișează publicului interesat ultima sa inovație.* **4** tr. (*compl. indică figuri, scene din viață etc.*) a ilustra, a imagina, a reprezenta. *Fotografiile înfățișează momente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* **5** tr. a imagina, a închipui, a reprezenta, a reproduce, ‹înv.› a răduce. *Decorul înfățișează o scenă campestră.* **6** refl. a se prezenta. *Bacilul se înfățișează sub formă de bastonaș. Boala ei se înfățișează sub o formă destul de gravă.* **III** tr. **1** a arăta, a reda, a reprezenta. *Uneori este greu de înțeles atmosfera pe care dramaturgul a vrut să o înfățișeze în schiță.* **2** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a contura, a prezenta, a zugrăvi. *Pictorul a înfățișat în tablou, prin combinația culorilor, bucuria de a trăi.* **3** (*despre semne, figuri, simboluri, sigle etc.*) a închipui, a reprezenta, a semnifica, a simboliza. *Crucea înfățișează creștinătatea. Balanța înfățișează justiția.* **4** (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a nara, a povesti, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a înfățișat cum s-a petrecut accidentul.* **5** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a expune, a prezenta, a reda, a relata, a zugrăvi, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a șerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a înfățișat cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **6** (*despre domenii ale artei sau despre creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) a arăta, a exprima, a reda, a reprezenta, ‹înv.› a obrăzui, ‹fig.› a traduce. *Compoziția înfățișează trăirile muzicianului.* **7** (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a oglindi, a prezenta, a reoglindi, a reprezenta, ‹înv.› a resplenda, ‹fig.› a reflecta, ‹fig.; rar› a răstălmăci. *Arta înfățișează realitatea. Filmul înfățișează cruzimea Evului Mediu.* **8** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-și imagina, a-și închipui, a-și reprezenta, a vedea, ‹rar› a-și reproduce, ‹înv.› a răduce, ‹fran.; înv.› a-și figura. *Nu-și înfățișează cum va fi momentul reîntâlnirii după atâția ani. Încearcă să-și înfățișeze scena duelului.*

înfățișáre s.f. **I 1** prezentare, venire, ‹fam.› înființare. *I s-a cerut înfățișarea în instanță ca martor.* **2** (*pedag.; jar.; adesea urmat de determ. care arată felul, caracterul*) v. Examen. Probă. **II 1** aspect, configurație, conformație, fizionomie, formă, profil, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar înfățișarea terenului nu îi satisface.* **2** alură, aspect, chip, fason, făptură, ‹pop. și fam.› văz, vedere, ‹fam.› exterior, ‹înv.› podoabă, podobie, port[1], șeruitură, ‹fig.; reg.› stambă. *Coafura îi strică toată înfățișarea.* **3** aer[1], aspect, chip, expresie, față, figură, fizionomie, mină[2], obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o înfățișare strengărească.* **4** aspect, privelițe, ‹înv.› priveală, privire. *Casa oferă o înfățișare jalnică.* **5** aspect, față. *După concediu a căpătat altă înfățișare.* **6** chip, formă, imagine, ipostază. *Vedenia i-a apărut sub înfățișare de pasăre.* **7** aspect, chip, formă, imagine, ipostază, turnură. *Situația a căpătat o înfățișare burlescă. Analizează propunerea sub toate înfățișările.* **8** (*rar*) v. Aspect. **III 1** descriere, expunere, prezentare, redare, zugrăvire, ‹rar› descripție, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare împrejur. *Înfățișarea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.* **2** arătare, expoziție, expunere, istorisire, narare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în înfățișarea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **3** arătare, redare, reprezentare, ‹înv.› obrazire, reprezentație. *Un mijloc de înfățișare a atmosferei și a personajelor folosit în schiță este dialogul.* **4** oglindire, reprezentare, ‹fig.› reflectare. *Arta are drept scop înfățișarea realității.* **5** imagine, reprezentare, viziune, ‹înv.› vedenie, ‹fig.› icoană, oglindă. *Are o înfățișare clară a derulării faptelor la care a fost martor.*

înfățișát adv. (*modal; înv.; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) v. Cinstit. Deschis. Direct. Fățiș. Franc[2]. Sincer.

înfățișătór s.m. (*jur.; rar*) v. Andosant. Andosator. Comitent. Împuternicit. Mandatar. Reprezentant.

înfărnăt, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Supărat.

înfărtățít s.n. (*reg.*) ‹reg.› înfărtățire, însorțit, însurație, mătcălău, paștele-mic (v. *paște*[1]). *Înfărtățitul este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.*

înfelurít, -ă adj. (*înv.; despre un ansamblu, un tot, un grup*) v. Bogat. Deosebit. Diferențiat. Diferit. Divers. Felurit. Multiplu. Neunitar. Variat.

înferící vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ferici.

înfeudá vb. I. fig. **1** tr. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a robi, a subjuga, a supune, ‹fig.› a apleca, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a înfeudat cu puterea armelor.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, state etc.*) a (se) aservi, a (se) subordona, a (se) supune, ‹fig.; pop.› a înzăbăla. *Multe state slab dezvoltate au fost înfeudate statelor puternic industrializate.*

înfeudáre s.f. fig. aservire, înrobire, robie, robire, servitute, subjugare, supunere, ‹fig.› îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la înfeudarea unei țări de către o putere străină.*

înfiá vb. I. tr. (*jur.*) **1** (*compl. indică copii*) a adopta. *Neavând copii, au înfiat o fetiță.* **2** (*arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

înfiát, -á adj. (*jur.; despre copii*) adoptat, adoptiv. *Copilul înfiat s-a acomodat imediat în noul său cămin.*

înfierá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică animale*) ‹reg.› a săgni, ‹înv.› a pecetlui, a semna, a semnui. *Pentru a le recunoaște, proprietarul și-a înfierat vitele.* **2** (*în trecut; compl. indică sclavi, condamnați etc.*) ‹în trecut› a stigmatiza, ‹înv.› a pecetlui. *Condamnații erau înfierați în piețele centrale ale orașelor.* **3** fig. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹fig.› a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost înfierat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **II** (*pop.; compl. indică roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., vehicule cu roți de lemn*) v. Fereca. Lega[1]. Șinui.

înfieráre s.f. **I 1** ‹reg.› săgnire. *Fermierii se pregătesc pentru înfierarea vitelor nou achiziționate.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› stigmatizare, ‹rar› înfierat[1], ‹înv.› pecetluire. *Înfierarea condamnaților se făcea public, în piețele centrale ale orașelor.* **3** fig. blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat înfierarea colegilor pentru ce a făcut.* **II** (*pop.*) v. Ferecare. Ferecat[1]. Șinuire. Șinuit[1].

înfierát[1] s.n. (*în trecut; rar*) v. Înfierare. Stigmatizare.

înfierát[2], -ă adj. **1** (*în trecut; despre sclavi, condamnați etc.*) ‹în trecut› stigmatizat, ‹înv.› pecetluit[2]. *Sclavii înfierați erau recunoscuți după stigmat de proprietarii lor.* **2** (*pop.; despre roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext.,*

despre vehicule cu roți de lemn). v. Ferecat[2]. Legat[4]. Șinuit[2].

înfierbântá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, plite, sobe etc.*) ‹rar› a (se) înfoca. *A înfierbântat bine plita pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede. Soba s-a înfierbântat foarte tare.* **2** tr. (*compl. indică cuptoare, sobe, plite etc.*) a aprinde, a arde, a încălzi, a încinge[1]. *Femeile de la țară înfierbântă cuptorul ca să coacă pâinea.* **3** tr. a încinge[1], ‹înv. și reg.› a pripi. *Focul taberei le-a înfierbântat obrajii.* **4** refl. (*despre ființe*) a se încălzi, a se încinge[1], ‹fig.› a se aprinde, a se coace. *S-a înfierbântat stând lângă sobă.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, ființe, pământul etc.*) a dogori, a încinge[1], ‹rar› a răscoace, ‹înv.› a lovi. *Soarele înfierbântă deșertul.* **6** intr., tr. (*despre soare*) a arde, a bate, a încălzi, a încinge[1]. *Soarele înfierbântă puternic la amiază.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se antrena, a se aprinde, a se înflăcăra. *S-au înfierbântat într-o polemică inutilă.* **2** tr. ‹fig.› a aprinde, a încinge[1], a înfoca. *Iubirea îi înfierbântă sângele în vine.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) însufleți, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a înfierbântat atmosfera din sală.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfoca, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se înfierbântă când este vorba de politică.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înălbăstri, a (se) încălzi, a (se) învineți, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scociorî. *Nu se putea controla când se înfierbânta. L-a înfierbântat minciuna spusă cu seninătate.* **6** tr., refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

înfierbântáre s.f. **1** încingere[1], ‹înv.› înfierbântătură. *Un foc puternic produce imediat înfierbântarea sobei.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

înfierbântát, -ă adj. **I 1** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], cald, dogorit, fierbinte, încins[2], ‹rar› înfocat, ‹înv. și pop.› fierbântat, ‹fig.› răscopt[1]. *Se întinde pe nisipul înfierbântat al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba înfierbântată.* **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) dogorit, fierbinte, încins[2], învăpăiat. *În deșert, turiștii au suferit din cauza aerului înfierbântat.* **3** (*despre oameni sau despre corpul, fața, obrajii lor*) încins[2]. *Are corpul înfierbântat din cauza febrei.* **II** fig. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, înverșunat, mare[1], pasionat, violent, ‹fig.› aprins[2]. *Disputa înfierbântată dintre cei doi pare fără sfârșit.* **2** (*despre oameni*) enervat, excitat, iritat, necăjit, nervos, supărat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.; fam.› capsat. *Înfierbântați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.* **3** ‹fig.› încins[2]. *Are mintea înfierbântată de mânie și nu se poate concentra.* **4** (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

înfierbântătúră s.f. **1** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură. **2** (*înv.*) v. Încingere[1]. Înfierbântare.

înfierbințeálă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

înfiére s.f. (*jur.*) adoptare, adopție, ‹pop. și fam.› luare de suflet, ‹înv.› luătură, ‹grec.; înv.› iotesie. *Înfierea unui copil se face numai după legislația în vigoare.*

înfietór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) adoptant, adoptator. *Înfietorii fetiței mai au și alți copii.*

înfigăréț, -eáță adj. (*despre oameni*) **1** băgăreț, ‹fam.› băgăcios, vârâcios, ‹reg.› băgător, șupureț. *Înfigăreț cum este, îi ajută pe toți la treabă.* **2** (*fam.*) v. Îndrăzneț.

înfíge vb. III. **1** tr. (*compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a implanta, a împlânta, a țintui, a vârî, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A înfipt bine stâlpul în pământ.* **2** refl. (*despre obiecte ascuțite sau despre părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a intra, a se împlânta, a pătrunde. *Brăzdarele plugului se înfig adânc în pământ. Săgeata i s-a înfipt în piept.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a trage, ‹înv.› a ridica. *În Evul Mediu trădătorii erau înfipți în țeapă.* **4** tr., refl. (*pop.*) v. Împunge. Înghimpa. Înțepa.

înfígere s.f. băgare, implântare, vârâre. *Înfigerea stâlpului în pământ s-a făcut cu dificultate.*

înființá vb. I. **1** tr. (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a întemeia, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A înființat prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a înființat o școală de actorie.* **2** tr. (*ist.; compl. indică o țară sau o așezare omenească*) a descăleca, a întemeia, ‹înv.› a așeza, a zidi. *Românii veniți din Transilvania și Maramureș, conduși de voievozi, au înființat Țara Moldovei.* **3** tr. (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a forma, a institui, a numi, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a înființa comitetul de părinți pe școală.* **4** tr. (*compl. indică burse, rente etc.*) a crea, a institui. *O fundație culturală a înființat burse speciale pentru studenții excepționali.* **5** refl. (*fam.; despre oameni*) Apărea. Arăta. Ivi. Înfățișa. Prezenta. Veni.

înființáre s.f. **1** constituire, creare, făurire, formare, fundare, instituire, întemeiere, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu înființarea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru înființarea unei școli de actorie.* **2** alcătuire, constituire, creare, desemnare, formare, instituire, numire, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop înființarea comitetului de părinți pe școală.* **3** creare, instituire. *Înființarea burselor speciale pentru studenții excepționali a fost bine primită de aceștia.* **4** (*fam.*) v. Înfățișare. Prezentare. Venire. **5** (*înv.*) v. Efectuare. Executare. Execuție. Facere. Împlinire. Îndeplinire. Înfăptuire. Lucrare. Realizare. Săvârșire.

înfiorá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a tremura, a se zgudui, ‹înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a înfiorat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta, a oripila, a terifia, ‹înv.› a înspăima, a strășnici. *Bubuiturile tunetelor îi înfioară. O înfioară întunericul.* **3** refl. (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) a se scutura, a tremura, a tresări, ‹reg.› a zăleti, ‹fig.› a se cutremura. *Copilul se înfioră la vederea mascaților.* **4** refl. (*despre oameni*) a palpita, a tresălta, a tresări, ‹înv. și pop.› a răsări[1], ‹fig.› a fremăta, a vibra. *Se înfioară ascultând „Missa solemnis” a lui Beethoven.* **5** refl. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a fremăta, a palpita, a tremura. *Uneori, când are tresăriri, nările i se înfioară.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a înfiorat pe toți.*

înfioráre s.f. **I 1** groază, încrâncenare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțârâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o înfiorare cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde”, „a simți”, „a străbate”, „a trece”*) fior[1], ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Pe copil îl străbate o înfiorare la vederea mascaților.* **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde”, „a simți”, „a străbate”, „a trece”*) ‹fig.› fior[1], freamăt, palpitare, tremur. *Simte înfiorarea mulțimii adunate în piața orașului.*

înfiorát, -ă adj. (*despre oameni*) încrâncenat, înfricoșat, îngrozit, înspăimântat, terifiat, zguduit[2], ‹înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Înfiorată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.*

înfiorátor, -oáre adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic,

înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, oripilant, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. şi pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene înfiorătoare.* **2** (*despre atitudini, fapte, acţiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. şi pop.› rău, ‹înv.› oţeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă înfiorătoare.* **3** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, îngrozitor, violent, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹fig.› înfricoşător, nebun, sălbatic, sfâşietor. *Acum, printre străini, ştie ce înseamnă dorul înfiorător de ţară.* **4** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acţiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situaţii, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹înv. şi reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoşat, oţărâtor, oţeros, speriat[2]. *Este un despot înfiorător. Fapta sa este înfiorătoare.* **5** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună înfiorătoare i-a luat acoperişul casei.* **6** (*fam.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgraţios. Fetid. Greţos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilenţial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **7** (*fam.; despre viaţă, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenţei lor*) v. Amărât. Anevoios. Chinuit. Greu. Mizer. Mizerabil. Necăjit. Prost. Rău. **II** adv. (*modal; de obicei p. exager.*) **1** cumplit, groaznic, îngrozitor, oribil, rău, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş. *Îl doare capul şi se simte înfiorător.* **2** bine, intens, puternic, tare, vârtos, zdravăn. *Afară viscoleşte înfiorător.* **3** groaznic, grozav, mult, rău, tare, teribil, ‹înv. şi pop.› foarte, ‹înv.› morţeşte, ‹fig.› foc. *Părinţii s-au supărat înfiorător pentru necinstea lui.* **4** amarnic, extraordinar, groaznic, grozav, îngrozitor. *Roţile scârţâiau înfiorător.* **5** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepţional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. şi pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzaţional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare înfiorător de scump.* **6** aiurea, anapoda, îngrozitor, prost, rău, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg înfiorător.* **7** execrabil, groaznic, oribil, ‹fig.› infect. *Se comportă înfiorător în societate.* **8** fig. (*fam.; în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunţa”, „a se exprima”, „a scrie”*) v. Defectuos. Eronat. Fals. Greşit. Impropriu. Incorect. Inexact. Necorect. Prost. Rău. Stâlcit[2]. Stricat. Vicios. **III** s.m. (*art. înfiorătorul; înv.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

înfípt, -ă adj., adv. (*fam.*) **I** adj. (*despre oameni*) **1** v. Îndrăzneţ. **2** (*depreciativ*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mişcare; adesea urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit.

înfiptá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte ascuţite sau părţi ascuţite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Băga. Implanta. Împlânta. Înfige. Ţintui. Vârî.

înfirá vb. I. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică mărgele, pietre preţioase sau semipreţioase, scoici etc.*) v. Înşira. Înşirui. **2** tr. (*ţes.; compl. indică fibre textile*) v. Depăna. Înfăşura. Înşira. **3** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părţi ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) v. Apărea. Arăta. Creşte. Ieşi. Ivi. Răsări[1].

înfiripá vb. I. **I 1** tr. a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a închipui, a întocmi, ‹reg.› a închelbăra, a închipa, a înciocăla, a îndoila. *Şi-a înfiripat un culcuş sub un colţ de stâncă.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) îndrepta, a (se) însănătoşi, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. şi pop.› a (se) mântui, ‹pop. şi fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. şi reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoşa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) işteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi înfiripat mai repede.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. şi pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. şi fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. şi reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoşa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oţeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoşa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a înfiripat. Muşchii s-au înfiripat prin exerciţii fizice.* **II** fig. **1** refl. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolţi, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naşte, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se înfiripă pe chipul ei.* **2** tr. (*compl. indică discuţii, conversaţii etc.*) a lega[1], ‹fig.› a încropi, a înjgheba, a înnoda. *Cei doi au înfiripat cu greu o discuţie.*

înfiripáre s.f. **I 1** încropire, înjghebare, ‹înv.› încropeală. *Înfiriparea unui culcuş în mijlocul pădurii este riscantă.* **2** (*med., med. vet.*) îndreptare, însănătoşire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ‹pop. şi fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. şi reg.› sănătoşare, vindec, ‹înv.› iştelenie, tămăduiciune, tămăduinţă, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Şi-a reluat activitatea după înfiriparea sa deplină.* **3** (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificaţie, ‹înv. şi pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, înfiriparea organismului după boală a fost rapidă.* **II** fig. apariţie, geneză, ivire, ‹fig.› încolţire, naştere. *Înfiriparea barocului s-a produs spre sfârşitul Renaşterii.*

înfiripăt, -ă adj. **1** încropit, înjghebat. *Obosit, se întinde în culcuşul înfiripat.* **2** (*med., med. vet.; despre fiinţe*) îndreptat, însănătoşit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. şi reg.› sănătoşat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› iştelit. *Deşi înfiripat, nu şi-a reluat încă activitatea.* **3** (*med., med. vet.; despre fiinţe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Înfiripat după boală, a plecat într-o staţiune montană.*

înflăcărá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni ori faţa, obrajii lor; adesea determ. prin „la faţă”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înfoca, a (se) înroşi, a (se) învăpăia, a (se) roşi, a (se) rumeni, ‹înv. şi reg.› a (se) vâlvora, ‹înv.› a (se) răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) arămi, a (se) aprinde, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoţie, fetiţa s-a înflăcărat la faţă când a urcat pe scenă.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) însufleţi, a (se) pasiona, ‹livr.› a se anflama, a (se) aşarna, ‹înv.› a se entuzia, a (se) fierbăza, ‹grec.; înv.› a (se) entusiasi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. şi fam.› a răni. *Se înflăcărează când este vorba de politică.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, ‹fig.› a se ambala, a se angrena, a se antrena, a se aprinde, a se înfierbânta. *S-au înflăcărat într-o polemică inutilă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acţiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianţa*) a (se) anima, a (se) însufleţi, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorţi, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a înflăcărat atmosfera din sală.*

înflăcărare s.f. **1** ardenţă, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervenţă, fervoare, înfocare, însufleţire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, şfung, şprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescenţă, febricitate, flacără, foc, incandescenţă, pară[1], pojar, suflu, văpaie, văl-

vătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca înflăcărare în suflet.* **2** fig. animare, însuflețire, înviorare, ‹fig.› electrizare, ‹fig.; livr.› vivificare. *Înflăcărarea atmosferei unei întruniri se face cu glumele lui.*

înflăcărát, -ă adj. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) avântat, impetuos, temperamental, ‹fig.› arzător, incandescent. *În timpul discursului s-a menținut în generalități, dar adesea a devenit înflăcărat sau poetic. Are un mod de viață înflăcărat.* **2** (*despre oameni*) entuziasmat, entuziast, ‹fig.› încălzit, învăpăiat. *Era atât de înflăcărată de ceea ce văzuse în excursie, încât nu se putea opri din povestit.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament înflăcărat.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs înflăcărat.* **5** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înverșunat, mare[1], pasionat, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa înflăcărată dintre cei doi pare fără sfârșit.* **6** fig. (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire înflăcărată.* **7** fig. (*despre imaginație*) vie (v. *viu*). *Scriitorul este înzestrat cu o imaginație înflăcărată.* **8** fig. (*despre atmosferă, ambianță*) animat, însuflețit, înviorat, ‹fig.› electrizat, trepidant, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera înflăcărată din sală l-a binedispus.* **II** adj. (*înv.; despre obiecte, construcții, despre vegetația de pe anumite terenuri etc.*) v. Aprins[2]. Incendiat. **III** adv. (*modal*) **1** avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează înflăcărat când este vorba despre respectarea democrației.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) focoso.

înflămânzíre s.f. (*înv.*) v. Flămânzire. Înfometare.

înflămânzít, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul”; înv.; despre oameni*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat.

înflíntă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Băga. Implanta. Împlânta. Înfige. Țintui. Vârî.

înflocoșícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Flocoșică (*Holeus lanatus*). **2** v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*).

înflorá vb. I. tr. (*compl. indică materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) ‹rar› a îmbrebena.

înflorát, -ă adj. (*despre materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) înflorit, ‹rar› îmbrebenat, ‹pop.› înflorilat. *Și-a cumpărat o bluză înflorată.*

înflorí vb. IV. **I** intr. (*bot.*) **1** (*despre flori*) a se deschide, a se desface, a se desfoia, a ecloza, ‹înv.› a se dezvoalbe. *Trandafirii din parc au înflorit.* **2** (*despre copaci*) ‹pop.› a mărgări. *Caișii au început să înflorească.* **II** intr. fig. **1** (*despre fața, obrajii oamenilor*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) arămi, a (se) aprinde, a (se) încinge[1], ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fața i-a înflorit când fetița a urcat pe scenă.* **2** (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se deschide, a se descreți, a se însenina, a se lumina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Fața i înflorit când și-a văzut copiii.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios înflorește pe chipul ei.* **4** a exacerba, a exagera, ‹fig.› a încărca, a umfla. *Speriați, părinții au înflorit manifestările negativiste ale copilului.* **5** (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) a propăși, a prospera, ‹fig.› a mișca, ‹fig.; pop.› a mărgări. *După recesiune, unele societăți economice au început să înflorească. Artele și științele au înflorit în epoca umanistă.* **III** tr. (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

înflorilát, -ă adj. (*pop.; despre materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Înflorat. Înflorit.

înfloríre s.f. **I** (*bot.*) ecloziune. *La începutul verii se produce înflorirea trandafirilor.* **II** fig. **1** belșug, bogăție, bunăstare, prosperitate, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de înflorire.* **2** exagerare, exagerație, ‹fig.› încărcare, umflare. *Se poate spune, fără înflorire, că regizorul a realizat un film excelent.* **3** propășire, prosperare. *După recesiune, s-a constatat înflorirea unor societăți economice. Umanismul a fost o perioadă benefică pentru înflorirea artelor și a științelor.* **4** dezvoltare, prosperitate, ‹fig.› eflorescență. *Numai o atmosferă de entuziasm poate face posibilă o înflorire artistică.*

înflorít, -ă adj. **I 1** (*despre flori*) deschis, desfoiat, ‹latin.› apert. *A culeș câțiva trandafiri înfloriți, cu miros îmbătător.* **2** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) crăpat[2], deschis, desfăcut, plesnit[2], ‹latin.› apert. *Mugurii de măr înfloriți au început să emane un parfum plăcut.* **3** (*despre copaci*) ‹pop.› mărgărit[2]. *Caișii înfloriți au florile de un alb imaculat.* **4** (*despre materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) înflorat, ‹rar› îmbrebenat, ‹pop.› înflorilat. *Nu-i plac materialele înflorite.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2]. *Obrajii înfloriți și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, grizonat, înălbit, încărunțit, sur, ‹fig.› argintiu, nins. *Deși tânăr, are părul înflorit.* **3** exacerbat, exagerat, ‹fig.› încărcat[2], umflat. *Adesea informațiile înflorite din presă produc derută.* **4** (*despre stil, mod de exprimare etc.*) ‹fig.› somptuos. *Tema nu este tratată cu rigoarea științei, ci în maniera înflorită a retoricii.* **5** (*înv.; despre oameni, așezări omenești, state, despre situația materială a oamenilor etc.*) v. Eflorescent. Înfloritor. Prosper.

înfloritór, -oáre adj. (*despre oameni, așezări omenești, state, despre situația oamenilor etc.*) eflorescent, prosper, ‹fig.; înv.› înflorit. *Cultura se afla într-o stare înfloritoare.*

înfloritúră s.f. **1** împletitură, ornament, podoabă, ‹livr.› fioritură, ‹reg.› împistreală, ‹grec.; înv.› plume. *Pe fondul alb al flanelei sunt înfloriturи din mătase de diferite culori.* **2** fig. bombasticism, bombasticitate, exagerare. *A publicat în sfârșit un editorial fără înfloriturи.*

înfocá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹înv.› și reg.› a (se) vâlvora, ‹înv.› a (se) răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) arămi, a (se) aprinde, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a înfocat la față când a urcat pe scenă.* **2** (*rar; compl. sau sub. indică obiecte, plite, sobe etc.*) v. Înfierbânta. **II** fig. **1** tr. ‹fig.› a aprinde, a încinge[1], a înfierbânta. *Iubirea i-a înfocat sângele în vine.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însuflețí, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *S-a înfocat când a fost vorba de politică.*

înfocáre s.f. **I 1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca înfocare în suflet.* **2** impetuozitate, vehemență, violență, ‹rar› vivacitate, ‹înv.› aprigime, aprijune. *Îl sperie înfocarea cu care ripostează. Îi critică cartea cu o înfocare nestăpânită.* **II** (*înv.*) v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol.

înfocát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.›

îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament înfocat.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, însuflețit, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs înfocat.* **3** fig. (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire înfocată.* **4** fig. (*despre ochi, privire*) licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹fig.› aprins[2], învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, înfocați, plini de vioiciune.* **II** adj. **1** (*astăzi rar; despre unele materii, obiecte etc.*) v. Aprins[2]. Cald. Dogorit. Fierbinte. Încins[2]. Înfierbântat. **2** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Febril. **III** adv. (*modal*) avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează înfocat când este vorba despre respectarea democrației.*

înfocătúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

înfofoeálă s.f. (*fam.*) v. Încotoșmănare. Înfofolire.

înfofolí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) încotoșmăna, ‹înv. și pop.› a (se) obloji, ‹pop. și fam.› a (se) cocoli, a (se) cocoloși, ‹înv. și reg.› a (se) întăfoșa, ‹reg.› a (se) bloboji, a (se) îmbodoli, a (se) încrosna, a (se) înhăimura. *Mama și-a înfofolit bine copilul când a ieșit afară.*

înfofolíre s.f. încotoșmănare, ‹pop. și fam.› cocolitură, cocoloșeală, cocolișare, cocoloșitură, ‹fam.› înfofoleală. *Abia așteaptă să vină primăvara pentru a scăpa de înfofolire.*

înfofolít, -ă adj. (*despre oameni*) încotoșmănat, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, ‹reg.› îmbodolit, înhăimurat. *Copiii înfofoliți ies la sănius.*

înfoiá vb. I. **I 1** refl. (*despre plante*) a se învolta. *Vara, se înfoaie majoritatea florilor.* **2** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) a se răsfira, a se umfla, a se zbârli, ‹reg.› a se sperli, a se străfloca. *Penele păunului s-au înfoiat. Vrăbiuța s-a înfoiat.* **3** tr. (*compl. indică părți ale corpului unor păsări sau animale*) a umfla. *Curcanul își înfoaie gușa.* **4** refl., tr. (*rar; sub. sau compl. indică păsări ori coada lor*) v. Roti. **5** tr., refl. (*agric.; rar; compl. sau sub. indică mai ales un teren agricol întărit, bătut, uscat*) v. Afâna. **II** refl. fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

înfoiát, -ă adj. **1** (*despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) bătut[2], bogat, învolt, rotat, ‹reg.› revărsat[2], umplut[2]. *I-a adus un buchet de liliac înfoiat.* **2** (*mai ales despre penele păsărilor*) răsfirat, umflat, zbârlit, ‹reg.› ciuș. *Păunul are penele înfoiate.* **3** (*despre părul oamenilor, despre blana, coama, coada unor animale*) ‹reg.› lomboș, ‹fig.› stufos, tufos, ‹fig.; înv.› umbros. *Părul înfoiat îi cade, în valuri, pe spate.* **4** (*mai ales despre fuste, rochii*) învolt, umflat. *Fiind slabă, îi stă bine cu fuste înfoiate.* **5** (*despre îmbrăcăminte sau despre părți ale ei*) bufant, umflat. *Nu se mai poartă pantalonii înfoiați.* **6** (*în opoz. cu „dens”, „compact”; despre pământ, zăpadă etc.*) afânat, moale, poros, pufos, rar, ~~rar~~› pufăit[2], ‹pop.› țărânos, ‹înv. și reg.› ușor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine înfoiat.*

înfomát, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul”; rar; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat.

înfometá vb. I. tr. (*în opoz. cu „a sătura”; compl. indică ființe*) a flămânzi. *Își înfometa câinele, ca să îl înrăiască.*

înfometáre s.f. flămânzire, ‹înv.› înflămânzire. *Câinele a murit prin înfometare.*

înfometát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „sătul”; despre ființe*) flămând, flămânzit, nemâncat, nesătul, nesăturat, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec. *Este tot timpul înfometat.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹fig.› flămând, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este înfometat de muzică.*

înforfocá vb. I. refl. (*reg.; iron.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțona. Înzorzona.

înforfocát, -ă adj. (*reg.; iron.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțonat. Înzorzonat.

informá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) v. Alcătui[1]. Compune. Constitui. Forma. Întocmi.

înfrăgezí vb. IV. refl. (*înv.; mai ales despre carne sau aluaturi*) v. Frăgezi.

înfrăți vb. IV. **I** refl. (recipr.) **1** (*despre oameni, grupuri, partide etc.*) a fraterniza, ‹înv.› a se confraterniza. *Partidele s-au înfrățit în lupta împotriva corupției.* **2** (*fam.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Solidariza. Uni[2]. **II** intr. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) a lăstări, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹reg.› a otăvi, a pui[2], a susiori. *Plantele care înfrățesc dau naștere unor tulpini secundare. După secerat, grâul furajer înfrățește pe miriște.*

înfrățíre s.f. **I 1** confraternizare, fraternizare. *Militează pentru înfrățirea tuturor etniilor din țară.* **2** fraternitate, frăție, ‹înv.› frățietate. *În colectivul lor există relații de înfrățire.* **3** confraternitate, frăție, solidaritate, solidarizare, unitate. *Înfrățirea popoarelor în lupta împotriva terorismului este o cerință a epocii actuale.* **II** (*bot.*) lăstărire, ‹înv. și pop.› odrăslire. *Înfrățirea este un mijloc de reîntinerire a arborilor.*

înfrățít, -ă adj. solidar, unit. *O cerință a epocii actuale este lupta înfrățită a popoarelor împotriva terorismului.*

înfrână vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică roțile unui vehicul sau, p. ext., vehicule*) a împiedica, ‹reg.› a șurli. *C ăruțașii înfrânează roțile căruței pentru a coborî în siguranță o vale.* **2** (*compl. indică mai ales cai înșeuați sau înhămați*) a domoli, a liniști, a struni. *A reușit cu greutate să înfrâneze calul speriat de tunete.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni, mai ales copii sau manifestări ale lor*) ‹rar› a reține, ‹fig.› a struni, ‹fig.; înv.› a hățui. *Un pedagog bun știe să-și înfrâneze elevii.* **2** tr. (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a stăpâni, a ține, ‹fig.› a învinge, a reprima, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și înfrâneze suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își înfrânează curiozitatea.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a birui, a înfrânge, a înstruna, a învinge, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își înfrânează dorința de a-i spune adevărul.* **4** refl. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a se domina, a răbda, a se reține, a se stăpâni, a se ține, ‹fig.› a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi înfrânat, ar fi izbucnit în plâns.* **5** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate înfrâna declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi înfrânează pofta de mâncare.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică manifestări ale oamenilor*) a (se) domoli, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a (se) dezumfla, a stăvili, a zăgăzui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) năbuși. *Vestea i-a înfrânat avântul.* **7** tr. (*compl. indică animale sălbatice*) a domestici, a îmblânzi. *Este greu să înfrânezi un mustang.*

înfrânáre s.f. **I 1** împiedicare. *Căruțașul asigură coborârea în siguranță a văii prin înfrânarea roților căruței.* **2** domolire, liniștire, strunire, ‹rar› struneală. *Trebuie răbdare pentru înfrânarea unui cal speriat de tunete.* **II** fig. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) abstinență, abținere, continență, reținere, stăpânire, ‹fig.; rar› penitență. *A reușit să-și refacă sănătatea prin înfrânare de la excese alimentare.* **2** continență, reținere, ‹fig.› reprimare, ‹fig.; rar› retență. *Înfrânarea permanentă a sentimentelor a adus-o la depresie.* **3** împiedicare, oprire, stopare, ‹fig.› frânare, înfrânare, stăvilire, sufocare. *Se impune înfrânarea abuzurilor din administrație.* **4** domolire, potolire, stăpânire, ‹fig.› stăvilire, zăgăzuire, ‹fig.; rar› frenație. *Urmarea aflării veștii a fost înfrânarea avântului său.*

înfrânát, -ă adj. **I 1** (*despre roțile unui vehicul sau, p. ext., despre vehicule*) împiedicat. *Căruța coboară valea cu roțile înfrânate.* **2** (*mai ales despre cai înșeuați sau înhămați*) domolit, liniștit, potolit[2], strunit. *Reușește să încalece calul înfrânat după sperietură.* **II** fig. (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, pon-

derat, socotit[2], ◊fig.› tacticos, ◊fig.; rar› rece, ◊fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ◊fig.; fam.› econom. *Fiind un om înfrânat, a reușit să se descurce în viață.*

înfrânge vb. III. **I** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) a bate, a birui, a întrece, a învinge, ◊înv. și pop.› a se război[3], ◊pop.› a dovedi, a prididi, a rămâne, a răpune, a răzbi, a supăra, ◊înv. și reg.› a supune, ◊înv.› a dobândi, a frânge, a pobedi, a răzbate, a sparge, a tâmpi, a vince, ◊fig.; rar› a detuna, ◊fig.; reg.› a spărgălui, ◊fig.; înv.› a stropși. *Mihai Viteazul i-a înfrânt pe turci la Călugăreni.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a depăși, a surmonta, ◊fig.› a birui, a învinge, a răzbi, a rezolva, ◊fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să înfrângă toate greutățile.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ◊fig.› a birui, a înfrâna, a înstruna, a învinge, a struni, ◊fig.; pop.› a îngrădi, ◊fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își înfrânge dorința de a-i spune adevărul.* **3** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ◊fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l înfrângă somnul când a sunat telefonul.* **4** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Îmbia. Momi. Orbi. Seduce. Tenta. **5** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **6** tr. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) Abate[2]. Călca. Contraveni. Încălca. Nesocoti. Transgresa. Viola. **III** tr. (*înv.; compl. indică obiecte dure*) v. Frânge. Rupe.

înfrângere s.f. **I 1** (*milit.*) învingere, ◊înv.› poticală, risipă, smerire, ◊fig.; înv.› spargere, spart[1]. *Vestea înfrângerii turcilor s-a răspândit cu repeziciune în toată țara.* **2** (*în luptă, în competiții sportive, la jocuri etc.*) bătaie, eșec, ◊fig.; înv.› trântire. *Prima înfrângere în campionat a fost o mare dezamăgire pentru suporteri.* **3** (*jur.; înv.*) v. Infracțiune. Vină. **II** (*înv.*) v. Frângere. Rupere. **III** fig. (*înv.*) **1** v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie. **2** v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare. **3** v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Nadă[1]. Seducere. Seducție. Tentație.

înfrânt, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre armate, popoare etc.*) bătut[2], biruit, învins, ◊fig.; înv.› spart[2]. *Turcii înfrânți încep să se retragă.* **2** (*despre oameni*) învins, ◊fig.› frânt. *Înfrântă în orgoliul ei, fata s-a izolat.* **II** adj., s.m. (*med.; înv.; despre oameni*) v. Luetic. Sifilitic.

înfrântúră s.f. (*med.; pop.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică.

înfrică vb. I. refl. (*înv.* și *pop.; despre oameni; folosit mai ales la timpurile trecute*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

înfricáre s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.

înfricát, -ă adj. (*înv.* și *pop.; despre oameni*) v. Încrâncenat. Înfiorat. Înfricoșat. Îngrozit. Înspăimântat. Terifiat. Zguduit[2].

înfricoșá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se îngrozi, a se înspăimânta, a tremura, a se zgudui, ◊înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ◊reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ◊înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ◊fig.› a se cutremura, ◊fig.; reg.› a se teși, ◊fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a înfricoșat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înfiora, a îngrozi, a înspăimânta, a oripila, a terifia, ◊înv.› a înspăima, a strășnici. *Bubuiturile tunetelor îi înfricoșează. O înfricoșează întunericul.* **3** tr. (*compl. indică ființe*) a intimida, a speria, a timora. *O înfricoșează cu amenințările lui.*

înfricoșáre s.f. **1** groază, încrâncenare, înfiorare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ◊înv. și pop.› înfricare, oțărâre, ◊înv. și reg.› scârbă, ◊reg.› năzar, pălitură, ◊înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ◊fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o înfricoșare cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** intimidare, speriere, timorare. *Amenințările lui îi crează o stare de înfricoșare.*

înfricoșát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, îngrozit, înspăimântat, terifiat, zguduit[2], ◊înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ◊înv.› înspăimat, spăimat[2], ◊fig.› cutremurat[2]. *Înfricoșată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.* **2** (*despre ființe*) intimidat, speriat[2], timorat. *Înfricoșată de amenințările lui, a făcut plângere la poliție.* **3** (*pop.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **4** (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil.

înfricoșátor, -oáre adj. **1 1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, oripilant, sinistru, ◊livr.› formidolos, ◊înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ◊înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ◊fran.; înv.› epuvantabil, ◊fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene înfricoșătoare.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ◊livr.› terific, ◊înv. și pop.› rău, ◊înv.› oțeros, ◊fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă înfricoșătoare.* **3** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, teribil, ◊înv. și pop.› vrăjmaș, ◊înv. și reg.› sperietor, ◊înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot înfricoșător. Fapta sa este înfricoșătoare.* **II** fig. (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, violent, ◊fig.› nebun, sălbatic, sfâșietor. *Acum, printre străini, știe ce înseamnă dorul înfricoșător de țară.*

înfricoșătúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Fâstăceală. Fâstâcire. Intimidare. Încurcare. Zăpăceală. Zăpăcire. **2** v. Frică. Speriat[1]. Sperietură. **II** (*concr.*) v. Amenințare.

înfrigoșá vb. I. intr. (*med., med. vet.; înv.* și *reg.; despre ființe*) v. Răci.

înfrigurá vb. I. refl. (*rar; despre oameni*) v. Speria. Teme[2].

înfriguráre s.f. agitație, febrilitate, încordare, neastâmpăr, neliniște, nerăbdare, ◊înv.› nesuferință, ◊fig.› tensiune, ◊fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda înfrigurarea cu care aștepta răspunsul angajatorului.*

înfrigurát, -ă adj. **1** (*despre manifestări ale oamenilor*) încordat, ◊fig.› febril. *Starea de așteptare înfrigurată îi provoacă o cumplită durere de cap.* **2** încordat, nerăbdător, ◊fig.› congestionat. *Îl așteaptă, înfrigurată, să afle dacă a luat examenul.*

înfrumuseță vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a găti, a împodobi, a orna, a ornamenta, a pavoaza, ◊latin.› a adorna, ◊fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, și-a înfrumusețat casa cu mult bun-gust.* **2** tr. (*compl. indică interioare, parcuri etc.*) a agrementa, a împodobi, a orna, ◊reg.› a înfrumuța. *Și-a înfrumusețat salonul cu tablouri și statuete.* **3** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, întâmplări etc.*) a idealiza, a poetiza, ◊rar› a poeta, a poetifica, ◊înv.› a poezi. *Cei mai mulți scriitori au înfrumusețat în operele lor faptele și sentimentele omului.* **4** refl. (*despre oameni*) ◊înv.› a se ghizdăvi. *Femeile se înfrumusețează în urma operațiilor de chirurgie plastică.*

înfrumusețáre s.f. **1** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, ornamentare, ornare, pavoazare, ◊reg.› înfrumușare, ◊înv.› podobire. *Înfrumusețarea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **2** idealizare, poetizare. *Înfrumusețarea unor realități prozaice este o caracteristică a operei multor creatori de artă.*

înfrumusețát, -ă adj. (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, gătit[2], împodobit, ornamentat, ornat, pavoazat, ◊rar› lucrat[2], ◊reg.› taxidit, ◊înv.› înfrumușat , podobit. *O locuință înfrumusețată este primitoare și relaxantă.*

înfrumușá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică interioare, parcuri etc.*) v. Agrementa. Împodobi. Înfrumusețа. Orna.

înfrumușáre s.f. (*reg.*) v. Aranjament. Aranjare. Aranjat[1]. Decorare. Decorație. Ecornaj. Gătire. Împodobire. Înfrumusețare. Ornamentare. Ornare. Pavoazare.

înfrumușát, -ă adj. (*înv.; despre obiecte, încăperi etc.*) v. Decorat. Gătit[2]. Împodobit. Înfrumusețat. Ornamentat. Ornat. Pavoazat.

înfruntá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a afronta, a brava, a sfida, a sfrunta, ‹înv. și reg.› a lupta, ‹înv.› a mustra. *Un angajat a îndrăznit să-și înfrunte patronul în fața tuturor.* **2** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene și procese naturale sau primejdii, pericole etc.*) a brava, a desfide, a sfida, a sfrunta. *Înfruntă moartea cu demnitate. Îmbrăcați în șube, copiii înfruntă gerul de afară.* **3** tr. (*compl. indică privirea*) ‹rar› a susține. *Îi înfruntă senin privirea dușmănoasă.* **4** refl. recipr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încerca, a se întrece, a se măsura, a se pune, ‹pop.› a se împotrivi, a se prinde. *Nimeni nu îndrăznește să se înfrunte cu ea la socoteli.* **5** refl. recipr. (*despre adversari*) a se confrunta, a se întâlni, a se întrece. *Cei doi boxeri se înfruntă pentru titlul de campion mondial la categoria grea. Reprezentanții celor două partide se înfruntă într-o emisiune televizată.* **6** refl. recipr. (*despre grupuri, colectivități adverse etc.*) a se încăiera, ‹înv.› a se tâmpina, ‹fig.› a se ciocni. *Când două bande au început să se înfrunte, a intervenit poliția.* **7** refl. (*despre interese, idei etc. ale oamenilor*) a se contrapune, a se contrazice, a se opune, ‹fig.› a se ciocni. *Mărturiile celor doi martori nu se înfruntă.* **8** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Contra[2]. Contrazice. **9** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **10** tr. (*înv. și reg.; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imputa. Recrimina. Reproșa. **11** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancționa. Stigmatiza. Vitupera. **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Jena. Rușina. Sfii.

înfruntáre s.f. **1** sfidare, sfruntare, ‹înv.› sfruntarie. *Înfruntarea patronului a avut drept consecință concedierea angajatului.* **2** încăierare, ‹înv. și reg.› război[1], ‹fig.› ciocnire. *Poliția a oprit înfruntarea dintre cele două bande.* **3** (*milit.*) bătălie, luptă, ‹înv. și pop.› bătaie, războire, ‹înv. și reg.› război[1], ‹înv.› harță, lovire, lovitură, luptare, luptătură, oaste, oștenie, oștenire, oștire, oștit, războială, toi[2], ‹fig.; rar› ciocnire, ‹fig.; înv. și reg.› răutate. *Românii au biruit pe turci în înfruntarea de la Călugăreni.* **4** (*înv. și reg.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **5** (*înv.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*).

înfruntăciúne s.f. (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

înfrunzí vb. IV. intr. (*despre plante, mai ales despre arbori*) a înverzi, ‹pop.› a frunzi, ‹înv.› a verzi. *Primăvara, arborii înfrunzesc.*

înfrunzíre s.f. înverzire. *Înfrunzirea arborilor începe primăvara.*

înfrunzít, -ă adj. (*despre plante, mai ales despre arbori*) înverzit. *Din arborii înfrunziți se aude ciripitul a zeci de păsări.*

înfruptá vb. I. refl. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se îndulci. *S-au înfruptat din specialitățile românești ale gazdei.*

înfruptáre s.f. ‹pop. și fam.› îndulcire. *Gazda a oferit, spre înfruptare, numai trufandale.*

înfudulí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

înfugá vb. I. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Alerga. Goni. Fugări. **2** (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) v. Alunga. Goni. Izgoni. Respinge.

înfulecá vb. I. tr. **1** (*mai ales fam.; despre animale, iron., despre oameni; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) ‹fam.› a îmbuca, ‹înv. și reg.› a înhompa, ‹reg.› a gâmbi, a hutupi, a huzdupa, a sovârca, ‹înv.› a îndupăca, a înfuli. *Câinele înfulecă mâncarea. Copiii înfulecă covrigii abia scoși din cuptor.* **2** (*reg.; compl. indică obiecte, vehicule, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Încărca. Umple. **3** (*reg.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage.

înfulecós, -oásă adj. (*arg.; despre ființe*) **1** Gurmand. Mâncăcios. **2** (*med.*) v. Bulimic.

înfulí vb. IV. tr. (*înv.; despre animale, iron., despre oameni; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Înfuleca.

înfumurá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău – prea te înfumurezi!*

înfumuráre s.f. amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semeție, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Înfumurarea tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

înfumurát, -ă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind înfumurat și dificil, nu are prieteni.*

înfundá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică conducte, orificii, canale etc.*) a (se) astupa, a (se) închide, a (se) obtura. *Țeava s-a înfundat din cauza resturilor menajere.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vase de sânge, cavități etc.*) a (se) astupa, a (se) oblitera, a (se) obstrua, a (se) obtura. *Lumenul unui organ tubular se poate înfunda. Celulele grase înfundă vasele de sânge.* **3** refl. (*despre căi de acces, drumuri etc.*) a se închide. *S-au întors din drum deoarece cărarea s-a înfundat.* **4** tr. fig. (*compl. indică sentimente, manifestări ale oamenilor sau sunete, zgomote etc.*) a înăbuși, ‹fig.› a comprima. *Își înfundă un geamăt.* **II 1** tr. (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) a băga, a îndesa, a trage, a vârî, ‹pop.› a plesni, ‹fam.› a tufli. *Fiind frig, îi înfundă fesul pe cap.* **2** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a (se) adânci, a (se) afunda, a (se) cufunda, a se duce[2], a (se) scufunda, ‹înv.› a (se) adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se înfundau în noroi.* **3** refl. (*despre ochi*) a se adânci, a se afunda, a se cufunda, ‹reg.› a se zgăura. *Ochii i s-au înfundat în orbite în urma bolii.* **4** tr. a afunda, a băga, a cufunda, a vârî, ‹fig.› a îngropa. *Și-a înfundat nasul în fular din cauza frigului.* **5** tr. (*mai ales fam.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a închide, a pune, a vârî, ‹înv.› a periorisi, ‹fig.; fam.› a turna[1]. *L-a înfundat în arestul poliției.* **6** tr. fig. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a încuia. *L-a înfundat cu răspunsul pe care i l-a dat.* **7** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **III** tr. (*pop. și fam.; compl. indică mai ales spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aproviziona. Umple.

înfundáre s.f. **I 1** astupare, astupat[1], închidere, înfundat[1], obturare, obturație. *Înfundarea țevii s-a produs din cauza resturilor menajere.* **2** (*med., med. vet.*) astupare, emfraxie, obliterare, obliterație, obstrucție, obturare, ocluziune, opilație. *Înfundarea unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **II 1** îndesare. *Prin înfundare, căciula îi ajunge până la ochi.* **2** adâncire, afundare, cufundare, cufundătură, scufundare. *Cu fiecare pas, înfundarea picioarelor în noroi era tot mai mare.*

înfundát[1] s.n. astupare, astupat[1], închidere, înfundare, obturare, obturație.
înfundát[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre conducte, orificii, canale etc.*) astupat[2], închis, obturat. *Țeava înfundată trebuie desfundată.* **2** (*despre sticle, butoaie etc.*) astupat[2], închis, ‹pop.› pecetluit[2]. *Se întoarce din beci cu o sticlă de vin înfundată.* **3** (*despre căi de acces, drumuri etc.*) închis. *S-au întors din drum din cauza cărării înfundate.* **4** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, pierdut, slab, stins[2], surd, ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, șters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul înfundat al valurilor mării.* **5** (*despre foc*) înăbușit, mocnit, potolit[2]. *În vatră a rămas un foc înfundat.* **6** (*despre ochi*) căzut, dus[2]. *Din cauza oboselii are ochii înfundați în orbite.* **7** (*despre urechi*) ‹pop. și fam.› împâslit. *Are urechile înfundate din cauza gripei.* **8** (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Constipat. **II** adv. (*modal*) **1** înăbușit, slab, stins[2], surd, ‹fig.› mocnit. *Fata a început să plângă înfundat.* **2** înăbușit, mocnit. *Focul arde înfundat.* **3** înăbușit, pierdut, slab, stins[2], surd. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună înfundat.*
înfundătoáre s.f. (*la car, la căruță sau la sanie; pop.*) v. Codârlă. Fund.
înfundătúră s.f. **1** alee, fundac, fundătură, intrare, ‹înv.› impas. *Trecătorul se rătăcea în înfundături cotite, până ajungea în strada principală.* **2** (*hidrotehn.; pop.*) v. Dig. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Astm.
înfurcí vb. IV. (*pop.*) **I** refl. (*despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurca. Despărți. **II** refl. recipr. fig. (*despre oameni*) **1** v. Încăiera. **2** v. Certa. Învrăjbi. Supăra.
înfurcít, -ă adj. (*pop.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurcat.
înfurcitúră s.f. (*pop.*) **I 1** v. Bifurcare. Bifurcație. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog. **II** fig. v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie.
înfuriá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹înv. și pop.› a (se) înmânia, ‹pop. și fam.› a (se) bursuca, a (se) bursuci, a (se) burzului, ‹pop.› a (se) îndrăci, a (se) oțărî, ‹fam.› a (se) morcovi, a (se) zborși, ‹înv. și reg.› a (se) înoțărî, a se răi, a (se) stârni, ‹reg.› a (se) busna, a (se) rânzoi, a se strășnici, a se vresni, ‹înv.› a (se) nebuni, a (se) scârbi, a (se) urgisi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înălbăstri, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) învineți, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scociorî. *Nu se putea controla când se înfuria. L-a înfuriat minciuna spusă cu seninătate.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndârji, a (se) întărâta, a (se) înverșuna, ‹livr.› a (se) așarna. *Răspunsul lui obraznic l-a înfuriat la culme.* **3** tr. (*cu sens atenuat; compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl înfurie cu veșnicele ei lamentări.*
înfuriát, -ă adj. **1** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Înfuriat peste măsură, i-a răspuns răstit.* **2** fig. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹fig.› răzvrătit. *Marea înfuriată înspăimântă.*
înfuriére s.f. (*rar*) v. Furie. Înverșunare. Mânie.
înfuriós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Pornit. Obstinat.
înfurișá vb. I. refl. (*pop.; despre ființe*) v. Fofila. Furișa. Strecura.
înfurnicá vb. I. tr. impers. (*reg.*) v. Furnica.
înfurnicáre s.f. înfurnicătură.
înfurnicătúră s.f. înfurnicare. *Își simte pielea spatelui plină de înfurnicături.*
îngăduí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a îngăduit să se amâne examenul.* **2** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot îngădui comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a autoriza, a îndreptăți, a justifica, a permite, ‹livr.› a îndritui, ‹înv.› a îndreptui, ‹fig.; înv.› a întemeia. *Felul în care te comporți îmi îngăduie să cred că ascunzi ceva.* **4** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a îndrăzni, a-și permite. – *Cum îți îngădui să-mi răspunzi astfel?* **5** intr. a aștepta, a lăsa, a permite. *Îngăduie să mai treacă vreo câteva zile!* **6** tr. (*compl. indică oameni, instituții etc.*) a amâna, a aștepta, a păsui[1], ‹pop.› a apesti, ‹reg.› a răgădui[2], ‹înv.› a surdisi. *Proprietarul îl îngăduie cu plata chiriei.* **7** tr. (*urmat de vb. ca „a cunoaște", „a înțelege" la conjunct. sau la moduri nepredicative*) a da[2], a lăsa, a permite. *Nu-i îngăduit oricui să cunoască misterele vieții.* **8** tr. (*astăzi rar*) v. Permite. Prilejui. **9** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Împăca. Înțelege. **10** tr. (*relig.; reg.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) v. Dezlega. Ierta. **11** intr. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „prin"*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi. **12** intr. (*reg.; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Diminua. Domoli. Estompa. Liniști. Micșora. Modera. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Tempera.
îngăduiálă s.f. **1** (*pop.*) v. Indulgență. Îngăduință. Îngăduire. Înțelegere. Permisivitate. Toleranță. **2** (*înv.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz. **3** (*înv.*) v. Încetineală. Lentitudine. Lentoare. **4** (*înv.*) v. Răbdare.
îngăduínță s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut îngăduința soției pentru a încheia afacerea.* **2** autorizație, libertate, permisiune, voie. *Are îngăduința șefului de a lipsi astăzi de la serviciu.* **3** bunăvoință, comprehensiune, înțelegere, mărinimie, milă, ‹înv. și pop.› milostenie, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolență, priință, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de îngăduința lui oricând.* **4** clemență, iertare, indulgență, îndurare, milostivire, toleranță. *Arată îngăduință față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc îngăduința.* **5** indulgență, îngăduire, înțelegere, permisivitate, toleranță, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. *Bunicii manifestă prea multă îngăduință față de nepoți.* **6** (*pop.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz. **7** (*pop.*) v. Înțelegere.
îngăduíre s.f. **1** accept, acceptare, admitere, aprobare, consimțire, încuviințare, ‹rar› aprobat[1], ‹înv.› aprobație, aprobăluire. *Îngăduirea de către profesor a amânării examenului i-a mulțumit pe studenți.* **2** indulgență, îngăduință, înțelegere, permisivitate, toleranță, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. **3** (*pop.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz.
îngăduít, -ă adj. acceptat, admis, permis[2], ‹înv.› dezlegat[2], volnicit. *În diabet există anumite alimente îngăduite și altele interzise.*
îngăduitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) clement, iertător, indulgent, îndurător, milostiv, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este îngăduitor cu elevii.* **2** (*relig. creștină; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) bun, îndurător, milos, milostiv, ‹înv. și

reg.› milostivnic, ‹înv.› cruțător, îndurat, meserernic, milosârd, milosârdnic, mizericordios, umilos. *Dumnezeu este îngăduitor și ne iartă păcatele.* **3** (*despre oameni*) concesiv, indulgent, permisiv, răbdător, tolerant, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea îngăduitoare cu cei care greșesc.* **4** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, comprehensiv, înțelegător, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt îngăduitori cu cei săraci.* **5** (*despre oameni*) bun, cumsecade, înțelegător, omenos, ‹pop.› acătării, ‹fam.› gigea, ‹înv.› omenit, ‹arg.› gășcar, salon[2], valabil. *Este un director îngăduitor cu angajații.*

îngăimá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Îngaimă ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce îngaimă copilul.* **2** tr. (*pop.*) ‹reg.› a îngurga, ‹înv.› a îngăla. *După ce a îngăimat repede treaba, a plecat.* **3** tr. (*muz.; pop.; compl. indică melodii*) v. Fredona. Îngâna. **II** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].

îngăimât, -ă adj. (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], dezarticulat[2], mormăit[2], nearticulat, neclar, nedeslușit, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte îngăimate apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.*

îngăimăceálă s.f. (*reg.*) v. Confuzie. Încurcătură. Zăpăceală.

îngăimácí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci.

îngăimăcitúră s.f. (*reg.*) v. Confuzie. Încurcătură. Zăpăceală.

îngálá vb. I. **I** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **II 1** tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** tr. (*înv.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Îngăima. **3** tr., intr., refl. recipr. fig. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfâșia. Șopti. Ștampila. Vitupera.

îngálát, -ă adj. **I** (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **II 1** (*fam.; despre oameni*) v. Delăsător. Nearanjat. Neglijent. Neîngrijit. **2** (*reg.; despre cuvinte, fraze etc.*) v. Bolborosit[2]. Dezarticulat[2]. Îngăimat. Mormăit[2]. Nearticulat. Neclar. Nedeslușit.

îngálbejeálă s.f. (*pop.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

îngálbeneálă s.f. (*pop.*) **1** v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1]. **2** (*med.*) v. Hepatită. Icter.

îngálbení vb. IV. **1** intr., refl. (*despre oameni sau despre fața lor*) a păli[1], ‹livr.› a se impalida, ‹înv. și pop.› a se gălbeni, ‹înv. și reg.› a (se) serbezi. *A îngălbenit de spaimă. S-a îngălbenit de emoție.* **2** refl. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, a se veșteji, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se îngălbenește spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au îngălbenit din cauza căldurii excesive.*

îngálbeníre s.f. **1** fanare, ofilire, pălire[2], uscare, veștejire, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Îngălbenirea ierbii începe spre sfârșitul toamnei. Căldura excesivă provoacă îngălbenirea plantelor.* **2** (*rar*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

îngálbenít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fața lor*) galben, pal, palid, pălit[1], ‹înv. și pop.› gălbeneț, searbăd[1], ‹pop. și fam.› gălbejit, ‹pop.› gălbejos, gălbinicios, pierit, spelb, ‹înv. și reg.› smolit, ‹reg.› galfăd, gălbeniu, gălbicios, sec, vălced, ‹înv.› plăviu, ‹fig.; livr.› blafard, ‹fig.; rar› lunar. *Este îngălbenit de frică. Are fața îngălbenită din cauza emoției.* **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori îngălbenite.*

îngálmăceálă s.f. (*înv.*) **1** v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură. **2** v. Confuzie. Încurcătură. Zăpăceală.

îngăimácí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa. **2** refl. fig. (*despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci.

îngálmăcít, -á adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Fâstâcit. Intimidat. Încurcat[2]. Zăpăcit.

îngázdăcí vb. IV. refl. (*ieșit din uz; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni. Pricopsi.

îngámbă vb. I. refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **2** v. Încăiera.

îngámfá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se lăuda, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se bui eci, a se înmândri, a se mări, a se răți oi, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prerădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te îngâmfezi!*

îngámfáre s.f. amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Îngâmfarea tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

îngámfát, -ă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind îngâmfat și dificil, nu are prieteni.*

îngámfeálă s.f. (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

îngână vb. I. **1** tr. (*muz.; compl. indică melodii*) a fredona, ‹pop.› a îngăima, ‹fam.› a lălăi, ‹reg.› a nănăi. *Adesea îngână melodiile preferate.* **2** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a mormăi[1], a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Îngână ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce îngână copilul.* **3** tr. a murmura, a șopti, a șușoti, a șușui, ‹pop. și fam.› a șopăci, a

șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a șâgni, a șopoti, ‹fig.› a adia. *Se auzea glasul unui copil care îngâna un cântec. Bătrâna îngâna o rugăciune.* **4** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Arăta. Face. Poza. Preface. Simula. **5** tr. (*înv.* și *reg.; compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocori. Necinsti. Pângări. Profana. Viola. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **7** tr. (*muz.; poetic*) v. Acompania. Secunda. **II** refl. **1** (*pop.* și *fam.; mai ales despre corpul oamenilor sau al unor animale*) v. Clătina. Legăna. Mlădia. **2** (*poetic; despre vânt*) v. Adia.

îngânare s.f. (*muz.*) fredonare, ‹fam.› lălăială, lălăire, lălăit. *Îngânarea unei melodii o bine-dispune.*

îngânat, -ă adj. **1** (*muz.; despre melodii*) fredonat. *Melodia îngânată este un șlagăr.* **2** (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) murmurat, mut, șoptit[2], șoptitor, șușuit[2], ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. *Îi spune ceva cu glas îngânat.*

îngânăciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

îngânătór adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

îngânătúră s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

îngândurá vb. I. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.

îngânduráre s.f. (*fam.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impaciență. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

îngândurát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) gânditor, preocupat, ‹fig.› umbrit, umbros. *Este mereu îngândurat pentru că are probleme în familie.* **2** (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, năuc, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Îngândurat, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată.* **3** (*fam.; despre oameni*) v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2]. **4** (*fam.; despre privire, ochi*) v. Absent. Pierdut.

îngemănà vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a combina, a îmbina, a împreuna, a uni[2], ‹reg.› a gemăna, ‹fig.› a amalgama. *A îngemănat în așa fel piesele de puzzle încât i-a rezultat un robot.* **2** (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a conexa, a îmbina, a împreuna, a lega[1], a reuni, a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A îngemănat firele electrice pentru a reface circuitul.*

îngemănáre s.f. **1** combinare, combinație, îmbinare, împreunare, unire, ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. *Din îngemănarea pieselor de puzzle i-a rezultat un robot.* **2** (*bot.*) geminare, geminație, împerechere. *Unele plante se caracterizează prin îngemănare floralǎ.*

îngemănát, -ă adj. **I 1** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], îmbinat, împreunat, montat, reunit, unit. *Verifică piesele îngemănate ale motorului mașinii.* **2** (*despre elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau despre lucruri, sisteme de același fel*) îmbinat, împreunat, reunit, unit. *Firele electrice îngemănate au refăcut circuitul.* **II 1** (*bot.; despre fructe, flori, tulpini, ramuri, copaci etc.*) geminat, împerecheat, ‹înv.› îngemănărat. *A rupt din cireș două fructe îngemănate.* **2** (*pop.; despre ființe*) v. Geamăn. **3** (*pop.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurcat.

îngemănărát, -ă adj. (*bot.; înv.; despre fructe, flori, tulpini, ramuri, copaci etc.*) v. Geminat. Împerecheat. Îngemănat.

îngéme vb. III. intr. **1** (*pop.; despre ființe*) v. Geme. Lamenta. Tângui. Văita. **2** (*reg.; despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) v. Gâfâi. Pufăi. Sufla. **3** (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.

îngenuncheá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) ‹înv.› a genuncchea. *Creștinii îngenunchează în biserică atunci când preotul citește Evanghelia.* **2** tr. fig. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a robi, a subjuga, a supune, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a îngenuncheat cu puterea armelor.*

îngenuncheát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv.› genuncheat. *Stă îngenuncheată când preotul citește Evanghelia.* **2** fig. (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) aservit, înrobit, robit, subjugat, supus. *A fost zeci de ani o națiune îngenuncheată.*

îngenunchére s.f. **1** (*gimn.; astăzi rar*) v. Genuflexiune. **2** fig. aservire, înrobire, robie, robire, servitute, subjugare, supunere, ‹fig.› înfeudare. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la îngenuncherea unei țări de către o putere străină.*

înger s.m. **I 1** (*în creștinism, mozaism și islamism*) seraf, spirit bun, spirit ceresc, spirit sfânt, ‹înv.› angel, ‹grec.; înv.› evdemon, ‹turc.; înv.› melec. *Îngerii sunt mediatori între Dumnezeu și credincioși.* **2** (*înv.* și *pop.*) ***înger drăcesc*** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** (*bot.; reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*).

îngeráș s.m. **1** ‹rar› îngerel, ‹fig.; rar› cherubin. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

îngerát, -ă adj. (*reg.; despre lichide, în special despre apă*) v. Înghețat. Solidificat.

îngerél, -eá s.m., s.f. **1** s.m. (*rar*) v. Îngeraș. **2** s.f. (*bot.; pop.*) *Selinum carvifolia*; ‹reg.› tridinț.

îngerésc, -eáscă adj. **I 1** angelic, seratic, serafimic, ‹rar› cherubic, ‹înv.› serafiu. *Copilul are o față îngerească.* **2** (*relig. ; înv.*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc. **II** fig. **1** minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, serafic. *Muzica pe care o ascultă este îngerească.* **2** (*mai ales despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, fecioralnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet îngeresc.*

îngerește adv. fig. (*modal*) minunat, splendid, superb, ‹fig.› divin, dumnezeiește. *Soprana cântă îngerește.*

înghebejeálă s.f. (*reg.*) **1** v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare. **2** v. Burdușeală. Burdușire. Îndesare. Înghesuire. Îngrămădire. Ticsire.

înghebejí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura. **2** refl. (*despre ființe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

înghebóșa vb. I. refl. (*rar; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.

înghemuí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2].

înghesuí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se îndesa, a se îngrămădi, a năvăli, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au înghesuit în fața intrării supermarketului.* **2** refl. (*despre ființe*) a se băga, a se îmbulzi, a se împinge, a se îndesa, a se îngrămădi, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se înghesuie unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **3** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burdui, a ghemui, a îndesa, a îngrămădi, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A înghesuit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a înghesuit hainele vechi în saci de plastic.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.› a încolți. *Acum, că părinții l-au înghesuit, trebuie să le spună adevărul.*

înghesuiálă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glo-

gozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare înghesuială de oameni.* **2** (*arg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*arg.*) v. Razie.

înghesuíre s.f. burduşeală, burdușire, îndesare, îngrămădire, ticsire, ‹reg.› înghebejeală. *Înghesuirea lucrurilor în dulap i-a luat puțin timp.*

înghesuít, -ă adj. **1** ghemuit, îndesat, îngrămădit. *În orele de vârf, călătorii din tramvai, foarte înghesuiți, sunt nervoși.* **2** (*despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) burdușit, îndesat, îngrămădit, ticsit, ‹rar› tescuit[2], ‹reg.› bucșit, ‹înv.› glogozit. *Cară cu greu o valiză înghesuită cu lucruri.*

înghéț s.n. **I 1** (*climat.*) ‹rar› înghețare. *După lapoviță a urmat înghețul.* **2** (*poetic*) v. Gheață. **II** fig. (*pop.*) v. Împietrire. Încremenire. Înghețare. Înlemnire. Înmărmurire. Înțepenire. Paralizare. Paralizie.

înghețá vb. I. intr. **I 1** (*despre lichide*) a se solidifica, ‹rar› a se sloi[2], ‹înv. și pop.› a se slei, ‹reg.› a se prinde, a se stura, ‹înv.› a se strânge. *Lacul a înghețat din cauza temperaturilor extrem de scăzute.* **2** (*compl. indică mai ales alimente*) a congela, a refrigera. *A înghețat o parte din carnea de porc cumpărată.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre plante, legume, fructe*) a degera. *A stat în frig și a înghețat. Florile lăsate afară pe ger au înghețat.* **4** (*despre cadavre*) a întțepeni. **II** fig. (*despre oameni*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, a întțepeni, ‹fig.› a împietri, a înțeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au înghețat de frică când au auzit urletul lupului.*

înghețáre s.f. **I 1** solidificare, ‹rar› congelație, ‹înv. și pop.› sleire. *Gerul a provocat înghețarea lacului.* **2** congelare. *Carnea se păstrează mai mult timp prin înghețare.* **3** degerare. *Alpiniștii sunt expuși înghețării.* **4** (*climat.; rar*) v. Îngheț. **II** fig. încremenire, înlemnire, înmărmurire, întțepenire, nemișcare, ‹fig.› împietrire, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de înghețare.*

înghețát, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre lichide*) solidificat, ‹înv. și pop.› sleit[2], ‹reg.› îngerat. *Patinează pe lacul înghețat.* **2** (*mai ales despre alimente*) congelat. *Scoate din timp vinetele înghețate din refrigerator.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor, despre plante, legume, fructe*) degerat, ‹reg.› mereu. *Degetele înghețate trebuie tratate. Florile înghețate nu-și mai revin.* **4** (*mai ales despre obiecte*) ‹pop.› geruit. *Vrăbiile se adună unele în altele sub streșinile înghețate.* **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „cald"; despre climă, locuințe, încăperi etc.*) friguros, răcoros, rece. *În stațiunile montane clima este înghețată. Are o casă înghețată.* **2** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, întțepenit, neclintit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹fig.› împietrit, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas înghețați când au auzit urletul lupului.* **3** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, nesocial, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, rece. *Are o atitudine înghețată față de colaboratori.* **III** s.f. **1** (*ind. alim.*) ‹reg.› înghețătură. *Îi place înghețata de vanilie.* **2** (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură. **3** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **4** (*farm.; arg.*) v. Amfetamină. Benzedrină. Fenamină.

înghețătúră s.f. (*reg.*) **1** v. Înghețată (v. *înghețat*). **2** (*culin.*) v. Piftie. Răcitură.

înghezá vb. I. intr. (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza.

înghicitoáre s.f. (*lit.; pop.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*).

înghímp s.n. (*înv.*) **1** v. Împungere. Întțepare. **2** fig. v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

înghimpá vb. I. **I** tr., refl. a (se) împunge, a (se) întțepa, ‹pop.› a (se) înfige, ‹înv. și reg.› a (se) punge, ‹reg.› a (se) înțigla, a mărăcina, a ruga[2]. *Din neatenție, s-a înghimpat cu acul. Spinii trandafirului au înghimpat-o.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolți, a întțepa, a mușca, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *L-a înghimpat cu vorbe usturătoare.* **2** a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a împunge, a întțepa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl înghimpă atunci când face o gafă.* **3** (*pop.*) v. Împinge. Îndemna. Stimula.

înghimpát, -ă adj. (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) armat, ghimpos, mărăcinos, spinos, țepos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, ‹înv.› ciulinos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina înghimpată.*

înghimpătór, -oáre adj. fig. (*pop.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

înghimpós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Țepos. **2** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

înghioldeálă s.f. (*reg.*) v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.

înghioldí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

înghioldíre s.f. (*reg.*) v. Ghiontire. Îmboldire. Îmbrânceală. Îmbrâncire. Îmbrâncitură. Împingere. Înghionteală. Înghiontire.

înghionteálă s.f. ghiontire, îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncire, îmbrâncitură, împingere, înghiontire, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură. *Termină cu înghiontelile!*

înghiontí vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ghionti, a (se) izbi, a (se) îmboldi, a (se) îmbrânci, a (se) împinge, ‹înv. și pop.› a (se) coti, ‹pop.› a (se) brânci, a (se) buși, a (se) ghiontui, ‹înv. și reg.› a (se) coteli, ‹reg.› a (se) blendi, a (se) blendisi, a (se) dicăsi, a se digni, a (se) dupăci, a (se) ghigosi, a (se) înghioldi, a lepăda, a (se) mitosi, a (se) popândi, a râmpi. *Copiii se înghiontesc în joacă.*

înghiontíre s.f. ghiontire, îmboldire, îmbrânceală, îmbrâncire, îmbrâncitură, împingere, înghionteală, ‹pop.› ghiontuială, ghiontuire, ‹reg.› înghioldeală, înghioldire, ‹înv.› îmboldeală, îmbolditură.

înghiorțăí vb. IV. intr. (*reg.; despre intestine*) v. Cârâi. Chiorăi. Forfoti.

înghițí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică alimente, medicamente etc.*) a ingera, a ingurgita, ‹fam.› a lua. *A înghițit rapid ultimele linguri de supă și s-a ridicat de la masă. A înghițit cu mare greutate rețetele cu antibiotic.* **2** (*mai ales fam.; compl. indică mai ales materii fluide*) a absorbi, a aspira, a încorpora, a resorbi, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să înghită apa rezultată din topirea zăpezii.* **3** (*fam.; compl. indică gaze, vapori, fum, lichide etc.*) v. Aspira. Inhala. Trage. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a devora, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Înghite banii prin baruri și discoteci.* **2** (*compl. indică materii, materiale, combustibil etc.*) a consuma[1], ‹fig.› a mânca. *Mașina înghite multă benzină. Calculatorul nu înghite mult curent.* **3** (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a arde, a consuma[2], a distruge, a mistui, a nimici, a prăpădi, a topi, ‹fig.› a devora. *Flăcările au înghițit toate bunurile din apartament.* **4** (*despre apă, pământ etc.*) ‹fig.› a sorbi. *Înota în fluviu și deodată a fost înghițit de un vârtej puternic. La cutremur, pământul l-a înghițit de viu.* **5** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suferi, a suporta, a trăi, ‹fig.› a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A înghițit multe umilințe de la colegi.* **6** (*compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc.*) a opri, a reține, a stăpâni, ‹fig.› a birui. *Și-a înghițit cu greu lacrimile. Nu și-a putut înghiți plânsul.* **7** ‹fig.› a digera, a gusta. *Nu înghite glumele făcute pe seama lui.* **8** (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) a suferi, a suporta, ‹fig.› a accepta, a mistui, ‹fig.; înv.› a honipsi. *Nu poate înghiți oamenii inculți și necizelați.* **9** (*fam.; compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera.

înghițíre s.f. **1** (*fiziol.*) deglutiție. *Înghițirea era dureroasă din cauza inflamării amigdalelor.* **2** ingerare, ingestie, ingurgitare, ingurgitație, înghițit, înghițitură, ‹fam.› luare. *Se re-*

comandă ca, după înghițirea cașetelor cu antibiotic, să se bea multe lichide.
înghițit s.n. ingerare, ingestie, ingurgitare, ingurgitație, înghițire, înghițitură, ‹fam.› luare.
înghițitoáre s.f. (*anat.; pop.*) **1** v. Beregată. Gâtlej. **2** v. Faringe. Farinx. **3** v. Laringe. **4** v. Amigdală. Tonsilă.
înghițitúră s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) **1** gură, îmbucătură, mușcătură[1], ‹pop. și fam.› ghiorțăitură, ‹pop.› bucătură, dumicat, ‹reg.› bușcă. *După o înghițitură de musaca i s-a făcut rău.* **2** dușcă, gât, gură, sorbitură, ‹reg.› ghiorțăitură, scopot[2], șluc, șneap[2]. *Bărbatul a luat o înghițitură de țuică din sticlă.* **3** sorbire, sorbit, sorbitură. *A băut toată cafeaua dintr-o înghițitură.* **4** ingerare, ingestie, ingurgitare, ingurgitație, înghițire, înghițit, ‹fam.› luare.
îngingiă vb. I. intr. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni. Pricopsi.
înglobă vb. I. **1** tr. a conține, a cuprinde, a include, ‹rar› a număra[1], ‹înv. și reg.› a ține. *Legumele înglobează numeroase vitamine. Oțelurile aliate înglobează unul sau mai multe elemente de aliere. Revista înglobează articole din domenii diferite.* **2** tr. a cumula, a însuma, a întruni, ‹înv.› a împreuna, ‹fig.› a rezuma. *Este o personalitate unică întrucât înglobează însușiri deosebite.* **3** tr. a cuprinde, a include, a incluziona. *Cursul de gramatică înglobează atât morfologia, cât și sintaxa.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) include, a (se) integra, a (se) introduce, a (se) încorpora, a (se) pune. *A înglobat în aluat și ouă. Prafu de copt se înglobează în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **5** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) include, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) reintegra, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi înglobează pe cei mai mulți dintre imigranți.*
înglobáre s.f. **1** cuprindere, includere. *Înglobarea în revistă a unor articole din domenii diferite face ca aceasta să fie vândută bine.* **2** includere, integrare, integrație, introducere, încorporare, ‹rar› încorporație. *Înglobarea prafului de copt în compoziție se face la sfârșitul preparării prăjiturii.* **3** (*sociol.*) asimilare, asimilism, includere, integrare, încorporare. *Înglobarea totală presupune deznaționalizarea unor etnii.*
înglodă vb. I. refl. **1** (*despre ființe, vehicule etc.*) a se împotmoli, a se înnămoli, a se mâli, a se nămoli, a se noroi[2], ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a înglodat în mlaștină. Mașina s-a înglodat pe drumul de țară.* **2** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se împotmoli. *S-a înglodat exact atunci când totul părea că merge bine.*
înglodáre s.f. împotmolire, înnămolire, nămolire. *După ploaie, nu intră cu mașina pe un drum desfundat pentru a evita înglodarea acesteia.*
înglodát, -ă adj. (*despre ființe, vehicule etc.*) împotmolit, înnămolit, nămolit, ‹rar› înnoroit. *Mașina înglodată a fost trasă de un tractor.*
înglotí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*milit.; compl. sau sub. indică armate*) v. Mobiliza. **2** tr. (*milit.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi. **3** refl. (*despre ființe*) v. Aglomera. Grămădi. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **4** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.
înglotíre s.f. (*milit.; înv.*) v. Concentrare. Masare[2].
îngrădeálă s.f. (*reg.*) v. Împrejmuire. Împrejmuit[1]. Închidere. Îngrădire.
îngrădí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a împrejmui, a închide, a înconjura, ‹înv. și pop.› a ocoli, ‹pop.› a țărcui, ‹reg.› a prejmui, a țărcălui. *Și-a îngrădit proprietatea cu un gard de beton.* **2** fig. (*compl. indică sfere de activitate, moduri de a acționa, drepturi ale oamenilor etc.*) a limita, a mărgini, a restrânge, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *I-a îngrădit dreptul de a-și vizita copilul. A îngrădit activitatea firmei la vânzarea de produse cosmetice.* **3** fig. (*compl. indică oameni, spiritul lor sau acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› a încătușa, a încorseta, a înlănțui. *Pe mulți grija zilei de mâine îi îngrădește. Starea de nesiguranță îi îngrădește spiritul.* **4** fig. (*pop.; compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Birui. Înfrâna. Înfrânge. Înstruna. Învinge. Stăpâni. Struni. Ține. **II** refl. recipr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.
îngrădíre s.f. **1** împrejmuire, împrejmuit[1], închidere, ‹pop.› țărcuire, ‹reg.› îngrădeală. *Îngrădirea proprietății s-a făcut cu un gard de beton.* **2** fig. limitație, restrângere, restricție. *Copilul nu are nicio îngrădire pentru că este ascultător.*
îngrădíș s.n. (*constr.; înv.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrăditură.
îngrădít, -ă adj. **1** (*despre locuri, terenuri etc.*) împrejmuit[2], închis, ‹pop.› țărcuit. *Pe terenul îngrădit se va construi o vilă.* **2** fig. (*despre oameni, despre spiritul lor ori despre acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› încătușat, încorsetat, înlănțuit. *Un om îngrădit nu poate crea.*
îngrăditór, -oáre adj. (*rar; despre condiții, măsuri etc.*) v. Restrictiv.
îngrăditúră s.f. **1** (*constr.*) gard, împrejmuire, ‹înv. și pop.› stobor, ‹pop.› ocol, ulucă, ‹înv. și reg.› ogradă, ‹reg.› târcol, ulucărie, zăbran, zăplaz, ‹înv.› cuprins[1], îngrădiș, ‹ital.› cancello. *Proprietatea îi este înconjurată cu o îngrăditurâ de beton.* **2** (*milit.; înv.*) v. Fortificație. Întăritură.
îngrămădeálă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) aflueță, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare îngrămădeală de oameni.*
îngrămădí vb. IV. **1** refl. (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a năvăli, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au îngrămădit în fața intrării supermarketului.* **2** refl. (*despre ființe*) a se băga, a se îmbulzi, a se împinge, a se îndesa, a se înghesui, a se vârî. *La începerea meciului, suporterii se îngrămădesc unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **3** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burdui, a ghemui, a îndesa, a înghesui, a ticsi, ‹rar› a tescui, ‹înv. și pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucși, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuși, ‹fig.› a căptuși. *A îngrămădit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Și-a îngrămădit hainele vechi în saci de plastic.* **4** refl. (*despre nori*) a se strânge, ‹fig.; pop.› a se bolovăni, a se zidi. *Norii se îngrămădesc peste sat.*
îngrămădíre s.f. burdușeală, burdușire, îndesare, înghesuire, ticsire, ‹reg.› înghebejeală. *Îngrămădirea lucrurilor în dulap i-a luat puțin timp.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) aflueță, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot.
îngrămădít, -ă adj. **I 1** ghemuit, îndesat, înghesuit. *În orele de vârf, călătorii din tramvai, foarte îngrămădiți, sunt nervoși.* **2** (*despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) burdușit, îndesat, înghesuit, ticsit, ‹rar› tescuit[2], ‹reg.› bucșit, ‹înv.› glogozit. *Cară cu greu o valiză îngrămădită cu lucruri.* **3** (*în opoz. cu „gras"; fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **4** (*fam.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **II** fig. (*fam.; despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont. **2** v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost. **3** v. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neștiutor.
îngrășá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a (se) împlini, a (se) rotunji, ‹pop.› a se umple, ‹fam.› a se bacceli, a (se) umfla, ‹reg.› a se buftăni, a se bufti, a (se) încăla, a (se) încărna. *În ultimul timp s-a cam îngrășat.*
îngrășáre s.f. împlinire, îngrășat, rotunjire, ‹reg.› îngrășață, ‹înv.› îngrășătură. *Lipsa unui*

regim alimentar rațional a avut ca urmare îngrășarea ei.
îngrășát s.n. împlinire, îngrășare, rotunjire, ‹reg.› îngrășață, ‹înv.› îngrășătură.
îngrășáță s.f. (*reg.*) v. Împlinire. Îngrășare. Îngrășat. Rotunjire.
îngrășătoáre s.f. (*bot.; reg.*) *Pinguicula vulgaris* și *Pinguicula alpina*; ‹reg.› foaie-grasă, limbă-de-piatră.
îngrășătúră s.f. (*înv.*) v. Împlinire. Îngrășare. Îngrășat. Rotunjire.
îngrângorá vb. I. intr. (*reg.; despre porumbei și turturele*) v. Gânguri. Ugui.
îngrecá vb. I. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) v. Împovăra. Încărca. Îngreuia. Îngreuna. **2** tr. (*înv.; compl. indică femei*) v. Îngroșa. Însărcina. **3** intr., tr. (*biol.; înv.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea.
îngrecáre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Împovărare. Încărcare. Îngreuiere. Îngreunare. **2** (*biol.; înv.*) v. Gravidie. Graviditate. Maternitate. Sarcină.
îngrecát, -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Greu. Împovărat. Încărcat[2]. Îngreuiat. Îngreunat. **2** (*la f.; înv.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
îngrelá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) v. Împovăra. Încărca. Îngreuia. Îngreuna.
îngreță vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dezgusta. Îngrețoșa. Scârbi.
îngrețăluí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dezgusta. Îngrețoșa. Scârbi.
îngrețoșá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) dezgusta, a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) scârboli, a (se) silnici, ‹înv.› a (se) îngreța, a (se) îngrețălui, a oțârî. *Grăsimea din farfurie îl îngrețoșează. S-a îngrețoșat de atâta mâncare.* **2** fig. a (se) dezgusta, ‹fig.› a (se) sătura, a (se) scârbi, ‹fig.; fam.› a i se acri. *Se îngrețoșează văzând unele emisiuni proaste la televizor.*
îngrețoșáre s.f. **1** dezgustare, scârbire. *Grăsimea i-a produs îngrețoșare.* **2** fig. (*fam.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Greață. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.
îngrețoșát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** dezgustat, scârbit. *Înlătură, îngrețoșat, grăsimea din farfurie.* **2** fig. dezgustat, ‹fig.› obosit, sătul, săturat, scârbit, strepezit. *Îngrețoșat, își evită colegii care îl bârfesc.*
îngreuiá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) a împovăra, a încărca, a îngreuna, ‹înv. și pop.› a îngreca, ‹reg.› a tovărî, ‹înv.› a îngrela, a însărcina. *Au îngreuiat măgarii cu bagaje.* **2** tr. (*pop.; compl. indică femei*) v. Îngroșa. Însărcina. **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Supăra. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică situații, stări etc.*) a (se) agrava, a (se) înrăutăți, ‹fig.› a (se) îngreuna, a (se) învenina. *Neînțelegerile repetate îngreuiază starea conflictuală.*
îngreuiálă s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire.
îngreuiát, -ă adj. **1** (*despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) greu, împovărat, încărcat[2], îngreunat, ‹înv. și pop.› îngrecat, ‹reg.› tovărât. *Măgarii au spinările îngreuiate de bagaje.* **2** (*la f; înv.; despre femei, femele*) v. Gravidă. Însărcinată.
îngreuiére s.f. împovărare, încărcare, îngreunare, ‹înv. și pop.› îngrecare.
îngreuná vb. I. tr. **I** tr. **1** (*compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) a împovăra, a încărca, a îngreuia, ‹înv. și pop.› a îngreca, ‹reg.› a tovărî, ‹înv.› a îngrela, a însărcina. **2** (*pop.; compl. indică femei*) v. Îngroșa. Însărcina. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a greva, ‹fig.› a împovăra. *L-a îngreunat cu o sarcină foarte grea.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică situații, stări etc.*) a (se) agrava, a (se) înrăutăți, ‹fig.› a (se) îngreuia, a (se) învenina.
îngreunáre s.f. **1** împovărare, încărcare, îngreuiere, ‹înv. și pop.› îngrecare. *Din cauza îngreunării cu bagaje, măgarii abia puteau urca muntele.* **2** fig. agravare, înrăutățire, recrudescență. *Îngreunarea stării conflictuale este rezultatul neînțelegerilor repetate.*
îngreunát, -á adj. **1** (*despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) greu, împovărat, încărcat[2], îngreuiat, ‹înv. și pop.› îngrecat, ‹reg.› tovărât. **2** (*la f.; pop.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
îngrijá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.
îngrijáre s.f. (*rar*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.
îngriját, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2].
îngrijăluí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căuta. Îngriji. Vedea. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Îngriji.
îngrijăluíre s.f. (*înv.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.
îngrijí vb. IV. **I 1** refl., intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a căuta, a vedea, ‹înv. și reg.› a griji, ‹înv.› a se câștiga, a se îngrijălui, a se nevoi. *Rămâi acasă și îngrijește de treburile gospodăriei!* **2** intr., refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a vedea, ‹înv. și reg.› a socoti. *La fermă, în sarcina ei este să se îngrijească de păsări.* **3** tr. (*compl. indică ființe*) ‹reg.› a păuji, a tihorî, ‹înv.› a se îngrijălui, ‹fig.; înv. și pop.› a obloji. *Au angajat o bonă care să îngrijească copilul.* **4** tr. (*compl. indică sisteme tehnice, edificii, monumente etc.*) a întreține. *Se cheltuiesc sume mari de bani pentru a îngriji aceste instalații.* **5** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se interesa, a se ocupa, a se preocupa, a vedea, ‹înv. și pop.› a se uita, ‹pop.› a umbla, ‹înv. și reg.› a purta, ‹înv.› a se nevoi. *Se îngrijește de cazarea turiștilor.* **6** refl., tr. (*med., med. vet.; urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau „la”*) a (se) trata, ‹pop. și fam.› a (se) căuta, a (se) doftori, a (se) doftorici, ‹înv.› a se cura. *Se îngrijește de pneumonie. Dermatologul l-a îngrijit de o gravă afecțiune a pielii.* **II** refl., tr. (*înv.*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.
îngrijíre s.f. **I 1** întreținere. *Îngrijirea acestor instalații este costisitoare.* **2** (*med., med. vet.*) tratament, ‹rar› tratare. *Având reumatism, se află în îngrijirea unui balneolog.* **3** (*la pl.; med., med. vet.; astăzi rar*) ***îngrijiri intensive*** v. Reanimare.Terapie intensivă. **II** (*înv.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.
îngrijít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) aranjat[2], cochet, dichisit, elegant, fercheș, ferchezuit, gătit[2], ‹livr.› fașionabil, ‹pop. și fam.› dres[3], ‹pop. și fam.; deprec.› sclivisit, ‹pop.› chitit[1], ‹fam.› cool, felezuit, mișto, spilcuit, ‹reg.› cinaș, faidoș, ghilosit, nialcoș, schitaci[2], tighinit, titirit, tivilichiu, țifraș, ‹înv.› cilibiu, galant, levent, stolit, zarif, ‹turc.; înv.› muchelef, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; peior.› lustruit[2], ‹arg.› întitirizat, șucar, țigluit. *Este o încântare să-și vadă soția mereu îngrijită.* **2** (*despre oameni*) curățel, spălat[2], spălățel, ‹înv. și reg.› acurat, netejor, ‹reg.; iron.› netezel, ‹fig.› scuturat[2], ‹fig.; fam.› scuturățel. *În mulțimea de nemulțumiți sunt și oameni mai îngrijiți.* **3** (*despre oameni sau despre ținuta lor*) curat. *Este o tânără foarte îngrijită.* **4** (*despre încăperi, case, gospodării etc.*) curat, ‹reg.› tistaș. *Bucătăria este foarte îngrijită.* **5** (*despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, literar, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj îngrijit.* **6** fig. (*despre realizări ale oamenilor*) bunicel, ‹fig.› curățel. *Scrie poezii destul de îngrijite.* **II** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2]. **III** adv. (*modal*) cochet, elegant. *Se îmbracă îngrijit.*
îngrijitór, -oáre adj. (*înv.; despre știri, comunicate etc.*) v. Alarmant. Îngrijorător. Neliniștitor. Panicard.
îngrijorá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o îngrijorează. Toți s-au îngrijorat din cauza avertismentelor meteorologice.* **2** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din cauza”, „pentru”*) a se neliniști, a se teme[2], ‹înv.› a se

ciudi, a se griji. *Nu trebuie să te îngrijorezi din cauza evenimentului care va urma. Se îngrijorează pentru soarta copiilor ei.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se neliniști, a-i păsa[1], ‹fam.› a se sinchisi, ‹reg.› a bindisi. *Nu se îngrijorează de nimic. I s-a scăzut nota la purtare, dar nu se îngrijorează.* **4** refl. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se neliniști, a se precipita, a se zbuciuma, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se îngrijorează mult înaintea afișării rezultatului concursului.*

îngrijorâre s.f. **1** angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacienţă, neliniște, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simţea în privirea ei o umbră de îngrijorare.* **2** agitare, agitaţie, frământare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitaţie, impacienţă, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescenţă, furtună, larmă, trepidaţie, vibrare, vibraţie, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliţie, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de îngrijorare din cauza neajunsurilor vieţii.*

îngrijorát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) alarmat, alertat, angoasat, frământat[2], impacientat, intrigat, neliniștit, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Îngrijoraţi din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit oraşul.* **2** (*despre oameni sau despre chipul, privirea etc. lor*) anxios, cerebrotonic, neliniștit, ‹înv.› ciudit. *Îngrijorat din cauza întârzierii fiului, se duce în întâmpinarea lui. Are o privire îngrijorată.* **3** (*despre oameni*) agitat, neliniștit, zbuciumat, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv.› nepaşnic, nepăciuit, nepăciuitor, ‹fig.; rar› hărţuit, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Este foarte îngrijorată înaintea afișării rezultatului concursului.*

îngrijorătór, -oáre adj. (*despre ştiri, comunicate etc.*) alarmant, neliniștitor, panicard, ‹fam.› panicos, ‹înv.› îngrijitor, neodihnitor, ‹peior.› alarmist. *Avertizarea meteorologică este îngrijorătoare.*

îngrijuí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.

îngropá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică persoane decedate*) a înhuma, a înmormânta, ‹pop.› a astupa, a împământeni, ‹înv. și reg.› a astruca, ‹reg.› a mormânta. *A fost îngropat cu onoruri militare.* **2** (*compl. indică mai ales obiecte*) ‹înv.› a semăna[1]. *A îngropat în grădină o cutie cu bani pentru a nu fi găsiţi de hoţi.* **II** fig. **1** tr. a afunda, a băga, a cufunda, a înfunda, a vârî. *Şi-a îngropat nasul în fular din cauza frigului.* **2** tr. (*compl. indică situaţii neplăcute, incidente etc.*) a uita, ‹fig.› a înmormânta. *După ani de zile, a îngropat ura veche care a îndepărtat-o de familie.* **3** refl. (*despre oameni*) a se izola, a se închide, a se retrage, ‹fig.› a se refugia. *Spre sfârşitul vieţii, s-a îngropat într-o mănăstire.*

îngropánie s.f. (*reg.*) v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

îngropáre s.f. **1** inhumaţie, înhumare, înmormântare, ‹livr.› sepultură, ‹rar› îngropat[1], ‹înv. şi pop.› petrecanie, petrecere, ‹pop.› îngropăciune, prohod, ‹înv. şi reg.› astrucare, ‹reg.› îngropanie, mormântare, petrecare, ‹înv.› îngropământ, îngropătură, înmormântăciune, pogrebanie. *Ceremonia de îngropare a fost scurtă.* **2** (*agric.*) îngropat[1]. *Îngroparea este a doua praşilă a viei şi a porumbului.*

îngropát[1] s.n. **1** (*agric.*) îngropare. **2** (*rar*) v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

îngropát[2], -ă adj. (*despre persoane decedate*) înhumat, înmormântat, ‹înv. şi reg.› astrucat. *Are ordin judecătoresc de deshumare a persoanei îngropate.*

îngropăciúne s.f. (*pop.*) v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

îngropământ s.n. (*înv.*) **1** v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare. **2** v. Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. *locaş[1]*). Mormânt. Sepulcru.

îngropământe s.f. (*relig. creştină; reg.*) v. Prohod. Prohodire. Prohodit.

îngropătór s.m. (*înv.*) v. Gropar.

îngropătúră s.f. (*înv.*) v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

îngropélniţă s.f. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.

îngrópniţă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. locaş[1]) Mormânt. Sepulcru.

îngroşá vb. I. **1** refl. (*despre dulceţuri, sosuri, materii etc.*) a se închega, a se învârtoşa, a se lega[1]. *Şerbetul se îngroaşă pe foc mic. Ciulamaua se lasă să fiarbă până când se îngroaşă.* **2** refl. (*despre sosuri, mâncăruri cu sos etc.*) a scădea. *Tocăniţa a fiert mult timp şi s-a îngroşat.* **3** refl. (*despre unele substanţe, alimente etc. lichide*) a se coagula, a se închega, a se prinde, ‹reg.› a se cocârţi, a se strânge. *Răciturile au început să se îngroaşe.* **4** refl. (*despre grupuri sau rânduri de oameni*) a creşte, a se îndesi, a se înmulţi, a spori[1]. *Coloanele de manifestanţi s-au îngroşat.* **5** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică femei*) ‹înv. şi pop.› a însărcina, pop.› a îmbârţoşa, a împovăra, a îngreuia, a îngreuna, ‹înv.› a îngreca.

îngroşáre s.f. **1** închegare, învârtoşare, legare, legat[2]. *Îngroşarea şerbetului trebuie făcută pe foc mic.* **2** scădere. *Fierberea îndelungată a unei mâncări duce la îngroşarea sosului.* **3** coagulare, închegare, prindere. *Îngroşarea răciturilor se face la rece.*

îngroşát, -ă adj. **I 1** (*despre dulceţuri, sosuri, materii etc.*) închegat, învârtoşat, legat[4]. *Şerbetul îngroşat se pune în borcane.* **2** (*despre sosuri, mâncăruri cu sos etc.*) scăzut, ‹reg.› scurs[2]. *Îi place tocăniţa cu sosul îngroşat.* **3** (*despre unele substanţe, alimente etc. lichide*) coagulat, închegat, prins[2]. *Răciturile îngroşate pot fi mâncate.* **4** (*anat., med., med. vet.; despre ţesuturi*) fibros, scleros, ‹fam.› vânos. **5** (*la f.; înv.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată. **II** fig. accentuat, evident, pronunţat, reliefat, vizibil, ‹fig.› marcat[2]. *Vorbeşte cu o îngroşată pronunţie ardelenească.*

îngroşălúţă s.f. (*culin.; reg.*) v. Sos.

îngrozâtúră s.f. (*înv.*) **1** v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoşare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare. **2** (*concr.*) v. Ameninţare.

îngrozí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoşa, a se înspăimânta, a tremura, a se zgudui, ‹înv. şi pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoşa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oţârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teşi, ‹fig.; înv.› a se încreţi. *Asistând la teribila scenă, s-a îngrozit.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înfiora, a înfricoşa, a înspăimânta, a oripila, a terifia, ‹înv.› a înspăima, a străşnici. *Bubuiturile tunetelor îi îngrozeşte. O îngrozeşte întunericul.* **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Ameninţa. Avertiza.

îngrozíre s.f. **1** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoşare, înspăimântare, oroare, spaimă, teroare, ‹înv. şi pop.› înfricare, oţârâre, ‹înv. şi reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozâtură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o îngrozire cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** (*concr.; înv.*) v. Ameninţare.

îngroziciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoşare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare. **2** (*concr.*) v. Ameninţare.

îngrozít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, înfricoşat, înspăimântat, terifiat, zguduit[2], ‹înv. şi pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Îngrozită, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.* **2** (*înv.; despre situaţii, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoşător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru.

îngrozitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre situaţii, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoşător, înspăimântător, oribil, oripilant, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. şi pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene îngrozitoare.* **2** (*despre atitudini, fapte, acţiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoşător, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. şi pop.› rău, ‹înv.› oţeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă îngrozitoare.* **3** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, înfiorător, violent, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹fig.› înfricoşător, nebun, sălbatic, sfâşietor. *Acum, printre străini, ştie ce înseamnă dorul îngrozitor de ţară.* **4** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acţiuni, manifestări, atitudini ale lor sau*

despre situații, stări, fenomene etc.) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, înspăimântător, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțărâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot îngrozitor. Fapta sa este îngrozitoare.* **5** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună îngrozitoare i-a luat acoperișul casei.* **6** (*fam.; despre firea, caracterul oamenilor*) v. Detestabil. Dezgustător. Execrabil. Oribil. Respingător. Scârbos. **7** (*în opoz. cu „valoros"; fam.; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Deplorabil. Lamentabil. Necorespunzător. Neizbutit. Nerealizat. Nereușit. Nesatisfăcător. Nevaloros. Prost. Slab. **8** (*fam.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **II** adv. (*modal*) **1** cumplit, groaznic, înfiorător, oribil, rău, ‹înv. și pop.› vrăjmaș. *Îl doare capul și se simte îngrozitor.* **2** amarnic, extraordinar, groaznic, grozav, înfiorător. *Roțile scârțâiau îngrozitor.* **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare îngrozitor de scump.* **4** aiurea, anapoda, înfiorător, prost, rău, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg îngrozitor.*

îngurgá vb. I. (*reg.*) **I 1** tr. v. Îngăima. **2** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **II** refl. recipr. fig. (*despre oameni*) v. Încăiera.

îngurguță vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** (*fam.*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Înfatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

îngurguțát, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

îngurluí[1] vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** v. Căsători. Uni[2].

îngurluí[2] vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre porumbei și turturele*) v. Gânguri. Ugui. **2** (*despre porci*) v. Grohăi. Guița.

îngurúi vb. IV. intr. (*reg.; despre porumbei și turturele*) v. Gânguri. Ugui.

îngurzeálă s.f. (*reg.*) v. Boțire. Mototolire. Șifonare.

îngurzí vb. IV. (*reg.*) **I 1** tr. (*compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici. **2** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona. **3** refl. (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2]. **II** refl. (*despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci.

îngurzít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc.*) v. Încrețit. **2** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit.

îngurzitúră s.f. (*la haine, lenjerie etc.; reg.*) v. Boțitură. Creț. Cută. Încrețitură. Îndoitură.

îngúst, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „larg", „lat"; despre cavități, deschizături, spații, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) mic, strâmt, ‹livr.› exiguu, ‹rar› strâmtat, ‹înv.› strâmtorat. *Craterul vulcanului este îngust. Pătrunde în încăpere printr-o ușă îngustă. Străzile orașului sunt înguste.* **2** (*în opoz. cu „lat"*) mic. *Bordura este foarte îngustă. Are o pălărie cu borurile înguste.* **3** (*în opoz. cu „larg"; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) mulat, strâmt, strâns[2], ‹înv.› strâmtorit, ‹fran.› colant. *Pantalonii sunt prea înguști pentru el. Rochia este îngustă la mijloc și o incomodează.* **4** (*în opoz. cu „gros"; despre părți ale corpului ființelor, în special despre talie*) efilat, mic, subțire. *Rochia îi evidențiază talia îngustă.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană îngustă. Având o judecată îngustă, se opune progresului.* **2** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› limitat, mărginit, obtuz, plat[2], redus, strâmt. *Este un spirit îngust, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc îngust, dominat de un sentiment de automulțumire.*

îngustá vb. I. **I** (*în opoz. cu „a se lărgi"*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) strâmta. *Croitorul i-a îngustat taiorul. Pantalonii se îngustează spre glezne.* **2** refl. (*despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) a se gâtui, a se strâmta, a se subția, a se sugruma, ‹rar› a se strânge, ‹înv. și pop.› a se strâmtora, ‹reg.› a se cosăci. *Drumul care duce spre pădure se îngustează. Valea se îngustează când intră în munte.* **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică valori, rații etc.*) v. Micșora. Reduce. Scădea.

îngustáre s.f. (*în opoz. cu „lărgire"*) strâmtare, ‹reg.› cosăcire, ‹înv.› îngusteală, strâmtorare. *A fost necesară îngustarea străzilor pentru a se lărgi carosabilul.*

îngustát, -ă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) strâmtat. *Taiorul îngustat îi cade bine pe talie.*

îngusteálă s.f. (*în opoz. cu „lărgire"; înv.*) v. Îngustare. Strâmtare.

îngustíme s.f. **I** micime, strâmtime, ‹livr.› exiguitate, ‹rar› strâmtețe, strâmtoare, ‹înv. și reg.› strâmteală, ‹înv.› strâmtorare, strâmtură, strânsoare. *Îngustimea străzilor este specifică orașelor italiene.* **II** fig. **1** ‹fig.› mărginire, obtuzie, obtuzitate, opacitate, suficiență, ‹fig.; rar› obtuziune. *Este iritat de îngustimea multora dintre acei ajunși șefi.* **2** meschinărie, ‹fig.› micime, ‹fig.; înv.› mărunțime. *Multă îngustime este în ziua de astăzi!*

înhăimură vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli.

înhăimurát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Încotoșmănat. Înfofolit.

înhăitá vb. I. refl. (*de obicei deprec.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) ‹reg.› a se încârdoșa, a se încârdui, a se înhăndra, a se înhârhomi. *Fiul lor s-a înhăitat cu niște nemernici.*

înhămá vb. I. **1** tr. (*compl. indică mai ales cai*) a harnașa, a prinde, a pune. *Birjarul a înhămat caii la trăsură. A înhămat renii la sanie.* **2** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se înjuga. *S-a înhămat la o treabă foarte grea.*

înhămáre s.f. atelaj, harnașare, înhămat[1], prindere, punere, ‹pop.› înhămătură. *După înhămarea cailor, ne invită la o plimbare cu sania prin împrejurimi.*

înhámăt[1] s.n. atelaj, harnașare, înhămare, prindere, punere, ‹pop.› înhămătură.

înhámăt[2], -ă adj. (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut.

înhămătúră s.f. (*pop.*) v. Atelaj. Harnașare. Înhămare. Înhămat[1]. Prindere. Punere.

înhándră vb. I. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Înhăita.

înhață vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) a apuca, a înșfăca, a lua, a prinde, ‹pop. și fam.› a căpui, ‹pop.› a încăibăra, ‹reg.› a agâmba, a găbji, a găbui, a gâmba, a încăpui, ‹grec., înv.› a proftaxi, ‹fig.; fam.› a căptuși, a umfla. *Câinele înhață osul care i-a fost aruncat. Înfuriat, l-a înhățat de guler și l-a dat afară.*

înhățáre s.f. apucare, înșfăcare, luare, luat[1], prindere, ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. *Înhățarea unui băț în mână este gestul reflex când te atacă un câine.*

înhârhomí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Înhăita.

înholbá vb. I. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Chiorî. Holba. Zgâi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

înhompá vb. I. tr. (*înv. și reg.; despre animale sau, iron., despre oameni; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Înfuleca.

înhotărt, -ă adj. (*înv.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

înhumá vb. I. tr. (*compl. indică persoane decedate*) a îngropa, a înmormânta, ‹pop.› a astupa, a împământeni, ‹înv. și reg.› a astruca, ‹reg.› a mormânta. *A fost înhumat cu onoruri militare.*

înhumáre s.f. inhumație, îngropare, înmormântare, ‹livr.› sepultură, ‹rar› îngropat[1], ‹înv. și pop.› petrecanie, petrecere, ‹pop.› îngropăciune, prohod, ‹înv. și reg.› astrucare, ‹reg.› îngropanie, mormântare, petrecare, ‹înv.› îngropământ, îngropătură, înmormântăciune,

pogrebanie. *Ceremonia de înhumare a fost scurtă.*

înhumát, -ă adj. (*despre persoane decedate*) îngropat[2], înmormântat, ‹înv. și reg.› astrucat. *Are ordin judecătoresc de deshumare a persoanei înhumate.*

înieptá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **2** v. Forța. Opinti. Sforța.

înierbá vb. I. **1** tr. (*med. vet.; pop.; compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) ‹pop.› a spânzi, a spânzui. *A înierbat animalul bolnav, înfigându-i în piele un fir de spânz.* **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Supăra.

înіuțít, -ă adj. (*înv.*) v. Grăbit. Iuțit. Rapid. Zorit[2].

înjghebá vb. I. tr. **I 1** a încropi, a înfiripa, ‹pop.› a închipui, a întocmi, ‹reg.› a închelbăra, a închipa, a înciocâla, a îndoila. *Și-a înjghebat un culcuș sub un colț de stâncă.* **2** (*compl. indică familii*) a întemeia. *Și-a înjghebat, în sfârșit, o familie.* **3** (*pop. și fam; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **II** fig. (*compl. indică discuții, conversații etc.*) a lega[1], ‹fig.› a încropi, a înfiripa, a înnoda. *Cei doi au înjghebat cu greu o discuție.*

înjghebăre s.f. încropire, înfiripare, ‹înv.› încropeală. *Înjghebarea unui culcuș în mijlocul pădurii este riscantă.*

înjghebát, -ă adj. încropit, înfiripat. *Obosit, se întinde în culcușul înjghebat.*

înjosí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se ploconi, a se umili, ‹fam.› a se căciuli, ‹reg.› a se târși[1], ‹înv.› a se micșora, a se smeri, a se ticăloși, ‹fig.› a se coborî, a se gudura, a se târî, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. - *De ce te înjoșești atât în fața șefului?* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a umili, ‹înv.› a înjosori, a micșora, a rușina, a smeri, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; înv.› a încujba, a mortifica, a nimici, a nimicnici. *L-a înjosit în public.* **3** tr., refl., (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) degrada, a (se) dezonora, a (se) umili, ‹fig.› a (se) coborî, ‹fig.; astăzi rar› a (se) scoborî. *Munca nu înjosește pe om. Nimeni nu se înjosește muncind.*

înjosíre s.f. **1** ploconeală, ploconire, umilire, ‹rar› ploconitură, ‹fam.› căciuleală, căciulire, ‹fig.› târâre, ‹fig.; rar› slugărire, slugărit, ‹fig.; înv.› slugărnicire. *Termină odată cu înjosirea în fața șefului!* **2** (*adesea constr. cu vb. „a suporta", „a suferi", „a răbda"*) rușine, umilință, ‹înv.› rușinare, ‹turc.; înv.› rezalet. *A suportat public o înjosire nemeritată.* **3** degradare, dezonoare, umilință, umilire, ‹reg.› giosire, ‹înv.› degradație, înjosorire, umiliațiune, umilitate, ‹fig.› coborâre, ‹fig.; înv. și reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. *Nu poate să admită nici cea mai mică înjosire a demnității umane.*

înjosít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) degradat, umilit, ‹rar› scăzut, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› zgulit, ‹înv.› înjosorit, ‹fig.; înv.› mortificat. *Înjosit în demnitatea sa, vrea să se răzbune.* **2** (*înv.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar.

înjositór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromițător, degradant, degradator, dezonorant, infamant, infamator, nedemn, rușinos, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment înjositor.* **2** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, jignitor, ofensant, ofensator, rușinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o postură înjositoare.* **II** adv. (*modal*) degradant, dezonorant, nedemn. *I se pare înjositor să se certe cu el.*

înjosorí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili.

înjosoríre s.f. (*înv.*) v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire.

înjosorít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Degradat. Înjosit. Umilit.

înjugá vb. I. **I** tr. (*compl. indică mai ales boi*) a prinde, a pune. *A înjugat o pereche de boi la car.* **II** refl. fig. **1** (*despre oameni*) ‹fig.› a se înhăma. *S-a înjugat la o treabă foarte grea.* **2** (*pop.; despre oameni, grupuri de oameni etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **3** (*pop.; despre elementele unui ansamblu, ale unui sistem tehnic etc.*) v. Articula. Încheia. **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. în dat.*) v. Asculta. Conforma. Executa. Supune. Urma.

înjugáre s.f. atelaj, înjugat, prindere, punere, ‹înv.› înjugătură. *După înjugarea boilor, au plecat la moară.*

înjugát s.n. atelaj, înjugare, prindere, punere, ‹înv.› înjugătură.

înjugătúră s.f. (*înv.*) v. Atelaj. Înjugare. Înjugat. Prindere. Punere.

înjumátát, -ă adj. (*înv.; despre cantități*) v. Înjumătățit.

înjumătățí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică cantități, numere etc.*) ‹pop.› a (se) jumătăți. *Epizootia a înjumătățit numărul animalelor. Venitul i s-a înjumătățit.*

înjumătățít, -ă adj. (*despre cantități, numere etc.*) ‹înv.› înjumătat. *Nu face față cu venitul înjumătățit.*

înjunghiá vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) spinteca, a (se) tăia, ‹pop.› a (se) cuțita, a (se) junghia, ‹reg.› a (se) încuțita, ‹arg.› a ara, a crăciuni, a șănțui, a șindi. *Beat fiind, a înjunghiat un vecin. Cei doi tineri s-au înjunghiat în timpul bătăii.* **2** tr. (*compl. indică animale*) a spinteca, a tăia, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹înv. și reg.› a stricni[1]. *A angajat un om pentru a înjunghia porcul înainte de Crăciun.* **3** tr. (*compl. indică părți moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) a despica, a spinteca, ‹înv. și pop.› a despinteca, a sparge. *A înjunghiat pântecele peștelui și a scos icrele.* **4** tr. (*med.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", „prin"*) ‹pop.› a junghia, a tăia, ‹reg.› a licări, a stricni[1], a țicura, ‹fig.› a săgeta, ‹fig.; reg.› a pușca. *O durere ascuțită îl înjunghie în piept.* **5** tr. (*în unele ritualuri religioase păgâne; înv.; compl. indică ofrande*) v. Jertfi. Sacrifica.

înjunghiăt[1] s.n. înjunghiere, spintecare, spintecat[1], tăiere, ‹pop.› junghiere, ‹înv.› înjunghietură.

înjunghiát[2], -ă adj. **1** (*despre ființe*) spintecat[2], tăiat[2], ‹arg.› arat[2], șănțuit. *Tânărul înjunghiat a fost internat și operat.* **2** (*despre părți moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) despicat[2], spintecat[2], ‹înv.› despintecat. *A scos icrele peștelui prin pântecele înjunghiat.*

înjunghiére s.f. **1** înjunghiat[1], spintecare, spintecat[1], tăiere, ‹pop.› junghiere, ‹înv.› înjunghietură. *A angajat un om pentru înjunghierea porcului înainte de Crăciun.* **2** despicare, spintecare, spintecat[1], ‹înv.› despintecare. *După înjunghierea abdomenului cu sabia, a fost internat pentru a fi operat.*

înjunghietúră s.f. **1** (*med.*) împunsătură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹pop.› junghietură, stricnitură, ‹reg.› licăritură, picneală, țiitură, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte înjunghieturi în piept când oboșește.* **2** (*înv.*) v. Înjunghiat[1]. Înjunghiere. Spintecare. Spintecat[1]. Tăiere.

înjurá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a afurisi, a blestema, a drăcui, a ocărî, a sataniza, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatînvaltui, a târfăi, a târtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnâi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își înjură copiii când este beat.*

înjuráre s.f. (*rar*) **1** v. Înjurat. **2** v. Înjurătură.

înjurát s.n. ‹rar› înjurare. *Șoferul, nervos că i-a fost accidentată mașina, nu mai termină cu înjuratul.*

înjurătúră s.f. ‹livr.› imprecație, invectivă, ‹rar› înjurare, ‹pop. și fam.› spurcățenie, ‹pop.› ocară, sudalmă, suduială, suduitură, ‹reg.› aprașten, ‹înv.› suduire, ‹fig.; pop.› îmbălare, îmbălătură, ‹fig.; înv.› îmbălăcătură, ‹arg.› sictireală.

înlăcrimá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) uda, a (se) umezi, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) înmuia. *Fumul i-a înlăcrimat ochii. Ochii i s-au înlăcrimat când și-a văzut bunica.* **2** intr. (*rar; despre oameni*) v. Lăcrima. Plânge. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a înlăcrimat.*

înlácrimáre s.f. umezire. *Își ferește privirea, să nu-i vadă înlăcrimarea ochilor.*

înlácrimát, -ă adj. **I 1** (*despre ochi*) lăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, ud, umed, umezit[2], ‹fig.›

rourat. *Se roagă cu ochii înlăcrimați.* **2** (*despre oameni*) lăcrimat, plâns[2], ‹rar› lăcrimător, lăcrimos. *Stă înlăcrimată și îndurerată lângă mormântul mamei.* **II** fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Înlăcrimat după vestea primită, s-a închis în sine.*

înlănțuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni condamnați, arestați etc.*) a fereca, a încătușa, a lega[1], ‹pop.› a cătușa, a cetlui, ‹înv. și reg.› a lănțui, ‹arg.› a încopcia. *Criminalii periculoși sunt înlănțuiți.* **2** tr., refl. recipr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", „de", „cu"*) a (se) cuprinde, a se îmbrățișa, a (se) prinde, ‹fig.› a se încleșta. *Când s-au întâlnit, s-au înlănțuit afectuos de umeri.* **3** tr. (*compl. indică obiecte*) ‹înv. și reg.› a lănțui. *A înlănțuit lada înainte de a fi transportată.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, stări sufletești etc.*) a (se) asocia, a (se) lega[1]. *Înlănțuie întâmplarea de atunci cu cea de acum. Imaginile se înlănțuie limpede în mintea sa.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni, spiritul lor sau acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› a încătușa, a încorseta, a îngrădi. *Pe mulți grija zilei de mâine îi înlănțuie. Starea de nesiguranță îi înlănțuie spiritul.* **2** (*despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.; compl. indică oameni*) a captiva, ‹fig.› a înrobi, a robi, a subjuga, ‹fig.; rar› a ademeni. *Dragostea l-a înlănțuit pe tânăr.* **3** (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o înlănțuie cu totul.*

înlănțuíre s.f. **1** ferecare, încătușare, legare, legat[2], ‹pop.› cătușare. *Înlănțuirea criminalilor periculoși este obligatorie.* **2** îmbrățișare, îmbrățișat[1], strângere, ‹rar› îmbrățare, ‹înv.› apinzătură, strâns[1], strânsoare, strânsură, ‹fig.› încleștare, ‹fig.; fam.› acoladă. *S-au despărțit după o lungă înlănțuire.* **3** aderență, conexiune, corelație, legătură, raport, relație, ‹livr.› consecuție, intercomunicație, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio înlănțuire cu paranormalul.* **4** asociere, legare, legătură, ‹rar› suită. *Înlănțuirea imaginilor a devenit limpede în mintea sa.* **5** (*și* ***înlănțuire logică***) coerență, legătură, șir, ‹fig.› curs[1], lanț. *A încercat să reconstruiască înlănțuirea impresiilor din călătorie. Concluzia la care ajunge cineva este determinată de înlănțuirea logică a unor fapte.*

înlănțuít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni condamnați, arestați etc.*) ferecat[2], încătușat, legat[4], ‹înv. și reg.› lănțuit, ‹arg.› încopciat. *Criminalii periculoși sunt transportați înlănțuiți spre sala de judecată.* **2** (*despre oameni*) îmbrățișat[2]. **II** fig. (*despre oameni, despre spiritul lor sau despre acțiuni, gânduri etc. ale lor*) ‹fig.› încătușat, încorsetat, îngrădit. *Un om înlănțuit nu poate crea.*

înlătură vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a șterge, ‹fig.› a amputa. *A înlăturat un rând din text.* **2** (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a curăța, a depărta, a elimina, a îndepărta, a scoate, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A înlăturat petele de grăsime cu un detergent special.* **3** (*compl. indică substanțe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „dintre"*) a elimina, a exclude, a scoate, a suprima, ‹reg.› a delătura. *A înlăturat dulciurile din alimentație din cauza diabetului.* **4** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe" etc.*) a elimina, a exclude, a îndepărta, a scoate, ‹fig.› a lichida. *Conducerea l-a înlăturat din organizație din cauza abaterilor repetate.* **5** a elimina, a suprima. *Pentru a trata o boală, medicul trebuie să-i înlăture cauza.* **6** (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a suprima, ‹fig.› a adormi, a alunga, a îndepărta, a risipi, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i înlăture vigilența și l-a înșelat.* **7** (*compl. indică șefi de state, conducători de partid, comandanți de oști etc.*) ‹fig.› a răsturna. *L-au înlăturat de la domnie.* **8** (*compl. indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A înlăturat impactul cu mașina care venea din sens opus.* **9** (*compl. indică neînțelegeri, certuri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a diminua, a pacifica, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost înlăturat cu talent diplomatic.* **10** fig. ‹fig.› a îndepărta, a scutura. *Au înlăturat lanțurile robiei.* **II** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor care acoperă ceva*) a îndepărta, a lua, a ridica, ‹reg.› a dezridica. *Mireasa și-a înlăturat vălul de pe față când a ajuns în fața altarului. Cortina este înlăturată la începerea spectacolului.*

înlăturáre s.f. **I 1** anulare, eliminare, îndepărtare, radiere[2], scoatere, suprimare, ștergere, tăiere. *Înlăturarea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **2** curățare, curățat[1], eliminare, îndepărtare, scoatere, ‹înv.› repurgație. *Pentru înlăturarea petelor de grăsime a folosit un detergent special.* **3** eliminare, excludere, scoatere, suprimare, ‹reg.› delăturare. *Se recomandă bolnavilor de diabet înlăturarea dulciurilor din alimentație.* **4** eliminare, excludere, excluziune, îndepărtare, scoatere, ‹înv.› eliminație. *Abaterile repetate au determinat înlăturarea lui din organizație.* **5** eliminare, suprimare. *Tratarea unei boli presupune înlăturarea cauzei acesteia.* **6** ‹fig.› răsturnare. *Conjurații au hotărât înlăturarea lui de la domnie.* **7** evitare, împiedicare, îndepărtare, ocolire, preîntâmpinare, prevenire, ‹rar› prevenție, ‹înv.› evitație. *Prezența de spirit a șoferilor joacă un rol important în înlăturarea accidentelor rutiere.* **8** aplanare, atenuare, pacificare, potolire, ‹rar› aplanat, ‹fig.› dezamorsare. *Înlăturarea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.* **9** fig. ‹fig.› îndepărtare, scuturare, scuturat[1]. *Înlăturarea lanțurilor robiei a fost un deziderat al populației de culoare din America.* **II** îndepărtare, ridicare, ridicat[1]. *Înlăturarea de pe față a vălului miresei se face în fața altarului.*

înlăturát, -ă adj. **1** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) anulat, eliminat, scos[2], suprimat, șters, tăiat[2]. *Cuvintele înlăturate se repetau în text.* **2** (*jur.; în opoz. cu „validat"; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, abrogat, anulat, desființat, invalidat, suprimat, ‹înv.› nulificat, răsuflat. *Ordonanța înlăturată avea vicii de formă.*

înlemní vb. IV. **1** intr. (*despre ființe*) a încremeni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹înv.› a înlemnoșa, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a înțeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au înlemnit de frică când au auzit urletul lupului.* **2** tr., refl. fig. a (se) insensibiliza, ‹fig.› a (se) împietri, ‹fig.; pop.› a (se) împietroșa, a (se) învârtoșa. *Nenorocirile au înlemnit-o.*

înlemnire s.f. încremenire, înmărmurire, înțepenire, nemișcare, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de înlemnire.*

înlemnít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) încremenit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas înlemniți când au auzit urletul lupului.* **2** (*în opoz. cu „mobil"; mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], încremenit, neclintit, nemișcat, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi înlemniți. Bolnavul are o privire înlemnită.* **II** fig. (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹fig.› imun, împietrit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit înlemnită din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.*

înlemnoșá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Încremeni. Înlemni. Înmărmuri. Înțepeni.

înleneví vb. IV. (*înv. și pop.; despre oameni*) **1** intr. v. Lenevi. Sta. Trândăvi. **2** refl. v. Lenevi.

înlení vb. IV. (*înv. și pop.; despre oameni*) **1** intr. v. Lenevi. Sta. Trândăvi. **2** refl. v. Lenevi.

înlesní vb. IV. tr. **1** (*compl. indică desfășurarea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc.*) a facilita, a favoriza, a ușura, ‹înv. și reg.› a lesni. *A făcut tot ce a putut pentru a înlesni accesul acestor copii la cultură. Seceta înlesnește creșterea cactușilor.* **2** (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține.

înlesníre s.f. **1** facilitare, favorizare, ușurare. *A făcut tot ce a putut pentru înlesnirea accesului acestor copii la cultură.* **2** facilitate, simplicitate, simplitate, ușurință, ‹rar› lesniciune, ușurătate, ușurime, ‹înv.› lesne, lesnime, lesnire, lesnitate, ușureală. *Se discută despre înlesnirea acordării creditelor. Este uimit de înles-*

nirea conectării la diferite servere. **3** facilitate, uşurare. *Clienţii acestei reţele de telefonie dispun de o nouă înlesnire: plata on-line a facturilor.* **4** avantaj, favoare, privilegiu, ‹pop. şi fam.› hatâr, ‹pop.› uşurinţă, ‹reg.› lesneală, ligotă, ‹grec.; înv.› proterimă. *Nu îi cere să îi facă nicio înlesnire.*

înliboví vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înamora. Îndrăgosti.

înlocuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică mai ales obiecte stricate, uzate, învechite, necorespunzătoare etc.*) a schimba, ‹înv.› a prepune. *A înlocuit bujiile arse. Şi-a înlocuit bandajul de la mână.* **2** a substitui. *Leacurile băbeşti nu pot înlocui medicamentele prescrise de medic. În textele codificate literele sunt înlocuite cu numere.* **3** (*compl. indică persoane angajate într-o instituţie sau care au o anumită poziţie socială ori politică*) a schimba, ‹înv. şi pop.› a muta, ‹fran. ; înv.› a ramplasa. *Conducerea a înlocuit mai mulţi angajaţi din cauza neregulilor descoperite .* **4** (*compl. indică oameni care au o anumită funcţie, o anumită obligaţie etc.*) a suplini, ‹livr.› a suplea. *A înlocuit o profesoară cât timp aceasta a fost în concediu de maternitate.* **5** (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a da[2], a schimba. *Nu-şi înlocuieşte maşina de teren cu o limuzină.*

înlocuíbil, -ă adj. substituibil. *Acest medicament este înlocuibil.*

înlocuíre s.f. **1** schimb, schimbare, ‹înv.› mutare. *Înlocuirea bujiilor arse s-a făcut într-un atelier specializat.* **2** substituire, substituţie. *Medicul a recomandat pacientului înlocuirea vechiului antibiotic cu unul de generaţie nouă.* **3** schimbare. *A fost obligatorie înlocuirea unor angajaţi din cauza neregulilor descoperite.* **4** suplinire, ‹livr.› supleare. *La direcţie s-a discutat despre înlocuirea unei profesoare în perioada concediului ei de maternitate.*

înlocuitór, -oáre s.n., s.m., s.f., adj. **1** s.n. substituent, substitut, succedaneu. *Zaharina este un bun înlocuitor al zahărului.* **2** s.n. erzaţ, surogat. *Bea numai înlocuitor de cafea, deoarece are probleme cu inima.* **3** s.m., s.f., adj. (*pedag.*) suplinitor, ‹înv.› supleant. *Este înlocuitor la un liceu din oraş.* **4** s.m., s.f. (*arg.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten.

înlountráş s.m. (*pedag.; înv.*) v. Intern.

înmagazinà vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică produse, obiecte, mărfuri, materii prime etc.*) a depozita, a stoca, ‹înv.› a strânge. *Lemnele cumpărate au fost înmagazinate într-o şură.* **2** tr., refl. a (se) acumula, a (se) aduna, a (se) concentra, a (se) strânge. *Rezervele de produse alimentare au fost înmagazinate în anii precedenţi.* **II** tr., fig. (*inform.; compl. indică informaţii, date, muzică etc.*) a stoca. *Şi-a înmagazinat datele din calculatorul său pe un hard disk extern.*

înmagazináre s.f. **1** depozitare, magazinaj, magazinare, stocaj, stocare. *Prăvălia nu are o capacitate mare de înmaganizare a mărfurilor perisabile.* **2** acumulare, adunare, concentrare, strângere. *Înmagazinarea rezervelor de produse alimentare este o necesitate.*

înmatriculà vb. I. tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales produse, vehicule*) a (se) inscripţiona, a (se) înregistra, a (se) înscrie, ‹înv.› a (se) matricula. *Se interesează cum se înmatriculează o maşină după terminarea contractului de leasing.*

înmatriculáre s.f. înregistrare, înscriere, ‹rar› inscripţie, matriculare, ‹înv.› matriculaţie. *La înmatricularea oricărei maşini trebuie achitată o taxă.*

înmatriculát, -ă adj. (*mai ales despre produse, vehicule*) înregistrat, ‹înv.› matriculat. *Maşinile înmatriculate pot intra în circulaţie.*

înmănuncheá vb. I. tr. **1** (*compl. indică cereale secerate, tulpini de flori etc.*) ‹rar› a mănunchea. *A înmănuncheat spicele de grâu.* **2** fig. a aduna, a reuni, a strânge. *Şi-a înmănuncheat ultimele şlagăre pe un nou disc.*

înmănuşát, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni sau despre mâinile lor*) ‹rar› mănuşat. *Înmănuşat, copilul pleacă la săniuş.* **2** s.m. (*peior.*) v. Fante. Filfizon.

înmărmurí vb. IV. intr. **1** (*în basme; despre fiinţe*) a se împietri, a încremeni, a înţepeni, a se pietrifica, ‹înv. şi pop.› a mărmuri, ‹pop.› a se împietroşa. *La un semn al vrăjitoarei, Făt-Frumos a înmărmurit.* **2** (*despre fiinţe*) a încremeni, a înlemni, a înţepeni, ‹înv. şi reg.› a ţepeni, ‹înv.› a înlemnoşa, ‹fig.› a împietri, a îngheţa, a înţeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. şi pop.› a mărmuri. *Au înmărmurit de frică când au auzit urletul lupului.*

înmărmuríre s.f. **1** (*în basme*) împietrire, încremenire, înţepenire, pietrificare, ‹înv. şi pop.› mărmurire. **2** încremenire, înlemnire, înţepenire, nemişcare, ‹fig.› împietrire, îngheţare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheţ. *Frica le-a provocat o stare de înmărmurire.*

înmărmurít, -á adj. (*despre fiinţe*) încremenit, înlemnit, înţepenit, neclintit, nemişcat, ţeapăn, ţintuit, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, îngheţat, înţelenit, paralizat, ‹fig.; înv. şi pop.› mărmurit. *Au rămas înmărmuriţi când au auzit urletul lupului.*

înmânà vb. I. tr. **1** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a încredinţa, a întinde, a preda, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poştaşul i-a înmânat o citaţie.* **2** (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înainta, a preda, a prezenta, a remite, a transmite, ‹pop.› a băga. *Şi-a înmânat demisia la direcţia instituţiei.*

înmânáre s.f. **1** încredinţare, predare, remisiune, remitere, transmitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. *Înmânarea citaţiei i-a fost făcută de către poştaş.* **2** depunere, înaintare, predare, prezentare, remitere, transmitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Înmânarea demisiei i-a fost cerută de directorul instituţiei.*

înmânát, -ă adj. (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], încredinţat, întins[2], predat, remis, transmis. *Citaţia înmânată este de la judecătorie.*

înmândrí vb. IV. refl. (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

înmândrít, -ă adj. (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

înmâniá vb. I. refl., tr. (*înv. şi pop.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Înverzi. Mânia.

înmiasmá vb. I. tr. (*rar; despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spaţii, încăperi etc.*) v. Îmbălsăma. Înmiresma. Odoriza. Parfuma.

înmiasmáre s.f. (*rar*) v. Îmbălsămare. Înmiresmare. Odorizare. Parfumare.

înmiasmát, -ă adj. (*rar; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.

înmijlocí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică dispute, conflicte etc. sau, p. ext., afaceri, tranzacţii etc.*) v. Arbitra. Intermedia. Interpune. Media[2]. Mijloci.

înmiloşá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

înminunà vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1].

înmiresmá vb. I. tr. (*despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spaţii, încăperi etc.*) a îmbălsăma, a odoriza, a parfuma, ‹rar› a înmiasma, ‹pop.› a miresma, ‹reg.› a sfinţi[1], ‹înv.› a balsamui. *Crinii înmiresmează aerul din cameră.*

înmiresmáre s.f. îmbălsămare, odorizare, parfumare, ‹rar› înmiasmare, ‹pop.› miresmare, ‹înv.› balsamuire. *Foloseşte esenţe cu miros plăcut şi puternic pentru înmiresmarea aerului din cameră.*

înmiresmát, -ă adj. **1** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, dulceag, îmbălsămat, îmbătător, parfumat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul înmiresmat al buchetului de crini.* **2** (*despre substanţe, lichide, produse comestibile etc.*) aromat[2], aromatic, îmbălsămat, îmbătător, parfumat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun. *A băut o cafea foarte gustoasă şi înmiresmată.*

înmlădià vb. I. tr., refl. (*rar*) **1** (*compl. sau sub. indică mai ales corpul omenilor sau al unor animale*) v. Clătina. Legăna. Mlădia. **2** (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi.

înmlădiére s.f. (*rar*) **1** v. Elasticitate. Flexibilitate. Mlădiere. Suplеţe. **2** v. Elasticitate. Graţie. Mlădiere. Suplеţe. Zveltеţe.

înmlădiós, -oásă adj. (*rar*) **1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) v. Elastic. Flexibil. Lax. Mlădios. Mlădiu. Moale. Suplu. **2** (*despre paşi, mers, mişcări*) v. Elastic. Elegant. Graţios. Mlădios. Mlădiu. Suplu. Zvelt.

înmormântá vb. I. tr. **1** (*compl. indică persoane decedate*) a îngropa, a înhuma, ‹pop.› a astupa, a împământeni, ‹înv. şi reg.› a astruca, ‹reg.› a mormânta. *A fost înmormântat cu onoruri militare.* **2** fig. (*compl. indică situaţii neplăcute, incidente etc.*) a uita, ‹fig.› a îngropa.

După ani de zile, a înmormântat ura veche care a îndepărtat-o de familie.

înmormântáre s.f. inhumație, îngropare, înhumare, ‹livr.› sepultură, ‹rar› îngropat[1], ‹înv. și pop.› petrecanie, petrecere, ‹pop.› îngropăciune, prohod, ‹înv. și reg.› astrucare, ‹reg.› îngropanie, mormântare, petrecare, ‹înv.› îngropământ, îngropătură, înmormântăciune, pogrebanie. *Ceremonia de înmormântare a fost scurtă.*

înmormântát, -ă adj. (*despre persoane decedate*) îngropat[2], înhumat, ‹înv. și reg.› astrucat. *Are ordin judecătoresc de deshumare a persoanei înmormântate.*

înmormântăciúne s.f. (*înv.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

înmrejuít, -ă adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Aprins[2]. Înamorat. Îndrăgostit.

înmugureálă s.f. (*bot.; rar*) v. Înmugurire. Înmugurit[1]. Mugurire.

înmugurí vb. IV. intr. **1** (*bot.; despre plante*) a muguri, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹reg.› a împupi, a încăpuși. *Pomii înmuguresc primăvara.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a licări, a se lumina, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios înmugurește pe chipul ei.*

înmuguríre s.f. (*bot.*) înmugurit[1], mugurire, ‹rar› înmugureală, ‹înv. și pop.› odrăslire. *Simte că renaște odată cu înmugurirea pomilor.*

înmugurít[1] s.n. (*bot.*) înmugurire, mugurire, ‹rar› înmugureală, ‹înv. și pop.› odrăslire.

înmugurít[2], -ă adj. (*bot.; despre plante*) mugurit, ‹înv. și pop.› odrăslit, ‹reg.› împupit, încăpușat. *A rupt câteva ramuri de salcie înmugurite.*

înmuiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică haine, rufe murdare etc.*) a (se) muia, ‹reg.› a răzmuia. *A înmuiat rufele înainte de a le spăla.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale corpului etc.*) a muia, a uda, a umezi, ‹pop.› a întinge. *Copilul înmoaie pensula în tuș. Își înmoaie picioarele în apa mării.* **3** tr. (*compl. indică pâine, mămăligă, pesmeți etc.*) a muia, ‹pop.› a întinge. *Îi place să înmoaie pâinea în sos.* **4** tr., refl. (*fon.; compl. sau sub. indică consoane*) a (se) muia, a (se) palataliza. *În graiurile nordice labialele se înmoaie.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a înmuiat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) înlăcrima, a (se) uda, a (se) umezi, ‹fig.› a (se) aburi. *Fumul i-a înmuiat ochii. Ochii i s-au înmuiat când și-a văzut bunica.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) îmblânzi. *Plânge și nu știe cum să-o înmoaie. A dus copiii la cofetărie pentru a se înmuia.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a înmuiat pe toți.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) moleși, a (se) muia, a (se) toropi[1], a (se) vlăgui, ‹fig.› a amorți, a (se) blegi, a (se) domoli, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) bleojdi, a (se) pleoști, a (se) turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a înmuiat.* **6** tr. (*fiziol.*) a acoperi, a scălda, a uda, a umple, ‹fig.› a muia. *De emoție, o transpirație abundentă îi înmoaie fața.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bărbați*) a (se) demasculiniza, a (se) deviriliza, a (se) efemina, ‹fig.› a (se) moleși.

înmuiát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) muiat, ud, udat[2], umezit[2], ‹pop.› întins[3]. *Rufele înmuiate se spală mai ușor.* **2** (*despre pâine, mămăligă etc.*) muiat, ‹pop.› întins[3]. *Îi plac pesmeții înmuiați.* **3** (*despre ochi; adesea urmat de determ. „de lacrimi”*) muiat, plin, scăldat[2]. *Are ochii înmuiați de lacrimi.* **II** fig. **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹fig.› diluat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele înmuiate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, împăcat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, răcorit. *Înmuiați, copiii regretă comportarea pe care au avut-o.* **3** (*despre oameni*) afectat[1], emoționat, impresionat, înduioșat, tulburat, ‹fig.› atins, mișcat, muiat, tușat. *Înmuiată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) moleșit, muiat, toropit, vlăguit, ‹fig.› amorțit, blegit, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte înmuiat din cauza canicului.*

înmuiére s.f. **1** muiere[1], ‹reg.› muietură[1]. *Pentru ca rufele să se spele mai ușor este recomandată înmuierea lor în apă cu detergenți.* **2** fig. calmare, domolire, îmbunare, împăcare, liniștire, potolire, ‹fig.› îmblânzire, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru înmuierea fetiței care plânge întruna. Pentru înmuierea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.*

înmulți vb. IV. **I 1** tr. (*mat.; compl. indică numere*) a multiplica. *Deși mic, știe să înmulțească numerele.* **2** tr. (*compl. indică sume de bani, câștiguri etc.*) a mări. *În ultimul an și-a înmulțit câștigurile de aproape două ori.* **3** refl. a crește, a se mări, a se ridica, a spori[1], a se urca, ‹înv.› a se mulți, a prisosi, a se sforța, a se umnoji. *Numărul manifestanților se înmulțește de la oră la oră.* **4** refl. (*despre grupuri sau rânduri de oameni*) a crește, a se îndesi, a se îngroșa, a spori[1]. *Coloanele de manifestanți s-au înmulțit.* **5** refl. (*despre bube, coșuri etc.*) ‹fig.; pop.› a se împuia. *I s-au înmulțit coșurile de pe față.* **II 1** refl. (*biol.; despre animale, organisme*) a se prăsi, a procrea, a se reproduce, ‹pop.› a lega[1], ‹înv. și reg.› a se plodi, ‹reg.› a se puiezi, a se puiți, ‹înv.› a se propaga. **2** refl. (*biol.; despre animale sau păsări*) a se reproduce, ‹pop.› a se împuia, ‹înv. și reg.› a se plodi. *Există câteva mamifere care se înmulțesc prin ouă, la fel ca păsările.* **3** refl. (*bot.; despre plante*) ‹fig.› a se prăsi. *Florile de nu-mă-uita s-au înmulțit în jurul casei.* **4** tr. (*biol.; compl. indică animale sau păsări*) a crește, a prăsi. *Multe persoane înmulțesc câini de rasă pentru a-i vinde.*

înmulțíme s.f. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.

înmulțíre s.f. **I 1** (*mat.; în opoz. cu „împărțire”*) multiplicare, ‹înv.› multiplicație, propedică. *Este foarte priceput la înmulțire.* **2** mărire. *Scopul său a fost înmulțirea câștigurilor de cel puțin două ori.* **3** creștere, mărire, sporire, ‹înv.› umplutură. *Înmulțirea numărului manifestanților s-a produs rapid.* **II** (*biol.*) prăsire, prăsit, procreare, reproducere, reproducție, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație. *Înmulțirea animalelor domestice este controlată de om.*

înmulțítor s.m. (*mat.*) ‹înv.› multiplicator. *Înmulțitorul este numărul cu care se înmulțește alt număr când se efectuează o înmulțire.*

înmurgí vb. IV. intr. (*pop.*) v. Amurgi. Însera. Întuneca. Scăpăta.

înmurgít s.n. (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

înnădí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte*) ‹pop.› a nădi, ‹reg.› a prepune. *Și-a înnădit fusta pentru a o lungi.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se nărăvi, ‹pop.› a se înnărăvi, a se nădi. *S-a înnădit la băutură.*

înnădítură s.f. nadă[1], ‹reg.› năditură. *I se vede înnăditurа de la fustă.*

înnăimí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Angaja. Încadra. Lua. Numi. Primi. **2** refl (*despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi.

înnămeți vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni.

înnămețíre s.f. (*pop.*) v. Întroienire. Înzăpezire. Troienire.

înnămețít, -ă adj. (*pop.; despre drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroienit. Înzăpezit. Troienit.

înnămolí vb. IV. refl. (*despre ființe, vehicule etc.*) a se împotmoli, a se îngloda, a se mâli, a se nămoli, a se noroi[2], ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a înnămolit în mlaștină. Mașina s-a înnămolit pe drumul desfundat.*

înnămolíre s.f. împotmolire, înglodare, nămolire. *După ploaie, nu intră cu mașina pe un drum desfundat pentru a evita înnămolirea acesteia.*

înnămolít, -ă adj. (*despre ființe, vehicule etc.*) împotmolit, înglodat, nămolit, ‹rar› înnoroit. *Mașina înnămolită a fost trasă de un tractor.*

înnărăví vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Înnădi. Nărăvi.

înnăscút, -ă adj. **1** (*despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) infuz, nativ, natural, ‹livr.› epicoriu, ‹înv.› naturalnic. *Tânărul are un talent artistic înnăscut. Are o ureche muzicală înnăscută.* **2** (*despre particularități fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale ființelor*) congenital, ereditar, moștenit, ‹înv.› strămoșesc, ‹fig.; înv.› erezit. *Diabetul este o boală mai ales înnăscută.*

înnebuní vb. IV. **1** intr. (*psih.; despre oameni*) a se aliena, a se sminti, ‹pop. și fam.› a se țicni, ‹pop.› a se îndrăci, a nebuni, a se zărghi, ‹fam.› a căpia, a se dili, a se sona, ‹reg.› a se bolânzi, a se huni, a se opăci, a se preclăti, a se preclinti, a primi, a sturluiba, a se trifui, a se zăluzi, ‹înv.› a se ienăci, ‹fig.› a deraia, a se scrânti, a se trăsni, ‹fig.; pop. și fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se țăcăni, ‹arg.› a se uși. *A înnebunit din cauza unui șoc puternic.* **2** tr. (*de obicei prin exagerare ; compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbăcsi. *Îl înnebunește cu veșnicele ei lamentări.*

înnebunít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) alienat, dement, descreierat, nebun, smintit, ‹rar› nebunit, ‹pop. și fam.› apucat[2], candriu, deșucheat, diliman, hututui, țicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat[2], lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, șui[3], ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeț, ‹înv. și reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, pălăurat, preclătit, preclintit, primit, prost, șuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit[2], scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2], ‹arg.› buibui, pocnit[2], sandilău, sandiliu, ușchit. *Oamenilor înnebuniți li se fac tratamente speciale.* **2** adj. (*despre ființe; urmat de determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) nebun, zăpăcit, ‹rar› nebunit, ‹fig.› orbit. *A fost înnebunit de frică în timpul aterizării forțate a avionului.*

înnebunitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) exasperant, ‹fig.; fam.› ucigător. *Are un râs înnebunitor. Greșelile l-au adus într-o situație înnebunitoare.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ‹fig.› demențial. *În timpul concertului, în sală era o atmosferă înnebunitoare.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) exasperant. *Vorbește înnebunitor de mult.*

înnegreálă s.f. (*rar*) v. Înnegrire.

înnegrí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, haine etc.*) ‹înv. și pop.› a negri, ‹pop.› a cerni, ‹înv.› a ponegri. *Și-a înnegrit o bluză.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) arde, a (se) bronza, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) smoli, ‹pop. și fam.› a (se) pârli, a (se) prăji, ‹pop.› a (se) tăciuni, ‹înv. și reg.› a (se) păli[2]. *Soarele l-a înnegrit.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) jegoși, a (se) macula, a (se) mânji, a (se) murdări, a (se) păta, ‹rar› a (se) slini, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) scârnăvi, ‹pop.› a (se) îngăla, a (se) năclăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ‹reg.› a se caciori, a căldări, a (se) comânji, a se corfeli, a se corfoși, a (se) derveli, a (se) fețteli, a (se) lutoșa, a (se) mărdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoși, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoși, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ‹înv.› a (se) murdarisi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) măscări[1], ‹vulg.› a (se) căca. *Transpirația i-a înnegrit gulerul cămășii. Hainele i s-au înnegrit de la mizeria de pe șantier.* **4** refl. (*fotogr.; despre filme*) a se voala. *Filmul s-a înnegrit și, astfel, s-au pierdut toate fotografiile făcute în excursie.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) a se mohorî, a se posomorî, ‹fig.› a se încrunta, a se întuneca. *S-a înnegrit când i s-a făcut observație.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a (se) rupe. *Ochii i s-au înnegrit la auzul teribilei vești.* **3** tr., intr., refl. recipr. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfășia. Șopti. Ștampila. Vitupera.

înnegríre s.f. **I 1** ‹rar› înnegreală, negriturăă, ‹pop.› cernire, cernit[1], ‹reg.› cerneală[2]. *A cumpărat o vopsea specială pentru înnegrirea unei bluze.* **2** bronzaj, bronzare, ‹pop. și fam.› pârlire, prăjire, ‹reg.› pălire[2]. *Înnegrirea trebuie făcută treptat.* **3** (*fotogr.*) voal, voalare. *Toate fotografiile făcute în excursie s-au pierdut din cauza înnegririi filmului.* **II** fig. (*fam.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

înnegrít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) negru, ‹astăzi rar› zgurit, zguros, ‹pop.› cernit[2], ‹reg.› zguruit, ‹înv.› ponegrit. *Zidurile cetății sunt înnegrite din cauza mucegaiului.* **2** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) bronzat, negru, ‹pop. și fam.› pârlit, prăjit, ‹reg.› pălit[2], pârjolit, ‹fig.› ars[2], ‹fig.; glum. sau iron.› fript. *Îi admiră trupul zvelt, înnegrit uniform.* **3** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, măzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghios, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul înnegrit. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie înnegrit.* **4** (*fotogr.; despre filme*) voalat. *Nu a mai recuperat nicio fotografie de pe filmul înnegrit.*

înnegurá vb. I. **I** refl. **1** (*despre cer*) a se închide, a se înnora, a se întuneca, a se mohorî, a se posomorî, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a înnegurat.* **II** tr., refl. fig. **1** (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) împânzi, a (se) încețoșa, a (se) păienjeni, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) cețoșa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Vederea i se înnegurează din cauza oboselii.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a (se) rupe. *Ochii i s-au înnegurat la auzul teribilei vești.*

înneguráre s.f. fig. dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹fig.› înnorare, întuneric, mocneală, nor. *O adâncă înnegurare i se citește pe chip. Văzându-i înnegurarea de pe chip, încerca s-o înveselească.*

înnegurát, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul înnegurat creează multora o stare de disconfort.* **2** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) cețos, încețoșat, nebulos, neguros, pâclos, ‹rar› neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este înnegurat.* **II** fig. **1** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, muiat, neguros, opărît, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Înnegurat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› cețos, împăienjenit, împânzit, încețoșat, păienjenit. *Privirea înnegurată îi trăda oboseala.* **3** (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit,

neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața înnegurată din cauza eșecului la examen.*

înnemurí[1] vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înrudi.

înnemurí[2] vb. IV. tr. (*înv.*) v. Eterniza. Imortaliza. Perpetua.

înnemuríre s.f. (*reg.*) v. Înrudire.

înneoá vb. I. refl. (*înv.; despre drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni.

înnobilá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a înnobilita, ‹înv.› a evghenisi, a nobila, a nobilita[2], ‹fig.; înv.› a înălța. *Regele l-a înnobilat, numindu-l conte.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică specii de plante, rase de animale, minereuri, metale etc.*) a (se) îmbunătăți. *Prin anumite procedee fizice sau chimice se înnobilează unele minereuri. Horticultorii au înnobilat anumite specii de lalele.*

înnobiláre s.f. ‹înv.› nobilare, nobilitare. *A devenit conte după înnobilare.*

înnobilát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› nobilat, nobilitat, ‹grec.; înv.› evghenisit.

înnobilitá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Înnobila.

înnodá vb. I. **I** tr. (*compl. indică fire textile, funii, lanțuri, șireturi, cravate, năframe etc.*) a lega[1], ‹înv. și pop.› a noda. *A înnodat cele două capete ale cablului. Și-a înnodat șireturile de la pantofi.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică creații artistice, discursuri etc.*) a improviza, ‹fig.› a însăila. *Auzind cele spuse, a înnodat o epigramă.* **2** tr. (*compl. indică discuții, conversații etc.*) a lega[1], ‹fig.› a încropi, a înfiripa, a înjgheba. *Cei doi au înnodat cu greu o discuție.* **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Prăsi. Strânge. **4** refl. (*biol.; fam.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. Regula.

înnodáre s.f. legare, legat[2], ‹rar› înnodătură, ‹fran.› liaj. *S-a oprit pentru înnodarea șireturilor de la pantofi.*

înnodát, -ă adj. (*despre fire textile, funii, lanțuri, șireturi, cravate, năframe etc.*) legat[4]. *Copilul are șireturile de la pantofi înnodate.*

înnodătúră s.f. (*pop.*) **1** v. Înnodare. Legare. Legat[2]. **2** (*concr.*) v. Legătură. Nod.

înnoí vb. IV. **I 1** tr. a inova. *A reușit să înnoiască unele metode de lucru în domeniul său de activitate.* **2** tr. a moderniza. *A înnoit atelierul mecanic. Și-a înnoit garderoba.* **3** tr., refl. a (se) moderniza, ‹fig.› a (se) emancipa. *Limba s-a înnoit, îmbogățindu-și vocabularul cu foarte multe neologisme.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de lucruri, concepții etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) reforma, a (se) remedia. *Este însuflețit de dorința de a înnoi mentalitatea oamenilor.* **5** tr. (*compl. indică documente, legitimații, autorizații etc.*) a prelungi, ‹fam.› a lungi. *Și-a înnoit pașaportul. Și-a înnoit legitimația de călătorie.* **6** tr. (*compl. indică invitații, propuneri etc.*) a reitera, a repeta. *I-a înnoit invitația de a participa la vernisajul expoziției sale.* **7** tr. (*compl. indică monumente, construcții, picturi etc.*) a reface, a restaura, ‹înv. și reg.› a meremetisi, a preînnoi, a prenoi. *Constructorii au înnoit biserica mănăstirii. Cetatea a fost înnoită după două secole.* **II** refl. fig. a se înviora, a se regenera, ‹fig.› a renaște. *Primăvara, pădurile de foioase se înnoiesc.*

înnoíre s.f. **I 1** inovare, inovație, ‹înv.› înnovătură, ‹fig.› renovare. *Spiritul de înnoire trebuie să înlocuiască rutina.* **2** modernizare, ‹înv.› înnoitură. *Înnoirea atelierului mecanic se impunea.* **3** prelungire. *Înnoirea pașaportului se face la poliție.* **4** reiterare, reiterație, repetare. *S-a așteptat la înnoirea invitației de a participa la vernisajul expoziției.* **5** refacere, restaurare, restaurație[1], ‹înv. și reg.› meremetiseală, meremetisire, preînnoire, ‹înv.› meremetisit[1], restituire. *Înnoirea bisericii s-a făcut cu ajutorul material al enoriașilor.* **II** fig. **1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, mișcare. *Societatea omenească este în continuă înnoire.* **2** regenerare, ‹fig.› renaștere. *Primăvara, are loc înnoirea pădurilor de foioase.*

înnoít, -ă adj. **1** (*despre proiecte, tehnologii etc.*) modernizat. *Parcul auto înnoit dispune acum de peste 4 000 de mașini.* **2** fig. împrospătat, regenerat, ‹fig.› reînnoit, renăscut. *Natura înnoită s-a îmbrăcat în verde crud.*

înnoitór, -oáre adj. **1** modernizator. *Orice reformă poate fi înnoitoare.* **2** novator, reformator, regenerator, transformator, ‹rar› primenitor. *A dat soluții înnoitoare în domeniul său de activitate. În ultimul timp se constată tendințe înnoitoare în artă.* **3** inovator, ‹rar› inovativ, ‹fig.› renovator. *Spiritul înnoitor trebuie să înlocuiască rutina.*

înnoitúră s.f. (*înv.*) v. Înnoire. Modernizare.

înnoptá vb. I. **1** refl. impers. a se întuneca, ‹înv. și reg.› a se întunerici, a se nopta, ‹reg.› a umbri, ‹înv.› a se ofusca. *Copiii au intrat în casă pentru că s-a înnoptat.* **2** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a dormi, a poposi, ‹înv. și pop.› a mânea, ‹înv. și reg.› a nopta. *Au înnoptat la un motel de pe autostradă.*

înnoptáre s.f. înnoptat, ‹înv. și reg.› noptare. *Înnoptarea turiștilor a fost într-un motel.*

înnoptát s.n. înnoptare, ‹înv. și reg.› noptare.

înnorá vb. I. **1** refl. (*despre cer*) a se închide, a se înnegura, a se întuneca, a se mohorî, a se posomorî, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a înnorat.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a (se) rupe. *Ochii i s-au înnorat la auzul teribilei vești.*

înnoráre s.f. fig. dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹fig.› înnegurare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i înnorarea de pe chip, încerca s-o înveselească.*

înnorát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul înnorat creează multora o stare de disconfort.* **2** fig. (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața înnorată din cauza eșecului la examen.*

înnorocí vb. IV. tr. (*înv.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi.

înnorocít, -ă adj. (*înv.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Norocos.

înnoroí vb. IV. refl. (*rar; despre ființe, vehicule etc.*) v. Împotmoli. Îngloda. Înnămoli. Mâli. Nămoli. Noroi[2].

înnoroít, -ă adj. (*rar; despre ființe, vehicule etc.*) v. Împotmolit. Înglodat. Înnămolit. Nămolit.

înnovătúră s.f. (*înv.*) v. Inovare. Inovație. Înnoire.

înomení vb. IV. refl. (*relig.; înv.; despre Iisus Hristos*) v. Incarna. Întrupa.

înomeníre s.f. (*relig.; înv.*) v. Incarnare. Întrupare.

înomeți vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni.

înót s.n. înotare, înotat, ‹pop.› înotătură, ‹înv. și reg.› not, ‹înv.› notare[2]. *Practicând înotul, corpul i s-a dezvoltat armonios.*

înotá vb. I. intr. **I 1** (*despre ființe*) ‹înv. și reg.› a nota[2]. *Îi place să înoate.* **2** (*despre pești*) a merge. *Se văd peștii înotând pe fundul apei.* **3** (*nav.; înv.; despre nave, ambarcațiuni, corpuri plutitoare etc.*) v. Merge. Naviga. Pluti. **II** fig. (*despre oameni*) a huzuri, a se lăfăi, a se răsfăța, ‹fig.› a se îmbuiba, ‹fig.; fam.› a împărăți. *A fost un om norocos pentru că toată viața a înotat în belșug, bucurii și confort.*

înotáre s.f. înot, înotat, ‹pop.› înotătură, ‹înv. și reg.› not, ‹înv.› notare[2].

înotát s.n. înot, înotare, ‹pop.› înotătură, ‹înv. și reg.› not, ‹înv.› notare[2].

înotátor, -oáre s.f., s.m. **I** s.f. **1** (*iht.*) aripă, aripioară, ‹rar› pană, ‹engl.› flipper. *În acvariu înoată un pește viu colorat, cu înotătoarele străvezii.* **2** (*bot.; reg.*) v. Broscariță (*Potamogeton natans*). **II** s.m. (*mar.; înv.*) v. Marinar. Navigator.

înotătúră s.f. (*pop.*) v. Înot. Înotare. Înotat.

înțărî vb. IV. refl., tr. (*înv. și reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia.

înplecă vb. I. tr. (*gram.; înv.; compl. indică substantive, adjective, pronume, numerale, articole*) v. Declina.

înrădăcină vb. I. refl. fig. **1** (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”, „pe la” etc.*) a se invetera, a se statornici, ‹fig.› a se încuiba, a se înțeleni, ‹fig.; înv.› a se rădăcina. *Acest obicei s-a înrădăcinat de secole la români. Frica s-a înrădăcinat în sufletul ei.* **2**

(*jur.; fam.; despre oameni*) v. Împământeni. Naturaliza.

înrădăcinare s.f. fig. statornicire, ‹fig.› încuibare. *Este evidentă înrădăcinarea indolenței la mulți tineri.*

înrădăcinát, -ă adj. fig. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.*) inveterat, statornicit, ‹fig.› încuibat. *Cu greu se poate scăpa de un obicei înrădăcinat.*

înrăí vb. IV. refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) haini, ‹pop.› a (se) încâina, a (se) îndrăci, ‹înv. și reg.› a (se) răi, ‹reg.› a (se) eritici, ‹fig.› a (se) înăspri. *S-a înrăit din cauza greutăților. Starea materială grea în care se află l-a înrăit.* **2** (*mai ales fam.*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) complica, a (se) deprecia, a (se) înrăutăți, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a înrăit din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi înrăiesc boala.*

înrăíre s.f. (*mai ales fam.*) acutizare, agravare, complicare, depreciere, înrăutățire, ‹fig.› deteriorare. *Înrăirea pneumoniei este îngrijorătoare.*

înrăít, -ă adj. (*despre oameni*) incorigibil, inveterat, necorigibil, ‹fam.› vechi[2]. *Soțul ei este un cartofor înrăit. Alcoolic înrăit, a fost internat din nou pentru dezalcoolizare.*

înrămá vb. I. tr. (*compl. indică tablouri, oglinzi, fotografii etc.*) a încadra, ‹rar› a pervăzui. *A înrămat fotografiile făcute în excursie.*

înrămáre s.f. încadrare. *Înrămarea tablourilor se execută în ateliere specializate.*

înrăutățí vb. IV. **1** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se mohorî, a se posomorî, a se strica, a se tulbura, a se urâți, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a înrăutățit și au început ploile.* **2** refl., tr. a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) complica, a (se) deprecia, a (se) înrăi, ‹reg.› a (se) cățăla, a (se) cățelări, a (se) cățeli, ‹înv.› a (se) iuți, ‹grec.; înv.› a (se) prohorisi, ‹fig.› a (se) degrada, a (se) deteriora. *Pneumonia i s-a înrăutățit din cauza vieții mizere pe care o duce. Condițiile grele de muncă îi înrăutățesc boala.* **3** refl. (*despre stări, situații etc.*) a se deprecia, ‹fig.› a degenera, a se degrada, a se deteriora, a se strica. *Situația lor materială s-a înrăutățit.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) a (se) agrava, ‹livr.› a (se) dificulta, ‹fig.› a (se) îngreuia, a (se) îngreuna, a (se) învenina. *Neînțelegerile repetate înrăutățesc starea conflictuală.* **5** tr., refl. ‹fig.› a (se) înăspri. *În ultimul timp nivelul de trai s-a înrăutățit.*

înrăutățíre s.f. **1** stricare, ‹fig.; fam.› zbârlire. *Când au pornit în excursie, nu s-au gândit la posibilitatea înrăutățirii vremii.* **2** acutizare, agravare, complicare, depreciere, înrăire, ‹fig.› degradare, deteriorare. *Înrăutățirea pneumoniei este îngrijorătoare.* **3** agravare, recrudescență, ‹rar› agravațiune, ‹fig.› îngreunare. *Înrăutățirea stării conflictuale este rezultatul neînțelegerilor repetate.* **4** înăsprire. *În ultimul timp se constată înrăutățirea nivelului de trai.*

înrăutățít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, mohorât, stricat, urât[2], ‹livr.› morn, ‹reg.› mocnit, ‹fig.› fumuriu, infam, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea înrăutățită îi determină să rămână acasă.* **2** (*despre situații, stări etc.*) agravat, recrudescent. *Starea conflictuală înrăutățită este rezultatul neînțelegerilor repetate.* **3** (*rar; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Cinic. Maliții os. Răutăcios. Sarcastic.

înrâurí vb. IV. **1** tr., refl. recipr. a (se) influența, ‹fig.› a marca, ‹fig.; rar› a însemna. *Personalitatea maestrului său i-a înrâurit cariera.* **2** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „asupra"*) a acționa, a influența. *Ploaia înrâurește asupra scoarței terestre.*

înrâuríre s.f. **1** influență[1], putere, ‹rar› stăpânire, ‹înv.› înrâurită, ‹fig.; rar› suflare. *Nu-i poate cere nimic pentru că nu are nicio înrâurire asupra lui.* **2** acțiune, efect, influență[1], rezultat, ‹înv.› lucrare. *Ce înrâurire are ploaia asupra scoarței terestre?* **3** (*mai ales fig.*) ascendent, autoritate, considerație, influență[1], prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai înrâurirea în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **4** (*mai ales fig.*) influență[1], putere, trecere, ‹fig.› greutate. *Este un politician cu înrâurire în oraș.* **5** (*rar*) v. Influență[1]. Inspirație.

înrâurítă s.f. (*înv.*) v. Ascendent. Autoritate. Considerație. Influență[1]. Înrâurire. Prestigiu. Reputație. Respect. Stimă. Trecere. Vază[1].

înregimentá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înrola. *L-au înregimentat în noul cerc literar.* .

înregimentáre s.f. înrolare. *A refuzat orice înregimentare politică.*

înregistrá vb. I. **I 1** tr. (*econ.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) a inventaria, ‹înv.› a catagrafia, a catagrafisi, a inventoria, a registra, a scrie. *A înregistrat marfa din magazin.* **2** tr. (*econ.; compl. indică date contabile, financiare etc.*) a opera. *Funcționarii înregistrează toate datele contabile în registre sau în fișe de evidență.* **3** tr. (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înscrie, a însemna, a nota[1], a scrie, a trece, ‹înv. și reg.› a notălui, ‹înv.› a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A înregistrat într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales produse, vehicule*) a (se) înscripționa, a (se) înmatricula, a (se) înscrie, ‹înv.› a (se) matricula. *Se interesează cum se înregistrează o mașină după terminarea contractului de leasing.* **5** tr. (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a consemna, a menționa, a preciza, a reține, a specifica. *Ca istoric, îi revine sarcina de a înregistra evenimentele politice majore.* **6** tr. (*compl. indică sunete, melodii etc.*) a imprima. *Compozitorul și-a înregistrat melodiile în propriul studio.* **7** tr. (*compl. indică sunete, semnale sonore etc.*) a capta, a prinde, a recepta, a recepționa. *A ridicat antena radioului pentru a înregistra mai bine undele sonore. Poliția de coastă a înregistrat semnalele sonore ale vasului în derivă.* **8** tr. (*despre aparate de măsură; compl. indică valori*) a arăta, a indica, a marca. *Termometrul înregistrează 10° C.* **9** tr. (*despre simțuri; compl. indică senzații*) a percepe. *Numai urechea unui bun muzician poate înregistra micile dezacorduri ale orchestrei.* **10** tr. (*compl. indică succese, victorii etc.*) a obține, a repurta. *Trupa de balet a înregistrat un succes răsunător pe scenele europene.* **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică date, informații etc.*) v. Reține.

înregistráre s.f. **1** (*econ.*) înscriere, trecere. *A verificat dacă înregistrarea mărfii în registru s-a făcut corect.* **2** consemnare, înscriere, însemnare, notare[1], notație, ‹înv.› notificare. *Se ocupă cu înregistrarea sumelor de bani necesare reparării casei.* **3** înmatriculare, înscriere, ‹rar› inscripție, ‹rar› matriculare, ‹înv.› matriculație. *La înregistrarea oricărei mașini trebuie achitată o taxă.* **4** consemnare, menționare, precizare, specificare, ‹înv.› scriptură. *Ca istoric, îi revine sarcina înregistrării evenimentelor politice majore.* **5** imprimare. *Compozitorul își face înregistrarea melodiilor sale în propriul studio.* **6** (*telec.*) captare, captație, prindere, receptare, recepționare. *A ridicat antena radioului pentru o mai bună înregistrare a undelor sonore.* **7** obținere, repurtare. *Înregistrarea unor succese răsunătoare pe scenele europene a încununat munca balerinilor din trupă.*

înregistrát, -ă adj. (*mai ales despre produse, vehicule*) înmatriculat, ‹înv.› matriculat. *Mașinile înregistrate pot intra în circulație.*

înregistratór s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. (*adm., econ.*) registrator, ‹înv.› condicar. *Înregistratorul este o persoană care înregistrează pe cineva sau ceva.* **2** s.n. (*inform.*) ***înregistrator grafic*** = graf-plotter, plotter, trasator. *Înregistratorul-grafic este perifericul unui calculator, care execută desene liniare definite prin coordonate.*

înrobí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a robi, ‹înv.› a prăda. *Tătarii au năvălit în țară și au înrobit femeile și copiii.* **2** (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a robi, a subjuga, a supune, ‹pop. și fam.› a astâmpăra, ‹latin.; înv.› a devinge, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a înrobit cu puterea armelor.* **3** (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **4** (*înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda. **II** fig. (*compl. indică oameni*) **1** a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a înrobit pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **2** (*despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.*) a captiva, ‹fig.› a înlănțui, a robi, a subjuga, ‹fig.; rar› a ademeni. *Dragostea l-a înrobit pe tânăr.*

înrobíre s.f. **1** aservire, robie, robire, servitute, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la înrobirea unei țări de către o putere străină.* **2** servitute, subjugare. *În Evul Mediu, țăranii erau, în majoritate, în stare de înrobire.*

înrobít, -ă adj. (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) aservit, robit, subjugat, supus, ‹înv.› șerbit, ‹fig.› îngenunchеat. *A fost zeci de ani o națiune înrobită.*

înrobitór, -oáre adj., s.m., s.f. robitor, ‹rar› subjugător, ‹înv.› prădător. *Multe din statele înrobitoare din vechime s-au destrămat.*

înrodí vb. IV. intr. (*bot.; reg.; despre plante*) v. Fructifica. Rodi.

înrolá vb. I. **1** tr. (*milit.; compl. indică tineri*) a încorpora, a recruta, ‹înv. și pop.› a scrie, ‹pop.› a cătăni, ‹înv. și reg.› a asenta, a corpura, ‹reg.› a șorozi, ‹înv.› a conscrie, ‹arg.› a încălța. *Tânărul a fost înrolat la vânătorii de munte.* **2** refl. (*milit.; despre tineri; adesea cu determ. „în armată”*) a intra, a merge. *Băieții lor se înrolează în armată.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înregimenta.

înroláre s.f. **1** (*milit.*) încorporare, recrutare, ‹rar› încorporație, ‹înv. și pop.› scriere, ‹pop.› cătănire, luare la oaste, ‹înv. și reg.› asentare, ‹reg.› șorozaș, ‹înv.› conscripție, înscriere, luare într-ostași, luare la miliție. *La comisariat s-au prezentat, pentru înrolare, mai mulți tineri. Pentru unii tineri înrolarea este un act de mândrie.* **2** înregimentare.

înroșí vb. IV. **1** refl., tr. a (se) însângera, a (se) roși, a sângera, ‹înv. și reg.› a (se) mohorâți, ‹reg.› a cruși, ‹înv.› a crunta, a (se) încrunta, a purpura, a (se) rubina. *Rana i s-a înroșit și sângele a început să se prelingă.* **2** tr. a împurpura, ‹fig.› a incendia, a însângera, a sângera. *Când răsare, soarele înroșește cerul.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) învăpăia, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹înv. și reg.› a (se) vălvora, ‹înv.› a (se) răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a înroșit când a urcat pe scenă.* **4** refl. (*despre fața oamenilor*) a se congestiona, ‹fig.; pop.› a se aprinde. *Fața i s-a înroșit din cauza tensiunii.* **5** refl. (*despre ochi*) a se congestiona, a se injecta, a se roși. *Ochii i s-au înroșit din cauză că a lucrat mult la calculator.* **6** refl. (*despre fructe, legume etc.*) a se coace, a se maturiza, a se roși, ‹înv.› a dospi. *Cireșele se înroșesc la începutul verii.*

înroșíre s.f. **1** ‹fig.› însângerare, sângerare. *Înroșirea cerului apare la răsăritul soarelui.* **2** îmbujorare, împurpurare, roșire, rumenire, ‹rar› erubescență, ‹fig.› aburire, aprindere. *Emoțiile i-au provocat înroșirea feței.* **3** congestie, congestionare, ‹fig.; pop.› aprindere. *Un puseu de tensiune i-a produs înroșirea feței.*

înroșít, -ă adj. **1** (*despre metale, obiecte de metal etc.*) incandescent, roșu. *A însemnat animalul cu un fier înroșit.* **2** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii înroșiți și mâinile înghețate au început s-o usture.* **3** (*despre fața oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) congestionat, roșu, ‹fig.; pop.› aprins[2]. *Are fața înroșită din cauza unui puseu de tensiune.* **4** (*despre ochi*) congestionat, injectat, însângerat, roșcat, roșit, roșu, sângerat[2], ‹rar› sângeros. *Ochii înroșiți îi trădează oboseala.* **5** (*despre fructe sau legume*) copt[2], roșit. *Este timpul să fie culese cireșele înroșite.*

înroură vb. I. refl. (*despre iarbă, flori, frunze etc.*) a se roura. *Iarba se înrourează în nopțile de vară.*

înrourát, -ă adj. (*despre iarbă, flori, frunze etc.*) rourat, ‹înv. și pop.› rouros, ‹reg.› rouratic, ‹înv.› rouos. *A rupt din grădină câțiva trandafiri înrourați.*

înrubedenít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Înrudit.

înrubedí vb. IV. refl. recipr. (*pop.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înrudi.

înrubedít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Înrudit.

înrudí vb. IV. refl. (recipr.) (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) ‹pop.› a se înrubedi, ‹reg.› a se înnemuri[1], ‹înv.› a se rudeni, a se rudi. *Cei doi băieți se înrudesc pe linie paternă. S-a înrudit cu o familie princiară în urma căsătoriei.*

înrudíre s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› rudire, ‹reg.› înnemurire. *Înrudirea lor este pe linie paternă.* **2** rudenie, ‹înv. și reg.› nemotenie, ‹reg.› nemușug. *Gradul lor de înrudire este foarte apropiat.* **3 *înrudire de sânge*** = rudenie de sânge. *Înrudirea de sânge este legătura de consangvinitate între membrii aceleiași familii.* **II** fig. afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, similitudine. *Între culturile romanice există numeroase înrudiri. Între cei doi există înrudire de idei.*

înrudít, -ă adj. **I** (*despre oameni*) ‹rar› afin[2], înrubedenit, ‹pop.› înrubedit. *Numai persoanele înrudite au drept de moștenire.* **II** fig. **1** analog[2], apropiat, asemănător, asemenea, asemuit, comparabil, corespondent, similar. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri înrudite.* **2** (*adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) adiacent. *Discută probleme înrudite cu profesiile lor.*

îns, însă pron. pers. pers. 3, pron. de întăr. pers. 3, s.m. (*înv.*) **I 1** pron. pers. pers. 3 (*art. ***însul, însa***; înlocuiește numele persoanei despre care se vorbește; adesea precedat de prep. „întru”, „dintre”, „printru”*) v. Dânsul. Dânsa. (v. *dânsul*) El. Ea (v. *el*). **2** pron.de întăr. pers.3 (*precizează prin insistență obiectul al cărui nume îl înlocuiește*) v. Însuși[2]. **II** s.m. v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

însă conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.*) **1** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă*) dar[1], or, și, totuși, ‹înv. și pop.› ci, iar, ‹înv.› e[1]. *Aș vrea să te cunosc, însă nu-mi dai nicio posibilitate. Emoționată, fata auzea cuvintele, însă nu le înțelegea.* **2** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară*) dar[1], numai, ‹reg.› decât, pedig. *Ești foarte inteligentă, însă nu ești modestă.* **3** (*după o negație sau după o prop. neg.*) ci, dar[1], dimpotrivă, numai, ‹înv. și pop.› iar, ‹reg.› fără, ma. *Nici n-o iubește, nici n-o părăsește, însă o încurcă.* **4** (*după o prop. ipotetică sau cond.*) dar[1], ‹pop.› ci. *Ți-aș arăta pe îndelete ce trebuie să faci, însă nu te mânia.*

însădí vb. IV. tr. (*pom., agric.; înv.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Sădi. Transplanta.

însăilá vb. I. tr. **1** (*croitorie; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) ‹înv. și reg.› a înseilui, a înșulări, ‹reg.› a copăci, a minciuna, a privești, a străjui, a sulăi, a suli, a șulăi, a troposi, a trupusi. *Și-a însăilat o bluză.* **2** fig. (*compl. indică creații artistice, discursuri etc.*) a improviza, ‹fig.› a înnoda. *Auzind cele spuse, a însăilat o epigramă.*

însăilăre s.f. (*croitorie*) însăilat[1]. *După croirea materialului urmează însăilarea acestuia.*

însăilát[1] s.n. (*croitorie*) însăilare.

însăilát[2], -ă adj. (*croitorie; despre obiecte de îmbrăcăminte*) ‹înv. și reg.› înșulărit. *Probează bluza însăilată.*

însăilătúră s.f. (*croitorie*) ‹înv. și pop.› saia[1], ‹reg.› sailă, șular. *A desfăcut însăilăturile de la mânecile bluzei pentru a face unele retușuri.*

însălbăticí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Sălbătici.

însălbăticít, -ă adj. (*înv.; despre fizionomia, privirea oamenilor*) v. Sălbăticit.

însălușág s.n. (*reg.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

însămá vb. I. tr. (*reg.*) v. Agonisi. Dobândi. Procura.

însămânțá vb. I. tr. **1** (*agric.; compl. indică semințe de culturi*) a semăna[1], ‹rar› a sădi, ‹pop.› a pune, a răsădi, ‹reg.› a sămânța. *Au însămânțat grâul.* **2** (*biol.; compl. indică femei, femele*) a insemina.

însămânțáre s.f. **1** (*agric.*) însămânțat, semănare[1], semănat, semănătură[1], ‹reg.› sămânțare, pus[1], ‹înv.› semeniș[1]. *Însămânțarea grâului se face primăvara.* **2** (*biol., zootehn.*) ***însămânțare artificială*** = fecundare artificială. *Însămânțarea artificială se practică mai ales în cazul animalelor domestice, pentru ameliorarea raselor.*

însămânțát s.n. (*agric.*) însămânțare, semănare[1], semănat, semănătură[1], ‹reg.› sămânțare, pus[1], ‹înv.› semeniș[1].

însănătoșí vb. IV. tr., refl. **I** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi*

tratat din timp, s-ar fi însănătoșit mai repede. **II** fig. **1** (*compl. sau sub. indică stări, procese, situații etc.*) a (se) ameliora, a (se) îmbunătăți, a se îndrepta, a (se) restabili, ◊fig.; pop. și fam.◊ a (se) răzbuna. *După săptămâni cu ploi, vremea s-a însănătoșit. Situația lor familială s-a însănătoșit în ultimul timp.* **2** a (se) redresa, ◊fig.◊ a (se) asana. *Atmosfera din instituție s-a însănătoșit după demiterea directorului.*

însănătoșire s.f. **I** (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ◊pop. și fam.◊ leac, ◊pop.◊ lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ◊înv. și reg.◊ sănătoșare, vindec, ◊înv.◊ ișteleníe, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după însănătoșirea sa deplină.* **II** fig. **1** ameliorare, ameliorație, îmbunătățire, îndreptare. *Însănătoșirea vremii a readus forfota în luncă.* **2** redresare ◊fig.◊ asanare. *S-a constatat o însănătoșire a atmosferei din instituție după demiterea directorului.*

însănătoșít, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) îndreptat, înfiripat, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ◊pop.◊ ridicat[2], ◊înv. și reg.◊ sănătoșat, ◊reg.◊ pribolit, zviduit, ◊înv.◊ ișteli*t*. *Deși însănătoșit, nu și-a reluat încă activitatea.*

însăpuní vb. IV. refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni ori părți ale corpului lor*) v. Săpuni.

însărăcí vb. IV. intr., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora.

însărcinà vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) ◊reg.◊ a crici, ◊înv.◊ a sărcina. *L-a însărcinat cu o misiune diplomatică delicată. Arhitectul a fost însărcinat cu elaborarea planului pentru o nouă catedrală.* **2** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a făgădui, a se îndatora, a se obliga, a promite, ◊pop.◊ a se arvuni, a zice, ◊înv. și reg.◊ a jurui, a se prinde, ◊înv.◊ a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ◊fig.; pop. și fam.◊ a se lega[1]. *S-a însărcinat să-și termine studiul până la sfârșitul lunii.* **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică femei*) ◊înv. și pop.◊ a îngroșa, ◊pop.◊ a îmborțoșa, a împovăra, a îngreuia, a îngreuna, ◊înv.◊ a îngreca. **4** tr. (*înv.; compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) v. Împovăra. Încărca. Îngreuia. Îngreuna.

însărcináre s.f. **1** misiune, sarcină, ◊înv. și reg.◊ slujbă, ◊înv.◊ despus, orândă[1], sărcinare, solie, ◊turc.; înv.◊ memuriet. *Diplomatul a primit o însărcinare dificilă din partea șefului de stat.* **2** datorie, îndatorire, obligație, sarcină, ◊pop. și fam.◊ lucru, ◊înv.◊ dator, datorință, îndatorință. *Însărcinarea elevilor este să-și însușească cât mai multe cunoștințe.*

însărcinátă adj. (*despre femei*) gravidă, ◊înv. și pop.◊ grea (v. *greu*), ◊pop. și fam.; iron.◊ borțoasă (v. *borțos*), burduhănoasă (v. *burduhănos*), burduhoasă (v. *burduhos*), burtoasă (v. *burtos*), ◊pop.◊ groasă (v. *gros*), îmborțoșată, împovărată (v. *împovărat*), îngreunată (v. *îngreunat*), ◊înv. și reg.◊ tăroasă, ◊reg.◊ greoaie (v. *greoi*), încărcată (v. *încărcat*[2]), plină (v. *plin*), sărcinată, ◊înv.◊ grecioasă, îngrecată (v. *îngrecat*), îngreuiată (v. *îngreuiat*), îngroșată (v. *îngroșat*). *Femeile însărcinate trebuie să ducă o viață echilibrată.*

însăța vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Îndestula. Sătura.

însâmbrá vb. I. refl. recipr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

însângerá vb. I. **1** tr., refl. a (se) înroși, a (se) roși, a sângera, ◊înv. și reg.◊ a (se) mohorâți, ◊reg.◊ a cruși, ◊înv.◊ a crunta, a (se) încrunta, a purpura, a (se) rubina. *Rana i s-a însângerat și sângele a început să se prelingă.* **2** tr. fig. a împurpura, a înroși, ◊fig.◊ a incendia, a sângera. *Când răsare, soarele însângerează cerul.*

însângerăre s.f. **1** sângerare, ◊rar◊ sângerat[1], ◊înv. și reg.◊ sângerătură, ◊înv.◊ cruntare, încruntare. *Însângerarea ranei s-a produs după julirea ei din neatenție.* **2** fig. înroșire, ◊fig.◊ sângerare. *Însângerarea cerului apare la răsăritul soarelui.*

însângerát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) sângerat[2], ◊astăzi rar◊ sângerând, ◊înv. și reg.◊ sângios, ◊înv.◊ cruntat, încruntat, sângeratic, sângerător, sângeros. *Însângerat, accidentatul este dus de urgență la spital.* **2** (*despre ochi*) congestionat, injectat, înroșit, roșcat, roșit, roșu, sângerat[2], ◊rar◊ sângeros. *Ochii însângerați îi trădează oboseala.* **II** fig. roșu-aprins, ◊fig.◊ sângerat[2], ◊fig.; înv.◊ sângeros. *Îi întinde un trandafir însângerat. La răsăritul soarelui, zarea apare însângerată.*

înscăunà vb. I. tr. (*polit.; compl. indică oameni*) a întrona, a învesti, a numi, a proclama, a pune, a unge, ◊rar◊ a introniza, ◊înv.◊ a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ◊fig.; înv.◊ a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost înscăunat domn al Principatelor Unite.*

înscăunáre s.f. (*polit.*) întronare, învestire, proclamare, ungere, ◊rar◊ intronizare. *Înscăunarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut loc în 1859.*

înscăunát, -ă adj. (*polit.; despre domnitori, regi, împărați*) întronat. *Înscăunat, domnitorul a depus jurământul.*

înscená vb. I. tr. (*teatru, cinemat. etc.; compl. indică opere dramatice, spectacole etc.*) a monta, a regiza. *A înscenat spectacolul „Aida” de G. Verdi.*

înscenáre s.f. **1** (*teatru, cinemat. etc.*) artă regizorală, direcție de scenă, montare[1], punere în scenă, regie, ◊rar◊ regizorat, ◊înv.◊ scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al înscenării.* **2** ◊fig.◊ mascaradă, punere în scenă. *Procesul care i s-a intentat este o înscenare.*

înscríe vb. III. **1** tr. (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a însemna, a nota[1], a scrie, a trece, ◊înv. și reg.◊ a notălui, ◊înv.◊ a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A înscris într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales produse, vehicule*) a (se) înscripționa, a (se) înmatricula, a (se) înregistra, ◊înv.◊ a (se) matricula. *Se interesează cum se înscrie o mașină după terminarea contractului de leasing.* **3** refl. (*despre oameni; constr. cu prep. „în”*) a adera, a se alipi, a intra. *Mulți studenți s-au înscris în câte un partid.* **4** tr. (*sport; compl. indică puncte, goluri, etc.*) a marca, a puncta. *În ultimul minut al meciului a fost înscris golul victoriei.*

înscriére s.f. **1** (*econ.*) înregistrare, trecere. *A verificat dacă înscrierea mărfii în registru s-a făcut corect.* **2** consemnare, înregistrare, însemnare, notare[1], notație, ◊înv.◊ notificare. *Se ocupă cu înscrierea sumelor de bani necesare reparării casei.* **3** înmatriculare, înregistrare, ◊rar◊ inscripție, ◊rar◊ matriculare, ◊înv.◊ matriculație. *La înscrierea oricărei mașini trebuie achitată o taxă.* **4** aderare, intrare. *Înscrierea studenților la câte un partid constituie un important câștig.* **5** (*sport*) marcare. *Înscrierea golului victoriei s-a făcut în ultimul minut al meciului.* **6** (*milit.; înv.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare. **7** (*înv.*) v. Inscripție.

înscrís s.n. act[1], document, dovadă, hârtie, izvor, piesă, ◊înv. și pop.◊ scris[1], ◊înv. și reg.◊ scrisoare, ◊înv.◊ carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ◊latin.; înv.◊ exhibit. *În arhive există foarte multe înscrisuri din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.*

înseilui vb. IV. tr. (*croitorie; înv. și reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

însémn s.n. **1** semn, simbol. *Roșul este însemnul pasiunii. În astrologie, indigoul este însemnul poporului român.* **2** insignă, ◊înv.◊ marcă[1], semn. *Are o interesantă colecție de însemne. Poartă însemnul farmaciștilor militari.*

însemná vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică lucruri, animale etc.*) a marca, ◊înv.◊ a semna, a semnui. *Proprietarii își înseamnă vitele pentru a le recunoaște cu ușurință.* **2** (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a înscrie, a nota[1], a scrie, a trece, ◊înv. și reg.◊ a notălui, ◊înv.◊ a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A însemnat într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **3** a bifa[1], a marca, ◊înv.◊ a semna. *A însemnat titlurile cărților pe care trebuie să le împrumute.* **4** (*rar; despre ceasuri sau despre arătătoarele lor; compl. indică timpul*) v. Arăta. Indica. Marca. Preciza. **5** (*rar; compl. indică date, informații etc.*) v. Reține. **6** (*înv. și pop.; compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) v. Apercepe. Observa. Percepe. Remarca. Reține. Sesiza. Surprinde. Vedea. Zări. **7** (*înv.; compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) v. Cercui. Circumscrie. Delimita. Demarca. Hotărnici. Încercui. Limita. Marca. Mărgini. **8** (*înv.; compl. indică mai ales date, termene*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici. **9** (*înv.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2]. **10** (*înv.*) v. Arăta. Indica. **11** fig. (*rar*) v. Influența. Înrâuri. Marca. **12** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **II 1** tr. a constitui, a fi, a forma, a reprezenta, ◊rar◊ a prezenta, ◊fam.◊ a face. *Medicii înseamnă oriunde în lume o castă respectată.* **2** tr. a ilustra, a reprezenta, a semnifica, ◊fig.◊ a marca.

Ultimul volum de versuri al poetului înseamnă un eveniment în istoria literaturii române. **3** tr. a semnifica, a simboliza, a spune, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a însemnui, a semna. – *Ce înseamnă titlul poeziei?* **4** tr., intr. unipers. a fi, a semnifica. – *Ce înseamnă când visezi bijuterii?* **5** tr. a se observa, a reieși[1], a rezulta, a se vedea, ‹rar› a urma, ‹fig.› a se desluși, a se desprinde. *Din cele relatate înseamnă că nu spune adevărul.* **6** intr. (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) v. Deosebi[2]. Departaja. Detașa. Distinge. Evidenția. Ilustra. Remarca. Singulariza. **7** intr. (*înv.*) v. Deosebi[2]. Distinge. Evidenția. Ilustra. Singulariza.

însemnánță s.f. (*înv.*) v. Importanță. Însemnătate. Relevanță. Valoare.

însemnáre s.f. **I 1** marcare, marcat[1], marcație, ‹înv.› însemnătură. *Pentru ca vitele să fie recunoscute cu ușurință de proprietari, însemnarea lor este obligatorie.* **2** consemnare, înregistrare, înscriere, notare[1], notație, ‹înv.› notificare. *Se ocupă cu însemnarea sumelor de bani necesare reparării casei.* **3** (*lingv.; rar*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare. **4** (*înv.*) v. Fixare. Hotărâre. Precizare. Stabilire. Statornicire. **II** (*concr.*) **1** consemnare, mențiune, notație, notă, ‹rar› notare[1], ‹fam.› inscripție, ‹înv.› izvod, semn. *Îi citește însemnările făcute cu creionul pe marginea filelor cărții.* **2** indicație, mențiune, notă, notificare, notificație, observație, precizare, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva însemnări ale directorului instituției.* **3** adnotare, adnotație, apostilă, notă, notiță. *Cele mai multe cărți din biblioteca lui au însemnări.*

însemnát, -ă adj. **I** (*despre lucruri, animale etc.*) marcat[2], ‹înv.› semnat[2], ‹fig.; înv.› înstelat. *Proprietarii își recunosc cu ușurință vitele însemnate.* **II 1** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție însemnată la dezvoltarea literaturii.* **2** (*despre realizări ale oamenilor sau despre acțiuni, manifestări, întruniri culturale, sportive etc.*) important, prestigios. *A creat o doctrină sociologică însemnată. Olimpiada este o manifestare sportivă însemnată.* **3** (*despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) important, ‹înv. și reg.› vajnic, ‹latin.; înv.› sontic, ‹fig.; înv.› subțire. *Detectivul lucrează la un caz însemnat. Are o meserie însemnată.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) deosebit, important, remarcabil, ‹fam.› senzațional. *La olimpiadă succesul echipei noastre de gimnastică a fost însemnat.* **5** (*despre fapte, evenimente, pasaje din lucrări artistice, aforisme etc.*) consemnabil, important, marcant, memorabil. *A extras câteva fragmente însemnate din opera scriitorului.* **6** (*despre anumite momente din viața oamenilor sau a unei colectivități*) deosebit, important, solemn, ‹înv.› solemnel. *Căsătoria religioasă a reprezentat pentru ei un moment însemnat, care nu poate fi uitat.* **7** (*despre anumite date*) deosebit, important, mare[1]. *Prima zi de școală este pentru copii o zi însemnată în viața lor.* **8** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă însemnată.* **9** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri însemnate în societate.* **10** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este însemnată.* **11** (*despre posturi, ranguri*) important, înalt, mare[1], ‹înv.› acătării, însemnător. *Deține un rang însemnat în ierarhia militară. Are un post însemnat în minister.* **12** (*despre personalități*) important, marcant, remarcabil, ‹fam.› ditamai, ‹reg.› socotit[2], ‹fig.› înalt, proeminent. *Maiorescu a fost o personalitate însemnată a timpului său. Este un demnitar însemnat în guvern.* **13** (*despre oameni*) important, influent, marcant, puternic, ‹fig.› greu. *Soțul ei este o persoană însemnată în administrația orașului.*

însemnărícă s.f. (*fam.*) v. Notiță.

însemnătáte s.f. **I 1** importanță, pondere, relevanță, valoare, ‹fig.› accent, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *A rgumentele științifice au avut o însemnătate deosebită în cadrul dezbaterilor.* **2** importanță, relevanță, valoare, ‹înv.› însemnanță, notabilitate. *Și astăzi suntem conștienți de însemnătatea descoperirii antibioticelor. Sunt amănunte fără însemnătate.* **3** importanță, seriozitate, valoare, ‹înv.› mărie[1], mărime. *Nimeni nu contestă însemnătatea contribuției poetului la dezvoltarea literaturii. Toți sunt deplin convinși de însemnătatea acestei decizii.* **4** importanță, relevanță, semnificație, valoare, ‹fig.› dimensiune, preț. *Viața ei a căpătat o altă însemnătate din momentul apariției copilului.* **5** amploare, importanță, semnificație, sens, valoare, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre însemnătatea fenomenului globalizării.* **6** importanță, solemnitate. *Este copleșit de însemnătatea celebrării evenimentului.* **7** importanță, profunzime, seriozitate, ‹fig.› adâncime. *Însemnătatea prefacerilor din societate, din ultimii ani, este o realitate.* **II** (*lingv.; rar*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare.

însemnătór, -oáre s.m., adj. **1** s.m. (*tehn.; în dulgherie; reg.*) v. Zgârieci. **2** adj. (*înv.; despre posturi, ranguri*) v. Important. Înalt. Însemnat. Mare[1].

însemnătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Însemnare. Marcare. Marcat[1]. Marcație. **2** (*concr.*) v. Marcă[1]. Semn.

însemnuí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Însemna. Semnifica. Simboliza. Spune.

înseninà vb. I. refl. **I 1** (*în opoz. cu „a se întuneca”, „a se înnora”; despre cer*) a se deschide, a se însori, a se limpezi, a se lumina, ‹rar› a se clarifica, a se deznora, ‹fig.› a se spăla. *După ploaie, cerul s-a înseninat.* **2** (*în opoz. cu „a se întuneca”; despre vreme sau despre zare, atmosferă etc.*) a se limpezi, a se lumina, ‹pop.› a se răzbuna, ‹reg.› a se tistăli[1]. *Afară s-a mai înseninat. Atmosfera s-a înseninat după ridicarea ceții.* **II** fig. (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se deschide, a se descreți, a înflori, a se lumina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Fața i s-a înseninat când și-a văzut copiii.*

înseninăre s.f. **1** limpezire, luminare, ‹reg.› luminează, răzbunare, răzbuneală. *După atâtea zile înnorate, se așteaptă înseninarea cerului.* **2** fig. jovialitate, veselie, voioșie. *Fata este de o înseninare debordantă.*

înseninát, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „întunecat”, „cețos”, „noros”; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, limpede, pur[2], senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit înseninat după furtună.* **2** (*despre seri, nopți*) frumos, senin, ‹înv.› seninos. *Este o noapte înseninată, cu lună plină.* **II** fig. (*despre fizionomia, privirea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) luminos, vesel, voios, ‹fig.› însorit. *Își întoarce spre el fața înseninată.*

înseră vb. I. refl. impers. a amurgi, a se întuneca, a scăpăta, ‹pop.› a înmurgi, ‹înv. și reg.› a murgi, ‹reg.› a se umbri. *Se însera și în depărtare se vedeau munții într-o lumină roșie.*

înseráre s.f. amurg, apus[1], asfințire, asfințit, crepuscul, seară, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, zori de seară (v. *zori*[1]), ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare la înserare.*

însetá vb. I. intr. **1** (*despre ființe*) ‹înv. și reg.› a însetoșa, a setoșa, ‹înv.› a setui. *Au însetat repede din cauza canicule.* **2** fig. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.; înv. și reg.› a însetoșa. *Oricine este însetat de ceva nou.*

însetáre s.f. **I** sete, ‹înv. și reg.› însetoșare. *Și-a potolit însetarea cu câteva pahare de apă.* **II** fig. **1** ‹fig.› sete. *Fiind foarte atrăgătoare, toți o privesc cu însetare.* **2** aviditate, lăcomie, ‹fig.› foame, sete. *Ceea ce l-a caracterizat pe acest domnitor a fost însetarea de noi cuceriri.* **3** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetență, chef, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ‹fig.› apetit, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis însetarea pentru citit.*

însetát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) setos, ‹rar› nebăut, ‹înv. și reg.› însetoșat, secetos, ‹înv.› sățios[2]. *Este foarte însetat din cauza canicule.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹fig.› flămând, înfometat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.›

însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este însetat de muzică.*
însetoșá vb. I. intr. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Înseta. **2** fig. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Înseta.
însetoșáre s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Însetare. Sete. **2** fig. (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) v. Apetență. Apetit. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Însetare. Plăcere. Poftă. Sete.
însetoșát, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Însetat. Setos. **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Ahtiat. Avid. Dorit. Doritor. Dornic. Flămând. Înfometat. Însetat. Jinduit. Jinduitor. Lacom. Râvnitor. Setos.
însimțíre s.f. (*înv.*) v. Resimțire.
însingurá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se claustra, a se izola, ‹înv.› a se singura, ‹fig.› a se refugia, a se sihăstri, ‹fig.; rar› a se sechestra. *Dorindu-și liniște, s-a însingurat într-o cameră de la mansardă.*
însinguráre s.f. claustrare, izolare, recluziune, singurătate, solitudine, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o însingurare totală.*
însingurát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) izolat, pribeag, răzleț, retras, singur, singuratic, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor însingurat și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, retras, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pustnic, sihastru. *Un bărbat însingurat trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai însingurat, la mănăstire.*
însiropá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales blaturi de tort sau prăjituri*) ‹astăzi rar› a siropa. *A însiropat foile de tort înainte de a pune crema.*
însiropáre s.f. ‹astăzi rar› siropare. *Pentru însiroparea foilor de tort a pregătit un sirop de lămâie.*
însiropát, -ă adj. (*mai ales despre blaturi de tort sau prăjituri*) ‹astăzi rar› siropat. *Cele mai multe persoane preferă torturile cu blaturile însiropate.*
însleít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) v. Coagulat. Închegat. Sleit[2]. Solidificat.
însmălțá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Împestrița. Păta. Smălța.
însmălțát, -ă adj. (*înv.; mai ales despre obiecte*) v. Împestrițat. Panașat. Pătat. Pestriț. Smălțat.
însorí vb. IV. refl. **1** (*în opoz. cu „a se întuneca”, „a se înnora”; despre cer*) a se deschide, a se însenina, a se limpezi, a se lumina, ‹rar› a se clarifica, a se deznora, ‹fig.› a se spăla. *După ploaie cerul s-a însorit.* **2** (*despre ființe*) ‹pop.› a se sori. *Se însorește lângă piscină. O pisică se însorea pe pervazul geamului.*
însorít, -ă adj. **I 1** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) frumos, senin, ‹rar› soros, strălucit, ‹pop.› sorit, ‹înv.› seninos. *Pentru mâine se anunță timp însorit. Săptămâna trecută au fost numai zile însorite.* **2** (*despre locuri, meleaguri, țări etc.*) ‹rar› sorin, soros, ‹pop.› sorit. *Italia este o țară însorită.* **II** fig. (*despre fizionomia, privirea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) luminos, vesel, voios, ‹fig.› înseninat. *Își întoarce spre el fața însorită.*
însorțít s.n. (*reg.*) ‹reg.› înfârtățire, înfârtățit, însurăție, mătcălău, paștele-mic (v. *paște*[1]). *Însorțitul este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.*
însoți vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. locale*) a acompania, a aduce, a conduce, a duce[2], a întovărăși, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își însoțește musafirii până la poartă.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a întovărăși, a urma. *Întotdeauna o însoțește oriunde s-ar duce.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a escorta, ‹înv.› a convoia. *Doi polițiști însoțesc prizonierul până la avion.* **4** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se alia, a se asocia, a se grupa, a se întovărăși, a se uni[2], ‹rar› a se împerechea, ‹înv. și pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se soți, ‹înv.› a intra, a se obști, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au însoțit pentru a înființa o societate nonprofit.* **5** tr. (*muz.; rar*) v. Acompania. Secunda. **6** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Căsători. Uni[2]. **7** refl. (recipr.) (*biol.; pop.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.
însoțíme s.f. (*înv.*) **1** v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie. **2** (*bis.*) v. Cin[1]. Tagmă. **3** (*în trecut*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă.
însoțíre s.f. **1** acompaniere, conducere, ducere, întovărășire, petrecere, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Însoțirea musafirilor s-a făcut până la poartă.* **2** escortare, ‹rar› escortat. *Însoțirea prizonierului până la avion se face cu o mașină a poliției.* **3** companie[1], tovărășie, ‹reg.› ortăcie. *A plecat în excursie în însoțirea celor mai buni prieteni.* **4** (*pop.*) v. Casă[1]. Căsătorie. Căsnicie. Mariaj. Matrimoniu. Menaj. **5** (*pop.*) v. Căsătorie. Unire. **6** (*biol.; pop.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.
însoțitór, -oáre s.m., s.f. tovarăș, ‹astăzi rar› paranimfă, ‹înv. și pop.› soț, ‹înv. și reg.› soață, soție, ‹înv.› companion, petrecător. *Însoțitorul său la drum este un coleg.*
însoțitúră s.f. **1** (*pop.*) v. Căsătorie. Unire. **2** (*biol.; pop.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare. **3** (*înv.*) v. Acompaniere. Conducere. Ducere. Însoțire. Întovărășire. Petrecere.
înspáimá vb. I. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Oripila. Terifia.
înspáimáre s.f. (*înv.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.
înspáimát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Încrâncenat. Înfiorat. Înfricoșat. Îngrozit. Înspăimântat. Terifiat. Zguduit[2].
înspăimântá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a tremura, a se zgudui, ‹înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a înspăimântat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înfiora, a înfricoșa, a îngrozi, a oripila, a terifia, ‹înv.› a înspăima, a strășnici. *Bubuiturile tunetelor îi înspăimântă. O înspăimântă întunericul.*
înspăimântáre s.f. groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, oroare, spaimă, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțârâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozâtură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o înspăimântare cumplită a pus stăpânire pe ea.*
înspăimântát, -ă adj. (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, înfricoșat, îngrozit, terifiat, zguduit[2], ‹înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Înspăimântată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.*
înspăimântátor, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, oribil, oripilant, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene înspăimântătoare.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă înspăimântătoare.* **3** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțârător, oțeros, speriat[2]. *Este un despot înspăimântător. Fapta sa este înspăimântătoare.* **4** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, năprasnic, strașnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună înspăimântătoare i-a luat acoperișul casei.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fan-

tastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare înspăimântător de scump.*
înspăimântătúră s.f. (*înv.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.
înspicá vb. I. intr. **1** (*bot.; despre graminee*) ‹înv.› a spica, a spicui. *Grâul a înspicat.* **2** (*pop. și fam.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albi. Cărunți. Grizona. Înălbi. Încărunți.
înspicát, -ă adj. **1** (*bot.; despre graminee*) ‹înv.› spicat. *Se plimbă prin lanul înspicat.* **2** (*pop. și fam.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur. **3** (*pop.; mai ales despre obiecte*) v. Împestrițat. Panașat. Pătat. Pestriț. Smălțat.
înspicoșá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.
înspițát, -ă adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.
însplină vb. I. refl. (*med. vet.; reg.; despre vite, cai, oi etc.*) v. Sângera.
însplináre s.f. (*med. vet.; la vite; reg.*) v. Splină.
însplinát s.n. (*med. vet.; la vite; reg.*) v. Splină.
însplineálă s.f. (*med. vet.; la vite; reg.*) v. Splină.
însplinoșá vb. I. refl. (*med. vet.; reg.; despre vite, cai, oi etc.*) v. Sângera.
înspráncenát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Sprâncenat.
înspre prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția de deplasare, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spațiu*) către, la[1], spre. *Cei doi au consultat busola și au pornit înspre nord.* **2** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) asupra, către, la[1], spre, ‹înv.› a[2], despre, între, supra. *Profesorul își aruncă privirea înspre elev și-l vede copiind.* **3** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este un loc în direcția căruia se deplasează cineva*) către, la[1], spre. *Mergea înspre cantină pentru a lua masa.* **4** (*după vb. de mișcare; circ. indică un reper fix spre care se face apropierea cuiva*) către, lângă. *Se trage înspre sobă.* **II** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. indică o aproximație*) către, spre, ‹înv. și pop.› lângă, ‹reg.› asupra, ‹înv.› despre, înde. *A venit acasă înspre dimineață.* **2** (*circ. indică apropierea de un anumit moment*) în, spre. *A început să fulgere înspre zori.* **III** (*introduce un circ. de mod care indică sensul în care evoluează o stare, un fenomen etc.*) spre. *Starea ei merge înspre bine. Boala se îndreaptă înspre vindecare.* **IV** (*introduce un circ. de scop*) pentru, spre, ‹înv.› către. *Tot ce a făcut a fost numai înspre binele ei.*
înspulberát, -ă adj. (*rar; mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Focos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Violent.
înspumá vb. I. refl. (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a asuda, a se clăbuci, a se înspumega, a se spuma, a spumega. *Goniți fără milă, caii se înspumau.*
înspumáre s.f. (*fiziol.*) asudare, spumare, spumegare. *Înspumarea cailor este rezultatul efortului fizic mare.*
înspumát, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) asudat[2], înspumegat, spumat, spumegat[2], ‹rar› spumatic, spumos, ‹pop.› spumegând. *Se oprește pentru a da răgaz armăsarului înspumat să se odihnească.* **2** (*despre ape, valuri etc.*) înspumegat, spumat, spumegat[2], spumegător, spumegând, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat. *Valurile înspumate se lovesc de stânci.* **3** (*despre vin, șampanie*) spumant, spumos. *Savurează șampania înspumată.*
înspumegá vb. I. refl. (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a asuda, a se clăbuci, a se înspuma, a se spuma, a spumega.
înspumegát, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) asudat[2], înspumat, spumat, spumegat[2], ‹rar› spumatic, spumos, ‹pop.› spumegând. *Se oprește pentru a da răgaz armăsarului înspumegat să se odihnească.* **2** (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, spumat, spumegat[2], spumegător, spumegând, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat.
înstárí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se ajunge, a se îmbogăți, a se îmburghezi, a se înavuți, a parveni, ‹pop. și fam.› a se chivernisi, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. și reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuți, ‹fig.; fam.› a se înțoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieșit din uz› a se îngăzdăci. *S-a înstărit și nu-și mai recunoaște rudele sărace.*
înstárire s.f. îmbogățire, înavuțire, parvenire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, pricopsire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire. *Lozul câștigător i-a adus înstărirea nesperată.*
înstárít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** ajuns, bogat, îmbogățit, înavuțit, ‹pop. și fam.› chivernisit, pricopsit, ‹fam.› căpătuit, ‹reg.› încăpuit, stăruit, ‹fig.; reg.› plinuț. *Prin speculații la bursă a devenit un om înstărit.* **2** avut[2], bogat, situat, ‹pop.› bănos, chiabur, cuprins[2], ‹reg.› găzdac, găzduț, taxidit, ‹înv.› paralâu, ‹fig.; iron. sau peior.› barosan, ‹arg.› baștan, păduchios. *Este un bărbat înstărit.*
înstelát, -ă adj. **1** (*despre cer*) ‹rar› stelar[2], ‹înv.› constelat, stelat, stelos. *Privește cerul înstelat.* **2** fig. (*înv.; despre lucruri, animale etc.*) v. Însemnat. Marcat[2].
însticloșát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre privire*) v. Sticlos. **2** (*în opoz. cu „mobil"; despre ochi, privire*) v. Fix. Imobil[2]. Încremenit. Înlemnit. Neclintit. Nemișcat. Neschimbat.
înstráină vb. I. **1** refl. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹înv. și pop.› a se străina, ‹înv.› a astreina, a se răsări[2], a se răzleți. *Unii tineri s-au înstrăinat de țara lor natală.* **2** refl. (recipr.) (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se depărta, a se îndepărta, ‹livr.› a (se) depeiza, ‹înv.› a se ostâmpi, ‹fig.› a se răci, a se rupe. *După căsătorie, băiatul s-a înstrăinat de familia lui. Nu s-au văzut de multă vreme și s-au înstrăinat unul de altul.* **3** tr. (*jur.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a aliena. *Și-a înstrăinat casa.* **4** tr. (*rar; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **5** refl. (*jur.; înv.; despre oameni sau despre colectivități umane; de obicei cu determ. locale care indică țara sau destinația*) v. Emigra. Expatria. Pribegi.
înstrăináre s.f. **1** ‹înv.› străinare. *Când te afli departe de casă, sentimentul înstrăinării devine tot mai acut.* **2** ‹fig.› răcire. *Înstrăinarea dintre ei a intervenit în urma unei dispute.* **3** (*jur.*) alienare. *Înstrăinarea casei i-a provocat o mare tristețe.* **4** (*jur.; înv.*) v. Furt. Sustragere. **5** (*jur.; înv.*) v. Emigrare. Emigrație. Expatriere. Pribegie.
înstrăinát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) străin, ‹fig.› dezrădăcinat. *O persoană înstrăinată are multă nostalgie pentru trecutul său.* **2** (*jur.; bunuri, drepturi etc.*) alienat. *Casa înstrăinată o moștenise de la părinți.* **3** (*rar; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras. **4** (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Alungat. Exilat. Gonit. Izgonit. Pribeag. Proscris. Relegat. Surghiunit.
înstrălucíos, -oásă adj. (*înv.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.
înstrámbá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba.
instrugurát, -ă adj. (*reg.; despre lână, blană*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Mărgelat.
înstrúnă vb. I. tr. **I 1** (*muz.; compl. indică instrumente muzicale cu coarde*) a acorda, a struni, ‹pop.› a potrivi. *I-a înstrunat violoncelul.* **2** (*compl. indică arcuri, corzi, cabluri etc.*) a încorda, a întinde, ‹rar› a struni. *Meșterul a înstrunat prea mult corzile viorii.* **II** fig. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a birui, a înfrâna, a înfrânge, a învinge, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își înstrunează dorința de a-i spune adevărul.*
înstrunáre s.f. **1** (*muz.*) acordaj, acordare, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› înstrunătură. *Înaintea concertului este obligatorie înstrunarea instrumentelor.* **2** încordare, întindere, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› încordăciune, încordătură, înstrunătură. *Înstrunarea în exces a corzilor unei viori poate provoca ruperea lor.*
înstrunát, -ă adj. **I 1** (*muz.; despre instrumente muzicale cu coarde*) acordat. *Numai cu instrumentele înstrunate poate începe concertul.* **2** (*despre arcuri, corzi, cabluri etc.*) încordat, întins[2], strâns[2], ‹rar› strunit. *Corzile foarte înstrunate ale viorii s-au rupt.* **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ‹fig.› senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este înstrunată și veselă.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; înv.; despre ploaie, ninsoare, vânt*) v. Blând. Calm[2]. Domol. Lânced. Lin[2]. Liniștit. Moale. Moderat. Molcom. Plăcut. Potolit[2]. Slab. Ușor[2].

înstrunătúră s.f. (*înv.*) **1** (*muz.*) v. Acordaj. Acordare. Înstrunare. Strunire. **2** v. Încordare. Înstrunare. Întindere. Strunire.
însufletá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) v. Însufleți. Învia. Scula.
însufleți vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a învia, a (se) scula, ‹înv. și pop.› a (se) deștepta, a (se) trezi, ‹înv.› a însufleta, a (se) ridica, ‹fig.; înv.› a stârni. *Iisus Hristos l-a însuflețit pe Lazăr. Morții se vor însufleți la judecata de apoi.* **II 1** tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a însuflețit atmosfera din sală.* **2** tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) pasiona, ‹livr.› a se anflama, a (se) așarna, ‹înv.› a se entuzia, a (se) fierbăza, ‹grec.; înv.› a (se) entusiasi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întârâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se însuflețește când este vorba de politică.* **3** tr. (*mai ales fig.; compl. indică oameni*) a excita, a îmbărbăta, a încuraja, a îndemna, a stimula, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și însuflețească oștenii în luptă.* **4** tr. fig. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca însuflețește forțele și energia organismului.*
însuflețíre s.f. **I** înviere, sculare, ‹livr.› anastază, ‹înv. și pop.› deșteptare ‹înv.› sculat[1], sculătoare (v. *sculător*), sculătură. *La judecata de apoi va avea loc însuflețirea morților.* **II** (*mai ales fig.*) **1** animare, înviorare, ‹reg.› înviosare, ‹fig.› electrizare, înflăcărare, ‹fig.; livr.› vivificare. *Însuflețirea atmosferei unei întruniri se face cu glumele lui.* **2** animație, antren, vervă, vioiciune, ‹rar› vivacitate, ‹fig.› viață. *A fost o petrecere plină de însuflețire.* **3** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca însuflețire în suflet.* **4** avânt, patos, vervă, ‹fig.› inspirație. *Este cunoscută însuflețirea stilului editorialistului.* **5** (*muz.*) vioiciune, vivacitate. *Finalul simfoniei a entuziasmat spectatorii prin însuflețirea tempoului.*
însuflețít, -ă adj., adv. **I** adj. (*în opoz. cu „mort”; despre ființe*) viu, ‹înv.› organizat. *După căzătura de la etaj, tânărul este încă însuflețit.* **II** adj. (*mai ales fig.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) intens, încordat, viu, ‹fig.› febril. *S-a obișnuit cu un ritm însuflețit de viață.* **2** (*despre convorbiri, conversații etc.*) animat, viu, ‹fig.› vivant. *Între ei a fost o discuție însuflețită.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, pasionat, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs însuflețit.* **4** (*despre atmosferă, ambianță*) animat, înviorat, ‹reg.› învioșat, ‹fig.› electrizat, înflăcărat, trepidant, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera însuflețită din sală l-a binedispus.* **5** (*muz.; despre ritmul unor compoziții muzicale*) vioi, viu, vivace. *Finalul simfoniei a fost interpretat într-un tempo însuflețit.* **III** adv. (*modal*) **1** avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, pasionat, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează însuflețit când este vorba despre respectarea democrației.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) con brio, con fuoco.
însuflețitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. înviorător, revigorant, revigorator, revitalizant, ‹livr.› vivifiant, ‹înv.› vivific, vivificator. *Atmosfera din discotecă este însuflețitoare.* **2** s.m., s.f. animator, ‹fig.› suflet. *Prietenul său este însuflețitorul petrecerilor.*
însulemení vb. IV. refl., tr. (*înv.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia.
însumá vb. I. tr. **1** a totaliza. *Opera sa însumează sute de picturi.* **2** a cumula, a îngloba, a întruni, ‹înv.› a împreuna, ‹fig.› a rezuma. *Este o personalitate unică întrucât însumează însușiri deosebite.* **3** (*mat.; rar*) v. Adiționa. Aduna. Totaliza.
însumáre s.f. **1** totalizare. *Însumarea lucrărilor acestui pictor este greu de realizat.* **2** cumulare, cumulație, sumație. *Însumarea atâtor însușiri deosebite face din el o personalitate unică.*
însurá[1] vb. I. **1** refl. (*despre bărbați*) a (se) căsători, ‹înv.› a (se) desholtei. *Prietenul lui s-a însurat imediat după terminarea facultății.* **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
însurá[2] vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică încălțăminte*) v. Căputa. Încăputa.
însuráre s.f. (*rar*) v. Căsătorie. Însurat[2]. Însurătoare.
însurát[1] adj. (*despre bărbați*) căsătorit. *Are doi băieți, însurați amândoi.*
însurát[2] s.n. căsătorie, însurătoare, ‹rar› însurare, ‹pop.› însuriș, ‹înv.› însurăciune, însurătură.
însurăciúne s.f. (*înv.*) v. Căsătorie. Însurat[2]. Însurătoare.
însurătoáre s.f. **1** căsătorie, însurat[2], ‹rar› însurare, ‹pop.› însuriș, ‹înv.› însurăciune, însurătură. *Însurătoarea băiatului a avut loc după ce acesta a terminat facultatea.* **2** (*pop.*) v. Nuntă.
însurătúră s.f. (*înv.*) v. Căsătorie. Însurat[2]. Însurătoare.
însurățéi. s.m. pl. miri (v. *mire*), tinerii (v. *tânăr*), ‹reg.› mirezi (v. *mireaz*), ‹înv.› spornici (v. *spornic*). *La masă, de o parte și de alta a însurățeilor stăteau nașii.*
însurățíe s.f. (*reg.*) ‹reg.› înfărtăție, înfărtățit, însorțit, mătcălău, paștele-mic (v. *paște*[1]). *Însurăția este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.*
însurí vb. IV. intr. (*înv.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albi. Cărunți. Grizona. Înălbi. Încărunți.
însuríș s.n. (*pop.*) v. Căsătorie. Însurat[2]. Însurătoare.
însurít, -ă adj. (*înv.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur.
însușí[1] vb. IV. tr. **I 1** (*jur.; compl. indică lucruri, bunuri, proprietăți etc.*) a-și apropria. *Statul și-a însușit, în perioada comunistă, multe terenuri care aparțineau bisericii.* **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) a fura, a lua, a sustrage, ‹fam.› a ciordi, a palma, a șparli, a șterpeli, ‹fam.; glum.› a confisca, a împrumuta, ‹reg.› a cotârji, ‹fig.; fam.› a ciupi, a pișca, a volatiliza, ‹fig.; fam.; glum.› a sălta, ‹fig.; reg.› a ciupeli, ‹arg.› a aporta, a bali, a buli, a cardi, a extrage, a furgăsi, a furlua, a gioli, a hali, a panacota, a servi, a speria, a șuti, a tria, a umfla, a ușchi. *Și-a însușit portofelul lui cu bani. Și-a însușit cardul ei.* **II 1** (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a împărtăși, a prelua, a primi, a recunoaște, ‹fig.› a îmbrățișa. *Oamenii de știință și-au însușit teoria privind transhumanța.* **2** (*compl. indică meserii, practici etc.*) a deprinde, a învăța, a prinde, ‹înv.› a obicni. *Și-a însușit cu ușurință croitoria.* **3** (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a asimila, a dobândi, a învăța, a prinde, ‹rar› a apercepe, ‹fig.› a absorbi. *Cei mai mulți copii își însușesc cu ușurință inovațiile tehnice.* **4** (*compl. indică obiceiuri, elemente de cultură materială, idei, imagini etc. sau, p. ext., nume, porecle etc.*) a lua, ‹fig.› a împrumuta. *Și-a însușit de la ea deprinderea de a bea cafeaua cu lapte. Și-a însușit un nou nume de scenă.*
însuși[2], **însăși** pron. de întăr. pers.3, adj. pron. de întăr. (*precizează prin insistență obiectul al cărui nume îl înlocuiește*) ‹înv.› adins, îns. *Va interveni însuși. Autorul însuși i-a dat cartea.*
însușíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Apropriere. Însușire.
însușietáte s.f. (*înv.*) v. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Notă. Particularitate. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Specific. Urmă.
însușíme s.f. (*înv.*) v. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Notă. Particularitate. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Specific. Urmă.
însușíre s.f. **I** (*jur.*) apropriere, ‹înv.› însușie, ‹înv.› apropriație. *Însușirea de către stat, în perioada comunistă, a unor terenuri care nu-i aparțineau.* **II 1** deprindere, învățare. *Însușirea croitoriei nu a fost ușoară.* **2** asimilare, asimilație, dobândire, învățare, prindere. *O preocu-*

pare a sa era însușirea de noi cunoștințe. **III 1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o însușire a civilizației.* **2** calitate, condiție, ‹înv.› natură. *Vorbește din punctul de vedere al însușirii sale de profesor.* **3** calitate, valoare. *Însușirea cea mai de preț a acestei picturi o constituie compoziția.* **4** calitate, virtute, ‹rar› bun, ‹înv.› vârtute. *Delicatețea sufletească este o însușire rară.* **5** calitate, dar[2], har, talent. *Are însușirea de a stârni compasiunea celor din jur.* **6** facultate, proprietate. *Omul este înzestrat cu însușirea de a vorbi. Magnetul are însușirea de a atrage fierul.* **7** dar[2], putere. *Este înzestrat cu însușirea de a hipnotiza.* **8** aptitudine, capacitate, facultate, posibilitate, ‹livr.› bosă, ‹fig.; înv.› talant[1]. *Nimeni nu îi pune la îndoială însușirile intelectuale.* **9** (*rar; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație.

însușít, -ă adj. **I 1** (*jur.; despre lucruri, bunuri, proprietăți etc.*) apropriat. *Multe terenuri însușite au fost redate proprietarilor de drept.* **2** (*despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) furat[2], luat[2], sustras, ‹rar› înstrăinat, ‹pop. și fam.› cărăbănit, ‹fam.› ciordit[2], șparlit, șterpelit, ‹fig.; fam.› ciupit[2], ‹arg.› aportat[2], giolit, importat, manglit, șutit. *Portofelul însușit a fost găsit într-un tomberon.* **II** (*înv.*) v. Caracteristic. Definitoriu. Distinct. Distinctiv. Dominant. Particular. Propriu. Specific. Tipic[2].

însutít, -ă adj. (*despre sume, cantități etc.*) ‹livr.› centuplu. *A investit bine și acum are bani însutiți.*

înșelá[1] vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a minți, a mistifica, a momi, a păcăli, a trișa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a mâglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A înșelat multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **2** tr. (*despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) a ademeni, a amăgi, a seduce, ‹înv. și reg.› a prilesti, ‹înv.› a celui, a încelui, a seduiza. *Acest tânăr a înșelat multe fete pe care apoi le-a părăsit.* **3** tr. (*compl. indică soțul sau soția*) a trăda, ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹fam.› a traduce, ‹reg.› a ormoci, ‹fig.; pop. și fam.› a cornifica, a cornora, a îmbrobodi, a încornora. *Și-a înșelat soția cu o tânără.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a escroca, a frustra, a pungăși, a specula, ‹fam.› a coțcări, a potlogări, a sfânțui, a șmecheri, a țepui[2], ‹reg.› a șufări, ‹fig.› a încărca, ‹fig.; fam.› a carota, a căptuși, a jumuli, a trufa, ‹fig.; reg› a coși, ‹arg.› a șmenui. *Vânzătorul a înșelat bătrâna cu zece lei.* **5** refl. (*despre oameni*) a se amăgi, a greși, ‹fig.› a se rătăci. *Nu poți să-l faci să înțeleagă că se înșală în privința ei.* **6** tr. (*sport; compl. indică adversari*) a dribla. *Pentru a ajunge la poartă, cunoscutul fotbalist a reușit să înșele jucătorii din echipa adversă.*

înșelă[2] vb. I. tr. (*înv.; compl. indică mai ales cai*) v. Harnașa. Înșeua.

înșelăre[1] s.f. **1** ademenire, amăgire, înșelăciune, înșelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Înșelarea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.* **2** înșelăciune, trădare, ‹fam.› traducere, ‹fig.; pop. și fam.› cornificare, cornorare, îmbrobodire. *Descoperindu-i înșelarea, a intentat divorț.* **3** escrocare, pungășire, ‹fam.› potlogărire, sfânțuială, țepuire, ‹înv.› înșelătură, pungărire, ‹fig.; fam.› jumulire, ‹fig.; reg.› coșire. *Înșelarea este pedepsită de lege.*

înșelăre[2] s.f. (*înv.*) v. Harnașare. Înșeuare.

înșelát[1], -ă adj. **1** (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, mințit, momit, păcălit[2], trișat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul înșelat a rămas păgubit.* **2** (*mai ales despre fete, femei*) ademenit, amăgit, momit, sedus, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› rușinat, ‹înv.› celuit, înceluit. *Tânăra înșelată a făcut plângere la poliție.* **3** (*despre soți*) trădat, ‹fig.; pop. și fam.› cornificat, cornorat, încornorat, îmbrobodit[2]. *Soția înșelată nu știa nimic despre aventurile soțului ei.* **4** (*despre oameni*) escrocat, pungășit, ‹fam.› țepuit, ‹fig.; fam.› jumulit. *Bătrâna înșelată l-a denunțat pe vânzător.* **5** (*despre oameni*) păgubit, ‹fam.› mofluz. *A ieșit înșelat din această afacere.*

înșelát[2], -ă adj. (*înv.; mai ales despre cai*) v. Înșeuat.

înșelácios, -oásă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător. **2** s.m. art. (***înșelăciosul;*** *eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

înșelăciúne s.f. **1** ademenire, amăgire, înșelare[1], înșelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire, ‹fran.› felonie, ‹fig.› trădare. *Soțul ei este bănuit de înșelăciune.* **4** escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlâcie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru înșelăciune.* **5** înșelătorie, ‹rar› mistificare, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› șuleaucă, ‹fig.› dedesubt. *Tinerii aveau destulă experiență ca să ghicească înșelăciunea acestei politici.* **6** bluff, înșelătorie, păcăleală, ‹fam.› vrajă, vrăjeală, ‹fig.› cacealma, ‹fig.; fam.› pârleală. *Mult așteptatul spectacol a fost o înșelăciune.*

înșelătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. ademenitor, amăgitor, seducător, ‹livr.› falacios, ‹rar› momitor, ‹reg.› tășcător, ‹înv.› balamut, celuitor, gâmbositor, înceluitor, îngânător, înșelăcios, prilestet, prilestitor, ‹fig.; înv.› răpunător. *Casanova avea renumele de înșelător de femei.* **2** s.m., s.f. escroc, hoț, impostor, pungaș, șarlatan, șarlatancă, șnapan, șnapancă, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, pungășoaică, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celainâ, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, prăjitoare, șmenar, șușter, țepar[1], țepuitor. *Mulți înșelători au prosperat în ultimul timp.* **3** s.m. (*înv.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** adj. **1** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, iluzoriu, neadevărat, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, mâglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit înșelătoare.* **2** iluzoriu, neîntemeiat, van, ‹rar› iluziv, iluzoric, părelnic. *Gloria este înșelătoare. Își face speranțe înșelătoare că ar putea reuși.* **3** (*despre manifestări ale oamenilor*) insidios, perfid,

viclean, ‹înv.› viclenit, viclenos, ‹fig.› șerpesc. *A recurs la un mijloc înșelător pentru a-i câștiga încrederea. I-a făcut o propunere înșelătoare.*

înșelătorie s.f. **1** ademenire, amăgire, înșelare[1] înșelăciune, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. **2** escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlărie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. **3** înșelăciune, ‹rar› mistificare, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› șuleaucă, ‹fig.› dedesubt. **4** bluff, înșelăciune, păcăleală, ‹fam.› vrajă, vrăjeală, ‹ fig.› cacealma, ‹fig.; fam.› pârleală.

înșelătură s.f. (*înv.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **2** v. Escrocare. Înșelare[1]. Pungășire.

înșeptit, -ă adj. septuplu. *La această firmă a primit o sumă înșeptită pentru munca prestată.*

înșesit, -ă adj. sextuplu. *Douăzeci și patru este înșesit față de 4.*

înșeua vb. I. tr. (*compl. indică mai ales cai*) a harnașa, ‹pop.› a întărniță, ‹înv.› a înșela[2]. *Și-a înșeuat calul pentru a face o plimbare prin pădure.*

înșeuare s.f. harnașare, ‹înv.› înșelare[2]. *Jocheul se ocupă cu înșeuarea calului.*

înșeuat, -ă adj. (*mai ales despre cai*) ‹pop.› întărnițat, ‹înv.› înșelat[2]. *Calul înșeuat este gata de drum.*

înșfăcá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) a apuca, a înhăța, a lua, a prinde, ‹pop. și fam.› a căpui, ‹pop.› a încăibăra, ‹reg.› a agâmba, a găbji, a găbui, a gâmba, a încăpui, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹fig.; fam.› a căptuși, a umfla. *Câinele înșfacă osul care i-a fost aruncat. Înfuriat, l-a înșfăcat de guler și l-a dat afară.*

înșfăcáre s.f. apucare, înhățare, luare, luat[1], prindere, ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. *Înșfăcarea unui băț în mână este gestul reflex când te atacă un câine.*

înșirá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte, construcții etc.*) a (se) alinia, a (se) înșirui, a (se) ordona, a (se) rândui, ‹înv. și reg.› a (se) șirui, ‹înv.› a se linia. *Soldații s-au înșirat la comandă. Casele de pe strada lor se înșiră perfect.* **2** tr. (*compl. indică mărgele, pietre prețioase sau semiprețioase, scoici etc.*) a înșirui, ‹pop.› a înfira, ‹înv.› a șirui. *A înșirat mărgelele pe o ață.* **3** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a se succeda, a urma, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. *Generațiile se înșiră într-o ordine prestabilită.* **4** tr. (*compl. indică idei, fapte, evenimente etc.*) a enumera, a înșirui, ‹livr.› a cataloga, ‹înv.› a număra[1]. *La cererea profesorului, elevul a înșirat toți scriitorii clasici români.* **II** tr. (*țes.; compl. indică fibre textile*) a depăna, a înfășura, ‹pop.› a înfira. *Femeia înșiră tortul pentru a țese pânză.* **III** tr. fig. (*compl. indică amintiri, gânduri etc.*) ‹fig.› a depăna, a înșirui. *În serile lungi de iarnă își înșiră amintiri frumoase din copilărie.*

înșirare s.f. **I 1** aliniere, înșiruire, ordonare, rânduire. *Înșirarea caselor este perfectă în cartierul nou.* **2** înșiruire, perindare, succedare, succesiune, ‹înv.› înșirătură, mergere, ‹fig.› derulare, ‹fig.; înv.› vârtejire. *Constată, cu tristețe, înșirarea rapidă a anilor.* **3** enumerare, enumerație, înșiruire, ‹livr.› catalogare. *Profesorul i-a cerut elevului înșirarea scriitorilor clasici români.* **4** înșiruire, serie, succesiune, șir, ‹fig.› cortegiu. *Adesea, își întâmpină fiul cu o înșirare de reproșuri.* **II** fig. ‹fig.› depănare, înșiruire. *În serile lungi de iarnă înșirarea amintirilor a devenit un obicei.*

înșirát, -ă adj. **1** (*despre ființe, obiecte, construcții etc.*) aliniat[2], înșiruit, rânduit. *Soldații înșirați prezintă onorul.* **2** (*despre mărgele, pietre prețioase sau semiprețioase, scoici etc.*) înșiruit. *Perlele înșirate sunt naturale.*

înșirătúră s.f. (*înv.*) v. Înșirare. Înșiruire. Perindare. Succedare. Succesiune.

înșiruí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte, construcții etc.*) a (se) alinia, a (se) înșira, a (se) ordona, a (se) rândui, ‹înv. și reg.› a (se) șirui, ‹înv.› a se linia. **2** tr. (*compl. indică mărgele, pietre prețioase sau semiprețioase, scoici etc.*) a înșira, ‹pop.› a înfira, ‹înv.› a șirui. **3** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se perinda, a se rândui, a se succeda, a urma, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. **4** tr. (*compl. indică idei, fapte, evenimente etc.*) a enumera, a înșira, ‹livr.› a cataloga, ‹înv.› a număra[1]. **II** tr. fig. (*compl. indică amintiri, gânduri etc.*) ‹fig.› a depăna, a înșira.

înșiruíre s.f. **I 1** aliniere, înșirare, ordonare, rânduire. **2** înșirare, perindare, succedare, succesiune, ‹înv.› înșirătură, mergere, ‹fig.› derulare, ‹fig.; înv.› vârtejire. **3** enumerare, enumerație, înșirare, ‹livr.› catalogare. **4** înșirare, serie, succesiune, șir, ‹fig.› cortegiu. **II** fig. ‹fig.› depănare, înșirare.

înșiruít, -ă adj. **1** (*despre ființe, obiecte, construcții etc.*) aliniat[2], înșirat, rânduit. **2** (*despre mărgele, pietre prețioase sau semiprețioase, scoici etc.*) înșirat.

înștiințá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a anunța, a aviza, a informa, a încunoștința, a vesti, ‹înv.› a avizălui. *L-a înștiințat despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **2** (*compl. indică oameni*) a anunța, a comunica, a informa, a încunoștința, a vesti, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a știri[2], a știrici. *Vă înștiințăm că trebuie să vă prezentați la rectorat.* **3** (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) a anunța, a încunoștința, a vesti, ‹rar› a publicita, ‹înv.› a crăinici, a obști, a publica, a publicarisi, a publicălui, a publicui. *A înștiințat cu bucurie că a luat permisul de conducere.* **4** (*compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) a avertiza, a informa, a preveni, ‹reg.› a priti, ‹înv.› a prevesti, a reflecta. *Îl înștiințează că în viitor nu va scăpa numai cu o mustrare.*

înștiințáre s.f. **I 1** anunțare, informare, încunoștințare, vestire. *Înștiințarea neschimbării hotărârii lui nu a surprins-o. Directorul se va gândi la o soluție după înștiințarea tuturor angajaților despre situația din firmă.* **2** anunțare, încunoștințare, vestire, ‹înv.› obștire, publicare, publicație, publicuire. *Înștiințarea luării permisului de conducere a fost primită cu bucurie de prieteni.* **3** comunicare, informație, știre, veste, ‹înv. și pop.› răspuns, ‹arg.› exivă. *A auzit înștiințarea la televizor.* **4** avertizare, informare, prevenire, ‹înv.› prevestire. *În urma înștiințărilor meteorologilor, mai multe sate din zonele cu risc major de inundație au fost evacuate.* **II** (*concr.*) **1** afiș, anunț, ‹livr.› placat[1], ‹pop.› afipt, ‹înv.› publicație. *S-a pus o înștiințare în care se interzice fumatul în restaurant.* **2** (*adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) anunț, aviz, comunicare, încunoștințare, mesaj, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă o înștiințare de la regia de distribuție a gazelor.* **3** notă. *Într-o înștiințare dintr-un ziar local a aflat adresa firmei de construcții.*

înșulărí vb. IV. tr. (*croitorie; înv. și reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

înșulărít, -ă adj. (*croitorie; înv. și reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăilat[2].

înșurubá vb. I. tr. **1** (*compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) a strânge, ‹rar› a înșurubui, ‹pop. și fam.› a șurubări, a șurubui, ‹reg.› a crepeni, a șorofli, a șurubi. *A înșurubat bine becul în fasung.* **2** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** (*arg.; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) v. Imobiliza. Ține. Țintui.

înșurubáre s.f. înșurubat[1], strângere, strâns[1]. *Becul se fixează în fasung prin înșurubare.*

înșurubát[1] s.n. înșurubare, strângere, strâns[1].

înșurubát[2], -ă adj. (*despre piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) strâns[2]. *Abia a putut să deșurubeze becul înșurubat din fasung.*

înșurubuí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) v. Înșuruba. Strânge.

întăciuná vb. I. refl. (*med., med. vet.; pop.; despre țesuturi animale, organe etc.*) v. Cangrena. Macera. Necroza. Putrezi.

întăciunát, -ă adj. (*med., med. vet.; pop.; despre țesuturi animale, organe etc.*) v. Cangrenat. Macerat. Necrotic. Necrozat. Putred. Putrezit.

întăfoșă vb. I. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli.
întâință s.f. (*înv.*) v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate.
întărâtă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales câini*) a asmuți, a ațâța, a hărțui, a provoca, a stârni, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹înv. și reg.› a slobozi, ‹reg.› a amuța, a ascuma, a cățăla, a cățelări, a cățeli, a hărăți, a țurăi. *Vânătorii întărâtă câinii.* **2** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a ațâța, a excita, a incita, a instiga, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, înv. și reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au întărâtat populația.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndârji, a (se) înfuria, a (se) înverșuna, ‹livr.› a (se) așarna. *Răspunsul lui obraznic l-a întărâtat la culme.* **4** tr. (*compl. indică discuții, polemici etc.*) a stârni, a stimula, ‹fig.› a incita. *Afirmațiile politicianului au întărâtat polemicile dintre jurnaliști.* **5** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. **II** fig. **1** tr. a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a ațâța, a incita, a răscoli, a trezi. *Cartea îi întărâtă imaginația.* **2** refl. (*despre oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se întărâtă când este vorba de politică.* **3** refl. (*despre oameni*) a se ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, a stărui. *Se întărâtă să susțină un punct de vedere fals.*
întărâtare s.f. **1** asmuțire, ațâțare, hărțuială, hărțuire, provocare, stârnire, ‹rar› asmuțeală, asmuțitură, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹înv. și reg.› sumuțat[1], ‹reg.› hărățire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitașii se ocupă și cu întărâtarea câinilor.* **2** ațâțare, incitare, instigare, instigație, provocare, stârnire, tulburare, ‹rar› excitare, incitație, provocație, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc întărâtarea populației pentru a produce haos.*
întărâtat, -ă adj. **1** (*mai ales despre câini*) asmuțit, ațâțat, hărțuit, stârnit, ‹pop.› sumuțat[2], ‹reg.› hărățit. *Câinii întărâtați nu se mai opresc din lătrat.* **2** (*despre oameni, colectivități etc.*) ațâțat, incitat, instigat, provocat, stârnit, ‹livr.› concitat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Instigatorii manipulează populația întărâtată.* **3** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, înfuriat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Întărâtat peste măsură, i-a răspuns răstit.*
întărâtăciune s.f. (*înv.*) **1** v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire. **2** v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.
întărâtător, -oăre adj. (*înv.; despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Agitator. Ațâțător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.
întărâtătură s.f. (*înv.*) **1** v Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire. **2** v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.
întăreală s.f. (*reg.*) **1** (*milit.*) v. Fortificare. Întărire. **2** (*ind. text.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă.
întări vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică substanțe, materii, materiale etc.*) a (se) înțeleni, a (se) înțepeni, a (se) învârtoșa, a (se) solidifica. *Înghețul întărește noroiul de pe străzi. Ipsosul se întărește imediat.* **2** refl. (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) a se învârtoșa, a se solidifica, ‹înv. și pop.› a se slei, ‹înv. și reg.› a se vârtoșa,‹înv.› a se împuteri. *Lava fierbinte se întărește pe măsură ce se scurge de pe munte. Picăturile de ceară căzute din lumânare se întăresc pe masă.* **3** refl. (*mai ales despre pământ*) a se bătători, a se înțeleni, a se învârtoșa, ‹înv. și reg.› a se țeleni, ‹înv.› a se împuteri. *Pământul s-a întărit din cauza secetei.* **4** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică metale, aliaje, piese din metal etc.*) a (se) durifica. *Călirea este un procedeu prin care piesele din metal se întăresc.* **5** refl. (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) a se împietri, a se învârtoșa, a se usca, ‹pop.› a se împietroșa. *Pâinea s-a întărit după câteva zile.* **6** tr., refl. a (se) condensa, a (se) densifica. *Ținut prea mult la cuptor, pilaful s-a întărit.* **7** refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe*) a se indura. *Umflătura de la mână s-a întărit.* **8** tr. (*constr.; compl. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) a consolida, ‹pop.› a înțepeni, ‹înv. și reg.› a tocmi. *Firma de construcții a întărit fundația casei.* **9** tr. (*milit.; compl. indică orașe, linii de luptă etc.*) a fortifica, ‹rar› a se retranșa, ‹înv.› a se întemeia. *Pentru a rezista atacului, orașul a fost întărit cu o centură de apărare.* **II 1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a întărit. Mușchii s-au întărit prin exerciții fizice.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) fortifica, ‹fig.› a (se) căli, a (se) oțeli. *Gândul victoriei îi întărește pe soldați în luptă. După atâtea necazuri prin care a trecut, s-a întărit.* **3** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Deconecta. Destinde. Odihni. Reconforta. Recrea. Relaxa. Repauza. **III 1** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întări, a se înteți, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se întărește.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a (se) mări, a (se) potența, a spori[1]. *A întărit tensiunea curentului electric. Sunetele se întăresc din ce în ce mai mult.* **IV** tr. **1** (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document întărește că el este proprietarul casei.* **2** (*compl. indică afirmații, date etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a confirma, a corobora, a întări, a proba, a sprijini. *Afirmațiile martorilor sunt întărite cu înregistrările de pe casete.* **3** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică acte, copii, documente etc.*) v. Autentifica. Legaliza. **4** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) v. Aproba. Confirma. Consacra. Consfinți. Ratifica. Sancționa. Valida. **5** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Confirma. Recunoaște. Valida. **6** (*înv. și pop.; compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susține. **V 1** refl. (*mai ales despre situații, stări*) a se consolida, a se stabiliza, ‹fig.; fam.› a se osifica. *Situația lor financiară s-a întărit în ultima vreme.* **2** tr. a consolida, ‹înv.› a statornici. *Firma și-a întărit poziția pe piața produselor cosmetice. Acțiunile de binefacere au întărit renumele acestei fundații. Formația vrea să-și întărească poziția de top.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) a (se) consolida, ‹fig.› a (se) cimenta, a (se) strânge. *Relația lor de prietenie s-a întărit în timp.* **4** tr. a accentua, a evidenția, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a întărit importanța proiectului.*
întărire s.f. **I 1** învârtoșare, solidificare, ‹înv.› solidificație. *Întărirea lavei se produce pe măsură ce se scurge de pe munte.* **2** (*tehn.*) durcisare, durificare, durizare. *Călirea este un procedeu de întărire a pieselor din metal.* **3** (*constr.*) consolidare, ‹livr.› ranforsaj, ranforsare, ‹rar› consolidație, ‹pop.› înțepenire. *A angajat o firmă de profil pentru întărirea fundației casei.* **4** (*milit.*) fortificare, ‹rar› retranșare, ‹reg.› întăreală, ‹înv.› întăritură. *Întărirea orașului a fost necesară pentru a rezista asaltului inamicilor.* **5** (*ind. text.; pop.*) v. Apret. Apretaj. Apretare. Apretat[1]. Scrobire.

Scrobit[1]. **6** (*concr.; milit.; înv.*) v. Fortificație. Întăritură. **II 1** (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, întărirea organismului după boală a fost rapidă.* **2** fortificare, ‹fig.› călire, oțelire. *La întărirea sa a contribuit și înfruntarea a numeroase necazuri prin care a trecut.* **III 1** accentuare, acutizare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Întărirea forței vijeliei a fost devastatoare.* **2** amplificare, creștere, intensificare, mărire, potențare, sporire, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru întărirea tensiunii curentului.* **IV 1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstrație, dovedire, probare, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Întărirea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **2** confirmare, consolidare, coroborare, probare, ‹înv.› coroborație. *Întărirea afirmațiilor martorilor cu înregistrările de pe casete a stabilit adevărul.* **3** (*jur.; înv. și pop.*) v. Autentificare. Legalizare. **4** (*jur.; înv. și pop.*) v. Aprobare. Confirmare. Consacrare. Consfințire. Ratificare. Sancționare. Sancțiune. Validare. **5** (*jur.; înv. și pop.*) v. Confirmare. Recunoaștere. Validare. **V 1** consolidare, stabilizare, ‹fig.; fam. › osificare. *Poate să vorbească acum de o întărire a situației lor financiare.* **2** consolidare, ‹înv.› statornicire. *Firma urmărește întărirea poziției sale pe piața produselor cosmetice.* **3** consolidare, ‹fig.› cimentare, cimentuire, strângere. *Întărirea relației lor de prietenie s-a produs în timp.* **4** accentuare, arătare, evidențiere, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. *Vorbitorul s-a limitat la întărirea importanței proiectului.*

întărít, -ă adj. **I 1** (*despre substanțe, materii, materiale etc.*) învârtoșat, solidificat, ‹reg.› vârtojit. *Ipsosul întărit nu mai poate fi folosit.* **2** (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) învârtoșat, solidificat. *Geologii adună probe din lava întărită.* **3** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) bătătorit, înțelenit, învârtoșat. *Pământul întărit este greu de săpat.* **4** (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) tare, uscat[2], ‹rar› uscăcios, ‹înv. și pop.› ostoit. *Folosește pâinea întărită ca pesmet.* **5** (*constr.; despre edificii, temeliile lor, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) consolidat, ‹pop.› înțepenit, ‹înv.› întemeiat. *În oraș sunt doar câteva blocuri întărite cu bani de la buget.* **6** (*milit.; despre orașe, linii de luptă etc.*) fortificat, ‹înv.› tare. *Orașul întărit a rezistat asaltului.* **II 1** (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Întărit după boală, și-a putut relua munca în condiții normale.* **2** (*despre oameni*) fortificat, ‹fig.› călit[2], oțelit. *Întărit după atâtea necazuri, poate rezista acum la orice.* **III 1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], sporit. *Forța întărită a vijeliei a produs panică în rândul populației.* **2** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, crescut[2], intensificat, mărit[3], potențat, sporit. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune întărită a curentului.* **IV 1** (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) consolidat, ‹fig.› cimentat. *O prietenie întărită durează mult timp.* **2** accentuat, evidențiat, potențat, reliefat, subliniat[2], ‹fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă întărită de lirism.* **V** (*jur.; înv. și pop.*) **1** (*despre acte, copii, documente etc.*) Autentificat. Legalizat. **2** (*despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) v. Confirmat. Consacrat. Consfințit. Ratificat. Sancționat. Validat.

întăritór, -oáre adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, reconfortant, reconstituant, roborant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente întăritoare pentru a se reface rapid după boală. Întăritorul pe care îl ia este un complex de vitamine.* **2** adj. fig. ‹fig.› stenic, tonic, tonifiant. *Muzica este un factor întăritor pentru melomani. Glumele lui sunt întăritoare.*

întăritúră s.f. **I** (*milit.*) **1** fortificație, ‹rar› apărare, retranșament, ‹reg.› festung, ‹înv.› apărătură, îngrădătură, întărire, tărie, tărime, zamcă. *În jurul orașului s-a construit o centură de întăriturí din beton armat și cuirase metalice.* **2** (*înv.*) v. Fortificare. Întărire. **II** (*med., med. vet.*) **1** (*art.; pop.*) ***întăritura pântecelui*** v. Balonare. Flatulență. Flatuozitate. Meteorism. Timpanism. Timpanită. **2** (*înv.*) v. Fortificare. Îndreptare. Înfiripare. Întărire. Întremare. Învigorare. Înzdrăvenire. Reconfort. Reconfortare. Refacere. Restabilire. Tonificare. Tonifiere.

întárniță vb. I. tr. (*pop.; compl. indică mai ales cai*) v. Harnașa. Înșeua.

întârnițát, -ă adj. **1** (*pop.; mai ales despre cai*) v. Înșeuat. **2** (*reg.; despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) v. Deșelat. Istovit. Spetit.

întâi, întâia num. ord., adv. **I** num. ord. **1** (*cu val. adj.; în forma invar. **întâi**, când este postpus subst.; în forma art. **întâiul, întâia**, când precedă subst.*) dintâi, prim[1]. *Este elev în clasa întâi. Anii întâi ai copilăriei sunt foarte importanți în evoluția unui om. Întâia notă primită la școală a fost un zece.* **2** (*cu val. subst.; în forma art. **întâiul, întâia***) primul (v. *prim*[1]). *Întâiul a vorbit mai bine.* **II** adv. (*temporal; pop.*) ‹pop.› dintâi. *Băiatul s-a deprins atât de bine cu el, încât, acum, nu-i mai este așa de urât ca întâi.*

întâiére s.f. (*ieșit din uz*) v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate.

întâietáte s.f. precădere, preponderență, primat, primordialitate, prioritate, ‹înv.› întâință, protie, protimie[2], protimisire, protimisis, ‹ieșit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, întâietate are partidul câștigător în alegeri.*

întâietór, -oáre adj. (*înv.*) v. Prioritar.

întâlní vb. IV. **I 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) vedea, ‹înv. și pop.› a se tâmpina, ‹pop.› a (se) găsi, ‹înv. și reg.› a (se) întâmpina, a (se) tâlni, ‹reg.› a tălăli, ‹înv.› a se aduna, a se ajunge, a se răspunde. *A întâlnit-o pe stradă pe prietena ei. Nu s-au mai întâlnit de foarte mult timp.* **2** tr. (*compl. indică locuri, ființe etc.*) a da[2], a găsi, a nimeri. *Urcând panta, întâlnește cabana. Oriunde ar merge, întâlnește numai curioși.* **3** refl. (*geogr.; despre cursuri de apă*) a confluа. *Oltul se întâlnește cu Dunărea.* **4** tr. (*compl. indică ființe*) a afla, a cunoaște, a găsi. *Tânărul speră să întâlnească perechea potrivită.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a afla, a găsi, a prinde. *Întâlnind-o singură, i-a putut spune secretul.* **6** refl. recipr. (*despre adversari*) a se confrunta, a se înfrunta, a se întrece. *Cei doi boxeri se întâlnesc pentru titlul de campion mondial la categoria grea. Reprezentanții celor două partide se întâlnesc într-o emisiune televizată.* **7** refl. unipers. a se afla, a se găsi, a se vedea, a se zări, ‹pop. și fam.› a se pomeni. *Așa ceva nu se mai întâlnește.* **II** tr. fig. **1** a descoperi, a găsi. *În roman întâlnim multe regionalisme.* **2** (*mai ales despre oameni; compl. indică dificultăți, piedici etc.*) a se confrunta, ‹fig.› a întâmpina, a se lovi. *În viață a întâlnit numeroase greutăți.*

întâlníre s.f. **1** ‹fran.› rendez-vous. *A venit la întâlnire, la ora stabilită.* **2** întrevedere, ‹pop.› întâlniș, vedere, ‹înv.› tâlniș. *Cele două delegații au avut o întâlnire de lucru.* **3** întrunire, ‹înv.› adunare, împreunare. *În timpul campaniei electorale au fost foarte multe întâlniri ale candidaților cu alegătorii.* **4** (*sport*) dispută, întrecere, joc, meci[1], partidă. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul disputei amicale dintre cele două echipe de fotbal.*

întâlníș s.n. (*pop.*) v. Întâlnire. Întrevedere.

întâmpiná vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oaspeți, solicitanți etc.*) a primi, ‹înv. și reg.› a sprijini, ‹reg.› a prijini, ‹înv.› a tâmpina. *Și-a întâmpinat musafirii la gară.* **2** tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Întâlni. Vedea. **3** tr., intr. (*înv.; despre oameni*) v. Răspunde. Replica. Riposta. **II** tr., fig. **1** (*mai ales despre oameni; compl. indică dificultăți, piedici etc.*) a se confrunta, ‹fig.› a întâlni, a se lovi. *În viață a întâmpinat numeroase greutăți.* **2** (*rar; compl. indică cheltuieli, obligații etc.*) v. Suporta.

întâmpináre s.f. **I 1** primire, ‹înv.› tâmpinare, tâmpinat, tâmpinătură. *Întâmpinarea musafirilor a fost la gară.* **2** (*art.; relig. creștină; la ortodocși; nm. pr.*) ***Întâmpinarea Domnului*** = ‹înv. și pop.› Stretenie, ‹reg.› Ziua Ursului (v. *zi*). *Întâmpinarea Domnului se celebrează la 2 februarie.* **3** (*jur.*) contestație. *Instanța a respins întâmpinarea împotriva deciziei desfacerii contractului de muncă.* **II** (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență.

întâmplá vb. I. **I**. refl. **1** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a se petrece, a se produce, a surveni, ‹înv. și reg.› a se prileji, ‹înv.› a se eveni, a se purta, a supraveni. *Într-un orășel de provincie nu se întâmplă nimic important. Nu poate înțelege cum s-a întâmplat o asemenea*

confuzie. **2** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a fi, a se petrece. *Din cărți aflăm ce s-a întâmplat în perioada interbelică. Întâlnirea de promoție se va întâmpla în octombrie.* **3** (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se ivi, a se petrece, a se produce, a surveni, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor s-a întâmplat o schimbare majoră.* **4** (*despre fenomene meteorologice, dezastre naturale etc.*) a se produce, a surveni, a veni, ‹înv.› a supraveni. *Seismul s-a întâmplat în timpul nopții.* **5** (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a se desfășura, a evolua, a se petrece, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se purta, a se sfeti, a urma, ‹fig.› a se derula, a se succeda. *Evenimentele s-au întâmplat conform planului.* **6** a se petrece, ‹înv.› a se trece. *Câte nu s-au întâmplat între ei!* **7** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) ‹înv. și reg.› a se sfeti. *I s-a întâmplat un mare necaz.* **8** a apuca, a nimeri, ‹reg.› a răgădui[1]. *Îl lovește cu pumnii și cu ce se întâmplă la repezeală.* **9** (*despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) a se nimeri, a se potrivi, ‹pop. și fam.› a se brodi, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Sărbătorirea numelui s-a întâmplat într-o joi. Plecarea lui s-a întâmplat cum nu se poate mai prost.* **10** unipers. (*mai ales la perf. c.; de obicei în forma neg. sau interog.*) a se pomeni, ‹reg.› a se da[2], a se văji. *Așa ceva nu s-a mai întâmplat până acum la noi.* **11** (*pop.; despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) v. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **II** refl. impers. **1** a se petrece, ‹pop.› a se face, ‹înv.› a se trece. *S-a întâmplat așa cum a prevăzut. Orice s-ar întâmpla, te voi susține.* **2** a se nimeri, a se potrivi, ‹pop. și fam.› a se brodi, ‹înv. și reg.› a se prilejui, a se prilejui, ‹reg.› a tălăli, a se tâlni, a se văji, a se zgodi. *S-a întâmplat ca cei doi să aibă același nume de familie. S-a întâmplat să-l cunoască pe poet la o lansare de carte.* **3** a se nimeri. *S-a întâmplat ca șeful lor să fie un om foarte înțelegător.*

întâmplare s.f. **1** caz, fapt, fenomen, ‹înv.› evenire, price. *În ziare fusese relatată o întâmplare asemănătoare.* **2** fapt, lucru, ‹fam.› chestie. *Nu a mai putut participa la întrunire pentru că a intervenit o întâmplare neprevăzută.* **3** pățanie, peripeție, ‹fam.› alta (v. *altul*), fază, tărășenie, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› jitie[1]. *Au trecut prin multe întâmplări până au ajuns pe vârful muntelui.* **4** experiență, pățanie, ‹pop.› pătăranie, pățeală, ‹înv. și reg.› pataramă, pățire, ‹reg.› halagea, păț, pățău, pățitanie, pățitură, podoară, poroganie, ‹fran.› mezaventură. *A trecut printr-o întâmplare tristă.* **5** episod. *Își amintește cu plăcere întâmplări din copilărie.* **6** împrejurare, ocazie, prilej, ‹înv.› prilejire. *O întâmplare fericită i-a adus pe cei doi împreună.* **7** (*la pl.* **întâmplări**) concurs de împrejurări, conjunctură, circumstanțe (v. *circumstanță*), împrejurări (v. *împrejurare*), timpuri (v. *timp*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reușit în viață datorită unor întâmplări fericite.* **8** hazard, ‹fig.› loterie. *Întâmplarea a făcut să descopere o comoară arheologică.* **9** ‹pop. și fam.› nimereală, ‹reg.› zgoadă. *A început să-l lovească la întâmplare.* **10** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

întâmplător, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoric, aleatoriu, incidental, ocazional, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend întâmplător pe care îl regretă.* **2** (*despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) fortuit, incidental, neașteptat, neprevăzut, ‹rar› negândit. *Întâlnirea lor a fost întâmplătoare.* **3** (*despre acțiuni, manifestări*) arbitrar. *În cazul său, alegerea în funcție a fost întâmplătoare.* **4** (*în opoz. cu „principal”*) episodic, neesențial, secundar. *Dramaturgii stabilesc profiluri precise personajelor întâmplătoare.* **II** adv. (*modal*) arbitrar. *Nu trebuie să judeci întâmplător o persoană.*

întârzia vb. I. **I** intr. (*despre oameni*) **1** (*urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „prin”*) a se lungi, a zăbovi, ‹pop.› a pregeta, ‹înv. și reg.› a pesti, ‹reg.› a astăvi, a băciui, a îngădui, ‹înv.› a apesti, ‹fig.› a se încurca, ‹fig.; înv.› a adăsta. *A întârziat cu prietenii la discotecă.* **2** a sta, a zăbovi, ‹pop. și fam.› a stărui, ‹înv.› a amâna, a apuca. *Îi plăcea să întârzie seara, pe o bancă din parc.* **II** **1** tr. (*compl. indică fenomene, stări etc.*) a amâna, a încetini. *A întârziat reapariția bolii prin tratament constant.* **2** tr., intr. (*compl. sau sub. indică acțiuni, lucrări, fapte*) a lungi, a tărăgăna, a tergiversa, a trena, ‹înv.› a prelungi. *A întârziat mult plata chiriei. Lipsa dovezilor concrete întârzie ancheta.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a amâna, a lăsa, a tărăgăna, ‹reg.› a tămânda, ‹înv.› a prămândi, a repune, a tinde. *Întârzie de la o zi la alta să meargă la doctor.*

întârziát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv.› zăbavnic, zăbovit, zăbovitor. *Elevul întârziat a fost primit totuși la lecție.* **2** (*despre acțiuni, lucrări etc. ale oamenilor*) tardiv, târziu. *Intervenția întârziată a chirurgului nu a mai putut salva pacientul.* **3** (*despre plăți, datorii*) restant. *A primit după trei luni chiriile întârziate.* **4** (*despre acțiuni, lucrări etc.*) tărăgănat, tergiversat, trenat. *Procesele succesorale întârziate produc nemulțumirea celor implicați.* **II** adj., s.m., s.f. (*psih.; și* ***întârziat mintal***) arierat, înapoiat, înapoiat mintal, retardat, ‹arg.› ciumpaliu. *Un om întârziat este neevoluat mintal. Întârziații mintal sunt insuficient dezvoltați din punct de vedere mintal.*

întârziére s.f. **1** zăbovire, ‹pop.› pregetare, ‹reg.› pregetătură, ‹înv.› apestire, ‹fig.; înv.› adăstare. *Întârzierea lui la discotecă s-a prelungit până spre dimineață.* **2** zăbavă, ‹pop.› zăbovire, ‹înv.› pesteală, pestire. *Era o plăcere pentru el întârzierea seara, pe o bancă din parc.* **3** amânare, încetinire, ‹rar› dilațiune. *Întârzierea reapariției bolii se poate face urmând tratamentul indicat de doctor.*

întârziínd adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) tardando, tărăgânând.

înteioșát, -ă adj. (*reg.; despre plante, despre cojile unor fructe, despre păstăile unor plante etc.*) v. Ațos. Fibros. Teios.

întemeiá vb. I. **I** **1** tr. (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a organiza, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A întemeiat prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a întemeiat o școală de actorie.* **2** tr. (*compl. indică state*) a crea, a face, a făuri, a forma, a înfăptui, a realiza, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi întemeiat un stat național unitar.* **3** tr. (*ist.; compl. indică o țară sau o așezare omenească*) a descăleca, a înființa, ‹înv.› a așeza, a zidi. *Românii veniți din Transilvania și Maramureș, conduși de voievozi, au întemeiat Țara Moldovei.* **4** tr. (*compl. indică familii*) a înjgheba. *Și-a întemeiat, în sfârșit, o familie.* **5** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se sprijini, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se întemeiază pe date concrete.* **6** tr. (*milit.; înv.; compl. indică orașe, linii de luptă etc.*) v. Fortifica. Întări.

7 refl. (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Împământeni. Naturaliza. **II** tr. fig. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Autoriza. Îndreptăți. Îngădui. Justifica. Permite.

întemeiát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, îndrituit, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză întemeiată pentru a fi crezut.* **2** (*constr.; înv.; despre edificii, temeliile lor, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) v. Consolidat. Întărit. **II** adv. (*modal*) drept, just, temeinic. *Înainte de a lua o hotărâre, directorul de proiect judecă întemeiat punctele de vedere ale colaboratorilor săi.*

întemeiére s.f. **1** constituire, creare, făurire, formare, fundare, instituire, înființare, organizare, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu întemeierea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru întemeierea unei școli de actorie.* **2** creare, făurire, formare, înfăptuire, realizare. *Întemeierea statului național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **3** fundare, zidire, ‹fig.; înv.› urzit. *Întemeierea orașului nostru a avut loc cu șase secole în urmă.*

întemeietór, -oáre s.m., s.f. **1** ctitor, fondator, ‹rar› ctitoreasă, ‹înv. și pop.› ziditor, ‹înv.› așezător, ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; înv.› urzitor. *Ștefan cel Mare a fost întemeietorul a multe mănăstiri.* **2** creator, făuritor, fondator, ‹rar› statornicitor, ‹înv.› tocmitor, ‹fig.› părinte, ‹fig.;

rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată. *Savantul este întemeietorul unei importante şcoli lingvistice.*

întemeliá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înfiinţa. Întemeia. Organiza. **2** (*compl. indică state*) v. Crea. Face. Făuri. Forma. Înfăptui. Întemeia. Realiza.

întemniţá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a aresta[1], a deţine, a încarcera, a închide, a reţine, ‹rar› a opri, ‹înv. şi pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temniţa, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălţa, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3] , a raşcheta, a săcui[2], a ţiurguli. *Poliţia l-a întemniţat pentru deţinere de droguri.*

întemniţáre s.f. (*jur.*) arest, arestare, detenţie, deţinere, încarcerare, încarcerare, închidere, reţinere, ‹rar› arestat[1], ‹înv. şi pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliştе, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Întemniţarea lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.*

întemniţát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*)

1 adj. (*despre oameni*) arestat[2], deţinut, încarcerat, închis, reţinut, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gărduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana întemniţată a angajat un avocat.* **2** s.m., s.f. arestat[2], deţinut, încarcerat, prizonier, ‹înv.› arestant, arestăluit[2], arestuit[2], ‹glum.› pensionar. *Cei mai mulţi dintre întemniţaţi nu-şi recunosc fapta.*

întéţi vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) a aprinde, a aţâţa, a încinge[1], a înviora, ‹rar› a scotoci, ‹pop.› a iuţi, a zădârî, ‹reg.› a ojiji. *Femeia înteţeşte focul pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **2** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a creşte, a se intensifica, a se întărâta, a se întări, a se mări, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuţi, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forţa vijeliei se înteţeşte.* **3** tr. (*compl. indică acţiuni, ritmul lor de desfăşurare etc.*) a iuţi, a zori[2]. *A înteţit mersul deoarece a început ploaia.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) intensifica, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) încinge[1]. *În câteva minute bătaia dintre cei doi s-a înteţit.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de spirit, conflicte sociale, politice, economice etc.*) a creşte, a (se) îndârji, a spori[1], ‹fig.› a (se) ascuţi. *Polemicile dintre ei s-au înteţit la maximum.* **2** refl. (*despre dispute, conflicte etc.*) a se îndârji, a se înverşuna, ‹fig.› a se reascuţi, ‹fig.; înv.› a se încleşta. *Conflictul dintre fraţi s-a înteţit în urma procesului de partajare a bunurilor moştenite de la părinţi.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzaţii, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a creşte, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) mări, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuţi, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. şi reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăţi. *Disensiunile dintre ei se înteţesc pe zi ce trece. Singurătatea înteţeşte depresia.* **III** refl. a se îndesi, ‹fig.› a se înţesa. *Copacii se înteţesc spre marginea pădurii.*

înteţíre s.f. **I 1** aţâţare, încingere[1], înviorare. *Înteţirea focului a fost necesară pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **2** accentuare, acutizare, amplificare, creştere, intensificare, întărire, mărire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Înteţirea forţei vijeliei a fost devastatoare.* **II 1** ‹fig.› reascuţire. *Înteţirea conflictului dintre fraţi s-a produs în urma procesului de partajare a bunurilor moştenite de la părinţi.* **2** acutizare, agravare, amplificare, creştere, intensificare, mărire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuţire, înăsprire. *Cei doi s-au despărţit din cauza înteţirii disensiunilor dintre ei.*

înteţít, -ă adj. **1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, crescut[2], intensificat, întărît, mărit[3], sporit. *Forţa înteţită a vijeliei a produs panică în rândul populaţiei.* **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) intensificat, ‹fig.› încins[2]. *Bătaia înteţită dintre cei doi băieţi a fost oprită de poliţişti.* **3** (*despre senzaţii, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, mărit[3], sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuţit[2]. *Cei doi s-au despărţit din cauza disensiunilor înteţite dintre ei.*

întiná vb. I. **I** refl. (*pop.; despre fiinţe, vehicule etc.*) v. Împotmoli. Îngloda. Înnămoli. Mâli. Nămoli. Noroi[2]. **II** tr. fig **1** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a batjocori, a necinsti, a pângări, a profana, a viola, ‹înv. şi pop.› a prihăni, ‹înv. şi reg.› a îngâna, ‹fig.; înv. şi pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câţiva derbedei au întinat o biserică.* **2** (*compl. indică memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veşteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. şi pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Î i întinează amintirea prin afirmaţiile făcute.*

întináre s.f. fig. batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹fig.› mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Întinarea memoriei părinţilor este o impietate.*

întinát, -ă adj. fig. **1** (*despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) batjocorit, necinstit, pângărit, profanat, ‹fig.; rar› pătat, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcat[2]. *Poliţia cercetează biserica întinată, pentru a evalua fărădelegile.* **2** (*despre memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) batjocorit, compromis, dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹fig.› maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputaţiei lui întinate.*

întínde vb. III. **I** (*predomină ideea de mişcare în spaţiu care porneşte de la un punct spre altul*) **1** tr. (*compl. indică fire textile, corpuri elastice etc.*) a încorda, a tensiona, a trage. *A întins elasticul pentru a-l fixa pe talia fustei.* **2** tr. (*compl. indică arcuri, corzi, cabluri etc.*) a încorda, a înstruna, a struni. *Meşterul a întins prea mult corzile viorii.* **3** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte, ţesături etc.*) a se lăbărţa, a se lărgi. *Flaneaua i s-a întins după mai multe spălături.* **4** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) a se alungi, a se lungi. *Fusta s-a întins după călcări repetate.* **5** refl. (*despre fiinţe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părţi ale acestuia*) a se înălţa, a se lungi, a se ridica, ‹fig.› a se deşira. *Se întinde pe vârful picioarelor pentru a ajunge la creangă.* **6** tr. (*compl. indică părţi ale corpului fiinţelor*) a lungi, ‹înv.› a tinde. *Când stă în pat, îşi întinde picioarele. Şi-a întins gâtul, ca să vadă mai bine.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, corpul lor ori părţi ale acestuia*) a (se) destinde, a (se) dezdoi, a (se) îndrepta, a (se) relaxa, ‹rar› a (se) dezghemui, a (se) discorda, ‹înv.› a (se) dezgârci. *După ce s-a ridicat de pe scaun, şi-a întins corpul. Degetele i s-au întins dând drumul mânerului genţii.* **8** tr. a da[2]. *La despărţire, i-a întins mâna.* **9** tr. (*compl. indică aripile păsărilor*) a desface, a desfăşura, a răsfira. *Vulturul îşi întinde aripile şi îşi ia zborul.* **10** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fiinţe; urmat de determ. locale introduse prin prep. „pe”, „în”*) a (se) aşeza, a se culca, a se lungi, a (se) pune, ‹fam.› a se instala. *Se întinde comod în pat. Se întinde pe nisip pentru a face plajă.* **11** refl. (*despre fiinţe*) a se culca, a se lungi, a se tolăni, ‹fam.› a se trânti, ‹reg.› a se răbuni, a se răcăşi, a se tologi, ‹înv.› a se tinde. *Obosiţi fiind, s-au întins la umbra unui stejar.* **12** tr. (*compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a lungi, a prăbuşi, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. şi pop.› a detuna, ‹pop. şi fam.› a aşterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. şi reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a întins la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul şi-a întins adversarul în ring.* **13** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a încredinţa, a înmâna, a preda, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poştaşul i-a întins o citaţie.* **14** tr. (*compl. indică arme de foc*) a îndrepta, a întoarce, a ochi[2], a ţinti, ‹înv. şi pop.› a tinde, ‹înv.› a puncta. *Poliţistul a întins pistolul spre criminal.* **15** refl. fig. (*rar; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. Vrea. **16** refl. fig. (*pop.; despre fiinţe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păşi. Pleca. Porni. **17** refl. fig. (*fam.; despre oameni; urmat de determ introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Ahtia. Dori. Jindui. Râvni. **18** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Obrăznici. **19** tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Tortura. **II** (*predomină ideea de situare, de aşternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lăţime pe o suprafaţă*) **1** refl. (*despre aşezări, ţinuturi, suprafeţe*

de apă etc.) a se lungi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹fig.; rar› a se răsfăța. *Satul se întinde la poalele muntelui. Lacul se întinde pe o suprafață mare.* **2** refl. (*despre așezări, ținuturi, peisaje etc.*) a se desfășura, ‹fig.› a se deșira, a se revărsa, ‹fig.; înv. și reg.› a se deșterne, ‹fig.; înv.› a se destinde. *Orașul Iași se întinde pe șapte coline.* **3** refl., tr. a (se) alungi, a (se) lungi, a (se) prelungi, ‹rar› a (se) elonga. *Mansarda se întinde mult în părțile laterale.* **4** refl. (*despre terenuri, loturi etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la”, „până în”*) a ajunge, a da[2], a merge. *Livada se întinde până la malul lacului.* **5** refl. (*despre drumuri, distanțe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „până la”, „până în”*) a continua, a se lungi, a se prelungi. *Trotuarul se întinde până la fântână. Poteca se întinde până în vârful muntelui.* **6** refl. (*despre grupuri, șiruri de ființe*) a se lungi, a se prelungi, a ține. *Rândul de la casa de bilete se întinde pe câțiva zeci de metri.* **7** tr. (*compl. indică tabere, echipamente sportive etc.*) a instala, ‹înv.› a tinde. *Turiștii au întins corturile la marginea pădurii.* **8** tr. (*compl. indică obiecte*) a așeza, a așterne, a pune. *Întinde cearșaful pe pat. Fetele au întins o pătură pe iarbă.* **9** tr. (*compl. indică mese*) a aranja, a așeza, a așterne, a pregăti, a pune, a rândui. *În zile festive întinde masa în salon.* **10** tr. (*compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) a desface, a despături, a dezdoi, ‹înv. și reg.› a dezduplica, ‹reg.› a destocmi, ‹înv.› a răspica. *Pentru a înfăța plapuma, trebuie să întindă cearșaful împăturit.* **11** tr. (*compl. indică obiecte pliante sau strânse*) a desface, a lungi, ‹fam.› a mări. *Întinde masa din sufragerie numai când are musafiri.* **12** tr. (*compl. indică substanțe, materii moi sau plastice*) a unge, ‹fam.› a netezi. *A întins untul pe pâine.* **13** tr. (*compl. indică produse cosmetice*) a aplica, a pune. *Își întinde fard pe pleoape.* **14** tr. (*compl. indică materii sub formă de pulbere*) a răsfira, ‹pop.› a lăți. *Calitatea făinii se constată strângând-o și întinzând-o în palmă.* **15** tr., refl. a (se) extinde. *A întins vopseaua pe toată suprafața lemnului. Pata de ulei s-a întins pe o suprafață mare.* **16** refl. (*despre plante, buruieni etc.*) a se extinde, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți. *Troscotul s-a întins în toată curtea.* **17** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) extinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Și-a întins proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se întind în unele zone ale țării.* **18** tr. (*compl. indică obiecte*) a expune, a pune, ‹înv.› a expoza. *A întins hainele ude la soare.* **19** tr. (*compl. indică mărfuri, obiecte de artă etc.*) a arăta, a etala, a expune. *Pictorul amator își întinde pânzele în parc.* **20** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) a se extinde, a se lărgi, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹reg.› a se cătăla, a se cățelări, a se cățeli. *Epidemia se întinde cu repeziciune.* **21** tr., refl. (*compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) a (se) extinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, ‹rar› a (se) pălălăi, a vâlvora, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a (se) pălăi, ‹înv.› a sări, a vâlvâi. *Vântul întinde incendiul pe o suprafață mare. Focul s-a întins și la vecini.* **22** tr., refl. (*compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) a (se) extinde, a (se) lărgi, a (se) mări, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fig.; înv.› a (se) adăuga. *Concernele și-au întins dominația asupra pieței petrolului.* **23** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se extinde, a se împrăștia, a se propaga, a se răspândi, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răschira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se întind tot felul de zvonuri.* **24** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) împrăștia, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Întinde prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se întind peste tot.* **25** refl. fig. (*cu determ. introduse mai ales prin prep. „cu”*) a insista, a stărui, ‹fig.› a se lungi. *Nu vrea să se mai întindă cu acest subiect.* **III** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică evenimente, fenomene etc.*) a (se) desfășura, ‹reg.› a (se) disterne. *Evenimentul cultural s-a întins pe parcursul unei săptămâni.* **2** refl. (*despre acțiuni, activități etc.*) a continua, a se lungi, a se prelungi, a ține. *Ancheta poliției se întinde.*

întindere s.f. **I** (*predomină ideea de mișcare în spațiu, care pornește de la un punct spre altul*) **1** încordare, tensionare, tragere. *Pentru a fixa elasticul pe talia fustei, este necesară întinderea lui.* **2** încordare, înstrunare, strunire, ‹rar› struneală, ‹înv.› încordăciune, încordătură, înstrunătură. *Întinderea în exces a corzilor unei viori poate provoca ruperea lor.* **3** lăbărțare, lărgire. *Spălările repetate au produs întinderea flanelei.* **4** lungire, ‹înv. și reg.› tindere. *Când se stă în pat, este recomandată întinderea picioarelor.* **5** destindere, îndreptare, relaxare, ‹rar› discordare. *Pentru ca întinderea degetelor să nu fie dureroasă după eliberarea mânerului genții, se recomandă masarea lor.* **6** culcare, culcat[1], lungire, ‹fam.› trântire. *Întinderea de după-amiază este benefică.* **7** lungire, tolănire, ‹pop.› tolăneală, ‹reg.› tologeală. *Întinderea comodă la umbra unui stejar a fost reconfortantă pentru drumeți.* **8** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Întinderea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **9** (*muz.*) ambitus, diapazon, registru. *Întinderea reprezintă totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical.* **II** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** cuprins[1], întins[1], spațiu, suprafață, teritoriu, ‹livr.› superficie, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. *Ploile au căzut pe toată întinderea țării.* **2** față, întins[1], suprafață, ‹livr.› superficie, ‹înv.› surfață. *Pe întinderea pământului se găsesc numeroase specii de plante și de animale.* **3** mărime, suprafață, ‹fig.› arie[2]. *Privește luna răsărită pe întinderea nesfârșită a cerului.* **4** distanță, lungime, ‹înv. și pop.› lung. *În această zonă, pe o întindere de câțiva kilometri sunt numai vii.* **5** lungire, prelungire. *Întinderea rândului de la casa de bilete este pe câțiva zeci de metri.* **6** așezare, așternere, punere. *După întinderea cearșafului pe pat, acesta se acoperă cu o cuvertură.* **7** ungere, uns[1]. *Întinderea untului pe pâine se face cu greutate dacă este înghețat.* **8** (*cosmet.*) aplicare, punere. *Punctele negre de pe față dispar prin întinderea repetată a unor măști abrazive.* **9** (*fiziol.*) extensiune, extindere. *Execută mișcări ritmice de întindere a brațelor.* **10** extindere, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire. *Întinderea troscotului s-a produs în toată curtea.* **11** creștere, extindere, lărgire, mărire, sporire. *În unele zone ale țării se constată o întindere a terenurilor cultivate cu grâu.* **12** etalaj, etalare, expunere. *La întinderea pânzelor în parc, pictorul este ajutat de fiul său.* **13** extindere, lărgire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire. *Întinderea unei epidemii este greu de controlat.* **14** extindere, lărgire, mărire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire, ‹înv.› adăugare. *De câtva timp se observă întinderea dominației concernelor asupra pieței petrolului.* **15** fig. anvergură, desfășurare. *Este un proiect arhitectonic cu o amplă întindere.* **16** fig. amploare, bogăție, ‹fig.› vastitate. *Întinderea și profunzimea cunoștințelor dobândite în tinerețe l-au ajutat toată viața.* **17** fig. amploare, ‹fig.› amplitudine, mărime. *Sociologii au analizat întinderea influenței informaticii asupra formării profesionale a tinerilor.* **III** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) **1** lungire, prelungire. *Întinderea anchetei poliției a fost de câteva săptămâni.* **2** durată, lungime, mărime, ‹rar› durație. *Schimbările într-o societate depind și de întinderea guvernării unui partid.* **3** durată, interval, perioadă, răstimp, timp, ‹reg.› rahat, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă*[1]). *Pe toată întinderea verii a fost la țară, la bunici.*

întinereálă s.f. (*rar*) v. Întinerire.

întineri vb. IV. intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a tineri. *Înconjurat de nepoți, simte că întinerește.*

întinerire s.f. ‹rar› întinereală. *Cremele antirid au ca efect întinerirea tenului.*

întínge vb. III. tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică obiecte, părți ale corpului etc.*) v. Înmuia. Muia. Uda. Umezi. **2** (*compl. indică pâine, mămăligă etc.*) v. Înmuia. Muia.

întíns[1] s.n. **1** cuprins[1], întindere, spațiu, suprafață, teritoriu, ‹livr.› superficie, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. **2** față, întindere, suprafață, ‹livr.› superficie, ‹înv.› surfață.

întíns[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. (*predomină ideea de mișcare în spațiu, care pornește de la un punct spre altul*) **1** (*despre fire textile, corpuri elastice etc.*) tensionat. *Elasticul prea întins al taliei fustei o strânge.* **2** (*despre arcuri, corzi, cabluri etc.*) încordat, înstrunat, strâns[2], strunit. *Cor-*

zile foarte întinse ale viorii s-au rupt. **3** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) larg, lăbărțat, lărgit, lățit, ‹înv. și pop.› dezmățat. *Întinsă, flaneaua de mohair nu mai poate fi purtată.* **4** (*despre părți ale corpului ființelor*) lungit, ‹înv.› tins. *Doctorul i-a recomandat să stea cât mai mult cu picioarele întinse.* **5** (*despre aripile păsărilor*) desfăcut, desfășurat. *Vulturul, cu aripile întinse, și-a luat zborul.* **6** (*constr. mai ales cu vb. „a sta"; despre ființe*) culcat[2], lungit, tolănit, ‹fam.› trântit, ‹reg.› răbunit, tologit. *Obosiți fiind, stau întinși la umbra unui stejar.* **7** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, precipitat, rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. și pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas întins din cauză că întârzia.* **8** (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], încredințat, înmânat, predat, remis, transmis. *Citația întinsă este de la judecătorie.* **II** adj. (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** (*în opoz. cu „mic"; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) cuprinzător, extins, imens, larg, mare[1], vast[2], ‹înv. și reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *În toate provinciile țării sunt câmpii întinse. Are o moșie întinsă.* **2** (*în opoz. cu „mic"; despre suprafețe, spații etc.*) amplu, larg, mare[1]. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu întins.* **3** (*despre suprafețe de pământ*) lin[2], neted, plan, șes, ‹rar› nud, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹reg.› șeștin. *Platouri întinse luaseră locul colinelor.* **4** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) cuprinzător, încăpător, larg, mare[1], spațios. *Casa are un salon întins.* **5** (*despre locuri, artere de circulație etc.*) larg, spațios, vast[2]. *Vila are o curte interioară întinsă. În toate capitalele europene sunt bulevarde întinse.* **6** (*despre grupuri, șiruri de obiecte, de ființe*) lung, prelung. *Un rând întins de oameni se află la casa de bilete.* **7** (*despre tabere, echipamente sportive etc.*) așezat[2], instalat, ‹înv. și reg.› tins. *Corturile întinse sunt ale unor turiști.* **8** (*mai ales despre mese*) aranjat[2], așezat[2], așternut[2], pregătit[2], pus[2]. *Musafirii sunt primiți cu masa întinsă.* **9** (*despre lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) desfăcut, despăturit, dezdoit[2], ‹rar› destins, ‹reg.› destocmit, desucit, ‹înv.› dezduplicat. *Cu cearșaful întins urmează să fie înfățată plapuma.* **10** (*despre substanțe, materii moi sau plastice*) uns[2]. *Peste untul întins pe feliile de pâine presară cașcaval ras.* **11** (*despre piele*) neted, ‹rar› luciu[2], ‹pop.› moale, ‹înv.› dezbârcit. *Deși în vârstă, are pielea de pe față încă întinsă.* **12** (*în opoz. cu „creț"; despre păr*) drept, neîncrețit, neondulat, netezit[2], ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted, ‹reg.› prelins[2], ‹fig.› lins[2]. *Nu știe cum să-și mai aranjeze părul întins.* **13** (*în opoz. cu „slab", „stins"; rar; despre voce, sunete, zgomote etc.*) v. Amplu. Detunător. Intens. Puternic. Răsunător. Rezonant. Ridicat[2]. Tare. Tonant. Tunător. **14** (*înv.; despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) v. Diluat. Îndoit. Slab. Subțiat. Subțire. **III** adj. fig. **1** (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, cuprinzător, extins, larg, lax, ‹fig.› spațial. *Romanul are o structură întinsă. Are o perspectivă întinsă asupra acestui proiect.* **2** (*despre intelectul, experiența, sentimentele etc. oamenilor sau despre rezultate ale activității lor*) mare[1], ‹fig.› bogat, vast[2]. *Se remarca printr-o memorie întinsă. Este foarte bun în domeniu, pentru că are o întinsă experiență.* **IV** adv. (*modal*) **1** grăbit, ‹reg.› zornic. *Fuge întins spre școală pentru că este în întârziere.* **2** (*pop. și fam.*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Permanent. Pururi. Veșnic.

întíns[3], -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înmuiat. Muiat. Ud. Udat[2]. Umezit[2]. **2** (*despre pâine, mămăligă etc.*) v. Înmuiat. Muiat.

întinsúră s.f. (*pop.*) v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spațiu. Suprafață. Teritoriu.

întinzátor, -oáre s.n., s.f. (*tehn.*) **1** s.n. (*la fierăstrău*) cheie, cordar, strună[1], ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› aripă, cordârlău, lemnuș, limbă, lopățică, pană, piedică, răsucitoare, săgeată, struneală, sucitor. *Cu ajutorul întinzătorului se răsucește coarda fierăstrăului cu ramă pentru a-i întinde pânza.* **2** s.n., s.f. (*la războiul de țesut*) întorcător, slobozitor, ‹pop.› armăsar, zatcă, ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› crivea, lăsător, năpustitor, pochiheci, prăjină, vârtej, zăvor. *Cu întinzătorul se răsucește pânza țesută pe sulul de dinainte.* **3** s.n. tendor. *Întinzătorul este un dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare.* **4** s.f. (*la car sau la căruță*) mână. *Cu întinzătoarea se leagă osia de cruce ori de scară.* **5** s.f. (*la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă. **6** s.n. (*la teica morii; reg.*) v. Căpăstru.

întinzătúră s.f. fig. (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

întipări vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică urme, amprente etc.*) a (se) imprima, ‹rar› a semna, ‹înv. și pop.› a (se) scrie, ‹înv.› a (se) tipări. *Tălpile pantofilor s-au întipărit pe nisipul umed.* **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, a rămâne, ‹fig.› a se grava, a se imprima, a se pecetlui, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au întipărit în minte. Acest eveniment emoționant i s-a întipărit în memorie pentru totdeauna.* **2** tr. ‹fig.› a imprima, a săpa. *Trecerea timpului i-a întipărit riduri adânci pe chip.*

întipărire s.f. **I 1** impresiune, imprimare. *Criminaliștii au analizat cu atenție întipărirea tălpilor pantofilor pe nisipul umed, pentru a identifica autorul crimei.* **2** (*concr.*) semn, urmă, ‹pop.› călcătură, ‹fig.› amprentă, tipar. *Cizmele lăsau întipăriri adânci în zăpadă.* **II** fig. **1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o întipărire a civilizației.* **2** fixare, ‹fig.› gravare, imprimare, pecetluire, săpare. *Întipărirea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea impresionează profund.*

întirí vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **2** (*compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi. **3** (*compl. indică sugari*) v. Ablacta. Înțărca.

întirít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre sugari*) v. Înțărcat[2].

întitirizát, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; arg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

întoárce vb. III. **I 1** refl. (*în opoz. cu „a pleca"; despre ființe*) a se înapoia[2], a reveni[1], a veni, ‹pop.› a se cârni, a se înturna, a merge, ‹înv. și reg.› a se desturna, ‹reg.› a proveni[2], ‹înv.› a se toarce, a se turna[1]. *S-a întors acasă seara, târziu.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a readuce, ‹înv.› a reduce. *Patronul a putut să-i întoarcă la muncă pe muncitori după multe promisiuni.* **3** refl. (*despre ființe*) a reapărea, a se reivi, a reveni[1]. *Mistreții s-au întors în sat, căutând hrană.* **4** refl., tr. (*fiz.; sub. sau compl. indică raze, radiații, unde*) a (se) răsfrânge, a (se) reflecta, a (se) repercuta, a reveni[1], a reverbera, ‹înv.› a se refrânge. *Unda sonoră se întoarce când întâlnește un obstacol. Suprafața de separație a două medii diferite întoarce razele de lumină în mediul din care au venit.* **5** refl. (*despre stări, boli*) a reapărea, a recidiva, a reveni[1], ‹reg.› a se înturna. *Gripa i s-a întors.* **6** refl. (*despre anotimpuri, vreme*) a reveni[1]. *Primăvara s-a întors după o iarnă grea.* **7** tr. (*compl. indică afirmații, promisiuni, hotărâri etc.*) a retracta, ‹fig.› a retrage, a revoca[1]. *Niciodată nu-și întoarce cuvântul dat.* **8** tr. a răspunde, a replica, ‹livr.› a retorca. *I-a întors vreo două, încât a rămas uimit.* **9** refl. (*pop. și fam.; despre sentimente, gânduri, senzații etc.*) v. Reveni[1]. **10** tr. (*pop.; compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) v. Da[2]. Înapoia[2]. Plăti. Restitui. Returna. **11** tr. (*pop.; compl. indică bunuri împrumutate, luate*) v. Înapoia[2]. Reda. Restitui. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) a (se) învârti, a (se) răsuci, a (se) roti, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) vârti, ‹reg.› a cărica, a (se) rotila, a sprehui. *A întors cheia în broască și a deschis ușa. Mânerul robinetului se întoarce ușor.* **2** tr. (*compl. indică vehicule sau cârma unor vehicule*) ‹pop.› a cârni. *A întors mașina în fața casei. Timonierul a întors cârma spre stânga.* **3** tr. (*compl. indică arcul unui ceas, al unui mecanism etc.*) a învârti, ‹reg.› a trage. *După ce a întors arcul, ceasul a început să meargă.* **4** tr. (*compl. indică arme*) a îndrepta, a întinde, a ochi[2], a ținti, ‹înv. și pop.› a tinde, ‹înv.› a puncta. *Polițistul a întors pistolul spre criminal.* **5** (*compl. indică filele unei cărți, ale*

unui caiet etc.) a da[2], a răsfoi. *Întoarce filele manuscrisului cu multă atenție.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părți ale corpului; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „după", „spre"*) a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹pop.› a (se) înturna. *Este atât de frumoasă, încât toată lumea întoarce capul după ea. Toți ochii s-au întors spre tânără.* **7** refl. (*despre formații în marș*) a se răsuci. *Compania de cercetași s-a întors brusc.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) răsuci, a (se) strâmba. *Cuiele s-au întors sub lovitura ciocanului.* **9** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a îndoi, a răsfrânge, a ridica, a sufleca, a sumete, a trage, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, înv. și reg.› a răsufleca, a suci[2], ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a întors marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **10** tr. (*chir.; pop.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **III** tr. **1** (*compl. indică obiecte, corpuri etc.*) a răsturna, ‹reg.› a îmburda, ‹fran.› a ranversa. *A întors vasul cu gura în jos.* **2** (*compl. indică alimente*) a răsturna. *A întors budinca din tavă pe un platou.* **IV** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se răzgândi, a reveni[1], ‹fig.; fam.› a cârni. *După câtva timp s-a întors și a acceptat colaborarea la proiect. - De ce te-ai întors și ai invitat-o la petrecere?* **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma. **3** tr.(*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune. **4** tr. (*înv.; compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) v. Analiza. Comenta. Descifra. Explica. Interpreta.

întoárcere s.f. **I 1** (*în opoz. cu „plecare"*) înapoiere, întors[1], revenire, venire, venit[1], ‹pop.› cârnire, înturnare, înturnat[1], ‹reg.› cârniș. *Nu a mai găsit pe nimeni acasă la întoarcerea din oraș.* **2** întors[1], retur. *A cumpărat bilete de tren și pentru întoarcere.* **3** reapariție, reivire, revenire. *S-au luat măsuri de protecție a gospodăriilor după întoarcerea mistreților în sat.* **4** (*fiz.*) răsfrângere, reflectare, reflexie, repercutare. *Întoarcerea undei sonore se produce la întâlnirea unui obstacol.* **5** reapariție, recidivare, recurență, revenire. *Întoarcerea gripei era previzibilă, deoarece a întrerupt tratamentul prescris.* **6** revenire. *Apariția ghioceilor este un semn de întoarcere a primăverii.* **7** retractare, ‹rar› palinodie, ‹fig.› retragere. *Întoarcerea cuvântului dat nu-l caracterizează.* **8** (*pop.*) v. Înapoiere. Rambursare. Rediție. Restituire. **II 1** întors[1], învârtire, învârtit[1], răsucire, rotire, sucire, ‹livr.› convoluție. *Întoarcerea cheii în broască se face cu dificultate.* **2** cerc, învârtea-lă, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând întoarceri largi.* **3** îndoire, ridicare, ridicat[1], suflecare, ‹rar› suflecat[1], ‹înv. și reg.› suflecătură, ‹înv.› sumetere. *Pe ploaie, întoarcerea marginilor pantalonilor este necesară pentru a nu le murdări de noroi.* **4** (*chir.; pop.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **III 1** întors[1], răsturnare. *Budinca se scoate din tavă prin întoarcerea acesteia cu gura în jos pe un platou.* **2** (*art.; agric.; pop.*) ***întoarcerea miriștii*** v. Dezmiriștire. Dezmiriștit. **IV** fig. răzgândire, revenire, ‹fig.; fam.› cârnire. - *Cum se explică întoarcerea ta în ceea ce privește colaborarea la proiect?*

întócmai adv. (*modal*) **1** ad litteram, exact, literal, textual, verbatim, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea întocmai.* **2** (*urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „ca"*) aidoma, aievea, asemenea, chiar, deopotrivă, exact, identic, leit, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă întocmai ca un copil. Fiica face anumite gesturi întocmai ca mama ei.* **3** astfel, așa, exact. *Să faci întocmai cum ai promis.* **4** (*în corelație cu „cum"*) și. *Cum a prevăzut, întocmai s-a întâmplat.* **5** (*având val. unei afirmații*) da[1], bine, bineînțeles, desigur, firește, ‹înv. și reg.› dar[1], ‹reg.› opsă, ‹turc.› helbet, ‹americ.› OK. *Întocmai, voi merge cu tine la teatru.* **6** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; pop.*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **7** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; pop.*) v. Chiar. Exact. Tocmai.

întocmí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a elabora, a face, a formula, a încheia, a redacta, ‹înv.› a protocoli. *La sfârșit de lună trebuie să întocmească un raport de activitate.* **2** tr. (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a elabora, a face, a realiza, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a întocmit o operă de valoare universală. Beethoven a întocmit simfonii nemuritoare.* **3** tr. a alcătui[1], a concepe, a plăsmui, a realiza, a structura, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A întocmit o interesantă colecție de mărci poștale de domenii. A apelat la un numismat ca să-i întocmească colecția sa de monede.* **4** tr. (*jur.; despre organe de stat sau despre reprezentanți ai acestor organe; compl. indică acte oficiale*) a dresa, a redacta. *Notarul a întocmit un certificat de moștenitor.* **5** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a fixa, a hotărî, a institui, a stabili, a statornici, ‹înv.› a așeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a întocmit impozitul pe venit. Directorul instituției a întocmit regulamentul de ordine interioară.* **6** tr. (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) a alcătui[1], a compune, a constitui, a forma, ‹înv.› a înforma, a săvârși, a schizmi. *Casa, grădina și via întocmesc toată gospodăria bunicilor.* **7** refl. (*biol.; despre organisme animale sau vegetale*) a se forma, a se structura. *Organismul se întocmește după legi proprii fiecărei specii.* **8** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **9** tr. (*pop.*) v. Încropi. Înfiripa. Înjgheba.

întocmíre s.f. **1** alcătuire, compunere, concepere, elaborare, formulare, redactare. *Întocmirea rapoartelor de activitate se face la sfârșit de lună.* **2** alcătuire, compunere, creare, elaborare, realizare, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Întocmirea unei opere științifice presupune multă trudă.* **3** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, rânduială, structurare, structură, ‹înv.› dispoziturâ, locație. *S-a gândit mult la întocmirea colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de întocmirea colecției sale de monede.* **4** (*jur.*) dresare, redactare. *Întocmirea certificatului de moștenitor s-a făcut la notariat.* **5** alcătuire, compunere, formație, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Manifestanții defilau într-o întocmire perfect gândită.* **6** orânduială, orânduire, organizare, organizare socială, rânduială, ‹înv.› așezământ. *Noua întocmire a societății este complexă.*

întocmitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Organizator.

întorcătór s.n. (*tehn.; la războiul de țesut*) întinzător, slobozitor, ‹pop.› armăsar, zatcă, ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› crivea, lăsător, năpustitor, pochiheci, prăjină, vârtej, zăvor. *Cu întorcătorul se răsucește pânza țesută pe sulul de dinainte.*

întórs[1] s.n. **I 1** (*în opoz. cu „plecare"*) înapoiere, întoarcere, revenire, venire, venit[1], ‹pop.› cârnire, înturnare, înturnat[1], ‹reg.› cârniș. **2** întoarcere, retur. **II** întoarcere, învârtire, învârtit[1], răsucire, rotire, sucire, ‹livr.› convoluție. **III** întoarcere, răsturnare.

întórs[2], -oásă adj. **I 1** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, încovoiat, îndoit, răsucit[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare întoarse.* **2** (*despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) îndoit, răsfrânt, ridicat[2], suflecat[2], sumes, tras, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor întoarse.* **3** (*bot.; despre părți ale plantelor*) îndoit, răsfrânt, revolut, ‹înv.› reflex. *Această plantă are frunzele întoarse.* **4** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) învârtit[2], răsucit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› contort. *Pe timp de noapte lasă în broască cheia întoarsă.* **5** (*despre părți ale corpului*) răsucit[2], sucit[2], ‹pop.› înturnat[2]. *Toată lumea este cu capul întors după ea când trece pe stradă.* **6** (*pop.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat. **II** fig. **1** (*mai ales despre vorbe, cuvinte*) meșteșugit. *A reușit s-o cucerească cu vorbe întoarse.* **2** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant.

Îndrăzneț. Lunatic. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

întorsătúră s.f. **I** cot, cotitură, curbă, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Întorsăturile șoselelor sunt foarte periculoase.* **II** fig. **1** turnură, ‹fig.› cotitură, întorsură. *Evenimentele au luat o întorsătură imprevizibilă.* **2** inflexiune, intonare, intonație, mlădiere, modulare, modulație, ton[2], tonalitate, ‹fig.› întorsură. *Vocea ei are întorsături foarte plăcute.*

întorsúră s.f. **I** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. **II** fig. **1** turnură, ‹fig.› cotitură, întorsătură. **2** inflexiune, intonare, intonație, mlădiere, modulare, modulație, ton[2], tonalitate, ‹fig.› întorsătură.

întortocheá vb. I. **1** refl. (*despre drumuri, ape curgătoare etc.*) a se meandra. *Râul se întortochează când curge printre munți.* **2** refl., tr., fig. (*sub. sau compl. indică probleme, situații etc.*) a (se) complica, a (se) încurca, ‹fig.› a (se) încâlci, ‹fig.; livr.› a sinua, ‹fig.; fam.› a se încovriga. *Intriga filmului s-a întortocheat spre final.*

întortocheát, -ă adj. **I** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], șerpuit, șerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpuind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încâlcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele întortocheate ale vaporului și au ieșit pe punte.* **II** fig. **1** (*despre exprimare, fraze etc.*) încurcat[2], ‹fig.› împiedicat, încâlcit, sucit[2]. *Exprimarea întortocheată făcea scrisoarea de neînțeles.* **2** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, difuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod întortocheat. Viitorul ei este întortocheat.* **3** (*despre probleme, situații etc.*) complex, complicat, încurcat[2], ‹fig.› încâlcit, labirintic, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Are de elucidat o situație extrem de întortocheată.* **4** complex, complicat, ‹fig.› labirintic, sinuos, ‹fig.; livr.› tortuos. *Trăirile sufletești sunt întortocheate. Modul ei de a gândi este întortocheat.*

întortochetúră s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. **2** încurcătură, ‹fig.› încâlcitură. *Întortochetura exprimării făcea scrisoarea de neînțeles.*

întorțél s.m. (*bot.*) **1** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **2** v. Torțel (*Cuscuta europaea*).

întotdeaúna adv. (*temporal*) continuu, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, tot, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne întotdeauna un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.*

întovărășí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. locale*) a acompania, a aduce, a conduce, a duce[2], a însoți, a merge, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își întovărășește musafirii până la poartă.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a însoți, a urma. *Întotdeauna o întovărășește oriunde s-ar duce.* **3** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se alia, a se asocia, a se grupa, a se însoți, a se uni[2], ‹rar› a se împerechea, ‹înv. și pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se soți, ‹înv.› a intra, a se obști, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au întovărășit pentru a înființa o societate non-profit.*

întovărășíre s.f. **1** acompaniere, conducere, ducere, însoțire, petrecere, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Întovărășirea musafirilor s-a făcut până la poartă.* **2** asociație, asociere, tovărășie, ‹rar› împerechere, ‹înv. și reg.› sâmbră, soție, ‹reg.› ortăcie, ortăluc, sâmbrășie, simbrie, soțiire, târșag, ‹înv.› însoțime, obște, obștire. *Întovărășirea celor doi comercianți a fost pe termen limitat.*

întracoáce adv. (*local; în opoz. cu „încolo"; pop.*) v. Încoace.

întrarginтá vb. I. tr. (*tehn., a. plast.; înv.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Arginta. Polei[3]. Sufla.

întrargintáre s.f. (*tehn., a. plast.; înv.*) v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

întrargintát, -ă adj. (*înv.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Argintat[2]. Poleit[2]. Suflat[2].

întraripá vb. I. tr. **1** (*înv. și pop.; astăzi mai ales poetic*) v. Înaripa. **2** fig. (*fam.; compl. indică idei, gânduri etc.*) v. Împodobi.

întrarmá vb. I. tr., refl. (*milit.; pop.; compl. sau sub. indică oameni, armate, state etc.*) v. Înarma.

întrauрí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; pop.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Auri. Polei[3]. Sufla.

întrauríre s.f. (*tehn., a. plast.; pop.*) v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

întraurít, -ă adj. (*tehn., a. plast.; pop.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Aurit[2]. Poleit[2]. Suflat[2].

între prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea în interiorul unei colectivități, al unei mulțimi*) printre, ‹înv.› adins. *În colectivul în care lucrează se simte ca între prieteni.* **2** (*circ. indică starea sau mișcarea în interiorul unui spațiu situat între mai multe obiecte*) în. *Îi place să stea cu trabucul între dinți.* **3** (*circ. indică spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice*) în, prin, printre. *A căzut între straturi. Mieii zburdă între tufele de pe câmp.* **4** (*circ. indică locul în sau pe care se plasează ceva*) pe. *Când a ieșit afară, și-a pus un șal între umeri.* **5** (*înv.; circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) v. Asupra. Către. Înspre. La[1]. Spre. **II** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică relația, reciprocitatea sau adresarea reciprocă*) ‹înv.› înde. *Oamenii comunică între ei. Dintotdeauna s-au ajutat între ei. Se sfătuiesc între ei.* **2** (*compl. indică distribuția; în legătură cu vb. „a împărți"*) ‹înv.› înde. *Profitul s-a împărțit între participanții la afacere.* **3** (*compl. indică partitivul*) din, dintre, printre. *Este cea mai inteligentă între toți colegii.* **III** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică detașarea*) din, dintre, printre. *Un elev între aceia foarte buni a plecat la olimpiadă.* **2** (*atr. indică o corelație sau o alternanță*) dintre. *Raportul între cerere și ofertă este disproporționat. Se fac multe glume referitoare la relația între noră și soacră.*

întrebá vb. I. **1** tr. (*mai ales urmat de prop. interog.*) ‹înv. și pop.› a spune, a zice. *L-a întrebat curios: -Ai fost astăzi la facultate? A întrebat-o indignat: - Cum ai putut să procedezi astfel?* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a chestiona, a interoga, ‹pop.› a ispiti, ‹înv.› a examina, a ului[2], ‹fig.› a descoase, ‹fig.; reg.› a prepune. *L-a întrebat în legătură cu cele întâmplate. Arestatul a fost întrebat toată noaptea.* **3** tr. (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) a asculta, a chestiona, a examina, a interoga, ‹înv.› a examinălui, a prociti. *Profesoara l-a întrebat la geografie.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a consulta, ‹înv.› a merge. *Își întreabă avocatul în problema moștenirii.* **5** tr., intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „despre"*) a se informa, a se interesa, ‹înv. și reg.› a cerca, ‹reg.› a tudăși, ‹înv.› a se paradosi. *A întrebat dacă trenul are întârziere. A întrebat de colegii din facultate.* **6** refl. (*despre oameni*) ‹pop.› a se mira[1]. *Se întreabă ce i-a făcut de nu mai vorbește cu ea.* **7** refl. pas. (*înv. și pop.; mai ales despre mărfuri*) v. Căuta. Cere. Vinde.

întrebáre s.f. **I 1** ‹rar› chestionare, interogare, interogație, ‹înv.› întrebăciune, problemă. *Vrea un răspuns la această întrebare.* **2** chestiune, ‹înv.› cercetare. *A răspuns bine la primele două întrebări.* **3** chestiune, problemă, ‹pop. și fam.› vorbă. *Întrebarea este dacă putem răspunde solicitărilor ei.* **II** fig. (*rar*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

întrebát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) chestionat, interogat. *Tânărul întrebat nu a putut da informații în legătură cu cele întâmplate. Arestatul întrebat nu este cooperant.* **2** (*despre elevi, studenți, candidați la un post etc.*) ascultat[2], chestionat, examinat, interogat. *Elevul întrebat avea mari emoții.*

întrebăciúne s.f. (*înv.*) v. Întrebare.

întrebătór, -oáre adj. **1** (*despre privire, ton etc.*) interogativ, ‹înv.› interogator. *Se uită la el cu o privire întrebătoare. Tonul său este*

întrebător. **2** fig. (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii întrebătoare a căpitanului de vas.*

întrebuința vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, produse etc.*) a folosi, a utiliza, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a trebălui, a trebui. *Întrebuințează numai produse naturale și proaspete pentru alimentația copilului. Întrebuințează un binoclu pentru a vedea la distanță .* **2** tr. (*compl. indică lucruri, bunuri, mărfuri etc.*) a consuma[1], a folosi, a utiliza, ‹înv.› a metahirisi. *A întrebuințat multă hârtie pentru a-și xeroxa cartea.* **3** tr. (*compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a folosi, a purta, a utiliza. *Iarna, întrebuințează, aproape zilnic, aceeași flanea.* **4** tr. (*compl. indică sume de bani*) a cheltui, a da[2], a folosi, a plăti, a utiliza, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A întrebuințat mulți lei pentru refacerea acoperișului casei.* **5** refl. pas. a circula, a se folosi, a se utiliza, a se uzita, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se politici. *Monedele vechi nu se mai întrebuințează.* **6** tr., refl. pas. a (se) folosi, a (se) servi, a (se) sluji, a (se) utiliza, ‹înv.› a (se) slugări. *Pentru o asemenea operație întrebuințează ambele mâini. Acest aparat se întrebuințează la scoaterea dopurilor.* **II 1** tr. (*compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) a aplica, a folosi, a implementa, a practica[2], a utiliza, ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiștii întrebuințează o nouă metodă de laborator.* **2** tr. a folosi, a recurge, a se servi, a se sluji, a utiliza, a uza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să întrebuințeze metode dure de educație.* **3** tr. a folosi, a se servi, a se sluji, a umbla, a utiliza, a uza. *Întrebuințează tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiceiuri, practici etc.*) a (se) folosi, a (se) practica[2], a (se) utiliza. *Acest obicei se întrebuințează de sute de ani în mediul rural.* **5** tr. (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a folosi, a irosi, a pierde, ‹înv. și reg.› a adevăsi, ‹fig.› a cheltui, a risipi. *A întrebuințat o mare parte din timp la cumpărături. Și-a întrebuințat toată energia cărând greutăți.*

întrebuințábil, -ă adj. (*despre procedee, metode etc.*) folosibil, utilizabil. *Are în calculator programe ușor întrebuințabile.*

întrebuințáre s.f. **I 1** folosire, utilizare. *În alimentația copiilor se recomandă întrebuințarea numai a produselor naturale și proaspete.* **2** consum, consumare, consumație, folosire, utilizare. *Întrebuințarea de gaze într-o locuință depinde de temperatura de afară. Se construiesc aparate cu o întrebuințare redusă de energie.* **3** folosire, purtare, purtat[1], uzură[1]. *Flaneaua s-a rupt în coate de atâta întrebuințare.* **4** folosință, folosire, utilizare, uz, ‹înv. și pop.› obișnuință, ‹înv.› uzaj. *I-a dat o parte din terenul său agricol pentru o întrebuințare îndelungată.* **5** cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], folosire, plătire, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. *Pentru refacerea acoperișului casei a fost nevoie de întrebuințarea unei sume importante de bani.* **6** circulație, folosire, utilizare, uzitare. *Întrebuințarea monedelor vechi a încetat.* **II 1** aplicare, aplicație, folosire, implementare, practicare, utilizare. *Specialiștii s-au gândit la întrebuințarea unei noi metode de laborator.* **2** folosire, practicare, utilizare. *Întrebuințarea acestui obicei în mediul rural este de sute de ani.* **3** consum, folosire, ‹fig.› cheltuială, cheltuire. *Efortul fizic presupune o mare întrebuințare de energie.*

întrebuințát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, produse etc.*) folosit, utilizat. *Produsele naturale întrebuințate sunt cele mai bune pentru sănătatea copiilor.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) folosit, purtat[2], uzat, vechi[2], ‹arg.› nasol, nașpa, nașpet. *Flaneaua întrebuințată trebuie aruncată.* **II 1** (*despre teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) aplicat, folosit, implementat, practicat, utilizat. *Noua metodă întrebuințată este mult mai eficientă.* **2** folosit, uzitat. *Nu este de acord cu metodele dure de educație întrebuințate.* **3** (*despre obiceiuri, practici etc.*) folosit, practicat, utilizat. *Obiceiul întrebuințat este vechi de sute de ani.*

întréce vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni, vehicule etc.*) a depăși, a devansa, ‹pop.› a trece. *Spre finalul cursei, atletul român i-a întrecut pe ceilalți alergători cu câțiva metri.* **2** a depăși, a trece. *Greutatea rufelor din mașina de spălat nu trebuie să întrecă 5 kg.* **II** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a depăși, ‹înv.› a trece. *Și-a întrecut toți partenerii de afaceri prin vânzările făcute.* **2** (*compl. indică oameni*) a depăși, a surclasa, ‹fig.› a eclipsa. *Își întrece colegii prin inteligența sa sclipitoare.* **3** (*compl. indică puterea, atribuțiile, competențele etc. cuiva*) a depăși. *Aspirațiile îi întrec puterea de muncă și de înțelegere a unor realități.* **4** a covârși, a depăși. *Dragostea întrece toate celelalte sentimente.* **III 1** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) a bate, a birui, a înfrânge, a învinge, ‹înv. și pop.› a se războ[3], ‹pop.› a dovedi, a prididi, a rămâne, a răpune, a răzbi, a supăra, ‹înv. și reg.› a supune, ‹înv.› a dobândi, a frânge, a pobedi, a răzbate, a sparge, a tâmpi, a vince, ‹fig.; rar› a detuna, ‹fig.; reg.› a spărgălui, ‹fig.; înv.› a stropși. *Mihai Viteazul i-a întrecut pe turci la Călugăreni.* **2** tr. (*compl. indică adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a bate, a dispune, a se impune, a învinge, ‹înv.› a vince, ‹fig.› a triumfa, ‹fig.; fam.› a rade, ‹arg.› a hali. *L-a întrecut la tenis pe adversarul său american.* **3** refl. recipr. (*despre adversari*) a se confrunta, a se înfrunta, a se întâlni. *Cei doi boxeri se întrec pentru titlul de campion mondial la categoria grea. Reprezentanții celor două partide se întrec într-o emisiune televizată.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a se bate, a se lupta, a se măsura, ‹pop.› a se vânzoli, ‹fig.; fam.› a se răfui. *Cei doi s-au întrecut în luptă dreaptă.* **5** refl. recipr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încerca, a se înfrunta, a se măsura, a se pune, ‹pop.› a se împotrivi, a se prinde. *Nimeni nu îndrăznește să se întrecă cu ea la socoteli.* **6** refl. (recipr.) (*despre oameni*) a concura, a emula, a se întrece, a rivaliza. *Trebuie să se întrecă cu prietenul lui pentru câștigarea premiului.*

întrécere s.f. **I** depășire, devansare, ‹rar› devans. *Întrecerea de către atletul român a celorlalți alergători a fost spre finalul cursei.* **II 1** (*sport*) dispută, întâlnire, joc, meci[1], partidă. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul disputei amicale dintre cele două echipe de fotbal.* **2** (*sport*) competiție, concurs. *A participat la întrecerea de atletism.* **3** competiție, gală[1], reuniune. *Întrecerea de box se desfășoară la Sydney.* **4** concurență, luptă, rivalitate, ‹fig.› meci[1]. *Să uităm pentru un timp de întrecerea dintre noi și să ne gândim cum putem rezolva, împreună, această situație de criză.* **5** concurență, emulare, emulație, rivalitate, ‹fig.› luptă, turnir. *O întrecere liberă, reală, ajută la dezvoltarea talentelor.*

întreciocní vb. IV. refl. recipr. (*rar*) **1** (*despre vehicule*) v. Ciocni. Intra. Izbi. Lovi. Tampona. **2** (*despre oameni*) v. Contrazice. Încontra[2].

întreciocníre s.f. (*rar*) v. Ciocnire. Coliziune. Impact. Izbire. Lovire. Tamponare.

întredeschíde vb. III. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ușă, geamuri etc.*) a (se) crăpa, ‹pop. și fam.› a (se) căsca, *A întredeschis geamul pentru a aerisi camera. Pisica a intrat în cameră când ușa s-a întredeschis.* **2** tr. (*compl. indică ochii*) a miji. *A întredeschis ochii și a văzut soarele răsărind.*

întredeschídere s.f. **1** crăpare, crăpat[1]. *Întredeschiderea geamului se face pentru a aerisi camera.* **2** (*concr.*) crăpătură, întredeschizătură. *Prin întredeschiderea geamului intră aerul curat de afară.*

întredeschís, -ă adj. **1** (*despre uși, geamuri etc.*) crăpat[2], ‹pop. și fam.› căscat[2]. *Prin ușa întredeschisă a intrat pisica în cameră.* **2** (*despre ochi*) mijit. *Picotește cu ochii întredeschiși.*

întredeschizătúră s.f. crăpătură, întredeschidere.

întrég, -eágă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre cantități*) complet. *Cantitatea de cereale din remorca camionului este întreagă.* **2** complet, integral, ‹fig.› netrunchiat. *A publicat textul întreg al nuvelei într-o revistă literară. Interviul întreg cu omul de știință va fi publicat în numărul viitor al aceleiași reviste.* **3** complet, exhaustiv, integral, total, ‹livr.› exaurient. *Fișarea întreagă a documentelor este necesară pentru realizarea unei lucrări valoroase.* **4** (*despre sume*) complet, deplin, integral, tot, total. *I-a înapoiat suma întreagă de bani.* **5** (*jur.; despre bunuri*) indiviz, nedivizat. *Bunurile întregi se află în stăpânirea mai multor persoane.* **6** (*despre teritorii, localități etc.*) tot. *Are cea mai mare moșie din întreg județul.* **7** (*despre perioade de timp*) complet, deplin, împlinit, încheiat, ‹înv.› umplut[2]. *Al doilea an de studiu nu a fost întreg.* **8** (*despre unități temporale*) bun, plin. *Are o zi întreagă la dispoziție ca să îl însoțească prin oraș.* **9** (*mat.; despre numere*) rotund. *Câtul acestei împărțiri este o cifră întreagă.* **10** (*des-*

pre vase, recipiente etc. care conțin ceva) neînceput, plin. *Venea de la fântână cu două căldări întregi.* **11** (*despre obiecte, lucruri etc.*) intact, neatins, nestricat, neștirbit, ‹înv. și pop.› nevătămat, ‹fig.; fam.› sănătos. *F arfuria a rămas întreagă, deși a căzut.* **12** (*despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) intact, neatins, neînceput, plin, ‹fig.; glum.› virgin. *Mâncarea a rămas întreagă pe masă. Musafirii au preferat coniac, sticlele de vin rămânând întregi.* **13** absolut, complet, deplin, integral, plenar, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea întreagă a exprimării opiniilor.* **II** adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, neatins, nevătămat, sănătos, teafăr, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas întreg. Mâna îi este întreagă după căzătură.* **2** (*despre oameni; adesea, mai ales fam., determ. prin „la cap”, „la minte”*) normal, sănătos, teafăr, zdravăn. *Nu poți face așa ceva. Doar ești întreg la minte!* **3** (*pop.; despre fete*) v. Castă (v. *cast*). Cinstită (v. *cinstit*). Fecioară. Neprihănită (v. *neprihănit*). Virgină (v. *virgin*). **III** adj.fig. **1** (*despre atitudini, calități, sentimente etc. ale omenilor*) intact, neafectat, neatins, nepătat, ‹fig.› neștirbit. *Este un judecător integru, a cărui onoare a rămas întreagă.* **2** (*în opoz. cu „mort”; fam.; despre ființe, organisme etc.*) v. Viu. **IV** s.n. **1** ansamblu, tot, unitate. *Casele cartierului rezidențial formează un întreg arhitectonic armonios.* **2** (*relig.; la vechii evrei; înv.*) ***întreg-de-ars*** v. Holocaust.

întregí vb. IV. **1** tr. a completa, a complini, a împlini, a rotunji, ‹înv. și reg.› a plini, ‹înv.› a completui, a încheia, a ovârși. *Și-a întregit suma necesară pentru studii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) a (se) recompune, a (se) reconstitui, a (se) reface, ‹rar› a se complementariza, ‹fig.› a (se) reînchega. *A întregit în gând tot traseul excursiei. Grupul disparat s-a întregit imediat.*

întregíme s.f. integritate, totalitate. *O condiție a demarării acțiunii lor a fost respectarea întregimii scopului propus.*

întregíre s.f. **I 1** completare, complinire, împlinire, rotunjire. *Pentru întregirea sumei necesare studiilor a lucrat în vacanță.* **2** recompunere, reconstituire, reconstituție, refacere. *Întregirea grupului disparat s-a făcut imediat.* **II** (*concr.*) completare, complinire, ‹rar› complement. *A preparat un sos special pentru a fi întregire la friptură.*

întregít, -ă adj. completat, împlinit, rotunjit. *A luat marfa după ce a avut suma întregită.*

întregitór, -oáre adj. auxiliar, complementar, subsidiar, suplimentar, ‹rar› complinitor. *Nu are nevoie de explicații întregitoare.*

întregulét, -eáță adj. (*pop. și fam.; după „întreg”, căruia îi intensifică sensul*) ‹pop. și fam.› întreguț.

întregúț, -ă adj. (*pop. și fam.; după „întreg”, căruia îi intensifică sensul*) ‹pop. și fam.› întreguleț. *Un an întreg întreguț a așteptat să-i achite datoria.*

întreí vb. IV. tr., refl. a (se) tripla, ‹rar› a triplica, ‹înv.› a triplicălui. *Banca a întreit dobânda. Prețul la carburanți s-a întreit în ultimul an.*

întreíre s.f. triplare. *Întreirea dobânzii a nemulțumit clienții băncii.*

întreít, -ă adj. triplu[2]. *Dobânda întreită a nemulțumit clienții băncii.*

întrelăsá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa. Uita.

întrelăsáre s.f. (*reg.*) v. Omisiune. Scăpare.

întrelínie s.f. (*muz.; înv.*) v. Interlinie.

întremá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.*) **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a (se) înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) iștili, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi întremat mai repede.* **2** (*compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a întremat. Mușchii s-au întremat prin exerciții fizice.*

întremáre s.f. (*med., med. vet.*) **1** îndreptare, înfiripare, însănătoșire, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ‹înv.› iștelenie, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după întremarea sa deplină.* **2** fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, întremarea organismului după boală a fost rapidă.*

întremát, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. și reg.› sănătoșat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› iștelit. *Deși întremat, nu și-a reluat încă activitatea.* **2** (*despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Întremat după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

întremătór, -oáre adj. (*despre medicamente, remedii, metode etc.*) lecuitor, tămăduitor, vindecător, ‹înv.› iștelitor, vrăciuitor. *Plantele medicinale conțin substanțe întrematoare. Apele termale sunt întrematoare în cazul unor boli.*

întrepătrúnde vb. III. refl. recipr. **1** a se interpenetra. *Problemele etice și sociale se întrepătrund.* **2** fig. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucișa, a se întretăia, a se întrețese. *În opera sa se întrepătrund diverse influențe. În această afacere interesele lor se întrepătrund.*

întrepătrúndere s.f. **1** interpenetrare, interpenetrație, ‹rar› interpătrundere, ‹reg.› întrețesătură, ‹fig.› osmoză. *Întrepătrunderea problemelor etice și sociale este o realitate.* **2** fig. ‹fig.› amestec. *În opera lui se constată o întrepătrundere de diverse influențe.*

întreprínde vb. III. tr. **1** (*compl. indică diverse feluri de munci, de activități, de servicii etc.*) a depune, a desfășura, a duce[2], a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a presta. *O astfel de activitate pe care vreți să o întreprindem este de durată.* **2** (*compl. indică studii, cercetări etc.*) a efectua, a face, ‹fran.; înv.› a tenta. *Pentru a descoperi adevărul, a întreprins cercetări minuțioase.* **3** a face, ‹fig.› a mișca. *Nu întreprinde nimic pentru a promova profesional.*

întrepríndere s.f. **1** (*econ.*) firmă, unitate, ‹ieșit din uz› stabiliment. *Întreprinderea lor merge bine. Lucrează ca angajat la o întreprindere româno-austriacă.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

întreprinzătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre oameni*) debruiard, descurcăreț, ‹rar› experient, ‹fig.› dezghețat. *Fiind un tânăr întreprinzător, a reușit în tot ce și-a propus.* **II** s.m., s.f. (*econ.*) **1** investitor. *Prietenii lor sunt întreprinzători prosperi.* **2** antreprenor, ‹înv.› otcupcic, otcupciu, otcupnic, ‹rus.; înv.› podreadcic. *Întreprinzătorii desfășoară activități economice.*

întrerupătór s.n. (*electr.*) comutator, întreruptor, șaltăr, ‹înv.› pară[2]. *A apăsat întrerupătorul pentru a aprinde lumina.*

întrerúpe vb. III. **1** tr. (*compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) a înceta, a opri, a sista, suspenda, ‹înv.› a discontinua. *Au întrerupt activitatea în mină în urma exploziei.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a conteni, a înceta, a lăsa, a opri, ‹rar› a părăsi. *Este momentul să întrerupem dezbaterile.* **3** tr. (*compl. indică activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) a interzice, a opri, a suspenda. *În semn de protest, sindicaliștii din învățământ au întrerupt cursurile în școli timp de câteva ore.* **4** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a amâna, a proroga, a suspenda. *Întrerupe finalizarea construcției, pretinzând sume suplimentare.* **5** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „din” sau „cu”*) a conteni, a înceta, a se opri,

‹reg.› a stâmpi, ‹înv.› a pristoi. *Nu se mai întrerupe din sfaturi.* **6** tr., refl. a (se) opri, ‹înv. şi reg.› a (se) zăticni. *Nu te întrerupe din scris!* **7** tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv.› a prerumpe. *Vorbitorul a fost întrerupt din cauză că a depăşit timpul dat.* **8** tr. ‹fig.› a trunchia. *Profesorul îşi întrerupe prelegerea cu numeroase citate din clasici.* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări fizice, fiziologice ori psihice ale flinţelor*) a conteni, a (se) curma, a (se) opri, ‹fig.› a (se) frânge, a (se) tăia. *Durerea s-a întrerupt după ce a luat medicamentul.* **10** tr. (*compl. indică acţiuni, conversaţii, discuţii etc.*) a curma, a opri, ‹înv. şi pop.› a dezlega, ‹fig.› a reteza, a stăvili, a tăia. *Zgomotul mare de afară a întrerupt discuţia celor doi.* **11** tr. a curma, ‹fig.› a frânge, a rupe, a sparge. *Nu a mai putut suporta şi a întrerupt tăcerea.* **12** refl. a se curma, a înceta, a se încheia, a se opri, ‹flg.› a se frânge. *Melodia s-a întrerupt brusc.* **13** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se opri, a se potoli, a se sfârşi, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. şi pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a întrerupt după câteva ore. Ploile nu se mai întrerup şi este pericol de inundaţii.* **14** tr. (*tehn.; compl. indică legături, comunicaţii între două conducte sau circuite etc.*) a debranşa, a suprima, ‹fam.› a lua. *Din cauza exploziei dintr-un apartament, au întrerupt instalaţia de gaz metan a blocului.* **15** tr. (*compl. indică mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) a închide, a opri, a stinge. *A întrerupt pentru câteva minute calculatorul. Spre dimineaţă, a întrerupt lumina de la intrarea în casă.* **16** refl. (*despre linii, spaţii etc.*) a se frânge, ‹înv.› a se sfărâma. *Liniile se întrerup într-un anumit punct.* **17** tr. (*compl. indică acţiuni, stări etc.*) ‹fig.› a întretăia. *Lungi comentarii întrerup această acţiune.*

întrerúpere s.f. **1** încetare, oprire, sistare, suspendare, ‹înv.› discontinuare, discontinuaţie. *S-a decis întreruperea activităţii minei în urma exploziei.* **2** contenire, încetare, oprire, ‹înv. şi pop.› opreală, ‹înv.› răstimp, stare, stat[3], ‹grec.; înv.› stasis. *S-a hotărât întreruperea dezbaterilor.* **3** interzicere, oprire, suspendare. *Sindicaliştii din învăţământ au cerut întreruperea cursurilor în şcoli timp de câteva ore.* **4** curmare, oprire, ‹flg.› stăvilire. *Zgomotul de afară a determinat întreruperea discuţiei celor doi.* **5** contenire, curmare, încetare, oprire, potolire, ‹înv.› precurmare. *Întreruperea ploii s-a produs după câteva ore.* **6** închidere, oprire. *Întreruperea calculatorului este obligatorie după câteva ore de funcţionare.* **7** pauză, ‹fig.› tăcere. *În timpul intervenţiei sale, au fost numeroase întreruperi din cauză că nu s-a putut concentra.* **8** interrupţie. *Este neplăcut impresionat de întreruperile interlocutorului.*

întrerúpt, -ă adj. **1** (*despre activităţi, manifestări, procese etc. în plină desfăşurare*) interzis, oprit, suspendat. *Cursurile întrerupte vor fi reluate peste două zile.* **2** (*despre mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) închis, oprit, stins[2]. *Nu poate sta mult timp cu calculatorul întrerupt.* **3** (*electr.; despre circuite electrice*) deschis. **4** (*mat.; despre linii*) ‹înv.› dezbinat. **5** (*acţiuni, manifestări, despre stări fizice, fiziologice sau psihice etc.*) intermitent, întretăiat, ‹fig.› rupt. *Are un plâns întrerupt. Respiraţia întreruptă se datorează emoţiei.*

întreruptór s.n. (*electr.*) comutator, întrerupător, şaltăr, ‹înv.› pară[2].

întretăiá vb. I. **I 1** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) a interfera, a se intersecta, a se încrucişa, a se întreţese, ‹rar› a se strătăia, a se tăia, ‹fig.› a se împleti. *Cele două şosele se întretaie în centrul oraşului.* **2** tr. fig. (*compl. indică acţiuni, stări etc.*) a întrerupe. **II** refl. recipr. fig. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucişa, a se întrepătrunde, a se întreţese. *În opera sa se întretaie diverse influenţe. În această afacere interesele lor se întretaie.*

întretăiát, -ă adj. **1** (*despre linii, drumuri etc.*) încrucişat, ‹înv.› împoncişat. *Şoselele întretăiate sunt recent asfaltate.* **2** (*despre acţiuni, manifestări, stări fizice, fiziologice sau psihice etc.*) intermitent, întrerupt, ‹fig.› rupt.

întretăiére s.f. **1** interferenţă, intersectare, încrucişare. *Centrul oraşului este zona de întretăiere a celor două şosele.* **2** (*concr.*) intersecţie, încrucişare, răscruce, răspântie, ‹pop.› cruce, crucea-drumului (v. *cruce*), furca-drumului (v. *furcă*), ‹reg.› plaţ, ‹înv.› încrucişătură. *La întretăierea celor două şosele a fost instalat un semafor.*

întreţesătúră s.f. (*reg.*) v. Interpenetrare. Interpenetraţie. Întrepătrundere.

întreţése vb. III. **I 1** tr. (*ţes.*) ‹înv.› a străţese. *Pe fondul albastru al ţesăturii a întreţesut fire galbene.* **2** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) a interfera, a se intersecta, a se încrucişa, a se întretăia, ‹rar› a se strătăia, a se tăia, ‹fig.› a se împleti. *Cele două şosele se întreţes în centrul oraşului.* **II** refl. recipr. fig. (*despre fenomene, întâmplări, fapte etc.*) a interfera, a se îmbina, ‹fig.› a se amesteca, a se împleti, a se încrucişa, a se întrepătrunde, a se întretăia.

întreţinátor, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Susţinător.

întreţíne vb. III. **I 1** refl. (*despre oameni*) a trăi, a vieţui. *În ţările slab dezvoltate majoritatea populaţiei se întreţine greu.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) hrăni, a (se) susţine, a (se) ţine, ‹rar› a (se) menţine, ‹înv.› a (se) viptui. *Se întreţin dintr-un salariu.* **II 1** tr. (*compl. indică conversaţii, corespondenţă etc.*) a duce[2], a purta. *Cei doi întreţin o discuţie despre literatura engleză.* **2** refl. recipr. (*despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „despre”*) a conversa, a dialoga, a discuta, a vorbi, ‹livr.› a conferi, ‹rar› a convorbi, a dialogiza, ‹pop. şi fam.› a (se) sfătui, ‹reg.› a gomoni, a povesti, a turvini, ‹înv.› a băsădi, a discura, a discurirui, a răspunde, a vorovi, ‹arg.› a galibardi. *Diplomaţii s-au întreţinut în engleză. Se întreţine adesea pe net cu prietenii.* **III** tr. **1** a menţine, a păstra, ‹fig.› a cultiva. *Preferă să întreţină relaţiile cu persoane erudite.* **2** (*compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufleteşti, situaţii, conflicte etc.*) a menţine, ‹înv. şi pop.› a păzi, ‹fig.› a alimenta, a hrăni, a susţine. *Întreţine focul cu lemne. Amintirile îi întreţin creativitatea.* **3** (*compl. indică sisteme tehnice, edificii, monumente etc.*) a îngriji. *Se cheltuiesc sume mari de bani pentru a întreţine aceste instalaţii.*

întreţínere s.f. **I 1** subzistenţă, trai, viaţă. *Cei mai mulţi oameni au foarte puţine mijloace de întreţinere.* **2** susţinere. *Face mari sacrificii pentru întreţinerea copiilor.* **II 1** îngrijire. *Întreţinerea acestor instalaţii este costisitoare.* **2** menţinere, ‹fig.› alimentare. *Intenţia unor grupuri de interese a fost, la un moment dat, întreţinerea conflictelor sociale.*

întrevăzút, -ă adj. **I** (*despre obiecte, fiinţe etc. situate la mare distanţă*) întrezărit. *Păsările întrevăzute sunt cocori.* **II** fig. **1** (*despre evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) intuit, prevăzut, ‹fig.› întrezărit. *Situaţia întrevăzută a devenit realitate.* **2** (*despre idei, gânduri etc.*) anticipat, prevăzut. *Ideea întrevăzută îi permite observarea anumitor aspecte ale comportării elevilor în situaţii cerute de testul psihologic.*

întrevedeá vb. II. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, fiinţe etc. situate la mare distanţă*) a (se) întrezări, a transpărea, ‹rar› a (se) prevedea, a (se) străvedea, a (se) umbri, ‹pop.› a năzări. *Abia întrevedea în înaltul cerului stolul de cocori.* **2** fig. (*compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a prevedea, a sesiza, ‹fig.› a întrezări, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să întrevadă sfârşitul conflictului dintre ei. A întrevăzut mersul evenimentelor.*

întrevedére s.f. **1** întâlnire, ‹pop.› întâlniş, vedere, ‹înv.› tâlniş. *Cele două delegaţii au avut o întrevedere de lucru.* **2** fig. intuire, prevedere, sesizare, ‹fig.› întrezărire. *Este aproape imposibilă întrevederea sfârşitului conflictului dintre ei.*

întrezărí vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, fiinţe etc. situate la mare distanţă*) a (se) întrevedea, a transpărea, ‹rar› a (se) prevedea, a (se) străvedea, a (se) umbri, ‹pop.› a năzări. **II** tr. fig. **1** (*adesea în constr. cu înţeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-şi imagina, a-şi închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a şti, a visa, ‹fig.› a mirosi. *Cine ar fi întrezărit că se va întâmpla astfel? Nu a întrezărit că în ceai era somnifer.* **2** (*compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a prevedea, a sesiza, ‹fig.› a întrevedea, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra.

întrezărire s.f. **1** bănuială, presupunere, prevedere, ‹înv.› preştire. *Înspăimântată de întrezărirea bătrânei, nu a mai plecat la drum.* **2** fig. intuire, prevedere, sesizare, ‹fig.› întrevedere.

întrezărít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, fiinţe etc. situate la mare distanţă*) întrevăzut. **2** fig. (*despre evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) intuit, prevăzut, ‹fig.› întrevăzut.

întristá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. şi pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. şi reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a se

îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oțărî, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a întristat.* **2** tr. (*despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) a durea, a îndurera, a mâhni, ‹înv.› a dosădi, ‹fig.› a răni, a ulcera. *Atitudinea lui indiferentă a întristat-o mult. Vorbele lui spuse la mânie au întristat-o mult.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹reg.› a se bușuli, a se găleși, ‹înv.› a tânji, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au întristat la auzul teribilei vești.* **4** tr. (*despre situații, stări, fenomene etc.; compl. indică oameni*) a abate[2], a deprima. *Atmosfera apăsătoare din casă îl întristează.*

întristáre s.f. **1** amar, amărăciune, amărâre, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Întristarea i-a invadat sufletul după vestea primită.* **2** îndurerare, mâhnire, ‹fig.› rănire. *Vorbele lui spuse la mânie i-au provocat o mare întristare.* **3** durere, mâhnire, ‹înv.› apăs, dosadă, ‹fig.; reg.› bâhlă. *Ce întristare să aud ceea ce-mi spui!* **4** amar, jale[1], tristețe, ‹fig.› catran, milă. *I-a murit cineva apropiat și i-a rămas întristare în inimă.* **5** dezolare, indispoziție, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i întristarea de pe chip, încerca s-o înveselească.* **6** duioșie, jale[1], tristețe, ‹fig.› durere. *Melodia exprimă o întristare copleșitoare.*

întristát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supărălnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Întristat după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) duios, îndurerat, trist. *A povestit despre soarta întristată a doi îndrăgostiți.* **3** (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața întristată din cauza eșecului la examen.*

întristăciúne s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

întristătór, -oáre adj. **1** ‹înv.› mâhnicios, mâhnitor, ‹fig.; înv.› obiditor. *Știrile care circulă despre sănătatea artistei sunt întristătoare.* **2** dureros, trist, ‹fig.› funest. *Povestea adesea întâmplări întristătoare din viața lui. Această amintire este întristătoare.*

întroiení vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) a (se) înzăpezi, (se) troieni, ‹pop.› a (se) înnămeți, a (se) năme ți, ‹înv. și reg.› a se înomeți, a (se) zăpădi, ‹reg.› a (se) omeți, ‹înv.› a se înneoa. *Zăpada a întroienit șoselele. Drumurile s-au întroienit în urma căderilor masive de zăpadă.* **2** refl. (*despre oameni, vehicule etc.*) a se înzăpezi, a se troieni. *Au luat-o pe un drum lăturalnic și s-au întroienit.*

întroieníre s.f. înzăpezire, troienire, ‹pop.› înnămețire, năme țire, ‹reg.› omețire. *În urma căderilor masive de zăpadă, întroienirea drumurilor a perturbat circulația.*

întroienít, -ă adj. (*despre drumuri, străzi, spații etc.*) înzăpezit, troienit, ‹pop.› înnămețit, năme țit, ‹reg.› omețit. *Drumurile întroienite trebuie curățate.*

întrolocá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. locale*) v. Acompania. Aduce. Conduce. Duce[2]. Însoți. Întovărăși. Merge. Petrece. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Aduna. Întruni. Reuni. Strânge.

întroná vb. I. tr. **I** tr. (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a învesti, a numi, a proclama, a pune, a unge, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost întronat domn al Principatelor Unite.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică sisteme politice, guvernări etc.*) a instaura. *După revoluție, noua conducere a țării a întronat un regim democratic.* **2** tr. (*compl. indică obiceiuri, mode etc.*) a instaura, a stabili. *Directorul a întronat reguli noi de disciplină în școală.* **3** tr., refl. a (se) stabili, a (se) statornici. *Între cele două partide s-au întronat relații de coabitare.* **4** ‹fig.› a se așterne, a se lăsa. *După miezul nopții, în casă se întronează liniștea.*

întronáre s.f. **1** (*polit.*) înscăunare, învestire, proclamare, ungere, ‹rar› intronizare. *Întronarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut loc în 1859.* **2** fig. instaurare, instaurație, stabilire. *Întronarea unor noi reguli de disciplină în școală se impunea.*

întronát, -ă adj. (*polit.; despre domnitori, regi, împărați*) înscăunat. *Întronat, domnitorul a depus jurământul.*

întru prep. (*astăzi urmat de „un”, „o”, cu elidarea vocalei finale*) **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică starea sau acțiunea în interiorul unui spațiu*) în. *De ani de zile trăia într-un orășel de provincie. Concertul filarmonicii are loc într-o sală a palatului.* **2** (*după vb. de mișcare; circ. indică intrarea într-un spațiu închis*) în. *A intrat într-o casă. Vulpea s-a strecurat într-o vizuină.* **3** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția și ținta mișcării*) în. *S-a dat într-o parte a drumului pentru a se feri de mașină.* **4** (*circ. indică ideea de fixare*) în. *Săgeata s-a înfipt într-un copac.* **II** (*introduce un circ. de timp care indică interiorul unei perioade sau al unui proces*) în. *Chiar într-o zi nefastă a susținut examenul.* **III** (*introduce un compl. indir.*) în. *Gluma s-a transformat într-o ceartă.* **IV** (*înv.; introduce un circ. de relație*) v. În. La[1]. **V** (*înv.; introduce un circ. instr.*) v. În. **VI** (*înv.; introduce un circ. de scop*) v. În.

întrucât conj. subord. (*introduce o prop. circ. cauz.*) **1** dacă, deoarece, fiindcă, ‹pop.› unde. *Întrucât nu știe să scrie, cere ajutorul oricui.* **2** (*prop. circ. cauz. are nuanță temp.*) când, cum, deoarece, fiindcă. *Intra în panică întrucât bănuia că vine nervos acasă.*

întrucâtvá adv. (*modal*) **1** mai[1], oarecum, puțin, ‹fam.› nițel. *În compania fetei se simte întrucâtva jenat. Te-ai încălzit întrucâtva?* **2** ceva, oarecum, oareșicum, ‹înv. și reg.› cevași, cevașilea, ‹înv.› oarece. *Fata era frumoasă, dar întrucâtva peltică.* **3** ceva, oarecum, puțin, ‹rar› încâtva, ‹pop.› câtva, oleacă, ‹fam.› nițel. *Vrea să-și îmbunătățească întrucâtva situația materială.* **4** (*exprimă o tendință*) cam, oarecum, ‹înv.› oarece, oareșice. *Îi vorbește întrucâtva de sus. Căsătoria s-a făcut întrucâtva pe ascuns.*

întruchipá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) a (se) incarna, a (se) întrupa, ‹înv.› a (se) împelița, a (se) închipui, a (se) încorpora, a (se) omeni. *Spiritul s-a întruchipat, luând înfățișarea unei tinere.* **2** tr. a exprima, a incarna, a întrupa, a personifica, a reprezenta, a simboliza, ‹înv.› a închipa. *Această femeie întruchipează bunătatea. Făt-Frumos întruchipează forța binelui.* **II** tr., refl. fig. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) incarna, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se întruchipează.*

întruchipáre s.f. **1** incarnare, incarnație, întrupare, personificare, reprezentare, simbolizare, ‹înv.› personificație, simbolizație. *Această femeie este întruchiparea bunătății.* **2** fig. concretizare, materializare, realizare, ‹fig.› incarnare, întrupare, sensibilizare. *Întruchiparea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacții.*

întruchipát, -ă adj. (*despre lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) incarnat, întrupat, personificat. *Pe fața ei se vede bunătatea întruchipată.*

întrúna adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹fam.› nonstop, ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc întruna.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne întruna un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **3** mereu, ‹pop.› totuna. *Nu cedează sub nici o formă, ținând-o întruna pe a lui.*

întruní vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aduna, a (se) reuni, a (se) strânge, ‹reg.› a (se) închelba, a (se) închelbăra, a (se) întroloca, a soborî. *Tinerii s-au întrunit la o şezătoare literară.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a aduna, a convoca, a reuni, a strânge, ‹rar› a scoate, ‹fam.› a mobiliza. *Decanul a întrunit studenţii în amfiteatru pentru anunţuri importante.* **3** tr. a cumula, a îngloba, a însuma, ‹înv.› a împreuna, ‹fig.› a rezuma. *Este o personalitate unică, întrucât întruneşte însuşiri deosebite.* **II** tr. a obţine. *Iniţiativa lor a întrunit adeziunea colegilor.*

întrunire s.f. **I 1** adunare, convocare, reunire, strângere, ‹înv.› convocaţiune, strânsoare. *Întrunirea studenţilor în amfiteatru s-a făcut la cererea decanului pentru anunţuri importante.* **2** întâlnire, ‹înv.› adunare, împreunare. *În timpul campaniei electorale au fost foarte multe întruniri ale candidaţilor cu alegătorii.* **II** (*concr.*) **1** adunare, reuniune, ‹înv. şi pop.› strânsură, ‹înv.› cor, sobor, şedere. *Cu ocazia sărbătoririi Unirii Ţărilor Române a fost o mare întrunire populară.* **2** (*de obicei determ. prin „literară”*) reuniune, şezătoare (v. *şezător*). *La această întrunire literară s-au spus multe epigrame.*

întrupá vb. I. **I 1** refl. (*relig.; despre Iisus Hristos*) a se incarna, ‹înv.› a se înomeni. *Iisus Hristos s-a întrupat, primind trup şi viaţă de om.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică divinităţi, fiinţe spirituale, realităţi abstracte etc.*) a (se) incarna, a (se) întruchipa, ‹înv.› a (se) împelița, a (se) închipui, a (se) încorpora, a (se) omeni. **3** tr. a exprima, a incarna, a întruchipa, a personifica, a reprezenta, a simboliza, ‹înv.› a închipa. **4** tr. (*înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Alipi. Anexa. Ataşa. Încorpora. **II** tr., refl. fig. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) incarna, a (se) întruchipa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se întrupează.*

întrupáre s.f. **I 1** (*relig.*) incarnare, ‹înv.› înomenire. *Întruparea lui Iisus Hristos.* **2** incarnare, incarnaţie, ‹înv.› impelițare, încorporare, omenire. *Întruparea spiritului are înfăţişarea unei tinere.* **3** incarnare, incarnaţie, întruchipare, personificare, reprezentare, simbolizare, ‹înv.› personificaţie, simbolizaţie. **II** fig. concretizare, materializare, realizare, ‹fig.› incarnare, întruchipare, sensibilizare.

întrupát, -ă adj. **1** (*relig.; despre Iisus Hristos*) incarnat. *Iisus Hristos întrupat a coborât pe pământ.* **2** (*despre lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) incarnat, întruchipat, personificat. *Pe faţa acestei femei se vede bunătatea întrupată.*

întúnec s.n. (*înv.*) v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negură. Obscuritate. Tenebră.

întunecá vb. I. **I 1** refl. (*despre corpuri cereşti*) ‹înv.› a se îmbezna, ‹fig.› a se stinge. *Soarele s-a întunecat din cauza eclipsei.* **2** refl. impers. a amurgi, a însera, a scăpăta, ‹pop.› a înmurgi, ‹înv. şi reg.› a murgi, ‹reg.› a se umbri. *Se întuneca şi în depărtare se vedeau munţii într-o lumină roşie.* **3** refl. impers. a se înnopta, ‹înv. şi reg.› a se întunerici, a se nopta, ‹reg.› a umbri, ‹înv.› a se ofusca. *Copiii au intrat în casă pentru că s-a întunecat.* **4** refl. (*despre cer*) a se închide, a se înnegura, a se înnora, a se mohorî, a se posomorî, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a întunecat.* **5** tr. (*despre nori; compl. indică cerul*) a umbri, ‹fig.› a plumbui. *Nori negri întunecă cerul.* **6** refl. (*despre culori, nuanţe etc.*) a se înăspri, a se închide, a se umbri. *Cu timpul, galbenul chihlimbarului se întunecă.* **7** tr. (*compl. indică locuri, spaţii etc.*) a obscura. *Frunzişul des al teiului din faţa casei îi întunecă încăperile.* **8** tr. (*compl. indică chipuri, imagini, fotografii etc.*) a blura, a estompa, a masca, a obscura. *Pe imaginea de la televizor faţa copilului era întunecată.* **8** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Orbi. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) a se mohorî, a se posomori, ‹fig.› a se încrunta, a se înnegri. *S-a întunecat când i s-a făcut observaţie.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au întunecat la auzul teribilei veşti.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau acţiuni, manifestări etc. ale lor*) a obtenebra, ‹fig.› a eclipsa, a obnubila, a umbri, ‹fig.; rar› a ofusca. *Anii nu i-au întunecat frumuseţea şi eleganţa ţinutei.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mintea, judecata oamenilor*) a (se) obnubila, a (se) tulbura, ‹fig.› a se rătăci. *Furia i-a întunecat mintea şi nu mai judecă limpede. Face numai fapte regretabile atunci când judecata i se întunecă din cauza alcoolului.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vederea*) a (se) obnubila. *Cataracta i-a întunecat vederea.* **6** refl. (*biol.; despre oameni*) a îmbătrâni, a se trece, a se veşteji, ‹fig.› a albi, ‹fig.; fam.› a se cuta. *Cu cât se întunecă, simte cum i se şubrezeşte sănătatea. S-a întunecat înainte de vreme din cauza necazurilor.*

întunecáre s.f. **I 1** beznă, întunecime, întuneric, negură, obscuritate, tenebră, ‹pop.› negureală, ‹reg.› opăcire, şutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreaţă. *S-au rătăcit din cauza întunecării.* **2** bluraj, estompare, mascare, obscurare. *Pentru protecţia unei anumite persoane care apare într-o imagine la televizor se recurge la întunecarea chipului acesteia.* **3** (*astron.; înv.*) v. Eclipsă. **II** fig. **1** posomoreală, ‹fig.› încruntare. *Întunecarea ei devine evidentă când i se face observaţie.* **2** ‹fig.› orbire, rătăcire, ‹fig.; pop. şi fam.› sminteală, ‹fig.; pop.› orbie, ‹fig.; înv.› lunecare, lunecătoare (v. *lunecător*), lunecuş, lunicăciune. *Numai o clipă de întunecare a minţii explică decizia lui de a lua această măsură absurdă.* **3** tulburare. *A comis crima într-un moment de întunecare a minţii.*

întunecát, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „luminos”; despre locuri, spaţii etc.*) întunecos, negru, obscur, obscurat, umbrit, umbros, ‹rar› noptatic. *Unele animale trăiesc în locurile întunecate ale peşterilor.* **2** (*în opoz. cu „luminos”; despre edificii, încăperi etc.*) întunecos, obscur, obscurat, sumbru, tenebros, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. *Camerele locuinţei sunt întunecate.* **3** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenuşiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac², pâclos, plumbuit², plumburiu, urât², ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leşietic, leşios, posomorât. *Cerul întunecat creează multora o stare de disconfort.* **4** (*mai ales despre corpuri luminoase*) întunecos, opac², orb² . *Felinarele de pe stradă au rămas întunecate noaptea trecută.* **5** (*despre culori, nuanţe etc.*) foncé, închis, întunecos, mohorât. *Se îmbracă numai în culori întunecate. Nori gri, întunecaţi, acoperă cerul.* **6** (*despre ţesături, haine etc.*) închis, mohorât, sumbru, sur, ‹pop.› suriu. *Bătrânii preferă hainele întunecate la culoare.* **7** (*mai ales despre faţa oamenilor*) cenuşiu, pământiu, ‹reg.› pământit, pământos. *Este întunecat la faţă din cauza bolii.* **8** (*despre chipuri, imagini, fotografii etc.*) blurat, estompat, mascat, obscurat. *Persoana cu faţa întunecată din imaginea de la televizor este fiica unei cunoscute vedete.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) mohorât, posac, posomorât, ‹fig.› încreţit, încruntat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veşnic întunecată din cauza supărărilor.* **2** (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea faţa întunecată din cauza eşecului la examen.* **3** (*despre mintea, judecata oamenilor*) obnubilat, tulburat, tulbure, ‹fig.› împâclit, rătăcit. *Într-un moment de furie, cu mintea întunecată, l-a omorât.* **4** (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) confuz, difuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînţeles², nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› incert, împleticit, încâlcit, încurcat², întortocheat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod întunecat. Viitorul ei este întunecat.* **5** (*despre oameni*) analfabet, neştiutor de carte. *În ţările subdezvoltate sunt mulţi oameni întunecaţi.*

întunecíme s.f. **I 1** beznă, întunecare, întuneric, negură, obscuritate, tenebră, ‹pop.› negureală, ‹reg.› opăcire, şutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreaţă. **2** întuneric, obscuritate, umbră, ‹rar› tenebritate, tenebrozitate, umbrire. *Se lasă învăluiţi de întunecimea nopţii.* **3** (*astron.; înv.; şi **întunecime de lună***) v. Eclipsă. **II** fig. agramatism, ignoranţă, incultură, nepricepere, neştiinţă, simplicitate, simplitate, ‹fig.› beznă, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Întunecimea celor mai mulţi copii abandonaţi ar putea fi combătută prin instruirea lor în şcoli.*

întunecós, -oásă adj. **I 1** (*în opoz. cu „luminos”; despre locuri, spaţii etc.*) întunecat, negru, obscur, obscurat, umbrit, umbros, ‹rar› noptatic. **2** (*în opoz. cu „luminos”; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, nepătruns, obscur, obscurat, sumbru, tenebros, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. **3** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*)

acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. **4** (*mai ales despre corpuri luminoase*) întunecat, opac[2], orb[2]. **5** (*despre culori, nuanțe etc.*) foncé, închis, întunecat, mohorât. **II** fig. (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung.

întunéric s.f. **I 1** beznă, întunecare, întunecime, negură, obscuritate, tenebră, ‹pop.› negureală, ‹reg.› opăcire, șutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreață. *S-au rătăcit din cauza întunericului.* **2** întunecime, obscuritate, umbră, ‹rar› tenebritate, tenebrozitate, umbrire. **3** (*milit.*) ***întuneric complet*** = black-out. *Întunericul complet se utilizează mai ales în vreme de război.* **II** fig. **1** (*relig. creștină*) gheenă, hades, iad, infern, orc, tartar, ‹fig.› adânc, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în întuneric.* **2** dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹fig.› înnegurare, înnorare, mocneală, nor. *Văzându-i întunericul de pe chip, încerca s-o înveselească.* **3** agramatism, ignoranță, incultură, nepricepere, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹fig.› beznă, întunecime, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. **4** (*înv. și reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.

întunerící vb. IV. refl. impers. (*înv. și reg.*) v. Înnopta. Întuneca.

întunericíme s.f. (*înv.*) **1** v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negură. Obscuritate. Tenebră. **2** (*astron.*) v. Eclipsă.

înturná vb. I. **1** tr. (*pop.; compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) v. Da[2]. Înapoia[2]. Plăti. Restitui. Returna. **2** tr. (*pop.; compl. indică sume de bani, credite etc.*) v. Înapoia[2]. Rambursa. Restitui. **3** refl. (*în opoz. cu „a pleca"; pop.; despre ființe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni. **4** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică părți ale corpului; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Întoarce. Răsuci. Suci[2]. **5** refl. (*reg.; despre stări, boli etc.*) v. Întoarce. Reapărea. Recidiva. Reveni[1].

înturnáre s.f. (*pop.*) **1** v. Înapoiere. Rambursare. Rediție. Restituire. **2** (*în opoz. cu „plecare"*) v. Înapoiere. Întoarcere. Întors[1]. Revenire. Venire. Venit[1].

înturnát[1] s.n. (*în opoz. cu „plecare"; pop.*) v. Înapoiere. Întoarcere. Întors[1]. Revenire. Venire. Venit[1].

înturnát[2], -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre bunuri, obiecte, datorii etc.*) v. Înapoiat. Restituit. Returnat. **2** (*despre sume de bani, credite etc.*) v. Înapoiat. Rambursat. Restituit. **3** (*despre părți ale corpului*) v. Întors[2]. Răsucit[2]. Sucit[2].

înțárcá vb. I. tr. **1** (*compl. indică sugari*) a ablacta, ‹înv. și reg.› a întiri. *Și-a înțărcat copilul când acesta avea zece luni.* **2** fig. (*fam.; compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) v. Debarasa. Descotorosi. Dezbăra. Dezobișnui. Dezvăța. Lăsa. Lecui. Sătura. Scăpa. Scutura. Vindeca.

înțárcáre s.f. ablactare, ablactație, înțărcat[1], sevraj. *Înțărcarea s-a făcut când copilul avea zece luni.*

înțárcát[1] s.n. ablactare, ablactație, înțărcare, sevraj.

înțárcát[2], -ă adj. (*despre sugari*) ‹înv. și reg.› întirit.

înțárcătoáre s.f. țarc, ‹reg.› țărcădău. *În înțărcătoare se țin mieii, viteii sau mânjii pentru a fi înțărcați sau pentru a fi feriți de gerul iernii.*

înțelegătór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, mărinimos, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt înțelegători cu cei săraci.* **2** (*despre oameni*) bun, cumsecade, îngăduitor, omenos, ‹pop.› acătării, ‹fam.› gigea, ‹înv.› omenit, ‹arg.› gâșcar, salon[2], valabil. *Este un director înțelegător cu angajații.* **3** (*despre ființe*) ascultător, bun, cuminte, docil, obedient, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil înțelegător, care nu iese din cuvântul părinților.*

înțelége vb. III. **I 1** tr. a se dumiri, a se lămuri, a pricepe, a ști, ‹reg.› a se nădăi, ‹fig.› a se dezmetici, a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeți. *Nu a înțeles unde se află.* **2** tr. (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a sesiza, ‹livr.› a priza[2], ‹fig.› a descifra, a dibui, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să înțeleagă asemenea nuanțe.* **3** tr. (*compl. indică semnificația unei situații, unui fenomen, unei idei, unei afirmații etc.*) a ghici, ‹fig.› a descifra, a pătrunde. *A înțeles destul de greu mesajul scrisorii ei. A înțeles imediat ce ascund aceste fraze frumoase.* **4** tr. a percepe, a pricepe, a prinde, a sesiza, ‹fig.› a desprinde, a pătrunde, ‹fig.; fam.; glum.› a se descălța, ‹arg.› a bunghi. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a înțelege sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a înțeles semnificația ironiei lui.* **5** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A înțeles că nu este pregătit pentru examen.* **6** tr. a constata, a observa, a pricepe, a remarca, a sesiza, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A înțeles că un virus a pătruns în computer.* **7** tr. (*compl. indică fapte, gesturi, afirmații etc. ale oamenilor*) a interpreta, ‹fig.› a citi. *A înțeles gestul ei ca o confirmare.* **8** tr. (*compl. indică stări, situații, fenomene etc.*) a-și explica, a pricepe, ‹fran.; înv.› a devina. *Nu înțelege unde a greșit.* **9** tr. a concepe, a pricepe. *Nu înțelege cum de s-au împăcat după un asemenea conflict.* **10** tr. a cunoaște, a pricepe, a ști, ‹fig.; fam. › a cuprinde. *Înțelegi sensul acestei expresii?* **11** tr. a desluși, a distinge, a pricepe, a vedea. *Se făcuse zi și a înțeles mai bine ce este în jurul lui.* **12** tr. a pricepe. *A înțeles cine este vinovatul după investigații minuțioase.* **13** tr. a concluziona, a constata, a vedea. *După multe discuții, au înțeles că nu se poate urma această cale.* **14** intr., tr. (*mai ales interog., mascând o amenințare*) a auzi, a pricepe. *Dacă nu vii în seara asta, nu mai vorbesc cu tine. Înțelegi?* **15** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a asculta, a pricepe. *Cine nu înțelege de vorbă bună va avea de-a face cu mine!* **16** tr. (*urmat de o prop. compl. dr.*) a tinde, a urmări. *Este o persoană care înțelege să tragă foloase din orice.* **17** tr. fig. (*urmat de un compl. indir. introdus prin prep. „din" sau în prop. neg. cu compl. „nimic"*) ‹fig.› a câștiga, a profita, a simți. *Ai înțeles ceva din această ședere în străinătate? Dacă ia banii cu țârâita, nu înțelege nimic.* **II** refl. recipr. (*despre oameni*) **1** a se împăca, ‹pop.› a se îngădui, a se învoi, ‹reg.› a se bărăbări, a se împogodi, a se nărăvi, a se pogodi. *Tinerii soți se înțeleg foarte bine.* **2** a conveni, a se învoi, a se vorbi, ‹pop.› a se pogodi, ‹înv. și reg.› a se grăi, a vorovi, ‹reg.› a vorbălui, ‹înv.› a răspunde. *S-au înțeles să meargă la concert.* **3** a conveni, a se împăca, a se învoi, ‹înv. și pop.› a se îngrădi, ‹pop.› a se ajunge, a se uni[2], ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se alcătui[2], a se îndogăți, a se toldui, ‹înv.› a se lovi, a pristăni, a se târgui, a se tocmi, a veni, ‹grec.; înv.› a se simfonisi. *S-au înțeles să renunțe, fiecare, la un anumit număr de acțiuni.* **4** (*mai ales despre adversari; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se învoi, a pactiza, ‹fam.› a negocia, ‹reg.› a pacta. *Cele două partide s-au înțeles în ceea ce privește formarea guvernului.*

înțelégere s.f. **I 1** percepere, pricepere, prindere, sesizare, ‹înv.› iscusenie, pricepătură, știutură, ‹fig.› pătrundere. *Trebuie să citească un context mai larg pentru înțelegerea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până la înțelegerea semnificației ironiei lui.* **2** (*filos.*) cunoaștere, percepție, pricepere, ‹livr.› cogniție. *Atât știința, cât și arta au ca scop înțelegerea realității obiective.* **3** aprehensiune, comprehensiune, comprehensivitate, pricepere, ‹înv.› vedere, ‹fig.› pătrundere. *Aspectul unor desene moderne depășește înțelegerea obișnuită.* **4** gândire, intelect, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru înțelegerea lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **5** conștiință. *Are înțelegerea propriilor greșeli.* **6** interpretare. *Înțelegerea gestului ei a fost ca o confirmare.* **7** bunăvoință, comprehensiune, îngăduință, mărinimie, milă, ‹înv. și pop.› milostenie, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolență, priință, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de înțelegerea lui oricând.* **8** ‹pop.› îngăduință. *A avut totdeauna înțelegere față de greutățile prietenilor.* **9** indulgență, îngăduință, îngăduire, permisivitate, toleranță, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. *Bunicii manifestă prea multă înțelegere față de nepoți.* **10** (*înv.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit. **II 1**

acord, aranjament, combinație, contract, convenție, învoială, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năraveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominţeu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform înțelegerii, îi revin 25 de procente din profit.* **2** acord, învoială, ‹pop.› târg, vorbă, ‹înv.› voroavă. *Aceasta a fost înțelegerea dintre noi când am discutat inițial?* **3** (*jur.*) acord, consens, ‹înv.› conglăsuire, soglăsuire. *Între cele două părți în litigiu a fost încheiată o înțelegere.* **4** (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”*) acord, armonie[1], liniște, pace, unire, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potriveală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este o înțelegere deplină.* **5** învoială, ‹reg.› pogoadă, pogodeală, tocmă. *Au renunțat la afacere pentru că nu au ajuns la o înțelegere în privința prețului.*

înțelení vb. IV. **I 1** refl. (*mai ales despre pământ*) a se bătători, a se întări, a se învârtoșa, ‹înv. și reg.› a se țeleni, ‹înv.› a se împuteri. *Pământul s-a înțelenit din cauza secetei.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică substanțe, materii, materiale etc.*) a (se) întări, a (se) înțepeni, a (se) învârtoșa, a (se) solidifica. *Înghețul înțelenește noroiul de pe străzi. Ipsosul se înțelenește imediat.* **3** refl. (*despre plug*) a se înțepeni. *Plugul s-a înțelenit în pământul uscat.* **II** fig. **1** intr. (*despre ființe*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au înțelenit de frică când au auzit urletul lupului.* **2** refl. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”, „pe la” etc.*) a se invetera, a (se) statornici, ‹fig.› a (se) încuiba, a se înrădăcina, ‹fig.; înv.› a se rădăcina. *Acest obicei s-a înțelenit de secole la români. Frica s-a înțelenit în sufletul ei.*

înțelenít, -ă adj. **I 1** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) bătătorit, întărit, învârtoșat. *Pământul înțelenit este greu de săpat.* **2** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) necultivat, nedesțelenit, nelucrat, sălbatic, țelinos, ‹înv. și pop.› sterp, ‹înv. și reg.› țelinit, ‹reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole înțelenite.* **II** fig. (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹fig.› împietrit, înghețat, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas înțeleniți când au auzit urletul lupului.*

înțelepciúne s.f. **1** ‹livr.› sapiență, ‹înv.› înțelepție, mândrie, mândroste, preamândrie, ‹fig.› lumină. *Înțelepciunea acestui bătrân este recunoscută.* **2** filosofie, ‹fig.; înv.› luminare. *Proverbele ilustrează înțelepciunea unui popor.* **3** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințiție, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe înțelepciunea pe care o are acum, la bătrânețe.*

înțelépt, -eáptă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** adj. (*despre oameni*) ‹livr.› sapient, ‹pop.› iscusit, ‹înv.› mândru, preamândru. *Este un om înțelept, care are o capacitate superioară de judecare a lucrurilor.* **2** (*despre oameni*) chibzuit, cuminte, socotit[2], ‹pop.› mintos. *Are încredere în sfaturile lui pentru că este o persoană înțeleaptă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) chibzuit, cuminte, deștept, inteligent. *Renunțând la o competiție pe care nu o putea câștiga, a făcut un gest înțelept.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, judecat, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi înțelepte.* **II** s.m. **1** (*filos.*) filosof, gânditor. *Lumea antică a avut mari înțelepți.* **2** filosof, guru, mentor spiritual. *Este un înțelept foarte cunoscut.* **III** adv. (*modal*) chibzuit, cuminte, înțelepțește, judicios, rațional, serios, temeinic. *A procedat înțelept în ceea ce privește hotărârea luată.*

înțelepțéște adv. (*modal*) chibzuit, cuminte, înțelept, judicios, rațional, serios, temeinic.

înțelepți vb. IV. refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni ori , p. ext., animale de casă*) v. Astâmpăra. Cuminți. Domoli. Liniști. Potoli.

înțelepție s.f. (*înv.*) v. Înțelepciune.

înțelés[1] s.n. **1** (*lingv.*) accepție, conotație, conținut, semnificație, sens, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare, însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit cu un înțeles figurat.* **2** rațiune, rost, semnificație, sens, ‹rar› semnificare, ‹înv. și pop.› meșteșug, tâlc, ‹pop.› noimă, ‹reg.› merchez, ‹înv.› tocmeală, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Înțelesul acestui gest extrem este de nepătruns pentru cunoscuți.* **3** mesaj, semnificație, sens, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹reg.› tiririm, ‹înv.› socoteală, ‹fig.› dedesubt, ‹fig.; fam.› clenci, ichi. *Înțelesul discursului este unul politic.* **4** explicație, interpretare. *A dat fel de fel de înțelesuri scrisorii.* **5** (*înv.*) v. Cuget. Fire. Gândire. Intelect. Judecată. Minte. Rațiune. Spirit.

înțelés[2], -eásă adj. **1** (*despre probleme, situații, fenomene etc.*) priceput. *Odată înțeles, fenomenul poate fi explicat ușor.* **2** (*despre coduri, mesaje codificate etc.*) decodat, decodificat, decriptat, descifrat. *Mesajul înțeles cuprindea secrete militare.*

înțepá vb. I. **I 1** tr., refl. a (se) împunge, a (se) înghimpa, ‹pop.› a (se) înfige, ‹înv. și reg.› a (se) punge, ‹reg.› a (se) înțigla, a mărăcina, a ruga[2]. *Din neatenție, s-a înțepat cu acul. Spinii trandafirului au înțepat-o.* **2** tr. (*despre unele insecte; compl. indică ființe*) a ciupi, a mânca, a mușca, a pișca, ‹pop. și fam.› a împunge, ‹reg.› a țicura. *Țânțarii l-au înțepat pe obraz.* **3** tr. (*despre anumite lichide; compl. indică oameni*) a ciupi, a pișca, ‹reg.› a țicura. *Sucul pe care îl bea o înțeapă la limbă.* **4** tr. (*arg.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti. **II** tr. fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) ‹fig.› a biciui, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *Crivățul l-a înțepat tot drumul.* **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolți, a înghimpa, a mușca, a pișca, a săgeta, a șfichiui. *L-a înțepat cu vorbe usturătoare.* **3** (*compl. indică oameni*) a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl înțeapă atunci când face o gafă.*

înțepáre s.f. **I** împungere, ‹înv.› împunsoare, înghimp. *Înțeparea cu acul a fost din neatenție.* **II** fig. **1** ‹fig.› biciuire, săgetare, șfichiuială, șfichiuire. *Mergând pe jos, simțea înțeparea usturătoare a crivățului.* **2** ironizare, persiflare, zeflemisire, ‹fig.› împungere, șfichiuială, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul înțepării ziariștilor.*

înțepát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) împuns. *Degetul înțepat îl doare.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ciupit[2], pișcat[2]. *Mâna înțepată s-a umflat.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹fig.› bătos, împăunat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, protăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind un om cam înțepat și dificil, nu are prieteni.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) morocănos, posac, răutăcios, ursuz, ‹fig.› acru, înăcrit. *Era înțepată din cauza durerii de cap.*

înțepătór, -oáre adj. **I 1** (*despre unele insecte*) pișcător. *Țânțarul este o insectă înțepătoare.* **2** (*despre barbă, mustăți etc.*) sârmos, țepos. *Are mustăți înțepătoare.* **3** (*despre vârful unor obiecte*) ascuțit[2], ‹reg.› înțiglat. *Sabia are vârful înțepător.* **4** (*mai ales despre vinuri*) acid, aspru, înăsprit, pișcăcios, pișcător, ‹reg.› pișcav, pișcos, țaparâș, ‹înv.› stifos. *Au comandat chelnerului un vin înțepător.* **5** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) iute, picant, piperat, pișcător, usturător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust înțepător. Un fum înțepător îi umple ochii de lacrimi.* **II** fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.*) ‹fig.› biciuitor, pișcător, șfichiuitor, usturător. *Astăzi este un ger înțepător.* **2** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar înțepător, dar foarte talentat.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹fig.› împungător, șfichiuitor, urzicător. *I se adresează pe un ton înțepător. Glumele lor sunt înțepătoare.* **4** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este înțepătoare.*

înțepătúră s.f. **I 1** împunsătură, ‹înv.› punctură. *Înțepătura acului a fost dureroasă.* **2** ciupitură, pișcătură, ‹pop. și fam.› împunsătură.

Face alergie la înțepăturile țânțarilor. **3** pișcătură. *Multora le place înțepătura unei mâncări picante.* **4** (*med.*) împunsătură, înjunghietură, junghi, nevralgie intercostală, ‹pop.› junghietură, stricnitură, ‹reg.› licărítură, picneală, țiitură, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte înțepături în piept când oboseşte.* **II** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), aşchie, bobârnac, împunsătură, muşcătură[1], pişcătură, râs[2], săgeată, suliță, şfichi, şfichiuitură, țep, țepuşă. *Înțepăturile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

înțepeneálă s.f. **1** înțepenire, rigiditate. *A simțit o înțepeneală a mâinii după injecție.* **2** fixitate, imobilitate, rigiditate. *Înțepeneala privirii oboseşte ochii.*

înțepení vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a fixa, a imobiliza, a pironi, a prinde, a țintui, ‹rar› a împlânta, ‹pop. şi fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. şi reg.› a țepeni, ‹reg.› a crepeni, a proțăpi. *A înțepenit scândurile gardului în cuie. A înțepenit reclama în perete cu un ciocan.* **2** tr. (*compl. indică mai ales pietre, lespezi; cu determ. locale*) a fixa, ‹pop.› a pecetlui. *Meşterii au înțepenit lespezile pe trotuar.* **3** refl. (*despre plug*) a se înțeleni. *Plugul s-a înțepenit în pământul uscat.* **4** refl., tr. (*tehn.; sub. sau compl. indică piese de motoare, dispozitive mecanice, motoare etc.*) a (se) bloca, a (se) gripa. *Motorul maşinii s-a înțepenit. Rugina a înțepenit cablurile frânelor.* **5** intr., refl. (*despre substanțe, materii, materiale etc.*) a (se) întări, a (se) înțeleni, a (se) învârtoşa, a (se) solidifica. *Înghețul înțeapenește noroiul de pe străzi. Ipsosul se înțepenește imediat.* **6** intr. (*despre cadavre*) a îngheța. **7** intr. (*în basme; despre ființe*) a se împietri, a încremeni, a înmărmuri, a se pietrifica, ‹înv. şi pop.› a mărmuri, ‹pop.› a se împietroşa. *La un semn al vrăjitoarei, Făt-Frumos a înțepenit.* **8** refl., tr. (*med., med. vet.*) a (se) anchiloza, ‹pop.› a (se) prinde. *I s-a înțepenit un picior din cauza reumatismului.* **9** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a amorți, a paraliza, ‹înv. şi reg.› a țepeni, ‹reg.› a dreveni, ‹înv.› a îndreveni. *I-au înțepenit degetele din cauza frigului.* **10** intr. (*despre ființe*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, ‹înv. şi reg.› a țepeni, ‹înv.› a înlemnoşa, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a înțeleni, a paraliza, a se răci, ‹fig.; înv. şi pop.› a mărmuri. *Au înțepenit de frică când au auzit urletul lupului.* **11** refl. (*despre limbă*) ‹fig.› a se încleia. *I s-a înțepenit limba şi nu a mai putut articula un cuvânt.* **12** tr. (*pop.; constr.; compl. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) v. Consolida. Întări.

înțepeníre s.f. **1** fixare, fixat[1], imobilizare, pironire, prindere, țintuire, ‹rar› fixație, ‹pop.› țintuială. *Înțepenirea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.* **2** fixare, fixat[1], ‹pop.› pecetluire. *Meşterii se ocupau cu înțepenirea lespezilor pe trotuar.* **3** înțepeneală, rigiditate. **4** (*med., med. vet.*) anchilozare, anchiloză, ‹pop.› prindere. *Reumatismul i-a produs înțepenirea picorului.* **5** (*în basme*) împietrire, încremenire, înmărmurire, pietrificare, ‹înv. şi pop.› mărmurire. **6** încremenire, înlemnire, înmărmurire, nemişcare, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de înțepenire.* **7** (*constr.; pop.*) v. Consolidare. Întărire.

înțepenít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte sau despre părți ale lor*) fixat[2], imobilizat, prins[2], ‹reg.› proțăpit. *Reclama înțepenită în perete a căzut în timpul furtunii.* **2** (*mai ales despre pietre, lespezi*) fixat[2], ‹pop.› pecetluit[2]. *Lespezile înțepenite pe trotuar nu mai pot fi mişcate.* **3** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) anchilozat, inert, țeapăn, ‹pop.› prins[2], ‹fig.› mort. *A rămas cu piciorul înțepenit din cauza reumatismului.* **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) amorțit, ‹reg.› dreven, încremenit. *Degetele înțepenite şi-au revenit greu.* **5** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemişcat, țeapăn, țintuit, ‹înv. şi pop.› mărmurit, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. şi pop.› mărmurit. *Au rămas înțepeniți când au auzit urletul lupului.* **6** (*în artă; despre atitudini, gesturi etc. ale personajelor*) hieratic, imobil[2], static, ‹fig.› rigid. *Bărbatul din tablou are o ținută înțepenită. Figura îi este înțepenită.* **7** (*pop.; despre edificii, temeliile lor, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) v. Consolidat. Întărit. **II** fig. (*despre caracter, atitudini etc. ale oamenilor*) ‹fig.› rigid, țeapăn. *Are un caracter înțepenit, pe care nu-l poate schimba nimic.*

înțesá vb. I. **1** tr. (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) împânzi, a (se) umple, ‹fig.› a garnisi, a (se) împăna, ‹fig.; fam.› a (se) trufa. *Manifestanții au înțesat piața orașului. La meciuri, stadioanele şi împrejurimile sunt înțesate cu jandarmi şi polițişti.* **2** refl. fig. a se îndesi, a se înțeți. *Copacii se înțeasă spre marginea pădurii.*

înțesát, -ă adj. **I 1** (*despre locuri, terenuri etc.*) împânzit, plin, ticsit, ‹fig.› împănat. *Pe străzile înțesate de manifestanți nu se mai poate circula.* **2** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) doldora, încărcat[2], îndesat, plin, ticsit, umflat, ‹reg.› doldoş, țeapăn, țoşcă. *Vine din piață cu sacoşele înțesate. Are portofelul înțesat de bancnote.* **II** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

înțestát, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

înțiglá vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. v. Împunge. Înghimpa. Înțepa. **2** tr. (*compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) v. Ascuți. Trage.

înțiglát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre vârful unor obiecte*) v. Ascuțit[2]. Înțepător. **2** (*despre vocea, glasul oamenilor*) v. Ascuțit[2]. Pițigăiat. Subțiat. Subțire.

înțínat, -ă adj. fig. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Bilios. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

înțolí vb. IV. refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni.

înțoțoná vb. I. refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) v. Împopoțona. Înzorzona.

înțoțonáre s.f. (*pop.*) v. Împopoțonare. Înzorzonare.

înțoțonát, -ă adj. (*pop.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțonat. Înzorzonat.

învălătucí vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) înfăşura, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. şi fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Şarpele s-a învălătucit pe o creangă.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfăşura, a învârti, a răsuci, a roti, a rula, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A învălătucit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **3** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

învălătucíre s.f. **1** încolăcire, înfăşurare, răsucire, sucire, sucit[1], ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură. *Urmărește învălătucirea şarpelui pe o creangă.* **2** înfăşurare, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală. *Învălătucirea covorului s-a făcut după ce acesta a fost aspirat.*

învălătucít, -ă adj. **1** (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încolăcit, încovrigat, înfăşurat[2], răsucit[2], sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. şi fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă şarpele învălătucit.* **2** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) înfăşurat[2], învârtit[2], răsucit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul învălătucit încape perfect în portbagaj.* **3** (*reg.; despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) v. Amestecat. Împleticit. Încâlcit. Încurcat[2].

învălmășág s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmăşeală, năvală, ticsire, vălmăşag, ‹rar› bulz, ‹pop. şi fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiş, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. **2** bătaie, încăierare, învălmăşeală, luptă, ‹înv. şi pop.› toi[2], ‹pop.› caier, ghiontuială, încaier, încăierat, încăierătură, trântitură[1], ‹fam.› caft, cafteală, hârâială, tăvăleală, trânteală, trosneală, zurba, ‹reg.› hârțoală, ‹înv.› luptare, ‹fig.› coliziune, ‹fig.; fam.› răfuială, ‹fig.; înv.› ucidere, ‹arg.› carambol.

învălmășeálă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmăşag, năvală, ticsire, vălmăşag, ‹rar› bulz, ‹pop. şi fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiş, ‹fig.;

rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare învălmășeală de oameni.* **2** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs învălmășeala mulțimii adunate în piață.* **3** bătaie, încăierare, învălmășag, luptă, ‹înv. și pop.› toi[2], ‹pop.› caier, ghiontuială, încaier, încăierat, încăierătură, trântitură[1], ‹fam.› caft, cafteală, hârâială, tăvăleală, trânteală, trosneală, zurba, ‹reg.› hârțoală, ‹înv.› luptare, ‹fig.› coliziune, ‹fig.; fam.› răfuială, ‹fig.; înv.› ucidere, ‹arg.› carambol. *Învălmășeala dintre tineri s-a soldat cu câțiva răniți.* **II** fig. confuzie, încurcătură, zăpăceală, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; fam.› halima[1], harababură. *Lipsa informării corecte duce la apariția învălmășelilor.*

învălmăși vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) ‹pop.› a se vălmăși, ‹înv.› a se vălui. *La deschiderea noului magazin, oamenii s-au învălmășit, rupându-și hainele.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, haine etc.*) ‹pop.› a vălmăși. *A învălmășit la repezeală hainele în dulap.* **II** refl. fig. (*despre oameni*) a se fâstâci, a se intimida, a se încurca, a se zăpăci, ‹fig.› a se pierde, ‹fig.; pop.› a se vălmăși, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Învălmășindu-se, nu a știut ce să răspundă.*

învălmășit, -ă adj. **1** (*despre obiecte, haine etc.*) ‹pop.› vălmășit. *Hainele învălmășite s-au șifonat.* **2** fig. (*despre oameni*) fâstâcit, intimidat, încurcat[2], zăpăcit, ‹fig.; înv.› îngălmăcit. *Învălmășită, nu a știut ce să răspundă.*

învăluí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a împresura, a încercui, a înconjura, ‹înv. și pop.› a cuprinde, ‹reg.› a învoalbe, ‹înv.› a împrejura. *Polițiștii i-au învăluit pe infractori din toate părțile.* **2** tr. (*milit.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) a asedia, a împrejmui, a împresura, a încercui, a înconjura, ‹înv. și reg.› a ocoli, ‹înv.› a închide, a înveriga. *Orașul a fost învăluit de inamic.* **3** tr. (*despre foc; compl. indică clădiri, încăperi, obiecte etc.*) a aprinde, a cuprinde. *Focul a învăluit aripa de vest a palatului.* **4** tr., refl. ‹fig.› a (se) îmbrobodi. *Nori negri au învăluit cerul. Pădurea s-a învăluit cu ceață.* **5** tr. (*compl. indică focul, jarul etc.*) a înveli. *Pentru a evita un incendiu, au învăluit focul de tabără cu pământ.* **6** refl. (*despre foc, flăcări*) a se micșora, a scădea. *Focul ardea bine, dar, din când în când, se învăluia la adierile vântului.* **7** tr., refl. (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „în”*) v. Acoperi. Înfășura. Înveli. **8** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) v. Încârliga. Încolăci. Încovriga. Înfășura. Învălătuci. Răsuci. Suci[2]. **II** fig. **1** tr. ‹fig.› a acoperi, a îmbrățișa, a împresura, a înfășura. *Umbra învăluie dealul. Ceața ne învăluie de peste tot.* **2** refl. ‹fig.› a se învârteji, a se învolbura. *Călăreții goneau, învăluindu-se în praf.* **3** tr. (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a împresura, a încolți, a umple. *Gândurile negre îl învăluie.* **4** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o învăluie.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică idei, gânduri, amintiri etc.*) a (se) amesteca, a (se) combina, ‹fig.› a (se) confunda, a (se) împletici, a (se) încâlci, a (se) încurca. *Adesea amintirile se învăluie cu visele.* **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sfărâma. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbate. Zbuciuma. **7** tr. (*înv.; compl. indică stări, senzații, realități etc.*) v. Ascunde. Camufla. Deghiza. Disimula. Masca. Oculta. Tăinui. Voala.

învăluiálă s.f. (*înv.*) **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag. **II** fig. **1** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe. **2** v. Apăsare. Asuprire. Despuiere. Exploatare. Împilare. Jug. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Stoarcere. Tiranie. Urgisire.

învăluíre s.f. **1** împresurare, încercuire, înconjurare, ‹livr.› cerclaj. *Învăluirea infractorilor a fost făcută cu multă precauție.* **2** (*milit.*) asalt, asediere, asediu, blocadă, împresurare, încercuire, înconjurare, ‹înv.› împresurătură, înconjurătură, ocol, ocolire, ‹grec.; înv.› poliorchie, ‹latin.; înv.› obsidiune. *Învăluirea orașului a durat trei luni.* **3** (*pop.*) v. Acoperire. Înfășurare. Învelire. Învelit[1].

învăluít, -ă adj. **1** (*despre ființe*) împresurat, încercuit, înconjurat. *Infractorii învăluiți s-au predat.* **2** fig. (*despre voce, sunete etc.*) voalat, ‹fig.› estompat, umbrit. *Are vocea învăluită din cauza unei răceli.* **3** (*pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Acoperit. Înfășurat. Învelit[2].

învălurá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales vegetația*) a (se) legăna, a (se) ondula, a undui. *Vântul învălurează lanul de grâu. Păpurișul se învălurează în adierea vântului.* **2** refl., intr. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a (se) învolbura, a (se) tulbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdușí, ‹înv. și reg.› a (se) sălbătici, a sălta, ‹fig.› a fierbe. *Marea se învălurează cu furie în timpul furtunii.*

învăluráre s.f. **1** ondulare, unduire, ‹înv. și pop.› undare. *Privește fascinat învălurarea lanului de grâu în adierea vântului.* **2** agitare, agitație, clocot, frământare, fremăt, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește învălurarea mării.*

învălurát, -ă adj. **1** (*mai ales despre vegetație*) unduios, vălurat, văluros. *Lanul învălurat îți oferă o imagine captivantă.* **2** (*despre sol, forme de relief etc.*) accidentat, denivelat, neregulat, ‹înv. și reg.› săpat[2]. *Nu se poate ajunge la mănăstire din cauza drumului învălurat.*

învăpăiá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) roși, a (se) rumeni, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a învăpăiat la față când a urcat pe scenă.* **2** fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, a (se) pasiona, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se învăpăiază când este vorba de politică.*

învăpăiát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii învăpăiați și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) dogorit, fierbinte, încins[2], înfierbântat. *În deșert, turiștii au suferit din cauza aerului învăpăiat.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) entuziasmat, entuziast, înflăcărat, ‹fig.› încălzit. *Era atât de învăpăiată de ceea ce văzuse în excursie, încât nu se putea opri din povestit.* **2** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, învăpăiați, plini de vioiciune.* **3** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, impetuos, puternic, tare, vajnic, viguros. *Tânărul, având un caracter învăpăiat, înfruntă cu ușurință orice adversitate a sorții.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, pasionat, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs învăpăiat.* **5** (*despre sentimente, pasiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› arzător, clocotitor, fierbinte, învolburat. *Simțea o mânie învăpăiată pe care nu putea să și-o înăbușe.*

învăscút, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) v. Acoperit. Înfășurat. Învelit[2]. **2** (*despre oameni*) v. Echipat. Îmbrăcat[2]. Înveșmântat.

învățá s.n. (*pop.*) **1** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **2** v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. **3** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Poveață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

învățá vb. I. **1** intr. a se instrui, a studia, ‹înv. și reg.› a se pricopsi. *Este o persoană căreia îi place să învețe în permanență. A învățat și în străinătate.* **2** tr. (*compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) a studia, ‹înv. și reg.› a ștudirui, ‹înv.› a lucra, a pedepsi, ‹grec.; înv.› a spudaxi. *A învățat materia la istorie pentru teză în patru ore. Pentru*

că nu îi place geometria, învață greu noțiunile predate la școală. **3** tr. (*compl. indică cursuri, materiale didactice etc.*) a citi, a studia. *A învățat, de la un capăt la altul, tot cursul de literatură comparată pentru examen.* **4** tr. (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a asimila, a dobândi, a-și însuși[1], a prinde, ‹rar› a apercepe, ‹fig.› a absorbi. *Cei mai mulți copii învață cu ușurință inovațiile tehnice.* **5** intr. a se pregăti, a se prepara, a studia. *A învățat foarte serios pentru acest examen.* **6** tr. (*compl. indică texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) a memora, a memoriza, ‹reg.› a proba. *A învățat o poezie pentru serbare. Actrița a învățat repede rolul.* **7** tr. (*pedag.; compl. indică mai ales adolescenți, copii*) a instrui, ‹rar› a școli, ‹înv.› a certa, a mustrui, a mușt rului, a pedepsi, ‹latin.; înv.› a erudi, ‹fig.› a lumina. *Ca profesor, a învățat toată viața elevii.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) iniția, a (se) instrui. *L-a învățat arta magiei. Urmează cursuri speciale pentru a se învăța în informatică.* **9** tr. (*compl. indică meserii, practici etc.*) a deprinde, a-și însuși[1], a prinde, ‹înv.› a obicini. *A învățat cu ușurință croitoria.* **10** tr. (*compl. indică oameni*) a arăta, a consilia, a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îl învață cum să depășească momentele dificile.* **11** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) acomoda, a (se) adapta, a se deda, a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) obișnui, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a se hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au învățat ușor cu noile condiții sociale.* **12** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a se acomoda, a se deprinde, a se împăca, a se obișnui. *S-a învățat cu noul ritm de lucru. Câinele nu se poate învăța cu lesa.* **13** tr. (*înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

învățare s.f. **1** învățat[1], studiere, studiu, ‹rar› studiat[1], ‹înv.› citanie. *Învățarea lecțiilor îi ocupă aproape toată după-amiaza.* **2** învățat[1], învățătură, studiu, ‹înv.› deprindere. **3** asimilare, asimilație, dobândire, însușire, prindere. *O preocupare a sa era învățarea de noi cunoștințe.* **4** deprindere, însușire. *Învățarea croitoriei nu a fost ușoară.* **5** memorare, memorizare, ‹înv.› memorizație. *Învățarea poeziei i-a luat câteva ore.* **6** cultivare, instruire, ‹fig.› luminare, ‹înv. și pop.› deșteptare. *Învățarea tinerilor trebuie să fie o preocupare permanentă a guvernanților.* **7** inițiere, instruire, ‹livr.› erudire. *Noul său loc de muncă reclamă și învățarea lui în informatică.* **8** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) acomodare, adaptare, dedare, deprindere, familiarizare, obișnuire, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de învățare cu noile condiții sociale a fost destul de scurtă.* **9** (*pop.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

învățat[1] s.n. **1** învățare, studiere, studiu, ‹rar› studiat[1], ‹înv.› citanie. **2** învățare, învățătură, studiu, ‹înv.› deprindere. *În sesiune studenții se pun pe învățat.* **3** (*pop.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

învățat[2], -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, deștept, educat, instruit, școlit, ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.› crescut[2], ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2]. *Are pretenția că este un om învățat.* **2** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, doct, erudit, savant, ‹livr.› sapient, ‹pop.› știut[2], ‹înv. și reg.› pricopsit, știutor, ‹fig.› luminat[2]. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor învățat.* **3** (*despre oameni*) educat, format[2], instruit, pregătit[2], școlit. *Este un lingvist învățat la școala germană.* **4** (*despre oameni*) acomodat, adaptat, deprins, familiarizat, obișnuit, ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev învățat cu un colectiv nou va avea rezultate bune la învățătură.* **5** (*despre texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) memorat, memorizat. *Poezia învățată este a lui Eminescu.* **6** (*despre animale sau păsări*) dresat. *Leul învățat execută toate comenzile dresorului.* **II** s.m., s.f. cărturar, erudit, savant, ‹reg.› cărtureț, ‹înv.› diac, ‹fig.› dascăl, ‹fig.; înv.› lumină. *Iorga a fost un mare învățat. Este un distins învățat care a format o școală de matematică.*

învățăcél s.m. discipol, elev, ucenic, ‹livr.› cirac, ‹înv.› școlar[1]. *Socrate a avut mulți învățăcei.*

învățământ s.n. **I** (*pedag.*) **1** educație, instrucție, învățătură, ‹astăzi rar› instrucțiune, ‹înv.› învățătorie, pedeapsă. *Sunt necesare reforme profunde în procesul de învățământ.* **2** ***învățământ secundar*** = ‹înv.› învățătură secundară. *Învățământul secundar urmează învățământului primar;* ***învățământ superior*** = învățământ universitar; ***învățământ universitar*** = învățământ superior. **II** (*la pl.* ***învățăminte****; adesea constr. cu vb. „a trage”*) concluzie, învățătură, ‹fig.› lecție. *A tras câteva învățăminte din pățania prietenului său.*

învățător, -oare s.m., s.f., adj. **I** **1** s.m., s.f. (*pedag.*) dascăl, ‹pop. și fam.› dăscăliță, ‹pop.› domn, ‹înv. și reg.› normaliș dascăl, ‹reg.› șoleriu, ‹înv.› didascal, școleriu, ‹grec.; înv.› ipodidascal, ‹fran.; înv.› pedant, ‹peior.› belfer. *În școala primară a avut ca învățător un om cu o reputație foarte bună.* **2** s.m. (*art.* ***Învățătorul****; relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Învățătorului.* **3** s.m. (*relig.; înv.*) ***învățător de suflet*** v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **II** s.m. fig. **1** ‹fig.› apostol, dascăl, maestru. *Scriitorul a fost considerat un adevărat învățător al neamului său.* **2** călăuză, îndrumător, mentor, povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹fig.› busolă, dascăl, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost învățător toată viața.* **III** adj. (*înv.*) **1** v. Educativ. Instructiv. Moralizator. **2** v. Îndrumător. Povățuitor. Sfătuitor.

învățătorie s.f. (*pedag.; înv.*) v. Educație. Instrucție. Învățământ. Învățătură.

învățătoríme s.f. (*colect.; pedag.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› dăscălime. *Cea mai mare parte din învățătorime este nemulțumită din cauza salarizării.*

învățătúră s.f. **I** **1** (*pedag.*) educație, instrucție, învățământ, ‹astăzi rar› instrucțiune, ‹înv.› învățătorie, pedeapsă. **2** studiu, școală, ‹reg.› școlărie, școlărit. *De câțiva ani se află la învățătură în Anglia.* **3** învățare, învățat[1], studiu, ‹înv.› deprindere. **4** cultură, cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, pregătire, studii (v. *studiu*), ‹înv. și pop.› slovă, ‹pop. și fam.› știință de carte, ‹înv. și reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința învățăturii. Deși este foarte isteț, nu are prea multă învățătură.* **5** știință, ‹livr.› sapiență, ‹înv.› dăscălie, didascalie, ‹fig.; înv.› azbuche, luminare. *Cei care prețuiesc învățătura au șanse mai mari de a reuși în viață.* **6** doctrină, sistem, teorie, ‹înv.› ucenie. *Este adeptul învățăturii liberale.* **7** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la învățătura specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **8** pildă, ‹reg.› regulă, ‹înv.› paradigmă, ‹fig.› lecție. *A vrut să dea tuturor o învățătură de modestie.* **9** (*adesea constr. cu vb. „a trage”*) concluzie, învățăminte (v. *învățământ*), ‹fig.› lecție. **10** normă, precept, principiu, regulă, ‹pop.› poruncă, ‹înv.› lucru, mărturie, mărturisit[1], porunceală, poruncită, zicere, zisă (v. *zis*), ‹fig.› comandament. *Și-a educat copiii după învățăturile creștine.* **11** (*lit.*) morală, pildă, ‹rar› moralitate, ‹înv.› matimă. *Fiecare fabulă are o învățătură.* **12** parabolă, pildă, ‹rar› parimie, ‹înv.› price. *Învățătura fiului risipitor este foarte cunoscută.* **13** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **14** (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **II** (*concr.; înv.*) **1** (*pedag.*) v. Disciplină. Materie. Obiect. **2** (*pedag.*) ***învățătură secundară*** v. Învățământ secundar. **3** (*relig.; și* ***învățătură bisericească***) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

învăltorí vb. IV. tr., refl. (*rar*) v. Învârteji. Învolbura. Zbate.

învârstá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dunga. Tărca. Vărga.

învârstát, -ă adj. (*pop.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

învârteálă s.f. **1** cerc, întoarcere, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. **2** fig. (*fam.*) v. Afacere. Speculație.

învârtecúș s.n. (*pop.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*).

învârtejí vb. IV. **1** refl., tr. a (se) învolbura, a (se) zbate, ‹rar› a (se) învâltori, a (se) vârtejui, ‹înv. și reg.› a se vâltura, a (se) volbura, ‹reg.› a (se) învoalbe, ‹înv.› a (se) vârteji. *Apele repezi ale fluviului se învârtejesc. Crivățul spulbera și învârtejea zăpada.* **2** refl. fig. ‹fig.› a se învălui, a se învolbura. *Călăreții goneau, învârtejindu-se în praf.*

învârtejíre s.f. învolburare, zbatere, ‹rar› vârtejuire, ‹înv. și reg.› volburare, ‹înv.› vârtejire. *Învârtejirea apelor fluviului este amenințătoare.*

învârtejít, -ă adj. (*despre ape*) învolburat, răscolit[2], ‹rar› volburos, ‹înv. și reg.› volburat. *Apele învârtejite ale fluviului sunt amenințătoare.*

învârtí vb. IV. **I 1** refl. (*despre obiecte în mișcare, despre păsări în zbor etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în jurul", „împrejurul"*) a se roti, ‹pop.› a se rotocoli. *Planetele se învârtesc în jurul Soarelui. Stoluri de berze se învârteau prin văzduh.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) a (se) întoarce, a (se) răsuci, a (se) roti, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) vârti, ‹reg.› a cărica, a (se) rotila, a sprehui. *A învârtit cheia în broască și a deschis ușa. Mânerul robinetului se învârte ușor.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a răsuci, a roti, a rula, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A învârtit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **4** tr. (*compl. indică aluat*) a rula, a suci[2]. *A învârtit foaia de plăcintă și a pus-o în tavă.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a frământa, a răsuci, suci[2]. *De emoție, fata învârte batista în mână.* **6** intr. a amesteca. *Învârte în oală cu o lingură.* **7** tr. (*compl. indică arcul unui ceas, al unui mecanism etc.*) a întoarce, ‹reg.› a trage. *După ce a învârtit arcul, ceasul a început să meargă.* **8** tr. (*compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) a mânui, a răsuci, a roti, ‹pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a purta. *Scrimerul învârte sabia cu multă dibăcie.* **9** refl. (*despre ființe*) a se foi. *Devine enervant când începe să se învârtă prin cameră fără rost.* **10** refl. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a se foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a mișuni, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea se învârte încoace și încolo.* **II** fig. **1** tr. (*pop. și fam.; compl. indică fonduri, venituri, averi etc.*) v. Administra. **2** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni. **3** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Afla. Fi. Găsi. Mișca.

învârtíre s.f. **1** cerc, întoarcere, învârteală, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând învârtiri largi.* **2** întoarcere, întors[1], învârtit[1], răsucire, rotire, sucire, ‹livr.› convoluție. *Învârtirea cheii în broască se face cu dificultate.* **3** înfășurare, învălătucire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală. *Învârtirea covorului s-a făcut după ce acesta a fost aspirat.*

învârtít[1] s.n. **1** întoarcere, întors[1], învârtire, răsucire, rotire, sucire, ‹livr.› convoluție. **2** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. **3** înfășurare, învălătucire, învârtire, răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală.

învârtít[2], -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) întors[2], răsucit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› contort. *Pe timp de noapte lasă în broască cheia învârtită.* **2** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) înfășurat[2], învălătucit, răsucit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul învârtit încape perfect în portbagaj.* **II** s.f. (*j. folc.*) mărunțel, ‹reg.› ruseacă (v. *rusesc*). *Învârtita se execută în perechi sau în grupuri mixte, cu pași mărunți și repezi.*

învârtitoáre s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

învârtitúră s.f. **I 1** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], răsucire, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. **2** (*cor.; pop.*) v. Piruetă. **3** (*pop.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*). **II** fig. abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la învârtituri care nu-l onorează.*

învârtoșá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică substanțe, materii, materiale etc.*) a (se) întări, a (se) înțeleni, a (se) întepeni, a (se) solidifica. *Înghețul învârtoșează noroiul de pe străzi. Ipsosul se învârtoșează imediat.* **2** refl. (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) a se întări, a se solidifica, ‹înv. și pop.› a se slei, ‹înv. și reg.› a se vârtoșa, ‹înv.› a se împuteri. *Lava fierbinte se învârtoșează pe măsură ce se scurge de pe munte. Picăturile de ceară căzute din lumânare se învârtoșează pe masă.* **3** refl. (*mai ales despre pământ*) a se bătători, a se întări, a se înțeleni, ‹ înv. și reg.› a se țeleni, ‹înv.› a se împuteri. *Pământul s-a învârtoșat din cauza secetei.* **4** refl. (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) a se împietri, a se întări, a se usca, ‹pop.› a se împietroșa. *Pâinea s-a învârtoșat după câteva zile.* **5** refl. (*despre dulcețuri, sosuri, materii etc.*) a se închega, a se îngroșa, a se lega[1]. *Șerbetul se învârtoșează pe foc mic. Ciulamaua se lasă să fiarbă până când se învârtoșează.* **II** tr., refl. fig. (*pop.*) **1** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Căli. Cuirasa. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Oțeli. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **2** v. Insensibiliza. Împietri. Înlemni.

învârtoșáre s.f. **1** întărire, solidificare, ‹înv.› solidificație. *Învârtoșarea lavei se produce pe măsură ce se scurge de pe munte.* **2** închegare, îngroșare, legare, legat[2]. *Învârtoșarea șerbetului trebuie făcută pe foc mic.*

învârtoșát, -ă adj. **I 1** (*despre substanțe, materii, materiale etc.*) întărit, solidificat, ‹reg.› vârtojit. *Ipsosul învârtoșat nu mai poate fi folosit.* **2** (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) întărit, solidificat. *Geologii adună probe din lava învârtoșată.* **3** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) bătătorit, întărit, înțelenit. *Pământul învârtoșat este greu de săpat.* **4** (*despre dulcețuri, sosuri, materii etc.*) închegat, îngroșat, legat[4]. *Șerbetul învârtoșat se pune în borcane.* **II** fig. (*pop.*) **1** (*despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Puternic. Rezistent. Tare. **2** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) v. Flegmatic. Impasibil. Imperturbabil. Imun. Indiferent. Insensibil. Împietrit. Înlemnit. Neclintit. Nepăsător. Nesensibil. Nesimțitor. Netulburat. Pasiv. Rece.

învechí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) uza, ‹pop. și fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a (se) răblări, ‹înv. și reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au învechit gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au învechit.* **2** refl. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a se degrada, a se deteriora, a se ponosi, a se roade, a se strica, a se toci, a se uza, ‹înv. și pop.› a (se) sparge, ‹înv. și reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănțui, a ștofloci, a ștrăpăți, a teșmeni, a se tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, pantofii s-au învechit repede. Paltonul i s-a învechit cu trecerea timpului.* **3** refl. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se dezactualiza, a se perima, a trece, ‹fig.› a se răsufla, a se rugini. *Unele obiceiuri s-au învechit.* **4** refl. (*înv.*) v. Îmbătrâni. Trece. Veșteji.

învechíme s.f. (*înv.; și nm. pr.*) v. Antichitate. Vechime.

învechíre s.f. **1** degradare, deteriorare, învechire, stricare, uzare, ‹pop. și fam.› hârbuire, hodorogire, ‹fam.› paradire, rablagire, ‹reg.› hrentuire, ‹înv.› degradație, deteriorație, ‹fig.› îmbătrânire, ‹arg.› paradeală. *Și-a schimbat mobila din cauza învechirii fotoliilor.* **2** degradare, deteriorare, ponosire, roadere, stricare, tocire, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. și reg.› dârvăreală, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› prostire[1],

‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza învechirii lui.* **3** demodare, desuetudine, dezactualizare, perimare. *Învechirea unor obiceiuri este inevitabilă.*

învechít, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, stricat, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile învechite au fost reparate.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, ponosit, ros, stricat, tocit, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul învechit.* **3** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare învechită.* **4** (*despre idei, concepții etc.*) depășit, perimat, retrograd, vechi[2], vetust, ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei învechite, refractare la tot ce este nou.* **5** (*despre mentalități, concepții, idei etc.*) înapoiat, reacționar, retrograd, ‹fig.› medieval. *Multe categorii de oameni au de suferit din cauza unor concepții învechite.* **6** (*lingv.; despre cuvinte, expresii, construcții etc.*) arhaic, vechi[2]. *Se ocupă cu studiul cuvintelor învechite din limba română.* **7** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, stătut[2], stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea învechită trebuie aruncată.* **8** (*înv.; despre oameni*) v. Îmbătrânit.

învecináre vb. I. refl. (*despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se mărgini, ‹livr.› a se confina, ‹rar› a se limita, ‹înv. și reg.› a se hotărî, a se hotărnici, a se megiesi, a se vecini, ‹reg.› a se mejdăli, ‹înv.› a se lovi, a se răzeși, a se răzi, a se răzori, a se sinorisi, a se țărmuri. *România se învecinează la sud cu Bulgaria.*

învecinát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „distanțat”, „îndepărtat”; despre terenuri, clădiri, localități etc.*) adiacent, alăturat, apropiat, contiguu, lăturaș, vecin, ‹înv.› sinoriaș. *Locurile lor de casă sunt învecinate.* **2** (*despre țări, teritorii etc.*) limitrof, mărginaș, vecin, ‹înv. și reg.› mărginean, ‹reg.› mărginenesc, megieș, mejdaș, ‹înv.› înhotărât, megieșesc, megieșit. *Avem relații foarte bune cu țările învecinate.*

învederá vb. I. **1** tr. a accentua, a evidenția, a întări, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a învederat importanța proiectului.* **2** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document învederează că el este proprietarul casei.* **3** refl. a se dezvălui, a se dovedi, a se manifesta, a se releva. *Specificul național se învederează mai pregnant atunci când ne înfruntăm cu probleme universale.*

învederát, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne învederate de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era învederată.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) evident, notoriu, patent[2], vădit, ‹rar› notoric, ‹fig.› patentat. *Afacerea a fost o înșelătorie învederată.*

învegheá vb. I. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** tr. v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **2** refl. (*despre oameni*) v. Apăra. Feri. Păzi.

învelí vb. IV. **1** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „în”*) a (se) acoperi, a (se) înfășura, ‹înv. și pop.› a (se) coperi, ‹pop.› a (se) învălui, ‹înv. și reg.› a (se) astruca, ‹înv.› a (se) vălui. *Fiind frig peste noapte, s-a învelit cu plapuma. A învelit copilul într-un șal.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a acoperi, a îmbrăca, ‹înv. și pop.› a coperi, ‹latin.› a obduce. *Mape de plastic învelesc cărțile.* **3** tr. (*compl. indică focul, jarul etc.*) a învălui. *Pentru a evita un incendiu, au învelit focul de tabără cu pământ.*

învelíre s.f. **1** acoperire, înfășurare, învelit[1], ‹pop.› învăluire, ‹înv.› înfășare. *Din cauza frigului, învelirea cu plapuma se impunea.* **2** acoperire, îmbrăcare, învelit[1]. *Învelirea cărților cu mape de plastic se face pentru protejarea lor.*

învelíș s.n. **1** (*la cărți, caiete etc.*) îmbrăcăminte, învelitoare, ‹înv.› învelitură. **2** (*constr.*) acoperământ, acoperiș, învelitoare, ‹înv. și pop.› argea, coperiș, ‹înv. și reg.› pocriș[1], ‹reg.› astrucământ, astrucuș, cerdac, haizaș, strat, ‹înv.› coperământ. *Magazia are un înveliș de tablă.* **3** (*bot.*) ***înveliș vegetal*** = vegetație. *Acești munți sunt numai stânci lipsite total de înveliș vegetal.*

învelít[1] s.n. **1** acoperire, înfășurare, învelire, ‹pop.› învăluire, ‹înv.› înfășare. **2** acoperire, îmbrăcare, învelire.

învelít[2], -ă adj. **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) acoperit, înfășurat, ‹pop.› învăluit, ‹înv.› învăscut. *Din cauza căldurii, copilul învelit s-a dezvelit.* **2** (*despre cărți, caiete etc.*) acoperit, îmbrăcat[2].

învelitoáre s.f. **1** cergă, cuvertură, față de pat, pătură, velință, ‹pop.› copertă, plocat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, lăicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Învelitorile maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.* **2** (*la pernă*) față, față de pernă, ‹pop.› acoperitoare (v. *acoperitor*), ‹reg.› sac de perină, tăbuiet. *Învelitoarea pernei s-a descusut.* **3** (*la cărți, caiete etc.*) îmbrăcăminte, înveliș, ‹înv.› învelitură. *Învelitoarea caietelor trebuie schimbată deoarece s-a rupt.* **4** copertă, copertină, scoarță, ‹înv. și reg.› tartaj, ‹reg.› tablă[1]. *Învelitorile cărților sunt divers colorate.* **5** (*constr.*) acoperământ, acoperiș, înveliș, ‹înv. și pop.› argea, coperiș, ‹înv. și reg.› pocriș[1], ‹reg.› astrucământ, astrucuș, cerdac, haizaș, strat, ‹înv.› coperământ. **6** (*reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă. **7** (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

învelitúră s.f. (*înv.*) v. Îmbrăcăminte. Înveliș. Învelitoare.

învenínă vb. I. tr., refl. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a otrăvi, ‹înv. și pop.› a topseca, a venina, ‹reg.› a verenoșa, ‹înv.› a adăpa, ‹fig.; pop.› a cătrăni. *Era să moară din cauză că l-a înveninat o viperă.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Contagia. Contamina. Infecta. Infesta. Molipsi. **II** tr., refl. fig. **1** (*compl. sau sub. indică situații, stări etc.*) a (se) agrava, a (se) îngreuia, a (se) înrăutăți. *Neînțelegerile repetate înveninează starea conflictuală.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a înveninat.*

învenináre s.f. otrăvire, ‹rar› înveninătură. *S-a internat în spital din cauza înveninării cu venin de șarpe.*

înveninát, -ă adj. otrăvit[2], veninos, ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› veninat, ‹înv.› topsecos. *Mușcătura înveninată a șarpelui poate pune în pericol viața celui mușcat.*

înveninătúră s.f. (*rar*) v. Înveninare. Otrăvire.

înverigá vb. I. tr. (*milit.; înv.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) v. Asedia. Împrejmui. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui.

înverșúna vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se îndârji, a se obstina, ‹pop.› a se nătângi. *Cu cât întâmpină mai multe piedici, cu atât se înverșunează să le depășească.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndârji, a (se) înfuria, a (se) întărâta, ‹livr.› a (se) așarna. *Răspunsul lui obraznic l-a înverșunat la culme.* **3** refl. (*despre dispute, conflicte etc.*) a se îndârji, a se înteți, ‹fig.› a se reascuți, ‹fig.; înv.› a se înclești. *Conflictul dintre frați s-a înverșunat în urma procesului de partajare a bunurilor moștenite de la părinți.*

înverșúnare s.f. **1** îndârjire, obstinație, ‹rar› îndârjeală, ‹înv.› verșunie, ‹fig.; înv.› vârtoșală, vârtoșare. *Nu suportă înverșunarea cu care i se răspunde uneori.* **2** dârzenie, îndârjire. *Îl captivează înverșunarea meciului de fotbal.* **3** furie, mânie, ‹rar› furoare, înfuriere, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› ciudă, îndrăcire, năbădăi (v. *năbădaie*), năbădăici (v. *năbădaică*), obidă, oțărâre, oțăreală, ‹înv. și reg.› scâr-

bă, ‹reg.› dâcă[1], năvârlii, pandalii (v. *pandalie*), ‹înv.› oţărime, pornitură, toană[1], ‹fig.› turbare, ‹fig.; fam.› iuţeală, ‹fig.; înv.› turbă[2], turbăciune, turbătură. *Patronul, cuprins de înverşunare, a concediat câţiva angajaţi. Şi-a descărcat toată înverşunarea pe bieţii copii.*

înverşunát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oţărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborşit, ‹înv. şi reg.› scârbit, ‹reg.› hropşit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. şi fam.› oţetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Înverşunat peste măsură, i-a răspuns răstit.* **2** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om înverşunat şi ursuz. Este înverşunată la mânie.* **3** (*despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situaţii etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleştat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă înverşunată.* **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, îndârjit, necruţător, ‹fig.› aspru. *Romanul a fost supus unei critici înverşunate.* **5** (*despre competiţii, întreceri etc.*) aprig, dârz, disputat, îndârjit, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2]. *Meciul se anunţă a fi înverşunat.* **6** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, mare[1], pasionat, violent, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa înverşunată dintre cei doi pare fără sfârşit.* **II** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă înverşunat cu adversarii.* **2** aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹înv.› crâncenit, tare, ‹fig.› aspru, încleştat. *Semifinaliştii se luptă înverşunat pentru medalia de aur.* **3** aprig, violent, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], aspru. *Cei doi se ceartă înverşunat.*

înverzí vb. IV. intr. (*despre plante, mai ales despre arbori*) a înfrunzi, ‹pop.› a frunzi, ‹înv.› a verzi. *Primăvara, arborii înverzesc.*

înverzíre s.f. înfrunzire. *Înverzirea arborilor începe primăvara.*

înverzít, -ă adj. (*despre plante, mai ales despre arbori*) înfrunzit. *Din arborii înverziţi se aude ciripitul a zeci de păsări.*

înveselí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) veseli, ‹înv. şi reg.› a (se) înveseli, ‹reg.› a (se) îmbucura, ‹fig.› a (se) lumina. *Toţi s-au înveselit când au aflat că vor pleca în excursie.* **2** a (se) amuza, a (se) desfăta, a (se) dispune, a (se) distra, a petrece, a râde, a (se) veseli, ‹rar› a răsfăţa, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se înveseleşte când îşi vede amicii în situaţii ridicole. Îi place să-şi înveselească musafirii cu bancurile lui.*

înveselíre s.f. ‹pop.› veselire. *Plecarea în excursie a fost un prilej de înveselire pentru toţi.*

înveselít, -ă adj. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) ‹pop.› veselit. *Toţi aşteptau plecarea în excursie cu feţele înveselite.*

înveselitór, -oáre adj. (*despre întâmplări, situaţii etc.*) ‹pop.› veselitor, ‹înv.› veselit, veselnic. *Conversaţia lor nu avea nimic înveselitor.*

învestí vb. IV. tr. **1** (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a întrona, a numi, a proclama, a pune, a unge, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost învestit domn al Principatelor Unite.* **2** (*compl. indică oameni*) a alege, a desemna, a pune. *Sinodul l-a învestit mitropolit.* **3** (*compl. indică oameni*) a desemna, a face, a numi, a pune, ‹înv. şi pop.› a orândui, ‹înv. şi reg.› a prepune, ‹înv.› a provivasi, a rândui, ‹rus.; înv.› a perivodi, ‹fran.› a designa. *A fost învestit director al instituţiei.* **4** (*jur.; compl. indică oameni*) a abilita, a andosa, a autoriza, a delega, a împuternici, ‹înv.› a isprăvnici, a mirui[1], a slobozi, a volnici. *Şi-a învestit fiica să încaseze contravaloarea ceculuí.* **5** tr. (*jur.; compl. indică acte, acţiuni etc.*) ‹înv. şi pop.› a orândui, ‹înv.› a rândui, a revesti. *A învestit documentul cu toate formele legale cerute pentru a fi valid.*

învestíre s.f. **1** (*polit.*) înscăunare, întronare, proclamare, ungere, ‹rar› intronizare. *Învestirea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut loc în 1859.* **2** împuternicire, învestitură, ‹înv.› orânduire. *Învestirea demnitarului în funcţia de ministru s-a făcut la palatul prezidenţial.*

învestitúră s.f. împuternicire, învestire, ‹înv.› orânduire.

înveşmântá vb. I. refl. (*despre oameni*) a se echipa, a se îmbrăca, ‹înv. şi pop.› a se găti, ‹înv. şi reg.› a se înveşte. *S-au înveşmântat adecvat pentru excursia pe munte.*

înveşmântáre s.f. echipare, îmbrăcare, îmbrăcat[1], ‹înv.› înveşmântătură, înveştere, revestire. *Înveşmântarea unui copil care merge la săniuş trebuie să fie adecvată.*

înveşmântát, -ă adj. (*despre oameni*) echipat, îmbrăcat[2], ‹înv. şi pop.› vajnic, ‹înv.› învăscut, revestit[2]. *Tineri înveşmântaţi adecvat şi cu rucsacurile în spate urcau muntele.*

înveşmântătúră s.f. (*înv.*) v. Echipare. Îmbrăcare. Îmbrăcat[1]. Înveşmântare.

înveşnicí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Eterniza. Imortaliza. Perpetua.

înveşnicíre s.f. (*înv.*) v. Eternizare. Imortalizare. Perpetuare.

învéşte vb. III. refl. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Echipa. Îmbrăca. Înveşmânta.

învéştere s.f. (*înv.*) v. Echipare. Îmbrăcare. Îmbrăcat[1]. Înveşmântare.

înviá vb. I. **I** 1 tr., intr. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) însufleţi, a (se) scula, ‹înv. şi pop.› a (se) deştepta, a (se) trezi, ‹înv.› a însufleta, a (se) ridica, ‹fig.; înv.› a stârni. *Iisus Hristos l-a înviat pe Lazăr. Morţii vor învia la judecata de apoi.* **2** intr. (*mai ales fig.; despre natură, vegetaţie etc.*) a se reînsufleţi, a reînvia, ‹fig.› a renaşte. *După o iarnă grea, natura învie.* **II** tr.fig. **1** (*compl. indică oameni, manifestări, acţiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianţa*) a anima, a însufleţi, a înviora, ‹fig.› a aprinde, a dezmorţi, a electriza, a încinge[1], a înfierbânta, a înflăcăra, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a înviat atmosfera din sală.* **2** (*compl. indică evenimente importante, fapte deosebite etc. din trecut*) a aminti, a evoca, a redeştepta, ‹fig.› a reînvia. *Învie elevilor faptele eroice ale românilor în Războiul de Independenţă.*

înviére s.f. **1** însufleţire, sculare, ‹livr.› anastază, ‹înv. şi pop.› deşteptare ‹înv.› sculat[1], sculătoare (v. *sculător*), sculătură. *La judecata de apoi va avea loc învierea morţilor.* **2** (*relig. creştină; şi, art., **Învierea Domnului**; nm. pr.*) Paşte[1], ‹reg.› Păscuţă, ‹înv.› Vascris, Voscreasnă, Ziua Luminii (v. *zi*). *Învierea este o mare sărbătoare creştină, în care se celebrează biruinţa lui Iisus Hristos asupra morţii.*

înviforá vb. I. **1** intr. unipers. (*despre vifor, vânt etc.*) a viforî. *Zile întregi a nins şi vântul a înviforat.* **2** tr. fig. (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) a tulbura, ‹fig.› a învolbura, a răscoli, a răvăşi, a sfredeli, ‹fig.; pop.› a zădârî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morţii marelui actor i-a înviforat sufletul.*

înviforáre s.f. fig. tulburare, ‹fig.› învolburare, răscolire, răvăşire, vâltoare, ‹fig.; pop.› zădârâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morţii marelui actor le-a produs o adevărată înviforare sufletească.*

înviforát, -ă adj. **1** (*meteor.; despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) năvalnic, viforos, vijelios, ‹rar› viforatic, vifornic, ‹reg.› viorint[2], ‹fig.› furios. *Vântul înviforat a doborât mulţi copaci.* **2** fig. (*despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) tulburat, ‹fig.› învolburat, răscolit[2], răvăşit[2], ‹fig.; înv.› uimit. *A fost mult timp cu sufletul înviforat după aflarea morţii marelui actor.*

invigorá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. şi pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. şi fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. şi reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoşa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oţeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoşa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a învigorat. Muşchii s-au învigorat prin exerciţii fizice.*

invigoráre s.f. (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, în-

zdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, învigorarea organismului după boală a fost rapidă.*

învigorát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Învigorat după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

învineți vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a (se) înălbăstri, ‹reg.› a murseca, a vălcezi. *L-a învinețit în bătaie. S-a învinețit pe mână după lovitura primită.* **2** refl. (*despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) a se albăstri. *S-a învinețit la față din cauza frigului.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înălbăstri, a (se) înfuria, a (se) învrăjbi, a (se) mânia, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scociorî. *Nu se putea controla când se învinețea. L-a învinețit minciuna spusă cu seninătate.*

învinețít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) vânăt, ‹înv. și reg.› vinețit, ‹reg.› vălced. *Are buzele învinețite și ochii încercănați.* **2** (*despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) livid, vânăt, verde, ‹livr.› exsanguu, ‹reg.› vălced. *Un bătrân, învinețit la față, moțăia pe un scaun.*

învingătór, -oáre adj., s.m., s.f. biruitor, câștigător, izbânditor, triumfător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost învingătoare. Învingătoriii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.*

învínge vb. III. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) a bate, a birui, a înfrânge, a întrece, ‹înv. și pop.› a se războ[3], ‹pop.› a dovedi, a prididi, a rămâne, a răpune, a răzbi, a supăra, ‹înv. și reg.› a supune, ‹înv.› a dobândi, a frânge, a pobedi, a răzbate, a sparge, a tâmpi, a vince, ‹fig.; rar› a detuna, ‹fig.; reg.› a spărgălui, ‹fig.; înv.› a stropși. *Mihai Viteazul i-a învins pe turci la Călugăreni.* **2** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a bate, a birui, a câștiga, a izbândi, ‹înv.› a vince. *Moldovenii lui Ștefan au învins la Podul Înalt.* **3** tr. (*compl. indică adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a bate, a dispune, a se impune, a întrece, ‹înv.› a vince, ‹fig.› a triumfa, ‹fig.; fam.› a rade, ‹arg.› a hali. *L-a învins la tenis pe adversarul său american.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a depăși, a surmonta, ‹fig.› a birui, a înfrânge, a răzbi, a rezolva, ‹fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să învingă toate greutățile.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a birui, a înfrâna, a înfrânge, a înstruna, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își învinge dorința de a-i spune adevărul.* **3** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l învingă somnul când a sunat telefonul.* **4** tr. (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a stăpâni, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a reprima, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și învingă suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își învinge curiozitatea.* **5** intr. (*despre oameni*) a izbândi, a izbuti, a reuși, ‹fig.› a răzbate, a răzbi. *A învins în viață prin muncă și seriozitate.*

învíngere s.f. înfrângere, ‹înv.› poticală, risipă, spargere, smerire, ‹fig.; înv.› spargere, spart[1]. *Vestea învingerii turcilor s-a răspândit cu repeziciune în toată țara.*

învinoșá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

învinoșát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

învinovățí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) acuza, a (se) culpabiliza, a (se) incrimina, a inculpa, a (se) învinui, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a (se) bănui, a tuji[2], ‹înv.› a (se) jelui, a (se) prihăni, a vinătui, a vini, a (se) vinovăți, a (se) vinui, ‹fig.› a ataca. *Jurnaliștii îl învinovățesc de corupție. Adesea se învinovățește pe sine, crezând că este numai vina lui.*

învinovățíre s.f. acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinuire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. *Învinovățirea de corupție nu a putut fi dovedită.*

învíns, -ă adj. **I 1** (*despre armate, popoare etc.*) bătut[2], biruit, înfrânt, ‹fig.; înv.› spart[2]. *Turcii învinși încep să se retragă.* **2** (*despre oameni*) înfrânt, ‹fig.› frânt. *Învinsă în orgoliul ei, fata s-a izolat.* **II** fig. (*despre oameni*) copleșit, toropit, ‹fig.› biruit, frânt, sfâșiat, ‹fig.; pop.› potopit. *După eșecul avut, stătea deoparte, învinsă, cu privirea în gol.*

învinuí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) acuza, a (se) culpabiliza, a (se) incrimina, a inculpa, a (se) învinovăți, a recrimina, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a (se) bănui, a tuji[2], ‹înv.› a (se) jelui, a (se) prihăni, a vinătui, a vini, a (se) vinovăți, a (se) vinui, ‹fig.› a ataca.

învinuíre s.f. **1** acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, recriminare, recriminație, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. **2** critică (v. *critic*), frondă, imputare, imputație, recriminare, recriminație, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor învinuiri aduse de superiorii lor.*

învinuít, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) acuzat, defendor, incriminat, intimat, împricinat, pârât, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Învinuitului i s-a pus avocat din oficiu.*

învioră vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) energiza, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹reg.› a (se) învioșa, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a (se) remonta, a renaște. *Un somn bun l-a înviorat. După o cură de vitamine s-a mai înviorat.* **2** tr., refl. a (se) împrospăta, a (se) primeni, ‹fig.› a (se) reînnoi. *După ploaie, florile din grădină s-au înviorat.* **3** tr. (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) a aprinde, a ațâța, a încinge[1], a înteți, ‹rar› a scotoci, ‹pop.› a iuți, a zădărî, ‹reg.› a ojiji. *Femeia înviorează focul pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **4** refl. a se regenera, ‹fig.› a se înnoi, a renaște. *Primăvara, pădurile de foioase se înviorează.* **II** (*mai ales fig.*) **1** tr. (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a intensifica, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca înviorează forțele și energia organismului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) a (se) anima, a (se) însufleți, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) dezmorți, a (se) electriza, a (se) încinge[1], a (se) înfierbânta, a (se) înflăcăra, a învia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Cu glumele lui a înviorat atmosfera din sală.*

învioráre s.f. **I 1** refacere, restabilire, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, remontare, renaștere, ‹fig.; rar› redresament. *Înviorarea organismului se face simțită după o cură de vitamine.* **2** împrospătare. *După ploaie, înviorarea florilor din grădină este evidentă.* **3** ațâțare, încingere[1], înțepire. *Înviorarea focului a fost necesară pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede.* **II** (*mai ales fig.*) **1** reviriment, ‹fig.› renaștere. *Între cele două războaie mondiale în cultura română a avut loc o înviorare literară importantă.* **2** activare, dinamizare, intensificare, stimulare, ‹livr.› escaladare, escaladă. *Înviorarea producției din instituție este rezultatul noilor investiții.* **3** animare, însufleție, ‹reg.› învioșare, ‹fig.› electrizare, înflăcărare, ‹fig.; livr.› vivificare. *Înviorarea atmosferei unei întruniri se face cu glumele lui.*

înviorát, -ă adj. **1** împrospătat, primenit[2]. *Florile înviorate și-au deschis larg corola.* **2** (*mai ales fig.; despre atmosferă, ambianță*) animat, însuflețit, ‹reg.› învioșat, ‹fig.› electrizat, înflăcărat, trepidant, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera înviorată din sală l-a binedispus.*

înviorătór, -oáre adj. **1** (*despre mirosuri*) proaspăt, răcoros. *În cameră plutea un miros înviorător de iasomie.* **2** (*mai ales fig.*) însuflețitor, revigorant, revigorator, revitalizant, ‹livr.› vivifiant, ‹înv.› vivific, vivificator. *Cafeaua are proprietăți înviorătoare. Atmosfera din discotecă este înviorătoare.*

învioșá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Energiza. Înviora. Reface. Restabili. Revigora. Revitaliza. Revivifia.

învioșáre s.f. (*reg.*) v. Animare. Însufleție. Înviorare.

învioșát, -ă adj. (*reg.; despre atmosferă, ambianță*) v. Animat. Însuflețit. Înviorat.

învoálbe vb. III. (*reg.*) **1** tr., refl. v. Învârteji. Învolbura. Zbate. **2** refl. (*bot.; despre plante*) v. Crește. Dezvolta. Trăi. Vegeta. **3** tr. (*compl.*

indică ființe) v. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui.

învoí vb. IV. **1** refl. recipr. a conveni, a se înțelege, a se vorbi, ‹pop.› a se pogodi, ‹înv. și reg.› a se grăi, a vorovi, ‹reg.› a vorbălui, ‹înv.› a răspunde. *S-au învoit să meargă la concert.* **2** refl. recipr. (*despre oameni*) a conveni, a se împăca, a se înțelege, ‹înv. și pop.› a se îngrădi, ‹pop.› a se ajunge, a se uni[2], ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se alcătui[2], a se îndogăți, a se toldui, ‹înv.› a se lovi, a pristăni, a se târgui, a se tocmi, a veni, ‹grec.; înv.› a se simfonisi. *S-au învoit să renunțe, fiecare, la un anumit număr de acțiuni.* **3** refl. recipr. (*mai ales despre adversari; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a se înțelege, a pactiza, ‹fam.› a negocia, ‹reg.› a pacta. *Cele două partide s-au învoit în ceea ce privește formarea guvernului.* **4** refl. (*despre oameni*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a se îngădui, a lăsa, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul s-a învoit să se amâne examenul.* **5** refl. (*despre oameni*) a accepta, a admite, a consimți, a primi, a vrea. *După o prietenie îndelungată, s-a învoit să-i devină soție.* **6** refl. recipr. (*despre oameni*) a accepta, a conveni, ‹înv.› a pristăni. *S-au învoit să înceapă o afacere.* **7** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **8** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Împăca. Înțelege. **9** tr. (*pop.; compl. indică divergențe, conflicte etc.*) v. Concilia. Împăca.

învoiálă s.f. **1** înțelegere, ‹reg.› pogoadă, pogodeală, tocmă, *Au renunțat la afacere pentru că nu au ajuns la o învoială în privința prețului.* **2** acord, înțelegere, ‹pop.› târg, vorbă, ‹înv.› voroavă. *Aceasta a fost învoiala dintre noi când am discutat inițial?* **3** acord, aranjament, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoire, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› nărăveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominței, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform învoielii, îi revin 25 de procente din profit.* **4** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoire, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut învoiala soției pentru a încheia afacerea.*

învoinící vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

învoloșá vb. I. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Înveseli. Veseli.

învoíre s.f. **I 1** acord, aranjament, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, legământ, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹înv. și pop.› legătură, ‹pop.› nărăveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominței, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi. **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, permisiune, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. **3** (*în opoz. cu „ceartă”, „neînțelegere”, „vrajbă”; pop.*) v. Acord. Armonie[1]. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire. **II** (*concr.; milit.*) permisie, ‹înv. și reg.› urlab, ‹reg.› permis[1], săbășag, ‹înv.› slobozenie, slobozie. *De la cazarmă i s-a dat o învoire de șapte zile.*

învoít, -ă adj. **1** (*rar; despre semne, litere etc.*) v. Convențional. **2** (*pop.; despre lucrători cu ziua*) v. Tocmit.

învolbură vb. I. **I 1** refl., tr. a (se) învârteji, a (se) zbate, ‹rar› a (se) învâltori, a (se) vârtejui, ‹înv. și reg.› a se vâltura, a (se) volbura, ‹reg.› a (se) învoalbe, ‹înv.› (se) vârteji. *Apele repezi ale fluviului se învolburează. Crivățul spulberă și învolbură zăpada.* **2** refl., intr. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a (se) învălura, a (se) tulbura, a (se) zbate, a (se) zbuciuma, ‹rar› a se burdusi, ‹înv. și reg.› a (se) sălbătici, a sălta, ‹fig.› a fierbe. *Marea se învolburează cu furie în timpul furtunii.* **3** tr. (*compl. indică ape, valuri*) a răscoli, a tulbura, ‹pop. și fam.› a vânzoli. *Furtuna învolburează valurile mării.* **II** fig. **1** refl. ‹fig.› a se învârteji, a se învălui. *Călărețiigoneau, învolburându-se în praf.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) a tulbura, ‹fig.› a învifora, a răscoli, a răvăși, a sfredeli, ‹fig.; pop.› a zădârî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morții marelui actor i-a învolburat sufletul.*

învolburáre s.f. **I 1** învârtejire, zbatere, ‹rar› vârtejuire, ‹înv. și reg.› volburare, ‹înv.› vârtejire. *Învolburarea apelor fluviului este amenințătoare.* **2** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește învolburarea mării.* **II** fig. tulburare, ‹fig.› înviforare, răscolire, răvășire, vâltoare, ‹fig.; pop.› zădărâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morții marelui actor le-a produs o adevărată învolburare sufletească.*

învolburát, -ă adj. **I 1** (*despre ape*) învârtejit, răscolit[2], ‹rar› volburos, ‹înv. și reg.› volburat. *Apele învolburate ale fluviului sunt amenințătoare.* **2** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea învolburată înspăimântă.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) tulburat, ‹fig.› înviforat, răscolit[2], răvășit[2], ‹fig.; înv.› uimit. *A fost mult timp cu sufletul învolburat după aflarea morții marelui actor.* **2** (*despre sentimente, pasiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› arzător, clocotitor, fierbinte, învăpăiat. *Simțea o mânie învolburată pe care nu putea să și-o înăbușe.*

învóit, învoáltă adj. **1** (*despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) bătut[2], bogat, înfoiat, rotat, ‹reg.› revărsat[2], umplut[2]. *I-a adus un buchet de liliac învolt.* **2** (*despre păr, barbă, mustăți*) bogat, des, îmbelșugat, ‹rar› plin, ‹pop. și fam.› pletos. *Fata are părul învolt, împletit în cozi.* **3** (*mai ales despre fuste, rochii*) înfoiat, umflat. *Fiind slabă, îi stă bine cu fuste învoalte.*

învoltá vb. I. refl. **I 1** (*despre plante*) a se înfoia. *Vara, se învoltă majoritatea florilor.* **2** (*despre păr*) a se revărsa, ‹înv. și pop.› a se slobozi. *Pletele i se învoltă pe umeri.* **II** fig. **1** (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹fig.› a se aprinde, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli. *Din senin, s-a învoltat o vijelie puternică. Iubirea i s-a învoltat brusc în suflet.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Atașa. Înamora. Îndrăgosti.

învrăjbí vb. IV. **1** refl. (recipr.) (*despre oameni*) a se certa, a se supăra, ‹pop.› a se gâlcevi, a se lua, a se mânia, a se sfădi, ‹înv. și reg.› a se pricinui, ‹reg.› a se cârcoti, a se cârti, a se ciocmăni, a se discuta, a se noji[2], a se pereci, a se poroboti, a se pricini, a se rohoti, a se țulăi, ‹înv.› a se îngâmba, a se pârî, a se prici[3], a se prigoni, ‹fig.; pop. și fam.› a se bălăbăni, a se bălăcări, ‹fig.; pop.› a se înfurci, ‹fig.; fam.› a se răfui, a se strica, ‹arg.› a se șucări. *S-a învrăjbit cu asociatul său. Cei doi se învrăjbesc toată ziua de la lucruri minore.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități, popoare*) a (se) dezbina, ‹înv. și pop.› a vrăjbi, ‹reg.› a destrunoca, ‹înv.› a (se) despărți, a (se) dezuni, a (se) împerechea, ‹fig.› a (se) sfâșia. *Lupta pentru putere i-a învrăjbit pe cei doi prieteni. Asociații au început să se certe și să se învrăjbească.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) mânia, ‹înv. și pop.› a (se) înmânia, ‹pop. și fam.› a (se) bursuca, a (se) bursuci, a (se) burzului, ‹pop.› a (se) îndrăci, a (se) oțărî, ‹fam.› a (se) morcovi, a (se) zborși, ‹înv. și reg.› a (se) înoțărî, a se răi, a (se) stârni, ‹reg.› a (se) busna, a (se) rânzoi, a se strășnici, a se vresni, ‹înv.› a (se) nebuni, a (se) scârbi, a (se) urgisi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înălbăstri, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înveni, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scocîrî. *Nu se putea controla când se învrăjbea. L-a învrăjbit minciuna spusă cu seninătate.*

învrăjbíre s.f. **1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă,

‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*) , poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de învrăjbire între cei doi parteneri de afaceri.* **2** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o învrăjbire veche.*

învrăjbít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) certat, supărat. *Tinerii învrăjbiți s-au împăcat la insistențele prietenilor.* **2** (*despre oameni, colectivități, organizații etc.*) dezbinat, ‹înv.› despărțit[2], dezunit, vrăjbit. *Clasa politică este învrăjbită.*

învrăjbitór, -oáre adj., s.m., s.f. dezbinător. *Contextul politic este adesea învrăjbitor.*

învrednicí vb. IV. **I** refl. (*despre oameni*) **1** ‹înv.› a se spodobi. *S-a învrednicit să meargă la cumpărături.* **2** (*fam.; peior.*) v. Binevoi. **II** tr. (*înv.*) v. Merita.

înzăbălă vb. I. tr. fig. (*pop.; compl. indică oameni, state etc.*) v. Aservi. Subordona. Supune.

înzăpezí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) a (se) întroieni, a (se) troieni, ‹pop.› a (se) înnămeți, a (se) nămeți, ‹înv. și reg.› a se înomeți, a (se) zăpădi, ‹reg.› a (se) omeți, ‹înv.› a se înneoa. *Zăpada a înzăpezit șoselele. Drumurile s-au înzăpezit în urma căderilor masive de zăpadă.* **2** refl. (*despre oameni, vehicule etc.*) a se întroieni, a se troieni. *Au luat-o pe un drum lăturalnic și s-au înzăpezit.*

înzăpezíre s.f. întroienire, troienire, ‹pop.› înnămețire, nămețire, ‹reg.› omețire. *În urma căderilor masive de zăpadă, înzăpezirea drumurilor a perturbat circulația.*

înzăpezít, -ă adj. (*despre drumuri, străzi, spații etc.*) întroienit, troienit, ‹pop.› înnămețit, nămețit, ‹reg.› omețit. *Drumurile înzăpezite trebuie curățate.*

înzăuá vb. I. tr., refl. (*milit.; compl. sau sub. indică soldați*) a (se) împlătoșa. *Soldații s-au înzăuat pentru a se apăra de lovituri în timpul luptei.*

înzăuát, -ă adj. (*milit.; despre soldați*) împlătoșat. *Soldații înzăuați luptau corp la corp.*

înzăvoní vb. IV. tr., refl. (*relig.; re g.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Călugări.

înzdrăvení vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.*) **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a se învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi înzdrăvenit mai repede.* **2** (*compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a înzdrăvenit. Mușchii s-au înzdrăvenit prin exerciții fizice.*

înzdrăveníre s.f. (*med., med. vet.*) **1** îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, lecuire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ‹înv.› istelenie, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după înzdrăvenirea sa deplină.* **2** fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, înzdrăvenirea organismului după boală a fost rapidă.*

înzdrăvenít, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. și reg.› sănătoșat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› istelit. *Deși înzdrăvenit, nu și-a reluat încă activitatea.* **2** (*despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, reconfortat, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Înzdrăvenit după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

înzeí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe sau lucruri*) v. Deifica. Diviniza. Zeifica.

înzeít, -ă adj. (*înv.; despre ființe sau lucruri*) v. Deificat. Divinizat. Zeificat.

înzestră vb. I. tr. **1** (*compl. indică fete de măritat*) a dota. *Părinții și-au înzestrat fiica cu o parte din averea lor.* **2** (*compl. indică instituții, întreprinderi, vehicule etc.*) a dota, a echipa, a prevedea, a utila, ‹înv.› a provedea. *Au înzestrat laboratoarele de informatică din școli cu calculatoare performante.* **3** (*compl. indică oameni*) a dota, ‹fig.› a împodobi, ‹fig.; rar› a răsfăța, ‹fig.; înv.› a podobi. *Dumnezeu l-a înzestrat cu talent artistic.*

înzestráre s.f. **I 1** dotare. *Părinții trebuie să fie preocupați de înzestrarea fiicei lor.* **2** dotare, dotație, echipare, prevedere, utilare. *Înzestrarea laboratoarelor din școli cu calculatoare performante a fost obligatorie.* **II** fig. (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are înzestrare pentru teatru.*

înzestrát, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist înzestrat. Colectivul are nevoie de un programator înzestrat. Este un înzestrat cercetător în astronautică.* **2** (*despre oameni*) dotat, talentat, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹fam.› meseriaș, ‹înv.› măiestreț, măiestrit, talentos, ‹fig.› binecuvântat, ‹fig.; livr.› aplicat, ‹fig.; fam.› blagoslovit, ‹fig.; înv.› împodobit, ogodnic. *Mozart a fost un muzician înzestrat.* **II** fig. (*despre spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.*) aprovizionat[2], ‹fig.› dotat, ‹fig.; fam.› garnisit. *Este un magazin foarte bine înzestrat.*

înzorzonă vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) a (se) împopoțona, ‹pop.› a (se) împopona, a (se) înțoțona, ‹fam.› a (se) zorzona, ‹fam.; iron.› a (se) povoaza, ‹reg.; iron.› a se înforfoca, a se pupăza. *Femeile lipsite de bun-gust se înzorzonează.*

înzorzonáre s.f. împopoțonare, ‹rar› acutrament, ‹pop.› împoponare, înțoțonare, ‹fam.; iron.› pavoazare, ‹reg.› puputare. *Înzorzonarea este expresia lipsei de bun-gust.*

înzorzonát, -ă adj. (*despre oameni, mai ales despre femei*) împopoțonat, ‹pop.› împoponat, împopoțat, înțoțonat, ‹fam.› zorzonat, ‹fam.; iron.› pavoazat, ‹reg.› țifraș, țifrășit, ‹reg.; iron.› înforfocat. *Înzorzonată, tânăra a sfârșit răsul tuturor.*

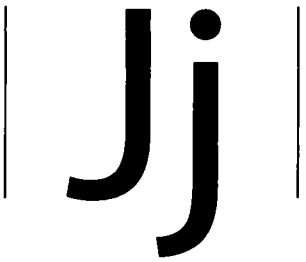

jab s.m. (*bot.; reg.*) v. Piciorul-cocoşului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*).
jábă interj., s.f. (*reg.*) **1** interj. (*exprimă un ordin*) v. Marş! **2** s.f. fig. (*peior.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Puşlama. Secătură. Zdreanţă.
jábie s.f. (*bot.*) *Polytrichum commune*; ‹reg.› grâul-lupului (v. *grâu*).
jaborándi s.m. invar. (*bot.*) *Pilocarpus jaborandi*; pilocarp.
jabrína-broaştei s.f. art. (*bot.; reg.*) v. Mătăsea-broaştei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*).
jacáş s.m. (*reg.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.
jácă s.f. (*reg.*) v. Săculeţ. Traistă.
jachétă s.f. blazer, haină, sacou, veston, ‹reg.› palton, uioş. *Şi-a cumpărat o jachetă asortată la pantaloni.*
jachetúţă s.f. jacheţică.
jacheţícă s.f. jachetuţă. *Băieţelul este îmbrăcat cu o jacheţică de catifea.*
jad s.n. (*mineral.*) **1** jadeit. *Colecţionează obiecte de artă din jad.* **2** nefrit. *Jadul este folosit ca piatră semipreţioasă.*
jadeít s.n. (*mineral.*) jad.
jaf s.n. **I 1** jefuire, jefuit[1], pradă, prădare, prădat[1], rapt, ‹înv. şi pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. şi reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaş, răbluşag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădăşug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpştire, ‹arg.› globire. *Motivul crimei a fost jaful.* **2** banditism, tâlhărie, ‹înv. şi reg.› tâlhărit, ‹reg.› robălie, ‹înv.› tâlhărăşug, tâlhărire, tâlhărşag, tâlhuşag, ‹fran.› brigandaj. *Unii trăiesc din jaf* **3** (*fam.; deprec.; ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹reg.; deprec.› jarcă, jarchilă, jarchină. *Bătrâna poartă un jaf de palton.* **4** (*fam.; deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură. **5** (*concr.; milit.; înv.*) v. Captură. Pradă. **II** fig. risipă. *A făcut un adevărat jaf în zahăr.*
jagardeá s.f. **I 1** (*zool.; reg.; deprec.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **3** (*arg.*) Rom[2]. Ţigan.Ţigancă. **II** fig. (*reg.*) **1** v. Logoreic. **2** v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Puşlama. Secătură. Zdreanţă.
jaguár s.m. **1** *(zool.) Felis onca*; panteră. **2** *(milit.; arg.)* v. Jandarm.
jai-lai ['hailai] s.n. (*sport; în ţările Americii Latine*) pelotă. *Jai-laiul este un joc cu mingea.*
jais [ʒe] s.n. (*mineral.*) gagat. *Jaisul este folosit la confecţionarea unor obiecte de cult sau a unor bijuterii.*
jalápă s.f. *(bot.) Mirabilis jalapa*; barba-împăratului (v. *barbă*), frumoasa-nopţii (v. *frumos*), ‹livr.› mirabilis, ‹reg.› ardeiaş, garoafe (v. *garoafă*), garoafe-oloage (v. *garoafă*), mândra-nopţii (v. *mândru*), noptiţă, norea, podoaba-zilei (v. *podoabă*), tutun, tutunaş, zorele-de-noapte (v. *zorea*), zorele-pitice (v. *zorea*).
jálbă s.f. (*înv. şi pop.*) **1** v. Cerere. Petiţie. **2** (*jur.*) v. Plângere. Reclamaţie.
jále[1] s.f. **I 1** ‹pop.› jelanie, ‹înv. şi reg.› tângă, ‹înv.› jalet. *Duritatea atacurilor din presă îi copleşeşte sufletul de jale.* **2** amar, întristare, tristeţe, ‹fig.› catran, milă. *I-a murit cineva apropiat şi i-a rămas jale în inimă.* **3** duioşie, întristare, tristeţe, ‹fig.› durere. *Melodia exprimă o jale copleşitoare.* **II** (*înv.*) v. Doliu.
jále[2] s.f. (*bot.*) **1** (*şi **jale-de-grădină***) *Salvia officinalis*; jaleş, jaleş-de-grădină, salvie, salvie-de-grădină, ‹reg.› mierea-ursului (v. *miere*), nădragul-ţiganului (v. *nădrag*), şalef, şerlai. **2** *Salvia silvestris*; coada-vacii (v. *coadă*), ‹reg.› brăileancă, corovatic, jaleş, năduf, salvie-de-pădure. **3** *Stachys germanica*; jaleş, ‹reg.› pavăză. **4** ***jale-cleioasă*** = ***jale-de-pădure*** = *Salvia glutinosa*; cinsteţ, jaleş, jaleş-de-pădure, ‹reg.› brânca-porcului (v. *brâncă[1]*), brusturul-caprei (v. *brustur*), cocean-căpresc, iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), lăpuş, lăpuş-de-capră, lipan[1], meduneţ, mierică, salvie-busuioacă, salvie-cleioasă, salvie-sălbatică, slăbănog, sugar, şerlai, urechea-porcului (v. *ureche*); ***jale-de-câmp*** = *Salvia pratensis*; jaleş, jaleş-de-câmp, salvie, salvie-de-câmp, salvie-de-câmpie, salvie-de-câmpuri, ‹reg.› coada-vacii (v. *coadă*), iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), slăbănog, şerlai, urechea-porcului (v. *ureche*); (*reg.*) ***jale-de-munte*** v. Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **5** (*reg.*) v. Linariţă (*Linaria vulgaris*).
jáleş s.m. (*bot.*) **1** (*şi ***jaleş-de-grădină***) *Salvia officinalis*; jale[2], jale-de-grădină (v. *jale[2]*), salvie, salvie-de-grădină, ‹reg.› mierea-ursului (v. *miere*), nădragul-ţiganului (v. *nădrag*), şalef, şerlai. **2** *Stachys germanica*; jale[2], ‹reg.› pavăză. **3** (*şi ***jaleş-de-câmp***) *Salvia pratensis*; jale-de-câmp (v. *jale[2]*), salvie, salvie-de-câmp, salvie-de-câmpie, salvie-de-câmpuri, ‹reg.› coada-vacii (v. *coadă*), iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), slăbănog, şerlai, urechea-porcului (v. *ureche*). **4** (*şi ***jaleş-de-pădure***) *Salvia glutinosa*; cinsteţ, jale-cleioasă (v. *jale[2]*), jale-de-pădure (v. *jale[2]*), ‹reg.› brânca-porcului (v. *brâncă[1]*), brusturul-caprei (v. *brustur*), cocean-căpresc, iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), lăpuş, lăpuş-de-capră, lipan[1], meduneţ, mierică, salvie-busuioacă, salvie-cleioasă, salvie-sălbatică, slăbănog, sugar, şerlai, urechea-porcului (v. *ureche*). **5** (*reg.*) v. Coada-vacii (v. *coadă*). Jale[2] (*Salvia silvestris*). **6** (*reg. şi ***jaleş-de-câmp***, ***jaleş-sălbatic***) v. Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*).
jálet s.n. **I 1** (*pop.*) v. Bocet. Plângere. Tânguială. Tânguire. **2** (*înv.*) v. Jale[1]. **II** (*înv.*) v. Doliu.
jálnic, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre sunete*) tânguios, tânguitor, văitat[2], ‹pop.› jelitor,

jeluitor, ⟨înv.⟩ lamentabil, ⟨fig.⟩ sfâșietor, ⟨fig.; înv.⟩ lăcrimos. *Un geamăt jalnic se aude în depărtare. Fata a izbucnit într-un plâns jalnic.* **2** (*despre voce, glas etc.*) plângăreț, plângător, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, trist, ⟨livr.⟩ dolent, larmoaiant, ⟨rar⟩ plângaci, ⟨înv.⟩ obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce jalnică.* **3** (*despre lătrături*) chelălăit[2], tânguios, tânguitor. *Lătratul jalnic al câinelui nu a încetat toată noaptea.* **4** (*despre glas, melodii etc.*) duios, tânguios, tânguitor, trist, ⟨fran.; înv.⟩ plentiv, ⟨fig.⟩ dureros. *A cântat o doină jalnică, care a emoționat publicul.* **5** (*despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) deplorabil, lamentabil, mizer, mizerabil, nenorocit, prăpădit, ⟨înv. și reg.⟩ ticălos, ⟨înv.⟩ mișel, netrebnic. *Unii oameni au o existență jalnică.* **6** (*despre oameni*) deplorabil, lamentabil, ⟨înv.⟩ mizerabil. *Copiii străzii îmbrăcați în zdrențe sunt jalnici.* **7** (*despre situații, întâmplări, evenimente etc.*) dureros, nenorocit, trist, ⟨înv. și reg.⟩ milos. *Odată cu moartea părinților a început pentru copii un jalnic șir de încercări.* **8** (*despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) lugubru, macabru, sinistru, sumbru, ⟨livr.⟩ luctuos, ⟨fig.⟩ funebru. *În casă era o atmosferă jalnică. Toți aveau figuri jalnice din cauza nenorocirii.* **9** (*fam.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Deplorabil. Penibil. Ridicol. **10** (*fam.; despre peisaje, ambient etc.*) v. Demoralizant. Depresiv. Deprimant. Descurajant. Dezolant. Mohorât. Posac. Posomorât. Trist. **II** (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Cernit[2]. Îndoliat. **2** (*despre haine, steaguri etc.*) v. Cernit[2]. Îndoliat. Negru.

jalón s.n. indicator, reper, semn. *Pe potecile montane sunt jaloane pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.*

jaloná vb. I. tr. fig. a trasa. *Noul ministru a jalonat obiectivele activității ministerului.*

jalonáre s.f. fig. trasare. *Jalonarea obiectivelor activității ministerului a fost o prioritate.*

jalovánie s.f. (*înv.*) v. Bocet. Plângere. Tânguială. Tânguire.

jaluzeá s.f. persiană, rulou, stor, transperant, ⟨rar⟩ roletă, voleu. *Vara, când soarele este arzător, se trag jaluzelele la ferestre.*

jaluzíe s.f. (*înv.*) v. Gelozie.

jambiéră s.f. ⟨reg.⟩ colceri, turecar, ⟨înv.⟩ tibială. *Jambierele acoperă și protejează picioarele de la glezna până sub genunchi.*

jambón s.n. (*culin., ind. alim.*) șuncă. *În cămară are cârnați, jambon și costiță afumată.*

jamparlíu, -íe adj. (*arg.; despre oameni*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

janc s.n. (*bot.; înv. și reg.*) v. Butaș.

jandárm s.m. **1** (*milit.*) ⟨reg.⟩ haiduc, pandur, strajă, ⟨înv.⟩ armaș, colgiu, ⟨turc.; înv.⟩ cavas, ⟨arg.⟩ jaguar, șingalo. *Grupul de manifestanți este păzit de jandarmi.* **2** (*glum.*) v. Nevastă. Soție.

jandarmeríe s.f. (*adm.*) ⟨înv.⟩ casa strajei (v. *casă*[1]), dorobanție. *Cei care au tulburat liniștea publică sunt duși la jandarmerie.*

janghinós, -oásă adj. (*pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

jántă s.f. **1** (*auto*) ⟨rar⟩ obadă. *Jantele mașinii sunt din oțel inoxidabil.* **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

janț[1] s.n. jintuială, jintuit. *Janțul este zerul untos care se scurge de sub teasc la prepararea cașului.*

janț[2] s.n. (*reg.*) v. Stâncă.

jap[1] interj. jart!, jnap! *Se apropie de el și, jap, încă o palmă.*

jap[2] s.m. (*reg; deprec.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag.

jăpă s.f. (*reg.*) **1** v. Joardă. Jordie. Vargă. **2** v. Nuia. Vargă. Vergea.

jăpiță s.f. **I** (*tehn.; la car, la căruță sau la plug*) cătușă, ⟨reg.⟩ armăsar, protăpel. *Japița se află deasupra protapului, fiind scobitura în care se prinde jugul.* **II** (*fam.*) **1** v. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. **2** (*deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

jápiu s.n. (*reg.*) v. Cioltar. Șabracă. Valtrap.

japonéz, -ă s.m., s.f., adj. nipon. *Japonezii au o civilizație milenară.*

jápsă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

jar s.n. **I** jăratic, ⟨pop.⟩ jărăgai, ⟨reg.⟩ jeg, șperlă, ⟨înv.⟩ jariște. *Îi place porumbul copt în jar.* **II** fig. **1** (*meteor.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ⟨fig.⟩ cuptor. *A plecat la munte, pentru a scăpa de jarul verii.* **2** (*med., med. vet.*) călduri (v. *căldură*), febră, fierbințeală, friguri (v. *frig*), temperatură. *E gripat și are jar.*

jarcaléte s.m. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** v. Lungan. Vlăjgan.

jărcă s.f. (*reg.; deprec.*) **1** ⟨reg.; deprec.⟩ jarchilă, jarchină. *Poartă o jarcă veche și decolorată.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Jaf.

jarchílă s.f. (*reg.; deprec.*) **1** ⟨reg.; deprec.⟩ jarcă, jarchină. **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Jaf.

jărchină s.f. (*reg.*) **I 1** v. Bătă. Ciomag. Măciucă. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă. **II** (*deprec.*) **1** ⟨reg.; deprec.⟩ jarcă, jarchilă. **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Jaf.

jardiniér, -ă s.m., s.f. florar, grădinar, horticultor. *Este un jardinier renumit în cultivarea lalelelor.*

jargón s.n. (*lingv.*) **1** ⟨înv.⟩ gerg. *Jargonul este un limbaj specific anumitor categorii sociale, profesionale etc., cu un fond de cuvinte particulare, de circulație restrânsă.* **2** (*înv.*) v. Grai. Idiom.

jăriște s.f. **1** arsură, pârlitură, ⟨înv. și pop.⟩ arsătură, ⟨înv. și reg.⟩ pârjol, ⟨reg.⟩ ardiște, pârjolitură, pârleală. *Jariștea este un loc ars în pădure.* **2** (*înv.*) v. Jar. Jăratic.

jart interj. jap[!], jnap! *Se apropie de el și, jart, încă o palmă.*

jarteá s.f. **1** (*pop.*) v. Jartieră. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

jartiéră s.f. ⟨pop.⟩ jartea, ⟨reg.⟩ calțavetă, vine (v. *vână*), ⟨înv.⟩ legătură de ciorapi. *Jartierele țin ciorapii întinși pe picioare.*

jasmín s.m. (*bot.; fran.*) v. Iasomie *(Jasminum officinale).*

jăvră s.f. (*mai ales deprec.*) **1** (*zool.*) jigodie, potaie, ⟨rar⟩ cotei, ⟨pop.⟩ cotarlă, jigăraie, șarlă, ⟨reg.⟩ cotaie, holă, păhaie, pohârlă, pujlă, teaucă, tută (v. *tut*[2]), ⟨reg.; deprec.⟩ cotiuhă, jagardea, schilă. *O mulțime de javre se adună în jurul tomberoanelor.* **2** fig. derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ⟨fig.⟩ căzătură, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ⟨fig.; înv. și pop.⟩ lingoare, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ scârnăvie, ⟨fig.; fam.; deprec.⟩ cârnat, pintenat, tinichea, ⟨fig.; reg.⟩ jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ⟨fig.; reg.; deprec. sau peior.⟩ jabă, șulfă, ⟨fig.; deprec.⟩ poamă, ⟨fig.; peior.⟩ gunoi. *Individul este o javră lipsită de caracter.*

jazz s.n. [dʒez *sau* dʒaz] (*muz.*) jazzband.

jazzband s.n. [dʒezbend *sau* dʒazbend] (*muz.*) jazz. *Jazzbandul este format, de obicei, din instrumente de suflat și de percuție.*

jăchílă s.f. (*reg.*) v. Bagaj.

jălbáș s.m. (*înv. și pop.*) v. Aplicant. Aspirant. Petiționar. Solicitant. Solicitator.

jăpcán s.m. (*reg.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

jăpcáș s.m. (*reg.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

jăpcămí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Extorca. Jecmăni. Jefui.

jăpcăníre s.f. (*reg.*) v. Extorcare. Jecmănea-lă. Jecmănire. Jefuire.

jăpcănít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Extorcat. Jecmănit. Jefuit[2].

jăpcănitór, -oáre s.m., s.f. (*reg.*) v. Jecmănitor.

jărátic s.n. jar, ⟨pop.⟩ jărăgai, ⟨reg.⟩ jeg, șperlă, ⟨înv.⟩ jariște. *Îi place porumbul copt în jăratic.*

jărăgái s.n. (*pop.*) **1** v. Jar. Jăratic. **2** (*med.*) ⟨pop.⟩ jărăgaie, ⟨reg.⟩ jeg, ojig. *Jărăgaiul este o senzație de arsură pe gât și pe esofag.*

jărăgáie s.f. (*med.*) ⟨pop.⟩ jărăgai, ⟨reg.⟩ jeg, ojig.

jări vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cărbunii care ard fără flacără*) v. Jărui.
jărpán s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.
jăruí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică cărbunii care ard fără flacără*) ‹reg.› a jări. *Femeia jăruiește cărbunii, pentru a-i aprinde mai bine.*
jăruitór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Cociorvă.
jder s.m. (*zool.*) *Martes martes*; ‹reg.› dihor-de-copac, tâncul-pământului (v. *tânc*), ‹înv.› sângeap, zerdava.
jeans [dʒins] s.m. bluejeans. *Și-a cumpărat o pereche de jeanși negri.*
jeb s.n. (*reg.*) v. Buzunar.
jecmăneálă s.f. (*mai ales fam.*) extorcare, jecmănire, jefuire, ‹rar› extorsiune, ‹reg.› jăpcănire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire, stoarcere, stors[1].
jecmăní vb. IV. tr. (*mai ales fam.; compl. indică oameni*) a extorca, a jefui, ‹reg.› a dicăsi, a jăpcăni, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a scurge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a jecmănit de bani.*
jecmănire s.f. (*mai ales fam.*) extorcare, jecmăneală, jefuire, ‹rar› extorsiune, ‹reg.› jăpcănire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire, stoarcere, stors[1]. *A fost condamnat pentru jecmănirea repetată a unor persoane în vârstă.*
jecmănít, -ă adj. (*mai ales fam.; despre oameni*) extorcat, jefuit[2], ‹reg.› jăpcănit, ‹fig.› jumulit, jupuit[2]. *Persoanele jecmănite nu și-au mai putut recupera banii.*
jecmănitór, -oáre s.m., s.f. (*mai ales fam.*) ‹reg.› jăpcănitor, ‹reg.; deprec.› răpiciune. *Nu cumpără de la acest negustor pentru că este jecmănitor.*
jeep [dʒip] s.n. (*transp.*) ‹fam.; glum.› jipan[2]. *Jeepul este o mașină de teren.*
jefuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) a prăda, ‹rar› a tâlhări, ‹înv. și reg.› a jerpeli, a pleșcui, a plenui, ‹înv.› a înrobi, a sângecli, a strica, a tâlhui, ‹turc.; înv.› a iagmaladisi, ‹fig.; pop.› a beli, ‹fig.; înv.› a dezbrăca. *Câțiva pușcăriași evadați au jefuit satul. În vechime, hoarde de barbari au jefuit țara.* **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) a deposeda, a despuia, a prăda, a spolia, a tâlhări, ‹înv. și pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. și fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înșelăciune, au reușit să-i jefuiască pe bătrâni de bunurile lor.* **3** (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, ‹reg.› a dicăsi, a jăpcăni, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a scurge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. **4** (*compl. indică instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) a devaliza, a devasta, a prăda, a sparge, ‹arg.› a trosni. *Casa a fost jefuită de hoți. Indivizi mascați au jefuit seiful băncii.* **5** (*compl. indică bunuri, obiecte posedate de cineva*) a prăda, a răpi, ‹înv.› a răpști, a rupe. *Un hoț i-a jefuit poșeta.* **II** fig. (*fam.; compl. indică autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) v. Copia. Plagia.
jefuíre s.f. **1** jaf, jefuit[1], pradă, prădare, prădat[1], rapt, ‹înv. și pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. și reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaș, răblușag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădășug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpștire, ‹arg.› globire. *Motivul crimei a fost jefuirea.* **2** deposedare, despuiere, prădare, spoliație, spoliere, ‹fig.; pop. și fam.› dezbrăcare. *Jefuirea bătrânilor de bunurile lor s-a făcut prin înșelăciune.* **3** extorcare, jecmăneală, jecmănire, ‹rar› extorsiune, ‹reg.› jăpcănire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire. **4** devalizare, devastare, prădare, spargere, ‹arg.› călcare, giolărie, gioleală, intervenție, paradeală, trăsnaie, trosneală. *Au fost arestați pentru jefuirea casei. Jefuirea seifului băncii s-a făcut în câteva minute.*
jefuít[1] s.n. jaf, jefuire, pradă, prădare, prădat[1], rapt, ‹înv. și pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. și reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaș, răblușag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădășug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpștire, ‹arg.› globire.
jefuít[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) deposedat, despuiat, prădat[2], spoliat, ‹înv. și reg.› jerpelit, ‹arg.› globit, golit[2]. *Bătrânii jefuiți caută dreptatea în justiție.* **2** (*despre oameni*) extorcat, jecmănit, ‹reg.› jăpcănit, ‹fig.› jumulit, jupuit[2]. **3** (*despre instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) devalizat, devastat, prădat[2], ‹arg.› șplinguit. *Casa jefuită a fost cercetată de poliție.* **4** (*despre bunuri, obiecte posedate de cineva*) prădat[2], răpit[2]. *Poșeta jefuită era din piele.*
jefuitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. prădător, spoliator, ‹rar› pleșcan, ‹reg.› jacaș, jăpcan, jăpcaș, ‹înv.› pleșcaș, pleșcuitor, pradnic, prădaș, ‹fig.; înv.› dezbrăcător. *Jefuitorii sunt pedepsiți prin lege.* **2** adj. prădalnic. *În vechime, barbarii năvăleau în bande jefuitoare.*
jeg s.n. **1** murdărie, necurățenie, ‹rar› soioșie, ‹înv. și pop.› scârnăvie, ‹pop. și fam.› măzăcie, ‹pop.› porcărie, rapăn[1], slin, soi[2], ‹înv. și reg.› imăciune, noroi[1], tină, ‹reg.› chirfoseală, comânjală, ghiră, hâră[2], huimată, im, imală, imoșală, izină, jig, jip[2], lip, lut, mânjeală, mâzgală, mocicoșag, morceală, moșcoleală, muruială, muruire, negreală, negru, porcăreață, rapor, râp[2], rugină, smoală, zăpor[2], zgură, ‹înv.› murdarlâc, necurăție, smârdă (v. *smârd*), smrad, smugă, soială, ‹fran.; înv.› saloperie, ‹fig.; reg.› porcăreală. *Are mâinile pline de jeg.* **2** (*reg.*) v. Jar. Jăratic. **3** (*med.; reg.*) v. Jărăgai. Jărăgaie. **4** (*arg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.
jegós, -oásă adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul jegos. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie jegos.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) mânjit, murdar, negru, nespălat, slinos, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, râpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a așezat la masă cu mâinile jegoase. Are călcâiele jegoase.*
jegoșí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) înnegri, a (se) macula, a (se) mânji, a (se) murdări, a (se) păta, ‹rar› a (se) slini, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) scârnăvi, ‹pop.› a (se) îngăla, a (se) năclăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ‹reg.› a se caciori, a căldări, a (se) comânji, a se corfeli, a se corfoși, a (se) derveli, a (se) feșteli, a (se) lutoșa, a (se) mărdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoși, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoși, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ‹înv.› a (se) murdărisi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) măscări[1], ‹vulg.› a (se) căca. *Transpirația i-a jegosit gulerul cămășii. Hainele i s-au jegosit de la mizeria de pe șantier.*
jelánie s.f. **1** (*pop.*) v. Bocet. Plângere. Tânguială. Tânguire. **2** (*pop.*) v. Jale[1]. **3** (*înv. și reg.*) v. Doliu. **4** (*înv.*) v. Abnegare[1]. Abnegație. Dăruire. Devotament.
jeléu s.n. (*culin.*) peltea. *A făcut un jeleu de gutui.*
jelí vb. IV. **1** tr., intr. a boci, a jelui, a plânge, a tângui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a văita. *Mereu își jelește fiul mort.* **2** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se jelește că viața îi este plină de greutăți.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplânge, a deplora, a jelui, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. *Îl jeleș-*

te pentru suferința sa. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.
jelibón s.m. *(jar.)* v. Grăsan.
jelíre s.f. **1** bocire, jeluire, plângere, plâns[1], ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. *Jelirea văduvei a impresionat pe toți cei prezenți la înmormântare.* **2** ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de jelirile bătrânei.*
jelít[1] s.n. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.
jelít[2], -á adj. (*despre oameni*) bocit[2], jeluit, plâns[2], tânguit[2], ‹reg.› cântat[2]. *Mortul jelit este tatăl ei.*
jelitór, -oáre adj. (*pop.; mai ales despre sunete*) v. Jalnic. Tânguios. Tânguitor. Văitat[2].
jeluí vb. IV. **I 1** tr., intr. a boci, a jeli, a plânge, a tângui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a văita. **2** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. **3** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplânge, a deplora, a jeli, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **II** (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina. **2** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **III** (*înv.*) **1** tr., intr. v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **2** tr. v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.
jeluiálă s.f. (*pop.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
jeluíre s.f. **1** bocire, jelire, plângere, plâns[1], ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. **2** ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de jelirile bătrânei.*
jelít[1] s.n. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.
jelít[2], -á adj. (*despre oameni*) bocit[2], jeluit, plâns[2], tânguit[2], ‹reg.› cântat[2]. *Mortul jelit este tatăl ei.*
jelitór, -oáre adj. (*pop.; mai ales despre sunete*) v. Jalnic. Tânguios. Tânguitor. Văitat[2].
jeluí vb. IV. **I 1** tr., intr. a boci, a jeli, a plânge, a tângui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a văita. **2** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. **3** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplânge, a deplora, a jeli, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **II** (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina. **2** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **III** (*înv.*) **1** tr., intr. v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **2** tr. v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.
jeluiálă s.f. (*pop.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
jeluíre s.f. **1** bocire, jelire, plângere, plâns[1], ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. **2** ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.
jeluít, -ă adj. (*despre oameni*) bocit[2], jelit[2], plâns[2], tânguit[2], ‹reg.› cântat[2].
jeluitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.f. bocitoare, ‹reg.› plângătoare (v. *plângător*), ‹fran.› voceratrice. *A adus la mort două jeluitoare.* **2** s.m., s.f. (*jur.; înv.*) v. Reclamant. **II** adj. (*pop.; mai ales despre sunete*) v. Jalnic. Tânguios. Tânguitor. Văitat[2].
jemlúgă s.f. (*iht.; înv. și reg.*) v. Crăișor. Lostriță (*Hucho hucho*).
jenă vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a stânjeni, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie jenat întrucât are de lucru.* **2** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în" sau „la"*) a împiedica, a stânjeni, a stingheri. *Tocurile înalte o jenează în mers. Placa dentară o jenează la mestecat.* **3** tr. (*despre senzații, stări fizice etc.; compl. indică ființe*) a chinui, a necăji, a sâcâi, a supăra, ‹pop. și fam.› a ține. *De câteva zile îl jenează o tuse uscată.* **4** refl. (*despre oameni*) a se rușina, a se sfii, ‹înv. și reg.› a se stânjeni, ‹înv.› a se înfrunta, a se scandalisi, a se scăndăli, a se stidi, ‹fig.; reg.› a se teși. *Se jenează să împrumute bani.*
jenánt, -ă adj. **1** (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomod, incomodant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost jenant pentru fată. Îi pune întrebări jenante.* **2** (*despre obiecte, lucruri etc.*) deranjant, incomodant, ‹livr.› ancombrant. *Fotoliul-pat desfăcut este jenant într-o cameră mică.* **3** (*despre stări, situații etc.*) neplăcut, penibil, supărător, ‹fam.› urât[2], ‹arg.› giurumist. *În fața ei se află într-o situație jenantă știind că a mințit-o. Nu vrea să-l întâlnească din cauza unor amintiri jenante.*
jenáre s.f. conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stinghereală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Jenarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*
jenát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** încurcat[2], stânjenit, stingherit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Se simte jenată în prezența unor persoane necunoscute.* **2** rușinat. *Este foarte jenat din cauza gafei comise.*
jénă s.f. **I 1** rușine, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stingherealã, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă. *Minte fără nicio jenă.* **2** bună-cuviință, decență, maniere (v. *manieră*), modestie, pudoare, rușine, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiție. *Multe persoane sunt lipsite de jenă.* **3** (*fiziol.*) sâcâială, ‹pop.› supărare. *De câteva zile o tuse uscată îi provoacă o jenă permanentă.* **II** (*adesea determ. prin „financiară"; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) încurcătură, ‹livr.› ambara, ‹înv.› stenahorie, ‹fig.› strâmtoare, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv.› strâmteală. *Nu îl poate împrumuta, deoarece este și el într-o mare jenă financiară.*
jep s.m. (*bot.*) **1** *Pinus mugo*; jneapăn, ‹reg.› cătan, fior[2], ienupăr-mare, luciu[1], pehin, pin, pin-de-piatră, pin-mic, pin-pitic, pin-strâmb, pin-târâtor, sosnar, spin. **2** *Pinus pumilio*; jneapăn, pin-pitic, ‹reg.› cățân, durzău, molete[2], molid, molid-mic.
jepát, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; arg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
jérbiu s.m. *(bot.; reg.) Ranunculus sardous;* ‹reg.› găinușe (v. *găinușă*).
jerpelí vb. IV. **1** refl. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a se rupe, a se zdrențui. *Multe dintre haine i s-au jerpelit.* **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.
jerpelíre s.f. **1** rupere, zdrențuire. *Vechimea și purtarea îndelungată explică jerpelirea paltonului.* **2** (*înv. și reg.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.
jerpelít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) peticit[2], rupt, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop.› pirpiriu, ‹înv. și reg.› bulendros, ‹reg.› lățos, plotogărit, plotojit, ronghioș, ‹glum.› obosit, ‹fig.› răpciugos. *Costumul jerpelit trebuie aruncat. Bătrânul jerpelit inspiră milă când îl vezi.* **2** (*fam.; despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfenițit. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. Zdrențăros. Zdrențuit. **3** (*fam.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2]. **II** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Deposedat. Despuiat. Jefuit[2]. Prădat[2]. Spoliat.
jerpelitúră s.f. (*fam.*) v. Ruptură. Zdreanță.
jerséu s.n. pulover, ‹rar› sveter, ‹pop.› flanelă, ‹reg.› flanică, ilic, ștric[4]. *În timpul liber, îmbrățișează jersee.*
jértfă s.f. **I 1** *(bis.)* danie, dar[2], ofrandă, prinos, sacrificiu, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblațiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieșit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte jertfele aduse de credincioși pentru sfințire.* **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne*) ofrandă, prinos, sacrificiu. *Într-o grotă s-au găsit*

cranii care sunt indicii ale unor jertfe cultice. **3** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **II 1** jertfire, sacrificare, sacrificiu, ‹livr.› imolare, imolație, ‹fig.› preț. *Își va obține dreptatea chiar și cu jertfa vieții sale.* **2** sacrificiu, ‹fig.› sânge. *Lupta pentru libertate cere jertfă.* **III** fig. **1** sacrificiu. *Părinții au făcut mari jertfe pentru a-și crește copiii.* **2** victimă, ‹fig.; livr.› hostie, ‹fig.; înv.› nicovală, ‹arg.› fin[2]. *Mulți oameni au fost jertfe ale regimurilor totalitare.*

jertfélnic s.n. (*bis.; la creștini*) **1** proscomidie. *Jertfelnicul este masa din altar pe care se pregătesc Sfintele Daruri.* **2** (*înv.*) v. Altar. Sanctuar.

jertfí vb. IV. **I** tr. **1** (*în unele ritualuri religioase păgâne; compl. indică ofrande*) a sacrifica, ‹livr.› a imola, ‹înv.› a comânda, a înjunghia, a pocloni, a ridica. *Au jertfit un berbec divinității.* **2** (*compl. indică viața, ani din viața cuiva etc.*) a da[2], a sacrifica. *Și-au jertfit viața pe câmpul de luptă.* **3** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **II** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se sacrifica. *S-a jertfit pentru promovarea culturii.*

jertfíre s.f. **1** jertfă, sacrificare, sacrificiu, ‹livr.› imolare, imolație, ‹fig.› preț. **2** abnegație, sacrificiu. *Ceea ce o caracterizează este jertfirea de sine pentru copii.*

jertfít, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2]. **2** fig. ‹fig.› sacrificat. *Cea mai apreciată componentă a activității acestui mare cărturar este cea jertfită pentru promovarea culturii.*

jestóc adj., adv. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** adv. (*modal*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

jet s.n. **1** țâșnitură. *Din țeava spartă iese un jet puternic de apă.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

jetón s.n. (*j. de noroc*) fisă, marcă[1], ‹înv.› socotea. *Jetoanele înlocuiesc banii.*

jetski s.n. (*sport*) skijet. *Jetskiul este un vehicul asemănător unei motociclete, propulsat de un jet subacvatic.*

jgheab s.n. **1** adăpătoare, troacă, uluc, ‹pop.› teică[1], ‹înv. și reg.› covată, scoc, ‹reg.› lăturar, moldă, piuă, vălău. *A pus apă în jgheab pentru a bea caii.* **2** (*constr.*) burlan, uluc, ‹pop.› șipot, țurloi, țurțur, ‹reg.› țuțuroi. *Pe jgheab curge apa de la izvor sau de la cișmea.* **3** rigolă. *În grădina de zarzavat a făcut mai multe jgheaburi care să-i servească la udat.* **4** (*constr.*) streașină, ‹înv. și reg.› scoc, ‹reg.› apărătoare (v. *apărător*), cetârnă, plasă[1], poaltă, polată, streșinar, țurană. *La acoperișul casei are jgheaburi pentru scurgerea apei de ploaie.* **5** (*la moara de apă*) scoc, uluc, ‹pop.› burlan, lăptoc, șipot, ‹reg.› hadă, padină, pod[1], slobozitoare (v. *slobozitor*), ton[3], vălău, ‹înv.› hamza. *Prin jgheab curge apa care pune în mișcare roata morii.* **6** (*vit.*) călcătoare (v. *călcător*), lin[1], ‹reg.› putină. *În jgheab se zdrobesc strugurii.* **7** (*reg.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **8** (*tehn.; înv.*) v. Canal. Conductă. Tub. **9** (*anat.; arg.*) v. Stomac.

jiánă s.f. (*j. folc.*) jiancă, jienească. *Jiana este un dans popular românesc, răspândit în nordul Olteniei.*

jiáncă s.f. (*j. folc.*) jiană, jienească.

jid s.m. (*reg.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.

jidán s.m. (*pop.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.

jidáncă s.f. (*pop.*) v. Evreică. Israeliană (v. *israelian*). Israelită (v. *israelit*).

jidăncúță s.f. (*pop.*) v. Evreicuță.

jidănésc, -eáscă adj. (*pop.*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

jidănéște adv. (*modal; pop.*) v. Evreiește.

jidămíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Evreime.

jidóv s.m. (*pop.*) **1** v. Evreu. Israelian. Israelit. **2** v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

jidovésc, -eáscă adj. (*pop.*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.

jidovéște adv. (*modal; pop.*) v. Evreiește.

jidovíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Evreime.

jidovíță s.f. (*pop.*) v. Evreică. Israeliană (v. *israelian*). Israelită (v. *israelit*).

jieneáscă s.f. art. (*j. folc.*) jiană, jiancă.

jig s.n. (*reg.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** (*med.*) v. Arsură. Usturime.

jigánie s.f. (*zool.; pop.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune.

jigărâie s.f. **1** (*zool.; pop.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **2** (*med.; reg.*) v. Arsură. Usturime. **3** (*med. vet.; reg.*) v. Boala lui Carré (v. *boală*).

jigăreálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie.

jigărí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** refl. *(în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe)* v. Slăbi. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Îmbătrâni. Învechi. Ruina. Strica. Uza.

jigărít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** fig. (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Îmbătrânit. Învechit. Ruinat. Stricat. Uzat. Vechi[2].

jíglă s.f. (*tehn.; reg.*) **1** (*la car sau la căruță*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie. **2** (*la cârceiele carului; reg.*) v. Pop. Spetează. Stinghie.

jigní vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹reg.› a hicăi, a mârdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbâlora. *A luat atitudine deoarece a fost jignit public, într-o emisiune televizată.* **2** refl. (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **3** tr. (*înv.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „în”, „de”*) v. Izbi. Lovi. Pocni.

jigníre s.f. **1** insultare, invectivare, ofensare, ultragiere, vexare, ‹fig.› lezare, rănire. *Jignirea politicianului a fost necuviincioasă.* **2** (*concr.*) afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Jignirile din presă au demoralizat-o.* **3** (*reg.*) v. Acrire. Alterare. Descompunere. Fermentare. Înăcrire. Stricare. **4** (*înv.*) v. Izbire. Lovire.

jignít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) insultat, invectivat, ofensat, ultragiat, vexat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul jignit a intrat în polemică cu opozanții săi.* **2** (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2].

jignitór, -oáre adj. **1** (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte jignitoare.* **2** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, înjositor, ofensant, ofensator, rușinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Invidia este un sentiment jignitor.*

jigódie s.f. **I 1** (*zool.; mai ales deprec.*) javră, potaie, ‹rar› cotei, ‹pop.› cotarlă, jigăraie, șarlă, ‹reg.› cotaie, holă, păhaie, pohârlă, pujlă, teaucă, tută (v. *tut*[2]), ‹reg.; deprec.› cotiuhă, jagardea, schilă. *O mulțime de jigodii se adună în jurul tomberoanelor.* **2** (*zool.; pop.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **3** (*med. vet.; pop.*) v. Boala lui Carré (v. *boală*). **II** fig. (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› căzătură, javră, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. *Individul este o jigodie lipsită de caracter.*

jigodiós, -oásă adj. (*med. vet.; reg.; mai ales despre câini*) v. Răpănos.

jigodít, -ă adj. (*med. vet.; reg.; mai ales despre câini*) v. Răpănos.

jihád s.n. (*relig. musulmană*) războiul sfânt (v. *război*[1]).
jílav, -ă adj. **1** (*mai ales despre pământ*) moale, reavăn, ud, umed, umezit[2], înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este jilav de la rouă.* **2** *(despre lucruri, obiecte, corpuri etc.)* umed. *Rufele nu s-au uscat, sunt încă jilave.* **3** *(despre pereți, încăperi, locuințe etc.)* igrasios, ud, umed, ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mucegăit, reavăn. *Iarna, pereții pot deveni jilavi din cauza condensului. Locuiește într-o casă jilavă.* **4** *(reg.; despre materiale, obiecte etc.)* v. Inflexibil. Neelastic. Neflexibil. Rigid. Scorțos. Tare. Țeapăn.
jilăveálă s.f. **1** reveneală, udătură, umezeală, umiditate, ‹rar› reavăn, ‹pop.› udeală, ‹reg.› crihală, udeliște, ‹înv.› umejune. *Dimineața, în aer se simte miros de jilăveală de la pământul acoperit de rouă.* **2** igrasie, mucegai, umezeală, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› igrasală, mucegăială, reveneală, sumedeală, ‹înv.› umiditate. *Jilăveala din locuință este periculoasă pentru sănătate.*
jilăvéte s.n. *(reg.)* **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** v. Retevei. Scurtătură.
jilăví vb. IV. **1** tr., refl. *(compl. sau sub. indică mai ales pământul)* a (se) umezi, ‹pop.› a (se) reveni[2]. *Dimineața, pământul se jilăvește de la rouă.* **2** tr., refl. *(compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc.)* a (se) umezi. *Lemnele s-au jilăvit de la ploaie. Rufele se jilăvesc înainte de a fi călcate.* **3** refl. *(despre pereți, încăperi, locuințe etc.)* a se umezi. *Pereții camerei s-au jilăvit din cauza condensului.*
jilăvít, -ă adj. **1** *(despre obiecte, corpuri etc.)* umezit[2]. *Rufele jilăvite se calcă ușor și bine.* **2** *(despre pereți, încăperi, locuințe etc.)* umezit[2]. *Vara, pereții jilăviți încep să se usuce.*
jilétcă s.f. vestă, ‹pop.› laibăr, ‹reg.› camizelcă, prusluc, sârbă (v. *sârb*), zăbun, ‹înv.› midăr. *A îmbrăcat la pantalonii negri o jiletcă de catifea roșie.*
jilíp s.n. *(silv.)* plancă, scoc, uluc, ‹reg.› plevașcă, riz, rol[2], vălău. *Pe jilip se scot, prin alunecare, buștenii din pădure.*
jilț s.n. **1** fotoliu, ‹reg.› iliș, șezău. *Pe terasă are o canapea și mai multe jilțuri.* **2** tron[1], ‹înv.› scaun, taht. *Faraonii aveau jilțuri de aur.*
jimb, jímbă adj. *(reg.)* **1** *(despre părți ale corpului; mai ales despre picioare)* v. Strâmb. **2** *(despre oameni sau animale)* v. Știrb.
jimbá vb. I. *(pop.)* **I 1** tr., refl. *(compl. sau sub. indică părți ale corpului, mai ales picioarele)* v. Strâmba. **2** refl. *(despre oameni)* v. Rânji. Ricana. **3** refl. *(despre oameni)* v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba. **II** tr., refl. *(compl. sau sub. indică suprafața apelor)* v. Cuta. Încreți. Ondula. Tremura. Undui.
jimblár s.m. *(ind. alim., com.; înv.)* v. Brutar.
jímblă s.f. *(ind. alim.; pop.)* v. Franzelă.
jimblăreásă s.f. *(ind. alim., com.; înv.)* v. Brutăreasă.
jimblăríe s.f. *(ind. alim., com.; înv.)* v. Brutărie.
jimblăríță s.f. *(ind. alim., com.; înv.)* v. Brutăreasă.
jimí vb. IV. refl., intr. *(înv. și reg.; despre ființe în grupuri, în număr mare)* v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa, Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.
jimuí vb. IV. intr., tr. *(reg.; despre porci; compl. indică pământ, noroi, gunoi etc.)* v. Râma.
jind s.n. *(mai ales constr. cu vb. „a privi", „a se uita")* jinduială, jinduire, poftă. *Privește cu jind la cireșele din copac.*
jinduí vb. IV. **I 1** tr. a dori, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, înv. și reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiționa, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu jinduiește onoruri. Jinduiește să exceleze în artele plastice.* **2** tr. a se ahtia, a dori, a râvni, ‹fig.; fam.› a se întinde. *Jinduiește o funcție de conducere.* **3** intr. *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la")* a se ahtia, a se lăcomi, a râvni, a tânji, ‹înv.› a zavistui. *Jinduiește la averea unui unchi.* **4** tr. a dori, a pofti, a râvni, a ține, a vrea, ‹înv.› a deșidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹flg.; rar› a devora. *Jinduiește de multă vreme să o cunoască.* **5** intr. *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „după")* a râvni, a tânji. *Jinduiește după alt mod de viață.* **II** refl. *(înv. și reg.; despre oameni)* v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.
jinduiálă s.f. **1** *(mai ales constr. cu vb. „a privi", „a se uita")* jind, jinduire, poftă. **2** *(înv.)* v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.
jinduíre s.f. **1** *(mai ales constr. cu vb. „a privi", „a se uita")* jind, jinduială, poftă. **2** *(înv.)* v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.
jinduít, -ă adj. **1** dorit, râvnit, urmărit[2], visat, vizat, înv. și pop.› poftit[2]. *Și-a atins scopul jinduit.* **2** *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „după")* ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduitor, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹flg.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit.
jinduitór, -oáre adj. *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „după")* ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, râvnitor, ‹reg.› ahotnic, ‹flg.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este jinduitor după muzică.*
jíntiță s.f. **1** *(culin.)* ‹reg.› cocârțiță, duruieli (v. *duruială*), șvancă, urdeancă, vijulie. *Jintița rămâne în fundul căldării după ce fierbe zerul și se alege urda.* **2** *(reg.)* v. Boștină.
jíntui vb. IV. tr. **I** *(compl. indică cașul)* ‹reg.› a murseca. *A jintuit cașul de zerul rămas după strecurare.* **II** fig. *(rar)* **1** *(compl. indică ființe)* v. Atinge. Bate. Lovi. **2** *(compl. indică oameni)* v. Extorca. Jecmăni. Jefui. Jumuli. Jupui. Mulge. Scurge. Stoarce. Suge.
jintuiálă s.f. **1** jintuire, jintuit. **2** *(concr.)* janț[1], jintuit. *Jintuiala este zerul untos care se scurge de sub teasc la prepararea cașului.*
jintuíre s.f. jintuială, jintuit. *Prin jintuire, cașul se stoarce de zer.*
jintuít s.n. **1** jintuială, jintuire. **2** *(concr.)* janț[1], jintuială.
jip[1] s.m. *(bot.; la porumb; reg.)* v. Cocean.
jip[2] s.n. *(reg.)* v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.
jipăn[1] s.m. *(bot.; reg.)* v. Stejar (*Quercus*).
jipán[2] s.n. *(transp.; fam.; glum.)* v. Jeep.
jir s.n. *(bot.)* ‹reg.› fagă, sâmbure de fag. *Din semințele de jir se extrage un ulei comestibil.*
jirébie s.f. *(în Ev. Med., în Țara Rom.)* delniță, în Ev. Med., în Transilv., Bucov. și Ban.› sesie[1]. *Jirebia era partea din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani din acel sat.*
jitár s.m. **1** *(reg.)* v. Paznic. Pândar. **2** *(arg.)* v. Gardian. Temnicer.
jitărí vb. IV. intr. *(reg.; despre oameni)* v. Pândări. Pândi.
jítie[1] s.f. **1** *(reg.)* v. Întâmplare. Pățanie. Peripeție. **2** *(lit.; reg.)* v. Anecdotă. Glumă. Snoavă. **3** *(înv.)* v. Ființă. Viață. **4** *(teol.; înv.)* v. Hagiografie. Hagiologie. **5** *(înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi")* v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **6** *(arg.)* v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Îngrețoșare. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.
jítie[2] s.f. *(înv.)* v. Rogojină.
jitnicér s.m. *(în Ev. Med., în Țările Rom.)* clucer de arie. *Jitnicerul avea în grijă magaziile cu grâne de la curtea domnească.*
jítniță s.f. *(constr.; înv.)* v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul.
jivínă s.f. *(zool.)* animal, bestie, dihanie, fiară, sălbăticiune, înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de jivinele pădurii.*
jneápăn s.m. *(bot.)* **1** *Pinus mugo*; jep, ‹reg.› cătan, fior[2], ienupăr-mare, luciu[1], pehin, pin, pin-de-piatră, pin-mic, pin-pitic, pin-strâmb, pin-târâtor, sosnar, spin. **2** *Pinus pumilio*; jep, pin-pitic, ‹reg.› cățân, durzău, molete[2], molid, molid-mic. **3** *Juniperus communis*; ienupăr, ‹pop.› ienibahar, ‹reg.› archiș, archit, brădișor, cetină, feniar, finior, ialovăț, smirdar, șolovăț, tămâier, turtel.
joácă s.f. **1** joc, zbenguială, zbenguire, zbenguit[1], zburdălnicie, ‹rar› zburătăcire, zburdare, zburdat[1], ‹pop.› zbânțuială, zbânțuire, zbânțuit[1], zbânțuitură, ‹reg.› jocot, zbânț, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă. *În grădinițe, joaca copiilor este supravegheată de educatoare.* **2** amuzament, distracție, înv.› zăbavă. *Adevărata prietenie nu este o joacă.*
joăgăr s.n. *(tehn.)* **1** fierăstrău de munte, gater, ‹reg.› moară, pânză, spată. *Joagărul este acționat de forța unui curs de apă.* **2** ‹reg.› beschie, ciochie. *Joagărul are o pânză lungă, cu dinți mari și două mânere, fiind acționat de doi oameni.*
joárdă s.f. **1** jordie, vargă, ‹pop.› strămurare, strămurariță, ‹reg.› japă, înv.› strămur. *Văcarul mână vitele cu o joardă.* **2** *(reg.)*

v. Nuia. Vargă. Vergea. **3** (*la pl.* ***joarde***; *tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Fuscel. Vergea.

job [dʒob] s.n. **1** funcţie, loc, ocupaţie, post[1], serviciu, slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, ‹înv. şi reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. şi reg.› pită. *De câtva timp, are un job mai bine plătit.* **2** (*com., fin.*) afacere, business, tranzacţie. *Reuşise să încheie un job foarte avantajos.*

jobén s.n. cilindru. *Când se ducea la plimbare, purta joben, mănuşi albe şi un pardesiu elegant.*

joc s.n. **I 1** joacă, zbenguială, zbenguire, zbenguit[1], zburdălnicie, ‹rar› zburătăcire, zburdare, zburdat[1], ‹pop.› zbânţuială, zbânţuire, zbânţuit[1], zbânţuitură, ‹reg.› jocot, zbânţ, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă. **2** dans, ‹pop.› săltare, ‹înv.› salt[2], săltătură. *Tinerii erau antrenaţi într-un joc cu ritm vioi.* **3** (*sport*) dispută, întâlnire, întrecere, meci[1], partidă. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul disputei amicale dintre cele două echipe de fotbal.* **4** (*teatru, operă*) interpretare. *Jocul artistei a fost magistral.* **5** ***joc de cuvinte*** = calambur, paragramă. *Printr-un joc de cuvinte se urmăreşte obţinerea unui efect comic.* **6** (*la pl.; sport*) ***jocuri balcanice*** = balcaniadă. *Echipa noastră de gimnastică participă la jocurile balcanice;* ***jocuri olimpice*** = olimpiadă. *Mulţi sportivi români au luat medalii de aur şi de argint la jocurile olimpice;* ***jocuri universitare*** = universiadă. *La jocurile universitare participă tineri din universităţi din întreaga lume.* **7** (*muz.*) ***joc de clopoţei*** = glockenspiel, metalofon. *Jocul de clopoţei este un instrument muzical de percuţie.* **8** ***joc de fizionomie*** = mimică. *Un actor trebuie să stăpânească jocul de fizionomie.* **9** ***joc de artificii*** = foc bengal, foc de artificii. *Jocul de artificii din seara de revelion a fost o încântare.* **10** ***joc video*** = videojoc. *Este pasionat de jocuri video.* **11** *(înv.)* ***joc de dame*** v. Dame (v. *damă*). **12** (*art.; înv.*) ***jocul păpuşilor*** v. Teatru de păpuşi. Teatru de marionete. **II** fig. tremur, vibrare, vibraţie. *Jocul luminii lumânării făcea umbre stranii pe perete.*

jochéu s.m. (*înv.* şi *reg.*) v. Fecior. Lacheu. Valet.

jócot s.n. (*reg.*) **1** v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie. **2** v. Salt[2]. Săritură.

jocoterapíe s.f. (*psih.*) ludoterapie. *Prin jocoterapie se urmăreşte utilizarea jocurilor pentru resocializarea bolnavilor mintali.*

joculăr, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

joculéţ s.n. jocuşor, ‹reg.› jocuţ.

jocuşór s.n. joculeţ, ‹reg.› jocuţ.

jocúţ s.n. (*reg.*) v. Joculeţ. Jocuşor.

jogging ['dʒogiŋ] s.n. (*sport*) footing. *În jogging se alternează alergările de viteză cu marşurile.*

joi[1] s.f. (*art.; relig. creştină; şi nm. pr.*) ***joia mare*** = joia patimilor. *Joia mare se sărbătoreşte în ultima joi din postul Paştelui;* ***joia patimilor*** = joia mare; *(la ortodocşi; înv.* şi *pop.)* ***joia furnicilor*** = ‹înv. şi pop.› joia necurată, joia nemaipomenită, joia tuturor jivinelor. *Joia furnicilor este joia din săptămâna albă;* ***joia necurată*** = ‹înv. şi pop.› joia furnicilor, joia nemaipomenită, joia tuturor jivinelor; ***joia nemaipomenită*** = ‹înv. şi pop.› joia furnicilor, joia necurată, joia tuturor jivinelor; ***joia tuturor jivinelor*** = ‹înv. şi pop.› joia furnicilor, joia necurată, joia nemaipomenită; ***joia apelor*** = ‹pop.› târgul iepelor (v. *târg*). *Joia apelor este joia din săptămâna mare de dinainte de Sfântul Toader.*

joí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) v. Dovedi. Prididi. Răzbi. **2** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păţi. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Mulţumi. Satisface.

joimăríţă s.f. **1** (*la pl.* ***joimăriţe***; *mitol. pop.*) drăgaice (v. *drăgaică*), iele, ‹înv. şi pop.› iude (v. *iudă*), ‹pop.› frumoase (v. *frumos*), măiestre (v. *măiestru*), mândrele (v. *mândru*), milostive (v. *milostiv*), multele (v. *mult*), puternice (v. *puternic*), rusalii (v. *rusalie*), sânziene (v. *sânziană*), şoimane (v. *şoiman*), vântoase (v. *vântos*), viteze (v. *viteaz*), ‹pop.; eufem.› dânsele (v. *dânsul*), ‹reg.› hale (v. *hală*), irodiece, milostivnice (v. *milostivnic*), miluite, nagode (v. *nagodă*), samovile, sfinte (v. *sfânt*), sfinte mari (v. *sfânt*), vâlve (v. *vâlvă*), vântoşele, vânturiţe, zâne (v. *zână*), zâne măiestre (v. *zână*), ‹eufem.› domniţe (v. *domniţă*), mărunte (v. *mărunt*). *Joimăriţele sunt zâne rele despre care se crede că sluţesc pe oameni.* **2** (*ornit.; reg.*) v. Bufniţă. Buhă (*Bubo bubo*).

jóină s.f. (*bot.; reg.*) v. Mărăraş (*Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*).

joint s.n. (*arg.*) v. Ţigară de canabis.

joker ['dʒokər] s.m. (*j. de cărţi*) balador. *Jokerul substituie orice carte.*

jólcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

jold s.f. (*înv.*) v. Corvoadă.

joldunár s.m. (*milit.; înv.*) v. Mercenar.

jólnă s.f. (*med.; reg.*) v. Scrofulă.

jonctív s.n. (*gram.; rar*) v. Conjuncţie.

joncţioná vb. I. intr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se împreuna, a se uni[2]. *Cele două tabere de partizani au joncţionat în munţi.*

joncţiúne s.f. **1** împreunare, junctură, unire. *Joncţiunea celor două tabere de partizani s-a făcut în munţi.* **2** junctură, legare, legătură, unire. *Prin joncţiunea a două corpuri se limitează mobilitatea lor relativă.*

jonglér s.m. (*jur.; jar.*) v. Apărător. Avocat. Defensor.

jongleríe s.f. fig. intrigă, maşinaţie, uneltire, ‹fig.› cabală, manevră, manoperă, tramă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, reţea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), şopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, şcoală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de jongleriile colegilor de serviciu.*

jórdie s.f. joardă, vargă, ‹pop.› strămurare, strămurariţă, ‹reg.› japă, ‹înv.› strămur. *Văcarul mână vitele cu o jordie.*

jordíţă s.f. (*reg.*) v. Baghetă. Nuieluşă. Nuieluţă. Vărguliţă. Vărguţă. Vergeluşă. Vergeluţă.

jordolínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Zarzără.

jos, joásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre terenuri, pământ etc.*) coborât, ‹astăzi rar› scoborât[2]. *Casa construită pe un teren jos şi umed nu are stabilitate.* **2** (*despre temperatură, presiune atmosferică etc.*) coborâtă (v. *coborât*), scăzută (v. *scăzut*), ‹astăzi rar› scoborâtă (v. *scoborât*[2]). *A răcit din cauza temperaturii joase de afară.* **3** (*cu nuanţă intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) adânc, grav, gros, profund, ‹fig.› cavernos. *Îşi recunoaşte fapta cu o voce joasă.* **4** (*despre obiecte, construcţii etc.*) mărunt, mic, scund, ‹reg.› pitulat. *La marginea oraşului sunt multe case joase. Televizorul stă pe o masă joasă.* **5** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre preţuri*) avantajos, coborât, convenabil, ieftin, mic, micşorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puţin. *În preajma sărbătorilor, preţurile mărfurilor sunt destul de joase.* **6** (*fon.; înv.; despre vocale, silabe*) v. Închis. **II** adv. **1** (*local; în opoz. cu „deasupra"*) dedesubt. *Ne-am culcat pe iarbă; deasupra cerul cu stele, jos umezeala pământului.* **2** (*modal*) grav, gros, profund. *Cântă mai jos decât trebuie.*

jósnic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. abject, infam, mârşav, mişel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. şi pop.› eretic, nebun, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiţă, ‹înv. şi reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaş, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pohoţ, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutăţit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› lighioană, şobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om josnic.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, mârşav, mişel, mişelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemăţesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai josnice manipulări.*

josnicíe s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, sceleraţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scâr-

năvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurătire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice josnicie.*

joule [ʒul] s.m. *(fiz.)* wat-secundă. *Joule-ul este unitatea de măsură a energiei egală cu lucrul mecanic efectuat de forța de un newton când punctul ei de aplicație se deplasează cu un metru.*

jovalíu s.m. *(entom.; arg.)* v. Păduche. Păduche-de-cap *(Pediculus capitis).*

joviál, -ă adj. **1** *(despre oameni)* vesel, voios, ‹rar› chefliu, râzăreț, râzător, ‹pop.› tivilichiu, ‹înv. și reg.› sămărât, ‹reg.› chefos, veselos, vigan, ‹înv.› libovit, râzăcios, râzând. *Este o persoană jovială, totdeauna cu zâmbetul pe buze.* **2** *(despre oameni)* glumeț, hazliu, mucalit, năzdrăvan, poznaș, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. și pop.› comedios, snovos, ‹pop. și fam.› ghiduș, hâtru, meheghi, ștrengar, șugubăț, șuguitor, ‹pop.› giumbușel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, mișto car, pișicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. și reg.› cabazlicar, deșănțat, mătalnic, șăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopșagoș, lascav, mehengher, potcaș, pozneț, prujalnic, prujitor, snovelnic, șăgalnic, șăgos, șăncălet, șăncălos, șodoman, șodos, șoloman, șolomeț, șoltic, șotelnic, șotios, tămășalnic, trufaș[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaș, măscăreț, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› facețios, ‹arg.› bengos, corașliu. *Este un tânăr jovial, căruia îi plac farsele și bancurile.* **3** *(despre oameni sau despre firea lor)* comunicativ, expansiv, extravertit, prietenos, sociabil, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› soțios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găscar. *Îi plac oamenii joviali, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.*

jovialitáte s.f. veselie, voioșie, ‹înv. și pop.› voie, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› răsfățare, ‹fam.› folie, ‹înv.› veselitură, vioșeală, vioșime, ‹fig.› înseninare. *Fata este de o jovialitate debordantă.*

jubifórm, -ă adj. *(bot.; despre inflorescențe)* comat. *Inflorescențele jubiforme au aspect de coamă.*

jubilá vb. I. intr. *(despre oameni)* a triumfa. *A jubilat când a aflat că a câștigat concursul.*

jubiláre s.f. jubilație. *A fost cuprins de o adevărată stare de jubilare când a aflat că a câștigat concursul.*

jubilatív, -ă adj. jubilatoriu, triumfător. *Avea pe față un aer jubilativ după ce a aflat că a câștigat concursul.*

jubilatóriu, -ie adj. jubilativ, triumfător.

jubilație s.f. jubilare.

jucá vb. I. **I 1** tr., intr. a dansa, ‹pop.› a dănțui, a sălta, a sări, a trage, ‹fam.; deprec.› a baleta, ‹peior.› a țopăi. *Tinerii jucau în cerc.* **2** refl. *(sport; despre competiții sportive)* a se desfășura, a se disputa. *Partida de fotbal s-a jucat în nocturnă.* **3** tr. *(sport; compl. indică jocuri, probe etc. sportive)* a susține. *Vor juca meciul decisiv sâmbăta viitoare.* **4** tr. *(compl. indică jocuri sportive sau de societate)* a face. *Joci un tenis? Te simți în stare să joci o tablă cu mine?* **5** tr. *(compl. indică jocuri sportive)* a practica[2]. *Joacă handbal de când era copil.* **6** tr. *(j. de noroc)* a miza, a ponta, ‹înv.› a pontarisi. *La această rundă a jucat pe o sumă foarte mare.* **7** intr. *(despre obiecte)* a se mișca. *Inelul îi joacă pe deget.* **8** intr. fig. *(despre lumini, imagini etc.)* a tremura, a vibra. *Umbre stranii jucau pe perete de la flăcările lumânărilor.* **II 1** tr. *(teatru, operă; compl. indică roluri)* a executa, a interpreta, ‹rar› a silueta, ‹înv.› a parastisi. *Artistul a jucat magistral partitura sa.* **2** tr., refl. pas. *(compl. sau sub. gram. indică lucrări dramatice)* a (se) prezenta, a (se) reprezenta, ‹înv. și pop.› a (se) da[2], ‹înv.› a (se) parastisi. *Opera din București va juca Rigoletto de G. Verdi. La teatru se va juca o piesă nouă la sfârșitul săptămânii.* **3** refl. *(cinemat.; despre filme)* a se proiecta, a rula. *Săptămâna viitoare se va juca, la cinemtograf, un film american.* **4** tr. *(muz.; înv.; compl. indică piese muzicale)* v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **5** tr. fig. *(despre oameni; compl. indică sentimente, atitudini etc. ale oamenilor)* a afecta[1], a mima, a simula. *Joacă o nepăsare totală față de tot ce se întâmplă. Încerca să-și înșele prietenii, jucând un calm care îi dezarma.* **III 1** refl. *(despre oameni)* a glumi. *Te rog să nu te mai joci cu astfel de vorbe.* **2** tr. *(fam.; compl. indică oameni)* v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **3** refl. fig. *(despre oameni)* a hărțui, a sâcâi, a șicana. *Îi face plăcere să se joace cu subalternii.*

jucăreá s.f. *(pop.)* v. Jucărică. Jucărioară.

jucărícă s.f. jucărioară, ‹pop.› jucărea. *I-a cumpărat fetiței o jucărică foarte frumoasă.*

jucăríe s.f. **I 1** ‹reg.› oarecică, oricel, ‹arg.› daraveră. *De Crăciun copilul a primit o mulțime de jucării.* **2** *(milit.; fam.)* v. Pistol. Revolver. **II** fig. **1** ‹fig.› manechin, marionetă, momâie, păpușă. *Fata este doar o jucărie în mâna mamei.* **2** bagatelă, fleac, nimic, ‹fig.› mezelic, spanac, ‹fig.; fam.› păpușă. *Pentru el este o jucărie să repare un calculator.* **III** *(anat.; arg.)* v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

jucărioáră s.f. jucărică, ‹pop.› jucărea.

jucătór, -oáre s.m., s.f. dansator, ‹pop.› dănțuitor. *Idealul lui a fost să devină jucător într-un ansamblu popular.*

jucăúș, -ă adj. **1** *(mai ales despre copii)* neastâmpărat, vioi, zburdalnic, zvăpăiat, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea jucăuși trebuie supravegheați.* **2** *(despre privire, ochi)* neastâmpărat, vioi, viu. *Are o privire veselă și jucăușă.*

juchél s.m. *(entom.; înv. și reg.)* v. Păduche. Păduche-de-cap *(Pediculus capitis).*

júde s.m. **1** *(în sec. 16-17, în Țara Rom.)* cneaz. *Judele conducea un sat liber.* **2** *(adm.; înv. și reg.)* v. Primar. **3** *(în tradiții și obiceiuri populare; reg.)* v. Căpetenie. Conducător. Vătaf. **4** *(jur.; înv.)* v. Judecător.

judecá vb. I. **I 1** intr. *(despre oameni)* a chibzui, a cugeta, a gândi, a medita, a raționa[1], a răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să judece înainte de a lua o hotărâre importantă.* **2** tr. a chibzui, a gândi, a socoti, ‹înv. și reg.› a sămălui, ‹înv.› a sămășlui, ‹fig.› a cântări, a cumpăni, a drămui. *A judecat toate variantele de proiect.* **3** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a opina, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A judecat că nu este pregătit pentru examen.* **4** tr. *(compl. indică oameni)* a admonesta, a certa, a dăscăli, a dojeni, a moraliza, a mustra, ‹rar› a rușina, ‹înv. și pop.› a obrăzi, ‹pop. și fam.› a beșteli, a muștrului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a șmotri, ‹înv. și reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a așcui, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăți, a tătărî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. și fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cățănăi, a dărăci, a puțui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a judecat pentru că a lipsit de la școală.* **5** tr. *(compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor)* a critica, ‹pop.› a cârti, ‹fig.› a ataca, ‹fig.; fam.› a prelucra, a scutura. *Duce o polemică susținută cu cei care i-au judecat competența în domeniu.* **6** tr. *(înv.)* v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **II** *(jur.)* **1** refl. (recipr.) *(despre oameni)* ‹înv. și reg.› a se pârî, a se pricinui, ‹înv.› a se percăi, a se prici[3], a se pricini, a se prigoni. *Cei doi frați s-au judecat pentru o moștenire.* **2** tr. *(înv. și reg.; compl. indică oameni)* v. Condamna. Pedepsi.

judecăre s.f. chibzuire, gândire, ‹fig.› cântărire, cumpănire, drămuire. *Judecarea celor întâmplate a durat destul de mult.*

judecát, -ă adj. **1** *(despre oameni)* cerebral, rațional. *În tot ce face se dovedește a fi o persoană judecată.* **2** *(despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor)* bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judicios, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi judecate.* **3** *(despre oameni)* certat, dojenit, mustrat. *Elevii judecați și-au îndreptat comportarea.* **4** *(despre litigii, diferende etc.)* soluționat. *Diferendul judecat a avut ca urmare împăcarea celor doi.*

judecátă s.f. **I 1** cuget, fire, gândire, intelect, minte, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera judecății.* **2** gândire, intelect, înțelegere, minte, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru judecata lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **3** deșteptăciune, intelect, inteligență, minte, pricepere, rațiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propria judecată, nu urma sfaturile altora!* **4** minte, rațiune,

‹rar› cunoștință, ‹pop. și fam.› glagore, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; fam.› ochi[1]. *La această vârstă înaintată are judecată normală.* **5** cugetare, minte, raționament, rațiune, ‹înv.› socoată, socoteală, socotință. *Dogme banale îi țin loc de judecată.* **6** concepție, convingere, gând, idee, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Are altă judecată în legătură cu subiectul abordat.* **7** credință, idee, opinie, părere, ‹fam.› socoteală. *După judecata mea, nu a procedat corect.* **8** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cuminție, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe judecata pe care o are acum, la bătrânețe.* **9** apreciere, aviz, opinie, părere, verdict, ‹livr.› apreciație, ‹fig.› sentință. *Concurenții așteaptă judecata comisiei de examen.* **II** (*jur.*) **1** acțiune, cauză, caz, proces, ‹înv. și pop.› price, ‹pop.› dreptate, lege, pricină, ‹reg.› hâcă, hoandră, pâră, târgheleș, ‹înv.› criminalion, delă, divan, județ, prigonire, sud[2]. *S-a amânat verdictul în judecata civilă.* **2** (*rar*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict. **3** (*rar*) v. Jurisdicție. **4** (*înv.*) v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență. **III 1** (*art.; relig. creștină*) ***judecata cea de pe urmă* = *judecata cea mare* = *judecata de apoi* = *judecata înfricoșată* = *judecata lui Dumnezeu*** = vremea cea de apoi (v. *vreme*), vremea de apoi (v. *vreme*), ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv.› socotire. *La judecata de apoi, care va avea loc la sfârșitul lumii, Dumnezeu va hotărî soarta tuturor oamenilor, vii sau morți.* **2** ***judecată de valoare*** = ‹rar› judecată de valorizare. *Judecata de valoare enunță o apreciere; (rar)* ***judecată de valorizare*** v. Judecată de valoare.

judecător, -oáre s.m., s.f. **I** (*jur.*) **1** s.m., s.f. judecătoreasă, ‹rar› judecătoriță, ‹înv. și reg.› logofăt, rat, tăblaș, ‹înv.› criminalion, ecdicon, jude, judeceasă, județ, ‹arg.› dican, patrafir, țap negru. *Cazul a fost preluat de un judecător incoruptibil.* **2** s.m. (*în trecut*) ***judecător de ocol* = *judecător de pace*** = ‹reg.› om de pace, pacient. *Judecătorul de pace era magistratul care conducea o judecătorie de pace.* **II** s.m. **1** arbitru, ‹grec.; înv.› eretocrit. *În această dispută științifică le-a fost judecător un mare specialist în domeniu.* **2** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Judecătorul Suprem*** = Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus. Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Slăvesc pe Judecătorul Suprem care a dat naștere cerului și pământului.* **III** s.f. (*înv.*) v. Judecătorie.

judecătoreásă s.f. (*jur.*) judecătoare (v. *judecător*), ‹rar› judecătoriță, ‹înv.› judeceasă.

judecătorésc, -eăscă adj. (*jur.*) judiciar, ‹înv.› dicanic. *Procedura judecătorească a fost greșită. A fost chemat în fața instanței judecătorești.*

judecătoríe s.f. (*jur.*) **1** ‹reg.› sud[2], ‹înv.› criminalion, judecătoare (v. *judecător*), scaun. *A făcut actele și s-a prezentat cu ele la judecătorie.* **2** (*în trecut*) ***judecătorie de ocol*** = judecătorie de pace; ***judecătorie de pace*** = judecătorie de ocol. *Judecătoria de pace era prima treaptă a ierarhiei judiciare, cu atribuții bine definite și limitate.*

judecătorițá s.f. (*jur.; rar*) v. Judecătoare (v. *judecător*). Judecătoreasă.

judeceásă s.f. (*jur.; înv.*) v. Judecătoare (v. *judecător*). Judecătoreasă.

judecíe s.f. (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) parte, unghi. *Judecia era o diviziune administrativă în care se exercita autoritatea judelui.*

județ s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*adm.; în Ev. Med., în Țara Rom.*) ‹în Ev. Med., în Mold.› șoltuz, ‹în Ev. Med., în Mold.; înv.› voit[1]. *Comuna era condusă de un județ.* **2** (*adm.; înv.*) v. Primar. **3** (*jur.; înv.*) v. Judecător. **II** s.n. **1** (*adm.; de obicei urmat de determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) ‹înv. și reg.› comitat, ‹înv.› betârc, sud[2], ținut, varmeghie, vlost. *Locuiește în județul Iași.* **2** (*jur.; înv.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **3** (*jur.; înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict. **4** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

județeán, -ă adj. ‹înv.› ținutal. *Majoritatea drumurilor județene sunt asfaltate.*

judiciár, -ă adj. (*jur.*) judecătoresc, ‹înv.› dicanic.

judiciós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, gândit, matur, serios, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. și reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Inițiativa acțiunii sale s-a dovedit judicioasă, având în vedere rezultatele obținute.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judecat, pertinent, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi judicioase.* **II** adv. (*modal*) chibzuit, cuminte, înțelept, înțelepțește, rațional, serios, temeinic. *A procedat judicios în ceea ce privește hotărârea luată.*

judocan [ʤudo'kan] s.m. (*sport*) judoka. *Judocanul este sportivul care practică judo.*

judoka [ʤu'doka] s.m. invar. (*sport*) judocan.

jug s.n. **I 1** jujeu, ‹reg.› hădărău, loding. *Jugul se pune la gâtul porcilor, al vițeilor sau al altor animale, pentru a le împiedica să treacă prin garduri ori printre îngrădituri.* **2** fig. asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹fig.› apăsare, despuiere, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Jugul poporului este specific regimurilor totalitare.* **II** (*tehn.*) **1** (*la joagăr*) ‹reg.› război[2]. *De jug este prinsă custura.* **2** (*la războiul de țesut; reg.*) v. Amnar. **3** (*la jug; reg.*) v. Ceafă. **4** (*la piuă; reg.*) v. Rezemătoare.

jugástru s.m. (*bot.*) *Acer campestre*; ‹reg.› arțar, mustăreț, păltinel.

jugănáș s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› jugănel.

jugănél s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› jugănaș.

jugăní vb. IV. tr. (*chir.; pop.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

jugăníre s.f. (*chir.; la animale; pop.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

jugănít[1] s.n. (*chir.; la animale; pop.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

jugănít[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat.

jugărél s.m. (*bot.; reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*).

jugăréț s.m. v. (*bot.; reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*).

jugăríță s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Amnar.

jugulá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a gâtui, a strangula, a sugruma, ‹pop.› a înăbuși, ‹înv. și reg.› a îneca, a sugusa, ‹reg.› a beregătui, a fuitui, a îmberegăți, a năduși, a șugui[2], a zgâra, ‹înv.› a dezgruma. *Criminalul și-a jugulat victima.* **2** fig. (*compl. indică manifestări, acțiuni ale oamenilor, mișcări sociale etc.*) a reprima, ‹fig.› a înăbuși, a sugruma, ‹fig.; rar› a astupa. *Revoluția a fost jugulată cu violență.*

juguláre s.f. **1** gâtuire, strangulare, sugrumare, ‹rar› strangulație, ‹pop.› gâtuială, ‹înv. și reg.› înecare, ‹reg.› beregătire, îmberegățire,

înăbușire, ‹înv.› gâtuitură, sugrumătură. *Legistul a constatat moartea prin jugulare a victimei.* **2** fig. reprimare, ‹fig.› înăbușire, sugrumare. *Jugularea revoluției s-a făcut cu multă violență.*

juguléț s.n. ‹pop.› juguț, ‹reg.› jugurel[2], jugușor.

jugurél[1] s.m. *(bot.; reg.)* v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*).

jugurél[2] s.n. *(reg.)* v Juguleț.

jugurét s.m. *(bot.; reg.)* v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*).

jugușór s.n. *(reg.)* v Juguleț.

jugúț s.n. *(pop.)* v Juguleț.

juisá vb. I. intr. *(fiziol.; despre oameni)* a orgasma.

juisáre s.n. **1** bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, ‹livr.› juisență, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiție, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare juisare.* **2** *(fiziol.)* orgasm. *Juisarea este punctul culminant al excitației sexuale.*

juisénță s.f. *(livr.)* v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulțumire. Plăcere. Satisfacție.

juisór, -oáre s.m., s.f. *(livr.)* v. Petrecăreț.

jujéu s.n. jug, ‹reg.› hădărău, loding.

jujúb s.m. *(bot.)* *Zizyphus*; jujubier. *Jujubul este originar din Siria.*

jujubiér s.m. *(bot.)* *Zizyphus*; jujub.

juke-box ['ʤukboks] s.n. tonomat. *A introdus în juke-box o fisă pentru a asculta melodia preferată.*

juleálă s.f. *(arg.)* v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

julesvernian, -ă [ʒylverni'an] adj. *(lit.)* vernian. *Romanele julesverniene sunt foarte apreciate în special de tineri.*

júlfă s.f. *(culin.; reg.)* ‹reg.› urdă de sămânță. *Julfa este o prăjitură de post, preparată din sămânță de cânepă pisată cu apă și amestecată cu miere.*

julí vb. IV. **1** tr., refl. *(med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor)* a (se) jupui, a (se) zdreli, a (se) zgâria, ‹pop.› a (se) beli, a (se) stropși, ‹înv. și reg.› a (se) rujdi, ‹reg.› a (se) mezdreli, a (se) mezdri, a pieleji. *A căzut și s-a julit la genunchi.* **2** tr. *(arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.)* v. Fura. Lua. Sustrage.

julíre s.f. *(med., med. vet.)* julit[1], jupuire, jupuit[1], zdrelire, zdrelit[1], ‹pop.› belire, belit[1]. *Julirea la genunchi i-a lăsat semn.*

julít[1] s.n. *(med., med. vet.)* julire, jupuire, jupuit[1], zdrelire, zdrelit[1], ‹pop.› belire, belit[1].

julít[2]**,-ă** adj. *(med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor)* jupuit[2], zdrelit[2], ‹pop.› belit[2], stropșit. *Are genunchii juliți.*

julitúră s.f. *(med., med. vet.)* jupuială, jupuitură, zdrelitură. *Julitura de la genunchi trebuie bandajată.*

jumări s.f. pl. *(culin.)* **1** ‹reg.› fălancuri, găigană, jumerci, mejerii, scrijele. *A pus în borcane jumările obținute prin topirea slăninii.* **2** omletă, scrob[1], ‹reg.› ieșniță, pancoș, papară, papă[2], păpărădă, prajilă, ratotă, ‹înv.› sfungată. *A pregătit pentru masă jumări din cinci ouă.*

jumătáte s.f. **I 1** doime. *Un întreg este format din două jumătăți.* **2** *(cu sens cantitativ)* ‹slavon.; înv.› pol[3]. *A cumpărat jumătate de kilogram de portocale.* **3** *(cu sens spațial)* mijloc. *Mașina s-a stricat la jumătatea drumului.* **4** *(cu sens temporal)* mijloc. *Trebuie să se întoarcă în țară la jumătatea anului.* **5** *(agric.)* ‹reg.› cârstac, cârstă, clăiță, cruce, petină, petiță, picior. *Jumătatea este o claie mică de snopi așezați în formă de cruce.* **6** *(fam.; de obicei urmat de un adj. pron. pos.)* v. Nevastă. Soție. **7** *(la pl. **jumătăți**; reg.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea)* v. Pantof. **8** *(lingv.; înv.)* ***jumătate de picătură*** v. Virgulă. **II** *(ornit.; reg.)* ***jumătate-de-pasăre*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

jumătăți vb. IV. tr. *(pop.; compl. indică cantități, numere etc.)* v. Înjumătăți.

jumelăj s.n.*(tehn.)* jumelare.

jumeláre s.n. *(tehn.)* jumelaj. *Comandantul navei a ordonat jumelarea mitralierelor de bord pentru a face atacul mai eficient.*

jumérci s.f. pl. *(culin.; reg.)* v. Jumări.

jumuleálă s.f. **I** jumulire, ‹reg.› scărmănare. **II** fig. *(fam.)* **1** *(de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”)* v. Bătaie. Corecție. **2** v. Păruială.

jumulí vb. IV. **I** tr. *(compl. indică păsări tăiate sau penele lor)* ‹livr.› a depluma, ‹înv. și pop.› a smulge, ‹înv. și reg.› a peni, ‹reg.› a cinătui, a ciupăra, a ciupeli, a dupurlui, a jupeli, a penuși, a pielgăși, a pocoși[2], a scărmăna. *După tăiere, jumulește păsările. A jumulit penele unei găini.* **II** fig. **1** tr., refl. *(compl. sau sub. indică plante)* a (se) defolia, a (se) desfrunzi, a (se) despuia, a (se) exfolia. *Furtuna a jumulit copacii.* **2** tr. *(compl. indică oameni)* a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jupui, a mulge, ‹fig.; pop.› a jupi. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a jumulit de bani.* **3** tr. *(fam.; compl. indică oameni)* v. Escroca. Frustra. Încărca. Înșela[1]. Pungăși. Specula. **4** tr. *(fam.; compl. indică ființe)* v. Atinge. Bate. Lovi. **5** tr. *(fam.; compl. indică oameni)* v. Părui.

jumulíre s.f. **I** jumuleală, ‹reg.› scărmănare. *După tăiere, jumulirea păsărilor trebuie făcută cu grijă, pentru a nu li se rupe pielea.* **II** fig. **1** extorcare, jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹fig.› jupuială, jupuire, stoarcere, stors[1]. *A fost condamnat pentru jumulirea repetată a unor persoane în vârstă.* **2** *(fam.)* v. Escrocare. Înșelare[1].Pungășire. **3** *(fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”; fam.)* v. Bătaie. Corecție. **4** *(fam.)* v. Păruială.

jumulít, -ă adj. **I 1** *(despre păsări tăiate)* ‹reg.› ciupelit, pielgășit. *Păsările jumulite sunt pârlite înainte de a fi preparate.* **2** *(despre pene, fulgi)* ‹înv. și pop.› smuls[2]. *Penele jumulite sunt folosite la confecționarea pernelor.* **II** fig. **1** *(despre oameni)* extorcat, jecmănit, jefuit[2], ‹fig.› jupuit[2]. *Persoanele jumulite nu și-au mai putut recupera banii.* **2** *(fam.; despre oameni)* v. Escrocat. Înșelat[1]. Pungășit. **3** *(fam.; despre ființe)* v. Bătut[2]. Lovit.

junc s.m. *(zool.)* mânzat, vițel, ‹reg.› bic, tuluc, turmac. *Țapul s-a făcut mare cât un junc.*

juncăn s.m. *(zool.)* ‹reg.› tulucan. *Juncanul este un junc mai mare.*

juncănă s.f. *(zool.)* juncancă, juncă, junincă.

juncáncă s.f. *(zool.)* juncană, juncă, junincă.

júncă s.f. *(zool.)* juncană, juncancă, junincă.

juncănáș s.m. *(zool.)* juncănel, juncușor, juncuț, ‹reg.› tulucaș.

juncănél s.m. *(zool.)* juncănaș, juncușor, juncuț, ‹reg.› tulucaș.

junctúră s.f. **1** împreunare, joncțiune, unire. *Junctura celor două tabere de partizani s-a făcut în munți.* **2** joncțiune, legare, legătură, unire. *Prin junctura a două corpuri se limitează mobilitatea lor relativă.*

juncușór s.m. *(zool.)* juncănaș, juncănel, juncuț, ‹reg.› tulucaș.

juncúț s.m. *(zool.)* juncănaș, juncănel, juncușor, ‹reg.› tulucaș.

júne, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. fecior, flăcău, tânăr, ‹reg.› dănac, lezieș, mărinean, melean, om prunc, prunc, prunc tânăr, țânglău, ‹înv.› cocon[2], voinic. *S-a făcut june în toată puterea.* **2** s.f. tânără (v. *tânăr*). *Juna pe care a cunoscut-o este foarte frumoasă.* **3** s.m. *(teatru)* ***june-prim*** = prim-amorez (v. *prim*[1]). *Junele-prim este actorul care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit.* **4** s.m. *(pop.)* v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1]. **5** s.m. *(pop.; adesea iron.)* ***june bătrân = june nemțesc*** v. Flăcău tomnatic. Flăcău stătut. **6** s.m. *(reg.)* v. Ginere. Mire. **II** adj. *(în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; despre ființe)* juvenil, mic, nevârstnic, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› mărunt, ‹reg.› brudiu, brudnic[2], ‹fig.› fraged, necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă june. Este june, nu-i poți cere să judece ca un om matur.* **III** s.m. *(la pl. **juni**; bot.; reg.)* v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

junéi s.m. *(înv. și pop.)* v. Tinerel.

junelấș s.m. *(reg.)* v. Tinerel.

junésc, -eăscă adj. *(înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale omenilor)* v. Juvenil. Tineresc.

junéțe s.f. **1** *(în opoz. cu „bătrânețe”)* juvenilitate, tinerețe, ‹livr.› iuventute, ‹reg.› tinerime, ‹înv.› junie, junime, tinerie, voinicie. *Junețea este cea mai frumoasă perioadă din viață.* **2** *(colect.; fam.)* v. Tineret. Tinerime.

junghér s.n. *(înv. și pop.)* v. Pumnal. Stilet[1].

junghi s.n. **I 1** *(med.)* împunsătură, înjunghietură, înțepătură, nevralgie intercostală, ‹pop.› junghietură, stricnitură, ‹reg.› licăitură, picneală, țiitură, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte junghiuri în piept când oboșește.* **2** *(med., med. vet.; reg.)* v. Pneumonie. **3** fig. *(fam.; deprec.)* v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag. **II** *(înv. și pop.)* v. Pumnal. Stilet[1].

junghiá vb. I. *(pop.)* **1** tr., refl. recipr. *(compl. sau sub. indică oameni)* v. Înjunghia. Spinteca.

Tăia. **2** tr. (*med.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Înjunghia.
junghiére s.f. (*pop.*) v. Înjunghiat[1]. Înjunghiere. Spintecare. Spintecat[1]. Tăiere.
junghietúră s.f. **1** (*med.; pop.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înțepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. **2** (*anat.; la oameni și la unele animale; pop.*) v. Gât. **3** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) ‹reg.› creier, opor, umăr, umărul osiei (v. *umăr*), umerar, umeraș. *Junghietura se află lângă străgălie și se îmbină cu căpățâna roții.*
juníe s.f. (*înv.*) **I 1** v. Pubertate. **2** *(în opoz. cu „bătrânețe")* v. Junețe. Juvenilitate. Tinerețe. **II** *(colect.)* v. Tineret. Tinerime.
junímе s.f. **I 1** *(reg.)* v. Burlăcie. Celibat. **2** *(în opoz. cu „bătrânețe"; înv.)* v. Junețe. Juvenilitate. Tinerețe. **II** *(colect.; înv.)* v. Tineret. Tinerime.
junínсă s.f. (*zool.*) juncană, juncancă, juncă.
juniór s.m. invar. (*în opoz. cu „senior"; pe lângă un nm. pr. de persoană*) fiul (v. *fiu*), ‹înv.› sin[1]. *La Festivalul Național de Muzică Ușoară a câștigat Adrian Cristescu junior.*
jupán s.m. (*în stilul de cancelarie din trecut*) jupân. *Jupan era titulatura pe care boierii români o puneau înaintea numelui atunci când semnau un act.*
júpă s.f. (*ieșit din uz*) v. Foi (v. *foaie*). Fustă.
jupấn s.m. **1** (*în stilul de cancelarie din trecut*) jupan. **2** (*fam.; iron.*) v. Patron[2]. Stăpân. Șef. **3** (*fam.; iron.*) v. Bărbat. Soț.
jupâneásă s.f. **1** (*pop. și fam.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Doamnă. **2** (*fam.; iron.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patroană (v. *patron*[2]). Stăpână (v. *stăpân*). Șefă (v. *șef*). **3** (*fam.; iron.; de obicei urmat de un adj. pron. pos.*) v. Nevastă. Soție. **4** (*reg.*) v. Femeie de serviciu. Servantă. Servitoare (v. *servitor*). Slujnică (v. *slujnic*). **5** (*reg.*) v. Cetățână (v. *cetățin*). Orășeană (v. *orășean*). Orășencă. **6** (*în societatea feudală românească; înv.*) v. Boieroaică. **7** (*înv.*) v. Menajeră (v. *menajer*).
jupelí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.
jupí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) v. Coji. Descuama. Exfolia. Jupui. Scoroji. **2** tr. fig. (*compl. indică oameni*) v. Extorca. Jecmăni. Jefui. Jumuli. Jupui. Mulge. Scurge. Stoarce. Suge.
jupuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) a ecarisa, a ecorșa, ‹rar› a pieli, ‹pop.› a beli, ‹înv. și reg.› a despuia, ‹reg.› a mezdri, a pieleji. *Doi bărbați jupuiau un berbec într-o magazie.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) juli, a (se) zdreli, a (se) zgâria, ‹pop.› a (se) beli, a (se) stropși, ‹înv. și reg.› a (se) rujdi, ‹reg.› a (se) mezdreli, a (se) mezdri, a pieleji. *A căzut și s-a jupuit la genunchi.* **3** refl. (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt , necrozată etc.*) a se coji, a se descuama, a se exfolia, a se scoroji, ‹pop.› a se jupi, ‹înv.› a se tărâța. *Pielea de pe mâini i s-a jupuit de la detergenți.* **4** tr. (*compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) a coji, a descoji, ‹rar› a despuia, ‹reg.› a măzga, a scorțâli. *A jupuit un trunchi de stejar pentru a face scânduri din el.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jumuli, a mulge, a scurge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a jupuit de bani.*
jupuiálă s.f. **I 1** jupuire, jupuit[1], ‹pop.› belire, belit[1]. **2** (*concr.; med., med. vet.*) julitură, jupuitură, zdrelitură. **3** (*med.; reg.*) v. Maidism. Pelagră. **II** fig.extorcare, jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹fig.› jumulire, jupuire.
jupuíre s.f. **I 1** jupuială, jupuit[1], ‹pop.› belire, belit[1]. *Doi bărbați se ocupau cu jupuirea unui berbec.* **2** (*med., med. vet.*) julire, julit[1], jupuit[1], zdrelire, zdrelit[1], ‹pop.› belire, belit[1]. *Jupuirea la genunchi i-a lăsat semn.* **3** (*med., med. vet.*) cojire, descuamare, descuamație, exfoliație, exfoliere, ‹rar› scămoșare, ‹înv.› despuitură, tărâțare, tărâțătură, tărâțeală. *Și-a cumpărat o cremă împotriva jupuirii pielii.* **4** cojeală, cojire, descojire. *Înainte de a duce la gater trunchiul de stejar, este necesară jupuirea lui.* **II** fig. extorcare, jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹fig.› jumulire, jupuială. *A fost condamnat pentru jupuirea repetată a unor persoane în vârstă.*
jupuít[1] s.n. **1** jupuială, jupuire, ‹pop.› belire, belit[1]. **2** (*med., med. vet.*) julire, julit[1], jupuire, zdrelire, zdrelit[1], ‹pop.› belire, belit[1].
jupuít[2], -ă adj. **I 1** (*despre animale moarte sau, p. restr., despre pielea lor*) ‹pop.› belit[2], ‹înv. și reg.› despuiat, ‹înv.› despielat. *Berbecii jupuiți urmează să fie tranșați.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) julit[2], zdrelit[2], ‹pop.› belit[2], stropșit. *Are genunchii jupuiți.* **3** (*med., med. vet.*); *despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) cojit, descuamat, exfoliat, scorojit. *Își îngrijește pielea jupuită de pe spate cu o soluție calmantă.* **4** (*despre trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) cojit, descojit, ‹rar› despuiat, ‹reg.› coșcov. *Trunchiul jupuit urmează să fie tăiat la joagăr.* **II** fig. (*despre oameni*) extorcat, jecmănit, jefuit[2], ‹fig.› jumulit. *Persoanele jupuite nu și-au mai putut recupera banii.*
jupuitúră s.f. (*med., med. vet.*) julitură, jupuială, zdrelitură. *Jupuitura de la genunchi trebuie bandajată.*
jur[1] s.m. (*jur.; în unele state*) jurat[1].
jur[2] s.n. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"*) apropiere, împrejurime, preajmă, proximitate, vecinătate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lături, prejmet, prejmuire. *Sunt multe florării prin jur.*
jur[3] s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a ține", „a respecta", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.
jur-fix s.n. ceai, ceai dansant. *Tinerii au organizat un jur-fix, unde s-a cântat și s-a dansat până dimineața.*
jurá vb. I. **1** refl., tr. ‹reg.› a prejura, ‹înv.› a se apuca, a se făgădui, a (se) jurui, a se sfătui, a sufleți. *S-a jurat că nu a făcut nimic compromițător. Jură că nu a fost acolo în acea după-amiază.* **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Adjura. Conjura. Implora. **3** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Afurisi. Blestema.
juráre s.f. **1** *(pop.)* v. Afurisenie. Afurisire. Blasfem. Blestem. Imprecație. Maledicție. **2** (*înv.; de obicei constr.cu vb. „a ține", „a respecta", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ.
jurásic s.n. (*geol.*) ***jurasic inferior*** = lias, liasic. *Jurasicul inferior se caracterizează prin amoniți, lamelibranhiate etc.*; ***jurasic mediu*** = dogger; ***jurasic superior*** = malm.
jurát[1] s.m. **1** (*jur.; în unele state*) jur[1]. *Jurații participă la soluționarea unor procese penale.* **2** (*înv.; în vechea organizare administrativ-teritorială a României*) v. Pretor[1]. **3** (*adm.; ieșit din uz*) v. Primar.
jurát[2], -á adj. (*pop.; despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos.
jurământ s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a ține", „a respecta", „a călca"*) legământ, ‹înv. și reg.› făgădaș, făgădeț, juruință, ‹reg.› jur[3], ‹înv.› făgăduință, jurare. *S-a supărat pe el pentru că nu și-a ținut jurământul.* **2** (*jur.; în legislațiile care admit jurământul ca mijloc de probă*) ***jurământ fals*** = ***jurământ mincinos*** = sperjur, ‹înv.› sperjurare, ‹grec.; înv.› epiorchie. *O persoană este pedepsită de lege pentru jurământ fals.*
jurătór strâmb s.m. (*jur.; înv.*) v. Sperjur.
jurídic, -ă adj. (*jur.*) ‹înv.› politic. *Din cauză că s-a exprimat în termeni juridici, nimeni nu a înțeles numic. A studiat științele juridice la Viena.*
jurisdícție s.f. (*jur.*) ‹rar› judecată. *Această instanță are jurisdicție și în județele vecine.*
jurisprudénță s.f. (*jur.*) drept, ‹înv. și pop.› legile (v. *lege*), ‹înv.› drit, știința pravilelor (v. *știință*). *La facultate a studiat jurisprudența.*
jurist, -ă s.m., s.f. (*jur.*) ‹rar› om de legi, ‹înv.› legist, pravilist, prăvilaș, ‹grec.; înv.› nomicos. *A consultat un jurist în legătură cu o moștenire.*
jurnál s.n. **1** (*jurnal.*) cotidian, gazetă, ziar, ‹rar› ediție, ‹înv. și reg.› țăitung, uișag, ‹înv.› foaie, ‹arg.› exivă. *Este abonat la multe jurnale.* **2** (*contab.*) ***jurnal de casă*** = registru de casă. *În jurnalul de casă se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de o casierie.* **3** ‹înv.› ziar. *Scrie într-un jurnal toate cheltuielile pe care le face în timpul construirii casei.* **4** (*înv.*) v. Proces-verbal.
jurnaliér, -ă adj. (*livr.*) v. Cotidian. Curent. Obișnuit. Prozaic. Zilnic.
jurnalísm s.n. (*jurnal.*) gazetărie, jurnalistică (v. *jurnalistic*), presă, publicistică (v. *publicistic*), ziaristică (v. *ziaristic*), ziarism, ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism. *A renunțat la profesorat pentru jurnalism.*
jurnalíst, -ă s.m., s.f. (*jurnal.*) gazetar, publicist, ziarist, ‹fam.› presar. *Visul său este să devină jurnalist.*
jurnalístic, -ă adj., s.f. (*jurnal.*) **1** adj. gazetăresc, publicistic, ziaristic. *Este apreciat pentru activitatea sa jurnalistică.* **2** s.f. gazetărie, jurnalism, presă, publicistică (v. *publi-*

cistic), ziaristică (v. *ziarisitic*), ziarism, ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism.
jurubiță s.f. (*ind. text.*) ‹înv. și reg.› sucitură, ‹reg.› ciulea, gușă, vârstă[2], ‹înv.› mătărângă. *Firele de mătase sunt trase în jurubițe.*
juruí vb. IV. **1** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **2** refl., tr. (*înv.*) v. Jura. **3** tr., refl. (*recipr.*) (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Logodi.
juruință s.f. **1** (*înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a ține", „a respecta", „a călca"*) v. Jurământ. Legământ. **2** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a ține", „a respecta"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.
juruítă s.f. (*înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a ține", „a respecta"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.
just, justă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre noțiuni, idei, concepte etc.*) adevărat, corect, drept, exact. *Studiul a fost apreciat întrucât concluziile cercetării erau juste.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) corect, drept, echitabil, nepărtinitor, ‹înv.› raționabil. *I-a mulțumit pe toți, făcând o împărțire justă a bunurilor rămase ca moștenire.* **3** drept, echitabil, îndreptățit, legitim. *Cererea sa de mărire a salariului a fost justă.* **4** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză justă pentru a fi crezut.* **II** adv. (*modal*) **1** adevărat, drept. *A prezentat just cele petrecute.* **2** corect, drept, echitabil. *A împărțit just averea celor trei copii ai ei.* **3** drept, întemeiat, temeinic. *Înainte de a lua o hotărâre, directorul de proiect judecă just punctele de vedere ale colaboratorilor săi.* **4** bine, corect, frumos, ‹pop.› acătării, ‹fam.› fain. *S-a comportat just cu ea.*
justéțe s.f. **1** adevăr, autenticitate, exactitate, exactitudine, veridicitate. *Avocatul verifică justețea relatărilor martorului.* **2** exactitate, exactitudine, precizie, ‹înv.› exactață, exactiță. *Profesorul a verificat justețea calculelor.* **3** dreptate, echitate, justiție, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹înv.› drept, lege. *Dintotdeauna a avut simțul justeței.* **4** dreptate, temeinicie, ‹fran.; înv.› rezon. *Continuă lupta pentru că este conștient de justețea cauzei sale.*
justificá vb. I. **1** tr. a îndreptăți, a legitima, a motiva. *Argumentele aduse justifică decizia lui.* **2** tr. a motiva, a scuza. *Dorința de a se afirma justifică mijloacele folosite.* **3** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a autoriza, a îndreptăți, a îngădui, a permite, ‹livr.› a îndritui, ‹înv.› a îndreptui, ‹fig.; înv.› a întemeia. *Felul în care te comporți mă justifică să cred că ascunzi ceva.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) apăra, a (se) dezvinovăți, a (se) disculpa, a (se) scuza, ‹rar› a (se) dezvinui, a inocenta, a inocentiza, ‹înv. și reg.› a (se) cura, ‹înv.› a se dezvina, a se dezvinovi, a se îndrepta, a (se) îndreptăți, a (se) mântui. *Degeaba te justifici, tot nu te cred că n-ai avut timp să-mi scrii câteva rânduri.* **5** refl. (*despre oameni*) a se explica, ‹grec.; înv.› a (se) exighisi. *A trebuit să se justifice de ce nu a terminat lucrarea.* **6** tr. (*despre elevi, studenți; compl. indică absențe de la ore, de la cursuri etc.*) a motiva. *Elevul a adus un certificat medical pentru a-și justifica absențele.*
justificábil, -ă adj. **1** explicabil, motivabil. *Indiferența lui este justificabilă.* **2** (*despre fapte, gesturi, moduri de comportament etc.*) motivabil, remisibil, scuzabil, ‹fran.› pardonabil. *Mijloacele folosite pentru a se afirma sunt justificabile din punctul lui de vedere.*
justificáre s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptățire, justificație, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivație, rațiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găsește nicio justificare pentru decizia pe care a luat-o.* **2** justificație, logică (v. *logic[2]*), motivare, motivație, noimă, rațiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are nicio justificare.* **3** explicare, explicație, justificație, motivare, motivație, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis. *Nu are nicio justificare pentru întârzierea lucrării.* **4** justificație, motivare, motivație, scuză, ‹livr.› determinare, ‹rar› scuzare, ‹înv.› răspuns. *Nu are nicio justificare pentru comportarea sa.* **5** dezvinovățire, disculpare, justificație, scuză, ‹rar› dezvinuire, scuzare, ‹înv.› dezvinovare, dezvinovăție, disculpație, excuzație, ‹ital.› disculpă. *Justificarea lui nu l-a convins.*
justificát, -ă adj. **1** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, just, legitim, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. **2** motivat, ‹rar› scuzat. *Având absențele justificate, elevului nu i s-a mai scăzut nota la purtare.* **3** (*rar; despre oameni*) v. Dezvinovățit. Disculpat.
justificatív, -ă adj. **1** (*mai ales despre acte, documente*) doveditor, justificator, probator, probatoriu, ‹înv.› mărturisitor. *A adus acte justificative în sprijinul paternității.* **2** (*econ.; despre acte*) descărcător. *S-a prezentat în instanță cu un act justificativ, care îl elibera de orice răspundere.*
justificatór, -oáre adj. (*mai ales despre acte, documente*) doveditor, justificativ, probator, probatoriu, ‹înv.› mărturisitor.
justificáție s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptățire, justificare, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivație, rațiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. **2** justificare, logică (v. *logic[2]*), motivare, motivație, noimă, rațiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. **3** explicare, explicație, justificație, motivare, motivație, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis. **4** justificare, motivare, motivație, scuză, ‹livr.› determinare, ‹rar› scuzare, ‹înv.› răspuns. **5** dezvinovățire, disculpare, justificație, scuză, ‹rar› dezvinuire, scuzare, ‹înv.› dezvinovare, dezvinovăție, disculpație, excuzație, ‹ital.› disculpă. *Justificația lui nu l-a convins.*
justificátor, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) parte. *Este justițiabil într-un proces civil.*
justíție s.f. **1** (*jur.*) sistem judiciar. *Și-a găsit un post în justiție.* **2** (*jur.*) autoritate judecătorească, instanță, instanță judecătorească. *Se supune hotărârilor justiției.* **3** dreptate, echitate, justețe, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹înv.› drept, lege. *Dintotdeauna a avut simțul justiției.*
juvăț s.n. **1** (*pop.*) v. Laț[1]. Știreang. **2** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Valul știreangului (v. *val*).
juvélnic s.n. (*pesc.*) **1** ‹reg.› sac. *Cu juvelnicul se prinde pește.* **2** (*reg.*) v. Ostreț.
juvenil, -ă adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale omenilor*) tineresc, ‹înv.› junesc. *Are o naivitate juvenilă dezarmantă.* **2** (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; despre ființe*) june, mic, nevârstnic, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› mărunt, ‹reg.› brudiu, brudnic[2], ‹fig.› fraged, necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă juvenil. Este juvenil, nu-i poți cere să judece ca un om matur.*
juvenilitáte s.f. (*în opoz. cu „bătrânețe"*) junețe, tinerețe, ‹livr.› iuventute, ‹reg.› tinerime, ‹înv.› junie, junime, tinerie, voinicie. *Juvenilitatea este cea mai frumoasă perioadă din viață.*
juvéte s.m. **1** (*iht.; pop.*) v. Baboi. Babușcă. Față. **2** (*fam.; glum.*) v. Oltean. **3** (*j. de cărți; arg.*) v. Fante. Valet.
juxtaarticulár, -ă adj. (*anat.*) paraarticular. *O formațiune juxtaarticulară se găsește în imediata apropiere a unei articulații.*
juxtapozíție s.f. (*rar*) v. Alăturare. Juxtapunere.
juxtapúne vb. III. tr. (*compl. indică obiecte*) a alătura. *A juxtapus radiografiile pe masă pentru a le compara.*
juxtapúnere s.f. **1** alăturare, ‹rar› juxtapoziție. *Juxtapunerea radiografiilor a fost necesară pentru compararea lor.* **2** (*gram.*) paratază, ‹rar› concatenație. *Prin juxtapunere, raporturile sintactice de coordonare sau de subordonare se realizează prin alăturarea nemijlocită a elementelor.*
juxtapús, -ă adj. **1** (*despre obiecte*) alăturat. *Radiografiile juxtapuse sunt comparate.* **2** (*gram.; despre raporturi sintactice, fraze, propoziții, părți de propoziții, texte etc.*) paratactic. *Fraza juxtapusă este o caracteristică a limbajului familiar și popular.*

Kk

káki s.m. (*bot.*) caisă-japoneză. *Kakiul are forma unei roșii.*
kaliemíe s.f. (*med.*) potasemie. *Kaliemia este prezența potasiului în plasmă.*
káliu s.n. (*chim.*) potasiu. *Kaliul este folosit la obținerea unor aliaje, la fabricarea celulelor fotoelectrice etc.*
kampuchián, -á s.m., s.f., adj. cambodgian, khmer. *Kampuchienii sunt originari din Cambodgia.*
kantianísm s.n. (*filos.*) kantism. *Kantianismul este sistemul filosofic al lui Immanuel Kant.*
kantísm s.n. (*filos.*) kantianism.
kaón s.n. (*fiz., chim.*) mezon K. *Kaonul este o particulă elementară, încărcată pozitiv, negativ sau neutru.*
kapút adj. invar. (*fam.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit.
kar s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
karatéka s.m. invar. (*sport*) karatist.
karatíst s.m. (*sport*) karateka. *Karatiștii practică karate.*
kardán s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
kárling s.n. (*geomorf.*) custură. *Karlingul este o creastă de munte îngustă și zimțată, ca o lamă de fierăstrău.*
kárma s.f. (*în hinduism și în brahmanism; livr.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
karrén s.n. (*geomorf.*) lapiez. *Karrenul este o formă carstică, cu aspect de șănțulețe ramificate, despărțite prin creste.*
keratoleucóm s.n. (*med., med. vet.*) albeață, leucom, ‹pop.› perdea, perdea-albă, pohoială, ‹reg.› pieliță, preveșteală. *Keratoleucomul este o leziune corneeană, albă și opacă.*
keratomegalíe s.f. (*med.*) megalocornee. *Keratomegalia este o afecțiune ereditară a ochiului, constând în creșterea dimensiunilor corneene bilateral, cu păstrarea integrității funcției vizuale.*
keratometríe s.f. oftalmometrie. *Keratometria este determinarea instrumentală a indicilor de refracție de la nivelul diverselor medii ale ochilor și, în special, a astigmatismului corneean.*
key stick s.n. (*inform.; engl.*) v. Flash. Stick. Stick de memorie.
keyboard ['kibord] s.n. **1** (*muz.*) claviatură, manual, tastatură. *Keyboardul orgii este complex.* **2** (*tehn.*) claviatură, manifold, tastatură. *Și-a cumpărat un keyboard nou pentru calculator.*
khmer, khméră [kmer] s.m., s.f., adj. cambodgian, kampuchian.
kieselgur [kizel'gur] s.n. (*mineral.*) diatomit, pământ de diatomee, pământel, tripoli. *Kieselgurul este întrebuințat ca material izolant, ca material filtrant, ca agregat pentru betoane, drept suport pentru fabricarea dinamitei și a altor explozivi.*
killer ['kilər] s.m. ucigaș plătit. *Killerii omoară la comandă, pentru sume importante.*
kilo s.n. (*pop. și fam.*) v. Kilogram.
kilobyte [kilo'bait] s.m. (*inform.*) kilooctet. *Kilobyte-ul este unitatea de măsură pentru memorie.*
kilocaloríe s.f. (*fiz.*) calorie-kilogram, calorie mare. *Kilocaloria este unitatea de măsură pentru energia termică, egală cu 1 000 de calorii.*
kilocíclu pe secundă s.m. (*fiz.*) kilohertz.
kilográm s.n. **1** ‹pop. și fam.› chil, kilo, ‹reg.› oca. *A cumpărat din piață două kilograme de mere.* **2** (*fiz.*) ***kilogram-forță-metru*** = kilogrammetru. **3** (*impr.*) v. Litru.
kilogrammétru s.n. (*fiz.*) kilogram-forță-metru. *Kilogrammetrul este unitatea de măsură a lucrului mecanic și a energiei, egală cu efortul necesar pentru ridicarea unei greutăți cu masa de un kilogram la înălțimea de un metru.*
kilohértz s.m. (*fiz.*) kilociclu pe secundă. *Kilohertzul este unitatea de măsură pentru frecvență, egală cu 1000 de hertzi.*
kilométric, -ă adj. fig. interminabil, nesfârșit. *Drumul până la cabană pare kilometric. A ținut un discurs kilometric.*
kilooctét s.m. (*inform.*) kilobyte.
kinetoterapíe (**chinetoterapíe**) s.f. chineziterapie. *Kinetoterapia este un ansamblu de tratamente pentru redarea funcției unor părți ale corpului prin mobilizare, la persoanele accidentate sau bolnave.*
kísmet s.n. (*în islamism; livr.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
kitsch [kitʃ] s.n. pseudoartă. *Tot ceea ce realizează stă sub semnul kitsch-ului.*
kíwi s.f. (*ornit.*) *Apteryx australis*; apterix.
koála s.f. invar. (*zool.*) *Phascolarctos cinereus;* urs-australian.
kogái s.n. (*rar*) v. Alterare. Poluare. Stricare. Viciere.
koiné s.f. (*lingv.*) limbă comună, ‹rar› limbă obștească. *Koine este varianta unei limbi care servește comunicării între vorbitori de dialecte sau de graiuri diferite.*
krennerít s.n. (*mineral.*) minereu aurifer.

LI

la[1] prep. **A I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția de deplasare, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spațiu*) către, înspre, spre. *Cei doi au consultat busola și au pornit la nord.* **2** (*după vb. de mișcare; circ. indică traseul, direcția unei deplasări*) în, spre. *Tinerii merg grăbiți la vale, pentru a prinde autobuzul.* **3** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) asupra, către, înspre, spre, ‹înv.› a[2], despre, între, supra. *Profesorul își aruncă privirea la elev și-l vede copiind.* **4** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este un loc în direcția căruia se deplasează cineva*) către, înspre, spre. *Mergea la cantină pentru a lua masa.* **5** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este o suprafață sau o parte definită a acesteia*) pe. *Ajunge la un țărm cu nisipul fin.* **6** (*după vb. de mișcare; circ. indică mișcarea înspre un spațiu, înspre un loc, pentru a ajunge, pentru a staționa sau pentru a face ceva*) de[2], în. *O duce la partea cealaltă a drumului.* **7** (*circ. indică un spațiu închis, în care se află sau se introduce ceva*) în. *La piscină apa este rece. A fost îngropat la mormântul familiei.* **8** (*circ. indică un local cu destinație specială, în care se află, stă cineva ori ceva sau în care se petrece o acțiune, un fapt*) în, ‹înv.› za[1]. *La cofetărie se vând și produse de patiserie. La hotel nu mai sunt camere libere.* **9** (*circ. indică reperul față de care se face o raportare în spațiu*) în. *Când era soarele la crucea amiezii, au plecat spre pădure.* **10** (*circ. indică reperul față de care este orientată poziția cuiva*) către, spre. *Dorm cu spatele la perete.* **11** (*circ. indică apropierea de un reper spațial*) lângă, pe. *Pescarii au tras bărcile la mal.* **12** (*circ. indică proximitatea, prin exprimarea reperului spațial în vecinătatea căruia se află, stă cineva sau ceva*) lângă. *Femeile stau de vorbă la gard.* **13** (*circ. indică o suprafață, un loc pe care se află, stă cineva sau ceva ori pe care se petrece un fapt, o acțiune*) pe. *Stă la țărmul mării.* **14** (*circ. indică obiectul peste care se așază, se aplică ceva*) pe, peste. *Este legată la cap cu un batic. A pus la gura cuptorului un capac.* **II** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. indică anul în cursul căruia se petrece un fapt, un eveniment etc.*) în. *Revoluția a avut loc la 1848.* **2** (*circ. indică durata*) în. *A pățit așa ceva numai o dată la viața lui.* **3** (*în opoz. cu „înainte" sau „după"; circ. indică simultaneitatea*) cu. *La venirea serii, vietățile pădurii se retrag în culcușuri.* **4** (*circ., format dintr-un subst. precedat de un num., indică posterioritatea*) după, în, peste. *S-a întors în țară la cinci ani de la plecare.* **5** (*compl. indică ocazia, prilejul când se petrece acțiunea*) de[2]. *La Paște obișnuiesc să meargă la mănăstire.* **6** pe. *Nu are ce bea la drum.* **7** pe. *Șoferul a circulat cu o viteză de 180 kilometri la oră.* **III** (*introduce un compl. indir. care indică ideea de adversitate, de ostilitate*) asupra, contra[1], împotriva, pe, spre, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Câinii au sărit la hoți.* **IV** (*introduce un circ. de relație*) în, ‹înv.› întru. *I-a promis că o va asculta la toate. Este neîntrecut la fugă.* **V** (*introduce un circ. de scop*) pentru, ‹înv.› spre. *Seara, toată familia se strânge la masă.* **VI** (*introduce un circ. de cauză*) pentru. *Îl bate la cea mai mică greșeală.* **B** (*cu val. de adv.; modal; exprimă ideea de aproximație; pop.*) v. Aproape. Aproximativ. Cam. Circa. Relativ. Vreo.

la[2] vb. I. (*înv. și pop.*) **1** tr., refl. v. Spăla. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îmbăia. Scălda. **3** tr. (*compl. indică rufe, obiecte etc.*) v. Spăla.

la șchiopícă loc. subst. (*j. de copii; reg.*) v. Șotron.

lab s.n. (*biochim.*) cheag, chimază, chimozină, labferment, lactoferment, ‹reg.› maia[1], presură[2]. *Labul coagulează laptele.*

labagíu s.m. (*arg.*) **1** v. Onanist. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

labán s.m. (*iht.; reg.*) v. Chefal (*Mugil cephalus*).

lábă s.f. **I 1** (*anat.; la unele animale*) picior, ‹reg.› brâncă[2], ‹reg.; glum.› caralibe. *Câinele are o rană la o labă.* **2** (*anat.; la oameni; pop. și fam.; deprec.*) v. Mână. **3** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da[2]", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; pop. și fam.; deprec.*) v. Palmă. **4** (*anat.; la oameni și la unele animale; pop.; deprec.*) v. Membru inferior. Picior. **5** (*arg.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea*) v. Pantof. **6** (*arg.*) v. Cizmă. **7** (*arg.*) v. Gheată. **II** (*art.; bot.*) ***laba-ursului*** = **a** *Clavaria aurea*; ‹reg.› bureți-degetar (v. *burete*), creasta-cocoșului (v. *creastă*); **b** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); **c** (*reg.*) v. Brânca-ursului (v. *brâncă*[1]). Crucea-pământului (v. *cruce*) (*Heracleum sphondylium*); **d** (*reg.*) v. Piciorul-caprei (v. *picior*) (*Aegopodium podagraria*); **e** (*reg.*) v. Cucuruz (*Petasites albus*); (*reg.*) ***laba-broaștei*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); ***laba-găinii*** v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*); ***laba-gâștei*** v. **a** Antonică (*Chaerophyllum aromaticum*); **b** Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*); **c** Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **d** Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*); **e** Priboi (*Geranium macrorrhizum*); **f** Unghia-găii (v. *unghie*[1]) (*Astragalus glycyphyllos*); ***laba-lupului*** v. **a** Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); **b** Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); ***laba-mâței*** v. **a** Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*); **b** Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*); **c** Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*); **d** Parpian (*Antennaria dioica*); **e** Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*).

labferménț s.m. (*biochim.*) cheag, chimază, chimozină, lab, lactoferment, ‹reg.› maia[1], presură[2].

labiacée s.f. (*bot.*) labiată, lamiacee.

labiátă s.f. (*bot.*) labiacee, lamiacee. *Levănțica, menta și busuiocul sunt labiate.*

lăbie s.f. **1** (*anat.*) labium, ‹pop.› buză, ‹înv.› usnă. *Labiile sunt perechile de repliuri cutanate de la nivelul vulvei.* **2** (*bot.*) labium. *Labiile alcătuiesc caliciul și corola plantelor.*

labíl, -ă adj. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, flu-

turatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om labil.* **2** (*despre sisteme fizico-chimice, sisteme tehnice, sisteme monetare etc.*) instabil, nestabil, precar. *Cântarul se află în echilibru labil. În perioada de criză economică sistemul monetar al unei țări devine labil.*

labilitáte s.f. **1** instabilitate, nestabilitate, precaritate. *Cântarul trebuie reparat întrucât are labilitate în echilibru. Păstrează banii în casă din cauza labilității monetare.* **2** inconsecvență, inconstanță, instabilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Labilitatea în politică este constatată cu neplăcere de electorat.* **3** (*fiziol.*) mobilitate funcțională. *Acest fenomen se explică prin marea labilitate în capacitatea de adaptare a organismului.*

labirínt s.n. ‹livr.› dedal. *Tinerii se pierd printre aleile parcului ca într-un labirint.*

labiríntic, -ă adj. **I** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, sinuos, strâmb, sucit[2], șerpuit, șerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpuind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› îmbârligat, încâlcit. *S-au strecurat prin coridoarele labirintice ale vaporului și au ieșit pe punte.* **II** fig. **1** (*despre probleme, situații etc.*) complex, complicat, încurcat[2], ‹fig.› încâlcit, întortocheat, ‹fig.; livr.› dedalian, dedalic, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Are de elucidat o situație extrem de labirintică.* **2** complex, complicat, ‹fig.› întortocheat, sinuos, ‹fig.; livr.› tortuos. *Trăirile sufletești sunt labirintice. Modul ei de a gândi este labirintic.*

labirintítă s.f. (*med.*) otită internă. *Labirintita este inflamația labirintului urechii.*

lábium s.n. **1** (*anat.*) labie, ‹pop.› buză, ‹înv.› usnă. **2** (*bot.*) labie. **3** (*entom., zool.; la insecte și la unele miriapode*) buză inferioară.

laboáre s.f. (*latin.; înv.*) v. Lucru. Muncă. Treabă.

laborá vb. I. tr. (*agric.; înv.; compl. indică pământul*) v. Cultiva. Lucra.

laboratór s.n. (*farm.*) ***laborator farmaceutic*** = oficină. *În laboratorul farmaceutic se prepară medicamente*; (*foto*) ***laborator fotografic*** = fotolaborator. *S-a angajat într-un laborator fotografic.*

laboriós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană laborioasă.* **2** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) anevoie, anevoios, dificil, greu, ‹livr.› dificultos, ‹rar› penibil, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹reg.› belaliu, ‹înv.› nevoincios, nevoios. *Munca pe care trebuie să o facă este laborioasă.*

laboriozitáte s.f. ardoare, avânt, hărnicie, neoboseală, râvnă, sârguință, silință, străduință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o laboriozitate ieșită din comun de un caz de corupție.*

láboș s.n. (*gosp.; reg.*) v. Cratiță.

labréu s.n. (*reg.*) v. Pieptar.

lábrum s.n. (*entom., zool.; la insecte și la unele miriapode*) buză superioară.

lac[1] s.n. **1** (*hidrol.*) ‹rar› heleșteu, ‹pop.› tău[1], ‹reg.› gâldău. *Pe lac sunt multe lebede.* **2** (*rar*) v. Baltă.

lac[2] s.n. **1** (*chim.*) vernis, ‹grec.; înv.› vernichiu. *Dulapul este vopsit cu lac brun și lucios.* **2** ‹rar› piele de lac. *Poartă ghete de lac.* **3** ***lac de China*** = lac de Japonia, lac japonez; ***lac de Japonia*** = lac de China, lac japonez; ***lac japonez*** = lac de China, lac de Japonia. *Lacul japonez este secretat de unele specii de arbori din Extremul Orient.*

lac[3] s.n. (*înv.*) v. Groapă.

lacái s.m. (*înv.*) v. Fecior. Lacheu. Valet.

lácăt s.n. ‹arg.› pițigoi. *Lacătul de la boxă s-a stricat.*

lacău s.m. (*reg.*) v. Chiriaș. Locatar.

lacerá vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Rupe. Sfârteca. Sfâșia. **2** (*compl. indică materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) v. Rupe. Sfâșia. Spinteca.

laceránt, -ă adj. (*livr.; despre impresii, sentimente etc.*) v. Copleșitor. Covârșitor.

lacerăre s.f. (*livr.*) **1** v. Sfârtecare. Sfâșiere. **2** v. Rupere. Sfâșiere. Spintecare. Spintecat[1].

lacerát, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. **2** (*despre materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) v. Rupt. Sfâșiat. Spintecat[2].

lacerăție s.f. (*livr.*) **1** v. Sfârtecare. Sfâșiere. **2** v. Rupere. Sfâșiere. Spintecare. Spintecat[1].

lacertilián s.m. (*zool.*) saurian. *Cameleonul este un lacertilian.*

lacheú s.m. **1** fecior, valet, ‹livr.› grom, ‹rar› camerier, ‹înv. și reg.› jocheu, ‹înv.› camardiner, lacai, ‹în trecut; astăzi rar› băiat de casă, băiat în casă. *Lacheul își servește cu devotament stăpânul.* **2** fig. (*fam.; deprec.*) v. Slugoi.

lăcmus s.n. (*chim.; rar*) v. Turnesol.

lácom, -ă adj. **I 1** (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) avid, insațiabil, mâncăcios, nesătul, nesățios, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și lacomi la mâncare.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, neîndestulat, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om lacom de câștig.* **II** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este lacom de muzică.*

lacónic, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, lapidar, scurt, succint, ‹înv.› rezumator, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul laconic al jurnalistului.* **2** adv. (*modal*) concis, lapidar, succint. *I-a răspuns laconic. Și-a caracterizat laconic discipolul.*

laconicitáte s.f. concentrare, concizie, laconism, lapidaritate, scurtime, sobrietate.

laconísm s.n. concentrare, concizie, laconicitate, lapidaritate, scurtime, sobrietate. *Laconismul exprimării este atributul unei minți organizate.*

lácrimă s.f. **I 1** strop, ‹rar› umezeală, ‹pop.› zeamă. *O lacrimă îi tremură în colțul genelor.* **2** (*la pl. **lacrimi**; de obicei precedat de prep. „în", „de", „din"*) ‹rar› apă, ‹înv. și pop.› lăcrimare. *Are fața scăldată în lacrimi.* **3** (*la pl. **lacrimi***) plângere, plâns[1], plânset, plânsoare. *S-a săturat de atâta durere și de atâtea lacrimi.* **II** fig. **1** pic[1], picătură, picur[1], strop, stropitură. *Plouă cu lacrimi mari. Zăpada topită se prelinge în lacrimi de pe crengile copacilor.* **2** (*la pl. **lacrimi***) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *pâs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› canon, martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de lacrimi.* **III** (*art.; bot.; reg.*) ***lacrima-miresei*** = (*la pl.*) ***lacrimile-lui-Hristos*** = ***lacrimile-miresei*** v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*); (*la pl.*) ***lacrimile-Elenei*** v. Iarbă-mare (*Inula helenium*).

lacrimogén, -ă adj. **1** (*despre substanțe*) dacriogen. *În anumite situații, poliția face uz de gaze lacrimogene.* **2** fig. (*iron.* sau *deprec.; despre creații, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.; iron. sau deprec.› lăcrimos, patetic. *A primit o scrisoare lacrimogenă. A văzut un film lacrimogen.*

lacs s.m. (*iht.*) *Salmo salar*; somon[1].

lactacidemíe s.f. (*med.*) lacticemie. *Lactacidemia este prezența acidului lactic în sânge.*

lactár s.m. (*bot.; livr.*) v. Râșcov. Râșcov-debrad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*).

lactát, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*la pl. **lactate***) produse lactate (v. *produs*), ‹rar› produse lactice (v. *produs*), ‹pop. și fam.› lăptării (v. *lăptărie*[2]), ‹pop.› lăpturi (v. *lapte*), ‹înv.› produse lactifere (v. *produs*). *Magazinele oferă o gamă variată de lactate. Preferă lactatele cărnii.* **2** adj. (*rar; despre lichide sau despre suspensii*) v. Lactescent. Lăptos.

lactáție s.f. alăptare, alăptat[1], ‹înv. și pop.› lăptare, ‹înv și reg.› aplecare, aplecat[1], aplecătură. *Lactația sugarilor se face la intervale regulate.*
lactescént, -ă adj. (*despre lichide sau despre suspensii*) lăptos, ‹rar› lactat, ‹înv.› lacteu. *Laptele-cucului este o plantă cu suc lactescent.*
lactéu, -ée adj. (*înv.; despre lichide sau despre suspensii*) v. Lactescent. Lăptos.
lacticemíe s.f. (*med.*) lactacidemie.
lactifér, -ă adj. (*anat.; despre canalele glandelor mamare*) galactofor. *Canalele lactifere conduc laptele spre exterior.*
lactobacíl s.n. (*microbiol.*) bacil lactic. *Lactobacilul transformă lactoza în acid lactic.*
lactobár s.n. ‹înv.› lăptărie[2]. *În lactobaruri se consumă mai ales produse lactate.*
lactobióză s.f. (*biochim.*) lactoză, ‹pop.› zahăr de lapte. *Lactobioza se extrage din zer și este folosită ca excipient în industria farmaceutică.*
lactobutirométru s.n. (*ind. alim.*) butirometru. *Cu lactobutirometrul se determină conținutul de substanțe grase din lapte, unt, smântână.*
lactodensimétru s.n. (*ind. alim.*) galactometru, lactometru. *Cu ajutorul lactodensimetrului se determină masa specifică a laptelui și puritatea acestuia.*
lactofermént s.n. (*biochim.*) cheag, chimază, chimozină, lab, labferment, ‹reg.› maia[1], presură[2]. *Lactofermentul coagulează laptele.*
lactoflavínă s.f. (*biochim., farm.*) riboflavină, vitamina B_2. *Lactoflavina se află în lapte, ouă, cereale, legume, drojdie de bere etc.*
lactogenéză s.f. (*biol.*) galactogeneză, galactopoieză. *Lactogeneza este producerea laptelui de glandele mamare.*
lactométru s.n. (*ind. alim.*) galactometru, lactodensimetru.
lactosér s.n. zer, ‹pop.› zară, ‹reg.› străgheață. *Lactoserul este partea lichidă din lapte, care rămâne după închiegarea cheagului.*
lactóză s.f. (*biochim.*) lactobioză, ‹pop.› zahăr de lapte.
lacunár, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre informații, date, exprimare etc.*) incomplet, ‹rar› lacunos. *Informațiile sunt lacunare cu privire la problema adusă în discuție.* **2** adv. (*modal*) incomplet. *Informațiile sunt prezentate uneori eronat, alteori lacunar.*
lacúnă s.f. **I 1** gol[2], lapsus, lipsă, vid, ‹fig.› hiat. *Lucrarea recent apărută completează o lacună în domeniu. Această situație a apărut din cauza unei lacune legislative.* **2** (*fiz.*) gaură, gol[2]. *Lacuna se formează în masa unui corp solid prin punerea în libertate a unui electron atomic de valență.* **3** (*fiz.*) vacanță. *Lacuna este nodul unei rețele cristaline din care lipsește atomul, ionul sau molecula respectivă.* **4** (*anat.*) ***lacună osteocitară*** = osteoplast. *Lacuna osteocitară este cavitatea substanței fundamentale a osului, care închide celula osoasă derivată din osteoblast.* **II** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fâlincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], sminti, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Lacunele lui educaționale sunt evidente.*
lacunós, -oásă adj. (*rar; despre informații, date, exprimare etc.*) v. Incomplet. Lacunar.
lădă s.f. **I 1** cufăr, ‹pop.› tron[2], ‹înv. și reg.› sandâc, sicriu, sipet, ‹arg.› purcea. *În ladă se păstrează sau se transportă diferite obiecte.* **2** (*la moară*) copaie, covată, postavă, ‹reg.› copăic, troacă, tron[2]. *În ladă curge făina măcinată.* **3** (*la teascul de struguri*) coș[1], ‹reg.› casă[1], cutie, drob[1], durbacă, țarc. *În ladă se pun strugurii zdrobiți pentru a fi storși.* **4** (*și* ***ladă de zestre***, *reg.*, ***ladă de măritiș, ladă de mireasă***, *art.*, ***lada de cununie, lada miresei, lada tinerei***) ‹pop.› dulapul miresei (v. *dulap*[2]). *Tânăra a scos din lada de zestre o salbă de aur.* **5** (*art.; în Vechiul Testament*) ***lada păcii*** = chivot, chivotul legii (v. *chivot*), sicriul legii (v. *sicriu*), ‹înv.› racla legii (v. *raclă*). *Vechii evrei păstrau în lada păcii tablele legii și toiagul lui Aron.* **6** (*rar; și* ***ladă de bani, ladă de fier***) v. Casă de bani (v. *casă*[2]). Seif. **7** (*reg.; și* ***lada mesei***) v. Sertar. **8** (*la fântână; reg.; și* ***lada fântânii***) v. Colac. Ghizd. Margine. **9** (*reg.; și* ***ladă de mort***) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **10** (*art.; anat.; reg.*) ***lada pieptului*** v. Cavitate toracică. Coșul pieptului (v. *coș*[1]). Cutie toracică. Torace. **II** fig. (*zool.; reg.*) **1** v. Cochilie. Scoică. **2** (*la broasca-țestoasă*) v. Carapace.
ladín, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. retoroman. *Ladinii trăiesc în Elveția, în vestul Austriei și în nordul Italiei.* **2** s.f. (*lingv.*) retoromană. *Ladina este o limbă romanică vorbită de ladini.*
lady ['ledi] s.f. (*angl.; adesea urmat de un nm. pr.; în Anglia*) v. Doamnă.
laf s.n. (*mai ales la pl.* ***lafuri***; *reg.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.
lafétă s.f. (*milit.; german.; înv.*) v. Afet.
lăgăr s.n. **I 1** (*milit.*) campament, cartier, tabără, ‹rar› camping, ‹reg.› cortel[2], ‹înv.› ordie, sălaș, tabie. *Lagărul este astfel stabilit încât să permită efectuarea unor exerciții practice pe teren.* **2** (*milit.; la romani*) castru, tabără, ‹înv.› tabie. *Arheologii au descoperit urmele unui lagăr roman la Dunăre.* **3** (*polit.*) ***lagăr de concentrare*** = ***lagăr de exterminare*** = ***lagăr de muncă*** = (*art.*) ***lagărul morții*** = gulag. *Mii de oameni au fost trimiși în lagăre de concentrare.* **4** (*astăzi rar*) v. Grupare. Partidă. Tabără. **II** (*tehn.*) **1** palier. *Lagărul este un organ de mașină care sprijină și ghidează un ax sau un arbore.* **2** (*la crângul morii; reg.*) v. Broască. **3** (*la piatra alergătoare a morii; reg.*) v. Pârpăriță. **4** (*la moară; reg.; și* ***lagăr de aramă, lagăr de lemn***) v. Perinoc.
lagivérde adj. (*turc.; înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verde-măsliniu.
lagostóm s.n. (*med.*) ‹pop. și fam.› buză de iepure. *Lagostomul este o malformație congenitală în care buza superioară este crestată ca la iepure.*
lagúm s.n. (*înv.*) **1** (*miner.*) v. Mină[1]. Subteran. **2** v. Șanț[1]. **3** (*milit.*) v. Șanț[1]. Tranșee. **4** v. Cloacă. Hazna.
lagunár, -ă adj. ‹rar› lagunos. *Fauna lagunară este variată.*
lagúnă s.f. (*geomorf., hidrol.; înv. și reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
lagunós, -oásă adj. (*rar*) v. Lagunar.
lai, lăie adj. (*pop.*) **1** (*despre oi, despre lâna lor sau despre țesături din lână*) v. Negru. **2** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur.
lăibăr s.n. (*pop.*) **1** v. Mintean. Surtuc. **2** v. Jiletcă. Vestă. **3** v. Pieptar.
lăic, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. mirean, mireancă, ‹înv.› lumean. *A renunțat la viața călugărească, trecând în rândul laicilor. La sinod au fost invitate câteva persoane laice.* **2** adj. lumesc, mirean, pământean, profan, ‹livr.› mundan, ‹rar› secular, ‹înv. și pop.› mirenesc, pământesc, ‹înv.› lumean, politicesc, temporal[2]. *Preotul parohiei are, pe lângă activitățile bisericești, și treburi laice.* **II** s.m., s.f., adj. (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”; rar*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.
laicísm s.n. **1** laicitate. *Unele persoane pendulează între laicism și religiozitate.* **2** laicitate. *Laicismul caracterizează gândirea lui Ion Budai-Deleanu.*
laicitáte s.f. **1** laicism. **2** laicism.
laicizá vb. I. tr. (*compl. indică instituții religioase, forme de învățământ, clerici*) ‹înv.› a seculariza. *Autoritățile au laicizat un seminar ortodox.*
laicizáre s.f. ‹înv.› secularizare. *Într-o anumită perioadă s-a dat o atenție deosebită laicizării învățământului.*
laicizát, -ă adj. (*despre instituții religioase, forme de învățământ, clerici*) ‹înv.› secularizat. *Seminarul laicizat a devenit un gimnaziu.*
laidăc, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.
lăie s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de”*) v. Haită. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).
láinic, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **I** adj. (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **II** s.m., s.f. **1** v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond. **2** v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.
lalanghítă s.f. (*culin.; înv. și reg.*) v. Clătită.
lalăție s.f. (*med.*) bâlbâială infantilă. *Lalația constă în repetarea ritmică a unor sunete, proprie dezvoltării vorbirii la copii.*
laleá s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***lalea-de-grădină***) *Tulipa gesneriana*; tulipă, ‹reg.› laptele-păsării (v. *lapte*), tulipan, zambac. **2** ***lalea-pestriță*** = *Frittilaria imperialis*; barba-împăratului (v. *barbă*). **3** (*reg.*) v. Bibilică (*Fritillaria meleagris*). **4** (*reg.*) v. Floarea-miresei (v. *floare*) (*Euphorbia marginata*). **5** (*reg.*) v. Crinde-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*). **II** (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

lalíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.
lalopatíe s.f. (*med.*) logopatie. *Lalopatia este un defect de vorbire care constă în exprimarea confuză a ideilor.*
lamaíc, -á adj. (*relig.*) lamaist, lamaistic. *Doctrina lamaică aparține unei secte budiste din Tibet și Mongolia.*
lamaíst, -ă adj. (*relig.*) lamaic, lamaistic.
lamaístic, -á adj. (*relig.*) lamaic, lamaistic.
lamartinián, -á adj. (*lit.*) lamartinist. *În multe din versurile poetului se constată influența poeziei lamartiniene.*
lamartiníst, -á adj. (*lit.*) lamartinian.
lámă s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul materialului*) lamină. *A înlocuit lamele ștergătoarelor de la parbrizul autovehiculului. Cutterul are lama de oțel.* **2** ascuțiș, lamină, limbă, pană, pânză, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de lamă.* **3** (*biol.*) ***lamă bazală*** = membrană bazală. *Lama bazală este situată la baza epiteliilor și a numeroase tipuri de celule, distribuția ei reflectând funcții multiple de susținere și de schimb.*
lambár s.n. **1** (*constr.*) ciubuc, ciubucar, tipar, ‹pop.› lămbuitor. *Cu lambarul se fac ornamentele în relief pentru a marca marginile unui perete.* **2** (*tehn.; în dulgherie*) lambă, lămbuitor, ‹pop.› scobitor. *Cu lambarul se fasonează muchia scândurilor pentru a obține o adâncitură sau o scobitură care să permită îmbinarea lor.*
lámbă s.f. (*tehn.*) **1** (*la car sau la căruță*) ‹pop.› vătrai, ‹reg.› costiș, cruce, întinzătoare (v. *întinzător*), lanț, lănțuș, palțău, scară, scăriță, tinzătoare. *Lambele leagă capetele crucii de capetele osiilor de dinainte.* **2** feder, ‹înv. și reg.› lămbuială. *Lamba este o proeminență în lungul muchiei unei piese (de lemn), care intră în nitul corespunzător al altei piese, pentru a asigura o îmbinare perfectă.* **3** (*în dulgherie*) lambar, lămbuitor, ‹pop.› scobitor. **4** (*la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă. **5** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinainte (v. *cruce*).
lambliáză s.f. (*med.*) giardiază. *Lambliaza este o boală parazitară.*
lámblie s.f. (*zool.*) *Giardia intestinalis*; giardie. *Lamblia se fixează în intestinul subțire și în căile biliare ale oamenilor și ale unor animale.*
lambóu s.n. (*livr.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă.
lamelár, -ă adj. lamelat, ‹rar› lamelos. *Parchetul din casă este lamelar.*
lameláre s.f. (*constr.*) lamelație. *Lamelarea este operația de asamblare într-un bloc a mai multe lamele pentru a obține elemente de construcție mai mari sau mai rezistente.*
lamelát, -ă adj. lamelar, ‹rar› lamelos.
lameláție s.f. (*constr.*) lamelare.
lamelibranhiát s.n. (*zool.*) bivalvă, scoică, ‹înv.› ostrac, ostrică. *Lamelibranhiatele sunt moluște acvatice, marine și dulcicole.*
lameliróstre s.f. pl. (*ornit.*) anseriforme, palmipede. *Lamelirostrele au gâtul lung și cele trei degete de la picioare unite printr-o membrană.*
lamelós, -oásă adj. (*rar*) v. Lamelar. Lamelat.
lamént s.n. (*livr.*) **1** v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură. **2** (*jur.*) v. Plângere. Reclamație.
lamentá vb. I. refl. **1** (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se jelui, a se plânge, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se lamentează că viața îi este plină de greutăți.* **2** (*despre ființe*) a geme, a se tângui, a se văita, ‹pop.› a îngeme, ‹înv. și reg.› a se scrivi, ‹fig.› a miorcăi. *Se lamentează de durere.* **3** (*despre oameni*) a se scânci, ‹pop. și fam.› a se smiorcăi, ‹fam.; deprec.› a se sclifosi. - *De unde ai furat banii? - Nu i-am furat, mamă, se lamenta băiatul.*
lamentábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) deplorabil, jalnic, mizer, mizerabil, nenorocit, prăpădit, ‹înv. și reg.› ticălos, ‹înv.› mișel, netrebnic. *Unii oameni au o existență lamentabilă.* **2** (*despre oameni*) deplorabil, jalnic, ‹înv.› mizerabil. *Copiii străzii îmbrăcați în zdrențe sunt lamentabili.* **3** (*în opoz. cu „valoros"; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost lamentabilă.* **4** penibil, trist. *Aseară, la petrecere, a oferit un spectacol lamentabil.* **5** (*înv.; mai ales despre sunete*) v. Jalnic. Tânguios. Tânguitor. Văitat[2]. **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹fig.› infect, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om lamentabil.* **2** (*rar; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Infect. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Murdar. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Sordid. Ticălos. Turpid. **III** adv. (*modal*) deplorabil, prost, slab. *Filmul este realizat lamentabil.*
lamentáre s.f. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de lamentările bătrânei.*
lamentáție s.f. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură, S-a săturat de lamentările bătrânei.
lamentóuri s.n. pl. (*livr.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
lamiacée s.f. (*bot.*) labiacee, labiată. *Levănțica, menta și busuiocul sunt lamiacee.*
laminá vb. I. tr. (*compl. indică documente, materiale etc.*) a plastifia. *Și-a laminat diploma de licență pentru a o proteja de degradare.*
laminái s.n. (*ind. text.*) laminare, laminat[1].
laminári s.f. **1** (*ind. text.*) laminaj, laminat[1]. *Prin laminare, fibrele textile se subțiază, se întind și se omogenizează cu ajutorul laminorului.* **2** plastifiere. *Laminarea diplomei de licență a fost necesară pentru a o proteja de degradare.*
laminát[1] s.n. (*ind. text.*) laminaj, laminare.
laminát[2], -ă adj. (*despre documente, materiale etc.*) plasticat, plastifiat. *Diploma laminată este protejată de degradare.*
laminatór, -oáre s.m., s.f., s.n. (*metalurg.*) **1** s.m., s.f. laminorist. *Laminatorii prelucrează metalele, aliajele metalice etc. prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului.* **2** s.n. laminor.
laminá s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul materialului*) lamă. *A înlocuit laminele ștergătoarelor de la parbrizul autovehiculului. Cutterul are lamina de oțel.* **2** ascuțiș, lamă, limbă, pană, pânză, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de lamină.* **3** (*bot.*) limb. *Lamina este partea lățită a frunzei.*
laminór s.n. (*metalurg.*) laminator. *Laminorul este folosit la transformarea metalelor sau aliajelor metalice în lame, fire, profile etc.*
laminoríst, -ă s.m., s.f. (*metalurg.*) laminator.
lámoste s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.
lampádă s.f. (*înv.*) v. Faclă. Făclie. Torță.
lampadedróm s.m. (*la vechii greci*) lampadofor, ‹înv.› lampadist.
lampadíst s.m. (*la vechii greci; înv.*) v. Lampadedrom. Lampadofor.
lampadofór s.m. (*la vechii greci*) lampadedrom, ‹înv.› lampadist. *Lampadoforii purtau torțe în timpul ceremoniilor religioase.*
lampagíu[1] s.m. **1** (*înv.*) ‹înv.› lampar, lampist. *Lampagiul făcea sau vindea lămpi.* **2** (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› fanaragiu[2], lampist. *Lampagiii se ocupau cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi.*
lampagíu[2] s.m. (*arg.*) v. Onanist.
lampár s.m. (*înv.*) ‹înv.› lampagiu[1], lampist.
lampás s.n. (*la unele uniforme*) vipușcă. *Ofițerul purta pantaloni negri cu lampas roșu.*
lámpă s.f. **1** (*și, reg., **lampă de vânt***) felinar, ‹astăzi rar› lanternă, ‹reg.› lămpaș, șterț, ‹înv.› fanar. *Lămpile luminau străzile în trecut.* **2** lampion, ‹înv.› luminat. *Ceferiștii, cu lămpi-*

le aprinse, verifică șinele. Minerii ies din mină cu lămpile fixate pe căști. **3** (*fiz.*) tub electronic. *Lampa conține mai mulți electrozi printre care trece un curent electric.* **4** ***lampă de alcool*** = ***lampă de spirt*** = mașină de spirt, spirtieră. *Își face cafeaua într-un ibric, pe o lampă de alcool.* **5** (*tehn.*) ***lampă de lipit*** = lampă de sudat. *Cu flacăra lămpii de lipit se sudează unele piese metalice;* ***lampă de sudat*** = lampă de lipit. **6** (*electr.*) ***lampă sofită*** = sofită. *Lampa sofită este o lampă electrică cu incandescență, de formă tubulară, legată în circuitul electric prin ambele capete.* **7** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1]. **8** (*fotogr.; ieșit din uz*) ***lampă-fulger*** v. Bliț. Flash. Fulger electronic.

lampión s.n. **1** lampă, ‹înv.› luminat. **2** (*și* ***lampion japonez, lampion venețian***) lanternă venețiană. *Zeci de candele și lampioane aprinse au desăvârșit fastul aniversării poetului.*

lampír s.m. (*entom.; livr.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

lampíst s.m. **1** (*înv.*) ‹înv.› lampagiu[1], lampar. **2** (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› fanaragiu[2], lampagiu.

lampisterie s.f. (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› lămpărie. *În lampisterii se depozitau și se întrețineau lămpile.*

lámur, -á adj. **1** (*în opoz. cu „tulbure”; rar; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent. **2** (*înv.; despre elemente chimice, mai ales despre metale*) v. Curat. Nativ. Neamestecat. Pur[2].

lámură s.f. **1** ‹reg.› mot[1], puf[2], pulbere, pupul făinii (v. *pup*[2]), spulberătură, ‹înv.› nișastea. *Lamura grâului. Lamura făinii.* **2** ‹fig.› cremă, esență, floare, spumă. *Mitul păstrează pentru eternitate lamura spiritualității unui popor.*

lan s.n. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică felul semănăturii*) holdă, ogor, ‹reg.› ostai. *De o parte și de alta a drumului se întind lanuri de grâu. Intră în lanul de porumb ca să culeagă câțiva ștuleți.*

lanát, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) lanuginos, păros, vilos, ‹înv. și pop.› lânos. *Tulpina unei plante lanate este acoperită cu foarte mulți peri fini.*

lancasteriamísm s.n. (*pedag.*) sistem lancasterian, sistem monitorial. *Lancasterianismul a fost fondat în Anglia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea.*

lánce s.f. **1** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) suliță, ‹înv.› fuște, pică[3], spicul, ‹turc.› giudea. *Cele două oști se luptau cu lăncile.* **2** (*la stână; reg.*) ‹reg.› campău, cață[2], nuia. *Ciobanii prind oile cu lancea.*

lanceolát, -á adj. (*bot.; despre frunze*) hastat, ‹înv.› lanciform, lănciat, lănțat. *Frunzele lanceolate au forma unui vârf de lance.*

lancifórm, -á adj. (*bot.; înv.; despre frunze*) v. Hastat. Lanceolat.

lándă s.f. (*geomorf.*) deșert, pustietate, pustiu, ‹rar› pustiire, ‹reg.› pustieșag, ‹înv.› ariniș[2], erem, pustiiciune. *O parte a landei Kalahari este rezervație naturală. Landa Gobi din Asia Centrală este a doua ca mărime din lume, după Sahara.*

landóu s.n. cărucior, căruț, trăsurică, ‹pop.› cărucean, ‹înv.› trăsură de copii. *Au cumpărat un landou pentru copil.*

lándră s.f. (*reg.*) **I 1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **3** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** (*bot.*) v. Borceag (*Vicia pannonica*).

lándșaft s.n. (*geogr.*) peisaj, peisaj geografic. *Landșaftul este o porțiune din mediul geografic care are trăsături proprii, distincte de cele ale porțiunilor învecinate.*

lándtag s.n. (*polit.; nm. pr.*) **1** (*în Germania până în 1934 și în Austro-Ungaria; astăzi, în Liechtenstein*) Legislativ, Parlament. *Landtagul are putere legislativă și obligația de a controla puterea executivă.* **2** (*în Germania și în Austria*) Dietă[2]. *Landtagul este organul legislativ al unui land.*

langáj s.n. (*fran.*) v. Grai. Limbaj. Limbaj articulat. Limbă. Vorbire.

langavíe s.f. (*arhit.; înv.*) v. Ghirlandă.

langoáre s.f. lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de langoare provocată de canicula.*

lángoș s.n. (*culin.; reg.*) ‹reg.› grăbițel, lângălău, palaneț. *Langoșul este o turtă din aluat de pâine, coaptă în gura cuptorului sau pe plită.*

lángră s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

langurós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) sentimental, tandru. *A cunoscut o fată drăguță și languroasă.* **2** (*despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) sentimental, ‹rar› sentimentalist, ‹peior.› operetistic, ‹fig.› dulceag, siropos. *Prezentarea făcută cărții este languroasă. I-a scris o scrisoare plină de declarații languroase.* **3** (*despre ochi, privire*) drăgăstos, galeș, lânced, molatic, tandru, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri languroase.*

langurozitáte s.f. (*rar*) v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire.

lanifér, -á adj. **1** (*despre animale*) lânos, ‹reg.› lânat. *Oile sunt lanifere.* **2** (*despre plante sau despre părți ale lor*) pufos, ‹rar› pufuiat, scămos. *Mătișorii sunt lanifери. Frunzele unor plante sunt lanifere.*

lanitál s.n. (*ind. text.*) lână artificială. *Lanitalul se folosește la fabricarea unor țesături și tricotaje.*

lániu s.m. (*ornit.; latin.; înv.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-cotofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).

lansá vb. I. **1** tr. (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a arunca, a azvârli, a trage, a zvârli, ‹pop.› a slobozi, ‹fig.› a împroșca. *Asupra localității au fost lansate zeci de rachete.* **2** refl. (*despre oameni*) a se avânta, ‹rar› a se elansa, ‹fig.› a se înaripa. *Nu te lansa într-o asemenea afacere!* **3** refl. (*despre oameni*) a se expune, a se hazarda, a risca, ‹înv.› a se expoza. *Părinții l-au sfătuit să nu se lanseze intrând în politică.* **4** tr., refl. (*jur.*) a emite. *Pe numele lui s-a lansat un mandat de arestare.* **5** tr. (*despre state, bănci naționale, instituții financiare; compl. indică bilete de bancă, monede, bancnote, hârtii de valoare, obligații, acțiuni etc.*) a emite, a scoate. *Banca Națională a lansat o bancnotă nouă.* **6** tr. (*compl. indică idei, opinii, teorii etc. noi, originale*) a enunța, a expune, a formula. *Au lansat ideea înființării unei societăți de binefacere.* **7** tr. (*compl. indică idei, propuneri, planuri, proiecte etc.*) a anticipa, ‹fig.› a avansa. *A lansat evaluări economice corecte.* **8** tr. (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) a difuza, a populariza, a propaga, a propovădui, a răspândi, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de știință lansează ideile cele mai valoroase prin intermediul cărților.* **9** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a declanșa, a iniția. *În ultimul timp a fost lansată o campanie împotriva fumatului.* **10** refl. (*despre oameni*) a se afirma, a se evidenția, a se impune, a se remarca, ‹fig.› a triumfa. *A reușit să se lanseze în lumea muzicală.* **11** tr. (*tipogr.; rar; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) v. Edita. Imprima. Publica. Scoate. Tipări.

lansáre s.f. **1** aruncare, azvârlire, tragere, zvârlire. *Lansarea rachetelor asupra localității a produs multe victime.* **2** (*jur.*) emitere. *Lansarea mandatului de arestare s-a făcut de către un judecător.* **3** enunțare, expunere, formulare. *Lansarea ideii înființării unei societăți de binefacere a produs interes.* **4** anticipare, ‹fig.› avansare. *Lansarea acestei propuneri este benefică pentru activitatea instituției.*

lantérnă s.f. **1** ***lanternă de buzunar*** = ‹arg.› licurici. *În torpedoul mașinii are o lanternă de buzunar.* **2** ***lanternă venețiană*** = lampion, lampion japonez, lampion venețian. *Zeci de candele și lanterne venețiene aprinse au desăvârșit fastul aniversării poetului.* **3** (*arhit.*) lanternou. *Lanterna este un turn cu deschideri laterale, construit deasupra unei cupole sau a unui edificiu pentru luminarea interiorului.* **4** (*astăzi rar*) v. Felinar. Lampă. **5** (*la vehicule; rar*) v. Far. Proiector. **6** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

lanternóu s.n. (*arhit.*) **1** lanternă. **2** lucernariu, luminator, oberliht. *Lanternoul, constituit din panouri transparente sau translucide, înlocuiește o porțiune dintr-un plafon, dintr-un acoperiș sau dintr-un zid pentru a permite iluminarea naturală a interiorului.*

lanț s.n. **I 1** ‹rar› zale (v. *za*[2]), rătez, ‹reg.› știr[2], ‹înv. și reg.› lanțug, ‹înv.› catenă, verigă. *Calul este legat cu un lanț de un copac. La fântână, căldarea atârnă de un lanț.* **2** (*la pl.* ***lanțuri***)

cătușe (v. *cătușă*), fiare (v. *fier*), ‹înv. și pop.› legături (v. *legătură*), ‹pop.› legători (v. *legătoare*), obezi (v. *obadă*), zăvoare (v. *zăvor*), ‹înv. și reg.› lanțug, ‹reg.› cotoaie (v. *cotoi*[1]), verigi (v. *verigă*), ‹înv.› bante (v. *bantă*), piedici (v. *piedică*), ‹arg.› mănuși (v. *mănușă*), sigilii (v. *sigiliu*), verighete (v. *verighetă*). *Criminalul a fost pus în lanțuri.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) ‹înv.› gătin, lanțug. *Poartă la gât un lanț de aur, cu o cruciuliță.* **4** lănțișor, ‹reg.› lanțug. *Fata știe să împletească cu croșeta numai lanțuri.* **5** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă. **6** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie; reg.*) v. Opritoare. Piedică. Zăvor. **7** (*tehn.; la tânjala carului; reg.*) v. Cătușă. Tânjăluță. **8** (*la pl.* ***lanțuri***; *reg.*) v. Leagăn. Scrânciob. **9** fig. (*la pl.* ***lanțuri***) robie, sclavie, fig.; ‹înv.› legătură. *După secole de luptă, negrii au scăpat de lanțuri.* **II 1** (*geomorf; determ. prin „muntos", „de munți", „munților" sau printr-un nm. pr.*) catenă, catenă muntoasă, sistem muntos. *Lanțul muntos al Carpaților este acoperit de păduri întinse.* **2** (*geomorf; determ. prin „muntos", „de munți" sau printr-un nm. pr.*) brâu, șir, șirag. *Lanțul Carpaților mărginește Transilvania.* **3** (*cu sens spațial; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) coloană, convoi, rând, șir, șirag, ‹reg.› trâmbă, fig.; fam.› cârnat. *Pe autostradă s-a format un lung lanț de mașini.* **4** (*cu sens spațial*) succesiune, șir. *În depărtare se vede un lanț de dealuri. Pe această stradă este un lanț de case-tip.* **5** (*cu sens temporal*) succesiune, suită, șir, șirag, ‹reg.› șiretenie[2]. *Viața ei a fost un lanț de evenimente fericite și triste. Lanțul surprizelor a fost lung.* **6** fig. coerență, înlănțuire, înlănțuire logică, legătură, șir, fig.› curs[1]. *A încercat să reconstruiască lanțul impresiilor din călătorie. Concluzia la care ajunge cineva este determinată de lanțul unor fapte.* **7** fig. (*rar*) v. Ierarhie. Scară. **III 1** (*chim.*) catenă, catenă ciclică, catenă liniară, catenă ramificată. *Un lanț leagă între ei atomii de același fel ai unei substanțe.* **2** (*fiziol.*) ***lanț cauzal închis*** = aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, legătură inversă, reacțiune, retroacțiune, retrocontrol. *Lanțul cauzal închis este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.*

lanțétă s.f. **1** (*med., med. vet.*) ‹turc.; înv.› nișter. *Lanțeta se folosește la vaccinări, incizii etc.* **2** (*arhit.*) ogivă. *Lanțeta este caracteristică stilului gotic.*

lanțúg s.n. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Lanț. **2** (*reg.*) v. Lanț. Lănțișor. **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lanț. **II** (*mai ales la pl.* ***lanțuguri***; *înv. și reg.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*).

lanuginós, -oásă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) lanat, păros, vilos, ‹înv. și pop.› lânos. *Tulpina unei plante lanuginoase este acoperită cu foarte mulți peri fini.*

lanúgo s.n. (*bot.; la unele plante sau la fructe*) puf[2], ‹rar› scamă. *Este alergic la lanugoul piersicilor.*

laolaltă adv. **I** (*modal; exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.*) **1** în corpore, împreună, ‹pop.› olaltă, ‹înv. și reg.› delaolaltă, ‹reg.› tamba. *Sindicaliștii și-au cerut drepturile laolaltă.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) dimpreună, împreună, ‹înv.› depreună. *Mâine vom fi laolaltă la concert. A plecat în concediu laolaltă cu nepoții lui.* **3** alături, împreună, ‹pop.› deolaltă. *Cele două fete mergeau laolaltă, cu pas grăbit.* **II** (*temporal; exprimă simultaneitatea*) totodată. *Lucrarea are calități rare, greu de dobândit laolaltă prin orice alt procedeu.*

lapalisádă s.f. (*livr.*) v. Banalitate. Loc comun. Platitudine. Prozaism. Truism.

laparocél s.n. (*med.*) elitrocel, hernie vaginală.

laparoscóp s.n. (*med.*) abdominoscop, peritoneoscop. *Laparoscopul este folosit în peritoneoscopie.*

laparoscopíe s.f. (*med.*) abdominoscopie, celioscopie, peritoneoscopie, ventroscopie. *Prin laparoscopie se examinează interiorul cavității abdominale cu ajutorul laparoscopului.*

laparotomíe s.f. (*chir.*) celiotomie. *Laparotomia se efectuează în scopul de a se interveni chirurgical pe organele intraabdominale.*

lapidár, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, scurt, succint, ‹înv.› rezumator, fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul lapidar al jurnalistului.* **2** adv. (*modal*) concis, laconic, succint. *I-a răspuns lapidar. Și-a caracterizat lapidar discipolul.*

lapidáre s.f. lapidație. *A fost ucis prin lapidare.*

lapidaritáte s.f. concentrare, concizie, laconicitate, laconism, scurtime, sobrietate. *Lapidaritatea exprimării este atributul unei minți organizate.*

lapidáție s.f. lapidare.

lapídă s.f. **1** piatră comemorativă. *A fost de față la ceremonia descoperirii lapidei pe care erau incustrate numele eroilor Revoluției din Decembrie.* **2** piatră funerară, placă funerară, placă tombală, ‹reg.› znamăn ‹înv.› piatră tumulară. *Lapida de pe mormânt este din marmură neagră.*

lapiéz s.n. (*geomorf.*) karren. *Lapiezul este o formă carstică, cu aspect de șănțulețe ramificate, despărțite prin creste.*

lapíli s.m. pl. (*geol.*) pietriș vulcanic. *Lapilii sunt expulzați în atmosferă de vulcanii în erupție și sedimentați în apropierea craterului.*

lapín s.m. (*zool.*) *Oryctolagus cuniculus*; iepure-de-vizuină.

lápis s.n. (*mineral.*) lapislazuli, lazur, lazurit. *Lapisul este folosit la confecționarea unor obiecte de artă, bijuterii sau la prepararea unor vopsele.*

lapislazúli s.n. (*mineral.*) lapis, lazur, lazurit.

lapón, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› laponez. *Laponii trăiesc în regiunile extrem-nordice ale Europei.* **2** adj. ‹înv.› laponic. *Costumul lapon de sărbătoare este făcut din piei brodate.*

laponéz, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Lapon.

lapónic, -ă adj. (*înv.*) v. Lapon.

lăpoviță s.f. (*meteor.*) fleașcă, fleșcăială, fleșcăraie, zloată, ‹reg.› flece, ciorbă, mâzgoală, spic, șiclu, șlepoiță, țârai, țârfăială. *În timpul zilelor babei este lapoviță afară.*

lăpsus s.n. **1** gol[2], lacună, lipsă, vid, fig.› hiat. *Lucrarea recent apărută completează un lapsus în domeniu. Această situație a apărut din cauza unui lapsus legislativ.* **2** ***lapsus linguae*** = eroare de vorbire; ***lapsus calami*** = eroare de scriere.

laptagioăică s.f. (*reg.*) v. Lăptăreasă.

laptagíu s.m. (*înv. și reg.*) v. Lăptar.

lápte s.n. **I 1** ***lapte acru*** = iaurt, ‹reg.› lapte covăsit, lapte saur, lapte storcit, lapte târhoțit, saur. *Îi place laptele acru făcut în casă*; ***lapte bătut*** = **a** ‹pop.› zară. *Laptele bătut se obține din coagul acru sau în urma fărâmițării coagulului prin mijloace mecanice*; **b** (*pop.*) ‹pop.› zară, zer, ‹reg.› lapte gros, lapte smântânit, zăborină. *Laptele bătut este un lichid acrișor care rămâne după ce s-a scos untul*; ***lapte brânzit*** = ‹reg.› lapte coräslit, lapte jintițit, lapte serbezit. *Laptele brânzit este laptele care se strică la fiert, căpătând aspect de brânză*; (*pop.*) ***lapte prins*** = ‹pop.› chișleag, străgheață, ‹reg.› lapte apos, lapte gros, lapte închegat, lapte subțire, lapte verde, lapte zburat, leurdă, sămăchișă, smântână acră. *Laptele prins este lapte de vacă nefiert, închegat pe cale naturală, de la care s-a luat smântâna*; (*reg.*) ***lapte apos*** = ***lapte gros*** = ***lapte închegat*** = ***lapte subțire*** = ***lapte verde*** = ***lapte zburat*** v. Chișleag. Lapte prins. Străgheață; ***lapte coräslit*** = ***lapte jintițit*** = ***lapte serbezit*** v. Lapte brânzit; ***lapte covăsit*** = ***lapte saur*** = ***lapte storcit*** = ***lapte târhoțit*** v. Iaurt. Lapte acru; ***lapte gros*** = ***lapte smântânit*** v. Lapte bătut. Zară. Zer. **2** (*la pl.* ***lăpturi***; *pop.*) v. Lactate (v. *lactat*). Produse lactate (v. *produs*). **II 1** ***lapte de var*** = **a** (*chim.*) apă de var. *Laptele de var este o suspensie de hidroxid de calciu în apă, folosită la zugrăvit, în industrie etc.*; **b** (*constr.*) var, ‹rar› calce[2], ‹înv.› muruială, var alb. *A zugrăvit în holuri numai cu lapte de var.* **2** (*art.; bot.*) ***laptele-câinelui*** = ***laptele-cucului*** = **a** *Euphorbia cyparissias*; alior, euforbie, ‹reg.› areu, aribi, laur, părul-porcului (v. *păr*); **b** *Euphorbia helioscopia*; alior, euforbie, ‹reg.› buruiană-de-friguri, buruiană-măgărească, iarbă-de-râie; **c** *Euphoria esula*; alior; **d** *Euphoria platyphyllos*; alior; ***laptele-păsării*** = **a** *Ornithogalum umbellatum*; băluşcă; **b** *Gagea lutea*; ‹reg.› floarea-veselă (v. *floare*); **c** (*reg.*) v. Lalea. Lalea-de-grădină. Tulipă (*Tulipa gesneriana*); ***laptele-stâncii*** = **a** *Androsace chamaejasme*; lăptișor, ‹reg.› primuliță; **b** *Androsace arachnoidea*; lăptișor; **c** *Androsace lactea*; lăptișor-alb; (*reg.*) ***laptele-câinelui*** v. Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului (v. *limbă*). Otrățel (*Borrago officinalis*). **3** (*bot.; înv. și pop.; și, înv., **lapte vegetal***) v. Măduvă. Sevă. Suc. **4** (*geomorf.; pop.*) ***lapte de piatră*** = ***lapte de stâncă*** v. Stalactită. **5** (*apic.; reg.*) ***lapte de matcă*** = ***lapte de puiet*** v. Lăptișor. Lăptișor de matcă. **6** (*reg.*) ***lapte de miere*** v. Mursă. **7** (*iht.; reg.*) ***lapte de pește*** v. Lapți.

laptop ['leptop] s.n. (*inform.*) calculator portabil, computer personal portabil.

lapți s.m. pl. **1** (*iht.*) ‹reg.› lapte-de-pește, lăptuș, linți (v. *linte*). **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **3** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

lapúc s.m. (*bot.; reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*).
lard s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Slănină.
larg, lárgă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „mic"; despre întinderi de pământ, teritorii, ţinuturi etc.*) cuprinzător, extins, imens, întins[2], mare[1], vast[2], ‹înv. şi reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfăţat[2]. *În toate provinciile ţării sunt câmpii largi. Are o moşie largă.* **2** (*despre spaţii delimitate sau închise, mai ales despre construcţii, părţi componente ale lor*) cuprinzător, încăpător, întins[2], mare[1], spaţios. *Casa are un salon larg.* **3** (*în opoz. cu „mic"; despre suprafeţe, spaţii etc.*) amplu, întins[2], mare[1]. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu larg.* **4** (*despre locuri, artere de circulaţie etc.*) întins[2], spaţios, vast[2]. *Vila are o curte interioară largă. În toate capitalele europene sunt bulevarde largi.* **5** (*în opoz. cu „îngust", „strâmt"; despre obiecte, corpuri etc.*) lat, mare[1]. *Patul din dormitor este foarte larg. Pe câmp erau brazde largi.* **6** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, ţesături etc.*) întins[2], lăbărţat, lărgit, lăţit, ‹înv. şi pop.› dezmăţat. *Largă, flaneaua de mohair nu mai poate fi purtată.* **7** (*despre veşminte*) bogat. *Canadiana îi este prea largă.* **8** (*despre vase, recipiente etc.*) cuprinzător, încăpător, mare[1], voluminos. *Damigeana este destul de largă pentru cantitatea de vin pe care o va cumpăra.* **9** (*despre orificii, găuri etc.*) lat. *Gura căniii este largă.* **10** (*despre părţi ale corpului fiinţelor*) lat. *Bărbatul are o ceafă largă. Pe fruntea largă îi atârnă câteva şuviţe de păr.* **11** (*despre legături, noduri etc.*) liber, ‹înv. şi pop.› slobod. *Legătura baticului trebuie să fie largă pentru a o suporta sub barbă.* **12** (*despre noţiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, cuprinzător, extins, lax, ‹fig.› întins[2], spaţial. *Romanul are o structură largă. Are o perspectivă largă asupra acestui proiect.* **13** indispensabil. *Preţul produselor de consum larg a crescut.* **14** (*rar; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[2]. Umflat. **II** adj.fig. **1** (*despre oameni*) culant, darnic, galant, generos, mărinimos, milostiv, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tata, larg, ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **2** (*în opoz. cu „redus", „restrâns"; despre colectivităţi*) mare[1], numeros, ‹fig.; înv.› lat. *L-a înconjurat un grup larg de copii.* **3** (*despre gesturi, mişcări*) maiestuos, ‹fig.› măreţ. *Avocatul pleda pătimaş, cu gesturi largi. Totdeauna salutul lui era larg şi zâmbitor.* **III** s.n. (*rar*) **1** (*de obicei cu determ. care indică măsura, exprimate în unităţi convenţionale de măsură, însoţite de un num.*) v. Lat. Lărgime. Lăţime. **2** fig. v. Belşug. Bogăţie. Bunăstare. Cornul abundenţei (v. *corn*). Înflorire. Prosperitate.
largactíl s.n. (*farm.*) clordelazin, clorpromazină. *Largactilul se foloseşte ca sedativ sau în preanestezie.*
largaménte adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** adagio, încet, largo, lento, rar. **2** grave, largo, lento.
larghétă s.f. (*metalurg.*) platină. *Largheta se foloseşte ca materie primă la laminarea tablei subţiri.*
larghéţe s.f. fig. culanţă, dărnicie, generozitate, mărinimie, ‹fig.; înv.› ieftinătate, ieftineaţă, ieftinie. *Este un om de o rară largheţe.*
lărgo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** adagio, încet, largamente, lento, rar. **2** grave, largamente, lento.
lări s.m. fig. casă părintească (v. *casă*[1]). *După ani de peregrinări, s-a întors la lari.*
laríce s.f. (*bot.*) *Larix decidua*; zadă, ‹reg.› brad-de-vară, cădrin, luciu[1], melceajen, molete[2].
laríngе s.n. (*anat.*) ‹pop.› beregată, gâtlej, înghiţitoare, ‹reg.› gâtiţă, para gâtului (v. *pară*[2]), ‹înv.› răsuflătoare. *În laringe se află coardele vocale.*
laringítă s.f. (*med.*) ‹pop.› gâjâială. *Laringita este inflamaţia cronică sau acută a laringelui.*
lármă s.f. **I 1** gălăgie, hărmălaie, huiet, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. şi fam.› chiloman, ‹pop.› vraişte, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. şi reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. şi fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), şucăr. *În piaţă era o larmă de nedescris.* **2** freamăt, gălăgie, tumult, turbulenţă, vuiet, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Larma străzii pătrunde prin ferestre.* **3** (*pop. şi fam.*) v. Agitaţie. Frământare. Tulburare. Vâlvă. Zarvă. **4** (*pop.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie. **5** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a da" sau „a suna"*) v. Alarmă. Alertă. **II** fig. agitare, agitaţie, excitaţie, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, nelinişte, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescenţă, furtună, trepidaţie, vibrare, vibraţie, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliţie, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de larmă interioară din cauza neajunsurilor vieţii.*
lármăt s.n. (*rar*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
larmoaiánt, -ă adj. (*livr.; despre voce, glas etc.*) v. Jalnic. Plângăreţ. Plângător. Plâns[2]. Scâncit[2]. Scâncitor. Tânguios. Tânguitor. Trist.
larvál, -ă adj. (*zool.; rar*) v. Larvar.
larvár, -ă adj. **1** (*zool.*) ‹rar› larval. *Broasca este încă în stare larvară. Durata evoluţiei larvare diferă de la un organism la altul.* **2** fig. ascuns[2], latent, necunoscut, nedescoperit, neştiut[2], tainic, tăinuit, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expediţiilor a pătruns în viaţa larvară a pădurii. În oricine zace un talent larvar.*
lárvă s.f. **1** (*zool.*) ‹pop.› plod, ‹reg.› murgoci. *Larvele omizilor se dezvoltă mâncând frunze.* **2** (*la pl. **larve**; în mitol. romană*) lemuri (v. *lemur*). *Larvele erau spirite ale morţilor care căutau, noaptea, vechile cămine.* **3** (*înv.*) v. Mască. **4** (*mitol. pop.; înv.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Năluciire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.
lascáv, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înţelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv. **2** (*reg.*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.
lăscă s.f. (*înv.*) v. Favoare. Protecţie.
lascív, -ă adj. **1** (*despre oameni*) senzual, voluptuos. *Este o femeie lascivă, care atrage privirile bărbaţilor.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) impudic, libidinos, obscen, senzual, voluptuos, ‹livr.› lubric. *A fost amendat pentru gesturi lascive.*
lascivitáte s.f. senzualism, senzualitate, ‹livr.› lubric, lubricitate. *Dansul tinerei se caracterizează prin lascivitate.*
lasitúdine s.f. **1** (*fiziol.*) oboseală, osteneală, ‹livr.› fatigabilitate, ‹rar› neodihnă, obosire, ‹pop.› trudă, ‹înv.› câştig, deranj, ostenire, ostenită (v. *ostenit*[2]). *Lasitudinea lui este evidentă după o zi de muncă.* **2** blazare, dezabuzare, plictiseală, urât[1], ‹livr.› acedie, ‹pop. şi fam.› lehamite, ‹fam.› plictis, ‹reg.› lihăială, zălezeală, ‹înv.› anosteală, anostie, plicsis, sastiseală, sastisire, stenahorie, ‹grec.; înv.› nixis, ‹arg.› sictir, sictireală. *Neajunsurile l-au adus la o stare de lasitudine.*
lăstex s.n. (*ind. text.*) portjartier elastic.
laş, láşă adj., s.m., s.f. fricos, poltron, ‹pop. şi fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, ‹pop.› mişel, muierce, ‹fam.; iron. sau peior.› iepurilă, ‹înv.› codaci, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹fig.; fam.› eunuc, ‹vulg.› cacă-frică. *Oamenii laşi nu sunt agreaţi.*
laşá vb. I. tr. (*rar*) **1** v. Degaja. Descleşta. Desface. Desprinde. Elibera. Libera. Scăpa. Scoate. **2** fig. (*compl. indică ironii, cuvinte nepotrivite, aberaţii etc.*) v. Scăpa.
laşítáte s.f. poltronerie, ‹rar› poltronism. *Nu îi spune adevărul din laşitate. Disprefuieşte duplicitatea făcută din laşitate.*
láşte s.f. pl. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tăiţei.
lat, látă adj., s.m., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „îngust", „strâmt"; despre obiecte, corpuri etc.*) larg, mare[1]. *Patul din dormitor este foarte lat. Pe câmp erau brazde late.* **2** (*despre orificii, găuri etc.*) larg. *Gura căniii este latâ.* **3** (*despre părţi ale corpului fiinţelor*) larg. *Bărbatul are o ceafă latâ. Pe fruntea latâ îi atârnă câteva şuviţe de păr.* **4** (*despre nasul unor animale*) cârn, teşit, turtit, ‹reg.› pepeşit, târşit[2], ‹înv.› tâmpit. *Mopşii au nasul lat.* **5** (*despre ridicături de pământ*) teşit, turtit. *Au poposit pe vârful lat al dealului.* **6** fig. (*în opoz. cu „redus", „restrâns"; înv.; despre colectivităţi*) v. Larg. Mare[1]. Numeros. **II** s.m. **1** (*de obicei cu determ. care indică măsura, exprimate în unităţi convenţionale de măsură, însoţite de un num.*) lărgime, lăţime, ‹rar› larg. *Drumul are un lat de şapte metri. Grădina are în lat o sută de metri.* **2** (*entom.; pop.*) v. Păduche. Păduche-lat (*Phthirus pubis*). **III** adv. (*modal; pe lângă vb. de declaraţie; rar*) v. Lent. Molcom. Tărăgănat.

laténT, -ă adj. **1** ascuns[2], necunoscut, nedescoperit, neștiut[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața latentă a pădurii. În oricine zace un talent latent.* **2** potențial. *Această nenorocire a trezit în el instincte de ocrotire și energii latente.*

laterál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre construcții, elemente de construcție, obiecte etc.*) lăturalnic, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› lătural. *Construcția are un corp central și două aripi laterale. Iese în curte printr-o ușă laterală.* **2** (*despre zone, terenuri, construcții etc.*) lăturalnic, lăturaș, limitrof, mărginaș, ‹reg.› mărginos. *Satul nu are o poziție laterală în comună, ci este chiar în centrul ei.* **3** (*despre drumuri, străzi etc.*) izolat, lăturalnic, ‹pop.› lăturaș. *S-a întors acasă pe un drum lateral.* **4** (*despre rude, grade de rudenie etc.*) colateral, ‹înv.› lăturalnic, lăturaș. *Familia ei are multe ramuri laterale.* **5** fig. (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹fig.› adiacent, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune laterală care nu interesează pe nimeni.* **II** s.f. (*fon.*) consoană laterală. *„L" este o laterală.*

laterític, -ă adj. (*geol.; despre soluri*) feralitic. *Solurile lateritice se întâlnesc mai ales în zona tropicală umedă.*

lateritizáre s.f. (*geol.*) feralitizare. *Lateritizarea este procesul natural de formare a lateritei.*

lateropoZíție s.f. (*stomat.*) lateroversie. *Lateropoziția este deviația unuia sau a mai mulți dinți spre dreapta sau spre stânga.*

laterovérsie s.f. (*stomat.*) lateropoziție.

látex s.n. (*bot.*) ‹pop.› suc. *Din latexul arborelui de cauciuc se obține cauciucul natural.*

laticlávă s.f. (*în Antic. romană*) togă. *Laticlava era purtată de senatorii romani.*

latifundiár, -ă s.m., s.f. mare proprietar (v. *mare*[1]), moșier, ‹reg.› spahie[2], spăiluc. *Averea sa nu se putea compara cu cea a latifundiarilor.*

latifúndiu s.n. domeniu, moșie, pământuri (v. *pământ*), proprietate, ‹înv. și reg.› loc, ‹reg.› iosag, telechi, ‹înv.› delniță, dvor, dvorbă, ocolnică, olat, posesiune, prediu, vatră. *Latifundiul său se întinde pe sute de hectare.*

latín, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. roman[2]. *Latinii trăiau în provinciile italice ale Imperiului Roman. Operele marilor scriitori latini au fost publicate în mai multe ediții.* **2** adj. (*despre cuvinte, texte, cărți sau despre fenomene culturale, sociale etc.*) latinesc, ‹înv.› latinic. *Cele mai multe cuvinte din fondul principal de cuvinte al limbii române sunt de origine latină. Pe peretele catedralei este o inscripție latină. Numele personajelor din piesă au rezonanță latină.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă latină, ‹înv.› latinească (v. *latinesc*), latinie. *Latina este o limbă indo-europeană din grupul italic.* **4** s.f. (*lingv.*) ***latină clasică*** = ***latină cultă*** = ***latină literară*** = ***latină savantă*** = limbă latină clasică, limbă latină literară. *Latina clasică era limba latină folosită în Imperiul Roman, mai ales în scris, de persoanele instruite*; ***latină de cancelarie*** = latină medievală; ***latină medievală*** = latină de cancelarie. *Latina medievală era limba actelor publice și particulare, folosită în țările Europei occidentale și centrale*; ***latină populară*** = ***latină vulgară*** = limbă latină populară, limbă latină vulgară, ‹rar› latină rustică, ‹înv.› latină poporană, limbă latină poporană, limbă latină rustică. *Latina vulgară era limba latină folosită în toate provinciile Imperiului Roman de populația neinstruită*; (*rar*) ***latină rustică*** v. Latină populară. Latină vulgară. Limbă latină populară. Limbă latină vulgară; (*înv.*) ***latină poporană*** v. Latină populară. Latină vulgară. Limbă latină populară. Limbă latină vulgară. **5** s.f. (*la pl.* ***latine***; *tipogr.*) caractere latine (v. *caracter*), litere latine (v. *literă*), litere romane (v. *literă*), slove latine (v. *slovă*). *Mulți tineri japonezi știu să scrie și cu latine.* **6** adj. neolatin, romanic. *Limba română este o limbă latină. Românii sunt un popor latin alături de italieni, francezi, spanioli, portughezi.* **7** s.m., s.f. (*înv.* și *pop.; peior.; mai ales în forma* ***letin***) v. Străin. **8** s.m. (*milit.; în Ev. Med.; înv.*) v. Cruciat. **II** (*relig.*) **1** s.m. (*pop.; în forma* ***letin***) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **2** s.m., s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Catolic. Romano-catolic. **3** adj. (*înv.* și *reg.*) v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic. **4** s.m., s.f. (*înv.; în forma* ***letin***) v. Greco-catolic. Uniat. Unit.

latinésc, -eáscă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre cuvinte, texte, cărți sau despre fenomene culturale, sociale etc.*) latin, ‹înv.› latinic. **2** (*relig.; înv.* și *reg.*) v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic. **II** s.f. (*lingv.; înv.*) v. Latină. Limbă latină.

latinéște adv. (*modal*) ‹înv.› dieceșe, râmlenește. *Lingvistul consultă mai multe gramatici scrise latinește. Citește cursiv latinește.*

latiní vb. IV. tr. (*lingv.; înv.; compl. indică cuvinte, limbi etc.*) v. Latiniza.

latínic, -ă adj. (*înv.; despre cuvinte, texte, cărți sau despre fenomene culturale, sociale etc.*) v. Latin. Latinesc.

latiníe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Latină (v. *latin*). Limbă latină.

latimíre s.f. (*lingv.; înv.*) v. Latinizare.

latinísm s.n. **1** (*lingv.*) curent latinist, ‹înv.› latinitate. *Latinismul a contribuit la demonstrarea originii latine a limbii române și a caracterului ei romanic.* **2** (*înv.*) v. Latinitate. Romanitate.

latinitáte s.f. **1** romanitate, ‹rar› romanism, ‹înv.› latinism. *Latinitatea limbii române este un fapt incontestabil.* **2** (*colect.*) lumea latină (v. *lume*). *Izolarea limbii române de latinitatea apuseană a avut consecințe importante.* **3** (*lingv.; înv.*) v. Curent latinist. Latinism. **4** (*lingv.; înv.*) v. Latinizare.

latinizá vb. I. tr. (*lingv.; compl. indică cuvinte, limbi etc.*) ‹înv.› a latini. *Reprezentanții curentului latinist au încercat să latinizeze limba română.*

latinizáre s.f. (*lingv.*) ‹înv.› latinire, latinitate, latinizație. *Reprezentanții curentului latinist și-au propus latinizarea limbii române.*

latinizáție s.f. (*lingv.; înv.*) v. Latinizare.

latinoamericán, -ă adj. ibero-american. *Urmărește un film latinoamerican.*

latír s.m. (*bot.*) **1** *Lathyrus sativus*; mazăre-furajeră. **2** *Lathyrus odoratus*; indrușaim, sângele-voinicului (v. *sânge*), ‹rar› sânge-de-voinic, ‹reg.› floare-de-mazăre, hărăgică, măzărată (v. *măzărat*), măzărean, măzărică, măzăriche, măzăroi, măzăruică, oreșniță, pejmă. **3** (*rar*) v. Lintea-pratului (v. *linte*) (*Lathyrus pratensis*). **4** (*rar*) v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **5** (*reg.*) v. Bob-de-țarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus sylvester*).

latitudinál, -ă adj. transversal, ‹înv.› transvers. *A comandat un sistem de bare latitudinale pentru portbagajul mașinii.*

latitúdine s.f. **1** (*geogr.*) ‹înv.› lățătime, lățime, lățime geografică. *Primind gradele de latitudine și longitudine, specialiștii au recuperat avionul aterizat forțat în deșert. Căldura solară este variabilă cu latitudinea și longitudinea.* **2** (*astron.*) ***latitudine astronomică*** = latitudine cerească; ***latitudine cerească*** = latitudine astronomică. *Latitudinea cerească se exprimă prin unghiul cuprins între direcția către un astru și planul eclipticii.* **3** (*geogr.; rar*) v. Paralelă (v. *paralel*).

látiță s.f. (*iht.*) **1** *Alburnoides bipunctatus*; beldiță, ‹reg.› berchiță, cărăjel, coconar, lătană, lătăreață (v. *lătăreț*), lătău, lătăuș, lățeț, lăticioară, lopiscă, obletcior, obleț-de-râu, soreață[1], țușcov-de-râu. **2** (*reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*). **3** (*reg.*) v. Caracudă. Caracudă-de-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roșie. Caras. Cărășel (*Carassius carassius*).

latrinăr s.m. (*rar*) v. Vidanjor.

latrínă s.f. (*pop.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

latrón s.m. (*în Roma antică*) hoț, pungaș.

látură s.f. **I 1** (*geom.*) ‹înv.› plasă[1]. *Laturile opuse ale unui dreptunghi sunt egale.* **2** cant, dungă, margine, muchie. *Pune cutia de chibrituri pe latură.* **3** extremitate, margine, parte. *Când se uită la televizor, preferă să stea pe latura stângă a canapelei.* **4** (*la obiecte*) coastă, dungă, parte. *Vântul bate în latura dreaptă a vaporului.* **5** margine. *Pe laturile drumului sunt șanțuri adânci. Pe ambele laturi ale Prutului trăiesc români.* **6** (*constr.*) aripă, parte. *Are un apartament în latura nordică a clădirii.* **7** (*anat.; la corpul oamenilor și al animalelor*) coastă, parte, rână, ‹arg.› surcele (v. *surcea*). *Stă culcat pe o latură.* **8** direcție, parte, sens. *Tufele își întind ramurile în toate laturile.* **9** (*geomorf.; înv.* și *pop.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **10** (*înv.*) v. Regiune. Ținut. **II** fig. (*cu determ. care indică felul, apartenența etc.*) aspect, ‹fig.› dimensiune, parte. *Trebuie să se evidențieze latura pozitivă a acestei opere.*

laț[1] s.n. **1** ochi[1], ‹pop.› ureche, ‹reg.› balț[1], ocheț. *A făcut un laț la un capăt al frânghiei.* **2** ‹reg.› mâță, proțap, smâc, șfac, tivic, ‹înv.› mreajă, sâlță. *A prins câinele cu un laț și l-a dus într-un țarc.* **3** șreang, ‹pop.› juvăț, ‹reg.› hăț, știric[1], ‹înv.› arcan[2], osăl. *Călăul îi pune osânditului un laț de gât.* **4** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Valul șreangului (v. *val*).

laț[2] s.n. (*constr.; reg.*) v. Coamă. Creastă. Culme.

láțe s.f. pl. mițe (v. *miță*), ‹reg.› loacăne. *Câinele are un pămătuf de lațe în vârful cozii.*

laudánum s.n. (*chim., farm.*) tinctură de opiu. *Laudanumul este folosit ca analgezic, depresiv și antidiareic.*

laudatio [lau'datsio] s.f. encomion, panegiric. *După ce i s-a înmânat premiul, un maestru în domeniu i-a făcut cunoscutului actor o vibrantă laudatio.*

laudatív, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) elogiativ, elogios, encomiast, encomiastic, ‹înv.› lăudăros, lăudător. *După vernisaj, în presă au apărut aprecieri laudative la adresa artiștilor.*

lăudă s.f. **I 1** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o laudă meritată.* **2** binecuvântare, glorificare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Lauda zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.* **3** (*înv.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **4** (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **II** (*concr.*) amabilități (v. *amabilitate*), compliment, flatare, galanterii (v. *galanterie*), măgulire, ‹înv.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la laude.*

lăufăr s.m. (*reg.*) v. Vagonetar.

láur s.m. **I** (*bot.*) **1** *Laurus nobilis*; dafin, ‹reg.› boroștean, ciumăfaie, lurbăn, turbare. **2** (*și* ***laur-porcesc***) *Datura stramonium*; ciumăfaie, foaia-ciumei (v. *foaie*), ‹livr.› datură, ‹înv. și reg.› măslag, ‹reg.› arici[1], boii-pruncilor (v. *bou*), bolândariță, bolânzeală, borciu, buruiana-bureților (v. *buruiană*), ciuma-fetei (v. *ciumă*), cornută (v. *cornut*), faie, godină[1], iarba-dracului (v. *iarbă*), măr-ghimpos (v. *măr*[1]), mărul-porcului (v. *măr*[1]), măselar, nebuneală, papuc, părul-porcului (v. *păr*), pleoască, ploșcan, porculean, porculeț, purcel, sarsalam, scaiete, tat, tatin, tătulă, turbare, turbare-cornută, turbăciunea-câinelui (v. *turbăciune*), turbărie[2], ‹latin.; înv.› stramoniu. **3** ***laur-de-China*** = *Cinnamonum camphora*; camfor, ‹rar› camforar. **4** (*reg.*) v. Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphorbia cyparissias*). **II** fig. (*la pl.* ***lauri***) apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹fig.› dafini (v. *dafin*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire.

laureát, -ă s.m., s.f., adj. premiat. *Laureatul concursului internațional de matematică este un elev român. Sportivii laureați au primit premii substanțiale.*

lavabóu s.n. **1** lavoar, spălător. *Pe lavabou se așază ligheanul și celelalte obiecte necesare pentru spălat.* **2** chiuvetă, lavoar, ‹astăzi rar› toaletă, ‹înv. și reg.› lighean. *Lavaboul din bucătărie este din inox.*

laváj s.n. spălare, spălat[1], spălătură, ‹înv. și reg.› spălătorie. *Pentru lavajul vaselor se folosesc detergenți speciali. Lavajul mașinilor se face în ateliere specializate.*

lavándă s.f. **1** (*bot.*) *Lavandula angustifolia*; levănțică, ‹pop.› aspic[1], ‹înv. și reg.› spichinat, spichinel, ‹reg.› lemnul-Domnului (v. *lemn*), livan, revent, ‹înv.› șpic. **2** (*cosmet.*) apă de lavandă, ‹rar› parfum de lavandă. *După bărbierit, se dă cu lavandă.*

lavemént s.n. (*med., med.; pop.; ieșit din uz*) v. Clismă. Spălătură.

lavínă s.f. (*geogr.*) avalanșă, ‹reg.› vâjoi. *Lavinele distrug totul în cale.*

láviță s.f. **1** ‹înv. și reg.› scaun, ‹reg.› oslon, scândură, talpă. *De-a lungul peretelui era o laviță acoperită cu cergi.* **2** (*pop.*) v. Catafalc.

lavoár s.n. **1** lavabou, spălător. **2** chiuvetă, lavabou, ‹astăzi rar› toaletă, ‹înv. și reg.› lighean, ‹reg.› răvar. **3** spălător. *Lavoarele din căminele studențești sunt bine întreținute.*

lavrăc s.m. (*iht.*) *Morone labrax*; lup-de-mare, șalău-de-mare (v. *șalău*[1]).

lávră s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

lavrentínă s.f. (*bot.*) **1** *Ajuga reptans*; vineriță, ‹reg.› cearta-casei (v. *ceartă*), frunză-de-orbalț, frunze-de-sub-tufă (v. *frunză*), iarba-spurcului (v. *iarbă*), iarbă-întăritoare, lupariță, suliman, tatin, tămâică, tămâiță, tămâiță-de-grădină, vinețică. **2** (*reg.*) v. Suliman (*Ajuga genevensis*).

lax, láxă adj. **I 1** (*despre noduri, legături etc.*) destins, lejer. *Legătura laxă dă calului o mai mare libertate de mișcare.* **2** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, flexibil, mlădios, mlădiu, moale, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa laxă.* **3** (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, cuprinzător, extins, larg, ‹fig.› întins[2], spațial. *Romanul are o structură laxă. Are o perspectivă laxă asupra acestui proiect.* **II** fig. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹fig.› lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburatic. *În tinerețe a fost o persoană laxă. Are o fire laxă.*

laxatív, -ă s.n., adj. (*farm.*) **1** s.n. purgativ, ‹pop.› curățenie, ‹înv.› purgament, purgație, ‹arg.› calomel. *Laxativele sunt prescrise în caz de constipație.* **2** adj. (*despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) cenotic, purgativ, ‹înv.› cathartic, deșertător, slobozitor, ‹vulg.› căcător. *I se recomandă un ceai laxativ.*

laxitáte s.f. **1** moliciune, ‹înv.› molătate. *Laxitatea lui în luarea unor decizii este revoltătoare.* **2** (*med., med. vet.*) mobilitate. *Articulația gleznei copilului are o laxitate exagerată.*

laz[1] s.n. (*pop.*) v. Curătură.

laz[2] s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

lazarét s.n. (*rar*) **1** (*med.*) v. Infirmerie. **2** fig. v. Coșmar.

lazarón s.m. (*astăzi rar*) **1** v. Hoț. Pungaș. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

lazúr s.n. (*mineral.*) lapis, lapislazuli, lazurit.

lazurít s.n. (*mineral.*) lapis, lapislazuli, lazur. *Lazuritul este folosit la confecționarea unor obiecte de artă, bijuterii sau la prepararea unor vopsele.*

lăbăr s.m. (*vulg.*) v. Onanist.

lăbăduí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **2** (*despre ființe*) v. Exista. Fi. Trăi. Viețui.

lăbărțá vb. I. refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) a se întinde, a se lărgi. *Flaneaua i s-a lăbărțat după mai multe spălături.*

lăbărțáre s.f. întindere, lărgire. *Spălările repetate au produs lăbărțarea flanelei.*

lăbărțát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) întins[2], larg, lărgit, lățit, ‹înv. și pop.› dezmățat. *Lăbărțată, flaneaua de mohair nu mai poate fi purtată.* **2** (*despre corpul oamenilor sau despre părți ale acestuia*) ‹reg.› libernițit. *Are o față urâtă din cauza fălcilor lăbărțate.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „rapid"; despre vorbire*) rar, tărăgănat. *Vorbirea lăbărțată este enervantă.* **2** (*mai ales despre gesturi, mișcări ale oamenilor*) dezarticulat[1], dezordonat, haotic. *Vorbește tare, făcând gesturi lăbărțate. Are mersul lăbărțat.* **3** (*pop.; despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) v. Descusut. Dezlânat. Deznodat. Diluat. Prolix.

lăbíță s.f. (*anat.; reg.*) v. Lăbuță.

lăbușoáră s.f. (*anat.; pop.*) v. Lăbuță.

lăbúță s.f. (*anat.*) ‹pop.› lăbușoară, ‹reg.› lăbiță.

lăcăr s.m. (*ornit.*) **1** (*și* ***lăcar-gălăgios***, ***lăcar-mic***) *Acrocephalus scirpaceus*; privighetoare-de-baltă, privighetoare-de-lac, privighetoare-de-stuf, privighetoare-de-stuf-ruginie, țârâiac. **2** (*și* ***lăcar-mare***) *Acrocephalus arundinaceus*; privighetoare-de-baltă, privighetoare-de-stuf, privighetoare-de-stuf-ruginie. **3** (*și* ***lăcar-de-rogoz***) *Acrocephalus schoenabaenus*; rogozar. **4** (*și* ***lăcar-de-pipirig***) *Acrocephalus paludicola*; pipirigar. **5** *Lusciniola melanopogon*; privighetoarea-bălților (v. *privighetoare*), privighetoarea-tamarinului (v. *privighetoare*), privighetoarea-tamariscului (v. *privighetoare*), privighetoare-cu-mustăți-negre, privighetoare-de-stuf. **6** ***lăcar-de-țărm*** = *Locustella fluviatilis*; privighetoare-de-stuf, privighetoare-de-stufărie, privighetoare-de-trestie-fluvială, privighetoare-de-trestii, ‹reg.› silvie-de-țărm, silvie-greușel, silvie-mătăsoasă.

lăcáș s.n. = **locáș[1]**.

lăcărăie s.f. apăraie, apărie, baltă, băltoacă, lăcărie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău, tău[1].

lăcărău s.n. (*reg.*) v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. Udătură.

lăcărí vb. IV. intr. (*reg.; despre apă*) v. Bălti. Stagna.

lăcăríe s.f. apăraie, apărie, baltă, băltoacă, lăcărăie, udătură, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcășteu, lăcău, tău[1]. *I s-au udat pantofii mergând prin lăcărie.*

lăcășlúi vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici.

lăcăşluíre s.f. (*înv.*) v. Aşezare. Fixare. Instalare. Oprire. Stabilire. Stabilizare. Statornicire.
lăcăştéu s.n. (*reg.*) v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. Udătură.
lăcătár s.m. (*înv. şi reg.*) v. Lăcătuş.
lăcătúş s.m. ‹înv. şi reg.› lăcătar, lăcătuşar, ‹reg.› şloasăr. *A învăţat meseria de lăcătuş.*
lăcătuşár s.m. (*înv. şi reg.*) v. Lăcătuş.
lăcătuşăríe s.f. ‹înv.› lăcătuşie. *Timp de un an a învăţat lăcătuşăria.*
lăcătuşíe s.f. (*înv.*) v. Lăcătuşărie.
lăcătúţ s.n. (*pop.*) v. Lăcăţel.
lăcăţél s.n. ‹pop.› lăcătuţ. *A încuiat geamantanul cu un lăcăţel.*
lăcău s.n. (*reg.*) v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. Udătură.
lăcomí vb. IV. refl. (*despre oameni*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la" sau de prop. introduse prin conj. „să", „de"*) a se ahtia, a jindui, a râvni, a tânji, ‹înv.› a zavistui. *Se lăcomeşte la averea unui unchi.* **2** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› a se scumpi, a se zgârci[2], ‹pop.; deprec.› a se calici, ‹reg.› a se pungi. *Mai lasă din preţ! Nu te mai lăcomi atâta!*
lăcomíe s.f. **I** aviditate, insaţiabilitate, insaţietate, nesaţ, voracitate, ‹rar› nesaţiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saţ, ‹înv.› poftă. *Nu-i place lăcomia cu care mănâncă.* **II** (*adesea fig.*) **1** aviditate, nesaţ, poftă. *Citeşte cu lăcomie cărţi SF.* **2** aviditate, cupiditate, rapacitate, ‹înv.› luătură, răpăreţie, ‹grec.; înv.› pleonexie, ‹fig.› nesaţ, voracitate. *Lăcomia l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.* **3** aviditate, ‹fig.› foame, însetare, sete. *Ceea ce l-a caracterizat pe acest domnitor a fost lăcomia de noi cuceriri.*
lăcomít, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre fiinţe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Pofticios. Vorace. **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreţ. Lacom. Neîndestulat. Rapace.
lăcomós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre fiinţe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la", „după"*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Pofticios. Vorace. **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreţ. Lacom. Neîndestulat. Rapace.
lăcós, -oásă adj. (*înv.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăştinos. Mocirlos. Smârcos.
lăcovíşte s.f. (*geomorf., hidrol.*) băltoacă, mlaştină, mocirlă, smârc, ‹pop.› rovină, ‹înv. şi reg.› hăţiş, lagună, ‹reg.› bahnă, bahniţă, balhui, bară, băhniş, bălăştioagă, băltac, băltiş, bâlc, bulătău, bulhac, corvoseală, dâlbă, mărghilă, mlacă, mlaşniţă, molastină, ploştină, rât[2], smârdie, stârmină, şaltău, tălbăriţă, tău[1], ‹înv.› batac, băltină, bent, paludă, piştelniţă. *La marginea satului este o lăcoviste plină de papură şi stuf*
lăcoviştít, -ă adj. (*rar; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăştinos. Mocirlos. Smârcos.
lácrămă s.f. (*jur.; reg.*) v. Plângere. Reclamaţie.
lăcrămeásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cercelueşi (v. *cercelueş*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).
lăcrămioáră s.f. (*bot.*) = lăcrimioară.
lăcrămíţă s.f. (*bot.*) = lăcrimiţă.
lăcrimá vb. I. intr. (*despre oameni*) a plânge, ‹rar› a înlăcrima, ‹pop.› a chirăi. *Lăcrimează de bucurie când şi-a revăzut, după ani, prietena.*
lăcrimăr s.n. (*constr.*) picurar. *Lăcrimarul împiedică prelingerea apei de ploaie pe zidul unei construcţii.*
lăcrimáră s.f. (*mar.*) gutieră. *Lăcrimara se află la marginea bordajului punţii.*
lăcrimáre s.f. **1** plângere, plâns[1], plânset, plânsoare, ‹rar› lăcrimătură, ‹înv. şi reg.› plânsătură, ‹înv.› plânget, plânsare. *Este atât de impresionată, încât nu îşi poate opri lăcrimarea.* **2** (*înv. şi pop.; de obicei precedat de prep. „în", „de", „din"*) v. Lacrimi (v. *lacrimă*).
lăcrimát, -ă adj. **1** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, ud, umed, umezit[2], ‹fig.› rourat. *Se roagă cu ochii lăcrimaţi.* **2** (*despre oameni*) înlăcrimat, plâns[2], ‹rar› lăcrimător, lăcrimos. *Stă lăcrimată şi îndurerată lângă mormântul mamei.*
lăcrimătór, -oáre adj. **1** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimos, ud, umed, umezit[2], ‹fig.› rourat. **2** (*rar; despre oameni*) v. Înlăcrimat. Lăcrimat. Plâns[2].
lăcrimătúră s.f. (*rar*) v. Lăcrimare. Plângere. Plâns[1]. Plânset. Plânsoare.
lăcrimeá s.f. **1** (*pop.*) v. Lăcrimioară. **2** (*la pl. lăcrimele; bot.; înv.*) v. Cercelueşi (v. *cercelueş*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).
lăcrimioáră (lăcrămioáră) s.f. **I** ‹pop.› lăcrimea, ‹reg.› lăcrimiţă, lăcrimuţă. *Fetiţei i se preling lăcrimioare pe obraji.* **2** (*bot.; mai ales în forma lăcrămioară*) *Convallaria majalis*; cercelueşi (v. *cercelueş*),mărgăritar, mărgăritărel, ‹pop.› mărgărit[1], ‹reg.› clopot, clopoţel, dumbrăvioară, georgiţă, iarba-lui-Sfântul-Gheorghe (v. *iarbă*), iarba-mărgăritarului (v. *iarbă*), lăcrămeasă, lăcrimiţă, liliom, liliom-alb, liliom-bun, păhăruţe (v. *păhăruţ*), sufleţel, ‹înv.› lăcrimele (v. *lăcrimea*), suflete (v. *suflet*).
lăcrimíţă (lăcrămíţă) s.f. **I** (*reg.*) v. Lăcrimioară. **II** (*bot.*) **1** *Majanthemum bifolium*; ‹reg.› dumbrăvioară, liliom-sălbatic. **2** (*în forma lăcrămiţă*) *Catabrosa aquatica*; ‹reg.› iarba-tainei (v. *iarbă*). **3** (*reg.*) v. Cercelueşi (v. *cercelueş*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).
lăcrimós, -oásă adj. **I 1** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimător, ud, umed, umezit[2], ‹fig.› rourat. **2** (*rar; despre oameni*) v. Înlăcrimat. Lăcrimat. Plâns[2]. **II** fig. **1** (*iron. sau deprec.; despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.; iron. sau deprec.› lacrimogen, patetic. *A primit o scrisoare lăcrimoasă. A văzut un film lăcrimos.* **2** (*înv.; mai ales despre sunete*) v. Jalnic. Sfâşietor. Tânguios. Tânguitor. Văitat[2].
lăcrimúţă s.f. (*reg.*) v. Lăcrimioară.
lăcuí vb. IV. tr. **I** (*compl. indică mobilier, picturi în ulei etc.*) a vernisa. *Au lăcuit mobila din sufragerie pentru a-i da luciu. A lăcuit câteva picturi pentru a proteja culorile şi a le da strălucire.* **II** (*arg.*) **1** (*compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** (*jur.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine.
lăcuíre s.f. lăcuit[1]. *Trebuie o nouă lăcuire pentru mobila din sufragerie.*
lăcuít[1] s.n. lăcuire.
lăcuít[2], -ă adj. **I** (*despre mobilier, obiecte etc.*) ripolinat. *Pe terasă are o măsuţă şi câteva scaune lăcuite.* **II** (*arg.*) **1** (*despre fiinţe*) v. Bătut[2]. Lovit. **2** (*jur.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deţinut. Încarcerat. Închis. Întemniţat. Reţinut.
lăculéţ s.n. (*hidrol.*) lăcuşor, ‹reg.› lăcuţ. *Din cauza secetei, lăculeţul de la marginea satului aproape a secat.*
lăcústă s.f. **I** (*entom.*) **1** (*şi lăcustă-călătoare, lăcustă-migratoare*) *Locusta migratoria*; ‹reg.› cal-de-iarbă, ‹înv.› vruh. **2** (*şi, reg., lăcustă-de-iarbă*) *Decticus verrucivorus*; căluşel, ţap, ţânţar. **3** (*şi lăcustă-verde*) *Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*; căluţ, cosaş, cosaş-mare, cosaş-verde, ‹înv. şi reg.› acridă, ‹reg.› cobiliţar, cobiliţă, cosar[1], săritor, scăluş, şaşcă, ţap, ţap-de-câmp, ţap-de-iarbă, ţânţar. **4** (*reg.; şi lăcustă-roşie, lăcustă-roşietică*) v. Arap (*Psophus stridulus*). **II** (*arg.*) v. Muc.
lăcuşór s.n. (*hidrol.*) lăculeţ, ‹reg.› lăcuţ.
lăcúţ s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Lăculeţ. Lăcuşor.
lădămeásă s.f. (*reg.*) v. Sertar.
lădăţúică s.f. (*înv. şi reg.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădăţúie s.f. (*reg.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădicícă s.f. (*înv.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădicioáră s.f. (*înv.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădiér s.m. (*nav.; reg.*) v. Şlepar.
lădişoáră s.f. lădiţă, ‹înv. şi reg.› lădăţuică, lăduie, lăduţă, sciriaş, ‹reg.› fioc, lădăţuie, lăducă, şcaboarcă, tic[4], ‹înv.› chichiţă, lădicică, lădicioară, sicrinel.
lădíţă s.f. **1** lădişoară, ‹înv. şi reg.› lădăţuică, lăduie, lăduţă, sciriaş, ‹reg.› fioc, lădăţuie, lăducă, şcaboarcă, tic[4], ‹înv.› chichiţă, lădicică, lădicioară, sicrinel. *Lădiţele pline de cărţi abia pot fi ridicate.* **2** (*art.; reg.*) ***lădiţa mesei*** v. Sertăraş. Sertărel. **3** (*apic.; reg.*) v. Stup.
lădúcă s.f. (*reg.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădúie s.f. (*înv. şi reg.*) v. Lădişoară. Lădiţă.
lădúncă s.f. (*milit.; înv. şi reg.*) v. Cartuşieră.
lădúţă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Lădişoară. Lădiţă. **2** (*art.*) ***lăduţa mesei*** v. Sertăraş. Sertărel.
lăfăí vb. IV. refl. (*despre oameni*) **I 1** ‹înv. şi reg.› a se proslăvi, ‹reg.› a fălărăni, a se hârjoli, ‹fig.› a se răsfăţa. *Se lăfăie în pat până la prânz.* **2** a huzuri, a se răsfăţa, ‹fig.› a se îmbuiba, a înota, ‹fig.; fam.› a împărăţi. *A fost un om norocos pentru că toată viaţa s-a lăfăit în belşug, bucurii şi confort.* **3** (*pop.; cu determ. introduse cu prep. „cu"*) v. Bucura. Delecta. Desfăta. Petrece. **II** (*fam.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri.
lăfăiálă s.f. huzur, lăfăire, ‹rar› răsfăţ, ‹înv.› rahat[2]. *Lăfăiala în lux şi în belşug i-a alterat caracterul.*
lăfăíre s.f. huzur, lăfăială, ‹rar› răsfăţ, ‹înv.› rahat[2].
lăibărác s.n. (*reg.*) v. Mintean. Surtuc.
lăibărăş s.n. (*pop.*) ‹pop.› lăibăruţ, ‹reg.› lăibărel, lăibărică, lăibăruc. *Era îmbrăcat cu un lăibăraş de catifea.*
lăibărél s.n. (*reg.*) v. Lăibăraş. Lăibăruţ.
lăibărícă s.f. (*reg.*) v. Lăibăraş. Lăibăruţ.
lăibărúc s.n. (*reg.*) v. Lăibăraş. Lăibăruţ.

lăibărúț s.n. (*pop.*) ‹pop.› lăibăraș, ‹reg.› lăibărel, lăibărică, lăibăruc.
lăicér s.n. (*reg.*) **1** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **2** v. Covor. Scoarță.
lăiéș adj., s.m. lăieț. *La nuntă au cântat muzicanți lăieși.*
lăiéț, -iáță adj., s.m. lăieș.
lăinicí vb. IV. **1** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Obrăznici. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.
lălăí vb. IV. tr. (*muz.; fam.; compl. indică melodii*) v. Fredona. Îngâna.
lălăiálă s.f. (*fam.*) v. Fredonare. Îngânare.
lălăíre s.f. (*fam.*) v. Fredonare. Îngânare.
lălăít s.n. (*fam.*) v. Fredonare. Îngânare.
lălău, -ăie adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol. **2** (*despre oameni, mai ales despre femei*) v. Delăsător. Nearanjat. Neglijent. Neîngrijit.
lămâí s.m. (*bot.*) *Citrus limon*; ‹rar› limon, ‹pop.› lămâie, ‹reg.› măr-de-țitron (v. *măr*[1]), țitron.
lămâiát, -ă adj. (*despre alimente; rar*) v. Lămâios.
lămâíe s.f. **1** (*bot.*) ‹înv. și reg.› limonă, ‹reg.› măr-de-țitron (v. *măr*[2]), noroancă, țitroană. *Îi place șerbetul de lămâie.* **2** (*bot.; pop.*) v. Lămâi (*Citrus limon*). **3** (*la pl. lămâi; fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
lămâioáră s.f. (*bot.*) **I** lămâiță. **II 1** *Lippia citriodora*; lămâiță. **2** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus vulgaris*). **3** (*reg.*) v. Cimbru (*Satureja hortensis*). **4** (*reg.*) Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Lysimachia vulgaris*). **5** (*reg.*) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*).
lămâiós, -oásă adj. (*despre alimente*) ‹rar› lămâiat. *Frișca tortului este prea lămâioasă.*
lămâíță s.f. (*bot.*) **I** lămâioară. **II 1** *Philadelphus coronarius*; sirinderică, ‹reg.› căjmină, iasmin-de-grădină, lemn-alb, mălin, pom, pom-alb, pomul-raiului (v. *pom*), scumpină, sipică, zevios. **2** *Lippia citriodora*; lămâioară. **3** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus vulgaris*). **4** (*reg.*) v. Cimbru (*Satureja hortensis*). **5** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **6** (*reg.*) v. Hurmuz (*Symphoricarpus albus*). **7** (*reg.*) v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*). **8** (*reg.*) v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*). **9** (*reg.*) v. Pitacul-dracului (v. *pitac*[1]) (*Discina venosa* sau *Peziza venosa*).
lămâíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
lămbuí vb. IV. tr. (*tehn.*) a fălțui. *A lămbuit țiglele pentru a permite îmbinarea lor.*
lămbuiálă s.f. (*tehn.; înv. și reg.*) v. Feder. Lambă.
lămbuíre s.f. (*tehn.*) fălțuială, fălțuire, fălțuit. *Prin lămbuire se execută falțuri la scânduri, țigle etc. pentru a permite îmbinarea lor.*
lămbuitór s.n. **1** (*tehn.; în dulgherie*) lambar, lambă, ‹pop.› scobitor. *Cu lămbuitorul se fasonează muchia scândurilor pentru a obține o adâncitură sau o scobitură care să permită îmbinarea lor.* **2** (*constr.; pop.*) v. Ciubuc. Ciubucar. Lambar. Tipar.
lămpáș s.n. (*reg.*) **I 1** v. Felinar. Lampă. **2** v. Fachie. **II** (*bot.*) v. Felinarul-furnicii (v. *felinar*).
lămpărie s.f. (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› lampisterie. *În lămpării se depozitau și se întrețineau lămpile.*
lămpișoáră s.f. lămpiță, lămpușoară, ‹rar› lămpuță.
lămpíță s.f. lămpișoară, lămpușoară, ‹rar› lămpuță.
lămpușoáră s.f. lămpișoară, lămpiță, ‹rar› lămpuță.
lămpúță s.f. (*rar*) v. Lămpișoară. Lămpiță. Lămpușoară.
lămurí vb. IV. **I** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a limpezi, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descălci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A lămurit împrejurările în care s-a produs crima.* **2** tr. (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explica, a explicita, a limpezi, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie lămurit nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să lămurească, strică.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) limpezi, ‹fig.› a (se) cristaliza, a (se) decanta. *Gândurile erau atât de încâlcite, încât nici nu încerca să le lămurească. În timp, sentimentele lui s-au lămurit.* **4** tr., refl. a (se) clarifica, a (se) dumiri, a (se) edifica, a (se) limpezi, ‹pop. și fam.› a se desluși, ‹reg.› a se desțumeni, ‹înv.› a (se) edifia, ‹fig.› a (se) lumina. *Lămurindu-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. Criticul a lămurit publicul asupra valorii dramaturgului.* **5** tr. a clarifica, a decide, a hotărî, a limpezi, a stabili, a statornici. *Trebuie să lămurim ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **6** refl. (*despre oameni*) a se clarifica, a se convinge, a se edifica, a se încredința, a se limpezi, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a lămurit asupra paternității lui.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a clarifica. *Dezbaterile competente ne clarifică situația economică și politică a țării.* **8** refl. (*despre oameni*) a se dumiri, a înțelege, a pricepe, a ști, ‹reg.› a se nădăi, ‹fig.› a se dezmetici, a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeți. *Nu s-a lămurit pe unde se află.* **9** tr. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **II** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul simțurilor; înv.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) v. Desluși. Distinge. Observa. Percepe. Recunoaște. Vedea. **2** refl. (*despre obiecte, piesaje etc. sau despre stări, situații etc.*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Înfățișa. Revela. **III** tr. (*predomină ideea de curățare, de purificare, de selectare dintr-un amestec; înv.*) **1** (*tehn.; compl. indică metale, soluții, amestecuri etc.*) v. Curăța. Depura. Purifica. **2** (*chim.; compl. indică lichide*) v. Distila. **3** (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) v. Defini. Determina. Identifica. Preciza. Stabili.
lămuríre s.f. **I** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** clarificare, deslușire, dezlegare, elucidare, limpezire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descălcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la lămurirea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicație, explicitare, limpezire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Lămurirea menținerii acestei credințe este dificilă.* **3** clarificare, dumirire, edificare, ‹astăzi rar› edificație, ‹fig.; înv.› luminare. *Lămurirea în privința lui s-a produs după ce a primit ultima scrisoare de la el.* **4** indicație, informație, îndrumare. *La bibliotecă a primit toate lămuririle de care avea nevoie.* **5** explicație, indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), îndrumare, ‹înv.› spusă (v. *spus*), tălmăcire. *Cumpărătorul primește lămuriri pentru folosirea televizorului. Nu prea a înțeles lămuririle informaticianului, întrucât acesta a folosit termeni de specialitate.* **II** (*predomină ideea de curățare, de purificare, de selectare etc. dintr-un amestec; înv.*) **1** (*tehn.*) v. Curățare. Curățat[1]. Depurație. Purificare. **2** (*chim.*) v. Distilare. Distilație.
lămurít, -ă adj., adv. **I** adj. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) **1** (*în opoz. cu „confuz”, „încurcat”; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare lămurită a întregului proiect.* **2** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) clarificat, elucidat, limpezit[2]. *Informațiile lămurite i-au impus o altă rezolvare a cazului.* **3** (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, elucidat, limpezit[2], ‹fig.› descălcit, descifrat, deznodat. *Împrejurările lămurite ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **4** (*despre oameni*) clarificat, dumirit, edificat, ‹fig.› luminat[2]. *Lămurit, a întrerupt orice legătură cu el.* **II** adj. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) **1** (*în opoz. cu „nedeslușit”; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, deslușit, distinct, evident, limpede, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea lămurită a muntelui.* **2** (*în opoz. cu „ascuns”, „invizibil”; înv.; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Clar. Deslușit. Evident. Fățiș. Limpede. Manifest. Vădit. Vizibil. **III** adj. (*tehn; predomină ideea de curățare, de purificare, de selectare etc. din-*

tr-un amestec; despre metale, soluții, amestecuri etc.; înv.) v. Curățat[2]. Purificat. **IV** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) bine, clar, deslușit, distinct, limpede, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Vede lămurit la distanță. Aude lămurit cel mai fin zgomot.* **2** aievea, clar, deslușit, explicit, expres[2], limpede, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat lămurit cum trebuie să procedeze.*

lămuritór, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre informații, știri, acte, fapte etc.*) explicativ, ‹înv.› deslușitor, explicator. *A găsit pe birou o scrisoare lămuritoare.* **2** (*despre argumente, dovezi, concluzii etc.*) clarificator, edifiant, edificator, explicativ, ilustrator, ‹rar› edificativ, ‹fig.; înv.› luminător. *Citatele date sunt exemple lămuritoare pentru regula gramaticală discutată.* **II** s.m. **1** (*tehn.; înv.*) v. Rafinator. Rafinor. **2** (*arg.*) v. Bătăuș.

lănciăt, -ă adj. (*bot.; înv.; despre frunze*) v. Hastat. Lanceolat.

lănciér s.m. (*milit.; în vechea cavalerie a unor țări*) sulițaș, ‹înv.› fuștaș, sulițar. *Lăncierii erau înarmați cu lănci.*

lăncioáră s.f. (*milit.*) lăncișoară.

lăncișoáră s.f. (*milit.*) lăncioară.

lăngălău s.n. (*culin.; reg.*) ‹reg.› grăbițel, langoș, palanet. *Lăngălăul este o turtă din aluat de pâine, coaptă la gura cuptorului sau pe plită.*

lănțár s.m. (*reg.*) **1** v. Vidanjor. **2** (*agron.; în trecut*) v. Inginer hotarnic.

lănțát, -ă adj. (*bot.; înv.; despre frunze*) v. Hastat. Lanceolat.

lănțíc s.n. (*pop.*) **1** v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor.

lănțișór s.n. **1** lănțuc, lănțușor, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel. *Cheile de la casă erau legate cu un lănțișor.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) lănțuc, lănțușor, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel, ‹reg.› lănțujel. *Poartă la gât un lănțișor de aur, cu o cruciuliță.* **3** lanț, ‹reg.› lanțug. *Fata știe să împletească cu croșeta numai lănțișoare.*

lănțúc s.n. **1** lănțișor, lănțușor, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) lănțișor, lănțușor, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel, ‹reg.› lănțujel.

lănțuí vb. IV. **I 1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni condamnați, arestați etc.*) v. Fereca. Încătușa. Înlănțui. Lega[1]. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte*) v. Înlănțui. **3** refl. (*înv.; despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) v. Înșira. Înșirui. Perinda. Rândui. Succeda. Urma. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni*) **1** (*despre lecturi, spectacole etc.*) v. Absorbi. Acapara. Captiva. Domina. Încătușa. Înlănțui. Preocupa. Solicita. Sorbi. Stăpâni. **2** v. Amăgi. Atrage. Captiva. Cuceri. Delecta. Desfăta. Fascina. Fermeca. Hipnotiza. Încânta. Înrobi. Magnetiza. Prinde. Răpi. Seduce. Subjuga. Vrăji.

lănțuít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni condamnați, arestați etc.*) v. Ferecat[2]. Încătușat. Înlănțuit. Legat[4].

lănțujél s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor.

lănțulét s.n. (*pop.*) **1** v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor.

lănțúș s.n. **I 1** (*pop.*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor. **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor. **II** (*tehn.; reg.*) **3** (*la car sau la căruță*) v. Lambă. **4** (*la protapul saniei*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă.

lănțușél s.n. (*pop.*) **1** v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) v. Lănțișor. Lănțuc. Lănțușor.

lănțușór s.n. **1** lănțișor, lănțuc, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică nume de metale prețioase*) lănțișor, lănțuc, ‹pop.› lănțic, lănțuleț, lănțuș, lănțușel, ‹reg.› lănțujel.

lăptá vb. I. tr. (*înv. și pop.; compl. indică copii, pui*) v. Alăpta.

lăptár s.m. ‹înv. și reg.› laptagiu, ‹reg.› iohaș, lăpter. *Lăptarul le aduce lapte de două ori pe săptămână.*

lăptáre s.f. (*înv. și pop.*) v. Alăptare. Alăptat[1]. Lactație.

lăptăreásă s.f. ‹astăzi rar› lăptăriță, ‹reg.› laptagioaică. *Lăptăreasa îi aduce săptămânal lapte, smântână și brânză.*

lăptăríe[1] s.f. lăptărit. *Și-au făcut din lăptărie un mijloc de trai.*

lăptăríe[2] s.f. **1** (*la pl. lăptării; pop. și fam.*) v. Lactate (v. *lactat*). Produse lactate (v. *produs*). **2** (*înv.*) v. Lactobar.

lăptărít s.n. lăptărie[1].

lăptăríță s.f. (*astăzi rar*) v. Lăptăreasă.

lăptíc s.n. (*fam.*) v. Lăptișor.

lăpticél s.n. (*pop.*) v. Lăptișor.

lăptișór s.n. **I 1** ‹fam.› lăptic, ‹pop.› lăpticel, ‹reg.› lăptiuc, lăptuț. **2** (*apic.; și **lăptișor de matcă**, pop., **lăptișor de albină***) ‹reg.› lapte de matcă, lapte de puiet, papă[2]. *Lăptișorul de matcă, secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, este utilizat în farmacie și cosmetică.* **II** (*bot.*) **1** *Androsace chamaejasme*; laptele-stâncii (v. *lapte*), ‹reg.› primuliță. **2** *Androsace arachnoidea*; laptele-stâncii (v. *lapte*). **3** ***lăptișor-alb*** = *Androsace lactea*; laptele-stâncii (v. *lapte*).

lăptiúc s.n. (*reg.*) v. Lăptișor.

lăptiúgă s.f. (*bot.; reg.*) = lăptucă.

lăptóc s.n. (*la moara de apă; pop.*) v. Igheab. Scoc. Uluc.

lăptós, -oásă adj. **1** (*despre lichide sau despre suspensii*) lactescent, ‹rar› lactat, ‹înv.› lacteu. *Laptele-cucului este o plantă cu suc lăptos.* **2** albicios, albiu, albui, alburiu, ‹rar› văros[1]. *Calea-Lactee apare pe cer ca o dungă lăptoasă.* **3** (*despre sticlă sau, p. ext., despre obiecte din sticlă*) mat, opac[2]. *Lampa este din sticlă lăptoasă.*

lăptúcă s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și **lăptucă-creață**, reg., **lăptucă-căpățână**, **lăptucă-învelită***) *Lactuca sativa*; salată, salată-verde, ‹reg.› marulă, salată-creață, salată-cu-căpățână, salată-necreață. **2** (*și **lăptucă-veninoasă***) *Lactuca virosa*; ‹reg.› crestățea, susai[1]. **3** (*și **lăptucă-amară, lăptucă-sălbatică***) *Lactuca serriola*; salată-sălbatică, ‹reg.› palma-tâlharului (v. *palmă*), susai[1], susai-țigănesc (v. *susai*[1]). **4** (*și **lăptucă-de-pădure, lăptucă-iepurească**, reg., art., **lăptuca-gâștei***) *Sonchus oleraceus*; susai[1], ‹reg.› iarba-iepurelui (v. *iarbă*), iarba-iepurilor (v. *iarbă*), pălămidă-grasă (v. *pălămidă*[1]), susan, susăiță. **5** (*și **lăptucă-dulce***) *Lactarius volemus*; râșcov, vinețică, vinețică-cu-lapte, ‹reg.› burete-dulce, ‹reg.› pâinișoare (v. *pâinișoară*), râșcovel, râșcoviță, roșioară (v. *roșior*). **6** (*art.*) ***lăptuca-oii*** = **a** *Telekia speciosa*; ‹reg.› bruscan, bruscălan, brustan, brusturul-oii (v. *brustur*), clocociov, cocean-căpresc, floare-de-brusture-amar, lăpuș-de-oaie, lipan[1], ochiul-boului (v. *ochi*[1]), urechea-porcului (v. *ureche*); **b** (*reg.*) v. Mlecin (*Mulgedium alpinum*); (*reg.*) ***lăptuca-iepurilor*** v. Sunătoare (*Crepis foetida*). **7** (*reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*). **8** (*reg.*) v. Burete-galben. Râșcov (*Cantharellus cibarius*). **9** (*reg.*) v. Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*). **10** (*reg.*) v. Iuțari. Râșcov (*Lactarius piperatus*). **11** (*reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **12** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **13** (*reg.*) v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*). **14** (*reg.; și, art., **lăptuca-gâștei***) v. Susai[1] (*Sonchus arvensis*). **15** (*reg.; și, art., **lăptuca-gâștei***) v. Susai[1] (*Sonchus asper*). **16** (*reg.; și, art., **lăptuca-gâștei***) v. Susai[1] (*Sonchus palustris*). **17** (*reg.; în forma **lăptiugă***) v. Rostopască (*Chelidonium majus*). **II** (*glum.*) v. Adolescentă (v. *adolescent*). Copilă. Fetișcană. Tânără (v. *tânăr*).

lăptúș s.m. (*iht.; reg.*) v. Lapți.

lăptúț s.n. (*reg.*) v. Lăptișor.

lăptér s.m. (*reg.*) v. Lăptar.

lăpúș s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*și **lăpuș-de-capră***) v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*). **2** ***lăpuș-de-oaie*** v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*).

lărgí vb. IV. **I 1** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) a se întinde, a se lăbărța. *Flaneaua i s-a lărgit după mai multe spălături.* **2** tr. (*în opoz. cu „a strânge", „a încorda", „a întări", „a întinde"; compl. indică sfori, funii, cordoane, panglici etc.*) a destinde, a slăbi, ‹înv. și pop.› a slobozi. *Și-a lărgit cu o gaură cureaua de la pardesiu. A lărgit odgonul care leagă barca de mal pentru a nu se rupe din cauza valurilor mari.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) a (se) deschide, a (se) dilata, a (se) mări, ‹pop.› a (se) lăți. *Mirosul puternic îi lărgește nările. Bronhiile se lărgesc mult sub acțiunea adrenalinei.* **4** tr. (*med., med. vet.; compl. indică plăgi, răni etc.*) a debrida, a mări. *Doctorul i-a lărgit rana, pentru a o dezinfecta mai ușor.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) extin-

de, a (se) întinde, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Și-a lărgit proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se lărgesc în unele zone ale țării.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică căi de acces, locuri de trecere, ape, deschizături etc.*) a (se) lăți. *La șes, râul își lărgește valea. Drumul începe să se lărgească.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) bulbuca, a (se) mări, a (se) umfla, ‹pop. și fam.› a (se) bleojdi, a (se) boldi, a (se) căsca, a (se) holba, a (se) zgâi, ‹pop.› a (se) beli, a (se) bolboșa, ‹reg.› a (se) boboșa, a (se) bolovăni, a holbăni, a holboca, a holști, a zgăura, a (se) zgâmboi[2], ‹înv.› a (se) înholba. *Își lărgește ochii într-un fel comic. Ochii i se lărgiră de mirare.* **8** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) a se extinde, a se întinde, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli. *Epidemia se lărgește cu repeziciune.* **II** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) mări, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fig.; înv.› a (se) adăuga. *Concernele și-au lărgit dominația asupra pieței petrolului.* **2** a (se) amplifica, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) îmbogăți, a (se) mări, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări s-au lărgit în ultimul timp. Împrumutul neologismelor lărgește vocabularul unei limbi.*

lărgíme s.f. **1** (*de obicei cu determ. care indică măsura, exprimate în unități convenționale de măsură, însoțite de un num.*) lat, lățime, ‹rar› larg. *Drumul are o lărgime de șapte metri. Grădina are în lărgime o sută de metri.* **2** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgire, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. **3** ***lărgime de vederi*** = liberalism, ‹livr.› liberalitate. *Și-a dovedit lărgimea de vederi în discuțiile axate pe problema drepturilor minorităților.*

lărgíre s.f. **1** întindere, lăbărțare. *Spălările repetate au produs lărgirea flanelei.* **2** destindere, slăbire, ‹înv. și pop.› slobozire. *După o masă copioasă a fost nevoie de lărgirea curelei.* **3** (*med., med. vet.*) dilatare, dilatație, mărire. *Anumite substanțe provoacă lărgirea vaselor sangvine.* **4** creștere, extindere, întindere, mărire, sporire. *În unele zone ale țării se constată o lărgire a terenurilor cultivate cu grâu.* **5** extindere, întindere, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire. *Lărgirea unei epidemii este greu de controlat.* **6** extindere, întindere, mărire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire, ‹înv.› adăugare. *De câtva timp se observă lărgirea dominației concernelor asupra pieței petrolului.* **7** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgime, mărire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Lărgirea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.*

lărgít, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) întins[2], larg, lăbărțat, lățit, ‹înv. și pop.› dezmățat. *Lărgită, flaneaua de mohair nu mai poate fi purtată.* **2** (*despre organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) dilatat, mărit[3]. *Are nările lărgite.* **3** (*despre suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) crescut[2], extins, mărit[3], sporit. *Terenurile cultivate lărgite i-au rotunjit veniturile.* **4** amplificat, crescut[2], dezvoltat, extins, îmbogățit, mărit[3], ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale lărgite au fost benefice pentru economia țării.*

lărgulét, -eátă adj. (*înv. și pop.*) v. Lărguț.

lărgulíță adj. (*înv.*) v. Lărguță (v. *lărguț*).

lărgușór, -oáră adj. (*înv. și pop.*) v. Lărguț.

lărgúț, -ă adj. ‹înv. și pop.› lărguleț, lărgușor, ‹înv.› lărguliță. *Sacoul îi este cam lărguț.*

lărmăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lărmui.

lărmuí vb. IV. **1** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹reg.› a hălălăi, a lărmălui, a loloti. *A trecut un grup de tineri, lărmuind zgomotos.* **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura. **3** refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

lărmuíre s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› lărmuit, lărmuitură, ‹reg.› lolotire. *Nu o aude din cauza lărmuirii din sală.*

lărmuít s.n. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› lărmuire, lărmuitură, ‹reg.› lolotire.

lărmuitúră s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› lărmuire, lărmuit, ‹reg.› lolotire.

lăsá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) a abandona, a părăsi, ‹livr.› a placa, ‹înv. și pop.› a oropsi, ‹înv. și reg.› a năpusti, a pustii, a urgisi, ‹înv.› a periorisi, a trece, ‹fran.› a dezampara. *Și-a lăsat familia și a plecat în lume.* **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri ținute strâns; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) ‹înv. și pop.› a slobozi, ‹pop.› a libera. *Ursul a lăsat prada din labe. Urmărit de poliție, hoțul a lăsat geanta furată din mână.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a pune, ‹pop.› a lepăda. *Când a intrat în casă, și-a lăsat poșeta pe un scaun. A lăsat pachetul lângă tomberon.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, colete, bagaje etc.*) a depune, a preda. *A lăsat coletul la poștă pentru a fi expediat.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, acte etc.*) a uita. *S-a întors din drum pentru că și-a lăsat cheile în ușă.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, bunuri, bani etc.*) a încredința, a preda, ‹livr.› a confia. *Înainte de a pleca, i-a lăsat unui vecin banii necesari pentru plata utilităților.* **7** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a da[2]. *I-a lăsat cheia casei pentru perioada cât vor fi plecați în concediu.* **8** tr. (*jur.; compl. indică dreptul de posesiune asupra unor obiecte, proprietăți etc.*) a ceda, a da[2], a trece. *Îi lasă nepotului său casa de la țară.* **9** tr. (*jur.; compl. indică bunuri*) a testa[1]. *A lăsat colaboratorului său dreptul de proprietate asupra compoziției la care au lucrat împreună.* **10** tr. a opri, a păstra, a reține, a rezerva. *A lăsat loc pe un raft al bibliotecii pentru reviste și ziare. Pentru eventualii musafiri au fost lăsate câteva locuri la masă.* **11** tr. (*fiziol.; despre unele animale și păsări; compl. indică păr, piele, pene etc.*) a năpârli, ‹pop.› a se dezbrăca, a lepăda, ‹înv. și reg.› a se despuia. *Șarpele și-a lăsat pielea.* **12** tr. (*compl. indică urme, dâre etc.*) a face. *A lăsat numai urme de noroi prin casă. Limaxul lasă dâre lipicioase.* **13** tr. (*compl. indică domenii de activitate, acțiuni, planuri etc.*) a abandona, a abzice, a renunța. *În viitorul apropiat va lăsa acest plan ineficient.* **14** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a conteni, a înceta, a se întrerupe, a opri, ‹rar› a părăsi. *Este momentul să lăsăm dezbaterile.* **15** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) a se dezbăra, a se dezobișnui, a se dezvăța, a scăpa, ‹înv.› a se părăsi, ‹fig.› a se debarasa, a se descotorosi, a se lecui, a se sătura, a se scutura, a se vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a lăsat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu se poate lăsa de patima jocurilor de noroc.* **16** tr., refl. a renunța, ‹fig.; pop.› a (se) lepăda, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca. *A lăsat drogurile din cauza bolii.* **17** tr. (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) a neglija, a omite, a scăpa, a uita, ‹înv. și pop.› a trece, ‹reg.› a întrelăsa, ‹înv.› a lipsi, a negriji, a neînțriji, a tăcea, ‹latin.; rar› a pretera. *În biografia făcută scriitorului nu a lăsat aspectul anecdotic al vieții lui. A spus definiția pe de rost, fără a lăsa un singur cuvânt.* **18** intr. a micșora, a reduce, a scădea. *Întrucât marfa nu se vindea, producătorii au lăsat din preț.* **19** refl. (*despre oameni*) a ceda, a se îndupleca, ‹fig.› a se muia, ‹fig.; înv.› a se încujba. *Cu toate rugămințile, tot nu s-a lăsat.* **20** tr. (*urmat de vb. ca „a cunoaște”, „a înțelege” la conjunct. sau la moduri nepredicative*) a da[2], a îngădui, a permite. *Nu-i lăsat oricui să cunoască misterele vieții.* **21** tr. a aștepta, a îngădui, a permite. *Lasă să mai treacă vreo câteva zile!* **22** tr. (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a permite, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a lăsat să se amâne examenul.* **23** tr. a hotărî, a rândui, a statornici, a vrea, ‹înv. și pop.› a orândui. *Așa a lăsat Dumnezeu să se întâmple.* **24** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a amâna, a întârzia, a tărăgăna, ‹reg.› a tămânda, ‹înv.› a prămândi, a repune, a tinde. *Lasă de la o zi la alta să meargă la doctor.* **25** tr. a amâna. *Pentru că a intervenit acest incident, a lăsat totul pe altă dată.* **26** tr. a produce, a provoca. *Gestul tânărului a lăsat o impresie bună.* **27** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se abandona. *S-a lăsat cu totul plăcerilor.* **28** refl. recipr. (*jur.; pop. și fam.; despre persoane căsătorite*) v. Despărți. Divorța. Separa. **29** refl. (*pop.; cu sens intensiv; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Diminua. Domoli. Liniști. Micșora. Modera. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Tempera. **30** tr. (*înv.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Ieși. Libera. Scăpa. **31** tr. (*relig.; înv.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) v. Dez-

lega. Ierta. **II 1** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri etc.*) a coborî, a trage, ‹astăzi rar› scoborî. *Trebuia să lase storurile din cauza soarelui puternic.* **2** refl. (*despre terenuri, drumuri etc.*) a se denivela. *Din cauza canicule și a circulației intense, șoseaua s-a lăsat pe unele porțiuni.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) pleca, ‹livr.› a sinua, ‹înv. și pop.› a se povedi, ‹reg.› a pica[2], a se poligni, a povârti, ‹înv.› a (se) închina. *Ramurile se lasă, pline de rod. Lasă crengile cireșului ca să poată culege fructele.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) înclina, a (se) pleca, a (se) povârni, a (se) prăvăli, a (se) strâmba, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a lăsat în timp.* **5** tr. (*compl. indică arme sau țevile armelor de foc*) a apleca, a coborî. *L-a determinat să lase țeava puștii spre pământ.* **6** refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se acumula, a se așeza, a se depozita, a se depune, a se sedimenta. *Aluviunile s-au lăsat pe fundul albiei râului.* **7** refl. (*despre oameni*) a se rezema. *Fata se lasă pe umărul lui.* **8** refl. (*despre brumă, zăpadă etc.*) a se așeza, a se așterne, a cădea, a se depune, ‹pop.› a pica[2]. *Bruma se lasă peste câmpii.* **9** refl. (*despre noapte, întuneric, ceață etc.*) a se coborî, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹fig.› a cădea. *Când se lasă noaptea, copiii sunt chemați în casă. Dimineața, ceața s-a lăsat peste oraș.* **10** refl. (*despre momente ale zilei, fenomene, stări etc.*) a se face, a se ivi, a începe, a sosi, a veni. *Pornește la drum cum se lasă dimineața.* **11** refl. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a dispărea, a pieri, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹astăzi rar› a scoborî, ‹rar› a scădea, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele se lasă în spatele dealului.* **12** refl. (*despre obraji, sâni etc.*) ‹fig.; pop. și fam.› a se fleșcăi. *Îmbătrânind, obrajii i s-au lăsat.* **13** refl. (*despre mustață*) a se pleoști. *Mustața i s-a lăsat.* **14** refl. (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) a se pleoști, a se turti. *Arcurile patului s-au lăsat. Cozonacii s-au lăsat din cauza deschiderii repetate a cuptorului.* **15** refl. (*despre păr, barbă*) a atârna, ‹fig.› a se prelinge. *Pletele i se lasă pe umeri.* **16** refl. (*pop. și fam.; despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*) v. Așeza. Sta. Ședea. **III** fig. **1** refl. ‹fig.› a se așterne, a se întrona. *După miezul nopții, în casă se lasă liniștea.* **2** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice, meteorologice*) ‹fig.› a se pune. *S-a lăsat o iarnă grea.* **3** tr. (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un concurs etc.*) a respinge, ‹fig.› a pica[2], a trânti, ‹fig.; fam.› a buși. *În această sesiune profesorii au lăsat mulți studenți la examene.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se încrede, a se sprijini. *În tot ce face se lasă pe părinți. Se lasă pe ajutorul lor.*

lăsáre s.f. **I 1** depunere, predare. *A fost la poștă pentru lăsarea unui colet.* **2** (*milit.*) ***lăsare la vatră*** = eliberare, liberare. *Orice soldat în termen așteaptă lăsarea la vatră.* **II 1** coborâre, tragere. *Lăsarea storurilor este obligatorie când soarele este puternic.* **2** aplecare, înclinare, plecare, povârnire, prăvălire, strâmbare, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Lăsarea porții este acum vizibilă.* **3** acumulare, așezare, depozitare, depunere, sedimentare, sedimentație. *Lăsarea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.* **4** coborâre, ‹astăzi rar› scoborâre, ‹fig.› cădere. *La lăsarea nopții, copiii sunt chemați în casă. Lăsarea ceții este periculoasă pentru șoferi.*

lăsát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe, așezări omenești etc.*) abandonat, părăsit, ‹înv. și pop.› lepădat[2], oropsit, ‹înv. și reg.› năpustit, pustiu. *Copilul lăsat a fost dat în grija unchiului său. Satele lăsate încep să fie repopulate.* **2** (*despre o muncă începută*) abandonat, delăsat, neglijat. *A reluat proiectul lăsat anul trecut.* **II 1** (*despre jaluzele, storuri etc.*) coborât, tras, ‹astăzi rar› scoborât[2]. *Storurile lăsate feresc camera de lumina puternică a soarelui.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], ‹pop.› pornit, ‹reg.› polignit. *Cireșul are ramurile lăsate.* **3** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], înclinat, plecat[2], povârnit, prăvălit, strâmb, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șonțit, șovăi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta lăsată trebuie reparată.* **4** (*despre urechi*) atârnat[2], bleg, blegit, clăpăug, pleoștit, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, plecozat, plehuș, pliocoșat. *Își acoperă urechile cu părul pentru a nu se vedea că sunt lăsate.* **5** (*despre obraji, sâni etc.*) căzut, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit. *Femeia are obrajii lăsați.* **6** (*despre mustață*) pleoștită (v. *pleoștit*). *Își dă seama când este supărat după mustața lăsată.* **7** (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) pleoștit, turtit. *Arcurile lăsate ale patului trebuie înlocuite. Cozonacii lăsați nu se mai coc bine.*

lăsământ s.n. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

lăsătór, -oáre adj., s.f., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebrințit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană lăsătoare, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **II** (*tehn.; reg.*) **1** s.f. (*la plug*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **2** s.m. (*la războiul de țesut*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor.

lăsătúră s.f. (*geomorf.; pop.*) v. Depresiune.

lăsniciór s.m. (*bot.*) **1** *Solanum dulcamara*; zârnă, ‹pop.› lesnicioasă (v. *lesnicios*), ‹reg.› buruiană-de-dalac, iarbă-lesnicioasă, limbricar, lozincă[2], pătlăgică-de-dalac, poama-câinelui (v. *poamă*), pomușoară, umbra-nopții (v. *umbră*), via-evreului (v. *vie*), vița-corcilor (v. *viță*), vița-evreilor (v. *viță*), vița-evreului (v. *viță*). **2** *Solanum nigrum*; zârnă, ‹reg.› bobițe (v. *bobiță*), buruiană-dulce, moartea-porcilor (v. *moarte*), morea, pătlăgea, poama-câinelui (v. *poamă*), strugur-câinesc, strugurul-câinelui (v. *strugur*), turbare, turbarea-câinelui (v. *turbare*), turbăciunea-cîinelui (v. *turbăciune*), umbra-nopții (v. *umbră*), vița-corcilor (v. *viță*), vița-evreilor (v. *viță*), vița-evreului (v. *viță*), zârnotă, ‹înv.› palison, solan.

lăstár[1] s.m. **I** (*bot.*) **1** mladă, mlădiță, pui[1], rejeton, smicea, telom, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, lăstari sau bulbi.* **2** ***lăstar acvatic*** = hidroblast. **3** (*reg.*) v. Altoi[1]. Epibiont. **4** (*reg.*) v. Blastocarp. Mugur. Ochi[1]. **II** fig. coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› mlădiță, os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este lăstar al unei cunoscute familii princiare.*

lăstár[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Băț. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă. **2** v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.

lăstărăș s.m. (*bot.*) lăstărel, ‹pop.› lăstărică, lăstăruț.

lăstărél s.m. (*bot.*) lăstăraș, ‹pop.› lăstărică, lăstăruț.

lăstărét s.n. (*bot.; rar*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

lăstărí vb. IV. intr. (*bot.*) **1** (*despre plante sau despre părți ale lor*) a înfrăți, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹reg.› a otăvi, a pui[2], a susiori. *Plantele care lăstăresc dau naștere unor tulpini secundare. După secerat, grâul furajer lăstărește pe miriște.* **2** (*rar; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1].

lăstărícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Lăstăraș. Lăstărel.

lăstăríre s.f. (*bot.*) înfrățire, ‹înv. și pop.› odrăslire. *Lăstărirea este un mijloc de reîntinerire a arborilor.*

lăstăríș s.n. (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, mladă, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un lăstăriș sare o căprioară.*

lăstărúț s.m. (*bot.; pop.*) v. Lăstăraș. Lăstărel.

lăstún s.m. (*ornit.*) **1** (*și **lăstun-alb, lăstun-de-casă***) *Delichon urbica*; ‹pop.› rândunea, rândunea-de-ploaie, rândunea-puturoasă, rândunică, rândunică-de-casă, rândunică-de-fereastră, rândunică-de-oraș, ‹reg.› loptoș, pietrar, prundar, râpar, strălunț. **2** (*și **lăstun-de-apă, lăstun-de-mal, lăstun-de-râpi***) *Riparia riparia*; rândunică-de-apă, rândunică-de-lut, rândunică-de-mal, rândunică-de-pământ, rândunică-de-pârâu, rândunică-de-ploaie, ‹reg.› răscoi, râpar, scobar[1], sturz, țărmuraș, zvârdaică, zvârdaș. **3** *Apus apus*; ‹reg.› pescar, rândunea, rândunică-de-fereastră. **4** (*pop.*) ***lăstun-mare*** = ***lăstun-negru*** v. Drepnea (*Cypselus apus*). **5** (*reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

lăstunár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Eretele-rândunelelor (v. *erete*). Șoim. Șoim-de-vară. Șoimul-ciocârliilor (v. *șoim*). Șoimul-rândunelelor (v. *șoim*).
lăstunáș s.m. (*ornit.*) lăstunel.
lăstunél s.m. (*ornit.*) lăstunaș.
lătână s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*). **2** (*reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*).
lătáncă s.f. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*).
lătăréț, -eáță adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre obiecte, corpuri etc.*) aplatizat, lățit, plat[2], spatulat, turtit, ‹înv. și reg.› lătăi, lăteț, ‹reg.› lătăuș, lătui. *Rațele au ciocul lătăreț.* **II 1** s.m. (*iht.*) *Scomber pelamys*; ‹reg.› cărăjel. **2** s.m. (*entom.*) *Culex pipiens*; ‹reg.› lătăuș. *Lătărețul este nimfa țânțarului.* **3** s.f. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*). **4** s.f. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).
lătățíme s.f. (*geogr.; înv.*) v. Latitudine.
lătău s.m. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).
lătăúș, -ă adj., s.m. **I** adj. (*reg.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Aplatizat. Lătăreț. Plat[2]. Spatulat. Turtit. **II** s.m. **1** (*zool.*) *Gammarus pulex*; ‹reg.› lătunoi, vițelar. **2** (*entom.; reg.*) v. Lătăreț (*Culex pipiens*). **3** (*entom.; reg.*) v. Cânele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*). **4** (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).
lătâi, -âie adj. (*înv. și reg.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Aplatizat. Lătăreț. Plat[2]. Spatulat. Turtit.
lăteánă s.f. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*).
lătéte s.m. (*reg.*) v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea.
lătéț, -eáță adj., s.m. **1** adj. (*înv. și reg.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Aplatizat. Lătăreț. Plat[2]. Spatulat. Turtit. **2** s.m. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).
lăticél, -eă adj.(*înv. și pop.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Lătuț.
lăticioáră s.f. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).
lătișór, -oáră adj. (*înv. și pop.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Lătuț.
lătrá vb. I. intr. **1** (*despre câini*) a bate, a hămăi, ‹pop.› a blehăi, a clănțăni, ‹înv. și reg.› a căzăi, a cehăi, a cehni, ‹reg.› a clefăi, a puidăi, a tuna, a țăhăi, a zăpăi. *La vederea străinului, câinii încep să latre.* **2** fig. (*pop. și fam.; deprec.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni. **3** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
lătrâre s.f. **1** hămăială, hămăire, hămăit, hămăitură, lătrat, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură. **2** fig. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
lătrát s.n. hămăială, hămăire, hămăit, hămăitură, lătrare, lătrătură, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură. *Străinul a ieșit din curte în lătratul asurzitor al câinilor.*
lătrătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*zool.; rar*) v. Câine (*Canis familiaris*). **2** s.f. fig. (*pop. și fam.; deprec. sau peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **3** s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **II** adj. fig. (*pop. și fam.; deprec.; despre oameni*) v. Cicălitor. Pisălog. Sâcâitor.
lătrătúră s.f. hămăială, hămăire, hămăit, hămăitură, lătrare, lătrat, ‹pop.› hanță[1], ‹înv. și reg.› căzăire, căzăit, ‹reg.› zăpăit, zăpăitură.
lătúi, -úie adj. (*înv. și reg.; despre obiecte, corpuri etc.*) v. Aplatizat. Lătăreț. Plat[2]. Spatulat. Turtit.
lătunói, -oăie s.f., s.m., s.n. **I** s.f. **1** ‹reg.› lăturaș, margine, mărginar, mâzgar, platoriță. *Lătunoaiele se taie de la marginea unui buștean.* **2** (*țes.; pop.*) v. Răritură. **3** (*reg.*) ‹reg.› șirincă, șurină. *Lătunoaia este o fâșie lungă de pământ arabil.* **4** (*anat.; reg.*) v. Amigdală. Tonsilă. **II** s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Lătăuș (*Gammarus pulex*). **2** v. Mormoloc. **III** s.n. (*țes.; reg.*) ‹reg.› mânz, mânzălău, mânzoc, otic, otinc, sânzalău, turnătoare (v. *turnător*), urioc. *Lătunoiul este firul de urzeală care nu a trecut prin ițe și prin spată.*
lăturál, -ă adj. (*înv.; despre construcții, elemente de construcție, obiecte etc.*) v. Lateral. Lăturalnic.
lăturálnic, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre construcții, elemente de construcție, obiecte etc.*) lateral, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› lătural. *Construcția are un corp central și două aripi lăturalnice. Iese în curte printr-o ușă lăturalnică.* **2** (*despre zone, terenuri, construcții etc.*) lateral, lăturaș, limitrof, mărginaș, ‹reg.› mărginos. *Satul nu are o poziție lăturalnică în comună, ci este chiar în centrul ei.* **3** (*despre drumuri, străzi etc.*) izolat, lateral, ‹pop.› lăturaș. *S-a întors acasă pe un drum lăturalnic.* **4** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, retras, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai lăturalnic al camerei.* **5** (*înv.; despre rude, grade de rudenie etc.*) v. Colateral. Lateral. **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „principal”; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹fig.› adiacent, lateral, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune lăturalnică, care nu interesează pe nimeni.* **2** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns[2], lăuntric, mistic, secret[2], tainic, tăinuit. *Are o admirație lăturalnică față de el.* **3** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig.› murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri lăturalnice.* **III** s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) vecinaș. *Lăturalnicii erau țărani aserviți stăpânului feudal, veniți din alte zone, care locuiau la marginea satului sau a moșiei.*
lăturár s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*la car sau la căruță*), ‹reg.› înaintaș, lăturaș, lăturință, lung, lungiș, rudă[2]. *Lăturarii se pun peste capetele curmezișurilor pentru a mări suprafața de încărcare a carului sau a căruței.* **2** s.n. v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc.
lăturáș, -ă adj., s.m., s.n. **I** adj. **1** (*despre zone, terenuri, construcții etc.*) lateral, lăturalnic, limitrof, mărginaș, ‹reg.› mărginos. **2** (*în opoz. cu „distanțat”, „îndepărtat”; despre terenuri, clădiri, localități etc.*) adiacent, alăturat, apropiat, contiguu, învecinat, vecin, ‹înv.› sinoriaș. *Locurile lor de casă sunt lăturașe.* **3** (*rar; despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) v. Ascuns[2]. Discret. Dosnic. Ferit. Izolat. Lăturalnic. Retras. Secret[2]. Singuratic. Tainic. Tăinuit. **4** (*pop.; despre drumuri, străzi etc.*) v. Izolat. Lateral. Lăturalnic. **5** (*înv.; despre rude, grade de rudenie etc.*) v. Colateral. Lateral. **II** s.m. **1** (*zool.*) ‹pop.› cal de praștie, ‹înv. și reg.› prăștiaș, ‹reg.› cetlăiaș, lugău, prăștier. *Lăturașul este calul înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor de lângă oiște.* **2** (*astăzi rar*) v. Vecin. **3** (*înv. și reg.*) v. Mărginaș. **III** (*reg.*) **1** s.m. (*la car sau la căruță*) ‹reg.› înaintaș, lăturar, lăturință, lung, lungiș, rudă[2]. **2** s.m. (*plut.*) ‹reg.› argea, podijdiță. *Lăturașii se pun la marginea jgheabului de transportat buștenii.* **3** s.n. (*tehn.; la alergătoarea de urzit*) v. Cotoc. Fofează. **4** s.m. v. Lătunoaie (v. *lătunoi*).
lătúră s.f. (*mai ales la pl. **lături***) scursori (v. *scursoare*), spălătură, zoaie, ‹reg.› hâlbe, spălăcitură. *După ce a spălat vasele, a aruncat lăturile într-o groapă.*
lătureán s.m. (*reg.*) **1** v. Mărginaș. **2** v. Sătean. Țăran.
lăturínță s.f. (*la car sau la căruță; reg.*) ‹reg.› înaintaș, lăturar, lăturaș, lung, lungiș, rudă[2].
lăturíș, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre construcții, elemente de construcție, obiecte etc.*) v. Lateral. Lăturalnic. **2** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) v. Ascuns[2]. Discret. Dosnic. Ferit. Izolat. Lăturalnic. Retras. Secret[2]. Singuratic. Tainic. Tăinuit. **II** adv. (*modal; înv. și reg.*) v. Oblic. Pieziș. **III** s.n. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”; înv.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.
lătúț, -ă adj. (*înv. și pop.; despre obiecte, corpuri etc.*) lăticel, lătișor. *Patul copilului este destul de lătuț.*
lățél s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-lat (*Phthirus pubis*).
lăți vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Și-a lățit proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se lățesc în unele zone ale țării.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică căi de acces, locuri de trecere, ape, deschizături etc.*) a (se) lărgi. *La șes, râul își lățește valea. Drumul începe să se lățească.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) teși, a (se) turti, ‹reg.› a lepși, a (se) târși[1]. *A lățit vârful cuțitului cu un ciocan.* **4** refl. (*pop. și fam.; despre plante, buruieni etc.*) v. Ex-

tinde. Întinde. Răspândi. **5** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **6** refl. (*pop. și fam.; despre așezări, ținuturi, suprafețe de apă etc.*) v. Întinde. Lungi. **7** refl. (*pop. și fam.; despre epidemii, infecții etc.*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Răspândi. **8** refl. (*pop. și fam.; despre mirosuri*) v. Adia. Difuza. Împrăștia. Propaga. Răspândi. Răzbate. Răzbi. Revărsa. **9** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) v. Extinde. Întinde. Lărgi. Mări. **10** refl. (*pop. și fam.; despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) v. Circula. Extinde. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Transmite. **11** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **12** tr. (*pop.; compl. indică materii sub formă de pulbere*) v. Întinde. Răsfira. **13** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică organe, părți ale unor organe, oriflcii etc.*) v. Deschide. Dilata. Lărgi. Mări. **14** refl. (*fam.; adesea urmat de determ. introduse prin prep.„în”*) v. Continua. Persista. Stărui. **II** fig. (*înv.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accentua. Acutiza. Adânci. Agrava. Amplifica. Ascuți. Crește. Exacerba. Intensifica. Înăspri. Înteți. Mări. Spori[1]. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

lățíme s.f. **I** (*de obicei cu determ. care indică măsura, exprimate în unități convenționale de măsură, însoțite de un num.*) **1** lat, lărgime, ‹rar› larg. *Drumul are o lățime de șapte metri. Grădina are în lățime o sută de metri.* **2** grosime. *Placajul mesei are lățimea de 10 centimetri.* **II** (*geogr.; înv.; și **lățime geografică***) v. Latitudine.

lățíre s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Extindere. Întindere. Răspândire. **2** v. Extindere. Întindere. Lărgire. Răspândire. **3** v. Circulație. Diseminare. Împrăștiere. Propagare. Răspândire.

lățít, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.*) întins[2], larg, lăbărțat, lărgit, ‹înv. și pop.› dezmățat. *Lățită, flaneaua de mohair nu mai poate fi purtată.* **2** adj. (*despre obiecte, corpuri etc.*) aplatizat, lătăreț, plat[2], spatulat, turtit, ‹înv. și reg.› lătăi, lăteț, ‹reg.› lătăuș, lătui. *Rațele au ciocul lățit.*

lățós, -oásă adj. **1** (*despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) lânos, mițos, păros, ‹pop. și fam.› flocos, ‹pop.› vițos, ‹reg.› bițos, străflocos. *Patul este acoperit cu o pătură lățoasă.* **2** (*despre părul oamenilor*) ‹reg.› stogoșat. *Arată neîngrijit din cauza pletelor lățoase.* **3** (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit. **4** (*peior.; despre oameni*) v. Pletos.

lăudá vb. I. **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a glorifica, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, a exalta, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și laude eroii.* **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a onora, a prețui, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a aprețui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a sașeti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl laudă pe pictor pentru talentul său.* **3** tr. (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a mări, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Lăudați ziua în care s-a format România Mare!* **4** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin „cu”*) a se făli, a se fuduli, a se mândri, ‹fam.› a se lăfăi, ‹reg.› a se făloși, a se ocoși, a se pieptoși, a se sfăli, a se sfeti, a se smeri, ‹înv.› a se fălui, ‹fig.; iron.› a se lustrui. *Copiii se laudă cu hainele noi.* **5** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua,a se înfumura, a se îngâmfa, a se mândri, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se înălța, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălori, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te lauzi!* **6** tr., refl. (recipr.) (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) gratula. *Îi place să se laude în fața subalternilor.*

lăudábil, -ă adj. meritoriu, merituos. *A avut o inițiativă lăudabilă în ceea ce privește acordarea premiilor.*

láudáre s.f. **1** elogiere, exaltare, glorificare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere lăudarea trecutului este evidentă.* **2** (*înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **3** (*înv.*) v. Binecuvântare. Glorificare. Laudă. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

lăudăt, -ă adj. **1** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii lăudați au murit pentru patrie.* **2** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Lăudate Doamne, Ție ne rugăm! Lăudate împărate, ți-am îndeplinit porunca!* **3** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Lăudata zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.*

lăudăcíos, -oásă adj. (*rar; despre oameni*) v. Fanfaron. Lăudăros.

lăudărós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. fanfaron, ‹livr.› tartarin, ‹rar› lăudăcios, ‹reg.› făleț, ‹turc.; înv.› eșpeh, ‹fig.; livr.› gascon. *Este un vânător lăudăros.* **2** adj. (*înv.; mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) v. Elogiativ. Elogios. Encomiast. Encomiastic. Laudativ.

lăudăroșénie s.f. fanfaronadă, lăudăroșie, ‹livr.› iactanță, tartarinadă, ‹fam.› bărbiereală, ‹fran.› rodomontadă, gasconerie, ‹fig.; livr.› gasconadă. *Lăudăroșenia lui este insuportabilă.*

lăudăroșíe s.f. fanfaronadă, lăudăroșenie, ‹livr.› iactanță, tartarinadă, ‹fam.› bărbiereală, ‹fran.› rodomontadă, gasconerie, ‹fig.; livr.› gasconadă.

lăudătór, -oáre s.m., adj. (*înv.*) **1** (*mai ales în limbajul bisericesc*) v. Proslăvitor. **2** (*mai ales despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) v. Elogiativ. Elogios. Encomiast. Encomiastic. Laudativ.

lăún s.m. (*bot.; reg.*) v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*).

lăuntríc, -ă adj. **1** (*filos.; în concepția idealistă despre lume*) imanent, intrinsec. *Un fapt lăuntric există și acționează prin sine însuși, fără o cauză exterioară.* **2** adânc, intim, profund, ‹fig.› tainic. *Cercetătorul a reușit în studiul său să descopere natura lăuntrică a fenomenului.* **3** (*despre însușiri, stări etc. ale oamenilor*) psihic, psihologic, spiritual, sufletesc. *Pictorul pune în evidență în portretele sale forța lăuntrică a modelelor. Nu are starea lăuntrică necesară pentru a face față unei polemici.* **4** ‹fig.› interior. *Nu-și poate ascunde bucuria lăuntrică. Are o forță lăuntrică de invidiat.* **5** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns[2], mistic, secret[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație lăuntrică față de el.*

láurúscă s.f. (*bot.*) **1** *Vitis silvestris*; viță-de-pădure, viță-de-vie-sălbatică, viță-sălbatică, ‹reg.› aguridar, struguri-sălbatici (v. *strugure*), vie-sălbatică, viță-păsărească. **2** (*reg.*) v. Viță-de-vie-sălbatică. Viță-Izabela. Viță-sălbatică (*Vitis labrusca*).

lăút[1] s.n. (*pop.*) v. Spălare. Spălat[1].

lăút[2], -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) v. Spălat[2]. **2** (*despre haine, rufe*) v. Curățat[2]. Spălat[2].

lăutár s.m. **1** (*muz.*) scripcar, violonist, viorist, ‹rar› diblagiu, ‹pop.› diblaș, ‹înv. și reg.› lăutaș, viorar, ‹reg.› ceteraș, contralău, diblar, highidiș, igreț, zicar, zicaș, zicălaș, zicălău, zicător, ‹reg.; deprec.› carcalete, ‹deprec.› scârțac, ‹meton.› vioară[2], violină, ‹meton.; înv. și pop.› lăută, ‹meton.; fran.; înv.› violon[1]. *Lăutarii români sunt foarte apreciați.* **2** (*entom.; reg.*) v. Trântor.

lăutáș s.m. (*muz.; înv. și reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

lăúță s.f. (*muz.*) **I 1** luth. *Lăuta este un instrument cu coarde ciupite.* **2** (*pop.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină. **II** (*meton.; înv. și pop.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

lăutoáre s.f. (*reg.*) **I 1** v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **2** (*concr.*) v. Baie[1]. Cadă. Vană. **II** (*bot.*) v. Urechea-iepurelui (v. *ureche*) (*Bupleurum rotundifolium*).

lăutúră s.f. (*pop.*) v. Spălare. Spălat[1].

lăúză s.f. ‹reg.› chendelă, slabă (v. *slab*). *Lăuza este femeia în primele săptămâni după naștere.*

lăuzíe s.f. post-partum, ‹reg.› chendelie, rodină[1]. *În primele săptămâni după naștere, femeia se află în perioada de lăuzie.*

lăzuí vb. IV. tr. (*silv.; reg.; compl. indică suprafețe împădurite sau păduri*) v. Defrișa. Despăduri.

lăzuíre s.f. (*silv.; reg.*) v. Defrișare. Defrișat[1]. Despădurire. Despădurit[1].

lăzuít[1] s.n. (*silv.; reg.*) v. Defrișare. Defrișat[1]. Despădurire. Despădurit[1].

lăzuít[2], -ă adj. (*silv.; reg.; despre suprafețe împădurite*) v. Defrișat. Despădurit[2].

lânăriță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*). **2** v. Bumbăcariță (*Eriophorum latifolium*). **3** v. Firicică (*Filago germanica*). **4** v. Flocoșele (*Filago arvensis*). **5** v. Parpian (*Antennaria dioica*)

lânát, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Lanifer. Lânos.

lână s.f. **I 1** ‹reg.› lâneață. *Oile din stână au o lână de calitate.* **2** (*ind. text.*) ***lână artificială*** = lanital. *Lâna artificială se folosește la fabricarea unor țesături și tricotaje.* **3** ***lână tăbăcăreasca*** = ‹înv.› lână de tăbăcie. *Lâna tăbăcărească se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit, fiind folosită mai ales la fabricarea pâslelor;* (*reg.*) ***lână tușinată*** = ‹reg.› tușinătură, tușineală. *Lâna tușinată se tunde a doua oară, toamna, mai ales de pe oile țurcane;* (*înv.*) ***lână de tăbăcie*** v. Lână tăbăcărească. **4** (*la pl.* ***lânuri***) lânică, ‹reg.› lâneață, lânișoară, lâniță, lânuță. *Lânurile se folosesc mai ales la brodat.* **5** (*tehn.*) ***lână de zgură*** = ***lână minerală*** = vată de zgură. *Lâna de zgură este folosită pentru izolarea conductelor.* **II** (*bot.*) **1** (*art.; bot.*) ***lâna-caprelor*** = *Serastium lanatum*;‹reg.› steluță-albișoară. **2** (*reg.*) ***lână-broștească*** = ***lână-de-apă*** = ***lână-de-broască*** = ***lână-de-broaște*** = ***lână-verde*** = (*art.*) ***lâna-apei*** = ***lâna-broaștei*** = ***lâna-broaștelor*** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Coniferva rivularia*); ***lână-de-baltă*** v. Iarba-câmpului (v. *iarbă*) (*Agrostis alba* sau *Agrostis stolonifera*); ***lână-de-brad*** v. Mătreață-de-arbori (*Usnea barbata*).

lânărícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** *Gnaphalium uliginosum*; ‹reg.› iarbă-de-apă, iarbă-flocoasă, iarbă-lânoasă, siminoc, zifnă. **2** v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*). **3** v. Bumbăcariță (*Eriophorum angustifolium*).

lânăríță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bumbăcariță (*Eriophorum angustifolium*). **2** v. Firicică (*Filago germanica*). **3** v. Linariță (*Linaria vulgaris*).

lânced, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, moale, prăpădit, sfârșit[1], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[2], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, lânced, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*despre ochi, privire*) drăgăstos, galeș, languros, molatic, tandru, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri lâncede.* **3** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea lâncedă. De departe se aude freamătul lânced al pădurii.* **4** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) bland, calm[2], domol, lin[2], liniștit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună a început o ploaie lâncedă. Adie un vânt lânced.* **5** (*de obicei fig.; despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *În încăpere domnește o atmosferă lâncedă.* **6** (*mai ales despre căldură*) moleșitor, toropitor. *În sală este o căldură lâncedă.* **7** (*fam.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **8** (*reg.; despre mâncăruri, băuturi*) v. Dulceag. Fad. Insipid. Searbăd[1]. **9** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **II** fig. **1** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost lâncedă.* **2** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare lânced.* **3** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› antic, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare lâncedă.* **4** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹fig.› moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas lânced.* **5** (*despre stil, acțiuni etc.*) monoton, trenant. *Stilul lânced al narațiunii este enervant. Acțiunea filmului este lâncedă.*

lâncezeálă s.f. **1** langoare, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de lâncezeală provocată de canicula.* **2** fig. trenare, ‹fig.› lâncezire, paralizie, stagnare, ‹fig.; înv.› lâncezie, lâncezime, stagnație. *În industrie se constată o perioadă de lâncezeală.*

lâncezí vb. IV. intr. **I 1** (*despre oameni*) ‹fig.› a mocni, a vegeta, ‹fig.; înv.› a tânji. *Toată ziua lâncezește în pat.* **2** (*pop.; despre despre frunze, foi etc.*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **3** (*med., med. vet.; înv.; despre ființe*) v. Piroti. Zăcea. **II** fig. **1** (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) a trena, ‹fig.› a amorți, a stagna. *Interesul pentru cultură nu trebuie să lâncezească niciodată.* **2** ‹fig.› a stagna, a vegeta, ‹fig.; rar› a tânji. *Viața orașului lâncezește.*

lâncezíe s.f. (*înv.*) **1** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. **2** fig. v. Lâncezeală. Lâncezire. Paralizie. Stagnare. Trenare.

lâncezíme s.f. (*înv.*) **I 1** (*med., med. vet.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. **II** fig. v. Lâncezeală. Lâncezire. Paralizie. Stagnare. Trenare.

lâncezíre s.f. **1** langoare, lâncezeală, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. **2** fig. stagnare, trenare, ‹fig.› lâncezeală, paralizie, ‹fig.; înv.› lâncezie, lâncezime, stagnație.

lâncotă s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

lâncotí vb. IV. intr., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

lâneáță s.f. (*reg.*) **1** v. Lână. **2** v. Lânică. Lânuri (v. *lână*).

lângă prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea unei ființe, a unui obiect etc. în apropiere de altă ființă, de alt obiect etc.*) ‹reg.› diri, drept, ‹înv.› prejur. *S-a așezat lângă prietenul lui. Mașina se află lângă bordura trotuarului.* **2** (*după vb. de mișcare; circ. indică un reper fix spre care se face apropierea cuiva*) către, înspre. *Se trage lângă sobă.* **3** (*circ. indică apropierea de un reper spațial*) la[1], pe. *Pescarii au tras bărcile lângă mal.* **4** (*circ. indică proximitatea, prin exprimarea reperului spațial în vecinătatea căruia se află, stă cineva sau ceva*) la[1]. *Femeile stau de vorbă lângă gard.* **II** (*introduce un circ. de timp care indică o aproximație; înv. și pop.*) v. Către. Înspre. Spre.

lângoáre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință.

lânícă s.f. **1** lânișoară, lâniță, lânuță. **2** lânuri (v. *lână*), ‹reg.› lâneață, lânișoară, lâniță, lânuță. *Lânica se folosește mai ales la brodat.*

lânișoáră s.f. **1** lânică, lâniță, lânuță. **2** (*reg.*) v. Lânică. Lânuri (v. *lână*).
lâníță s.f. **1** lânică, lânișoară, lânuță. **2** (*reg.*) v. Lânică. Lânuri (v. *lână*).
lános, -oásă adj. **1** (*despre animale*) lanifer, ‹reg.› lânat. *Oile sunt lânoase.* **2** (*despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) lățos, mițos, păros, ‹pop. și fam.› flocos, ‹pop.› vițos, ‹reg.› bițos, străflocos. *Patul este acoperit cu o pătură lânoasă.* **3** (*rar; despre insecte, omizi etc.*) v. Păros. **4** (*bot.; înv. și pop.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Lanat. Lanuginos. Păros. Vilos. **5** (*pop.; despre materiale textile, țesături sau despre obiecte din fibre textile*) v. Pufos. Scămos. Scămoșat[2].
lânúță s.f. **1** lânică, lânișoară, lâniță. **2** (*reg.*) v. Lânică. Lânuri (v. *lână*).
leac s.n. (*pop. și fam.*) **I 1** (*farm.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu. **2** (*med., med. vet.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare. **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată felul lichidului*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură. **II** fig. v. Antidot. Derivativ. Remediu. Soluție.
leáfă[1] s.f. **1** remunerație, retribuție, salariu, ‹pop. și fam.› simbrie, ‹reg.› bir, lohn, ‹înv.› hac, nafaca, năiem, ‹turc.; înv.› ghiundelic. *Lefurile au scăzut în ultimul timp.* **2** (*milit.; înv.*) v. Soldă.
leáfă[2] s.f. **1** (*pop.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș. **2** (*reg.*) ‹reg.› tapșă[1]. *Leafa este lopățica cu care se netezește mămăliga după ce a fost amestecată.* **3** (*reg.*) v. Adâncitură. Scobitură.
leágăn s.n. **I 1** ‹reg.› belceu, copaie, copăic, luică, țițeică, țuțoaică, țuțoi, țuțu, țuțui[2], țuțul, țuțulaică, țuțulig, țuțuluș. *A atârnat de grinda de pe terasă un leagăn pentru copil.* **2** balansoar, scrânciob, ‹reg.› dăinuș, dulap[2], glenci, huiț, hunțuț, huță, huțână, huțunătoare, lanțuri (v. *lanț*), scârțimuș, vârtej, vârtiloi, zdrâncă, zvârdină, ‹înv.› clătinător. *Copiii se dau într-un leagăn care se învârte.* **3** (*pesc.*) ‹reg.› săltătoare (v. *săltător*), speie. *Leagănul este un coș lunguieț, cu gura largă, folosit la pescuitul pe sub maluri.* **4** (*ferov.*) traversă dansantă. *Leagănul este o grindă mobilă între traverse intermediare ale cadrului anumitor boghiuri de vehicul de cale ferată.* **5** (*transp.; înv.*) v. Berlină. **6** (*impr.*) v. Cămin. Creșă. **II** fig. **1** obârșie, origine, ‹fig.› izvor, matcă. *Din când în când, ca să nu uităm cine suntem, trebuie să ne întoarcem la leagăn.* **2** (*rar*) v. Copilărie. Pruncie.
leah, leáhă s.m., s.f., adj. (*înv. și reg.*) v. Polon. Polonez.
leál, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, necoruptibil, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fair-play, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om leal în afaceri.* **2** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], loial, neprefăcut, sincer, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna leal față de prietenii adevărați.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, franc[2], loial, neprefăcut, sincer, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest leal impresionează pe oricine.* **4** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, devotat, fidel, loial, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viață leal.*
lealísm s.n. (*rar*) v. Cinste. Credință. Devotament. Fidelitate. Lealitate. Loialitate. Statornicie.
lealitáte s.f. **1** bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în lealitatea și priceperea lui.* **2** cinste, franchețe, loialitate, sinceritate, ‹rar› simplicitate, simplitate, ‹înv.› sadacat, ‹fig.› rectitudine. *Tânăra este de o lealitate exemplară.* **3** cinste, credință, devotament, fidelitate, loialitate, statornicie, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. și reg.› priință, ‹înv.› sadacat. *Nu a pus nicio clipă la îndoială lealitatea colaboratorilor săi.*
leáncă[1] s.f. (*reg.*) v. Bluză.
leáncă[2] s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Alergătoare (v. *alergător*).
leándru s.m. (*bot.*) *Nerium oleander*; ‹înv.› rododafin.
leăpșă s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; pop. și fam.*) v. Palmă.
leásă s.f. **I 1** ‹reg.› bojdei, coșar[2], lojniță, slaniță, șușnic. *Fructele se usucă pe lese. Peștii se pot afuma pe o leasă.* **2** pătul, ‹pop.› comarnic, ‹reg.› podișor. *Cașul se pune la scurs pe leasă.* **3** (*gosp.*) ‹reg.› coteț, cușcă, lesoi. *Leasa este un grătar de nuiele pe care se bat știuleții de porumb.* **4** (*pesc.*) vintir, ‹reg.› cutiță, eteră, ostreț, saltea, vârșă, vârșă cu ochiuri, vârșă de plasă. *Leasa este o unealtă de pescuit, în formă de sac de plasă, lung și ascuțit la un capăt, întins pe mai multe cercuri, a cărui gură este strâmtă și răsfrântă pentru a nu ieși peștele.* **5** grădele. *Leasa de nuiele este folosită la împrejmuirea unui loc.* **6** (*pop.*) ‹reg.› leastă. *Leasa este un gard de nuiele, folosit la construcția unei stâne.* **7** (*reg.*) ‹reg.› loitrar, loitră, șireglă, șușlete. *Leasa este un grătar pentru nutreț, fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei.* **8** (*reg.*) ‹reg.› felează, felezeu, felezitoare, felezoaie, felezuitoare. *Leasa este folosită la măturarea gunoaielor după vânturatul grânelor.* **9** (*gosp.; înv. și pop.*) v. Coșar[2]. Pătul. Porumbar[2]. **10** (*reg.*) v. Măturoi. Târn. **II** (*colect.; bot.; pop.*) v. Mărăcini (v. *mărăcine*). Mărăciniș. Spinărie. **III** (*înv. și pop.*) v. Broderie.
leășcă s.f. (*înv. și reg.*) v. Polonă (v. *polon*). Poloneză (v. *polonez*).
leat s.n. **1** (*milit.; pop.*) v. Contingent. **2** (*ca unitate cronologică; înv.; astăzi poetic*) v. An.
leaț s.f. șipcă[1], zăbrea, ‹pop.› ostreț, ‹reg.› lătete, pălanc, spiță, șarampoi[2], ștachetă, ștează[2], taban, tiplu, zăvor. *Gardul este făcut din leațuri.*
leau s.n. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.
lébădă s.f. **1** (*ornit.*) ***lebădă-cântătoare*** = *Cygnus cygnus*; lebădă-de-iarnă; ***lebădă-de-iarnă*** = *Cygnus cygnus*; lebădă-cântătoare; ***lebădă-de-vară*** = *Cygnus olor*; cucovă. **2** (*art. **Lebăda**; astron.; nm. pr.*) ‹reg.› Cobilița (v. *cobiliță*), Cobilița-Ciobanului (v. *cobiliță*), Coromâsla (v. *coromâslă*), Crucea (v. *cruce*), Fata-cu-Cobilița (v. *fată*), Fata-cu-Donițele (v. *fată*), Fata-Mare (v. *fată*), Fata-Mare-cu-Cobilița-cu-Apă (v. *fată*). Fata-Mare-cu-Cobilița-în-Spinare (v. *fată*). *Lebăda este o constelație în emisfera boreală.* **3** (*arg.*) v. Lesbiană (v. *lesbian*). Tribadă.
lébăr s.n. **1** (*ind. alim.*) lebărvurst. *Leberul se prepară din ficat de porc.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
lébărvurst s.n. (*ind. alim.*) lebăr.
lebedíță s.f. (*ornit.; pop.*) ‹pop.› lebejoară.
lebejoáră s.f. (*ornit.; pop.*) ‹pop.› lebediță.
lecitináză s.f. (*biochim.*) fosfatidilcolină, fosfolipază. *Lecitinaza este o enzimă a sucului pancreatic.*
lectícă s.f. **1** (*transp.; în Antic. și Ev. Med.*) litieră, ‹rar› palanchin, traglă. *Lectica era folosită ca mijloc de transport.* **2** (*transp.; rar*) v. Cabrioletă. Faeton. Șaretă. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Brancardă. Targă.
léctor, -ă s.m., s.f. cititor, ‹înv.› citeț. *Biblioteca are mulți lectori.*
lectură vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a citi, a parcurge, a vedea, ‹înv. și pop.› a spune, a zice, ‹fam.› a străbate, ‹înv.› a număra[2]. *A lecturat scrisoarea în întregime. A lecturat tot catalogul bibliotecii, dar nu a găsit cartea căutată.* **2** (*bis.; despre preoți, dascăli etc.; compl. indică texte religioase*) a citi, a rosti. *Preotul a lecturat Sfânta Evanghelie.*
lecturáre s.f. citire, citit[1], lectură, parcurgere, ‹înv.› citanie.
lectúră s.f. **1** citire, citit[1], lecturare, parcurgere, ‹înv.› citanie. *Orice începător are dificultăți la lectura unui text.* **2** (*lit.; rar*) v. Analizare. Analiză. Comentare. Explicare. Interpretare.
lécție s.f. **I 1** (*pedag.*) temă, ‹înv.› matimă, tablă[1]. *Elevii au foarte multe lecții de pregătit pentru a doua zi.* **2** (*și **lecție particulară***) meditație, preparație. *Unii profesori dau lecții particulare.* **3** clasă, curs[2], oră. *La sfârșitul lecției, studenții ies în pauză.* **II** fig. **1** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă. *Pentru rezolvarea unor dificultăți a apelat la lecția specialiștilor.* **2** învățătură, pildă. *A vrut să dea tuturor o lecție de modestie.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a trage"*) concluzie, învățăminte (v. *învățământ*), învățătură. *A tras câteva lecții din păția prietenului său.*
lecuí vb. IV. **I** (*med., med. vet.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se)

dezmăci, a (se) ipeni, a (se) înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) iștili, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi lecuit mai repede.* **2** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică boli, suferințe fizice sau psihice etc.*) a scăpa, a se tămădui, a se vindeca, ‹înv. și pop.› a se mântui. *A consultat mai mulți medici pentru a se lecui de migrenă. S-a lecuit de psihoză schimbând locul de muncă.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) sătura, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a lecuit de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate lecui de patima jocurilor de noroc.*

lecuială s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

lecuíre s.f. (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, refacere, restabilire, tămăduire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ‹înv.› iștelenie, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevenie. *Și-a reluat activitatea după lecuirea sa deplină.*

lecuít, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, refăcut, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. și reg.› sănătoșat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› iștelit. *Deși lecuit, nu a început încă serviciul.*

lecuitór, -oáre adj. **1** (*despre medicamente, remedii, metode etc.*) întremător, tămăduitor, vindecător, ‹înv.› iștelitor, vrăciuitor. *Plantele medicinale conțin substanțe lecuitoare. Apele termale sunt lecuitoare în cazul unor boli.* **2** (*med., med. vet.; rar; despre medicamente, tratamente etc.*) v. Curativ.

lecușór s.n. (*farm.; pop.*) ‹reg.› lecuț.

lecúț s.n. (*farm.; reg.*) v. Lecușor.

led s.n. (*electr.*) diodă electroluminiscentă, diodă luminiscentă. *Ledul emite lumină atunci când este polarizat direct.*

lédăr s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

lefáș s.m. (*înv.*) v. Angajat. Salariat. Slujbaș.

lefegíu s.m. (*înv.*) **1** v. Angajat. Salariat. Slujbaș. **2** (*milit.*) v. Mercenar.

lefișoáră s.f. (*înv.*) v. Lefușoară.

left s.n. (*înv.*) **1** v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă. **2** v. Medalion.

léfter, -ă adj. (*constr. cu vb. „a fi", „a lăsa", „a rămâne"; fam.; despre oameni*) ‹reg.› afif, ififlíu, lestie, ‹fig.; fam.› ușor[2]. *Și-a pierdut averea și a rămas lefter.*

lefteríe s.f. (*reg.*) **1** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **2** v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie.

lefușoáră s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop.› simbrioară, ‹înv.› lefișoară.

leg s.n. (*jur.; fran.; ieșit din uz*) v. Legat[3].

legá[1] vb. I. **A I** tr. (*predomină ideea de înnodare, de împreunare, de strângere, de adunare într-un tot*) **1** (*compl. indică fire textile, funii, lanțuri, șireturi, cravate, năframe etc.*) a înnoda, ‹înv. și pop.› a noda. *A legat cele două capete ale cablului. Și-a legat șireturile de la pantofi.* **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale lor*) a strânge. *Purta șalvari care erau legați pe glezne. Și-a legat halatul cu un cordon.* **3** (*compl. indică roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., vehicule cu roți de lemn*) a fereca, a șinui, ‹pop.› a cetlui, a înfiera. *A legat roțile căruței.* **4** (*compl. indică butoaie, roți de lemn etc.*) a cercui. *A legat butoiul.* **5** (*compl. indică obiecte de artă, în special icoane sau cărți*) a fereca, a îmbrăca. *A achiziționat o evanghelie care este legată în argint.* **6** (*compl. indică broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) a broșa, a cartona, ‹rar› a compacta, a scorți. *Și-a legat lucrarea de licență.* **II** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** tr. (*compl. indică corpuri*) a uni[2]. *A legat cele două corpuri pentru a limita mobilitatea lor relativă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a prinde. *Pescarul a legat momeala pentru pești de o plută.* **3** tr. (*compl. indică părul, șuvițe de păr etc.*) a prinde, a strânge. *Și-a legat părul cu o fundă.* **4** tr. (*compl. indică lăstari de viță-de-vie sau alte plante agățătoare; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a arăci, a prinde, ‹reg.› a poci[2]. *A legat lăstarii viței-de-vie de araci.* **5** tr. (*compl. indică tulpinile plantelor*) ‹pop. și fam.› a apropia. **6** tr. (*mar.; compl. indică ambarcațiuni*) a amara, a prinde. *A legat barca de un stâlp, la malul lacului.* **7** tr. (*despre căi de comunicație, poduri, punți etc.; compl. indică localități, locuri etc. situate la distanță unele de altele*) a uni[2]. *O șosea modernă leagă capitala de litoral. Un pod de fier leagă malurile fluviului.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică săli, camere, părți ale unor imobile*) a (se) uni[2]. *O verandă leagă cele două aripi ale casei. Camerele casei se leagă printr-un hol.* **9** tr. (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a îmbina, a încheia, a monta, a prinde, a uni[2], ‹reg.› a încochela. *Dulgherii leagă grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **10** tr. (*tehn., constr.; compl. indică părți ale unui ansamblu, elemente de construcție etc.*) a încastra, a prinde. *A reușit să lege bine cele două corpuri metalice, pentru a nu se mai mișca.* **11** tr. (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a conexa, a îmbina, a împreuna, a îngemăna, a reuni, a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A legat firele electrice pentru a reface circuitul.* **12** tr. (*tehn.; despre piese din structura unor unelte, vehicule etc.; compl. indică părți componente ale acestora*) a asambla, a împreuna, a reuni, a uni[2]. *Osia căruței leagă două roți.* **13** tr. (*tehn.; compl. indică elemente ale unui sistem tehnic*) a acupla, a angrena, a cupla. *A legat elementele sistemului de racordare la rețeaua de gaz metan.* **14** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte etc.*) a articula, a grăi, a pronunța, a rosti, a scoate, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a bleși. *De frică, n-a mai putut lega niciun cuvânt.* **15** tr. (*compl. indică propoziții, fraze*) a alcătui[1], a compune, a construi, a forma. *Din cauza emoției, abia reușește să lege o propoziție.* **16** tr. (*compl. indică discuții, conversații etc.*) ‹fig.› a încropi, a înfiripa, a înjgheba, a înnoda. *Cei doi au legat cu greu o discuție.* **17** tr. (*compl. indică noțiuni, realități etc.*) a corela, a relaționa. *Ceremonialul este legat cu tradiții mai vechi locale.* **18** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, stări sufletești etc.*) a (se) asocia, a (se) înlănțui. *Leagă întâmplarea de atunci cu cea de acum. Imaginile se leagă limpede în mintea sa.* **19** tr. (*în credințe și superstiții; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) a descânta, a face, a fermeca, a meni, a ursi, a vrăji, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca leagă fata de deochi.* **20** refl. recipr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Căsători. Uni[2]. **21** refl. (*înv. și pop.; despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) v. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **22** refl. (*pop. și fam.; despre elementele unui ansamblu, ale unui sistem tehnic etc.*) v. Articula. Încheia. **23** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică substanțe, materii, lichide etc.*) v. Amesteca. Combina. Mixa. **24** tr. (*înv.; compl. indică tratate, alianțe etc.*) v. Încheia. **25** refl. fig. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› a se apropia, a se atașa, ‹fig.; fam.› a se lipi, ‹fig.; fran.› a se rataș. *S-a legat mult în ultimul timp de tatăl lui vitreg.* **26** refl. fig. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Îndeletnici. Ocupa. **B I** (*predomină ideea de imobilizare, de blocare, de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune*) **1** tr. (*compl. indică oameni condamnați, arestați etc.*) a fereca, a încătușa, a înlănțui, ‹pop.› a cătușa, a cetlui, ‹înv. și reg.› a lănțui, ‹arg.› a încopcia. *Criminalii periculoși sunt legați în lanțuri.* **2** tr. (*compl. indică animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a priponi, ‹reg.› a păivăni. *A legat calul de un țăruș.* **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **4** tr. fig. (*înv. și pop.; compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) v. Apleca. Aservi. Înfeuda. Îngenunchea. Înrobi. Robi. Subjuga. Supune. **II** (*predomină ideea de obligare, de îndatorare*) **1** tr. (*jur.; înv. și pop.; compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) v. Legaliza. Legifera. Reglementa. **2** tr. (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **3** tr. (*jur.; înv.*)

v. Decreta. Dispune. **4** refl. fig. (*pop.* și *fam.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **5** refl. fig. (*pop.; despre oameni*) v. Paria. **C I** (*predomină ideea de înfășurare, de învelire, de acoperire*) **1** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. „la cap”*) a (se) îmbrobodi, ‹reg.› a (se) încârpui. *S-a legat la cap cu o năframă înflorată.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) a (se) bandaja, a (se) pansa, ‹rar› a (se) înfășa, ‹înv. și pop.› a (se) obloji, ‹reg.› a (se) îmbandaja, a (se) îmbolboji. *Își leagă degetul tăiat. Se leagă la piciorul rănit.* **3** tr. fig. (*înv. și pop.; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Adormi. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Îmblânzi. Liniști. Potoli. Răcori. Slăbi. Stinge. Tempera. Ușura. **II 1** refl. (*despre dulcețuri, sosuri, materii etc.*) a se închega, a se îngroșa, a se învârtoșa. *Șerbetul se leagă pe foc mic. Ciulamaua se lasă să fiarbă până când se leagă.* **2** tr. (*compl. indică substanțe, materii etc.*) a coagula, a solidifica. *Smoala leagă bitumul.* **3** intr. (*bot.; înv. și pop.; despre plante*) v. Da[2]. Face. Produce. Rodi. **4** intr. (*biol.; pop.; despre animale*) v. Înmulți. Prăsi. Procrea. Reproduce.

legá[2] vb. I. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri*) v. Testa[1].

legál, -ă adj., adv. **I 1** adj. (*jur.; în opoz. cu „ilicit”; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) licit[1], ‹astăzi rar› legiuit, ‹înv.› leginic, pravilicesc, pravilnic, pravilnicesc. *Certificatul medical este un act legal. Guvernul instaurat este perfect legal.* **2** (*jur.; despre căsătorie*) legitim, ‹înv.› legiuit. *Căsătoria celor doi este legală.* **3** (*jur.; despre soți*) legitim, ‹înv.› legiuit. *În curând tânărul va deveni soțul ei legal.* **4** oficial, ‹înv.› leginic. *Este în concediu legal.* **II** adv. (*modal; jur.*) legalmente, ‹înv.› pravilicește, pravilnicește. *La majorat, tânărul a cerut partea cuvenită legal din moștenirea de la tatăl său.*

legalísm s.n. (*jur.*) legalitate.

legalitáte s.f. (*jur.*) **1** putere, valabilitate, valoare, ‹înv.› pravilnicie, tărie, tărire. *Nu poate semna un act a cărui legalitate o contestă.* **2** legalism. *Legalitatea este principiul potrivit căruia orice persoană este obligată să respecte legea.* **3** lege. *În țară pare că nu mai există legalitate.*

legalizá vb. I. tr. (*jur.*) **1** (*compl. indică acte, copii, documente etc.*) a autentifica, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv. și reg.› a vidima, ‹înv.› a protocoli. *Notarul legalizează testamentul.* **2** (*compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) a legifera, a reglementa, ‹înv. și pop.› a lega[1], ‹înv.› a legiui, a nomotemisi. *Noul guvern a legalizat reforma agrară.* **3** (*compl. indică fapte, stări, situații etc.*) a consfinți, a oficializa. *Tinerii și-au legalizat relația prin căsătorie.* **4** (*compl. indică averi, bunuri etc.*) ‹fig.; fam.› a albi, a spăla. *Prin diverse manevre și-a legalizat averea obținută ilegal.*

legalizáre s.f. (*jur.*) **1** autentificare, ‹rar› autentificație, legalizație, ‹înv. și pop.› întărire. *Notarul a început legalizarea actelor.* **2** legiferare, reglementare, ‹înv.› legiuire, ‹grec.; înv.› nomotesie. *S-a decis legalizarea reformei agrare.* **3** consfințire, oficializare. *Tinerii își doresc legalizarea relației lor prin căsătorie.*

legalizát, -ă adj. (*jur.*) **1** (*despre acte, copii, documente etc.*) autentificat, ‹înv. și pop.› întărit. *Testamentul legalizat nu va putea fi atacat ușor de urmașii nemulțumiți.* **2** (*despre fapte, stări, situații etc.*) consfințit, oficializat. *Relația lor legalizată a produs părinților bucurie.*

legalizáție s.f. (*jur.; înv.*) v. Autentificare. Legalizare.

legalménte adv. (*modal; jur.*) legal, ‹înv.› pravilicește, pravilnicește.

legáre s.f. **I** (*predomină ideea de înnodare, de împreunare, de strângere, de adunare într-un tot*) **1** înnodare, legat[2], ‹rar› înnodătură, ‹fran.› liaj. *S-a oprit pentru legarea șireturilor de la pantofi.* **2** legat[2], strângere, strâns[1], ‹rar› acolare. *Pentru legarea halatului are nevoie de un cordon.* **3** cercuială, cercuire, cercuit[1], legat[2], ‹pop.› cercuitură. *Prin legarea butoaielor se strâng și se consolidează doagele.* **4** broșare, broșat[1], cartonaj, cartonare, legat[2], ‹reg.› compactare. *Legarea cărții nu a costat mult.* **II** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** joncțiune, junctură, legătură, unire. *Prin legarea a două corpuri se limitează mobilitatea lor relativă.* **2** legătură, prindere. *Pentru legarea momelii de plută pescarii folosesc o liță.* **3** (*tehn.*) acuplaj, acuplare, cuplaj, cuplare, legătură. *Legarea elementelor sistemului tehnic s-a făcut prin rezistoare și bobine condensatoare.* **4** asociere, înlănțuire, legătură, ‹rar› suită. *Legarea imaginilor a devenit limpede în mintea sa.* **III** (*predomină ideea de imobilizare, de blocare, de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune*) **1** ferecare, încătușare, înlănțuire, legat[2], ‹pop.› cătușare. *Legarea criminalilor periculoși este obligatorie.* **2** legat[2], priponire, ‹înv.› priponeală. *Legarea calului s-a făcut de un țăruș.* **IV** (*med., med. vet.*) bandajare, legat[2], pansare, pansat[1], ‹rar› înfășare, ‹înv. și pop.› oblojire, oblojit[1], ‹înv.› înfășătură. *A încercat singur legarea rănii de la picior.* **V 1** închegare, îngroșare, învârtoșare, legat[2]. *Legarea șerbetului trebuie făcută pe foc mic.* **2** coagulare, solidificare. *Legarea smoalei se face cu bitum.* **3** (*biol.; înv. și pop.*) v. Rodire.

legát[1] s.m. **1** (*în organizarea Bisericii Catolice.; adesea determ. prin „papal”*) ablegat, nunțiu. *În lipsa sa, papa l-a lăsat în calitate de legat pe capelanul său. Misiunea legatului papal a fost un succes.* **2** (*înv.*) v. Ambasador.

legát[2] s.n. **I** (*predomină ideea de înnodare, de împreunare, de strângere, de adunare într-un tot*) **1** înnodare, legare, ‹rar› înnodătură, ‹fran.› liaj. **2** legare, strângere, strâns[1], ‹rar› acolare. **3** cercuială, cercuire, cercuit[1], legare, ‹pop.› cercuitură. **4** broșare, broșat[1], cartonaj, cartonare, legare, ‹reg.› compactare. **II** (*predomină ideea de imobilizare, de blocare, de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune*) **1** ferecare, încătușare, înlănțuire, legare, ‹pop.› cătușare. **2** legare, priponire, ‹înv.› priponeală. **III** (*med., med. vet.*) bandajare, legare, pansare, pansat[1], ‹rar› înfășare, ‹înv. și pop.› oblojire, oblojit[1], ‹înv.› înfășătură. **IV** închegare, îngroșare, învârtoșare, legare.

legát[3] s.n. (*jur.*) ‹fran. ieșit din uz› leg. *Proprietatea bunurilor se dobândește și se transmite prin succesiune, prin legate sau prin convenție.*

legát[4]**, -ă** adj., adv. **A** adj. **I** (*predomină ideea de înnodare, de împreunare, de strângere, de adunare într-un tot*) **1** (*despre fire textile, funii, lanțuri, șireturi, cravate, năframe etc.*) înnodat. *Copilul are șireturile de la pantofi legate.* **2** (*despre broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) broșat[2], cartonat, ‹reg.› compactat. *Volumul legat este lucrarea ei de licență.* **3** tr. (*despre roțile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., despre vehicule cu roți de lemn*) ferecat[2], șinuit[2], ‹pop.› înfierat[2]. *Are o căruță nouă, cu roțile legate.* **4** (*despre butoaie, roți de lemn etc.*) cercuit[2]. *Butoaiele legate devin mai rezistente.* **II** (*predomină ideea de imobilizare, de blocare, de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune*) **1** (*despre oameni condamnați, arestați*) ferecat[2], încătușat, înlănțuit, ‹înv. și reg.› lănțuit, ‹arg.› încopciat. *Criminalii periculoși sunt transportați legați spre sala de judecată.* **2** (*despre animale*) priponit. *La marginea drumului este un cal legat.* **III** (*med., med. vet.; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) bandajat, pansat[2], ‹rar› înfășat, ‹înv. și pop.› oblojit[2], ‹reg.› îmbandajat, îmbolbojit. *Are rana de la picior legată.* **IV 1** (*despre dulcețuri, sosuri, materii etc.*) închegat, îngroșat, învârtoșat. *Șerbetul legat se pune în borcane.* **2** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui; de obicei întărit prin adv. „bine”*) musculos, robust, solid, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Are un trup bine legat, ca de atlet.* **3** fig. (*mai ales despre planuri, proiecte*) coerent, sistematic, structural, ‹fig.› închegat, ‹fig.; rar› strâns[2]. *Cei doi arhitecți discută despre necesitatea unui plan legat de urbanizare.* **4** fig. coerent, logic[2]. *Demonstrația este legată.* **B** adv. fig. (*modal*) coerent, logic[2]. *Încearcă să se exprime legat. Simte că nu mai gândește legat.*

legatár s.m. (*jur.*) **1** moștenitor. *Notarul a lăsat la latitudinea legatarului să-și despăgubească frații.* **2** executor testamentar, ‹înv.› executar testamentar. *Legatarul este însărcinat cu îndeplinirea dispozițiilor din testamentul unei persoane decedate.* **3** (*înv.*) v. Testator.

legáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) continuo, continuu, neîntrerupt.

legatór s.m. (*înv.*) v. Testator.

legământ s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a lua”, „a respecta”, „a ține”*) angajament, asigurare, cuvânt, făgăduială, făgăduință, promisiune, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Legământele avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a ține”, „a respecta”, „a călca”*) jurământ, ‹înv. și reg.› făgădaș, făgădeț, juruință, ‹reg.› jur[3], ‹înv.› făgăduință, jurare. *S-a supărat pe el pentru că nu și-a ținut legământul.* **3** acord, aranjament,

combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, pact[1], tranzacție, ‹livr.› agreement, ‹pop.› năravească, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, comințeu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform legământului, îi revin 25 de procente din profit.* **4** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **5** (*înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) v. Legătură. Raport. Relație. **6** (*înv.*) v. Legătoare (v. *legător*). Legătură. **7** (*polit., milit.; înv.*) v. Alianță. Bloc[1]. Coaliție.

legănă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică copii mici*) ‹reg.› a luica, a sălta, a țuțula. *Își leagănă pruncul în brațe pentru a-l adormi.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) ‹reg.› a (se) hinta, a (se) huița, a se huițuța, a se huța[2], a se huțăi, a se huțăna, a se huțuța, a (se) lulăi, a (se) scârciumi, a (se) țuțui[3], a (se) țuțula, a (se) țuțuliga. *În parc, copiii se leagănă în scrânciobur.* **3** tr., refl., a (se) balansa, a (se) clătina, a oscila, a pendula, ‹rar› a bascula, a șovăi[1], ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a (se) dăina, a (se) hâțâna, a (se) holbăna, a (se) honcăi, a șovălcăi. *Valurile mari leagănă nava. Scrânciobul se leagănă în bătaia vântului.* **4** refl., tr. a (se) bălăbăni, a (se) clătina, ‹pop.› a (se) bălălăi, a (se) bălăngăi, a (se) bălăngăni, a (se) bănănăi, ‹fam.› a se gondola[2], ‹reg.› a (se) liubăi, a (se) tingăli, ‹fig.; reg.› a adia. *Se leagănă nesigur pe scară. Stând pe un scaun înalt, copilul își leagănă picioarele.* **5** refl., tr. (*sub. sau compl. indică mai ales corpul oamenilor sau al unor animale*) a (se) clătina, a (se) mlădia, ‹rar› a se înmlădia, ‹pop. și fam.› a se îngâna. *Corpul i se leagănă ușor la fiecare pas.* **6** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a hurduca, a scutura, a zdruncina, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl leagănă rău pe drumurile cu gropi.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales vegetația*) a (se) înălbura, a (se) ondula, a undui. *Vântul leagănă lanul de grâu. Păpurișul se leagănă în adierea vântului.* **8** refl., tr. (*înv. și pop.; sub. sau compl. indică clădiri, construcții etc.*) v. Clătina. Cutremura. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, glas, melodii*) a tărăgăna. *Leagănă cuvintele când vorbește.* **2** tr. (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, a încânta, ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a lumina, a mângâia. *Speranța că se va însănătoși îi leagănă sufletul.* **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].

legănáre s.f. **I 1** legănat[1]. *Bebelușul poate adormi și fără legănare.* **2** balans, balansare, clătinare, clătinat[1], legănat[1], oscilare, oscilație, pendulare, ‹rar› librație. *Copilul se simte fericit în legănarea scrânciobului.* **3** bălăbănire, bălăbănit, clătinare, clătinat[1], legănat[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. *O enerva legănarea picioarelor copilului din fața ei.* **4** clătinare, clătinat[1], legănat[1], mișcare. *Legănarea crengilor copacilor este violentă în timpul vijeliei.* **5** mlădiere, ‹pop.› legănătură. *Dansa un menuet melancolic, cu legănări line.* **II** fig. (*rar*) v. Abulie. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Fluctuație. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Oscilare. Oscilație. Pendulare. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

legănăș s.n. (*pop.*) v. Legănel. Legănuț.

legănăt[1] s.n. **1** legănare. **2** balans, balansare, clătinare, clătinat[1], legănare, oscilare, oscilație, pendulare, ‹rar› librație. **3** bălăbănire, bălăbănit, clătinare, clătinat[1], legănare, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, ‹pop.› aruncare, bălălăială. **4** clătinare, clătinat[1], legănare, mișcare.

legănăt[2], -ă adj. fig. (*despre sunete, cuvinte, glas, melodii*) tărăgănat. *Povestește cu glas legănat.*

legănătúră s.f. (*pop.*) v. Legănare. Mlădiere.

legănél s.n. legănuț, ‹pop.› legănaș, legănior, ‹reg.› legănuș.

legăniór s.n. (*pop.*) v. Legănel. Legănuț.

legănúș s.n. (*reg.*) v. Legănel. Legănuț.

legănúț s.n. legănel, ‹pop.› legănaș, legănior, ‹reg.› legănuș.

legător, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. (*de obicei determ. prin „de cărți”*) legătoreasă, ‹reg.› compactor, ‹înv.› scorțitor. *A dus volumul cu foile desprinse la un legător de cărți foarte iscusit.* **2** s.m. (*înv.*) v. Captiv. Prins[2]. Prizonier. Rob. **II** s.f. **1** legătură, ‹pop.› cheotoare, ‹înv. și reg.› oajdă[1], ‹înv.› legământ. *Sacul s-a desfăcut pentru că legătoarea lui a fost slab înnodată.* **2** legătură. *Legătoarea este un mănunchi de paie cu care se leagă snopii.* **3** (*pop.*) v. Centură. Cingătoare. Cordon. Curea. Încingătoare. **4** (*pop.*) v. Basma. Tulpan. **5** (*med., med. vet.; pop.*) v. Bandaj. Fașă. Pansament. Tifon. **6** (*med.; pop.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță. **7** (*la pl. **legători**; pop.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **8** (*înv.*) v. Cravată. **9** (*înv.*) v. Fular. **III** s.f. (*gram.; înv.*) v. Copulă. Verb copulativ.

legătoreásă s.f. (*de obicei determ. prin „de cărți”*) legătoare (v. *legător*).

legătorie s.f. ‹rar› cartonaj, ‹reg.› compactorie, ‹înv.› scorțitorie. *În legătorie se cartonează sau se broșează cărți, reviste etc.*

legătúră s.f. **A I** (*predomină ideea de înnodare, de împreunare, de strângere, de adunare într-un tot*) **1** legătoare (v. *legător*), ‹pop.› cheotoare, ‹înv. și reg.› oajdă[1], ‹înv.› legământ. **2** nod, ‹pop.› înnodătură, ‹reg.› blonci. *Plasele de pescuit se montează prin diferite legături pe un cadru.* **3** legătoare (v. *legător*). **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) mănunchi, snop. *Cei doi cărau în spate câte o legătură mare de fân.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) mănunchi, snop, ‹reg.› smoc. *Când ajunge acasă, pune legătura de chei pe masă.* **6** pungă, săculeț, săculeț de mână, ‹pop.› boccea, ‹reg.› doldoașă, ‹înv.› boccealâc. *Ținea în mână o legătură în care avea nimicuri femeiești.* **7** balot, ‹înv.› bal, tai, teanc[1]. *Cară în magazie legăturile cu marfă.* **8** (*ind. text.*) armură. *Legătura unei țesături poate avea mai multe tipuri de împletire.* **9** (*determ. prin „de ceapă”, „de usturoi”*) cunună, funie, ‹înv. și pop.› coardă. *A cumpărat pentru iarnă câteva legături de usturoi.* **10** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi. **11** (*la obiecte de încălțăminte; rar*) v. Șiret[1]. **12** (*rar*) v. Șiret[1]. Șnur. **II** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** joncțiune, junctură, legare, unire. *Prin legătura a două corpuri se limitează mobilitatea lor relativă.* **2** legare, prindere. *Pentru legătura momelii de plută pescarii folosesc o liță.* **3** (*tehn.*) acuplaj, acuplare, cuplaj, cuplare, legare. *Legătura elementelor sistemului tehnic s-a făcut prin rezistoare și bobine condensatoare.* **4** (*electr.*) ***legătură electrică*** = branșament electric. *A făcut legătura electrică a casei la rețeaua eletrică a orașului.* **5** (*chim.*) ***legătură atomică*** = ***legătură covalentă*** = ***legătură homeopolară*** = covalență. *Legătura covalentă se realizează prin punerea în comun a unui sau a mai mulți electroni de către fiecare dintre atomii participanți;* ***legătură de hidrogen*** = punte de hidrogen. *Legătura de hidrogen este mijlocită de atomul de hidrogen între doi atomi electronegativi;* ***legătură electrovalentă*** = ***legătură heteropolară*** = ***legătură ionică*** = electrovalență. *Legătura electrovalentă se stabilește între ioni cu sarcini electrice de semn contrar.* **6** (*fiz.*) ***legătură conductivă*** = legătură galvanică; ***legătură galvanică*** = legătură conductivă. *Legătura conductivă sau galvanică se realizează prin intermediul unui conductor electric, al unui aparat de conectare sau al unui conector.* **7** (*fiziol.*) ***legătură inversă*** = aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, lanț cauzal închis, reacție, retroacțiune, retrocontrol. *Legătura inversă este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.* **8** comunicație. *Legătura dintre localități a fost întreruptă din cauza căderilor de zăpadă.* **9** (*mar.*) odgon, parâmă, ‹pop.› pălămar[2], ‹reg.› hurduzău, șprangă, ‹înv.› cămil. *Ambarcațiunea a pornit spre larg după ce au fost desfăcute legăturile.* **10** (*muz.; rar*) v. Coardă. Strună[1]. **11** (*electr.; rar*) v. Cablu. Cablu electric. Fir. Fir electric. **12** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **13** (*constr.; reg.; și **legătură curmezișă***) v. Cosoroabă. **14** (*art.; anat.; reg.*) ***legătura grumazului*** v. Claviculă. **15** (*anat.; înv.*) v. Articulație. Încheietură. **16** (*gram.; înv.*) v. Conjuncție. **17** (*polit., milit.; înv.*) v. Alianță. Bloc[1]. Coaliție. **18** (*înv.*) ***legătură de ciorapi*** v. Jartieră. **III** (*predomină ideea de înfășurare, de învelire, de acoperire*) **1** (*rar*) v. Panglică. **2** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță. **3** (*pop.; și **legătură de cap***) v. Basma. Tulpan. **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Bandaj. Fașă. Pansament. Tifon. **5** (*tehn.; la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă. **6** (*înv.; și **legătură de gât***) v. Cravată. **IV** (*predomină ideea de imobilizare, de bloca-*

re, de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune) **1** (*la pl.* ***legături***; *înv. și pop.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **2** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Braț. Chingă. Coardă. Spetează. Stinghie. **3** (*jur.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **4** fig. (*înv.*) v. Lanțuri (v. *lanț*). Robie. Sclavie. **V 1** (*filos.*) ***legătură universală*** = interdependență. *Anticii au sesizat legătura universală dintre fenomenele lumii reale, mișcarea și transformarea lor continuă.* **2** solidaritate, unitate, ‹rar› solidarism, ‹fig.› coeziune. *Între cele două popoare există o strânsă legătură.* **VI** (*înv.*) v. Consistență. Soliditate. Tărie. **VII** fig. (*predomină ideea de obligare, de îndatorare*) **1** (*înv. și pop.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **2** (*pop.*) v. Angajament. Îndatorire. Obligație. Sarcină. **3** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a face", „a se prinde", „a pune"*) v. Pariu. Rămășag. **4** (*jur.; înv.*) v. Decret. **5** (*polit.; înv.; și* ***legătură de pace***, *art.*, ***legătura cea de pace***, ***legătura păcii***) v. Tratat. **B I 1** asociere, înlănțuire, legare, ‹rar› suită. *Legătura imaginilor a devenit limpede în mintea sa.* **2** coerență, înlănțuire, înlănțuire logică, șir, ‹fig.› curs[1], lanț. *A încercat să reconstruiască legătura impresiilor din călătorie. Concluzia la care ajunge cineva este determinată de legătura unor fapte.* **3** aderență, conexiune, corelație, înlănțuire, raport, relație, ‹livr.› consecuție, intercomunicație, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio legătură cu paranormalul.* **4** (*de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) raport, relație, ‹livr.› contingent, contingență, nex, ‹înv.› legământ, referință, ‹grec.; înv.› schesis. *Între ei există o veche legătură de prietenie. Prin legăturile de familie el a reușit să aibă un loc important în viața publică.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) comunicare, contact, raport, relație, ‹înv.› chelemet, ‹fig.; rar› punte. *Păstrează și acum legătura cu un coleg din liceu.* **6** ***legătură de dragoste*** = ***legătură sexuală*** = relație, ‹fam.› șustă. *Legătură de dragoste ascunsă dntre cele două vedete a fost descoperită de presă.* **7** (*la pl.* ***legături***; *concr.*) cunoscuți (v. *cunoscut*), cunoștințe (v. *cunoștință*), relații (v. *relație*). *Întrucât are o funcție publică, are foarte multe legături.* **8** om de legătură, persoană de legătură. *Legătura lor de la Paris nu le mai dăduse de multă vreme un semn de viață.* **9** fig. ‹fig.› atingere, contact, tangență. *Subliniază rezultatele unor cercetări anterioare, care au legătură cu tema în discuție.* **II** (*inform.*) link.

legăturícă s.f. ‹înv. și pop.› legăturiță, ‹pop.› bocceluță.

legăturíță s.f. (*înv. și pop.*) v. Legăturică.

légе s.f. **I** (*relig.*) **1** (*de obicei determ. prin „lui Dumnezeu"*) normă religioasă, precept divin, ‹înv.› legiuire. *Credincioșii respectă legile lui Dumnezeu.* **2** (*art.*) ***legea catolică*** = biserica catolică (v. *biserică*), catolicism, romano-catolicism, ‹înv. și reg.› papistășie, ‹înv.› papism. *Legea catolică este o confesiune creștină;* ***legea cea nouă*** = ***legea lui Hristos*** = ***legea lui Iisus Hristos*** = ***legea nouă*** = **a** (*nm. pr.*) Noul Testament (v. *nou*), Testamentul cel Nou (v. *testament*), ‹înv.› Scriptura cea Nouă (v. *scriptură*). *Legea Nouă este cea de a doua parte a Bibliei, recunoscută de creștini, în care se prezintă nașterea, viața, activitatea, patimile, moartea și învierea lui Iisus, formarea primelor biserici creștine, vestindu-se cea de-a doua venire a lui Hristos și începutul unei alte lumi fără sfârșit;* **b** creștinism, cristianism, cruce, religia creștină (v. *religie*), ‹rar› creștinătate, ‹înv.› hristianism, hristianitate. *Legea nouă are la bază Vechiul Testament și Noul Testament și credința în Iisus Hristos;* ***legea grecească*** = ***legea orientală*** = biserica ortodoxă (v. *biserică*), ortodoxie, ortodoxism. *Legea grecească este confesiunea creștină ortodoxă;* ***legea lui Mahomed*** = islam, islamism, mahomedanism, musulmanism, religia mahomedană (v. *religie*), ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. *Legea lui Mohamed este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran;* ***legea lui Moise*** = ***legea veche*** = **a** (*nm. pr.*) Testamentul cel Vechi (v. *testament*), Testamentul Vechi (v. *testament*), Vechiul Testament (v. *vechi*[2]), ‹înv.› Cartea cea Veche (v. *carte*), Cartea Veche (v. *carte*), Palia, Scriptura cea Veche (v. *scriptură*), Scriptura Veche (v. *scriptură*), Vechea Lege (v. *vechi*[2]), Vechea Scriptură (v. *vechi*[2]). *Legea Veche este prima dintre cele două părți distincte ale Bibliei, recunoscută de iudaism și de creștinism, care cuprinde textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Iisus Hristos);* **b** evreism, iudaism, religia mozaică (v. *religie*). *Preceptele legii vechi sunt cuprinse în Vechiul Testament.* **3** (*înv. și pop.*) v. Confesiune. Credință. Cult[1]. Religie. Rit. **II** (*jur.*) **1** ‹înv.› dreptate, legiuire, pravilă, testament, zacon[2]. *Legea este un act normativ cu caracter obligatoriu, emanat de Organul Legislativ al statului. Cel care încalcă legea este pedepsit.* **2** (*nm. pr.*) ***Lege Fundamentală*** = Constituție, ‹înv.› Statut. *Urmărește atent aplicarea articolelor din Legea Fundamentală.* **3** (*art.*) ***legea celor douăsprezece table*** = (*la pl.*) ***legile celor douăsprezece table*** = cele douăsprezece table. *Legea celor douăsprezece table reprezintă prima legislație scrisă a romanilor, gravată pe douăsprezece plăci de aramă.* **4** (*la sg.*) legalitate. *În țară pare că nu mai există lege.* **5** (*art., la pl.* ***legile***; *înv. și pop.*) v. Drept. Jurisprudență. **6** (*pop.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **7** (*înv. și reg.*) v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență. **8** (*înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict. **III 1** (*în logica simbolică*) ***lege logică*** = expresie identic adevărată, expresie validă, tautologie, teză logică. *În cadrul unui sistem formal, legea logică este adevărată în orice interpretare.* **2** (*filos.*) ***lege morală*** = lege naturală, legea firii; ***lege naturală*** = lege morală, legea firii; (*art.*) ***legea cauzalității*** = principiul cauzalității. *Potrivit legii cauzalității, orice fapt are o cauză, aceeași cauză producând, în condiții identice, același efect;* ***legea firii*** = lege morală, lege naturală. *E în legea firii ca părinții să-și iubească urmașii.* **3** ***lege nescrisă*** = (*art.*) ***legea pământului*** = obicei pământesc, obiceiul locului (v. *obicei*), obiceiul pământului (v. *obicei*). *După legea pământului, fiica învață de la mamă, iar mama de la bunică.* **4** (*mat.*) ***lege de compoziție internă pe o mulțime*** = ***lege de compoziție pe o mulțime*** = operație algebrică. **5** canon, normă, regulă, tipic[1]. *Clădirea respectă legile artei baroce.* **6** (*pop.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **IV** (*înv.*) v. Dreptate. Echitate. Justețe. Justiție.

legendár, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fabulos, fantastic, miraculos, mitic, nepământesc, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj legendar. Este înzestrat cu o forță legendară.* **2** (*despre eroi, personalități, locuri etc.*) faimos. *Ștefan cel Mare este o figură legendară a istoriei românilor. Troia este o cetate legendară.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor legendar. Faptele sale de arme au rămas legendare. Este autorul unor aforisme legendare.* **II** s.n. (*pedag.; înv.*) v. Carte de citire.

legéndă s.f. **1** inscripție. *Moneda are o legendă.* **2** (*în Biserica Ortodoxă; rar*) v. Minologhion. Sinaxar.

legíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „ilizibil", indescifrabil"; înv.; despre scrisul de mână, manuscrise sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) v. Citeț. Clar. Deslușit. Lizibil.

legiferá vb. I. (*jur.*) **1** intr. ‹rar› a legisla. *Puterea legislativă este una dintre cele trei puteri ale statului constituțional care legiferează.* **2** tr. (*compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) a legaliza, a reglementa, ‹înv. și pop.› a lega[1], ‹înv.› a legiui, a nomotemisi. *Noul guvern a legiferat reforma agrară.*

legiferáre s.f. (*jur.*) legalizare, reglementare, ‹înv.› legiuire, ‹grec.; înv.› nomotesie. *S-a decis legiferarea reformei agrare.*

léginic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*jur.; în opoz. cu „ilicit"; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) v. Legal. Licit[1]. **2** v. Legal. Oficial.

legionár s.m. (*polit.*) gardist. *Legionarii erau membri ai Gărzii de Fier.*

legislá vb. I. intr. (*jur.; rar*) v. Legifera.

legislatív, -ă adj., s.n. **I** adj. (*jur.; despre organe reprezentative ale puterii de stat*) legiuitor, parlamentar. *Cele trei puteri ale statului constituțional sunt: puterea legislativă, puterea executivă și puterea juridică.* **II** s.n. **1** (*jur.*) putere legislativă, ‹astăzi rar› putere legiuitoare, ‹înv.› legislatură, ‹latin.; înv.› potestate legislativă. *Legislativul este una dintre cele trei puteri ale statului constituțional care are atribuția de a legifera.* **2** (*jur.; și nm. pr.*) organ legislativ (v. *organ*[1]), putere legislativă, ‹înv.› legislatură. *Legislativul este organul puterii de stat care elaborează și adoptă legile.* **3** (*polit.; nm. pr.*) Parlament. *Legislativul s-a întrunit pentru a legifera.*

legislátor s.m. **1** (*jur.*) legiuitor. *Legislatorii sunt parlamentarii care legiferează.* **2** legiuitor.

Acest scriitor a avut un important rol de legislator al limbii.
legislatúră s.f. (*jur.; înv.*) **1** v. Legislativ. Putere legislativă. **2** (*și nm. pr.*) v. Legislativ. Organ legislativ (v. *organ*[1]). Putere legislativă. **3** v. Legislație.
legislăție s.f. (*jur.*) ‹înv.› legislatură, legiuire, testament. *Această hotărâre nu a încălcat legislația muncii. Legislația vamală a fost modificată în unele articole.*
legíst s.m. **1** (*med.*) medic legist (v. *medic*[1]), ‹înv.› medic legal (v. *medic*[1]). *În cazuri de omor, cadavrele victimelor sunt trimise de criminaliști la morgă, unde sunt examinate de legiști.* **2** (*înv.*) v. Jurist. **3** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
legítim, -ă adj. **1** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, logic[2], motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză legitimă pentru a fi crezut.* **2** drept, echitabil, îndreptățit, just. *Cererea sa de mărire a salariului a fost legitimă.* **3** (*jur.; despre căsătorie*) legal, ‹înv.› legiuit. *Căsătoria celor doi este legitimă.* **4** (*jur.; despre soți*) legal, ‹înv.› legiuit. *În curând tânărul va deveni soțul ei legitim.*
legitimá vb. I. tr. **1** a îndreptăți, a justifica, a motiva. *Argumentele aduse legitimează decizia lui.* **2** (*înv.; compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) v. Cerceta. Controla. Inspecta. Revedea. Revizui. Vedea. Verifica.
legitimáre s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce”, „a găsi”*) argument, îndreptățire, justificare, justificație, legitimitate, motiv, motivare, motivație, rațiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găsește nicio legitimare pentru decizia pe care a luat-o.* **2** (*jur.*) ‹înv.› legitimație. *Legitimarea este un act prin care un copil din afara căsătoriei dobândește situația juridică a unui copil născut în timpul căsătoriei.*
legitimát, -ă adj. (*rar; despre cauze, motive etc.*) v. Bun. Fundamentat. Îndreptățit. Îndrituit. Întemeiat. Just. Justificat. Legitim. Logic[2]. Motivat. Serios. Temeinic.
legitimáție s.f. **1** act[1], document, hârtie. *Polițistul a cerut șoferului legitimația la control.* **2** (*jur.; înv.*) v. Legitimare.
legitimitáte s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a aduce”, „a găsi”*) argument, îndreptățire, justificare, justificație, legitimare, motiv, motivare, motivație, rațiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire.
legiuí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) v. Legaliza. Legifera. Reglementa.
legiuíre s.f. (*înv.*) **I** (*jur.*) **1** v. Legalizare. Legiferare. Reglementare. **2** v. Legislație. **3** v. Lege. **II** (*relig.*) v. Lege. Normă religioasă. Precept divin.
legiuít, -ă adj. (*jur.*) **1** (*în opoz. cu „ilicit”; astăzi rar; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) v. Legal. Licit[1]. **2** (*înv.; despre căsătorie*) v. Legal. Legitim. **3** (*înv.; despre soți*) v. Legal. Legitim.
legiuitór, -oáre adj., s.m. **I** adj. (*jur.; despre organe reprezentative ale puterii de stat*) legislativ, parlamentar. **II** s.m. **1** (*jur.*) legislator. **2** fig. ‹fig.› legislator.
legiúne s.f. **1** (*milit.; în armata romană*) ‹înv.› polc. *Legiunea era alcătuită din infanterie și cavalerie, cu un efectiv între 3 000 și 6 000 de oameni.* **2** fig. (*astăzi rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Cohortă. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Stol. Șiruri (v. *șir*). Turmă.
legumár s.m. (*hort.; reg.*) v. Legumicultor.
legúmă s.f. **1** (*la pl. **legume**; bot.*) cruditați (v. *cruditate*), verdețuri (v. *verdeață*), zarzavat, ‹reg.› crudiciuni. *Anul acesta legumele au apărut pe piață mai devreme.* **2** (*bot.; rar*) v. Legumen. Păstaie. Teacă. **3** (*mai ales la pl. **legume**; pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **4** (*mai ales la pl. **legume**; bot.; reg.*) v. Fruct. Poamă. Rod[1].
legumănár s.m. (*hort.; înv. și reg.*) v. Legumicultor.
legumăréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Gurmand. Mâncăcios.
legumărít s.n. (*hort.; rar*) v. Legumicultură.
legúmen s.n. (*bot.*) păstaie, teacă, ‹rar› legumă. *Legumenul este fructul uscat, cu mai multe semințe, dehiscent, cu două valve, caracteristic leguminoaselor.*
legumí vb. IV. tr. (*despre oameni*) **1** (*rar; compl. indică alimente, băuturi etc.*) v. Degusta. Savura. **2** fig. (*reg*) v. Ciuguli. Frunzări.
legumicultór s.m. (*hort.*) ‹înv. și reg.› legumănar, ‹reg.› legumar, ‹înv.› legumist. *Legumicultorii cultivă legume.*
legumicultúră s.f. (*hort.*) ‹rar› legumărit. *Legumicultura se ocupă cu studiul biologiei, ecologiei și metodelor cultivării legumelor.*
legumínă s.f. (*biol.*) cazeină vegetală. *Legumina se găsește în semințele leguminoaselor.*
leguminós, -oásă adj. (*bot.; despre plante*) ‹rar› păstăios, ‹reg.› păstăicos, păstăieț. *Mazărea este o plantă leguminoasă.*
legumíst s.m. (*hort.; înv.*) v. Legumicultor.
lehámite s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă. **2** v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].
léhă s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*).
lehăí vb. IV. intr., tr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
lehăiálă s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
lehămetí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Dezgusta. **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Plictisi. Urî.
lehămetisí vb. IV. refl. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Dezgusta. Sătura.
lehămetít, -ă adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) **1** v. Dezgustat. **2** v. Blazat. Dezabuzat. Plictisit. Scârbit.
lehămetuí vb. IV. refl. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Dezgusta. Sătura.
lehămetuít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Dezgustat. **2** v. Blazat. Dezabuzat. Plictisit. Scârbit.
lehău s.m. (*pop.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.
lehm s.n. (*geol.*) argilă nisipoasă. *Lehm este o rocă sedimentară detritică neconsolidată.*
léhniță s.f. (*înv.*) v. Ghețar. Ghețărie.
léică[1] s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› lele, nană, țață, ‹reg.› naică, țaică[2]. *Sora ei mai mare, leica Ana, este plecată la o vecină.* **2** (*reg.*) v. Lele. Leliță. Mătușă. Nană. Tătăișă. Țață.
léică[2] s.f. (*reg.*) v. Pâlnie.
leiculíță s.f. (*reg.*) v. Leliță. Leucioară. Țățică.
leicușoáră s.f. (*reg.*) v. Leliță. Leucioară. Țățică.
leicúță s.f. (*reg.*) **1** v. Pâlnioară. Pâlniuță. **2** (*bot.*) v. Petunie (*Petunia hybrida*).
leiésc, -iáscă adj. (*înv.*) v. Leonin.
leiocárp, -ă adj. (*bot.; despre plante*) leiofil.
leiofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) leiocarp. *Plantele leiofile au fructele netede și nepăroase.*
leiomióm s.n. (*med.*) dermatomiom. *Leiomiomul este o formațiune tumorală benignă, constituită din celule musculare netede, mature.*
leít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a fi”; mai ales despre oameni*) ‹reg.› sleit[2], ‹fig.; înv. și reg.› scuipat[2]. *Fata lor este leită mama ei.* **2** (*înv. și reg.; despre suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) v. Lustruit[2]. Netezit[2]. Șlefuit[2]. **3** (*înv.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Turnat[2]. **II** adv. (*modal; urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) aidoma, aievea, asemenea, chiar, deopotrivă, exact, identic, întocmai, ‹astăzi rar› egalmente, ‹rar› absolut, ‹înv. și pop.› așijderea, ‹reg.› licit[2], liștai, prici[1], tistaș, tixlim, ‹înv.› atocma, ipac, tij, tocmai, tocmași, ‹fran.; înv.› exactemente. *Deși matur, se comportă leit ca un copil. Fiica face anumite gesturi leit ca mama ei.*
leitenánt s.m. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Locotenent. **2** v. Locțiitor. Substitut.
leitenánță s.f. (*milit.; înv.*) v. Locotenență.
leíță s.f. (*zool.; înv. și reg.*) v. Leoaică.
lejér, -ă adj. **I 1** (*despre noduri, legături etc.*) destins, lax. *Legătura lejeră dă calului o mai mare libertate de mișcare.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) comod, confortabil, ușor[2], ‹înv.› slobod. *Își cumpără numai pantofi lejeri.* **3** (*despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) comod, facil, lesnicios, simplu, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A găsit o cale mai lejeră de a uda grădina.* **II** fig. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹fig.› lax, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburatic. *În tinerețe a fost o persoană lejeră. Are o fire lejeră.*
lejeritáte s.f. fig. frivolitate, deșărtăciuni (v. *deșărtăciune*), neseriozitate, ușurătate, ‹fig.› superficialitate. *Nu te lăsa pradă lejerității!*

léle s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› leică[1], nană, ţaţă, ‹reg.› naică, ţaică[2]. **2** ‹pop.› leliţă, mătuşă, nană, tătăişă[2], ţaţă, ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, ţaică[2], ţâţaie, uină. *Lele Maria, după atâta drum, staţi şi odihniţi-vă pe un scaun!* **3** v. Mătuşă. Tanti. **4** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

lelícă s.f. (*reg.*) v. Leliţă. Leucioară. Ţâţică.

lelicúţă s.f. (*reg.*) v. Leliţă. Leucioară. Ţâţică.

lelişoáră s.f. (*reg.*) v. Leliţă. Leucioară. Ţâţică.

lelíţă s.f. **I** (*pop.*) **1** ‹pop.› leucioară, ţâţică, ‹reg.› leiculiţă, leicuşoară, lelică, lelicuţă, lelişoară, ţâţucă, ţâţacă. **2** ‹pop.› lele, mătuşă, nană, tătăişă[2], ţaţă, ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, ţaică[2], ţâţaie, uină. **II** (*bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

lémă s.f. (*lingv.*) **1** cuvânt-titlu, formă-titlu, intrare. *Sub lemă, care se află la începutul unui articol dintr-o lucrare lexicografică, se grupează sensurile, expresiile, variantele, compusele şi uneori derivatele acestuia.* **2** element lexical. *Se face simţită tendinţa de eliminare a lemelor care nu mai corespund noilor realităţi sociale.*

lemn s.n. **I 1** (*bot.*) ***lemn-câinesc*** = **a** *Ligustrum vulgare*; ‹înv. şi reg.› caşie, ‹reg.› lemnul-câinelui, mălin, măliniţă, ‹înv.› leuştean, leuştean-de-pădure, taulă, tulichioară; **b** (*reg.*) v. Cruşin (*Rhamnus frangula*); **c** (*reg.*) v. Liliac-de pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*); **d** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaş (*Rham nus cathartica*); **e** (*reg.*) v. Salbă-moale (*Evonymus latifolius*); **f** (*reg.*) v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*); **g** (*reg.*) v. Scoruş. Scoruş-de-munte. Scoruş-păsăresc. Scoruş-sălbatic (*Sorbus aucuparia*); ***lemn-dulce*** = **a** *Glycyrrhiza echinata*; ‹reg.› ciorânglav, firuţă, iarba-lui-Daraboi (v. *iarbă*), iarbă-dulce, iarbă-tare, plutitoare (v. *plutitor*), rădăcină-dulce, unghia-găii (v. *unghie*[1]); **b** *Glycyrrhiza glabra*; ‹reg.› licviriţie; **c** (*reg.*) v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*); ***lemn-râios*** = **a** *Evonymus verrucosus*; salbă-râioasă, ‹reg.› cerceii-babei (v. *cercel*), salbă-moale,vonicer; **b** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaş (*Rhamnus cathartica*); (*art.*) ***lemnul-bobului*** = **a** *Cytisus nigricans*; salcâm-galben, ‹reg.› bobiţel, drob[2], grozamă-mare, piciorul-găinii (v. *picior*); **b** (*reg.*) v. Salcâm-galben (*Laburnum anagyroides*); ***lemnul-Domnului*** = **a** *Artemisia abrotanum*; ‹reg.› alimon, iarba-lui-Dumnezeu (v. *iarbă*), lămâiţă, lemnuş, lemnuş-verde, pelin-domnesc, rozmarin; **b** (*reg.*) v. Absint. Pelin. Pelin-adevărat. Pelin-alb. Pelin-bun. Pelin-de-grădină. Pelin-de-rusalii. Pelin-negru. Pelin-verde (*Artemisia absinthium*); **c** (*reg.*) v. Lavandă. Levănţică (*Lavandula angustifolia*); **d** (*reg.*) v. Lemnul-Maicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*); **e** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*); **f** (*reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniţă (*Artemisia annua*); ***lemnul-Maicii-Domnului*** = *Santolina chamaecyparissus*; ‹reg.› iarbă-sfântă, lemn-sfânt, lemnul-Domnului, limba-vecinei (v. *limbă*), limbricariţă, limbricariţă-albă, poala-Maicii-Domnului (v. *poală*); ***lemnul-vântului*** = *Syringa josikaea*; liliac[1], liliac-românesc (v. *liliac*[1]), ‹reg.› orgoian, pană, scumpie[1]; (*rar*) ***lemn-cu-boabele-albe*** v. Hurmuz (*Symphoricarpus albus*); (*reg.*) ***lemn-acru*** v. Cenuşar. Oţetar-fals (*Ailanthus altissima* sau *Ailanthus glandulosa*); ***lemn-alb*** v. **a** Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*); **b** Lămâiţă. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*); ***lemn-de-aloe*** v. Fierea-pământului (v. *fiere*) (*Marchantia polymorpha*); ***lemn-de-apă*** v. **a** Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*); **b** Cătină. Cătină-mică. Cătină-roşie. Tamariscă (*Tamarix germanica* sau *Myricaria germanica*); ***lemn-galben*** v. Dracilă (*Berberis vulgaris*); ***lemn-nelemn*** v. Fluierătoare (v. *fluierător*) (*Tamus communis*); ***lemn-pucios*** v. **a** Scoruş. Scoruş-de-munte. Scoruş-păsăresc. Scoruş-sălbatic (*Sorbus aucuparia*); **b** Sânger (*Cornus sanguinea*); ***lemn-sfânt*** v. **a** Lemnul-Maicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*); **b** Absint. Pelin. Pelin-adevărat. Pelin-alb. Pelin-bun. Pelin-de-grădină. Pelin-de-Rusalii. Pelin-negru. Pelin-verde (*Artemisia absinthium*); **c** Rugină (*Senecio jacobaea*); ***lemn-tare*** v. Stejar-pufos. Tufan (*Quercus pubescens*); ***lemn-tătăresc*** v. Arţar-tătăresc. Gladiş (*Acer tataricum*); (*art.*) ***lemnul-câinelui*** v. **a** Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*); **b** Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaş (*Rhamnus cathartica*); **c** Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*). **2** (*bot.; înv. şi pop.*) v. Arbore. Copac. Pom. **3** (*pop.*) v. Coşciug. Sarcofag. Sicriu. **4** (*la pl.* ***lemne***; *tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz*[1]). Tălpi (v. *talpă*). **II** (*art.; relig.; înv.*) ***lemnul cunoaşterii binelui şi răului*** = ***lemnul ştiinţei binelui şi răului*** v. Pomul cunoaşterii binelui şi răului (v. *pom*). Pomul cunoştinţei binelui şi răului (v. *pom*). Pomul ştiinţei binelui şi răului (v. *pom*); ***lemnul vieţii*** v. Pomul raiului (v. *pom*). Pomul vieţii (v. *pom*).

lemnár s.m., s.n. **I** s.m. dulgher, ‹înv. şi reg.› meşter de lemn, teslar, ‹reg.› bărdaş, cioplitor, maur, ţimărman, ‹înv.› cioplaş, scobitor. *Lemnarul face lemnăria unei case.* **II** s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Păduche-de-câmp. Ploşniţă-de-câmp (*Palomena prasina*). **2** v. Păduche-de-lemn. Ploşniţă. Ploşniţă-de-casă (*Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Eurydema ornata, Eurygaster maura*). **III** s.n. (*reg.*) v. Butuc. Tăietor. Trunchi.

lemnăríţă s.f. (*entom.; reg.*) v. Păduche-de-câmp. Ploşniţă-de-câmp (*Palomena prasina*).

lemnăríe[1] s.f. (*colect.*) cherestea. *A cumpărat lemnărie pentru construcţia casei.*

lemnăríe[2] s.f. **1** dulgherie, dulgherit, lemnărit, ‹înv. şi reg.› teslărie. *S-a înscris la şcoala de meserii pentru a învăţa lemnăria.* **2** tâmplărie, ‹înv. şi reg.› teslărie. *Lemnăria este atelierul lemnarului.* **3** lemnărit. *Ţine uneltele de lemnărie într-o magazie.*

lemnărít s.n. **1** dulgherie, dulgherit, lemnărie[2], ‹înv. şi reg.› teslărie. **2** lemnărie[2].

lemnicél s.n. (*reg.*) v. Lemnişor.

lemnificá vb. I. refl. (*bot.; rar; despre ţesuturi vegetale*) v. Lignifica. Sclerifica.

lemnificát, -ă adj. (*bot.; rar; despre ţesuturi vegetale*) v. Lemnos. Lignificat. Sclerificat.

lemnişór s.n. **1** ‹pop.› lemnuleţ, lemnuţ, ‹reg.› lemnicel, lemnuş. *A aprins focul cu câteva lemnişoare.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit. **3** (*bot.; reg.*) Năfurică. Pelin. Peliniţă (*Artemisia annua*).

lemníu, -íe adj., s.f. **I** adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Răchitan (*Lythrum salicaria*). **2** v. Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **3** v. Cicoare[1] (*Cichorium intybus*). **4** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*).

lemnós, -oásă adj. **I 1** (*bot.; despre ţesuturi vegetale*) lignificat, sclerificat, ‹rar› lemnificat, ligniscent, lignos. *Miezul sâmburilor lemnoşi ai caiselor este plăcut la gust.* **2** (*în opoz. cu „moale"; rar; despre fructe*) v. Pietros. Tare. **3** (*silv.; rar; despre terenuri, ţinuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos. **II** fig. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „gras"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv. **2** (*despre ştiinţe, concepte, stil etc.*) v. Arid. Sec. **3** (*despre sunete, zgomote etc.*) v. Sec. Uscat[2].

lemnuléţ s.n. (*pop.*) v. Lemnişor.

lemnúş s.n. (*reg.*) **I 1** v. Lemnişor. **2** v. Băţ de chibrit. Chibrit. **3** (*tehn.; la fierăstrău*) v. Chenie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **4** (*tehn.; la suveică*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*). **5** (*la puşca de soc*) ‹reg.› climpus, puştoc, vargă, vergea. *Cu lemnuşul se împinge dopul.* **II** (*bot.*) **1** (*şi* ***lemnuş-verde***) v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*). **2** v. Arşinic (*Lychnis chalcedonica*). **3** v. Răchitan (*Lythrum salicaria*). **4** ***lemnuş-de-apă*** v. Cătină. Cătină-mică. Cătină-roşie. Tamariscă (*Tamarix germanica* sau *Myricaria germanica*). **III** v. Băcan[2].

lemnúşcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Răchitan (*Lythrum salicaria*).

lemnúţ s.n. **1** (*pop.*) v. Lemnişor. **2** (*reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit.

lemúr s.m. **1** (*zool.*) maki. *Lemurii trăiesc numai în pădurile din Madagascar.* **2** (*la pl.* ***lemuri***; *în mitol. romană*) larve (v. *larvă*). *Lemurii erau spirite ale morţilor care căutau, noaptea, vechile cămine.*

lemurián s.m. (*zool.*) prosimian. *Lemurienii sunt mamifere primate nocturne, care trăiesc în regiunile tropicale ale Africii şi Asiei.*

léne s.f. **I 1** comoditate, indolenţă, lenevie, lenevire, nesilinţă, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. şi fam.› puturoşenie, puturoşie, ‹reg.› lenevealã, ‹înv.› oţiu, tandur, ‹fig.; pop. şi fam.› dospeală, împuteală, ‹fig.; înv. şi reg.› topiciune. *Lenea lui o exasperează.* **2** ‹fam.; glum.› lenevită. *S-a molipsit de lene. Este bolnav de lene.* **II** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.; şi, art.,* ***lenea femeii***) v. Alergătoare (v. *alergător*).

léneș, -ă adj. **1** (*despre oameni*) comod, indolent, moale, puturos, trândav[2], ‹rar› somnoros, ‹înv. și pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliș, ghiduș, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleț, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduș, zăcaș, zăcător, ‹înv.› molicios, oțios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naspa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea leneș.* **2** (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas leneș.*

leneveálă s.f. (*reg.*) v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

leneví vb. IV. (*despre oameni*) **1** intr. a sta, a trândăvi, ‹înv. și pop.› a înlenevi, a înleni, ‹pop. și fam.› a tândăli, a tolăni, a trântori, ‹pop.› a lungări, ‹reg.› a colnici, a coșmăgi, a diuguli, a migăli, a milcoși, a mocăi, a modoși, a putori, a târomi, a zăcări, ‹iron.› a se menaja, ‹fig.› a cloci, ‹fig.; pop. și fam.› a se împuți. *Nu face nimic; toată ziua lenevește în casă.* **2** refl. ‹înv. și pop.› a se înlenevi, a se înleni, ‹pop. și fam.› a se puturoși, ‹înv.› a se leni. *S-a lenevit de tot de când a divorțat.*

lenevíe s.f. comoditate, indolență, lene, lenevire, nesilință, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune.

lenevíre s.f. comoditate, indolență, lene, lenevie, nesilință, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune.

lenevíță s.f. (*fam.; glum.*) v. Lene.

lenevós, -oásă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

lení vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Lenevi.

lenitív, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgetic, analgezic, antalgic, antinevralgic, calmant, sedativ. *Medicamentele lenitive temperează sau înlătură durerea.*

lenjéră s.f. (*înv.*) v. Lenjereasă.

lenjereásă s.f. ‹rar› linjerință, ‹pop.› cusătoreasă. *Lenjereasa confecționează articole de lenjerie.*

lenjeríe s.f. **1** lenjuri, rufărie. *Poartă numai lenjerie scumpă.* **2** (*arg.*) v. Casă de bani (v. *casă*[2]). Seif.

lénjuri s.n. pl. lenjerie, rufărie.

lenocíniu s.n. (*latin.; înv.*) v. Proxenetism. Rufianism.

lenón s.m. (*latin.; înv.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

lenós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

lent, léntă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe sau despre mișcări, acțiuni etc. ale lor*) greoi, încet, moale, molatic, molâu, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângaci, ‹arg.› martalog. *Lent cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările lente.* **2** (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas lent.* **3** rar. *Bătăile pendulului sunt lente.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare*) agale, alene, binișor, domol, încet, încetinel, încetișor, lin[2], liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, linișor, oblu, rara, ‹fam.› moșnegește, ‹reg.› linuț, mereor, mereu, mereuaș, mereuț, ‹înv.› cătinelușel. *Obosit, bărbatul merge lent spre casă.* **2** greu, încet. *Zilele trec lent până la concediu.* **3** (*pe lângă vb. de declarație*) molcom, tărăgănat, ‹rar› lat. *Vorbește lent și puțin răgușit.* **4** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) alene, încet, tardo.

léntă s.f. **1** cordon. *Pe lenta de mătase, purtată diagonal pe piept, sunt prinse mai multe decorații.* **2** eșarfă. *Admiră lenta înaltului demnitar.*

lentéțe s.f. (*rar*) v. Încetineală. Lentitudine. Lentoare.

lenticulár, -ă adj. (*despre corpuri, obiecte etc.*) lentiform. *Un corp lenticular are formă de lentilă.*

lentifórm, -ă adj. (*despre corpuri, obiecte etc.*) lenticular.

lentiginós, -oásă adj. (*despre față sau, p. ext., despre oameni*) pistruiat, ‹rar› pistrui, ‹reg.› pestriț, pistricos. *Are fața lentiginoasă. Băiatul lentiginos și cârn este foarte neastâmpărat.*

lentígo s.n. efelidă, nev melanic, nev pigmentar, pistrui, ‹rar› pistruială, ‹reg.› nună, pestrițătură, pistriciune, strelici, ‹înv.› linteciune, lintiță, nunea, stea. *Lentigo este o mică pată rotundă pe piele, care apare în urma unei pigmentări anormale.*

lentílă s.f. **1** sticlă, sticlă de ochelari, ‹înv.› linte. *Multe persoane preferă ochelarii cu lentile fumurii, care refractă razele soarelui.* **2** (*ind. sider.*) lupă[1]. *Lentila este o bucată de oțel spongios, în amestec cu zgură.* **3** (*tehn.*) pastilă. *Lentila este un disc mic, cu suprafețele de obicei convexe, folosit ca element intermediar de reazem.* **4** (*la pl.* ***lentile***; *fam.*) v. Ochelari. **5** (*art.; anat.; înv.*) ***lentila ochiului*** v. Cristalin. **6** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

lentitúdine s.f. încetineală, lentoare, ‹rar› lentețe, molcomeală, ‹înv.› îngăduială, păsuială.

lénto adv., adj. invar. **I** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** adagio, încet, largamente, largo, rar. **2** grave, largamente, largo. **II** adj. invar. (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; livr.; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) v. Domol. Încet. Leneș. Lent. Lin[2]. Liniștit. Măsurat[2]. Potolit[2]. Tacticos. Temperat.

lentoáre s.f. încetineală, lentitudine, ‹rar› lentețe, molcomeală, ‹înv.› îngăduială, păsuială. *Nu poți cere unui om activ lentoare în mișcări.*

leoáică s.f. (*zool.*) ‹înv. și pop.› leoaie, ‹înv. și reg.› leiță, ‹reg.› leuță (v. *leuț*), ‹fran.; înv.› lioană. *La grădina zoologică din oraș a fost adusă o leoaică tânără.*

leoáie s.f. **1** (*zool.; înv. și pop.*) v. Leoaică. **2** (*bot.; reg.*) v. Gura-leului (v. *gură*) (*Antirrhinum majus*).

leoápă s.f. (*pop. și fam.; peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).

leoárbă s.f. (*pop. și fam.; peior.*) v. Gură(ca organ al vorbirii).

leoárcă[1] adj. invar., adv., s.f. **I** adj. invar., adv. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› ciuciulete, ciuciulit, ‹reg.› bleașcă, lișteav, loaspă, mocioi, moi. *Din cauza ploii, are hainele leoarcă. Este ud leoarcă.* **II** s.f. (*reg.*) **1** v. Poșircă. **2** v. Rachiu. **3** v. Zeamă chioară. Zeamă lungă.

leoárcă[2] s.f. (*zool.; reg*) v. Broască-râioasă (*Bufo vulgaris*).

leoárfă s.f. (*reg.*) **1** v. Mască. **2** v. Mască.

leochíu, -íe adj. (*turc.; înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Carmin. Stacojiu.

leonín, -ă adj. ‹înv.› leiesc. *Era un bărbat înalt, cu un cap leonin.*

leopárd s.m. (*zool.*) **1** *Felis pardus* ; panteră, panteră-africană, ‹înv.› pardal, pardos[1]. **2** (*art.*) ***leopardul-zăpezilor*** = *Panthera uncia*; irbis.

leorbăí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trâncăni. **2** intr., tr. (*mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

leorbăiálă s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trâncăneală[1]. Trâncănit[1]. Vorbărie.

leorbăít s.n. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trâncăneală[1]. Trâncănit[1]. Vorbărie.

leorbău s.m. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

leorpăí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni*) v. Limpi.

lepădá vb. I. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) v. Arunca. Azvârli. Zvârli. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi. **3** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Lăsa. Pune. **4** tr. (*pop.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Dezbrăca. Scoate. Trage. **5** tr. (*pop.; compl. indică pantofi, ghete etc.*) v. Descălța. Scoate. Trage. **6** tr. (*fiziol.; pop.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **7** intr. (*fiziol., med., med. vet.; pop.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante*) v. Avorta. **8** tr. (*fiziol.; pop.; despre unele animale și păsări; compl. indică păr, piele, pene etc.*) v. Lăsa. Năpârli. **9** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi.

Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti. **II** fig. **1** refl. (*înv. și pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) v. Abandona. Abjura. Aboli. Dispensa. Renega. Renunța. Repudia. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) v. Trăda. Vinde. **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică fapte de limbă, de cultură, reguli etc.*) v. Elimina. Scoate. **4** tr., refl. (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Lăsa. Renunța. **5** tr. (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Afurisi. Anatemiza. Blestema. Damna. Excomunica. **6** tr. (*înv.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **7** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", indică afirmațiile, ideile, părerile etc. cuiva*) v. Dezice[1]. Nega. Retracta. Tăgădui. **8** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Păzi. **9** tr. (*înv.; compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge. **10** tr. (*înv.; compl. indică funcții, demnități etc.*) v. Renunța.

lepădáre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Aruncare. Azvârlire. Zvârlire. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Avort. Embriotocie. **3** (*pop.*) v. Năpârlire. **II** fig. **1** (*înv. și pop.*) v. Abandonare. Abjurare. Abjurație. Abolire. Apostazie. Părăsire. Renegare. Renunțare. Repudiere. **2** (*înv.*) v. Trădare. Vânzare. **3** (*înv.*) v. Dezicere. Negare. Retractare. Tăgăduire.

lepădát[1] s.n. (*med., med. vet.; pop.*) v. Avort. Embriotocie.

lepădát[2]**, -ă** adj. (*înv. și pop.*) **I 1** (*despre obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) v. Aruncat. Azvârlit. **2** (*despre ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandonat. Lăsat. Părăsit. **II** fig. (*relig.*) v. Apostat. Renegat.

lepădătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** s.f. (*bot.; reg.*) v. Curcubeța. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*). **2** adj., s.m., s.f. fig. (*relig.; înv.*) v. Apostat. Renegat.

lepădătúră s.f. **I** (*pop.*) **1** v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie. **2** (*med., med. vet.*) v. Avort. Embriotocie. **3** (*med., med. vet.*) v. Avorton. **II** fig. **1** (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. *Individul este o lepădătură lipsită de caracter.* **2** (*pop.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Avorton. Stârpitură. **3** (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din lepădătura societății.* **4** (*peior.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]). **5** (*deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

lepedéu s.n. (*reg.*) **1** v. Cearșaf. **2** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

lepidoptér s.n. (*entom.*) fluture, ‹înv.› ceanateie. *Multe păsări se hrănesc cu larve de lepidoptere.*

lepiótă s.f. (*bot.*) *Lepiota procera*; burete-șerpesc, pălăria-șarpelui (v. *pălărie*).

lepothríx s.n. (*med.*) tricomicoză vulgară. *Lepothrixul este o boală parazitară a părului.*

lépră s.f. **I 1** (*med.*) ‹înv.› gubăvie, stricăciune, zgaibă, ‹slavon.; înv.› pricază. *Lepra este localizată mai ales pe piele și pe sistemul nervos periferic.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **II** fig. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o lepră aducătoare de moarte.* **2** (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. **3** canalie, pușlama, secătură, ‹fig.; rar› dalmațian. *Nu și-a putut închipui că persoana pe care a ajutat-o este o asemenea lepră.*

leprărie s.f. (*med.; înv.*) v. Leprozerie.

leprícă s.f. (*med.; reg.*) v. Maidism. Pelagră.

leprós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med.*) ‹rar› leprotic, ‹înv. și reg.› zgăibos, ‹înv.› gubav, mișel, pricăjit. *Leproșii trăiesc în comunități izolate.*

leprótic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; rar*) v. Lepros.

leprozerie s.f. (*med.*) ‹înv.› leprărie. *Leproșii sunt izolați și îngrijiți în leprozerii.*

lepși vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni. **2** tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Lăți. Teși. Turti. **3** refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

lepșít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre obiecte*) v. Teșit. Turtit. **2** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

leptozóm, -ă adj. (*biol.; despre indivizi*) longilin. *Un individ leptozom are membrele lungi și subțiri.*

lepturáriu s.n. (*pedag.; înv.*) v. Carte de citire.

lepuíre s.f. (*tehn.*) lepuit. *Prin lepuire se netezește o suprafață metalică cu ajutorul unor granule abrazive aflate în suspensie într-un lubrifiant sau într-o pastă.*

lepuít s.n. (*tehn.*) lepuire.

lesbián, -ă adj., s.f. **1** adj. lesbic, tribadic. *Între cele două femei este o relație lesbiană.* **2** s.f. tribadă, ‹arg.› lebădă, linguristă, țâțeră. *Cântăreața este o cunoscută lesbiană.*

lesbianísm s.n. ginecofilie, safism, tribadism. *Lesbianismul este homosexualitatea feminină.*

lésbic, -ă adj. lesbian, tribadic.

lesiváj s.n. (*geol.*) lesivare.

lesiváre s.f. (*geol.*) lesivaj. *Lesivarea este dizolvarea și spălarea sărurilor solubile din sol de apa din precipitații.*

lésne adv., adj., s.n. **I** adv. (*modal*) **1** comod, facil, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesnicios. *Nu i se pare lesne să plece mereu în delegații.* **2** comod, ușor[2], ‹pop.› îndemână. *Îi este mai lesne să ia un taxi până la serviciu.* **II** adj. **1** (*înv. și pop.; despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) v. Comod. Facil. Lejer. Lesnicios. Simplu. Ușor[2]. **2** (*înv. și pop.; despre metode, soluții etc.*) v. Comod. Lesnicios. Practic. **3** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; reg.; despre prețuri*) v. Avantajos. Coborât. Convenabil. Ieftin. Jos. Mic. Micșorat. Redus. Scăzut. **III** s.n. (*înv.*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Ușurință.

lesneálă s.f. (*reg.*) v. Avantaj. Favoare. Înlesnire. Privilegiu.

lesní vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică desfășurarea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc.*) v. Facilita. Favoriza. Înlesni. Ușura. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține. **3** refl. (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Despovăra. Libera. Ușura. **4** refl. (*reg.; despre prețuri*) v. Coborî. Ieftini. Micșora. Reduce. Scădea.

lesniciós, -oásă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) comod, facil, lejer, simplu, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A ales o cale mai lesnicioasă de a uda grădina.* **2** (*despre metode, soluții etc.*) comod, practic, ‹înv. și pop.› lesne. *A găsit o soluție lesnicioasă pentru amândoi.* **3** (*înv. și pop.; despre locuri, drumuri etc.*) v. Abordabil. Accesibil. Practicabil. **4** (*înv. și pop.; despre stil, exprimare*) Curent. Cursiv. Fluent. **5** (*înv.; despre trai, viață*) v. Comod. Liniștit. Tihnit. Ușor[2]. **6** (*înv.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **II** adv. (*modal; înv. și pop.*) v. Comod. Facil. Lesne. Ușor[2]. **III** s.f. (*bot.; pop.*) v. Läsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*).

lesniciúne s.f. (*rar*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Ușurință.

lesníme s.f. (*înv.*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Ușurință.

lesníre s.f. (*înv.*) **1** v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Ușurință. **2** v. Favorizare. Protejare.

lesnít, -ă adj. **1** (*înv.; despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) v. Comod. Facil. Lejer. Lesnicios. Simplu. Ușor[2]. **2** (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) v. Avantajat. Favorizat. Părtinit. Privilegiat. Protejat.

lesnitáte s.f. (*înv.*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Ușurință.

léspede s.f. **I 1** (*constr.; de obicei urmat de determ. care indică materialul*) dală, ‹reg.› arșin. *Strada este pavată cu lespezi de beton.* **2** (*constr.; rar*) v. Treaptă. **3** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Frag-

ment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă. **4** (*pedag.; înv.*) v. Tăbliță. **5** (*relig.; înv.*) v. Tablele legii (v. *tablă*[1]). Tablele lui Moise (v. *tablă*[1]). Tablele mărturiei (v. *tablă*[1]). **6** (*med.; înv.*) ***lespede mucoasă*** v. Placă mucoasă. **II** (*reg.*) **1** (*tehn.; la plug*) v. Cormană. Răsturnătoare (v. *răsturnător*). **2** (*gosp.*) v. Tigaie. **III** (*reg.*) v. Glie. **IV** (*entom.; reg.*) v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*).

lespedós, -oásă adj. (*geol.; înv.* și *reg.; despre sol, roci, minereuri etc. sau despre structura acestora*) v. Stratificat.

lespeduí vb. IV. tr. (*constr.; înv.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

lespeduít, -ă adj. (*constr.; înv.; despre drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosit. Pavat[2]. Pietruit[2].

lespedúță s.f. (*constr.; rar*) v. Lespejoară.

lespejoáră s.f. (*constr.*) ‹rar› lespeduță, ‹pop.› lespeziță, ‹înv.› lespezuie.

lespezí vb. IV. tr. (*constr.; înv.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

lespezíre s.f. (*constr.; înv.*) v. Pardosire. Pavaj. Pavare. Pavat[1]. Pietruire. Pietruit[1].

lespezíță s.f. (*constr.; pop.*) v. Lespejoară.

lespezúie s.f. (*constr.; înv.*) v. Lespejoară.

lest[1] s.n. **I 1** (*mar., aeron.*) balast, savură. *O navă se încarcă cu lest pentru a i se asigura echilibrul.* **2** fig. ‹fig.› balast, umplutură. *Revista recent apărută conține mult lest.* **II** (*arg.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

lest[2]**, léstă** adj. (*fran.; înv.; despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu.

lestá vb. I. tr. (*mar., aeron.; compl. indică nave, aerostate etc.*) a balasta. *Aerostatul, înainte de a fi ridicat în văzduh, a fost lestat.*

lestáj s.n. (*mar., aeron.; rar*) v. Lestare.

lestáre s.f. (*mar., aeron.*) ‹rar› lestaj. *Prin lestare se asigură stabilitatea unei nave.*

léstie adj. invar. (*constr. cu vb. „a fi”, „a lăsa”, „a rămâne”; reg.; despre oameni*) v. Lefter.

lesúcă s.f. (*reg.*) ‹reg.› lesuță, leșcioară. *Afumă niște pești pe o lesucă.*

lesúță s.f. (*reg.*) ‹reg.› lesucă, leșcioară.

leș[1] s.n. (*pop.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. Trup.

leș[2] s.n. (*med., med. pop.; pop.*) v. Inconștiență. Leșin. Lipotimie. Nesimțire.

leș[3] s.n. (*cineget.; înv.* și *reg.*) v. Pândă.

léșcă s.f. fig. (*reg.*) v. Mahalagioaică. Mahalagiță.

leșcăduí vb. IV. intr. (*reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări.

leșcioáră s.f. (*reg.*) ‹reg.› lesucă, lesuță.

léșcovă s.f. (*reg.*) ‹reg.› lostopană. *Leșcova este un bulgăre mare de pământ.*

leșésc, -eăscă adj. (*înv.* și *pop.*) v. Polon. Polonez.

leșéște adv. (*modal; înv.* și *pop.*) ‹înv.› polonește, polonește. *A consultat o veche cronică scrisă leșește.*

leșiá vb. I. tr., refl. (*pop.*) v. Spăla.

leșiálă s.f. (*reg.*) v. Leșin. Sfârșeală.

leșiát[1] s.n. (*pop.*) v. Spălare. Spălat[1].

leșiát[2]**, -ă** adj. **1** (*reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit, Sfârșit[2]. **2** (*chim.; înv.; despre substanțe, soluții etc.*) v. Alcalin.

leșíe[1] s.f. **1** ‹reg.› lugzău. *Unele femei de la țară se mai spală și astăzi pe cap cu leșie.* **2** (*chim.*) ***leșie bisulfitică*** = leșie-sulfit. *Leșia bisulfitică este folosită la fabricarea celulozei din lemn;* ***leșie-sulfit*** = leșie bisulfitică. **3** (*reg.*) ***leșie crudă*** = ‹reg.› leșie moartă. *Leșia crudă se face din cenușă înmuiată în apă rece;* ***leșie moartă*** = ‹reg.› leșie crudă.

leșíe[2] s.f. (*reg.*) v. Leșin. Sfârșeală.

leșiér s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Cenușar. **2** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

leșiére s.f. (*reg.*) v. Leșin. Sfârșeală.

leșiétic, -ă adj. **I 1** (*despre gust*) fad, leșios, sălciu, searbăd[1], ‹reg.› lihod, ‹înv.› sălcios, sălcos. *Supa are gust leșietic.* **2** (*pop.; mai ales despre apă*) v. Sălciu. **II** fig. (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹fig.› leșios, posomorât. *Cerul leșietic creează multora o stare de disconfort.*

leșín s.n. **1** (*med., med. vet.*) inconștiență, lipotimie, nesimțire, ‹rar› leșinătură, letargie, ‹pop.› leș[2], ‹înv.› leșinat[1]. *Bolnavul este în stare de leșin.* **2** (*psih.*) ***leșin psihic*** = psihoplegie. *Leșinul psihic este pierderea temporară a cunoștinței, când pacientul face un atac de demență.* **3** sfârșeală, ‹pop. și fam.› lihneală, ‹înv. și reg.› leșinătură, ‹reg.› leșială, leșie[2], leșiere, leșuială. *Are o senzație de leșin din cauza oboselii.*

leșiná vb. I. intr. (*despre ființe*) **1** (*med., med. vet.*) ‹reg.› a baldisi, a pemni, a se petrece. *A amețit deodată și a leșinat.* **2** fig. (*fam.*) v. Hămesi. Lihni. Sfârși.

leșinát[1] s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Inconștiență. Leșin. Lipotimie. Nesimțire.

leșinát[2]**, -ă** adj. (*despre ființe*) **I** (*med., med. vet.; despre ființe*) inconștient, ‹reg.› petrecut. *Bolnavul a fost adus leșinat la spital. După primul pumn primit, boxerul a căzut leșinat la pământ.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „puternic”; mai ales fam.; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹fig.› fraged, moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este leșinat, predispus mereu la îmbolnăviri.* **2** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; mai ales fam.; despre lumină, surse de lumină*) mic, pal, palid, redus, slab, ‹fig.› anemic, ‹fig.; pop. și fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina leșinată îi obosește ochii.* **3** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; mai ales fam.; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹fig.› plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; fam.› slăbănog, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2]. *Vorbește cu vocea leșinată. De departe se aude freamătul leșinat al pădurii.* **4** (*mai ales fam.; despre convorbiri, idei, creații etc. ale oamenilor etc.*) ‹fig.› inconsistent. *Conversația din salon este leșinată.* **5** (*fam.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit. **6** (*fam.; despre mirosuri*) v. Slab. Vag. **III** (*reg.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

leșinătúră s.f. **I 1** (*med., med. vet.; rar*) v. Inconștiență. Leșin. Lipotimie. Nesimțire. **2** (*înv.* și *reg.*) v. Leșin. Sfârșeală. **II** fig. **1** (*de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹fig.› stârpitură, ‹fig.; reg.› obidă. *O leșinătură de câine le ieși în cale.* **2** (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din leșinătura societății.*

leșiós, -oásă adj. **I 1** (*despre gust*) fad, leșietic, sălciu, searbăd[1], ‹reg.› lihod, ‹înv.› sălcios, sălcos. **2** (*pop.; mai ales despre apă*) v. Sălciu. **II** fig. (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹fig.› leșietic, posomorât.

léșnic[1] s.m. (*cineget.; înv.* și *reg.*) v. Pândă.

léșnic[2] s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

leșnít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit[2].

léșniță s.f. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

leșós, -oásă adj. (*înv.*) v. Cadaveric.

leștéu s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

leștreăng s.n. (*reg.*) v. Rangă.

leșuí[1] vb. IV. tr. (*înv.* și *reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări.

leșuí[2] vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Hămesi. Lihni.

leșuí[3] vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Spăla.

leșuiálă s.f. (*reg.*) v. Leșin. Sfârșeală.

leșuít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit[2].

letál, -ă adj. (*despre lovituri, emoții puternice, doze de medicamente etc.*) fatal, mortal, ucigător, ‹înv.› mortifer, ‹latin.; înv.› letifer. *A primit o lovitură letală în cap. O emoție puternică poate fi letală pentru cardiaci. Doza prea mare de morfină a fost letală.*

letalitáte s.f. mortalitate, ‹înv. și reg.› moarte, ‹înv.› omor. *Letalitatea este mare în rândul bolnavilor de cancer.*

letárg s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Letargie. Moarte aparentă. Somn letargic. Stare letargică.

letárgic, -ă adj. fig. (*despre oameni*) **1** apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹fig.› rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană letargică, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** inactiv, pasiv, ‹fig.› somnolent, toropit. *Fiind o fire agitată, nu poate înțelege persoanele letargice.*

letargíe s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) moarte aparentă, somn letargic (v. *somn*[2]), stare letargică, ‹înv.› letarg. *În timpul letargiei pacientul este inconştient, imobil şi poate răspunde doar la stimuli exteriori puternici.* **2** (*med., med. vet.; rar*) v. Inconştienţă. Leşin. Lipotimie. Nesimţire. **3** (*înv.*) v. Hibernaj. Hibernare. Hibernaţie. Iernare. Iernat. **II** fig. **1** langoare, lâncezeală, lâncezire, moleşeală, moleşire, toropeală, toropire, ‹fig.› amorţeală, blegire, eclipsă, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetaţie, ‹fig.; pop. şi fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de letargie provocată de canicula.* **2** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferenţă, indolenţă, inerţie, insensibilitate, nepăsare, nesilinţă, pasivism, pasivitate, placiditate, prostraţie, tembelism, ‹fig.› răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de letargie faţă de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **3** inactivitate, inacţiune, inerţie, neactivitate, nonacţiune, pasivism, pasivitate, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare. *Starea lui de letargie îi enervează pe toţi.*

létcă s.f. (*tehn.; reg.*) **1** (*la sucală*) ‹reg.› fus de letcă. *Pe letcă se introduc mosoarele, în vederea depănării pe ele a firelor dintr-un scul aflat pe vârtelniţă.* **2** (*la războiul de ţesut*) v. Rodan. Sucală.

létcon s.n. (*tehn.*) ciocan de lipit (v. *ciocan*[2]), fier de lipit. *A cositorit firele mufei de la televizor cu letconul.*

léte s.f. (*reg.; constr. mai ales cu vb. „a avea”*) v. Răgaz. Timp. Vreme.

leterii s.f. pl. (*reg.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit.

letín, -ă s.m., s.f. (*înv. şi pop.*) = latin.

letiós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos. **2** (*despre suprafeţe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos. **3** (*în opoz. cu „copt”; mai ales despre aluaturi*) v. Crud. Necopt. **4** (*despre substanţe, materii, anumite preparate culinare etc.*) v. Cleios. Lipicios. Unsuros.

letíţie s.f. (*latin.; înv.*) v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulţumire. Plăcere. Satisfacţie.

létiu s.n. (*reg.*) **1** v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben. **2** (*culin.*) v. Terci.

létnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Comod. Indolent. Leneş. Moale. Puturos. Trândav[2]. **2** fig. v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molâu. Mototol.

letopiséţ s.n., s.m. **I 1** s.n. cronică, ‹înv.› hronic. *Letopiseţul este o lucrare cu caracter istoric, frecventă mai ales în Evul Mediu.* **2** s.m. (*înv.*) v. Cronicar. **II** s.n. (*înv.; iron.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială.

letopisiţár s.m. (*înv.*) v. Cronicar.

letrínă s.f. (*tipogr.*) colontitlu. *Letrina cuprinde titlul cărţii sau al capitolului, numele autorului etc.*

leu[1] s.m. **I 1** (*zool.*) *Panthera leo*; regele-savanei (v. *rege*[1]), ‹turc.; înv.› aslan. **2** (*art. Leul; astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Calul (v. *cal*), Gavădul. *Constelaţia Leul se află în emisfera boreală, fiind situată între Rac şi Fecioară.* **3** fig. (*relig. creştină; înv.; nm. pr.*) v. Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*). Fiul Omului (v. *fiu*). Galileanul. Hristos. Iisus. Iisus Galileanul. Iisus Hristos. Învăţătorul (v. *învăţător*). Lumină de la Lumină. Lumină din Lumină. Mântuitorul (v. *mântuitor*). Mesia. Mielul Domnului (v. *miel*). Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*). Mieluşelul Domnului (v. *mieluşel*). Mieluşelul lui Dumnezeu (v. *mieluşel*). Nazareeanul (v. *nazareean*). Nazarineanul (v. *nazarinean*). Tămăduitorul (v. *tămăduitor*). **4** fig. (*înv.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** (*zool.*) ***leu-de-mare*** = *Otarta byronia*; ‹înv.› leu-marin; (*înv.*) ***leu-marin*** v. Leu-de-mare (*Otarta byronia*). **III** (*fin.*) **1** (*şi* ***leu nou***) ‹înv. şi pop.› franc[1]. *A dat câţiva lei pe o îngheţată.* **2** (*la pl.* ***lei***; *pop. şi fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

leu[2] s.n. (*reg.*) v. Pâlnie.

léucă s.f. (*tehn.; la car sau la căruţă*) ‹reg.› mănuşă, mână, suian. *Leuca este piesa care susţine loitra.*

leucemíe s.f. **1** (*med., med. vet.*) leucocitemie, leucoză, mieloză. *Leucemia se caracterizează prin prezenţa în exces în măduva osoasă şi, uneori, în sânge a leucocitelor.* **2** (*art.; med. vet.*) ***leucemia găinilor*** = leucoza găinilor (v. *leucoză*), neurolimfomatoză. *Leucemia găinilor constă în degradarea sângelui şi a organelor hematopoietice.*

leucér s.n. (*tehn.; la car sau la căruţă; reg.*) v. Gânj.

leucioáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› leliţă, ţăţică, ‹reg.› leiculiţă, leicuşoară, lelică, lelicuţă, lelişoară, ţăţucă, ţâţacă.

leucít[1] s.n. (*mai ales la pl.* ***leucite***; *biol., bot.; astăzi rar*) v. Plastidă.

leucít[2]**, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoşat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2]. **2** (*despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

leucobáză s.f. (*chim.*) leucoderivat. *Leucobaza, prin oxidare, se transformă în colorantul din care a provenit.*

leucocheratóză s.f. (*med.*) leucoplachie, leucoplazie.

leucocít s.n. **1** (*anat.*) globulă albă. *Leucocitul nu conţine hemoglobină şi joacă un rol important în procesul de apărare a organismului.* **2** (*med.*) ***leucocit păros*** = tricoleucocit. *Leucocitul păros este o celulă care apare în măduvă, în splină şi, uneori, în sângele periferic la un bolnav de leucemie.*

leucocitemíe s.f. (*med., med. vet.*) leucemie, leucoză, mieloză.

leucocitogenéză s.f. (*biol.*) leucocitopoieză, leucogeneză, leucopoieză. *Leucocitogeneza este procesul de formare a leucocitelor.*

leucocitopeníe s.f. (*med.*) hipoleucocitoză, leucopenie. *La bolnavii cu leucocitopenie numărul globulelor albe din sânge scade anormal.*

leucocitopoiéză s.f. (*biol.*) leucocitogeneză, leucogeneză, leucopoieză.

leucoderivát s.m. (*chim.*) leucobază.

leucoflegmasíe s.f. (*med.; înv.*) v. Anasarcă. Anasarhie.

leucogenéză s.f. (*biol.*) leucocitogeneză, leucocitopoieză, leucopoieză.

leucográmă s.f. (*med., med. vet.*) formulă leucocitară a sângelui. *Leucograma cuprinde numărul leucocitelor prezente în unitatea de volum de sânge.*

leucoleucíte s.n. pl. (*biol.; înv.*) v. Leucoplaste.

leucóm s.n. (*med., med. vet.*) albeaţă, keratoleucom, ‹pop.› perdea, perdea-albă, pohoială, ‹reg.› pieliţă, preveşteală. *Leucomul este o leziune corneeană, albă şi opacă.*

leuconevraxítă s.f. (*med.*) scleroză insulară, scleroză în plăci, scleroză multiocular, scleroză multiplă. *Leuconevraxita este o boală a sistemului nervos central, caracterizată prin apariţia unor plăci de demielinizare, care dau tulburări de mişcare, de vedere sau psihice.*

leuconichíe s.f. (*med.*) ‹pop.› noiţă, ‹reg.› oiţă. *Leuconichiile sunt pete albe, de mici dimensiuni, care apar, uneori, pe unghii.*

leucopatíe s.f. (*med.*) vitiligo. *În leucopatie apar pe piele zone depigmentate, de culoare albă.*

leucoplachíe s.f. (*med.*) leucocheratoză, leucoplazie.

leucopeníe s.f. hipoleucocitoză, leucocitopenie.

leucoplást s.n. (*farm.*) emplastru, plasture, ‹înv.› sparadrap. *A acoperit rana cu un leucoplast pentru a nu se infecta.*

leucopláste s.n. pl. (*biol.*) ‹înv.› leucoleucite. *Leucoplastele sunt plastide albe sau incolore, inactive fotosintetic, care formează şi acumulează amidon.*

leucoplazíe s.f. (*med.*) **1** leucocheratoză, leucoplachie. *Leucoplazia este îngroşarea anormală a unei mucoase, prezentându-se sub forma unei plăci albicioase pergamentoase de consistenţă dură.* **2** ***leucoplazie laringiană*** = pahidermie laringiană circumscrisă. *Leucoplazia laringiană este o placa albă, verucoasă, care se localizează la nivelul corzilor vocale.*

leucopoiéză s.f. (*biol.*) leucocitogeneză, leucocitopoieză, leucogeneză.

leucoragíe s.f. (*med.*) leucoree abundentă.

leucorée s.f. (*med.*) **1** ‹înv. şi pop.› poală albă, ‹înv. şi reg.› scursoare, ‹reg.› morăiaţă, scurgere, soroc alb, ‹înv.› flux leucoreic, scursură. *Leucoreea denumeşte, generic, scurgerile vaginale albicioase, uneori purulente, care sunt provocate de infecţii microbiene, parazitare sau micotice ori de iritaţii vaginale localizate.* **2** ***leucoree abundentă*** = leucoragie.

leucotomíe s.f. (*chir.*) lobotomie. *Leucotomia este folosită în tratarea unor boli psihice, constând în secţionarea unor fibre sau fascicule nervoase aferente lobului cerebral frontal.*

leucotríchie s.f. (*med.*) acromotrichie. *Leucotrichia este decolorarea congenitală a părului.*

leucóză s.f. **1** (*med., med. vet.*) leucemie, leucocitemie, mieloză. **2** (*art.; med. vet.*) ***leucoza găinilor*** = leucemia găinilor (v. *leucemie*), neurolimfomatoză.

leuenkefalíne s.f. pl. (*biol.*) enkefaline. *Leuenkefalinele alcătuiesc, împreună cu endomorfinele, grupul morfinelor endogene.*

leuléț s.m. (*zool.; înv.*) v. Leușor. Leuț.
leunát, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
léură s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
leúrdă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Allium ursinum* sau *Allium montanum*; aior, ‹reg.› ai-ciorăsc, ai-de-munte, ai-de-pădure, ai-sălbatic, aișor, aiul-ursului (v. *ai*), aiuți, aiuți-de-munte, floarea-raiului (v. *floare*), praz-sălbatic, usturoi, usturoi-de-munte, usturoi-de-pădure, usturoi-sălbatic, usturoiul-ursului (v. *usturoi*). **2** (*reg.*) *Allium victorialis*; ‹reg.› ai-de-munte, usturoi. **3** ‹reg.› *Allium oleraceum*; ‹reg.› ai-sălbatic, usturoi. **4** (*reg.*) v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*). **5** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **II** (*culin.; reg.*) **1** v. Chișleag. Lapte prins. Străgheață. **2** v. Urdă. Urdă dulce. Urdă proaspătă.
leurdeásă s.f. (*reg.*) v. Pădurice.
leurdínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Dalie. Gherghină[1] (*Dahlia cultorum*).
leușcán s.m. (*fin.; pop.*) v. Leușor. Leuț.
leușór s.m. **1** (*zool.*) leuț, ‹înv.› leuleț. **2** (*fin.*) leuț, ‹pop.› leușcan.
leușteán s.m. **I** (*bot.*) **1** *Levisticum officinale*; ‹reg.› buruiana-lingorii (v. *buruiană*), lușterean, păstârnac. **2** (*reg.*) ***leușteán-broștésc*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); ***leușteán-de-bahnă* = *leușteán-sălbatic*** v. Limba-șarpelui (v. *limbă*) (*Peucedanum latifolia*); (*art.*) ***leușteánul-broaștei*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*); ***leușteánul-muntelui*** v. Turiță (*Galium aparine*). **3** (*înv.; și leușteán-de-pădure*) v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*). **II** (*arg.*) **1** v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **2** (*fin.*) v. Dolar.
leúț, -ă s.m., s.f. **I** (*zool.*) **1** s.m. leușor, ‹înv.› leuleț. **2** s.f. (*reg.*) v. Leoaică. **II** s.m. (*fin.*) leușor, ‹pop.› leușcan.
levánt[1] s.m. (*bot.; rar*) v. Levănțică (*Lavandula officinalis*).
levánt[2] s.n. (*geogr.; în opoz. cu „occident”; înv.*) v. Est. Orient. Răsărit[2].
levantín, -ă adj. (*deprec.*) **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **2** (*despre oameni*) v. Intrigant.
levantimísm s.n. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași levantinismul și să spui adevărul.*
levantísm s.n. (*rar*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
levarterenól s.m. (*biochim.*) noradrenalină, norepinefrină. *Levarterenolul este un hormon analog adrenalinei, cu acțiune vasoconstrictoare și hipertensivă.*
levănțícă s.f. (*bot.*) **1** *Lavandula angustifolia*; lavandă, ‹pop.› aspic[1], înv. și reg.› moțul-curcanului (v. *moț*[1]), spichinat, spichinel, ‹reg.› lemnul-Domnului (v. *lemn*), livan, revent, ‹înv.› șpic. **2** *Lavandula officinalis*; ‹rar› levant[1], ‹reg.› spichinat.
levcoáie s.f. (*bot.; înv.*) **1** (*și **levcoaie-galbenă***) v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*). **2** ***levcoaie-roșie*** v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*).
levént adj., s.m. **I** adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz. **2** (*pop.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Amabil. Atent. Culant. Curtenitor. Drăguț. Elegant. Galant. Gentil. **3** (*înv.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **4** (*înv.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Elastic. Subțiratic. Subțire. Suplu. Zvelt. **5** (*în opoz. cu „urât”; înv.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **6** (*în opoz. cu „neîngrijit”; înv.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **II** s.m. (*milit.; în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Mercenar.
levénte adj. (*înv.; despre bărbați*) v. Demasculinizat. Devirilizat. Efeminat.
léveș s.n. (*reg.*) v. Poșircă.
levezuí vb. IV. tr. (*pom., hort.; reg.; compl. indică lăstari sau plante de cultură ori părți ale lor*) v. Copili. Plivi.
levigăre s.f. **1** levigație. *Substanțele solide din sol, prin levigare, sunt transportate în apa freatică, în condițiile unui exces de apă infiltrată vertical.* **2** levigație. *Levigarea este operația de separare a pulberilor fine dintr-un amestec de materiale granulare, prin antrenarea lor sub formă de suspensie într-un lichid.*
levigáție s.f. **1** levigare. **2** levigare.
levít s.m. (*la vechii evrei*) ‹înv.› levitean. *Levitul era preotul ales din semința lui Levi.*
levitáție s.f. fig. distincție, elevare, elevație, grandoare, noblețe. *Ceea ce trebuie admirat la dramaturg se referă la esența mesajului, la levitația spirituală și mai puțin la spectaculos.*
levítă s.f. (*german.; înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană, Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.
leviteán s.m. (*la vechii evrei; înv.*) v. Levit.
levitésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Levitic.
levític, -ă adj. ‹înv.› levitesc. *Aaron a făcut parte din neamul levitic.*
levocardíe s.f. (*med.*) sinistrocardie. *Levocardia este deplasarea anormală a cordului în interiorul hemitoracelui stâng.*
levulóză s.f. (*biochim.*) fructoză, zahăr de fructe. *Levuloza se găsește în nectarul florilor, în fructele dulci și în miere.*
levúră s.f. **1** (*bot.*) *Zaccharomyces cerevisiae* și *Zaccharomyces ellipsoideus*; drojdie, drojdie-de-bere, drojdie-de-pâine, ‹reg.› drojdioară, drojdiuță. *Levura este o ciupercă microscopică, folosită în industria alimentară, în farmacie și în furajarea animalelor.* **2** (*și **levură de bere***) drojdie, drojdie de bere, drojdie minerală, ‹reg.› țaică[1]. *Levura de bere este un preparat industrial care se folosește mai ales ca ferment pentru dospirea aluatului.*
lexém s.n. (*lingv.*) **1** morfem lexical, semantem. *Lexemul este cuvântul sau partea de cuvânt considerată ca purtătoare a semnificației.* **2** cuvânt, item, termen, vorbă, ‹livr.› verb, vocabulă, ‹înv. și pop.› zicere, ‹înv.› dicțiune, glas, grai, limbă, locuțiune, parolă, vorbire, voroavă, ‹grec.; înv.› lexis. *În ultimul timp au pătruns în limba română multe lexeme străine.*
lexemátică s.f. (*lingv.*) semantică (v. *semantic*), semasiologie, ‹rar› semantism. *Lexematica se ocupă cu studiul sensurilor cuvintelor din punct de vedere descriptiv, comparativ și istoric.*
léxic, -ă s.n., adj. (*lingv.*) **I** s.n. **1** vocabular, ‹înv.› lexicon. *În lexicul limbii române sunt mulți termeni de origine franceză.* **2** ***lexic fundamental* = *lexic principal*** = vocabular de bază, vocabular fundamental. *Lexicul fundamental sau principal reprezintă fondul principal de cuvinte al unei limbi;* ***lexic pasiv*** = fond pasiv, vocabular pasiv. *Lexicul pasiv nu este folosit în mod frecvent în vorbire.* **3** vocabular. *Pentru lucrarea de licență a ales studierea lexicului lui M. Sadoveanu.* **II** s.n. (*astăzi rar*) **1** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular. **2** v. Glosar. Vocabular. **III** adj. (*astăzi rar*) v. Lexical.
lexicál, -ă adj. (*lingv.*) ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› lexicografic. *În ultimul timp se observă în limbă o serie de formațiuni lexicale noi.*
lexicográf s.m. (*lingv.*) ‹înv.› vocabulist. *Lexicograful este specialist în lexicografie.*
lexicográfic, -ă adj. (*lingv.; înv.*) v. Lexical.
lexicografíe s.f. (*lingv.; înv.*) **I** ‹înv.› lexicologie. *Lexicografia era studiul didactic al lexicului limbilor clasice.* **II 1** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular. **2** v. Glosar. Vocabular.
lexicologíe s.f. (*lingv.; înv.*) **1** ‹înv.› lexicografie. **2** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular.
lexicón s.n. (*lingv.*) **1** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) dicționar, vocabular, ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› condică, cuvântar, glosar, lexicografie, lexicologie, vorbar. *Și-a cumpărat un lexicon de termeni medicali.* **2** (*înv.*) v. Lexic. Vocabular.
lexigráf s.m. (*lingv.; înv.*) v. Ortografist.
lexigráfic, -ă adj. (*lingv.; înv.*) v. Ortografic.
lexigrafíe s.f. (*lingv.; înv.*) v. Ortografie.
léxis s.n. (*lingv.; grec.; înv.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă.

lezá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică stări, situații etc.*) a afecta[1], a impieta, a prejudicia. *Acest comportament bizar a lezat relațiile de prietenie dintre ei. Disputele permanente cu cei din opoziție i-au lezat imaginea publică.* **2** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale lor*) a dăuna, a prejudicia, a vătăma, ‹fig.› a atinge, a lovi, a păgubi. *Un comportament ușuratic a lezat imaginea pe care cu greu și-a construit-o.* **3** (*compl. indică drepturi, privilegii etc.*) a încălca, a nesocoti, a uzurpa, ‹fig.; rar› a cotropi, ‹fig.; înv.› a împresura. *Trebuie luate măsuri împotriva acelora care lezează drepturile omului.* **4** fig. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost lezat public, într-o emisiune televizată.* **II** (*med., med. vet.; livr.; compl. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

lezárd subst. (*zool.; fran.*) v. Șopârlă.

lezáre s.f. **I 1** daună, prejudiciu, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› pagubă, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; înv.› lovire. *Publicarea unui articol calomnios i-a provocat mari lezări morale.* **2** ‹fig.› vătămare. *Atitudinea partenerului său de afaceri a dus la lezarea intereselor sale.* **3** fig. insultare, invectivare, jignire, ofensare, ultragiere, vexare, ‹fig.› rănire. *Lezarea politicianului a fost necuviincioasă.* **4** fig. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ruşine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹fig.› atac, atingere, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Lezările din presă au demoralizat-o.* **II** (*med., med. vet.*) **1** leziune, vătămare, ‹înv. și reg.› stricăciune. **2** (*livr.*) v. Rănire.

lezát, -ă adj. **I 1** (*despre drepturi, privilegii etc.*) încălcat, nesocotit, uzurpat. *A dat statul în judecată pentru a-și apăra drepturile lezate.* **2** (*jur.; despre oameni*) prejudiciat, vătămat. *Chiriașii lezați au dat în judecată primăria.* **3** fig. (*despre oameni*) insultat, invectivat, jignit, ofensat, ultragiat, vexat, ‹fig.› atins, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul lezat a intrat în polemică cu opozanții săi.* **II** (*med., med. vet.; livr.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2].

leziéș s.m. (*reg.*) **1** v. Calfă. **2** v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr.

lezionă vb. I. tr. (*med., med. vet.; rar; compl. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

leziúne s.f. **1** (*med., med. vet.*) plagă, rană, ‹livr.› ulcus, ‹rar› afect, ‹pop.› arici[1], aruncătură, bubă, meteahnă, ‹înv. și reg.› beleaznă, zgancă, ‹reg.› betegire, cozace, momiță, oajdă[2], racilă, ‹înv.› bolie, rănitură, ‹latin.; înv.› vulnă. *Are o leziune la mână.* **2** (*med., med. vet.*) lezare, vătămare, ‹înv. și reg.› stricăciune. *A căzut de pe scară, dar s-a ridicat repede în picioare, fără să aibă vreo leziune.* **3** (*jur.; în statele monarhice; înv.*) ***leziune a maiestății*** v. Lezmaiestate.

lezmaiestáte s.f. (*jur.; în statele monarhice*) crimă de lezmaiestate, ‹înv.› leziune a maiestății. *Lezmaiestatea este ofensa adusă unui suveran sau autorității acestuia, considerată de lege drept crimă și pedepsită ca atare.*

liáj s.n. (*fran.*) v. Înnodare. Legare. Legat[2].

liánt s.m. **1** (*tehn.*) aglomerant. *Liantul are proprietatea de a lega între ele particulele, firele sau fâșiile unui material.* **2** fig. ‹fig.› ciment. *Toleranța este liantul societății.*

liás s.n. (*geol.; înv.*) v. Jurasic inferior. Liasic.

liásic s.n. (*geol.*) jurasic inferior, ‹înv.› lias. *Liasicul se caracterizează prin amoniți, lamelibranhiate etc.*

libadeá s.f. (*înv.*) v. Anteriu. Reverendă. Sutană.

libárcă s.f. **I** (*entom.*) **1** (*și* ***libarcă-neagră***) *Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*; gândac-de-bucătărie, gândac-de-casă, gândac-negru, șvab[1], șvab-negru (v. *șvab*[1]), ‹reg.› gâzoabă, pepe-roșie, pleazna, ploșniță, taracan, tarhan, zgripț. **2** (*și* ***libarcă-galbenă***) *Phyllodromia germanica*; corhan, rus[1], șvab[1], șvab-mărunt (v. *șvab*[1]), ‹reg.› colțan, prus[1], tarhan, tăun. **3** (*reg.*) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*). **4** (*reg.*) v. Borză (v. *borz*) (*Blaps mortisaga*). **II** s.f. **1** (*reg.; deprec.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*). **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

libáre s.f. (*în Antic.; înv.*) v. Libație.

libáție s.f. **1** (*în Antic.*) ‹înv.› libare. *Libația era un act ritual funerar, constând în gustarea și apoi vărsarea unei cupe cu vin, cu lapte, cu ulei etc., ca omagiu adus zeilor.* **2** (*livr.*) v. Beție. Chef. Petrecere.

líbă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Gâscă-sălbatică (*Anser anser*).

líbăi vb. IV. intr. (*reg.; despre gâște și rațe*) v. Gâgâi.

líbăr, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.

líbărță s.f. (*bot.; reg.*) v. Coacăză.

libărúș s.n. (*jur., adm.; înv. și reg.*) v. Chemare. Citare. Citație. Convocare. Invitare. Invitație.

libázi vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

libél s.n. **I** (*lit.; livr.*) v. Diatribă. Pamflet. **II 1** (*jur.; înv. și reg.*) v. Plângere. Reclamație. **2** (*reg.*) v. Catastif. Condică. Registru. **3** (*înv.*) v. Cărticea. Cărticică. Volumaș. **4** (*înv.*) v. Opuscul. **5** (*fin.; ieșit din uz*) v. Libret. Libret de economii.

libélă s.f. (*înv.*) **1** (*geogr.*) v. Cotă. Nivel. **2** (*tehn.*) v. Cumpănă. Nivelă cu bulă de aer. Poloboc.

libelíst, -ă s.m., s.f. (*lit.; livr.*) v. Pamfletar. Pamfletist.

libelúlă s.f. **1** (*entom.*) *Libellula depressa*; ‹rar› odonat, ‹pop.› cal-de-apă, cal-turtit, calul-dracului (v. *cal*), calul-popii (v. *cal*), ‹reg.› călugăriță, căluș, cobiliță, craiul-broaștei (v. *crai*), fluture-verde, scăluș-de-apă. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin(v. *organ*[1]).Penis.

líber, -ă adj., s.m., s.n., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni, comunități etc.*) ‹înv. și pop.› slobod, ‹reg.› podvolnic, ‹înv.› volnic. *Cel care a fost aservit este acum om liber.* **2** (*despre oameni sau despre comunități umane*) independent, liber, neatârnat, ‹înv. și pop.› slobod. *Strămunii lui au fost oameni liberi și cutezători.* **3** (*polit.; despre state, popoare etc.*) autonom, independent, neatârnat, suveran, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› nedependent, volnic. *Suntem un popor liber.* **4** (*econ., polit.; despre regiuni, teritorii etc. sau despre organizații, instituții, unități industriale, bancare etc.*) autonom, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› volnic. *Este un teritoriu liber din punct de vedere administrativ.* **5** (*despre persoane care au săvârșit o infracțiune sau care sunt bănuite că au comis o infracțiune*) neînchis, neîntemnițat, ‹înv. și pop.› slobod. *Criminalul este încă liber.* **6** (*despre oameni*) ‹fig.› neîngrădit. *Ești liber să faci ce vrei.* **7** (*despre animale*) nelegat, ‹înv. și pop.› slobod. *Câinii umblă liberi pe străzi.* **II** adj. **1** (*despre părți ale corpului*) degajat. *I-a scos cătușele, lăsându-i mâinile libere.* **2** (*despre mișcări*) degajat, nestânjenit, nestingherit, ‹fig.; înv. și pop.› dezlegat[2]. *Se strecoară prin mulțime cu mișcări libere.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi libere.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre consumul anumitor alimente etc.*) autorizat, permis[2]. *Intrarea ziariștilor în sala Parlamentului este liberă.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ***liber-consimțit*** = conștient, deliberat, intenționat, voit[2], ‹rar› intențional, precugetat. *Munca este o acțiune liber-consimțită a omului. Alegerea lui a fost liber-consimțită.* **6** (*despre căi de comunicație sau de acces*) deschis, ‹pop.› slobod. *Se poate circula foarte bine, întrucât drumul este liber.* **7** (*despre legături, noduri etc.*) larg, ‹înv. și pop.› slobod. *Legătura baticului trebuie să fie liberă pentru a o suporta sub bărbie.* **8** (*mai ales fig.; fam.; deprec. sau peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **9** (*mai ales fig.; deprec.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Des-

trăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **10** fig. (*despre oameni*) liniștit, ușurat, ‹fig.; fam.› despovărat, ‹fig.; reg.› dezglodat. *După ce și-a încheiat misiunea, s-a simțit liber.* **11** fig. (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.; rar› senin. *La munte este un aer liber.* **III** adj. **1** (*despre oameni*) ‹fam.› frai. *De mâine este liber, deoarece intră în concediu.* **2** (*despre oameni, mai ales despre tineri*) necăsătorit, ‹înv. și pop.› slobod, ‹fam.; glum.› disponibil, solo. *Tânărul este liber, l-a părăsit prietena lui.* **3** (*despre oameni*) ‹fam.; glum.› neangajat. *Când ești liber și pentru mine?* **4** (*despre oameni*) disponibil, neocupat. *În această perioadă fiind liber, putea să se angajeze într-o astfel de acțiune caritabilă.* **5** (*despre perioade de timp, linii de comunicații, locuri dintr-o incintă etc.*) disponibil, neocupat, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› prisoselnic. *La sfârșitul săptămânii are timp liber pe care îl consacră activităților extraprofesionale. Linia telefonică este liberă. Primește clienți în restaurant în limita locurilor libere.* **6** (*despre bănci, scaune etc.*) gol[2], neocupat, ‹înv. și pop.› slobod. *Se așază pe singurul scaun liber din încăpere.* **7** (*despre camere, locuințe, pensiuni etc.*) neînchiriat, neocupat. *A prins în ultimul moment o cameră liberă într-o pensiune, la Sinaia.* **8** (*despre posturi, funcții, demnități etc.*) disponibil, neocupat, vacant, ‹înv.› deșert. *Posturile libere au fost scoase la concurs.* **9** (*despre cap sau frunte*) descoperit, neacoperit. *Și-a dat căciula pe spate, lăsându-și fruntea liberă.* **10** (*despre spații*) gol[2]. *Se strecoară prin spațiul liber dintre dulap și pat.* **11** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; reg. despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **12** fig. (*despre hârtie, coli, rânduri etc.*) alb, gol[2], nescris. *Are pe birou un top de foi libere.* **IV 1** s.m., adj. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"*) ***liber-cugetător*** = ateu, ireligios, necredincios, păgân, ‹livr.› impiu, ‹rar› eretic, incredul, ‹înv. și pop.› nemăritor de Dumnezeu, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› ateist. *Este un liber-cugetător convins, care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități.* **2** s.m. ***liber-profesionist*** = ‹rar› profesionist-liber, ‹înv.› profesional-liber. *Artiștii, avocații și notarii sunt liber-profesioniști.* **V** s.n. autorizație, licență, permis[1], ‹rar› permisie, ‹înv. și reg.› pașuș, slobozenie, ‹înv.› carte domnească de slobozenie, slobozire, pitac[2]. *Șoferul arată polițistului liberul de parcare.* **VI** adv. (*modal*) **1** nestânjenit, nestingherit, ‹înv. și pop.› slobod. *Aleargă liber prin curtea palatului.* **2** ***liber-consimțit*** = conștient, deliberat, intenționat, voit[2], ‹rar› precugetat. *A acceptat liber-consimțit să participe la miting. Are o atitudine liber-consimțit defensivă.*

liberá vb. I. (*în concurență cu „a elibera"; astăzi mai ales pop.*) **I 1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a elibera, a salva, a scăpa, a scoate, ‹înv. și pop.› a dezbate[2], a mântui, a slobozi, ‹înv.› a apuca, a ierta, a opri, a trimite, a volnici. *A fost liberat din lagărul german la sfârșitul războiului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) a (se) dezrobi, a (se) elibera, a (se) emancipa, ‹înv. și pop.› a se dezbate[2], a (se) mântui, a (se) slobozi, ‹înv.› a (se) dejuga, a (se) volnici, ‹fig.› a (se) descătușa, ‹fig.; înv.› a (se) dejuga. *Al. I. Cuza a liberat clăcașii. După cel de- al Doilea Război Mondial, foarte multe țări s-au liberat de sub dominația colonialistă.* **3** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a (se) elibera, a ieși, a scăpa, ‹înv.› a lăsa. *Din lipsă de probe, a fost liberat din închisoare după câteva luni. L-au arestat și pe el, tocmai când se liberase ea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică militari*) a (se) elibera, a scăpa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi, ‹înv.› a licenția. *După un an de stagiu militar s-a liberat.* **II 1** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a se desclești, a se desprinde, a se elibera, a scăpa. *S-a liberat cu greu din brațele lui.* **2** tr., refl. a (se) degaja, a (se) desclești, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) elibera, a scăpa, a scoate, ‹rar› a lăsa, ‹înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și libera talia din încleștarea lui.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) despovăra, a (se) ușura, ‹înv. și reg.› a se lesni, ‹înv.› a dezgreuna. *A liberat calul de șa. S-a liberat de greutatea rucsacului.* **4** tr. (*compl. indică locuințe, încăperi, spații etc.*) a elibera, a evacua, a goli, ‹fig.› a degaja. *Chiriașii au fost nevoiți să libereze apartamentul.* **5** tr. (*pop.; compl. indică ființe, lucruri ținute strâns; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Lăsa. **6** tr. (*înv.; compl. indică radiații, unde, fascicule etc.*) v. Degaja. Dezvolta. Emana. Emite. Produce. Radia[1]. Răspândi. **7** tr. (*înv.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **8** tr. (*înv.; compl. indică produse, mărfuri etc.*) v. Furniza. Livra.

liberál, -ă s.m., adj. **I** s.m. (*polit.*) ‹înv.› stângaci. *Este un liberal convins.* **II** adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Degajat. Dezinhibat. Dezinvolt. Firesc. Liber. Natural. Neafectat. Neartificial. Necăutat. Neconvențional. Neprefăcut. Nesilit. Nesofisticat. Nestudiat. Nonconvențional. Nonșalant. Simplu. Spontan. **2** (*despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv. **3** (*despre oameni*) v. Concesiv. Indulgent. Îngăduitor. Permisiv. Răbdător. Tolerant. **4** (*despre idei, concepții, opinii etc. ale oamenilor*) v. Tolerant.

liberaliciúne s.f. (*înv.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.

liberalísm s.n. lărgime de vederi, ‹livr.› liberalitate. *Și-a dovedit liberalismul în discuțiile axate pe problema drepturilor minorităților.*

liberalitáte s.f. **1** (*livr.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie. **2** (*livr.*) v. Lărgime de vederi. Liberalism. **3** (*concr.; înv.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

liberáre s.f. (*în concurență cu „ eliberare"; astăzi mai ales pop.*) **I 1** eliberare, salvare, scăpare, scoatere, ‹înv. și pop.› dezbatere[2], mântuire, slobozire, ‹înv.› eliberație, liberație, scăpătură, ‹fig.; rar› dezgrădire. *Liberarea deținuților din lagărele germane a fost o prioritate pentru armata învingătoare.* **2** dezrobire, eliberare, emancipare, emancipație, ‹înv. și pop.› mântuire, slobozire, ‹înv. și reg.› slobozenie, ‹înv.› slobozie, slobozitură, ‹fig.› descătușare, ‹fig.; înv.› dejugare. *După cel de-al Doilea Război Mondial, multe țări au obținut liberarea de sub dominația colonialistă.* **3** eliberare, ieșire, scăpare, ‹rar› egresiune, ‹turc.; înv.› itlac. *Avocatul a cerut liberarea clientului său din arest.* **4** (*milit.*) eliberare, lăsare la vatră. *Orice soldat în termen așteaptă liberarea.* **II 1** degajare, descleștare, desfacere, desprindere, eliberare, scăpare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs liberarea taliei din strânsoare.* **2** despovărare, ușurare, ‹înv.› dezgreunare. *După liberarea de greutatea rucsacului, își îndreaptă spatele.* **3** eliberare, evacuare, golire. *Proprietarul a cerut chiriașilor liberarea apartamentului.* **4** (*rar*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire. **5** (*rar*) v. Eliberare. Emitere.

liberatór, -oáre adj., s.m., s.f. (*astăzi mai ales pop.*) dezrobitor, eliberator, ‹înv. și pop.› mântuitor, slobozitor. *Soldații liberatori au fost primiți de populație cu flori. Al.I. Cuza este considerat liberatorul țiganilor.*

liberáție s.f. **1** (*înv.*) v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere. **2** (*ieșit din uz*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire.

liberníțít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre corpul oamenilor sau despre părți ale acestuia*) v. Lăbărțat. **2** (*despre pălării, cloburi etc.*) v. Pleoștit.

libért s.m. (*în Antic. romană*) ‹livr.› libertin. *Liberții erau sclavii romani eliberați.*

libertár, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Anarhist.

libertáte s.f. **1** ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› volnicie. *Mințile luminate din toate timpurile au luptat pentru libertatea omului.* **2** ‹rar› voință liberă, ‹înv.› voie, voie slobodă. *Părinții îi respectă libertatea.* **3** (*polit.*) autonomie, independență, neatârnare, nondependență, suveranitate, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› nedependență, volnicie. *Mișcările popoarelor pentru emancipare și libertate au avut consecințe favorabile.* **4** (*econ., polit.*) autonomie, ‹rar› autonomism, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› volnicie. *Regiunea se bucură de libertate administrativă în cadrul statului.* **5** ***libertate de conștiință*** = libertatea conștiinței. *Libertatea de conștiință este dreptul cetățenesc de a avea o opinie proprie în orice domeniu al vieții sociale;* ***libertate de cugetare*** = libertate de gândire, libertatea cugetării, libertatea cuvântului, libertatea de a cugeta, libertatea de a gândi; ***libertate de gândire*** = libertate de cugetare, libertatea cugetării, libertatea cuvântului, libertatea de a cugeta, libertatea de a gândi. *Libertatea de gândire este dreptul de a exprima oral sau în scris propriile opinii;* ***libertate religioasă*** = libertatea cultului. *Libertatea religioasă este dreptul*

acordat de stat de a practica orice cult religios sau orice religie; (*art.*) ***libertatea conștiinței*** = libertate de conștiință; ***libertatea cugetării*** = libertate de cugetare, libertate de gândire, libertatea cuvântului, libertatea de a cugeta, libertatea de a gândi; ***libertatea cuvântului*** = libertate de cugetare, libertate de gândire, libertatea cugetării, libertatea de a cugeta, libertatea de a gândi; ***libertatea de a cugeta*** = libertate de cugetare, libertate de gândire, libertatea cugetării, libertatea cuvântului, libertatea de a gândi; ***libertatea de a gândi*** = libertate de cugetare, libertate de gândire, libertatea cugetării, libertatea cuvântului, libertatea de a cugeta; ***libertatea presei*** = libertatea tiparului; ***libertatea tiparului*** = libertatea presei. *Libertatea presei sau a tiparului este dreptul de a publica fără cenzură*; ***libertatea cultului*** = libertate religioasă. **6** autorizație, îngăduință, permisiune, voie. *Are libertatea șefului de a lipsi astăzi de la serviciu.* **7** anticonformism, inconformism, neconformism, nonconformism, ◊livr.◊ goliardie. *Comportarea lui se caracterizează prin libertate. Libertatea artiștilor trebuie tolerată.* **8** (*pop.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

libertín, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ◊livr.◊ efrenat, lubric, sardanapalic, ◊înv. și pop.◊ rău, ◊pop. și fam.◊ deșucheat, parșiv, ◊pop.◊ nărăvaș, ◊înv. și reg.◊ rușinat, ◊reg.◊ dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ◊înv.◊ aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ◊fran.◊ crapulos, ◊fran.; înv.◊ devergond, devergondat, ◊ital.; înv.◊ sfățat, ◊deprec.◊ liber, ◊fig.◊ bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ◊fig.; livr.◊ boccaccesc, ◊fig.; rar◊ ars[2], ◊fig.; reg.◊ arinos, ◊fig.; înv.◊ dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață libertin.* **2** s.m. (*în Antic. romană; livr.*) v. Libert.

libertináj s.n. **1** desfrâu, dezmăț, luxură, orgie, ◊rar◊ libertinism, ◊înv.◊ rușinare, slobozenie, slobozie, ◊turc.◊ zamparalâc, ◊fig.◊ saturnale, ◊fig.; livr.◊ bacanală, ◊fig.; înv. și pop.◊ scârnăvie, ◊arg.◊ cancan[2], paranghelie. *Astă-noapte a fost un mare libertinaj acasă la ei.* **2** crailâc, ◊pop. și fam.◊ berbantlâc, ◊reg.◊ crancalâc, ◊înv.◊ berbănție, preacurvie. *Libertinajul soțului ei este cunoscut de toți.*

libertinísm s.n. **1** ◊livr.◊ goliardie. *Datorită libertinismului în idei și în expresie a creat compoziții nemuritoare.* **2** (*filos., relig.; rar*) v. Ateism. Necredință. Păgânism. **3** (*rar*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie.

libián, -ă adj. ◊rar◊ libic. *S-au întâlnit în Tripoli, capitala libiană.*

líbic, -ă adj. (*rar*) v. Libian.

libidáu s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

libídic, -ă adj. (*rar*) v. Libidinal.

libidinál, -ă adj. ◊rar◊ libidic. *Nu-și poate înfrâna pornirile libidinale.*

libídine s.f. (*rar*) **1** (*psih.*) v. Eros. Libido. **2** (*med.*) v. Apetit sexual. Libido.

libidinísm s.n. libidinozitate.

libidinós, -oásă adj. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) impudic, lasciv, obscen, senzual, voluptuos, ◊livr.◊ lubric. *A fost amendat pentru gesturi libidinoase.* **2** (*despre oameni*) ◊livr.◊ lubric, ◊înv.◊ râncaci. *Era în compania unui bărbat libidinos.*

libidinozitáte s.f. libidinism. *Libidinozitatea este înclinarea lipsită de pudoare spre plăceri senzuale și imoralitate.*

libidó s.n. **1** (*psih.*) eros, ◊rar◊ libidine. *Libidoul este ansamblul dorințelor sexuale, considerate din punct de vedere psihanalitic.* **2** (*med.*) apetit sexual, ◊rar◊ libidine, ◊arg.◊ văpaie.

libitinár s.m. (*latin.; înv.*) v. Antreprenor de pompe funebre.

libitíne s.f. pl. (*latin.; înv.*) v. Pompe funebre (v. *pompă*[2]).

líboș s.n. (*com.; reg.*) v. Telal.

líbov s.n. **I 1** (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Farmec. Fascinație. Încântare. **2** (*înv.*) v. Amabilitate. Atenție. Curtoazie. Galanterie. Gentilețe. Politețe. **3** (*înv.*) v. Afecțiune. Amor. Dragoste. Iubire. **4** (*înv.*) v. Afabilitate. Afecțiune. Bunăvoință. Cordialitate. Prietenie. **II** (*înv.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație.

liboví vb. IV. (*înv.*) **1** intr., refl. (*despre oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Râde. Veseli. **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Iubi. Îndrăgi. Plăcea. Ține.

libovíe s.f. (*înv.*) v. Afecțiune. Amor. Dragoste. Iubire.

libovíre s.f. **1** (*reg.*) v. Distracție. Petrecere. Plăcere. **2** (*înv.*) v. Afecțiune. Amor. Dragoste. Iubire.

libovít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Jovial. Vesel. Voios. **2** v. Înamorat. Îndrăgostit.

libóvnic, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) = ibovnic.

librár s.m. (*înv.*) v. Editor.

libráre s.f. (*astron.; înv.*) v. Librație.

librație s.f. **1** (*astron.*) ◊înv.◊ librare. *Librația este balansarea aparentă a Lunii din cauza orbitei ei eliptice.* **2** (*rar*) v. Balans. Balansare. Clătinare. Clătinat[1]. Legănare. Legănat[1]. Oscilare. Oscilație. Pendulare.

líbră[1] s.f. **I 1** (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Bănciță. Firfiric. **2** (*fin.; înv.; adesea urmat de determ. care indică țara unde a fost emisă sau metalul din care a fost făcută*) v. Liră[2]. **3** (*fin.; înv.*) ***libră sterlină*** v. Liră sterlină (v. *liră*[2]). **4** (*metrol.; înv.*) v. Pfund. Livră. **5** (*art. **Libra**; astron.; înv.; nm. pr.*) v. Balanța (v. *balanță*). Cumpăna (v. *cumpănă*). **II** fig. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

líbră[2] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Nagâț (*Vanellus vanellus*).

librăreásă s.f. librăriță.

librăríță s.f. librăreasă. *Librărițele vând cărți în librării.*

librét s.n. (*fin.; și **libret de economii***) ◊ieșit din uz◊ libel, livret. *Se prezintă la CEC cu libretul de economii.*

líbriță s.f. (*reg.; deprec.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

libút s.m. (*ornit.; reg.*) v. Nagâț (*Vanellus vanellus*).

licastáu s.n. (*tehn.; reg.*) **1** v. Daltă. **2** v. Dorn. Priboi. **3** v. Potricală.

licăí vb. IV. (*reg.*) **1** intr., tr. (*mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi. **2** intr. (*despre ființe sau, p. ext., despre picioarele, tălpile lor*) v. Lipăi. **3** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.

licáire s.f. (*reg.*) v. Limpire.

licăít[1] s.n. (*reg.*) v. Limpire.

licăít[2]**, -ă** adj. (*în opoz. cu „amar”; reg.; despre alimente, mâncăruri, băuturi*) v. Dulce. Edulcorat.

licăitúri s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale.

licăr s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], strălucire, ◊livr.◊ scintilație, ◊rar◊ licăriș, licăritură, sclipitură, ◊înv. și pop.◊ lucoare, zare, ◊pop. și fam.◊ sclipet, ◊pop.◊ licăreală, ◊înv.◊ licureală, scăpărătură, ◊poetic◊ senin, vâltoare, ◊fig.◊ clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ◊fig.; pop.◊ clipeală. *Admiră licărul stelelor pe cer.* **2** licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire, ◊rar◊ sticliș, ◊fig.◊ foc, lumină, rază, scăpărare, ◊fig.; reg.◊ strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde licărul din priviri.* **II** fig. ◊fig.◊ licărire, licărit, lucire, pâlpâire, rază, scăpărare, strălucire. *Simte un licăr de speranță în suflet.*

licăreálă s.f. (*pop.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Strălucire.

licărí vb. IV. intr. **I 1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ◊înv. și pop.◊ a lumina, ◊pop.◊ a răsfulgera, ◊reg.◊ a sclipui[3], ◊înv.◊ a steli, ◊fig.◊ a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele licăresc pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului licărește în lumina soarelui. Zăpada licărește sub clarul de lună.* **2** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a pâlpâi, a sclipi, a tremura, a vibra, ◊pop.◊ a fâlfâi, ◊fig.◊ a palpita. *Focul licărește în șemineu. Flăcările focului licăresc în întunericul nopții.* **3** (*despre ochi, privire*) a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străluci, a străfulgera, ◊fig.◊ a se aprinde, a arde. *Îi licărea privirea*

când o întâlnea. **4** (*reg.; despre oameni; adesea determ. prin „din ochi”, „din pleoape”*) v. Clipi. **5** (*med.; reg.; despre dureri fizice; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Înjunghia. **6** (*reg.; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Şopoti. Şuşoti. Şuşui. **II** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a se lumina, a se naşte, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios licăreşte pe chipul ei.*

licărire s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilaţie, ‹rar› licăriş, licăritură, sclipitură, ‹înv. şi pop.› lucoare, zare, ‹pop. şi fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. **2** licăr, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliş, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. **II** fig. ‹fig.› licăr, licărit, lucire, pâlpâire, rază, scăpărare, străfulgerare.

licăriş s.n. **1** (*rar; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **2** (*reg.*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foşnet. Murmur. Susur. Susurare. Şopot. Şoşoit. Şuier. Zumzet. Zvon[1].

licărít s.n. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilaţie, ‹rar› licăriş, licăritură, sclipitură, ‹înv. şi pop.› lucoare, zare, ‹pop. şi fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. **2** licăr, licărire, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliş, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. **II** fig. ‹fig.› licăr, licărire, lucire, pâlpâire, rază, scăpărare, străfulgerare.

licăritór[1] s.m. (*înv.*) v. Gurmand. Mâncăcios.

licăritór[2], -oáre adj. **1** (*mai ales despre surse de lumină*) lucitor, scânteietor, sclipitor, ‹astăzi rar› lucind, sclipind, ‹pop. şi fam.› sclipicios, ‹înv.› scânteind, scânteios, ‹fig.› clipicios. *Flacăra licăritoare a lumânarii luminează discret încăperea. Lumina stelelor este licăritoare.* **2** (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) briant, lucios, lucitor, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, străfulgerător, ‹înv. şi pop.› luminat[2], ‹înv. şi reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, strălluminos. *Crestele munţilor sunt acoperite de zăpezi albe, licăritoare. Izvorul îşi duce undele licăritoare în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante licăritoare.* **3** (*despre ochi, privire*) fulgurant, lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. şi fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, licăritori, plini de vioiciune.*

licărítură s.f. **1** (*rar; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **2** (*med.; reg.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înţepătură. Junghi. Nevralgie intercostală.

licău s.m., adj. (*înv. şi reg.*) **1** s.m., adj. v. Gurmand. Mâncăcios. **2** s.m. v. Adulator. Linguşitor.

liceál, -ă adj. (*pedag.; în unele ţări*) secundar. *Şi-a încheiat studiile liceale.*

liceán, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹rar› liceist. *Liceenii, la încheierea studiilor, trebuie să susţină bacalaureatul.*

liceíst, -ă s.m., s.f. (*pedag.; rar*) v. Licean.

licént s.m. (*pedag.; înv.*) v. Licenţiat. Titrat.

licénţă s.f. **I 1** autorizaţie, permis[1], ‹rar› permisie, ‹înv. şi reg.› paşuş, slobozenie, ‹înv.› carte domnească de slobozenie, slobozire, pitac[2]. *Şoferul arată poliţistului licenţa de parcare.* **2** brevet, patentă. *Tânărul fizician a primit licenţă de invenţie.* **II 1** (*stil.*) ***licenţă poetică*** = ‹înv.› slobozenie. *Licenţa poetică este abaterea conştientă a poeţilor de la regulile gramaticale ale limbii din necesităţi de versificaţie sau stilistice.* **2** (*livr.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenienţă. Indecenţă. Licenţiozitate. Necuviinţă. Neruşinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

licenţiá vb. I. tr. **1** (*livr.; compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate. **2** (*înv.; compl. indică militari*) v. Elibera. Libera. Scăpa.

licenţiát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*pedag.*) titrat, ‹înv.› licent. *Este licenţiat în drept. Tinerii licenţiaţi sărbătoresc obţinerea licenţei.* **2** adj. (*înv.; despre persoane angajate*) v. Concediat. Disponibilizat.

licenţiére s.f. (*livr.*) v. Concediere. Disponibilizare. Îndepărtare. Scoatere.

licenţiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănţat, dezmăţat, disolut, imoral, incontinent, libertin, necuviincios, nemoral, neruşinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop. şi fam.› deşucheat, parşiv, ‹pop.› nărăvaş, ‹înv. şi reg.› ruşinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], şucheat, teşmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, răncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfâţat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viaţă licenţios.* **2** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, neruşinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. şi pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deşucheat, urât[2], ‹înv. şi reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii licenţioase.*

licenţiozitáte s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, inconvenienţă, indecenţă, necuviinţă, neruşinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licenţă, lubricitate, ‹înv. şi pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. şi fam.› parşivenie, spurcăţenie, ‹înv.› măscărătură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendaţi pentru licenţiozitatea exprimării şi a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus licenţiozitatea la extrem.*

licéu s.f. **I** (*pedag.*) **1** (*urmat de determ. care indică domeniul*) colegiu, ‹în unele ţări› gimnaziu, ‹ieşit din uz› şcoală secundară. *A absolvit un liceu tehnic.* **2** ***liceu real*** = realul (v. *real*). *A terminat liceul real şi s-a înscris la Facultatea de Informatică.* **3** (*înv.*) v. Şcoală. **II** (*filos.; în Antic. greacă*) şcoală filosofică peripatetică. *Liceul a fost întemeiat de Aristotel.*

licheá s.f. **1** (*mai ales deprec.*) derbedeu, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, puşlama, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. şi fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. şi fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marţafoi[1], paţachină[2], şmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. şi reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oşiştie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târşoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ştrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanţă, ‹fig.; înv. şi pop.› lingoare, ‹fig.; pop. şi fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, şulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deşeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este o lichea lipsită de caracter.* **2** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carenţă. Cusur. Defect. Deficienţă. Dezavantaj. Imperfecţiune. Insuficienţă. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

lichefáce vb. III. tr., refl. (*înv.*) **1** (*compl. sau sub. indică corpuri gazoase*) v. Lichefia. **2** (*compl. sau sub. indică corpuri solide, în special metale*) v. Lichefia. Topi.

lichefácere s.f. (*înv.*) v. Lichefiere. Topire.

lichefácţie s.f. (*înv.*) v. Lichefiere. Topire.

lichefiá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică corpuri gazoase*) ‹înv.› a (se) lichefface, a se

lichidifica. *Gazul metan a fost lichefiat.* **2** (*compl. sau sub. indică corpuri solide, în special metale*) a (se) topi, înv.› a (se) lichefface. *Focul lichefiază metalele. Aurul se lichefiază la peste 1000 de grade.*

lichefiát, -ă adj. (*despre corpuri solide, în special despre metale*) topit[2]. *Fonta lichefiată se toarnă în forme speciale.*

lichefiére s.f. topire, înv.› lichefacere, lichefacție. *După lichefiere, fonta este turnată în forme speciale.*

lichelíe s.f. (*rar*) v. Lichelism.

lichelísm s.n. ‹rar› lichelie, ‹fam.› puşlamalâc. *Lichelismul este greu de eradicat.*

lichén s.m. **I** (*bot.*) **1** ‹reg.› muşchi-creţ (v. *muşchi*[2]), muşchi-de-munte (v. *muşchi*[2]). **2** ***lichen-de-Islanda*** = ***lichen-islandic*** = *Lichen islandicus*; muşchi[2]. **II** (*med.; pop.*) ‹pop.› păducel, ‹reg.› funigel, furnicel, must, păduchelniţă, trântitură[2]. *Lichenul este o boală de piele, care se manifestă prin mâncărimi puternice la tălpi şi între degetele de la picioare.*

lichíd, -ă adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „solid", „gazos"; despre materii, substanţe etc.*) ‹rar› licoros, înv.› udos. *Peştii trăiesc în mediu lichid. A amestecat într-un vas mai multe substanţe lichide.* **2** (*în opoz. cu „tulbure"; înv.; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent. **II** s.n. **1** înv.› lichiditate. *Măsoară densitatea lichidului din vas.* **2** băutură, ‹arg.› stropeală. *I-a cerut chelnerului un lichid dulce din fructe.* **3** (*fiziol., med., med. vet.*) ‹pop.› zeamă. *Lichidul care iese din rană este amestecat cu puroi.* **4** (*fiziol.*) ***lichid cefalorahidian*** = neurolimfă. *Lichidul cefalorahidian umple sistemul ventricular cerebral, având rol de protecţie împotriva şocurilor mecanice şi de mijlocire a schimburilor metabolice la nivelul ţesutului nervos central;* ***lichid sinovial*** = sinovie. *Lichidul sinovial este secretat de membranele situate în cavitatea articulaţiilor, cărora le asigură o bună funcţionare.* **III** s.f. (*fon.*) consoană lichidă. *Lichidele sunt lateralele şi vibrantele care se articulează în mod continuu.*

lichidá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică probleme, activităţi, stări etc.*) a încheia, a sfârşi, a termina. *S-a întâlnit cu el ca să lichideze toate problemele care au fost între ei. Şi-au lichidat răfuielile vechi.* **2** (*compl. indică organizaţii, societăţi, firme, întreprinderi etc.*) a desfiinţa, a dizolva, a închide, înv.› a ridica, ‹fig.; înv.› a răsfira. *Fabrica a fost lichidată, iar muncitorii au fost trecuţi în şomaj.* **3** (*compl. indică organizaţii, reţele, asociaţii etc.*) a desfiinţa, a suprima, ‹fig.› a demantela, a destrăma, a neantiza. *A reuşit să lichideze o reţea de spionaj.* **4** (*compl. indică situaţii tensionate, realităţi sociale negative, manifestări extreme etc.*) a desfiinţa, a suprima, ‹fig.› a dezrădăcina, a eradica, a extirpa, ‹fig.; pop. şi fam.› a stârpi. *Corupţia trebuie lichidată prin legi severe.* **5** (*compl. indică litigii, controverse, conflicte etc.*) a clarifica, a rezolva, a soluţiona, înv.› a paravlepsi. *Părinţii au reuşit să lichideze disensiunile dintre ei.* **6** (*compl. indică manifestaţii, acţiuni etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a sparge. *Unii lideri au încercat să lichideze greva.* **7** (*compl. indică datorii băneşti, taxe, polițe, obligaţii materiale etc.*) a achita, a onora, a plăti, înv. şi pop.› a număra[1], ‹pop. şi fam.› a împlini, înv. şi reg.› a plini, a umple, înv.› a libera, a răfui, a răspunde, a solda, ‹grec.; înv.› a exoflisi[1]. *Şi-a vândut bijuteriile pentru a-şi lichida datoriile.* **8** (*rar; compl. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) v. Consuma[1]. Epuiza. Isprăvi. Sfârşi. Termina. **9** (*fam.; compl. indică lucruri, spaţii etc.*) v. Aneantiza. Distruge. Nimici. **II** fig. **1** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe" etc.*) a elimina, a exclude, a îndepărta, a înlătura, a scoate. *Din cauza abaterilor repetate, conducerea l-a lichidat din organizaţie.* **2** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desfiinţa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

lichidáre s.f. **I 1** ‹rar› lichidaţiune. *Lichidarea contului se face la scadenţă.* **2** încheiere, terminare, ‹rar› lichidaţiune. *A venit timpul lichidării acestor vechi răfuieli.* **3** desfiinţare, dizolvare, închidere. *Lichidarea fabricii a declanşat greva salariaţilor.* **4** desfiinţare, suprimare, ‹fig.› destrămare. *Lichidarea reţelei de spionaj este meritul întregii echipe de contraspionaj.* **5** desfiinţare, suprimare, ‹fig.› dezrădăcinare, eradicare, extirpare, ‹fig.; livr.› eradicaţie, ‹fig.; pop. şi fam.› stârpire. *Lichidarea corupţiei este un imperativ major.* **6** achitare, onorare, plată, plătire, ‹rar› liberare, plătit[1], înv. şi pop.› răfuială, înv.› exoflisire[1], răfuire, răspundere, umplere, ‹grec.; înv.› exoflisis, ‹ieşit din uz› liberaţie. *Lichidarea ratei la bancă se face la sfârşitul fiecărei luni.* **7** (*rar*) v. Desăvârşire. Ducere la capăt. Ducere la sfârşit. Împlinire. Îndeplinire. Înfăptuire. Realizare. **8** (*fam.*) v. Aneantizare. Desfiinţare. Distrugere. Nimicire. **II** fig. (*fam.*) v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere.

lichidát, -ă adj. **I 1** (*despre probleme, conflicte, activităţi, stări etc.*) încheiat, sfârşit[2], terminat[2]. *Consideră vechea răfuială lichidată.* **2** (*despre organizaţii, societăţi, firme, întreprinderi etc.*) desfiinţat, dizolvat, închis. *Fabrica lichidată a adus în şomaj câteva sute de muncitori.* **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2].

lichidatór s.m. fig. (*fam.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaş.

lichidaţiúne s.f. (*rar*) **1** v. Lichidare. **2** v. Lichidare. Încheiere. Terminare.

lichidificá vb. I. refl. (*înv.; despre corpuri gazoase*) v. Lichefia.

lichiditáte s.f. (*înv.*) v. Lichid.

lichiór s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Vişinată.

licián s.m. (*bot.; reg.*) v. Cătină. Cătină-de-garduri (*Lycium vulgare*).

licít[1], -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „ilicit"; despre acte, instituţii, organizaţii, măsuri ale unor autorităţi etc.*) legal, ‹astăzi rar› legiuit, înv.› leginic, pravilicesc, pravilnic, pravilnicesc. *Certificatul medical este un act licit. Guvernul instaurat este perfect licit.*

licít[2] adv. (*modal; reg.; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „cu", „ca"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

licitá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) înv. şi reg.› a licita[1], a liţitălui, înv.› a harecilui. *Mâine se vor licita câteva tablouri valoroase.*

licitáţie s.f. (*jur.; de obicei constr. cu vb. „a vinde", „a scoate", „a da"*) mezat, ‹fam.› strigare, înv. şi reg.› cochii-vechi. *Tablourile au fost vândute la licitaţie. Garderoba starului va fi scoasă la licitaţie.*

licitălui vb. IV. tr. (*jur.; înv. şi reg.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) v. Licita.

líciu s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cătină (*Lycium halimifolium*). **2** v. Crușin (*Rhamnus frangula*).

lícof s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Turtă dulce.

licóp s.m. (*bot.; reg.*) v. Cervană (*Lycopus europaeus* şi *Lycopus exaltatus*).

licopérd s.m. (*bot.; reg.*) *Lycoperdon candidum*; ‹reg.› băşica-porcului (v. *băşică*).

licopodiacée s.f. pl. (*bot.*) licopodinee. *Licopodiaceele formează familia de plante criptogame vasculare cu frunzele mari şi dinţate, pe dosul cărora se găsesc sporangi cu spori.*

licopodinée s.f. pl. (*bot.*) licopodiacee.

licórn s.m. (*mai ales în arta şi în lit. medievală*) inorog, unicorn. *Licornul este imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte.*

licorós, -oásă adj. **1** (*despre băuturi*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, plăcut, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaş, mişto, ‹reg.› ibiu, înv.› nostim. *A băut un vin licoros.* **2** (*în opoz. cu „solid", „gazos"; rar; despre materii, substanţe etc.*) v. Lichid.

lictár s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Magiun.

licureálă s.f. (*înv.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare.

licuríci s.m. **1** (*entom.*) *Lampyris noctiluca*; ‹livr.› lampir, luciolă, ‹pop.› foc-viu, focul-lui-Dumnezeu (v. *foc*), putregai, înv. şi reg.› fânăraş, ‹reg.› făclieş, fânăraş, gândac-scânteios, gândac-strălucios, gândăcel-scânteios, goangă-cu-foc, goangă-strălucoasă, licuş, lumină-de-pădure, pământ-viu, pepe-luminos, pricolici, pucurici, scânteiuţă, steluţă, vierme-cu-sclipăţ, vierme-de-foc, vierme-lucitor, vierme-luminos, vierme-verde, vierme-viu, viermişor, viermuşor, înv.› gândac-din-cel-luminos, gândac-luminos. **2** (*arg.*) v. Lanternă de buzunar.

licúş s.m. (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

licviríţie s.f. (*bot.; reg.*) v. Lemn-dulce (*Glycyrrhiza glabra*).

líder s.m. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) conducător, fruntaş, şef, ‹engl.› chief, ‹fig.› părinte, ‹fig.; pop.› baci, ‹fig.; fam.› vârf. *Liderul partidului este un distins intelectual.*

lidián s.m. înv.› lidiu. *Lidienii erau locuitorii Lidiei antice.*

lidítă s.f. (*chim.*) melinită. *Lidita este un exploziv pe bază de acid picric.*

lídiu s.m. (*înv.*) v. Lidian.

lído s.n. (*geomorf.*) cordon litoral, perisip, săgeată litorală. *Lidoul separă marea de un golf sau de o lagună.*

lidocaínă s.f. (*farm.*) xilină, xilocaină. *Lidocaina este un anestezic local, folosit şi ca antiaritmic ventricular.*

lie detector [laidi'tektər] s.n. detector de minciuni. *Lie detectorul înregistrează anumite reacții emotive în timpul interogatoriilor polițienești, aproximând atitudinea celui interogat în ceea ce privește adevărul.*
lied [lied] s.n. (*muz.*) cântec. *A cântat un lied de Beethoven.*
lién s.n. (*anat.*) splină. *Lienul este cel mai mare organ al sistemului limfoid, care produce limfocite, anticorpi, depozitează globulele roșii etc.*
lienítă s.f. (*med.*) splenită. *Lienita este inflamația splinei.*
lienocél s.n. (*med.*) hernie a splinei.
lienteríe s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Diaree.
liferá vb. I. tr. (*german.; înv.; compl. indică produse, mărfuri etc.*) v. Furniza. Livra.
liferánt s.m. (*german. înv.*) v. Furnizor.
liferáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Furnizare. Livrare.
liferát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre produse, mărfuri etc.*) v. Furnizat. Livrat.
liferáție s.f. (*înv. și reg.*) v. Furnizare. Livrare.
liferătór s.m. (*înv. și reg.*) v. Furnizor.
lifoșél s.n. (*milit.; reg.*) v. Pistol. Revolver.
lift s.n. (*tehn.*) ascensor. *Liftul blocului s-a defectat.*
liftá vb. I. tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.
líftboy s.m. invar. (*engl.*) v. Liftier.
liftiér s.m. ‹engl.› boy, liftboy. *Liftierul de la universitate este o persoană foarte amabilă.*
lífting facial s.n. (*chir. plast.*) ridectomie. *Prin lifting facial se înlătură ridurile și laxitatea pielii de la nivelul feței și al gâtului.*
lifuí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Lingări. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Adula. Flata. Linguși. Măguli.
lífuri s.n. pl. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Delicatesă.
lifurói s.m. (*reg.*) **1** v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru. **2** (*deprec.*) v. Fante. Filfizon.
ligaménț s.n. (*anat.*) **1** tendon, ‹înv. și pop.› zgârci[1], ‹pop.› vână, ‹reg.› pieliță, sfârc, ‹înv.› nerv. *A făcut o întindere de ligament.* **2 *ligament alveodentar*** = desmodont, parodonțiu moale, periodont, periodonțiu. *Ligamentul alveodentar înconjoară dintele și alveola dentară;* **ligament rotulian** = tendon rotulian. *Ligamentul rotulian este continuarea porțiunii centrale a tendonului mușchiului cvadriceps femural.*
ligatúră s.f. (*tipogr.*) logotip. *Ligatura este reuniunea mai multor litere într-un singur semn grafic.*
ligăză s.f. (*mai ales la pl.* ***ligaze****; biochim.*) sintează. *Ligazele catalizează unele procese de sinteză din organism.*
ligă s.f. (*med.; reg.*) v. Alunea. Alunică. Aluniță.
lígăr s.n. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.
ligheán s.n. **1** (*gosp.*) ‹reg.› ilian, ‹înv.› medelniță, spălătoare (v. *spălător*), tas. *A pus câteva tricouri la muiat într-un lighean.* **2** (*înv. și reg.*) v. Chiuvetă. Lavabou. Lavoar. **3** (*anat.; înv.*) v. Bazin. Cavitate pelvină. Pelvis. **4** (*arg.*) v. Cameră de culcare. Cameră de dormit. Dormitor.
lighenáș s.n. (*gosp.*) lighenuț.
lighenúț s.n. **1** (*gosp.*) lighenaș. **2** (*art.; anat.; înv.*) ***lighenuțul rinichilor*** v. Bazinet. Pelvis renal.
lighioánă s.f. **I 1** (*zool.; înv. și pop.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **2** (*zool.; înv. și pop.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*). **3** (*ornit.; înv. și pop.*) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică. **II** fig. **1** (*pop. și fam.; deprec.*) v. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. **2** (*pop.; deprec.*) v. Străin.
lighírion subst. (*mineral.; grec.; înv.*) v. Opal.
lignificá vb. I. refl. (*bot.; despre țesuturi vegetale*) a se sclerifica, ‹rar› a se lemnifica. *Tulpina unor plante se lignifică.*
lignificáre s.f. sclerificare *Lignificarea tulpinilor plantelor se produce în timp.*
lignificát, -ă adj. (*bot.; despre țesuturi vegetale*) lemnos, sclerificat, ‹rar› lemnificat, lignoscent, lignos. *Miezul sâmburilor lignificați ai caiselor este plăcut la gust.*
ligniscént, -ă adj. (*bot.; rar; despre țesuturi vegetale*) v. Lemnos. Lignificat. Sclerificat.
lignít s.n. (*geol.*) ‹reg.› sigă. *Lignitul este sfărâmicios și are o putere calorică mică.*
lignivór, -ă adj., s.m. (*zool., entom.*) **1** adj. (*despre unele animale și insecte*) xilofag. *Animalele lignivore se hrănesc cu țesutul lemnos al plantelor sau rod lemnul.* **2** s.m. (la pl. ***lignivori***) lignodestructori. *Lignivorii se hrănesc cu lemn, pe care îl distrug.*
lignodestructóri s.m. pl. (*zool., entom.*) lignivori (v. *lignivor*).
lignofóliu s.n. (*tehn.*) fanerit. *Lignofoliul este folosit la confecționarea carcaselor de aparate electrotehnice, de radio și de televizoare.*
lignométru s.n. (*tipogr.*) liniometru. *Lignometrul este o riglă metalică, gradată după sistemul corpurilor tipografice, care servește pentru numărarea liniilor.*
lignós, -oásă adj. (*bot.; rar; despre țesuturi vegetale*) v. Lemnos. Lignificat. Sclerificat.
lignóză s.f. (*biochim.*) celulază. *Lignoza este secretată de intestinul unor erbivore.*
ligoăce s.f. (*bot.; reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).
ligótă s.f. (*reg.*) v. Avantaj. Favoare. Înlesnire. Privilegiu.
ligroína s.f. (*chim.*) benzină ușoară. *Neofalina este o ligroină, folosită la umplerea brichetelor.*
ligúr, -ă adj., s.f. **1** adj. liguric, ‹rar› ligurian. *Populația ligură, așezată în nord-vestul Italiei și în sud-estul Franței, a fost asimilată de celți și de romani.* **2** s.f. (*lingv.*) ligurică, ‹rar› liguriană. *Ligura era un dialect nordic galo-italic, vorbit în provincia Liguria.*
ligurián, -ă adj., s.f. (*rar*) **1** adj. v. Ligur. Liguric. **2** s.f. (*lingv.*) v. Ligură (v. *ligur*). Ligurică (v. *liguric*).
ligúric, -ă adj., s.f. **1** adj. ligur, ‹rar› ligurian. **2** s.f. (*lingv.*) ligură (v. *ligur*), ‹rar› liguriană (v. *ligurian*).
lihár s.m. (*bot.; reg.*) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
líhaș, -ă adj. (*reg.; despre boabe de cereale, semințe etc.*) v. Sec.
lihăí[1] vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) v. Gâfâi. Pufăi. Sufla.
lihăí[2] vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Hămesi. Lihni. **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) v. Plictisi. Urî.
lihăiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Hămeseală. Hămesire. Lihneală. **2** v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].
lihăít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit[2].
lihneálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** ‹pop. și fam.› hămeseală, hămesire, ‹reg.› lihăială. *Avea o stare de lihneală cumplită, de parcă nu mai mâncase de câteva zile.* **2** v. Leșin. Sfârșeală.
lihní vb. IV. **1** intr., refl. (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› a (se) hămesi, a (se) sfârși, ‹reg.› a se leșui[2], a se lihăi[2], ‹fig.; fam.› a leșina, a se topi. *După zile de regim alimentar sever, era lihnit de foame.* **2** intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
lihnít, -ă adj. **1** (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› hămesit, sfârșit[2], ‹înv. și reg.› pocâltit, ‹reg.› hlipit, leșiat[2], leșnit, leșuit, lihăit, niștocit, țiulghit, ‹fig.; fam.› leșinat[2]. *Mânca lacom ca un animal lihnit.* **2** fig. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Ahtiat. Avid. Dorit. Doritor. Dornic. Flămând. Înfometat. Însetat. Jinduit. Jinduitor. Lacom. Râvnitor. Setos.
líhod, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre mâncăruri, băuturi*) v. Dulceag. Fad. Insipid. Searbăd[1]. **2** (*mai ales despre apă*) v. Sălciu. **3** (*despre gust*) v. Fad. Leșietic. Leșios. Sălciu. Searbăd[1].
líhoș, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul"; reg.; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat.
líhtdruc s.n. (*tipogr.*) colografie, fototipie. *Lihtdrucul este un procedeu de tipărire în care prepararea clișeului imprimabil se face pe o placă de sticlă.*
lilá adj. invar., s.n. invar. **1** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) liliachiu, micșuniu, mov, violet, vioriu, ‹rar› lilacin, stânjeniu, toporășiu, viorel, ‹pop.› laliu, ‹reg.› libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. *Bluza ei este lila.* **2** s.n. invar. liliachiu, mov, violet, vioriu, ‹rar› stânjeniu, ‹reg.› viorint[1]. *Lilaul se asortează cu albul.*
lilacín, -ă adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.
liliác[1] s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***liliac-comun, liliac-nemțesc, liliac-roșu, liliac-sălbatic***) *Syringa vulgaris*; ‹înv. și reg.› scumpie[2], ‹reg.› ardioane, argovan, boroștean, iorgovan, liurbăn, mălin, mălin-roșu, pelin, salbă-moale, scânteie, scrânten, scrinte, sireni. **2** (*și* ***liliac-franțuzesc, liliac-nemțesc, liliac-persan***) *Syringa persica*; ‹reg.› boroștean, mălin-verde, scumpie[1], scumpie-altoită (v. *scumpie*[1]). **3** (*și* ***liliac-românesc***) *Syringa josikaea*; lemnul-vântului (v. *lemn*), ‹reg.› orgoian, pană, scumpie[1]. **4 *liliac-de-câmp*** = ***liliac-de-toamnă*** = ***liliac-sălbatic*** = *Aster*

tripolium; albăstrică, răchițică-de-toamnă, ‹reg.› tămâiță-de-câmp; ***liliac-de-grădină*** = ***liliac-franțuzesc*** = *Hesperis matronalis*; nopticoasă, ‹rar› violă-de-noapte (v. *viola*[2]), violă-de-primăvară (v. *viola*[2]), ‹reg.› floarea-nopții (v. *floare*), liliacel, micșunea, mirodenie, pupăză, șibiog, vioară-de-noapte (v. *vioară*[3]), viorea-de-noapte; ***liliac-de-munte*** = *Alnus viridis*; aninaș, arin-de-munte, arin-verde; ***liliac-de-pădure*** = ***liliac-sălbatic*** = *Daphne mezereum*; tulichina-lupului (v. *tulichină*), tulichină, ‹reg.› afin-sălbatic (v. *afin*[1]), cleiță, dafin, lemn-câinesc, mălin-sălbatic, pațachină[1], piperul-lupului (v. *piper*), teiul-lupului (v. *tei*), tulichioară, țepchin, țolul-lupului (v. *țol*[1]); ***liliac-nemțesc*** = *Phlox paniculata*; brumărea, flox, ‹reg.› arsenică, botcuță, liliecuț, ploscuță, răchițele-de-toamnă (v. *răchițea*), rotocoale (v. *rotocol*), sămăchișă, scaunul-Domnului (v. *scaun*), scânteiuță, ursărele; (*reg.*) ***liliac-de-mare*** v. Crin-de-toamnă (*Hosta plantaginea*); ***liliac-galben*** v. Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Rubes aureum*). **5** (*reg.*) v. Mălin. Mălin-alb. Mălin-negru (*Prunus padus*). **6** (*reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*). **7** (*reg.*) v. Scumpie[1] (*Cotinus coggygria*).

liliác[2] s.m. (*zool.*) **1** *Vespertilis murinus*; ‹reg.› șoarece, șoarece-cu-aripi. **2** (*și* ***liliac-de-amurg***, ***liliac-de-seară***, ***liliac-urecheat***) *Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula*; ‹reg.› potlogar, șoarece, șoarece-cu-urechi.

liliacél s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*).

liliachíu, -íe adj. invar., s.n. invar. **1** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) lilia, micșuniu, mov, violet, vioriu, ‹rar› lilacin, stânjeniu, toporășiu, viorel, ‹pop.› laliu, ‹reg.› libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. **2** s.n. invar. lilia, mov, violet, vioriu, ‹rar› stânjeniu, ‹reg.› viorint[1].

liliceá s.f. (*bot.*) **1** *Iberis amara*; ‹reg.› pelin-bun, Sfântul-Petru (v. *sfânt*), zăpejoare. **2** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **3** (*la pl.* ***lilicele***; *reg.*) v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*). **4** (*la pl.* ***lilicele***; *reg.*) v. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis semperflorens*).

lílie s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***lilie-albă***) v. Crin (*Lilium candidum*). **2** (*și* ***lilie-sălbatică***, ***lilie-vânătă***) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **3** (*și* ***lilie-galbenă***, ***lilie-roșie***) v. Coroana-împăratului (v. *coroană*) (*Lilium bulbiforum*). **4** (*și* ***lilie-vânătă***) v. Stânjenel (*Iris florentina*). **5** ***lilie-galbenă*** v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*); ***lilie-roșie*** v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*).

liliecúț s.m. (*bot.; reg.*) Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*).

lilíg s.m. (*înv. și reg.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

lilií vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

lilióm s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***liliom-alb***) v. Crin (*Lilium candidum*). **2** (*și* ***liliom-alb***, ***liliom-bun***) v. Cercelușî (v. *cercelușî*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*). **3** (*și* ***liliom-galben***) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*). **4** (*și* ***liliom-albastru***, ***liliom-negru***, ***liliom-vânăt***) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **5** v. Linariță (*Linaria vulgaris*). **6** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **7** ***liliom-păsăresc*** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjeni-de-pădure (v. *stânjen*). Stânjeni-pestrițî (v. *stânjen*) (*Iris variegata*); ***liliom-sălbatic*** v. **a** Lăcrimiță (*Majanthemum bifolium*); **b** Coada-cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum*, *Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*).

lilipúț adj. invar. (*despre ființe, obiecte etc.*) liliputan, pitic, ‹înv.› logoș. *Are un cățel liliput. Jocul copilului are piese liliput.*

lilipután, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe, obiecte etc.*) liliput, pitic, ‹înv.› logoș. **2** s.m., s.f. nan[1], pigmeu, pitic, ‹rar› liliputian, ‹fam.› prichindel, ‹reg.› ghemiș, hâc, nimuric, patic, tambic, ‹înv.› logoș, ‹turc.; înv.› giugea. *Liliputanii se angajează, de obicei, la circ.*

liliputián, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

líliu s.m. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Crin (*Lilium candidum*). **2** (*reg.*) ***liliu-galben*** v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*); ***liliu-vânăt*** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).

liliúță s.f. (*bot.*) *Anthericum ramosum*; ‹reg.› aișor-galben, beteala-miresei (v. *beteală*), limba-păsării (v. *limbă*), păienjenel, voalul-miresei (v. *voal*).

limán s.n. **I 1** (*geomorf.*) litoral, mal[1], margine, riviera, țărm, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristaniște, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe limanul Mării Negre este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de liman.* **2** (*geomorf.; înv.*) v. Estuar. **3** (*înv.*) v. Port[2]. **II** fig. (*constr. mai ales cu vb. „a cere”, „a găsi”, „a oferi”, „a solicita”*) adăpost, azil, refugiu, scăpare, ‹fig.› vizuină, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de la mănăstire un liman.*

limár s.m. (*bot.; reg.*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

límax s.m. (*zool.*) *Limax*; melc-de-frunze, melc-fără-casă, ‹pop.› melc-de-ogor, ‹reg.› babiță.

límă[1] s.f. (*bot.*) **1** (*rar*) v. Perișor[1] (*Elymus asper*). **2** (*rar*) v. Merișor[1]. Perișor[2] (*Pyrola secunda*). **3** (*reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*).

límă[2] s.f. (*tehn.; fran.*) **1** v. Pilă[2]. **2** v. Raspel.

limb s.n. (*bot.*) lamină. *Limbul este partea lățită a frunzei.*

límbă vb. I. tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Adula. Flata. Linguși. Măguli.

limbáj s.n. **I** (*lingv.*) **1** (*și* ***limbaj articulat***) grai, limbă, vorbire, ‹rar› vorbit[1], ‹înv. și reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă, ‹fran.› langaj. *Există numeroase cercetări privind apariția limbajului ca necesitate de comunicare între oameni. Pentru a servi cu adevărat la comunicare, limbajul trebuie să se supună necesităților sociale.* **2** (*și* ***limbaj natural***) grai, limbă, limbă naturală. *L-a auzit spunând ceva într-un limbaj necunoscut. După limbaj, turcii se includ în grupa altaicilor.* **3** ***limbaj comun*** = limbaj curent. *Limbajul comun este felul de a se exprima simplu, nepretențios, pe înțelesul tuturor;* ***limbaj curent*** = limbaj comun; ***limbaj de lemn*** = limbă de lemn. *Limbajul de lemn a fost o caracteristică a presei comuniste;* ***limbaj de specialitate*** = ‹impr.› tehnolect. *Studiile în care se folosește un limbaj de specialitate nu sunt accesibile publicului larg.* **4** stil, ‹rar› grai, vorbire. *Se exprimă într-un limbaj academic.* **II** (*stil.*) ‹livr.› verb. *Limbaj artistic. Limbaj poetic.*

limbái, -ă adj. (*fon.; înv.; despre sunete*) v. Lingual.

limbár s.n. **I 1** (*anat.; pop.*) ‹pop.› ața limbii (v. *ață*), ață-la-limbă, frâul limbii (v. *frâu*). *Limbarul este membrana care unește fața inferioară a limbii cu mucoasa gurii.* **2** (*med.; pop.*) v. Aftă. **3** (*med. vet.; mai ales la bovine; reg.*) v. Febră aftoasă. **4** (*med. vet.; reg.*) v. Cobe. **II** (*bot.; reg.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*).

limbáre s.f. (*mar.*) alimbare. *Limbarea este operația de descărcare a unei părți din încărcătura unei nave, pentru a-i permite să navigheze în ape mai puțin adânci.*

limbáreț, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

limbáriță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Alisma plantago-aquatica*; ‹reg.› brâncariță, limba-bălții (v. *limbă*), limba-bălților (v. *limbă*), limba-broaștei (v. *limbă*), limba-oii (v. *limbă*), limba-vacii (v. *limbă*), pătlagina-bălților (v. *pătlagină*), pătlagină-de-apă, podbal-de-apă, pulmuna-de-pe-baltă (v. *pulmună*), rahnă[2]. **2** (*reg.*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*). **3** (*reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **4** (*reg.*) v. Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*). **II** (*med. vet.; reg.*) v. Cobe.

límbă s.f. **A I 1** (*anat.*) ‹arg.› elice, pendulă, șubă. *Limba are rol important în perceperea gustului, în procesul de masticație și de deglutiție a alimentelor, iar la om și în articularea sunetelor.* **2** (*med.*) ***limbă cerebriformă*** = limbă plicaturată, limbă scrotală. *Limba cerebriformă este o boală caracterizată prin îngroșarea limbii, a cărei față dorsală se acoperă cu numeroase pliuri transversale neregulate;* ***limbă plicaturată*** = limbă cerebriformă, limbă scrotală; ***limbă scrotală*** = limbă cerebriformă, limbă plicaturată. **3** (*anat.; reg.; și, art.,* ***limba beregatei*** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă. **B I** (*lingv.*) **1** idiom, sistem lingvistic, ‹livr.› glosie, ‹înv. și pop.› vorbă. *Româna este o limbă romanică. Latina este o limbă moartă.* **2** ***limbă-bază*** = limbă de bază, limbă-mamă. *Limba-bază este limba din care provin limbile aceleiași familii sau ale aceluiași grup genealogic de limbi;* ***limbă comună*** = koine, ‹rar› limbă obștească. *Limba comună este varianta unei limbi care servește comunicării între vorbitori de dialecte sau de graiuri diferite;* ***limbă curentă*** = ***limbă de conversație*** = vorbire cotidiană, vorbire cu-

rentă, vorbire obișnuită, vorbire zilnică, ‹înv. și pop.› vorbă comună, vorbă de obște, vorbă de rând, vorbă de toate zilele ‹fam.› limbă de toate zilele, vorbire de toate zilele. *Limba curentă este aspectul limbii obișnuit în relațiile dintre oameni. Folosește acest termen cu sensul său din limba curentă;* ***limbă de bază*** = limbă-bază, limbă-mamă; ***limbă de lemn*** = limbaj de lemn; ***limbă de stat = limbă oficială*** = ‹înv.› limbă oficioasă. *Limba de stat este limba utilizată în administrația unui stat și în instituțiile acestuia;* ***limbă internațională*** = limbă universală. *Limba internațională este o limbă națională cu largă circulație în afara granițelor națiunii, care este folosită în mod oficial, mai ales în relațiile diplomatice;* ***limbă literară*** = ‹rar› vorbire cultă, vorbire literară. *Limba literară este aspectul cel mai corect și mai îngrijit al limbii unei comunități, codificat prin existența unor norme și consolidat prin scris;* ***limbă-mamă*** = limbă-bază, limbă de bază; ***limbă maternă = limbă natală*** = ‹înv.› limba maicei, limba-mumă. *Limba maternă este limba care se învață în primii ani ai copilăriei, de la părinți;* ***limbă modernă*** = limbă vie. *O limbă modernă este o limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată de noi;* ***limbă națională*** = ‹înv.› limba maicei patrie, limbă naționalicească. *Limba națională este limba comună și unică a tuturor membrilor unei națiuni;* ***limbă universală*** = limbă internațională; ***limbă populară = limbă vorbită = limbă vulgară*** = vorbire populară, ‹rar› vorbire dialectală, vorbire regională, ‹înv.› limbă a obștii, limbă a poporului, limbă poporală. *Limba populară este aspectul limbii naționale propriu felului de a vorbi al poporului;* ***limbă vie*** = limbă modernă; *(rar)* ***limbă obștească*** v. Koine. Limbă comună; *(fam.)* ***limbă de toate zilele*** v. Limbă curentă. Limbă de conversație. Vorbire cotidiană. Vorbire curentă. Vorbire obișnuită. Vorbire zilnică; *(înv.)* ***limbă a obștii = limbă a poporului= limbă poporală*** v. Limbă poporală. Limbă populară. Limbă vulgară. Vorbire populară; ***limbă naționalicească*** = *(art.)* ***limba maicei patrie*** v. Limbă națională; ***limbă oficioasă*** v. Limbă de stat. Limbă oficială; *(art.)* ***limba maicei*** = ***limba-mumă*** v. Limbă maternă. Limbă natală. **3** ***limbă ariană = limbă indo-ariană = limbă indo-iraniană*** = ariană (v. *arian*[1]). *Limba ariană se vorbește în prezent în India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Afghanistan, Sri Lanka;* ***limbă armeană*** = armeană (v. *armean*[2]). *Limba armeană aparține familiei de limbi indo-europene;* ***limbă franceză*** = franceză (v. *francez*). *Limba franceză este o limbă romanică;* ***limbă germană*** = germană (v. *german*), ‹astăzi rar› nemțească (v. *nemțesc*). *Vorbește destul de bine limba germană;* ***limbă latină*** = latină, ‹înv.› latinească (v. *latinesc*), latinie. *Limba latină este o limbă indo-europeană din grupul italic;* ***limbă latină clasică = limbă latină literară*** = latină clasică, latină cultă, latină literară, latină savantă. *Limba latină clasică era limba latină folosită în Imperiul Roman, mai ales în scris, de persoanele instruite;* ***limbă latină populară = limbă latină vulgară*** = latină populară, latină vulgară, ‹rar› latină rustică, ‹înv.› latină poporană, limbă latină poporană, limbă latină rustică. *Limba latină vulgară era limba latină folosită în toate provinciile Imperiului Roman de populația neinstruită;* ***limbă macedoneană*** = macedoneană (v. *macedonean*), veche macedoneană (v. *vechi*[2]). *Limba macedoneană este o limbă indo-europeană înrudită cu greaca veche, vorbită de vechii macedoneni;* ***limbă maghiară*** = maghiară (v. *maghiar*), înv. și reg.› ungurie. *Limba maghiară face parte din familia limbilor fino-ugrice;* ***limbă maldiviană*** = maldiviană. *Limba maldiviană se vorbește în Maldive și în India;* ***limbă neogreacă = limbă romaică*** = greacă modernă (v. grec), neogreacă (v. *neogrec*), romaică. *Limba neogreacă este limba greacă din perioada modernă, formată începând cu sec. al XVI-lea, care este diferită de greaca veche și de greaca bizantină;* ***limbă occitană = limbă provensală*** = occitană, provensală. *Limba provensala se vorbește în sudul Franței, în Spania și în Italia;* ***limbă polonă = limbă poloneză*** = polonă (v. *polon*), poloneză (v. *polonez*); ‹înv. și pop.› limbă leșească. *Limba poloneză face parte din familia limbilor slave, grupul occidental;* ***limbă română = limbă românească*** = română (v. *român*), ‹rar› românească (v. *românesc*), ‹înv.› românie. *Limba română este singura limbă romanică din aria sud-est europeană;* ***limbă sanscrită*** = sanscrită (v. *sanscrit*), ‹înv.› limbă sanscritică. *Limba sanscrită este vechea limbă indo-europeană din India, în care sunt redactate majoritatea operelor din literatura clasică a acestei țări;* ***limbă sardă*** = sardă (v. *sard*). *Limba sardă este o limbă romanică vorbită de sarzi;* ***limbă sarmată*** = sarmată (v. *sarmat*). *Limba sarmată este limba iraniană veche vorbită de sarmați;* ***limbă sârbo-croată*** = sârbo-croată. *Limba sârbo-croată este limba slavă vorbită de sârbi și de croați în fostul spațiu iugoslav;* ***limbă siriană*** = siriană (v. *sirian*), ‹înv.› limbă sirienească. *Limba siriană este o limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, de origine arabă, vorbită de sirieni;* ***limbă slavă comună*** = slavă comună. *Limba slavă comună este limba vorbită de slavi până la începutul sec. al IX-lea, înainte de a se despărți în limbi și dialecte;* ***limbă slavă de cultură = limbă slavonă*** = slavă de cultură (v. *slav*), slavonă (v. *slavon*), ‹rar› slavonă bisericească (v. *slavon*), ‹înv.› limbă slavoneacă, limbă slovenească, slavonie, slovenie. *Limba slavă de cultură a fost utilizată, în Evul Mediu, și în Țările Române, ca limbă liturgică și de cancelarie;* ***limbă slavă veche = limbă veche slavă*** = paleoslavă, slavă veche (v. *slav*), veche slavă (v. *vechi*[2]), ‹astăzi rar› limbă slavică, ‹ieșit din uz› bulgară veche (v. *bulgar*), slavă bulgară (v. *slav*), slavă bulgărească (v. *slav*), ‹impr.› slavă bisericească (v. *slav*), slavă veche bisericească (v. *slav*). *Limba slavă veche este o limbă dispărută, de origine indo-europeană;* ***limbă slovacă*** = slovacă (v. *slovac*). *Limba slovacă face parte din familia limbilor slave, grupul occidental;* ***limbă slovenă*** = slovenă (v. *sloven*). *Limba slovenă face parte din familia limbilor slave, grupul meridional;* ***limbă spaniolă*** = spaniolă (v. *spaniol*). *Limba spaniolă este vorbită în Spania și în toate țările Americii Centrale și ale Americii de Sud, cu excepția Braziliei;* ***limbă sumeriană*** = sumeriană. *Limba sumeriană era scrisă cu litere cuneiforme;* ***limbă tătară*** = tătară (v. *tătar*). *Limba tătară face parte din familia altaică, ramura turcică de vest;* ***limbă toharică*** = toharică. *Limba toharică este o limbă indo-europeană vorbită în Antichitate în Asia Centrală și cunoscută din texte scrise cu alfabet hindus, datând din secolele al V-lea-al VII-lea d.Hr.;* ***limbă turcă*** = turcă (v. *turc*), ‹rar› turcească (v. *turcesc*). *Limba turcă face parte din familia limbilor turcice;* ***limbă vedică*** = sanscrită vedică, vedică. *Vedele și comentariile vedice sunt scrise în limba vedică;* *(la pl.)* ***limbi mon-khmere*** = limbi mon-khmerice; ***limbi mon-khmerice*** = limbi mon-khmere. *Limbile mon-khmerice alcătuiesc familia de limbi din sud-estul Asiei, vorbite de khmerii din Cambodgia și de alte populații din Vietnam, Laos, Thailanda, Myanmar și din peninsula Malacca;* ***limbi paleoasiatice*** = limbi paleosiberiene. *Limbile paleoasiatice sunt limbile vorbite în Siberia, care nu pot fi grupate într-o familie comună;* ***limbi paleosiberiene*** = limbi paleoasiatice; *(astăzi rar)* ***limbă slavică*** v. Limbă slavă veche. Limbă veche slavă. Paleoslavă. Slavă veche (v. *slav*). Veche slavă (v. *vechi*[2]); *(înv. și pop.)* ***limbă leșească*** v. Limbă polonă. Limbă poloneză. Polonă (v. *polon*). Poloneză (v. *polonez*); *(înv.)* ***limbă latină poporană = limbă latină rustică*** v. Latină populară. Latină vulgară. Limbă latină populară. Limbă latină vulgară; ***limbă sanscritică*** v. Limbă sanscrită. Sanscrită (v. *sanscrit*); ***limbă sirienească*** v. Limbă siriană. Siriană (v. *sirian*); ***limbă slavonească = limbă slovenească*** v. Limbă slavă de cultură. Limbă slavonă. Slavă de cultură (v. *slav*). Slavonă (v. *slavon*). **4** grai, limbaj, limbaj articulat, vorbire, ‹rar› vorbit[1], ‹înv. și reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă, ‹fran.› langaj. **5** *(și* ***limbă naturală****)* grai, limbaj, limbaj natural. **6** vorbă, vorbire, vorbit[1]. *Îl recunoaște după limbă. Are o limbă colorată.* **7** *(art.; fam.)* ***limba șmecherilor*** = *(înv)* ***limba cârâitorilor = limba hoțească*** v. Argou. **8** *(înv.)* v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **II 1** *(înv. și pop.)* v. Glas. Grai. Voce. **2** *(înv.)* ***limbă strâmbă*** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Clevetea-lă. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **III 1** *(adesea la pl.* ***limbi****; înv. și pop.)* v. Neam. Popor. **2** *(înv.)* v. Iscoadă. Spion. **3** *(arg.)* v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **4** *(arg.)* v. Adulator. Lingușitor. **C I 1** *(la ceasuri)* arătător, ‹reg.› manoș, mutatău, țaigăr, țărcălam. *Limba ceasului indică ora zece.* **2** *(tehn.; la meliță)* cuțit, ‹pop.› bătător, condei, fofelniță, ‹reg.› cordenci, limboi, lopată, lopătâc, lopățică, tocător. *A cumpărat o nouă limbă la meliță.* **3** *(la cataramă; înv. și pop.)* ‹reg.› limburuș, limbuș. *Limba este cuiul cataramei.*

4 (*art.; tehn.; la plug; pop.*) ***limba cracilor*** = ‹pop.› craci cu limbă (v. *crac*). *Cu ajutorul limbii cracilor se reglează schimbătorul plugului.* **5** (*tehn.; pop.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **6** (*la hădărag; reg.*) v. Îmblăciu. **7** (*la fântână; reg.*) v. Cumpănă. **8** (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog. **II 1** ascuțiș, lamă, lamină, pană, pânză, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de limbă.* **2** (*la ciocan; înv.*) v. Pană. **III** (*tehn.*) **1** (*la car, la căruță sau la sanie*) furcă, pisc, ‹reg.› cârlig, grui[2], popârțac[2], splină. *De limbă se fixează protapul.* **2** (*la car; reg.*) v. Tânjală. **3** (*la tânjala carului; reg.*) v. Cătușă. Tânjăluță. **IV** (*muz.*) **1** (*la instrumente muzicale de suflat; rar*) v. Ancie. Pană. **2** (*la pian, orgă etc.; rar*) v. Clapă. Tastă. Tușă[1]. **3** (*la instrumenele cu coarde; pop.*) v. Tastieră. **V 1** încălțător. *Folosește o limbă pentru a-și pune pantofii.* **2** (*pesc.; la plasa de pescuit*) ‹reg.› gârlici, pridvor, tindă. **3** (*pesc.*) ureche, ‹reg.› zâmboc. *Limba este ciocul cârligului de undiță care reține peștele prins.* **4** (*art.; constr.; la acoperișul casei; reg.*) ***limba-caprei*** v. Cătușă. Chingă. **5** (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **6** (*înv.*) v. Bară. Lingou. **VI 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) bucată, fâșie, petic, sprânceană, ‹înv.› platviță. *I-a luat abuziv o limbă de teren. O limbă de pădure a fost tăiată.* **2** (*rar*) v. Șuviță. **3** (*rar*) v. Fâșie. Panglică. Șuviță. **D I** (*bot.*) **1** (*și, reg., **limba-boului, limba-vecinei***) *Phyllocactus ackermanni*; talpa-ursului (v. *talpă*), ‹reg.› bostan, broască, palmă, stoletnic. **2** (*art.*) ***limba-boului*** = **a** *Anchusa officinalis*; miruță, otrățel, ‹reg.› boroanță, iarbă-de-bou-sălbatică, limba-boului-cea-mică, roșii (v. *roșu*); **b** *Anchusa italica*; miruță, orcanetă; **c** *Agave americana*; agavă, ‹reg.› haluz, roadă, săbor, spin; **d** (*reg.*) v. Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului. Otrățel (*Borrago officinalis*); **e** (*reg.*) v. Dragavei. Ștevie. Ștevie-creață (*Rumex crispus*); **f** (*reg.*) v. Limba-cerbului. Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); **g** (*reg.*) v. Limba-peștelui (*Limonium vulgare*); **h** (*reg.*) v. Pătlagină (*Plantago major*); **i** (*reg.*) v. Sică (*Statice gmelini*); ***limba-cerbului*** = **a** *Scolopendrium vulgare*; năvalnic, ‹rar› scolopendră[2], ‹reg.› cerbar, ferigă, iarba-ciutei (v. *iarbă*), limar, limba-boului, limba-oii, limbariță, limba-vacii, limba-vecinei, podbal, razele-soarelui (v. *rază*), spasul-dracului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*); **b** (*reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*); **c** (*reg.*) v. Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*); **d** (*reg.*) v. Turiță (*Galium aparine*); **e** (*reg.*) v. Unghia-ciutei (v. *unghie*[1]) (*Ceterach officinarum*); ***limba-cucului*** = **a** *Botrychium lunaria*; ‹reg.› colan, dragoste, iarba-dragostei (v. *iarbă*), limba-șarpelui, limbar, lunarie, ‹înv.› lunărică, lunăriță; **b** (*reg.*) v. Iarbă-mare (*Stellaria holostea*); **c** (*reg.; și **limba-căii***) v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*); **d** (*reg.*) v. Palma-Maicii-Domnului (v. *palmă*) (*Orchis maculata*); **e** (*reg.*) v. Palma-pământului (v. *palmă*) (*Gymnadenia conopea*); **f** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis mascula*); ***limba-mării*** = **a** *Iberis semperflorens*; ‹reg.› lilicele (v. *lilicea*); **b** *Iberis umbellata*; iberis, ‹reg.› lilicele (v. *lilicea*), limbușoară, omățăl, punga-ciobanului (v. *pungă*), șaști, traista-ciobanului (v. *traistă*); ***limba-mielului*** = **a** *Borrago officinalis*; boranță, boranță-roșie, otrățel, ‹reg.› alior, arăriel, arățel, laptele-câinelui v. (*lapte*), limba-boului, limba-câinelui, limba-mieluțelului, mierea-ursului (v. *miere*); **b** (*reg.*) v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*); ***limba-oii*** = **a** *Cirsium canum*; ‹reg.› pălămidă[1]; **b** (*reg.*) v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*); **c** (*reg.*) v. Limba-cerbului. Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); **d** (*reg.*) v. Pătlagină (*Plantago major*); **e** (*reg.*) v. Pătlagină (*Plantago gentianoides*); **f** (*reg.*) v. Pătlagină. Pătlagină-bună. Pătlagină-mică. Pătlagină-moale (*Plantago media*); **g** (*reg.*) v. Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); ***limba-peștelui*** = **a** *Limonium vulgare*; ‹reg.› limba-boului; **b** (*reg.*) v. Sică (*Statice gmelini*); ***limba-soacrei*** = *Opuntia ficus-indica* și *Opuntia vulgaris*; broască, opunție, ‹reg.› palmă-cu-spini, stoletnic; ***limba-șarpelui*** = **a** *Ophioglossum vulgatum*; ‹reg.› grăitoare-de-rău (v. *grăitor*); **b** *Peucedanum latifolia*; ‹reg.› floarea-țigăncii (v. *floare*), leuștean-de-bahnă, leuștean-sălbatic, morcov-sălbatic; **c** (*reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*); **d** (*reg.*) v. Limba-cucului (*Botrychium lunaria*); **e** (*reg.*) v. Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); **f** (*reg.*) v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*); (*reg.*) ***limbă-de-piatră*** *Pinguicula vulgaris* și *Pinguicula alpina*; ‹reg.› foaie-grasă, îngrășătoare; (*art.*) ***limba-apei*** v. **a** Broasca-apei (v. *broască*) (*Potamogeton lucens*); **b** Broscariță (*Potamogeton natans*); ***limba-bălții*** = ***limba-bălților*** v. **a** Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*); **b** Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); ***limba-boierului*** v. Avrămeasă. Avrămească. Barba-boierului (v. *barbă*) (*Ajuga laxmanni*); ***limba-boului-cea-mică*** v. Limba-boului. Miruță. Otrățel (*Anchusa officinalis*); ***limba-broaștei*** v. **a** Iarba-broaștei (v. *iarbă*) (*Hydrocharis morsus-ranae*); **b** Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*); **c** Pătlagină (*Plantago major*); **d** Pătlagină. Pătlagină-îngustă (*Plantago lanceolata*); ***limba-câinelui*** v. **a** Otrățel (*Cynoglossum officinale*); **b** Pieptănariță (*Cynosurus cristatus*); **c** Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*); **d** Boranță. Boranță-roșie. Limba-mielului. Otrățel (*Borrago officinalis*); ***limba-găștei*** v. Bob-de-țarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus sylvester*); ***limba-mieluțelului*** v. Boranță. Boranță-roșie. Otrățel. Limba-mielului (*Borrago officinalis*); ***limba-mânzului*** v. Pătlagină. Pătlagină-bună. Pătlagină-mică. Pătlagină-moale (*Plantago media*); ***limba-păsării*** v. Liliuță (*Anthericum ramosum*); ***limba-păsăricii*** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*); ***limba-șopârlei*** v. Dornic (*Falcaria vulgaris*); ***limba-vacii*** v. **a** Limba-cerbului. Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); **b** Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*); **c** Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*); ***limba-vecinei*** v. **a** Limba-cerbului. Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); **b** Podbal (*Tussilago farfara*); **c** Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*); **d** Lemnul-Maicii-Domnului (v. *lemn*) (*Santolina chamaecyparissus*). **II** (*iht.*) **1** ***limbă-de-mare*** = **a** *Solea nasuta* sau *Solea lascaris*; ‹reg.› șoarece-de-mare; **b** *Solea impar*; ‹reg.› glosă[2], șoarece-de-mare. **2** (*rar*) v. Cambulă. Cambulă-de-liman (*Pleuronectes flesus*).

limbăi vb. IV. intr., tr. (*reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

limbământ s.n. (*lingv.; înv.*) v. Lingvistică.

limbăréț, -eáță adj. (*rar; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

limbări vb. IV. intr. (*med. vet.; reg.; despre animale, în special despre oi sau vaci*) v. Piroti. Zăcea.

limbău adj., s.m. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreț.

limbíst, -ă s.m., s.f. **1** (*înv.; astăzi glum.*) v. Lingvist. **2** (*arg.*) v. Adulator. Lingușitor.

limbística s.f. (*lingv.; înv.*) v. Lingvistică.

limbíță s.f. (*anat.; înv.*) v. Limbușoară. Limbuță.

limbói s.n. (*tehn.; la meliță; reg.*) v. Cuțit. Limbă.

limbós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **2** v. Peltic. Sâsâit[2].

limboténie s.f. (*înv. și reg.*) v. Neam. Semințe. Trib.

limbríc s.m. (*zool.*) **1** *Ascaris lumbricoides* și *Ascaris suum*; ascarid, ‹reg.› ascariță. **2** (*rar*) ***limbric-solitar*** = ***limbric-tenia*** v. Tenie (*Taenia*); (*înv. și pop.*) ***limbric-mare*** v. Tenie (*Taenia*). **3** (*înv.*) v. Râmă.

limbricár s.n. **1** (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› limbricariță, ‹reg.› limbricarniță. **2** (*bot.; reg.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*). **3** (*bot.; reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

limbricăríță s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› limbricar, ‹reg.› limbricarniță. *Libricarița, o substanță extrasă din semințele unor plante, este folosită ca vermifug.* **2** (*bot.; reg.; și **limbricariță-albă***) v. Lemnul-Maicii-Domnului (v. *lemn*) (*Santolina chamaecyparissus*). **II** (*med., med. vet.; pop.*) v. Ascaridioză.

limbricárniță s.f. (*reg.*) v. Limbricar. Limbricariță.

limbricăș s.m. (*bot.; reg.*) v. Pufuliță (*Epilobium hirsutum*).

limbúcă s.f. (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

limbúlă s.f. (*anat.; înv.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

limbulíță s.f. (*anat.; înv. și pop.*) v. Limbușoară. Limbuță.

limburúș s.n. **I** (*anat.; înv. și reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă. **II** (*reg.*) **1** (*la cataramă*) v. Limbă. **2** v. Cozoroc. Vizieră.

limbúș s.n. (*reg.*) **1** (*la cataramă*) v. Limbă. **2** (*anat.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

limbușoáră s.f. **I** (*anat.*) limbuță, ‹înv. și pop.› limbuliță, ‹înv.› limbiță. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*). **2** v. Punguliță (*Thlaspi arvense*).

limbút, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. flecar, guraliv, locvace, palavragioaică, palavragiu,

vorbăreț, ‹livr.› bavard, ‹rar› limbăreț, verbos, ‹înv. și pop.› trăncănitor, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, vântură-vorbe, ‹pop. și fam.; glum. sau deprec.› bun de gură, gargaragiu, ‹pop.› gureș, lehău, tândălit, toacă-gură, ‹fam.› moftangioaică, moftangiu, moftolog, mofturean, ploscar[1], ploscaș, ploscăreasă, taclagioaică, taclagiu, vorbă-lungă, ‹fam.; glum. sau deprec.› clănțău, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› mătalnic, spornic, vorbareț, vorovaci, ‹reg.› coțob, coțofănos, dârdală, flear, geleleț, hănțănos, hănțos, holoboacă[2], leorbău, limbău, limbos, limbuțelnic, netrebuit, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trăncănău, trăncănit[2], vorbar, ‹reg.; deprec.› libarcă, libriță, treanca-fleanca, ‹înv.› aruncător de vorbe, bârfaș, limbareț, locotareț, locotăreț, locotitor, tersit, vorbeț, ‹deprec.› vorbagiu, ‹fig.; pop. și fam.› hodorog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› caragață, cățelandru, coțofană, gaiță[1], hanță[1], meliță, moară, pupăză, țarcă, ‹fig.; reg.› pocnitor. *Limbuții sunt obositori pentru cei din jur. Este prea limbut.* **2** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Peltic. Sâsâit[2]. **3** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit. **4** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Elocvent.

limbúță s.f. (*anat.*) **1** limbușoară, ‹înv. și pop.› limbuliță, ‹înv.› limbiță. **2** (*reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

limbuțélnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

limbuți vb. IV. **1** intr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

limbuție s.f. **1** flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de limbuția celor din jur.* **2** (*înv.*) v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică.

lime [láim sau líme] s.f. (*bot.*) limetă. *Lime-ul este un citric cu coaja și miezul de culoare verde, folosit în special la prepararea cocktailurilor.*

límen s.n. (*mat.*) limită. *Limenul este o linie despărțitoare.*

límes s.n. (*livr.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială.

limétă s.f. (*bot.*) lime.

limfadeníe s.f. (*med.*) adenie. *Limfadenia este o boală care constă în hipertrofia ganglionilor limfatici.*

limfademítă s.f. (*med.*) adenită, ‹pop.› uimă, ‹reg.› boșoalcă, moimă[2], scurtă (v. *scurt*), tragăn, țâța cățelei (v. *țâță*), țâță de cățea. *Limfadenita este inflamația ganglionilor limfatici, provocată de o infecție.*

limfátic, -ă adj. (*med.; despre oameni sau despre înfățișarea, manifestările lor*) flegmatic. *Are un aspect limfatic, pare bolnav.*

límfă s.f. (*înv.*) v. Apă.

limfoblastomatóză s.f. (*med.*) limfoblastoză. *Limfoblastomatoza este leucemia acută, caracterizată prin limfoblastoame.*

limfoblastóză s.f. (*med.*) limfoblastomatoză.

limfocít s.n. (*med., med. vet.*) celulă imunocompetentă, celulă imunoefectoare, imunocit. *Limfocitele sunt prezente în sânge, în măduvă și în țesuturile limfoide.*

limfocitopeníe s.f. (*med., med. vet.*) limfopenie. *Limfocitopenia este scăderea procentului de limfocite în formula leucocitară.*

limfocitopoiéză s.f. (*med., med. vet.*) limfopoieză. *Limfocitopoieza este ansamblul proceselor fiziologice care determină formarea limfocitelor la nivelul măduvei și al țesuturilor limfoide.*

limfoganglión s.m. (*med.*) ganglion limfatic, nodul limfatic, ‹pop.› gâlci limfatici (v. *gâlcă*), ‹reg.› ghinduri limfatice (v. *ghindură*), mure limfatice (v. *mură*[2]). *Limfoganglionii se formează pe traseul vaselor limfatice din tot corpul și în jurul articulațiilor.*

limfóm imunoblástic s.n. (*med.*) imunoblastosarcom. *Limfomul imunoblastic are o evoluție rapid mortală, fiind precedată adesea de o leucemie limfoidă.*

limfopeníe s.f. (*med., med. vet.*) limfocitopenie.

limfopoiéză s.f. (*med., med. vet.*) limfocitopoieză.

limforagíe s.f. (*med., med. vet.*) limforee. *Limforagia este scurgerea de limfă dintr-un vas limfatic.*

limforée s.f. (*med., med. vet.*) limforagie.

limiér s.m. (*zool.*) copoi, ‹reg.› barac, iepurar. *Își ia limierii și pleacă la vânătoare.*

liminál, -ă adj. (*psih.*) liminar.

liminár, -ă adj. **1** (*psih.*) liminal. *Stimulul liminar se află la limita pragului de percepție, iar doza liminară, la limita pragului de eficacitate.* **2** (*livr.*) v. Introductiv. Preliminar.

limitá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a încercui, a marca, a mărgini, ‹înv.› a hotărî, a însemna, a semna. *A limitat via pe care o are pe deal.* **2** tr. (*compl. indică suprafețe, hotare, lucruri etc.*) a delimita, a mărgini, a străjui, a țărmuri. *Păpurișul limitează iazul.* **3** tr. (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a circumscrie, a delimita, a demarca, a marca, a mărgini. *Au limitat laturile șoselei pentru a se evita accidentele.* **4** tr., refl. a (se) localiza, a (se) restrânge. *Pompierii au limitat incendiul. Infecția s-a limitat la nivelul gâtului.* **5** refl. (*rar; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini. **II 1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se mărgini, a se mulțumi, a se opri, a se reduce, a se restrânge, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se limitează la strictul necesar.* **2** tr. (*compl. indică probleme, situații, fapte etc.*) a circumscrie, a delimita, a restrânge, ‹înv.› a periorisi. *Și-a limitat subiectul lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **3** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se mărgini, a se reduce, a se rezuma, a sta, ‹rar› a se încheia. *Șefatul nu se limitează doar la cunoștințe teoretice. Valoarea unui actor nu se limitează numai la talent.* **4** tr. (*compl. indică sfere de activitate, moduri de a acționa, drepturi ale oamenilor etc.*) a mărgini, a restrânge, ‹fig.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *I-a limitat dreptul de a-și vizita copilul. A limitat activitatea firmei la vânzarea de produse cosmetice.* **5** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se cantona. *Se limitează la propriile teorii.*

limitáre s.f. **1** circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcare, demarcație, hotărnicire, marcare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Limitarea viei i-a fost impusă de primărie.* **2** mărginire, reducere, restrângere, rezumare. *Salariile mici impun limitarea la strictul necesar.* **3** circumscriere, delimitare, restrângere. *Limitarea subiectului lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea i-a fost cerută de profesor.*

limitát, -ă adj. **I 1** (*despre spații, terenuri etc.*) circumscris, delimitat, demarcat, mărginit. *Terenul limitat este locul de joacă al copiilor.* **2** (*indică dimensiunea*) mărginit, redus, restrâns. *Nu și-a putut expune toate tablourile în spațiul limitat al sălii muzeului.* **3** (*arată cantitatea*) mărginit, redus, restrâns. *A expus un număr limitat de tablouri.* **4** (*arată cantitatea; despre stocuri de produse, mărfuri, câștiguri etc.*) mic, redus. *În timpul verii, în depozitul magazinului se păstrează un stoc limitat de produse alimentare. Câștigul celor doi soți este limitat.* **5** (*despre timp*) măsurat[2]. *Întrucât are o ședință importantă, timpul rezervat pentru audiențe îi este limitat.* **6** (*despre probleme, situații, fapte etc.*) circumscris, delimitat, finit, mărginit. *Subiectul lucrării are un caracter limitat, cuprinzând numai studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **7** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) mărginit, unilateral. *Orice dicționar este limitat.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană limitată. Având o judecată limitată, se opune progresului.* **2** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, mărginit, obtuz, plat[2], redus, strâmt. *Este un spirit limitat, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc limitat, dominat de un sentiment de automulțumire.*

limitatív, -ă adj. delimitativ, delimitator, restrictiv, ‹rar› limitator. *Tratatul încheiat are condiții limitative.*

limitatór s.n., adj. **I** s.n. (*tehn.*) **1** limitor. *Limitatorul împiedică automat ca o mărime fizică să depășească o anumită valoare.* **2 *limitator de viteză*** = ‹fam.› spinare de măgar. *Limitatoarele de viteză se montează pe șosele, în locuri cu risc sporit de accidentare.* **II** adj. (*rar*) v. Delimitativ. Delimitator. Limitator. Restrictiv.

limitáție s.f. restrângere, restricție, ‹fig.› îngrădire. *Copilul nu are nicio limitație pentru că este ascultător.*

límită s.f. **I 1** cap, capăt, colț, extremă (v. *extrem*), extremitate, margine, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă la cealaltă limită a orașului.* **2** (*și* ***limită teritorială***) frontieră, graniță, hotar, ‹livr.› limes, ‹înv. și pop.› margine, semn de hotar, ‹reg.› buglă, hraniță, pajură, șar[1], ‹înv.› cap de țară, confinii, cordon, fruntarie, miezuină, țenchi[2]. *Adesea limita unui stat este trecută fraudulos.* **3** extremitate, margine, ‹înv.› sfârșitură, soroc. *Se îndreaptă spre limita aleii.* **4** linie, margine. *A semănat până la limita care desparte pământul său de cel al vecinului.* **5** cuprins[1], ‹rar› perimetru, ‹înv.› ocol. *Are voie să se joace numai în limitele curții.* **6** (*mat.*) limen. *Limita este o linie despărțitoare.* **7** (*lingv.*) ***limită silabică*** = ‹rar› limita silabei. *Limita silabică este locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii;* (*art.; rar*) ***limita silabei*** v. Limită silabică. **8** (*rar*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **II 1** mărginire, restricție. *Orice om trebuie să-și impună o anumită limită în modul de a se comporta.* **2** (*fiziol.*) prag. *A atins limita de suportabilitate. A ajuns la limita rezistenței fizice.* **3** măsură, ‹fig.› margine. *Totul are o limită. Răbdarea unei mame nu are limite.* **4** fig. ‹fig.› frontieră, graniță, hotar, margine, țărm, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu știe încă unde este limita între adevăr și minciună.*

limitór s.n. (*tehn.*) limitator.

limitróf, -ă adj. **1** (*despre țări, teritorii etc.*) învecinat, mărginaș, vecin, ‹înv. și reg.› mărginean, ‹reg.› mărginenesc, megieș, mejdaș, ‹înv.› înhotărât, megieșesc, megieșit. *Avem relații foarte bune cu țările limitrofe.* **2** (*despre zone, terenuri, construcții etc.*) lateral, lăturalnic, lăturaș, mărginaș, ‹reg.› mărginos. *Satul nu are o poziție limitrofă în comună, ci este chiar în centrul ei.*

limivór, -ă adj. (*biol.; despre animale acvatice*) pelofag. *Animalele acvatice limivore se hrănesc cu resturi organice de pe fundul apelor.*

limnimétru s.n. (*hidrol.*) mină hidrometrică. *Cu limnimetrul se măsoară nivelul unui curs de apă, al unui lac, al unui rezervor etc.*

limón s.m. (*bot.; rar*) v. Lămâi (*Citrus limon*).

limonádă s.f. **1** (*ind. alim.*) citro, citronadă. *A băut un pahar de limonadă.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

limonadiér s.m. (*com.; înv.*) ‹înv.› limonagiu.

limonagíu s.m. **1** (*com.; înv.*) ‹înv.› limonadier. *Limonagiul prepara și vindea limonadă sau alte băuturi răcoritoare.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

limónă s.f. (*bot.; înv. și reg.*) v. Lămâie.

limpăí vb. IV. intr., tr. (*reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

limpăiálă s.f. (*reg.*) v. Limpire.

limpáit, -ă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

limpăitúră s.f. (*reg.*) v. Limpire.

límpede adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „nedeslușit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, deslușit, distinct, evident, lămurit, precis, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea limpede a muntelui.* **2** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, înseninat, pur[2], senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit limpede după furtună.* **3** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, sclipos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăștie o lumină limpede.* **4** (*despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) luminos, senin, ‹înv. și reg.› luced, ‹poetic› dalb, ‹fig.› alb. *Când s-a trezit, era o zi limpede. Zorii se revarsă limpezi peste oraș.* **5** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) clar, cristalin, curat, netulburat, pur[2], transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaș, viorință, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa limpede.* **6** (*despre culori sau, p. ext., despre ceea ce este colorat*) clar, deschis, luminos, ‹înv.› limpeziu. *În această dimineață cerul este de un albastru limpede.* **7** (*despre ochi, privire*) clar, luminos, pur[2], ‹fig.› curat, senin. *Fetița are ochii mari și limpezi.* **8** (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; despre sunete, voce*) clar, nealterat, pur[2], ‹poetic› viu, ‹fig.› argintiu, argintos, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea limpede.* **9** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, înverderat, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne limpezi de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era limpede.* **10** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; mai ales fig.; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, fățiș, manifest, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este limpede. Afișează o bucurie limpede că afacerile îi merg bine.* **11** fig. (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, tihnit, ‹fig.› senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe limpede, fără griji.* **12** fig. (*în opoz. cu „ilizibil", „indescifrabil"; înv.; despre scrisul de mână sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) v. Citeț. Clar. Deslușit. Lizibil. **II** adj. (*adesea fig.*) **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, net[2], precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare limpede a întregului proiect.* **2** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, lucid, pătrunzător, profund, rațional, ‹fig.› luminos, subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea limpede.* **3** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost limpezi pentru judecători în luarea deciziei finale.* **4** (*despre oameni*) clar, coerent, deslușit. *Trebuie să fim foarte limpezi când facem o demonstrație.* **III** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) bine, clar, deslușit, distinct, lămurit, ‹pop.› luminat[2], ‹reg.› răzvedit. *Aude limpede cel mai fin zgomot.* **2** (*în legătură cu vb. ca „a judeca", „a gândi", „a socoti"*) clar, lucid, rațional. *Judecă limpede faptele când trebuie să ia o hotărâre.* **3** (*în legătură cu vb. ca „a ști", „a pricepe", „a se încredința" etc.*) exact, precis, ‹fig.› perfect. *Știe limpede ce trebuie să facă.* **4** clar, evident, vădit, ‹înv. și reg.› acurat. *În această chestiune are limpede dreptate.* **5** aievea, clar, deslușit, explicit, expres[2], lămurit, răspicat, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat limpede cum trebuie să procedeze.*

limpejúne s.f. (*înv.*) v. Claritate. Curățenie. Limpezeală. Limpezime. Puritate. Transparență.

limpetós, -oásă adj. (*în opoz. cu „tulbure"; rar; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent.

limpezeálă s.f. **I 1** claritate, curățenie, limpezime, puritate, transparență, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. **2** (*înv.*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate. **II** clătire, clătit, limpezire, limpezit[1], ‹înv.› limpezitură. **III** (*adesea fig.*) **1** (*rar*) v. Clarificare. Descurcare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire. **2** (*pop.*) v. Claritate. Inteligibilitate. Limpezime. **IV** fig. (*înv. și pop.*) v. Limpezime. Luciditate.

limpezí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*în opoz. cu „a (se) tulbura"; compl. sau sub. indică lichide care conțin substanțe în suspensie*) a (se) deburba, a (se) decanta, a (se) defeca, ‹rar› a (se) clarifica, ‹pop.› a se așeza. *A limpezit soluția prin adăugarea unei substanțe speciale. Mustul s-a limpezit.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică soluții, fluide vâscoase, aer, vapori etc.*) a (se) purifica. *Magneziul este folosit pentru a limpezi sticla. După furtună, aerul s-a limpezit.* **3** tr. (*reg.; complementul indică țuica*) ‹reg.› a prefrige, a preîntoarce. *A limpezit țuica, distilând-o de mai multe ori.* **II 1** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca", „a se înnora"; despre cer*) a se deschide, a se însenina, a se însori, a se lumina, ‹rar› a se clarifica, a se deznora, ‹fig.› a se spăla. *După ploaie, cerul s-a limpezit.* **2** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca"; despre vreme sau*

despre zare, atmosferă etc.) a se însenina, a se lumina, ‹pop.› a se răzbuna, ‹reg.› a se tistăli[1]. *Afară s-a mai limpezit. Atmosfera s-a limpezit după ridicarea ceții.* **3** refl. (*despre ochi, privire*) a se clarifica, a se despăienjeni. *După tratarea conjunctivitei, privirea i s-a limpezit.* **4** refl. (*despre sunete, voce*) ‹rar› a se clarifica. *După o perioadă de răgușeală, vocea i s-a limpezit.* **5** refl. fig. (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se deschide, a se descreți, a înflori, a se însenina, a se lumina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Fața i s-a limpezit când și-a văzut copiii.* **6** fig. refl. (*despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) a se forma, ‹fig.› a se contura, a se închega. *În mintea lui se limpezește o amintire îndepărtată. Pe zi ce trece, dragostea dintre ei se limpezește.* **III** tr. (*compl. indică rufe*) a clăti, ‹reg.› a clătări, a clotoci, a lotoci, a stropoli[2]. *După ce spală rufele cu detergent, le limpezește în multe ape.* **IV** (*adesea fig.*) **1** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, ‹înv.› a pliroforisi, ‹fig.› a descâlci, a descifra, a deznoda, a lumina, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A limpezit împrejurările în care s-a produs crima.* **2** tr. (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a preciza, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie limpezit nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să limpezească strică.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gânduri, idei, sentimente etc.*) a (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri, ‹fig.› a (se) cristaliza, a (se) decanta. *Gândurile erau atât de încâlcite, încât nici nu încerca să le limpezească. În timp, sentimentele lui s-au limpezit.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) clarifica, a (se) dumiri, a (se) edifica, a (se) lămuri, ‹pop. și fam.› a se desluși, ‹reg.› a se dessumeni, ‹înv.› a (se) edifia, ‹fig.› a (se) lumina. *Limpezindu-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. Criticul a limpezit publicul asupra valorii dramaturgului.* **5** tr. a clarifica, a decide, a hotărî, a lămuri, a stabili, a statornici. *Trebuie să limpezim ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **6** refl. (*despre oameni*) a se clarifica, a se convinge, a se edifica, a se încredința, a se lămuri, ‹reg.› a se desprosti. *După ce a studiat manuscrisul, s-a limpezit asupra paternității lui.* **7** tr. (*înv.; compl. indică mărimi, distanțe, valori etc.*) v. Determina. Fixa. Preciza. Stabili. Statornici.

limpeziciúne s.f. **1** (*rar*) v. Claritate. Curățenie. Limpezeală. Limpezime. Puritate. Transparență. **2** (*adesea fig.; pop.*) v. Claritate. Inteligibilitate. Limpezime. **3** fig. (*rar*) v. Limpezime. Luciditate.

limpezíme s.f. **I 1** claritate, curățenie, limpezeală, puritate, transparență, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. *De pe puntea vaporului se vede limpezimea apei mării.* **2** claritate, ‹rar› deslușire. *După ridicarea ceții, admiră limpezimea panoramei.* **3** albastru, albăstrime, azur, claritate, senin, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vineție (v. *vinețiu*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, senineală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. *Stătea întins pe iarbă și privea limpezimea cerului.* **4** claritate, puritate. *Limpezimea vocei sopranei a impresionat publicul.* **5** (*înv.* și *reg.*) v. Netezime. Neteziș. **II** (*adesea fig.*) **1** claritate, inteligibilitate, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› explicitate, ‹pop.› limpezeală, limpeziciune, ‹fig.› transparență. *Profesorul este apreciat de studenți pentru limpezimea expunerilor sale.* **2** (*rar*) v. Clarificare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire. **III** fig. luciditate, ‹fig.; livr.› limpiditate, ‹fig.; rar› limpeziciune, ‹fig.; înv. și pop.› limpezeală. *Nimic nu-i întunecă limpezimea minții. Judecă situația cu limpezime.*

limpezíre s.f. **I 1** defecare, defecație. *Limpezirea unui lichid se produce prin depunerea substanțelor care se află în suspensie.* **2** purificare. *Magneziul contribuie la limpezirea sticlei.* **3** (*înv.*) v. Determinare. Fixare. Precizare. Stabilire. Statornicire. **II** înseninare, luminare, ‹reg.› lumineală, răzbunare, răzbuneală. *După atâtea zile înnorate, se așteaptă limpezirea cerului.* **III** clătire, clătit, limpezeală, limpezit[1], ‹înv.› limpezitură. *Limpezirea rufelor se face în multe ape.* **IV** (*adesea fig.*) **1** clarificare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, ‹rar› limpezeală, limpezime, netitate, ‹înv.› deslușeală, dezlegătură, pliroforie, ‹fig.› cheie, descâlcire, descifrare, luminare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la limpezirea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **2** clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicație, explicitare, lămurire, precizare, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Limpezirea menținerii acestei credințe este dificilă.* **V** fig. (*rar*) v. Cizelare. Cultivare. Rafinare. Stilare. Subțiere. Șlefuire.

limpezíș s.n. **1** (*rar*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate. **2** (*pop.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană. **3** (*pop.*) v. Rariște. Răritură.

limpezít[1] s.n. clătire, clătit, limpezeală, limpezire, ‹înv.› limpezitură.

limpezít[2], **-ă** adj. (*adesea fig.*) **1** (*despre situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) clarificat, descurcat, deslușit, elucidat, lămurit, ‹fig.› descâlcit, descifrat, deznodat. *Împrejurările limpezite ale producerii crimei i-au permis să ia o decizie corectă.* **2** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) clarificat, elucidat, lămurit. *Informațiile limpezite i-au impus o altă rezolvare a cazului.*

limpezitúră s.f. (*înv.*) v. Clătire. Clătit. Limpezeală. Limpezire. Limpezit[1].

limpezíu, -ie adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent. **2** (*despre culori sau, p. ext., despre ceea ce este colorat*) v. Clar. Deschis. Limpede. Luminos.

limpí vb. IV. **1** tr. (*înv.* și *pop.; compl. indică mâncare, dulciuri etc*) v. Linge. **2** tr. (*înv.* și *reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) ‹reg.› a leorbăcăi, a leorbăi, a leorpăi, a licăi, a limbăi, a limpăi, a limpoti, a lincăi, a lincăvi, a sorbăcăi. **3** intr. (*reg.; despre ființe sau, p. ext., despre picioarele, tălpile lor*) v. Lipăi.

limpíd, -ă adj. (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; livr.; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu.

limpiditáte s.f. (*livr.*) **1** v. Claritate. Curățenie. Limpezeală. Limpezime. Puritate. Transparență. **2** (*adesea fig.*) v. Claritate. Inteligibilitate. Limpezime. **3** fig. v. Limpezime. Luciditate.

limpíre s.f. (*înv.* și *reg.*) ‹reg.› licăire, licăit[1], limpăială, limpăitură, limpitură.

limpitúră s.f. (*reg.*) v. Limpire.

limpotí vb. IV. intr., tr. (*reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

limujdér adj., s.m. (*reg.*) **1** adj., s.m. v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagiu. **2** adj. (*despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos.

límus s.n. (*latin.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

lin[1] s.n. (*vit.*) **1** călcătoare (v. *călcător*), jgheab, ‹reg.› putină. *În lin se zdrobesc strugurii.* **2** (*reg.*) v. Cadă. Zăcătoare (v. *zăcător*). **3** (*reg.*) v. Cramă.

lin[2], **línă** adj., adv., s.n. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas lin.* **2** (*despre vreme, momente ale zilei etc.*) liniștit, plăcut, ‹pop.› moale, ‹înv.› liniștos. *Este o noapte lină de iunie.* **3** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniștos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe lină, fără griji.* **4** (*în opoz. cu „agitat", „neliniștit"; despre somn*) calm[2], liniștit, odihnitor, ușor[2], ‹fig.› dulce. *Dimineața, somnul este cel mai lin.* **5** (*rar; despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) v. Blând. Moderat. Potrivit. Temperat. **6** (*în opoz. cu „violent"; înv.; despre ființe*) v. Blajin. Blând. Bun. Domol. Moale. Neagresiv. Nemânios. Pașnic. **7** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; poetic; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **8** fig. (*înv.; despre suflet*) v. Senin. **9** fig. (*înv.; despre locuri, adăposturi, refugii*) v. Liniștit. Pașnic. Tihnit. **II 1** (*despre lumină*) moale, plăcut, ‹fig.› blând, dulce. *Poate citi numai la o lumină lină. Simte căldura razelor line ale soarelui.* **2** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.;

înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea lină. De departe se aude freamătul lin al pădurii.* **3** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, liniștit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt lin.* **4** (*în opoz. cu „abrupt"; despre terenuri înclinate*) domol, ușor[2], ‹fig.› blând, dulce, molatic. *A coborât repede panta lină a dealului.* **5** (*despre suprafețe de pământ*) întins[2], neted, plan, șes, ‹rar› nud, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹reg.› șeștin. *Platouri line luaseră locul colinelor.* **6** (*în opoz. cu „strident"; rar; despre culori, nuanțe etc.*) v. Discret. Estompat. Pal. Palid. Sfumat. Spălăcit. Stins[2]. Șters. Tern. **7** (*rar; despre lumină, surse de lumină etc.*) v. Discret. Pal. Palid. Slab. Spălăcit. Stins[2]. **8** (*pop.; despre drumuri, șosele etc.*) v. Neted. Plat[2]. **9** (*în opoz. cu „creț"; pop.; despre păr*) v. Drept. Întins[2]. Neîncrețit. Neondulat. Netezit[2]. **10** fig. (*rar; despre acțiuni, activități etc.*) v. Facil. Necomplicat. Nedificil. Nesofisticat. Simplu. Ușor[2]. **B** adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare*) agale, alene, binișor, domol, încet, încetinel, încetișor, lent, liniștit, ușor[2], ușurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. și fam.› iavaș, ‹pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, linișor, oblu, rara, ‹fam.› moșnegește, ‹reg.› linuț, mereor, mereu, mereuaș, mereuț, ‹înv.› cătinelușel. *Obosit, bărbatul merge lin spre casă.* **2** blând, ușor[2], ‹înv. și pop.› molcomiș. *Noaptea se lasă lin peste munți.* **3** încet. *Îi vorbește lin, ca să nu-l sperie.* **4** domol, liniștit, ‹fig.› ușor[2]. *Afară plouă lin.* **5** liniștit, plăcut, ‹fig.› ușor[2]. *Vântul adie lin.* **6** liniștit, netulburat, pașnic, tihnit. *Viața celor doi se desfășoară lin.* **C** s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere. **2** (*înv.*) v. Blândețe. Bunătate. **3** (*înv.*) v. Delicatețe. Eleganță. Finețe. Gingășie. Grație. Suavitate.

lină vb. I. tr. (*pop.; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura.

linăriță s.f. (*bot.*) **1** *Linaria vulgaris*; ‹reg.› bumbac-de-câmp, buruiană-de-in, firicică, floarea-jelei (v. *floare*), gura-mâței (v. *gură*), in-sălbatic, inărică, ineț, inișor-de-alior, jale[2], lânăriță, liliom, lup, sculătoare (v. *sculător*), trăpănag, ‹înv.› linărică. **2** (*reg.*) v. Parpian (*Antennaria dioica*).

lînă s.f. (*la cumpăna fântânii; reg.*) v. Prăjină.

linărică s.f. (*înv.*) v. Linariță (*Linaria vulgaris*).

linc interj. (*înv. și pop.; adesea repet.*) v. Cling!

lincár s.m. (*reg.; iht.*) **1** v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** v. Anghilă. Țipar (*Anguilla anguilla*).

lincăí vb. IV. intr., tr. (*reg.; mai ales despre câini, pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

lincăít, -á adj., s.m. (*reg.*) **1** adj. (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace. **2** s.m. v. Gurmand. Mâncăcios.

lincăví vb. IV. intr., tr. (*reg.; mai ales despre câini, pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.

lincăvít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

linchimeá s.f. (*reg.*) v. Pelerină.

linciureálă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› linciurit. **2** v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit. **3** v. Spălare. Spălat[1]. **4** v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].

linciurí vb. IV. (*reg.*) **I** refl. **1** (*despre ființe*) v. Bălăci. **2** (*despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **II** tr. (*constr.; compl. indică pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui.

linciurít s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› linciureală. **2** v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit.

líncot s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.

lincoteálă s.f. (*reg.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.

lincotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chicoti.

lincotít s.n. (*reg.*) v. Chicot. Chicoteală. Chicotire. Chicotit.

lincțiúne s.f. (*livr.*) **1** v. Lingere. **2** v. Sugere. Supt[1].

lindíc s.n. (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Clitoris. **2** (*reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

lindicúș s.m. (*anat.; reg.; și lindicușul gâtului*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

líndină s.f. (*entom.*) ‹reg.› condrățel, gad. *Părul îi este plin de lindini.*

lindineá s.f. (*entom.; reg.*) ‹reg.› lindinuță.

lindinúță s.f. (*entom.; reg.*) ‹reg.› lindinea.

lindirúș s.m. (*anat.; reg.; și lindirușul gâtului*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

líndră s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

lineál s.f. (*tehn.; reg.*) v. Linie. Riglă[1].

linéțe s.f. (*înv.*) v. Blândețe. Bunătate.

lingábăr s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

lingár s.m. (*înv.*) v. Adulator. Lingușitor.

lingăre s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

lingáreț, -eáță adj., s.m., s.f. (*înv. și reg.*) **1** adj. (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace. **2** s.m., s.f. v. Adulator. Lingușitor.

lingárnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Adulator. Lingușitor.

língav, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros. **2** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

lingăcíos, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Calin. Lingușitor. Măgulitor.

lingăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Adula. Flata. Linguși. Măguli.

lingăíi vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Chiorî. Holba. Zgâi.

lingăréț, -eáță adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace. **2** (*despre oameni*) v. Adulator. Lingușitor.

lingărí vb. IV. (*înv. și pop.*) **1** intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a lifui. *A lingărit din mâncare pentru a vedea dacă este destul de sărată.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Adula. Flata. Linguși. Măguli. **3** refl. (*despre oameni*) v. Linguși.

lingăriciós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

lingăriciúne s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

lingăríe s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

lingăríre s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

lingăritór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.; despre oameni*) v. Adulator. Lingușitor.

lingăritúră s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

lingărós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Adulator. Lingușitor.

lingătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv. și pop.*) v. Adulator. Lingușitor.

lingătúră s.f. (*înv.*) v. Lingere.

lingău s.m., adj. **I** s.m., adj. (*pop. și fam.*) v. Adulator. Lingușitor. **II** s.m. (*zool.; înv.*) v. Linx. Râs[1] (*Lynx lynx*).

lingăvíe s.f. (*rar*) **1** v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie. **2** v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

lingăvít, -ă adj. (*în opoz. cu „puternic"; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

línge vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică mâncare, dulciuri etc.*) ‹înv. și pop.› a limpi. *Câinele linge smântâna din farfurie. Oile ling sare.* **2** refl. (*despre animale*) ‹fig.› a se pieptăna. *Pisicile se ling pentru a-și netezi blana.* **3** refl. (*reg.; despre insecte, viermi*) v. Devora. Distruge. Mânca. Roade. **4** tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a linguși, a măguli, ‹fig.› a peria,

a pomăda, a tămâia. *Își linge șeful pentru a fi promovată.*
línge-blide s.m. fig. (*fam.*) v. Parazit.
línge-talere s.m. fig. (*fam.*) v. Parazit.
línge-talgere s.m. fig. (*fam.*) v. Parazit.
língere s.f. ‹livr.› lingțiune, ‹înv.› lingătură.
linginér s.m. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.
lingoáre s.f. **I 1** (*înv.* și *pop.*) v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. **2** (*înv.* și *pop.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism. **3** (*med.; pop.*) v. Febră enterică. Febră tifoidă. Tifos[1]. Tifos abdominal (v. *tifos*[1]). **4** fig. (*înv.* și *pop.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*). **2** v. Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Lysimachia vulgaris*). **3** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*). **4** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis hircina*).
lingóu s.n. bară, ‹înv.› drug, limbă, șină. *A depus lingoul de aur într-un seif al băncii.*
linguál, -ă adj., s.f. (*fon.*) **1** adj. (*despre sunete*) ‹înv.› limbal. *În articularea sunetelor linguale un rol principal îl are limba.* **2** s.f. consoană linguală. *Lingualele sunt „l", „n" și „r".*
linguitúră s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire.
lingurác s.m. (*zool.; reg.*) v. Mormoloc.
lingurár s.m. rudar[1], țigan de vatră, țigan rudar, ‹reg.› rudaș[1]. *Lingurarii fac albii, linguri, fuse etc. din lemn.*
iinguráș s.m. (*zool.; reg.*) v. Mormoloc.
língură s.f. **I** (*gosp.*) **1** (*pop.* și *fam.; de obicei determ. prin „de ciorbă", „de supă"; și, pop.,* ***lingură mare****, înv. și reg.,* ***lingură de scos***) v. Polonic. **2** (*înv.* și *reg.*) ***lingură de scos*** v. Căuș. Scafă. **3** (*reg.*) ‹reg.› par. *Lingura este o furcă cu rețea pentru pleavă.* **II 1** (*pesc.; pop.*) v. Momeală artificială. Nălucă. **2** (*constr.; în zidărie; reg.; și* ***lingură de măldărit, lingură de văcălit***) v. Cancioc. Căuș. **3** (*constr.; în zidărie; reg.; și* ***lingură de netezit, lingură dreaptă***) v. Mistrie. **4** (*tehn.; în rotărie, în dulgherie; reg.; și* ***lingură de car, lingură de roți, lingură mare,*** *art.,* ***lingura rotarului***) v. Ghin. **5** (*tehn.; în dulgherie, în rotărie etc.; reg.*) v. Butelnic. Sfredel. Spițelnic. **6** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1]. **7** (*reg.*) v. Disc. Platan[2]. Taler[2]. Talger. Tas. **8** (*art.; agric.; reg.*) ***lingura-vânturului*** v. Vânturătoare (v. *vânturător*). **9** (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan. **III** (*art.; anat.; reg.*) ***lingura-pieptului*** v. Furca-pieptului (v. *furcă*). **IV** (*art.; bot.*) ***lingura-zânei*** = *Ganoderma lucidus*; linguriță-zânelor (v. *linguriță*); (*reg.*) ***lingura-Domnului*** = ***lingura-Maicii-Preceste*** v. Lingurea (*Cochlearia officinalis*); ***lingura-frumoaselor*** v. **a** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **b** Linguriță-zânei (v. *linguriță*) (*Fomes lucidus*); **c** Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*); ***lingura-popii*** v. **a** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **b** Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*). **V** (*art.; zool.; reg.*) ***lingura-popii*** v. Mormoloc.
lingurăreásă s.f. (*rar*) ‹pop.› lingurăriță. *Lingurăreasa, soția lingurarului, vinde linguri în piață.*
lingurăríță s.f. (*pop.*) v. Lingurăreasă.
lingurău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Polonic.
lingureá s.f. **I** (*pop.*) v. Linguriță. **II** (*anat.; pop.*) **1** v. Buric. Ombilic. **2** v. Furca-pieptului (v. *furcă*). **3** v. Epigastru. **III** (*bot.*) *Cochlearia officinalis*; ‹reg.› lingura-Domnului (v. *lingură*), lingura-Maicii-Preceste (v. *lingură*).
linguréte subst. (*reg.*) v. Linguroi.
lingurícă s.f. (*pop.*) **I** v. Linguriță. **II** (*anat.*) **1** v. Furca-pieptului (v. *furcă*). **2** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.
linguríce s.f. (*reg.*) **1** (*anat.; și, art.,* ***lingurícea pieptului***) v. Furca-pieptului (v. *furcă*). **2** (*zool.*) v. Mormoloc. **3** (*entom.*) v. Păianjen-de-apă (*Hydrometra paludum*).
lingurístă s.f. (*arg.*) v. Lesbiană (v. *lesbian*). Tribadă.
linguríță s.f. **I** ‹pop.› lingurea, lingurică, ‹reg.› linguruță. *A primit cadou un set de linguriță din argint.* **II 1** (*pesc.; pop.*) v. Momeală artificială. Nălucă. **2** (*chir.; pop.*) v. Chiuretă. **3** (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie. **III** (*art.; anat.; reg.; și* ***linguriță-pieptului***) v. Furca-pieptului (v. *furcă*). **IV** (*art.; bot.*) ***linguriță-zânei*** = *Fomes lucidus*; ‹reg.› lingura-frumoaselor (v. *lingură*); ***linguriță-zânelor*** = *Ganoderma lucidus*; lingura-zânei (v. *lingură*). **V** (*art.; zool.; reg.*) ***linguriță-popii*** = ***linguriță-zânei*** v. Mormoloc.
lingurói s.n. **1** (*gosp.*) ‹reg.› lingurete. *Amestecă conținutul căldării cu un linguroi.* **2** (*gosp.; reg.*) v. Polonic. **3** (*la stână; reg.*) v. Urdar.
lingurúș s.m. (*zool.; reg.*) v. Mormoloc.
lingurúță s.f. (*reg.*) v. Linguriță.
lingúș s.n. (*fam.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire.
lingușeálă s.f. **1** adulare, adulație, flatare, lingușire, măgueală, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› mâglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Lingușeala șefului enervează pe oamenii onești.* **2** lingușire, ‹fig.; fam.› pisiceală, ‹fig.; înv.› îmbunare. *Încearcă să-i intre sufletului pe sub piele prin lingușeli.*
linguși vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a măguli, ‹înv. și pop.› a lingări, ‹fam.; iron.› a flauța, ‹înv. și reg.› a șutili, ‹reg.› a lifui, a lingăi, a mâglisi, ‹fig.› a linge, a peria, a pomăda, a tămâia, ‹arg.› a limba. *Își lingușește șeful pentru a fi promovată.* **2** refl. (*despre oameni*) ‹înv. și pop.› a se lingări, ‹reg.› a mătălnici, a se mâși, a se milcoși, ‹înv.› a se molcomi, ‹fig.› a se gudura, ‹fig.; fam.› a se pisici, ‹fig.; înv.› a se îmbuna. *Se lingușește pe lângă șoful ei pentru a obține ceea ce își dorește.* **3** refl. (*pop.* și *fam.; despre câini*) v. Gudura. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **5** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.
lingușíe s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire.
lingușíre s.f. **1** adulare, adulație, flatare, lingușeală, măgueală, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› mâglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. **2** lingușeală, ‹fig.; fam.› pisiceală, ‹fig.; înv.› îmbunare.
lingușitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. adulator, ‹înv. și pop.› lingător, ‹pop. și fam.› lingău, ‹înv. și reg.› licău, lingareț, lingăros, ‹reg.› lingarnic, lingăreț, ‹înv.› colachiu, îmbunător, lingar, lingăritor, pohlibuitor, ‹grec.; înv.› colaca, ‹fig.› periuță, ‹fig.; fam.› cățel, cățelandru, ‹fig.; fam.; peior.› blidar, perie, perioi, pupincurist, ‹arg.› limbă, limbist. *Colegul ei este un mare lingușitor al șefilor.* **2** adj. (*despre oameni sau despre atitudini ale lor*) servil, ‹fig.; înv.› târâtor. *Sluga are o comportare lingușitoare față de stăpân.* **3** adj. (*mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) calin, măgulitor, ‹reg.› lingăcios, mâglisitor, ‹înv.› îmbunător, măgulicios, ‹fig.; înv.› lins[2]. *Se lasă amăgiți ușor de vorbele lingușitoare ale celor interesați.* **II** adj. (*biol.; înv.; despre organisme animale sau vegetale*) v. Parazit. Parazitar.
lingușitoríe s.f. (*rar*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire.
lingușitúră s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire.
lingvíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) ‹înv.› limbist, ‹ital.› glotolog. *Iorgu Iordan a fost un mare lingvist român.*
lingvístică s.f. (*lingv.*) **1** ‹înv.› limbământ, limbistică. *Lingvistica studiază limba și legile ei de dezvoltare.* **2** ***lingvistică comparată*** = lingvistică comparativă; ***lingvistică comparativă*** = lingvistică comparată. *Lingvistica comparativă este studiul comparativ al concordanțelor fonetice, semantice și gramaticale din mai multe limbi, urmărind explicarea legăturilor istorice dintre ele, cercetarea cauzelor dezvoltării lor paralele, a diferențierii și a influenței lor reciproce în cursul istoriei;* ***lingvistică descriptivă*** = lingvistică sincronică. *Lingvistica descriptivă studiază un sistem lingvistic așa cum se prezintă el la un moment dat, fără luarea în considerare a fazelor anterioare;* ***lingvistică diacronică*** = lingvistică istorică. *Lingvistica diacronică studiază faptele dintr-o limbă sau din mai multe limbi în evoluția lor;* ***lingvistică distribuțională*** = analiză distribuțională. *Lingvistica distribuțională se bazează pe reperarea contextelor în care apare un element lingvistic și pe eliminarea integrală a sensului din analiză și descriere;* ***lingvistică istorică*** = lingvistică diacronică; ***lingvistică***

sincronică = lingvistică descriptivă; ***lingvistică spațială*** = geografie lingvistică, geolingvistică. *Lingvistica spațială este o metodă de cercetare pe teren a graiurilor unei limbi și de cartografiere a fenomenelor lingvistice înregistrate.*

liní vb. IV. refl. (*înv.; despre ființe*) v. Calma. Domoli. Îmbuna. Împăca. Liniști. Potoli.

liniá vb. I. **1** tr. (*compl. indică foi de hârtie, caiete etc.*) ‹rar› a rigla. *Elevul și-a liniat maculatorul.* **2** refl. (*înv.; despre ființe, obiecte, construcții etc.*) v. Alinia. Înșira. Înșirui. Ordona. Rândui.

liniamént s.n. (*rar*) **1** v. Linie. Trăsătură. **2** v. Linie.

liniár, -ă adv., adj. **I** adv. (*modal*) rectiliniu. *Mașina merge liniar.* **II** adj. fig. **1** dogmatic, mecanic, schematic, simplist, ‹fig.› rigid. *Are o viziune liniară asupra vieții.* **2** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, lânced, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost liniară.*

liniaritáte s.f. fig. monotonie, uniformitate. *Ceea ce caracterizează viața de provincie este liniaritatea ei.*

liniát[1] s.n. liniere, ‹înv.› liniație.

liniát[2], -ă adj. (*despre foi de hârtie, caiete etc.*) ‹rar› riglat. *Elevul și-a trecut temele pe curat, într-un caiet liniat.*

liniatúră s.f. rubricatură, ‹rar› portativ[1]. *Liniatura reprezintă ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe colile de hârtie, pe caiete, pe registre etc.*

liniáție s.f. (*înv.*) v. Liniat[1]. Liniere.

linicél, -eá adj. (*înv. și reg.*) **1** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet. Lânced. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Stins[2]. Tainic. Ușor[2]. **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) v. Blând. Calm[2]. Domol. Lânced. Lin[2]. Liniștit. Moale. Moderat. Molcom. Plăcut. Potolit[2]. Slab. Ușor[2].

línie s.f. **I 1** (*geom.*) ‹rar› liniament, ‹înv. și reg.› trăsură, ‹înv.› dungă. *A desenat pe tablă câteva linii paralele. Cuvântul este subliniat cu o linie punctată.* **2** (*geom.*) ***linie dreaptă*** = dreaptă (v. *drept*). *Linia dreaptă unește două puncte din spațiu pe drumul cel mai scurt.* **3** ***linie frântă*** = zigzag. *Fuga sa descrie o linie frântă.* **4** dungă, vargă, ‹rar› vărgătură, ‹pop.› prag, vârstă[2], ‹reg.› șar[1], șargă, șirincă, vârcă, vârstătură. *Și-a cumpărat o fustă dintr-un material cu linii.* **5** dungă, ‹reg.› ștraif. *Pe timp de noapte șoferii urmăresc linia albă de pe mijlocul șoselei.* **6** (*la aparatele de măsură*) liniuță, ‹reg.› ștric[3]. *La termometrul de exterior, spre prânz, temperatura a crescut cu câteva linii.* **7** (*tehn.*) riglă[1], ‹reg.› lineal, ‹înv.› arac. *A măsurat laturile cutiei cu o linie.* **8** (*la pl. linii; arhit.*) aliniament. *Liniile reprezintă elemente arhitectonice (sau decorative) dispuse în rânduri drepte sau paralele.* **9** ***linie de demarcație*** = ***linie de hotar*** = (*art.*) ***linia hotarului*** = ‹reg.› linia de la hotar, ‹înv.› linia demarcației, linie de limitare, punct de demarcație. *Linia de demarcație desparte două țări, două suprafețe de teren etc.*; (*art.; reg.*) ***linia de la hotar*** v. Linia hotarului. Linie de demarcație. Linie de hotar; (*înv.*) ***linie de delimitare*** = (*art.*) ***linia demarcației*** v. Linia hotarului. Linie de demarcație. Linie de hotar. **10** (*mar.*) ***linie de apă a unei nave*** = linie de cufundare a unei nave. *Linia de apă a unei nave este nivelul până la care se cufundă partea inferioară a vasului în apă;* ***linie de cufundare a unei nave*** = linie de apă a unei nave. **11** (*art.; geogr.*) ***linia echinocțiilor*** = ‹înv.› linia izohintei. *Linia echinocțiilor marchează intersecția eclipticei cu ecuatorul;* (*înv.*) ***linia amiazăzei*** v. Meridian. Meridian geografic. Meridian terestru; ***linia izohintei*** v. Linia echinocțiilor. **12** (*astron.*) ***linie meridiană*** = meridianul locului (v. *meridian*). *Linia meridiană este linia de intersecție a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului;* (*înv.*) ***linie verticală*** v. Dreaptă verticală. **13** ***linie vizuală*** = rază vizuală. *Linia vizuală este linia dreaptă imaginară care unește ochiul observatorului cu obiectul observat.* **14** limită, margine. *A semănat până la linia care desparte pământul său de cel al vecinului.* **15** (*milit.*) ***linie de bătaie*** = ***linie de luptă*** = ‹înv.› linie de război. *Linia de bătaie sau de luptă reprezintă desfășurarea sistematică a unor unități militare în vederea luptei;* (*art.*) ***linia întâi*** = prima linie (v. *prim*[1]). *Linia întâi este formația de luptă desfășurată cel mai aproape de inamic;* (*înv.*) ***linie de război*** v. Linie de bătaie. Linie de luptă. **16** (*a. plast.*) trăsătură, ‹înv.› trăsură. *Graficianul i-a făcut portretul din câteva linii.* **17** trăsătură, ‹rar› liniament, ‹înv.› trăsură, ‹fig.› tăietură. *Are linia feței fină.* **18** siluetă, talie, ‹fran.› carură. *Linia suplă a fetei este evidențiată de o centură lată.* **19** (*biochim.*) ***linie limfocitară*** = serie limfocitară. *Linia limfocitară reprezintă succesiunea de celule care se dezvoltă și se divid, pornind de la limfoblast și ajungând în final la limfocitul matur;* ***linie mielocitară*** = serie granulocitară, serie mielocitară. *Linia mielocitară este seria de celule tinere care, după multiplicare și maturație în măduva osoasă, ajung la stadiul de leucocit polinuclear adult sau granulocit.* **20** (*com.*) gamă. *Folosește aceeași linie de produse cosmetice.* **21** (*muz.*) ***linie melodică*** = melodie. *Interpretul execută perfect linia melodică.* **22** (*lingv.; rar*) v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuță de despărțire. Liniuță de unire. **23** (*milit.; reg.*) v. Infanterie. **24** (*înv.*) v. Rând. **25** (*geogr.; înv.*) v. Ecuator. Ecuator geografic. Ecuator pământesc. Ecuator terestru. **II 1** itinerar, traseu. *Se deplasează zilnic la serviciu pe linia autobuzului 41.* **2** (*ferov., transp.*) ***linie ferată*** = cale ferată, drum-de-fier, ‹pop.› șină, ‹reg.› ștrec, ‹înv.› stradă ferată. *Au început lucrările de terasament la linia ferată;* ***linie de garaj*** = linie moartă; ***linie moartă*** = linie de garaj. *Linia moartă este o linie de cale ferată închisă la un capăt și folosită doar pentru gararea garniturilor de tren.* **3** (*telec.*) ***linie de telefon*** = linie telefonică; ***linie telefonică*** = linie de telefon. *Liniile telefonice fac legătura între mai multe posturi și centrale telefonice.* **III** fig. **1** sens, tendință, ‹fig.› cale, direcție, drum, făgaș, ‹fig.; rar› duct. *Ce linie va urma această societate? Linia pe care a luat-o discuția ar trebui schimbată.* **2** sens, ‹fig.› direcție, orientare. *Trebuie să știi linia în care să acționezi. A urmărit linia în care a evoluat poetul.* **3** sens, tendință, ‹fig.› direcție, stindard. *Urmează linia politicii partidului din care face parte.* **4** ***linie de conduită*** = ‹înv.› linia conduitei, linie de purtare. *Linia de conduită este criteriul de a se purta într-un anumit fel;* (*înv.*) ***linie de purtare*** = (*art.*) ***linia conduitei*** v. Linie de conduită. **5** descendență, filiație, succesiune, ‹înv.› strună[1], ‹fig.› viță. *A stabilit linia corectă a ilustrei sale familii.*

liniére s.f. liniat[1], ‹înv.› liniație. *Linierea caietului i-a luat două ore.*

linimént s.n. (*farm., cosmet.; livr.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent.

linioáră s.f. **1** liniuță. *Copiii de la grădiniță învață să traseze linioare drepte, oblice și orizontale.* **2** (*lingv.; și* ***linioară de unire***) cratimă, liniuță de despărțire, liniuță de unire, ‹rar› linie, trăsătură, ‹înv.› dungă, împreunătoare (v. *împreunător*), unitoare (v. *unitor*), ‹ieșit din uz› trăsură de unire. *Linioara se folosește pentru a lega două cuvinte care se pronunță împreună sau pentru a despărți un cuvânt în silabe.*

liniométru s.n. (*tipogr.*) lignometru. *Liniometrul este o riglă metalică, gradată după sistemul corpurilor tipografice, care servește la numărarea liniilor.*

linișór adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

líniște s.f. **I 1** tăcere, ‹reg.› tacă, ‹înv.› fără-voroavă, ‹latin.; înv.› silențiu. *Spectatorii urmăresc evoluția trapeziștilor într-o liniște deplină.* **2** acalmie, calm[2], pace, serenitate, tăcere, ‹livr.› chietudine, ‹înv. și pop.› lin[2], ‹înv. și reg.› paos, ‹înv.› liniștire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *S-a grăbit spre casă, remarcând liniștea dinaintea furtunii.* **3** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. și pop.› tihneală, ‹înv. și reg.› paos, războin[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de liniște.* **4** pace, tihnă, ‹înv.› isihie. *S-a bucurat de o viață plină de liniște.* **5** pace, răgaz, tihnă. *După atâta muncă, simte nevoia câtorva momente de liniște.* **6** (*în opoz. cu „război"*) pace. *În țară este liniște.* **7** (*în opoz. cu „ceartă", „neînțelegere", „vrajbă"*) acord, armonie[1], înțelegere, pace, unire, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potriveală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este o liniște deplină.* **8** comoditate, confort, tihnă, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹înv.› rahat[2], tihneală, ‹grec.; înv.› evcolie, ‹fig.; fam.› pană. *Nu poate renunța la liniștea din vila de la munte.* **9** fig. (*în concepțiile relig.*) ***liniște de veci*** = ***liniște eternă*** = ***liniște veșnică*** = moarte, ‹fig.› odihnă de veci, odihnă veșnică, odih-

nire, pace, repaus, repaus etern, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ◊fig.; rar› mormânt, pacificare,◊fig.; înv. și pop.› noapte, repauzare, ◊fig.; înv.› somn etern (v. *somn*[2]). *Liniștea de veci este fără sfârșit.* **II** (*bot.; reg.*) v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*). **III** (*cu val. de interj.*) pst!, st!, tăcere!, ◊pop.› țist!, ◊reg.› meclez!, ◊arg.› mucles! *Liniște! Vine profesoara!*

liniștí vb. IV. **I 1** refl. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a muți, a se pierde, a pieri, a se potoli, a se stinge, ◊fig.› a amuți, a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă s-a liniștit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ◊pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ◊pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ◊reg.› a îngădui, a se nestoia, ◊fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ◊fig.; rar› a amorți, a se slei, ◊fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a liniștit în urma instalării termopanelor la ferestre.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mișcări, deplasări etc. ori viteza, ritmul lor de desfășurare*) a (se) domoli, a (se) încetini, a (se) potoli, a (se) tempera, ◊înv.› a se molcomi. *Își liniștește cu greu mișcările nervoase ale mâinilor. Pasul i se liniștește.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) potoli, a (se) tempera, ◊pop.› a (se) molcomi, ◊înv. și reg.› a (se) prinde, a (se) toi[3], ◊reg.› a neagoi, ◊fig.; înv. și pop.› a (se) tocmi, ◊fig.; înv.› a (se) așeza. *Copilul s-a liniștit după ce a primit o jucărie nouă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) potoli, ◊înv. și pop.› a (se) dezmânia, ◊pop.› a (se) molcomi, a (se) țistui, ◊înv.› a îndomoli, a se lini, ◊fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge și nu știe cum s-o liniștească. A dus copiii la cofetărie pentru a se liniști.* **3** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se controla, a se domoli, a se potoli, a se stăpâni, a se tempera. *Încearcă să te liniștești și să judeci lucrurile la rece!* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori, p. ext., animale de casă*) a (se) astâmpăra, a (se) cuminți, a (se) domoli, a (se) potoli, ◊înv. și reg.› a se stăvi, ◊reg.› a se pocăi[1], ◊înv.› a (se) încuminți, a (se) înțelepți. *Nu trebuie să se recurgă la bătaie pentru a liniști un copil. Câinele agitat s-a liniștit imediat când și-a văzut stăpâna.* **5** tr. (*compl. indică mai ales cai înșeuați sau înhămați*) a domoli, a înfrâna, a struni. *A reușit cu greutate să liniștească calul speriat de tunete.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori situații conflictuale, stări etc.*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) potoli, ◊fig.› a (se) destinde, a (se) relaxa. *Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai liniștit. Munca îl liniștește.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ◊rar› a pacifica, ◊înv. și pop.› a (se) ostoi[2], ◊pop.› a lina, a (se) ogoi, ◊înv. și reg.› a (se) mângâia, a (se) oteși[1], ◊reg.› a (se) opăci, a se oșeni, a petrece, ◊înv.› a (se) odihni, a osteni, ◊fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ◊fig.; înv. și pop.› a lega[1], ◊fig.; fam.› a adăpa, a răci, ◊fig.; reg.› a (se) drege, ◊fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a liniștit durerea pentru moment.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale ființelor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) potoli, a (se) tempera, ◊fig.› a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a liniștit setea. Pentru moment, foamea i s-a liniștit cu un corn. Emoția i s-a liniștit cum a pășit pe scenă.* **9** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică popoare, grupuri sociale etc.*) v. Pacifica.

liniștíre s.f. **I 1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ◊rar› alin[2], ◊fig.› diluare, ◊fig.; înv.› slobozire. *Liniștirea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** (*înv.*) v. Micșorare. Prescurtare. Reducere. Scurtare. **II 1** astâmpărare, calmare, domolire, potolire, ◊înv.› dezmâniere, dezmânietură. *Jucăria nouă a avut ca efect liniștirea copilului.* **2** calmare, domolire, îmbunare, împăcare, potolire, ◊fig.› îmblânzire, înmuiere, ◊fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru liniștirea fetiței care plânge întruna. Pentru liniștirea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.* **3** astâmpărare, cumințire, domolire, potolire. *Bătaia nu ajută la liniștirea copiilor.* **4** domolire, înfrânare, strunire, ◊rar› strunealã. *Trebuie răbdare pentru liniștirea unui cal speriat de tunete.* **5** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, odihnă, pace, tihnă, ◊livr.› ecuanimitate, ◊înv. și pop.› tihneală, ◊înv. și reg.› paos, răzbun[2], ◊reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ◊înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ◊fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ◊fig.; înv. și reg.› seninare, ◊fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. **6** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, potolire, slăbire, temperare, ușurare, ◊livr.› chietiv ◊rar› alin[2], potoleală, ◊înv. și pop.› ostoire, ◊reg.› ostoi[1], oșenire, ◊înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ◊fig.; înv.› aromire, ◊fig.; fran.› deșarjă. *A simțit o liniștire a durerii după ce a luat medicamentul.* **7** astâmpărare, calmare, domolire, potolire, ◊livr.› chietiv, ◊fig.› stingere. *Un corn nu a fost suficient pentru liniștirea foamei.* **8** (*înv.*) v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere.

liniștít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre locuri, spații interioare etc.*) silențios, tăcut, ◊fig.› adormit. *Îi plăcea să se plimbe noaptea prin mănăstirea liniștită. Casa era liniștită fără râsul copiilor.* **2** (*despre locuri de obicei aglomerate, zgomotoase*) calm[2], tăcut. *Spre seară străzile sunt mai liniștite.* **3** (*despre localități, în special despre orașe*) patriarhal, tihnit. *Trăiesc într-un oraș liniștit de munte.* **4** (*despre locuri, adăposturi, refugii*) pașnic, tihnit, ◊fig.; înv.› lin[2]. *Pentru a evita zgomotul din restaurant, au rezervat un separeu liniștit.* **5** (*despre natură, elemente ale naturii*) ◊fig.› mut, tăcut. *Se simte relaxat în codrul liniștit.* **6** (*despre vreme, momente ale zilei etc.*) lin[2], plăcut, ◊pop.› moale, ◊înv.› liniștos. *Este o noapte liniștită de iunie.* **7** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ◊livr.› lento, ◊pop.› molcomit, ◊fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas liniștit.* **8** (*despre mișcări, deplasări etc. sau despre viteza, ritmul lor de desfășurare*) domolit, încetinit, potolit[2]. *Dansul are un ritm liniștit.* **9** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ◊înv. și pop.› ostoit, ◊fig.› diluat, înmuiat, ◊fig.; rar› reținut. *Zgomotele liniștite nu mai deranjează pe nimeni.* **10** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ◊înv. și reg.› linicel, ◊fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt liniștit.* **II** adj. **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, pașnic, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ◊înv. și pop.› dezmâniat, ◊reg.› opăcit, plainic, ◊înv.› odihnit[2], ◊fig.› înstrunat, senin, ◊fig.; reg.› seninat[2], ◊fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este liniștită și veselă.* **2** (*mai ales despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ◊înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om liniștit.* **3** (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, împăcat, potolit[2], ◊fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Liniștiți, copiii regretă comportarea pe care au avut-o.* **4** (*despre ființe*) calm[2], calmat, moale, ◊fig.› destins, relaxat. *I se pare că este prea liniștit după o așa încordare nervoasă.* **5** (*despre oameni*) ușurat, ◊fig.› liber, ◊fig.; fam.› despovărat, ◊fig.; reg.› dezglodat. *După ce și-a încheiat misiunea, s-a simțit liniștit.* **6** (*mai ales despre cai înșeuați sau înhămați*) domolit, înfrânat, potolit[2], strunit. *Reușește să încalece calul liniștit după sperietură.* **7** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, domolit, moderat, ponderat, potolit[2], temperat. *Se binedispune când îi aude vocea liniștită. Se adresează copilului cu un ton liniștit.* **8** (*în opoz. cu „agitat”, „neliniștit”; despre somn*) calm[2], lin[2], odihnitor, ușor[2], ◊fig.› dulce. *Dimineața, somnul este cel mai liniștit.* **9** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, ◊înv. și pop.› ostoit. *O durere liniștită este mai ușor de suportat.* **10** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ◊înv.› păciuit, ◊fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă liniștită.* **11** (*despre modul de viață al oamenilor,*

despre momente din viaţa lor etc.) bun, calm[2], lin[2], netulburat, paşnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniştos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toţi îşi doresc o bătrâneţe liniştită, fără griji.* **12** (*despre trai, viaţă*) comod, tihnit, uşor[2], ‹înv.› lesnicios. *Are o viaţă liniştită datorită situaţiei materiale bune.* **13** (*despre existenţa, viaţa etc. oamenilor*) aşezat[2], chibzuit, cumpătat, echilibrat, paşnic, potolit[2], tihnit. *Au înţeles că au de câştigat doar dacă traiul lor este liniştit.* **II** adv. (*modal*) **1** (*în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, alene, binişor, domol, încet, încetinel, încetişor, lent, lin[2], uşor[2], uşurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› cătenelaş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rara, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel. *Obosit, bărbatul merge liniştit spre casă.* **2** domol, lin[2], ‹fig.› uşor[2]. *Afară plouă liniştit.* **3** lin[2], plăcut, ‹fig.› uşor[2]. *Vântul adie liniştit.* **4** lin[2], netulburat, paşnic, tihnit. *Viaţa celor doi se desfăşoară liniştit.* **5** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calm[2], calmato, potolit[2], sereno. **6** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) andante, moderat, rar.

liniştitór, -oáre adj. **1** ‹rar› potolitor, ‹reg.› ostoitor. *Cuvintele ei liniştitoare îi mângâie sufletul.* **2** alinător, calmant, ‹rar› potolitor, ‹înv. şi pop.› uşurător, ‹pop.› molcomitor, ‹înv.› domolitor, ‹fig.› răcoritor, răcoros. *Infuzia din flori de tei are o acţiune liniştitoare asupra sistemului nervos. Unguentul are efect liniştitor.* **3** (*despre ambient, atmosferă*) odihnitor, ‹pop.› molcomitor. *Discuţiile au loc într-o atmosferă liniştitoare.* **4** recreativ, relaxant, ‹fig.› deconectant. *Totdeauna un film bun este liniştitor.*

liniştós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre vreme, momente ale zilei etc.*) v. Lin[2]. Liniştit. Plăcut. **2** (*despre modul de viaţă al oamenilor, despre momente din viaţa lor etc.*) v. Bun. Calm[2]. Lin[2]. Liniştit. Netulburat. Paşnic. Plăcut. Tihnit.

linitáte s.f. (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-şi găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Linişte. Liniştire. Odihnă. Pace. Tihnă.

liniúţă s.f. **I 1** linioară. *Copiii de la grădiniţă învaţă să traseze liniuţe verticale, oblice şi orizontale.* **2** (*fam.*) v. Dunguliţă. Dunguţă. **II 1** (*la aparatele de măsură*) linie, ‹reg.› ştric[3]. *La termometrul de exterior, spre prânz, temperatura a crescut cu câteva liniuţe.* **2** (*lingv.*) ***liniuţă de despărţire*** = ***liniuţă de unire*** = cratimă, linioară, linioară de unire, ‹rar› linie, trăsătură, ‹înv.› dungă, împreunătoare (v. *împreunător*), unitoare (v. *unitor*), ‹ieşit din uz› trăsură de unire. *Liniuţa de despărţire se foloseşte pentru a lega două cuvinte care se pronunţă împreună sau pentru a despărţi un cuvânt în silabe.* **3** (*chim.; în formule*) ***liniuţă de valenţă*** = valenţă. *Liniuţa de valenţă marchează legătura dintre atomii moleculelor.*

linjeríţă s.f. (*rar*) v. Lenjereasă.

link s.n. (*inform.*) legătură.

linotipíst, -ă s.m., s.f. (*tipogr.*) tasterist. *Linotipistul lucrează la linotip.*

lins[1] s.n. ‹înv.› linsătură, linsoare, linsură. *A pus sare oilor pentru lins.*

lins[2], linsă adj. fig. **1** (*în opoz. cu „creţ”; despre păr*) drept, întins[2], neîncreţit, neondulat, netezit[2], ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted. *Nu ştie cum să-şi mai aranjeze părul lins.* **2** (*rar; despre suprafeţe*) v. Lucios. Luciu[2]. Lustruit[2]. **3** (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Făţarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Şiret[3]. Tartufist. Viclean. **4** (*înv.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Calin. Linguşitor. Măgulitor.

linsătúră s.f. (*înv.*) v. Lins[1].

linsoáre s.f. (*înv.*) v. Lins[1].

linsúră s.f. (*înv.*) v. Lins[1].

linşáj s.n. linşare. *Linşajul este uciderea, fără judecată, a unei persoane de către o mulţime agitată, incitată.*

linşáre s.f. linşaj.

lint s.n. (*ind. text.; rar*) v. Linters.

línte s.f. **I** (*bot.*) **1** *Lens culinaris*; ‹pop.› făsuică, făsuiţă, ‹reg.› mazăre, mazăre-colţurată. **2** (*art.*) ***lintea-pratului*** = **a** *Lathyrus pratensis*; ‹rar› latir, ‹reg.› bobuşor, linte-albă, măzăriche, săgeţele (v. *săgeţică*), somnoroasă (v. *somnoros*); **b** (*reg.*) v. Albumeală. Albumiţă. Floare-de-colţ. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*); **c** (*reg.; şi* ***linte-de-praturi, linte-sălbatică***) v. Bob-de-ţarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus sylvester*); **d** (*reg.*) v. Măzăriche (*Vicia dumetorum*); **e** (*reg.; şi* ***linte-neagră, art., lintea-cucului***) v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*); **f** (*reg.; şi* ***linte-neagră, linte-de-rât***) v. Oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*); (*reg.*) ***linte-albă*** v. **a** Bob-de-ţarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus platyphyllos*); **b** Lintea-pratului (*Lathyrus pratensis*); ***linte-broştească*** = ***linte-de-apă*** = ***linte-de-baltă*** = ***linte-sălbatică*** = (*art.*) ***lintea-bălţilor*** = ***lintea-broaştei*** = ***lintea-broaştelor*** v. Lintiţă (*Lemna minor, Lemna gibba, Lemna trisulea, Lemna arrhiza etc.*); ***linte-sălbatică*** v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*). **II 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Cisticercoză. Trichineloză. Trichinoză. **2** (*anat.; înv.*) v. Cornee. **3** (*înv.*) v. Lentilă. Sticlă. Sticlă de ochelari. **III** (*la pl.* ***linţi***) **1** (*zool.; pop.*) v. Cisticerci. **2** (*iht.; reg.*) v. Lapţi.

linteciúne s.f. (*med.; înv.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

lintél s.n. (*constr.; rar*) v. Buiandrug. Lintou. Platbandă.

linteóc s.m. (*bot.; reg.*) v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*).

línters s.n. (*ind. text.*) ‹rar› lint. *Lintersul este folosit la fabricarea vatei, a mătăsii artificiale şi a nitrocelulozei.*

lintersáre s.f. (*ind. text.*) delintersare. *Firele scurte de pe seminţele de bumbac egrenate se îndepărtează prin lintersare.*

linticícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Lintişoară. Lintiţă.

lintişoáră s.f. (*bot.*) **1** lintiţă, ‹pop.› linticică. **2** (*reg.*) v. Lintiţă (*Lemna minor, Lemna gibba, Lemna trisulea, Lemna arrhiza etc.*). **3** (*reg.*) v. Mazăre-sălbatică (*Pisum elatius*).

lintiţă s.f. **I** (*bot.*) **1** lintişoară, ‹ pop.› linticică. **2** *Lemna minor, Lemna gibba, Lemna trisulea, Lemna arrhiza etc.*; ‹reg.› linte-broştească, linte-de-apă, linte-de-baltă, linte-sălbatică, lintea-bălţilor (v. *linte*), lintea-broaştei (v. *linte*), lintea-broaştelor (v. *linte*),lintişoară, linţuşcă. **II** (*med.; înv.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

lintói s.m. (*bot.; reg.*) v. Măzăriche (*Vicia angustifolia*).

lintóu s.n. (*constr.*) buiandrug, platbandă, ‹rar› lintel. *Lintoul susţine porţiunea de zidărie de deasupra unei porţi, a unei uşi, a unei ferestre etc.*

linţóliu s.n. **1** giulgiu, ‹înv. şi pop.› pânză, ‹pop.› arar[2], ‹înv. şi reg.› sovon, ‹reg.› fachiol, păioară, pânzişoară, pânzuială, pocrov, pocrovăţ, podul mortului (v. *pod*[1]), răspetie, sălie, tropar, ‹înv.› cearşaf, grobnic. *Mortul este acoperit cu un linţoliu.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Cearşaf.

linţúşcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lintiţă (*Lemna trisulea*).

linúţ adv. (*modal; în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mişcare; reg.*) v. Agale. Alene. Binişor. Domol. Încet. Încetinel. Încetişor. Lent. Lin[2]. Liniştit. Uşor[2]. Uşurel.

linx s.m. (*zool.*) *Lynx lynx*; râs[1], ‹înv.› lingău.

liónă s.f. (*zool.; fran.; înv.*) v. Leoaică.

líotă s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*).

lip s.n. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie.

lipán[1] s.m. (*bot.*) **1** *Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*; brusture, ‹reg.› calcoceni, captalan, lapuc, lipuş, lumânare, lumânărică. **2** (*reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **3** (*reg.*) v. Cinstel. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-pădure (*Salvia glutinosa*). **4** (*reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*). **5** (*reg.*) Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*). **6** (*reg.*) v. Somnoroasă (v. *somnoros*) (*Laserpitium prutenicum*).

lipán[2] s.m. (*reg.*) v. Papuc.

lipánă s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde”, „a cârpi”, „a da[2]”, „a mânca”, „a primi”, „a rade”, „a şterge”, „a trage”; reg.*) v. Palmă.

liparít s.n. (*mineral.*) riolit. *Liparitul este o rocă vulcanică formată din cuarţ, feldspat, oligoclaz şi biotit.*

lípă s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde”, „a cârpi”, „a da[2]”, „a mânca”, „a primi”, „a rade”, „a şterge”, „a trage”; reg.*) v. Palmă.

lipăí vb. IV. **1** intr. (*despre fiinţe sau, p. ext., despre picioarele, tălpile lor*) ‹reg.› a cepăi, a licăi, a limpi, a tipăi. *O aude lipăind pe gresia din hol.* **2** intr. (*despre oameni, încălţăminte etc.*) a pleoscăi, a plescăi. *Lipăie din şlapi. Cizmele lipăie prin noroi.* **3** intr. (*mai ales despre lichide*) a pleoscăi, a plescăi, ‹reg.› a cipcii. *Valurile lipăie când se lovesc de ţărm.* **4** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.

lipăiálă s.f. (*pop.*) v. Pălmuială. Pălmuire.

lipáire s.f. **1** lipăit, ‹reg.› cepăire, cepăit, tipăit. *Îl trezeşte lipăirea picioarelor pe gresia din hol.* **2** (*pop.*) v. Pălmuială. Pălmuire.

lipáit s.n. **1** lipăire, ‹reg.› cepăire, cepăit, tipăit. **2** (*pop.*) ‹reg.› lipănit. *L-a plesnit atât de tare, încât lipăitul palmei s-a auzit până în casă.*

lipăitúră s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da²", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.
lipăneálă s.f. (*reg.*) v. Pălmuială. Pălmuire.
lipănít s.n. (*reg.*) v. Lipăit.
lipănitúră s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da²", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.
lípăr s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
lipcán s.m. (*pop.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.
lípcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată[1]*). Mușcată-rotată (v. *mușcată[1]*). Mușcată-roz (v. *mușcată[1]*). Pelargonie (*Pelargonium zonale*).
lipeálă s.f. **1** (*înv.*) v. Lipitură. **2** (*arg.*) ‹arg.› lipitură. *Îl roagă să-i facă lipeala cu o colegă a lui.*
lipemíe s.f. (*med.*) lipidemie. *Lipemia este cantitatea totală a lipidelor din sânge.*
lipí vb. IV. **I** (*predomină ideea de fixare, de sudare, de atașare de ceva*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, hârtie, piese de lemn etc.*) a (se) încleia, ‹reg.› a (se) încleioșa. *A lipit picioarele desprinse ale scaunului cu poxipol.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori părți ale lor*) a (se) prinde. *A lipit cu pap foile rupte ale cărții.* **3** tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) aglutina, a (se) alipi, a (se) reuni, a (se) suda, a (se) uni[2]. *Hematiile se lipesc sub acțiunea anumitor substanțe. Vorbitorii lipesc frecvent afixele posesive.* **4** refl. (*despre elemente, materii etc.*) a se agrega, a se alipi, a se reuni, a se uni[2]. *Rocile s-au lipit cu milioane de ani în urmă.* **5** refl. (*despre materiale, lucruri etc.; cu determ. introduse prin prep. „de"*) a adera, a se prinde. *Folia se lipește de suprafața sticlei.* **6** tr. (*compl. indică etichete, timbre etc.*) a aplica, a pune. *Lipește etichete pe sticle.* **7** tr. (*constr.; compl. indică pereții unei case țărănești*) a murui, ‹înv. și reg.› a spoi, ‹reg.› a dâpli, a lutui, a măltări, a măzălui, a mânji, a murlui, a șimitui, a tencui. *Primăvara, înainte de a vărui, femeile de la țară lipesc pereții casei.* **8** tr. (*compl. indică cuptoare țărănești, sobe etc.*) ‹pop.› a unge. *A lipit cuptorul din curte, deoarece avea crăpături în interior.* **9** refl. (*pop.; despre alimente*) v. Prii. **10** refl. fig. (*despre somn; mai ales în constr. neg.*) ‹fig.› a se atinge. *Nu se lipește somnul de el.* **11** tr. fig. (*fam.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **II** refl. (*predomină ideea aderării conștiente la ceva, a apropierii sufletești de cineva*) **1** recipr. (*înv. și pop.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **2** (*înv. și reg.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși. **3** fig. (*despre ființe; fam.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apropia. Ataşa. Lega[1]. **III** tr. (*înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Alipi. Anexa. Ataşa. Încorpora.
lipícă s.f. (*entom.; înv. și reg.*) v. Molie (*Tinea*).
lipíci s.n. **I 1** cocă[1], pap, ‹reg.› cir[2], ciriș, mlat. *Lipiciul, obținut din făină și apă, este folosit la lipit.* **2** clei. *A lipit foile rupte din caiet cu lipici.* **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire. **4** fig. (*înv. și pop.*) v. Delectare. Deliciu. Desfătare. Dulceață. Farmec. Îmbătare. Încântare. Plăcere. Savoare. Vis. Voluptate. Vrajă. **5** fig. (*pop.*) v. Sex-appeal. **6** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Cuișoară. Garoafă-de-munte. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus superbus*). **2** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **3** v. Dughie. Mei-păsăresc. Mohor (*Setaria verticillata*). **4** v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **5** v. Lipicioasă (v. *lipicios*) (*Viscaria vulgaris*). **6** v. Lipicioasă (v. *lipicios*) (*Asperugo procumbens*). **7** v. Lipicioasă (v. *lipicios*) (*Silene nemoralis*). **8** v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*). **9** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **10** v. Turiță (*Galium aparine*). **11** v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*). **12** v. Torțel (*Cuscuta europaea*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).
lipicíos, -oásă adj., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre unele substanțe*) cleios, mucilaginos, vâscos, ‹rar› rășinos, ‹reg.› lipitor. *Pe scoarța brazilor sunt dâre lipicioase de rășină.* **2** (*despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) cleios, unsuros, ‹pop.› năclăios, năclăit, ‹reg.› letios, ‹înv.› unsos. *Ciulamaua avea aspectul unui gel lipicios. Pâinea i-a ieșit acră și lipicioasă.* **3** (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil. **4** fig. (*pop.; despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Atrăgător. Seducător. **II** (*bot.*) **1** s.f. *Viscaria vulgaris*; ‹reg.› furcuța-rândunelei (v. *furcuță*), lipici, pușca-lupului (v. *pușcă*). **2** s.f. *Asperugo procumbens*; ‹reg.› lipici. **3** s.f. *Silene nemoralis*; ‹reg.› lipici. **4** s.m. (*reg.*) v. Arin. Arin-negru (*Alnus glutinosa*). **5** s.f. (*reg.*) v. Milițea (*Silene nutans*). **6** s.f. (*reg.*) v. Turiță (*Galium aparine*). **7** s.f. (*reg.*) v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).
lipicioșíe s.f. (*înv.*) v. Lipiciozitate.
lipiciozitáte s.f. ‹înv.› lipicioșie. *Rășina se caracterizează prin lipiciozitate.*
lipiciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Încleiere. Lipire. Lipit[1]. **2** (*med., med. vet.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire. **3** (*med.*) v. Blefarită.
lipíde s.f. pl. (*biochim.*) grăsimi (v. *grăsime*). *Lipidele sunt un amestec de esteri ai glicerinei cu acizi grași.*
lipidemíe s.f. (*biol.*) lipemie. *Lipidemia este cantitatea totală a lipidelor din sânge.*
lipidóză s.f. (*med.*) dislipidoză, dislipoidoză, lipoidoză. *Lipidoza este denumirea generică pentru un grup de afecțiuni determinate de tulburări enzimatice ale metabolismului lipidic.*
lipiduríe s.f. (*med.*) lipurie. *Lipiduria este eliminarea lipidelor prin urină.*
lipíe[1] s.f. **1** (*ind. alim., culin.*) ‹reg.› pacea, plăcintă, turtă, ‹turc.; înv.› pedea. *Lipia este o pâine rotundă și plată, cu coajă multă și miez puțin.* **2** (*culin.; înv. și reg.*) v. Clătită.
lipíe[2] s.f. (*med.; înv.*) v. Blefarită.
lipioáră s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) ‹reg.› lipiuță.
lipíre s.f. **1** încleiere, lipit[1], ‹rar› încleială, ‹reg.› încleioșare, încleioșeală, ‹înv.› încleitură, lipiciune. *Pentru lipirea picioarelor desprise ale scaunului a folosit poxipol.* **2** prindere. *Lipirea foilor rupte ale cărții s-a făcut cu pap.* **3** (*biol., lingv., tehn.*) aglutinare, alipire, lipitură, reunire, sudare, unire. *Lipirea hematiilor se face sub acțiunea anumitor substanțe.* **4** agregare, agregație, alipire, reunire, unire. *Lipirea rocilor a avut loc cu milioane de ani în urmă.* **5** aderare, aderență, prindere. *Lipirea foliei de suprafața sticlei se face imediat.* **6** aplicare, punere. *Lipirea etichetelor pe sticle se realizează cu ajutorul unei mașini speciale.* **7** (*constr.*) muruială, muruire. *Primăvara, înainte de a vărui, femeile de la țară fac lipirea pereților casei.* **8** ‹pop.› ungere. *A fost necesară lipirea cuptorului din curte, din cauza crăpăturilor apărute în interior.*
lipíș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).
lipiștoácă s.f. (*zool.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*) (*Hirudo medicinalis, Hirudo officinalis*).
lipít[1] s.n. încleiere, lipire, ‹rar› încleială, ‹reg.› încleioșare, încleioșeală, ‹înv.› încleitură, lipiciune.
lipít[2], -ă adj. **1** (*despre obiecte, hârtie, piese de lemn etc.*) încleiat. *Scaunul are picioarele lipite.* **2** (*despre materiale, lucruri etc.*) aderent. *Folia lipită se desprinde greu de pe sticlă.* **3** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, aglutinat, alipit, reunit, sudat[2], unit. *Hematii lipite. Afixe posesive lipite.* **4** (*constr.; despre pereții unei case țărănești*) muruit, ‹înv. și reg.› spoit[2]. *Înainte de a vărui, a lăsat să se usuce bine pereții lipiți.*
lipitór, -oáre s.f., adj. **A** s.f. **I** (*zool.*) **1** *Hirudo medicinalis, Hirudo officinalis*; ‹reg.› lipiștoacă. **2** (*reg.*) v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*). **II** (*ornit.*) **1** *Caprimulgus europaeus*; păpăludă, ‹rar› caprimulg, ‹reg.› ciobănaș, lipici, lipiș, mulgătorul-caprelor (v. *mulgător*), mulge-capre, rândunea-de-noapte, rândunică-de-noapte, spaima-nopții (v. *spaimă*), spaimă, striga, șișneab, văcăraș. **2** (*reg.*) v. Uliu-cu-picioare-scurte. (*Accipiter badius brevipes*). **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciuma-apelor (v. *ciumă*) (*Elodea canadensis*). **2** v. Dentiță (*Bidens tripartitus*). **3** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **4** v. Turiță (*Galium aparine*). **5 *lipitoare-păsărească*** v. Milițea (*Silene nutans*). **IV** (*med., med. vet.; pop.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire. **V** (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie. **VI** (*arg.*) **1** v. Mustață. **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **B** adj. **1** (*reg.; despre unele substanțe*) v. Cleios. Lipicios. Mucilaginos. Vâscos. **2** (*med., med. vet.; înv.; despre boli*)

v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor.Transmisibil.

lipitós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor.Transmisibil.

lipitúră s.f. **I 1** (*biol., lingv., tehn.*) aglutinare, alipire, lipire, reunire, sudare, unire. **2** ‹înv.› lipeală. *Apa picură pe la lipiturile conductei.* **3** (*constr.; pop.*) ‹reg.› muruială. *Lipitura se face din pământ sau din lut frământat cu apă (uneori, adăugându-se paie, balegă, nisip) și se folosește la acoperirea pereților sau a planșeului unei construcții.* **4** (*constr.; pop.*) ‹reg.› tencuială. *Lipitura se aplică și se netezește pe pereții sau pe planșeul unei construcții.* **5** (*înv.*) v. Adaos. Anexă. Apendice. Completare. Supliment. **6** (*arg.*) ‹arg.› lipeală. *Îl roagă să-i facă lipitura cu o colegă a lui.* **II** (*med.*) **1** (*în credințele populare; pop.*) ‹pop.› zburător, zmeu. *Despre lipitură se crede că este cauzată de un duh rău sau de Zburător, personaj mitologic.* **2** (*înv.*) v. Simfiză. Sinechie.

lipiúță s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) ‹reg.› lipioară.

lipoaspirație s.f. (*chir. plast.*) liposucțiune.

lipobrahíe s.f. (*med.*) abrahie. *Lipobrahia este o malformație congenitală, caracterizată prin lipsa brațelor.*

lipofibróm s.n. (*med.*) adipofibrom. *Lipofibromul este format din țesut adipos și fibros.*

lipogenéză s.f. (*biol.*) adipogeneză. *Lipogeneza este formarea de lipide în organismele animale și vegetale.*

lipoidóză s.f. (*med.*) dislipidoză, dislipoidoză, lipidoză.

lipolíză s.f. (*biol.*) adipoliză. *Lipoliza este descompunerea lipidelor în acizi grași și glicerină, în procesul digestiei intestinale, sub influența bilei și a sucului pancreatic.*

lipóm s.n. (*med.*) adipom, steatom. *Lipomul rezultă din proliferarea țesutului adipos normal.*

lipón adv. adv. (*modal; grec.; înv.*) v. Astfel. Așadar.

lipós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

liposucțiúne s.f. (*chir. plast.*) lipoaspirație. *Prin liposucțiune se aspiră grăsimea subcutanată cu ajutorul unor canule.*

lipotimíe s.f. (*med., med. vet.*) inconștiență, leșin, nesimțire, ‹rar› leșinătură, letargie, ‹pop.› leș[2], ‹înv.› leșinat[1]. *Bolnavul este în stare de lipotimie.*

lipoveánă s.f. lipoveancă.

lipoveáncă s.f. lipoveană. *Lipovencele au costume populare foarte frumoase.*

lipovencúță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

lipsanotécă s.f. (*relig.; la creștini; înv.*) v. Chivot. Tabernacul.

lípsă s.f., adj. invar. **I** s.f. **1** absentare, absență, ‹înv.› lipsire. *Lipsa nemotivată de la școală a fost penalizată cu scăderea notei la purtare.* **2** absență, ‹înv.› lipsire. *Judecata s-a făcut în lipsa inculpatului.* **3** gol[2], lacună, lapsus, vid, ‹fig.› hiat. *Lucrarea recent apărută completează o lipsă în domeniu. Această situație a apărut din cauza unei lipse legislative.* **4** (*fin.*) deficit, manco, minus, ‹înv.› mancă[2]. *Casiera are o lipsă de o mie de lei în casă.* **5** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) insuficiență, sărăcie, ‹înv.› neajungere. *În acest caz penal este o mare lipsă de probe.* **6** mizerie, nevoie, penurie, privațiune, sărăcie, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› caliceală, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› ništotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], sușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizerăciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, a fost o mare lipsă în țară.* **7** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], sminteală, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Lipsurile lui educaționale sunt evidente.* **8** (*meteor.; înv. și pop.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune. **9** (*înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea”*) v. Necesitate. Nevoie. Trebuință. **II** adj. invar. absent. *Elevul lipsă este bolnav.*

lipscăn s.m. (*com.; în trecut*) ‹înv.› lipțcar. *Lipscanii aduceau mărfuri din Lipsca și le vindeau în piețele românești.*

lipscănoáică s.f. (*bot.*) *Coreopsis tinctoria*; ‹reg.› albiniță, catifelușe (v. *catifeluță*), cuconițe (v. *cuconiță*), dalie, flori-ca-stelele (v. *floare*), flori-de-sticlă (v. *floare*), gherghine (v. *gherghină*[1]), gurița-cucoanei (v. *guriță*), lipscănoaie, nemțișor, obrazul-fetei (v. *obraz*), ochește (v. *ochește*), ochii-Anicăi (v. *ochi*[1]), ochii-fetei (v. *ochi*[1]), ochiul-Ancuței (v. *ochi*[1]), oltencuță, scânteioară, scânteiuță, steluțe (v. *steluță*), tufănele (v. *tufănică*).

lipscănoáie s.f. (*bot.; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

lipsí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) a absenta. *A lipsit de la școală o săptămână.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”, care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a priva, a vitregi, ‹înv.› a slăbi, ‹grec.; înv.› a se estirisi, ‹fig.› a dezbrăca, a dezmoșteni, a văduvi. *I-a lipsit pe urmași de averea străbunilor.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se dispensa, a renunța, a se scăpa, ‹reg.› a se dehlemeti. *Nu poate să se lipsească de ochelari.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se despărți, a renunța. *Nu vrea să vândă, pentru că nu se poate lipsi de casa părintească.* **5** intr. ‹înv. și reg.› a rămâne. *Puțin a lipsit și era mort.* **6** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Dispărea. Fugi. **7** intr. (*milit.; înv.; despre soldați, ofițeri*) v. Dezerta. Fugi. **8** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **9** refl. (*în opoz. cu „a răsări”; înv.; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca. **10** tr. (*înv.; compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa. Uita. **11** intr. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Eschiva. Scăpa. Sustrage. **II** intr. (*înv.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; cu determ. „din viață”, „dintre cei vii”, „din lume”*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba.

lipsíre s.f. (*înv.*) **I 1** v. Absentare. Absență. Lipsă. **2** v. Absență. Lipsă. **3** v. Frustrare. Frustrație. Privare. **II** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

lipsít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „bogat”; înv. și pop.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*psih.; înv. și reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

lípstick s.n. (*cosmet.*) roșu de buze, ruj, ruj de buze. *Preferă lipstickurile în tonuri calde.*

lipțcár s.m. (*com.; înv.*) v. Lipscan.

lipuríe s.f. (*med.*) lipidurie. *Lipuria este eliminarea lipidelor prin urină.*

lipúș s.m. (*bot.; reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*).

líră[1] s.f. **1** (*muz.*) ‹înv.› organ[2]. *În Antichitate poeții își acompaniau versurile cu lira.* **2** (*art. Lira; astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Ciobanul-cu-Oile (v. *cioban*), Oierul (v. *oier*). *Constelația Lirei se află în emisfera boreală, între constelațiile Lebăda și Hercule.*

líră[2] s.f. (*fin.*) **1** (*adesea urmat de determ. care indică țara unde a fost emisă sau metalul din care a fost făcută*) ‹înv.› libră[1], livră[2]. *Lira a fost folosită, de-a lungul timpului, ca unitate monetară de bază în mai multe țări.* **2** ***liră sterlină*** = ‹înv.› libră sterlină (v. *libră*[1]), liră sterling, liră sterlingă, livră sterlină, livră sterling, livră sterlingă, suveran, suverian. *Lira sterlină este unitatea monetară principală în Marea Britanie, egală cu douăzeci de șilingi;* (*înv.*) ***liră sterling*** = ***liră sterlingă*** v. Liră sterlină.

líric, -ă adj. **I** (*lit.; în opoz. cu „epic”, „dramatic”; mai ales despre poezii*) ‹grec.; înv.› liricon. *Este autor de poezii lirice.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, emoționabil, impresionabil, sensibil, simțitor, ‹fig.› plăpând. *Femeile sunt mai lirice decât bărbații.* **2** (*despre manifestări ale oamenilor*) sentimental. *Îi răspunde pe un ton liric. Vocea lui are accente lirice.*

liricitáte s.f. (*lit.*) lirism.

liricón adj. invar. (*lit.; în opoz. cu „epic”, „dramatic”; grec.; înv.; mai ales despre poezii*) v. Liric.

lirísm s.n. **1** (*lit.*) liricitate. *Este impresionat de lirismul versurilor poetului.* **2** sentiment, sentimentalism, ‹rar› sentimentalitate, ‹fig.; peior.› dulcegărie. *Declarația tânărului îndrăgostit este plină de lirism.*

lis, lísă adj. (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, neted, orizontal, plan, plat[2], șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], șters. *În față se întinde o câmpie lisă, fără denivelări.*

lisárcă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **2** v. Lișiță[1] (*Fulica atra*). **3** v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*).
lísă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Rabie. Turbare.
liscotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Rânji. Ricana.
lisór s.n. (*la mașini, trăsuri; reg.*) v. Arc. Resort.
list s.n. (*înv.*) v. Filă. Foaie.
listá vb. I. tr. (*inform.; compl. indică documente*) a printa. *Listează câteva foi pentru a verifica imprimanta.*
listáre s.f. (*inform.*) print, printare. *La imprimantele cu laser listarea se face rapid.*
listát, -ă adj. (*inform.; despre documente*) printat. *Ordonează foile listate în dosare.*
listă s.f. **1** (*econ.*) inventar, ‹reg.› ipiconie, ‹înv.› catagrafie, sumar, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Parcurge lista mărfurilor din magazin. Trece în listă noile costume care i-au fost livrate.* **2** tabel, ‹înv.› izvod, tablă[1], tablou, tăbliță. *A întocmit o listă cu participanții la licitație.* **3** ***listă de bucate*** = meniu, ‹rar› listă de mâncare, listă de meniu, ‹înv.› listă de consum. *Înainte de a comanda, consultă lista de bucate;* (*rar*) ***listă de mâncare*** = ***listă de meniu*** v. Listă de bucate. Meniu; ‹înv.› ***listă de consum*** v. Listă de bucate. Meniu. **4** (*polit.*) ***listă electorală*** = poll. *Numele unui candidat a fost tipărit greșit pe listele electorale.* **5** (*înv.*) v. Filă. Foaie.
listopirát s.m. (*înv.*) v. Corsar. Forban. Pirat.
listopiraterie s.f. (*înv.*) v. Piraterie.
lișái s.n. (*med.; reg.*) v. Pecingine.
lișcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Lișiță[1] (*Fulica atra*).
lișcotós, -oásă adj. (*reg.; de:pre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la", „după"*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.
lișiță[1] s.f. (*ornit.*) **1** *Fulica atra*; ‹reg.› găină-de-apă, găinușă-neagră, hodă, lisarcă, lișcă, sarce, sărcea. **2** (*reg.; și* ***lișiță roșiatică***) v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*). **3** (*reg.*) v. Rață-leșească (*Chairina moscata*).
lișiță[2] s.f. (*la pl.* ***lișițe***; *tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Furculițe (v. *furculiță*). Gemănare.
lîștai adv. (*modal; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.
lișteav, -ă adj., adv. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre materii prime, obiecte etc.*) v. Brut. Grosolan. Necioplit. Necizelat. Nefinisat. Neprelucrat. **2** v. Ciuciulete. Ciuciulit. Leoarcă[1]. **3** (*despre oameni, port, tradiții etc.*) v. Adevărat. Autentic. Curat. Neaoș. Veritabil. **4** (*în opoz. cu „limpede"; despre lichide*) v. Tulbure. Turbid. **5** (*despre mâncăruri, băuturi*) v. Dulceag. Fad. Insipid. Searbăd[1]. **II** adv. (*modal*) v. Aievea. Clar. Deslușit. Explicit. Expres[2]. Lămurit. Limpede. Răspicat.
litánie s.f. (*relig.*) **1** chirielă. *Litania se rostește alternativ de preot și de credincioși.* **2** (*înv.*) v. Procesiune.
litárgă s.f. (*chim.*) miniu, oxid de plumb, ‹înv.› litargir. *Litarga este folosită în industria ceramică, la fabricarea sticlelor optice, în vopsitorie etc.*
litargír s.m. (*chim; înv.*) v. Litargă. Miniu. Oxid de plumb.
litávră s.f. (*muz.; înv.*) v. Tobă.
lítcă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Bătător.
literál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** textual, ‹înv.› literar, ‹fig.› servil. *Traducerea literală este o traducere făcută cuvânt cu cuvânt.* **2** (*înv.; mai ales despre scrieri*) v. Artistic. Beletristic. Literar. **II** adv. (*modal*) ad litteram, exact, întocmai, textual, verbatim, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea literal.*
literalicésc, -eáscă adj. (*înv.; despre cultură, disciplinele umaniste etc.*) v. Literar.
literalicéște adv. (*modal; înv.*) v. Ad litteram. Exact. Întocmai. Literal. Textual. Verbatim.
literalnicésc, -eáscă adj. (*înv.; despre cultură, discipline umaniste etc.*) v. Literar.
literăr, -ă adj. **1** (*mai ales despre scrieri*) artistic, beletristic, ‹înv.› literal. *Cercetează opera literară a scriitorului preferat.* **2** scriitoricesc. *Poetul se dedică exclusiv activității literare. Tânărul are un evident talent literar.* **3** (*despre cultură, discipline umaniste etc.*) ‹înv.› literalicesc, literalnicesc, științific. *Studiază cultura literară greacă.* **4** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, rafinat[2], select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj literar.* **5** (*înv.*) v. Literal. Textual.
literarizá vb. I. tr. (*compl. indică texte, cuvinte etc.*) a literaturiza. *A literarizat textul unui articol primit la redacție pentru a-l putea publica.*
literarizáre s.f. literaturizare.
literát, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*lit.*) om de litere, scriitor, ‹rar› beletrist, ‹înv.› literator, lucrător cu pana, lucrător în condei, ‹latin.; înv.› scriptor, ‹deprec.› condeier, ‹fig.› pană. *Critica îl consideră un literat rafinat.* **2** adj. (*livr.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit.
literatór, -oáre s.m., s.f. (*lit.; înv.*) v. Literat. Om de litere. Scriitor.
literatúră s.f. **1** beletristică (v. *beletristic*), litere (v. *literă*), ‹înv.› muză, scriitorie, ‹peior.› autorlâc. *A debutat în literatură de tânăr.* **2** ***literatură de anticipație*** = ***literatură științifico-fantastică*** = science-fiction. *În literatura de anticipație subiectele se referă la viitor;* ***literatură de consum*** = ***literatură de masă*** = paraliteratură. *Literatura de consum este considerată la periferia creației literare propriu-zise, cuprinzând genuri ca science-fiction, romanul polițist etc.;* ***literatură dramatică*** = artă dramatică, dramaturgie, scenă, teatru. *Caragiale este clasicul literaturii dramatice românești;* ***literatură populară*** = folclor. *Literatura populară a unui popor este oglinda spiritualității lui.* **3** (*rar*) v. Bibliografie.
literaturizá vb. I. tr. (*compl. indică texte, cuvinte etc.*) a literariza.
literaturizáre s.f. literarizare.
líteră s.f. **1** (*urmat de determ. care indică aspectul, forma etc.*) slovă, ‹pop. și fam.› buche, ‹înv. și reg.› râță, ‹reg.› sloamă. *Copiii învață literele alfabetului la grădiniță. Scrie afișul cu litere de tipar.* **2** (*cu determ. care indică felul, originea*) caracter. *Textul este scris cu litere gotice. Nu înțelege literele arabe.* **3** ***literă chirilică*** = ***literă slavă*** = chirilice (v. *chirilic*), ‹rar› literă slavonă, literă slavonească, ‹înv. și reg.› literă popească, slovă popească, ‹reg.› potcoavă, ‹înv.› buche slavonă, slovă slavonă, slovă slavonească. *Manuscrisul vechi este scris cu litere chirilice;* (*la pl.*) ***litere latine*** = ***litere romane*** = caractere latine (v. *caracter*), latine (v. *latin*), slove latine (v. *slovă*). *Mulți tineri japonezi știu să scrie și cu litere latine;* (*rar*) ***literă slavonă*** = ***literă slavonească*** v. Chirilice (v. *chirilic*). Literă chirilică. Literă slavă; (*înv. și reg.*) ***literă popească*** v. Chirilice (v. *chirilic*). Literă chirilică. Literă slavă. **4** (*tipogr.*) ***literă mare*** = capitală (v. *capital*[2]), majusculă (v. *majuscul*), verzală (v. *verzal*), ‹înv.› slovă mare. *Literele mari au dimensiuni mai mari decât literele obișnuite. Titlurile capitolelor lucrării sunt scrise cu litere mari;* ***literă mică*** = minusculă (v. *minuscul*). *În interiorul unei propoziții cuvintele sunt scrise cu literă mică;* ***literă uncială*** = caracter uncial, uncială. *Litera uncială este o literă majusculă, derivată din litera romană capitală, dar cu formă mai rotunjită.* **5** (*la pl.* ***litere***) beletristică (v. *beletristic*), literatură, ‹înv.› muză, scriitorie, ‹peior.› autorlâc. *A debutat în litere de tânăr.* **6** (*la pl.* ***litere***) filologie. *A terminat literele. A studiat dreptul și literele.* **7** (*rar*) v. Scriere. Scriitură. Scris[1]. **8** (*înv.*) v. Epistolă. Scrisoare.
litiáză s.f. (*med., med. vet.*) **1** (*de obicei urmat de determ. care indică felul sau organul în care se formează*) calculoză, ‹pop. și fam.› piatră. *Litiaza se caracterizează prin formarea unor concrețiuni solide în interiorul canalelor glandulare, al conductelor naturale sau al cavităților organice.* **2** ***litiază biliară*** = colelitiază. *Litiaza biliară presupune prezența de calculi la nivelul căilor biliare;* ***litiază bronșică*** = bronholitiază. *În litiaza bronșică se formează calculi în lumenul bronhiilor sau la nivelul pereților acestora;* ***litiază renală*** = nefrolitiază. *Litiaza renală implică formarea de calculi în bazinet, în calice sau în bazinet și în calice;* ***litiază veziculară*** = colecistolitiază. *În litiaza veziculară calculii se formează în vezicula biliară;* ***litiază urinară*** = gravelă. *În litiaza urinară calculii apar pe traseul aparatului urinar.*
liticáș s.m. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).
lítie s.f. **I** (*relig.*) **1** (*reg.*) v. Utrenie. **2** (*înv.*) v. Procesiune. **II** (*la pl.* ***litii***; *reg.; glum.*) **1** v. Fleac. Nimic. Palavră. **2** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
litiéră s.f. (*transp.; în Antic. și Ev. Med.*) lectică, ‹rar› palanchin, traglă. *Litiera era folosită ca mijloc de transport.*
litigiós, -oásă adj. contencios, controversat, discutabil. *Problemele litigioase sunt greu de rezolvat.*
litígiu s.n. **1** controversă. *Litigiul se rezolvă cu ajutorul instrumentelor juridice. Au reușit să rezolve litigiul dintre ei.* **2** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord,

dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripisică, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, războ[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› ciocorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de litigiu între cei doi parteneri de afaceri.*

litofíl, -ă adj. (*despre organisme*) saxatil, saxicol. *Organismele litofile se dezvoltă și trăiesc printre stânci sau roci.*

litologíe s.f. (*geol.*) sedimentologie. *Litologia se ocupă cu studiul modului de formare a sedimentelor și a rocilor sedimentare.*

litorál s.n. (*geomorf*) liman, mal[1], margine, rivieră, țărm, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristaniște, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe litoralul Mării Negre este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de litoral.*

litosféră s.f. (*geol.*) scoarță. *Litosfera este învelișul exterior solid al globului pământesc.*

litotripsíe s.f. (*chir.*) litotriție. *Litotripsia este denumirea generică pentru procedeele de distrucție a calculilor renouretrali sau vezicali.*

litotriție s.f. (*chir.*) litotripsie.

lítră s.f. **1** (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Sfert. **2** (*reg.*) v. Litru.

litrișoáră s.f. (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› litruță.

litrosí vb. IV. **1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”, „de la”*) v. Salva. Scăpa. **2** tr. (*reg.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi.

lítru s.m. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹pop.; glum.› chiloman, ‹reg.› litră, oca, ‹impr.› kilogram. *Bea zilnic doi litri de apă.*

litruí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alcool*) v. Rafina.

litrúță s.f. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Litrișoară.

lituán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Lituanian. **2** adj. v. Lituanian. **3** s.f. (*lingv.*) v. Lituaniană (v. *lituanian*).

lituaníán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› lituan. *Lituanienii sunt originari din Lituania.* **2** adj. ‹înv.› lituan, litvanic. *A fost la Vilnius, capitala lituaniană.* **3** s.f. (*lingv.*) ‹înv.› lituană (v. *lituan*). *Lituaniana este o limbă indo-europeană din ramura baltică, grupul de est, vorbită de lituanieni.*

liturghí vb. IV. intr. (*bis.; înv.*) ‹înv.› a liturghisi.

liturghíe s.f. **I 1** (*relig. creștină; și nm. pr.*) ‹la catolici și luterani› mesă, misă, sfânta slujbă (v. *sfânt*). *Liturghia este partea principală a slujbei, oficiată duminica și în timpul sărbătorilor religioase, în cadrul căreia are loc săvârșirea sfintelor taine.* **2** (*relig. creștină*) liturghier. *Liturghia este cartea care cuprinde textul și rânduiala slujbei liturghiei.* **3** (*bis.; pop.*) v. Prescură. **II** (*reg.; de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie.

liturghiér s.n. (*relig.*) liturghie.

liturghisí vb. IV. intr. (*relig.; înv.*) ‹înv.› a liturghi. *Preotul nou a liturghisit astăzi.*

litvánic, -ă adj. (*înv.*) v. Lituanian.

liț s.m. (*bot.; reg.*) v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*).

líță[1] s.f. (*reg.*) v. Ten.

líță[2] s.f. (*j. de copii; reg.*) ‹reg.› cleps, climpuș, țurcă[2]. *Lița este un bețișor ascuțit la ambele capete, pe care copiii încearcă să-l arunce cât mai departe cu ajutorul unui băț lung.*

lițién s.m. (*bot.; reg.*) v. Cătină. Cătină-de-garduri (*Lycium vulgare*).

lițiítăluí vb. IV. tr. (*jur.; înv. și reg.; compl. indică bunuri, servicii, lucrări etc.*) v. Licita.

liu interj. (*de obicei repet. și cu val. vb.; mai ales în cântece de leagăn; reg.*) v. Nani.

liubăí vb. IV. refl., tr. (*reg.*) v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.

liúde s.m. (*fin.; înv.*) v. Contribuabil. Subiect impozabil.

liuliurúică s.f. (*reg.*) v. Rachiu.

liur s.m. (*reg.*) v. Poșircă.

liúrbăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*).

liúrcă s.f. (*reg.*) v. Poșircă.

liureá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

livádă s.f. **1** pomet, ‹înv. și reg.› sad, ‹reg.› ogradă, pomăret, pomărie, pomăriște, pomărit, prat, rât[2]. *Au înflorit cireșii din livadă.* **2** (*pop.*) v. Grădină. **3** (*reg.*) v. Cositură. **4** (*înv.*) v. Grădină. Grădină publică. Parc.

livăn s.m. **I** (*bot.*) **1** *Boswellia serrata*; ‹înv. și reg.› tămâie. **2** (*reg.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*). **II** (*înv.*) v. Tămâie.

lívăr s.n. (*reg.*) **1** v. Tâlv. **2** (*tehn.*) v. Macara. **3** (*tehn.*) v. Cric[2]. Vinci.

livăzúică s.f. (*pop.*) v. Livejoară.

livăzúie s.f. (*pop.*) v. Livejoară.

livejoárá s.f. ‹pop.› livăzuică, livăzuie, livezea.

livezeá s.f. (*pop.*) v. Livejoară.

livezí vb. IV. tr. **1** ‹reg.› a runcui, a runculi. *Un loc împădurit se livezește pentru a-l transforma într-un imaș, într-o livadă sau într-un ogor.* **2** fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

livezíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.

livíd, -ă adj. **1** (*despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) învinețit, vânăt, verde, ‹livr.› exsanguu, ‹reg.› vâlced. *Un bătrân, livid la față, moțăia pe un scaun.* **2** fig. (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, spălăcit, stins[2], ‹fig.› debil, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină lividă. Abia i se distinge silueta în razele livide ale lunii.*

líving s.n. cameră de zi, ‹angl.› living-room. *Pentru living a cumpărat o canapea și fotolii.*

living-room ['liviŋrum] s.n. (*angl.*) v. Cameră de zi. Living.

líviv s.m. (*bot.; reg.*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*).

livón, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Livonian.

livonián, -ă s.m., s.f. ‹înv.› livon. *Livonienii fac parte din populația regiunii baltice Livonia.*

livrá vb. I. tr. (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) a furniza, ‹înv.› a libera, a slobozi, a teslimarisi, a teslimatisi, ‹german. înv.› a lifera. *O firmă specializată i-a livrat parchetul pentru casă.*

livráre s.f. furnizare, ‹înv. și reg.› liferare, liferație, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat, ‹fran.; înv.› livrezon. *O firmă specializată se ocupă de livrarea parchetului pentru casă.*

livrát, -ă adj. (*despre produse, mărfuri etc.*) furnizat, ‹înv. și reg.› liferat. *Parchetul livrat este din stejar.*

lívră s.f. **1** (*metrol.*) *pfund*, ‹înv.› libră[1]. *Livra este o veche unitate de măsură pentru greutate.* **2** (*fin.; înv.; adesea urmat de determ. care indică țara unde a fost emisă sau metalul din care a fost făcută*) v. Liră[2]. **3** (*fin.; înv.*) ***livră sterlină* = *livră sterling* = *livră sterlingă*** v. Liră sterlină (v. *liră*[2]).

livrésc, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, expresii, forme gramaticale*) cărturăresc, cult[2], savant. *„Sangvinar” este un cuvânt livresc.* **2** (*despre opere literare, forme literare etc.*) cult[2]. *În cartea scriitorului sunt numeroase simboluri livrești.*

livrét s.n. **1** (*milit.; și **livret militar***) ‹rar› livret de oaste. *Soțul ei și-a pierdut livretul militar; (rar) **livret de oaste*** v. Livret. Livret militar. **2** (*înv.; și **livret de identitate, livret individual***) v. Buletin. Buletin de identitate. Carte de identitate. **3** (*mat.; înv.*) v. Tabla înmulțirii (v. *tablă*[1]). Tabla lui Pitagora (v. *tablă*[1]). **4** (*fin.; ieșit din uz*) v. Libret. Libret de economii.

livrezón s.n. (*fran.; înv.*) v. Furnizare. Livrare.

lixiviére s.f. (*chim.*) percolare, percolație. *Prin lixiviere se extrage, cu ajutorul unui solvent special, o substanță solubilă dintr-un amestec de substanțe.*

líză s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată*[1]). Mușcată-rotată (v. *mușcată*[1]). Mușcată-roz (v. *mușcată*[1]). Pelargonie (*Pelargonium zonale*). **2** v. Mușcată[1]. Mușcată-creață (v. *mușcată*[1]). Mușcată-încrestată (v. *mușcată*[1]). Pelargonie (*Pelargonium radula*).

lizíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „ilizibil”, indescifrabil”; despre scrisul de mână sau, p. ext., despre manuscrise, texte*) citeț, clar, deslușit, ‹înv.› legibil, ‹fig.; înv.› limpede. *Textul manuscrisului este lizibil.*

liziéră s.f. (*la țesături sau la îmbrăcăminte*) ‹reg.› șitoare. *Croitoreasa a aplicat pe cusăturile sacoului verde o lizieră dintr-o stofă subțire galbenă.*

loăcáne s.f. pl. (*reg.*) v. Late. Mițe (v. *miță*).

loájă s.f. (*reg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
loánhaș, -ă adj. (*reg.; despre lichide*) v. Căldicel. Căldicică. Căldișor. Călduț. Încropit.
loáspă adj. (*reg.*) v. Ciuciulete. Ciuciulit. Leoarcă[1].
loáște s.f. (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
loázǎ s.f. **I** (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*). **2** (*reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar. **3** (*reg.*) v. Curpen. Viță. Vrej. **4** (*reg.; în forma* ***lozǎ***) v. Iovă (*Salix capraea*). **5** (*reg.; în forma* ***lozǎ***) v. Salcie. Salcie-cenușie. Salcie-sălbatică. Zălog[1] (*Salix cinerea*). **6** (*reg.; în forma* ***lozie***; *și* ***lozie-pletoasă***) v. Salcie. Salcie-jalnică. Salcie-moartă. Salcie-plângătoare. Salcie-plecată. Salcie-pletoasă. Salcie-răchitoasă (*Salix babylonica*). **7** (*reg.; în forma* ***lozie***) v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*). **8** (*reg.; în forma* ***lozie***) v. Mlajă. Răchită. Răchită-albă. Răchită-de-împletit. Răchită-de-mlajă. Răchită-mlajă. Răchițică. Răchițică-albă. Răchițică-mlajă. Salcie. Salcie-americană. Salcie-de-mlaje. Salcie-roșie. Salcie-vânjoasă (*Salix viminalis*). **9** (*reg.; în forma* ***lozie***) v. Mlajă. Răchită-roșie (*Salix purpurea*). **10** (*reg.; în forma* ***lozie***) v. Salcie. Salcie-albă. Salcie-alburie (*Salix alba*). **11** (*colect.; reg.; și în formele* ***lozǎ***, ***lozie***) v. Răchitărie. Răchitiș. **12** (*colect.; reg.; și în formele* ***lozǎ***, ***lozie***) v. Sălcet. Sălciș. **II** (*vit.; reg.*) v. Tescovină. **III** fig. (*reg.*) **1** v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță. **2** (*la pl.* ***loaze***) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie.
lob s.m. **1** (*anat.*) ***lob central*** = vermis cerebelos. *Lobul central este situat între cele două emisfere cerebeloase.* **2** (*bot.*) lobul. *Lobul este diviziunea, prelungirea, excrescența unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adânci.*
lobbyism [lo'bism] s.n. (*polit., econ.*) lobbyistică. *Prin lobbyism se pot influența hotărârile unor țări, ale unor grupări politice, etnice etc.*
lobbyistică [lo'bistică] s.f. (*polit., econ.*) lobbyism.
lóbodă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***lobodă-albă***, ***lobodă-albă-de-grădină***, ***lobodă-bună***, ***lobodă-de-grădină***, ***lobodă-domnească***, ***lobodă-porcească***, *reg.*, ***lobodă-bobată***, *la pl.*, ***lobode-roșii-boierești***, ***lobode-roșii-de-vărzare***) *Atriplex hortensis*; ‹reg.› lobodină, știr[1], știr-alb (v. *știr*[1]), știr-roșu (v. *știr*[1]), talpa-gâștii (v. *talpă*). **2** (*și, reg.*, ***lobodă-bolundă***, ***lobodă-câinească***, ***lobodă-nebună***) *Chenopodium album*; spanac-alb, spanac-porcesc, spanac-sălbatic, ‹reg.› căpriță, laba-gâștei (v. *labă*), piciorul-caprei (v. *picior*), piciorul-gâștei (v. *picior*), talpa-gâștei (v. *talpă*), tămâiță, trepădătoare (v. *trepădător*). **3** (*și, rar,* ***lobodă-litorală***) *Atriplex litoralis*; ‹reg.› căpriță. **4** ***lobodă-de-drumuri*** = ***lobodă-lucitoare*** = *Atriplex nitens*; ‹reg.› lobodă-albă, lobodă-de-câmp, zâmblă; ***lobodă-puturoasă*** = *Chenopodium vulvaria*; susai-puturos (v. *susai*[1]), ‹reg.› buruiană-de-bubă-rea, spanac-puturos; ***lobodă-roșie*** = *Atriplex rosea*; ‹reg.› căpriță; ***lobodă-sălbatică*** = *Atriplex tatarica*; ‹rar› lobodă-tartarică, ‹reg.› căpriță; (*rar*) ***lobodă-tartarică*** v. Lobodă-sălbatică (*Atriplex tatarica*); (*reg.*) ***lobodă-albă*** v. **a** Spanac-porcesc. Spanacul-ciobanilor (v. *spanac*). Spanacul-oilor (v. *spanac*). Spanacul-porcilor (v. *spanac*). Spanacul-stânelor (v. *spanac*) (*Chenopodium bonus-henricus*); **b** (*și* ***lobodă-de-câmp***) v. Lobodă-de-drumuri. Lobodă-lucitoare (*Atriplex nitens*). **5** (*reg.; și* ***lobodă-puturoasă***) v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*).
lobodínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lobodă. Lobodă-albă. Lobodă-albă-de-grădină. Lobodă-bună. Lobodă-de-grădină. Lobodă-domnească. Lobodă-porcească (*Atriplex hortensis*).
lobodíță-de-munte s.f. (*bot.; reg.*) v. Cuscrișor (*Pulmonaria rubra*).
lobodós, -oásă adj. (*reg.; despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) v. Foios. Frunzos. Stufos. Tufos.
lobojánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*).
lobotomíe s.f. (*chir.*) leucotomie. *Lobotomia este folosită în tratarea unor boli psihice, constând în secționarea unor fibre sau fascicule nervoase aferente lobului cerebral frontal.*
lobúl s.m. (*bot*) lob.
loc s.n. **I 1** punct. *S-au amplasat camere de luat vederi în anumite locuri din magazin. A sudat bara în două locuri.* **2** teren, ‹înv.› local. *A cumpărat un loc la marginea orașului. Locul achiziționat este prielnic semănăturilor de toamnă.* **3** (*agric.*) ***loc de arătură*** = teren arabil. *Are câteva hectare de loc de arătură.* **4** ***loc de casă*** = ‹pop.› vatră, ‹înv. și reg.› siliște, ‹reg.› vătrătură. *Are locul de casă în mijlocul satului.* **5** ***loc viran*** = maidan, teren viran, ‹pop.› tăpșan, ‹reg.› toloacă, ‹înv.› viranea. *Copiii se joacă pe un loc viran.* **6** spațiu, zonă. *În oraș sunt multe locuri de joacă pentru copii.* **7** meleag, regiune, tărâm, teritoriu, ținut, zonă, ‹rar› țărm, ‹reg.› obleaguri (v. *obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe locuri. Vrea să cunoască obiceiurile locului unde face cercetarea folclorică.* **8** regiune, teren, ținut, zonă, ‹reg.› aret[2]. *Nu cunoaște bine locul și de aceea are nevoie de o călăuză.* **9** lume, parte, parte a lumii, parte de lume, regiune, ținut, ‹înv.› cuprins[1]. *Nu mai fi atât de critic și vezi cum este și prin alte locuri!* **10** ***loc de veci*** = groapă, locaș de veci (v. *locaș*[1]), mormânt, sepulcru, ‹livr.› sepultură, ‹rar› necropolă, ‹înv. și pop.› locuință eternă, locuință ultimă, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› îngropniță, locuț de vecie, ‹înv.› grobnic, gropiță, gropniță, îngropământ, locșor de repaus, ‹ital.; înv.› tombă. *A fost condus la locul de veci de câțiva prieteni.* **11** (*la pl.; relig.; nm. pr.*) ***Locurile Sfinte*** = Țara Sfântă (v. *țară*). *Își dorește să meargă în pelerinaj în Locurile Sfinte.* **12** (*înv. și reg.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate. **13** (*reg.*) ***loc sărat*** v. Sărătură. **14** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **15** (*înv.*) v. Depărtare. Distanță. Interval. Spațiu. **16** (*înv.*) ***loc de lăcuită*** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **17** (*gram.; înv.*) ***loc-de-nume*** = ***loc-de-numire*** = (*art.*) ***locul-numelui*** v. Pronume. **II 1** amplasament, amplasare, așezare, poziție, situare, ‹rar› situație, ‹înv.› așezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3]. *Prin loc, supermarketul mulțumește pe locuitorii orașului.* **2** funcție, job, ocupație, post[1], serviciu, slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. și reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. și reg.› pită. *De câtva timp are un loc mai bine plătit.* **3** poziție, situație. *Este conștient de locul pe care-l ocupă în societate.* **III** (*pop. și fam.*) v. Ocazie. Prilej. **IV** fig. (*rar*) ***loc comun*** = v. **a** Banalitate. Platitudine. Prozaism. Proză. Truism; **b** (*lit.*) Clișeu. Stereotip. Șablon. Șlagăr. Tic[2]. Tipar.
local, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** ‹înv.› localnic. *Este abonat la ziarul local.* **2** (*lingv.; despre nume*) toponimic. *Unele nume locale românești s-au format prin sufixare.* **II** s.n. **1** sediu, ‹înv.› localitate. *Se interesează unde este localul Academiei din București. A intrat în localul prefecturii.* **2** clădire. *Localul firmei se află în centrul orașului.* **3** (*urmat de determ. care indică specificul*) restaurant, ‹înv.› restaurație[2]. *În această seară vor lua masa într-un local chinezesc.* **4** (*înv.*) v. Loc. Teren.
localitáte s.f. **1** aglomerare, aglomerație, așezare, ‹fam.› punct, ‹înv.› așezământ, politie. *Cercetează o localitate din sec. al XVII-lea.* **2** (*înv.*) v. Local. Sediu. **3** (*înv.*) v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spațiu. Suprafață. Teritoriu.
localizá vb. I. **1** tr., refl. a (se) limita, a (se) restrânge. *Pompierii au localizat incendiul. Infecția s-a localizat la nivelul gâtului.* **2** refl. (*despre dureri, junghiuri etc.*) a se stabili, ‹fig.› a se cuibări. *Durerea i s-a localizat în spate.* **3** tr. (*lit.; compl. indică opere literare, personaje etc.*) a adapta, a prelucra. *Unele dintre personajele comediilor lui Molière au fost localizate în mediul românesc.*
localizáre s.f. (*lit.*) adaptare, prelucrare. *Localizarea unor personaje ale lui Molière în mediul românesc a fost o reușită.*
localizát, -ă adj. (*lit.; despre opere literare*) adaptat, prelucrat[2]. *Piesa localizată a avut un mare succes.*
localnic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› patriot. *Profesorul nou-venit în sat se înțelege bine cu localnicii.* **2** adj. (*înv.*) v. Local.
locandíst s.m. (*înv.*) v. Birtaș.
locántă s.f. (*înv.*) **1** v. Birt. Ospătărie. **2** v. Han[2].
locantiér s.m. (*înv.*) v. Birtaș. **2** v. Hangiu.
locáș[1] **(lăcáș)** s.n. **1** (*relig.*) ***locaș de cult*** = ***locaș de închinare*** = ***locaș de rugăciune*** = ***locaș dumnezeiesc*** = ***locaș sfânt*** = **a** biserică, casa Domnului (v. *casă*[1]), casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› eclesie, ‹reg.› rugă, ‹înv.› domnelnică, locuință sfântă, sfinție, sfințire[1], sfințit[1], ‹fig.; înv.› staul. *În ultimul timp s-au zidit foarte multe locașuri de cult*; **b** mănăstire,

‹la catolici› abație, claustru, ‹înv.› convent, monaster. *Locașurile sfinte din nordul Moldovei sunt renumite în întreaga lume*; **c** (*la mozaici*) sinagogă, templu, ‹rar› havră. *Evreii se închină în locașuri de rugăciune.* **2** (*în concepțiile relig.*) ‹înv. și pop.› locuință. *Cerul este locașul lui Dumnezeu.* **3** ***locaș de veci*** = groapă, loc de veci, mormânt, sepulcru, ‹livr.› sepultură, ‹înv. și pop.› locuință eternă, locuință ultimă, ‹rar› necropolă, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› îngropniță, locuț de vecie, ‹înv.› grobnic, gropiță, gropniță, îngropământ, locșor de repaus, ‹ital.; înv.› tombă. **4** (*înv.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș.

locáș[2], -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Locuitor.

locatár, -ă s.m., s.f. **1** chiriaș, ‹reg.› chirigiu, comernic, lacău, salău. *Locatarii ei sunt studenți.* **2** (*fran.; înv.*) v. Arendaș.

locatór s.n., s.m. **1** s.n. ***locator-radio*** = radar, radiolocator. *Locator-radioul este o instalație de radiolocație.* **2** s.m. (*înv.*) v. Arendaș.

locáție s.f. **I 1** închiriere, ‹înv. și reg.› năimeală. *Are un apartament pentru locație.* **2** (*jur.; în forma* ***locuțiune***; *și, art.,* ***locațiunea lucrărilor***, ***locuțiunea lucrurilor***) contract de locațiune. *Prin locațiune locatorul se obligă să procure și să asigure locatarului folosința unui lucru pentru un timp determinat, în schimbul unei sume de bani.* **3** (*concr.*) chirie, ‹înv. și reg.› năiem, năimeală, simbrie, ‹reg.› câști, comernă, tapșă[3]. *În ultimul timp locația pentru un apartament a crescut.* **II** (*înv.*) v. Alcătuire. Aranjament. Aranjare. Aranjat[1]. Așezare. Dispunere. Distribuție. Întocmire. Rânduială. Structurare. Structură.

locațiúne s.f. (*jur.*) = locație.

locmá s.f. (*înv.*) v. Chilipir.

locomișcáre s.f. (*înv.*) v. Locomoție.

locomotív, -ă adj. (*înv.*) **1** (*tehn.*) v. Locomotor. **2** (*fiziol., anat.; despre facultăți și sisteme ale corpului uman sau animal*) v. Locomotor. Locomotrice.

locomotívă s.f. **1** (*ferov.*) mașină, ‹rar› tren, ‹înv. și pop.› car de foc (v. *car*[2]), ‹înv. și reg.› mozdon, ‹reg.› ghezăș, izânban, lucrătoare (v. *lucrător*), țug, ‹înv.› trăsură cu aburi. *Locomotiva este electrică la marea majoritate a trenurilor.* **2** fig. ‹fig.› motor. *Atacantul este adevărata locomotivă a echipei de fotbal. Importurile au fost locomotiva creșterii pieței auto.*

locomotór, -oăre adj. **1** ‹înv.› locomotiv. *Caută un mijloc locomotor pentru a ajunge acasă mai repede.* **2** (*fiziol., anat.; despre facultăți și sisteme ale corpului uman sau animal*) locomotrice, ‹înv.› locomotiv. *Are tulburări locomotorii.*

locomotríce adj. (*fiziol., anat.; despre facultăți și sisteme ale corpului uman sau animal*) locomotor, ‹înv.› locomotiv.

locomóție s.f. **1** ‹înv.› locomișcare. *Folosește, pentru locomoție, metroul.* **2** (*fiziol.*) deplasare. *Unele organisme se mișcă cu ajutorul unor mijloace de locomoție speciale.*

locomutáre s.f. (*înv.*) v. Deplasare. Mutare. Strămutare.

locopáznic s.m. (*înv.*) v. Curator. Custode.

locotáreț, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

locotăréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

locotenént s.f. **1** (*milit.*) ‹înv.› leitenant, porușnic, ‹rus.; înv.› porucic. *Gradul de locotenent este superior sublocotenentului și inferior locotenentului-major.* **2** (*milit.*) ***locotenent-colonel*** = ‹rus.; înv.› podpolcovnic. *Gradul de locotenent-colonel este superior maiorului și inferior colonelului.* **3** (*mar., rar*) v. Adjunct. Ofițer secund. Secund. **4** (*polit.; înv.*) ***locotenent domnesc*** v. Regent. **5** (*înv.*) v. Locțiitor. Substitut.

locotenénță s.f. **1** (*milit.*) ‹înv.› leitenanță. *Locotenența este funcția de locotenent.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***locotenență domnească*** = caimacamlâc, căimăcămie, ‹rar› locotenență principiară, ‹înv.› căimăcămire, căimăcămit. *Locotenența domnească era forma de guvernământ provizoriu instituită în timpul când tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului*; (*rar*) ***locotenență principiară*** v. Caimacamlâc. Căimăcămie. Locotenență domnească. **3** (*polit.; înv.; și* ***locotenență regală***) v. Regență.

locotí vb. IV. intr., tr. (*înv.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

locotitór, -oăre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

locotíță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Clocotici. Clocotiș (*Staphylea pinnata*). **2** v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).

lócsie s.f. (*ornit.; livr.*) v. Forfecel. Forfecuță. Forfecuță-gălbuie (*Loxia curvirostra*).

locșór s.n. **1** loculeț, ‹înv. și reg.› locuț, ‹reg.› locșorel. *Și-a găsit un locșor de odihnă.* **2** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **3** (*înv.*) ***locșor de repaus*** v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru. **4** (*înv.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.

locșorél s.n. (*reg.*) v. Locșor. Loculeț.

locțiitór, -oáre s.m., s.f. substitut, ‹înv.› leitenant, locotenent, locținer, supleant, vechil. *Locțiitorul directorului are drept de semnătură.*

locținér s.m. (*înv.*) v. Locțiitor. Substitut.

locuí vb. IV. **1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a domicilia, a fi, a sta, a ședea, a viețui, ‹pop.› a hălădui, a sălășlui, a vecui, ‹înv. și reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăși, ‹înv.› a sălășui, a via[2]. *Și-au construit o casă în care să locuiască singuri.* **2** tr. (*înv.; despre populații, colectivități etc.; compl. indică teritorii, regiuni etc.*) v. Popula. **3** tr. (*polit.; înv.; compl. indică țări, regiuni etc.*) v. Coloniza. **II** intr. (*jur.; despre oameni; de obicei însoțit de determ. ca „împreună”, „laolaltă” sau urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a coabita, a conviețui, a trăi, a viețui, ‹pop.› a vecui, ‹înv.› a conlocui, a via[2]. *Locuiesc în același apartament, nefiind căsătoriți.* **III** intr. (*înv.*) **1** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține. **2** (*despre oameni*) v. Trăi. Viețui.

locuíbil, -ă adj. (*despre spații*) ‹înv.› locuincios. *După reparații capitale, casa este locuibilă.*

locuincíos, -oásă adj. (*înv.; despre spații*) v. Locuibil.

locuínță s.f. **I 1** adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, sălaș, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploșeală, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaș, cortel[2], olej, sălașnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăposteală, coperământ, locaș[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălășluință, sălășluire, ședere, șezământ[1], șezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoașă. *Cei doi soți doreau să aibă și ei o locuință a lor.* **2** ***locuință lacustră*** = ***locuință palustră*** = așezare lacustră, palafită, ‹rar› colibă lacustră. *Locuințele lacustre sunt ridicate, pe stâlpi, la marginea sau în mijlocul unui lac;* ***locuință parohială*** = casă parohială (v. *casă*[1]), ‹la catolici› prezbiteriu. *În locuința parohială se află domiciliul și cancelaria parohului.* **3** (*în concepțiile relig.; înv. și pop.*) v. Locaș[1]. **4** (*înv. și pop.*) ***locuință eternă*** = ***locuință ultimă*** v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru. **5** (*relig.; înv.*) ***locuință sfântă*** v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). **6** (*înv.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină. **7** (*înv.*) v. Reședință. Rezidență. Sediu. **8** (*înv.*) v. Domiciliere. Locuire. Ședere. Viețuire. **9** (*înv.*) v. Așezare. Fixare. Instalare. Oprire. Stabilire. Stabilizare. Statornicire. **II** (*jur.; înv.*) v. Coabitare. Coabitație. Conviețuire. Trai. Viață. Viețuire.

locuíre s.f. **I 1** domiciliere, ședere, viețuire, ‹înv.› locuință, locuit[1]. *Dacă are 10 ani de locuire pe teritoriul țării, poate căpăta cetățenia.* **2** (*înv.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **3** (*înv.*) v. Oprire. Poposire. Ședere. Zăbovire. **II** (*jur.; înv.*) v. Coabitare. Coabitație. Conviețuire. Trai. Viață. Viețuire.

locuít[1] s.n. (*înv.*) v. Domiciliere. Locuire. Ședere. Viețuire.

locuít[2], -ă adj. **1** (*în opoz. cu „pustiu”, „nepopulat”; despre teritorii, așezări omenești etc.*) populat, ‹înv.› norodit, norodos, poporat, poporos, populos. *Și-a ridicat o casă la munte, departe de zonele locuite.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Trăitor. Viețuitor.

locuitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** ‹înv.› locaș[2], sălășluitor, ‹fig.› suflet. *Orașul New York are o populație de peste 8 milioane de locuitori.* **2** (*la pl.* ***locuitori***) populație, ‹înv. și reg.› poporime, ‹înv.› locuitorime, poporație, public. *Locuitorii Terrei trebuie protejați de războaie.* **II** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Trăitor. Viețuitor.

locuitoríme s.f. (*înv.*) v. Locuitori (v. *locuitor*). Populație.

locúl s.m. **1** (*bot.; la fructe*) lojă. *În locul se află semințele.* **2** (*în teatre, opere; înv.; în forma* ***loculă***) v. Lojă.

loculár, -ă adj. (*bot.; despre flori sau fructe*) loculicid. *Fructele loculare sunt împărțite în loculi.*

loculă s.f. (*înv.*) = locul.

loculéț s.n. locșor, ‹înv. și reg.› locuț, ‹reg.› locșorel.

loculicíd, -ă adj. (*bot.; despre flori sau fructe*) locular.

locutór s.m. (*lingv.*) vorbitor. *Locutorul este foarte atent cum se exprimă.*
locúţ s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Locşor. Loculeţ. **2** (*înv. şi reg.*) ***locuţ de vecie*** v. Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. *locaş*[1]). Mormânt. Sepulcru. **3** (*anat.; reg.; şi art.,* ***locuţul pruncului***) v. Placentă.
locuţiúne s.f. (*lingv.; înv.*) **1** v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **2** v. Expresie.
locváce adj. invar. (*despre oameni*) flecar, guraliv, limbut, vorbăreţ, ‹livr.› bavard, ‹rar› limbăreţ, verbos, ‹înv. şi pop.› trăncănitor, ‹pop. şi fam.; glum. sau deprec.› bun de gură, ‹pop.› gureş, tândălit, ‹fam.› taclagiu, ‹fam.; glum. sau deprec.› clănţău, ‹înv. şi reg.› mătalnic, spornic, vorbareţ, vorovaci, ‹reg.› coţob, coţofănos, flear, geleleţ, hănţănos, hănţos, limbău, limbos, limbuţelnic, netrebuit, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trăncănit[2], vorbar, ‹înv.› limbareţ, locotareţ, locotăreţ, locotitor, vorbeţ. *Persoanele locvace sunt obositoare pentru cei din jur. Este prea locvace.*
locvacitáte s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuţie, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. şi fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanţă, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreţie, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănţăneală, frazeologie, incontinenţă, incontinenţă verbală, ‹fig.; pop. şi fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de locvacitatea celor din jur.*
lod s.n. (*constr.; reg.*) v. Oblon.
lódbă s.f. (*reg.*) ‹reg.› toblă. *Lodba este despicată dintr-un trunchi de copac şi se întrebuinţează în construcţii sau ca lemn de foc.*
lóder s.m. (*tăb.; reg.*) v. Pielar.
lóding s.n. **1** (*milit.; la vechile arme de foc; înv.*) v. Tigaie. Tigăiţă. **2** (*reg.*) v. Jug. Jujeu.
logá vb.I refl. (*inform.; despre utilizatorii internetului*) a se autentifica. *Se loghează pentru a putea avea acces la site-ul dorit.*
logáre s.f. (*inform.*) ‹engl.› login. *Logarea la anumite site-uri se face prin introducerea parolei de utilizator.*
logarítm s.m. (*mat.*) ***logaritm natural*** = logaritm neperian; ***logaritm neperian*** = logaritm natural. *Baza logaritmului neperian este numărul „e" = 2,718;* ***logaritm zecimal*** = ‹rar› logaritm vulgar. *Baza logaritmului zecimal este numărul 10;* (*rar*) ***logaritm vulgar*** v. Logaritm zecimal.
loghicí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raţiona[1]. Răzgândi. Reflecta.
lógic[1] s.m. (*înv.*) v. Logician.
lógic[2]**, -ă** adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „ilogic", „iraţional"; despre oameni sau despre facultăţile lor mintale*) raţional, ‹înv.› raţionat[2]. *Este un spirit logic. Are o judecată logică.* **2** coerent, ‹fig.› legat[4]. *Demonstraţia este logică.* **3** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptăţit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, motivat, serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raţionabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză logică pentru a fi crezut.* **II** adv. (*modal*) coerent, ‹fig.› legat[4]. *Încearcă să se exprime logic. Simte că nu mai gândeşte logic.* **III** s.f. **1** ***logică formală clasică*** = logică generală. *Logica formală clasică studiază formele logice fundamentale (noţiunea, judecata, raţionamentul) şi principiile gândirii (legea identităţii, a noncontradicţiei, a terţului exclus, a raţiunii suficiente);* ***logică formală modernă*** = ***logică matematică*** = ***logică simbolică*** = logistică. *Logica matematică cercetează operatorii logici şi elaborează calcule logice, având importante aplicaţii în electronică, automatică, cibernetică etc.;* ***logică generală*** = logică formală clasică. **2** (*filos.*) ***logică deontică*** = deontică (v. *deontic*). *Logica deontică se ocupă cu studiul aspectelor logice şi structurale ale formelor de gândire normative şi imperative.* **3** (*în Ev. Med.*) ***logică formală*** = dialectică (v. *dialectic*). *Logica formală era arta deosebirii adevărului de neadevăr.* **4** ‹rar› logicitate. *Tânărul matematician are o logică uimitoare.* **5** coerenţă, noimă, sens, şir, ‹înv.› cuget. *Argumentarea sa nu are logică. Vorbeşte fără logică.* **6** justificare, justificaţie, motivare, motivaţie, noimă, raţiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are nicio logică.*
logicaménte adv. (*modal; rar*) v. Logiceşte.
logicéşte adv. (*modal*) ‹rar› logicamente. *Afirmaţia sa nu este logiceşte falsă. Nu înţelege logiceşte acest lucru.*
logiciál s.n. (*inform.*) software. *Logicialul este un sistem informatic generalizat, de prelucrare, stocare şi regăsire a informaţiei, format dintr-un număr de fişiere de calculatoare conectate, distincte logic.*
logicián s.m. ‹înv.› logic[1]. *Logicienii sunt specialişti în logică.*
logicitáte s.f. (*rar*) v. Logică (v. *logic*[2]).
logigrámă s.f. (*inform.*) diagramă logică, organigramă, schemă logică. *Logigrama este reprezentarea unui algoritm cu ajutorul unor simboluri grafice.*
login [log'in] s.n. (*inform.; engl.*) v. Logare.
logístică s.f. logică formală modernă (v. *logic*[2]), logică matematică (v. *logic*[2]), logică simbolică (v. *logic*[2]).
logodăn s.m. (*reg.*) v. Peţitor.
logodeálă s.f. (*pop.*) v. Logodnă.
logodeásă s.f. (*reg.*) v. Logodnică (v. *logodnic*).
logodí vb. IV. **1** refl. (*recipr.*), tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) ‹reg.› a se căpărî, a (se) credinţi, a (se) încredinţa, a (se) tocmi, ‹înv.› a (se) arvuni, a (se) jurui, a se nevesti, a se obrăci, ‹ital.; înv.› a se fidanţa. *Cei doi s-au logodit la Paris. S-a logodit în primăvară. Şi-au logodit fata.* **2** tr., refl. fig. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina.
logodínţă s.f. (*înv.*) v. Logodnă.
logodíre s.f. **I 1** logodit[1], ‹înv.› arvunire. *Logodirea tinerilor a avut loc cu o săptămână înaintea cununiei.* **2** (*înv. şi pop.*) v. Logodnă. **II** fig. (*înv.*) v. Abnegare[1]. Consacrare. Dăruire. Dedicare. Destinare. Devotare. Închinare.
logodít[1] s.n. **1** logodire, ‹înv.› arvunire. **2** (*înv. şi pop.*) v. Logodnă.
logodít[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) ‹reg.› încredinţat, ‹înv.› obrăcit. *Tinerii logodiţi îşi planifică nunta.* **2** s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Logodnic.
logoditór, -oáre s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Peţitor.
logoditúră s.f. (*înv.*) v. Logodnă.
logódnă s.f. ‹înv. şi pop.› logodire, logodit[1], ‹pop.› logodeală, ‹înv. şi reg.› dobândă, ‹reg.› căpară, credinţă, încredinţare, tocmă, tocmeală, ‹înv.› aşezământ, logodinţă, logoditură, sponsalie. *Logodna tinerilor a avut loc cu o săptămână înaintea cununiei.*
logódnic, -ă s.m., s.f. **1** ‹înv. şi reg.› logodit[2], ‹reg.› logodeasă, voinea, voiniu, ‹înv.› arvunit, ‹ital.; înv.› fidanţat, ‹arg.› franţuzoaică. *Logodnicul ei termină medicina.* **2** (*jur.; arg.*) v. Victimă.
logofăt s.m. **1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ***logofăt al vistieriei*** = logofăt de cămară. *Logofătul vistieriei era secretarul vistieriei domneşti;* ***logofăt de cămară*** = logofăt al vistieriei; ***logofăt de taină*** = ***logofăt domnesc*** = ‹înv.› cămăraş de izvoade. *Logofătul de taină era secretarul particular al domnului;* ***logofăt mare*** = (*art.*) ***logofătul cel mare*** = mare-logofăt (v. *mare*[1]), vel-logofăt. *Logofătul cel mare era membru al Sfatului Domnesc, conducea cancelaria domnească, iar în lipsa domnitorului sau al mitropolitului prezida Divanul;* ***logofăt al doilea*** = ‹rar› logofăt mic, ‹înv.› vtori-logofăt. *Logofătul al doilea era locţiitorul marelui-logofăt;* ***logofăt al treilea*** = ‹înv.› treti-logofăt. *Logofătul al treilea era secretarul marelui logofăt;* (*rar*) ***logofăt mic*** v. Logofăt al doilea. **2** (*polit.; în Ţările Rom., în timpul Regulamentului Organic*) ***logofăt al credinţei*** = ***logofăt al Cultelor*** = ***logofăt al pricinilor bisericeşti*** = (*art.*) ***logofătul bisericesc*** = ***logofătul credinţei*** = ***logofătul Cultelor*** = ***logofătul pricinilor bisericeşti*** = ***logofătul trebilor bisericeşti*** = marele-logofăt al credinţei (v. *mare*[1]). *Funcţiile logofătului credinţei echivalau cu cele ale unui ministru al Cultelor;* (*art.*) ***logofătul cel mare al dreptăţii*** = ***logofătul dreptăţii*** = mare-logofăt al dreptăţii (v. *mare*[1]), ‹înv.› vel-logofăt al dreptăţii. *Funcţiile logofătului cel mare al dreptăţii echivalau cu cele ale unui ministru al Justiţiei.* **3** (*în Ev. Med., în Ţările Rom., şi mai târziu; adesea urmat de determ. ca „boieresc", „de moşie", „de la curte" etc.*) vătaf, ‹reg.› fecior, fecior boieresc, ‹înv.› dregător, epistat, ispravnic. *Străbunicul lui a fost logofăt la mai multe moşii boiereşti.* **4** (*în vechea organizare adm.; pop.; şi* ***logofăt de comună, logofăt de sat, art., logofătul satului***) v. Notar. Notar comunal. **5** (*jur.; înv. şi reg.*) v. Judecător. **6** (*în Biserica Ortodoxă; reg.; şi* ***logofăt de strană***) v. Cantor. Cântăreţ.

Dascăl. Diac. Paracliser. Psalt. Ţărcovnic. **7** (*în cancelariile domneşti din Ţările Rom.; înv.; şi* ***logofăt mic, logofăt scriitor***) v. Diac. Grămătic. Pisar. Scrib. Scriitor. Uricar. **8** (*în trecut; înv.*) v. Administrator. Vătaf. Vechil. **9** (*polit.; în timpul Regulamentului Organic; ieşit din uz*) v. Ministru.

logofeteásă s.f. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; şi art.,* ***logofeteasa cea mare***) marea-logofeteasă (v. *mare*[1]). *Logofeteasa cea mare era soţia marelui-logofăt.*

logofeţél s.m. (*în cancelariile domneşti din Ţările Rom.; înv.*) v. Diac. Grămătic. Pisar. Scrib. Scriitor. Uricar.

logofeţie s.f. **1** (*jur.; înv.*) v. Tribunal. **2** (*art.; polit.; în timpul Regulamentului Organic; ieşit din uz; nm. pr.*) ***Logofeţia Bisericească*** = ***Logofeţia Credinţei*** v. Ministerul Cultelor (v. *minister*); ***Logofeţia cea Mare*** = ***Logofeţia Dreptăţii*** = v. Ministerul Justiţiei (v. *minister*); ***Logofeţia Afacerilor Străine*** = ***Logofeţia Intereselor Străine*** = ***Logofeţia Pricinilor Străine*** v. Externe (v. *extern*). Ministerul Afacerilor Externe (v. *minister*). Ministerul de Externe (v. *minister*). **3** (*polit.; în timpul Regulamentului Organic; ieşit din uz*) v. Departament. Minister.

logogríf s.n. fig. (*livr.*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Rebus. Secret[2]. Şaradă. Taină.

logomahíe s.f. (*livr.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

logomanríe s.f. (*psih.*) logoree.

logonevróză s.f. bâlbâială, bâlbâire, bâlbâit[1], gângăveală, gângăvire, gângăvit[1], înv. şi pop. gângăvie, pop. şi fam. câcâială, fam. bâlbă, bâlbâitură, reg. lolotă[1]. *Nu a înţeles nimic din logonevroza ei.*

logopatíe s.f. (*med.*) lalopatie. *Logopatia este un defect de vorbire care constă în exprimarea confuză a ideilor.*

logoplegíe s.f. (*med.*) alalie. *Logoplegia este provocată de un defect sau de paralizia organelor vorbirii.*

lógor s.n. (*reg.*) v. Drojdie.

logorée s.f. **1** (*psih.*) logomanie. *Logoreea se manifestă prin vorbire continuă şi incoerentă, întâlnindu-se la unii maniaci şi în unele forme de schizofrenie.* **2** flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuţie, locvacitate, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. şi fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanţă, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreţie, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănţăneală, frazeologie, incontinenţă, incontinenţă verbală, ‹fig.; pop. şi fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de logoreea celor din jur.*

logoréic s.m. ‹fig.; reg.› jagardea. *Logoreicul vorbeşte mult şi, adesea, incoerent.*

lógos s.n. (*fam.; iron.*) v. Alocuţiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Lucrare de cuvânt. Prolaţiune.

lógoş, -ă adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. (*despre fiinţe, obiecte etc.*) v. Liliput. Liliputan. Pitic. **2** s.m. v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

logotíp s.n. (*tipogr.*) ligatură. *Logotipul este reuniunea mai multor litere într-un singur semn grafic.*

loh interj. (*exprimă un ordin; cu val. de imper.; reg.*) v. Opreşte! Stai! Stop!

loháizân s.n. (*tehn.; german.*) v. Dom. Priboi.

lohn s.n. (*econ.; reg.*) v. Leafă[1]. Remuneraţie. Retribuţie. Salariu.

lohón s.n. (*reg.*) **1** (*colect.*) v. Pleavă. **2** (*la pl.* ***lohoane***; *fiziol.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruaţie. Period.

loiál, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, devotat, fidel, leal, statornic, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viaţă loial.* **2** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], leal, neprefăcut, sincer, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefăţărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna loial faţă de prietenii adevăraţi.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, franc[2], leal, neprefăcut, sincer, ‹înv.› nefăţărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest loial impresionează pe oricine.*

loialísm s.n. (*rar*) v. Cinste. Credinţă. Devotament. Fidelitate. Lealitate. Loialitate. Statornicie.

loialitáte s.f. **1** cinste, francheţe, lealitate, sinceritate, ‹rar› simplicitate, simplitate, ‹înv.› sadacat, ‹fig.› rectitudine. *Tânăra este de o loialitate exemplară.* **2** cinste, credinţă, devotament, fidelitate, lealitate, statornicie, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. şi reg.› priinţă. *Nu a pus nicio clipă la îndoială loialitatea soţiei sale.*

loitránă s.f. (*la car sau la căruţă; reg.*) v. Loitră.

loitrár s.n., s.m. (*reg.*) **I** s.n. **1** ‹reg.› leasă, loitră, şireglă, şuşlete. *Loitrarul este un grătar pentru nutreţ fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei.* **2** (*la car sau la căruţă*) v. Loitră. **3** (*la loitrele căruţei sau ale carului*) v. Carâmb. **4** (*la car sau la căruţă*) v. Scoarţă. **II** s.m. (*iht.*) v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburnus*).

lóitră s.f. **1** (*la car sau la căruţă*) ‹reg.› carâmb, corlată[1], drabină, loitrană, loitrar, loitret, şireglă. *Loitrele se sprijină în partea de jos de dric, iar în partea de sus se prind de leuci.* **2** (*la car sau la căruţă; reg.*) v. Corlată[1]. **3** (*reg.*) ‹reg.› leasă, loitrar, şireglă, şuşlete. **4** (*reg.*) v. Scară. **5** (*la scară; reg.*) v. Carâmb. **6** (*la moară; reg.*) v. Scară.

loitrét s.n. (*reg.*) **1** (*la car sau la căruţă*) v. Loitră. **2** (*la loitrele căruţei sau ale carului*) v. Carâmb.

loitriţă s.f. (*reg.*) **1** (*la car sau la căruţă*) v. Corlată[1]. **2** v. Scăricică. Scărişoară. Scăriţă.

lójă s.f. **I 1** (*în teatre, opere*) ‹înv.› loculă, palc. *Pentru spectacolele de operă cumpără bilete numai la lojă.* **2** (*art; în opere, teatre etc.*) ***loja orchestrei*** = fosa orchestrei (v. *fosă*), orchestră. *Loja orchestrei se află sub nivelul scenei, fiind destinată instrumentiştilor.* **3** (*în teatre, opere etc.; înv.*) v. Cabină. **II** (*bot.; la fructe*) locul. *În lojă se află seminţele.*

lojésnă s.f. (*anat.; înv.*) v. Mitră. Uter.

lójniţă s.f. (*reg.*) v. Leasă.

lokayáta s.f. (*filos.*) carvaka. *Lokayata este o şcoală materialistă şi ateistă indiană, care respinge religia vedică şi brahmanismul, propovăduind idealul etic al desfătării raţionale.*

loleándră s.f. (*reg.*) v. Mintean. Surtuc.

loloáză s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

lóiotă[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** v. Bâlbâială. Bâlbâire. Bâlbâit[1]. Gângăveală. Gângăvire. Gângăvit[1]. Logonevroză. **3** v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

lólotă[2] s.f. (*reg.*) v. Poşircă.

lolotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lărmui.

lolotíre s.f. (*reg.*) v. Lărmuire. Lărmuit. Lărmuitură.

loloţí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de acelaşi fel puse sau aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

loloţít, -ă adj. (*reg.; despre elemente, lucruri de acelaşi fel puse sau aflate împreună*) v. Amestecat. Împleticit. Încâlcit. Încurcat[2].

lombárd[1] s.n. (*fin.*) casă de amanet (v. *casă*[1]), casă de lombard (v. *casă*[1]), munte de pietate. *Lombardul acordă împrumuturi garantate cu obiecte sau titluri de valoare.*

lombárd[2], -ă adj., s.m. **1** adj. ‹înv.› lombardic. *Correggio a fost unul dintre reprezentanţii de seamă ai şcolii de pictură lombarde.* **2** s.m. (*înv.*) v. Longobard.

lombardă vb. I. tr. (*ieşit din uz; jur.; compl. indică mai ales obiecte de valoare*) v. Amaneta.

lombardáre s.f. (*ieşit din uz*) v. Amanetare.

lombárdic, -ă adj. (*înv.*) v. Lombard[2].

lombartríe s.f. (*med.*) lombartroză.

lombartróză s.f. (*med.*) lombartrie. *Lombartroza este o formă de reumatism cronic degenerativ, localizat la nivelul coloanei lombare.*

lómbe s.n. pl. (*anat.; înv.*) **1** (*la oameni*) v. Şale (v. *şa*). **2** (*la oameni şi la animale*) v. Lumbus.

lombosacrát, -ă adj. (*anat.*) sacrolombar. *Are dureri în regiunea lombosacrată.*

lómboş, -ă adj. (*reg.; despre părul oamenilor, despre blana, coama, coada unor animale*) v. Înfoiat.

lomí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte dure*) v. Frânge. Rupe.

lomít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte dure*) v. Frânt. Rupt.

londiniăn s.n. (*geol.*) ypresian. *Londinianul este ultimul etaj al paleocenului din Anglia.*

londonéz, -ă adj. ‹rar› londonian. *A vizitat o parte din muzeele londoneze.*
londonián, -ă adj. *(rar)* v. Londonez.
londoniéră s.f. *(înv.)* v. Femeie de serviciu. Servantă. Servitoare (v. *servitor*). Slujnică (v. *slujnic*).
longév, -ă adj., s.m., s.f. *(biol.)* longeviv, macrobian, macrobiotic, macrobit.
longevitáte s.f. *(biol.)* macrobie. *Longevitatea maximă la om este de circa 150 de ani.*
longeváv, -ă adj., s.m., s.f. *(biol.)* longev, macrobian, macrobiotic, macrobit. *Bunicul ei a fost o persoană longevivă. Provine dintr-o familie de longevivi.*
longilín, -ă adj. *(biol.; despre indivizi)* leptozom. *Un individ longilin are membrele lungi şi subţiri.*
longitúdine s.f. *(geogr.)* ‹înv.› lungime. *Longitudinea este o coordonată geografică.*
longobárd s.m. ‹înv.› lombard[2]. *Longobarzii s-au stabilit în sec. al VI-lea în nordul şi în centrul Italiei.*
look [luk] s.n. imagine. *Prezentatoarea ştirilor de seară şi-a schimbat lookul.*
lopăr s.n. *(gosp.; reg.)* **1** *(adesea urmat de determ. „de lemn", „de mămăligă")* v. Fund. **2** v. Lopată.
lopátă s.f. **I 1** ‹reg.› şuflă, ‹înv.› pală[5]. *A curăţat zăpada din faţa casei cu lopata.* **2** *(mar.)* ramă[2], vâslă, ‹înv. şi reg.› lopăţică, ‹reg.› băbaică, lopiscă, opacă, opacină, opăciuie, şuflă. *A scăpat o lopată de la barcă în lac.* **3** *(înv. şi reg.; şi* ***lopată de fier, lopată de picior, lopată de săpat****)* v. Cazma. Hârleţ. **4** *(anat.; arg.)* v. Mână. Palmă. **II 1** *(gosp.)* ‹reg.› lopar, lopăţică, lopitău, vâslă, ‹înv.› pală[5]. *Cu lopata se introduce pâinea în cuptor.* **2** *(agric.)* ‹reg.› lopăţică. *Cu ajutorul lopeţii se vântură boabele de cereale (la arie).* **3** *(la stână; reg.)* ‹reg.› lopăţică. *Lopata este folosită la amestecarea zerului pus la fiert, pentru a se alege urda sau caşul.* **4** *(la moară; reg.)* ‹reg.› lopăţică. *Cu lopata se ia făina din troacă şi se pune în saci.* **5** *(constr.; în zidărie; reg.; şi* ***lopată de lipit, lopată de maltăr, lopată de măltărit****)* v. Mistrie. **6** *(j. de copii, sport; reg.)* ‹reg.› lopăţică. *Lopata este o bucată de lemn, lungă şi subţire, cu care se loveşte mingea la oină sau la alte jocuri.* **III** *(tehn.)* **1** pală[2], paletă. *Una dintre lopeţile elicei s-a defectat.* **2** *(la moara de vânt; reg.)* v. Aripă. Fofează. Spetează. **3** *(la ragila de pieptănat fuioarele; reg.)* v. Scândură. **4** *(la vârtelniţă; reg.)* v. Aripă. Cruce. Spetează. **5** *(la răşchitor; reg.)* v. Cruce. **6** *(la meliţă; reg.)* v. Cuţit. Limbă. **7** *(reg.; şi* ***lopată mică****)* v. Otic. **IV** *(reg.)* **1** *(anat.; la oameni; şi, art.,* ***lopata de la mână, lopata mâinii, lopata umărului****)* v. Omoplat. Scapulă. Spată. **2** *(anat.; la animalele patrupede)* v. Spată. **3** *(zool.)* v. Carapace.
lopăcioáră s.f. **I** *(înv. şi reg.)* v. Lopăţea. Lopăţică. **II** *(reg.)* **1** *(tehn.; la vârtelniţă)* v. Aripă. Cruce. Spetează. **2** *(tehn.; la răşchitor)* v. Cruce. **3** *(la jug)* v. Policioară. Poliţă[1]. **4** *(constr.; în zidărie)* v. Mistrie. **5** *(gosp.)* v. Vătrai.
lopătá vb. I. intr. *(nav., sport; despre oameni)* a vâsli, ‹rar› a canota, a rama, ‹reg.› a luntri, a vâslui, ‹înv.› a luntrări. *Lopătau cu schimbul, căutând un loc lângă mal unde să poată opri barca.*
lopătár s.m. **I** barcagiu, luntraş, vâslaş, ‹rar› vâslitor, ‹înv. şi reg.› luntrar, năier, opăcinaş, ‹reg.› lotcagiu, lotcar, lotcaş, mânător, răieş, ‹înv.› sandaciu, vâslar. *De dimineaţă, lopătarul aştepta oamenii pentru a-i trece râul.* **II 1** *(ornit.)* *Platalea leucorodia*; ‹rar› cosar[2], ‹reg.› lopăţică, stârc-lopătar. **2** *(zool.)* *Cervus dama*; cerb-lopătar, ‹rar› dam[1].
lopătáre s.f. *(nav., sport)* lopătat, vâslire, vâslit, ‹rar› ramare. *Barcagiul grăbeşte ritmul lopătării din cauza ameninţării ploii.*
lopătát s.n. *(nav., sport)* lopătare, vâslire, vâslit, ‹rar› ramare.
lopătăc s.n. *(tehn.; la meliţă; reg.)* v. Cuţit. Limbă.
lopătíţă s.f. *(reg.)* **1** *(anat.; la oameni)* v. Omoplat. Scapulă. Spată. **2** *(anat.; la animalele patrupede)* v. Spată.
lopătoáie s.f. *(pop. şi fam.)* ‹pop.› lopăţoi. *A curăţat zăpada din curte cu o lopătoaie.*
lopătúţă s.f. *(tehn.; la răşchitor; reg.)* v. Cruce.
lopăţeá s.f. **I 1** lopăţică, ‹înv. şi reg.› lopăcioară, ‹reg.› lopăţie, lopăţuie. **2** *(tehn.; la războiul de ţesut)* bată, bătează, braţ, brăţară, fălcea, fofează, mănuşă, mână, spetează. *Lopăţelele sunt unite în partea de sus cu arţarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **3** *(tehn.; la războiul de ţesut; reg.; în forma* ***lopiţea****)* v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **II** *(bot.)* *Lunaria rediviva*; ‹reg.› păstăiastă.
lopăţícă s.f. **I 1** lopăţea, ‹înv. şi reg.› lopăcioară, ‹reg.› lopăţie, lopăţuie. *Băieţelul se joacă în nisip cu o lopăţică.* **2** *(mar.; înv. şi reg.)* v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă. **II 1** *(med., med. vet.)* atelă. *I-a imobilizat mâna fracturată cu lopăţele.* **2** *(pesc.)* ‹reg.› caloneţ, spată, speteză. *Lopăţica este folosită la împletitul plaselor pescăreşti.* **3** *(gosp.; înv. şi pop.; şi* ***lopăţică de foc****)* v. Vătrai. **4** *(agric.; reg.)* v. Lopată. **5** *(gosp.; reg.)* v. Lopată. **6** *(gosp.; reg.)* v. Mai[3]. **7** *(constr.; în zidărie; reg.; şi* ***lopăţică de văcăluit****)* v. Mistrie. **8** *(la stână; reg.)* ‹reg.› lopată. **9** *(la moară; reg.)* ‹reg.› lopată. **10** *(la jug; reg.)* v. Policioară. Poliţă[1]. **11** *(j. de copii, sport; reg.)* ‹reg.› lopată. **III** *(tehn.)* **1** *(la războiul de ţesut)* ‹pop.› scândurică, ‹reg.› scândurea, scândurice. *Lopăţica este o piesă mobilă.* **2** *(la războiul de ţesut; reg.; şi* ***lopăţică cu borte****)* v. Femeiuşcă. Muieruşcă. **3** *(la războiul de ţesut; reg.; în forma* ***lopiţea****)* v. Iapă. Schimbător. Tălpig. **4** *(la car sau la căruţă; reg.)* v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie. **5** *(la cârceile carului; reg.)* v. Pop. Spetează. Stinghie. **6** *(la loitrele căruţei sau ale carului; reg.)* v. Spetează.**7** *(la plug; reg.)* v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **8** *(reg.)* v. Otic. **9** *(la vârtelniţă; reg.)* v. Aripă. Cruce. Spetează. **10** *(la răşchitor; reg.)* v. Cruce. **11** *(la ragila de pieptănat fuioarele; reg.)* v. Scândură. **12** *(la meliţă; reg.)* v. Cuţit. Limbă. **13** *(la fierăstrău; reg.)* v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **14** *(la sacaunul dulgherului; reg.)* v. Pedală. **IV** *(anat.)* **1** *(art.; la oameni; pop.)* ***lopăţica umărului*** v. Omoplat. Scapulă. Spată. **2** *(reg.; la animalele patrupede)* v. Spată. **V 1** *(bot.)* *Lunaria rediviva*; ‹reg.› păstăiastă. **2** *(ornit.; reg.)* v. Lopătar (*Platalea leucorodia*).
lopăţíe s.f. *(reg.)* v. Lopăţea. Lopăţică.
lopăţói s.n. *(pop.)* v. Lopătoaie.
lopăţúie s.f. *(reg.)* v. Lopăţea. Lopăţică.
lopetăríţă s.f. *(gosp.; reg.)* ‹reg.› lopitău. *Lopetariţa este planşeta pe care se întinde aluatul pentru tăiei.*
lopíscă s.f. *(reg.)* **I 1** *(gosp.)* v. Vătrai. **2** v. Otic. **3** *(mar.)* v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă. **4** *(tehn.; la vârtelniţă)* v. Aripă. Cruce. Spetează. **5** *(tehn.; la răşchitor)* v. Cruce. **6** *(tehn.; la războiul de ţesut)* v. Femeiuşcă. Muieruşcă. **7** *(la scaunul dulgherului)* v. Pedală. **II** *(iht.)* v. Beldiţă. Latiţă (*Alburnoides bipunctatus*).
lopitáu s.n. *(gosp.; reg.)* **1** ‹reg.› lopetariţă. **2** *(adesea urmat de determ. „de lemn", „de mămăligă")* v. Fund. **3** v. Lopată.
lopiţeá s.f. *(reg.)* = lopăţică.
lopoştáni s.m. pl. *(bot.; reg.)* v. Călţunaş. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).
lóptă s.f. *(reg.)* **1** *(sport)* v. Minge. **2** v. Bulgăre. Cocoloş.
lóptoş s.m. *(ornit.; reg.)* v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*).
lord s.m. *(în Marea Britanie; urmat de un nm. pr.)* milord. *Mai aveţi nevoie de ceva, lord Miles?*
lorétă s.f. *(înv.)* v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
lorícă s.f. *(milit.; în Ev. Med.; livr.)* v. Cămaşă de fier. Cămaşă de zale. Cuirasă. Platoşă.
lorít, -ă adj. *(reg.; despre fiinţe)* v. Iute. Săltăreţ. Sprinten. Uşor[2]. Vioi.
lorniétă s.f. lornion. *Priveşte prin lornietă spectatorii din loje.*
lornión s.n. **1** pince-nez, ‹fran.› fasamen. *Domnul îşi şterge cu grijă lentilele lornionului.* **2** lornietă. **3** *(şi* ***lornion cu resort****)* ‹german.› ţvicăr. *Lornionul se fixează pe nas cu ajutorul unui resort.* **4** *(rar)* v. Monoclu.
losánj s.n. *(geom.; fran.; înv.)* v. Romb.
loser ['luzər] adj., s.m., s.f. *(engl.)* v. Perdant.
lospătúră s.f. *(reg.)* v. Aşchie. Surcea. Surcică. Ţandără.
lospéţ s.n. *(reg.)* ‹reg.› lostopană. *Lospeţul este un fulg mare de zăpadă.*
lostárie s.f. *(ital.; înv.)* **1** v. Birt. Ospătărie. **2** v. Cârciumă.
lostocúţă s.f. *(iht.; reg.)* v. Crăişor. Lostriţă (*Hucho hucho*).
lostopánă s.f. **I** *(reg.)* **1** ‹reg.› leşcovă. *Lostopana este un bulgăre mare de pământ.* **2** ‹reg.› lospeţ. **3** v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot. **II** fig. *(deprec.)* ‹arg.› başoaldă, başoldină. *Femeia era o lostopană neglijentă.*
lóstriţă s.f. *(iht.)* *Hucho hucho*; crăişor, ‹înv. şi reg.› jemlugă, ‹reg.› lostocuţă, puică, şaldaie.
lostún s.m. *(zool.; reg.)* v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*).
lóştină s.f. *(geomorf.; reg.)* v. Văiugă[1].

lot s.n. **I 1** parcelă, ‹înv. şi reg.› raclă, ‹reg.› parcea, tal[2]. *A moştenit un lot de pădure. A împărţit terenul în loturi de câte 800 m[2].* **2** (*înv.*) v. Bilet de loterie. Loz. **II** fig. (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Stea. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

lotcagíu s.m. (*reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraş. Vâslaş.

lotcár s.m. (*reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraş. Vâslaş.

lotcáş .m. (*reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraş. Vâslaş.

loteríe s.f. **1** loto. *A câştigat premiul cel mare la loterie.* **2** fig. hazard, întâmplare. *Loteria a făcut să descopere o comoară arheologică.*

lotişór s.n. (*pop.*) ‹pop.› lotuleţ. *Şi-au cumpărat un lotişor, ca să poată cultiva răsaduri şi flori.*

lotizá vb. I. tr. (*compl. indică terenuri*) a parcela, ‹reg.› a răclui. *Lotizează terenul moştenit pentru vânzare.*

lotizáre s.f. parcelare. *Când face lotizarea terenului, lasă loc şi pentru câteva căi de acces înspre loturi.*

lóto s.n. **1** loterie. **2** (*rar*) v. Bilet de loterie. Loz.

lotocí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică rufe*) v. Clăti. Limpezi. **2** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

lotón s.n. (*bot.; înv.*) v. Dreţe. Lotus (*Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*).

lotráme s.f. (*colect.; în trecut; înv.*) v. Lotrime.

lotreán s.m. (*reg.*) **1** v. Hoţ. Pungaş. **2** v. Bandit. Tâlhar. **3** (*în trecut*) v. Haiduc.

lotrésc, -eáscă adj. (*înv.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Hoţesc. Pungăşesc. Şarlatanesc.

lotréşte adv. (*modal; înv. şi pop.*) v. Hoţeşte. Pungăşeşte.

lotréţ s.m. (*pop.*) **1** v. Hoţ. Pungaş. **2** v. Bandit. Tâlhar.

lotrí vb. IV. **I** intr. (*înv. şi pop.; despre oameni*) **1** v. Tâlhări. **2** (*în trecut*) v. Haiduci. **II** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

lotríe s.f. **1** (*în trecut; înv. şi pop.*) v. Haiducie. **2** (*înv.*) v. Furat[1]. Furt. Hoţie. Pungăşie. Rapt. Tâlhărie.

lotríme s.f. (*colect.; în trecut; înv.şi pop.*) ‹înv.› lotrame. *Câţiva capi ai lotrimii au fost prinşi.*

lotrişór s.m. (*bot.; reg.*) v. Burete-galben. Râşcov (*Cantharellus cibarius*).

lotrít s.n. (*mineral.*) pumpelit. *Lotritul a fost descoperit pe valea râului Lotru.*

lotrói s.m. (*înv.*) **1** v. Hoţ. Pungaş. **2** v. Bandit. Tâlhar.

lotromán s.m. (*reg.*) **1** v. Hoţ. Pungaş. **2** v. Bandit. Tâlhar. **3** (*în trecut*) v. Haiduc.

lotrománcă s.f. (*reg.*) v. Hoaţă (v. *hoţ*).

lótru, loátră s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*în trecut; înv. şi pop.*) v. Haiduc. **2** s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Hoţ. Pungaş. **3** s.m. (*reg.*) v. Bandit. Tâlhar. **4** s.m. (*jur.; înv.*) v. Făptaş. Făptuitor. Infractor. Răufăcător. **II** adj. (*reg.*) **1** (*despre fiinţe, mai ales despre oameni*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Uşor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu. **2** (*despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deştept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteţ. Îndemânatic. Priceput. **3** (*despre oameni*) v. Şiret[3]. Şmecher. Viclean. **4** (*despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **5** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

lotuléţ s.n. (*pop.*) ‹pop.› lotişor.

lótus s.m. (*bot.*) **1** *Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*; dreţe, ‹reg.› floare-de-tău, gălbenele (v. *gălbenea*), nufăr, nufăr-de-Nil, ‹înv.› loton.

loţionáre s.f. ‹rar› loţiune. *Medicul îi prescrie loţionarea zilnică a părului cu un preparat farmaceutic.*

loţiúne s.f. (*rar*) v. Loţionare.

loveálă s.f. **1** (*pop.*) v. Coincidenţă. Potrivire. **2** (*înv.*) v. Izbitură. Lovitură.

lovéle s.f. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

lovestorísm s.n. (*lit., cinemat.; fam.*) v. Melodramă.

loví vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acţiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acţiunii*) a da[2], a izbi, a trage, ‹pop.› a împunge, a păli[2]. *A lovit cu toporul în butuc pentru a-l despica.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acţiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acţiunii*) a bate, a izbi, a trânti, ‹înv. şi reg.› a zupăi, ‹reg.› a şupi[1]. *Furios, loveşte cu piciorul în uşă.* **3** refl. (*despre ape, valuri; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică ţărmuri, diguri etc.*) a bate, a se izbi, ‹înv. şi reg.› a se clăti. *Valurile mării se lovesc de ţărmul stâncos.* **4** refl. (*recipr.*), tr. (*sub. sau compl. indică vehicule*) a (se) ciocni, a intra, a (se) izbi, a (se) tampona, ‹rar› a se întreciocni, ‹pop. şi fam.› a (se) pocni. *Două maşini s-au lovit. Maşina a lovit o căruţă.* **5** refl. (*despre fiinţe*) ‹reg.› a se luşi, a se plesura, ‹înv.› a se poticni, ‹fig.; înv. şi reg.› a se ucide. *S-a împiedicat şi s-a lovit de perete.* **6** refl. (*despre oameni sau animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se împiedica, a se poticni, ‹reg.› a se scăpăta. *S-a lovit de o piatră şi a căzut.* **7** refl. (*înv. şi pop.; despre fiinţe, stări, obiecte etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Aduce. Apropia. Asemăna. Asemui. Semăna[2]. **8** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică culori sau nuanţe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte, ale unor accesorii etc.*) v. Armoniza. Asorta. Combina. Merge. Nuanţa. Potrivi. **9** refl. (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Asemăna. Asemui. Compara. Potrivi. **10** refl. (*pop.; despre date, mărturii, realităţi, adevăruri etc.*) v. Concorda. Corespunde. Potrivi. **11** refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înţelege. Învoi. **12** refl. (*înv.; despre oameni, popoare, ţări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Învecina. Mărgini. **II** (*predomină ideea de agresiune*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe; cu determ. introduse prin prep. „în", „de"*) a izbi, a pocni, ‹înv. şi reg.› a răzbi, ‹reg.› a toca, ‹înv.› a detuna, a jigni. *Îl loveşte în spate. L-a lovit de uşă.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) a atinge, a bate, ‹pop. şi fam.› a chelfăni, a ciomăgi, a muştrului, ‹pop.› a surchidi, ‹fam.› a aranja, a cafti, ‹fam.; glum. sau iron.› a lămuri, ‹reg.› a cetlui, a cosorî, a găbji, a hicăi, a meci[3], a morări, a murseca, a percea, a şciupăi, a şperge, a şupi[1], a târnosi[2], a toroipăni, a tuji[1], a tupăi, ‹înv.› a pozderi, ‹iron.› a omeni, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop. şi fam.› a arcui, a şcoli, ‹fig.; pop.› a îmblăti, a molitvi, ‹fig.; pop.; glum.› a încărca, ‹fig.; fam.› a articula, a căpăci, a căptuşi, a ferchezui, a jumuli, a măsura, a răfui, a regula, a scutura, a şterge, a turci, a ţesăla, a umfla, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a aghesmui, a altoi[2], a arde, a bărbieri, a blăni, a ciocni, a croi[2], a dezmierda, a freca, a încinge[2], a mângâia, a mânji, a netezi, a peria, a pieptăna, a scărmăna, a scărpina, a sorcovi, a târnui, ‹fig.; reg.› a dărăci, a îmblăni, a muchia, a oteşi[1], ‹arg.› a ajusta, a apreta, a bubui, a buli, a cardi, a ghidona, a înflori, a însemna, a înşuruba, a lăcui, a mardi, a nasoli, a ofili, a pardosi, a pisa, a prelucra, a şifona, a tencui. *Nu lovi câinele, că nu are nicio vină!* **3** tr. (*compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acţiunii*) a izbi, a plesni, a pocni, ‹fam.› a dili, ‹reg.› a tufăi, ‹fig.; fam.› a blagoslovi, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a sfinţi[1], ‹fig.; reg.› a obli, ‹arg.› a dichisi, a vopsi. *Te lovesc de nu te vezi, dacă nu te potoleşti! L-a lovit cu palma peste gură.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) bate, a (se) izbi, ‹reg.› a (se) dicăsi. *L-a lovit cu capul de perete. Se loveşte cu pumnii în piept.* **5** intr. (*despre animale, mai ales despre cai şi măgari*) a arunca, a azvârli, a izbi, a zvârli. *Calul nărăvaş loveşte cu copitele.* **6** tr. (*milit.; compl. indică unităţi sau subunităţi militare*) a ataca, a izbi, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv.› a tăia. *Le-a fost lovită ariergarda.* **7** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică fiinţe*) a ajunge, a atinge, a izbi, a nimeri, a ochi[2], a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonţul l-a lovit în picior.* **8** refl. (*înv. şi pop.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Război[3]. **9** intr. (*înv. şi pop.; despre soare, foc etc.*) v. Arde. Dogori. Frige. Pârjoli. **10** intr. (*pop. şi fam.; despre vânt*) v. Bate. Sufla. Trece. **11** intr., tr. (*înv. şi reg.; despre unităţi de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamităţi etc.; compl. indică fiinţe*) v. Ajunge. Apuca. Găsi. Prinde. Surprinde. **12** tr. (*înv.; despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) v. Bate. Pedepsi. **13** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, fiinţe, pământul etc.*) v. Dogori. Încinge[1]. Înfierbânta. **III** refl. (*despre fructe, legume foarte coapte sau aşezate unele peste altele*) a se bate, a se bătuci, a se fleşcăi, a se muia, a se sparge, a se strivi, a se terciui, a se zdrobi, ‹pop.› a se cofleşi, a se coleşi, ‹reg.› a se chifliga, a se chirfosi, a se fleci, a se fleciui, a se flecui, a se meci[3], a se motoci, a se pistosi, a se stârfoci, a se storci, a se storcoşi, a se toflegi, a se toroşti, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a se stropşi. *A scăpat sacoşa plină cu roşii şi toate*

s-au lovit. **IV** fig. **1** refl. (*mai ales despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică dificultăți, piedici etc.*) a se confrunta, ‹fig.› a întâlni, a întâmpina. *În viață s-a lovit de numeroase greutăți.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale lor*) a dăuna, a leza, a prejudicia, a vătăma, ‹fig.› a atinge, a păgubi. *Un comportament ușuratic a lovit imaginea pe care cu greu și-a construit-o.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost lovit public, într-o emisiune televizată.* **4** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l lovească somnul când a sunat telefonul.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a frapa, a surprinde, a șoca, ‹fig.› a izbi. *A lovit-o atitudinea lui. L-a lovit paloarea ei.* **6** tr. (*fam.; compl. indică atenția, privirea etc. cuiva*) v. Atrage.

lovínci s.f. pl. (*fin.; arg.*) v. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

lovíre s.f. **I 1** lovitură. *Lovirile ciocanelor pneumatice în asfalt sunt asurzitoare.* **2** ciocnire, coliziune, impact, izbire, tamponare, ‹rar› întreciocnire. *În urma lovirii celor două mașini, șoferii s-au accidentat grav.* **3** contuzie, lovitură, ‹rar› strivitură, ‹pop.› pălitură. *A murit din cauza unei loviri la cap.* **4** izbire, ‹înv.› jignire. *I s-a fracturat coloana vertebrală ca urmare a unei loviri puternice în spate.* **5** atingere, ochire, ochit[1], ‹înv.› lovitură. *Lunetistul are în vizor criminalul a cărui lovire se impune.* **6** (*înv. și pop.*) v. Izbitură. Lovitură. **7** (*milit.; în opoz. cu „defensivă"; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă. **8** (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **9** (*polit.; înv.*) ***lovire de stat*** v. Lovitură de stat. Puci. **10** (*înv.; adesea cu determ. „de pușcă", „de pistol", „de tun"*) v. Lovitură. **11** (*fon.; înv.*) v. Accentuare. Accentuație. **12** (*concr.; fon.; înv.*) v. Accent. **13** (*concr.; med., med. vet.; înv.*) v. Acces. Atac. Criză. Puseu. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Daună. Lezare. Lovitură. Prejudiciu. **2** v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

lovít, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre vehicule*) ciocnit, izbit, tamponat, ‹pop. și fam.› pocnit[2]. *Vehiculele lovite au fost luate de pe șosea.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) rănit[2], ‹livr.› lezat, ‹înv. și pop.› vătămat, ‹pop. și fam.› pocnit[2], ‹reg.› marod, prizărit, rănuit, săgnit, ‹înv.› plăguit, smintit. *Abia merge din cauza piciorului lovit.* **II** adj. **1** (*despre ființe*) bătut[2], ‹pop. și fam.› pocnit[2], ‹pop.› pălit[2], ‹fam.› aranjat[2], caftit, ‹reg.› cosorât, dicăsit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpit, ‹fig.; fam.› căptușit[2], jumulit, scărmănat[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› tărnuit[2], ‹arg.› apretat[2], lăcuit. *Femeia lovită a făcut plângere la poliție.* **2** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Contaminat. Infectat. Infestat. Molipsit. **3** fig. (*înv.; despre oameni*) v. Atins. Insultat. Invectivat. Jignit. Lezat. Ofensat. Rănit[2]. Ultragiat. Vexat. **III** adj. (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, bătut[2], spart[2], strivit, terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile lovite în timpul transportului au fost aruncate.* **IV** s.f. (*înv.*) v. Lovitură. Izbitură.

lovitór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. (*reg.*) v. Ochitor. Trăgaci. Trăgător. Țintaș. **2** s.f. (*fon.; înv.*) v. Accent.

lovitúră s.f. **I 1** lovire. **2** izbitură, trântitură[1], ‹pop.› bușeală, ‹reg.› izbai. *Tresări, speriată, la o lovitură de ușă.* **3** izbitură, ‹înv. și pop.› lovire, ‹pop.› pălitură, picnitură, ‹reg.› izbai, izbă, izbeală, ștos, ‹înv.› loveală, lovită. *Lovitura mașinii de parapet a avut consecințe grave.* **4** izbitură, plesnitură, ‹rar› plesneală. *Nu a reușit să se ferească la timp de lovitură.* **5** contuzie, lovire, ‹rar› strivitură, ‹pop.› pălitură. **6** aruncătură, azvârlitură, izbitură, zvârlitură, ‹înv.› zvârlire. *Lovitura calului a fost puternică.* **7** (*adesea cu determ. „de pușcă", „de pistol", „de tun"*) ‹înv.› lovire. *Loviturile de tun nu au încetat toată ziua.* **8** (*înv.*) v. Atingere. Lovire. Ochire. Ochit[1]. **9** (*milit.; în opoz. cu „defensivă"; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă. **10** (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **1** (*la pl.; înv.*) ***lovituri de palme*** v. Aplauze. **II 1** ***lovitură decisivă*** = ultima lovitură (v. *ultim*). *Boxerul i-a aplicat adversarului lovitura decisivă;* ***lovitură de grație*** = ‹înv.› lovitura cea din urmă, lovitura cea mai din urmă, lovitura de pe urmă, lovitura din urmă. *Prizonierul condamnat la moartea prin ghilotină își așteaptă lovitura de grație;* ***lovitură de moarte*** = ***lovitură mortală*** = ‹înv.› lovitura morții. *Refuzul ei a fost echivalent cu o lovitură de moarte;* (*art.; înv.*) ***lovitura cea din urmă*** = ***lovitura cea mai din urmă*** = ***lovitura de pe urmă*** = ***lovitura din urmă*** v. Lovitura de grație; ***lovitura morții*** v. Lovitură de moarte. Lovitură mortală. **2** (*polit.*) ***lovitură de stat*** = puci, ‹înv.› lovire de stat. *Guvernul a căzut în urma unei lovituri de stat.* **3** (*sport; la fotbal*) ***lovitură de colț*** = corner. *Fotbalistul execută o lovitură de colț;* (*la rugbi*) ***lovitură de picior căzută*** = dropgol. *Lovitura de picior căzută este lovitura care reprezintă înscrierea a trei puncte.* **III** (*concr.*) **1** (*med., med. vet.*) rană, ‹înv.› vătămătură. *Are o lovitură ușoară la genunchi în urma căzăturii.* **2** (*med.; înv. și reg.*) v. Epilepsie. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Acces. Atac. Criză. Puseu. **IV** fig. **1** daună, lezare, prejudiciu, ‹fig.; înv. și pop.› pagubă, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; înv.› lovire. *Publicarea acestui articol calomnios i-a provocat mari lovituri morale.* **2** furat[1], furt, hoție, pungășie, rapt, tâlhărie, ‹fig.› piraterie, ‹fig.; reg.› coșire. *A fost închis de mai multe ori pentru lovituri în cartiere rezidențiale.* **3** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă. *Multe lovituri a avut în ultimul timp!*

loviturós s.m. (*med.; reg.; deprec.*) v. Epileptic.

loxodrómă s.f. (*geogr.*) ‹rar› loxodromie, ‹înv.› loxodromică. *Loxodroma este folosită în (aero) navigație.*

loxodrómică s.f. (*geogr.; înv.*) v. Loxodromă.

loxodromíe s.f. (*geogr.; rar*) v. Loxodromă.

loz s.n. bilet de loterie, ‹rar› loto, ‹înv.› lot. *Lozul cumpărat a fost câștigător.*

lózǎ s.f. (*bot.; reg.*) = loază.

lozeálǎ s.f. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) v. Aberanță. Aberație. Abnormitate. Absurditate. Aiureală. Bazaconie. Elucubrație. Enormitate. Fantasmagorie. Inepție. Paradox. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. Tâmpenie.

lozénie s.f. fig. (*reg.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță.

lozéu subst. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

lozí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** (*med.*) v. Aiura. Delira. **2** v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **3** v. Glumi.

lózie s.f. (*bot.; reg.*) = loază.

lozíncǎ[1] s.f. deviză, ‹german.› parolă. *Lozinca Revoluției Franceze a fost: „Libertate, egalitate, fraternitate".*

lozíncǎ[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*).

lozioárǎ s.f. (*bot.*) lozișoară, loziță, ‹reg.› lozuță.

lozișoárǎ s.f. (*bot.*) lozioară, loziță, ‹reg.› lozuță.

lozíțǎ s.f. (*bot.*) lozioară, lozișoară, ‹reg.› lozuță.

lozúțǎ s.f. (*bot.; reg.*) v. Lozioară. Lozișoară. Loziță.

luá vb. I. **A I** (*predomină ideea de apucare, de ridicare, de manipulare sau de punere, de agățare, de atașare*) **1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) a apuca, a înhăța, a înșfăca, a prinde, ‹pop. și fam.› a căpui, ‹pop.› a încăibăra, ‹reg.› a agâmba, a găbji, a găbui, a gâmba, a încăpui, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹fig.; fam.› a căptuși, a umfla. *Câinele ia osul care i-a fost aruncat. Înfuriat, l-a luat de guler și l-a dat afară.* **2** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a apuca, a prinde, ‹înv. și reg.› a sprijini, ‹reg.› a agâmba, ‹înv.› a împrinde. *Fetița a luat-o de mână pe mama sa când s-a împiedicat.* **3** tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a așeza, a pune. *Și-a luat un șal pe umeri.* **4** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a îmbrăca, a pune, ‹înv.› a revesti. *Și-a luat cel mai bun costum pentru ceremonie.* **5** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a încălța, a pune, a trage. *Își ia cizmele și iese.* **6** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se agăța, a se apuca, a se atârna, a se prinde, a se ține, ‹pop.› a se anina, a se zgrepțăna, ‹reg.› a se tăgârța. *Când a alunecat, s-a luat de ramurile copacului ca să nu cadă.* **7** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) a ridica, a sălta, a sui, a urca. *Bărbatul a luat un sac de ciment pe umeri. Tatăl își ia fetița pe genunchi.* **8** tr. (*compl. indică obiecte împrăștiate, răs-

pândite, risipite) a aduna, a culege, a ridica, a strânge, ‹reg.› a tulduza. *În fiecare zi ia hainele copiilor împrăștiate peste tot în cameră.* **9** tr. (*rar; compl. indică părți ale corpului*) v. Înălța. Ridica. Sălta. **10** tr. (*înv. și pop.; compl. indică recolte, roade etc.*) v. Aduna. Culege. Recolta. Strânge. **11** tr. (*fam.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmbrăca. Pune. Trage. **12** tr. (*înv.; compl. indică pânzele unei ambarcațiuni*) v. Înălța. Ridica. **II** (*predomină ideea de înlăturare, de scoatere, de distanțare*) **1** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de podoabă*) a scoate. *Își ia pălăria de pe cap când intră în casă. Își ia lanțul de la gât înainte de a se culca.* **2** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor care acoperă ceva*) a îndepărta, a înlătura, a ridica, ‹reg.› a dezridica. *Mireasa și-a luat vălul de pe față când a ajuns în fața altarului. Cortina este luată la începerea spectacolului.* **3** tr. (*compl. indică lichide aflate într-un spațiu închis sau circumscris, în recipiente*) a extrage, a scoate, ‹înv.› a detrage. *A luat vin din butoi.* **4** tr. (*compl. indică lucruri agățate, suspendate, legate etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la", „de pe"*) a desprinde, ‹rar› a dezgăța. *Și-a luat lanțul cu chei de la curea. A luat tabloul din cui pentru a-i repara rama.* **5** tr. (*compl. indică lucruri înfipte, fixate în ceva; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe"*) a scoate, a smulge. *A luat câțiva bulbi de crizantemă din pământ.* **6** tr. a scoate. *Ia-ți mâinile din buzunar!* **7** tr. (*mai ales în formă neg.; compl. indică privirea, ochii*) ‹fig.› a desprinde, a dezlipi. *Nu-și poate lua privirea de la tablou.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, colete poștale, scrisori, acte etc.*) a ridica, a scoate. *S-a dus la poștă să ia un colet.* **9** tr. (*compl. indică sume de bani depozitate în conturi*) a retrage, a scoate, ‹pop.› a trage. *A luat din cont banii de care avea nevoie.* **10** tr. (*compl. indică timpul pe care îl are cineva la dispoziție sau care este alocat pentru realizarea unei acțiuni*) ‹fig.› a acapara. *Lucrul la noua carte îi ia tot timpul.* **11** refl. (*în opoz. cu „a răsări"; înv. și pop.; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca. **12** refl. (*înv. și pop.; despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) v. Duce[2]. Încheia. Sfârși. Termina. Trece. **13** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **14** tr. (*pop.; compl. indică părți ale corpului ființelor, în special membre*) v. Reteza. Tăia. **15** tr. (*pop.*) v. Bărbieri. Rade. **16** tr. (*med., med. vet.; pop.; compl. indică ființe, corpul lor sau părți ale corpului lor*) v. Paraliza. **17** tr. (*tehn.; fam.; compl. indică legături, comunicații între două conducte sau circuite etc.*) v. Debranșa. Întrerupe. Suprima. **18** tr. (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea. **III** tr. (*predomină ideea dobândirii prin bună înțelegere sau legal*) **1** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a achiziționa, a cumpăra, a dobândi, a obține, a procura, ‹înv. și pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *A luat un teren la un preț convenabil.* **2** (*compl. indică obiecte, acte, informații etc.*) a obține, a procura. *A luat de la notar toate actele necesare vânzării. A luat de la secretariat datele necesare înscrierii la concurs.* **3** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a căpăta, a primi. *Și-a luat casa care îi fusese naționalizată. Și-a luat răsplata pentru fapta sa.* **4** (*compl. indică diplome, titluri de studii, calificări etc.*) a obține. *Și-a luat diploma de bacalaureat.* **5** (*compl. indică titluri, premii, note, calificative etc.*) a obține, a primi. *A luat Premiul Nobel pentru pace.* **6** (*compl. indică cicluri de studii, ani de învățământ, examene etc.*) a promova, a trece. *A luat examenul de licență.* **7** (*compl. indică sume de bani*) a încasa, a primi. *După ce și-a luat salariul, și-a plătit datoriile.* **8** (*fin.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) a încasa, a percepe, a strânge, ‹pop. și fam.› a ridica, ‹înv.› a scoate. *Primăria ia taxe de la persoanele fizice și juridice. Statul ia impozite pe proprietăți.* **9** (*compl. indică sume de bani sau bunuri necuvenite*) a primi. *A luat mită ca să-i rezolve problema. Chelnerul și-a luat bacșișul.* **10** (*jur.; compl. indică bunuri*) a confisca, a sechestra, ‹înv.› a zeberi. *Bunurile obținute ilicit i-au fost luate.* **11** (*compl. indică mai ales sume de bani*) a se împrumuta, a se îndatora, ‹înv.› a se îndemâna. *A luat de la un prieten o sumă de bani până la salariu.* **12** (*înv. și pop.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **13** (*înv.; compl. indică scrisori, reviste etc.*) v. Primi. **IV** tr. (*predomină ideea obținerii cu forța sau prin viclenie*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a fura, a sustrage, ‹astăzi rar› a zeciui, ‹rar› a hoți, a înstrăina, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹pop.› a găbji, ‹fam.› a achiziționa, a ciordi, a dili, a dispărea, a ghibirdisi, a opera, a sferterisi, a subtiliza, a șparli, a șterpeli, ‹fam.; glum.› a împrumuta, ‹înv. și reg.› a fulăi, ‹reg.› a bojogări, a ciorti, a ciușdi, a fâșni, a hârșni, a huiji, a linge, a pili[1], a poghirci, a pucului, a șpilui, a șuchea[2], a șuchiri, a șupi[2], ‹peior.› a dijmui, ‹fig.; fam.› a șterge, ‹arg.› a aporta, a apreta, a bali, a buli, a caramangi, a cardi, a căduli, a cânta, a coti, a gioli, a horșchi, a îmbrățișa, a juli, a mangli, a panghi, a pașli, a răcui, a șmenui, a șucări, a șuti, a trosni, a ușchi, a zuli. *Au fost prinși când luau fier vechi.* **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) a fura, a-și însuși[1], a sustrage, ‹fam.› a ciordi, a palma, a șparli, a șterpeli, ‹fam.; glum.› a confisca, a împrumuta, ‹reg.› a cotârji, ‹fig.; fam.› a ciupi, a pișca, a volatiliza, ‹fig.; fam.; glum.› a sălta, ‹fig.; reg.› a ciupeli, ‹arg.› a aporta, a bali, a buli, a cardi, a extrage, a furgăsi, a furlua, a gioli, a hali, a panacota, a servi, a speria, a șuti, a tria, a umfla, a ușchi. *I-a luat portofelul cu bani. I-a luat cardul.* **3** (*milit.; compl. indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) a cuceri, a ocupa, ‹înv.› a cuprinde, a dobândi, a prinde, a stăpâni. *După un asediu de câteva săptămâni, au reușit să ia orașul.* **4** (*milit.; compl. indică teritorii, state etc.*) a cuceri, a ocupa, a subjuga, a supune, ‹pop.› a pleca, ‹înv.› a hăpui, a pobedi, a prididi, a reduce. *Traian a luat Dacia și a colonizat-o.* **5** (*milit.; compl. indică trupe inamice, puncte strategice, persoane care aparțin unor unități militare etc.*) a captura, ‹înv.› a apuca, a cuprinde, a stăpâni. *Trupele de gherilă au luat rafinăria orașului.* **6** (*compl. indică ființe*) a răpi, ‹fig.; fam.› a șterge. *Un necunoscut a luat copilul unui influent om de afaceri pentru a-l șantaja.* **7** (*compl. indică oameni*) a aresta[1], ‹fig.› a ridica, ‹fig.; fam.› a sălta, a umfla. *Mulți opozanți ai regimului erau luați noaptea.* **8** (*compl. indică ființe*) a cuprinde, ‹fig.› a fura. *Căzuse în apă și curentul l-a luat târându-l la vale.* **9** (*sport*) a deposeda. *Jucătorului i-a fost luată mingea.* **10** (*compl. indică acte, documente etc.*) a reține, ‹fam.› a ridica, ‹fig.; fam.› a sălta. *Polițistul i-a luat permisul de conducere pentru că nu a oprit la culoarea roșie a semaforului.* **11** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a năpădi, a răzbi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o ia.* **V 1** tr. (*compl. indică oameni*) a angaja, a încadra, a numi, a primi, ‹înv. și pop.› a năimi, ‹pop. și fam.› a băga, ‹reg.› a pogodi, ‹înv.› a înnăimi. *L-a luat ca economist în firmă.* **2** tr., refl. recipr. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› a (se) prinde. *S-au luat frați de cruce.* **3** tr. (*compl. indică oameni; adesea cu determ. „în gazdă"*) a primi. *A luat în gazdă două studente.* **4** tr. (*compl. indică lovituri*) a primi, ‹fig.; fam.› a încasa. *A luat o lovitură în plină figură.* **5** tr. (*sport; fam.; compl. indică goluri, coșuri etc.*) v. Primi. **6** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Căsători. Uni[2]. **VI 1** tr. (*compl. indică mâncăruri, băuturi etc.*) ‹impr.› a servi. *A luat o felie de tort.* **2** tr. (*compl. indică droguri*) a consuma[1]. *A ajuns să ia heroină.* **3** tr. (*med., med. vet.; compl. indică boli contagioase*) a căpăta, a contracta, a face, ‹pop.› a prinde. *A luat o viroză.* **4** refl. (*despre boli*) a se răspândi, a se transmite. *Unele boli se iau în anumite sezoane ale anului.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vopsele, culori*) a (se) șterge. *Vopseaua de pe ușă s-a luat. Își ia oja de pe unghii cu acetonă.* **6** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini ale oamenilor; cu determ. care indică aspectul, comportarea, felul de a fi al cuiva*) a adopta, a alege. *Nu știe ce atitudine să ia în această situație.* **7** tr. (*compl. indică obiceiuri, elemente de cultură materială, idei, imagini etc. sau, p. ext., nume, porecle etc.*) **a-și însuși**[1], ‹fig.› a împrumuta. *A luat de la ea deprinderea de a bea cafeaua cu lapte. Și-a luat un nou nume de scenă.* **8** tr. (*rar; compl. indică autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) v. Copia. Plagia. **9** tr. (*rar; compl. indică tutun, droguri sub formă de pulbere etc.*) v. Priza[1]. Trage. **10** tr. (*pop.; despre recipiente*) v. Cuprinde. **11** tr. (*fam.; compl. indică alimente, medicamente etc.*) v. Ingera. Ingurgita. Înghiți. **VII** (*predomină ideea deplasării în spațiu, a începerii unei acțiuni*) **1** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră*) a pleca, a porni, ‹înv.›

a clăti, a purcede. *Văzând pericolul, a luat-o la goană.* **2** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către", „spre"*) a apuca, a se îndrepta, a merge, a păși, a pleca, a porni, ‹rar› a se îndruma, a se orienta, ‹pop.› a purcede, a se purta, ‹înv. și reg.› a năzui, ‹reg.› a arădui, ‹fig.; pop.› a se întinde. *O luăm pe drumul cel mai scurt către casă.* **3** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre ființe, vehicule, cursuri de apă etc.*) a coti, a merge, ‹rar› a oblica, ‹fam.› a face, ‹înv.› a șovăi[1]. *Fluviul o ia la stânga.* **4** refl. (*despre ființe; cu determ. introduse prin prep. „după"*) a merge, a se ține, a veni. *Multă lume se ia după cortegiu. Câinele se ia după stăpân.* **5** tr. (*despre vehicule; compl. indică ființe*) a duce[2], a purta, a transporta. *Taxiul i-a luat până la gară.* **6** tr. (*înv. și pop.; compl. indică activități, acțiuni etc.; compl. indică activități, acțiuni etc. urmat de un vb. la inf.*) v. Începe. Porni. **7** tr. (*pop.; compl. indică spații, distanțe*) v. Măsura. Parcurge. Străbate. **VIII 1** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. modale*) a trata. *Pe un copil trebuie să-l iei cu vorbe bune pentru a fi cooperant.* **2** tr. (*compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „drept"*) a asemăna, a asemui, a confunda, a semui, ‹rar› a confuziona. *L-a salutat, luându-l drept altcineva.* **3** tr. (*compl. indică persoane*) a alege, a prefera, a vrea. *Ce profesor îți iei la matematică pentru pregătirea olimpiadei?* **4** tr. (*compl. indică temperatura corpului*) a măsura. *Având frisoane, își ia temperatura.* **5** tr. (*milit.; înv. și pop.; compl. indică unități sau subunități militare*) v. Ataca. Izbi. Lovi. **6** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. care indică instrumentul, felul, obiectul agresiunii*) v. Agresa. Agresiona. Ataca. **7** refl. (recipr.) (*pop.; despre oameni; adesea cu determ. „la hartă"*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **B** (*la imper., pers. 2 sg.* ***ia!***; *cu val. de interj.; exprimă un îndemn; folosit mai ales când se oferă cuiva ceva*) poftim !, ține !, ‹fam.› na! *Ia! Și nu îmi mai cere! Ia! Sunt bani de buzunar!*

luáre s.f. **I 1** apucare, luat[1], prindere, prins[1]. *Luarea unui vas fierbinte cu mâna este nerecomandată.* **2** apucare, înhățare, înșfăcare, luat[1], prindere, ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. *Luarea unui băț în mână este gestul reflex când te atacă un câine.* **II 1** desprindere, luat[1]. *Au început luarea tablourilor din cui înainte de renovarea casei.* **2** (*med., med. vet.*) ***luare de sânge*** = ‹înv.› luare a sângelui, luatul sângelui (v. *luat*[1]), slobozire de sânge. *I s-a recomandat luarea de sânge pentru analize;* (*pop.*) ***luare din iele*** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie; (*înv.*) ***luare a sângelui*** v. Luare de sânge. **3** (*înv.*) v. Demitere. Destituire. Îndepărtare. Scoatere. **4** (*polit.; înv.*) ***luare de scaun*** v. Descăunare. Detronare. Mazilire. Mazilit[1]. **III 1** achiziție, achiziționare, cumpărare, cumpărat[1], dobândire, obținere, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. și pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După luarea unui teren, a primit aprobare de construcție.* **2** ***luare în posesie*** = luare în stăpânire. *Luarea în posesie a fabricii de către un om de afaceri a fost benefică pentru angajați;* ***luare în stăpânire*** = luare în posesie. **3** obținere. *După luarea diplomei de bacalaureat, s-a înscris la facultate.* **4** obținere, primire. *Luarea Premiului Nobel pentru pace i-a adus recunoașterea internațională.* **5** promovare, trecere, ‹înv.› promoție. *După luarea examenului de licență, a fost angajat la o firmă.* **6** încasare, luat[1], primire, ‹înv.› luătură. *După luarea salariului, și-a plătit datoriile.* **7** (*fin.*) încasare, percepere, strângere, strâns[1], ‹înv.› percepție. *Primăria se ocupă cu luarea taxelor de la persoanele fizice și juridice.* **8** primire. *Luarea de mită este sancționată prin lege.* **9** (*jur.*) confiscare, sechestrare, ‹înv.› confiscație. *Judecătorul a hotărât luarea bunurilor obținute ilicit.* **IV** (*milit.; urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) cucerire, ocupare, ocupație, ‹înv.› luătură, ‹ital.› conchistă, ‹fran.; înv.› conchetă, ‹fig.› cădere. *Luarea orașului a schimbat cursul războiului.* **V 1** (*jur.; pop. și fam.*) ***luare de suflet*** v. Adoptare. Adopție. Înfiere. **2** (*pop.*) v. Căsătorie. Unire. **VI 1** consum, consumare. *Luarea de droguri este extrem de nocivă pentru organism.* **2** (*fam.*) v. Ingerare. Ingestie. Ingurgitare. Ingurgitație. Înghițire. Înghițit. Înghițitură. **3** (*fiziol.; reg.*) v. Apetit. Poftă. Poftă de mâncare. **4** (*în practicile relig. creștine; înv.*) ***luarea trupului și sângelui lui Hristos*** v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*). **VII 1** rapt, răpire, ‹înv.› apucătură, răpit[1], răpitură. *Luarea copilului influentului om de afaceri a fost un act nechibzuit.* **2** (*milit.; pop.*) ***luare la oaste*** v. Încorporare. Înrolare. Recrutare; (*înv.*) ***luare într-ostași*** = ***luare la miliție*** v. Încorporare. Înrolare. Recrutare. **VIII 1** ***luare de atitudine*** = luare de poziție; ***luare de poziție*** = luare de atitudine. *Orice luare de poziție este binevenită atunci când se încalcă drepturile omului.* **2** ***luare-aminte*** = **a** atenție, curiozitate, interes, ‹înv.› pierderghie, privire. *Cartea a suscitat luarea-aminte a publicului;* **b** atenție, băgare de seamă, circumspecție, grijă, precauție, prevedere, prudență, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă luare-aminte în trafic;* **c** (*astăzi rar*) v. Comentariu. Considerație. Considerent. Constatare. Idee. Observare. Observație. Opinie. Părere. Reflecție. Reflexie. Remarcă; **d** (*astăzi rar*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu; **e** (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș; (*înv.*) ***luare de grijă*** = ***luare de seamă*** v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență. **3** ***luare în considerare*** = luare în considerație. *Este importantă luarea în considerare a acestui subiect de mare actualitate;* ***luare în considerație*** = luare în considerare; ***luare în derâdere*** = ***luare în râs*** = ***luare peste picior*** = **a** batjocorire, ridiculizare, zeflemisire, ‹rar› luat în deșert (v. *luat*[1]). *Luarea peste picior a prietenului în fața tuturor i-a atras dezaprobarea colegilor;* **b** batjocură, bătaie de joc, derâdere, deriziune, iriziune, parodie, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce luare în râs!;* (*înv.*) ***luare de seamă*** v. **a** Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Scrutare. Studiere. Studiu; **b** Comentariu. Considerație. Considerent. Constatare. Idee. Observare. Observație. Opinie. Părere. Reflecție. Reflexie. Remarcă; **c** Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină. **4** (*rar*) ***luare de cuvânt*** v. Alocuțiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolațiune. **IX** măsurare. *Luarea temperaturii se face cu termometrul.*

luát[1] s.n. **I 1** apucare, luare, prindere, prins[1]. **2** apucare, înhățare, înșfăcare, luare, prindere, ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. **II 1** desprindere, luare. **2** (*med.; pop.*) ***luat-de-vânt*** = ***luat-din-vânt*** v. **a** Nevralgie. Neurodinie; **b** Pojar. Rujeolă; (*med., med. vet.; pop.*) ***luat din iele*** = ***luat din paraiele*** = ***luat din paralie*** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie; (*art.; psih.; pop.*) ***luatul ielelor*** v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie; (*med., med. vet.; înv.*) ***luatul sângelui*** v. Luare de sânge. **III** încasare, luare, primire, ‹înv.› luătură. **IV** (*înv. și pop.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **V** (*pop.*) v. Căsătorie. Unire. **VI** (*rar*) ***luat în deșert*** v. Batjocorire. Luare în derâdere. Luare în râs. Luare peste picior. Ridiculizare. Zeflemisire.

luát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*med., med. vet.; despre boli*) căpătat, contractat. *Stă în casă din cauza virozei luate.* **2** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat. **3** (*psih.; pop.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **II** (*jur.; despre bunuri*) confiscat, sechestrat. *Pământurile luate i-au fost înapoiate.* **III** (*despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) furat[2], însușit, sustras, ‹rar› înstrăinat, ‹pop. și fam.› cărăbănit, ‹fam.› ciordit[2], șparlit, șterpelit, ‹fig.; fam.› ciupit[2], ‹arg.› aportat[2], giolit, importat, manglit, șutit. *Portofelul luat a fost găsit într-un tomberon.* **IV** (*pop.; despre oameni*) v. Căsătorit. Cununat.

luătic, -ă adj. (*psih.; înv.; cu determ. „de minte"*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

luător, -oáre s.n., s.m., adj. **I** s.n. (*înv.*) ***luător de muc*** v. Mucar. Mucarniță. **II** s.m. **1** (*înv. și pop.*) ***luător-aminte*** v. Cercetător. Observator; ***luător de seamă*** v. **a** Inspector; **b** Supraveghetor; **c** Cercetător. Observator; ***luător de socoteli*** v. **a** Controlor. Supraveghetor; **b** Inspector. **2** (*fin.; înv.*) ***luător de cămătă*** v. Cămătar. Speculant. **3** (*milit.; înv.*) ***luător de sold*** v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **4** (*înv.*) ***luător în năimeală*** v. Arendaș. **III** adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli*) v. Contagios. Contami-

nant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil.

luătúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Încasare. Luare. Luat[1]. Primire. **2** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **II** v. Aviditate. Cupiditate. Lăcomie. Rapacitate. **III** (*milit.; urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) v. Cucerire. Luare. Ocupare. Ocupație. **IV** (*jur.*) v. Adoptare. Adopție. Înfiere.

lúbă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*).

lúbene s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***lubene-turcesc***) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** ***lubene-scoromnic*** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

lubenicioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Brâncă[1]. Zămoșiță (*Hibiscus trionum*).

lúbeniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***lubeniță-verde***) v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*). **3** (*și* ***lubeniță-albă***, ***lubeniță-mică***) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).

lubenițăríe s.f. (*reg.*) v. Pepenărie.

lubíț s.m. (*bot.; reg.*) **1** *Camelina sativa*; ‹reg.› gălbenuș, gălbenușul-inului (v. *gălbenuș*), oul-inului (v. *ou*). **2** *Myagrum perfoliatum*; ‹reg.› golicică.

lubói s.m. (*bot.; reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*).

lúbric, -ă adj., s.n. (*livr.*) **I** adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **2** (*despre oameni*) v. Libidinos. **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Impudic. Lasciv. Libidinos. Obscen. Senzual. Voluptuos. **II** s.n. v. Lascivitate. Senzualism. Senzualitate.

lubricitáte s.f. (*livr.*) **1** v. Lascivitate. Senzualism. Senzualitate. **2** v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

lubrifiá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese, mecanisme aflate în mișcare sau în contact*) a gresa, a lubrifica, a unge. *A lubrifiat piesele mecanismului pentru a funcționa ușor.*

lubrificá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese, mecanisme aflate în mișcare sau în contact*) a gresa, a lubrifia, a unge.

lubrificăre s.f. (*tehn.*) gresaj, gresare, lubrificație, lubrifiere, ungere. *Lubrificarea pieselor era necesară deoarece acestea funcționau greu.*

lubrificăție s.f. (*tehn.*) gresaj, gresare, lubrificare, lubrifiere, ungere.

lubrifiére s.f. (*tehn.*) gresaj, gresare, lubrificare, lubrificație, ungere.

lucánică s.f. (*culin., ind. alim.; înv.*) **1** v. Cârnat. **2** v. Caltaboș. **3** v. Sângerete.

lucárnă s.f. (*constr.*) lucernariu. *Lucarna de pe acoperișul unei construcții are drept scop luminarea și aerisirea podului sau a încăperilor de la acel nivel.*

lúce s.f. (*latin.; înv.*) **1** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **2** fig. v. Frumusețe. Mândrețe. Splendoare. Strălucire.

luceáfăr s.m. **I** (*astron.*) **1** (*art.* ***Luceafărul***; *nm. pr.*) ‹pop.› Steaua-Ciobanului (v. *stea*). **2** (*art.; nm. pr.*) ***Luceafărul-de-Dimineață*** = ***Luceafărul-de-Zi*** = ***Luceafărul-Dimineții*** = ***Luceafărul-Zilei*** = ***Luceafărul-Zorilor*** = ‹pop.› Steaua-Ciobanului, Steaua-Dimineții (v. *stea*), Steaua-Păstorilor (v. *stea*), Steaua-Zorilor (v. *stea*), ‹reg.› Luceafărul-Boului, Luceafărul-de-către-Ziuă; ***Luceafărul-de-Seară*** = ***Luceafărul-Înserării*** = ‹pop.› Steaua-Ciobanului (v. *stea*), ‹reg.› Luceafărul-cel-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor, Luceafărul-Ciobănesc, Luceafărul-de-Decuseară, Luceafărul-de-Miezul-Nopții, Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Păstorului, ‹înv.› Vespera (v. *vesperă*); ***Luceafărul-de-Ziuă*** = ***Luceafărul-din-Zori*** = ‹pop.› Luceafărul-de-Zori, Luceafărul-Dimineții, Luceafărul-Zorilor, Ochiul-Dulăului (v. *ochi*), Rariță (v. *rariță*), Ziurel, Zorilă, ‹reg.› Plugul (v. *plug*), Plugnița (v. *plugniță*); (*pop.*) ***Luceafărul-cel-Frumos*** = ***Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopții*** = ***Luceafărul-de-Miezul-Nopții*** = ‹pop.› Steaua-Ciobanului (v. *stea*), ‹reg.› Regina-Stelelor (v. *regină*); ***Luceafărul-de-Zori*** = ***Luceafărul-Dimineții*** = ***Luceafărul-Zorilor*** v. Luceafărul-de-Ziuă. Luceafărul-din-Zori; ***Luceafărul-Porcesc*** = (*art.*) ***Luceafărul-Porcului*** = ‹pop.› Porcarul (v. *porcar*), ‹reg.› Deșteptătorul (v. *deșteptător*), Ochiul-Taurului (v. *ochi*[1]). *Luceafărul-Porcesc este numele stelei Aldebaran din constelația Taurului*; (*reg.*) ***Luceafărul-Boului*** = ***Luceafărul-de-către-Ziuă*** v. Luceafărul-de-Dimineață. Luceafărul-de-Zi. Luceafărul-Dimineții. Luceafărul-Zilei. Luceafărul-Zorilor; ***Luceafărul-cel-de-Noapte*** = ***Luceafărul-Ciobanilor*** = ***Luceafărul-Ciobănesc*** = ***Luceafărul-de-Decuseară*** = ***Luceafărul-de-Miezul-Nopții*** = ***Luceafărul-de-Noapte*** = ***Luceafărul-Păstorului*** v. Luceafărul-de-Seară. Luceafărul-Înserării. **3** astru, corp ceresc, ‹astăzi rar› sferă, ‹înv.› trabant, trup ceresc. *Soarele este un luceafăr.* **4** stea, ‹fig.› făclie. *Spre dimineață, luceferii se sting pe cer.* **5** (*înv.; urmat de determ în. gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **II** fig. călăuzitor, îndrumător, povățuitor, sfătuitor, ‹fig.› guru, lumină, luminător. *Savantul i-a fost luceafăr în primii ani de cercetare.* **III** (*înv. și pop.; și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. necurat). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

luceálă s.f. (*înv.*) **1** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **2** v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire. **3** fig. v. Frumusețe. Mândrețe. Splendoare. Strălucire.

luceáță s.f. (*înv.*) **1** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **2** v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

lúced, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. **2** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **3** (*despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) v. Limpede. Luminos. Senin.

luceferánt, -ă adj. (*înv.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.

luceferí vb. IV. intr. (*înv. și pop.*) **1** (*despre surse de lumină*) v. Eclata. Lumina. Scânteia. Sclipi. Străluci. **2** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) v. Luci. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străluci.

lucefiéndер s.m. (*pop.; și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

lucerénsi s.m. pl. (*rar*) v. Luceri.

lúceri s.m. pl. ‹rar› lucerensi. *Lucerii erau de origine etruscă.*

lucernăriu s.n. (*constr.*) **1** lucarnă. **2** lanternou, luminator, oberliht. *Lucernariul, constituit din panouri transparente sau translucide, înlocuiește o porțiune dintr-un plafon, dintr-un acoperiș sau dintr-un zid pentru a permite iluminarea naturală a interiorului.*

lucérnă s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***lucernă-albastră***, ***lucernă-de-Banat***) *Medicago sativa*; ‹reg.› culbeceasă, ghizdei, trifoi, trifoi-francesc, trifoi-pe-șapte-ani, trifoi-unguresc. **2** (*și* ***lucernă-neagră***) *Medicago lupulina*; trifoi, trifoi-mărunt, trifoiaș-galben, ‹reg.› drob[2], vârtejul-pământului (v. *vârtej*). **3** (*și* ***lucernă-galbenă***; *reg.*) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*). **4** (*colect.*) lucernieră. *Lucerna este locul semănat cu lucernă.* **II** (*arg.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

lucerniéră s.f. lucernă.

lucí vb. IV. intr. **I 1** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) a lumina, a străluci, ‹pop.› a zări, ‹reg.› a răza, ‹înv.› a smicli, a smidi, ‹fig.› a zâmbi. *Soarele lucește pe cer. Luna lucește în fereastră.* **2** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele lucesc pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului lucește în lumina soarelui. Zăpada lucește sub clarul de lună.* **3** (*despre ochi, privire*) a licări, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îți lucea privirea când o întâlnea.* **4** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) a scânteia, a sclipi, a sticli, a străluci, ‹rar› a strălumina, ‹înv. și pop.› a luceferi, a lumina, ‹înv.› a vâlvora. *Acoperișul de tablă al casei lucește în razele soarelui. Tăișul cuțitului a lucit în lumina felinarului.* **II** fig. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre idei, gânduri, sentimente, imagini etc.*) ‹fig.› a scăpăra, a străfulgera, a strălumina. *Speranța îi lucește în suflet pentru câteva secunde. Îți luci în minte, pentru o clipă, icoana bunicii.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale*

lor) a excela, ‹fig.› a bria, a eclata, a străluci, a triumfa, ‹fig.; înv.› a strălumina. *Spectacolul de Anul Nou luceşte prin talentul interpreţilor.*

luciá vb. I. tr. (*tehn.; înv.; compl. indică suprafeţe metalice cu asperităţi sau neregularităţi*) v. Netezi. Şlefui.

lucíd, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) conştient, ‹înv.› conştiu, conştiut, ‹fig.› treaz. *A murit lucid, luându-şi rămas-bun de la cei dragi.* **2** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, pătrunzător, profund, raţional, ‹fig.› luminos, subţire, treaz. *Este considerat un om cu mintea lucidă.* **3** (*în concepţia lui Nietzsche şi a lui Schelling; despre o atitudine în artă sau în cultură*) apolinic, raţional. **4** (*în opoz. cu „întunecat", „ceţos", „noros"; rar; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **5** (*rar; despre aştri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **6** (*rar; despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a judeca", „a gândi", „a socoti"*) clar, limpede, raţional. *Judecă lucid faptele când trebuie să ia o hotărâre.*

luciditáte s.f. **1** conştienţă. *Starea de luciditatea dispare în somn.* **2** ‹fig.› limpezime, ‹fig.; livr.› limpiditate, ‹fig.; rar› limpeziciune, ‹fig.; înv. şi pop.› limpezeală. *Nimic nu-i întunecă luciditatea minţii. Judecă situaţia cu luciditate.* **3** (*rar*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate. **4** (*rar*) v. Brianţă. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

luciére s.f. (*tehn.; înv.*) v. Netezire. Şlefuire. Şlefuit[1].

lucietúră s.f. (*tehn.; înv.*) v. Netezime. Planeitate.

lúcifer s.m. **1** (*şi nm. pr.*) dracul (v. *drac*), necuratul (v. *necurat*), satana (v. *satană*), tartorul (v. *tartor*), ‹livr.› mefisto, mefistofel, ‹înv. şi pop.› luceafăr, ‹pop. şi fam.› michiduţă cel bătrân, scaraoţchi, ‹pop.› luceflender, sarsailă, scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare, vătaful (v. *vătaf*), ‹înv. şi reg.› mamonul dracilor (v. *mamon*), ‹reg.› sarsaor, ‹fig.; pop.; glum.› tatăl dracilor (v. *tată*), tatăl minciunilor (v. *tată*). *Lucifer s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu şi, ca pedeapsă, a fost aruncat în iad, unde a devenit căpetenia dracilor.* **2** (*livr.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

luciferián, -ă adj. (*mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferic, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. şi pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmăşesc. *Numai dintr-un impuls luciferian a putut face o asemenea atrocitate.*

luciféric, -ă adj. (*mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, mefistofelic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. şi pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmăşesc.

lucifób, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) fotofob, heliofob, ‹înv.› lucifug. *Lucifobii suferă de fotofobie.*

lucifúg, -ă adj. (*med.; înv.*) v. Fotofob. Heliofob. Lucifob.

lucigắu s.n. (*bot.; reg.*) v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*).

lucíme s.f. (*înv.*) v. Brianţă. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

lucínă s.f. (*reg.*) **1** v. Luminiş. Ochi[1]. Poiană. **2** v. (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Coamă. Creastă. Creştet. Culme. Muchie. Spinare. Sprânceană.

lucínd, -ă adj. (*astăzi rar*) **1** (*mai ales despre surse de lumină*) v. Licăritor[2]. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. **2** (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.

luciólă s.f. (*entom.; livr.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

luciós, -oásă adj. **1** (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) briant, licăritor[2], lucitor, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălucitor, ‹înv. şi pop.› luminat[2], ‹înv. şi reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. *Crestele munţilor sunt acoperite de zăpezi albe, lucioase. Izvorul îşi duce undele lucioase în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante lucioase.* **2** (*despre materii, materiale, despre piele, faţă, păr etc.*) lucitor, scânteietor, sclipitor, ‹rar› luciu[2], ‹înv.› sclivisit. *Mătasea este un material lucios. Are părul negru, lucios.* **3** (*despre suprafeţe*) luciu[2], lustruit[2], ‹reg.› lustrit, ‹înv.› lustros, ‹fig.; rar› lins[2]. *Pe tăblia lucioasă a mesei se află un milieu.* **4** (*despre suprafeţe, terenuri etc.*) alunecos, glisant, luciu[2], lunecos, ‹reg.› bălos, letios, lunecuş, mâzgos, şiclit, ‹înv.› lunecat. *Din cauza poleiului, şoseaua este lucioasă.* **5** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) ‹rar› luciu[2]. *Pantalonii îi sunt lucioşi în dreptul genunchilor. Haina este lucioasă în coate de la atâta purtat.* **6** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. şi fam.› luminat[2].

lucíre s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], strălfulgerare, ‹livr.› scintilaţie, ‹rar› licăriş, licăritură, sclipitură, ‹înv. şi pop.› lucoare, zare, ‹pop. şi fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră lucirea stelelor pe cer.* **2** brianţă, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire, ‹livr.› efulgenţă, ‹rar› luciditate, străluciu, străluminare, ‹înv.› luceală, luceaţă, lucime, lucoare, lucor, sticleală, strălucească, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează lucirea diamantului. Îşi fereşte ochii de lucirea zăpezii.* **3** licăr, licărire, licărit, scânteiere, sclipire, sticlire, strălfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliş, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiţii nu-şi pot ascunde lucirea din priviri.* **II** fig. **1** ‹fig.› licăr, licărire, licărit, pâlpâire, rază, scăpărare, strălfulgerare. *Simte o lucire de speranţă în suflet.* **2** (*înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Dafini (v. *dafin*). Elogiu. Glorie. Laudă. Lauri (v. *laur*). Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **3** (*înv.*) v. Glorie. Grandoare. Măreţie. Mărire. Slavă. Splendoare. Strălucire. **4** (*înv.*) v. Celebritate. Faimă. Glorie. Prestigiu. Renume. Reputaţie.

lucíş s.n. (*pop.; adesea cu determ. „apei", „mării"*) v. Luciu[2]. Oglindă.

lucitór, -oáre adj., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre surse de lumină*) licăritor[2], scânteietor, sclipitor, ‹astăzi rar› lucind, sclipind, ‹pop. şi fam.› sclipicios, ‹înv.› scânteind, scânteios, ‹fig.› clipicios. *Flacăra lucitoare a lumânarii luminează discret încăperea. Lumina stelelor este lucitoare.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹înv. şi reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăştie o lumină lucitoare.* **3** (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. şi pop.› luminat[2], ‹înv. şi reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. **4** (*despre materii, materiale, despre piele, faţă, păr etc.*) lucios, scânteietor, sclipitor, ‹rar› luciu[2], ‹înv.› sclivisit. **5** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. şi fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, lucitori, plini de vioiciune.* **6** (*înv.; despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Eclatant. Fervid. Intens. Mare[1]. Puternic. Strălucitor. Tare. Viu. **7** fig. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creaţii etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Strălucit. Strălucitor. Ultracunoscut. Vestit. **8** fig. (*înv.; despre peisaje, privelişti etc.*) v. Elizeic. Magnific. Minunat. Mirific. Paradiziac. Splendid. Strălucitor. **II** s.n. (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie.

lúciu[1] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Pin (*Pinus silvestris*). **2** v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*). **3** v. Larice. Zadă (*Larix decidua*).

lúciu[2]**, -ie** adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre aştri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafeţe lucioase, pietre preţioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. şi pop.› luminat[2], ‹înv. şi reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios,

luceferant, strălumínos. **2** (*despre suprafețe*) lucios, lustruit[2], ‹reg.› lustrit, ‹înv.› lustros, ‹fig.; rar› lins[2]. **3** (*despre suprafețe, terenuri etc.*) alunecos, glisant, lucios, lunecos, ‹reg.› bălos, letios, lunecuș, mâzgos, șiclit, ‹înv.› lunecat. **4** (*rar; despre materii, materiale, despre piele, față, păr etc.*) v. Lucios. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. **5** (*rar; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Lucios. **6** (*rar; despre piele*) v. Întins[2]. Neted. **7** (*în opoz. cu „aspru"; rar; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) v. Catifelat. Mătăsos. Moale. Neted. **8** (*înv. și pop.; despre suprafețe de pământ*) v. Întins[2]. Lin[2]. Neted. Plan. Șes. **9** (*în opoz. cu „creț"; pop.; despre păr*) v. Drept. Întins[2]. Neîncrețit. Neondulat. Netezit[2]. **10** (*pop.; despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid. **11** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; înv.; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străvezìu. **12** fig. (*înv.; despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Bogat. Luxos. Prețios. Princiar. Scump. **II** s.n. **1** lustru, strălucire, ‹înv.› perdaf, ‹fig.› polei[1]. *Bijuteria și-a pierdut, în timp, luciul.* **2** (*adesea cu determ. „apei", „mării"*) oglindă, ‹rar› luciuș, ‹pop.› luciș, ‹poetic› lumină. *Flori de nufăr plutesc pe luciul apei.* **3** (*cosmet.*) ***luciu de buze*** = gloss. *Fiind un produs puternic hidratant, folosește la mare numai luciu de buze, renunțând la ruj.* **4** (*înv. și pop.*) v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spațiu. Suprafață. Teritoriu. **5** (*art.; hidrol.; înv.*) ***luciul mării*** v. Nivelul mării (v. *nivel*). **6** (*hidrol.; înv.*) v. Mare[2]. **7** fig. (*înv.; urmat de determ. în gen. sau precedat de prep. „de"*) v. Enormitate. Imensitate. Infinit. Mare[2]. Necuprins. Nemărginire. Nemărginit. Nesfârșire. Nesfârșit[1]. Ocean[2]. Stepă. Vastitate.

luciúș s.n. (*rar; adesea cu determ. „apei", „mării"*) v. Luciu[2]. Oglindă.

lucoáre s.f. **I 1** (*meteor.; rar*) v. Fulger. **2** (*înv. și pop.; adesea cu determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **3** (*înv.; urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **4** (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Glorie. Grandoare. Măreție. Mărire. Slavă. Splendoare. Strălucire. **2** v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare. Strălucire.

lucór s.m. (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

lucrá vb. I. **I** intr. **1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică obiectul muncii*) a munci, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a meșterui. *Toată ziua lucrează. Lucrează de dimineață la motorul mașinii.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu", care indică opera căreia cineva i se dedică sau uneltele utilizate*) a munci, ‹fam.; glum.› a presta. *Lucrează la noul său roman. Lucrează cu mistria.* **3** (*despre oameni*) a activa, a munci. *Lucrează în cadrul armatei.* **4** (*despre oameni*) a funcționa, a servi, a sluji, ‹reg.› a slugători, ‹înv.› a poslusi, a slugări. *A lucrat toată viața ca arhivar. A lucrat în teatru cinci decenii.* **5** (*despre întreprinderi, instituții etc.*) a funcționa. *Centrala electrică lucrează la întreaga capacitate. Unele fabrici nu lucrează duminica.* **6** (*med., med. vet.; rar; despre medicamente, tratamente etc.*) v. Acționa. **7** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Face. Proceda. **8** (*înv.; despre aparate electrice, mecanisme, motoare cu explozie etc.*) v. Aprinde. Funcționa. Merge. **II** tr. **1** (*compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) a împleti, a tricota, ‹înv. și pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a pleti, ‹reg.› a ștrica. *Își lucrează o flanea din mohair.* **2** (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a confecționa, a executa, a fabrica, a face, a produce. *Lucrează bijuterii din aur și argint.* **3** (*compl. indică haine, încălțăminte, lenjerie etc.*) a confecționa, a croi[2], a executa, a face. *I-a lucrat un costum de ocazie.* **4** (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a ciopli, a dălțui, a săpa, a sculpta, a tăia, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vișlui. *I-a lucrat chipul în marmură.* **5** (*pict.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) a picta, a zugrăvi, ‹rar› a vopsi, ‹înv. și pop.› a scrie, ‹reg.› a pingăli, ‹înv.› a pictura, a sulimeni, a șerui[2], a zografisi. *Lucrează un tablou în culori vii. Tonitza a lucrat numeroase portrete.* **6** (*mai ales pop.; compl. indică materiale, substanțe etc. brute*) a prelucra. *Sculptorul lucrează piatra.* **7** (*agric.; compl. indică pământul*) a cultiva, ‹înv.› a labora. *Suprafețe mari de teren au fost lucrate.* **8** (*rar; compl. indică texte, informații, date etc.*) v. Modifica. Preface. Prelucra. Reface. Schimba. Transforma. **9** (*înv. și pop.; compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) v. Exercita. Face. Practica[2]. Profesa. **10** (*înv. și pop.; mai ales în limbajul relig.; compl. indică fapte rele, infracțiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) v. Comite[2]. Face. Făptui. Săvârși. **11** (*înv.; compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) v. Învăța. Studia. **III** fig. **1** intr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) a complota, a conjura, a conspira, a unelti. *Boierii au lucrat împotriva domnitorului numit de turci.* **2** tr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a cloci, a coace, a fierbe, a țese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A lucrat mult timp războinarea.* **3** intr. (*fam.; despre organe, părți ale corpului, în special despre minte, creier, memorie*) ‹fig.; fam.› a funcționa. *Mintea bătrânului lucrează perfect. I-a slăbit forța și mâinile lui nu mai lucrează la fel de bine.* **4** tr. (*fam.; compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) v. Crea. Fasona. Forma. Modela. Mula.

lucráre s.f. **I 1** efectuare, executare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, realizare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru lucrarea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** acțiune, operație. *Muncitorii efectuau lucrarea de îndepărtare a dărâmăturilor.* **3** (*la pl.; adm.*) ***lucrări publice*** = ‹înv.› lucrări de bine public. *Construirea autostrăzilor, consolidarea blocurilor, repararea șoselelor sunt lucrări publice;* (*înv.*) ***lucrări de bine public*** v. Lucrări publice. **4** (*mai ales pop.*) prelucrare, prelucrat[1], ‹înv. și pop.› lucrat[1]. *Lucrarea metalelor prețioase l-a pasionat din tinerețe.* **5** (*agric.*) cultivare, cultură, lucrat[1]. *Lucrarea pământului se face pentru a se obține produse agricole.* **6** (*art.; agric.*) ***lucrarea pământului*** = agricultură. *Cei mai mulți dintre țărani se ocupă cu lucrarea pământului.* **7** (*rar*) v. Lucru. Muncă. Treabă. **8** (*înv. și pop.*) v. Caznă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduințǎ. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **9** (*înv.*) ***lucrare-dimpreună*** = ***lucrare-laolaltă*** v. Colaborare. Conlucrare. Cooperare. Cooperație. **10** (*milit.; înv.*) ***lucrare în oaste*** v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar. **11** (*înv.*) v. Act[1]. Acțiune. Faptă. **12** (*art.; agric.; înv.*) ***lucrarea plugului*** v. Arare. Arat[1]. Arătură. Plug. Plugărie. Plugărit. **13** (*mat.; înv.; adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Calcul. Socoteală. **14** (*înv.*) v. Acțiune. Efect. Influență[1]. Înrâurire. Rezultat. **15** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică felul, natura, domeniul etc.*) v. Fenomen. Proces. **16** (*înv.*) v. Amplificare. Amploare. Creștere. Dezvoltare. Extensiune. Extindere. Îmbogățire. Lărgime. Lărgire. Mărire. **17** (*tehn.; înv.*) v. Funcționare. Mers. **18** fig. (*înv.*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală. **II** (*concr.*) **1** creație, operă, producție, ‹fam.› lucru, ‹înv.› producere, product, ‹grec.; înv.› singramă. *Scriitorul a lansat o nouă lucrare valoroasă.* **2** înfăptuire, operă, realizare. *Sculptorul este mândru de lucrările sale.* **3** (*arhit.*) operă. *Lucrările arhitectonice gotice impresionează prin grandoare.* **4** carte, operă, scriere, tipăritură, tom, volum, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de lucrări ale clasicilor literaturii universale.* **5** (*lit.*) ***lucrare dramatică*** = operă dramatică, piesă, scriere dramatică, ‹german. înv.› știuc. *Cunoscutul regizor a pus în scenă lucrările dramatice ale lui Caragiale.* **6** studiu. *Profesorul i-a recomandat să consulte mai multe lucrări de lingvistică.* **7** operă, scriere, text, ‹livr.› op, ‹rar› pagini (v. *pagină*), ‹înv. și pop.› scriptură, ‹înv.› operat[1], scriitură, scrisoare, uvraj, ‹fig.; peior.› maculatură[1]. *Și-a predat lucrarea la tipografie, pentru a fi tipărită.* **8** (*pedag.*) ***lucrare de control*** = ***lucrare scrisă*** = extemporal[1]. *Au dat astăzi lucrare de control la matematică;* ***lucrare de diplomă*** = lucrare de licență; ***lucrare de licență*** = lucrare de diplomă. *Lucrarea sa de licență a primit nota maximă.* **9** (*înv.*) v. Organizare. Structură.

lucrát[1] s.n. **I 1** (*agric.*) cultivare, cultură, lucrare. **2** (*rar*) v. Croire. Croit. Tăietură. **3** (*rar*) v. Lucru. Muncă. Treabă. **4** (*înv. și pop.*) v. Lucrare. Prelucrare. Prelucrat[1]. **II** fig. (*înv.*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.

lucrát[2], -ă adj. **I 1** (*despre flanele, rochii, ciorapi etc.*) împletit[2], tricotat[2]. *Flaneaua lucrată în*

ochiuri mari îi vine foarte bine. **2** (*despre materiale, materii etc. brute*) prelucrat[2]. *Are o haină din piele lucrată.* **3** (*agric.; despre pământ*) cultivat, muncit. *Pământul lucrat dă roade bogate.* **4** (*rar; despre obiecte, încăperi etc.*) v. Decorat. Gătit[2]. Împodobit. Înfrumusețat. Ornamentat. Ornat. Pavoazat. **II** fig. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) stilizat, ‹fig.› cizelat[2], șlefuit[2]. *Studiul lucrat a fost trimis la revistă pentru a fi publicat.*

lucrativ, -ă adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este lucrativ pentru ambele părți.*

lucrăréț, -eáță adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** v. Folositor. Necesar. Trebuincios. Util. **3** v. Bun. Eficace. Eficient. Folositor. Funcțional. Operant. Operativ. Practic. Productiv. Util.

lucrătór, -oáre s.m., s.f., s.n., adj. **I 1** s.m., s.f. muncitor, ‹livr.› artefice, ‹înv.› robotnic, uvrier. *Are lucrători buni în firma sa de construcții.* **2** s.m. (*adm.*) ***lucrător al statului*** = funcționar, slujbaș, ‹astăzi rar› amploiat, ‹înv. și reg.› tist, ‹înv.› mădular, oficial, ‹înv.; peior.› clănțău, ‹deprec.› scârțâitor. *Adesea, lucrătorii statului din administrație nu sunt binevoitori cu publicul;* **3** s.m. (*agric.*) ***lucrător agricol*** = ***lucrător al pământului*** = ***lucrător de câmp*** = ***lucrător de ogoare*** = ***lucrător de pământ*** = agrarian, agricultor, plugar, ‹înv.› lucrător la câmp, lucrător la pământ. *Cea mai mare nenorocire pentru lucrătorii agricoli este seceta;* (*înv.*) ***lucrător la câmp*** = ***lucrător la pământ*** v. Agrarian. Agricultor. Lucrător agricol. Lucrător al pământului. Lucrător de câmp. Lucrător de ogoare. Lucrător de pământ. Plugar. **4** s.m. (*mar.; rar*) ***lucrător pe mare*** v. Marinar. Matelot. Matroz. Vaporean; (*reg.*) ***lucrător de vapor*** = (*art.*) ***lucrătorul haieului*** v. Marinar. Matelot. Matroz. Vaporean. **5** s.m. (*relig.; înv. și pop.*) ***lucrător al viei Domnului*** = ***lucrător al viei lui Hristos*** = ***lucrător în via Domnului*** v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **6** s.m. (*reg.*) ***lucrător cu brațele*** = ***lucrător cu mâinile*** = ***lucrător cu sloboda*** = ***lucrător cu ziua*** = ***lucrător de zi*** v. **a** Pălmaș; **b** Diurnist. Ziler. **7** s.m. (*înv.; lit.*) ***lucrător cu pana*** = ***lucrător în condei*** v. Literat. Om de litere. Scriitor. **II** adj. **1** (*despre intervale de timp*) ‹înv.› prost. *În zilele lucrătoare nu are timp de vizite.* **2** (*rar; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **3** (*înv.; mai ales despre oameni*) v. Activ. Dinamic. Energic. **4** (*înv.; despre plante, culturi etc.*) v. Productiv. Roditor. **5** (*înv.*) v. Amplificat. Crescut[2]. Dezvoltat. Extins. Îmbogățit. Lărgit. Mărit[3]. **III** (*reg.*) **1** s.f., s.n. v. Atelier. **2** s.f. v. Fierărie[1]. **3** s.f. (*ferov.*) v. Locomotivă. Mașină. **IV** s.f. (*gram.; înv.*) v. Acuzativ. Caz acuzativ.

lucrătoreásă s.f. (*reg.*) v. Săteană (v. *sătean*). Săteancă. Țărancă[1].

lucrătoríe s.f. (*înv.*) v. Atelier.

lucrătúră s.f. **1** execuție. *Covorul are o lucrătură admirabilă.* **2** fig. complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unei lucrături.*

lucrélnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre activități, manifestări, creații etc. ale lor*) v. Practic. Pragmatic. Utilitar. Utilitarist.

lucrișór s.n. (*înv.*) v. Lucrușor.

lucrói, -óaie adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

lúcru s.n. **I 1** (*în opoz. cu „ființă”*) obiect, ‹înv. și reg.› unelte (v. *unealtă*), ‹înv.› materie. *Își investește banii în lucruri de artă. Își cumpără tot felul de lucruri inutile.* **2** (*jur.*) ***lucru imobil*** = lucru nemișcător. *Lucrul imobil nu poate fi strămutat dintr-un loc în altul;* ***lucru mișcător*** = lucru mobil; ***lucru mobil*** = lucru mișcător. *Lucrul mobil poate fi strămutat dintr-un loc în altul;* ***lucru nemișcător*** = lucru imobil. **3** ***lucru consumptibil*** = ‹înv.› lucru chetuitor. *Lucrul consumptibil își schimbă substanța de la prima întrebuințare;* ***lucru neconsumptibil*** = ‹înv.› lucru nechetuitor. *Lucrul neconsumptibil poate fi întrebuințat în mod repetat fără a fi distrus sau înstrăinat de la prima întrebuințare;* (*înv.*) ***lucru chetuitor*** v. Lucru consumptibil; ***lucru nechetuitor*** v. Lucru neconsumptibil. **4** (*în filos. lui Kant*) ***lucru în sine*** = numen. *Lucrul în sine este esența cognoscibilă numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial.* **5** ***lucru rău*** v. **a** (*pop.; eufem.; și* ***lucru slab***) Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor; **b** (*ornit.; reg.*) Turturică-de-India. Turturică-râzătoare (*Streptopelia risorius*); **c** (*med.; reg.*) Epilepsie. **II 1** muncă, treabă, ‹rar› lucrare, lucrat[1], ‹pop. și fam.› slujbă, ‹reg.› honțăneală, meșteșug, ‹înv.› câștig, deală, ‹latin.; înv.› laboare. *Lucrul stăruitor și pasionat este justificarea existenței omului.* **2** activitate, îndeletnicire, muncă, ocupație, preocupare, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Lucrul său în cercetare a fost răsplătit cu numeroase premii.* **3** (*fiz.*) ***lucru mecanic*** = ‹ieșit din uz› travaliu. *Lucrul mecanic este energia dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componenta forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări;* ***lucru mecanic virtual*** = ‹înv.› moment virtual, muncă virtuală. *Lucrul mecanic virtual este produs de forțele efectiv aplicate sistemului mecanic corespunzător unui ansamblu de deplasări virtuale.* **4** (*pop. și fam.*) v. Datorie. Îndatorire. Însărcinare. Obligație. Sarcină. **5** (*concr.; fam.*) v. Creație. Lucrare. Operă. Producție. **6** (*înv.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit. **7** (*înv.*) v. Esență. Fond. Materie. **III 1** (*adesea constr. cu vb. „a comite”, „a face”, „a înfăptui”*) faptă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹grec.; înv.› epiherimă. *A comis un lucru de care îi este rușine.* **2** chestiune, problemă, subiect, temă, ‹înv. și reg.› prochimen, ‹înv.› materie, obiect. *Lucrurile care trebuie discutate sunt diverse.* **3** chestiune, poveste, problemă, treabă, ‹astăzi rar› pricină, ‹fam.› socoteală, ‹înv.› madea, ‹rus.; înv.› predmet. *S-a lămurit lucrul despre care i-ai vorbit?* **4** fapt, întâmplare, ‹fam.› chestie. *Nu a mai putut participa la întrunire pentru că a intervenit un lucru neprevăzut.* **5** (*la pl.* ***lucruri***) afacere, chestiuni (v. *chestiune*), interese (v. *interes*), probleme (v. *problemă*), treabă, ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în lucrurile lui.* **6** (*înv. și pop.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **7** (*înv. și pop.*) v. Ceremonial. Ceremonie. Etichetă. Protocol. Regulă. Rit. Ritual. Tipic[1]. **8** (*înv. și pop.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei. **9** (*art.; pop. și fam.*) ***lucrul diavolului*** = ***lucrul dracului*** = ***lucrul Satanei*** = ‹reg.› lucruri drăcești, ‹înv.› lucru diavolesc. *Ceea ce s-a întâmplat nu poate fi decât lucrul dracului;* (*la pl.; reg.*) ***lucruri drăcești*** v. Lucrul diavolului. Lucrul dracului. Lucrul Satanei; (*înv.*) ***lucru diavolesc*** v. Lucrul diavolului. Lucrul dracului. Lucrul Satanei. **10** (*înv.*) v. Adeverire. Confirmare. Împlinire. Îndeplinire. Realizare. **11** (*milit.; înv.*) ***lucru de oaste*** = ***lucru de război*** = (*art.*) ***lucrul războaielor*** v. Artă militară. Război[1]. **12** (*înv.*) v. Normă. Precept. Principiu. Rânduială. Regulă. **13** (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă. **14** (*arg.*) ***lucru manual*** v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.

lucruléț s.n. (*rar*) v. Lucrușor.

lucrușór s.n. ‹rar› lucruleț, ‹reg.› lucruț, ‹înv.› lucrișor.

luctuós, -oásă adj. (*livr.; despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) v. Funebru. Jalnic. Lugubru. Macabru. Sinistru. Sumbru.

lud, lúdă adj., s.m., s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

ludáie s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***ludaie-albă***, ***ludaie-bulgărească***, ***ludaie-de-curechi***, ***ludaie-de-mâncare***, ***ludaie-porcească***, ***ludaie-turcească***, ***ludaie-turcească-de-mâncat***) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** v. Dovlecel (*Cucurbita pepo oblonga*). **3** v. Împărăteasă. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **4** v. Pepene. Pepene-Roșu. Pepene-Verde (*Citrullus vulgaris*).

Lúde s.m. (*ist.; înv.; nm. pr.*) v. Poartă.

ludéțe s.f. (*înv.*) v. Copilărie. Pruncie.

ludián, -ă s.n., adj. (*geol.*) vemelian. *Ludianul este ultimul etaj al eocenului.*

ludișór, -oáră adj. (*reg.; despre oameni*) v. Prosticel. Prostișor. Prostuleț. Prostuț.

ludoterapíe s.f. jocoterapie. *Prin ludoterapie se urmărește utilizarea jocurilor pentru resocializarea bolnavilor mintali.*

lúdovic s.m. (*fin.*) ‹înv.› luidor. *Ludovicul este o veche monedă franțuzească de aur, care a circulat și în Țările Române.*

lúes s.n. (*med.*) sifilis, ‹rar› boală franțuzească, boală nemțească, boală specifică, verolă, viruloză, ‹pop.› pădureț, pierit, ‹pop.; eufem.› cel pădureț, cel perit, ‹înv. și reg.› sfranț, sfrenție, ‹reg.› frențe, gânci, gubăvie, mâncătură, sfinție, șui[5], ‹înv.› frențuș, malafranță, sifilitic, ‹arg.› sifon. *Luesul este o boală venerică.*

luétă s.f. (*anat.*) omușor, omușorul gâtlejului (v. *omușor*), uvulă, ‹pop. și fam.› apărătuș, ‹înv. și reg.› limburuș, ‹reg.› copil[2], gușter, împărătuș, limba beregatei (v. *limbă*), limbă, limbucă, limbuș, limbuță, lindic, lindicuș, lindicușul gâtului (v. *lindicuș*), lindiruș, lindirușul gâtului (v. *lindiruș*), lingurică, mosor, oușor, puța gâtului (v. *puță*), puțișoară, sfârcul gâtlanului (v. *sfârc*), țâcul gâtului (v. *țâc*), țâmburuc, țâmburuș, ulmuș, ‹înv.› limbulă. *Lueta este marginea posterioară, mobilă și contractilă a vălului palatului.*

luétic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) sifilitic, ‹reg.› frențit, frențos, gânceluit, ‹înv.› înfrânt, malafrânțat, sfrențos, ‹arg.› sisi. *Lueticii trebuie să urmeze un tratament medical special.*

luft s.n. **1** (*reg.*) v. Aer[1]. Atmosferă. Cer[2]. Slavă. Spațiu. Văzduh. Zarișe. Zări (v. *zare*). **2** (*tehn.; înv.*) v. Interstițiu.

luftbalón s.n. (*aeron.; reg.*) v. Aerostat. Balon[1].

luftuí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Aerisi. Răcori.

lufturí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Aerisi. Răcori.

lugáci s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Botroș (*Pyrrhula vulgaris*). **2** (*bot.*) v. Varga-ciobanului (*v. vargă*) (*Dipsacus silvester*).

lugăcíță s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **2** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

lugău s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*la ham*) v. Șleau[2]. Șreang. Trăgătoare (v. *trăgător*). **2** s.m. (*zool.*) v. Lăturaș. **3** s.m. (*deprec.*) v. Paște-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Târâie-brâu.

lugí vb. IV. tr. (*latin.; înv.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge.

lugíre s.f. (*înv.*) **1** v. Bocire. Jelire. Jeluire. Plângere. Plâns[1]. **2** v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

lugocél s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **2** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

lugojeánă s.f. (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardeleancă, ardelenească (v. *ardelenesc*), ciobănaș, hațegană, someșeană. *Lugojeana este un dans popular din Transilvania, cu mișcare moderată.*

lugúbru, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) jalnic, macabru, sinistru, sumbru, ‹livr.› luctuos, ‹fig.› funebru. *În casă era o atmosferă lugubră. Toți aveau figuri lugubre din cauza nenorocirii.* **2** adv. (*modal*) macabru, sinistru, sumbru. *Lupii urlă lugubru.*

lugzău s.n. (*reg.*) v. Leșie[1].

lúhăr s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Trifoi. Trifoi-roșu. (*Trifolium pratense*). **2** ***luhăr-sălbatic*** v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

luhăríște s.f. (*bot.; reg.*) v. Trifoiște.

luicá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică copii mici*) v. Legăna.

lúică s.f. (*reg.*) v. Leagăn.

luidór s.m. (*fin.; înv.*) v. Ludovic.

lújer s.m. **I** (*bot.*) **1** tulpină, ‹livr.› caulis. *Vântul a rupt câțiva lujeri de lalele.* **2** (*mai ales la vița-de-vie; înv. și reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar. **3** (*reg.*) v. Trunchi. Tulpină. **4** (*la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan. **5** (*art.; reg.*) ***lujerul-broaștei*** v. Măcriș (*Rumex acetosella*). **II** fig. (*rar*) v. Coborâtor. Descendent. Lăstar[1]. Mlădiță. Nepot. Os. Rejeton. Urmaș. Viță. Vlăstar.

lujerícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*).

lúlă s.f. (*reg.*) **1** v. Lulea. Pipă. **2** ‹reg.› lulea. *Lula este țeava dreaptă sau încolăcită de la cazanul de țuică.*

lulăí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.

luleá s.f. **1** pipă, ‹reg.› lulă, păcă, pipoc, școmârlă, ‹glum.› cioancă. *Își cumpără tutun aromatizat pentru lulea.* **2** (*reg.*) ‹reg.› lulă. **3** (*tehn.; la moară; reg.*) ‹reg.› buric, buricul-morii (v. *buric*). *În lulea se sprijină fusul.*

lulelúșă s.f. **1** (*pop.*) ‹reg.› luleluță, luliță. **2** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

lulelúșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

lulelúță s.f. (*reg.*) v. Luleluș.

lulíță s.f. (*reg.*) v. Luleluș.

lulú[1] s.m. invar. (*zool.*) șpiț[1]. *Lulu este un câine de talie mică, cu părul pufos și cu urechile drepte.*

lúlu[2] s.n. (*reg.*) v Leagăn.

lulúdie s.f. (*grec.; înv.*) v. Floare.

luluțánă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

lumăréț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni*) v. Chefliu. Petrecăreț.

lumánare s.f. **I 1** ‹rar› feștilă, ‹pop.› lumină, ‹reg.› vedere, ‹înv.› luminătură. *Aprinde o lumânare la mormântul bunicilor.* **2** (*reg.*) ***lumânare de gheață*** v. Țurțur; (*înv.*) ***lumânare de vânt*** v. Faclă. Făclie. Torță. **3** (*ornit.; arg.*) v. Gâscă (*Anser domestica*). **II 1** (*tehn.; la plug*) ‹reg.› trăgaci. *Lumânarea este o parte a rotilei.* **2** (*la pl. **lumânări**; fam.*) v. Muc. **3** (*la cumpăna fântânii; reg.; și, art., **lumânarea fântânii, lumânarea puțului***) v. Prăjină. **III** (*bot.*) **1** *Verbascum phlomoides*; lumânărică, ‹reg.› coada-boului (v. *coadă*), coada-lupului (v. *coadă*), coada-mielului (v. *coadă*), coada-șoricelului (v. *coadă*), coada-vacii (v. *coadă*), corovatic, pur[1], puța-țiganului (v. *puță*), rânzișoară. **2** (*reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*). **3** (*reg.; și **lumânarea-Domnului***) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*). **4** (*reg.*) v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **5** (*reg.*) v. Luminița-nopții (v. *luminiță*). Luminiță. Luminiță-de-noapte (*Oenothera biennis*).

lumánărár s.m. **1** ‹înv.› luminar, mungiu. *Lumânărarul face sau vinde lumânări.* **2** (*reg.*) v. Boștinar.

lumânărăreásă s.f. (*înv.*) v. Lumânăreasă.

lumânărărie s.f. lumânărie.

lumánăreá s.f. lumânărică, ‹pop.› luminea, luminioară, luminiță, luminuță. *A cumpărat câteva lumânărele din ceară curată.*

lumânăreásă s.f. ‹înv.› lumânărăreasă. *Lumânăreasa vinde lumânări.*

lumânărícă s.f. **I** lumânărea, ‹pop.› luminea, luminioară, luminiță, luminuță. **II** (*bot.*) **1** (*și, art., **lumânărica-Domnului***) *Verbascum thapsus*; ‹reg.› coada-boului (v. *coadă*), coada-lupului (v. *coadă*), coada-vacii (v. *coadă*), corovatic, lemnul-Domnului (v. *lemn*), lipan[1], lumânare, lumânarea-Domnului (v. *lumânare*), luminea, luminoasă (v. *luminos*), pur[1], ‹înv.› sporiș. **2** *Verbascum phlomoides*; lumânare, ‹reg.› coada-boului (v. *coadă*), coada-lupului (v. *coadă*), coada-mielului (v. *coadă*), coada-șoricelului (v. *coadă*), coada-vacii (v. *coadă*), corovatic, pur[1], puța-țiganului (v. *puță*), rânzișoară. **3** (*art.*) ***lumânărica-pământului*** = *Gentiana asclepiadea*; ‹reg.› bășicuță, fierea-pământului (v. *fiere*), ghințură, iarba-tăieturii (v. *iarbă*), lumânare, lumânărică-albastră, lumânărică-de-câmp, lumânărică-de-munte, tăietoare (v. *tăietor*), tăietură; (*reg.*) ***lumânărică-albastră*** = ***lumânărică-de-câmp*** = ***lumânărică-de-munte*** v. Lumânărica-pământului; ***lumânărica-peștilor*** v. Captalan-negru (*Verbascum nigrum*). **4** (*reg.*) v. Brusture. Lipan[1] (*Lappa maior, Lappa minor* sau *Lappa tomentosa*). **5** (*reg.*) v. Luminița-nopții (v. *luminiță*). Luminiță. Luminiță-de-noapte (*Oenothera biennis*). **III 1** (*la pl. **lumânărici**; rar*) v. Muc. **2** (*la cumpăna fântânii; reg.*) v. Prăjină.

lumânăríe s.f. lumânărărie. *În lumânărie se fac lumânări.*

lumânăríță s.f. (*la cumpăna fântânii; reg.*) v. Prăjină.

lumbágo s.n. (*med.*) ‹pop. și fam.› durere de mijloc, durere de șale. *Lumbagoul apare ca urmare a unui efort fizic, a unei mișcări necontrolate a corpului sau a expunerii la frig.*

lumbi s.m. pl. (*anat.; la oameni; înv.*) v. Mijloc. Șale (v. *șa*).

lúmbus s.n. (*anat.; la oameni și la animale*) ‹înv.› lombe. *Lumbusul este porțiunea dorsală a trunchiului, cuprinsă între torace și pelvis.*

lúme s.f. **I 1** (*filos.; în opoz. cu „microcosmos”*) cosmos, macrocosmos, megacosmos, univers, ‹reg.› vileag, ‹înv.› unocuprinzime. *Unii filosofi susțin că pământenii nu sunt singuri în lume.* **2** (*astron.*) sistem planetar, sistem solar, ‹înv.› sistem soresc. *Lumea este ansamblul alcătuit din Soare și totalitatea corpurilor cerești care gravitează în jurul lui.* **3** glob, globul pământesc (v. *glob*), mapamond, pământ, univers, ‹astăzi rar› sferă. *A făcut înconjurul lumii. Vrea să călătorească, să vadă lumea.* **4** (*adesea cu determ. „întreagă”, „toată”*) făptură, fire, natură, univers. *Lumina dimineții se revarsă peste toată lumea.* **5** loc, parte, parte a lumii, parte de lume, regiune, ținut, ‹înv.› cuprins[1]. *Nu mai fi atât de critic și vezi cum este și prin alte lumi!* **6** (*biol.*) ***lume microscopică*** = mi-

crolume. **7** (*înv.* și *pop.*) v. Pământ. Uscat[2]. **II 1** (*adesea cu determ. „întreagă”, „toată”*) omenire, semințiа omenească (v. *semințe*), umanitate, univers, înv. și reg.› omenime, ‹reg.› lumucă, ‹înv.› semințiа pământenilor (v. *semințe*), viii (v. *viu*). *Toată lumea militează pentru pace. În cartea sa studiază o perioadă importantă din istoria lumii.* **2** oameni (v. *om*), omenire, ‹înv. și pop.› vileag, ‹înv. și reg.› omet[1], ‹reg.› nip, omenet, ‹turc.› geane. *Se strecoară cu greu prin lumea din supermarket. Vorbește de la tribună lumii din piață.* **3** ‹fig.› suflare. *Noaptea, toată lumea a adormit.* **4** ascultători (v. *ascultător*), asistență, audiență, auditoriu, public. *Lumea îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze.* **5** societate. *Tânăra a ieșit prima dată în lume însoțită de părinți.* **6** (*art.*) ***lumea bună*** = high-life. *La recepție erau mulți reprezentanți ai lumii bune din oraș.* **7** clientelă, cumpărători (v. *cumpărător*), mușterii (v. *mușteriu*). *Lumea care vine la magazinul lui este constantă.* **8** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, mediu[1], societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-o lume benefică pentru formarea lui profesională.* **9** (*art.*) ***lumea latină*** = latinitate. *Izolarea limbii române de lumea latină apuseană a avut consecințe importante.* **10** (*art.; relig. creștină*) ***lumea cea de apoi*** = ***lumea cea luminată*** = ***lumea cealaltă*** = ***lumea de apoi*** = ***lumea de dincolo*** = ***lumea dreptților*** = ***lumea luminată*** = ***lumea moartă*** = ***lumea spiritelor*** = ***lumea viitoare*** = altă lume, cealaltă lume (v. *celălalt*), viața cealaltă (v. *viață*), viața de apoi (v. *viață*), viața viitoare (v. *viață*), vremea cea de apoi (v. *vreme*), vremea de apoi (v. *vreme*), ‹rar› aceea lume (v. *acela*), ‹pop. și fam.› aia lume (v. *ăla*), aialaltă lume (v. *ălălalt*), ‹înv.› cea lume (v. *cel*), ceea lume (v. *cela*). *Lumea de apoi este existența de după moarte, viața sufletului de dincolo de mediul pământesc;* (*înv. și pop.*) ***lumea întunericului*** v. Gheenă. Hades. Iad. Infern. Orc. Tartar. **11** (*art.; în credințele pop. și în basme*) ***lumea de dincolo*** = altă lume, cealaltă lume (v. *celălalt*), celălalt tărâm. *În lumea de dincolo trăiesc ființe cu puteri supranaturale.* **12** (*înv. și pop.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*). **13** (*reg.*) ***lume albă*** v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **14** (*înv.*) v. Neam. Popor. Populație. **III 1** (*înv. și pop.; urmat de determ în. gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **2** (*art.; anat.; pop.*) ***lumea ochiului*** = ***lumea ochilor*** v. Pupilă.

lumeán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Laic. Mirean. Mireancă. **2** adj. v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.

lúmen s.m. (*fiz.*) ‹impr.› lumină. *Lumenul este unitatea de măsură a fluxului luminos.*

lumenmétru s.n. fotometru. *Lumenmetrul este folosit pentru determinarea fluxului luminos.*

lumésc, -éască adj. **1** ‹livr.› mundan. *Nicio putere lumească nu-l poate învinge.* **2** laic, mirean, pământean, profan, ‹livr.› mundan, ‹rar› secular, ‹înv. și pop.› mirenesc, pământesc, ‹înv.› lumean, politicesc, temporal[2]. *Preotul parohiei are, pe lângă activitățile bisericești, și treburi lumești.* **3** carnal, fizic[2], senzual, sexual, trupesc, ‹înv.› pielițesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile lumești sunt considerate păcat de către biserică.* **4** (*în opoz. cu „ceresc”, „dumnezeiesc”*) pământesc, teluric, terestru, ‹rar› terian, ‹fig.; înv.› lutos. *Copleșit de grijile lumești, uită adesea de ceea ce este mai important pentru sufletul său.* **5** omenesc, pământesc. *Rămășițele lui lumești au fost trimise cu avionul în țară.*

lumeț, -eață adj., s.m., s.f. **1** adj. (*pop.; despre bărbați*) v. Afemeiat. **2** adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Chefliu. Petrecăreț.

lumicícă s.f. lumiță, ‹reg.› lumucă, lumuleană, lumuliță, lumuță.

luminá vb. I. **I 1** intr. (*despre curentul electric, despre surse de lumină etc.*) a arde. *În camera copilului, veioza luminează tot timpul nopții.* **2** tr. (*compl. indică spații, încăperi, drumuri etc.*) ‹rar› a reverbera. *Un tub de neon luminează holul.* **3** intr. (*despre surse de lumină*) a eclata, a scânteia, a sclipi, a străluci, ‹înv. și pop.› a luceferi, ‹reg.› a glănțui, a vedera, ‹înv.› a văpăi, ‹fig.› a zâmbi, ‹impr.› a vedea. *Farul luminează în noapte. Candelabre luminează în salon.* **4** intr. (*despre aștri, surse de lumină etc.*) a luci, a străluci, ‹pop.› a zări, ‹reg.› a răza, ‹înv.› a smicli, a smidi, ‹fig.› a zâmbi. *Soarele luminează pe cer. Luna luminează în fereastră.* **5** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca”; despre vreme sau despre zare, atmosferă etc.*) a se însenina, a se limpezi, ‹pop.› a se răzbuna, ‹reg.› a se tistăli[1]. *Afară s-a mai luminat. Atmosfera s-a luminat după ridicarea ceții.* **6** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca”, „a se înnora”; despre cer*) a se deschide, a se însenina, a se însori, a se limpezi, ‹rar› a se clarifica, a se deznora, ‹fig.› a se spăla. *După ploaie cerul s-a luminat.* **7** intr. (*înv. și pop.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Bria. Licări. Luci. Scăpăra. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străfulgera. Străluci. **8** intr. (*înv. și pop.; despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) v. Luci. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străluci. **9** intr., refl. (*meteor.; reg.*) v. Fulgera. Fulgura. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni sau despre chipul lor*) ‹fig.› a se deschide, a se descreți, a înflori, a se însenina, ‹fig.; reg.› a se deznegri. *Fața i s-a luminat când și-a văzut copiii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înveseli, a (se) veseli. *Toți s-au luminat când au aflat că vor pleca în excursie.* **3** tr. (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, a încânta, ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a legăna, a mângâia. *Speranța că se va însănătoși îi luminează sufletul.* **4** tr. (*pedag.; compl. indică mai ales adolescenți, copii*) a instrui, a învăța. *Ca profesor, a luminat toată viața elevii.* **5** tr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”, „prin”*) a deprinde, a educa, a obișnui. *A luminat gustul publicului cu creații artistice de mare valoare.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a se civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a se sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai luminat de când a schimbat anturajul.* **7** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) a clarifica, a descurca, a desluși, a dezlega, a elucida, a lămuri, a limpezi, ‹fig.› a descălci, a descifra, a deznoda, ‹fig.; rar› a dezveli, ‹fig.; înv. și reg.› a dezghioca. *A luminat împrejurările în care s-a produs crima.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) clarifica, a (se) dumiri, a (se) edifica, a (se) lămuri, a (se) limpezi. *Luminându-se din spusele copiilor că s-a întâmplat ceva grav, s-a dus la locul indicat. Criticul a luminat publicul asupra valorii dramaturgului.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) dirija, a (se) ghida, a (se) orienta, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și lumina copiii pe drumul cel bun. În viață se luminează după principii ferme.* **10** refl. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se naște, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se luminează pe chipul ei.* **11** refl. (*fam.*) v. Configura. Contura. Profila. Structura.

luminál s.n. (*farm.*) acid barbituric, fenobarbital, malonilurее. *Luminalul are acțiune hipnotică și este prescris mai ales în epilepsie.*

luminánță s.f. (*fiz.*) strălucire. *Luminanța este mărimea fotometrică egală cu raportul dintre intensitatea unei surse luminoase și proiecția suprafeței acesteia pe un plan.*

luminanțmétru s.n. (*fiz.*) nitmetru, stilbmetru. *Luminanțmetrul este folosit pentru măsurarea luminanței.*

luminár s.n., s.m. **I** s.n., s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Sfeșnic. **2** (*reg.*) v. Opaiț. **II** s.m. (*înv.*) v. Lumânărar.

luminăre s.f. **I 1** iluminare, iluminat, luminat[1]. *Pentru luminarea holului folosește un bec economic.* **2** înseninare, limpezire, ‹reg.› lumineală, răzbunare, răzbuneală. *După atâtea zile înnorate, se așteaptă luminarea cerului.* **II** fig. **1** cultivare, instruire, învățare, ‹fig.; înv. și pop.› deșteptare. *Luminarea tinerilor trebuie să fie o preocupare permanentă a guvernanților.* **2** clarificare, deslușire, dezlegare, elucidare, lămurire, limpezire, ‹fig.› cheie, descălcire, descifrare. *Uneori, este foarte greu să se ajungă la luminarea împrejurărilor în care s-a produs o crimă.* **3** (*înv.*) v. Clarificare. Dumirire. Edificare. Lămurire. **4** (*înv.*) v. Învățătură. Știință. **5** (*înv.*) v. Filosofie. Înțelepciune. **III** (*înv.; ca termen de reverență; adesea urmat de un adj. pos.*) ‹înv.› luminăție. *Scrie o scrisoare Luminării Sale, prințesei.*

luminát[1] s.n. **1** iluminare, iluminat, luminare. **2** (*mai ales în pictura bisericească; înv.*) v. Aură. Aureolă. Halo. Nimb.

luminát[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre spații, obiecte*) ‹înv. și reg.› vederos. *În timpul nopții, holul blocului rămâne luminat.* **2** (*înv. și pop.;*

despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. **3** fig. (*rar; despre culori, nuanțe*) v. Aprins[2]. Incendiar. Intens. Împurpurat. Strălucitor. Viu. **4** fig. (*înv.; despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Bogat. Luxos. Prețios. Princiar. Scump. **II** adj. (*înv. și pop.; precedă adesea termenul calificat*) **1** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.; de obicei precedat de „prea”*) v. Ilustrisim. Mărit[3]. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Serenisim. Slăvit. **2** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, doct, erudit, învățat[2], savant. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor luminat.* **2** (*despre personalități*) progresist. *Nicolae Bălcescu a fost unul dintre intelectualii luminați ai epocii sale. Milescu a fost unul dintre cei mai luminați boieri ai țării.* **3** (*despre curente, mișcări, publicații etc.*) progresist. *Școala Ardeleană a fost o mișcare luminată în Transilvania. O publicație luminată promovează și susține progresul social, economic, politic și cultural.* **4** (*despre oameni*) clarificat, dumirit, edificat, lămurit. *Luminat, a întrerupt orice legătură cu el.* **5** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre inima, sufletul etc. lor*) v. Bucuros. Mulțumit. Satisfăcut. Vesel. Voios. **6** (*înv. și pop.; despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) v. Binecuvântat. Glorificat. Lăudat. Mărit[3]. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. **7** (*înv. și pop.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **8** (*pop. și fam.; despre ochi, privire*) v. Aprins[2]. Fulgurant. Înfocat. Învăpăiat. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2]. **9** (*înv.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. Slăvit. **10** (*în opoz. cu „confuz”, „încurcat”; înv.; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) v. Clar. Coerent. Comprehensibil. Comprehensiv. Deslușit. Explicit. Expres[2]. Inteligibil. Lămurit. Limpede. Luminos. Net[2]. Precis. Răspicat. Transparent. **IV** adv. (*modal*) **1** (*pop.; în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) v. Bine. Clar. Deslușit. Distinct. Lămurit. Limpede. **2** (*înv.*) v. Convingător. Elocvent. Serios.

luminatór s.n. (*constr.*) lanternou, lucernariu, oberliht. *Luminatorul, constituit din panouri transparente sau translucide, înlocuiește o porțiune dintr-un plafon, dintr-un acoperiș sau dintr-un zid pentru a permite iluminarea naturală a interiorului.*

luminăț s.n. (*înv.*) v. Lampă. Lampion.

luminăție s.f. (*pop.*) v. Iluminație.

lumină s.f. **A I 1** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) rază, strălucire, ‹rar› senin, străluminare, ‹înv. și pop.› lume, răsfrângere, vedere, ‹reg.› zare, ‹înv.› luceafăr, lucează, luceață, lucoare, smiclire, ‹latin.; înv.› luce, ‹fig.› bătaie. *Îi orbea lumina soarelui. Paharele sclipeau în lumina candelabrului aprins.* **2** (*electr.*) ***lumină electrică*** = curent electric, electricitate, energie electrică, ‹reg.› vâlvon. *Lumina electrică a fost întreruptă timp de câteva minute.* **3** (*chim.*) ***lumină de var*** = (*art.*) lumina lui Drumond. *Lumina de var este o lumină albă intensă, obținută prin atingerea unei plăci de var cu vârful unei flăcări mici de gaz detonant;* (*art.*) ***lumina lui Drumond*** = lumină de var. **4** (*fiz.; pop.*) v. Watt. **5** (*entom.; reg.*) ***lumină-de-pădure*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*). **6** (*fiz.; impr.*) v. Lumen. **II 1** (*astron.; înv. și reg.*) v. Lună. **2** (*astron.; înv. și reg.*) ***lumină nouă*** v. Lună nouă. **3** (*pop.*) v. Lumânare. **4** (*bis.; reg.*) ***lumină de stat*** v. Toiag. **5** (*reg.*) v. Foc. **6** (*astron.; înv.*) v. Lunație. Lună sinodică. **7** (*înv.*) v. Lună. **8** (*poetic*) v. Flacără. Flamă. Pară[1]. Văpaie. Vâlvătaie. **9** (*poetic*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare. **III** (*reg.*) **1** (*la moara de apă*) ‹reg.› grindă, podoimă[1], posadă[1], punte. *Pe lumină se sprijină capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare.* **2** (*la cumpăna fântânii*) v. Prăjină. **3** (*reg.; și* ***lumină de gheață***) v. Țurțur. **B I 1** (*mineral.; rar*) v. Diamant. **2** (*anat.; înv. și pop.; și, art.,* ***lumina ochiului***) v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Glob ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **3** (*mai ales în pictura bisericească; înv. și pop.*) v. Aură. Aureolă. Halo. Nimb. **4** (*anat.; pop.; și, art.,* ***lumina ochiului***, ***lumina ochilor***) v. Pupilă. **5** (*poetic; adesea cu determ. „apei”, „mării”*) v. Luciu[2]. Oglindă. **II** fig. **1** (*și, art.,* ***lumina ochiului***, ***lumina ochilor***) vedere. *Orbii au ochii lipsiți de lumină. Cu cât îmbătrânește, lumina ochilor i se stinge.* **2** (*anat.*) ochi[1]. *Sub bretonul lung al fetei două lumini albastre te fascinează.* **3** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire, strălucire, ‹fig.› foc, rază, scăpărare, strălucire, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde lumina din priviri.* **4** strălucire. *Orice urmă de lumină i-a pierit de pe chip.* **III** fig. **1** cultură, cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, învățătură, pregătire, studii (v. *studiu*), ‹fig.› carte. *Îi întrece pe toți în privința luminii. Deși este foarte isteț, nu are prea multă lumină.* **2** înțelepciune. *Lumina acestui bătrân este recunoscută.* **3** călăuzitor, îndrumător, povățuitor, sfătuitor, ‹fig.› guru, luceafăr, luminător. *Savantul i-a fost lumină în primii ani de cercetare.* **4** (*relig. creștină; nm. pr.*) ***Lumină de la Lumină*** = ***Lumină din Lumină*** = Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Luminii din Lumină.* **5** (*rar*) v. Iluminare. Revelație. **6** (*înv.*) v. Cărturar. Dascăl. Erudit. Învățat[2]. Savant. **7** (*relig. creștină; înv.;*) v. Sfânta Treime (v. *sfânt*). Trinitate. Troiță. **C** (*tehn.; rar*) v. Interstițiu.

luminăciós, -oásă adj. (*înv.; despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu.

luminătúră s.f. **1** (*meteor.; înv. și reg.*) v. Fulger. **2** (*înv.*) v. Lumânare.

luminăție s.f. (*înv.; ca termen de reverență; adesea urmat de un adj. pos.*) ‹înv.› luminare. *Scrie o scrisoare Luminăției Sale, prințesei.*

lumineá s.f. **1** (*pop.*) v. Luminiță. **2** (*pop.*) v. Lumânărea. Lumânărică. **3** (*bot.; reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*).

lumineálă s.f. (*reg.*) v. Înseninare. Limpezire. Luminare.

lumineáță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarba-fiarelor (v. *iarbă*) (*Cynanchum vincetoxicum*).

luminicícă s.f. (*reg.*) ‹reg.› focurel, luminușă. *Luminicica se aprinde pentru morți, în noaptea spre Joia Mare, acasă sau la mormânt.*

luminioáră s.f. (*pop.*) **1** v. Luminiță. **2** v. Lumânărea. Lumânărică.

luminísm s.n. iluminism, secolul luminilor (v. *secol*). *Reprezentanții de seamă ai luminismului românesc au fost Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu.*

luminíst, -ă s.m., s.f., adj. iluminist, ‹rar› iluminator. *Ion Budai-Deleanu a fost un luminist. Curentul luminist a fost promovat la noi de Școala Ardeleană.*

luminíș s.n. ochi[1], poiană, ‹pop.› colnic, limpeziș, zariște, ‹reg.› golean, goliște, lucină, luncă, mreajă, ochean[2], ocheț, podei, poderei, poieniș, pripor, prund, pustă, răzbuneală, zăpodie, ‹turc.; înv.› aralâc. *Au poposit într-un luminiș din pădure.*

luminíță s.f. **I 1** ‹pop.› luminea, luminioară, ‹înv. și pop.› luminuță. *O luminiță sclipește în depărtări.* **2** (*pop.*) v. Lumânărea. Lumânărică. **II** (*bot.; și* ***luminiță-de-noapte***, *art.,* ***luminița-nopții***) *Oenothera biennis*; ‹reg.› iarba-asinului (v. *iarbă*), lumânare, lumânărică.

luminofór s.n. (*fiz.*) fosfor. *Luminoforul este folosit la acoperirea tuburilor fluorescente.*

luminós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre aștri, surse de lumină*) scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2], seninos, strălucind, străluminat. *Pe cer se vede luceafărul luminos. Candelabrul din salon este prea luminos.* **2** (*despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) limpede, senin, ‹înv. și reg.› luced, ‹poetic› dalb, ‹fig.› alb. *Când s-a trezit, era o zi luminoasă. Zorii se revarsă luminoși peste oraș.* **3** (*mai ales despre dimineți*) radios, strălucitor, ‹poetic› dalb. *Se bucură de*

această dimineață luminoasă la malul mării. **4** fosforescent, fosforic. *Luminoforul este o substanță luminoasă. Licuricii sunt luminoși.* **5** (*despre culori sau, p. ext., despre ceea ce este colorat*) clar, deschis, limpede, ‹înv.› limpeziu. *În această dimineață cerul este de un albastru luminos.* **6** (*despre ochi, privire*) clar, limpede, pur[2], ‹fig.› curat, senin. *Fetița are ochii mari și luminoși.* **7** (*despre ochi, privire, înfățișare*) strălucitor, ‹fig.› fosforescent, fosforic. *Când este fericită, ochii îi sunt luminoși.* **8** (*mai ales fig.; despre fizionomia, privirea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) vesel, voios, ‹fig.› înseninat, însorit. *Își întoarce spre el fața luminoasă.* **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹fig.› transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare luminoasă a întregului proiect.* **2** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, pătrunzător, profund, rațional, ‹fig.› subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea luminoasă.* **3** apolinic, echilibrat, ‹fig.› senin. *Scriitorul are o structură luminoasă.* **4** (*rar; despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Bogat. Luxos. Prețios. Princiar. Scump. **5** (*înv. și pop.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **6** (*înv. și pop.; despre construcții, monumente etc.*) v. Grandios. Impozant. Impunător. Maiestuos. Măreț. Monumental. Splendid. Superb. Trufaș[1]. **III** s.f. (*bot.*) **1** *Clematis recta*; clematită, ‹reg.› năprasnică (v. *năprasnic*), viță-albă. **2** (*reg.*) v. Clocoțel. Clopoțel. Clematită (*Clematis integrifolia*). **3** (*reg.*) v. Curpen. Viță-albă (*Clematis vitalba*). **4** v. Iarba-fiarelor (v. iarbă) (*Cynanchum vincetoxicum*). **5** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*).

luminotipiă vb. I. tr., refl. (*fotogr.; înv.*) v. Fotografia.

luminotipiáre s.f. (*fotogr.; înv.*) v. Fotografiat[1]. Fotografiere.

luminotipíe s.f. (*fotogr.; înv.*) v. Foto. Fotografie.

luminozitáte s.f. strălucire. *Luminozitatea monitorului îl determină să-și pună ochelarii de protecție.*

luminúșă s.f. (*reg.*) ‹reg.› focurel, luminicică.

luminúță s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Luminiță. **2** (*pop.*) v. Lumânărea. Lumânărică. **3** (*art.; anat.; reg.*) ***luminuța ochiului*** v. Pupilă.

lumít, -ă adj. (*reg.; despre oamen sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-Cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit.

lumitór, -oáre adj. (*reg.; despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu.

lumíță s.f. lumicică, ‹reg.› lumucă, lumuleană, lumuliță, lumuță.

lúmpen s.m. (*polit.; în teoria marxistă*) lumpenproletariat.

lumpenproletariát s.m. (*polit.; în teoria marxistă*) lumpen. *Lumpenproletariatul este o categorie de oameni declasați, fără ocupație precisă, lipsiți de mijloace de trai, care se formează în societatea capitalistă ca urmare a șomajului, a descalificării și a pauperizării.*

lumúcă s.f. (*reg.*) **1** v. Lumicică. Lumiță. **2** (*adesea cu determ. „întreagă", „toată"*) v. Lume. Omenire. Seminția omenească (v. *semințe*). Umanitate. Univers.

lumuleáná s.f. (*reg.*) v. Lumicică. Lumiță.

lumulíță s.f. (*reg.*) v. Lumicică. Lumiță.

lumúță s.f. (*reg.*) v. Lumicică. Lumiță.

lunár, -ă adj. **I 1** selenar, ‹rar› selenic, selenit, ‹impr.› selenologic. *Suprafața lunară a fost sondată de astronauți.* **2** fig. fictiv, halucinat, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, născocit, nereal, plăsmuit, scornit. *Adesea se transpune într-o lume lunară.* **3** fig. (*în opoz. cu „material"*) imaterial, nematerial, nepământean, nepământesc, supranatural, ‹fig.; rar› lunatic. *Se închină unor puteri lunare. Piramidele par construite de mâini lunare.* **4** fig. (*rar; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **II** mensual, ‹înv.› lunovnic, menstrual. *Revista are apariție lunară.*

lunárie s.f. (*bot.; reg.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*).

lunátic, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) noctambul, somnambul, ‹reg.› șuietic, ‹înv.› lunav, somnambulist. *Lunaticii fac automat, în timpul somnului, acte coordonate pe care nu le țin minte la trezire.* **2** adj. (*med.; pop.*) v. Comițial. Epileptic. **3** s.m., s.f. (*med.; pop.*) v. Epileptic. **4** adj., s.m., s.f. (*psih.; pop.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹fig.› exotic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost lunatică.* **2** adj. (*în opoz. cu „material"; rar*) v. Imaterial. Nematerial. Nepământean. Nepământesc. Supranatural.

lunatísm s.n. (*psih.*) noctambulism, somnambulism, ‹pop.› lunie, ‹înv.› boală de lună, boală din lună, boală lunatică, lunătăcie, lunovnie, somn-umblător, ‹fran.› noctambulație, ‹grec.; înv.› seliniasm. *Lunatismul se caracterizează prin executarea automată a unor acte coordonate în timpul somnului, de care individul nu-și amintește la trezire.*

lunáție s.f. lună sinodică, ‹rar› lună lunară, ‹înv.› lumină. *Lunația este intervalul de timp scurs între două faze identice ale lunii, egal cu durata unei revoluții sinodice* (*aproximativ 29 de zile*).

lunaút s.m. (*astron.; rar*) v. Selenaut.

lúnav, -ă adj., s.m. (*psih.; înv.*) v. Lunatic. Noctambul. Somnambul.

lúnă s.f. **I 1** (*astron.*) ‹înv. și reg.› lumină. *Luna se zărește printre nori.* **2** (*astron.*) ***lună nouă*** = ‹pop.› crai nou, ‹înv. și reg.› lumină nouă, ‹reg.› lună în două coarne, lună seacă, lună tânără. *Luna nouă este prima fază a Lunii, când aceasta este în conjuncție cu Soarele și când se vede numai o mică parte din ea;* ***lună plină*** = ‹pop.› crai vechi, ‹reg.› lună împlinită, lună întreagă, lună veche, pleniluniu. *Nu prea doarme bine când este lună plină;* (*reg.*) ***lună împlinită*** = ***lună întreagă*** = ***lună veche*** v. Lună plină; ***lună în două coarne*** = ***lună seacă*** = ***lună tânără*** v. Lună nouă. **3** (*nav.; rar*) v. Pânză. Velă. **4** (*înv.; și, art,* ***luna înjumătățită, luna jumătate***) v. Semilună. **5** (*art.; anat.; reg.*) ***luna ochiului*** = ***luna ochilor*** = ***luna neagră*** v. Pupilă. **II 1** ‹înv.› lumină. *Luna este intervalul de timp corespunzător duratei unei revoluții complete a Lunii în jurul Pământului.* **2** ***lună anomalistică*** = lună anormală; ***lună anormală*** = lună anomalistică. *Luna anormală este intervalul de timp necesar Lunii pentru a reveni la perigeu;* ***lună calendaristică*** = ‹înv.› lună civilă. *Lunele calendaristice sunt intervalele de timp apropiate de perioada unei revoluții a Lunii;* ***lună draconică*** = lună draconitică, lună zodiacală. *Luna draconică este intervalul de 27 de zile, 5 ore, 5 minute și 36 de secunde în care Luna se învârte în jurul nodului ascendent al orbitei sale;* ***lună draconitică*** = lună draconică, lună zodiacală; ***lună zodiacală*** = lună draconică, lună draconitică; ***lună siderală*** = ‹rar› lună siderică. *Luna siderală este intervalul de timp dintre două treceri succesive ale Lunii prin dreptul aceleiași stele fixe;* ***lună sinodică*** = lunație, ‹rar› lună lunară, ‹înv.› lumină; (*rar*) ***lună lunară*** v. Lunație. Lună sinodică; ***lună siderică*** v. Lună siderală; (*înv.*) ***lună civilă*** v. Lună calendaristică. **3** ‹înv. și reg.› mesiță[2]. *Luna ianuarie are 31 de zile.* **4** (*fiziol.; pop.; și, art.,* ***luna femeilor***) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.

lunárică s.f. (*bot.; înv.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*).

lunáriță s.f. (*bot.; înv.*) v. Limba-cucului (v. *limbă*) (*Botrychium lunaria*).

lunătăcíe s.f. (*psih.; înv.*) v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism.

lúncă s.f. **1** (*geomorf.*) ‹reg.› gariște, prelucă, rât[2]. *Cei doi prieteni merg la pescuit în lunca Siretului.* **2** (*bot.*) zăvoi, ‹reg.› tufăreag. *Fetele se duc în luncă să culeagă toporași.* **3** (*geomorf.; reg.*) v. Liman. Litoral. Mal[1]. Margine. Riviera. Țărm. **4** (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

lunceá s.f. (*reg.*) v. Lunculiță. Luncușoară. Luncuță.

lunchíță s.f. (*reg.*) v. Lunculiță. Luncușoară. Luncuță.

lunculíce s.f. (*reg.*) v. Lunculiță. Luncușoară. Luncuță.

lunculíță s.f. luncușoară, luncuță, ‹reg.› luncea, lunchiță, lunculice.

luncușoáră s.f. lunculiță, luncuță, ‹reg.› luncea, lunchiță, lunculice.

luncúță s.f. luncușoară, lunculiță, ‹reg.› luncea, lunchiță, lunculice.

lunecá vb. I. (*în concurență cu „aluneca"*) **I** intr. **1** (*despre ființe*) a aluneca, ‹reg.› a înluneca. *Era să lunece pe gresia umedă.* **2** (*despre ființe*) a

aluneca, a se da[2]. *Copiilor le place să lunece pe gheață.* **3** (*geol.; despre terenuri, zone etc.*) a aluneca, a se deplasa, a se mișca, a se porni. *Pământul a lunecat din cauza ploilor abundente.* **4** (*despre corpuri aflate în contact*) a aluneca, a glisa. *Sania lunecă pe gheață. Hidroavionul lunecă pe suprafața apei.* **5** (*despre obiecte*) a aluneca, a cădea, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Mereu îi lunecă ochelarii de pe nas.* **6** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a aluneca, a cădea, a scăpa, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Farfuria i-a lunecat din mână.* **7** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a aluneca, a curge, a picura, a se prelinge, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpirație îi lunecă pe frunte.* **8** (*despre ființe; de obicei cu determ. locale*) a aluneca, a cădea, ‹înv. și pop.› a pica[2], a scăpăta, ‹înv.› a se scăpa. *A lunecat cu mașina în prăpastie din cauza poleiului.* **9** (*despre pământ, stânci, construcții etc.*) a aluneca, a se prăvăli, a se rostogoli, ‹pop.› a (se) prăpăstui, ‹reg.› a (se) prăstăvăli. *Câteva stânci au lunecat de pe versantul muntelui, blocând șoseaua. Casa a lunecat în puhoaiele nestăvilite.* **II** fig. (*înv.; despre oameni*) **1** intr. v. Aluneca. Greși. Păcătui. **2** refl. v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

lunecáre s.f. (*în concurență cu „alunecare”*) **I 1** alunecare, alunecătură, ‹rar› alunecuș, lunecuș, ‹înv. lunecătură. *Lunecarea pe gheață este foarte periculoasă.* **2** alunecare, glisare. *Lunecarea saniei pe un povârniș înghețat este rapidă. Lunecarea hidroavionului pe suprafața apei se face cu viteză.* **3** alunecare, surpare, surpătură. *Lunecarea stâncilor a produs blocarea șoselei.* **4** alunecare, cădere, scăpare. *Tremurul mâinii a provocat lunecarea farfuriei.* **II** fig. (*înv.*) **1** v. Întunecare. Orbire. Rătăcire. **2** (*concr.*) v. Eroare. Greșeală. Inadvertență. Incorectitudine. Inexactitate. Scăpare.

lunecát, -ă adj. (*înv.; despre suprafețe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos.

lunecătór, -oáre adj., s.f. fig. **1** adj. (*rar; despre fapte, fenomene, timp, momente ale zilei, ani etc.*) v. Rotit[2]. Rotitor. Trecător. **2** s.f. (*înv.*) v. Întunecare. Orbire. Rătăcire.

lunecătúră s.f. (*înv.*) v. Alunecare. Alunecătură. Lunecare.

lunecós, -oásă adj. **I 1** (*despre suprafețe, terenuri etc.*) alunecos, glisant, lucios, luciu[2], ‹reg.› bălos, letios, lunecuș, mâzgos, șiclit, ‹înv.› lunecat. *Din cauza poleiului, șoseaua este lunecoasă.* **2** (*în opoz. cu „aspru”; rar; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) v. Catifelat. Mătăsos. Moale. Neted. **II** fig. **1** (*înv. și pop.*) v. Incert. Îndoielnic. Nesigur. Tulbure. **2** (*pop. și fam.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant. Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil. **3** (*fam.; despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Deșert. Iluzoriu. Înșelător. Mincinos. Neadevărat. Specios.

lunecúș, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** alunecuș, ghețuș, ‹pop.› ghețușcă, ‹reg.› rapăg, răpăguș, șiclu, tilehuș, turiș. *Este mare lunecuș pe străzi!* **2** (*rar*) v. Alunecare. Alunecătură. Lunecare. **3** fig. (*înv.*) v. Întunecare. Orbire. Rătăcire. **II** adj. (*reg.; despre suprafețe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos.

lunétă s.f. (*astron.*) ***lunetă astronomică*** = refractor. *Corpurile cerești se pot urmări cu luneta astronomică;* ***lunetă meridiană*** = instrument de pasaj. *Cu luneta meridiană se urmărește deplasarea la meridian a aștrilor.*

lung, lúngă adj., adv., s.n. **I** adj. (*indică dimensiunea*) **1** (*în opoz. cu „scund”; mai ales despre oameni*) înalt, mare[1], ‹reg.› cotolenos, ‹înv.› vladnic. *Fratele ei este un bărbat lung.* **2** (*în opoz. cu „scurt”; despre lucruri, obiecte, păr etc.*) mare[1]. *Mânecile rochiei trebuie scurtate pentru că sunt prea lungi. Fetița are părul lung.* **3** alungit, elongat, lungăreț, lunguieț, oblong, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. *Bluza are capetele gulerului lungi.* **4** (*despre distanțe*) destul. *Până la destinație este încă drum lung.* **5** (*despre grupuri, șiruri de obiecte, de ființe*) întins[2], prelung. *Un rând lung de oameni se află la casa de bilete.* **6** (*fam.; despre mâncăruri, sosuri*) v. Apos. Inconsistent. Moale. Neconsistent. Subțire. **7** fig. (*fam.; mai ales despre fizionomia, gesturile, privirile etc. oamenilor*) v. Mirat. Nedumerit. **8** fig. (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; fam.; despre fizionomie, privire, glas etc.*) v. Îndoliat. Îndurerat. Înnegurat. Înnorat. Întristat. Întunecat. Întunecos. Mâhnit. Mohorât. Neguros. Pâclos. Posomorât. Trist. Umbrit. Umbros. **II** adj. (*indică durata*) **1** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) destul, îndelung, îndelungat, mare[1], mult, ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. *A zăbovit pe malul mării o perioadă lungă de timp.* **2** (*despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) îndelung, îndelungat, prelung, prelungit, ‹rar› delung, ‹înv.› prelungitor. *Solistul este rechemat pe scenă cu aplauze lungi. Așteptarea a fost lungă.* **3** (*despre viață, procese, calități etc.*) îndelung, îndelungat, ‹înv.› delungat. *Îi urează viață lungă. Are o lungă experiență în domeniu.* **III** adv. (*temporal*) îndelung, îndelungat, mult. *Îl privește lung.* **IV 1** s.n. (*înv. și pop.*) v. Distanță. Întindere. Lungime. **2** s.m. (*la car sau la căruță; reg.*) ‹reg.› înaintaș, lăturar, lăturaș, lăturință, lungiș, rudă[2]. *Lungii se pun peste capetele curmezișurilor pentru a mări suprafața de încărcare a carului sau a căruței.* **3** s.n. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

lungán, -ă s.m., s.f. (*adesea deprec.*) vlăjgan, ‹înv. și pop.› lungău, ‹pop. și fam.› măgădan, măgădău, zdrahon, ‹pop. și fam.; peior.› coblizan, găligan, ‹pop.› zăplan, ‹reg.› bangău, jarcalete, melean, schirlopan, zăblău[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› nandralău, plăvan, ‹deprec.› prăjină, ‹fig.; pop.› gligan. *Este ditamai lunganul și tot nu iese din cuvântul mamei.*

lungátec, -ă adj. (*înv.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lungăréț, -eáță adj. alungit, elongat, lung, lunguieț, oblong, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat.

lungărí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

lungăríme s.f. (*la scară; reg.*) v. Carâmb.

lungău s.m. (*înv. și pop.*) v. Lungan. Vlăjgan.

lungí vb. IV. **I** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** refl., tr. a (se) alungi, a (se) întinde, a (se) prelungi, ‹rar› a (se) elonga. *Mansarda se lungește mult în părțile laterale.* **2** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) a se alungi, a se întinde. *Fusta s-a lungit după călcări repetate.* **3** refl. (*despre drumuri, distanțe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „până la”, „până în”*) a continua, a se întinde, a se prelungi. *Trotuarul se lungește până la fântână. Poteca se lungește până în vârful muntelui.* **4** tr. (*compl. indică obiecte pliante sau strânse*) a desface, a întinde, ‹fam.› a mări. *Lungește masa din sufragerie numai când are musafiri.* **5** refl. (*despre așezări, ținuturi, suprafețe de apă etc.*) a se întinde, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹fig.; rar› a se răsfăța. *Satul se lungește la poalele muntelui. Lacul se lungește pe o suprafață mare.* **6** refl. (*despre grupuri, șiruri de ființe*) a se întinde, a se prelungi, a ține. *Rândul de la casa de bilete se lungește pe câțiva zeci de metri.* **7** tr. fig. (*compl. indică soluții, băuturi, mâncăruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a dilua, a îndoi, a subția, ‹fig.› a alungi. *Negustorul a lungit vinul cu apă.* **II** (*predomină ideea de mișcare în spațiu care pornește de la un punct spre altul*) **1** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor*) a întinde, ‹înv.› a tinde. *Când stă în pat, își lungește picioarele. Și-a lungit gâtul, ca să vadă mai bine.* **2** refl. (*despre ființe sau, p. ext., despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) a se înălța, a se întinde, a se ridica, ‹fig.› a se deșira. *Se lungește pe vârful picioarelor pentru a ajunge la creangă.* **3** refl. (*despre ființe; urmat de determ. locale introduse prin prep. „pe”, „în”*) a se așeza, a se așterne, a se culca, a se întinde, a se pune, ‹fam.› a se instala. *Se lungește comod în pat. Se lungește pe nisip pentru a face plajă.* **4** refl. (*despre ființe*) a se culca, a se întinde, a se tolăni, ‹fam.› a se trânti, ‹reg.› a se răbuni, a se răcăși, a se tologi, ‹înv.› a se tinde. *Obosiți fiind, s-au lungit la umbra unui stejar.* **5** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a lungit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a lungit adversarul în ring.* **6** refl. (*despre păr, unghii etc.*) a crește, ‹fam.› a se mări. *I-s-a lungit bretonul.* **7** refl. (*bot.; pop. și fam.; despre plante, arbori etc.*) v. Creș-

te. Înălța. Ridica. Urca. **8** refl. (*biol.; fam.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări. **9** refl. fig. (*fam.; glum.*) ‹fig.; fam.; glum.› a-i cădea, a-i pica[2]. *I s-a lungit fața când și-a văzut rivalul printre invitați.* **III** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) **1** refl. (*despre zile, nopți, anotimpuri*) a se mări, a se prelungi, ‹înv.› a se îndelunga. *Ziua se lungește după echinocțiul de primăvară.* **2** refl. (*despre acțiuni, activități etc.*) a continua, a se întinde, a se prelungi, a ține. *Ancheta poliției se lungește.* **3** tr. (*compl. indică mai ales activități, acțiuni*) a amâna, a tărăgăna, a temporiza, a tergiversa, ‹reg.› a îmbalansa. *Nu mai lungi începerea lucrărilor!* **4** tr. (*compl. indică acțiuni, lucrări, fapte*) a întârzia, a tărăgăna, a tergiversa, a trena, ‹înv.› a prelungi. *A lungit mult plata chiriei. Lipsa dovezilor concrete lungește ancheta.* **5** refl. a se tărăgăna, a trena. *Procesul în care este implicat se lungește de foarte mult timp.* **6** refl. (*despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „prin"*) a întârzia, a zăbovi, ‹pop.› a pregeta, ‹înv. și reg.› a pesti, ‹reg.› a astăvi, a băciui, a îngădui, ‹înv.› a apesti, ‹fig.› a se încurca, ‹fig.; înv.› a adăsta. *S-a lungit cu prietenii la discotecă.* **7** tr. (*înv. și pop.; compl. indică viața, zilele cuiva*) v. Prelungi. **8** tr. (*fam.; compl. indică documente, legitimații, autorizații etc.*) v. Înnoi. Prelungi. **9** refl. fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a insista, a stărui, ‹fig.› a se întinde. *Nu vrea să se mai lungească cu acest subiect.*

lungíme s.f. **I** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** mărime. *Holul are o lungime de 7 m.* **2** distanță, întindere, ‹înv. și pop.› lung. *În această zonă, pe o lungime de câțiva kilometri, sunt numai vii.* **3** (*fam.*) v. Făptură. Înălțime. Statură. Talie. **4** (*concr.; constr.; reg.*) v. Cosoroabă. **5** (*geogr.; înv.*) v. Longitudine. **II** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) durată, întindere, mărime, ‹rar› durație. *Schimbările într-o societate depind și de lungimea guvernării unui partid.*

lungíre s.f. **I** (*predomină ideea de mișcare în spațiu, care pornește de la un punct spre altul*) **1** întindere, ‹înv. și reg.› tindere. *Când se stă în pat, este recomandată lungirea picioarelor, nu ghemuirea lor.* **2** culcare, culcat[1], întindere, ‹fam.› trântire. *Lungirea de după-amiază este benefică.* **3** întindere, tolănire, ‹pop.› tolăneală, ‹reg.› tologeală. *Lungirea comodă la umbra unui stejar a fost reconfortantă pentru drumeți.* **4** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Lungirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **II** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) întindere, prelungire. *Lungirea rândului de la casa de bilete este pe câțiva zeci de metri.* **III** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) întindere, prelungire. *Lungirea anchetei poliției a fost de câteva săptămâni.*

lungíș s.n. (*reg.*) **1** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› înaintaș, lăturar, lăturaș, lăturință, lung, rudă[2]. **2** (*la joagăr*) ‹reg.› vătală. *Lungișurile se sprijină pe ceafa jugului.* **3** (*la scară*) v. Carâmb. **4** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender.

lungișór, -oáră adj. (*înv.*) v. Lunguleț. Lungușor. Lunguț.

lungít, -ă adj. **I 1** (*despre părți ale corpului ființelor*) întins[2], ‹înv.› tins. *Doctorul i-a recomandat să stea cât mai mult cu picioarele lungite.* **2** (*constr. mai ales cu vb. „a sta"; despre ființe*) culcat[2], întins[2], tolănit, ‹fam.› trântit, ‹reg.› răbunit, tologit. *Obosiți fiind, stau lungiți la umbra unui stejar.* **3** (*pop.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit. **II** fig. (*pop.; despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) v. Diluat. Îndoit. Slab. Subțiat. Subțire.

lungón s.n. (*reg.*) **1** (*la scară*) v. Carâmb. **2** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender.

lungoríce s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Dreț. Dumincea (*Lysimachia nummularia*). **2** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*). **3** v. Tapoșnic (*Galeopsis tetrahit*).

lungoríce s.f. (*bot.; reg.*) v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).

lunguiát, -ă adj. (*înv. și reg.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lunguiátic, -ă adj. (*înv.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lunguiéț, -iáță adj. alungit, elongat, lung, lungăreț, oblong, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat.

lunguiúș, -ă adj. (*reg.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lungulát, -ă adj. (*înv.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lunguiéț, -eáță adj. lungușor, lunguț, ‹pop.› lunguliță, ‹înv.› lungișor.

lungulíță adj. f. (*pop.*) v. Lunguleață (v. *lunguleț*). Lungușoară (v. *lungușor*). Lunguță (v. *lunguț*).

lunguréț, -eáță adj. (*înv. și reg.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lunguríu, -íe adj. (*reg.*) v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit.

lungușór, -oáră adj. lunguleț, lunguț, ‹pop.› lunguliță, ‹înv.› lungișor.

lunguț, -ă adj. lunguleț, lungușor, ‹pop.› lunguliță, ‹înv.› lungișor. *Are părul cam lunguț. Fusta este cam lunguță.*

luni s.f. (*art.; bis.*) **1** (*pop*) ***lunea Paștilor*** = ‹pop.› lunea Săptămânii Luminate; ***lunea Săptămânii Luminate*** = lunea Paștilor. *Lunea Săptămânii Luminate este ziua de luni de după duminica Paștelui.* **2** (*în practicile relig. ortodoxe; reg.*) ***lunea curată*** v. Spolocanie.

lunícă s.f. (*astron.; pop.*) v. Lunișoară. Luniță.

lunicăciúne s.f. fig. (*înv.*) v. Întunecare. Orbire. Rătăcire.

luníe s.f. (*psih.; pop.*) v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism.

lunioáră s.f. (*meteor.; înv.*) v. Halo.

lunișoáră s.f. (*astron.*) luniță, ‹pop.› lunică, lunuliță, ‹reg.› lunuță.

luníță s.f. **1** (*astron.*) lunișoară, ‹pop.› lunică, lunuliță, ‹reg.› lunuță. **2** (*anat.; înv.*) v. Lunulă.

lunóvnic, -ă adj. (*înv.*) v. Lunar. Mensual.

lunovníe s.f. (*psih.; înv.*) v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism.

lúntă s.f. (*german.*) v. Feștilă. Fitil.

luntrá vb. I intr. (*în opoz. cu „a ieși"; reg.; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „în", care indică un spațiu delimitat*) v. Intra. Merge. Pășì. Pătrunde. Veni.

luntrár s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș. **2** (*reg.*) v. Plutaș[1].

luntráș s.m. **1** barcagiu, lopătar, vâslaș, ‹rar› vâslitor, ‹înv. și reg.› luntrar, năier, opăcinaș, ‹reg.› lotcagiu, lotcar, lotcaș, mânător, răieș, ‹înv.› sandaciu, vâslar. *De dimineață, luntrașul așteptа oamenii pentru a-i trece râul.* **2** (*reg.*) v. Plutaș[1].

luntrări vb. IV. intr. (*nav., sport.; înv.; despre oameni*) v. Lopăta. Vâsli.

lúntre s.f. (*nav.*) barcă, ‹reg.› copaie, copăic, covată, schelă. *Luntrea plutea pe apa liniștită a lacului.*

luntrí vb. IV. intr. (*nav., sport.; reg.; despre oameni*) v. Lopăta. Vâsli.

luntricícă s.f. **1** (*nav.*) luntrișoară, ‹pop.› luntriță, ‹reg.› luntrioară. *Visul său este să își cumpere o luntricică, ca să poată ieși la pescuit.* **2** (*bot.*) *Oxytropis campestris*; luntrișoară.

luntrioáră s.f. (*nav.; reg.*) v. Luntricică. Luntrișoară.

luntrișoáră s.f. **1** (*nav.*) luntricică, ‹pop.› luntriță, ‹reg.› luntrioară. **2** (*bot.*) *Oxytropis campestris*; luntricică.

luntríță s.f. (*nav.; pop.*) v. Luntricică. Luntrișoară.

lunulár, -ă adj. (*despre unghii*) lunulat. *O unghie lunulară are lunule de culoare albă la baza ei.*

lunulát, -ă adj. (*despre unghii*) lunular.

lunúlă s.f. (*anat.; la oameni*) ‹înv.› luniță. *Lunula este aria în formă de semilună, de culoare albă, situată la baza unghiei.*

lunulíță s.f. (*astron.; pop.*) v. Lunișoară. Luniță.

lunúță s.f. (*astron.; reg.*) v. Lunișoară. Luniță.

lup s.m. **I** (*zool.*) **1** *Canis lupus*; ‹reg.; eufem.› spurc, ‹eufem.› pădurar. **2** (*art.*) ***lupul-prerilor*** = *Canis latrans*; coiot. **II** (*iht.*) ***lup-de-mare*** = *Morone labrax*; lavrac, șalău-de-mare (v. *șalău*[1]); (*art.; pop.*) ***lupul-bălții*** v. Știucă (*Esox lucius*); (*reg.*) ***lup-de-pește*** v. Avat (*Aspius aspius*). **III** (*ornit.*) **1** (*art.*) ***lupul-vrăbiilor*** = *Lanius excubitor*; berbecel, sfrâncioc, sfrâncioc-cotofănesc, sfrâncioc-mare, sfrâncioc-păsăresc, sfrâncioc-popesc, ‹pop.› lupul-vrăbiei, lupul-vrăbiilor-mare, ‹reg.› berbecuț, capra-dracului (v. *capră*), gheoș, supăsărel, șoimuț, tăcăitoare, țăcăitoare, țărculice, țărcuță, uliu-mic, ‹latin.; înv.› laniu; (*pop.*) ***lup-păsărel*** = (*art.*) ***lupul-ciorii*** = ***lupul-păsărilor*** = ***lupul-vrăbiilor*** = ***lupul-vră-***

biilor-cu-spinarea-roşiatică = ***lupul-vrăbiilor-roşiatic*** v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roşiatic. Sfrâncioc-roşu (*Lanius collurio*); (*art.; pop.*) ***lupul-vrăbiei*** = ***lupul-vrăbiilor-mare*** v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor. Sfrâncioc. Sfrâncioc-coţofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*); ***lupul-vrăbiilor-cel-mic*** = ***lupul-vrăbiilor-mic*** v. Sfrâncioc-mic (*Lanius minor*); (*art.; reg.*) ***lupul-albinelor*** v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*); ***lupul-păsărilor*** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*). **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*). **2** v. Clocotici (*Rhinanthus alpinus*). **3** v. Linariţă (*Linaria vulgaris*). **4** ***lup-vânăt*** v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*). **V** (*reg.*) **1** (*la pl.* ***lupi***; *anat.; la animalele carnivore*) v. Canin. Colţ. Dinte. Dinte canin. **2** (*fes.*) v. Răritură. **3** (*tehn.*) v. Menghină.

lupáche s.m. (*arg.*) v. Cambriolor. Spărgător.

lupán, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Cânepiu. Cenuşiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

lupanár s.n. bordel, casă de prostituţie (v. *casă*[1]), casă de rendez-vous (v. *casă*[1]), casă de toleranţă (v. *casă*[1]), ‹pop. şi fam.› curvărie, ‹reg.› şcorlit, ‹înv.› casă de curvăsărie (v. *casă*[1]), casă de curvie (v. *casă*[1]), casă publică (v. *casă*[1]), tractir, ‹glum.› hagialâc, ‹arg.› hogeag, ‹ieşit din uz› stabiliment.

lupăriţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Curcubeţea. Curcubeţică. Remf (*Aristolochia clematitis*). **2** v. Lavretină. Vinerită (*Ajuga reptans*).

lúpav, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre fiinţe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „la"*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Pofticios. Vorace.

lúpă[1] s.f. (*ind. sider.*) lentilă. *Lupa este o bucată de oţel spongios, în amestec cu zgură.*

lúpă[2] s.f. (*zool.; înv. şi reg.*) v. Lupoaică.

lupăgeá s.f. (*bot.; pop.*) v. Păiuş (*Festuca ovina*).

lupănăş s.m. (*reg.*) ‹reg.› lupănel. *Lupănaşul este un viţel care are culoarea blănii de lup.*

lupánél s.m. (*reg.*) ‹reg.› lupănaş.

lupărăie s.f. (*colect.; reg.*) v. Lupărie.

lupăríe s.f. (*colect.*) ‹reg.› lupăraie, lupeamă, ‹înv.› lupime. *În pădurea din apropierea satului este o lupărie de cel puţin zece lupi.*

lupăríţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*).

lupeámă s.f. (*colect.; reg.*) v. Lupărie.

lupésc, -eáscă adj. ‹înv.› lupin, lupinar. *Vinde blănuri lupeşti.*

lupéşte adv. (*modal*) ‹reg.› lupiş. *Se repede lupeşte asupra lui.*

lupidrág s.m. (*bot.; reg.*) v. Călţunaş. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

lupíme s.f. (*colect.; înv.*) v. Lupărie.

lupín, -ă adj. (*înv.*) v. Lupesc.

lupinăr, -ă adj. (*înv.*) v. Lupesc.

lupíş adv. (*modal; reg.*) v. Lupeşte.

lupişór s.m. (*zool.; pop.*) v. Lupuşor.

lupíşte s.f. (*reg.*) ‹reg.› lupişteriţă. *În lupişte stau lupii.*

lupişteriţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› lupişte.

lupít, -ă adj. (*pop.; despre animale*) v. Năbădăios. Nărăvaş. Nărăvit.

lupoáică s.f. **1** (*zool.*) ‹înv. şi reg.› lupă[2], lupoaie. **2** (*bot.; reg.*) v. Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*).

lupoáie s.f. **I** (*bot.*) **1** *Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*; ‹reg.› busuioc-sălbatic, lupăriţă, lupoaică, ţâţa-vacii (v. *ţâţă*), ţâţoi. **2** (*reg.*) v. Tărtăcuţă. Tălv. Tigvă (*Lagenaria gourda*). **II** (*zool.; înv. şi reg.*) v. Lupoaică.

lupóm s.n.(*med.*) tubercul lupic. *Lupomul este o leziune tegumentară caracteristică lupusului tuberculos.*

lupşór s.m. (*anat.; reg.*) = lupuşor.

luptá vb. I. **I 1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se bate, a se întrece, a se măsura, ‹pop.› a se vânzoli, ‹fig.; fam.› a se răfui. *Cei doi s-au luptat în luptă dreaptă.* **2** refl. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) a se bate, a se războiʼ, ‹înv. şi pop.› a se lovi, a ostăşi, ‹reg.› a se soldăţi, ‹înv.› a combate, a se oşti, a se răgloti, a voinici. *Românii s-au luptat eroic pentru independenţă.* **3** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Afronta. Brava. Înfrunta. Sfida. Sfrunta. **II** fig. **1** refl., intr. (*despre oameni*) a se sforţa, a se sili, a se strădui. *Se luptă să uite ce i s-a întâmplat. Luptă să fie înţeles de cei din jur.* **2** refl. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se nelinişti, a se precipita, a se zbuciuma, ‹fig.› a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli *Se luptă mult înaintea afişării rezultatului concursului.* **3** refl. (recipr.), intr. (*despre oameni*) a concura, a emula, a se întrece, a rivaliza. *Trebuie să se lupte cu prietenul lui pentru câştigarea premiului.* **4** refl., intr. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Îndura. Înghiţi. Pătimi. Păţi. Răbda. Suferi. Suporta. Trage. Trăi. **5** refl., intr. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forţa. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sfârâma. Sforţa. Sili. Strădui. Trudi. Zbate. Zbuciuma.

luptáci[1] s.m. (*milit.; înv.*) v. Luptător. Războinic.

luptáci[2] s.n. (*pesc.; reg.*) v. Voloc.

luptáre s.f. (*înv.*) **1** v. Bătaie. Încăierare. Învălmăşag. Învălmăşeală. Luptă. **2** (*milit.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

luptáş s.m. (*milit.; înv.*) v. Luptător. Războinic.

lúptă s.f. **I 1** bătaie, încăierare, învălmăşag, învălmăşeală, ‹înv. şi pop.› toiʼ, ‹pop.› caier, ghiontuială, încaier, încăierat, încăierătură, trântitură[1], ‹fam.› caft, cafteală, hârâială, tăvăleală, trânteală, trosneală, zurba, ‹reg.› hârţoală, ‹înv.› luptare, ‹fig.› coliziune, ‹fig.; fam.› răfuială, ‹fig.; înv.› ucidere, ‹arg.› carambol. *Lupta dintre tineri s-a soldat cu câţiva răniţi.* **2** (*milit.*) bătălie, înfruntare, ‹înv. şi pop.› bătaie, războire, ‹înv. şi reg.› războiʼ, ‹înv.› harţă, lovire, lovitură, luptare, luptătură, oaste, oştenie, oştenire, oştire, oştit, războială, toiʼ, ‹fig.; rar› ciocnire, ‹fig.; înv. şi reg.› răutate. *Românii au biruit pe turci în lupta de la Călugăreni.* **3** (*la pl.* ***lupte***; *sport*) ‹pop.› trântă. *Este campion mondial la lupte.* **4** (*sport*) ***luptă voinicească*** = trântă. *Într-o luptă voinicească cei doi adversari încearcă să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul braţelor;* (*la pl.*) ***lupte clasice*** = lupte greco-romane; ***lupte greco-romane*** = lupte clasice. *În luptele greco-romane procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului, de la linia de centură în sus.* **5** concurenţă, întrecere, rivalitate, ‹fig.› meci[1]. *Să uităm pentru un timp de lupta dintre noi şi să ne gândim cum putem rezolva, împreună, această situaţie de criză.* **II** fig. **1** confruntare. *Lupta dintre bine şi rău este clasică.* **2** concurenţă, ‹fig.› competiţie. *S-a angajat în lupta pentru obţinerea unei burse de studiu în străinătate.* **3** concurenţă, emulare, emulaţie, întrecere, rivalitate, ‹fig.› turnir. *O luptă liberă, reală ajută la dezvoltarea talentelor.* **4** controversă, discuţie, dispută, ‹fig.› polemică. *Noua teorie a stârnit lupte în lumea medicală.*

luptătór, -oáre s.m., s.f. **I** (*milit.*) **1** războinic, ‹rar› belicist, ‹înv.› boinic, luptaci[1], luptaş, om de război, războitor, rezbelator, săgar, ‹poetic› viteaz. *Alexandru Macedon a fost un mare luptător.* **2** combatant. *A participat la Războiul din Golf, în calitate de luptător.* **II** fig. militant, ‹fig.› combatant, ostaş, soldat. *Este un luptător pentru drepturile animalelor.*

luptătúră s.f. (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

lupuşór s.m. **1** (*zool.*) ‹pop.› lupişor, ‹reg.› luput. *Un lupuşor s-a rătăcit de haită.* **2** (*anat.; reg.; în forma* ***lupşor***) v. Placentă.

lupúţ s.m. (*zool.; reg.*) v. Lupuşor.

lúrbăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Dafin. Laur (*Laurus nobilis*).

lúscă s.f. (*colect.; reg.*) v. Pleavă.

lustră vb. I. tr. (*înv.; compl. indică suprafeţele netede ale unor obiecte*) v. Făţui. Lustrui.

lustragioáică s.f. (*fam.; deprec.*) v. Cosmeticiană.

lustragíu s.m. văcsuitor, ‹rar› lustruitor, ‹înv.› curăţător de ghete. *Un lustragiu îşi aşteaptă clienţii în colţul străzii.*

lustrál, -ă adj. (*în ceremonii; mai ales despre apă*) purificator.

lustrăţie s.f. purificare. *Mărturisirea vinovăţiei a fost pentru el o lustraţie binefăcătoare.*

lustrít, -ă adj. (*reg.; despre suprafeţe*) v. Lucios. Luciu[2]. Lustruit[2].

lustrós, -oásă adj. (*înv.; despre suprafeţe*) v. Lucios. Luciu[2]. Lustruit[2].

lústru s.n. **I 1** luciu[2], strălucire, ‹înv.› perdaf, ‹fig.› polei[1]. *Bijuteria şi-a pierdut, în timp, lustrul.* **2** (*înv.*) v. Făţuială. Făţuire. Făţuit[1]. Lustruire. Lustruit[1]. **3** (*înv.*) v. Lustruit[1]. Şlefuire. Şlefuit[1]. **II** fig. **1** (*adesea peior.*) superficialitate, ‹fig.› poleială, pospai, pospăială, spoială. *Îi demască public lustrul de cultură.* **2** (*înv. şi pop.*) v. Fast[1]. Lux. Măreţie. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare. Strălucire.

lustruí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică suprafeţele netede ale unor obiecte*) a făţui, ‹înv.› a lustra, a perdăfui. *Lustruieşte o tavă de argint. A lustruit mobila cu o soluţie specială.* **2** (*compl. indică metale, pietre preţioase etc.*) a şlefui, ‹înv. şi reg.› a sclivisi. *Bijutierul lustruieşte diamantele cu scopul de a le mări valoarea şi strălucirea.* **3** (*compl. indică obiecte de încălţăminte*) a face, a văcsui, ‹reg.› a glănţui, a puţui, a puţului, a şuvixui, ‹înv.› a perdăfui. *Şi-a lustruit pantofii cu cremă neagră.*

4 (*ind. piel.; compl. indică obiecte din piele*) a glasa. **5** (*compl. indică arme, alămuri etc.*) a curăța, a furbisa. *Și-a lustruit lama sabiei.* **6** (*tehn.; reg.; compl. indică suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) v. Netezi. Șlefui. **II** refl. fig. (*despre oameni*) **1** (*iron.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **2** (*peior.*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

lustruiálă s.f. (*rar*) **1** v. Fățuială. Fățuire. Fățuit[1]. Lustruire. Lustruit[1]. **2** v. Lustruire. Lustruit[1]. Șlefuire. Șlefuit[1]. **3** v. Lustruire. Lustruit[1]. Văcsuire.

lustruíre s.f. **1** fățuială, fățuire, fățuit[1], lustruit[1], ‹rar› lustruială, lustruitură, ‹înv.› lustru. *Este ocupată cu lustruirea unei tăvi de argint.* **2** lustruit[1], șlefuire, șlefuit[1], ‹rar› lustruială, ‹înv. și reg.› sclivisire, ‹înv.› lustru. *Bijutierul folosește pentru lustruirea diamantelor instrumente speciale cu scopul de a le mări valoarea și strălucirea.* **3** lustruit[1], văcsuire, ‹rar› lustruială, văcsuit[1], ‹reg.› puțuială, puțuitură, puțuluială. *Folosește cremă neagră pentru lustruirea pantofilor.* **4** (*ind. piel.*) glasare, lustruit[1].

lustruít[1] s.n. **1** fățuială, fățuire, fățuit[1], lustruire, ‹rar› lustruială, lustruitură, ‹înv.› lustru. **2** lustruire, șlefuire, șlefuit[1], ‹rar› lustruială, ‹înv. și reg.› sclivisire, ‹înv.› lustru. **3** lustruire, văcsuire, ‹rar› lustruială, văcsuit[1], ‹reg.› puțuială, puțuitură, puțuluială. **4** (*ind. piel.*) glasare, lustruire.

lustruít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre suprafețele netede ale unor obiecte*) fățuit[2]. *Tava de argint lustruită strălucește. Mobila lustruită sclipește în lumina candelabrului.* **2** (*despre suprafețe*) lucios, luciu[2], ‹reg.› lustrit, ‹înv.› lustros, ‹fig.; rar› lins[2]. *Pe tăblia lustruită a mesei se află un milieu.* **3** (*despre suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) netezit[2], șlefuit[2], ‹înv. și reg.› leit, sclivisit, ‹înv.› poleit[2]. *Toporul are tăișul lustruit.* **4** (*despre obiecte de încălțăminte*) văcsuit[2]. *Totdeauna pleacă în oraș cu pantofii lustruiți.* **5** (*ind. piel.; despre obiecte din piele*) glasat. **6** (*fam.; despre țesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apretat[2]. Scrobit[2]. Tare. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; iron.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Confecționat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Prețios. Retoric. Ronflant. Sforăitor. Sonor. Sunător. Umflat. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit”; peior.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

lustruitór s.m. (*rar; și cu determ. „de ghete”, „de pantofi”*) v. Lustragiu. Văcsuitor.

lustruitúră s.f. (*rar*) v. Fățuială. Fățuire. Fățuit[1]. Lustruire. Lustruit[1].

luș, lúșă adj. (*fran.; mai ales despre privire*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Șașiu. Strabic.

lúșcă s.f. (*bot.; reg.*) **1** *Ornithogalum narbonense*; ‹reg.› lușcuță. **2** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **3** (*la pl.* ***luște***) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **4** (*la pl.* ***luște***) v. Ghiocei-bogați (v. *ghiocel*). Ghiocei-mari (v. *ghiocel*) (*Leucojum aestivum*).

lușcúță s.f. (*reg.*) **1** *Ornithogalum narbonense*; ‹reg.› lușcă. **2** (*la pl.* ***lușcuțe***) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

luși vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Lovi. **2** (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti.

lușít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit.

lușitúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

lúșnic subst. (*reg.*) v. Faclă. Făclie. Torță.

lúșniță s.f. (*reg.*) v. Faclă. Făclie. Torță.

luștereág s.m. (*bot.; reg.*) v. Leuștean (*Levisticum officinale*).

lut s.n. **1** (*geol.*) argilă, clisă, humă, pământ, pământ galben, ‹înv. și reg.› tină, ‹reg.› agiag, hlei, letiu, mâl, ‹înv.› oală. *Și-a cumpărat mai multe vase din lut.* **2** (*pop.*) v. Pământ. **3** (*înv. și reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **4** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **5** (*fiziol.; reg.*) v. Ceară. Cerumen. **6** (*poetic*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. Trup.

lutár s.n. (*reg.*) v. Lutărie.

lutátină s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

lutáție s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

lutárie s.f. **1** ‹reg.› lutar. *Câțiva oameni scot lut din lutărie.* **2** (*rar*) v. Olărie. Olărit[1].

lutáțeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Salsifi. Scorțoneră (*Scorzonera hispanica*).

luteínă s.f. **1** (*biochim.*) hormon luteal, progesteron. *Luteina se formează în corpul galben al ovarelor.* **2** (*biol.*) xantofilă. *Luteina este pigmentul galben care se găsește în gălbenușul de ou, în petalele florilor galbene, în bacterii etc.*

luteotrofínă s.f. (*biochim.*) hormon galactogen, luteotropină, prolactină. *Luteotrofina este secretată de lobul anterior al hipofizei.*

luteotropínă s.f. (*biochim.*) luteotrofină, prolactină.

lúter s.m. (*relig.; înv.*) v. Luteran.

luterán, -ă adj., s.m. (*relig.*) **1** s.m. ‹reg.› luteranăș, ‹înv.› luter. *Luteranii sunt adepții luteranismului.* **2** adj. evanghelic, ‹înv.› luterănesc. *A vizitat o catedrală luterană în Nürnberg.*

luteránăș s.m. (*relig.; reg.*) v. Luteran.

luterănésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Evanghelic. Luteran.

luterólă s.f. (*zool.; rar*) v. Nurcă (*Lutreola lutreola*).

lutétiu s.n. (*chim.*) casiopeiu. *Lutețiul face parte din familia lantanidelor.*

luth s.n. (*muz.*) lăută. *Luth-ul este un instrument cu coarde ciupite.*

lutișór s.n. (*geol.*) **1** ‹reg.› lutuc, lutuț. **2** ocru, pământel. *Lutișorul, colorat în galben, roșu sau brun, este folosit în pictură, în zugrăveli sau în vopsitorie.*

lutós, -oásă adj. **I 1** (*despre pământ, terenuri etc.*) argilos, cleios, clisos, ‹rar› argilifer, humos, ‹pop.› mâlos, slăninos, ‹reg.› hleios, letios, rășinos, șioios, tiglos. *În această zonă pământul este lutos.* **2** (*în opoz. cu „fertil”; reg.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **3** (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Jegos. Înnegrit. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **4** (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **II** fig. (*în opoz. cu „ceresc”, „dumnezeiesc”; înv.*) v. Lumesc. Pământesc. Teluric. Terestru.

lutoșă vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

lútră s.f. (*zool.*) **1** *Lutra lutra* sau *Lutra vulgaris*; vidră, ‹reg.› dihor-de-apă **2** (*rar*) v. Nurcă (*Lutreola lutreola*).

lutreólă s.f. (*zool.; rar*) v. Nurcă (*Lutreola lutreola*).

lútru s.n. vidră. *Poartă o căciulă de lutru.*

lutúc s.n. (*geol.; reg.*) v. Lutișor.

lutuí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui.

lutúț s.n. (*geol.; reg.*) v. Lutișor.

lux s.n. **I 1** fast[1], măreție, pompă[2], somptuozitate, splendoare, ‹livr.› magnificență, ‹înv. și reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de luxul de la palatul regal.* **2** bogăție, fast[1], pompă[2], splendoare, ‹fig.› strălucire. *Se simțea copleșită de luxul dineului.* **3** eleganță, somptuozitate, ‹reg.› nielcoșag, ‹fig.; înv.› mândrețe. *Palatul se particularizează prin luxul interioarelor.* **4** (*înv.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă. **II** fig. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ubertate, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *La începutul verii este lux de legume în piețe.* **2** bizarerie, ciudățenie, excentricitate, extravaganță, fantezie, originalitate, teribilism. *I se pare un lux să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*

luxá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) a (se) deplasa, a (se) dezarticula[1], a (se) disloca, a (se) scrânti, ‹pop. și fam.› a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) sminti, ‹reg.› a se luși, a (se) muruli, a se muta, a pica[2], a (se) preti, a (se) proclinti, a sări, a (se) strica. *Și-a luxat osul umărului. Femurul i s-a luxat în urma căderii.*

luxáre s.f. (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dezarticulație, dislocare, exartroză, luxație, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. și fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› lușitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Luxarea femurului i-a provocat dureri mari.*

luxát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) deplasat, dezarticulat[1], dislocat, scrântit, ‹pop. și fam.› răsucit[2], sucit[2], ‹înv. și reg.› dezbinat, ‹reg.›

luşit, proclintit, ‹înv.› dezbârnat. *A fost operată din cauza femurului luxat.*

luxáție s.f. (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dezarticulație, dislocare, exartroză, luxare, scrântire, ‹rar› exarticulațiune, torsiune, ‹pop. şi fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› luşitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală.

luxós, -oásă adj. **1** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reşedința regală este luxoasă.* **2** (*despre obiecte, construcții, interioare, elemente arhitectonice, vehicule etc.*) elegant, somptuos, ‹fam.› domnesc. *Interiorul teatrului este luxos.* **3** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) bogat, prețios, scump, ‹fam.› fițos, ‹înv.› luxurios, ‹fig.› princiar, ‹fig.; rar› luminos, ‹fig.; înv.› luciu[2], luminat[2]. *Principesa a purtat o toaletă luxoasă la recepție.*

luxúră s.f. **1** concupiscență, luxuriozitate, ‹livr.› fornicație. *Nu-şi poate înfrâna luxura.* **2** desfrâu, dezmăț, libertinaj, orgie, ‹rar› libertinism, ‹înv.› ruşinare, slobozenie, slobozie, ‹turc.› zamparalâc, ‹fig.› saturnale, ‹fig.; livr.› bacanală, ‹fig.; înv. şi pop.› scârnăvie, ‹arg.› cancan[2], paranghelie. *Astă-noapte a fost o mare luxură acasă la ei.*

luxuriánt, -ă adj. **1** (*despre vegetație*) exuberant, ‹pop.› buiac, buietic. *În pădurile tropicale vegetația este luxuriantă.* **2** fig. (*rar*) v. Exotic.

luxuriánță s.f. **1** exuberanță. *Luxuriența vegetației din pădurile tropicale este copleşitoare.* **2** (*rar; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belşug. Bogăție. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

luxuriós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) concupiscent. *O persoană luxurioasă este înclinată spre plăceri senzuale.* **2** (*înv.; despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Bogat. Luxos. Prețios. Scump.

luxuriozitáte s.f. concupiscență, luxură, ‹livr.› fornicație.

luzíe s.f. (*reg.*) v. Copilărie. Pruncie.

lycra subst. (*ind. text.*) elastan, spandex. *Lycra se foloseşte la fabricarea unor obiecte de îmbrăcăminte: costume de baie, costume pentru scufundări, pantaloni de ciclism, ciorapi de damă, costume de balet sau de gimnastică etc.*

Mm

ma adv. neg., conj. coord. advers. (*reg.*) **1** adv. neg. (*modal; mai ales în dialog; întăreşte o negaţie*) v. Ba. **2** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părţi de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realităţi cu alta şi arătând opoziţia, restricţia sau diferenţa dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părţi de prop.; după o negaţie sau după o prop. neg.*) v. Ci. Dar[1]. Dimpotrivă. Însă. Numai.

maálă s.f. (*reg.*) **1** v. Hamal. **2** v. Hamalâc.

mac s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***mac-de-grădină***, *reg.*, ***mac-alb***, ***mac-bun***, ***mac-învolt***, ***mac-negru***) *Papaver somniferum*; ‹reg.› aşiaş, paparună, somnişor[2]. **2** (*şi* ***mac-de-câmp***, ***mac-roşu***, *reg.*, ***mac-iepuresc***, ***mac-puturos***, ***mac-sălbatic***,) *Papaver rhoeas*; ‹reg.› măcuţ, paparună, păpăruie[4], somnişor[2]. **3** ***mac-cornut*** = *Glaucium corniculatum* şi *Glaucium phoeniceum*; ‹reg.› paparună; (*pop.*) ***mac-sălbatic*** v. Rostopască (*Chelidonium majus*); (*reg.*) ***mac-de-cotonogeală*** v. Genţiană. Ghinţură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*); (*art.*) ***macul-cioarei*** v. Brânca[1]. Zămoşiţă (*Hibiscus trionum*).

macá (**macáo**) s.f. (*j. de cărţi*) bac[3], bacara, banc[2]. *În maca nouarii au valoare maximă, iar decarii sunt egali cu zero.*

macabău s.m. (*în opoz. cu „deştept”, „isteţ”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

macábru, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situaţii, despre fiinţe sau despre aspectul, înfăţişarea lor etc.*) jalnic, lugubru, sinistru, sumbru, ‹livr.› luctuos, ‹fig.› funebru. *În casă era o atmosferă macabră. Toţi aveau figuri macabre din cauza nenorocirii.* **2** (*despre atitudini, fapte, acţiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. şi pop.› rău, ‹înv.› oţeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă macabră.* **II** adv. (*modal*) lugubru, sinistru, sumbru. *Lupii urlă macabru.*

macagíu s.m. (*ferov.*) **1** acar. *Macagiii verifică macazurile.* **2** (*reg.*) v. Cantonier.

macahonáş s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

macáo s.n. sg. (*j. de cărţi*) = maca.

macará s.f. **I 1** (*tehn.*) ‹rar› cran, ‹reg.› livăr, şaitău, vârtej. *Cu macaraua se ridică greutăţi mari.* **2** (*mar.*) gruie, muflă. *Macaraua este folosită la bordul navelor pentru ridicarea unor greutăţi.* **II** (*reg.*) v. Bobină. Mosor.

macaragíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Macaragiţă. Macaragiu.

macaragíţă s.f. ‹rar› macaragistă (v. *macaragist*). *Macaragiţele lucrează pe macarale.*

macaragíu s.m. ‹rar› macaragist. *Macaragiii manevrează macarale.*

macaroánă s.f. (*culin.; reg.; şi, la pl.,* ***macaroane cu brânză***) v. Colţunaş.

macarón s.n. (*bot.; fran.; înv.*) v. Migdală-amară. Picromigdală.

macaronăr s.m. (*fam.; glum.*) v. Italian.

macavéi subst. (*în credinţele pop.; pop.; şi, art.,* ***macaveiul stupilor***, ***macaveiul ursului***; *şi nm.pr.*) ‹reg.› ziua crucii (v. *zi*), ziua crucii de vară (v. *zi*), ziua macaveilor (v. *zi*), ziua ursului (v. *zi*). *Macaveiul este o sărbătoare religioasă prăznuită în ziua de 1 august, fiind asociată cu diverse credinţe.*

macáz s.n. **1** (*tehn.*) ac, ac feroviar, ‹reg.› schimbător, valtău. *Tramvaiul a oprit la macaz.* **2** (*constr.; reg.*) v. Căprior.

mácă s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

macedoneán, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.f. macedoneancă. *Macedonenii fac parte din populaţia de bază a Macedoniei.* **2** s.f. (*lingv.*) limbă macedoneană, veche macedoneană (v. *vechi*[2]). *Macedoneana este o limbă indo-europeană înrudită cu greaca veche, vorbită de vechii macedoneni.* **3** s.m., s.f. (*rar*) v. Aromân. Aromâncă. Macedoromân. Macedoromâncă. **II** adj. **1** ‹rar› macedonesc. *Bărbaţii macedoneni erau luptători vestiţi în Antichitate.* **2** (*rar*) v. Aromân. Aromânesc. Macedoromân.

macedoneáncă s.f. macedoneană (v. *macedonean*).

macedonésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Macedonean.

macedoromán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. aromân, aromâncă, macedoromâncă, ‹rar› macedonean, ‹înv. şi pop.› machedon, ‹înv. şi pop.› ţinţar. *Macedoromânii s-au stabilit în diverse regiuni din sudul Peninsulei Balcanice.* **2** adj. aromân, aromânesc, ‹rar› macedonean. *Populaţia macedoromână s-a stabilit în diverse regiuni din sudul Peninsulei Balcanice.*

macedorománcă s.f. aromână (v. *aromân*), aromâncă, macedoromână (v. *macedoromân*), ‹rar› macedoneană (v. *macedonean*). *Este macedoromâncă din Grecia.*

macerá vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică plante, flori, fructe etc.*) ‹pop.› a (se) plămădi, ‹reg.› a mocni. *A macerat vişine în alcool.* **II** refl. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ţesuturi animale, organe etc.*) a se cangrena, a se necroza, a putrezi, ‹livr.› a se mortifica, ‹pop.› a se întăciuna. *I s-au macerat degetele de la un picior.* **2** (*despre ţesuturi*) a se descompune, a se dezintegra. *Nu a mai fost nevoie de intervenţie chirurgicală, pentru că ţesutul bolnav s-a macerat.*

maceráre s.f. **I** macerare, ‹pop.› plămădeală. *Macerarea vişinelor în alcool este un proces de durată.* **II** (*med., med. vet.*) **1** cangrenare, macerare, necrozare, putrezire, ‹livr.› mortificare, mortificaţie. *Pacientul trebuie operat din cauza macerării degetelor.* **2** descompunere, dezintegrare, macerare. *Anumite substanţe din organism contribuie la macerarea ţesuturilor.*

macerát, -á adj. **1** (*despre plante, flori, fructe etc.*) ‹pop.› plămădit[2]. *Vişinele macerate sunt folosite la prăjituri.* **2** (*med., med. vet.; despre ţesuturi animale, organe etc.*) cangrenat, necrotic, necrozat, putred, putrezit, ‹livr.› mortificat, ‹rar› necrotic. *Chirurgul i-a tăiat degetele macerate.*

maceráţie s.f. **1** macerare, ‹pop.› plămădeală. **2** (*med., med. vet.*) cangrenare, macerare, necrozare, putrezire, ‹livr.› mortificare, mortificaţie. **3** (*med., med. vet.*) descompunere, dezintegrare, macerare.

măche interj. (*reg.*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ţi! Ţ! Vai! **2** (*exprimă ciudă, nemulţumire, frică*) v. Drace! (v. *drac*).

macheálă s.f. (*arg.*) **1** v. Băutură. **2** (*adesea constr. cu vb.„a face”, „a trage”, „a se înfinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.
machedón s.m. (*înv. și pop.*) v. Aromân. Macedoromân.
machetatór, -oáre s.m., s.f. machetist. *Machetatorul concepe și execută machete.*
machétă s.f. ‹înv.› izvod, pildă. *A realizat macheta unui cartier rezidențial.*
machetíst, -ă s.m., s.f. machetator.
machí vb. IV. (*arg.*) **1** tr. (*compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
machiá vb. I. **I 1** refl., tr. (*mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a face, a (se) farda, ‹înv. și pop.› a (se) sulimeni, ‹pop. și fam.› a (se) picta, a (se) vopsi, ‹pop. și fam.; peior.› a (se) boi[3], ‹pop.› a (se) drege, a (se) rumeni, ‹fam.› a (se) aranja, ‹fam.; deprec. sau peior.› a (se) smăcui, a (se) vărui, a (se) zugrăvi, ‹înv. și reg.; peior.› a (se) spoi, ‹reg.› a (se) băcăni, a (se) ghilosi, ‹înv.› a (se) însulemeni, ‹fig.; pop.› a (se) înălbi. *Se machiază înainte de a ieși în oraș. Își machiază obrajii cu fond de ten. Și-a machiat pleoapele cu verde.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică actori, soliști etc.*) a (se) grima. *Înainte de a intra în scenă, actorii se machiază conform cu fizionomia cerută de rolul interpretat.* **II** tr. fig. (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a masca, a tăinui, ‹fig.› a acoperi, a farda, a înăbuși. *Simțea că nu mai poate să-și machieze emoția.*
machiáj s.n. **I 1** fardare, fardat[1], machiat[1], machiere, ‹înv. și pop.› sulimenire, ‹pop. și fam.› vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.; peior.› boială, boire, boit[1], ‹pop.› sulimeneală, ‹înv.› sulimenit[1], ‹engl.› make-up. *Pentru machiaj folosește un fond de ten deschis.* **2** grimare, grimă, machiere. *Machiajul actorului trebuie realizat conform cu fizionomia cerută de rolul interpretat.* **II** (*concr.*) ‹engl.› make-up, ‹arg.› tencuială. *Porii feței nu respiră dacă stratul de machiaj este prea gros.*
machiát[1] s.n. fardare, fardat[1], machiaj, machiere, ‹înv. și pop.› sulimenire, ‹pop. și fam.› vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.; peior.› boială, boire, boit[1], ‹pop.› sulimeneală, ‹înv.› sulimenit[1], ‹engl.› make-up.
machiát[2], -ă adj. **1** (*mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) fardat[2], ‹înv. și pop.› sulimenit[2], ‹pop. și fam.› pictat[2], vopsit[2], ‹pop. și fam.; peior.› boit[3], ‹pop.› dres[3], rumenit[2], ‹înv. și reg.; peior.› spoit[2]. *Tânăra machiată excesiv atrage privirile. Seara, își spală fața machiată.* **2** (*despre actori, soliști etc.*) grimat. *Machiat, actorul seamănă perfect cu personajul pe care îl interpretează.*
machiavélic, -ă adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie machiavelică, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie machiavelică.*
machiavelísm s.n. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași machiavelismul și să spui adevărul.*
machiavelíst, -ă s.m., s.f. caiafă, fățarnic, ipocrit, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un machiavelist jalnic.*
machiavelístic, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.
machiaverlâc s.n. (*fam.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
machiére s.f. **1** fardare, fardat[1], machiaj, machiat[1], ‹înv. și pop.› sulimenire, ‹pop. și fam.› vopsire, vopsit[1], ‹pop. și fam.; peior.› boială, boire, boit[1], ‹pop.› sulimeneală, ‹înv.› sulimenit[1], ‹engl.› make-up. **2** grimare, grimă, machiaj.
machinalménte adv. (*modal; înv.*) v. Mașinal. Mecanic. Papagalicește.
machinatór s.m. (*înv.*) v. Intrigant.
máchină s.f. (*înv.*) **1** v. Automobil. Mașină. **2** fig. v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.
machiór s.m. **1** grimeur. *Este un apreciat machior la Teatrul Național.* **2** (*arg.*) v. Bătăuș.
machísm [ma'hism] s.n. (*filos.*) empiriocriticism. *Machismul a apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea.*
machít, -ă adj. (*arg; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
machitór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.
maciúlă s.f. (*la fusul de tors; reg.*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez.
macmahón s.n. (*înv.*) v. Șprit[1].
macrobiăn, -ă adj. (*biol.; despre ființe, organisme*) longev, longeviv, macrobiotic, macrobit. *Bunicul ei a fost o persoană macrobiană.*
macrobíe s.f. (*biol.*) longevitate. *Macrobia maximă la om este de circa 150 de ani.*
macrobiótic, -ă adj. (*biol.; despre ființe, organisme*) longev, longeviv, macrobian, macrobit.
macrobít, -ă adj. (*biol.; despre ființe, organisme*) longev, longeviv, macrobian, macrobiotic.
macroblást s.n. (*biol.*) megaloblast, metrocit. *Macroblastul există, patologic, în măduva roșie.*
macrocefál, -ă adj. (*med.; despre oameni*) megacefal, megalocefal. *O persoană macrocefală are capul alungit și dezvoltat patologic.*
macrocefalíe s.f. (*med.*) megacefalie, megalocefalie, megalocranie. *Macrocefalia este o malformație congenitală, care constă în alungirea craniului și în dezvoltarea lui excesivă în raport cu corpul.*
macrocít s.n. (*biol.*) gigantocit, megalocit. *Macrocitul este un eritrocit cu dimensiuni anormal de mari, care apare, patologic, în sângele periferic.*
macroclimát s.n. (*climat.*) macroclimă.
macroclímă s.f. (*climat.*) macroclimat. *Macroclima reprezintă clima unei regiuni geografice întinse.*
macrocósm s.n. (*filos.*) = macrocosmos.
macrocósmos (macrocósm) s.n. (*filos.; în opoz. cu „microcosmos”*) cosmos, lume, megacosmos, univers, ‹reg.› vileag, ‹înv.› unocuprinzime. *Unii filosofi susțin că pământenii nu sunt singuri în macrocosmos.*
macrodeclarație s.f. (*inform.*) macrodefiniție.
macrodefiníție s.f. (*inform.*) macrodeclarație. *Macrodefiniția descrie structura textului de substituit în cursul unui proces de macroprelucrare.*
macrodonție (*med.*) megalodonție. *Macrodonția este dezvoltarea excesivă a dinților.*
macroencefalíe s.f. (*med.*) megaencefalie, megalencefalie. *Macroencefalia este creșterea volumului encefalului.*
macrofág s.n. (*hist.*) monocit. *Macrofagul distruge bacteriile și corpurile străine din organism.*
macrogamét s.m. (*biol.*) gamet femel, oogamet.
macrogeníe s.f. (*med.*) macrognatie.
macrognátie s.f. (*med.*) macrogenie. *Macrognatia este dezvoltarea exagerată a maxilarelor, în special a celui inferior.*
macroprotál s.n. (*bot.; la angiosperme*) protal femel, sac embrionar. *În macroprotal se află oosfera.*
macropsíe s.f. (*med.*) megalopsie. *Bolnavul de macropsie vede obiectele mai mari decât sunt în realitate.*
macrospór s.m. (*bot.; la gimnosperme*) megaspor, sac embrionar, spor femel.
macrosporánge s.m. (*bot.; la gimnosperme și la angiosperme*) ovul.
macrosporocít s.n. (*bot.*) megasporocit. *Macrosporocitele sunt celulele care produc macrosporii.*
macrosporogenéză s.f. (*bot.; la gimnosperme și la angiosperme*) megasporogeneză. *Macrosporogeneza este procesul de diferențiere, în ovul, a sacului embrionar.*
macrotérm, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) megaterm. *Organismele macroterme sunt adaptate la temperaturi ridicate.*

mácru, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „gras"; despre cărnuri*) slab, ‹reg.› mârșav, pecioasă, sec, ‹înv.› secătiv. *I s-a recomandat să mănânce numai carne macră.* **2** (*în opoz. cu „fertil"; reg.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **II** fig. (*în opoz. cu „puternic"; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fraged. Fragil. Gingaș. Gracil. Leșinat[2]. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

maculă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) înnegri, a (se) jegoși, a (se) mânji, a (se) murdări, a (se) păta, ‹rar› a (se) slini, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) scârnăvi, ‹pop.› a (se) îngăla, a (se) năcăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ‹reg.› a se caciori, a căldări, a (se) comânji, a se corfeli, a se corfoși, a (se) derveli, a (se) feșteli, a (se) lutoșa, a (se) mârdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoși, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoși, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ‹înv.› a (se) murdarisi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) măscări[1], ‹vulg.› a (se) căca. *Transpirația i-a maculat gulerul cămășii. Hainele i s-au maculat de la mizeria de pe șantier.*

mácula lutea subst. (*anat.*) macula, pată galbenă. *Macula lutea este suprafața retinei în centrul căreia impresiile vizuale au maximum de claritate și de acuitate.*

maculáre s.f. mânjire, murdărire, pătare, ‹rar› mânjeală, ‹înv. și pop.› terfeleală, ‹pop.› mânjitură, terfelire, ‹înv. și reg.› imare, ‹reg.› feștelire, ‹înv.› terfelitură. *Macularea hainelor este inevitabilă pe un șantier.*

maculát, -ă adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năcăiios, năcăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mârdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghios, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul maculat. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie maculat.* **2** fig. (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹fig.› întinat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui maculate.*

maculatór s.n. caiet de notițe. *Elevul face calculele în maculator.*

maculatúră[1] s.f. **1** ‹engl.› trash. *A făcut curățenie prin sertarele biroului și a aruncat toată maculatura.* **2** fig. (*peior.*) v. Lucrare. Operă. Scriere. Text.

maculatúră[2] s.f. (*înv.; urmat de determ. care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.*) v. Pată.

máculă s.f. **I 1** (*anat.*) macula lutea, pată galbenă. **2** (*biol.; înv.*) v. Bănuț. Disc embrionar. **3** (*înv.*) v. Pată. **II** fig. cusur, dar[2], defect, nărav, patimă, viciu. *A fost părăsit de soție pentru că are macula beției.*

madám (**madámă**) s.f. **1** (*fam.; astăzi mai ales peior.* sau *deprec.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Doamnă. **2** (*fam.; în forma **madamă***) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **3** (*fam.; în forma **madamă***) ‹fam.› matroană, ‹arg.› țață. *Madama, patroana bordelului, este o femeie versată.* **4** (*înv.; în forma **madamă***) v. Guvernantă (v. *guvernant*). **5** (*înv.; în forma **madamă***) v. Menajeră (v. *menajer*). **6** (*înv.; în forma **madamă***) v. Femeie de serviciu. Servantă. Servitoare (v. *servitor*). Slugă. Slujnică (v. *slujnic*). **7** (*înv.; în forma **madamă***) v. Nevastă. Soție.

madámă s.f. (*fam., înv.*) = madam.

madarânță s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

madeá s.f. **1** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate. **2** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **3** (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **4** (*înv.*) v. Chestiune. Lucru. Poveste. Problemă. Treabă. **5** (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **6** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmă. Zeciuială. **7** (*înv.*) v. Materie. Subiect.

madém s.n. (*înv.*) **I 1** (*chim.*) v. Metal. **2** v. Pacfong. **3** (*geol.*) v. Minereu. **II** (*miner.; de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) v. Minâ[1]. Subteran.

madipolón s.n. (*ind. text.*) șifon[1]. *Madipolonul se folosește la confecționarea lenjeriei de pat și de corp.*

madlénă s.f. (*culin.*) brioșă. *Madlena este una din prăjiturile ei preferate.*

madmoazélă s.f. (*înv.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnișoară. Duduie.

madónă s.f. **1** (*art. **Madona**; relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărăteasă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. *Madona este venerată de credincioșii creștini.* **2** fig. (*rar; de obicei iron.*) v. Mironosiță.

madrepór s.m. (*zool.*) madreporar. *Madreporii formează recife de corali sau atoli.*

madreporár s.m. (*zool.*) madrepor.

madriéră s.f. (*constr.*) bârnă[1], grindă, stâlp, ștender, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹pop.› șarampoi[2], ‹reg.› bălvan, direc, lungiș, lungon, pâj, șaf[1], șaranț, șoș, șteamp, ștenap, țap, țăruș, ‹înv.› ușor[1]. *A folosit pentru schelăria cabanei madriere din lemn de fag.*

maduromicóză s.f. (*med.*) micetom. *Maduromicoza este provocată de o ciupercă care se dezvoltă în organism.*

maelstrom [mel'ftrœm] s.n. (*hidrol.*) bulboană, ochi[1], valvârtej, vâltoare, vârtej, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. și reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniță, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ocheț, olcuță, otmet, sfredel, șioi[1], șipot, știbloancă, știoalnă, știolniță, știulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuș, vârteșcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are maelstromuri periculoase.*

maestoso [maestózo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) maiestuos, solemn.

maestríță s.f. (*înv.; adesea urmat de determ. care indică profesia, specialitatea*) v. Meșteră (v. *meșter*).

maestrós, -oásă adj. (*înv.; despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Artistic. Iscusit. Măiestrit. Măiestru. Meșteșugit.

maéstru[1] s.n. (*contab.*) cartea mare (v. *carte*), ‹înv.› registru de partizi. *Operațiile economice și financiare grupate după natura lor se înscriu în maestru.*

maéstru[2], **-ă** s.m., s.f. **1** s.m. (*adesea urmat de un nm. pr.*) ‹pop. și fam.› meșter. *Maestrul Beligan este unul dintre cei mai mari actori români.* **2** s.m. magistru, ‹pop. și fam.› maistru. *Puțini discipoli reușesc să-și depășească maestrul.* **3** s.m. (*jur.; fam.*) v. Apărător. Avocat. Defensor. **4** s.m. (*fam.; iron.*) v. Chelner. Ospătar. **5** s.m., s.f. (*înv.; adesea urmat de determ. care indică profesia, specialitatea*) v. Maistru. Meșter. **6** s.m. (*muz.; înv.*) ***maestru de concert*** v. Concertmaistru.

máfie s.f. ‹fig.› caracatiță. *Mafia a acaparat toată piața de droguri a orașului.*

mafiót, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹astăzi rar› mafist, ‹rar› mafios, ‹arg.› marcă[4]. *Marlon Brando a excelat în interpretarea rolului lui Vito Corleone, șeful mafioților, din filmul Nașul.* **2** adj. mafiotic, ‹rar› mafios. *Face afaceri în stil mafiot. Poliția a deconspirat o grupare mafiotă.*

mafiós, -oásă s.m., s.f., adj. (*rar*) **1** s.m., s.f. v. Mafiot. **2** adj. v. Mafiot. Mafiotic.

mafiótic, -ă adj. mafiot, ‹rar› mafios.

mafíst, -ă s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Mafiot.

măfler s.m. (*înv. și reg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

mag[1] s.m. **I 1** (*în Antic.; la unele popoare orientale*) preot. *Magul îndeplinea funcții sacerdotale.* **2** magician, vrăjitor, ‹înv.› vâlhovnic, vâlvă. *S-a dus la un mag vestit pentru a se vindeca.* **3** (*relig. creștină*) crai, ‹înv.› vâlhovnic, vâlvă. *Cei trei magi au venit călăuziți de o stea pentru a se închina pruncului Iisus.* **4** (*astrol.; pop.*) v. Astrolog. Ci-

titor în stele. **II** fig. crainic, mesager, sol[1], trimis[1], vestitor. *Magul a adus ştiri îmbucurătoare.*

mag[2] s.n. (*electron.; fam.*) v. Magnetofon.

magazá s.f. (*constr.; înv.*) v. Depozit. Magazie.

magazíe s.f. **I 1** (*constr.*) depozit, ‹înv.› abaldă, magaza, magazin. *Magazia de lemne a fabricii a luat foc.* **2** (*constr.*) grânar, hambar, pătul, ‹pop.› grânărie, ‹reg.› găbănaş, magazin, mogtar, speie, susai[2], ‹înv.› jitniţă, vistier[2]. *Magaziile sunt pline cu cereale.* **3** (*constr.*) şopron, şură, ‹reg.› colnă, găbănaş, perdea, rateş, saivan, serai, sin[2], sinalău, standoală, ştalău, umbrar. *A depozitat nutreţul în magazie.* **4** (*milit.; la puşcă*) ‹reg.› magazin. *În magazie stau cartuşele.* **5** (*com.; înv.*) v. Magazin. Prăvălie. **II** (*arg.*) **1** v. Portţigaret. Tabacheră. **2** (*anat.*) v. Stomac.

magaziér s.m. (*înv.*) v. Magazioner.

magazín s.n. **I 1** (*com.*) prăvălie, ‹reg.› bold[3], boltă, dugheană, ‹înv.› magazie, ‹engl.› market. *Magazinele din centrul oraşului sunt bine aprovizionate.* **2 *magazin universal*** = galerii (v. *galerie*). *Şi-a cumpărat câteva lucruri din magazinul universal din Milano.* **II 1** (*gosp.; reg.*) v. Coşar[2]. Pătul. Porumbar[2]. **2** (*constr.; reg.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul. **3** (*milit.; la puşcă; reg.*) v. Magazie. **4** (*constr.; înv.*) v. Depozit. Magazie.

magazinăj s.n. depozitare, înmagazinare, magazinare, stocaj, stocare.

magazináre s.f. depozitare, înmagazinare, magazinaj, stocaj, stocare. *Prăvălia nu are o capacitate mare de magazinare a mărfurilor perisabile.*

magazionér, -ă s.m., s.f. ‹înv.› magazier. *Magazionerul răspunde de gestiunea unei magazii.*

mágă[1] adv. (*restrictiv; reg.*) v. Barem[1]. Măcar.

măgă[2] conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.; reg.*) v. Deşi.

mágă[3] s.f. (*în credinţe şi superstiţii; rar*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

magénta s.f. **1** roşu-aprins. *Şi-a dat unghiile cu magenta.* **2** (*a. plast.*) roşu-violet. *Acvamarinul, fucsia, olivul, vernilul şi magenta sunt, în pictură, culori intermediare.*

maghéniţă s.f. (*în credinţe şi superstiţii; înv.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

maghér s.m. (*înv.*) v. Bucătar.

maghérniţă s.f. (*constr.*) **1** şandrama. *La marginea oraşului erau maghernițe în care locuiau oameni săraci.* **2** (*înv.*) v. Bucătărie.

maghiár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ungur, unguroaică, ‹înv. şi reg.› ungureancă, ‹reg.› secuiancă, ungureasă, unguroaie, unguroancă, ‹reg.; peior.› boanghen, oagăr, ‹înv.› ungurean. *La mare, a cunoscut un maghiar din Budapesta.* **2** adj. (*despre oameni, colectivităţi etc.*) ungur. *Strămoşii lui au fost boieri maghiari.* **3** adj. ungar, unguresc, ‹înv.› ungurean, ungurenesc. *Franz Liszt a fost fondatorul şcolii muzicale naţionale maghiare.* **4** s.f. (*lingv.*) limbă maghiară, ‹înv. şi reg.› ungurie. *Maghiara face parte din familia limbilor fino-ugrice.*

maghiaríme s.f. (*colect.*) ungurime. *Fiind sărbătoare, maghiarimea din sat s-a adunat la biserică.*

maghiarísm s.n. (*lingv.*) ‹rar› ungurism. *Maghiarismele sunt cuvinte, expresii, construcţii proprii limbii maghiare, împrumutate de altă limbă, fără a se fi adaptat la sistemul acesteia.*

maghiarizá vb. I. refl. (*despre oameni*) ‹rar› a se unguriza, ‹înv.› a se ungureni, a se unguri. *Stabilindu-se în Ungaria, s-a maghiarizat.*

maghiarizát, -ă adj. (*despre populaţii, cuvinte, expresii etc.*) ‹înv.› ungurenit. *Are un nume românesc maghiarizat.*

maghicésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Magic. Misterios. Ocult.

maghirán (măghirán) s.m. (*bot.*) **1** *Origanum majorana*; ‹reg.› poarta-raiului (v. *poartă*). **2** (*reg.; şi ***măghiran-sălbatic***) v. Sovârf. Sovârf-roşu (*Origanum vulgare*).

maghístă s.f. (*în credinţe şi superstiţii; înv.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

măgic, -ă adj. **I 1** (*despre semne, formule etc.*) cabalistic, misterios, tainic. *Încearcă să descifreze semnele magice săpate în piatra funerară. În timpul ceremonialului folosea formule magice.* **2** (*în credinţe şi superstiţii; despre practici, îndeletniciri etc.*) vrăjitoresc, ‹pop.› fermecătoresc, măiestresc, ‹înv.› vrăjesc. *Era cunoscut printre vrăjitori pentru practicile lui magice fastuoase.* **3** (*mitol. pop.; despre anumite obiecte*) fermecat, măiestru, minunat, năzdrăvan, vrăjit[2]. *Zâna a atins-o cu o baghetă magică şi a transformat-o în privighetoare.* **4** misterios, ocult, ‹înv.› maghicesc. *Se teme de puterea magică a ţigăncii.* **5** miraculos, ‹înv.› ciudat. *Medicamentul a avut un efect magic asupra lui.* **II** fig. (*mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este magică şi tulburătoare.*

magician, -ă s.m., s.f. mag[1], vrăjitor, ‹înv.› vâlhovnic, vâlvă.

magíe s.f. **I 1** magism. *În magie practicile ezoterice joacă un rol esenţial.* **2** (*în credinţe şi superstiţii*) descântec, farmec, sortilegiu, vrajă, vrăjitorie, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. şi pop.› descântătură, ‹pop. şi fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meşteşug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. şi reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, rânvă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fărmăcitură, fermecăciune, nălucinţă, vâlhovnicie, vâlşebnicie, vrăjie, ‹ieşit din uz› graţii (v. *graţie*). *Ţiganca i-a făcut o magie de deochi.* **3 *magie albă*** = teurgie. *În magia albă se produc efecte miraculoase prin mijloace naturale, bazate pe fenomene fizice, fiziologice sau psihice, pentru a face bine.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) farmec, fascinaţie, încântare, ‹fig.› poezie, vrajă, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. *Învăluit de magia melodiei, nu a auzit telefonul.*

magísm s.n. **1** magie. **2** (*relig.; înv.*) v. Mazdeism. Parsism. Zoroastrism.

magistrál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârşit, excelent, excepţional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoşat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaş, mortal, periculos, senzaţional, super, teribil, trăsnet, ţuţ, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârşit[2], ‹fig.; înv. şi pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demenţial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiţii grafice magistrale. Cunoscuta actriţă are o interpretare magistrală în rolul principal.* **2** (*despre ton, ţinută*) profesoral, solemn. *Cunoscutul academician vorbeşte cu un ton magistral.* **II** adj. (*despre conducte, drumuri, căi de comunicaţie etc.*) principal. *Conducta magistrală de alimentare cu apă potabilă trece prin centrul oraşului.* **III** s.f. ‹livr.› prospect[2]. *Magistrala este o arteră principală de comunicaţie rutieră, feroviară etc.*

magistrát s.n. (*adm., jur.; înv.*) v. Municipalitate. Municipiu.

magistratúră s.f. (*adm., jur.; înv.*) v. Municipalitate. Municipiu.

magístru s.m. **1** (*pedag.*) dascăl, profesor, ‹pop.› domn, ‹fam.› prof, ‹fran.; înv.› pedant, ‹peior.› belfer. *Nu-şi poate uita magiştrii din liceu.* **2** maestru[2], ‹pop. şi fam.› maistru. *Puţini discipoli reuşesc să-şi depăşească magistrul.*

magiún s.n. (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› dulceaţă, lictar, miere, pecmez, povidlă, silvoiz, trușie. *Îi place magiunul de prune.*

maglaói s.m. (*arg.*) v. Rom[2]. Ţigan.

máglă s.f. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› mângălău, mânjălău, zolitor. *Unele femei freacă pe maglă rufele la spălat.*

mágmă s.f. (*geol.*) ‹rar› topitură. *Magma formează, prin solidificare, rocile magmatice.*

magnamím, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.

magnanimitáte s.f. (*livr.*) v. Culanţă. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.

magnát s.m. **I** ‹fig.› mogul. *Marii magnaţi ai industriei constructoare de maşini s-au întâlnit pentru a discuta despre posibilitatea fuzionării unor companii. Magnaţii presei deţin puterea asupra mediei.* **II 1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) velit. *Magnaţii erau boierii de frunte.* **2** (*în Ev. Med., în Polonia*) pan. *Magnaţii erau nobilii polonezi.* **3** (*în Ev. Med., în Ungaria*) nemeş. *Magnaţii erau boierii unguri.* **4** (*în societatea feudală apuseană şi în contemporaneitate; rar*) v. Aristocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior.

mágnăş s.n. (*fiz.; reg.*) v. Magnet.

magnét s.m. **1** (*fiz.*) ‹reg.› magnăş, ‹înv.› piatră-magnet, piatră-magnis. *Magnetul atrage fierul.* **2** (*înv.*) ***magnet de trăsnet*** v. Paratrăsnet. **3** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

magnetísm s.n. **I 1** (*fiz.*) ***magnetism pământesc*** = magnetism terestru; ***magnetism terestru*** = magnetism pământesc. *Magnetismul terestru reprezintă ansamblul fenomenelor magnetice caracteristice Pământului.* **2** (*biol.*) ***magnetism animal*** = mesmerism, zoomagnetism.

Magnetismul animal este fluidul magnetic care străbate toate corpurile însuflețite. **II** fig. atracție, fascinație. *Magnetismul muzicii este de necontestat.*

magnetizá vb. I. fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a magnetizat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **2** tr., refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

magnetizáre s.f. **I 1** (*fiz.*) polarizare magnetică, ‹înv.› magnetizație. *Magnetizarea este proprie corpurilor care posedă proprietăți magnetice.* **2** (*fiz.*) ***magnetizare remanentă*** = ***magnetizare reziduală*** = remanență magnetică. *Magnetizarea remanentă este starea de polarizare a unui corp electric, păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior.* **3** (*med.*) magnetizație. *Prin magnetizare se urmărește dezvoltarea magnetismului animal la o ființă, în scopuri terapeutice.* **II** fig. captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, răpire, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› pișță, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: magnetizarea spectatorilor.*

magnetizát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) **1** captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul magnetizat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **2** (*fam.; glum.* sau *iron.*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure.Turmentat.

magnetizatór s.m. (*med.*) hipnotizator, hipnotizor, magnetizor. *Magnetizatorul practică terapeutica magnetică.*

magnetizáție s.f. **1** (*fiz.*) intensitate de magnetizare. *Magnetizația caracterizează starea de magnetizare a unui corp.* **2** (*med.*) magnetizare. **3** (*fiz.; înv.*) v. Magnetizare. Polarizare magnetică.

magnetizór s.m. (*med.*) hipnotizator, hipnotizor, magnetizator.

magnetodieléctric s.n. (*electr.*) magnetoizolant.

magnetodinámică s.f. (*fiz.*) magnetohidrodinamică. *Magnetodinamica studiază comportarea fluidelor electroconductoare sau a plasmei în prezența unui câmp magnetic.*

magnetoflléx s.n. magniflex. *Magnetoflexul este un aliaj feromagnetic folosit pentru solicitări mecanice foarte mari.*

magnetofón s.n. (*electron.*) ‹fam.› mag[2]. *A înregistrat la magnetofon concertul preferat.*

magnetohidrodinámică s.f. (*fiz.*) magnetodinamică.

magnetoizolánt s.m. (*electr.*) magnetodielectric. *Magnetoizolanții sunt folosiți ca miez în bobinele de înaltă frecvență și la realizarea unor ambreiaje electromagnetice.*

magnézia s.f. invar. (*chim.*) = magnezie.

magnezián, -ă adj. (*chim.; despre substanțe, amestecuri etc.*) magnezic.

magnézic, -ă adj. (*chim.; despre substanțe, amestecuri etc.*) magnezian. *Substanțele magnezice conțin magneziu.*

magnézie s.f. (*chim.*) **1** oxid de magneziu, pământ amar. *Magnezia este folosită la fabricarea unor cărămizi refractare, ca adaos al glazurilor pentru sticlă și ceramică, ca umplutură pentru hârtie, ca suport de catalizator etc.* **2** (*în forma* ***magnezia***) ***magnezia usta*** = oxid de magneziu calcinat. *Magnezia usta este întrebuințată în medicină, ca laxativ.*

magnezít s.n. (*mineral.*) giobertit, ‹pop.› spumă-de-mare. *Magnezitul este carbonatul natural de magneziu.*

magnífic, -ă adj. **1** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, maiestuos, măreț, semeț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile magnifice ale munților se profilează în depărtare.* **2** (*despre peisaje, priveliști etc.*) elizeic, minunat, mirific, paradiziac, splendid, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În fața se deschide un peisaj magnific.* **3** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este magnifică.*

magnificénță s.f. (*livr.*) v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare.

magniflex s.n. magnetoflex.

magnilocvént, -ă adj. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; livr.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Retoric.

magnilocvénță s.f. (*stil.; livr.*) v. Afectare. Afectație. Artificialitate. Emfază. Grandilocvență. Manierism. Patos. Prețiozitate. Retorism.

magnitúdine s.f. (*astron.*) mărime stelară, strălucirea stelelor (v. *strălucire*). *Magnitudinea este măsura strălucirii unui astru, exprimată printr-un număr a cărui valoare este inversă față de puterea de iluminare.*

magnolíță s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

magopáță s.f. (*înv.*) **1** v. Bucătăreasă. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *Vrăjitor*). **3** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

magopéț s.m. (*ind. alim., com.; înv.*) v. Brutar.

magopeție s.f. (*înv.*) v. Bucătărie.

magraón s.m. (*arg.*) v. Rom[2]. Țigan.

mágulă s.f. (*anat.; înv.*) **1** v. Față. Obraz. **2** (*la pl.* ***magule***) v. Pometi. Umerii feței (v. *Umăr*). Umerii obrajilor (v. *Umăr*).

magupíe s.f. (*ind. alim., com.; înv.*) v. Brutărie.

magzár s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; turc.; înv.*) v. Suplică.

mahalá s.f. **1** antioraș, periferie, suburbie, ‹livr.› foburg, ‹reg.› cut, oștează, ‹grec.; înv.› exocastron, ‹turc.; înv.› cadalâc. *În mahala sunt multe case dărăpănate.* **2** barieră, margine, periferie. *Avea o casă la mahalaua localității.* **3** (*reg.*) v. Cătun. **4** (*adm.; înv.*) v. Cartier.

mahalagésc, -eáscă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări mahalagești. A considerat răspunsul lui cam mahalagesc.*

mahalagéște adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat mahalagește cu bătrâna.*

mahalagioáică s.f. (*de obicei peior.*) mahalagiță, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țoapă (v. *Țop*[2]), ‹pop.; peior.› țață, ‹fam.; peior.› capră, cață[1], ‹fig.; reg.› leșcă. *Vecina ei este o mare mahalagioaică.*

mahalagísm s.n. **1** bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Mahalagismul este respins de oamenii de bun-simț.* **2** (*pop. și fam.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

mahalagíță s.f. (*de obicei peior.*) mahalagioaică, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țoapă (v. *Țop*[2]), ‹pop.; peior.› țață, ‹fam.; peior.› capră, cață[1], ‹fig.; reg.› leșcă.

mahalagíu s.m. (*în trecut*) ‹rar› periferic, ‹înv.› mitocan. *Mahalagiul era locuitorul unei mahalale.*

mahaléb s.m. (*bot.*) *Prunus mahaleb*; vișin-turcesc (v. *Vișin*[1]), ‹reg.› antep, mălin.

máhăr s.m. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) ‹fam.; deprec. sau peior.› grande, grangur, șalău[1], știab,

‹arg.› barosan, baştan, draibăr. *Are un frate mahăr la primărie.*

máhlă s.f. (*înv.*) v. Bagaj.

mahmúr, -á adj., s.n. **1** adj. (*de obicei iron.; despre oameni*) indispus, ‹înv.› tiriachiu, ‹fig.; pop. şi fam.; iron.› ceacâr. *Băieţii sunt mahmuri după cheful de aseară.* **2** s.n. (*reg.*) v. Mahmureală. Mahmurie.

mahmureálă s.f. **1** mahmurie, ‹fam.› căleală, ‹reg.› mahmur. *A fost greu să-şi revină din mahmureala de după o beţie.* **2** ameţeală, buimăceală, buimăcire, mahmurie, năuceală, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. şi reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din mahmureală.*

mahmuríe s.f. **1** mahmureală, ‹fam.› căleală, ‹reg.› mahmur. **2** ameţeală, buimăceală, buimăcire, mahmureală, năuceală, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. şi reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire.

mahomedán, -ă s.m., s.f., adj. **I** (*relig.*) **1** s.m., s.f. musulman, ‹pop.› necredincios, păgân, ‹înv.› agarean, busurman, ismailitean, ‹turc.; înv.› muslim. *Mahomedanii sunt adepţii mahomedanismului.* **2** adj. islamic, musulman, ‹rar› islam, ‹pop.› turcesc, ‹înv.› ismailitean, mahometanicesc, mahometesc, mohametesc. *Religia mahomedană a fost întemeiată de profetul Mahomed.* **3** s.m., adj.) musulman, în Ev. Med., în Europa Apuseană› sarazin. *Occidentalii îi numeau mahomedani pe locuitorii de religie islamică din vestul Europei şi din Africa.* **II** s.m., s.f. (*pop.*) v. Oriental. Turc. Turcoaică.

mahomedanísm s.n. (*relig.*) islam, islamism, legea lui Mohamed (v. *lege*), musulmanism, religia mahomedană (v. *religie*), ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. *Mahomedanismul este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran.*

mahometanicésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman.

mahometésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman.

mahometísm s.n. (*relig.; înv.*) v. Islam. Islamism. Legea lui Mohamed (v. *lege*). Mahomedanism. Religia mahomedană (v. *religie*).

mahón s.m. (*bot.*) *Swietenia mahagoni*; acaju.

mahoníu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) brun-roşcat, rubiginos, ruginiu. *Poartă un sacou mahon.*

mahórcă s.f. **1** (*bot.*) *Nicotiana rustica*; tutun-turcesc, ‹reg.› bacon, baconiţă, duhan, tabac[1], tutuniţă. **2** ‹reg.› marhotcă, paşcă, ‹arg.› ţâşpoacă. *În tinereţe fuma mahorcă.*

mai[1] adv. (*modal; precedă cuv. determ.*) **1** (*arată continuarea acţiunii exprimate de vb.*) încă. *Ura dintre aceste familii a ţinut ani de zile şi mai ţine şi acum.* **2** cam, ‹înv.› camai. *Aşa ofertă, mai rar!* **3** (*cu sens repetitiv*) iar, iarăşi, ‹înv.› rutes. *Să nu afle că ai mai trecut pe la noi.* **4** (*cu sens cumulativ*) încă. *Pe lângă aceşti doi copii, mai are unul din altă căsătorie.* **5** (*exprimă ideea de aproximaţie*) aproape, gata, ‹înv.› puţin. *Era mai să izbucnească în plâns.* **6** întrucâtva, oarecum, puţin, ‹fam.› nitel. *În compania fetei se simte mai jenat. Te-ai mai încălzit?* **7** (*exprimă ideea de aproximaţie; înv.*) v. Aproape. Aproximativ. Cam. Circa. Relativ. Vreo.

mai[2] s.m. invar. ‹pop.› florar, frunzar, ‹reg.› prătar. *Luna mai este a cincea lună a anului.*

mai[3] s.n. **1** măciucă. *Maiul este folosit la bătut, îndesat, tasat etc.* **2** ‹reg.› apăsător, ‹înv.› tocmac. *Cu maiul se bat parii în pământ.* **3** (*gosp.*) ‹reg.› lopăţică, pranic. *Când spală rufele, femeile de la ţară le bat cu maiul pentru a se curăţa.* **4** (*înv. şi reg.*) v. Ciocan[2]. **5** (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog. **6** (*vit.; reg.*) v. Mustuitor. **7** (*milit.; la puşcă; reg.*) v. Pat.

mai[4] s.n. **I** (*anat.*) **1** (*pop.; şi **mai negru***) v. Ficat. **2** (*art., la pl.; reg.*) ***maierele albe*** = ***maierele bălaie*** v. Plămân. Pulmon. **II** (*bot.; reg.*) ***mai-de-apă*** v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*).

mai-márele s.m. (*milit.; fam.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Şef.

maiá[1] s.f. **1** (*culin., ind. alim.*) dospeală, plămadă, plămădeală, ‹rar› aluat, ‹pop.› plămăditurâ, ‹reg.› caima, ilistău, oţet, plămădeţ, ‹înv.› covăseală, ‹turc.; înv.› peşchin. *Maiaua se pregăteşte înainte de a face pâinea sau cozonacul.* **2** (*alim.*) cuib, ‹reg.› matcă. *Maiaua acreşte borşul, laptele, vinul sau dospeşte aluatul.* **3** (*biochim.*) ferment, ‹reg.› sad, ‹înv.› spirit. *Berea are maia.* **4** (*reg.*) ‹reg.› covăseală, strat. *Maiaua se amestecă cu laptele dulce pentru ca acesta să se transforme în lapte acru.* **5** (*biochim.; reg.*) v. Cheag. Chimază. Chimozină. Lab. Labferment. Lactoferment. **6** (*reg.; glum.*) v. Rachiu.

maiá[2] s.f. (*anat.; la copita calului; pop.*) ‹reg.› melc, rândunică. *Maiaua este un os mort care se află în partea posterioară a copitei.*

maiá[3] s.f. (*constr.; în zidărie; înv.*) v. Mistrie.

maián s.n. (*constr.; în zidărie; înv.*) v. Mistrie.

máică s.f. **I** (*relig.*) **1** (*art.; relig. creştină; nm. pr.*) ***Maica Domnului*** = Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodniţa. *Maica Domnului este venerată de credincioşii creştini.* **2** călugăriţă, măicuţă, mieluşa lui Dumnezeu (v. *mieluş*), mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahă (v. *monah*), monahie[1], ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*). *Agapia este o mănăstire de maici.* **II** **1** (*pop. şi fam.*) v. Mamă. Mamă bună. **2** (*art.; med.; pop.; eufem.*) ***maica-bătrână*** = ***maica-boalelor*** = ***maica-calea*** = ***maica-călătoarea*** v. Ciumă. Pestă. **3** (*reg.*) v. Mamă vitregă. **4** (*reg.*) v. Bunică. Mamă-mare. **III** fig. **1** (*pop.*) v. Cauză. Izvor. Obârşie. Origine. Rădăcină. **2** (*înv.*) v. Ajutor. Apărătoare (v. *apărător*). Cârjă. Ocrotitoare (v. *ocrotitor*). Patroană (v. *patron[2]*). Protectoare (v. *protector*). Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susţinătoare (v. *susţinător*). Toiag. Tutore.

maidán s.n. **I** **1** loc viran, teren viran, ‹pop.› tăpşan, ‹reg.› toloacă, ‹înv.› viranea. *Copiii se joacă pe un maidan.* **2** (*reg.*) v. Curte. **3** (*geomorf.; reg.*) v. Platformă. Prispă. Tăpşan. **II** fig. (*înv.*) v. Răgaz. Timp. Vreme.

maidísm s.n. (*med.*) pelagră, ‹pop.› pecingine rea, roşeaţă, vătămătură, ‹reg.› bubă, jupuială, leprică, pârleală, ‹înv.› buzăreţ, rana-trânjilor (v. *rană*). *Maidismul este determinat de carenţa în vitamina PP şi în triptofan.*

máier s.m. (*înv.*) v. Fermier.

maiestáte s.f. **I** **1** (*polit.*) cap încoronat, monarh, suveran. *Maiestatea este conducătorul unei monarhii.* **2** (*polit.*) cap încoronat, împărat, împărăteasă, monarh, suveran, ‹în fosta Rusie› ţar, ţarină, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› amira, amiroană, imperator, imperatrice, împeratriţă, împărăţie, ţariţă. *Traian a fost unul dintre cele mai importante maiestăţi ale romanilor.* **3** (*polit.*) cap încoronat, monarh, rege[1], regină, suveran, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› rigă. *Juan Carlos este maiestatea Spaniei. Elisabeta a II-a este maiestatea Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord.* **4** (*la vocat.*) sire. *Fiţi atent, maiestate!* **5** (*urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politeţe*) domnie, înălţime, mărie[1], ‹reg.› măreasă, ‹înv.› mărime, mărire. *Maiestatea Sa a încheiat audienţele.* **6** (*polit.; înv.*) v. Autoritate. Dominare. Dominaţie. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremaţie. **II** **1** grandoare, măreţie, semeţie. *Orice excursionist este impresionat de maiestatea piscurilor acestor munţi.* **2** (*rar*) v. Prestanţă.

maiestátic, -ă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri, titluri etc.*) v. Monarhic.

maiestuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre construcţii, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, măreţ, monumental, splendid, superb, ‹fig.› trufaş[1], ‹fig.; înv. şi pop.› luminos. *Catedrala este o construcţie maiestuoasă.* **2** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, măreţ, semeţ, splendid, ‹înv. şi pop.› mândru, ‹înv. şi reg.› fălos, ‹înv.› faeş, ‹fig.› trufaş[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile maiestuoase ale munţilor se profilează în depărtare.* **3** (*despre peisaje, privelişti etc.*) grandios, impresionant, impunător, măreţ, splendid, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este maiestuoasă.* **4** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) grandios, măreţ, mirific, solemn, ‹înv.› solemnel. *O noapte maiestuoasă se lasă peste oraş.* **5** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, măreţ, ‹fig.› epic, homeric, olimpian, olimpic, ‹fig.; înv.› melean. *În romanul său, lupta dintre cele două oşti ia proporţii maiestuoase.* **6** avântat, semeţ. *Urmăreşte zborul maiestuos al acvilei.* **7** (*mai ales despre ţinută, manifestări, ton*) mândru, ‹fig.› măreţ, regal[2], regesc. *Impunătoare, frumoasă şi cu o ţinută maiestuoasă, impresionează pe toţi.* **8** (*despre gesturi, mişcări*) ‹fig.› larg, măreţ. *Avo-*

catul pleda pătimaș, cu gesturi maiestuoase. Totdeauna salutul lui era maiestuos și zâmbitor. **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) maestoso, solemn.

mail ['meil] s.n. (*inform.*) e-mail, mesagerie electronică, poștă electronică (v. *poștă*[1]). *Corespondează cu prietena ei din Canada prin mailuri.*

maimár s.m. (*arhit.; turc. înv.*) v. Arhitect.

maimarbașá s.m. (*arhit.; turc.; înv.*)v. Arhitect.

maimărie s.f. (*arhit.; înv.*) v. Arhitectură.

maimúc s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.

maimúcă s.f. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Maimuță. **2** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

maimún s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuță.

maimúncă s.f. (*zool.; reg.*) v. Maimuță.

maimuțár s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

maimúță s.f. **I 1** (*zool.*) înv. și reg.› moimă[1], moimiță, ‹reg.› maimucă, maimun, maimuncă, moimucă, ‹înv.› simie. *Cimpanzeul este o maimuță.* **2** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*). **II** (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Geamantan. Valiză. **3** v. Geantă. Poșetă. **4** (*anat.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

maimuțăreálă s.f. **1** maimuțărie, schimonoseală, strâmbătură, ‹înv. și reg.› momițărie, mosnițărie, ‹înv.› maimuțire, ‹fig.; livr.› psitacism. *Copiii se întrec în maimuțăreli.* **2** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțărie, moft, naz, poftă, prostealâ[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate maimuțărelile.*

maimuțărí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se poci[1], a se schimonosi, a se strâmba, ‹rar› a se maimuți, ‹înv. și pop.› a se sluți, ‹pop. și fam.› a se scălâmbăia, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a se otrăți, a se șchimi, a se zgâmboi[2], ‹înv.› a se înstrâmba, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *Mănâncă odată și nu te mai maimuțări atâta!* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a imita, ‹rar› a maimuți, ‹reg.› a momița. *Îl maimuțărește, pe ascuns, pe profesor.* **3** refl. (*adesea deprec.; despre oameni*) a se afecta[1], a se fandosi, ‹rar› a se sumuța, ‹pop. și fam.› a se fasoli, a se prosti[1], a se scălâmbăia, a se schimonosi, ‹pop.› a se izmeni, ‹fam.; deprec.› a se sclifosi, ‹înv. și reg.› a se sfandosi, ‹reg.› a se ghionghioni, a se mandosi, a se marghioli, a se nineri, a se smeri, ‹înv.› a se fantaxi, a se marafetui, ‹fig.; pop. și fam.› a se strâmba, ‹fig.; reg.› a se lepși, ‹vulg.› a se căcări. *Tocmai când ți se cere să faci un lucru serios, te maimuțărești!*

maimuțárie s.f. **1** maimuțăreală, schimonoseală, strâmbătură, ‹înv. și reg.› momițărie, mosnițărie, ‹înv.› maimuțire, ‹fig.; livr.› psitacism. **2** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, moft, naz, poftă, prostealâ[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate maimuțărelile.*

maimuțéște, -eáscă adj. ‹reg.› momițesc. *Are o figură maimuțească.*

maimuți vb. IV. (*rar*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Imita. Maimuțări.

maimuțícă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

maimuțíre s.f. (*înv.*) v. Maimuțăreală. Maimuțărie. Schimonoseală. Strâmbătură.

maimuțói s.m. **1** (*zool.*) ‹reg.› maimuc, măimucoi, măimuț, moimoc, moimoi, momițoi. *Maimuțoiul este masculul maimuței.* **2** (*fam.; deprec.*) ‹fam.; deprec.› momițoi. *Nu înțelege cum o fată atât de frumoasă s-a putut căsători cu un maimuțoi.*

maionéză s.f. (*culin.*) ‹înv.› mominează. *A servit, ca antreu, conopidă cu maioneză.*

măioș s.m. (*culin., ind. alim.; reg*) v. Caltaboș.

maióu s.n. (*ind. text.*) tricou, ‹engl› t-shirt. *Maioul se poartă direct pe piele.*

mais s.m. (*bot.; înv.*) v. Porumb (*Zea mays*).

maistoríță s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. care indică profesia, specialitatea*) v. Meșteră (v. *meșter*).

máistru s.m. **1** (*adesea urmat de determ. care indică profesia, specialitatea*) meșter, ‹înv.› maestru[2]. *Este maistru într-o fabrică. A ajuns maistru croitor.* **2** (*pop. și fam.*) v. Maestru[2]. Magistru.

maizénă s.f. (*ind. alim.*) zeamil. *Maizena este un aliment dietetic pentru sugari și pentru bolnavii de ulcer.*

májă s.f. **I** (*pesc.*) năvod, ‹rar› ravilă, ‹reg.› matulă, motorugă, plăvală. *În majă se adună peștele de pe suprafețe întinse de apă.* **II 1** (*înv. și reg.*) v. Cântar. **2** (*metrol.; reg.*) v. Balanță cu basculă. Balanță zecimală. Bascula. Cântar zecimal. Decimal. Zecimal.

majămésțer s.m. (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› măglar. *Majămeșterul cântărește în special sarea.*

majolícă s.f. (*constr.; livr.*) v. Faianță.

majór, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*jur.; în opoz cu „minor"; despre oameni*) ‹înv.› vârstnic. *Tânărul, fiind major, devine moștenitorul în fapt al părinților lui decedați.* **2** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri majore în societate.* **3** (*muz.; în opoz. cu „minor"; despre ton, interval, acord etc.*) dur. *Do major.* **II** s.m. (*milit.*) plutonier-major. *Majorul este cel mai mare grad în ierarhia subofițerilor.*

majoră vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a crește, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) sui, a (se) urca. *Comercianții au majorat prețurile la alimente.*

majoráre s.f. creștere, mărire, ridicare, scumpire, sporire, suire, urcare. *Majorarea prețurilor la alimente îngrijorează populația.*

majorát[1] s.n. (*jur.*) majoritate, majoritate civilă, ‹înv.› majorenitate, vârstă legală (v. *vârstă*[1]), vârstnicie. *Când fata a ajuns la majorat, părinții i-au făcut cadou un set de bijuterii.*

majorát[2]**, -ă** adj. (*despre sume, valori, prețuri etc.*) crescut[2], mărit[2], ridicat[2], sporit, urcat[2]. *Puterea de cumpărare a populației este mai mică din cauza prețurilor majorate.*

majorenitáte s.f. (*jur.; înv.*) v. Majorat[1]. Majoritate. Majoritate civilă.

majoritár, -ă adj. (*în opoz. cu „minoritar"*) ‹înv.› preponderent. *Aromânii reprezintă populația majoritară în regiune.*

majoritáte s.f. **1** ‹rar› pluralitate. *Majoritatea clienților firmei de produse electronice sunt mulțumiți de serviciile oferite.* **2** superioritate. *Nu au reușit să marcheze, deși erau în majoritate.* **3** (*jur., polit.*) ***majoritate absolută*** = majoritate simplă; ***majoritate simplă*** = majoritate absolută. *Politicianul ales a avut majoritatea simplă, adică jumătate plus unul din voturile exprimate.* **4** (*jur.; și* ***majoritate civilă***) majorat[1], ‹înv.› majorenitate, vârstă legală (v. *vârstă*[1]), vârstnicie.

majúscul, -ă adj., s.f. (*tipogr.*) **1** adj. (*în opoz. cu „minuscul"; despre caractere de literă*) capital[2], mare[1], verzal. *Titlurile capitolelor lucrării sunt scrise cu litere majuscule.* **2** s.f. capitală (v. *capital*[2]), literă mare, verzală (v. *verzal*), ‹înv.› slovă mare. *Majusculele au dimensiuni mai mari decât literele obișnuite.*

make-up ['meikap] s.n. (*engl.*) **1** v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere. **2** (*concr.*) v. Machiaj.

makí s.m. (*zool.*) lemur. *Makiii trăiesc numai în pădurile din Madagascar.*

mal[1] s.n. **I** (*geomorf.*) **1** liman, litoral, margine, riviera, țărm, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristaniște, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe malul Mării Negre este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de mal.* **2** coastă, țărm. *Pe malul oceanului clima este umedă.* **3** (*pop.*) v. Ponor.

Râpă. Văgăună. **II** (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Prispă.

mal² s.n. **1** (*med.*) ***mal perforant plantar*** = ulcer perforant, ulcer plantar. *Malul perforant plantar poate apărea în diabet, tabes sau lepră.* **2** (*med., med. vet.; livr.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință.

malá s.f. (*constr.; reg.*) **1** v. Drișcă. Fățuitoare (v. *fățuitor*). **2** (*în zidărie*) v. Mistrie.

malabsórbție s.f. (*med.*) sindrom de malabsorbție. *Malabsorbția este perturbarea absorbției sau a resorbției intestinale a grăsimilor, proteinelor, glucidelor și vitaminelor.*

malác s.m. (*zool.*) bivolaș, ‹reg.› turmac. *În cireadă sunt și câțiva malaci.*

malacíe s.f. (*med.*) ramolisment. *Malacia reprezintă modificarea patologică a structurii unui țesut, având ca rezultat diminuarea consistenței lui, încetinirea funcțiilor acestuia etc.*

malacóf s.n. crinolină. *Malacoful este o fustă lungă și largă, în formă de clopot.*

malád, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; înv.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

maladíe s.f. **1** (*med., med. vet.*) afecțiune, boală, rău, suferință, ‹livr.› mal², morb, ‹înv. și pop.› nevoie, slăbiciune, slăbire, supărare, ‹pop. și fam.› beteșug, ‹pop.› călcătură, patimă, vătămare, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, izdat, morbiciune, păs, ‹înv.› lâncezime, lângoare, morbiciune, pătimire, slăbănogire, zaiflâc. *Îl mistuia o maladie pulmonară.* **2** (*med.*) ***maladie albastră*** = cianoză. *Maladia albastră apare din cauza insuficientei oxigenări a sângelui;* ***maladie mitrală*** = stenoză mitrală. *Maladia mitrală afectează valvula inimii dintre atriul și ventriculul stâng.*

maladív, -ă adj. **I** (*med., med. vet.; despre ființe*) bolnăvicios, ‹livr.› valetudinar, ‹rar› morbos, ‹pop.› becisnic, ‹reg.› betegos, boleac, gubav, lingav, mârcav, mârced, obidnic, plămânar, slăburiu, ‹înv.› spitălatic. *Este un copil maladiv.* **II** fig. **1** (*despre climă, mediul înconjurător etc.*) nesănătos. *În orașele cu multe rafinării mediul este maladiv.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, morbid, nesănătos, patologic, ‹fig.› bolnăvicios. *Este de o curiozitate maladivă. Are o teamă maladivă de microbi.*

maladrésă s.f. (*înv.*) v. Inabilitate. Neîndemânare. Nătângie. Nepricepere. Stângăcie.

malaéz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. malaysian. *Malaezii trăiesc în Malaysia.* **2** adj. malaysian. *Limba malaeză face parte din familia austroneziană, ramura indoneziană de vest.*

malafranțát, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; înv.*) v. Luetic. Sifilitic.

malafránță s.f. (*med.; înv.*) v. Lues. Sifilis.

malahián adj., s.m. (*înv.*) v. Onanist.

malahíe s.f. (*înv.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie¹. Onanism.

malahíst adj., s.m. (*arg.*) v. Onanist.

malahíu s.m. (*înv.*) v. Onanist.

malaónie s.f. (*med.; reg.*) v. Epilepsie.

malár s.n. (*anat.*) os malar. *Malarele sunt situate dedesubtul orbitelor.*

maláric, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) paludic. *Malaricii pot fi vindecați prin tratament cu chinină.*

malárie s.f. (*med.*) **1** friguri galbene (v. *frig*), friguri lacustre (v. *frig*), friguri paludeene (v. *frig*), friguri palustre (v. *frig*), impaludism, paludism, ‹pop.; eufem.› mătușă, mătușică, ‹reg.› tremurici, ‹înv.› friguri de livie (v. *frig*), friguri lângorice (v. *frig*). *Malaria este o boală infecțioasă din țările tropicale, transmisă prin înțepătura țânțarului anofel.* **2** ***malarie cuartă*** = febră cuartă. *Malaria cuartă este forma clinică de malarie în care accesele de febră revin din patru în patru zile;* ***malarie terță*** = febră terță. *Malaria terță este forma clinică de malarie în care accesele de febră revin din trei în trei zile.*

malariológie s.f. (*med.*) paludologie. *Malariologia se ocupă cu studiul prevenirii și tratării malariei.*

malarioterapíe s.f. (*med.*) impaludare terapeutică, paludoterapie. *Malarioterapia constă în inocularea agentului patogen al malariei în scopul tratării sifilisului sistemului nervos central.*

malaxór s.n. (*tehn.*) amestecător, ‹fran.› melanjor. *Malaxorul este folosit la amestecarea unor substanțe pentru omogenizarea lor.*

malaysián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. malaez. **2** adj. malaez.

malconténț, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.; înv.*) v. Contestatar. Contestator. Protestatar.

máldăr s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) **1** grămadă, morman, movilă, ‹rar› strânsură, ‹pop.› porcoi, troian², ‹reg.› cladă, despărțitură, gireadă, grunjeu, măglă¹, porcușor, potâng, pozmoc, ‹fig.› nămete, ‹fig.; pop.› nămol. *În mijlocul curții este un maldăr de pietriș.* **2** grămadă, teanc¹, vraf, ‹reg.› clit, năsadă, vangăr, ‹înv.› smoc. *Avocatul are pe birou un maldăr de dosare.*

maldiviánă s.f. (*lingv.*) limbă maldiviană. *Maldiviana se vorbește în Maldive și în India.*

maleábil, -ă adj. **1** (*despre materiale, metale etc.*) ‹rar› modelabil. *Aurul este un metal maleabil.* **2** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, adaptabil, ‹fig.› elastic, flexibil, mlădios, suplu. *Fiind un om maleabil, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.*

maleabilitáte s.f. fig. adaptabilitate, ‹fig.› flexibilitate, mlădiere, ‹fig.; rar› fluiditate. *Maleabilitatea vietăților la condiții noi de viață este o caracteristică importantă a lor.*

maledícție s.f. **1** afurisenie, afurisire, blasfem, blestem, imprecație, ‹pop.› jurare, osândă. *A primit o scrisoare plină de injurii și maledicții.* **2** nefericire, nenoroc, nenorocire, ‹înv.› meserătate, mișelătate, ‹fig.› dezastru, ‹fig.; rar› dezmoștenire. *Această mezalianță a fost o adevărată maledicție pentru ambii soți.*

malefíciu s.n. (*livr.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

malétă s.f. (*fran.*) v. Geantă. Mapă¹. Servietă.

malígn, -ă adj. **I** (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) incurabil, nevindecabil, ‹rar› nelecuit, ‹înv.› necurabil, netămăduit, nevindecat, ‹fig.› necruțător, neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, malign.* **2** (*despre boli, răni etc.*) grav, periculos, primejdios, serios, sever², ‹înv. și pop.› greu, rău, ‹fam.› urât². *Suferă de o boală malignă. Are o rană malignă la cap, în urma accidentului.* **II** (*mai ales fig.; despre oameni*) maliții, răutăcios, ‹pop.› rânzos, ‹reg.› coțac, hamiș, roangheș, ‹fig.› țepos, veninos, ‹arg.› move, nasol, nasuliu, naspa.

malignizá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre celule, formațiuni anatomice etc.*) a se canceriza. *Un chist se poate maligniza.*

malignizáre s.f. (*med., med. vet.*) cancerizare.

malignizát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre celule, formațiuni anatomice etc.*) cancerizat.

malíție s.f. maliții, răutate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› zăcășeală, zăcășie, ‹înv. și reg.› răime, răință, ‹reg.› opșag, ‹înv.› pierzătură, răire, răutăție, ‹fig.› acrime, fiere, otravă, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate, ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu maliție.*

malițiíos, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) malign, răutăcios, ‹pop.› rânzos, ‹reg.› coțac, hamiș, roangheș, ‹fig.› țepos, veninos, ‹arg.› move, nasol, nasuliu, naspa. *Este atât de malițiíos, încât toată lumea îl evită.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, răutăcios, sarcastic, ‹rar› înrăutățit, ‹fig.› amar, otrăvit², șerpesc, veninos. *Face comentarii malițiíoase la adresa lui.*

malițiíozitáte s.f. maliție, răutate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› zăcășeală, zăcășie, ‹înv. și reg.› răime, răință, ‹reg.› opșag, ‹înv.› pierzătură, răire, răutăție, ‹fig.› acrime, fiere, otravă, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate, ‹fig.; pop.› catran.

malm s.n. (*geol.*) jurasic superior.

malnutríție s.f. subalimentare, subalimentație, subnutriție. *Mulți copii din țările subdezvoltate mor anual din cauza malnutriției.*

malonést, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Deloial. Incorect. Necinstit. Necorect. Neloial. Neonest. Veros.

malonestitáte s.f. (*livr.*) v. Deloialitate. Improbitate. Incorectitudine. Necinste. Necorectitudine. Rea-credință.

malonilurée s.f. (*chim.*) acid barbituric, fenobarbital, luminal. *Malonilureea are acțiune hipnotică și este prescrisă mai ales în epilepsie.*

malorosián, -ă adj. (*înv.*) v. Ucrainean.

malorosiáncă s.f. (*înv.*) v. Ucraineană (v. *ucrainean*). Ucraineancă.

malorosiénesc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Ucrainean.

malorús, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Ucrainean.

maltáză s.f. (*biochim.*) diastază. *Maltaza este o enzimă în salivă, în sucul pancreatic sau în sucul intestinal care transformă maltoza în glucoză.*

máltăr s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Mortar. **2** v. Tencuială.

malterezí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.

malthusián, -ă [maltusian] s.m., s.f., adj. malthusianist. *Malthusienii sunt adepții malthusianismului.*

malthusianíst, -ă [maltusianist] s.m., s.f., adj. malthusian.

maltobiózá s.f. (*chim.*) maltoză, zahăr de malț.

maltóză s.f. (*chim.*) maltobioză, zahăr de malț. *Maltoza este folosită ca îndulcitor al zahărului.*

maltratá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) a brusca, a brutaliza, a molesta, ‹fam.› a zmei, ‹înv.›

a maltratarisi. *A fost amendat pentru că și-a maltratat caii*

maltratáre s.f. bruscare, brutalizare, molestare, molestație. *Maltratarea cailor a scandalizat vecinii.*

maltratarisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Brusca. Brutaliza. Maltrata. Molesta.

malț s.n. ‹înv. și reg.› slad. *Malțul este folosit la fabricarea berii și a spirtului.*

malversáție s.f. (*jur.; livr.*) v. Delapidare. Escrocherie. Fraudă. Hoție.

mamăcă s.f. (*reg.*) v. Mamă. Mamă bună.

mamáie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Mamă. Mamă bună. **2** v. Bunică. Mamă-mare.

mamáncă s.f. (*reg.*) v. Bunică. Mamă-mare.

mamár, -ă adj. (*anat.*) mamelar. *Glandele mamare secretă laptele la mamifere.*

mámă s.f. **I 1** (*și* ***mamă bună***) ‹pop. și fam.› maică, mamaie, muică, ‹fam.› bătrâna (v. *bătrân*), mimă, ‹reg.› babă, mamacă, neneacă, ‹înv.› mușă, ‹arg.› purie (v. *puriu*). *Mama se sacrifică pentru copiii ei.* **2** ***mamă-mare*** = bunică, ‹pop. și fam.› bună (v. *bun*), mamaie, ‹înv. și reg.› mătușă, moașă, ‹reg.› babă, bâtă (v. *bât*), bobă, iacă[2], maică, mamancă, mamă-bătrână, mamă-bună. *Mama-mare maternă este o persoană distinsă și energică*; (*reg.*) ***mamă-bătrână*** = ***mamă-bună*** v. Bunică. Mamă-mare. **3** ***mamă vitregă*** = ‹înv. și reg.› maștehă, maștera (v. *mașter*), ‹reg.› maică, măștihoaie, nană. *Mama lor vitregă este o femeie bună și înțelegătoare.* **4** ***mamă-soacră*** = soacră, ‹pop.› socrie, ‹înv.; iron.› patefon. *Se înțelege foarte bine cu mama soacră.* **5** ***mamă de împrumut*** = mamă purtătoare, mamă-surogat; ***mamă purtătoare*** = mamă de împrumut, mamă-surogat; ***mamă-surogat*** = mamă de împrumut, mamă purtătoare. *Mama-surogat este femeia care poartă și naște copilul unui cuplu.* **6** (*art.*) ***mama-pădurii*** = **a** (*mitol. pop.; și nm. pr.*) ‹reg.› fata-pădurii (v. *fată*), mama-codrului, mama-huciului, mama-ogașilor, papună, pădureana (v. *pădurean*), pădureanca (v. *pădurancă*), păduroaia (v. *păduroaie*), păduroaica (v. *păduroaică*), păduroaie, surata-din-pădure (v. *suratâ*), vâlva-codrilor (v. *vâlvă*), vâlva-pădurii (v. *vâlvă*), vidma-pădurii (v. *vidmă*). *Mama-pădurii este un personaj închipuit ca o bătrână urâtă și rea*; **b** (*folc.; reg.; în forma* ***muma-pădurii***) v. Caloian; (*folc.; pop.*) ***mama-ploaie*** v. Caloian; (*mitol. pop.; reg.*) ***mama-codrului*** = ***mama-huciului*** = ***mama-ogașilor*** v. mama-pădurii; ***mama-ho*** v. Baubau; (*în credințe și superstiții; înv.*) ***mama-mușă*** v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **7** fig. (*rar*) v. Ajutor. Apărătoare (v. *apărător*). Cârjă. Ocrotitoare (v. *ocrotitor*). Patroană (v. *patron*[2]). Protectoare (v. *protector*). Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținătoare (v. *susținător*). Toiag. Tutore. **8** fig. (*pop.*) v. Cauză. Izvor. Obârșie. Origine. Rădăcină. **II 1** (*entom.; și, art.,* ***mama-albinelor***) împărăteasa-albinelor (v. *împărătească*), împărătească, matcă, regină, ‹pop.› albină-împărătească, ‹reg.› crăiasa albinelor (v. *crăiască*), crăiască, crăiță, muscă-mare. **2** (*art.; bot.*) ***mama-pădurii*** = **a** *Lathraea squamaria*; ‹reg.› buricul-pământului (v. *buric*), buruiană-de-trânji, cucuruz-de-pădure, floarea-șarpelui (v. *floare*), iarba-șarpelui (v. *iarbă*), păduroaică, porumbul-cucului (v. *porumb*), roșioară-sălbatică (v. *roșior*), solzarie, sudoare, șerpariță, trânji (v. *trând*[1]), untișor; **b** (*reg.*) v. Barba-popii (v. *barbă*) (*Spiraea aruncus*); **c** (*reg.*) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*); **d** (*reg.*) v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*); (*reg.*) ***mama-mașteră*** v. Unghia-păsării (v. *unghie*[1]) (*Viola declinata*); ***mama-ploaie*** v. Pătlagină (*Plantago major*); ***mama-săcării*** v. Secară-cornută (*Claviceps purpureai*). **3** (*art.; ornit.; reg.*) ***mama-cucului*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **4** (*art.; j. de copii; reg.*) ***mama-cu-uliul*** = ***mama-gaia*** = ***mama-puilor*** v. Cloșca-cu-pui (v. *cloșcă*). Puia-gaia. **III** (*art.; anat.; reg.; în forma* ***mumă***) ***muma-muierii*** v. Placentă.

mamectomíe s.f. (*chir.*) mastectomie. *Mamectomia este extirparea glandei mamare.*

mamelár, -ă adj. (*anat.*) mamar.

mamélă s.f. (*anat.*) **1** (*la femei*) piept, sân, ‹pop.› țâță, ‹reg.; deprec.› zător, ‹glum.› plămân, ‹engl.; arg.› airbag, ‹arg.› amortizor, balcon, balon[1], bidon, pectoral, pepenaș, ‹vulg.› uger. **2** (*la mamifere*) uger, ‹pop.› pulpă, țâță, ‹reg.› slin, zător.

mamelegíu s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.

mamelón s.n. (*anat.*) sfârc, ‹rar› ragadă, ‹pop.› gurgui, ‹reg.› bonț, dul, ‹arg.› trăgaci. *În mameloane se deschid canalele galactofore.*

mamifér s.n., adj. (*zool.*) ‹înv.› sugător. *Mamiferele nasc pui vii și îi hrănesc cu laptele lor. Delfinii sunt animale mamifere.*

mamítă s.f. (*med., med. vet.*) mastită. *Mamita este o afecțiune inflamatorie a glandei mamare.*

mămiță s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

mamografíe s.f. (*med.*) mastografie. *La recomandarea medicului, își face anual câte o mamografie.*

mamón s.m. (*înv. și reg.*) **1** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*art.; și nm. pr.*) ***mamonul dracilor*** v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

mamónic, -ă adj. (*înv.; mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.

mamoplastíe s.f. (*chir. plast.*) mastoplastie. *Mamoplastia este refacerea unui sân diform sau distrus.*

mamórnic s.m. (*entom.*) *Meloë proscarabaeus*; ‹reg.› clăbuc, gândac-negru, gândac-puturos, gringoașă-puturoasă, morosliv, untdelemniță.

mámoș s.m. (*med.*) **1** obstetrician. *Pentru afecțiunea uterină pe care o are a urmat tratamentul dat de un mamoș.* **2** ginecolog. *Cât timp a fost însărcinată, a fost sub supravegherea unui mamoș.*

mamúc s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

mamút adj. invar., s.m. fig. **1** adj. invar. (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții mamut.* **2** s.m. ‹fig.› colos, mastodont. *În ultimii ani s-au construit mulți mamuți industriali.*

manáf s.m. (*la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*) cârjaliu. *Manafii jefuiau în bandă.*

manager ['menedʒer, men'edʒer, 'manadʒer] s.m. **1** (*econ.*) director comercial (v. *director*[1]). *Managerul conduce și administrează o întreprindere, o societate comercială sau o afacere.* **2** impresar. *Vedeta are un manager foarte bun.*

manageriză vb. I. tr. (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a administra, a cârmui, a conduce, a gospodări, a ține, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, ‹înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a economisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Manageriezează cu multă pricepere școala.*

mână s.f. **I 1** (*bot.; și, art.,* ***mana-florilor***) nectar, ‹pop.› miere, suc, ‹înv.› rouă-dulce. *Mana este colectată de albine și transformată în miere.* **2** (*bot.; și, art.,* ***mana-albinelor***) ‹reg.› moină-galbenă. *Mana este polenul de brad sau de fag care plutește primăvara deasupra pădurilor sau a apelor.* **3** (*bot.*) ***mană-de-apă*** = *Glyceria aquatica*; ‹reg.› iarba-rațelor (v. *iarbă*), iarbă-rea, roua-cerului (v. *rouă*), rourică, spetează; (*art.*) ***mana-câmpului*** = *Equisetum arvense*; barba-ursului (v. *barbă*), coada-calului (v. *coadă*), mălai-mărunt, ‹rar› equisetum, ‹reg.› barba-sasului (v. *barbă*), brad, brădișor, coada-iepei (v. *coadă*), coada-mânzului (v. *coadă*), codâie, deznodățel, iarbă-de-cositor, mâță, mierea-ursului (v. *miere*), motan, motocel, mucul-curcanului (v. *muc*), nodățică, părul-porcului (v. *păr*), peria-ursului (v. *perie*), perie, perie-urseasca, pujlă, rușinea-ursului (v. *rușine*), slăbănog, șiruștiță, unterniță, ursancă, ursoaică[1]; (*reg.*) ***mana-jidovului*** v. **a** Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*); **b** Zmeură; ***mana-pământului*** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*). **4** frupt, ‹reg.› știmă. *Au mană bună atât de la vaci, cât și de la oi.* **5** (*art.; apic.; rar*) ***mana-florilor*** v. Miere. Miere de albine. **II** fig. (*econ.; reg.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1].

mancándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calando.

máncă[1] s.f. (*reg.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

máncă[2] s.f. (*fin.; înv.*) v. Deficit. Lipsă. Manco. Minus.

mancenílier [mansenili'er] s.m. (*bot.*) *Hyppomane Mancinella*; arborele-morții (v. *arbore*), arborele-otravei (v. *arbore*).

mancipáție s.f. (*jur.; în Antic. romană*) mancipium. *Mancipația avea loc în prezența pretorului și a cinci cetățeni.*

mancípium s.n. (*jur.; în Antic. romană*) mancipație.

máncister s.n. (*ind. text.; înv. și reg.*) v. Catifea. Velur.

mánco s.n. (*fin.*) deficit, lipsă, minus, ‹înv.› mancă[2]. *Casiera are un manco de o mie de lei în casă.*

mancurtizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau, p. ext., colectivități umane, popoare*) a depersonaliza, a dezindividualiza. *Globalizarea poate să uniformizeze, să mancurtizeze popoarele.*

mancurtizáre s.f. depersonalizare, dezindividualizare. *Un pericol al globalizării îl reprezintă mancurtizarea popoarelor.*

mancurtizát, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre colectivități umane, popoare*) depersonalizat, dezindividualizat. *Un om mancurtizat este o persoană căreia i-a fost anulată conștiința de sine.*

mandála s.f. (*relig.; în budism și tantrism*) cerc magic. *Mandala reprezintă o diagramă geometrică ce constituie un obiect al contemplației.*

mandaneá s.f. (*sport; la biliard; înv.*) v. Bandă[2].

mandát s.n. (*jur.*) **1** abilitate, andosament, andosare, delegație, împuternicire, procură, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are mandat de a-l reprezenta în proces.* **2** ***mandat de reținere*** = ‹înv.› mandat de depunere. *În baza mandatului de reținere o persoană stă la dispoziția organelor de jurisdicție sau de anchetă un timp limitat;* (*înv.*) ***mandat de depunere*** v. Mandat de reținere. **3** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

mandatá vb. I. tr. (*fin.; compl. indică sume de bani*) a ordonanța. *Ministrul a mandatat acordarea plăților restante în sectorul medical.*

mandatár, -ă s.m., s.f. (*jur.*) **1** andosant, andosator, comitent, împuternicit, reprezentant, ‹rar› înfățișător, ‹înv.› ispravnic, mandator. *Mandatarul autorizează pe cineva să-i încaseze contravaloarea unui cec.* **2** împuternicit, procurator, procurist, ‹înv.› procurant. *Părțile interesate vor putea fi reprezentate printr-un mandatar.*

mandatór s.m. (*jur.; înv.*) v. Andosant. Andosator. Comitent. Împuternicit. Mandatar. Reprezentant.

mándea subst. art. (*fam.; glum.; în exprimări orale; ține locul pron. pers.*) v. Subsemnatul (v. *subsemnat*).

mandíbulă s.f. (*anat.*) **1** (*la vertebrate*) maxilar inferior. **2** (*la insecte și crustacee*) falcă, maxilar.

mandíru s.m. art. (*arg.; în exprimări orale; ține locul pron. pers.*) v. Subsemnatul (v. *subsemnat*).

mandosí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

mandravélă s.f. (*arg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

mándră[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **2** (*pesc.*) v. Ostreț.

mándră[2] s.f. (*culin.; reg.*) **1** v. Mămăligă. **2** v. Cocârțău. Puricei (v. *puricel*).

mandrín s.n. (*tehn.*) = mandrină.

mandrinăre s.f. (*tehn.*) dudgeonare. *Mandrinarea este operația de găurire a pieselor.*

mandrínă (mandrín) s.f. (s.n.) (*tehn.*) dudgeon. *Cu mandrina se găurește tabla.*

mándulă s.f. (*reg.*) **I** (*anat.*) **1** v. Amigdală. Tonsilă. **2** (*la cai*) v. Genunchi. **II** (*bot.*) v. Migdală.

maneá s.f. (*reg.*) v. Topor.

manechín s.n. **1** model, top-model, ‹rar› indossatrice. *Actrița este un manechin foarte cunoscut.* **2** fig. ‹fig.› jucărie, marionetă, mâțe, păpușă. *Fata este doar un manechin în mâna mamei.* **3** (*arg.*) v. Gardian. Temnicer.

manéj s.n. fig. abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la manejuri care nu-l onorează.*

manélă s.f. (*reg.*) v. Rangă.

manevră vb. I. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) a manipula, a mânui, înv. și pop.› a purta, a umbla, ‹înv.› a mania. *Manevrează cu ușurință noul motofierăstrău.* **2** intr. (*milit.; despre trupe*) a parada. **3** tr. (*compl. indică bani, fonduri etc.*) a mânui. *Casierii băncii manevrează zilnic milioane de lei.* **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a instrumenta, a manipula. *Haosul din instituție este manevrat. Greva a fost manevrată politic. Studenții au fost manevrați.*

manevrábil, -ă adj. (*tehn.; despre dispozitive sau despre sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) ‹livr.› maniabil. *Noul model de umbrelă este ușor manevrabil.*

manevrănt s.m. **1** (*tehn.*) manevrator, manipulant, manipulator. *Manevrantul mânuiește aparate, instrumente, dispozitive sau sisteme tehnice.* **2** (*arg.*) v. Intrigant.

manevrăre s.f. (*tehn.*) manevră, manipulare, manipulație, mânuire. *Se pricepe foarte bine la manevrarea acestui dispozitiv.*

manevratór s.m. manevrant, manipulant, manipulator.

manévră s.f. **I 1** manevrare, manipulare, manipulație, mânuire. **2** (*mai ales la pl.* ***manevre***; *milit.*) aplicație, ‹înv.› manoperă. *Generalii au participat la manevrele trupelor din cele două garnizoane.* **II** fig. **1** intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, jonglerie, manoperă, tramă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], mașină, urzitură. *Este dezgustat de manevrele colegilor de serviciu.* **2** (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

mangafá s.f. (*fam.*) ‹fam.› mangafache. *Este o mangafa, un om de nimic.*

mangafáche s.m. (*fam.*) ‹fam.› mangafa.

mangál s.n. cărbune, cărbune de lemn. *Mangalul rezultă prin descompunerea termică a lemnului, în absența aerului.*

mangalagíu s.m. (*miner.;în trecut; rar*) v. Cărbunar.

mangalár s.m. (*miner.; în trecut; rar*) v. Cărbunar.

mangáliță s.f. (*zool.*) ‹înv. și reg.› mangul. *Mangalița este o rasă de porci crescută pentru producția de grăsime.*

mangalizatór s.m. (*miner.; în trecut; rar*) v. Cărbunar.

mangán s.n. (*chim.*) ‹înv.› manganez. *Manganul este folosit la fabricarea unor oțeluri speciale.*

manganéz s.n. (*chim.; înv.*) v. Mangan.

mángă s.f., adj. invar. (*arg.*) **1** s.f. v. Mită. **2** adj. invar. (*despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

mángâi s.n. (*ind. text.*) mașină de mângâluit. *Prin apăsare ușoară, mangâlul face țesăturile apretate mai plăcute la pipăit și le conferă un luciu mat.*

mangâluí vb. IV. tr. (*ind. text.; compl. indică țesături apretate*) a finisa. *Țesăturile apretate se mangâluiesc cu mangâlul.*

mangâluíre s.f. (*ind. text.*) finisare, mangâluit. *După mangâluire, țesăturile apretate sunt mai plăcute la pipăit și au un luciu mat.*

mangâluít s.n. (*ind. text.*) finisare, mangâluire.

mángări s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

mangeál s.n. (*tehn.; înv.*) v. Pârghie.

mangét s.n. (*la îmbrăcăminte; înv.*) v. Volan.

mánglă s.f. (*arg.*) Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

mangleálă s.f. (*arg.*) **1** v. Cerșeală. Cerșetorie. Cerșire. Cerșit. Cerut[1]. Milogeală. Milogit. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

manglí vb. IV. (*arg.*) **1** tr., intr. v. Cere. Cerși. Milogi. **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

manglít, -ă adj. (*arg.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.

manglitór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) **1** v. Cerșetor. Milog. **2** v. Hoț. Pungaș.

mángo s.m. (*bot.*) **1** *Mangifera iudica*; mangustanier. **2** mangustan. *Mango are miezul moale, suculent, dulce și foarte aromat.*

mangóld s.m. (*bot.*) *Beta cicla*; brugundici, nap-de-nutreț, sfeclă, sfeclă-albă, sfeclă-de-frunze, sfeclă-mangold.

mangoseálă s.f. (*reg.*) v. Inabilitate. Nătângie. Neîndemânare. Nepricepere. Stângăcie.

mangosít, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

mangótă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

mangróvă s.f. (*bot.*) paletuvieri. *Mangrova este o formațiune vegetală tropicală, specifică țărmurilor maritime mlăștinoase.*

mángul s.m. (*zool.; înv. și reg.*) v. Mangaliță.

mángură s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

mangustán s.m. (*bot.*) mango.

mangustaniér s.m. (*bot.*) *Mangifera iudica*; mango.

mangústă s.f. (*zool.*) *Herpestes ichneumon*; ihneumon.

maniá vb. I. tr. (*tehn.; înv.; compl. indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) v. Manevra. Manipula. Mânui.

maniábil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*tehn.; despre dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) v. Manevrabil. **2** fig. (*despre oameni*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus.

maniác, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹fam.› tabietliu. *Este un maniac în ceea ce privește prepararea și servitul cafelei.* **2** adj. (*despre oameni*) meticulos, pedant, scrupulos, tipicar, ‹fam.› tabietliu, ‹înv.› pedantesc, pedantic, tabietgiu. *Este maniacă în privința curățeniei.* **3** adj. (*psih.; rar*) v. Maniacal.

maniacál, -ă adj. (*psih.*) ‹rar› maniac. *Adesea comportamentul ei este maniacal.*

manichiurézǎ s.f. (*rar*) v. Manichiuristă.

manichiurístă s.f. ‹rar› manichiurează. *Manichiurista este specializată în manichiură.*

manie s.f. **I** (*psih.*) **1** delir parțial, fixație, hantisă, idee fixă, marotă, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o manie sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.* **2** ***manie ambulatorie*** = dromomanie, poriomanie. *Mania ambulatorie este impulsul irezistibil de a călători.* **II 1** pasiune, slăbiciune, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹fig.; fam.› țăcăneală. *Mania lui este automobilismul.* **2** ‹fam.› toană[1]. *Pentru că suferă de mania curățeniei, nu lasă pe nimeni să intre încălțat în casă.* **3** (*art.*) ***mania vitezei*** = beția vitezei (v. *beție*), boala vitezei (v. *boală*), vitezomanie. *Mania vitezei este preferința pentru viteză excesivă.*

manieră vb. I. tr. (*livr.; compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține.

manierát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) bine-crescut, civilizat, fin[1], politicos, ‹înv.› politicit, ‹fig.› subțire, urban. *Are copii manierați, de care este mândru.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, patrician, stilat, ‹fig.› civilizat, cizelat[2], rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om manierat.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ales[2], delicat, distins, elegant, fin[1], politicos, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine manierată față de soție.* **II** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], pretențios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului manierat.*

maniéră s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) chip, fel, formă, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește o manieră rezonabilă de aplanare a conflictului.* **2** chip, fel, gen, mod, sens, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în aceeași manieră.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fel, metodă, mod, stil. *Are o manieră originală de a compune versuri.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fel, gen, mod, modalitate, regim, sistem, stil. *Tinerii se gândesc la o altă manieră de viață.* **II 1** amabilitate, civilitate, politețe, ‹fig.› cavalerism. *Băiatul este de o manieră ireproșabilă.* **2** (*la pl.* ***maniere***) comportament, comportare, conduită, deprindere, moravuri, năravuri (v. *nărav*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de manierele necuviincioase ale fiului lor.* **3** (*la pl.* ***maniere***) bună-cuviință, decență, jenă, modestie, pudoare, rușine, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciție. *Multe persoane sunt lipsite de maniere.*

manierísm s.n. afectare, afectație, artificialitate, emfază, grandilocvență, patos, prețiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› șaif. *Discursul s-a remarcat prin manierismul expunerii.*

manifést, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, înverderat, limpede, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne manifeste de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era manifestă.* **2** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, fățiș, limpede, vădit, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este manifestă. Afișează o bucurie manifestă că afacerile îi merg bine.* **3** (*despre oameni, mai ales despre oponenți, opozanți*) declarat, deschis, fățiș, mărturisit[2], recunoscut, vădit. *Judecătorul este un dușman manifest al corupției.* **4** (*despre războaie, conflicte, certuri etc.*) declarat, fățiș, ‹fig.› deschis. *Conflictul manifest dintre ei durează de mulți ani.* **II** s.n. **1** proclamație. *A citit manifestul în fața mulțimii.* **2** (*jur.; arg.*) v. Recurs.

manifestá vb. I. **1** tr. a arăta, a demonstra, a dovedi, a vădi, ‹înv.› a vedera. *Fata manifestă un real talent pentru muzică.* **2** tr. a acuza, a arăta, a vădi. *Manifestă dureri în regiunea pieptului.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, gânduri, tendițe etc.*) a afirma, a arăta, a exprima. *Își manifestă disprețul pentru impostori.* **4** refl. a se arăta, a se exterioriza, ‹fig.; fran.; înv.› a se exala. *Deși este măcinat de griji, nu se manifestă.* **5** intr. (*despre mulțimi de oameni*) a demonstra. *Au manifestat pentru pace.* **6** refl. ‹fig.› a se traduce. *Boala se manifestă prin apariția unei dureri puternice în zona toracelui.* **7** refl. (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a se arăta, a se declara, a se ivi, a începe, ‹reg.› a se năstimi. *În oraș s-a manifestat o epidemie de gripă.* **8** refl. (*despre idei sau tendințe refulate în subconștient*) a se defula. *Într-un moment de mare tensiune psihică i s-a manifestat dorința ruperii cu trecutul.* **9** refl. (*despre fenomene, stări etc.*) a apărea, a exista. *Se manifestă rezerve din partea interlocutorilor când vorbesc despre acest subiect.* **10** refl. a se dezvălui, a se dovedi, a se învedera, a se releva. *Specificul național se manifestă mai pregnant atunci când ne înfruntăm cu probleme universale.*

manifestánt, -ă s.m., s.f. demonstrant. *Manifestanții au fost pașnici.*

manifestáre s.f. **I** afirmare, arătare, expresie, exprimare, ‹rar› manifestație. *Se bucură de manifestarea simpatiei pe care i-o nutrește.* **II** (*concr.*) **1** (*med., med. vet.*) indiciu, semn, simptom, ‹rar› senzație. *Bolnavul prezintă evidente manifestări de demență senilă.* **2** (*la pl.* ***manifestări***) înfăptuiri (v. *înfăptuire*), realizări (v. *realizare*). *Dăruirea de sine este una dintre cele mai reușite manifestări ale firii umane.* **3** (*adesea urmat de determ. care indică felul*) manifestație, reprezentație, show, spectacol, ‹înv.› arătare, parastiseală, priveliște, privire, privit. *Cu ocazia zilei naționale au avut loc multe manifestări artistice.*

manifestáție s.f. **I** (*concr.*) **1** demonstrație. *S-a organizat o mare manifestație pentru pace.* **2** (*adesea urmat de determ. care indică felul*) manifestare, reprezentație, show, spectacol, ‹înv.› arătare, parastiseală, priveliște, privire, privit. **II** (*rar*) v. Afirmare. Arătare. Expresie. Exprimare. Manifestare.

manifóld s.n. **1** (*ind. petrol.*) colector, conductă de aducție. **2** (*tehn.*) claviatură, keyboard, tastatură. *Și-a cumpărat un manifold nou pentru calculator.*

maniheán, -ă s.m., s.f., adj. (*relig., filos.*) **1** s.m., s.f. maniheist, maniheu. *Manihenii susțin că lumea este guvernată de două principii cosmice egale și eterne: binele și răul.* **2** adj. maniheic, maniheist. *Doctrina maniheană a fost întemeiată de profetul Mani.*

manihéic, -ă adj. (*relig., filos.*) manihean, maniheist.

maniheíst, -ă s.m., s.f., adj. (*relig., filos.*) **1** s.m., s.f. manihean, maniheu. **2** adj. manihean, maniheic.

manihéu, -ée s.m., s.f. (*relig., filos.*) manihean, maniheist.

manín, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; înv.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

manipulá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) a manevra, a mânui, ‹înv. și pop.› a purta, a umbla, ‹înv.› a mania. *Manipulează cu ușurință noul motofierăstrău.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a instrumenta, a manevra. *Haosul din instituție este manipulat. Greva a fost manipulată politic.*

manipulánt, -ă s.m., s.f. **I 1** (*tehn.*) manevrant, manevrator, manipulator. *Manipulantul mânuiește aparate, instrumente, dispozitive sau*

sisteme tehnice. **2** (*transp.*) vatman, ‹rar› conductor. *Este manipulant pe un tramvai.* **II** fig. ‹fig.› manipulator. *Manipulanții sunt lipsiți de conștiință, de scrupule.*

manipulăre s.f. manevrare, manevră, manipulație, mânuire. *Se pricepe foarte bine la manipularea acestui dispozitiv.*

manipulatór, -oáre s.m., s.f. **I 1** (*tehn.*) manevrant, manevrator, manipulant. **2** mânuitor. *Este manipulatorul unui dispozitiv tehnic foarte complicat.* **II** fig. ‹fig.› manipulant.

manipulație s.f. manevrare, manevră, manipulare, mânuire.

maníșcă s.f. **1** (*la pl. **manișe**; reg.*) ‹reg.› manșete (v. *manșetă*), mânecare (v. *mânecar*). *Manișele, împletite din lână sau confecționate din blană, se poartă iarna, peste încheieturile mâinilor, pentru a le proteja de frig.* **2** (*reg.*) v. Manșetă. **3** (*reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură. **4** (*la cămăși; înv.*) v. Piept. Plastron.

manivélă s.f. **1** (*tehn.*) coarbă, manșă, ‹reg.› vișeu, ‹înv.› sucitor. *Manivela acționează un mecanism.* **2** (*tehn.; la joagăr*) cocârlă, crivală, ‹reg.› coacă, vârtej. *Manivela transmite mișcarea roții la fierăstrău.* **3** (*arg.*) v. Onanist.

manjábil, -ă adj. (*fran.; despre mâncăruri*) v. Comestibil.

manométru s.n. **1** (*fiz.*) indicator de presiune, presiometru. *Presiunea fluidelor se măsoară cu manometrul.* **2** (*fiz.*) ***manometru de vid*** = vacuummetru. *Manometrul de vid este folosit la măsurarea presiunilor foarte joase.* **3** (*med.*) ***manometru respirator*** = pneumometru. *Cu manometrul respirator se măsoară ritmul respirației.*

manóperă s.f. **I** (*înv.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Cale. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **2** (*mai ales la pl. **manopere**; milit.*) v. Aplicație. Manevră. **II** fig. intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, tramă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de manoperele colegilor de serviciu.*

mánoș s.n. (*la ceasuri; reg.*) v. Arătător. Limbă.

mansárdă s.f. **1** (*constr.*) ‹fam.; glum.› cucurigu. *Îi place să lucreze în biroul de la mansardă.* **2** fig. (*anat.; fam.*) v. Cap.

mansuét, -ă adj. (*în opoz. cu „violent”; livr.; despre ființe*) v. Blajin. Blând. Bun. Domol. Moale. Neagresiv. Nemânios. Pașnic.

mansuetúdine s.f. (*livr.*) v. Blândețe. Bunătate.

mansúp s.n. (*înv.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă.

mânșă s.f. **I** (*tehn.*) **1** coarbă, manivelă, ‹reg.› vișeu, ‹înv.› sucitor. **2** ***mânșă de vânt*** = mânecă de vânt. *Mânșa de vânt este instalată pe aerodromuri și servește la indicarea direcției vântului.* **II** (*sport*) half-time, repriză, ‹rar› mitan. *Golul decisiv a fost marcat în ultimul minut al mânșei a doua.*

manșétă s.f. **1** ‹reg.› manișcă, ‹înv.› mânecar. *Manșetele bluzei sunt din dantelă. Pantalonii noi au manșetele late.* **2** (*la pl. **manșete**; reg.*) ‹reg.› manișe (v. *manișcă*), mânecare (v. *mânecar*). **3** (*arg.*) ***manșetă de gagică*** v. Brățară.

manșón s.n. **1** ‹reg.› mânecar, ‹înv.› colceag. *Bunica ei are un manșon de astrahan.* **2** (*tehn.*) mufă. *Manșonul servește la îmbinarea conductelor, cablurilor, tuburilor etc.*

mantá s.f. **I 1** ‹reg.› cabat, căpeneag, guneaț. *Soldatul își ridică gulerul mantalei.* **2** (*și **manta de ploaie***) balon[2], balonzaid, fâș, fulgarin, impermeabil, trenci, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranțifluer. *Și-a cumpărat o manta pentru timp ploios.* **3** (*înv.*) v. Mantie. **II** (*zool.; la gasteropode*) palium. *Mantaua căpușește cochilia.*

mántă s.f. (*înv.*) v. Mantie.

mântál s.n. (*înv.*) ‹înv.› mantelă, mantilă.

mantélă s.f. (*înv.*) **1** ‹înv.› mantal, mantilă. *Doamna purta o mantelă peste costum.* **2** v. Mantie.

mántie s.f. **1** ‹înv.› manta, mantă, mantelă, tabar. *La ceremonie, veteranii de război au purtat mantii albe.* **2** hlamidă, ‹rar› purpură, ‹înv.› plașcă[1]. *Împăratul își pune mantia pe umeri.* **3** (*bis.*) rantie. *Mantia este o haină lungă și largă, de postav, care este purtată, peste îmbrăcăminte, mai ales de călugări.*

mantílă s.f. (*înv.*) ‹înv.› mantal, mantelă.

mantóu s.n. haină, palton, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› palamantir, spital, țolengher. *Iarna, poartă un mantou cu guler din blană de vulpe.*

manuál, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*pedag.*) carte de școală. *Înainte de începerea anului școlar, părinții cumpără copiilor manuale.* **2** (*pedag.*) ***manual prescurtat*** = promptuar. **3** (*muz.*) claviatură, keyboard, tastatură. *Manualul orgii este complex.* **II** adj. (*în opoz. cu „intelectual”; despre meserii, ocupații*) fizic[2]. *Munca manuală îl epuizează.*

manualitáte s.f. **1** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, practică (v. *practic*), pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› perițe, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscusează, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră manualitatea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **2** (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.

manufacturiál, -ă adj. (*înv.; despre producție, produse etc.*) v. Manufacturier.

manufacturiér, -ă adj. (*despre producție, produse etc.*) ‹înv.› manufacturial. *Producția manufacturieră se bazează pe munca manuală.*

manuscrípt, -ă s.n., adj. (*înv.*) **1** s.n. v. Manuscris. **2** adj. (*despre texte, lucrări etc.*) v. Manuscris.

manuscrís, -ă s.n., adj. **1** s.n. ‹înv.› izvod, manuscript. *A citit foarte multe manuscrise din sec. al XVIII-lea.* **2** adj. (*despre texte, lucrări etc.*) ‹înv.› manuscript. *Multe pagini din textul manuscris consultat sunt ilizibile.*

manúș s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

manutențiúne s.f. (*rar*) v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire.

mapá vb. I tr. (*înv.; compl. indică hărți, planuri topografice*) v. Cartografia.

mapamónd s.n. (*geogr.*) **1** glob, globul pământesc (v. *glob*), lume, pământ, univers, ‹astăzi rar› sferă. *A făcut înconjurul mapamondului. Vrea să călătorească, să vadă mapamondul.* **2** planiglob, planisferă. *Mapamondul este reprezentarea suprafeței pământului sau a lumii pe un plan.*

mapăr s.m. (*înv.*) v. Cartograf.

mápă[1] s.f. **1** ***mapă de birou*** = mapă de scris. *Într-o mapă de birou se țin hârtii, foi volante, acte;* ***mapă de scris*** = mapă de birou. **2** geantă, servietă, ‹înv.› ghiozdan, ‹fran.› maletă. *Avocatul își ține dosarele într-o mapă.*

mápă[2] s.f. (*geogr.*) hartă. *Laboratorul de geografie al școlii are un număr foarte mare de mape.*

mapografíe s.f. (*înv.*) v. Cartografie.

mapping ['mepiŋ] s.n. (*engl.*) v. Cartografie.

marabú s.m. (*relig.; în Ev. Med., în nordul Africii*) murabit. *Un marabu era un ascet musulman venerat ca un sfânt încă din timpul vieții.*

maracúja subst. (*bot.*) fructul-pasiunii (v. *fruct*). *Maracuja este fructul unei specii exotice de viță-de-vie (Passiflora edulis), bogat în vitamina C, cu gust dulce, aromat și foarte plăcut, folosit proaspăt sau pentru sucuri și deserturi.*

marafét s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*de obicei la pl. **marafeturi**; fam.; adesea deprec.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1]. **2** (*fam.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic. **3** (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie. **4** (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **5** (*înv.*) v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie. **6** (*de obicei la pl. **marafeturi**; înv.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **7** (*înv.*) v. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **II** s.m. (*la pl. **marafeți**; fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

marafetuí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

marăm conj. subord., adv. (*reg.*) **1** conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.*) v. Deși. **2** adv. (*explic.*) v. Adică. Anume. Recte.

marămă s.f. = năframă.

maramchípu adv. (*cu val. opusă față de o afirmație sau de o faptă; reg.*) v. Adică. Chipurile (v. *chip*). Cică.

maramói s.m. (*arg.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.

maramureșeán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. maramureșeancă, ‹reg.› moroșan. *Maramureșenii sunt oameni gospodari.* **2** adj. ‹reg.› moroșenesc. *Porțile maramureșene sunt renumite în toată țara pentru frumusețea sculpturii lor.*

maramureșeáncă s.f. maramureșeană (v. *maramureșean*), ‹reg.› moroșană (v. *moroșan*), moroșancă. *Portul popular al maramureșencelor este foarte frumos.*

marangóci s.m. (*reg.*) v. Marangoz.

marangóz s.m. ‹reg.› marangoci. *Marangozul execută lemnăria unei ambarcațiuni.*
maraniói s.m. (*bot.; reg.*) v. Baraboi (*Chaerophyllum bulbosum*).
marásm s.f. **1** (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, ‹rar› depresivitate, ‹înv.› demoralizație, dezbărbătare, ‹fig.› demobilizare, opresiune. *Starea de marasm în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.* **2** (*înv.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.
marcá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică lucruri, animale etc.*) a însemna, ‹înv.› a semna, a semnui. *Proprietarii își marchează vitele pentru a le recunoaște cu ușurință.* **2** (*compl. indică texte scrise sau tipărite*) a sublinia. *Recenzentul a marcat cu roșu citatele greșite din carte.* **3** a bifa[1], a însemna, ‹înv.› a semna. *A marcat titlurile cărților pe care trebuie să le împrumute.* **3** (*compl. indică scrisori*) a franca, a timbra. *Și-a marcat scrisoarea la poștă.* **4** (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a încercui, a limita, a mărgini, ‹înv.› a hotări, a însemna, a semna. *A marcat via pe care o are pe deal.* **5** (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a circumscrie, a delimita, a demarca, a limita, a mărgini. *Au marcat laturile șoselei pentru a se evita accidentele.* **6** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a arăta, a contura, a evidenția, a mula, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi marchează talia fină.* **7** (*despre ceasuri sau despre arătătoarele lor; compl. indică timpul*) a arăta, a indica, a preciza, ‹rar› a însemna. *Ceasul marchează ora cinci.* **8** (*despre aparate de măsură; compl. indică valori*) a arăta, a indica, a înregistra. *Termometrul marchează 10°C.* **9** (*sport; compl. indică puncte, goluri etc.*) a înscrie, a puncta. *În ultimul minut al meciului a fost marcat golul victoriei.* **II** fig. **1** a accentua, a evidenția, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a marcat importanța proiectului.* **2** a ilustra, a însemna, a reprezenta, a semnifica. *Ultimul volum de versuri al poetului marchează un eveniment în istoria literaturii române.* **3** (*compl. indică stări, situații etc.*) a demonstra, a dovedi, a indica, a proba. *Cursul evenimentelor marchează o schimbare a mentalității oamenilor.* **4** (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuși, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a marcat pe toți.* **5** a influența, a înrâuri, ‹fig.; rar› a însemna. *Personalitatea maestrului său i-a marcat cariera.*
marcáj s.n. **1** (*sport*) marcare. *Prin marcaj, unii atacanți din echipa adversă sunt supravegheați pentru a li se neutraliza acțiunile.* **2** (*concr.*) marcație. *Copacii de pe potecile munților au marcaje care indică turiștilor un anumit itinerar.*
marcánt, -ă adj. **1** (*despre fapte, evenimente, pasaje din lucrări artistice, aforisme etc.*) consemnabil, important, însemnat, memorabil. *A extras câteva fragmente marcante din opera scriitorului.* **2** (*despre personalități*) important, însemnat, remarcabil, ‹fam.› ditamai, ‹reg.› socotit[2], ‹fig.› înalt, proeminent. *Maiorescu a fost o personalitate marcantă a timpului său. Este un demnitar marcant în guvern.* **3** (*despre oameni*) important, influent, însemnat, puternic, ‹fig.› greu. *Soțul ei este o persoană marcantă în administrația orașului.*
marcáre s.f. **I 1** însemnare, marcat[1], marcație, ‹înv.› însemnătură. *Pentru ca vitele să fie recunoscute cu ușurință de proprietari, marcarea lor este obligatorie.* **2** francare, francat[1], timbrare. *A mers la poștă pentru marcarea scrisorii.* **3** circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcare, demarcație, hotărnicire, limitare, mărginire, ‹înv.› hotărâtură. *Marcarea viei i-a fost impusă de primărie.* **4** (*sport*) înscriere. *Marcarea golului victoriei s-a făcut în ultimul minut al meciului.* **5** (*sport*) marcaj. **II** fig. accentuare, arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere. *Vorbitorul s-a limitat la marcarea importanței proiectului.*
marcát[1] s.n. însemnare, marcare, marcație, ‹înv.› însemnătură.
marcát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre lucruri, animale etc.*) însemnat, ‹înv.› semnat[2], ‹fig.; înv.› înstelat. *Proprietarii își recunosc cu ușurință vitele marcate.* **2** (*despre scrisori*) francat[2], timbrat. *Numai scrisorile marcate ajung la destinație.* **II** fig. **1** accentuat, evidențiat, întărit, potențat, reliefat, subliniat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă marcată de lirism.* **2** accentuat, evident, pronunțat, reliefat, vizibil, ‹fig.› îngroșat. *Vorbește cu o marcată pronunție ardelenească.* **3** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹fig.› străveziu. *Dă semne marcate de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era marcată.*
marcatór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. ‹înv.› marcher. *Marcatorii lucrează la însemnarea unor produse industriale.* **2** s.n. ‹engl.› marker. *A însemnat produsele cu un marcator.*
marcáție s.f. **1** însemnare, marcare, marcat[1], ‹înv.› însemnătură. **2** (*concr.*) marcaj.
márcă[1] s.f. **I 1** semn, ‹înv.› însemnătură, notă. *Vitele fiecărui proprietar au mărci distinctive, pentru a putea fi recunoscute cu ușurință.* **2** (*inform.*) etichetă. *Marca este semnul sau ansamblul de semne care servesc pentru identificarea unei anumite instrucțiuni în programul unui calculator.* **3** (*j. de noroc*) fisă, jeton, ‹înv.› socotea. *Mărcile înlocuiesc banii.* **4** (*herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă. **5** (*înv.*) v. Insignă. Însemn. **II** fig. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o marcă a civilizației.*
márcă[2] s.f. (*și **marcă poștală***) timbru, ‹reg.› pecete, ștamp, ștempel. *A cumpărat mai multe mărci poștale pentru a timbra scrisorile.*
márcă[3] s.f. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc*) ‹înv.› marchionat. *Mărcile erau comitatele de frontieră.*
márcă[4] s.f. (*arg.*) v. Mafiot.
marchedón s.m. (*bot.; reg.*) v. Sică (*Statice gmelini*).
marchér s.m. (*înv.*) v. Marcator.
marchión s.m. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc; înv.*) v. Marchiz. Margraf.
marchionát s.n. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc; înv.*) v. Marcă[3].
marchiótă s.f. (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn.
marchitán s.m. (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, corop-car, marfagiu, mărunțișar, mărunțușar, tolbaș, trămătar. *Marchitanul era un negustor de mărunțișuri.*
marchíz s.m. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc*) margraf, ‹înv.› marchion. *Marchizul era nobilul care conducea un comitat de frontieră.*
marchizát s.n. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc*) margrafiat. *Marchizatul era demnitatea de marchiz.*
márcia s.f. (*muz.*) marș, marș triumfal. *Marcia este o piesă muzicală care cadențează deplasarea trupelor militare, a unor formațiuni încolonate etc.*
marciále adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) grav, marțial, profondo, solemn.
marcoávă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
marcofíl, -ă s.m., s.f. marcofilist, ștampilofil, ștampilofilist. *Marcofilii se ocupă cu marcofilia.*
marcofilíe s.f. ștampilofilie. *Marcofilia este colecționarea și studierea ștampilelor poștale.*
marcofilíst, -ă s.m., s.f. marcofil, ștampilofil, ștampilofilist.
marcográf, -ă s.m., s.f. ștampilograf. *Marcografii se ocupă cu marcografia.*
marcografíe s.f. ștampilografie. *Marcografia este tehnica și arta de a realiza ștampile.*
marcotáj s.n. (*bot., hort.*) marcotare. *Marcotajul este înmulțirea plantelor prin marcote.*
marcotáre s.f. (*bot., hort.*) marcotaj.
marcotáș s.m. (*bot., hort.; rar*) v. Marcotă.
marcótă s.f. (*bot., hort.*) ‹rar› marcotaș, ‹înv. și reg.› viță, viță-cu-rădăcină, viță-de-rădăcină. *Marcota este un lăstar al unei plante, îngropat parțial în pământ, cu vârful afară, care, după ce a prins rădăcini, se separă de planta-mamă, formând o nouă plantă.*
mardă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Deșeu. Rest. **2** (*com.; înv.*) v. Sold.
mardeálă s.f. (*constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”; fam.*) v. Bătaie. Corecție.

mardéi s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
mardeiáș s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.
mardí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
marditór s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.
mardói s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.
máre[1] adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*în opoz. cu „mic"; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) cuprinzător, extins, imens, întins[2], larg, vast[2], ‹înv. și reg.› mereu, ‹înv.› desfătat, mult, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *În toate provinciile țării sunt câmpii mari. Are o moșie mare.* **2** (*în opoz. cu „mic"; despre suprafețe, spații etc.*) amplu, întins[2], larg. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu mare.* **3** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) cuprinzător, încăpător, întins[2], larg, spațios. *Casa are un salon mare.* **4** (*în opoz. cu „îngust", „strâmt"; despre obiecte, corpuri etc.*) larg, lat. *Patul din dormitor este foarte mare. Pe câmp erau brazde mari.* **5** (*în opoz. cu „scund"; mai ales despre oameni*) înalt, lung, ‹reg.› cotolenos, ‹înv.› vladnic. *Fratele ei este un bărbat mare.* **6** (*în opoz. cu „scurt"; despre lucruri, obiecte, păr etc.*) lung. *Mânecile rochiei trebuie scurtate pentru că sunt prea mari. Fetița are părul mare.* **7** (*în opoz. cu „subțire"; mai ales despre mâinile, picioarele, degetele oamenilor*) butucănos, gros, grosolan, ‹reg.› butucos. *Picioarele mari abia îi intră în pantofi.* **8** (*despre părți ale corpului oamenilor sau al animalelor*) dezvoltat, ‹înv. și reg.› dezvolbat. *Vacile din această rasă au ugerele mari.* **9** (*despre ochi*) bulbucat, exoftalmic, mărit[3], umflat, ‹rar› larg, ‹pop. și fam.› bleojdit, boldit, căscat[2], holbat[2], zgâit[2], ‹pop.› belit[2], bolboșat, ‹reg.› bălăbănos, boboșat, măciuliat, ‹înv.› zgăurat. *Are ochii cam mari și s-a dus la doctor să afle cauza.* **10** (*tipogr.; în opoz. cu „minuscul"; despre caractere de literă*) capital[2], majuscul, verzal. *Titlurile capitolelor lucrării sunt scrise cu litere mari.* **11** (*despre vase, recipiente etc.*) cuprinzător, încăpător, larg, voluminos. *Damigeana este destul de mare pentru vinul pe care îl cumpără.* **12** (*despre obiecte, pachete etc.*) gros, voluminos, ‹pop. și fam.; glum.› borțos. *Inculpatul are la judecătorie un dosar mare.* **13** (*despre boabele cerealelor, granule etc.*) bombat, mășcat, plin, ‹reg.› măzărat. *Grâul are boabele mari.* **14** (*despre ape, cavități, forme de relief etc.*) adânc, afund, profund, ‹rar› adâncos. *Vara, apa râului este puțin mare, putând fi trecută cu piciorul. La marginea satului este o râpă mare.* **15** (*art.; cinemat.*) ***marele ecran*** = **a** ecran, ecran cinematografic. *Pe marile ecrane se proiectează filme*; **b** cinematografie, ecran. *Este o tânără speranță a marelui ecran românesc.* **16** (*art.; anat.*) ***marele simpatic*** = nervul mare simpatic (v. *nerv*), sistem nervos ortosimpatic, sistem nervos simpatic, sistem simpatic, ‹înv.› simpaticul cel mare (v. *simpatic*). *Marele simpatic este partea sistemului nervos vegetativ care reglează funcțiile glandelor și ale organelor interne.* **17** (*art.; zool.; precedă subst. determ.*) ***marele-alb*** = york-mare. *Marele-alb este o rasă de porci creată în Anglia*; ***marele-negru*** = cornwall. *Marele-negru este o specie de porci originară din Anglia.* **18** (*art.; zool.; precedă subst. determ.*) ***marele-panda*** = *Ailurus melanoleucus*; panda, panda-mare. **II** (*arată cantitatea*) **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă mare.* **2** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, neabordabil, ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usurător. *A plătit o sumă mare pentru un autoturism.* **3** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mănos, mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost mari.* **4** (*despre ape, râuri etc.*) crescut[2], umflat. *Apele mari ale râului au inundat localitățile riverane.* **5** (*în opoz. cu „redus", „restrâns"; despre colectivități*) numeros, ‹reg.› sabadaș, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› lat. *L-a înconjurat un grup mare de copii.* **6** (*art.*) ***marele public*** = publicul larg (v. *public*), ‹rar› publicul cel mare (v. *public*). *Această scriere a poetului este necunoscută marelui public.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, fervid, intens, puternic, strălucitor, tare, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea mare pentru această cameră.* **2** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt mare. Astăzi este un ger mare.* **3** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, năprasnic, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi mare în inimă.* **4** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere mare.* **5** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) adânc, intens, profund, puternic, viu. *Expoziția i-a produs o emoție mare.* **6** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, înverșunat, pasionat, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa mare dintre cei doi pare fără sfârșit.* **7** (*despre păcate, greșeli etc.*) greu, ‹înv. și reg.› rău. *Are de ispășit un păcat mare.* **8** (*în opoz. cu „cald"; înv. și pop.; despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) v. Friguros. Geros. Rece. **IV** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) destul, îndelung, îndelungat, lung, mult, ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. *A zăbovit pe malul mării o perioadă mare de timp.* **V** (*despre ființe; indică stadiul dezvoltării lor*) adult, matur, vârstnic. *Poate să-și ia responsabilitățile unei familii, întrucât este om mare.* **VI** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție mare la dezvoltarea literaturii.* **2** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este mare.* **3** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri mari în societate.* **4** (*despre anumite date*) deosebit, important, însemnat. *Prima zi de școală este pentru copii o zi mare în viața lor.* **5** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, pompos, somptuos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este mare.* **6** deosebit. *Pentru meritele lui i se dă o mare onoare.* **7** (*despre intelectul, experiența, sentimentele etc. oamenilor sau despre rezultate ale activității lor*) ‹fig.› bogat, întins[2], vast[2]. *Se remarca printr-o memorie mare. Este foarte bun în domeniu, pentru că are o mare experiență.* **8** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un mare regizor. Faptele sale de arme au rămas mari. Este autorul unor mari aforisme.* **9** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, remarcabil, titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat marelui artist întreaga carieră.* **10** (*despre familie, neam, nume, viță*) ales[2], aristocrat, aristocratic, bun, distins, ilustru, înalt, nobil, ‹înv. și pop.› mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, evghenisit, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, ‹fig.; înv. și pop.› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie mare.* **11** (*despre Dumnezeu*) atotputernic. *Bun este Dumnezeu și mare!* **12** (*despre posturi, ranguri*) important, înalt, însemnat, ‹înv.› acătării, însemnător. *Deține un rang mare în ierarhia militară. Are un post mare în minister.* **13** avansat, înaintat. *Piesa are un mare grad de uzură.* **14** ***mare proprietar*** = latifundiar, moșier, ‹reg.› spahie[2], spăiluc. *Averea sa nu se putea compara cu cea a marilor proprietari.* **15** (*art.; relig.; precedă subst. determ.*) ***marele-lama*** = dalai-lama. *Marele-lama este șeful suprem al lamaismului din Tibet și Mongolia.* **VII** (*indică calitatea, rangul*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; despre boieri*) velit. *Boierii se împărțeau în boieri mari, adică de rangul întâi, și boieri de rangul al doilea.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***mare-logofăt*** = logofăt mare, logofătul cel mare (v. *logofăt*), vel-logofăt. *Ma-*

rele-logofăt era membru al Sfatului Domnesc, conducea cancelaria domnească, iar în lipsa domnitorului sau a mitropolitului prezida Divanul; ***mare-hatman*** **=** ***mare-spătar*** = spătar mare (v. *spătar*[1]), spătarul cel mare (v. *spătar*[1]). *Marele-hatman, în Moldova, respectiv marele spătar, în Țara Românească, era comandantul oștilor țării în lipsa domnitorului;* ***mare-paharnic*** = paharnic mare, paharnicul cel mare (v. *paharnic*), vel-paharnic. *Marelele- paharnic era dregătorul cu funcția de șef al paharnicilor;* ***mare- pitar*** = vel-pitar. *Marele-pitar, care avea în subordine mai mulți pitari, era însărcinat cu supravegherea bucătăriei domnești, precum și cu îngrijirea cailor și a caleștilor domnești;* ***mare-portar*** = portar mare, vel-portar. *Marele-portar îndeplinea, la curtea domnească, rolul de maestru de ceremonii;* ***mare-postelnic*** = postelnic, ‹înv.› stratornic. *Marele-postelnic era membru al Sfatului Domnesc, însărcinat cu paza dormitorului domnitorului, cu pregătirea audiențelor la domn și cu organizarea ceremoniilor de la curte;* ***mare-ștrar*** = ștrar mare, vel-ștrar. *Marele-ștrar era șeful boierilor care aveau în grijă corturile domnești și tunurile și care asigurau aprovizionarea armatei în timp de război;* ***mare-vistier*** = (*art.*) ***marele-vistier*** = vistier[1], vistier mare (v. *vistier*[1]), vistierul cel mare (v. *vistier*[1]), vistiernic, ‹înv.› haznatar, protovistier, vel-vistier. *Marele-vistier era membru al Sfatului Domnesc, însărcinat, în principal, cu administrarea financiară a vistieriei statului;* ***mare-vornic*** = (*art.*) ***marele- vornic*** = vornic, vornicul cel mare (v. *vornic*), ‹înv.› vel-vornic. *Marele-vornic era membru al Sfatului Domnesc care administra curtea domnească, care avea dreptul de jurisdicție asupra curtenilor și slujitorilor domnești și care, în lipsa domnului, avea calitatea de comandant al armatei în timp de război;* (*art.*) ***marea-logofeteasă*** = logofeteasa cea mare (v. *logofeteasă*), logofeteasă. *Marea-logofeteasă era soția marelui-logofăt.* **3** (*în Ev. Med., în Mold.*) ***mare-vornic de Țara de Jos*** = (*art.*) ***marele-vornic de Țara de Jos*** = vornic, vornic de Țara de Jos. *În sec. al XV-lea, când Moldova a fost împărțită în cele două țări, unul din dregătorii domniei a fost numit mare-vornic al Țării de Jos. Cercetătorii sunt de părere că Moțoc a fost primul mare-vornic de Țara de Jos.* **4** (*în Ev. Med., în Mold.*) ***mare-vornic de Țara de Sus*** = (*art.*) ***marele-vornic de Țara de Sus*** = vornic, vornic de Țara de Sus. *Marele-vornic de Țara de Sus era dregătorul care își exercita autoritatea asupra jumătății de nord din Principatul Moldovei. Spancioc a fost mare-vornic de Țara de Sus.* **5** (*polit.; în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic*) ***mare-logofăt al dreptății*** = logofătul cel mare al dreptății (v. *logofăt*), logofătul dreptății (v. *logofăt*), ‹înv.› vel-logofăt al dreptății. *Funcțiile marelui-logofăt al dreptății echivalau cu cele ale unui ministru al Justiției;* (*art.*) ***marele-logofăt al credinței*** = logofăt al credinței, logofăt al Cultelor, logofăt al pricinilor bisericești, logofătul bisericesc (v. *logofăt*), logofătul credinței (v. *logofăt*), logofătul Cultelor (v. *logofăt*), logofătul pricinilor bisericești (v. *logofăt*), logofătul trebilor bisericești (v. *logofăt*). *Funcțiile marelui-logofăt al credinței echivalau cu cele ale unui ministru al Cultelor;* ***marele-vornic*** = vornic, vornicul cel mare (v. *vornic*), ‹înv.› marele-vornic al trebilor din lăuntru, marele-vornic din lăuntru, vornicul din lăuntru (v. *vornic*), vornicul pricinilor din lăuntru (v. *vornic*). *Marele-vornic avea atribuțiile unui actual ministru de Interne;* (*înv.*) ***marele-vornic al trebilor din lăuntru, marele-vornic din lăuntru*** v. Marele-vornic. Vornic. Vornicul cel mare (v. *vornic*); (*ieșit din uz*) ***marele-postelnic*** v. Ministru (de Externe). Secretar de stat (v. *secretar*[2]). **6** (*în Țările Rom.; sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*) ***mare-vornic al cutiei*** **=** ***mare-vornic al obștii*** **=** ***mare-vornic de cutie*** **=** ***mare-vornic de obște*** = (*art.*) ***marele-vornic al cutiei*** **=** ***marele-vornic de cutie*** = vel-vornic al obștii, vel-vornic al obștirilor, vel-vornic de obște, vel-vornic de obștiri, vornic al obștii, vornic de cutie, vornic de obște. *Marele-vornic de obște administra casa sau cutia milelor și avea atribuții edilitare și judecătorești;* (*art.*) ***marele-vornic de politie*** = vel-vornic de politie, vornic al politiei, vornic de politie. *Marele-vornic de politie avea atribuții administrative, judecătorești și financiare în capitalele celor două țări românești.* **7** (*art.; în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic*) ***marele-vornic*** = vornic, vornicul cel mare (v. *vornic*), ‹înv.› marele-vornic al trebilor din lăuntru, marele-vornic din lăuntru, vornicul din lăuntru (v. *vornic*), vornicul pricinilor din lăuntru (v. *vornic*). *Marele-vornic avea atribuțiile unui actual ministru de Interne;* (*înv.*) ***marele-vornic al trebilor din lăuntru*** **=** ***marele-vornic din lăuntru*** v. Marele-vornic. Vornic. Vornicul cel mare (v. *vornic*). **8** (*în Imperiul Otoman*) ***mare-vizir*** = vizirul cel mare (v. *vizir*). *Marele-vizir era prim-sfetnic al sultanului, având însărcinări corespunzătoare acelora ale unui prim-ministru.* **9** (*art.; polit.; în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; ieșit din uz; nm. pr.*) ***Marea Logofeție a Pricinilor Bisericești*** v. Ministerul Cultelor (v. *minister*); ***Marea Logofeție*** v. Ministerul Justiției (v. *minister*).

măre[2] s.f. **I 1** (*hidrol.*) ‹înv.› coadă de mare, genune, luciu[2], noian, ‹grec.; înv.› pelag. *În timpul furtunii, marea devine foarte agitată.* **2** (*hidrol.*) apă. *A călătorit pe mare până în Turcia.* **3** (*hidrol.,jur.*) ***mare deschisă*** = mare liberă. *Marea deschisă nu face parte din apele teritoriale sau interne ale unui stat;* ***mare internă*** = mare închisă. *Marea internă este înconjurată de țărmurile unui stat sau ale mai multor state și se află în folosința exclusivă a statului sau a statelor riverane;* ***mare închisă*** = mare internă; ***mare liberă*** = mare deschisă. **4** (*geol.*) ***mare de pietre*** = câmp de pietre. *Marea de pietre este formată din blocuri sau din sfărâmături de pietre pe pante slab înclinate.* **5** (*hidrol.; înv.*) v. Apă. Ocean[2]. **II** fig. **1** enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹fig.› ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede marea continentului asiatic.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o mare de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o mare de mașini.*

marecuvântá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „spre"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

marée s.f. (*hidrol.*) ‹înv.› palirie. *Mareea este determinată de atracția Lunii și a Soarelui.*

maregráf s.n. (*hidrol.*) mareometru. *Maregraful măsoară și înregistrează variația nivelului apelor mării.*

mareométru s.n. (*hidrol.*) maregraf.

máreș-tată s.m. (*mitol. pop.; pop.; și nm.pr.*) v. Tatăl-pădurii (v. *tată*).

mareșál s.m. **1** (*milit.; în unele țări*) ‹înv.› marșalâc. *Mareșalul poartă cel mai înalt grad în ierarhia militară.* **2** (*art.*) ***mareșalul curții*** = mareșalul curții regale, mareșalul palatului; ***mareșalul curții regale*** = mareșalul curții, mareșalul palatului; ***mareșalul palatului*** = mareșalul curții, mareșalul curții regale. *Mareșalul curții regale răspunde de administrarea unei case regale și de protocol.*

marfagiu s.m. (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, coropcar, marchitan, mărunțișar, mărunțușar, tolbaș, trămătar. *Marfagiul era un negustor de mărunțișuri.*

marfár s.n. (*ferov., transp.*) tren de marfă, tren de mărfuri. *Mașinile așteaptă la barieră să treacă un marfar.*

márfă s.f., adj. invar. **I** s.f. **1** (*econ.*) articol, produs, ‹înv. și pop.› negot, vânzare, ‹înv.› merce, metah, negustorie, product, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Magazinul nou deschis oferă o gamă variată de mărfuri.* **2** (*econ.*) produs de schimb, valoare de schimb. *Marfa este bunul destinat schimbului pe piață.* **3** (*com.; în trecut*) ***marfă de Brașov*** = ‹în trecut› brașovenie. *Marfa de Brașov provenea din Brașov.* **4** (*zool.; înv. și reg.; și în forma* ***marhă***) v. Vită. **5** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **6** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant. **II** adj. invar. (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

margarétă s.f. **1** (*bot.*) *Chrysanthemum leucanthemum*; ‹pop.› mărgărită, mărgărită-aurată, mărgărită-de-câmp, ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), iarba-junghiului (v. *iarbă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), ochiul-boului (v. *ochi*[1]), roman[1], romaniță-mare, salomii-galbene (v. *salomie*), tătăișă[1], tufănică. **2** (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

margarínă s.f. (*ind. alim.*) unt vegetal, ‹reg.› unt de post, ‹ieșit din uz› unt artificial. *Preferă margarina în locul untului.*

mărgă s.f. (*geol.; înv.*) v. Marnă.

marghílă s.f. (*geomorf.*) mușuroi înierbat (v. *mușuroi*[1]). *Marghila este o movilă mică pe platourile din regiunile montane, acoperită cu ierburi higrofile, mușchi sau ericacee.*

marghiól, -oálă adj., s.n. **I** adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **3** (*în opoz. cu „urât"; reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **II** s.n. (*reg.*) v. Chin. Frământare. Zbucium. Zbuciumare.

marghioleálă s.f. (*reg.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

marghiolí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **2** v. Chinui. Frământa. Zbuciuma. **3** v. Arăta. Face. Poza. Preface. Simula. **4** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

marghiolíe s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** (*înv. și reg.*) v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie. **3** (*înv. și reg.*) v. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **4** (*înv. și reg.*) v. Înșelăciune. Înșelătorie. **5** (*reg.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.

marghióță s.f. (*constr.; reg.*) v. Campadură.

marginál, -ă adj. **1** (*despre cartiere, terenuri etc.*) mărginaș, periferial, periferic, ‹rar› excentric. *Locuiește într-un cartier marginal al orașului.* **2** (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune marginală care nu interesează pe nimeni.*

marginalizá vb. I. tr. a periferiza. *Un studiu important a fost marginalizat de către doctorand.*

márgine s.f. **I 1** cap, capăt, colț, extremă (v. *extrem*), extremitate, limită, ‹reg.› pont, ‹înv.› sconcenie, zare. *Trebuie să ajungă în cealaltă margine a orașului.* **2** extremitate, limită, ‹înv.› sfârșitură, soroc. *Se îndreaptă spre marginea aleii.* **3** limită, linie. *A semănat până la marginea care desparte pământul său de cel al vecinului.* **4** extremitate, latură, parte. *Când se uită la televizor, preferă să stea pe marginea stângă a canapelei.* **5** barieră, mahala, periferie. *Avea o casă la marginea localității.* **6** latură. *Pe marginile drumului sunt șanțuri adânci. Pe ambele margini ale Prutului trăiesc români.* **7** (*geomorf.*) liman, litoral, mal[1], riviera, țărm, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristaniște, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe marginea Mării Negre este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de margine.* **8** bordură. *În urma accidentului marginea trotuarului a fost stricată.* **9** ‹înv.› usnă, ‹fig.› buză, gură. *Nu te apropia de marginea prăpastiei!* **10** cant, dungă, latură, muchie. *Pune cutia de chibrituri pe o margine.* **11** bordură, chenar, ‹fig.› tighel. *Baticul are o margine albastră. Marginea farfuriilor este aurie.* **12** (*tipogr.*) bordură, chenar, ‹înv.› ainfas. *Textul tipărit are marginea accentuată.* **13** (*la fântână*) colac, ghizd, ‹înv. și reg.› stobor, ‹reg.› chei (v. *cheie*), gardină, ghiză, lada fântânii (v. *ladă*), ladă, război[2], sofra, strat. *Marginea fântânii este din piatră.* **14** (*la pălărie*) bor, ‹rar› bord, gardină, ‹pop.› perete, ‹reg.› obadă, pană, pânză, pervaz, poală, roată[1], strânsură, taier, tichie, văcălie, veacă, veșcă, ‹reg.; glum.› streașină. *Poartă pălării cu marginea mare.* **15** (*milit.*) aripă, capăt, coastă, flanc, ‹înv.› corn, mânecă. *Trupa de comando se îndreaptă spre marginea stângă a frontului inamic.* **16** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, crac, mână, mâner, pervaz, spetează, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două margini simetrice.* **17** (*înv. și pop.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită teritorială. **18** (*reg.*) v. Carâmb. **19** (*reg.*) v. Mărginar. **20** (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă. **21** (*reg.*) v. Lătunoaie (v. *lătunoi*). **22** (*înv.*) v. Cupon. **II** fig. **1** limită, măsură. *Totul are o margine. Răbdarea mamei nu are margini.* **2** marjă, rezervă. **3** ‹fig.› frontieră, graniță, hotar, limită, țărm, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu știe încă unde este marginea între adevăr și minciună.*

margráf s.m. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc*) marchiz, ‹înv.› marchion. *Margraful era nobilul care conducea un comitat de frontieră.*

margrafiát s.n. (*în Ev. Med., în Germania și în statul franc*) marchizat. *Margrafiatul era demnitatea de margraf.*

márhă s.f. (*zool.; înv. și reg.*) = marfă.

marhótcă s.f. (*reg.*) v. Mahorcă.

mariá vb. I. (*fran.*) **I 1** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Căsători. Uni[2]. **2** tr. (*compl. indică fete; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „după"*) v. Căsători. Mărita. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică culori sau nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) v. Armoniza. Asorta. Combina. Merge. Nuanța. Potrivi.

mariáj s.n. **I 1** căsătorie, matrimoniu, ‹livr.› conubiu, himeneu, ‹rar› căsătorire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire, ‹înv.› împreunare, ‹fig.; înv.› nod. *Mariajul are ca scop întemeierea unei familii.* **2** căsătorie, matrimoniu. *Mariajul lor a durat zece ani.* **3** casă[1], căsătorie, căsnicie, matrimoniu, menaj, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoțire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au un mariaj fericit.* **II** (*j. de cărți*) ‹înv. și reg.› mariaș[2].

mariálă s.f. (*zool.; înv.*) v. Oaie (*Ovis aries*).

mariáș[1] s.m. (*fin.*) crivac[1], ‹înv.› greșlă. *Mariașul a fost o monedă austro-ungară, de 17 creițari.*

mariáș[2] s.n. (*j. de cărți; înv. și reg.*) v. Mariaj.

maricultúră s.f. (*biol.*) acvacultură, acvicultură, oceanicultură. *Maricultura se ocupă cu cultura unor plante și animale acvatice, bogate în proteine.*

marijuana [mari'hwana] s.f. ‹arg.› băligar, iarbă, vegetală (v. *vegetal*), verde. *Marijuana este un stupefiant care se fumează sau se pipează.*

marimbafón s.n. (*muz.*) balafon, marimbă. *Marimbafonul este un instrument de percuție de proveniență africană.*

marímbă s.f. (*muz.*) balafon, marimbafon.

marín, -ă adj. **1** (*mar.*) maritim, ‹înv.› marineț. *Șantierele marine au fost modernizate.* **2** (*hidrol.*) ‹rar› pelagic, ‹înv.› marinesc. *O călătorie în adâncurile marine este fascinantă.*

marinár s.m. **I** (*mar.*) **1** matelot, matroz, vaporean, ‹rar› lucrător pe mare, ‹reg.› lucrător de vapor, lucrătorul haieului (v. *lucrător*), ‹înv.› marinier, ‹turc.; înv.› ghimigiu. *A fost mulți ani marinar pe un vas comercial.* **2** navigator, ‹înv.› înotător, plutitor. *Amiralul este un marinar trecut prin multe încercări.* **II** (*med.; arg.*) v. Avorton.

marinátă s.f. (*arg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

marinésc, -eáscă adj. (*hidrol.; înv.*) v. Marin.

marinéț, -eáță adj. (*mar.; înv.*) v. Marin. Maritim.

marinícă s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-roșu. Vânturel. Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*).

mariníér s.m. (*mar.; înv.*) v. Marinar. Matelot. Matroz. Vaporean.

mariním, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.

marinimozitáte s.f. (*înv.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.

marionétă s.f. **1** (*în teatrul de păpuși*) fantoșă, ‹livr.› guignol. *Marionetele se manevrează cu ajutorul unor sfori.* **2** fig. ‹fig.› jucărie, manechin, momâie, păpușă. *Fata este doar o marionetă în mâna mamei.*

maritágiu s.n. (*înv.*) v. Casă[1]. Căsătorie. Căsnicie. Mariaj. Matrimoniu. Menaj.

maritál, -ă adj. casnic, conjugal, matrimonial, ‹livr.› conubial, ‹înv.› căsătoresc, căsnicesc, gospodăresc, soțiesc. *Viața maritală are suișuri și coborâșuri.*

marítim, -ă adj. (*mar.*) marin, ‹înv.› marineț.

maríță s.f. **1** (*fam.*) v. Femeie de serviciu. Servantă. Servitoare (v. *servitor*). Slujnică (v. *slujnic*). **2** (*reg.*) v. Trăgătoare (v. *trăgător*).

márjă s.f. rezervă, ‹fig.› margine. *Planifică ora plecării spre aeroport cu o marjă de siguranță, ca să fie siguri că se încadrează în timp.*

marker ['mɑrkər] s.n. (*engl.*) v. Marcator.

market s.n. (*engl.*) v. Magazin. Prăvălie.

marmanzíu, -íe adj. (*înv. și reg.*) **I 1** (*mai ales despre vinuri sau despre culoarea lor*) v. Purpuriu. Vișiniu. **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu. **II** (*despre băuturi*) v. Concentrat. Tare. Vârtos.

marmeládă s.f. **1** (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› miere. *Îi place marmelada de mere.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

marmezán s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

marmíta lui Papin s.f. (*tehn.; la locomotive, vapoare etc.; înv.*) v. Cazan cu abur. Căldare de abur.

marmoreeán, -ă adj. ‹rar› marmoreu, ‹înv.› marmoreic, marmoriu. *Tânăra are brațele de un alb marmoreean.*
marmoréic, -ă adj. (*înv.*) v. Marmoreean.
marmoréu, -ée adj. (*rar*) v. Marmoreean.
marmoríu, -íe adj. (*înv.*) v. Marmoreean.
marmótă s.f. (*zool.*) *Arctomys marmotta* și *Marmotta bobak*; ‹rar› bursuc, bursuc-de-munte, țâncul-pământului (v. *țânc*), ‹înv.› pințâ.
mármură s.f. **I 1** (*geol.*) ‹înv.› piatră de marmură, piatră-marmură. *Michelangelo și-a sculptat statuile în marmură. Pardoselile multor case din țările mediteraneene sunt din marmură.* **2** (*reg.*) v. Porțelan. **II** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.
marmuriér s.m. mărmurar, ‹rar› marmurist. *Marmurierul execută lucrări în marmură.*
marmuríst s.m. (*rar*) v. Marmurier. Mărmurar.
márnă s.f. (*geol.*) ‹înv.› margă. *Marna este folosită la fabricarea cimentului, a ceramicii sau pentru ameliorarea solurilor acide.*
marnós, -oásă adj. (*pedol.; despre pământ*) ‹înv.› mărgos. *Solurile marnoase conțin marnă.*
maró adj. invar., s.n. **1** adj. invar., s.n. cafeniu, castaniu, ‹reg.› căfeștin, ‹vulg.› căcăniu. *Are o geantă din piele maro. Maroul este o culoare care o avantajează.* **2** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***maro-deschis*** = havan. *A venit la petrecere într-un costum maro-deschis.*
marochín s.n. (*ind. piel.*) saftian, ‹reg.› săftiele, ‹înv.› cordovan. *Marochinul este o piele fină de capră tăbăcită vegetal.*
maród, -oádă adj. (*med., med. vet.; reg.*) **1** (*în opoz. cu „sănătos"; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **2** (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2].
marótă s.f. (*psih.*) delir parțial, fixație, hantisă, idee fixă, manie, monomanie, obsesie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o marotă sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.*
marsuín s.m. (*zool.*) *Phocaena phocaena*; porc-de-mare, ‹rar› purcel. *Marsuinul este un mamifer cetaceu, asemănător delfinului.*
marș s.n., interj. **I** s.n. **1** ‹reg.› mașir. *Soldații merg în pas de marș.* **2** (*muz.; și* ***marș triumfal***) marcia. *Marșul este o piesă muzicală care cadențează deplasarea trupelor militare, a unor formațiuni încolonate etc.* **3** (*înv.*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet. **II** interj. (*exprimă un ordin*) **1** (*milit.*) ‹rus. înv.› stupai! *Trupă! Înainte, marș!* **2** pleacă!, ‹reg.› mașir!, ‹rus.; reg.› pașol! *Marș de aici, nenorocitule!* **3** afară!, ieși!, pleacă! *Marș, până nu mă enervez prea tare!* **4** ‹reg.› jabă!, ni!, odâr!, tâlea!, țibă! *Marș în cușcă!*
marșá vb. I. intr. (*fran.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.
marșalác s.m. (*milit.; în unele țări; înv.*) v. Mareșal.
mărșă s.f. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem.
marșíuí vb. IV. intr. (*reg.; despre soldați*) v. Mărșălui. Mărșui.
marșrút s.n. (*astăzi rar*) v. Drum. Itinerar. Parcurs. Rută[1]. Traiect. Traiectorie. Traseu.
martác s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Căprior. **2** (*la acoperișul casei*) v. Cătușă. Chingă.
martalóg, -oágă adj., s.m., s.f. (*arg.*) **1** adj. (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu. **2** s.m., s.f. v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag. **3** s.m., s.f. v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grobiancă. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic. **4** s.m. v. Bărbat. Om.
martelá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte tari, mai ales metale*) a ciocăni. *Martelează folii de metal pentru a le prelucra.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹fig.› a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî. *Îl martelează cu veșnicele ei lamentări.*
marteláj s.n. fig. agasare, enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹fig.› zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Martelajul colegei a devenit o plăcere pentru el.*
martelláto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) sacadat, staccato.
mártie s.m. invar. ‹înv. și pop.› marț, ‹pop.› mărțișor, ‹înv.› germănar. *Martie este a treia lună din an.*
martín s.m. (*ornit.*) **1** pescar, pescăruș, ‹reg.› păscălar. *Martinii sunt păsări cu aripile mari și ascuțite, care zboară la suprafața apei pentru a prinde pește.* **2** *Larus ridibundus*; pescar-răzător, pescăruș, pescăruș-alb, pescăruș-de-hamsii, ‹reg.› cărăbaș-comun, giușcă, porumbel-de-mare. **3** ***martin-mare*** = *Larus*; pescar-de-mare, pescar-mare, ‹reg.› cărăbaș-de-mare, martin-de-iarnă; (*reg.*) ***martin-de-iarnă*** v. Martin-mare. Pescar-de-mare. Pescar-mare.
martír[1] s.n. (*înv.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu.
martír[2]**, -ă** s.m., s.f. (*relig. creștină*) mielușeaua Domnului (v. *mielușel*), mucenic[2], ‹astăzi rar› muceniță, ‹pop.› sfânt, sfinții 40 de mucenici (v. *sfânt*), ‹înv.› martor, mărturie, mărturisitor, nevoințaș, nevoințat, otroc, sânt.
martiráj s.n. **1** martiriu, martirizare, martirizație, mucenicie, supliciu, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. *Martirajul este suferința pe care a îndurat-o o persoană pentru convingerile sale religioase, ideologice etc.* **2** fig. amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*) păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de martiraj.*
martirísm s.n. (*înv.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu.
martíriu s.n. **1** martiraj, martirizare, martirizație, mucenicie, supliciu, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. **2** fig. amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop.› pahar.
martirizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a canoni, a căzni, a chinui, a schingiui, a tortura, ‹livr.› a suplicia, ‹înv. și pop.› a munci, a trudi, ‹înv. și reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui[2], a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au martirizat pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **2** (*relig.*) ‹rar› a mucenici, ‹înv.› a muceni, ‹fig.; înv.› a armăși. *După moarte, a fost martirizat pentru suferințele îndurate din cauza convingerilor sale religioase.*
martirizáre s.f. **1** martiraj, martiriu, martirizație, mucenicie, supliciu, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. **2** (*relig.*) martirizație, ‹înv.› mucenicire, mucenire. *Martirizarea călugărului s-a făcut la puțin timp după moartea lui.*
martirizație s.f. **1** martiraj, martiriu, martirizare, mucenicie, supliciu, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. **2** (*relig.*) martirizare, ‹înv.› mucenicire, mucenire.
martirológie s.f. (*bis.*) martirologiu. *Martirologia este lista martirilor și a sfinților pe care îi comemorează biserica.*
martirológiu s.n. (*bis.*) martirologie.
mártor, -ă s.m., s.f. **1** (*jur.*) ‹înv. și reg.› mărturie, ‹reg.› dovadă, tanău[2], ‹înv.› declarant, doveditor, mărturisitor, ‹ieșit din uz› dovadnic. *A fost chemat ca martor în procesul de divorț al prietenului său.* **2** spectator. *Trecătorii au fost martori la încăierarea dintre cele două bande de interlopi.* **3** (*art., la pl.; relig.*) ***martorii lui Iehova*** = iehoviștii, studenții în Biblie (v. *student*). *Martorii lui Iehova sunt membrii unei secte milenariste, care preconizează un stat teocratic.* **4** (*relig. creștină; înv.*) v. Martir[2]. Mielușeaua Domnului (v. *mielușel*). Mucenic[2].
marț s.m. invar. **1** (*înv. și pop.*) v. Martie. **2** (*pop.*) v. Mărțișor.
marțafále s.f. pl. (*ind. alim.; înv.*) v. Marțipan.
marțafói[1] s.m. (*fam.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
marțafoí[2] vb. IV. refl. (*pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].
márță s.f. (*pop.*) = marți.
marți s.f. (*relig. creștină; pop.*) **1** (*art.*) ***marțea de trăsnet*** = marțea vaselor, marțea viermilor. *Marțea de trăsnet este prima zi de marți a postului Paștelui;* ***marțea vaselor*** = marțea de trăsnet, marțea viermilor; ***marțea viermilor*** =

marțea de trăsnet, marțea vaselor. **2** (*în forma* ***marță****; nm. pr.*) ***Marță Mare*** v. Duminica Mare (v. *duminică*). Rusalii (v. *rusalie*).

marțiál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*milit.; în opoz. cu „pașnic”*) războinic, ‹înv.› războinicesc. *Încăierarea celor două bande de interlopi a avut un caracter marțial.* **2** (*despre modul de a se comporta al oamenilor, despre ținuta lor etc.*) cazon, milităros, ‹fig.› războinic. *Bărbatul are un aer marțial.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) grav, serios, solemn, ‹fam.› doctoral, ‹înv.› solemnel, ‹deprec.› profesoral. *Tonul discursului a fost marțial. În timpul ceremoniei participanții au o ținută marțială.* **4** (*milit.; rar*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc. **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) grav, marciale, profondo, solemn.

marțipán s.n. (*ind. alim.*) ‹înv.› marțafale. *Marțipanul este un produs zaharos care conține migdale.*

marțișeára s.f. art. (*mitol. pop.; reg.*) v. Marțolea.

marțólea subst. art. (*mitol. pop.*) ‹reg.› marțiseara. *Marțolea este o ființă imaginară, cu chip de bătrână, care pedepsește femeile ce lucrează în noaptea de marți, strâmbându-le gura.*

marufláj s.n. (*a. plast.*) maruflare.

marufláre s.f. (*a. plast.*) maruflaj. *Maruflarea este tehnica de fixare a unei pânze pictate pe un perete sau pe un panou de lemn.*

marúlă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-creață. Salată. Salată-verde (*Lactuca sativa*).

mas s.n. **1** (*înv. și pop.*) ‹pop.› mânere. *Masul peste noapte al călătorilor a fost la un han.* **2** (*reg.*) v. Oprire. Poposire. Ședere. Zăbovire.

masá[1] vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a freca, a fricționa, ‹pop.› a trage. *Își masează genunchii reumatici cu spirt camforat.*

masă[2] vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) concentra. *Greviștii s-au masat în fața uzinei. Trupele au fost masate pe frontul de vest.*

masacrá vb. I. tr. **I 1** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a extermina, a măcelări, a nimici, a prăpădi, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a stârpi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfărâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele masacrează milioane de oameni.* **2** (*rar; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **II** fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a scălcia, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește masacrând cuvintele. Și-a masacrat scrisul din cauza artritei de la degete.*

masacráre s.f. **1** decimare, decimație, destrucție, distrugere, exterminare, exterminație, măcelărire, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și fam.› stârpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost masacrarea populațiilor din zonele de conflict.* **2** fig. denaturare, ‹fig.› deformare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Masacrarea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care o vorbesc corect.*

masacrát, -ă adj. (*despre ființe, colectivități etc.*) decimat, distrus, exterminat, măcelărit[2], nimicit, ‹pop. și fam.› stârpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații masacrate.*

masácru s.n. carnaj, măcel, omor, ‹înv. și pop.› pieire, pierzanie, pierzare, ‹reg.› mișaraș, mortișag, ‹înv.› măcelărie, meseriță, sângerare, tăiere, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹poetic› baie de sânge (v. *baie*[1]), moarte, ‹fig.› abator, ‹fig.; livr.› hecatombă, ‹fig.; înv.› meseriță. *Confruntarea dintre cele două clanuri adverse s-a transformat într-un adevărat masacru.*

masalá s.f. **1** (*reg.*) v. Fachie. **2** (*înv.*) v. Faclă. Făclie. Torță.

masáre[1] s.f. (*med., med. vet.*) frecare, fricționare, ‹pop. și fam.› frecătură, ‹pop.› tragere. *Masarea genunchilor reumatici se face cu spirt camforat.*

masáre[2] s.f. concentrare, ‹înv.› înglotire. *S-a pus în aplicare ordinul de masare a trupelor pe frontul de vest.*

másă[1] s.f. **I 1** ‹ital.; înv.› tavolă. *Și-a uitat cheile pe masa din sufragerie.* **2** (*și, reg.,* ***masă lungă***) tarabă, tejghea, ‹fam.› șatră, ‹reg.› pudli, pult, sârghie, stelaj, stranã, șinc, ‹înv.› comptoar. *În piață, comercianții își pun marfa pe mese.* **3** (*în dulgherie*) ‹reg.› blană, față. *Dulgherul execută elemente de construcție pe masă.* **4** (*tehn.; la teascul morii*) ‹reg.› strat. *Pe masă se sprijină coșul.* **5** (*geomorf.; rar*) v. Platou. Podiș. **6** (*înv. și reg.*) v. Față de masă. **7** (*art.; tehn.; la moara de vânt; reg.*) ***masa pietrelor*** v. Fruntar. **8** (*gosp.; reg.; adesea urmat de determ. „de lemn”, „de mămăligă”*) v. Fund. **9** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Car[2]. **10** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gresie. Perinoc. **II 1** mâncare, ‹înv. și pop.› ospăț, ‹pop.› bucate (v. *bucată*). *Veniți! Masa este gata.* **2** hrană. *A dat pâine drept masă lebedelor și rațelor de pe lac.* **3** agapă, banchet, prânz, ‹livr.› festin, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› ospeție, ‹înv. și pop.› ospătare, ‹pop.› praznic, prăznuire, prânzare, ‹înv.› nafaca. *A organizat o masă cu ocazia promovării.* **4** (*și* ***masă de prânz***) dejun, prânz, ‹rar› merinde, ‹pop.› nămiază, prânzare, ‹reg.› gustare. *Cei doi prieteni au luat masa la un restaurant.* **5** ***masă de seară*** = cină. *Masa de seară este servită la ora 20.* **6** (*art.; la nunțile țărănești*) ***masa de dar*** = ***masa mare*** = ‹reg.› terfar, terfărie. *Masa de dar este dată de părinții mirelui după cununie, la care mesenii dau darurile pentru tinerii căsătoriți.* **7** (*colect.; rar*) v. Meseni (v. *mesean*). **III** (*art.; bot.; reg.*) ***masa-raiului*** v. Dragoste (*Sedum fabaria*).

másă[2] s.f. **I 1** colectivitate, mulțime, ‹înv. și pop.› obște, ‹peior.› gloată, ‹fig.; pop.› clădărâie. *Politicianul ține un discurs în fața masei adunate în piața centrală a orașului.* **2** (*econ. polit.*) ***masă de șomeri*** = suprapopulație relativă. *Masa de șomeri este excedentul populației muncitorești în raport cu necesitățile de forță de muncă.* **II 1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) bloc[1]. *Face afaceri cu mase de marmură.* **2** (*geomorf.*) ***masă continentală*** = continent[1], ‹rar› pământ. *Istanbulul este construit pe două mase continentale.* **3** (*fiz.*) ***masă atomică*** = greutate atomică. *Masa atomică arată de câte ori atomul unui element este mai greu decât a douăsprezecea parte din masa atomului de carbon;* ***masă electrică*** = sarcină electrică. *Masa electrică este mărimea scalară care caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric;* ***masă magnetică*** = sarcină magnetică. *Masa magnetică este mărimea care caracterizează starea de magnetism a unui corp;* ***masă moleculară*** = greutate moleculară, pondere moleculară. *Masa moleculară este egală cu suma greutăților atomice ale elementelor unei molecule;* ***masă specifică*** = densitate, ‹înv.› desime, desitate. *Masa specifică este raportul dintre masa și volumul unui corp.* **4** (*agron.*) ***masă verde*** = furaj, nutreț, ‹înv. și pop.› strânsură, ‹pop.› hrană, ‹reg.› notrete, nutriment, zaherea. *Masa verde este folosită pentru hrana animalelor.* **5** (*chim.*) ***masă plastică*** = material plastic. *Masele plastice pot fi prelucrate cu ușurință.* **6** ‹înv. și reg.› pond. *Masa acestui corp este mare.* **7** (*impr.*) ***masă sangvină*** v. Volum sangvin.

mascá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) ‹înv.› a se măscări[2], a se măscui. *La bal s-a mascat în mușchetar.* **2** tr. (*compl. indică surse de lumină*) a camufla. *În timpul războiului oamenii puneau în geamuri pături, mascând lumina din interior.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, elemente de construcție etc.*) a acoperi, a ascunde, a camufla. *Paravanul maschează firida.* **4** tr. a ascunde, a voala. *Ceața maschează lumina soarelui.* **5** tr. (*compl. indică chipuri, imagini, fotografii etc.*) a blura, a estompa, a întuneca, obscura. *Pe imaginea de la televizor fața copilului era mascată.* **II 1** tr. (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a tăinui, ‹înv. și reg.› a tăgădui, ‹reg.› a titcui, ‹înv.› a retăcea, ‹fig.› a acoperi, a farda, a înăbuși, a machia. *Simțea că nu mai poate să-și mascheze emoția.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a (se) disimula, a (se) oculta, a tăinui, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) deghiza, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își maschează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.*

mascădă s.f. (*nav.*) ambardee. *Nava a făcut o mascadă din cauza vântului.*

mascalzone [mascal' tsone] s.m. (*ital.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

mascará s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Batjocură. Rușine. **2** (*înv. și pop.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenință. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate. **II** (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic.

mascarádă s.f. fig. **1** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie,

perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleşug, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, tartuferie, tartufism. *E momentul să laşi mascarada şi să spui adevărul.* **2** înscenare, ‹fig.› punere în scenă. *Procesul care i s-a intentat este o mascaradă.* **3** (*de obicei peior.*) ‹fig.› circ, ‹fig.; fam.› circotecă. *Toată mascarada oferită de cunoscuta vedetă la unele posturi de televiziune este penibilă.*

mascaragíu s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiaţă. Pitic.

mascaralâc s.n. (*înv.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbuşluc.

mascáre s.f. **I 1** (*milit.*) camuflaj, camuflare. *Unităţile militare sunt dotate cu sisteme şi costume de mascare. Maiorul ordonă mascarea tancurilor.* **2** acoperire, ascundere, camuflaj, camuflare. *Firida, prin mascare cu un paravan, nu se mai vede.* **3** ascundere, voalare. *Din cauza ceţii s-a produs mascarea luminii soarelui.* **4** bluraj, estompare, întunecare, obscurare. *Pentru protecţia unei anumite persoane care apare într-o imagine la televizor se recurge la mascarea chipului acesteia.* **II 1** ascundere, tăinuire, ‹fig.› acoperire, fardare. *Mascarea emoţiei nu a durat mult timp.* **2** fig. disimulare, tăinuire, ‹fig.› camuflare, deghizare, voalare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Mascarea adevărului de către guvernanţi este sancţionată politic.*

mascarét s.n. (*hidrol.*) **1** bariolă. *Mascaretul este un val de mare care se urcă pe gura fluviilor datorită fluxului.* **2** bară. *Mascaretul este un val care se produce la gura fluviilor.*

mascaroánă s.f. (*înv.*) **1** v. Mască. **2** v. Mască.

mascát, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv.› măscuit. *În timpul festivalului de la Veneţia, persoane mascate merg pe străzile oraşului.* **2** (*despre obiecte, elemente de construcţie etc.*) acoperit, ascuns[2], camuflat. *Are o statuetă de valoare într-o firidă mascată.* **3** (*mai ales despre intrări*) ascuns[2], camuflat, secret[2]. *A descoperit intrarea mascată a castelului.* **4** (*despre chipuri, imagini, fotografii etc.*) blurat, estompat, întunecat, obscurat. *Persoana cu faţa mascată din imaginea de la televizor este fiica unei cunoscute vedete.* **II** adj. **1** ascuns[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› acoperit. *O emoţie mascată se poate declanşa brusc.* **2** fig. (*despre stări, senzaţii, realităţi etc.*) disimulat, tăinuit, ‹fig.› camuflat, deghizat, voalat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul mascat a fost până la urmă dat publicităţii. Zâmbetul ei îndrăzneţ este expresia unei sfieli mascate.* **III** s.m. cagulat, ‹fam.› cagulist. *Mascaţii au descins din maşini, înconjurând casa celui bănuit de jaf*

máscă s.f. **1** ‹înv. şi reg.› obrăzar, ‹reg.› leoarfă, ‹înv.› larvă, mascaroană, ‹grec.; înv.› muţună. *A fost invitată la dans de un domn cu mască.* **2** ‹reg.› leoarfă, ‹înv.› mascaroană, ‹grec.; înv.› muţună. *Cele mai multe măşti de la bal sunt femei.* **3** expresie, fizionomie. *Când interpretează rolul avarului, masca actorului este uluitoare.* **4** (*hidrol.; la baraje sau diguri*) ecran de etanşare. *Masca împiedică trecerea apelor de infiltraţie.* **5** (*med.*) ***mască de graviditate*** = ***mască de sarcină*** = ***mască gravidică*** = cloasmă. *Masca de graviditate reprezintă ansamblul petelor cu contur neregulat care apar în timpul sarcinii la nivelul feţei;* ***mască tetanică*** = râs sardonic (v. *râs*[2]), ‹latin.› risus sardonicus. *Masca tetanică, provocată prin contractura spasmodică a muşchilor feţei, apare în tetanos şi în unele intoxicaţii.*

mascótă s.f. amuletă, apotropaic, fetiş[1], talisman, ‹înv.› advar, baier, noroc, ‹fran.› porte-bonheur, ‹fig.; înv.› sinet. *Consideră colţul de lup pe care îl poartă la gât o mascotă.*

mascúl, -ă adj., s.m. **1** adj. (*bot.; despre flori sau despre părţi ale lor*) bărbătesc, masculin. **2** s.m. (*deprec.*) v. Bărbat. Om.

masculín, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** bărbătesc, bărbătos, viril. *Atrage femeile prin caracterul lui masculin.* **2** (*bot.; despre flori sau despre părţi ale lor*) bărbătesc, mascul. **II** s.n. (*gram.*) gen masculin. *Masculinul cuprinde nume de fiinţe şi nume de lucruri de sex bărbătesc.*

masculinitáte s.f. bărbăţie, sex-appeal, virilitate, ‹arg.› făloşie. *Tânărul este de o masculinitate provocatoare.*

masculinizánt, -ă adj. virilizant. *Prin administrarea unor hormoni masculinizanţi a căpătat trăsături bărbăteşti.*

masculinizáre s.f. (*med.*) virilizare. *Masculinizarea este apariţia caracterelor sexuale secundare masculine, fiind normală la bărbaţi şi patologică la femei.*

măscur s.m. (*zool.*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Porc (*Sus scrofa domestica*). **2** (*înv.*) ***mascur-de-luncă*** = ***mascur-sălbatic*** v. Mistreţ. Porc-mistreţ. Porc-sălbatic (*Sus scrofa*).

maselótă s.f. (*metalurg.*) cap pierdut. *Maselota este un surplus de metal lăsat la turnarea unei piese.*

masív, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*predomină ideea de densitate; despre corpuri*) compact, plin. *Pentru mai multă siguranţă, bara folosită pentru atârnarea scrânciobului este masivă.* **2** (*în opoz. cu „uşor"; despre obiecte, fiinţe etc.*) greu, ‹rar› mastodonic, ‹înv. şi reg.› povarnic. *Dulapul fiind masiv, nu-l poate mişca din loc. Elefantul este un animal masiv.* **3** (*despre construcţii, elemente de arhitectură etc.*) solid. *Uşa de la intrare este masivă.* **4** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, puternic, robust, solid, spătos, trupeş, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheş, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulţi sportivi din echipa naţională de rugby sunt masivi.* **5** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeş, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleş. *Este cam masiv pentru vârsta lui.* **6** (*mai ales despre corpul fiinţelor sau despre părţi ale lui*) opulent, planturos, voinic, voluminos, zdravăn, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire şi mult sport, corpul îi rămâne încă masiv.* **7** fig. (*indică cantitatea; despre mărimi, cantităţi, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanţial, ‹fig.› consistent, frumos, frumuşel, frumuşică, generos, gras, respectabil, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă masivă.* **8** fig. (*rar; despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neşlefuit. Ordinar. Pădureţ. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar. **II** s.n. (*geomorf.*) munte, ‹rar› pisc, plai, ‹reg.› ţărm, ‹înv.› codru, promontoriu. *Excursioniştii şi-au propus să urce masivul Ceahlău.*

măslă s.f. (*j. de cărţi; rar*) v. Culoare.

masleáncă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.

máslu s.n. (*relig. creştină*) **1** ‹pop.› ungerea din urmă (v. *ungere*). *Maslul este slujba oficiată pentru bolnavi sau muribunzi care sunt unşi cu mir.* **2** (*rar*) v. Mir.

masochísm s.n. (*psih.*) algonlangie pasivă. *Persoana care suferă de masochism nu găseşte plăcere decât atunci când suferă fizic sau atunci când este umilită.*

masón s.m. francmason. *Masonii fac parte dintr-o asociaţie masonică.*

masoneríe s.f. francmasonerie. *Masoneria este o asociaţie iniţiatică mondială închisă, întemeiată pe ideea fraternităţii şi organizată în loji.*

masónic, -ă adj. francmasonic. *Loja masonică este compusă din cel puţin şapte maeştri conduşi de un venerabil.*

masór s.m. (*arg.*) v. Bătăuş.

masráf s.n. (*înv.*) v. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Folosire. Întrebuinţare. Plătire.

mass-média s.n. pl. (*comunic., jurnal.*) comunicaţii de masă (v. *comunicaţie*), media[1]. *Mass-media are un rol deosebit de important în societate.*

mástă s.f. (*mar.; înv.*) v. Arbore. Catarg.

mastectomíe s.f. (*chir.*) mamectomie. *Mastectomia este extirparea glandei mamare.*

măster s.n. (*pedag.*) ciclu de studii aprofundate, masterat, studii aprofundate (v. *studiu*).

masterát s.n. (*pedag.*) ciclu de studii aprofundate, master, studii aprofundate (v. *studiu*). *Şi-a început masteratul la o universitate din Anglia. Are un masterat în informatică.*

mastíc s.m. sacâz, ‹înv.› sacâz alb, sacâz bun, sacâz dulce. *Masticul este folosit la prepararea unor băuturi alcoolice, a unor lacuri etc.*

masticá vb. I. tr. (*compl. indică alimente*) a mesteca, ‹rar› a amesteca, ‹pop.› a dumica. *Masticá cu plăcere covrigi crocanţi.*

masticáre s.f. masticat, masticaţie.

masticát s.n. masticare, masticaţie.

masticáţie s.f. masticare, masticat. *Masticaţia alimentelor nu trebuie făcută rapid.*

mastícă s.f. ‹pop.› sacâz. *Mastica este o băutură alcoolică, aromată cu mastic.*

mastíf s.m. (*zool.*) mastin. *Mastiful este o rasă englezească de câini de pază, înrudiţi cu dogul.*

mastín s.m. (*zool.*) mastif.

mastítă s.f. (*med., med. vet.*) **1** mamită. *Mastita este o afecţiune inflamatorie a glandei mamare.* **2** ***mastită totală*** = panmastită. *Mastita totală este un flegmon difuz care cuprinde întreaga glandă mamară.*

mastodónt s.m. fig. ‹fig.› colos, mamut. *În ultimii ani s-au construit mulţi mastodonţi industriali.*

mastodónic, -ă adj. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „uşor”; despre obiecte, fiinţe etc.*) v. Greu. Masiv. **2** fig. (*despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Mătăhălos. Voluminos.

mastografíe s.f. (*med.*) mamografie. *La recomandarea medicului specialist, îşi face anual câte o mastografie.*

mastoíd, -á adj., s.f. (*anat.*) **1** adj. mastoidian. *Muşchiul mastoid este muşchiul apofizei mastoide.* **2** s.f. apofiză mastoidă. *Mastoida este proeminenţa osului temporal, situată în spatele pavilionului urechii.*

mastoidián, -ă adj. (*anat.*) mastoid.

mastoplastíe s.f. (*chir. plast.*) mamoplastie. *Mastoplastia este refacerea unui sân diform sau distrus.*

mastroácă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

masturbá vb. I. refl. (*despre oameni*) ‹arg.› a se autosesiza.

masturbáre s.f. chiromanie, masturbaţie, onanie[1], onanism, ‹înv.› malahie, săblazmă, ‹arg.› frecuş, gherţoi, lucru manual, manualitate, mojeală, zguduială, zguduit[1].

masturbáţie s.f. chiromanie, masturbare, onanie[1], onanism, ‹înv.› malahie, săblazmă, ‹arg.› frecuş, gherţoi, lucru manual, manualitate, mojeală, zguduială, zguduit[1].

maşalá interj. (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare; turc.; înv.*) v. Bine! Bravo! Perfect!

maşiná vb. I. intr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizaţii etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti.

maşinál, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) inconştient, instinctiv, mecanic, reflex, ‹fig.› automat, automatic. *Salută cu un gest maşinal al mâinii.* **II** adv. (*modal*) **1** inconştient, mecanic, reflex, ‹înv.› maşinalicește, mecanicește, ‹fig.› automat, automatic. *Răspunde maşinal la toate întrebările care i se pun.* **2** mecanic, papagalicește, ‹înv.› machinalmente, ‹fig.› automat. *Copilul mic repetă maşinal ceea ce spun părinţii în casă.*

maşinalicéşte adv. (*modal; înv.*) v. Inconştient. Maşinal. Mecanic. Reflex.

maşinát, -ă adj. (*reg.; despre zahăr*) v. Cubic.

maşináţie s.f. **1** intrigă, uneltire, ‹fam.› fitileală, mişculaţie, tertip, ‹înv. şi reg.› marghiolie, ‹reg.› şcort, ‹înv.› amestec, diavolie, geambaşie, marafet, tehnă, tocmeală, umblet, urzitură, zavistie, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, tramă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, reţea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), şopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, şcoală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de maşinaţiile colegilor de serviciu.* **2** complot, conjuraţie, conspiraţie, intrigă, uneltire, ‹rar› complotare, ‹înv. şi pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv.› bont[1], coaliţie de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unei maşinaţii.*

maşiná s.f. **I 1** (*transp.*) automobil, ‹fam.› auto, ‹fam.; glum.› coşciug, ‹înv.› machină, ‹arg.› beralie, buralie, iagalie. *Are o maşină nouă.* **2** (*transp.*) autovehicul, ‹fam.; glum.› coşciug. *În faţa gării sunt parcate maşini de toate categoriile.* **3** (*transp.*) ***maşină mortuară*** = autodric. *Sicriul este transportat la cimitir cu maşina mortuară.* **4** (*agric.*) ***maşină de treierat*** = batoză, treierătoare, ‹reg.› moară, tobă, trescă, vânturătoare (v. *vânturător*). *Maşina de treierat desface boabele de cereale din spice;* ***maşină de vânturat*** = morişcă, vânturătoare (v. *vânturător*), ‹reg.› moară, vânteală, vântureşcă, vânturişcă, vârtealău. *Maşina de vânturat este folosită la curăţatul cerealelor, al seminţelor de leguminoase, al plantelor tehnice etc. de impurităţi uşoare, cu ajutorul unui curent de aer.* **5** (*ferov.*) locomotivă, ‹rar› tren, ‹înv. şi pop.› car de foc (v. *car*[2]), ‹înv. şi reg.› mozdon, ‹reg.› ghezăş, izânban, lucrătoare (v. *ucrător*), ţug, ‹înv.› trăsură cu aburi. *Maşina este electrică la marea majoritate a trenurilor.* **6** (*de obicei urmat de determ. care arată felul sau destinaţia*) aparat. *Maşină electrică. Maşină de bărbierit.* **7** (*tehn.*) ***maşină cu broşă*** = maşină de broşat; ***maşină de broşat*** = maşină cu broşă. *Cu maşina de broşat se prelucrează suprafaţa unor piese metalice;* ***maşină de frezat*** = frezăi[2]. *Cu maşina de frezat se prelucrează, prin aşchiere, suprafeţele plane sau profilate ale pieselor;* ***maşină de honuit*** = hon. *Maşina de honuit este folosită la finisarea suprafeţelor cilindrice interioare ale pieselor metalice;* ***maşină de polizat*** = polizor[1], ‹reg.› şmirglu. *Maşina de polizat se foloseşte la prelucrarea, prin aşchiere, a pieselor metalice sau a suprafeţelor acestora cu ajutorul unei pietre abrazive;* ***maşină de rabotat*** = raboteză. *Cu maşina de rabotat se prelucrează, prin aşchiere, suprafeţele plane ale pieselor (metalice) de dimensiuni mari;* ***maşină de sablat*** = sablează. *Maşina de sablat este un proiector de nisip cu aer comprimat.* **8** (*tipogr.*) ***maşină de cules*** = ***maşină de zeţuit*** = monotaster. *Maşina de cules este ansamblul mecanic al monotipului, care execută culegerea.* **9** (*ind. extract.*) ***maşină de forat*** = foreză, sapă[1], sapă de foraj (v. *sapă*[1]), ‹înv.› trepan. *Cu maşina de forat se fac găuri de sondă;* ***maşină de havat*** = haveză. *Maşina de havat este folosită la tăiatul straturilor de minereu.* **10** (*ind. text.*) ***maşină de măngăluit*** = mangăl. *Prin apăsare uşoară, maşina de măngăluit face ţesăturile apretate mai plăcute la pipăit şi le conferă un luciu mat;* ***maşină de tricotat*** = tricoteză. *Flaneaua ei a fost lucrată la o maşină de tricotat.* **11** ***maşină rutieră*** = rutieră (v. *rutier*). *Maşina rutieră este folosită la construirea sau la repararea şoselelor.* **12** (*şi* ***maşină de gătit***) plită, sobă, ‹reg.› plat[1], şparhat. *A pus supa la fiert pe maşină. Prepară mâncarea la o maşină de gătit cu gaz.* **13** ***maşină de spirt*** = lampă de alcool, lampă de spirt, spirtieră. *Îşi face cafeaua într-un ibric, pe o maşină de spirt.* **14** (*milit.*) ***maşină infernală*** = bombă, ‹fam.; glum.› bombardea. *O maşină infernală a explodat în aeroport.* **15** (*tehn.; rar*) v. Maşinărie. Mecanism. **16** (*ind.; reg.*) v. Fabrică. Uzină. **17** (*inform.; ieşit din uz*) ***maşină de calcul*** v. Calculator. **II** (*reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit. **III** fig. **1** ‹fig.› robot. *Ar trebui să te mai odihneşti, doar nu eşti maşină!* **2** ‹fig.› maşinărie, mecanism, ‹fig.; înv.; glum.› comedie[2]. *Maşina birocratică va dispărea cu greu.*

maşinăríe s.f. **1** (*tehn.*) mecanism, ‹rar› maşină, ‹înv.› mecanică (v. *mecanic*), mihanie, zimberec. *Ceasul nu mai merge pentru că maşinăria lui s-a defectat.* **2** fig. ‹fig.› maşină, mecanism, ‹fig.; înv.; glum.› comedie[2].

maşiníst s.m. mecanic, ‹rar› motorist, ‹reg.› moşinar, ‹înv.› mecanician. *Este maşinist la o moară.*

maşinizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică domenii de activitate*) v. Mecaniza.

maşinizát, -ă adj. (*rar*) v. Mecanic. Mecanizat.

maşír s.n., interj. (*reg.*) **1** s.n. v. Marş. **2** interj. (*exprimă un ordin*) v. Marş! Pleacă!

măşteh s.m. (*înv.*) v. Tată vitreg.

măştehă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Mamă vitregă.

măşter, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*înv. şi reg.*) v. Tată vitreg. **2** s.f. (*înv. şi reg.*) v. Mamă vitregă. **3** adj. (*reg.; despre fraţi, surori*) v. Vitreg. **II** fig. (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) v. Amarnic. Aprig. Aspru. Crud. Intens. Mare[1]. Năprasnic. Puternic. Sălbatic. Straşnic. Tare. Violent. Zdravăn.

mat, mátă adj. **I 1** (*despre sticlă sau, p. ext., despre obiecte din sticlă*) lăptos, opac[2]. *Lampa este din sticlă mată.* **2** (*mai ales despre obiecte*) şters. *Mobila din sufragerie are suprafaţa mată.* **3** (*mai ales despre culori*) împâclit. *Ochii îi erau de un albastru mat.* **II** fig. (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înăbuşit, înfundat[2], pierdut, slab, stins[2], surd, ‹fig.› şters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg. scorboroşit. *În depărtare se aude zgomotul mat al valurilor mării.*

mată[1] (matále) pron. de politeţe pers. 2 sg. (*fam.*) v. Dumneata. Dumneavoastră.

mată[2] vb. I. tr. **1** (*ind. text.; compl. indică ţesături de mătase artificială sau de celofibră*) a matisa. *Ţesăturile care sunt matate îşi pierd luciul.* **2** (*tehn.; compl. indică porţiunile sudate sau nituite ale unor bucăţi de tablă, ale unor piese etc.*) a ştemui. *Muncitorii matează porţiunea sudată a celor două bucăţi de tablă cu un ciocan.*

matahálă s.f. **1** arătare, colos, dihanie, gigant, namilă, titan, uriaş, ‹pop. şi fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. şi reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buştiuhală, huimă, mamiţă, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătăralâ, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reuşit să doboare matahala.* **2** (*pop.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

matále pron. de politeţe pers. 2 sg. (*fam.*) = mata[1].

matará s.f. (*reg.*) **1** v. Bidon. **2** v. Ploscă[1].

mataráre s.f. (*tehn.*) ştemuire, ştemuit. *Matarea porţiunii sudate a celor două bucăţi de tablă se face cu un ciocan.*

mátcă s.f. **I 1** (*geomorf.*) albie[1], curs[1], vad, ‹înv. şi pop.› vâlcea, vâlcel, vâlcică, ‹pop.› făgaş, pat,

‹înv. și reg.› scursură, strat, ‹reg.› vale, vatră, ‹înv.› scafă, ‹turc.; înv.› ghecet. *Râul, ieșind din matcă, a inundat satul.* **2** (*hidrol.*) izvor, obârșie, ‹rar› sursă, ‹înv.› fântână, scăturină, sorginte. *Au făcut o excursie la matca Dunării, în Germania.* **3** fig. obârșie, origine, ‹fig.› izvor, leagăn. *Din când în când, ca să nu uităm cine suntem, trebuie să ne întoarcem la matcă.* **II 1** (*pesc.*) matiță, ‹reg.› coadă, moț[1], sac, sân. *În matcă se strâng peștii când năvodul este tras din apă.* **2** (*la cărți, registre etc.*) cotor, ‹pop.› călcâi, ‹rar› sușă. *Din chitanțier a rămas doar matca.* **3** talon, ‹rar› tulpină. *A păstrat matca de la cuponul de pensie.* **4** (*tehn.; la colțarul dulgherului*) toc[2]. *În matcă se mișcă limba.* **5** (*anat.; înv. și reg.*) v. Mitră. Uter. **6** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **7** (*alim.; reg.*) v. Cuib. Maia[1]. **8** (*înv.*) v. Original. **9** (*art.; relig. creștină; înv.*) ***matca focului*** v. Gheenă. Hades. Iad. Infern. Orc. Tartar. **III 1** (*entom.; adesea determ. prin „de albine", „de stup"*) împărăteasa-albinelor (v. *împărăteasă*), împărăteasă, mama-albinelor (v. *mamă*), mamă, regină, ‹pop.› albină împărătească, ‹reg.› crăiasa albinelor (v. *crăiasă*), crăiasă, crăiță, muscă-mare. **2** (*entom.; reg.*) v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*). **3** (*apic.; reg.*) ‹reg.› pârvac, roi[1]. *Matca este stupul care a roit o dată sau de mai multe ori.* **4** (*apic.; reg.*) v. Stup.

máte s.f. invar. (*fam.; mai ales în limbajul elevilor*) v. Matematică.

matelót s.m. (*mar.*) marinar, matroz, vaporean, ‹rar› lucrător pe mare, ‹reg.› lucrător de vapor, lucrătorul haieului (v. *lucrător*), ‹înv.› marinier, ‹turc.; înv.› ghimigiu. *A fost mulți ani matelot pe un vas comercial.*

matemátic[1] s.m. (*înv.*) **1** v. Matematician. **2** (*astrol.*) v. Astrolog. Cititor în stele.

matemátic[2], -ă adj., adv. fig. **1** adj. exact, precis, riguros. *Formularea unei legi trebuie să fie matematică.* **2** adv. (*modal; cu determ. temporale introduse prin prep. „la"*) exact, fix, precis, punct. *Și-au stabilit întâlnirea matematic la ora 7 seara.*

matemátică s.f. ‹fam.› mate. *S-a pregătit temeinic pentru teza de la matematică.*

matematiciăn s.m. ‹înv.› matematic[1]. *Tânărul este un foarte bun matematician.*

matematizá vb. I. tr. a abstractiza. *Omul are capacitatea de a matematiza.*

máteră s.f. (*relig.; înv.*) v. Enorie. Parohie.

materiál, -ă adj., s.n., adv. **I** adj. **1** (*filos.; în opoz. cu „ideal", „spiritual"*) obiectiv, obiectual, real. *Lumea care ne înconjoară este materială pentru că există în afară și independent de conștiința omenească. Unele curente filosofice neagă existența materială a lumii.* **2** (*mai ales despre lucruri*) înv. materialicesc, materialnic. *Orice popor trebuie să-și conserve cultura materială din diferitele etape ale istoriei lui.* **3** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, fizic[2], palpabil, pământesc, perceptibil, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect material. Ploaia este un fenomen meteorologic material.* **4** substanțial. *În sculptură și în pictură linia creează o existență materială pe un plan ideal.* **5** trupesc. *Nu trebuie să se urmărească numai satisfacerea trebuințelor materiale.* **6** (*în opoz. cu „formal"*) faptic. *A consemnat rezultatele materiale ale experiențelor de laborator.* **II** s.n. **1** ‹înv.› materie. *Și-a achiziționat toate materialele necesare pentru ridicarea casei.* **2** (*ind. text.*) țesătură, ‹rar› țesut, ‹înv. și reg.› materie, ‹reg.› pănură. *Și-a cumpărat un material înflorat pentru o fustă de vară.* **3** (*fiz.*) ***material electroizolant*** = izolant electric. *Materialul electroizolant este rău conducător de electricitate.* **4** (*chim.*) ***material plastic*** = masă plastică (v. *masă*[2]). *Materialele plastice pot fi prelucrate cu ușurință.* **5** (*bot.*) ***material săditor*** = puieți (v. *puiet*). *Are ca material săditor lalele, crini și trandafiri.* **6** (*pedag.*) ***material didactic*** = ‹înv.› organe (v. organ[1]). *Și-a pregătit materialul didactic pentru ora de geografie.* **7** (*înv.*) v. Bun. Produs. **8** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **9** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant. **III** adv. (*modal*) materialicește, materialmente. *Tinerii căsătoriți stau foarte bine material.*

materialicésc, -eáscă adj. (*înv.; mai ales despre lucruri*) v. Material.

materialicéște adv. (*modal*) material, materialmente.

materialíst, -ă adj. (*despre oameni*) **1** interesat, mercantil. *Persoanele materialiste ignoră importanța spiritului.* **2** (*rar*) v. Pragmatic.

materializá vb. I. tr., refl. a (se) concretiza, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) încarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se materializează.*

materializáre s.f. concretizare, realizare, ‹fig.› încarnare, întruchipare, întrupare, sensibilizare. *Materializarea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacții.*

materializát, -ă adj. concretizat. *A dorit să-și vadă proiectul materializat.*

materialménte adv. (*modal*) material, materialicește.

materiálnic, -ă adj. (*înv.; mai ales despre lucruri*) v. Material.

matérie s.f. **I 1** (*filos.; în opoz. cu „spirit"*) substanța universului (v. *substanță*), ‹înv.› sânge, substare. *Materia există în afară și independent de conștiința omenească.* **2** substanță, ‹înv.› trup. *Materia din care este făcută masa este lemnul. În scoarța pământului sunt diverse materii minerale.* **3** corp, corp străin, substanță, ‹înv.› trup, trup străin. *Strecurând lichidul prin tifon, îndepărtează materiile străine.* **4** (*biol.*) ***materie cenușie*** = **a** substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Materia cenușie se află la suprafața creierului și în interiorul măduvei spinării, dând naștere fluxului nervos;* **b** fig. gândire, intelect, înțelegere, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› cap, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru materia lui cenușie, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **5** (*fiziol.*) ***materie fecală*** = excrement, fecale, murdărie, substanță fecală, ‹înv. și pop.› scârnăvie, ‹pop. și fam.› rahat[1], ‹pop.› scăpău, scârnă, spurcat[1], spurcăciune, ‹fam.› caca, coco, ‹fam.; eufem.› treabă mare, ‹reg.› gâli, screm, spurc, ‹înv.› scârnăvenie, scremet, ‹eufem.› scaun, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, ‹fig.; înv.; deprec.› căcârnat, ‹arg.› hândel, ‹vulg.› căcat, căcătură. **6** (*biol.*) ***materie biologică*** = biomasă. **7** (*med., med. vet.; pop.*) v. Puroi. **8** (*ind. text.; înv. și reg.*) v. Material. Țesătură. **9** (*în opoz. cu „ființă"; înv.*) v. Lucru. Obiect. **10** (*înv.*) v. Material. **11** (*înv.*) v. Bun. Produs. **II 1** conținut, corp, cuprins[1], ‹înv.› cuprindere, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Găsește datele de care are nevoie în materia tratatului de istorie.* **2** subiect, ‹înv.› madea. *Nu mai divaga! Intră direct în materie!* **3** esență, fond, ‹înv.› lucru, ‹fig.› inimă, mădună, miez, nucleu, sâmânță, sâmbure. *Încearcă să pătrundă materia lucrurilor. Umorul și autoironia constituie materia personalității sale.* **4** (*pedag.*) disciplină, obiect, ‹rar› studiu, ‹înv.› învățătură, matimă. *Materia lui preferată este fizica.* **5** (*înv.*) v. Chestiune. Lucru. Problemă. Subiect. Temă. **6** (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

matérn, -ă adj., adv. **1** adj. maternal, ‹rar› mămesc. *Dragostea maternă este cel mai puternic sentiment.* **2** adv. (*modal*) ‹rar› mămește. *Se comportă matern cu orice copil.*

maternál, -ă adj. matern, ‹rar› mămesc.

maternitáte s.f. **I 1** ‹rar› mămie. *Maternitatea înnobilează spiritual femeia.* **2** (*concr.; biol.*) gravidie, graviditate, sarcină, ‹înv. și reg.› purtare, ‹reg.› poziție, stare, ‹înv.› îngrecare. *În timpul maternității s-a simțit foarte bine.* **II** (*med.*) casă de nașteri (v. *casă*[1]). *Femeile nasc la maternitate.*

matiéș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*).

mátimă s.f. (*înv.*) **I** (*pedag.*) **1** v. Disciplină. Materie. Obiect. **2** v. Lecție. Temă. **II** (*lit.*) v. Învățătură. Morală. Pildă.

matinál, -ă adj. matutinal, ‹latin.; înv.› matutin. *La această oră matinală străzile sunt pustii.*

matinéu s.n. (*rar*) v. Neglijeu.

matiólă s.f. (*bot.; rar*) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*).

matisá vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică țesături de mătase artificială sau de celofibră*) a mata[2]. *Țesăturile care sunt matisate își pierd luciul.*

matiseálă s.f. (*mar.*) matisire.

matisíre s.f. (*mar.*) matiseală. *Prin matisire se împletesc capetele a două parâme sau a două cabluri.*

mátiță s.f. (*pesc.*) matcă, ‹reg.› coadă, moț[1], sac, sân. *În matiță se strâng peștii când năvodul este tras din apă.*

matofí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*med.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui.

matofít, -ă adj. (*med.; înv.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat.

matól, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

matoleálă s.f. (*arg.*) v. Beție. Ebrietate.

matolí vb. IV. tr., refl. (*arg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

matolít, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

mátor, -ă adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*în opoz. cu „tânăr"; despre fiinţe*) v. Bătrân. Vârstnic. **2** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) v. Chibzuit. Cumpănit. Gândit. Judicios. Matur. Serios. Socotit[2]. Temeinic.

matosí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta.

matosíre s.f. (*fam.*) v. Beţie. Îmbătare. Turmentare. Turmentaţie.

matosít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

matostăt s.n. (*mineral.*) verde antic. *Matostatul este o piatră semipreţioasă de culoare verde.*

matracúcă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

matrafoxár , -ă s.m., s.f. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

matrafoxăt, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

matrapazlâríe s.f. (*înv.*) v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie.

matrapazlâc s.n. (*fam.*) v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie.

matríce s.f. **I 1** (*livr.*) v. Geneză. Origine. **2** fig. baştină, naştere, obârşie, origine, provenienţă, spiţă, ‹fig.; livr.› extracţie, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după matrice, dintr-o familie nobilă franceză.* **II** (*în forma* ***mătrice***) **1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Hemoroizi. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Reumatism. **4** (*med.; reg.*) v. Apendicită. **5** (*med.; reg.*) v. Flebectazie. Varice. Venectazie. **III** (*anat.; înv.; în forma* ***mătrice***) v. Mitră. Uter. **IV** (*bot.; reg.; în forma* ***mătrice***) **1** v. Camomilă. Muşeţel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **2** v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **3** v. Paracherniţă (*Parietaria officinalis*). **4** v. Şopârlaiţă. Ventricea. Ventrilică. Veronică (*Veronica officinalis*).

matrícol, -ă adj. (*mai ales despre numere*) matricular. *Fiecare elev avea un număr matricol, prins de uniformă, pe braţ sau pe piept.*

matriculá vb. I. tr., refl. pas. (*rar; compl. sau sub. gram. indică mai ales produse, vehicule*) v. Inscripţiona. Înmatricula. Înregistra. Înscrie.

matriculár, -ă adj. (*mai ales despre numere*) matricol.

matriculáre s.f. (*rar*) v. Înmatriculare. Înregistrare. Înscriere.

matriculăt, -ă adj. (*rar; mai ales despre produse, vehicule*) v. Înmatriculat. Înregistrat.

matriculăţie s.f. (*înv.*) v. Înmatriculare. Înregistrare. Înscriere.

matrimoniál, -ă adj. casnic, conjugal, marital, ‹livr.› conubial, ‹înv.› căsătoresc, căsnicesc, gospodăresc, soţiesc. *Viaţa matrimonială are suişuri şi coborâşuri.*

matrimóniu s.n. **1** căsătorie, mariaj, ‹livr.› conubiu, himeneu, ‹rar› căsătorire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire, înv.› împreunare, ‹fig.; înv.› nod. *Matrimoniul are ca scop întemeierea unei familii.* **2** căsătorie, mariaj. *Matrimoniul lor a durat zece ani.* **3** casă[1], căsătorie, căsnicie, mariaj, menaj, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoţire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au un matrimoniu fericit.*

matroánă s.f. (*fam.*) ‹fam.› madamă, ‹arg.› ţaţă. *Matroana, patroana bordelului, este o femeie versată.*

matroním s.n. (*lingv.*) matronimic. *Matronimul este numele care derivă din numele mamei.*

matronímic s.n. (*lingv.*) matronim.

matróz s.m. (*mar.*) marinar, matelot, vaporean, ‹rar› lucrător pe mare, ‹reg.› lucrător de vapor, lucrătorul haieului (v. *lucrător*), ‹înv.› marinier, ‹turc.; înv.› ghimigiu. *A fost mulţi ani matroz pe un vas comercial.*

matrúnă s.f. (*bot.; reg.*) v. Acantă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Acanthus longifolius*).

matúf, -ă s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. (*deprec. sau peior.*) v. Bătrân. Moş. Moşneag. **2** adj. (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

matúlă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Majă. Năvod.

matúr, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fiinţe; indică stadiul dezvoltării lor*) adult, mare[1], vârstnic. *Poate să-şi ia responsabilităţile unei familii, întrucât este om matur.* **2** (*despre oameni, despre modul lor de gândire etc.*) ‹fig.› copt[2], ‹fig.; iron.› răscopt[1]. *Are mintea prea matură pentru vârsta lui.* **3** (*adesea fig.; despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, gândit, judicios, serios, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. şi reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Iniţiativa acţiunii sale s-a dovedit matură, având în vedere rezultatele obţinute.* **4** fig. (*despre popoare, comunităţi umane, civilizaţii, culturi etc.*) avansat, civilizat, dezvoltat, evoluat, înaintat. *Ţările mature au un nivel ridicat de trai.* **II** adv. (*modal*) bărbăteşte, chibzuit, cumpănit, socotit[2], temeinic. *A răspuns matur la provocare.*

matură vb. I. **1** refl. (*biol.; despre organisme, fiinţe*) a creşte, a se maturiza. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea cu determ. „la minte"*) a (se) maturiza, ‹fig.› a (se) coace, ‹fig.; pop.› a (se) mători.

maturáre s.f. **1** (*biol.*) maturaţie, maturizare. **2** maturizare.

maturáţie s.f. **1** (*biol.*) maturare, maturizare. **2** (*bot.*) coacere, maturitate, maturizare, ‹rar› copt[1]. **3** (*ind. alim.*) maturizare. *Prin maturaţie, unele substanţe sau sisteme coloidale ajung la forma definitivă.*

maturín, -ă s.m., adj. (*relig.*) **1** s.m. trinitar, trinitarian. *Maturinii sunt călugări ai ordinului Sfânta Treime, înfiinţat în 1198, în scopul eliberării creştinilor căzuţi în captivitate la musulmani.* **2** adj. trinitarian. *A îmbrăţişat dogma maturină.*

maturít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Format[2]. Maturizat.

maturitáte s.f. **1** (*biol.*) ‹înv. şi reg.› vârstnicie, ‹înv.› bărbăţie, fără-vreme. *A ajuns la vârsta maturităţii.* **2** (*bot.*) coacere, maturaţie, maturizare, ‹rar› copt[1]. **3** fig. profunzime, seriozitate, temeinicie, ‹fig.› soliditate. *Ceea ce impresionează la aceşti doi tineri este maturitatea sentimentelor lor.*

maturizá vb. I. **1** refl. (*biol.; despre organisme, fiinţe*) a creşte, a se matura. *Acest animal se maturizează în câteva luni.* **2** refl. (*despre fructe, legume etc.*) a se coace, a se înroşi, a se roşi, ‹înv.› a dospi. *Cireşele se maturizează la începutul verii.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; adesea cu determ. „la minte"*) a (se) matura, ‹fig.› a (se) coace, ‹fig.; pop.› a (se) mători. *Deşi tânăr, s-a maturizat de mult la minte.*

maturizáre s.f. **1** (*biol.*) maturare, maturaţie. *Maturizarea organismului variază, ca durată, de la o specie la alta.* **2** (*bot.*) coacere, maturaţie, maturitate, ‹rar› copt[1]. *Maturizarea cireşelor se produce la începutul verii.* **3** (*ind. alim.*) maturaţie. **4** maturare. *Dragostea maternă excesivă este o frână în calea maturizării copiilor.*

maturizăt, -ă adj. (*despre oameni*) format[2], ‹înv.› maturit. *Este un tânăr maturizat, care poate înfrunta cu luciditate orice dificultate.*

matutín, -ă adj. (*latin.; înv.*) v. Matinal. Matutinal.

matutinál, -ă adj. matinal, ‹latin.; înv.› matutin. *La această oră matutinală străzile sunt pustii.*

maţ s.n. **I 1** (*anat.*) intestin[1], ‹înv. şi pop.› vintre (v. *vintre*), ‹reg.› ie[2]. *Maţul este o parte a aparatului digestiv.* **2** (*la pl.* ***maţe***; *anat.; înv. şi pop.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **3** (*la pl.* ***maţe***; *anat.; înv. şi pop.*) v. Stomac. **4** (*art.; anat.; pop.*) ***maţul cel gros*** = ***maţul curului*** = ***maţul dosului*** = ***maţul gros*** = ***maţul şezutului*** = ***maţul umblării*** v. Colon[3]. Intestin gros (v. *intestin[1]*); ***maţul cel subţire*** = ***maţul subţire*** v. Intestin subţire (v. *intestin[1]*). Intestinul subţire (v. *intestin[1]*). **5** fig. (*la pl.* ***maţe***; *ca ansamblu al facultăţilor afective şi morale ale oamenilor, ca centru şi simbol al vieţii sufleteşti; înv.*) v. Inimă. Suflet. **II** (*p. anal.*) **1** (*pop.*) v. Furtun. **2** fig. (*înv.*) v. Adânc. Adâncime. Afund. Baiere (v. *baier*). Fund. Măruntaie. Profunzime. Străfund. **III 1** (*la pl.; iht.; reg.*) ***maţe-negre*** v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*). **2** (*art.; anat.; reg.*) ***maţul lupului*** v. Beregată. Gâtlej.

mau subst. (*reg.*) **1** v. Ardoare. Avânt. Elan. Impetuozitate. Temperament. **2** v. Dinamism. Energie. Forţă. Impetuozitate. Potenţă. Potenţial. Putere. Robusteţe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

máuăr s.m. (*reg.*) **1** v. Dulgher. Lemnar. **2** (*constr.*) v. Zidar.

máur, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*în Antic.*) mauresc, ‹înv.› moresc, moric. *În nordul Africii sunt multe vestigii ale culturii şi artei maure.* **2** (*în Ev. Med., în apusul Europei*) arab, sarazin, ‹înv.› sărăcinesc. *Armele maure erau de temut.* **3** mauritan. *Triburi maure trăiesc în Mauritania.* **II** s.m. (*în Ev. Med., în apusul Europei*) arab, sarazin, ‹rar› negritean, ‹înv. şi pop.› arap. *Maurii locuiau în apusul Europei.*

maurésc, -eáscă adj. (*în Antic.*) maur, ‹înv.› moresc, moric.
mauritán, -ă adj. maur.
maxijúpă s.f. fustă maxi.
maxilár s.n. (*anat.*) **1** (*la oameni și la animale*) falcă, ‹reg.› scaunul gurii (v. *scaun*), ‹fig.; fam.› căprior. *În accident și-a fracturat maxilarul.* **2** (*la insecte și crustacee*) falcă, mandibulă. **3** (*la vertebrate*) ***maxilar inferior*** = mandibulă; ***maxilar superior*** = maxilă.
maxílă s.f. (*anat.*) **1** (*la vertebrate*) maxilar superior. **2** (*la unele moluște*) falcă.
măxim[1] s.n. (*în opoz. cu „minim”, „minimum”*) maximum. *Pentru crimă, i s-a dat maximul pedepsei.*
măxim[2]**, -ă** adj. **1** (*în opoz. cu „minim”, „minimal”*) maximal. *De obicei, conduce automobilul cu viteza maximă admisă.* **2** culminant. *Evoluția plantei a atins punctul maxim.*
maximafíl, -ă s.m., s.f. (*filat.*) maximafilist. *Maximafilul este specialist în colecționarea ilustratelor maxime.*
maximafilíst, -ă s.m., s.f. (*filat.*) maximafil.
maximál, -ă adj. (*în opoz. cu „minim”, „minimal”*) maxim[2].
maximalizá vb. I. tr. (*compl. indică fapte, idei etc.*) a maximiza.
maximalizáre s.f. maximizare.
maximatécă s.f. (*filat.*) timbrotecă. *Maximateca este o colecție de timbre filatelice, clasate sistematic pe teme, valori, emisiuni, serii.*
máximă s.f. aforism, cugetare, dicton, sentință, ‹livr.› adagiu, gnom, ‹rar› apoftegmă, parimie, ‹pop.› zicere, ‹fam.› panseu, vorbă, ‹înv.› pildă. *Citește cu plăcere o carte de maxime.*
maximizá vb. I. (*compl. indică fapte, idei etc.*) a maximaliza. *Ministerul încearcă să maximizeze eficacitatea școlii.*
maximizáre s.f. maximalizare. *Maximizarea eficacității școlii este o cerință a momentului.*
máximum s.n. (*în opoz. cu „minim”, „minimum”*) maxim[1].
maz s.n. (*reg.*) v. Email. Glazură. Smalț.
mazác, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.
mázăre s.f. (*bot.*) **1** (*și **mazăre-de-câmp**, **mazăre-rotundă***) *Pisum sativum*; ‹reg.› măzărită. **2** ***mazăre-furajeră*** = *Lathyrus sativus*; latir; ***mazăre-sălbatică*** = **a** *Pisum elatius*; ‹reg.› lintișoară; **b** (*reg.*) v. Coroniște (*Coronilla varia*); **c** (*reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*); (*reg.*) ***mazăre-pădureață*** v. Orăstică (*Lathyrus niger* și *Lathyrus vernus*); (*art.*) ***mazărea-mâții*** v. Punguliță (*Thlaspi arvense*). **3** (*pop.*) ***mazăre-turcească*** v. Dungățea. Năut (*Cicer arietinum*). **4** (*reg.; și **mazăre-albă**, **mazăre-de-grădină***) v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*). **5** (*reg.; și **mazăre colțurată***) v. Linte (*Lens culinaris*).
mazdeeán, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) mazdeist.
mazdeísm s.n. (*relig.*) parsism, zoroastrism, ‹înv.› magism. *Mazdeismul este religia vechilor mezi și perși, bazată pe principiul dualist al binelui și al răului.*
mazdeíst, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) mazdeean. *Mazdeiștii sunt adepții mazdeismului.*
mazétă s.f. (*la unele j. de noroc, la biliard etc.; fam.*) v. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neștiutor.
mázgă s.f. (*zool.; înv. și reg.*) v. Catârcă.
mazilí vb. IV. tr. **1** (*polit.; compl. indică monarhi*) a descăuna, a detrona, ‹rar› a răzdomni, ‹înv.› a depune, ‹fig.; înv. și pop.› a surpa, ‹fig.; înv.› a doborî. *Conspiratorii încearcă să-l mazilească pe rege.* **2** fig. (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], a scoate, ‹fig.› a descăuna, a detrona, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a mazilit din funcția de secretar de stat.*
mazilíe s.f. (*polit.; înv.*) v. Descăunare. Detronare. Mazilire. Mazilit[1].
mazilíre s.f. **1** (*polit.*) descăunare, detronare, mazilit[1], ‹înv.› azlu, luare de scaun, mazilie, ‹fig.; înv.› doborâre, surpare, surpare de scaun. *Planul de mazilire a regelui nu a reușit.* **2** fig. desărcinare, destituire, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Mazilirea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.*
mazilít[3] s.n. **1** (*polit.*) descăunare, detronare, mazilire, ‹înv.› azlu, luare de scaun, mazilie, ‹fig.; înv.› doborâre, surpare, surpare de scaun. **2** fig. desărcinare, destituire, eliberare, îndepărtare, scoatere, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, ‹fig.; fam.› debarcare.
mazilít[2]**, -ă** adj. **1** (*polit.; despre monarhi*) detronat, ‹fig.; înv.› doborât. *Regele mazilit a luat calea exilului.* **2** fig. (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) destituit, îndepărtat, revocat, scos[2], ‹fig.› detronat, ‹fig.; fam.› debarcat. *Consilierul mazilit s-a întors la profesia de bază.*
mázlu s.n. (*reg.*) v. Email. Glazură. Smalț.
mazút s.n. (*ind. petrol.; rar*) v. Păcură.
măcár adv., conj. coord. disj. **I** adv. **1** (*restrictiv*) barem[1], ‹pop. și fam.› încaltea, ‹înv și reg.› încai, ‹reg.› batăr, magă[1], săvai. *Dacă tot ai venit, măcar ajută-mă la treabă. Vreau să o văd, măcar pentru o clipă.* **2** (*conces.*) chiar, ‹pop.› încă. *Nu poți s-o obligi să facă acest lucru, măcar să te pui în ruptul capului.* **3** (*consec.-final*) abia, barem[1], doar. *Aleargă puțin, măcar te vei mai încălzi!* **II** conj. coord. disj. (*în corelație cu sine însuși sau cu „fie”, „ori”, „sau”, introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție; reg.*) v. De[1]. Fie[1]. Ori. Sau.
măcăcăí vb.IV. intr. (*reg.; despre rațe*) v. Măcăi. Măcăli. Măcăni.
măcăduí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.
măcăí vb. IV. intr. **I 1** (*despre rațe*) a măcăli, a măcăni, ‹reg.› a hăcăi, a măcăcăi, a mărțăi, a ocăi, a răcăli[1]. **2** (*reg.; despre broaște*) v. Miorcăi. Ocăcăi. Orăcăi. **II** fig. (*peior.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Meliță. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.
măcăiálă s.f. măcăire, măcăit, măcăitură, măcănit, măcănitură, ‹reg.› ocăcăit, ocăit.
măcáire s.f. măcăială, măcăit, măcăitură, măcănit, măcănitură, ‹reg.› ocăcăit, ocăit. *Dinspre baltă se aude măcăirea rațelor.*
măcăít s.n. măcăială, măcăire, măcăitură, măcănit, măcănitură, ‹reg.› ocăcăit, ocăit.
măcăitúră s.f. măcăială, măcăire, măcăit, măcănit, măcănitură, ‹reg.› ocăcăit, ocăit.
măcăleándru s.m. (*ornit.*) **1** *Erithacus rubecula*; gușă-roșie, ‹reg.› ochiul-boului (v. *ochi*[1]), para-focului (v. *pară*[1]), piept-mohorât, piept-roșu, pietroșel, pietruș, prigoare, prigoare-cu-gât-roșu, roșioară (v. *roșior*), țingălău. **2** *Rubecula familiaris*; ‹reg.› prigoare.
măcălí vb. IV. intr. (*despre rațe*) a măcăi, a măcăni, ‹reg.› a hăcăi, a măcăcăi, a mărțăi, a ocăi, a răcăli[1].
măcăní vb. IV. **1** intr. (*despre rațe*) a măcăi, a măcăli, ‹reg.› a hăcăi, a măcăcăi, a mărțăi, a ocăi, a răcăli[1]. **2** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
măcănít s.n. măcăială, măcăire, măcăit, măcăitură, măcănitură, ‹reg.› ocăcăit, ocăit.
măcănitór, -oáre s.m., s.f. (*jar.*) v. Ochelarist.
măcănitúră s.f. măcăială, măcăire, măcăit, măcăitură, măcănit, ‹reg.› ocăcăit, ocăit.
măcău s.n. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** v. Baston. **3** v. Toiag. **4** (*anat.; la coada calului*) v. Cotor. Rădăcina cozii (v. *rădăcină*). Rădăcină. **5** (*la coada coasei*) v. Cocârlă.
măcăúț s.n. (*reg.*) v. Bâț de chibrit. Chibrit.
măceașă s.f. (*bot.*) ‹reg.› cacaderie, căcădușă, scoabă, scobicea, scobitură, zgorghină. *Măceașa este fructul măceșului.*
măcél s.n. **1** carnaj, masacru, omor, ‹înv. și pop.› pieire, pierzanie, pierzare, ‹reg.› mișaraș, mortișag, ‹înv.› măcelărie, meserniță, sângerare, tăiere, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹poetic› baie de sânge (v. *baie*[1]), moarte, ‹fig.› abator, ‹fig.; livr.› hecatombă, ‹fig.; înv.› meserniță. *Confruntarea dintre cele două clanuri adverse s-a transformat într-un adevărat măcel.* **2** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› omor. *Când se anunță reduceri de prețuri, este măcel prin magazine.*
măcelár s.m. **1** ‹pop.› casap, ‹reg.› misar, misaraș, ‹înv.› chesăgiu, meserciu. *Este măcelar într-un abator.* **2** (*înv.*) v. Călău. Gâde.
măcelăreásă s.f. ‹reg.› misarăsiță.
măcelărí vb. IV. tr. **1** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a extermina, a masacra, a nimici, a prăpădi, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a stârpi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfărâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele măcelăresc milioane de oameni.* **2** (*pop.; compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) v. Ciopârți. Sfârteca. Sfâșia.
măcelăríe s.f. **1** (*com.*) carmangerie, ‹înv. și reg.› meserniță, ‹reg.› cămară, cărnărie, căsapniță, căsăpie, fleșcărie, ‹înv.› scaun, trunchi. *Se duce până la măcelărie pentru a cumpăra carne de vițel.* **2** (*înv. și reg.*) v. Abator. **3** (*înv.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor.
măcelărire s.f. decimare, decimație, destrucție, distrugere, exterminare, exterminație, masacrare, nimicire, ‹rar› măcelărit[1], ‹pop. și

fam.› stârpire, ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost măcelărirea populațiilor din zonele de conflict.*

măcelărít[1] s.n. (*rar*) v. Decimare. Decimație. Destrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire.

măcelărít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre ființe, colectivități etc.*) decimat, distrus, exterminat, masacrat, nimicit, ‹pop. și fam.› stârpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații măcelărite.* **2** (*pop.; despre animale moarte sau sacrificate ori despre părți ale corpului lor*) v. Ciopârțit[2]. Sfârtecat. Sfâșiat. **II** fig. (*pop.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Dărâmat[2]. Distrus. Epuizat. Extenuat. Frânt. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Rupt. Secat[2]. Secătuit. Sfârșit[2]. Sleit[2]. Stins[2]. Stors[2]. Surmenat. Terminat[2]. Topit[2]. Trudit. Uzat. Vlăguit. Zdrobit.

măcéș s.m. (*bot.*) **1** *Rosa canina*; trandafir-sălbatic, ‹pop.› curul-boului (v. *cur*), răsură[1], trandafiraș, ‹reg.› cacadâr, căcăduș, laba-mâței (v. *labă*), mărăcine, rug, rug-de-câmp, rug-de-măceș, rug-sălbatic, rugul-vacii (v. *rug*), rujă, rujiță, scoabe (v. *scoabă*), scobituri (v. *scobitură*), scoruș-nemțesc, sipică, spin, trandafir-de-câmp, trandafir-de-munte, trandafir-pitic, trandafirul-câmpului (v. *trandafir*), zgorghin. **2** ***măceș-de-munte*** = (*Rosa pendulina*); trandafir-de-munte. **3** (*reg.*) v. Moșmon (*Mespilus germanica*). **4** (*reg.*) v. Păducel (*Crataegus oxycantha*).

măcína vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) părăgini, a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a măcinat cu timpul. Igrasia a măcinat chiliile mănăstirii.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, țărmuri etc.*) a (se) mina, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) scobi, ‹reg.› a (se) nisipi, ‹fig.› a (se) mânca. *Valurile mării au măcinat țărmul. Malurile s-au măcinat din cauza apei.* **3** tr. (*fiziol.; pop.; despre organele digestive sau, p. ext., despre ființe; compl. indică alimente introduse în organism*) v. Digera. Mistui. **II** fig. **1** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl macină situația în care se află.* **2** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se macină în tăcere.* **3** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au măcinat plămânii.* **4** tr., intr. a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Vecinele ei macină vrute și nevrute. Cele două prietene macină toată ziua la telefon.*

măcinár s.m. (*reg.*) v. Morar.

măcináre s.f. **I 1** măcinat[1], măciniș, ‹rar› măcinătură. *S-a dus la moară pentru măcinarea grâului.* **2** dărăpănare, degradare, deteriorare, părăginire, ruinare, stricare. *Măcinarea conacului s-a produs în timp.* **3** minare, roadere, săpare, săpat[1]. *Țărmul mării se poate surpa oricând din cauza măcinării produse de valuri.* **II** fig. chin, frământare, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› foc, iad, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat o mare măcinare sufletească.*

măcinát[1] s.n. măcinare, măciniș, ‹rar› măcinătură.

măcinát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, părăginit, ruinat, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, răntuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul măcinat a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **2** (*despre maluri, țărmuri etc.*) ros, săpat[2], ‹fig.› mâncat[2]. *Porțiuni din țărmul măcinat încep să cadă în mare.*

măcinătúră s.f. **1** (*concr.*) mâncătură, roșătură. *Zidul cetății are multe măcinături.* **2** (*rar*) v. Măcinare. Măcinat[1]. Măciniș. **3** (*concr.; rar*) v. Măciniș.

măciníș s.n. **1** măcinare, măcinat[1], ‹rar› măcinătură. **2** (*concr.*) ‹rar› măcinătură. *Măcinișul rezultă din măcinarea grâului sau a altor produse.*

măciúcă s.f. **I 1** bâtă, ciomag, par, ‹rar› baltag, temleac, ‹pop.› toroipan, ‹reg.› bâzdoacă, botă[1], ceatlău, colvă, crivac, dârjală, dârjău, ferchezău, ghioagă, hahău, haidamac, hudumac, hudu-varcă, jarchină, jilăvete, macă, măcău, mătcă, moacă, nageac, oritac, otic, oticău, otincea, pătăchie, ștremeleag, șuvei, tașmău, tămânjer, tăujer, toropală, tufan, tufă, tuică, ‹înv.› fuscel, fuște, ‹fig.; reg.› crăciun. *L-a lovit cu o măciucă.* **2** mai[3]. *Măciuca este folosită la bătut, îndesat, tasat etc.* **3** măciulie, ‹reg.› nod. **4** (*reg.*) v. Cârjă. **5** (*reg.*) v. Baston. **6** (*reg.*) v. Par. Prăjină. **7** (*la fusul de tors; reg.*) v. Prâsnel. Sfârleză. Titirez. **8** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]).Penis. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Capsulă. Măciulie. **2** (*art.*) ***măciuca-ciobanului*** v. **a** Rostogol. Scai. Scaiete (*Echinops sphaerocephalus*); **b** Tătarnică (*Echinops commutatus*). **3** (*la pl. **măciuci***) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

măciuchíță s.f. (*reg.*) **1** v. Măciucuță. **2** (*bot.; reg.*) v. Ferigă (*Phegopteris dryopteris*).

măciucúță s.f. ‹reg.› măciuchiță.

măciuliát, -ă adj. (*reg.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

măciulíe s.f. **I 1** gămălie, ‹reg.› căciulie. *Boldul are la un capăt măciulie.* **2** măciucă, ‹reg.› nod. *Bastonul bătrânului domn are o măciulie de argint.* **II** (*bot.*) capsulă, ‹reg.› bocioacă, bociulie, căciulie, măciucă. *A scos semințele din măciuliile macilor.*

măcríș s.m. (*bot.*) **1** *Rumex acetosa*; oxalis ‹pop.› acriș, ‹reg.› cocâzar, covășiță, racamete. **2** *Rumex acetosella*; ‹reg.› burbunecă, lujerul-broaștei (v. *lujer*), schiaz. **3** *Oxalis acetosella*; ‹reg.› măcriș-de-pădure, măcriș-iepuresc, măcrișor, măcrișul-iepurelui, mătreață, mușchi[2], pita-cucului (v. *pită*), trifoi-acru, trifoi-iepuresc, trifoi-măcriș. **4** *Acetosa pratensis*; ștevie, ‹pop.› acriș. **5** ***măcriș-de-apă*** = *Rumex palustris*; dragavei, dragaveică, ștevie, ștevie-de-baltă; (*art.*) ***măcrișul-calului*** = **a** *Rumex conglomeratus*; ștevie, ‹reg.› brustan, dragavei, dragomir; **b** *Rumex patientia*; ștevie, ștevie-bună, ștevie-de-grădină, ștevie-de-mâncare, ‹reg.› spanac-de-Anglia, spanac-englezesc, urzica-raței (v. *urzică*); (*reg.*) ***măcriș-de-baltă*** v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*); ***măcriș-de-pădure*** = ***măcriș-iepuresc*** = (*art.*) ***măcrișul-iepurelui*** v. Măcriș (*Oxalis acetosella*); ***măcriș-păsăresc*** = ***măcriș-spinos*** v. Dracilă (*Berberis vulgaris*); (*art.*) ***măcrișul-caprei*** v. Degetărel. Degetăruț. Potiraș (*Soldanella major*).

măcrișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Măcriș (*Oxalis acetosella*).

măcút s.m. (*bot.; reg.*) v. Mac. Mac-de-câmp. Mac-roșu (*Papaver rhoeas*).

mădărí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia. **3** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Râde.

mădărít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.

mădățíe s.f. (*reg.*) v. Încăpățânare. Îndărătnicie. Nătângie. Obstinație. Recalcitranță.

mădulár s.n., s.m. **I** s.n. (*anat.*) **1** (*mai ales la pl. **mădulare***) extremitate, membru, ‹fam.› ciolan. *Frigul puternic de afară i-a cuprins mădularele.* **2** (*înv. și pop.; și, art., înv., în forma **mădulariu, mădulariul udului***) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **3** (*la pl. **mădulare**; înv.*) v. Oase (v. *os*). Oseminte. Rămășițe (v. *rămășiță*[1]), Resturi (v. *rest*). **II** s.m. (*înv.*) **1** (*adm.*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș. **2** v. Membru.

mădulárіu s.n. (*anat.; înv.*) = mădular.

măduvă s.f. **I 1** (*anat.*) ‹înv.› mojdan. *Măduva ajută la formarea sângelui și a țesutului osos.* **2** (*bot.; mai ales la arbori*) inimă, ‹înv.› gras. *Copacul a fost tăiat pentru că măduva tulpinii a început să se usuce.* **3** (*bot.; la plante*) sevă, suc, ‹pop.› lapte, mâzgă, must, mustăreață, ‹reg.› mâzgală, miericică, muc, mursă, usuc, ‹înv.› lapte vegetal, umezeală. *Măduva circulă prin vasele libero-lemnoase ale plantelor.* **II** fig. esență, fond, materie, ‹fig.› inimă, miez, nucleu, sâmânță, sâmbure. *Încearcă să pătrundă măduva lucrurilor. Umorul și autoironia constituie măduva personalității sale.*

măduvioáră s.f. (*anat.*) ‹reg.› măduviță, măduvuță.

măduvíță s.f. (*anat.; reg.*) v. Măduvioară.

măduvós, -oásă adj. fig. (*înv.*) v. Substanțial.
măduvúță s.f. (*anat.; reg.*) v. Măduvioară.
măgár s.m. **I** (*zool.*) *Equus asinus*; asin, ‹reg.› măgăreț, ‹glum.› urecheat, urechilă. **II** (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Capră. **2** ‹reg.› căciulă, clop, popa-crucilor (v. *popă*[2]), popă[2], preoteasă. *Măgarul este un snop de grâu care, pus în vârful unei grămezi de snopi, o apără de ploaie.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
măgădán s.m. (*pop.* și *fam.*) v. Lungan. Vlăjgan.
măgădău s.m. (*pop.* și *fam.*) v. Lungan. Vlăjgan.
măgăoáie s.f. (*pop.*) **1** v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș. **2** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
măgăráș s.m. (*zool.; reg.*) v. Măgăruș.
măgăreáță s.f. **1** (*zool.; înv.* și *reg.*) v. Măgăriță. **2** (*med.; reg.*) v. Tuse convulsivă.
măgărél s.m. (*zool.; reg.*) v. Măgăruș.
măgărésc, -eáscă adj. fig. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› bolovănos, cazon, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări măgărești. A considerat răspunsul lui cam măgăresc.*
măgăréște adv. fig. (*modal*) necugetat, neghiobește, nerozește, prostește, stupid. *S-a purtat măgărește cu ea și a avut de suferit.*
măgăréț s.m. (*zool.; reg.*) v. Asin. Măgar (*Equus asinus*).
măgăríe s.f. aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu măgărie.*
măgăríță s.f. **1** (*zool.*) ‹înv. și reg.› măgăreață, ‹înv.› asină. *Măgărița este femela măgarului.* **2** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce.
măgărúș s.m. (*zool.*) ‹reg.› măgăraș, măgărel, măgăruț, ‹înv.› asinaș, asinel.
măgărúț s.m. (*zool.; reg.*) v. Măgăruș.
măgdălán s.m. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).
măgdălánă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Caisă. **2** v. Zarzără.
măgherúșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
măghirán s.m. (*bot.*) = maghiran.
măglisitúră s.f. (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.
măguiáță s.f. (*reg.*) v. Mogâldeață. Mușuroi[1].
măguleálă s.f. adulare, adulație, flatare, lingușeală, lingușire, măgulire, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› mâglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură.
măgulí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a linguși, ‹înv. și pop.› a lingări, ‹fam.; iron.› a flaușa, ‹înv. și reg.› a șutili, ‹reg.› a lifui, a lingăi, a mâglisi, ‹fig.› a linge, a peria, a pomăda, a tămâia, ‹arg.› a limba. *Își măgulește șeful pentru a fi promovată.* **2** (*compl. indică oameni*) a complimenta, a flata. *Oamenii orgolioși se simt bine când sunt măguliți.* **3** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **4** (*înv.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.
măgulicíos, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Calin. Lingușitor. Măgulitor.
măgulíre s.f. **1** adulare, adulație, flatare, lingușeală, lingușire, măguleală, ‹rar› flaterie, lingușitorie, ‹fam.› linguș, ‹înv. și reg.› colachie, olastiseală, șuteală[1], ‹reg.› mâglisire, ‹înv.› lingare, lingăriciune, lingărie, lingărire, lingăritură, linguitură, lingușie, lingușitură, măgulitură, molcomire, pohlibuitură, ‹fig.› gâdilare, tămâiere, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Măgulirea șefului enervează pe oamenii onești.* **2** complimentare, flatare. *Măgulirea unui om orgolios îți atrage bunăvoința acestuia.* **3** (*mai ales la pl. **măguliri***) amabilități (v. *amabilitate*), compliment, flatare, galanterii (v. *galanterie*), laudă, ‹reg.› parigorie. *Femeile sunt sensibile la măguliri.*
măgulít, -ă adj. (*despre oameni*) flatat. *Se simte extrem de măgulit pentru încrederea pe care i-o acordă.*
măgulitór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) calin, lingușitor, ‹reg.› lingăcios, mâglisitor, ‹înv.› îmbunător, măgulicios, ‹fig.; înv.› lins[2]. *Se lasă amăgiți ușor de vorbele măgulitoare ale celor interesați.* **2** (*înv.; mai ales despre vorbe, gesturi ale oamenilor*) v. Alintător. Calin. Dezmierdător. Mângâietor.
măgulitúră s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măguleală. Măgulire.
măgură s.f. **1** (*geomorf.*) gorgan, movilă, ‹reg.› copancă, copârțău, gâlmei, grui[2], holm, popină. *Măgurile se află de obicei în regiunile de câmpie și de podișuri joase.* **2** gorgan, tumul. *Măgura este o movilă funerară în care au fost descoperite vestigii arheologice.*
măhălós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Mătăhălos. Voluminos.
măi interj. (*exprimă o atenționare sau introduce o interpelare; pop.* și *fam.*) ‹pop. și fam.› bă!, bre!, ‹pop.› hăi! *Măi! pleacă de acolo!*
măiág s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.
măicíță s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
măiculeánă s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
măiculíță s.f. (*pop.*) v. Măicuță. Mămică.
măiculúță s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
măicușoáră s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
măicúță s.f. **1** mămică, ‹pop.› măiculiță, mămucă, mămuliță, mămușoară, mămuță, ‹fam.› mămicuță, mămincu, mămiță, mică[2], mimă, ‹reg.› măiciță, măiculeană, măiculuță, măicușoară, mămulea, mămuleană, mămulică, mămulioară, mămulucă, mămuluță. *Copilul își așteaptă măicuța să-l ia de la grădiniță.* **2** (*relig.*) călugăriță, maică, mielușa lui Dumnezeu (v. *mieluș*), mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahă (v. *monah*), monahie[1], ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*). *Agapia este o mănăstire de măicuțe.*
măieríște s.f. (*agric.; reg.*) v. Fermă.
măiestrésc, -eáscă adj. (*în credințe și superstiții; pop.; despre practici, îndeletniciri etc.*) v. Magic. Vrăjitoresc.
măiestréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Dotat. Înzestrat. Talentat.
măiestrí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti.
măiestríe s.f. **I** **1** artă, dibăcie, iscusință, îndemânare, meșteșug, pricepere, stil, știință, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă măiestrie.* **2** virtuozitate. *Marele violonist cântă cu măiestrie. CD-ul cuprinde piese de mare măiestrie.* **3** (*lit.; înv.*) ***măiestrie dramatică*** v. Artă dramatică. Dramă. **4** (*înv.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **5** (*relig. creștină; înv.*) v. Dar[2]. Favoare. Grație. Har. **II** (*în credințe și superstiții; înv.* și *reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **III** (*înv.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.
măiestrít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) artistic, iscusit, măiestru, meșteșugit, ‹rar› meșteșugesc, ‹înv.› maestros. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Dotat. Înzestrat. Talentat. **II** adv. (*modal*) artistic, iscusit, meșteșugit, ‹rar› măiestru. *A cusut măiestrit haina.*
măiéstru, măiástră adj., adv., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abil, destoinic, deștept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹pop. și fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meșter, ‹înv. și reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meșteșugaret, meșteșugaș, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător măiestru.* **2** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) artistic, iscusit, măiestrit, meșteșugit, ‹rar› meșteșugesc, ‹înv.› maestros. *A realizat o traducere măiastră, de mare valoare literară.* **3** (*mitol. pop.; despre anumite obiecte*) fermecat, magic, minunat, năzdrăvan, vrăjit[2]. *Zâna a atins-o cu o baghetă măiastră și a transformat-o în privighetoare.* **II** adv. (*modal; rar*) v. Artistic. Iscusit. Măiestrit. Meșteșugit. **III** s.f. (*mitol. pop.; pop.*) **1** (*mai ales în basme*) v. Crăiasă. Fee. Zână. Zână măiastră. **2** (*la pl. **măiestre***) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **3** (*la pl. **măiestre***) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **IV** s.m. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Șaman. Vrăjitor.

măiétic s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) **1** v. Caltaboș. **2** v. Sângerete.
măiéț s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Tindeche.
măimucói s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.
măimúț s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.
măistoríe s.f. (*reg.*) v. Meserie. Meșteșug.
măiúg s.n. **1** măiuț. **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Tindeche.
măiugár s.m. (*reg.*) v. Piuar.
măiúgă s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
măiúț s.n. **1** măiug. *Sfarmă sarea cu un măiuț.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Femeiușcă. Muierușcă. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.
măjăr s.m. (*pesc.; înv.*) v. Pescar. Pescuitor.
măjăríe s.f. (*fin.; în trecut ; înv.*) v. Măjărit.
măjărít s.n. (*fin.; în trecut*) ‹înv.› majărie. *Măjăritul era un impozit perceput pe negoțul de pește.*
mălái s.n. **I 1** (*ind. alim.*) făină de porumb, ‹reg.› făină de păpușoi, gâf. *Mămăliga se face din mălai.* **2** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **II** (*bot.*) **1** ***mălai-mărunt*** = *Equisetum arvense*; barba-ursului (v. *barbă*), coada-calului (v. *coadă*), mana-câmpului (v. *mană*), ‹rar› equisetum, ‹reg.› barba-sasului (v. *barbă*), brad, brădișor, coada-iepei (v. *coadă*), coada-mânzului (v. *coadă*), codâie, deznodățel, iarbă-de-cositor, mâță, mierea-ursului (v. *miere*), motan, motocel, mucul-curcanului (v. *muc*), nodățică, părul-porcului (v. *păr*), peria-ursului (v. *perie*), perie, perie-ursească, pujlă, rușinea-ursului (v. *rușine*), slăbănog, șirușliță, unterniță, ursancă, ursoaică[1]; (*art.*) ***mălaiul-cucului*** = **a** *Luzula pilosa*; rugină, ‹reg.› horști, iarba-mlaștinii (v. *iarbă*), papură-flocoasă, părasin, păuniță, spetează; **b** *Luzula campestris*; ‹reg.› grâul-cucului (v. *grâu*). **2** (*reg.*) v. Porumb (*Zea mays*). **3** (*reg.; și* ***mălai-roșu***) v. Mei (*Panicum miliaceum*). **4** (*reg.; și* ***mălai-tătăresc, mălai-turcesc***) v. Mătură (*Sorghum vulgare*). **III** (*la pl.* ***mălaie***; *agric.; reg.*) **1** v. Meiște. **2** (*colect.*) v. Porumb. Porumbiște.
mălătă s.f. **1** (*vit.; înv.* și *reg.*) v. Tescovină. **2** (*culin.; înv.*) v. Mămăligă.
mălaúcă s.f. (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie.
mălăcél s.m. (*bot.; înv.*) v. Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*).
mălăcínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Busuioc (*Ocimum basilicum*).
mălăí vb. IV. refl. (*reg.; despre fructe*) v. Făinoșa.
mălăiáș s.n. (*pop.*) ‹reg.› mălăiel.
mălăicíos, -oásă adj. (*reg.; despre unele fructe*) v. Făinos. Mălăieț. Mălăios.
mălăiél s.n. (*reg.*) v. Mălăiaș.
mălăiétic, -ă adj. (*reg.; despre unele fructe*) v. Făinos. Mălăieț. Mălăios.
mălăiéț, -iáță adj. **1** (*despre unele fructe*) făinos, mălăios, ‹reg.› mălăicios, mălăietic, mălăiețos, mălăit. *Nu-i plac merele mălăiețe.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.
mălăiețá vb. I. refl. (*pop.; despre fructe*) v. Făinoșa.
mălăiețós, -oásă adj. (*reg.; despre unele fructe*) v. Făinos. Mălăieț. Mălăios.
mălăínă s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.
mălăiós, -oásă adj. (*despre unele fructe*) făinos, mălăieț, ‹reg.› mălăicios, mălăietic, mălăiețos, mălăit. *Nu-mi plac merele mălăioase.*
mălăíște s.f. (*agric.; reg.*) **1** v. Meiște. **2** (*colect.*) v. Porumb. Porumbiște. **3** v. Porumbiște.
mălăiștínă s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.
mălăít, -ă adj. (*reg.; despre unele fructe*) v. Făinos. Mălăieț. Mălăios.
mălăói s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum chemaecistus* și *Helianthemum vulgare*). **2** v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum alpestre* și *Helianthemum rupifragum*).
mălăúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Nalbă. Nalbă-mică (*Malva silvestris*).
mălín s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***mălin-alb, mălin-negru***) *Prunus padus*; ‹reg.› prun-sălbatic. **2** (*reg.*) v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*). **3** (*reg.*) v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*). **4** (*reg.; și* ***mălin-roșu***) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **5** (*reg.*) v. Mahaleb. Vișin-turcesc (v. *vișin*[1]) (*Prunus mahaleb*). **6** (*reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **7** (*reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*). **8** (*reg.*) v. Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*). **9** (*reg.*) ***mălin-verde*** v. Liliac[1]. Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-persan (v. *liliac*[1]) (*Syringa persica*); ***mălin-sălbatic*** v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*).
mălinițá s.f. (*bot.; reg.*) v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*).
măltărí vb. IV. tr. (*constr.; reg.*) **1** (*compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui. **2** (*compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.
măltărúi vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.
mălurát, -ă adj. (*fitopat.; despre unele cereale*) măluros[1]. *Plantele mălurate se înnegresc din cauza mălurii.*
mălúră s.f. **I** (*fitopat.*) cărbune, tăciune, ‹pop.› arici[1]. *Mălura este o boală a plantelor, provocată de ciuperci parazite.* **II** (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*). **2** (*art.; reg.*) ***mălura-bălții*** v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*).
mălurící s.m. pl. (*bot.*) **1** *Orobus variegatus*; ‹reg.› măzărichea-cucului (v. *măzăriche*), orăstică. **2** (*reg.*) v. Orăstică (*Lathyrus niger* și *Lathyrus vernus*).
mălurós[1], -oásă adj. (*fitopat.; despre unele cereale*) mălurat.
mălurós[2], -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Răpos[1]. Vertical. **2** (*despre țări, teritorii etc.*) v. Riveran.
mălușór s.n. (*geomorf.; pop.*) ‹pop.› măluț.
măiúț s.n. (*geomorf.; pop.*) ‹pop.› mălușor.
mămăligăr s.n., s.m. **1** s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț. **2** s.m. (*peior.*) v. Sătean. Țăran.
mămăligă s.f. **I** (*culin.*) **1** ‹reg.› bădărău, coleașă, geandră, mandră[2], tocană, ‹înv.› mălată, polentă. *Tochitura se mănâncă cu mămăligă. Îi place mămăliga cu brânză de oi.* **2** ***mămăligă pripită*** = ‹reg.› mămăligă slobozită. *Mămăliga pripită se mestecă pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită*; (*reg.*) ***mămăligă slobozită*** v. Mămăligă pripită. **II** fg. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Bleg. Mototol.
mămăligătór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.
mamăligău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.
mămăligói s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.
mămăligós, -oásă adj. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.
mămărúță s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
mămésc, -eăscă adj. (*rar*) v. Matern.
mămește adv. (*modal; rar*) v. Matern.
mămícă s.f. măicuță, ‹pop.› măiculiță, mămucă, mămuliță, mămușoară, mămuță, ‹fam.› mămicuță, mămincu, mămiță, mică[2], mimă, ‹reg.› măiciță, măiculeană, măiculuță, măicușoară, mămulea, mămuleană, mămulică, mămulioară, mămulucă, mămuluță. *Copilul își așteaptă mămica să-l ia de la grădiniță.*
mămicúță s.f. (*fam.*) v. Măicuță. Mămică.
mămíe s.f. (*rar*) v. Maternitate.
mămíncu subst. (*fam.*) v. Măicuță. Mămică.
mămíță s.f. (*fam.*) v. Măicuță. Mămică.
mămúcă s.f. (*pop.*) v. Măicuță. Mămică.
mămuleă s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămuleánă s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămulícă s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămulioáră s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămulíță s.f. (*pop.*) v. Măicuță. Mămică.
mămulúcă s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămulúță s.f. (*reg.*) v. Măicuță. Mămică.
mămușoáră s.f. (*pop.*) v. Măicuță. Mămică.
mămúță s.f. (*pop.*) v. Măicuță. Mămică.
mănăstíre s.f. **1** (*relig.*) locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), ‹la catolici› abație, claustru, ‹înv.› convent, monaster. *Mănăstirile din nordul Moldovei sunt renumite în întreaga lume.* **2** (*arhit. bis.; reg.*) v. Catedrală.
mănăstirésc, -eăscă adj. (*relig.*) călugăresc, monahal, monahicesc, ‹rar› claustral, ‹înv.› călugărițesc, călugăros, îngeresc, monahic, monastic. *S-a hotărât să îmbrace hainele mănăstirești. A optat pentru viața mănăstirească.*
mănănțălá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu" sau de o prop. compl. dr.*) v. Amenința. Avertiza.
măndúlă s.f. (*bot.; reg.*) v. Zarzără.
măngălău s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) ‹reg.› maglă, mânjălău, zolitor. *Unele femei freacă pe măngălău rufele la spălat.* **2** (*gosp.*) ‹reg.› plăcintor. *Măngălăul este o bucată dreptunghiulară de lemn cu una dintre suprafețe brăzdată de șanțuri, pe care se calcă rufele din pânză groasă, înfășurate în prealabil pe un sul de lemn.* **2** (*agric.*) v. Tăvălug. Vălătuc.

mănós, -oásă adj. **I 1** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, productiv, roditor, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este mănos.* **2** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mult, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost mănoase.* **II** fig. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, fructuos, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› gras, roditor, rodnic. *Contractul este mănos pentru ambele părți.*

mănoșie s.f. **1** (*rar*) v. Fecunditate. Fertilitate. Productivitate. Rodire. Rodnicie. Ubertate. **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

mănuncheá vb. I. tr. (*rar; compl. indică cerealele secerate, tulpini de flori etc.*) v. Înmănunchea.

mănúnchi s.n. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) **1** ‹pop.› mănușă, mână, polog[1], ‹reg.› mânună, otcoș, smoc, vâslă. *A dat calului un mănunchi de fân.* **2** buchet, ‹rar› legătură, ‹pop.› steblă, ‹reg.› chită[2], smoc, stol, struț, șomoiog, șomoltoc, vârstă[2], ‹înv.› snop. *A cules un mănunchi de flori de câmp.* **3** legătură, snop. *Cei doi cărau în spate câte un mănunchi mare de nuiele.* **4** legătură, snop, ‹reg.› smoc. *Când ajunge acasă, pune mănunchiul de chei pe masă.* **5** fascicul, ‹rar› sul, ‹pop.› snop. *Proiectorul trimite un mănunchi de raze spre luciul mării.* **II 1** (*la unele unelte; înv. și reg.*) v. Coadă. Mâner. **2** (*la unele unelte și arme; înv. și reg.*) v. Mâner. Plăsea. **3** (*tehn.; la sucala de depănat; reg.*) v. Coarbă. **4** (*la coada coasei; reg.*) v. Cocârlă. **III** (*bot.; reg.*) v. Splinuță. Splinuță-de-aur (*Solidago virgaurea*).

mănunchiáș s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Buchețel.

mănunchiuléț s.n. (*reg.;de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Buchețel.

mănușát, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre mâinile lor*) v. Înmănușat.

mănúșă s.f. **I 1** (*arheol.; la oale, vase, cănі*) toartă, ‹reg.› baier. *Arheologul a descoperit un vas cu o mănușă ruptă.* **2** ‹înv.› brâncă[2]. *Mănușa este un vechi instrument de tortură.* **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) bată, bătează, braț, brățară, fălcea, fofează, lopățea, mână, speteză. *Mănușile sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **4** (*tehn.; la car sau la căruță*) ‹reg.› cotoi, mână, stâlpușor. *În mănuși se fixează scândurile pentru a alcătui codârla.* **5** (*tehn.; la sanie*) țeapă, ‹reg.› mână, picior, popic, țepăruie, țepie, țepigă, țepușă. *Mănușile, înfipte vertical la extremitățile oplenelor, sprijină loitra.* **6** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Mănunchi. **7** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **8** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Leucă. **9** (*tehn.; la sucala de depănat; reg.*) v. Coarbă. **10** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Măsea. **11** (*la sucală sau la tocilă; reg.*) v. Mâner. **12** (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare. **13** (*la unele unelte și arme; reg.*) v. Mâner. Plăsea. **II** (*arg.*) **1** v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **2** (*la pl. **mănuși***) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*).

mănușér s.n. (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Telegău.

măr[1] s.m. (*bot.*) ***măr-pădureț*** = *Malus sylvestris*; ‹reg.› corobeață; (*reg*) ***măr-auriu*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*); ***măr-de-țitron*** v. Lămâi (*Citrus limon*); ***măr-ghimpos*** = (*art.*) ***mărul-porcului*** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); ***măr-gutui*** v. Gutui (*Cydonia oblonga*); (*art.*) ***mărul-cucului*** v. Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*); ***mărul-lupului*** v. **a** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **b** Dalac (*Paris quadrifolia*); **c** Aconit. Omag (*Aconitum napellus*); **d** Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*); ***mărul-strigoiului*** v. Stirigoaie (*Veratrum album*).

măr[2] s.n. **I** (*art.; anat.; la oameni*) **1** (*pop.*) ***mărul lui Adam*** v. Cartilaj tiroid. **2** (*la pl.; înv. și reg.*) ***merele obrazului*** v. Pometi. Umerii feței (v. *umăr*). Umerii obrajilor (v. *umăr*). **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și **măr-de-pământ***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **2** ***măr-de-pământ*** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*); ***măr-de-stejar*** v. Gală[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar; ***măr-de-țitron*** v. Lămâie; ***măr-gutuie*** v. Gutuie; ***măr-paradis*** v. Pătlăgea. Pătlăgea-de-paradis. Pătlăgea-galbenă. Pătlăgea-roșie. Pătlăgică. Roșie (v. *roșu*). Tomată (*Lycopersicum esculentum*).

mărár s.m. sg. (*bot.*) **1** *Anethum graveolens*; ‹reg.› copre. **2** (*art.; reg.; și în forma **mărariu***) ***mărariul-bălților*** v. Mărăraș (*Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*); ***mărariul-câinelui*** v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*); ***mărariul-cel-tare*** v. Anason. Chimen-de-câmp. Chimen-de-grădină (*Pimpinella anisum*); ***mărarul-broaștei*** v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); ***mărarul-calului*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*); ***mărarul-câmpului*** v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*); ***mărarul-ursului*** v. Brioală. Chimen-de-munte. Chimenul-ursului (v. *chimen*) (*Ligusticum mutellina*).

mărăriu s.m. sg. (*bot.; reg.*) = mărar.

mărăz s.n. (*înv. și reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

mărăcie s.f. (*mineral.; reg.*) v. Turbă[1].

mărăcină vb. I. tr. (*reg.; despre mărăcini sau despre ghimpii lor*) v. Împunge. Înghimpa. Înțepa.

mărăcinár s.m. (*ornit.*) **1** (*și **mărăcinar-cu-cap-negru, mărăcinar-cu-gât-negru, mărăcinar-mare***) *Saxicola torquata rubicola*; pietroșel, ‹reg.› capra-dracului (v. *capră*), țiitoare. **2** (*și **mărăcinar-cu-gât-roșu, mărăcinar-de-luncă, mărăcinar-mic***) *Saxicola rubetra*; urzicar, ‹reg.› piept-morărit, privighetoare-de-stânci, scăiușel-de-luncă, scăiușel-de-pădure, scăiușel-mare, scăiușel-mic, scăiușel-negricios.

mărăcíne s.m. (*bot.*) **1** ‹rar› tribol, ‹înv.› rug. *Mărăcinii au foarte mulți spini.* **2** (*bot.*) aculeol, aculeu, ghimpe[1], spin, țeapă, țep, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în mărăcini.* **3** (*la pl. **mărăcini**; colect.*) mărăciniș, spinărie, ‹pop.› leașă, ‹reg.› mărăcinet, spinăriș, spinet, spiniș. *Stepa este acoperită cu mărăcini.* **4** (*rar*) ***mărăcine-de-mure*** v. Mur[1]. Mur-negru (v. *mur*[1]) (*Rubus caesius* și *Rubus plicatus*). **5** (*reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **6** (*reg.; și **mărăcine-alb***) v. Albaspină. Păducel. Păducel-alb. Păducel-mic (*Crataegus monogyna*). **7** (*reg.; și **mărăcine-negru***) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*). **8** (*reg.*) v. Sorb[1]. Sorb-de-pădure (v. *sorb*[1]). Sorb-sălbatic (v. *sorb*[1]) (*Sorbus torminalis*). **9** (*la pl. **mărăcini**; reg.*) v. Scai-albastru. Scai-vânăt (*Eryngium planum*).

mărăcinét s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mărăcini (v. *mărăcine*). Mărăciniș. Spinărie.

mărăciníș s.n. (*colect.; bot.*) mărăcini (v. *mărăcine*), spinărie, ‹pop.› leașă, ‹reg.› mărăcinet, spinăriș, spinet, spiniș.

mărăcinít, -ă adj. **1** (*despre terenuri*) ciulinos, ghimpos, mărăcinos, spinos, ‹reg.› spinăros. *Câmpul este mărăcinit din cauză că nu a fost cultivat.* **2** (*bot.; rar; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Țepos.

mărăcinós, -oásă adj. **1** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) armat, ghimpos, înghimpat, spinos, țepos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, ‹înv.› ciulinos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina mărăcinoasă.* **2** (*despre terenuri*) ciulinos, ghimpos, mărăcinit, spinos, ‹reg.› spinăros. *Câmpul este mărăcinos din cauză că nu a fost cultivat.*

mărădíc s.n., s.m. **I** s.n. (*reg.*) v. Rămășiță[1]. Rest. **II** s.m. (*înv.*) **1** v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **2** v. Descendență. Descendenți (v. *descendent*). Posteritate. Strănepoți (v. *strănepot*). Urmași (v. *urmaș*).

mărăduí vb. IV. intr. (*jur.; înv.; despre oameni*) v. Dobândi. Moșteni.

mărămioáră s.f. (*reg.*) = năfrămioară.

mărămíță s.f. (*reg.*) = năfrămiță.

mărămúță s.f. (*reg.*) = năfrămuță.

mărăndáu s.m. (*reg.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori.

mărăráș s.m. (*bot.*) **1** *Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*; ‹reg.› cucuțică-de-bălți, joină, mărariul-bălților (v. *mărariu*), pătrunjelul-broaștelor (v. *pătrunjel*), țelină-sălbatică (v. *țelină*[1]). **2** *Anethum graveolus*; chimion-de-apă, chimion-de-baltă. **3** (*pop.*) ‹reg.› mărărel. **4** (*reg.*) ***mărăraș-de-friguri*** v. Păducheriță (*Lepidium ruderale*).

mărărél s.m. (*bot.; reg.*) v. Mărăraș.

mărăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*).

mărăsăn s.n. (*în superstiții; reg.*) v. Cobe. Piază rea.
mărcătoáre s.f. (*agric.; reg.*) v. Semănătoare (v. *semănător*[1]).
mărcéț s.m. (*bot.; reg.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).
mărcúș, -ă adj. (*pop; despre oi*) v. Bucălai.
mărdăgí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa.
mărdăgít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.
măreásă s.f. (*reg.; urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) v. Domnie. Înălțime. Maiestate. Mărie[1].
mărél, -eá adj. (*pop.*) v. Măricel. Măricică. Mărișor.
măréț, -eáță adj. **I 1** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, maiestuos, monumental, splendid, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție măreață.* **2** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, măreț, maiestuos, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile mărețe ale munților se profilează în depărtare.* **3** (*despre peisaje, priveliști etc.*) grandios, impresionant, impunător, maiestuos, splendid, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este măreață.* **4** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) grandios, maiestuos, mirific, solemn, ‹înv.› solemnel. *O noapte măreață se lasă peste oraș.* **5** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) grandios, splendid, ‹înv.› vederos, ‹fig.› strălucitor. *Concertul renumitului cântăreț spaniol a fost un spectacol măreț.* **6** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, maiestuos, ‹fig.› epic, homeric, olimpian, olimpic, ‹fig.; înv.› melean. *În romanul său, lupta dintre cele două oști ia proporții mărețe.* **7** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **II** fig. **1** (*mai ales despre ținută, manifestări, ton*) maiestuos, mândru, ‹fig.› regal[2], regesc. *Impunătoare, frumoasă și cu o ținută măreață, impresionează pe toți.* **2** (*despre gesturi, mișcări*) maiestuos, ‹fig.› larg. *Avocatul pleda pătimaș, cu gesturi mărețe. Totdeauna salutul lui era măreț și zâmbitor.*
măreție s.f. **I 1** grandoare, monumentalism, monumentalitate, splendoare, ‹rar› grandios, uriețime, ‹grec.; înv.› megaloprepie, ‹fig.› trufie. *Orașul este renumit pentru măreția catedralei.* **2** grandoare, maiestate, semeție. *Orice excursionist este impresionat de măreția piscurilor acestor munți.* **3** grandoare, solemnitate. *Măreția nopții îmbie la contemplație.* **4** fast[1], lux, pompă[2], somptuozitate, splendoare, ‹divr.› magnificență, ‹înv. și reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de măreția de la palatul regal.* **5** splendoare, ‹înv.› pohfală, ‹fig.› brianță, strălucire. *Este un stil baroc plin de măreție și fantezie.* **6** glorie, grandoare, mărire, slavă, splendoare, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de măreție.* **II** (*înv. și pop.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.
mărfár s.m. (*com.; înv.*) ‹înv.› mărfaș. *Mărfarul era un negustor ambulant de pânzeturi și stofe.*
mărfáș s.m. (*com.; înv.*) ‹înv.› mărfar.
mărfulíță s.f. (*econ., com.; rar*) v. Mărfușoară.
mărfușoáră s.f. (*econ., com.*) ‹rar› mărfuliță.
mărgălúșă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mărgeluță (*Lithospermum arvense*).
mărgălúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Mărgeluță (*Lithospermum arvense*).
mărgăréle s.f. pl. (*pop.*) v. Mărgărităraș. Mărgăritărel.
mărgărí vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*bot.; despre copaci*) v. Înflori. **2** fig. (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) v. Înflori. Mișca. Propăși. Prospera.
mărgărít[1] s.n. **I** (*înv. și pop.*) v. Mărgăritar. Perlă. **II** (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Cercelușî (v. *cercelus*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*). **2** (*reg.*) v. Mărgăritar. Vâsc. Vâsc-de-stejar. Vâsc-de-stejari (*Loranthus europaeus*). **III** (*entom.; reg.*) v. Boul-domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
mărgărít[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre copaci*) v. Înflorit.
mărgăritár s.n. **I 1** perlă, ‹înv. și pop.› mărgărit[1]. *A primit cadou un șirag superb de mărgăritare.* **2** fig. ‹fig.› perlă. *Poeziile sale sunt adevărate mărgăritare ale liricii românești. Au pe lume doar un copil, mărgăritarul lor.* **II** (*bot.*) **1** *Convallaria majalis*; cercelușî (v. *cercelus*), lăcrămioară, mărgăritărel, ‹pop.› mărgărit[1], ‹reg.› clopot, clopoțel, dumbrăvioară, georgiță, iarba-lui-Sfântul-Gheorghe (v. *iarbă*), iarba-mărgăritarului (v. *iarbă*), lăcrămeasă, lăcrimiță, liliom, liliom-alb, liliom-bun, păhărușe (v. *păhăruț*), sufletel, ‹înv.› lăcrimele (v. *lăcrimea*), suflete (v. *suflet*). **2** *Loranthus europaeus*; vâsc, vâsc-de-stejar, vâsc-de-stejari, ‹reg.› mărgărit[1], vâsc-galben, vâscul-stejarului (v. *vâsc*).
mărgărítă s.f. **I** (*bot.*) **1** (*pop.; și **mărgărită-aurată, mărgărită-de-câmp***) v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **2** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **3** (*reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*). **4** (*reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*). **II** (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
mărgăritáraș s.n. mărgăritărel, ‹pop.› mărgărele.
mărgăritărél s.n. **1** mărgăritaraș, ‹pop.› mărgărele. *Are un inel cu mărgăritărele.* **2** (*bot.*) *Convallaria majalis*; cercelușî (v. *cercelus*), lăcrămioară, mărgăritar, ‹pop.› mărgărit[1], ‹reg.› clopot, clopoțel, dumbrăvioară, georgiță, iarba-lui-Sfântul-Gheorghe (v. *iarbă*), iarba-mărgăritarului (v. *iarbă*), lăcrămeasă, lăcrimiță, liliom, liliom-alb, liliom-bun, păhărușe (v. *păhăruț*), sufletel, ‹înv.› lăcrimele (v. *lăcrimea*), suflete (v. *suflet*). **3** (*med.; pop.*) v. Stomatită. **4** (*med.; pop.*) v. Muguet.
mărgăritéa s.f. (*bot.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*).
mărgăríță s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
mărgeá s.f. **I 1** mărgică, ‹fam.; iron.› sticlă. *Îi plac mărgelele viu colorate.* **2** (*la pl. **mărgele***; *zool.; reg.*) ‹reg.› mătăcine (v. *mătăcină*). *Ouăle de broască sunt numite și mărgele.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Clematită. Clocoțel. Clopoțel (*Clematis integrifolia*). **2** v. Rutișor (*Thalictrum aquilegiifolium*). **III** (*reg.*) **1** (*la caier*) v. Nod. **2** (*med.*) v. Pușchea. **3** (*anat.; arg.*) v. Clitoris.
mărgeán s.n. **1** (*zool.*) *Corallium rubrum*; coral. **2** (*bot.; reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*).
mărgelát, -ă adj. (*despre lână, blană*) buclat, cârlionțat, creț, inelat, ‹reg.› înstrugurat. *Lână oilor merinos este mărgelată și foarte fină.*
mărgelătúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› mărgică. *Peste mărgelătura făcută la capătul din față al buștenilor se trece chinga cu care aceștia sunt legați în plute.*
mărgelúță s.f. **I** mărgeluță, ‹reg.› mărgicuță. *Fetița are mărgeluțe roșii la gât.* **II** (*bot.*) **1** *Lithospermum arvense*; ‹reg.› mărgăluță, mărgăluță. **2** (*reg.*) v. Mei-păsăresc (*Lithospermum officinale*).
mărgelúță s.f. **1** mărgeluță, ‹reg.› mărgicuță. **2** (*bot.; reg.*) v. Ineață (*Linum catharticum*).
mărghílă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
mărghilós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.
mărgícă s.f. **I** mărgea, ‹fam.; iron.› sticlă. **II** (*art.; entom.*) ***mărgica-cucului*** = **a** ‹reg.› mărgicuța-cucului (v. *mărgicuță*), somn[2], somnișor[2], somnul-cucului (v. *somn*[2]), stupitul-cucului (v. *stupit*). *Mărgica-cucului este învelișul larvar al insectei Aphrophora spumaria, care, după ce iese larva, se usucă, căpătând forma unei mărgele*; **b** ‹reg.› glasul-cucului (v. *glas*), stupitul-cucului (v. *stupit*). *Mărgicele-cucului sunt ouăle fluturelui inelat depuse (în forma unui inel) pe ramurile copacilor.* **III** (*reg.*) ‹reg.› mărgelătură. **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*). **2** ***mărgică-țeapănă*** v. Rozmarin-de-munte (*Gnaphalium silvaticum*).
mărgicúță s.f. (*reg.*) **1** v. Mărgeluță. Mărgeluță. **2** (*art.; entom.*) ***mărgicuța-cucului*** v. Mărgica-cucului (v. *mărgică*).

mărginár s.m., s.n., adj. **I 1** s.m. ‹reg.› marginе. *Mărginarul este o doagă mică.* **2** s.m., s.n. (*la scară; reg.*) v. Carâmb. **3** s.m. (*reg.*) v. Lătunoaie (v. *lătunoi*). **4** s.m. (*reg.*) ‹reg.› mărginaș. *Mărginarul este paznic pe câmp.* **II** adj. (*rar*) v. Mărginaș.

mărginắș, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre țări, teritorii etc.*) învecinat, limitrof, vecin, ‹înv. și reg.› mărginean, ‹reg.› mărginenesc, megieș, mejdaș, ‹înv.› înhotărât, megieșesc, megieșit. *Avem relații foarte bune cu țările mărginașe.* **2** adj. (*despre zone, terenuri, construcții etc.*) lateral, lăturalnic, lăturaș, limitrof, ‹reg.› mărginos. *Satul nu are o poziție mărginașă în comună, ci este chiar în centrul ei.* **3** adj. (*despre cartiere, terenuri etc.*) marginal, periferial, periferic, ‹rar› excentric. *Locuiește într-un cartier mărginaș al orașului.* **4** s.m., s.f., adj. ‹rar› mărginar, ‹înv. și reg.› lăturaș, lăturean, mărginean. *Unii dintre mărginașii satului locuiesc în condiții insalubre.* **5** s.m. (*reg.*) ‹reg.› mărginar. **6** s.m. (*j. de cărți; arg.*) v. Chibiț.

mărginășie s.f. (*rar*) v. Vecinătate.

mărgineán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv. și reg.*) **1** s.m., s.f., adj. v. Mărginaș. **2** adj. (*despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin. **3** adj. (*despre țări, teritorii etc.*) v. Riveran.

mărginenésc, -eăscă adj. (*reg.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

mărginí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se învecina, ‹livr.› a se confina, ‹rar› a se limita, ‹înv. și reg.› a se hotări, a se hotărnici, a se megieși, a se vecini, ‹reg.› a se mejdăli, ‹înv.› a se lovi, a se răzeși, a se răzi, a se răzori, a se sinorisi, a se țărmuri. *România se mărginește la sud cu Bulgaria.* **2** tr. (*compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) a cercui, a circumscrie, a delimita, a demarca, a hotărnici, a încercui, a limita, a marca, ‹înv.› a hotări, a însemna, a semna. *A mărginit via pe care o are pe deal.* **3** tr. (*compl. indică suprafețe, hotare, lucruri etc.*) a delimita, a limita, a străjui, a țărmuri. *Păpurișul mărginește iazul.* **4** tr. (*compl. indică trotuare, drumuri etc.*) a borda, a circumscrie, a delimita, a demarca, a limita, a marca. *Au mărginit laturile șoselei pentru a se evita accidentele.* **5** tr. (*compl. indică suprafețe, drumuri etc.*) a încadra. *Tufe de aluni mărginesc cărarea.* **6** tr. (*compl. indică spații, lucruri etc.*) a împrejmui, a încadra, a înconjura, ‹rar› a chenărui, ‹înv.› a țărmui, ‹fig.› a tivi, ‹fig.; înv.› a răzori. *Piscina este mărginită de mici statuete din marmură.* **II 1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se mulțumi, a se opri, a se reduce, a se restrânge, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se mărginește la strictul necesar.* **2** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se reduce, a se rezuma, a sta, ‹rar› a se încheia. *Șofatul nu se mărginește doar la cunoștințe teoretice. Valoarea unui actor nu se mărginește numai la talent.* **3** tr. (*compl. indică sfere de activitate, moduri de a acționa, drepturi ale oamenilor etc.*) a limita, a restrânge, ‹fig.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *I-a mărginit dreptul de a-și vizita copilul. A mărginit activitatea firmei la vânzarea de produse cosmetice.* **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **5** tr. (*înv.; compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici etc. ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) v. Defini. Determina. Identifica. Preciza. Stabili. **6** refl. fig. (*pop. și fam.; mai ales despre oameni*) v. Abține. Domina. Înfrâna. Opri. Răbda. Reține. Stăpâni. Ține.

mărginíre s.f. **I** circumscriere, delimitare, demarcaj, demarcare, demarcație, hotărnicire, limitare, marcare, ‹înv.› hotărâtură. *Mărginirea viei i-a fost impusă de primărie.* **II 1** limitare, reducere, restrângere, rezumare. *Salariile mici impun mărginirea la strictul necesar.* **2** limită, restricție. *Orice om trebuie să-și impună o anumită mărginire în modul de a se comporta.* **3** fig. ‹fig.› îngustime, obtuzie, obtuzitate, opacitate, suficiență, ‹fig.; rar› obtuziune. *Este iritat de mărginirea multora dintre acei ajunși șefi.*

mărginít, -ă adj. **I 1** (*despre spații, terenuri etc.*) circumscris, delimitat, demarcat, limitat. *Terenul mărginit este locul de joacă al copiilor.* **2** (*indică dimensiunea*) limitat, redus, restrâns. *Nu și-a putut expune toate tablourile în spațiul mărginit al sălii muzeului.* **3** (*arată cantitatea*) limitat, redus, restrâns. *A expus un număr mărginit de tablouri.* **4** (*despre probleme, situații, fapte etc.*) circumscris, delimitat, finit, limitat. *Subiectul lucrării are un caracter mărginit, cuprinzând numai studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **5** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) limitat, unilateral. *Orice dicționar este mărginit.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană mărginită. Având o judecată mărginită, se opune progresului.* **2** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, limitat, obtuz, plat[2], redus, strâmt. *Este un spirit mărginit, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc mărginit, dominat de un sentiment de automulțumire.*

mărginós, -oăsă adj. (*reg.; despre zone, terenuri, construcții etc.*) v. Lateral. Lăturalnic. Lăturaș. Limitrof. Mărginaș.

mărginúță s.f. ‹reg.› mărgioară.

mărgioắră s.f. mărginuță.

mărgós, -oăsă adj. (*pedol.; înv.; despre pământ*) v. Marnos.

mărháie s.f. (*zool.; reg.*) v. Vită.

mări vb. IV. **I** refl. (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) a crește, a se dezvolta, a se înălța, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹pop. și fam.› a se ridica, a se sălta, ‹pop.› a se zburătăci, a zburătui, a zburături, ‹fam.› a se lungi, ‹înv. și reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se dezvoca, a se năstimi. *Pe măsură ce se mărea, devenea din ce în ce mai cuminte.* **II** (*indică dimensiunea*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) ridica, a spori[1], a (se) urca. *Și-a mărit proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se măresc în unele zone ale țării.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică autoritatea, dominația etc. cuiva*) a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fig.; înv.› a (se) adăuga. *Concernele și-au mărit dominația asupra pieței petrolului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) a (se) deschide, a (se) dilata, a (se) lărgi, ‹pop.› a (se) lăți *Mirosul puternic îi mărește nările. Bronhiile se măresc mult sub acțiunea adrenalinei.* **4** tr. (*med., med. vet.; compl. indică plăgi, răni etc.*) a debrida, a lărgi. *Doctorul i-a mărit rana, pentru a o dezinfecta mai ușor.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) bulbuca, a (se) lărgi, a (se) umfla, ‹pop. și fam.› a (se) bleojdi, a (se) boldi, a (se) căsca, a (se) holba, a (se) zgâi, ‹pop.› a (se) beli, a (se) bolboșa, ‹reg.› a (se) boboșa, a (se) bolovăni, a holbăni, a holboca, a holști, a zgăura, a (se) zgâmboi[2], ‹înv.› a (se) înholba. *Își mărește ochii într-un fel comic. Ochii i se măriră de mirare.* **6** tr. (*fam.; compl. indică obiecte pliante sau strânse*) v. Desface. Întinde. Lungi. **7** refl. (*fam.; despre păr, unghii etc.*) v. Crește. Lungi. **III** (*arată cantitatea*) **1** tr. (*compl. indică mai ales cantități*) a multiplica, a spori[1], ‹livr.› a augmenta. *Doctorul i-a mărit doza de antibiotic.* **2** tr. (*compl. indică sume de bani, câștiguri etc.*) a înmulți. *În ultimul an și-a mărit câștigurile de aproape două ori.* **3** tr., refl. a crește, a spori[1], ‹livr.› a augmenta. *Capitalul firmei s-a mărit mult.* **4** tr. (*compl. indică venituri*) a rotunji, a spori[1]. *Și-a mărit averea de când a intrat în afaceri.* **5** refl. a crește, a se înmulți, a se ridica, a spori[1], a se urca, ‹înv.› a se mulți, a prisosi, a se sforța, a se umnoji. *Numărul manifestanților se mărește de la oră la oră.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a crește, a (se) majora, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) sui, a (se) urca. *Comercianții au mărit prețurile la alimente.* **7** refl. (*despre ape, râuri etc.*) a crește, a se ridica, a se umfla, ‹înv. și pop.› a se urca, ‹reg.› a boboti, a musti. *Apele râurilor s-au mărit din cauza ploilor.* **8** refl. a crește, a se ridica, a spori[1]. *Rata șomajului s-a mărit din cauza crizei economice.* **IV** (*indică intensitatea*) **1** refl. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întărâta, a se întări, a se înteți, a spori[1], ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei se mărește.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a (se) întări, a (se) potența, a spori[1]. *A mărit tensiunea curentului electric. Intensitatea sunetelor se mărește din ce în ce mai mult.* **3** refl. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a crește, a se ridica, a spori[1], a se sui, a se urca. *Temperatura i s-a mărit pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacer-

ba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a spori[1], ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei se măresc pe zi ce trece. Singurătatea mărește depresia.* **5** refl., tr. a (se) amplifica, a crește, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) îmbogăți, a (se) lărgi, a spori[1]. *Schimburile comerciale dintre cele două țări s-au mărit în ultimul timp. Împrumutul neologismelor mărește vocabularul unei limbi.* **V** refl. (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp; despre zile, nopți, anotimpuri*) a se lungi, a se prelungi, ‹înv.› a se îndelunga. *Ziua se mărește după echinocțiul de primăvară.* **VI** (*indică valoarea, calitatea; adesea fig.*) **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a glorifica, a lăuda, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, a exalta, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și mărească eroii.* **2** tr. (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a lăuda, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Măriți ziua în care s-a format România Mare!* **3** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

măricél, -eá adj. **1** (*despre copii sau despre pui de animale*) crescut[2], dezvoltat, măricică, mărișor, ‹pop. și fam.› săltat[2], ‹înv. și reg.› dezvolbat, ‹reg.› măricuț, măruț, toitan, ‹fig.› răsărit[1]. *Cățeii măricei pot fi dați spre adopție.* **2** măricică, mărișor, ‹pop.› mărel, ‹reg.› măricuț, măruț. *Paltonul îi este cam măricel. Distanța până la școală este destul de măricea.*

măricícă adj. **1** (*despre copii sau despre pui de animale*) crescută (v. *crescut*[2]), dezvoltată (v. *dezvoltat*), măricea (v. *măricel*), mărișoară (v. *mărișor*), ‹pop. și fam.› săltată (v. *săltat*[2]), ‹înv. și reg.› dezvolbată (v. *dezvolbat*), ‹reg.› măricuță (v. *măricuț*), măruță (v. *măruț*), toitană (v. *toitan*), ‹fig.› răsărită (v. *răsărit*[1]). **2** măricea (v. *măricel*), mărișoară (v. *mărișor*), ‹pop.› mărea (v. *mărel*), ‹reg.› măricuță (v. *măricuț*), măruță (v. *măruț*).

măricúț, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre copii sau despre pui de animale*) v. Crescut[2]. Dezvoltat. Măricel. Măricică. Mărișor. **2** v. Măricel. Măricică. Mărișor.

mărie[1] s.f. **1** (*urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) domnie, înălțime, maiestate, ‹reg.› măreață, ‹înv.› mărime, mărire. *Măria Sa a încheiat audiențele.* **2** (*înv. și pop.*) v. Demnitate. Poziție. Rang. **3** (*înv.*) v. Dimensiune. Mărime. Măsură. Proporție. **4** (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **5** (*înv.; urmat de determ. care indică felul*) v. Acuitate. Forță. Intensitate. Putere. Tărie. **6** (*înv.*) v. Importanță. Însemnătate. Seriozitate. Valoare. **7** (*înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **8** (*înv.*) v. Glorie. Grandoare. Măreție. Mărire. Slavă. Splendoare.

mărie[2] s.f. (*entom.; reg.; și, art., **măria-popii***) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

mărime s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** dimensiune, măsură, proporție, ‹fam.› calibru, ‹înv.› mărie[1], mărire, ‹fig.› scară. *Dormitorul are o mărime normală.* **2** întindere, suprafață, ‹fig.› arie[2]. *Privește luna răsărită pe mărimea nesfârșită a cerului.* **3** dimensiune, format[1]. *Într-o bibliotecă cărțile pot fi aranjate și după mărime.* **4** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) înălțime, statură, talie, ‹înv. și pop.› stat[3], ‹fam.› gabarit, ‹reg.› stan, stătut[1], ‹înv.› mărire, pusoare, vârstă[1]. *Îi plac fetele de mărime medie. Își întrece colegii de clasă ca mărime.* **5** lungime. *Holul are o mărime de 7 m.* **6** măsură, talie. *Și-a cumpărat o rochie pe mărimea ei.* **7** măsură, număr. *Poartă mărimea 37 la sandale.* **8** (*astron.*) ***mărime stelară*** = magnitudine, strălucirea stelelor (v. *strălucire*). *Mărimea stelară este măsura strălucirii unui astru, exprimată printr-un număr a cărui valoare este inversă față de puterea de iluminare.* **II** (*arată cantitatea*) **1** cantitate, ‹rar› câtime, ‹înv.› cânțime, câtățime. *Cele mai multe mărimi sunt măsurabile.* **2** (*fiz.*) capacitate, volum. *Mărimea borcanului este de 800 de grame.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*înv.; urmat de determ. care indică felul*) v. Acuitate. Forță. Intensitate. Putere. Tărie. **2** fig. amploare, ‹fig.› amplitudine, întindere. *Sociologii au analizat mărimea influenței informaticii asupra formării profesionale a tinerilor.* **IV** (*cu sens durativ*) durată, întindere, lungime, ‹rar› durație. *Schimbările într-o societate depind și de mărimea guvernării unui partid.* **V** (*indică valoarea, calitatea*) **1** anvergură, calitate, ‹fig.› calibru, proporție, ‹fig.; fran.› carură. *Manifestările de la festivalul de muzică clasică au fost de o mărime deosebită.* **2** (*înv. și pop.*) v. Demnitate. Poziție. Rang. **3** (*înv.*) v. Importanță. Însemnătate. Seriozitate. Valoare. **4** (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **5** (*înv.; adesea cu determ. „de suflet”*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie. **6** (*înv.*) v. Glorie. Grandoare. Măreție. Mărire. Slavă. Splendoare. **7** (*înv.; urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) v. Domnie. Înălțime. Maiestate. Mărie[1]. **VI** (*concr.; polit.; iron.*) v. Demnitar.

mărínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Trifoiaș (*Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*).

mărineán s.m. (*reg.*) v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr.

mărinimíe s.f. **I 1** culanță, dărnicie, generozitate, ‹livr.› liberalitate, magnanimitate, munificență, ‹fam.› galantonie, ‹înv.› filotimie, liberaliciune, marinimozitate, mărime, milu-ire, ‹grec.; înv.› megalopsihie, ‹fig.› largheță, ‹fig.; înv.› ieftinătate, ieftineață, ieftinie. *Este un om de o rară mărinimie.* **2** generozitate, noblețe, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Mărinimia sufletului său uimește.* **3** bunăvoință, comprehensiune, îngăduință, înțelegere, milă, ‹înv. și pop.› milostenie, ‹înv. și reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolență, priință, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de mărinimia lui oricând.* **II** (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

mărinimós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) culant, darnic, galant, generos, milostiv, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, mărinimos ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **2** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) ales[2], generos, nobil, ‹fig.› cavaleresc. *O apără în fața celorlalți dintr-un impuls mărinimos.* **3** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, milos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt mărinimoși cu cei săraci.*

mărire s.f. **A I** (*biol.*) creștere, dezvoltare, ‹înv.› adaos, creștătură, dezvoalbere. *Mărirea copilului a fost normală.* **II** (*indică dimensiunea*) **1** creștere, extindere, întindere, lărgire, sporire. *În unele zone ale țării se constată o mărire a terenurilor cultivate cu grâu.* **2** extindere, întindere, lărgire, răspândire, ‹pop. și fam.› lățire, ‹înv.› adăugare. *De câtva timp se observă mărirea dominației concernelor asupra pieței petrolului.* **3** (*med., med. vet.*) dilatare, dilatație, lărgire. *Anumite substanțe provoacă mărirea vaselor sangvine.* **4** bulbucare, umflare, ‹pop. și fam.› bleojdire, boldire, căscare, chiorătură, chiorâre, holbare, holbat[1], zgâire, zgâit[1], ‹pop.› belire, belit[1], ‹reg.› boboșare. *Surpriza a avut un efect comic asupra lui: mărirea ochilor.* **5** (*înv.*) v. Dimensiune. Mărime. Măsură. Proporție. **6** (*înv.; cu determ. „trupului”*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie. **III** (*arată cantitatea*) **1** multiplicare, sporire, ‹livr.› augmentare, ‹fig.; fam.› umflare. *Doctorul i-a recomandat mărirea dozei de antibiotic.* **2** înmulțire. *Scopul său a fost mărirea câștigurilor de cel puțin două ori.* **3** creștere, sporire, ‹livr.› augmentare, augmentație. *Mărirea capitalului firmei a adus venituri suplimentare angajaților.* **4** rotunjire, sporire. *Este evidentă mărirea averii după intrarea lui în afaceri.* **5** creștere, înmulțire, sporire, ‹înv.› umplutură. *Mărirea numărului manifestanților s-a produs rapid.* **6** creștere, majorare, ridicare, scumpire, sporire, suire, urcare. *Mărirea prețurilor la alimente îngrijorează populația.* **7** creștere, ridicare, umflare, ‹înv. și pop.› urcare, ‹înv.› umflătură. *Mărirea apelor râului a pus în pericol numeroase localități.* **8** creștere, ridicare, sporire. *Se constată o mărire a ratei șomajului din cauza crizei economice.* **9** (*optic.*) ***mărire unghiulară*** = grosisment, putere măritoare unghiulară. *Mărirea unghiulară reprezintă raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect*

îndepărtat cu ajutorul unui instrument optic și unghiul sub care se vede același obiect cu ochiul liber. **IV** (*indică intensitatea*) **1** amplificare, creștere, intensificare, întărire, potențare, sporire, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru mărirea tensiunii curentului.* **2** creștere, ridicare, suire, urcare. *Mărirea temperaturii s-a produs pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **3** accentuare, acutizare, amplificare, creștere, intensificare, întărire, întețire, sporire, ‹înv.› adăugare. *Mărirea forței vieliei a fost devastatoare.* **4** acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, sporire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza măririi disensiunilor dintre ei.* **5** amplificare, amploare, creștere, dezvoltare, extensiune, extindere, îmbogățire, lărgime, lărgire, ‹înv.› dezvelire, lucrare. *Mărirea schimburilor comerciale dintre cele două țări s-a produs în ultimul timp.* **V** (*indică valoarea, calitatea; adesea fig.*) **1** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o mărire meritată.* **3** glorie, grandoare, măreție, slavă, splendoare, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de mărire.* **4** binecuvântare, glorificare, laudă, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Mărirea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.* **5** (*înv. și pop.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **6** (*înv. și pop.*) v. Demnitate. Poziție. Rang. **7** (*înv.; urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 ori 3, formează loc. pron. de politețe*) v. Domnie. Înălțime. Maiestate. Mărie[1]. **8** (*concr.; polit.; iron.*) v. Demnitar. **B** (*cu val. de interj.; bis.*) osana!, slavă! *Mărire Ție, Doamne!*

mărișór, -oáră adj. **1** (*despre copii sau despre pui de animale*) crescut[2], dezvoltat, măricel, măricică, ‹pop. și fam.› săltat[2], ‹înv. și reg.› dezvolbat, ‹reg.› măricuț, măruț, toitan, ‹fig.› răsărit[1]. *Cățeii mărișori pot fi dați spre adopție.* **2** măricel, măricică, ‹pop.› mărel, ‹reg.› măricuț, măruț. *Paltonul îi este cam mărișor. Distanța până la școală este destul de mărișoară.*

mărít[1] s.m. (*înv. și reg.*) **1** v. Bărbat. Soț. **2** v. Ginere. Mire.

mărít[2] s.n. (*pop.*) v. Căsătorie. Măritat. Măritiș.

mărít[3], -ă adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) crescut[2], extins, lărgit, sporit. *Terenurile cultivate mărite i-au rotunjit veniturile.* **2** (*despre organe, părți ale unor organe, orificii etc.*) dilatat, lărgit. *Are nările mărite.* **3** (*despre ochi*) bulbucat, exoftalmic, mare[1], umflat, ‹rar› larg, ‹pop. și fam.› bleojdit, boldit, căscat[2], holbat[2], zgâit[2], ‹pop.› belit[2], bolboșat, ‹reg.› bălăbănos, boboșat, măciuliat, ‹înv.› zgăurat. *Are ochii cam măriți și s-a dus la doctor să afle cauza.* **II** (*arată cantitatea*) **1** (*despre numere, cantități etc.*) crescut[2], ridicat[2], sporit. *Numărul mărit al manifestanților a speriat autoritățile.* **2** (*despre venituri*) rotunjit, sporit. *A donat spitalului o parte din venitul anual mărit.* **3** (*despre sume, valori, prețuri etc.*) crescut[2], majorat[2], ridicat[2], sporit, urcat[2]. *Puterea de cumpărare a populației este mai mică din cauza prețurilor mărite.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, întețit, sporit. *Forța mărită a vijeliei a produs panică în rândul populației.* **2** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, potențat, sporit. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune mărită a curentului.* **3** (*despre temperatură, tensiune etc.*) crescut[2], ridicat[2], urcat[2]. *Temperatura mărită poate indica o infecție în organism.* **4** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, sporit, ‹rar› exaltat, ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor mărite dintre ei.* **5** amplificat, crescut[2], dezvoltat, extins, îmbogățit, lărgit, ‹înv.› lucrător. *Schimburile comerciale mărite au fost benefice pentru economia țării.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, lăudat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Mărita zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.* **2** glorios, ‹înv. și pop.› slăvit. *Ștefan cel Mare a fost măritul domn al Moldovei.* **3** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, prealuminat, preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Mărite prinț, sunteți așteptat!* **4** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, preaînălțat, prealuminat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Mărite Doamne, Ție ne rugăm! Mărite împărate, ți-am îndeplinit porunca!* **5** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, lăudat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii măriți au murit pentru patrie.* **6** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit. **7** (*înv. și pop.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil.

mărítă vb. I. **I 1** refl. (*despre fete, femei*) a (se) căsători, ‹pop.› a se desfeti, ‹înv.› a (se) nevesti. *Tânăra s-a măritat fără voia părinților.* **2** tr. (*compl. indică fată; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu" sau, pop., „după"*) a căsători, ‹pop. și fam.› a da[2], ‹înv.› a împreuna, ‹fran.› a maria. *Părinții au măritat-o cu un bărbat bogat.* **II** tr. fig. (*fam.; glum.; compl. indică obiecte nefolositoare, inutile etc.*) v. Arunca. Azvârli.

măritáre s.f. (*rar*) v. Căsătorie. Măritat. Măritiș.

măritát s.n. căsătorie, măritiș, ‹rar› măritare, ‹pop.› desfetire, mărit[2], ‹reg.› măritație, ‹înv.› mărituș. *Măritatul fetei s-a făcut în secret.*

măritátă adj. f. (*despre femei*) căsătorită (v. *căsătorit*). *Acum este o femeie măritată, la casa ei.*

mărîtă-mă-mamă subst. invar. (*bot.*) *Rudbeckia laciniata*; ‹reg.› ruji-galbene (v. *rujă*), tufănică-galbenă.

măritățíe s.f. (*reg.*) **1** v. Căsătorie. Măritat. Măritiș. **2** v. Nuntă.

măritíș s.n. căsătorie, măritat, ‹rar› măritare, ‹pop.› desfetire, mărit[2], ‹reg.› măritație, ‹înv.› mărituș.

măritúș s.n. (*înv.*) v. Căsătorie. Măritat. Măritiș.

măriúță s.f. (*reg.*) **1** (*entom.; și, art., **măriuța-popii***) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **2** (*zool.*) v. Nevăstuică (*Mustela nivalis*). **3** (*iht.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

mărmurár s.m. marmurier, ‹rar› marmurist. *Mărmurarul execută lucrări în marmură.*

mărmurí vb. IV. intr. (*înv. și pop.; despre ființe*) **1** (*în basme*) v. Împietri. Încremeni. Înmărmuri. Înțepeni. Pietrifica. **2** fig. v. Împietri. Încremeni. Înghețа. Înlemni. Înmărmuri. Înțeleni. Înțepeni. Paraliza. Răci.

mărmuríre s.f. (*în basme; înv. și pop.*) v. Împietrire. Încremenire. Înmărmurire. Înțepenire. Pietrificare.

mărmurít, -ă adj. (*înv. și pop.*) **I 1** (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) v. Cioplit[2]. Dăltuit[2]. Săpat[2]. Sculptat[2]. Tăiat[2]. **2** (*despre personaje din basme*) v. Împietrit. Pietrificat. **II** fig. (*despre oameni*) v. Împietrit. Încremenit. Înghețat. Înlemnit. Înmărmurit. Înțelenit. Înțepenit. Neclintit. Nemișcat. Paralizat. Țeapăn. Țintuit.

mărnicós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1].

măróc, -oácă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeș. Umflat. Voluminos. **2** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) v. Masiv. Opulent. Planturos. Voinic. Voluminos. Zdravăn.

mărós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

măroși vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].
măroșie s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **2** v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.
mărșăluí vb. IV. intr. (*milit.; despre soldați*) a mărșui, ‹reg.› a marșirui, a mărșuli. *Încolonați, soldații mărșăluiesc spre câmpul de luptă.*
marșăluíre s.f. (*milit.*) mărșuire.
mărșuí vb. IV. intr. (*milit.; despre soldați*) a mărșălui, ‹reg.› a marșirui, a mărșuli.
mărșuíre s.f. (*milit.*) mărșăluire.
mărșulí vb. IV. intr. (*milit.; reg.; despre soldați*) v. Mărșălui. Mărșui.
mărtáș s.n. (*culin.; reg.*) v. Sos.
mărturí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc.*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Corobora. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține. **2** (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) v. Afirma. Declara. Mărturisi. Relata. Spune. Zice.
mărturíe s.f. **I 1** (*jur.*) declarație, depoziție, mărturisire, ‹rar› confesiune, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹înv.› mărturisanie, mărturiseală, tacrir, zicere, ‹turc.; înv.› tacrir. *Mărturiile martorilor au fost hotărâtoare în rezolvarea crimei.* **2** (*jur.*) dovadă, probațiune, probă, ‹pop.› arătare, ‹înv.› dreptate. *Criminaliștii caută mărturii pentru identificarea victimei.* **3** adeverință, dovadă, ‹înv.› mărturiseală, patentă, răvaș, siguranță, sinet, testimoniu, teșcherea[1], zapiscă, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A adus o mărturie din care reiese că a fost student la zi.* **4** dovadă, indicație, indiciu, pildă, probă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există mărturii numeroase care să-i confirme presupunerea.* **5** atestare, dovadă, probă. *Pentru a-și susține teoria, caută mărturii în operele clasicilor.* **6** (*în practicile relig. ortodoxe*) stare. *Mărturia este partea dintr-o cântare bisericească executată, alternativ, de două persoane.* **7** (*art.; relig.; rar*) ***mărturia credinței*** v. Crezul (v. *crez*). Simbolul credinței (v. *simbol*). **8** (*înv.*) v. Informație. Știre. Veste. **9** (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă. **10** (*înv.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu. **II** (*concr.*) **1** (*jur.; înv. și reg.*) v. Martor. **2** (*relig. creștină; înv.*) v. Martir[2]. Mielușeaua Domnului (v. *mielușel*). Mucenic[2].
mărturisánie s.f. **1** (*relig.; rar*) v. Confesiune. Mărturisire. Spovadă. Spovedanie. Spovedire. Spovedit[1]. **2** (*jur.; înv.*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire.
mărturiseálă s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire. **2** v. Adeverință. Dovadă. Mărturie. **3** v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn.
mărturisí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a afirma, a declara, a relata, a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. și reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A mărturisit unele lucruri menite să impresioneze.* **2** tr. (*compl. indică greșeli, acte criticabile etc.*) a declara, a recunoaște, ‹înv.› a cunoaște, ‹arg.› a paraclisi, a piui, a scuipa. *După multe ezitări, a mărturisit crima la poliție.* **3** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a revela, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi mărturisește cât de mult îl iubește. Nu-și mărturisește nimănui sentimentele.* **4** refl. (*despre oameni*) a se confesa, a se confia, a se destăinui, a se spovedi, ‹latin.; înv.› a se confide, ‹fig.› a se abandona. *S-a mărturisit ei, spunându-i adevărul despre afacere.* **5** refl., tr. (*în practicile relig. creștine; sub. sau compl. indică credincioși*) a (se) spovedi, ‹înv. și pop.› a se ierta, ‹înv. și reg.› a (se) griji, ‹înv.› a (se) duhovnici, a se spune. *A mers la biserică să se mărturisească preotului. Preotul îi mărturisește pe credincioși.* **6** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a proba, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document mărturisește că el este proprietarul casei.* **7** tr. a accepta, a admite, a recunoaște. *Nu-i convine, dar mărturisește că argumentele lui sunt convingătoare.* **8** tr. (*rar; compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susține. **9** tr. (*relig.; înv.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.
mărturisíre s.f. **1** afirmație, aserțiune, cuvânt, declarație, relatare, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Mărturisirile lui nu au niciun suport real.* **2** (*jur.*) declarație, depoziție, mărturie, ‹rar› confesiune, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹înv.› mărturisanie, mărturiseală, zicere, ‹turc.; înv.› tacrir. **3** recunoaștere. *Mărturisirea vinei i-a șters sentimentul de culpabilitate, care o măcina.* **4** destăinuire, dezvăluire, divulgare, împărtășire, încredințare, revelare, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgație, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Mărturisirea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **5** declarație, destăinuire. *Mărturisirea dragostei lui a emoționat-o profund.* **6** confesiune, confidență, destăinuire, dezvăluire, spovedanie, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă. *A aflat amănunte picante din mărturisirea ei. Mărturisirea pe care i-a făcut-o l-a impresionat mult.* **7** (*relig.*) confesiune, spovadă, spovedanie, spovedire, spovedit[1], ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură. *Mărturisirea făcută preotului i-a adus liniștea sufletească.* **8** (*relig.; înv.*) v. Predicare. Propagare. Propovăduire. Răspândire. **9** (*la pl.* ***mărturisiri***; *reg.*) v. Strigări (v. *strigare*). Vestiri (v. *vestire*). **10** (*art.; relig.; înv.*) ***mărturisirea credinței*** v. Crezul (v. *crez*). Simbolul credinței (v. *simbol*).
mărturisít[1] s.n. (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă.
mărturisít[2], -ă adj. (*despre oameni, mai ales despre oponenți, opozanți*) declarat, deschis, fățiș, manifest, recunoscut, vădit. *Judecătorul este un dușman mărturisit al corupției.*
mărturisitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. (*mai ales despre acte, documente*) v. Doveditor. Justificativ. Justificator. Probator. Probatoriu. **II 1** s.m. (*relig.*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual. **2** s.m. (*relig.*) v. Predicator. Propagator. Propovăduitor. **3** s.m., s.f. (*relig. creștină*) v. Martir[2]. Mielușeaua Domnului (v. *mielușel*). Mucenic[2]. **4** s.m., s.f. (*jur.*) v. Martor.
mărturisitúră s.f. (*relig.; înv.*) **1** v. Confesiune. Mărturisire. Spovadă. Spovedanie. Spovedire. Spovedit[1]. **2** v. Predicare. Propagare. Propovăduire. Răspândire.
mărțăí vb. IV. intr. (*reg.; despre rațe*) v. Măcăi. Măcăli. Măcăni.
mărțărúș s.n. (*reg.*) v. Mărțișor.
mărțăná s.f. (*zool; pop.*) **1** v. Gloabă. Mârțoagă. **2** (*deprec.*) v. Cabalină (v. *cabalin*). Cal. **3** (*deprec.*) v. Iapă.
mărțânioáră s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânză.
mărțigúș s.n. (*reg.*) v. Mărțișor.
mărțișór s.n., s.m. **I 1** s.n. ‹pop.› marț, ‹reg.› mărțăruș, mărțiguș. *De 1 martie dă mărțișoare cunoscuților.* **2** s.m. invar. (*pop.*) v. Martie. **II** s.m. (*bot*) **1** *Geum montanum*; cerențel, reg.› ridichioară. **2** (*pop.*) v. Ament. **3** (*bis.; înv. și reg.*) v. Stâlpare. **4** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).
mărúcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*).
mărúnă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **2** v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*). **3** v. Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*). **4** v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
mărúncă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **2** v. Parpian (*Antennaria dioica*). **3** v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*). **4** v. Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*). **5** ***măruncă-neagră*** v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
mărunciór, -oáră adj. (*pop.; despre oameni*) v. Mărunțel. Mărunțică.
mărúnt, -ă adj., s.n., s.f. **A** adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) mic. *În Oceanul Pacific sunt foarte multe insule mărunte.* **2** (*despre ființe, obiecte etc.*) mic. *În sol trăiesc multe specii de vietăți mărunte.* **3** (*despre obiecte, materii etc.*) fin[1], ‹înv.› subțire. *Nisipul plajei este mărunt.* **4** (*în opoz. cu „înalt”, „lung”; despre ființe, în special despre oameni*) mic,

scund, scurt, ‹rar› scundac, ‹înv. și pop.› puțin. *Este un bărbat mărunt.* **5** (*despre anumite specii de plante sau de animale*) mic, pitic, scund. *A cumpărat răsaduri de trandafiri mărunți. Are o livadă de meri mărunți, foarte roditori.* **6** (*despre obiecte, construcții etc.*) jos, mic, scund, ‹reg.› pitulat. *La marginea orașului sunt multe case mărunte. Televizorul stă pe o masă măruntă.* **II** (*arată cantitatea*) **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mic, minim[2], neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj mărunt de grăsimi.* **2** (*mai ales despre sume de bani*) mic, neînsemnat, ușor[2]. *Cheltuielile din luna trecută au fost mărunte.* **III** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*despre preocupări, gânduri etc. ale oamenilor*) banal, mediocru, meschin, neînsemnat. *Se lasă condus numai de interese mărunte. Și-a pierdut toată ziua cu treburi mărunte.* **2** (*adesea fig.; mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) insignifiant, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› microscopic, obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum mărunt de memorii. Colaborează la un tabloid mărunt.* **3** (*mai ales fig.; despre greșeli, păcate, vini etc.*) mic, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ușor[2], venial. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost măruntă. A făcut o gafă măruntă.* **4** (*în opoz. cu „major”; mai ales fig.*) mic, minor, neimportant, neînsemnat, redus, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este măruntă.* **5** fig. (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) inferior, modest, neimportant, neînsemnat, simplu, umil, ‹fig.› mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un mărunt funcționar la primărie.* **6** fig. (*despre oameni*) insignifiant, neimportant, neînsemnat, oarecare, ‹fig.; fam.› prizărit. *Este un politician mărunt, care nu s-a remarcat prin nimic.* **IV** (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; pop.; despre ființe*) v. June. Juvenil. Mic. Nevârstnic. Tânăr. **B 1** s.n. (*colect.; fin.*) mărunțiș, monedă, ‹înv. și pop.› mărunțel, ‹înv. și reg.› paralâc, ‹arg.› gozor, măruntaie, pleavă. *Mai are ceva mărunt în portofel.* **2** s.f. (*la pl. **mărunte**; mitol. pop.; eufem.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

măruntác, -á adj. (*reg.; despre oameni*) v. Mărunțel. Mărunțică.

măruntáie s.f. pl. **I 1** (*anat.; la oameni și la animale*) viscere, ‹livr.› visceraţie, ‹înv. și pop.› mărunțuș, vintre (v. *vintre*), ‹pop.› mărunțiș, ‹reg.› mărunțele (v. *mărunțel*), mătăcăi, pecie, ‹fig.; înv. și pop.› rărunchi[1]. *Medicamentele digitalice provoacă o vasoconstricție în toate măruntaiele.* **2** adânc, adâncime, afund, fund, profunzime, străfund, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *mat*). *În măruntaiele pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.* **3** fig. ‹fig.› viscere, ‹fig.; livr.› visceraţie, ‹fig.; înv. și pop.› rărunchi. *Lacrimile ei îi răscolesc măruntaiele.* **II 1** (*înv. și reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **2** (*colect.; fin.; arg.*) v. Mărunt. Mărunțiș. Monedă.

mărunțătoáre s.f. (*gosp.; înv.*) v. Fund. Tocător.

mărunțél, -eá adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** mărunțică, ‹pop.› măruncior. *Copiii lui sunt încă mărunței.* **2** (*despre oameni*) mărunțică, ‹reg.› măruntac. *Este mărunțel de statură.* **II 1** s.m. (*j. folc.*) învârtită (v. *învârtit*[2]), ‹reg.› rusească (v. *rusesc*). *Mărunțelul se execută în perechi sau în grupuri mixte, cu pași mărunți și repezi.* **2** s.f. (*colect.; fin.; înv. și pop.*) v. Mărunt. Mărunțiș. Monedă. **III** s.f. (*la pl. **mărunțele**; anat.; la oameni și la animale; reg.*) v. Măruntaie. Viscere.

mărunțélí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales alimente*) v. Mărunți.

mărunțí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a amănunți, a concasa, a fărâmița, a sfărâma, a zdrobi, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A mărunțit asfaltul pentru a reface structura drumului.* **2** (*compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) a pisa, a sfărâma, a zdrobi, ‹înv. și pop.› a smicura, a zdrumica, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a pisălogi, a pisăza, a zdroboli. *A mărunțit zahărul în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **3** (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) a toca, ‹înv. și reg.› a mărunțușa, ‹reg.› a hăcui, a nimica, a strohăi, a strohui, a tocăni. *În fiecare zi mărunțește iarbă la tocător pentru păsări.* **4** (*compl. indică mai ales alimente*) ‹reg.› a mărunțeli, a mărunțișa. *A mărunțit felii de pâine pentru a face crutoane.* **5** (*compl. indică legume sau fructe*) a pasa, a zdrobi. *A mărunțit la blender pâstăile și morcovii fierți.*

mărunțícă adj. **1** mărunțea (v. *mărunțel*), ‹rar› măruncioară (v. *măruncior*). **2** (*despre oameni*) mărunțea (v. *mărunțel*), ‹reg.› măruntacă (v. *măruntac*).

mărunțíme s.f. fig. (*înv.*) v. Îngustime. Meschinărie. Micime.

mărunțíre s.f. **1** amănunțire, amănunțit[1], concasare, fărâmițare, fărâmițat[1], sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Mărunțirea asfaltului se face cu mașini speciale.* **2** pisare, pisat[1], sfărâmare, zdrobire, ‹fam.› pisăgeală, ‹înv.› smicurare. *A fost necesară mărunțirea zahărului în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **3** mărunțit[1], tocare, tocat[1]. *Mărunțirea ierbii la tocător nu îi ia mult timp.*

mărunțíș s.n. **I 1** (*colect.; fin.*) mărunt, monedă, ‹înv. și pop.› mărunțel, ‹înv. și reg.› paralâc, ‹arg.› gozor, măruntaie, pleavă. **2** (*la pl. **mărunțișuri***) bagatele (v. *bagatelă*), fleacuri (v. *fleac*), nimicuri (v. *nimic*), prostii (v. *prostie*), ‹înv. și pop.› mărunțușuri (v. *mărunțuș*), ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› caracașicuri, flinticuri (v. *flintic*), ‹fig.› abțibilduri, ‹fig.; fam.› acareturi (v. *acaret*), ‹vulg.› căcaturi (v. *căcat*), căcățele (v. *căcățel*). *Cumpără tot felul de mărunțișuri.* **3** bagatelă, fleac, nimic, prostie, ‹înv. și pop.› mărunțuș, secătură, ‹fam.› chițibuș, detaliu, moft, ‹înv. și reg.› măruntaie, ‹fam.; deprec.› rahat[1], ‹reg.› drăcăraie, plăvii, ‹înv.› blagomanie, minuție, ‹arg.› lucernă, plătică[1], ‹vulg.› căcat, căcățel. *Este atât de cârcotaș, încât se leagă de toate mărunțișurile.* **II** (*colect.; iht.*) albișoară (v. *albișor*), albitură, baboiaș, caracudă, plevușcă, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chiosoagă, gărășiță, pleviță[2], toflică. *Nu a pescuit niciun pește mare, doar mărunțiș.* **III** (*colect.*) **1** (*anat.; la oameni și la animale; pop.*) v. Măruntaie. Viscere. **2** (*reg.*) v. Grohot[1]. Grohotiș. Pietrărie. **IV 1** v. Alică. Șevrotină. **2** (*milit.*) v. Cartuș. Glonț.

mărunțișá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică mai ales alimente*) v. Mărunți.

mărunțișár s.m. (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, coropcar, marchitan, marfagiu, mărunțușar, tolbaș, trămătar. *Mărunțișarul era un negustor de mărunțișuri.*

mărunțít[1] s.n. mărunțire, tocare, tocat[1].

mărunțít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre obiecte, materii etc. dure*) amănunțit[2], concasat, fărâmițat[2], sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul mărunțit este încărcat într-un camion.* **2** (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) pisat[2], sfărâmat, zdrobit, ‹înv. și pop.› zdrumicat, ‹fam.› pisăgit, ‹reg.› pisăzat, zdrobolit, ‹înv.› smicurat. *A pudrat prăjitura cu zahărul mărunțit.* **3** (*despre alimente, furaje, iarbă etc.*) tocat[3]. *În fiecare zi dă la păsări iarbă mărunțită.* **4** (*despre legume sau fructe*) pasat[2], zdrobit. *Din pâstăile mărunțite a făcut un sufleu.*

mărunțúș s.n. **I 1** (*la pl. **mărunțușuri**; înv. și pop.*) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*). **2** (*înv. și pop.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **3** (*colect.; anat.; la oameni și la animale; înv. și pop.*) v. Măruntaie. Viscere. **II** (*reg.*) v. Pădurice.

mărunțușá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunți. Toca.

mărunțușár s.m. (*înv*) ‹înv.› bocceagiu, coropcar, marchitan, marfagiu, mărunțișar, tolbaș, trămătar.

mărúț, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre copii sau despre pui de animale*) v. Crescut[2]. Dezvoltat. Măricel. Măricică. Mărișor. **2** v. Măricel. Măricică. Mărișor.

măsái[1] s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› măsălăriță. *Măsaiul este un ștergar folosit pentru împodobirea pereților caselor țărănești.* **2** v. Prosop. Șervet. Ștergar. **3** v. Față de masă.

măsái[2] s.n. (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

măsár s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. v. Tâmplar. **2** s.n. v. Față de masă.

măsárnică s.f. (*reg.*) v. Față de masă.

măsălár s.m. invar. (*pop.*) v. August[1].

măsăláre s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **2** (*tehn.; la coasă*) v. Măsea.

măsălárniță s.f. (*bot.; reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*).

măsălăríță s.f. (*reg.*) ‹reg.› măsai[1].

măsălníță s.f. (*bot.; reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*).

măsăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) v. Trage.

măsăríță s.f. (*reg.*) v. Față de masă.

măscără s.f. (*mai ales la pl. **măscări**; înv. și pop.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconveniență. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

măscăráci s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic.
măscăreálă s.f. (*reg.*) **1** v. Batjocură. Rușine. **2** fig. v. Mâzgăleală. Mâzgălitură.
măscăréț, -eáță s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. (*în Ev. Med.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic. **2** adj. (*despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
măscărí[1] vb. IV. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **3** tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **II** fig. **1** refl. (*înv. și pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegosi. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocori. Întina. Necinsti. Pângări. Profana. Viola. **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) v. Deforma. Denatura. Masacra. Scâlcia. Schimonosi. Schingiui. Stâlci. Strica. Tortura.
măscărí[2] vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Masca.
măscăríci s.m. **1** (*la circ*) bufon, clovn, comediant, paiață, saltimbanc, ‹înv. și reg.› ghiduș, ‹reg.› chimiță[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de măscărici.* **2** (*în Ev. Med.*) bufon, paiață, pitic, ‹rar› nebun, ‹înv.› cabaz, caraghioz, mascara, mascaragiu, măscăraci, măscăreț, mucalit, soitar, ‹fran.; înv.› baladin, ‹fig.; înv.› ciuf. *Măscăriciul întreținea o atmosferă de veselie la curtea unui suveran sau a unui senior.*
măscăricióș, -oásă adj. (*înv. și reg.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar.
măscăriciúne s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate. **2** (*înv.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc.
măscăríe s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate. **2** (*înv.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc.
măscăritúră s.f. (*înv.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.
măscărnicíe s.f. (*înv.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.
măscărós, -oásă adj. (*rar; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar.
măscuí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Masca.
măscuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Mascat.
măscuráș[1] s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› fărșangar. *Măscuraşii sunt călăreți mascați care fac comicării.*
măscuráș[2] s.m. (*zool.; reg.*) v. Măscurel.
măscurél s.m. (*zool.; înv. și reg.*) ‹reg.› măscuraș[2], măscurenci.
măscurénci s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Măscurel. **2** v. Godac.
măscuroáică s.f. (*zool.; reg.*) v. Purcea. Scroafă.
măscuroáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Purcea. Scroafă.
măseá s.f. **I** (*anat.*) **1** molar, ‹reg.› râșniță. *I s-a cariat o măsea.* **2** ***măsea de minte*** = ‹pop.› măsea a ochiului, măsea întreagă, măseaua cea tânără, măseaua din capăt, măseaua din fund, măseaua din urmă, măseaua minții. *Cele patru măsele de minte sunt situate la capătul interior al maxilarelor și apar, de obicei, la sfârșitul adolescenței*; (*pop.*) ***măsea a ochiului*** = ***măsea întreagă*** = (*art.*) ***măseaua cea tânără*** = ***măseaua din capăt*** = ***măseaua din fund*** = ***măseaua din urmă*** = ***măseaua minții*** v. Măsea de minte; (*reg.*) ***măsea cățelească*** = (*art.*) ***măseaua cățelei*** v. Premolar. **II** (*tehn.*) **1** (*la leuca carului sau a căruței*) ‹reg.› bot, boț, burete, ceafă, cioc[2], clenci, creastă, crestuș, gât, nod, umăr, umeraș, ureche. *De măsea se leagă lanțul sau cârligul care prinde loitra de leucă.* **2** (*la plug*) ‹reg.› ciocâlteu, ciocârlie, cocoș, cui, popă[2]. *Măseaua este cuiul din capătul grindeiului.* **3** (*la grapă*) colț, dinte. *Măselele grapei mărunțesc pământul.* **4** (*la coasă*) ‹reg.› bonțoc, cățel, coadă, mănușă, măsălare, măselar, măselariță[1], mână, vargă, vergea. *Măseaua se leagă de toporiște.* **5** (*la joagăr*) ‹reg.› șiștoare (v. *șiștor*). *Măselele pun în mișcare joagărul.* **6** (*la piuă*) pană. **III** (*art.; bot.*) ***măseaua-ciutei*** = **a** *Erythronium dens canis*; ‹reg.› călugărel, cocorei, cocoșei (v. *cocoșel*), ghicitori (v. *ghicitoare*), limba-câinelui (v. *limbă*), turcarete; **b** (*reg.*) v. Brânduș. Brânduș-albastră. Brânduș-de-munte. Brânduș-de-primăvară. Șofran[1]. Șofran-de-primăvară (v. *șofran*[1]) (*Crocus heuffelianus*); **c** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).
măselár s.m. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Dintele-calului (v. *dinte*). **2** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). v. Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **3** v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **4** v. Sunătoare (*Crepis foetida*). **II** (*tehn.*) **1** (*la coasă*) v. Măsea. **2** (*la grapă*) v. Stinghie.
măselăríță[1] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Hyoscyamus niger*; ‹reg.› iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), lăptucă, limbariță, măsălare, măsălarniță, măsălniță, măselar, nebunariță, nebunăriță, nebuneală, sunătoare, turbăciunea-câinelui (v. *turbăciune*). **2** (*reg.*) *Hygrophorus niger*; ‹reg.› burete-roșu. **3** (*reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*). **II** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Măsea.
măselăríță[2] s.f. (*reg.*) v. Faclă. Făclie. Torță.
măslág s.n. (*bot.; înv. și reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
măslín s.m. (*bot.*) **1** *Olea europaea*; ‹rar› oliv. **2** (*rar*) ***măslin-sălbatic*** v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*).
măslinár s.m. (*com.; iron.*) v. Băcan[1].
măslínă s.f. (*bot.*) ‹înv. și reg.› olivă. *Îi plac măslinele verzi conservate în saramură.*
măslinét s.n. (*colect.; rar*) ‹rar› măsliniș, ‹înv.› olivet. *Măslinetul este un loc plantat cu măslini.*
măslinís s.n. (*colect.; rar*) ‹rar› măslinet, ‹înv.› olivet.
măsliníță s.f. (*bot.; pop.*) v. Măslinuță.
măsliníu, -íe adj. (*mai ales despre fața sau pielea oamenilor*) negricios, oliv. *Fata are tenul măsliniu.*
măslinúță s.f. (*bot.*) ‹pop.› măsliniță.
măslugít, -ă adj. (*reg.; despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. Prefăcut.
măsluí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) a falsifica, a sabota, ‹fam.› a aranja. *Unii politicieni au încercat să măsluiască alegerile.* **2** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a mistifica, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a măsluit voit textul comunicatului.* **3** (*fam.; compl. băuturi alcoolice*) v. Contrafface. Falsifica. Preface.
măsluiálă s.f. falsificare, măsluire, măsluit[1].
măsluíre s.f. falsificare, măsluială, măsluit[1]. *A fost făcută publică încercarea de măsluire a alegerilor.*
măsluít[1] s.n. falsificare, măsluială, măsluire.
măsluít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) falsificat, sabotat, ‹fam.› aranjat[2]. *Toți vorbesc despre rezultatul măsluit al jocului.* **2** (*în opoz. cu „adevărat”; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, mistificat, răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul măsluit al comunicatului l-a revoltat.* **3** (*j. de cărți; despre cărțile de joc*) ‹pop.› prefăcut, ‹înv.› balamut. **4** (*fam.; despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. Prefăcut.
măsluitór, -oáre s.m., s.f. falsificator, plăsmuitor, ‹înv.› calpuzan, falsar, ‹arg.› iscălitor. *Măsluitorii de pașapoarte au fost arestați.*
măsoáie s.f. (*reg.*) v. Față de masă.
măsóriște s.f. (*înv. și reg.*) v. Măsurare. Măsurat[1]. Măsurătoare.
măstílă s.f. (*reg.*) v. Cerneală[1].
măsúcă s.f. (*reg.*) v. Măsuță.
măsură vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică mai ales valori*) a calcula, a determina, a fixa, a stabili. *Măsoară temperatura optimă pentru lichefierea oțelului.* **2** tr. (*compl. indică temperatura corpului*) a lua. *Având frisoane, își măsoară temperatura.* **3** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”, „din ochi”, „din priviri” sau „de sus până jos”, „din cap până în picioare”*) a analiza, a cerceta, a examina, a observa,

a privi, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au măsurat din cap până în picioare.* **4** tr. (*compl. indică întinderi de pământ, obiective, cerul etc.*) a privi, a scruta, a se uita, ‹pop.› a ochi[2], ‹înv.› a cerca, ‹arg.› a se rigli. *Măsoară de pe creastă valea de la poalele muntelui. Măsura șoseaua, așteptându-l să apară cu mașina.* **5** tr. (*compl. indică spații, distanțe*) a parcurge, a străbate, ‹rar› a străbăia, ‹pop.› a lua, ‹înv.› a trece. *Nervos, măsoară camera în lung și în lat.* **6** tr. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a parcurge, a străbate, a umbla, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a zvânturа, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vânturа. *Toată ziua măsoară străzile.* **7** refl. recipr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încerca, a se înfrunta, a se întrece, a se pune, ‹pop.› a se împotrivi, a se prinde. *Nimeni nu îndrăznește să se măsoare cu ea la socoteli.* **8** refl. recipr. (*despre oameni*) a se bate, a se întrece, a se lupta, ‹pop.› a se vânzoli, ‹fig.; fam.› a se răfui. *Cei doi s-au măsurat în luptă dreaptă.* **9** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se compara, a se pune. *Nu se măsoară el cu tine!* **10** tr. (*rar; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Prețui. Socoti. **11** tr. (*rar; compl. indică substanțe, materii, mărfuri etc.*) v. Cântări. **12** tr. (*jur., sport; înv.; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) v. Aplica. Da[2]. **II** tr. fig. **1** ‹fig.› a chibzui, a cumpăni. *Când vorbește în public, își măsoară cuvintele.* **2** (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

măsurábil, -ă adj. (*despre mărimi, valori etc.*) ‹latin.› mensurabil. *Suprafața terenului este măsurabilă.*

măsurár s.n. (*înv.*) v. Metru.

măsuráre s.f. **1** măsurat[1], măsurătoare, ‹înv. și pop.› măsură, ‹înv. și reg.› măsoriște, măsuriș, ‹înv.› măsurătură. *Topografii se ocupă cu măsurarea suprafețelor, pentru a întocmi planuri și hărți.* **2** calculare, determinare, fixare, stabilire, ‹rar› determinație. *Este necesară măsurarea temperaturii optime pentru lichefierea oțelului.* **3** luare. *Măsurarea temperaturii se face cu termometrul.* **4** (*rar*) v. Apreciere. Aproximare. Aproximație. Calcul. Calculare. Estimare. Estimație. Evaluare. Socotire. **5** (*rar*) v. Cântărire.

măsurát[1] s.n. măsurare, măsurătoare, ‹înv. și pop.› măsură, ‹înv. și reg.› măsoriște, măsuriș, ‹înv.› măsurătură.

măsurát[2], -ă adj. **I 1** (*despre timp*) limitat. *Întrucât are o ședință importantă, timpul rezervat pentru audiențe îi este măsurat.* **2** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, moderat, ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om măsurat, a reușit să se descurce în viață.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpătat, echilibrat, moderat, ponderat, ‹fig.› mediu[2]. *Reacțiile ei în fața unor situații speciale sunt măsurate.* **4** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, potolit[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas măsurat.* **5** (*despre atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpănit, tacticos. *Totdeauna gesturile ei sunt măsurate.* **II** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) reținut, rezervat. *Nu se avântă în discuții, fiind un spirit măsurat.*

măsúră s.f. **I 1** dimensiune, mărime, proporție, ‹fam.› calibru, ‹înv.› mărie[1], mărire, ‹fig.› scară. *Dormitorul are o măsură normală.* **2** mărime, număr. *Poartă măsura 37 la sandale.* **3** mărime, talie. *Și-a cumpărat o rochie pe măsura ei.* **4** (*muz.*) battuta, cadență, metru, ritm, ritmică (v. *ritmic*), tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Măsura acestei melodii este rapidă.* **5** limită, ‹fig.› margine. *Totul are o măsură. Răbdarea mamei nu are măsură.* **6** (*înv. și pop.*) v. Măsurare. Măsurat[1]. Măsurătoare. **7** (*milit.; reg.*) v. Recrutare. **8** (*concr.; metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru. **9** (*geogr.; înv.*) v. Cotă. Nivel. **10** (*geom.; înv.*) ***măsură împrejur*** v. Circumferință. Perimetru. **II 1** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe măsura pe care o are acum, la bătrânețe.* **2** fig. reținere, rezervă. *Îi invidiază măsura în comportare.* **III** fig. (*înv.*) **1** v. Capacitate. Forță. Posibilitate. Putere. Putință. **2** v. Anvergură. Capacitate. Competență. Destoinicie. Pregătire. Pricepere. Seriozitate. Valoare. Vrednicie.

măsurătoáre s.f. măsurare, măsurat[1], ‹înv. și pop.› măsură, ‹înv. și reg.› măsoriște, măsuriș, ‹înv.› măsurătură.

măsurătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*entom.; reg.*) v. Repede (*Cicindela campestris*). **2** s.m. (*agron.; în trecut; pop.*) ***măsurător de pământ*** v. Inginer hotarnic.

măsurătúră s.f. (*înv.*) v. Măsurare. Măsurat[1]. Măsurătoare.

măsuríș subst. (*înv. și reg.*) v. Măsurare. Măsurat[1]. Măsurătoare.

măsúță s.f. **1** ‹pop. și fam.› mescioară, ‹pop.› mesiță[1], ‹reg.› măsucă, mesișoară. *Dimineața, își beau cafeaua la măsuța de pe balcon.* **2** (*fam.*) ***măsuță de noapte*** v. Noptieră.

mășcát, -ă adj. (*despre boabele cerealelor, granule etc.*) bombat, mare[1], plin, ‹reg.› măzărat. *Grâul are boabele mășcate.*

măștihoáie s.f. (*reg.*) v. Mamă vitregă.

măștihói s.m. (*reg.*) **1** v. Tată vitreg. **2** (*jur.*) v. Epitrop. Tutore.

mătálnic, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **3** v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

mătánie s.f. (*adesea constr. cu vb. „a face”*) închinăciune, plecăciune, ploconeală, reverență, temenea, ‹astăzi rar› compliment, ‹reg.› pleoștire, plocon, ‹înv.› plecare, ‹turc.; înv.› selamlâc, talâm. *Face o mătanie în fața suveranului.* **2** (*la pl. **mătănii**; bis.*) șir de mătănii, șirag de mătănii. *Călugărul învârte mătănii între degete.*

mătáse s.f. **I 1** (*ind. text.; și **mătase naturală***) ‹reg.› arămiz, ‹turc.; înv.› ceatma. *A cumpărat mătase pentru o rochie de seară.* **2** fig. (*fam.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Cornul abundenței (v. *corn*). Înflorire. Prosperitate. **II** (*bot.*) **1** (*la porumb; și **mătase-de-porumb**, art., **mătasea-porumbului***) ‹pop.› mustață, ‹reg.› păr. *Mătasea-porumbului învelește știuletele porumbului, ieșind din pănuși în formă de smoc.* **2** (*art.*) ***mătasea-broaștei*** = *Conferva rivularia*; ‹reg.› ața-apei (v. *ață*), jabrina-broaștei, lâna-apei (v. *lână*), lâna-broaștei (v. *lână*), lâna-broaștelor(v. *lână*), lână-broștească, lână-de-apă, lână-de-broască, lână-de-broaște, lână-verde, linițe, mătase-de-apă, mătăcină, mătreață, mătreață-de-apă, mătreață-de-baltă, mătreață-verde, măturița-bungeacului (v. *măturiță*), mușchi[2], plămână, râia-broaștei (v. *râie*), râie-broștească, râie-de-apă, smântână, smoală, strai-de-broască, straiul-broaștei (v. *strai*), tubău, țolul-broaștei (v. *țol*); (*reg.*) ***mătase-de-apă*** v. Mătasea-broaștei (*Conferva rivularia*); (*art.*) ***mătasea-bradului*** v. Mătreață-de-arbori (*Usnea barbata*); ***mătasea-trifoiului*** v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **3** (*reg.*) v. Gălbinare (*Serratula tinctoria*).

mătăcăní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Clătina. Împletici. Șovăi[1].

mătăcínă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Dracocephalum moldavica*; ‹rar› melisă, melisă-turcească, ‹reg.› busuioc-de-munte, busuiocul-stupului (v. *busuioc*), roiniță. **2** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **3** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*). **II** (*la pl. **mătăcine**; zool.; reg.*) ‹reg.› mărgele (v. *mărgea*). *Ouăle de broască sunt numite și mătăcine.*

mătăháie s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

mătăhánie s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

mătăháí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Flutura. Vântura. **2** refl. (*despre oameni*) v. Clătina. Împletici. Șovăi[1].

mătăhálí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Clătina. Împletici. Șovăi[1].

mătăhálos, -oásă adj. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) voluminos, ‹reg.› măhălos, nătăvălos, năvligos, ‹fig.; rar› mastodontic. *Căruțașul este un bărbat mătăhălos.* **2** fig. (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) greoi, încet, lent, moale, molatic, molâu, ‹fig.› împiedicat, stângaci. *Mătăhălos cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările mătăhăloase.*

mătăhúie s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.
mătăhúlă s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.
mătălăí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Flutura. Vântura. **2** refl. (*despre oameni*) v. Clătina. Împletici. Șovăi[1].
mătălắu s.m. (*anat.; reg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
mătălí vb. IV. intr. (*despre ființe*) v. Aromi. Aținti. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.
mătălícă pron. de politețe pers. 2 sg. (*fam.*) ‹fam.› mătăluță, ‹reg.› tălică. *Mătălică ai să-mi dai înapoi niște bani.*
mătălnicí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Linguși. **2** (*mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.
mătălúță pron. de politețe pers. 2 sg. (*fam.*) ‹fam.› mătălică, ‹reg.› tălică.
mătănăí vb. IV. (*reg.; despre oameni*) **1** refl. v. Clătina. Împletici. Șovăi[1]. **2** intr. fig. v. Balansa. Codi. Ezita. Flota. Oscila. Pendula. Pregeta. Șovăi[1].
mătănăíre s.f. fig. (*reg.*) v. Abulie. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Fluctuație. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Oscilare. Oscilație. Pendulare. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.
mătănănăí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre oameni*) v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi.
mătărắngă s.f. **I** (*înv.*) **1** (*ind. text.*) v. Jurubiță. **2** (*țes.*) v. Scul. **3** (*tehn.*) v. Pârghie. **II 1** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
mătăsắr s.m. (*ornit.*) *Bombycilla garrulus*; ‹pop.› pasăre-de-mătase, pasărea-frigului (v. *pasăre*), ‹reg.› sturz-moțat.
mătăsícă s.f. (*ind. text.*) ‹reg.› mătăsucă, mătăsuță. *Are o bluză din mătăsică verde.*
mătăsós, -oásă adj. (*în opoz. cu „aspru”; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) catifelat, moale, neted, ‹rar› catifelin, luciu[2], lunecos, suplu, ‹fig.› molatic. *Stofa este mătăsoasă. O cremă bună face pielea mătăsoasă. Pisica are blana mătăsoasă.*
mătăsúcă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Mătăsică.
mătăsúță s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Mătăsică.
mătăúz s.n. **1** (*bis.*) pămătuf, sfeștoc, ‹reg.› smoc, struț. *Preotul stropește agheasma cu mătăuzul.* **2** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare.
mătcăl s.n. (*înv.*) v. Șir. Șirag.
mătcălắu s.n. (*reg.*) ‹reg.› înfârtățire, înfârtățit, însorțit, însurățire, paștele-mic (v. *paște*[1]). *Mătcălăul este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.*
mătcuít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre legume fierte*) v. Bătut[2]. Făcăluit[2]. Frecat[2].
mătcúță[1] s.f. (*reg.*) v. Soră de cruce.
mătcúță[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).
mătorí vb. IV. **1** intr., refl. (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Îmbătrâni. Trece. Veșteji. **2** tr., refl., fig. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni; adesea cu determ. „la minte”*) v. Coace. Matura. Maturiza.
mătoríe s.f. (*înv.*) v. Bătrânețe. Senectute. Vetustate.
mătrăcálă s.f. (*reg.*) v. Snop.
mătrăcălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.
mătrăchínă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm.
mătrăgúnă s.f. **1** (*bot.*) *Atropa belladona*; beladonă, ‹reg.› cireașa-lupului (v. *cireașă*), doamna-codrului (v. *doamnă*), doamnă-mare, floarea-codrului (v. *floare*), iarba-codrului (v. *iarbă*), iarba-lupului (v. *iarbă*), împărăteasa-buruienilor (v. *împărătească*), împărătească, nădrăgulă, lup, porci (v. *porc*), șoldină, țilidonie. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
mătrășí vb. IV. **I 1** tr. (*fam.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **2** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Fugi. **3** tr. (*fam.; compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate. **4** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **5** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **II** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
mătreáță s.f. **I** (*med.*) pitiriazis, ‹reg.› hâră[2], pleasnă, plesnete (v. *plesnet*), tărâțar, tărâță, ‹fran.; înv.› peliculă. *Pentru combaterea mătreții se folosesc șampoane speciale.* **II** (*bot.*) **1** ***mătreață-de-arbori*** = *Usnea barbata*; ‹reg.› lână-de-brad, mătasea-bradului (v. *mătase*), mătreața-bradului, mușchi-alb (v. *mușchi*[2]) mușchi-de-lemn (v. *mușchi*[2]), pletele-muierii (v. *pleată*); (*art.; reg.*) ***mătreața-bradului*** v. Mătreață-de-arbori (*Usnea barbata*). **2** (*reg.; și* ***mătreață-de-apă, mătreață-de-baltă, mătreață-verde***) v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*). **3** (*reg.*) v. Măcriș (*Oxalis acetosella*). **III** (*entom.; arg.; glum.*) ***mătreață-cu-mațe*** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).
mătríce s.f. (*pop., reg., înv.*) = matrice.
mătriceá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **2** v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*).
mătríță s.f. (*bot.*) **1** *Zannichellia palustris*; ‹reg.› zanichelie. **2** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*).
mătură vb. I. **I 1** tr., intr. ‹reg.› a primiti. *După ce a terminat de gătit, a măturat bucătăria. Mătură prin curte.* **2** tr. (*fam.; compl. indică obiecte nefolositoare, inutile etc.*) v. Arunca. Azvârli. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.
măturáre s.f. măturat, măturătură. *Măturarea curții îi ia destul timp.*
măturát s.n. măturare, măturătură.
mătură s.f. **I** (*bot.*) **1** *Sorghum vulgare*; ‹pop.› mei-tătăresc, ‹reg.› bălur, flocoasă (v. *flocos*), mălai, mălai-tătăresc, mălai-turcesc, măturici (v. *măturică*), meiuș, păpușoi-de-mături, tătar, tătar-de-mături, tătarcă, trestie. **2** (*și* ***mătură-de-grădină***) *Kochia scoparia*; măturică. **3** (*reg.*) ***mătură-roșie*** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*); ***mătură-turcească*** = (*art.*) ***mătura-Maicii-Precesta*** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); (*art.*) ***mătura-raiului*** v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*). **II** (*la pl.; fitopat.; la pomii fructiferi și la unii arbori*) ***măturі-de-vrăjitoare*** = ‹pop.› patul-vântului (v. *pat*). *Măturile-de-vrăjitoare apar pe ramurile atacate de ciuperci microscopice sau de bacterii, ca niște ramificații degenerescente, subțiri și dese.* **III** (*reg.*) **1** ‹reg.› măturică, măturice, măturișcă, măturoi, măturuță. *Cu mătura se mestecă în laptele pus la fiert sau în laptele în care s-a pus cheag.* **2** ***mătură de târș*** v. Măturoi. Târn. **3** v. Bidinea.
măturăríță s.f. (*înv.*) v. Măturătoare.
măturătóare s.f. ‹înv.› măturăriță. *Măturătoarele mătură străzile orașelor.*
măturătúră s.f. măturare, măturat.
măturеá s.f. măturică, măturice, măturiță, ‹rar› măturișcă.
măturícă s.f. **I 1** măturea, măturice, măturiță, ‹rar› măturișcă. *Adună firimiturile cu o măturică.* **2** (*reg.*) ‹reg.› mătură, măturice, măturișcă, măturoi, măturuță. **3** (*reg.*) ‹reg.› măturoi, măturuș. *Cu măturica se șterge vatra cuptorului.* **II** (*bot.*) **1** *Kochia scoparia*; măturică, mătură-de-grădină. **2** (*rar*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **3** (*reg.*) v. Drăgaică. Sânziană-albă (*Galium mollugo*). **4** (*reg.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*). **5** (*reg.*) v. Sporiș. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*). **6** (*la pl.* ***măturici***; *reg.*) v. Mătură (*Sorghum vulgare*).
măturíce s.f. **I 1** măturea, măturică, măturiță, ‹rar› măturișcă. **2** (*reg.*) ‹reg.› mătură, măturică, măturișcă, măturoi, măturuță. **II** (*bot.; reg.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*).
măturíșcă s.f. **I 1** (*rar*) v. Măturea. Măturică. Măturice. Măturiță. **2** (*reg.*) ‹reg.› mătură, măturică, măturice, măturoi, măturuță. **II** (*bot.; reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*).
măturíță s.f. **I** măturea, măturică, măturice, ‹rar› măturișcă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **2** v. Sporiș. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*). **3** (*art.*) ***măturița-bungeacului*** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*); ***măturița-Maicii-Preacurate*** v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*).

măturói s.n. **1** târn, ‹reg.› felezeu, leasă, mătură de târş, târş, târşar. *A îndepărtat zăpada de pe trotuar cu un măturoi.* **2** (*reg.*) ‹reg.› mătură, măturică, măturice, măturişcă, măturuţă. **3** (*reg.*) ‹reg.› măturică, măturuş.

măturúş subst. (*reg.*) ‹reg.› măturică, măturoi.

măturúţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› mătură, măturică, măturice, măturişcă, măturoi.

mătúşă s.f. **I 1** tanti, ‹pop. şi fam.› tuşă[2], ‹pop.› lele, tătăişă[2], ţaţă, ‹reg.› babă, muică, naică, nană, teică[2], tetă, uină. *Are o singură mătuşă, sora mamei.* **2** (*pop.*) ‹pop.› lele, leliţă, nană, tătăişă[2], ţaţă, ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, ţaică[2], ţâţaie, uină. *Mătuşă Maria, după atâta drum, staţi şi odihniţi-vă pe un scaun!* **3** (*înv. şi reg.*) v. Bunică. Mamă-mare. **II** (*med.; pop.; eufem.*) v. Friguri galbene (v. *frig*). Friguri lacustre (v. *frig*). Friguri paludeene (v. *frig*). Friguri palustre (v. *frig*). Impaludism. Malarie. Paludism.

mătuşícă s.f. **1** ‹pop. şi fam.› tuşică, ‹pop.› ţăţică, ‹fam.› tăntică, tăntiţă. *Mătuşica ei, sora tatălui, este foarte tânără.* **2** (*med.; pop.; eufem.*) v. Friguri galbene (v. *frig*). Friguri lacustre (v. *frig*). Friguri paludeene (v. *frig*). Friguri palustre (v. *frig*). Impaludism. Malarie. Paludism.

mătuşoáică s.f. (*tehn.; la joagăr*) v. Iapă.

mătuşói s.m. (*reg.*) v. Unchi.

măţăcái subst. pl. (*anat.; la oameni şi la animale; reg.*) v. Măruntaie. Viscere.

măţigúş s.n. (*anat.; reg.*) v. Măţişor.

măţişór s.n. (*anat.*) ‹reg.› măţiguş.

măţós, -oásă adj. fig. (*reg.; despre fiinţe*) v. Avid. Insaţiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesăţios. Pofticios. Vorace.

măzăcíe s.f. (*pop. şi fam.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie.

măzăluí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică hârtie, caiete, cărţi etc.*) v. Mâzgăli. **2** (*constr.; compl. indică pereţii unei case ţărăneşti*) v. Lipi. Murui.

măzănáie s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Extumescenţă. Inflamaţie. Intumescenţă. Tumefacţie. Tumescenţă. Umflătură. **2** v. Neoformaţie. Tumoare.

măzănáios, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) v. Cioturos. Noduros.

măzănáit, -ă adj. (*reg.; despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) v. Cioturos. Noduros.

măzărár s.m. (*entom.; reg.*) v. Gărgăriţă. Gărgăriţă-de-bob. Gărgăriţă-de-grâu. Gărgăriţă-de-mazăre. Gărgăriţă-de-năgară (*Bruchus pisi*).

măzărát, -ă adj., s.f. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre boabele cerealelor, granule etc.*) v. Bombat. Mare[1]. Măşcat. Plin. **2** (*despre stropi de ploaie, fulgi etc.*) ‹reg.› măzăros. *Picăturile de ploaie măzărate sunt în formă de boabe.* **II** s.f. (*bot.*) v. Indruşaim. Latir. Sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*).

măzăreán s.m. (*bot.; reg.*) v. Indruşaim. Latir. Sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*).

măzărí vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăţa. Răzgâia.

măzărícă s.f. **I** (*bot.; reg.*) **1** v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*). **2** v. Borceag. Măzăriche (*Vicia silvatica*). **3** v. Indruşaim. Latir. Sângele-voin icului (*Lathyrus odoratus*). **4** v. Oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*). **II** (*colect.; meteor.; rar*) v. Măzăriche.

măzăríce s.f. (*bot.; reg.*) v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*).

măzăríche s.f. **I** (*bot.*) **1** *Vicia sativa*; borceag, ‹reg.› linte-sălbatică, linteoc, măzărică, măzărice, măzăruică, ţârţaică, ţârţar. **2** *Vicia silvatica*; borceag, ‹reg.› măzărică. **3** *Vicia lathyroides*; ‹reg.› bobuşor. **4** *Vicia dumetorum*; ‹reg.› lintea-pratului (v. *linte*). **5** *Vicia angustifolia*; ‹reg.› lintoi. **6** (*rar*) v. Dungăţea. Năut (*Cicer arietinum*). **7** (*reg.*) v. Bob-de-ţarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus sylvester*). **8** (*reg.*) v. Bob-de-ţarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus platyphyllos*). **9** (*reg.*) v. Indruşaim. Latir. Sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*). **10** (*reg.*) v. Lintea-pratului (v. *linte*) (*Lathyrus pratensis*). **11** (*reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*). **12** (*reg.*) ***măzăriche-neagră*** v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*); (*art.*) ***măzărichea-cucului*** v. **a** Mălurici (*Orobus variegatus*); **b** Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*). **II** (*colect.; meteor.*) ‹rar› măzărică, ‹reg.› ţârai, ţâraiul-mieilor (v. *ţârai*), ţârţai, ţârţar, ţârţărel, ţârţărică, ţârţăriţă, ţârţâră, ţârţâriche, ţigănei (v. *ţigănel*), ţurţalăi (v. *ţurţalău*), ţurţalăii mieilor (v. *ţurţalău*), ţurţarii mieilor (v. *ţurţar*), ţurţurel, ţurţureii mieilor (v. *ţurţurel*), ţurţuri (v. *ţurţur*), ţurţurică, ţurţurii mieilor (v. *ţurţur*). *Măzărichea este sub formă de bobiţe de zăpadă sau de gheaţă şi cade în timpul iernii.* **III** (*med. vet., med.; pop.*) v. Cisticercoză. Trichinelloză. Trichinoză.

măzăricós, -oásă adj. (*rar; despre materii, roci, substanţe etc.*) v. Granular. Granulos. Grăunţos.

măzăríşte s.f. (*reg.*) ‹reg.› măzăriştină. *Măzăriştea este un loc semănat cu mazăre.*

măzăriştínă s.f. (*reg.*) ‹reg.› măzărişte.

măzărítă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mazăre. Mazăre-de-câmp. Mazăre-rotundă (*Pisum sativum*).

măzărói s.m. (*bot.; reg.*) v. Indruşaim. Latir. Sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*).

măzărós, -oásă adj. (*reg.; despre stropi de ploaie, fulgi etc.*) ‹reg.› măzărat.

măzărúică s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*). **2** v. Indruşaim. Latir. Sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*).

măzgá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) v. Coji. Descoji. Jupui.

măzgăl s.n. (*constr.; înv.*) v. Crenel.

măglăr s.m. **1** (*înv. şi reg.*) ‹înv. şi reg.› majăméşter. *Măglarul cântăreşte în special sarea.* **2** (*reg.*) ‹reg.› măglaş. *Măglarul taie, transportă şi depozitează bulgării de sare în mină sau la suprafaţă.*

măgláş s.m. (*reg.*) ‹reg.› măglar.

măglă[1] s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă.

măglă[2] s.f. (*meteor.; înv.*) v. Ceaţă. Negură. Păclă.

mâgliseálă s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare.

mâglisí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Păcăli. Trişa. **2** v. Adula. Flata. Linguşi. Măguli.

mâglisíre s.f. (*reg.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare. **2** v. Adulare. Adulaţie. Flatare. Linguşeală. Linguşire. Măgueală. Măgulire.

mâglisítor, -oáre adj. (*reg.*) **1** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înşelător. Neadevărat. Specios. **2** (*mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Calin. Linguşitor. Măgulitor.

mâhneálă s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristeţe.

mâhní vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹înv. şi pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. şi reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oţârî, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoşti, a străpunge, ‹fig.; înv. şi pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a mâhnit.* **2** tr. (*despre întâmplări, situaţii, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) a durea, a îndurera, a întrista, ‹înv.› a dosădi, ‹fig.› a răni, a ulcera. *Atitudinea lui indiferentă a mâhnit-o. Vorbele lui spuse la mânie au mâhnit-o mult.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) posomori, ‹reg.› a se bușuli, a se găleşi, ‹înv.› a tânji, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au mâhnit la auzul teribilei veşti.* **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.

mâhniciós, -oásă adj. (*înv.*) v. Întristător.

mâhniciúne s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristeţe.

mâhníre s.f. **1** amar, amărăciune, amărâre, întristare, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristeţe, ‹livr.› distimie, tribulaţie, ‹înv. şi pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. şi reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. şi fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Mâhnirea i-a invadat sufletul după vestea primită.* **2** îndurerare, întristare, ‹fig.› rănire. *Vorbele lui spuse la mânie i-au provocat o mare mâhnire.* **3** durere, întristare, ‹înv.› apăs, dosadă, ‹fig.; reg.› bâhlă. *Ce mâhnire să aud ceea ce-mi spui!* **4** dezolare, indispoziţie, întristare, mohoreală, posomoreală, tristeţe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolaţie, morozitate, ‹fig.› înnegurare,

înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i mâhnirea de pe chip, încerca s-o înveselească.*

mâhnít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Mâhnit după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** fig. (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața mâhnită din cauza eșecului la examen.*

mâhnitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Întristător.

mâietoáre s.f. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.

mâine adv. (*temporal*) **1** ‹reg.› mânezi. *Mâine vor merge la teatru.* **2** (*adesea în corelație cu „poimâine"*) ‹pop.› curând. *Starea lui de sănătate se îmbunătățește și mâine, poimâine va fi din nou în picioare.*

mâl s.n. **1** mocirlă, nămol, noroi[1], ‹rar› noroială, ‹pop.› mâlitură, ‹înv. și reg.› lut, moceriță, ‹reg.› cearfă, ciorbă, cotoz, glod, heleșteu, hlei, moceră, mocioarcă, morceală, năglod, nămală, oajdă[2], pahnă, tău[1], tinală, tină, ‹latin.› limus. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas acoperite de mâl.* **2** (*geol.; reg.*) v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben.

mâlí vb. IV. **1** refl. (*despre ființe, vehicule etc.*) a se împotmoli, a se îngloda, a se înnămoli, a se nămoli, a se noroi[2], ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a mâlit în mlaștină. Mașina s-a mâlit pe drumul desfundat.* **2** tr. intr., refl. recipr. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfâșia. Șopti. Ștampila. Vitupera.

mâlitúră s.f. (*pop.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

mâlós, -oásă adj. **1** (*despre terenuri, drumuri etc.*) mlăștinos, mocirlos, nămolos, noroios, ‹rar› smârcos, ‹înv. și pop.› tinos, ‹reg.› glodos, gloduros, hleios, mociros. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas mâloase.* **2** (*pop.; despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos. **3** (*reg.; despre apă*) v. Sălciu.

mână vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică animale de tracțiune, trăsuri, căruțe etc.*) a conduce, ‹rar› a mânui, ‹reg.› a udi, ‹înv.› a năvădi. *Știe să mâne bine caii unei trăsuri. A mânat de multe ori o brișcă.* **2** tr. (*compl. indică animale domestice*) a goni, a hăitui. *Văcarii mână vitele din cireadă spre sat.* **3** tr. (*cineget.; compl. indică vânatul*) a goni, a hăitui, a scorni, a stârni, ‹pop.› a bate. *Gonacii au mânat mistreții din ascunzișurile lor, pentru a fi vânați mai ușor.* **4** tr. (*compl. indică animale; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a da[2], a duce. *Au mânat vitele la păscut.* **5** tr. (*compl. indică mai ales animale*) a îmboldi, a îndemna, ‹înv. și reg.› a dudui. *Căruțașul mână calul cu biciul.* **6** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe, în special oameni*) v. Trimite. **7** tr. (*pop. și fam.; compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Deplasa. Împinge. **8** tr. (*pop.; compl. indică lucruri, obiecte etc.*) v. Târî. **9** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **10** tr. (*fam.; compl. indică autovehicule*) v. Conduce. Șofa. **11** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **12** tr. (*reg.; compl. indică scrisori, recomandate etc.*) v. Adresa. Expedia. Scrie. Trimite. **13** tr. (*reg.; compl. indică pachete, colete, bani etc.*) v. Expedia. Trimite. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Îmbia. Îmboldi. Încuraja. Îndemna. Stimula.

mânâci s.m. (*milit.; înv.*) v. Cavalerist. Călăreț.

mânâș s.m. (*înv.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

mânát s.m. (*reg.*) v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1].

mână s.f. **A I 1** (*anat.*) brat, membru superior, ‹rar› membru toracic, ‹fam.› toartă, ‹înv. și reg.› brâncă[2], ‹reg.; iron.› ghioambă, ‹fig.; glum.› aripă, ‹arg.› cange, creangă, ștangă, vâslă. *Băiatul și-a fracturat mâna. O însoțește pe bătrână ducând-o de mâna dreaptă.* **2** (*anat.*) ‹pop. și fam.; deprec.› labă. *Înainte de a se așeza la masă, se spală pe mâini.* **3** (*anat.*) palmă, ‹pop.› carabă, ‹reg.› ceapță, ‹arg.› cazma, clește, gheară, greblă, lopată, magnet, mistrie, muflă, pensetă, scafă, stachie, ștangă. *De emoție, strânge în mână batista.* **4** (*de obicei precedat de art. nehot. „o", „niște" și urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) pumn. *I-a dat o mână de cireșe.* **5** (*econ.*) ***mână de lucru*** = ***mână de muncă*** = brațe de muncă (v. *brat*), forță de muncă. *Patronul firmei de construcții a recurs la mână de lucru din străinătate.* **6** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Mănunchi. **II** fig. **1** grijă, pază, seamă. *Cât timp a fost plecată, și-a lăsat copilul în mâna părinților.* **2** posesiune, stăpânire. *Are în mână toate actele casei.* **3** autoritate, putere. *Are tiara drept atribut al măinii.* **4** (*determ. de un adj. num. ord.*) categorie, clasă, rang. *Sportivii au fost cazați într-un hotel de mâna întâi.* **5** (*determ. de un adj. num. ord.*) calitate. *A cumpărat carne de mâna a doua.* **6** (*pop.*) v. Condiție. Rang. Stare. Teapă. **B I 1** ***mână curentă*** = **a** (*constr.*) balustradă, parapet, parmaclâc, pălimar, rampă, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de mâna curentă;* **b** (*contab.; ieșit din uz*) v. Strață. **2** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, crac, margine, măner, pervaz, spetează, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două mâini simetrice.* **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) bată, bătează, braț, brățară, fâlcea, fofează, lopățea, mănușă, spetează. *Mâinile sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **4** (*tehn.; la războiul de țesut*) braț, furcă, stâlp, ‹reg.› ciocan[2], cujbă, pară[2]. *În mâini se sprijină sulurile.* **5** (*tehn.; la car sau la căruță*) întinzătoare (v. *întinzător*). *Cu mâna se leagă osia de cruce ori de scară.* **6** (*la fântână*) scripete. *Cu mâna se ridică și se cufundă gălețile.* **7** (*art., la pl.; pesc.*) ***mâinile cutiței*** = ‹reg.› prefuste. *Pe mâinile cutiței se sprijină împletitura coșului la leasa de pescuit;* ***mâinile sacului*** = aripi (v. *aripă*). *Pe mâinile sacului se întinde plasa sacoviștei.* **8** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Leucă. **9** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **10** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Măsea. **11** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez. **12** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănușă. Țeapă. **13** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Femeiușcă. Muierușcă. **14** (*la vârtelniță; reg.*) v. Fofează. **15** (*tehn.; la coarnele plugului; reg.*) v. Spetează. **II** (*art.*) **1** (*bot.*) ***mâna-Maicii-Domnului*** = **a** *Anastatica hierochuntica*; ‹reg.› palma-Sfintei-Mării (v. *palmă*); **b** (*reg.*) v. Palma-Maicii-Domnului (v. *palmă*) (*Orchis maculata*); **c** (*reg.*) v. Palma-pământului (v. *palmă*) (*Gymnadenia conopea*). **2** (*iht.; reg.*) ***mâna-diavolului*** v. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).

mânăríe s.f. (*jur.; arg.*) v. Delapidare. Escrocherie. Fraudă. Hoție.

mânăștérgură s.f. (*înv. și reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.

mânătárcă s.f. (*bot.*) **1** *Boletus edulis*; bolet, hrib, ‹reg.› burete, copită, cozac, mitarcă, pitarcă, pitoancă. **2** (*reg.*) ***mânătarcă-ursească*** v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*).

mânătór s.m. **1** (*cineget.*) bătăiaș, gonaci, gonaș, hăitaș, hăituitor, ‹reg.› botaș, ciocănaș, crainic, hăitar, hăitău. *Mânătorii stârnesc vânatul.* **2** (*reg.*) v. Pețitor. **3** (*la stână; reg.*) v. Strungar[2]. **4** (*reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.

mânătúră s.f. (*reg.*) **1** v. Alergare Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **3** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

mâncá vb. I. **I 1** intr. (*despre ființe*) a (se) alimenta, a (se) hrăni, a (se) nutri, ‹înv.› a subministra, a (se) viptui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) adăpa, ‹arg.› a se glojdi, a paște[2], a se potoli. *Trebuie să mănânci sănătos pentru a te dezvolta normal.* **2** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) a consuma[1], ‹înv. și pop.› a ospăta, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹pop. și fam.; deprec.› a hali, a ridica, ‹fam.› a păpa, ‹deprec.› a rumega, ‹arg.› a glojdi, a gorovi, a grojdi. *Pentru a-și menține sănătatea, omul trebuie să mănânce cât mai multe legume și fructe.* **3** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) ‹fam.› a îmbuca. *Azi-dimineață, era foarte grăbit și nu a mâncat nimic.* **4** tr. (*compl. indică lucruri necomestibile*) a roade. *Șoarecii au mâncat dușumeaua.* **5** tr. (*despre unele*

insecte; compl. indică ființe) a ciupi, a înțepa, a mușca, a pișca, ‹pop. și fam.› a împunge, ‹reg.› a țicura. *Țânțarii l-au mâncat de obraz.* **6** tr. (*despre insecte, viermi; compl. indică lucruri, materiale textile, frunze etc.*) a devora, a distruge, a roade, ‹reg.› a linge, a picni. *Omizile mănâncă frunzele copacilor.* **7** tr. (*despre agenți fizici sau chimici; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a ataca, a distruge, a roade, ‹fig.› a devora. *Rugina mănâncă fierul.* **II** fig. **1** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Mănâncă banii prin baruri și discoteci.* **2** tr. (*compl. indică materii, materiale, combustibil etc.*) a consuma[1], ‹fig.› a înghiți. *Mașina mănâncă multă benzină. Calculatorul nu mănâncă mult curent.* **3** tr., refl. (*geomorf., geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) eroda, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) spăla. *Torenții mănâncă pantele munților. Solul nu s-a mâncat încă în această zonă.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, țărmuri etc.*) a (se) măcina, a (se) mina, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) scobi. *Valurile mării au mâncat țărmul. Malurile s-au mâncat din cauza apei.* **5** tr. (*compl. indică sunete, litere, cuvinte*) a omite, a scăpa. *Când vorbește repede, mănâncă sunete. Dactilografa a mâncat multe cuvinte din text.* **6** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au mâncat plămânii.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) distruge, a (se) nenoroci, a (se) prăpădi, ‹fig.› a (se) mina, a naufragia, a (se) ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a mâncat. Se mănâncă din cauza băuturii.* **8** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mistui, a se pârjoli, a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se mănâncă în tăcere.* **9** tr. (*pop.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Apăsa. Asupri. Despuia. Exploata. Împila. Împovăra. Mulge. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Stoarce. Suge. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **10** tr. (*fam.; compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forța etc. cuiva ori a ceva*) v. Săpa. Submina. Surpa. Torpila. **11** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși. **12** tr. (*fam.; despre oameni; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri etc. fizice sau morale*) v. Îndura. Înghiți. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trage. Trăi.

mâncăbil, -ă adj. (*rar; despre mâncăruri*) v. Comestibil.

mâncăci, -e adj. (*înv.; despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

mâncáre s.f. **I 1** alimentare, alimentație, hrănire, hrănit[1], mâncat[1], nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. *Mâncarea copilului trebuie să fie completă în vitamine și rațională.* **2** consumare, mâncat[1], ‹pop. și fam.; deprec.› halire, halit[2], ‹fam.› păpare, înv. și reg.› mâncătură, ‹deprec.› rumegare. *Mâncarea unor alimente nu este recomandabilă diabeticilor.* **3** masă[1], înv. și pop.› ospăț, ‹pop.› bucate (v. *bucată*). *Veniți! Mâncarea este gata.* **4** aliment, hrană, ‹livr.› nutriment, înv. și pop.› demâncare, demâncat, ospătare, ‹pop. și fam.› haleală, ‹pop.› bucate (v. *bucată*), de-ale gurii, legumă, merinde, ‹fam.› papă[2], ‹fam.; deprec.› crăpelniță, ‹reg.› cost[2], menajă, pită, serveală, tain, înv.› gătitură, hraniște, piștă, vipt, ‹fig.; pop.› stomac, ‹fig.; reg.› bucă, ‹arg.› glojdeală, goroveală, haleu, halimos, nutreț, potol, sfertan. *Se recomandă să se consume mâncare naturală.* **II** fig. (*fam.; deprec.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

mâncát[1] s.n. **1** alimentare, alimentație, hrănire, hrănit[1], mâncare, nutrire, nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. **2** consumare, mâncare, ‹pop. și fam.; deprec.› halire, halit[2], ‹fam.› păpare, înv. și reg.› mâncătură, ‹deprec.› rumegare.

mâncát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) sătul, sătur at, înv. și pop.› ospătat[2], înv. și reg.› saț iat, ‹reg.› omiat. *Mâncați, excursioniștii au pornit la drum.* **2** (*despre fructe, legume etc.*) viermănos, ‹rar› viermănoșat, ‹reg.› scorburos. *A azvârlit toate merele mâncate.* **II** fig. **1** (*despre maluri, țărmuri etc.*) măcinat, ros, săpat[2]. *Porțiuni din țărmul mâncat încep să cadă în mare.* **2** (*stomat.; fam.; despre dinți, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat.

mâncăcios, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) ‹pop. și fam.› hrănaci. *Este atât de mâncăcios, încât ar mânca întruna.* **2** adj. (*despre ființe*) avid, insațiabil, lacom, nesătul, nesățios, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și mâncăcioși.* **3** s.m., s.f., adj. gurmand, ‹pop.› găman, ‹fam.› gurmet, ‹fam.; glum. sau peior.› mâncău, înv. și reg.› licău, ‹reg.› folticos, hlipicios, hupit, hutupală, lincăit, mâncălău, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, ‹reg.; iron.› găulea, înv.› legumăreț, licăritor[1], ‹arg.› înfulecos. *Este un mare mâncăcios căruia îi plac mâncărurile bune.*

mâncălău s.m. (*reg.*) v. Gurmand. Mâncăcios.

mâncăréț, -eáță adj. (*reg.; despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

mâncărícă s.f. (*culin.*) **1** ‹reg.› mâncărioară, mâncăriță, mâncărușă. *A pregătit pentru prânz o mâncărică de carne.* **2** (*reg.*) v. Tocană. **3** (*înv.*) v. Aperitiv. Gustare. Mezelic.

mâncărínci subst. (*med., med. vet.; reg.*) v. Mâncărime. Prurit.

mâncăríe s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Mâncărime. Prurit.

mâncăríme s.f. (*med., med. vet.*) prurit, ‹reg.› mâncărici, mâncărie, mâncătură. *Mâncărimea apare în diferite boli alergice, parazitare, dermatologice și în unele nevroze.*

mâncărioáră s.f. (*culin.; reg.*) v. Mâncărică.

mâncăríță s.f. (*culin.; reg.*) v. Mâncărică.

mâncărúșă s.f. (*culin.; reg.*) v. Mâncărică.

mâncătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) consumator. *Este un mare mâncător de carne.* **2** s.m., s.f. (*înv. și pop.*) ***mâncător de oameni*** v. Antropofag. Canibal. **3** s.f. (*ornit.; reg.*) ***mâncătoare-de-albine*** v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **4** s.f. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **5** s.m., s.f. (*vulg.*) ***mâncător de căcat*** = ***mâncător de rahat*** v. **a** Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor; **b** Caiafă. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **II** adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre mâncăruri*) v. Comestibil. **2** (*despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace. **III** fig. **1** adj. (*în opoz. cu „econom”; fam.; despre oameni*) v. Cheltuitor. Risipitor. **2** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. Vampir. **3** adj., s.m. (*înv.*) v. Bizantin. Intrigant.

mâncătoríe s.f. fig. (*fam.*) **I 1** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală. **2** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **II** (*jur.*) v. Delapidare. Escrocherie. Fraudă. Hoție.

mâncătúră s.f. **1** (*concr.*) mâncătură, rosătură. *Zidul cetății are multe mâncături.* **2** (*concr.; geomorf., geol.; pop.*) v. Coroziune. Erodare. Eroziune. Roadere. **3** (*înv. și reg.*) v. Consumare. Mâncare. Mâncat[1]. **4** (*med.; reg.*) v. Lues. Sifilis. **5** (*med.; reg.*) v. Mâncărime. Prurit. **6** (*med.; reg.*) v. Erizipel.

mâncău s.m., adj. (*fam.; glum.* sau *peior.*) v. Gurmand. Mâncăcios.

mândălâc s.m. (*bot.; reg.*) v. Alunele (v. *alunea*) (*Carum bulbocastanum*).

mândrénie s.f. (*reg.*) v. Frumusețe. Minunăție. Minune. Splendoare.

mândréțe s.f. **I 1** frumusețe, splendoare, ‹înv. și reg.› mândrie, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› luceală, ‹fig.; latin.; înv.› luce. *Mândrețea peisajului montan este unică.* **2** (*pop. și fam.*) v. Frumusețe. Minunăție. Minune. Splendoare. **3** (*înv.*) v. Mândrie. Mulțumire. Satisfacție. **4** (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertă-

ciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **II** fig. (*înv.*) v. Eleganță. Lux. Somptuozitate.

mândrí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a se făli, a se fuduli, a se lăuda, ‹fam.› a se lăfăi, ‹reg.› a se făloși, a se ocoși, a se pieptoși, a se sfăli, a se sfeti, a se smeri, ‹înv.› a se fălui, ‹fig.; iron.› a se lustrui. *Copiii se mândresc cu hainele noi.* **2** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se semeți, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se rățoi, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te mândrești!* **3** intr., refl. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta. **4** tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

mândríe s.f. **I 1** demnitate, semeție, ‹pop.› dârzenie, făloșenie, făloșie. *Domnitorul muntean are o atitudine plină de mândrie în fața solului turc.* **2** demnitate, onoare. *A răspuns cu mândrie celui care voia să-l umilească.* **3** mulțumire, satisfacție, ‹rar› satisfacere, ‹înv.› mândrețe, trufă[2], trufie, ‹latin.› contentație. *Are o mare mândrie că a reușit primul la concursul de rezidențiat.* **4** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țanțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, fălosie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Mândria tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **5** (*înv. și reg.*) v. Frumusețe. Mândrețe. Splendoare. Strălucire. **6** (*înv.*) v. Înțelepciune. **II** (*concr.; mai ales fig.*) fală, glorie. *Este mândria universității la care este student.*

mândriór s.m. (*reg.*) v. Mândrișor. Mândruc. Mândrulean. Mândrulic. Mândruliță. Mândruț.

mândrișór, -oáră s.m., s.f. (*pop.*) ‹pop.› mândruc, mândrulean, mândrulic, mândruliță, mândruț, ‹reg.› mândrior.

mândroste s.f. (*înv.*) v. Înțelepciune.

mândru, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) demn, patrician. *Acest venerabil domn, descendent al unei cunoscute familii boierești, are o conduită mândră.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) semeț, țanțoș, ‹pop.› dârz, fălos, ortoman, ‹înv.› cinteș. *Îi plăcea să-i vadă pe călăreți mândri și stăpâni pe cai.* **3** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pășin, ‹reg.› fâleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind mândru și dificil, nu are prieteni.* **4** (*mai ales despre ținută, manifestări, ton*) maiestuos, ‹fig.› măreț, regal[2], regesc. *Impunătoare, frumoasă și cu o ținută mândră, impresionează pe toți.* **5** (*înv. și pop.; despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) v. Falnic. Grandios. Impozant. Impresionant. Impunător. Magnific. Maiestuos. Măreț. Semeț. Splendid. **6** (*pop.; despre lucruri, mai ales despre clădiri*) v. Arătos. Aspectuos. Falnic. Frumos. Impozant. **7** (*pop.; despre peisaje, priveliști etc.*) v. Elizeic. Magnific. Minunat. Mirific. Paradiziac. Splendid. **8** (*în opoz. cu „urât”; pop.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **9** (*înv.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **10** (*înv.; despre oameni*) v. Înțelept. **II 1** s.m., s.f. (*pop.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **2** s.f. (*art., la pl. **mândrele**; mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **III** s.f. (*art.; bot.; reg.*) ***mândra-nopții*** v. Barba-împăratului. (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*).

mândrúc, -ă s.m., s.f. (*pop.*) ‹pop.› mândrișor, mândrulean, mândrulic, mândruliță, mândruț, ‹reg.› mândrior.

mândruleán, -ă s.m., s.f. (*pop.*) ‹pop.› mândrișor, mândruc, mândrulic, mândruliță, mândruț, ‹reg.› mândrior.

mândrulénie s.f. (*reg.*) v. Frumusețe. Minunăție. Minune. Splendoare.

mândrulíc, -ă s.m., s.f. (*pop.*) ‹pop.› mândrișor, mândruc, mândrulean, mândruliță, mândruț, ‹reg.› mândrior.

mândrulíță s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› mândrișoară (v. *mândrișor*), mândrucă (v. *mândruc*), mândruleană (v. *mândrulean*), mândrulică (v. *mândrulic*), mândruță (v. *mândruț*). **2** (*deprec.*) v. Ibovnicea. Ibovnicuță.

mândrúț, -ă s.m., s.f. (*pop.*) **1** s.m., s.f. ‹pop.› mândrișor, mândruc, mândrulean, mândrulic, mândruliță, ‹reg.› mândrior. **2** s.m., s.f. (*mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **3** s.f. (*deprec.*) v. Ibovnicea. Ibovnicuță.

mâneá vb. II. intr. (*înv. și pop.; despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. locale*) v. Trage. **2** (*cu determ. locale*) v. Dormi. Înnopta. Poposi. **3** (*cu determ. locale sau temporale*) v. Opri. Poposi.

mânecá vb. I. (*despre oameni*) **1** refl. (*înv. și pop.;adesea cu indicarea direcției*) v. Duce. Ieși. Merge. Pleca. **2** intr. (*înv. și pop.; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Pleca. Porni. **3** refl. (*înv. și reg.*) v. Grăbi. Zori[2].

mânecár s.n. **1** mânecuță. *Mânecarele se poartă peste mâneci, pentru a le proteja.* **2** (*bis.*) mânecuță, rucaviță, ‹înv.› naracliță. *Mânecarele sunt manșete detașabile, cusute cu fir, purtate de preot cât oficiază slujba.* **3** (*la pl. **mânecare**; reg.*) ‹reg.› manișete (v. *manișcă*), manșete (v. *manșetă*). *Mânecarele, împletite din lână sau confecționate din blană, se poartă iarna, peste încheieturile mâinilor, pentru a le proteja de frig.* **4** (*reg.*) v. Manșon. **5** (*înv.*) v. Manșetă.

mânecâre s.f. **I** (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› mânecat. *Vara, mânecarea sătenilor la câmp este înaintea răsăritului soarelui, pentru a începe din timp munca.* **II 1** (*înv. și reg.*) v. Dimineață. **2** (*relig.; reg.*) v. Utrenie.

mânecát s.n. **I** (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› mânecare. **II 1** (*înv. și reg.*) v. Dimineață. **2** (*relig.; reg.*) v. Utrenie. **3** (*astron.; înv.*) v. Auroră. Crepuscul. Zori[1].

mânecă s.f. **1** (*la haine, bluze, rochii etc.*) ‹reg.› spăcel. *Mânecile sacoului trebuie scurtate.* **2** (*tehn.*) ***mânecă de vânt*** = manșă de vânt. *Mâneca de vânt este instalată pe aerodromuri și servește la indicarea direcției vântului.* **3** (*milit.; înv.*) v. Aripă. Capăt. Coastă. Flanc. Margine.

mânecătoáre s.f. proor, ‹reg.› proroc. *Mânecătoarea este ajunul sărbătorii Sfântului Gheorghe, când, potrivit unei credințe populare, vrăjitoarele ar lua mana vacilor și rodul ogoarelor.*

mânecúș s.n. (*astron.; înv.*) v. Auroră. Crepuscul. Zori[1].

mânecúță s.f. **1** mânecar. **2** (*bis.*) mânecar, rucaviță, ‹înv.› naracliță.

mânéi s.n. (*la unele unelte; înv. și reg.*) v. Coadă. Mâner.

mânél s.n. (*la unele unelte; înv. și reg.*) v. Coadă. Mâner.

mânér s.n. **1** (*la unele obiecte, vase*) coadă, toartă, ‹reg.› cotor. *A pus mâna pe mânerul tigăii încinse și s-a fript.* **2** (*la unele unelte*) coadă, ‹înv. și reg.› dârjală, mănunchi, mânei, mânel. *A apucat secera de mâner și a început să secere grâul.* **3** (*la sucală sau la tocilă*) ‹reg.› mănușă. **4** (*la unele unelte și arme*) plăsea, ‹înv. și reg.› mănunchi, plasă[1], ‹reg.› mănușă. *Are un pumnal cu mânerul din argint.* **5** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, crac, margine, mână, pervaz, spetează, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două mânere simetrice.* **6** (*la coada coasei; reg.*) v. Cocârlă. **7** (*art.; anat.; arg.*) mânerul burții v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin(v.organ1).Penis.

mânere s.f. (*pop.*) v. Mas.

mânezí adv. (*temporal; reg.*) v. Mâine.
mângâiá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a alinta, a dezmierda, a răsfăța, ‹pop. și fam.› a giugiuli, a netezi, ‹pop.› a drăgăli, a drăgosti, ‹reg.› a băia, a gogoni[2], a gomoli, a se hoi, a se honcăi, a se îngurlui[1], a mădări, a milui, a nineri, a ninii[1], a ninini, a ninirizî, a se pupui[2], a răsfloci, ‹înv.› a linguși, a măguli, ‹grec.; înv.› a peripiisi, ‹fig.; reg.› a adia. *Îi place ca cineva s-o mângâie atunci când este necăjită.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) alina, a (se) consola, a (se) îmbărbăta, a (se) încuraja, ‹înv. și pop.› a ostoi[2], ‹pop.› a molcomi, ‹înv.› a netezi, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *S-a mângâiat greu după eșecul avut.* **3** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Excita. Îmbărbăta. Încuraja. Îndemna. Însufleți. Stimula. Susține. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui. **6** tr. (*în credințe și superstiții; înv.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) a bucura, a desfăta, a încânta, ‹fig.› a ameți, a îmbăta, a legăna, a lumina. *Speranța că se va însănătoși îi mângâie sufletul.* **2** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
mângâiát, -ă adj. (*despre ființe*) alintat, dezmierdat, ‹pop. și fam.› giugiulit[2]. *Copilul mângâiat este calm și fericit.*
mângâiére s.f. **1** alint, alintare, dezmierdare, ‹rar› calinerie, mângâietură, ‹pop. și fam.› alintătură, giugiuleală, giugiulire, giugiulit[1], giugiulitură, ‹pop.› drăgosteală, drăgostire, ‹fam.› pisiceală, ‹înv. și reg.› olastiseală, ‹reg.› dezmierdătură, ninereală, șoimăneală, ‹înv.› dezmierdăciune. *Mângâierea fetiței este un obicei în familia lor.* **2** alinare, consolare, îmbărbătare, încurajare, ‹înv.› consolație, parigorie, parigorisire, ‹fig.› balsam, refugiu, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost o mângâiere pentru durerea lui.* **3** bucurie, desfătare, juisare, mulțumire, plăcere, satisfacție, ‹livr.› juisență, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiție, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare mângâiere.* **4** (*art.; bot.; reg.*) ***mângâierea-apelor*** v. Silur (*Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*).
mângâietór, -oáre adj. **I 1** (*mai ales despre gesturi, atitudini ale oamenilor*) alintător, calin, dezmierdător, ‹înv.› dezmierdat, măgulitor. *Îi trece mâna peste frunte, cu un gest mângâietor.* **2** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, tandru, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe mângâietoare.* **3** (*despre manifestări, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) alinător, consolant, consolator, ‹înv.› mângâios. *A reușit să-și calmeze prietena cu un sfat mângâietor.* **II** fig. (*mai ales despre elemente din natură, interioare*) desfătător, încântător, plăcut, vesel, ‹fig.; înv.› mângâios. *Astăzi este un soare mângâietor de toamnă. După schimbările făcute, camera pare mai confortabilă, mai mângâietoare.*
mângâietúră s.f. **1** (*rar*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **2** (*înv.*) v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulțumire. Plăcere. Satisfacție.
mângâiós, -oásă adj. (*înv.*) **I 1** (*despre manifestări, fapte, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Afectuos. Blând. Bun. Calin. Dezmierdător. Drag. Drăgăstos. Duios. Iubitor. Îmbunat. Mângâietor. Tandru. **2** (*despre manifestări, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) v. Alinător. Consolant. Consolator. Mângâietor. **II** fig. (*mai ales despre elemente din natură, interioare*) v. Desfătător. Încântător. Mângâietor. Plăcut. Vesel.
mâniá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) înfuria, a (se) înverâbji, ‹înv. și pop.› a (se) înmânia, ‹pop. și fam.› a (se) bursuca, a (se) bursuci, a (se) burzului, ‹pop.› a (se) îndrăci, a (se) oțărî, ‹fam.› a (se) morcovi, a (se) zborși, ‹înv. și reg.› a (se) înoțărî, a se răi, a (se) stârni, ‹reg.› a (se) busna, a (se) rânzoi, a se strășnici, a se vresni, ‹înv.› a (se) nebuni, a (se) scârbi, a (se) urgisi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înălbăstri, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) învineți, a turba, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) iuți, a (se) oțeti, ‹fig.; fam.› a (se) ardeia, a (se) bulbuca, a (se) umfla, a (se) zbârli, ‹fig.; reg.› a (se) boboti, a (se) scociorî. *Nu se putea controla când se mânia. L-a mâniat minciuna spusă cu seninătate.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl mânie cu veșnicele ei lamentări.*
mâniát, -ă adj. (*despre ființe*) furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mânios, obstinat, pornit, ‹rar› înfurios, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Mâniat peste măsură, i-a răspuns răstit.*
mânie s.f. **1** furie, înverșunare, ‹rar› furoare, înfuriere, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› ciudă, îndrăcire, năbădăi (v. *năbădaie*), năbădăici (v. *năbădaică*), obidă, oțărâre, oțăreală, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› dâcă[1], năvârlii, pandalii (v. *pandalie*), ‹înv.› oțărime, pornitură, toană[1], ‹fig.› turbare, ‹fig.; fam.› iuțeală, ‹fig.; înv.› turbă[2], turbăciune, turbătură. *Patronul, cuprins de mânie, a concediat câțiva angajați. Și-a descărcat toată mânia pe bieții copii.* **2** (*pop.; adesa determ. prin „lui Dumnezeu”, „cerului”*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.
mâniós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, obstinat, pornit, ‹rar› înfurios, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. **2** (*înv.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș. **II** s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Mușama.
mânișoáră s.f. (*anat.*) mânușiță, mânuță, ‹reg.› mânucă, mânușică.
mânjălău s.n. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› maglă, măngălău, zolitor. *Unele femei freacă pe mânjălău rufele la spălat.*
mânjeálă s.f. **1** (*rar*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare. **2** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **3** (*reg.*) v. Scroboală.
mânjí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) înnegri, a (se) jegosi, a (se) macula, a (se) murdări, a (se) păta, ‹rar› a (se) slini, ‹înv. și pop.› a (se) negri, a (se) scârnăvi, ‹pop.› a (se) îngăla, a (se) năclăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ‹reg.› a se caciori, a căldări, a (se) comânji, a se corfeli, a se corfoși, a (se) derveli, a (se) fețeli, a (se) lutoșa, a (se) mărdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoși, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoși, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ‹înv.› a (se) murdarisi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) măscări[1], ‹vulg.› a (se) căca. *Transpirația i-a mânjit gulerul cămășii. Hainele i s-au mânjit de la mizeria de pe șantier.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) mâzgăli, a (se) murdări, a (se) păta, a (se) umple, ‹înv. și pop.› a (se) unge, a (se) vopsi, ‹pop.› a (se) tăvăli, ‹reg.› a (se) breza, a (se) cârcăli, a se corfeli, a se ima, a se îmăla, a se imoșa, a (se) împospăia, a (se) mozoli, a (se) percea, a (se) tămânji. *Și-a mânjit mâinile cu păcură. Reparând mașina, mecanicul s-a mânjit de ulei pe haine.* **3** tr. (*rar; compl. indică hârtie, caiete, cărți etc.*) v. Mâzgăli. **4** tr., refl. (*pop. și fam.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Da[2]. Unge. **5** tr. (*pop.; deprec.; compl. indică rufe, lucruri etc.*) v. Mozoli. **6** tr. (*reg.; compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apreta. Scrobi. **7** tr. (*reg.; compl. indică fire de urzeală*) v. Scrobi. **8** tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui. **9** tr. (*constr.; reg.; compl. pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a întina, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi mânjește amintirea prin afir-*

mațiile făcute. **2** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Cumpăra. Mitui. Plăti. Unge. **3** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

mânjíre s.f. **1** maculare, murdărire, pătare, ‹rar› mânjeală, ‹înv. și pop.› terfeleală, ‹pop.› mânjitură, terfelire, ‹înv. și reg.› imare, ‹reg.› feștelire, ‹înv.› terfelitură. *Mânjirea hainelor este inevitabilă pe un șantier.* **2** fig. batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹fig.› întinare, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Mânjirea memoriei părinților este o impietate.*

mânjít, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul mânjit. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie mânjit.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) jegos, murdar, negru, nespălat, slinos, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, râpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a așezat la masă cu mâinile mânjite. Are călcâiele mânjite.* **3** (*rar; despre hârtie, caiete, cărți etc.*) v. Mâzgălit. **II** fig. **1** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis, dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ‹fig.› întinat, maculat, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui mânjite.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Corupt. Impur. Mituit. Murdar. Pătat. Plătit[2].

mânjitúră s.f. (*pop.*) **1** v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare. **2** (*concr.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Împroșcătură. Pată. Stropitură.

mântuí vb. IV. **I** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹înv.› a scoate, a (se) scumpăra, a (se) scura, a slobozi, a (se) spăsi, ‹fig.› a (se) curăța, a se elibera, a se înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se mântuiesc prin pocăință și rugăciuni.* **II 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobi. Elibera. Emancipa. Libera. **3** tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Ridica. Tămădui. Vindeca. **4** refl. (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre ființe; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de”, care indică boli, suferințe fizice sau psihice etc.*) v. Lecui. Scăpa. Tămădui. Vindeca. **5** tr. (*pop.; compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) v. Epuiza. Isprăvi. Încheia. Sfârși. Termina. **6** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina. **7** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”, „de la”*) v. Salva. Scăpa. **8** tr. (*pop.; compl. indică oameni; urmat de determ. care arată situații, stări etc. în care se află cineva*) v. Salva. Scăpa. Scoate. **9** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Apăra. Dezvinovăți. Disculpa. Justifica. Scuza.

mântuiélnic, -ă adj. (*pop.; despre măsuri, remedii, tratamente etc.*) v. Salvator.

mântuínță s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare. **2** v. Salvare. Scăpare.

mântuíre s.f. **I** (*relig.*) izbăvire, purificare, redempțiune, salvare, ‹înv. și pop.› răscumpărare, ‹înv.› izbăvință, mântuință, mântuitură, scumpărare, slobozire, spăseală, spăsenie, spăsire, vântă[1], ‹fig.› curățare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Mântuirea de păcate se face prin pocăință și rugăciuni.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere. **2** (*înv. și pop.*) v. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipație. Liberare. **3** (*pop.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încetare. Încheiere. Sfârșire. Sfârșit[1]. Terminare. Terminat[1]. **4** (*pop.*) v. Salvare. Scăpare.

mântuít, -ă adj. **I** (*relig.; despre oameni*) izbăvit, salvat, ‹înv.› spăsit. *Păcătosul mântuit se simte liniștit sufletește.* **II 1** (*înv. și pop.; despre oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobit. Eliberat. Emanci2at. **3** (*pop.; despre oameni*) v. Salvat. Scăpat.

mântuitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*relig.*) izbăvitor, redemptoriu, salvator, ‹înv.› slobozitor, spăsitor, vindecător. *Sfântul mântuitor l-a scăpat de la moarte.* **2** s.m. (*art.* ***Mântuitorul****; relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mielușelul Domnului (v. *mielușel*), Mielușelul lui Dumnezeu (v. *mielușel*), Nazareeanul, Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Mântuitorului.* **II 1** adj., s.m., s.f. (*înv. și pop.*) v. Dezrobitor. Eliberator. Liberator. **2** adj. (*pop.; despre măsuri, remedii, tratamente etc.*) v. Salvator.

mântuitúră s.f. (*relig.; înv.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.

mântúș s.m. (*iht.; reg.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

mânúcă s.f. (*anat.; reg.*) v. Mânișoară. Mânușiță. Mânuță.

mânuí vb. IV. tr. **1** (*tehn.; compl. indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) a manevra, a manipula, ‹înv. și pop.› a purta, a umbla, ‹înv.› a mania. *Mânuiește cu ușurință noul motofierăstrău.* **2** (*compl. indică bani, fonduri etc.*) a manevra. *Casierii băncii mânuiesc zilnic milioane de lei.* **3** (*compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) a învârti, a răsuci, a roti, ‹pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a purta. *Scrimerul mânuiește sabia cu multă dibăcie.* **4** (*rar; compl. indică animale de tracțiune, trăsuri, căruțe etc.*) v. Conduce. Mâna. **5** (*rar; compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) v. Aplica. Folosi. Implementa. Întrebuința. Practica[2]. Utiliza.

mânuíre s.f. (*tehn.*) manevrare, manevră, manipulare, manipulație, mânuire. *Se pricepe foarte bine la mânuirea acestui dispozitiv.*

mânuitór, -oáre s.m., s.f. manipulator. *Este mânuitorul unui dispozitiv tehnic foarte complicat.*

mânúnă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Mănunchi.

mânușícă s.f. (*anat.; reg.*) v. Mânișoară. Mânușiță. Mânuță.

mânușíță s.f. (*anat.*) mânișoară, mânuță, ‹reg.› mânucă, mânușică.

mânúță s.f. (*anat.*) mânișoară, mânușiță, ‹reg.› mânucă, mânușică.

mânz s.m. (*țes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânzălău, mânzoc, otic, otinc, sânzălău, turnătoare (v. *turnător*), urioc. *Mânzul este firul de urzeală care nu a trecut prin iță și prin spată.*

mânzác s.m. (*zool.; reg.*) v. Mânzoc.

mânzár s.m. (*reg.*) v. Mânzărar.

mânzáre s.f. (*zool.; pop.*) ‹reg.› aplecătoare, mânzată (v. *mânzat*), plecătoare (v. *plecător*), podoiniță, siriță. *Mânzarea este oaia care a fătat și care are lapte.*

mânzát, -ă s.m., s.f. (*zool.*) **1** s.m. junc, vițel, ‹reg.› bic, tuluc, turmac. *Țapul s-a făcut mare cât un mânzat.* **2** s.f. (*reg.*) v. Mânzare.

mânză s.f. (*zool.*) ‹reg.› coștrușă, mărțănioară, mânzoacă, mânzoancă. *Iapa are o mânză foarte frumoasă.*

mânzălău s.m. (*țes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzoc, otic, otinc, sânzălău, turnătoare (v. *turnător*), urioc.

mânzărár s.m. ‹reg.› mânzar, mânzător. *Mânzărarul are grijă de mânzări.*

mânzătór s.m. (*reg.*) v. Mânzărar.

mânzâiác s.m. (*zool.; reg.*) v. Mânzoc.

mânzésc, -eáscă adj. fig. (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs mânzesc.*

mânzí vb. IV. (*biol.; pop.*) **1** tr. (*despre masculii animalelor; compl. indică femele*) v. Fecunda. **2** refl. (*recipr.*) (*despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

mânzișoáră s.f. (*zool.*) ‹pop.› mânziță, mânzucă, ‹reg.› mânzulică, mânzuță.

mânzișór s.m. (*zool.*) mânzuleț, ‹pop.› mânzuc, ‹reg.› mânzușor, mânzuț.
mânzíță s.f. (*zool.; pop.*) v. Mânzișoară.
mânzoâcă s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânză.
mânzoâică s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› mânzoaie.
mânzoâie s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› mânzoaică.
mânzoâncă s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânză.
mânzóc s.m., s.n. **I** s.m. (*zool.*) **1** ‹reg.› mânzac, mânzâiac, mânzoi. *Mânzocul este un mânz mai mare.* **2** (*reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **II** s.n. (*țes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, otic, otinc, sânzalău, turnătoare (v. *turnător*), urioc.
mânzói s.m. (*zool.; reg.*) v. Mânzoc.
mânzúc s.m. (*zool.; pop.*) v. Mânzișor. Mânzuleț.
mânzúcă s.f. (*zool.; pop.*) v. Mânzișoară.
mânzuléț s.m. (*zool.*) mânzișor, ‹pop.› mânzuc, ‹reg.› mânzușor, mânzuț.
mânzulícă s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânzișoară.
mânzușór s.m. (*zool.; reg.*) v. Mânzișor. Mânzuleț.
mânzúț s.m. (*zool.; reg.*) v. Mânzișor. Mânzuleț.
mânzúță s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânzișoară.
mâr interj. (*imită mârâitul câinelui*) hâr!
mârâí vb. IV. **I** intr. (*mai ales despre câini*) ‹rar› a smiorcăi, ‹fam.› a hârâi. *Câinele începe să mârâie la străinul care intră în curte.* **II** fig. (*peior.*) **1** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Molfăi. Mormăi[1]. Murmura. Zbârnâi. **2** intr. (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta. **3** intr. (*despre copii*) v. Plânge. Scânci. **III** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
mârâiálă s.f. mârâit, mârâitură, ‹fam.› hârâială, hârâit[1], hârâitură, ‹reg.› hâră[1].
mârâít s.n. mârâială, mârâitură, ‹fam.› hârâială, hârâit[1], hârâitură, ‹reg.› hâră[1]. *S-a speriat de mârâitul câinelui.*
mârâitór s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
mârâitúră s.f. mârâială, mârâit, ‹fam.› hârâială, hârâit[1], hârâitură, ‹reg.› hâră[1].
mârcav, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre fața oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscățiv. **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **3** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **4** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat.
mârceáv s.n. (*med.; reg.*) v. Scarlatină.
mârced, -ă adj., s.n. (*reg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre fața oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscățiv. **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **3** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **4** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat. **II** s.n. (*med.*) **1** v. Scarlatină. **2** v. Pojar. Rujeolă. **3** v. Varicelă. Vârsat-de-vânt.
mârcezí vb. IV. (*reg.*) **1** intr., refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi. **2** refl. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpuri ori materii organice, lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompune. Putrezi. Strica.
mârjoálă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
mârlácl s.m. (*zootehn.; reg.*) ‹reg.› mârlan[2]. *Mârlaciul este berbecul bun de prăsilă.*
mârlân[1] s.m. (*mai ales deprec.*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, mitocan, mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mârlănoi, mocârțan, mocofan, modârlan, țopârcă, țopârlan, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocănete, mocodan, modârlă, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rât an, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. *Mârlanii sunt evitați de oamenii de bun-simț.*
mârlân[2] s.m. (*zootehn.; reg.*) ‹reg.› mârlaci.
mârlâncă s.f. bădărană (v. *bădăran*), bădărancă, grobiană (v. *grobian*), grobiancă, grosolană (v. *grosolan*), mitocancă, mojică (v. *mojic*), ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mocârță, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlancă, ‹fam.; deprec. sau peior.› mârlă[2], țărancă[1], ‹reg.› năvleagă (v. *năvleg*), ‹reg.; deprec. sau peior.› mocană, mocăniță, modârlă, necunoscătoare (v. *necunoscător*), târlă, ‹fig.› necioplită (v. *necioplit*). *Este un specimen de mârlancă parvenită.*
mârlă[1] s.f. (*biol., zool.; reg.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă.
mârlă[2] s.f. (*fam.; deprec. sau peior.*) v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grobiancă. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic.
mârlăiță s.f. (*reg.*) **1** v. Sfară[1]. **2** fig. v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie.
mârlănésc, -eăscă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări mârlănești. A considerat răspunsul lui cam mârlănesc.*
mârlănéște adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat mârlănește cu bătrâna.*
mârlănie s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› rât anie, ‹fig.; înv.› grosime. *Mârlănia este respinsă de oamenii de bun-simț.*
mârlăníme s.f. (*colect.*) mitocănime, mojicime. *În piață se adunase toată mârlănimea orașului.*
mârlănói s.m. (*pop. și fam.; peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mârleálă s.f. (*pop.*) **1** (*biol., zool.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă. **2** (*biol.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulație. Cuplare. Împerechere. Împreunare.
mârléte s.m. (*fam., deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mârlí vb. IV. refl. (recipr.) (*biol.; pop.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.
mârlíre s.f. (*biol., zool.; pop.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă.
mârlít s.n. (*biol., zool.; pop.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă.
mârlitúră s.f. (*biol., zool.; reg.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă.
mârlíță[1] s.f. (*iht.; reg.*) **1** ‹reg.› mârloaie. *Știucii mici sau puiului de știucă i se spune, prin Muntenia, mârliță.* **2** v. Știucă (*Esox lucius*).
mârlíță[2] s.f. (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
mârloáie s.f. (*iht.; reg.*) ‹reg.› mârliță[1].
mârșav, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotâzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹rus.› padleț, ‹fig.› infect, lamentabil,

murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om mârșav.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhânos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemățesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai mârșave manipulări.* **II** adj. **1** (*în opoz. cu „gras”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*în opoz. cu „puternic”; înv. și reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*reg.; mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Dezgustător. Dizgrațios. Hidos. Imund. Oribil. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Sordid. **4** (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre cărnuri*) v. Macru. Slab. **III** adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

mârșă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Amorsă. Momeală. Nadă[1]. Nălucă.

mârșăvénie s.f. (*reg.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

mârșăví vb. IV. **I** intr., refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi. **II 1** tr. (*reg.; compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Necinsti. Pângări. Profana. **2** intr., refl. (*reg.; despre oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

mârșăvíe s.f. abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, scelerateță, scelerație, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice mârșăvie.*

mârșăvíre s.f. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Stricare. Viciu.

mârșolít, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

mârtăc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

mârtán s.m., s.n. **I** s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1]. **2** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie*) v. Opritoare. Piedică. Zăvor. **II** s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

mârtóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

mârțấnă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

mârțoágă s.f. (*zool.; mai ales deprec.*) gloabă, ‹pop. și fam.; deprec.› hodorog, ‹pop.› cal de dârloagă, dârloagă, mărțână, ‹reg.› bijoagă, dabilă, dârdală, dârjog, dârlău, deșelătură, drâglă, ghijoagă, ghipcan, hârciog, hoiob, huțupină, jărpan, mânzoc, mărțogariu, meleajă, melegar[1], meliță, pârțotin, raucă, ronghi, scârtoagă, șarlă, talaniță, toroapă, ‹reg.; deprec.› haram, rosură, ‹fig.; fam.; deprec.› rablă, ‹fig.; reg.› ranț, ruptură. *La căruță este înhămată o mârțoagă.*

mârțogáriu s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

mârvinós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **2** (*despre pământ, locuri etc.*) v. Bâltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.

mârzác s.m. (*milit.*) **1** (*în Ev. Med.*) șerin. *Mârzacul era un nobil tătar care conducea o ceată ostășească.* **2** (*în trecut; rar*) v. Vagmistru.

mârzí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea. **2** tr. (*despre stări psihice, afective etc.; compl. indică oameni*) v. Apuca. Cuprinde. Încerca. Prinde. Veni.

mâstấnă s.f. (*reg.; glum.*) = smântână.

mâșâí vb. IV. intr. (*reg.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi.

mâșc s.m. (*zool.; înv.*) v. Bardou. Catâr (*Equus mullus*).

mâșcă s.f. (*zool.; înv.*) v. Catârcă.

mâșcâí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Clătina. Împletici. Șovăi[1].

mâșcoáie s.f. (*zool.; înv.*) v. Catârcă.

mâșcói s.m. (*zool.; înv. și reg.*) **1** v. Bardou. Catâr (*Equus mullus*). **2** v. Cabalină (v. *cabalin*). Cal.

mâșí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Lingui.

mâșít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

mâșmâí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre oameni*) v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi.

mâtârlăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

mâțcă s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Bătător. **2** (*vit.*) v. Mustuitor. **3** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **4** (*tehn.; la joagăr*) v. Iapă.

mâtóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

mâț s.m. **I** (*zool.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1]. **2** (*reg.*) ‹reg.› mâțoc. *Mâț se spune unui cal slab, prăpădit.* **II** (*bot.; reg.*) v. Ament.

mâțán s.m. (*zool.; rar*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

mâță s.f. **I** (*zool.*) **1** (*pop.și fam.*) v. Pisică (*Felis domestica*). **2** (*reg.*) ***mâță-sălbatică*** v. Caraculac. Pisică-sălbatică (*Felis silvestris*); (*art.*) ***mâța-popii*** v. Scolopendră[1] (*Oniscus scolopendra*). **II** (*art.; entom.; reg.*) ***mâța-popii*** v. **a** Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*); **b** Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*); **c** Omidă-urs (*Arctia caja*); **d** Repede (*Cicindela campestris*). **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **2** v. Ament. **3** v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **IV** (*reg.*) **1** (*constr.*) ‹reg.› mâțoacă. *Mâța este o firidă făcută în peretele cămării.* **2** (*tehn.; la căruță*) v. Pisică. **3** (*tehn.; la plug*) v. Potâng. **4** (*tehn.; la car, la căruță,la sanie etc.*) v. Oiște. Protap. **5** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Tindeche. **6** (*constr.; la acoperișul casei*) v. Cătușă. Chingă. **7** (*pesc.*) v. Ostie[1]. **8** v. Laț[1]. **9** v. Patină[1]. **V** (*mar.; înv.*) v. Ancoră. **VI** (*gosp.; reg.*) **1** v. Crăcană. Pirostrie. **2** v. Grătar. Gril.

mâțál s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoiaș. Motănaș. Motănel. Pisicuț. Pisoiaș.

mâțấnă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Puroi.

mâțésc, -eáscă adj. (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicesc.

mâțícă s.f. (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicuță.

mâțișoáră s.f. **I** (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicuță. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Iovă (*Salix capraea*). **2** v. Ament.

mâțișór s.m. **I** (*zool.; pop. și fam.*) v. Cotoiaș. Motănaș. Motănel. Pisicuț. Pisoiaș. **II** (*bot.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Ament. **2** (*reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **III** (*bis.; pop. și fam.*) v. Stâlpare.

mâțoácă s.f. (*constr.; reg.*) ‹reg.› mâță.

mâțóc s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1]. **2** ‹reg.› mâț.

mâțós, -oásă adj. (*pop. și fam.*) **I** (*zool.*) v. Pisicesc. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Tartufist. Viclean. **2** (*despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

mâțúc s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Cotoiaș. Motănaș. Motănel. Pisicuț. Pisoiaș.

mâțúcă s.f. **I** (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicuță. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **2** v. Ament.

mâțulícă s.f. (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicuță.

mâțulúie s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisicuță.
mâțúș s.m., s.n. **1** s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Cotoiaș. Motănaș. Motănel. Pisicuț. Pisoiaș. **2** (*bot.; reg.*) v. Ament.
mâțúț s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Cotoiaș. Motănaș. Motănel. Pisicuț. Pisoiaș.
mâțúță s.f. (*zool.; pop. și fam.*) v. Pisicuță.
mâzdár s.m. (*înv.*) ‹înv.› mâzditor. *Mâzdarul este persoana care primește mită.*
mâzdă s.f. **1** (*fin.; reg.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent. **2** (*înv.*) v. Mită.
mâzdeálnic s.m. (*înv.*) v. Mituitor.
mâzdí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Mitui. Plăti.
mâzditór s.m. (*înv.*) ‹înv.› mâzdar.
mâzgâlă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.; la plante*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **2** (*constr.*) v. Muruială. **3** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.
mâzgăr s.m. (*reg.*) v. Lătunoaie (v. *lătunoi*).
mâzgă s.f. **I 1** (*bot.; la plante; pop.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **2** (*fiziol.; reg.*) v. Ceară. Cerumen. **II** fig. (*înv.*) v. Aur. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Cheag. Comoară. Mijloace (v. *mijloc*). Seu. Situație. Stare.
mâzgăleálă s.f. mâzgălitură, ‹fig.; reg.› cotoz eală, măscăreală.
mâzgălí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică hârtie, caiete, cărți etc.*) ‹rar› a mânji, ‹reg.› a mâzălui. *A mâzgălit câteva foi de hârtie.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) mânji, a (se) murdări, a (se) păta, a (se) umple, înv. și pop.› a (se) unge, a (se) vopsi, ‹pop.› a (se) tăvăli, ‹reg.› a (se) breza, a (se) cârcăli, a se corfeli, a se ima, a se imăla, a se imoșa, a (se) împospăia, a (se) mozoli, a (se) percea, a (se) tămânji. *Și-a mâzgălit mâinile cu păcură. Reparând mașina, mecanicul s-a mâzgălit de ulei pe haine.* **3** tr. (*pop.; deprec.; compl. indică rufe, lucruri etc.*) v. Mozoli. **4** tr. (*a. plast.; fam.; deprec.*) v. Picta.
mâzgălít, -ă adj. (*despre hârtie, caiete, cărți etc.*) ‹rar› mânjit. *A aruncat foile mâzgălite la coș.*
mâzgălitúră s.f. mâzgăleală, ‹fig.; reg.› cotoz eală, măscăreală. *Caietul este plin de mâzgăliturí.*
mâzgăríe s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].
mâzgău s.n. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].
mâzgoálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Fleașcă. Fleșcăială. Fleșcăraie. Lapoviță. Zloată.
mâzgós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre suprafețe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
mâzgúș s.n. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].
meandră vb. I. refl. (*despre ape curgătoare*) a se întortochea. *Râul se meandrează când curge printre munți.*
meăndru s.n. **1** cot, cotitură, sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, ‹reg.› șovăitură, taolă. *Șoseaua urmează meandrele fluviului.* **2** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Meandrele șoselelor sunt foarte periculoase.*
meăser, -ă s.m., s.f., adj. (*în opoz. cu „bogat"; înv.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
mecánic, -ă s.m., s.f., adj., adv. **I** s.m. (*mec.*) **1** mașinist, ‹rar› motorist, ‹reg.› moșinar, ‹înv.› mecanician. *Este mecanic la o moară.* **2** (*rar*) ***mecanic de tractor*** v. Tractorist. **II** s.f. **1** (*mec.*) mecanotehnică. *Mecanica este tehnica procedeelor în care intervin forțele motrice, legile echilibrului, mișcării corpurilor și mecanismelor.* **2** (*fiz.*) ***mecanică cuantică*** = mecanică ondulatorie; ***mecanică ondulatorie*** = mecanică cuantică. *Mecanica ondulatorie studiază fenomenele care se petrec la scară atomică și subatomică.* **3** (*art.; geol.*) ***mecanica solurilor*** = geomecanică. *Mecanica solurilor studiază legile mecanice ale modificărilor scoarței terestre.* **4** (*art.*) ***mecanica fluidelor*** = hidromecanică. *Mecanica fluidelor studiază legile de echilibru și de mișcare ale lichidelor și acțiunea lor asupra corpurilor solide cu care vin în contact.* **5** (*tehn.; înv.*) v. Mașinărie. Mecanism. **III** adj. **1** mecanizat, ‹rar› mașinizat, sistematic. *Totul este mecanic în secția de țesătorie.* **2** fizic[2]. *Acțiunea mecanică a vântului. Prin anumite procese mecanice se produce căldură.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) inconștient, instinctiv, mașinal, reflex, ‹fig.› automat, automatic. *Salută cu un gest mecanic al mâinii.* **4** papagalicesc. *Nu este recomandată învățarea mecanică, deoarece nu dezvoltă gândirea.* **5** dogmatic, schematic, simplist, ‹fig.› liniar, rigid. *Are o viziune mecanică asupra vieții.* **IV** adv. (*modal*) **1** inconștient, mașinal, reflex, ‹înv.› mașinalicește, mecanicește, ‹fig.› automat, automatic. *Răspunde mecanic la toate întrebările care i se pun.* **2** mașinal, papagalicește, ‹înv.› machinalmente, ‹fig.› automat. *Copilul mic repetă mecanic ceea ce spun părinții în casă.*
mecanicéște adv. (*modal; înv.*) v. Inconștient. Mașinal. Mașinalicește. Mecanic. Reflex.
mecanicián s.m. (*înv.*) v. Mașinist. Mecanic.
mecanísm s.n. **I** (*tehn.*) **1** mașinărie, ‹rar› mașină, ‹înv.› mecanică (v. *mecanic*), mihanie, zimberec. *Ceasul nu mai merge pentru că mecanismul lui s-a defectat.* **2** dispozitiv, ‹înv. și pop.› meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșteșug. *Ușa cuptorului are un mecanism de blocare.* **3** (*mec.*) ***mecanism planetar*** = planetară. *Într-un mecanism planetar se învârtesc una sau mai multe roți dințate în jurul axelor proprii și, în același timp, în jurul axei altei roți dințate.* **II** fig. ‹fig.› mașină, mașinărie, ‹fig.; înv.; glum.› comedie[2]. *Mecanismul birocratic va dispărea cu greu.*
mecanizá vb. I. tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică domenii de activitate*) ‹rar› a mașiniza. *Pentru a obține profituri mari, fermierii au mecanizat agricultura cu utilaje moderne.* **2** (*compl. indică întreprinderi, procese de producție, obiecte etc.*) a automatiza. *A mecanizat procesul de producție.*
mecanizáre s.f. (*tehn.*) automatizare. *Mecanizarea proceselor de producție a contribuit la dezvoltarea industriei.*
mecanizát, -ă adj. (*tehn.*) mecanic, ‹rar› mașinizat, sistematic.
mecanotéhnică s.f. (*mec.*) mecanică (v. *mecanic*).
mecăcăí vb. IV. intr. (*rar; despre capre*) v. Mecăi. Mehăi.
mecăcăíre s.f. (*rar*) v. Mehăit.
mecăcăít s.n. (*rar*) v. Mehăit.
mecăí vb. IV. intr. (*despre capre*) a mehăi, ‹rar› a mecăcăi, ‹reg.› a mechera, a mechereza, a mecheri. *Caprele mecăie în grajd.*
mecéna s.m. invar. ‹rar› mecenat. *A fost un mecena, un protector al artelor și al științelor.*
mecenát s.m. (*rar*) v. Mecena.
mecét s.n. (*relig.; la musulmani; înv.*) v. Geamie. Moschee.
mecherá vb. I. intr. (*reg.; despre capre*) v. Mecăi. Mehăi.
mecherezá vb. I. intr. (*reg.; despre capre*) v. Mecăi. Mehăi.
mecherí vb. IV. intr. (*reg.; despre capre*) v. Mecăi. Mehăi.
meci[1] s.n. **I** (*sport*) **1** dispută, întâlnire, întrecere, joc, partidă. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul disputei amicale dintre cele două echipe de fotbal.* **2** ***meci nul*** = scor alb. *Singura șansă de calificare a echipei este să câștige sau să facă meci nul.* **II** fig. **1** concurență, întrecere, luptă, rivalitate. *Să uităm pentru un timp de meciul dintre noi și să ne gândim cum putem rezolva, împreună, această situație de criză.* **2** (*fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zăzanie.
meci[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Opaiț. **2** v. Feștilă. Fitil.
meci[3] vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.
mécibol s.n. (*sport; în tenis, în volei*) minge de meci. *Mecibolul este mingea servită în finalul meciului, care poate decide câștigătorul.*
mecít, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Fleșcăit. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit.
meciúc s.n. (*reg.*) v. Pensulă.
meciúrd, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
méclă s.f. (*fam.*) **1** v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **2** (*anat.*) v. Cap. **3** v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.
mécler s.m. (*reg.*) **1** v. Geambaș. **2** v. Intermediar. Mijlocitor. Misit. Samsar.
meclereálă s.f. (*reg.*) v. Geambașie.
méclez interj. (*reg.*) v. Liniște! Pst! St! Tăcere!
mecóniu s.n. **1** (*fiziol.*) ‹înv.› smoală. *Meconiul este alcătuit din grăsimi, mucus și bilă.* **2** (*rar*) v. Opiu.

med adj. (*ist.*) medic[2]. *Triburile mede s-au așezat în Persia.*

medaliá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, organizații, instituții, echipe sportive etc.*) a decora. *Echipa română de gimnastică a fost din nou medaliată cu aur la olimpiadă.*

medaliát, -ă adj. (*despre oameni, organizații, instituții, echipe sportive etc.*) decorat. *La olimpiadă, una dintre echipele medaliate a fost echipa română de gimnastică.*

medálie s.f. **1** decorație, ‹rar› ornament, ‹deprec.› tinichea. *Echipa română de gimnastică a primit la olimpiadă o nouă medalie de aur.* **2** ***medalie de argint*** = argintul (v. *argint*). *Patinatoarea din America a luat medalia de argint la olimpiadă;* ***medalie de aur*** = aurul (v. *aur*). *Gimnasta din România a luat medalia de aur la bârnă;* ***medalie de bronz*** = bronzul (v. *bronz*). *Medalia de bronz a revenit scrimerului german.*

medalión s.n. ‹înv.› left. *A primit cadou un medalion din aur.*

medélniță s.f. (*gosp.; înv.*) v. Lighean.

medeolán s.m. (*înv.*) v. Milanez.

média[1] s.f. invar. (*comunic., jurnal.*) comunicații de masă (v. *comunicație*), mass-media. *Media are un rol deosebit de important în societate.*

mediá[2] vb. I. tr. (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a arbitra, a intermedia, a se interpune, a mijloci, ‹livr.› a intercede, ‹rar› a negocia, ‹reg.› a peți, ‹înv.› a înmijloci. *Firma de specialitate i-a mediat afacerea.*

mediacalcinóză s.f. (*med.*) mediacalcoză.

mediacalcóză s.f. (*med.*) mediacalcinoză. *Mediacalcoza este o formă de scleroză arterială, care apare frecvent la diabetici.*

mediál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** median. *Cotul se află în partea medială a brațului.* **2** (*fon.; despre vocale*) central. *Vocalele mediale se articulează în partea de mijloc a cavității bucale.* **II** s.f. (*fon.*) vocală centrală, vocală medială, vocală neutră. *„A", „ă", „î" sunt mediale.*

medián, -ă adj. medial.

mediát, -ă adj. (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) indirect, mijlocit. *A aflat rezultatul concursului prin informații mediate.*

mediatór, -oáre s.m., s.f. intermediar, mijlocitor, ‹livr.› intercesor, ‹rar› interpus, ‹înv. și reg.› arca[1], ‹înv.› mijloc, organon, solitor, ‹fig.; rar› organ[1], ‹arg.› șafar. *Unul dintre marii boieri ai țării a fost mediator între domnul Moldovei și hanul tătarilor.*

mediáție s.f. intermediu, mediere, mijlocire, ‹livr.› intercedere, intercesiune, interpoziție.

médic[1] s.m. **1** (*med., med. vet.; adesea urmat de determ. care indică specializarea*) doctor, ‹înv. și pop.› vraci, ‹fam.› esculap. *S-a consultat la un medic dermatolog.* **2** (*med.*) ***medic de medicină generală*** = generalist, omnipracticien. *Medicul de medicină generală practică medicina generală, fără a avea o strictă specializare;* ***medic legist*** = legist, ‹înv.› medic legal. *În cazuri de omor, cadavrele victimelor sunt trimise de criminaliști la morgă, unde sunt examinate de medicii legiști;* ***medic primar*** = doctor primar, primar. *Medicul primar este superior ierarhic medicului specialist;* ***medic secundar*** = secundar. *Medicii secundari se specializează în clinici, efectuând un stagiu care durează între 3 și 5 ani;* (*înv.*) ***medic legal*** v. Legist. Medic legist. **3** (*med. vet.*) ***medic veterinar*** = zooiatru, ‹reg.› tiras. *Ca medic veterinar s-a specializat în chirurgie.*

médic[2] adj. (*ist.*) med.

médic[3]**, -ă** adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Medical.

medicá vb. I. tr. (*med., med. vet.; înv.; compl. indică bolnavi; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică medicamentul*) ‹înv.› a medicamenta.

medicál, -ă adj. (*med., med. vet.*) ‹pop. și fam.› doftoricesc, ‹înv. și reg.› vrăcesc, ‹înv.› doctoresc, medic[3], medicesc, medicinal. *Lucrează în domeniul medical, ca asistentă. Puțini oameni înțeleg termenii medicali.*

medicamént s.n. (*farm.*) **1** doctorie, remediu, ‹rar› elixir, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› medicină, spițerie, ‹reg.› orvoșag, ‹înv.› specificiu, vracevanie, ‹latin.› auxiliu, ‹peior.› doftoricale. *Doctorul i-a recomandat un medicament eficient pentru gripă.* **2** (*la pl.*) ***medicamente compensate*** = ‹fam.› compensate. *Diferența de preț a medicamentelor compensate este suportată de Casa de Asigurări de Sănătate.*

medicamentá vb I. tr. (*med., med. vet.; înv.; compl. indică bolnavi; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică medicamentul*) ‹înv.› a medica.

medicamentós, -oásă adj. (*farm.; despre substanțe, produse*) medicinal. *Unele produse medicamentoase se eliberează numai pe bază de rețetă.*

medicáție s.f. (*med., med. vet.*) tratament, ‹înv. și reg.› medicină, ‹înv.› tratație. *Bolnavul trebuie să urmeze întocmai medicația prescrisă.*

medicésc, -eáscă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Medical.

medicinál, -ă adj. **1** (*farm.; despre substanțe, produse*) medicamentos. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Medical.

medicínă s.f. **I 1** (*med.*) ***medicină aeronautică*** = aeromedicină. *Medicina aeronautică se ocupă cu studiul influenței zborului asupra organismului;* ***medicină alternativă*** = medicină complementară. *Medicina alternativă include homeopatia, osteopatia, acupunctura, reflexoterapia, masajul etc.;* ***medicină complementară*** = medicină alternativă; ***medicină exotică*** = medicină tropicală. *Medicina exotică studiază bolile caracteristice zonelor tropicale și subtropicale;* ***medicină infantilă*** = pediatrie. *Medicina infantilă se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor la copii;* ***medicină judiciară*** = ***medicină legală*** = ‹înv.› medicină polițienească. *Medicina legală este specializată în efectuarea expertizelor și examenelor medicale necesare în clarificarea unor cazuri de omor, de loviri etc.;* ***medicină ocupațională*** = medicina muncii; ***medicină perinatală*** = perinatologie. *Medicina perinatală se ocupă cu studiul maladiilor care pot afecta fătul în perioada prenatală sau nou-născutul;* ***medicină populară*** = ***medicină tradițională*** = etnoiatrie. *Prin medicina populară sunt identificate, prevenite sau vindecate anumite boli;* ***medicină tropicală*** = medicină exotică; (*art.*) ***medicina muncii*** = medicină ocupațională. *Medicina muncii se ocupă cu studiul bolilor profesionale și cu metodele de prevenire a lor;* (*înv.*) ***medicină polițienească*** v. Medicină judiciară. Mediciă legală. **2** (*stomat.*) ***medicină dentară*** = odontologie, odontostomatologie. *Medicina dentară se ocupă cu studiul bolilor dinților și cu tratamentul lor.* **3** (*med. vet.*) ***medicină veterinară*** = zooiatrie, ‹înv.› veterinărie, ‹latin.; înv.› veterinarie. *Medicina veterinară se ocupă cu studiul bolilor la animale, cu diagnosticarea și tratarea lor.* **4** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Medicație. Tratament. **II** (*farm.; înv. și reg.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.

médie s.f. ‹rar› mijlocie (v. *mijlociu*). *Media câștigurilor lunare ale familiei lor nu este mare.*

mediére s.f. intermediu, mediație, mijlocire, ‹livr.› intercedere, intercesiune, interpoziție. *Medierea moderatorului în discuția dintre cei doi politicieni a fost absolut necesară.*

medievál, -ă adj. fig. **1** (*despre mentalități, concepții, idei etc.*) înapoiat, învechit, reacționar, retrograd. *Multe categorii de oameni au de suferit din cauza unor concepții medievale.* **2** (*în opoz. cu „progresist"; despre oameni*) înapoiat, retrograd, ‹fig.› troglodit, ‹fig.; turc.; înv.› capanlâu, ‹fig.; deprec.› rugină, tureatcă. *În plină epocă modernă, există medievali care se opun progresului.*

medievalísm s.n. (*ist.*) medievism, medievistică.

medievalíst s.m. (*ist.*) medievist.

medievísm s.n. (*ist.*) medievalism, medievistică.

medievíst s.m. (*ist.*) medievalist. *Medievistul este specialist în medievistică.*

medievístică s.f. (*ist.*) medievalism, medievism. *Medievistica se ocupă cu studiul Evului Mediu.*

mediócritáte s.f. ‹fig.› obscuritate. *Nu poate suporta mediocritatea în care se complac cei mai mulți oameni.*

mediócru, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre caracteristici, trăsături, manifestări etc. ale lor*) comun, mijlociu, potrivit. *Inteligența lui este mediocră.* **2** (*despre preocupări, gânduri etc. ale oamenilor*) banal, mărunt, meschin, neînsemnat. *Se lasă condus numai de interese mediocre. Și-a pierdut toată ziua cu treburi mediocre.* **3** (*despre creatori, sportivi, profesioniști etc.*) ‹fig.› obscur, slăbuț. *Este un compozitor mediocru. I-a lăsat senzația unui avocat mediocru.* **4** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) modest, redus, scăzut, ‹rar› simplu, ‹fig.› slăbuț. *Rezultatele mediocre la învățătură l-au adus în situația de repetență.*

meditá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a chibzui, a cugeta, a gândi, a judeca, a raționa[1], a răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să mediteze înainte de a lua o hotărâre importantă.* **2** intr. (*despre oameni*) a visa. *Meditează la clipa când o va revedea.* **3** tr. (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a pregăti, a prepara. *Își meditează*

copiii la engleză. **4** tr. (*înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări. **5** tr. (*înv.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

meditabúnd, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Cugetător. Gânditor. Meditativ. Reflexiv.

meditáre s.f. **1** cugetare, gândire, meditație, reflectare, reflecție, reflexie, ‹livr.› cogitație, ‹rar› epilogism, ‹înv.› schepsis. *I-a răspuns după o scurtă meditare.* **2** meditație, pregătire, preparare. *Meditarea elevilor pentru olimpiadă este necesară.* **3** (*concr.; lit.; rar*) v. Meditație.

meditarisí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.

meditát, -ă adj. (*despre elevi, studenți etc.*) preparat[2]. *Elevul meditat a luat premiul întâi la olimpiadă.*

meditatív, -ă adj. **1** (*despre oameni*) cugetător, gânditor, reflexiv, ‹livr.› cogitabund, meditabund, ‹înv.› meditator, ‹glum. sau iron.› pansiv. *Este un om meditativ și rece.* **2** (*despre oameni sau despre firea, atitudinile etc. lor*) contemplativ, contemplator, visător. *Îl urmărește cu o privire meditativă.*

meditatór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. preparator, ‹înv.› corepetitor, ‹ieșit din uz› repetitor. *Are un meditator care îl pregătește la matematică.* **2** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Cugetător. Gânditor. Meditativ. Reflexiv.

meditáție s.f. **I 1** cugetare, gândire, meditare, reflectare, reflecție, reflexie, ‹livr.› cogitație, ‹rar› epilogism, ‹înv.› schepsis. **2** contemplare, contemplație, reverie, vis, visare, ‹pop. și fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter. *Fata nu îl observă, fiind cufundată în meditație.* **3** lecție, lecție particulară, preparație. *Unii profesori dau meditații.* **4** meditare, pregătire, preparare. **II** (*concr.; lit.*) ‹rar› meditare. *Meditația este o specie a genului liric care cuprinde considerații filosofice, morale asupra existenței umane.*

mediterán, -ă adj. (*rar*) v. Mediteraneean.

mediteraneán, -ă adj., s.n. **1** adj. ‹rar› mediteran, mediteraneu. *Clima este mai blândă în regiunile mediteraneene.* **2** s.n. (*geol.*) neogen. *Mediteraneanul, a doua perioadă a erei neozoice, se caracterizează prin apariția lanțurilor muntoase.*

mediteranéu, -ée adj. (*rar*) v. Mediteraneean.

médiu[1] s.n. **1** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, societate, ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-un mediu benefic pentru formarea lui profesională.* **2** (*constr. cu verbe ca „a fi", „a se afla", „a se simți", „a trăi"*) element. *Când se află la mare, este în mediul lui.* **3** (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Cale. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem.

médiu[2]**, -ie** adj. **1** mijlociu. *Prietenii lor sunt oameni de vârstă medie.* **2** fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat. *Reacțiile ei în fața unor situații speciale sunt medii.*

médium s.m. telepat. *Mediumul are capacități paranormale.*

meduloblastóm s.n. (*med.*) glioblastom izomorf, granuloblastom, neuroglioblastom, neurospongiom. *Meduloblastomul este o tumoare cerebrală de consistență moale, cu tendință de extindere rapidă.*

meduloepitelióm s.n. (*med.*) neuroepiteliom. *Meduloepiteliomul este localizat mai ales la nivelul retinei, având o malignitate mare.*

medulográmă s.f. (*med., med. vet.*) mielogramă. *Medulograma este reprezentarea grafică sau procentuală a fiecăreia dintre celulele măduvei osoase.*

medunéț s.m. (*bot.; reg.*) v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*).

mefiá vb. I. refl. (*livr.; despre oameni*) v. Bănui. Suspecta.

mefiént, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

mefiénță s.f. (*livr.*) v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

mefísto s.m. (*livr.; și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

mefistofél s.m. (*livr.;și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

mefistofélic, -ă adj. (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, necurat, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. și pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmășesc. *Numai dintr-un impuls mefistofelic a putut face o asemenea atrocitate.*

mefític, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre agenți*) v. Contagios. Infecțios. Molipsitor. **2** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **3** (*despre aer, atmosferă*) v. Fetid. Infect. Pestilențial. Puturos. Rău-mirositor. Viciat.

mefitísm s.n. (*livr.*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

megacaloríe s.f. (*fiz.*) termie. *Megacaloria este unitatea de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic.*

megacefál, -ă adj. (*med.; despre oameni*) macrocefal, megalocefal. *O persoană megacefală are capul alungit și dezvoltat patologic.*

megacefalíe s.f. (*med.*) macrocefalie, megalocefalie, megalocranie. *Megacefalia este o malformație congenitală, care constă în alungirea craniului și în dezvoltarea lui excesivă în raport cu corpul.*

megacíclu s.m. (*fiz.*) megahertz.

megacósmos s.n. (*filos.; în opoz. cu „microcosmos"*) cosmos, lume, macrocosmos, univers, ‹reg.› vileag, ‹înv.› unocuprinzime. *Unii filosofi susțin că pământenii nu sunt singuri în megacosmos.*

megaencefalíe s.f. (*med.*) macroencefalie, megalencefalie. *Megaencefalia este creșterea volumului encefalului.*

megafón s.n. portavoce, ‹înv.› poartă voce. *Liderul sindical se adresează mulțimii cu ajutorul unui megafon.*

megahertz [mega'herts] s.m. (*fiz.*) megaciclu. *Megahertzul este unitatea de măsură pentru frecvență, egală cu un milion de hertzi.*

megalencefalíe s.f. (*med.*) macroencefalie, megaencefalie.

megaloblást s.n. (*biol.*) macroblast, metrocit. *Megaloblastul există, patologic, în măduva roșie.*

megalocefál, -ă adj. (*med.*) macrocefal, megacefal.

megalocefalíe s.f. (*med.*) macrocefalie, megacefalie, megalocranie.

megalocít s.n. (*biol.*) gigantocit, macrocit. *Megalocitul este un eritrocit cu dimensiuni anormal de mari, care apare, patologic, în sângele periferic.*

megalocornée s.f. (*med.*) keratomegalie. *Megalocorneea este o afecțiune ereditară a ochiului, constând în creșterea dimensiunilor corneene bilateral, cu păstrarea integrității funcției vizuale.*

megalocraníe s.f. (*med.*) macrocefalie, megacefalie, megalocefalie.

megalodonțíe s.f. (*med.*) macrodonție. *Megalodonția este dezvoltarea excesivă a dinților.*

megalomán, -ă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, protăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind megaloman și dificil, nu are prieteni.*

megalomaníe s.f. grandomanie. *Cunoscuții îl evită din cauza megalomaniei lui.*

megaloprépie s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Grandoare. Măreție. Monumentalism. Monumentalitate. Splendoare. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

megalopsíe s.f. (*med.*) macropsie. *Bolnavul de megalopsie vede obiectele mai mari decât sunt în realitate.*

megalopsihíe s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie.

Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

megalosplanhníe s.f. (*med.*) megasplanhnie, splanhnomegalie. *Megalosplanhnia este hipertrofia viscerelor.*

megalosplenie s.f. (*med.*) splenomegalie. *Megalosplenia este mărirea splinei în anumite boli.*

megasplanhníe s.f. (*med.*) megalosplanhnie, splanhnomegalie.

megaspór s.m. (*bot.; la gimnosperme*) macrospor, sac embrionar, spor femel.

megasporocít s.n. (*bot.*) macrosporocit. *Megasporocitele sunt celulele care produc macrosporii.*

megasporogenéză s.f. (*bot.; la gimnosperme și la angiosperme*) macrosporogeneză. *Megasporogeneza este procesul de diferențiere, în ovul, a sacului embrionar.*

megatérm, -ă adj. (*biol.; despre organismne*) macroterm. *Organismele megaterme sunt adaptate la temperaturi ridicate.*

méghiș adv. (*conces.; reg.*) v. Totuși.

megiéș, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*pop.*) v. Vecin. **2** adj. (*reg.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

megieșésc, -eáscă adj. (*înv.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

megieși vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini.

megieșie s.f. (*pop.*) v. Vecinătate.

megieșít, -ă adj. (*înv.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

meglenít, -ă s.m., s.f., adj. meglenoromân.

meglenoromân, -ă s.m., s.f., adj. meglenit. *Meglenoromânii sunt originari din Meglen, regiune din sudul Peninsulei Balcanice. Limba meglenoromână este un dialect al limbii române.*

mehárіu s.m. (*înv.*) v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

mehăí vb. IV. intr. **1** (*despre capre*) a mecăi, ‹rar› a mecăcăi, ‹reg.› a mechera, a mechereza, a mecheri. *Caprele mehăie în grajd.* **2** (*reg.; despre oi*) v. Behăi.

meháít s.n. **1** ‹rar› mecăcăire, mecăcăit. *Dinspre pajiște se aude mehăitul caprelor.* **2** (*reg.*) v. Behăit. Behăitură.

mehéngher, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

mehénghi, -ghe adj. (*despre oameni*) **1** (*pop. și fam.*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **2** (*pop.*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **3** (*pop.*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

mehlém s.n. **1** (*farm., cosmet.; înv.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent. **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

mehtúp s.n. (*înv.*) v. Adresă.

mei s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Panicum miliaceum*; ‹reg.› mălai, mălai-roșu, părâng, păsat, păsat-mărunțel, păsatul-vrăbiei (v. *păsat*), sărăcin[1]. **2** ‹reg.› păsat. *Își hrănește papagalii cu mei.* **3** ***mei-mărunt*** = ***mei-păsăresc*** = *Panicum capilare*; meișor; ***mei-păsăresc*** = **a** *Lithospermum officinale*; ‹reg.› argint, arginșică, mărgeluță, ‹înv.› mălăcel; **b** *Setaria verticillata*; dughie, mohor, ‹reg.› bursoacă, iarbă-costrei, lipici; (*pop.*) ***mei-tătăresc*** v. Mătură (*Sorghum vulgare*); (*reg.*) ***mei-lung*** = (*art.*) ***meiul-canarilor*** v. Iarba-cănărașului (v. *iarbă*) (*Phalaris canariensis*); ***mei-nebun*** = ***mei-păsăresc*** v. Mohor (*Setaria viridis*); ***mei-pădureț*** = ***mei-sălbătic*** v. Meișor (*Milium effusum*). **II** s.n. (*agric.; înv.*) v. Meiște.

meiózǎ s.f. (*biol.*) diviziune reducțională. *Meioza este un proces de diviziune a celulelor sexuale în cursul căruia are loc reducerea la jumătate a numărului de cromozomi și formarea de gameți.*

méiris, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

meișór s.m. (*bot.*) **1** *Milium effusum*; ‹reg.› mei-pădureț, mei-sălbatic, părâng. **2** *Panicum sanguinale*; ‹reg.› mohor-roșu. **3** *Panicum capilare*; mei-mărunt, mei-păsăresc.

méiște s.f. (*agric.*) ‹reg.› mălaie (v. *mălai*), mălăiște, ‹înv.› mei. *Meiștea este un teren cultivat cu mei.*

meiúgă s.f. (*bot.; reg.*) v. Hamei (*Humulus lupulus*).

meiúș subst. (*bot.; reg.*) v. Mătură (*Sorghum vulgare*).

mej s.n. (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

mejdăș, -ă adj. (*reg.; despre țări, teritorii etc.*) v. Învecinat. Limitrof. Mărginaș. Vecin.

méjdă s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.

mejdălí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini.

méjdină s.f. (*reg.*) **1** v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **2** (*agric.*) v. Ogor. Pârloagă.

mejérii s.f. pl. (*culin.; reg.*) **1** v. Jumări. **2** v. Delicatesă.

melancólic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) galeș, trist, ‹livr.› atrabilar, saturnian, saturnic, ‹înv.› melanholicos, plângeros, ‹fig.; rar› albastru, bilios. *În ultimul timp este tot mai melancolică.* **2** elegiac, trist. *Este stăpânită de un puternic sentiment melancolic. Soprana a cântat o melodie melancolică.* **3** (*psih.; despre persoane bolnave de depresie majoră*) ‹înv.› melanholicos. *Unii bolnavi melancolici sunt obsedați de gândul sinuciderii.* **4** fig. (*despre elemente din natură, momente ale zilei etc.*) trist, ‹fig.› posomorât, tomnatic. *Îl indispune lumina melancolică a lunii.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) mesto.

melancolíe s.f. **1** tristețe, ‹livr.› atrabilă, ‹fig.› elegie. *Vremea ploioasă de toamnă târzie îți creează o stare de melancolie.* **2** duioșie. *Amintirile din copilărie îi trezesc o melancolie profundă.*

melanhidróză s.f. (*fiziol.*) bromhidroză, osmhidroză. *Melanhidroza este o transpirație cu miros neplăcut.*

melanholicós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Galeș. Melancolic. Trist. **2** (*psih.; despre persoane bolnave de depresie majoră*) v. Melancolic.

melánj s.n. amestec, amestecătură, combinare, combinație, mixtură, ‹rar› sinteză. *A făcut o salată dintr-un melanj de cruditați.*

melanjór s.n. (*tehn.; fran.*) v. Amestecător. Malaxor.

melanoblastóm s.n. (*med.*) melanocitom, nevocancer, nevocarcinom. *Melanoblastomul este o tumoare malignă a pielii.*

melanocitóm s.n. (*med.*) melanoblastom, nevocancer, nevocarcinom.

melanofág s.n. (*chim., biol.*) cromatofor, cromofor. *Melanofagul conferă culoare unui compus organic.*

melanofibróm s.n. (*med.*) cromatoforom, nev albastru celular. *Melanofibromul se poate malignizа.*

melanosarcóm s.n. (*med.*) sarcom melanic. *Melanosarcomul este o tumoare malignă, constituită din celule care conțin melanină, localizată în piele sau în globul ocular.*

melanostimulímă s.f. (*biochim.*) hormon melanostimulant, hormon melanotrop, intermedină, melanotropină. *Melanostimulina este secretată de lobul mijlociu al hipofizei.*

melanotropínă s.f. (*biochim.*) hormon melanostimulant, hormon melanotrop, intermedină, melanostimulină.

melanterít s.n. (*chim.*) calaican, sulfat de fier, sulfat feros, ‹reg.› caraboi[1], chiclaz, galiță, piatră-verde, ‹înv.› vitriol de fier, vitriol feros, vitriol verde. *Melanteritul este folosit în industria coloranților, la fabricarea cernelii, în agricultură etc.*

melc s.m. **I** (*zool.*) **1** gasteropod, gastropod, ‹pop. și fam.› codobelc, ‹pop.› bourel, culbec, ‹reg.› babiță, bour, cigă, comelciu, ‹înv.› salită. **2** ***melc-de-frunze*** = ***melc-fără-casă*** = *Limax*; limax, ‹pop.› melc-de-ogor, ‹reg.› babiță; (*pop.*) ***melc-de-ogor*** v. Limax. Melc-de-frunze. Melc-fără-casă (*Limax*). **3** (*înv.; în forma* ***melci***) v. Broască-țestoasă (*Testudo graeca, Testudo hermanni* și *Emys orbicularis*). **II** (*anat.*) **1** ***melc membranos*** = canal cohlear, cohlee. *Melcul membranos are aspectul unui os răsucit în spirală.* **2** (*art.; rar*) ***melcul ochiului*** v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Glob ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **3** (*la pl.* ***melci***; *înv. și reg.; adesea cu determ. „ochilor”*) v. Cavitate orbitară. Orbită. **4** (*la copita calului; reg.*) v. Maia[2]. **III** (*mat.*) ***melcul lui Pascal*** = cardioidă. *Melcul lui Pascal este curba descrisă de un punct al unui cerc, care se rostogolește fără alunecare în exterior pe un alt cerc imobil și de aceeași rază cu primul cerc.* **IV** (*agric.; reg.*) v. Trior.

melcát, -ă adj. (*rar*) v. Spiralat.

melceájen s.n. (*bot.; reg.*) v. Larice. Zadă (*Larix decidua*).

melci s.m. (*zool.; înv.*) = melc.

melcíe adj., s.f. (*reg.*) ‹reg.› melciură. *Oaia melcie are coarnele mici, răsucite în formă de spirală.*

melcișór s.m. (*zool.*) ‹pop.› melculeț, melcușor.

melcít, -ă adj. (*reg.; despre animale cornute*) v. Ciut.

mélciură adj., s.f. (*reg.*) ‹reg.› melcie.

melculéț s.m. (*zool.; pop.*) v. Melcișor.

melcușór s.m. (*zool.; pop.*) v. Melcișor.

meleág s.n. **I 1** loc, regiune, tărâm, teritoriu, ținut, zonă, ‹rar› țărm, ‹reg.› obleaguri (v. *oblea-*

gă), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe meleaguri. Vrea să cunoască obiceiurile meleagului unde face cercetarea folclorică.* **2** plai, regiune, ținut, ‹înv.› plăiet. *După mulți ani petrecuți în străinătate, se întoarce pe meleagurile sale natale.* **3** (*în opoz. cu „depărtare"; reg.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate. **II** fig. (*rar; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Arenă. Domeniu. Plan. Sector. Șantier. Tărâm. Teren.

meleájă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

meleán s.m., adj. **I** s.m. (*reg.*) **1** v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr. **2** v. Lungan. Vlăjgan. **II** adj. fig. (*înv.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Epic. Grandios. Homeric. Impunător. Maiestuos. Măreț. Olimpian. Olimpic.

meleást subst. (*colect.; reg.*) v. Grohot[1]. Grohotiș. Pietrărie.

meléc s.m. (*în islamism; turc.; înv.*) v. Înger. Seraf. Spirit bun. Spirit ceresc. Spirit sfânt.

melegár[1] s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

melegár[2] s.n. (*agric.; reg.*) **1** v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **2** v. Brazdă. Răzor. Strat.

melenáș s.m. (*reg.*) v. Fecioraș. Feciorel. Flăcăiaș.

melés s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Răspăr (*Acerina Schraetser*). **2** v. Ghiborț (*Acerina cernua*).

melestéu s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Făcăleț. **2** (*gosp.*) v. Făcăleț. Sucitor. Vergea. **3** (*tehn.*) v. Râșniță.

melestuí vb. IV. tr. fig. (*reg.; compl indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Meliță. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta.

melestuít, -ă adj. fig. (*reg.; despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie"*) v. Bumbăcit[2]. Snopit. Stâlcit[2]. Zdrobit.

melișniță s.f. (*colect.; reg.*) v. Puzderie.

meléu s.n. (*sport; la rugbi*) grămadă. *Meleul este format din opt jucători înaintași.*

melíc s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

melicós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

melifág, -ă adj. (*zool.; despre animale*) melivor. *Animalele melifage se hrănesc cu miere.*

melinítă s.f. (*chim.*) lidită. *Melinita este un exploziv pe bază de acid picric.*

melioră vb. I. tr. (*latin.; înv.; compl. indică stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili.

meliorăre s.f. (*înv.*) v. Ameliorare. Ameliorație. Îmbunătățire. Îndreptare.

meliorațiúne s.f. (*latin.; înv.*) v. Ameliorare. Ameliorație. Îmbunătățire. Îndreptare.

melísă s.f. (*bot.*) **1** *Melissa officinalis*; citronelă, roiniță, ‹reg.› buruiana-stupului (v. *buruiană*), busuiocul-stupului (v. *busuioc*), cătușnică, floarea-stupului (v. *floare*), iarba-albinelor (v. *iarbă*), iarba-roilor (v. *iarbă*), iarba-stupului (v. *iarbă*), izma-stupilor (v. *izmă*), lămâiță, mătăcină, mierea-ursului (v. *miere*), mintă-turcească, motoacă, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), răstupească, roiște, sască[2], stupelniță, tămâioară, tămâiță-sălbatică, urechea-ursului (v. *ureche*), voiești, voioșniță-de-albini. **2** (*rar; și* ***melisă-turcească***) v. Mătăcină (*Dracocephalum moldavica*).

melitococíe s.f. (*med.*) bruceloză, febră de Malta. *Melitococia este transmisibilă omului, prin alimente, de la unele animale domestice.*

meliță vb. I. fig. **1** tr., intr. (*despre oameni; adesea cu determ. „din gură", „cu gura"*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trâncăni, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a măcina, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Vecinele ei melițează vrute și nevrute. Cele două prietene melițează toată ziua la telefon.* **2** tr. (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a bumbăci, a strivi, a tăbăci[1], a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l melițează zdravăn.*

melițắr s.m. melițắtor. *Melițắrul se ocupă cu melițắtul inului sau al cânepii.*

melițắre s.f. melițắt. *Prin melițắre, se zdrobesc și se înlătură, cu ajutorul meliței, părțile lemnoase ale tulpinilor topite de in și de cânepă, pentru alegerea fuiorului.*

melițắt s.n. melițắre.

méliță s.f. **I 1** (*ind. casn.*) ‹reg.› frângător, zdrobitor. *Cu meliță sunt zdrobite tulpinile plantelor textile, pentru a le separa de fibre.* **2** (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) **1** v. Gură (*ca organ al vorbirii*). **2** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

melițắtór s.m. melițắr.

melițắoáică s.f. (*ind. casn.; reg.*) v. Melițắoi.

melițắoi s.n. (*ind. casn.*) ‹reg.› melițắoaică. *Cu melițắoiul se face prima operație de melițắre.*

melițắucă s.f. (*ind. casn.; reg.*) v. Melițắuică.

melițắuică s.f. (*ind. casn.*) ‹reg.› melițắucă. *Cu melițắuica se face ultima operație de prelucrare a fibrelor de cânepă și de in, pentru a alege fuiorul curat.*

melivór, -ă adj. (*zool.; despre animale*) melifag.

melódic, -ă adj. (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodios, muzical, sonor, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea melodică a râului.*

melodicitáte s.f. (*muz.*) cantabilitate, muzicalitate, ‹rar› melodism. *Ariile din operele lui Verdi se caracterizează printr-o melodicitate deosebită.*

melodíe s.f. **I 1** (*muz.*) cântec, compoziție, muzică, ‹livr.› melopee, melos, ‹livr.› song, ‹pop.› zicală, ‹înv.› notă, peasnă, scopos. *Ultima sa melodie a devenit șlagăr.* **2** (*muz.*) arie[3], cântec, ‹înv.› aer[1]. *Soprana a interpretat o melodie din Traviata.* **3** (*muz.*) linie melodică. *Interpretul execută perfect melodia.* **4** (*muz.*) cânt, cântare, cântat[1], cântec, ‹rar› sunet, ‹pop.› viers. *Din camera copilului se aude melodia duioasă a mamei.* **5** (*lit.*) armonie[1], cantabilitate, eufonie, muzicalitate, sonoritate, ‹fig.› muzică. *Melodia versurilor eminesciene este unică.* **6** (*rar*) v. Inflexiune. Intonare. Intonație. Mlădiere. Modulare. Modulație. Ton[2]. Tonalitate. **II** (*arg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

melodiós, -oásă adj., s.m. **I** adj. **1** (*muz.*) cantabil, muzical. *Este autorul unor piese melodioase de mare succes.* **2** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, muzical, sonor, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. **3** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, atrăgător, frumos, plăcut, suav, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce melodioasă.* **II** s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

melodísm s.n. (*muz.; rar*) v. Cantabilitate. Melodicitate. Muzicalitate.

melodramátic, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*rar*) v. Melodramatism. **2** adj. (*în opoz. cu „autentic", „natural"; deprec.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral.

melodramatísm s.n. ‹rar› melodramatic. *Piesa este marcată de melodramatism.*

melodrámă s.f. (*lit., cinemat.*) ‹fam.› lovestorism. *Celebrul actor a jucat și în câteva melodrame de succes.*

melográn s.m. (*bot.*) *Punica granatum*; rodier, rodiu, ‹rar› rubin, ‹înv. și reg.› rodie, ‹reg.› arodie.

melomán, -ă s.m., s.f. muzicoman. *Melomanii sunt pasionați în special de muzica clasică.*

melomanía s.f. muzicomanie. *Melomania este pasiunea deosebită pentru muzică, în special pentru muzica clasică.*

melón s.n. gambetă, ‹fig.; înv.; iron.› castron. *Melonul are calota ovală și borurile ușor răsfrânte.*

melonídă s.f. (*bot.; la cucurbitacee*) peponidă. *Melonida este un fruct asemănător cu baca.*

melopée s.f. (*muz.*) **1** (*în Grecia antică*) recitativ. *Melopeea era o melodie lentă, ritmică și monotonă, care acompania o declamație.* **2** (*livr.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică.

melopéic, -ă adj., adv. (*rar*) **1** adj. (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) v. Armonic. Armonios. Melodic. Melodios. Muzical. Sonor. **2** adv. (*modal*) v. Monoton. Uniform.

mélos s.n. (*muz.; livr.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică.

meloșél s.m. (*bot.; reg.*) = mielușel.

meloterapíe s.f. (*psih.*) muzicoterapie. *Meloterapia este tratamentul unor boli nervoase cu ajutorul audițiilor muzicale.*

melteán s.m. (*deprec.* sau *peior.*) **1** v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

membranacéu, -ée adj. membranos, ‹rar› pielițos.

membránă s.f. **1** (*anat.; adesea urmat de determ.*) pieliță, ‹înv. și reg.› pielcuță, pojghiță, ‹reg.› piele, pieloteie, pieluşină. *Membrana delimitează, acoperă, leagă sau susține anumite organe sau părți de organe.* **2** (*bot.; adesea urmat de determ.*) pieliță, ‹reg.› piele, pieloteie, pielușică. *Membrana delimitează, acoperă, leagă sau susține anumite părți ale plantelor.* **3** (*biol., anat.*) ***membrană bazală*** = lamă bazală. *Membrana bazală este situată la baza epiteliilor și a numeroase tipuri de celule, distribuția ei reflectând funcții multiple de susținere și de schimb;* ***membrană celulară*** = ***membrană plasmatică*** = plasmalemă. *Membrana plasmatică reglează schimburile dintre celulă și mediu;* ***membrană deciduă*** = caducă (v. *caduc*), deciduă (v. *deciduu*). *Membrana deciduă este eliminată, împreună cu placenta, la naștere;* ***membrană olfactivă*** = mucoasă olfactivă. *Membrana olfactivă căptușește pereții cavității nazale;* ***membrană otolitică*** = membrană statoconială. *Membrana otolitică este un strat gelatinos care conține otoliții;* ***membrană seroasă*** = seroasă (v. *seros*). *Membrana seroasă acoperă unele organe ale cavității toracice sau abdominale ori tapisează cavitățile închise ale organismului (peritoneu, pleură, pericard);* ***membrană sinovială*** = sinovială. *Membrana sinovială este membrana seroasă din cavitatea articulațiilor și din tecile tendoanelor, care secretă sinovia;* ***membrană statoconială*** = membrană otolitică. **4** cămașă, ‹rar› cămășuială. *Membrana acoperă unele obiecte sau piese.* **5** (*tehn.*) diafragmă. *Membrana este o placă elastică, subțire, care poate vibra, producând, transmițând sau reproducând sunetele.* **6** (*înv.*) v. Pergament.

membranós, -oásă adj. membranaceu, ‹rar› pieliţos. *Aripile unor insecte au aspect membranos.*

mémbru, -ă s.n., s.m., s.f. **I** s.n. (*anat.*) **1** (*mai ales la pl.* ***membre***) extremitate, mădular, ‹fam.› ciolan. *Frigul puternic de afară i-a cuprins membrele.* **2** ***membru inferior*** = picior, ‹rar› membru abdominal, ‹pop. și fam.; deprec.› crac, gaibarace, gaibe, gaide (v. *gaidă*), ‹pop.; deprec.› gaidere, gaidine, labă, ‹fam.; peior.› copită, ‹reg.› boldan, gârbovene, ‹reg.; glum.› caralibe, ‹reg.; deprec. sau peior› cotoaie (v. *cotoi*[2]), gionat, ‹arg.› bulan, carabă, caroase, gioală, mială, papainog. *Paralizia i-a atins membrele inferioare;* (*rar*) ***membru abdominal*** v. Membru inferior. Picior. **3** ***membru superior*** = braț, mână, ‹rar› membru toracic, ‹fam.› toartă, ‹înv. și reg.› brâncă[2], ‹reg.; iron.› ghioambă, ‹fig.; glum.› aripă, ‹arg.› cange, creangă, ştangă, vâslă. *Băiatul și-a fracturat membrul superior drept. O însoțește pe bătrână ducând-o de membrul superior;* (*rar*) ***membru toracic*** v. Braț. Mână. Membru superior. **4** (*și* ***membru viril***) falus, organ genital masculin (v. *organ*[1]), penis, ‹înv. și pop.› mădular, ‹pop. și fam.› armă, cocoș, cocoșel, cosor, puță, ‹pop. și fam.; eufem.› daraveră, sulă, ‹pop.› badraganie, ‹pop.; eufem.› sculă, sulac, ‹fam.› coco, cuc, ‹fam.; glum.› perforator, miel, ‹fam.; peior.› copită, ‹înv. și reg.; eufem.› pasăre, păsărel, ‹reg.› mătălău, moacă, sulatic, vârdină, ‹reg.; eufem.› dorângă, pistol, sărsam, ‹înv.› mădulariul udului (v. *mădulariu*), ‹eufem.› bărbăție, pardon, socoteală, treabă, unealtă, ‹glum. sau iron.› mititel, popic, ‹arg.› arcuș, banană, bârzoi, bigă, brici, bulon, burghiu, cabanos, caltaboș, caras, carici, castravete, catarg, cârnat, ciocafon, ciocan[2], ciortan, ciumuslău, cocean, coclender, cocovig, coinac, coșoflete, cotolan, dârlău, dop, ecler, fagot, făcăleț, fișic, flaut cu guşă, flautul fermecat (v. *flaut*), fus, gherțoi, ghiuden, guvid, guzan, huia, kar, kardan, lebăr, libelulă, măciucă, mătărângă, mînerul burții (v. *mâner*), mârtan, mierloi, misil, morcov, nodurosul (v. *noduros*), paloș, peleu, pendulă, penteleu, piron, pompă[1], pompon, rangă, raşpă, raton, retevei, rici, roșcovă, sabie, salam, saleu, saxofon, sloboz, smecleu, sparanghel, sugiuc, şarpe, şiştoi, ştiucă, ştiulete, ştoagăr, ştremeleag, taragot, trandafir, troleu, tulumbă, țeapă, țeavă, țipar, țui, țurican, vrej, ‹vulg.› cocar, cordan, pulă, ştoi. **II** s.m., s.f. ‹înv.› mădular, persoană. *Cetățenii sunt membri ai societății.*

memeácă s.f. (*psih.; arg.*) v. Memorie.

meméntо s.n. **1** memorator. **2** (*poetic*) v. Aducere-aminte. Amintire. Evocare. Suvenir.

memlechét subst. (*polit.; turc.; înv.*) v. Stat[1]. Țară.

memorá vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) a învăța, a memoriza, ‹reg.› a proba. *A memorat o poezie pentru serbare. Actrița a memorat repede rolul.* **2** (*înv.; compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) v. Aminti. Arăta. Cita. Indica. Menționa. Numi. Pomeni. Semnala.

memorábil, -ă adj. **1** (*despre fapte, evenimente, pasaje din lucrări artistice, aforisme etc.*) consemnabil, important, însemnat, marcant. *A extras câteva fragmente memorabile din opera scriitorului.* **2** epocal, remarcabil. *Această invenție este un eveniment memorabil în istoria omenirii.* **3** (*despre oameni, despre acțiuni, manifestări, expresii etc. ale lor sau despre perioade de timp, momente din viață, întâmplări, evenimente etc.*) neuitat, ‹livr.› indimenticabil, ‹fig.; fam.› antologic. *După ani, își amintesc cu plăcere de memorabila figură a marelui profesor. Au petrecut un memorabil sfârșit de săptămână la munte.*

memoránde s.n. pl. (*lit.; înv.*) v. Amintiri (v. *amintire*). Memorii (v. *memoriu*).

memorándum s.n. (*polit.*) ‹înv.› memorial. *Memorandumul cuprinde expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relațiile dintre state și formează obiectul unor tratative.*

memoráre s.f. învățare, memorizare, ‹înv.› memorizație. *Memorarea poeziei i-a luat câteva ore.*

memorát, -ă adj. (*despre texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) învățat[2], memorizat. *Poezia memorată este a lui Eminescu.*

memorativ, -ă adj. (*înv.*) v. Comemorativ. Memorial.

memorator s.n. **1** memento. *Memoratorul cuprinde în rezumat cunoștințele de bază ale unei științe sau ale unei discipline.* **2** (*inform.*) memorie. *Stochează în memoratorul calculatorului câteva melodii în vogă.*

memoriál, -ă adj., s.n. **I** adj. comemorativ, ‹rar› rememorativ, ‹înv.› memorativ. *În fața clădirii operei a fost dezvelit un monument memorial.* **II** s.n. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Memorandum. **2** (*jur.*) v. Memoriu. Petiție.

memorialíst, -ă s.m., s.f. (*lit.*) diarist. *Memorialistul este autor de jurnale.*

memórie s.f. **I 1** (*psih.*) ‹pop.› ținere de minte, ‹fig.› cap, ‹arg.› memeacă. *Tânărul are o memorie electronică.* **2** ***memorie colectivă*** = memorie istorică. *Memoria colectivă este patrimoniul spiritual al unui popor (sau al unui grup, al unei clase sociale) care dă conștiința propriei identități și care rezultă din totalitatea valorilor derivând din cunoașterea istoriei și a tradițiilor proprii;* ***memorie istorică*** = memorie colectivă; ***memorie mecanică*** = memorie senzoriomotorie. *Memoria mecanică este nivelul ierarhic inferior al memoriei (prezent și la animale), care privește senzațiile și mișcările;* ***memorie senzoriomotorie*** = memorie mecanică. **3** (*inform.*) memorator. **II 1** amintire, minte. *Cele mai mici amănunte ale întâlnirii i-au rămas în memorie.* **2** amintire, ‹înv.› pamente. *În memoria cunoscutului sportiv, se organizează în fiecare an un concurs național.*

memóriu s.n. **1** (*jur.*) petiție, ‹înv.› memorial, ‹turc.; înv.› tacrir. *Studenții au semnat memoriul adresat decanului facultății.* **2** (*la pl.* ***memorii***; *lit.*) amintiri (v. *amintire*), ‹înv.› memorande. *A început să-și scrie memoriile.*

memorizá vb. I. tr. (*compl. indică texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) a învăța, a memora, ‹reg.› a proba.

memorizáre s.f. învățare, memorare, ‹înv.› memorizație. *Memorizarea poeziei i-a luat câteva ore.*

memorizát, -ă adj. (*despre texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) învățat[2], memorat.

memorizáție s.f. (*înv.*) v. Învățare. Memorare. Memorizare.

memory stick ['mem(ə)rɪ stɪk] s.n. (*inform.; engl.*) v. Flash. Stick. Stick de memorie.

memuriét s.n. (*turc.; înv.*) v. Însărcinare. Misiune. Sarcină.

menádă s.f. (*în Antic. greacă*) bacantă, evie. *Menada era preoteasa zeului Dionysos.*

menáj s.n. **1** gospodărie. *Își face singură menajul.* **2** casă[1], căsătorie, căsnicie, mariaj, matrimoniu, ‹rar› gospodărie, ‹pop.› însoțire, ‹înv.› maritagiu, ‹grec.; înv.› sinichesion. *Cei doi au un menaj fericit.* **3** (*rar*) v. Casă[1]. Cămin. Familie.

menajá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a cruța, ‹pop.› a ogoi, ‹fig.; înv.› a înconjura. *Fata a stat toată noaptea lângă bolnavă, pentru a-și menaja mama.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori sănătatea, forțele etc. lor*) a (se) conserva, a (se) cruța, a (se) păstra, ‹reg.› a şăinăli. *Își menajează forțele pentru mai târziu.* **3** refl. (*iron.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

menajamént s.n. menajare. *Îi spune adevărul fără menajamente.*

menajáre s.f. **1** cruțare. *Menajarea mamei bolnave este o obligație a fiicei.* **2** menajament.

menájă s.f. (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

menajér, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre aparate, obiecte etc. sau despre utilizarea lor*) casnic, domestic. *Aspiratorul este un aparat de uz menajer.* **2** s.f. ‹rar› madamă (v. *madam*), ‹înv.› cămărăşiță, jupânească. *Neavând timp pentru treburile gos-*

podărești, și-au angajat o menajeră. **3** s.f. (*rar*) v. Casnică (v. *casnic*). Gospodină.
mendelián, -ă s.m., s.f., adj. (*genet.*) mendelist.
mendelíst, -ă s.m., s.f., adj. (*genet.*) mendelian. *Mendeliștii sunt adepții concepției privind transmiterea ereditară a caracterelor prin cromozomi, potrivit legilor dominației, segregării și combinării independente a caracterelor. Concepția mendelistă se bazează pe legile formulate de naturalistul austriac Johan Mendel.*
mendicitáte s.f. (*rar*) v. Cerșeală. Cerșetorie. Cerșire. Cerșit. Cerut[1]. Milogeală. Milogit.
ménghină s.f. **1** (*tehn.*) ‹reg.› lup, șaitău, șraubștoc, șurub, șut[3], urs, urs de frecare. *A fixat piesa în menghină, pentru a o putea prelucra mai ușor.* **2** (*ind. text.; înv.*) v. Piuă.
menghinegíu s.m. (*înv.*) v. Piuar.
mení vb. IV. **I** tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a menit numai bucurii.* **2** (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a face, a hărăzi, a predestina, a sorti, a ursi, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt meniți unul altuia. A fost menită să-i fie soție. Este menit carierei militare.* **3** (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a hărăzi, a supune. *Aceste produse sunt menite vânzării pe piața agricolă.* **4** (*constr. cu un pron. în dat.; înv. și pop; compl. indică urări, salutări*) v. Dori. Pofti. Ura[2]. **II** **1** tr., intr. (*în credințe și superstiții; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) a descânta, a face, a fermeca, a lega[1], a ursi, a vrăji, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca menește fetei de deochi.* **2** tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **III** (*înv.*) **1** refl. (*urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina. **2** tr. (*compl. indică divinități*) v. Invoca.
meningeál, -ă adj. (*anat.*) meningian. *Dura-mater este una dintre cele trei membrane meningeale.*
meningián, -ă adj. (*anat.*) meningeal.
meningítă s.f. (*med.*) ‹pop.› aprindere de creieri, friguri de cap. *Meningita este inflamația infecțioasă, acută sau cronică a meningelor.*
meningocél s.n. (*med.*) hidromeningocel. *Meningocelul este hernia meningelor, cauzată de un defect al craniului sau al coloanei vertebrale.*
meningococcemíe s.f. (*med.*) meningococcie. *Meningococcemia este o septicemie provocată de prezența meningococului în sânge.*
meningococcíe s.f. (*med.*) meningococcemie.
meningoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie meningiană.
memínță s.f. fig. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Chemare. Menire. Misiune. Rol[1]. Rost. Sarcină. Vocație.
menire s.f. **I** **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) misiune, rol[1], rost, sarcină, vocație, ‹înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› menință, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine menirea de mamă.* **2** mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Menirea scrisorii a fost aceea de a-i transmite informațiile cerute.* **II** **1** dat[1], destin, fatalitate, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, strișe, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ața vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *A avut o viață plină de împliniri pentru că menirea i-a fost favorabilă.* **2** (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.
menít, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) hărăzit, predestinat, sortit, ursit, ‹rar› destinat, predeterminat, ‹înv. și pop.› rânduit, sorocit, ‹înv.› preursit. *Ea îi este soția menită.*
menitór, -oáre adj. (*înv.*) **1** v. Premonitoriu. Prevestitor. Profetic. Sibilic. Sibilin. Sibilinic. Vaticinant. Vaticinar. Vizionar. **2** Anunțător. Prevestitor. Vestitor.
meníturi subst. pl. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.
meníu s.n. (*gastron.*) listă de bucate, ‹rar› listă de mâncare, listă de meniu, ‹înv.› listă de consum. *Înainte de a comanda, consultă meniul.*
menopáuză s.f. (*fiziol.*) climacteriu. *Menopauza se caracterizează prin întreruperea definitivă a menstruației.*
menorée s.f. (*fiziol.*) ciclu, ciclu menstrual, menstre, menstruație, period, ‹pop.› lună, soroc, ‹înv. și reg.› poală, poală roșie, poale femeiești (v. *poală*), ‹reg.› belea, boală lumească, bubă lumească, fire, floare lunatică, lohoane (v. *lohon*), morb lumesc, orândă[1], patimă lumească, rând, rânduială, regulă, sărbători (v. *sărbătoare*), scurgere de sânge, ‹înv.› menstruale, menstruă, tocmeală, venire la fire, ‹eufem.› indispoziție.
ménstre s.f. pl. (*fiziol.*) ciclu, ciclu menstrual, menoree, menstruație, period, ‹pop.› lună, soroc, ‹înv. și reg.› poală, poală roșie, poale femeiești (v. *poală*), ‹reg.› belea, boală lumească, bubă lumească, fire, floare lunatică, lohoane (v. *lohon*), morb lumesc, orândă[1], patimă lumească, rând, rânduială, regulă, sărbători (v. *sărbătoare*), scurgere de sânge, ‹înv.› menstruale, menstruă, tocmeală, venire la fire, ‹eufem.› indispoziție.
menstruál, -ă adj. **1** (*med.*) catamenial. *A luat un analgezic contra durerilor menstruale.* **2** (*înv.*) v. Lunar. Mensual.
menstruále s.f. pl. v. (*fiziol.; înv.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.
menstruáție s.f. (*fiziol.*) ciclu, ciclu menstrual, menoree, menstre, period, ‹pop.› lună, soroc, ‹înv. și reg.› poală, poală roșie, poale femeiești (v. *poală*), ‹reg.› belea, boală lumească, bubă lumească, fire, floare lunatică, lohoane (v. *lohon*), morb lumesc, orândă[1], patimă lumească, rând, rânduială, regulă, sărbători (v. *sărbătoare*), scurgere de sânge, ‹înv.› menstruale, menstruă, tocmeală, venire la fire, ‹eufem.› indispoziție. *Menstruația apare la femeie începând din perioada pubertății până la menopauză.*
ménstruă s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.
mensuál adj. lunar, ‹înv.› lunovnic, menstrual. *Revista are apariție mensuală.*
mensurábil, -ă adj. (*latin.; despre mărimi, valori etc.*) v. Măsurabil.
mentál, -ă adj., s.n. = mintal.
mentalitáte s.f. (*sociol.*) psihologie, ‹fig.› optică. *Este greu ca o colectivitate supusă unei anumite influențe să-și schimbe mentalitatea imediat.*
méntă s.f. (*bot.*) **1** (*și reg., **mintă-de-grădină, mintă-moldovenească***) *Mentha piperita*; camfor, izmă, ‹rar› diană, ‹pop.› izmă-de-leac, ‹reg.› ferent, giugiumă, izmă-bună, izmă-domnească. **2** (*și reg., **mintă-de-câmpuri, mintă-sălbatică, art., minta-calului***) *Mentha silvestris*; izmă, ‹reg.› minta-calului (v. *mintă*), mintă-de-câmpuri, mintă-sălbatică, voiești. **3** ***mentă-creață*** = *Mentha crispa*; izmă-creață, ‹reg.› diană, iarbă-creață, izmă-bătrânească, izmă-turcească, trandafir; (*art.*) ***menta-broaștei*** = *Mentha aquatica*; izma-broaștei (v. *izmă*), ‹reg.› izma-apei (v. *izmă*), izma-bălților (v. *izmă*), minta-lângorii (v. *mintă*), voiești; (*reg.; în forma **mintă***); ***mintă-turcească*** v. Citronelă. Melisă. Roinița (*Melissa officinalis*); (*art.*) ***minta-lângorii*** v. Izma-broaștei (v. *izmă*). Menta-broaștei (*Mentha aquatica*); ***minta-mâței*** v. Cătușnică (*Nepeta cataria*).
mentón s.n. (*anat.*) barbă, bărbie, genion, ‹reg.› balț[2], gherghină[2]. *În urma căderii, a rămas cu o cicatrice pe menton.*
mentoniér, -ă adj. (*anat.*) genian. *Chirurgul plastician îi măsoară unghiul mentonier.*
méntor s.m. **1** călăuză, îndrumător, povățuitor, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost mentor toată viața.* **2** ***mentor spiritual*** = filosof, guru, înțelept. *Este un mentor spiritual foarte cunoscut.* **3** (*pedag.; în trecut; înv.*) v. Preceptor.
menține vb. III. **I** **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, ființe, părți ale corpului etc.*) a (se) conserva, a (se) păstra, a (se) ține. *Tenul și-a menținut prospețimea. Mobila s-a menținut foarte bine de-a lungul anilor.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau viața lor; adesea cu determ. „în viață"*) a păstra, a ține. *Doctorii îl mențin în viață cu ajutorul aparatelor. Aparatele îi mențin viața până i se va face transplantul de inimă.* **3** tr., refl. a (se) păstra, a (se) reține. *Ceața menține umezeala în atmosferă. Medicamentul i-a*

fost recomandat pentru ca apa să nu se mențină în exces în organism. **4** tr. (*compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufletești, situații, conflicte etc.*) a întreține, înv. și pop.› a păzi, ‹fig.› a alimenta, a hrăni, a susține. *Menține focul cu lemne. Amintirile îi mențin creativitatea.* **5** tr. (*cu determ. care indică locul, postul, poziția etc.*) a păstra. *A reușit să-și mențină postul de profesor la școală cât timp a fost plecat în străinătate. Căpitanul menține direcția navei.* **6** tr. (*compl. indică relații interumane*) a păstra, a ține, înv.› a păzi. *A menținut legătura cu prietenii din liceu.* **7** tr. a întreține, a păstra, ‹fig.› a cultiva. *Preferă să mențină relațiile cu persoane erudite.* **8** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Hrăni. Întreține. Susține. Ține. **II** refl. **1** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale se mențin pe Pământ din timpuri străvechi.* **2** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul se menține din sec. al XIX-lea.* **3** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se păstra, a se perpetua, a persista, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica se menține încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor se menține până astăzi.*

menținere s.f. **I 1** conservare, păstrare, ținere. *Arheologii se ocupă cu menținerea relicvelor în stare bună. Menținerea documentelor vechi a fost făcută prin tehnici speciale.* **2** (*adesea cu determ. locale*) păstrare, reținere. *Ceața este o cauză a menținerii umezelii în atmosferă. Medicamentul i-a fost recomandat pentru evitarea menținerii apei în organism.* **3** întreținere, ‹fig.› alimentare. *Intenția unor grupuri de interese a fost, la un moment dat, menținerea conflictelor sociale.* **4** (*rar*) v. Alură. Atitudine. Port[1]. Poză. Poziție. Ținută. **II 1** păstrare, perpetuare. *Ecologiștii militează pentru menținerea unor specii de animale pe cale de dispariție.* **2** dăinuire, persistență, ‹rar› persistare, înv.› persistere, stăruială, stăruință, stăruire. *Unii oameni își păstrează tinerețea spirituală prin menținerea amintirii copilăriei fericite la maturitate.*

menționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a indica, a numi, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a menționat în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **2** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a preciza, a reține, a specifica. *Ca istoric, îi revine sarcina de a menționa evenimentele politice majore.* **3** a arăta, a indica, a preciza, a semnala, a specifica, înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a menționat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **4** (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a hotărî, a prescrie, a prevedea, a specifica, a stabili, a statua, a stipula, înv. și pop.› a slobozi, a suna, înv.› a merge. *Notarul a menționat în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.*

menționábil, -ă adj. citabil. *Printre faptele menționabile se înscrie și actul său de curaj.*

menționáre s.f. **1** amintire, citare, indicare, mențiune, pomenire, semnalare, ‹rar› semnalizare, înv.› pomană. *Menționarea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **2** consemnare, înregistrare, precizare, specificare, înv.› scriptură. *Ca istoric, îi revine sarcina menționării evenimentelor politice majore.* **3** indicare, precizare, semnalare, specificare. *Buletinul meteorologic a cuprins și menționarea recomandărilor specialiștilor referitoare la caniculă.*

menționát, -ă adj. (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) amintit, citat[2], indicat, pomenit, semnalat, înv.› vorbit[2]. *Studiul menționat este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.*

mențiúne s.f. **I** amintire, citare, indicare, menționare, pomenire, semnalare, ‹rar› semnalizare, înv.› pomană. **II** (*concr.*) **1** consemnare, însemnare, notație, notă, ‹rar› notare[1], ‹fam.› inscripție, înv.› izvod, semn. *Îi citește mențiunile făcute cu creionul pe marginea filelor cărții.* **2** indicație, însemnare, notă, notificare, notificație, observație, precizare, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva mențiuni ale directorului instituției.*

menuiserie s.f. (*livr.*) v. Tâmplărie.

menzíl s.m., s.n. (*înv.*) **I** s.m. v. Curier. Mesager. Ștafetă. **II** s.n. (*transp.*) **1** înv.› olac, olăcărie, poștă[1]. *Menzilul era serviciul de transport pentru călători și corespondență, folosit, în provinciile românești, înaintea introducerii căilor ferate.* **2** înv.› menzilhanea. *Menzilul era stația de poștă unde se schimbau caii.* **3** v. Diligență[1]. Poștalion. Poștă[1].

menzilhaneá s.f. (*transp.; înv.*) înv.› menzil.

mepacrínă s.f. (*farm.*) atebrină. *Mepacrina este folosită în tratamentul malariei și al teniazei.*

meprizá vb. I. tr. (*fran.; înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

mercantíl, -á adj. **1** (*despre oameni*) interesat, materialist. *Persoanele mercantile ignoră importanța spiritului.* **2** (*com.*) comercial, negustoresc, înv.› emboricesc. *Are un spirit mercantil foarte bine dezvoltat.*

mercantilísm s.n. **1** (*com.*) comercialism. *Întreaga lume este dominată de mercantilism.* **2** (*econ. polit.*) ***mercantilism timpuriu*** = sistem monetar. *Mercantilismul timpuriu reprezintă totalitatea monedelor existente la un moment dat într-o țară și a raporturilor stabilite între valorile lor.*

mercaptán s.m. (*chim.*) tioalcool, tiol. *Mercaptanul are miros neplăcut și este folosit la odorizarea gazelor combustibile.*

mercaptobenzén s.m. (*chim.*) fenil mercaptan, tiofenol. *Mercaptobenzenul este un lichid cu miros pătrunzător.*

mérce s.f. (*econ.; înv.*) v. Articol. Marfă. Produs.

mercéde s.f. (*ital.; înv.*) v. Răsplată. Recompensă.

mercenár s.m. (*milit.*) înv.› arvat[2], haiduc, joldunar, lefegiu, levent, năimit, ostaș cu leafă, simbriaș, simbriot, stipendiar, stipendiat. *A luptat ca mercenar în războiul din zona de conflict.*

mercenariát s.n. (*milit.*) mercenarism. *Din mercenariat a câștigat mulți bani.*

mercenarísm s.n. (*milit.*) mercenariat.

merchéz s.n. **1** (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **2** (*reg.*) v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens.

mercúr s.n. (*chim.*) hidrargir, ‹pop.› argint-viu. *Mercurul are multiple întrebuințări în tehnică și în medicină.*

mercuriár s.m. (*înv.*) v. Consilier. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic.

meredéu s.n. (*reg.*) **1** (*pesc.*) v. Minciog. **2** (*la stână*) v. Răvar.

meregíu s.m. (*reg.*) v. Paznic. Pândar.

meremét s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **2** (*deprec.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

meremetiseálă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **2** v. Înnoire. Refacere. Restaurare. Restaurație[1].

meremetisí vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Reface. Repara. **2** (*compl. indică monumente, construcții, picturi etc.*) v. Înnoi. Reface. Restaura.

meremetisíre s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **2** v. Înnoire. Refacere. Restaurare. Restaurație[1].

meremetisít[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație. **2** v. Înnoire. Refacere. Restaurare. Restaurație[1].

meremetisít[2], -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Refăcut. Reparat[2]. **2** (*despre monumente, construcții, picturi etc.*) v. Refăcut. Restaurat.

mereoáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Viorea (*Scilla bifolia*). **2** (*la pl.* ***mereoare***) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).

mereór adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; reg.*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

meréu, -éie adv., adj. **I** adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc mereu.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne mereu un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **3** întruna, ‹pop.› totuna. *Nu cedează sub nicio formă, ținând-o mereu pe a lui.* **4** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; reg.*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel. **II** adj. **1** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui*

sentiment etc.; înv. și reg; despre evenimente, acțiuni etc.) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic. **2** (*în opoz. cu „mic"; înv. și reg.; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) v. Cuprinzător. Extins. Imens. Întins[2]. Larg. Mare[1]. Vast[2]. **3** (*în opoz. cu „eterogen"; înv. și reg.; despre un tot, un ansamblu etc.*) v. Omogen. Unitar. **4** (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Degerat. Înghețat. **5** (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat. **6** (*la pl.* ***merei****; în opoz. cu „puțin"; reg.; despre ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Destul. Mult. Numeros.

mereuáș adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; reg.*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

mereúț adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare; reg.*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

mergătór, -oáre adj., s.m. **I** adj. (*pop.; despre corpuri lichide sau gazoase*) v. Curgător. Fluid. **II** s.m. (*la pl.* ***mergători****; fam.*) **1** v. Încălțăminte. **2** (*adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea*) v. Pantof.

mergátúră s.f. (*rar*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet.

mérge vb. III. intr. **I 1** (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) a se deplasa, a se mișca, a umbla, ‹pop.› a se purta, ‹înv. și reg.› a păsa[2], ‹reg.› a pohodi, ‹înv.› a deștinde. *Bolnavul s-a dat jos din pat și a început să meargă prin cameră.* **2** (*despre oameni, vehicule etc.; cu determ. locale sau modale*) a circula, a se deplasa, a se mișca, a umbla. *Merge prin oraș doar pe jos.* **3** (*aeron.; despre avioane, elicoptere etc.*) a zbura. *Avionul merge cu 1000 km pe oră.* **4** (*nav.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) a naviga, a pluti, ‹rar› a corăbia, ‹pop.› a umbla, ‹fam.› a trece, ‹înv. și reg.› a nota[2], ‹înv.› a corăbieri, a înota, a preaînota, a preanota, a vâsli. *Vaporul merge spre Turcia. A mărit cu câteva noduri viteza cu care merge șalupa.* **5** (*despre păsări acvatice*) a pluti. *Lebedele merg pe apă.* **6** (*despre pești*) a înota. *Se văd peștii mergând pe fundul apei.* **7** (*despre oameni; cu determ. locale*) a trece. *Fiind în drum, merge și pe la farmacie.* **8** (*despre ființe; cu determ. care indică distanțe*) a face, a parcurge, a străbate, ‹fig.› a depăna. *Merge zilnic kilometri între casă și serviciu.* **9** (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a străbate, a traversa, a trece, a umbla. *În concediu a mers prin munți.* **10** (*despre ființe, vehicule, cursuri de apă etc.*) a coti, a o lua, ‹rar› a oblica, ‹fam.› a face, ‹înv.› a șovăi[1]. *Fluviul merge la stânga.* **11** (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se da[2], a se deplasa, a se duce[2]. *Soldații merg cu doi pași în față.* **12** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se deplasa, a se duce[2], ‹înv. și pop.› a se transporta. *A mers până la București pentru a încheia o afacere.* **13** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se deplasa, a se duce[2], a umbla. *A mers prin toate farmaciile pentru a-și găsi medicamentele.* **14** (*despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) a se duce[2], a ieși, a pleca, ‹înv. și pop.› a mâneca, ‹pop. și fam.› a porni, ‹pop.› a se mișca, ‹înv. și reg.› a păsa[2]. *Unde mergi la ora asta?* **15** (*despre oameni; cu determ. locale introduse prin prep. „prin", „în", „pe" care indică locuri, țări, așezări, obiective turistice etc.*) a vedea, a vizita, ‹pop.› a cerca, a cerceta, ‹reg.› a petrece, ‹înv.› a socoti. *Îi place să meargă prin muzee. În concediu a mers în câteva capitale europene.* **16** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „la"*) a se duce[2], a vedea, a vizita, ‹rar› a frecventa. *În fiecare sâmbătă merge la mătușa ei.* **17** (*despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către", „spre"*) a apuca, a se îndrepta, a o lua, a păși, a pleca, a porni, ‹rar› a se îndruma, a se orienta, ‹pop.› a purcede, a se purta, ‹înv. și reg.› a năzui, ‹maghiar.› a arădui, ‹fig.; pop.› a se întinde. *Merge pe drumul cel mai scurt către casă.* **18** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se duce[2]. *Dis-de-dimineață a mers la piață.* **19** (*despre oameni*) a se duce[2], a trece. *Merge pe acasă pentru a-și lua umbrela.* **20** (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a se duce[2], a umbla. *Toată ziua merge prin magazine.* **21** (*despre ființe; cu determ. introduse prin prep. „după"*) a se lua, a se ține, a veni. *Multă lume merge după cortegiu. Câinele merge după stăpân.* **22** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a acompania, a aduce, a conduce, a duce[2], a însoți, a întovărăși, a petrece, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda merge cu musafirii până la poartă.* **23** (*în opoz. cu „a intra"; despre ființe; de obicei urmat de determ. locale*) a ieși, ‹înv. și pop.› a purcede. *A mers în stradă pentru a vedea parada militară. Copilul vrea să meargă afară, la joacă.* **24** (*în opoz. cu „a ieși"; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „în", care indică un spațiu delimitat*) a intra, a păși, a pătrunde, a veni, ‹reg.› a luntra, ‹înv.› a deștinde. *Au mers în peșteră printr-o spărtură a muntelui. A închis câinii pentru a nu merge în grădină.* **25** (*milit.; despre tineri; cu determ. „în armată", „la armată", „la oaste"*) a intra, a se înrola. *Băieții lor merg în armată.* **26** (*despre oameni; înv. și pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) v. Apela. Cere. Recurge. Solicita. **27** (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **28** (*în opoz. cu „a pleca"; pop.; despre ființe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni. **29** (*pop.; despre ape*) v. Curge. **30** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; pop.; despre unele secreții*) v. Aluneca. Curge. Luneca. Picura. Prelinge. Scurge. **31** (*înv.; cu determ. introduse prin prep. „la"*) v. Consulta. Întreba. **32** (*înv.; despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la", „în", „până la", „până în"*) v. Accede. Ajunge. Sosi. Veni. **II 1** (*despre drumuri, căi de comunicație etc.; cu determ. locale*) a duce[2], a se îndrepta. *Cărarea merge spre schit.* **2** (*despre terenuri, loturi etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la", „până în"*) a ajunge, a da[2], a se întinde. *Livada merge până la malul lacului.* **3** (*fiz.; rar; despre radiații, energii, unde etc.*) v. Propaga. Transmite. Trece. **4** (*pop.; despre flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **5** fig. (*pop. și fam.; despre știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Pătrunde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Trâmbița. Vehicula. Zbura. **6** fig. (*pop. și fam.; despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) v. Circula. Extinde. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Transmite. **III 1** (*despre activități, acțiuni, fenomene etc.; adesea urmat de determ. modale*) a se desfășura, a evolua. *Noua sa afacere merge bine.* **2** a se dezvolta, a înainta, a progresa. *Societatea din statele avansate merge spre o formă superioară de civilizație.* **3** (*tehn.; despre aparate electrice, mecanisme, motoare cu explozie etc.*) a se aprinde, a funcționa, a lucra, ‹pop.› a umbla. *Radioul nu mai merge.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni; urmat de determ. modale*) a o duce[2], ‹pop. și fam.› a face. *Fiica ei s-a stabilit în străinătate și îi merge foarte bine.* **5** (*despre oameni; determ. prin „înainte", „tot înainte"*) a se ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a persevera, a persista, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întârâta. *Merge înainte cu susținerea unui punct de vedere fals.* **6** (*fam.; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Prinde. Reuși. **7** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; despre alimente*) v. Prii. **IV 1** (*despre materiale, materii etc.*) a se consuma[1], a intra. *La prepararea acestor aperitive merge multă maioneză.* **2** (*mat.; despre numere*) a se cuprinde, a intra. *Trei merge în 9 de trei ori.* **V 1** (*despre culori sau nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) a se armoniza, a se asorta, a se combina, a nuanța, a se potrivi, ‹pop. și fam.› a se lovi, ‹înv.› a se armonia, a se armonirui, ‹fran.› a se cola, ‹fig.; fran.› a se maria. *Culorile merg perfect în ținuta vestimentară a vedetei pentru festivitate.* **2** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor, despre ținută etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu"; mai ales în constr. neg.*) a cadra, a corespunde, a se potrivi, ‹înv. și reg.› a veni. *Asemenea comportare nu merge cu titlurile lui. Ținuta lui lejeră nu merge cu acest eveniment solemn.* **3** impers. a se putea. *Nu merge să-l desconsideri atât de mult.* **4** (*jur.; înv.; despre clauze, condiții, principii etc.*) v. Hotărî. Menționa. Prescrie. Prevedea. Specifica. Stabili. Statua. Stipula. **VI** (*despre oameni*) a purta, a umbla. *Iarna mergem cu haine groase. Vara merge cu pălărie de soare.*

mérgere s.f. **I 1** deplasare, mers, mișcare, umblet, ‹rar› ambulație, mergătură, ‹pop.› umblătură, ‹înv.› deplasament, marș, merset. *Mergerea pe jos după masă este recomandată de medic.* **2** ducere, mers, plecare, ‹pop. și fam.› pornire. *După mergerea părinților de acasă, copiii au început să facă obrăznicii.* **3** (*înv. și pop.*) v. Acompaniere. Conducere. Ducere. Însoțire. Întovărășire. Petrecere. **4** (*constr. cu vb. „a se duce", „a veni" și precedat mai ales de prep. „în"; înv.*) v. Vizită. **5** (*înv.*) v. Înșirare. Înșiruire. Perindare. Succedare. Succesiune. **II** (*înv.*) ***mergere-înainte*** v. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Progres. Propășire.

meriá vb. I. refl. (*reg.; despre picioarele calului sau, p. ext., despre cai*) v. Bate. Cosi.

mericísm s.n. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) remasticare, remasticație, rumegare, rumegat[1], ruminare, ruminație, ‹reg.› rumeg.

merídă s.f. (*bis.; înv.*) ‹înv.› cest[1]. *La proscomidie, preotul taie meride din prescură pentru euharistie.*

meridián s.n. **1** (*geogr.; și* ***meridian geografic, meridian terestru***) ‹înv.› cercul de amiazăzi (v. *cerc*), cercul miezilei (v. *cerc*), linia amiazăzei (v. *linie*), miazăzian. *Meridianele servesc la stabilirea longitudinii geografice.* **2** (*geogr.*) ***meridian de origine*** = (*art.*) ***meridianul zero*** = primul meridian (v. *prim*[1]). *Meridianul zero trece prin orașul Greenwich (Marea Britanie) și este folosit ca origine pentru măsurarea longitudinilor geografice.* **3** (*astron.*) ***meridian ceresc*** = ‹înv.› cerc orar. *Meridianul ceresc este cercul după care se intersectează sfera cerească cu oricare plan care trece prin axa universului;* (*art.*) ***meridianul locului*** = linie meridiană. *Meridianul locului este linia de intersecție a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului.*

meridionál, -ă adj. (*geogr.; în opoz. cu „boreal", „nordic", „septentrional"*) **1** austral, sudic. *Emisfera meridională se află la sud de ecuator.* **2** (*despre regiuni, teritorii, țări, localități etc.*) sudic, ‹înv.› meridionalicesc. *Coasta meridională a Carpaților este acoperită cu păduri de foioase. A vizitat multe țări europene meridionale.*

meridionalicésc, -eăscă adj. (*înv.; despre regiuni, teritorii, țări, localități etc.*) v. Meridional. Sudic.

merindă vb. I. intr. (*înv. și reg.*) v. Dejuna. Prânzi.

merindáre s.f. (*reg.*) ‹reg.› merindăriță, merindeață. *În merindare se înveleșe hrana.*

merindăríță s.f. (*reg.*) ‹reg.› merindare, merindeață.

merínde s.f. pl. **1** (*rar*) v. Dejun. Masă[1]. Masă de prânz (v. *masă*[1]). Prânz. **2** (*pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

merindeáță s.f. (*reg.*) ‹reg.› merindare, merindăriță.

merinói s.n. (*arg.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

merișór[1] s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***merișor-de-munte***) *Vaccinium vitis idaea*; coacăz-de-munte, smirdar, ‹reg.› coacără, cocăzar, stropșeli (v. *stropșeală*). **2** *Pyrola secunda*; perișor[2], ‹pop.› brăbănoc, ‹rar› limă[1], ‹reg.› verdeața-iernii (v. *verdeață*). **3** (*reg.; și* ***merișor-turcesc***) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Cimișir (*Buxus sempervirens*). **4** (*reg.*) v. Brăbănoi (*Pyrola rotundifolia*). **5** (*reg.; și* ***merișor-ghimpos***) v. Ghimpe[1]. Ghimpe-păduret (v. *ghimpe*[1]) (*Ruscus aculeatus*). **6** (*reg.*) v. Rozmarin-de-munte (*Gnaphalium silvaticum*). **7** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*). **8** (*reg.*) v. Scoruș. Scoruș-de-munte. Scoruș-păsăresc. Scoruș-sălbatic (*Sorbus aucuparia*). **9** (*reg.*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **10** (*reg.*) v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*). **11** (*la pl.; reg.*) ***merișoare-sălbatice*** v. Ruginare (*Andromeda polifolia*).

merișór[2] s.n. (*reg.*) ‹reg.› cearcă, mingișoară. *Primul ou care se vopsește la Paște este numit, în unele zone ale țării, merișor.*

mérit s.n. valoare, ‹înv.› destoinicie, fală, vrednicie. *Criticul a subliniat meritul noului roman al cunoscutului scriitor.*

meritá vb. I. **1** tr. ‹înv.› a învrednici, a meritarisi, a podobi. *Pentru rezultatul obținut la olimpiadă, merită laudele colegilor. Își merită soarta.* **2** intr. impers. a face, a renta, ‹reg.› a osâmbri. *Merită să mergem anul acesta la munte. I se pare ieftin, merită să-l cumpere.* **3** tr. a i se cuveni. *El merită medalia.*

meritálă s.f. (*bot.; rar*) v. Internod.

meritarisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Merita.

meritát, -ă adj. (*despre recompense, pedepse etc.*) cuvenit, ‹înv.› cuviincios, ‹fig.; înv.› căzut. *Pentru cele făcute a primit pedeapsa meritată.*

meriteánă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Polonic.

meritóriu, -ie adj. **1** lăudabil, merituos. *A avut o inițiativă meritorie în ceea ce privește acordarea premiilor.* **2** (*despre fapte, acțiuni ale oamenilor sau despre creații ale spiritului, opere de artă etc.*) merituos, valoros, ‹livr.› decoros, ‹înv.› îmbunătățit, ‹fig.› inspirat. *Inițiativa tinerilor de a ajuta copiii dintr-un orfelinat este meritorie. Noua sa compoziție este o lucrare meritorie.*

merituós, -oásă adj. **1** lăudabil, meritoriu. **2** (*despre fapte, acțiuni ale oamenilor sau despre creații ale spiritului, opere de artă etc.*) meritoriu, valoros, ‹livr.› decoros, ‹înv.› îmbunătățit, ‹fig.› inspirat. **3** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist merituos. Colectivul are nevoie de un programator merituos. Este un cercetător merituos în astronautică.*

merízǎ s.f. (*reg.*) v. Stanițe.

merizătoáre s.f. (*reg.*) v. Stanițe.

merizíș s.n. (*reg.*) v. Stanițe.

merizíște s.f. (*reg.*) v. Stanițe.

merizíștină s.f. (*reg.*) v. Stanițe.

merizíu s.n. (*geogr.; înv.*) v. Miazăzi. Sud[1].

merizúș s.n. (*reg.*) v. Stanițe.

mermér s.n. (*constr.; turc.; înv.*) v. Stuc. Stucaj. Stucărie.

merogamíe s.f. (*biol.*) microgamie. *Prin merogamie o celulă se divizează în mai mulți gameți.*

merogmă s.f. (*ind. alim.; reg.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie.

merói, -oáie adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albăstriu. Albăstrui.

meróp s.m. (*ornit.; înv.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

mers s.n. **I 1** deplasare, mergere, mișcare, umblet, ‹rar› ambulație, mergătură, ‹pop.› umblătură, ‹înv.› deplasament, marș, merset. *Mersul pe jos după masă este recomandat de medic.* **2** circulație, umblet, ‹pop.› purtare. *Treptele s-au tocit de la mersul pe ele.* **3** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mișcare, pas[2], păsire, păsit, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2]. *Îl recunoaște după mers.* **4** (*med.*) ***mers stepat*** = stepaj. *Mersul stepat este o formă patologică de mers, provocat de paralizia nervului sciatic exterior.* **5** ducere, mergere, plecare, ‹pop. și fam.› pornire. **6** (*rar*) v. Curgere. **II 1** desfășurare, dezvoltare, evoluție, ‹reg.› șiretenie[2], ‹înv.› umblet, ‹fig.› curgere, curs[1], film. *Urmărește cu atenție mersul evenimentelor.* **2** ***mers-înainte*** = dezvoltare, evoluție, înaintare, progres, propășire, ‹rar› avansare, ‹înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ‹fig.› creștere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Mersul-înainte al societății este un deziderat al tuturor.* **3** (*tehn.*) funcționare, ‹înv.› lucrare. *Mersul internetului creează uneori probleme.* **4** (*înv.*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem.

mersătúră s.f. (*înv. și pop.; adesea urmat de determ. care arată felul*) v. Călcătură. Mers. Mișcare. Pas[2]. Păsire. Păsit. Umblat[1]. Umblet.

mérset s.n. (*înv.*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet.

mersí interj. (*mai ales fam.*) **1** mulțumesc!, ‹pop. și fam.› bogdaproste!, ‹pop.› mulțam! *Mersi! Nu pot mânca nimic.* **2** (*iron.*) ‹iron.› bravo!, ‹peior.› halal! *Mersi! Așa răsplată!*

mersínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Scoruș. Scoruș-de-munte. Scoruș-păsăresc. Scoruș-sălbatic (*Sorbus aucuparia*).

mersoáre s.f. (*reg.*) v. Trai. Viață.

mersúră s.f. (*înv. și pop.; adesea urmat de determ. care arată felul*) v. Călcătură. Mers. Mișcare. Pas[2]. Păsire. Păsit. Umblat[1]. Umblet.

mertíc s.n. **1** (*în trecut*) ‹reg.› otic, oticău. *Cu merticul se cântăreau cerealele la moară.* **2** (*înv.*) v. Porție. Rație.

merúc, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.

merzlótă s.f. (*pedol.*) **1** molisol, pergelisol, permafrost. *Merzlota este stratul de sol din regiunea cercului polar de nord care se dezgheață în timpul verii polare la suprafață.* **2** pergelisol, permafrost. *Merzlota este stratul de sol înghețat permanent.*

mesádă s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

mesagér, -ă s.m., s.f. **I 1** s.m. crainic, sol[1], trimis[1], vestitor, ‹pop.› lipcan, strigător, ‹reg.› crancău, ‹înv.› aprod, orator, poslanet, poslanic, pristav, telal, trompetar, ‹fig.› mag[1]. *Mesagerul a adus știri îmbucurătoare.* **2** s.m. curier, ștafetă, ‹înv. și reg.› olac, olăcar, ‹înv.› alergător, menzil, paic, pezodrom, pion, poștă[1], ștafetar, tabelar, tătar, umblător, vătășel. *Mesagerii duc corespondența soldaților mobilizați.* **3** s.m., s.f. delegat, emisar, împuternicit, reprezentant, sol[1], trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. și reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, mesagerii străini au fost în număr mare.* **II** s.m. (*art.; relig.*) ***mesagerul lui Dumnezeu*** = arhanghel, ‹înv.› arhistrateg, voievod. *Mesagerii lui Dumnezeu sunt căpeteniile îngerilor.*

mesageríe electrónică s.f. (*inform.*) e-mail, mail, poștă electronică (v. *poștă*[1]). *Corespondează cu prietena ei din Canada prin mesagerie electronică.*

mesáj s.n. **1** (*adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) anunț, aviz, comunicare, încunoștințare, înștiințare, ‹înv. și reg.› țidulă, ‹înv.› otpis. *A primit acasă un mesaj de la regia de distribuție a gazelor.* **2** știre, veste, ‹înv.› solie. *Mesajele din zona sinistrată ajung cu greu la public.* **3** înțeles[1], semnificație, sens, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹reg.› tiririm, ‹înv.› socoteală, ‹fig.› dedesubt, ‹fig.; fam.› clenci, ichi. *Mesajul discursului este unul politic.*

mesálă s.f. (*reg.*) v. Față de masă.

mesalínă s.f. (*livr.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

mesánică s.f. (*reg.*) v. Față de masă.

mesápi s.m. pl. (*în Antic.*) iapigi. *Mesapii au locuit în Mesapia, un ținut din sudul Italiei de astăzi.*

mesáș s.m. (*mai ales la pl.* ***mesași****; reg.*) v. Mesean.

mésă s.f. (*relig. creștină*) **1** (*la catolici și luterani; și nm. pr.*) liturghie, misă, sfânta slujbă (v. *sfânt*). *Mesa este partea principală a slujbei, oficiată duminica și în timpul sărbătorilor religioase, în cadrul căreia are loc săvârșirea sfintelor taine.* **2** (*muz.*) misă. *Mesa este o compoziție muzicală pentru cor și soliști, scrisă pe textul tradițional al liturghiei catolice.*

mésăl subst. (*reg.*) v. Cuțit.

mescalínic, -ă adj. fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) exaltat, excesiv, frenetic, ‹fig.› delirant. *Nu-i plăceau aplauzele mescalinice.*

mescătoáre s.f. (*gosp.; reg.*) **1** v. Căldare. Găleată. **2** v. Ciubăr.

mescătór s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Paharnic.

meschericiós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

meschín, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*în opoz. cu „generos”, „nobil”; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) ‹fig.› mic, sordid. *Este un individ meschin, lipsit de generozitate și de noblețe sufletească.* **2** adj. (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) ‹fig.› îngust, limitat, mărginit, obtuz, plat[2], redus, sărămt. *Este un spirit meschin, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc meschin, dominat de un sentiment de automulțumire.* **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „altruist”*) egoist, individualist, ‹astăzi rar› iubitor de sine, ‹înv.› filavt, siniubitor. *Este un om ursuz, rece și meschin.* **4** adj. (*despre preocupări, gânduri etc. ale oamenilor*) banal, mărunt, mediocru, neînsemnat. *Se lasă condus numai de interese meschine. Și-a pierdut toată ziua cu treburi meschine.* **5** adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **II** adj. (*rar*) **1** (*despre locuințe*) v. Sărăcăcios. Umil. **2** (*mai ales despre interioare*) v. Mizer. Mizerabil. Sărac. Sărăcăcios. Umil.

meschinărie s.f. **1** ‹fig.› îngustime, micime, ‹fig.; înv.› mărunțime. *Multă meschinărie este în ziua de astăzi!* **2** (*rar*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

mescioáră s.f. **I 1** (*pop. și fam.*) v. Măsuță. **2** (*fam.; adesea cu determ. „de noapte”*) v. Noptieră. **3** (*reg.*) v. Față de masă. **II** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gresie. Perinoc.

meseán, -ă s.m., s.f. (*mai ales la pl.* ***meseni***) ‹rar› masă[1], ‹pop.› meselnic, ‹reg.› mesaș. *Mesenii închină în cinstea mirilor.*

mései subst. (*reg.*) v. Pahar.

meseléu s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Bidinea. **2** ***meseleu mic*** = ***meseleu micuț*** v. Pensulă.

meseleuáș s.n. (*reg.; și* ***meseleuaș mic***, ***meseleuaș micuț***) v. Pensulă.

meseleúț mic s.n. (*reg.*) v. Pensulă.

meselí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui.

mesélnic s.m. (*mai ales la pl.* ***meselnici****; pop.*) v. Mesean.

meserátáte s.f. (*înv.*) **I 1** (*în opoz. cu „bogăție”*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** v. Maledicție. Nefericire. Nenoroc. Nenorocire. **II** fig. (*relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostivire.

meserciu s.m. (*înv.*) v. Măcelar.

mesereáre s.f. (*înv.*) v. Îndurare. Milă. Milostivire.

meserérnic, -ă adj. (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

meserí vb. IV. intr., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora.

meseriáș, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. meșteșugar, ‹livr.› artefice, ‹înv. și pop.› meșter, ‹reg.› breslaș, ‹înv.› industriaș, meșteșugareț, meșteșugarnic, meșteșugaș, ‹fran.› artizan. *Mecanicul care le întreține mașina este un bun meseriaș.* **2** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **2** (*despre oameni*) v. Dotat. Înzestrat. Talentat. **3** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **4** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Bun. Izbutit. Reușit. Valoros, **5** (*despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. **6** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros.

meseríe s.f. **I 1** meșteșug, ‹rar› meșteșugărie, ‹înv. și reg.› meșterie, zănat, ‹reg.› breaslă, măistorie, ‹înv.› industrie. *A învățat repede regulile meseriei. O meserie bine făcută aduce numai satisfacții.* **2** carieră, îndeletnicire, ocupație, profesie, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› breaslă, lefterie, ‹înv.› cin[1], marafet, ‹grec.; înv.› epanghelmă. *Te gândești la meseria de medic sau la cea de avocat?* **II** (*tehn.; înv.*) v. Atelier.

meseriéșésc, -éască adj. (*rar*) v. Meșteșugăresc.

mesérniță s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Carmangerie. Măcelărie. **2** fig. (*înv.*) v. Abator. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor.

mesí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.

mesía s.m. art. **1** (*relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul, Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm lui Mesia.* **2** fig. salvator. *Eroul acestui film SF ajunge să fie, până la urmă, un mesia al universului.*

mesiánic, -ă adj. **1** profetic. *Poetul a fost un spirit mesianic.* **2** mesianist. *Adunările mesianice erau caracteristice perioadelor de început ale creștinismului.*

mesianíst, -ă adj. mesianic.

mésing subst. (*reg.*) v. Alamă.

mesișoáră s.f. (*reg.*) **1** v. Măsuță. **2** (*bis.*) v. Pomană. Praznic.

mesitilénă s.f. (*chim.*) trimetilbenzen simetric. *Mesitilena este o hidrocarbură lichidă, izolată din gudroane.*

mesíță[1] s.f. (*pop.*) v. Măsuță.

mésiță[2] s.f. (*înv. și reg.*) v. Lună.

meslehét subst. (*înv.*) v. Atribuție. Îndatorire. Rol[1]. Rost. Sarcină.

mesmerísm s.n. (*biol.*) magnetism animal, zoomagnetism. *Mesmerismul este fluidul magnetic care străbate toate corpurile însuflețite.*

messér s.m. (*în Ev. Med., în Italia; înv.; ca termen de adresare către preoți, avocați, medici*) v. Domn.

messíre s.m. (*în Ev. Med., în Franța; înv.; ca termen de adresare către preoți, avocați, medici*) v. Domn.

mesteácăn s.m. (*bot.*) **1** *Betula verrucosa*; ‹livr.› betulă. **2** ***mesteacăn-pufos*** = *Betula pubescens*; mestecănaș.

méstec s.n. (*rar*) v. Mestecare. Mestecat.

mestecá vb. I. tr. **1** (*compl. indică alimente*) a mastica, ‹rar› a amesteca, ‹pop.› a dumica. *Mestecă cu plăcere covrigi crocanți.* **2** fig. (*fam.; compl. indică mai ales acțiuni reprobabile*) v. Plănui. Premedita.

mestecár s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.

mestecáre s.f. **1** mestecat, ‹rar› mestec. *Se recomandă ca mestecarea alimentelor să se facă cu precauție.* **2** amestecare, mestecat, ‹pop.› mestecătură. *Pentru mestecarea gemului când fierbe folosește o lingură specială.*

mestecát s.n. **1** mestecare, ‹rar› mestec. **2** amestecare, mestecare, ‹rar› mestecătură.

méstecă s.f. (*bot.; reg.*) v. Răsfug (*Chondrilla juncea*).
mestecălău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.
mestecănăș s.m. (*bot.*) *Betula pubescens*; mesteacăn-pufos.
mestecănét s.n. (*colect.; bot.; rar*) v. Mestecăniș.
mestecăníș s.n. (*colect.; bot.*) ‹rar› mestecănet, ‹reg.› mestecăniște, mestecărie, mesteciș. *În mijlocul mestecănișului este o poiană.*
mestecăníște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mestecăniș.
mestecărie s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mestecăniș.
mestecătoare s.f. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.
mestecătură s.f. (*pop.*) v. Amestecare. Mestecare. Mestecat.
mestecău[1] s.n. (*gosp.*) **1** (*pop.*) v. Făcăleț. **2** (*pop.*) v. Făcăleț. Sucitor. Vergea. **3** (*reg.*) v. Polonic.
mestecău[2] s.n. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.
mestecíș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mestecăniș.
mestélnic s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț.
mésto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) melancolic.
méșă s.f. ‹fran.› postișă. *Mesa pe care o poartă o întinerește.*
méșcă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Bătător.
meșferét s.n. (*turc.; înv.*) v. Conferință. Consfătuire.
méșghie s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.
meși s.m. pl. (*reg.*) **1** v. Cizmă. **2** v. Carâmb. Tureatcă.
méșniță s.f. (*culin.; reg.*) v. Păsat. Terci.
méșter, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. care indică profesia, specialitatea*) maistru, ‹rar› maestriță, ‹reg.› maistoriță, ‹înv.› maestru[2]. *Este meșter într-o fabrică. A ajuns meșter croitor.* **2** s.m., s.f. (*înv. și pop.*) v. Meseriaș. Meșteșugar. **3** s.m. (*pop. și fam.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Maestru[2]. **4** s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **5** s.m. (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Faurmaur. Meștergrindă. **II** adj. (*pop.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.
meșterească s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
meșterésc, -éască adj. (*rar*) v. Meșteșugăresc.
meșterește adv. (*modal; rar*) v. Meșteșugărește.
meștergríndă s.f. (*constr.; la casele țărănești; pop.*) ‹pop.› faurmaur, ‹reg.› drăgar, meșter. *Meștergrinda este fixată în mijlocul planșeului podului pentru a susține grinzile transversale.*
meșterí vb. IV. **I 1** tr. (*tehn.; pop. și fam.; compl. indică aparate, instalații, utilaje etc.*) v. Aranja. Potrivi. Regla. Repara. **2** tr. (*pop. și fam.; compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Executa. Face. Realiza. **3** intr. (*pop. și fam.; despre oameni; mai ales urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică obiectul muncii*) v. Lucra. Munci. **4** intr. (*pop. și fam.; compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) v. Exercita. Face. Practica[2]. Profesa. **5** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Reface. Repara. **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
meșteríe s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **2** v. Carieră. Îndeletnicire. Meserie. Ocupație. Profesie. **3** v. Meserie. Meșteșug.
meșteritoáre s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
meșteríță s.f. (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
meșterșugătec, -ă adj. (*înv.; mai ales despre vorbe, cuvinte*) v. Meșteșugit.
meșteruí vb. IV. (*înv.*) **1** intr. (*despre oameni; mai ales urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică obiectul muncii*) v. Lucra. Munci. **2** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Executa. Face. Realiza. **3** tr. (*compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Reface. Repara.
meșteșúg s.n. **I 1** meserie, ‹rar› meșteșugărie, ‹înv. și reg.› meșterie, zănat, ‹reg.› breaslă, măiestorie, ‹înv.› industrie. **2** artă, dibăcie, iscusință, îndemânare, măiestrie, pricepere, stil, știință, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu mult meșteșug.* **3** (*reg.*) v. Lucru. Muncă. Treabă. **4** (*art.; milit.; înv.*) ***meșteșugul războaielor*** v. Artă militară. Război[1]. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **2** (*înv. și pop.*) v. Secret[2]. Taină. **3** (*înv. și pop.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **4** (*pop.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **5** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **6** (*înv.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **III** (*tehn.; înv. și reg.*) v. Dispozitiv. Mecanism.
meșteșugál, -ă adj. (*rar*) v. Meșteșugăresc.
meșteșugăr s.m. meseriaș, ‹livr.› artefice, ‹înv. și pop.› meșter, ‹reg.› breslaș, ‹înv.› industriaș, meșteșugareț, meșteșugarnic, meșteșugaș, ‹fran.› artizan. *Mecanicul care le întreține mașina este un bun meșteșugar.*
meșteșugáreț, -ă adj., s.m. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **3** (*despre oameni*) v. Intrigant. **II** s.m. v. Meseriaș. Meșteșugar.
meșteșugárnic s.m. (*înv.*) v. Meseriaș. Meșteșugar.
meșteșugáș, -ă adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** s.m. v. Meseriaș. Meșteșugar.
meșteșugărésc, -eáscă adj. ‹rar› meserieșesc, meșteresc, meșteșugal. *Conduce un atelier meșteșugăresc, în care se produc covoare din lână.*
meșteșugărește adv. (*modal*) ‹rar› meșterește. *Se apucă meșteșugărește de reparat motorul.*
meșteșugăréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.
meșteșugărie s.f. (*rar*) v. Meserie. Meșteșug.
meșteșugésc, -eáscă adj. (*rar*) **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Artistic. Iscusit. Măiestrit. Măiestru. Meșteșugit. **2** (*în opoz. cu „natural"; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Artificial. Contrafăcut. Fals. Imitat. Sintetic.
meșteșugí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică documente, obiecte de artă, mărfuri etc.*) v. Contrafface. Flasifica. Plăsmui. Țiclui.
meșteșugíre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **2** (*pop.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **II** (*concr.; tehn.; înv. și pop.*) v. Dispozitiv. Mecanism.
meșteșugít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) artistic, iscusit, măiestrit, măiestru, ‹rar› meșteșugesc, ‹înv.› maestros. *A realizat o traducere meșteșugită, de mare valoare literară.* **2** (*mai ales despre vorbe, cuvinte*) ‹înv.› meșterșugatec, ‹fig.› întors[2]. *A reușit s-o cucerească cu vorbe meșteșugite.* **3** (*în opoz. cu „natural"; rar; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Artificial. Contrafăcut. Fals. Imitat. Sintetic. **4** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; înv.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Retoric. **5** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; înv.; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **6** (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **7** fig. (*despre acțiuni, fapte etc.*) iscusit, ‹fig.› țicluit. *Pentru a fi siguri de reușită, au pus la cale o acțiune meșteșugită.* **II** adv. (*modal*) artistic, iscusit, măiestrit, ‹rar› măiestru. *A cusut meșteșugit haina.*
meșteșugós, -oásă adj. (*despre oameni*) **1** (*înv. și pop.*) v. Dotat. Înzestrat. Talentat. **2** (*înv. și pop.*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **3** (*înv.*) v. Abil. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

metabióză s.f. (*biol.*) comensualism. *Metabioza este o formă de conviețuire cvasipermanentă între două plante sau între două animale.*

metabolísm s.n. (*biol.*) proces metabolic. *În metabolism există două faze care se succed sau se suprapun continuu: anabolismul și catabolismul.*

metacárp s.n. (*anat.*) metacarpian. *Metacarpul este porțiunea scheletului mâinii cuprinsă între carp și falange, care este formată din cinci oase dispuse radial.*

metacarpián s.n. (*anat.*) metacarp.

metacromatísm s.n. (*hist.*) metacromazie. *Metacromatismul este proprietatea unor elemente histologice de a reacționa diferit la coloranți.*

metacromazíe s.f. (*hist.*) metacromatism.

metacromíe s.f. (*a. plast.*) decalcomanie. *Metacromia este un procedeu de transpunere a unor imagini colorate de pe o hârtie specială pe sticlă, porțelan etc.*

metadónă s.f. (*farm.*) difenilpropilamină, sintalgon. *Metadona se administrează dependenților de droguri în faza de sevraj.*

metadrínă s.f. (*chim*). metamfetamină, ‹engl.› speed, ‹arg.› foc, sticlă. *Metadrina este un drog psihostimulent care afectează sistemul nervos central.*

metafízic, -ă adj., s.m. (*filos.*) **1** adj. transcendent. *Nu interesează pe nimeni speculațiile lui metafizice.* **2** s.m. (*înv.*) v. Metafizician.

metafizicián s.m. (*filos.*) ‹înv.› metafizic. *Metafizicianul este un filosof idealist care se ocupă de metafizică.*

metáforă s.f. (*stil.*) ‹turc. înv.› tejniș. *Întreaga sa poezie este o metaforă.*

metafóric, -ă adj. **1** (*lingv.; mai ales despre sensul cuvintelor*) conotativ, figurat. *Folosește cuvântul nu în sens propriu, ci în sens metaforic.* **2** alegoric, mistic. *Este autorul unor poeme metaforice.*

metafrást s.m. (*lit.; livr.*) v. Tălmăcitor. Traducător.

metagenétic, -ă adj. (*biol.*) metagenezic. *Procesele metagenetice se referă la înmulțirea în care alternează o generație sexuată cu alta asexuată.*

metagenézic, -ă adj. (*biol.*) metagenetic.

metáh s.n. (*econ.; înv.*) v. Articol. Marfă. Produs.

metahirisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică lucruri, bunuri, mărfuri etc.*) v. Consuma[1]. Folosi. Întrebuința. Utiliza. **2** (*compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) v. Exercita. Face. Practica[2]. Profesa. **3** (*compl. indică obiceiuri sau obiectul unei deprinderi*) v. Obișnui. **4** (*compl. indică pahare, cupe etc. cu băutură*) v. Cinsti. Ciocni. Închina.

metál s.n. **I 1** (*chim.*) ‹înv.› madem. *Fierul este un metal greu, bun conducător de căldură și de electricitate.* **2** (*tipogr.*) ***metal de literă*** = aliaj tipografic. **II** fig. (*fin.; fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

metalazbést s.n. (*tehn.*) ferodou. *Metalazbestul este o țesătură din fire metalice și azbest, folosită la discurile de ambreiaj, la saboții de frână etc.*

metaldehídă s.f. (*chim.*) alcool solidificat. *Metaldehida se folosește drept combustibil.*

metalimbáj s.n. (*lingv.*) metalimbă. *Metalimbajul este un limbaj natural sau formalizat care servește la descrierea unei limbi naturale.*

metalímbă s.f. (*lingv.*) metalimbaj.

metalizáre s.f. (*tehn.*) ‹înv.› metalizație. *A apelat la un specialist pentru metalizarea jantelor mașinii.*

metalizáție s.f. (*tehn.; înv.*) v. Metalizare.

metalocerámică s.f. metalurgia pulberilor. *Metaloceramica se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale și aliaje pe baza pulberilor metalice.*

metalofón s.n. (*muz*) glockenspiel, joc de clopoței. *Metalofonul este un instrument muzical de percuție.*

metalogenéză s.f. (*geol.*) metalogenie. *Metalogeneza studiază formarea și răspândirea zăcămintelor metalifere în scoarța pământului.*

metalogeníe s.f. (*geol.*) metalogeneză.

metalografíe s.f. (*tipogr.*) metalotipie. *Metalografia este un procedeu de tipar care folosește clișee din foi de metal gravate cu dalta.*

metaloíd s.m. (*chim.*) nemetal. *Metaloidul este un element chimic lipsit de luciu metalic și de ductibilitate, rău conducător de căldură și de electricitate.*

metaloproteídă s.f. (*biol.*) cromproteidă. *Metaloproteida are rol esențial în funcțiunile respiratorii tisulare.*

metalosféră s.f. (*geol.*) barisferă, centrosferă, nife. *Metalosfera este alcătuită din elemente cu densitate mare.*

metalotipíe s.f. (*tipogr.*) metalografie.

metalúrg s.m. (*rar*) v. Metalurgist.

metalurgíe s.f. **1** (*art.*) ***metalurgia fierului*** = siderurgie, ‹înv.› siderotecnie. *Metalurgia fierului se ocupă cu extragerea și prelucrarea fierului și a aliajelor lui.* **2** (*art.*) ***metalurgia pulberilor*** = metaloceramică.

metalurgíst s.m. ‹rar› metalurg. *Metalurgiștii sunt calificați în prelucrarea industrială a metalelor.*

metamér s.n. (*zool.*) segment. *Metamerele alcătuiesc corpul viermilor anelizi și al artropodelor.*

metameríe s.f. (*zool.*) segmentare, segmentație. *Metameria este împărțirea corpului unor animale în metamere.*

metamfetamínă s.f. (*chim*) metadrină, ‹engl.› speed, ‹arg.› foc, sticlă.

metamorfísm retrograd s.n. (*geomorf.*) diaftoreză, retrometamorfism, retromorfism. *Metamorfismul retrograd este un proces metamorfic prin care șisturile cristaline se adaptează unor condiții de metamorfism mai puțin intens.*

metamorfozá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) modifica, a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) schimba, a (se) transfigura, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) străforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a metamorfozat radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a metamorfozat caracterul, devenind un om ursuz.*

metamorfozáre s.f. metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› străformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, străformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Metamorfozarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în metamorfozarea caracterului colegului său.*

metamorfozát, -ă adj. (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) modificat, prefăcut, preschimbat, schimbat[2], transfigurat, transformat, ‹înv.› strămutat[2]. *Clădirea cu aspectul metamorfozat este de nerecunoscut. Are comportamentul metamorfozat din cauza singurătății.*

metamorfóză s.f. metamorfozare, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› străformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, străformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură.

metán s.n. (*chim.*) gaz metan (v. *gaz*[1]), ‹pop.› gaz de baltă. *Metanul este un gaz natural inflamabil.*

metanál s.n. (*chim.*) aldehidă formică, formaldehidă. *Metanalul are un miros pătrunzător.*

metanóia s.f. (*filos.*) incognoscibilul (v. *incognoscibil*). *Metanoia este ceea ce nu poate fi cunoscut de rațiunea umană.*

metanól s.n. (*chim.*) alcool metilic, ‹pop.› spirt de lemn, ‹înv.› carbinol. *Metanolul este un lichid inflamabil, toxic, care se folosește ca dizolvant.*

metaproteínă s.f. (*biochim.*) albuminat. *Metaproteina este o combinație a unei albumine cu oxizi metalici.*

metapsíhic, -ă adj., s.f. (*psih.*) **1** adj. paranormal, parapsihic. *Fenomenele metapsihice nu pot fi explicate științific.* **2** s.f. metapsihologie, parapsihologie. *Metapsihica se ocupă cu studiul fenomenelor metapsihice.*

metapsihologíe s.f. (*psih.*) metapsihică (v. *metapsihic*), parapsihologie.

metasífilis s.n. (*med.*) parasifilis. *Matasifilisul desemnează manifestările tardive ale sifilisului.*

metasomatísm s.n. (*petrogr.*) metasomatoză.

metasomatóză s.f. (*petrogr.*) metasomatism. *Metasomatoza este transformarea materiei, moleculă cu moleculă, în procesul de formare a mineralelor.*

metastátic, -ă adj. (*med.*) metastazic. *Bolnavul prezintă complicații metastatice.*

metastáză s.f. **1** (*med.*) cancer secundar, tumoare malignă secundară, ‹înv.› strămutare. *Metastaza apare la o distanță oarecare de tumoarea malignă primitivă.* **2** (*fon.*) detentă. *Metastaza este faza finală în articularea consoanelor ocluzive.*

metastázic, -ă adj. (*med.*) metastatic.

metateriánă s.f. (*zool.*) aplacentară. *Metateriene-le sunt mamifere inferioare lipsite de placentă.*

metatétic, -ă adj. (*fon.; despre cuvinte, formații lexicale etc.*) metatezat. *„Poclon" este varianta metatetică a lui „plocon".*
metatezát, -ă adj. (*fon.; despre cuvinte, formații lexicale etc.*) metatetic.
métă s.f. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.
metăráș s.m. (*în exploatările forestiere; reg.*) ‹reg.› metrar, stânjenar. *Metărașul face stânjeni de lemne.*
meteáhnă s.f. **I** (*pop. și fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **2** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **II** (*med., med. vet.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **2** (*pop.*) v. Anomalie. Cusur. Defect. **3** (*pop.*) v. Leziune. Plagă. Rană.
metehău adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
meteléu adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
metempsihóză s.f. (*relig.*) reincarnare, palingenezie, transmigrație, ‹înv.› transmigrare. *Metempsihoza este concepția potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp.*
metenamínă s.f. (*farm.*) hexametilentetramină, urotropină. *Metenamina este folosită ca antiseptic în bolile căilor urinare.*
méteo adj. invar. (*meteor.*) meteorologic. *Urmărește la televizor, în fiecare seară, prognoza meteo.*
meteór s.m. (*astron.*) **1** stea căzătoare, ‹înv. și pop.› zmeu, ‹înv.› arătare. *Meteorul este un punct luminos, alcătuit din corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră, care se mișcă, noaptea, pe cer, cu mare viteză, lăsând o dâră ce dispare după scurt timp.* **2** (*rar*) v. Corp meteoric. Meteorit.
meteóric, -ă adj. **1** (*astron.; rar*) v. Meteoritic. **2** fig. (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) efemer, pasager, pieritor, schimbător, temporar, trecător, vremelnic, ‹fig.› călător, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt meteorice. Între cele două culturi a fost o meteorică lipsă de contact. Supărarea ei a fost meteorică.*
meteorísm s.n. (*med., med. vet.*) balonare, flatulență, flatuozitate, timpanism, timpanită, ‹rar› meteorizație, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*). *Și-a cumpărat un medicament contra meteorismului.*
meteorít s.n. (*astron.*) corp meteoric, ‹rar› meteor, ‹înv. și pop.› piatră, ‹înv.› meteorolit, uranolit. *Meteoritul cade pe pământ provenind din spațiul cosmic.*
meteorític, -ă adj. (*astron.*) ‹rar› meteoric. *Materialul meteoritic care cade pe pământ este studiat de specialiști.*
meteorizáție s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Balonare. Flatulență. Flatuozitate. Meteorism. Timpanism. Timpanită.
meteorografíe s.f. (*meteor.; înv.*) v. Meteorologie.
meteorolít s.n. (*astron.; înv.*) v. Corp meteoric. Meteorit.
meteorológ s.m. (*meteor.*) ‹rar› meteorologist. *Meteorologii sunt specialiști în meteorologie.*
meteorológic, -ă adj. (*meteor.*) meteo.
meteorológie s.f. (*meteor.*) ‹înv.› meteorografie. *Meteorologia este ramura geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăților atmosferei și ale fenomenelor, proceselor care au loc în cadrul acesteia.*
meteorologíst s.m. (*meteor.; rar*) v. Meteorolog.
meteréz s.n. (*constr.; înv.*) v. Crenel.
meterhaneá s.f. (*muz.; înv.*) v. Tobă.
meticulós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, realizări etc. ale lor*) conștiincios, exigent, minuțios, scrupulos. *Este meticulos în tot ce face. Face o analiză meticuloasă a cheltuielilor din ultima vreme.* **2** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], atent, migălos, minuțios, riguros, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu meticulos despre numeralele din limba română.* **3** (*despre oameni*) maniac, pedant, scrupulos, tipicar, ‹fam.› tabietliu, ‹înv.› pedantesc, pedantic, tabietgiu. *Este meticuloasă în privința curățeniei.* **II** adv. (*modal*) conștiincios, minuțios, scrupulos. *Își rezolvă meticulos sarcinile de serviciu.*
meticulozitáte s.f. **1** acribie, conștiinciozitate, exigență, rigurozitate, scrupulozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este meticulozitatea.* **2** atenție, grijă, migală, migăleală, minuție, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› pigulează, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă meticulozitate.* **3** pedanterie, tipicărie. *Meticulozitatea ei este dusă la absurd.*
metilamínă s.f. (*chim.*) monometilamină. *Metilamina se folosește în sinteze organice, la obținerea de medicamente, de coloranți, de insecticide etc.*
metilbenzén s.m. (*chim.*) toluen. *Metilbenzenul este folosit ca materie primă în industria coloranților, la fabricarea unor medicamente etc.*
metilcelulóză s.f. (*chim.*) tiloză. *Metilceluloza este folosită ca înlocuitor de gume solubile în apă, ca apret în industria textilă, ca laxativ în medicină, în cosmetică etc.*
metiletilcetónă s.f. (*chim.*) butanonă. *Metiletilcetona este folosită în industria chimică și în cea farmaceutică.*
metilfenól s.m. (*chim.*) crezol. *Metilfenolul se folosește la prepararea bachelitei, a unor fungicide, ca antiseptic etc.*
metilindól s.m. (*biol.*) scatol. *Metilindolul este eliminat prin materiile fecale și determină mirosul specific al acestora.*
metilmorfínă s.f. (*farm.*) codeină, ‹arg.› școlar[1]. *Metilmorfina este prescrisă în crizele de tuse.*
metiloránj s.n. (*chim.*) heliantină. *Metiloranjul este indicator roșu în mediu acid, portocaliu în mediu neutru și galben-portocaliu în mediu bazic.*
metís, -ă s.m., s.f. (*biol.*) bastard, corcitură, hibrid, ‹reg.› corci[1]. *Câinele din curte este un metis.*
metisá vb. I. tr. (*biol.; rar; compl. indică rase de animale*) v. Încrucișa.
metisáj s.n. (*biol.*) hibridare, hibridație, hibridizare, metisare, ‹rar› metisație.
metisáre s.f. (*biol.*) hibridare, hibridație, hibridizare, metisaj, ‹rar› metisație. *Prin metisare se obține un hibrid din încrucișarea a doi indivizi cu ereditate diferită.*
metisáție s.f. (*biol.; rar*) v. Hibridare. Hibridație. Hibridizare. Metisaj. Metisare.
metóc s.n. (*bis.*) ‹înv.› sucursală. *Metocul este o mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari.*
metódă s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) **1** chip, fel, formă, manieră, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește o metodă rezonabilă de aplanare a conflictului.* **2** fel, manieră, mod, stil. *Are o metodă originală de a compune versuri.* **3** ‹fig.› tactică. *Are metoda lui de a-și cumini fiul.* **4** (*tehn.*) procedeu, sistem, soluție. *Este interesat de noua metodă de asamblare a roboților.* **5** sistem. *Lucrarea trădează lipsa unei metode.* **6** metodologie. *S-a elaborat o nouă metodă de desfășurare a examenului de bacalaureat.* **7** (*pedag.; rar*) v. Metodică.
metódic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre proiecte, acțiuni etc.*) organizat, sistematic. *Dezvoltarea metodică a economiei trebuie să fie o preocupare centrală.* **2** (*rar*) v. Metodologic. **II** adv. (*modal*) organizat, sistematic, ‹înv.› metodicește. *Orice disciplină trebuie învățată metodic. Procedează metodic în acțiunile sale.*
metódică s.f. (*pedag.*) ‹rar› metodă. *Ține o conferință privind metodica predării limbii engleze în licee.*
metodicéște adv. (*modal; înv.*) v. Metodic. Organizat. Sistematic.
metodiciăn, -ă s.m., s.f. (*pedag.; rar*) v. Metodist.
metodíst, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹rar› metodician. *Metodiștii sunt specialiști în metodică.*
metodológic, -ă adj. ‹rar› metodic. *A pus la punct câteva norme metodologice. Coordonează activitatea colectivului din punct de vedere științific și metodologic.*
metodológie s.f. metodă.
metól s.m. (*chim.*) genol. *Metolul este folosit ca developator fotografic.*
metonomasíe s.f. metonomază. *Metonomasia este schimbarea unui nume propriu prin traducerea lui în altă limbă.*
metonomáză s.f. metonomasie.
metoxibenzén s.m. (*chim.*) anisol, eter fenilmetilic. *Metoxibenzenul este folosit ca solvent și ca materie primă în industria chimică.*
metralgíe s.f. (*med.*) metrodinie, uteralgie. *Metralgia este o durere uterină.*
metrár s.m. (*în exploatările forestiere; reg.*) ‹reg.› metăraș, stânjenar. *Metrarul face stânjeni de lemne.*

metreáncă s.f. (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

metrésă s.f. amantă (v. *amant*), concubină (v. *concubin*), iubită (v. *iubit*), prietenă (v. *prieten*), ‹pop.› drăguleană (v. *drăgulean*), drăguliță, drăguță (v. *drăguț*), ibovnică (v. *ibovnic*), pirandă, țiitoare (v. *țiitor*), ‹fam.; iron.› amoreză, bibică (v. *bibic*[2]), ‹reg.› bălă, drăgucioară (v. *drăgucior*), hazaică, naică, nană, ‹înv.› muiere de pat (v. *muiere*[2]), nicochera, posadnică, ‹grec.; înv.› palachidă, ‹glum.› atelaj, ‹fig.; fam.› bibilică, ‹arg.› asistentă (v. *asistent*), bufă, cadână, calmant, calorifer, franțuzoaică, gagică (v. *gagic*), gașteníe, gaștoană, gaștonie, încălzitoare, înlocuitoare (v. *înlocuitor*), învelitoare, mesadă, metreancă, mordină, saltea, șaică[3], tapeză, țoancă, ursoaică[1], verișoară (v. *verișor*). *Mulți bărbați fac gesturi necugetate pentru metrese.*

métrică[1] s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** v. Catastif. Condică. Registru. **2** v. Certificat de naștere.

métrică[2] s.f. (*muz.; înv.*) v. Battuta. Cadență. Măsură. Metru. Ritm. Ritmică (v. *ritmic*). Tact.

metrocél s.n. (*med., med. vet.*) histerocel, histeroptoză, metroptoză. *Metrocelul este hernia uterului.*

metrocít s.n. (*biol.*) macroblast, megaloblast. *Metrocitul există, patologic, în măduva roșie.*

metrodiníe s.f. (*med.*) metralgie, uteralgie.

metrométru s.n. (*muz.; înv.*) v. Metronom.

metronóm s.n. (*muz.*) ‹înv.› metrometru. *Metronomul este folosit pentru marcarea timpilor muzicali.*

metropatíe s.f. (*med.*) histeropatie. *Metropatie este denumirea generică pentru bolile uterului.*

metroplastíe s.f. (*chir.*) uteroplastie *Metroplastia este chirurgia plastică a uterului.*

metrópolă s.f. ‹înv.› mitropolie[2]. *Parisul este una dintre marile metropole ale lumii.*

metropolitán s.n. (*transp.; rar*) v. Metrou. Tren subteran.

metroptóză s.f. (*med., med. vet.*) histerocel, histeroptoză, metrocel.

metrorexíe s.f. (*med.*) histerorexie. *Metrorexia este ruptura uterului.*

metrotomíe s.f. (*chir.*) histerotomie. *În caz de naștere anormală, se recurge la metrotomie pentru extragerea fătului.*

metróu s.n. (*transp.*) tren subteran, ‹rar› metropolitan. *Cu metroul ajunge mai repede la serviciu decât cu mașina personală.*

métru s.m. **I 1** (*metrol.*) ***metru pătrat*** = ‹înv.› centiar. *Metrul pătrat este o unitate de măsură a suprafeței.* **2** (*concr.*) ‹înv.› măsurar. *A măsurat cu un metru lungimea holului.* **3** (*metrol.; reg.*) v. Cot. **4** (*arg.*) ‹arg.› cot, cotolan. *Metrul este un an de detenție.* **II 1** (*vers.*) ritm. *Eminescu a introdus în poezie metri noi.* **2** (*muz.*) battuta, cadență, măsură, ritm, ritmică (v. *ritmic*), tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Metrul acestei melodii este rapid.*

mezanín s.n. (*constr.*) antresol. *Garsoniera lor este la mezanin.*

mezát s.n. (*jur.; de obicei constr. cu vb. „a vinde", „a scoate", „a da", urmate de prep. „la", „prin" etc.*) licitație, ‹fam.› strigare, ‹înv. și reg.› cochii-vechi. *Tablourile au fost vândute la mezat. Garderoba starului va fi scoasă la mezat.*

mezaventúră s.f. (*fran.*) **1** v. Pățanie. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie.

mezdreá s.f. (*în dulgherie, în tâmplărie, în tăbăcărie etc.; reg.*) v. Cioplitoare (v. *cioplitor*). Cuțitoaie.

mezdrelí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgâria.

mezdrí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*tehn.*) v. Cuțitoi. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgâria. **3** tr. (*compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) v. Ecarisa. Ecorșa. Jupui. **4** tr. (*compl. indică lucruri comestibile tari*) v. Roade. **5** tr. (*compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli.

mezél s.n. (*culin.; înv.*) v. Aperitiv. Gustare. Mezelic.

mezelár s.m. cârnățar, ‹reg.› vijlar, ‹înv.› mezelegiu. *Mezelarul prepară sau vinde cârnați.*

mezelăreásă s.f. (*ind. alim., com.*) cârnățăreasă. *Mezelăreasa a pregătit niște cârnați foarte pipărați.*

mezelărie s.f. (*ind. alim., com.*) cârnățărie, ‹înv.› șuncărie. *În colțul străzii s-a deschis o mezelărie.*

mezelegíu s.m. (*înv.*) v. Cârnățar. Mezelar.

mezelíc s.n. **I 1** (*culin.*) aperitiv, gustare, ‹livr.› hors-d'œuvre, ‹rar› colațiune, ‹înv.› mâncărică, mezel, zacuscă. *La începutul mesei au servit niște mezelicuri.* **2** (*mai ales la pl.* ***mezelicuri***; *ind. alim.; rar*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie. **II** fig. **1** bagatelă, fleac, nimic, ‹fig.› jucărie, spanac, ‹fig.; fam.› păpușă. *Pentru el este un mezelic să repare un calculator.* **2** (*înv.*) v. Picanterie.

mezelicăr s.m. (*ind. alim., com.; înv.*) ‹înv.› mezelicgiu. *Mezelicarul vindea mezelicuri.*

mezelicgíu s.m. (*ind. alim., com.; înv.*) ‹ înv.› mezelicar.

mezencefál s.n. (*anat.*) ‹ieșit din uz› creierul mijlociu (v. *creier*). *Mezencefalul este situat între metencefal și diencefal.*

mezenchimál, -ă adj. (*biol.*) mezenchimatic. *Țesutul mezenchimal intră în alcătuirea mezodermului.*

mezenchimátic, -ă adj. (*biol.*) mezenchimal.

mezentér s.n. (*anat.*) mezou, ‹pop.› prapur, ‹înv.› bezărău, bezer. *Mezenterul învelește și leagă intestinul subțire de peretele abdominal posterior.*

mezín, -ă adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*mai ales art.*) prâslea, ‹reg.› urmatic, zăpârstea. *Face cunoștință cu mezina familiei vecine. Mezinul lor este elev la școala primară.* **2** adj. (*despre frați*) mic. *Fratele mezin este student la medicină.* **3** adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Mijlociu.

mezít s.m. (*iht.; rar*) v. Bacalea. Bacaliar (*Gadus morrhua*).

mezoblást s.n. (*anat.*) mezoderm.

mezodérm s.n. (*anat.*) mezoblast. *Mezodermul este foița embrionară situată între ectoderm și endoderm.*

mezoinozitól s.n. (*chim.*) inosital, inozită, mioinozitol. *Mezoinozitolul aparține complexului de vitamine B și are un rol important în creștere.*

mezolític, -ă s.n., adj. (*geol., arheol.*) epipaleolitic. *Mezoliticul este cuprins între paleolitic și neolitic.*

mezón s.m. (*fiz.*) **1** mezotron. *Mezonul este o particulă elementară, cu durată de viață foarte scurtă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa de repaus cuprinsă între cea a electronului și cea a protonului.* **2** ***mezon K*** = kaon. *Mezonul k este o particulă elementară, încărcată pozitiv, negativ sau neutru;* ***mezon μ*** = miuon. *Mezonul μ este o particulă elementară din familia leptonilor, cu sarcina electrică egală cu aceea a electronului;* ***mezon π*** = pion. *Mezonul π este o particulă subatomică, având proprietatea de a descărca energie asupra unui punct precis.*

mezotrón s.m. (*fiz.*) mezon.

mezóu s.n. (*anat.*) mezenter, ‹pop.› prapur, ‹înv.› bezărău, bezer.

mezozóic, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. eră secundară. *Mezozoicul este o eră geologică situată între paleozoic și neozoic.* **2** adj. secundar. *Perioada mezozoică se caracterizează prin mișcări importante ale scoarței pământului și prin apariția primilor pești ososi, a primelor păsări și mamifere.s*

mho subst. (*fiz.; rar*) v. Siemens.

mia s.f. (*zool.*) mieluță (v. *mieluș*), mielușea (v. *mielușel*), mielușică, mieluță (v. *mieluț*), mioară, ‹reg.› mielucă (v. *mieluc*), ‹înv.› mielușiță. *Câteva miele pasc pe pajiște.*

miálă s.f. (*anat.; arg.*) v. Membru inferior. Picior.

mialgíe s.f. (*med.*) miodinie. *Mialgia este o durere musculară.*

miámbal s.n. (*farm.*) candel negru. *Miambalul este folosit împotriva tusei.*

miár s.n. (*fam.*) v. Mie.

miarolític, -ă adj. (*despre obiecte, materiale etc. sau despre aspectul, consistența, textura lor*) buretos, poros, spongios, ‹reg.› puhav. *Stofa cumpărată are aspect miarolitic. Plămânii au o structură miarolitică.*

miárță s.f. (*reg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură.

miasmátic, -ă adj. (*livr.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2].

miásmă s.f. **1** duhoare, infecție, putoare, ‹livr.› fetiditate, mefitism, ‹înv. și pop.› împuțiciune, ‹pop. și fam.› puturoșenie, ‹pop.› puturoșie, ‹înv.› apuțit, apuțitură, duh, smreduire, vapor. *În încăpere era o miasmă insuportabilă.* **2** abur, efluviu, exalare, exalație, miros, parfum, ‹rar› abureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirose-

nie. *Tânăra lasă în urmă o miasmă pătrunzătoare de iasomie.*

miasténie s.f. (*med.*) astenie musculară. *Miastenia se caracterizează printr-o epuizare anormală și rapidă a forței musculare.*

miatoníe s.f. (*med.*) amiotonie. *Miatonia este absența sau diminuarea tonusului muscular.*

miatrofíe s.f. (*med.*) amiotrofie. *Miatrofia este consecința unor leziuni degenerative ale neuronilor motori din măduva spinării.*

miau interj. (*imită strigătul pisicii*) miorlau!

miáun s.n. (*rar*) v. Mieunare. Mieunat. Mieunătură. Miorlăială. Miorlăire. Miorlăit[1]. Miorlăitură.

miáut s.n. (*rar*) v. Mieunare. Mieunat. Mieunătură. Miorlăială. Miorlăire. Miorlăit[1]. Miorlăitură.

miázăzi s.f. (*geogr.; înv. și pop.*) v. Miazăzi. Sud[1].

miazănoápte s.f. **I 1** (*geogr.*) nord, ‹livr.› septentrion, ‹înv. și reg.› crivăț, scăpătat[1], ‹înv.› miezul nopții (v. *miez*), sever[1]. *Expediția se îndreaptă spre miazănoapte. Vântul bate dinspre miazănoapte.* **2** (*înv. și reg.*) v. Miez de noapte. Miezul nopții (v. *miez*). **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **2** v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*).

miazăzí s.f. (*geogr.*) sud[1], ‹înv. și pop.› miază, ‹reg.› prânz, ‹înv.› amiază, austru, meriziu, miezul zilei (v. *miez*). *Caravana se îndreaptă spre miazăzi. Un vânt cald bate dinspre miazăzi.*

miazăzián s.n. (*geogr.; înv.*) v. Meridian. Meridian geografic. Meridian terestru.

mic, mícă adj., s.m. **A** adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) mărunt. *În Oceanul Pacific sunt foarte multe insule mici.* **2** (*despre suprafețe, spații, teritorii etc.*) redus. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu destul de mic.* **3** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) necuprinzător, neîncăpător, nespațios, strâmt, ‹rar› strâmtorat. *Casa are un salon mic. Compartimentul este cam mic pentru câte bagaje au.* **4** (*în opoz. cu „larg”, „lat”; despre cavități, deschizături, spații, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) îngust, strâmt, ‹livr.› exiguu, ‹rar› strâmtat, ‹înv.› strâmtorat. *Craterul vulcanului este mic. Pătrunde în încăpere printr-o ușă mică. Străzile orașului sunt mici.* **5** (*în opoz. cu „lat”*) îngust. *Bordura este foarte mică. Are o pălărie cu borurile mici.* **6** (*despre ființe, obiecte etc.*) mărunt. *În sol trăiesc multe specii de vietăți mici.* **7** (*în opoz. cu „înalt”, „lung”; despre ființe, în special despre oameni*) mărunt, scund, scurt, ‹rar› scundac, ‹înv. și pop.› puțin. *Este un bărbat mic.* **8** (*în opoz. cu „lung”; despre lucruri, obiecte, păr, coarne etc.*) scurt, ‹reg.› berc[2], ciutac[3]. *Mânecile rochiei trebuie lungite pentru că au rămas mici. Tânăra are părul prea mic. Coarnele berbecuțului sunt mici.* **9** (*în opoz. cu „lung”; mai ales despre texte, lucrări, volume*) redus, restrâns, scurt. *A publicat un articol mic despre etimologia unui cuvânt.* **10** (*despre obiecte, construcții etc.*) jos, mărunt, scund, ‹reg.› pitulat. *La marginea orașului sunt multe case mici. Televizorul stă pe o masă mică.* **11** (*despre vase, recipiente etc.*) neîncăpător. *În damigeana mică nu intră tot vinul.* **12** (*despre părți ale corpului oamenilor sau al animalelor*) nedezvoltat. *Are sânii mici.* **13** (*în opoz. cu „gros”; despre părți ale corpului oamenilor sau al animalelor*) subțire. *Are buzele mici. Sprâncenele fetei sunt mici și arcuite.* **14** (*în opoz. cu „gros”; despre părți ale corpului ființelor, în special despre talie*) efilat, îngust, subțire. *Rochia îi evidențiază talia mică.* **15** (*despre orificii, pori etc.*) strâmt, subțire. *Are nasul drept, cu nările mici. Apa de ploaie se infiltrează prin porii mici ai țesutului.* **16** (*despre ape, cavități, săpături etc.*) neadânc, ‹înv.› slab. *Vara, apele râului sunt mici. În zid sunt mai multe cavități mici.* **17** (*despre anumite specii de plante sau de animale*) mărunt, pitic, scund. *A cumpărat răsaduri de trandafiri mici. Are o livadă de meri mici, foarte roditori.* **18** (*art.; zool.; precedă subst. determ.*) ***micul alb*** = york mic. *Micul alb este o rasă de porci de talie mică.* **19** (*art.; zool.; precedă subst. determ.*) ***micul-panda*** = *Ailurus fulgens*; panda, panda-mic, panda-roșu. **20** (*art.; precedă subst. determ.*) ***micul dejun*** = ‹înv. și pop.› prânzișor, ‹pop.› prânz, prânzul cel mic (v. *prânz*), prânzul mic (v. *prânz*), ‹reg.› prânzuț, ‹engl.› breakfast. *Medicii recomandă ca micul dejun să fie consistent.* **21** (*art.; precedă subst. determ.*) ***micul ecran*** = televiziune, televizor, teve, ‹fam.; glum.› tembeliziune. *Urmărește pe micul ecran numai emisiunile de știri și filmele documentare.* **II** (*arată cantitatea*) **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mărunt, minim[2], neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj mic de grăsimi.* **2** (*în opoz. cu „mare”, „ridicat”; despre prețuri*) avantajos, coborât, convenabil, ieftin, jos, micșorat, redus, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de mici.* **3** (*mai ales despre sume de bani*) mărunt, neînsemnat, ușor[2]. *Cheltuielile din luna trecută au fost mici.* **4** (*despre stocuri de produse, mărfuri, câștiguri etc.*) limitat, redus. *În timpul verii, în depozitul magazinului se păstrează un stoc mic de produse alimentare. Câștigul celor doi soți este mic.* **5** (*în opoz. cu „mult”, „mare”; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) insuficient, puțin, redus, scăzut, slab, ‹fran.› feblu. *Posibilitățile mici de reabilitare financiară îl neliniștesc. Are șanse mici să ia examenul dacă nu învață serios.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre lumină, surse de lumină*) pal, palid, redus, slab, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹fig.› anemic, leșinat[2], ‹fig.; pop. și fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina mică îi obosește ochii.* **2** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) slab, ușor[2]. *Furtuna fiind mică, nu s-a produs nicio distrugere. Gerul de astăzi este mic.* **3** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea mică. De departe se aude freamătul mic al pădurii.* **4** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre dureri, suferințe fizice sau sufletești, stări fiziologice ori psihice, sentimente etc.*) slab. *Durerile sunt acum mai mici.* **5** (*în opoz. cu „mare”; despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.*) puțin, redus, slab. *Medicul are speranțe mici că va reuși la rezidențiat. Rezultatul concursului i-a dat o satisfacție mică.* **IV** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurt. *Iarna, ziua este mică. Până la Paște mai este o perioadă mică de timp.* **V** (*despre ființe sau plante; indică stadiul dezvoltării lor*) **1** (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; despre ființe*) june, juvenil, nevârstnic, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› mărunt, ‹reg.› brudiu, brudnic[2], ‹fig.› fraged, necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă mic. Este mic, nu-i poți cere să judece ca un om matur.* **2** (*despre frați*) mezin. *Fratele său mic este student la medicină.* **3** (*despre copii, pui*) crud, necrescut, nedezvoltat, ‹fig.› fraged. *Puii pisicii sunt încă mici pentru a fi separați de mamă.* **4** (*despre plante*) necrescut, nedezvoltat. *Brazii din pepinieră sunt încă mici pentru a fi plantați în pădure.* **VI** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*în opoz. cu „major”*) mărunt, minor, neimportant, neînsemnat, redus, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este mică.* **2** (*despre stări, situații etc.*) minor, neimportant, neînsemnat, neperceptibil, nesemnificativ, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este mică. Influența anturajului asupra tânărului este mică.* **3** prost, redus, scăzut, slab. *Vizibilitatea este mică din cauza ceții.* **4** (*despre greșeli, păcate, vini etc.*) mărunt, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ușor[2], venial. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost mică. A făcut o gafă mică.* **5** fig. (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) inferior, modest, neimportant, neînsemnat, simplu, umil, ‹fig.› mărunt, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un mic funcționar la primărie.* **6** fig. (*în opoz. cu „generos”, „nobil”; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) meschin, ‹fig.› sordid. *Este un individ mic, lipsit de generozitate și de noblețe sufletească.* **7** fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană mică. Având o judecată mică, se opune progresului.* **B** s.m. (*culin.*) mititel. *Au fost la restaurant și au mâncat mici.*

micacéu, -ée adj. (*mineral., geol.; despre roci, minerale*) micafer, micos. *Rocile micacee conțin mică.*

micadó (**mikadó**) s.m. invar. (*polit.*) tenno. *Micado este numele dat împăratului Japoniei.*

micafér, -ă adj. (*mineral., geol.; despre roci, minerale*) micaceu, micos.

mícă[1] s.f. (*geol.*) ***mică neagră*** = biotit.

mícă[2] s.f. (*fam.*) v. Măicuță. Mămică.

micetofág, -á adj. (*despre animale*) fungivor. *Animalele micetofage se hrănesc cu ciuperci.*

micetóm s.n. (*med.*) maduromicoză. *Micetomul este provocat de o ciupercă care se dezvoltă în organism.*

michidúță s.m. **1** (*pop. și fam.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tar-

tor. **2** (*pop.; și nm. pr.*) ***michiduță cel bătrân*** v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).
michíț, -ă adj. (*reg.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică.
micí vb. IV. **I 1** refl. (*arată cantitatea; pop.*) v. Descrește. Diminua. Împuținа. Micșora. Reduce. Scădea. **2** tr. (*arată cantitatea; pop.; compl. indică valori, rații etc.*) v. Micșora. Reduce. Scădea. **3** refl. (*indică durata; pop.*) v. Descrește. Diminua. Micșora. Reduce. Scădea. Scurta. **4** tr., refl. (*indică dimensiunea; pop.*) v. Descrește. Diminua. Micșora. Reduce. Scădea. **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Smeri. Umili.
miciculá vb. I. refl. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2].
miciculát, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.
micíe s.f. (*indică dimensiunea; rar*) v. Micime.
micíme s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** ‹livr.› exiguitate, ‹rar› micie, micșorime. *Îi place acest bibelou pentru micimea lui.* **2** puținătate. *Are un suflet mare în raport cu micimea trupului său.* **3** (*în opoz. cu „lungime”*) scurtime. *Articolul nu a fost publicat din cauza micimii și a superficialității lui.* **4** îngustime, strâmtime, ‹livr.› exiguitate, ‹rar› strâmțeță, strâmtoare, ‹înv. și reg.› strâmteală, ‹înv.› strâmtorare, strâmtură, strânsoare. *Micimea străzilor este specifică orașelor italiene.* **II** (*indică durata*) scurtime, ‹înv.› scurtare, scurtă (v. *scurt*). *Este cunoscută micimea vieții unei efemeride.* **III** fig. (*indică valoarea, calitatea*) meschinărie, ‹fig.› îngustime, ‹fig.; înv.› mărunțime. *Multă micime este în ziua de astăzi!*
miciuriníăn, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) miciurinist.
miciuriníst, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) miciurinian. *Teoria miciurinistă se referă la transformarea speciilor ca rezultat al interacțiunii dintre condițiile de existență și selecția naturală.*
micoflóră s.f. (*bot.*) floră micologică. *Micoflora este constituită din totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu*
micós, -oásă adj. (*mineral., geol.; despre roci, minerale*) micaceu, micafer.
micostátic, -ă adj., s.n. (*med.*) fungistatic. *Micostaticul este o substanță care oprește dezvoltarea ciupercilor.*
micotróf, -ă adj. (*bot.; despre plante*) micotrofic. *Rădăcinile plantelor micotrofe găzduiesc ciuperci simbiotice.*
micotrófic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) micotrof.
micóză s.f. (*med.*) microsporie. *Micoza este provocată de ciuperci.*
micraníe s.f. (*med.; înv.*) v. Cefalalgie. Cefalee. Cefalodinie. Migrenă.
mícro s.n. invar. (*med., med. vet.; fam.*) v. Microradiografie.
microangioscopíe s.f. (*med.*) capilaroscopie. *Prin microangioscopie se examinează, în scop diagnostic, capilarele cutanate de la baza degetelor cu ajutorul unui microscop special.*
microautomobíl s.n. (*transp.*) microturism, miniautomobil, miniautoturism. *Microautomobilul este un automobil de dimensiuni reduse.*
microb s.m. **1** (*biol.*) germen, microorganism, ‹rar› sămânță. *Microbii pot provoca multe boli.* **2** (*microbiol.; pop.*) v. Bacterie.
microbár s.m. (*fiz.*) barie. *Microbarul este o unitate de măsură pentru presiune.*
microbián, -ă adj. (*med., med. vet.*) septic, ‹rar› microbic. *Copilul are o infecție microbiană în gât. Septicemia este caracterizată prin existența unui focar microbian în organism.*
microbíc, -ă adj. (*med., med. vet.; rar*) v. Microbian. Septic.
microbiológ, -ă s.m., s.f. (*biol.*) ‹rar› microbiologist. *Microbiologii studiază morfologia și fiziologia microorganismelor.*
microbiologíst, -ă s.m., s.f. (*biol.; rar*) v. Microbiolog.
microbiosféră s.f. (*biol.*) biosferă, biotop, habitat. *Într-o microbiosferă trăiește, în condiții omogene, un grup relativ specific de plante și animale.*
microbúz s.n. (*transp.*) miniautobuz, minibuz, ‹fam.› bus. *Microbuzul este un autobuz cu o capacitate redusă de transport.*
microcalculatór s.n. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcomputer, microordinator, minicalculator, minicomputer, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar. *Microcalculatorul are gabaritul și elementele componente foarte mici.*
microcasétă s.f. (*electron.*) minicasetă. *Microcasetele sunt folosite la minicasetofoane.*
microcefál, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) nanocefal. *Microcefalii suferă de microcefalie.*
microcefalíe s.f. (*med.*) nanocefalie. *Microcefalia constă în dezvoltarea insuficientă a craniului și a creierului, fiind însoțită adesea de oligofrenie.*
microcenóză s.f. (*biol.*) biocorie. *Microcenoza este o asociație temporară de organisme legate între ele printr-un factor climatic sau alimentar.*
microcentrálă s.f. (*tehn.*) minicentrală. *Microcentrala este o centrală electrică sau de termoficare de mică putere.*
microcircuít s.n (*inform.*) pastilă. *Microcircuitul este substratul semiconductor pe care este fabricat un circuit integral.*
microcitemíe s.f. (*med., med. vet.*) microcitoză. *Microcitemia este prezența crescută a microcitelor în sânge.*
microcitóză s.f. (*med., med. vet.*) microcitemie.
microclimát s.n. (*climat.*) climă locală, microclimă, topoclimat, topoclimă. *Microclimatul este influențat de condițiile geografice (de relief) locale.*
microclímă s.f. (*climat.*) climă locală, microclimat, topoclimat, topoclimă.
microcompúter s.n. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcalculator, microordinator, minicalculator, minicomputer, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar.
microcósm s.n. (*filos.*) = microcosmos.
microcósmos (microcósm) s.n. (*filos.; în opoz. cu „macrocosmos”*) microunivers. *Microcosmosul este reprezentarea în miniatură a universului, a lumii.*
microcristál s.n. (*mineral.*) cristal microscopic.
microcrónică s.f. cronichetă, minicronică. *Scrie microcronici la o revistă sportivă.*
microelectronícă s.f. (*electron.*) electronică integrată. *Microelectronica se ocupă cu studiul producerii și al utilizării pieselor, al circuitelor și al aparatelor electronice miniaturale.*
microelemént s.n. (*biochim.*) oligoelement. *Microelementele se găsesc în hormoni, enzime și fermenți.*
microenciclopedíe s.f. minienciclopedie. *A publicat o microencicolpedie medicală.*
microexplózie s.f. miniexplozie. *Într-o galerie a minei a avut loc o microexplozie, fără consecințe grave.*
microfílm s.n. (*inform.*) microfișă. *Microfilmul este un suport fotografic de informații.*
microfíșă s.f. (*inform.*) microfilm.
microfizícă s.f. (*fiz.*) fizică atomică (v. *fizic*[2]). *Microfizica se ocupă cu studiul proprietăților fizice ale atomilor.*
microfoiletón s.n. (*lit., telev.*) minifoileton. *Publică microfoiletoane într-un ziar de mare tiraj.*
microfonía s.f. (*fiz.*) efect microfonic. *Microfonia este o perturbație într-un sistem electroacustic din cauza vibrației mecanice nedorite a unor componente.*
microfotocópie s.f. (*fotogr.*) fotomicrocopie. *Microfotocopia este o copie fotografică de dimensiuni foarte mici.*
microfotografíe s.f. **1** (*fotogr.*) fotomicrografie. *Microfotografia este o fotografie de dimensiuni foarte mici.* **2** (*fiz., med.*) fotomicrografie. *Microfotografia se obține cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop.*
micrográm s.n. (*fiz.*) gama. *Microgramul este egal cu a milioana parte dintr-un gram.*
microgamét s.m. (*biol.*) anterozoid, gamet mascul, spermatogamet.
microgametofít s.m. (*biol.*) gametofit mascul.
microgametogenéză s.f. (*biol.*) spermatogeneză, spermiogeneză. *Microgametogeneza este procesul de formare a spermatozoizilor.*
microgamíe s.f. (*biol.*) merogamie. *Prin microgamie o celulă se divizează în mai mulți gameți.*
microinstalație s.f. (*tehn.*) miniinstalație. *Și-a făcut în garaj o microinstalație electrică pentru încălzirea apei.*
microinterviu s.n. miniinterviu. *A publicat microinterviul ziaristului cu un cunoscut scriitor privind statutul actual al omului de cultură în societate.*
microistórie s.f. miniistorie. *A alcătuit o microistorie care tratează numai evenimentele importante din sec. al XIX-lea.*
microlepidoptére s.m. pl. (*entom.*) fluturași (v. *fluturaș*). *Microlepidopterele reprezintă un grup de specii de fluturi de talie mică.*
microlít s.n. (*med.*) calcul microscopic.
microlúme s.f. (*biol.*) lume microscopică.
micromelíe s.f. (*med.*) brahimelie. *Bolnavii de micromelie au membrele incomplet dezvoltate.*
micrometróu s.n. (*transp.*) minimetrou. *Micrometroul este un metrou cu traseu scurt.*
micrométru s.m., s.n. **1** s.m. (*fiz.*) micron. *Micrometrul este a milioana parte dintr-un metru.*

2 s.n. (*tehn.*) palmer, șurub micrometric. *Cu micrometrul se măsoară grosimea unor piese.*
micromicrofarád s.m. (*fiz.*) picofarad. *Micromicrofaradul este egal cu a bilioana parte dintr-un farad.*
micromilimétru s.m. (*fiz.*) nanometru. *Micromilimetrul este egal cu a miliarda parte dintr-un metru.*
micrón s.m. (*fiz.*) micrometru.
micronucléu s.m. (*genet.*) paranucleu. *Micronucleul coexistă cu nucleul propriu-zis al celulei.*
microobiéct s.n. (*fiz.*) corpuscul, particulă. *Radiația este un fenomen fizic de emitere și de propagare de unde sau de microobiecte.*
microordinatór s.n. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcalculator, microcomputer, minicalculator, minicomputer, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar.
microorganísm s.n. (*biol.*) germen, microb, ‹rar› sămânță.
microparticulă s.f. (*fiz.*) particulă elementară. *Microparticula este o particulă materială foarte mică.*
microporozitáte s.f. (*med.*) porozitate capilară.
microprotál s.n. (*bot.; la angiosperme*) protal bărbătesc, protal mascul.
microradiofotografíe s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Radiofotografie.
microradiografíe s.f. (*med., med. vet.*) ‹fam.› micro. *A făcut o microradiografie pulmonară.*
microradiométru s.n. (*tehn.*) radiomicrometru. *Cu ajutorul microradiometrului se măsoară intensitățile de radiație foarte mici.*
microraión s.n. (*adm.*) cvartal, sector, ‹ieșit din uz› raion. *Orașul are mai multe microraioane.*
microralíu s.n. (*sport*) miniraliu. *Microraliul se desfășoară pe un itinerar mai scurt.*
microreceptór s.n. (*telec.*) pâlnia telefonului (v. *pâlnie*), pâlnia receptorului (v. *pâlnie*), pâlnie, receptor, receptor telefonic, receiver, ‹înv.› urecher, ‹engl.› sunder. *Când vorbește la telefon, acoperă microreceptorul cu mâna, pentru ca apelantul să nu audă ce se vorbește în casă.*
microrecitál s.n. minirecital. *Microrecitalul are program scurt.*
microríl s.n. (*muz.*) microsion. *Microrilul este un disc muzical de calitate superioară.*
microromán s.n. (*lit.*) miniroman. *Este autor al mai multor microromane de succes.*
microscóp s.n. **1** (*optic., electron.*) ***microscop electronic*** = electronmicroscop. *Laboratorul de biologie din școală este dotat și cu un microscop electric.* **2** (*optic., astron.; înv.*) ***microscop solar*** v. Telescop.
microscópic, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri, organisme, cantități etc.*) infim, infinitezimal, minuscul, ‹fig.› impalpabil. *Precipitarea reacției s-a produs cu o cantitate microscopică de reactiv. Boala i-a fost provocată de niște organisme microscopice.* **2** fig. (*mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) insignifiant, mărunt, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum microscopic de memorii. Colaborează la un tabloid microscopic.*
microsión s.n. (*muz.*) microril.
microsociologíe s.f. (*sociol.*) sociometrie. *Microsociologia a inițiat studiul sociometric al microgrupurilor de oameni (elevii dintr-o clasă, membrii unei echipe sportive, ai unei echipe dintr-un atelier etc.), analizând relațiile afective stabilite în interiorul acestora.*
microsomíe s.f. (*med.*) nanism, nanosomie. *Microsomia se caracterizează prin creșterea insuficientă în înălțime, în raport cu vârsta și cu specia sau rasa respectivă.*
microspécie s.f. (*biol.*) subspecie. *Microspecia este formată din indivizi similari fenotipic.*
microsporíe s.f. (*med.*) micoză. *Microsporia este provocată de ciuperci.*
microstát s.n. (*polit.*) statuleț, țărișoară, ‹reg.› țăruță. *Andorra este un microstat în S-V Europei, în partea estică a munților Pirinei, renumit pentru sporturile de iarnă. Monaco, San Marino, Liechtenstein, Vatican, Luxemburg se numără printre microstatele Europei.*
microturísm s.n. (*tarnsp.*) microautomobil, miniautomobil, miniautoturism. *Microturismul este un automobil de dimensiuni reduse.*
microunivérs s.n. (*filos.; în opoz. cu „macrocosm”*) microcosm. *Microuniversul este reprezentarea în miniatură a universului, a lumii.*
microzóm s.m. (*biol.*) ribozom. *Microzomul este un organit din citoplasmă de dimensiuni microscopice, cu rol important în biosinteza proteinelor, în transmiterea caracterelor ereditare etc.*
micsándră s.f. (*bot.*) **1** *Matthiola incana* și *Matthiola annua*; micșunea, ‹rar› matiolă, ‹înv. și pop.› viola[2], ‹reg.› boi[1], canaciche, foaltină, garoafă, garoafă-albă, pruvireag, șiboi, vioară[3], vioară-roșie (v. *vioară*[3]), viola-albă (v. *viola*[2]), viola-bătucită (v. *viola*[2]), viola-bătută (v. *viola*[2]), viola-roșie (v. *viola*[2]), viorea-de-fereşti, viorea-galbenă, viorea-roșie, ‹înv.› levcoaie-roșie. **2** *Cheiranthus cheiri*; micșunea, micșunea-de-primăvară, micșunea-galbenă, micșunele-ruginite (v. *micșunea*), micșunică, viorea-galbenă, ‹reg.› floare-de-vioară, floare-de-viola, foaltine (v. *foaltină*), levcoaie, levcoaie-galbenă, șibiog, șiboi, vâzdoagă, vioară[3], vioară-galbenă (v. *vioară*[3]), vioară-roșie (v. *vioară*[3]), viola[2], viola-de-iarnă (v. *viola*[2]), viola-galbenă (v. *viola*[2]). **3** ***micsandră-galbenă*** = *Erysimum repandum*; bărbușoară. **4** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).
micșór, -oáră adj. (*pop.*) **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică. **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Micuț. Scurticel. Scurticică. Scurtișor. Scurtuț.
micșorá vb. I. **I** (*indică dimensiunea*) **1** tr., refl. a descreşte, a (se) diminua, a (se) reduce, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a (se) pitici, ‹reg.› a scăpăta, ‹fig.; pop.› a se pișca. *Spre seară, coborând spre asfințit, globul soarelui se micșorează.* **2** refl. (*despre inflamații, excrescențe etc.*) a descreşte, a regresa, ‹rar› a se trage. *Abcesul a început să se micșoreze.* **3** tr., refl. a (se) împuțina, a (se) reduce, a (se) restrânge, a scădea, ‹înv. și reg.› a (se) strâmta. *În ultimii ani pădurile s-au micșorat.* **4** tr. (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a prescurta, a reduce, a scurta. *Din cauză că articolul era prea mare, autorul a fost nevoit să micșoreze textul pentru a-l putea publica.* **II** (*arată cantitatea*) **1** tr., refl. a descreşte, a (se) diminua, a (se) împuțina, a (se) reduce, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a sărăci, ‹înv.› a (se) puțina. *Numărul fumătorilor se micșorează continuu.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică greutăți, poveri, încărcături etc.*) a (se) diminua, a (se) reduce, a (se) ușura. *Pentru ca un balon să se ridice în aer trebuie să se micșoreze cantitatea de lest.* **3** tr., refl. (*despre prețuri*) a coborî, a (se) ieftini, a (se) reduce, a scădea, ‹reg.› a se lesni. *Prețurile la unele alimente s-au micșorat.* **4** refl. (*despre valori, fapte, situații etc.*) a se împuțina, a se rări, a se reduce, a scădea, ‹reg.› a scăpăta. *Recompensele băneşti s-au micșorat. S-a constatat că infracțiunile s-au micșorat.* **5** intr. a lăsa, a reduce, a scădea. *Întrucât marfa nu se vindea, producătorii au micșorat din preț.* **6** tr. (*compl. indică pedepse, condamnări, amenzi etc.*) a coborî, a reduce, a scădea, ‹înv. și pop.› a ușura, ‹fig.› a îndulci. *În urma recursului, judecătorul i-a micșorat pedeapsa.* **7** tr. (*compl. indică valori, rații etc.*) a reduce, a scădea, ‹pop.› a mici, ‹fig.; înv.› a îngusta. *Băncile au micșorat creditele.* **III** (*indică intensitatea*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descreşte, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a micșorat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr. a încetini, a reduce, ‹fig.; fam.› a muia. *Șoferii micșorează viteza mașinii la curbe.* **3** refl. (*despre temperatură*) a coborî, a descreşte, a scădea. *După tratament, temperatura bolnavului s-a micșorat.* **4** refl. (*despre foc, flăcări*) a se învălui, a scădea. *Focul ardea bine, dar, din când în când, se micșora la adierile vântului.* **IV** refl. (*indică durata*) a descreşte, a se diminua, a se reduce, a scădea, a se scurta, ‹pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea se micșorează, iar ziua creşte.* **V** (*indică valoarea, calitatea*) **1** tr. (*compl. indică valoarea, calitatea etc. cuiva sau a ceva*) a diminua, a scădea, ‹fig.› a știrbi. *Nimic nu-i poate micșora reputația.* **2** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înjosi. Ploconi. Umili. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili. **4** refl. (*despre oameni*) v. Smeri. Umili.
micșorábil, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) reductibil.
micșoráre s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** descreştere, diminuare, reducere, scădere, ‹rar› descaladare. *Extinderea satului a dus la micșorarea suprafeței terenului cultivat.* **2** prescurtare, reducere, scurtare, ‹livr.› racursi, ‹înv.›

liniștire. *Pentru a putea publica articolul, a fost obligatorie micșorarea textului acestuia.* **3** (*optic.*) ***micșorare unghiulară*** = grosisment. *Micșorarea unghiulară este raportul dintre tangenta unghiului sub care se vede un obiect apropiat cu ajutorul unui instrument optic și tangenta unghiului sub care se vede același obiect cu ochiul liber.* **II** (*arată cantitatea*) **1** descreștere, diminuare, împuținare, reducere, scădere, ◊livr.◊ deperdiție, diminuție, ◊rar◊ descaladare, ◊înv.◊ puținare. *În ultimul timp se observă o micșorare a numărului fumătorilor.* **2** diminuare, reducere, ușurare. *Ridicarea în aer a unui balon depinde de micșorarea lestului.* **3** reducere, scăzământ. *Dacă plătești impozitul în primele trei luni ale anului, ți se face o micșorare de câteva zeci de lei.* **4** ieftinire, reducere, scădere. *La sfârșitul anului s-a constatat o micșorare a prețurilor la unele alimente.* **III** (*indică intensitatea*) **1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, potolire, reducere, scădere, slăbire, temperare, ◊rar◊ alin[2], ◊fig.◊ diluare, ◊fig.; înv.◊ slobozire. *Micșorarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** încetinire, reducere. *Înainte de a intra într-o curbă, este obligatorie micșorarea vitezei mașinii.* **3** coborâre, descensiune, descreștere, scădere. *Se anunță o micșorare bruscă a temperaturii în zona montană.* **IV** (*indică durata*) descreștere, reducere, scădere, scurtare. *Toamna, are loc micșorarea zilei.* **V** (*indică valoarea, calitatea*) **1** diminuare, scădere, ◊fig.◊ știrbire, ◊fig.; înv.◊ știrbitură. *Critica poate juca un rol important în micșorarea valorii unei opere.* **2** (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

micșorát, -ă adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*în opoz. cu „larg", „mare"; despre suprafețe, spații etc.*) descrescut, diminuat, redus, scăzut. *Suprafețele aride micșorate sunt în atenția agronomilor.* **2** (*despre texte, scrieri etc.*) prescurtat, redus, scurtat, ◊livr.◊ racursi. *A putut să publice doar textul micșorat al studiului.* **II** (*arată cantitatea*) **1** diminuat, împuținat, redus, scăzut, ◊înv.◊ prostrat. *Numărul micșorat al fumătorilor este o realitate.* **2** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre prețuri*) avantajos, coborât, convenabil, ieftin, jos, mic, redus, scăzut, ◊reg.◊ lesne, ◊înv.◊ puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de micșorate.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ◊înv. și pop.◊ ostoit, ◊fig.◊ diluat, înmuiat, ◊fig.; rar◊ reținut. *Zgomotele micșorate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** încetinit, moderat, redus. *La curbele cu viteză micșorată.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) **1** diminuat, scăzut, ◊fig.◊ știrbit. *A hotărât să iasă la pensie din cauza prestigiului micșorat.* **2** (*med., med. vet.; despre însușiri sau manifestări ale organismului uman ori animal*) diminuat, micșorat, scăzut, ◊înv.◊ prostrat. *Nu poate ieși noaptea fără însoțitor, din cauza acuității micșorate a vederii.*

micșorél, -eá adj. (*pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică.

micșorícă adj. (*pop.*) v. Micuță (v. *micuț*). Mititea (v. *mititel*). Mititică.

micșoríme s.f. (*indică dimensiunea; rar*) v. Micime.

micșuneá s.f. (*bot.*) **1** *Matthiola incana* și *Matthiola annua*; micsandră, ◊rar◊ matiolă, ◊înv. și pop.◊ viola[2], ◊reg.◊ boi[1], canaciche, foaltină, garoafă, garoafă-albă, pruvireag, șiboi, vioară[3], vioară-roșie (v. *vioară*[3]), viola-albă (v. *viola*[2]), viola-bătucită (v. *viola*[2]), viola-bătută (v. *viola*[2]), viola-roșie (v. *viola*[2]), viorea-de-fereși, viorea-galbenă, viorea-roșie, ◊înv.◊ levcoaie-roșie. **2** (*și **micșunea-de-primăvară, micșunea-galbenă**, la pl., **micșunele-ruginite***) *Cheiranthus cheiri*; micsandră, micșunică, viorea-galbenă, ◊reg.◊ floare-de-vioară, floare-de-viola, foaltine (v. *foaltină*), levcoaie, levcoaie-galbenă, șibiog, șiboi, vâzdoagă, vioară[3], vioară-galbenă (v. *vioară*[3]), vioară-roșie (v. *vioară*[3]), viola[2], viola-de-iarnă (v. *viola*[2]), viola-galbenă (v. *viola*[2]). **3** ***micșunea-de-baltă*** = (*art.*) ***micșuneaua-apei*** = *Butomus umbellatus*; roșățea, ◊reg.◊ crin-de-apă, crin-de-baltă, fânul-cămilei (v. *fân*), fânul-câinelui (v. *fân*), garoafă-de-apă, ghiocel, papură-de-rogojină, păpurică, pipirig-înflorit, țipirig-cu-flori (v *țipirig*[1]); ***micșunea-galbenă*** = *Viola biflora*; viorea-galbenă; (*reg.*) ***micșunea-de-munte*** v. Toporaș. Viorea. Viorică (*Viola alpina*); (*la pl.*) ***micșunele-de-munte*** v. Unghia-păsării (v. *unghie*[1]) (*Viola declinata*); ***micșunele-gălbioare*** v. Trei-frați (*Viola saxatilis*). **4** (*reg.*) v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*). **5** (*reg.; și, la pl., **micșunele-de-munte***) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **6** (*reg.*) v. Tămâioară (*Viola jooi*). **7** (*reg.; și, la pl., **micșunele-de-câmp***) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **8** (*reg.*) v. Viorea. Viorea-nemirositoare (*Viola hirta*).

micșunícă s.f. (*bot.*) *Cheiranthus cheiri*; micsandră, micșunea, micșunea-de-primăvară, micșunea-galbenă, micșunele-ruginite (v. *micșunea*), viorea-galbenă, ◊reg.◊ floare-de-vioară, floare-de-viola, foaltine (v. *foaltină*), levcoaie, levcoaie-galbenă, șibiog, șiboi, vâzdoagă, vioară[3], vioară-galbenă (v. *vioară*[3]), vioară-roșie (v. *vioară*[3]), viola[2], viola-de-iarnă (v. *viola*[2]), viola-galbenă (v. *viola*[2]).

micșumíu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) lila, liliachiu, mov, violet, vioriu, ◊rar◊ lilacin, stânjeniu, toporășiu, viorel, ◊pop.◊ laliu, ◊reg.◊ libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. *Bluza ei este micșunie.*

micterísm s.n. (*livr.*) v. Acrimonie. Sarcasm.

micțiúne s.f. (*fiziol.*) urinare, urinat, ◊pop.◊ pișare, pișat, pișătură. *Având cistită, senzația de micțiune este aproape permanentă.*

micutél, -eá adj. (*pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică.

micúț, -ă adj. **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) mititel, mititică, ◊pop.◊ micșor, micșorel, micșorică, micutel, micuțel, micuțică, ◊reg.◊ michiț, mititioc, ◊fran.◊ mignon. *Copiilor micuți trebuie să li se dea multă dragoste și atenție. Îi plac bibelourile micuțe.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) scurticel, scurticică, scurtișor, scurtuț, ◊pop.◊ micșor. *Mânecile rochiei au rămas cam micuțe.*

micuțéi, -eá adj. (*pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică.

micuțícă adj. (*pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuță (v. *micuț*). Mititea (v. *mititel*). Mititică.

mídăr s.n. (*înv.*) **1** v. Corset. **2** v. Jiletcă. Vestă.

midhái s.m. (*iht.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

midhóc s.m. (*iht.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

midriáză s.f. (*med.*) corectazie. *Midriaza este dilatația anormală și persistentă a pupilei.*

míe s.f. ◊fam.◊ miar. *A cumpărat pentru copii din grădiniță bomboane de o mie de lei.*

miéd s.n. hidromel, ◊reg.◊ mursă, must, smied, trinci, ◊turc.; înv.◊ balbaș. *Miedul se obține prin fermentarea alcoolică a mierii de albine cu apă aromatizată.*

miel s.m. **I 1** (*zool.*) ◊înv. și reg.◊ daș, ◊reg.◊ bârâiec, gât. *Mielul este cel mai blând animal.* **2** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Mielul Domnului*** = ***Mielul lui Dumnezeu*** = Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ◊pop.◊ Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ◊înv.◊ Fiul Omenesc (v. *fiu*), ◊fig.◊ Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ◊fig.; înv.◊ Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Mielului lui Dumnezeu.* **II** (*anat.; fam.; glum.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

mielárița s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Căpușă (*Ixodes ricinus*). **2** v. Căpușă (*Melophagus ovinus*).

mielemíe s.f. (*med., med. vet.*) mielocitoză.

mielencefál s.n. (*anat.*) bulb rahidian. *Mielencefalul este situat între măduva spinării și protuberanța creierului.*

mielocél s.n. (*med., med. vet.*) mielomeningocel. *Mielocelul este hernia măduvei spinării.*

mielocitóză s.f. (*med., med. vet.*) mielemie. *Mielocitoza este prezența mielocitelor într-un lichid biologic din organism sau într-un țesut.*

mielográmă s.f. (*med., med. vet.*) medulogramă. *Mielograma este reprezentarea grafică sau procentuală a fiecăreia dintre celulele măduvei osoase.*

mielomeningocél s.n. (*med., med. vet.*) mielocel.

mieloperoxidáză s.f. (*biochim.*) peroxidază leucocitară. *Mieloperoxidaza este enzima folosită pentru diferențierea leucemiilor acute mieloblastice de leucemiile acute limfoblastice, în detectarea leucocituriei și în numărarea automată a leucocitelor sangvine.*

mieloplăx s.n. (*hist.*) osteoclast. *Mieloplaxul este o celulă gigantă, multinucleată, cu citoplasma spumoasă, situată în lungul osoaselor, având rol fundamental în resorbția osoasă fiziologică sau patologică.*

mieloplaxóm s.n. (*med., med. vet.*) osteoclastom, tumoră cu mieloplaxe. *Mieloplaxomul*

este localizat pe maxilar sau la nivelul epifizei oaselor lungi, fiind, în general, benign.
mielóză s.f. (*med., med. vet.*) leucemie, leucocitemie, leucoză. *Mieloza se caracterizează prin prezența în exces în măduva osoasă și, uneori, în sânge a leucocitelor.*
mielúc, -ă s.m., s.f. (*zool.; reg.*) v. Mia. Mieluș. Mieluțel. Mieluțică. Mieluțor. Mieluț. Mioară.
mielúș, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*zool.*) mia, mieluțel, mieluțică, mieluțor, mieluț, mioară, ‹reg.› mieluc, ‹înv.› mieluțiță. **2** s.f. (*art.; relig.*) ***mieluța lui Dumnezeu*** = călugăriță, maică, măicuță, mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahă (v. *monah*), monahie[1], ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*).
mieluțél, -eá s.m., s.f. **I** s.m., s.f. (*zool.*) mia, mieluș, mieluțică, mieluțor, mieluț, mioară, ‹reg.› mieluc, ‹înv.› mieluțiță. *Câțiva mieluței pasc pe pajiște.* **II** (*art.; relig. creștină*) **1** s.m. (*nm. pr.*) ***Mieluțelul Domnului*** = ***Mieluțelul lui Dumnezeu*** = Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). **2** s.f. ***mieluțeaua Domnului*** = martiră (v. *martir*[2]), mucenică (v. *mucenic*[2]), ‹astăzi rar› muceniță, ‹înv.› martoră (v. *martor*), mărturie, mărturisitoare (v. *mărturisitor*), nevoințată (v. *nevoințat*). **III** s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*la pl.* ***mieluței***) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **2** v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **3** (*în forma* ***meloțel***) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*). **4** (*în forma* ***meloțel***) v. Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*). **5** (*în forma* ***meloțel***) v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*). **6** (*în forma* ***meloțel***) v. Tocmăgel (*Clavaria crispula*).
mielușícă s.f. (*zool.*) mia, mieluță (v. *mieluș*), mieluțea (v. *mieluțel*), mieluță (v. *mieluț*), mioară, ‹reg.› mielucă (v. *mieluc*), ‹înv.› mieluțiță.
mielușíță s.f. (*zool.; înv.*) v. Mia. Mieluță (v. *mieluș*). Mieluțea (v. *mieluțel*). Mieluțică. Mieluță (v. *mieluț*). Mioară
mielușór s.m. (*zool.*) mieluș, mieluțel, mieluț, ‹reg.› mieluc.
mielúț, -ă s.m., s.f. (*zool.*) mia, mieluș, mieluțel, mieluțică, mieluțor, mioară, ‹reg.› mieluc, ‹înv.› mieluțiță.
miemétru s.m. (*înv.*) v. Milimetru.
mierár s.m. (*apic.; înv. și reg.*) v. Albinar. Apicultor. Prisăcar. Stupar.
miercăí vb. IV. intr. (*reg.; despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.
miére s.f. **I 1** (*apic.; și* ***miere de albine***) ‹rar› mana-florilor (v. *mană*). *Mierea de albine este foarte sănătoasă pentru organism.* **2** ***miere de trandafiri*** = ***miere rozată*** = miericică. *Mierea de trandafiri este folosită ca medicament.* **3** (*pop.*) v. Mana-florilor (v. *mană*). Mană. Nectar. **4** (*culin., ind. alim.; reg.; adesea cu determ. „de prune”*) v. Magiun. **5** (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Marmeladă. **6** (*ind. alim.; reg.; și* ***miere de trestie***) v. Zahăr. **7** (*ind. alim.; reg.*) ***miere de baraboi*** = ***miere de napi*** = ***miere de picioci*** v. Sirop de cartofi. Zahăr de amidon. Zahăr de cartofi. **8** (*ind. alim., farm.; reg.*) ***miere de tuse*** = ***miere galbenă*** v. Candel. Zahăr candel. Zahăr de gheață➤ Zahăr galben. **9** (*ind. alim., farm.; reg.*) ***miere de urs*** = ***miere neagră*** = (*art.*) ***mierea ursului*** v. Zahăr negru. **II** (*art.; bot.*) ***mierea-ursului*** = **a** *Pulmonaria officinalis*; cuscrișor, ‹rar› pulmonariță, ‹înv. și reg.› plămânărea, plămânărică, ‹reg.› cuscrior, cuscru, dârmotin, iarba-pământului (v. *iarbă*), iarba-plămânilor (v. *iarbă*), iarba-plumânei (v. *iarbă*), iarba-plumânului (v. *iarbă*), plămânare, plămânariță, plămânăriță, plomună, sfeșnicioară, sudoare, țâța-oii (v. *țâță*); **b** *Pulmonaria mollissima*; plămânare, ‹înv. și reg.› plămânărică, ‹reg.› pana-cucului (v. *pană*), plămânărea; **c** *Celtis australis*; sâmbovină; **d** (*reg.*) v. Aconit. Omag (*Aconitum napellus*); **e** (*reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*); **f** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*); **g** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*); **h** (*reg.*) v. Cuscrișor (*Pulmonaria rubra*); **i** (*reg.*) v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*); **j** (*reg.*) v. Jale[2]. Jale-de-grădină (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-grădină. Salvie. Salvie-de-grădină (*Salvia officinalis*); **k** (*reg.*) v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); **l** (*reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*); **m** (*reg.*) v. Urzică-de-câmp. Urzică-moartă. Urzică-moartă-pătată (*Lamium maculatum*); (*reg.*) ***mierea-ursului-cu-flori-bălăi*** v. Miericică-albă. Sugel-alb. Urzică-albă. Urzică-creață. Urzică-moartă (*Lamium album*).
mieriálă s.f. (*reg.*) v. Albăstreală. Ultramarin[1].
miericeá s.f. (*apic.*) miericică, ‹pop.› mieriță.
miericícă s.f. **I 1** (*apic.*) miericea, ‹pop.› mieriță. **2** miere de trandafiri, miere rozată. **II** (*bot.*) **1** ***miericică-albă*** = *Lamium album*; sugel-alb, urzică-albă, urzică-creață, urzică-moartă, ‹reg.› fața-mâței (v. *față*), mierea-ursului-cu-flori-bălăi (v. *miere*), urzică-moartă-albă, urzică-surdă, urzici-mortărețe (v. *urzică*); ***miericică-roșie*** = *Stachys silvatica*; bălbisă, ‹reg.› iarba-păduchilor (v. *iarbă*), iarbă-de-strănutat. **2** (*reg.*) Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*). **3** (*la plante; reg.*) v. Măduvă. Sevă. Suc.
mierií vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Albăstri. Înălbăstri.
mieriță s.f. (*apic.; pop.*) v. Miericea. Miericică.
mieríu[1], -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albăstriu. Albăstrui.
mieríu[2], -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** (*despre ochi*) v. Castaniu. Căprui.
mierlăr s.m. (*ornit.; reg.*) v. Mierloi.
miérlă s.f. (*ornit.*) **1** (*și* ***mierlă-neagră***) *Turdus merula*; ‹reg.› pasăre-galbenă-n-cioc, văduvă-loatră (v. *văduv*). **2** ***mierlă-de-piatră*** = *Monticola saxatilis*; ‹reg.› sturz-de-piatră, sturz-de-stâncă; ***mierlă-sură*** = *Turdus torquatus*; ‹reg.› ploier; (*reg.*) ***mierlă-de-apă*** = ***mierlă-de-pârâu*** = ***mierlă-de-pârâu-nordică*** v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*); ***mierlă-de-munte-cenușie*** v. Sturz. Sturz-cântăreț. Sturz-de-vii. Sturz-roșcat. Sturz-roșu (*Turdus musicus*); ***mierlă-galbenă*** v. Grangur (*Oriolus oriolus*); ***mierlă-guleratá*** v. Privighetoare. Privighetoare-mică. Privighetoare-roșie. Privighetoare-sură (*Luscinia megarhynchos*).
mierlătói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Mierloi.
mierleálă s.f. (*arg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
mierlí vb. IV. (*arg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **2** intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba.
mierlícă s.f. (*ornit.; pop.*) v. Mierliță.
mierliceá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Mierliță.
mierlíre s.f. (*arg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
mierlișoáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Mierliță.
mierlíță s.f. (*ornit.*) ‹pop.› mierlică, mierluță[2], ‹reg.› mierlicea, mierlișoară, mierlușcă.
mierlói s.m. **I** (*ornit.*) **1** ‹reg.› mierlar, mierlătoi, mierlu. *Mierloiul este bărbățușul mierlei.* **2** (*reg.*) v. Privighetoare. Privighetoare-mică. Privighetoare-roșie. Privighetoare-sură (*Luscinia megarhynchos*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
miérlu s.m. (*ornit.; reg.*) v. Mierloi.
mierlúșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Mierliță.
mierlușoáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Mierliță.
mierlúță[1] s.f. (*bot.*) *Alsine verna*; ‹reg.› răcovină.
mierlúță[2] s.f. (*ornit.; pop.*) v. Mierliță.
mierós, -oásă adj. fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, mai ales despre tonul sau timbrul vocii*) ‹fig.› dulceag, onctuos, uns[2], zaharisit. *Îi vorbește pe un ton mieros.* **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie mieroasă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie mieroasă.*
miérță s.f. (*metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.
miéru, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albăstriu. Albăstrui.
mieună vb. I. intr. (*despre pisici*) a miorlăi, ‹reg.› a miorțăi. *Pisica miaună de foame.*

mieunăre s.f. mieunat, mieunătură, miorlăială, miorlăire, miorlăit[1], miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut. *Se aude mieunarea unor pui de pisică părăsiți.*
mieunát s.n. mieunare, mieunătură, miorlăială, miorlăire, miorlăit[1], miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut.
mieunătúră s.f. mieunare, mieunat, miorlăială, miorlăire, miorlăit[1], miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut.
mĭez s.n. **I 1** centru, nucleu. *A sfredelit piatra până la miez.* **2** centru, mijloc, ‹fig.› buric, inimă, ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› buric, inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Apele izvorăsc din miezul pământului.* **3** (*bot.*) ‹reg.› sâmbure. *Miezul de ghindă este bogat în substanțe uleioase.* **4** (*bot.; la fructe*) carne, pulpă. *Caisele au mult miez.* **II 1** (*cu sens temporal*) mijloc, putere, toi[2], ‹pop.› tărie, temei, ‹reg.› vipie, viu, ‹înv.› despus, ‹fig.; pop.› dric. *În miezul nopții a început o furtună puternică.* **2** (*art.*) ***miezul nopții*** = **a** (*și* ***miez de noapte***) ‹pop.› crucea nopții (v. *cruce*), ‹înv. și reg.› miazănoapte, ‹reg.› miez de cântători, miez de miazănoapte, spicul nopții (v. *spic*). *Miezul nopții este ora 24;* **b** (*geogr.; înv.*) v. Miazănoapte. Nord; ***miezul zilei*** = **a** (*și* ***miez de zi***) amiază, prânz, ‹pop.› crucea amiezii (v. *cruce*), înămiezi, namiază, ‹reg.› prânzul cel mare (v. *prânz*), prânzul mare (v. *prânz*), ziua jumătate (v. *zi*). *Soarele strălucește puternic în miezul zilei;* **b** (*geogr.; înv.*) v. Miazăzi. Sud[1]; (*reg.*) ***miez de cântători*** = ***miez de miazănoapte*** v. Miez de noapte. Miezul nopții. **3** (*bis.*) ***miezul păresimilor*** = ‹reg.› tândala (v. *tândală*), tântele. *Miezul păresimilor este mijlocul Postului Mare.* **III** fig. **1** conținut, fond. *Nu trebuie ocolit miezul spinos al problemei discutate.* **2** esență, fond, materie, ‹fig.› inimă, măduvă, nucleu, sâmânță, sâmbure. *Încearcă să pătrundă miezul lucrurilor. Umorul și autoironia constituie miezul personalității sale.* **3** ‹fig.› substanță. *Cuvintele sale sunt pline de miez.*
miezár s.m. (*metalurg.; reg.*) v. Miezuitor.
miezós, -oásă adj. (*rar*) **I** (*despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) v. Cărnos. Gras. Plin. **II** fig. **1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) v. Apreciabil. Bun. Bunicel. Bunicică. Considerabil. Consistent. Deosebit. Estimabil. Evaluabil. Frumos. Frumușel. Frumușică. Generos. Gras. Important. Însemnat. Mare[1]. Masiv. Notabil. Remarcabil. Respectabil. Ridicat[2]. Semnificativ. Serios. Substanțial. **2** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) v. Consistent. Deosebit. Important. Însemnat. Monumental. Notabil. Prețios. Remarcabil. Semnificativ. Serios. Substanțial. Temeinic. Valoros.
miezúmă s.f. **1** (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **2** (*înv.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială.
miezuitór, -oáre s.m., s.f. (*metalurg.*) ‹reg.› miezar. *Miezuitorul pregătește miezul tiparelor în care se toarnă metalul topit.*
miezúră s.f. (*reg.*) v. Codină. Miță.
migálă s.f. atenție, grijă, meticulozitate, migăleală, minuție, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă migală.*
migăleálă s.f. **1** atenție, grijă, meticulozitate, migală, minuție, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. **2** mocăială, mocoșeală, mocoșire, moșmondeală, ticăială[2], ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură. *A renunțat la ajutorul ei pentru că face totul cu migăleală.*
migălí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** ‹pop.› a piguli, ‹reg.› a bichiri, a bunghini, a chiompăni, a puchini. *Toată ziua migălește la un goblen.* **2** a se mocăi, a se mocoși, a se moșmondi, a se moșmoni, a se ticăi[2], ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moși, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroși, a mondăni, a se mongăi, a moșinci, a se moșogăi, a (se) moșoi, a (se) moșorogi, a motroși, a (se) mușina. *Nu a terminat curățenia în casă pentru că migălește foarte mult.* **3** (*reg.*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.
migălitúră s.f. ‹pop.› pigălitură. *Un goblen se face cu multă migălitură.*
migălós, -oásă adj. (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], atent, meticulos, minuțios, riguros, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu migălos despre numeralele din limba română.*
migdăl s.m. (*bot.*) **1** *Amygdalus communis*; ‹reg.› badim, caisin, pom-de-mandulă. **2** ***migdal-păsăresc*** = ***migdal-pitic*** = *Amygdalus nana;* cais-sălbatic, ‹reg.› piersic, piersic-pitic, piersic-sălbatic.
migdalăt, -ă adj. (*despre ochi*) alungit, codat[1], oblic, prelung. *Ochii migdalați ai fetei sunt foarte expresivi.*
migdálă s.f. (*bot.*) **1** ‹rar› nucă-amară, ‹reg.› mandulă. **2** ***migdală-amară*** = picromigdală, ‹fran.; înv.› macaron.
mighití vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].
mignon, -ă [mi'ɲon] adj., s.n. **I** adj. (*fran.*) **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică. **2** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav. **II** s.n. (*tipogr.*) colonel[2]. *Mignonul este un corp de literă de 7 puncte.*
migoroșeálă s.f. (*reg.*) v. Atenție. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuție. Minuțiozitate. Scrupulozitate.
migoroși vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].
migrá vb. I. intr. **1** (*despre triburi, populații etc.*) ‹înv.› a se clăti. *Cu secole în urmă, multe triburi au migrat spre Europa.* **2** (*despre animale, păsări, insecte*) a călători, ‹rar› a emigra. *Păsările migrează spre țările calde.*
migrăre s.f. migrație. *Toamna, începe migrarea păsărilor spre țările calde.*
migratór, -oáre adj. (*despre păsări*) călător, ‹reg.› mutător. *Toamna, păsările migratoare pleacă spre țările calde.*
migrație s.f. **1** migrare. **2** mișcare migratorie. *Migrația este deplasarea unor persoane dintr-o localitate în alta sau dintr-o țară în alta.*
migrénă s.f. (*med.*) cefalalgie, cefalee, cefalodinie, ‹înv.› micranie.
mihálț s.m. (*iht.*) **1** *Lota lota*; ‹rar› sulastru, ‹reg.› mântuș, midhai, midhoc, mihoală, molaș, niort, smialț, sul. **2** v. Somn[1] (*Silurus glanis*).
mihaníe s.f. (*tehn.; înv.*) v. Mașinărie. Mecanism.
mihéi s.n. (*tehn.; reg.*) v. Atelier.
mihoálă s.m. (*iht.; reg.*) v. Mihalț (*Lota lota*).
mihóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].
mihohoí vb. IV. intr. (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza.
mihoní vb. IV. intr. (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza.
mihotí vb. IV. intr. (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza.
miíme s.f. promilă. *Miimea este a mia parte dintr-un întreg.*
míjă s.f. **1** (*art.* ***mija***; *j. de copii*; *reg.*) ‹reg.› mijoarcă. **2** (*înv.*) v. Clipire. Clipit.
mijí vb. IV. **I 1** intr. (*despre fenomene luminoase*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a răsări[1], ‹reg.› a se ivi, a (se) slomni, ‹fig.› a zâmbi. *Ceața nu s-a împrăștiat, deși zorii au mijit.* **2** intr. (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a germina, a ieși, a se ivi, a încolți, a răsări[1], ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se căței, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au mijit ghioceii.* **3** tr. (*compl. indică ochii*) a întredeschide. *A mijit ochii și a văzut soarele răsărind.* **II** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndruma. Pilota. Povățui. Sfătui.
mijít, -ă adj. (*despre ochi*) întredeschis. *Picotește cu ochii mijiți.*
míjloc s.n. **I 1** (*geom.*) centru. *Toate punctele unui cerc sunt la aceeași distanță față de mijlocul lui.* **2** centru, ‹pop.› temei, ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› buric, inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Locuiește în mijlocul orașului.* **3** centru, miez, ‹înv.› înăuntru, ‹fig.› buric, inimă, ‹fig.; înv.› dric. *Apele izvorăsc din mijlocul pământului.* **4** ‹fig.› sân. *Cel mai bine se simte în mijlocul familiei.* **5** (*cu sens spațial*) jumătate. *Mașina s-a stricat la mijlocul drumului.* **6** (*cu sens temporal*) jumătate. *Trebuie să se întoarcă în țară la mijlocul anului.* **7** (*cu sens temporal*) miez, putere, toi[2], ‹pop.› tărie, temei, ‹reg.› vipie, viu, ‹înv.› despus, ‹fig.; pop.› dric. *În mijlocul nopții a început o furtună puternică.* **8** (*anat.*) brâu, talie. *Cânepa din lan era până la mijlocul lui de înaltă.* **9** (*anat.; la oameni*) șale (v. *șa*), ‹pop.› încheietura șalelor (v. *încheietură*), ‹înv.› lumbi. *O doare foarte tare mijlocul. Nu se mai poate îndoi de mijloc.* **10** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un mijloc rezonabil de aplanare a conflictului.* **11** (*la pl.* ***mijloace***) avere, avut[1], avuție, bogăție, bun, situație, stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› cașcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătu-

ră, blagă, găzdăcie, găzdăşag, găzdăşie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economnie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. şi fam.› bunătăţi (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva mijloace pentru a face şi acţiuni caritabile.* **12** (*la pl.*) ***mijloace materiale*** = posibilităţi materiale (v. *posibilitate*). *Are mijloace materiale pentru a-şi cumpăra un apartament nou.* **13** (*la pl.* ***mijloace***; *fin.*) fonduri (v. *fond*), resurse (v. *resursă*), ‹înv.› sermaia, ‹fig.; fam.› suprafaţă. *Banca dispune de mari mijloace băneşti.* **14** (*la pl.; econ.*) ***mijloace circulante*** = fond de rulment. *Mijloacele circulante reprezintă totalitatea mijlocelor băneşti şi materiale de care dispune o unitate economică în procesul activităţii ei.* **15** (*la pl.; transp.*) ***mijloace de circulaţie*** = ***mijloace de locomoţie*** = ***mijloace de transport*** = vehicul. *Până la serviciu se deplasează cu diferite mijloace de transport: autobuz, tramvai sau metrou.* **16** (*înv. şi pop.*) v. Gros. Mulţime. **17** (*înv.; urmat de determ. care indică felul*) v. Ambianţă. Ambient. Ambiental. Anturaj. Lume. Mediu[1]. Societate. **II** (*înv.*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.

mijlocăr s.n. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› mijlocaş, mijlociu. *Mijlocarul este o furcă cu coada mai lungă cu care se face mijlocul stogului.*

mijlocáş s.m., s.n. **1** s.m. (*sport; la unele jocuri cu mingea*) ‹astăzi rar› half. **2** s.n. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› mijlocar, mijlociu. **3** s.n. (*la fierăstrău; reg.*) v. Chingă. Punte.

mijlocél s.n. (*anat.*) tăliuţă.

mijlocí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică afaceri, tranzacţii etc.*) a arbitra, a intermedia, a se interpune, a media[2], ‹livr.› a intercede, ‹rar› a negocia, ‹reg.› a peţi, ‹înv.› a înmijloci. *Firma de specialitate i-a mijlocit afacerea.* **2** tr. (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a aranja, a fixa, a organiza, a planifica, a programa. *I-a mijlocit pentru seara aceasta o întâlnire.* **3** tr. (*compl. indică fapte, evenimente, situaţii etc.*) a determina, a ocaziona, a prilejui, ‹rar› a produce, ‹înv.› a prileji. *Fiind o persoană influentă, ar putea mijloci o întrevedere între reprezentanţii celor două companii.* **4** intr. (*înv.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Apărea. Arăta. Forma. Isca. Ivi. Începe.

mijlocín, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Mijlociu.

mijlocíre s.f. **1** intermediere. *A apelat, pentru mijlocirea afacerii, la o firmă specializată.* **2** intermediu, mediaţie, mediere, ‹livr.› intercedere, intercesiune, interpoziţie. *Mijlocirea moderatorului în discuţia dintre cei doi politicieni a fost absolut necesară.* **3** cale, intermediu, ‹fig.› filieră. *A trimis pachetul prin mijlocirea poştei rapide.* **4** (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Cale. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem.

mijlocít, -ă adj. (*despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) indirect, mediat. *A aflat rezultatul concursului prin informaţii mijlocite.*

mijlocitór, -oáre s.m., s.f. **1** intermediar, mediator, ‹livr.› intercesor, ‹rar› interpus, ‹înv. şi reg.› arca[1], ‹înv.› mijloc, organon, solitor, ‹fig.; rar› organ[1], ‹arg.› şafar. *Unul dintre marii boieri ai ţării a fost mijlocitor între domnul Moldovei şi hanul tătarilor.* **2** intermediar, misit, samsar, ‹rar› intermediator, ‹înv. şi reg.› telăliţă, teleleică[1], teleleoaică, ‹reg.› mecler, ‹înv.› geambaş ‹ital.; înv.› sensal. *Afacerea a fost înlesnită de un mijlocitor iscusit în materie de contrabandă.* **3** proxenet, rufian, ‹fam.; peior.› codoş, codoşcă, ‹înv. şi reg.› supuitor, votru, ‹reg.› pohoţ, vătaf, ‹înv.› geambaş, hotru, pezevenchi, verigaş, votritor, ‹fig.› peşte, ‹fig.; reg.› cloţă, ‹arg.› ambasador, garid, herghelegiu, nene, papaşa, prinţesă. *Mijlocitorul intermediază prostituţia.* **4** (*înv.*) v. Peţitor.

mijlocíu, -íe adj., s.m., s.f., s.n. **1** adj. (*despre mărimi, dimensiuni, valori etc.*) potrivit, ‹reg.› mistricioi. *Este de statură mijlocie. Mărimea terenului dat în posesiune este mijlocie.* **2** adj. mediu[2]. *Prietenii lor sunt de vârstă mijlocie.* **3** adj., s.m., s.f. ‹pop.› mezin, ‹reg.› mijlocin. *Fratele mijlociu este licean. Cea mijlocie a plecat la studii în străinătate.* **4** adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, trăsături, manifestări etc. ale lor*) comun, mediocru, potrivit. *Inteligenţa lui este mijlocie.* **5** s.f. (*rar*) v. Medie. **6** s.n. (*gosp.; reg.*) ‹reg.› mijlocar, mijlocaş.

mijoárcă s.f. (*j. de copii; reg.*) ‹reg.› mija (v. *mijă*).

mikadó s.m. invar. (*polit.*) = micado.

milanéz, -ă s.m., s.f. ‹înv.› medeolan. *Milanezii sunt locuitorii oraşului Milano.*

mílă s.f. **I 1** (*mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simţi”*) îndurare, milostivire, ‹livr.› mizeraţie, mizericordie, ‹pop. şi fam.› suflet, ‹înv.› îndurământ, mesereare, milcuire, pietate. *Este un om care nu are milă faţă de nimeni.* **2** (*relig. creştină*) ajutor, graţie, har, îndurare, îndurare divină, milostenie, milostivire, ‹înv.› ieftenşug, ieftinătate, ieftineaţă, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilinţă, ‹fig.; înv.› meserătate. *Mila lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociţi.* **3** compasiune, compătimire, ‹reg.› obidă, ‹fran.; înv.› comizeraţie. *Boala lui îi stârneşte milă.* **4** bunăvoinţă, comprehensiune, îngăduinţă, înţelegere, mărinimie, ‹înv. şi pop.› milostenie, ‹înv. şi reg.› bunătămare, ‹înv.› benevolenţă, priinţă, voie, voie bună, ‹grec.; înv.› evnie, ‹turc.; înv.› musaadea. *L-a asigurat de mila lui oricând.* **5** binefacere, caritate, filantropie, ‹rar› filantropism. *A făcut multe acte de milă.* **6** milostenie, milostivire, pomană, ‹fam.› daibojeală, ‹înv.› eleimosină. *Trăieşte din mila altora.* **7** fig. amar, întristare, jale[1], tristeţe, ‹fig.› catran. *I-a murit cineva apropiat şi i-a rămas milă în inimă.* **II 1** (*reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie. **2** (*înv.*) v. Smerenie. Umilinţă. **III** (*art.; bot.; reg.*) ***mila-Domnului*** v. Avrămeasă. Avrămeească. Veninariţă (*Gratiola officinalis*).

milcoşeálă s.f. (*reg.*) v. Atenţie. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuţie. Minuţiozitate. Scrupulozitate.

milcoşí vb. IV. (*reg.; despre oameni*) **1** intr. v. Lenevi. Sta. Trândăvi. **2** refl. v. Linguşi.

milcuí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Îndura. Milostivi. **2** v. Smeri. Umili.

milcuíre s.f. (*înv.*) **1** (*mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simţi”*) v. Îndurare. Milă. Milostivire. **2** (*relig. creştină*) v. Ajutor. Graţie. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **3** v. Smerenie. Umilinţă.

milenarísm s.n. (*relig.*) chilianism. *Milenarismul este o credinţă într-o împărăţie de o mie de ani a lui Iisus Hristos pe pământ, proprie unor secte.*

milí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

miliárd s.n. (*în Franţa, Rusia, SUA*) bilion.

miliéu s.n. **1** (*reg.*) v. Faţă de masă. **2** (*arg.*) v. Bandă[1]. Cârdăşie. Clan. Clică. Coterie. Gaşcă. Şleahtă. Tagmă.

milimétru s.m. ‹înv.› miemetru. *Milimetrul este o unitate de măsură pentru lungimi.*

milión num. card. ‹arg.› bulion. *A cheltuit într-o zi cinci milioane.*

milionár, -ă s.m., s.f. ‹rar› milionist. *În ultimul timp sunt foarte mulţi milionari în euro.*

milioníst s.m., s.f. (*rar*) v. Milionar.

militá vb. I. intr. (*despre realizări, acţiuni ale oamenilor, despre situaţii etc.*) a pleda. *Operele scriitorului militează pentru premierea acestuia.*

militánt, -ă s.m., s.f. ‹fig.› combatant, luptător, ostaş, soldat. *Este un militant pentru drepturile animalelor.*

militár, -ă s.m., adj. (*milit.*) **I** s.m. ostaş, oştean, soldat, ‹pop.› cătană, panţir, stratiot, ‹reg.› radavoi, ‹înv.› luător de sold, om de oaste, om de război, oştenitoriu, oştitor, săgar, voinic, voinic de oaste, ‹înv.; meton.› oaste, ‹turc.; înv.› cul, ‹poetic› viteaz, ‹meton.› uniformă (v. *uniform*), ‹arg.› oagăr. *Este militar de carieră. Militarii sunt oameni de onoare.* **II** adj. **1** cazon, milităresc, ostăşesc, soldăţesc, ‹rar› marţial, ‹pop.› cătănesc, ‹înv.› oştenesc, oştesc, slujitoresc, voinicesc. *Nu a făcut armata, întrucât nu-i place regimul militar. Viaţa militară l-a disciplinat.* **2** (*despre conflicte*) armat. *Conflictele militare provoacă multe victime umane.*

militaricéşte adv. (*modal; milit.; rar*) ‹rar› militarmente. *Militaricește, noul conflict din zonă este unul armat.*

militaríst, -ă adj. (*milit.; în opoz. cu „defensiv”*) agresiv, ofensiv, provocator, războinic, ‹fam.› belicos. *Politica acestui stat este militaristă.*

militarménte adv. (*modal; milit.; rar*) ‹rar› militaricește.

militárésc, -eáscă adj. (*milit.*) cazon, militar, ostăşesc, soldăţesc, ‹rar› marţial, ‹pop.› cătănesc, ‹înv.› oştenesc, oştesc, slujitoresc, voinicesc.

militáréşte adv. (*modal; milit.*) ostăşeşte, soldăţeşte, ‹pop.› cătăneşte, ‹reg.› cătănăşeşte, ‹înv.› oşteneşte. *Se poartă milităreşte şi în familie. Salută milităreşte.*

militárie s.f. (*milit.*) **1** armată, ‹înv. şi pop.› ostăşie, ‹pop.› cătănie, ‹reg.› miliţie, ‹înv.› voinicie. *Nu a vrut să meargă în militărie.* **2** armată, serviciu militar, stagiu, stagiu militar, ‹rar› slujbă, ‹înv. şi pop.› oaste, oştire, ‹pop.› cătănie, miliţie, ‹înv.› lucrare în oaste, oştenie, soldăţie, vitejie. *Face milităria la genişti.*

militárime s.f. (*colect.; milit.*) ostăşime, soldăţime, ‹livr.; peior.› soldatescă, ‹pop.› cătănime. *Militărimea prezintă onorul preşedintelui.*

militărós, -oásă adj. **1** (*despre modul de a se comporta al oamenilor, despre ținuta lor etc.*) cazon, marțial, ‹fig.› războinic. *Bărbatul are un aer milităros.* **2** (*deprec.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.

milițeá s.f. (*bot.*) **1** *Silene acaulis*; ‹reg.› iarbă-roșioară. **2** *Silene nutans*; ‹reg.› lipicioasă (v. *lipicios*), lipitoare-păsărească (v. *lipitor*).

milițián s.m. **1** (*milit.; în armata nepermanentă din trecut*) ‹rar› miliționer. *Miliția era soldatul din miliție.* **2** (*în regimul comunist; ieșit din uz*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

milíție s.f. **I** (*milit.*) **1** (*pop.*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar. **2** (*reg.*) v. Armată. Militărie. **3** (*înv.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **II** (*adm.; ieșit din uz*) **1** v. Poliție. **2** (*în regimul comunis*) v. Comisariat. Poliție. Secție. Secție de poliție.

miliționér s.m. (*milit.; în armata nepermanentă din trecut; rar*) v. Milițian.

milóg, -oágă s.m., s.f. **1** cerșetor, ‹pop.› sărac, ‹înv. și reg.› calic, mișel, ‹reg.› coldău, colduș, nimuric, sărăcoi, sărăntoc, sărman, ‹înv.› desăgar, desăgăriță, ‹arg.› manglitor, șnorăr. *Duminica, sunt mulți milogi în biserici.* **2** (*med.; reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

milogeálă s.f. cerșeală, cerșetorie, cerșire, cerșit, cerut[1], milogit, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală. *Unii își câștigă existența din milogeală.*

milogí vb. IV. refl. (*despre oameni*) a cere, a cerși, ‹pop.› a prosti[2], ‹reg.› a coldui, a colduși, a stârci, ‹înv.› a se calici, a cerșetori, ‹arg.› a mangli. *Mulți săraci se milogesc.*

milogít s.n. cerșeală, cerșetorie, cerșire, cerșit, cerut[1], milogeală, ‹rar› cerșetorit, mendicitate, ‹înv. și reg.› prosteală[2], ‹arg.› mangleală.

milórd s.m. (*în Marea Britanie; urmat de un nm. pr.*) lord. *Mai aveți nevoie de ceva, milord Miles?*

milós, -oásă adj. **I 1** (*relig. creștină; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) bun, îndurător, îngăduitor, milostiv, ‹înv. și reg.› milostivnic, ‹înv.› cruțător, îndurat, meserernic, milosârd, milosârdnic, mizericordios, umilos. *Dumnezeu este milos și ne iartă păcatele.* **2** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milostiv, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. *Unii oameni bogați sunt miloși cu cei săraci.* **3** (*despre oameni, despre firea lor etc.*) caritabil, filantropic, milostiv, ‹rar› caritativ. *Este o persoană miloasă, care îi ajută pe cei săraci.* **II** (*înv. și reg.; despre situații, întâmplări, evenimente etc.*) v. Dureros. Jalnic. Nenorocit. Trist.

milosárd, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înțelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv. **2** (*relig. creștină; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

milosârdí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

milosârdie s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

milosârdnic, -ă adj. (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

míloste s.f. (*în relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

milosténie s.f. **1** milă, milostivire, pomană, ‹fam.› daibojeală, ‹înv.› eleimosină. *Trăiește din milostenia altora.* **2** (*relig. creștină*) ajutor, grație, har, îndurare, îndurare divină, milă, milostivire, ‹înv.› ieftențug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Milostenia lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **3** (*înv. și pop.*) v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă. **4** (*jur.; arg.*) v. Grațiere.

milostív, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*relig. creștină; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) bun, îndurător, îngăduitor, milos, ‹înv. și reg.› milostivnic, ‹înv.› cruțător, îndurat, meserernic, milosârd, milosârdnic, mizericordios, umilos. **2** (*despre oameni*) binevoitor, bun, compătimitor, comprehensiv, îngăduitor, înțelegător, mărinimos, milos, ‹rar› comiserativ, ‹înv. și reg.› lascav, obidos, ‹înv.› milosârd, pietos, priincios, priitor. **3** (*despre oameni, despre firea lor etc.*) caritabil, filantropic, milos, ‹rar› caritativ. **4** (*despre oameni*) culant, darnic, galant, generos, mărinimos, ‹livr.› magnanim, munificent, ‹fam.› galanton, ‹înv.› dăruitor, filotim, liberal, marinim, miluitor, ‹turc.; înv.› giumert, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› ieftin. *Tatăl, milostiv ca totdeauna, i-a dat bani pentru excursie.* **5** (*despre oameni*) clement, iertător, indulgent, îndurător, îngăduitor, tolerant, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este milostiv cu elevii.* **II** s.f. **1** (*bot.; reg.*) v. Avrămeasă. Avrămească. Veninariță (*Gratiola officinalis*). **2** (*la pl. **milostive**; mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

milostivénie s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

milostiví vb. IV. refl. (*despre oameni*) a se îndura, ‹reg.› a se mili, ‹înv.› a se înmiloșa, a se milcui, a se milosârdi, a se milostivnici, a se milui, a se năstăvi, a se proerisi. *Se milostivește de lacrimile copilului și îl iartă.*

milostivíre s.f. **1** (*relig. creștină*) ajutor, grație, har, îndurare, îndurare divină, milă, milostenie, ‹înv.› ieftențug, ieftinătate, ieftineață, ieftinie, ieftinire, milcuire, milosârdie, miloste, milostivenie, milostivnicie, umilenie, umilință, ‹fig.; înv.› meserătate. *Milostivirea lui Dumnezeu se îndreaptă spre cei nenorociți.* **2** milă, milostenie, pomană, ‹fam.› daibojeală, ‹înv.› eleimosină. **3** (*mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simți”*) îndurare, milă, ‹livr.› mizerație, mizericordie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹înv.› îndurământ, mesereare, milcuire, pietate. *Este un om care nu are milostivire față de nimeni.* **4** clemență, iertare, indulgență, îndurare, îngăduință, toleranță. *Arată milostivire față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc milostivirea.*

milostívnic, -ă adj., s.f. **1** adj. (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv. **2** s.f. (*la pl. **milostivnice**; mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

milostivnicí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

milostivnicíe s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire.

milót s.m. (*bot.; reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

miluí vb. IV. **1** tr. (*bis.; despre Dumnezeu sau despre sfinți; compl. indică oameni*) a ajuta, ‹înv. și pop.› a vedea, ‹înv.› a proslăvi. *Numai Dumnezeu l-a miluit să scape de boală.* **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Adjura. Conjura. Implora. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti. **4** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **5** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi. **6** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”, „de la”*) v. Salva. Scăpa.

miluíre s.f. (*înv.*) **I 1** v. Ajutare. Ajutorare. Ocrotire. Protejare. Sprijinire. Susținere. **2** v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie. **II** (*concr.; bis.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

miluíte s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

miluitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.

mim s.m. pantomim. *Mimul este actorul care exprimă idei și sentimente numai prin mimică, gesturi sau dans.*

mimá vb. I. tr. **1** (*compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) a copia, a imita, a reproduce, ‹rar› a mimetiza, a plagia, ‹înv.› a închipui. *Copiii mimează gesturile adulților.* **2** (*compl. indică sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) a afecta[1], a simula, ‹fig.› a juca. *Mimează o nepăsare totală față de tot ce se întâmplă. Încerca să-și înșele prietenii, mimând un calm care îi dezarma.*

mimánt, -ă s.m., s.f. (*în teatru, în operă sau în filme*) figurant, ‹înv.› compars, statist. *Mimanții au un rol accesoriu, fără a rosti vreo replică.*

mimáre s.f. copiere, imitare, reproducere, ‹livr.› mimesis. *Un obicei al copiilor este mimarea gesturilor adulților.*

mímă s.f. (*fam.*) **1** v. Mamă. Mamă bună. **2** v. Măicuță. Mămică.

mimésis s.n. (*livr.*) v. Copiere. Imitare. Mimare. Reproducere.

mimetizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Copia. Imita. Mima. Reproduce.

mímică s.f. joc de fizionomie. *Un actor trebuie să stăpânească mimica.*
mimodrámă s.f. pantomimă (v. *pantomim*). *Într-o mimodramă actorii interpretează rolurile prin mimică, gesturi sau dans.*
mimóză s.f. (*bot.; și* ***mimoză senzitivă****, rar,* ***mimoză simțitoare***) *Mimosa pudica*; senzitivă (v. *senzitiv*), ‹rar› simțitoare (v. *simțitor*), ‹înv.› simțitivă.
mină vb. I. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, țărmuri etc.*) a (se) măcina, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) scobi, ‹reg.› a (se) nisipi, ‹fig.› a (se) mânca. *Valurile mării au minat țărmul. Malurile s-au minat din cauza apei.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) distruge, a (se) nenoroci, a (se) prăpădi, ‹fig.› a (se) mânca, a naufragia, a (se) ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a minat. Se minează din cauza băuturii.* **2** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mânca, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au minat plămânii.*
minăre s.f. **1** măcinare, roadere, săpare, săpat[1]. *Țărmul mării se poate surpa oricând din cauza minării produse de valuri.* **2** fig. distrugere, ‹fig.› ruinare. *Emoțiile și supărările repetate duc la minarea sănătății.*
minareá s.f. (*arhit.; la o moschee; înv.*) v. Minaret.
minarét s.n. (*arhit.; la o moschee*) ‹înv.› minarea. *Din minaret muezinul cheamă credincioșii la rugăciune.*
minát, -ă adj. fig. ‹fig.› distrus, ruinat, ‹fig.; fam.› terminat[2]. *Are nervii minați din cauza supărărilor repetate.*
minavét s.n. (*muz.; înv.*) v. Flașnetă.
míná[1] s.f. **1** (*miner.; de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) subteran, ‹astăzi rar› ocnă, ‹înv. și reg.› baie[2], rudărie, ‹reg.› caună, hudă, știoalnă, ‹înv.› lagum, madem, minieră. *Munca în mină este foarte grea. În mina de cărbuni a avut loc o explozie.* **2** ***mină de sare*** = ocnă, salină, ‹înv.› sărărie. *În mina de sare de la Cacica se face tratament pentru căile respiratorii.*
míná[2] s.f. aer[1], aspect, chip, expresie, față, figură, fizionomie, înfățișare, obraz, ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi[2], ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are o mină ștrengărească.*
mincinós, -oásă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un mincinos jalnic.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugărеț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, ~~ticlenit~~, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mățos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie mincinoasă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie mincinoasă.* **2** (*în opoz. cu „real"; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este mincinoasă. Afirmația ei mincinoasă a stârnit revolta colegilor.* **3** (*în opoz. cu „original"; înv.; despre scrieri, documente etc.*) Apocrif. Contrafăcut. Fals. Falsificat. Neautentic. Nesigur. Plăsmuit. **4** (*în opoz. cu „adevărat", „autentic"; înv.; despre oameni*) v. Fals. **III** adj. fig. (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, neadevărat, specios, ‹fig.› deșert, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit mincinoase.*
mincinúță s.f. (*reg.*) v. Minciunea. Minciunică.
mincióg s.m. (*pesc.*) ‹reg.› ciorpac, meredeu, miridov, răcea, ritișor, roci, târboc. *Cu mincioguI se scoate peștele din apă.*
minciúnă vb. I. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.
minciúnă s.f. **I 1** fabulație, invenție, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scornеală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la minciuni. Nu mai suportă minciunile lui.* **2** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procletie, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași minciuna și să spui adevărul.* **3** (*relig.; înv.*) v. Eres. Erezie[1]. **II** fig. **1** amăgire, himeră, iluzie, ‹fig.; rar› nălucă. *Oare ce vedea în ochii ei nu era doar o minciună?* **2** (*fam.*) v. Afabulație. Fantezie. Ficțiune. Imaginație. Invenție. Închipuire. Născocire. Plăsmuire. Scorneală. Scornire. **III** (*mai ales la pl.* ***minciuni****; culin.*) minciunea, minciunică, scovardă, uscătură, uscățea (v. *uscățel*), uscățică, ‹reg.› pancovă, pup[3], scoruș[2], surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică. *Minciunile sunt prăjituri făcute din bucățele de aluat dulce, prăjite în ulei sau coapte.* **IV** (*bot.; reg.*) v. Pătlagină (*Plantago major*).
minciuneá s.f. **1** minciunică, ‹pop.› minciuniță, ‹reg.› mincinuță. *Ești mic și spui numai minciunele!* **2** (*mai ales la pl.* ***minciunele****; culin.*) minciună, minciunică, scovardă, uscătură, uscățea (v. *uscățel*), uscățică, ‹reg.› pancovă, pup[3], scoruș[2], surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică.
minciuní vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Minți.
minciunícă s.f. **1** minciunea, ‹pop.› minciuniță, ‹reg.› mincinuță. **2** (*mai ales la pl.* ***minciunici****; culin.*) minciună, minciunea, scovardă, uscătură, uscățea (v. *uscățel*), uscățică, ‹reg.› pancovă, pup[3], scoruș[2], surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică.
minciuníță s.f. (*pop.*) v. Minciunea. Minciunică.
míndir s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› păier, sălmăjac, străjac. *Mindirul este o saltea umplută cu paie.* **2** v. Plapumă. **3** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.
míndirigíu s.m. (*reg.*) v. Plăpumar.
minegóci s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Ordeolum. Orgelet. Urcior[2].
minér s.m. (*miner.*) ‹reg.› băieș. *Este miner într-o mină din Valea Jiului.*
minerál, -ă adj. (*chim.; despre corpuri*) anorganic, inorganic, mineral, neorganic. *Diamantul este un corp mineral.*
mineralíst, -ă s.m., s.f. (*geol.; înv.*) v. Mineralog.
mineralizáre s.f. (*geol.*) mineralizație.
mineralizátor, -oáre adj. (*geol.; înv.*) v. Mineralog.
mineralizáție s.f. (*geol.*) mineralizare. *Mineralizația este o acumulare de substanțe minerale.*
mineralóg, -ă s.m., s.f. (*geol.*) ‹înv.› mineralist, mineralizator, mineralogist. *Mineralogii se ocupă cu studiul mineralelor.*
mineralogíst, -ă s.m., s.f. (*geol.; înv.*) v. Mineralog.
minéră s.f. (*miner.; rar*) v. Mineriță.
mineréu s.n. **1** (*geol.*) ‹înv. și reg.› rudă[3], ‹înv.› es, madem, minieră. *Acești munți sunt bogați în minereuri de fier.* **2** (*mineral.*) ***minereu aurifer*** = krennerit.
minerít s.n. (*miner.*) ‹reg.› băieșag, băieșit. *Se ocupă cu mineritul.*
mineríță s.f. (*miner.*) ‹rar› mineră, ‹reg.› băieșiță. *Este mineriță într-o mină din Valea Jiului.*
mínge s.f. (*sport*) **1** ‹fam.› balon[1], ‹reg.› cotcă, hapuc, loptă, pilă[1], pulmă, surducă, ‹jar.› beș, ‹arg.› bășică. *I-a cumpărat fiului său o minge de baschet din piele. Are nevoie de un nou set de mingi pentru tenis.* **2** (*la volei, handbal, tenis de câmp sau de masă*) ***minge dublă*** =

dublă (v. *dublu*). *Mingea dublă este o mișcare neregulamentară, care, în volei sau handbal, constă în lovirea mingii de două ori consecutiv de către același jucător, iar, în tenisul de câmp sau de masă, în lovirea de două ori a terenului sau a mesei.* **3** (*în tenis, în volei*) ***minge de meci*** = mecibol. *Mingea de meci este mingea servită în finalul meciului, care poate decide câștigătorul.*

mingeácă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

mingișoáră s.f. **1** mingiucă, mingiuță. **2** (*reg.*) ‹reg.› cearcă, merișor[2]. *Primul ou care se vopsește la Paște este numit, în unele zone ale țării, mingișoară.*

mingiúcă s.f. mingișoară, mingiuță.

mingiúță s.f. mingișoară, mingiucă.

miniaturál, -ă adj. minuscul. *Orientalii sunt specialiști în sculpturi miniaturale. Lumina becului atrage zeci de insecte miniaturale.*

miniaturísm s.n. (*a. plast.*) miniaturistică.

miniaturístică s.f. (*a. plast.*) miniaturism. *Miniaturistica este arta de a executa miniaturi.*

miniautobúz s.n. (*transp.*) microbuz, minibuz, ‹fam.› bus. *Miniautobuzul este un autobuz cu o capacitate redusă de transport.*

miniautomobíl s.n. (*transp.*) microautomobil, microturism, miniautoturism. *Miniautomobilul este un automobil de dimensiuni reduse.*

miniautoturísm s.n. (*transp.*) microautomobil, microturism, miniautomobil.

minibúz s.n. (*transp.*) microbuz, miniautobuz, ‹fam.› bus.

minicalculatór s.n. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcalculator, microcomputer, microordinator, minicomputer, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar. *Minicalculatorul are gabaritul și elementele componente foarte mici.*

minicasétă s.f. (*electron.*) microcasetă. *Minicasetele sunt folosite la minicasetofoane.*

minicasetofón s.n. (*electron.*) walkman. *Minicasetofonul este un casetofon portabil de mici dimensiuni.*

minicentrálă s.f. (*tehn.*) microcentrală. *Minicentrala este o centrală electrică sau de termoficare de mică putere.*

minicompúter s.n. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcalculator, microcomputer, microordinator, minicalculator, miniordinator, ‹impr.› calculator de buzunar.

minicrónică s.f. cronichetă, microcronică. *Scrie minicronici la o revistă sportivă.*

minienciclopedíe s.f. microenciclopedie. *A publicat o miniencicolpedie medicală.*

miniéră s.f. (*înv.*) **1** (*miner.; de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) v. Mină[1]. Subteran. **2** (*geol.*) v. Minereu.

miniexplózie s.f. microexplozie. *Într-o galerie a minei a avut loc o miniexplozie, fără consecințe grave.*

minifoiletón s.n. (*lit., telev.*) microfoileton. *Publică minifoiletoane într-un ziar de mare tiraj.*

minifón s.n. (*electron.*) minimagnetofon.

minifústă s.f. fustă mini, minijupă, ‹arg.› abajur.

miniinstalație s.f. (*tehn.*) microinstalație. *Și-a făcut în garaj o miniinstalație electrică pentru încălzirea apei.*

miniintervíu s.n. microinterviu. *A publicat miniinterviul ziaristului cu un cunoscut scriitor privind statutul actual al omului de cultură în societate.*

miniistórie s.f. microistorie. *A alcătuit o miniistorie care tratează numai evenimentele importante din sec. al XIX-lea.*

minijúpă s.f. fustă mini, minifustă, ‹arg.› abajur.

mínim[1] s.n. (*în opoz. cu „maxim", „maximum"*) minimum.

mínim[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „maxim", „maximal"*) minimal. *A făcut un efort minim pentru corectarea articolului.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mărunt, mic, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj minim de grăsimi. Valoarea nutritivă a acestui aliment este minimă.* **II** adv. (*modal*) minimum, strict. *Cabanierii mai au provizii pentru minim o săptămână.*

minimagnetofón s.n. (*electron.*) minifon. *Minimagnetofonul este un magnetofon portabil cu dimensiuni reduse.*

minimál, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „maxim", „maximal"*) minim[2]. **2** (*gram.; despre morfeme*) neanalizabil. *Un morfem minimal nu are elemente inferioare ierarhic.*

minimalísm s.n. (*a. plast.*) artă minimală. *Minimalismul constă în realizarea de picturi și sculpturi neconvenționale, prin folosirea de culori și forme geometrice primare.*

minimalizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimiza, a subaprecia, a subestima, a subevalua, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia. *Nu minimaliza puterea pe care o are acest om! Criticii au minimalizat ultimul roman al scriitorului.*

minimalizáre s.f. bagatelizare, minimizare, subapreciere, subestimare, subevaluare, ‹fig.; rar› depreciere. *Scriitorul nu a avut succes la pubic din cauza minimalizării romanului de către critici.*

minimalizát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) bagatelizat, minimizat, subapreciat, subestimat, subevaluat, ‹fig.; rar› depreciat. *Romanul minimalizat nu a avut succes la pubic.*

minimetróu s.n. (*transp.*) micrometrou. *Minimetroul este un metrou cu traseu scurt.*

minimiză vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimaliza, a subaprecia, a subestima, a subevalua, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia.

minimizáre s.f. bagatelizare, minimalizare, subapreciere, subestimare, subevaluare, ‹fig.; rar› depreciere.

minimizát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) bagatelizat, minimalizat, subapreciat, subestimat, subevaluat, ‹fig.; rar› depreciat.

mínimum s.n., adv. **1** s.n. (*în opoz. cu „maxim", „maximum"*) minim[1]. *I s-a dat minimum de pedeapsă pentru infracțiunea comisă.* **2** adv. (*modal*) minim[2], strict.

miniordinatór s.m. (*inform.*) calculator-ceas, calculator personal, microcalculator, microcomputer, microordinator, minicalculator, minicomputer, ‹impr.› calculator de buzunar.

miniraliú s.n. (*sport*) microraliu. *Miniraliul se desfășoară pe un itinerar mai scurt.*

minirecitál s.n. microrecital. *Minirecitalul are program scurt.*

miniromán s.n. (*lit.*) microroman. *Este autor al mai multor miniromane de succes.*

ministér s.n., s.m. **I** s.n. (*polit.*) **1** (*în unele state*) departament, ‹ieșit din uz› logofeție. *Ministerul Justiției.* **2** (*art.; nm. pr.*) ***Ministerul Afacerilor Externe*** = ***Ministerul de Externe*** = Externe (v. *extern*), ‹ieșit din uz› Departamentul Afacerilor Străine (v. *departament*), Departamentul Intereselor Străine (v. *departament*), Departamentul Pricinilor Străine (v. *departament*), Logofeția Afacerilor Străine (v. *logofeție*), Logofeția Intereselor Străine (v. *logofeție*), Logofeția Pricinilor Străine (v. *logofeție*), Ministerul Afacerilor Străine, Ministerul Intereselor Străine, Ministerul Pricinilor Străine, Pricinile Străine (v. *pricină*). *Ministerul de Externe se ocupă cu relațiile externe ale unui stat;* ***Ministerul Afacerilor Interne*** = ‹ieșit din uz› Ministerul Trebilor Dinăuntru, Trebile Dinăuntru (v. *treabă*); ***Ministerul Cultelor*** = ‹ieșit din uz› Logofeția Bisericească (v. *logofeție*), Logofeția Credinței (v. *logofeție*), Marea Logofeție a Pricinilor Bisericești (v. *mare*[1]); ***Ministerul Justiției***= ‹ieșit din uz› Logofeția cea Mare (v. *logofeție*), Logofeția Dreptății (v. *logofeție*), Marea Logofeție (v. *mare*[1]); (*ieșit din uz*) ***Ministerul Afacerilor Străine*** = ***Ministerul Intereselor Străine*** = ***Ministerul Pricinilor Străine*** v. Externe (v. *extern*). Ministerul Afacerilor Externe. Ministerul de Externe; ***Ministerul Trebilor Dinăuntru*** v. Ministerul Afacerilor Interne. **3** portofoliu, ‹înv.› portofel. *Deține ministerul Educației.* **4** (*în unele țări; înv.; nm. pr.*) v. Cabinet. Consiliu de miniștri. Executiv. Guvern. **5** (*înv.*) v. Ministeriat. **II** s.m. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Ministru. **2** (*jur.*) ***minister public*** v. Acuzator. Acuzator public. Procuror.

ministeriál, -ă adj. (*polit.*) departamental. *În ședință s-au discutat diverse probleme ministeriale.*

ministeriát s.n. (*polit.*) ‹înv.› minister. *În timpul ministeriatului său s-au mărit pensiile.*

ministránt s.m. (*în ritualul catolic și protestant*) paracliser. *Ministrantul este un ajutor de preot.*

minístru s.m. (*polit.*) **1** ‹înv.› minister, ‹ieșit din uz› logofăt. *Ministrul educației trebuie să reformeze sistemul de învățământ.* **2** (*în unele state; în trecut și la noi*) ***ministru (de Externe)*** = secretar de stat (v. *secretar*[2]), ‹înv.› ministru extern, secretar al statului, (v. *secretar*[2]), secretar de țară (v. *secretar*[2]), secretarul statului(v. *secretar*[2]), ‹ieșit din uz› ministru al Afacerilor Străine, ministru al Interesurilor Străine, în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; ieșit din uz› marele-postelnic (v. *mare*[1]), postelnic; ***ministru de Interne*** = ‹arg› starostele curcănimii (v. *staroste*); (*înv.*) ***ministru extern*** v. Ministru (de Externe). Secretar de stat (v. *secretar*[2]); (*ieșit din uz*) ***ministru al Afacerilor Străine*** = ***ministru al Interesurilor Străine*** v. Ministru (de Externe). Secretar de stat (v. *secretar*[2]).

miniteátru s.n. club teatral. *Miniteatrul este un teatru cu o capacitate mică.*
minitelevizór s.n. (*tehn.*) minivizor. *Minitelevizorul este un televizor portativ, de dimensiuni mici.*
míniu s.n. (*chim.*) litargă, oxid de plumb, ‹înv.› litargir. *Miniul este folosit în industria ceramică, la fabricarea sticlelor optice, în vopsitorie etc.*
minivizór s.n. (*tehn.*) minitelevizor.
minoián, -ă adj. minoic. *Civilizația minoiană este perioada arhaică a civilizației cretane și grecești, care s-a dezvoltat între începutul mileniului 3 și sec. al XV-lea î.Hr.*
minóic, -ă adj. minoian.
minológhion s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) sinaxar, ‹rar› legendă. *Minologhionul cuprinde calendarul cu o scurtă expunere a vieții tuturor sfinților și martirilor de peste an.*
minór, -ă adj. **1** (*jur.; în opoz cu „major"; despre oameni*) nevârstnic, ‹înv.› minorean. *Are doi copii minori.* **2** (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune minoră care nu interesează pe nimeni.* **3** (*în opoz. cu „major"*) mărunt, mic, neimportant, neînsemnat, redus, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este minoră.* **4** (*despre stări, situații etc.*) mic, neimportant, neînsemnat, neperceptibil, nesemnificativ, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este minoră. Influența anturajului asupra tânărului este minoră.*
minorát s.n. (*jur.*) minoritate. *În timpul minoratului, tânărul a stat într-un orfelinat.*
minoreán, -ă adj. (*jur.; în opoz cu „major"; înv.; despre oameni*) v. Minor. Nevârstnic.
minorít s.m. (*relig.*) franciscan. *Minoriții aparțin unui ordin catolic înființat în sec. al XIII-lea de Francesco d'Assisi.*
minoritáte s.f. **1** (*jur.*) minorat. **2** ***minoritate națională*** = etnici (v. *etnic*), naționalitate, naționalitate conlocuitoare, ‹înv. și pop.› națiune. *Minoritățile naționale au aceleași drepturi ca și majoritarii.*
mintál, -ă (**mentál, -ă**) adj., s.n. **I** adj. **1** cerebral, intelectual, rațional, spiritual. *În psihologia experimentală starea mintală a unui individ se determină cu ajutorul unui test.* **2** (*filos.; în opoz. cu „obiectiv"; în forma* ***mental***) ideal, subiectiv. *Metoda lasă prea mult loc pentru aprecieri mentale. Cauze mentale determină adesea o stagnare a activității.* **II** s.n. (*filos.; în opoz. cu „materie", „existență"; în forma* ***mental***) conștiință, cuget, gândire, spirit, suflet, ‹livr.› for interior, ‹înv.› cunoștință, știință, ‹grec.; înv.› sinidisis. *Mentalul este atributul omului.*
míntă s.f. (*bot.; reg.*) = mentă.
mínte s.f. **I 1** gând, rațiune, ‹livr.› cogitație. *Mintea nu poate cuprinde toate fenomenele care se petrec în univers.* **2** deșteptăciune, intelect, inteligență, judecată, pricepere, rațiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propria minte, nu urma sfaturile altora!* **3** cuget, fire, gândire, intelect, judecată, rațiune, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera minții.* **4** gândire, intelect, înțelegere, judecată, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru mintea lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **5** judecată, rațiune, ‹rar› cunoștință, ‹pop. și fam.› glagore, ~~fran.~~; înv.› rezon, ‹fig.; fam.› ochi[1]. *La această vârstă înaintată are o minte normală.* **6** cugetare, judecată, raționament, rațiune, ‹înv.› socoată, socoteală, socotință. *Dogme banale îi țin loc de minte.* **7** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cuminție, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe mintea pe care o are acum, la bătrânețe.* **8** amintire, memorie. *Cele mai mici amănunte ale întâlnirii i-au rămas în minte.* **9** (*înv. și pop.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **II** (*înv.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*).
minteán s.n. surtuc, ‹pop.› laibăr, ‹reg.› baibarac, căput, läibărac, loleandră. *Minteanul este o haină bărbătească scurtă, din aba sau din dimie, purtată de țărani.*
mínten adv. (*temporal; reg.*) = minteni.
mintenáș adv. (*temporal; reg.*) **1** v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu. **2** v. Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Rapid. Repede. Urgent.
mínteni (**mínten**) adv. (*temporal; reg.*) **1** v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu. **2** v. Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Rapid. Repede. Urgent.
minteúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).
míntie s.f. (*bis.; reg.*) v. Anteriu. Reverendă. Sutană.
mintiúcă s.f. (*reg.*) v. Mintuliță. Mintuță.
mintós, -oásă adj. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** v. Chibzuit. Cuminte. Înțelept. Socotit[2].
mintulíță s.f. (*rar*) ‹rar› mintuță, ‹reg.› mintiucă.
mintúță s.f. (*rar*) ‹rar› mintuliță, ‹reg.› mintiucă.
mínți vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a fabula, a inventa, ‹reg.› a poșovăi, ‹fig.; fam.› a se bărbieri, ‹arg.› a iordăni, a se rade. *Obișnuiește să mintă cu nonșalanță. Își dă seama când minte și când spune adevărul.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) ‹fam.› a minciuni, a tromboni, a vrăji. *Spune adevărul și nu mă mai minți!* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înșela[1], a mistifica, a momi, a păcăli, a trișa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1] a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a măglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A mințit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **4** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Amăgi.
mințít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înșelat[1], momit, păcălit[2], trișat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul mințit a rămas păgubit.* **2** (*în opoz. cu „real"; înv.; despre afirmații, mărturii etc.*) v. Fals. Inautentic. Inventat. Mincinos. Născocit. Neadevărat. Neautentic. Neîntemeiat. Nereal. Plăsmuit. Scornit.
minuénd s.n. (*mat.; înv.*) v. Descăzut.
minună vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se cruci, a se uimi, a se ului[1], ‹pop.› a se încruci, ‹reg.› a se pocozi, a se pogăzni, ‹înv.› a se ademeni, a se ciudi, a se divi, a se ienăci, a se înminuna, a se pozni. *Oamenii s-au minunat de povestea fetei.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a consterna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile minunează prin ineditul lor.* **3** refl. (*despre oameni*) a se extazia, ‹rar› a se epata. *Se minunează în fața frumuseții sculpturii.*
minunáre s.f. stupefiere, surprindere, uimire, uluială, uluire, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. *Minunarea lor în fața ineditului imaginilor a fost copleșitoare.*
minunát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) consternat, crucit, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas minunat auzind cele povestite.* **2** (*despre peisaje, priveliști etc.*) elizeic, magnific, mirific, paradiziac, splendid, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În față se deschide un peisaj minunat.* **3** (*mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, încântător, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este minunată și tulburătoare.* **4** splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este minunată.* **5** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, deosebit, excelent, grozav, încântă-

tor, remarcabil, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte minunată.* **6** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice minunate. Cunoscuta actriță are o interpretare minunată în rolul principal.* **7** (*mitol. pop.; despre anumite obiecte*) fermecat, magic, măiestru, năzdrăvan, vrăjit[2]. *Zâna a atins-o cu o baghetă minunată și a transformat-o în privighetoare.* **8** (*mai ales în relig. creștină; înv.*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic. **9** (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **II** adv. (*modal*) **1** excelent, excepțional, extraordinar, perfect, ‹fam.› fantastic, trăsnet, țais. *Cei doi prieteni se înțeleg minunat. Arată minunat în rochia de seară.* **2** splendid, superb, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› divin, dumnezeiește, îngerește. *Soprana cântă minunat.*

minunăție s.f. **1** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai minunății. N-a văzut în viața ei o asemenea minunăție.* **2** frumusețe, minune, splendoare, ‹pop. și fam.› mândrețe, ‹reg.› mândrenie, mândrulenie, ‹fig.› rază, vis. *Fiica lor este o minunăție.* **3** (*reg.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

minúne s.f. **1** miracol, ‹livr.› prodigiu, ‹rar› taumaturgie, ‹pop. și fam.› comedie[2], ‹pop.› vedenie, ‹înv. și reg.› taină, ‹înv.› ciudă, ciudesă, divă[2], mirac, poznă, putere, semn, silă, vârtute, znamenie. *Sfânta Parascheva este făcătoare de minuni.* **2** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, năstrușnicie, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. **3** frumusețe, minunăție, splendoare, ‹pop. și fam.› mândrețe, ‹reg.› mândrenie, mândrulenie, ‹fig.› rază, vis. **4** (*înv.*) v. Minunare. Stupefiere. Surprindere. Uimire. Uluială. Uluire.

minuneá s.f. (*ornit.*) **1** *Aegolius funereus*; ‹reg.› cucuvaie, cucuvea, minuniță. **2** (*reg.*) v. Privighetoare. Privighetoare-mică. Privighetoare-roșie. Privighetoare-sură (*Luscinia megarhynchos*).

minuníță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Minunea (*Aegolius funereus*).

mínus s.n., adv. **1** s.n. (*fin.*) deficit, lipsă, manco, ‹înv.› mancă[2]. *Casiera are un minus de o mie de lei în casă.* **2** adv. (*mai ales în operații aritmetice de scădere*) fără. *Trei minus doi fac unu. I-a adus toată colecția de ziare, minus trei numere care sunt lipsă.*

minúscul, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte, corpuri, organisme, cantități etc.*) infim, infinitezimal, microscopic, ‹fig.› impalpabil. *Precipitarea reacției s-a produs cu o cantitate minusculă de reactiv. Boala i-a fost provocată de niște organisme minuscule.* **2** miniatural. *Orientalii sunt specialiști în sculpturile minuscule. Lumina becului atrage zeci de insecte minuscule.* **II** s.f. (*tipogr.*) literă mică. *În interiorul unei propoziții cuvintele sunt scrise cu minuscule.*

minút s.n. **1** ‹reg.› perț. *A marcat golul victoriei în minutul 89 al meciului.* **2** ceas, clipă, clipită, moment, oră, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit minutul morții.*

minutáj s.n. cronometraj, cronometrare. *Minutajul se face cu ajutorul unui cronometru.*

minutár s.n. ac, acul ceasornicului (v. *ac*), acul ceasului (v. *ac*), ‹reg.› cazaică, cazancă. *Prin cădere, ceasului i s-a rupt minutarul.*

minúție s.f. **1** atenție, grijă, meticulozitate, migală, migăleală, minuțiozitate, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă minuție.* **2** (*înv.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

minuțiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, realizări etc. ale lor*) conștiincios, exigent, meticulos, scrupulos. *Este minuțios în tot ce face. Face o analiză minuțioasă a cheltuielilor din ultima vreme.* **2** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], atent, meticulos, migălos, riguros, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu minuțios despre numeralele din limba română.* **II** adv. (*modal*) conștiincios, meticulos, scrupulos. *Își rezolvă minuțios sarcinile de serviciu.*

minuțiozitáte s.f. atenție, grijă, meticulozitate, migală, migăleală, minuție, scrupulozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală.

mioáră s.f. **1** (*zool.*) mia, mieluță (v. *mieluș*), mielușea (v. *mieluțel*), mieluțică, mieluță (v. *mieluț*), ‹reg.› mielucă (v. *mieluc*), ‹înv.› mieluțiță. *Câteva mioare pasc pe pajiște.* **2** (*arg.*) v. Adolescentă (v. *adolescent*). Copilă. Fetișcană. Tânără (v. *tânăr*).

mioárcă s.f. (*zool.; reg.*) **1** v. Broască (*Rana esculenta*). **2** v. Broască-râioasă (*Bufo vulgaris*). **3** v. Broască-țestoasă (*Testudo graeca, Testudo hermanni* și *Emys orbicularis*). **4** v. Guzgan-de-apă (*Arvicola amphibius*). **5** v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

miocardopatíe s.f. (*med.*) cardiomegalie. *Miocardopatia reprezintă mărirea patologică a volumului inimii.*

miocél s.n. (*med.*) hernie musculară.

miocén, -ă adj. (*geol.*) miocenic. *Straturi geologice miocene.*

miocénic, -ă adj. (*geol.*) miocen.

miocít s.n. (*biol.*) celulă musculară. *Miocitele intră în componența diferitor tipuri de mușchi.*

miocóm s.n. (*anat.*) miosept.

miodínie s.f. (*med.*) mialgie. *Miodinia este o durere musculară.*

miofibróm s.n. (*med.*) fibromiom. *Miofibromul este o tumoare uterină, formată din țesut conjunctiv și din țesut muscular neted.*

miofilín s.n. (*farm.*) aminofilină. *Miofilinul este indicat în tratamentul astmului și al crizelor de dispnee.*

miogârțân s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

mioinozitól s.m. (*chim.*) inosital, inozită, mezoinozitol. *Mioinozitol aparține complexului de vitamine B și are un rol important în creștere.*

miología s.f. (*anat.*) sarcologie. *Miologia se ocupă cu studiul naturii, structurii și funcțiilor mușchilor.*

mionevralgíe s.f. (*med.*) nevralgie musculară.

mióp, mioápă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) hipometrop, ‹înv. și pop.› ponivos, ‹reg.› chiomp, găinatic, obidnic. *Este miop din copilărie.*

miopíe s.f. (*med., med. vet.*) hipometropie, miopism, ‹pop.› orbul găinii (v. *orb*[1]), orbul găinilor (v. *orb*[1]), vedere scurtă. *O persoană care suferă de miopie nu distinge clar obiectele situate la o distanță mai mare.*

miopísm s.n. (*med., med. vet.*) hipometropie, miopie, ‹pop.› orbul găinii (v. *orb*[1]) orbul găinilor (v. *orb*[1]), vedere scurtă.

miór s.m. (*zool.*) cârlan, noaten, ‹reg.› cârțar, vătui[1]. *Miorul este un miel cu vârsta între un an și doi sau trei ani.*

miorc interj. (*redă strigătul broaștelor; de obicei repet.*) oac!, ‹reg.› orac!

miorcăí vb. IV. **I** intr. (*despre broaște*) a ocăcăi, a orăcăi, ‹reg.› a măcăi, a miorcoti, a pupăi, a răcăi, a răcăni. *Broaștele miorcăie asurzitor în baltă.* **II** fig. (*de obicei peior.*) **1** intr., refl. (*despre copii*) a plânge, a (se) smiorcăi, ‹fig.› a (se) miorlăi, ‹fig.; glum.› a (se) orăcăi. *Fetița s-a miorcăit toată ziua din cauză că i s-a stricat păpușa.* **2** intr. (*despre ființe*) a geme, a se lamenta, a se tângui, a se văieta. *Miorcăie de durere.*

miorcăíre s.f. miorcăit, ocăcăit, orăcăială, orăcăire, orăcăit, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit. *Miorcăirea broaștelor este asurzitoare.*

miorcăít s.n. miorcăire, ocăcăit, orăcăială, orăcăire, orăcăit, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit.
miorcoteálă s.f. (*reg.*) v. Miorcăire. Miorcăit. Ocăcăit. Orăcăială. Orăcăire. Orăcăit.
miorcotí vb. IV. intr. (*reg.; despre broaște*) v. Miorcăi. Ocăcăi. Orăcăi.
miorcotíre s.f. (*reg.*) v. Miorcăire. Miorcăit. Ocăcăit. Orăcăială. Orăcăire. Orăcăit.
mioreá s.f. (*zool.*) miorică, mioriță.
miorelaxánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) miorezolutiv. *Miorelaxantele provoacă relaxarea mușchilor și diminuează tonusul muscular, inhibând contractura.*
miorezolutív, -ă adj., s.n. (*farm.*) miorelaxant.
miorexíe s.f. (*med., med. vet.*) ruptură musculară.
miorícă s.f. (*zool.*) miorea, mioriță.
mioríță s.f. **1** (*zool.*) miorea, mioriță. **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
miorlău interj. (*imită strigătul pisicii*) miau!
miorlăí vb. IV. **1** intr. (*despre pisici*) a mieuna, ‹reg.› a mioriți. *Pisica miorlăie de foame.* **2** fig. intr., refl. (*de obicei peior.; despre copii*) a plânge, a (se) smiorcăi, ‹fig.› a (se) miorcăi, ‹fig.; glum.› a (se) orăcăi.
miorlăiálă s.f. **1** mieunare, mieunat, mieunătură, miorlăire, miorlăit[1], miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut. *Se aude miorlăiala unor pui de pisică părăsiți.* **2** fig. (*de obicei peior.*) plâns[1], plânset, ‹fig.› miorlăit[1], miorlătură, ‹fig.; fam.; peior.› bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură. *Miorlăiala fetiței este insuportabilă pentru cei din casă.*
miorlăíre s.f. mieunare, mieunat, mieunătură, miorlăială, miorlăit[1], miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut.
miorlăít[1] s.n. **1** mieunare, mieunat, mieunătură, miorlăială, miorlăire, miorlăitură, ‹rar› miaun, miaut. **2** fig. (*de obicei peior.*) plâns[1], plânset, ‹fig.› miorlăială, miorlătură, ‹fig.; fam.; peior.› bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură.
miorlăít[2], -ă adj. **1** (*despre pisici*) miorlăitor. *Are un motan miorlăit.* **2** fig. (*de obicei peior.; mai ales despre glasul oamenilor*) plângăreț, smiorcăit[2], ‹fig.› miorlăitor. *A început să vorbească cu o voce miorlăită.*
miorlăitór, -oáre adj. **1** (*despre pisici*) miorlăit[2]. **2** fig. (*de obicei peior.; mai ales despre glasul oamenilor*) plângăreț, smiorcăit[2], ‹fig.› miorlăit.
miorlăitúră s.f. **1** mieunare, mieunat, mieunătură, miorlăială, miorlăire, miorlăit[1], ‹rar› miaun, miaut. **2** fig. (*de obicei peior.*) plâns[1], plânset, ‹fig.› miorlăială, miorlăit[1]., ‹fig.; fam.; peior.› bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură.
miorțăí vb. IV. intr. (*reg.; despre pisici*) v. Mieuna. Miorlăi.
miosarcóm s.n. (*med., med. vet.*) sarcomiom. *Miosarcomul este o tumoare malignă a țesutului muscular.*
miosépt s.n. (*anat.*) miocom.
miospásm s.n. (*med., med. vet.*) crampă musculară. *Miospasmul este o contracție musculară spasmodică.*
miozótis s.m. (*bot.*) *Myosotis silvatica*; nu-mă-uita, ‹înv. și reg.› calamandrină, ‹reg.› grâul-cucului (v. *grâu*), năvalnic, ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]), ochiul-șarpelui (v. *ochi*[1]), șerpeliță, șoricel, urechea-șoarecelui (v. *ureche*), urechea-șoricelului (v. *ureche*).
mir s.n. (*relig. creștină*) **1** miruială, miruire, miruit, ungere, ‹livr.› uncțiune. *Mirul este a doua dintre cele șapte taine ale bisericii creștine.* **2** (*concr.*) ‹rar› maslu, ‹reg.› pecetea Tatălui (v. *pecete*), ‹înv.› hrismă. *La botez, preotul unge copilul cu mir.*
mirá[1] vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a nedumeri, ‹reg.› a (se) hlizi, ‹înv.› a (se) ciudi, a se deșănța, a divi, a (se) scandalisi. *Discursul politicianului a mirat auditoriul.* **2** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Întreba. **II** refl (*înv.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.
mirá[2] vb. I. refl. (*fran.; înv.; despre oameni*) v. Oglindi. Proiecta. Răsfrânge. Reflecta. Vedea.
mirabélă s.f. (*bot.; rar*) v. Goldană. Renglotă.
mirábil, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; livr.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.
mirábilis s.m. (*bot.; livr.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*).
mirabilít s.n. **1** (*mineral.*) glauberit. *Mirabilitul este folosit în industria chimică, a sticlei, în medicină etc.* **2** sarea lui Glauber (v. *sare*), sulfat de sodiu. *Mirabilitul, prezent în apa de mare, este folosit în industria sticlei, în vopsitorie, în farmacie etc.*
mirác s.n. (*înv.*) v. Minune. Miracol.
mirácol s.n. minune, ‹livr.› prodigiu, ‹rar› taumaturgie, ‹pop. și fam.› comedie[2], ‹pop.› vedenie, ‹înv. și reg.› taină, ‹înv.› ciudă, ciudesă, divă[2], mirac, poznă, putere, semn, silă, vârtute, znamenie. *Sfânta Parascheva este făcătoare de miracole.*
miraculós, -oásă adj. **1** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fabulos, fantastic, legendar, mitic, nepământesc, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj miraculos. Este înzestrat cu o forță miraculoasă.* **2** magic, ‹înv.› ciudat. *Medicamentul a avut un efect miraculos asupra lui.*
miráj s.n. **I** (*optic.*) fata morgana, ‹pop.› apa-morților (v. *apă*). *Mirajul este un fenomen optic specific țărilor calde, care face ca obiectele aflate la orizont să apară cu imaginea răsturnată, simplă sau multiplicată.* **II** fig. **1** iluzie, închipuire, nălucire, părere, ‹fig.› umbră, ‹fig.; rar› stihie, vedenie. *Pentru o clipă o văzu aievea în fața lui, dar nu a fost decât un miraj.* **2** atracție, farmec. *Parisul are un miraj deosebit pentru artiști.*
mirandolínă s.f. (*eufem.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.
miráre s.f. **1** nedumerire, ‹înv. și reg.› ciudă. *Discursul politicianului a produs mirarea auditoriului.* **2** (*înv.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].
mirát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia, gesturile, privirile etc. lor*) nedumerit, ‹fig.; fam.› lung. *Mirat, așteaptă o explicație. Îl privește cu o mină mirată.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) consternat, crucit, minunat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas mirat auzind cele povestite.*
miráz[1] s.n. (*jur.; înv. și reg.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.
miráz[2] s.n. (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
mirázã s.f. (*înv.*) v. Oglindă.
míră s.f. **1** (*milit.; la arme de foc*) cătare, ‹reg.› muscă, ‹înv.› pravilă, țel. *Mira formează, împreună cu înălțătorul, dispozitivul de ochire al armei.* **2** (*hidrol.*) ***mira hidrometrică*** = limnimetru. *Cu mira hidrometrică se măsoară nivelul unui curs de apă, al unui lac, al unui rezervor etc.* **3** (*fiz., telev.*) imagine de reglaj. *Mira este transmisă de stațiile de televiziune pentru reglarea diferitor elemente ale lanțului de transmisiune și pentru a da telespectatorilor posibilitatea de a regla televizorul.* **4** (*reg.*) v. Mireasă. **5** (*înv.*) v. Benzoe. Smirnă.
mirătúră s.f. (*reg.*) **1** (*în superstiții*) v. Deochi. **2** v. Arătare. Monstru. Pocitanie. Pocitură.
mirăzénie s.f. (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
míre s.m. **I 1** ginere, ‹înv. și pop.› pețitor, ‹înv. și reg.› mărit[1], zet, ‹reg.› june, mireaz, mireț, tânăr, ‹fig.› împărat, împărățul mare (v. *împărat*). *Mirele lui este un cunoscut diplomat.* **2** (*la pl.* ***miri***) însurăței, tinerii (v. *tânăr*), ‹reg.› mirezi (v. *mireaz*), ‹înv.› spornici (v. *spornic*). *La masă, de o parte și de alta a mirilor stăteau nașii.* **II** (*art.* ***Mirele***; *relig.; rar; nm. pr.*) ***Mirele Suprem*** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

mireán, -eănă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. laic, mireancă, ‹înv.› lumean. *A renunțat la viața călugărească, trecând în rândul mirenilor. La sinod au fost invitate câteva persoane mirene.* **2** adj. laic, lumesc, pământean, profan, ‹livr.› mundan, ‹rar› secular, ‹înv. și pop.› mirenesc, pământesc, ‹înv.› lumean, politicesc, temporal[2]. *Preotul parohiei are, pe lângă activitățile bisericești, și treburi mirene.* **II** adj. fig. (*fam.*) v. Analfabet. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neștiutor. Profan.

mireánă s.f. (*iht.; reg.*) = mreană.

mireáncă s.f. laică (v. *laic*), mireană (v. *mirean*), ‹înv.› lumeană (v. *lumean*).

mireăsă s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› nevasă, nevastă nouă, ‹reg.› crăiasă, godie, govie, miră, tânără (v. *tânăr*), ‹fig.› împărăteasă. *Mireasa este foarte frumoasă.* **2** (*jur.; arg.*) v. Victimă. **II** (*art.; relig.*) ***mireasa Domnului = mireasa lui Dumnezeu*** = călugăriță, maică, măicuță, mieluța lui Dumnezeu (v. *mieluș*), monahă (v. *monah*), monahie[1], ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*). **III** (*bot.*) **1** *Coleus blumei*; urzicuță, ‹reg.› poala-Maicii-Precista (v. *poală*), urechea-porcului (v. *ureche*), ursomic, urzică, urzică-de-grădină, urzică-moartă. **2** (*reg.*) v. Primulă (*Primula obconica*).

mireásmă s.f. **1** aromă, balsam, boare, miros, parfum, ‹rar› esență, mirodenie, reveneală, ‹reg.› miroznă, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. *Îl amețește mireasma crinilor din grădină.* **2** (*cosmet.; rar*) v. Balsam.

mireáz s.m. (*reg.*) **1** v. Bărbat. Soț. **2** v. Ginere. Mire. **3** (*la pl.* ***mirezi***) v. Însurătei. Miri (v. *mire*). Tinerii (v. *tânăr*).

mirenésc, -eăscă adj. (*înv. și pop.*) v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.

miresmă vb. I. tr. (*pop.; despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spații, încăperi etc.*) v. Îmbălsăma. Înmiresma. Odoriza. Parfuma.

miresmáre s.f. (*pop.*) v. Îmbălsămare. Înmiresmare. Odorizare. Parfumare.

miresmăt, -ă adj. (*pop.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.

miresmătór, -oáre adj. (*înv.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.

miresúcă s.f. (*reg.*) ‹reg.› miresuță.

miresúță s.f. (*reg.*) ‹reg.› miresucă.

miréț s.m. (*reg.*) v. Ginere. Mire.

miriapód s.n. (*zool.*) diplopod. *Miriapodele au corpul alcătuit din inele sau din segmente, fiecare prevăzut cu mai multe perechi de picioare.*

miridóv s.n. (*pesc.; reg.*) v. Minciog.

miríe s.n. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

mirífic, -ă adj. **1** (*despre peisaje, priveliști etc.*) elizeic, magnific, minunat, paradiziac, splendid, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În față se deschide un peisaj mirific.* **2** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) grandios, maiestuos, măreț, solemn, ‹înv.› solemnel. *O noapte mirifică se lasă peste oraș.*

miriște s.f. (*agric.*) ‹reg.› miriștină, secerătură, seceriște, sternă. *Pe mirișteа de la marginea satului pasc cai și vaci.*

miriștínă s.f. (*agric.; reg.*) v. Miriște.

mirișúg s.n. (*econ.; reg.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1].

mirmecofílă adj., s.f. (*bot.*) mirmecofită. *Plantele mirmecofile sunt polenizate de furnici.*

mirmecofítă adj., s.f. (*bot.*) mirmecofilă.

mirobolánt, -ă adj. (*livr.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

mirodeă s.f. (*bot.*) *Hesperis alpina*; ‹reg.› mușcatul-stâncilor (v. *mușcat*), șibiog.

mirodénie s.f. **I 1** (*mai ales la pl.* ***mirodenii***; *ind. alim.*) aromat[1], condiment, ingredient, ‹rar› mezelic, ‹pop.› dresuri (v. *dres*[2]), ‹reg.› merogină, ‹înv.› băcănii (v. *băcănie*), miroase (v. *miros*), mirodie, mirositură, spițerie, ‹ieșit din uz› ingrediență. *A pus în vinul fiert câteva mirodenii: piper și scorțișoară.* **2** (*rar*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum. **II** (*bot.*) **1** *Hesperis tristis*; ‹reg.› floarea-nopții (v. *floare*), vioară-de-noapte (v. *vioară*[3]). **2** (*reg.*) v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*).

miródie s.f. (*înv.*) **1** v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie. **2** (*cosmet.*) v. Balsam.

mironosít, -ă adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugărеț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie mironosită, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie mironosită.*

mironosíță s.f. fig. (*de obicei iron.*) ‹fig.; rar› madonă. *Este o prefăcută, o mironosiță, care una spune și alta gândește.*

mirós s.n. **I 1** (*fiziol.*) olfacție, ‹înv.› apuțit, apuțitură, mirosire, odorat. *Mirosul este unul dintre cele cinci simțuri cu care sunt înzestrați oamenii și unele animale.* **2** aromă, balsam, boare, mireasmă, parfum, ‹rar› esență, mirodenie, reveneală, ‹reg.› miroznă, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. **3** abur, efluviu, exalare, exalație, miasmă, parfum, ‹rar› aburеală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. *Tânăra lasă în urmă un miros pătrunzător de iasomie.* **4** fig. fler, perspicacitate, ‹fig.› nas. *Are miros; știe când și unde să-și investească banii.* **II** (*la pl.* ***miroase***; *concr.; ind. alim.; înv.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie.

miroseálă s.f. (*înv.*) **1** v. Abur. Efluviu. Exalare. Exalație. Miasmă. Miros. Parfum. **2** v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

mirosénie s.f. (*înv.*) v. Abur. Efluviu. Exalare. Exalație. Miasmă. Miros. Parfum.

mirosí vb. IV. **I 1** intr. ‹înv.› a odora. *Îi place foarte mult cum miroase trandafirul.* **2** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a", care indică obiectul sau substanța*) a duhni, a puți, ‹înv. și reg.› a apuți, ‹reg.› a se auzi, a duhli, ‹înv.› a duhori. *Bărbatul miroase a coniac.* **3** intr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de determ. introduse prin prep. „a", care indică obiectul sau substanța*) ‹înv. și pop.› a puți. *Aerul miroase a pământ umed. Îi miroase a clor.* **4** tr. (*despre animale*) a adulmeca, ‹rar› a puncta, ‹pop.› a moșmoni, ‹reg.› a mâșâi, a mușina, a mușlui, a șișcăni, a ulma, a vetri, ‹înv.› a adulma, a aulma. *Câinii miros urmele vânatului.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) a anticipa, a intui, a presimți, a simți, ‹fig.; fam.› a adulmeca, ‹fig.; înv.› a aulma, a ulma. *A mirosit devalorizarea valutei.* **2** tr. (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a ști, a visa, ‹fig.› a întrezări. *Cine ar fi mirosit că se va întâmpla astfel? Nu a mirosit că în ceai era somnifer.* **3** tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a prevedea, a sesiza, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să miroase sfârșitul conflictului dintre ei. A mirosit mersul evenimentelor.* **4** tr. (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a înțelege, a sesiza, ‹fig.› a descifra, a dibui, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să miroase asemenea nuanțe.*

mirosíre s.f. (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Miros. Olfacție. **2** v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

mirositór, -oáre adj. (*despre flori, obiecte, substanțe etc.*) odorant, odorifer, odorific, ‹înv.› odoriferant. *Îi plac florile mirositoare. Clorul este o substanță urât mirositoare.*

mirositúră s.f. (*ind. alim.; înv.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie.

mirósnic, -ă adj. (*înv.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.

miróznă s.f. (*reg.*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

mirsínă s.f. (*bot; înv.*) v. Mirt (*Myrtus communis*).

mirt s.m. (*bot.*) *Myrtus communis*; ‹înv.› mirsină.

mirtán s.m. (*bot.; reg.*) v. Rozmarin (*Rosmarinus officinalis*).

miruí[1] vb. IV. tr. **I 1** (*relig. creștină; compl. indică oameni*) a unge. *Preotul miruiește credincioșii prezenți la slujbă cu untdelemn sfințit.* **2** (*compl. indică domnitori, clerici etc.*) a

unge, ‹înv.› a pomăzui. *Mitropolitul l-a miruit episcop.* **3** (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Abilita. Andosa. Autoriza. Delega. Împuternici. Învesti. **II** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

miruí[2] vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) v. Avea. Căpăta. Câștiga. Dobândi. Încasa. Obține. Primi. **2** (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **3** (*reg.; compl. indică succese, victorii,izbânzi, reușite etc.*) v. Câștiga. Cuceri. Dobândi. Obține. Realiza. Repurta.

miruiálă s.f. (*relig. creștină*) mir, miruire, miruit, ungere, ‹livr.› uncțiune.

miruíre s.f. **1** (*relig. creștină*) mir, miruială, miruit, ungere, ‹livr.› uncțiune. *Miruirea este a doua dintre cele șapte taine ale bisericii creștine.* **2** miruit, ungere, ‹înv.› pomăzanie, pomăzuire. *Miruirea unui episcop se face de către mitropolit.*

miruít s.n. **1** (*relig. creștină*) mir, miruială, miruire, ungere, ‹livr.› uncțiune. **2** miruire, ungere, ‹înv.› pomăzanie, pomăzuire.

mirúță s.f. (*bot.*) **1** *Anchusa officinalis*; limba-boului (v. *limbă*), otrățel, ‹reg.› boroanță, iarbă-de-bou-sălbatică, limba-boului-cea-mică, roșii (v. *roșu*). **2** *Anchusa italica*; limba-boului (v. *limbă*), orcanetă.

misádă s.f. (*ind. text.*) furură. *Misada este folosită drept căptușeală la paltoane.*

misár s.m. (*reg.*) v. Măcelar.

misărăș s.m. (*reg.*) v. Măcelar.

misarășíță s.f. (*reg.*) v. Măcelărească.

mísă s.f. (*relig. creștină*) **1** (*la catolici și luterani; și nm. pr.*) liturghie, mesă, sfânta slujbă (v. *sfânt*). *Misa este partea principală a slujbei, oficiată duminica și în timpul sărbătorilor religioase, în cadrul căreia are loc săvârșirea sfintelor taine.* **2** (*muz.*) mesă. *Misa este o compoziție muzicală pentru cor și soliști, scrisă pe textul tradițional al liturghiei catolice.* **3** (*muz.; în Biserica Romano-Catolică*) ***mísă funebră*** = recviem. *Misa funebră este slujba pentru pomenirea unei persoane decedate și muzica corală compusă pentru această slujbă.*

misăriciós, -oásă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"; reg.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

miscelanéu s.n. colegat, colligatum. *Acest miscelaneu este alcătuit din două lucrări diferite.*

mischíu, -íe adj. (*înv. și reg.; despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Cenușiu-vânăt.

misíl s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

misír, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*fin.; în Ev. Med.*) misirliu. *Misirul era o monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române, în sec. al XVIII-lea și al XIX-lea.* **2** adj. (*înv.*) v. Egiptean.

misirlíu s.m. **1** (*fin.; în Ev. Med.*) misir. **2** (*înv.*) v. Egiptean.

misít s.m. **1** intermediar, mijlocitor, samsar, ‹rar› intermediator, ‹reg.› mecler, ‹înv.› geambaș ‹ital.; înv.› sensal. *Afacerea a fost înlesnită de un misit iscusit în materie de contrabandă.* **2** (*înv.*) v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1].

misitíe s.f. samsarlâc, ‹înv.› sămsărie. *Misitia este ocupația misitului.*

misiúne s.f. **1** însărcinare, sarcină, ‹înv. și reg.› slujbă, ‹înv.› despus, orândă[1], sărcinare, solie, ‹turc.; înv.› memuriet. *Diplomatul a primit o misiune dificilă din partea șefului de stat.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) menire, rol[1], rost, sarcină, vocație, ‹înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› menință, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine misiunea de mamă.* **3** funcție, rol[1], sarcină. *Arta are o misiune educativă.* **4** (*rar*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă.

misívă s.f. (*fam.*) v. Epistolă. Scrisoare.

misogín, -ă adj., s.m. ginefob. *Misoginii manifestă repulsie față de femei.*

misoginíe s.f. (*psih.*) misoginism. *Cei care suferă de misoginie manifestă repulsie față de femei.*

misoginísm s.n. (*psih.*) misoginie.

misológ, -ă s.m., s.f. (*fils.*) antirațional, antiraționalist. *Misologii nu aderă la curentul raționalist.*

mispét s.n. (*reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță.

miss s.f. invar. (*engl.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnișoară. Duduie.

míster[1] s.m. invar. (*engl.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn.

mistér[2] s.n. **I 1** (*relig. creștină*) taină. *Misterul este inaccesibil rațiunii omenești și trebuie primit așa cum este dat.* **2** enigmă, problemă, secret[2], taină, ‹rar› arcan[1], misteriozitate, neînțeles[1], ‹fam.› ghicitoare (v. *ghicitor*), ‹înv.› nepricepere, neștiută (v. *neștiut*[2]), neștiutură, ‹fig.› rebus, șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este un mister. În natură sunt multe mistere nedezlegate.* **II** (*art., la pl.; în Grecia antică*) ***misterele eleusine*** = eleusine, ‹rar› misterele eleusinice, ‹înv.› tainele eleusinești (v. *taină*). *Misterele eleusine erau serbări în cinstea zeiței Demeter;* (*rar*) ***misterele eleusinice*** v. Eleusine. Misterele eleusine.

mistéric, -ă adj. (*înv.; despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) v. Abscons. Ascuns[2]. Criptic. Enigmatic. Incognoscibil. Misterios. Necuprins. Neînțeles[2]. Ocult. Secret[2]. Sibilic. Sibilin. Sibilinic. Tainic.

misteriós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona misterioasă a sufletului este greu de definit.* **2** (*despre semne, formule etc.*) cabalistic, magic, tainic. *Încearcă să descifreze semnele misterioase săpate în piatra funerară. În timpul ceremonialului folosea formule misterioase.* **3** (*despre oameni*) enigmatic. *Bătrâna doamnă este o persoană misterioasă.* **4** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) enigmatic, neînțeles[2], nepriceput, tainic. *Se lasă cuprins de farmecul misterios al muzicii. Îl privea cu o întrebare misterioasă a ochilor. Aluziile pe care le făcea rămân misterioase.* **5** magic, ocult, ‹înv.› maghicesc. *Se teme de puterea misterioasă a țigăncii. Maeștrii magicieni transformă forța misterioasă în putere.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) enigmatic, misterioso.

misterioso [misteri'ozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** enigmatic, misterios. **2** sinistru, sumbru.

misteriozitáte s.f. (*rar*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină.

místic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns[2], lăuntric, secret[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație mistică față de el.* **2** alegoric, metaforic. *Este autorul unor poeme mistice.* **II** s.f. (*fils., relig.*) misticism, misticitate. *Mistica studiază posibilitatea comunicării directe, extrasenzoriale, prin intuiție, ascetism, revelație, extaz etc. cu Dumnezeu.*

misticísm s.n. **1** (*fils., relig.*) mistică (v. *mistic*), misticitate. **2** ‹rar› misticitate. *Unele persoane care au profesii foarte riscante pot cădea în misticism.*

misticitáte s.f. **1** (*fils., relig.*) mistică (v. *mistic*), misticism. **2** (*rar*) v. Misticism.

mistifică vb. I. tr. **1** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a răstălmăci, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a mistificat voit textul comunicatului.* **2** (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înșela[1], a minți, a momi, a păcăli, a trișa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1] a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a mâglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[2], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A mistificat multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.*

mistificáre s.f. **1** alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificație, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza mistificării textului comunicatului.* **2** ademenire, amăgire, înșelare[1], înșelăciune, înșelătorie, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală,

tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Mistificarea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.*

mistificát, -ă adj. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], răstălmăcit, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul mistificat al comunicatului l-a revoltat.*

mistificáție s.f. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, răstălmăcire, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire.

mistréț, -eáță s.m., adj. **I 1** s.m. (*zool.*) *Sus scrofa*; porc-mistreț, porc-sălbatic, ‹rar› porc-de-pădure, ‹înv. și reg.› gligan, ‹înv.› mascur-de-luncă, mascur-sălbatic, râmător-sălbatic. **2** adj. (*bot.; pop.; despre plante, arbori fructiferi etc.*) v. Pădureț. Sălbatic. **II** adj. **1** (*pop.; despre fructe, băuturi, alimente etc.*) v. Acrișor. Acruț. **2** (*biol.; pop.; despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) v. Amestecat. Corcit. Încrucișat. **3** (*reg.; despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) v. Amestecat. Diferit. Eterogen. Felurit. Împestrițat. Mixt. Pestriț. Variat. **4** (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriț.

mistricióI, -oăie adj. (*reg.*) **1** (*biol.; despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) v. Amestecat. Corcit. Încrucișat. **2** (*despre obiecte, culori*) v. Pestriț. **3** (*despre mărimi, dimensiuni, valori etc.*) v. Mijlociu. Potrivit.

mistricít, -ă adj. (*bot.; reg.; despre plante, arbori fructiferi etc.*) v. Pădureț. Sălbatic.

mistríe s.f. **1** (*constr.; în zidărie*) ‹reg.› lingură, lingură de netezit, lingură dreaptă, linguriță, lipitoare (v. *lipitor*), lopată, lopată de lipit, lopată de maltăr, lopată de măltărit, lopăcioară, lopățică, lopățică de văcăluit, lucitor, maia[3], maian, mala, mălaucă, palmă, rabașcă, șimitău, teslă, ‹înv.› maian. *Cu mistria se aruncă și se întinde mortarul pe zid.* **2** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

mistrițá vb. I. tr. (*biol.; reg.; compl. indică rase de animale*) v. Încrucișa.

mistrițát, -ă adj. (*biol.; reg.; despre plante sau animale din specii, soiuri ori rase diferite*) v. Amestecat. Corcit. Încrucișat.

mistuí vb. IV. **I 1** tr. (*fiziol.; despre organele digestive sau, p. ext., despre ființe; compl. indică alimente introduse în organism*) a digera, ‹astăzi rar› a elabora, ‹pop. și fam.› a râșni, ‹pop.› a măcina, ‹înv.› a honipsi, a omesti. *Stomacul ei nu mistuie bine mâncarea.* **2** tr. fig. (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) a suferi, a suporta, ‹fig.› a accepta, a înghiți, ‹fig.; înv.› a honipsi. *Nu poate mistui oamenii vulgari.* **3** refl. fig. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se pârjoli, a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se mistuie în tăcere.* **4** tr. fig. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl mistuie situația în care se află.* **II 1** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a arde, a consuma[2], a distruge, a nimici, a topi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fig.› a devora, a înghiți. *Flăcările au mistuit toate bunurile din apartament.* **2** refl. (*despre lemne, lumânări etc.*) a se trece, ‹fig.› a se topi. *Lemnele s-au mistuit repede în sobă.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) a (se) ascunde, ‹fig.› a (se) obnubila, a (se) topi. *De frica invadatorilor, oamenii se mistuiau în păduri.* **2** refl. a dispărea, a se pierde, a pieri, ‹fig.› a se afunda, a se scufunda, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei se mistuie în noapte.* **3** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Mistuie banii prin baruri și discoteci.* **4** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹fig.› a adormi, a apune, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni. *Eminescu s-a mistuit în 1889, după o boală grea.* **IV** (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din", „de la"*) v. Salva. Scăpa. **2** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. care indică situații, stări etc. în care se află cineva*) v. Salva. Scăpa. Scoate.

mistuiálă s.f. (*fiziol.; rar*) v. Digerare. Digestie. Mistuire.

mistuíre s.f. **1** (*fiziol.*) digerare, digestie, ‹rar› mistuială, pepsie, stomac, ‹înv.› elaborație, omestitură. *Există o gamă de alimente a căror mistuire se face cu greutate.* **2** ardere, distrugere, nimicire, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Un incendiu a provocat mistuirea bunurilor din apartament.*

mistuít, -ă adj. (*fiziol.; despre alimente introduse în organism*) digerat. *O parte din alimentele mistuite sunt asimilate de organism.*

mistuitór, -oáre adj. **I 1** distrugător, nimicitor, pustiitor. *Un incendiu mistuitor a izbucnit într-un cartier al orașului.* **2** fig. (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ‹fig.› devorant, devorator, nesățios. *Dragostea pentru ea este mistuitoare.* **3** fig. (*despre idei, gânduri etc.*) chinuitor, obsedant, torturant, ‹fig.› omorâtor, tiranic. *De câteva zile o macină un gând mistuitor.* **II** (*înv.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.

mișárcă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

mișcă vb. I. **I 1** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) a se deplasa, a merge, a umbla, ‹pop.› a se purta, ‹înv. și reg.› a păsa[2], ‹reg.› a pohodi, ‹înv.› a deștinde. *Bolnavul s-a dat jos din pat și a început să se miște prin cameră.* **2** refl., intr. (*despre ființe*) ‹înv.› a sălta. *Fătul a început să se miște în uterul mamei.* **3** refl. (*despre oameni, vehicule etc.; cu determ. locale sau modale*) a circula, a se deplasa, a merge, a umbla. *Se mișcă prin oraș doar pe jos.* **4** tr. (*despre corpuri, mase în mișcare etc.; compl. indică materiale, obiecte etc.*) a acționa, a antrena, ‹înv. și pop.› a trage. *Torenții mișcă la vale copacii smulși de furtună.* **5** tr. (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, utilaje etc.*) a acționa, a antrena, a deplasa. *Angrenajul de roți mișcă cureaua ventilatorului.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clătina, a (se) clinti, a (se) deplasa, a (se) muta, a (se) urni, ‹înv. și pop.› a (se) sminti, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâșca. *Cu multă greutate a reușit să miște dulapul din locul lui.* **7** tr. (*compl. indică obiecte*) a deplasa, a muta, a plimba. *A mișcat fotoliul prin toată camera până i-a găsit locul potrivit.* **8** refl. (*geol.; despre terenuri, zone etc.*) a aluneca, a se deplasa, a luneca, a se porni. *Pământul s-a mișcat din cauza ploilor abundente.* **9** intr., refl. (*despre obiecte*) a (se) clătina, ‹înv. și pop.› a (se) muta. *Nu bate vântul și nu se mișcă nicio frunză.* **10** refl. (*despre nori*) a se deplasa, ‹pop.› a umbla. *Din cauza vântului puternic, norii se mișcă rapid.* **11** intr. (*pesc.; despre undițe*) a zvâcni, ‹reg.› a țicni. *Când peștele mușcă din momeală, undița mișcă.* **12** refl. (*despre mușchii feței*) a tresări, a zvâcni. *Niciun mușchi al feței nu i se mișcă când minte.* **13** refl. (*despre obiecte*) a juca. *Inelul i se mișcă pe deget.* **14** refl. (*despre oameni*) a se afla, a fi, a se găsi, ‹fig.; fam.› a se învârti. *Tânărul nu aparține mediului în care se mișcă prietena lui.* **15** refl. (*mai ales fig.; despre colectivități, grupuri*) a se agita, a se răscula, a se răzvrăti, a se revolta, a se ridica, a se tulbura, ‹înv. și pop.› a se semeți, ‹pop.› a se scula, ‹înv. și reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oțârî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriți, a se răzvesti, a se rebela, a se rocoși, a se zavergisi. *Salariații se mișcă din cauza reducerilor de personal.* **16** refl. (*pop.; despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) v. Duce[2]. Ieși. Merge. Pleca. **17** refl. (*fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Dezmorți. **II** fig. **1** tr. a face, a întreprinde, a lucra. *Nu mișcă nimic pentru a promova profesional.* **2** intr. (*despre ființe*) a trăi, a viețui. *Medicul a constatat că accidentatul mișcă.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoar-*

cerii tatălui de la război i-a mișcat pe toți. **4** intr., refl. (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) a propăși, a prospera, ‹fig.› a înflori, ‹fig.; pop.› a mărgări. *După recesiune, unele societăți economice au început să se miște. Artele și științele s-au mișcat în epoca umanistă.* **5** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Împinge. Îndemna. Stimula. **6** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Descurca. Orienta.

mișcáre s.f. **I 1** deplasare, mergere, mers, umblet, ‹rar› ambulație, mergătură, ‹pop.› umblătură, ‹înv.› deplasament, marș, merset. *Mișcarea pe jos după masă este recomandată de medic.* **2** circulație, deplasare. *Viteza de mișcare a metroului este mare.* **3** circulație. *Pe străzile orașului este o mare mișcare de mașini, biciclete și tramvaie.* **4 *mișcare migratorie*** = migrație. *Mișcarea migratorie este deplasarea unor persoane dintr-o localitate în alta sau dintr-o țară în alta.* **5 *mișcare liniară*** = mișcare rectilinie; ***mișcare rectilinie*** = mișcare liniară. *Mișcarea liniară sau rectilinie are loc în linie dreaptă.* **6** (*astron.*) ***mișcare diurnă*** = rotație diurnă. *Mișcarea diurnă este mișcarea aparentă de rotație a sferei cerești, în jurul axei polilor, care durează o zi siderală.* **7** (*geofiz.*) ***mișcare seismică*** = ***mișcare telurică*** = cutremur, seism, ‹pop. și fam.› zguduială, zguduire, zguduitură, ‹înv. și reg.› tremur, ‹reg.› tremurare, ‹înv.› scuturătură, tremurat[1]. *O mișcare seismică produce întotdeauna panică în rândul populației.* **8** (*fiz.*) ***mișcare perpetuă*** = perpetuum mobile. *Mișcarea perpetuă este funcționarea unui sistem fizic imaginar care, odată pornit, nu s-ar mai opri niciodată;* (*înv.*) ***mișcare virtuală*** v. Deplasarea virtuală. **9** (*fiziol.*) ***mișcare peristaltică*** = peristaltism, ‹înv.› mișcare strângătoare, motiv peristaltic. *Mișcarea peristaltică este mișcarea de contracție și de relaxare a musculaturii stomacului și a intestinului;* (*înv.*) ***mișcare strângătoare*** v. Mișcare peristaltică. Peristaltism. **10** (*biol.*) circulație, curgere, deplasare. *Mișcarea sângelui în sistemul cardiovascular este determinată în special de contracțiile inimii.* **11** clătinare, clătinat[1], clintire, deplasare, mutare, urnire, ‹înv. și reg.› clătire. *Mișcarea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.* **12** clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1]. *Mișcarea crengilor copacilor este violentă în timpul vijeliei.* **13** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, pas[2], pășire, pășit, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2]. *Îl recunoaște după mișcare.* **14** gest. *Din mișcările lui disperate și-a dat seama că se află în mare dificultate.* **15** (*fiziol.*) bătaie, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau mișcările inimii.* **16** (*muz.*) movimento, tempo, ‹înv.› moviment. *Mișcarea este viteza cu care se interpretează o compoziție muzicală.* **17** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs mișcarea mulțimii adunate în piață.* **18** (*fam.*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă. **19** (*fam.*) v. Act[1]. Acțiune. Faptă. **II 1** acțiune, curent. *Sindicatul a avut inițiativa unei mișcări revendicative.* **2** (*polit.*) ***mișcare sindicală*** = sindicalism. *Mișcarea sindicală este sistemul de organizare a angajaților în sindicate.* **3** ‹înv.› moviment. *Mișcarea ecumenică urmărește unificarea tuturor bisericilor creștine, respectându-se autonomia lor.* **III** fig. **1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire. *Societatea omenească este în continuă mișcare.* **2** agitație, frământare, tulburare, vâlvă, zarvă, ‹fig.› răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare mișcare.* **3** afectare, emoționare, impresionare, înduioșare, tulburare, ‹fig.› pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, mișcarea oamenilor a fost puternică.* **4** ‹fig.› dinamism. *Discursul său a plăcut pentru că a fost plin de mișcare.* **5** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹fig.› inspirație, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost mișcare pentru tot ce a făcut în viață.*

mișcát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) afectat[1], emoționat, impresionat, înduioșat, tulburat, ‹fig.› atins, înmuiat, muiat, tușat. *Mișcată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.*

mișcăciúne s.f. (*înv.*) v. Mobilitate.

mișcătór, -oáre adj., adv., s.m. pl. **I** adj. **1** instabil, mobil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt mișcătoare.* **2** fig. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹fig.› pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost mișcătoare.* **3** fig. (*mai ales despre locuri aglomerate sau despre imaginea lor*) ‹fig.› dinamic, ‹fig.; rar› dinamist. *Strada se prezintă ca un tablou mișcător.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) mobil, mobile. **III** s.m. pl. (*entom.; arg.*) v. Păduchi (v. *păduche*).

mișcóce s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

mișcói s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

mișcotéi s.m. pl. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

mișcul s.m. (*bot.; reg.*) v. Moșmon (*Mespilus germanica*).

mișculánță s.f. (*reg.*) **1** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Vicleniе. Vicleșug. Vulpenie.

mișculáție s.f. (*fam.*) v. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

mișculă s.f. (*bot.; reg.*) v. Moșmoană.

mișél, -eá adj., s.m., s.f. **1** adj. s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om mișel.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai mișele manipulări.* **3** adj. s.m., s.f. (*pop.*) v. Fricos. Laș. Poltron. **4** adj. s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”; înv. și reg.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **5** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Cerșetor. Milog. **6** adj. (*precedă subst. determ.; înv.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **7** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **8** adj. (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; înv.; mai ales despre fața oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscățiv. **9** adj., s.m., s.f. (*med.; înv.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **10** adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **11** adj. s.m., s.f. (*med.; înv.*) v. Lepros. **12** adj. (*înv.; despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) v. Deplorabil. Jalnic. Lamentabil. Mizer. Mizerabil. Nenorocit. Prăpădit. **13** s.m., s.f. (*înv.*) v. Supus.

mișelătáte s.f. (*înv.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **3** v. Maledicție. Nefericire. Nenoroc. Nenorocire.

mișelésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2].

mișelește adv. (*modal*) **1** infam, netrebnic, ticăloșește. *S-a purtat mișelește cu ea.* **2** (*înv.*) v. Modest. Sărăcăcios. Simplu.

mișeii vb. IV. **1** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **2** intr., refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora.

mișelíe s.f. **1** abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, scelerateță, sceleratție, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice mișelie.* **2** (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie. **3** (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

mișelíre s.f. (*înv.*) v. Sărăcire. Scăpătare.

mișelós, -oásă adj. (*precedă subst. determ.; înv.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

mișină s.f. **1** (*anat.; la dinții cailor și ai altor animale erbivore*) ‹reg.› butură, cupă[1], mursă, muscă, negreață. *Mișina este o mică scobitură pe suprafața dinților.* **2** (*la cai*) ‹reg.› grăunte, muscă, negreață, pui[1], studeniță. *Mișina este suprafața neagră din cornetul dentar.* **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **4** (*reg.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

mișmáș s.n. (*fam.*) **1** v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură. **2** v. Afacere. Speculație. **3** v. Șprit[1].

mișto adj. invar., s.n. (*fam.*) **I** adj. **1** (*despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **2** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros. **3** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Bun. Izbutit. Reușit. Valoros. **4** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **5** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) v. Ademenitor. Atrăgător. Excitant. Excitator. Ispititor. Îmbietor. Seducător. Sexy. Tentant. **6** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **II** s.n. **1** v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Derizione. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea. **2** v. Butadă. Ironie. Persiflare. Zeflemea.

mișтocár, -ă adj. (*fam.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Ironic. Persiflant. Persiflator. Zeflemist. Zeflemitor. **2** (*despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **3** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

miștocăreálă s.f. (*fam.*) v. Ironizare. Persiflare. Zeflemisire.

miștocăreásca s.f. (*art.; lingv.; fam.*) v. Argou.

miștocărește adv. (*modal; fam.*) v. Ironic. Zeflemitor.

miștocări vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ironiza. Persifla. Zeflemisi.

miștocăríe s.f. (*fam.*) v. Ironizare. Persiflare. Zeflemisire.

mișuí vb. IV. intr. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea mișuie încoace și încolo.*

mișuiálă s.f. agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs mișuiala mulțimii adunate în piață.*

mișún s.m. (*zool.; reg.*) v. Hamster. Hârciog (*Cricetus cricetus*).

mișunà vb. I. intr. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a roi[2], a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, ‹înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese.

mișunáre s.f. agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare.

mișúnea s.f. (*art.; lingv.; fam.*) v. Argou.

mișunéală s.f. agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare.

mit s.n. **I 1** (*lit.*) basm, poveste, povestire. *Copiilor le plac foarte mult miturile.* **2** fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, utopie, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște mituri.* **II** fig. afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale mitului. Miturile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.*

mitán s.n. (*sport; rar*) v. Half-time. Manșă. Repriză.

mitár s.m. (*înv.*) v. Vameș.

mitárcă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*). **2** ***mitarcă-grasă*** v. Pitarcă (*Boletus scaber*).

mitárnic, -ă s.m., adj. (*înv.*) **I** s.m. **1** v. Vameș. **2** (*fin.*) v. Cămătar. Speculant. **II** adj. (*despre oameni*) v. Coruptibil. Venal. Viciabil.

mitárniță s.f. (*înv.*) v. Vamă.

mítă s.f. **1** ‹pop. și fam.› drept, ‹fam.› peșcheș, șpagă, șperț, șperțărie, ‹fam.; glum.› injecție, ‹fam.; deprec.› atenție, plocon, ‹reg.› ademană, ‹înv.› mâzdă, mituială, plocon, rușfet, ‹eufem.› dar[2], ‹arg.› mangă, uium. *A fost arestat pentru că a luat mită.* **2** (*fin.; înv. și reg.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent.

mitcăl s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Percalină.

míte conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; înv.; adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) v. Dar[1].

mithraist, -ă [mitra'ist] adj., s.m., s.f. (*relig.; în Antic.*) mithriac. *Religia mithraistă se baza pe cultul zeului persan Mithra, zeu al luminii și al adevărului.*

mithriac, -ă [mitri'ak] adj., s.m., s.f. (*relig.; în Antic.*) mithraist.

mític, -ă adj. (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fabulos, fantastic, legendar, miraculos, nepământesc, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj mitic. Este înzestrat cu o forță mitică.*

miticésc, -eáscă adj. (*fam.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.

mitifică vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) a mitiza, a mitologiza. *Și-a mitificat mama.*

mitificáre s.f. mitizare. *Mitificarea mamei a început încă din adolescență.*
mitificát, -ă adj. (*despre ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) mitizat, mitologizat.
mitilitoxínă s.f. (*chim.*) saxitoxină. *Mitilitoxina este o neurotoxină foarte puternică, extrasă din unele microorganisme flagelate marine.*
mititél, -eá adj., s.m. **I** adj. (*despre ființe, obiecte etc.*) micuț, mititică, ‹pop.› micșor, micșorel, micșorică, micutel, micuțel, micuțică, ‹reg.› michiț, mititioc, ‹fran.› mignon. *Copiilor mititei trebuie să li se dea multă dragoste și atenție. Îi plac bibelourile mititele.* **II** s.m. **1** (*culin.*) mic. *Au fost la restaurant și au mâncat mititei.* **2** (*art. **mititelul**; pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor. **3** (*anat.; glum.* sau *iron.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
mititícă adj., s.f. **1** adj. (*despre ființe, obiecte etc.*) micuță (v. *micuț*), mititea (v. *mititel*), ‹pop.› micșoară (v. *micșor*), micșorea (v. *micșorel*), micșorică, micutea (v. *micutel*), micuțea (v. *micuțel*), micuțică, ‹reg.› michiță (v. *michiț*), mititioacă (v. *mititioc*). **2** s.f. (*art. **mititica**; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
mititióc, -oácă adj. (*reg.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Micuț. Mititel. Mititică.
mitizá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) a mitifica, a mitologiza.
mitizáre s.f. mitificare.
mitizát, -ă adj. (*despre ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) mitificat, mitologizat.
mitocán s.m., adj. **I** s.m. **1** bădăran, grobian, grosier, grosolan, mârlan[1], mojic, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mârlănoi, mocârțan, mocofan, modârlan, țopârcă, țopârlan, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocănete, mocodan, modârlă, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtan, ‹arg.› gherțoi, martalog, momârlan. *Mitocanii sunt evitați de oamenii de bun-simț.* **2** (*înv.*) v. Mahalagiu. **II** adj. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om mitocan, fără educație și cultură.*
mitocáncă s.f. bădărană (v. *bădăran*), bădărancă, grobiană (v. *grobian*), grobiancă, grosolană (v. *grosolan*), mârlancă, mojică (v. *mojic*), ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mocârță, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlancă, ‹fam.; deprec. sau peior.› mârlă[2], țărancă[1], ‹reg.› năvleagă (v. *năvleg*), ‹reg.; deprec. sau peior.› mocană, mocăniță, modârlă, necunoscătoare (v. *necunoscător*), târlă,‹fig.› necioplită (v. *necioplit*), ‹arg.› martaloagă (v. *martalog*). *Este un specimen de mitocancă parvenită.*
mitocánésc, -eáscă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări mitocănești. A considerat răspunsul lui cam mitocănesc.*
mitocánéște adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat mitocănește cu bătrâna.*
mitocánie s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofânism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Mitocănia este respinsă de oamenii de bun-simț.*
mitocăníme s.f. (*colect.*) mârlănime, mojicime. *În piață se adunase toată mitocănimea orașului.*
mitocánós, -oásă adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc.
mitocóndrie s.f. (*biol.*) condriozom. *Mitocondria este un organit din citoplasmă, care furnizează energia necesară celulei.*
mitocosí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică greșeli, fapte reprobabile etc. ale unei persoane sau lipsuri, nereguli etc.*) v. Mușamaliza. **2** (*compl. indică elemente, lucruri de același fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa. **3** (*compl. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Defecta. Deranja. Deregla. Deteriora. Strica. **4** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.
mitocosít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) v. Amestecat. Împleticit. Încâlcit. Încurcat[2]. **2** (*despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Compromis[2]. Defect. Defectat. Deranjat. Dereglat. Deteriorat. Stricat.
mitogén, -ă adj. (*despre substanțe, agenți etc.*) mitogenic. *Substanțele mitogene provoacă proliferarea anumitor celule și induc mitoza.*
mitogénic, -ă adj. (*despre substanțe, agenți etc.*) mitogen.
mitológ, -ă s.m., s.f. înv.› mitologist. *Mitologii se ocupă cu studiul mitologiei.*
mitologíst, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Mitolog.
mitologizá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) a mitifica, a mitiza.
mitologizát, -ă adj. (*despre ființe, obiecte, aspirații umane, sentimente etc.*) mitificat, mitizat.
mitomaníe s.f. (*psih.*) confabulație, pseudologie. *Mitomania se caracterizează prin tendința unei persoane de a denatura adevărul, de a inventa fapte, întâmplări imaginare.*
mitorlán s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **2** v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **3** v. Popândău (*Citellus citellus*).
mitosí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.
mitóză s.f. (*biol.*) cariochineză, diviziune indirectă. *Mitoza este un proces de multiplicare celulară indirectă, în care are loc apariția cromozomilor.*
mitrál, -ă adj. (*anat.*) uterin. *Sângerările mitrale trebuie să fie un semnal de alarmă pentru orice femeie.*
mitrálie s.f. (*milit.*) ‹înv.› cartace. *Mitralia explodează în aer, imediat după ieșirea din țeavă.*
mitraliéră s.f. (*milit.*) ‹înv.› mitralieză, ‹arg.› cățea. *Mitraliera este o armă automată de calibru mic.*
mitraliéză s.f. (*milit.; înv.*) v. Mitralieră.
mítră s.f. (*anat.*) **1** uter, ‹înv. și pop.› sân, ‹pop.› pântece, ‹înv. și reg.› matcă, ‹reg.› plod, strat, ‹înv.› găoace, lojesnă, mătrice, zgău. *În mitră se dezvoltă fătul.* **2** (*reg.*) v. Placentă. **3** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
mitroácă s.f. (*reg.*) **1** (*pesc.*) v. Baran. Berbec. Vârtej. **2** (*iht.*) v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Gobius kessleri*).
mitrocár s.m. (*iht.; reg.*) v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Gobius kessleri*).
mitropolíe[1] s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) ‹înv.› vlădicie. *Mitropolia se află în subordinea patriarhiei.*
mitropolíe[2] s.f. (*înv.*) **1** v. Capitală. **2** v. Metropolă.
mitropolicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Mitropolitan.

mitropolít s.m. **I** (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) **1** ‹înv.› exarh, vlădică. *Mitropolitul are un rang inferior patriarhului.* **2** (*înv.*) ***mitropolit primat*** v. Patriarh. **II** (*ornit.; glum.*) v. Dropioi.

mitropolitán, -ă adj. (*bis.*) ‹înv.› mitropolicesc. *Palatul mitropolitan este o clădire impunătoare.*

mitroşí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de acelaşi fel puse ori aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

mituí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a corupe, a plăti, ‹fam.› a sfânţui, ‹fam.› a şpăgui, a şperţui, ‹fam.; glum.› a injecta, ‹fam.; deprec.› a atenţiona, ‹înv.› a mâzdi, ‹fig.› a cumpăra, a unge, ‹fig.; fam.› a mânji. *L-a mituit pe director pentru a fi promovat.*

mituiálă s.f. **1** mituire, ‹fam.› sfânţuială, sfânţuire, şperţ, şperţuială, ‹înv.› ruşfetărie, ‹fig.› ungere. **2** (*concr.; înv.*) v. Mită.

mituíre s.f. mituială, ‹fam.› sfânţuială, sfânţuire, şperţ, şperţuială, ‹înv.› ruşfetărie, ‹fig.› ungere. *Mituirea unei persoane publice este un fapt reprobabil.*

mituít, -ă adj. (*despre oameni*) corupt, plătit[2], ‹fig.› impur, murdar, pătat, ‹fig.; fam.› mânjit. *Este un politician mituit.*

mituitór s.m. ‹înv.› mâzdealnic. *Mituitorul a încercat să-i dea funcţionarului public 5 000 de lei.*

míţă s.f. **1** codină, ‹reg.› lână tuşinată, miezură, tuşinătură, tuşineală. *Miţa este lâna de calitate inferioară care se tunde de pe capul, picioarele şi coada oilor.* **2** (*la pl.* ***miţe***) laţe, ‹reg.› loacăne. *Câinele are un pămătuf de miţe în vârful cozii.*

miţorgán s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*). **2** v. Chiţcan-călător. Guzgan. Şobolan. Şobolan-călător. Şobolan-cenuşiu. Şobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*).

miţós, -oásă adj. (*despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecţionate din acestea*) lăţos, lânos, păros, ‹pop. şi fam.› flocos, ‹pop.› viţos, ‹reg.› biţos, străflocos. *Patul este acoperit cu o pătură miţoasă.*

miţuí vb. IV. tr. (*glum.; compl. indică oameni*) v. Părui.

miţuvéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Brânduşă. Brânduşă-albastră. Brânduşă-de-munte. Brânduşă-de-primăvară. Şofran[1]. Şofran-de-primăvară (v. *şofran*[1]) (*Crocus heuffelianus*).

miuón s.m. (*fiz.*) mezon μ. *Miuonul este o particulă elementară din familia leptonilor, cu sarcina electrică egală cu aceea a electronului.*

mixá vb. I. tr. **1** (*compl. indică substanţe, materii, lichide etc.*) a amesteca, a combina, ‹reg.› a potroşi, ‹înv.› a se lega[1], ‹fig.; fam.› a cocteiliza. *A mixat sirop de zmeură cu rom.* **2** (*compl. indică elemente, lucruri de acelaşi fel puse sau aflate împreună*) a amesteca, a împletici, a încâlci, a încurca, ‹fam.› a bramburi, a bulibăşi, a zăpăci, ‹reg.› a bălmăji, a holomoci, a învălătuci, a loloţi, a mătrăcăli, a mitocosi, a mitroşi, ‹înv.› a îngălmăci, a zăminti. *A mixat, din greşeală, firele celor două bobine.*

mixed-grill [mikst'gril] s.n. (*culin.*) grătar mixt. *A comandat chelnerului un mixed-grill.*

mixoblastóm s.n. (*med., med. vet.*) mixosarcom. *Mixoblastomul este un mixom malignizat.*

mixocondróm s.n. (*med., med. vet.*) condromixom. *Mixocondromul este o tumoare mixtă formată din ţesut cartilaginos şi mucos.*

mixosarcóm s.n. (*med., med. vet.*) mixoblastom.

mixoscopíe s.f. (*psih.*) voyeurism. *Mixoscopia este obţinerea plăcerii prin contemplarea raportului sexual întreţinut de alte persoane.*

mixt, míxtă adj. (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, eterogen, felurit, împestriţat, pestriţ, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreţ, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conţine elemente arhitectonice mixte.*

mixtúră s.f. **1** amestec, amestecătură, combinare, combinaţie, melanj, ‹rar› sinteză. *A făcut o salată dintr-o mixtură de cruditáţi.* **2** amestecătură, încâlceală, încâlcire, încâlcitură, încurcătură, ‹fam.› bălmăjeală, mişmaş, talmeş-balmeş, ‹pop. şi fam.› terci, ‹reg.› încurcală, ‹înv.› îngălmăceală, zăminteală, zăminti-tură, ‹fig.; fam.› îmbârligătură. *Firele erau într-o mixtură de nedescris.*

mizá vb. I. tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) **1** (*la unele j. de noroc*) a juca, a ponta[1], ‹înv.› a pontarisi, a puncta. *La această rundă a mizat o sumă foarte mare. În final de joc, mizează pe o carte.* **2** fig. a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹fig.› a se rezema, a se susţine, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării mizează pe date concrete.*

míză s.f. fig. ‹fig.; fam.› pot. *Miza afacerii a fost uriaşă.*

mizér, -ă adj. **I 1** (*despre aşezări, regiuni, ţări etc.*) mizerabil, prăpădit, sărac, sărăcăcios, ‹rar› slăbuţ, ‹pop. şi fam.› puchinos, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› sărman. *Trăieşte într-un sat mizer de munte.* **2** (*mai ales despre interioare*) mizerabil, sărac, sărăcăcios, umil, ‹rar› meschin, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› mizericos, sărăcesc. *În camera ei mizeră era o dezordine de nedescris.* **3** (*în opoz. cu „bogat”; despre oameni*) neajutorat, necăjit, nevoiaş, sărac, sărman, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. şi pop.› lipsit, neajuns[2], neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. şi fam.› nepricopsit, ‹pop. şi fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărăştean, ‹înv. şi reg.› mişel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaş, calindroi, misăricios, oarfăn, obielos, pământit, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol[2], răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deşert. *A ajuns bătrân şi mizer.* **4** (*despre starea, situaţia, mediul în care se află o fiinţă, un lucru etc.*) deplorabil, jalnic, lamentabil, mizerabil, nenorocit, prăpădit, ‹înv. şi reg.› ticălos, ‹înv.› mişel, netrebnic. *Unii oameni au o existenţă mizeră.* **5** (*despre viaţă, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenţei lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizerabil, necăjit, prost, rău, ‹înv. şi pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă mizeră.* **6** (*despre fenomene meteorologice*) mizerabil, păcătos, rău, urât[2], ‹fig.› ticălos. *De câteva zile este o ploaie mizeră, care nu mai încetează.* **7** (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizerabil, ‹fig.› aspru, câinesc, câinos, dur, ‹fig.; rar› riguros. *Vremea e mizeră, uneori, la munte.* **II** (*precedă subst. determ.; rar; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire şi înţelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaş. Sărac. Sărman.

mizerábil, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârşav, mişel, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. şi pop.› eretic, nebun, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiţă, ‹înv. şi reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaş, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoţ, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutăţit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop şi fam.; deprec.› lighioană, şobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om mizerabil.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mişelesc, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai mizerabile manipulări.* **3** adj. (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) inferior, ordinar, prost, rău, ‹înv.› grumb, prostac, prostatic, ‹peior.› second-hand, ‹arg.› scremut[2]. *A cumpărat un vin mizerabil.* **4** adj. (*despre aşezări, regiuni, ţări etc.*) mizer, prăpădit, sărac, sărăcăcios, ‹rar› slăbuţ, ‹pop. şi fam.› puchinos, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› sărman. **5** adj. (*mai ales despre interioare*) mizer, sărac, sărăcăcios, umil, ‹rar› meschin, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› mizericos, sărăcesc. **6** adj. (*despre fenomene meteorologice*) mizer, păcătos, rău, urât[2], ‹fig.› ticălos. **7** adj. (*despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) greu, mizer, ‹fig.› aspru, câinesc, câinos, dur, ‹fig.; rar› riguros. **8** adj. (*despre starea, situaţia, mediul în care se află o fiinţă, un lucru etc.*) deplorabil, jalnic, lamentabil, mizer, nenorocit, prăpădit, ‹înv. şi reg.› ticălos, ‹înv.› mişel, netrebnic. **9** adj. (*despre viaţă, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenţei lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, necăjit, prost, rău, ‹înv. şi pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. **10** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Deplorabil. Jalnic. Lamentabil.

mizeráţie s.f. (*livr.; mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simţi”*) v. Îndurare. Milă. Milostivire.

mizericórdie s.f. (*livr.; mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simţi”*) v. Îndurare. Milă. Milostivire.

mizericordiós, -oásă adj. (*relig. creştină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui*

Dumnezeu) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.
mizérie s.f. **I 1** lipsă, nevoie, penurie, privațiune, sărăcie, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› caliceală, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› niștotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], sușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizeräciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, a fost o mare mizerie în țară.* **2** sărăcie, ‹înv. și pop.› urgie, ‹pop.› scăpătare, ‹înv. și reg.› ticală, ‹înv.› scăpăciune, scăpătăciune. *Toată viața a trăit în mizerie.* **3** (*mai ales la pl.* ***mizerii***) ananghie, greutate, încercare, necaz, nevoie, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe mizerii în cursul vieții.* **4** (*mai ales la pl.* ***mizerii***) necaz, neplăcere, supărare, ‹înv. și pop.› price, ‹înv. și reg.› dârvală, ‹reg.› but[3], hâcă, sagnă, ‹înv.› sablaznă, scădere, siclet. *Ferice de acei care sunt feriți de mizerii!* **5** (*fam.; deprec.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fam.; deprec.› fleac. *Și-a cumpărat o mizerie de mașină.* **II** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› cocină. *Locuiește într-o mizerie.*
mizerós, -oásă adj. (*precedă subst. determ.; înv.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
mlácă s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
mlaci subst. pl. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Puroi. **2** (*fiziol.*) v. Mucozitate. **3** (*fiziol.*) v. Expectorație. Flegmă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută. **4** (*fiziol.*) v. Bale. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă.
mládă s.f. (*bot.*) **1** lăstar[1], mlădiță, pui[1], rejeton, smicea, telom, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, mlăzi sau bulbi.* **2** (*colect.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, lăstăriș, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-o mladă sare o căprioară.* **3** (*pop.*) v. Mlajă. **4** (*reg.*) ***mladă-de-struguri*** = ***mladă-de-vie*** v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*).
mlájă s.f. (*bot.*) **1** *Salix fragilis*; răchita-cea-fragedă (v. *răchită*), răchită, răchită-albă, răchită-verde, ‹reg.› lozie, plesnitoare, salcă[2], salcie, salcie-fragedă, salcie-plesnitoare, sălcică, sălcioară. **2** *Salix viminalis*; răchită, răchită-albă, răchită-de-împletit, răchită-de-mlajă, răchită-mlajă, răchițică, răchițică-albă, răchițică-mlajă, salcie, salcie-americană, salcie-de-mlaje, salcie-roșie, salcie-vânjoasă, ‹reg.› lozie, răchiteață. **3** *Salix purpurea*; răchită-roșie, ‹reg.› lozie, răchițică, salcie, salcie-neagră, salcie-purpurie, salcie-roșie. **4** *Salix incana*; răchită-albă, ‹reg.› salcie, salcie-albicioasă. **5** ‹pop.› mladă.
mláșniță s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
mláștină s.f. (*geomorf., hidrol.*) **1** băltoacă, lăcoviște, mocirlă, smârc, ‹pop.› rovină, ‹înv. și reg.› hățiș, lagună, ‹reg.› bahnă, bahniță, balhui, bară, băhniș, bălăștioagă, băltac, băltiș, bâlc, bulătău, bulhac, corvoseală, dâlbă, mărghilă, mlacă, mlașniță, molastină, ploștină, rât[2], smârdie, stârmină, șaltău, tălbăriță, tău[1], ‹înv.› batac, băltină, bent, paludă, piștelniță. *La marginea satului este o mlaștină plină de papură și stuf.* **2** ***mlaștină oligotrofă*** = molhaș, tinov. *În mlaștinile oligotrofe cresc plante de baltă.*
mlat s.n. (*reg.*) **1** (*culin.*) v. Terci. **2** v. Cocă[1]. Lipici. Pap.
mlăcíu, -íe adj. (*reg.; mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2].
mlăcós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.
mlădiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales corpul oamenilor sau al unor animale*) a (se) clătina, a (se) legăna, ‹rar› a se înmlădia, ‹pop. și fam.› a se îngâna. *Corpul i se mlădiază ușor la fiecare pas.* **2** tr. (*compl. indică vocea, sunete, acorduri muzicale etc.*) a modula. *Își mlădiază vocea.* **3** refl. (*rar; mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) v. Încolăci. Șerpui. Undui. **II** fig. **1** refl. (*rar; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Aclimatiza. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui. **2** refl., tr. (*înv.; compl. sau sub. indică lemn, marmură etc.*) v. Modela. Sculpta.
mlădiát, -ă adj. **1** (*muz.; despre sunete, note, acorduri muzicale etc.*) modulat, ‹înv.› diastematic. *Sunetele mlădiate îi încântă auzul.* **2** (*rar; despre pași, mers, mișcări*) v. Elastic. Elegant. Grațios. Mlădios. Mlădiu. Suplu. Zvelt.
mlădiére s.f. **I 1** elasticitate, flexibilitate, suplețe, ‹rar› înmlădiere, ‹înv.› încovoiciune, vânj. *Ciupește corzile chitarei pentru a le încerca mlădierea.* **2** elasticitate, grație, suplețe, zveltețe, ‹rar› înmlădiere. *Mlădierea mersului tinerei încântă privirea.* **3** legănare, ‹pop.› legănătură. *Dansa un menuet melancolic, cu mlădieri line.* **4** inflexiune, intonare, intonație, modulare, modulație, ton[2], tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are mlădieri foarte plăcute.* **II** fig. **1** adaptabilitate, ‹fig.› flexibilitate, maleabilitate, ‹fig.; rar› fluiditate. *Mlădierea vietăților la condiții noi de viață este o caracteristică importantă a lor.* **2** (*rar*) v. Cizelare. Cultivare. Rafinare. Stilare. Subțiere. Șlefuire.
mlădiós, -oásă adj. **I 1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, flexibil, lax, mlădiu, moale, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa mlădioasă.* **2** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, grațios, mlădiu, suplu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași mlădioși.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, adaptabil, ‹fig.› elastic, flexibil, maleabil, suplu. *Fiind un om mlădios, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.* **2** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹fig.› dulce, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea mlădioasă a râului.* **3** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹fig.› colorat[2], ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este mlădios. Folosește metafore mlădioase.*
mlădíță s.f. **I 1** (*bot.*) lăstar[1], mladă, pui[1], rejeton, smicea, telom, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. **2** (*pom.; reg.*) v. Altoi[1]. Epibiont. **3** (*pom.; reg.*) v. Pom nealtoit. Pom rău. Pom sălbatic. Portaltoi. **II** fig. coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› lăstar[1], os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este mlădiță a unei cunoscute familii princiare.*
mlădíu, -íe adj. **1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, flexibil, lax, mlădios, moale, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. **2** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, grațios, mlădios, suplu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. **3** (*înv. și reg.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Crud. Fraged. Tânăr.
mlădoácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.
mlăștinós, -oásă adj. **1** (*despre pământ, locuri etc.*) băltos, mocirlos, smârcos, ‹livr.› paludos, ‹rar› lăcoviștit, ‹pop.› rovinos, ‹reg.› băhnos, mărghilos, mârvinos, mlăcos, moinos, moiștos, ploșinos, ploștinos, râtos[1], smârdios, ‹înv.› lăcos. *Pământul de lângă râu este mlăștinos.* **2** (*despre terenuri, drumuri etc.*) mâlos, mocirlos, nămolos, noroios, ‹rar› smârcos, ‹înv. și pop.› tinos, ‹reg.› glodos, gloduros, hleios, mociros. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas mlăștinoase.*
mlătíș s.n. (*agric.; înv.*) v. Îmblătire. Îmblătit.
mleascăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.
mlecí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.
mlécin s.m. (*bot.*) **1** *Mulgedium alpinum*; ‹reg.› lăptuca-oii (v. *lăptucă*). **2** *Cicerbita alpina*; susai-de-munte (v. *susai*[1]).
mlecít, -ă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Amănunțit[2]. Concasat. Fărâmițat[2]. Mărunțit[2]. Sfărâmat. Zdrobit.
mnémă s.f. (*psih.*) engramă. *Mnema reprezintă urma lăsată de un excitant în sistemul nervos central.*
mnemónic, -ă adj., s.f. (*rar*) **1** adj. v. Mnemotehnic. **2** s.f. v. Mnemotehnică (v. *mnemotehnic*). Mnemotehnie.
mnemotéhnic, -ă adj., s.f. **1** adj. ‹rar› mnemonic. *Prin cercetări experimentale se evaluează eficacitatea metodelor mnemotehnice.* **2** s.f. mnemotehnie, ‹rar› mnemonică (v. *mnemonic*). *Mnemotehnica este un ansamblu de procedee*

care înlesnesc memorarea și reproducerea unor cunoștințe, pe baza unor asociații dirijate.
mnemotehníe s.f. mnemotehnică (v. *mnemotehnic*), ‹rar› mnemonică (v. *mnemonic*).
moa s.m. (*paleon.*) dinornis. *Moa este o pasăre fosilă, asemănătoare cu struțul, dar de două ori mai mare, care trăia în Noua Zeelandă.*
moácă s.f. v. **I 1** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** (*anat.; reg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **3** (*anat.; arg.*) v. Cap. **4** (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **II** (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Mormoloc. **2** (*iht.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).
moácră adj. (*în opoz. cu „moale"; reg.; despre fructe*) v. Pietroasă (v. *pietros*). Tare.
moále adj., s.n. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „tare", „dur"; despre materii, materiale etc.*) ‹reg.› molojânos, ‹înv.› molâu. *Ceara se topește repede, deoarece este o materie moale.* **2** (*în opoz. cu „dens", „compact"; despre pământ, zăpadă etc.*) afânat, înfoiat, poros, pufos, rar, ‹rar› pufăit[2], ‹pop.› țărânos, ‹înv. și reg.› ușor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine moale.* **3** (*despre covoare, iarbă, fân etc.*) ‹rar› molatic, scufundos. *În camere are covoare persane moi. Calcă desculț pe iarba moale.* **4** (*despre alimente, în special despre preparate de patiserie*) proaspăt, ‹pop.› molicel, molicică, ‹reg.› puhav. *Gogoșile coapte în ulei se păstrează moi.* **5** (*despre aluaturi*) fraged. *A făcut un aluat moale pentru plăcintă.* **6** (*despre carnea preparată*) fraged, ‹reg.› puhav. *Îi place friptura moale, nu cea foarte rumenită.* **7** (*despre mâncăruri, sosuri*) apos, inconsistent, neconsistent, subțire, ‹fam.› lung, ‹reg.› molicel, molicică. *Ciulamaua este cam moale.* **8** (*despre icre*) neconservat, proaspăt. *Ca aperitiv, a pregătit o salată de icre moi.* **9** (*despre fructe și legume*) mustos, suculent, zemos, ‹reg.› molicel, molicică. *Îi plac perele moi.* **10** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, flexibil, lax, mlădios, mlădiu, suplu, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa moale.* **11** (*mai ales despre pământ*) jilav, reavăn, ud, umed, umezit[2], ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este moale de la rouă.* **12** (*reg.; despre lichide*) v. Căldicel. Căldicică. Căldișor. Călduț. Încropit. **II 1** (*despre buze*) fraged, ‹rar› molatic. *Fata are buzele cărnoase și moi.* **2** (*despre părți ale corpului*) flacid, flasc, fleșcăit, puhav, ‹rar› pufoșit, ‹fam.› pufos, ‹înv.› molicios, ‹arg.› iască. *Are mușchii de pe brațe moi. Peste guler îi cade gușa moale.* **3** (*pop.; despre piele*) v. Întins[2]. Neted. **4** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat. **5** fig. (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹fig.› fraged, leșinat[2], ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este moale, predispus mereu la îmbolnăviri.* **III 1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, moale, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*mai ales despre oameni*) calm[2], calmat, liniștit, ‹fig.› destins, relaxat. *I se pare că este prea moale după o așa încordare nervoasă.* **3** (*despre oameni*) bleg, indolent, molatic, molâu, mototol, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; fam.› mălăiet, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos. *Băiatul ei este cam moale pentru armată.* **4** (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, puturos, trândav[2], ‹rar› somnoros, ‹înv. și pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliș, ghiduș, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleț, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduș, zăcaș, zăcător, ‹înv.› molicios, oțios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naspa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea moale.* **5** (*în opoz. cu „violent"; despre ființe*) blajin, blând, bun, domol, neagresiv, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pâșin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine moale.* **6** fig. (*despre oameni*) concesiv, indulgent, îngăduitor, permisiv, răbdător, tolerant. *Este o persoană mult prea moale cu cei care greșesc.* **7** fig. (*despre oameni*) influențabil, ‹fig.› slab, ‹fig.; pop. și fam.› oftic. *Nu poate lua decizii ferme pentru că este o persoană moale.* **IV 1** (*în opoz. cu „aspru"; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) catifelat, mătăsos, neted, ‹rar› catifelin, luciu[2], lunecos, suplu, ‹fig.› molatic. *Stofa este moale. O cremă bună face pielea moale. Pisica are blana moale.* **2** (*despre lumină*) lin[2], plăcut, ‹fig.› blând, dulce. *Poate citi numai la o lumină moale. Simte căldura razelor moi ale soarelui.* **3** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea moale. De departe se aude freamătul moale al pădurii.* **4** (*despre vreme, momente ale zilei etc.*) lin[2], liniștit, plăcut, ‹înv.› liniștos. *Este o noapte moale de iunie.* **5** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt moale.* **6** (*fon.; în opoz. cu „dur"; despre consoane*) muiat, palatalizat. *În graiurile nordice se vorbește cu labialele moi.* **7** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) greoi, încet, lent, molatic, molâu, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângaci, ‹arg.› martalog. *Moale cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările moi.* **8** fig. (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹fig.› lânced, rotund. *Se îndepărtează cu pas moale.* **9** fig. (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori moi.* **B** s.n. (*art.; anat.; pop.*) ***moalele-capului*** v. Fontanelă; (*reg.*) ***moalele-capului = moalele-frunții = moalele-obrazului*** v. Tâmplă[1].
moángă s.f. (*reg.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*).
moar s.n. (*ind. text.*) ‹grec.; înv.› moarea. *Moarul este o țesătură de mătase sau de bumbac mercerizat care face ape.*
moarát, -ă adj. (*ind. text.; despre țesături sau despre obiecte confecționate din mătase ori din bumbac mercerizat*) ‹rar› moariu. *Are o cravată moarată. Și-a cumpărat o rochie dintr-un material moarat.*
moárá s.f. **I 1** (*tehn.*) ***moară cu tăvălugi*** = colergang. *Moara cu tăvălugi este folosită în industria coloranților.* **2** (*j. de societate*) țintar, ‹reg.› car[2], trișc. *Moara este un joc în care doi adversari mută alternativ, după anumite reguli, piese pe un carton sau pe o tablă cu un desen special.* **3** (*j. de copii; pop.; adesea urmat de determ. „de vânt", „în vânt", „de apă", „pe apă", „în apă"*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **4** (*tehn.; reg.; adesea urmat de determ. „de fierăstrău", „de firez", „de scânduri"*) v. Fierăstrău de munte. Gater. Joagăr. **5** (*agric.; reg.*) v. Batoză. Mașină de treierat. Treierătoare. **6** (*agric.; reg.; adesea urmat de determ. „de vânturat"*) v. Mașină de vânturat. Morișcă. Vânturătoare (v. *vânturător*). **7** (*agric.; reg.; adesea urmat de determ. „de ales", „de vânturat"*) v. Trior. **8** (*anat.; reg.*) v. Stomac. **9** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **10** (*arg.*) v. Ceas. Ceasornic. **II** fig. (*pop. și fam.; deprec. sau peior.; de obicei urmat de determ. ca „hodorogită", „stricată"*) **1** v. Gură (ca organ al vorbirii). **2** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.
moáre s.f. **I** (*culin.*) **1** (*pop.*) v. Zeamă de varză. **2** (*reg.*) v. Mujdei. **II** fig. (*psih.; pop.*) v. Caracter. Fire. Inimă. Natură. Plămadă. Structură. Suflet. Temperament.
moareá s.f. (*ind. text.; grec.; înv.*) v. Moar.
moaríu, -íe adj. (*ind. text.; rar; despre țesături sau despre obiecte confecționate din mătase ori din bumbac mercerizat*) v. Moarat.
moárte s.f. **I 1** decedare, deces, dispariție, expiere, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.›

concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹flg.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Moartea poetului a provocat durere.* **2** (*în concepțiile relig.*) ‹înv.› neviață, ‹fig.› liniște de veci, liniște eternă, liniște veșnică, odihnă de veci, odihnă veșnică, odihnire, pace, repaus, repaus etern, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ‹fig.; rar› mormânt, pacificare, ‹fig.; înv. și pop.› noapte, repauzare, ‹fig.; înv.› somn etern (v. *somn*[2]). *Moartea este fără sfârșit.* **3** (*med., med. vet.*) ***moarte aparentă*** = letargie, somn letargic (v. *somn*[2]), stare letargică, ‹înv.› letarg. *În timpul morții aparente pacientul este inconștient, imobil și poate răspunde doar la stimuli exteriori puternici;* ***moarte cerebrală*** = comă depășită. *Moartea cerebrală este caracterizată prin abolirea funcțiilor vitale;* ***moarte subită*** = ‹înv.› moarte momentană. *Moartea subită este moartea prin sincopă;* (*înv.*) ***moarte momentană*** v. Moarte subită. **4** (*jur.; adesea determ. prin „de om”*) asasinat[1], crimă, homicid, omor, omorâre, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deșugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viață pentru moarte de om.* **5** (*jur.*) condamnare la moarte, executare, execuție, execuție capitală, pedeapsă capitală, ‹înv.› certarea morții (v. *certare*), pedeapsa morții (v. *pedeapsă*), pierderea capului (v. *pierdere*). *Criminalul a scăpat de moarte în urma unei grațieri.* **6** (*art.* ***Moartea****; în credințe și superstiții; nm. pr.*) ‹pop.; eufem.› Samodiva (v. *samodivă*), ‹fam.; glum.; eufem.› Moțata (v. *moțat*), ‹reg.; eufem.› Despletita (v. *despletit*), Sfânta (v. *sfânt*). *Moartea l-a luat prea repede dintre noi.* **7** (*înv. și reg.*) v. Letalitate. Mortalitate. **8** (*jur.; înv.*) ***moarte vajnică*** v. Omor cu premeditare. **9** (*poetic*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **10** fig. ‹fig.› dispariție. *Prietenia dintre ei nu este supusă morții. Neînțelegerile dintre cei doi acționari au dus la moartea companiei.* **II 1** (*art.; med. vet.; pop.*) ***moartea-găinilor*** v. Cobe. **2** (*med.; înv. și reg.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) v. Epidemie. Molimă. **3** (*art.; anat.; reg.*) ***moartea-cailor = moartea-calului*** v. Tămplă[1]. **4** (*art.; bot.; reg.*) ***moartea-porcilor*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*); ***moartea-stelnițelor*** v. Păduchemiță (*Lepidium ruderale*).

moașă s.f. **1** ‹reg.› babă, baică, nașă de buric (v. *naș*). *Moașa asistă femeile la naștere.* **2** (*înv. și reg.*) v. Bunică. Mamă-mare. **3** (*reg.*) v. Nașă (v. *naș*).

moaște s.f. pl. **1** mumie, ‹reg.› moștină[2]. *Moaștele recent descoperite în Valea Regilor sunt ale unui faraon.* **2** (*relig. creștină*) relicve (v. *relicvă*), ‹rar› vestigii (v. *vestigiu*), ‹înv.› despuieri (v. *despuiere*), rămășițe (v. *rămășiță*[1]). *Moaștele Sfintei Parascheva se găsesc în Catedrala Mitropolitană din Iași.* **3** (*arg.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. Trup.

moață s.f. (*iht.; reg.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).

mobil, -ă adj., s.n., adv. **I** adj. **1** volant. *A vizitat o expoziție mobilă de icoane pe sticlă.* **2** instabil, mișcător, nestatornic, schimbător, variabil, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt mobile.* **II** s.n. **1** cauză, considerent, motiv, pricină, prilej, rațiune, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost mobilul care a declanșat protestul salariaților.* **2** imbold, impuls, impulsie, îndemn, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost mobil pentru tot ce a făcut în viață.* **3** menire, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Mobilul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **III** s.n. (*telec.*) celular, telefon celular, telefon mobil, ‹arg.› crocodil. *Și-a cumpărat un mobil nou.* **IV** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) mișcător, mobile.

mobilă vb. I. tr. (*compl. indică încăperi*) ‹fam.› a aranja. *Și-a mobilat modern livingul.*

mobilament s.n. (*rar*) v. Mobilă. Mobilier.

mobiláre s.f. mobilat[1]. *A terminat mobilarea casei într-o săptămână.*

mobilát[1] s.n. mobilare.

mobilát[2]**, -ă** adj. (*despre încăperi*) ‹fam.› aranjat[2]. *Din toată casa au doar o singură cameră mobilată.*

móbilă s.f. mobilier, ‹rar› mobilament. *A comandat mobila pentru bucătărie la o firmă specializată.*

móbile adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) mișcător, mobil.

mobile banking ['mobail,benkiŋ] subst. (*telec.; engl.*) ‹engl.› telephone banking. *Cu un mobile banking se pot efectua operații bancare prin intermediul telefoniei mobile.*

mobiliáre s.n. pl. (*jur.; înv.*) v. Avere mobilă. Bunuri mobile (v. *bun*). Efecte (v. *efect*).

mobiliér s.n. mobilă, ‹rar› mobilament.

mobilitáte s.f. **I 1** ‹înv.› mișcăciune. *Fluidele au o mare mobilitate.* **2** (*med., med. vet.*) laxitate. *Articulația gleznei copilului are o mobilitate exagerată.* **3** instabilitate, nestatornicie. *Dunele se caracterizează prin mobilitate.* **4** (*fiziol.*) ***mobilitate funcțională*** = labilitate. *Acest fenomen se explică prin marea mobilitate funcțională în capacitatea de adaptare a organismului.* **5** variabilitate, ‹rar› versatilitate. *Mobilitatea piețelor financiare a fost influențată și de factorul politic.* **6** (*mai ales fig.*) degajare, dezinvoltură, firesc, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Mobilitatea ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.* **II** fig. ‹fig.› elasticitate, flexibilitate, suplețe. *O mare calitate umană este judecarea cu mobilitate a faptelor sau a acțiunilor.*

mobiliză vb. I. tr. **1** (*milit.; compl. indică armate*) ‹înv.› a îngloti. *Trupe de intervenție rapidă au fost mobilizate în Pacific.* **2** (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.*) a antrena, ‹înv. și pop.› a ridica, ‹pop.› a scula. *L-a mobilizat în lupta împotriva drogurilor.* **3** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Aduna. Convoca. Întruni. Reuni. Strânge.

mobilizáre s.f. **1** antrenare, ‹înv.› mobilizație. *Mobilizarea elevilor la acțiuni ecologice este meritorie.* **2** ‹fig.› bătălie. *A început o mobilizare generală împotriva corupției.*

mobilizatór, -oáre adj. (*despre manifestări, acțiuni etc.*) antrenant, stimulativ, stimulator. *A avut o inițiativă mobilizatoare.*

mobilizáție s.f. (*înv.*) v. Antrenare. Mobilizare.

móbster s.m. (*engl.*) v. Hoț. Pungaș.

móca adv. (*modal; fam.*) v. Degeaba. Gratis. Gratuit.

mocaménte s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

mocán[1] s.m. **1** ‹reg.› mocârțan, moicean. *Mocanii sunt locuitorii din regiunile muntoase ale Transilvaniei.* **2** (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **3** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

mocán[2] s.m. (*zool.; reg.*) v. Broscoi.

mocánă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*).

mocáncă s.f. **1** ‹reg.› mocăniță, moiceancă, munteancă. *Mocancele sunt originare din Țara Bârsei.* **2** (*j. folc.*) mocănească (v. *mocănesc*). *Mocanca este asemănătoare horei.* **3** (*fin.; în trecut; arg.*) v. Țărancă[1]. Țărăncuță[1].

mocangíu s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

mocăí vb. IV. **1** intr., refl. (*despre oameni*) a migăli, a (se) mocoși, a (se) moșmondi, a (se) moșmoni, a (se) ticăi[2], ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moși, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroși, a mondăni, a se mongăi, a moșinci, a (se) moșogăi, a (se) moșoi, a (se) moșorogi, a motroși, a (se) mușina. *Nu a terminat curățenia în casă pentru că se mocăie foarte mult.* **2** intr., refl. (*reg.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi. **3** intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti. **4** intr. (*reg.; despre foc*) v. Mocni.

mocăiálă s.f. migăleală, mocoșeală, mocoșire, moșmondeală, ticăială[2], ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură. *A renunțat la ajutorul ei pentru că face totul cu mocăială.*

mocăíre s.f. (*rar*) v. Migăleală. Mocăială. Mocoșeală. Mocoșire. Moșmondeală. Ticăială[2].

mocăít, -ă adj. (*despre oameni*) mocoșit, moșmondit, ticăit[2], ‹reg.› chitcăit, mong, ‹fig.; pop. și fam.› înfășurat. *Fiind mocăită, nu are spor la treabă.*

mocăitúră s.f. (*rar*) v. Migăleală. Mocăială. Mocoșeală. Mocoșire. Moșmondeală. Ticăială[2].

mocănăș s.m. (*iht.; reg.*) v. Guvid (*Gobius*).
mocăncúță s.f. (*fin.; în trecut; arg.*) v. Țărancă[1]. Țărăncuță[1].
mocănésc, -ească adj., s.f. **1** adj. ‹reg.› mocănit. *Își pune pe cap o căciulă mocănească.* **2** s.f. (*j. folc.*) mocancă.
mocănéte s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mocăníe s.f. (*colect.; reg.*) v. Mocănime.
mocămíme s.f. (*colect.*) ‹reg.› mocănie. *S-a desprins din mocănime și s-a stabilit în capitală.*
mocănít, -ă adj. (*reg.*) v. Mocănesc.
mocăníță s.f. (*reg.*) **1** v. Mocancă. **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*).
mocănós, -oásă adj. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
mocârțán s.m. **1** (*reg.*) v. Mocan[1]. **2** (*pop.* și *fam.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mocârță s.f. (*pop* și *fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*).
móceră s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].
mocériță s.f. (*înv.* și *reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].
mocicolí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** refl. recipr. (*despre oameni, în special despre copii*) v. Hârjoni. Zbengui.
mócicoș, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.
mocicoșág s.n. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.
mocicoșí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.
mocioárcă s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].
mociói adj. (*reg.*) v. Ciuciulete. Ciuciulit. Leoarcă[1].
mocírlă s.f. **1** (*geomorf., hidrol.*) băltoacă, lăcoviște, mlaștină, smârc, ‹pop.› rovină, ‹înv. și reg.› hățiș, lagună, ‹reg.› bahnă, bahniță, balhui, bară, băhniș, bălăștioagă, băltac, băltiș, bâlc, bulătău, bulhac, corvoseală, dâlbă, mărghilă, mlacă, mlașniță, molastină, ploștină, rât[2], smârdie, stârmină, șaltău, tălbăriță, tău[1], ‹înv.› batac, băltină, bent, paludă, pistelniță. *La marginea satului este o mocirlă plină de papură și stuf.* **2** mâl, nămol, noroi[1], ‹rar› noroială, ‹pop.› mâlitură, ‹înv. și reg.› lut, moceriță, ‹reg.› cearfă, ciorbă, cotoz, glod, heleșteu, hlei, moceră, mocioarcă, morceală, năglod, nămală, oajdă[2], pahnă, tău[1], tinală, tină, ‹latin.› limus. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas acoperite de mocirlă.* **3** (*meteor.; reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă. **4** (*constr.; reg.*) v. Muruială.
mocírlit, -ă adj. (*reg.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Noroit.
mocírlós, -oásă adj. **1** (*despre pământ, locuri etc.*) băltos, mlăștinos, smârcos, ‹livr.› paludos, ‹rar› lăcoviștit, ‹pop.› rovinos, ‹reg.› băhnos, mărghilos, mârvinos, mlăcos, moinos, moiștos, ploșinos, ploștinos, râtos[1], smârdios, ‹înv.› lăcos. *Pământul de lângă râu este mocirlos.* **2** (*despre terenuri, drumuri etc.*) mâlos, mlăștinos, nămolos, noroios, ‹rar› smârcos, ‹înv. și pop.› tinos, ‹reg.› glodos, gloduros, hleios, mociros. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas mocirloase.*
mocirós, -oásă adj. (*reg.; despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios.
mocneálă s.f. fig. **1** dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, nor. *Văzându-i mocneala de pe chip, încerca s-o înveselească.* **2** langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de mocneală provocată de canicula.*
mocní vb. IV. **I 1** intr. (*despre foc*) ‹pop.› a se înăbuși, ‹reg.› a mocăi. *Focul mocnește în sobă.* **2** refl. (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **3** intr. (*reg.; despre plante, flori, fructe etc.*) v. Macera. **II** intr. fig. (*despre oameni*) **1** a lâncezi, ‹fig.› a vegeta, ‹fig.; înv.› a tânji. *Toată ziua mocnește în pat.* **2** ‹fig.› a clocoti, a fierbe, ‹fig.; rar› a sfârâi. *În el mocnește ura și dorința de răzbunare.*
mocnít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre foc*) înăbușit, înfundat[2], potolit[2]. *În vatră a rămas un foc mocnit.* **2** (*mai ales despre căldură*) înăbușitor, sufocant, ‹înv. și pop.› nădușitor, ‹pop.› năbușitor, zăpușit, ‹fig.› sugrumător. *Afară este o căldură mocnită.* **3** (*în opoz. cu „senin”; reg.; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împâclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Pâclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Urât[2]. **4** (*în opoz. cu „frumos”; reg.; despre vreme*) v. Închis. Înrăutățit. Mohorât. Stricat. Urât[2]. **5** (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2]. **6** (*reg.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2]. **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană mocnită, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale mocnite.* **2** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ascuns[2], reținut, tăinuit, ‹fig.› surd. *Fierbe în el o ură mocnită.* **3** (*rar; despre oameni, colectivități etc.*) v. Inactiv. Pasiv. **III** adv. (*modal*) **1** înăbușit, înfundat[2]. *Focul arde mocnit în sobă.* **2** fig. înăbușit, înfundat[2], slab, stins[2], surd. *Fata a început să plângă mocnit.*
mocodán s.m. (*reg.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mocofán s.m. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
mocofánie s.f. (*pop.și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.
mocofánism s.n. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.
mocofánós, -oásă adj. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
mocoșeálă s.f. migăleală, mocăială, mocoșire, moșmondeală, ticăială[2], ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură. *A renunțat la ajutorul ei pentru că face totul cu mocoșeală.*
mocoșí vb. IV. intr., refl. (*despre oameni*) a migăli, a (se) mocăi, a (se) moșmondi, a (se) moșmoni, a (se) ticăi[2], ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moși, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroși, a mondăni, a se mongăi, a moșinci, a (se) moșogăi, a (se) moșoi, a (se) moșorogi, a motroși, a (se) mușina. *Nu a terminat curățenia în casă pentru că se mocoșește foarte mult.*
mocoșíre s.f. migăleală, mocăială, mocoșeală, moșmondeală, ticăială[2], ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură.
mocoșít, -ă adj. (*despre oameni*) mocăit, moșmondit, ticăit[2], ‹reg.› chitcăit, mong, ‹fig.; pop. și fam.› înfășurat. *Fiind mocoșită, nu are spor la treabă.*
mocotă vb. I. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.
mocotéi s.m. (*iht.; reg.*) v. Somotei.
mocșáidăr s.m. (*topogr.; reg.*) v. Geometru. Topograf.
mocșaidărái subst. (*topogr.; reg.*) v. Topografie.
mod s.n. **I** (*adesea urmat de determ. modale sau introduse prin prep. „de”*) **1** chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un mod rezonabil de aplanare a conflictului.* **2** fel, manieră, metodă, stil. *Are un mod original de a compune versuri.* **3** fel, gen, manieră, modalitate, regim, sistem, stil. *Tinerii se gândesc la un alt mod de viață.* **4** chip, fel, gen, manieră, sens, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în același mod.* **5** fel, gen, soi[1]. *Are un mod de indolență care enervează pe oricine.* **6** fel, gen, soi[1], specie, specimen, tip, varietate, ‹reg.›

modru. *Există mai multe moduri de raționamente.* **7** (*art.; gram.*) ***modul condițional*** = condițional. *Modul condițional exprimă, la timpul prezent, o acțiune realizabilă, posibilă;* ***modul indicativ*** = indicativ, ‹rar› modul direct, ‹înv.› modul arătător. *Modul indicativ exprimă o acțiune prezentată de către vorbitor ca reală;* ***modul nehotărât*** = infinitiv. *Modul nehotărât denumește acțiunea exprimată de verb fără referire la nuanțele ei modale, temporale sau personale;* ***modul optativ*** = optativ, ‹înv.› modul dezideratiu, modul dubitator. *Modul optativ exprimă o acțiune sau o stare dorită;* ***modul prezumtiv*** = prezumtiv, ‹înv.› modul potențial. *Modul prezumtiv prezintă acțiunea ca ipotetică în trecut sau în viitor;* (*rar*) ***modul direct*** v. Indicativ. Modul indicativ; (*înv.*) ***modul arătător*** v. Indicativ. Modul indicativ; ***modul dezideratiu*** = ***modul dubitator*** v. Modul optativ. Optativ; ***modul supunătiv*** v. Conjunctiv. Subjonctiv; ***modul potențial*** v. Modul prezumtiv. Prezumtiv. **8** (*muz.*) ***mod lidian*** = mod lidic; ***mod lidic*** = mod lidian. *Scara muzicală a modului lidic se deosebește de cea a modului major prin faptul că treapta a IV-a urcată formează cu tonica o cvartă mărită, în loc să formeze o cvartă perfectă;* ***mod mixolidian*** = mod mixolidic; ***mod mixolidic*** = mod mixolidian. *Scara muzicală a modului mixolidic se deosebește de cea a modului major prin faptul că treapta a VII-a coborâtă formează cu tonica o septimă mică.* **II** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă.

modalitáte s.f. (*adesea urmat de determ. modale sau introduse prin prep. „de”*) **1** chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. **2** fel, gen, manieră, mod, regim, sistem, stil. **3** (*rar*) v. Circumstanțe (v. *circumstanță*). Concurs de împrejurări. Conjunctură. Împrejurări (v. *împrejurare*). Întâmplări (v. *întâmplare*). Timpuri (v. *timp*). Vremuri (v. *vreme*).

módă s.f. **I 1** vogă. *Cu toată moda pe care a produs-o, creația stilistului nu este cea mai reprezentativă.* **2** (*concr.; rar*) v. Parură. Podoabă. **3** (*pop.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *nărav*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **4** (*înv. și reg.*) v. Chip. Fason. Fel. Model. **5** (*reg.*) v. Eșantion. Model. Mostră. Probă. **6** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate. **II** (*gram.; înv.*) ***modă supuitoare*** v. Conjunctiv. Subjonctiv.

modálcă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Cucui. **2** v. Umflătură.

modârlán s.m. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

modârlă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*).

modârlău s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

móde s.m. invar. (*fin.; înv.*) v. Contribuabil. Subiect impozabil.

modél s.n. **I 1** șablon, tipar. *Și-a făcut un model după care să execute piesa.* **2** formă, mul[2], șablon, tipar, ‹rar› calapod, ‹pop.› calup. *Zidarii au folosit modele pentru a zugrăvi încăperile grădiniței. Își face singură pălăriile după modele speciale.* **3** prototip, tip, ‹înv.› tipos. *Modelul unei noi mărci Mercedes a fost expus la Târgul Internațional de la București.* **II 1** chip, fason, fel, ‹înv. și reg.› modă. *Taiorul este făcut după modelul celui din revistă.* **2** arhetip, prototip, tip, tipar, ‹fig.› calapod. *Dramaturgul a părăsit modelul tragediei antice.* **3** sistem, tip. *A inventat un nou model de sondare a planetelor.* **4** eșantion, mostră, probă, ‹reg.› modă, proveală. *Își alege, pe baza modelelor, culoarea pentru mobila din sufragerie.* **5** tipar, ‹înv.› izvod. *A căutat pe internet un model de scrisoare de recomandare.* **6** exemplu, mostră, probă, specimen, tip. *Profesorul a dat studenților un model de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **7** exemplu, pildă, ‹înv.› chip, exemplar[1], mod, mostră, paradigmă, pilduire, povață, urmare, ‹fig.; înv.› oglindă. *Opera scriitorului rămâne un model pentru urmași.* **8** ‹fig.› etalon. *Compozițiile sale reprezintă și astăzi un model de armonie sonoră.* **9** prototip. *Hagi Tudose este modelul avariției. Păturică este modelul arivistului.* **III 1** manechin, top-model, ‹rar› indossatrice. *Actrița este un model foarte cunoscut.* **2** ***model fotografic*** = fotomodel. *Pentru a fi model fotografic, trebuie să ai, în primul rând, calități fizice deosebite.*

modelá vb. I. tr. **I 1** (*tehn.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a croi[2], a fasona, a forma, a mula, ‹înv. și pop.› a tipări, ‹înv.› a tiposi. *A modelat piesa prin deformare plastică.* **2** (*compl. indică lemn, marmură etc.*) a sculpta, ‹înv.› a slei, ‹fig.; înv.› a se mlădia. *Modelează marmura pentru a realiza un bust.* **II** fig. (*compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) a crea, a forma, ‹fig.› a fasona, a mula, ‹fig.; fam.› a croi[2], a lucra. *Printr-o educație severă a reușit să-i modeleze o personalitate puternică.*

modelábil, -ă adj. (*rar; despre materiale, metale etc.*) v. Maleabil.

modeláj s.n. modelare, modelat[1], modelling. *Mașinile-unelte ajută la modelajul metalelor. Elevii au ore de modelaj.*

modelár s.m. (*rar*) **1** v. Modelor. **2** v. Modelator.

modeláre s.f. **1** (*tehn.*) fasonaj, fasonare, fasonat[1], formare. *Prin modelare se realizează forma unui obiect.* **2** modelaj, modelat[1], modelling. **3** sculptare. *Ebeniștii sunt specialiști în modelarea lemnului.* **4** modelizare. *Prin modelare se elaborează modele în informatică, în automatică sau în cercetarea operațională.*

modelát[1] s.n. modelaj, modelare, modelling.

modelát[2], -ă adj. **1** (*tehn.; despre obiecte, materiale etc.*) fasonat[2]. **2** (*despre lemn, marmură etc.*) sculptat[2]. *Bustul este din marmură modelată.*

modelatór s.n. **1** ‹rar› modelar, modeler, modelist, modelor. *Modelatorul face lucrări decorative din materiale plastice.* **2** (*rar*) v. Modelor.

modelér s.m. (*rar*) **1** v. Modelator. **2** v. Modelor.

modeliér s.m. (*rar*) v. Modelor.

modelíst s.m. (*rar*) **1** v. Modelator. **2** v. Modelor.

modelizáre s.f. modelare.

modelór s.m. **1** ‹rar› modelar, modelator, modeler, modelier, modelist, ‹înv.› tipăritor. *Modelorul confecționează modele.* **2** (*rar*) v. Modelator.

moderá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a moderat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** (*compl. sau sub. indică manifestări ale oamenilor*) a (se) domoli, a (se) pondera, a (se) potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a (se) dezumfla, a înfrâna, a stăvili, a zăgăzui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) năbuși. *Vestea i-a moderat avântul.*

moderánță s.f. (*rar*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.

moderát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moale, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt moderat.* **2** (*despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) blând, potrivit, temperat, ‹rar› lin[2], ‹fig.› dulce. *În sudul continentului european iarna este moderată.* **3** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele moderate nu mai deranjează pe nimeni.* **4** (*despre prețuri*) acceptabil, accesibil, confortabil, convenabil, modic, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț moderat.* **5** încetinit, micșorat, redus. *Ia curbele cu viteză moderată.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], ponderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. și reg.› sameș, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdărjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om moderat, a reușit să se descurce în viață.* **2** (*despre oameni*) cuminte, cumpănit, echilibrat, rațional, rezonabil, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr*

moderat, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui. **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], temperat. *Se bine dispune când îi aude vocea moderată. Se adresează copilului cu un ton moderat.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpătat, echilibrat, măsurat[2], ponderat, ‹fig.› mediu[2]. *Reacțiile ei în fața unor situații speciale sunt moderate.* **III** adv. (*modal*) **1** slab. *Vântul bate moderat. Plouă moderat.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) andante, liniștit, rar.

moderáție s.f. chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe moderația pe care o are acum, la bătrânețe.*

modérn, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „vechi”*) actual, contemporan, nou, recent, tânăr. *Este un stat modern, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor moderne.* **2** (*pedag.; în opoz. cu „real”; despre învățământ, clase, licee etc.*) uman, umanistic, ‹înv.› umanitar. *S-a înscris la secția modernă din liceu.*

modernizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a preface, a renova, ‹fam.› a sulimeni, ‹înv. și reg.› a preînnoi, a prenoi. *Și-a modernizat apartamentul. Au modernizat hotelul pentru a putea fi repus în circuitul turistic național.* **2** tr. (*compl. indică sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) a perfecționa, a sistematiza. *Rețeaua de distribuție a gazului a fost modernizată. Au modernizat linia de îmbuteliere a apei minerale.* **3** tr. a înnoi. *A modernizat atelierul mecanic. Și-a modernizat garderoba.* **4** tr., refl. a (se) înnoi, ‹fig.› a (se) emancipa. *Limba s-a modernizat, îmbogățindu-și vocabularul cu foarte multe neologisme.*

modernizáre s.f. **1** prefacere, renovare, renovație, ‹înv.› preînnoire. *A fost necesară modernizarea hotelului pentru a fi repus în circuitul turistic național.* **2** perfecționare, sistematizare. *Modernizarea liniei de îmbuteliere a apei minerale a fost necesară.* **3** înnoire, ‹înv.› înnoitură. *Modernizarea atelierului mecanic se impunea.*

modernizát, -ă adj. **1** (*despre construcții, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) prefăcut, refăcut, renovat. *Apartamentul modernizat este de nerecunoscut. Hotelul modernizat a fost repus în circuitul turistic național.* **2** (*despre sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) perfecționat, sistematizat. *Linia modernizată de îmbuteliere a apei minerale a fost dată în folosință.* **3** (*despre proiecte, tehnologii etc.*) înnoit. *Parcul auto modernizat dispune acum de peste 4 000 de mașini.*

modernizatór, -oáre adj. înnoitor. *Orice reformă poate fi modernizatoare.*

modést, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› smirom, ‹înv.› nemăreț, nemândru, smerit, umilit. *Profesorul lor de biologie este un om extrem de modest.* **2** (*despre condiția socială*) simplu, umil, ‹înv. și pop.› prost, ‹înv.› prostatic, umilitor. *S-a căsătorit cu o tânără de condiție modestă.* **3** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) inferior, neimportant, neînsemnat, simplu, umil, ‹înv. și pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, șcheau, ‹fig.› mărunt, mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un modest funcționar la primărie.* **4** nepretențios, simplu. *I-a cumpărat un cadou modest.* **5** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) mediocru, redus, scăzut, ‹rar› simplu, ‹fig.› slăbuț. *Rezultatele modeste la învățătură l-au adus în situația de repetenție.* **6** (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) sărac, sărăcăcios, simplu, ‹rar› sumar, ‹pop.› nevoiaș, ‹înv.› sărăcesc, ‹fig.› anahoretic, umil, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. *Duce o viață modestă.* **7** ‹fig.› timid. *După un început modest, jocul de fotbal s-a dezlănțuit.* **8** (*fam.; despre prețuri, calitate etc.*) v. Acceptabil. Accesibil. Confortabil. Convenabil. Moderat. Modic. Potrivit. Rezonabil. **II** adv. (*modal*) sărăcăcios, simplu, ‹rar› sărac, sumar, ‹înv. și reg.› sărăcește, ‹înv.› mișelește. *Cei mai mulți oameni trăiesc modest. Se îmbracă modest.*

modestíe s.f. **I 1** ‹înv.› bună-mulțămită, nemărire, netrufă, smerenie. *Profesorul lor de biologie este de o rară modestie.* **2** simplicitate, simplitate, ‹livr.› umilitate, ‹înv.› prostie, prostime. *Nu se jenează de modestia condiției sociale a viitoarei lui soții.* **3** simplicitate, simplitate, sobrietate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; fam.› nuditate. *Adesea se îmbracă cu o modestie căutată.* **4** simplitate, ‹fig.; rar› patriarhalitate. *Ceea ce caracterizează traiul celor mai mulți este modestia.* **5** bună-cuviință, decență, jenă, maniere (v. *manieră*), pudoare, rușine, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciție. *Multe persoane sunt lipsite de modestie.* **6** (*fam.*) v. Reținere. Rezervă. **II** (*înv.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.

módic, -ă adj. (*despre prețuri*) acceptabil, accesibil, confortabil, convenabil, moderat, potrivit, rezonabil, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț modic.*

modifică vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) schimba, a (se) transfigura, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) străforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a modificat radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a modificat caracterul, devenind un om ursuz.* **2** tr. (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a preface, a prelucra, a reface, a schimba, a transforma, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a modificat textul articolului. Arhitectul a modificat planul catedralei.* **3** tr. (*compl. indică legi, stări de lucruri, concepții etc.*) a reforma, a schimba, ‹fig.› a răsturna. *A modificat ortografia.* **4** refl. (*despre vreme, climă, temperatură etc.*) a (se) schimba. *Clima s-a modificat în ultimii ani.* **5** tr. (*compl. indică planurile, intențiile etc. cuiva*) a schimba, ‹înv. și pop.› a destocmi. *Nu și-a modificat intenția de a se căsători cât mai curând.* **6** tr., refl. a (se) preface, a (se) schimba, ‹fig.› a (se) primeni. *Moda se modifică încontinuu, după modelul occidental.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică date contabile, financiare etc.*) a opera. *A fost la contabilitate pentru a i se modifica suma pe care o are de dat la întreținere.* **8** tr. (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a abate[2], a deturna, a devia, a muta, a schimba. *Oamenii au modificat cursul râului pentru a proteja satul de inundații.* **II** refl. (*fon.; despre sunete*) **1** a se altera, a se preface, a se schimba, a se transforma. *În unele cuvinte sunetul „v” s-a modificat, trecând la „j”.* **2** a se preface, a se schimba, a se transforma, a trece. *„L” intervocalic se modifică în „r” în cuvintele românești de origine latină.*

modificábil, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) transformabil, ‹rar› susceptibil. *Oțelul este modificabil. Orice text este modificabil înainte de tipărire.*

modificáre s.f. **I 1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, prefacere, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă modificare.* **2** metamorfozare, metamorfoză, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› străformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, străformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Modificarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în modificarea caracterului colegului său.* **3** prefacere, prelucrare, refacere, schimbare, transformare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit modificări înainte de publicare.* **4** reformare, schimbare. *S-a votat modificarea ortografiei.* **5** ecart, schimbare, variație. *În ultimul timp a survenit o modificare a climei.* **6** prefacere, schimbare, ‹fig.› primenire, primenit[1]. *Modificarea modei se face, de obicei, după modelul occidental.* **7** abatere, deviație, deviere, mutare, schimbare. *Modificarea cursului râului a fost necesară pentru protejarea satului de inundații.* **II** (*fon.*) **1** alterare, prefacere, schimbare, transformare. *În unele cuvinte s-a produs modificarea sunetului „v” în „j”.* **2** prefacere, schimbare, transformare, trecere. *Modificarea lui „l” intervocalic în „r” în cuvintele românești de origine latină este o lege fonetică de bază.*

modificát, -ă adj. **I 1** (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, prefăcut, preschimbat, schimbat[2], transfigurat, transformat, ‹înv.› strămutat[2].

Clădirea cu aspectul modificat este de nerecunoscut. Are comportamentul modificat din cauza singurătății. **2** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) prefăcut, prelucrat[2], refăcut, schimbat[2], transformat. *Textul modificat al articolului a fost predat la tipar.* **3** (*despre cursul unui râu, al unui drum etc.*) deviat, schimbat[2], înv.› abătut. *Autocarul merge pe o rută modificată.* **4** prefăcut, schimbat[2], ‹fig.› pirmenit. *Moda modificată după modelul occidental este agreată mai ales de tineri.* **II** (*fon.; despre sunete*) alterat, prefăcut, schimbat[2], transformat. *În unele cuvinte „v" modificat devine „j".*

modificatív, -á adj. (*înv.*) v. Modificator.

modificatór, -oáre adj. ‹înv.› modificativ. *Emoția este un factor modificator al comportamentului uman.*

modificáție s.f. (*înv.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

modíst, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m. (*rar*) v. Croitor. **2** s.f. (*rar*) v. Croitoreasă. **3** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Modos.

modíță s.f. (*reg.*) v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui*[1]). Puișor. Puiuț.

modorán adj., s.m. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz. **2** (*deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **II** s.m. (*deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

modorăníe s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.

modorât, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre fizionomia lor*) v. Mohorât. Posac. Posomorât.

modorói, -oáie adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz. **2** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **3** (*despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molâu. Mototol. **4** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

modós, -oásă adj. (*rar; despre oameni*) înv.› modist. *O persoană modoasă ține pasul cu moda.*

modoșí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

modovâlcă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Umflătură.

modríg s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

módru s.n. (*reg.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **2** v. Fel. Gen. Mod. Soi[1]. Specie. Specimen. Tip. Varietate.

modúl s.n. (*mat.*) valoare absolută. *La modulul unui număr real nu se ia în considerare semnul algebric.*

modulá vb. I. tr. **1** (*compl. indică vocea, sunete, acorduri muzicale etc.*) a mlădia. *Își modulează vocea.* **2** (*compl. indică cuvinte, propoziții, fraze etc.*) a intona. *Modulează frazele ca un actor.*

moduláre s.f. inflexiune, intonare, intonație, mlădiere, modulație, ton[2], tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are modulări foarte plăcute.*

modulát, -ă adj. (*muz.; despre sunete, note, acorduri muzicale etc.*) mlădiat, ‹înv.› diastematic. *Sunetele modulate îi încântă auzul.*

modulație s.f. inflexiune, intonare, intonație, mlădiere, modulare, ton[2], tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură.

mofloti vb. IV. intr. (*reg.*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.

moflúz, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"; rar*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj. (*fam.; despre oameni*) v. Înșelat[1]. Păgubit. **3** adj. (*fam.; despre oameni*) v. Supărat. **4** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufnat. **5** s.m. (*fin.; înv.*) v. Bancrutar. Falit.

mofluzlâc s.n. (*fin.; înv.*) **1** v. Bancrută. Crah. Faliment. **2** ***mofluzlâc mincinos*** v. Faliment fraudulos.

mofluzénie s.f. (*fin.; înv.*) v. Bancrută. Crah. Faliment.

mofluzí vb. IV. (*înv.*) **1** intr. (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) v. Bancruta. Falimenta. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora.

mofluzíe s.f. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Bancrută. Crah. Faliment. **2** (*fin.*) ***mofluzie mincinoasă*** = ***mofluzie vicleană*** v. Faliment fraudulos. **3** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

mofluzíre s.f. (*fin.; înv.*) v. Bancrută. Crah. Faliment.

mofluzít s.m. (*fin.; înv.*) v. Bancrutar. Falit.

moft s.n. **1** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, naz, poftă, prostealî[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, palâ[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate mofturile.* **2** (*fam.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic. **3** (*fam.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **4** (*fam.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.

moftangioáică s.f. (*fam.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

moftangíu s.m. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

moftológ s.m. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

moftologíe s.f. (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

moftureán s.m. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

mofturós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. boieros, capricios, fandosit, năzuros, pretențios, ‹rar› boieratic, ‹pop. și fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fițos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreț, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneț, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, mofturoasă cum era, să refuze propunerea.* **2** adj. (*despre oameni*) dificil, năzuros, ‹pop.› gingaș, lingav, ‹reg.› ciocturos, sârmos, scarandiv, ‹fig.; rar› subțire. *Este un copil mofturos la mâncare.*

mogalâu s.m. (*reg.; deprec.*) v. Prostălău.

mogâldân s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **2** s.n. v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

mogâldeáță s.f. **1** mușuroi[1], ‹reg.› măguiață. *Mogâldeața este o mică ridicătură de pământ pe un teren șes.* **2** momâie, ‹reg.› momâiață. *S-a speriat de mogâldeața care i-a ieșit în cale în întunericul străzii.* **3** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

mogigrafíe s.f. (*med.*) crampa scriitorului (v. *crampă*), grafospasm. *Mogigrafia are origine psihogenă.*

mogorógea s.m. invar. (*reg.*) ‹reg.› mogorogilă. *Nu înțelege ce spune acest mogorogea, deoarece pronunță defectuos cuvintele.*

mogorogí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Băigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

mogorogílă s.m.invar. (*reg.*) ‹reg.› mogorogea.

mógoș, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăznet. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1].

mogtár s.n. (*constr.; reg.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul.

mogúl s.m. fig. magnat. *Marii moguli ai industriei constructoare de mașini s-au întâlnit pentru a discuta despre posibilitatea fuzionării unor companii. Mogulii presei dețin puterea asupra mediei.*

mohametésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman.

mohnăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fârnâi. Fonfâi. Fornâi.
mohnăít, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Fârnâit[2]. Fonf. Fonfâit. Fornâit[2].
mohói s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
mohoiéș s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
mohór s.n. (*bot.*) **1** *Setaria verticillata*; dughie, mei-păsăresc, ‹reg.› bursoacă, iarbă-costrei, lipici. **2** *Setaria viridis*; ‹reg.› mei-nebun, mei-păsăresc, părâng. **3** *Setaria glauca*; costrei, ‹reg.› bursoacă. **4** (*reg.; și* ***mohor-mare***) v. Dughie (*Setaria italica*). **5** (*reg.*) v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*). **6** (*reg.*) v. Rogoz (*Carex riparia*). **7** (*reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*). **8** (*reg.*) ***mohor-gros*** v. Costrei (*Echinochloa crus-galli*); ***mohor-roșu*** v. Meișor (*Panicum sanguinale*).
mohorâciúne s.f. (*med.; înv.*) v. Scarlatină.
mohorâre s.f. fig. amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹fig.› cătrănire, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Mohorârea i-a invadat sufletul după vestea primită.*
mohorât, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „senin"; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul mohorât creează multora o stare de disconfort.* **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, înrăutățit, stricat, urât[2], ‹livr.› morn, ‹reg.› mocnit, ‹fig.› fumuriu, înfam, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea mohorâtă îi determină să rămână acasă.* **3** (*despre culori, nuanțe etc.*) foncé, închis, întunecat, întunecos. *Se îmbracă numai în culori mohorâte. Nori gri, mohorâți, acoperă cerul.* **4** (*despre țesături, haine etc.*) închis, întunecat, sumbru, sur, ‹pop.› suriu. *Bătrânii preferă hainele mohorâte la culoare.* **5** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, posac, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânât, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este mohorâtă.* **6** fig. (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, sumbru, tenebros, umbrit, umbros. *Camerele locuinței sunt mohorâte.* **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) posac, posomorât, ‹reg.› modorât, ‹fig.› încrețit, încruntat, întunecat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veșnic mohorâtă din cauza supărărilor.* **2** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) îmbufnat, încruntat, posomorât, ‹reg.› închiondorat, închiorcoșat, ‹fig.› încrețit, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; pop.› noros. *Are chipul mohorât când i se face observație.* **3** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața mohorâtă din cauza eșecului la examen.* **III** s.m. (*art.* ***mohorâtul***; *pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
mohorâți vb. IV. refl., tr. (*înv. și reg.*) v. Înroși. Însângera. Roși. Sângera.
mohoreálă s.f. dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, posomoreală, tristețe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i mohoreala de pe chip, încerca s-o înveselească.*
mohorél subst. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).
mohorí vb. IV. **I** refl. **1** (*despre cer*) a se închide, a se înnegura, a se înnora, a se întuneca, a se posomori, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a mohorât.* **2** (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăți, a se posomori, a se strica, a se tulbura, a se urâți, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a mohorât și au început ploile.* **3** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) a se posomori, ‹fig.› a se încrunta, a se înnegri, a se întuneca. *S-a mohorât când i s-a făcut observație.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au mohorât la auzul teribilei vești.*
mol adj. invar. v. Ciuciulete. Ciuciulit. Leoarcă[1].
moiceán s.m. (*reg.*) **1** v. Ardelean. Transilvănean. **2** v. Mocan[1].
moiceáncă s.f. (*reg.*) **1** v. Ardeleană (v. *ardelean*). Ardeleancă. Transilvăneană (v. *transilvănean*). Transilvăneancă. **2** v. Mocancă.
moichíță s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
moiéți s.m. pl. (*culin.; reg.*) v. Papară.
móimă[1] s.f. (*zool.; înv. și reg.*) v. Maimuță.
móimă[2] s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Scrofulă. **2** v. Adenită. Limfadenită.
moimíță s.f. (*zool.; înv. și reg.*) v. Maimuță.
moimóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.
moimói s.m. (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.
moimúcă s.f. (*zool.; reg.*) v. Maimuță.
moină vb. I. refl. impers., intr. impers. (*meteor.*) ‹reg.› a (se) moiști, a (se) moloșăgăi, a (se) moloșogi. *Afară s-a moinat.*
moinát, -ă adj. (*meteor.; înv.; despre vreme*) v. Moinos.
moinâtec, -ă adj. (*meteor.; înv.; despre vreme*) v. Moinos.
móină s.f. **I** (*meteor.*) ‹reg.› moiște, moișteală, moiștină, moleșniță, moloșag, vreme mocirloasă. *Astăzi vremea este urâtă, cu moină.* **II** (*agric.*) **1** (*pop.*) v. Ogor. Pârloagă. **2** (*colect.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște. **III** (*reg.*) **1** (*bot.*) ***moină-galbenă*** v. Mana-albinelor (v. *mană*). Mană. **2** (*iht.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
moinós, -oásă adj. **I** (*meteor.; despre timp*) ‹înv.› moinat, moinatec. *Timpul moinos indispune.* **II** (*reg.*) **1** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **2** (*despre pământ, locuri etc.*) v. Bâltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.
moioácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*).
moioágă s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
moíră s.f. (*mai ales la pl.* ***moire***; *mitol. greacă*) parcă. *Moirele erau zeițe ale sorții.*
móiște s.f. (*reg.*) **I** (*meteor.*) v. Moină. **II** (*anat.*) **1** (*la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** v. Tâmplă[1].
moișteálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Moină.
moiștí vb. IV. refl. impers., intr. impers. (*meteor.; reg.*) v. Moina.
moiștínă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Moină.
moiștít, -ă adj. (*reg.; despre zăpadă*) v. Fleșcăit. Muiat.
moiștós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Bâltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.
móiță s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
mojár s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Piuliță. **2** (*milit.*) v. Piuă.
mojdán s.n. (*anat.; înv.*) v. Măduvă.
mojdreán s.m. (*bot.*) **1** *Fraxinus ornus*; ‹reg.› frasin-de-mană, frasin-de-munte, frasin-negru, urm. **2** (*reg.*) v. Paltin. Paltin-de-munte (*Acer pseudoplatanus*).
mojeálă s.f. (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.
mojíc, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om mojic, fără educație și cultură.* **2** s.m., s.f. bădăran, bădărancă, grobian, grobiancă, grosier, grosolan, mârlan[1], mârlancă, mitocan, mitocancă, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› cotârlă, mârlănoi, mocârțan, mocârță, mocofan, modârlan, țoapă (v. *țop*[2]), țopârcă, țopârlan, țopârlancă, țurlan, ‹pop.; deprec.› pahonț, ‹fam.; deprec. sau peior.› cocalar, mârlă[2], mârlete, pastramagiu, țăran, țărancă[1], țărănoi, ‹reg.› ghirghiș, huțupan, năvleg, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiorlan, mocan[1], mocană, mocănete, mocăniță, mocodan, modârlă, modârlău, modoran, modrig, modrigan, mogâldan, necunoscător, târlan, târlă, țuțuian, ‹înv.› gros, ‹înv.; deprec.› domuz, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› necioplit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtan, ‹arg.› ciorbalău, gherțoi, martalog, momârlan. *Mojicii sunt evitați de oamenii de bun-simț.* **3** adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte*

etc. ale oamenilor) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări mojice. A considerat răspunsul lui cam mojic.* **II** s.m. (*înv. și reg.*) v. Sătean. Țăran.

mojicésc, -eăscă adj. **1** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. **2** (*înv. și reg.*) v. Țărănesc.

mojicéște adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat mojicește cu bătrâna.*

mojície s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Mojicia este respinsă de oamenii de bun-simț.*

mojicíme s.f. (*colect.*) **1** mârlănime, mitocănime. *În piață se adunase toată mojicimea orașului.* **2** (*înv.*) v. Țărănime.

mojicós, -oásă adj. (*rar; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

mol[1] s.m. (*fiz., chim.*) moleculă-gram. *Molul este cantitatea dintr-o substanță a cărei greutate în grame este egală cu masa ei moleculară.*

mol[2] s.n. (*arg.*) v. Vin.

molalitáte s.f. (*chim.; engl.*) v. Concentrație molară. Molaritate.

molán[1] s.m., adj. **1** s.m. (*iht.*) *Noemacheilus barbatulus*; grindel, ‹reg.› brudă, grindeică, grindeiușă, grindeliță, moichiță, moină, moioagă, moiță, molatic, molău, moleac, molete[2], moloi, morlaucă, popete, țoață, vârlan, vârlău, vârlugă. **2** adj. (*reg.; despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molău.

molán[2] s.n. (*arg.*) v. Vin.

molár s.m. (*anat.*) măsea, ‹reg.› râșniță. *I s-a cariat un molar.*

molaritáte s.f. (*chim.*) concentrație molară, ‹engl.› molalitate. *Molaritatea unei soluții este exprimată prin numărul de moli dizolvat într-un litru de soluție.*

molástină s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

moláș s.m. (*iht.; reg.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

molátic adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bleg, indolent, moale, molău, mototol, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; fam.› mălăieț, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos, *Băiatul ei este cam molatic pentru armată.* **2** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) greoi, încet, lent, moale, molău, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângaci, ‹arg.› martalog. *Molatic cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările molatice.* **3** (*despre ochi, privire*) drăgăstos, galeș, languros, lânced, tandru, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri molatice.* **4** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea molatică. De departe se aude freamătul molatic al pădurii.* **5** (*rar, despre covoare, iarbă, fân etc.*) v. Moale. **6** (*rar, despre buze*) v. Fraged. Moale. **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „abrupt”; despre terenuri înclinate*) domol, lin[2], ușor[2], ‹fig.› blând, dulce. *A coborât repede panta molatică a dealului.* **2** (*despre bărbați*) demasculinizat, devirilizat, eferminat. *Bărbații molatici au aspect sau caractere feminine.* **3** (*în opoz. cu „aspru”; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) catifelat, mătăsos, moale, neted. *Stofa este molatică. O cremă bună face pielea molatică. Pisica are blana molatică.* **4** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori molatice.* **III** s.m. (*iht.; rar*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

molăiáță s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune.

molălău adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.

molărăi s.n. (*fotogr.; reg.*) v. Foto. Fotografie.

molări vb. IV. tr., refl. (*fotogr.; reg.*) v. Fotografia.

molătáte s.f. (*înv.*) v. Laxitate. Moliciune.

molătău adj. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

molând, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.

molău, -áie adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bleg, indolent, moale, molatic, mototol, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; fam.› mălăieț, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos. **2** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) greoi, încet, lent, moale, molatic, ‹rar› torpid, ‹reg.› bolocănos, greunatic, molan[1], molcan, molofan, ‹înv.› târziu, zăbavnic, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos, stângaci, ‹arg.› martalog. **3** (*în opoz. cu „tare”, „dur”; înv.; despre materii, materiale etc.*) v. Moale. **4** fig. (*rar; despre sănătate*) v. Șubredă (v. *șubred*). **II** s.m. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

molcán, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molău.

molcălúț, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) v. Molcuț. Molicel. Molicică. **2** (*despre oameni*) v. Bleguț. Molcuț.

molceág, -ă adj. (*reg.; despre băuturi alcoolice*) v. Slab.

molcelúș, -ă adj. (*înv.; despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav.

molcíc, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bleguț. Molcuț.

mólcom, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea molcomă. De departe se aude freamătul molcom al pădurii.* **2** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moale, moderat, plăcut, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt molcom.* **3** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă molcomă.* **II** adv. (*modal; în legătură cu verbe de declarație*) **1** încet, ‹înv.› molcomiș. *Mama spune molcom o poveste copiilor.* **2** lent, tărăgănat, ‹rar› lat. *Vorbește molcom și puțin răgușit.*

molcomeálă s.f. (*rar*) **1** v. Încetineală. Lentitudine. Lentoare. **2** v. Tărăgănare. Tărăgăneală. Tergiversare.

molcoménie s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

molcomí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Alina. Consola. Îmbărbăta. Încuraja. Mângâia. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Calma. Domoli. Îmbuna. Împăca. Liniști. Potoli. **4** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca. **5** refl. (*înv.; despre mișcări,*

deplasări etc. sau despre viteza, ritmul lor de desfășurare) v. Domoli. Încetini. Liniști. Potoli. Tempera. **6** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Smeri. Umili. **7** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Linguși.

molcomíre s.f. (*înv.*) **1** v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere. **2** v. Smerenie. Umilință. **3** v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măguleală. Măgulire.

molcomíș, -ă adv., adj. **I** adv. (*modal*) **1** (*înv. și pop.*) v. Blând. Lin[2]. Ușor[2]. **2** (*înv.; în legătură cu verbe de declarație*) v. Încet. Molcom. **II** adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

molcomít, -ă adj. (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; pop.; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) v. Domol. Încet. Leneș. Lent. Lin[2]. Liniștit. Măsurat[2]. Potolit[2]. Tacticos. Temperat.

molcomítor, -oăre adj. (*pop.*) **1** v. Alinător. Calmant. Liniștitor. **2** (*despre ambient, atmosferă*) v. Liniștitor. Odihnitor.

molcúț, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) molicel, molicică, ‹pop. și fam.› molișor, ‹reg.› molcăluț. *S-a învelit cu o pătură molcuță.* **2** (*despre oameni*) bleguț, ‹reg.› molcăluț, molcic. *Copilul, având febră, este cam molcuț.*

moldáv, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Moldovean. Moldoveancă. **2** adj. v. Moldovenesc.

moldavít s.n. (*geol.*) ‹rar› ceară-de-pământ. *Moldavitul este o varietate de ozocherită neagră, amestecată cu sticlă verde de origine cosmică, ce se găsește în Moldova, fiind folosită pentru podoabe.*

móldă s.f. (*reg.*) **1** (*vinificație*) ‹reg.› curătoare. *În moldă se scurge mustul la cramă.* **2** v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc. **3** (*gosp.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă. **4** (*zool.; la broasca-țestoasă*) v. Carapace.

moldomunteán, -ă adj. (*înv.*) v. Moldovalah.

moldoromân, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Moldovalah.

moldovaláh s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› moldoromân. *Moldovalahii sunt românii din fostele Principate Române.* **2** adj. ‹înv.› moldomuntean.

moldoveán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. moldoveancă, ‹fam.; glum. sau iron.› șoldovean, șoldoveancă, ‹înv. și reg.; peior.› iepaș, ‹înv.› bogdan[2], moldav. *S-a întâlnit la mare cu un grup de moldoveni din Iași.* **2** adj. moldovenesc, ‹înv.› bogdănesc, ‹înv.› moldav. *Cântecele populare moldovene sunt foarte duioase.*

moldoveáncă s.f. moldoveană (v. *moldovean*), ‹fam.; glum. sau iron.› șoldoveancă, ‹înv.› moldavă (v. *moldav*). *Mama lui este moldoveancă și tatăl ardelean.*

moldovenésc, -eăscă adj. moldovean, ‹înv.› bogdănesc, moldav.

moldovení vb. IV. tr., refl. (*rar*) v. Moldoveniza.

moldovenisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Moldoveniza.

moldovenizá vb. I. tr., refl. ‹rar› a (se) moldoveni, ‹înv.› a moldovenisi. *Soțul ei ardelean nu și-a moldovenizat graiul, deși trăiește de multă vreme în Moldova.*

moleác s.m. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

moleáță s.f. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune. **2** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire.

molében s.n. (*relig.*) v. Tedeum.

molecúlă s.f. **1** (*chim.*) ‹înv.› parte, părticică. *Molecula este cea mai mică particulă dintr-o substanță, care poate exista în stare liberă și care păstrează proprietățile chimice ale substanței respective.* **2** (*fiz., chim.*) ***moleculă activă*** = moleculă reactivă. *Radicalii liberi sunt molecule active cu un electron impar;* ***moleculă biatomică*** = moleculă diatomică. *Molecula biatomică este formată din doi atomi identici sau diferiți;* ***moleculă diatomică*** = moleculă biatomică; ***moleculă dublă*** = dimer. *Molecula dublă este rezultată din combinarea a două molecule din aceeași specie de substanțe (organice sau anorganice);* ***moleculă-gram*** = mol[1]. *Molecula-gram este cantitatea dintr-o substanță a cărei greutate în grame este egală cu masa ei moleculară;* ***moleculă reactivă*** = moleculă activă. **3** (*biol.*) ***moleculă antisens*** = oligonucleotid antisens. *Molecula antisens blochează sinteza proteinelor.*

molénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune.

molést, -ă adj. (*înv.; despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Deranjant. Importun. Incomod. Incomodant. Jenant. Neplăcut. Stânjenitor. Stingheritor. Supărător.

molestá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a brusca, a brutaliza, a maltrata, ‹fam.› a zmei, ‹înv.› a maltratarisi. *A fost amendat pentru că și-a molestat caii.* **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Hărțui. Sâcâi. Șicana.

molestáre s.f. bruscare, brutalizare, maltratare, molestație. *Molestarea cailor a scandalizat vecinii.*

molestáție s.f. bruscare, brutalizare, maltratare, molestare.

molestíe s.f. (*înv.*) v. Neajuns[1]. Neplăcere.

moleșeálă s.f. **1** (*med., med. vet.*) atonie, flaciditate, sfârșeală, slăbiciune, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› șubrezeală, ‹fam.› fleșcăială, ‹înv. și reg.› topiciune, ‹reg.› molăiață, zălezitură, ‹înv.› moleață, moleșitură. *Moleșeala i se manifesta tot mai accentuat.* **2** langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșire, toropeală, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de moleșeală provocată de canicule.*

moleșí vb. IV. tr., refl. **I** (*compl. sau sub indică ființe*) **1** a (se) muia, a toropi[1], a (se) vlăgui, ‹fig.› a amorți, a (se) blegi, a (se) domoli, a (se) înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a se bleojdi, a (se) pleoști, a se turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a se bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a moleșit.* **2** a (se) muia, a (se) vlăgui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) fleșcăi. *Alergătura prin magazine a moleșit-o.* **II** fig. (*compl. sau sub. indică bărbați*) a (se) demasculiniza, a (se) deviriliza, a (se) efemina, ‹înv.› a (se) efemeia, ‹fig.› a (se) înmuia.

moleșíre s.f. **1** langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, toropeală, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. **2** (*med. vet.*) flașerie. *Moleșirea este o boală infectocontagioasă a viermilor-de-mătase, care provoacă moartea în număr mare a larvelor.*

moleșít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) muiat, toropit, vlăguit, ‹pop.› fleoș, ‹înv. și reg.› bătogit, ‹fig.› amorțit, blegit, înmuiat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte moleșit din cauza canicule.* **2** (*despre ființe*) toropit, ‹reg.› trîndav[2]. *Nu mai poate conduce mașina, fiind moleșit de oboseală.*

moleșitór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre căldură*) lânced, toropitor. *În sală este o căldură moleșitoare.* **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, hipnotizant, narcotic, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. *Mirosul de crini are efect moleșitor.*

moleșitúră s.f. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune. **2** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire.

moléșniță s.f. (*meteor.; reg.*) v. Moină.

moletá vb. I. tr. (*tehn.*) a randalina. *A moletat marginea piesei metalice.*

moletáre s.f. (*tehn.*) crestare, danturare, dințare, randalinare, zimțare, zimțat[1], zimțuire, zimțuit[1]. *Execută la strung moletarea marginii piesei metalice.*

moletă s.f. (*tehn.*) randalină. *Moleta este un instrument prevăzut cu o rotiță cu muchia zimțuită, folosit pentru a imprima zimți, striuri, desene etc. pe suprafața unui obiect metalic.*

moléte[1] s.m. **I** (*entom.*) **1** (*pop.*) v. Vierme-de-făină. **2** (*reg.*) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*). **3** (*reg.*) v. Molie (*Tinea*). **II** (*mai ales la pl.* ***moleți****; med.; pop.*) ‹reg.› surdomaș. *Moletele este o boală de copii, care se manifestă prin febră, diaree, vărsături.*

moléte[2] s.m. (*reg.*) **I** (*iht.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*). **II** (*bot.*) **1** v. Brad. Brad-negru. Brad-roșu. Molid (*Picea excelsa*). **2** v. Jep. Jneapăn. Pin-pitic (*Pinus pumilio*). **3** v. Larice. Zadă (*Larix decidua*). **4** v. Pin (*Pinus silvestris*).

moléte[3] subst. (*arg.*) v. Vin.

mólfă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Umflătură.

molfăí vb. IV. **I 1** intr. (*despre ființe*) a clefăi, a plescăi, ‹pop.› a chefni, a clefeti, a îmbăla, ‹înv. și reg.› a grojdi, ‹reg.› a ciofăi, a mleascăi, a mofloti, a murseca, a plescăni, a pliscoti, a polfăi. *Nu-i suportă pe acei care molfăie când mănâncă.* **2** tr. (*compl. indică alimente sau*

lucruri necomestibile) a morfoli, a mozoli, ‹rar› a morfologi, ‹reg.› a folfăi, a mezdri, a moscoli, a polfăi, a ştiolfăi. *Molfăie o coajă de pâine. Molfăie tutun.* **II** tr. fig. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹fig.› a zbârnâi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Molfăie ceva, fără a se înţelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce molfăie copilul.*

molfăiálă s.f. clefăială, clefăit, molfăire, molfăit, molfăitură, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› ţocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură. *Nu suportă molfăiala cuiva când mănâncă.*

molfăílă s.m. invar. (*reg.*) ‹reg.› molfău. *I se spune Molfăilă pentru că molfăie când mănâncă.*

molfăíre s.f. clefăială, clefăit, molfăială, molfăit, molfăitură, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› ţocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură.

molfăít s.n. clefăială, clefăit, molfăială, molfăire, molfăitură, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› ţocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură.

molfăitúră s.f. clefăială, clefăit, molfăială, molfăire, molfăit, plescăială, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› ţocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură.

molfău s.m. (*reg.*) ‹reg.› molfăilă.

molfotíre s.f. (*rar*) v. Clefăială. Clefăit. Molfăială. Molfăire. Molfăit. Molfăitură. Plescăială. Plescăit.

molhăş s.n. (*geomorf., hidrol.*) mlaştină oligotrofă, tinov. *În molhaşe cresc plante de baltă.*

molicél, -eá adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) molcuţ, molicică, ‹pop. şi fam.› molişor, ‹reg.› molcăluţ. **2** (*pop.; despre pâine*) v. Moale. Proaspătă (v. *proaspăt*). **3** (*reg.; despre fructe şi legume*) v. Moale. Mustos. Suculent. Zemos. **4** (*reg.; despre mâncăruri, sosuri*) v. Apos. Inconsistent. Neconsistent. Subţire.

molichítă s.f. (*relig. creştină; reg.*) v. Agheasmă. Apă mare. Apă sfinţită.

molicícă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) molcuţă (v. *molcuţ*), molicea (v. *molicel*), ‹pop. şi fam.› molişoară (v. *molişor*), ‹reg.› molcăluţă (v. *molcăluţ*). **2** (*pop.; despre pâine*) v. Moale. Proaspătă (v. *proaspăt*). **3** (*reg.; despre fructe şi legume*) v. Moale. Mustoasă (v. *mustos*). Suculentă (v. *suculent*). Zemoasă (v. *zemos*). **4** (*reg.; despre mâncăruri, sosuri*) v. Apoasă (v. *apos*). Inconsistentă (v. *inconsistent*). Neconsistentă (v. *neconsistent*). Subţire.

moliciós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre părţi ale corpului*) v. Flacid. Flasc. Fleşcăit. Moale. Puhav. **2** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneş. Moale. Puturos. Trândav[2].

moliciúne s.f. **I 1** laxitate, ‹rar› molătate. *Moliciunea lui în luarea unor decizii este revoltătoare.* **2** (*med., med. vet.; pop. şi fam.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleşeală. Sfârşeală. Slăbiciune. **3** (*pop. şi fam.*) v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleşeală. Moleşire. Toropeală. Toropire. **II** fig. (*pop. şi fam.*) v. Deconectare. Destindere. Odihnire. Reconfortare. Recreere. Relaxare. Relaxaţie. Repauzare.

molíd s.m. (*bot.*) **1** *Picea abies*; brad-roşu, ‹reg.› sihlă, târş. **2** *Picea excelsa*; brad, brad-negru, brad-roşu, ‹reg.› molete[2], molidar, padină, păhui[1], pin, pin-roşu. **3** (*reg.; şi* ***molid-mic***) v. Jep. Jneapăn. Pin-pitic (*Pinus pumilio*). **4** (*reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*). **5** (*reg.*) v. Tisă (*Taxus baccata*).

molidár s.m. (*bot.; reg.*) v. Brad. Brad-negru. Brad-roşu. Molid (*Picea excelsa*).

mólie s.f. **I** (*entom.*) **1** *Tinea*; ‹înv. şi reg.› lipică, ‹reg.› molete[1], muşină, muşiniţă, muşiţă, muştă, pepe, strepede. **2** (*art.*) ***molia-de-casă*** = ***molia-de-ziduri*** = *Oniscus murarius*; ‹reg.› pepe, prepeleac, vârtelniţă; (*reg.*) ***molie-de-albine*** = ***molie-de-stup*** = (*art.*) ***molia-albinelor*** = ***molia-stupilor*** v. Găselniţă (*Galleria melonella*); ***molie-de-câmp*** = ***molie-de-pământ*** v. Biserica-dracului (v. *biserică*). Ploşniţă-de-plante (*Pentatoma baccarum*). **3** (*reg.*) v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* şi *Oniscus asellus*). **4** (*reg.*) v. Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*). **5** (*reg.; şi* ***molie-de-bucate, molie-de-pâine***, *art.*, ***molia-pâinilor***) v. Gărgăriţă. Gărgăriţă-de-bucate (*Tinea granella*). **6** (*reg.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*). **II 1** (*glum.*) v. Nevastă. Soţie. **2** (*arg.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant.

mólimă s.f. **1** (*med.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) epidemie, ‹pop.› boleaznă, boleşniţă, ‹înv. şi reg.› moarte, ‹reg.› bolişte, ‹înv.› contagiune, molipsire, omor. *Medicina modernă încearcă eradicarea molimilor de tifos.* **2** (*med. vet.*) epizootie, ‹rar› epidemie, ‹pop.› boleaznă, boleşniţă, ‹reg.› bolişte. *O molimă poate dura luni şi chiar ani.*

molimós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre boli; înv.*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecţios. Molipsitor. Transmisibil.

molipseálă s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminaţie. Infectare. Infecţie. Infestare. Molipsire.

molipsí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) contagia, a (se) contamina, a (se) infecta, a (se) infesta, ‹pop.› a (se) învenina, a (se) umple, ‹înv.› a (se) smredui, ‹fig.; înv. şi pop.› a strica, ‹fig.; fam› a (se) garnisi. *Are gripă şi l-a molipsit şi pe prietenul său. S-a molipsit de la şcoală de rujeolă.* **2** tr. (*înv.; compl. indică aerul, atmosfera*) v. Altera. Impurifica. Polua. Strica. Vicia. **II** tr., refl. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Corupe. Deboşa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deşănţa. Dezmăţa. Perverti. Polua. Strica. Vicia.

molipsíre s.f. **1** (*med., med. vet.*) contagiere, contagiune, contaminare, contaminaţie, infectare, infecţie, infestare, ‹livr.› contagiu, ‹rar› molipseală, ‹pop.› lipitoare (v. *lipitor*), ‹înv.› lipici, lipiciune, smrediuală, smreduire. *Există riscul molipsirii cu virusul hepatitei C.* **2** (*med.; înv.*) v. Epidemie. Molimă.

molipsít, -ă adj. (*med., med. vet.; despre fiinţe*) contaminat, infectat, infestat, ‹rar› lovit, ‹înv.› smreduit. *Boala se transmite direct, prin persoanele molipsite.*

molipsitór, -oáre adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) contagios, contaminant, epidemic, infectant, infecţios, transmisibil, ‹înv. şi pop.› lipicios, ‹înv. şi reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaş, ciumat, ciumos, împărţitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor. *Bolile molipsitoare sunt produse de microorganisme patogene.* **2** (*despre agenţi*) contagios, infecţios, ‹livr.› mefitic, pestifer, pestilent, pestilenţial, ‹înv.› pestilentifer. *Rujeola este provocată de un virus molipsitor.*

molisól s.n. (*pedol.*) merzlotă, pergelisol, permafrost. *Molisolul este stratul de sol din regiunea cercului polar de nord care se dezgheaţă în timpul verii polare la suprafaţă.*

molişór, -oáră adj. (*pop. şi fam.*) v. Molcuţ. Molicel. Molicică.

molítvă s.f. **I** (*relig. creştină*) **1** (*reg.*) v. Consacrare. Sfeştanie. Sfinţire[1]. Sfinţit[1]. Târnoseală. Târnosire. **2** (*reg.*) v. Agheasmă. Apă mare. Apă sfinţită. **3** (*înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune. **II** fig. (*pop. şi fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputaţie. Morală. Mustrare. Observaţie. Reproş.

molitvélnic s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) ‹rar› rugăciunar, trebnic[1], ‹înv.› evhologhion. *Molitvelnicul este o carte de ritual, care conţine rânduiala celor Şapte Taine şi molitve.*

molítvi vb. IV. tr. fig. (*pop.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

molofán, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe sau despre mişcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molău.

molói adj., s.m. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol. **2** s.m. (*iht.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

molojánós, -oásă adj. (*în opoz. cu „tare", „dur"; reg.; despre materii, materiale etc.*) v. Moale.

moloşág s.n. (*meteor.; reg.*) v. Moină.

moloşăgăí vb. IV. refl. impers., intr. impers. (*meteor.; reg.*) v. Moina.

molóşnic s.n. (*reg.*) **1** v. Ceainic. **2** v. Zaharniţă.

moloşogí vb. IV. refl. impers., intr. impers. (*meteor.; reg.*) v. Moina.

molotéţ s.n. (*agric.; reg.*) v. Bătătoare (v. *bătător*). Îmblăciu.

molótru s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Anason-dulce. Anason-mare. Anason-nemţesc. Chimen-dulce. Fenicul. Molură (*Foeniculum vulgare*). **2** v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **3** v. Schinduf (*Trigonella foenum graecum*). **4** (*şi* ***molotru-galben***) v. Sulfină. Sulfină-galbenă (*Melilotus officinalis*). **5** ***molotru-alb*** v. Sulfină. Sulfină-albă (*Melilotus albus*); ***molotru-albastru*** v. Sulfină. Sulfină-albastră (*Melilotus coerulea* sau *Trigonella coerulea*).

molóz s.n. **1** (*constr.*) ‹pop.› golomoz. *După dărâmare, în locul casei rămăsese un morman de moloz.* **2** (*constr.; reg.*) v. Chirpici. **3** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **4** (*ind. alim., culin.; arg.*) v. Arpacaş.

molticós adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.

mólto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) foarte, mult.

molúră s.f. (*bot.*) *Foeniculum vulgare*; anason-dulce, anason-mare, anason-nemțesc, chimen-dulce, fenicul, ‹reg.› fenhiel, fenicel, fincen, molotru, secară-dulce, secărea, secărea-de-grădină.

molúscă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

momâiáță s.f. (*reg.*) **1** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*). **2** v. Mogâldeață. Momâie. **3** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

momâíe s.f. **I 1** sperietoare (v. *sperietor*), ‹pop.› matahală, măgăoaie, popândău, ‹înv. și reg.› paparudă, ‹reg.› budihaie, ciuhaie, ciuhă, copaiță, copală, maimucă, maimuță, măiugă, mătăuz, mogâldan, mogâldeață, momâiață, moșneag, mozomaină, namilă, păuză, poci[3], popândea, popândeț, popânzac, popânzoi, poponeț[1], pusciuhă, stanghilă. *Momâile sunt folosite mai ales pentru sperierea păsărilor dăunătoare culturilor.* **2** mogâldeață, ‹reg.› momâiață. *S-a speriat de momâia care i-a ieșit în cale în întunericul străzii.* **3** (*pop.* și *fam.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș. **4** (*reg.*) v. Om de zăpadă. **II** fig. ‹fig.› jucărie, manechin, marionetă, păpușă. *Fata este doar o momâie în mâna mamei.*

momârlán s.m. (*arg.*) Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

momeálă s.f. (*pesc.*) **1** amorsă, nadă[1], nălucă, ‹pop.› momitură, ‹reg.› mârșă, nadilă, ‹înv.› podmet. *Folosește râme ca momeală pentru pești.* **2** ***momeală artificială*** = nălucă, ‹pop.› lingură, linguriță. *Momeala artificială este o imitație de peștișor, folosită de pescarii cu undiță drept nadă.*

momeálcă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Umflătură.

momént s.n. **I 1** ceas, clipă, clipită, minut, oră, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit momentul morții.* **2** circumstanță, ipostază, împrejurare, ocazie, prilej, situație. *Este un moment favorabil pentru a începe afacerea.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) etapă, fază, punct, stadiu, ‹fig.› treaptă. *Se află într-un moment de vârf al carierei. În fiecare moment al vieții a învățat câte ceva.* **4** dată, termen, timp, vreme, zi, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziției va avea loc la momentul stabilit. I-a înapoiat banii la momentul convenit.* **II** (*fiz.; înv.*) ***moment virtual*** v. Lucru mecanic virtual.

momentál, -ă adj., adv. (*înv.*) **1** adj. (*despre măsuri, soluții*) v. Momentan. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** adv. (*temporal*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

momentán, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre măsuri, soluții*) provizoriu, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› momental, momentos, provizornic. *Împrumutul pe care i-l solicită este o soluție momentană pentru el.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) imediat, instantaneu. *Reacția presei în urma comunicatului oficial a fost momentană.* **3** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; rar; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) v. Actual. Contemporan. Curent. Prezent[2]. **II** adv. (*temporal*) **1** acum, deocamdată, ‹reg.› deodată. *Momentan nu are timp să meargă la film.* **2** (*pop.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

momentós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre măsuri, soluții*) v. Momentan. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) v. Actual. Contemporan. Curent. Prezent[2].

momí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înșela[1], a minți, a mistifica, a păcăli, a trișa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1] a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a mâglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A momit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **2** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a ispiti, a seduce, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl momește cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.*

momíc s.n. (*anat.; reg.*) v. Rinichi.

momineáză s.f. (*culin.; înv.*) v. Maioneză.

momínți subst. pl. (*zool.; reg.*) v. Cisticerci.

momíre s.f. **1** ademenire, amăgire, înșelare[1], înșelăciune, înșelătorie, mistificare, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trișare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire[1], prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Momirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.* **2** ademenire, amăgire, atracție, ispită, ispitire, seducere, seducție, tentație, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blazmă, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazmă, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o momire.*

momít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înșelat[1], mințit, păcălit[2], trișat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul momit a rămas păgubit.* **2** (*mai ales despre fete, femei*) ademenit, amăgit, înșelat[1], sedus, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› rușinat, ‹înv.› celuit, înceluit. *Tânăra momită a făcut plângere la poliție.*

momitór, -oáre adj. (*rar*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

momitúră s.f. (*pop.*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **2** Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **3** (*pesc.*) v. Amorsă. Momeală. Nadă[1]. Nălucă.

momițá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Imita. Maimuțări.

momíță s.f. **1** (*la pl.* ***momițe***; *anat.; la unele animale*) ‹reg.› mure (v. *mură*[2]). *Momițele sunt glande ce se găsesc la piept sau la gât și din care se prepară unele feluri de mâncare.* **2** (*anat.; pop.*) v. Ganglion. **3** (*mai ales la pl.* ***momițe***; *iht.; reg.*) v. Icră. **4** (*med.; reg.*) v. Eczemă. Pecingine. **5** (*med., med. vet.; reg.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

momițăríe s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Maimuțăreală. Maimuțărie. Schimonoseală. Strâmbătură. **2** v. Copiere. Imitare. Imitație.

momițésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Maimuțesc.

momițói s.m. **1** (*fam.; deprec.*) ‹fam.; deprec.› maimuțoi. *Nu înțelege cum o fată atât de frumoasă s-a putut căsători cu un momițoi.* **2** (*zool.; reg.*) v. Maimuțoi.

momonéte s.m. (*reg.*) v. Om de zăpadă.

momoríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*).

momúc subst. (*anat.; reg.*) v. Rinichi.

monadélf, -ă adj. (*bot.; despre stamine sau, p. ext., despre plante*) monadelfic. *Plantele monadelfe au staminele reunite într-un singur mănunchi.*

monadélfic, -ă adj. (*bot.; despre stamine sau, p. ext., despre plante*) monadelf.

monadísm s.n. (*filos.; la Leibniz*) monadologie. *Potrivit monadismului, universul este alcătuit din monade.*

monadologíe s.f. (*filos.; la Leibniz*) monadism.

monáh, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*relig.*) călugăr, călugăriță, maică, măicuță, mieluța lui Dumnezeu (v. *mieluș*), mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahie[1], părinte, ‹rar› călugără, ‹înv. și reg.› inoc, ‹înv.› canonică (v. *canonic*), religios. *În mănăstire au mai rămas câțiva monahi. Agapia este o mănăstire de monahe.* **2** s.m. (*înv.*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.

monahál, -ă adj. (*relig.*) călugăresc, mănăstiresc, monahicesc, ‹rar› claustral, ‹înv.› călugărițesc, călugăros, îngeresc, monahic, monas-

tic. *S-a hotărât să îmbrace hainele monahale. A optat pentru viața monahală.*
monáhic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc.
monahicésc, -eăscă adj. (*relig.*) călugăresc, mănăstiresc, monahal, ‹rar› claustral, ‹înv.› călugărițesc, călugăros, îngeresc, monahic, monastic.
monahicáște adv. (*modal; relig.; rar*) v. Călugărește.
monahíe[1] s.f. (*relig.*) călugăriță, maică, măicuță, mieluța lui Dumnezeu (v. *mieluș*), mireasa Domnului (v. *mireasă*), mireasa lui Dumnezeu (v. *mireasă*), monahă (v. *monah*), ‹rar› călugără, ‹înv.› canonică (v. *canonic*).
monahíe[2] s.f. (*relig.; rar*) v. Călugărie. Monahism.
monahísm s.n. (*relig.*) călugărie, ‹rar› călugărit, frăție, monahie[2]. *A ales monahismul.*
monárh s.m. (*polit.*) **1** cap încoronat, maiestate, suveran. *Monarhul este conducătorul unei monarhii.* **2** cap încoronat, împărat, împărăteasă, maiestate, suveran, ‹în fosta Rusie› țar, țarină, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› amira, amiroană, imperator, imperatrice, imperatriță, împărăție, țariță. *Traian a fost unul dintre cei mai importanți monarhi ai romanilor.* **3** cap încoronat, maiestate, rege[1], regină, suveran, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› rigă. *Juan Carlos este monarhul Spaniei. Elisabeta a II-a este monarhul Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.* **4** (*în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari monarhi.*
monárhic, -ă adj. **1** (*polit.; despre regimuri, titluri etc.*) ‹înv.› maiestatic, monarșesc. *Anglia are regim monarhic.* **2** (*despre grupări, idei etc.*) monarhist. *Este adept al ideilor monarhice.*
monarhíe s.f. (*polit.*) **1** ‹fig.› coroană. *Prințul moștenitor preia monarhia Angliei.* **2** regat, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăie, crăime, ‹înv.› regn. *Președintele țării a fost invitat în câteva monarhii europene.* **3** regalitate. *Antimonarhiștii luptă împotriva instaurării monarhiei.* **4** ***monarhie constituțională*** = monarhie republicană. *În monarhia constituțională prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție;* ***monarhie republicană*** = monarhie constituțională.
monarhísm s.n. (*polit.*) regalism. *Este adept al monarhismului.*
monarhíst, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*polit.*) regalist. *Este monarhist convins.* **2** adj. (*despre grupări, idei etc.*) monarhic.
monarșésc, -eăscă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri, titluri etc.*) v. Monarhic.
monastér s.n. (*relig.; înv.*) v. Abație. Claustru. Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). Mănăstire.
monástic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Călugăresc. Mănăstiresc. Monahal. Monahicesc.
mondáni vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** (*despre copiii mici*) v. Gânguri. **3** (*despre oameni*) v. Fârnâi. Fonfâi. Fornăi. **4** (*despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].
mondiál, -ă adj. planetar, universal. *Economia trece printr-o perioadă de criză la nivel mondial.*
mondializá vb. I. tr., refl. a (se) globaliza. *Criza economică s-a mondializat. Internetul mondializează anumite știri.*
mondializáre s.f. globalizare. *Procesul mondializării nu este unanim acceptat.*
mondóc s.m. (*reg.*) v. Copil[1].
mondoeconomíe s.f. (*ec.*) cosmoeconomie, economie mondială.
mondrojí vb. IV. intr. (*reg.; despre copiii mici*) v. Gânguri.
monédă s.f. (*fin.*) **1** (*urmat de determ. care indică valoarea*) ban, piesă, ‹rar› semn monetar, ‹pop.› gologan, para[1], ‹fam.› centimă, teșcherea[1], ‹reg.› pițulă, ‹înv.› băncuță, ‹grec.; înv.› nomizmă, ‹arg.› trandafir. *Vânzătoarea i-a dat rest două monede de zece.* **2** (*colect.*) mărunt, mărunțiș, ‹înv. și pop.› mărunțel, ‹înv. și reg.› paralâc, ‹arg.› gozor, mărunțaie, pleavă. *Mai are ceva monedă în portofel.* **3** (*pop. și fam.*) ***monede sunătoare*** v. Bani cash (v. *ban*). Bani gata (v. *ban*). Bani gheață (v. *ban*). Bani lichizi (v. *ban*). Cash. Numerar.
monetár, -ă adj. (*fin., econ.*) bănesc. *Băncile asigură servicii de transfer monetar.*
monetăríe s.f. (*fin.*) ‹înv. și reg.› pinzărie, ‹înv.› bănărie, cămară domnească, ‹turc.; înv.› tarapana. *Monetăria statului a bătut moneda de un ban.*
monetizá vb. I. fig. (*livr.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Încrede. Supraaprecia. Supraestima. Supraevalua. **2** tr. (*compl. indică oameni sau calități, creații, realizări etc. ale lor*) v. Supraaprecia. Supraestima. Supraevalua.
mong, moángă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Mocăit. Mocoșit. Moșmondit. Ticăit[2]. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
mongăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].
mongól, -ă adj. mongolic. *Limba mongolă face parte din familia limbilor altaice.*
mongólic, -ă adj. mongol.
mongolíd, -ă s.m., s.f., adj. mongoloid.
mongolísm s.n. (*med.*) sindrom Down. *Mongolismul este cauzat de o aberație cromozomială, caracterizându-se prin debilitate mintală și printr-un facies de tip mongoloid.*
mongoloíd, -ă s.m., s.f., adj. mongolid. *Mongoloizii alcătuiesc una dintre cele două ramuri ale rasei boreale, cuprinzând populații din Asia Centrală și septentrională.*
moni s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
monília s.f. (*bot.*) candida[1]. *Monilia este un gen de ciuperci saprofite care pot provoca micoze.*
moniliázá s.f. (*med.*) candidoză, endomicoză, moniliază, oidiomicoză. *Moniliaza afectează pielea și mucoasele.*
moniliózá s.f. (*med.*) candidoză, endomicoză, moniliază, oidiomicoză.
monitór[1] s.m. (*pedag.; în trecut*) ‹înv.› ședator. *Monitorul era elevul care menținea ordinea și disciplina într-o clasă.*
monitór[2] s.n. **1** (*tehn.*) dozimetru de control. *Cu monitorul se controlează sau se semnalizează radiațiile ionizate.* **2** (*miner.*) hidromonitor. *Monitorul este un dispozitiv de escavare a pământului, alcătuit dintr-o conductă metalică prin care se proiectează un jet puternic de apă.* **3** (*inform.*) supervizor. *Monitorul este un program de control care supraveghează activitatea unui sistem de calcul.* **4** (*inform.*) desktop. *A desechis fereastra cu documentele de pe monitor.*
monoatómic, -ă adj. (*chim.; înv.; despre elemente chimice sau despre radicali chimici*) v. Monovalent. Univalent.
monobrombenzén s.m. (*chim.*) brombenzen. *Monobrombenzenul este o substanță toxică pentru ficat.*
monocárp, -ă adj. (*bot.; despre plante*) monocarpic. *Plantele monocarpe înfloresc și fructifică o singură dată în cursul ciclului de dezvoltare.*
monocárpic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) monocarp.
monocelulár, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) unicelular. *Organismele monocelulare sunt constituite dintr-o singură celulă.*
monocít s.n. (*hist.*) macrofag. *Monocitul distruge bacteriile și corpurile străine din organism.*
monocitóză acută s.f. (*med.*) angină monocitară, febră ganglionară, mononucleoză infecțioasă. *Monocitoza acută este o boală infecțioasă acută, determinată de un virus care intră în organism pe cale orofaringiană sau sangvină.*
monoclorbenzén s.m. (*chim.*) clorbenzen. *Monoclorbenzenul este folosit la fabricarea unor coloranți și a unor medicamente.*
monóclu s.n. (*optic.*) ‹rar› lornion, ‹pop. și fam.› geam, ‹pop.› sticlă. *Monoclul este o lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se poartă sprijinită în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere.*
monocórd, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*muz.; despre instrumente muzicale*) unicord. *Instrumentele monocorde au o singură coardă.* **2** fig. (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) inexpresiv, monoton, neexpresiv, uniform, ‹fig.› plat[2], ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore monocorde. Unele dintre picturile sale sunt monocorde.* **II** s.n. (*muz.*) canon. *Monocordul este un instrument muzical vechi, cu o singură coardă.*
monocotiledón, -ă adj. (*bot.; rar; despre plante*) v. Monocotiledonat. Unicotiledonat.
monocotiledonát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) unicotiledonat, ‹rar› monocotiledon. *Embrionul plantelor monocotiledonate are un singur cotiledon.*

monocróm, -ă adj. **1** (*despre picturi*) monocromatic. *Picturile monocrome sunt executate într-o singură culoare.* **2** fig. (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost monocromă.*

monocromátic, -ă adj. (*despre picturi*) monocrom.

monodactíl, -ă adj., s.n. (*zool.*) soliped. *Calul este un animal monodactil.*

monodactílie s.f. (*med., med. vet.*) monodactilism. *Monodactilia este o anomalie care constă în prezența unui singur deget la mână sau la picior.*

monodactilísm s.n. (*med., med. vet.*) monodactilie.

monodimensionál, -ă adj. (*livr.*) v. Unidimensional.

monofazát, -ă adj. (*fiz.; despre circuite electrice alternative*) monofazic. *Circuitul electric monofazat este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în fază.*

monofázic, -ă adj. (*fiz.; despre circuite electrice alternative*) monofazat.

monofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) unifoliat. *Plantele monofile au o singură frunză.*

monofilár, -ă adj. (*fiz.; despre circuite*) unifilar. *Circuitele monofilare au un singur fir.*

monofizísm s.n. (*teol.*) eutichianism, monofizitism. *Adepții monofizismului susțin că în Iisus Hristos natura divină a fost absorbită integral de natura umană.*

monofizitísm s.n. (*teol.*) eutichianism, monofizism.

monoflór, -ă adj. (*în opoz. cu „poliflor"; despre miere, polen etc.*) uniflor. *Mierea monoflră provine de la o singură specie de floare.*

monofón, -ă adj. (*muz.; despre melodii*) monofonic. *Melodiile monofone pot fi executate de o singură voce sau la un singur instrument.*

monofónic, -ă adj. (*muz.; despre melodii*) monofon.

monoftalmíe s.f. (*med., med. vet.*) monopsie. *Monoftalmia este absența congenitală a unui ochi.*

monogám, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „poligam"; despre bărbați*) monogamic. *Bărbatul monogam are o singură soție.* **2** (*bot.; despre flori*) diclin, monosexuat, unisexuat, ‹rar› unisexual. *Florile monogame au organe de reproducere de un singur sex.*

monogámic, -ă adj. (*în opoz. cu „poligam"; despre bărbați*) monogam.

monogenéză s.f. (*biol.; în opoz. cu „digeneză"*) monogonie. *Monogeneza este o reproducere directă, prin ouă sau prin ovule, cu faze de dezvoltare identice.*

monogoníe s.f. (*biol.; în opoz. cu „digeneză"*) monogeneză.

monográf s.m. monografist. *Monografiul alcătuiește monografii.*

monografíst s.m. monograf.

monohibridáre s.f. (*biol.*) monohibridism.

monohibridísm s.n. (*biol.*) monohibridare. *Monohibridismul este încrucișarea între indivizi care diferă printr-un singur caracter ereditar.*

monoíd s.n. (*mat.*) semigrup. *Monoidul este o mulțime în care fiecărei perechi de elemente i se asociază un element din aceeași mulțime.*

monolíngv, -ă adj. (*despre ediții, dicționare etc.*) unilingv. *Dicționarele monolingve sunt redactate într-o singură limbă.*

monolít, -ă adj. **1** monolitic. *Monumentele monolite sunt alcătuite sau construite dintr-un singur bloc de piatră, de beton etc.* **2** fig. (*în opoz. cu „eterogen"; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen, unitar, ‹fig.› închegat, monolitic, sudat[2]. *Echipa națională de fotbal este o echipă monolită.*

monolític, -ă adj. **1** monolit. **2** fig. (*în opoz. cu „eterogen"; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen, unitar, ‹fig.› închegat, monolit, sudat[2].

monolóc adj. invar. (*despre avioane, mașini de curse etc.*) monoplas, monopost. *Mașinile monoloc au un singur loc, cel al șoferului.*

monológ s.n. solilocviu, ‹rar› soliloghie. *Monologul este vorbirea cu sine însuși.*

monologá vb. I. intr. (*despre oameni*) a monologiza, a solilocva. *Supărat, continuă să monologheze, străbătând camera în lung și în lat.*

monologíză vb. I. intr. (*despre oameni*) a monologa, a solilocva.

monomán, -ă s.m., s.f., adj. (*psih.*) monomaniac. *Monomanul suferă de monomanie.*

monomaniác, -ă s.m., s.f., adj. (*psih*) monoman.

monomaníe s.f. (*psih.*) delir parțial, fixație, hantisă, idee fixă, manie, marotă, obsesie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au monomanie sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.*

monometilamínă s.f. (*chim.*) metilamină. *Monometilamina se folosește în sinteze organice, la obținerea de medicamente, de coloranți, de insecticide etc.*

mononucleóză infecțioasă s.f. (*med.*) anginămonocitară, febră ganglionară, monocitoză acută.

monopartíd adj. (*polit.*) ‹rar› monopartit, unipartid. *În sistemele monopartide există un singur partid.*

monopartít, -ă adj. (*polit.; rar*) v. Monopartid.

monopetál, -ă adj. (*bot.; despre flori*) unipetal. *Florile monopetale au o singură petală.*

monoplás adj. invar. (*despre avioane, mașini de curse etc.*) monoloc, monopost.

monopód, -ă adj. (*biol.*) monopodic. *Ființele monopode au un singur picior.*

monopodiál, -ă adj. (*bot.; despre ramificația tulpinii*) monopodic. *Ramificațiile monopodiale au un singur ax principal.*

monopódic, -ă adj. **1** (*biol.*) monopod. **2** (*bot.; despre ramificația tulpinii*) monopodial.

monopolizá vb. I. tr. fig. a acapara. *A monopolizat atenția auditoriului folosind dialogul.*

monopolizáre s.f. fig. acaparare. *A încercat monopolizarea atenției auditoriului folosind dialogul.*

monopolizatór, -oáre adj. fig. acaparant, acaparator. *Calculatorul devine cu timpul o pasiune monopolizatoare pentru cei mai mulți.*

monopóst adj. invar. (*despre mașini de curse, avioane etc.*) monoloc, monoplas. *Vehiculele monopost au un singur loc.*

monopsíe s.f. (*med., med. vet.*) monoftalmie.

monorái s.n. (*transp., ferov.*) monoșină.

monosemántic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) unisemantic. *Cuvintele monosemantice au un singur sens.*

monosemantísm s.n. (*lingv.*) monosemie, unisemantism. *Monosemantismul este proprietatea unui cuvânt de a avea un singur sens.*

monosemíe s.f. (*lingv.*) monosemantism, unisemantism.

monosepál, -ă adj. (*bot.; despre flori*) unisepal. *Florile monosepale au o singură sepală.*

monosexualitáte s.f. (*bot.*) unisexualitate. *Monosexualitatea este însușirea unei flori de a fi monosexuată.*

monosexuát, -ă adj. (*bot.; despre flori*) diclin, monogam, unisexuat, ‹rar› unisexual. *Florile monosexuate au organe de reproducere de un singur sex.*

monosiláb, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) monosilabic, ‹rar› unisilab, unisilabic.

monosilábic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) monosilab, ‹rar› unisilab, unisilabic. *Cuvintele monosilabice sunt formate dintr-o singură silabă.*

monospérm, -ă adj. (*bot.; despre fructe*) monospermatic, monospermic. *Fructele monosperme au o singură sămânță.*

monospermátic, -ă adj. (*bot.; despre fructe*) monosperm, monospermic.

monospérmic, -ă adj. (*bot.; despre fructe*) monosperm, monospermatic.

monostíh s.n. (*lit.*) monovers. *Monostihul este o poezie sau o strofă alcătuită dintr-un singur vers.*

monostratificát, -ă adj. unistratificat. *Parchetul monostratificat se lipește cu un adeziv special.*

monoșínă s.f. (*transp., ferov.*) monorai. *Monoșina este o cale ferată, terestră sau suspendată, alcătuită dintr-o singură șină.*

monotáster s.n. (*tipogr.*) mașină de cules, mașină de zețuit. *Monotasterul este ansamblul mecanic al monotipului, care execută culegerea.*

monotón, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, placid, plictisitor, uniform, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost monotonă.* **2** (*despre glas, melodii, sunete, zgomote etc.*) ‹înv.› uniton, unitonic. *Se aud acordurile unei melodii monotone.* **3** (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) inexpresiv, neexpresiv, uniform, ‹fig.› monocord, plat[2], ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore monotone. Unele dintre picturile sale sunt monotone.* **4** (*despre stil, acțiuni etc.*) trenant, ‹fig.› lânced. *Stilul monoton al narațiunii este enervant. Acțiunea filmului este monotonă.* **II** adv. (*modal*) uniform, ‹rar› melopeic, ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Solistul cântă monoton.*

monotoníe s.f. uniformitate, ‹fig.› liniaritate. *Ceea ce caracterizează viața de provincie este monotonia ei.*

monotrém s.n. (*zool.*) prototerian. *Monotremele sunt mamifere primitive, ovipare, cu ciocul lat, asemănător celui de rață, cu corpul*

acoperit cu blană sau cu țepi, care își alăptează puii ieșiți din ouă.
monovalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente chimice sau despre radicali chimici*) univalent, ‹înv.› monoatomic. *Elementele monovalente au o singură valență.*
monovérs s.n. (*lit.*) monostih.
monovoltín, -ă adj. (*entom.; despre insecte, viermi-de-mătase*) univoltin. *Insectele monovoltine prezintă o singură generație anuală.*
monoxíd s.n. (*chim.*) ***monoxid de azot*** = oxid nitric. *Monoxidul de azot este un gaz produs normal în organism, având rol imunitar;* ***monoxid de carbon*** = oxid de carbon. *Monoxidul de carbon este un gaz otrăvitor, care se formează în arderile incomplete.*
monozaharídă s.f. (*chim.*) monoză, oză. *Glucoza este o monozaharidă.*
monóză s.f. (*chim.*) monozaharidă, oză.
monozigót, -ă adj. (*biol.; despre gemeni identici*) univitelin. *Gemenii monozigoți provin din același ovul fecundat și au placenta comună.*
mónstru s.m. **I 1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) arătare, creatură, pocitanie, pocitură, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. *De sub pod, în fața lui Făt-Frumos, a ieșit un monstru cu două capete. Viciile l-au transformat într-un monstru.* **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) hâdoșenie, hidoșenie, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune. ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. *Se apropie de el un monstru. Un monstru de om i-a înghițit pe toți.* **3** (*cinemat., muz., teatru*) ***monstru sacru*** = divă[1], star, vedetă, ‹fig.› stea. *Marilyn Monroe a fost unul dintre monștrii sacri ai cinematografului american.* **II** fig. ‹fig.; fam.› balaur. *Omul acesta este crud, un adevărat monstru.*
monstruós, -oásă adj. **I 1** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearîz, păcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este monstruos. Are mâinile monstruoase.* **2** (*despre atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) abominabil, detestabil, dezgustător, odios, oribil, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă monstruoasă.* **3** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă monstruoasă.* **II** fig. **1** (*despre obiecte, construcții, interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, inestetic, neaspectuos, neestetic, rebarbativ, urât[2]. *Construcția prezintă un amestec monstruos de stiluri arhitectonice.* **2** (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, uriaș, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții monstruoase.*
monstruozitáte s.f. **I 1** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. **2** grozăvie, oroare, ‹pop. și fam.› grozăvenie, ‹înv. și reg.› strășnicie, ‹înv.› groznicie. *Monstruozitatea faptei sale i-a șocat pe toți.* **II** fig. (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”, „a asculta”, „a crede”*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie. *Cei de față au ascultat enervați monstruozitățile pe care le-a susținut.*
mont[1] s.n. (*anat.*) ciot, ‹reg.› cotor. *În urma operației, a rămas cu un mont în locul mâinii accidentate.*
mont[2] s.n. (*reg.*) v. Rămășiță[1]. Rest.
montá vb. I. tr. **I 1** (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a fixa, a îmbina, a împreuna, a reuni, a uni[2]. *Mecanicul montează cu ușurință piesele unui motor.* **2** (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a îmbina, a încheia, a lega[1], a prinde, a uni[2], ‹reg.› a încochela. *Dulgherii montează grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **3** (*tehn.; compl. indică instalații, aparate tehnice etc.*) a instala. *A chemat un specialist pentru a monta o baterie la baie.* **4** (*tehn.; compl. indică bucșe*) a bucela. **5** (*tehn.*) a așeza, a poza. *După ce a reparat televizorul, îi montează și carcasa.* **6** (*teatru, cinemat. etc.; compl. indică opere dramatice, spectacole etc.*) a înscena, a regiza. *A montat spectacolul Aida de G. Verdi.* **II** fig. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a ațâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura. *Hotărârile abuzive au montat populația.*
montáj s.n. (*tehn.*) asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montare[1], reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură.
montán, -ă adj. (*despre regiuni, ținuturi etc.*) muntos, ‹reg.› muntenat, ‹înv.› montanistic, muntenos. *Are o vilă într-o zonă montană splendidă.*
montanístic, -ă adj. (*înv.; despre regiuni, ținuturi etc.*) v. Montan. Muntos.
montáre[1] s.f. **1** asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montaj, reunire, unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat montarea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.* **2** îmbinare, încheiere, prindere, unire, ‹înv.› îmbinătură. *Montarea scândurilor acoperișului unei case trebuie făcută cu multă atenție.* **3** instalare. *Montarea bateriei din baie a fost făcută de un specialist.* **4** (*teatru, cinemat. etc.*) artă regizorală, direcție de scenă, înscenare, punere în scenă, regie, ‹rar› regizorat, ‹înv.› scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al montării.*
montáre[2] s.f. (*biol., zool.; reg.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă.
montát, -ă adj. **I 1** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], îmbinat, împreunat, îngemănat, reunit, unit. *Verifică piesele montate ale motorului mașinii.* **2** (*despre anumite instalații*) instalat. *Noua baterie montată funcționează foarte bine.* **II** fig. (*fam.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Negru. Obstinat. Pornit. Turbat.
montatór s.m. (*tehn.*) montor. *Montatorul asamblează diferite părți ale unor obiecte sau aparate.*
mónță s.f. (*biol., zool.*) goană, gonire, împerechere, împreunare, ‹pop.› mârleală, mârlire, mârlit, ‹reg.› mârlă[1], mârlitură, montare[2], sărit[1].
montícul s.m. (*geomorf.; fran.; înv.*) **1** v. Colină. Delușor. **2** v. Deal.
montór s.m. (*tehn.*) montator.
monturós, -oásă adj. (*în opoz. cu „limpede”; reg.; despre lichide*) v. Tulbure. Turbid.
monumént funerar s.n. cavou, criptă, mormânt, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]). *Cortegiul se îndreaptă spre monumentul funerar defunctului.*
monumentál, -ă adj. **I 1** statuar. *Monumental în gesturi și atitudini, actorul a cucerit publicul.* **2** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, maiestuos, măreț, splendid, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție monumentală.* **II** fig. **1** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție monumentală la dezvoltarea literaturii.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; mai ales fam.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹fig.› piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță monumentală. A avut șansa monumentală de a participa la o misiune în cosmos.*
monumentalísm s.n. grandoare, măreție, monumentalitate, splendoare, ‹rar› grandios, uriețime, ‹grec.; înv.› megaloprepie, ‹fig.› trufie.
monumentalitáte s.f. grandoare, măreție, monumentalism, splendoare, ‹rar› grandios,

urieșime, ‹grec.; înv.› megaloprepie, ‹fig.› trufie. *Orașul este renumit pentru monumentalitatea catedralei.*

mopéd s.n. (*transp.*) motoretă, ‹fam.; deprec.› pârâitoare. *Mopedul face un zgomot asurzitor.*

mops s.m. (*zool.*) buldog, carlin, ‹rar› box[2]. *Mopsul este un câine de agrement.*

morál, -ă adj. **1** etic, ‹înv.› obiceainic. *În epoca actuală se constată apariția unor noi valori morale. Are o comportare morală.* **2** moralizant, moralizator, ‹înv.› moralicesc, ‹fran.› parenetic. *Povestește copiilor o istorioară cu caracter moral și educativ.* **3** (*despre însușiri, activități etc. ale oamenilor*) spiritual, sufletesc, ‹înv.› moralicesc, moralnic. *Elevul subliniază caracterele fizice și morale ale eroului. Nu este într-o stare morală tocmai bună.*

morálă s.f. **1** etică (v. *etic*), ‹înv.› moraliș. *Prin conduita sa dovedește că este o persoană lipsită de morală.* **2** (*lit.*) învățătură, pildă, ‹rar› moralitate, ‹înv.› matimă. *Fiecare fabulă are o morală.* **3** etos, moralitate, ‹fig.› fizionomie. **4** (*mai ales fam.*) admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, imputație, mustrare, observație, reproș, ‹livr.› admonestație, admoniție, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, mușteluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, pleftureală, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împuțăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Morala părinților l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.*

moralicésc, -eăscá adj. (*înv.*) **1** v. Moral. Moralizant. Moralizator. **2** (*despre însușiri, activități etc. ale oamenilor*) v. Moral. Spiritual. Sufletesc.

moralicéște adv. (*modal*) moralmente, spiritualicește, sufletește, ‹rar› spiritualmente. *Necazurile au distrus-o moralicește.*

moralíst, -ă s.m., s.f. (*fam.*) ‹fam.› moralizator. *Părinții sunt acum mai puțin moraliști.*

moráliș s.n. (*înv.*) v. Etică (v. *etic*). Morală.

moralitáte s.f. **1** etos, morală, ‹fig.› fizionomie. *Afirmarea moralității românești se regăsește în diverse manifestări artistice.* **2** (*lit.; rar*) v. Învățătură. Morală. Pildă.

moralizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a admonesta, a certa, a dăscăli, a dojeni, a judeca, a mustra, ‹rar› a ruși na, ‹înv. și pop.› a obrăzi, ‹pop. și fam.› a beșteli, a mușt rului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a șmotri, ‹înv. și reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a așculi, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăți, a tătărî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. și fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cățănăi, a dărăci, a puțui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a moralizat pentru că a lipsit de la școală.*

moralizánt, -ă adj. moral, moralizator, ‹înv.› moralicesc, ‹fran.› parenetic.

moralizáre s.f. ‹înv.› moralizație. *Scrierea are tendințe de moralizare.*

moralizatór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** moral, moralizant, ‹înv.› moralicesc, ‹fran.› parenetic. **2** educativ, instructiv, ‹rar› educator, ‹înv.› învățător. *Arta are o finalitate moralizatoare. Fabulele au un conținut moralizator.* **II** s.m., s.f. (*fam.*) ‹fam.› moralist.

moralizáție s.f. (*înv.*) v. Moralizare.

moralménte adv. (*modal*) moralicește, spiritualicește, sufletește, ‹rar› spiritualmente.

morálnic, -ă adj. (*înv.; despre însușiri, activități etc. ale oamenilor*) v. Moral. Spiritual. Sufletesc.

morár s.m. **I 1** ‹reg.› măcinar. *Morarul i-a măcinat grâul.* **2** (*pop.*) v. Piuar. **II** (*entom.*) *Tenebrio molitor*; gândac-de-făină.

morávuri s.n. pl. comportament, comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), năravuri (v. *năravi*), obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de moravurile necuviincioase ale fiului lor.*

morăiáță s.f. (*med.; reg.*) v. Leucoree.

morắt, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

morắraș s.f. (*pop.*) ‹pop.› morărel.

morăreásă s.f. morăriță.

morárel s.m. (*pop.*) ‹pop.› morăraș.

morắri vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca.

morắrie s.f. morărit.

morắrit s.n. morărie. *Morăritul este o ocupație veche în familia lor.*

morắriță s.f. **1** morăreasă. *Morărița din sat este proprietara a două mori.* **2** (*bot.; reg.*) v. Barba-boierului (v. *barbă*). Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*).

morânceálă s.f. (*reg.*) **1** v. Caznă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. **2** (*constr.*) v. Tencuială.

morângláv, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

morb s.n. **1** (*med., med. vet.; livr.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** ***morb lumesc*** v. **a** (*fiziol.; reg.*) Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period; **b** (*med.; înv.*) Boală veneriană. Boală venerică.

morbiciúne s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință.

morbíd, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, nesănătos, patologic, ‹fig.› bolnăvicios, maladiv. *Este de o curiozitate morbidă. Are o teamă morbidă de microbi.*

morbiditáte s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv.› morbitate. *Sărăcia este un factor de morbiditate.*

morbíli subst. pl. (*med.; înv.*) v. Pojar. Rujeolă.

morbitáte s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Morbiditate.

morbós, -oásă adj. (*med., med. vet.; rar; despre ființe*) **1** (*în opoz. cu „sănătos”*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **2** v. Bolnăvicios. Maladiv.

morbulént, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; rar; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

morceálă s.f. (*reg.*) **1** v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **2** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

morcoáșă s.f. (*tehn.; reg.*) **1** (*la plug*) v. Bârsă. **2** (*la car sau la căruță*) v. Bleau. **3** (*la coasă*) Brățară. Cârceie.

morcóci s.m. invar. (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio uranoscopus*).

morcotí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

mórcov s.m. (*bot.*) **1** *Daucus carota sativa*; ‹reg.› moroc, mure, rădăcină-dulce. **2** (*reg.*) ***morcov-de-câmp*** = ***morcov-galben*** = ***morcov-sălbatic*** v. Rușinea-fetei (v. *rușine*) (*Daucus carota* și *Daucus silvestris*); ***morcov-de-deal*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*); ***morcov-porcesc*** v. **a** Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*); **b** Gulie (*Brassica oleracea gongyloides*); ***morcov-sălbatic*** v. Limba-șarpelui (v. *limbă*) (*Peucedanum latifolia*); (*la pl.*) ***morcovi-albi*** v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

morcoví vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) **1** v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** v. Înfuria. Înverjbi. Mânia.

morcovít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **2** v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **3** v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2].

morcovíu, -íe adj., s.n. (*pop.*) v. Fov. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu.

mordáce adj. invar. fig. (*livr.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

mordái s.n. (*milit.; înv.*) v. Pistolet.

mórdă s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** (*la animale*) v. Bot. Gură. **3** (*la porci*) v. Bot. Rât[1].
mordínă s.f. (*arg.*) **1** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Demimondenă. Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
moreá s.f. (*bot., reg.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*).
morésc, -eáscă adj. (*în Antic.; înv.*) v. Maur. Mauresc.
morfém s.n. **1** (*lingv.*) ***morfem lexical*** = lexem, semantem. *Morfemul lexical este cuvântul sau partea de cuvânt considerată ca purtătoare a semnificației.* **2** (*gram. transformațională*) item. *Cu ajutorul unui morfem se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare.*
morfínă s.f. (*farm.*) ‹reg.› morfiu. *Morfina este întrebuințată ca narcotic, calmant sau stupefiant.*
morfísm s.n. (*mat.*) homomorfism. *Morfismul este corespondența univocă între două mulțimi având aceeași structură algebrică.*
mórfiu s.n. (*farm.; reg.*) v. Morfină.
morfogenéză s.f. (*geomorf*) morfogenie. *Morfogeneza se ocupă cu studiul formelor de relief.*
morfogeníe s.f. (*geomorf*) morfogeneză.
morfolí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) a molfăi, a mozoli, ‹rar› a morfologi, ‹reg.› a folfăi, a mezdri, a moscoli, a polfăi, a știolfăi. *Morfolește o coajă de pâine. Morfolește tutun.* **2** fig. (*rar; compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Întina. Mânji. Murdări. Necinsti. Păta. Pângări. Polua. Profana. Terfeli. Vești.
morfolít, -ă adj. fig. (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], dezarticulat[2], îngăimat, mormăit[2], nearticulat, neclar, nedeslușit. *Cuvinte morfolite apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.*
morfológ, -ă s.m., s.f. (*gram.*) morfologist. *Morfologul este specialist în morfologie.*
morfologí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli.
morfológic, -ă adj. (*gram.*) ‹înv.› etimologic. *Elevii au primit ca temă analiza morfologică a unor cuvinte.*
morfologíe s.f. **1** (*gram.*) ‹înv.› etimologie. *Morfologia se ocupă cu studiul regulilor privitoare la forma cuvintelor, la structura lor internă și la modificările lor formale în diferite întrebuințări.* **2** (*art.; biol.*) ***morfologia plantelor*** = fitomorfologie. *Morfologia plantelor se ocupă cu studiul formei și structurii organismelor vegetale, al legilor apariției și dezvoltării lor.*
morfologísm s.n. (*filos., știință*) istoricism. *Morfologismul este un curent promovat în primele decenii ale sec. al XX-lea ca o reacție împotriva evolutismului sociocultural.*
morfológist, -ă s.m., s.f. (*gram.*) morfolog.
mórgă[1] s.f. (*med.*) prosectură, ‹arg.› răcitor. *La morgă se depun cadavrele persoanelor moarte în afara domiciliului lor.*
mórgă[2] s.f. (*livr.*) **1** v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Trufie. Vanitate. Îndulcire. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.
morhoáncă s.f. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.
morhoănghină s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; deprec.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
móric, -ă adj. (*în Antic.; înv.*) v. Maur. Mauresc.
morișcă s.f. **I 1** ‹reg.› ciutură. *Morișca este o moară mică, de vânt sau de apă, care are o singură piatră ori roată.* **2** (*agric.*) mașină de vânturat, vânturătoare (v. *vânturător*), ‹reg.› moară, vânteală, vânturească, vânturișcă, vârtealău. *Morișca este folosită la curățatul cerealelor, al semințelor de leguminoase, al plantelor tehnice etc. de impurități ușoare, cu ajutorul unui curent de aer.* **3** (*j. de copii*) duruitoare, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› hârâitoare, moară, pârâitoare, ‹reg.› turuitoare, vâjâitoare (v. *vâjâitor*), vânturătoare (v. *vânturător*), zbângă, zbângăitoare, zbârnel, zbârnoaie (v. *zbârnoi*), zvârdină, ‹înv.› sfârlitoare. *Morișca se confecționează din tablă, scândură, hârtie în forma aripilor sau a roții unei mori, care se învârtesc în bătaia vântului ori cu mâna, producând un sunet caracteristic.* **4** (*j. de copii*) scârțâitoare (v. *scârțâitor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› zbârnâitoare de gândac (v. *zbârnâitor*), ‹reg.› sfârâitoare, sfârlează. *Morișca este făcută dintr-un cărăbuș (sau dintr-o altă insectă care face zgomot când zboară) imobilizat cu un ac și lăsat să zbârnâie în aer prin bătaia aripilor.* **5** (*de obicei determ. prin „de vânt"*) pârâitoare, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), sperietoare (v. *sperietor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹reg.› turuitoare. *Morișca imită aripile unei mori de vânt, fiind folosită pentru a speria păsările în livezi, pe ogoare sau pe acoperișul caselor.* **6** (*tehn.*) ***morișcă hidraulică*** = morișcă hidrometrică. *Morișca hidraulică este folosită la măsurarea vitezei unui curs de apă;* ***morișcă hidrometrică*** = morișcă hidraulică. **7** (*pesc.; la undiță*) mulinetă. *Morișca este alcătuită dintr-un tambur pe care se înfășoară firul.* **8** (*rar*) v. Râșniță. **9** (*arg.*) v. Ceas. Ceasornic. **II** fig. **1** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **2** (*anat.; la păsări; reg.*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător.
morișoáră s.f. (*rar*) ‹rar› moriță.
moríță s.f. (*rar*) ‹rar› morișoară.
morlăucă s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
mormán s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) grămadă, maldăr, movilă, ‹rar› strânsură, ‹pop.› porcoi, troian[2], ‹reg.› cladă, despărțitură, gireadă, grunjeu, mâglă[1], porcușor, potâng, pozmoc, ‹fig.› nămete, ‹fig.; pop.› nămol. *În mijlocul curții este un morman de pietriș.*
mormăí[1] vb. IV. **I** intr. **1** (*despre urși*) ‹reg.› a mormorosi, a murmura, a răncălui. *Îl sperie numai gândul că un urs ar putea mormăi în apropierea lui.* **2** (*reg.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **3** (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci. **II** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a murmura, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngâla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Mormăie ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce mormăie copilul.*
mormăí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică aluatul dospit*) v. Soage.
mormăiálă s.f. bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăire, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit. *Mormăiala bătrânului este de neînțeles.*
mormăíre s.f. **1** mormăit[1], mormăitură. *Mormăirile ursului sunt amenințătoare.* **2** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăit[1], mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit, tolocăneală.
mormăít[1] s.n. **1** mormăire, mormăitură. **2** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăitură, ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.
mormăít[2], -ă adj. (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], dezarticulat[2], îngăimat, nearticulat, neclar, nedeslușit, ‹reg.› îngâlat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte mormăite apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.*
mormăitúră s.f. **1** mormăire, mormăit[1]. **2** bâiguială, bâiguire, bodogăneală, bodogănire, bodogănit, bolboroseală, bolborosire, bolborosit[1], bombăneală, bombănit, bombănitură, mormăială, mormăire, mormăit[1], ‹rar› bolborositură, ‹pop. și fam.› boscorodeală, ‹pop.› tolocăneală, ‹fam.; peior.› hârâială, ‹reg.› bosconire, bosconitură, lolotă[1], slomnire, șondoroială, șondoroit.

mormânt s.n. **I 1** groapă, loc de veci, locaș de veci (v. *locaș*[1]), sepulcru, ‹livr.› sepultură, ‹rar› necropolă, ‹înv. și pop.› locuință eternă, locuință ultimă, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› îngropniță, locuț de vecie, ‹înv.› grobnic, gropiță, gropniță, îngropământ, locșor de repaus, ‹ital.; înv.› tombă. *A fost condus la mormânt de câțiva prieteni.* **2** (*rar*) cavou, criptă, monument funerar, ‹pop. și fam.› casă de veci (v. *casă*[1]). *Cortegiul se îndreaptă spre mormântul defunctului.* **3** (*la pl. morminte; rar*) v. Cimitir. Necropolă. **II** fig. (*în concepțiile relig.; rar*) v. Liniște de veci. Liniște eternă. Liniște veșnică. Moarte. Odihnă de veci. Odihnă veșnică. Odihnire. Pace. Repaus. Repaus etern. Somnul cel veșnic (v. *somn*[2]). Somnul de veci (v. *somn*[2]). Somnul mormântului (v. *somn*[2]). Somnul morții (v. *somn*[2]). Somnul veșnic (v. *somn*[2]). Somnul veșniciei (v. *somn*[2]).

mormântá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică persoane decedate*) v. Îngropa. Înhuma. Înmormânta.

mormântál, -ă adj. **1** (*despre voce, sunete etc.*) funebru, sepulcral, ‹rar› mormântar[2]. *Vocea lui are un ton mormântal.* **2** (*rar*) v. Funerar. Sepulcral. Tombal. Tumular.

mormântár[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Groapă. Loc de veci. Locaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru. **2** v. Cimitir. Necropolă.

mormântâr[2]**, -ă** adj. (*rar; despre voce, sunete etc.*) v. Funebru. Mormântal. Sepulcral.

mormântáre s.f. (*reg.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

mormântós, -oásă adj. (*rar*) v. Funerar. Sepulcral. Tombal. Tumular.

mormântúț s.n. (*reg.*) ‹pop.› morminței.

morminței s.n. (*pop.*) ‹reg.› mormântuț.

mormolóc s.m. **1** (*zool.*) ‹reg.› gândălac, lătunoi, lingura-popii (v. *lingură*), lingurac, linguraș, lingurice, linguriță-popii (v. *linguriță*), linguriță-zânei (v. *linguriță*), linguruș, moacă, pește-țigănesc, viței ar, viței arită, vrai. *Mormolocul este larva batracienilor.* **2** (*fam.; glum.*) v. Copilaș.

mormondól s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

mormorosí vb. IV. intr. (*reg.; despre urși*) v. Mormăi[1].

mormotí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

morn, mórnă adj. (*livr.*) **1** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împăclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Păclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Posomorât. Urât[2]. **2** (*în opoz. cu „frumos”; despre vreme*) v. Închis. Înrăutățit. Mohorât. Stricat. Urât[2]. **3** (*despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

mornițắr s.m. (*entom.; reg.*) *Ceratopagon publicarius*; ‹reg.› morniță, țânțar.

mórniță s.f. (*entom.; reg.*) *Ceratopagon publicarius*; ‹reg.› morniță, țânțar.

moroáică s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune.

moróc s.m. (*bot.; reg.*) v. Morcov (*Daucus carota sativa*).

morocăneálă s.f. **1** posăcie, posomoreală, ‹rar› posăceală, ursuzenie, ‹ieșit din uz› ursuzlâc. *A început să nu mai suporte morocăneala soțului ei.* **2** (*reg.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială.

morocăní vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

morocănós, -oásă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tâlmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană morocănoasă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale morocănoase.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) posac, răutăcios, ursuz, ‹fig.› acru, înăcrit, înțepat. *Era morocănoasă din cauza durerii de cap.* **3** (*rar; despre viața, existența oamenilor*) v. Anost. Banal. Monoton. Placid. Plictisitor. Uniform. **4** (*reg.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molâu. Mototol. **II** (*med.; despre oameni; reg.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit.

morogán subst. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

morói, -oáie s.m., s.f. (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

moroimán, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

moroján, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Alb-cenușiu. Brumat. Brumăriu. Fumuriu.

moroléucă s.f. (*reg.*) ‹reg.› copaiță, hodaie, hodaiță. *Flăcăii aprind moroleucile pe dealurile din preajma satului, în seara de Lăsatul-secului.*

moroméț, -eáță s.m., s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

morón, -ă s.m., s.f. (*psih.; rar*) v. Debil mintal. Oligofren.

moroncí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

moróniță s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune.

morós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

moroslív s.m. (*entom.; reg.*) v. Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

moroșán, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Maramureșean. Maramureșeancă.

moroșáncă s.f. (*reg.*) v. Maramureșeană (v. *maramureșean*). Maramureșeancă.

moroșenésc, -eăscă adj. (*reg.*) v. Maramureșean.

morozitáte s.f. (*înv.*) v. Dezolare. Indispoziție. Întristare. Mâhnire. Mohoreală. Posomoreală. Tristețe.

mórsă s.f. (*zool.*) *Odobaenus rosmarus*; cal-de-mare, ‹reg.› vacă-de-mare, viței-de-mare.

morșí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona.

mort, moártă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. decedat, defunct, dispărut, răposat[2], sucombat, ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Strămunii noștri morți trebuie pomeniți.* **2** s.m., s.f. victimă. *S-au înregistrat peste 300 de morți în urma cutremurului.* **3** adj. (*în opoz. cu „viu”; despre ființe*) inert, neînsuflețit, nemișcat, rece, țeapăn, ‹înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit mort pe cel care s-a aruncat de la etaj.* **4** adj. (*mai ales despre frunzele plantelor*) uscat[2], veșted. *Aleile din parc sunt pline de frunze moarte.* **5** s.m. (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel. **II** adj. fig. **1** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) anchilozat, inert, înțepenit, țeapăn. *A rămas cu piciorul mort din cauza reumatismului.* **2** (*med., med. vet.; despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) paralizat. *Își simte moarte degetele de la mână.* **3** (*despre materii, obiecte etc.*) inanimat, neanimat, neînsuflețit. *Materia poate fi vie sau moartă.*

mortác, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Muritor. Pieritor.

mortál, -ă adj. **1** (*despre lovituri, emoții puternice, doze de medicamente etc.*) fatal, letal, ucigător, ‹înv.› mortifer, ‹latin.; înv.› letifer. *A primit o lovitură mortală în cap. O emoție puternică poate fi mortală pentru cardiaci. Doza prea mare de morfină a fost mortală.* **2** (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **3** (*înv.; despre ființe*) v. Muritor. Pieritor.

mortalitáte s.f. letalitate, ‹înv. și reg.› moarte, ‹înv.› omor. *Mortalitatea este mare în rândul celor bolnavi de cancer.*

mortár s.n. (*constr.*) ‹înv. şi reg.› corasan, ‹reg.› habaric, maltăr, orozan, păpălaşcă, şprit[2]. *Mortarul se pune între cărămizi ca element de legătură.*
mortasáncă s.f. (*reg.*) v. Email. Glazură. Smalţ.
mortăciúne s.f. **I 1** (*înv. şi pop.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsufleţit. Hoit. Stârv. Trup. **2** (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **3** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare. **4** (*jur.; arg.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere. **II** fig. (*deprec.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) ‹fig.; deprec.› căzătură, pieritură. *Nu mai are nevoie de aşa mortăciune de cal.*
mortezáre s.f. (*tehn.*) mortezat. *Mortezarea este prelucrarea prin aşchiere, cu ajutorul mortezei, a suprafeţelor metalice cu profil complex.*
mortezát s.n. (*tehn.*) mortezare.
mortiér s.n. (*milit.*) **1** ‹înv. şi reg.› piuă, ‹înv.› haubiţă, ‹turc.; înv.› cumbara. *Mortierul este un tun de calibru mare sau mijlociu, folosit la trageri asupra obiectivelor din spatele unor obstacole.* **2** brand[1], ‹rar› aruncător, aruncător de mine.
mortifér, -ă adj. (*înv.; despre lovituri, emoţii puternice, doze de medicamente etc.*) v. Fatal. Letal. Mortal. Ucigător.
mortifiánt, -ă adj. (*fran.*) **1** (*despre dureri, suferinţe fizice etc.*) v. Chinuitor. Intens. Mare[1]. Năprasnic. Puternic. Violent. Viu. **2** fig. (*despre situaţii, stări, fapte etc.*) v. Degradant. Dezonorant. Înjositor. Jignitor. Negru. Ofensant. Ofensator. Ruşinos. Umilitor.
mortifică vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică corpul fiinţelor*) ‹rar› a stârvi. *Şi-a mortificat corpul prin înfometare.* **2** refl. (*med., med. vet.; livr.; despre ţesuturi animale, organe etc.*) v. Cangrena. Macera. Necroza. Putrezi. **II** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) **1** v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **2** fig. v. Înjosi. Umili.
mortificáre s.f. **I** (*med., med. vet.; livr.*) v. Cangrenare. Macerare. Maceraţie. Necrozare. Putrezire. **II** (*înv.*) **1** v. Chinuire. Schingiuire. Torturare. **2** v. Calvar. Canon. Cazná. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură.
mortificát, -ă adj. **I** (*med., med. vet.; livr.; despre ţesuturi animale, organe etc.*) v. Cangrenat. Macerat. Necrotic. Necrozat. Putred. Putrezit. **II** (*înv.*) **1** (*despre fiinţe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat. **2** fig. (*despre oameni*) v. Degradat. Înjosit. Umilit.
mortificáţie s.f. **I** (*med., med. vet.; livr.*) v. Cangrenare. Macerare. Macerare. Necrozare. Putrezire. **II** (*înv.*) **1** v. Chinuire. Schingiuire. Torturare. **2** v. Calvar. Canon. Cazná. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură. **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Abstinenţă. Abţinere. Continenţă. Reţinere. Stăpânire.
mortişág s.n. (*reg.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor.
mortóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].
mortuár, -ă adj. funebru, funerar. *Wagner este autorul unui marş mortuar celebru. Circulaţia a fost oprită din cauza unui cortegiu mortuar.*
morţán s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].
morţăríe s.f. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.
morţéşte adv. (*modal; înv.*) v. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Mult. Rău. Tare. Teribil.
morţíş adv. (*modal*) neapărat, negreşit, numaidecât, obligatoriu, ‹rar› forţamente, necesarmente, ‹pop. şi fam.› musai, ‹înv. şi reg.› nepristan, nesmintit, numai, ‹înv.› nelipsit. *Un scriitor trebuie să aibă morţiş în opera sa o notă distinctivă naţională. Vrea să ne întâlnim morţiş mâine seară.*
móruă s.f. (*iht.*) *Gadus morrhua;* cod[1], ‹înv. şi reg.› ştocfiş.
morún s.m. (*iht.*) **1** *Huso huso;* ‹rar› viză[2]. **2** (*reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*). **3** (*reg.*) v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*).
morúnă s.f. (*bot.; reg.*) v. Camomilă. Muşeţel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*).
morúncă s.f. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.
mórvă s.f. (*med. vet.*) **1** (*mai ales la cai*) răpciugă, ‹rar› rapin, ‹pop.› armurar, armurare, ‹reg.› cârtiţă, mucărie, muci (v. *muc*), şoricei (v. *şoricel*). *Morva este o boală contagioasă, care se poate transmite la om, fiind mortală.* **2** ***morvă cutanată*** = farcin, farcin-de-Africa, ‹pop.› cârtiţă. *Morva cutanată este forma clinică, cutanată, a morvei.*
morvós, -oásă adj. (*med. vet.; mai ales despre cai*) răpciugos. *Calul morvos prezintă ulceraţii pe mucoasa nazală, pe piele sau pe unele organe.*
mosc[1] adj. (*înv.*) v. Rus[3]. Rusesc.
mosc[2] s.m., s.n. **1** s.m. (*zool.*) *Moschus moschiferus;* moscar. **2** s.n. (*biol.*) cabarga. *În încăpere este un miros plăcut de mosc.*
moscár s.m. (*zool.*) *Moschus moschiferus;* mosc[2].
moschée s.f. (*relig.; la musulmani*) geamie, ‹înv.› mecet. *Moscheea este un locaş de cult.*
moschicésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** v. Moscovit. **2** v. Rus[3]. Rusesc.
moscolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli.
moscovít, -ă adj. ‹înv.› moschicesc, moscovliu. *Bisericile moscovite sunt impresionante.*
moscovlíu, -ie adj. (*înv.*) v. Moscovit.
moscuşór s.m. (*bot.; reg.*) v. Frăguliţă (*Adoxa moschatellina*).
mosniţăríe s.f. (*reg.*) v. Maimuţăreală. Maimuţărie. Schimonoseală. Strâmbătură.
mosór s.n. **1** bobină, ‹reg.› macara. *A cumpărat mai multe mosoare de aţă.* **2** (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omuşor. Omuşorul gâtlejului (v. *omuşor*). Uvulă.
mosoráş s.n. mosorel.
mosorát, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; înv.; despre ţesuturi, organe etc.*) v. Inflamat. Intumescent. Tumefiat. Tumescent. Tumid. Turgescent. Turgid. Umflat. **2** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Pâclos. Pleoştit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Supărat. Trist. Ulcerat.
mosorâtúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Inflamare. Inflamaţie. Tumefacţie. Tumefiere. Turgescenţă. Turgor. Umflare.
mosorél s.n. mosoraş.
mosorî vb. IV. refl. **1** (*med., med. vet.; reg.; despre ţesuturi, organe etc.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla. **2** fig. (*înv.; despre oameni sau despre chipul, ochii lor*) v. Adumbri. Cerni. Înnegri. Înnegura. Înnora. Întrista. Întuneca. Mâhni. Mohorî. Posomorî. Umbri.
mósso adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vioi.
mostóc s.n. (*la lotcă; reg.*) ‹reg.› fundătoare. *Mostocul este o scândură aşezată vertical la capătul podului, pentru a opri căderea peştelui pe fundul ambarcaţiunii.*
mostochín s.m. (*bot.; reg.*) v. Moşmon (*Mespilus germanica*).
mostochínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Moşmoană.
mostofálcă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Umflătură. **2** v. Neoformaţie. Tumoare.
móstră s.f. **1** eşantion, model, probă, ‹reg.› modă, proveală. *Îşi alege, pe baza mostrelor, culoarea pentru mobila din sufragerie.* **2** exemplu, model, probă, specimen, tip. *Profesorul a dat studenţilor o mostră de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **3** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă.
moş s.m. **I 1** bătrân, moşneag, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› baban, baccea, boşorog, ghiuj, hodorog, ramolit, ‹pop.› unchiaş, ‹fam.; deprec. sau peior.› babalâc, bâbăciune, moşnegărie, ‹înv. şi reg.› auş, ‹reg.› bât, vâj, ‹reg.; deprec. sau peior.› hliomp, hoşcotin, jap[2], poacă, ‹înv.; deprec. sau peior.› matuf, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› căzătură, hârb, junghi, mucegai, şandrama, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› cioarsă, hleab, ‹arg.› martalog, purisan. *Moşul abia merge, sprijinindu-se într-o cârjă.* **2** (*nm. pr.*) ***Moş Crăciun*** = ‹ieşit din uz› Moş Gerilă. *Moş Crăciun este un personaj legendar care aduce daruri copiilor în ajunul Crăciunului;* (*ieşit din uz*) ***Moş Gerilă*** v. Moş Crăciun. **3** (*art., la pl.* ***moşii;*** *relig.; şi, reg.,* ***moşii de cârnelegi, moşii de hranghel, moşii de iarnă, moşii de Rusalii, moşii de toamnă, moşii Duminicii Mari, moşii Rusaliilor***) sâmbăta moşilor (v. *sâmbătă*), sâmbăta morţilor (v. *sâmbătă*), ziua moşilor (v. *zi*). *În zilele de moşi se fac slujbe speciale de pomenire pentru cei morţi.* **4** (*pop.*) v. Ascendent. Înaintaş. **5** (*înv. şi reg.; şi* ***moş-tătuca***) v. Bunic. Tată-mare. **6** (*reg.*) v. Unchi. **7** (*reg.*) v. Naş. **8** (*mai ales la pl.* ***moşi;*** *culin.; în practicile bisericii creştine; reg.*) v. Mucenic[1]. Sfânt. Sfinţişor. **9** (*înv.*) ‹înv.› bătrân, stâlp, tei. *Moşul era primul deţinător al unui pământ, cu titlu de moştenitor.* **II** (*zool.*) **1** (*art.; reg.*) ***moşul-pământului*** v. Arici[1] (*Erinaceus europaeus*). **2** (*glum.*) ***moş-Martin*** = ***moş-Ursilă*** v. Urs (*Ursus arctos*). **III** (*iht.; reg.*) **1** (*şi* ***moş-de-baltă, moş-de-Dunăre***) v. Ghiborţ (*Acerina cernua*). **2** (*şi* ***moş-Antoci,***

***moş-de-baltă*) v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*). 3 *moş-cu-trei-ghimpi* v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*).**

moşán s.m. (*înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Moşnean. Răzeş. **2** (*jur.*) v. Moştenitor. Succesor. Urmaş.

moşáncă s.f. (*jur.; înv.*) v. Moştenitoare (v. *moştenitor*). Succesoare (v. *succesor*). Urmaşă (v. *urmaş*).

moşcoálă s.f. (*reg.*) v. Batjocură. Ruşine.

moşcoleálă s.f. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie.

moşcondí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Moşmoni.

moşcotí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre oameni*) v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi.

moşésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Părintesc. Străbun. Strămoşesc.

moşí vb. IV. **1** intr., refl. (*fam.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoşi. Moşmondi. Moşmoni. Ticăi[2]. **2** tr., refl. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăţa. Răzgâia.

moşián s.m. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.; înv.*) v. Moşnean. Răzeş.

moşíc s.m. (*fam.*) v. Moşuleţ. Moşulică.

moşíe s.f. **I 1** domeniu, latifundiu, pământuri (v. *pământ*), proprietate, înv. şi reg.› loc, ‹reg.› iosag, telechi, înv.› delniţă, dvor, dvorbă, ocolnică, olat, posesiune, prediu, vatră. *Moşia sa se întinde pe sute de hectare.* **2** (*jur.; înv. şi pop.*) v. Ereditate. Moştenire. Patrimoniu. Succesiune. **3** (*înv. şi pop.*) v. Patrie. Pământ. Ţară. **4** (*înv.*) ‹înv.› ocină, părinţie. *Moşia era pământul moştenit de la părinţi.* **5** (*înv.*) v. Neam. Popor. Populaţie. **II** (*reg.*) v. Dotaţie. Dotă. Zestre. **III** (*anat.; reg.; iron.*) v. Organ genital feminin(v. *organ*[1]).

moşiér s.m. latifundiar, mare proprietar (v. *mare*[1]), ‹reg.› spahie[2], spăiluc. *Averea sa nu se putea compara cu cea a marilor moşieri.*

moşiereásă s.f. moşieriţă.

moşiería s.f. moşiereasă. *Moşieriţa şi-a dat o parte din moşie în arendă.*

moşinár s.m. (*reg.*) v. Maşinist. Mecanic.

moşináş s.m. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.; înv. şi reg.*) v. Moşnean. Răzeş.

moşincí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoşi. Moşmondi. Moşmoni. Ticăi[2].

moşioárá s.f. moşiuţă.

moşíre s.f. moşit. *Moaşa are tot ce-i trebuie pentru moşirea copilului.*

moşít s.n. moşire.

moşiúţă s.f. moşioară.

moşmoánă s.f. (*bot.*) ‹reg.› mişcută, mostochină. *Moşmoana este fructul comestibil al moşmonului.*

moşmón s.m. (*bot.*) *Mespilus germanica*; ‹reg.› gorun, măceş, mişcul, mostochin, scoruş-nemţesc.

moşmondeálă s.f. migăleală, mocăială, mocoşeală, mocoşire, ticăială[2], ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. şi fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură. *A renunţat la ajutorul ei pentru că face totul cu moşmondeală.*

moşmondí vb. IV. intr., refl. (*despre oameni*) a migăli, a (se) mocăi, a (se) mocoşi, a (se) moşmoni, a (se) ticăi[2], ‹pop. şi fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moşi, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroşi, a mondăni, a se mongăi, a moşinci, a (se) moşogăi, a (se) moşoi, a (se) moşorogi, a motroşi, a (se) muşina. *Nu a terminat curăţenia în casă pentru că se moşmondeşte foarte mult.*

moşmondít, -ă adj. (*despre oameni*) mocăit, mocoşit, ticăit[2], ‹reg.› chitcăit, mong, ‹fig.; pop. şi fam.› înfăşurat. *Fiind moşmonditǎ, nu are spor la treabă.*

moşmoní vb. IV. **1** intr., refl. (*despre oameni*) a migăli, a (se) mocăi, a (se) mocoşi, a (se) moşmondi, a (se) ticăi[2], ‹pop. şi fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moşi, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroşi, a mondăni, a se mongăi, a moşinci, a (se) moşogăi, a (se) moşoi, a (se) moşorogi, a motroşi, (se) a muşina. **2** intr. (*despre oameni*) ‹reg.› a moşcondi. *Pentru a auzi ce vorbesc cele două femei, moşmonea în preajma lor.* **3** intr. (*pop.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi. **4** intr. (*pop.; mai ales despre oameni*) v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi.

moşneág s.m. **1** bătrân, moş, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› baban, baccea, boşorog, ghiuj, hodorog, ramolit, ‹pop.› unchiaş, ‹fam.; deprec. sau peior.› babalâc, băbăciune, moşnegărie, ‹înv. şi reg.› auş, ‹reg.› bât, vâj, ‹reg.; deprec. sau peior.› hlioımp, hoşcotin, jap[2], poacă, ‹înv.; deprec. sau peior.› matuf, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› căzătură, hârb, junghi, mucegai, şandrama, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› cioarsă, hleab, ‹arg.› martalog, purisan. **2** (*reg.*) v. Aborigen. Autohton. Băştinaş. Indigen. Pământean. **3** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

moşneágă s.f. (*rar*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

moşneán, -ă s.m., s.f. **1** s.m. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.*) răzeş, ‹înv. şi reg.› moşinaş, ‹înv.› moşan, moşian, moştean, sodăş. *Moşneanul era un ţăran liber, stăpân în devălmăşie al pământului moştenit de la un strămoş comun.* **2** s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Aborigen. Autohton. Băştinaş. Indigen. Pământean. Pământeancă. **3** s.m., s.f. (*jur.; înv. şi reg.*) v. Moştenitor. Succesor. Urmaş.

moşneáncă s.f. (*înv.*) **1** v. Aborigenă (v. *aborigen*). Autohtonă (v. *autohton*). Băştinaşă (v. *băştinaş*). Indigenă (v. *indigen*). Pământeană (v. *pământean*). Pământeancă. **2** v. Moştenitoare (v. *moştenitor*). Succesoare (v. *succesor*). Urmaşă (v. *urmaş*).

moşnegăríe s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bătrân. Moş. Moşneag.

moşnegél s.m. **I** moşneguţ. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*). **2** v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **3** (*la pl. moşnegei*) v. Trânji (v. *trând*[1]) (*Neottia nidus avis*).

moşnegéşte adv. (*modal*) **1** bătrâneşte. *Se ridică moşnegeşte de la masă pentru a se duce pe terasă.* **2** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mişcare; fam.*) v. Agale. Alene. Binişor. Domol. Încet. Încetinel. Încetişor. Lent. Lin[2]. Liniştit. Uşor[2]. Uşurel.

moşnegút s.m. moşnegel. *A intrat în vorbă cu un moşneguţ simpatic.*

moşnenésc, -eăscă adj. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.*) răzeşesc, ‹înv.› moştenesc. *Drepturile moşneneşti au fost întotdeauna respectate.*

moşnení vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moşteni.

moşnemíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moştenire. Patrimoniu. Succesiune.

moşoáică s.f. (*reg.*) ‹reg.› moşoncă. *Moşoaica este o oală de lut cu o capacitate de circa o jumătate de oca.*

moşogăí vb. IV. intr., refl. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoşi. Moşmondi. Moşmoni. Ticăi[2].

moşoí vb. IV. intr., refl. (*reg. despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoşi. Moşmondi. Moşmoni. Ticăi[2].

moşóncă s.f. (*reg.*) ‹reg.› moşoaică.

moşorogí vb. IV. intr., refl. (*reg. despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoşi. Moşmondi. Moşmoni. Ticăi[2].

moşteán, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Aborigen. Autohton. Băştinaş. Indigen. Pământean. **2** s.m., s.f. (*jur.; înv. şi reg.*) v. Moştenitor. Succesor. Urmaş. **3** s.m. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.; înv.*) v. Moşnean. Răzeş.

moştenésc, -eăscă adj. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.; înv.*) v. Moşnenesc. Răzeşesc.

moştení vb. IV. tr. **1** (*jur.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) a dobândi, ‹rar› a succeda, ‹fam.› a apuca, ‹înv. şi reg.› a erezi, ‹înv.› a clironomisi, a eredita, a erita, a mărădui, a moşneni, a ocina, a ţine. *După moartea bunicilor, va moşteni casa acestora.* **2** (*compl. indică datini, obiceiuri*) a apuca. *Obiceiul semănatului l-a moştenit de la strămoşi.*

moşteníe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moştenire. Patrimoniu. Succesiune.

moşteníre s.f. **I** (*jur.*) **1** dobândire. *Se bucură de moştenirea prin testament a casei bunicilor.* **2** (*concr.*) ereditate, patrimoniu, succesiune, ‹înv. şi pop.› moşie, ‹înv. şi reg.› miraz[1], moştină[1], rămăşiţă[1], ‹reg.› strămoşire, ‹înv.› clironomie, diadohie, dobândă, dostoianie, dostoinicie, erezie[2], erezire, erezitate, eritagiu, lăsământ, moşnenie, moştenie, nemestnicie, ocină, rămas[2]. *După moartea părinţilor, a primit ca moştenire toată averea lor.* **3** (*înv.*) v. Patrie. Pământ. Ţară. **II** fig. ‹fig.› zestre. *Acest obicei face parte din moştenirea lăsată nouă de înaintaşi.*

moştenít, -ă adj. **1** (*jur.; despre bunuri, averi, drepturi etc.*) dobândit. *Vrea să vândă casa moştenită.* **2** (*despre particularităţi fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale fiinţelor*) congenital, ereditar, înnăscut, ‹înv.› strămoşesc, ‹fig.; înv.› erezit. *Diabetul este o boală mai ales moştenită.*

moştenitór, -oáre s.m., s.f. **I** s.m., s.f. **1** (*jur.*) succesor, urmaş, ‹livr.› erede, ‹înv. şi reg.› moşnean, moştean, rămas[2], ‹înv.› clironom, erezitar, moşan, moşancă, moşneancă, ocean[1], ocinaş[1], ocinătoriu, strămoştean, uricaş, următor. *În cele mai multe cazuri, moştenitorii se ceartă de la avere.* **2** (*jur.*) legatar. *Notarul a lăsat la latitudinea moştenitorului să-şi despăgubească fraţii.* **3** (*polit.*) succesor, urmaş, ‹înv. şi reg.› următor, ‹înv.› diadoh. *Tânărul prinţ va fi moştenitorul tronului.* **4** (*fam.*) v. Copil[1]. Odraslă. Progenitură. **5** (*reg.*) v. Aborigen. Autohton. Băştinaş. Indigen. Pământean. **II** s.m. fig. (*la pl. moştenitori*) descendenţă,

descendenţi (v. *descendent*), posteritate, strănepoţi (v. *strănepot*), urmaşi (v. *urmaş*). *Bunicii sunt mândri de moştenitorii lor.*

móştină[1] s.f. (*jur.; înv. şi reg.*) v. Ereditate. Moştenire. Patrimoniu. Succesiune.

móştină[2] s.f. (*reg.*) v. Moaşte. Mumie.

moşúc s.m. (*reg.*) v. Moşuleţ. Moşulică.

moşuléţ s.m. moşulică, ‹fam.› moşic, ‹reg.› moşuc, moşuţ. *A ajutat un moşuleţ să urce în tramvai.*

moşulícă s.f. moşuleţ, ‹fam.› moşic, ‹reg.› moşuc, moşuţ.

moşúţ s.m. (*reg.*) **I** v. Moşuleţ. Moşulică. **II** (*ornit.*) **1** v. Ciocârlan (*Galerida cristata*). **2** v. Ciocârlie-moţată (*Alauda cristata*). **III** (*entom.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

mot à mot [mota'mo] loc. adv. (*modal; fran.*) v. Ad litteram. Exact. Întocmai. Literal. Textual. Verbatim.

motăn s.m. **1** (*zool.*) cotoi[1], pisic, pisoi[1], ‹rar› mâţan, ‹pop.şi fam.› mâţ, ‹reg.› cotoc, coţor, mârtac, mârtan, mârtoc, mâtârlan, mâtoc, mâţoc, mihoc, mortoc, morţan, motoc, pisoc. *Are un motan alb, de rasă.* **2** (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

motănáş s.m. (*zool.*) cotoiaş, motănel, pisicuţ, pisoiaş, ‹pop. şi fam.› mâţişor, mâţuc, mâţuş, mâţuţ, pisocel, ‹reg.› mâţăl. *Are o pisică cu trei motănaşi.*

motănél s.m. (*zool.*) cotoiaş, motănaş, pisicuţ, pisoiaş, ‹pop.› mâţişor, mâţuc, mâţuş, mâţuţ, pisocel, ‹reg.› mâţăl.

motăcă s.f. (*reg.*) v. Târnăcop.

motârcă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

motél s.n. motohotel. *A parcat maşina în faţa unui motel, căutând cazare.*

motilitáte s.f. (*fiziol.*) motricitate. *Motilitatea centrilor nervoşi declanşează contracţia musculară.*

motív s.n. **1** cauză, considerent, mobil, pricină, prilej, raţiune, temei, ‹rar› raţionament, ‹înv. şi pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituţiei a vrut să ştie care a fost motivul care a declanşat protestul salariaţilor.* **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptăţire, justificare, justificaţie, legitimare, legitimitate, motivare, motivaţie, raţiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. şi pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găseşte niciun motiv pentru decizia pe care a luat-o.* **3** (*constr. mai ales cu vb. „a avea"*) argument, dovadă, temei. *Are motive să susţină că şoferul nu a respectat regulile de circulaţie.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ocazie, pretext, prilej, ‹rar› subiect, ‹înv. şi pop.› pricină, ‹înv. şi reg.› pofidă, ‹înv.› podoimă[2], pricinuire, ‹fig.; fam.› clenci. *Caută motiv de ceartă. Premiul luat de copil este un motiv de bucurie pentru părinţi.* **5** cuvânt, pretext, ‹înv. şi reg.› steamet, ‹înv.› chip. *A plecat de la ore sub motiv că îi este rău.* **6** pretext, scuză, ‹înv.› şteamăt, ‹grec.; înv.› profasis, ‹fig.› alibi, ‹fig.; înv.› cale. *Ce motiv ai invocat pentru a lipsi de la întâlnire?* **7** (*lit.*) temă. *Motivul este ideea fundamentală a unei opere literare. Motivul zburătorului este de sorginte populară.* **8** (*fiziol.; înv.*) ***motiv peristaltic*** v. Mişcare peristaltică. Peristaltism.

motivá vb. I. tr. **1** a îndreptăţi, a justifica, a legitima. *Argumentele aduse motivează decizia lui.* **2** a justifica, a scuza. *Dorinţa de a se afirma motivează mijloacele folosite.* **3** (*despre elevi, studenţi; compl. indică absenţe de la ore, de la cursuri etc.*) a justifica. *Elevul a adus un certificat medical pentru a-şi motiva absenţele.*

motivábil, -ă adj. **1** explicabil, justificabil. *Indiferenţa lui este motivabilă.* **2** (*despre fapte, gesturi, moduri de comportament etc.*) justificabil, remisibil, scuzabil, ‹fran.› pardonabil. *Mijloacele folosite pentru a se afirma sunt motivabile din punctul lui de vedere.*

motivăre s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptăţire, justificare, justificaţie, legitimare, legitimitate, motiv, motivaţie, raţiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. şi pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găseşte nicio motivare pentru decizia pe care a luat-o.* **2** justificare, justificaţie, logică (v. *logic*[2]), motivaţie, noimă, raţiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are nicio motivare.* **3** explicare, explicaţie, justificare, justificaţie, motivaţie, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis. *Nu are nicio motivare pentru întârzierea lucrării.* **4** justificare, justificaţie, motivaţie, scuză, ‹livr.› determinare, ‹rar› scuzare, ‹înv.› răspuns. *Nu are nicio motivare pentru comportarea sa.* **5** ‹înv.› bilet de motivare. *Profesorul îi cere elevului motivarea, pentru a-i putea şterge absenţele din catalog.*

motivát, -ă adj. **1** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptăţit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], serios, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raţionabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză motivată pentru a fi crezut.* **2** justificat, ‹rar› scuzat. *Având absenţele motivate, elevului nu i s-a mai scăzut nota la purtare.*

motivaţie s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptăţire, justificare, justificaţie, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, raţiune, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. şi pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. **2** justificare, justificaţie, logică (v. *logic*[2]), motivare, noimă, raţiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. **3** explicare, explicaţie, justificare, justificaţie, motivare, ‹înv.› socoteală, ‹grec.; înv.› exighisis. **4** justificare, justificaţie, motivare, scuză, ‹livr.› determinare, ‹rar› scuzare, ‹înv.› răspuns.

motoácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniţă (*Melissa officinalis*).

motóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1].

motocél s.m. **I** (*pop. şi fam.*) v. Canaf. Ciucure. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **2** v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **3** (*la pl. **motocei***) v. Flocoşele (v. *flocoşea*) (*Filago arvensis*). **4** (*la pl. **motocei***) v. Papanaş (*Trifolium arvense*). **5** (*la pl. **motocei***) v. Struţuşori (v. *struţuşor*) (*Selaginella selaginoides*).

motocí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori aşezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleşcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

motocicletă s.f. (*transp.*) ‹fam.› motor, ‹reg.› motorbiţâclu, ‹înv.› motociclu. *Este înnebunit după motocicletele Harley Davidson.*

motocíclu s.n. (*transp.; înv.*) v. Motocicletă.

motocrós nautic s.n. (*sport*) motonautică, motonautism. *Motocrosul nautic se desfăşoară pe apă, cu ambarcaţii speciale, pe trasee în linie dreaptă sau în circuit.*

motodróm s.n. (*sport*) autodrom. *Motodromul este un teren special amenajat pentru cursele de automobile.*

motofléte s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

motoflócea s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

motofurgonétă s.f. (*transp.*) autofurgonetă. *Motofurgoneta este o furgonetă autopropulsată.*

motohăliţă s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune.

motohotél s.n. motel.

motológ, -oágă s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

motonaútică s.f. (*sport*) motocros nautic, motonautism.

motonautísm s.n. (*sport*) motocros nautic, motonautică.

motoneurón s.m. (*anat.*) neuron motor. *Motoneuronul este o celulă nervoasă cu funcţie motorie.*

motór, -oáre adj., s.n. **I** adj. (*despre sisteme tehnice, organe anatomice, forţe ale naturii etc.*) ‹rar› motoriu. *Arborele motor transmite mişcarea de rotaţie de la motor la sistemul antrenant.* **II** s.n. **1** (*tehn.*) ***motor cu aprindere*** = motor diesel; ***motor cu reacţie*** = reactor. *Motorul cu reacţie transformă energia chimică a combustibilului în energie cinetică a jetului de fluid evacuat, fiind folosit pentru propulsia unor vehicule;* ***motor diesel*** = motor cu aprindere. *La un motor diesel arderea internă este prin autoaprindere;* ***motor electric*** = electromotor. *Motorul electric transformă energia electrică în energie mecanică;* ***motor***

eolian = aeromotor, anemotrop. *Motorul eolian este acționat de vânt.* **2** (*inform.*) ***motor de căutare*** = browser, navigator, program de navigare. *Folosește motorul de căutare pentru a ajunge la site-ul dorit.* **3** (*transp.; fam.*) v. Motocicletă. **4** fig. ‹fig.› locomotivă. *Atacantul este adevăratul motor al echipei de fotbal. Importurile au fost motorul creșterii pieței auto.*

motorbițắclu s.n. (*transp.; reg.*) v. Motocicletă.

motorétă s.f. (*transp.*) moped, ‹fam.; deprec.› pârâitoare. *Motoreta face un zgomot asurzitor.*

motorínă s.f. (*arg.*) **1** v. Rom[1]. **2** v. Vin.

motoríst s.m. (*rar*) v. Mașinist. Mecanic.

motóriu, -ie adj. (*rar; despre sisteme tehnice, organe anatomice, forțe ale naturii etc.*) v. Motor.

motorúgă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Majă. Năvod.

mototól, -oálă adj., s.m., s.f., s.n. **1** adj., s.m., s.f. bleg, indolent, moale, molatic, molâu, ‹fam.› lălău, ‹reg.› modoroi, molălău, molând, moloi, molticos, morocănos, prost, tofolog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› mămăligă, turtă, ‹fig.; pop.; deprec.› balegă, ‹fig.; fam.› fleașcă, mălăiețe, mămăligos, ‹fig.; reg.› letnic, ‹fig.; reg.; deprec.› băligos. *Băiatul ei este cam mototol pentru armată.* **2** s.n. cocoloș, ghemotoc, ‹reg.› boboloș, boldoașă, flomoștoc, ghebueș, ghemoltoc, glamb, gogoliu, gogoloț, golomoz, homâltoc, ou, pojmog, toltoașă, tomoașă, vânzoc, ‹fig.; pop.› ghemuș. *A aruncat mototolul de hârtie la coș.*

mototolí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică hârtii*) a cocoloși. *A mototolit ciorna scrisorii și a aruncat-o la coș.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) a (se) boți, a (se) șifona, ‹rar› a (se) cocoloși, ‹reg.› a (se) golomozi, a îngurzi, a (se) morși, a (se) mozoli, a se obânci, a stârci, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) zgârgori, ‹arg.› a tălăbăzi. *Și-a mototolit rochia.*

mototolíre s.f. boțire, șifonare, ‹reg.› îngurzeală. *Mototolirea rochiei o determină pe fată să se schimbe.*

mototolít, -ă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) boțit, necălcat, șifonat, ‹reg.› mozolit, podorosât, timburit. *Deși a călcat o zi întreagă, i-au mai rămas și pentru a doua zi haine mototolite.*

mótov, -ă adj. (*reg.; mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2].

motricitáte s.f. (*fiziol.*) motilitate. *Motricitatea centrilor nervoși declanșează contracția musculară.*

motroáhnă s.f. (*med.; reg.*) v. Coriză. Guturai. Rinită.

motroșí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2]. **2** (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

mótru subst. (*bot.; reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*).

mótto s.n. epigraf, ‹livr.› gnom. *Un vers celebru este motto la cartea sa.*

moț[1] s.n. **1** (*la oameni sau la unele animale și păsări*) ciuf, înv. și pop. buhuță, ‹pop.› hălăciugă, ‹reg.› ciup[1], conci, cucui, moțoc, moțochină, pup[3], pupui[1], țop[1], țugui, țuluc, țuțui[1], vâstră. *L-a tras de moț pentru că nu era cuminte.* **2** (*art.; bot.*) ***moțul-curcanului*** = **a** *Polygonum orientale*; ‹reg.› cănăcei (v. *cănăcel*), creasta-cocoșului (v. *creasă*), nasul-curcanului (v. *nas*), sosna; **b** *Amaranthus angustifolius*; știr[1], știr-bun (v. *știr[1]*), știr-mic (v. *știr[1]*), știr-porcesc (v. *știr[1]*), știr-prost (v. *știr[1]*), știr-roșu (v. *știr[1]*); **c** (*reg.*) v. Busuioc-roșu (*Amaranthus caudatus*); **d** (*reg.*) v. Levănțică (*Lavandula officinalis*); **e** (*reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*). **3** (*bot.; reg.*) v. Eflorescență. Inflorescență. **4** (*bot.; la conifere; reg.*) v. Con. **5** (*reg.*) v. Lamură. **6** (*la fusul de tors; reg.*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez. **7** (*reg.*) v. Feștilă. Fitil. **8** (*pesc.; reg.*) v. Matcă. Matiță.

moț[2], moáță s.m., s.f. ‹pop.› țop[2], ‹reg.› moțogan, moțogancă. *Moții sunt românii din Munții Apuseni.*

moțá vb. I. tr., refl. (*pop. și fam.; iron.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

moțát, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre păsări*) ‹pop. și fam.› boghet, ‹reg.› buhuiat, conciat, cucuiat, huhuiat, pupuiat. *Are curtea plină de găini moțate.* **2** (*despre căciuli, bonete etc.*) țuguiat, ‹reg.› țogoșat. **3** fig. (*mai ales iron.; despre oameni*) ‹fig.; pop. și fam.› boghet. *Persoanele moțate sunt impertinente și lipsite de modestie.* **II** s.f. (*art.*) ***Moțata; în credințe și superstiții; fam.; glum.; eufem.; nm. pr.***) v. Moartea (v. *moarte*).

moțăí vb. IV. intr. (*despre ființe*) a aromi, a aținpi, a dormita, a picoti, a piroti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a știulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, moțăie în șezlong.*

moțăiálă s.f. aromeală, aromire, aținpeală, aținpire, dormitare, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din moțăială.*

moțăíre s.f. aromeală, aromire, aținpeală, aținpire, dormitare, moțăială, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare.

moțăít s.n. aromeală, aromire, aținpeală, aținpire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare.

moțăitúră s.f. aromeală, aromire, aținpeală, aținpire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare.

moțișór s.n. (*bot.; rar*) v. Eflorescență. Inflorescență.

moțóc s.n. (*reg.*) **1** v. Coc[1]. **2** (*la oameni sau la unele păsări și animale*) v. Ciuf. Moț[1].

moțochínă s.f. (*reg.*) **1** (*la oameni sau la unele păsări și animale*) v. Ciuf. Moț[1]. **2** (*bot.*) v. Gală[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar.

moțogán, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Moț[2].

moțogáncă s.f. (*reg.*) v. Moață (v. *moț[2]*).

moțoțói s.n. (*reg.*) **1** (*la obiecte*) v. Bot. Cap. Capăt. Cioc[2]. Vârf. **2** v. Țugui. Țuguitură.

moțpán s.m. (*reg.*) **1** v. Afemeiat. Crai. **2** v. Hoț. Pungaș. **3** (*în societatea feudală românească; iron.*) v. Aristocrat. Boier. Nobil. **4** (*iron.*) v. Domn.

moțpáncă s.f. (*reg.; iron.*) **1** (*în societatea feudală românească*) v. Boieroaică. **2** v. Doamnă.

mousse [mus] s.n. (*cosmet.; engl.*) v. Spumă de păr.

mov adj. invar., s.n. **1** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) lila, liliachiu, micșuniu, violet, vioriu, ‹rar› lilacin, stânjeniu, toporășiu, viorel, ‹pop.› laliu, ‹reg.› libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. *Bluza ei este mov.* **2** s.n. invar. lila, liliachiu, violet, vioriu, ‹rar› stânjeniu, ‹reg.› viorint[1]. *Movul se asortează cu albul.*

mové adj. invar. (*arg.; despre oameni*) **1** v. Malign. Maliții. Răutăcios. **2** v. Imposibil. Insuportabil. Nesuferit. Nesuportabil.

movéu s.n. (*med., med. vet.; arg.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.

movílă s.f. **I 1** (*geomorf.*) gorgan, măgură, ‹reg.› copancă, copârțău, gâlmei, grui[2], holm, popină. *Movilele se află de obicei în regiunile de câmpie și de podișuri joase.* **2** (*geomorf.*) ***movilă de alunecare*** = gruiet, țiglăi. **3** (*reg.*) v. Moviliță. Mușuroi[1]. **II** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) grămadă, maldăr, morman, ‹rar› strânsură, ‹pop.› porcoi, troian[2], ‹reg.› cladă, despărțitură, gireadă, grunjeu, măglă[1], porcușor, potâng, pozmoc, ‹fig.› nămete, ‹fig.; pop.› nămol. *În mijlocul curții este o movilă de pietriș.*

movilíș s.n. (*reg.*) **1** v. Moviliță. **2** v. Moviliță. Mușuroi[1].

movilíță s.f. **1** (*geomorf.*) ‹reg.› moviliș, moviluță. *Pe câmp sunt multe movilițe de pământ.* **2** mușuroi[1], ‹reg.› cârțișar, movilă, moviliș. *A început să răscolească o movilită de cârtiță.*

movilúță s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Moviliță.

moviménт s.n. (*înv.*) **1** (*muz.*) v. Mișcare. Movimento. Tempo. **2** v. Mișcare.

moviménto s.n. (*muz.*) mișcare, tempo, ‹înv.› moviment. *Movimentoul este viteza cu care se interpretează o compoziție muzicală.*

móxa s.f. (*med.*) moxibustie. *Moxa este un procedeu terapeutic, constând în aplicarea în anumite puncte ale corpului a unor bețișoare din anumite plante, care sunt arse lent, producând o cauterizare.*

móxă s.f. (*med.; înv.*) v. Ventuză.

moxibústie s.f. (*med.*) moxa.

mozaíc[1] s.n. (*constr.*) înv.› psifoi. *Vilele romane aveau podelele din mozaic. Mozaicul este rezintent la umezeală și la uzură.*

mozáic[2], -ă adj. (*relig.*) iudaic. *A îmbrățișat credința mozaică.*

mozaicár s.m. (*a. plast.*) mozaist. *Mozaicarii sunt specializaţi în tehnica mozaicului.*
mozaísm s.n. (*relig.*) evreism, iudaism, legea lui Moise (v. *lege*), legea veche (v. *lege*), religia mozaică (v. *religie*). *Preceptele mozaismului sunt cuprinse în Vechiul Testament.*
mozaíst s.m. (*a. plast.*) mozaicar.
mozavír s.m. (*turc.; înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.
mozavirí vb. IV. tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Şopti. Vitupera.
mozaviríe s.f. (*înv.*) **1** v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie. **2** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfît[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracţie. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Şoaptă. Vituperare. Vituperaţie. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
mozavírnic, -ă adj. (*înv.; despre afirmaţii, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor etc.*) v. Bârfitor. Calomniator. Calomnios. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Ponegritor. Vituperativ.
mozazív, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
mozdón s.n. (*ferov.; înv.* şi *reg.*) v. Locomotivă. Maşină.
mózgă s.f. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.
mozól[1] s.n. (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Umflătură. **2** v. Bătătură. Clavus. Durilon. Induraţie.
mozól[2] subst. (*reg.*) **1** v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurăţenie. **2** v. Rumegătură. Rumeguş.
mozolí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) a molfăi, a morfoli, ‹rar› a morfologi, ‹reg.› a folfăi, a mezdri, a moscoli, a polfăi, a ştiolfăi. *Mozoleşte o coajă de pâine. Mozoleşte tutun.* **2** tr. (*compl. indică rufe, lucruri etc.*) ‹pop.; deprec.› a mânji, a mâzgăli. *Nu a spălat bluza, ci numai a mozolit-o.* **3** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boţi. Mototoli. Şifona. **4** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoşi. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **5** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părţi ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple.
mozolít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boţit. Mototolit. Necălcat. Şifonat. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **3** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
mozomáină s.f. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune. **2** (*mitol., lit. de ficţiune, desene animate*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură. **3** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
mrăniţă s.f. ‹reg.› mrăniţău. *Mraniţa este un îngrăşământ agricol natural, obţinut din gunoi de grajd fermentat sau din descompunerea altor materii organice.*
mrăniţău subst. (*reg.*) v. Mraniţă.
mreájă s.f. **I 1** (*adesea la pl., mreje, cu val. de sg.*) păianjen, păienjeniş, pânză, pânză de păianjen, plasă[1], plasă de păianjen (v. *plasă[1]*), reţea, ‹rar› painguri (v. *paing*), păinjinar, ‹reg.› paingânăraie, ‹înv.› păioară. *În colţurile podului sunt numai mreje de păianjeni.* **2** (*reg.*) v. Luminiş. Ochi[1]. Poiană. **3** (*înv.; adesea constr. cu vb. ca „a pune”, „a cădea”*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*). **4** (*înv.*) v. Laţ[1]. **II** fig. (*rar*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Maşinaţie. Tramă. Ţesătură. Uneltire. Urzeală.
mreáná s.f. (*iht.*) **1** (*şi reg., mreană-albă, mreană-aspră, mreană-bălană, mreană-de-şuvoi, mreană-galbenă, mreană-răpănoasă*) *Barbus barbus*; ‹reg.› muscoi, şâştalcă, ‹înv.› scobar[1]. **2** (*şi reg., mreană-cenuşie, mreană-neagră, mreană-pătată, mreană-porcească, mreană-răpănoasă, mreană-ruginoasă, mreană-vânătă*) *Barbus meridionalis petenyi*; păstrăv-de-nisip. **3** (*reg.; în forma mireană*) *mireană-porcească* v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*).
mrejí vb. IV. **1** intr. (*reg.*) ‹reg.› a mrejui. *A mrejit o plasă de pescuit.* **2** tr. fig. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni, organizaţii etc.; compl. indică acţiuni reprobabile*) v. Cloci. Coace. Fierbe. Lucra. Plănui. Ţese. Unelti. Urzi.
mrejíre s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› mrejuire. *Pentru mrejirea plasei de pescuit a folosit o aţă subţire.* **2** fig. v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Maşinaţie. Tramă. Ţesătură. Uneltire. Urzeală.
mrejuí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. ‹reg.› a mreji. **2** tr. fig. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizaţii etc.; compl. indică acţiuni reprobabile*) v. Cloci. Coace.Fierbe. Lucra. Plănui. Ţese. Unelti. Urzi.
mrejuíre s.f. **1** (*reg.*) ‹reg.› mrejire. **2** (*la pl. mrejuiri; concr.; înv.*) v. Gratie. Vergea. Zăbrea.
mrejulíţă s.f. (*rar*) ‹rar› mrejuţă.
mrejúţă s.f. (*rar*) ‹rar› mrejuliţă.
mrenişoáră s.f. (*iht.; pop.*) v. Mrenuţă.
mremíţă s.f. (*iht.; pop.*) v. Mrenuţă.
mrenuşoáră s.f. (*iht.; reg.*) v. Mrenuţă.
mrenúţă s.f. (*iht.*) ‹pop.› mrenişoară, mreniţă, ‹reg.› mrenuşoară.
muábil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre mărimi, cantităţi, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) v. Fluctuant. Instabil. Nestabil. Oscilant. Schimbător. Variabil. **2** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.
muabilitáte s.f. (*livr.*) v. Inconsecvenţă. Inconstanţă. Instabilitate. Labilitate. Neconsecvenţă. Neconstanţă. Nestabilitate. Nestatornicie. Versatilitate.
muc s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*mai ales la pl. muci; fiziol.*) ‹rar› lumânărici (v. *lumânărică*), ‹pop.; glum.› untură, ‹fam.› lumânări (v. *lumânare*), ‹reg.› mucoare. *I-a şters copilului mucii cu o batistă.* **2** (*la pl. muci; med. vet.; mai ales la cai; reg.*) v. Morvă. Răpciugă. **3** (*bot.; la plante; reg.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **4** (*art.; bot.; reg.*) *mucul-curcanului* v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **5** (*biol.; înv.*) v. Mucus. Pituită. **6** (*la pl. muci; biol.; arg.*) v. Spermă. **II** s.n. **1** (*la lumânări*) ‹rar› mucarniţă, ‹rar› lumânărici (v. *lumânărică*), ‹fam.› lumânări (v. *lumânare*), ‹reg.› mucări (v. *mucar*). *A stins mucul aprins al lumânării.* **2** ‹pop.› chiştoc, ‹arg.› lăcustă. *Stinge mucul de ţigară în scrumieră.* **3** (*bot.; la conifere; reg.*) v. Con. **4** (*la fusul de tors; reg.*) v. Prâsnel. Sfârleză. Titirez.
mucadím s.n. (*ţes.; înv.*) ‹turc.; înv.› mucadir. *Mucadimul era un fel de stofă din mătase, din care se confecţionau brâie, turbane etc.*
mucadír s.n. (*ţes.; turc.; înv.*) v. Mucadim.
mucalít, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) glumeţ, hazliu, jovial, năzdrăvan, poznaş, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. şi pop.› comedios, snovos, ‹pop. şi fam.› ghiduş, hâtru, mehenghi, ştrengar, şugubăţ, şuguitor, ‹pop.› giumbuşel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, miştocar, pişicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› cabazlicar, deşănţat, mătalnic, şăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopşagoş, lascav, mehengher, potcaş, pozneţ, prujalnic, prujitor, snovelnic, şăgalnic, şăgos, şăncăleţ, şăncălos, şodoman, şodos, şoloman, şolometş, şoltic, şotelnic, şotios, tămăşalnic, trufaş[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaş, măscăreţ, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› faceţios, ‹arg.› bengos, corăşliu. *Este un tânăr mucalit, căruia îi plac farsele şi bancurile.* **2** s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiaţă. Pitic.
mucár s.n. **1** mucarniţă, ‹reg.› mucariţă[1], ‹înv.› luător de muc. *Mucarul este un instrument în formă de foarfecă, folosit pentru a tăia mucul unei lumânări.* **2** (*la pl. mucări; reg.*) v. Muc.
mucaremeá s.f. (*fin.; în Ev. Med., în Ţările Rom.; înv.*) v. Mucarer.
mucarér s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ‹înv.› mucaremea. *Mucarerul era suma plătită Porţii Otomane de către domnii români la fiecare trei ani pentru reînnoirea domniei.*
mucáriţă[1] s.f. (*reg.*) v. Mucar. Mucarniţă.
mucariţă[2] s.f. (*reg.*) v. Batistă.
mucárniţă s.f. **1** mucar, ‹reg.› mucariţă[1], ‹înv.› luător de muc. **2** ‹rar› stingătoare de lumânări (v. *stingător*). *Mucarniţa este un căpăcel de metal în formă de con, folosit la stinsul lumânărilor.* **3** (*la lumânări; rar*) v. Muc.
mucavá s.f. **1** carton[1], ‹reg.› papândecăl, papir, tablă[1]. *A pus televizorul defect într-o cutie de mucava.* **2** (*ind. text.; reg.*) v. Muşama.
mucări vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lumânări sau lămpi cu petrol*) ‹reg.› a stăciuna. *A mucărit cu un foarfece partea arsă a lumânării.*

mucăríe s.f. (*med. vet.; mai ales la cai; reg.*) v. Morvă. Răpciugă.
mucăvăríe[1] s.f. (*înv.*) ‹înv.› mucăvie. *Mucăvăria era ocupația fabricantului sau a producătorului de mucava.*
mucăvăríe[2] s.f. (*înv.*) ‹înv.› mucăvie. *Mucăvăria era atelierul sau fabrica de mucava.*
mucăvíe s.f. (*înv.*) **1** ‹înv.› mucăvărie[1]. **2** ‹înv.› mucăvărie[2].
múcea s.m. art. (*pop. și fam.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.
múced, -ă adj. **I 1** (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) mucegăit, mucezit[2], ‹rar› mucegăios, ‹reg.› mucegărit, mucurit, plesnevit, pușcăvit, sfoiegit. **2** (*chim.; reg.; despre metale sau despre obiecte din metal*) v. Coclit. Oxidat. Ruginit. **II** fig. (*înv.; despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Antic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Lânced. Mucegăit. Neactual. Perimat. Prăfuit. Răsuflat. Ruginit. Vechi[2]. Vetust.
mucedátor s.m. (*bot.; reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*).
mucegái s.n. **I 1** mucezeală, mușiță, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› mucoare, mucureală, mucurit, plesneveală, sfoiag, sfoiegeală, ‹înv.› putregai. *Pâinea s-a acoperit cu un strat de mucegai.* **2** igrasie, jilăveală, umezeală, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› igrasală, mucegăială, reveneală, sumedeală, ‹înv.› umiditate. *Mucegaiul din locuință este periculos pentru sănătate.* **3** (*bot.*) penicillium. *Mucegaiul este o specie de ciuperci saprofite din clasa ascomicetelor, cultivată pentru extragerea penicilinei sau pentru prepararea unor specialități de brânză.* **4** (*fitopat.; reg.*) v. Rugină. **II** fig. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag.
mucegăí vb. IV. intr., refl. **1** (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) a (se) mucezi, ‹reg.› a (se) mucuri, a plesnevi, a (se) sfoiegi. *Zidurile cetății au mucegăit din cauza ploilor. Pâinea s-a mucegăit.* **2** fig. (*mai ales deprec.; despre oameni sau despre mintea, judecata etc. lor*) ‹fig.› a mucezi, a putrezi, a rugini. *Mucegăiește într-un sat uitat de lume. Mintea i s-a mucegăit de atâta incultură.*
mucegăiálă s.f. (*reg.*) v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală.
mucegăiós, -oásă adj. (*rar; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Muced. Mucegăit. Mucezit[2].
mucegáire s.f. mucezire, mucezit[1]. *Păstrarea alimentelor în condiții improprii duce la mucegăirea acestora.*
mucegăít, -ă adj. **I 1** (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) muced, mucezit[2], ‹rar› mucegăios, ‹reg.› mucegărit, mucurit, plesnevit, pușcăvit, sfoiegit. *Pâinea mucegăită nu poate fi mâncată.* **2** (*reg.; despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) v. Igrasios. Jilav. Ud. Umed. **II** fig. (*adesea peior.*) **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› antic, lânced, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare mucegăită.* **2** (*despre idei, concepții etc.*) depășit, învechit, perimat, retrograd, vechi[2], vetust. *Mulți oameni au încă idei mucegăite, refractare la tot ce este nou.* **3** (*despre oameni*) demodat, depășit. *Unii tineri își consideră părinții mucegăiți.*
mucegărít, -ă adj. (*reg.; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Muced. Mucegăit. Mucezit[2].
mucení vb. IV. tr. (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Martiriza.
mucenícˡ s.m. (*mai ales la pl.* **mucenici**; *culin.; în practicile bisericii creștine*) sfânt, sfințișor, ‹reg.› bradoș, brădulеț, moș, ‹înv.› brânduș. *Mucenicii se mănâncă în ziua de 9 martie, când se prăznuiesc cei 40 de sfinți martiri din Sevastia.*
mucenícˀ, -ă s.m., s.f. (*relig. creștină*) martir[2], mielușeaua Domnului (v. *mielușel*), ‹astăzi rar› muceniță, ‹pop.› sfânt, sfinții 40 de mucenici (v. *sfânt*), ‹înv.› martor, mărturie, mărturisitor, nevoințaș, nevoințat, otroc, sânt.
mucenicí vb. IV. tr. (*relig.; rar; compl. indică oameni*) v. Martiriza.
mucenicíe s.f. martiraj, martiriu, martirizare, martirizație, supliciu, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. *Mucenicia este suferința pe care a îndurat-o o persoană pentru convingerile sale religioase, ideologice etc.*
mucenicíre s.f. (*relig.; înv.*) v. Martirizare. Martirizație.
mucenie s.f. (*înv.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu.
mucemíre s.f. (*înv.*) **1** v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu. **2** (*relig.*) v. Martirizare. Martirizație.
mucenitór s.m. (*înv.*) v. Călău. Gâde.
muceníță s.f. (*relig. creștină; astăzi rar*) v. Martiră (v. *martir*[2]). Mielușeaua Domnului (v. *mielușel*). Mucenică (v. *mucenic*[2]).
mucezeă s.f. (*bot.; reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*).
mucezeálă s.f. **1** mucegai, mușiță, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› mucoare, mucureală, mucurit, plesneveală, sfoiag, sfoiegeală, ‹înv.› putregai. **2** (*bot.; reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*).
mucezí vb. IV. intr., refl. **I 1** (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) a (se) mucegăi, ‹reg.› a (se) mucuri, a plesnevi, a (se) sfoiegi. *Zidurile cetății au mucezit din cauza ploilor. Pâinea s-a mucezit.* **2** (*chim.; reg.; despre metale sau despre obiecte din metal*) v. Cocli. Oxida. Patina. Rugini. **II** fig. (*mai ales deprec.; despre oameni sau despre mintea, judecata etc. lor*) ‹fig.› a mucegăi, a putrezi, a rugini.
mucezícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*).
mucezíre s.f. mucegăire, mucezit[1].
mucezít[1] s.n. mucegăire, mucezire.
mucezít[2]**, -á** adj. (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) muced, mucegăit, ‹rar› mucegăios, ‹reg.› mucegărit, mucurit, plesnevit, pușcăvit, sfoiegit.
mucezitúră s.f. (*rar*) **1** v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță. **2** v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală.
muchealemeá s.f. (*turc.; înv.*) v. Chibzuire. Contențiune. Deliberare. Dezbatere[1]. Discutare. Discuție. Pertractare. Pertractație.
mucheléf adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; turc.; înv.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.
múcher s.m. (*bot.*) ‹reg.› colus. *Mucherul este o specie de grâu.*
muchiá vb. I. tr. **I 1** (*ind. lemnului; compl. indică marginile teșite ale scândurilor brute*) a refeca, a tivi. *A muchiat cu fierăstrăul marginile scândurilor brute pentru a obține scânduri paralelipipedice.* **2** (*reg.; compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Refeca. Tivi. **II** fig. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
múchie s.f. **I 1** cant, dungă, latură, margine. *Pune cutia de chibrituri pe muchie.* **2** (*tehn.*) cant. *A șlefuit muchia piesei.* **3** (*tehn.*) ‹reg.› spinare. *Ține toporul de muchie.* **4** (*metalurg.; reg.*) v. Nicovală. **II 1** (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, costișă, pantă, povârniș, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abruptețe, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe muchiile munților au înfrunzit.* **2** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) coamă, creastă, creștet, culme, spinare, sprânceană, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Muchiile dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **3** coamă. *Iedera se întinde pe muchia zidului.*
muchiér s.m. (*bot.*) orz muchier. *Muchierul are șase rânduri de grăunțe.*
muchilipsí vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
mucilaginós, -oásă adj. (*despre unele substanțe*) cleios, lipicios, vâscos, ‹rar› rășinos, ‹reg.› lipitor. *Pe scoarța brazilor sunt dâre mucilaginoase de rășină.*
mucíniu s.n. (*latin.*) v. Batistă.
múcles interj. (*arg.*) v. Liniște! Pst! St! Tăcere!
mucoáre s.f. (*reg.*) **1** v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță. **2** v. Mucus. Pituită. **3** (*fiziol.*) v. Muc.
mucoásă s.f. (*anat.*) **1** pieliță. *Țesutul limfoid este asociat mucoasei gastrointestinale.* **2** ***mucoasă olfactivă*** = membrană olfactivă. *Mucoasa olfactivă căptușește pereții cavităților nazale.*
mucós, -oásă adj. (*biol.; despre secreții organice*) cleios, gelatinos, vâscos.
mucozitáte s.f. (*fiziol.*) ‹reg.› mlaci. *Mucozitatea este abundentă în cazurile de gripă.*
mucronát, -ă adj. (*bot.; despre unele organe ale plantelor*) ‹rar› mucronulat. *Organele mucronate se termină cu un vârf mic, ascuțit.*
mucronulát, -ă adj. (*bot.; rar; despre unele organe ale plantelor*) v. Mucronat.
muculéț s.n. **1** (*fiziol.*) mucușor, ‹reg.› mucuț. **2** mucușor.
mucureálă s.f. (*reg.*) v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță.
mucurí vb. IV. intr., refl. (*reg.; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Mucegăi. Mucezi.
mucurít, -ă adj., s.n. (*reg.*) **1** adj. (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Muced. Muce-

găit. Mucezit[2]. **2** s.n. v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță.

múcus s.n. (*biol.*) pituită, ‹reg.› mucoare, înv.› muc. *Mucusul este o secreție a celulelor mucoase ale unor glande.*

mucușór s.n. **1** (*fiziol.*) muculeț, ‹reg.› mucuț. **2** (*la lumânări*) muculeț.

mucúț s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Muculeț. Mucușor.

mudmél subst. (*reg.*) **1** ‹reg.› făină de nulaș, făină nulașă piclă, făină pervă, *Mudmelul este o făină de grâu de calitate superioară.* **2** (*bot.*) v. Grâu-moale (*Triticum dicoccum*).

múfă s.f. **1** (*tehn.*) manșon. *Mufa servește la îmbinarea conductelor, cablurilor, tuburilor etc.* **2** (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **3** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

múflă s.f. **1** (*tehn.*) palan, scripete, ‹reg.› cigă, durigă, hârlete, scrivac, viră. *Mufla este folosită la ridicarea unor greutăți mari.* **2** (*tehn.*) pastică, scripete-muflu. *Mufla este un sistem de scripeți așezați pe același ax sau pe axe în prelungire, care formează o parte a palanului.* **3** (*mar.*) gruie, macara. *Mufla este folosită la bordul navelor pentru ridicarea unor greutăți.* **4** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

muftagíu s.m. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Cămătar. **2** v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

múget s.n. **I 1** mugit, răget, ‹rar› mugitură, ruget, ‹înv. și pop.› răcnet, ‹înv. și reg.› răcnitură. *Se aude mugetul vitelor care se întorc de la pășune.* **2** boncăire, boncăit, boncăluire, boncăluit, ‹reg.› râncăială, râncăitură. *Mugetul cerbului este fioros.* **II** fig. **1** șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1], vâjâitură, vuiet, vuire, ‹fig.› urlet. *Mugetul vântului se aude în streșini. Mugetul mării este cumplit în timpul furtunii.* **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, vuiet. *Mugetul tunului a fost asurzitor.* **3** răcnet, strigăt, țipăt, urlet, zbierătură, zbieret, ‹fig.› răget. *Mugetele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.*

mughét s.n. (*med.*) = muguet.

mugí vb. IV. intr. **I 1** (*despre unele animale cornute mari*) a rage, a zbiera, ‹înv. și pop.› a răcni[1], ‹pop.› a băuna, ‹înv. și reg.› a rugi, ‹reg.› a goidăni, a miercăi, a râncăi, a râncălui, ‹înv.› a răcăi[1]. *Boii păsteau liniștiți și din când în când câte unul mugea prelung.* **2** (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) a boncăi, a boncălui, ‹reg.› a bornăi, a râncăi, a râncălui. *Un cerb a început să mugească.* **II** fig. **1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a șuiera, a țiui, a urla, a vâjâi, a vui. *Vântul mugește în streșinile casei. Marea mugește cumplit în timpul furtunii.* **2** (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a detuna, a dudui, a trăsni, a tuna, a vui. *Tunurile au mugit fără încetare, toată ziua.* **3** (*despre oameni*) a striga, a țipa[1], a urla, a vui, a zbiera, ‹fig.› a rage. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât mugeau mai tare.*

mugínd, -ă adj. fig. (*despre vânt, furtună, ape etc.*) vuitor, ‹fig.› mugitor. *Marea mugindă provoacă o stare de panică.*

mugít s.n. muget, răget, ‹rar› mugitură, ruget, ‹înv. și pop.› răcnet, ‹înv. și reg.› răcnitură.

mugitór, -oáre adj. fig. (*despre vânt, furtună, ape etc.*) vuitor, ‹fig.› mugind.

mugitúră s.f. (*rar*) v. Muget. Mugit. Răget.

muguét (mughét) s.n. (*med.*) ‹pop.› mărgăritărel. *Muguetul este o varietate de candidoză bucală.*

múgur s.m. **I** (*bot.*) **1** blastocarp, ochi[1], ‹reg.› lăstar[1], pup[2]. *Mugurii copacilor s-au deschis.* **2** (*reg.*) v. Ament. **3** (*reg.*) v. Boboc. **II** fig. copil[1], odraslă, progenitură, ‹fig.› plămadă, vlăstar, ‹fig.; înv.› naștere. *Nu are ce să facă, este mugurul său și trebuie să-l ierte. Cei doi soți nu au muguri.*

mugurăș s.m. (*bot.*) mugurel.

mugurél s.m. (*bot.*) **1** muguraș. **2** (*reg.*) v. Ament.

mugurí vb. IV. intr. (*bot.; despre plante*) a înmuguri, ‹înv. și pop.› a odrăsli, ‹reg.› a împupi, a încăpuși. *Pomii muguresc primăvara.*

mugurire s.f. (*bot.*) înmugurire, înmugurit[1], ‹rar› înmugureală, ‹înv. și pop.› odrăslire. *Simte că renaște odată cu mugurirea pomilor.*

mugurít, -ă adj. (*bot.; despre plante*) înmugurit[2], ‹înv. și pop.› odrăslit, ‹reg.› împupit, încăpușat. *A rupt câteva ramuri de salcie mugurite.*

muhaié s.f. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** v. Canalie. Pușlama. Secătură.

muhúr s.n. (*înv.*) v. Pecete. Sigiliu. Ștampilă.

muiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică haine, rufe murdare etc.*) a înmuia, ‹reg.› a răzmuia. *A muiat rufele înainte de a le spăla.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale corpului etc.*) a înmuia, a uda, a umezi, ‹pop.› a întinge. *Copilul moaie pensula în tuș. Își moaie picioarele în apa mării.* **3** tr. (*compl. indică pâine, mămăligă, pesmeți etc.*) a înmuia, ‹pop.› a întinge. *Îi place să moaie pâinea în sos.* **4** tr. fig. (*fiziol.*) a acoperi, a scălda, a uda, a umple, ‹fig.› a înmuia. *De emoție, o transpirație abundentă îi moaie fața.* **II 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) bătuci, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) sparge, a (se) strivi, a (se) terciui, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifliga, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a (se) flecui, a (se) meci[3], a (se) motoci, a (se) pistosi, a (se) stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a (se) stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au muiat.* **2** refl. (*despre zăpadă*) a se fleșcăi. *Când temperatura crește, zăpada începe să se moaie.* **3** tr. (*ind. text.; compl. indică plante textile*) a descompune, a topi, ‹reg.› a dubi, a mura. *Cânepa este muiată industrial pentru a separa firele textile.* **4** tr., refl. (*fon.; compl. sau sub. indică consoane*) a (se) înmuia, a (se) palataliza. *În graiurile nordice labialele se moaie.* **5** refl. (*despre vreme*) a se încălzi, ‹reg.› a se pricăli, a se răbloli, ‹înv.› a se încări. *În ultima săptămână vremea s-a mai muiat.* **III 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) moleși, a (se) vlăgui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) fleșcăi. *Alergătura prin magazine a muiat-o.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub indică ființe*) a (se) moleși, a toropi[1], a (se) vlăgui, ‹fig.› a amorți, a (se) blegi, a (se) domoli, a (se) înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a se bleojdi, a (se) pleoști, a se turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a se bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a muiat.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică glasul, tonul*) a coborî, a scădea, a slăbi. *În timpul discursului oratorul a muiat brusc tonul.* **4** refl. (*med.; despre membre*) a slăbi, ‹rar› a se deroba. *La bătrânețe, din cauza reumatismului, picioarele i s-au muiat.* **IV** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a muiat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** refl. (*despre oameni*) a ceda, a se îndupleca, a se lăsa, ‹fig.; înv.› a se încujba. *Cu toate rugămințile, tot nu s-a muiat.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a muiat pe toți.* **4** tr. (*fam.; compl. indică acțiuni*) v. Încetini. Micșora. Reduce.

muiăn s.n. (*arg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.

muiát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) înmuiat, ud, udat[2], umezit[2], ‹pop.› întins[3]. *Rufele muiate se spală mai ușor.* **2** (*despre pâine, mămăligă, pesmeți etc.*) înmuiat, muiat, ‹pop.› întins[3]. *Îi plac pesmeții muiați.* **3** (*despre ochi; adesea urmat de determ. „de lacrimi”*) înmuiat, plin, scăldat[2]. *Are ochii muiați de lacrimi.* **II 1** (*despre zăpadă*) fleșcăit, ‹reg.› moiștit. **2** (*ind. text.; despre plante textile*) descompus, topit[2], ‹reg.› dubit[2], murat[2]. *Cânepa muiată urmează să fie prelucrată.* **3** (*fon.; în opoz. cu „dur”; despre consoane*) moale, palatalizat. *În graiurile nordice se vorbește cu labialele muiate.* **III 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) moleșit, toropit, vlăguit, ‹pop.› fleoș, ‹înv. și reg.› bătogit, ‹fig.› amorțit, blegit, înmuiat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte muiat din cauza caniculei.* **2** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea muiată. De departe se aude freamătul muiat al pădurii.* **IV** fig. (*despre oameni*) **1** afectat[1], emoționat, impresionat, înduioșat, tulburat, ‹fig.› atins, înmuiat, mișcat, tușat. *Muiată de drama acestei familii,*

s-a hotărât s-o ajute. **2** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Muiat după vestea primită, s-a închis în sine.*

múică s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Mamă. Mamă bună. **2** (*reg.*) v. Mătușă. Tanti.

múie s.f. (*arg.*) **1** (*anat.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **3** v. Felație. Supt[1]. **4** v. Sex oral.

muierăr adj. (*reg.; despre bărbați*) v. Afemeiat.

muierășă s.f. (*reg.*) v. Femeiușcă. Femeiuță.

muierátic, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*pop.* și *fam.; despre bărbați*) v. Afemeiat. **2** (*reg.*) v. Femeiesc. Feminin. **II** s.m. (*pop.* și *fam.*) v. Afemeiat. Crai.

muiérce s.m. (*pop.*) **1** v. Afemeiat. Crai. **2** v. Fricos. Laș. Poltron.

muiére[1] s.f. **1** înmuiere, ‹reg.› muietură[1]. *Pentru ca rufele să se spele mai ușor este recomandată muierea lor în apă cu detergenți.* **2** (*fon.*) palatalizare. *Muierea este o modificare fonetică prin care o consoană devine palatală.*

muiére[2] s.f. **1** (*înv.* și *pop.*) v. Nevastă. Soție. **2** (*înv.* și *pop.*) v. Femeie. **3** (*reg.*) ***muiere fată*** v. Fată. Fecioară. Virgină (v. *virgin*). **4** (*înv.*) ***muiere de pat*** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **5** (*înv.*) ***muiere îmblătoare = muiere slobodă*** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

muierélnic adj. (*înv.; despre bărbați*) v. Afemeiat.

muierésc, -eăscă adj. (*înv.* și *pop.*) v. Femeiesc. Feminin.

muierește adv. (*modal; pop.*) v. Femeiește.

muierét s.n. (*colect.; pop.* și *fam.; iron.* sau *deprec.*) ‹pop. și fam.; iron. sau deprec.› muierime, ‹reg.; iron. sau deprec.› muieriș, muierlâc. *Duminica, este mult muieret în piață.*

muierét adj. (*înv.* și *reg.; despre bărbați*) v. Afemeiat.

muieríme s.f. (*colect.; pop.* și *fam.; iron.* sau *deprec.*) ‹pop. și fam.; iron. sau deprec.› muieret, ‹reg.; iron. sau deprec.› muieriș, muierlâc.

muierioáră s.f. (*reg.*) v. Femeiușcă. Femeiuță.

muieríș s.n. (*colect.; reg.; iron.*sau *deprec.*) v. Muieret. Muierime.

muierlâc s.n. (*colect.; reg.; iron.* sau *deprec.*) v. Muieret. Muierime.

muierós, -oásă adj. **1** (*înv.* și *reg.*) v. Femeiesc. Feminin. **2** (*reg.; despre bărbați*) v. Afemeiat.

muierótcă s.m. (*reg.*) v. Afemeiat. Crai.

muierúșă s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** v. Femeiușcă. Femeiuță. **3** (*zool.*) v. Femeiușcă. Femelă.

muierúșcă s.f. **I** (*tehn.; la războiul de țesut*) femeiușcă, ‹pop.› scândurică, ‹reg.› lopățică, lopățică cu borte, lopiscă, măiuț, mână, slobozitor. *Cu muierușca se fixează pânza pentru a nu se mișca în timpul lucrului.* **II** (*înv.* și *reg.*) **1** v. Femeiușcă. Femeiuță. **2** (*zool.*) v. Femeiușcă. Femelă. **3** v. Nevestică. Soțioară.

muierúță s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** v. Femeiușcă. Femeiuță. **2** (*zool.*) v. Femeiușcă. Femelă.

muietór -oáre adj., s.f. **1** adj. (*med.; pop.*) v. Emolient. **2** s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› muietură[1]. *Muietoarea este un sos de mâncare în care se moaie pâine, mămăligă.*

muietúră[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Înmuiere. Muiere[1]. **2** (*culin.*) ‹reg.› muietoare (v. *muietor*).

muietúră[2] s.f. (*înv.*) v. Femeie.

mujdár s.n. (*reg.*) **1** (*culin.*) v. Mujdei. **2** v. Must.

mujdeá s.f. (*turc.; înv.*) v. Știre. Veste.

mujdeálă s.f. (*culin.; reg.*) v. Mujdei.

mujdéi s.n. **1** (*culin.*) ‹reg.› moare, mujdar, mujdeală. *Îi place friptura cu mujdei.* **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

mujdí vb. IV. tr. (*vit.; reg.; compl. indică struguri*) v. Musti. Mustui.

mujicáș s.m. (*muz.; reg.*) v. Executant. Interpret. Muzicant.

mul[1] s.m. (*zool.; latin.; înv.*) v. Bardou. Catâr (*Equus mullus*).

mul[2] s.n. **1** mulaj, ‹rar› mulă[1]. *A făcut un mul după o sculptură celebră.* **2** formă, model, șablon, tipar, ‹rar› calapod, ‹pop.› calup. *Zidarii au folosit muluri pentru a zugrăvi încăperile grădiniței. Își face singură pălăriile după muluri speciale.*

mul[3] s.n. (*ind. text.; înv.*) v. Muselină.

mulá vb. I. tr. **I 1** (*tehn.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a croi[2], a fasona, a forma, a modela, ‹înv. și pop.› a tipări, ‹înv.› a tiposi. *A mulat piesa prin deformare plastică.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a arăta, a contura, a evidenția, a marca, a reliefa, a sublinia. *Taiorul îi mulează talia fină.* **II** fig. (*compl. indică personalitatea, caracterul, poziția socială a cuiva*) a crea, a forma, ‹fig.› a fasona, a modela, ‹fig.; fam.› a croi[2], a lucra. *Printr-o educație severă a reușit să-i muleze o personalitate puternică.*

muláj s.n. mul[2], ‹rar› mulă[1].

mulát, -ă adj. (*în opoz. cu „larg”; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) îngust, strâmt, strâns[2], ‹înv.› strâmtorit, ‹fran.› colant. *Pantalonii sunt prea mulați pentru el. Rochia este mulată la mijloc și o incomodează.*

mulátru, -ă s.f., s.m. **1** s.f. ‹rar› mulatresă. *Actrița este o mulatră cu trăsăturile fine.* **2** s.m., s.f. (*iron.*) v. Rom[2]. Țigan.Țigancă.

mulatrésă s.f. (*rar*) v. Mulatră (v. *mulatru*).

múlă[1] s.f. (*rar*) **1** v. Mul[2]. Mulaj. **2** (*în croitorie*) v. Formă. Patron[1]. Tipar.

múlă[2] s.f. (*zool.; reg.*) v. Catârcă.

mulătui vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.

mulgăr, -ă s.m., s.n., adj. (*reg.*) **1** s.m. v. Mulgător. **2** s.n. ‹reg.› mulgăriță. *În mulgar se colectează laptele muls.* **3** adj. (*despre oi, vaci etc.*) v. Mulgătoare (v. *mulgător*).

mulgăre s.f. (*reg.*) v. Mulgere. Muls. Mulsoare.

mulgáș s.m. (*reg.*) v. Mulgător.

mulgăreáță adj., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre oi, vaci etc.*) v. Mulgătoare (v. *mulgător*). **2** s.f. (*la stână; reg.*) v. Strungă.

mulgăríță s.f. (*reg.*) ‹reg.› mulgar.

mulgătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. ‹reg.› mulgar, mulgaș, zărar[1]. *La fermă, mulgătorii încep să mulgă vacile dimineața devreme.* **2** adj. (*despre oi, vaci etc.*) ‹reg.› mulgară (v. *mulgar*), mulgăreață. *Toate vacile pe care le are sunt mulgătoare.* **3** s.f. (*la stână; reg.*) v. Strungă. **II** s.m. (*art.; ornit.; reg.*) ***mulgătorul-caprelor*** v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).

mulgătúră s.f. (*reg.*) v. Mulgere. Muls. Mulsoare.

múlge vb. III. tr. fig. **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își mulge propriul popor.* **2** (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a scurge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a muls de bani.* **3** (*compl. indică foloase, profituri etc.*) a beneficia, a câștiga. *Nu a muls nimic din afacere.*

múlge-capre subst. (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).

múlgere s.f. muls, mulsoare, ‹reg.› mulgare, mulgătură, mulsătură, mulsură, mulzare. *Această femeie este foarte pricepută la mulgerea vacilor.*

mulinétă s.f. (*pesc.; la undiță*) morișcă. *Mulineta este alcătuită dintr-un tambur pe care se înfășoară firul.*

muls s.n. mulgere, mulsoare, ‹reg.› mulgare, mulgătură, mulsătură, mulsură, mulzare.

mulsătúră s.f. (*reg.*) v. Mulgere. Muls. Mulsoare.

mulsoáre s.f. mulgere, muls, ‹reg.› mulgare, mulgătură, mulsătură, mulsură, mulzare.

mulsúră s.f. (*reg.*) v. Mulgere. Muls. Mulsoare.

mult, múltă adj., adv., s.n., s.f. **I** adj. (*în opoz. cu „puțin”*) **1** (*despre ființe, obiecte, lucruri etc.*) destul, numeros, ‹reg.› merei (v. *mereu*), ‹înv.› bogat. *În centrul orașului s-au strâns mulți oameni.* **2** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) destul, îndelungat, lung, mare[1], ‹reg.› uitat[2], ‹înv.› delungat. *A zăbovit pe malul mării mult timp.* **3** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mănos, opulent, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta au fost multe recolte.* **4** (*înv.; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi*) v. Cuprinzător. Extins. Imens. Întins[2]. Larg. Mare[1]. Vast[2]. **II** adv. (*în opoz. cu „puțin”*) **1** (*modal*) greu, ‹reg.› baios. *Pachetul cântărește mult.* **2** (*modal*) bine, vârtos, zdravăn, ‹fig.; pop. și fam.› gros. *A mâncat mult la onomastica prietenei.* **3** (*modal*) intens, tare. *Toată viața a suferit mult din cauza lipsurilor materiale.* **4** (*modal*) rău, tare. *Piciorul rupt o doare mult.* **5** (*modal*) tare, teribil, înv. și pop.› foarte. *Mult își dorește să aibă o mașină.* **6** (*modal*) groaznic, grozav, înfiorător, rău, tare, teribil, înv. și pop.› foarte, înv.› morțește, ‹fig.› foc. *Părinții s-au supărat mult pentru*

necinstea lui. **7** (*modal*) apreciabil, considerabil, semnificativ, serios, simțitor, substanțial, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie mult la îmbogățirea limbii.* **8** (*modal; în legătură cu vb. ca „a regreta", „a se căi"*) profund, tare, ‹fig.› amar, amarnic. *Regretă mult vorbele grele pe care i le-a spus.* **9** (*modal*) consistent, substanțial, substanțialmente, ‹fig.; fam.› gros. *A plătit mult pentru a achiziționa acest tablou.* **10** (*modal*) consistent, substanțial, substanțialmente, tare, ‹fig.; fam.› rău. *Stresul influențează mult creșterea numărului de bolnavi.* **11** (*local*) departe, ‹pop. și fam.› razna, ‹înv.› îndeparte. *Ce mult a azvârlit mingea!* **12** (*temporal*) îndelung, îndelungat. *A lucrat mult la finalizarea acestui proiect.* **13** (*temporal*) îndelung, îndelungat, lung. *Îl privește mult.* **14** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) foarte, molto. **15** (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.; înv. și pop.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **III 1** s.n. (*la pl.* ***multe***) destule (v. *destul*). *A făcut multe în viață.* **2** s.f. (*art., la pl.* ***multele***; *mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

multár s.n. (*gram.; înv.*) v. Plural.

multianuál, -ă adj. (*în opoz. cu „anual"; bot.; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) peren, plurienal, vivace, ‹rar› perenant, perenic, pleiociclic, ‹înv.› perenal. *Plantele multianuale trăiesc și rodesc mai mulți ani.*

multiaxiál, -ă adj. pluriaxial. *Piesele multiaxiale au mai multe axe.*

multicél adj., adv. **1** adj. multișor. **2** adv. (*modal*) multișor. *Aseară a băut multicel.*

multicelulár, -ă adj. (*biol.; despre organisme, indivizi etc.*) pluricelular, policelular. *Organismele multicelulare sunt alcătuite din mai multe celule.*

multicéntric, -ă adj. (*biol.; despre cromozomi*) policentric. *Cromozomii multicentrici au mai multe centromere.*

multicolór, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) pluricrom, policolor, policrom, policromic, ‹latin.; înv.› discolor. *I-a cumpărat copilului o minge multicoloră.*

multidactíl, -ă adj. (*med.; despre oameni*) multidigital, multidigitat, polidactil. *O persoană multidactilă are un număr de degete mai mare decât cel normal.*

multidigitál, -ă adj. (*med.; despre oameni*) multidactil, multidigitat, polidactil.

multidigitát, -ă adj. (*med.; despre oameni*) multidactil, multidigital, polidactil.

multidimensionál, -ă adj. pluridimensional, polidimensional. *Corpurile multidimensionale au mai multe dimensiuni.*

multidimensionalitáte s.f. pluridimensionalitate. *Multidimensionalitatea este caracterul a ceea ce este pluridimensional.*

multidisciplinár, -ă adj. (*despre științe, preocupări, colaborări etc.*) interdisciplinar, pluridisciplinar. *Matematica este o știință multidisciplinară. Cei mai mulți dintre cercetători au preocupări multidisciplinare.*

multidisciplinaritáte s.f. interdisciplinaritate, pluridisciplinaritate. *Matematica este o știință care se caracterizează prin multidisciplinaritate.*

multiflór, -ă adj. (*bot.; mai ales despre plante*) pluriflor, poliflor. *Plantele multiflore au mai multe flori.*

multifoliát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) polifil. *Plantele multifoliate au frunze numeroase.*

multifórm, -ă adj. (*despre organisme, cristale, obiecte etc.*) heteromorf, pluriform, poliform, polimorf. *Un organism multiform are mai multe forme. Acest cristal este multimorf întrucât are forme diferite.*

multifuncționál, -ă adj. (*despre obiecte*) plurifuncțional, polifuncțional. *Un obiect multifuncțional are mai multe întrebuințări.*

multiglandulár, -ă adj. (*anat., med.*) pluriglandular, poliglandular. *Bolile multiglandulare afectează mai multe glande.*

multilaterál, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) complex, omnilateral, plurilateral, plurivalent, polivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral. *În societatea modernă tinerii au activități multilaterale.* **2** (*despre oameni*) polivalent. *Este un inginer multilateral, având cunoștințe în mai multe ramuri ale tehnicii.*

multilateralitáte s.f. **1** complexitate, omnilateralitate, plurivalență, polivalență. *Multilateralitatea problematicii îl depășește.* **2** diversitate, felurime, multiplicitate, pluralitate, variație, varietate. *Toamna, multilateralitatea culorilor copacilor este impresionantă. În studiul său a urmărit multilateralitatea tematică în romanul interbelic.*

multilíngv, -ă adj. (*despre scrieri, opere etc.*) plurilingv, poliglot, polilingv. *Are în bibliotecă multe dicționare multilingve.*

multilingvísm s.n. plurilingvism. *Multilingvismul este folosirea a mai multe limbi de către o persoană sau un grup social.*

multiloculár, -ă adj. (*med., biol.; despre chisturi, ovare, fructe etc.*) plurilocular. *Fructele multiloculare au mai multe loje.*

multimetalíc, -ă adj. (*despre minereuri, zăcăminte*) polimetalic. *Zăcămintele multimetalice conțin mai multe metale.*

multimilenár, -ă adj. plurimilenar. *Sistemul planetar este multimilenar.*

multimilionár, -ă adj., s.m., s.f. arhimilionar. *A cunoscut un multimilionar.*

multimoleculár, -ă adj. (*chim., fiz.*) plurimolecular, polimolecular. *Substanțele multimoleculare sunt formate din mai multe molecule.*

multinaționál, -ă adj. (*despre state, țări, orașe etc.*) plurinațional, ‹rar› polinațional. *Sulina a fost, pe timpuri, un port fluviomaritim multinațional.*

multinucleár, -ă adj. (*biol.; despre celule, protoplasmă etc.*) multinucleat, plurinuclear, polinuclear. *Celulele multinucleare au mai multe nuclee.*

multinucleát, -ă adj. (*biol.; despre celule, protoplasmă etc.*) multinuclear, plurinuclear, polinuclear.

multipartíd, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartinic, pluripartid, pluripartidic, pluripartidist, pluripartinic. *Un sistem politic multipartid admite coexistența mai multor partide.*

multipartidísm s.n. (*polit.*) pluripartidism. *Multipartidismul este o coaliție guvernamentală formată din mai multe partide.*

multipartínic, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartid, pluripartid, pluripartidic, pluripartidist, pluripartinic.

multiplicá vb. I. tr. **1** (*mat.; compl. indică numere*) a înmulți. *Deși mic, știe să multiplice numerele.* **2** (*compl. indică mai ales cantități*) a mări, a spori[1], ‹livr.› a augmenta. *Doctorul i-a multiplicat doza de antibiotic.* **3** (*compl. indică texte, fotografii etc.*) a reproduce. *A multiplicat documentul în mai multe exemplare.*

multiplicánd s.m. (*mat.; înv.*) v. Deînmulțit.

multiplicáre s.f. **1** (*mat.; în opoz. cu „împărțire"*) înmulțire, ‹înv.› multiplicație, propedică. *Este foarte priceput la multiplicări.* **2** mărire, sporire, ‹livr.› augmentare, ‹fig.; fam.› umflare. *Doctorul i-a recomandat multiplicarea dozei de antibiotic.* **3** reproducere. *Xeroxul este un aparat de multiplicare a unor texte, fotografii etc.*

multiplicatór s.m. (*mat.; înv.*) v. Înmulțitor.

multiplicație s.f. (*mat.; în opoz. cu „împărțire"; înv.*) v. Înmulțire. Multiplicare.

multiplicitáte s.f. diversitate, felurime, multilateralitate, pluralitate, variație, varietate.

multíplu, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, diferit, divers, felurit, neunitar, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție multiplă de tablouri.* **2** divers, felurit, variat. *Boala psihică are multiple forme de manifestare.* **3** numeros. *Celulele de ultimă generație au multiple funcții.* **II** s.m. (*mat.*) ***multiplu comun*** = comultiplu. *Multiplul comun este un multiplul mai multor numere întregi date.*

multipól s.m. (*electr.*) circuit multipolar. *Multipolul este o rețea electrică cu mai multe borne de acces.*

multiseculár, -ă adj. plurisecular. *Cultura românească este multiseculară.*

multisemántic, -ă adj. (*lingv.; rar; despre cuvinte sau unități frazeologice*) v. Plurisemantic. Polisemantic.

multișór, -oáră adj., adv. **1** adj. multicel. *Are multișori bani la el.* **2** adv. (*modal*) multicel. *Aseară a băut multișor.*

multitonalísm s.n. (*muz.; rar*) v. Politonalism. Politonalitate.

multitonalitáte s.f. (*muz.; rar*) v. Politonalism. Politonalitate.

multitúdine s.f. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de idei, gânduri, întrebări etc.*) mulțime, noian, pluralitate, pluritate, ‹livr.› pleiadă. *Se lasă copleșit de multitudinea de gânduri.* **2** complex. *Această situație a fost determinată de o multitudine de factori.*

multivalént, -ă adj. (*chim.; despre substanțe chimice*) plurivalent, polivalent. *Substanțele chimice multivalente prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.*
multivalénță s.f. (*chim.*) plurivalență, polivalență. *Substanțele chimice care au multivalență prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.*
multivitamínă s.f. (*farm.*) polivitamină. *Medicul i-a recomandat multivitamine pentru fortificarea organismului.*
multúnghi s.n. (*geom.; înv.*) v. Poligon.
mulțám interj. (*fam.; adesea cu val. vb.*) v. Mersi! Mulțumesc!
mulți vb. IV. refl. (*înv.*) v. Crește. Înmulți. Mări. Ridica. Spori[1]. Urca.
mulțíme s.f. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) **1** bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, talâ, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O mulțime de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** amar, duium, grămadă, noian, puzderie, sumedenie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o mulțime de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o mulțime de mașini.* **3** grămadă, ‹rar› șir, șirag, ‹fig.› armată, ‹fig.; rar› testea. *Mulțimea de manifestanți vocifera pe stradă.* **4** grămadă, seamă. *În scurt timp făcuse o mulțime de datorii. O mulțime de angajați ai firmei au intrat în grevă.* **5** grămadă, ‹fig.› car[2]. *Copilul are o mulțime de jucării.* **6** (*cu sens temporal*) amar, grămadă, șir, ‹fam.› cârd, ‹fig.› car[2]. *A trecut o mulțime de ani de când nu ai mai scris o scrisoare.* **7** colectivitate, masă[2], ‹înv. și pop.› obște, ‹peior.› gloată, ‹fig.; pop.› clădăraie. *Politicianul ține un discurs în fața mulțimii adunate în piața centrală a orașului.* **8** gros, ‹înv. și pop.› mijloc, ‹înv.› greime, greu, temei, toi[2]. *Mulțimea convoiului a pătruns în piața centrală a orașului. Comandantul aștepta cu mulțimea armatei începerea luptei.* **9** număr. *Este impresionat de mulțimea manifestanților.* **10** multitudine, noian, pluralitate, pluritate, ‹livr.› pleiadă. **11** puzderie, sumedenie, ‹înv. și reg.› sodom, ‹fig.› potop, pulbere, ‹fig.; pop. și fam.› spuză, spuzeală, ‹fig.; pop.› spuzenie. *La bal, s-a împrăștiat o mulțime de confeti deasupra participanților. Pe cer strălucește o mulțime de stele.* **II** (*mat.*) domeniu. *Mulțimea este formată din punctele situate pe o dreaptă, pe o suprafață sau în spațiu.* **III** (*deprec.*) v. Vulg.
mulțít s.n. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.
mulțumeálă s.f. (*înv. și pop.*) v. Mulțumire.
mulțumí vb. IV. **I 1** intr. (*relig. creștină; despre oameni*) ‹înv.› a blagodari. *I-a mulțumit lui Dumnezeu pentru că a scăpat cu viață din accident.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a împăca, a satisface. *Prin măsura luată, patronul a mulțumit pe angajații care vroiau să intre în grevă.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a satisface, ‹pop.› a îndestula, ‹înv. și reg.› a destula, ‹reg.› a joi[2]. *Notele luate la examen l-au mulțumit.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a se limita, a se mărgini, a se opri, a se reduce, a se restrânge, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se mulțumește cu strictul necesar.* **5** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Răsplăti. Recompensa. **6** tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Compensa. Despăgubi. Indemniza. Răsplăti. **7** tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea. **II** (*la imper., pers. 1 sg.* ***mulțumesc!****; cu val. de interj.*) mersi!, ‹pop. și fam.› bogdaproste !, ‹pop.› mulțam! *Mulțumesc! Nu pot mânca nimic.*
mulțumíre s.f. **I 1** (*relig. creștină*) har, slavă, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*). *Credincioșii aduc mulțumire lui Dumnezeu.* **2** ‹înv. și pop.› mulțumeală. *Nu mai contenește cu mulțumirile pentru serviciul pe care i l-a făcut.* **3** mândrie, satisfacție, ‹rar› satisfacere, ‹înv.› mândrețe, trufă[2], trufie, ‹latin.› contentație. *Are o mare mulțumire că a reușit primul la concursul de rezidențiat.* **4** bucurie, desfătare, juisare, mângâiere, plăcere, satisfacție, ‹livr.› juisență, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiție, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare mulțumire.* **II** (*concr.; înv. și pop.*) **1** v. Răsplată. Recompensă. **2** (*jur.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație.
mulțumít, -ă adj., prep. s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) satisfăcut, ‹înv. și pop.› norocit, ‹înv. și reg.› destulat, mulțumitor, ‹înv.› odihnit[2], ‹latin.› content, ‹fig.› sătul. *Se simte mulțumit pentru fapta pe care a făcut-o.* **2** (*despre oameni*) împăcat, satisfăcut, ‹pop.› împăciuit. *Mulțumiți, angajații și-au reluat lucrul.* **3** (*despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) bucuros, satisfăcut, vesel, voios, ‹înv.› dichis[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Este foarte mulțumit pentru că a reușit la facultate.* **II** prep. (*în forma* ***mulțumită****; constr. cu dat.; introduce un circ. instr., cu nuanță cauzală*) datorită, grație, prin, ‹înv.› slavă. *Mulțumită lui a putut să-și realizeze visurile.* **III** s.f. (*înv. și pop.*) **1** (*relig. creștină*) v. Har. Mulțumire. Slavă. **2** v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulțumire. Plăcere. Satisfacție. **3** v. Răsplată. Recompensă. **4** v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință.
mulțumítă prep. = mulțumit.
mulțumitór, -oáre adj. **I 1** acceptabil, admisibil, convenabil, satisfăcător, ‹fam.› pasabil. *A găsit argumente mulțumitoare pentru demararea proiectului.* **2** îndestulător, satisfăcător, suficient. *Are un număr mulțumitor de CD-uri cu muzică clasică.* **3** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Mulțumit. Satisfăcut. **II** (*constr. cu un pron. pers. în dat. și cu vb. „a fi", „a rămâne"; înv.; despre oameni*) v. Dator. Îndatorat. Obligat. Recunoscător. Redevabil.
mulzáre s.f. (*reg.*) v. Mulgere. Muls. Mulsoare.
múmă s.f. (*reg.*) = mamă.
mumíe s.f. **1** moaște, ‹reg.› moștină[2]. *Mumia recent descoperită în Valea Regilor este a unui faraon.* **2** fig. (*fam.*) v. Slăbătură. Țăr[2].
mumificáre s.f. mumificație. *Mumificarea este o îmbălsămare a unui cadavru prin procedee speciale.*
mumificáție s.f. mumificare.
múncă s.f. **I 1** lucru, treabă, ‹rar› lucrare, lucrat[1], ‹pop. și fam.› slujbă, ‹reg.› honțăneală, meșteșug, ‹înv.› câștig, deală, ‹latin.; înv.› laboare. *Munca stăruitoare și pasionată este justificarea existenței omului.* **2** activitate, îndeletnicire, lucru, ocupație, preocupare, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Munca sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.* **3** cazmă, chin, efort, forțare, necaz, osteneală, sforțare, silință, străduință, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninț[1], ostenit[1], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină muncă.* **4** (*înv. și pop.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **5** (*înv. și pop.*) v. Calvar. Canon. Cazmă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **II** (*fiz.; înv.*) ***moment virtual*** v. Lucru mecanic virtual.
muncél s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Colină. Delușor.
muncí vb. IV. **I** intr. (*despre oameni*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică obiectul muncii*) a lucra, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a meșterui. *Toată ziua muncește. Muncește de dimineață la motorul mașinii.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu", care indică opera căreia cineva i se dedică sau uneltele utilizate*) a lucra, ‹fam.; glum.› a presta. *Muncește la noul său roman. Muncește cu mistria.* **3** a activa, a lucra. *Muncește în cadrul armatei.* **II 1** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduni, ‹reg.› a se păsmăngi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se muncește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **2** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa,

‹înv. și reg.› a osândi, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a mâcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl munceşte situaţia în care se află.* **3** refl. (*despre oameni*) a se obosi, a se osteni, a se trudi, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se coțobăni, ‹fig.› a asuda. *Se munceşte să câştige cinstit o pâine.* **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **5** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Pătimi. Suferi. **6** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Căuta. Încerca. Sili. Străduì. Vedea. **7** refl. (*fiziol.; reg.*) v. Screme.

muncíre s.f. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazнă. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură.

muncít, -ă adj. **I** (*agric.; despre terenuri agricole*) cultivat, lucrat[2]. *Pământul muncit dă roade bogate.* **II 1** (*despre oameni*) trudit, ‹înv.› trudnic. *Aceşti ţărani munciţi şi umiliţi o viaţă s-au răsculat.* **2** (*despre oameni*) chinuit, consumat, frământat[2], necăjit, trudit, zbuciumat, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie muncită pe care greutăţile familiale au doborât-o.* **3** (*înv.; despre fiinţe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat.

muncitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. lucrător, ‹livr.› artefice, ‹înv.› robotnic, uvrier. *Are muncitori buni în firma de construcţii.* **2** s.m., s.f. (*în filos. marxistă*) proletar. **3** s.m. (*art. **muncitorul**; înv.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **II** adj. (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales şef de echipă pentru că este o persoană muncitoare.*

muncitoríe s.f. (*înv. și pop.*) v. Calvar. Canon. Cazнă. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură.

muncitoríme s.f. (*colect.*) ‹ieșit din uz› popor. *Muncitorimea a ieşit în stradă pentru a cere măriri salariale.*

munculiţă s.f. (*fam.*) ‹fam.› muncușoară.

muncușoáră s.f. (*fam.*) ‹fam.› munculiță.

mundăn, -ă adj. (*livr.*) **1** v. Lumesc. **2** v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.

mungíu s.m. (*înv.*) v. Lumânărar.

municipalitáte s.f. **1** (*adm., jur.*) municipiu, ‹înv.› eforia oraşului (v. *eforie*), eforie, magistrat, magistratură. *Municipalitatea reprezintă organele administrative şi judiciare care conduc un oraş.* **2** (*rar*) v. Municipiu.

municípiu s.n. **1** ‹rar› municipalitate. *Municipiul este un oraş mare, cu administraţie proprie, care se bucură de o anumită autonomie.* **2** (*adm., jur.*) municipalitate, ‹înv.› eforia oraşului (v. *eforie*), eforie, magistrat, magistratură.

munificént, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Culant. Darnic. Galant. Generos. Mărinimos. Milostiv.

munificénţă s.f. (*livr.*) v. Culanță. Dărnicie. Generozitate. Mărinimie.

muníţie s.f. (*milit.; pop.*) v. Armament. Arme (v. *armă*).

múnte s.m. **1** (*geomorf.*) masiv, ‹rar› pisc, plai, ‹reg.› ţărm, ‹înv.› codru, promontoriu. *Excursioniştii şi-au propus să urce muntele Ceahlău.* **2** (*geomorf.*) ***munte de gheaţă*** = aisberg, bloc de gheață (v. *bloc*[1]), gheţar plutitor. *Vasul Titanic a eşuat ciocnindu-se de un munte de gheaţă.* **3** (*fin.*) ***munte de pietate*** = casă de amanet (v. *casă*[1]), casă de lombard (v. *casă*[1]), lombard[1]. *Muntele de pietate acordă împrumuturi garantate cu obiecte sau titluri de valoare.* **4** (*art.; anat.*) ***muntele lui Venus*** = penil. *Muntele lui Venus este proeminenţa mediană largă, acoperită cu păr, situată înaintea vulvei, care se continuă cu labiile mari.*

munteán, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*în Ev. Med., în Ţara Rom.*) plăieș. *Muntenii erau locuitorii din regiunile de munte.* **2** adj. (*în opoz. cu „câmpenesc”*) muntenesc. *Are un costum popular muntean, specific moţilor.*

munteáncă s.f. (*reg.*) v. Mocancă.

muntenát, -ă adj. (*reg.; despre regiuni, ţinuturi etc.*) v. Montan. Muntos.

muntenésc, -eáscă adj. muntean.

muntenós, -oásă adj. (*înv.; despre regiuni, ţinuturi etc.*) v. Montan. Muntos.

munticél s.m. (*geomorf.*) muntișor, ‹rar› muntuleț.

muntişór s.m. (*geomorf.*) munticel, ‹rar› muntuleț.

muntós, -oásă adj. (*despre regiuni, ţinuturi etc.*) montan, ‹reg.› muntenat, ‹înv.› montanistic, muntenos. *Are o vilă într-o zonă muntoasă splendidă.*

muntuléţ s.m. (*geomorf; rar*) v. Munticel. Muntișor.

mur[1] s.m. (*bot.*) **1** (*și **mur-negru***) *Rubus caesius* și *Rubus plicatus*; ‹rar› mărăcine-de-mure, ‹înv. și reg.› rug, rug-de-munte, rug-de-mure, rug-de-pădure, ‹reg.› murai, murar, muroi. **2** (*înv. și reg.*) v. Dud. Dud-alb. Dud-negru (*Morus alba* și *Morus nigra*).

mur[2] s.m. (*constr.; latin.*) v. Zid.

mură vb. I. **1** tr. (*culin.; compl. indică anumite legume sau fructe*) a saramura. *A murat castraveţi pentru iarnă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică anumite legume sau fructe*) a (se) acri, a (se) înăcri. *Varza s-a murat.* **3** tr. (*pop.; compl. indică piei de animale, blănuri*) v. Argăsi. Tăbăci[1]. **4** tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică plante textile*) v. Descompune. Muia. Topi.

murabít s.m. (*relig.; în Ev. Med., în nordul Africii*) marabu. *Un murabit era un ascet musulman venerat ca un sfânt încă din timpul vieţii.*

muraház s.m. (*polit.; înv.*) v. Plenipotenţiar.

murăi s.m. (*bot.; reg.*) v. Mur[1]. Mur-negru (v. *mur*[1]) (*Rubus caesius* și *Rubus plicatus*).

murál, -ă adj. (*a. plast.; despre picturi*) parietal. *Picturile murale se execută pe pereţi.*

murár s.m. (*bot.; reg.*) v. Mur[1]. Mur-negru (v. *mur*[1]) (*Rubus caesius* și *Rubus plicatus*).

muráre s.f. (*culin.*) **1** murat[1], saramurare. *Pentru murarea castraveţilor nu trebuie folosită prea multă sare.* **2** acrire, înăcrire, murat[1]. *După murare, varza se poate mânca şi ca salată.*

murát[1] s.n. (*culin.*) **1** murare, saramurare. **2** acrire, înăcrire, murare.

murát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre anumite legume sau fructe*) acrit, acru, înăcrit. *Varza murată se foloseşte mai ales la sarmale.* **2** (*ind. text.; reg.; despre plante textile*) v. Descompus. Muiat. Topit[2].

múră[1] s.f. (*bot.*) **1** (*și **mură-de-pădure, mură-de-rug***) ‹reg.› pomiță. *Mura este fructul murului.* **2** (*înv. și reg.*) v. Dudă[1]. **3** (*reg.*) v. Afină. **4** (*la pl.; reg.*) ***mure-roşii*** = ***mure-de-casă*** v. Zmeură.

múră[2] s.f. (*reg.*) **I 1** (*anat.; la păsări*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător. **2** (*anat.*) v. Amigdală. Tonsilă. **3** (*la pl.; med.*) ***mure limfatice*** v. Ganglion limfatic. Limfoganglion. Nodul limfatic. **4** (*la pl. **mure**; anat.; la unele animale*) v. Momiţe (v. *momiţă*). **II** (*la pl. **mure**; culin.*) v. Ciorbă de burtă.

múră[3] s.f. (*culin.; reg.*) **1** v. Saramură. **2** v. Zeamă de varză.

murătoáre s.f. (*reg.*) **I** (*culin.*) **1** (*mai ales la pl. **murători***) v. Acritură. Murătură. **2** v. Saramură. **II** (*tăb.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

murătúră s.f. **1** (*mai ales la pl. **murături**; culin.*) acritură, ‹reg.› murătoare, trușie. *A pus pentru iarnă multe borcane cu murături.* **2** (*tăb.; reg.*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

murdăr, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuţit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, răpat, răpos[2], ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămaşa are gulerul murdar. De câteva zile foloseşte acelaşi şorţ de bucătărie murdar.* **2** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) jegos, mânjit, negru, nespălat, slinos, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuţit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, răpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a aşezat la masă cu mâinile murdare. Are călcâiele murdare.* **3** (*despre substanţe, materii etc.*) impur, necurat, ‹pop.› spurcat[2]. *Apa din fântână nu poate fi băută întrucât este murdară.* **II** fig. **1** (*despre lumină*) neclar, tulbure. *Lumina din hol este murdară din*

cauza becului prăfuit. **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ◊fig◊ lăturalnic, necurat, ◊fig.; înv.◊ stângaci. *Este implicat în afaceri murdare.* **3** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ◊fig.◊ infect, sordid, ◊fig.; rar◊ lamentabil, ◊fig.; pop. și fam.◊ spurcat[2]. *A recurs la cele mai murdare manipulări.* **4** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ◊fig.◊ decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ◊fig.; astăzi rar◊ surugiesc, ◊fig.; pop. și fam.◊ spurcat[2], ◊fig.; pop.◊ îmbălat, ◊fig.; fam.◊ burueinos, ◊fig.; reg.◊ porcotos, ◊fig.; fran.◊ ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii murdare.* **5** (*despre oameni*) corupt, mituit, plătit[2], ◊fig.◊ impur, pătat, ◊fig.; fam.◊ mânjit. *Este un politician murdar.* **6** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ◊fig.◊ infect, lamentabil, negru, sordid, ◊fig.; livr.◊ reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om murdar.*

murdarisí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

murdarlâc s.n. (*înv.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

murdărí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) înnegri, a (se) jegoși, a (se) macula, a (se) mânji, a (se) păta, ◊rar◊ a (se) slini, ◊înv. și pop.◊ a (se) negri, a (se) scârnăvi, ◊pop.◊ a (se) îngăla, a (se) năclăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ◊reg.◊ a se caciori, a căldări, a (se) comânji, a se corfeli, a se corfoși, a (se) derveli, a (se) feșteli, a (se) lutoșa, a (se) mărdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoși, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoși, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ◊înv.◊ a (se) murdarisi, ◊fig.; înv. și pop.◊ a (se) măscări[1], ◊vulg.◊ a (se) căca. *Transpirația i-a murdărit gulerul cămășii. Hainele i s-au murdărit de la mizeria de pe șantier.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) mânji, a (se) mâzgăli, a (se) păta, a (se) umple, ◊înv. și pop.◊ a (se) unge, a (se) vopsi, ◊pop.◊ a (se) tăvăli, ◊reg.◊ a (se) breza, a (se) cârcăli, a se corfeli, a se ima, a se imăla, a se imoșa, a (se) împospăia, a (se) mozoli, a (se) percea, a (se) tămânji. *Și-a murdărit mâinile cu păcură. Reparând mașina, mecanicul s-a murdărit de ulei pe haine.* **3** refl. (*tehn.; despre electrozi, piese ale unui sistem tehnic, mecanisme etc.*) a se ancrasa, a se îmbâcsi. *Motorul mașinii s-a murdărit și abia mai funcționează.* **II** tr. fig. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ◊fig.◊ a întina, a mânji, a păta, a polua, a terfeli, a vești, ◊fig.; rar◊ a morfoli, ◊fig.; înv. și pop.◊ a scârnăvi, a spurca, ◊fig.; reg.◊ a pricăji, ◊fig.; înv.◊ a împlânta. *Îi murdărește amintirea prin afirmațiile făcute.*

murdărie s.f. **I 1** jeg, necurățenie, ◊rar◊ soioșie, ◊înv. și pop.◊ scârnăvie, ◊pop. și fam.◊ măzăcie, ◊pop.◊ porcărie, rapăn[1], slin, soi[2], ◊înv. și reg.◊ imăciune, noroi[1], tină, ◊reg.◊ chirfoseală, comânjală, ghiră, hâră[2], huimată, im, imală, imoșală, izină, jig, jip[2], lip, lut, mânjeală, mâzgală, mocicoșag, morceală, moșcoleală, muruială, muruire, negreală, negru, porcăreață, rapor, râp[2], rugină, smoală, zăpor[2], zgură, ◊înv.◊ murdarlâc, necurăție, smârdă (v. *smârd*), smrad, smugă, soială, ◊fran.; înv.◊ saloperie, ◊fig.; reg.◊ porcăreală. *Are mâinile pline de murdărie.* **2** gunoi, impuritate, necurățenie, ◊înv. și pop.◊ spurcăciune, ◊pop.◊ lepădătură, ◊reg.◊ bucluc, goz, gozură, holoane, huimată, mozol[2], smian, șteah, ștergură[2], ◊înv.◊ șterc, ◊fran.◊ imondice, ordură, ◊engl.◊ trash. *Balta este plină de murdării. Peste tot în curte sunt murdării.* **3** (*fiziol.*) excrement, fecale, materie fecală, substanță fecală, ◊înv. și pop.◊ scârnăvie, ◊pop. și fam.◊ rahat[1], ◊pop.◊ scăpău, scârnă, spurcat[1], spurcăciune, ◊fam.◊ caca, coco, ◊fam.; eufem.◊ treabă mare, ◊reg.◊ gâli, screm, spurc, ◊înv.◊ scârnăvenie, scremet, ◊eufem.◊ scaun, ◊fig.; fam.; deprec.◊ cârnat, ◊fig.; înv.; deprec.◊ căcârnat, ◊arg.◊ hândel, ◊vulg.◊ căcat, căcătură. **II** fig. abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, scelerateță, sceleratție, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ◊fig.; pop.◊ scârnăvie, spurcăciune, ◊fig.; înv. și reg.◊ tină, ◊fig.; înv.◊ necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice murdărie.*

murdărire s.f. **1** maculare, mânjire, pătare, ◊rar◊ mânjeală, ◊înv. și pop.◊ terfeleală, ◊pop.◊ mânjitură, terfelire, ◊înv. și reg.◊ imare, ◊reg.◊ feștelire, ◊înv.◊ terfelitură. *Murdărirea hainelor este inevitabilă pe un șantier.* **2** fig. batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ◊fig.◊ întinare, mânjire, pătare, terfelire, ◊fig.; înv. și pop.◊ spurcare, ◊fig.; reg.◊ pricăjire, ◊fig.; înv.◊ scârnăvie. *Murdărirea memoriei părinților este o impietate.*

murdărít, -ă adj. fig. (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis, dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat, ◊fig.◊ întinat, maculat, mânjit, pătat, terfelit, ◊fig.; înv. și pop.◊ spurcat[2], ◊fig.; înv.◊ imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui murdărite.*

múre s.f. (*bot.; reg.*) v. Morcov (*Daucus carota sativa*).

murg[1] s.n. (*înv. și pop.*) **1** (*astron.*) v. Auroră. Crepuscul. Zori[1]. **2** (*în opoz. cu „răsărit”*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

murg[2], múrgă adj. **1** (*despre părul sau despre culoarea unor animale, mai ales a cailor ori, p. ext., despre unele animale, mai ales despre cai*) ◊reg.◊ murgiu, pei[1]. *Calul murg are părul castaniu-închis sau negru-roșcat.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.

murgăn, -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) ◊reg.◊ murgoci. *Un bou murgan are părul murg.*

murgeálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

murgí vb. IV. intr. (*înv. și reg.*) v. Amurgi. Însera. Întuneca. Scăpăta.

murgílă s.n. (*reg.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

murgít s.n. (*reg.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

murgíu, -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre părul sau despre culoarea unor animale, mai ales a cailor ori, p. ext., despre unele animale, mai ales despre cai*) v. Murg[2]. **2** (*despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.

murgóci s.m., adj. (*reg.*) **1** s.m., adj. ◊reg.◊ murgan. **2** s.m. (*zool.*) v. Larvă. **3** s.m. (*iht.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*).

murgói s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** v. Cosac (*Abramis ballerus*). **3** v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).

murguléț s.m. (*zool.*) murgușor, murguț, ◊reg.◊ murguș, murgușel.

murgúș s.m. (*zool.; reg.*) v. Murguleț. Murgușor. Murguț.

murgușél s.m. (*zool.; reg.*) v. Murguleț. Murgușor. Murguț.

murgușór s.m. (*zool.*) murguleț, murguț, ◊reg.◊ murguș, murgușel.

murgúț s.m. (*zool.*) murguleț, murgușor, ◊reg.◊ murguș, murgușel.

murí vb. IV. intr. **I 1** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ◊rar◊ a exita, ◊înv. și pop.◊ a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ◊pop.◊ a se isprăvi, ◊înv. și reg.◊ a se pristăvi, ◊înv. și reg.; iron.◊ a se spărge, ◊reg.◊ a storî, a se urvi, a zducni, ◊înv.◊ a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ◊eufem.◊ a pleca, ◊fig.◊ a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ◊fig.; livr.◊ a expira, ◊fig.; înv. și pop.◊ a pica[2], a se strămuta, ◊fig.; pop.◊ a se călători, ◊fig.; fam.◊ a se căra, a se curăța, ◊fig.; înv. și reg.◊ a se muta, a se petrece, ◊fig.; înv.◊ a dezlupi, a ispăși, a repauza, ◊fig.; iron. sau peior.◊ a crăpa, a plesni, ◊arg.◊ a o mierli, a se răci. *Eminescu a murit în 1889, după o boală grea.* **2** (*despre oameni*) a pieri, ◊fig.◊ a cădea, ◊fig.; înv. și pop.◊ a pica[2]. *Mulți soldați au murit la datorie.* **3** (*mai ales fig.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, a se vești, ◊rar◊ a desflori, ◊pop. și fam.◊ a se prăji, ◊pop.◊ a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ◊înv. și reg.◊ a se bătogi, a seca, a secătui, ◊reg.◊ a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ◊înv.◊ a se zârni, ◊fig.◊ a se devitaliza, ◊fig.; reg.◊ a se dârvări, a se permeci, ◊fig.; înv.◊ a se topi. *Iarba moare spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră au murit din cauza căldurii excesive.* **II** fig. **1** (*despre stări, senzații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, a se sfârși, ◊fig.◊ a adormi, a se destrăma, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui a murit din cauza dezinteresului celor din jur.* **2** (*despre visuri, speranțe etc.*) a dispărea,

‹fig.› a se aneantiza, a se demola, a se distruge, a se nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a se sfărâma, a se spulbera, a se stinge, a se strivi, a ucide, a se zdrobi. *Speranțele ei nu au murit în urma eșecului avut.*

muribúnd, -ă s.m., s.f., adj. agonizant, ‹înv.› murind, muritor. *Medicii nu-i mai pot face nimic, deoarece este muribund.*

murínd, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Agonizant. Muribund.

murișoáră s.f. (*bot.*) ‹pop.› muriță.

muritór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) pieritor, ‹înv.› mortac, mortal, putrezitor. *Toate ființele sunt muritoare.* **2** s.m., s.f. om, pământean, ‹rar› terian. *Niciun muritor nu a mai intrat în această peșteră.* **3** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Agonizant. Muribund.

muríță s.f. (*bot.; pop.*) v. Murișoară.

muríu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Negru.

murluí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui.

murluiálă s.f. (*constr.; reg.*) v. Muruială.

murmuí vb. IV. intr. (*înv.; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui.

murmuiálă s.f. (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1].

murmuít s.n. (*înv.*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1].

murmuitór, -oáre adj. (*înv.; despre ape curgătoare*) v. Murmurător. Murmurând. Susurător. Șopotitor. Șoșoitor. Șușuitor.

múrmur s.n. **I 1** susur, zumzet, zvon[1]. *De afară răzbate un murmur nedeslușit de glasuri.* **2** protest, ‹pop. și fam.› crâcneală, crâcnire, crâcnit, ‹pop.› cârteală, ‹fam.› gălăgie, ‹înv.› mustrare, răpștire, răpștitură, strigare, vreavă. *Deși mulțimea începuse să se agite, nu se auzea încă niciun murmur.* **II 1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude murmurul frunzelor în bătaia vântului.* **2** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude murmurul unui izvor de munte.*

murmurá vb. I. **I** tr. **1** a îngâna, a șopti, a șușoti, a șușui, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a șăgni, a șopoti, ‹fig.› a adia. *Se auzea glasul unui copil care murmura un cântec. Bătrâna murmura o rugăciune.* **2** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a blodogori, a bufni, a cârcâi, a dondăni, a tolocăni, ‹fam.› a bălmăji, ‹fam.; peior.› a hârâi, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, ‹reg.› a bosconi, a bumbura, a colobuți, a dicăi, a îmbălmăji, a îngăla, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a morocăni, a pâtcăi, a slomni, a șondoroi, a tolontăi, a țivli, ‹fig.› a molfăi, a zbârnâi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Murmură ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce murmură copilul.* **II** intr. **1** (*despre oameni*) a se plânge, ‹pop.› a cârti, ‹înv. și reg.› a tânji. *Ai greșit ! Te rog nu murmura!* **2** (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) a protesta, ‹pop. și fam.› a cârti, a crâcni, ‹reg.› a blești, ‹înv.› a răpști, a rezona, a vicleni, a vorovi, ‹fig.; fam.› a bâzâi, ‹fig.; reg.› a vâșca, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Agitată și nemulțumită, mulțimea a început să murmure.* **III** intr. **1** (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a suna, a susura, a șopoti, a șușoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului murmură.* **2** (*reg.; despre urși*) v. Mormăi[1].

murmurát, -á adj. (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) îngânat, mut, șoptit[2], șoptitor, șușuit[2], ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. *Îi spune ceva cu glas murmurat.*

murmurátor, -oáre adj. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurând, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› șoptitor. *În apropiere se aude un izvor murmurător.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, sunător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură murmurătoare în bătaia vântului.*

murmurând, -ă adj. (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› șoptitor.

murmureálă s.f. (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1].

murói s.m. (*bot.; reg.*) v. Mur[1]. Mur-negru (v. *mur*[1]) (*Rubus caesius* și *Rubus plicatus*).

múrsă s.f. **I 1** (*mai ales pop.*) ‹reg.› lapte de miere. *Mursa este apa îndulcită cu mierea obținută prin spălarea fagurilor storși.* **2** (*bot.; la plante; pop.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **3** (*reg.*) v. Hidromel. Mied. **4** (*reg.*) v. Must. **5** (*reg.*) v. Sirop. **II** (*anat.; la dinții cailor și ai altor animale erbivore; reg.*) v. Mișină.

mursecá vb. I. **I 1** tr. (*înv. și reg.; despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Rupe. Sfârteca. Sfâșia. **2** intr. (*reg.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi. **3** tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **4** tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Înălbăstri. Învineți. **5** tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **6** tr. (*reg.; compl. indică aluat*) v. Frământa. Plămădi. **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică ființe sau forța lor fizică ori psihică*) v. Consuma[2]. Epuiza. Extenua. Frânge. Istovi. Omorî. Rupe. Seca. Secătui. Sfărâma. Sfârși. Slei. Solicita. Stinge. Stoarce. Suge. Surmena. Topi. Vlăgui. Uza. Zdrobi.

mursecáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Sfârtecare. Sfâșiere.

mursecát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfârtecat. Sfâșiat.

muruí vb. IV. **1** tr. (*constr.; compl. indică pereții unei case țărănești*) a lipi, ‹înv. și reg.› a spoi, ‹reg.› a dâpli, a lutui, a măltări, a măzălui, a mânji, a murlui, a șimitui, a tencui. *Primăvara, înainte de a vărui, femeile de la țară muruiesc pereții casei.* **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

muruiálă s.f. **I** (*constr.*) lipire, muruire. *Primăvara, înainte de a vărui, femeile de la țară fac muruiala pereților casei.* **II** (*concr.*) **1** (*constr.*) ‹reg.› cir[2], imală, mâzgală, mocirlă, murluială, văcălaș. *Pereții casei se lipesc cu muruială, pentru a astupa crăpăturile.* **2** (*constr.; reg.*) v. Lipitură. **3** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **4** (*constr.; înv.*) v. Lapte de var. Var.

muruíre s.f. **1** (*constr.*) lipire, muruială. **2** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

muruít, -ă adj. **1** (*constr.; despre pereții unei case țărănești*) lipit[2], ‹înv. și reg.› spoit[2]. *Înainte de a vărui, a lăsat să se usuce bine pereții muruiți.* **2** (*constr.; reg.; despre pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoit[2]. Văruit[2]. **3** (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

murulí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti.

musaadeá s.f. (*turc.; înv.*) **1** v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă. **2** v. Favoare. Protecție.

musafereá s.f. (*turc.; înv.*) **1** v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune. **2** (*constr. cu vb. „a se duce”, „a veni” și precedat mai ales de prep. „în”*) v. Vizită.

musafír, -ă s.m., s.f. **1** invitat, oaspete, ‹rar› poftit[2], vizitator, ‹pop.› ospețime, ‹reg.› gost, ospătoi, ospecioi, vindic, ‹înv.› stranic, vizită. *A avut foarte mulți musafiri la ziua onomastică.* **2** (*rar; la spital, închisoare etc.*) v. Vizitator. **3** (*reg.*) v. Nuntaș. Oaspete.

musafirlác s.n. (*turc.; înv.; constr.cu vb. „a se duce”, „a veni” și precedat mai ales de prep. „în”*) v. Vizită.

músai adv. (*modal; pop. și fam.*) v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

músă s.f. (*culin.*) frișcă[1]. *Îi plac foarte mult prăjiturile cu musă.*

muscál[1] s.m., s.n. **1** s.m. (*înv. și pop.*) v. Rus[3]. **2** s.m. (*înv. și reg.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu. **3** s.n. (*transp.; înv. și reg.*) v. Birjă. Trăsură.

muscál[2] s.n. (*muz.; înv. și pop.*) v. Nai.

muscalagíu s.m., s.n. (*muz.; înv. și pop.*) **1** s.m. v. Naist. **2** s.n. v. Nai.

muscalác s.m. (*iht.; reg.*) v. Barbun (*Mullus barbatus*).

muscálcă s.f. (*înv.*) v. Rusoaică.

muscán s.m. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

muscár s.m. **I 1** (*ornit.; și* ***muscar-cenușiu, muscar-sur***) *Muscicapa striata*; gealat. **2** (*ornit.*) ***muscar-mic*** = ***muscar-roșiatic*** =

muscar-roșu = *Muscicapa parva*; gealat, gealat-roșiatic. **3** (*entom.; reg.*) v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*). **4** (*bot.; reg.*) v. Burete-pestriț. Muscariță. Pălăria-șarpelui (v. *pălărie*) (*Amanita muscaria*). **II** (*reg.*) v. Albinar. Apicultor. Prisăcar. Stupar.

muscăriță s.f. (*bot.*) *Amanita muscaria*; burete-pestriț, pălăria-șarpelui (v. *pălărie*), ‹reg.› burete-șerpesc, burete-veninos, izmănar, muscar, muscerici.

muscăt adj. invar. (*despre fructe*) busuioc, tămâios, ‹rar› busuiocesc, ‹reg.› mușcătar, mușcătareț, mușcățel[1]. *A cumpărat niște pere muscat.*

múscă s.f. **I** (*entom.*) **1** (*și* ***muscă-de-casă***) *Musca domestica*; ‹înv. și reg.› mușiță, ‹reg.› bâză, borz, ganță, gâză, ‹înv.› mușină. **2** ***muscă-albastră*** = ***muscă-de-carne*** = ***muscă-mare*** = (*art.*) ***musca-hoiturilor*** = *Calliphora vomitoria*; ‹reg.› boanză, boarnă, gâză-de-carne, musca-hanțului, muscă-năzdrăvană, muscoi; ***muscă-bețivă*** = ***muscă-de-poamă*** = ***muscă-de-struguri*** = ***muscă-de-vin*** = *Drosophila funebris* sau *Drosophila fenestrarum*; bețivă (v. *beți*v), musculiță-bețivă, musculiță-de-oțet, musculiță-de-vin, muscuță-de-vin, mușiță; ***muscă-columbacă*** = *Simulium columbaczensis*; ‹reg.› goangă-de-marhă, muscă-d-a-mică, muscă-de-șarpe, muscă-năprasnică, muscă-otrăvitoare, muscă-rea, muscă-veninoasă; ***muscă-de-baligă*** = ***muscă-de-gunoi*** = ***muscă-verde*** = *Musca Caesar*; ‹reg.› mușiță; ***muscă-de-cal*** = ***muscă-veninoasă*** = ***muscă-verde*** = (*art.*) ***musca-cailor*** = ***musca-calului*** = ***musca-câinelui*** = ***musca-vitelor*** = *Gastrophilus equi*; streche, strechea-cailor (v. *streche*), trântor-de-cai, ‹înv. și reg.› sclepț, sclepț-crăiesc, ‹reg.› bânzar-de-câmp, gâza-calului (v. *gâză*), muscă-căiască, muscă-câinească, muscă-rea, muscoi, tăun; ***muscă-de-cireșe*** = *Rhagoletis cerasi*; musculița-cireșelor (v. *musculiță*); ***muscă-neagră*** = *Musca corvina*; muscuță; ***muscă-scorpion*** = *Panorpa*; panorpa; (*art.*) ***musca țețe*** = *Glossina palpalis*; țețe; (*reg.*) ***muscă-albastră*** = ***muscă-de-hoit*** = ***muscă-de-viermi*** = ***muscă-vânătă*** = ***muscă-veninoasă*** = ***muscă-verde*** v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*); ***muscă-căiască*** = ***muscă-câinească*** = ***muscă-rea*** v. Musca-calului. Musca-cailor. Musca-câinelui. Musca-vitelor. Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde. Streche. Strechea-cailor (v. *streche*). Trântor-de-cai (*Gastrophilus equi*); ***muscă-d-a-mică*** = ***muscă-de-șarpe*** = ***muscă-năprasnică*** = ***muscă-otrăvitoare*** = ***muscă-rea*** = ***muscă-veninoasă*** v. Muscă-columbacă (*Simulium columbaczensis*); ***muscă-de-bâzai*** = ***muscă-de-bâzăit*** = ***muscă-de-bâzdărit*** = ***muscă-de-marhă*** = (*art.*) ***musca-boului*** v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*); ***muscă-de-bâzdărat*** = ***muscă-mărhască*** = ***muscă-oarbă*** = ***muscă-tăună*** v. Tăun (*Tabanus bovinus*); ***muscă-de-cal*** v. Căpușă (*Ixodes ricinus*); ***muscă-năzdrăvană*** = (*art.*) ***musca-hanțului*** v. Musca-hoiturilor. Muscă-albastră. Muscă-de-carne. Muscă-mare (*Calliphora vomitoria*). **3** ***muscă-de-pădure*** = ***muscă-verde*** = *Syromastes marginatus*; ploșniță-de-câmp, ‹reg.› goangă-pucioasă, ploșniță-gălbioară, ploșniță-sură. **4** ***muscă-de-brad*** = *Bostrychus typographus*; car-de-pădure (v. *car*[1]), vierme-de-lemn. **5** (*înv. și pop.*) v. Albină (*Apis mellifica*). **6** (*pop.*) v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă. **7** (*reg.; adesea determ. prin „de albine”, „de stup”*) ***mușcă-mare*** v. Împărăteasa-albinelor (v. *împărăteasă*). Împărăteasă. Mama-albinelor (v. *mamă*). Mamă. Matcă. Regină. **8** (*înv.*) ***muscă-țânțară*** v. Țânțar (*Culex pipiens*). **II** (*anat.*) **1** (*la dinții cailor și ai altor animale erbivore; reg.*) v. Mișină. **2** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **III** (*milit.; la arme de foc; reg.*) v. Cătare. Mira.

muscălésc, -ească adj. (*înv. și pop.*) v. Rus[3]. Rusesc.

muscălește adv. (*modal; înv. și pop.*) v. Rusește.

muscăloáică s.f. (*înv.*) v. Rusoaică.

muscănél s.m. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

muscărie s.f. (*colect.*) muscărime.

muscăríme s.f. (*colect.*) muscărie. *În cameră era o muscărime de nesuportat.*

musceríci s.m. pl. (*reg.*) **1** v. Burete-pestriț. Muscariță. Pălăria-șarpelui (v. *pălărie*) (*Amanita muscaria*). **2** ***muscerici-galbeni*** v. Dediței-galbeni (v. *dediței*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță (*Anemone ranunculoides*).

muscói s.m. (*reg.*) **I** (*entom.*) **1** v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*). **2** v. Musca-calului (v. *muscă*). Musca-cailor (v. *muscă*). Musca-câinelui (v. *muscă*). Musca-vitelor (v. *muscă*). Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde. Streche. Strechea-cailor (v. *streche*). Trântor-de-cai (*Gastrophilus equi*). **3** v. Musca-hoiturilor (v. *muscă*). Muscă-albastră. Muscă-de-carne. Muscă-mare (*Calliphora vomitoria*). **4** v. Tăun (*Tabanus bovinus*). **5** v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*). **6** ***muscoi-de-câmp*** v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*). **II** (*iht.*) v. Mreană (*Barbus barbus*).

musculát, -ă adj. (*despre oameni și despre unele animale*) musculos, ‹înv.› mușchios, ‹fig.; pop. și fam.› înfășurat[2].

musculatúră striată s.f. (*anat.*) mușchi scheletic (v. *mușchi*[1]), mușchi striat (v. *mușchi*[1]). *Musculatura striată determină mișcarea diferitor părți ale scheletului.*

musculíță s.f. (*entom.*) **1** muscuță, ‹pop.› muscușă. **2** ***musculiță-bețivă*** = ***musculiță-de-oțet*** = ***musculiță-de-vin*** = *Drosophila funebris* sau *Drosophila fenestrarum*; bețivă, muscă-bețivă, muscă-de-poamă, muscă-de-struguri, muscă-de-vin, muscuță-de-vin, mușiță. **3** (*art.*) ***musculița-cireșelor*** = *Rhagoletis cerasi*; muscă-de-cireșe.

musculós, -oásă adj. **I 1** (*despre oameni și despre unele animale*) musculat, ‹înv.› mușchios, ‹fig.; pop. și fam.› înfășurat[2]. *Tânărul este musculos pentru că face sport de performanță. Caii de tracțiune sunt musculoși.* **2** (*despre părți ale corpului ființelor*) cărnos. *Pieptul este partea cea mai musculoasă a găinii.* **3** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat[4], robust, solid, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup musculos, ca de atlet.* **4** (*în opoz. cu „osos”, „slab”; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, plin, rotofei, rotund, rotunjit, ‹fig.› cărnos. *Femeia are forme musculoase.* **II** fig. (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹fig.› pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană musculoasă, care muncește din greu.*

muscurós, -oásă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

muscúșă s.f. (*entom.; pop.*) v. Musculiță. Muscuță.

muscúță s.f. (*entom.*) **1** musculiță, ‹pop.› muscușă. **2** *Musca corvina*; muscă-neagră. **3** ***muscuță-de-vin*** = *Drosophila funebris* sau *Drosophila fenestrarum*; bețivă (v. *beți*v), muscă-bețivă, muscă-de-poamă, muscă-de-struguri, muscă-de-vin, musculiță-bețivă, musculiță-de-oțet, musculiță-de-vin, mușiță.

muselínă s.f. (*ind. text.*) ‹pop.› tulpan, ‹înv.› mul[3], musul. *În sufragerie are perdele de muselină.*

muserédă s.f. (*înv.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

musical ['mjuzikəl] s.n. comedie muzicală (v. *comedie*[1]). *În musical scenele vorbite alternează cu numere muzicale și coregrafice.*

musíu s.m. (*fran.; astăzi iron.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn.

muslím s.m. (*relig.; turc.; înv.*) v. Mahomedan. Musulman.

musór s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

must s.n. **I 1** ‹pop.› pișat, pișălău, ‹reg.› mujdar, mursă, mustalău, mustăraie, mustăreață, mustărie, musteală, mustoare, pișătoare. *Mustul este zeama care se scurge din gunoiul vitelor.* **2** (*pop.*) v. Cidru. **3** (*bot.; la plante; pop.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **4** (*reg.*) v. Hidromel. Mied. **II** (*med.; reg.*) v. Lichen. Păducel.

mustalău s.n. (*reg.*) v. Must.

mustăță s.f. **1** (*la oameni*) ‹arg.› lipitoare (v. *lipitor*). *Poartă mustața cu vârfurile răsucite în sus.* **2** (*zool.; la unele mamifere*) antenă, vibrisă. *Artropodele au mustăți.* **3** (*bot.; la cereale; pop.*) v. Barbă. Țeapă. Țep. **4** (*bot.; la porumb; pop.*) v. Mătase. Mătase-de-porumb. Mătasea-porumbului (v. *mătase*).

mustăcér s.m. (*bot.; reg.*) v. Butaș.

mustăcíos adj. (*despre bărbați*) ‹turc.; înv.› deșliu. *În compartiment a urcat un bărbat în vârstă, mustăcios.*

mustăráie s.f. (*reg.*) v. Must.

mustăreáță s.f. **1** (*bot.; la plante; pop.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **2** (*reg.*) v. Must. **3** (*biol.; la ovine; reg.*) v. Usuc.

mustărét s.m. (*bot.; reg.*) v. Jugastru (*Acer campestre*).

mustărie s.f. (*reg.*) v. Must.

mustătoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Trepădătoare (v. *trepădător*) (*Mercurialis annua*).

musteálă s.f. (*reg.*) **1** v. Must. **2** (*colect.; vit.*) v. Mustuitură.

mustí vb. IV. **1** tr. (*vit.; compl. indică struguri*) a mustui, ‹reg.› a mujdi, a sticiui, a ştercui. *A mustit strugurii într-un cazan.* **2** intr. (*despre corpuri, materii etc. care conţin sau care absorb lichide*) a zemui. *Nu a scurs bine caşul, de aceea mustește.* **3** intr. (*despre lichide, mai ales despre apă*) ‹reg.› a bușni, a chifti, a smârci. *Pentru că a plouat mult, apa mustește în pământ.* **4** intr. (*med., med. vet.; pop.; despre răni, plăgi etc.*) v. Curge. Puroia. Supura. **5** intr. (*despre ape, râuri etc.*) v. Creşte. Mări. Ridica. Umfla.

mustitór s.n. (*vit.; reg.*) v. Mustuitor.

mustoáre s.f. (*reg.*) v. Must.

mustós, -oásă adj. (*despre fructe şi legume*) moale, suculent, zemos, ‹reg.› molicel, molicică. *Îi plac perele mustoase.*

mustră vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a admonesta, a certa, a dăscăli, a dojeni, a judeca, a moraliza, ‹rar› a ruşina, ‹înv. şi pop.› a obrăzi, ‹pop. şi fam.› a beşteli, a muştrului, a ocărî, a sudui, ‹pop.› a probozi, a sfădi, a surchidi, a tolocăni, ‹fam.› a bodogăni, a socri, a şmotri, ‹înv. şi reg.› a înfrunta, a ofârli, a oropsi, a probăzui, a stropoli[1], a toi[3], ‹reg.› a aşculi, a bănui, a carvosi, a cârti, a docăni, a hui, a libăzi, a mogorogi, a moronci, a otrăţi, a tătărî, a târfăi, a vrevi, ‹înv.› a obidi, a observa, a preobrăzi, a prihăni, a prociti, a vădi, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fran.; înv.› a reprimanda, ‹fig.; pop. şi fam.› a bălăcări, a buzdugăni, ‹fig.; fam.› a freca, a perdăfui, a răfui, a săpuni, a scutura, ‹fig.; reg.› a cățănăi, a dărăci, a puţui, a spumui, a tigheli, ‹arg.› a flitui. *L-a mustrat pentru că a lipsit de la şcoală.* **2** refl. impers. (*reg.*) v. Afirma. Auzi. Spune. Şopti. Vorbi. Zice. Zvoni. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau fapte, acţiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancţiona. Stigmatiza. Vitupera. **4** tr. (*înv.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni; de obicei urmat de o prop.compl. dr.*) v. Ameninţa. Avertiza. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Afronta. Brava. Înfrunta. Sfida. Sfrunta.

mustráre s.f. **1** certare, dojenire, ‹pop.› sfădire, ‹reg.› stropoleală[2], suduială, vuiet, ‹înv.› suduire. *Acceptă orice mustrare de la mama sa.* **2** admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, imputaţie, morală, observaţie, reproş, ‹livr.› admonestaţie, admoniţiune, reprehensiune, ‹pop. şi fam.› beşteleală, muştruluială, ocară, ‹pop.› stropşeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentaţie, şmotreală, şmotru, ‹înv. şi reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefureală, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împutăciune, înfruntăciune, învăţătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpşte, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgaţie, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. şi fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puţuială, puţuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Mustrarea părinţilor l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.* **3** căinţă, părere de rău, pocăinţă, regret, remuşcare, ‹livr.› compunctiune, ‹rar› contriţiune, penitenţă, pocăială, ‹fam.› tristeţe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Mustrarea târzie nu foloseşte nimănui.* **4** (*înv.*) v. Murmur. Protest. **5** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greşeală. Păcat. Vină. Vinovăţie.

mustrát, -á adj. (*despre oameni*) certat, dojenit, judecat. *Elevii mustraţi şi-au îndreptat comportarea.*

mústră s.f. (*milit.; înv. şi pop.*) v. Instrucţie.

mustrătór, -oáre adj. (*despre ton, vorbe, priviri etc. ale oamenilor*) dojenitor. *Mama îi aruncă băieţelului o privire mustrătoare.*

mustruí vb. IV. tr. (*pedag.; înv.; compl. indică mai ales adolescenţi, copii*) v. Instrui. Învăţa.

mustuí vb. IV. tr. (*vit.; compl. indică struguri*) a musti, ‹reg.› a mujdi, a sticiui, a ştercui.

mustuiálă s.f. (*colect.; vit.; pop.*) v. Mustuitură.

mustuitór s.n. (*vit.*) ‹reg.› mai[3], mâtcă, mustitor, storcător, stroncănitor, stropşitoare, sul, ştic, ştircă, toiag, zdrobşer, zdromş, ‹înv.› zdrobitor. *Cu ajutorul mustuitorului se zdrobesc strugurii în butoi, în hârdău etc.*

mustuitúră s.f. (*colect.; vit.*) ‹pop.› mustuială, ‹reg.› musteală. *Mustuitura este formată din strugurii zdrobiţi, înainte de a fi storşi la teasc.*

musucél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Nigritella rubra*). **2** v. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Nigritella nigra*).

musúl s.n. (*ind. text.; înv.*) v. Muselină.

musulmán, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) **1** s.m., s.f. mahomedan, ‹pop.› necredincios, păgân, ‹înv.› agarean, busurman, ismailitean, ‹turc.; înv.› muslim. *Musulmanii sunt adepţii mahomedanismului.* **2** adj. islamic, mahomedan, ‹rar› islam, ‹pop.› turcesc, ‹înv.› ismailitean, mahometanicesc, mahometesc, mohametesc. *Religia musulmană a fost întemeiată de profetul Mahomed.* **3** s.m., adj. mahomedan, ‹în Ev. Med., în Europa Apuseană› sarazin. *Occidentalii îi numeau musulmani pe locuitorii de religie islamică din vestul Europei şi din Africa.*

musulmanísm s.n. (*relig.*) islam, islamism, legea lui Mahamed (v. *lege*), mahomedanism, religia mahomedană (v. *religie*), ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. *Musulmanismul este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran.*

muşamá s.f. **1** (*ind text.*) ‹reg.› mucava, pânză ceruită, pânză de ceară, pânză de piele. *Are în bucătărie o faţă de masă din muşama.* **2** (*j. folc.*) ‹reg.› mănioasă (v. *mânios*). *Muşamaua este un dans popular vioi, care se joacă în cerc.* **3** (*arg.*) v. Buzunar. **4** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

muşamalizá vb. I. tr. (*compl. indică greşeli, fapte reprobabile etc. ale unei persoane sau lipsuri, nereguli etc.*) ‹reg.› a mitocosi, ‹fig.; pop. şi fam.› a cocoloşi. *Mamele, de obicei, muşamalizează poznele copiilor.*

muşamalizáre s.f. ‹fig.; pop. şi fam.› cocoloşeală, cocoloşire. *Pedagogii nu recomandă muşamalizarea greşelilor pe care le fac copiii.*

muşamát s.n. (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

muşárd s.m. (*fran.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

muşát, -ă adj. (*în opoz. cu „urât”; reg.; despre fiinţe*) v. Arătos. Chipeş. Frumos. Ochios.

múşă s.f. (*înv.*) v. Mamă. Mamă bună.

muşcá vb. I. **I 1** tr. (*despre animale, mai ales despre câini; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) a ciupi, a pişca, a urzica. *Urzicile o muşcă pe mână când le culege.* **4** intr. (*despre obiecte, instrumente etc.*) a smulge. *Cuţitul strungului muşcă din suprafaţa metalului.* **II** tr. fig. **1** (*despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) a îndemna, ‹fig.› a aţâţa, a îmboldi, ‹fig.; pop. şi fam.› a iuţi. *Curiozitatea l-a muşcat să meargă să se convingă cu ochii lui.* **2** (*despre senzaţii, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a opresa, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl muşcă situaţia în care se află.* **3** (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolţi, a înghimpa, a înţepa, a pişca, a săgeta, a şfichiui. *L-a muşcat cu vorbe usturătoare.*

muşcáre s.f. muşcat, muşcătură[1].

muşcát s.n. **1** muşcare, muşcătură[1]. **2** (*art.; bot.*) ***muşcatul-dracului*** = **a** *Scabiosa columbaria* şi *Scabiosa lucida*; ‹reg.› felfe, floarea-văduvei (v. *floare*), sipică, tătăişă-albă (v. *tătăişă*[1]), ‹înv.› văduviţă; **b** (*reg.*) v. Ruin. Ruin-alb (*Succisa pratensis*); (*reg.*) ***muşcatul-broaştei*** = ***muşcatul-broaştelor*** v. Iarba-broaştei (v. *iarbă*) (*Hydrocharis morsus-ranae*).

muşcátă[1] s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***muşcată-roşie, muşcată-rotată, muşcată-roz, reg., muşcată-puturoasă***) *Pelargonium zonale*; pelargonie, ‹reg.› lipcă, liză, pantazie, pene-domneşti (v. *pană*), petac, puturoasă (v. *puturos*). **2** (*şi* ***muşcată-creaţă, muşcată-încrestată***) *Pelargonium radula*; pelargonie, ‹reg.› liză. **3** *Pelargonium odoratissimum*; ‹reg.› indruşaim, lămâiţă, muşcător-rotund, muşcătură[2], muşcăţel[2], rotundă (v. *rotund*), runcă. **4** (*reg.*) v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*).

muşcátă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Nucşoară.

muşcátin s.m. (*bot.; înv.*) v. Nucşoară.

muşcătár adj. (*reg.; despre fructe*) v. Busuioc. Muscat. Tămâios.

muşcătăreţ, -ă adj. (*reg.; despre fructe*) v. Busuioc. Muscat. Tămâios.

muşcătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** (*reg.*) **1** s.m. (*bot.*) ***muşcător-rotund*** v. Muşcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*). **2** s.f. (*iht.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **3** s.f. (*constr.; reg.*) v. Cheotoare. Încheietură. **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2].

Caricaturile sale sunt pline de aluzii mușcătoare. **2** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este mușcătoare.* **3** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar mușcător, dar foarte talentat.*

mușcătúră[1] s.f. **I 1** mușcare, mușcat. *Mușcătura unui animal sălbatic este foarte periculoasă.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică felul*) gură, îmbucătură, înghițitură, ‹pop. și fam.› ghiorțăitură, ‹pop.› bucătură, dumicat, ‹reg.› bușcă. *După o mușcătură de musaca i s-a făcut rău.* **3** (*constr.; reg.*) v. Cheotoare. Încheietură. **II** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, pișcătură, râs[2], săgeată, sulițâ, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Mușcăturile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

mușcătúră[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*).

mușcățél[1] s.m., adj. (*bot.; reg.*) **1** s.m. v. Nucșoară. **2** adj. (*despre fructe*) v. Busuioc. Muscat. Tămâios.

mușcățél[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*).

mușchi[1] s.m. (*anat.*) ***mușchi constrictor*** = ‹înv.› mușchi strângător, strângător. *Mușchii constrictori închid orificiile naturale din corpul vieţuitoarelor;* ***mușchi extensor*** = extensor. *Mușchiul extensor ajută la extensia unei structuri anatomice;* ***mușchi involuntar*** = mușchi neted; ***mușchi neted*** = mușchi involuntar. *Mușchii involuntari sau netezi formează pereții organelor cavitare, producând contracții lente care nu se află sub controlul voinței;* ***mușchi pectoral*** = pectoral. *Mușchiul pectoral este inserat pe primele șase cartilaje costale, pe claviculă și pe humerus;* ***mușchi piramidal*** = piramidalul (v. *piramidal*) *Mușchiul piramidal este un mușchi al abdomenului;* ***mușchi plantar*** = plantar[1]. *Mușchiul plantar pune în mișcare degetele de la picioare;* ***mușchi rotatoriu*** = rotatoriu. *Mușchiul rotatoriu permite răsucirea unui os în jurul axei sale;* ***mușchi scalen*** = scalen. *Mușchii scaleni sunt cei trei mușchi egali, în formă de triunghi scalen, situați între vertebrele cervicale și primele două perechi de coaste;* ***mușchi scheletic*** = ***mușchi striat*** = musculatură striată. *Mușchii scheletici determină mișcarea diferitor părți ale scheletului;* (*înv.*) ***mușchi strângător*** v. Mușchi constrictor.

mușchi[2] s.m. **I** (*bot.*) **1** *Lichen islandicus*; lichen-de-Islanda, lichen-islandic *Lichen islandicus.* **2** (*reg.*) v. Măcriș (*Oxalis acetosella*). **3** (*reg.*) v. Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*). **4** (*reg.*) ***mușchi-alb*** = ***mușchi-de-lemn*** v. Mătreață-de-arbori (*Usnea barbata*); ***mușchi-creț*** = ***mușchi-de-munte*** v. Lichen; ***mușchi-de-apă*** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*); ***mușchi-de-fântână*** v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Gălbează (*Marchantia polymorpha*); ***mușchi-de-pământ*** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*). **II** (*reg.*) **1** v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **2** v. Brazdă. Răzor. Strat.

mușchiós, -oásă adj. **1** (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **2** (*înv.; despre oameni și despre unele animale*) v. Musculat. Musculos.

mușchișór s.m. (*anat.*) mușchiuleț.

mușchiuléț s.m. (*anat.*) mușchișor.

mușețél s.m. **I** (*bot.*) **1** *Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*; camomilă, ‹pop.› romaniță, romaniță-bună, romaniță-mică, ‹reg.› gălbenică, mărună, măruncă, mătrice, mătricea, morună, pâinea-oii (v. *pâine*), roman[1], românică, romonel, tămâiță. **2** (*reg.*) v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*). **3** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **4** (*reg.*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*). **5** (*reg.*) v. Romaniță-mare (*Anthemis nobilis*). **6** (*reg.*) ***mușețel-prost*** v. **a** Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*); **b** Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); **c** Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*). **II** (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

mușiná vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi. **2** intr., refl. (*despre oameni*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2].

músină s.f. (*entom.*) **1** (*colect.; înv. și reg.*) v. Mușiță. **2** (*reg.*) v. Molie (*Tinea*). **3** (*reg.*) v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*). **4** (*înv.*) v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*). **5** (*înv.*) v. Țânțar (*Culex pipiens*).

mușinița s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Molie (*Tinea*). **2** (*colect.*) v. Mușiță.

músiță s.f. **I** (*entom.*) **1** *Drosophila funebris* sau *Drosophila fenestrarum*; bețivă (v. *beți*v), muscă-bețivă, muscă-de-poamă, muscă-de-struguri, muscă-de-vin, musculiță-bețivă, musculiță-de-oțet, musculiță-de-vin, muscuță-de-vin. **2** (*colect.*) ‹înv. și reg.› mușină, ‹reg.› mușiniță. *Mușița este o grămăjoară de ouă depuse, vara, de unele muște, pe carnea proaspătă sau pe cadavre.* **3** (*înv. și reg.*) v. Muscă. Muscă-de-casă (*Musca domestica*). **4** (*reg.*) v. Molie (*Tinea*). **5** (*reg.*) v. Muscă-de-baligă. Muscă-de-gunoi. Muscă-verde (*Musca Caesar*). **6** (*reg.*) v. Streche. Strechea-oilor (v. *streche*) (*Oestrus ovis*). **7** (*înv.*) v. Țânțar (*Culex pipiens*). **II** mucegai, mucezeală, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› mucoare, mucureală, mucurit, plesneveală, sfoiag, sfoiegeală, ‹înv.› putregai. *Pâinea s-a acoperit cu un strat de mușiță.*

mușluí vb. IV. tr. (*despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi.

muștár s.m., adj., invar., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** (*și **muștar-de-câmp**, **muștar-sălbatic***) *Brassica sinapis*; ‹reg.› hrenoasă, rapiță-de-câmp, rapiță-de-muștar, rapiță-sălbatică, ‹înv.› horciță. **2** (*și **muștar-alb**, **muștar-bun***) *Brassica alba*; ‹reg.› rapiță-albă, rapiță-de-muștar. **3** (*și **muștar-de-câmp**, **muștar-negru***) *Brassica nigra*; ‹reg.› rapiță-de-muștar. **4** ***muștar-de-câmp*** = *Sinapis arvensis*; ridiche-sălbatică, ridichioară, ‹reg.› hardal, rapiță-sălbatică, siripă; (*reg.*) ***muștar-de-baltă*** v. Brâncuță. Rapiță-sălbatică (*Nasturtium palustre*); (*art.*) ***muștarul-stâncilor*** v. Mirodea (*Hesperis alpina*). **II 1** adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) galben-verzui, oliv. *Și-a luat un pantalon muștar pentru a se asorta cu bluza verde.* **2** s.n. (*biol.; arg.*) v. Sânge. **3** s.n. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

muștariéră s.f. ‹înv.› muștarniță. *La mese festive, muștarul se pune în muștariere de cristal.*

muștárniță s.f. (*înv.*) v. Muștarieră.

múștă s.f. (*entom.; reg.*) v. Molie (*Tinea*).

mușteríu s.m. **1** client, cumpărător, ‹reg.› peștitor, ‹înv.› târguitor. *Magazinul alimentar are mulți mușterii.* **2** (*la pl. **mușterii***) clientelă, cumpărători (v. *cumpărător*), lume. *Mușteriii care vin la magazinul lui sunt constanți.*

muștiúc s.n. **I 1** (*muz.*) ambușură, ‹reg.› pliscoi. *Prin mușt*iucul *clarinetului se suflă aerul cu gura.* **2** (*reg.*) v. Zăbală. **II** (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

muștruluí vb. IV. tr. **1** (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** (*pop. și fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** (*pedag.; înv.; compl. indică adolescenți, copii*) v. Instrui. Învăța.

muștruluiálă s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** (*pop.și fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **3** (*milit.; înv. și pop.*) v. Instrucție.

mușuróí[1] s.n. **I 1** moviliță, ‹reg.› cârtițar, movilă, moviliș. *A început să răscolească un mușuroi de cârtiță.* **2** furnicar[2]. *În mușuroi trăiește o colonie de furnici.* **3** (*agric.*) cuib. *La rădăcina unor plante de cultură se fac, prin prășire, mușuroaie de pământ.* **4** mogâldeață, ‹reg.› măguiață. *Mușuroiul este o mică ridicătură de pământ pe un teren șes.* **5** (*geomorf.*) ***mușuroi înierbat*** = marghilă. *Mușuroiul înierbat este o movilă mică pe platourile din regiunile montane, acoperită cu ierburi higrofile, mușchi sau ericacee.* **II** (*zool.; reg.*) v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*).

mușuroí[2] vb. IV. refl. fig. (*rar; despre ființe*) v. Aflui. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

mușuroíre s.f. (*agric.*) mușuroit. *Mușuroirea unor plante de cultură se face, prin prășire, pentru a le favoriza dezvoltarea.*

mușuroít s.n. (*agric.*) mușuroire.

mut, mútă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, tacitum, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, păcliș, păclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană mută, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale mute.* **2** (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) înțânat, murmurat, șoptit[2], șoptitor, șușuit[2], ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. *Îi spune ceva cu glas mut.* **3** (*în opoz. cu „instru-*

it", „învățat", „cult", „cultivat"; reg.; despre oameni) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **II 1** s.m. (*art.* ***mutul****; în jocul căluşarilor*) mutulică, ‹reg.› cloj, primicerul, zbicer. *Mutul este al doilea conducător în ceata căluşarilor, care nu vorbeşte în timpul jocului.* **2** adj., s.m., s.f. (*med.; reg.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit. **3** s.f. (*reg.*) v. Puşculiță. **4** s.m. (*art.* ***mutul****; reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **III** adj. fig. **1** (*despre natură, elemente ale naturii*) liniştit, ‹fig.› tăcut. *Se simte relaxat în codrul mut.* **2** (*fam.; adesea constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) v. Consternat. Crucit. Interzis. Încremenit. Minunat. Mirat. Perplex. Siderat. Stupefiat. Surprins. Uimit. Uluit.

mută vb. I. **I** (*predomină ideea de mişcare din loc, din poziția inițială*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clătina, a (se) clinti, a (se) deplasa, a (se) mişca, a (se) urni, ‹înv. şi pop.› a (se) sminti, ‹înv. şi reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâşca. *Cu multă greutate a reuşit să mute dulapul din locul lui.* **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se deplasa, a se strămuta, ‹fam.› a se trambala, ‹înv. şi reg.› a se petrece. *Aşteptând autobuzul în frig, se mută din loc în loc, pentru a nu îngheța.* **3** tr. (*compl. indică obiecte*) a deplasa, a mişca, a plimba. *A mutat fotoliul prin toată camera până i-a găsit locul potrivit.* **4** refl. (*adesea cu determ. locale, introduse prin prep. „în", „la", „din", „de la", „pe"*) a se strămuta, ‹livr.› a se demenaja, ‹reg.› a se coltosi. *Familia ei s-a mutat cu domiciliul în altă localitate.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, mai ales salariați*) a (se) permuta, a (se) strămuta, a (se) transfera, ‹livr.› a transloca, ‹reg.› a ştrampori, ‹înv.› a (se) premutarisi, ‹rus.; înv.› a perivodi. *A fost mutată ca secretară într-un departament nou dintr-o sucursală a firmei. S-a mutat cu serviciul în capitală.* **6** tr., refl. ‹înv.› a (se) ridica. *Sinistrații şi-au mutat corturile pe panta dealului din cauza creşterii apelor.* **7** tr., refl. a (se) deplasa, a (se) schimba. *A mutat accentul pe vocala din prima silabă a cuvântului.* **8** intr., refl. (*înv. şi pop.; despre obiecte*) v. Clătina. Mişca. **9** refl. (*med., med. vet.; înv. şi pop.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **II** (*predomină ideea de înlocuire sau de schimbare, de transformare*) **1** tr. a schimba. *Organizatorii excursiei au mutat locul de plecare a grupului de excursioniști.* **2** tr. (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a abate[2], a deturna, a devia, a modifica, a schimba. *Oamenii au mutat cursul râului pentru a proteja satul de inundații.* **3** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică persoane angajate într-o instituție sau care au o anumită poziție socială ori politică*) v. Înlocui. Schimba. **4** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, aşezări etc., înfățişarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma. **5** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică termene, scadențe, obligații financiare etc.*) v. Amâna. Păsui[1]. Prelungi. **III** fig. **1** tr. (*compl. indică gânduri, intenții, hotărâri, planuri etc. ale oamenilor*) a schimba, ‹fig.; înv. şi pop.› a strămuta. *Când primim o veste rea, ne mutăm gândurile de la preocupările zilnice.* **2** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **3** refl. (*înv. şi reg.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; adesea urmat de determ. ca „din lume", „de pe fața pământului"*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârşi. Stinge. Sucomba. Trece.

mutác, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

mutáre s.f. **I** (*predomină ideea de mişcare din loc, din poziția inițială*) **1** clătinare, clătinat[1], clintire, deplasare, mişcare, urnire, ‹înv. şi reg.› clătire. *Mutarea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.* **2** deplasare, strămutare, ‹fam.› trambalare, ‹înv.› locomutare. *În frig, când aşteptăm pe cineva, mutarea dintr-un loc în altul este indicată pentru a nu îngheța.* **3** mutat, permutare, permutație, strămutare, strămutat[1], transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. *Mutarea cu serviciul în capitală i-a schimbat viața.* **4** mutat, strămutare, ‹livr.› demenajare. *Mutarea familiei în altă localitate se va face în această vară.* **5** ‹înv.› ridicare. *S-a impus mutarea corturilor sinistraților pe panta dealului din cauza creşterii apelor.* **6** deplasare, schimbare. *Mutarea accentului pe vocala din prima silabă a cuvântului a modificat sensul acestuia.* **7** (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **8** (*înv.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaş. **II** (*predomină ideea de înlocuire sau de schimbare, de transformare*) **1** schimbare, ‹înv.› schimbătură. *Mutarea locului de plecare în excursie a fost anunțată în ultimul moment.* **2** abatere, deviație, deviere, modificare, schimbare. *Mutarea cursului râului a fost necesară pentru protejarea satului de inundații.* **3** (*înv. şi pop.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare. **4** (*înv.*) v. Înlocuire. Schimb. Schimbare.

mutát s.n. **1** mutare, permutare, permutație, strămutare, strămutat[1], transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. **2** mutare, strămutare, ‹livr.› demenajare. **3** (*înv.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaş.

mutatău s.n. (*la ceasuri; reg.*) v. Arătător. Limbă.

mutáție s.f. **1** viză de mutare (v. *viză*[1]). *Şi-a făcut mutația de flotant la poliție.* **2** metamorfozare, metamorfoză, modificare, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. şi pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› străformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, străformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Mutația aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în mutația caracterului colegului său.* **3** deviație, deviere, schimbare, ‹fig.› deturnare. *În societatea modernă asistăm la mutații de personalitate.*

mutălău adj., s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

mutăréț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

mutătór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. (*bot.*) *Bryonia alba*; împărătească, ‹reg.› brâu, brei, curcubeța, ludaie, suitoare (v. *suitor*), tâlhărea, tidvă-de-pământ, viță-albă. **II** s.f. (*tehn.*) **1** (*la joagăr*) bătătoare (v. *bătător*). *Mutătoarea este un titirez care se mişcă cu bătăi ritmice când joagărul funcționează.* **2** (*la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **III** adj. (*reg.*) **1** (*despre păsări*) v. Călător. Migrator. **2** (*med., med. vet.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil.

mutélcă s.f. (*tehn.*) **1** piuliță, ‹reg.› cheie, gâscă, nucă, ‹înv.› târşie. *Mutelca serveşte la asamblarea sau la fixarea unor piese.* **2** (*reg.*) v. Şurubelniță. **3** (*la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

mutilá vb. I. **I** (*med., med. vet.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) schilodi, ‹livr.› a estropia, ‹înv. şi reg.› a (se) calici, a (se) schilăvi, a (se) strica, ‹reg.› a (se) betegi, a chilăvi, a (se) nimurici, ‹înv.› a (se) rupturi, ‹grec.; înv.› a se sacatifsi. *Explozia l-a mutilat pe viață. Din neatenție, s-a mutilat cu pistolul.* **2** tr. (*compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) a ciunti, a schilodi, ‹înv. şi pop.› a sluți, a sminti, ‹pop. şi fam.› a şontorogi, ‹înv. şi reg.› a strica, ‹reg.› a şofârnogi, a şonți. *I-au mutilat picioarele în bătaie.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică texte*) ‹fig.› a trunchia. *Pentru a-şi putea publica studiul, a fost nevoit să-şi mutileze textul, scoțând paragrafe importante din acesta.* **2** tr. (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹fig.› a distorsiona, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a mutilat voit textul comunicatului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) corupe, a (se) **perverti**, **fig.** a (se) deforma, a (se) strica, a (se) **vicia**. *Limba se poate mutila sub influența barbarismelor împrumutate masiv.*

mutilánt, -ă adj. mutilator. *O piatră aruncată poate deveni mutilantă dacă nimereşte pe cineva.*

mutiláre s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** schilodeală, schilodire, ‹livr.› estropiație, estropiere, ‹înv. şi pop.› sluțire, ‹înv. şi reg.› calicire, ‹reg.› schilăvire, ‹înv.› sluțit[1]. *Suferea din cauza mutilării din timpul exploziei.* **2** ciuntire, schilodeală, schilodire, ‹reg.› şofârnogeală. *A stat la pat*

câteva zile în urma mutilării piciorului în bătaie. **II** fig. **1** alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza mutilării textului comunicatului.* **2** corupere, pervertire, ‹fig.› deformare, stricare, viciere. *Mutilarea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.*

mutilát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) schilod, schilodit, ‹livr.› estropiat, ‹pop. și fam.› șontorogit, ‹pop.› stropșit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› năvleg, schilăvit, șofârnogit, ‹înv.› rupturit, sacatifsit, sluțit[2]. *Persoanele mutilate în timpul exploziei au fost duse de urgență la spital.* **2** (*despre membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe*) ciuntit, schilod, schilodit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› șofârnogit, șoncăit, șonțit. *Mâna mutilată i-a fost operată.* **II** adj., s.m., s.f. (*med.*) invalid, ‹înv.› sacatifsit. *Bunicul lui este mutilat de război.* **III** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹fig.› distorsionat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul mutilat al comunicatului l-a revoltat.* **2** (*despre limbă, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) corupt, pervertit, ‹fig.› deformat, stricat. *Unele comunități vorbesc o limbă mutilată.*

mutilatór, -oáre adj. mutilant.

mutísm s.n. **1** (*med.*) mutitate, mutenie. *După o lungă perioadă de mutism, a început să vorbească monosilabic.* **2** mutenie, tăcere, ‹rar› mutie, ‹reg.› mutează, mutitură. *Nu-l poate scoate nimeni din mutismul lui.*

mutitáte s.f. (*med.*) mutism, mutenie.

mutoáșcă s.f. (*reg.*) v. Paparudă.

mútră s.f. (*fam.*) **1** v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **2** v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **3** v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

mutrișoáră s.f. (*fam.*) v. Fețișoară. Obrăjor.

mutuál, -ă adj. (*polit.*) reciproc, ‹înv.› prumutiv. *Acordul dintre cele două state a fost mutual.*

mutualísm s.n. (*biol.*) simbioză. *Mutualismul este o formă de conviețuire a două specii de organisme, în care ambele contribuie la satisfacerea nevoilor de hrană.*

mutualitáte s.f. (*polit.*) reciprocitate. *Acordul dintre cele două state se bazează pe mutualitate.*

mutulícă s.m. **1** (*în jocul călușarilor*) mutul (v. *mut*), ‹reg.› cloj, primicerul, zbicer. *Mutulică este al doilea conducător în ceata călușarilor, care nu vorbește în timpul jocului.* **2** (*bot.*) *Scopolia carniolica*; ‹rar› scopolie, ‹reg.› sculătoare-mare (v. *sculător*).

mușeálă s.f. (*reg.*) v. Mutism. Mușenie. Tăcere.

mușénie s.f. **1** (*med.*) mutism, mutitate. **2** mutism, tăcere, ‹rar› mușie, ‹reg.› mușeală, mușitură.

mușí vb. IV. intr. **1** (*med.; despre oameni*) a amuți. *În urma congestiei cerebrale a mușit.* **2** (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se liniști, a se pierde, a pieri, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuți, a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă a mușit.*

mușie s.f. (*rar*) v. Mutism. Mușenie. Tăcere.

mușitúră s.f. (*reg.*) v. Mutism. Mușenie. Tăcere.

mușunăche s.m. invar. fig. fante, filfizon. *Nu poate avea încredere în tânăr pentru că pare un mușunache versat.*

mușúnă s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Mască. **2** v. Mască.

múză s.f. (*lit.; înv.*) **1** v. Poezie. Stihuri (v. *stih*). Versuri (v. *vers*). **2** v. Beletristică (v. *beletristic*). Literatură. Litere (v. *literă*).

muzeál, -ă adj. muzeistic.

muzeístic, -ă adj., s.f. **1** adj. muzeal. *Fondul muzeistic al universității este impresionant.* **2** s.f. muzeologie.

muzeologíe s.f. muzeistică (v. *muzeistic*). *Muzeologia se ocupă cu studiul organizării muzeelor, al păstrării și al prezentării obiectelor dintr-un muzeu.*

muzgurít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

múzic s.m. (*muz.; înv.*) **1** v. Executant. Interpret. Muzicant. **2** v. Muzician.

muzicál, -ă adj. **1** (*muz.*) ‹înv.› muzicesc. *A participat la multe festivaluri muzicale internaționale. Și-a cumpărat o combină muzicală.* **2** (*muz.*) cantabil, melodios. *Este autorul unor piese muzicale de mare succes.* **3** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, sonor, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea muzicală a râului.*

muzicalitáte s.f. **1** (*muz.*) cantabilitate, melodicitate, ‹rar› melodism. *Ariile din operele lui Verdi se caracterizează printr-o muzicalitate deosebită.* **2** (*lit.*) armonie[1], cantabilitate, eufonie, melodie, sonoritate, ‹fig.› muzică. *Muzicalitatea versurilor eminesciene este unică.*

muzicánt, -ă s.m., s.f. (*muz.*) **1** executant, interpret, ‹rar› executor, ‹reg.› mujicaș, muzicuș, ‹înv.› muzic. *Muzicanții cântă după note.* **2** (*înv.*) v. Compozitor.

múzică s.f. **I** (*muz.*) **1** cântec, compoziție, melodie, ‹livr.› melopee, melos, ‹livr.› song, ‹pop.› zicală, ‹înv.› notă, peasnă, scopos. *Ultima sa muzică a devenit șlagăr.* **2** ***muzică cu program*** = muzică programatică; ***muzică programatică*** = muzică cu program. *Simfonia fantastică a lui Berlioz este una dintre primele lucrări de muzică programatică;* ***muzică serială*** = serialism. *Muzica serială este o etapă în evoluția atonalismului și a dodecafoniei.* **3** ‹pop. și fam.› cântare. *Muzica executată de fanfară este foarte apreciată.* **4** (***muzică militară***) fanfară, ‹rar› capelă, ‹fam.› bandă[1], bandă militară (v. *bandă*[1]). *În chioșcul din parc muzica militară interpretează marșuri.* **5** (*pop.*) v. Orchestră. **6** (*reg.*) v. Acordeon. **II** (*fam.*) **1** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** fig. (*glum.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*). **III** fig. (*lit.*) armonie[1], cantabilitate, eufonie, melodie, muzicalitate, sonoritate.

muzicésc, -eáscă adj. (*muz.; înv.*) v. Muzical.

muzicián, -ă s.m., s.f. (*muz.*) ‹înv.› muzic. *Tânărul violonist este un muzician cunoscut în toată lumea.*

muzicomán, -ă s.m., s.f. meloman. *Muzicomanii sunt pasionați în special de muzica clasică.*

muzicomanie s.f. melomanie. *Muzicomania este pasiunea deosebită pentru muzică, în special pentru muzica clasică.*

muzicoterapíe s.f. (*psih.*) meloterapie. *Muzicoterapia este tratamentul unor boli nervoase cu ajutorul auditiilor muzicale.*

muzicúș s.m. (*muz.; reg.*) v. Executant. Interpret. Muzicant.

muzicúță s.f. **I** (*muz.*) **1** armonică, armonică de gură, ‹rar› eolină. *Îi place să cânte la muzicuță.* **2** (*pop.*) v. Camerton. **II** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*).

muzúc s.n. (*bot.; la vița-de-vie; reg.*) v. Bucium[2].

Nn

na interj., s.f. **I** interj. **1** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire; pop. și fam.*) v. A[1]! Ah! Eh! Ehei! Ei! Poftim! Ț! Uf! **2** (*cu val. vb.; exprimă un îndemn; folosit mai ales când se oferă cuiva ceva; fam.*) v. Ia! Poftim! Ține! **II** s.f. (*în limbajul copiilor; fam.; de obicei repet.*) v. Bătaie. Corecție.

nabedérniță s.f. (*bis.; la ortodocși*) epigonation. *Nabedernița este purtată, în timpul slujbei, de arhierei și de preoții de rang înalt.*

nacafá s.f. (*înv. și reg.*) = nafaca.

nacarádă s.f. (*muz.*) nagara. *Nacarada era un fel de cimpoi, folosit, în trecut, în fanfara militară.*

nacáș s.m. (*constr.; turc.; înv.*) v. Zugrav.

nacazlâc s.n. (*pict.; înv.*) v. Pânză. Pictură. Tablou.

naceálnic s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

nacélă s.f. (*av.*) gondolă, gondolă de dirijabil. *În nacelă se află echipajul și motoarele unui dirijabil.*

nácru s.n. (*livr.*) v. Sidef.

nadáz s.n. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

nádă[1] s.f. **I 1** (*pesc.*) amorsă, momeală, nălucă, ‹rar› momitură, ‹reg.› mârșă, nadilă, ‹înv.› podmet. *Folosește râme ca nadă pentru pești.* **2** înnăditură, ‹reg.› năditură. *I se vede nada de la mâneca flanelei.* **3** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă. **4** (*tehn.; reg.*) v. Despicător. Ic. Pană. **II** fig. **1** ademenire, amăgire, atracție, ispită, ispitire, momire, seducere, seducție, tentație, ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o nadă.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a întinde", „a pune"*) ‹fig.› capcană, cursă[2], ‹fig.; rar› rețea. *Nu a căzut în nada pe care i-a întins-o adversarul său.* **3** (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

nádă[2] s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit. Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*). **2** v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*).

nadiceáncă s.f. (*transp.; reg.*) v. Brișcă[1].

nadílă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Amorsă. Momeală. Nadă[1]. Nălucă.

nădpis s.n. (*rus.; înv.*) v. Apostilă. Rezoluție.

nádră s.f. (*anat.; reg.*) v. Placentă.

nafacá s.f. **I** (*înv. și reg.; și în forma* ***nacafa***) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealî[1]. Toană[1]. **3** v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. **4** v. Manie. Pasiune. Slăbiciune. **II** (*înv.*) **1** v. Leafă[1]. Remunerație. Retribuție. Salariu. **2** v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz.

nafazolínă s.f. (*farm.*) rinofug. *Nafazolina se folosește ca dezinfectant, antiinflamator și calmant.*

naft s.n. (*chim.; înv. și reg.*) **1** v. Gaz[1]. Petrol lampant. **2** v. Bitumine lichide. Petrol. Țiței.

nafténă s.f. (*chim.; înv.*) v. Ciclan. Cicloalcan. Cicloparafină. Hidrocarbură cicloparafinică.

nagăicá s.f. (*înv.*) v. Cnut.

nagará s.f. (*muz.*) nacaradă.

nagáț s.m. (*ornit.*) *Vanellus vanellus*; ‹reg.› bibic[1], câine-tătăresc, ciovică, libră[2], libuț, pasăre-tătărească, țiuvlic.

nageác s.n. **1** (*milit.; în trecut; înv. și reg.*) v. Ghioagă. **2** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

nágodă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Lux. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **3** (*la pl.* ***nagode***; *mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

nagúbă s.f. (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; reg.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

nagyagít s.n. (*mineral.*) săcărâmbit. *Nagyagitul este folosit la extragerea aurului.*

nai s.n. (*muz.*) ‹livr.› syrinx, ‹înv. și pop.› muscal[2], muscalagiu, ‹reg.› fluierar. *Naiul este un vechi instrument popular de suflat.*

náiba s.m. art. (*fam.; mai ales în imprecații*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

năicá s.f. (*reg.*) **1** v. Lele. Leliță. Mătușă. Nană. Tătăișă. Țață. **2** v. Mătușă. Tanti. **3** v. Leică[1]. Lele. Nană. Țață. **4** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

náie s.f. **1** (*nav.; înv. și reg.*) v. Corabie. **2** (*arhit. bis. bizantină; reg.*) v. Naos. Navă.

naiefrângere s.f. (*nav.; înv.*) v. Naufragiu.

naingíu s.m. (*muz.; înv.*) v. Naist.

naíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) ‹înv. și pop.› muscalagiu, ‹reg.› năiaș, ‹înv.› naingiu, neisan. *Concertul celui mai cunoscut naist român a fost un mare succes.*

naív, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) bun, candid, credul, ingenuu, inocent, neștiutor, pur[2], ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea naiv.* **2** adj., s.m., s.f. bleg, credul, prost, ‹înv. și pop.› zălud, ‹fam.› fraier, ‹înv. și reg.› lud, ‹reg.› husăn, ponc, ‹fig.; fam.› copil[1], copilă, fazan, guguștiuc, oiță, ‹fig.; fam.; peior.› papagal, ‹arg.› botanist, bulache, cajbec, candelist, ciumpalac, fanache, fleng, gioabă, goglet, gorobete, gudulan, gulie, guștер, gutufan, gutuie, leuștean, mocamente, mocan[1], mocangiu, pampalache, pifan, popândău, rârtan, topfiz, uțupan, zarzavagiu. – *Ești atât de naiv încât ai putut s-o crezi? Este un naiv dacă ascultă tot ce-i spune.* **3** adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) infantil, pueril, ‹fig.› copilăresc, școlăresc. *Face glume naive. Pune întrebări naive.*

naivitáte s.f. **1** candoare, credulitate, ingenuitate, inocență. *Naivitatea lui dezarmează. Naivitatea ei era incredibilă, nu știa să se apere de ticăloși.* **2** credulitate, simplicitate, simplitate. *Naivitatea lui în relațiile cu oamenii deranjează pe mulți.* **3** ‹rar› puerilitate. *Deși om în toată firea, pune, uneori, întrebări de o naivitate incredibilă.* **4** prostie, ‹fig.› copilărie. *E o naivitate să crezi că îți va spune adevărul.*

nája s.f. (*zool.*) *Naja naja*; cobră, șarpe-cu-ochelari.

nalbánt s.m. (*înv. și reg.*) **1** v. Potcovar. **2** (*med. vet.*) v. Veterinar.

nálbă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***nalbă-de-grădină, nalbă-mare-de-grădină, nalbă-roșie***) *Althaea rosea*; ‹reg.› rujalină, rujă, rujă-întunecată, rujă-neagră, tufănică. **2** (*și* ***nalbă-mică***) *Malva silvestris*; ‹reg.› colăceii-babei (v. *colăcel*), mălăuț, pită, turta-Domnului (v. *turtă*), vărsat, ‹german.; înv.› papelcraut. **3** (*reg.; și* ***nalbă-măruntă***) v. Caș. Cașul-babei (v. *caș*). Cașul-popii (v. *caș*) (*Malva rotundifolia*). **4** (*reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*). **5** (*reg.*) v. Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*). **6** (*reg.*) ***nalbă-albastră*** v. Cicoare[1] (*Cichorium intybus*); ***nalbă-galbenă*** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*).

naméstie s.f. (*înv. și reg.*) **1** (*constr.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **2** v. Casă[1]. Gospodărie.

naméstnic, -ă adj., s.m. (*înv.*) **1** adj., s.m. v. Inferior. Subaltern. Subordonat. **2** adj. (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

namiază s.f. (*pop.*) **1** v. Amiază. Miez de zi. Miezul zilei (v. *miez*). Prânz. **2** (*în opoz. cu „nadir”*) v. Amiază. Zenit.

nămilă s.f. **1** arătare, colos, dihanie, gigant, matahală, titan, uriaș, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), bușituhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătărală, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare namila.* **2** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

nan[1], nână s.m., s.f. liliputan, pigmeu, pitic, ‹rar› liliputian, ‹fam.› prichindel, ‹reg.› ghemiș, hâc, nimuric, patic, tambic, ‹înv.› logoș, ‹turc.; înv.› giugea. *Nanii se angajează, de obicei, la circ.*

nan[2], nână s.m., s.f. (*pop.*) v. Naș.

nână s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› lele, leliță, mătușă, tătăișă[2], țață, ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, țaică[2], țâțaie, uină. *Nană Maria, după atâta drum, stați și odihniți-vă pe un scaun!* **2** (*pop.*) ‹pop.› leică[1], lele, țață, ‹reg.› naică, țaică[2]. *Sora ei mai mare, nana Ana, este plecată la o vecină.* **3** (*reg.*) v. Mătușă. Tanti. **4** (*reg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **5** (*reg.*) v. Mamă vitregă. **6** (*reg.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).

nánchin s.n. (*țes.*) ‹înv.› anghină. *Din nanchin se fac dosuri de pernă.*

nandralău s.m. (*reg.; deprec.*) **1** v. Lungan. Vlăjgan. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

nándraș s.m. (*reg.; adesea peior.*) v. Ștrengar.

nandú s.m. (*ornit.*) *Rhea americana*; struț-american.

năni interj. (*de obicei repet. și cu val. vb.; mai ales în cântece de leagăn*) ‹reg.› liul, nina! *Nani, nani, puiul mamei!*

nanism s.n. (*med.*) microsomie, nanosomie. *Nanismul se caracterizează prin creșterea insuficientă în înălțime, în raport cu vârsta și cu specia sau rasa respectivă.*

nanocefál, -ă s.m., s.f., adj. (*med.*) microcefal. *Nanocefalii suferă de microcefalie.*

nanocefalíe s.f. (*med.*) microcefalie. *Nanocefalia constă în dezvoltarea insuficientă a craniului și a creierului, fiind însoțită adesea de oligofrenie.*

nanométru s.m. (*fiz.*) micromilimetru. *Nanometrul este egal cu a miliarda parte dintr-un metru.*

nanosomíe s.f. (*med.*) microsomie, nanism.

náos s.n. **1** (*arhit. bis. bizantină*) navă, nefă, ‹livr.› cella, ‹reg.› horă[1], naie. *Naosul se află între altar și pronaos, fiind partea principală a bisericii.* **2** (*în templele antice*) sanctuar, ‹înv.› sat. *Naosul este încăperea centrală a templului.*

nap s.m. (*bot.*) **1** *Brassica napus esculenta*; ‹reg.› boacă, broajbă, gulie, pară-de-pământ (v. *pară*[2]), tiuș. **2** ***nap-de-nutreț*** = *Beta cicla*; brugundici, mangold, sfeclă, sfeclă-albă, sfeclă-de-frunze, sfeclă-mangold; ***nap-porcesc*** = ***nap-turcesc*** = *Helianthus tuberosus*; topinambur, ‹pop.› cartofi-dulci (v. *cartof*), cartofi-porcești (v. *cartof*), ‹reg.› cartofel, ceacaribă, crumpenă, gulie, măr-de-pământ (v. *măr*[2]), morcov-porcesc, pere-iernatice (v. *pară*[2]), picioică, țiuș; ***nap-sălbatic*** = *Brassica rapa campestris*; ‹reg.› rapiță-de-câmp, rapiță-sălbatică; (*la pl.; reg.*) ***napi-porcești-de-pădure*** v. Fluierătoare (v. *fluierător*) (*Tamus communis*). **3** (*reg.; și* ***nap-de-pământ***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **4** (*reg.; și* ***nap-de-miriști, nap-rotund***) v. Rapiță. Rapiță-colză. Rapiță-măruntă. Rapiță-navetă. Rapiță-sălbatică (*Brassica napus* și *Brassica rapa*). **5** (*reg.*) v. Sfeclă. Sfeclă-de-borș. Sfeclă-pangele. Sfeclă-potajeră (*Beta vulgaris*). **6** (*reg.*) v. Sfeclă. Sfeclă-de-masă. Sfeclă-pangele. Sfeclă-roșie (*Beta rubra*). **7** (*reg.*) v. Sfeclă. Sfeclă-de-nutreț. Sfeclă-de-nutreț-galbenă. Sfeclă-furajeră (*Beta lutea*).

nará vb. I. tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a înfățișa, a povesti, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a narat cum s-a petrecut accidentul.*

naracliță s.f. (*bis.; înv.*) v. Mânecar. Mânecuță. Rucaviță.

narámz s.m. (*bot.; înv. și reg.*) v. Portocal (*Citrus sinensis* sau *Citrus aurantium*).

naramzát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) **1** v. Fov. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu. **2** v. Roșu-deschis.

narámză s.f. (*bot.; înv. și reg.*) v. Portocală.

narangíu, -íe adj., s.n. (*înv. și reg.*) **1** adj., s.n. v. Fov. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu. **2** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu-deschis.

naráre s.f. arătare, expoziție, expunere, istorisire, înfățișare, povestire, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă, ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în nararea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.*

narativ, -ă adj. (*lit.; despre creații artistice, stil, manieră de expresie etc.*) diegetic, epic. *Autorul a optat în favoarea unui stil narativ.*

naratór, -oáre s.m., s.f. povestitor, ‹reg.› povestar, povestaș, povestelnic. *Este un narator desăvârșit.*

narațiúne s.f. (*lit.*) istorie, istorisire, poveste, povestire, ‹rar› diegeză, ‹înv.› spunere. *Scrierea cuprinde narațiunea vieții sfinților.*

nără s.f. **I** (*anat.*) **1** narină, ‹reg.› gaură, hudă, strungă. *Simte pătrunzându-i în nări parfumul trandafirilor.* **2** (*la vertebrate*) ***nară internă*** = coană. *Nările interne permit comunicația între faringe și fosele nazale.* **3** (*înv. și reg.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]). **4** (*la animale; reg.*) v. Bot. Gură. **II** (*la opinci; reg.*) v. Gurgui.

narcísă s.f. (*bot.*) *Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*; zarnacadea, ‹reg.› cocoară, cocorăței, coprină, floare-de-ceapă, fulie, ghiocel-de-grădină, lușcă, nevestică, rogoz-de-grădină, roșculețe, ruscuță, stânjen-alb, stânjenaș, stânjeniță, tulipan, unguroaică, unguroaie, unguroancă.

narcisiác, -ă adj. narcisic. *Adorația narcisiacă are ca obiect propria persoană, propriul trup.*

narcísic, -ă adj. narcisiac.

narcomanie s.f. (*psih.*) toxicomanie. *Narcomania este obișnuința morbidă de a consuma narcotice.*

narcoterapíe s.f. (*psih., med.*) hipnoterapie, somnoterapie. *În narcoterapie se folosesc ca mijloace de tratare a bolii somnul prelungit cu hipnotice și hipnoza.*

narcótic, -ă s.n., adj. **1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotic, hipnotizant, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. *Substanțele narcotice provoacă somn. Narcoticele se eliberează numai pe bază de rețetă.* **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, hipnotizant, moleșitor, somnifer, soporifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. *Mirosul de crini are efect narcotic.*

narcotísm s.n. (*med.; înv.*) v. Narcoză.

narcotizatór s.m. (*med.; rar*) v. Anesteziolog. Anesteziologist. Anestezist.

narcózá s.f. (*med.*) ‹înv.› narcotism. *După operație, și-a revenit greu din narcoză.*

narínă s.f. (*anat.*) nară, ‹reg.› gaură, hudă, strungă.

naródnic, -ă adj. narodnicist. *Mișcarea narodnică a fost o mișcare social-politică a intelectualilor din Rusia, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea.*

narodnicíst, -á adj. narodnic.

nártecă s.f. (*arhit. bis. bizantină*) nartex, pronaos, tindă, ‹reg.› sobă. *Narteca precedă naosul unei biserici.*

nártex s.n. (*arhit. bis. bizantină*) nartecă, pronaos, tindă, ‹reg.› sobă.

nas s.n. **I 1** (*anat.*) organ olfactiv (v. *organ*[1]), ‹înv. și reg.› nară, ‹arg.› carină, cârmă, corn, nasulie (v. *nasuliu*), trompă. *Citește ținând ochelarii pe vârful nasului.* **2** (*tehn.*) cioc[2], pinten. *Nasul de pe o piesă sau de pe un organ de mașină permite ghidarea unei alte piese sau a unui alt organ al aceleiași mașini.* **3** (*mar.; la luntre; reg.*) v. Bot. Pisc. **4** (*la opinci; reg.*) v. Gurgui. **5** (*art.; bot.; reg.*) ***nasul-curcanului*** v. **a** Busuioc-roșu (*Amaranthus caudatus*); **b** Moțul-curcanului (v. *moț*[1]) (*Polygonum orientale*). **II** (*anat.; sinec.*) **1** v. Cap. **2** v. Față.

Obraz. **III** fig. **1** fler, perspicacitate, ‹fig.› miros. *Are nas; știe când și unde să-și investească banii.* **2** intuiție. *Nasul îi spune să nu aibă încredere în ea.*

nascórniță s.f. (*entom.; reg.*) v. Caraban. Nasicorn (*Oryctes nasicornis*).

nasicórn s.m. (*entom.*) *Oryctes nasicornis*; caraban, ‹reg.› băligar-cu-corn, dubălar, forfecar, nascorniță, taurul-lui-Dumnezeu (v. *taur*).

nasión s.n. (*anat.*) ‹pop.› rădăcina nasului (v. *rădăcină*). *Nasionul este luat, în antropologie, drept reper pentru determinarea diametrului craniului uman.*

nasól, -oálă adj., s.f. (*arg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) v. Urât[2]. **2** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) v. Dezordonat. Inaspectuos. Inestetic. Neaspectuos. Neestetic. Rebarbativ. Urât[2]. **3** (*mai ales despre îmbrăcăminte sau încălțăminte*) v. Folosit. Întrebuințat. Purtat[2]. Uzat. Vechi[2]. **4** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **5** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **6** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. **7** (*despre oameni*) v. Malign. Maliții. Răutăcios. **8** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **9** (*despre situații, întâmplări etc.*) v. Urât[2]. **II** s.f. v. Țigară. Țigaretă.

nasolí vb. IV. (*arg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpăna. Degrada. Delabra. Deteriora. Măcina. Părăgini. Ruina. Strica. **3** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **4** tr., refl. (*în forma **nasuli**; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

nastratinésc, -eáscă adj. (*livr.; despre oameni*) **1** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

násture s.m. **1** ‹reg.› bumb, găoace. *Are la bluză nasturi de sidef.* **2** (*farm.; pop.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă.

nasulí vb. IV. tr., refl. (*arg.*) = nasoli.

nasulíu, -íe adj., s.f. (*arg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „respectuos"; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1]. **2** (*despre oameni*) v. Malign. Maliții. Răutăcios. **II** s.f. **1** (*anat.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]). **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

naș, náșă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹pop.› nan[2], ‹reg.› moașă, moș. *Sora și cumnatul ei au fost nașii de botez ai primului lor copil.* **2** s.m., s.f. nun. *Nașii lor de cununie sunt oameni de afaceri.* **3** s.m. (*ferov.; fam.*) v. Conductor. **4** s.f. (*reg.*) ***nașă de buric*** v. Moașă. **5** (*arg.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

náșpa adj. invar. (*arg.*) **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) v. Urât[2]. **2** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) v. Dezordonat. Inaspectuos. Inestetic. Neaspectuos. Neestetic. Rebarbativ. Urât[2]. **3** (*mai ales despre îmbrăcăminte sau încălțăminte*) v. Folosit. Întrebuințat. Purtat[2]. Uzat. Vechi[2]. **4** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **5** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **6** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. **7** (*despre oameni*) v. Malign. Maliții. Răutăcios. **8** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **9** (*despre situații, întâmplări etc.*) v. Urât[2].

nașparlíu, -íe adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; arg.; despre ființe*) v. Urât[2]. **2** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) v. Dezordonat. Inaspectuos. Inestetic. Neaspectuos. Neestetic. Rebarbativ. Urât[2].

nașpét, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; arg.; despre ființe*) v. Urât[2]. **2** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) v. Dezordonat. Inaspectuos. Inestetic. Neaspectuos. Neestetic. Rebarbativ. Urât[2]. **3** (*mai ales despre îmbrăcăminte sau încălțăminte*) v. Folosit. Întrebuințat. Purtat[2]. Uzat. Vechi[2].

náște vb. III. **I 1** tr. (*biol.; despre femei; compl. indică fețí*) a face, ‹rar› a acușa, ‹pop.› a se ușura, ‹înv.› a prăsi, a zămisli, ‹deprec.› a făta, ‹vulg.› a căca. *Tânăra a născut o fetiță.* **2** tr. (*biol.; despre mamifere femele; compl. indică pui*) a face, a făta, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a pui[2]. *Cățeluța a născut 8 pui.* **3** intr., tr. (*biol.; despre femei; compl. indică copii*) a concepe, a procrea, ‹înv. și pop.› a prinde, a rodi, a zămisli, ‹pop.› ‹înv. și reg.› a plodi, a prăsi, ‹reg.› a polimi, ‹înv.› a începe, a îngreca, ‹fig.› a plămădi. *Fata a ajuns la vârsta la care poate naște.* **4** refl. (*biol.; despre animale*) ‹înv. și reg.› a se prăsi. *Caii care se nasc din iepe de rasă sunt foarte prețioși.* **5** refl. (*despre ființe*) a apărea, ‹pop.› a se trezi, ‹fam.› a ieși, ‹înv.› a răsări[1], a se zămisli. *Copilul s-a născut după un lung travaliu al mamei.* **6** refl., intr. (*despre ființe*) a ieși, a proveni[1]. *El s-a născut din încrucișarea unui metis cu o asiatică. Ce naște din pisică șoareci mănâncă.* **7** tr. (*adesea fig.; compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a născut un val de indignare.* **II** fig. **1** refl. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a răsări[1], ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs sfios se naște pe chipul ei.* **2** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, a se stârni, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli. *Din senin, s-a născut o vijelie puternică. Iubirea i s-a născut brusc în suflet.* **3** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹fig.› a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să nască o metodă tehnică nouă.*

náștere s.f. **I 1** (*biol.*) ‹pop.› facere, născare, ușurare, ‹înv. și reg.› născut, ‹înv.› născătură, ușurință, ‹fig.› sosire. *Nașterea copilului a decurs în condiții normale.* **2** (*biol.*) parturiție, procreare, procreație, ‹înv. și pop.› zămislire. *După boala avută, nașterea acestui copil a fost un adevărat miracol.* **3** (*biol.*) fătare, fătat, parturiție, ‹înv. și pop.› fătăciune. *După o naștere prematură, puii de pisică au fost ținuți în incubator.* **4** baștină, obârșie, origine, proveniență, spiță, ‹rar› provenire, ‹înv. și reg.› neam, ‹reg.› tămădaș, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, seminție, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracție, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după naștere, dintr-o familie nobilă franceză.* **5** (*adesea fig.*) cauzare, creare, declanșare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› , trezit[1]. *Gestul său a condus la nașterea unui val de indignare.* **6** (*anat.; reg.*) Organ genital feminin (v. *organ*[1]) **II 1** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Nașterea Domnului*** = ***Nașterea lui Hristos*** = Crăciun, ‹înv.› Născut. *Nașterea Domnului este sărbătoarea care celebrează nașterea lui Iisus Hristos la 25 decembrie (după stilul nou) sau la 7 ianuarie (după stilul vechi);* ***Nașterea Maicii Domnului*** = Sfânta Maria Mică (v. *sfânt*). *Nașterea Maicii Domnului se celebrează la 8 septembrie;* ***Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*** = Sânziene (v. *sânziană*), ‹pop.› Drăgaica (v. *drăgaică*). *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul se celebrează la 24 iunie.* **2** (*relig.; înv.*) v. Creație. Facere. Geneză. Zidire. **III** (*adesea fig.*) cauzare, creare, declanșare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, producere, provocare, stârnire, ‹rar› determinație, prilejuire, provocație, ‹înv. și pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig. și rar› trezit[1]. *Gestul*

său a condus la nașterea unui val de indignare. **IV** fig. **1** apariție, geneză, ivire, ‹fig.› încolțire, înfiripare. *Nașterea barocului s-a produs spre sfârșitul Renașterii.* **2** (*pop.*) v. Cauză. Izvor. Obârșie. Origine. Rădăcină. **3** (*înv.*) v. Copil[1]. Odraslă. Progenitură. **4** (*înv.*) v. Patrie. Pământ. Țară.

nat s.m. (*reg.*) **1** v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **2** v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

natantól, -oálă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Inabil. Nătâng. Neabil. Neajutorat. Neîndemânatic. Nepriceput. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nătimă s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

natív, -ă adj. **1** (*despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) infuz, înnăscut, natural, ‹livr.› epicoriu, ‹înv.› naturalnic. *Tânărul are un talent artistic nativ. Are ureche muzicală nativă.* **2** (*despre elemente chimice, mai ales despre metale*) curat, neamestecat, pur[2], ‹înv. și reg.› safi, ‹reg.› prisnic, ‹înv.› lamur, prisne, ‹fig.› virgin, ‹fig.; înv.› ars[2]. *În minereurile aurifere se găsește aur nativ.*

natoágă s.f, (*meteor.; reg.*) v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.

nátră s.f. **1** (*țes.*) ‹reg.› teară. *Natra este partea urzelii dintre ițe și sulul războiului de țesut.* **2** (*pesc.; la năvod; reg.*) v. Crilă.

natrít s.m. (*abr. Na; chim.*) ‹rar› sodă.

nátriu s.n. (*chim.*) sodiu. *Natriul face parte din grupa metalelor alcaline.*

natriurézá s.f. (*med.*) natriurie. *Natriureza este eliminarea de sânge prin urină.*

natriurie s.f. (*med.*) natriureză.

natrón s.n. (*chim.*) **1** (*reg.*) v. Hidroxid de sodiu. Sodă caustică. **2** (*înv.*) v. Carbonat de sodiu. Sodă.

nátru s.n. (*chim.; înv.*) v. Carbonat de sodiu. Sodă.

natural, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** elementar. *Apa este o substanță naturală.* **2** frust, simplu. *Mediul natural în care trăiesc acești oameni este departe de tumultul vieții moderne.* **3** frust, sălbatic. *Frumusețea naturală a peisajului montan impresionează profund.* **4** (*despre produse, substanțe, alimente etc.*) pur[2], veritabil, ‹livr.› genuin. *Preferă să mănânce numai produse naturale.* **5** (*în opoz. cu „contrafăcut", „falsificat", „prefăcut"; despre băuturi alcoolice*) curat, neamestecat, pur[2], ‹înv. și pop.› sadea. *La onomastică a servit un vin natural de Odobești.* **6** (*despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) infuz, înnăscut, nativ, ‹livr.› epicoriu, ‹înv.› naturalnic. **7** (*despre copii*) bastard, ilegitim, nelegitim, ‹reg.› bitang, sărman. *Mulți copii naturali sunt dați în orfelinate.* **8** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi naturale.* **9** (*despre situații, împrejurări etc.*) firesc, normal, obișnuit, ‹înv.› fireș, ‹fig.› curat. *Ceea ce se întâmplă nu este lucru natural.* **II** adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. *-Crezi că vei avea câștig de cauză? - Natural!* **2** degajat, dezinvolt, firesc, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat natural în fața spectatorilor.* **3** firesc, normal, obișnuit. *Viața lor familială se desfășoară natural.* **4** familiar, firesc, nepretențios, nesofisticat, obișnuit, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă natural, pe înțelesul tuturor.* **III** s.n. **1** (*rar*) v. Degajare. Dezinvoltură. Firesc. Mobilitate. Naturalețe. Nonșalanță. Simplitate. Spontaneism. Spontaneitate. **2** (*psih.; înv. și reg.; în forma* ***naturel***) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament.

naturaléțe s.f. **1** degajare, dezinvoltură, firesc, mobilitate, nonșalanță, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Naturalețea ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.* **2** firesc. *L-a impresionat naturalețea acestei situații.* **3** simplicitate, simplitate, sobrietate. *În scrierile romancierului excelează naturalețea mijloacelor de expresie.*

naturalíst, -ă s.m., s.f. ‹înv.› naturist. *A fost un mare naturalist ale cărui cărți sunt de referință în domeniul științelor naturii.*

naturalitáte s.f. (*înv.*) v. Degajare. Dezinvoltură. Firesc. Mobilitate. Naturalețe. Nonșalanță. Simplitate. Spontaneism. Spontaneitate.

naturalizá vb. I. **I 1** tr., refl. (*jur.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) împământeni, ‹înv.› a (se) indigena, a se întemeia, a (se) naționaliza, ‹fig.; fam.› a se înrădăcina. *Mulți străini s-au naturalizat, devenind cetățeni ai statului nostru.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) a (se) aclimatiza, a (se) acomoda, a (se) adapta, a (se) deprinde, a (se) obișnui, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au naturalizat perfect în zona temperată. Palmierii au fost naturalizați și în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **3** tr. fig. (*compl. indică noțiuni, obiceiuri etc.*) a implementa, a introduce, ‹fig.› a împământeni. *Kant a naturalizat noțiunea de „transcendental". Cunoscutul stilist a naturalizat o nouă linie în modă.*

naturalizáre s.f. **I 1** (*jur.*) împământenire, ‹rar› naturalizație, ‹înv.› indigenat. *Naturalizarea unui străin în țara în care locuiește se face potrivit legislației statului respectiv.* **2** aclimatizare, acomodare, adaptare, deprindere, obișnuire, ‹rar› aclimatare, aclimatizație, acutunanță, ‹înv. și reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimatație, acomodație, naturalizație. *Naturalizarea unor animale polare în zona temperată a fost un succes.* **3** dermatoplastică, dermoplastică, dermoplastie, taxidermie. *Naturalizarea este arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzee ale naturii.* **II** fig. implementare, introducere. *Naturalizarea noțiunii de „transcendental" se datorează lui Kant.*

naturalizáție s.f. (*rar*) **1** (*jur.*) v. Împământenire. Naturalizare. **2** v. Aclimatizare. Acomodare. Adaptare. Deprindere. Naturalizare. Obișnuire.

naturalménte adv. (*modal; având val. unei afirmații; rar*) v. Absolut. Bineînțeles. Cert. Certamente. Desigur. Firește. Garantat. Incontestabil. Indiscutabil. Natural. Neapărat. Negreșit. Neîndoielnic. Neîndoios. Normal. Precis. Sigur.

naturálnic, -ă adj. (*înv.; despre particularități fizice sau psihice, virtuți etc. ale oamenilor*) v. Infuz. Înnăscut. Nativ. Natural.

natúră s.f. **1** (*adesea cu determ. „întreagă", „toată"*) făptură, fire, lume, univers. *Lumina dimineții se revarsă peste toată natura.* **2** (*pict.*) ***natură moartă*** = natură statică; ***natură statică*** = natură moartă. *Picta mai ales peisaje, naturi statice și portrete.* **3** esență, substanță, ‹înv.› usie, ‹ieșit din uz› estime. *Omul poate exprima în noțiuni natura oricărui fenomen sau lucru.* **4** caracter, factură, fel, gen. *A scris un roman de o natură aparte.* **5** conformație, constituție, constituție somatopsihică, factură, fizic[2], structură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Natura fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.* **6** (*psih.*) caracter, fire, structură, suflet, temperament, ‹livr.› umoare, ‹înv. și pop.› năravi, ‹înv. și reg.› feleșag, naturel, ‹reg.› talent, ‹înv.› duh, ‹fig.› inimă, plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are o natură veselă. Natura sa este înclinată spre visare.* **7** caracter, categorie, fel, gen, soi[1], teapă, ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[2], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de natura lui nu a mai întâlnit.* **8** element, specific. *Nu se descuraja nici în cele mai grele momente; așa era natura lui.* **9** (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Năravi. Patimă. Viciu. **10** (*înv.*) v. Calitate. Condiție. Însușire.

naturél s.n. (*psih.; înv. și reg.*) = natural.

naturíst, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Naturalist.

náție s.f. (*înv. și pop.*) = națiune.

național, -ă adj. ‹rar› etnic, ‹înv.› naționalicesc, naționalnic. *O sărbătoare națională este o zi în care se celebrează un eveniment important din istoria țării.*

național-socialism s.n. (*polit.*) fascism, nazism, ‹fig.› ciuma neagră (v. *ciumă*), ciumă brună. *Național-socialismul este o doctrină bazată pe rasism, autoritarism, naționalism și imperialism.*

național-socialíst, -ă s.m., s.f. adj. (*polit.*) nazist. *Național-socialiștii sunt adepții național-socialismului. Ideile național-socialiste sunt combătute vehement.*

naționalicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Național.

naționálnic, -ă adj. (*înv.*) v. Național.

naționalitáte s.f. **1** ‹înv. și pop.› națiune, ‹fig.› viță. *Românii și-au apărat naționalitatea în toate împrejurările vitrege prin care au trecut.* **2** (*și* ***naționalitate conlocuitoare***) etnici (v. *etnic*), minoritate națională, ‹înv. și pop.› națiune. *Ne înțelegem bine cu naționalitățile conlocuitoare care trăiesc în țara noastră.* **3** (*jur.; impr.*) v. Cetățenie.

naționalizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică bunuri mobile sau imobile, întreprinderi, instituții particulare etc.*) a etatiza, ‹rar› a statiza. *Averile mănăstirești au fost naționalizate de statul comunist.* **2** tr., refl. (*jur.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Împământeni. Naturaliza.

naționalizáre s.f. etatizare. *Naționalizarea a fost o măsură luată în regimurile totalitare.*

naționalizát, -ă adj. (*despre bunuri mobile sau imobile, întreprinderi, instituții particulare etc.*) etatizat. *Casele și pământurile naționalizate sunt restituite foștilor proprietari.*

națiúne s.f. **1** ‹înv.› născătură, nemzet. *Aparține națiunii române.* **2** (*înv. și pop.; și în forma **nație***) v. Neam. Popor. **3** (*înv. și pop.*) v. Naționalitate. **4** (*înv. și pop.*) v. Etnici (v. *etnic*). Minoritate națională. Naționalitate. Naționalitate conlocuitoare. **5** (*înv. și pop.; în forma **nație***) v. Țărănime. **6** (*înv. și pop.; în forma **nație***) v. Sătean. Țăran. Țărancă. **7** (*înv. și pop.; în forma **nație**; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

naufragiá vb. I. intr. **1** (*nav.; despre nave*) ‹înv.› a se fărâma, a se naufrânge. *Vaporul a naufragiat în mijlocul oceanului.* **2** fig. (*despre oameni*) a se distruge, a se nenoroci, a se prăpădi, ‹fig.› a se mânca, a se mina, a se ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *A naufragiat în urma consumului excesiv de droguri. A naufragiat din cauza băuturii.*

naufrágiu s.n. **1** (*nav.*) ‹înv.› avarie totală, înec, naiefrângere, necătură, vasfrângere. *Ciocnirea cu un aisberg a produs naufragiul Titanicului.* **2** fig. ‹fig.› dezastru, distrugere, ruină, ruinare. *O societate merge spre naufragiu dacă nu sunt eradicate corupția și nepotismul.*

naufrăngе vb. III. intr. (*nav.; înv.; despre nave*) v. Naufragia.

naupatíe s.f. (*med.*) rău de mare, ‹rar› răul mării (v. *rău*), ‹înv.› patimile mării (v. *patimă*). *Naupatia se manifestă prin indispoziție generală, senzație de greață și vărsături provocate de mișcările de balans ale vapoarelor.*

nauséa s.f. (*fiziol., med., med. vet.*) greață, ‹pop. și fam.› aplecare, ‹pop.› aplecat (v. *aplecat*[1]), aplecătură, plecate (v. *plecat*[1]), ‹fam.› răscolire, ‹înv. și reg.› slădici, ‹reg.› rast[2]. *Salata de vinete i-a produs nausea.*

naútică s.f. (*nav.*) navigație, ‹înv.› corăbierie. *Nautica este știința și tehnica dirijării unei nave.*

návă s.f. **1** (*nav.*) vapor, vas, ‹rar› bastiment. *A călătorit pe Marea Mediterană cu o navă foarte luxoasă.* **2** (*mar. milit.*) ***navă de linie*** = cuirasat. *Nava de linie este o navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă.* **3** (*nav.*) ***navă-școală*** = bric[2]. *Nava-școală este folosită în prezent pentru instruirea viitorilor marinari.* **4** (*aeron.*) ***navă aeriană*** = aeromobil, aeronavă, aerovehicul. *Navele aeriene sunt vehiculele care se deplasează în aer datorită unor forțe de sustentație;* ***navă cosmică*** = ***navă spațială*** = astronavă, cosmonavă, ‹engl.› shuttle. *Nava cosmică este destinată zborului în spațiul cosmic.* **5** (*arhit. bis. bizantină*) naos, nefă, ‹livr.› cella, ‹reg.› horă[1], naie. *Nava se află între altar și pronaos, fiind partea principală a bisericii.*

navétă[1] s.f. **1** (*tehn.; la războiul de țesut*) suveică, ‹pop.› suvelniță, ‹reg.› sucală. *Naveta servește la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii.* **2** cârlig, igliță, ‹pop.› suveică, suveică de plasă, ‹reg.› iglă, surcea, surcică, undrea, undrea de plasă. *Plasele de pescuit se împletesc cu navete metalice.* **3** (*aeron.*) ***navetă cosmică*** = navetă spațială; ***navetă spațială*** = navetă cosmică. *Naveta cosmică sau spațială asigură deservirea stațiilor spațiale de pe orbitele joase.*

navétă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Rapiță. Rapiță-colză. Rapiță-măruntă. Rapiță-navetă. Rapiță-sălbatică (*Brassica napus* și *Brassica rapa*).

navigá vb. I. intr. (*de obicei cu determ. locale*) **1** (*nav.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) a merge, a pluti, ‹rar› a corăbia, ‹pop.› a umbla, ‹fam.› a trece, ‹înv. și reg.› a nota[2], ‹înv.› a corăbieri, a înota, a preaînota, a preanota, a vâsli. *Vaporul navighează spre Turcia. A mărit cu câteva noduri viteza cu care navighează șalupa.* **2** (*av.; despre aeronave*) a zbura. *S-au urcat în avionul care navighează spre Londra.*

navigábil, -ă adj. (*despre ape*) ‹înv.› plutelnic, pluteț, plutibil, plutitor. *Dunărea este navigabilă.*

navigatór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. (*mar.*) marinar, ‹înv.› înotător, plutitor. *Amiralul este un navigator trecut prin multe încercări.* **2** s.n. (*inform.*) browser, motor de căutare, program de navigare. *Folosește navigatorul pentru a ajunge la site-ul dorit.* **3** s.m. (*inform.; fam.*) v. Internaut.

navigáție s.f. **1** (*nav.*) nautică, ‹înv.› corăbierie. **2** (*nav.*) plutire, ‹rar› stare, stat[3], ‹înv.› vâslire. *Navigația pe mare a fost cu multe peripeții.* **3** (*aeron.*) ***navigație spațială*** = astronavigație. *Navigația spațială este știința și tehnica dirijării vehiculelor spațiale.* **4** (*av.; adesea determ. prin „aeriană”*) zbor[1]. *Navigația spre Londra a fost anulată din cauza condițiilor meteorologice neprielnice.*

naviplán s.n. (*nav.*) aeroglisor, hovercraft. *Naviplanul este autopropulsat pe o pernă de aer și se deplasează prin alunecare deasupra apei sau a solului.*

navlosí vb. IV. tr. (*mar.; compl. indică nave*) a afreta. *A navlosit o navă pentru a-și transporta mărfurile.*

navlosíre s.f. (*mar.*) afretare. *Navlosirea unei nave este destul de costisitoare.*

naz s.n. (*mai ales la pl. **nazuri***) capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, poftă, prosteală[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmenea-lă, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam. deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate nazurile.*

nazálă s.f. (*fon.*) consoană nazală. *„N” este o nazală.*

názar s.n. (*înv.*) v. Favoare. Protecție.

nazareánin, -ă adj. (*înv.*) v. Nazarinean. Nazaritean.

nazareeán s.m. **1** (*la pl. **nazareeni***) nazarineni (v. *nazarinean*). *Evreii i-au denumit nazareeni pe primii creștini.* **2** (*art. **Nazareeanul**; relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). *Ne închinăm Nazareeanului.*

nazarineán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m. (*la pl. **nazarineni***) nazareeni (v. *nazareean*). **2** s.m. (*art. **Nazarineanul**; relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Tămăduitorul (v. *tămăduitor*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu*[1]). **3** s.m., s.f., adj. nazaritean, ‹înv.› nazareanin. *Nazarinenii sunt locuitorii orașului Nazaret.*

nazariteán, -ă s.m., s.f., adj. nazarinean, ‹înv.› nazareanin.

naziríe s.f. (*înv.*) v. Pază. Străjă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere.

nazísm s.n. (*polit.*) fascism, național-socialism, ‹fig.› ciuma neagră (v. *ciumă*), ciumă brună. *Nazismul este o doctrină bazată pe rasism, autoritarism, naționalism și imperialism.*

nazíst, -ă s.m., s.f. adj. (*polit.*) național-socialist. *Naziștii sunt adepții național-socialismului. Ideile naziste sunt combătute vehement.*

nazofaríngе s.n. (*anat.*) cavum, faringe nazal, rinofaringe. *Nazofaringele se află deasupra vălului palatin și posterior foselor nazale.*

năbădáică s.f. (*reg.*) **1** (*la pl. **năbădăici**; med.; de obicei în legătură cu vb. ca „a apuca”, „a scutura”*) v. Epilepsie. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Năbădaie. **3** (*la pl. **năbădăici***) v. Furie. Înverșunare. Mânie.

năbădáie s.f. **1** (*la pl. **năbădăi**; med.; înv. și pop.; de obicei în legătură cu vb. ca „a apuca”, „a scutura”*) v. Epilepsie. **2** (*în credințe și superstiții; pop.*) ‹reg.› năbădaică. *Despre năbădaie se crede că ar provoca epilepsia.* **3** (*la pl. **năbădăi**; pop.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **4** (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Fiță. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

năbădăí vb. IV. intr. (*pop.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Colcăi. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.

năbădăiós, -oásă adj. **1** (*despre animale, mai ales despre cai*) nărăvaș, nărăvit, ‹înv. și pop.› buiestru, ‹pop.› lupit, ‹reg.› abraș, bâvaș, cabraș, coțob, porav, poroș, purecos, sucaș, șupar, ‹înv.› istericos. *Trebuie să strunească bine calul pentru că este năbădăios.* **2** (*pop.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **3** (*med.; reg.*) v. Comițial. Epileptic.

năbârgeăc, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

năbói[1] s.n. (*hidrol.; înv. și reg.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.

năboí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** intr., refl. (*despre ape*) v. Inunda. Revărsa. Submerge. **2** intr. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **3** refl. (*fiziol.; despre ființe*) v. Asuda. Exsuda. Năduși. Transpira.

năboiálă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.

năboít, -ă adj. (*fiziol.; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asudat[2]. Nădușit. Transpirat[2]. Ud. Umed. Umezit[2].

năbușeálă s.f. **1** (*meteor.*) arșiță, caniculă, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de năbușeala verii.* **2** (*fiziol.; reg.*) v. Apă. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație. **3** (*milit.; înv.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

năbușí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Asfixia. Înăbuși. Înneca. Sufoca. **2** tr. (*înv. și pop.; despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni*) v. Îneca. Năpădi. Podidi. Umple. **3** intr., refl. (*înv. și pop.; despre ape*) v. Inunda. Revărsa. Submerge. **4** intr. (*înv. și pop.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni. **5** tr. (*pop.; compl. indică foc, incendii etc.*) v. Înăbuși. Stinge. **6** tr. (*pop.; compl. indică alimente*) v. Înăbuși. **7** intr., refl. (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **8** tr. (*milit.; înv.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi. **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) v. Frâna. Inhiba. Împiedica. Înăbuși. Înfrâna. Opri. Reprima. Stăvili. Stopa. Sufoca. Tăia. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică manifestări ale oamenilor*) v. Dezumfla. Domoli. Înfrâna. Modera. Pondera. Potoli. Stăpâni. Stăvili. Tempera. Zăgăzui.

năbușít, -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Asfixiat. Înăbușit. Înecat. Sufocat. **2** (*pop.; despre alimente*) v. Înăbușit.

năbușitór, -oáre adj. (*pop.*) **1** (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) v. Asfixiant. Înăbușitor. Înecăcios. Sufocant. **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) v. Apăsător. Greu. Irespirabil. Înăbușitor. Încărcat[2]. Nerespirabil. Sufocant. Viciat. **3** (*mai ales despre căldură*) v. Înăbușitor. Mocnit. Sufocant.

năclád s.n. (*reg.*) v. Scorbură.

năclădă s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Grădină plutitoare. Insulă plutitoare. Ostrov plutitor. Pământ plutitor. Plaur. Plavie.

năclăí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) v. Coagula. Închega. Slei. Solidifica. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega. **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **4** intr., refl. (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asuda. Exsuda. Năduși. Transpira.

năclăiálă s.f. (*pop.*) ‹pop.› năclăire. *Pentru a îndepărta năclăiala de pe farfurii, folosește un detergent special.*

năclăiós, -oásă adj. (*pop.*)**1** (*despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) v. Cleios. Lipicios. Unsuros. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

năclăíre s.f. (*pop.*) ‹pop.› năclăială.

năclăít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) v. Coagulat. Închegat. Sleit[2]. Solidificat. **2** (*despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) v. Cleios. Lipicios. Unsuros. **3** (*despre lichide sau substanțe coloidale*) v. Coagulat. Închegat. **4** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

năcovélniță s.f. (*metalurg.; reg.*) v. Nicovală.

nădăí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.*) v. Aștepta. Nădăjdui. Spera. **2** refl. (*înv. și reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **3** tr. (*înv. și reg.; adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Bănui. Crede. Gândi. Ghici. Imagina. Închipui. Presupune. Prevedea. Socoti. Știi. Visa. **4** tr. (*înv. și reg.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Crede. Nădăjdui. Spera. **5** refl. (*reg.; despre oameni; mai ales în constr. neg.*) v. Dumiri. Înțelege. Lămuri. Pricepe. Știi.

nădăjduí vb. IV. **1** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a crede, a spera, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹înv.› a răbda, a upovăi. *Nădăjduiește că va obține creditul de la bancă.* **2** tr. a aștepta, a spera, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹înv.› a upovăi. *Să nu nădăjduiești ajutor de la el.* **3** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „în"*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **4** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la", „spre"*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2].

nădăjduínță s.f. (*înv.*) v. Credință. Încredere. Nădejde. Speranță.

nădăjduíre s.f. (*rar*) v. Credință. Încredere. Nădejde. Speranță.

nădéjde s.f. **1** speranță, ‹înv.› răbdare, sperare, upovăință. *Nădejdea nu piere niciodată.* **2** credință, încredere, speranță, ‹rar› nădăjduire, ‹reg.› putere, ‹înv.› nădăjduință. *Are nădejdea că lucrurile se vor schimba în bine.* **3** încredere, siguranță, ‹reg.› snagă. *Cunoscându-l, are nădejde că nu va divulga secretul.*

nădí vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică obiecte*) v. Înnădi. **2** refl. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Înnădi. Nărăvi. **3** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Obrăznici.

năditúră s.f. (*reg.*) v. Înnăditură. Nadă[1].

nădrág s.n. **1** (*mai ales la pl. cu val. de sg. **nădragi**; pop. și fam.*) v. Pantalon. **2** (*la pl. **nădragi**; pop. și fam.*) v. Indispensabili (v. *indispensabil*). Izmene. **3** (*art.; bot.; reg.*) ***nădragul-țiganului*** v. Jale[2]. Jale-de-grădină (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-grădină. Salvie. Salvie-de-grădină (*Salvia officinalis*).

nădrăgár s.m. **1** (*pop. și fam.; iron.* sau *deprec.*) v. Citadin. Orășean. **2** (*ieșit din uz; deprec.*) ‹ieșit din uz; deprec.› pantalonar, strimțar. *Sătenii îi spuneau nădrăgar pentru că purta pantaloni (strâmți).*

nădrăgúlă s.f. (*bot.; reg.*) v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*).

nădúf s.n. **I** (*meteor.; astăzi mai ales pop.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. **II 1** (*pop. și fam.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** (*pop. și fam.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** (*pop.*) v. Enervare. Excitabilitate. Excitație. Irascibilitate. Iritabilitate. Iritare. Iritație. Necaz. Nervi (v. *nerv*). Nervozitate. Stres. Supărare. Surescitabilitate. Surescitare. **III 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Astm. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Dispnee. Sufocare. **3** (*med. vet.; mai ales la cai; reg.*) v. Emfizem pulmonar. Tignafes. **4** (*fiziol.; reg.*) v. Apă. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație. **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Coada-vacii (v. *coadă*). Jale[2] (*Salvia silvestris*). **2** v. Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*).

năduleálă s.f. (*reg.*) v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință.

năduléi vb. IV. **1** intr. (*înv. și reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de*

determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre") v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **2** intr. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „după", „la", „spre")* v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2].

năduşeálă s.f. **I 1** (*fiziol.*) asudare, asudat[1], exsudare, exsudaţie, sudoraţie, transpirare, transpirat[1], transpiraţie, ‹rar› transsudare, transsudaţie, ‹înv. şi pop.› asudătură. *Prin năduşeală se elimină unele toxine din organism.* **2** (*concr.; fiziol.*) apă, sudoare, sudoraţie, transpiraţie, ‹rar› sudaţie, umezeală, ‹înv. şi pop.› asudătură, ‹pop.› înăduşeală, ‹reg.› asud, asudoare, năbuşeală, năduf, ‹înv.› apă sudorală, exalare, exalaţie. *Era tot numai năduşeală din cauza febrei.* **3** (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) v. Astm. **II** (*meteor.*) arşiţă, canicule, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbinţeală, înăbuşeală, năbuşeală, năduf, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpuşeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înăduşeală, vipie, ‹înv. şi reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabuşală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriste, strapaţ, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de năduşeala verii.*

năduşí vb. IV. **1** intr. (*fiziol.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) a asuda, a exsuda, a transpira, ‹rar› a transsuda, ‹pop.› a (se) înăduşi, a (se) năcăli, ‹reg.› a năboi[2], a răpuci. *A năduşit abundent din cauza alergatului. I-au năduşit palmele.* **2** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Asfixia. Înăbuşi. Îneca. Sufoca. **3** tr. (*reg.; compl. indică fiinţe*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

năduşít, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) asudat[2], transpirat[2], ud, umed, umezit[2], ‹pop.› înăduşit, ‹reg.› năboit. *Îşi şterge ceafa năduşită cu un şervetel.* **2** (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Asfixiat. Înăbuşit. Înecat. Sufocat.

năduşítor, -oáre adj. **1** (*înv. şi pop.; mai ales despre căldură*) v. Înăbuşitor. Mocnit. Sufocant. **2** (*înv.; despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) v. Asfixiant. Înăbuşitor. Înecăcios. Sufocant.

năfrámă (marámă) s.f. **1** ‹pop.› ştergar, ‹reg.› cimber, fachiol, fustă, gear, pambriu, păstură[2], pânzătură, peşchir, pinten, şervet, şirincă, ştergătoare (v. *ştergător*), ştergură[1], zadie. *Dumnica, venea la horă cu o năframă de borangic pe umeri.* **2** bariş, broboadă, ‹pop.› testemel, ‹înv. şi reg.› coprenă, ‹reg.› conci, îmbrobodea, îmbrobodeală, îmbroboditoare, învelitoare, pânzătură, pinten, şes, şirincă, ‹fran.› fişiu. *Femeile de la ţară poartă de obicei năframă pe cap.*

năfrámeá s.f. (*reg.*) v. Năfrămuţă.

năfrămioáră (mărămioáră) s.f. (*reg.*) v. Năfrămuţă.

năfrămíţă (mărămíţă) s.f. (*reg.*) v. Năfrămuţă.

năfrămúcă s.f. (*reg.*) v. Năfrămuţă.

năfrămúţă (mărămúţă) s.f. ‹reg.› năfrămea, năfrămioară, năfrămiţă, năfrămucă.

năfurícă s.f. (*bot.*) *Artemisia annua*; pelin, peliniţă, ‹reg.› buruiană-de-ţară, coada-raiului (v. *coadă*), lemnişor, lemnul-Domnului (v. *lemn*), lobojană, mălin, mătura-Maicii-Precesta (v. *mătură*), mătură-turcească, măturişcă, măturiţă, părul-Maicii-Domnului (v. *păr*), ploiţă, poala-Maicii-Precista (v. *poală*), rozmarin, salată-împărătească, smirnă, tămâioară, tămâiţă, untdelemniţă.

năgără s.f. (*bot.*) **1** *Stipa capillata*; ‹reg.› iarba-curălei (v. *iarbă*), păiuş, păluşiţă, părul-zânelor (v. *păr*), peniţă, şuşarcă. **2** *Agrostemma githago*; barba-împăratului (v. *barbă*), neghină, zizanie, ‹pop.› mălură, ‹înv. şi reg.› plevilă[2], ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*), mazăre-sălbatică, negreaţă, trei-fraţi-pătaţi, turiţă, ţârţăriţă, ‹înv.› pleavă. **3** (*reg.*) v. Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*). **4** (*reg.*) v. Sălbăţie (*Lolium temulentum*).

năglód s.n. (*reg.*) v. Măl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

năhoádă s.f. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune. **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de")* v. Hădoşenie. Hidoşenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluţenie. Sluţitură. Urâţenie.

năhúi, -ie adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

năiáş s.m. (*muz.; reg.*) v. Naist.

năiém s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Chirie. Locaţie. **2** (*înv.*) v. Leafă[1]. Remuneraţie. Retribuţie. Salariu.

năiér s.m. (*înv. şi reg.*) **1** (*mar.*) v. Corăbier. **2** v. Barcagiu. Lopătar. Luntraş. Vâslaş.

năimeálă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Arendare. Arendat[1]. **2** v. Arendă. **3** v. Chirie. Locaţie. **4** v. Închiriere. Locaţie.

năimí vb. IV. **1** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda. **2** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică oameni*) v. Angaja. Încadra. Lua. Numi. Primi. **3** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **4** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosinţă temporară etc.*) v. Angaja. Închiria.

năimít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*înv. şi pop.; despre bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arendat[2]. **2** (*înv. şi reg.; despre bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosinţă temporară etc.*) v. Închiriat. **II 1** s.m., s.f. (*înv. şi pop.*) v. Angajat. Salariat. Slujbaş. **2** s.m. (*milit.; înv.*) v. Mercenar.

năjít s.n. **I** (*pop.*) **1** (*fiziol.*) v. Ceară. Cerumen. **2** (*med.*) ‹reg.› năjitură. *A scăpat de febră, dar nu şi de năjit, pentru că i s-au umflat gingiile şi are dureri de dinţi.* **II** (*bot.; reg.*) v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*).

năjítnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*).

năjitúră s.f. (*med.; reg.*) v. Năjit.

nălbăr s.m. (*med. vet.; reg.*) v. Veterinar.

năloágă s.f. (*reg.*) v. Afluenţă. Aflux. Aglomerare. Aglomeraţie. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmăşag. Învălmăşeală. Năvală. Ticsire. Vălmăşag.

nălogí vb. IV. refl. (*reg.; despre fiinţe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge.

nălúcă s.f. **I 1** (*mitol. pop.*) apariţie, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. şi pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiaţă, moroaică, moromeţ, moroniţă, mortăciune, motohaliţă, mozomaină, năhoadă, năzar, necurăţenie, pater, şişcoi, şteamătă, vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› şurligaie. *Se crede că nălucile sunt spiritele oamenilor morţi, neiertaţi de păcate.* **2** halucinaţie, închipuire, nălucire, năzăreală, năzărire, vedenie, ‹înv.› vedere. **3** fig. (*rar*) v. Amăgire. Himeră. Iluzie. **II** (*pesc.*) **1** amorsă, momeală, nadă[1], ‹rar› momitură, ‹reg.› mârşă, nadilă, ‹înv.› podmet. *Foloseşte râme ca nălucă pentru peşti.* **2** momeală artificială, ‹pop.› lingură, linguriţă. *Năluca este o imitaţie de peştişor, folosită de pescarii cu undiţă drept nadă.*

nălucéală s.f. (*rar*) v. Iluzie. Închipuire. Nălucire. Părere.

nălucí vb. IV. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; de obicei urmat de o prop. compl. dr. sau interog., exprimă credinţa, speranţa, îndoiala, teama, suspiciunea*) a crede, a-şi imagina, a-şi închipui, a se năzări, a se părea, ‹înv. şi pop.› a veni, ‹înv. şi reg.› a răsări[1]. *I s-a nălucit că moare, atât îi era de rău.* **2** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Amăgi. Atrage. Captiva. Delecta. Desfăta. Fascina. Fermeca. Încânta. Seduce.

nălucíre s.f. **1** (*mitol. pop.*) apariţie, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. şi pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiaţă, moroaică, moromeţ, moroniţă, mortăciune, motohaliţă, mozomaină, năhoadă, năzar, necurăţenie, pater, şişcoi, şteamătă, vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› şurligaie. **2** fantasmagorie, închipuire, vedenie. *Are năluciri din cauza febrei.* **3** halucinaţie, închipuire, nălucă, năzăreală, năzărire, vedenie, ‹înv.› vedere. *Alcoolul produce năluciri.* **4** iluzie, închipuire, părere, ‹rar› nălucéală, ‹fig.› miraj, umbră, ‹fig.; rar› stihie. *Pentru o clipă o văzu aievea în faţa lui, dar nu a fost decât o nălucire.*

nălucitór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice*) feeric, fermecător, încântător, minunat, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic, vrăjit[2]. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este nălucitoare şi tulburătoare.* **2** (*adesea fig.; despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situaţii etc.*) agreabil, captivant, delectabil,

desfătător, fascinant, fermecător, încântător, plăcut, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este nălucitor.* **3** (*rar; despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înșelător. Neadevărat. Specios.

nălucitúră s.f. (*mitol. pop.; înv. și pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

nămálă s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

năméte s.m. (*mai ales la pl.* ***nămeți***) **1** noian, troian[2], ‹reg.› omăt, suflătură, sul. *Drumurile s-au acoperit cu nămeți din cauza ninsorilor abundente.* **2** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) grămadă, maldăr, morman, movilă, purcoi, ‹fig.; pop.› nămol. *În mijlocul curții erau nămeți de pietriș.*

nămeténie s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

nămeți vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică drumuri, străzi, terenuri etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni.

nămețíre s.f. (*pop.*) v. Întroienire. Înzăpezire. Troienire.

nămețít, -ă adj. (*pop.; despre drumuri, străzi, terenuri etc.*) v. Întroienit. Înzăpezit. Troienit.

nămiáză s.f. (*pop.*) v. Dejun. Masă[1]. Masă de prânz (v. *masă*[1]). Prânz.

nămilós, -oásă adj. (*indică dimensiunea; înv. și reg.; despre obiecte, construcții, ființe*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș.

nămól s.n. **I 1** mâl, ‹pop.› mâlitură. *În albia râului este nămol.* **2** mâl, mocirlă, noroi[1], ‹rar› noroială, ‹pop.› mâlitură, ‹înv. și reg.› lut, moceriță, ‹reg.› cearfă, ciorbă, cotoz, glod, heleșteu, hlei, moceră, mocioarcă, morceală, năglod, nămală, oajdă[2], pahnă, tău[1], tinală, tină, ‹latin.› limus. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas acoperite de nămol.* **II** fig. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. Nămete. Purcoi.

nămolí vb. IV. refl. (*despre ființe, vehicule etc.*) a se împotmoli, a se îngloda, a se înnămoli, a se mâli, a se noroi[2], ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a nămolit în mlaștină. Mașina s-a nămolit pe drumul desfundat.*

nămolíre s.f. împotmolire, înglodare, înnămolire. *După ploaie, nu intră cu mașina pe un drum desfundat pentru a evita nămolirea acesteia.*

nămolít, -ă adj. (*despre ființe, vehicule etc.*) împotmolit, înglodat, înnămolit, ‹rar› înnoroit. *Mașina nămolită a fost trasă de un tractor.*

nămolós, -oásă adj. (*despre terenuri, drumuri etc.*) mâlos, mlăștinos, mocirlos, noroios, ‹rar› smârcos, ‹înv. și pop.› tinos, ‹reg.› glodos, gloduros, hleios, mociros. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas nămoloase.*

nănăí vb. IV. tr. (*muz.; reg.; compl. indică melodii*) v. Fredona. Îngâna.

năpástă s.f. **I 1** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiejag, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o năpastă aducătoare de moarte.* **2** bucluc, încurcătură, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe năpaste a avut în ultimul timp!* **3** (*pop.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. păs). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **4** (*pop.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Persecuție. Prigoană. **5** (*fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.› belea, pacoste, râie. *Cheltuiești așa de mult, încât ești o adevărată năpastă la casa omului!* **6** (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **II** (*pesc.*) **1** prostovol, ‹reg.› ceasma, cucă[2], năpastnic, plașcă[1], șașma, târâtoare (v. *târâtor*). *Năpasta este alcătuită dintr-o plasă conică, ce formează în apă un sac în care sunt prinși pești.* **2** (*reg.*) v. Cucă[2].

năpástnic s.n. (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

năpătcă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Crâșnic. Tifan.

năpădí vb. IV. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică teritorii străine*) a cotropi, a invada, a încălca, ‹înv. și reg.› a încotropi, ‹înv.› a cuprinde, a îngloti, a năbuși, a stropși, a supăra, ‹fig.; pop.› a călca, a potopi. *Tătarii au năpădit regiunea.* **2** intr. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înțepta, a năboi[2], a (se) năprăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Năpădește asupra lui cu toată forța. Uliul a năpădit asupra prăzii.* **3** tr. (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) ‹fig.› a copleși, a cotropi, a invada, a împresura, a înăbuși, a submerge. *Mărăcinii și scaieții au năpădit grădina.* **4** intr. (*despre lichide; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) a se împrăștia, a se răspândi, a se vărsa. *A scăpat căldarea din mână și apa a năpădit în încăpere.* **5** tr. (*despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a îneca, a podidi, a umple, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a bucși, ‹înv.› a povedi. *Nu mai poate vorbi pentru că lacrimile o năpădesc. Lovindu-l cu pumnul în figură, sângele i-a năpădit gura.* **6** tr. (*despre stări fiziologice; compl. indică ființe*) a cuprinde, a trece. *Nădușelile l-au năpădit din cauza emoțiilor.* **II** tr. (*mai ales fig.*) **1** (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a răzbi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o năpădește.* **2** (*despre gânduri, trăiri, necazuri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a prinde, ‹fig.› a împresura, a încolți, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl năpădesc.* **3** (*despre sentimente, senzații etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conștiința etc. lor*) a copleși, a covârși, ‹fig.› a inunda, a îneca, a umple. *Inima îi este năpădită de milă. Mirarea o năpădește când aude un asemenea răspuns.*

năpădíre s.f. (*milit.*) cotropire, invadare, invazie, încălcare, ‹rar› intrare, ‹pop.› călcare, ‹înv.› cuprindere, cuprins[1], năbușeală, poiadă, vrăjmășie, ‹fig.; pop.› călcare, ‹fig.; înv.› stropșitură, undătură. *Obiectivul armatei a fost năpădirea teritoriului țării vecine.*

năpăstrocél s.m. (*bot.; reg.*) v. Degețel. Degețel-roșu. Digitală (*Digitalis purpurea*).

năpăstuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a asupri, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a năpăstuit pe nimeni în viața lui.* **2** tr. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își năpăstuiește propriul popor.* **3** tr., intr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **4** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta. **II** tr. fig. (*despre stări fizice; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a

cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ◊fig.◊ a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a umple. *Era gata să-l năpăstuiască somnul când a sunat telefonul.*

năpăstuíre s.f. **1** asuprire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, ostracizare, persecutare, persecuție, urgisire, ◊rar◊ oropseală, ◊înv. și reg.◊ strâmbătățire, ◊înv.◊ obidire, urghisitură, ◊turc.; înv.◊ zulum. *A fugit de acasă din cauza năpăstuirii suferite din partea mamei vitrege.* **2** asuprire, exploatare, împilare, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ◊pop.◊ asupreală, silnicie, ◊înv.◊ apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ◊grec.; înv.◊ catatrehmos, ◊fig.◊ apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ◊fig.; înv.◊ apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Năpăstuirea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **3** (*pop.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

năpăstuít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) asuprit, nedreptățit, oropsit, persecutat, urgisit, vitregit, ◊pop.◊ obidit, ◊înv.◊ osândit, strâmbătățit. *Copiii năpăstuiți au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ◊pop.◊ obidit, silnicit, ◊înv.◊ obijduit, ◊fig.◊ apăsat[2], despuiat. *Poporul năpăstuit s-a ridicat contra tiranului.* **3** adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Bârfit[2]. Calomniat. Defăimat. Denigrat. Detractat. Discreditat. Ponegrit.

năpăstuitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. **2** v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

năpârcă s.f. **I** (*zool.*) **1** *Anguis fragilis*; ◊reg.◊ șarpe-de-sticlă. **2** *Vipera berus*; viperă, ◊înv. și pop.◊ aspidă[1], ◊reg.◊ lipitoare (v. *lipitor*), scorpie, șarpe-ciont, șarpe-ciung, șarpe-cu-creastă, șarpe-de-sadină, șarpe-pestriț, șarpe-scurt, șarpe-veninat, șopârcă-oarbă, vierme. **3** (*reg.*) v. Gușter. Șopârlă, Șopârlă-verde (*Lacerta viridis*). **II** (*reg.*) **1** v. Bici. Biciușcă. **2** v. Biciușcă. Cravașă.

năpârcós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **2** fig. (*despre oameni*) v. Arțăgos. Bățos. Certăreț. Clonțos. Colțos. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. Țăndăros.

năpârleálă s.f. (*fiziol.; rar*) v. Năpârlire.

năpârlí vb. IV. intr. (*fiziol.; despre unele animale și păsări*) a lăsa, ◊pop.◊ a se dezbrăca, a lepăda, ◊înv. și reg.◊ a se despuia. *Șarpele năpârlește.*

năpârlíre s.f. (*fiziol.*) ◊rar◊ năpârleală, năpârlitură, ◊pop.◊ lepădare. *Năpârlirea unor animale și păsări este periodică.*

năpârlitúră s.f. (*fiziol.; rar*) v. Năpârlire.

năpârstóc s.n., s.m. **1** s.n. (*înv. și pop.*) v. Degetar. **2** s.m. fig. (*fam.*) ◊fam.◊ pici, prichindel, puști, țânc, zgâmboi[1]. *Năpârstocul este destul de înalt pentru vârsta lui.*

năplăi s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

năplát s.n. (*la roata căruței sau a carului; reg.*) v. Obadă.

năplăiálă s.f. (*reg.*) **1** (*meteor.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală. **2** (*med., med. vet.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură.

năprásnic, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** brusc, fulgerător, instantaneu, neașteptat, subit, ◊latin.; înv.◊ repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte năprasnică.* **2** neașteptat, neprevăzut, ◊fig.; rar◊ prăpăstios. *Falimentul a fost pentru el năprasnic.* **3** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, strașnic, teribil, ◊reg.◊ pogan, ◊fig.◊ colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună năprasnică i-a luat acoperișul casei.* **4** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ◊fig.◊ aspru, crud, sălbatic, ◊fig.; reg.◊ maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt năprasnic. Astăzi este un ger năprasnic.* **5** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năvalnic, puternic, violent, ◊fig.◊ furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul năprasnic, umflat de ploi, îneacă tot ce este în calea lui.* **6** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], puternic, violent, viu, ◊livr.◊ terebrant, ◊înv.◊ zbuciumător, ◊fran.◊ mortifiant, ◊fig.◊ arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi năprasnic în inimă.* **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ◊fig.◊ aprins[2], eruptiv, furtunos, viforos, vijelios, vulcanic, ◊fig.; rar◊ vifornic, ◊fig.; fam.◊ îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament năprasnic.* **2** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ◊fig.◊ aspru, dur, încrâncenat, negru, păgân, ◊fig.; fam.◊ crudelă, ◊fig.; înv. și reg.◊ vârtos, ◊fig.; reg.◊ arămos. *Este un om năprasnic și ursuz. Este năprasnică la mânie.* **III** adv. (*modal*) **1** aprig, intens, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ◊înv. și pop.◊ vrăjmaș, ◊reg.◊ pogan. *Vântul suflă năprasnic.* **2** groaznic, grozav, strașnic, teribil, zdravăn, ◊înv. și pop.◊ vrăjmaș, ◊fig.◊ amar, amarnic. *L-a pedepsit năprasnic pentru ce i-a făcut.* **IV** s.f. (*bot.*) **1** *Geranium robertianum*; ◊rar◊ piretru, ◊reg.◊ iarba-pârciului (v. *iarbă*), iarba-sângelui (v. *iarbă*), iarbă-de-pârci, închegătoare (v. *închegător*), mama-pădurii (v. *mamă*), priboi, priboi-căpresc, sovârf, ursan. **2** *Chrysanthemum corymbosum*; ◊reg.◊ ochiul-boului-a-ferigei (v. *ochi*[1]). **3** (*reg.*) v. Clematită. Luminoasă (v. *luminos*) (*Clematis recta*). **4** (*reg.*) v. Curpen-de-munte (*Clematis alpina*).

năprăsnicíe s.f. (*pop.*) v. Agresivitate. Brutalitate. Impulsivitate. Nestăpânire. Violență.

năprătí vb. IV. refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli.

năprătitúră s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

năprúi, -ie adj., s.m., s.f. (*med.; reg.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit.

năpúc s.m. (*zool.; reg.*) ◊reg.◊ repuc, zăpuc[1]. *Năpucul este ultimul purcel fătat.*

năpúst s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** s.m. art. (***năpustul;*** *eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

năpustí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ◊rar◊ a se elansa, a se prăbuși, ◊înv. și pop.◊ a cădea, ◊pop.◊ a se opinti, ◊înv. și reg.◊ a năduli, a se prăpăstui, ◊reg.◊ a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înviepta, a năboi[2], a se năpărăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovări, a se țipa[2], ◊înv.◊ a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ◊fig.; rar◊ a se nărui, ◊fig.; înv.◊ a zbura. *Se năpustește asupra lui cu toată forța. Uliul s-a năpustit asupra prăzii.* **2** tr. (*înv. și reg.*) v. Arunca. Azvârli. Repezi. Zvârli. **3** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre sânge*) v. Da[2]. Ieși. Țâșni. **4** refl. (*reg.; despre lacrimi*) v. Izbucni. Țâșni. **II** tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi. **2** (*compl. indică activitatea, munca, ocupția etc. cuiva*) v. Neglija.

năpustít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandonat. Lăsat. Părăsit.

năpustitór s.n. (*tehn.; reg.*) **1** (*la moară*) ◊reg.◊ grăunțar, sucitor, surcel. *Năpustitorul, prin învârtire, reglează cantitatea de grăunțe care trebuie să curgă în gaura pietrei de moară.* **2** (*la războiul de țesut*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor.

năráv s.n. **I 1** cusur, dar[2], defect, patimă, viciu, ◊pop. și fam.◊ meteahnă, pârțag, ◊pop.◊ învăț, nărăveală, ◊reg.◊ băsău, ciucă, madea, natură, nărăvie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ◊înv.◊ învăț, ◊fig.◊ maculă. *A fost părăsit de soție*

pentru că are năravul beției. **2** pasiune, patimă, viciu, ‹fam.› boală, ‹reg.› spahie[1]. *Și-a pierdut toată averea întrucât a dat în năravul jocurilor de noroc.* **3** (*la pl.* ***năravuri***) comportament, comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, obiceiuri (v. *obicei*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de năravurile necuviincioase ale fiului lor.* **4** (*mai ales la pl.* ***năravuri***) deprindere, fire, obicei, obișnuință, ‹fam.› sistem, ‹înv. și reg.› feleșag, ‹reg.› măsai[2], ogod, pohod, vread, zănat, ‹înv.› urmare, ‹fig.› apucătură, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de convietuire, îi cunoaște năravurile.* **5** ‹reg.› snagă, sucă. *Caii au năravul de a azvârli din picioare.* **6** (*înv. și pop.*) v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. **II** (*psih.; înv. și pop.*) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament.

nără**vaș, -ă** adj. **I 1** (*despre animale, mai ales despre cai*) năbădăios, nărăvit, ‹înv. și pop.› buiestru, ‹pop.› lupit, ‹reg.› abraș, bâvaș, cabraș, coțob, porav, poroș, purecos, sucaș, șupar, ‹înv.› istericos. *Trebuie să strunească bine calul pentru că este nărăvaș.* **2** (*pop.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **II** fig. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **2** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) v. Indisciplinat. Indocil. Inobedient. Insubordonat. Neascultător. Nedisciplinat. Neobedient. Nesubordonat. Nesupus. Obraznic. Rău. Rebel. Recalcitrant.

nără**veală** s.f. (*pop.*) **1** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **2** v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție.

nără**ví** vb. IV. **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se înnădi, ‹pop.› a se înnărăvi, a se nădi. *S-a nărăvit la băutură.* **2** refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui. **3** refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Împăca. Înțelege. **4** tr. (*înv.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.

nără**víe** s.f. (*reg.*) **1** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

nără**vít, -ă** adj. **1** (*despre animale, mai ales despre cai*) năbădăios, nărăvaș, ‹înv. și pop.› buiestru, ‹pop.› lupit, ‹reg.› abraș, bâvaș, cabraș, coțob, porav, poroș, purecos, sucaș, șupar, ‹înv.› istericos. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

nărílă s.m. (*reg.*) v. Năsăilă.

nărós, **-oásă** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Năsos.

nărozénie s.f. (*înv.*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

nărtílă s.m. (*reg.*) v. Năsăilă.

nărtós, **-oásă** adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** v. Năsos.

năruí vb. IV. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) risipi, a (se) surpa, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foișorul din grădină s-a năruit în timpul furtunii. Cutremurul a năruit casa.* **2** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se prăbuși, a se prăvăli, a se rupe, a se scufunda, a se surpa, ‹pop.› a se ponori, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se năruie în urma revărsărilor repetate.* **3** refl. (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a cădea, a se prăbuși, a se răsturna, ‹rar› a se abate[2], a se poticni, ‹înv. și pop.› a scăpăta, ‹pop. și fam.› a pica[2], a se prăvăli, ‹pop.› a se povârni, a se turna[1], ‹reg.› a oticni. *S-a năruit de pe scaun din cauza unei amețeli puternice.* **II** refl. fig. **1** (*despre gospodării, proprietăți etc.*) ‹fig.› a se irosi, a se împrăștia, a se risipi. *Din cauza crizei economice, multe dintre bunurile lui s-au năruit.* **2** (*rar; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli.

năruíre s.f. **I 1** cădere, dărăpănare, dărâmare, dărâmat[1], năruit[1], prăbușire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs năruirea casei.* **2** prăbușire, scufundare, surpare. *Năruirea malurior a fost cauzată de revărsările repetate ale râului.* **3** cădere, prăbușire, răsturnare, ‹pop. și fam.› picare, prăvălire. *În urma năruirii de pe scaun și-a luxat mâna.* **II** (*concr.; înv.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură.

năruít[1] s.n. cădere, dărăpănare, dărâmare, dărâmat,[1] năruire, prăbușire, prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură.

năruít[2], **-ă** adj. **1** (*despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, dărâmat[2], prăbușit, prăvălit, risipit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa năruită trebuie să fie curățat.* **2** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) prăbușit, prăvălit, scufundat[2], ‹pop.› ponorât, surpat, ‹înv.› povârnit. *Malurile năruite au colmatat râul.* **3** (*despre ființe, obiecte etc.*) căzut, prăbușit, răsturnat, ‹înv. și pop.› prăvălit. *Bolnavul năruit a primit ajutor medical.*

năruitúră s.f. dărăpănătură, dărâmătură, paragină, prăbușitură, resturi (v. *rest*), ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o năruitură.*

năsádă s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Arie[1]. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Teanc[1]. Vraf. **3** (*hidrotehn.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.

năsădí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi. **2** intr. (*reg.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni. **3** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega. **4** tr. (*reg.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi.

năsăílă s.m. (*pop.*) ‹reg.› nărilă, nărtilă, năsoi, năsotea. *Unui om cu nasul mare i se spune năsăilă.*

năsăílie s.f. **1** ‹pop.› pat, pat mortuar, targă, ‹reg.› pataşcă[2], scară, scaun, tălpig, țaglă. *Mortul este transportat la groapă pe năsălie.* **2** (*înv.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.

năsărámbă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **2** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie.

născáre s.f. (*biol.; pop.*) v. Naștere.

născătór, -oáre s.f., s.m., **I** s.f. **1** (*art.* ***Născătoarea; relig. creștină; și Născătoarea Domnului, Născătoarea lui Dumnezeu,*** *neart.,* ***Născătoare de Dumnezeu;*** *nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. *Născătoarea Domnului este venerată de credincioșii creștini.* **2** (*anat.; reg.*) v. Organ genital feminin. (v. *organ*[1]) **II** s.m. **1** (*înv. și pop.*) v. Părinte. Tată. **2** (*la pl.* ***născători****; înv.*) v. Părinți (v. *părinte*).

născătúră s.f. (*înv.*) **I 1** (*biol.*) v. Naștere. **2** v. Națiune. **II** fig. v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

născiór s.n. (*anat.; fam.*) v. Năsuc. Năsușor. Năsuț.

născoceálă s.f. **1** fabulație, invenție, minciună, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› gogoșea, vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.›

basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la născoceli. Nu mai suportă născocelile lui.* **2** (*fam.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

născocí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să născocească o metodă tehnică nouă.* **2** (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A născocit o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **II** refl. fig. (*pop. și fam.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Aprinde. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Învolta. Naște. Porni. Produce. Sârni.

născocíre s.f. **1** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit născocirea unei noi metode tehnice.* **2** inventare, plăsmuire, scornire, ticluire, ‹fig.› urzire. *Născocirea unor povești fantastice este pasiunea vânătorilor și a pescarilor.* **3** creație, invenție, plăsmuire, ‹pop.› iscodeală, iscodenie, iscoditură, ‹fam.› născoceală, scoarnă, scornitură, ‹înv.› ijeditură, săzdanie. *Personajele filmului sunt născociri ale fanteziei regizorului.* **4** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, plăsmuire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale născocirii. Născocirile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **5** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› gogoșea, vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› baliverna, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă.

născocít, -ă adj. **1** fictiv, halucinat, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, nereal, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume născocită.* **2** fantezist, imaginar, plăsmuit, ‹livr.› romanesc[1]. *Personajele povestirii sale sunt născocite.* **3** (*în opoz. cu „real"; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este născocită. Afirmația ei născocită a stârnit revolta colegilor.* **4** (*despre fapte, întâmplări etc.*) inventat, plăsmuit, scornit, ticluit, ‹pop.› iscodit[2], ‹fig.› brodat. *Întâmplarea născocită n-a fost crezută de nimeni.*

născocítor, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) creativ, creator, imaginativ, ingenios, inventiv, iscoditor, iscusit, ‹înv.› inventios, scornaci, ‹fig.; înv.; astăzi fam.› zămislitor. *Are o minte născocitoare.* **II** s.m., s.f. **1** creator, demiurg, făuritor, înfăptuitor, plăsmuitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijeditor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este născocitorul poeziei de dragoste italiene.* **2** (*rar*) v. Inventator.

născocitúră s.f. fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› gogoșea, vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› baliverna, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă.

născocí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

născút s.n. **I 1** (*biol.; înv. și reg.*) v. Naștere. **2** (*anat.; reg.*) Organ genital feminin (v. *organ*[1]) **II** (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) v. Crăciun. Nașterea Domnului (v. *naștere*). Nașterea lui Hristos (v. *naștere*).

năsfirós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

năsílnic, -ă adj., adv. (*înv. și pop.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** adv. (*modal*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

năsílnicie s.f. (*înv. și pop.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

năsipărníță s.f. (*bot.; reg.*) v. Studeniță (*Arenaria serpyllifolia*).

năslí vb. IV. **1** intr., tr. (*înv. și reg.*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **2** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

năslíre s.f. (*înv.*) v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință.

năslitúră s.f. (*înv.*) v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință.

năsói s.m. (*reg.*) v. Năsăilă.

năsós, -oásă adj. (*despre oameni*) ‹reg.› năros, nărtos, năsut. *Este un băiat frumos, dar cam năsos.*

năsótea s.m. (*reg.*) v. Năsăilă.

năstáv s.n. (*înv.*) **1** v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent. **2** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

năstávnic s.m. (*relig; în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Egumen. Stareț. Superior.

năstăví vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Îndruma. Povățui. Sfătui. **2** tr. (*compl. indică sentimente, idei, gânduri etc. ale oamenilor*) v. Sugera. **3** refl. (*despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

năstăvít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic.

năstăvítor s.m. (*înv.*) v. Călăuzitor. Îndrumător. Povățuitor. Sfătuitor.

năstimí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*bot.; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1]. **2** (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări. **3** (*despre fenomene, stări etc.*) v. Apărea. Arăta. Declara. Ivi. Începe. Manifesta.

năstráp s.m. (*reg.*) **1** (*mai ales la pl. **năstrapi**; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură. **2** (*fiziol.*) v. Broboană.

năstrápă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Cană[1]. **2** v. Cupă[1]. **3** v. Urcior[1].

năstrúșnic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost năstrușnică.* **2** (*subli-*

niază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; fam.) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș. **3** (*fam.; despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Strașnic. Teribil. Zdravăn.

năstrușnicíe s.f. bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năzdrăvănie, poznă, ‹rar› excentrism, singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai năstrușnicii. N-a văzut în viața ei o asemenea năstrușnicie.*

năsturáș s.m. **1** năsturel, ‹pop. și fam.› bumbișor, ‹pop.› bumbuleț, bumbușor, ‹reg.› bumbuț. *Are la manșetele bluzei năsturași de sidef.* **2** (*farm.; pop.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă. **3** (*bot.; reg.*) ***năsturaș-de-bube*** v. Sipică (*Scabiosa ochroleuca*).

năstureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*).

năsturél s.m. **I** năsturaș, ‹pop. și fam.› bumbișor, ‹pop.› bumbuleț, bumbușor, ‹reg.› bumbuț. **II** (*bot.*) **1** *Nasturtium officinale*; cardama, cardama-de-izvoare, creson, ‹reg.› bobâlnic, brâncuță, gălbenea, hreniță, iarba-voinicului (v. *iarbă*), măcriș-de-băltă, năsturea, resuche, voinicea (v. *voinicel*). **2** (*reg.*) v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*). **3** (*la pl. **năsturei**; reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **4** (*la pl. **năsturei**; reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

năsúc s.n. (*anat.*) năsușor, năsuț, ‹fam.› născior. *Băiețelul are ochi inteligenți și un năsuc cârn.*

năsușór s.n. (*anat.*) năsuc, năsuț, ‹fam.› născior.

năsút, -ă adj., s.f. (*reg.*) **I** adj. (*despre oameni*) v. Năsos. **II** s.f. (*ornit.*) **1** v. Babiță. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*). **2** ***năsută-comată*** v. Pelican-creț (*Pelecanus crispus*).

năsúț s.n. (*anat.*) năsuc, năsușor, ‹fam.› născior.

nășáscă s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Hora miresei (v. *horă*[1]). Nunească.

nășél, -eá s.m., s.f. nășic, ‹pop. și fam.› nășicuță, nășiță.

nășíc, -ă s.m., s.f. nășel, ‹pop. și fam.› nășicuță, nășiță.

nășicúță s.f. (*pop. și fam.*) v. Nășea (v. *nășel*). Nășică (v. *nășic*).

nășíre s.f. nășit.

nășít s.n. nășire. *Nu puteau refuza nășitul copiilor prietenului lor.*

nășíță s.f. (*pop. și fam.*) v. Nășea (v. *nășel*). Nășică (v. *nășic*).

nătăbáz, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nătăfléț, -eáță adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; mai ales fam.*) bleg, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, hușit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălămb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare nătăfleț! De regulă, nătăfleții sunt ușor de înșelat.*

nătărálă s.f. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaș.

nătărăíe s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. **2** v. Imprudență. Nechibzuință. Necugetare. Neprevedere. Nesăbuință. Nesăbuire. Nesocotință. **3** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”*) v. Gogomănie. Nătângie. Nebunie. Neghiobie. Nerozie. Nesocotință. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

nătărău adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) bleg, nătăfleț, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, hușit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălămb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar, rât an. **2** adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, neghiob, neghiobesc, nerod, nerozesc, netot, prostesc, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost nătâng.* **3** adj. (*despre oameni*) inabil, neabil, neajutorat, neîndemânatic, nepriceput, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, șutaș, tălămb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de nătângă, încât nu este în stare să facă ceva singură.* **4** adj. (*mai ales pop.; despre oameni*) încăpățânat, îndărătnic, obstinat, recalcitrant, refractar, reluctant, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încăinit, înțestat, sanchiu, ‹fam.› căpos, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.› îndărâpnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de nătâng, încât nu poți ajunge la o solu-*

ție cu el. **5** adj. (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

nătângeálă s.f. (*rar*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

nătângí vb. IV. **1** tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idiotiza, a (se) idioți, a (se) imbeciliza, a (se) prosti[1], a (se) tâmpi. *S-a nătângit din cauza unui tratament medical greșit.* **2** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Încăpățâna. Îndărătnici. Obstina. **3** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Îndârji. Înverșuna. Obstina.

nătângíe s.f. **I 1** neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› nătângeală, netoție, ‹pop. și fam.› tonție, ‹fam.› zevzecie, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nărozenie, ‹turc.; înv.› zevzeclâc, ‹fran.; rar› sotiză, ‹iron.› deșteptăciune, ‹fig.› sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza nătângiei.* **2** inabilitate, neîndemânare, nepricepere, stângăcie, ‹reg.› mangoseală, ‹înv.› maladresă. *Deși ajunsă la vârsta maturității, este de o nătângie revoltătoare.* **3** (*mai ales pop.*) încăpățânare, îndărătnicie, obstinație, recalcitranță, ‹reg.› dâcă[1], mădăție, ‹înv.› retivitate, ‹fran.› pertinacitate, ‹fig.; înv.› vârtoșală. *Niciodată nu se purtase cu atâta nătângie.* **II** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nebunie, neghiobie, nerozie, nesocotință, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe nătângii când este nervos.*

nătânt, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nătântóc, -oăcă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nătrúi, -ie adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nătrúț, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

năturós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

năúc, -ă adj. **1** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năucit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, hușit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăștiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Năuc cum este, a uitat să încuie ușa casei.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) năucit, perplex, stupefiat, uimit, uluit. *Năuc, la vederea fotografiilor din ziare, nu a mai putut găsi nicio scuză în favoarea lui.* **3** (*despre ființe*) amețit, buimac, buimăcit, năucit, zăpăcit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], înv. și reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. *Năuc din cauza febrei mari, nu înțelegea ce i se spunea.* **4** (*despre oameni; cu determ. cauzale introduse prin prep. „de"*) amețit, năucit, zăpăcit, ‹fig.› beat[2], îmbătat. *Tânărul, năuc de fericire, nu se putea concentra la studiu.* **5** (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, neatent, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Năucă, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.* **6** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și pop.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

năuceálă s.f. **I 1** amețeală, buimăceală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năucire, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. și reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din năuceală.* **2** consternare, perplexitate, stupefacție, stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Acest caz a provocat năuceala opiniei publice. Năuceala lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **II 1** (*psih.; pop.*) v. Atrabilă. Ipohondrie. Nosofobie. **2** (*med. vet.; reg.*) v. Capie. Cenuroză.

năucí vb. IV. **1** tr., refl. a (se) ameți, a (se) buimăci, a (se) zăpăci, ‹pop.› a (se) bâigui, a nebuni, ‹înv. și reg.› a (se) uluí[1], ‹reg.› a (se) buzumini, a (se) hăbăuci, a se huni, a (se) opăci, a (se) ormoci, a (se) șuchea[1], a (se) tehui[2], a (se) tuiești, a (se) tulnici, a (se) tumăni, a (se) tutui[2], a (se) uimăci, ‹înv.› a (se) cebălui, a (se) hămei, a se ienăci, ‹fig.› a (se) turmenta, ‹fig.; fam.› a (se) bârâi, a (se) tâmpi, ‹fig.; reg.› a (se) vălătuci. *Febra mare te năucește.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a stupefia, a uimi, a uluí[1]. *Vestea morții subite a prietenului său l-a năucit.* **3** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Cretiniza. Îndobitoci. Prosti[1]. Tâmpi. **4** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

năucíre s.f. **1** buimăcire, zăpăcire, ‹rar› buimăcie. *Situația aceasta nu-i provoacă decât năucire.* **2** amețeală, buimăceală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năuceală, perplexitate, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. și reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire.

năucít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, hușit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăștiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) năuc, perplex, stupefiat, uimit, uluit. **3** (*despre ființe*) amețit, buimac, buimăcit, năuc, zăpăcit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], înv. și reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. **4** (*despre oameni; cu determ. cauzale introduse prin prep. „de"*) amețit, năuc, zăpăcit, ‹fig.› beat[2], îmbătat.

năucitór, -oáre adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) consternant, stupefiant, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel năucitor de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini năucitoare prin ineditul lor.* **2** amețitor, uimitor, uluitor, zăpăcitor, ‹fig.› halucinant, nebun. *Ritmul dansului era năucitor.*

năút s.m. (*bot.*) *Cicer arietinum*; dungățea, ‹rar› măzăriche, ‹pop.› mazăre-turcească.

năutíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

năvălí s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, ticsire, vălmășag, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare năvală de oameni.* **2** (*milit.; în opoz. cu „defensivă"*) asalt, asaltare, atac, iureș, năvălire, ofensivă, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› călcătură, lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium. *Mulți soldați și-au găsit sfârșitul în timpul năvalei asupra cetății. Năvala nocturnă i-a luat pe neașteptate.* **3** (*pop.*) v. Erupție. Irupere. Irupție. Izbucnire. Răbufnire. Țâșnire. **II** fig. **1** grabă, iuțeală, rapiditate, repezeală, repeziciune, viteză, zor. *Adesea, năvala cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **2** ‹fig.› năvălire. *Deschizând fereastra, a simțit năvala vântului.*

năvălnic, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*meteor.; despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) înviforat, viforos, vijelios, ‹rar› viforatic, vifornic, ‹reg.› viorint[2], ‹fig.› furios. *Vântul năvalnic a doborât mulți copaci.* **2** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul năvalnic, umflat de ploi, înecă tot ce este în calea lui.* **3** (*de obicei fig.; despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie năvalnică.* **4** (*de obicei fig.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament năvalnic.* **II** adv.

(*modal*) frenetic, impetuos, tumultuos. *Reacționează năvalnic la orice provocare.* **III** s.m. (*bot.*) **1** *Scolopendrium vulgare*; limba-cerbului (v. *limbă*), ‹rar› scolopendră[2], ‹reg.› cerbar, ferigă, iarba-ciutei (v. *iarbă*), limar, limba-boului (v. *limbă*), limba-oii (v. *limbă*), limba-vacii (v. *limbă*), limba-vecinei (v. *limbă*), limbariță, podbal, razele-soarelui (v. *rază*), spasul-dracului (v. *spas*), spata-dracului (v. *spată*). **2** (*reg.*) v. Ferigă. **3** (*reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*). **4** (*reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris spinulosa*). **5** (*reg.*) v. Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-mare. Ferigă-voinicească (*Pteridium aquilinum*). **6** (*reg.*) v. Odolean. Valeriană (*Valeriana officinalis*). **7** (*reg.*) v. Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*). **8** (*art.; reg.*) ***năvalnicul-ăl-mare*** v. Sânziene-de-grădină (v. *sânziană*) (*Solidago canadensis*).

năvădeálă s.f. (*ind. text.*) năvădire, năvădit, năvăditură. *Năvădeala este trecerea firelor de urzeală prin ițe și spată, în ordinea impusă de modelul țesăturii.*

năvădí vb. IV. tr. **1** (*ind. text.; compl. indică fire de urzeală*) a rosti, a rostui. **2** (*înv.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Aduce. Duce[2]. **3** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Acompania. Aduce. Conduce. Duce[2]. Însoți. Întovărăși. Merge. Petrece. **4** (*înv.; compl. indică animale de tracțiune, trăsuri, căruțe etc.*) v. Conduce. Mâna.

năvădíre s.f. (*ind.text.*) năvădeală, năvădit, năvăditură.

năvădít s.n. (*ind. text.*) năvădeală, năvădire, năvăditură.

năvăditúră s.f. (*ind. text.*) năvădeală, năvădire, năvădit.

năválí vb. IV. intr. **I 1** (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a năpusti, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înșepta, a năboi[2], a se năprăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Năvălește asupra lui cu toată forța. Uliul a năvălit asupra prăzii.* **2** (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a se strânge, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii au năvălit în fața intrării supermarketului.* **3** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) a tăbărî, ‹înv. și pop.› a tuna. *Interlopii au năvălit în club și au distrus tot ce au găsit în cale.* **4** (*despre oameni, colectivități etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) a veni, ‹pop. și fam.› a da[2], ‹reg.› a răgădui[1], ‹fig.› a inunda. *S-a speriat foarte tare când jandarmii au năvălit în curtea lui.* **II** (*pop.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni.

năválire s.f. **I 1** (*milit.*) invadare, invazie, venire. *Năvălirea turcilor în țară a fost stopată de oastea moldovenilor.* **2** (*milit.; în opoz. cu „defensivă”*) asalt, asaltare, atac, iureș, năvală, ofensivă, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› călcătură, lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium. **3** fig. ‹fig.› năvală. **II** (*pop.*) v. Erupție. Irupere. Irupție. Izbucnire. Răbufnire. Țâșnire.

năválitór, -oáre adj., s.m. (*milit.*) agresor, atacator, cotropitor, invadator, ‹rar› invadent, ‹înv.› năvrap, năvrăpitor. *Armata năvălitoare a fost respinsă.*

năválnicíe s.f. (*rar*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

năvârc, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Prostălău.

năvârlíi s.f. pl. (*reg.*) **1** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Fiță. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealâ[1]. Toană[1].

năvârliós, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit.

năvârneálă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Cazna. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** (*reg.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **3** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **4** (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.

năvlég, -eágă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **3** s.m., s.f. v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic. **4** adj. (*despre ființe*) v. Olog. Schilod. **5** adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit.

năvligós, -oásă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **3** adj. (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Mătăhălos. Voluminos.

năvód s.n. (*pesc.*) majă, ‹rar› ravilă, ‹reg.› matulă, motorugă, plăvală. *În năvod se adună peștele de pe suprafețe întinse de apă.*

năvodár s.m. (*ornit.*) *Recurvirostra avosetta*; cioc-întors (v. *cioc*[2]), ‹reg.› săbiuță.

năvoloácă s.f. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

năvrăp s.m. (*milit.; înv.*) v. Agresor. Atacator. Cotropitor. Invadator. Năvălitor.

năvrăpí vb. IV. intr. (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli.

năvrăpitór s.m. (*milit.; înv.*) v. Agresor. Atacator. Cotropitor. Invadator. Năvălitor.

năvrăpitúră s.f. (*milit.; în opoz. cu „defensivă”; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă.

năzăr s.n. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **2** v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare. **3** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Năravi. Patimă. Viciu.

năzárnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

năzátic, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

năzăreálă s.f. halucinație, închipuire, nălucă, nălucire, năzărire, vedenie, ‹înv.› vedere. *Alcoolul produce năzăreli.*

năzărí vb. IV. **1** refl. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. sau interog., exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) a crede, a-și imagina, a-și închipui, a i se năluci, a i se părea, ‹înv. și pop.› a-i veni, ‹înv. și reg.› a-i răsări[1]. *I s-a năzărit că moare, atât îi era de rău.* **2** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre ființe*) a apuca, a cășuna, a se părea, a veni, ‹înv. și reg.› a abate[2], ‹reg.› a tonca, ‹fig.› a trăsni. *Nu știu ce i s-a năzărit de se comportă așa nebunește.* **3** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, ființe etc. situate la mare distanță*) v. Întrevedea. Întrezări. Transpărea.

năzăríre s.f. **1** halucinație, închipuire, nălucă, nălucire, năzăreală, vedenie, ‹înv.› vedere. **2** (*concr.; mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, morometț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurătenie, pater, șișcoi, șteamătă, vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că năzăririle sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.*

năzăritúră s.f. (*mitol. pop.; înv. și pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

năzbâcă s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

năzbâtie s.f **1** ghiduşie, glumă, năzdrăvănie, nebunie, poznă, ştrengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. şi fam.› ghiduşlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealã*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghiduşărie, iznoavă, marafet, poşovaică, potâng, prujă, prujitură, şagă, şalmă, şoadă (v. *şod*), şoană, şolomănie, şolticărie, şozenie, şozie, tanaboaţă, tămăşag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loazã*). *Năzbâtiile copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **2** drăcie, drăcovenie, poznă, ştrengărie, ‹pop.› drăcărie, ‹fam.› parascovenie, ‹înv. şi reg.› rele (v. *rãu*). *Nu poate uita năzbâtiile din copilărie.* **3** bazaconie, poznă, ştrengărie, trăsnaie, ‹reg.› trăsneală. - *Iarăşi ai făcut o năzbâtie? - Nu.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) boroboaţă, ispravă, năzdrăvănie, poznă, prostie, şotie, trăsnaie, ‹pop. şi fam.› pocinog, ‹reg.› boaţă, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boţ. *Pentru năzbâtiile făcute la şcoală i-au scăzut nota la purtare.*

năzdrăvăn, -ă adj. **1** (*mitol. pop.; despre fiinţe*) ‹reg.› nestemnic. *Făt-Frumos încalecă un cal năzdrăvan.* **2** (*mitol. pop.; despre anumite obiecte*) fermecat, magic, măiestru, minunat, vrăjit[2]. *Zâna a atins-o cu o baghetă năzdrăvană şi a transformat-o în privighetoare.* **3** (*despre oameni*) glumeţ, hazliu, jovial, mucalit, poznaş, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. şi pop.› comedios, snovos, ‹pop. şi fam.› ghiduş, hâtru, mehenghi, ştrengar, şugubăţ, şuguitor, ‹pop.› giumbuşel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, meştocar, pişicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› cabazlicar, deşănţat, mătalnic, şăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopşagoş, lascav, mehengher, potcaş, pozneţ, prujalnic, prujitor, snovelnic, şăgalnic, şăgos, şăncăleţ, şăncălos, şodoman, şodos, şoloman, şolomeţ, şoltic, şotelnic, şotios, tămăşalnic, trufaş[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaş, măscăreţ, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› faceţios, ‹arg.› bengos, coraşliu. *Este un tânăr năzdrăvan, căruia îi plac farsele şi bancurile.* **4** (*pop.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **5** (*pop.; despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neştiutor. Prost. **6** (*fam.; despre oameni sau despre situaţii, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel. **7** (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

năzdrăvănie s.f. **1** ghiduşie, glumă, năzbâtie, nebunie, poznă, ştrengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. şi fam.› ghiduşlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealã*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghiduşărie, iznoavă, marafet, poşovaică, potâng, prujă, prujitură, şagă, şalmă, şoadă (v. *şod*), şoană, şolomănie, şolticărie, şozenie, şozie, tanaboaţă, tămăşag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loazã*). **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) boroboaţă, ispravă, năzbâtie, poznă, prostie, şotie, trăsnaie, ‹pop. şi fam.› pocinog, ‹reg.› boaţă, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boţ. **3** bazaconie, bizarerie, ciudăţenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăţie, minune, năstruşnicie, poznă, ‹rar› excentrism, singularitate, ‹înv. şi pop.› pocitanie, ‹pop. şi fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deşanţ, miraz[2], mirăzenie, nagodă, şanţ[2], şozenie, şucheţenie, trăsneală, ‹înv.› ciudăţime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai năzdrăvănii. N-a văzut în viaţa ei o asemenea năzdrăvănie.* **4** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

năzui vb. IV. **1** intr., tr. a dori, a jindui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. şi reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiţiona, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aţinti, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu năzuieşte la onoruri. Năzuieşte să exceleze în artele plastice.* **2** intr. (*predomină ideea deplasării în spaţiu; despre oameni; înv. şi reg.; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păşi. Pleca. Porni. **3** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”, care indică ajutor, sprijin, înţelegere, bunăvoinţă, îndurare etc. din partea cuiva*) v. Apela. Cere. Recurge. Solicita. **4** tr. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. Vrea.

năzuinţă s.f. **1** dor, dorinţă, gând, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendinţă, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspiraţie, vis, ‹fig.; înv.› ţintire, visare. *Tânărul are năzuinţe îndrăzneţe.* **2** (*înv.; constr. mai ales cu vb. „a cere”, „a găsi”, „a oferi”, „a solicita”*) v. Adăpost. Azil. Refugiu. Scăpare.

năzuire s.f. (*rar*) v. Dor. Dorinţă. Gând. Năzuinţă. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendinţă.

năzurós, -oásă adj. **I 1** (*despre oameni*) boieros, capricios, fandosit, mofturos, pretenţios, ‹rar› boieratic, ‹pop. şi fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fiţos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. şi reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreţ, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneţ, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, năzuroasă cum era, să refuze propunerea.* **2** (*despre oameni*) dificil, mofturos, ‹pop.› gingaş, lingav, ‹reg.› cioturos, sârmos, scarandiv, ‹fig.; rar› subţire. *Este un copil năzuros la mâncare.* **3** (*rar; despre fiinţe, în special despre cai*) v. Fricos. Sperios. Temător. **II** fig. (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹fig.; pop.› bălţat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului năzuros.*

nea s.f. (*meteor.; mai ales poetic*) ninsoare, omăt, zăpadă, ‹înv.› iarnă. *Un strat gros de nea s-a aşternut în timpul nopţii.*

neabătút, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „şovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neşovăitor, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oţărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bătos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Neabătut, tânărul i-a contrazis pe toţi.* **2** (*în opoz. cu „şovăielnic”, „nesigur”; despre mers, paşi etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, îndesat, neezitant, neşovăielnic, neşovăitor, sigur. *Înaintează cu paşi neabătuţi.*

neabeţedát, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit”, „învăţat”, „cult”, „cultivat”; înv.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvăţat. Prost. Simplu.

neabíl, -ă adj. (*despre oameni*) inabil, nătâng, neajutorat, neîndemânatic, nepriceput, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, şutaş, tălâmb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de neabilă, încât nu este în stare să facă ceva singură.*

neabordábil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) inabordabil, inaccesibil, neaccesibil, ‹înv.› greu. *Este un profesor neabordabil, care inspiră teamă.* **2** (*despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], ridicat[2], scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă neabordabilă pentru un autoturism.* **3** (*despre probleme, domenii ştiinţifice etc.*) inabordabil, inaccesibil, neaccesibil. *Tematica acestui tratat este neabordabilă pentru el.*

neacadémic, -ă adj. (*despre ţinuta, atitudinile etc. oamenilor*) degajat, neconvenţional. *A venit la recepţie într-o ţinută neacademică.*

neaccentuát, -ă adj. **1** (*gram.; despre vocale, silabe, cuvinte*) aton. *Vocalele neaccentuate nu poartă accent.* **2** fig. (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanţe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, tern, ‹livr.› blafard, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse acuarele în culori neaccentuate.*

neacceptábil, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inacceptabil, inadmisibil, inconceptibil, neadmisibil, ‹înv.› nesufericios. *Refuzul lui de a participa la întrunire este neacceptabil.*

neacceptáre s.f. inacceptare, refuz, respingere, ‹livr.› denegare, denegaţie. *Neacceptarea ideii de a participa la întrunire a iritat pe mulţi colegi.*

neaccesíbil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) inabordabil, inaccesibil, neabordabil, ‹înv.› greu. **2** (*despre probleme, domenii ştiinţifice etc.*) inabordabil, inaccesibil, neabordabil.

neaccesibilitáte s.f. inaccesibilitate.

neachitáre s.f. neplată. *A fost penalizat pentru neachitarea taxelor.*

neachitát, -ă adj. (*despre taxe, datorii etc.*) neplătit. *A fost penalizat din cauza taxelor neachitate.*

neacidulátă adj. (*despre apă*) plată (v. *plat*[2]). *Bea numai apă neacidulată.*
neacoperít, -ă adj. **1** (*despre vehicule*) deschis. *Îi plăcea să se plimbe într-un automobil neacoperit.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) descoperit, dezvelit, gol[2], ‹reg.› dezvolbat. *Copilul neacoperit în timpul somnului poate răci.* **3** (*despre cap sau frunte*) descoperit, liber. *Și-a dat căciula pe spate, lăsându-și fruntea neacoperită.*
neacordát, -ă adj. (*muz.; despre instrumente muzicale cu coarde*) dezacordat, discordat, ‹rar› destrunat, ‹înv.› discord. *A reparat violoncelul neacordat.*
neactivitáte s.f. inactivitate, inacțiune, inerție, nonacțiune, pasivism, pasivitate, ‹rar› ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie. *Starea lui de neactivitate îi enervează pe toți.*
neactuál, -ă adj. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, perimat, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare neactuală.*
neacțiúne s.f. (*înv.*) v. Inactivitate. Inacțiune. Inerție. Neactivitate. Nonacțiune. Pasivism. Pasivitate.
neadaptáre s.f. dezadaptare, inadaptare. *S-a vorbit mult despre neadaptarea artistului.*
neadaptábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) inacomodabil, inadaptabil. *Fiind un om neadaptabil, a suferit mult când și-a schimbat locul de muncă.*
neadaptabilitáte s.f. inadaptabilitate. *Perioada de neadaptabilitate la noile condiții sociale a fost destul de lungă.*
neadaptát, -ă adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) inadaptat, nededat, nedeprins, nefamiliarizat, neînvățat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă neadaptat cu stilul de lucru al colegilor săi.*
neadânc, -ă adj. (*despre ape, cavități, săpături etc.*) mic, ‹înv.› slab. *Vara, apele râului sunt neadânci. În zid sunt mai multe cavități neadânci.*
neadecváre s.f. dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neconcordanță, nepotrivire, stridență, ‹livr.› disparitate, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre neadecvarea dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.*
neadecvát, -ă adj. **1** impropriu, neindicat, nepotrivit. *Este un teren neadecvat pentru cultura orezului.* **2** distonant, impropriu, inadecvat, neconcordant, necorespunzător, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt neadecvate în relațiile sociale.*
neademenít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest.
neaderént, -ă adj. (*despre materiale, lucruri etc.*) inaderent, nonaderent. *Nu a putut lipi folia pe sticlă pentru că este neaderentă.*
neaderénță s.f. inaderență, nonaderență. *Nu a putut lipi folia din cauza neaderenței ei pe sticlă.*
neadevăr s.n., adj. **I** s.n. **1** falsitate, inexactitate, injustețe, neexactitate, netemeinicie. *A demonstrat neadevărul afirmațiilor lui.* **2** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, palavră, plăsmuire, poveste, scornească, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› baliverna, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la neadevăruri. Nu mai suportă neadevărurile lui.* **II** adj. (*în opoz. cu „real”; înv.; despre afirmații, mărturii etc.*) v. Fals. Inautentic. Inventat. Mincinos. Născocit. Neadevărat. Neautentic. Neîntemeiat. Nereal. Plăsmuit. Scornit.
neadevărát, -ă adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, fals, greșit, incorect, inexact, necorect, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este neadevărat. Calculul pe care l-a făcut a fost neadevărat.* **2** (*în opoz. cu „real”; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, născocit, neautentic, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este neadevărată. Afirmația ei neadevărată a stârnit revolta colegilor.* **3** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, specios, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, mâglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit neadevărate.* **4** (*în opoz. cu „real”*) aparent, nereal, ‹rar› părelnic, ‹înv. și reg.› părut[2]. *Mișcarea Soarelui pe cer este neadevărată.*
neadeverít, -ă adj. (*înv.; despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor*) v. Dubios. Improbabil. Incert. Indecis. Îndoielnic. Neprobabil. Nesigur. Problematic.
neadmisíbil, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inacceptabil, inadmisibil, inconceptibil, neacceptabil, ‹înv.› nesuficios. *Refuzul lui de a participa la întrunire este neadmisibil.*
neadormíre s.f. (*înv. și pop.*) v. Atenție. Grijă. Vigilență.
neadormít, -ă adj. **I** (*despre ființe*) deștept, treaz, ‹înv. și pop.› deșteptat[2], ‹înv.› vegheat[2]. *Au stat neadormiți până pe la trei dimineața.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, precaut, prevăzător, prudent, vigilent, ‹fig.› treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer neadormit în trafic.* **2** (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, durabil, inalienabil, stabil, statornic, trainic, ‹fig.› inalterabil. *Sentimentele lui pentru ea sunt neadormite.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.
neafectát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi neafectate.* **2** (*despre atitudini, calități, sentimente etc. ale oamenilor*) intact, neatins, nepătat, ‹fig.› întreg, neștirbit. *Este un judecător integru a cărui onoare a rămas neafectată.* **3** (*despre limbaj, stil sau despre părți componente ale acestora*) familiar, necăutat, nesofisticat, obișnuit, simplu. *Captează auditoriul prin limbajul său neafectat. Stilul cărții este neafectat.* **II** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat neafectat în fața spectatorilor.*
neafiliát, -ă adj. (*despre oameni, grupuri sociale etc.*) neutru, ‹jar.› gri. *A rămas neafiliat în disputa dintre cele două partide.*
neága-rea s.f. art. (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
neagoí vb. IV. tr. (*reg.; compl. ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera.
neagonisít, -ă adj. (*înv.; despre resurse, bunuri materiale*) v. Neexploatat. Nevalorificat.
neagresív, -ă adj. (*în opoz. cu „violent”; despre ființe*) blajin, blând, bun, domol, moale, nemânios, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pâșin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine neagresiv.*
neajúngere s.f. (*înv.*) **1** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Insuficiență. Lipsă. Sărăcie.
neajúns[1] s.n. **1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenință, nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea neajuns în cercetarea lor.* **2** (*mai ales la pl. **neajunsuri***) dificultate, greutate, necaz, șicană, ‹fig.› strâmb. *Vecinii îi fac tot felul de neajunsuri.* **3** (*mai ales la pl. **neajunsuri***) dificultate, greutate, vicisitudine, ‹fam.› angarale (v. *angara*). *Neajunsurile luptei pentru existență transformă omul.* **4** neplăcere, ‹livr.› dezagrement, ‹înv.› molestie. *Noua metodă de prelucrare a materialului prezintă unele neajunsuri.* **5** defavoare, dezavantaj,

inconvenient, ‹rar› defect, ‹fig.› handicap. *Lipsa experienței a fost pentru ea un neajuns în realizarea proiectului.* **6** bucluc, încurcătură, năpastă, necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai², bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă¹, ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe neajunsuri a avut în ultimul timp!* **7** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară², viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› beteșug, meteahnă, ‹fam.› boală, hibă, meteahnă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie¹, lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie¹, smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Neajunsurile lui educaționale sunt evidente.*

neajúns², -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*rar; despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) v. Incomparabil. Inconfundabil. Inegalabil. Inimitabil. Neasemănat. Neasemuit. Necomparabil. Neegalabil. Neimitabil. Neîntrecut. Unic. **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"; înv. și pop.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **3** adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și pop.; despre oameni; adesea urmat de determ. ca „de cap", „de minte", „la minte"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **4** adj. (*înv.; despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) v. Eronat. Fals. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. Neexact. Nefondat. Neîntemeiat. Sofistic. **5** adj. (*înv.; despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.; adesea determ. prin „cu mintea"*) v. Abscons. Ascuns². Criptic. Enigmatic. Incognoscibil. Misterios. Necuprins. Neînțeles². Ocult. Secret². Sibilic. Sibilin. Sibilinic. Tainic.

neajutát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Inabil. Nătâng. Neabil. Neajutorat. Neîndemânatic. Nepriceput.

neajutorát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) inabil, nătâng, neabil, neîndemânatic, nepriceput, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, șutaș, tălâmb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de neajutorată, încât nu este în stare să facă ceva singură.* **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"*) mizer, necăjit, nevoiaș, sărac, sărman, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. și pop.› lipsit, neajuns², neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. și fam.› nepricopsit, ‹pop. și fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărăștean, ‹înv. și reg.› mișel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaș, calindroi, misăricios, oarfân, obielos, pământit, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol², răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat², ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și neajutorat. Nu au nimic, sunt neajutorații satului.*

nealiniére s.f. (*polit.*) neangajare, neutralitate activă, politică de nealiniere (v. *politic*). *Prin nealiniere, un stat nu participă la confruntările dintre diferite state sau blocuri politico-militare.*

nealterábil, -ă adj. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) inalterabil, ‹livr.› imputrescibil, ‹fig.› durabil. *Zahărul este nealterabil.*

nealterát, -ă adj. **1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) nestricat. *Stând în congelator, untul rămâne nealterat.* **2** (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur², purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer nealterat.* **3** (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; despre sunete, voce*) clar, limpede, pur², ‹poetic› viu, ‹fig.› argintiu, argintos, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea nealterată.* **4** (*fon.; în opoz. cu „schimbător"; despre sunete*) nemodificat, neschimbat. *Consoana „ș" a rămas nealterată în acest grai.*

nealtoít, -ă adj. (*despre pomi, viță-de-vie etc.*) sălbatic, ‹reg.› rău. *Fructele copacilor nealtoiți își pierd, în timp, calitățile.*

neam s.n., adv. **I** s.n. **1** seminție, trib, ‹înv. și pop.› sămânță, ‹înv. și reg.› limbotenie, ‹înv.› răgulă. *Cei 12 fii ai lui Iacov sunt străbunii celor 12 neamuri ale israeliților. Strămoșii lui se trag din neamul tătarilor.* **2** popor, populație, ‹astăzi rar› seminție, ‹pop.› norod, ‹înv.› lume, moșie, rudă¹, rudenie, ‹fig.; înv.› zgău. *Sciții au fost un neam iranian aric.* **3** popor, ‹livr.› gintă, ‹rar› demos, ‹înv. și pop.› limbă, națiune, norod, ‹înv.› limbă, nemzet, seminție, soi¹, ‹fig.› viță, ‹fig.; înv. și pop.› răsad. *Neamul român este de origine latină.* **4** seminție, spiță, ‹livr.› stirpe, ‹înv. și pop.› sămânță, ‹înv. și reg.› semințenie, ‹reg.› porodiță, strană, ticanie, tică¹, ‹înv.› rod¹, rudă¹, rudenie, soi¹, stepenă, ‹fig.› viță, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹impr.› rasă¹. *A păstrat ca însemne tainice de neam părul blond și ochii albaștri. În acest port dunărean trăiau toate neamurile de oameni.* **5** (*în opoz. cu „străin"*) apropiat, consangvin, consângean, rubedenie, rudă¹, rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge. *La nuntă au fost invitate strict neamurile.* **6** familie, ‹livr.› stirpe, ‹astăzi rar› seminție, ‹înv. și pop.› sămânță, ‹fam.; glum.› clan, ‹înv. și reg.› hereghie, semințenie, tălaie, ‹reg.› gloată, pojijie, ‹înv.› femeie, pleamă, rudă¹, rudenie, ‹fig.› os, viță. *Este din neamul lui Iorga. La onomastică i-a venit în vizită tot neamul.* **7** familie, sânge, ‹fig.; înv. și reg.› rădăcină. *Se vede clar, după trăsături, că este din neamul nostru.* **8** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, neam, soi¹, sort, sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă², ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe neamuri de legume. Unele neamuri de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite neamuri de semințe pentru a le răsădi în grădină.* **9** (*înv. și pop.*) v. Generație. **10** (*înv. și pop.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **11** (*pop. și fam.*) v. Comunitate etnică. Etnie. **12** (*înv. și reg.*) v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. **13** (*la pl.* **neamuri**; *înv.*) v. Aristocrație. Boierime. Nobilime. Protipendadă. **II** s.n. (*înv.*) **1** (*biol.*) v. Sex. **2** (*gram.*) v. Gen. **III** adv. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

neamábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș¹, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de neamabilă.*

neaméstec s.n. (*polit., jur.*) expectativă, neintervenție, nonintervenție, ‹înv.› expectanță, expectație. *Statul se declară neutru, preferând neamestecul.*

neamestecát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „amestecat"; despre materii granulare, semințe etc.*) curat, pur², ‹reg.› tistaș. *Grâul cumpărat este neamestecat, neavând semințe de neghină.* **2** (*despre elemente chimice, mai ales despre metale*) curat, nativ, pur², ‹înv. și reg.› safi, ‹reg.› prisnic, ‹înv.› lamur, prisne, ‹fig.› virgin, ‹fig.; înv.› ars². *În minereurile aurifere se găsește aur neamestecat.* **3** (*în opoz. cu „contrafăcut", „falsificat", „prefăcut"; despre băuturi alcoolice*) curat, natural, pur², ‹înv. și pop.› sadea. *La onomastică a servit un vin neamestecat de Odobești.*

neamíc, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.

neamț s.m. **1** german, ‹pop.; glum.› cotofleanț, ‹peior.› friț. *Un grup de nemți vizitează Mitropolia din Iași.* **2** (*j. folc.; reg.*) ‹reg.› nemțească (v. *nemțesc*), nemțișor. *Neamțul este un dans popular cu lăutari.*

neanalizábil, -ă adj. **1** (*despre procese, fenomene, stări, concepte etc.*) inanalizabil. *Un fenomen despre care nu există date este neanalizabil.* **2** (*gram.; despre morfeme*) minimal. *Un morfem neanalizabil nu are elemente inferioare ierarhic.*

neangajáre s.f. (*polit.*) nealiniere, neutralitate activă, politică de nealiniere (v. *politic*). *Prin neangajare, un stat nu participă la confruntările dintre diferite state sau blocuri politico-militare.*

neangaját, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. șomer. *Soțul ei este neangajat de câteva luni.* **2** adj. (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Liber.

neanimát, -ă adj. **1** (*despre materii, obiecte etc.*) inanimat, neînsuflețit, ‹fig.› mort. *Materia*

poate fi vie sau neanimată. **2** fig. (*despre ființe*) inert, mort, neînsuflețit, nemișcat, rece, țeapăn, ‹fig.› inanimat. *Medicii l-au găsit neanimat pe cel care s-a aruncat de la etaj.*

neánt s.n. **1** inexistență, neexistență, neființă, nimic, nonexistență, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră neantul supremul bun spre care se poate năzui.* **2** fig. deșertăciune, inutilitate, nimic, nimicnicie, vanitate, zădărnicie, ‹fig.› fum, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este un neant.*

neantagónic, -ă adj. (*despre relații, contradicții, concepții etc.*) neantagonist. *Cele două state sunt în relații neantagonice.*

neantagoníst, -ă adj. (*despre relații, contradicții, concepții etc.*) neantagonic.

neantizá vb. I. **1** tr. fig. (*compl. indică organizații, rețele, asociații etc.*) a desființa, a lichida, a suprima, ‹fig.› a demantela, a destrăma. *A reușit să neantizeze o rețea de spionaj.* **2** refl., tr. (*livr.*) v. Dispărea. Pierde. Pieri.

neáoș, -ă adj. **1** (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, autohton, băștinaș, entopic, indigen, pământean, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații neaoșe americane au dispărut după ce au fost cucerite de conchistadori.* **2** (*despre oameni, port, tradiții etc.*) adevărat, autentic, curat, veritabil, ‹rar› pur², ‹pop. și fam.› get-beget, sadea, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› fireș. *Poartă un costum neaoș țărănesc.*

neapărát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** indispensabil, necesar, nedispensabil, obligatoriu, sine qua non, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi neapărate pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții neapărate pentru nevoile persoanelor cu handicap.* **2** absolut, imperios, stringent. *Procurarea medicamentelor a devenit o necesitate neapărată.* **3** (*rar*) v. Necesar. Obligatoriu. **4** (*rar; despre fapte, informații, date, cunoștințe etc.*) v. Categoric. Cert. Precis. Sigur. **5** (*înv.; despre stări, situații, evenimente etc.*) v. Fatal. Inevitabil. Neevitabil. **II** adv. (*modal*) **1** absolut, imperios, stringent. *Este neapărat necesar să mergi la doctor.* **2** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. *- Crezi că vei avea câștig de cauză? - Neapărat!* **3** indispensabil, necesar, obligatoriu, ‹livr.› afortiori, ‹rar› necesarmente. *Este neapărat să urmeze tratamentul indicat de medic.* **4** morțiș, negreșit, numaidecât, obligatoriu, ‹rar› forțamente, necesarmente, ‹pop. și fam.› musai, ‹înv. și reg.› nepristan, nesmintit, numai, ‹înv.› nelipsit. *Un scriitor trebuie să aibă neapărat în opera sa o notă distinctivă națională. Vrea să ne întâlnim neapărat mâine seară.* **5** indiscutabil, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, precis, sigur, ‹pop.› nesmintit. *Neapărat va veni la premieră.* **6** (*înv.*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic.

neapestít, -ă adj. (*înv.*) v. Grabnic. Imediat. Neîntârziat. Operativ. Prompt. Rapid.

neaplecát, -ă adj. (*în opoz. cu „gârbovit”; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) bățos, drept, rigid, țeapăn, ‹înv› neted, ‹fig.; reg.› crohmălit. *Stă pe scaun cu spatele neaplecat. Deși bătrân, are o ținută neaplecată.*

neaplicábil, -ă adj. (*despre idei, teorii, măsuri, dispoziții etc.*) inaplicabil. *Teoria sa este neaplicabilă în practică.*

neaplicabilitáte s.f. inaplicabilitate. *Neaplicabilitatea legii este evidentă în aceste condiții.*

neaprobáre s.f. blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat neaprobarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*

neaprobatór, -oáre adj. (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) dezaprobator, reprobator, vituperativ, ‹rar› reprobativ. *Îi face un semn neaprobator din cap.*

neaprofundát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, netemeinic, pompieristic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este neaprofundată.* **2** adv. (*modal*) sumar, superficial, ‹fig.; înv.› gros. *A analizat neaprofundat subiectul romanului.*

neápt, -ă adj. (*despre oameni*) inapt, incapabil. *După accident, a devenit inapt de muncă.*

neapús, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; înv.; adesea p. exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit². Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

neará s.f. (*jur.; în dreptul roman; înv.*) v. Novelă.

nearanját, -ă adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre femei*) delăsător, neglijent, neîngrijit, ‹fam.› îngălat, lălău, șleampăt, ‹reg.› dâplos. *O femeie nearanjată lasă o impresie dezagreabilă.* **2** (*despre oameni*) nerostuit. *Trecut de prima tinerețe, este încă nearanjat, trăind din expediente.* **3** (*despre păr, barbă, pene*) ciufulit, deranjat, neîngrijit, vâlvoi, zbârlit, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls², zborșit, ‹fam.; deprec.› nețesălat, ‹înv. și reg.› ciupos, străflocat, ‹reg.› aricit², borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul nearanjat din cauza vântului.* **4** (*mai ales despre paturi*) nefăcut. *Dimineața, plecând grăbită de acasă, lasă patul nearanjat.*

neargăsít, -ă adj. (*despre piei, blănuri etc.*) brut, crud, neprelucrat, netăbăcit, umed, verde. *Are o piele neargăsită de vulpe, pe care trebuie s-o prelucreze.*

nearmoniós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre sunete, voci etc.*) discordant, disonant, distonant, inarmonios, strident, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit neharmonioase.* **2** (*muz.; despre sunete, voce etc.*) fals. *Se aud acorduri nearmonioase de vioară.* **3** (*despre culori*) inarmonios. *Tonurile în care este realizat peisajul sunt nearmonioase.* **4** (*despre stil*) ‹fig.› chinuit, contorsionat. *Discursul lui nu a plăcut pentru că a avut un stil nearmonios.* **II** adv. adv. (*modal*) fals. *Cântă nearmonios.*

nearticulát, -ă adj. **1** (*fon.; despre sunete*) inarticulat. **2** (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit², dezarticulat², îngăimat, mormăit², neclar, nedeslușit, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte nearticulate apăreau în vorbirea copilului când acesta este emoționat.*

neartificiál, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi neartificiale.* **2** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat neartificial în fața spectatorilor.*

neascultáre s.f. indisciplină, indocilitate, inobediență, insubordonare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobediență, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza neascultării și a absențelor nemotivate.*

neascultătór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor neascultători li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul neascultător a fost dus în arest.* **2** (*despre animale domestice*) indocil, nesubordonat, nesupus, rău. *Își duce câinele la dresor pentru că este neascultător.*

neasemănát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns², ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician neasemănat. Are un timbru neasemănat al vocii.* **2** (*despre ființe, lucruri etc.*) deosebit, diferit, distinct, ‹rar› distins, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› diferent, diferitor. *Cele două păsări aparțin unor specii neasemănate.* **II** adv. (*modal; precedă un adj. la compar., intensificând ideea de superioritate*) incomparabil. *Ultimul peisaj al pictorului este neasemănat mai bun decât celelalte anterioare.*

neasemuít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns², ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. **2** (*despre situații, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) curios, stupefiant, surprinzător, uimitor, uluitor. *Întâmplarea i s-a părut neasemuită, fără a-i găsi o explicație logică.*

II adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare neasemuit de scump.*

neasimilábil, -ă adj. (*despre substanțe, materii nutritive etc.*) inasimilabil. *Este foarte slab pentru că tot ce mănâncă este neasimilabil.*

neaspectuós, -oásă adj. (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, inestetic, neestetic, rebarbativ, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› dezordonat, ‹arg.› nasol, naspa, naşparliu, naşpet. *Construcția prezintă un amestec neaspectuos de stiluri arhitectonice.*

neastâmpăr s.n. **I 1** agitație, febrilitate, încordare, înfrigurare, neliniște, nerăbdare, ‹înv.› nesuferință, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda neastâmpărul cu care aștepta răspunsul angajatorului.* **2** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impacientă, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de neastâmpăr interior din cauza neajunsurilor vieții.* **II 1** vioiciune, voioșie, zburdălnicie, ‹rar› zburdare, zglobietate, ‹înv.› vioșeală, vioșie, vioșime, zburdăciune, zglobenie, zglobiciune, zglobie. *Băiețelul este de un neastâmpăr greu de stăpânit.* **2** impacientă, nerăbdare, nervi (v. *nerv*), nervozitate. *Nu-și poate stăpâni neastâmpărul.*

neastâmpărát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) drăcos, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de neastâmpărat.* **2** (*mai ales despre copii*) jucăuș, vioi, zburdalnic, zvăpăiat, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea neastâmpărați trebuie supravegheați.* **3** (*despre privire, ochi*) jucăuș, vioi, viu. *Are o privire veselă și neastâmpărată.* **II** fig. (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹fig.› accidentat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață neastâmpărată.*

neașezáre s.f. (*înv.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Dezordine. Tulburare.

neașezát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Nestatornic.

neașteptát, -ă adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, nebănuit, negândit, neprevăzut, neprevizibil, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment neașteptat l-a determinat să-și amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost neașteptate.* **2** (*despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) fortuit, incidental, întâmplător, neprevăzut, ‹rar› negândit. *Întâlnirea lor a fost neașteptată.* **3** inopinat, neprevăzut. *L-a firmă s-a făcut un control neașteptat.* **4** brusc, inopinat, instantaneu, neprevăzut, subit, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost neașteptată. O îndulșoare neașteptată o făcuse să lăcrimeze.* **5** brusc, fulgerător, instantaneu, năprasnic, subit, ‹latin.; înv.› repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte neașteptată.* **6** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inoportun, intempestiv, neoportun. *Reacția ei în situații noi este neașteptată.* **7** năprasnic, neprevăzut, ‹fig.; rar› prăpăstios. *Falimentul a fost pentru el neașteptat.* **8** negândit, nenădăjduit, nesperat, nevisat. *Când era mai deznădăjduit, a primit un ajutor neașteptat din partea unor prieteni. Cartea a avut un succes neașteptat.*

neatacábil, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „vulnerabil"; despre argumente, teorii, idei etc.*) inatacabil, invulnerabil, ‹fig.› inexpungabil. *Demonstrația pe care a făcut-o este neatacabilă.* **2** (*jur.; despre hotărâri, sentințe etc.*) inatacabil. *În cazul acestui criminal sentința judecătorului este neatacabilă.*

neatârnáre s.f. **1** (*polit.*) autonomie, independență, libertate, nondependență, suveranitate, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› nedependență, volnicie. *Mișcările popoarelor pentru emancipare și neatârnare au avut consecințe favorabile.* **2** (*bis.*) autocefalie, independență. *Neatârnarea este un atribut al Bisericii Ortodoxe Române.*

neatârnát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre comunități umane*) independent, liber, ‹înv. și pop.› slobod. *Strămbunii lui au fost oameni neatârnați și cutezători.* **2** (*polit.; despre state, popoare etc.*) autonom, independent, liber, suveran, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› nedependent, volnic. *Suntem un popor neatârnat.* **3** (*bis.; despre biserici ortodoxe naționale*) autocefal, independent. *Biserica Ortodoxă Română este neatârnată.*

neatént, -ă adj. (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, preocupat, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Neatentă, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.*

neatenție s.f. **1** inadvertență. *A răsturnat paharul pe masă din neatenție. O clipă de neatenție este suficientă pentru a comite un accident rutier.* **2** absență, distracție, distragere, inatenție. *I-a înmânat plicul cu un gest de neatenție.*

neatestát, -ă adj. (*despre cadre didactice, cercetători etc.*) netitularizat. *Este neatestat pe postul de profesor.*

neatíns, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) intact, întreg, nestricat, neștirbit, ‹înv. și pop.› nevătămat, ‹fig.; fam.› sănătos. *Farfuria a rămas neatinsă, deși a căzut.* **2** (*despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) intact, întreg, neînceput, plin, ‹fig.; glum.› virgin. *Mâncarea a rămas neatinsă pe masă. Musafirii au preferat coniac, sticlele de vin rămânând neatinse.* **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, întreg, nevătămat, sănătos, teafăr, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas neatins. Mâna îi este neatinsă după căzătură.* **4** (*despre atitudini, calități, sentimente etc. ale omenilor*) intact, neafectat, nepătat, ‹fig.› întreg, neștirbit. *Este un judecător integru, a cărui onoare a rămas neatinsă.* **II** fig. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Angelic. Candid. Cast. Curat. Dalb. Feciorelnic. Fecioresc. Imaculat. Inocent. Îngeresc. Neîntinat. Nepătat. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. Pur[2]. Serafic. Virgin. Virginal. **2** (*despre fete*) v. Castă (v. *cast*). Cinstită (v. *cinstit*). Fecioară. Imaculată (v. *imaculat*). Neprihănită (v. *neprihănit*). Virgină (v. *virgin*).

neauténtic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „original"; despre scrieri, documente*) apocrif, contrafăcut, fals, falsificat, nesigur, plăsmuit, ‹înv.› mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie neautentică.* **2** (*în opoz. cu „original"; despre semnătura cuiva*) contrafăcut, falsificat, ‹fam.; peior.› plastografiat. *A pus pe tablou semnătura neautentică a pictorului.* **3** (*în opoz. cu „real"; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neîntemeiat, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este neautentică. Afirmația ei neautentică a stârnit revolta colegilor.*

neautenticitáte s.f. falsitate, inautenticitate. *Criticul de artă susține neautenticitatea tabloului.*

neautorizát, -ă adj. (*jur.; despre activități, firme etc.*) clandestin, ilegal, ilicit, nelegal, nelegitim, subversiv. *Tinerii care făceau comerț neautorizat cu țigări au fost prinși de poliție.*

neauzít, -ă adj. **1** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neperceptibil, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este neauzit. Zgomotele neauzite se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.›

nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță neauzită. A avut șansa neauzită de a participa la o misiune în cosmos.* **3** (*înv.; despre glasuri, sunete, zgomote etc.*) v. Confuz. Difuz. Nedesluşit. Vag.

neavenít, -ă adj. (*jur.; despre decizii, acte etc.*) inexistent. *Actul este neavenit deoarece nu are valabilitate.*

neavére s.f. (*înv. şi pop.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie.

neavizát, -ă adj. (*despre oameni*) necompetent, neinformat, nepregătit. *Nu se poate adresa unei persoane neavizate în domeniu.*

neavút, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"; înv. şi pop.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaş. Sărac. Sărman.

nebaftós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Ghinionist. Nenorocos. Păgubos.

nebănuít, -ă adj. (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, neaşteptat, negândit, neprevăzut, neprevizibil, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment nebănuit l-a determinat să-şi amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost nebănuite.*

nebărbierít, -ă adj. **1** (*despre bărbaţi*) bărbos, neras, ‹rar› ţepos. *Nu iese nebărbierit din casă.* **2** (*despre faţa, obrazul bărbaţilor*) neras. *Obrajii nebărbieriţi îi conferă un aspect neglijent.*

nebătút, -ă adj. **1** (*despre străzi, drumuri etc.*) deşert, gol[2], necirculat, neumblat, pustiu, ‹astăzi rar› solitar. *Strada este nebătută în timpul nopţii.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, creaţii etc. ale lor*) imbatabil, invincibil, nebiruit, neînfrânt, neînvins, ‹livr.› insuperabil, ‹înv.› nefrânt. *Are în faţă un adversar nebătut. Raţionamentele lui sunt nebătute.*

nebăút, -ă adj. **1** (*despre oameni*) treaz. *Deşi mare băutor, la serviciu se duce totdeauna nebăut.* **2** (*despre fiinţe; adesea în corelaţie cu „nemâncat"*) însetat, setos. *Este nebăut şi nemâncat de o zi.*

nebântuít, -ă adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Intact. Întreg. Neatins. Nevătămat. Sănătos. Teafăr. Valid. Zdravăn. **2** (*mai ales despre oameni*) v. Astâmpărat. Aşezat[2]. Chibzuit. Cuminte. Cuminţit. Cumpănit. Cumpătat. Discret. Domolit. Echilibrat. Liniştit. Paşnic. Potolit[2]. Reţinut. Rezervat. Serios. Sobru. Stăpânit. Temperat.

nebeligeránt, -ă adj. (*despre ţări, puteri etc.*) nonbeligerant. *Statele nebeligerante nu iau parte la război.*

nebeligeránţă s.f. nonbeligeranţă. *Nebeligeranţa este starea unei ţări care nu participă la un conflict armat.*

nebiruít, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, creaţii etc. ale lor*) imbatabil, invincibil, nebătut, neînfrânt, neînvins, ‹livr.› insuperabil, ‹înv.› nefrânt.

nebléznic, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nebolít, -ă adj. (*în opoz. cu „bolnav"; pop.; despre fiinţe sau despre organismul lor*) v. Sănătos.

nebrişţít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Apatic. Blazat. Delăsător. Dezinteresat. Impasibil. Indiferent. Indolent. Lăsător. Nepăsător. Pasiv. Placid. Prostrat. Tembel.

nebulós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) ceţos, înceţoşat, înnegurat, neguros, pâclos, ‹rar› neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este nebulos.* **2** fig. (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînţeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împlet icit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› încâlligat. *Se exprimă într-un mod nebulos. Viitorul ei este nebulos.* **3** fig. (*despre acţiuni, stări, despre existenţa oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, indecis, îndoielnic, neprobabil, nesigur, problematic. *Pe mulţi copii abandonaţi îi aşteaptă o existenţă nebuloasă.* **II** s.f. (*astrol.*) ‹înv.› stea nebuloasă. *Nebuloasa este un corp ceresc, cu aspect difuz şi formă neconturată, care se află în spaţiul interstelar.*

nebulozitáte s.f. fig. confuzie, imprecizie, neclaritate, nelămurire, neprecizie, ‹fig.› obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind nebulozitate, a fost respinsă.*

nebún, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj., s.m., s.f. (*psih.*) alienat, dement, descreierat, înnebunit, smintit, ‹rar› nebunit, ‹pop. şi fam.› apucat[2], candriu, deşucheat, diliman, hututui, ţicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat[2], lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, şui[3], ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeţ, ‹înv. şi reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, pălăurat, preclătit, preclintit, primit, prost, şuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit[2], scrântit, ‹fig.; pop. şi fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], ţăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2], ‹arg.› buibui, pocnit[2], sandilău, sandiliu, uşchit. *Oamenilor nebuni li se fac tratamente speciale.* **2** s.m. (*j. de şah*) ‹înv.› spion. **3** s.m. (*în Ev. Med.; rar*) v. Bufon. Măscărici. Paiaţă. Pitic. **II** adj. (*despre oameni*) aiurea, aiurit, anapoda, bezmetic, descreierat, smintit, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› deşucheat, ţicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. şi reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmângit, stropşit, şucheat, şuchi, treşucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieş, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], ţăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepşit, târşit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om nebun şi neserios.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneţ, năstruşnic, neobişnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaş, ‹fam.› sanchiu, uşchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguţ, deşănţat, poznit, şod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost nebună.* **3** (*despre fiinţe*) drăcos, neastâmpărat, nebunatic, sprinţar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. şi pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânţuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. şi reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestaşnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, şoimănit, şulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. şi pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de nebun.* **4** (*despre fiinţe; urmat de determ. cauzale introduse prin prep. „de"*) înnebunit, zăpăcit, ‹rar› nebunit, ‹fig.› orbit. *A fost nebun de frică în timpul aterizării forţate a avionului.* **5** (*mai ales despre copii*) jucăuş, vioi, zburdalnic, zvăpăiat, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea nebuni trebuie supravegheaţi.* **6** (*adesea fig.; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconştient, intemperant, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt nebun şi s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mişcări nebune.* **7** (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **8** (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârşav. Mişel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **9** (*relig.; înv. şi pop.; despre oameni*) v. Păcătos. **10** (*pop.; despre plante, animale, substanţe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **11** (*pop.; despre plante, ciuperci, fructe etc.*) v. Necomestibil. Otrăvitor. Toxic. Veninos. **III** adj. fig. **1** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, înfiorător, înfricoşător, îngrozitor, sfâşietor, violent, ‹fig.› sălbatic. *Acum, printre străini, ştie ce înseamnă dorul nebun de ţară.* **2** ameţitor, năucitor, uimitor, uluitor, zăpăcitor, ‹fig.› halucinant. *Ritmul dansului era nebun.* **3** exagerat, excesiv, hiperbolic, ‹fig.› exorbitant, orbesc. *Acordă acestui eveniment o importanţă nebună. Nu-i plac laudele nebune.* **4** (*subliniază caracterul ieşit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; fam.*) v. Colosal. Enorm. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Monumental. Neauzit. Negrăit.

Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Piramidal. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș. **IV** s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

nebunăriță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **2** v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

nebunátic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. **2** adj. (*despre oameni*) zvăpăiat, ‹fam.› flușturatic, fluturatic. *Nebunatice și vesele, fetele s-au prins în horă.* **3** adj., s.m., s.f. poznaș, ștrengar, ‹fam.› afurisit, ‹reg.› bazaochi, ‹fig.; reg.› ghibirdic. *În tinerețe a fost un nebunatic fără pereche.*

nebunăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*).

nebuneálă s.f. **I 1** (*psih.; pop. și fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Rabie. Turbare. **3** (*la pl. **nebuneli**; concr.; pop.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **2** v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **3** (*la pl., în forma **nebunele***) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

nebunésc, -eăscă adj. **I 1** (*despre fapte, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dement, demențial, smintit. *Și-a pierdut viața din cauza gestului său nebunesc.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. **II** fig. (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă nebunească pentru un autoturism.*

nebunéște adv. (*modal*) prostește, ‹fig.› orbește, orbiș. *Au cheltuit nebunește în concediu.*

nebuní vb. IV. **1** intr. (*psih.; pop.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Cretiniza. Îndobitoci. Prosti[1]. Tâmpi. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **4** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia. **5** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Înverșbi. Mânia.

nebuníe s.f. **I 1** (*psih.*) alienare, alienare mintală, alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, ‹livr.› folie, ‹rar› insanitate, ‹înv. și pop.› stropșeală, ‹pop. și fam.› nebuneală, pierderea minții (v. *pierdere*), sminteală, smintire, țicneală, ‹pop.› îndrăcire, luatul ielelor (v. *luat[1]*), zărgheală, ‹fam.› dileală, ‹înv. și reg.› smintă, smintenie, ‹reg.› bolânzeală, bolânzie, prelinteală, sălteală, trăsneală, zăluzeală, zăluzie, zărghenie, ‹înv.› dezmeticire, dezmeticiune, fără-minte, ienăcire, ‹fig.› rătăcire, scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de nebunie.* **2** (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **II** (*concr.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”*) gogomănie, nătângie, neghiobie, nerozie, nesocotință, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe nebunii când este nervos.* **2** ghidușie, glumă, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, ștrengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹ pop. și fam.› ghidușlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebuneală*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghidușărie, iznoavă, marafet, poșovaică, potâng, prujă, prujitură, șagă, șalmă, șoadă (v. *șod*), șoană, șolomănie, șolticărie, șozenie, șozie, tanaboață, tămășag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loază*). *Nebuniile copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **III** fig. **1** exaltare, exaltație, extaz, frenezie, ‹fig.› delir, incantație. *După concert, în sală era o atmosferă de nebunie generală.* **2** ‹fig.› folie. *Spectacolul place foarte mult publicului. Este o nebunie!*

nebunít, -ă adj. (*rar*) **1** (*psih.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** (*despre ființe; urmat de determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) v. Înnebunit. Nebun. Zăpăcit.

necă vb. I. (*înv. și reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îneca. **2** tr. (*despre ape, râuri etc.; compl. indică terenuri, localități, gospodării etc.*) v. Inunda. Îneca.

necalculábil, -ă adj. **1** (*despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, imens, incalculabil, incomensurabil, nemăsurat, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime necalculabilă de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **2** colosal, considerabil, enorm, imens, incalculabil, nelimitat, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte necalculabile asupra organismului.*

necalificábil, -ă adj. (*despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) incalificabil, revoltător, scandalos, ‹înv. și reg.› scandălicios, ‹înv.› revoltant. *Tânărul are un comportament necalificabil față de colege. Este de un individualism necalificabil.*

necaligráfic, -ă adj. (*despre litere*) strâmb. *A scris, cu litere necaligrafice, o cerere simplă.*

necanonisít, -ă adj. (*înv.*) v. Neregulat. Nesimetric. Neuniform.

necapábil, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) incapabil, neputincios. *Este necapabil să facă o faptă bună.* **2** adj. (*despre oameni*) impotent, incapabil, neputincios, prăpădit, ‹înv. și pop.› slăbănog, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› becisnic, nemernic, nevoiaș, nevolnic, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹înv. și reg.› sec, ticălos, ‹reg.› chiomp, sfoiegit, ‹înv.› mișel, neputernic, neputinte, secat[2], ‹fig.; pop.› râncaci. *Este un adolescent necapabil, care nu poate să facă eforturi mari.* **3** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri necapabili în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un necapabil.*

necastrát adj. (*despre masculi*) nejugănit. *Armăsarul necastrat este nărăvaș.*

necáz s.n. **I 1** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Necazul i-a invadat sufletul după vestea primită.* **2** mizerie, neplăcere, supărare, ‹înv. și pop.› price, ‹înv. și reg.› dârvală, ‹reg.› but[3], hâcă, sagnă, ‹înv.› săblazmă, scădere, siclet. *Ferice de acei care sunt feriți de necazuri!* **3** păs, supărare, ‹înv.› pamet[2]. *Adesea își povestește necazurile și bucuriile.* **II 1** greu, greutate, impas, încercare, vicisitudine, ‹înv.› păs. *Totdeauna părinții te scot din necaz.* **2** (*mai ales la pl. **necazuri***) ananghie, greutate, încercare, mizerie, nevoie, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe necazuri în cursul vieții.* **3** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe necazuri a avut în ultimul timp!* **4** (*mai ales la pl. **necazuri***) dificultate, greutate, neajuns[1], șicană, ‹fig.› strâmb. *Vecinii*

îi fac tot felul de necazuri. **III 1** enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de necaz a unei persoane.* **2** ciudă, gelozie, invidie, pică[1], pornire, ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcăşeală, zăcăşie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1], dâcă[1], inat, opşag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpştire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-şi poate domoli necazul pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.* **IV** caznă, chin, efort, forțare, muncă, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, şerbie, şpăruială, ştrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteneală, ostenit[1], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să ştii să faci binele cu cât mai puțin necaz.*

necăjí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) supăra, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. și reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a cârcăli, a se îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a oscârbi, a (se) oțărî, a (se) râvni, a săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoşti, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a se dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a necăjit.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a nemulțumi, a supăra, ‹reg.› a opăci. *Decizia ei de a demisiona îl necăjește.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înciuda, a (se) supăra, ‹pop.› a (se) ciudi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) oftica. *S-a necăjit pentru că i s-a făcut observație în public.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădărî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eşofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl necăjește cu veşnicele ei lamentări.* **5** tr. (*despre senzații, stări fizice etc.; compl. indică ființe*) a chinui, a jena, a sâcâi, a supăra. *De câteva zile îl necăjește o tuse uscată.* **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **II** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a (se) nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se strădănui, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a şpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se necăjește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reuşește să-i găsească soluția.* **III** tr. (*înv.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi.

necăjicíos, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

necăjít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, prostrat, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deşănțat, îmbosoiat, îmboşântat, îmbonțat, supăros, şubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoştit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Necăjit după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre oameni*) nemulțumit, supărat, ‹înv.; astăzi fam.› paraponisit. *Este necăjit pentru că a făcut o asemenea greşeală.* **3** (*despre oameni*) înciudat, supărat, ‹pop. și fam.› ciudos, ‹fig.› acru, ‹fig.; pop. și fam.› ofticat. *După altercația avută la serviciu cu un coleg, era cam necăjit.* **4** (*despre oameni*) enervat, excitat, iritat, nervos, stresat, supărat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Necăjiți din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut şoferului să plece imediat din stație.* **5** (*despre oameni*) chinuit, consumat, frământat[2], muncit, trudit, zbuciumat, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie necăjită pe care greutățile familiale au doborât-o.* **II 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) mizer, neajutorat, nevoiaş, sărac, sărman, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. și pop.› lipsit, neajuns[2], neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. și fam.› nepricopsit, ‹pop. și fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărâștean, ‹înv. și reg.› mişel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaş, calindroi, misăricios, oarfăn, obielos, pământint, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol[2], răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deşert. *A ajuns bătrân și necăjit. Nu au nimic, sunt necăjiții satului.* **2** adj. (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, prost, rău, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă necăjită.*

necăjitór, -oáre adj. **1** (*reg.; despre oameni*) v. Cicălitor. Sâcâitor. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Chinuit. Consumat. Frământat[2]. Muncit. Necăjit. Trudit. Zbuciumat. **3** (*înv.; mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Agasant. Enervant. Iritant. Plicticos. Plictisitor. Sâcâitor. Supărător.

necăjós, -oásă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) v. Amărât. Anevoios. Chinuit. Greu. Mizer. Mizerabil. Necăjit. Prost. Rău. **2** (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) v. Chinuitor. Păcătos. Rebel. Sâcâitor. Supărător.

necălcát, -ă adj. **I 1** (*despre locuri, drumuri, căi etc.*) nestrăbătut, neumblat, ‹rar› sălbatic, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹pop.› secret[3], ‹înv.› netrecător. *În excursiile pe munte preferă cărările necălcate.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) boțit, mototolit, şifonat, ‹reg.› mozolit, podorosât, timburit. *Deşi a călcat o zi întreagă, i-au mai rămas și pentru a doua zi haine necălcate.* **II** fig. (*înv.; despre legi, hotărâri, dispoziții etc.*) v. Respectat.

necărturár s.m., adj. (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”; înv. și pop.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.

necăsătoríe s.f. (*înv.*) v. Burlăcie. Celibat.

necăsătorít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) celibatar, nefamilist, neînsurat, nemăritată, ‹pop. și fam.› becher, ‹fig.› stingher, tomnatic. *Prietenul lui este necăsătorit.* **2** (*despre oameni, mai ales despre tineri*) liber, ‹înv. și pop.› slobod, ‹fam.; glum.› disponibil, solo. *Tânărul este necăsătorit, l-a părăsit prietena lui.*

necăsnicíe s.f. (*înv.*) v. Burlăcie. Celibat.

necătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Inundare. Înecare. **2** v. Asfixie. Asfixiere. Înăbuşire. Înec. Înecare. Sufocare. Sufocație. Sugrumare. **3** (*nav.*) v. Naufragiu.

necătútát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonşalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mişcă pe scenă cu gesturi necătutate.* **2** (*despre limbaj, stil etc.*) familiar, neafectat, nesofisticat, obişnuit, simplu. *Captează auditoriul prin limbajul său necătutat. Stilul cărții este necătutat.* **II** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonşalant, simplu. *Deşi timidă, a jucat necătutat în fața spectatorilor.*

necăzút, -ă adj. (*înv.; despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Neiertat. Neîngăduit. Nepermis.

necercát, -ă adj. **1** (*pop.; despre oameni*) v. Inexperimentat. Neexperimentat. **2** (*înv.*) v. Neglijat.

necercetát, -á adj. (*despre regiuni, fenomene, stări etc.*) inexplorat, necunoscut, neexplorat. *Multe ținuturi ale globului au rămas necercetate.*

necesár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** indispensabil, neapărat, nedispensabil, obligatoriu, sine qua non, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi necesare pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții necesare pentru nevoile persoanelor cu handicap.* **2** obligatoriu, ‹rar› neapărat, obligat. *Și-a luat pe drum numai lucruri necesare pentru uzul zilnic.* **3** (*filos.*) deontic, obligatoriu. **4** cerut[2], cuvenit, trebuincios, trebuitor, ‹pop.› cuviincios, ‹înv.› recerut. *Pentru a începe lucrarea, i s-au adus toate materialele necesare.* **5** folositor, trebuincios, util, ‹rar› trebuitor, ‹înv.› lucrăreț, trebnic[2]. *A scris o carte necesară pentru cei care vor să cunoască istoria limbii române.* **II** adv. (*modal*) indispensabil, neapărat, obligatoriu, ‹livr.› afortiori, ‹rar› necesarmente. *Este necesar să urmeze tratamentul indicat de medic.*

necesarménte adv. (*modal; rar*) **1** v. Fatal. Fatalmente. Inevitabil. **2** v. Indispensabil. Neapărat. Necesar. Obligatoriu. **3** v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

necesitá vb. I. tr. **1** (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a comporta, a impune, a pretinde, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare necesită acribie deosebită și multă dăruire.* **2** a cere, a implica, a presupune, a reclama. *Reușita în meserie necesită muncă.* **3** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta.

necesitáte s.f. **I 1** nevoie, trebuință, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› lipsă. *A făcut rost de materiale importate pentru necesitățile firmei de construcții.* **2** (*econ. de piață*) cerere, cerință, nevoie, solicitare, trebuință. *Administrația trebuie să țină seamă de necesitățile pieței.* **3** cerință, exigență, imperativ, nevoie, obligație, pretenție, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› nițotă, ‹înv.› nevoință, nevoire, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile necesități ale sistemului educațional.* **4** folos, trebuință, utilitate, ‹pop.› priință, ‹înv. și reg.› treabă, ‹înv.› polză, trebnicie. *Importanța și necesitatea acestei lucrări au fost subliniate de specialiști.* **II** (*la pl.* ***necesități***; *fiziol.*) nevoi (v. *nevoie*), ‹pop.› treaba (v. *treabă*).

necesitós, -oásă adj. (*în opoz. cu „bogat”; înv.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

nechemát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) neinvitat, nepoftit. *La lansarea cărții au venit și persoane nechemate.* **2** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri nechemați în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un nechemat.*

nechéz s.n. nechezare, nechezat, nechezătură, rânchezare, rânchezat, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez. *În liniștea serii se aude nechezul unui cal.*

nechezá vb. I. intr. **I 1** (*despre cai*) a rânchezа, ‹pop.› a hohoti, ‹reg.› a hohăni, a huhura, a îngheza, a mihohoi, a mihoni, a mihoti, a străfiga[1]. *Caii nechezau pe imaș.* **2** (*reg.; despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi. **II** fig. (*iron.* sau *deprec.; despre oameni*) v. Chicoti.

nechezáre s.f. nechez, nechezat, nechezătură, rânchezare, rânchezat, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez.

nechezát s.n. nechez, nechezare, nechezătură, rânchezare, rânchezat, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez.

nechezătór, -oáre adj. (*despre cai*) rânchezător.

nechezătúră s.f. nechez, nechezare, nechezat, rânchezare, rânchezat, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez.

nechibzuínță s.f. **1** necumpătare, ‹înv.› buiecitură, ușurime a minții, ușurime de minte. *Nechibzuința îți poate provoca multe necazuri.* **2** (*concr.*) imprudență, necugetare, neprevedere, nesăbuință, nesăbuire, nesocotință, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare nechibzuință.*

nechibzuít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Nechibzuit, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre oameni*) necumpănit, pripit[2], repezit, ‹înv.› pripelnic. *Tânărul este prea nechibzuit în tot ce face.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt nechibzuit și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări nechibzuite.*

nechimuluít, -ă adj. (*reg.; despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) v. Dezordonat. Inaspectuos. Inestetic. Neaspectuos. Neestetic. Rebarbativ. Urât[2].

nechitít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Irezonabil. Nechibzuit. Necugetat. Necumpătat. Nejudecat. Neprevăzător. Nesăbuit. Nesocotit. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat. Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc.

necicatrizát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi*) deschis, netămăduit, nevindecat, sângerând, viu. *Deși tratată, rana rămâne încă necicatrizată.*

necínste s.f. **1** deloialitate, improbitate, incorectitudine, necorectitudine, rea-credință, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecțiune, malonestitate. *Necinstea unor funcționari publici este o realitate.* **2** dezonoare, rușine, ‹pop.› ocară, ‹înv. și reg.› ponos, ponoslu, ‹reg.› pângară (v. *pângar*). *E o necinste să cazi în mâna inamicului.* **3** (*înv.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **4** (*înv.*) v. Batjocură. Rușine.

necinstí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică mai ales femei, minori*) a abuza, a batjocori, a silui, a viola, ‹rar› a violenta, ‹pop. și fam.› a râde, ‹reg.› a căzni, a râsui, a rușina, ‹înv.› a dezonora, a ruguci, a sili, a smeri, ‹fig.› a pângări, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹arg.› a crăciuni. *A fost trimis în judecată pentru că a necinstit o tânără.* **2** (*compl. indică mai ales fecioare*) a deflora, a dezvirgina, ‹pop.› a desfeciori, a desfeti, ‹reg.› a schilodi, ‹înv.› a strica, ‹arg.› a crăciuni, a începe, a înțepa, a sparge. *A fost condamnat la ani grei de închisoare pentru că a necinstit prin violență o fecioară.* **3** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a batjocori, a pângări, a profana, a viola, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹înv. și reg.› a îngâna, ‹fig.› a întina, ‹fig.; înv. și pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câțiva derbedei au necinstit o biserică.* **4** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a pângări, a profana, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârșăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi necinstește amintirea prin afirmațiile făcute.*

necinstíre s.f. **1** abuzare, batjocorire, siluire, viol, violare, ‹rar› violentare, ‹înv. și reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire. *Necinstirea unei femei este pedepsită de lege.* **2** batjocorire, pângărire, profanare, sacrilegiu, violare, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Necinstirea unei biserici este un mare păcat.* **3** batjocorire, compromitere, dezonorare, pângărire, profanare, ‹rar› prihană, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanațiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Necinstirea memoriei părinților este o impietate.*

necinstít, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre femei, minori*) abuzat, batjocorit, siluit, violat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹reg.› rușinat, ‹fig.› pângărit. *Femeia necinstită a fost internată în spital.* **2** (*despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) batjocorit, pângărit, profanat, ‹înv. și pop.› prihănit, ‹fig.› întinat, ‹fig.; rar› pătat, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2]. *Poliția cercetează biserica necinstită pentru a evalua fărădelegile.* **3** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, discreditat, pângărit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.;

înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui necinstite.* **II 1** (*despre oameni*) deloial, incorect, necorect, neloial, neonest, veros, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari necinstiți.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) neloial, nesincer, ‹fran.› felon[2]. *A fost un partener de afaceri necinstit. Concurența dintre cei doi este necinstită.* **3** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig.› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri necinstite.* **4** (*înv.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Compromițător. Degradant. Degradator. Dezonorant. Infamant. Infamator. Înjositor. Nedemn. Rușinos.

necinstitór, -oáre adj. (*înv.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Compromițător. Degradant. Degradator. Dezonorant. Infamant. Infamator. Înjositor. Nedemn. Rușinos.

necioplíre s.f. fig. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹fig.› rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Necioplirea este respinsă de oamenii de bun-simț.*

necioplít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre materii prime, obiecte etc.*) brut, grosolan, necizelat, nefinisat, neprelucrat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. *Pe verandă se află o masă cu scaune din lemn necioplit.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc.*) butucănos, grosolan, ‹reg.› butucos, ‹fig.; pop.› rudăresc. *Unele bănci din parc sunt necioplite.* **II** fig. **1** adj. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› barbar, necizelat, neșlefuit, păduret, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. **2** adj. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, noduros, tudesc. **3** s.m., s.f. bădăran, bădărancă, grobian, grosier, grosolan, mârlan[1], mârlancă, mitocan, mitocancă, mojic, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› porc, porcan, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtan. *Necioplíții sunt evitați de oamenii de bun-simț.*

necirculát, -ă adj. (*despre străzi, drumuri etc.*) deșert, gol[2], nebătut, neumblat, pustiu, ‹astăzi rar› solitar. *Strada este necirculată în timpul nopții.*

necitéț, -eáță adj. (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, nedescifrabil, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris neciteț, imposibil de înțeles. Manuscrisul este neciteț.*

necivilizát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre popoare, comunități umane etc.*) primitiv, sălbatic, ‹rar› vandalic. *Sociologii încearcă să cunoască viața unor popoare încă necivilizate.* **2** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, păduret, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om necivilizat, fără educație și cultură.* **3** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări necivilizate. A considerat răspunsul lui cam necivilizat.* **II** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat necivilizat cu bătrâna.*

necizelát, -ă adj. **1** (*despre materii prime, obiecte etc.*) brut, grosolan, necioplit, nefinisat, neprelucrat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. **2** fig. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› barbar, necioplit, neșlefuit, păduret, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2].

neclár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum neclar de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă neclară.* **2** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) estompat, pierdut, șters, vag, ‹fig.› vaporos, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi neclare. Fotografia fiind veche, imaginile neclare abia se disting.* **3** (*despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) încețoșat, sur, tulbure, tulburiu, ‹reg.› suriu. *Negurile neclare ale nopții au învăluit natura. Aerul unei dimineți neclare de toamnă îl înviorează.* **4** (*despre lumină*) tulbure, ‹fig.› murdar. *Lumina din hol este neclară din cauza becului prăfuit.* **II** adj. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod neclar. Viitorul ei este neclar.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație neclară de teamă. De câteva zile are o durere neclară în piept.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, nedefinit, neprecis, ‹fig.› incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații neclare.* **4** (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], dezarticulat[2], îngăimat, mormăit[2], nearticulat, nedeslușit, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte neclare apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.* **5** (*despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) inexplicit, nedeslușit, neexplicit, nelămurit. *În cazul manuscrisului studiat problema cronologiei rămâne neclară. Modul de procesare a informației este neclar.* **6** (*despre stil*) obscur, ‹fig.› cabalistic, ‹fig.; rar› apocaliptic. *Romanul său nu a avut succes din cauza stilului neclar.* **7** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) evaziv, imprecis, neprecis, vag, ‹fig.› debil. *A primit un răspuns neclar.* **III** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) nedeslușit, prost, rău. *Vede neclar chiar și cu ochelarii noi. Vocea i se aude neclar la telefon.* **2** imprecis, indistinct, vag. *Trăsăturile eroului sunt conturate neclar. Aude neclar vorbe în camera alăturată.* **3** confuz, echivoc. *Se exprimă neclar. Răspunde neclar la întrebare.*

neclarificát, -ă adj. (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) nedeslușit, nelămurit. *Nu a putut lua încă o decizie din cauza informațiilor neclarificate.*

neclaritáte s.f. **1** imprecizie, indistincție, neprecizie. *Într-o lumină difuză contururile obiectelor sunt de o mare neclaritate.* **2** confuzie, imprecizie, nelămurire, neprecizie, ‹fig.› nebulozitate, obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind neclaritate, a fost respinsă.*

neclătít, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*în opoz. cu „mobil"; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil. **2** fig. (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neșovăitor. Statornic. **II** fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic.

neclintíre s.f. **I 1** fixitate, imobilism, imobilitate, inerție, nemișcare, nemobilitate. *Neclin-*

tirea stelelor este aparentă. **2** fixitate, imobilitate, nemișcare, stabilitate. *Folosește o pastă care conferă protezei dentare neclintire.* **II** fig. dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, statornicie, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de neclintire în respectarea legii.*

neclintít, -ă adj. **I** (*în opoz. cu „mobil”*) **1** (*despre obiecte, construcții, poduri etc.*) fix, imobil[2], nemișcat, stabil, ‹rar› imobiliar, nemișcător, stătător, ‹pop.› nesmintit, nestrămutat, ‹înv.› neclătit, statornic. *Lângă clădirea neclintită a circului este o construcție transportabilă, folosită la spectacolele date în diferite alte locuri. Podul peste această apă de munte este neclintit.* **2** (*despre elemente care, în mod obișnuit, sunt mișcate sau în mișcare sub acțiunea anumitor factori*) fix, imobil[2], nemișcat, rigid, țeapăn, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor neclintite ale copacilor desfrunziți te întristează.* **3** (*mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], încremenit, înlemnit, nemișcat, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi neclintiți. Bolnavul are o privire neclintită.* **4** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, nemișcat, țeapăn, țintuit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas neclintiți când au auzit urletul lupului.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, consecvent, constant, egal, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹fig.; înv.› vârtos. *A rămas persoana neclintită care a luptat pentru democrație. De obicei este neclintit în respectarea angajamentelor făcute.* **2** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ‹fig.› bățos, inflexibil, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Neclintit, tânărul i-a contrazis pe toți.* **3** (*în opoz. cu „sensibil”; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit neclintită din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **4** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) nezdruncinat, statornic, ‹fig.› tare. *Dragostea ei pentru copii este neclintită. Are credința neclintită că va reuși să depășească aceste greutăți.*

necojít, -ă adj. (*mai ales despre fructe*) necurățat. *Mănâncă merele necojite.*

necolorábil, -ă adj. (*biol.; despre constituenți celulari*) acromatic.

necombatánt, -ă adj., s.m. (*milit.*) noncombatant. *Statele necombatante nu sunt angajate în luptă directă. Doctorii militari sunt necombatanți pe front.*

necombustíbil, -ă adj. (*despre corpuri, materii, substanțe etc.*) incombustibil. *Materialele necombustibile nu ard.*

necomensurábil, -ă adj. (*înv.; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) v. Colosal. Enorm. Imens. Incomensurabil. Nemăsurat.

necomestíbil, -ă adj. **1** (*despre alimente, mâncăruri etc.*) incomestibil, inconsumabil. *Telemeaua este necomestibilă, fiind foarte sărată.* **2** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) otrăvitor, toxic, veninos, ‹pop.› nebun, otrăvicios, ‹înv.› otravnic. *Ciupercile necomestibile pot fi ușor confundate cu cele comestibile din cauză că au suferit mutații genetice.*

necomód, -ă adj. (*despre lucruri, obiecte etc.*) incomod, neconfortabil, ‹pop.› neîndemânos. *Biroul la care lucrează este necomod.*

necomparábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician necomparabil. Are un timbru necomparabil al vocii.*

necompatíbil, -ă adj. incompatibil, nepotrivit. *Cei doi soți s-au despărțit pentru că erau necompatibili. Cercetarea științifică este necompatibilă cu lipsa de acribie.*

necompatibilitáte s.f. incompatibilitate, nepotrivire. *S-a discutat despre necompatibilitatea proiectului cu cerințele contractului european.*

necompetént, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire sunt mulți meșteri necompetenți în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un necompetent.* **2** adj. (*despre oameni*) neavizat, neinformat, nepregătit. *Nu se poate adresa unei persoane necompetente în domeniu.*

necompetență s.f. incapacitate, incompetență, nepregătire, nepricepere, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. *A fost dat afară din serviciu din cauza necompetenței lui.*

necomplét, -ă adj. fragmentar, incomplet, parțial[1]. *Publicarea necompletă a operei poetului a atras numeroase critici.*

necompletát, -ă adj. (*fin.; despre cecuri, documente etc.*) ‹rar› bianco.

necomplicát, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, activități etc.*) facil, nedificil, nesofisticat, simplu, ușor[2], ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină necomplicată. Metoda nouă de predare pare necomplicată.* **2** (*despre piese, aparatură*) nesofisticat, simplu. *Și-a cumpărat un mixer necomplicat.*

necompresíbil, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) incompresibil. *Un corp necompresibil nu își poate reduce volumul sub acțiunea unei presiuni exterioare.*

necompresibilitáte s.f. (*fiz.*) incompresibilitate. *Un corp care nu-și poate micșora volumul sub acțiunea unei presiuni exterioare prezintă necompresibilitate.*

necomunicatív, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, păcliș, păclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană necomunicativă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale necomunicative.*

neconciliábil, -ă adj. ireconciliabil, nereconciliabil. *Pozițiile celor doi politicieni sunt neconciliabile.*

neconcludént, -ă adj. (*despre teorii, idei, argumente, atitudini etc.*) inconcludent, neconvingător, needificator. *Ideile lui nu au fost acceptate pentru că erau neconcludente.*

neconcordánt, -ă adj. **1** distonant, impropriu, inadecvat, neadecvat, necorespunzător, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt neconcordante în relațiile sociale.* **2** inadvertent, incongruent, nepotrivit. *Rezultatele celor două experimente sunt neconcordante.* **3** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt neconcordante. Interpretarea datelor problemei este neconcordantă.*

neconcordánță s.f. **1** dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, nepotrivire, stridență, ‹livr.› disparitate, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre neconcordanța dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **2** disproporție, nepotrivire. *Există o vădită neconcordanță între elementele arhitectonice ale clădirii.* **3** inadvertență, nepotrivire. *Neconcordanța rezultatelor celor două experimente nu a surprins pe nimeni.*

necondiționát, -ă adj. **1** absolut, suprem, suveran. *În anumite situații autoritatea judecătorului este necondiționată.* **2** integral, neprecupețit, total, ‹înv.› nepregetat. *Părinții acordă copiilor ajutor necondiționat.*

neconflictuál, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) amiabil, convivial, prietenesc, prietenos. *Neînțelegerile dintre statele vecine au avut o rezolvare neconflictuală.*

neconformísm s.n. anticonformism, inconformism, libertate, nonconformism, ‹livr.› goliardie. *Comportarea lui se caracterizează prin neconformism. Neconformismul artiștilor trebuie tolerat.*

neconformíst, -ă adj., s.m., s.f. anticonformist, heterodox, inconformist, nonconformist, ‹rar› eretic. *Tânărul pictor este neconformist. Neconformiștii nu se conformează uzanțelor stabilite, tradițiilor, moravurilor sau mentalităților, opiniilor curente.*

neconfortábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre lucruri, obiecte etc.*) incomod, necomod, ‹pop.› neîndemânos. *Biroul la care lucrează este neconfortabil.* **2** adv. (*modal*) incomod, rău. *Stă neconfortabil la birou.*

neconsecínță s.f. (*înv.*) v. Inconsecvență. Inconstanță. Instabilitate. Labilitate. Neconsecvență. Neconstanță. Nestabilitate. Nestatornicie. Versatilitate.

neconsecvént, -ă adj. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat², ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om neconsecvent.* **2** (*despre oameni*) infidel, neconstant, nefidel, nestatornic, schimbător, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr neconsecvent în dragoste.*

neconsecvénță s.f. inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Neconsecvența în politică este constatată cu neplăcere de electorat.*

neconservát, -ă adj. (*despre icre*) moale, proaspăt. *Ca aperitiv, a pregătit o salată de icre neconservate.*

neconsistént, -ă adj. **1** (*despre mâncăruri, sosuri*) apos, inconsistent, moale, subțire, ‹fam.› lung, ‹reg.› molicel, molicică. *Ciulamaua este cam neconsistentă.* **2** fig. (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mărunt, mic, minim², neimportant, neînsemnat, nesemnificativ. *Iaurtul dietetic conține un procentaj neconsistent de grăsimi.*

neconsolábil, -ă adj. (*despre oameni*) inconsolabil, neconsolat, nemângâiat.

neconsoláre s.f. nemângâiere. *După moartea soției, neconsolarea lui a durat ani.*

neconsolát, -ă adj. (*despre oameni*) inconsolabil, neconsolabil, nemângâiat. *A rămas neconsolat după moartea soției.*

neconstánt, -ă adj. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat², ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. **2** (*despre oameni*) infidel, neconsecvent, nefidel, nestatornic, schimbător, ‹înv.› necredincios, strămutător. **3** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului neconstant.*

neconstánță s.f. inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, nestabilitate, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate.

neconștiént, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Irezonabil. Nechibzuit. Necugetat. Necumpătat. Nejudecat. Neprevăzător. Nesăbuit. Nesocotit.

necontenít, -ă adj., adv. **I** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit², neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută necontenită cu partenerii de afaceri.* **II** adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins², ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statorniceşte. *Prețurile cresc necontenit.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, neîncetat, permanent, pururi, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne necontenit un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **3** asiduu, neobosit. *Muncește necontenit la lucrarea de licență.*

necontestábil, -ă adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut². *Talentul lui pentru pictură este necontestabil. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt necontestabile.* **2** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost necontestabile pentru judecători în luarea deciziei finale.*

necontestát, -ă adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut². **2** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil.

necontradictóriu, -ie adj. (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) noncontradictoriu. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt necontradictorii.*

necontrolábil, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, situații etc.*) incontrolabil. *Incendiul este necontrolabil din cauza vântului puternic.* **2** (*despre fenomene naturale, sociale etc.*) incontrolabil, ‹fig.› nelimitat, nemărginit. *Dacă se extinde cu repeziciune, revolta populară poate deveni necontrolabilă.*

necontrolát, -ă adj. (*despre acte, date, documente, instituții etc.*) nerevizuit, neverificat. *Actele necontrolate ale firmei au fost închise de către inspectori într-un seif. Datele pe care i le-a trimis sunt necontrolate.*

neconvenábil, -ă adj. (*despre stări, situații etc.*) inconvenabil, ‹înv.› disconvenabil. *Inflația este neconvenabilă pentru populație.*

neconvențional, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*a. plast.; despre metode, tehnici etc.*) nonconvențional, original. *Tehnica pictorului este neconvențională.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi neconvenționale.* **3** (*despre ținuta, atitudinile etc. oamenilor*) degajat, neacademic. *A venit la recepție într-o ținută neconvențională.* **II** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat neconvențional în fața spectatorilor.*

neconvertíbil, -ă adj. (*fin.; despre valori bancare, monede etc.*) inconvertibil. *În unele țări leul este neconvertibil.*

neconvingátor, -oáre adj. **1** (*despre teorii, idei, argumente, atitudini etc.*) inconcludent, neconcludent, needificator. *Ideile lui nu au fost acceptate pentru că erau neconvingătoare.* **2** (*despre păreri, argumente etc. ale oamenilor*) atacabil, slab, vulnerabil. *Trebuie să fii atent cum pui problema, deoarece ai o argumentare neconvingătoare.*

necooperáre s.f. noncooperare. *Necooperarea dintre membrii echipei aduce prejudicii instituției.*

necoordonáre s.f. incoordonare. *Există o totală necoordonare a părților implicate în proiect.*

necópt, -oáptă adj. **I 1** (*în opoz. cu „copt”; mai ales despre aluaturi*) crud, ‹pop.› călău, ‹reg.› letios. *Cozonacul nu s-a copt bine, rămânând necopt.* **2** (*în opoz. cu „copt”; despre fructe, semințe, plante etc.*) crud, verde, ‹reg.› corcos, crudac, searbăd², verdioc, verdoi, verdunc. *Îi plac merele necoapte. Din nuci necoapte se prepară dulceață.* **II** fig. (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; despre ființe*) june, juvenil, mic, nevârstnic, tânăr, ‹fig.› fraged, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă necopt. Este necopt, nu-i poți cere să judece ca un om matur.*

necoréct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre rezultate, calcule etc.*) defectuos, eronat, fals, greșit, incorect, inexact, neadevărat, ‹înv. și reg.› smintit. *Rezultatul ecuației este necorect. Calculul pe care l-a făcut a fost necorect.* **2** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este necorectă.* **3** (*despre opinii, teorii, idei, mani-*

festări etc. ale oamenilor) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt necorecte. Interpretarea datelor problemei este necorectă.* **4** (*despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) eronat, greșit, incorect, inexact, ‹fam.› rău, ‹fig.; rar› stâlcit[2], strâmb. *Percepția lui a fost necorectă. A dat mesajului operei o interpretare necorectă.* **5** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, fals, greșit, incorect, inexact, neexact, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost necorect. I-a dat informații necorecte.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) deloial, incorect, necinstit, neloial, neonest, veros, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari necorecți.* **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, nelegal, neonest, oneros, ‹fig.› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri necorecte.* **III** adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunța”, „a se exprima”, „a scrie”*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă necorect în engleză. Cuvintele au fost scrise necorect.*

necorectitúdine s.f. deloialitate, improbitate, incorectitudine, necinste, rea-credință, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecțiune, malonestitate. *Necorectitudinea unor funcționari publici este o realitate.*

necorespunzătór, -oáre adj. **1** defectuos, ‹înv.› smintit. *Planul referatului este necorespunzător. Metoda de lucru este necorespunzătoare.* **2** (*în opoz. cu „valoros”; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost necorespunzătoare.* **3** distonant, impropriu, inadecvat, neadecvat, neconcordant, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt necorespunzătoare în relațiile sociale.* **4** (*despre oameni*) nepotrivit, rău. *O pereche mai necorespunzătoare nici că se putea imagina!*

necorigíbil, -ă adj. (*despre oameni*) incorigibil, inveterat, înrăit, ‹fam.› vechi[2]. *Soțul ei este un cartofor necorigibil. Alcoolic necorigibil, a fost internat din nou pentru dezalcoolizare.*

necorporál, -ă adj. **1** (*filos.; în opoz. cu „material”*) ideal, imaterial, nematerial, spiritual, ‹rar› netrupesc, spiritualist, ‹înv.› spirituos. *Dumnezeu este o identitate necorporală.* **2** ‹rar› netrupesc. *Îmbătrânirea spirituală este necorporală.*

necorporalitáte s.f. (*filos.; în opoz. cu „materialitate”*) idealitate, imaterialitate, spiritualitate. *Unii filosofi contestă ideea necorporalității îngerilor.*

necoruptíbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, onest, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om necoruptibil în afaceri.*

necovârșít, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; înv. și reg.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

necredíbil, -ă adj. (*despre fapte, situații, evenimente etc.*) incredibil, neverosimil, ‹rar› inverosimil, ‹înv.› necrezut. *Rezultatul meciului este necredibil. I se pare necredibil ca el să nu fi știut adevărul.*

necredincíos, -oásă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*relig.; despre oameni*) păgân, ‹înv. și reg.› pogan, ‹înv.› agarinesc, hain, proclet, viclean. *Persoanele necredincioase nu au nicio credință religioasă.* **2** s.m., s.f. (*relig.*) păgân, ‹pop.› turc, ‹înv.› agarean, viclean. *Părinții creștini nu i-au permis să se căsătorească cu un necredincios.* **3** s.m., s.f., adj. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios”*) ateu, ireligios, liber-cugetător, păgân, ‹livr.› impiu, ‹rar› eretic, incredul, ‹înv. și pop.› netemător de Dumnezeu, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› ateist. *Este un necredincios convins, care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități.* **4** s.m., s.f. (*înv. și pop.*) v. Oriental. Turc. Turcoaică. **5** s.m., s.f. (*relig.; pop.*) v. Mahomedan. Musulman. **6** s.m., s.f., adj. (*relig.; pop.*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **II** adj. **1** (*despre soți*) adulter, infidel, nefidel, ‹înv.› preacurvar, preaiubit, viclean, viclenitor, ‹fig.› trădător. *În presa de scandal s-a relatat pe larg despre aventurile unei cunoscute vedete necredincioase.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Infidel. Neconsecvent. Neconstant. Nefidel. Nestatornic. Schimbător. **3** (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Defetist. Neîncrezător. Sceptic.

necredínță s.f. **I 1** (*filos., relig.*) ateism, păgânism, ‹rar› incredulitate, libertinsim, ‹înv.› fără-de-dumnezeire, netemere. *Necredința neagă existența lui Dumnezeu.* **2** (*relig.; rar*) v. Eres. Erezie[1]. **II 1** (*jur.*) adulter, infidelitate, înșelăciune, ‹înv.› preacurvie, preacurvire, preaiubire, viclenie, ‹fran.› felonie, ‹fig.› trădare. *Soțul ei este bănuit de necredință.* **2** (*înv.*) v. Dubiu. Incertitudine. Incredulitate. Îndoială. Neîncredere. Nesiguranță. Rezervă. Scepticism. Șovăială. Șovăire.

necrescút, -ă adj. **1** (*despre copii, pui*) crud, mic, nedezvoltat, ‹fig.› fraged. *Puii pisicii sunt încă necrescuți pentru a fi separați de mamă.* **2** (*despre plante*) mic, nedezvoltat. *Brazii din pepinieră sunt încă necrescuți pentru a fi plantați în pădure.*

necrezáre s.f. (*rar*) v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

necrezút, -ă adj. (*înv.*) **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș. **2** (*despre fapte, situații, evenimente etc.*) v. Incredibil. Necredibil. Neverosimil.

necristalín, -ă adj. (*chim., mineral.; despre substanțe*) amorf, necristalizat.

necristalizát, -ă adj. (*chim., mineral.; despre substanțe*) amorf, necristalin. *Fosforul este necristalizat.*

necrocenóză s.f. (*paleon.*) tanatocenoză. *Necrocenoza este un ansamblu de organisme moarte sau de fosile.*

necrofilíe s.f. (*psih.*) necrosadism, vampirism. *Necrofilia este o perversiune sexuală în care satisfacția se obține pe un cadavru sau este stimulată prin rituri funerare.*

necrofór s.m. (*entom.*) *Necrophorus*; gropar.

necrológ s.n. ferpar. *În ziar a apărut un necrolog în memoria profesorului mort.*

necrópolă s.f. **1** cimitir, ‹rar› morminte (v. *mormânt*), ‹reg.› avlie, bananau, comoară, îngropelniță, margine, morțărie, pițigăi, progadie, stobor, temeteu, țintirim, ‹înv.› grobiște, mormântar[1]. *În necropola orașului sunt îngropate mari personalități ale culturii române.* **2** (*rar*) v. Groapă. Loc de vechi. Lăcaș de veci (v. *locaș*[1]). Mormânt. Sepulcru.

necropsíe s.f. **1** (*med.*) autopsie. *Cadavrul victimei este pregătit pentru necropsie.* **2** (*chir.*) necrotomie. *Un țesut osos necrozat se îndepărtează prin necropsie.*

necrosadísm s.n. (*psih.*) necrofilie, vampirism.

necrótic, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) cangrenat, macerat, necrozat, putred, putrezit, ‹livr.› mortificat, ‹pop.› întăciunat.

necrotomíe s.f. (*chir.*) necropsie.

necrozá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) a se cangrena, a se macera, a putrezi, ‹livr.› a se mortifica, ‹pop.› a se întăciuna. *I s-au necrozat degetele de la un picior.*

necrozáre s.f. (*med., med. vet.*) cangrenare, macerare, macerație, putrezire, ‹livr.› mortificare, mortificație. *Pacientul trebuie operat din cauza necrozării degetelor.*

necrozát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) cangrenat, macerat, necrotic, putred, putrezit, ‹livr.› mortificat, ‹pop.› întăciunat. *Chirurgul i-a tăiat degetele necrozate.*

necróză s.f. (*med., med. vet.*) cangrenă, ‹reg.› șui[5]. *Întrucât necroza este avansată, chirurgul a hotărât amputarea degetelor de la picior.*

necruțát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.

necruțătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ◊livr.› sangvinar, ◊rar› fieros, ◊înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ◊pop. și fam.› strașnic, ◊pop.› abraș, încăinit, ◊înv. și reg.› tare, ◊reg.› avan, hapsân, pogan, ◊înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ◊înv.; poetic› fiorelnic, ◊deprec.› milităros, ◊fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ◊fig.; fam.› crudelă, ◊fig.; înv. și reg.› vârtos, ◊fig.; reg.› arămos. *Este un om necruțător și ursuz. Este necruțătoare la mânie.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor*) intolerant, neiertător, neîndurător, neîngăduitor, nemilos, netolerant, ◊înv.› nesuferitor. *Oamenii corecți sunt necruțători cu cei necinstiți.* **3** (*despre oameni, instituții etc.*) intransigent. *Poliția este necruțătoare cu traficanții de droguri.* **4** (*despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ◊rar› neîndurat, ◊înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ◊fig.› vitreg. *Soarta necruțătoare a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **5** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, îndârjit, înverșunat, ◊fig.› aspru. *Romanul a fost supus unei critici necruțătoare. Cearta dintre cei doi a fost necruțătoare.* **6** (*în opoz. cu „econom"; înv.; despre oameni*) v. Cheltuitor. Risipitor. **II** adj. fig. (*med., med. vet.; despre boli*) incurabil, malign, nevindecabil, ◊fig.› neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, necruțător.* **III** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ◊livr.› sangvinar, ◊înv. și pop.› năsilnic, ◊pop. și fam.› strașnic, ◊pop.› abraș, ◊înv. și reg.› tare, ◊reg.› avan, hapsân, pogan, ◊înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ◊fig.› aspru, dur, negru. *Se comportă necruțător cu adversarii.*

nectár s.n. **1** (*bot.*) mana-florilor (v. *mană*), mană, ◊pop.› miere, suc, ◊înv.› rouă-dulce. *Nectarul este colectat de albine și transformat în miere.* **2** fig. (*rar*) v. Licoare.

nectárie s.f. (*bot.; la plantele angiosperme*) glandă nectariferă. *Nectaria produce nectar.*

necugetáre s.f. imprudență, nechibzuință, neprevedere, nesăbuință, nesăbuire, nesocotință, ◊înv. și reg.› nătărăie, ◊înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare necugetare.*

necugetát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necumpătat, nejudecat, nepreveăzător, nesăbuit, nesocotit, ◊rar› neprecugetat, ◊reg.› nechitit, ◊înv.› neconștient, tivilichiu, ◊fig.› neechilibrat. *Necugetat, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ◊livr.› derezonabil, ◊rar› dezmetic, neprecugetat, ◊reg.› nechitit, negândit, ◊înv.› buiac, ◊fig.› orbesc. *A făcut un salt necugetat și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări necugetate.* **II** adv. (*modal*) neghiobește, nerozește, prostește, stupid, ◊fig.› măgărește. *S-a purtat necugetat cu ea și a avut de suferit.*

necultivát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) înțelenit, nedesțelenit, nelucrat, sălbatic, țelinos, ◊înv. și pop.› sterp, ◊înv. și reg.› țelinit, ◊reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole necultivate.* **2** (*despre pământ, locuri etc.*) neexploatat, nelucrat, virgin. *În zonele nordice sunt întinse suprafețe de pământ necultivate.* **3** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) deșert, gol[2], pustiu, sălbatic, vid, ◊rar› stingher, ◊pop.› luciu[2], ◊înv. și reg.› secret[3], ◊înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc necultivat, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **4** (*despre plante*) sălbatic, ◊reg.› rău, sălbăticos. *Vița-de-vie necultivată are strugurii acri.* **II** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) agramat, ignorant, incult, neinstruit, neînvățat, prost, simplu, ◊livr.› ignar, ◊rar› laic, ◊înv. și pop.› necărturar, prostac, ◊pop. și fam.› netrecut prin școală, ◊fam.› neșcolit, ◊fam.; deprec.› nespălat, ◊reg.› mut, prostav, ◊înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ◊fig.› barbar, neluminat, ◊arg.› habarnamist. *Un necultivat face multe greșeli de limbă.*

necúm adv., conj. coord. advers. (*înv. și pop.*) **1** adv. (*modal*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum. **2** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; înv. și pop.; adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) v. Dar[1].

necumpănít, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ◊livr.› derezonabil, ◊rar› dezmetic, neprecugetat, ◊reg.› nechitit, negândit, ◊înv.› buiac, ◊fig.› orbesc. **2** (*despre oameni*) nechibzuit, pripit[2], repezit, ◊înv.› pripelnic. *Tânărul este prea necumpănit în tot ce face.*

necumpătáre s.f. **1** nechibzuință, ◊înv.› buiecitură, ușurime a minții, ușurime de minte. *Necumpătarea îți poate provoca multe necazuri.* **2** intemperanță. *Jocurile copiilor sunt dominate adesea de necumpătare.*

necumpătát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, nejudecat, nepreveăzător, nesăbuit, nesocotit, ◊rar› neprecugetat, ◊reg.› nechitit, ◊înv.› neconștient, tivilichiu, ◊fig.› neechilibrat. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ◊livr.› derezonabil, ◊rar› dezmetic, neprecugetat, ◊reg.› nechitit, negândit, ◊înv.› buiac, ◊fig.› orbesc.

necunoáștere s.f. neștiință, ◊înv.› neștire, neștiutură, ◊fig.; înv. și pop.› umbră. *A dat un răspuns greșit din necunoaștere.*

necunoscătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ignorant, neinițiat, nepriceput, neștiutor, ◊fam.› ageamiu, mazetă, ◊fam.; glum.› plopist, ◊fig.› analfabet, profan, ◊fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total necunoscător în domeniul muzicii clasice.* **2** s.m., s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic. **3** adj. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

necunoscút, -ă adj. **1** (*despre lucruri, locuri, realități etc.*) neștiut[2]. *Speologii au descoperit o peșteră necunoscută până acum.* **2** ascuns[2], latent, nedescoperit, neștiut[2], tainic, tăinuit, ◊fig.› larvar, ◊fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața necunoscută a pădurii. În oricine zace un talent necunoscut.* **3** (*despre regiuni, fenomene, stări etc.*) inexplorat, necercetat, neexplorat. *Multe ținuturi ale globului au rămas necunoscute.* **4** (*despre oameni*) străin. *La aniversarea actorului au venit mulți cunoscuți, dar și persoane necunoscute.* **5** (*despre autori, artiști etc.*) anonim, neidentificat, neștiut[2]. *Tabloul aparține unui pictor necunoscut.* **6** (*despre creatori, artiști, autori etc.*) ◊fig.› obscur. *Deși a scris mult, a rămas un romancier necunoscut.*

necúnten, -ă adj. (*reg.*) **1** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic. **2** adv. (*modal*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic.

necuprínș, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, nefinit, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ◊rar› ilimitat, ◊înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare necuprins. Asia este un continent necuprins.* **2** (*adesea fig.; despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ◊înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ◊fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona necuprinsă a sufletului este greu de definit.* **II** s.n. enormitate, imensitate, infinit, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ◊rar› nemargine, ◊fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ◊fig.; înv.› luciu[2], ◊fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede necuprinsul continentului asiatic.*

necuprinzător, -oáre adj. (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) mic, neîncăpător, nespațios, strâmt, ‹rar› strâmtorat. *Casa are un salon necuprinzător. Compartimentul este cam necuprinzător pentru câte bagaje au.*

necurăbil, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.*) **1** (*despre bolnavi*) v. Condamnat. Incurabil. Irecuperabil. Nerecuperabil. Nevindecabil. **2** (*despre boli*) v. Incurabil. Malign. Nevindecabil.

necurăt, -ă adj., s.m., s.n. **I 1** adj. (*despre substanțe, materii etc.*) impur, murdar, ‹pop.› spurcat[2]. *Apa din fântână nu poate fi băută întrucât este necurată.* **2** adj. fig. (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor etc.*) dubios, echivoc, îndoielnic, suspect. *Surâdea cu un aer de mulțumire care nu avea nimic necurat.* **3** adj. fig. (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, oneros, ‹fig› lăturalnic, murdar, ‹fig.; înv.› strângaci. *Este implicat în afaceri necurate.* **4** s.n. fig. (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **II 1** s.m. (*art. necuratul*) demon, diavol, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, neaga-rea, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **2** s.m. (*art. necuratul; și nm. pr.*) dracul (v. *drac*), lucifer, satana (v. *satană*), tartorul (v. *tartor*), ‹livr.› mefisto, mefistofel, ‹înv. și pop.› luceafăr, ‹pop. și fam.› michiduță cel bătrân, scaraoțchi, ‹pop.› luceflender, sarsailă, scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare, vătaful (v. *vătaf*), ‹înv. și reg.› mamonul dracilor (v. *mamon*) ‹reg.› sarsaor, ‹fig.; pop.; glum.› tatăl dracilor (v. *tată*), tatăl minciunilor (v. *tată*). *Necuratul s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu și, ca pedeapsă, a fost aruncat în iad, unde a devenit căpetenia dracilor.* **3** adj. (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, satanic, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. și pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmășesc. *Este atât de rău, încât oamenii cred că are puteri necurate. Numai dintr-un impuls necurat a putut face o asemenea atrocitate.*

necurățât, -ă adj. (*mai ales despre fructe*) necojit. *Mănâncă merele necurățate.*

necurățénie s.f. **1** jeg, murdărie, ‹rar› soioșie, ‹înv. și pop.› scârnăvie, ‹pop. și fam.› măzăcie, ‹pop.› porcărie, rapăn[1], slin, soi[2], ‹înv. și reg.› imăciune, noroi[1], tină, ‹reg.› chirfoseală, comânjală, ghiră, hâră[2], huimată, im, imală, imoșală, izină, jig, jip[2], lip, lut, mânjeală, mâzgală, mocicoșag, morceală, moșcoleală, muruială, muruire, negreală, negru, porcăreață, rapor, râp[2], rugină, smoală, zăpor[2], zgură, ‹înv.› murdarlâc, necurăție, smârdă (v. *smârd*), smrad, smugă, soială, ‹fran.; înv.› saloperie, ‹fig.; reg.› porcăreală. *Are mâinile pline de necurățenie.* **2** gunoi, impuritate, murdărie, ‹înv. și pop.› spurcăciune, ‹pop.› lepădătură, ‹reg.› bucluc, goz, gozură, holoane, huimată, mozol[2], smian, șteah, ștergură[2], ‹înv.› șterc, ‹fran.› imondice, ordură, ‹engl.› trash. *Balta este plină de necurățenii. Peste tot în curte sunt necurățenii.* **3** (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

necurățíe s.f. (*înv.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** fig. v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

necurățíre s.f. fig. (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

necurgător, -oáre adj. **1** (*în opoz. cu „curgător"; despre ape*) stagnant, stătător, ‹înv. și pop.› stătut[2]. *Lacurile sunt ape necurgătoare.* **2** (*mai ales fig.; despre stil*) inegal, neegal, sacadat, ‹fig.› abrupt, aspru. *Stilul romanului este necurgător, cu fraze scurte, întrerupte.*

necurmát, -ă adj., adv. **I** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută necurmată cu partenerii de afaceri.* **II** adv. (*modal*) **1** (*astăzi mai ales pop*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc necurmat.* **2** (*pop.*) v. Continuu. Încontinuu. Întotdeauna. Întruna. Mereu. Necontenit. Neîncetat. Permanent. Pururi. Totdeauna. Veșnic.

necuvântát, -ă adj. (*înv.; despre fapte, situații, stări etc.*) v. Incomunicabil. Indescriptibil. Indicibil. Inefabil. Inexprimabil. Nedescriptibil. Neexprimabil. Negrăit. Nespus.

necuvântátor s.n. (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, făptură, ființă, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ‹înv. și pop.› lighioană, ‹înv. și reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, ziditurâ. *În natură există încă multe necuvântătoare necunoscute de om.*

necuviincíos, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de necuviincioasă.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, declasat, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, imoral, incontinent, libertin, licențios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› disolut, efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață necuviincios.* **3** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv.

și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii necuviincioase.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obraznicește, țanțoș. *Răspunde necuviincios părinților.*

necuviință s.f. **1** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țanțoșie, ‹pop. și fam.› tâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu necuviință.* **2** bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofânism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Necuviința este respinsă de oamenii de bun-simț.* **3** imoralitate, impudicitate, impudoare, inconvenință, indecență, licențiozitate, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru necuviința exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus necuviința la extrem.* **4** (*înv.*) v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.

necuviincios adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nehotărât, nesigur, reticent, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› șovăind, șovăit, vacilant, ‹înv. și reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui nedecisă. Negustorii își îmbie clienții nedecișI să le cumpere marfa.*

necuviincios adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) inadaptat, neadaptat, nedeprins, nefamiliarizat, neînvățat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă nededat cu stilul de lucru al colegilor săi.*

necuviincios adj. (*despre cuvinte, noțiuni etc.*) indefinibil. *Este un cuvânt necunoscut și nedefinibil.* **2** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum nedefinibil de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă nedefinibilă.*

necuviincios adj. **I 1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, nențeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod nedefinit. Viitorul ei este nedefinit.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație nedefinită de teamă. De câteva zile are o durere nedefinită în piept.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, neprecis, ‹fig.› incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații nedefinite.* **II** (*gram.; despre unele părți de vorbire*) indefinit, nehotărât, ‹înv.› nehotărâtor. *Articolul nedefinit indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. Adjectivul nedefinit este un adjectiv pronominal care însoțește substantivul fără să individualizeze obiectul desemnat de acesta.*

nedefinitiv, -ă adj. (*despre stări, situații*) provizoriu, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Ruptura dintre cei doi a fost nedefinitivă.*

nedefrișabil, -ă adj. (*despre terenuri, regiuni etc.*) indefrișabil. *Acest munte este nedefrișabil.*

nedegradăt, -ă adj. (*despre obiecte, mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) bun, nedeteriorat, nestricat, neuzat. *S-a îmbrăcat cu haine nedegradate și a plecat la biserică. Iese în oraș numai cu încălțăminte nedegradată.*

nedelicát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om nedelicat, fără educație și cultură.* **2** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat nedelicat cu bătrâna.*

nedelicatéțe s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, neeleganță, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofânism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime.

nedémn, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) nevrednic, ‹livr.› indign, ‹înv.› netrebnic. *Mulți parlamentari sunt nedemni de funcția pe care o au.* **2** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotâzit, hârlav, pălăvatic, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om nedemn.* **3** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotâzit, hârlav, ‹înv.› blestemățesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai nedemne manipulări.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromițător, degradant, degradator, dezonorant, infamant, infamator, înjositor, rușinos, ‹livr.› difamant, ‹rar› degradator, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment nedemn.* **II** adv. (*modal*) degradant, dezonorant, înjositor. *I se pare nedemn să se certe cu el.*

nedemocrát, -ă adj. (*polit.*) nedemocratic. *Politica acestui partid este nedemocrată.*

nedemocrátic, -ă adj. (*polit.*) nedemocrat.

nedemonstrábil, -ă adj. (*despre idei, teorii, afirmații etc.*) indemonstrabil. *Teoria pe care o susține este nedemonstrabilă.*

nedemontábil, -ă adj. fig. (*despre afirmații, argumente, teorii, alibiuri etc.*) indemontabil. *Argumentele pe care le-a adus sunt nedemontabile.*

nedependént, -ă adj. (*polit.; înv.; despre state, popoare etc.*) v. Autonom. Independent. Liber. Neatârnat. Suveran.

nedependență s.f. (*polit.; înv.*) v. Autonomie. Independență. Libertate. Neatârnare. Nondependență. Suveranitate.

nedeplín, -ă adj. (*despre stări, procese, lucrări etc.*) imperfect, nedesăvârșit.
nedeprins, -ă adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) inadaptat, neadaptat, nededat, nefamiliarizat, neînvățat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă nedeprins cu stilul de lucru al colegilor săi.*
nederanjăt, -ă adj. (*despre oameni*) nesupărat, netulburat. *Nederanjată, își vede în liniște de treburile ei.*
nedereăsă s.f. (*înv.*) v. Inexistență. Neant. Neexistență. Neființă. Nimic. Nonexistență.
nedesăvârșire s.f. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.
nedesăvârșit, -ă adj. **1** (*despre fapte, stări, procese etc.*) imperfect, nedeplin. *Pregătirea sa profesională este încă nedesăvârșită.* **2** (*despre activități, creații etc. începute*) nefinalizat, neisprăvit, neterminat, ‹reg.› îmbalansat. *Nu-i plac treburile nedesăvârșite. Ultima sa compoziție este nedesăvârșită.*
nedescifrábil, -ă adj. **1** (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, neciteț, neinteligibil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris nedescifrabil, imposibil de înțeles. Manuscrisul este nedescifrabil.* **2** fig. (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona nedescifrabilă a sufletului este greu de definit.*
nedescoperít, -ă adj. ascuns[2], latent, necunoscut, neștiut[2], tainic, tăinuit, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața nedescoperită a pădurii. În oricine zace un talent nedescoperit.*
nedescriptíbil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, indicibil, inefabil, inexprimabil, neexprimabil, negrăit, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este nedescriptibilă. Sentimentul pe care îl trăiește este nedescriptibil.*
nedesfăcút, -ă adj. (*despre obiecte care se pot desface*) închis, strâns[2]. *Și-a pus umbrela nedesfăcută în cuier.*
nedeslușít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nelămurit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum nedeslușit de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă nedeslușită.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nelămurit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație nedeslușită de teamă. De câteva zile are o durere nedeslușită în piept.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, încert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod nedeslușit. Viitorul ei este nedeslușit.* **4** (*despre cuvinte, fraze etc.*) bolborosit[2], dezarticulat[2], îngăimat, mormăit[2], nearticulat, neclar, ‹reg.› îngălat, ‹fig.› morfolit. *Cuvinte nedeslușite apăreau în vorbirea copilului când acesta era speriat.* **5** (*despre glasuri, sunete, zgomote etc.*) confuz, difuz, vag, ‹înv.› îngăimător, neauzit. *Vocile oamenilor au devenit nedeslușite după ce ei s-au îndepărtat de locul manifestației.* **6** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) neclarificat, nelămurit. *Nu a putut lua încă o decizie din cauza informațiilor nedeslușite.* **7** (*despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) inexplicit, neclar, neexplicit, nelămurit. *În cazul manuscrisului studiat problema cronologiei este nedeslușită. Modul de procesare a informației este nedeslușit.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) neclar, prost, rău. *Vede nedeslușit chiar și cu ochelarii noi. Vocea i se aude nedeslușit la telefon.*
nedespărțít, -ă adj. **1** (*despre un tot, un întreg, o unitate etc.*) indivizibil, nedivizibil. *Sfânta Treime este nedespărțită.* **2** (*despre elementele unui tot*) indisolubil, inseparabil, neseparabil. *Organismele unui plancton sunt nedespărțite.* **3** (*mai ales despre oameni*) inseparabil, nedezlipit, neseparabil. *Cele două prietene sunt nedespărțite.*
nedeșteleníț, -ă adj. (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) înțelenit, necultivat, nelucrat, sălbatic, țelinos, ‹înv. și pop.› sterp, ‹înv. și reg.› țelinit, ‹reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole nedeșteleníte.*
nedeșertăt, -ă adj. fig. (*înv.*) v. Inepuizabil. Interminabil. Neepuizabil. Neistovit. Nesecat. Nesecătuit. Nesfârșit[2].
nedeșirâbil, -ă adj. (*despre țesături, tricotaje etc.*) indeșirabil. *Poartă ciorapi nedeșirabili.*
nedeteriorăt, -ă adj. (*despre obiecte, mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) bun, nedegradat, nestricat, neuzat. *S-a îmbrăcat cu haine nedeteriorate și a plecat la biserică. Iese în oraș numai cu încălțăminte nedeteriorată.*
nedeterminăbil, -ă adj. indeterminabil. *Timpul când a apărut această legendă este nedeterminabil.*
nedeterminăre s.f. **1** indeterminare, indeterminație. *Nedeterminarea valorii unei mărimi se explică prin lipsa de date suficiente pentru stabilirea valorii căutate.* **2** (*rar*) v. Imprecizie. Neprecizie.
nedeterminăt, -ă adj (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, încert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat.
nedezinfectát, -ă adj. (*med., med. vet.; mai ales despre obiecte, medii de viață*) contaminat, infestat, septic. *Instrumentele chirurgicale nedezinfectate trebuie sterilizate.*
nedezlegát, -ă adj. (*despre probleme, exerciții etc.*) nerezolvat. *Neștiind cum să procedeze, a lăsat câteva ecuații nedezlegate.*
nedezlipít, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) inseparabil, nedespărțit, neseparabil.
nedezmințít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „schimbător”; rar; despre oameni*) v. Același. Consecvent. Constant. Egal. Neschimbat. Neschimbător. Principial. Stabil. Statornic. **2** v. Același. Consecvent. Constant. Neschimbat. Neschimbător. Stabil. Statornic.
nedezvăluít, -ă adj. (*despre gânduri, intenții, fapte, sentimente etc. ale oamenilor*) nedeclarat, nedivulgat, nemărturisit, secret[2]. *Nutrește o dragoste nedezvăluită pentru colega lui.*
nedezvoltát, -ă adj. **1** (*despre copii, pui*) crud, mic, necrescut, ‹fig.› fraged. *Puii pisicii sunt încă nedezvoltați pentru a fi separați de mamă.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șistav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele nedezvoltate încep să se usuce.* **3** (*despre plante*) mic, necrescut. *Brazii din pepinieră sunt încă nedezvoltați pentru a fi plantați în pădure.* **4** (*despre părți ale corpului oamenilor sau al animalelor*) mic. *Are sânii nedezvoltați.* **5** (*despre popoare, țări, economii etc.*) înapoiat, neevoluat, ‹fig.; înv.› apus[2]. *Țările nedezvoltate trebuie sprijinite de comunitatea mondială.* **6** (*despre comunități umane*) inferior, înapoiat, neevoluat, primitiv, rudimentar, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populații neevoluate.*
nediferențiát, -ă adj. (*în opoz. cu „eterogen”; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen. *Comunitățile primitive sunt nediferențiate.*
nedificíl, -ă adj. (*despre acțiuni, activități etc.*) facil, necomplicat, nesofisticat, simplu, ușor[2], ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină nedificilă. Metoda nouă de predare pare nedificilă.*
nedigerát, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre hrană*) nemistuit, nerumegat. **2** fig. (*despre glume, ironii etc.*) ‹fig.› indigest. *Glumele lui sunt cam nedigerate.*
nediminuát, -ă adj. (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Activ. Continuu. Neîntrerupt. Statornic. Susținut. Viu.
nedisciplinábil, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi*) indisciplinabil. *Unii elevi nedisciplinabili nu pot fi disciplinați prin nicio metodă.*
nedisciplinăt, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor nedisciplinați li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul nedisciplinat a fost dus în arest.*

nedisciplínă s.f. indisciplină, indocilitate, inobedienţă, insubordonare, neascultare, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranţă, refractarism, ‹livr.› dezobedienţă, insumisiune, ‹rar› insubordonanţă, insubordonaţie, ‹înv.› sumeţie. *A fost exmatriculat din cauza nedisciplinei şi a absenţelor nemotivate.*

nediscutábil, -ă adj. **1** (*despre însuşiri, calităţi, raţionamente, argumente etc. ale oamenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este nediscutabil. Argumentele aduse pentru susţinerea teoriei sale sunt nediscutabile.* **2** (*despre afirmaţii, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost nediscutabile pentru judecători în luarea deciziei finale.*

nediseminăre s.f. neproliferare, nepropagare, nerăspândire. *Nediseminarea armelor nucleare este obligatorie pentru viitorul omenirii.*

nedispensábil, -ă adj. indispensabil, neapărat, necesar, obligatoriu, sine qua non, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se aşteaptă aprobarea unei legi nedispensabile pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces şi semafoarele sonorizate sunt condiţii nedispensabile pentru nevoile persoanelor cu handicap.*

nedivizát, -ă adj. (*jur.; despre bunuri*) indiviz, întreg. *Bunurile nedivizate se află în stăpânirea mai multor persoane.*

nedivizíbil, -ă adj. (*despre un tot, un întreg, o unitate etc.*) indivizibil, nedespărţit.

nedivulgát, -ă adj. (*despre gânduri, intenţii, fapte, sentimente etc. ale oamenilor*) nedeclarat, nedezvăluit, nemărturisit, secret[2].

nedizolvábil, -ă adj. (*chim.; „solubil"; despre substanţe*) insolubil, nesolubil. *Carbonul este nedizolvabil.*

nedomesticít, -ă adj. (*despre animale*) neîmblânzit, sălbatic, ‹livr.› indomptabil, ‹pop.› sireap. *Mustangii sunt cai nedomesticiţi.*

nedomolít, -ă adj. **I 1** (*despre sentimente, senzaţii, dorinţe etc.*) nepotolit, nestăpânit, ‹fig.› nesăţios. *Ura dintre cele două familii este nedomolită.* **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestaşnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament nedomolit.* **II** fig. (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul nedomolit, umflat de ploi, îneacă tot ce este în calea lui.*

nedorít, -ă adj. **1** (*despre oameni, despre întâmplări, acţiuni, fapte etc. sau despre evoluţia unor procese, fenomene*) indezirabil. *Disidenţii sunt persoane nedorite în ţara lor. Lucrurile au luat o turnură nedorită.* **2** (*despre oameni*) inoportun, neoportun, nepoftit. *I-au venit nişte musafiri nedoriţi.*

nedormíre s.f. (*med.; înv. şi pop.*) v. Agripnie. Insomnie. Nesomn.

nedrépt, -éaptă adj. **I 1** (*despre oameni*) ‹reg.› cribdos, ‹fig.; înv. şi reg.› strâmb. *Profesorul a fost nedrept cu acest elev, lăsându-l corigent.* **2** (*despre măsuri, hotărâri etc.*) inechitabil, injust, neechitabil, nejust, ‹livr.› inic. *Decizia măririi salariilor numai la unele categorii socioprofesionale este nedreaptă.* **3** nemeritat. *Peste opera acestui scriitor s-a aşternut o uitare nedreaptă.* **4** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Păcătos. **II** (*gram.; înv.; despre complemente sau propoziţii completive*) v. Indirect.

nedreptáte s.f. **1** inechitate, injustеţe, injustiţie, neechitate, nejustiţie, ‹înv. şi pop.› strâmbătate, ‹înv. şi reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum. *A mări salariile numai la unele categorii socioprofesionale este o mare nedreptate.* **2** asuprire, năpăstuire, nedreptăţire, oropsire, ostracizare, persecutare, persecuţie, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. şi reg.› strâmbătăţire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza nedreptăţii suferite din partea mamei vitrege.* **3** (*relig.; înv.*) v. Păcat.

nedreptăţí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. şi reg.› a întiri, a strâmbătăţi, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a nedreptăţit pe nimeni în viaţa lui.*

nedreptăţíre s.f. asuprire, năpăstuire, nedreptate, oropsire, ostracizare, persecutare, persecuţie, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. şi reg.› strâmbătăţire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum.

nedreptăţít, -ă adj. (*despre oameni*) asuprit, năpăstuit, oropsit, persecutat, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătăţit. *Copiii nedreptăţiţi au devieri de comportament.*

nedúlce adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Ingrat. Nerecunoscător.

nedumerí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a mira[1], ‹reg.› a se hlizi, ‹înv.› a ciudi, a se deşănţa, a divi, a scandalisi. *Discursul politicianului a nedumerit auditoriul.* **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Şovăi[1].

nedumeríre s.f. **1** mirare, ‹înv. şi reg.› ciudă. *Discursul politicianului a produs nedumerirea auditoriului.* **2** nelămurire. *Are mai multe nedumeriri în legătură cu tema pusă în discuţie.* **3** bulversare, debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, perplexitate, zăpăceală. *Nedumerirea lui a devenit evidentă la auzul reproşului care i s-a făcut.* **4** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăială, şovăire, ‹livr.› irezoluţie, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitaţiune, vacilaţie, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Nedumerirea lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

nedumerít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre fizionomia, gesturile, privirile etc. lor*) mirat, ‹fig.; fam.› lung. *Nedumerit, aşteaptă o explicaţie. Îl priveşte cu o mină nedumerită.* **2** (*despre oameni*) nelămurit. *Nedumerit în legătură cu tema pusă în discuţie, cere unele explicaţii.* **3** (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], perplex, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. şi reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas nedumerit când a auzit reproşul şefului.* **II** (*mai ales fig.; despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, neînţeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, impleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod nedumerit. Viitorul ei este nedumerit.*

nedurerós, -oásă adj. (*despre tratamente, injecţii etc.*) indolor. *Tratament medical prescris este suportabil pentru că este nedureros.*

neechilibrát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) imprudent, inconştient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit. *Neechilibrat, a traversat strada în fugă şi a fost accidentat.*

neechitábil, -ă adj. (*despre măsuri, hotărâri etc.*) inechitabil, injust, nedrept, nejust, ‹livr.› inic.

neechitáte s.f. inechitate, injustеţe, injustiţie, nedreptate, nejustiţie, ‹înv. şi pop.› strâmbătate, ‹înv. şi reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum.

neechivóc, -ă adj. (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) inechivoc, neinterpretabil. *Îi plac situaţiile neechivoce. Se exprimă într-un mod neechivoc.*

neeconómic, -ă adj. neeconomicos. *Sistemul de încălzire a locuinţei este neeconomic.*

neeconomicós, -oásă adj. neeconomic.

needificatór, -oáre adj. (*despre teorii, idei, argumente, atitudini etc.*) inconcludent, neconcludent, neconvingător. *Ideile lui nu au fost acceptate pentru că erau needificatoare.*

neefectuát, -ă adj. (*despre planuri, proiecte etc.*) nerealizat. *Proiectul neefectuat i-a atras penalizarea.*

neeficiént, -ă adj. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost neeficiente.*

neeficiénţă s.f. ineficacitate, ineficienţă, inutilitate, superfluenţă, superfluitate, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate. *Neeficienţa rugăminţilor lor nu mai putea fi pusă la îndoială.*

neegál, -ă adj. **1** (*despre corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc. ale căror însuşiri, caracteristici etc. sunt puse în relaţie sau sunt comparate cu aceleaşi însuşiri, caracteristici etc. ale altor corpuri, obiecte, fenomene, stări, acţiuni, oameni etc.*) inegal. *Unghiurile sunt neegale. Cei doi cercetători sunt nee-*

gali în ceea ce privește pregătirea lor profesională. **2** (*despre stil*) inegal, necurgător, sacadat, ‹fig.› abrupt, aspru. *Stilul romanului este neegal, cu fraze scurte, întrerupte.*

neegalábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician neegalabil. Are un timbru neegalabil al vocii.*

neegalitáte s.f. **1** inegalitate, ‹fig.› imparitate. *Neegalitatea celor două valute s-a accentuat în ultimul timp.* **2** (*mat.*) inegalitate. *Analiza matematică este bazată pe neegalități.*

neelaborát, -ă adj. (*despre mâncăruri, coafuri etc.*) nesofisticat, simplu. *Pregătește meniuri neelaborate. Îi cere coafezei să-i facă o coafură neelaborată.*

neelástic, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neflexibil, rigid, scorțos, tare, țeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este neelastică.*

neelegánt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) inelegant. *Nu-l interesează ținuta, de aceea este totdeauna neelegant.* **2** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, nedelicat, necivilizat, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om neelegant, fără educație și cultură.* **3** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări neelegante. A considerat răspunsul lui cam neelegant.* **II** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat neelegant cu bătrâna.*

neelegánță s.f. **1** ineleganță. *Se remarcă prin neeleganță.* **2** bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, nepolitețe, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Neeleganța este respinsă de oamenii de bun-simț.*

neeligíbil, -ă adj. (*despre forme de guvernământ, funcții, oameni etc.*) ineligibil. *Este neeligibil, întrucât nu are calitățile cerute de lege pentru a putea fi ales.*

neeligibilitáte s.f. ineligibilitate.

neeluctábil, -ă adj. (*despre fenomene ale naturii, fapte, evenimente etc.*) iminent, ineluctabil, inevitabil, ‹înv.› apropiator. *Declanșarea furtunii este neeluctabilă.*

neepuizábil, -ă adj. inepuizabil, interminabil, neistovit, nesfârșit[2], ‹fig.› nesecat, nesecătuit, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeșertat. *Folclorul este o sursă de inspirație neepuizabilă pentru creatori.*

neerlandéz, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) v. Olandez.

neesențiál, -ă adj. **1** (*despre situații, probleme, acțiuni etc.*) inesențial. *Ajutorul ei a fost neesențial în acel moment.* **2** accidental, secundar. *În caracterizarea făcută a scos în evidență numai aspectele neesențiale ale evenimentului.* **3** (*în opoz. cu „principal”*) episodic, întâmplător, secundar. *Dramaturgii stabilesc profiluri precise personajelor neesențiale.*

neestátic, -ă adj. (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, inestetic, neaspectuos, rebarbativ, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› dezordonat, ‹arg.› nasol, nașpa, nașparliu, nașpet. *Construcția prezintă un amestec neestetic de stiluri arhitectonice.*

neestimábil, -ă adj. (*despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) inapreciabil, inestimabil, inevaluabil, neprețuit, ‹înv.› nestimat. *Obiectele dacice sunt de o valoare neestimabilă.*

neétic, -ă adj. imoral, nemoral. *Aspectele neetice ale vieții lui au fost trecute sub tăcere.*

neevitábil, -ă adj. (*despre stări, situații, evenimente etc.*) fatal, inevitabil, ‹rar› neapărat. *Moartea este neevitabilă.*

neevoluát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) inferior, primitiv, rudimentar, simplu, ‹înv.› prost. *În pești trăiesc și specii de animale neevoluate.* **2** (*despre comunități umane*) inferior, înapoiat, nedezvoltat, primitiv, rudimentar, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populații neevoluate.* **3** (*despre existență, trai etc.*) înapoiat, primar, primitiv, rudimentar, sălbatic. *Un trai neevoluat se caracterizează prin simplitatea exigențelor materiale și spirituale.* **4** (*despre popoare, țări, economii etc.*) înapoiat, nedezvoltat, ‹fig.; înv.› apus[2]. *Țările neevoluate trebuie sprijinite de comunitatea mondială.* **5** (*despre teorii, cugetări, afirmații etc.*) elementar, simplist. *Definiția unei noțiuni nu trebuie să fie neevoluată și neștiințifică.*

neexáct, -ă adj. **1** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) eronat, fals, greșit, incorect, inexact, necorect, nefondat, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost neexact. I-a dat informații neexacte.* **2** (*despre oameni*) neparolist, nepunctual. *Știe că își va aștepta prietenul la întâlnire pentru că acesta, ca totdeauna, este neexact.*

neexactitáte s.f. falsitate, inexactitate, injustețe, neadevăr, netemeinicie. *A demonstrat neexactitatea afirmațiilor lui.*

neexcitábil, -ă adj. (*biol.*) ‹rar› inexcitabil.

neexcitabilitáte s.f. (*biol.*) ‹rar› inexcitabilitate.

neexecutáre s.f. neîndeplinire, nerealizare. *A fost penalizat din cauza neexecutării la termen a proiectului.*

neexistént, -ă adj. inexistent, nul. *Nu-l poate aresta, întrucât probele acuzatoare sunt neexistente. Cunoștințele lui în acest domeniu sunt neexistente.*

neexistență s.f. inexistență, neant, neființă, nimic, nonexistență, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră neexistența supremul bun spre care se poate năzui.*

neexperiență s.f. inexperiență. *Greșește uneori în diagnosticarea unor boli din cauza neexperienței.*

neexperimentát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) inexperimentat, neîncercat, ‹pop.› necercat, ‹fam.› neumblat. *Fiind neexperimentat, greșește uneori în diagnosticarea unor boli.* **2** (*despre metode, tratamente, invenții, metode etc.*) inexperimentat. *Metodei propuse nu i se cunoaște încă eficacitatea, întrucât este neexperimentată.*

neexplicábil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomprehensibil, inexplicabil, neînțeles[2]. *Situația din familia lor este neexplicabilă chiar și pentru psihologi. Gestul extrem al cântăreței rămâne neexplicabil.*

neexplícit, -ă adj. (*despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) inexplicit, neclar, nedeslușit, nelămurit. *În cazul manuscrisului studiat problema cronologiei rămâne neexplicită. Modul de procesare a informației este neexplicit.*

neexploatábil, -ă adj. (*despre resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice etc.*) inexploatabil. *Neavând bogății naturale, zona este neexploatabilă.*

neexploatát, -ă adj. **1** (*despre pământ, locuri etc.*) necultivat, nelucrat, virgin. *În zonele nordice sunt întinse suprafețe de pământ neexploatate.* **2** (*despre resurse, bunuri materiale etc.*) nevalorificat, ‹înv.› neagonisit. *Țițeiul din această zonă a rămas neexploatat. Mina, neexploatată de ani de zile, a fost redeschisă.* **3** ascuns[2], nefolosit, nefructificat, nevalorificat. *Tradițiile au încă resurse neexploatate, care ar putea fi un izvor de inspirație pentru creatori.*

neexplorát, -ă adj. **1** (*despre regiuni, fenomene, stări etc.*) inexplorat, necercetat, necunoscut. *Multe ținuturi ale globului au rămas neexplorate.* **2** (*despre ținuturi, păduri etc.*) virgin, ‹înv.› vergur. *În zona ecuatorială sunt păduri neexplorate.*

neexplozíbil, -ă adj. inexplozibil. *O substanță neexplozibilă nu poate face explozie.*

neexpresív, -ă adj. **1** (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) inexpresiv, monoton, uniform, ‹fig.› monocord, plat[2], ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore neexpresive. Unele dintre pic-*

turile sale sunt neexpresive. **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip neexpresiv. Îi aruncă o privire neexpresivă.*

neexprimábil, -ă adj. (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, indicibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, negrăit, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este neexprimabilă. Sentimentul pe care îl trăiește este neexprimabil.*

neexprimát, -ă adj. (*despre cuvinte, gânduri etc.*) nerostit, nespus. *Din cauza conjuncturii, părerea sa a rămas neexprimată.*

neextensíbil, -ă adj. inextensibil. *A cumpărat o canapea neextensibilă.*

neezitánt, -ă adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], ferm, formal, hotărât, neoscilant, net[2], tranșant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său neezitant de a participa la concurs l-a uimit.* **2** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neșovăielnic, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași neezitanți.*

nefalsificát, -ă adj. **1** (*despre opere de artă, creații artistice etc.*) adevărat, autentic, curat, original, veritabil, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor nefalsificat.* **2** (*despre bani*) adevărat, sigur. *Sunt nefalsificați banii aceștia?*

nefamiliár, -ă adj. (*despre lucruri, interioare, ambient etc.*) străin. *După o perioadă atât de lungă în care fusese plecat, când a intrat în casă a avut senzația că totul este nefamiliar.*

nefamiliarizát, -ă adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) inadaptat, neadaptat, nededat, nedeprins, neînvățat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă nefamiliarizat cu stilul de lucru al colegilor săi.*

nefamilíst, -ă adj. (*despre oameni*) celibatar, necăsătorit, neînsurat, nemăritată, ‹pop. și fam.› becher, ‹fig.› stingher, tomnatic. *Prietenul lui este nefamilist.*

nefápt s.n. (*înv.*) v. Inexistență. Neant. Neexistență. Neființă. Nimic. Nonexistență.

nefardát, -ă adj. (*mai ales despre femei, actori sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) nemachiat, ‹pop.› nerumenit. *Nefardată, actrița nu mai are strălucirea de pe scenă.*

nefást, -ă adj. **1** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) nenorocos, rău, ‹fig.› nefericit. *Ziua de ieri a fost nefastă pentru ea: a avut un accident. Este o conjunctură nefastă pentru a rezolva această chestiune delicată.* **2** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, funest, sinistru, sumbru, ‹pop.› pocit[2], ‹fig.› demonic, diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire nefastă.*

nefavorábil, -ă adj. **1** (*despre circumstanțe, condiții etc.*) defavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, potrivnic, vitreg, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări nefavorabile din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **2** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp nefavorabil.* **3** defavorabil, neplăcut, prost, rău, urât[2]. *A făcut o impresie nefavorabilă printr-o purtare neadecvată.* **4** defavorabil, negativ, ‹livr.› discolic. *Criticii au făcut comentarii nefavorabile cu privire la noul său roman.* **5** dezavantajos, neprielnic, oneros. *A contractat un credit în condiții nefavorabile.*

néfă s.f. (*arhit. bis. bizantină*) naos, navă, ‹livr.› cella, ‹reg.› horă[1], naie. *Nefa se află între altar și pronaos, fiind partea principală a bisericii.*

nefăcút, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, inițiative, obligații, proiecte etc.*) neîmplinit, neîndeplinit, nerealizat, nesăvârșit. *Din cauza unui eveniment neprevăzut, planul pe luna în curs a rămas nefăcut.* **2** (*mai ales despre paturi*) nearanjat. *Dimineața, plecând grăbită de acasă, lasă patul nefăcut.*

nefățárit, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Cinstit. Franc[2]. Leal. Loial. Neprefăcut. Sincer. **2** (*despre oameni*) v. Dezinteresat. Drept. Imparțial. Neparțial. Nepărtinitor. Obiectiv. **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Cavaleresc. Cinstit. Franc[2]. Leal. Loial. Sincer.

nefártát s.m. **1** (*art. ***nefârtatul****; pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*reg.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.

nefelín s.n. (*mineral.*) feldspatoid, sodalit. *Nefelinul intră în componența rocilor eruptive alcaline.*

nefér s.m. (*în trecut, în Țările Rom.*) arnăut, poteraș, ‹înv. și reg.› slujitor. *Era nefer în garda domnească.*

neferíce adj. invar. (*înv.; despre oameni*) v. Nefericit. Nemângâiat. Nenorocit.

neferící vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a nenoroci. *Și-a nefericit familia prin fapta sa.* **2** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

nefericíre s.f. **1** maledicție, nenoroc, nenorocire, ‹înv.› meserătate, mișelătate, ‹fig.› dezastru, ‹fig.; rar› dezmoștenire. *Această mezalianță a fost o adevărată nefericire pentru ambii soți.* **2** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Nefericirea i-a invadat sufletul după vestea primită.*

nefericít, -ă adj. **I** (*despre oameni*) nemângâiat, nenorocit, ‹înv.› neferice, ocaianic, pătimaș, pietos. *A fost nefericit printre străini.* **II** fig. **1** catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, funest, nenorocit, teribil, ‹fig.› tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe nefericite asupra mediului.* **2** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) nefast, nenorocos, rău.

nefertíl, -ă adj. (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, păduret, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind nefertil.*

nefertilitáte s.f. ariditate, infecunditate, infertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Nefertilitatea unui sol lutos este cunoscută.*

nefidél, -ă adj. **1** (*despre soți*) adulter, infidel, necredincios, ‹înv.› preacurvar, preaiubit, viclean, viclenitor, ‹fig.› trădător. *În presa de scandal s-a relatat pe larg despre aventurile unei cunoscute vedete nefidele.* **2** (*despre oameni*) infidel, neconsecvent, neconstant, nestatornic, schimbător, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr nefidel în dragoste.*

nefidelitáte s.f. infidelitate, nestatornicie. *Este renumit pentru nefidelitatea lui în dragoste.*

nefiért, -iártă adj. (*despre alimente sau produse alimentare*) crud. *În fiecare dimineață bea lapte proaspăt nefiert. Îi place să mănânce gălbenuș de ou nefiert, frecat cu zahăr.*

nefiínță s.f. inexistență, neant, neexistență, nimic, nonexistență, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră neființa supremul bun spre care se poate năzui.*

nefinalizát, -ă adj. (*despre activități, creații etc. începute*) nedesăvârșit, neisprăvit, neterminat, ‹reg.› îmbalansat. *Nu-i plac treburile nefinalizate. Ultima sa compoziție este nefinalizată.*

nefinisát, -ă adj. (*despre materii prime, obiecte etc.*) brut, grosolan, necioplit, necizelat, neprelucrat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. *Pe verandă se află o masă cu scaune din lemn nefinisat.*

nefinít, -ă adj. (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, necuprins, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare nefinit. Asia este un continent nefinit.*

nefirésc, -eáscă adj., adv. **I** adj. **1** anormal, nenormal, neobișnuit, suspect, ‹rar› factice, ‹fam.› dubios. *Aude un zgomot nefiresc la motorul motocicletei.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, anormal, nenormal, neobișnuit, suspect, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preastrăin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament nefiresc.* **3** (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un*

râs nefiresc. **4** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului nefiresc.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convenţional, fals, forţat, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbeşte nefiresc.*

néflă s.f. (*la unele j. de cărţi*) exoflă. *Nefla este cartea cu valoare mică sau fără valoare.*

neflexíbil, -ă adj. **I 1** (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neelastic, rigid, scorţos, tare, ţeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este neflexibilă.* **2** (*gram.; despre părţi de vorbire*) neflexionar, ‹înv.› neplecat. *Prepoziţia este o parte de vorbire neflexibilă.* **II** fig. (*în opoz. cu „şovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neşovăitor, statornic, ‹fig.› bătos, inflexibil, neclintit, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Neflexibil, tânărul i-a contrazis pe toţi.*

neflexibilitáte s.f. **1** inflexibilitate, redoare, rigiditate. *O bară de fier se caracterizează prin neflexibilitate.* **2** fig. ‹fig.› inflexibilitate, rigiditate. *Îl revoltă neflexibilitatea sa în gândire.*

neflexionár, -ă adj. (*gram.; despre părţi de vorbire*) neflexibil, ‹înv.› neplecat.

nefluctuánt, -ă adj. (*în opoz. cu „variabil"; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, staţionar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori nefluctuante. Studiul acordă o atenţie deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt nefluctuante. Situaţia economică a ţării este nefluctuantă.*

nefolosíre s.f. (*în opoz. cu „utilizare"*) inutilizare, neîntrebuinţare. *Aparatul funcţionează şi după o perioadă mai lungă de nefolosire.*

nefolosít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „utilizat"; despre obiecte, materiale, aparate, procedee, metode etc.*) inutilizat, inuzitat, neîntrebuinţat, neuzitat, ‹livr.› inuzitat. *Deşi nefolosit de mult timp, aparatul funcţionează perfect. Plasticul nefolosit se îngălbeneşte în timp.* **2** (*despre obiecte, aparate etc.*) neîntrebuinţat, neutilizat, neuzat, nou. *I-a dat cadou un mixer nefolosit.* **3** ascuns[2], neexploatat, nefructificat, nevalorificat. *Tradiţiile au încă resurse nefolosite, care ar putea fi un izvor de inspiraţie pentru creatori.*

nefolositór, -oáre adj. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost nefolositoare.*

nefondát, -ă adj. (*despre ştiri, informaţii, afirmaţii, argumente etc.*) eronat, fals, greşit, incorect, inexact, necorect, neexact, neîntemeiat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunţul de la televizor a fost nefondat. I-a dat informaţii nefondate.*

nefrancát, -ă adj. (*despre scrisori, colete*) netimbrat. *O scrisoare nefrancată nu ajunge la destinatar.*

nefránt, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, creaţii etc. ale lor*) v. Imbatabil. Invincibil. Nebătut. Nebiruit. Neînfrânt. Neînvins.

nefrípt, -ă adj. (*mai ales despre carne*) crud, neprăjit. *Carnea este încă nefriptă, mai trebuie lăsată pe foc.*

nefrít s.n. (*mineral.*) jad. *Nefritul este folosit ca piatră semipreţioasă.*

nefrítă purulentă s.f. (*med.*) pionefrită. *Nefrita purulentă este o inflamaţie a parenchimului renal, care provoacă abcese.*

nefrític, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) renal. *Colica nefritică este foarte dureroasă.*

nefroangioscleróză s.f. (*med.*) angioscleroză renală, nefroscleroză, scleroză renală. *Nefroangioscleroza evoluează spre insuficienţă renală.*

nefrocarcinóm s.n. (*med.*) carcinom renal. *Nefrocarcinomul se dezvoltă din celulele tubulilor renale.*

nefrolít s.n. (*med.*) calcul renal.

nefrolitiáză s.f. (*med.*) litiază renală. *Nefrolitiaza implică formarea de calculi în bazinet, în calice sau în bazinet şi în calice.*

nefrológ, -ă s.m., s.f. (*med.*) urolog. *Nefrologul este specialist în nefrologie.*

nefrologíe s.f. (*med.*) urologie. *Nefrologia se ocupă cu studiul rinichiului.*

nefropexíe s.f. (*chir.*) nefrorafie. *Nefropexia constă în repunerea în poziţie normală şi în fixarea unui rinichi deplasat.*

nefrorafíe s.f. (*chir.*) nefropexie.

nefroscleróză s.f. (*med.*) angioscleroză renală, nefroangioscleroză, scleroză renală.

nefructificát, -ă adj. ascuns[2], neexploatat, nefolosit, nevalorificat.

nefructuós, -oásă adj. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu.

neftíu, -íe adj. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verde-închis.

neg s.m. (*med.*) papilom, verucă, verucozitate, ‹rar› negel. *Are mulţi negi pe spate.*

negă vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, credinţe, opinii etc.*) a abnega[2], a tăgădui, ‹livr.› a denega. *Şi-a negat strămoşii.* **2** (*compl. indică afirmaţiile, ideile, părerile etc. cuiva*) a dezice[1], a retracta, a tăgădui, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Jurnalistul a negat afirmaţiile calomnioase referitoare la actor.* **3** (*compl. indică fapte, acţiuni, ştiri etc.*) a contesta, a dezminţi, a infirma, a renega, a tăgădui, ‹livr.› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Ştirea privind majorarea preţului la gaze a fost negată.*

negamicínă s.f. (*farm., med.*) neomicină. *Negamicina se foloseşte, oral, împotriva germenilor din gastroenterite şi, local, în tratamentul plăgilor.*

negáre s.f. **1** abnegare[2], contestare, dezminţire, negaţie, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegaţie. *Negarea propriei religii este o impietate.* **2** contestare, dezminţire, negaţie, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. şi reg.› tăgădaş, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduinţă. *Comunicatul dat cuprindea negarea ştirii privind majorarea preţului la gaze.* **3** dezicere, retractare, tăgăduire, ‹înv.› dezgrăire, retractaţie, ‹fig.; înv.› lepădare. *Negarea afirmaţiilor calomnioase referitoare la actor a fost apreciată.*

negatív, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** defavorabil, nefavorabil, negativ, ‹livr.› discolic. *Criticii au făcut comentarii negative cu privire la noul său roman.* **2** dăunător, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. şi pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaş, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt negative.* **II** s.n. (*fotogr.*) cadru, câmp, clişeu. *Fotograful priveşte negativul pelicului în lumină, pentru a vedea dacă imaginea este clară.*

negativáre s.f. (*fiz.*) negativizare. *Negativarea este polarizarea negativă a grilei de comandă a unui tub electronic, care stabileşte punctul de funcţionare a tubului.*

negativísm s.n. opoziţionism. *Este intrigat de negativismul său permanent.*

negativizáre s.f. (*fiz.*) negativare.

negatón s.m. (*fiz.*) electron, negatron.

negatrón s.m. (*fiz.*) electron, negaton. *Negatronul este purtătorul unei sarcini electrice negative, care este egală cu sarcina electrică pozitivă a protonului.*

negáţie s.f. **1** abnegare[2], contestare, dezminţire, negare, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegaţie. **2** contestare, dezminţire, negare, renegare, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. şi reg.› tăgădaş, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduinţă.

negáţi vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura.

negândít, -ă adj. **I 1** neaşteptat, nenădăjduit, nesperat, nevisat. *Când era mai deznădăjduit, a primit un ajutor negândit din partea unor prieteni. Cartea a avut un succes negândit.* **2** (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, nebănuit, neprevăzut, neprevizibil, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment negândit l-a determinat să-şi amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost negândite.* **3** (*rar; despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) v. Fortuit. Incidental. Întâmplător. Neaşteptat. Neprevăzut. **4** (*reg.; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconştient. Intemperant. Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat.

Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc. **II** (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

negél s.m. **I** (*med.*) **1** (*rar*) v. Neg. Papilom. Verucă. Verucozitate. **2** (*reg.*) v. Bătătură. Clavus. Durilon. Indurație. **II** (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*).

negelăriță s.f. (*bot.; pop.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

neghînă s.f. (*bot.*) **1** *Agrostemma githago*; barba-împăratului (v. *barbă*), năgară, zizanie, ‹pop.› mălură, înv. și reg.› plevilă[2], ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*), mazăre-sălbatică, negreață, trei-frați-pătați, turiță, țârțăriță, ‹înv.› pleavă. **2** (*reg.*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **3** (*reg.*) v. Obsigă (*Bromus secalinus*). **4** (*reg.*) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*). **5** (*reg.*) v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*). **6** (*reg.*) ***neghină-sălbatică*** v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*).

neghiníță s.f. (*bot.*) neghinuță.

neghinúță s.f. (*bot.*) neghiniță.

neghiób, -oábă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, hușit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălâmb, tărântuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budăla, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare neghiob! De regulă, neghiobii sunt ușor de înșelat.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiobesc, nerod, nerozesc, netot, prostesc, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost neghiob.*

neghiobésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, nerod, nerozesc, netot, prostesc, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist.

neghiobéște adv. (*modal*) necugetat, nerozește, prostește, stupid, ‹fig.› măgărește. *S-a purtat neghiobește cu ea și a avut de suferit.*

neghiobíe s.f. **I 1** nătângie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› nătângeală, netoție, ‹pop. și fam.› tonție, ‹fam.› zevzecie, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nărozenie, ‹turc.; înv.› zevzeclâc, ‹fran.; rar› sotiză, ‹iron.› deșteptăciune, ‹fig.› sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza neghiobiei.* **2** dobitocie, imbecilitate, nerozie, prostie, tâmpenie, tembelism, ‹pop. și fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de o neghiobie fără seamăn.* **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioțenie, idioție, imbecilitate, inepție, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea neghiobie.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”*) gogomănie, nătângie, nebunie, nerozie, nesocotință, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe neghiobii când este nervos.*

neginá s.f. (*bot.; rar*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*).

negineá s.f. (*bot.; rar*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*).

neglásnică s.f. (*fon.; înv.*) v. Consoană. Consonantă.

neglijá vb. I. tr. **1** (*compl. indică activitatea, munca, ocupția etc. cuiva*) ‹înv. și reg.› a năpusti. *Din cauza antrenamentelor își neglijează lecțiile.* **2** (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) a lăsa, a omite, a scăpa, a uita, ‹înv. și pop.› a trece, ‹reg.› a întrelăsa, ‹înv.› a lipsi, a negriji, a neîngriji, a tăcea, ‹latin.; rar› a pretera. *În biografia făcută scriitorului nu a neglijat aspectul anecdotic al vieții lui. A spus definiția pe de rost, fără a neglija un singur cuvânt.* **3** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) a ignora, a nesocoti, a ocoli, a omite, ‹înv. și pop.› a trece, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹înv.› a negriji, a tăcea. *L-au neglijat, considerându-l incompetent. Mulți tineri neglijează sfaturile părinților. Își neglijează propriile interese.*

neglijábil, -á adj. **1** accesoriu, insignifiant, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare importanță, întrucât era o problemă neglijabilă.* **2** (*despre oameni, mai ales despre scriitori, artiști*) neimportant, neînsemnat, ‹fig.› inexistent, șters. *Unii scriitori neglijabili ca valoare sau ca notorietate sunt declarați la un moment dat geniali.*

neglijáre s.f. **1** omitere, uitare, uitat[1], ‹înv.› negrijire, uităciune. *Neglijarea îndatoririlor este condamnabilă.* **2** ignorare, nesocotire, omisiune, omitere, uitare. *Graba duce la neglijarea unor detalii semnificative.*

negliját, -ă adj. **1** (*despre activitatea, munca, ocupția etc. cuiva*) ‹înv. și pop.› oropsit, ‹înv.› necercat. *Lecțiile neglijate sunt greu de recuperat.* **2** (*despre o muncă începută*) abandonat, delăsat, lăsat. *A reluat proiectul neglijat anul trecut.* **3** (*despre locuințe, gospodării etc.*) neîngrijit. *După ani, casa neglijată este refăcută.* **4** (*despre oameni sau despre elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) ignorat, omis, uitat[2], ‹înv.› nesocotit. *Persoanele neglijate devin introvertite.*

neglijént, -á adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre femei*) delăsător, nearanjat, neîngrijit, ‹fam.› îngălat, lălău, șleampăt, ‹reg.› dâplos. *O femeie neglijentă lasă o impresie dezagreabilă.* **2** (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) dezmățat, dezordonat, neîngrijit, neordonat, ‹livr.› oscitant, ‹fam.› deșănțat, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› sprehui[2], tâlos, tut[2]. *Sunt mulți copii neglijenți care provin din familii dezorganizate. Are adesea o ținută neglijentă.*

neglijénță s.f. **1** dezordine, neîngrijire, ‹livr.› incurie, oscitanță, ‹înv.› negrijă. *Noua linie a modei este cea a unei neglijențe controlate a ținutei.* **2** delăsare, neîngrijire. *Ținuta sa trădează o neglijență totală.*

neglijéu s.n. ‹rar› matineu. *Peste cămașa de noapte poartă un neglijeu de mătase roz.*

negociá vb. I. **1** tr., intr. a trata. *Părțile trebuie să negocieze cu multă diplomație pentru a ajunge la consens.* **2** intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a parlamenta, a trata, ‹înv.› a tractirui, a tratarisi, a trăctui, a trătălui. *Conducerea a negociat cu grupul de protestatari pentru a reîncepe lucrul.* **3** tr. (*compl. indică valori, efecte publice etc.*) a trafica, ‹pop.› a sămsări. *A negociat o sumă mare de dolari.* **4** tr. (*rar; compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) v. Arbitra. Intermedia. Interpune. Media[2]. Mijloci. **5** intr. (*fam.; despre oameni, mai ales despre adversari; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înțelege. Învoi. Pactiza.

negociánt, -ă s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Comerciant. Negustor. Negustorească. Negustoriță. **2** v. Negociator.

negociatór, -oáre s.m., s.f. **1** ‹înv.› negociant. *Negociatorii afacerii au ajuns la o înțelegere în ceea ce privește prețul imobilului.* **2** (*înv.*) v. Comerciant. Negustor. Negustorească. Negustoriță.

negociáție s.f. (*înv.*) v. Negociere.

negociére s.f. **1** ‹înv.› negociație, tratarisire. *După un prim eșec, a reînceput negocierea tranzacției.* **2** (*la pl.* ***negocieri***) tratative, ‹înv.› tratație. *În vederea încheierii acestei convenții internaționale s-au purtat numeroase negocieri diplomatice.*

negós, -oásă adj. (*med.; rar; despre oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Verucifer. Verucos.

negóț s.n. **I 1** (*com.*) comerț, negustorie, ‹rar› prăvălie, ‹înv. și reg.› sfârnărie, ‹turc.; înv.› pazarlâc. *Face negoț cu produse agricole.* **2** (*înv. și pop.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Târg. Târguială. Tocmeală. **3** (*înv.*) v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă. **II** (*concr.; econ.; înv. și pop.*) v. Marfă. Produs.

negradát, -ă adj. (*milit.; despre militari*) ‹fam.› prost. *Fratele ei este soldat negradat.*

negráică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-neagră (*Dryocopus martius*).
negrám s.n. (*farm.*) acid nalidixic. *Negramul este un antibiotic care se prescrie în tratamentul infecțiilor tractului digestiv și ale celui urinar.*
negrăít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, indicibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, nespus, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este negrăită. Sentimentul pe care îl trăiește este negrăit.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță negrăită. A avut șansa negrăită de a participa la o misiune în cosmos.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, grozav, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este negrăit de frumoasă.*
negreálă s.f. **I 1** negreață, negru, ‹rar› negrime, ‹reg.› cerneală[1], ‹înv.› cernitură. *Negreala nopții este profundă.* **2** (*concr.*) negru. *A cumpărat negreală pentru a vopsi niște scânduri.* **3** (*înv. și pop*) v. Cerneală[1]. **4** (*reg.*) v. Funingine. **5** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **6** (*anat.; reg.*) v. Cearcăn. **II** fig. (*rar*) **1** v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negru. Negură. Noapte. Obscuritate. Tenebră. **2** v. Acrime. Fiere. Maliție. Maliționizate. Otravă. Răutate. Venin.
negreáță s.f. **I 1** negreală, negru, ‹rar› negrime, ‹reg.› cerneală[1], ‹înv.› cernitură. **2** (*anat.; la dinții cailor și ai altor animale erbivore; reg.*) v. Mișină. **3** (*la cai; reg.*) v. Mișină. **4** (*bot.; reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*). **II** fig. (*rar*) v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negru. Negură. Noapte. Obscuritate. Tenebră.
negreblát, -ă adj. fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neșlefuit. Ordinar. Pădureț. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar.
negrésă s.f. ‹pop.› arăpoaică, ‹înv.› arapcă, ‹impr.› arăboaică. *S-a căsătorit cu o negresă.*
negrești, -ă adv., adj. **I** adv. (*modal*) **1** morțiș, neapărat, numaidecât, obligatoriu, ‹rar› forțamente, necesarmente, ‹pop. și fam.› musai, ‹înv. și reg.› nepristan, nesmintit, numai, ‹înv.› nelipsit. *Un scriitor trebuie să aibă negreșit în opera sa o notă distinctivă națională. Vrea să ne întâlnim negreșit mâine seară.* **2** indiscutabil, neapărat, neîndoielnic, neîndoios, precis, sigur, ‹pop.› nesmintit. *Negreșit va veni la premieră.* **3** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? – Negreșit!* **4** (*în prop. afirmative, cu rol de întărire*) da[1], desigur, firește, ‹înv. și reg.› dar[1]. – *O cunoști pe această doamnă? – Negreșit, o cunosc.* **II** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Inacuzabil. Inocent. Nevinovat.
negrí vb. IV. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Înnegri. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Bronza. Înnegri. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.
negriciós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) brun, brunet, negru, oacheș, tuciuriu, ‹înv. și pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› țigănatic, țigănos, ‹fam.; glum. sau iron.› balaian, balaoacheș, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smolițiu. *Îi plac fetele negricioase.* **2** (*mai ales despre fața sau pielea oamenilor*) măsliniu, oliv. *Fata are tenul negricios.*
negríd, -ă s.m., s.f. (*antrop.*) negrid-australid. *Negrizii aparțin subgrupului ramurii negroide, în care sunt cuprinși negrii din Africa.*
negríd-australíd, -ă s.m., s.f. (*antrop.*) negrid.
negrijá s.f. (*înv.*) **1** v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism. **2** v. Dezordine. Neglijență. Neîngrijire.
negrijí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa. Uita. **2** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) v. Ignora. Neglija. Nesocoti. Ocoli. Omite.
negrijínță s.f. (*înv.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism.
negrijíre s.f. (*înv.*) v. Neglijare. Omitere. Uitare. Uitat[1].
negrílă s.f. (*antrop.*) pigmei (v. *pigmeu*). *Negrila reprezintă una dintre rasele umane caracterizată printr-o talie foarte mică și printr-o pigmentație brună-gălbuie, care trăiește în pădurile din Congo și Zair.*
negrilícă s.f. (*bot.*) *Nigella sativa*; cernușcă, chimen-negru, chimion-negru, ‹reg.› negroaică, negrușcă, negruță (v. *negruț*).
negríme s.f. (*rar*) v. Negreală. Negreață. Negru.
negrișór, -oáră adj. (*despre oameni sau despre ochii, părul etc. lor*) v. Negrișor. Negruț.
negrișór, -oáră adj. (*despre oameni sau despre ochii, părul etc. lor*) negruț, ‹pop.› negrior.
negriteán s.m. (*rar*) **1** v. Negru. **2** (*în Ev. Med., în apusul Europei*) v. Arab. Maur. Sarazin.
negritúră s.f. (*rar*) v. Înnegrire.
negríu, -íe adj. (*pop.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.
negroáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Cernușcă. Chimen-negru. Chimion-negru. Negrilică (*Nigella sativa*).
negrós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.
négru, neágră adj., s.n., s.m., adv. **A** adj. **I 1** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) ‹pop.› păcuriu, ‹reg.› gai, muriu, ‹înv.› ponegrit. *La recepție a venit într-un costum de culoare neagră.* **2** (*despre obiecte, lucruri etc.*) înnegrit, ‹astăzi rar› zgurit, zguros, ‹pop.› cernit[2], ‹reg.› zguruit, ‹înv.› ponegrit. *Zidurile cetății sunt negre din cauza mucegaiului.* **3** (*despre haine, steaguri etc.*) cernit[2], îndoliat, ‹înv.› jalnic. *La înmormântare, familia decedatului purta haine negre.* **4** (*despre oameni*) brun, brunet, negricios, oacheș, tuciuriu, ‹înv. și pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› țigănatic, țigănos, ‹fam.; glum. sau iron.› balaian, balaoacheș, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smolițiu. **5** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) bronzat, înnegrit, ‹pop. și fam.› pârlit, prăjit, ‹reg.› pălit[2], pârjolit, ‹fig.› ars[2], ‹fig.; glum. sau iron.› fript. *Îi admiră trupul zvelt, negru uniform.* **6** (*despre oi, despre lâna lor sau despre țesături din lână*) ‹pop.› lai. *În stână sunt și câteva oi negre.* **7** (*predomină ideea de densitate; despre noapte*) adâncă (v. *adânc*), densă (v. *dens*), nepătrunsă (v. *nepătruns*), obscură (v. *obscur*). *Fiind o noapte neagră, fără lună, nu se poate distinge nimic.* **8** (*în opoz. cu „luminos"; adesea fig.; despre locuri, spații etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, umbrit, umbros, ‹rar› noptatic. *Unele animale trăiesc în locurile negre ale peșterilor.* **II 1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, nespălat, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, răpat, răpos[2], ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, smârd, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul negru. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie negru.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) jegos, mânjit, murdar, nespălat, slinos, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotâzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, răpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmutig. *S-a așezat la masă cu mâinile negre. Are călcâiele negre.* **III** fig. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros,

hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om negru și ursuz. Este neagră la mânie.* **2** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om negru.* **3** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, înfuriat, întârâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹fig.› turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Negru peste măsură, i-a răspuns răstit.* **4** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) apăsător, depresiv, deprimant, dezolant, sumbru. *Nu putea scăpa de gândurile negre.* **5** (*despre fapte, acțiuni, porniri etc. ale oamenilor*) criminal[2], nelegiuit. *Are intenții negre din cauza geloziei.* **6** (*despre stări, situații etc.*) extrem, ‹fig.› cumplit. *Mulți oameni încă mai trăiesc într-o sărăcie neagră.* **7** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, înjositor, jignitor, ofensant, ofensator, rușinos, umilitor, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o situație neagră. Invidia este un sentiment negru.* **B I** s.n. **1** negreală, negreață, ‹rar› negrime, ‹reg.› cerneală[1], ‹înv.› cernitură. *Negrul nopții este profund.* **2** negreală. *A cumpărat negru pentru a vopsi niște scânduri.* **3** (*ind. chim.*) ***negru-de-fum*** = chinoroz, ‹reg.› sajă. *Negrul-de-fum este folosit la fabricarea cernelii de tipar.* **4** ***negru animal = negru de oase*** = cărbune animal, cărbune de oase. *Negrul de oase se obține prin calcinarea oaselor în retorte de oțel, în absența aerului.* **5** (*cosmet.*) rimel. *Își colorează genele cu negru.* **6** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **II** s.m. ‹rar› negritean, ‹pop.› arap, ‹fam.; eufem.› colorat[2]. *Mulți negri s-au integrat perfect în țara în care au emigrat.* **III** s.n. fig. **1** beznă, întunecare, întunecime, întuneric, negură, obscuritate, tenebră, ‹fig.› noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreață. *S-au rătăcit din cauza negrului de afară.* **2** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, tristețe, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Negrul i-a invadat sufletul după vestea primită.* **C** adv. fig. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹fig.› aspru, dur. *Se poartă negru cu adversarii.*

negrúș s.m. (*anat.; reg.*) v. Pupilă.

negrúșcă s.f. (*bot.*) **1** *Nigella arvensis*; cernușcă, ‹reg.› bruș, chimion-de-câmpuri, negruță (v. *negruț*), nigeluță, piperuță. **2** (*reg.*) v. Cernușcă. Chimen-negru. Chimion-negru. Negrilică (*Nigella sativa*).

negrúț, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau despre ochii, părul etc. lor*) negrișor, ‹pop.› negrior. **2** s.f. (*bot.; reg.*) v. Cernușcă. Negrilică (*Nigella arvensis*).

negurát, -ă adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Păclos. Pleoștit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Supărat. Trist. Ulcerat.

negurátic, -ă adj. (*meteor.; rar; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) v. Cețos. Încețoșat. Înnegurat. Nebulos. Neguros. Păclos.

négură s.f. **I 1** (*meteor.*) ceață, păclă, ‹pop.› negureală, negureață, ‹reg.› bârnă, buhalniță, buracă, bură, burhai, buștină, mocirlă, pufă, rodie[2], tucie, tuman, ‹înv.› măglă[2], vapor, ‹fig.; reg.› păcură. *Spre seară, s-a lăsat negură.* **2** beznă, întunecare, întunecime, întuneric, obscuritate, tenebră, ‹pop.› negureală, ‹reg.› opăcire, șutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreață. *S-au rătăcit din cauza negurii.* **II** fig. **1** ‹fig.› ceață, păclă, perdea. *Ar vrea să împrăștie negura care îi învăluie gândurile.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o negură de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o negură de mașini.* **3** (*rar*) v. Inexistență. Neant. Neexistență. Neființă. Nimic. Nonexistență.

negureálă s.f. (*pop.*) **1** (*meteor.*) v. Ceață. Negură. Păclă. **2** v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negură. Obscuritate. Tenebră.

negureáță s.f. (*meteor.; pop.*) v. Ceață. Negură. Păclă.

neguríu, -íe adj. (*meteor.; rar; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) v. Cețos. Încețoșat. Înnegurat. Nebulos. Neguros. Păclos.

negurós, -oásă adj. **I 1** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) cețos, încețoșat, înnegurat, nebulos, păclos, ‹rar› împufat, neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este neguros.* **2** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împăclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, noros, opac[2], păclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul neguros creează multora o stare de disconfort.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Neguros după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*în opoz. cu „vesel”, „radios”; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, păclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața neguroasă din cauza eșecului la examen.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod neguros. Viitorul ei este neguros.*

negustór s.m. (*com.*) comerciant, ‹astăzi rar› târgoveț, ‹rar› speculant, ‹înv. și reg.› sfârnar, târguitor, ‹înv.› cupeț, grec, negociant, negociator, privătar, traficant[1], ‹înv.; iron.› burtă-verde, ‹turc.; înv.› gelep[1], gelepciu, ‹fran.› comersant, ‹arg.› gagiu. *Este negustor de produse agricole.*

negustoreásă s.f. **1** (*com.*) comerciantă (v. *comerciant*), negustoriță, ‹astăzi rar› târgoveață (v. *târgoveț*), ‹înv. și reg.› târguitoare (v. *târguitor*), ‹înv.› negociantă (v. *negociant*), negociatoare (v. *negociator*), sfârnăreasă, traficantă (v. *traficant[1]*). **2** negustorița. *Negustoreasa este soția unui negustor.*

negustorésc, -eáscă adj. (*com.*) comercial, mercantil, ‹înv.› emboricesc. *Are un spirit negustoresc foarte bine dezvoltat.*

negustorí vb. IV. **1** intr. (*com.*) a precupeți, ‹înv. și reg.› a precupi. *De ani de zile negustorește în piața orașului.* **2** tr. (*compl. indică mărfuri*) a precupeți, a specula, a trafica, ‹înv. și reg.› a precupi. *Persoane dubioase negustoresc fel de fel de mărunțișuri.* **3** tr. (*com.; înv. și pop.; compl. indică bunuri, mărfuri etc.*) v. Comercializa. **4** refl. recipr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi.

negustoríe s.f. **1** (*com.*) comerț, negoț, ‹rar› prăvălie, ‹înv. și reg.› sfârnărie, ‹turc.; înv.› pazarlâc. *Face negustorie cu produse agricole.* **2** (*concr.; econ.; înv.*) v. Marfă. Produs.

negustoríță s.f. **1** (*com.*) comerciantă (v. *comerciant*), negustoreasă, ‹astăzi rar› târgoveață (v. *târgoveț*), ‹înv. și reg.› târguitoare (v. *târguitor*), ‹înv.› negociantă (v. *negociant*), negociatoare (v. *negociator*), sfârnăreasă, traficantă (v. *traficant[1]*). **2** negustoreasă.

negúță vb. I. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **3** tr. (*com.; compl. indică mărfuri*) v. Vinde.

neguvernamentál, -ă adj. (*despre organizații, instituții etc.*) nonguvernamental. *Face parte dintr-o organizație neguvernamentală care militează pentru drepturile copilului.*

nehalít, -ă adj. (*pop. și fam.; deprec.; despre ființe*) **1** (*în opoz. cu „sătul”*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat. **2** v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Posticios. Vorace.

nehárnic, -ă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

nehotărâre s.f. **1** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coșmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Nehotărârea lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **2** ezitare, nesiguranță, șovăială, șovăire, ‹înv.› ezitațiune. *Avea o nehotărâre în mers din cauza rănii de la genunchi.* **3** *(rar)* v. Imprecizie. Neprecizie.

nehotărât, -ă adj., adv. **I** adj. **1** *(despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor)* ezitant, indecis, nedecis, nesigur, reticent, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› șovăind, șovăit, vacilant, ‹înv. și reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant. *Nu înțelege comportarea lui nehotărâtă. Negustorii își îmbie clienții nehotărâți să le cumpere marfa.* **2** *(despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor)* capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om nehotărât.* **3** *(despre mișcări, mers etc.)* clătinat[2], împiedicat, împleticit, nesigur, poticnit, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers nehotărât.* **4** *(gram.; despre unele părți de vorbire)* indefinit, nedefinit, ‹înv.› nehotărâtor. *Articolul nehotărât indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. Adjectivul nehotărât este un adjectiv pronominal care însoțește substantivul fără să individualizeze obiectul desemnat de acesta.* **5** *(înv.; indică dimensiunea; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.)* v. Colosal. Enorm. Imens. Infinit. Necuprins. Nefinit. Nelimitat. Nemărginit. Nemăsurat. Nesfârșit[2]. Nețărmurit. **II** adv. *(modal)* **1** ezitant, indecis, nesigur, șovăielnic, șovăitor. *Îi răspunde destul de nehotărât.* **2** ezitant, nesigur, șovăielnic. *Se îndreaptă nehotărât spre camera de unde venea un zgomot ciudat.*

nehotărâtor, -oare adj. *(gram.; înv.; despre unele părți de vorbire)* v. Indefinit. Nedefinit. Nehotărât.

néică s.m. *(pop. și fam.)* ‹pop. și fam.› bade, bădie, nene, ‹reg.› babu, tete, uică. - *Unde te duci, neică Vasile?*

neiculeán s.m. *(pop.)* v. Neicușor.

neiculíță s.m. *(pop.)* v. Neicușor.

neicușór s.m. *(pop. și fam.)* ‹pop.› neiculean, neiculiță, neicuță.

neicúță s.m. **1** *(pop.)* v. Neicușor. **2** *(reg.)* v. Părinte. Tată.

neidentificát, -á adj. *(despre autori, artiști etc.)* anonim, necunoscut, neștiut[2]. *Tabloul aparține unui pictor neidentificat.*

neiertát, -ă adj. *(mai ales despre gesturi, atitudini, manifestări ale omenilor)* neîngăduit, nepermis, ‹înv.› necăzut. *Gestul său este neiertat.*

neiertătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** *(despre oameni)* aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om neiertător și ursuz. Este neiertătoare la mânie.* **2** *(despre existență, soartă, stări, fenomene etc.)* crud, hain, implacabil, inexorabil, necruțător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta neiertătoare a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **3** *(despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor)* intolerant, necruțător, neîndurător, neîngăduitor, nemilos, netolerant, ‹înv.› nesuferitor. *Oamenii corecți sunt neiertători cu cei necinstiți.* **II** adj. fig. *(med., med. vet.; despre boli)* incurabil, malign, nevindecabil, ‹fig.› necruțător, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, neiertător.* **III** adv. *(modal)* aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă neiertător cu adversarii.*

neigiénic, -ă adj. *(despre locuințe, medii, spații etc.)* insalubru, nesănătos, ‹fig.› bolnav. *Locuiesc toți într-o casă neigienică.*

neiluzóriu, -ie adj. concret, determinat, precis, real. *Își sprijină afirmațiile pe date neiluzorii.*

neimaginábil, -ă adj. *(despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.)* excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este neimaginabil.*

neimitábil, -ă adj. *(despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor)* incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neîntrecut, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician neimitabil. Are un timbru neimitabil al vocii.*

neimplicáre s.f. apolitism, obiectivism, ‹rar› indiferentism. *Neimplicarea conduce la lipsa unei atitudini sociale.*

neimportánt, -ă adj. **I 1** accesoriu, insignifiant, neglijabil, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare atenție, întrucât era o problemă neimportantă.* **2** *(despre mărimi, cantități, valori etc.)* derizoriu, infim, mărunt, mic, minim[2], neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj neimportant de grăsimi.* **3** *(în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice)* colateral, marginal, minor, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune neimportantă care nu interesează pe nimeni.* **4** *(despre greșeli, păcate, vini etc.)* mărunt, mic, neînsemnat, nesemnificativ, ușor[2], venial. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost neimportantă. A făcut o gafă neimportantă.* **5** *(despre stări, situații etc.)* mic, minor, neînsemnat, neperceptibil, nesemnificativ, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este neimportantă. Influența anturajului asupra tânărului este neimportantă.* **II 1** *(despre oameni)* inferior, modest, neînsemnat, simplu, umil, ‹înv. și pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, șcheau, ‹fig.› mărunt, mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un funcționar neimportant la primărie.* **2** *(despre oameni)* insignifiant, neînsemnat, oarecare, ‹fig.› mărunt, ‹fig.; fam.› prizărit. *Este un politician neimportant, care nu s-a remarcat prin nimic.* **3** *(despre oameni, mai ales despre scriitori, artiști)* neglijabil, neînsemnat, ‹fig.› inexistent, șters. *Unii scriitori neimportanți ca valoare sau ca notorietate sunt declarați la un moment dat geniali.* **4** *(mai ales despre fapte, manifestări, creații ale oamenilor)* anodin, neînsemnat, ‹fig.› fad, frivol, șters. *Spectacolul a fost neimportant.* **5** *(mai ales despre realizări, creații ale oamenilor)* insignifiant, mărunt, neînsemnat, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› microscopic, obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum neimportant de memorii. Colaborează la un tabloid neimportant.* **6** *(în opoz. cu „major")* mărunt, mic, minor, neînsemnat, redus, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este neimportantă.*

neindicát, -ă adj. **1** *(med., med. vet.; despre medicamente, tratamente, alimente etc.)* contraindicat, nepotrivit, nociv, periculos, primejdios, vătămător. *Unele medicamente sunt neindicate pentru femeile însărcinate.* **2** impropriu, neadecvat, nepotrivit. *Este un teren neindicat pentru cultura orezului.*

neinformát, -ă adj. *(despre oameni)* neavizat, necompetent, nepregătit. *Nu se poate adresa unei persoane neinformate în domeniu.*

neinițiát, -ă adj., s.m., s.f. ignorant, necunoscător, nepriceput, neștiutor, ‹fam.› ageamiu, mazetă, ‹fam.; glum.› plopist, ‹fig.› analfabet,

profan, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neşcolit. *Este total neiniţiat în domeniul muzicii clasice.*

neinstruít, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învăţat", „cult", „cultivat"*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neînvăţat, prost, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. şi pop.› necărturar, prostac, ‹pop. şi fam.› netrecut prin şcoală, ‹fam.› neşcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabeţedat, nepricopsit, neştiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un neinstruit face multe greşeli de limbă.*

neinteligént, -ă adj. (*despre oameni*) ininteligent.

neinteligénţă s.f. ininteligenţă.

neinteligíbil, -ă adj. **1** (*despre texte, exprimări etc.*) inaprehensibil, incomprehensibil, ininteligibil, ‹fam.› păsăresc, ‹fig.› împleticit. *Nimeni nu a înţeles nimic din discursul lui, deoarece a fost neinteligibil.* **2** (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, neciteţ, nedescifrabil, nelizibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris neinteligibil, imposibil de înţeles. Manuscrisul este neinteligibil.*

neintenţionát, -ă adj., adv. **1** adj. involuntar. *A răsturnat paharul printr-o mişcare neintenţionată.* **2** adv. (*modal*) involuntar. *A încurcat, neintenţionat, actele. I-a atins, neintenţionat, braţul.*

neinteresánt, -ă adj. (*mai ales despre acţiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, plicticos, plictisitor, ‹livr.› fastidios, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare neinteresant.*

neinterpretábil, -ă adj. (*despre stări, situaţii etc. sau despre idei, noţiuni, informaţii etc.*) inechivoc, neechivoc. *Îi plac situaţiile neinterpretabile. Se exprimă într-un mod neinterpretabil.*

neintervénţie s.f. (*polit., jur.*) expectativă, neamestec, nonintervenţie, ‹înv.› expectanţă, expectaţie. *Statul se declară neutru, preferând neintervenţia.*

neintervenţioníst, -ă adj. (*mai ales despre state*) nonintervenţionist. *Un stat neintervenţionist nu intervine în treburile interne ale altui stat.*

neinvitát, -ă adj. (*despre oameni*) nechemat, nepoftit. *La lansarea cărţii au venit şi persoane neinvitate.*

neiós s.m. invar. (*înv. şi reg.*) v. Decembrie.

neisán s.m. (*muz.; înv.*) v. Naist.

neisprăvít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre activităţi, creaţii etc. începute*) nedesăvârşit, nefinalizat, neterminat, ‹reg.› îmbalansat. *Nu-i plac treburile neisprăvite. Ultima sa compoziţie este neisprăvită.* **2** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, nepregătit, nepriceput, neştiutor, prost, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neştiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neşcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uţupan. *Din nefericire sunt mulţi meşteri neisprăviţi în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un neisprăvit.* **3** s.m. (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, netrebnic, om de nimic, puşlama, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. şi fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. şi fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marţafoi[1], paţachină[2], şmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. şi reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oşiştie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târşoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ştrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanţă, ‹fig.; înv. şi pop.› lingoare, ‹fig.; pop. şi fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, şulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deşeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este un neisprăvit lipsit de caracter.*

neistovít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) infatigabil, neobosit, neodihnit, neostenit, ‹pop.› neostoit. *Deşi lucrase toată ziua, părea neistovit.* **2** (*despre oameni sau despre acţiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susţinut, tenace, zelos, ‹înv. şi reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un neistovit cercetător al civilizaţiei elene. Depune o muncă neistovită pentru a-şi finaliza lucrarea.* **3** inepuizabil, interminabil, neepuizabil, nesfârşit[2], ‹fig.› nesecat, nesecătuit, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeşertat. *Folclorul este o sursă de inspiraţie neistovită pentru creatori.*

neizbândă s.f. eşec, insucces, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, nereuşită (v. *nereuşit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort. *Neizbânzile îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu o neizbândă.*

neizbutíre s.f. eşec, insucces, neizbândă, neîmplinire, nerealizare, nereuşită (v. *nereuşit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort.

neizbutít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „valoros"; despre creaţii, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, nerealizat, nereuşit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestaţia boxerului favorit a fost neizbutită.* **2** (*despre acţiuni, proiecte, intenţii, fapte etc. ale oamenilor*) eşuat, nereuşit, ratat, ‹pop.› abraş. *Este supărat din cauza proiectului neizbutit.*

neîmblánzit, -ă adj. (*despre haine*) ‹înv.› dezblănit. *Îi este frig pentru că paltonul este neîmblănit.*

neîmblânzít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre animale*) nedomesticit, sălbatic, ‹livr.› indomptabil, ‹pop.› sireap. *Mustangii sunt cai neîmblânziţi.* **2** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om neîmblânzit şi ursuz. Este neîmblânzită la mânie.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, barbarii erau de o cruzime neîmblânzită.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă neîmblânzit cu adversarii.*

neîmbrăcát adj. (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) dezbrăcat[2], dezgolit, gol[2], nud, ‹rar› dezvelit, ‹înv. şi pop.› despuiat, ‹înv. şi reg.› dezvăscut, ‹reg.› pieligos, târşit[2], tililic, ‹engl.› topless. *Se întinde neîmbrăcat la soare.*

neîmpăcát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) nemulţumit, nesatisfăcut. *Este veşnic neîmpăcat.* **2** fig. (*despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situaţii etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverşunat, nepotolit, sângeros, vajnic, violent, ‹fig.› aspru, încleştat. *Între cele două armate a fost o luptă neîmpăcată.*

neîmpletít, -ă adj. (*despre părul împletit*) desfăcut, despletit[2], desprins. *Îi place să stea cu părul neîmpletit.*

neîmplinire s.f. eşec, insucces, neizbândă, neizbutire, nerealizare, nereuşită (v. *nereuşit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort.

neîmplinít, -ă adj. (*despre acţiuni, iniţiative, obligaţii, proiecte etc.*) nefăcut, neîndeplinit, nerealizat, nesăvârşit. *Din cauza unui eveniment neprevăzut, planul pe luna în curs a rămas neîmplinit.*

neîmpodobít, -ă adj. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) neornat, nesofisticat, simplu, ‹înv.› dezbrăcat[2], sadea, sadetica, ‹fig.; fam.› nud. *Bluza pe care o poartă este neîmpodobită şi foarte elegantă.*

neîmpovărát, -ă adj. (*în opoz. cu „greu"; despre pungi, genţi etc.*) uşor, ‹rar› uşuratic. *Refuză să-i dea sacoşa, pretextând că este neîmpovărată.*

neîmprejmuít, -ă adj. (*despre terenuri, zone etc.*) deschis, neîngrădit. *Are livada neîmprejmuită spre pădure.*

neîmprospătát, -ă adj. (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, închis, poluat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul neîmprospătat provoacă afecțiuni pulmonare.*
neînarmát, -ă adj. (*milit.; despre oameni*) dezarmat. *Nu poate să împuște un om neînarmat.*
neîncălcát, -ă adj. (*rar; despre legi, hotărâri, dispoziții etc.*) v. Respectat.
neîncăpătór, -oáre adj. **1** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) mic, necuprinzător, nespațios, strâmt, ‹rar› strâmtorat. *Casa are un salon neîncăpător. Compartimentul este cam neîncăpător pentru câte bagaje au.* **2** (*despre vase, recipiente etc.*) mic. *În damigeana neîncăpătoare nu intră tot vinul.*
neîncărcát, -ă adj. **1** (*despre arme sau despre obiecte, corpuri care au un lăcaș special care trebuie umplut cu ceva*) gol[2], ‹reg.› sec. *Vânătorul are arma neîncărcată. Bricheta este neîncărcată.* **2** (*despre ornamentații, interioare etc.*) simplu, ‹rar› strict, ‹fig.› sec. *Ornamentațiile din camera copilului sunt neîncărcate și executate cu gust.*
neîncepút, -ă adj. **1** (*despre vase, recipiente etc. care conțin ceva*) întreg, plin. *Venea de la fântână cu două căldări neîncepute.* **2** (*despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) intact, întreg, neatins, plin, ‹fig.; glum.› virgin. *Mâncarea a rămas neîncepută pe masă. Musafirii au preferat coniac, sticlele de vin rămânând neîncepute.*
neîncercát, -ă adj. (*despre oameni*) inexperimentat, neexperimentat, ‹pop.› necercat, ‹fam.› neumblat. *Fiind neîncercat, greșește uneori în diagnosticarea unor boli.*
neîncetát, -ă adj., adv. **I** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută neîncetată cu partenerii de afaceri.* **II** adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc neîncetat.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, permanent, pururi, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne neîncetat un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.*
neînchipuít, -ă adj. **1** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este neînchipuit.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță neînchipuită. A avut șansa neînchipuită de a participa la o misiune în cosmos.*
neînchiriát, -ă adj. (*despre camere, locuințe, pensiuni etc.*) liber, neocupat. *A prins în ultimul moment o cameră neînchiriată într-o pensiune, la Sinaia.*
neînchís, -ă adj. **1** (*despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) deschis, descuiat, neîncuiat. *A uitat ușa neînchisă.* **2** (*despre persoane care au săvârșit o infracțiune sau care sunt bănuite că au comis o infracțiune*) liber, neîntemnițat, ‹înv. și pop.› slobod. *Criminalul este încă neînchis.*
neîncontenít, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; înv.; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic.
neîncrédere s.f. **1** bănuială, circumspecție, incredulitate, suspiciune, ‹livr.› difidență, mefiență, ‹rar› necrezare, ‹pop. și fam.› prepus[1], ‹reg.› bănat, bedă, ‹înv.› prepunere, prevențiune, ‹grec.; înv.› ipopsie. *Îi ascultă relatarea plin de neîncredere.* **2** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, nesiguranță, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, dubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio neîncredere în ceea ce privește câștigarea concursului.*
neîncrețít, -ă adj. (*în opoz. cu „creț”; despre păr*) drept, întins[2], neondulat, netezit[2], ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted, ‹reg.› prelins[2], ‹fig.› lins[2]. *Nu știe cum să-și mai aranjeze părul neîncrețit.*
neîncrezátor, -oáre adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, bănuitor, circumspect, incredul, suspicios, temător, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. și reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era neîncrezător din fire.* **2** (*despre oameni*) defetist, incredul, sceptic, ‹înv.› necredincios. *Este neîncrezător în ceea ce privește reușita afacerii.*
neîncuiát, -ă adj. (*despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) deschis, descuiat, neînchis.
neîndemânáre s.f. inabilitate, nătângie, nepricepere, stângăcie, ‹reg.› mangoseală, ‹înv.› maladresă. *Deși ajunsă la vârsta maturității, este de o neîndemânare revoltătoare.*
neîndemânátic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) inabil, nătâng, neabil, neajutorat, nepriceput, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, șutaș, tâlâmb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de neîndemânatică, încât nu este în stare să facă ceva singură.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, creații etc. ale oamenilor*) ‹fig.› stângaci. *Aranjează actele de pe birou cu gesturi neîndemânatice.*
neîndemânós, -oásă adj. (*pop.; despre lucruri, unelte etc.*) v. Incomod. Necomod. Neconfortabil.
neîndeplimíre s.f. neexecutare, nerealizare. *A fost penalizat din cauza neîndeplinirii la termen a proiectului.*
neîndeplinít, -ă adj. (*despre acțiuni, inițiative, obligații, proiecte etc.*) nefăcut, neîmplinit, nerealizat, nesăvârșit. *Din cauza unui eveniment neprevăzut, planul pe luna în curs a rămas neîndeplinit.*
neîndestulát, -ă adj. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, rapace, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om neîndestulat de câștig.*
neîndestulátor, -oáre adj. **1** insuficient, nesatisfăcător, redus. *Cantitatea de carne cumpărată este neîndestulătoare pentru familia lui numeroasă.* **2** insuficient, nesatisfăcător, nesuficient, redus, sărac. *Instrumentarul din laborator este neîndestulător.*
neîndoiélnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii neîndoielnice ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este neîndoielnic. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt neîndoielnice.* **3** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne neîndoielnice de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era neîndoielnică.* **4** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost neîndoielnice pentru judecători în luarea deciziei finale.* **II** adv. (*modal*) **1** indiscutabil, neapărat, negreșit, neîndoios, precis, sigur, ‹pop.› nesmintit. *Neîndoielnic va veni la premieră.* **2** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoios, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente,

‹înv.› odoacă. *-Crezi că vei avea câştig de cauză? - Neîndoielnic!*

neîndoiós, -oâsă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. **2** (*despre însuşiri, calităţi, raţionamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. **3** (*despre acţiuni, stări, situaţii etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. **4** (*despre afirmaţii, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. **II** adv. (*modal*) **1** indiscutabil, neapărat, negreşit, neîndoielnic, precis, sigur, ‹pop.› nesmintit. **2** (*având val. unei afirmaţii*) absolut, bineînţeles, cert, certamente, desigur, fireşte, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreşit, neîndoielnic, normal, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă.

neînduplecáre s.f. dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigenţă, nestrămutare, neşovăire, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistenţă, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbăţoşare. *Dă dovadă de neînduplecare în respectarea legii.*

neînduplecát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om neînduplecat şi ursuz. Este neînduplecată la mânie.* **2** (*despre existenţă, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, necruţător, neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta neînduplecată a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **3** (*despre oameni*) intransigent, ‹fig.› dur, inflexibil, rigid. *Militarii sunt oameni neînduplecaţi.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se comportă neînduplecat cu adversarii.*

neîndurăre s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemenţă, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violenţă, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. şi pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbătăcime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru neîndurarea lor.*

neîndurát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, barbarii erau de o cruzime neîndurată.* **3** (*rar; despre existenţă, soartă, stări, fenomene etc.*) v. Crud. Hain. Implacabil. Inexorabil. Necruţător. Neiertător. Neînduplecat. Neîndurător. Nemilos. Nemilostiv. **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru.

neîndurătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, încâinit, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruţat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. şi reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acţiuni etc. ale lor*) intolerant, necruţător, neiertător, neîngăduitor, nemilos, netolerant, ‹înv.› nesuferitor. *Oamenii corecţi sunt neîndurători cu cei necinstiţi.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. **4** (*despre existenţă, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, necruţător, neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. **II** adj.fig. (*med., med. vet.; despre boli*) incurabil, malign, nevindecabil, ‹fig.› necruţător, neiertător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, neîndurător.* **III** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru.

neînfăţát, -ă adj. (*despre perne, plăpumi, paturi*) desfăţat. *Pernele neînfăţate au fost puse la aerisit.*

neînfrânát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverenţios, îndrăzneţ, neamabil, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverenţios, neruşinat, obraznic, prezumţios, semeţ, sfidător, sfruntat, trufaş[1], ‹pop. şi fam.› ţâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, ţanţoş, ‹înv. şi reg.› ruşinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoş, spanciulit, şulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, neruşinos, ‹fig.› colţos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› ţestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcţionara era aşa de neînfrânată.* **2** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licenţios, necuviincios, nepotrivit, neruşinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. şi pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deşcheat, urât[2], ‹înv. şi reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii neînfrânate.*

neînfrânt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, creaţii etc. ale lor*) imbatabil, invincibil, nebătut, nebiruit, neînvins, ‹livr.› insupe-

rabil, ‹înv.› nefrânt. *Are în față un adversar neînfrânt. Raționamentele lui sunt neînfrânte.*

neînfricáre s.f. **1** bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, semeție, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semețire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu neînfricare pentru scopurile sale.* **2** bărbăție, bravură, curaj, eroism, vitejie, înv. și pop.› ostășie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. și reg.› viteșug, ‹înv.› hărăție, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ștefan au dat dovadă de multă neînfricare în luptă.*

neînfricát, -ă adj. (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneț, semeț, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii neînfricați se aruncă în focul bătăliei.*

neînfricoșáre s.f. (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

neînfricoșát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

neînțăduínță s.f. **1** intoleranță, ‹rar› netoleranță. *Multe acte de terorism au la bază neînțăduința. Neînțăduința religioasă este la fel de periculoasă ca și cea etnică.* **2** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zăzanie.

neînțăduít, -ă adj. **1** (*despre idei, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) interzis, nepermis, oprit, proscris. *Renegarea propriei religii este pentru adevărații credincioși o faptă neînțăduită.* **2** (*mai ales despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor*) neiertat, nepermis, ‹înv.› necăzut. *Gestul său este neînțăduit.* **3** (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt neînțăduit.*

neînțăduítor, -oáre adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor*) intolerant, necruțător, neiertător, neîndurător, nemilos, netolerant, ‹înv.› nesuferitor.

neînțărádít, -ă adj. **1** (*despre terenuri, zone etc.*) deschis, neîmprejmuit. *Are livada neîngrădită spre pădure.* **2** fig. (*despre oameni*) liber. *Ești neîngrădit să faci ce vrei.*

neînțărjí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa.

neîngrijíre s.f. **I 1** dezordine, neglijență, ‹livr.› incurie, oscitanță, ‹înv.› negrijă. *Noua linie a modei este cea a unei neîngrijiri controlate a ținutei.* **2** delăsare, neglijență. *Ținuta sa trădează o neîngrijire totală.* **3** (*rar*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Tembelism. **II** (*astăzi rar*) v. Paragină. Părăginire. Părăsire. Sălbăticie.

neîngrijít, -ă adj. **I 1** (*despre locuințe, gospodării etc.*) neglijat. *După ani, casa neîngrijită este refăcută.* **2** (*despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) părăginit, sălbăticit, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹reg.› părăginos. *Livada de meri este neîngrijită de mult timp.* **II 1** (*despre oameni, mai ales despre femei*) delăsător, nearanjat, neglijent, ‹fam.› îngălat, lălău, șleampăt, ‹reg.› dâplos. *O femeie neîngrijită lasă o impresie dezagreabilă.* **2** (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) dezmățat, dezordonat, neglijent, neordonat, ‹livr.› oscitant, ‹fam.› deșănțat, înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› sprehui[2], tâlos, tut[2]. *Sunt mulți copii neîngrijiți care provin din familii dezorganizate. Are adesea o ținută neîngrijită.* **3** (*despre păr, barbă, pene*) ciufulit, deranjat, nearanjat, vâlvoi, zbârlit, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls[2], zborșit, ‹fam.; deprec.› nețesălat, înv. și reg.› ciupos, străflocat, ‹reg.› aricit[2], borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul neîngrijit din cauza vântului.*

neînsemnát, -ă adj. **I 1** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mărunt, mic, minim[2], neimportant, nesemnificativ, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj neînsemnat de grăsimi.* **2** (*mai ales despre sume de bani*) mărunt, mic, ușor[2]. *Cheltuielile din luna trecută au fost neînsemnate.* **3** (*despre sume de bani, plăți, cifre etc.*) derizoriu, ‹fig.› ridicol. *Pentru prestația făcută a primit o sumă neînsemnată.* **4** (*în opoz. cu „principal”; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune neînsemnată care nu interesează pe nimeni.* **5** accesoriu, insignifiant, neglijabil, neimportant, nesemnificativ, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare importanță, întrucât era o problemă neînsemnată.* **6** (*despre greșeli, păcate, vini etc.*) mărunt, mic, neimportant, nesemnificativ, ușor[2], venial. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost neînsemnată. A făcut o gafă neînsemnată.* **7** (*despre stări, situații etc.*) mic, minor, neimportant, neperceptibil, nesemnificativ, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este neînsemnată. Influența anturajului asupra tânărului este neînsemnată.* **II 1** (*despre oameni*) inferior, modest, neimportant, simplu, umil, ‹înv. și pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, șcheau, ‹fig.› mărunt, mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un funcționar neînsemnat la primărie.* **2** (*despre oameni*) insignifiant, neimportant, oarecare, ‹fig.› mărunt, ‹fig.; fam.› prizărit. *Este un politician neînsemnat, care nu s-a remarcat prin nimic.* **3** (*despre oameni, mai ales despre scriitori, artiști*) neglijabil, neimportant, ‹fig.› inexistent, șters. *Unii scriitori neînsemnați ca valoare sau ca notorietate sunt declarați la un moment dat geniali.* **4** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) biet, umil, ‹pop. și fam.› umilit, ‹fig.› obscur. *Îl consideră un neînsemnat profesor de gimnaziu.* **5** (*mai ales despre fapte, manifestări, creații ale oamenilor*) anodin, neimportant, ‹fig.› fad, frivol, șters. *Spectacolul a fost neînsemnat.* **6** (*mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) insignifiant, mărunt, neimportant, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› microscopic, obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum neînsemnat de memorii. Colaborează la un tabloid neînsemnat.* **7** (*despre modul de viață al oamenilor*) banal, comun, obișnuit, prozaic, sărac, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este neînsemnat.* **8** (*despre preocupări, gânduri etc. ale oamenilor*) banal, mărunt, mediocru, meschin. *Se lasă condus numai de interese neînsemnate. Și-a pierdut toată ziua cu treburi neînsemnate.* **9** (*în opoz. cu „major”*) mărunt, mic, minor, neimportant, redus, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este neînsemnată.*

neînsoțít, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni*) neîntovărășit, singur. *Îi place să meargă neînsoțită la cumpărături.* **2** adv. (*modal*) neîntovărășit, singur, ‹înv.› salt[1]. *Deși în vârstă, se duce la plimbare neînsoțit.*

neînsuflețít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „viu”; despre ființe*) inert, mort, nemișcat, rece, țeapăn, ‹înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit neînsuflețit pe cel care s-a aruncat de la etaj.* **2** (*despre materii, obiecte etc.*) inanimat, neanimat, ‹fig.› mort. *Materia poate fi vie sau neînsuflețită.*

neînsurát adj. (*despre bărbați*) celibatar, necăsătorit, nefamilist, ‹pop. și fam.› becher, ‹fig.› stingher, tomnatic. *Prietenul lui este neînsurat.*

neîntârziát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** ‹înv.› neapestit. *Predarea neîntârziată a manuscrisului la editură este obligatorie.* **2** grabnic, imediat, operativ, prompt, rapid, ‹înv.› neapestit, nezăbavnic. *Intervenția chirurgicală neîntârziată i-a salvat viața.* **3** grabnic, presant, urgent, ‹reg.› sorgoș. *Treburi neîntârziate îl obligă să se întoarcă la serviciu.* **II** adv. **1** (*temporal*) curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, numaidecât, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, înv. și reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra neîntârziat în casă.* **2** (*modal*) expeditiv, grabnic, imediat, operativ, prompt, rapid. *Directorul rezolvă neîntârziat cererea angajatului.*

neîntemeiát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „real”; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, nereal, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este neîntemeiată. Afirmația ei neîntemeiată a stârnit revolta colegilor.* **2** (*despre știri, infor-*

mații, afirmații, argumente etc.) eronat, fals, greșit, incorect, inexact, necorect, neexact, nefondat, sofistic, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunțul de la televizor a fost neîntemeiat. I-a dat informații neîntemeiate.* **3** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor sau despre afirmații, creații, decizii etc. ale lor*) neserios, pueril, ‹fig.› infantil. *Reacția ei la cele auzite a fost neîntemeiată. Motivația lui este neîntemeiată.* **4** iluzoriu, înșelător, van, ‹rar› iluziv, iluzoric, ‹înv.› părelnic. *Gloria este neîntemeiată. Își face speranțe neîntemeiate că ar putea reuși.*

neîntemnițăt, -ă adj. (*despre persoane care au săvârșit o infracțiune sau care sunt bănuite că au comis o infracțiune*) liber, neînchis, ‹înv. și pop.› slobod. *Criminalul este încă neîntemnițat.*

neîntinăre s.f. fig. candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹fig.› curățenie, imaculare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană neîntinare.*

neîntinát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „murdar"; despre lucruri, obiecte etc.*) curat, dalb, imaculat, nepătat, ‹reg.› tistaș. *Totdeauna cămășile lui sunt neîntinate.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet neîntinat.*

neîntórs, -oársă adj. (*despre obiecte, ființe etc.*) ‹pop.› neînturnat. *Plapuma scoasă la aerisit a rămas neîntoarsă toată ziua.*

neîntovărășít, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni*) neînsoțit, singur. **2** adv. (*modal*) neîntovărășit, singur, ‹înv.› salt[1].

neîntrebuințáre s.f. (*în opoz. cu „utilizare"*) inutilizare, nefolosire. *Aparatul funcționează și după o perioadă mai lungă de neîntrebuințare.*

neîntrebuințát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „utilizat"; despre obiecte, materiale, aparate, procedee, metode etc.*) inutilizat, inuzitat, nefolosit, neuzitat, ‹livr.› inuzitat. *Deși neîntrebuințat de mult timp, aparatul funcționează perfect. Plasticul neîntrebuințat se îngălbenește în timp.* **2** (*despre obiecte, aparate etc.*) nefolosit, neutilizat, neuzat, nou. *I-a dat cadou un mixer neîntrebuințat.*

neîntrecút, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, nesemuit, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician neîntrecut. Are un timbru neîntrecut al vocii.*

neîntrerúpt, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută neîntreruptă cu partenerii de afaceri.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) activ, continuu, statornic, susținut, viu, ‹rar› nediminuat, nemicșorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă neîntreruptă împotriva fumatului.* **3** (*despre circuite electrice*) închis. **II** adv. **1** (*modal*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc neîntrerupt.* **2** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) continuo, continuu, legato.

neînturnát, -ă adj. (*pop.; despre obiecte, ființe etc.*) v. Neîntors.

neînțelegătór, -oáre adj. (*despre oameni*) ‹fig.› îmbâcsit. *Este atât de neînțelegător, încât nu admite nicio scuză din partea fiului.*

neînțelégere s.f. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, vrajbă[1], zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, ‹fam.› caterincă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pâră, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de neînțelegere între cei doi parteneri de afaceri.*

neînțelés[1] s.n. (*rar*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2].

neînțelés[2], -eásă adj. **1** nepriceput. *Problema a rămas neînțeleasă pentru cei mai mulți dintre elevi.* **2** (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomprehensibil, inexplicabil, neexplicabil. *Situația din familia lor este neînțeleasă chiar și pentru psihologi. Gestul extrem al cântăreției rămâne neînțeles.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, îmbâcsit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod neînțeles. Viitorul ei este neînțeles.* **4** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) enigmatic, misterios, nepriceput, tainic. *Se lasă cuprins de farmecul neînțeles al muzicii. Îl privea cu o întrebare neînțeleasă a ochilor. Aluziile pe care le face rămân neînțelese.* **5** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona neînțeleasă a sufletului este greu de definit.*

neînvățát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neinstruit, prost, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.› necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un neînvățat face multe greșeli de limbă.* **2** adj. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) inadaptat, neadaptat, nededat, nedeprins, nefamiliarizat, neobișnuit, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă neînvățat cu stilul de lucru al colegilor săi.*

neînvíns, -ă adj. (*despre oameni sau, rar, despre manifestări, creații etc. ale lor*) imbatabil, invincibil, nebătut, nebiruit, neînfrânt, ‹livr.› insuperabil, ‹înv.› nefrânt. *Are în față un adversar neînvins. Raționamentele lui sunt neînvinse.*

nejélnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

nejítnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Degetăruț (*Soldanella montana*).

nejudecát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, neprevăzător, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Nejudecat, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nesăbuit, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt nejudecat și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări nejudecate.*

nejugănít adj. (*despre masculi*) necastrat. *Armăsarul nejugănit este nărăvaș.*

nejúst, -ă adj. (*despre măsuri, hotărâri etc.*) inechitabil, injust, nedrept, neechitabil, ‹livr.› inic. *Decizia măririi salariilor numai la unele categorii socioprofesionale este nejustă.*

nejustificát, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) **1** nemotivat. *Absența ei de la concurs este nejustificată.* **2** nelegitim. *Pretențiile ei sunt nejustificate.*

nejustíție s.f. inechitate, injustețe, injustiție, nedreptate, neechitate, ‹înv. și pop.› strâmbătate, ‹înv. și reg.› strâmb, ‹turc.; înv.› zulum. *A*

mări salariile numai la unele categorii socio-profesionale este o mare nejustiție.

nelămurire s.f. **1** nedumerire. *Are mai multe nelămuriri în legătură cu tema pusă în discuție.* **2** confuzie, imprecizie, neclaritate, neprecizie, ‹fig.› nebulozitate, obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind nelămurire, a fost respinsă.*

nelămurít, -ă adj. **I 1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedesluşit, neprecis, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, indistinct, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum nelămurit de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă nelămurită.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedesluşit, neprecis, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație nelămurită de teamă. De câteva zile are o durere nelămurită în piept.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod nelămurit. Viitorul ei este nelămurit.* **4** (*despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) inexplicit, neclar, nedesluşit, neexplicit. *În cazul manuscrisului studiat problema cronologiei este nelămurită. Gestul extrem al cântăreței rămâne nelămurit.* **5** (*despre gânduri, păreri, informații, reprezentări de fapte etc.*) neclarificat, nedesluşit. *Nu a putut lua încă o decizie din cauza informațiilor nelămurite.* **6** (*despre oameni*) nedumerit. *Nelămurit în legătură cu tema pusă în discuție, cere unele explicații.* **II** fig. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nepătruns, obscur. *Zona nelămurită a sufletului este greu de definit.* **2** (*despre afaceri, speculații, înțelegeri etc.*) dubios, suspect, veros, ‹fig.› tulbure. *Este incriminat pentru speculații nelămurite la bursă.*

nelăút, -ă adj. (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

nelecuít, -ă adj. (*med., med. vet.; rar; despre boli*) v. Incurabil. Malign. Nevindecabil.

nelegál, -ă adj. (*jur.*) **1** (*despre activități, firme etc.*) clandestin, ilegal, ilicit, neautorizat, nelegitim, subversiv. *Tinerii care făceau comerț nelegal cu țigări au fost prinși de poliție.* **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, neonest, oneros, ‹fig.› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri nelegale.*

nelegalitáte s.f. (*polit.*) clandestinitate, ilegalism, ilegalitate, ‹rar› clandestinism. *Organizația lor era în nelegalitate.*

nelegăt, -ă adj. (*despre animale*) liber, ‹înv. și pop.› slobod. *Câinii umblă nelegați pe străzi.*

nelegítim, -ă adj. **1** (*jur.; despre activități, firme etc.*) clandestin, ilegal, ilicit, neautorizat, nelegal, subversiv. **2** (*jur.*) ilegitim. *Convieţuirea lor este nelegitimă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) nejustificat. *Pretențiile ei sunt nelegitime.* **4** (*despre copii*) bastard, ilegitim, natural, ‹reg.› bâtang, sărman. *Mulți copii nelegitimi sunt dați în orfelinate.*

nelegitimitáte s.f. (*jur.*) ilegitimitate. *Cei doi trebuie să-și rezolve nelegimitatea convieţuirii lor.*

nelegiuíre s.f. **1** abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, sceleratețe, scelerație, ticăloșenie, ticăloșie, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice nelegiuire.* **2** (*jur.; rar*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

nelegiuít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om nelegiuit.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemățesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai nelegiuite manipulări.* **3** adj. (*despre fapte, acțiuni, porniri etc. ale oamenilor*) criminal[2], ‹înv.› criminalic, criminalicesc, ‹fig.› negru. *Are intenții nelegiuite din cauza geloziei.*

neleí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică coafura, părul etc.*) v. Aranja. Așeza. Îndrepta. Netezi.

nelénes, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

nelenevós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

nelimitát, -ă adj. **I 1** (*mat.*) infinit, nemărginit. *O mulțime nelimitată poate depăși orice număr finit dat.* **2** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, imens, infinit, necuprins, nefinit, nemărginit, nemăsurat, nesfârşit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare nelimitat. Asia este un continent nelimitat.* **3** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, nemărginit, nemăsurat, nesfârşit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață nelimitată. În acest ținut pădurile ocupă teritorii nelimitate.* **4** (*arată cantitatea sau numărul*) colosal, considerabil, enorm, imens, incalculabil, necalculabil, nenumărat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte nelimitate asupra organismului.* **II** fig. (*despre fenomene naturale, sociale etc.*) incontrolabil, necontrolabil, ‹fig.› nemărginit. *Dacă se extinde cu repeziciune, revolta populară poate deveni nelimitată.*

neliníște s.f. **I 1** (*psih.*) angoasă, anxietate. *Neliniștea este însoțită de diverse fenomene neurovegetative.* **2** angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacienţă, îngrijorare, panică, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniştire, ‹înv. și pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de neliniște.* **II 1** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, zbucium, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impacienţă, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescenţă, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de neliniște din cauza neajunsurilor vieții.* **2** agitație, febrilitate, încordare, înfrigurare, neastâmpăr, nerăbdare, ‹înv.› nesuferinţă, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda neliniștea cu care aștepta răspunsul angajatorului.*

neliníști vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a preocupa, a (se) speria, a (se) tulbura, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o neliniștește. Toți s-au neliniștit din cauza avertismentelor meteorologice.* **2** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din cauza”, „pentru”*) a se îngrijora, a se teme[2], ‹înv.› a se ciudi, a se griji. *Nu trebuie să te neliniștești din cauza evenimentului care va urma. Se neliniștește pentru soarta copiilor ei.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se îngrijora, a-i păsa[1], ‹fam.› a se sin-

chisi, ‹reg.› a bindisi. *Nu se neliniștește de nimic. I s-a scăzut nota la purtare, dar nu se neliniștește.* **4** refl. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se precipita, a se zbuciuma, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se neliniștește mult înaintea afișării rezultatului concursului.* **II** tr. (*psih.; compl. indică oameni*) a angoasa. *Zgomotele o neliniștesc.*

neliniștíre s.f. (*rar*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

neliniștít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre chipul, privirea etc. lor*) anxios, cerebrotonic, îngrijorat, ‹înv.› ciudit. *Neliniștit din cauza întârzierii fiului, se duce în întâmpinarea lui. Are o privire neliniștită.* **2** (*despre oameni*) alarmat, alertat, angoasat, frământat[2], impacientat, intrigat, îngrijorat, speriat[2], ‹livr.› impacient, ‹rar› îngrijat, tresărit[2], ‹fam.› îngândurat, morcovit, ‹înv.› îngrijit, neodihnit. *Neliniștiți din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit orașul.* **3** (*despre oameni*) agitat, îngrijorat, zbuciumat, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv.› nepașnic, nepăciuit, nepăciuitor, ‹fig.; rar› hărțuit[2], ‹fig.; înv.› smăcinat. *Este foarte neliniștită înaintea afișării rezultatului concursului.* **II 1** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], nepotolit, zbuciumat, ‹înv.› strădănuit, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață neliniștită.* **2** (*în opoz. cu „calm", „liniștit"; despre somn*) agitat. *S-a trezit brusc din somnul neliniștit.*

neliniștitór, -oáre adj. (*despre știri, comunicate etc.*) alarmant, îngrijorător, panicard, ‹fam.› panicos, ‹înv.› îngrijitor, neodihnitor, ‹peior.› alarmist. *Avertizarea meteorologică este neliniștitoare.*

nelipsít adv. (*modal; înv.*) **1** v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic. **2** v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

neliterár, -ă adj. (*despre pronunție, exprimare*) aliterar. *Multe persoane au o pronunție neliterară.*

nelizíbil, -ă adj. (*despre scris sau, p. ext., despre texte*) ilizibil, indescifrabil, neciteț, nedescifrabil, neinteligibil, ‹fig.› hieroglific, încâlcit. *Are un scris nelizibil, imposibil de înțeles. Manuscrisul este nelizibil.*

nelocuít, -ă adj. **1** (*despre teritorii, locuri etc.*) nepopulat, ‹înv. și reg.› secret[3]. *Această regiune aridă este nelocuită.* **2** (*despre țări, așezări omenești, locuințe, zone, regiuni etc.*) deșert, gol[2], nepopulat, pustiu, ‹rar› bikinian, ‹înv.› deșertat[2], neumblat, pustiicios. *După alunecările de teren, satul a rămas nelocuit. Cetatea este nelocuită.*

nelógic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ilogic, incoerent, irațional, neraținal. *Este nelogic în exprimare din cauza bolii.* **2** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) aberant, absurd, elucubrant, ilogic, incoerent, irațional, neraținal, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este nelogică.*

neloiál, -ă adj. **1** (*despre oameni*) deloial, incorect, necinstit, necorect, neonest, veros, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari neloiali.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) necinstit, nesincer, ‹fran.› felon[2]. *A fost un partener de afaceri neloial. Concurența dintre cei doi este neloială.*

nelucráre s.f. (*înv.*) v. Inactivitate. Inacțiune. Inerție. Neactivitate. Nonacțiune. Pasivism. Pasivitate.

nelucrát, -ă adj. **1** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) înțelenit, necultivat, nedesțelenit, sălbatic, țelinos, ‹înv. și pop.› sterp, ‹înv. și reg.› țelinit, ‹reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole nelucrate.* **2** (*despre pământ, locuri etc.*) necultivat, neexploatat, virgin. *În zonele nordice sunt întinse suprafețe de pământ nelucrate.*

nelucratív, -ă adj. (*despre activități, afaceri etc.*) neproductiv, neprofitabil, nerentabil, ‹fam.› rău. *A ieșit din afacere pentru că era nelucrativă.*

neluminát, -ă adj., s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; despre oameni*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neinstruit, neînvățat, prost, simplu, ‹fig.› barbar. *Un neluminat face multe greșeli de limbă.*

nelumít, -ă adj. (*despre tineri*) ‹pop.› nepetrecut. *A murit nelumit, fără să cunoască plăcerile vieții.*

nemachiát, -ă adj. (*mai ales despre femei, actori sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) nefardat, ‹pop.› nerumenit. *Nemachiată, actrița nu mai are strălucirea de pe scenă.*

nemaiauzít, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță nemaiauzită. A avut șansa nemaiauzită de a participa la o misiune în cosmos.*

nemaicunoscút, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun.

nemaiîncoțopenít, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; glum.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

nemaiîntâlnít, -ă adj. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun.

nemaipomenít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, perfect, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› colosal, cool, demențial, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice nemaipomenite. Cunoscuta actriță are o interpretare nemaipomenită în rolul principal.* **3** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este nemaipomenit.* **4** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic,

sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire nemaipomenită.* **II** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare nemaipomenit de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nespus, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.›coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este nemaipomenit de frumoasă.* **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) consternant, extraordinar, grozav, nespus, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este nemaipomenit de urât.* **4** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) excepțional, extraordinar, grozav, tare, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, ‹fig.› sfâșietor. *Cântă o melodie nemaipomenit de tristă.*

nemaisocotít, -ă adj. (*arată cantitatea sau numărul; reg.*) **1** (*despre grupuri, mulțimi*) v. Colosal. Enorm. Imens. Incalculabil. Incomensurabil. Necalculabil. Nemăsurat. Nenumărat. **2** v. Colosal. Considerabil. Enorm. Imens. Incalculabil. Necalculabil. Nelimitat. Nenumărat.

nemaivăzút, -ă adj. **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. **2** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, teribil, uimitor, uluitor, unic.

nemârgine s.f. (*rar*) v. Enormitate. Imensitate. Infinit. Necuprins. Nemărginire. Nemărginit. Nesfârșire. Nesfârșit[1]. Vastitate.

nemateriál, -ă adj. (*în opoz. cu „material"*) **1** (*filos.*) ideal, imaterial, necorporal, spiritual, ‹rar› netrupesc, spiritualist, ‹înv.› spirituos. *Dumnezeu este o identitate nematerială.* **2** imaterial, spiritual, sufletesc. *Pentru mulți poezia este o hrană nematerială.* **3** imaterial, nepământean, nepământesc, supranatural, ‹rar› extranatural, ‹fig.› lunar, ‹fig.; rar› lunatic. *Se închină unor puteri nemateriale. Piramidele par construite de mâini nemateriale.*

nemăréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Modest.

nemărginíre s.f. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹rar› nemargine, ‹fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede nemărginirea continentului asiatic.*

nemărginít, -á adj., s.n. **I** adj. **1** (*mat.*) infinit nelimitat. *O mulțime nemărginită poate depăși orice număr finit dat.* **2** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, nelimitat, nemăsurat, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață nemărginită. În acest ținut pădurile ocupă teritorii nemărginite.* **3** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, necuprins, nefinit, nemăsurat, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare nemărginit. Asia este un continent nemărginit.* **4** (*despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, desăvârșit, infinit, total, ‹fig.› nețărmurit, orb[2]. *Are încredere nemărginită în tatăl său.* **5** fig. (*despre fenomene naturale, sociale etc.*) incontrolabil, necontrolabil, ‹fig.› nelimitat. *Dacă se extinde cu repeziciune, revolta populară poate deveni nemărginită.* **II** s.n. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹rar› nemargine, ‹fig.› mare[2], ocean[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag.

nemăríre s.f. (*înv.*) v. Modestie.

nemăritátă adj. (*despre femei*) celibatară (v. *celibatar*), necăsătorită (v. *necăsătorit*), nefamilistă (v. *nefamilist*). *Prietena ei este nemăritată.*

nemărturisít, -ă adj. (*despre gânduri, intenții, fapte, sentimente etc. ale oamenilor*) nedeclarat, nedezvăluit, nedivulgat, secret[2]. *Nutrește o dragoste nemărturisită pentru colega lui.*

nemăsurát, -ă adj. **I 1** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nesfârșit[2], vast[2], ‹înv.› necomensurabil. **2** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, necuprins, nefinit, nemărginit, nesfârșit[2], nețărmurit, ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. **3** (*arată cantitatea sau numărul; despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, imens, incalculabil, incomensurabil, necalculabil, nenumărat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime nemăsurată de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **4** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire nemăsurată.* **5** (*înv.; despre prețuri, sume de bani etc.*) v. Astronomic. Enorm. Exagerat. Excesiv. Exorbitant. Extravagant. Fabulos. Fantastic. Imens. Inabordabil. Mare[1]. Neabordabil. Ridicat[2]. Scump. **II** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nestăpânit, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt nemăsurate.*

nemâncáre s.f. foame. *Copilul era mort de nemâncare.*

nemâncát, -ă adj. (*în opoz. cu „sătul"; despre ființe*) flămând, flămânzit, înfometat, nesătul, nesăturat, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec. *Este tot timpul nemâncat.*

nemândru, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Modest.

nemângâiát, -á adj. (*despre oameni*) **1** inconsolabil, neconsolabil, neconsolat. *A rămas nemângâiat după moartea soției.* **2** nefericit, nenorocit, ‹înv.› neferice, ocaianic, pătimaș, pietos. *A fost nemângâiat printre străini.*

nemângâiére s.f. **1** neconsolare. *După moartea soției, nemângâierea lui a durat ani.* **2** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, of, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Nemângâierea i-a invadat sufletul după vestea primită.*

nemâniós, -oásă adj. (*în opoz. cu „violent"; despre ființe*) blajin, blând, bun, domol, moale, neagresiv, pașnic, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pâșin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine nemânios.*

nemediát, -ă adj. direct, nemijlocit. *Internetul asigură legături nemediate între oameni aflați în locuri diferite.*

neménie s.f. (*în opoz. cu „străin"; reg.*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

nemerișóri s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

nemerítát, -ă adj. nedrept. *Peste opera acestui scriitor s-a așternut o uitare nemeritată.*

neménic, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om nemernic.* **2** adj. (*despre fapte, manifes-*

tări, acțiuni etc. ale oamenilor) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemățesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai nemernice manipulări.* **3** s.m. (*adesea fam.; cu sens atenuat*) bandit, tâlhar, ticălos. *M-a înșelat vânzătorul. E un nemernic!* **II** adj. (*pop.; despre oameni*) **1** (*precedă subst. determ.; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **III** adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Pribeag. Străin. **2** v. Străin.

nemernicí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.

nemernicíe s.f. **1** abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, scelerateță, scelerație, ticăloșenie, ticăloșie, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice nemernicie.* **2** (*înv.*) v. Impotență. Incapacitate. Neputință. Slăbiciune.

nemestnicíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

némeș s.m. (*în Ev. Med., în Ungaria*) magnat. *Nemeșii erau boierii unguri.*

nemeșíe s.f. (*în Ev. Med.*) **1** ‹înv.› nemeșug. *Unii țărani au primit carte de nemeșie, devenind nemeși.* **2** (*colect.*) nemeșime, ‹înv.› nemeșug. *Nemeșia era o pătură socială privilegiată.*

nemeșíme s.f. (*colect.; în Ev. Med.*) nemeșie, ‹înv.› nemeșug.

nemeșoáică s.f. (*în Ev. Med.*) ‹reg.› nemeșoaie. *Nemeșoaica era soția nemeșului.*

nemeșoáie s.f. (*în Ev. Med.; reg.*) v. Nemeșoaică.

nemeșúg s.n. (*în Ev. Med.; înv.*) **1** v. Nemeșie. **2** (*colect.*) v. Nemeșie. Nemeșime.

német s.m. (*colect.; în opoz. cu „străin”; reg.*) v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

nemetál s.n. (*chim.*) metaloid. *Nemetalul este un element chimic lipsit de luciu metalic și de ductibilitate, rău conducător de căldură și de electricitate.*

nemicșorát, -ă adj. (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Activ. Continuu. Neîntrerupt. Statornic. Susținut. Viu.

nemijlocít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** direct, nemediat. **2** direct, personal. *Trebuie să aibă o discuție nemijlocită, între patru ochi.* **3** (*mai ales despre ascendenți sau, rar, despre descendenți*) direct, imediat. *Îi este urmaș nemijlocit.* **II** adv. **1** (*modal*) direct, personal, ‹livr.› directamente. *Trebuie să discute nemijlocit cu el, nu prin intermediari.* **2** (*temporal; înv.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

nemílă s.f. (*rar*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

nemilós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om nemilos și ursuz. Este nemiloasă la mânie.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor*) intolerant, necruțător, neiertător, neîndurător, neîngăduitor, netolerant, ‹înv.› nesuferitor. *Oamenii corecți sunt nemiloși cu cei necinstiți.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, barbarii erau de o cruzime nemiloasă.* **4** (*despre deprinderi, obiceiuri sau despre pedepse, cazne etc.*) barbar, crud, feroce, inuman, neomenos, sălbatic, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură nemiloase.* **5** (*despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilostiv, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. *Soarta nemiloasă a îmbătrânit-o înainte de vreme.* **II** adj. fig. (*med., med. vet.; despre boli*) incurabil, malign, nevindecabil, ‹fig.› necruțător, neiertător, neîndurător, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, nemilos.* **III** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă nemilos cu adversarii.*

nemilostív, -ă adj. **1** (*despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, ‹rar› neîndurat, ‹înv.› nemilostivitor, nemilostivnic, nemiluit, neplacabil, ‹fig.› vitreg. **2** fig. (*med., med. vet.; despre boli*) incurabil, malign, nevindecabil, ‹fig.› necruțător, neiertător, neîndurător, nemilos.

nemilostivíre s.f. (*rar*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

nemilostivitór, -oáre adj. (*înv.; despre evenimente, fenomene, existență, soartă etc.*) v. Crud. Hain. Implacabil. Inexorabil. Necruțător. Neiertător. Neîndurător. Nemilos. Nemilostiv.

nemilostívnic, -ă adj. (*înv.; despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) v. Crud. Hain. Implacabil. Inexorabil. Necruțător. Neiertător. Neînduplecat. Neîndurător. Nemilos. Nemilostiv.

nemiluít, -ă adj. (*înv.; despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) v. Crud. Hain. Implacabil. Inexorabil. Necruțător. Neiertător. Neînduplecat. Neîndurător. Nemilos. Nemilostiv.

nemirosítor, -oáre adj. (*despre substanțe, obiecte etc.*) inodor. *Unele substanțe toxice fiind nemirositoare sunt cu atât mai periculoase.*

nemistuít, -ă adj. **1** (*fiziol.; despre hrană*) nedigerat, nerumegat. **2** (*despre foc, flăcări etc.*) nemistuitor. *Incendiul dura de câteva zile și părea nemistuit.*

nemistuitór, -oáre adj. (*despre foc, flăcări etc.*) nemistuit.

nemișcáre s.f. **1** fixitate, imobilism, imobilitate, inerție, neclintire, nemobilitate. *Nemișcarea stelelor este aparentă.* **2** fixitate, imobilitate, neclintire, stabilitate. *Folosește o pastă care conferă protezei dentare nemișcare.* **3** încremenire, înlemnire, înmărmurire, înțepenire, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de nemișcare.* **4** (*pop.*) v. Inactivitate. Inacțiune. Inerție. Neactivitate. Nonacțiune. Pasivism. Pasivitate.

nemișcát, -ă adj. **I** (*în opoz. cu „mobil”*) **1** (*despre obiecte, construcții, poduri etc.*) fix, imobil[2], neclintit, stabil, ‹rar› imobiliar, nemișcător, stătător, ‹pop.› nesmintit, nestrămutat, ‹înv.› neclătit, statornic. *Lângă clădirea nemișcată a circului este o construcție transportabilă, folosită la spectacolele date în diferite alte locuri. Podul peste această apă de munte este nemișcat.* **2** (*despre elemente care, în mod obișnuit, sunt mișcate sau în mișcare sub acțiunea anumitor factori*) fix, imobil[2], neclintit, rigid, țeapăn, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor nemișcate ale copacilor desfrunziți te întristează.* **3** (*mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], încremenit, înlemnit, neclintit, neschimbat, ‹reg.› însticloșat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi nemișcați. Bolnavul are o privire nemișcată.* **4** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, țeapăn, țintuit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas nemișcați când au auzit urletul lupului.* **II** (*în opoz. cu „viu”; despre ființe*) inert, mort, neînsuflețit, rece, țea-

păn, ‹înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit nemișcat pe cel care s-a aruncat de la etaj.*

nemișcătór, -oáre adj. (*în opoz. cu „mobil"; rar; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil.

nemitárnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest.

némite conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.; înv. și pop.; adaugă o idee nouă la cele spuse anterior*) v. Dar[1].

nemobilát, -ă adj. (*despre apartamente, camere*) gol[2]. *Se gândește cum să aranjeze camera nemobilată.*

nemobilitáte s.f. fixitate, imobilism, imobilitate, inerție, neclintire, nemișcare.

nemodificát, -ă adj. (*fon.; în opoz. cu „schimbător"; despre sunete*) nealterat, neschimbat. *Consoana „ș" a rămas nemodificată în acest grai.*

nemorál, -ă adj. **1** imoral, neetic. *Aspectele nemorale ale vieții lui au fost trecute sub tăcere.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, declasat, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, imoral, incontinent, libertin, licențios, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› disolut, efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, devergond, devergondat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață nemoral.*

nemoralitáte s.f. **1** imoralitate. *Nemoralitatea unor aspecte din viața lui a fost trecută sub tăcere.* **2** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, imoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› disoluție, fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran. înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], căciorie, cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre nemoralitate.*

nemoténie s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Înrudire. Rudenie. **2** v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

nemotivát, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) nejustificat. *Absența ei de la concurs este nemotivată.*

nemțésc, -eáscă adj., s.f. **I** adj. **1** german, germanic, ‹rar› teuton, teutonic, ‹înv.› tudesc. *Directorul liceului nemțesc din oraș este un cunoscut profesor de fizică.* **2** (*pop.; despre îmbrăcăminte*) v. Orășenesc. **3** (*înv.; despre îmbrăcăminte*) ‹înv.› europenesc. *Boierii purtau haine nemțești.* **II** s.f. **1** (*lingv.; astăzi rar*) v. Germană (v. *german*). Limbă germană. **2** (*j. folc.; reg.*) ‹reg.› neamț, nemțișor. *Nemțeasca este un dans popular cu lăutari.*

nemțéște adv. (*modal*) **1** (*pop. și fam.; în legătură cu vb. „a se îmbrăca"*) v. Orășenește. **2** (*reg.; în legătură cu vb. „a vorbi"*) v. Săsește.

nemțí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Germaniza.

nemțíe s.f. (*colect.; fam.*) ‹fam.› nemțime.

nemțíme s.f. (*colect.; fam.*) ‹fam.› nemție. *Nemțimea nu s-a adaptat ușor cu noua monedă unică europeană.*

nemțișór s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și, la pl., **nemțișori-de-câmp***) *Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*; ‹reg.› cârligel, cizma-cucului (v. *cizmă*), clonțul-cocostârcului (v. *clonț*), doselnică, doselnică-mică, gâlceavă, mărarul-câmpului (v. *mărar*), nemerișori, piciorul-păsărelei (v. *picior*), pinten, pintenași (v. *pintenaș*), somnoroasă (v. *somnoros*), surguci, taponișii, tatniș, toporași (v. *toporaș*), toporași-de-câmp (v. *toporaș*), toporiș, toporuș, totnici. **2** (*reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **3** (*la pl. **nemțișori**; reg.*) v. Burete-galben. Râșcov (*Cantharellus cibarius*). **4** (*reg.*) ***nemțișor-de-grădină*** v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **II** (*j. folc.; reg.*) ‹reg.› neamț, nemțească.

nemțoáică s.f. **I** germană (v. *german*), germancă. *A angajat ca bonă la copil o nemțoaică.* **II** (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*). **2** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).

nemțofíl, -ă adj., s.m., s.f. filogerman, germanofil. *Nemțofilii admiră tot ceea ce este german sau provine de la germani.*

nemțoicúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

nemulțumí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a necăji, a supăra, ‹reg.› a opăci. *Decizia ei de a demisiona îl nemulțumește.*

nemulțúmire s.f. **1** neplăcere, supărare, ‹rar› displăcere, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› paraponiseală, pricinuire, ‹fran.› tor[2]. - *Ce nemulțumire ai, de stai atât de îngândurat?* **2** insatisfacție, nesatisfacție. *S-a întors de la examen cu un sentiment de nemulțumire.* **3** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe nemulțumiri a avut în ultimul timp!* **4** (*înv.*) v. Ingratitudine. Nerecunoștință.

nemulțúmit, -ă adj. (*despre oameni*) **1** necăjit, supărat, ‹înv.; astăzi fam.› paraponisit. *Este nemulțumit pentru că a făcut o asemenea greșeală.* **2** neîmpăcat, nesatisfăcut. *Este veșnic nemulțumit.*

nemulțumitór, -oáre adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) nesatisfăcător, slab. *A primit o ofertă de preț nemulțumitoare. Rezultatele echipei de fotbal la campionatul european au fost nemulțumitoare.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Ingrat. Nerecunoscător.

nemurí vb. IV. tr. (*rar*) v. Eterniza. Imortaliza. Perpetua.

nemuríre s.f. **1** (*exprimă durata absolută*) eternitate, vecie, veșnicie, ‹livr.› imortalitate, perpetuitate, ‹reg.› săvârșie, ‹înv.› fără-moarte, nemuritorie, pururе, pururelnicie, ‹poetic› etern. *Înfioară nemurirea naturii, în raport cu perisabilitatea ființei umane.* **2** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; adesea prin exager. sau poetic*) eternitate. *Opera lui Brâncuși a intrat în nemurire.*

nemuritór, -oáre adj., s.f. **1** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, veșnic, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, nevești, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele nemuritoare pentru scriitori.* **2** s.f. (*la pl. **nemuritoare**; bot.*) *Helichrysum bracteatum*; flori-de-paie (v. *floare*), imortelă, ‹reg.› cununiță, ruji-de-paie (v. *rujă*), scăiuș, uscățele (v. *uscățel*).

nemuritórie s.f. (*exprimă durata absolută; înv.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veșnicie.

nemușúg s.n. (*reg.*) **1** v. Înrudire. Rudenie. **2** v. Apropiat. Consangvin. Consângean. Neam. Rubedenie. Rudă[1]. Rudenie.

nemzét s.n. (*înv.*) **1** v. Neam. Popor. **2** v. Națiune.

nenaturál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb,

subțire. *Adesea are un râs nenatural.* **2** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului nenatural.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește nenatural.*

nenavigábil, -ă adj. (*despre ape*) innavigabil. *Din cauza scufundării unei nave, fluviul a devenit, pentru câteva zile, nenavigabil.*

nenădăjduít, -ă adj. neașteptat, negândit, nesperat, nevisat. *Când era mai nenădăjduit, a primit un ajutor negândit din partea unor prieteni. Cartea a avut un succes nenădăjduit.*

nenăvidí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Invidia.

néne s.m. **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› bade, bădie, neică, ‹reg.› babu, tete, uică. *- Unde te duci, nene Vasile?* **2** ‹reg.› tete. *La țară, unui frate mai mare i se spune nene.* **3** (*înv. și reg.*) v. Părinte. Tată. **4** (*reg.*) v. Tată vitreg. **5** (*la pl. neni; reg.*) v. Părinți (v. *părinte*). **6** (*arg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

neneácă s.f. (*reg.*) v. Mamă. Mamă bună.

nenecesár, -ă adj. inutil, netrebuincios, neutil, redundant, superfluu, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte nenecesare!*

neníc s.m. (*pop.*) v. Nenișor.

nenișór s.m. (*pop. și fam.*) ‹pop.› nenic.

nenormál, -ă adj. **1** anormal, nefiresc, neobișnuit, suspect, ‹rar› factice, ‹fam.› dubios. *Aude un zgomot nenormal la motorul motocicletei.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, anormal, nefiresc, neobișnuit, suspect, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preastrăin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament nenormal.*

nenoróc s.n. **1** ghinion, neșansă, ‹înv. și reg.› striște, ‹înv.› dizgrație, ‹fran.› devenă, ghină, ‹ieșit din uz› ursuzlâc. *A avut nenoroc la examen.* **2** maledicție, nefericire, nenorocire, ‹înv.› meserătate, mișelătate, ‹fig.› dezastru, ‹fig.; rar› dezmoștenire.

nenorocí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a neferici. *Și-a nenorocit familia prin fapta sa.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) distruge, a (se) prăpădi, ‹înv. și reg.› a (se) ticăloși, ‹reg.› a (se) pozni, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) mina, a naufragia, a (se) ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a nenorocit. Se nenorocește din cauza băuturii.*

nenorocíre s.f. **1** maledicție, nefericire, nenoroc, ‹înv.› meserătate, mișelătate, ‹fig.› dezastru, ‹fig.; înv.› dezmoștenire. *Această mezalianță a fost o adevărată nenorocire pentru ambii soți.* **2** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe nenorociri a avut în ultimul timp!* **3** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfârâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o nenorocire aducătoare de moarte.*

nenorocít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) nefericit, nemângâiat, ‹înv.› neferice, ocaianic, pătimaș, pietos. *A fost nenorocit printre străini.* **2** (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) biet, nevoiaș, sărac, sărman, ‹livr.› pauper, ‹rar› mizer, ‹înv. și pop.› umilit, ‹pop.› nemernic, păcătos, sărăcan, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ticălos, ‹reg.› săget, slab, ‹înv.› cainic, mișel, mișelos, mizeros. *Nenorociții oameni abia își pot duce traiul de azi pe mâine.* **3** (*despre oameni, colectivități etc.*) amărât, prăpădit, ‹pop.; deprec.› buștenit, ‹reg.› prădat[2], ‹fig.› pârlit, prizărit. *Este un salariat nenorocit.* **4** (*despre situații, întâmplări, evenimente etc.*) dureros, jalnic, trist, ‹înv. și reg.› milos. *Odată cu moartea părinților a început pentru copii un nenorocit șir de încercări.* **5** (*despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) deplorabil, jalnic, lamentabil, mizer, mizerabil, prăpădit, ‹înv. și reg.› ticălos, ‹înv.› mișel, netrebnic. *Unii oameni au o existență nenorocită.* **6** (*în opoz. cu „bogat"; înv. și pop.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **II** fig. catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, funest, nefericit, teribil, ‹fig.› tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe nenorocite asupra mediului.*

nenorocós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ghinionist, păgubos, ‹fam.› nebaftos. *A fost toată viața un om nenorocos.* **2** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) nefast, rău, ‹fig.› nefericit. *Ziua de ieri a fost nenorocoasă pentru ea: a avut un accident. Este o conjunctură nenorocoasă pentru a rezolva această chestiune delicată.*

nenufár s.m. (*bot.; rar*) **1** v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*). **2** v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*).

nenumărábil, -ă adj. (*înv.*) v. Inombrabil. Inumerabil.

nenumărát, -ă adj. (*arată cantitatea sau numărul*) **1** (*despre grupuri, mulțimi*) colosal, enorm, imens, incalculabil, incomensurabil, necalculabil, nemăsurat, ‹înv. și reg.› nesocotit, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *O mulțime nenumărată de oameni se îndreaptă spre centrul orașului.* **2** colosal, considerabil, enorm, imens, incalculabil, necalculabil, nelimitat, ‹reg.› nemaisocotit, nesămăluit. *Factorii de mediu pot avea efecte nenumărate asupra organismului.*

nenumít, -ă adj. (*înv.; despre fapte, situații, stări etc.*) v. Incomunicabil. Indescriptibil. Indicibil. Inefabil. Inexprimabil. Nedescriptibil. Neexprimabil. Negrăit. Nespus.

neo s.n. (*med., med. vet.; eufem.*) v. Cancer. Neoformație. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă.

neobediént, -ă adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor neobedienți li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul neobedient a fost dus în arest.*

neobișnuít, -ă adj. **1** anormal, nefiresc, nenormal, suspect, ‹rar› factice, ‹fam.› dubios. *Aude un zgomot neobișnuit la motorul motocicletei.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, anormal, nefiresc, nenormal, suspect, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preastrăin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament neobișnuit.* **3** ‹înv. și pop.› osebit. *Albumul este tipărit într-un format neobișnuit.* **4** excepțional, rar, ‹rar› rarisim. *Meteorologii susțin că unele fenomene meteorologice sunt neobișnuite pentru anumite zone ale țării.* **5** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, deosebit, individual, insolit, singular, special. *Are de judecat un caz neobișnuit.* **6** deosebit, special. *Casa se remarcă prin mărimea neobișnuită a ferestrelor.* **7** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, original, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost neobișnuită.* **8** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) inadaptat, neadaptat, nededat, nedeprins, nefamiliarizat, neînvățat, ‹rar› dezadaptat, ‹înv.› nestrăbătut. *Deși este în colectiv de mult timp, se simte încă neobișnuit cu stilul de lucru al colegilor săi.*

neobliterát, -ă adj. (*despre mărci poștale*) neștampilat.

neoboseálă s.f. ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, râvnă, sârguință, silință, străduanie,

străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o neobosească ieșită din comun de un caz de corupție.*

neobosít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› strădualnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană neobosită.* **2** (*despre oameni*) infatigabil, neistovit, neodihnit, neostenit, ‹pop.› neostoit. *Deși lucrase toată ziua, părea neobosit.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un neobosit cercetător al civilizației elene. Depune o muncă neobosită pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** adv. (*modal*) **1** (*adesea fig.*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neostenit, nonstop, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc neobosit.* **2** asiduu, necontenit. *Muncește neobosit la lucrarea de licență.*

neobrăzáre s.f. aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu neobrăzare.*

neobrăzát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de neobrăzată.* **2** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăznet, necuviincios, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde neobrăzat părinților.*

neobservábil, -ă adj. (*despre ființe, lucruri etc.*) inobservabil. *Microorganismele sunt neobservabile, ele putând fi văzute doar la microscop.*

neocolít, -ă adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre drumuri, căi, poteci*) direct, drept, ‹pop. și fam.› otova. *Merge spre castel pe un drum neocolit.* **2** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) direct, drept, otova, ‹pop.› ață, oblu, sfoară, ‹fam.› fix, înfipt. *De la școală vine neocolit acasă.*

neocórtex s.n. (*anat.*) izocortex, neopallium. *Neocortexul este zona cortexului cerebral cea mai recentă filogenetic.*

neocrític, -ă adj. (*filos.*) neocriticist.

neocriticíst, -ă adj. (*filos.*) neocritic. *Multe din ideile neocriticiste au fost preluate din criticismul kantian.*

neocupát, -ă adj. **1** (*despre bănci, scaune etc.*) gol[2], liber, ‹înv. și pop.› slobod. *Se așază pe singurul scaun neocupat din încăpere.* **2** (*despre camere, locuințe, pensiuni etc.*) liber, neîncheriat. *A prins în ultimul moment o cameră neocupată într-o pensiune, la Sinaia.* **3** (*despre posturi, funcții, demnități etc.*) disponibil, liber, vacant, ‹înv.› deșert. *Posturile neocupate au fost scoase la concurs.* **4** (*despre perioade de timp, linii de comunicații, locuri dintr-o incintă etc.*) disponibil, liber, ‹înv. și pop.› slobod, ‹înv.› prisoselnic. *La sfârșitul săptămânii are timp neocupat pe care îl consacră activităților extraprofesionale. Linia telefonică este neocupată. Primește clienți în restaurant în limita locurilor neocupate.* **5** (*despre oameni*) disponibil, liber. *În această perioadă fiind neocupat, putea să se angajeze într-o astfel de acțiune caritabilă.*

neodíhnă s.f. **1** (*fiziol.; rar*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală. **2** (*înv.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impaciență. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare. **3** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Excitație. Frământare. Îngrijorare. Neastâmpăr. Neliniște. Zbucium. Zbuciumare. **4** (*înv.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **5** (*înv.*) v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraiște. Zăpăceală. **6** (*înv.*) v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

neodihnít adj. (*despre oameni*) **1** infatigabil, neistovit, neobosit, neostenit, ‹pop.› neostoit. **2** (*înv.*) v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2]. **3** (*înv.; despre oameni, colectivități etc.*) v. Clamoros. Gălăgios. Tumultuos. Turbulent. Zgomotos.

neodihnitór, -oáre adj. (*înv.; despre știri, comunicate etc.*) v. Alarmant. Îngrijorător. Neliniștitor. Panicard.

neofensív, -ă adj. **1** (*despre stări, fenomene etc.*) inofensiv, nevătămător, ‹rar› inocuu. *Bruma de astă-noapte a fost neofensivă pentru culturi.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) anodin, inofensiv. *A fost o revoltă neofensivă.*

neofilít, -ă adj. (*despre plante, flori etc.*) nevestejit, proaspăt, ‹înv.› nevestejt, nevestezicios. *Deși este secetă, florile sunt încă neofilite.*

neofít, -ă s.m., s.f. debutant, începător, novice, ‹fam.› ageamiu, ‹fig.; fam.› boboc, pui[1], recrut, ‹fig.; înv.› apprenti, ‹jar.› balic, ‹arg.› pifan. *Este neofit în avocatură. Neofită în teatru, artista a avut un succes răsunător.*

neofobíe s.f. (*psih.*) cancerofobie. *Neofobia este teama morbidă de cancer.*

neoformáție s.f. (*med., med. vet.*) **1** tumoare, ‹reg.› măzănaie, mostofâlcă. *Neoformația se dezvoltă în organism prin înmulțirea exagerată a celulelor aparținând unuia sau mai multor țesuturi.* **2** cancer, neoplasm, neoplazie, tumoare malignă, ‹pop.› boală de rac, rac, ‹reg.› arici[1], racilă, șui[5], tătarcă, ‹înv.› carchin, schir, ‹eufem.› neo. *I s-a descoperit o neoformație la vezica biliară.*

neofreudísm s.n. (*psihanal.*) neopsihanaliză. *Neofreudismul este denumirea generică pentru curentele psihanalitice apărute după 1930, care acceptă importanța factorilor sociali și culturali în apariția nevrozelor.*

neogén s.n. (*geol.*). mediteraneean. *Neogenul, a doua perioadă a erei neozoice, se caracterizează prin apariția lanțurilor muntoase.*

neoglicogenéză s.f. (*biochim.*) gliconeogeneză, gluconeogeneză. *Neoglicogeneza permite menținerea nivelului celular de glucoză.*

neogoít, -ă adj. (*pop.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Nepotolit. Nestăvilit.

neográf, -ă adj., s.m., s.f. neografist. *Un neograf introduce și folosește un nou sistem ortografic.*

neografíst, -ă adj., s.m., s.f. neograf.

neográc, -eácă adj., s.f. **1** adj. neogrecesc. *Cultura neogreacă a influențat pe mulți cărturari români.* **2** s.f. (*lingv.*) greacă modernă (v. *grec*), limbă neogreacă, limbă romaică, romaică. *Neogreaca este limba greacă din perioada modernă, formată începând cu sec. al XVI-lea, care este diferită de greaca veche și de greaca bizantină.*

neogrecésc, -eáscă adj. neogrec.

neolatín, -ă adj. latin, romanic. *Limba română este o limbă neolatină. Românii sunt un popor neolatin alături de italieni, francezi, spanioli, portughezi.*

neolatimíst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) romanist. *Neolatiniștii sunt specialiști în studiul limbilor romanice.*

neolingvíst, -ă adj. (*lingv.*) neolingvistic. *G. Bertoni și M. Bartoli au inițiat cercetările neolingviste.*

neolingvístic, -ă adj. (*lingv.*) neolingvist.

neológ s.m. (*lingv.*) ‹rar› neologist. *Neologii sunt adepții introducerii și folosirii neologismelor în limbă.*

neológic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte, expresii etc.*) nou, ‹rar› neologist, neologistic. *În ultimul timp au pătruns în limbă foarte multe cuvinte neologice.*

neologíe s.f. (*lingv.; înv.*) ‹înv.› neologism. *Neologia este introducerea și folosirea neologismelor într-o limbă.*

neologísm s.n. (*lingv.*) **1** ‹rar› novicism. *În ultimul timp au pătruns în limba română foarte multe neologisme.* **2** (*înv.*) ‹înv.› neologie.

neologíst, -ă s.m., s.f., adj. (*lingv.; rar*) **1** s.m., s.f. v. Neolog. **2** adj. (*despre cuvinte, expresii etc.*) v. Neologic. Nou.

neologístic, -ă adj. (*lingv.; rar; despre cuvinte, expresii etc.*) v. Neologic. Nou.

neomalthusian, -ă [neomaltusi'an] s.m., s.f., adj. (*econ. polit.*) neomalthusianist. *Neomalthusienii sunt adepții neomalthusianismului. Teoria neomalthusiană promovează ideea necesității limitării nașterilor prin metode contraceptive, pentru a se evita suprapopularea globului.*
neomalthusianist, -ă [neomaltusia'nism] s.m., s.f., adj. (*econ. polit.*) neomalthusian.
neomenie s.f. animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbătăcime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru neomenia lor.*
neomenire s.f. (*înv. și pop.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.
neomenít, -ă adj., adv. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** adv. (*modal*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.
neomenós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om neomenos și ursuz. Este neomenoasă la mânie.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, barbarii erau de o cruzime neomenoasă.* **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, crud, feroce, inuman, nemilos, sălbatic, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură neomenoase.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă neomenos cu adversarii.*
neomicínă s.f. (*farm., med.*) negamicină. *Neomicina se folosește, oral, împotriva germenilor din gastroenterite și, local, în tratamentul plăgilor.*
neomogén, -ă adj. neunitar. *Textul este neomogen din punct de vedere ideatic. Stilul lucrării este neomogen.*
neondulát, -ă adj. (*în opoz. cu „creț"; despre păr*) drept, întins[2], neîncrețit, netezit[2], ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted, ‹reg.› prelins[2], ‹fig.› lins[2]. *Nu știe cum să-și mai aranjeze părul neondulat.*
neonést, -ă adj. **1** (*despre oameni*) deloial, incorect, necinstit, necorect, neloial, veros, ‹livr.› improb, malonest, înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari neonești.* **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, oneros, ‹fig.› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri neoneste.*
neonorábil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt neonorabil.*
neonumulític s.n. (*geol.*) oligocen. *Neonumuliticul este epoca geologică care aparține perioadei superioare a paleogenului.*
neopállium s.n. (*anat.*) izocortex, neocortex. *Neopalliumul este zona cortexului cerebral cea mai recentă filogenetic.*
neoperábil, -ă adj. (*med., med. vet.; despre tumori, organe etc.*) inoperabil. *Suferă de un cancer neoperabil.*
neoplásm s.n. (*med., med. vet.*) **1** cancer, neoformație, neoplazie, tumoare malignă, ‹pop.› boală de rac, rac, ‹reg.› arici[1], racilă, șui[5], tătarcă, ‹înv.› carchin, schir, ‹eufem.› neo. *I s-a descoperit un neoplasm la vezica biliară.* **2** ***neoplasm embrionar*** = blastom, cancer embrionar, neoplazie embrionară. *Neoplasmul embrionar se dezvoltă pornind de la un tip celular embrionar.*
neoplatónic, -ă s.m., s.f., adj. (*filos.*) neoplatonician. *Neoplatonicii au influențat mult teologia creștină și gândirea islamică până spre sfârșitul sec. al XIX-lea.*
neoplatonicián, -ă adj. (*filos.*) neoplatonic.
neoplazíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** cancer, neoformație, neoplasm, tumoare malignă, ‹pop.› boală de rac , rac, ‹reg.› arici[1], racilă, șui[5], tătarcă, ‹înv.› carchin, schir, ‹eufem.› neo. **2** ***neoplazie embrionară*** = blastom, cancer embrionar, neoplasm embrionar.
neoportún, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) inoportun, intempestiv, nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Demersul părinților în fața profesorului a fost neoportun.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) inoportun, intempestiv, neașteptat. *Reacția ei în situații noi este neoportună.* **3** (*despre oameni*) inoportun, nedorit, nepoftit. *I-au venit niște musafiri neoportuni.*
neoportunitáte s.f. **1** contratimp, inoportunitate, nepotrivire, înv.› acolisitură. *Neoportunitatea demersului lui a mirat pe toți.* **2** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, stânjeneală, stânjenire, stingherealã, stingherire, supărare, tulburare, înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Neoportunitatea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.*
neopozábil, -ă adj. (*jur.; despre acte juridice*) inopozabil. *Un act neopozabil nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât în cele determinate de lege.*
neopozabilitáte s.f. (*jur.*) inopozabilitate. *Actul nu poate fi invocat din cauza neopozabilității lui.*
neopozitivísm s.n. (*filos.*) pozitivism logic. *Neopozitivismul acordă o atenție deosebită cunoașterii raționale și analizei logice a limbajului științei.*
neoprén s.n. (*chim.*) policloropren, sovpren. *Neoprenul este o varietate de cauciuc sintetic termoplastic, foarte rezistent la căldură.*
neoprít adv. (*înv.*) **1** (*temporal*) v. Acum. Imediat. Îndată. Numaidecât. **2** (*modal*) v. Brusc. Deodată. Fulgerător. Instantaneu. Repede. Scurt. Subit.
neopsihanalíză s.f. (*psihanal.*) neofreudism. *Neopsihanaliza este denumirea generică pentru curentele psihanalitice apărute după 1930, care acceptă importanța factorilor sociali și culturali în apariția nevrozelor.*
neorânduiálă s.f. **1** anomie, debandadă, dezordine, dezorganizare, haos, neordine, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăț, ‹fig.; rar› dezmățare. *Pe stadion este o adevărată neorânduială după meci.* **2** deranj, dezordine, neordine, neregulă, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniță, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este neorânduială.* **3** dezordine, răvășeală, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, bulibășeală, bulibășie, haloimăs, harababură, talmeș-balmeș, tanda-manda, zăhăială, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹fig.; fam.› balamuc. *Pe biroul ei este o neorânduială de neimaginat. În acte este mare neorânduială.*
neórdine s.f. **1** anomie, debandadă, dezordine, dezorganizare, haos, neorânduială, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăț, ‹fig.; rar› dezmățare. **2** deranj, dezordine, neorânduială, neregulă, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniță, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală.

neordonát, -ă adj. (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ţinuta lor*) dezmăţat, dezordonat, neglijent, neîngrijit, ‹livr.› oscitant, ‹fam.› deşănţat, ‹înv. şi reg.› dezblehuit, ‹reg.› sprehui[2], tâlos, tut[2]. *Sunt mulţi copii neordonaţi care provin din familii dezorganizate. Are adesea o ţinută neordonată.*

neorgánic, -ă adj. (*chim.; despre corpuri*) anorganic, inorganic, mineral. *Diamantul este un corp neorganic.*

neorganizát, -ă adj. (*despre mulţimi, colectivităţi*) dezorganizat, ‹fig.› amorf, inform. *În piaţă se adunase o mulţime neorganizată de oameni care scanda lozinci.*

neoriginál, -ă adj. **1** (*lit.; despre procedee stilistice*) banal, comun, ‹fig.› ieftin. *Foloseşte metafore neoriginale.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) imitativ, ‹înv.› imitatoriu. *În primii ani ai copilăriei multe din gesturile copiilor sunt neoriginale.*

neornât, -ă adj. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) neîmpodobit, nesofisticat, simplu, ‹înv.› dezbrăcat[2], sadea, sadetica, ‹fig.; fam.› nud. *Bluza pe care o poartă este neornată şi foarte elegantă.*

neosândít, -ă adj. (*pop.; despre oameni sau despre fapte, atitudini etc. ale lor*) v. Nepedepsit. Nesancţionat.

neoscilánt, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], ferm, formal, hotărât, neezitant, net[2], tranşant, ‹înv.› rezolut. *Refuzul său neoscilant de a participa la concurs l-a uimit.*

neoscolástică s.f. (*filos., teol.*) neotomism. *Neoscolastica are la bază ideile lui Toma d'Aquino.*

neospitaliér, -ă adj. (*despre oameni, colectivităţi, fig., despre încăperi, locuri etc.*) inospitalier, neprimitor, ‹fig.› neprietenesc, neprietenos, rece. *Este o persoană neospitalieră. Are o casă neospitalieră, cu mobilă puţină şi veche. A nimerit într-un loc neospitalier, plin de mărăcini.*

neostenít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. şi pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. şi reg.› ergolaş, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreţ, neleneş, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales şef de echipă pentru că este o persoană neostenită.* **2** (*despre oameni*) infatigabil, neistovit, neobosit, neodihnit, ‹pop.› neostoit. *Deşi lucrase toată ziua, părea neostenit.* **3** (*despre oameni sau despre acţiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susţinut, tenace, zelos, ‹înv. şi reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un neostenit cercetător al civilizaţiei elene. Depune o muncă neostenită pentru a-şi finaliza lucrarea.* **II** adv. (*modal; adesea fig.*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, nonstop, permanent, pururi, veşnic, ‹pop. şi fam.› întins[2], ‹înv. şi reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statorniceşte. *Preţurile cresc neostenit.*

neostoít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Infatigabil. Neistovit. Neobosit. Neodihnit. Neostenit.

neotomísm s.n. (*filos., teol.*) neoscolastică.

neoxidábil, -ă adj. (*despre metale sau obiecte din metal*) inoxidabil. *Tacâmurile sunt neoxidabile.*

neozóic adj., s.n. (*geol.*) cainozoic. *Neozoicul este ultima eră geologică, ce începe la sfârşitul mezozoicului.*

nepáce s.f. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Război[1]. **2** v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacienţă. Îngrijorare. Nelinişte. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

neparolíst, -ă adj. (*despre oameni*) neexact, nepunctual. *Ştie că îşi va aştepta prietenul la întâlnire pentru că acesta, ca totdeauna, este neparolist.*

neparţiál, -ă adj. (*despre oameni*) dezinteresat, drept, imparţial, nepărtinitor, obiectiv, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefăţărit, ‹ieşit din uz› obiectivist. *Cere sfatul unui prieten neparţial când vrea să ia o hotărâre importantă.*

neparţialitáte s.f. (*rar*) v. Imparţialitate. Nepărtinire. Obiectivitate.

nepasionát, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Dezinteresat. Drept. Imparţial. Neparţial. Nepărtinitor. Obiectiv.

nepáşnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniştit. Zbuciumat.

nepázá s.f. (*înv.*) v. Nesupravegherе.

nepăcătuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Candid. Cast. Fecioresc. Inocent. Neprihănit. Nevinovat. Pudic.

nepăciuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Nelinişti. Preocupa. Speria. Tulbura.

nepăciuíre s.f. (*înv.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

nepăciuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniştit. Zbuciumat.

nepăciuitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniştit. Zbuciumat.

nepământeán, -ă adj. (*în opoz. cu „material”*) imaterial, nematerial, nepământesc, supranatural, ‹rar› extranatural, ‹fig.› lunar, ‹fig.; rar› lunatic. *Se închină unor puteri nepământene. Piramidele par construite de mâini nepământene.*

nepământésc, -eáscă adj. **1** (*în opoz. cu „material”*) imaterial, nematerial, nepământean, supranatural, ‹rar› extranatural, ‹fig.› lunar, ‹fig.; rar› lunatic. **2** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale fiinţelor etc.*) fabulos, fantastic, legendar, miraculos, mitic, supranatural, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj nepământesc. Este înzestrat cu o forţă nepământească.*

nepărásít, -ă adj. (*înv.*) **1** v. Indispensabil. Neapărat. Necesar. Nedispensabil. Sine qua non. Vital. **2** (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acţiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârşit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veşnic.

nepártinire s.f. imparţialitate, obiectivitate, ‹rar› exterioritate, neparţialitate, ‹fig.› răceală, ‹ieşit din uz› obiectivism. *Un judecător trebuie să dovedească nepărtinire.*

nepártinitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) dezinteresat, drept, imparţial, neparţial, obiectiv, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefăţărit, ‹ieşit din uz› obiectivist. **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) corect, drept, echitabil, just, ‹înv.› raţionabil. *I-a mulţumit pe toţi, făcând o împărţire nepărtinitoare a bunurilor rămase ca moştenire.*

nepás s.n. (*pop.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferenţă. Indolenţă. Inerţie. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilinţă. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostraţie. Tembelism.

nepăsáre s.f. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferenţă, indolenţă, inerţie, insensibilitate, nesilinţă, pasivism, pasivitate, placiditate, prostraţie, tembelism, ‹livr.› oscitanţă, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. şi pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijinţă, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de nepăsare faţă de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** dezinteres, dezinteresare, indiferenţă, ‹rar› incuriozitate. *Nepăsarea multor tineri faţă de şcoală este o realitate.* **3** impasibilitate, indiferenţă, nesimţire, ‹fig.› flegmă. *Îi răspunde cu o nepăsare revoltătoare.*

nepăsátor, -oáre adj. (*despre oameni*) **1** apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebriştit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană nepăsătoare, lipsită de interes pentru cineva sau ceva şi de iniţiativă.* **2** (*în opoz. cu „sensibil”*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nesensibil, nesimţitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoşat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit nepăsătoare din cauza nenorocirilor care i-au marcat existenţa.* **3** indiferent, nesimţitor, ‹fig.› surd. *Este nepăsător la observaţiile părinţilor.* **4** inconştient, indiferent. *Este un om nepăsător pe care nu îl interesează viitorul carierei lui.*

nepătát, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „murdar”; despre lucruri, obiecte etc.*) curat, dalb, imaculat, neîntinat, ‹reg.› tistaş. *Totdeauna cămăşile lui sunt nepătate.* **2** (*adesea fig.; despre atitudini, calităţi, sentimente etc. ale omenilor*) intact, neafectat, neatins, ‹fig.› întreg, neştirbit. *Este un judecător integru, a cărui onoare a rămas nepătată.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau*

despre manifestări, atitudini ale lor) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet nepătat.* **2** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹fig.› alb, curat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om nepătat în afaceri.*

nepătrúns, -ă adj. **I 1** (*despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) impenetrabil, nepenetrabil, nerăzbătut, nestrăbătut, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹înv.› netrecător. **2** (*despre frunziș, desișuri etc.*) dens, des, ‹fig.; reg.› stoborât. *În frunzișul nepătruns al copacului își fac cuib doar păsările mici.* **3** (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, des, gros, obscur, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață nepătrunsă.* **4** (*predomină ideea de densitate; despre noapte*) adâncă (v. *adânc*), densă (v. *dens*), neagră (v. *negru*), obscură (v. *obscur*). *Fiind o noapte nepătrunsă, fără lună, nu se poate distinge nimic.* **II** fig. **1** (*despre chip, privire etc.*) ‹fig.› impenetrabil. *Are o figură nepătrunsă care nu-i trădează stările sufletești.* **2** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, obscur. *Zona nepătrunsă a sufletului este greu de deflnit.*

nepătrunzíme s.f. (*fiz.; înv.*) v. Impenetrabilitate.

nepăzít, -ă adj. (*despre locuințe, instituții, locuri etc.*) nesupravegheat, ‹rar› pustiu. *A lăsat casa nepăzită și a fost prădat.*

nepedepsít, -ă adj. (*despre oameni sau despre fapte, atitudini etc. ale lor*) nesancționat, ‹pop.› neosândit. *Deși fapta lui a fost gravă, a rămas nepedepsit. Gesturile lui necuviincioase, nepedepsite la timp de părinți, se repetă.*

nepenetrábil, -ă adj. (*despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) impenetrabil, nepătruns, nerăzbătut, nestrăbătut, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹înv.› netrecător. *Armura este nepenetrabilă. Expediția încearcă să treacă printr-o parte nepenetrabilă încă a junglei.*

neperceptíbil, -ă adj. **1** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, nesesizabil, nesimțit, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este neperceptibil. Zgomotele neperceptibile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.* **2** (*despre stări, situații etc.*) mic, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este neperceptibilă. Influența anturajului asupra tânărului este neperceptibilă.*

neperéche adj. invar. **I 1** (*despre obiecte care alcătuiesc o pereche*) desperecheat, dezasortat, ‹înv.› nesoț. *Când a observat, și-a scos imediat cerceii nepereche.* **2** (*mat.; înv.; despre numere întregi*) v. Impar. **II** fig. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, unic. *Este un muzician nepereche. Are un timbru nepereche al vocii.*

neperisábil, -ă adj. (*despre mărfuri, alimente etc.*) imperisabil. *Mărfurile neperisabile nu se alterează.*

nepermanént, -ă adj. flotant, nestabil. *Cei mai mulți studenți sunt nepermanenți în orașul în care studiază.*

nepermís, -ă adj. **1** (*despre idei, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) interzis, neîngăduit, oprit, proscris. *Renegarea propriei religii este pentru adevărații credincioși o faptă nepermisă.* **2** (*mai ales despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor*) neiertat, neîngăduit, ‹înv.› necăzut. *Gestul său este nepermis.* **3** (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, regretabil, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt nepermis.*

nepersisténț, -ă adj. (*bot.; despre caliciu, frunze etc.*) caduc, deciduu. *Frunzele nepersistente se desprind de pe ramuri înainte de vreme.*

nepetrecút, -ă adj. (*pop.; despre tineri*) v. Nelumit.

nepieptănát, -ă adj. **1** (*despre păr*) încâlcit, ‹fam.; deprec.› nețesălat. *Are veșnic părul nepieptănat.* **2** (*despre păr sau, p. ext., despre oameni*) ciufulit, despletit[2], zbârlit, ‹fam.› smuls[2]. *Grăbită, o fată nepieptănată a ieșit din casă, uitând să-și aranjeze părul.*

nepieritór, -oáre adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nemuritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, veșnic, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, neveșted, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele nepieritoare pentru scriitori.*

nepilduít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) v. Incomparabil. Inconfundabil. Inegalabil. Inimitabil. Neasemănat. Neasemuit. Necomparabil. Neegalabil. Neimitabil. Neîntrecut. Unic. **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

nepipáibil, -ă adj. (*rar*) v. Impalpabil.

nepipăít, -ă adj. (*rar*) v. Impalpabil.

neplacábil, -ă adj. (*înv.; despre existență, soartă, evenimente, fenomene etc.*) v. Crud. Hain. Implacabil. Inexorabil. Necruțător. Neiertător. Neînduplecat. Neîndurător. Nemilos. Nemilostiv.

neplátă s.f. neachitare. *A fost penalizat pentru neplata taxelor.*

neplătnic, -ă adj., s.m., s.f. (*fin., econ.*) insolvabil, rău-platnic. *Pentru că este neplatnic i s-a tăiat curentul electric.*

neplăcére s.f. **1** nemulțumire, supărare, ‹rar› displăcere, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› paraponiseală, pricinuire, ‹fran.› tor[2]. - *Ce neplăcere ai, de stai atât de îngândurat?* **2** mizerie, necaz, supărare, ‹înv. și pop.› price, ‹înv. și reg.› dârvală, ‹reg.› but[3], hâcă, sagnă, ‹înv.› săblazną, scădere, siclet. *Ferice de acei care sunt feriți de neplăceri!* **3** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, nevoie, pacoste, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe neplăceri a avut în ultimul timp!* **4** neajuns[1], ‹livr.› dezagrement, ‹înv.› molestie. *Noua metodă de prelucrare a materialului prezintă unele neplăceri.* **5** aversiune, dezgust, fobie, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o neplăcere instinctivă față de actele de violență extremă. Neplăcerea față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.*

neplăcút, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) contrariant, dezagreabil, supărător, ‹rar› displăcut, ‹fam.› păcătos, urât[2], ‹înv.› supăralnic, supărăcios, ‹fig.› inconfortabil, tâmpit. *A ajuns în situația neplăcută de a-l refuza.* **2** (*despre îndatoriri, îndeletniciri etc.*) dezagreabil, ‹fig.› ingrat. *Meseria autopsierului i se pare neplăcută.* **3** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii neplăcute de sulf.* **4** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, nesuferit, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai neplăcută în viața mea!* **5** (*despre*

situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) deranjant, importun, incomod, incomodant, jenant, stânjenitor, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost neplăcut pentru fată. Îi pune întrebări neplăcute.* **6** (*despre oameni*) inoportun, plictisitor. *O evită pentru că este neplăcută cu vești ei lamentări.* **7** (*despre stări, situații etc.*) jenant, penibil, supărător, ‹fam.› urât[2], ‹arg.› giurumist. *În fața ei se află într-o situație neplăcută știind că a minți-o. Nu vrea să-l întâlnească din cauza unor amintiri neplăcute.* **8** (*despre vești, întâmplări etc.*) prost, rău, ‹fam.› urât[2], ‹înv.› slab. *Este foarte supărat pentru că a primit o veste neplăcută de la părinți.* **9** defavorabil, nefavorabil, prost, rău, urât[2]. *A făcut o impresie neplăcută printr-o purtare neadecvată.* **II** adv. (*modal*) **1** dezgustător, grețos, greu, infect, nesuferit, rău, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase neplăcut în cameră.* **2** prost, rău, ‹fam.› urât[2]. *Dacă nu te cuminți, ai s-o termini neplăcut!*

neplătít, -ă adj. **1** (*despre taxe, datorii etc.*) neachitat. *A fost penalizat din cauza taxelor neplătite.* **2** (*despre activități, servicii etc.*) neremunerat. *Puțini sunt acei care prestează munci neplătite.*

neplecát, -ă adj. (*gram.; înv.; despre părți de vorbire*) v. Neflexibil. Neflexionar.

neplín, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

neplodíre s.f. (*biol.; înv.*) v. Agenezie. Sterilitate.

neploditór, -oáre adj. (*biol.; înv.; despre ființe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Steril. Sterp.

neplódnic, -ă adj. (*biol.; înv.; despre ființe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Steril. Sterp.

neplouáre s.f. (*meteor.; înv.* și *reg.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune.

nepocáít, -ă adj. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Păcătos.

nepoétic, -ă adj. (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, plat[2], prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații nepoetice.*

nepoftít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** nechemat, neinvitat. *La lansarea cărții au venit și persoane nepoftite.* **2** inoportun, nedorit, neoportun. *I-au venit niște musafiri nepoftiți.*

nepolitéțe s.f. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, vulgaritate, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Nepolitețea este respinsă de oamenii de bun-simț.*

nepoliticós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghioblan, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om nepoliticos, fără educație și cultură.* **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, ordinar, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări nepoliticoase. A considerat răspunsul lui cam nepoliticos.* **3** (*despre oameni*) ireverențios, nerespectuos, nereverențios. *Încă mai sunt persoane nepoliticoase cu cei mai în vârstă.* **II** (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, ordinar, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat nepoliticos cu bătrâna.*

nepoluát, -ă adj. (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer nepoluat.*

nepomenít, -ă adj., adv. (*înv.*) **I** adj. **1** (*mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) v. Imemorabil. Imemorial. Străvechi. **2** (*despre fapte, întâmplări etc. petrecute anterior*) v. Uitat[2]. **3** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor.

nepopulár, -ă adj. (*despre oameni sau despre măsuri, hotărâri etc. ale guvernului ori ale unor lideri politici*) antipopular, impopular. *Restricțiile bugetare sunt nepopulare.*

nepopularitáte s.f. impopularitate. *Nepopularitatea premierului a crescut mult din cauza politicii de austeritate.*

nepopulát, -ă adj. **1** (*despre teritorii, locuri etc.*) nelocuit, ‹înv. și reg.› secret[3]. *Această regiune aridă este nepopulată.* **2** (*despre țări, așezări omenești, locuințe, zone, regiuni etc.*) deșert, gol[2], nelocuit, pustiu, ‹rar› bikinian, ‹înv.› neumblat, pustiicios, ‹fig.; înv.› deșertat[2]. *După alunecările de teren, satul a rămas nepopulat. Cetatea este nepopulată.*

nepót, -oátă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹înv.› vnuc. *Nepoții își iubesc mult bunicii.* **2** s.m. (*mai ales la pl. nepoți*) coborâtor, descendent, urmaș, ‹astăzi rar› scoborâtor, ‹înv. și pop.› neam, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› odraslă, progenitură, ‹înv. și reg.› rămășiță[1], ‹reg.› porodiță, ‹înv.› deviitor, mărădic, rod[1], sământă, semințenie, semințe, strămoșan, următor, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare, ‹impr.› rasă[1]. *Este nepot al unei cunoscute familii princiare.*

nepotísm s.n. **1** ‹peior.› rubedenism. *Nepotismul trebuie eradicat.* **2** favoritism. *A ajuns într-o funcție de conducere datorită nepotismului.*

nepotolít, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspuiberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament nepotolit.* **2** (*despre sentimente, stări, senzații etc.*) nestăpânit, nestăvilit, ‹pop.› neogoit. *Dorul nepotolit de țară îi copleșește sufletul.* **3** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) nedomolit, nestăpânit, nestăvilit, ‹fig.› nesățios. *Ura dintre cele două familii este nepotolită.* **4** (*adesea fig.; despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, zbuciumat, ‹înv.› strădănuit, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață nepotolită.* **5** (*adesea fig.; despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, sângeros, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă nepotolită.* **II** fig. (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul nepotolit, umflat de ploi, înecă tot ce este în calea lui.*

nepotrivíre s.f. **1** dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, stridență, ‹livr.› disparitate, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre nepotrivirea dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **2** contradicție, contrazicere, dezacord, inadvertență, incongruență. *Există o nepotrivire între declarațiile celor doi martori.* **3** disproporție, neconcordanță. *Există o vădită nepotrivire între elementele arhitectonice ale clădirii.* **4** deosebire, diferență, ‹livr.› disparitate, ‹înv. și pop.› despărțire, osebire, ‹înv. și reg.›

despărțenie, ‹reg.› deschilinire, ‹înv.› dezbinare, osebiciune, osebitură, usebeală, ‹grec.; înv.› diaforă. *Deși frați, este o mare nepotrivire de caracter între ei.* **5** contratimp, inoportunitate, neoportunitate, ‹înv.› acolisitură. *Nepotrivirea demersului lui a mirat pe toți.* **6** incompatibilitate, necompatibilitate. *S-a discutat despre nepotrivirea proiectului cu cerințele contractului european.* **7** inadvertență, neconcordanță. *Nepotrivirea rezultatelor celor două experimente nu a surprins pe nimeni.*

nepotrivít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** distonant, impropriu, inadecvat, neadecvat, neconcordant, necorespunzător, ‹fig.› deplasat. *Gesturile necontrolate sunt nepotrivite în relațiile sociale.* **2** (*despre oameni*) necorespunzător, rău. *O pereche mai nepotrivită nici că se putea imagina!* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale lor*) inoportun, intempestiv, neoportun, ‹fig.› deplasat. *Demersul părinților în fața profesorului a fost nepotrivit.* **4** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii nepotrivite.* **5** (*mai ales despre glume sau farse*) sinistru, ‹fig.› deplasat. *Era supărat pentru că i se făcuse o farsă nepotrivită.* **II** adj. **1** impropriu, neadecvat, neindicat. *Este un teren nepotrivit pentru cultura orezului.* **2** (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) contraindicat, neindicat, nociv, periculos, primejdios, vătămător. *Unele medicamente sunt nepotrivite pentru femeile însărcinate.* **3** (*despre circumstanțe, condiții etc.*) defavorabil, nefavorabil, neprielnic, ostil, potrivnic, vitreg, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări nepotrivite din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **4** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, neprielnic, prost, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp nepotrivit.* **5** incompatibil, necompatibil. *Cei doi soți s-au despărțit pentru că erau nepotriviți. Cercetarea științifică este nepotrivită cu lipsa de acribie.* **6** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt nepotrivite. Interpretarea datelor problemei este nepotrivită.* **7** (*despre stări, situații etc.*) inadvertent, incongruent, neconcordant. *Rezultatele celor două experimente sunt nepotrivite.* **III** adv. (*modal*) greșit, rău. *Ar fi fost nepotrivit dacă ar fi insistat cu întrebările.*

nepoțeá s.f. (*rar*) v. Nepoțică.

nepoțícă s.f. ‹rar› nepoțea. *Are o nepoțică de la fiul ei.*

nepovestít, -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre fapte, situații, stări etc.*) v. Incomunicabil. Indescriptibil. Indicibil. Inefabil. Inexprimabil. Nedescriptibil. Neexprimabil. Negrăit. Nespus. **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; pop.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

neprăjít, -ă adj. (*mai ales despre carne*) crud, nefript. *Carnea este încă neprăjită, mai trebuie lăsată pe foc.*

neprecís, -ă adj. **I** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, nesigur, vag, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum neprecis de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă neprecisă.* **II 1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, încert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod neprecis. Viitorul ei este neprecis.* **2** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, vag, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație neprecisă de teamă. De câteva zile are o durere neprecisă în piept.* **3** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, ‹fig.› incert, indigest, obscur. *Folosește cuvinte cu semnificații neprecise.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) evaziv, imprecis, neclar, vag, ‹fig.› debil. *A primit un răspuns neprecis.*

neprecizát, -ă adj. (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat.

neprecízie s.f. **1** imprecizie, indistincție, neclaritate. *Într-o lumină difuză contururile obiectelor sunt de o mare neprecizie.* **2** confuzie, imprecizie, neclaritate, nelămurire, ‹fig.› nebulozitate, obscuritate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind neprecizie, a fost respinsă.* **3** imprecizie, ‹rar› nedeterminare, nehotărâre. *Neprecizia sensului cuvântului folosit a fost remarcată.*

neprecugetát, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre oameni*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Irezonabil. Nechibzuit. Necugetat. Necumpătat. Nejudecat. Neprevăzător. Nesăbuit. Nesocotit. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Imprudent. Inconștient. Intemperant. Nebun. Nebunesc. Nechibzuit. Necugetat. Necumpănit. Necumpătat. Nejudecat. Nesăbuit. Nesocotit. Prostesc.

neprecupețít, -ă adj. integral, necondiționat, total, ‹înv.› nepregetat. *Părinții acordă copiilor ajutor neprecupețit.*

neprecurmát, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; înv.; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic.

neprefăcút, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], leal, loial, sincer, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna neprefăcut față de prietenii adevărați.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, franc[2], leal, loial, sincer, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest neprefăcut impresionează pe oricine.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi neprefăcute.* **II** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, nesilit, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat neprefăcut în fața spectatorilor.*

nepregătíre s.f. incapacitate, incompetență, necompetență, nepricepere, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. *A fost dat afară din serviciu din cauza nepregătirii lui.*

nepregătít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepriceput, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri nepregătiți în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un nepregătit.* **2** adj. (*despre oameni*) neavizat, necompetent, neinformat. *Nu se poate adresa unei persoane nepregătite în domeniu.* **3** adj. (*despre elevi, studenți, persoane care activează într-un anumit domeniu de activitate etc.; cu determ. introduse prin prep. „la”*) slab. *Fiul ei este nepregătit la matematică.*

nepréget s.n. **1** (*rar*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neobosealã. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduințã. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel. **2** (*înv.*) v. Dârzenie. De-

cizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigență. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie.

nepregetáre s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neobosealã. Râvnă. Sârguință. Silință. Strădanie. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

nepregetăt, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) Activ. Continuu. Neîntrerupt. Statornic. Susținut. Viu. **3** v. Integral. Necondiționat. Neprecupețit. Total.

nepregetătór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Activ. Continuu. Neîntrerupt. Statornic. Susținut. Viu. **3** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni*) v. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Intransigent. Neabătut. Neșovăitor. Statornic.

neprelucrát, -ă adj. **1** (*despre materii prime, obiecte etc.*) brut, grosolan, necioplit, necizelat, nefinisat, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› grumb. *Pe verandă se află o masă cu scaune din lemn neprelucrat.* **2** (*despre piei, blănuri etc.*) brut, crud, neargăsit, netăbăcit, umed, verde. *Are o piele neprelucrată de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.*

nepreschimbăt, -ă adj. (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, neschimbător, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o nepreschimbată stare de frică.*

nepretențiós, -oásă adj., adv. **1** adj. modest, simplu. *I-a cumpărat un cadou nepretențios.* **2** adv. (*modal*) familiar, firesc, obișnuit, natural, nesofisticat, obișnuit, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă nepretențios, pe înțelesul tuturor.*

neprețuít, -ă adj. (*despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) inapreciabil, inestimabil, inevaluabil, neestimabil, ‹înv.› nestimat. *Obiectele dacice sunt de o valoare neprețuită.*

neprevăzátor, -oáre adj. (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Neprevăzător, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.*

neprevăzút, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, neașteptat, nebănuit, negândit, neprevizibil, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment neprevăzut l-a determinat să-și amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost neprevăzute.* **2** (*despre fapte, întâmplări, evenimente etc.*) fortuit, incidental, întâmplător, neașteptat, ‹rar› negândit. *Întâlnirea lor a fost neprevăzută.* **3** inopinat, neașteptat. *L-a firmă s-a făcut un control neprevăzut.* **4** brusc, inopinat, instantaneu, neașteptat, subit, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost neprevăzută. O înduioșare neprevăzută o făcuse să lăcrimeze.* **5** năprasnic, neașteptat, ‹fig.; rar› prăpăstios. *Falimentul a fost pentru el neprevăzut.* **II** s.n. accident, hazard. *Judecătorul a stabilit că omorul nu a fost premeditat, ci a fost rezultatul neprevăzutului.*

neprevedére s.f. imprudență, nechibzuință, necugetare, nesăbuință, nesăbuire, nesocotință, ‹înv. și reg.› nătăraie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare neprevedere.*

neprevéziu, -íe adj. (*în opoz. cu „transparent”; înv.; despre corpuri, materiale etc.*) v. Netransparent. Opac[2].

neprevizíbil, -ă adj. (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, neașteptat, nebănuit, negândit, neprevăzut, nescontat, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin.

nepricépere s.f. **1** incapacitate, incompetență, necompetență, nepregătire, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. **2** agramatism, ignoranță, incultură, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹înv.› ignorație, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› păclă. *Nepriceperea celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.* **3** inabilitate, nătângie, neîndemânare, stângăcie, ‹reg.› mangoseală, ‹înv.› maladresă. *Deși ajunsă la vârsta maturității, este de o nepricepere revoltătoare.* **4** (*înv.*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină.

nepricepút, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. neînțeles[2]. *Problema a rămas nepriceputã pentru cei mai mulți dintre elevi.* **2** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, neștiutor, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire, sunt mulți meșteri nepriceputi în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un nepriceput.* **3** adj., s.m., s.f. ignorant, necunoscător, neinițiat, neștiutor, ‹fam.› ageamiu, mazetă, ‹fam.; glum.› plopist, ‹fig.› analfabet, profan, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total nepriceput în domeniul muzicii clasice.* **4** adj. (*despre oameni*) inabil, nătâng, neabil, neajutorat, neîndemânatic, ‹rar› neajutat, ‹reg.› natantol, șutaș, tălâmb, ‹fig.› stângaci. *Este atât de nepriceput, încât nu este în stare să facă ceva singură.* **5** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) enigmatic, misterios, neînțeles[2], tainic. *Se lasă cuprins de farmecul nepriceput al muzicii. Îl privea cu o întrebare nepriceputã a ochilor. Aluziile pe care le face rămân nepricepute.*

nepricopsít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „bogat”; pop. și fam.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*pop.*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost. **3** (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”; înv.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.

nepriélnic, -ă adj. **1** (*despre circumstanțe, condiții etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, ostil, potrivnic, vitreg, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări neprielnice din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **2** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, prost, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp neprielnic.* **3** dezavantajos, nefavorabil, oneros. *A contractat un credit în condiții neprielnice.*

nepriéten, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.

neprietenésc, -eăscă adj. **I 1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni neprietenești din partea opozanților.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, neprietenos, ostil, potrivnic, ‹pop. și fam.› răstit, ‹fig.› pieziș, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Privirea ei este neprietenească.* **II** fig. (*despre încăperi, locuri etc.*) inospitalier, neospitalier, neprimitor, ‹fig.› neprietenos, rece.

neprietenie s.f. (*înv.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zăzanie.

neprietenós, -oásă adj. **I 1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, neprietenesc, ostil, potrivnic, ‹pop. și fam.› răstit, ‹fig.› pieziș, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană neprietenoasă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale neprietenoase.* **4** (*despre oameni*) distant, nesociabil, rezervat, ‹fig.› frigid, glacial, rece. *Tânăra este o persoană neprietenoasă, lipsită de căldură, de curtoazie.* **5** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, nesociabil, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine neprietenoasă față de colaboratori.* **II** fig. (*despre încăperi, locuri etc.*) inospitalier, neospitalier, neprimitor, ‹fig.› ne-

prietenesc, rece. *Are o casă neprietenoasă, cu mobilă puțină și veche. Aici este un loc neprietenos, plin de mărăcini.*

neprihănire s.f. **1** candoare, castitate, feciorie, inocență, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană neprihănire.* **2** castitate, cinste, feciorie, nevinovăție, onoare, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de neprihănire.*

neprihănít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, nevinovat, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet neprihănit.* **2** (*despre fete*) castă (v. *cast*), cinstită (v. *cinstit*), fecioară, virgină (v. *virgin*), ‹pop.› întreagă (v. *întreg*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹fig.› imaculată (v. *imaculat*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără neprihănită.*

nepriincíos, -oásă adj. **1** (*înv. și pop.; despre circumstanțe, condiții etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Ostil. Potrivnic. Vitreg. Vrăjmaș. **2** (*înv. și pop.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **3** (*în opoz. cu „binevoitor”; înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Dușmănos. Ostil. Răuvoitor.

nepriitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **2** adj., s.m., s.f. v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș. **3** s.m. (*art. **nepriitorul**; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

neprimitór, -oáre adj. (*despre oameni, colectivități, fig., despre încăperi, locuri etc.*) inospitalier, neospitalier, ‹fig.› neprietenesc, neprietenos, rece. *Este o persoană neprimitoare. Are o casă neprimitoare, cu mobilă puțină și veche. Aici este un loc neprimitor, plin de mărăcini.*

nepristăn adv. (*înv. și reg.*) **1** (*modal*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic. **2** (*temporal*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu. **3** (*modal*) v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

neprobábil, -ă adj. (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, indecis, îndoielnic, nesigur, problematic, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență neprobabilă.*

neprobabilitáte s.f. improbabilitate. *Neprobabilitatea aprobării proiectului este aproape sigură.*

neproducătór, -oáre adj. (*în opoz. cu „fertil”; înv.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2].

neproductív, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, păduret, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind neproductiv.* **2** (*despre activități, afaceri etc.*) nelucrativ, neprofitabil, nerentabil, ‹fam.› rău. *A ieșit din afacere pentru că era neproductivă.*

neproductivitáte s.f. ariditate, infecunditate, infertilitate, nefertilitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Neproductivitatea unui sol lutos este cunoscută.*

neprofesionalísm s.n. amatorism, diletantism, neprofesionism. *Detestă neprofesionalismul în orice meserie.*

neprofesionísm s.n. amatorism, diletantism, neprofesionalism.

neprofesioníst, -ă s.m., s.f., adj. amator, diletant, ‹deprec.› ucenic, ‹arg.› urechist. *Nu apela la serviciile lui, întrucât este un neprofesionist.*

neprofitábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre activități, afaceri etc.*) nelucrativ, neproductiv, nerentabil, ‹fam.› rău. **2** adv. (*modal*) nerentabil, rău. *A vândut neprofitabil apartamentul.*

neproliferáre s.f. nediseminare, nepropagare, nerăspândire. *Neproliferarea armelor nucleare este obligatorie pentru viitorul omenirii.*

nepropagáre s.f. nediseminare, neproliferare, nerăspândire.

neprotocolár, -ă adj. (*rar; despre vorbire, ton etc.*) v. Afectuos. Amical. Cordial. Familiar. Intim. Prietenesc. Prietenos.

neptunián, -ă adj. (*geol.; despre terenuri, roci*) neptunic. *Rocile neptuniene se formează sub acțiunea apei.*

neptúnic, -ă adj. (*geol.; despre terenuri, roci*) neptunian.

nepunctuál, -ă adj. (*despre oameni*) neexact, neparolist. *Știe că își va aștepta prietenul la întâlnire pentru că acesta, ca totdeauna, este nepunctual.*

nepurtát, -ă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre încălțăminte*) nou. *Are multe bluze nepurtate. S-a dus la teatru cu o pereche de pantofi nepurtați.*

neputérnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj. (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. Slăbănog.

neputincíos, -oásă adj. **I 1** (*despre oameni*) incapabil, necapabil. *Este neputincios să facă o faptă bună.* **2** (*despre oameni*) impotent, incapabil, necapabil, prăpădit, ‹înv. și pop.› slăbănog, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› becisnic, nemernic, nevoiaș, nevolnic, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹înv. și reg.› sec, ticălos, ‹reg.› chiomp, sfoiegit, ‹înv.› mișel, neputernic, neputinte, secat[2], ‹fig.; pop.› râncaci. *Este un adolescent neputincios, care nu poate să facă eforturi mari.* **3** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este neputincios, predispus mereu la îmbolnăviri.* **4** (*med.; despre bărbați*) emasculat, impotent, ‹pop.› becisnic, ‹arg.› iască. *A divorțat pentru că soțul ei este neputincios.* **5** (*med.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **6** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv. și reg.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **II** (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „bogat”; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*despre planuri, acțiuni etc.*) v. Imposibil. Irealizabil. Nerealizabil.

neputínte adj. (*înv.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. Slăbănog.

neputínță s.f. **II 1** incapacitate. *Ceea ce îl caracterizează este neputința de a face o faptă bună.* **2** imposibilitate. *Neputința de a-i îndeplini rugămintea îi creează o stare de disconfort.* **3** impotență, incapacitate, slăbiciune, ‹pop.› becisnicie, netrebnicie, nevolnicie, ‹reg.› nevoioșetură, ‹înv.› nemernicie, răslăbire, răslăbitură. *Nu poate să facă eforturi mari din cauza neputinței trupești.* **4** debilitate, fragilitate, gracilitate, slăbiciune, șubrezenie, ‹rar› lingăvie, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbie[1], ‹pop. și fam.› jigăreală, ‹înv. și reg.› slăbănogeală, ‹reg.› slăbeală, slăbeață, ‹înv.› deznervare, deznervație, slăbănogie, slăbănogire, slăbirne, ‹fig.› anemie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de neputință.* **5** (*med.; pop.*) v. Disfuncție erectilă. Emasculație. Impotență. **6** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **7** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **II** (*înv.*) **1** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

nepútred, -ă adj. fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; înv.; adesea prin exager.*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Nestins. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

nerambursábil, -ă adj. (*despre împrumuturi, credite etc.*) irambursabil.
nerâs, -ă adj. **1** (*despre bărbați*) bărbos, nebărbierit, ‹rar› țepos. *Nu iese neras din casă.* **2** (*despre fața, obrazul bărbaților*) nebărbierit. *Obrajii nerași îi conferă un aspect neglijent.*
rațional, -ă adj. **1** antirațional, irațional. *Idei raționale au apărut într-un secol dominat de raționalism.* **2** (*despre oameni*) ilogic, incoerent, irațional, nelogic. *Este rațional în exprimare din cauza bolii.* **3** (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) aberant, absurd, elucubrant, ilogic, incoerent, irațional, nelogic, stupid. *În contextul discuției, afirmația lui este rațională.*
nerăbdáre s.f. **1** impacientă, neastâmpăr, nervi (v. *nerv*), nervozitate. *Nu-și poate stăpâni nerăbdarea.* **2** agitație, febrilitate, încordare, înfrigurare, neastâmpăr, neliniște, ‹înv.› nesuferință, ‹fig.› tensiune, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda nerăbdarea cu care aștepta răspunsul angajatorului.*
nerăbdătór, -oáre adj. (*despre oameni*) **1** impacient, ‹livr.› impacientat. *Copilul nerăbdător vrea să iasă cât mai repede afară.* **2** doritor, dornic. *Este foarte nerăbdător să participe la această acțiune temerară.* **3** încordat, înfrigurat, ‹fig.› congestionat. *Îl așteaptă, nerăbdătoare, să afle dacă a luat examenul.*
nerăspândíre s.f. nediseminare, neproliferare, nepropagare. *Nerăspândirea armelor nucleare este obligatorie pentru viitorul omenirii.*
nerăzbătút, -ă adj. (*despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) impenetrabil, nepătruns, nepenetrabil, nestrăbătut, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹înv.› netrecător. *Armura este nerăzbătută. Expediția încearcă să treacă printr-o parte nerăzbătută încă a junglei.*
nereál, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „real”; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, plăsmuit, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este nereală. Afirmația ei nereală a stârnit revolta colegilor.* **2** fictiv, halucinat, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, născocit, plăsmuit, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume nereală.* **3** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nerealizabil, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este nereal întrucât nu poate fi pus în practică.* **4** (*în opoz. cu „real”*) aparent, neadevărat, ‹rar› părelnic, ‹înv. și reg.› părut[2]. *Mișcarea Soarelui pe cer este nereală.*
nerealizábil, -ă adj. **1** (*despre planuri, acțiuni etc. ale oamenilor*) imposibil, irealizabil, ‹înv.› neputincios. *Planul său de a pleca cu o bursă în străinătate este nerealizabil. Vremea rea face ca excursia în deltă să devină nerealizabilă.* **2** (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, utopic, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric.
nerealizáre s.f. **1** neexecutare, neîndeplinire. *A fost penalizat din cauza nerealizării la termenul stabilit a proiectului.* **2** eșec, insucces, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nereușită (v. *nereușit*), ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort. *Nerealizările îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu o nerealizare.*
nerealizát, -ă adj. **1** (*despre planuri, proiecte etc.*) neefectuat. *Proiectul nerealizat i-a atras penalizarea.* **2** (*despre acțiuni, inițiative, obligații, proiecte etc.*) nefăcut, neîmplinit, neîndeplinit, nesăvârșit. *Din cauza unui eveniment neprevăzut, planul pe luna în curs a rămas nerealizat.* **3** (*în opoz. cu „valoros”; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost nerealizată.*
nereceptív, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.› îmbâcsit. *Prietenul ei este un conservator nereceptiv.*
nereconciliábil, -ă adj. ireconciliabil, neconciliabil. *Pozițiile celor doi politicieni sunt nereconciliabile.*
nerecunoscátór, -oáre adj., s.m., s.f. ingrat, ‹înv.› nemulțumitor, ‹fig.; înv.› nedulce. *Nepotul este nerecunoscător față de bunicii care l-au crescut de mic. Atitudinea nerecunoscătoare față de cel care te-a ajutat este de condamnat.*
nerecunoștínță s.f. ingratitudine, ‹înv.› nemulțumire. *Nerecunoștința față de cel care te-a ajutat este de condamnat.*
nerecuperábil, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre bolnavi*) condamnat, incurabil, irecuperabil, nevindecabil, ‹înv.› necurabil, netămăduit. *Cei care au cancer generalizat sunt bolnavi nerecuperabili.* **2** (*mai ales despre obiecte*) irecuperabil. *A plecat din țară și cartea împrumutată lui rămâne nerecuperabilă.*
neregularitáte s.f. **1** iregularitate. *Figura desenată se caracterizează prin neregularitatea laturilor ei. Neregularitatea trăsăturilor feței este izbitoare.* **2** (*geomorf.*) accident, denivelare, denivelație. *În zona de deal sunt numeroase neregularități de teren.* **3** (*geomorf.*) ondulație, sinuozitate. *Pe suprafața dunelor sunt neregularități.*
neregulát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** ‹livr.› iregular. *A desenat un corp geometric neregulat.* **2** nesimetric, neuniform, ‹înv.› necanonisit. *Bluza este ornată cu motive populare neregulate.* **3** (*despre sol, forme de relief etc.*) accidentat, denivelat, învălurat, ‹înv. și reg.› săpat[2]. *Nu se poate ajunge la mănăstire din cauza terenului neregulat.* **4** (*meteor.; mai ales despre vânturi*) instabil, nestabil, schimbător, variabil. *În partea nordică a țării vânturile sunt neregulate.* **II** adv. (*modal*) nesimetric, neuniform. *Pasta este neregulat întinsă pe pânza tabloului.*
neregulă s.f. **1** abatere, incorectitudine, ‹rar› dezordine. *A comis multe nereguli în timpul directoratului său.* **2** deranj, dezordine, neorânduială, neordine, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› bramburea, harabaură, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniță, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este neregulă.*
nerelevánt, -ă adj. inconcludent, irelevant. *Vorbele spuse la mânie sunt nerelevante.*
nerelevánță s.f. irelevanță. *Nerelevanța probelor aduse în instanță de apărare a fost subliniată de judecător.*
neremunerát, -ă adj. (*despre activități, servicii etc.*) neplătit. *Puțini sunt acei care prestează munci neremunerate.*
nerentábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre activități, afaceri etc.*) nelucrativ, neproductiv, neprofitabil, ‹fam.› rău. *A ieșit din afacere pentru că era nerentabilă.* **2** adv. (*modal*) neprofitabil, rău. *A vândut nerentabil apartamentul.*
nerespectuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de nerespectuoasă.* **2** (*despre oameni*) ireverențios, nepoliticos, nereverențios. *Încă mai sunt persoane nerespectuoase cu cei mai în vârstă.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăznet, necuviincios, neobrăzat, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde nerespectuos părinților.*
nerespirábil, -ă adj. (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, greu, irespirabil, înăbușitor, încărcat[2], sufocant, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă nerespirabilă din cauza geamurilor închise.*
neresponsábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) inconștient, iresponsabil. *Este un părinte neresponsabil pentru că și-a lăsat copilul nesupravegheat în parc.*
nereușít, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „valoros”; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost nereușită.* **2** (*despre acțiuni, proiecte, intenții, fapte etc. ale oamenilor*) eșuat, neizbutit, ratat, ‹pop.› abraș. *Este supărat din cauza proiectului nereușit.* **II** s.f. **1** eșec, insucces, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, ‹fran.› rataj, ‹fig.› pierdere, rateu, ‹fig.; fam.› avort. *Nereușitele îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu o nereușită.* **2** eșec, fiasco, insucces, ‹livr.› ireușită, ‹fam.› chix, fâs, ‹fig.› cădere, dezastru, ‹fig.; fam.› picare. *Examenul de titularizare a fost o nereușită pentru mulți dintre profesori.*
nereverențiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.›

familiar, tupeist, ţanţoş, înv. şi reg. ruşinat, reg. cinghinea, mărnicos, mogoş, spanciulit, şulhetic, înv. acolisitor, determinat, neruşinos, fig. colţos, fig.; fam. botos, fig.; reg. ţestos, arg. nasuliu. **2** (*despre oameni*) ireverenţios, nepoliticos, nerespectuos. **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverenţios, îndrăzneţ, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, neruşinat, obraznic, semeţ, sfidător, sfruntat, trufaş[1], urât[2], fam. ţanţoş, obrăznicește.

nereversíbil, -ă adj. (*despre fenomene, transformări, reacţii etc.*) ireversibil. *Scurgerea timpului este nereversibilă.*

nereversibilitáte s.f. ireversibilitate. *Nereversibilitatea timpului.*

nerevizuít, -ă adj. (*despre acte, date, documente, instituţii etc.*) necontrolat, neverificat. *Actele nerevizuite ale firmei au fost închise de către inspectori într-un seif. Datele pe care i le-a trimis sunt nerevizuite.*

neexistént, -ă adj. (*în opoz. cu „solid", „trainic"; despre obiecte, construcţii, elemente de construcţie etc.*) nesolid, netrainic, slab, slăbit, şubred, şubrezit, rar precar. *Cortul, fiind nerezistent, a fost distrus de furtună. Pilonii nerezistenţi ai podului din cauza inundaţiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii oraşului.*

nerezolvábil, -ă adj. (*despre situaţii, stări etc.*) irezolvabil, fig. insolubil. *Între ei este o situaţie conflictuală nerezolvabilă.*

nerezolváre s.f. nesoluţionare. *Nerezolvarea acestei situaţii conflictuale poate crea mari probleme în instituţie.*

nerezolvát, -ă adj. **1** (*despre probleme, exerciţii etc.*) nedezlegat. *Neştiind cum să procedeze, a lăsat câteva ecuaţii nerezolvate.* **2** (*despre situaţii, stări etc.*) nesoluţionat. *O situaţie conflictuală nerezolvată poate crea probleme într-o colectivitate.*

neród, -oádă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"*) bleg, nătăfleţ, nătărău, nătâng, neghiob, netot, prost, prostănac, stupid, tont, înv. şi pop. năuc, neajuns[2], pop. şi fam. bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, pop. flaimuc, slăbănog, tresărit[2], fam. ciumpalac, fleţ, găgăuţă, gogoman, muhaia, slab, şui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, fam.; glum. caşbec, înv. şi reg. nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, reg. balamut, bleomb, bleot, bobleţ, bolocan, cherapleş, chimiţă[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, huşit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieş, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruţ, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, şuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălăşman, tălâmb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheş, tronc[3], tucan, tuieş, turuietic, tut[2], reg.; glum. ivan, reg.; deprec. morhoanghină, înv. glupav, prostănău, turc.; înv. budala, glum. blegoman, iron. deştept, iron. sau peior. credul, cretin, fig. clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, fig.; pop. şi fam. coclit, fig.; fam. îngrămădit, fig.; reg. butac, ciubotă, fig.; reg.; deprec. sau peior. bolovan, fig.; înv. tureatcă, fig.; peior. oaie, pedestru, arg. chiftea, fâţos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare nerod! De regulă, nerozii sunt uşor de înşelat.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, neghiobesc, nerozesc, netot, prostesc, stupid, înv. prostatic, arg. giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost nerod.* **3** adj., s.m., s.f. (*psih.; înv. şi reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

neroditór, -oáre adj. **1** (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, nerodnic, pietros, pleşuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], rar sărăcăcios, reg. lutos, macru, pădureţ, searbăd[1], slab, înv. improductiv, neproducător, sterpos, fig.; pop. spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind neroditor.* **2** (*despre plante*) reg. ştir[3]. *Are în livadă câţiva meri neroditori.* **3** (*biol.; înv. şi pop.; despre fiinţe de sex feminin*) v. Steril. Sterp.

neródnic, -ă adj. (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, pietros, pleşuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], rar sărăcăcios, reg. lutos, macru, pădureţ, searbăd[1], slab, înv. improductiv, neproducător, sterpos, fig.; pop. spelb.

nerodnicíe s.f. ariditate, infecunditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, sărăcie, sterilitate, uscăciune, rar secetă, sterpitudine, înv. sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Nerodnicia unui sol lutos este cunoscută.*

nerodói, -oáie adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

neronián, -ă adj. **1** (*despre oameni*) despotic, tiran, tiranic, înv. silnic, fig.; înv. turcomerit. *Este un conducător neronian.* **2** (*mai ales despre acţiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, samavolnic, silnic, tiranic, înv. volnic, fig. inchizitorial, fig.; fam. exagerat. *Au fost luate măsuri neroniene împotriva greviştilor.*

nerostít, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, gânduri etc.*) neexprimat, nespus. *Din cauza conjuncturii, părerea sa a rămas nerostită.* **2** (*înv.; despre fapte, situaţii, stări etc.*) v. Incomunicabil. Indescriptibil. Indicibil. Inefabil. Inexprimabil. Nedescriptibil. Neexprimabil. Negrăit. Nespus.

nerostuít, -ă adj. (*despre oameni*) nearanjat. *Trecut de prima tinereţe, este încă nerostuit, trăind din expediente.*

nerotunjít, -ă adj. (*mai ales despre pietre, stânci*) colţuros, rar încolţat, pop. colţurat. *S-a tăiat la laba piciorului călcând pe o piatră nerotunjită.*

nerozésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, neghiobesc, nerod, netot, prostesc, stupid, înv. prostatic, arg. giurumist.

nerozéşte adv. (*modal*) necugetat, neghiobeşte, prosteşte, stupid, fig. măgăreşte. *S-a purtat nerozeşte cu ea şi a avut de suferit.*

nerozíe s.f. **I 1** nătângie, neghiobie, prostie, stupiditate, stupizenie, rar nătângeală, netoţie, pop. şi fam. tonţie, fam. zevzecie, înv. şi reg. nătărăie, înv. nărozenie, turc.; înv. zevzeclâc, fran.; rar sotiză, iron. deşteptăciune, fig. sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, fig.; rar sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza neroziei.* **2** dobitocie, imbecilitate, neghiobie, prosteală[1], prostie, tâmpenie, tembelism, pop. şi fam. prosteală[1], înv. prostime. *Este de o nerozie fără seamăn.* **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioţenie, idioţie, imbecilitate, inepţie, neghiobie, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, înv. prostăticie, arg. nimicarnă. *Nu a mai auzit o asemenea nerozie.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nătângie, nebunie, neghiobie, nesocotinţă, prostie, stupiditate, stupizenie, rar netoţie, înv. şi reg. nătărăie, glum. blegomanie, iron. deşteptăciune, iron. sau peior. credulitate. *Spune multe nerozii când este nervos.*

nerprún s.m. (*bot.; rar*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaş (*Rhamnus cathartica*).

nerumegát, -ă adj. (*fiziol.; despre hrană*) nedigerat, nemistuit.

nerumenít, -ă adj. (*pop.; mai ales despre femei, actori sau despre faţa, pleoapele, buzele lor*) v. Nefardat. Nemachiat.

neruşináre s.f. **1** aplomb, aroganţă, impertinenţă, insolenţă, ireverenţă, îndrăzneală, măgărie, necuviinţă, neobrăzare, obrăznicie, prezumţie, semeţie, sfruntare, trufie, tupeu, livr. morgă[2], superbie, rar asinitate, ţanţoşie, pop. şi fam. ţâfnă, înv. şi reg. măroşie, înv. dârzie, nestidinţă, obrăznicire, sfrunterie, fig.; fam. porcire, arg. cărbune. *Îi răspunde cu neruşinare.* **2** imoralitate, impudicitate, impudoare, inconvenienţă, indecenţă, licenţiozitate, necuviinţă, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, livr. licenţă, lubricitate, înv. şi pop. mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, pop. şi fam. parşivenie, spurcăţenie, înv. măscăriturâ, măscărnicie, latin.; înv. scurilitate, fran.; înv. devergondaj, fig.; înv. şi pop. scârnăvie, fig.; fran. ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendaţi pentru neruşinarea exprimării şi a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus neruşinarea la extrem.*

neruşinát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverenţios, îndrăzneţ, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverenţios, obraznic, prezumţios, semeţ, sfidător, sfruntat, trufaş[1], pop. şi fam. ţâfnos, fam. familiar, tupeist, ţanţoş, înv. şi reg. ruşinat, reg. cinghinea, mărnicos, mogoş, spanciulit, şulhetic, înv. acolisitor, determinat, neruşinos, fig. colţos, fig.; fam. botos, fig.; reg. ţestos, arg. nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcţionara era aşa de neruşinată.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, declasat, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănţat, dezmăţat,

imoral, incontinent, libertin, licenţios, necuviincios, nemoral, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› disolut, efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop. şi fam.› deşucheat, parşiv, ‹pop.› nărăvaş, ‹înv. şi reg.› ruşinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], şucheat, teşmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfăţat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viaţă neruşinat.* **3** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deşănţat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licenţios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. şi pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deşucheat, urât[2], ‹înv. şi reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii neruşinate.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverenţios, îndrăzneţ, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverenţios, obraznic, semeţ, sfidător, sfruntat, trufaş[1], urât[2], ‹fam.› obrăzniceşte, ţanţoş. *Răspunde neruşinat părinţilor.*

neruşinós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezumţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1].

nerv s.m. **I 1** (*anat.*) ***nerv pneumogastric*** = ***nerv vag*** = pneumogastric, vag. *Nervul pneumogastric sau vag este a zecea pereche de nervi cranieni, care inervează faringele, vălul palatin, laringele, traheea, inima, vasele mari, plămânii, esofagul şi stomacul;* (*art.*) ***nervul mare simpatic*** = marele simpatic (v. *mare*[1]), sistem nervos ortosimpatic, sistem nervos simpatic, sistem simpatic, ‹înv.› simpaticul cel mare (v. *simpatic*). *Nervul mare simpatic este partea sistemului nervos vegetativ care reglează funcţiile glandelor şi ale organelor interne.* **2** (*la pl.* ***nervi***) enervare, excitabilitate, excitaţie, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritaţie, necaz, nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. şi pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de nervi a unei persoane.* **3** (*la pl.* ***nervi***) impacienţă, neastâmpăr, nerăbdare, nervozitate. *Nu-şi poate stăpâni nervii.* **4** (*la pl.* ***nervi***; *med.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a apuca", „a-i veni"*) ‹pop.› pandalii (v. *pandalie*), ‹fam.› isterice, nevricale, ‹fig.; grec.; înv.› zumaricale. *Adesea are crize de nervi. Au apucat-o nervii când nu i s-a permis să intre în firmă.* **5** (*bot.; rar*) v. Nervură. **6** (*anat.; înv.*) v. Ligament. Tendon. **II** fig. (*mai ales la sg.*) dinamism, energie, forţă, impetuozitate, potenţă, potenţial, putere, robusteţe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹fig.› sevă, vână, viaţă, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Nervul i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au un nerv inepuizabil.*

nervál, -ă adj. (*anat.*) nervos. *Percepţia obiectelor înconjurătoare determină o întipărire nervală.*

nervatúră s.f. (*tehn.*) nervaţie. *Nervatura reprezintă ansamblul nervurilor de pe suprafaţa unui obiect.*

nerváţie s.f. (*tehn.*) nervatură.

nervós, -oásă adj. **I 1** (*anat.*) nerval. **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, irascibil, iritabil, supărăcios, surescitabil, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. şi reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supăralnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, şifonabil, ‹fig.; reg.› înţinat. *A devenit nervos pentru că i-a eşuat planul. Are o fire nervoasă şi dificilă.* **3** (*despre oameni*) enervat, excitat, iritat, necăjit, stresat, supărat, surescitat, ‹înv. şi reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Nervoşi din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut şoferului să plece imediat din staţie.* **II** fig. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) energic, impetuos, viguros, ‹fig.; rar› viril. *Au fost acţiuni nervoase pentru respectarea drepturilor omului.*

nervozísm s.n. (*psih.*) nevrozism. *Nervozismul este un simptom de hiperactivism nervos, mintal şi fizic.*

nervozitáte s.f. **1** enervare, excitabilitate, excitaţie, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritaţie, necaz, nervi (v. *nerv*), stres, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. şi pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. **2** impacienţă, neastâmpăr, nerăbdare, nervi (v. *nerv*). **3** încordare, ‹fig.› electricitate, tensiune. *Nepotrivirea lor de temperament făcea ca relaţiile dintre ei să fie dominate de nervozitate.*

nervúră s.f. **1** (*bot.*) ‹rar› nerv, vână. *Orice frunză are nervuri prin care circulă seva.* **2** dungă, striaţie, vână. *Placa de marmură albă are nervuri roz.*

nes s.n. (*ind. alim.*) cafea solubilă, nescafe. *Îi place nesul fără zahăr.*

nesancţionát, -ă adj. (*despre oameni sau despre fapte, atitudini etc. ale lor*) nepedepsit, ‹pop.› neosândit. *Deşi fapta lui a fost gravă, a rămas nesancţionat. Gesturile lui necuviincioase, nesancţionate la timp de părinţi, se repetă.*

nesatisfácţie s.f. insatisfacţie, nemulţumire. *S-a întors de la examen cu un sentiment de nesatisfacţie.*

nesatisfăcátor, -oáre adj. **1** insuficient, neîndestulător, redus. *Cantitatea de carne cumpărată este nesatisfăcătoare pentru familia lui numeroasă.* **2** insuficient, neîndestulător, nesuficient, redus, sărac. *Instrumentarul din laborator este nesatisfăcător.* **3** (*în opoz. cu „valoros"; despre creaţii, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereuşit, nevaloros, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestaţia boxerului favorit a fost nesatisfăcătoare.* **4** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) nemulţumitor, slab. *A primit o ofertă de preţ nesatisfăcătoare. Rezultatele echipei de fotbal la campionatul european au fost nesatisfăcătoare.*

nesatisfăcút, -ă adj. (*despre oameni*) neîmpăcat, nemulţumit. *Este veşnic nesatisfăcut.*

nesáţ s.n. **I** aviditate, insaţiabilitate, insaţietate, lăcomie, voracitate, ‹rar› nesaţiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saţ, ‹înv.› poftă. *Nu-i place nesaţul cu care mănâncă.* **II 1** (*mai ales fig.*) aviditate, lăcomie, poftă. *Citeşte cu nesaţ cărţi SF.* **2** fig. aviditate, cupiditate, lăcomie, rapacitate, ‹fig.› voracitate. *Nesaţul l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.*

nesaţiabilitáte s.f. (*rar*) v. Aviditate. Insaţiabilitate. Insaţietate. Lăcomie. Nesaţ. Nesăturare. Voracitate.

nesăbuínţă s.f. imprudenţă, nechibzuinţă, necugetare, neprevedere, nesăbuire, nesocotinţă, ‹înv. şi reg.› nătăraie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare nesăbuinţă.*

nesăbuíre s.f. imprudenţă, nechibzuinţă, necugetare, neprevedere, nesăbuinţă, nesocotinţă, ‹înv. şi reg.› nătăraie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire.

nesăbuít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconştient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesocotit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconştient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Nesăbuit, a traversat strada în fugă şi a fost accidentat.* **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconştient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesocotit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt nesăbuit şi s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mişcări nesăbuite.*

nesămăluít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre grupuri, mulţimi*) v. Colosal. Enorm. Imens. Incalculabil. Incomensurabil. Necalculabil. Nemăsurat. Nenumărat. **2** v. Colosal. Considerabil. Enorm. Imens. Incalculabil. Necalculabil. Nelimitat. Nenumărat.

nesănătós, -oásă adj. **1** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; despre fiinţe*) bolnav, suferind, ‹rar› morbos, morbulent, ‹înv. şi pop.› războlit, ‹pop.› beteag, ‹înv. şi reg.› neputincios, pătimaş, rău, ‹reg.› marod, păzit[2], ‹înv.› lânced, malad, mişel, pătimitor, răslăbit, răutăţit, ‹turc.; înv.› sacat. *Fiind nesănătos, nu s-a putut duce la interviu.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, morbid, patologic, ‹fig.› bolnăvicios, maladiv. *Este de o curiozitate nesănătoasă. Are o teamă nesănătoasă de microbi.* **3** (*despre locuinţe, medii, spaţii etc.*) insalubru, neigienic, ‹fig.› bolnav. *Locuiesc toţi într-o casă nesănătoasă.* **4** (*despre climă, mediul înconjurător etc.*) ‹fig.› maladiv. *În oraşele cu multe rafinării mediul este nesănătos.*

nesărát, -ă adj. **I** (*în opoz. cu „sărat"*) **1** (*despre brânzeturi*) dulce. *A cumpărat caş nesărat.*

2 (*despre alimente, mâncăruri etc.*) ‹pop.› searbăd. *Nu-i place mâncarea nesărată.* **II** fig. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare nesărat.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dobitocesc, prostesc. *Pune întrebări nesărate.*

nesătúl, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „sătul"; despre ființe*) flămând, flămânzit, înfometat, nemâncat, nesăturat, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec. *Este tot timpul nesătul.* **2** (*despre ființe*) avid, insațiabil, lacom, mâncăcios, nesățios, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hlipicios, holpan, hulpav, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mățos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și nesătui.* **II** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹fig.› nesăturat, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om nesătul de câștig.*

nesăturáre s.f. (*rar*) v. aviditate. Insațiabilitate. Insațietate. Lăcomie. Nesaț. Voracitate.

nesăturát, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „sătul"; despre ființe*) flămând, flămânzit, înfometat, nemâncat, nesătul, ‹livr.› famelic, ‹rar› înfomat, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹fam.; glum.› fomist, ‹reg.› fometos, lihoș, ‹înv.› înflămânzit, ‹fig.; reg.› sec. **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹fig.› nesătul, nesățios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. **II** s.m. (*oruit.; reg.*) v. Babiță. Pelican (*Pelecanus onocrotalus*).

nesățíos, -oásă adj. **I** (*despre ființe*) avid, insațiabil, lacom, mâncăcios, nesătul, pofticios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hlipicios, holpan, hulpav, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat mățos. **II** fig. **1** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹fig.› nesătul, nesăturat, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. **2** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit. *Ura dintre cele două familii este nesățioasă.* **3** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ‹fig.› devorant, devorator, mistuitor. *Dragostea pentru ea este nesățioasă.*

nesăvârșít, -ă adj. **I** (*despre acțiuni, inițiative, obligații, proiecte etc.*) nefăcut, neîmplinit, neîndeplinit, nerealizat. *Din cauza unui eveniment neprevăzut, planul pe luna în curs a rămas nesăvârșit.* **II** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; înv.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** (*despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic. **2** v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

nescafé s.n. (*ind. alim.*) cafea solubilă, nes.

neschimbát, -ă adj. **I** (*în opoz. cu „variabil"*) **1** (*despre parametri, valori, fenomene, stări, acțiuni, sentimente, ființe etc. ale căror însușiri, caracteristici, elemente etc. sunt comparate cu ele însele în diverse aspecte, situații*) constant, egal, invariabil, uniform. *Temperatura gazului se menține la o valoare neschimbată. A menținut o viteză neschimbată de deplasare pe tot parcursul drumului. Își iubește copiii cu dragoste neschimbată.* **2** (*despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, nefluctuant, neschimbător, stabil, statornic, staționar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori neschimbate. Studiul acordă o atenție deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt neschimbate. Situația economică a țării este neschimbată.* **II** (*în opoz. cu „schimbător"*) **1** (*despre oameni*) același, consecvent, constant, egal, neschimbător, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este neschimbat în respectarea angajamentelor făcute.* **2** (*despre oameni*) același, consecvent, constant, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit. *Era evidentă silința lui de a fi drept, nepărtinitor, neschimbat față de toți.* **3** (*despre anumite tipuri de exprimare, formulări etc.*) fix, stereotip, stereotipic. *Așa-numitul limbaj de lemn folosește formule neschimbate.* **4** staționar. *Starea bolnavei este neschimbată.* **5** (*fon.; despre sunete*) nealterat, nemodificat. *Consoana „ș" a rămas neschimbată în acest grai.* **III** (*în opoz. cu „mobil"; mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], încremenit, înlemnit, neclintit, nemișcat, ‹reg.› înșiclosat, ‹fig.› pironit. *Îl privește cu ochi neschimbați. Bolnavul are o privire neschimbată.*

neschimbătór, -oáre adj. **1** (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, permanent, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o neschimbătoare stare de frică.* **2** (*în opoz. cu „variabil"; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, nefluctuant, neschimbat, stabil, statornic, staționar, ‹rar› nevariabil. **3** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) același, consecvent, constant, egal, neschimbat, principial, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. **4** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) același, consecvent, constant, neschimbat, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit.

nescontát, -ă adj. (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, neașteptat, nebănuit, negândit, neprevăzut, neprevizibil, surprinzător, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment nescontat l-a determinat să-și amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost nescontate.*

nescornít, -ă adj. (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii nescornite ale existenței dacilor în această zonă a țării.*

nescrís, -ă adj. (*despre hârtie, coli, rânduri etc.*) alb, gol[2], ‹fig› liber. *Are pe birou un top de foi nescrise.*

nesecát, -ă adj. fig. inepuizabil, interminabil, neepuizabil, neistovit, nesfârșit[2], ‹fig.› nesecătuit, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeșertat. *Folclorul este o sursă de inspirație nesecată pentru creatori.*

nesecătuít, -ă adj. fig. inepuizabil, interminabil, neepuizabil, neistovit, nesfârșit[2], ‹fig.› nesecat, ‹fig.; rar› nesleit, ‹fig.; înv.› nedeșertat.

nesemnát, -ă adj. (*despre texte, tipărituri etc.*) anonim. *A primit o scrisoare nesemnată.*

nesemnificatív, -ă adj. **I 1** accesoriu, insignifiant, neglijabil, neimportant, neînsemnat, ‹rar› subordonat. *Nu i-a dat prea mare atenție, întrucât era o problemă nesemnificativă.* **2** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) derizoriu, infim, mărunt, mic, minim[2], neimportant, neînsemnat, ‹rar› strict, ‹fig.› neconsistent. *Iaurtul dietetic conține un procentaj nesemnificativ de grăsimi.* **3** (*despre stări, situații etc.*) mic, minor, neimportant, neînsemnat, neperceptibil, scăzut, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este nesemnificativă. Influența anturajului asupra tânărului este nesemnificativă.* **II 1** (*predomină ideea de valoare, de calitate; mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) insignifiant, mărunt, neimportant, neînsemnat, oarecare, ‹fig.› microscopic, obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum nesemnificativ de memorii. Colaborează la un tabloid nesemnificativ.* **2** (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune nesemnificativă care nu interesează pe nimeni.* **3** (*despre greșeli, păcate, vini etc.*) mărunt, mic, neimportant, neînsemnat, ușor[2], venial. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost nesemnificativă. A făcut o gafă nesemnificativă.*

nesemuít, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, unic, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician nesemuit. Are un timbru nesemuit al vocii.*

nesensíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesimțitor, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit*

nesensibilă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.

nesensibilitáte s.f. insensibilitate, nesimțire, ⟨înv.⟩ nesimțibilitate. *Nesensibilitatea la durere se datorează unei afecțiuni a măduvei spinării.*

neseparábil, -ă adj. **1** (*despre un întreg, un tot etc.*) indisolubil, inseparabil, nedespărțit, organic, unitar. *Planctonul este un ansamblu neseparabil de organisme animale și vegetale.* **2** (*despre elementele unui tot*) indisolubil, inseparabil, nedespărțit. *Organismele unui plancton sunt neseparabile.* **3** (*mai ales despre oameni*) inseparabil, nedezlipit, neseparabil. *Cele două prietene sunt neseparabile.*

neseriós, -oásă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor sau despre afirmații, creații, decizii etc. ale lor*) neîntemeiat, pueril, ⟨fig.⟩ infantil. *Reacția ei la cele auzite a fost neserioasă. Motivația lui este neserioasă.* **2** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ⟨livr.⟩ muabil, ⟨pop. și fam.⟩ hachițos, schimbăcios, ⟨fam.⟩ flușturatic, fluturatic, miticesc, ⟨reg.⟩ nestașnic, schimbat[2], ⟨înv.⟩ firetic, nestătător, vacilatoriu, ⟨fig.⟩ alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ⟨fig.; astăzi rar⟩ deșert, ⟨fig.; rar⟩ sinuos, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ lunecos, ⟨fig.; pop.⟩ răsfirat, ⟨fig.; înv.⟩ plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om neserios.* **3** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ⟨livr.⟩ futil, volatic, ⟨înv. și pop.⟩ zălud, ⟨pop.⟩ spulberatic, ⟨fam.⟩ flușturatic, fluturatic, mișcotar, ⟨reg.⟩ păsăratic, schitaci[1], sprințar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, ⟨înv.⟩ lesnicios, ⟨fig.⟩ lax, lejer, superficial, zburdalnic, ⟨fig.; livr.⟩ fru-fru, ⟨fig.; astăzi rar⟩ deșert, ⟨fig.; înv.⟩ vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. *În tinerețe a fost o persoană neserioasă. Are o fire neserioasă.*

neseriozitáte s.f. deșertăciuni (v. *deșertăciune*), frivolitate, ușurătate, ⟨livr.⟩ futilitate, ⟨fig.⟩ lejeritate, superficialitate. *Nu te lăsa pradă neseriozității!*

nesesizábil, -ă adj. (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesimțit, ⟨fig.⟩ impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este nesesizabil. Zgomotele nesesizabile se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.*

nesfârșire s.f. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșit[1], vastitate, ⟨rar⟩ nemargine, ⟨fig.⟩ mare[2], ocean[2], stepă, ⟨fig.; înv.⟩ luciu[2], ⟨fig.; grec.; înv.⟩ pelag. *Din satelit se vede nesfârșirea continentului asiatic.*

nesfârșít[1] s.n. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, vastitate, ⟨rar⟩ nemargine, ⟨fig.⟩ mare[2], ocean[2], stepă, ⟨fig.; înv.⟩ luciu[2], ⟨fig.; grec.; înv.⟩ pelag.

nesfârșít[2], -ă adj. **1** interminabil, ⟨fig.⟩ kilometric. *Drumul până la cabană pare nesfârșit. A ținut un discurs nesfârșit.* **2** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, vast[2], ⟨înv.⟩ necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață nesfârșită. În acest ținut pădurile ocupă teritorii nesfârșite.* **3** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, necuprins, nefinit, nemărginit, nemăsurat, nețărmurit, ⟨rar⟩ ilimitat, ⟨înv.⟩ nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare nesfârșit. Asia este un continent nesfârșit.* **4** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neslăbit, permanent, perpetuu, veșnic, ⟨rar⟩ netrecător, ⟨înv. și reg.⟩ mereu, ⟨reg.⟩ necunten, ⟨înv.⟩ neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ⟨fran.⟩ sempiternel, ⟨fran.; înv.⟩ eternel, ⟨fig.; înv.⟩ neclătit. *Este într-o dispută nesfârșită cu partenerii de afaceri.* **5** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nemuritor, nepieritor, neuitat, perpetuu, veșnic, viu, ⟨livr.⟩ inamisibil, sempitern, ⟨rar⟩ imortal, imperisabil, ⟨înv.⟩ neapus, nesăvârșit, pururelnic, ⟨fran.⟩ sempiternel, ⟨fig.⟩ nestins, ⟨fig.; înv.⟩ neputred, nestricat, nestricăcios, nevești, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele nesfârșite pentru scriitori.* **6** inepuizabil, interminabil, neepuizabil, neistovit, ⟨fig.⟩ nesecat, nesecătuit, ⟨fig.; rar⟩ nesleit, ⟨fig.; înv.⟩ nedeșertat. *Folclorul este o sursă de inspirație nesfârșită pentru creatori.* **7** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ⟨livr.⟩ epustuflant, inenarabil, mirabil, ⟨pop.⟩ nepovestit, ⟨fam.⟩ năstrușnic, senzațional, ⟨înv. și reg.⟩ necovârșit, ⟨înv.⟩ manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ⟨glum.⟩ nemaiîncoțopenit, ⟨fig.⟩ monumental, piramidal, ⟨fig.; livr.⟩ orgiastic, ⟨fig.; fam.⟩ bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță nesfârșită. A avut șansa nesfârșită de a participa la o misiune în cosmos.*

nesígur, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre locuri, spații, forme de relief etc.*) expus, periculos, primejdios, ⟨fig.⟩ aprig. *Trebuie să se cațăre pe un perete nesigur de stâncă.* **2** (*despre mișcări, mers etc.*) clătinat[2], împiedicat, împleticit, nehotărât, poticnit, șovăielnic, șovăitor, ⟨rar⟩ clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers nesigur.* **3** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag, ⟨livr.⟩ indecelabil, indefinisabil, indistinct, ⟨rar⟩ indiscernabil, ⟨fig.⟩ indeterminabil, ⟨fig.; rar⟩ dibuit[2]. *În verandă era un parfum nesigur de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă nesigură.* **4** (*despre stări, situații etc.*) precar, ⟨fig.⟩ șubred, ⟨fig.; pop.⟩ ușor[2]. *Cei mai mulți bugetari se află într-o situație materială nesigură.* **5** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, indecis, îndoielnic, neprobabil, problematic, ⟨rar⟩ îndoios, ⟨înv.⟩ neadeverit, ⟨fig.⟩ nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență nesigură.* **6** incert, îndoielnic, tulbure, ⟨fig.; înv. și pop.⟩ lunecos. *Mariajul celor doi este nesigur.* **7** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, reticent, șovăielnic, șovăitor, ⟨rar⟩ șovăind, șovăit, vacilant, ⟨înv. și reg.⟩ înclinciurat, ⟨reg.⟩ codelnic, îmbalansat, pregetos, ⟨înv.⟩ înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ⟨fig.⟩ fluctuant, indeterminat, oscilant, ⟨fig.; rar⟩ sinuos, ⟨fig.; fam.⟩ oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui nesigură. Negustorii își îmbie clienții nesiguri să le cumpere marfa.* **8** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, tulbure, vag, ⟨fig.⟩ difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ⟨fig.; rar⟩ babelic, noros, ⟨fig.; fam.⟩ îmbârligat. *Se exprimă într-un mod nesigur. Viitorul ei este nesigur.* **9** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nestabil, nestatornic, schimbător, variabil, ⟨pop. și fam.⟩ schimbăcios, ⟨înv. și reg.⟩ tonatic, ⟨reg.⟩ toncos, tonos, ⟨înv.⟩ nestătăcios, ⟨fig.⟩ năzuros, ⟨fig.; pop.⟩ bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului nesigur.* **10** contestabil, discutabil, improbant, incert, îndoielnic, ⟨rar⟩ îndoicios, ⟨fig.; înv.⟩ vânturos. *Clasamentul câștigătorilor este nesigur.* **11** (*în opoz. cu „original”; despre scrieri, documente*) apocrif, contrafăcut, fals, falsificat, neautentic, plăsmuit, ⟨înv.⟩ mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie nesigură.* **12** (*filos.; despre raționamente, idei etc.*) aporetic. **II** adv. (*modal*) **1** ezitant, indecis, nehotărât, șovăielnic, șovăitor. *Îi răspunde destul de nesigur.* **2** ezitant, nehotărât, șovăielnic. *Se îndreaptă nesigur spre camera de unde venea un zgomot ciudat.*

nesiguránță s.f. **1** pericol, primejdie, ⟨înv.⟩ fără-veste. *Avionul este în **nesiguranță** din cauza furtunii.* **2** ezitare, nehotărâre, **șovăială**, șovăire, ⟨înv.⟩ ezitațiune. *Avea **o nesiguranță** în mers din cauza rănii de la genunchi.* **3** precaritate, ⟨fig.⟩ șubrezenie. *Nesiguranța zilei de mâine este o realitate pentru mulți oameni.* **4** insecuritate. *Trăiește un sentiment de nesiguranță din cauza crizei economice.* **5** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, rezervă, scepticism, șovăială, șovăire, ⟨livr.⟩ dubitație, ⟨rar⟩ addubitație, dubitație, ⟨înv.⟩ aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ⟨fig.; rar⟩ întrebare. *Nu există nicio nesiguranță în ceea ce privește câștigarea concursului.*

nesilínță s.f. **1** comoditate, indolență, lene, lenevie, lenevire, trândăveală, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune. *Nesilința lui o exasperează.* **2** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de nesilință față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

nesilít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** benevol, facultativ, voluntar. *Participarea la aceste cursuri este nesilită.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi nesilite.* **3** fig. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Angelic. Candid. Cast. Curat. Dalb. Feciorelnic. Fecioresc. Imaculat. Inocent. Îngeresc. Neîntinat. Nepătat. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. Pur[2]. Serafic. Virgin. Virginal. **II** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nestudiat, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat nesilit în fața spectatorilor.*

nesimétric, -ă adj., adv. **I** adj. **1** neregulat, neuniform, ‹înv.› necanonisit. *Bluza este ornată cu motive populare nesimetrice.* **2** asimetric, disimetric, nonsimetric. *Compune versuri nesimetrice. Trăsăturile feței lui sunt nesimetrice.* **II** adv. (*modal*) neregulat, neuniform. *Pasta este nesimetric întinsă pe pânza tabloului.*

nesimțibilitáte s.f. (*înv.*) v. Insensibilitate. Nesensibilitate. Nesimțire.

nesimțíre s.f. **1** insensibilitate, nesensibilitate, ‹înv.› nesimțibilitate. *Nesimțirea la durere se datorează unei afecțiuni a măduvei spinării.* **2** (*med., med. vet.; adesea constr. cu vb. ca „a fi", „a cădea", „a se deștepta", „a se trezi"*) inconștiență, leșin, lipotimie, ‹rar› leșinătură, letargie, ‹pop.› leș[2], ‹înv.› leșinat[1]. *Bolnavul este în stare de nesimțire.* **3** impasibilitate, indiferență, nepăsare, ‹fig.› flegmă. *Îi răspunde cu o nesimțire revoltătoare.*

nesimțít, -ă adj. **1** (*despre sunete, zgomote etc.*) imperceptibil, inaudibil, insensibil, insesizabil, neauzit, neperceptibil, nesesizabil, ‹fig.› impalpabil, imponderabil. *Sunetul de fond al aparatului este nesimțit. Zgomotele nesimțite se pot înregistra cu ajutorul unor aparate speciale.* **2** (*despre oameni*) nesimțitor, ‹înv.› nesimțibil, ‹eufem.› nesi. *Un tânăr care nu cedează locul unei persoane în vârstă poate fi considerat nesimțit.*

nesimțítor, -oáre adj. **1** (*despre ființe*) insensibil. *Este nesimțitor la durere.* **2** (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, pasiv, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit nesimțitoare din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **3** (*despre oameni*) nesimțit, ‹înv.› nesimțibil, ‹eufem.› nesi. **4** indiferent, nepăsător, ‹fig.› surd. *Este nesimțitor la observațiile părinților.* **5** (*în opoz. cu „viu"; poetic; despre ființe*) v. Inert. Mort. Neînsuflețit. Nemișcat. Rece. Țeapăn.

nesíncer, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs nesincer.* **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie nesinceră, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie nesinceră.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) necinstit, neloial, ‹fran.› felon[2]. *A fost un partener de afaceri nesincer. Concurența dintre cei doi este nesinceră.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește nesincer.*

nesinceritáte s.f. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași nesinceritatea și să spui adevărul.*

neslăbít, -ă adj. **1** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], permanent, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută neslăbită cu partenerii de afaceri.* **2** (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Activ. Continuu. Neîntrerupt. Statornic. Susținut. Viu.

nesleít, -ă adj. fig. (*rar*) v. Inepuizabil. Interminabil. Neepuizabil. Neistovit. Nesecat. Nesecătuit. Nesfârșit[2].

nesmintít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*pop. și fam.; despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Nezdruncinat. Statornic. **2** (*în opoz. cu „mobil"; pop.; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil. **II** adv. (*modal*) **1** (*pop.*) v. Indiscutabil. Neapărat. Negreșit. Neîndoielnic. Neîndoios. Precis. Sigur. **2** (*înv. și reg.; în legătură cu vb. ale gândirii*) v. Exact. Precis. Riguros. **3** (*înv. și reg.*) v. Morțiș. Neapărat. Negreșit. Numaidecât. Obligatoriu.

nesociábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană nesociabilă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale nesociabile.* **2** (*despre oameni*) distant, neprietenos, rezervat, ‹fig.› frigid, glacial, rece. *Tânăra este o persoană nesociabilă, lipsită de căldură, de curtoazie.* **3** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine nesociabilă față de colaboratori.*

nesociabilitáte s.f. insociabilitate. *Nu este simpatizat din cauza nesociabilității lui.*

nesocoteálă s.f. (*înv.*) v. Imprudență. Nechibzuință. Necugetare. Neprevedere. Nesăbuință. Nesăbuire. Nesocotință.

nesocotí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) a ignora, a neglija, a ocoli, a omite, ‹înv. și pop.› a trece, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹înv.› a negriji, a tăcea. *Își nesocotește propriile interese. L-au nesocotit, considerându-l incompetent. Mulți tineri nesocotesc sfaturile părinților. Își nesocotește propriile interese.* **2** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) a desconsidera, a disprețui, ‹fam.› a râde, ‹înv. și reg.› a urgisi, ‹înv.› a defăima, a ocărî, a proștitirui, a vilipenda, ‹fran.; înv.› a mepriza, ‹ital.› a dispreța, ‹fig.; înv.› a nimici, a nimicnici. *Îl nesocotește pentru că este laș.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a călca, a contraveni, a încălca, a transgresa, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, nesocotește legea.* **4** (*compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) a încălca, ‹înv.› a risipi, a trece, ‹fig.› a rupe, a silui, ‹fig.; înv.› a vătăma. *A nesocotit jurământul și a divulgat secretul.* **5** (*compl. indică drepturi, privilegii etc.*) a încălca, a leza, a uzurpa, ‹fig.; rar› a cotropi, ‹fig.; înv.› a împresura. *Trebuie luate*

măsuri împotriva acelora care nesocotesc drepturile omului.

nesocotínță s.f. **1** imprudență, nechibzuință, necugetare, neprevedere, nesăbuință, nesăbuire, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nesocoteală, nesocotire. *Traversarea străzii fără a te asigura este o mare nesocotință.* **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nătângie, nebunie, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe nesocotințe când este nervos.*

nesocotíre s.f. **1** ignorare, neglijare, omisiune, omitere, uitare. *Graba duce la nesocotirea unor detalii semnificative.* **2** desconsiderare, disprețuire. *Nesocotirea unor meserii este des întâlnită.* **3** călcare, încălcare, transgresare, violare, ‹pop.› stricare, ‹înv.› violație, ‹fig.; înv.› știrbitură, vătămare. *Nesocotirea legii se pedepsește cu amendă sau cu închisoare.* **4** (*înv.*) v. Imprudență. Nechibzuință. Necugetare. Neprevedere. Nesăbuință. Nesăbuire. Nesocotință.

nesocotít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) imprudent, inconștient, intemperant, irezonabil, nechibzuit, necugetat, necumpătat, nejudecat, neprevăzător, nesăbuit, ‹rar› neprecugetat, ‹reg.› nechitit, ‹înv.› neconștient, tivilichiu, ‹fig.› neechilibrat. *Nesocotit, a traversat strada în fugă și a fost accidentat.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, prostesc, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt nesocotit și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări nesocotite.* **3** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) desconsiderat, disprețuit, ‹înv. și reg.› urgisit. *Un delator este o persoană nesocotită de societate.* **4** (*despre drepturi, privilegii etc.*) încălcat, lezat, uzurpat. *A dat statul în judecată pentru a-și apăra drepturile nesocotite.* **5** (*arată cantitatea sau numărul; înv. și reg.; despre grupuri, mulțimi*) v. Colosal. Enorm. Imens. Incalculabil. Incomensurabil. Necalculabil. Nemăsurat. Nenumărat. **6** (*înv.; despre oameni sau despre elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) v. Ignorat. Neglijat. Omis. Uitat[2].

nesofisticăt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi nesofisticate.* **2** (*despre limbaj*) comun, simplu. *Folosește un limbaj nesofisticat când se adresează copiilor.* **3** (*despre limbaj, stil etc.*) familiar, neafectat, necăutat, obișnuit, simplu. *Captează auditoriul prin limbajul său nesofisticat. Stilul cărții este nesofisticat.* **4** (*despre piese, aparatură*) necomplicat, simplu. *Și-a cumpărat un mixer nesofisticat.* **5** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) neîmpodobit, neornat, simplu, ‹înv.› dezbrăcat[2], sadea, sadetica, ‹fig.; fam.› nud. *Bluza pe care o poartă este nesofisticată și foarte elegantă.* **6** (*despre mâncăruri, coafuri etc.*) neelaborat, simplu. *Pregătește meniuri nesofisticate. Îi cere coafezei să-i facă o coafură nesofisticată.* **7** (*despre acțiuni, activități etc.*) facil, necomplicat, nedificil, simplu, ușor[2], ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină nesofisticată. Metoda nouă de predare pare nesofisticată.* **II** adv. (*modal*) **1** familiar, firesc, natural, nepretențios, obișnuit, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă nesofisticat, pe înțelesul tuturor.* **2** auster, simplu, sobru. *Se îmbracă nesofisticat.*

nesolíd, -ă adj. (*în opoz. cu „solid", „trainic"; despre obiecte, construcții, elemente de construcție etc.*) nerezistent, netrainic, slab, slăbit, șubred, șubrezit, ‹rar› precar. *Cortul, fiind nesolid, a fost distrus de furtună. Pilonii nesolizi ai podului din cauza inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.*

nesolúbil, -ă adj. (*chim.; despre substanțe*) insolubil, nedizolvabil. *Carbonul este nesolubil.*

nesolubilitáte s.f. (*chim.*) insolubilitate. *Carbonul se caracterizează prin nesolubilitate.*

nesoluționáre s.f. nerezolvare. *Nesoluționarea acestei situații conflictuale poate crea mari probleme în instituție.*

nesoluționát, -ă adj. (*despre situații, stări etc.*) nerezolvat. *O situație conflictuală nesoluționată poate crea probleme într-o colectivitate.*

nesolvábil, -ă adj. (*fin.; despre oameni de afaceri, întreprinderi, societăți etc.*) falimentar, insolvabil, insolvent. *Societatea de asigurări este nesolvabilă.*

nesómn s.n. **1** trezie, veghe, ‹livr.› vigilitate, ‹rar› veghere, ‹înv.› vigilie. *Îl doare capul din cauza nesomnului prelungit din noaptea trecută.* **2** (*med.*) agripnie, insomnie, ‹înv. și pop.› nedormire, ‹înv.› nesomnie. *Suferă de nesomn de mulți ani.*

nesomníe s.f. (*med.; înv.*) v. Agripnie. Insomnie. Nesomn.

nesomnorós, -oásă adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Neadormit. Precaut. Prevăzător. Prudent. Treaz. Vigilent.

nesosínță s.f. (*înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

nesóț adj. invar. (*înv.; despre obiecte care alcătuiesc o pereche*) v. Desperecheat. Dezasortat. Nepereche.

nespațiós, -oásă adj. (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) mic, necuprinzător, neîncăpător, strâmt, ‹rar› strâmtorat. *Casa are un salon nespațios. Compartimentul este cam nespațios pentru câte bagaje au.*

nespăimântáre s.f. (*înv.*) **1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **2** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie.

nespăimântát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

nespălát, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, pătat, slinos, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, smârd, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul nespălat. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie nespălat.* **2** adj. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) jegos, mânjit, murdar, negru, slinos, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, râpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a așezat la masă cu mâinile nespălate. Are călcâiele nespălate.* **3** s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; fam.; deprec.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **II** s.m., s.f. fig. (*fam.; deprec.*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.

nesperát, -ă adj. neașteptat, negândit, nenădăjduit, nevisat. *Când era mai deznădăjduit, a primit un ajutor nesperat din partea unor prieteni. Cartea a avut un succes nesperat.*

nesportív, -ă adj. (*despre gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) antisportiv. *A fost penalizat pentru gesturile nesportive de pe terenul de fotbal.*

nesprávnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

nespús, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre cuvinte, gânduri etc.*) neexprimat, nerostit. *Din cauza conjuncturii, părerea sa a rămas nespusă.* **2** (*despre fapte, situații, stări etc.*) incomunicabil, indescriptibil, indicibil, inefabil, inexprimabil, nedescriptibil, neexprimabil, negrăit, ‹înv. și pop.› nepovestit, ‹înv.› necuvântat, nenumit, nerostit. *Imaginea scenei la care a asistat este nespusă. Sentimentul pe care îl trăiește este nespus.* **3** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepil-

duit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță nespusă. A avut șansa nespusă de a participa la o misiune în cosmos.* **4** (*înv.; despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) v. Fabulos. Fantastic. Legendar. Miraculos. Mitic. Nepământesc. Supranatural. **II** adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare nespus de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, tare, ‹înv.› special, ‹fig.; fam.› catran. *Este nespus de trist că a pierdut avionul. Este nespus de bucuros pentru că a luat examenul.* **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este nespus de frumoasă.* **4** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) consternant, extraordinar, grozav, nemaipomenit, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este nespus de urât.* **5** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) foarte, groaznic, incredibil, tare, ‹pop.› hăt. *Cabana este nespus de departe de aici. Îi amintește de fapte petrecute nespus de demult.*

nestabíl, -ă adj. **I 1** flotant, nepermanent. *Cei mai mulți studenți sunt nestabili în orașul în care studiază.* **2** (*despre sisteme fizico-chimice, sisteme tehnice, sisteme monetare etc.*) instabil, labil, precar. *Cântarul se află în echilibru nestabil. În perioada de criză economică sistemul monetar în unele țări devine nestabil.* **3** (*despre mărimi, cantități, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) fluctuant, instabil, oscilant, schimbător, variabil, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune nestabilă.* **4** (*meteor.; mai ales despre vânturi*) instabil, neregulat, schimbător, variabil. *În partea nordică a țării vânturile sunt nestabile.* **5** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestatornic, schimbător, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului nestabil.* **II** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestatornic, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. **2** (*despre oameni*) infidel, neconsecvent, neconstant, nefidel, schimbător, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr nestatornic în dragoste.* **3** fig. ‹fig.› hoinar, sprințar, ‹fig.; pop.› spulberatic. *I-a trecut prin minte un gând nestatornic.*

nestabilitáte s.f. **I 1** labilitate, instabilitate, precaritate. *Cântarul trebuie reparat întrucât are nestabilitate în echilibru. Păstrează banii în casă din cauza nestabilității monetare.* **2** (*meteor.*) instabilitate, nestatornicie, variabilitate. *Vara aceasta s-a caracterizat prin nestabilitatea vremii.* **II** inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestatornicie, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Nestabilitatea în politică este constatată cu neplăcere de electorat.*

nestáre s.f. (*înv.*) v. Inconsecvență. Inconstanță. Instabilitate. Labilitate. Neconsecvență. Neconstanță. Nestabilitate. Nestatornicie. Versatilitate.

nestășnic, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Focos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Violent. **3** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil. **II** (*despre ființe*) v. Avid. Insațiabil. Lacom. Mâncăcios. Nesătul. Nesățios. Pofticios. Vorace.

nestatórnic, -ă adj. **I 1** instabil, mișcător, mobil, schimbător, variabil, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt nestatornice.* **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, schimbător, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului nestatornic.* **3** (*despre oameni*) ‹înv.› neașezat. *Este un om nestatornic, mereu se mută dintr-un loc în altul.* **4** (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **II 1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, schimbător, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. **2** (*despre oameni*) infidel, neconsecvent, neconstant, nefidel, schimbător, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr nestatornic în dragoste.* **3** fig. ‹fig.› hoinar, sprințar, ‹fig.; pop.› spulberatic. *I-a trecut prin minte un gând nestatornic.*

nestatornicíe s.f. **I 1** instabilitate, mobilitate. *Dunele se caracterizează prin nestatornicie.* **2** (*meteor.*) instabilitate, nestabilitate, variabilitate. **II 1** inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, versatilitate, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameleonism, fragilitate. *Nestatornicia în politică este constatată cu neplăcere de electorat.* **2** infidelitate, nefidelitate. *Este renumit pentru nestatornicia lui în dragoste.*

nestatutár, -ă adj. (*despre decizii, măsuri, acțiuni politice etc.*) extrastatutar. *Schimbarea lui din funcție a fost nestatutară.*

nestăpânire s.f. **1** agresivitate, brutalitate, impulsivitate, violență, ‹pop.› năprăsnicie, ‹fig.› duritate. *Își poate controla nestăpânirea.* **2** (*polit.; înv.*) v. Anarhie.

nestăpânít, -ă adj. **I 1** (*despre animale, în special despre cai*) aprig, focos, sălbatic, sireap, vijelios, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar nestăpânit.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, violent, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt nestăpânite.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament nestăpânit.* **4** (*despre mișcări*) repezit. *A răsturnat scaunul cu un gest nestăpânit.* **5** (*despre sentimente, stări, senzații etc.*) nepotolit, nestăvilit, ‹pop.› neogoit. *Dorul nestăpânit de țară îi copleșește sufletul.* **6** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) nedomolit, nepotolit, nestăvilit, ‹fig.› nesățios. *Ura dintre cele două familii este nestăpânită.* **7** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăvilit, tumultuos, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie nestăpânită.* **II** fig. (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul nestăpânit, umflat de ploi, îneacă tot ce este în calea lui.*

nestătăcíos, -oásă adj. (*meteor.; înv.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil.

nestătător, -oăre adj. **1** (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*înv.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.

nestăvilít, -ă adj. **1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ◊rar◊ fugos, înspulberat, ◊reg.◊ nestașnic, ◊înv.◊ răpit[2], ◊fig.◊ aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ◊fig.; rar◊ vifornic, ◊fig.; fam.◊ îndrăcit, smucit[2]. **2** (*despre sentimente, stări, senzații etc.*) nepotolit, nestăpânit, ◊pop.◊ neogoit. **3** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) nedomolit, nepotolit, nestăpânit, ◊fig.◊ nesățios. **4** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, tumultuos, ◊înv.◊ dezlegat[2], ◊fig.◊ debordant, furtunos, sălbatic, ◊fig.; livr.◊ tempestuos. **5** fig. (*înv.*) v. Cuceritor. Fatal. Irezistibil.

nestânjenít, -ă, adj., adv. **1** adj. (*despre mișcări*) degajat, liber, nestingherit, ◊fig.; înv. și pop.◊ dezlegat[2]. *Se strecoară prin mulțime cu mișcări nestânjenite.* **2** adv. (*modal*) liber, nestingherit, ◊înv. și pop.◊ slobod. *Aleargă nestânjenit prin curtea palatului.*

nestemătă s.f. **1** (*mineral.*) piatră nestemată, piatră prețioasă, piatră rară, piatră scumpă, ◊reg.◊ piatră nestimândră, ◊înv.◊ diamanticale, stemă. *Rubinul este o nestemată.* **2** fig. (*la pl. nestemate*) scumpeturi (v. *scumpete*). *I-a oferit toate nestematele lumii, numai să-i fie soție.*

nestémnic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.; despre ființe*) v. Năzdrăvan. **2** (*despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.

nestidínță s.f. (*înv.*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.

nestimát, -ă adj. (*înv.; despre valori de patrimoniu, opere de artă etc.*) v. Inapreciabil. Inestimabil. Inevaluabil. Neestimabil. Neprețuit.

nestingherít, -ă adv., adj. **1** adj. (*despre mișcări*) degajat, liber, nestânjenit, ◊fig.; înv. și pop.◊ dezlegat[2]. **2** adv. (*modal*) liber, nestânjenit, ◊înv. și pop.◊ slobod.

nestíns, -ă adj. fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nemuritor, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, veșnic, viu, ◊fig.; înv.◊ neputred, nestricat, nestricăcios, nevestejit, nevestejitor, nevestezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele nestinse pentru scriitori.*

nestoiá vb. I. refl. unipers. (*reg.; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Diminua. Domoli. Estompa. Liniști. Micșora. Modera. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Tempera.

nestrăbătút, -ă adj. **1** (*despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) impenetrabil, nepătruns, nepenetrabil, nerăzbătut, ◊înv. și pop.◊ netrecut, ◊înv.◊ netrecător. *Armura este nestrăbătută. Expediția încearcă să treacă printr-o parte nestrăbătută încă a junglei.* **2** (*despre locuri, drumuri, căi etc.*) necălcat, neumblat, ◊rar◊ sălbatic, ◊înv. și pop.◊ netrecut, ◊pop.◊ secret[3], ◊înv.◊ netrecător. *În excursiile pe munte preferă cărările nestrăbătute.* **3** (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Inadaptat. Neadaptat. Nededat. Nedeprins. Nefamiliarizat. Neînvățat. Neobișnuit.

nestrămutáre s.f. **1** dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, neșovăire, statornicie, ◊livr.◊ determinare, ◊rar◊ radicalism, ◊înv.◊ nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ◊fig.◊ consistență, inflexibilitate, neclintire, ◊fig.; fam.◊ îmbățoșare. *Dă dovadă de nestrămutare în respectarea legii.* **2** (*înv.*) v. Durabilitate. Rezistență. Soliditate. Stabilitate. Tărie. Temeinicie. Trăinicie.

nestrămutát, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „mobil”; pop.; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil. **2** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; înv.; despre obiecte, construcții etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neșovăitor, statornic, ◊fig.◊ bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, ◊fig.; livr.◊ inebranlabil, ◊fig.; rar◊ sec, stâncos, ◊fig.; pop.◊ coios, ◊fig.; înv.◊ neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Nestrămutat, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*despre decizii, atitudini etc. ale oamenilor*) definitiv, irevocabil, ◊fig.; înv.◊ neurnit. *Decizia pe care a luat-o este nestrămutată.* **3** (*în opoz. cu „infidel”, „necredincios”; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, devotat, fidel, leal, loial, statornic. *S-a convins că îi este un partener de viață nestrămutat.*

nestrăvăzătór, -oáre adj. (*înv.; despre corpuri, materiale etc.*) v. Netransparent. Opac[2].

nestrăvedére s.f. (*înv.*) v. Opacitate.

nestricát, -ă adj. **I 1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) nealterat. *Stând în congelator, untul rămâne nestricat.* **2** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ◊poetic◊ viu, ◊fig.◊ liber, ◊fig.; rar◊ senin. *La munte este aer nestricat.* **3** (*despre obiecte, lucruri etc.*) intact, întreg, neatins, neștirbit, ◊înv. și pop.◊ nevătămat, ◊fig.; fam.◊ sănătos. *Farfuria a rămas nestricată, deși a căzut.* **4** (*despre obiecte, mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) bun, nedegradat, nedeteriorat, neuzat. *S-a îmbrăcat cu haine nestricate și a plecat la biserică. Iese în oraș numai cu încălțăminte nestricată.* **5** (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Intact. Întreg. Neatins. Nevătămat. Sănătos. Teafăr. Valid. Zdravăn. **II** fig. (*înv.*) **1** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu. **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Angelic. Candid. Cast. Curat. Dalb. Feciorelnic. Fecioresc. Imaculat. Inocent. Îngeresc. Neîntinat. Nepătat. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. Pur[2]. Serafic. Virgin. Virginal.

nestricăcíos, -oásă adj. fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; înv.; adesea prin exager.*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

nestrujít, -ă adj. (*pop.; despre suprafețele obiectelor*) v. Neșlefuit.

nestudiát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nonconvențional, nonșalant, simplu, spontan, ◊înv.◊ liberal, prostatic, ◊fig.; înv.◊ deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi nestudiate.* **2** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nonșalant, simplu. *Deși timidă, a jucat nestudiat în fața spectatorilor.*

nesubmersíbil, -ă adj. insubmersibil. *Un obiect nesubmersibil nu poate fi scufundat.*

nesubordonáre s.f. indisciplină, indocilitate, inobedință, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ◊livr.◊ dezobedință, insumisiune, ◊rar◊ insubordonanță, insubordonație, ◊înv.◊ sumeție. *A fost exmatriculat din cauza nesubordonării și a absențelor nemotivate.*

nesubordonát, -ă adj. **1** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesupus, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ◊fig.; pop.◊ nărăvaș. *Elevilor nesubordonați li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul nesubordonat a fost dus în arest.* **2** (*despre animale domestice*) indocil, neascultător, nesupus, rău. *Își duce câinele la dresor pentru că este nesubordonat.*

nesuferíbil, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Imposibil. Insuportabil. Nesuferit. Nesuportabil. **2** (*despre zgomote, stări fizice sau psihice etc.*) v. Insuportabil. Nesuportabil.

nesufericiós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Imposibil. Insuportabil. Nesuferit. Nesuportabil. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Inacceptabil. Inadmisibil. Inconceptibil. Neacceptabil. Neadmisibil. **3** (*despre stări, situații etc.*) v. Inadmisibil. Intolerabil. Netolerabil.

nesuferínță s.f. (*înv.*) **1** v. Antipatie. Aversiune. Idiosincrazie. Ostilitate. Pornire. Repugnanță. Repulsie. Resentiment. **2** v. Agitație.

Febrilitate. Încordare. Înfrigurare. Neastâmpăr. Neliniște. Nerăbdare.
nesuferíre s.f. (*rar*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.
nesuferít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii nesuferite de sulf.* **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, neplăcut, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai nesuferită în viața mea!* **3** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) imposibil, insuportabil, nesuportabil, ‹reg.› pucios, ‹înv.› nesuferibil, nesufericios, ‹fig.› indigest, ‹fig.; livr.› intenabil, ‹arg.› move. *Din cauza insistențelor sale, a devenit nesuferit. Are un râs nesuferit, care enervează.* **4** (*arată cantitatea sau numărul; înv.; despre prețuri, sume de bani etc.*) v. Enorm. Exagerat. Excesiv. Exorbitant. Extravagant. Fabulos. Fantastic. Imens. Inabordabil. Mare[1]. Neabordabil. Ridicat[2]. Scump. **II** adv. (*modal*) dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, rău, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase nesuferit în cameră.*
nesuferitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor*) v. Intolerant. Necruțător. Neiertător. Nemilos. Netolerant.
nesuficiént, -ă adj. insuficient, neîndestulător, nesatisfăcător, redus, sărac. *Instrumentarul din laborator este nesuficient.*
nesupărát, -ă adj. (*despre oameni*) nederanjat, netulburat. *Nesupărată, își vede în liniște de treburile ei.*
nesuportábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) imposibil, insuportabil, nesuferit, ‹reg.› pucios, ‹înv.› nesuferibil, nesufericios, ‹fig.› indigest, ‹fig.; livr.› intenabil, ‹arg.› move. **2** (*despre zgomote, stări fizice sau psihice etc.*) imposibil, insuportabil, ‹înv.› nesuferibil, ‹fig.; livr.› intenabil. *Copiii fac o gălăgie nesuportabilă. Are o durere de dinți nesuportabilă. Afară este o căldură nesuportabilă.*
nesupravegheát, -ă adj. (*despre locuințe, instituții, locuri etc.*) nepăzit, ‹rar› pustiu. *A lăsat casa nesupravegheată și a fost prădat.*
nesupraveghére s.f. ‹înv.› nepază. *Pentru nesupravegherea animalelor de companie, în special a câinilor agresivi, ești amendat.*
nesupúnere s.f. indisciplină, indocilitate, inobedință, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, obrăznicie, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› dezobedință, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție.
nesupús, -ă adj. **1** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, obraznic, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. **2** (*despre animale domestice*) indocil, neascultător, nesubordonat, rău.
nesuspiciós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) ‹pop. și fam.› netemător. *Relația lor merge foarte bine pentru că amândoi sunt nesuspicioși.*
neșánsă s.f. ghinion, nenoroc, ‹înv. și reg.› striște, s‹înv.› dizgrație, ‹fran.› devenă, ghinăi, ‹ieșit din uz› ursuzlâc. *A avut neșansă la examen.*
neșcăt, -ă pron. nehot., adj. pron. nehot. (*înv.*) **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) v. Câtva. Puțin. **2** adj. pron. nehot. (*antepus subst. determ.*) v. Câtva. Oarecare. Puțin.
neșcolít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **I** (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **II** fig. **1** v. Analfabet. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neștiutor. Profan. **2** v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.
neșlefuít, -ă adj. **1** (*despre suprafețele obiectelor*) ‹pop.› nestrujit. *Placa de marmură este neșlefuită.* **2** fig. (*despre oameni*) barbar, bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› necioplit, necizelat, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om neșlefuit, fără educație și cultură.*
neșovăielnic, -ă adj. (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăitor, sigur. *Înaintează cu pași neșovăielnici.*
neșovăire s.f. dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, statornicie, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de neșovăire în respectarea legii.*
neșovăitór, -oáre adj. **1** (*în opoz. cu „șovăitor”, „nesigur”; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, statornic, ‹livr.› determinat, ‹rar› oțărât, ‹fam.› coios, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bățos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Neșovăitor, tânărul i-a contrazis pe toți.* **2** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, sigur.
neștampilát, -ă adj. (*despre mărci poștale*) neobliterat.
neștérs, -eársă adj. fig. (*despre sentimente, stări, imagini etc.*) neuitat, ‹fig.; livr.› indelebil. *Fericirea trăită în ziua căsătoriei va rămâne neștearsă în sufletul ei.*
neștiință s.f. **I 1** necunoaștere, ‹înv.› neștire, neștiutură, ‹fig.; înv. și pop.› umbră. *A dat un răspuns greșit din neștiință.* **2** agramatism, ignoranță, incultură, nepricepere, simplicitate, simplitate, ‹înv.› ignoranție, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Neștiința celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.* **3** ***neștiință de carte*** = analfabetism, ‹înv.› neștire de carte. *În orice țară civilizată se urmărește eradicarea neștiinței de carte.* **4** obscurantism, ‹fran.› ignorantism. *Încă mai sunt părți ale lumii în care oamenii trăiesc în mizerie, în neștiință și în violență.* **II** (*înv.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Greșeală. Ispită. Păcat.
neștiút[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Greșeală. Ispită. Păcat.
neștiút[2], **-ă** adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre lucruri, locuri, realități etc.*) necunoscut. *Speologii au descoperit o peșteră neștiută până acum.* **2** ascuns[2], latent, necunoscut, nedescoperit, tainic, tăinuit, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața neștiută a pădurii. În oricine zace un talent neștiut.* **3** (*despre autori, artiști etc.*) anonim, necunoscut, neidentificat. *Tabloul aparține unui pictor neștiut.* **4** (*înv.; despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost. **5** (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”; despre oameni*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **II** s.f. (*înv.*) v. Enigmă. Mister[2]. Problemă. Secret[2]. Taină.
neștiutór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, prost, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, cium-

palac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut², ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire sunt mulți meșteri neștiutori în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un neștiutor.* **2** adj., s.m., s.f. ignorant, necunoscător, neinițiat, nepriceput, ‹fam.› ageamiu, mazetă, ‹fam.; glum.› plopist, ‹fig.› analfabet, profan, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total neștiutor în domeniul muzicii clasice.* **3** s.m., s.f. ***neștiutor de carte*** = analfabet, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fig.› întunecat, ‹arg.› urs. *În țările subdezvoltate sunt mulți neștiutori de carte.* **4** adj. (*despre oameni*) bun, candid, credul, ingenuu, inocent, naiv, pur², ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea neștiutor.*

neștiutúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Necunoaștere. Neștiință. **2** v. Enigmă. Mister². Problemă. Secret². Taină. **II** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

net[1] s.n. (*fam.*) **1** (*inform.*) v. Internet. **2** v. Internet-café.

net², nétă adj., adv. **I** adj. **1** (*econ.; în opoz. cu „brut"; despre venituri, câștiguri etc.*) neto, ‹fig.› curat. *Are pe lună un venit net de 3 000 lei.* **2** (*econ.; despre greutatea mărfurilor*) neto. *Transportă grâu în greutate de 7 tone net.* **3** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres², inteligibil, lămurit, limpede, precis, răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat². *Are o reprezentare netă a întregului proiect.* **4** (*despre atitudini, manifestări, fapte etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres², ferm, formal, hotărât, neezitant, neoscilant, tranșant, ‹înv.› categoricesc, rezolut. *Refuzul său net de a participa la concurs l-a uimit.* **II** adv. (*modal*) categoric, decis, ferm, hotărât, radical, scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză net propunerea.*

netalentát, -ă adj. (*în opoz. cu „talentat"; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) nevaloros, prost, slab, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› anemic. *Nu a fost greu să se constate că este un jurnalist netalentat.*

netáre adj. (*în opoz. cu „puternic"; înv. și reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

netăbăcít, -ă adj. (*despre piei, blănuri etc.*) brut, crud, neargăsit, neprelucrat, umed, verde. *Are o piele netăbăcită de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.*

netăgăduít, -ă adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, peremptoriu, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut². *Talentul lui pentru pictură este netăgăduit. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt netăgăduite.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat², străveziu. *Dă semne netăgăduite de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era netăgăduită.* **3** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii netăgăduite ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **4** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, sigur, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost netăgăduite pentru judecători în luarea deciziei finale.*

netămăduít, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre răni, plăgi*) deschis, necicatrizat, nevindecat, sângerând, viu. *Deși tratată, rana rămâne încă netămăduită.* **2** (*înv.; despre boli*) v. Incurabil. Malign. Nevindecabil. **3** (*înv.; despre bolnavi*) v. Condamnat. Incurabil. Irecuperabil. Nerecuperabil. Nevindecabil.

néte adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

néted, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, orizontal, plan, plat², șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras², șters. *În față se întinde o câmpie netedă, fără denivelări.* **2** (*despre suprafețe de pământ*) întins², lin², plan, șes, ‹rar› nud, ‹înv. și pop.› luciu², ‹reg.› șeștin. *Platouri netede luaseră locul colinelor.* **3** (*despre terenuri, locuri*) plat². *Pământul nu are mușuroaie, ci este neted.* **4** (*despre drumuri, șosele etc.*) plat², ‹reg.› lin². *Pe cele mai multe porțiuni șoseaua este netedă.* **5** (*despre piele*) întins², ‹rar› luciu², ‹pop.› moale, ‹înv.› dezbârcit. *Deși în vârstă, are pielea de pe față încă netedă.* **6** (*în opoz. cu „aspru"; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) catifelat, mătăsos, moale, ‹rar› catifelin, luciu², lunecos, suplu, ‹fig.› molatic. *Stofa este netedă. O cremă bună face pielea netedă. Pisica are blana netedă.* **7** (*în opoz. cu „creț"; pop.; despre păr*) v. Drept. Întins². Lins². Neîncrețit. Neondulat. Netezit². **8** (*înv.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel². Pleșuv. **9** (*în opoz. cu „gârbovit"; înv.; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) v. Bățos. Drept. Neaplecat. Rigid. Țepăn. **II** adj. fig. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; rar; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) v. Clar. Coerent. Comprehensibil. Comprehensiv. Deslușit. Explicit. Expres². Inteligibil. Lămurit. Limpede. Luminos. Net². Precis. Răspicat. Transparent. **2** (*rar; despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) v. Afectuos. Blând. Bun. Cald. Calin. Dezmierdător. Drag. Drăgăstos. Duios. Iubitor. Îmbunat. Mângâietor. Tandru. **3** (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Intact. Întreg. Neatins. Nevătămat. Sănătos. Teafăr. Valid. Zdravăn. **III** adv. fig. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, direct, fățiș, franc², limpede, sincer, ‹fig.› verde. *I-a spus neted, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.* **IV** s.n. (*înv.*) v. Netezime. Neteziș.

netejór, -oáră adj. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Curățel. Îngrijit. Spălat². Spălățel.

netemătór, -oáre adj. **I** (*înv. și pop.; despre oameni*) **1** v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz. **2** (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"*) ***netemător de Dumnezeu*** v. Ateu. Ireligios. Liber-cugetător. Necredincios. Păgân. **II** (*pop. și fam.; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Nesupicios.

neteméinic, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, neaprofundat, pompieristic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este neteméinică.* **2** adv. (*modal*) superficial. *Lucrează neteméinic.*

neteméinície s.f. **1** falsitate, inexactitate, injustețe, neadevăr, neexactitate. *A demonstrat neteméinicia afirmațiilor lui.* **2** slăbiciune, ‹fig.› șubrezenie. *A încercat să-l convingă de neteméinicia argumentelor sale.*

netémere s.f. (*înv.*) **I 1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **2** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie. **II** (*filos., relig.*) ***netemere de Dumnezeu*** v. Ateism. Necredință. Păgânism.

netemút, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

neterminát, -ă adj. (*despre activități, creații etc. începute*) nedesăvârșit, nefinalizat, neisprăvit, ‹reg.› îmbalansat. *Nu-i plac treburile neterminate. Ultima sa compoziție este neterminată.*

netezeálă s.f. (*tehn.; înv.*) v. Netezime. Planeitate.

netezél, -eá adj. (*reg.; iron.; despre ființe*) v. Curățel. Îngrijit. Spălat². Spălățel.

netezí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) a nivela, a plana², ‹înv. și reg.› a obli, a sclivisi, ‹reg.› a asemălui, a asemăna, a tăpși, ‹înv.› a asemeni. *După ce au astupat gropile, muncitorii au netezit terenul.* **2** (*constr.; compl. indică pereți, ziduri etc.*) a fățui, a nivela, ‹pop.› a obli. *A netezit cu șmirghel peretele dat cu glet.* **3** (*compl. indică mai ales terenuri*) a aplana, a îndrepta, a nivela, ‹reg.› a niveli, a polejnici. *A netezit pământul înainte de a semăna gazon.* **4** (*tehn.; compl. indică suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) a șlefui, ‹înv.› a lucia, a lustrui. *A netezit suprafața piesei cu un abraziv, pentru a înlătura asperitățile.* **5** (*compl. indică haine, stofe, rufe șifonate*) a călca, ‹reg.› a piglui, a

scăci, a teglăzi, a teglăzui, a voșoli. *Și-a netezit cu grijă fusta șifonată.* **6** (*compl. indică țesături, în special haine, lucruri confecționate din pânză, stofă etc. care sunt încrețite*) a descreți, a îndrepta, ‹reg.› a dezgurzi, a tipări. *A reușit să netezească , la călcat, cămășile spălate în mașina automată.* **7** (*compl. indică coafura, părul etc.*) a aranja, a așeza, a îndrepta, ‹reg.› a nelei. *Își netezește părul în fața oglinzii.* **8** (*pop. și fam.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța **9** (*fam.; compl. indică pielea oamenilor*) ‹înv.› a se dezbârci. *Și-a netezit pielea feței prin operație estetică.* **10** (*fam.; compl. indică substanțe, materii moi sau plastice*) v. Întinde. Unge. **II** fig. **1** (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. Sorcovi. **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Alina. Consola. Îmbărbăta. Încuraja. Mângâia.

netezíme s.f. **1** (*tehn.*) planeitate, ‹rar› netezitură, ‹înv.› lucietură, netezeală. *Pentru a monta un ornament de ghips pe o suprafață este necesar să se asigure condiții minime de netezime.* **2** (*concr.*) neteziș, ‹înv. și reg.› limpezime, ‹înv.› neted. *Zidarul a executat perfect netezimea peretelui.*

netezíre s.f. **1** netezit[1], nivelare, nivelat[1], ‹înv. și reg.› sclivisire, ‹reg.› asemăluire, ‹înv.› asemănare. *După astuparea gropilor, a fost necesară netezirea terenului.* **2** (*constr.*) fățuială, fățuire, fățuit[1], nivelare. *Netezirea pereților este obligatorie înainte de văruit.* **3** aplanare, îndreptare, nivelare, ‹pop.› oblire, ‹înv.› nivelație. *Netezirea pământului este obligatorie înainte de semănatul gazonului.* **4** (*tehn.*) șlefuire, șlefuit[1], ‹înv.› luciere. *A folosit un abraziv pentru netezirea suprafeței piesei.* **5** aranjare, aranjat[1], așezare, îndreptare. *Dimineața, netezirea părului îi ia mult timp.* **6** (*fam.*) ‹înv.› dezbârcire. *Pentru netezirea pielii feței a recurs la chirurgia plastică.*

netezíș s.n. netezime, ‹înv. și reg.› limpezime, ‹înv.› neted.

netezít[1] s.n. netezire, nivelare, nivelat[1], ‹înv. și reg.› sclivisire, ‹reg.› asemăluire, ‹înv.› asemănare.

netezít[2], -ă adj. **1** (*despre suprafețe neregulate, denivelate etc.*) nivelat[2], ‹înv.și reg.› sclivisit, ‹înv.› asemănat. *Pe terenul netezit s-a construit un foișor.* **2** (*constr.; despre pereți, ziduri etc.*) fățuit[2], nivelat[2]. *Zidurile netezite vor fi văruite.* **3** (*mai ales despre terenuri*) îndreptat, nivelat[2]. *Plantează gazon în pământul netezit.* **4** (*despre suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) lustruit[2], șlefuit[2] , ‹înv. și reg.› leit, sclivisit, ‹înv.› poleit[2]. *Toporul are tăișul netezit.* **5** (*în opoz. cu „creț”; despre păr*) drept, întins, lins[2], neîncrețit, neondulat, ‹pop.› lin[2], luciu[2], neted, ‹reg.› prelins[2], ‹fig.› lins[2] . *Nu știe cum să-și mai aranjeze părul netezit.*

netezitoáre s.f. **1** (*agric.*) ‹reg.› târșitoare. *Netezitoarea este o unealtă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită la nivelarea pământului (după arat).* **2** (*constr.; reg.*) v. Drișcă. Fățuitoare (v. *fățuitor*).

netezitúră s.f. **1** (*tehn.; rar*) v. Netezime. Planeitate. **2** (*înv.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].

netíhn, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

netimbrát, -ă adj. (*despre scrisori, colete*) nefrancat. *O scrisoare netimbrată nu ajunge la destinatar.*

netitáte s.f. (*rar*) v. Clarificare. Descurcare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire.

netitrát, -ă adj. (*cinemat., telev.; despre filme*) netradus. *Filmul englezesc difuzat este netitrat.*

netitularizát, -ă adj. (*despre cadre didactice, cercetători etc.*) neatestat. *Este netitularizat pe postul de profesor.*

néto adj. (*econ.*) **1** (*în opoz. cu „brut”; despre venituri, câștiguri etc.*) net[2], ‹fig.› curat. *Are pe lună un venit neto de 3 000 lei.* **2** (*despre greutatea mărfurilor*) net[2]. *Transportă grâu în greutate de 7 tone neto.*

netocmeálă s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

netocmíre s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

netolerábil, -ă adj. (*despre stări, situații etc.*) inadmisibil, intolerabil, ‹înv.› nesufericios. *O asemenea situație netolerabilă nu poate fi trecută cu vederea.*

netoleránt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale lor*) intolerant, necruțător, neiertător, neîndurător, neîngăduitor, nemilos, ‹înv.› nesuferitor. *Oamenii corecți sunt netoleranți cu cei necinstiți.*

netoleránță s.f. (*rar*) v. Intoleranță. Neîngăduință.

netót, netoátă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, prost, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, huși, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălâmb, tărântuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare netot! De regulă, netoții sunt ușor de înșelat.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, neghiobesc, nerod, nerozesc, prostesc, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost netot.*

netoțíe s.f. (*rar*) **1** v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Sărăcie cu duhul. Sărăcie de duh. Stupiditate. Stupizenie. **2** (*concr.; adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”*) v. Gogomănie. Nătângie. Nebunie. Neghiobie. Nerozie. Nesocotință. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

netradús, -ă adj. (*cinemat., telev.; despre filme*) netitrat.

netrăinic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „solid”, „trainic”; despre obiecte, construcții, elemente de construcție etc.*)nerezistent, nesolid, slab, șubred, șubrezit, ‹rar› precar, ‹reg.› slăbit. *Cortul, fiind netrainic, a fost distrus de furtună. Pilonii netrainici ai podului din cauza inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.* **2** (*despre obiecte*) șubred, ‹livr.› caduc. *Nu poți pune greutăți pe masă pentru că este netrainică.*

netransferábil, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) impermutabil.

netransmisíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „transmisibil”; despre documente, drepturi etc.*) intransmisibil. *Numărul de înmatriculare al vehiculului este netransmisibil.*

netransparént, -ă adj. (*în opoz. cu „transparent”; despre corpuri, materiale etc.*) opac[2], ‹înv.› nepreveziu, nestrăvăzător. *Perdelele sunt dintr-un material netransparent.*

netransportábil, -ă adj. (*în opoz. cu „transportabil”; despre mărfuri, persoane etc.*) intransportabil. *Bolnavul, în starea în care se află, este netransportabil.*

netratábil, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „tratabil”; despre boli*) intratabil. *Anumite forme de cancer sunt netratabile.*

netrébnic, -ă adj., s.m., s.f, adv. **I 1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om netrebnic.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiol-

hănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai netrebnice manipulări.* **3** s.m., s.f. (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, om de nimic, puşlama, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. şi fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. şi fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. şi fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marţafoi[1], paţachină[2], şmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. şi reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oşiştie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târşoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ştrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanţă, ‹fig.; înv. şi pop.› lingoare, ‹fig.; pop. şi fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, şulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deşeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este un netrebnic lipsit de caracter.* **4** adj. (*înv.; despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Ineficace. Ineficient. Infructuos. Inoperant. Inutil. Neeficient. Nefolositor. Nefructuos. Netrebuincios. Neutil. Superfluu. Van. Zadarnic. **5** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Nedemn. Nevrednic. **6** adj. (*înv.; despre starea, situaţia, mediul în care se află o fiinţă, un lucru etc.*) v. Deplorabil. Jalnic. Lamentabil. Mizer. Mizerabil. Nenorocit. Prăpădit. **7** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Smerit. Supus. Umil. Umilit. **II** adv. (*modal*) infam, mişeleşte, ticăloşeşte. *S-a purtat netrebnic cu ea.*

netrebnicí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Păcătoşi. Ticăloşi.

netrebnicíe s.f. **1** abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice netrebnicie.* **2** (*pop.*) v. Impotenţă. Incapacitate. Neputinţă. Slăbiciune. **3** (*înv.*) v. Ineficacitate. Ineficienţă. Inutilitate. Neeficienţă. Superfluenţă. Superfluitate. Zădărnicie. **4** (*relig.; înv.*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilinţă.

netrebuincíos, -oásă adj. **1** inutil, nenecesar, neutil, redundant, superfluu, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povesteşte pe scurt, fără amănunte netrebuincioase!* **2** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost netrebuincioase.*

netrebuít, -ă adj., s.m. (*reg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „puternic"; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaş. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit. **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** (*despre oameni*) v. Nevăzător. Orb[2]. **4** (*despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreţ. **II** s.m. art. (***netrebuitul***; *eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

netrecătór, -oáre adj. **1** (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment etc.; rar; despre evenimente, acţiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârşit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veşnic. **2** (*înv.; despre materiale, lucruri etc. sau despre locuri, zone etc.*) v. Impenetrabil. Nepătruns. Nepenetrabil. Nestrăbătut. Nestrăbătut. **3** (*înv.; despre locuri, drumuri, căi etc.*) v. Necălcat. Nestrăbătut. Neumblat.

netrecút, -ă adj. **I 1** (*înv. şi pop.; despre locuri, zone etc.*) v. Impenetrabil. Nepătruns. Nepenetrabil. Nerăzbătut. Nestrăbătut. **2** (*înv. şi pop.; despre locuri, drumuri, căi etc.*) v. Necălcat. Nestrăbătut. Neumblat. **3** (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment etc.; înv.; despre evenimente, acţiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârşit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veşnic. **II** (*pop. şi fam.*) ***netrecut prin şcoală*** = v. **a** Analfabet. Neştiutor de carte; **b** (*în opoz. cu „instruit", „învăţat", „cult", „cultivat"*) Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvăţat. Prost. Simplu.

netrúfă s.f. (*înv.*) v. Modestie.

netrunchiát, -ă adj. fig. complet, integral, întreg. *A publicat textul netrunchiat al romanului. Interviul netrunchiat cu omul de ştiinţă va fi publicat în numărul viitor al aceleiaşi reviste.*

netrupésc, -eáscă adj. (*rar*) **1** v. Necorporal. **2** (*filos.; în opoz. cu „material"*) v. Ideal. Imaterial. Necorporal. Nematerial. Spiritual.

netulburát, -ă adj., adv. **I** adj. (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) clar, cristalin, curat, limpede, pur[2], transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. şi pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaş, viorintă, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa netulburată.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) nederanjat, nesupărat. *Netulburată, îşi vede în linişte de treburile ei.* **2** (*despre modul de viaţă al oamenilor, despre momente din viaţa lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniştit, paşnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniştos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toţi îşi doresc o bătrâneţe netulburată, fără griji.* **3** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniştit, molcom, paşnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă netulburată.* **4** fig. (*în opoz. cu „sensibil"; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimţitor, pasiv, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, rece, ‹fig.; pop.› învârtoşat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit netulburată din cauza nenorocirilor care i-au marcat existenţa.* **III** adv. (*modal*) **1** lin[2], liniştit, paşnic, tihnit. *Viaţa celor doi se desfăşoară netulburat.* **2** imperturbabil. *Îl priveşte netulburat. Vorbeşte netulburat mai departe.*

network ['netwərk] s.n. (*inform.; engl.*) v. Reţea.

neţ s.n. (*reg.*) v. Plasă[1]. Sacoşă.

neţărmurít, -ă adj. **1** (*indică dimensiunea; de obicei prin exager.; despre întinderi de pământ sau de ape, teritorii etc.*) colosal, enorm, imens, infinit, necuprins, nefinit, nemărginit, nemăsurat, nesfârşit[2], ‹rar› ilimitat, ‹înv.› nehotărât. *După săptămâni de navigat, oceanul pare neţărmurit. Asia este un continent neţărmurit.* **2** fig. (*despre însuşiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, desăvârşit, infinit, nemărginit, total, ‹fig.› orb[2]. *Are încredere neţărmurită în tatăl său.*

neţesălát, -ă adj. (*fam.; deprec.*) **1** (*despre oameni*) v. Încălcit. Nepieptănat. **2** (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vălvoi. Zbârlit.

neţuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase.

neuitát, -ă adj. **1** (*despre oameni, despre acţiuni, manifestări, expresii etc. ale lor sau despre perioade de timp, momente din viaţă, întâmplări, evenimente etc.*) memorabil, ‹livr.› indimenticabil, ‹fig.; fam.› antologic. *După ani, îşi amintesc cu plăcere de neuitata figură a marelui profesor. Au petrecut un neuitat sfârşit de săptămână la munte.* **2** (*exprimă permanenţa unui lucru, a unei stări, a unei acţiuni, a unei situaţii, a unui sentiment, a unei personalităţi etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nemuritor, nepieritor, nesfârşit[2], perpetuu, veşnic, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârşit, nestricat, nestricăcios, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, neveşted, neveştejit, neveştezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele neuitate pentru scriitori.* **3** (*despre sentimente, stări, imagini etc.*) ‹fig.› neşters, ‹fig.; livr.› indelebil. *Fericirea trăită în ziua căsătoriei va rămâne neuitată în sufletul ei.*

neumán, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. şi pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaş, ‹pop. şi fam.› strașnic, ‹pop.› abraş, încăinit, ‹înv.

și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om neuman și ursuz. Este neumană la mânie.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, rău, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, barbarii erau de o cruzime neumană.* **II** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă neuman cu adversarii.*

neumblát, -ă adj. **1** (*despre străzi, drumuri etc.*) deșert, gol[2], nebătut, necirculat, pustiu, ‹astăzi rar› solitar. *Strada este neumblată în timpul nopții.* **2** (*despre locuri, drumuri, căi etc.*) necălcat, nestrăbătut, ‹rar› sălbatic, ‹înv. și pop.› netrecut, ‹pop.› secret[3], ‹înv.› netrecător. *În excursiile pe munte preferă cărările neumblate.* **3** (*fam.; despre oameni*) v. Inexperimentat. Neexperimentat. Neîncercat. **4** (*înv.; despre țări, așezări omenești, zone, regiuni etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Nelocuit. Nepopulat. Pustiu.

neúnde subst. (*rar*) v. Inexistență. Neant. Neexistență. Neființă. Nimic. Nonexistență.

neunifórm, -ă adj., adv. **1** adj. neregulat, nesimetric, ‹înv.› necanonisit. *Bluza este ornată cu motive populare neuniforme.* **2** adv. (*modal*) neregulat, nesimetric. *Pasta este neuniform întinsă pe pânza tabloului.*

neuníre s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

neunít, -ă adj. (*rar*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Separat.

neunitár, -ă adj. **1** neomogen. *Textul este neunitar din punct de vedere ideatic. Stilul lucrării este neunitar.* **2** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, diferit, divers, felurit, multiplu, variat, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție neunitară de tablouri. Vegetația Deltei Dunării este neunitară.*

neuraminidáză s.f. (*hist.*) sialidază. *Neuraminidaza este o enzimă care desface legătura dintre acidul neuraminic și zaharurile din moleculele de glicoproteide existente la suprafața celulelor.*

neurectomíe s.f. (*chir.*) nevrectomie. *Neurectomia este rezecția totală sau parțială a unui nerv.*

neurilémă s.f. (*hist.*) nevrilem, teacă Schwann. *Neurilema este țesutul nervos fascicular care învelește nervii.*

neurít s.m. (*hist.*) axon, cilindrax, cilindru-ax. *Neuritul este prelungirea citoplasmatică unică a neuronului.*

neurmát, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) v. Incomparabil. Inconfundabil. Inegalabil. Inimitabil. Neasemănat. Neasemuit. Necomparabil. Neegalabil. Neimitabil. Neîntrecut. Nesemuit. Unic.

neurnít, -ă adj. fig. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Nețovăitor. Statornic. **2** (*despre decizii, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Definitiv. Irevocabil. Nestrămutat.

neuroblást s.n. (*embriol.*) ectoderm neural. *Neuroblastul este o celulă nervoasă embrionară.*

neurocít s.n. (*hist.*) celulă nervoasă, neuron. *Neurocitul este elementul structural și funcțional de bază al sistemului nervos.*

neurocrinie s.f. (*hist.*) neurosecreție. *Neurocrinia este proprietatea secretorie a unor celule nervoase.*

neurodermatítă s.f. (*med.*) nevrodermită. *Neurodermatita este o leziune cutanată eczematoasă, pruriginoasă, cu tendință de lichenificare.*

neurodínie s.f. (*med.*) nevralgie, ‹pop.› luat-de-vânt (v. *luat*[1]), luat-din-vânt (v. *luat*[1]). *Neurodinia se resimte pe traiectul unui nerv senzitiv sau al ramificațiilor lui.*

neuroepitelióm s.n. (*med.*) meduloepiteliom. *Neuroepiteliomul este localizat mai ales la nivelul retinei, având o malignitate mare.*

neurofibromatóză s.f. (*med.*) gliofibromatoză. *Neurofibromatoza este o boală cronică genetică și ereditară, cu evoluție lentă, caracterizată prin tumori benigne cutanate.*

neurofil, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme, toxine, germeni etc.*) neurotrop. *Microorganismele neurofile se fixează și provoacă modificări în special în sistemul nervos.*

neuroglioblastóm s.n. (*med.*) glioblastom izomorf, granuloblastom, meduloblastom, neurospongiom. *Neuroglioblastomul este o tumoare cerebrală de consistență moale, cu tendință de extindere rapidă.*

neurohipofíză s.f. (*anat.*) hipotalamus, posthipofiză. *Neurohipofiza este formația cenușie a creierului care reprezintă centrul principal al vieții vegetative.*

neuroléptic, -ă adj., s.n. (*farm.*) ganglioplegic, neuroplegic, sinaptolitic, sinaptoplegic. *Medicamentele neuroleptice au efect sedativ asupra funcțiilor cognitive și asupra comportamentului.*

neurolímfă s.f. (*fiziol.*) lichid cefalorahidian. *Neurolimfa umple sistemul ventricular cerebral, având rol de protecție împotriva șocurilor mecanice și de mijlocire a schimburilor metabolice la nivelul țesutului nervos central.*

neurolimfomatóză s.f. (*med. vet.; la găini*) leucemia găinilor (v. *leucemie*), leucoza găinilor (v. *leucoză*). *Neurolimfomatoza constă în degradarea organelor hematopoietice și a sângelui.*

neuromediatór s.m. (*hist.*) neurotransmițător. *Neuromediatorul este molecula eliberată de o terminație nervoasă presinaptică, ce, după interacțiunea cu o moleculă receptoare a membranei postsinaptice, declanșează influxul nervos în neuronul postsinaptic.*

neuromimetísm s.n. (*biol.*) conexionism. *Neuromimetismul este un domeniu al rețelelor neurale formale, care stimulează de departe funcționarea rețelelor de neuroni biologici.*

neurón s.m. (*hist.*) **1** celulă nervoasă, neurocit. **2** ***neuron de asociație*** = neuron intercalar; ***neuron intercalar*** = neuron de asociație. *Neuronul de asociație sau intercalar leagă un neuron senzitiv cu un neuron motor, fiind situat în substanța cenușie a sistemului nervos central;* ***neuron motor*** = motoneuron. *Neuronul motor este o celulă nervoasă cu funcție motorie;* ***neuron piramidal*** = celulă piramidală. *Neuronul piramidal se găsește în substanța cenușie din creier.*

neuronál, -ă adj. (*hist.*) neuronic. *Sistemul neuronal controlează alte sisteme ale organismului, cum ar fi mișcarea, sistemul gazos, circulația sangvină etc.*

neurónic, -ă adj. (*hist.*) neuronal.

neuroplăsmă s.f. (*biol.*) axoplasmă. *Neuroplasma umple interstițiile dintre fibrele celulelor nervoase.*

neuroplégic, -ă adj., s.n. (*farm.*) ganglioplegic, neuroleptic, sinaptolitic, sinaptoplegic.

neuropsíhic, -ă adj. (*med.*) neuropsihologic. *Bolnavului i s-a pus un diagnostic neuropsihic.*

neuropsihológic, -ă adj. (*med.*) neuropsihic.

neuroretinítă s.f. (*med.*) papiloretinită. *Neuroretinita este inflamarea concomitentă a nervului optic și a retinei.*

neurosecréție s.f. (*hist.*) neurocrinie.

neurospongióm s.n. (*med.*) glioblastom izomorf, granuloblastom, meduloblastom, neuroglioblastom.

neurotomíe s.f. (*chir.*) nevrotomie. *Neurotomia este secționarea unui nerv, necesară în unele nevralgii rebele.*

neurotransmițátór s.m. (*hist.*) neuromediator.

neurotróp, -ă adj. (*biol.; despre microorganisme, toxine, germeni etc.*) neurofil.

neurovezícă s.f. (*med.*) vezică neurologică. *Neurovezica este o stare de disfuncție a vezicii urinare, cauzată de o leziune la nivelul sistemului nervos central sau periferic.*

neutíl, -ă adj. **1** inutil, nenecesar, netrebuincios, redundant, superfluu, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte neutile!* **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, superfluu, van, zadarnic, ‹livr.› oțios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost neutile.*

neutilizábil, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „utilizabil"*) inutilizabil. *Stricându-se, aparatul este neutilizabil.* **2** inoperant. *Noțiunile neutilizabile ies din uz.*

neutilizát, -ă adj. (*despre obiecte, aparate etc.*) nefolosit, neîntrebuințat, neuzat, nou. *I-a dat cadou un mixer neutilizat.*

neutrál, -ă adj. **1** (*rar; despre sensul cuvintelor*) v. Neutru. **2** (*chim.; rar; despre soluții*) v. Neutru. **3** (*polit.; înv.; despre state, popoare etc.*) v. Neutru.

neutrală vb. I. tr. (*chim.; înv.*) v. Neutraliza.

neutralitáte s.f. **1** imparțialitate, ‹fig.› echidistanță. *Sociologul este apreciat pentru neutralitatea sa față de evenimente.* **2** (*polit.*) ***neutralitate activă*** = nealiniere, neangajare, politică de nealiniere (v. *politic*). *Prin neutralitate activă, un stat nu participă la confruntările dintre diferite state sau blocuri politico-militare.*

neutralizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a anula, a contracara, a împiedica, a opri, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate neutraliza consecințele faptelor sale.* **2** tr. (*compl. indică sentimente, acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) a anula, ‹fig.› a anihila, a paraliza, ‹fig.; rar› a steriliza, ‹fig.; înv.› a nulifica. *Spaima i-a neutralizat orice reacție.* **3** tr., refl. (*chim.*) ‹înv.› a dezinfecta, a neutrala. *Alcaliile neutralizează acizii.*

neutralizánt, -ă adj., s.n. (*chim.*) neutralizator. *Multe medicamente sunt administrate cu neutralizante. Anticorpii au efect neutralizant.*

neutralizáre s.f. anihilare, anulare, contracarare, împiedicare, oprire, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Neutralizarea consecințelor faptelor sale este imposibilă.*

neutralizátor, -oáre adj., s.n. (*chim.*) neutralizant.

neutralizáție s.f. (*înv.*) v. Anihilare. Anulare. Contracarare. Împiedicare. Neutralizare. Oprire. Zădărnicire.

neútru, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*polit.; despre state, popoare etc.*) ‹înv.› neutral. *Elveția este un stat neutru.* **2** (*despre oameni, grupuri sociale etc.*) neafiliat, ‹jar.› gri. *A rămas neutru în disputa dintre cele două partide.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) detașat, imparțial, ‹fig.› echidistant. *Este un observator neutru al evenimentelor politice.* **4** (*despre sensul cuvintelor*) ‹rar› neutral. *Sensul neutru se poate referi la obiecte de orice gen.* **5** (*despre stil*) denotativ, obiectiv, ‹fig.› sec. *Stilul lucrării este neutru.* **6** (*chim.; despre soluții*) ‹rar› neutral. *Soluțiile neutre nu au nici caracter acid, nici caracter bazic.* **II** s.n., adj. (*gram.*) gen neutru, ‹înv.› eterogen, gen eterogen, gen mixt, ‹ieșit din uz› ambigen. *Neutrul este caracteristic numelor de obiecte (inanimate), având la singular formă masculină și la plural formă feminină.*

neuzát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) bun, nedegradat, nedeteriorat, nestricat. *S-a îmbrăcat cu haine neuzate și a plecat la biserică. Iese în oraș numai cu încălțăminte neuzată.* **2** (*despre obiecte, aparate etc.*) nefolosit, neîntrebuințat, neutilizat, nou.

neuzitát, -ă adj. (*în opoz. cu „utilizat”; despre obiecte, materiale, aparate, procedee, metode etc.*) inutilizat, inuzitat, nefolosit, neîntrebuințat, ‹livr.› inuzitat. *Deși neuzitat de mult timp, aparatul funcționează perfect. Plasticul neuzitat se îngălbenește în timp.*

nev s.m. **1** ***nev melanic*** = ***nev pigmentar*** = efelidă, lentigo, pistrui, ‹rar› pistruială, ‹reg.› nună, pestrițătură, pistriciune, strelici, ‹înv.› linteciune, lintiță, nunea, stea. *Nevii melanici sau pigmentari sunt mici pete rotunde pe piele, care apar în urma unei pigmentări anormale;* ***nev vascular*** = angiom. *Nevul vascular este o tumoare vasculară circumscrisă, congenitală sau dobândită.* **2** (*med.*) ***nev albastru celular*** = cromatoforom, melanofibrom. *Nevul albastru celular se poate maligniza.*

nevalorificát, -ă adj. **1** (*despre resurse, bunuri materiale etc.*) neexploatat, ‹înv.› neagonisit. *Țițeiul din această zonă a rămas nevalorificat. Mina, nevalorificată de ani de zile, a fost redeschisă.* **2** ascuns[2], neexploatat, nefolosit, nefructificat. *Tradițiile au încă resurse nevalorificate, care ar putea fi un izvor de inspirație pentru creatori.*

nevalorós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „valoros”; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, prost, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost nevaloroasă.* **2** (*în opoz. cu „talentat”; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) netalentat, prost, slab, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› anemic. *Nu a fost greu să se constate că este un jurnalist nevaloros.*

nevandábil, -ă adj. (*în opoz. cu „vandabil”; despre mărfuri*) invandabil. *Prețurile mari fac produsele nevandabile.*

nevariábil, -ă adj. (*în opoz. cu „variabil”; rar; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) v. Constant. Invariabil. Nefluctuant. Neschimbat. Neschimbător. Stabil. Statornic.Staționar.

nevástă s.f. **1** soție, ‹rar› doamnă, ‹astăzi rar› soață, ‹înv. și pop.› muiere[2], ‹pop. și fam.; glum.› balabustă, ‹pop.› dânsa, ea, femeie, pirandă, ‹pop.; iron. sau peior.› omoaie (v. *omoi*) ‹fam.› consoartă, jumătate, pereche, tovarășă de viață (v. *tovarăș*), ‹fam.; glum.› babă, ‹fam.; iron.› jupânească, ‹reg.› borească, hazaică, ‹înv.› damă, madamă, ‹glum.› jandarm, molie, ‹peior.› cartoafă, ‹fig.; fam.; glum.› sobă, ‹arg.› franțuzoaică, ornitorinc, remorcă. *Nevasta lui este tânără și frumoasă.* **2** (*pop.*) v. Femeie. **3** (*înv. și reg.; și* ***nevastă nouă***) v. Mireasă.

nevástúcă s.f. (*reg.*) v. Nevestică. Soțioară.

nevástúică s.f. **I 1** (*zool.*) *Mustela nivalis*; ‹pop.› veveriță, ‹reg.› măriuță, mocâș, nevestea, nevisca. **2** (*bot.; reg.*) v. Iarba-ciutei (v. *iarbă*) (*Doronicum austriacum*). **3** (*bot.; reg.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **II** (*pop.; glum.*) v. Nevestică. Soțioară.

nevástúie s.f. (*reg.*) v. Nevestică. Soțioară.

nevástúță s.f. (*pop.*) v. Nevestică. Soțioară.

nevátámát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, întreg, neatins, sănătos, teafăr, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas nevătămat. Mâna îi este nevătămată după căzătură.* **2** (*înv. și pop.; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Intact. Întreg. Neatins. Neștirbit. **II** fig. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Alb. Cinstit. Corect. Curat. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Nepătat. Onest. Sănătos. **2** (*despre sentimente, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Drept. Imparțial. Obiectiv.

nevătămátór, -oáre adj. **1** (*despre substanțe, materiale, plante, medicamente etc.*) atoxic, inofensiv. *I s-a recomandat un complex de elemente nutritive nevătămător.* **2** (*despre stări, fenomene etc.*) inofensiv, neofensiv, ‹rar› inocuu. *Bruma de astă-noapte a fost nevătămătoare pentru culturi.* **3** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer nevătămător.*

nevăzátór, -oáre adj., s.m., s.f. orb[2], ‹pop. și fam.› chior, ‹pop.› orbeț, ‹reg.› gav, netrebuit, orban. *Persoanele nevăzătoare citesc cărți în alfabetul Braille. Mulți nevăzători sunt însoțiți de câini special dresați să-i ajute.*

nevăzút, -ă adj. (*în opoz. cu „vizibil”*) **1** (*despre obiecte, ființe etc.*) invizibil, nevizibil. *Atomul este o particulă nevăzută. Drumul este aproape nevăzut din cauza ceții.* **2** ascuns[2], inaparent, invizibil, nevizibil. *Un pericol nevăzut planează asupra orașului.*

nevârstnic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; despre ființe*) june, juvenil, mic, tânăr, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› mărunt, ‹reg.› brudiu, brudnic[2], ‹fig.› fraged, necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă nevârstnic. Este nevârstnic, nu-i poți cere să judece ca un om matur.* **2** (*jur.; în opoz. cu „major”; despre oameni*) minor, ‹înv.› minorean. *Are doi copii nevârstnici.*

nevârstnicíe s.f. (*înv.*) v. Copilărie. Pruncie.

nevé s.n. (*geogr.*) = neveu.

nevedénie s.f. (*înv. și reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

nevedére s.f. (*med.; înv.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire.

nevedérnic, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.

neverificăbil, -ă adj. (*despre fapte, acțiuni, afirmații etc.*) inverificabil. *Alibiul său este neverificabil.*

neverificát, -ă adj. (*despre acte, date, documente, instituții etc.*) necontrolat, nerevizuit. *Actele neverificate ale firmei au fost închise de către inspectori într-un seif. Datele pe care i le-a trimis sunt neverificate.*

neverosímil, -ă adj. (*despre fapte, situații, evenimente etc.*) incredibil, inverosimil, necredibil, ‹înv.› necrezut. *Rezultatul meciului este neverosimil. I se pare neverosimil ca el să nu fi știut adevărul.*

nevesteă s.f. (*zool.; reg.*) v. Nevăstuică (*Mustela nivalis*).

nevestí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Logodi. **2** intr., refl. (*despre fete, femei*) v. Căsători. Mărita.

nevestícă s.f. **1** soțioară, ‹pop.› nevăstuță, nevestioară, ‹pop.; glum.› nevăstuică, ‹înv. și reg.› muierușcă, ‹reg.› nevăstucă, nevăstuie,

soțucă. **2** (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

nevestioáră s.f. (*pop.*) v. Nevestică. Soțioară.

nevéșted, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre frunze, flori etc.*) v. Neofilit. Neveștejit. Proaspăt. **2** fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Nestins. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

neveștejít, -ă adj. **1** (*despre frunze, flori etc.*) neofilit, proaspăt, ‹înv.› nevești, neveștezicios. *Deși este secetă, florile sunt încă neveștejite.* **2** fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; înv.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Nestins. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

neveștezicíos, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre frunze, flori etc.*) v. Neofilit. Neveștejit. Proaspăt. **2** fig. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.

nevéu (nevé) s.n. (*geogr.*) firn. *Neveul este o zăpadă persistentă, care, trecând prin faza grăunțoasă, devine ghețar.*

nevezíe s.f. (*înv. și reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

neviáță s.f. (*în concepțiile relig.; înv.*) v. Moarte.

neviciát, -ă adj. (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin.

nevindecábil, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre boli*) incurabil, malign, ‹rar› nelecuit, ‹înv.› necurabil, netămăduit, nevindecat, ‹fig.› necruțător, neiertător, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Cancerul este, în majoritatea cazurilor, nevindecabil.* **2** (*despre bolnavi*) condamnat, incurabil, irecuperabil, nerecuperabil, ‹înv.› necurabil, netămăduit. *Cei care au cancer generalizat sunt bolnavi nevindecabili.*

nevindecát, -ă adj. **I** (*med., med. vet.*) **1** (*despre răni, plăgi*) deschis, necicatrizat, netămăduit, sângerând, viu. *Deși tratată, rana rămâne încă nevindecată.* **2** (*înv.; despre boli*) v. Incurabil. Malign. Nevindecabil. **II** fig. (*înv.*) v. Iremediabil. Ireparabil.

nevinovát, -ă adj. **1** (*despre oameni bănuiți de a fi săvârșit o faptă reprobabilă, o infracțiune etc.*) inacuzabil, inocent, ‹înv. și pop.› negreșit, ‹fig.; rar› inocuu. *S-a dovedit că acuzatul este nevinovat.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, pudic, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet nevinovat.* **3** (*despre vorbe, dorințe etc.*) inofensiv. *Nu a crezut că poate da o așa interpretare unor cuvinte nevinovate.*

nevinovățíe s.f. **1** inocență, ‹ital.› disculpă. *Martorii și noile probe au dovedit nevinovăția acuzatului.* **2** candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, pudicitate, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană nevinovăție.* **3** castitate, cinste, feciorie, neprihănire, onoare, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământ de nevinovăție.*

neviolábil, -ă adj. (*rar; despre drepturi, jurăminte etc.*) v. Intangibil. Inviolabil. Sacral[1]. Sacramental. Sacrosanct. Sacru. Sfânt.

neviolabilitáte s.f. (*jur.; rar*) v. Imunitate. Inviolabilitate.

nevisát, -ă adj. neașteptat, negândit, nenădăjduit, nesperat. *Când era mai deznădăjduit, a primit un ajutor nevisat din partea unor prieteni. Cartea a avut un succes nevisat.*

nevíscă s.f. (*zool.; reg.*) v. Nevăstuică (*Mustela nivalis*).

nevizíbil, -ă adj. (*în opoz. cu „vizibil”*) **1** (*despre obiecte, ființe etc.*) invizibil, nevăzut. *Atomul este o particulă nevizibilă. Drumul este aproape nevizibil din cauza ceții.* **2** ascuns[2], inaparent, invizibil, nevăzut. *Un pericol nevizibil planează asupra orașului.*

nevizibilitáte s.f. (*rar*) v. Invizibilitate.

nevocáncer s.n. (*med.*) melanoblastom, melanocitom, nevocarcinom. *Nevocancerul este o tumoare malignă a pielii.*

nevocarcinóm s.n. (*med.*) melanoblastom, melanocitom, nevocancer.

nevoí vb. IV. **1** tr. (*numai la diateza pasivă*) a constrânge, a forța, a obliga, a sili, ‹înv.› a periorisi. *A fost nevoit să elibereze locuința.* **2** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma. **3** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Munci. Obosi. Osteni. Trudi. **4** tr. (*înv.; compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) v. Cere. Comporta. Impune. Necesita. Pretinde. Reclama. Solicita. **5** refl. (*med., med. vet.; înv.; despre ființe*) v. Chinui. Suferi. **6** refl., intr. (*înv.; despre oameni; de obicei cu determ. în dat. sau introduse prin prep. „asupra”, „împotriva”*) v. Împotrivi. Opune. Rezista. **7** refl. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui. **8** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Îndeletnici. Ocupa. **9** refl., intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căuta. Îngriji. Vedea. **10** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Interesa. Îngriji. Ocupa. Preocupa. Vedea.

nevoiáș, -ă adj, s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) mizer, neajutorat, necăjit, sărac, sărman, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. și pop.› lipsit, neajuns[2], neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. și fam.› nepricopsit, ‹pop. și fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărețean, ‹înv. și reg.› mișel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaș, calindroi, misăricios, oarfăn, obielos, pământit, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol[2], răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și nevoiaș. Nu au nimic, sunt nevoiașii satului.* **2** adj. (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) biet, nenorocit, sărac, sărman, ‹livr.› pauper, ‹rar› mizer, ‹înv. și pop.› umilit, ‹pop.› nemernic, păcătos, sărăcan, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ticălos, ‹reg.› săget, slab, ‹înv.› cainic, mișel, mișelos, mizeros. *Nevoiașii oameni abia își pot duce traiul de azi pe mâine.* **3** adj. (*pop.; mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) v. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu. **4** adj. (*pop.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **5** adj. (*pop.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

nevóie s.f. **I 1** cerință, exigență, imperativ, necesitate, obligație, pretenție, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› nițotă, ‹înv.› nevoință, nevoire, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile nevoi ale sistemului educațional.* **2** (*econ. de piață*) cerere, cerință, necesitate, solicitare, trebuință. *Administrația trebuie să țină seamă de nevoile pieței.* **3** necesitate, trebuință, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› lipsă. *A făcut rost de materiale importate pentru nevoile firmei de construcții.* **4** (*la pl. **nevoi**; fiziol.*) necesități (v. *necesitate*), ‹pop.› treaba (v. *treabă*). **II 1** lipsă, mizerie, penurie, privațiune, sărăcie, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› caliceală, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› nițotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], șușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizerăciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, a fost o mare nevoie în țară.* **2** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenință, neajuns[1], obstacol, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea nevoie în cercetarea lor.* **3** (*mai ales la pl. **nevoi***) ananghie, greutate, încercare, mizerie, necaz, suferință, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe nevoi în cursul vieții.* **4** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, pacoste, rău, supărare,

tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. şi pop.› poznă, răutate, ‹pop. şi fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. şi reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, şugă, şugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosinţă, nevoinţă, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. şi fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâşcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe nevoi a avut în ultimul timp!* **5** (*înv. şi pop.*) v. Amenințare. Pericol. Primejdie. **6** (*med., med. vet.; înv. şi pop.*) v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă. **7** (*med.; înv. şi pop.*) v. Epilepsie. **8** (*pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudăţenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăţie. Minune. Năstruşnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **9** (*la pl.* ***nevoi***; *înv.*) v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă. **10** (*înv.*) v. Constrângere. Forţă. Silă. Silnicie. Violenţă. **III** (*fin.; înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) v. Bir. Tribut. **2** (*în trecut*) v. Bir. Contribuţie. Dare. Impozit. Impunere. **IV** (*art. nevoia; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

nevoieşí vb. IV. refl. (*în opoz. cu „a se întări”; reg.; despre fiinţe sau despre forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi.

nevoincíos, -oásă adj. (*înv.; despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios.

nevoinţáş s.m. (*relig. creştină; înv.*) v. Martir[2]. Mucenic[2].

nevoinţát, -ă s.m., s.f. (*relig. creştină; înv.*) v. Martir[2]. Mucenic[2].

nevoínţă s.f. (*înv.*) **1** v. Cerinţă. Exigenţă. Imperativ. Necesitate. Nevoie. Obligaţie. Pretenţie. Trebuinţă. **2** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie. **3** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică. **4** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **5** v. Caznă. Chin. Efort. Forţare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforţare. Silinţă. Strădanie. Străduinţă. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

nevoiós, -oásă adj. (*înv.; despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios.

nevoioşetúră s.f. (*reg.*) v. Impotenţă. Incapacitate. Neputinţă. Slăbiciune.

nevoíre s.f. (*înv.*) **1** v. Cerinţă. Exigenţă. Imperativ. Necesitate. Nevoie. Obligaţie. Pretenţie. Trebuinţă. **2** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferinţă. Turment. **3** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică.

nevoít, -ă adj. (*înv.; despre fiinţe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat.

nevoitór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre firea oamenilor*) v. Perseverent. Răbdător. Stăruitor. Tenace.

nevólnic, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*în opoz. cu „puternic”; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaş, gracil, neputincios, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuţ, şubred, şubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop. şi fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, piţigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› mârşav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaş, slăburiu, şistav, şistăvit, şubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leşinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teşmenit, ‹fig.; înv.› subţire. *Este nevolnic, predispus mereu la îmbolnăviri.* **2** adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **3** adj., s.m., s.f. (*med.; înv. şi reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **II 1** s.m., s.f. (*înv.*) v. Supus. **2** s.m., s.f. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Aservit. Rob. Sclav. Subjugat. **3** s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Iobag. Şerb.

nevolnicí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăţi. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi.

nevolnicíe s.f. **I 1** (*pop.*) v. Impotenţă. Incapacitate. Neputinţă. Slăbiciune. **2** (*înv.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuţie. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **3** (*înv.*) v. Constrângere. Forţare. Obligare. Silire. Somare. Violentare. **II** (*la pl.* ***nevolnicii***; *înv.*) v. Ananghie. Greutate. Încercare. Mizerie. Necaz. Nevoie. Suferinţă. Vicisitudine.

nevralgíe s.f. (*med.*) **1** neurodinie, ‹pop.› luat-de-vânt (v. *luat*[1]), luat-din-vânt (v. *luat*[1]). *Nevralgia se resimte pe traiectul unui nerv senzitiv sau al ramificaţiilor lui.* **2** ***nevralgie anală*** = proctalgie, proctodinie, rectalgie. *Nevralgia anală este însoţită de senzaţia falsă de defecaţie;* ***nevralgie de trigemen*** = ***nevralgie facială*** = prosopalgie, ‹astăzi rar› tic dureros (v. *tic*[2]). *Nevralgia facială este localizată la faţă, în regiunea nervului trigemen;* ***nevralgie intercostală*** = împunsătură, înjunghietură, înţepătură, junghi, ‹pop.› junghietură, stricnitură, ‹reg.› licăritură, picneală, ţiitură, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop› tăietură, ţeapă. *Simte o nevralgie intercostală când oboseşte;* ***nevralgie musculară*** = mionevralgie; ***nevralgie sciatică*** = sciatalgie, sciatică. *Nevralgia sciatică este cauzată de o suferinţă a nervului sciatic;* ***nevralgie testiculară*** = orhialgie, orhiodinie. *Nevralgia testiculară este foarte dureroasă, iradiind de la nivelul scrotului spre abdomen.*

nevráx s.n. (*anat.*) ax cerebrospinal, sistem cerebrospinal, sistem nervos central, sistem nervos cerebrospinal. *Nevraxul este format din creier şi din măduva spinării.*

nevrectomíe s.f. (*chir.*) neurectomie. *Nevrectomia este rezecţia totală sau parţială a unui nerv.*

nevrédnic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) nedemn, ‹livr.› indign, ‹înv.› netrebnic. *Mulţi parlamentari sunt nevrednici de funcţia pe care o au.* **2** (*fam.; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Compromiţător. Degradant. Degradator. Dezonorant. Infamant. Infamator. Înjositor. Nedemn. Ruşinos.

nevricále s.f. pl. (*med.; fam.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a apuca”, „a-i veni”*) v. Nervi (v. *nerv*).

nevricós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

nevrilém s.n. (*hist.*) neurilemă, teacă Schwann.

nevrítă radiculară s.f. (*med., med. vet.*) radiculită. *Nevrita radiculară este inflamaţia rădăcinii unui nerv rahidian.*

nevrític, -ă adj. (*med.; înv.; despre substanţe, medicamente, alimente etc.*) v. Nevrotic.

nevrodermítă s.f. (*med.*) neurodermatită. *Nevrodermita este o leziune cutanată eczematoasă, pruriginoasă, cu tendinţă de lichenificare.*

nevroglíe s.f. (*med.*) ţesut glial. *Nevroglia este ţesutul interstiţial al sistemului nervos central, cu rol în producţia de mielină.*

nevropá vb. I. tr., refl. (*psih.*) a (se) nevroza.

nevropatíe s.f. (*psih.*) nevroză, psihonevroză, ‹pop.› spaimă. *Sub denumirea de nevropatie se includ diferite afecţiuni ale sistemului nervos, provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive.*

nevrótic, -ă adj. **1** (*med.; despre substanţe, medicamente, alimente etc.*) ‹înv.› nevritic. *Medicamentele nevrotice acţionează (ca remediu) asupra sistemului nervos.* **2** (*psih.; mai ales despre stări*) ‹înv.› nevrozic.

nevrotomíe s.f. (*chir.*) neurotomie.

nevrozá vb. I. **1** tr., refl. (*psih.*) a (se) nevropa. *S-a nevrozat din cauza muncii extenuante.* **2** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Enerva. **3** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

nevróză s.f. (*psih.*) **1** nevropatie, psihonevroză, ‹pop.› spaimă. **2** ***nevroză anxioasă*** = reacţie *de anxietate. Nevroza anxioasă este un complex de simptome care implică un sentiment de pericol iminent şi care se poate asocia cu simptome neurovegetative ori somatice.*

nevrózic, -ă adj. (*med., psih.; înv.; mai ales despre stări*) v. Nevrotic.

nevrozísm s.n. (*med., psih.*) nervozism. *Nevrozismul este un simptom de hiperactivism nervos, mintal şi fizic.*

nex s.n. (*livr.; de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) v. Legătură. Raport. Relaţie.

néxam adv. neg., pron. neg. (*arg.*) **I** adv. (*modal*) **1** adv. neg. (*ca răspuns la o întreba-*

re sau ca formulă de acceptare a unui enunț neg.) v. Nu. **2** v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum. **II** pron. neg. (*înlocuiește numele obiectului prezentat ca inexistent*) v. Nimic.

nezăbávnic, -ă adj. (*înv.*) v. Grabnic. Imediat. Neîntârziat. Operativ. Prompt. Rapid.

nezdruncinát, -ă adj. (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) statornic, ‹livr.› indefectibil, ‹pop. și fam.› nesmintit, ‹fig.› neclintit, tare. *Dragostea ei pentru copii este nezdruncinată. Are credința nezdruncinată că va reuși să depășească aceste greutăți.*

nezgomotós, -oásă adj. (*despre aparatură, mașini, motoare etc.*) silențios. *Și-a cumpărat un aspirator nezgomotos.*

nezlobív, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Candid. Cast. Feciorelnic. Fecioresc. Inocent. Neprihănit. Nevinovat. Pudic.

ni interj. **1** (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; înv. și reg.*) v. Iată! Uite! Vezi! **2** (*exprimă un ordin; reg.*) v. Marș! **3** (*cu val. de imper.; corespunde unor vb. de mișcare; înv.*) v. Hai! Haide! Vino!

niacínă s.f. (*biochim., farm.*) acid nicotinic, nicotinamidă, vitamina PP (v. *vitamină*). *Niacina este prezentă în drojdia de bere, în germenii și în învelișul boabelor de cereale, în carnea proaspătă, având un rol important în respirația celulară.*

niálcoș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **2** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **3** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

nicăiéri adv. (*local*) ‹pop.› niciunde. *Nicăieri în Europa nu este o deltă mai frumoasă ca Delta Dunării.*

nicheláj s.n. (*tehn.*) nichelare.

nichelár s.m. (*tehn.; rar*) v. Nichelator.

nichelâre s.f. (*tehn.*) nichelaj. *Prin nichelare se acoperă suprafața unor piese metalice cu un strat subțire de nichel, în scopul protecției anticorozive sau pentru îmbunătățirea aspectului.*

nichelatór s.m. (*tehn.*) ‹rar› nichelar. *Nichelatorul este specializat în executarea lucrărilor de nichelare.*

nichelcarbonîl s.m. (*chim.*) tetracarbonil de nichel. *Nichelcarbonilul este un carbonil foarte toxic.*

nichipércea s.m. art. (*pop. și fam.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

nichitár s.m. (*entom.; arg.; glum.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

nici adv. (*modal; în prop. neg.*) și. *Deși era obligat să dea câțiva din câinii pe care îi avea, nu se îndura nici de cel nou venit să-l alunge.*

nicicacúm adv. neg. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

nicicând adv. neg. (*temporal*) niciodată, vreodată, ‹înv. și reg.› pururi, ‹reg.› șohan, șohânit, ‹înv.› niciodinioară, vreodinioară. *Nu s-a simțit nicicând atât de fericit. Nu vrea să-l mai vadă nicicând.*

nicicât adv. neg., pron. neg. (*înv. și pop.*) **1** adv. neg. (*modal*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum. **2** pron. neg. (*înlocuiește numele obiectului prezentat ca inexistent*) v. Nimic.

nicicúm adv.neg. (*modal*) defel, deloc, nicidecum, ‹înv. și pop.› necum, nicicât, nimic, ‹pop. și fam.› ioc, ‹reg.› bai[1], hici, neam, nicicacum, nicidecât, tenchi[2], ‹arg.› canci, ciuciu, nexam, nix, oha, pauză, sufletu' (v. *suflet*), zero. *Nu se pricepe nicicum la politică.*

nicidecât adv. neg. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

nicidecúm adv. neg. (*modal*) defel, deloc, nicicum, ‹înv. și pop.› necum, nicicât, nimic, ‹pop. și fam.› ioc, ‹reg.› bai[1], hici, neam, nicicacum, nicidecât, tenchi[2], ‹arg.› canci, ciuciu, nexam, nix, oha, pauză, sufletu' (v. *suflet*), zero.

niciodátă adv. neg. (*temporal*) nicicând, vreodată, ‹înv. și reg.› pururi, ‹reg.› șohan, șohânit, ‹înv.› niciodinioară, vreodinioară.

niciodinioáră adv. neg. (*temporal; înv.*) v. Nicicând. Niciodată. Vreodată.

niciúnde adv. neg. (*local; pop.*) v. Nicăieri.

nicocherá s.f. **1** (*înv.*) v. Doamnă. **2** (*înv.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **3** (*arg.*) v. Madamă. Matroană.

nicoréte s.m. (*bot.*) **1** *Tricholoma georgii*; ‹reg.› burete-de-spin. **2** *Clitopilus prunulus*; sălcioară.

nicoréț s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

nicotinamídă s.f. (*biochim., farm.*) acid nicotinic, niacină, vitamina PP (v. *vitamină*).

nicotinísm s.n. (*med.*) intoxicație nicotică, tabagism. *Nicotinismul este provocat de nicotina conținută de tutun.*

nicoválă s.f. **1** (*metalurg.*) ‹reg.› ilău, năcovelniță. *Pe nicovală se bat cu ciocanul piese de metal, în scopul deformării lor plastice.* **2** ‹reg.› batcă[2], muchie. *Pe nicovală se bate tăișul coasei.* **3** fig. (*înv.*) v. Jertfă. Victimă.

nictalfobíe s.f. (*psih.*) nictofobie. *Cei bolnavi de nictalfobie au o teamă obsedantă și angoasantă de întuneric, de noapte.*

nictalopíe s.f. (*med.*) cecitate nocturnă. *Animalele care au nictalopie văd normal numai noaptea sau la o lumină slabă.*

nictáție s.f. (*med.*) nictitație. *Nictația este clipirea permanentă din ochi.*

nictinastíe s.f. (*bot.*) nictitropism. *Nictinastia reprezintă mișcarea de închidere și de deschidere a florilor ca urmare a alternanței între zi și noapte.*

nictitáție s.f. (*med.*) nictație.

nictitropísm s.n. (*bot.*) nictinastie.

nictofilíe s.f. (*psih.*) scotofilie. *Nictofilia este preferința pentru noapte, pentru întuneric.*

nictofobíe s.f. (*psih.*) nictalfobie.

nicturézis s.n. (*med., med. vet.*) enurezis nocturn, nicturie. *Nicturezisul este incontinența urinară nocturnă.*

nicturíe s.f. (*med., med. vet.*) enurezis nocturn, nicturezis.

nieláj s.n. nielare.

nielâre s.f. nielaj. *Prin nielare se decorează obiecte de metal umplând ornamentele gravate cu email negru.*

nielcoșág s.n. (*reg.*) **1** v. Eleganță. Lux. Somptuozitate. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

nielcoși vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. **3** tr. (*compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

nielcoșíe s.f. (*reg.*) **1** v. Cochetărie. **2** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

nierédbă s.f. (*reg.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

nietzscheanism [nițʃea'nism] s.n. (*filos.*) nietzscheism. *Nietzscheanismul este filosofia lui Nietzsche.*

nietzscheism [nițʃe'ism] s.n. (*filos.*) nietzscheanism.

nifârtáche s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

nífe s.n. (*geol.*) barisferă, centrosferă, metalosferă. *Nifele este alcătuit din elemente cu densitate mare.*

nigelúță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cernușcă. Negruscă (*Nigella arvensis*). **2** v. Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*).

night-club ['naitklab] s.n. (*engl.*) v. Bar. Cabaret.

nihâinic, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

niilavét subst. (*reg.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.

nil subst. (*reg.*) v. Praștie.

nilfán s.n. (*farm.*) cloropiramină. *Nilfanul are efect antihistaminic.*

nilométru s.n. niloscop. *Nilometrul este puțul de comunicare cu Nilul, al cărui perete gradat servește pentru măsurarea creșterii sau descreșterii apei.*

niloscóp s.n. nilometru.

nilúg subst. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

nílvan adv. (*modal; reg.*) **1** v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant. **2** v. Aievea. Clar. Deslușit. Explicit. Expres[2]. Lămurit. Limpede. Răspicat.

nim subst. (*reg.*) v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă.

nimb s.n. (*mai ales în pictura bisericească*) aură, aureolă, halo, ‹înv. și pop.› lumină, ‹înv.›

luminat[1]. *Sfânta din icoană are capul înconjurat de un nimb.*

nimbá vb. I. tr. (*rar; compl. indică mai ales chipuri reprezentate pictural*) v. Aureola.

nimbát, -ă adj. (*rar; despre chipuri reprezentate pictural*) v. Aureolat.

nimbostrátus s.m. (*meteor.*) nimbus. *Nimbostratusul este o formație de nori de altitudine, de culoare cenușie, care produce precipitații de lungă durată.*

nímbus s.m. (*meteor.*) nimbostratus.

nímeni pron. neg., s.m. **1** pron. neg. (*înlocuiește numele obiectului prezentat ca inexistent*) ‹reg.› nimeric, ‹înv.› neștine. *Nimeni nu are voie să intre în sală după începerea spectacolului. Se simte al nimănui.* **2** s.m. om de nimic, ‹pop. și fam.› terchea-berchea. *Este revoltat că un nimeni a ajuns să-i vorbească atât de obraznic.*

nimereálă s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Potrivire. **2** (*pop. și fam.*) v. Întâmplare. **3** (*înv.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință.

nimerí vb. IV. **1** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a atinge, a izbi, a lovi, a ochi[2], a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonțul l-a nimerit în picior.* **2** intr. (*despre oameni înarmați*) a ochi[2], ‹pop.› a păli[2], ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Lunetistul a nimerit drept în țintă.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la", „peste", care indică locuri, ființe etc.*) a da[2], a găsi, a întâlni. *Urcând panta, nimerește la cabană. Oriunde ar merge nimerește peste curioși.* **4** refl. (*tehn.; despre piese, elemente ale unor piese etc.*) a se potrivi, ‹reg.› a se păsăli. *Șuruburile cumpărate se nimeresc perfect la cutia televizorului. Elementele celor două piese nu se nimeresc la îmbinarea lor.* **5** refl. (*despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) a se întâmpla, a se potrivi, ‹pop. și fam.› a se brodi, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; fam.› a pica[2]. *Sărbătorirea numelui s-a nimerit într-o joi. Plecarea lui s-a nimerit cum nu se poate mai prost.* **6** tr. (*compl. indică obiecte*) a apuca, a se întâmpla, ‹reg.› a răgădui[1]. *Îl lovește cu pumnii și cu ce nimerește la repezeală.* **7** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) a o potrivi, ‹pop. și fam.› a o brodi, ‹fig.; fam.› a o plesni, ‹înv.› a o pocni. *De data aceasta a nimerit-o mai bine pentru că i s-a dat dreptate.* **8** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) ‹pop. și fam.› a o bobi, a o brodi, a o dibăci. *A nimerit-o bine în viață.* **9** refl. impers. a se întâmpla, a se potrivi, ‹pop. și fam.› a se brodi, ‹înv. și reg.› a se prileji, a se prilejui, ‹reg.› a se tălăli, a se tâlni, a se văji, a se zgodi. *S-a nimerit ca cei doi să aibă același nume de familie. S-a nimerit să-l cunoască pe poet la o lansare de carte.* **10** refl. impers. a se întâmpla. *S-a nimerit ca șeful lor să fie un om foarte înțelegător.* **11** tr. (*pop.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Reuși. **12** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Potrivi. **13** tr. (*fam.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Ghici. Intui. Prevedea. Sesiza.

nimeríc pron. neg. (*înlocuiește numele obiectului prezentat ca inexistent; reg.*) v. Nimeni.

nimerít, -ă adj., adv., s.m., s.f. **I** adj. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai nimerită tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** adecvat, bun, indicat, potrivit, propriu, ‹pop. și fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren nimerit pentru cultura viței-de-vie.* **3** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie nimerită, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **4** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) bun, favorabil, potrivit, prielnic, propice, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt nimerit.* **5** corect, decent, potrivit. *Are ținuta nimerită pentru a participa la un eveniment științific.* **6** (*pop.; despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Bun. Izbutit. Reușit. Valoros. **II** adv. (*modal*) **1** adecvat, indicat, oportun, potrivit, recomandabil. *Nu a răspuns nimerit la întrebarea pusă.* **2** corect, decent, potrivit. *S-a îmbrăcat nimerit pentru un asemenea eveniment.* **III** (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Străin. **2** adj. (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.

nimeritór s.m. (*înv.*) v. Ochitor. Trăgaci. Trăgător. Țintaș.

nímfă s.f. (*entom.*) crisalidă, pupă, ‹pop.› gogoașă, păpușă. *Nimfa unui fluture are tegumentul cu reflexe metalice.*

nimfománă adj., s.f. (*psih.*) estromană, ‹arg.› cordache, pocnitoare (v. *pocnitor*), trosnitoare (v. *trosnitor*). *O nimfomană se află în spital, sub tratament.*

nimfomaníe s.f. (*psih.; la femei*) estromanie, furie uterină, uteromanie. *Nimfomania se manifestă printr-un libido exagerat.*

nimíc pron. neg., adv. neg., s.n. **I** pron. neg. (*înlocuiește numele obiectului prezentat ca inexistent*) ‹rar› nicicât, ‹arg.› hoha, nexam. *În orașele de provincie ai senzația că nu se întâmplă nimic. Nu-i trece nimic prin minte.* **II** adv. neg. (*modal*) **1** ‹pop. și fam.› pace. *Caută, dar nimic! Copiii nu sunt de găsit.* **2** (*înv. și pop.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum. **III** s.n. **1** inexistență, neant, neexistență, neființă, nonexistență, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră nimicul supremul bun spre care se poate năzui.* **2** deșertăciune, inutilitate, nimicnicie, vanitate, zădărnicie, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este un nimic.* **3** bagatelă, fleac, ‹fam.› flintic, marafet, moft, ‹reg.› conobelie, pocinov, zeamă de prune, ‹fig.› jucărie, mezelic, spanac, ‹fig.; fam.› păpușă, ‹arg.› iaurt. *Pentru el este un nimic să repare un calculator.* **4** bagatelă, fleac, mărunțiș, prostie, ‹înv. și pop.› mărunțuș, secătură, ‹fam.› chițibuș, detaliu, moft, ‹fam.; deprec.› rahat[1], ‹înv. și reg.› măruntaie, ‹reg.› drăcăraie, plăvii, ‹înv.› blagomanie, minuție, ‹arg.› lucernă, plătică[1], ‹vulg.› căcat, căcățel. *Este atât de cârcotaș, încât se leagă de toate nimicurile.* **5** (*la pl. **nimicuri**; concr.*) bagatele (v. *bagatelă*), fleacuri (v. *fleac*), mărunțișuri (v. *mărunțiș*), prostii (v. *prostie*), ‹înv. și pop.› mărunțușuri (v. *mărunțuș*), ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› caracașicuri, flinticuri (v. *flintic*), ‹fig.› abțibilduri, ‹fig.; fam.› acareturi (v. *acaret*), ‹vulg.› căcaturi (v. *căcat*), căcățele (v. *căcățel*). *Cumpără tot felul de nimicuri.* **6** (*mai ales la pl. **nimicuri***) fleac, palavră, ‹înv. și pop.› secătură, talaf, ‹pop.› carașic, ‹fam.› balivernă, moft, parascovenie, ‹fam.; glum.› goangă, ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› laf, marghiolie, poroganie, trante, tricozenie, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), ‹înv.› tândale (v. *tândală*), ‹fran.› palabră, ‹grec.; înv.› mateologhie. *Nu da crezare nimicurilor intrigantilor!* **7** fig. nulitate, ‹fig.› nonvaloare, zero, ‹fig.; rar› nulă. *Este un nimic în domeniu.*

nimicá vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunți. Toca.

nimicárniță s.f. (*arg.*) v. Cretinism. Dobitocie. Idioțenie. Idioție. Imbecilitate. Inepție. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. Tâmpenie.

nimicí vb. IV. **I 1** tr. (*despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) a bântui, a devasta, a distruge, a pârjoli, a pustii, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răslui, ‹reg.› a pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârși, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populații migratoare au nimicit țara.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a aneantiza, a distruge, ‹înv. și pop.› a sminti, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹fam.› a lichida, ‹înv.› a nimicnici, ‹fig.› a desființa, a extermina, a spulbera, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a nimicit cartiere întregi. Beți fiind, au nimicit tot ce au găsit în bar.* **3** tr. (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a extermina, a masacra, a măcelări, a stârpi, ‹livr.› a imola, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹înv. și reg.› a storî, ‹înv.› a chesăgi, a conceni, a sfărâma, a snopi, a stropși, ‹fig.› a cosi, a secera, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele pot nimici populații întregi. Antraxul a nimicit toate animalele din regiune.* **4** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a zdrobi, ‹înv. și pop.› a pierde, a răpune, a risipi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a isprăvi, a sfărâma, a zdrumica, ‹înv. și reg.› a sodomi, ‹reg.› a litrosi, a potroși, ‹înv.› a cura, a nimicnici, a oscârbi, a potrebi, a răzdumica, a stropși, a târî, a zdruncina, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fig.› a detuna, a secera, a spulbera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.›

a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a nimicit pe dușmani.* **5** tr. (*compl. indică orașe, construcții etc.*) a distruge, a rade, a zdrobi, ‹înv. și reg.› a sparge, ‹fig.› a pulveriza, a șterge. *Cutremurul a nimicit blocul din temelie. Taifunul a nimicit tot orășelul.* **6** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) a arde, a consuma[2], a distruge, a mistui, a topi, ‹pop. și fam.› a prăpădi,‹fig.› a devora, a înghiți. *Flăcările au nimicit toate bunurile din apartament.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) a (se) distruge, a (se) strica, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) prăpădi, ‹înv. și reg.› a (se) vătăma, ‹reg.› a prăpădui. *Ploile abundente au nimicit recolta de grâu din acest an. Culturile s-au nimicit din cauza furtunilor repetate.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza, a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a nimicit speranțele.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, state, colectivități etc.*) a (se) dezmembra, ‹fig.› a (se) descompune, a (se) destrăma, a (se) distruge, a (se) surpa, ‹fig.; rar› a (se) dezalcătui, ‹fig.; înv.› a (se) desface. *Istoria a demonstrat că imperiile se nimicesc.* **3** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *O nimicește grija zilei de mâine.* **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti. Râde. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili.

nimicíe s.f. (*înv.*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie.

nimicíre s.f. **I 1** destrucție, devastare, distrugere, pârjolire, pustiire, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv. și reg.› pustiit[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Nimicirea țării a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.* **2** aneantizare, distrugere, ‹fam.› lichidare, ‹fig.› desființare, exterminare, spulberare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru nimicirea lucrurilor din bar.* **3** decimare, decimație, destrucție, distrugere, exterminare, exterminație, masacrare, măcelărire, stârpire, ‹rar› măcelărit[1], ‹înv. și reg.› storâre, ‹înv.› concenire, nimicnicire, ‹fig.; rar› spulber, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Urmarea războiului a fost nimicirea populațiilor din zonele de conflict.* **4** distrugere, zdrobire, ‹înv. și pop.› pierdere, risipire, ‹pop. și fam.› prăpădire, ‹pop.› fărâmare, zdrumicare, ‹înv.› risipitură, ‹fig.; pop.› potopire. *Printr-un atac neașteptat s-a urmărit nimicirea forței aeriene inamice.* **5** distrugere, zdrobire, ‹înv. și reg.› spargere, ‹fig.› pulverizare. *Taifunul a avut drept consecință nimicirea orășelului.* **6** ardere, distrugere, mistuire, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Un incendiu a provocat nimicirea obiectelor din apartamente.* **7** distrugere, prăpădire, stricare, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Se iau măsuri pentru prevenirea nimicirii recoltelor pe timp secetos.* **II** fig. **1** dezmembrare, ‹fig.› descompunere, desfacere, destrămare, dezagregare, dezintegrare, distrugere, surpare, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezagregație, dezalcătuire. *Nimicirea imperiilor este dovedită de istorie.* **2** (*rar*) v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **3** (*înv.*) v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobriu. **4** (*înv.*) v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire. **5** (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate.Turpitudine.

nimicít, -ă adj. **I 1** (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) devastat, distrus, pârjolit, pustiit[2], ‹înv.› dezolat, ‹fig.› carbonizat. *Orașul nimicit în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.* **2** (*despre construcții, clădiri etc.*) distrus, zdrobit, ‹înv. și reg.› spart[2]. *Casele nimicite în timpul cutremurului au fost părăsite.* **3** (*despre ființe, colectivități etc.*) decimat, distrus, exterminat, masacrat, măcelărit[2], stârpit. *Ciuma a lăsat în urmă regiuni pustii, populații nimicite.* **4** (*despre inamici, adversari etc.*) distrus, zdrobit, ‹înv. și pop.› risipit, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹pop.› zdrumicat, ‹înv.› stropșit, ‹fig.; pop.› potopit. *Câteva avioane din flota inamică nimicită au început să se retragă.* **II** fig. **1** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, sfărâmat, spulberat, strivit, surpat[2], topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile nimicite.* **2** (*despre popoare, state, colectivități etc.*) dezmembrat, ‹fig.› descompus, destrămat, distrus. *Țările dintr-un imperiu nimicit se refac economic greu.* **3** (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, dezolat, distrus, pârjolit, pustiit[2], zdrobit. *Se simțea nimicită la gândul că a fost atât de naivă.*

nimicitór, -oáre adj. **I 1** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distructiv, distrugător, pustiitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost nimicitor pentru țară.* **2** distrugător, omorâtor, ucigător. *Bombe nimicitoare au ucis mulți civili.* **3** (*despre ființe, puteri supranaturale, agenți, substanțe, boli etc.*) exterminant, exterminator. *Epidemiile sunt factori nimicitori. Arsenicul este o substanță nimicitoare.* **4** distrugător, mistuitor, pustiitor. *Un incendiu nimicitor a izbucnit într-un cartier al orașului.* **II** fig. **1** (*despre impresii, sentimente etc.*) copleșitor, covârșitor, ‹fig.› sfâșietor, ‹fig.; pop.› potopitor. *O tristețe nimicitoare îi cuprinde sufletul.* **2** copleșitor, covârșitor, ‹fig.› orbitor, strivitor. *Are o personalitate nimicitoare. Inteligența lui este nimicitoare.*

nimicnicí vb. IV. tr. (*înv.*) **I 1** (*compl. indică lucruri, spații etc.*) v. Aneantiza. Distruge. Nimici. **2** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **II** fig. **1** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti. Râde. **2** (*compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili.

nimicnicíe s.f. deșertăciune, inutilitate, nimic, vanitate, zădărnicie, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă.

nimicnicíre s.f. (*înv.*) v. Decimare. Decimație. Destrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire. Stârpire.

nimicnicitór, -oáre adj. (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

nimuríc, -ă s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic. **2** v. Cerșetor. Milog.

nimurící vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi. **2** refl. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **3** refl. (*despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.

nin interj. (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; reg.*) v. Iată! Uite! Vezi!

nína interj. (*de obicei repet. și cu val. vb.; mai ales în cântece de leagăn; reg.*) v. Nani!

ninerát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat. **2** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.

ninereálă s.f. (*reg.*) v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere.

ninerí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** (*compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia. **3** refl. (*despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

níngă interj. (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; reg.*) v. Iată! Uite! Vezi!

ningắu s.n. (*reg.*) v. Decembrie.

nínge vb. III. tr. fig. (*fam.; compl. indică părul oamenilor sau, p. ext., oameni*) v. Albi. Cărunți. Grizona. Înălbi. Încărunți.

níngere s.f. (*meteor.; rar*) v. Ninsoare.

ninií[1] vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.

ninií[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre unele insecte zburătoare, mai ales despre țânțari*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.

nininí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** (*compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

ninirâzắt, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător.

ninirizí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța. **2** (*compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

nins, nínsă s.f., adj. **1** s.f. (*meteor.; reg.*) ***ninsă mare*** v. Ninsoare. **2** adj. fig. (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunţit, grizonat, înălbit, încărunţit, sur, ‹fig.› argintiu, înflorit. *Deşi tânăr, are părul nins.*

ninsătúră s.f. (*meteor.; rar*) v. Ninsoare.

ninsoáre s.f. **I** (*meteor.*) **1** ‹rar› ningere, ninsătură, ‹reg.› ninsă mare (v. *nins*). *Afară a început o ninsoare deasă.* **2** nea, omăt, zăpadă, ‹înv.› iarnă. *Un strat gros de ninsoare s-a aşternut în timpul nopţii.* **3** *art.* ***ninsoarea meilor*** = omătul mieilor (v. *omăt*), zăpada mieilor (v. *zăpadă*). *Ninsoarea mieilor este zăpada care cade primăvara târziu.* **II** fig. caniţie, cărunteţe, cărunţeală. *Din cauza grijilor, ninsoarea părului ei a început de timpuriu.*

niobít s.n. (*mineral.*) columbit. *Niobitul este un mineral natural de fier şi mangan.*

nióbiu s.n. (*chim.*) columbiu. *Niobiul este folosit la fabricarea oţelurilor speciale inoxidabile şi anticorozive.*

niors subst. (*zool.; reg.*) v. Broască-ţestoasă (*Testudo graeca, Testudo hermanni* şi *Emys orbicularis*).

niorţ s.m. (*iht.; reg.*) v. Mihalţ (*Lota lota*).

nioţirlán s.m. (*zool.; reg.*) v. Şoarece. Şoarece-de-casă (*Mus musculus*).

nip subst. (*reg.*) v. Lume. Oameni (v. *om*). Omenire.

nipón, -ă s.m., s.f., adj. japonez. *Niponii au o civilizaţie milenară.*

nipreálă s.f. (*bot.; reg.*) v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*).

niptíră s.f. (*în practicile relig. creştine*) ‹înv.› umivanie. *Niptira constă în spălarea picioarelor credincioşilor în Joia Mare de către un cap al bisericii.*

nir subst. (*ornit.; reg.*) v. Bodârlău[1]. Corcodel[1]. Cufundar. Scufundaci. Scufundar (*Podiceps cristatus*).

niróc subst. (*ornit.; reg.*) v. Bodârlău[1]. Corcodel[1]. Cufundar. Scufundaci. Scufundar (*Podiceps cristatus*).

níscai adj. nehot. invar. (*precedă un subst. la pl.; pop.*) v. Nişte.

niscaivá adj. nehot. invar. (*precedă un subst. la pl.; pop.*) v. Nişte.

nisíp s.n. **1** (*geol.*) ‹reg.› homoc, pesac, pisoc, porozău, prund, ţărigă, ţărinoi, ţârfă, ‹înv.› arină[2], posip. *Se întinde pe nisipul fin al plajei.* **2** (*anat.*) ***nisip cerebral*** = acervul. *Nisipul cerebral este o materie formată din carbonat de calciu, prezentă la nivelul corpului pineal.*

nisipár s.m., s.n. **1** s.m. (*iht.*) *Cobitis caspia romanica*; nisipariţă, nisiparniţă, ‹reg.› vârlugă-cârnească. **2** s.n. (*înv.*) v. Ceas de nisip. Ceasornic cu nisip. Clepsidră.

nisipárá s.f. (*înv.*) v. Nisiparniţă.

nisipăríţă s.f. (*iht.*) **1** *Cobitis caspia romanica*; nisipar, nisiparniţă, ‹reg.› vârlugă-cârnească. **2** (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

nisipárniţă s.f. **I 1** ‹înv.› nisipară. *Nisiparniţa este un vas mic umplut cu nisip fin, care se presăra peste scrisul proaspăt, pentru a usca cerneala.* **2** (*rar*) v. Ceas de nisip. Ceasornic cu nisip. Clepsidră. **II** (*iht.*) **1** *Cobitis caspia romanica*; nisipar, nisipariţă, ‹reg.› vârlugă-cârnească. **2** (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

nisipí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică maluri, ţărmuri etc.*) v. Măcina. Mina. Roade. Săpa. Scobi.

nisipíş s.n. ‹pop.› nisipişte. *Nisipişul este un loc acoperit cu nisip.*

nisipíşte s.f. (*pop.*) v. Nisipiş.

nisipít, -ă adj. (*geol.; rar; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

nisipíu, -íe adj. (*pop. şi fam.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

nisipós, -oásă adj. **1** (*geol.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) arenaceu, ‹rar› nisipit, ‹reg.› pesăcar, pesăcos, pripitor, prundăios, prundăriu, prundăros, prundos, ţărigos, ţârfăros, ţârfos, ‹înv.› arinos. *Deşerturile sunt întinderi nisipoase de pământ.* **2** (*pop.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios.

nişadăr s.n. (*chim.; turc.; înv.*) v. Clorură de amoniu. Salmiac.

nişasteá s.f. (*înv.*) v. Lamură.

níşă s.f. (*constr.*) adâncitură, cotlon, firidă, intrând, scobitură, ‹pop.› ocniţă, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podişor, podmol, stelaj, ungher, unghet, ‹înv.› sfiridă. *Soba se află într-o nişă a peretelui.*

nişchiţél, -eá adj., adv. **1** (*înv.*) v. Puţintel. Puţintică. **2** adv. (*modal*) v. Puţintel.

nişcoríci s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

nişinár s.m. (*zool.; reg.*) v. Pârş. Pârş-roşu (*Muscardinus avellanarius*).

nişínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Alună.

níşte art. nehot. (*cu val. de adj. nehot.; precedă un subst. la pl.*) **1** ‹pop.› niscai, niscaiva. *Nişte copii se joacă în parc.* **2** anume, unii (v. *unul*). *Programul anunţat are nişte modificări.*

nişţér s.n. (*turc.; înv.*) **1** (*chir.*) v. Bisturiu. Cuţit. **2** (*med.*) v. Lanţetă.

nişţocít, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârşit[2].

níştotă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Cerinţă. Exigenţă. Imperativ. Necesitate. Nevoie. Obligaţie. Pretenţie. Trebuinţă. **2** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie.

nitám-nisam adv. (*modal; pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› tam-nisam. *A venit în vizită nitam-nisam. Se trezeşte vorbind nitam-nisam.*

nitmétru s.n. (*fiz.*) luminanţmetru, stilbmetru. *Nitmetrul este folosit pentru măsurarea luminanţei.*

nitráre s.f. (*chim.*) nitraţie. *În timpul nitrării gruparea „nitro" se introduce în molecula unui compus organic.*

nitrát s.m. (*chim.*) **1** azotat[1]. *Nitratul este o sare a acidului azotic.* **2** ***nitrat bazic*** = subnitrat; ***nitrat de argint*** = azotat de argint (v. *azotat*[1]), ‹pop.› piatra-iadului (v. *piatră*), ‹înv.› piatră-infernală. *Nitratul de argint este folosit în medicină şi în industria cernelurilor;* ***nitrat de celuloză*** = azotat de celuloză (v. *azotat*[1]), nitroceluloză. *Nitratul de celuloză este folosit la obţinerea lacurilor şi a emailurilor, la fabricarea celuloidului, ca exploziv etc.;* ***nitrat de potasiu*** = azotat de potasiu (v. *azotat*[1]), salpetru-de-India, ‹rar› nitru, ‹pop.› silitră, ‹înv. şi reg.› salnitru, ‹înv.› acrime de silitră, ‹turc.; înv.› ghiuvergilea. *Nitratul de potasiu este folosit ca îngrăşământ;* ***nitrat de sodiu*** = azotat de sodiu (v. *azotat*[1]), salpetru-de-Chile. *Nitratul de sodiu este folosit ca îngrăşământ mineral.*

nitratbactérie s.f. (*microbiol.*) nitrobacterie. *Nitratbacteria oxidează acidul azotos în acid azotic.*

nitráţie s.f. (*chim.*) nitrare.

nítric, -ă adj. (*chim.; despre substanţe*) azotic. *Spirtul de sare nitrică este folosit în medicină.*

nitrificánt, -ă adj. (*mai ales despre bacterii*) nitrificator. *Bacteriile nitrificante produc nitrificarea.*

nitrificáre s.f. (*chim.*) nitrificaţie. *Nitrificarea este un proces complex, în care nitraţii se formează prin oxidarea amoniacului cu ajutorul microorganismelor din sol.*

nitrificatór, -oáre adj. (*mai ales despre bacterii*) nitrificant.

nitrificáţie s.f. (*chim.*) nitrificare.

nitríl s.m. (*chim.*) ***nitril acetic*** = acetonitril, cianometan. *Nitrilul este materia primă în fabricarea vitaminei B_1;* ***nitril acrilic*** = acrilonitril. *Nitrilul acrilic este folosit mai ales la fabricarea cauciucului sintetic şi a melanei;* ***nitril poliacrilic*** = poliacrilonitril. *Nitrilul poliacrilic se obţine prin polimerizarea acrilonitrilului.*

nitrít s.m. (*chim.*) azotit. *Nitritul este o sare a acidului azotos.*

nitroalcán s.m. (*chim.*) nitroparafină. *Nitroalcanul se utilizează ca dizolvant la diferite sinteze organice.*

nitrobactérie s.f. (*microbiol.*) nitratbacterie.

nitrocalcít s.m. (*chim.*) azotat de calciu (v. *azotat*[1]), salpetru de Norvegia. *Nitrocalcitul este folosit ca îngrăşământ chimic.*

nitrocelulóză s.f. (*chim.*) azotat de celuloză (v. *azotat*[1]), nitrat de celuloză.

nitrogén s.m. (*chim.*) azot. *Nitrogenul intră în componenţa aerului atmosferic.*

nitroglicerínă s.f. (*chim., farm.*) trinitrat de glicerină, trinitrină, ‹impr.› trinitroglicerină. *Nitroglicerina se foloseşte la fabricarea dinamitei şi, în doze mici, ca vasodilatator şi relaxant în unele boli de inimă.*

nitrométru s.n. (*tehn., chim.*) azotometru. *Nitrometrul are un tub gradat, în care se colectează şi se măsoară azotul.*

nitroparafínă s.f. (*chim.*) nitroalcan.

nitrós, -oásă adj. (*chim.; despre substanţe*) azotat[2], azotos. *Vaporii nitroşi sunt foarte toxici.*

nítru subst. (*chim.; rar*) v. Azotat de potasiu (v. *azotat*[1]). Nitrat de potasiu. Salpetru-de-India.

nitrúră s.f. (*chim.*) azotură. *Nitrura este o combinaţie a azotului cu un metal.*

nituíre s.f. (*tehn.*) nituit, ‹rar› nituitură. *Nituirea este operaţia de împreunare, de fixare, de îmbinare a două sau mai multe piese cu ajutorul niturilor.*

nituít s.n. (*tehn.*) nituire, ‹rar› nituitură.

nituitúră s.f. (*tehn.; rar*) v. Nituire. Nituit.

nitveghi s.m. (*entom.; reg.*) v. Coropişniţă (*Gryllotalpa vulgaris*).

niţél, -ícă adj. nehot., adv. (*fam.*) **I** adj. nehot. (*antepus subst. determ.*) v. Câtva. Oarecare. Puţin. **II** adv. **1** (*temporal*) v. Puţin. **2** (*temporal*) v. Puţin. **3** (*modal*) v. Întrucâtva. Mai[1]. Oarecum. Puţin. **4** (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Puţin. **5** (*modal; restrictiv*) v. Cam. Puţin.

niţelúş adv. (*temporal; fam.*) v. Puţintel.

niţicúş adv. (*temporal; reg.*) v. Puţintel.

niţuvárá s.f. (*bot.; reg.*) v. Brânduşa-morţilor (v. *brânduşă*). Brânduşă. Brânduşă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*).

nivél s.n. **I 1** (*geogr.*) cotă, ‹înv.› libelă, măsură. *La buletinele hidrologice este anunţat nivelul râurilor.* **2** (*geogr.*) ***nivel de denudaţie*** = nivel de eroziune; ***nivel de eroziune*** = nivel de denudaţie. *Nivelul de denudaţie sau de eroziune s-a format sub acţiunea schimbărilor climatice în perioada trecerii de la un sistem morfoclimatic la altul.* **3** (*constr.*) cat, etaj, ‹rar› rând, ‹reg.› emeletiu, pliont, ‹înv.› plan, pod[1], strânsură, streaşină. *La nivelul întâi al vilei este instalată centrala termică.* **4** (*fiz.*) ***nivel de energie*** = nivel energetic; ***nivel energetic*** = nivel de energie. *Nivelul de energie sau energetic reprezintă starea energetică a atomului unei molecule, raportată la o anumită stare, ca stare fundamentală.* **5** (*art.; hidrol.*) ***nivelul mării*** = ‹înv.› luciul mării (v. *luciu*[2]). *Toate altitudinile se măsoară în raport cu nivelul mării.* **II** (*topogr.*) nivelmetru, ‹rar› nivelator. *Nivelul serveşte la măsurarea pe teren a diferenţelor de înălţime dintre două sau mai multe puncte.* **III** fig. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) grad, stadiu, ‹fig.› treaptă. *Nivelul de dezvoltare a ţării este ridicat. Dreptatea este cel mai înalt nivel al desăvârşirii. Lucrarea este la un înalt nivel de abstracţiune.* **2** standard, standard de viaţă, ‹fig.; livr.› tren. *Nivelul de viaţă din Elveţia este foarte ridicat.* **3** calitate, valoare, ‹fig.› calibru, talie, ţinută, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de acelaşi nivel. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de un asemenea nivel.* **4** (*rar*) v. Frontieră. Graniţă. Hotar. Limită. Margine. Ţărm.

nivelá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică suprafeţe neregulate, denivelate etc.*) a netezi, a plana[2], ‹înv. şi reg.› a obli, a sclivisi, ‹reg.› a asemălui, a asemăna, a tăpşi, ‹înv.› a asemeni. *După ce au astupat gropile, muncitorii au nivelat terenul.* **2** (*constr.; compl. indică pereţi, ziduri etc.*) a făţui, a netezi, ‹pop.› a obli. *A nivelat cu şmirghel peretele dat cu glet.* **3** (*compl. indică mai ales terenuri*) a aplana, a îndrepta, a netezi, ‹reg.› a niveli, a polejnici. *A nivelat pământul înainte de a semăna gazon.* **4** a orizontaliza. *A nivelat rambleul şoselei.* **II** fig. a egaliza, ‹fig.› a uniformiza. *Nu se poate nivela standardul de viaţă pentru toţi oamenii.*

niveláre s.f. **I 1** netezire, netezit[1], nivelat[1], ‹înv. şi reg.› sclivisire, ‹reg.› asemăluire, ‹înv.› asemănare. *După astuparea gropilor, a fost necesară nivelarea terenului.* **2** (*constr.*) făţuială, făţuire, făţuit[1], netezire. *Nivelarea pereţilor este obligatorie înainte de văruit.* **3** aplanare, îndreptare, netezire, ‹pop.› oblire, ‹înv.› nivelaţie. *Nivelarea pământului este obligatorie înainte de semănatul gazonului.* **4** orizontalizare. *A fost obligatorie nivelarea rambleului şoselei.* **II** fig. egalizare, ‹fig.› uniformizare. *Nivelarea standardului de viaţă este imposibilă.*

nivelát[1] s.n. netezire, netezit[1], nivelare, ‹înv. şi reg.› sclivisire, ‹reg.› asemăluire, ‹înv.› asemănare.

nivelát[2], -ă adj. **1** (*despre suprafeţe neregulate, denivelate etc.*) netezit[2], ‹înv. şi reg.› sclivisit, ‹înv.› asemănat. *Pe terenul nivelat s-a construit un foişor.* **2** (*constr.; despre pereţi, ziduri etc.*) făţuit[2], netezit[2]. *Zidurile nivelate vor fi văruite.* **3** (*mai ales despre terenuri*) îndreptat, netezit[2]. *Plantează gazon în pământul nivelat.*

nivelatór s.n. (*topogr.; rar*) v. Nivel. Nivelmetru.

nivelaţie s.f. (*înv.*) v. Aplanare. Îndreptare. Netezire. Nivelare.

nivélă s.f. (*tehn.*) ***nivelă cu apă*** = ‹rar› nivelă de apă, ‹reg.› vizmertic. *Nivela cu apă este construită pe principiul vaselor comunicante;* ***nivelă cu bulă de aer*** = cumpănă, ‹pop.› poloboc, ‹reg.› vasărvag, ‹înv.› libelă, nivelă cu băşică de aer, nivelă cu băşicuţă de aer. *Zidarii folosesc nivela cu bulă de aer pentru a verifica orizontalitatea unei suprafeţe;* (*rar*) ***nivelă de apă*** v. Nivelă cu apă; (*înv.*) ***nivelă cu băşică de aer*** = ***nivelă cu băşicuţă de aer*** v. Cumpănă. Poloboc. Nivelă cu bulă de aer.

nivelmént s.n. (*topogr.*) altimetrie. *Prin nivelment se determină altitudinea unor puncte terestre faţă de o suprafaţă de referinţă.*

nivelmétru s.n. (*topogr.*) nivel, ‹rar› nivelator.

nivocárst s.n. (*geomorf.*) carst nival. *Nivocarstul reprezintă totalitatea proceselor carstice şi a formelor produse de apa provenită din topirea zăpezii.*

nix adv. neg. (*modal; arg.*) **1** (*ca răspuns la o întrebare sau ca formulă de acceptare a unui enunţ neg.*) v. Nu. **2** v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

míxă s.f. (*mitol.; la vechii germani*) ondină. *Nixa era nimfa apelor.*

níxis s.n. (*grec.; înv.*) **1** (*med.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înţepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. **2** v. Enervare. Excitabilitate. Excitaţie. Irascibilitate. Iritabilitate. Iritare. Iritaţie. Necaz. Nervi (v. *nerv*). Nervozitate. Stres. Supărare. Surescitabilitate. Surescitare. **3** v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

nizgubán s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

nizguí vb. IV. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; reg.; despre anumite părţi ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) v. Apărea. Arăta. Creşte. Ieşi. Ivi. Răsări[1].

no interj. (*atrage atenţia asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează; reg.*) v. Iată! Uite! Vezi!

noádă s.f. (*anat.*) **1** (*la oameni şi la animale; pop. şi fam.*) v. Coccis. **2** (*la păsări*) v. Tărtiţă.

noáha adv. neg. (*modal; ca răspuns la o întrebare sau ca formulă de acceptare a unui enunţ neg.; reg.*) v. Nu.

noápte s.f. fig. **1** beznă, întunecare, întunecime, întuneric, negură, obscuritate, tenebră, ‹fig.› negru, ‹fig.; rar› negreală, negreaţă. *S-au rătăcit din cauza nopţii.* **2** agramatism, ignoranţă, incultură, nepricepere, neştiinţă, simplicitate, simplitate, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Noaptea celor mai mulţi copii abandonaţi ar putea fi combătută prin instruirea lor în şcoli.* **3** (*în concepţiile relig.; înv. şi pop.; adesea determ. prin „veşnică"*) v. Linişte de veci. Linişte eternă. Linişte veşnică. Moarte. Odihnă de veci. Odihnă veşnică. Odihnire. Pace. Repaus. Repaus etern. Somnul cel veşnic (v. *somn*[2]). Somnul de veci (v. *somn*[2]). Somnul mormântului (v. *somn*[2]). Somnul morţii (v. *somn*[2]). Somnul veşnic (v. *somn*[2]). Somnul veşniciei (v. *somn*[2]).

noáten s.m. (*zool.*) **1** cârlan, mior, ‹reg.› cârţar, vătui[1]. *Noatenul este un miel cu vârsta între un an şi doi sau trei ani.* **2** (*reg.*) v. Strâjnic.

noatenáş s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› noatior.

noatiór s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› noatenaş.

nobét s.n. (*înv.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiţie. Uz. Uzanţă.

nóbil, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre familie, neam, nume, viţă*) ales[2], artistocrat, aristocratic, bun, distins, ilustru, înalt, mare[1], ‹înv. şi pop.› luminos, mărit[3], slăvit, ‹fam.› simandicos, ‹înv.› blagorod, blagorodnic, cilibiu, ‹grec.; înv.› evghenicos, evghenis, evghenisit, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Face parte dintr-o familie nobilă.* **2** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) ales[2], generos, mărinimos, ‹fig.› cavaleresc. *O apără în faţa celorlalţi dintr-un impuls nobil.* **3** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ţinuta etc. lor*) distins, elegant, fin[1], rafinat[2], ‹fam.› select, ‹fig.› subţire. *Are o figură luminoasă şi nobilă. Totdeauna se remarcă printr-o ţinută nobilă.* **4** (*despre metale*) preţios. *Aurul este un metal nobil.* **II** s.m. **1** (*în societatea feudală apuseană şi în contemporaneitate*) aristocrat, gentilom, patrician, senior, ‹rar› magnat, patriciu, ‹înv.› evghenist, gentil, ‹înv.; în Antic. romană› optimat, ‹grec.; înv.› evghenis. *În Evul Mediu, mulţi nobili îşi asigurau protecţia regală.* **2** (*în societatea feudală românească*) aristocrat, boier, ‹reg.; iron.› moţpan, ‹reg.; peior.› ciocloavă, cioclovină, ‹înv.› domn, domnariu. *Bunicii ei au fost nobili de viţă aleasă.* **3** (*în Ev. Med.*) ***nobil spaniol*** = hidalgo.

nobilá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înnobila.

nobiláre s.f. (*înv.*) v. Înnobilare.

nobilát, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Înnobilat.

nobilésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Nobiliar.

nobiliár, -ă adj. ‹livr.› evghenicesc, ‹înv.› evghenist, nobilesc, nobilitar, nobilităresc, ‹grec.; înv.› evghenicos. *Se trage dintr-o familie nobiliară. Este deţinătorul unui titlu nobiliar.*

nobilíme s.f. **I 1** (*în societatea feudală şi în contemporaneitate*) aristocraţie, ‹rar› aristocraţime, noblеţe, ‹înv.› blagorodnicie, blagorodnie, nobilitate, ‹ital.; înv.› nobilita[1]. *Nobilimea engleză îşi menţine şi astăzi poziţia în stat.* **2** (*în societatea feudală românească*) aristocraţie, boierime, protipendadă, ‹rar› boieret, ‹înv. şi pop.; eufem.› albăstrime, ‹pop.› domnet, ‹reg.› domnăret, domnărit, ‹înv.›

domnime, neamuri (v. *neam*), ‹grec.; înv.› evghenie. *Cei mai mulți reprezentanți ai nobilimii românești au studiat în străinătate.* **II** (*rar*) v. Noblețe.

nobilitá[1] s.f. invar. (*în societatea feudală și în contemporaneitate; ital.; înv.*) v. Aristocrație. Nobilime.

nobilitá[2] vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înnobila.

nobilitár, -á adj. (*înv.*) v. Nobiliar.

nobilitáre s.f. (*înv.*) v. Înnobilare.

nobilitát, -á adj. (*înv.; despre oameni*) v. Înnobilat.

nobilitáte s.f. (*înv.*) **1** (*în societatea feudală și în contemporaneitate*) v. Aristocrație. Nobilime. **2** v. Noblețe.

nobilitárésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Nobiliar.

noblețe s.f. **I 1** ‹livr.› hidalgie, ‹rar› nobilime, ‹înv.› arhondologie, arhontologiu, nobilitate, ‹grec.; înv.› evghenie. *Are un înalt titlu de noblețe.* **2** generozitate, mărinimie, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Noblețea sufletului său uimește.* **3** distincție, eleganță, finețe, rafinament, subtilitate, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin noblețea comportării. Îi admiră noblețea limbajului.* **4** distincție, elevare, elevație, grandoare, ‹fig.› levitație. *Ceea ce trebuie admirat la dramaturg se referă la esența mesajului, la noblețea spirituală și mai puțin la spectaculos.* **II** (*în societatea feudală și în contemporaneitate; rar*) v. Aristocrație. Nobilime.

nociceptór s.m. (*med.*) receptor nociceptiv. *Nociceptorul este receptorul stimulațiilor externe sau interne dureroase.*

nocív, -ă adj. **1** dăunător, negativ, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt nocive.* **2** (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) contraindicat, neindicat, nepotrivit, periculos, primejdios, vătămător. *Unele medicamente sunt nocive pentru femeile însărcinate.*

nocorobúț, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Prosticel. Prostișor. Prostuleț. Prostuț.

noctambúl, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) lunatic, somnambul, ‹reg.› șuietic, ‹înv.› lunav, somnambulist. *Noctambulii fac automat, în timpul somnului, acte coordonate pe care nu le țin minte la trezire.*

noctambulațiúne s.f. (*psih.; fran.*) v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism.

noctambulísm s.n. (*psih.*) lunatism, somnambulism, ‹pop.› lunie, ‹înv.› boală de lună, boală din lună, boală lunatică, lunătăcie, lunovnie, somn-umblător, ‹fran.› noctambulațiune, ‹grec.; înv.› seliniasm. *Noctambulismul se caracterizează prin executarea automată a unor acte coordonate în timpul somnului, de care individul nu-și amintește la trezire.*

noctúrn, -á adj. ‹rar› noptatic, ‹latin.; înv.› nocturnal. *În timpul verii face dese plimbări nocturne.*

nocturnál, -ă adj. (*latin.; înv.*) v. Nocturn.

nod s.n. **I 1** legătură, ‹rar› înnodătură, ‹reg.› blonci. *Plasele de pescuit se montează prin diferite noduri pe un cadru.* **2** (*la trunchiurile copacilor*) ciot, ‹reg.› cep, dâlmă. *Tulpina stejarului bătrân are multe noduri.* **3** (*la caier*) ‹reg.› gușă, mărgea. **4** (*med.; rar*) v. Carunculă. Nodozitate. Nodul. **5** (*anat.; înv. și pop.*) v. Articulație. Încheietură. ◆ (*art.; anat.; la oameni; pop.*) ***nodul beregatei*** = ***nodul de la grumaz*** = ***nodul gâtlejului*** = ***nodul gâtului*** = ***nodul grumazului*** v. Cartilaj tiroid; (*la oameni și la animale*) ***nodul curului*** v. Coccis. **7** (*anat.; reg.*) v. Gleznă. **8** (*anat.; reg.*) v. Ouăle picioarelor (v. *ou*). **9** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **10** (*reg.*) v. Măciucă. Măciulie. **II** fig. **1** dificultate, greutate, problemă. *Nu vede niciun nod în aplanarea acestui conflict* **2** (*rar*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Desiș. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag. **3** (*înv.*) v. Căsătorie.

nodá vb. I. tr. (*înv. și pop.; compl. indică fire textile, funii, lanțuri, șireturi, cravate, năframe etc.*) v. Înnoda. Lega[1].

nodál, -ă adj. fig. **1** central, primordial, principal. *Dialogul are un rol nodal în socializarea unor persoane cu handicap psihic.* **2** (*rar*) v. Adânc. Capital[2]. Cardinal. Chintesențial. Considerabil. Crucial. Decisiv. Esențial. Fundamental. Hotărâtor. Important. Însemnat. Major. Mare[1]. Organic. Primordial. Profund. Puternic. Radical. Serios. Structural. Substanțial. Vital.

nodátúră s.f. (*anat.; reg.*) v. Articulație. Încheietură.

nodățícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

nódea s.m. invar. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

nodéu s.n. (*anat.; reg.*) **1** ‹reg.› nodiț. *Nodeul este încheietura mâinii.* **2** v. Ouăle picioarelor (v. *ou*). **3** v. Gleznă. **4** v. Genunchi.

nodíc s.m. (*pop.*) v. Noduleț. Noduț.

nodișór s.n. (*pop.*) v. Noduleț. Noduț.

nodíț s.n. (*anat.; reg.*) **1** ‹reg.› nodeu. **2** v. Gleznă.

nodolán s.n. (*anat.; reg.*) v. Femur.

nodós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) v. Cioturos. Noduros.

nodozitáte s.f. (*med., med. vet.*) carunculă, nodul, ‹rar› nod, ‹înv. și reg.› dâlmă. *Nodozitățile sunt mici formațiuni anatomice, proeminente, care au, de obicei, culoare roșie.*

nodúl s.m. **1** (*med., med. vet.*) carunculă, nodozitate, ‹rar› nod, ‹înv. și reg.› dâlmă. **2** (*med.*) ***nodul limfatic*** = gangliom limfatic, limfoganglion, ‹pop.› gâlci limfatici (v. *gâlcă*), ‹reg.› ghinduri limfatice (v. *ghindură*), mure limfatice (v. *mură*[2]). *Nodulii limfatici se formează pe traseul vaselor limfatice din tot corpul și în jurul articulațiilor;* ***nodul reumatoid*** = granulom reumatoid. *Nodulul reumatoid este specific poliartritei reumatoide, localizându-se pe fața posterioară a antebrațului, puțin deasupra cotului;* ***nodul-santinelă*** = ganglion-santinelă. *Nodulul-santinelă reprezintă primul semn al unei tumori abdominale.*

noduléț s.n. noduț, ‹pop.› nodic, nodișor.

nodurár s.n. (*bot.; reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*).

nodurós, -oásă adj., s.f., s.n., s.m. **I** adj. **1** (*despre copaci, lemne, obiecte din lemn etc.*) cioturos, ‹înv. și reg.› buturugat, nodos, ‹reg.› ciumpaș, măzănăios, măzănăit. *Acest stejar are trunchiul noduros.* **2** fig. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, tudesc. *Are de multe ori purtări noduroase. A considerat răspunsul lui cam noduros.* **3** fig. (*reg.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Tartufist. Viclean. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Golomăț (*Dactylis glomerata*). **III** s.n. (*arg.*) v. Țigară. Țigaretă. **IV** s.m. (*art.* ***nodurosul***; *anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

nodúț s.n. **1** noduleț, ‹pop.› nodic, nodișor. **2** (*la pl.* ***noduțe***; *bot.; reg.*) v. Ghiocei-bogați (v. *ghiocel*). Ghiocei-mari (v. *ghiocel*) (*Leucojum aestivum*). **3** (*anat.; reg.*) v. Gleznă.

noémă s.f. (*în filos. lui Husserl*) idee. *Noema este conținutul gândirii.*

noétică s.f. (*filos.*) epistemologie, gnoseologie, teoria cunoașterii (v. *teorie*). *Noetica studiază procesul cunoașterii științifice, mijloacele de cunoaștere, valorile spiritului uman și limitele cunoașterii.*

nohót s.m. (*bot.; reg.*) v. Dungățea (*Tetragonolobus purpureus*).

noián s.n. **I 1** nămete, troian[2], ‹reg.› omăt, suflătură, sul. *Drumurile s-au acoperit cu noiane din cauza ninsorilor abundente.* **2** (*geomorf.; rar*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **3** (*hidrol.; pop.; adesea determ. prin „de apă” sau „de ape”*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. **4** (*hidrol.; înv.*) v. Apă. Ocean[2]. **5** (*hidrol.; înv.*) v. Mare[2]. **II** (*mai ales fig.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, opulență, prisos, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul*

verii este noian de legume în piețe. **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, puzderie, sumedenie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era un noian de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un noian de mașini.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de idei, gânduri, întrebări etc.*) multitudine, mulțime, pluralitate, pluritate, ‹livr.› pleiadă. *Se lasă copleșit de noianul de gânduri.*

noiémbrie s.m. invar. ‹pop.› brumar, brumărel, ‹reg.› iezmăciune, promorar, vinicer. *Noiembrie este ultima lună de toamnă.*

nóimă s.f. **1** coerență, logică (v. *logic*[2]), sens, șir, ‹înv.› cuget. *Argumentarea sa nu are noimă. Vorbește fără noimă.* **2** justificare, justificație, logică (v. *logic*[2]), motivare, motivație, rațiune, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are nicio noimă.* **3** (*pop.; de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) v. Argument. Îndreptățire. Justificare. Justificație. Legitimare. Legitimitate. Motiv. Motivare. Motivație. Rațiune. Temei. **4** (*pop.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei. **5** (*pop.*) v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **6** (*pop.*) v. Menire. Mobil. Obiectiv. Rol[1]. Rost. Scop. Sens. Țel. Țintă. **7** (*lingv.; înv.*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare.

noíță s.f. (*med.; pop.*) v. Leuconichie.

nojeálă s.f. (*reg.*) v. Nojiță.

nój[i][1] vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre lichide sau substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega. **2** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **3** intr. (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) v. Propăși. Prospera. **4** tr. (*zootehn.; compl. indică animale*) v. Crește.

nój[i][2] vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

nojíță **1** s.f. ‹reg.› ceapauă, curea, nojeală, târsână[2], vânare[2], vine (v. *vână*). *Cu nojițe se leagă opincile de picior.* **2** (*anat.; reg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1])

nóma s.m. (*med.*) stomatită gangrenoasă. *Noma este o ulcerație a peretelui obrazului, pe care, uneori, îl perforează.*

nomád, -ă adj. (*despre popoare, populații etc.*) călător, ‹înv.› nomadic. *Țiganii au fost o populație nomadă.*

nomádic, -ă adj. (*înv.; despre popoare, populații etc.*) v. Călător. Nomad.

nomadisí vb. IV. intr. (*înv.; despre popoare, populații etc.*) v. Nomadiza.

nomadizá vb. I. intr. (*rar; despre popoare, populații etc.*) ‹înv.› a nomadisi. *Cumanii au nomadizat.*

nomenclatóric, -ă adj. nomenclaturistic.

nomenclatúră s.f. **1** (*lingv.*) terminologie, vocabular, ‹înv.› vorbire. *În cartea sa a studiat nomenclatura economică.* **2** ***nomenclatură binară*** = nomenclatură binominală; ***nomenclatură binominală*** = nomenclatură binară. *Nomenclatura binară constă în atribuirea a două nume organismelor: unul care denumește genul și celălalt specia.*

nomenclaturíst, -ă s.m., s.f. (*polit.*) activist. *A fost nomenclaturist în regimul comunist.*

nomenclaturístic, -ă adj. nomenclatoric.

nomicós s.m. (*jur.; grec.; înv.*) v. Jurist.

nomináa vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

nominál, -ă adj. nominativ. *Apelările s-au făcut după o foaie nominală.*

nominalísm s.n. **1** (*econ. polit.*) teoria nominalistă a banilor (v. *teorie*). *Nominalismul susține că banii nu au valoare intrinsecă, ci doar una convențională.* **2** (*în filos. medievală; în opoz. cu „realism"*) terminism. *Nominalismul susținea că numai lucrurile individuale au existență reală, noțiunile generale fiind doar simple nume ale lucrurilor.* **3** (*filos.*) ***nominalism semantic*** = semanticism. *Nominalismul semantic contestă caracterul obiectiv al cunoașterii la nivelul treptei raționale.*

nominalíst, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) terminist. *Nominaliștii sunt adepții terminismului.*

nominatív, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*gram.*) caz nominativ, ‹înv.› cădere nominativă, numitoare (v. *numitor*). *Nominativul este cazul flexiunii nominale cu funcție specifică de subiect.* **2** adj. nominal.

nómizmă s.f. (*fin.; grec.; înv.*) v. Ban. Monedă. Piesă.

nomográmă s.f. (*mat., tehn.*) abac. *Nomograma este o diagramă cu ajutorul căreia se rezolvă rapid unele calcule.*

nomológic, -ă adj. **1** (*despre enunțuri*) nomotetic. *Enunțurile nomologice exprimă legi obiective.* **2** (*despre științele naturii*) nomotetic. *Științele nomologice formulează legi.*

nomotemisí vb. IV. intr. (*jur.; înv.; compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) v. Legaliza. Legifera. Reglementa.

nomotesíe s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Legalizare. Legiferare. Reglementare.

nomotétic, -ă adj. **1** (*despre enunțuri*) nomologic. **2** (*despre științele naturii*) nomologic.

nomotétis s.m. (*jur.; grec.; înv.*) v. Legislator. Legiuitor.

nonacțiúne s.f. inactivitate, inacțiune, inerție, neactivitate, pasivism, pasivitate, ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie. *Starea lui de nonacțiune îi enervează pe toți.*

nonaderént, -ă adj. (*despre materiale, lucruri etc.*) inaderent, neaderent. *Nu a putut lipi folia pe sticlă pentru că este nonaderentă.*

nonaderénță s.f. inaderență, neaderență. *Nu a putut lipi folia din cauza nonaderenței ei pe sticlă.*

nónă s.f. (*med.; rar*) v. Boala somnului (v. *boală*). Encefalită letargică. Hipnopatie. Tripanosomiază. Tripanosomiază africană.

nonbeligeránt, -ă adj. (*despre țări, puteri etc.*) nebeligerant. *Statele nonbeligerante nu iau parte la război.*

nonbeligerănță s.f. nebeligeranță. *Nonbeligeranța este starea unei țări care a decis să nu participe la un conflict armat.*

noncombatánt, -ă adj., s.m. (*milit.*) necombatant. *Statele noncombatante nu sunt angajate în luptă directă. Doctorii militari sunt noncombatanți pe front.*

nonconformísm s.n. anticonformism, inconformism, libertate, neconformism, ‹livr.› goliardie. *Comportarea lui se caracterizează prin nonconformism. Nonconformismul artiștilor trebuie tolerat.*

nonconformíst, -ă adj., s.m., s.f. anticonformist, heterodox, inconformist, neconformist, ‹rar› eretic. *Tânărul pictor este nonconformist. Nonconformiștii nu se conformează uzanțelor stabilite, tradițiilor, moravurilor sau mentalităților, opiniilor curente.*

noncontradictóriu, -ie adj. (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) necontradictoriu. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt noncontradictorii.*

nonconvențiónal, -ă adj. **1** (*a. plast.; despre metode, tehnici etc.*) neconvențional, original. *Tehnica pictorului este nonconvențională.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonșalant, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi nonconvenționale.*

noncooperáre s.f. necooperare. *Noncooperarea dintre membrii echipei aduce prejudicii instituției.*

nondependénță s.f. (*polit.*) autonomie, independență, libertate, neatârnare, suveranitate, ‹înv. și pop.› slobozenie, ‹înv. și reg.› slobozie, ‹înv.› nedependență, volnicie. *Mișcările popoarelor pentru emancipare și nondependență au avut consecințe favorabile.*

nonexisténță s.f. inexistență, neant, neexistență, neființă, nimic, ‹rar› neunde, ‹înv.› nedereasă, nefapt, ‹fig.; rar› negură, uitare. *Budiștii consideră nonexistența supremul bun spre care se poate năzui.*

nonfiguratív, -ă adj., adv., s.n. (*a. plast.*) **1** adj. abstract. *Predominante sunt decorurile nonfigurative.* **2** adv. (*modal*) abstract. *Artistul pictează nonfigurativ.* **3** s.n. abstract. *Pictorul a trecut de la figurativ la nonfigurativ.*

nonguvernamentál, -ă adj. (*despre organizații, instituții etc.*) neguvernamental. *Face parte dintr-o organizație nonguvernamentală care militează pentru drepturile copilului.*

nonintervénție s.f. (*polit., jur.*) expectativă, neamestec, neintervenție, ‹înv.› expectanță, expectație. *Statul se declară neutru, preferând nonintervenția.*

nonintervenționíst, -ă adj. (*mai ales despre state*) neintervenționist. *Un stat nonintervenționist nu intervine în treburile interne ale altui stat.*

nónius s.n. (*tehn., fiz.*) vernier. *Nonius este o scară gradată suplimentară, trasată pe rigleta sau cursorul unor instrumente ori aparate de măsură, care permite citirea unor fracțiuni de diviziuni din scala principală.*

nonséns s.n. absurd, absurditate, ilogism, incoerență, ‹rar› ilogicitate. *Nonsensul întâmplării i-a stupefiat pe toți.*
nonsimétric, -ă adj. asimetric, disimetric, nesimetric. *Compune versuri nonsimetrice. Trăsăturile feței lui sunt nonsimetrice.*
nonstóp adv. (*modal*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, permanent, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc nonstop.*
nonșalánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, simplu, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. **2** adv. (*modal*) degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, simplu. *Deși timidă, a jucat nonșalant în fața spectatorilor.*
nonșalánță s.f. degajare, dezinvoltură, firesc, mobilitate, naturalețe, simplitate, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Nonșalanța ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.*
nonvaloáre s.f. fig. nulitate, ‹fig.› nimic, zero, ‹fig.; rar› nulă. *Este o nonvaloare în domeniu.*
noologíe s.f. (*psih.; rar*) v. Psihologie.
noosféră s.f. tehnosferă. *Noosfera este domeniul vieții umane care cuprinde cultura și civilizația.*
nootí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli.
nopsám s.m. (*reg.*) v. Diurnist. Zilier.
nopsámoș s.m. **1** (*în trecut; înv. și reg.*) v. Pălmaș. **2** (*reg.*) v. Diurnist. Zilier. **3** (*reg.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.
noptá vb. I. (*înv. și reg.*) **1** refl. impers. v. Înnopta. Întuneca. **2** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) v. Dormi. Înnopta. Poposi.
noptáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Înnoptare. Înnoptat.
noptári s.n. (*reg.*) v. Calendar.
noptátic, -ă adj. (*rar*) **1** v. Nocturn. **2** (*în opoz. cu „luminos"; despre locuri, spații etc.*) v. Întunecat. Întunecos. Negru. Obscur. Obscurat. Umbrit. Umbros.
nopticícă s.f. (*rar*) ‹reg.› noptiță.
nopticoásă s.f. (*bot.*) *Hesperis matronalis*; liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]), liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]), ‹rar› viola-de-noapte (v. *viola*[2]), viola-de-primăvară (v. *viola*[2]), ‹reg.› floarea-nopții (v. *floare*), liliacel, micșunea, mirodenie, pupăză, șibiog, vioară-de-noapte (v. *vioară*[3]), viorea-de-noapte.
noptiéră s.f. ‹fam.› măsuță de noapte, mescioară. *Pe noptieră are o veioză.*
noptíță s.f. (*reg.*) **1** v. Nopticică. **2** (*bot.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*).
noptós, -oásă adj. (*în opoz. cu „luminos"; înv.; despre edificii, încăperi etc.*) v. Întunecat. Întunecos. Obscur. Obscurat. Sumbru. Tenebros. Umbrit. Umbros.
nopțiár, -ă adj. (*geogr.; înv.*) v. Boreal. Nordic. Septentrional.
nor s.m. fig. dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, tristețe, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală. *Văzându-i norul de pe chip, încerca s-o înveselească.*
noradrenalímă s.f. (*biochim.*) levarterenol, norepinefrină. *Noradrenalina este un hormon analog adrenalinei, cu acțiune vasoconstrictoare și hipertensivă.*
nóră s.f. (*reg.; și **noră de frate***) v. Cumnată (v. *cumnat*).
nord s.n. (*geogr.*) miazănoapte, ‹livr.› septentrion, ‹înv. și reg.› crivăț, scăpătat[1], ‹înv.› miezul nopții (v. *miez*), sever[1]. *Expediția se îndreaptă spre nord. Vântul bate dinspre nord.*
nord-americánă s.f. nord-americancă.
nord-americáncă s.f. nord-americană. *Nord-americancele sunt originare din America de Nord.*
nord-apuseán, -ă adj. (*geogr.; înv.*) v. Nord-vestic.
nord-ést s.n. (*geogr.*) ‹înv.› nord-ost. *Bucovina este situată în nord-estul Carpaților Orientali.*
nord-éstic, -ă adj. (*geogr.*) ‹înv.› nord-ostic. *A călătorit prin țările nord-estice ale Europei.*
nord-óst s.n. (*geogr.; înv.*) v. Nord-est.
nord-óstic, -ă adj. (*geogr.; înv.*) v. Nord-estic.
nord-ovést s.n. (*geogr.; înv.*) v. Nord-vest.
nord-uést s.n. (*geogr.; înv.*) v. Nord-vest.
nord-vést s.n. (*geogr.*) ‹înv.› nord-ovest, nord-uest. *Satu-Mare este un județ în nord-vestul României.*
nord-véstic, -á adj. (*geogr.*) ‹înv.› nord-apusean. *Concediul îl va face în una din țările nord-vestice ale Europei.*
nórdic, -ă adj. (*geogr.*) **1** (*în opoz. cu „antarctic"*) arctic, ‹astăzi rar› boreal, septentrional. *În regiunile nordice este foarte frig. Clima nordică este dură pentru majoritatea europenilor.* **2** (*geogr.*) boreal, septentrional, ‹înv.› nopțiar. *Emisfera nordică se află la nord de ecuator. Aceste dealuri formează coasta nordică a Carpaților.*
noreá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Barba-împăratului. (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **2** v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).
norepinefrína s.f. (*biochim.*) levarterenol, noradrenalină.
norián, -ă s.n., adj. (*geol.*) noric[2]. *Norianul este etajul superior al triasicului superior alpin, caracterizat prin ceratiți, anumite specii de lamelibranhiate, gasteropode, brahiopode și prin alge calcaroase.*
nóric[1] s.m. (*latin.; înv.*) v. Sloven.
nóric[2], -ă s.n., adj. (*geol.*) norian.
noriceán s.m. (*înv.*) v. Sloven.
noricél s.m. (*meteor.; reg.*) v. Norișor. Norulеț. Noruț. Nouraș.
norioáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› norucă, noruliță, norurea, noruță.
norișór s.m. (*meteor.*) noruleț, noruț, nouraș, ‹pop.› nourel, ‹reg.› noricel, noureț, nouruț.
noríță s.f. (*zool.; rar*) v. Nurcă (*Lutreola lutreola*).
normăl, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni; adesea, mai ales fam., determ. prin „la cap", „la minte"*) întreg, sănătos, teafăr, zdravăn. *Nu poți face așa ceva. Doar ești normal la minte!* **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) banal, comun, obișnuit, prozaic, ‹înv.› purtăreț, ‹fig.; rar› teluric. *Este un om normal, care nu se distinge prin nimic deosebit. Fata are un chip normal.* **3** (*despre activități, procese fiziologice etc.*) firesc, obișnuit, regulat. *Pacientul are un puls normal. Activitatea în secție se desfășoară în ritm normal.* **4** (*despre situații, împrejurări etc.*) firesc, natural, obișnuit, ‹înv.› fireș, ‹fig.› curat. *Ceea ce se întâmplă nu este lucru normal.* **5** (*despre ședințe, întruniri etc.*) obișnuit, ordinar. *S-a anunțat o sesiune normală a Academiei.* **II** adv. (*modal*) **1** exact, regulat. *Avionul aterizează normal, la ora știută. Trenul trece normal prin această stație, la aceeași oră.* **2** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, precis, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. *-Crezi că vei avea câștig de cauză? - Normal!* **3** firesc, natural, obișnuit. *Viața lor familială se desfășoară normal.* **III** s.n. normalitate. *Când agitația s-a încheiat, totul a reintrat în normal.*
normalián s.m. (*pedag.; rar*) v. Normalist.
normalíst, -ă s.m., s.f. (*pedag.*) ‹rar› normalian, ‹înv.› preparand, preparandist. *Normalistul este elevul unei școli normale.*
normáliș dascăl adj. (*pedag; înv. și reg.*) v. Dascăl. Învățător.
normalitáte s.f. normal.
normalizá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) a (se) îndrepta, a (se) redresa, a (se) reface, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) scula, ‹fig.; fran.› a se restaura. *O perioadă, scăpase situația de sub control, dar, acum, aceasta s-a normalizat.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales terminologii*) a (se) standardiza, a (se) tipiza. *În ultimul timp se urmărește ca terminologii aparținând unor importante domenii de activitate să fie normalizate.*
normalizáre s.f. **1** (*stand.*) standardizare. *Prin normalizare se urmărește reglementarea tehnică a producției.* **2** îndreptare, redresare, refacere, ‹fig.; înv.› sculare, sculătoare (v. *sculător*). *Speră în normalizarea situației din firmă.*
normánzi s.m. pl. (*în Ev. Med.*) varegi, vikingi. *Normanzii erau neamuri germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, în Iutlanda și în insulele vecine.*
normatív adj., s.n. **I** adj. (*filos., arte*) canonic. *Principiile normative nu trebuie să umbrească ideile originale.* **II** s.n. **1** îndreptar, ‹înv.› regulativ. *Consultă normativul tehnic.* **2** directivă, indicație, instrucțiune, îndrumare, normă, recomandare, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate normativele guvernului.*
nórmă s.f. **1** (*jur.*) dispoziție, prescripție, prevedere, ‹înv. și reg.› rost, ‹înv.› emis, prescript,

rostire, ‹fran.; înv.› previziune. *Aplicarea noilor norme în domeniul culturii este anevoioasă.* **2** directivă, indicație, instrucțiune, îndrumare, normativ, recomandare, ‹înv.› regulativ. **3** canon, lege, regulă, tipic[1]. *Clădirea respectă normele artei baroce.* **4** învățătură, precept, principiu, regulă, ‹pop.› poruncă, ‹înv.› lucru, mărturie, mărturisit[1], poruncealâ, poruncită, zicere, zisă (v. *zis*), ‹fig.› comandament. *Și-a educat copiii după normele creștine.* **5** ***normă etică*** = ***normă morală*** = ‹fig.› comandament. *Niciodată nu a încălcat normele morale impuse de societate.* **6** (*relig.*) ***normă religioasă*** = lege, precept divin, ‹înv.› legiuire. *Credincioșii respectă normele religioase.* **7** precept, principiu, rânduială, regulă, ‹înv.› dreptar, lucru, pravilă, scriptură, tocmeală, ‹fig.› comandament. *Nu a încălcat normele pe care și le-a impus.* **8** criteriu, principiu, ‹rar› semn. *Normele de selecție a concurenților au fost precizate la începutul concursului.*

normoblást s.m. (*biochim.*) eritroblast. *Normoblaștii sunt globule roșii nucleate, imature, din măduva hematopoietică.*

normocít s.n. (*biochim.*) eritrocit, globulă roșie, hematie. *Normocitele conțin hemoglobină.*

normolipemiánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) hipolipemiant, hipolipidemiant. *Normolipemiantele micșorează creșterea peste valoarea normală a cantității de colesterol și de trigliceride.*

noroáncă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Portocal (*Citrus sinensis* sau *Citrus aurantium*). **2** v. Portocală. **3** v. Lămâie.

noróc s.n. **I** s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”*) șansă, ‹livr.› fortuna, ‹înv. și pop.› norocire, striște, ‹pop.› parte, ‹fam.› baftă, ‹reg.› chită[1], știmă, ‹înv.› selamet, ‹fig.; rar› vână. *A avut norocul de a pleca într-o croazieră pe Marea Mediterană. Nu mai credea în norocul unei ascensiuni profesionale.* **2** fericire, ‹pop.› norocire. *Norocul i-a surâs: a câștigat la loto.* **3** dat[1], destin, fatalitate, menire, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ața vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi norocului. A avut o viață plină de împliniri pentru că norocul i-a fost favorabil.* **4** (*pop. și fam.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **5** (*înv.*) v. Amuletă. Apotropaic. Fetiș[1]. Mascotă. Talisman. **II** (*cu val. de interj.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) halal! *Noroc de copiii care au astfel de părinți!*

noroceálă s.f. (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

norocél s.n. (*bot.; reg.*) v. Crucea-voinicului (v. *cruce*) (*Anemone angulosa*).

norocí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică oameni sau viața, stările, sentimentele lor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Ferici. **3** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Saluta. **4** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Închina. Toasta.

norocíre s.f. v. **1** (*înv. și pop.*) v. Noroc. Șansă. **2** (*pop.*) v. Fericire. Noroc. **3** (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **4** (*înv.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate.

norocít, -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Fericit. **2** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Mulțumit. Satisfăcut. **3** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor.*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Norocos.

norocós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe, în special despre oameni*) ‹fam.› băftos, ‹reg.› ferișcat, ‹înv.› înnorocit, norocit. *Întotdeauna s-a considerat o persoană norocoasă. Este un câine norocos, dacă are un asemenea stăpân!* **2** adj. (*despre zile, date, evenimente etc.*) fericit, ‹fig.› binecuvântat. *Ziua de azi a fost o zi norocoasă pentru ea, întrucât a reușit la facultate.* **3** adj. (*despre împrejurări, situații etc.*) benefic, binefăcător, favorabil, prielnic, propice, ‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost norocoasă pentru promovarea ei.* **4** s.m., s.f. ‹fam.› baftagiu, băftos. *Adesea, în calea norocoșilor se ivesc dușmanii.*

noród s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Popor. Țară. **2** (*înv. și pop.*) v. Neam. Popor. **3** (*înv. și pop.*) v. Țărănime. **4** (*pop.*) v. Neam. Popor. Populație. **5** (*deprec.*) v. Vulg.

norodít, -ă adj. (*în opoz. cu „pustiu”, „nepopulat”; înv.; despre teritorii, așezări omenești etc.*) v. Locuit[2]. Populat.

norodós, -oásă adj. (*în opoz. cu „pustiu”, „nepopulat”; înv.; despre teritorii, așezări omenești etc.*) v. Locuit[2]. Populat.

norói[1] s.n. **1** mâl, mocirlă, nămol, ‹rar› noroială, ‹pop.› mâlitură, ‹înv. și reg.› lut, moceriță, ‹reg.› cearfă, ciorbă, cotoz, glod, heleșteu, hlei, moceră, mocioarcă, morceală, năglod, nămală, oajdă[2], pahnă, tău[1], tinală, tină, ‹latin.› limus. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas acoperite de noroi.* **2** ‹reg.› glod, im, imală, smoală, smolniță, tină, tinoroi. *Este plin de noroi pe pantofi.* **3** (*ind. petrol., ind. extract.*) ***noroi de foraj*** = ***noroi de sapă*** = ***noroi de sondă*** = fluid de foraj. *Noroiul de foraj este format din apă, humă și diferiți aditivi, având un rol important în procesul de dislocare a rocii și în transportul ei la suprafață.* **4** (*înv. și reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **5** (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

noroí[2] vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe, vehicule etc.*) a se împotmoli, a se îngloda, a se înnămoli, a se mâli, a se nămoli, ‹rar› a se înnoroi, ‹pop.› a se întina, a se potmoli. *S-a noroit în mlaștină. Mașina s-a noroit pe drumul de țară.* **2** tr. (*reg.; despre vânt, viscol; compl. indică zăpada*) v. Troieni. Viscoli. **II** tr. (*constr.; reg.; compl. indică obiecte, părți de construcție sau, p. ext., oameni*) v. Zidi.

noroiálă s.f. (*rar*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

noroiós, -oásă adj. **1** (*despre terenuri, drumuri etc.*) mâlos, mlăștinos, mocirlos, nămolos, ‹rar› smârcos, ‹înv. și pop.› tinos, ‹reg.› glodos, gloduros, hleios, mociros. *După retragerea apelor, drumurile satului au rămas noroioase.* **2** (*rar; despre ființe, obiecte etc.*) v. Noroit.

noroít, -ă adj. (*despre ființe, obiecte etc.*) ‹rar› noroios, ‹reg.› mocirlit. *A intrat în casă noroit. Pantofii îi erau noroiți.*

norós, -oásă adj. **I** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, posomorât, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul noros creează multora o stare de disconfort.* **II** fig. **1** (*rar; despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) v. Confuz. Difuz. Echivoc. Haotic. Imprecis. Incert. Indefinit. Indeterminat. Împleticit. Încâlcit. Încurcat[2]. Întortocheat. Întunecat. Nebulos. Neclar. Nedefinit. Nedeslușit. Nedeterminat. Nedumerit. Neguros. Neînțeles[2]. Nelămurit. Neprecis. Neprecizat. Nesigur. Obscur. Obscurat. Obscurizat. Tenebros. Tulbure. Vag. Vaporos. **2** (*pop.; despre oameni sau despre fizionomia lor*) v. Încrețit. Încruntat. Întunecat. Mohorât. Posac. Posomorât. **3** (*pop.; despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) v. Îmbufnat. Încrețit. Încruntat. Mohorât. Posomorât.

norúcă s.f. (*pop.*) ‹pop.› norioară, noruliță, norurea, noruță.

noruléț s.m. (*meteor.*) norișor, noruț, nouraș, ‹pop.› nourel, ‹reg.› noricel, noureț, nouruț.

norulíță s.f. (*pop.*) ‹pop.› norioară, norucă, norurea, noruță.

norureá s.f. (*pop.*) ‹pop.› norioară, norucă, noruliță, noruță.

norúț s.m. (*meteor.*) norișor, noruleț, nouraș, ‹pop.› nourel, ‹reg.› noricel, noureț, nouruț.

norúță s.f. (*pop.*) ‹pop.› norioară, norucă, noruliță, norurea.

norvég, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) **1** s.m., s.f. v. Norvegian. Norvegiancă. **2** adj. v. Norvegian.

norvegián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. norvegiancă, ‹rar› norveg. *A cunoscut o familie de norvegieni din Oslo.* **2** adj. ‹rar› norveg. *Limba norvegiană este o limbă indo-europeană din familia germanică, grupul scandinav.*

norvegiáncă s.f. norvegiană (v. *norvegian*), ‹rar› norvegă (v. *norveg*).

noséma s.f. (*med. vet.; la albinele adulte*) nosemoză. *Nosema este o boală contagioasă a aparatului digestiv, provocată de un parazit.*

nosemóză s.f. (*med. vet.; la albinele adulte*) nosema.

nosocomial, -ă adj. (*med., med. vet.; despre infecții*) intraspitalicesc. *Infecțiile nosocomiale sunt dobândite de pacient în timpul spitalizării.*

nosocomíon s.n. (*med.; grec.; înv.*) v. Spital.

nosofobíe s.f. (*psih.*) atrabilă, ipohondrie, ‹rar› ipocondrism, ‹pop.› năuceală. *Nosofobia este caracterizată prin teama exagerată și obsesivă de boli.*

nosografíe s.f. (*med.; înv.*) v. Nosologie.
nosologíe s.f. (*med.*) ‹înv.› nosografie. *Nosologia studiază bolile, clasificându-le după anumite criterii care permit definirea și delimitarea lor.*
nostalgíe s.f. alean, dor, ‹reg.› hânsă. *Cuprinsă de nostalgie, mama așteaptă o veste de la fiul ei plecat din țară.*
nóstim, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) amuzant, comic, hazliu, ilar, vesel, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaș, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, șod. *Copiii sunt nostimi prin ghidușiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări nostime i-a binedispus.* **2** amuzant, ‹fam.› haios. *Poartă o șapcă nostimă.* **3** (*despre oameni*) agreabil, plăcut, simpatic, șarmant, ‹înv. și pop.› nurliu. *Este o persoană prietenoasă și nostimă.* **4** (*fam.; iron.*) v. Caraghios. Comic. Ridicol. **II** (*înv.*) **1** (*despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **2** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros. **3** (*despre mirosuri, arome etc.*) v. Ademenitor. Agreabil. Apetisant. Atățător. Excitant. Excitator. Frumos. Plăcut. **4** (*culin.; despre mâncăruri*) v. Ardeiat. Asezonat. Condimentat. Iute. Picant. Piperat.
nostróm s.m. (*mar.*) boțman. *Nostromul este șeful echipajului unei nave comerciale.*
not s.n. (*înv. și reg.*) v. Înot. Înotare. Înotat.
notá[1] vb. I. tr. **1** (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a înscrie, a însemna, a scrie, a trece, ‹înv. și reg.› a notălui, ‹înv.› a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A notat într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **2** a observa, a releva, a remarca, a reține, a semnala, a sublinia. *Trebuie să notăm faptul că se dă sănătății copiilor o atenție deosebită.*
notă[2] vb. I. intr. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Înota. **2** (*nav.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Merge. Naviga. Pluti.
notábil, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** relevabil, ‹rar› semnalabil. *Coincidența celor două evenimente este un fapt notabil.* **2** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], prețios, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție notabilă la dezvoltarea literaturii.* **3** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă notabilă.* **II** s.m. (*la pl. **notabili***) notabilități (v. *notabilitate*). *Primarul face parte dintre notabilii orașului.*
notabilitáte s.f. **1** (*la pl. **notabilități***) notabili (v. *notabil*). **2** (*înv.*) v. Importanță. Însemnătate. Relevanță. Valoare.
notár s.m. **1** (*jur.*) ‹înv. și pop.› iscălitor, ‹reg.› notarăș. *Notarul legalizează acte.* **2** (*în vechea organizare adm.; și **notar comunal***) ‹pop.› logofăt, logofăt de comună, logofăt de sat, logofătul satului (v. *logofăt*), ‹reg.› notarăș. *Notarul exercita atribuțiile de șef al poliției și de secretar comunal.*
notărăș s.m. (*reg.*) **1** (*jur.*) v. Notar. **2** (*în vechea organizare adm.*) v. Notar. Notar comunal.
notáre[1] s.f. **I 1** consemnare, înregistrare, înscriere, însemnare, notație, ‹înv.› notificare. *Se ocupă cu notarea sumelor de bani necesare reparării casei.* **2** (*pedag.*) notație. *În Germania sistemul de notare a studenților diferă de cel din țara noastră.* **II** (*concr.; rar*) v. Consemnare. Însemnare. Mențiune. Notație. Notă.
notáre[2] s.f. (*înv.*) v. Înot. Înotare. Înotat.
notáție s.f. **I 1** consemnare, înregistrare, înscriere, însemnare, notare[1], ‹înv.› notificare. **2** (*pedag.*) notare[1]. **II** (*concr.*) consemnare, însemnare, mențiune, notă, ‹rar› notare[1], ‹fam.› inscripție, ‹înv.› izvod, semn. *Îi citește notațiile făcute cu creionul pe marginea filelor cărții.*
nótă s.f. **I 1** consemnare, însemnare, mențiune, notație, ‹rar› notare[1], ‹fam.› inscripție, ‹înv.› izvod, semn. **2** (*la pl. **note***) notițe (v. *notiță*). *Consultă notele colegei care a frecventat cursul.* **3** indicație, însemnare, mențiune, notificare, notificație, observație, precizare, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva note ale directorului instituției.* **4** adnotare, adnotație, apostilă, însemnare, notiță. *Cele mai multe cărți din biblioteca lui au note.* **5** comentariu, explicație, glosă[1]. *Volumul conține la sfârșit note la cuvintele învechite și regionale.* **6** informație. *Notele publicate în ziar se referă la descalificarea echipei naționale de fotbal din Liga Europeană.* **7** înștiințare. *Într-o notă dintr-un ziar local a aflat adresa firmei de construcții.* **8** (*econ.; și **notă de plată***) ‹fam.› socoteală, ‹înv.› socoată. *Cere chelnerului nota de plată.* **II 1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o notă a civilizației.* **2** (*înv.*) v. Marcă[1]. Semn. **3** (*înv.*) v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminație. Inculpare. Inculpație. Învinovățire. Învinuire. Recriminare. Recriminație. **4** (*înv.*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație. **III** (*muz.*) **1** sunet. *Violoncelul scoate note grave.* **2** (*înv.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică. **IV** fig. accent, intonație, ton[2], ‹fig.› nuanță. *Avea în glas o notă plină de îngrijorare.*
notălúi vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) v. Consemna. Înregistra. Înscrie. Însemna. Nota[1]. Scrie. Trece.
notărâșiță s.f. (*reg.*) ‹reg.› notăreasă. *Notărâșița este soția notarului.*
notăreásă s.f. (*reg.*) ‹reg.› notărâșiță.
notătiță s.f. (*ornit.*) *Phalaropus lobatus;* ‹reg.› prundăraș-lobat.
notătoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Broscariță (*Potamogeton natans*).
nótes s.n. blocnotes. *Și-a cumpărat un notes pentru însemnările zilnice.*
notifică vb. I. tr. **1** (*jur.*) ‹înv.› a semnifica. *Executorul judecătoresc notifică sentința.* **2** (*înv.; compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) v. Consemna. Înregistra. Înscrie. Însemna. Nota[1]. Scrie. Trece.
notificáre s.f. **I 1** (*jur.*) intimație, notificație. *Judecătorul dispune notificarea sentinței debitorului.* **2** declarație, ‹înv.› publicație. *Astăzi s-a făcut publică notificarea guvernului în ceea ce privește angajamentul opoziției.* **3** (*înv.*) v. Consemnare. Înregistrare. Înscriere. Însemnare. Notare[1]. Notație. **II** (*concr.*) indicație, însemnare, mențiune, notă, notificație, observație, precizare, specificare, specificație.
notificáție s.f. **1** (*jur.*) intimație, notificare. **2** (*concr.*) indicație, însemnare, mențiune, notă, notificare, observație, precizare, specificare, specificație.
notíță s.f. **1** ‹fam.› însemnărică, ‹înv.› notițe. *L-a înștiințat printr-o notiță despre evenimentul care va avea loc duminica următoare.* **2** (*la pl. **notițe***) note (v. *notă*). **3** adnotare, adnotație, apostilă, însemnare, notă.
notițe s.f. (*înv.*) v. Notiță.
notocórdă s.f. (*anat.; la cefalopode*) coardă dorsală. *Din notocordă derivă coloana vertebrală.*
notóric, -á adj. (*rar; despre manifestri, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Evident. Învederat. Notoriu. Patent[2]. Vădit.
notorietáte s.f. faimă, prestigiu, renume, reputație, vază[1], ‹înv. și reg.› vâlvă. *Brâncuși este un sculptor de notorietate mondială.*
notóriu, -ie adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc. sau despre caracteristici, manifestări etc. ale oamenilor*) arhicunoscut, proverbial, răscunoscut. *Legenda lui Prometeu este notorie.* **2** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, faimos, recunoscut, renumit, reputat, vestit. *Este un romancier notoriu.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) evident, învederat, patent[2], vădit, ‹rar› notoric, ‹fig.› patentat. *Afacerea a fost o înșelătorie notorie.*
notótă s.f. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Cornișor[1]. Cornișor-de-munte (v. *cornișor*[1]) (*Lycopodium selago*).
notréte s.n. (*agron.; reg.*) v. Furaj. Masă verde (v. *masă*[2]). Nutreț.
notârlân s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).
noțiónal, -ă adj. abstract, abstractizat, conceptual, ‹rar› conceptiv. *Enunțul este greu de înțeles pentru mulți, întrucât are un conținut noțional.*
noțiúne s.f. **1** (*log.*) concept, idee. *Cunoaște foarte bine noțiunile și dogmele de bază ale religiei creștine.* **2** (*la pl. **noțiuni**; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică sfera, domeniul etc.*) cunoștințe (v. *cunoștință*), elemente (v. *element*). *Stăpânește bine noțiunile de bază ale matematicii.*
nou, nóuă adj. **I 1** (*despre obiecte, aparate etc.*) nefolosit, neîntrebuințat, neutilizat, neuzat. *I-a*

dat cadou un mixer nou. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre încălțăminte*) nepurtat. *Are multe bluze încă noi. S-a dus la teatru cu o pereche de pantofi noi.* **3** (*în opoz. cu „depășit”*) evoluat, perfecționat. *Și-a cumpărat un model nou de calculator.* **4** (*lingv.; despre cuvinte, expresii etc.*) neologic, ‹rar› neologist, neologistic. *În ultimul timp au pătruns în limbă foarte multe cuvinte noi.* **5** (*despre vești, știri, informații*) recent, ‹fig.› cald, proaspăt. *I-a adus vești noi.* **6** (*despre idei, teorii, metode, creații etc.*) inedit, original. *Teoria sa nouă a provocat multe dispute în lumea științifică. Procedeul chirurgical folosit este nou.* **7** (*în opoz. cu „vechi”*) actual, contemporan, modern, recent, tânăr. *Este un stat nou, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor noi.* **8** (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; înv. și pop.; despre ființe*) v. June. Juvenil. Mic. Nevârstnic. Tânăr. **9** (*înv. și pop.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Crud. Fraged. Tânăr. **10** (*agric.; înv. și reg.; despre terenuri înțelenite*) v. Desfundat[2]. Desțelenit. **II** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Noul Testament*** = Legea cea Nouă (v. *lege*), Legea lui Hristos (v. *lege*), Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), Legea Nouă (v. *lege*), Testamentul cel Nou (v. *testament*), ‹înv.› Scriptura cea Nouă (v. *scriptură*). *Noul Testament este cea de a doua parte a Bibliei, recunoscută de creștini, în care se prezintă nașterea, viața, activitatea, patimile, moartea și învierea lui Iisus, formarea primelor biserici creștine, vestindu-se cea de-a doua venire a lui Hristos și începutul unei alte lumi fără sfârșit.*

nou-născút s.m. **1** copil mic (v. *copil*[1]), prunc, sugaci, sugar, ‹înv. și pop.› coconaș, plod, sugător, ‹pop.› copil de țâță (v. *copil*[1]), ‹fam.› bebe, bebeluș, boț cu ochi, cocă[2], ‹înv. și reg.› cocon[2], lilig, poroboc, ‹înv.› aplecat[2], ‹fig.; înv.› fașă, ‹arg.› patefon. *Își ține cu dragoste nou-născutul în brațe. Sunt multe cărți cu informații utile despre îngrijirea nou-născuților.* **2** (*med.*) ***nou-născut hipotrofic*** = dismatur. *Nou-născutul hipotrofic are greutatea anormală.*

nouácă s.f. (*j. de cărți; reg.*) v. Nouar. Nouă.

nouăr s.m. (*j. de cărți*) nouă, ‹reg.› nouacă. *A prins un careu de nouari.*

nóuă s.m. (*j. de cărți*) nouar, ‹reg.› nouacă.

nouá vb. I. refl. (*pop.; despre cer*) v. Închide. Înnegura. Înnora. Întuneca. Mohorî. Posomorî.

nouráș s.m. **1** (*meteor.*) norișor, noruleț, noruț, ‹pop.› nourel, ‹reg.› noricel, noureț, nouruț. **2** (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** (*entom.; reg.*) *Chironomus stercorarius;* ‹reg.› țânțar-mic, țânțăraș, țânțărel.

nourât, -ă adj. (*pop.*) **I 1** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împâclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Pâclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Posomorât. Urât[2]. **2** (*meteor.; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed. **II** fig. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) v. Încreștit. Încruntat. Întunecat. Mohorât. Posac. Posomorât.

nourél s.m. (*meteor.; pop.*) v. Norișor. Noruleț. Noruț. Nouraș.

noureț s.n. (*meteor.; reg.*) v. Norișor. Noruleț. Noruț. Nouraș.

nourút s.m. (*meteor.; reg.*) v. Norișor. Noruleț. Noruț. Nouraș.

nóus s.n. (*livr.*) v. Cuget. Fire. Gândire. Intelect. Judecată. Minte. Rațiune. Spirit.

noutáte s.f. **I 1** ‹reg.› țâitung, ‹înv.› novita, nuvelă, zgomot. *Abia așteaptă să afle ultimele noutăți din țară.* **2** inedit, originalitate. *Noutatea teoriei sale a provocat multe dispute în lumea științifică.* **II** (*concr.*) **1** inovare, inovație, prefacere, schimbare. *Noutățile apar mai ales în domeniul tehnologiei de vârf.* **2** (*lit.; înv.*) v. Nuvelă.

novatór, -oáre adj. înnoitor, reformator, regenerator, transformator, ‹rar› primenitor. *A dat soluții novatoare în domeniul său de activitate. În ultimul timp se constată tendințe novatoare în artă.*

nováție s.f. (*rar*) v. Inovare. Inovație. Înnoire.

novélă s.f. (*jur.; în dreptul roman*) ‹înv.› neara. *Novela este o dispoziție suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară.*

novíce s.m., s.f. **1** s.m., s.f. debutant, începător, neofit, ‹fam.› ageamiu, ‹fig.; fam.› boboc, pui[1], recrut, ‹fig.; înv.› apprenti, ‹jar.› balic, ‹arg.› pifan. *Este novice în avocatură. Novice în teatru, artista a avut un succes răsunător.* **2** s.m. (*bis.; în mănăstirile de călugări*) ‹rar› ucenic. *Novicele are de făcut un stagiu până la călugărie.* **3** s.f. (*bis.; în mănăstirile de călugărițe*) soră. *O novice are cel mai mic grad în ierarhia călugărească.*

noviciát s.n. (*rar*) v. Ucenicie.

novicísm s.n. (*lingv.; rar*) v. Neologism.

novitá s.f. (*înv.*) v. Noutate.

novocaínă s.f. (*chim., farm.*) procaină, sincaină. *Novocaina este întrebuințată ca anestezic local.*

nóxă s.f. (*fiziol.; arg.*) v. Flatulență. Gaz[1].

nozdreáuă s.f. (*bot.; reg.*) v. Butaș.

nu adv. neg. (*modal; ca răspuns la o întrebare sau ca formulă de acceptare a unui enunț neg.*) ‹pop.› ba, ‹reg.› noaha, ‹arg.› nexam, nix. *- Treci pe la noi? - Nu. - Ai bani la tine? - Nu.*

nu-mă-uitá subst. invar. (*bot.*) **1** *Myosotis silvatica;* miozotis, ‹înv. și reg.› calamandrină, ‹reg.› grâul-cucului (v. *grâu*), năvalnic, ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]), ochiul-șarpelui (v. *ochi*[1]), șerpeliță, șoricel, urechea-șoarecelui (v. *ureche*), urechea-șoricelului (v. *ureche*). (*reg.*) v. Ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]) (*Myosotis palustris*). **3** (*reg.*) v. Urechea-ursului (v. *ureche*) (*Primula auricula*).

nuanțá vb. I. tr. **I** (*compl. indică culori sau nuanțe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, ale unor accesorii etc.*) a armoniza, a asorta, a combina, a merge, a potrivi, ‹pop. și fam.› a lovi, ‹înv.› a armonia, a armonirui, ‹fran.› a cola, ‹fig.; fran.› a maria. *Stilistul vestimentar a nuanțat perfect culorile în ținuta vedetei pentru festivitate.* **II** fig. **1** a doza, a grada, a gradua. *Scenograful nuanțează efectele. Oratorul a nuanțat bine momentele discursului.* **2** (*compl. indică stilul unei opere, exprimarea cuiva, noțiuni, idei, trăsături de caracter ale oamenilor etc.*) a reliefa, ‹fig.› a colora. *Își nuanțează vocabularul cu foarte multe englezisme.*

nuanțáre s.f. dozaj, dozare, gradare. *Scenograful este atent la nuanțarea efectelor pentru a reda cât mai sugestiv ambientul piesei.*

nuanțát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre culori*) armonizat. *Culorile nuanțate sunt plăcute la privit.* **2** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este nuanțat. Folosește metafore nuanțate.* **II** adv. fig. (*modal*) expresiv, pitoresc, plastic, sugestiv, ‹fig.› colorat[2]. *Tinerii se exprimă nuanțat.*

nuánță s.f. **I 1** ton[2], tonalitate, ‹înv.› vopsea. *Interiorul casei este zugrăvit în vernil cu nuanțe de galben. Petalele trandafirului au nuanțe de mov.* **2** (*rar*) v. Culoare. Vopsea. **II** fig. accent, intonație, ton[2], ‹fig.› notă. *Avea în glas o nuanță plină de îngrijorare.*

nubílă adj. (*livr.; despre fete*) v. Puberă.

nuc-de-mâre s.m. (*bot.; reg.*) v. Castan. Castan-bun (*Castanea sativa* sau *Castanea vesca*).

nucár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Alunar. Gaiță-de-munte (v. *gaiță*[1]) (*Nucifraga caryocatactes*).

nucaríște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Nucet.

núcă s.f. **I** (*bot.*) **1** ***nucă-de-cocos*** = cocos, ‹înv.› nuca-cocului. *Savurează miezul alb și dulce al nucii-de-cocos;* (*rar*) ***nucă-amară*** v. Migdală; (*înv. și reg.*) ***nucă-de-stejar*** = ***nucă-galică*** v. Gală[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar; (*reg.*) ***nucă-de-mare*** v. **a** Castană; **b** Nucșoară; ***nucă-de-mușcată*** = ***nucă-tămâioasă*** v. Nucșoară; ***nucă-de-gorun*** v. Gală[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar; (*art.; înv.*) ***nuca-cocului*** v. Cocos. Nucă-de-cocos. **2** (*reg.*) ***nucă-de-lac*** v. Cornaci (*Trapa natans*). **II** (*tehn.*) **1** rotulă. *Nuca este folosită la realizarea unor articulații la mașini.* **2** articulație sferică. *Nuca este constituită din două elemente cu suprafața de contact sferică.* **3** (*la coarbă; reg.*) ‹reg.› broască. *În nucă se fixează șfredelul.* **4** (*reg.*) v. Rondelă. Șaibă. **5** (*reg.*) v. Mutelcă. Piuliță. **III** (*art.; anat.; la oameni și la unele animale; reg.*) **1** ***nuca genunchiului*** v. Patelă. Rotulă. **2** ***nuca gâtului*** v. Ceafă. Cerbice. Grumaz.

nucăríe s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Nucet.

nucceá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Brândușa-morților (v. *brândușă*). Brândușă. Brândușă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*). **2** v. Brândușă. Brândușă-albastră. Brândușă-de-munte. Brândușă-de-primăvară. Șofran[1]. Șofran-de-primăvară (v. *șofran*[1]) (*Crocus heuffelianus*).

nucét s.n. (*colect.; bot.*) ‹reg.› nucariște, nucărie, nucime, nuciște. *Nucetul este o livadă de nuci.*

nuchíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Nucșoară. Nuculiță. Nucuță.

nucifórm, -ă adj. ‹rar› nucos. *Fructul nuciform are forma și mărimea unei nuci.*

nucíme s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Nucet.

nuciște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Nucet.

nucleifórm, -á adj. nucleoid. *În citoplasma bacteriilor există corpusculi nucleiformi, asemănători, prin forma lor, cu un nucleu.*

nucleínă s.f. (*biochim.*) nucleoproteidă, nucleoproteină. *Nucleina este un compus organic, care, în viruşi, reprezintă complexul genom viral şi proteina virală.*
nucleoíd, -ă adj. nucleiform.
nucleól s.m. (*biol.*) plasmozom. *Nucleolii au un rol esenţial în sinteza proteinelor.*
nucleoplăsmă s.f. (*biol.*) cariolimfă, cărioplasmă, suc nuclear. *Nucleoplasma este plasma nucleară în care sunt înglobaţi cromozomii.*
nucleoproteídă s.f. (*biochim.*) nucleină, nucleoproteină.
nucleoproteínă s.f. (*biochim.*) nucleină, nucleoproteidă.
nucléu s.n., s.m. **I 1** s.n. (*fiz.; şi* ***nucleu atomic***) ‹înv.› sâmbure. *Nucleul este partea centrală a unui atom, alcătuită din protoni şi neutroni, purtătoare de sarcini electrice pozitive.* **2** s.n. (*biol.; şi* ***nucleu celular***) = carion, citoblast. *Nucleul celular asigură transmiterea caracterelor ereditare.* **3** s.m. (*biol.*) ***nucleu dinţat*** = olivă cerebeloasă. *Nucleul dinţat este nucleul cenuşiu central al cerebelului, anexat formaţiunilor şi căilor neocerebelului;* ***nucleu dorsal*** = nucleu toracic. *Celulele din nucleul dorsal dau naştere tractului spinocerebelos posterior;* ***nucleu gelatinos*** = nucleu pulpos. *Nucleul gelatinos este situat în centrul discului intervertebral, având rol de amortizor hidraulic al presiunilor;* ***nucleu pulpos*** = nucleu gelatinos; ***nucleu toracic*** = nucleu celular; (*la pl.*) ***nuclei bazali*** = ***nuclei cenuşii centrali*** = ‹rar› ganglioni bazali. *Nucleii bazali se află în profunzimea emisferelor cerebrale, având rol important în coordonarea motorie.* **4** s.n. centru, miez. *A sfredelit piatra până la nucleu.* **II** s.n. fig. esenţă, fond, materie, ‹fig.› inimă, măduvă, miez, sământă, sâmbure. *Încearcă să pătrundă nucleul lucrurilor. Umorul şi autoironia constituie nucleul central al personalităţii sale.*
nucós, -oásă adj. (*rar*) v. Nuciform.
nucşoáră s.f. **I** (*bot.*) **1** nuculiţă, nucuţă, ‹reg.› nuchiţă. **2** ‹reg.› muşcată[2], muşcăţel[1], nucă-de-mare, nucă-de-muşcată, nucă-tămâioasă, ‹înv.› muşcatin. *Nucşoara este un condiment aromat.* **3** (*reg.*) v. Clocotici. Clocotiş (*Staphylea pinnata*). **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Codroş. Codroş-de-casă. Codroş-de-grădină. Codroş-de-grădină-caucazic. Codroş-de-grădină-cu-oglindă (*Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*). **2** v. Alunar. Gaiţă-de-munte (v. *gaiţă*[1]) (*Nucifraga caryocatactes*).
nucşór s.m. (*bot.*) nuculeţ, nucuţ.
nuculéţ s.m. (*bot.*) nucşor, nucuţ.
nuculíţă s.f. **1** (*bot.*) nucşoară, nucuţă, ‹reg.› nuchiţă. **2** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
nucúţ s.m. (*bot.*) nucşor, nuculeţ.
nucúţă s.f. (*bot.*) nucşoară, nuculiţă, ‹reg.› nuchiţă.
nud, núdă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) dezbrăcat[2], dezgolit, gol[2], neîmbrăcat, ‹rar› dezvelit, ‹înv. şi pop.› despuiat, ‹înv. şi reg.› dezvăscut, ‹reg.› pieligos, târşit[2], tililic, ‹engl.› topless. *Se întinde nud la soare.* **2** (*rar; despre suprafeţe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Şes. **II** adj. fig. **1** (*mai ales antepus subst. determ.*) ‹fig.› pur[2]. *Filmul prezintă realitatea nudă a vieţii unui orăşel de provincie. Îl priveşte cu o nudă sinceritate.* **2** (*fam.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Neîmpodobit. Neornat. Nesofisticat. Simplu. **3** (*în opoz. cu „real"; înv.; despre afirmaţii, mărturii etc.*) v. Fals. Inautentic. Inventat. Mincinos. Născocit. Neadevărat. Neautentic. Neîntemeiat. Nereal. Plăsmuit. Scornit. **III** s.n. (*concr.*) ‹rar› nuditate, ‹glum.› costum evitic. *Artistul a pictat multe nuduri de femei.*
nuditáte s.f. **I 1** goliciune, ‹pop.› golătate, ‹glum.› costum evitic. *Surprinsă la duş, nu ştia cum să-şi ascundă mai repede nuditatea.* **2** (*concr.; rar*) v. Nud. **II** fig. (*fam.*) v. Modestie. Simplicitate. Simplitate. Sobrietate.
núdli s.m. (*bot.; reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).
núfăr s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***nufăr-alb***) *Nymphaea alba*; ‹rar› nenufar, plumieră[2], plumieră-albă (v. *plumieră*[2]), ‹reg.› plămână-albă, plută[2], plutniţă, tidvă-de-apă. **2** (*şi* ***nufăr-galben***) *Nuphar luteum*; ‹rar› nenufar, ‹reg.› mai-de-apă (v. *mai*[4]), plămână-galbenă, plută[2], polbean, sasău-de-apă, untişor. **3** (*şi* ***nufăr-de-Nil***; *reg.*) v. Dreţe. Lotus (*Nymphaea lotus* sau *Nymphaea thermalis*).
nuiá s.f. **1** vargă, vergea, ‹pop.› frişcă[2], smicea, ‹reg.› corcan, japă, joardă, palcă, paliţă, palţău, rătie, seci, strămurare, zvoacă, ‹înv.› stroi. *Împletesţe coşuri din nuiele de salcie.* **2** băţ, vargă, vergea, ‹înv. şi reg.› vreasc, ‹reg.› beldie, cotoveală, hârjoleu, şteap, ştichi, virgaş. *L-a bătut cu o nuia pentru că l-a prins la furat.* **3** băţ, coadă, prăjină, vargă, ‹înv. şi reg.› prăştină, ‹reg.› beldie, lăstar[2], paliţă, rudă[2], sticiu, vărgar. *Nuiaua undiţei s-a rupt din cauza greutăţii peştelui.* **4** (*la stână; reg.*) ‹reg.› campău, caţă[2], lance.*Ciobanii prind oile cu nuiaua.* **5** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Fuscel. Vergea.
nuielăríe s.f. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mlădă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
nuieliş s.n. (*bot.; rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mlădă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
nuielúşă s.f. baghetă, nuieluţă, vărguliţă, vărguţă, vergeluşă, vergeluţă, ‹rar› nuieluşcă, ‹reg.› jordiţă. *Îl loveşte peste mână cu o nuieluşă.*
nuielúşcă s.f. (*rar*) v. Baghetă. Nuieluşă. Nuieluţă. Vărguliţă. Vărguţă. Vergeluşă. Vergeluţă.
nuielúţă s.f. baghetă, nuieluşă, vărguliţă, vărguţă, vergeluşă, vergeluţă, ‹rar› nuieluşcă, ‹reg.› jordiţă.
nul, núlă adj. **1** inexistent, neexistent. *Nu-l poate aresta, întrucât probele acuzatoare sunt nule. Cunoştinţele lui în acest domeniu sunt nule.* **2** fig. (*fam.; deprec.; despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neştiutor. Prost.
núlă s.f. **1** (*mat.*) zero. *Nula este situată, în numărătoare, înaintea lui unu.* **2** fig. (*rar*) v. Nimic. Nonvaloare. Nulitate. Zero.
nulifică vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; în opoz. cu „a valida"; despre organe de jurisdicţie; compl. indică acte normative, stări social-politice, instituţii etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desfiinţa. Infirma. Invalida. Suprima. **2** fig. (*compl. indică sentimente, acţiuni, realizări etc. ale oamenilor*) v. Anihila. Anula. Neutraliza. Paraliza.
nulificáre s.f. (*jur.; în opoz. cu „validare"; înv.*) v. Abolire. Abrogare. Abrogaţie. Anulare. Desfiinţare. Infirmare. Invalidare. Suprimare.
nulificăt, -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „validat"; înv.; despre acte normative, stări social-politice, instituţii etc.*) v. Abolit. Abrogat. Anulat. Desfiinţat. Invalidat. Înlăturat. Suprimat.
nuligéstă s.f. nuligravidă. *Nuligesta este femeia care nu a fost niciodată gravidă.*
nuligravídă s.f. nuligestă.
nulitáte s.f. **I 1** ‹fig.› nimic, nonvaloare, zero, ‹fig.; rar› nulă. *Este o nulitate în domeniu.* **2** (*jur.*) ***nulitate relativă*** = anulare. *Nulitatea relativă sancţionează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme ce ocroteşte un interes particular, individual sau personal.* **II** fig. (*fam.; deprec.*) v. Incapacitate. Incompetenţă. Necompetenţă. Nepregătire. Nepricepere. Slăbiciune.
númai adv. **A** adv. **I** (*cu sens exclusiv sau restrictiv; determină orice parte de prop., indicând nuanţe restrictive ori exclusive care variază în funcţie de context*) **1** doar, exclusiv, ‹rar› unicamente, ‹înv.› exclusivamente. *Vina cade numai asupra lui.* **2** doar, exclusiv. *În timp, vor dăinui numai creaţiile valoroase.* **3** tot. *La spectacol, numai personalităţi vedeai. Avea parte şi acum numai de ghinion.* **4** doar. *Este vorba numai de o răceală.* **5** (*înv. şi reg.*) v. Decât. **II** (*modal*) **1** chiar, tocmai. *O asemenea fată ar fi numai bună să o ia de soţie.* **2** (*pop.*) v. Brusc. Deodată. Fulgerător. Instantaneu. Repede. Scurt. Subit. **3** (*înv. şi reg.*) v. Morţiş. Neapărat. Negreşit. Numaidecât. Obligatoriu. **III** (*temporal*) **1** abia, doar, tocmai, ‹reg.› taman. *Au trecut numai doi ani de la căsătorie.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu. **B** (*cu val. de conj. coord. advers.; leagă două prop. sau două părţi de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realităţi cu alta şi arătând opoziţia, restricţia sau diferenţa dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părţi de prop.*) **1** (*după o negaţie sau după o prop. neg.*) ci, dar[1], dimpotrivă, însă, ‹înv. şi pop.› iar, ‹reg.› fără, ma. *Nici n-o iubeşte, nici n-o părăseşte, numai o încurcă.* **2** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară*) dar[1], însă, ‹reg.› decât, pedig. *Eşti foarte inteligentă, numai nu eşti modestă.*
numaidecât adv. **I** (*temporal*) **1** acum, imediat, îndată, ‹pop.› acuşi, amu, ‹fam.› aici, ‹înv. şi reg.› aşaşi, ‹reg.› acuşica, amuşi, ‹înv.› aciaşi, aşa, dindată, neoprit. *Stai liniştită, numaidecât vine doctorul în salon. Colaborarea noastră se opreşte numaidecât.* **2** curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, rapid, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. şi reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, min-

tenaș, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra numaidecât în casă.* **II** (*modal*) morțiș, neapărat, negreșit, obligatoriu, ‹rar› forțamente, necesarmente, ‹pop. și fam.› musai, ‹înv. și reg.› nepristan, nesmintit, numai, ‹înv.› nelipsit. *Un scriitor trebuie să aibă numaidecât în opera sa o notă distinctivă națională. Vrea să ne întâlnim numaidecât mâine seară.*

número s.f. **1** (*mat.*) ***număr de ordine*** = ordinal. *Numărul de ordine arată al câtelea este un obiect într-un șir de obiecte;* ***număr fracționar*** = număr rațional. *Numărul fracționar este format dintr-un întreg și o fracție;* ***număr impar*** = ‹reg.› număr fără pereche. *Numerele impare nu sunt divizibile cu doi;* ***număr par*** = ‹reg.› număr cu pereche, număr cu soață, ‹înv.› număr pereche. *Numerele pare sunt divizibile cu doi;* ***număr rațional*** = număr fracționar; (*reg.*) ***număr cu pereche*** = ***număr cu soață*** v. Număr par; ***număr fără pereche*** v. Număr impar; (*înv.*) ***număr pereche*** v. Număr par. **2** cifră. *Numărul 21.* **3** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) cifră, sumă, total, ‹reg.› număruș. *Numărul turiștilor veniți la mare în acest an a fost foarte mare.* **4** sumă, ‹înv.› cislă. *Numărul elevilor din clasă este de 28.* **5** cantitate. *Producătorul are un număr însemnat de haine de piele pentru vânzare.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) seamă, serie, sumă. *Un număr de întrebări au rămas fără răspuns.* **7** mărime, măsură. *Poartă numărul 37 la sandale.* **8** (*urmat de determ. în gen.*) mulțime. *Este impresionat de numărul manifestanților.* **9** ***număr-semnal*** = exemplar-semnal (v. *exemplar*[1]), semnal. *Numărul-semnal este exemplarul dintr-o carte sau dintr-o publicație periodică pe care se dă bunul de difuzare al redactorului respectiv.*

numără[1] vb. I. **1** tr. (*mat.*) a socoti, ‹livr.› a denombra, ‹reg.› a sămălui. *Deși încă mic, știe să numere foarte bine.* **2** refl. a se cifra. *Cei care fac credite se numără cu miile.* **3** refl. (*despre ființe, lucruri etc.*) a se afla, a fi, a figura, a se găsi. *Fiul ei se numără printre reușiții la concurs.* **4** tr. (*rar*) v. Conține. Cuprinde. Include. Îngloba. **5** tr. (*mat.; înv. și pop.*) v. Calcula. Socoti. **6** tr. (*înv. și pop.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **7** tr. (*înv.; compl. indică idei, fapte, evenimente etc.*) v. Enumera. Înșira. Înșirui. **8** tr. (*înv.*) v. Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Opina. Pricepe. Socoti. Susține.

numără[2] vb. I. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice. **2** (*înv.; compl. indică texte, scrieri etc.*) v. Citi. Lectura. Parcurge. Vedea.

numărare s.f. numărat, numărătoare, ‹pop.› numărătură, ‹înv.› numerație, socoteală, socotință, socotire, socotit[1]. *Pentru cei mai mulți copii numărarea este o operație ușoară.*

numărát s.n. numărare, numărătoare, ‹pop.› numărătură, ‹înv.› numerație, socoteală, socotință, socotire, socotit[1].

numărătoáre s.f. **1** numărare, numărat, ‹pop.› numărătură, ‹înv.› numerație, socoteală, socotință, socotire, socotit[1]. **2** abac, ‹înv.› hambac. *Numărătoarea cu bile era folosită în trecut pentru calcule.* **3** (*pop.*) v. Recensământ.

numărătór, -oáre s.m., s.n. **1** s.m. (*mat.*) ‹înv.› numerator. *Numărătorul este termenul unei fracții ordinare, scris deasupra liniei de fracție, arătând numărul de părți egale (indicate de numitor) conținute de fracție.* **2** s.n. (*gram.; înv.*) v. Numeral.

numărătúră s.f. **1** (*pop.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare. **2** (*colect.; fin.; reg.*) v. Bănet.

numărúș s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Cifră. Număr. Sumă. Total. **2** (*milit.*) v. Recrutare.

núme s.f. **I 1** denominație, denumire, numire, ‹rar› designare, intitulare, ‹înv.› apelație, titlu, titulatură, ‹fran.› designație. *Poreclele fac parte din sistemul de nume subiectiv.* **2** ***nume de botez*** = ***nume mic*** = prenume, ‹impr.› pronume. *Fata are numele de botez Maria;* ***nume de familie*** = ***nume de naștere*** = ***nume patronimic*** = patronim, patronimic, ‹înv. și reg.› poreclă, ‹reg.› nume de tată, nume după naștere. *Numele de familie se transmite de la părinți la copii;* ***nume de domnișoară*** = ***nume de fată*** = ‹fam.› nume de acasă. *Ca parolă folosește numele de domnișoară al mamei;* (*fam.*) ***nume de acasă*** v. Nume de domnișoară. Nume de fată; (*reg.*) ***nume de tată*** = ***nume după naștere*** v. Nume de familie. Nume de naștere. Nume patronimic. **3** cognomen, poreclă, supranume, ‹înv. și reg.› sclitadă, ‹reg.› ponos, porecleală, poreclire, ‹înv.› poreclitură, surnume, surnumire, ‹fran.› sobrichet. *Poetul latin Ovidiu a avut numele Naso.* **4** apelativ, atribut, calificativ. *Palatului i se potrivește numele „mirific”.* **5** faimă, renume, reputație. *Și-a câștigat numele în lumea modei.* **6** (*înv.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **II 1** (*gram.*) grup nominal. *Numele cuprinde părțile de vorbire care se declină în mod special substantivul și adjectivul.* **2** (*gram.*) substantiv, ‹înv.› substarnic. *Numele denumește ființe, lucruri, acțiuni, fenomene etc. și este caracterizat prin declinare.* **3** (*gram.*) ***nume de materie*** = ‹înv.› substantiv material. *„Cărbune” este un nume de materie;* ***nume propriu*** = substantiv propriu. *Numele proprii denumesc obiecte sau ființe, considerate izolat pentru a le distinge de celelalte din clasa lor.* **4** (*lingv.*) ***nume de loc*** = ***nume topic*** = toponim, toponimic. *Numele de locuri sunt nume proprii de orașe, sate, ape, munți etc., care pot da informații lingvistice prețioase;* ***nume de sfânt*** = hagionim. *Parcurge numele de sfinți din calendar;* ***nume etnic*** = etnonim. *Numele nostru etnic este „român”;* (*art.; înv.*) ***numele cel strângător*** v. Substantiv colectiv.

númen s.n. (*în filos. lui Kant*) lucrul în sine (v. *lucru*). *Numenul este esența cognoscibilă numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial.*

numení vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

numerál s.n. (*gram.*) ‹înv.› numărător. *Numeralul este partea de vorbire flexibilă care exprimă un număr în sine, determinarea numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare.*

numerár s.n. (*fin.*) bani cash (v. *ban*), bani gata (v. *ban*), bani gheață (v. *ban*), bani lichizi (v. *ban*), cash, ‹pop. și fam.› bani peșin (v. *ban*), bani sunători (v. *ban*), monede sunătoare, ‹reg.› bani uscați (v. *ban*), ‹înv.› bani numărători (v. *ban*). *Nu are numerar la el și plătește cu cardul.*

numerarisít, -ă adj. (*înv.; despre pagini, texte*) v. Numerotat[2]. Paginat[2].

numerátor s.m. (*mat.; înv.*) v. Numărător.

numerație s.f. (*înv.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare.

numéric, -ă adj. cifric. *Inspectorii au făcut o evaluare numerică a cheltuielilor firmei.*

numerizá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică paginile unui caiet, ale unei cărți, ale unui manuscris etc.*) v. Numerota. Pagina.

numerós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „redus”, „restrâns”; despre colectivități*) mare[1], ‹reg.› sabadaș, ‹fig.› larg, ‹fig.; înv.› lat. *L-a înconjurat un grup numeros de copii.* **2** (*în opoz. cu „puțin”; despre ființe, obiecte, lucruri etc.*) destul, mult, ‹reg.› merei (v. *mereu*), ‹înv.› bogat. *În centrul orașului s-au strâns numeroși oameni.* **3** multiplu. *Celularele de ultimă generație au numeroase funcții.*

numerotá vb. I. tr. (*compl. indică paginile unui caiet, ale unei cărți, ale unui manuscris etc.*) a pagina, ‹reg.› a numeriza. *Calculatorul numerotează foile documentelor automat.*

numerotáre s.f. numerotat[1], numerotație, paginare, paginație, ‹înv.› paginatură. *Calculatorul face automat numerotarea foilor documentelor .*

numerotát[1] s.n. numerotare, numerotație, paginare, paginație, ‹înv.› paginatură.

numerotát[2]**, -ă** adj. (*despre pagini, texte*) paginat[2], ‹înv.› numerarisit. *Aranjează în ordine foile numerotate.*

numerotátor s.n. (*tehn.*) ‹ieșit din uz› numeroter. *Numerotatorul este un instrument pentru numerotarea paginilor diferitor imprimate.*

numerotáție s.f. numerotare, numerotat[1], paginare, paginație, ‹înv.› paginatură.

numerotér s.n. (*ieșit din uz*) v. Numerotator.

númete adv. (*cu val. opusă față de o afirmație sau o faptă; reg.*) v. Adică. Chipurile (v. *chip*). Cică.

numí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a boteza. *Copilul a fost numit Mihai.* **2** refl. (*despre oameni sau despre animale*) a se chema, ‹înv. și pop.› a striga, ‹pop.› a i se spune, a se zice, ‹înv.› a se porecli. *Când era domnișoară, se numea Popescu.* **3** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a porecli, a spune, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ștefan a fost numit cel Mare. Oamenii l-au numit Hoțomanul pentru că fura.* **4** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a califica, a caracteriza, ‹pop. și fam.› a face, ‹înv.› a trata, ‹fig.› a eticheta, a taxa, ‹fig.; fam.› a categorisi, ‹fig.; fam.;

deprec.› a cataloga. *A fost o perioadă în care a numi modernist un creator echivala cu o stigmatizare.* **5** refl. impers. a se chema, a se spune, a se zice, ‹înv.› a se pomeni, a se răspunde. *Cum se numește acest obicei?* **6** tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a indica, a menționa, a pomeni, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a numit în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **7** tr. (*înv.; compl. indică divinități*) v. Invoca. **II** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a desemna, a face, a învesti, a pune, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv. și reg.› a prepune, ‹înv.› a provivasi, a rândui, ‹rus.; înv.› a perivodi, ‹fran.› a designa. *A fost numit director al instituției.* **2** (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a întrona, a învesti, a proclama, a pune, a unge, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost numit domn al Principatelor Unite.* **3** (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a acredita, a împuternici, a pune. *Prim-ministrul l-a numit ambasador în Austria.* **4** (*compl. indică oameni*) a angaja, a încadra, a lua, a primi, ‹înv. și pop.› a năimi, ‹pop. și fam.› a băga, ‹reg.› a pogodi, ‹înv.› a înnăimi. *L-a numit ca economist în firmă.* **5** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a forma, a institui, a înființa, a organiza, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a numi comitetul de părinți pe școală.*

numinător s.m. (*mat.; înv.*) v. Numitor.

numíre s.f. **I 1** denominație, denumire, nume, ‹rar› designare, intitulare, ‹înv.› apelație, titlu, titulatură, ‹fran.› designație, ‹latin.; înv.› apelație. *Poreclele fac parte din sistemul de numire subiectiv.* **2** calificare, caracterizare, ‹fig.› etichetare, taxare, ‹fig.; fam.› categorisire, ‹fig.; fam.; deprec.› catalogare. *Numirile reflectă, adesea, o realitate.* **II 1** desemnare, ‹rar› designare, ‹înv.› provivasire, ‹fran.› designație. *Numirea lui ca director nu a mulțumit pe toți angajații instituției.* **2** (*polit.*) acreditare, împuternicire. *Președintele a acceptat numirea diplomatului ca ambasador în Austria.* **3** angajare, încadrare, primire. *Numirea lui la firmă s-a făcut după un examen dificil.* **4** alcătuire, constituire, creare, desemnare, formare, instituire, înființare, organizare, stabilire. *Ședința a avut ca scop numirea comitetului de părinți pe școală.*

numít, -ă adj. **1** (*despre oameni, animale etc.*) denumit, intitulat, poreclit, supranumit, zis, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, numit Hoțomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.* **2** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit.

numitór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. (*mat.*) ‹înv.› desfăcător, numinător, rădăcină. *Numitorul este partea unei fracții ordinare situată sub linia de fracție și care arată în câte părți a fost împărțit întregul.* **2** s.f. (*gram.; înv.*) v. Caz nominativ. Nominativ.

numulític, -ă s.n., adj. (*geol.*) paleogen. *Numuliticul este prima perioadă a neozoicului, care începe odată cu apariția numuliților.*

nun, núnă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. naș. *Nunii lor sunt oameni de afaceri.* **2** s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătășiță. Vorniceasă.

núnă s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui. **2** v. Alunea. Alunică. Aluniță.

nuneă s.f. (*med.; înv.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

nuneăscă s.f. art. (*j. folc.*) hora miresei (v. *horă*[1]), ‹reg.› nășască. *Nuneasca se dansează la nuntă, după cununia religioasă.*

nunișoáră s.f. (*reg.*) ‹reg.› nuniță.

nuníță s.f. (*reg.*) ‹reg.› nunișoară.

nuntál, -ă adj. (*înv.*) v. Nupțial.

nuntăriu, -ie s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. v. Oaspete. Nuntaș. **2** adj. v. Nupțial.

nuntáș, -ă s.m., s.f. oaspete, ‹reg.› musafir, nuntălaș, ospătoi, ospecioi, ospețean, pocânzeu[1], uspătaș, uspător, ‹înv.› nuntariu. *Nuntașii sosesc în jurul orei 19.00.*

núntă s.f. **1** ‹pop.› însurătoare, nuntire, nuntit, ‹reg.› măritățe, ospăț, veselie. *După nuntă, tinerii căsătoriți au plecat în luna de miere.* **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

nuntălăș s.m. (*reg.*) v. Oaspete. Nuntaș.

nuntășíță s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătășiță. Vorniceasă.

nuntélnic, -ă adj. (*rar*) v. Nupțial.

nuntésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Nupțial.

nuntí vb. IV. refl. recipr. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Căsători. Cununa. **2** (*biol.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

nuntíre s.f. (*pop.*) **1** v. Căsătorie. Cununie. **2** v. Nuntă.

nuntișoáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› nuntiță.

nuntít s.n. (*pop.*) **1** v. Căsătorie. Cununie. **2** v. Nuntă.

nuntitór, -oáre adj. (*rar*) v. Nupțial.

nuntíță s.f. (*pop.*) ‹pop.› nuntișoară.

nunțiál, -ă adj. (*înv.*) v. Nupțial.

núnțiu s.m. (*în organizarea Bisericii Catolice; adesea determ. prin „papal”*) ablegat, legat[1]. *În lipsa sa, papa l-a lăsat în calitate de nunțiu pe capelanul său. Misiunea nunțiului papal a fost un succes.*

nuorieciós, -oásă adj. (*în opoz. cu „senin”; reg.; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împâclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Pâclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Posomorât. Urât[2].

nupțiál, -ă adj. ‹livr.› himenaic, himenal, ‹rar› nuntelnic, nuntitor, ‹înv.› nuntal, nuntariu, nuntesc, nunțial. *Nuntașii sunt întâmpinați cu marșul nupțial.*

núrcă s.f. (*zool.*) *Lutreola lutreola*; ‹rar› luterolă, lutră, lutreolă, noriță, ‹reg.› dihor-de-apă, **nuri** s.m. pl. (*pop. și fam.*) v. Sex-appeal.

nurlíu, -ie adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Agreabil. Nostim. Plăcut. Simpatic. Șarmant. **2** (*pop. și fam.; despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Atrăgător. Seducător.

núrsă s.f. (*livr.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

núsul, núsa pron. pers. pers. 3 (*înlocuiește numele persoanei despre care se vorbește; înv.*) v. Dânsul. Dânsa. (v. *dânsul*) El. Ea (v. *el*).

nut s.n. (*tehn.*) canelură, renură, uluc, ‹rar› răclitură. *Nutul de pe suprafața cilindrică a unei piese servește la asamblarea acesteia cu o altă piesă canelată.*

nutréț s.n. **1** (*agron.*) furaj, masă verde (v. *masă*[2]), ‹înv. și pop.› strânsură, ‹pop.› hrană, ‹reg.› notrete, nutriment, zaherea. *Nutrețul este folosit pentru hrana animalelor.* **2** (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

nutrí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) alimenta, a (se) hrăni, a mânca, ‹rar› a merge, ‹înv.› a subministra, a (se) viptui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) adăpa, ‹arg.› a glojdi, a paște[2] a se potoli. *Trebuie să te nutrești sănătos pentru a te dezvolta normal. O mamă își nutrește copilul cu tot ce este mai bun.* **2** tr. fig. (*compl. indică sentimente ale oamenilor*) a avea, a purta. *Nutrește mult respect pentru ea.*

nutríbil, -ă adj. (*rar; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.

nutríce s.f. (*latin.; înv.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

nutriméntn. s.n. **1** (*livr.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **2** (*agron.; reg.*) v. Furaj. Masă verde (v. *masă*[2]). Nutreț.

nutríre s.f. alimentare, alimentație, hrănire, hrănit[1], mâncare, mâncat[1], nutriție, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. *Nutrirea copilului trebuie să fie completă în vitamine și rațională.*

nutrít, -ă adj. (*despre ființe*) alimentat, hrănit[2]. *Copilul nutrit la timp nu este nervos.*

nutritív, -ă adj. (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) consistent, hrănitor, sățios[1], substanțial, suculent, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este nutritivă.*

nutritór, -oăre adj. (*înv.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.

nutritúră s.f. (*înv.*) v. Alimentare. Alimentație. Hrănire. Hrănit[1]. Mâncare. Mâncat[1]. Nutrire. Nutriție.

nutríție s.f. **1** alimentare, alimentație, hrănire, hrănit[1], mâncare, mâncat[1], nutrire, ‹înv.› hrănitură, nutritură, viptuație, viptuire. **2** (*biol.*) ***nutriție deficitară*** = oligotrofie.

nuvélă s.f. **1** (*lit.*) ‹înv.› noutate. *Nuvela este mai amplă și mai complexă decât schița, dar mai scurtă și mai simplă decât romanul. Negruzzi, Slavici, Caragiale sunt câțiva dintre marii autori români de nuvele.* **2** (*înv.*) v. Noutate.

Oo

o interj. **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, of!, ti!, ţ!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *O, ai venit deja! O, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă indignare, revoltă*) a[1]!, ehei!, vai! *O, ce necuviincios ai fost faţă de bătrân!* **3** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admiraţie*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, of!, ti!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *O, om ca dumneata mai rar întâlneşti! O, ce bine îmi pare că ai reuşit!* **4** (*exprimă durere, suferinţă, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, of!, uf!, vai!, ‹pop. şi fam.› îleu! , ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *O, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Eşti supărat? - O! Nu mă mai întreba.* **5** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, aoleu!, eh!, ehei!, hei[1]!, of!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi! *O, rău îmi pare că nu am ţinut cont de sfaturile mamei!* **6** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) ah!, aoleu!, vai!, ‹reg.› tulai[1]!, valeu! *O, dacă află părinţii, o păţesc!*

oac interj. (*redă strigătul broaştelor; de obicei repet.*) miorc!, ‹reg.› orac!

oácăr, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

oácheş, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) brun, brunet, negricios, negru, tuciuriu, ‹înv. şi pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› ţigănatic, ţigănos, ‹fam.; glum. sau iron.› balaian, balaoacheş, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smoliţiu. *Îi plac fetele oacheşe.* **2** (*despre oi*) ‹pop.› ocheşel, ‹reg.› oachie, ochenat[2]. *Oile oacheşe au blana albă şi pete negre în jurul ochilor.* **3** (*pop.; despre oameni*) ‹pop.› ocheşel, ocheşică, ‹reg.› ochenat[2]. *Au o fată oacheşă, cu ochii mari şi frumoşi.* **4** (*reg.; despre oameni sau animale*) ‹reg.› ceacâr, oachet, oachig. *Un om oacheş are ochii de culori diferite.* **II 1** s.m., s.f. (*fam.; iron.*) v. Rom[2]. Ţigan. Ţigancă. **2** s.m. (*iht.; reg.*) v. Clean. Foac (*Leuciscus cephalus*).

oáchet, -ă adj. (*reg.; oameni sau animale*) ‹reg.› ceacâr, oacheş, oachig.

oáchie adj. (*reg.; despre oi*) v. Oacheş.

oáchig adj. (*reg.; oameni sau animale*) ‹reg.› ceacâr, oacheş, oachet.

oáfă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

oăgăr s.m. (*reg.; peior.*) v. Maghiar. Ungur. **II** (*arg.*) **1** v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist. **2** v. Militar. Ostaş. Oştean. Soldat.

oáie s.f. **I 1** (*zool.*) *Ovis aries*; ‹reg.› păcuină, ‹înv.› marială. *Vara, îşi duce oile la păscut pe munte.* **2** (*art.; ornit.; reg.*) ***oaia-morţilor*** v. **a** Becaţă. Becaţină (*Gallinago media*); **b** Becaţă. Becaţină (*Gallinago gallinaria*). **II** fig. **1** (*mai ales la pl.* ***oi***; *relig.*) creştin (considerat în raport cu Iisus Hristos). **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; peior.*) v. Bleagă (v. *bleg*). Clăpăugă (v. *clăpăug*). Foanfă (v. *fonf*). Nătăfleaţă (v. *nătăfleţ*). Nătângă (v. *nătâng*). Neghioabă (v. *neghiob*). Neroadă (v. *nerod*). Netoată (v. *netot*). Proastă (v. *prost*). Prostănacă (v. *prostănac*). Redusă (v. *redus*). Redusă la minte (v. *redus*). Redusă mintal (v. *redus*). Stupidă (v. *stupid*). Toantă (v. *tont*).

oájdă[1] s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Frânghie. Funie. **2** (*înv. şi reg.*) v. Sfoară. **3** (*înv. şi reg.*) v. Legătoare (v. *legător*). Legătură. **4** (*ind. text.; reg.*) v. Textură. Ţesătură. Urzeală.

oájdă[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **2** (*med., med. vet.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

oálă s.f. **I 1** (*gosp.*) ‹reg.› răvar. *Şi-a cumpărat câteva oale de lut.* **2** (*gosp.*) ***oală cu presiune*** = ***oală-minune*** = vas-minune. *În oala-minune prepararea alimentelor este rapidă, prin fierbere sub presiunea aburilor.* **3** ***oală de noapte*** = vas de noapte, ‹pop.› ţucal, ‹reg.› cumar, şerbel, şerbeleu, ‹înv.› vas de ud. *Oala de noapte se întrebuinţează pentru necesităţile fiziologice.* **4** (*pop.*) v. Ghiveci. Glastră. **5** (*gosp.; înv. şi reg.*) v. Urcior[1]. **6** (*constr.; reg.*) v. Olan. Ţiglă[1]. **7** (*constr.; reg.*) v. Burlan. **8** (*gosp.; reg.*) v. Damigeană. **9** (*reg.*) v. Ploscă[1]. **10** (*tehn.; reg.*) Bucea. Bucşă. **11** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **12** (*geol.; înv.*) v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben. **13** (*tehn.; la locomotive, vapoare etc.; înv.*) ***oala lui Papin*** v. Cazan cu abur. Căldare de abur. **II** fig. (*anat.; fam.; glum.*) v. Cap.

oămă s.f. (*înv. şi reg.; glum.*) v. Femeie.

oără[1] s.f. (*precedat de un num. sau de un echivalent al acestuia*) dată (v. *dat*[2]). *A reuşit să atingă ţinta abia a doua oară.*

oără[2] s.f. (*reg.*) **I 1** (*ornit.*) v. Orătanie. Pasăre. Pasăre-de-casă. Pasăre-de-curte. Pasăre-domestică. **2** (*zool.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **II** (*entom.*) **1** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **2** v. Vierme.

oárcă s.f. (*muz.; reg.*) v. Contrabas.

oáre adv. interog., conj. coord. disj. **I** adv. interog. **1** (*în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranţa faţă de afirmaţia cuiva*) poate?, sau?, ‹astăzi rar› au[1]?, ‹înv. şi pop.› ori?, ‹pop.› doar? – *De ce nu vorbeşti? Oare nu eşti mulţumită de cadou? - De ce eşti mirată? Oare nu ţi-am dat răspunsul dorit?* **2** (*întăreşte val. interog. sau dubitativă a unei prop.*) dar[1]?, ‹pop.› păi? *Nu-l cunosc. Oare ce fel de om este?* **II** conj. coord. disj. (*în corelaţie cu sine însuşi sau cu „fie", „ori", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanţa ori opoziţia, dar şi o nuanţă de condiţie; înv. şi reg.*) v. De[1]. Fie[1]. Ori. Sau.

oarecáre pron. nehot., adj. nehot. **I** pron. nehot. (*ţine locul unui subst. fără a da vreo indicaţie precisă asupra obiectului*) careva, cineva, unul, vreunul (v. *vreun*), ‹înv. şi reg.› oarecine, oareşicine, ‹reg.› oarecineva, ‹înv.› cinevaşi, cinevaşilea, neştine, oarecareva. – *Bea oarecare dintre voi un ceai?* **II** adj. nehot. **1** (*antepus subst. determ.*) vreun, ‹reg.› atare. *Te referi la o oarecare persoană?* **2** (*despre fiinţe*) obişnuit. *A cerut informaţii de la o femeie oarecare.* **3** (*predomină ideea de valoare, de calitate; mai ales despre realizări, creaţii ale oamenilor*) insignifiant, mărunt, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹fig.› microscopic,

obscur, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum oarecare de memorii. Colaborează la un tabloid oarecare.* **4** (*despre oameni*) insignifiant, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› mărunt, ‹fig.; fam.› prizărit. *Este un politician oarecare, ce nu s-a remarcat prin nimic.* **5** (*antepus subst. determ.*) câtva, puțin, ‹fam.› nițel, ‹înv. și reg.› oarecât, oarecâtva, ‹reg.› oareșicât, ‹înv.› neșcât. *A așteptat oarecare timp până a venit tramvaiul.* **6** (*antepus subst. determ.*) câtva, ceva, oareșicare, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, oarecât, oarecâtva, oareșice. *A rămas mai mult la serviciu, întrucât are oarecare lucru de terminat.* **7** (*antepus subst. determ.*) anume, anumit, oarece, ‹înv.› oarecine. *Vorbea cu angajații săi cu o oarecare ironie.* **8** (*mat.; despre constante, numere, funcții etc.*) arbitrar.

oarecáreva pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*).

oarecând adv. (*temporal; înv. și reg.*) **1** (*în legătură cu vb. la trecut*) v. Cândva. Demult. Înainte. Odată. Odinioară. Vreodată. **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) v. Altădată. Altcândva. Cândva. Odată. Odinioară. **3** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) v. Cândva. Odată. Vreodată.

oarecândvá adv. (*temporal; înv.*) **1** (*în legătură cu vb. la trecut*) v. Cândva. Demult. Înainte. Odată. Odinioară. Vreodată. **2** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) v. Cândva. Odată. Vreodată.

oarecât, -ă adj. nehot., pron. nehot., adv. **I** adj. nehot. (*antepus subst. determ.; înv. și reg.*) **1** v. Câtva. Ceva. Oarecare. Oareșicare. **2** v. Câtva. Oarecare. Puțin. **II** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Oricât. Orișicât. **III** adv. (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate; adesea în corelație cu „tot"; înv.*) v. Oricât. Orișicât.

oarecâtvá adj. nehot. (*antepus subst. determ.; înv. și reg.*) **1** v. Câtva. Ceva. Oarecare. Oareșicare. **2** v. Câtva. Oarecare. Puțin.

oarecé adj. nehot., pron. nehot., adv. **I** adj. nehot. (*antepus subst. determ.*) anume, anumit, oarecare, ‹înv.› oarecine. **II** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și reg.*) v. Ceva. **III** adv. (*înv.*) **1** (*modal; exprimă o tendință*) v. Cam. Întrucâtva. Oarecum. **2** (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Oareșicum. **3** (*temporal*) v. Puțin.

oarecevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și reg.*) v. Ceva.

oarecícă s.f. (*reg.*) v. Jucărie.

oarecíne pron. nehot., adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și reg.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*). **2** adj. nehot. (*înv.*) v. Anume. Anumit. Oarecare. Oarece.

oarecinevá pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; reg.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*).

oarecúm adv. (*modal*) **1** (*exprimă o tendință*) cam, întrucâtva, ‹înv.› oarece, oareșice. *Îi vorbește oarecum de sus. Căsătoria s-a făcut oarecum pe ascuns.* **2** ceva, întrucâtva, oareșicum, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, ‹înv.› oarece. *Fata era frumoasă, dar oarecum peltică.* **3** ceva, întrucâtva, puțin, ‹rar› încâtva, ‹pop.› câtva, oleacă, ‹fam.› nițel. *Vrea să-și îmbunătățească oarecum situația materială.* **4** cumva, ‹rar› undeva, ‹înv.› doar. *Nimănui să nu-i treacă oarecum prin gând că este un geniu.* **5** întrucâtva, mai[1], puțin, ‹fam.› nițel. *În compania fetei se simte oarecum jenat. Te-ai încălzit oarecum?* **6** (*înv.*) v. Precum.

oareșicáre adj. nehot. (*antepus subst. determ.*) câtva, ceva, oarecare, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, oarecât, oarecâtva, oareșice.

oareșicând adv. (*temporal; în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor; înv.*) v. Cândva. Odată. Vreodată.

oareșicât, -ă adj. nehot. (*antepus subst. determ.; reg.*) v. Câtva. Oarecare. Puțin.

oareșicé adj. nehot., pron. nehot., adv. **I** adj. nehot. (*antepus subst. determ.; înv. și reg.*) v. Câtva. Ceva. Oarecare. Oareșicare. **II** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Oricât. Orișicât. **III** adv. (*înv.*) **1** (*modal; exprimă o tendință*) v. Cam. Întrucâtva. Oarecum. **2** (*temporal*) v. Puțin.

oareșicíne pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv. și reg.*) v. Careva. Cineva. Oarecare. Unul. Vreunul (v. *vreun*).

oareșicúm adv. (*modal*) ceva, întrucâtva, oarecum, ‹înv. și reg.› cevași, cevășilea, ‹înv.› oarece.

oareúnde adv. (*local*) **1** (*înv. și reg.*) v. Undeva. **2** (*de obicei în legătură cu vb. de mișcare; înv.*) v. Oriîncotro. Orișiunde. Oriunde.

oareundevá adv. (*local; înv.*) v. Undeva.

oárfă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

oárfăn, -ă adj. (*în opoz. cu „bogat"; reg.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

oárzăn, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic. **2** (*despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.

oásnic, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Ciolănos. Osos.

oáspete s.m. **1** invitat, musafir, ‹rar› poftit[2], vizitator, ‹pop.› ospețime, ‹reg.› gost, ospătoi, ospecioi, vindic, ‹înv.› stranic, vizită. *A avut foarte mulți oaspeți la ziua onomastică.* **2** nuntaș, ‹reg.› musafir, nuntălaș, ospătoi, ospecioi, ospețean, pocânzeu[1], uspătaș, uspător, ‹înv.› nuntariu. *Oaspeții sosesc în jurul orei 19.00.* **3** (*rar*) v. Amfitrion. Gazdă. Stăpân.

oáste s.f. **I 1** (*milit.*) armată, forțe armate (v. *forță*), oștire, putere, putere armată, trupe (v. *trupă*), ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹meton.› armă, ‹fig.; rar› sabie. *În unele țări șeful statului este și conducătorul suprem al oastei.* **2** (*milit.; înv. și pop.*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar. **3** (*mar. milit.; înv.*) ***oaste de mare*** v. Flotă. **4** (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **5** (*milit.; înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **6** (*milit.; înv.; meton.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **II** fig. (*astăzi rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Cohortă. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Stol. Șiruri (v. *șir*). Turmă.

obădă s.f. **I 1** (*la roata căruței sau a carului*) ‹reg.› ciolan, năplat. *Obezile alcătuiesc partea circulară a unei roți de lemn.* **2** (*auto ; rar*) v. Jantă. **3** (*tehn.; la roata carului sau a căruței; reg.*) v. Cep. **II 1** (*mai ales la pl. **obezi**; în trecut*) butuc, ‹reg.› obădar, tumurug, ‹înv.› debă, gros, scândură. *În obezi se prindeau gâtul, mâinile sau picioarele deținuților.* **2** (*la pl. **obezi**; pop.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **III** (*p. anal.; reg.*) **1** (*la pălărie*) v. Bor. Margine. **2** v. Cozoroc. Vizieră. **3** (*la sită, ciur, baniță etc.*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **4** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **5** (*constr.*) v. Cosoroabă.

obáht s.n. (*milit.; în trecut; înv.*) v. Comenduire.

obădá vb. I. refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Gheboșa. Încovoia. Îndoi.

obădár s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.; în rotărie, în dulgherie*) v. Ghin. **2** (*în trecut*) v. Butuc. Obadă.

obădăriță s.f. (*tehn.; în rotărie, în dulgherie*) v. Ghin.

obădát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre fasole*) ‹reg.› obădos. *Fasolea obădată are bobul curbat.* **2** fig. (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2].

obădós, -oásă adj. (*reg.; despre fasole*) ‹reg.› obădat.

obáncí vb. IV. refl. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona.

obârcăci, -ce adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. **2** (*despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

obârșénie s.f. (*înv.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1].

obârși vb. IV. **I 1** refl. (*înv. și reg.; despre stări, fenomene, acțiuni etc.*) v. Încheia. Sfârși. Termina. **2** tr. (*înv.; compl. indică misiuni, obligații etc.*) v. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **II 1** intr. (*înv.; despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din"*) v. Izvorî. Veni. **2** refl. (*înv.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din"*) v. Coborî. Descinde. Proveni[1]. Trage. **III** intr. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Succeda. Urma. **2** v. Trăi. Viețui.

obârşie s.f. **I** (*hidrol.*) izvor, matcă, ‹rar› sursă, ‹înv.› fântână, scăturină, sorginte. *Au făcut o excursie la obârşiile Dunării, în Germania.* **II 1** început, origine, proveniență, sorginte, sursă, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are obârşie latină.* **2** baştină, naştere, origine, proveniență, spiță, ‹rar› provenire, ‹înv. și reg.› neam, ‹reg.› tămădaş, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, semințe, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracție, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după obârşie, dintr-o familie nobilă franceză.* **3** ascendență, origine, ‹fig.› sânge, ‹fig.; livr.› extracție. *Are obârşie poloneză. Fata are obârşie modestă.* **4** origine, ‹înv. și reg.› hereghie, ‹înv.› rudă[1], ‹fig.› izvor, leagăn, matcă. *Din când în când, ca să nu uităm cine suntem, trebuie să ne întoarcem la obârşie.* **5** origine, sorginte, sursă, ‹înv.› izvod, ‹fig.› izvor. *Pentru a putea fi tratată, trebuie depistată obârşia infecției.* **6** cauză, origine, ‹fig.› izvor, maică, mamă, rădăcină, ‹fig.; pop.› naştere. *Obârşia incendiului nu a fost descoperită.* **III** (*geomorf.*) **1** (*rar; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **2** (*reg.*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **IV** (*înv.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârşit[1].

obârşíre s.f. (*înv.*) **1** v. Îndeplinire. Înfăptuire. Realizare. **2** (*concr.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârşit[1].

óbcină s.f. (*geogr.; reg.*) v. Cumpăna apelor (v. *cumpănă*). Cumpănă de ape.

obdúce vb. III. tr. (*latin.; compl. indică obiecte*) v. Acoperi. Îmbrăca. Înveli.

obediént, -ă adj. **1** (*despre ființe*) ascultător, bun, cuminte, docil, înțelegător, plecat[2], supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil obedient, care nu iese din cuvântul părinților.* **2** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugăratic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor obedient și cinstit. De regulă, subordonații sunt obedienți în fața șefilor.*

obediénță s.f. **1** ascultare, cumințenie, docilitate, supunere, ‹rar› cuminție, sumisiune, supușenie, ‹înv.› ascultăciune, ascultământ, plecăciune, poslușanie, subordinație. *Obediența trebuie să fie asumată de către copil.* **2** aservire, atârnare, dependență, servitute, subordonare, supunere, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o obediență de secole.*

óber ['obər] s.m. (*înv.*) v. Chelner-șef.

oberchelner ['obərkelner] s.m. (*înv.*) v. Chelner-șef.

oberliht ['obərliht] s.n. (*constr.*) **1** (*la ferestre sau la uși*) ‹rar› supralumină. *Oberlihtul servește la iluminarea sau la aerisirea unei încăperi.* **2** lanternou, lucernariu, luminator. *Oberlihtul, constituit din panouri transparente sau translucide, înlocuiește o porțiune dintr-un plafon, dintr-un acoperiș sau dintr-un zid pentru a permite iluminarea naturală a interiorului.*

óberst s.m. (*milit.; înv.*) v. Colonel[1].

óberșter s.m. (*milit.; înv.*) v. Colonel[1].

obéz, -ă adj. (*în opoz. cu „slab”; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam obez pentru vârsta lui.*

obezitáte s.f. pimeloză, supragreutate. *Obezitatea este o tară a lumii moderne.*

obiálă s.f. **I** (*mai ales la pl. **obiele***) **1** ‹reg.› bandol. *Înainte de a-și pune opincile, își înfășoară labele picioarelor în obiele.* **2** (*pop. și fam.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **II** fig. (*pop. și fam.*) ‹fig.; pop. și fam.› cârpă, fleandură, zdreanță. *Este o obială! Toată lumea îl manevrează.*

obiceáinic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) v. Bătrânesc. Patriarhal. Tradițional. Vechi[2]. **2** v. Etic. Moral. **3** (*despre oameni*) v. Acomodat. Adaptat. Deprins. Familiarizat. Învățat[2]. Obișnuit.

obicéi s.n. **I 1** (*mai ales la pl. **obiceiuri***) deprindere, fire, năravi, obișnuință, ‹fam.› sistem, ‹înv. și reg.› feleșag, ‹reg.› măsai[2], ogod, pohod, vread, zănat, ‹înv.› urmare, ‹fig.› apucătură, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de convieţuire, îi cunoaşte obiceiurile.* **2** deprindere, obișnuință, ‹livr.› habitudine, ‹înv. și pop.› năravi, ‹pop.› învăț, treabă, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› învățătură, obicină. *Avea obiceiul de a vorbi clar și convingător.* **3** (*mai ales la pl. **obiceiuri***) deprindere, obișnuință, tabiet, tic[2], ‹înv.› taifet, ‹fig.› apucătură. *Este o persoană vârstnică ce are obiceiurile ei.* **4** (*la pl. **obiceiuri***) comportament, comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *năravi*), purtare, ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de obiceiurile necuviincioase ale fiului lor.* **II 1** datină, rânduială, tradiție, uz, uzanță, ‹înv. și pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. și reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, șart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. *Acest obicei s-a păstrat în familia lor din generație în generație. După obicei, la sărbătorile pascale se fac ouă roșii.* **2** datină, rânduială, regulă, tipic[1], uz, uzanță, ‹rar› uzaj, ‹înv.› șart[2]. *Se străduia să respecte obiceiurile existente în familia în care a intrat prin căsătorie.* **3** (*jur.*) consuetudine, cutumă, datină, tradiție, uz, uzanță. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunități folosesc practici consacrate prin obicei.* **4 *obicei pământesc*** = (*art.*) ***obiceiul locului*** = ***obiceiul pământului*** = lege nescrisă, legea pământului (v. *lege*). *După obiceiul pământului, fiica învață de la mamă, iar mama de la bunică.* **III** (*fin.; în trecut*) **1 *obicei stărostesc*** = ‹în trecut› vadră stărosteasă. *Obiceiul stărostesc era impozitul local, în natură sau în bani, pe care îl dădeau starostelui posesorii de podgorii din regiunea cuprinsă între Milcov și Trotuș, la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea.* **2** (*înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

obícină s.f. (*înv.*) **1** v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. **2** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.

obicneálă s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

obicní vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **2** (*în opoz. cu „a condamna”, „a dezaproba”; compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera. **3** (*compl. indică meserii, practici etc.*) v. Deprinde. Însuși[1]. Învăța. Prinde.

obicnít, -ă adj. (*înv.*) v. Caracteristic. Dintotdeauna. Obișnuit. Specific.

obidă vb. I. tr. (*înv.*) = obidi.

obídă s.f. **I 1** (*pop.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe. **2** (*pop.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** (*pop.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **4** (*reg.*) v. Compasiune. Compătimire. Milă. **II** (*înv.*) **1** v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **2** v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **3** v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **III** fig. (*reg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) **1** v. Avorton. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură. **2** v. Leșinătură. Stârpitură.

obidí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **3** tr. (*înv.; în forma **obida**; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge. **II** tr. **1** (*înv.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi. **3** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

obidíre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supă-

rare. Tristețe. **2** (*înv.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură. **II** (*înv.*) **1** v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **2** v. Asuprire. Năpăstuire. Nedreptate. Nedreptățire. Oropsire. Ostracizare. Persecutare. Persecuție. Urgisire.

obidít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **II** (*pop.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Asuprit. Năpăstuit. Nedreptățit. Oropsit. Persecutat. Urgisit. Vitregit. **2** adj., s.m., s.f. v. Asuprit. Exploatat. Împilat. Năpăstuit. Oprimat. Oropsit. Persecutat. Prigonit. Robit. Urgisit. Vitregit.

obiditór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) **1** adj., s.m. v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. **2** adj. fig. v. Întristător.

obídnic, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*bot.; în opoz. cu „viguros"; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **2** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **II 1** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **2** (*med.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **3** (*med.; despre oameni*) v. Olog. Schilod. **4** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) v. Hipometrop. Miop.

obidós, -oásă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înțelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv. **2** (*înv.; despre voce, glas etc.*) v. Jalnic. Plângăreț. Plângător. Plâns[2]. Scâncit[2]. Scâncitor. Tânguios. Tânguitor. Trist.

obiéct s.n. **I 1** (*în opoz. cu „ființă"*) lucru, ‹înv. și reg.› unelte (v. *unealtă*), ‹înv.› materie. *Își investește banii în obiecte de artă. Își cumpără tot felul de obiecte inutile.* **2** (*pedag.*) disciplină, materie, ‹rar› studiu, ‹înv.› învățătură, matimă. *Obiectul lui preferat este fizica.* **3** obiectiv, scop, țel, țintă, ‹înv.› destinație, pravăț, țenchi[2], ‹ital.; înv.› vistă, ‹engl.› target. *Viața și opera romancierului au devenit obiectul cercetării criticului.* **4** (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei. **5** (*înv.*) v. Chestiune. Lucru. Problemă. Subiect. Temă. **II** (*gram.; rar*) v. Complement.

obiectá vb. I. tr. **1** a reproșa, a spune, a zice, ‹rar› a obiecționa, ‹înv.› a prici[3], a remonstra. *Nu are ce să-i obiecteze, căci se poartă foarte frumos. Obiectează mereu că nu este ajutată la treabă.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; rar; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imputa. Recrimina. Reproșa.

obiectív, -ă adj., s.n. adj. **1** (*filos.; în opoz. cu „ideal", „spiritual"*) material, obiectual, real. *Lumea care ne înconjoară este obiectivă, pentru că există în afară și independent de conștiința omenească. Unele curente filosofice neagă existența obiectivă a lumii.* **2** (*despre oameni*) dezinteresat, drept, imparțial, neparțial, nepărtinitor, ‹rar› nepasionat, ‹înv.› nefățărit, ‹ieșit din uz› obiectivist. *Cere sfatul unui prieten obiectiv când vrea să ia o hotărâre importantă.* **3** (*despre sentimente, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) drept, imparțial, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Părinții manifestă o dragoste obiectivă pentru toți copiii lor.* **4** (*despre stil*) denotativ, neutru, ‹fig.› sec. *Stilul lucrării este obiectiv.* **II** s.n. **1** cauză, scop, țel, țintă, ‹înv.› pricină, sfârșit[1], țeh[2]. *Luptă pentru un obiectiv nobil.* **2** menire, mobil, rațiune, rol[1], rost, scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Obiectivul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **3** obiect, scop, țel, țintă, ‹înv.› destinație, pravăț, țenchi[2], ‹ital.; înv.› vistă, ‹engl.› target. **III** s.n. (*fotogr.; și **obiectiv fotografic***) fotoobiectiv. *În obiectivul fotografic se formează imaginea unui obiect;* ***obiectiv superangular*** = obiectiv superunghiular; ***obiectiv superunghiular*** = obiectiv superangular. *Obiectivul superunghiular are o deschidere unghiulară mai mare de 70°, utilizându-se pentru peisaje vaste, pentru interioare etc.*

obiectivá vb. I. refl. a se obiectiviza. *Stările sufletești se obiectivează.*

obiectivísm s.n. **1** apolitism, neimplicare, ‹rar› indiferentism. *Obiectivismul conduce la lipsa unei atitudini sociale.* **2** (*ieșit din uz*) v. Imparțialitate. Nepărtinire. Obiectivitate.

obiectivíst, -ă adj. (*ieșit din uz; despre oameni*) v. Dezinteresat. Drept. Imparțial. Obiectiv. Neparțial. Nepărtinitor.

obiectivitáte s.f. imparțialitate, nepărtinire, ‹rar› exterioritate, neparțialitate, ‹fig.› răceală, ‹ieșit din uz› obiectivism. *Un judecător trebuie să dovedească obiectivitate.*

obiectivizá vb. I. refl. a se obiectiva.

obiectuál, -ă adj. (*filos.; în opoz. cu „ideal", „spiritual"*) material, obiectiv, real.

obiécție s.f. (*constr. mai ales cu vb. ca „a avea", „a aduce", „a face", „a ridica"*) critică (v. *critic*), observație, rezervă, ‹rar› observare. *Are unele obiecții cu privire la conținutul studiului.*

obiecționá vb. I. tr. (*rar*) v. Obiecta. Reproșa. Spune. Zice.

obielăr s.m. (*com.; reg.*) v. Telal.

obielós, -oásă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat"; reg.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

obijduí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi. **3** (*compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa.

obijduíre s.f. (*înv.*) **1** v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **2** v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*).

obijduít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Asuprit. Exploatat. Împilat. Năpăstuit. Oprimat. Oropsit. Persecutat. Prigonit. Robit. Urgisit. Vitregit.

obijduitór s.m. (*înv.*) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor.

obișnuí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică organisme animale ori vegetale*) a (se) aclimatiza, a (se) acomoda, a (se) adapta, a (se) deprinde, a (se) naturaliza, ‹rar› a (se) aclimata. *Unele animale polare s-au obișnuit perfect în zona temperată. Palmierii au fost obișnuiți și în alte zone decât cele tropicale sau subtropicale.* **2** refl., tr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a (se) acomoda, a (se) adapta, a se deda, a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța, ‹livr.› a (se) habitua, ‹pop.› a se hârșâi, ‹înv. și reg.› a (se) sucui, ‹reg.› a (se) hârsi, a se nărăvi, ‹înv.› a se nevoi, ‹fig.› a (se) aclimatiza, ‹fig.; rar› a se mlădia. *S-au obișnuit ușor cu noile condiții sociale.* **3** tr. (*compl. indică obiceiuri sau obiectul unei deprinderi*) ‹înv.› a metahirisi. *Obișnuiește să nu mănânce seara.* **4** tr., intr. ‹reg.› a sucui. *Așa obișnuiesc ei să se îmbrace când este sărbătoare.* **5** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se acomoda, a se deprinde, a se împăca. *S-a obișnuit cu noul ritm de lucru.* **6** tr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a deprinde, a educa, ‹fig.› a lumina. *A obișnuit gustul publicului cu creații artistice de mare valoare.* **7** refl. impers. a se practica[2], ‹pop.› a se îndătina, ‹înv.› a se politici. *Așa se obișnuiește pe la ei prin sat.*

obișnuínță s.f. **1** (*mai ales la pl. **obișnuințe***) deprindere, fire, năravi, obicei, ‹fam.› sistem, ‹înv. și reg.› feleșag, ‹reg.› măsai[2], ogod, pohod, vread, zănat, ‹înv.› urmare, ‹fig.› apucătură, ‹fig.; reg.› nadă[1]. *După ani de convietuire, îi cunoaște obișnuințele.* **2** (*mai ales la pl. **obișnuințe***) deprindere, obicei, tabiet, tic[2], ‹înv.› taifet, ‹fig.› apucătură. *Este o persoană vârstnică ce are obișnuințele ei.* **3** deprindere, obicei, ‹livr.› habitudine, ‹înv. și pop.› năravi, ‹pop.› învăț, treabă, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› învățătură, obicină. *Avea obișnuința de a vorbi clar și convingător.* **4** (*med., med. vet.*) toleranță. *Obișnuința este proprietatea unui organism de a reacționa identic la acțiunea unor factori mecanici, fizici sau medicamentoși, în doze crescătoare.* **II** (*înv. și pop.*) v. Folosință. Folosire. Întrebuințare. Utilizare. Uz.

obișnuíre s.f. **1** aclimatizare, acomodare, adaptare, deprindere, naturalizare, ‹rar› aclimatare, aclimatizație, acutunanță, ‹înv. și reg.› înclimătare, ‹înv.› aclimatație, acomodație, naturalizație. *Obișnuirea unor animale polare în zona temperată a fost un succes.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) acomodare, adaptare, dedare, deprindere, familiarizare, învățare, ‹rar› aculturație, acutunanță, ‹fig.› aclimatizare. *Perioada de obișnuire cu noile condiții sociale a fost destul de scurtă.*

obișnuít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre organisme animale sau vegetale*) aclimatizat, acomodat,

adaptat, deprins. *Palmierii obișnuiți se dezvoltă normal în noile condiții create.* **2** (*despre oameni*) acomodat, adaptat, deprins, familiarizat, învățat[2], ‹înv.› obiceainic, ‹fig.› aclimatizat. *Un elev obișnuit într-un nou colectiv va avea rezultate bune la învățătură.* **3** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) banal, comun, normal, prozaic, ‹înv.› purtăreț, ‹fig.; rar› teluric. *Este un om obișnuit, care nu se distinge prin nimic deosebit. Fata are un chip obișnuit.* **4** (*despre ființe*) oarecare. *A cerut informații de la o femeie obișnuită.* **5** (*despre modul de viață al oamenilor*) banal, comun, neînsemnat, prozaic, sărac, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este obișnuit.* **6** (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) banal, comun, ordinar, prozaic, ‹livr.› trivial, ‹înv.› prost, prostesc. *Ceea ce povestește este o întâmplare obișnuită. Nu are decât planuri obișnuite de viitor.* **7** (*despre ședințe, întruniri etc.*) normal, ordinar. *S-a anunțat o sesiune obișnuită a Academiei.* **8** (*despre situații, împrejurări etc.*) firesc, natural, normal, ‹înv.› fireș, ‹fig.› curat. *Ceea ce se întâmplă nu este lucru obișnuit.* **9** (*despre organe, procese fiziologice etc.*) firesc, normal, regulat. *Pacientul are un puls obișnuit. Activitatea în secție se desfășoară într-un ritm obișnuit.* **10** clasic, curent, frecvent, tradițional, uzual. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă obișnuită în familie.* **11** (*mai ales despre obiecte; de obicei precedă subst. determ.*) clasic, familiar, tradițional. *Și-a îmbrăcat obișnuita lui cămașă albastră.* **12** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, frecvent, general[2], habitual, răspândit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termeni medicali obișnuiți.* **13** consacrat, consfințit, tradițional, ‹rar› sacramental. *Șamanii rostesc formule obișnuite.* **14** (*despre limbaj, stil etc.*) familiar, neafectat, necăutat, nesofisticat, simplu. *Captează auditoriul prin limbajul său obișnuit. Stilul cărții este obișnuit.* **15** caracteristic, dintotdeauna, specific, ‹înv.› obicnit. *A făcut prezentările în stilul său obișnuit. Surâsul său obișnuit îi reapare pe chip.* **16** cotidian, curent, prozaic, zilnic, ‹livr.› jurnalier. *Vizitele lui deveniseră obișnuite.* **II** adv. (*modal*) **1** firesc, natural, normal. *Viața lor familială se desfășoară obișnuit.* **2** familiar, firesc, natural, nepretențios, nesofisticat, popular, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă obișnuit, pe înțelesul tuturor.* **3** regulat, sistematic. *Întârzie obișnuit la serviciu.*

obituăr s.n. (*bis.; înv.*) v. Pomelnic.

objurgație s.f. (*fran.; înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

oblánic s.n. (*reg.*) ‹reg.› rotilă. *Oblanicul este un suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap.*

oblástie s.f. (*înv.*) **1** v. Regiune. Ținut. Zonă. **2** (*polit.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.

oblativitáte s.f. (*bis.; rar*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

oblațiúne s.f. (*bis.; înv.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu.

oblăduí vb. IV. tr. (*înv. și pop.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **2** (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **3** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține.

oblăduínță s.f. (*polit.; înv.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație.

oblăduíre s.f. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub”*) egidă, ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut sub oblăduirea Academiei.* **2** (*înv. și pop.*) v. Apărare. Ferire. Ocrotire. Păzire. Protejare. Salvgardare. **3** (*înv. și pop.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **4** (*polit.; înv. și pop.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **5** (*înv. și pop.*) v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire.

oblăduitór, -oáre s.m., s.f. (*polit.; în opoz. cu „supus”; înv. și pop.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

oblăgătuí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite.

oblănc s.n. ‹reg.› țeastă. *Oblâncul este partea de dinainte a șeii, încovoiată și mai ridicată.*

obleágă s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Ogor. Pârloagă. **2** (*la pl. **obleaguri***) v. Loc. Meleag. Regiune. Tărâm. Teritoriu. Ținut. Zonă.

obletcíor s.m. (*iht.; reg.*) v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).

obleț s.m. (*iht.*) **1** *Alburnus alburnus*; albișoară (v. *albișor*), albiță, sorean, ‹reg.› arvat[1], fâlfă, lătăreață (v. *lătăreț*), loitrar, pește-alb, pește-albișor, sabiță, săbioară, soreancă, soreață[1], sorenaș, sorete, soreț, stoicet, șuică, țăucă, țârâitoare, țiclean, țușcov-de-sac, țușcov-mic, uclei. **2** ***obleț-de-Dunăre** = **obleț-mare** = *Chalcalburnus chalcoides*; ‹pop.› țușcov, țușcov-de-sac; (*reg.*) ***obleț-de-râu*** v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*). **3** (*reg.*) v. Caracudă. Caracudă-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roșie. Caras. Cărășel (*Carassius carassius*).

oblí vb. IV. tr. **1** (*constr.; pop.; compl. indică pereți, ziduri etc.*) v. Fățui. Netezi. Nivela. **2** (*înv. și reg.; compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2]. **3** (*înv. și reg.; compl. indică obiecte încovoiate, arcuite sau curbate*) v. Descovoia. Dezdoi. Îndrepta. **II** fig. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”, care indică instrumentul acțiunii*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

óblic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) aplecat[2], înclinat, pieziș, plecat[2], povârnit, ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta oblică a dealului.* **2** (*despre linii, direcții etc.*) cruciș, diagonal, înclinat, pieziș, ‹înv.› diagonalic, piezișat, plecat[2]. *Orientarea acestor linii este oblică.* **3** (*despre ochi*) alungit, codat[1], migdalat, prelung. *Ochii oblici ai fetei sunt foarte expresivi.* **4** fig. (*despre privire*) bănuitor, iscoditor, ‹fig.› cruciș, pieziș. *Cei doi au schimbat priviri oblice.* **II** adv. (*modal*) **1** pieziș, ‹pop.› ponciș, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹reg.› cordiș, păliș, șif[1], ‹fig.; reg.› șoldiș. *Drumeagul coboară oblic.* **2** curmeziș, pieziș, transversal, ‹reg.› pârco. *Drumul taie câmpia oblic.* **3** diagonal, înclinat, pieziș, ‹reg.› vintriș, ‹înv.› piezișat. *Liniile sunt trasate oblic.* **4** cruciș, pieziș. *Spre apus, razele soarelui cad oblic pe coasta dealului.* **5** fig. bănuitor, iscoditor, ‹fig.› pieziș. *Se uită oblic unul la altul.*

oblicá vb. I. intr. (*rar; despre ființe, vehicule, cursuri de apă etc.*) v. Coti. Lua. Merge.

oblicări vb. IV. intr. (*reg.*) **I** (*despre oameni*) **1** v. Roboti. Trebălui. **2** v. Roboti. Trudi. **II** fig. (*despre vânt*) v. Aburi. Adia.

oblicí vb. IV. tr. **I** (*înv. și pop.*) **1** (*compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **2** (*compl. indică vești, știri, informații etc.*) v. Afla. Auzi. Știi. **II** (*înv.; compl. indică oameni*) **1** (*despre Divinitate, soartă, destin*) v. Bate. Pedepsi. **2** (*jur.;*) v. Condamna. Pedepsi.

oblicíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Condamnare. Pedepsire.

oblicitáte s.f. ‹înv.› piezișitate. *S-a calculat oblicitatea zidului pentru a se ști cum trebuie sprijinit ca să nu cadă.*

obligă vb. I. **I** tr. (*compl. indică oameni*) **1** a constrânge, a face, a forța, a sili, a soma, a violenta, ‹pop.› silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolți, a presa, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a obligat să depună mărturie.* **2** a constrânge, a forța, a nevoi, a sili, ‹înv.› a periorisi. *A fost obligat să elibereze locuința.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a constrânge, a forța, a sili, a supune. *Boala de diabet îl obligă la un regim alimentar sever.* **4** a condamna, a constrânge, a forța, a sili, ‹înv. și pop.› a trage, ‹pop.› a osândi. *Prin atitudinea sa, o obligă să-și încalce principiile morale.* **5** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a constrânge, a reduce, a sili. *A obligat fata la supunere oarbă.* **6** a îndatora. *Ajutorul pe care i l-a dat îl obligă.* **II** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a făgădui, a se îndatora, a se însărcina, a promite, ‹pop.› a se arvuni, a zice, ‹înv. și reg.› a jurui, a se prinde, ‹înv.› a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ‹fig.; pop. și fam.› a se lega[1]. *S-a obligat să-și termine studiul până la sfârșitul lunii.*

obligaménț s.n. (*înv.*) v. Angajament. Îndatorire. Obligație. Sarcină.

obligánt, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Amabil. Binevoitor. Complezent. Culant. Favorabil. Îndatoritor. Prevenitor. Săritor. Serviabil.

obligáre s.f. constrângere, forțare, silire, somare, violentare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin obligare a putut să afle adevărul de la el.*

obligát, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** (*de obicei urmat de un vb. la conjunct. sau la inf.*) dator. *Toți cetățenii sunt obligați să respecte legile.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat. și cu vb. „a fi", „a rămâne"*) dator, îndatorat, recunoscător, redevabil, ‹înv.› mulțumitor. *Îi este obligată pentru serviciul făcut.* **II** (*rar*) v. Necesar. Obligatoriu.

obligatóriu, -ie adj., adv. **I** adj. **1** ‹înv.› îndatoritor. *Pe lângă talentul înăscut, munca este obligatorie pentru a reuși în viață.* **2** (*jur.*) obligațional. *Clauză obligatorie.* **3** necesar, ‹rar› neapărat, obligat. *Și-a luat pe drum numai lucruri obligatorii pentru uzul zilnic.* **4** (*filos.*) deontic, necesar. **5** (*despre ținută*) impus. *Ținuta decentă este obligatorie la o serată muzicală.* **6** indispensabil, neapărat, necesar, nedispensabil, sine qua non, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi obligatorii pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții obligatorii pentru nevoile persoanelor cu handicap.* **II** adv. (*modal*) **1** indispensabil, neapărat, necesar, ‹livr.› afortiori, ‹rar› necesarmente. *Este obligatoriu să urmeze tratamentul indicat de medic.* **2** morțiș, neapărat, negreșit, numaidecât, obligatoriu, ‹rar› forțamente, necesarmente, ‹pop. și fam.› musai, ‹înv. și reg.› nepristan, nesmintit, numai, ‹înv.› nelipsit. *Un scriitor trebuie să aibă obligatoriu în opera sa o notă distinctivă națională. Vrea să ne întâlnim obligatoriu mâine seară.*

obligáție s.f. **I 1** datorie, îndatorire, însărcinare, sarcină, ‹pop. și fam.› lucru, ‹înv.› dator, datorință, îndatorință. *Obligația elevilor este să-și însușească cât mai multe cunoștințe.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a îndeplini"*) datorie, îndatorire, oficiu, sarcină. *Și-a îndeplinit exemplar obligația de gazdă.* **3** datorie, îndatorire, ‹livr.› servitute. *Are obligația să-și respecte propriile principii de viață.* **4** îndatorire, răspundere. *Ca șef, are multe obligații.* **5** angajament, îndatorire, sarcină, ‹înv.› obligament, ‹fig.; pop.› legătură. *În scurt timp a reușit să-și rezolve toate obligațiile.* **II 1** cerință, exigență, imperativ, necesitate, nevoie, pretenție, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› ništotă, ‹înv.› nevoință, nevoire, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile obligații ale sistemului educațional.* **2** condiție, pretenție. *I-a împrumutat banii cu obligația de a-i fi restituiți la termenul stabilit.*

obligațional, ă adj. (*jur.*) obligatoriu.

óbligă s.f. (*fin.; înv.*) v. Accept. Cambie. Poliță[2]. Trată.

obligeánă s.f. (*bot.*) *Acorus calamus*; ‹reg.› calamar, calm[1], calmuz, călin, paporotnec, papură-roșie, speribană, speribană-târgată, spetează, spetează-pestriță, spetează-târcată, spetejoară, trestie-mirositoare.

oblíre s.f. (*pop.*) v. Aplanare. Îndreptare. Netezire. Nivelare.

obliterá vb. I. **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vase de sânge, cavități etc.*) a (se) astupa, a (se) înfunda, a (se) obstrua, a (se) obtura. *Lumenul unui organ tubular se poate oblitera. Celulele grase obliterează vasele de sânge.* **2** tr. (*compl. indică mărci poștale, timbre etc.*) a ștampila. *Au obliterat timbrele, anulându-le astfel.*

obliterăre s.f. **1** (*med., med. vet.*) astupare, emfraxie, înfundare, obliterație, obstrucție, obturare, ocluziune, opilație. *Obliterarea unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **2** obliterație, ștampilare. *Timbrele nu sunt valabile după obliterare.*

obliterát, -ă adj. (*despre mărci poștale, timbre etc.*) ștampilat. *Timbrele obliterate nu sunt valabile.*

obliterație s.f. **1** (*med., med. vet.*) astupare, emfraxie, înfundare, obliterare, obstrucție, obturare, ocluziune, opilație. **2** obliterare, ștampilare.

oblóc s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Fereastră. Geam. **2** v. Adâncitură. Cotlon, Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.

oblojeálă s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) **1** v. Bandaj. Fașă. Pansament. Tifon. **2** v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță.

oblojí vb. IV. (*înv. și pop.*) **I** tr., refl. **1** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică răni sau părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandaja. Lega[1]. Pansa. **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Încotoșmăna. Înfofoli. **II** tr. fig. (*compl. indică ființe*) v. Îngriji.

oblojíre s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Bandajare. Legare. Legat[2]. Pansare. Pansat[1].

oblojít[1] s.n. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Bandajare. Legare. Legat[2]. Pansare. Pansat[1].

oblojít[2], -ă adj. (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre răni sau despre părți ale corpului care au suferit un traumatism*) v. Bandajat. Legat[4]. Pansat[2].

oblón s.n. **1** (*constr.*) ‹rar› voleu, ‹reg.› lod, șalău[2], șpalet, tablă[1], ‹înv.› chepeng. *Casa are obloane la ferestre.* **2** (*hidrotehn.; reg.*) v. Stavilă. **3** (*la pl. **obloane**; la cai; reg.*) v. Ochelari. **4** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

oblóng, -ă adj. alungit, elongat, lung, lungăreț, lunguieț, prelung, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. *Bluza are capetele gulerului oblonge.*

óblu, oáblă adj., adv. (*pop.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „strâmb"*) v. Drept. Rectiliniu. **2** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **3** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Șes. **4** fig. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Alb. Cinstit. Corect. Curat. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Nepătat. Onest. Sănătos. **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit. **2** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **3** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) v. Chiar. Exact. Tocmai. **4** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mișcare*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

obnovlénie s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Consacrare. Sfeștanie. Sfințire[1]. Sfințit[1]. Târnoseală. Târnosire. **2** v. Sărbătorire.

obnubilá vb. I. **I 1** refl. (*med.; despre memorie, judecată etc.*) a slăbi. *Memoria i s-a obnubilat cu trecerea anilor.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mintea, judecata oamenilor*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) întuneca, a se rătăci. *Furia i-a obnubilat mintea și nu mai judecă limpede. Face numai fapte regretabile atunci când judecata i se obnubilează din cauza alcoolului.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vederea*) ‹fig.› a (se) întuneca. *Cataracta i-a obnubilat vederea.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) a (se) ascunde, ‹fig.› a (se) mistui, a (se) topi. *De frica invadatorilor, oamenii se obnubilau în păduri.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a obtenebra, ‹fig.› a eclipsa, a întuneca, a umbri, ‹fig.; rar› a ofusca. *Anii nu i-au obnubilat frumusețea și eleganța ținutei.*

obnubilăre s.f. (*med.*) obnubilație. *Obnubilarea este o stare de apatie, în care funcțiile psihice sunt încetinite, iar orientarea în mediul ambiant este diminuată.*

obnubilát, -ă adj. (*despre mintea, judecata oamenilor*) tulburat, tulbure, ‹fig.› împâclit, întunecat, rătăcit. *Într-un moment de furie, cu mintea obnubilată, l-a omorât.*

obnubilație s.f. (*med.*) obnubilare.

obód s.n. (*reg.*) **1** (*la sită, ciur, baniță etc.*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **2** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă.

obói s.n. (*muz.*) ‹înv.› piscoi. *Oboiul este un instrument de suflat, în formă de tub, cu ancie dublă, cu găuri și cu clape.*

oból s.m., s.n. **1** s.m. (*fin.*) ‹înv.› filer. *Obolul este o veche monedă grecească, egală cu a șasea parte dintr-o drahmă.* **2** s.n. (*astăzi rar*) v. Contribuție.

obór s.n. **I 1** târg. *Unii fermieri duc vitele la obor pentru a le vinde.* **2** (*pop.*) v. Țarc. **3** (*constr.; reg.*) v. Staul. **4** (*constr.; reg.*) v. Bordei. Colibă. **II** fig. (*meteor.; reg.*) v. Halo.

oborâș s.n. (*reg.*) v. Oborel.

oborâre s.f. (*înv.*) v. Aruncare. Azvârlire. Culcare. Culcat[1]. Dărâmare. Doborâre. Întindere. Lungire. Prăbușire. Prăvălire. Răsturnare. Trântire. Zvârlire.

oborât, -ă adj. (*înv.; despre ființe sau obiecte aflate în poziție verticală*) v. Culcat[2]. Doborât. Răsturnat. Trântit.

oborél s.n. ‹reg.› oboraș.

oborî vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli.

oboróc s.n. **1** ‹reg.› osmac. *Oborocul servește ca unitate de măsură pentru cereale.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) danie. *Oborocul era o rentă în produse.* **3** (*pesc.; reg.*) ‹reg.› coș orb (v. *coș*[1]), odorob. *Oborocul este folosit la pescuitul în ape puțin adânci.* **4** (*înv.*) v. Dar[2]. Donație. **5** (*înv.*) v. Porție. Rație.

oboseálă s.f. (*fiziol.*) lasitudine, osteneală, ‹livr.› fatigabilitate, ‹rar› neodihnă, obosire, ‹pop.› trudă, ‹înv.› câștig, deranj, ostenire, os-

tenită (v. *ostenit*²). *Oboseala lui este evidentă după o zi de muncă.*
obosí vb. IV. **1** intr., refl. (*despre ființe*) a (se) osteni, ‹reg.› a se dorovăi, a se opăci, a se otinci, a tăbărî, ‹înv.› a se câștiga, a ostâmpi, ‹fig.; fam.› a (se) demonta. *După atâta muncă a obosit foarte mult. Caii trebuie să se odihnească, pentru că au obosit după un drum anevoios.* **2** refl. (*despre oameni*) a se munci, a se osteni, a se trudi, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se coțobăni, ‹fig.› a asuda. *Se obosește să câștige cinstit o pâine.* **3** tr. (*compl. indică ființe sau simțuri ale lor*) a osteni. *Curățenia de Paște a obosit-o peste măsură. Lucrul îndelung la calculator i-a obosit vederea.* **4** refl. (*despre oameni*) a se deranja, a se osteni. *Nu te obosi! Cunosc drumul!*
obosíre s.f. (*fiziol.; rar*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală.
obosít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) ostenit¹, ‹reg.› oprit, ‹fig.; reg.› deznodat. *Copiii obosiți au adormit imediat.* **2** (*glum.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit². Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit. **3** (*glum.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi². **II** fig. (*despre oameni*) **1** dezgustat, ‹fig.› îngrețoșat, sătul, săturat, scârbit, strepezit. *Obosit, își evită colegii care îl bârfesc.* **2** (*fam.*) v. Amețit. Băut. Beat². Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
obositór, -oáre adj. (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) anevoios, epuizant, extenuant, istovitor, ‹rar› penibil, vlăguitor, ‹pop.› ostenitor, ‹înv. și reg.› ostenicios, ‹înv.› trudelnic, trudnic, trudos, ‹fig.› zdrobitor. *Călătoria cu mașina a fost obositoare din cauza șoselei cu gropi.*
obovál, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale etc.*) obovat, obovoid. *Frunzele obovale au formă de ou.*
obovăt, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale etc.*) oboval, obovoid.
obovoíd, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale etc.*) oboval, obovat.
obráț s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Postată. **2** (*metrol.; înv.*) ‹înv.› trăsură. *Obrațul era o unitate de măsură agrară egală cu 6 prăjini.*
obráz s.m., s.n. **I 1** s.m. (*anat.*) față, ‹înv.› falcă, magulă, saftian, ‹sinec.› nas, ‹fig.; fam.; iron.› pingea, talpă, ‹arg.› șorici. *Îi ard obrajii din cauza febrei.* **2** s.n. chip, față, figură, fizionomie, ‹rar› profil, ‹fam.› meclă, mutră, ‹reg.› pofaică, ‹fig.› oval, ‹arg.› ecran, faianță, faleză, fațadă, moacă, mufă, muian, muie. *Obrazul ei îmi este cunoscut.* **3** s.m. față, ochi (v. *ochi*¹). *Venit de afară, se spală pe obraz și pe mâini.* **4** s.n. aer¹, aspect, chip, expresie, față, figură, fizionomie, înfățișare, mină², ‹rar› arătare, ‹înv. și pop.› boi², ‹fam.› mutră, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› schimă, vedere, ‹fig.; rar› complexiune. *Copilul are un obraz strengăresc.* **5** s.n. (*înv.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **6** s.n. (*a. plast.; înv.*) v. Chip. Portret. **7** s.n. (*teatru; înv.*) v. Personaj. **II** s.m. (*art.; bot.; reg.*) ***obrazul-fetei*** v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **III** s.n. fig. **1** cinste, demnitate, reputație. *Și-a păstrat în viață obrazul.* **2** (*fam.*) v. Demnitate. **3** (*înv.*) v. Condiție. Poziție. Situație. Stare.
obrăzá s.f. (*la cai; reg.*) v. Ochelari.
obrazíre s.f. (*înv.*) v. Arătare. Înfățișare. Redare. Reprezentare.
obráznic, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I 1** adj., s.m., s.f. arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, prezumțios, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș¹, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de obraznică.* **2** adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, rău, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor obraznici li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul obraznic a fost dus în arest.* **3** s.m., s.f. ‹fam.› obrăznicătură, ‹fig.; fam.› codobatură. *Ieși afară, obraznicule!* **4** adj. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât², ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat², ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii obraznice.* **5** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid. **6** adj. fig. (*glum.; despre nasul oamenilor*) v. Cârn. **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș¹, urât², ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde obraznic părinților.* **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Telegraf (*Tradescantia virginica*).
obrăcí vb. IV. refl. (recipr.) (*înv.; despre oameni*) v. Logodi.
obrăcít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Logodit.
obrăjél s.m. (*anat.*) obrăjor.
obrăjór s.m. **1** (*anat.*) obrăjel. *Are obrăjorii înroșiți de ger.* **2** fețișoară, ‹fam.› mutrișoară. *Copilul întoarce spre el un obrăjor uimit.*
obrăzálnic, -ă adj. (*în opoz. cu „general”; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.
obrăzár s.n. **1** (*apic.*) ‹reg.› sită. *Stuparii, înainte de a intra în prisacă, își pun obrăzare.* **2** (*înv. și reg.*) v. Mască. **3** (*mai ales la pl.* ***obrăzare****; la cai; reg.*) v. Ochelari.
obrăzát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid.
obrăzí vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Supăra.
obrăznicătúră s.f. **1** (*fam.*) v. Obraznic. **2** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
obrăznicéște adv. (*modal; fam.*) v. Arogant. Impertinent. Insolent. Ireverențios. Îndrăzneț. Necuviincios. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș¹. Urât².
obrăznicí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) ‹reg.› a se lăinici, a se nădi, a se ocoși, ‹fig.; fam.› a se întinde, a se porci. *În ultimul timp copiii lor s-au obrăznicit din cauza anturajului.* **2** tr. (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni.
obrăznicíe s.f. **I 1** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă², superbie, ‹rar› asinitate, țanțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu obrăznicie.* **2** indisciplină, indocilitate, inobedință, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, recalcitranță, refractarism, ‹livr.› nesupunere, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza obrăzniciei și a absențelor nemotivate.* **II** (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.
obrăznicíre s.f. (*înv.*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.
obrăzuí vb. IV. tr. (*înv.; despre domenii ale artei sau despre creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) v. Arăta. Exprima. Înfățișa. Reda. Reprezenta.
obrezánie s.f. (*în religiile mozaică și islamică; înv.*) v. Circumcizie. Postectomie. Posteotomie. Tăiere-împrejur.
obrezuí vb. IV. tr. (*în religiile mozaică și islamică; înv.; compl. indică băieți sau bărbați*) v. Circumcide.
obrezuíre s.f. (*în religiile mozaică și islamică; înv.*) v. Circumcizie. Postectomie. Posteotomie. Tăiere-împrejur.
obrezuít, -ă adj. (*în religiile mozaică și islamică; înv.; despre băieți sau bărbați*) v. Circumcis.
obricăríță s.f. (*înv. și reg.*) v. Porție. Rație.
obrinteálă s.f. (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamație. Intumescență. Iritare. Umflare. **2** v. Inflamare. Inflamație. Tumefacție. Tumefiere. Turgescență. Turgor. Umflare.
obrinti vb. IV. refl. (*med., med. vet.; pop.*) **1** (*despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) v. Congestiona. Inflama. Irita. **2** (*despre țesuturi, organe etc.*) v. Inflama. Tumefia. Umfla.
obrintíre s.f. (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamație. Intumescență. Iritare. Umflare. **2** v. Inflamare. Inflamație. Tumefacție. Tumefiere. Turgescență. Turgor. Umflare.
obrintít¹ s.n. (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare.

Inflamație. Intumescență. Iritare. Umflare. **2** v. Inflamare. Inflamație. Tumefacție. Tumefiere. Turgescență. Turgor. Umflare.

obrintít², -á adj. (*med., med. vet.; pop.*) **1** (*despre organe ale corpului ființelor sau despre părți ale acestuia*) v. Congestionat. Inflamat. Iritat. **2** (*despre țesuturi, organe etc.*) v. Inflamat. Intumescent.Tumefiat. Tumescent. Tumid. Turgescent. Turgid. Umflat.

obrintitúră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Congestionare. Flegmazie. Flogoză. Inflamare. Inflamație. Intumescență. Iritare. Umflare. **2** v. Inflamare. Inflamație. Tumefacție. Tumefiere. Turgescență. Turgor. Umflare.

obrocí[1] vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** (*în credințe și superstiții; adesea cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

obrocí² vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică semne, evenimente etc.*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti.

obscén, -ă adj. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› burueienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii obscene.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) impudic, lasciv, libidinos, senzual, voluptuos, ‹livr.› lubric. *A fost amendat pentru gesturi obscene.* **3** porno, pornografic. *Detestă filmele obscene.*

obscenitáte s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, inconveniență, indecență, licențiozitate, necuviință, nerușinare, pornografie, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru obscenitatea exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus obscenitatea la extrem.*

obscúr, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „luminos"; despre locuri, spații etc.*) întunecat, întunecos, negru, obscurat, umbrit, umbros, ‹rar› noptatic. *Unele animale trăiesc în locurile obscure ale peșterilor.* **2** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscurat, sumbru, tenebros, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. *Camerele locuinței sunt obscure.* **3** (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, des, gros, nepătruns, opac[2], ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață obscură.* **4** (*despre noapte*) adâncă (v. *adânc*), densă (v. *dens*), neagră (v. *negru*), nepătrunsă (v. *nepătruns*). *Fiind o noapte obscură, fără lună, nu se poate distinge nimic.* **II** fig. **1** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscurat, obscurizat, tenebros, vap oros, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod obscur. Viitorul ei este obscur.* **2** (*despre sensuri, stil sau despre creații ale oamenilor*) abscons, abstrus, amfiguric, confuz, echivoc, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, neprecis, ‹fig.› dubios, incert, indigest. *Folosește cuvinte cu semnificații obscure.* **3** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona obscură a sufletului este greu de deflnit.* **4** (*despre stil*) neclar, ‹fig.; livr.› cabalistic, ‹fig.; rar› apocaliptic. *Romanul său nu a avut succes din cauza stilului obscur.* **5** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) biet, neînsemnat, umil. *Îl consideră un obscur profesor de gimnaziu.* **6** (*mai ales despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) insignifiant, mărunt, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, oarecare, ‹fig.› microscopic, ‹fig.; fam.› prizărit. *A publicat un volum obscur de memorii. Colaborează la un tabloid obscur.* **7** (*despre creatori, artiști, autori etc.*) necunoscut. *Deși a scris mult, a rămas un romancier obscur.* **8** (*despre creatori, sportivi, profesioniști etc.*) mediocru, ‹fig.› slăbuț. *Este un compozitor obscur. I-a lăsat senzația unui avocat obscur.*

obscurá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică locuri, spații etc.*) a întuneca. *Frunzișul des al teiului din fața casei îi obscurează camerele.* **2** (*compl. indică chipuri, imagini, fotografii etc.*) a blura, a estompa, a întuneca, a masca. *Pe imaginea de la televizor fața copilului era obscurată.* **II** fig. ‹fig.› a obscuriza. *Acest eveniment neprevăzut a obscurat tot ce se bănuia până acum.*

obscurantísm s.n. neștiință, ‹fran.› ignorantism. *Încă mai sunt părți ale lumii în care oamenii trăiesc în mizerie, în obscurantism și în violență.*

obscurâre s.f. bluraj, estompare, întunecare, mascare. *Pentru protecția unei anumite persoane care apare într-o imagine la televizor se recurge la obscurarea chipului acesteia.*

obscurât, -á adj. **I 1** (*în opoz. cu „luminos"; despre locuri, spații etc.*) întunecat, întunecos, negru, obscur, umbrit, umbros, ‹rar› noptatic. **2** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, sumbru, tenebros, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. **3** (*despre chipuri, imagini, fotografii etc.*) blurată, estompat, întunecat, mascat. *Persoana cu fața obscurată din imaginea de la televizor este fiica unei cunoscute vedete.* **II** fig. (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat.

obscuritáte s.f. **I 1** beznă, întunecare, întunecime, întuneric, negură, tenebră, ‹pop.› negreală, ‹reg.› opăcire, șutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreață. *S-au rătăcit din cauza obscurității.* **2** întunecime, întuneric, umbră, ‹rar› tenebritate, tenebrozitate, umbrire. *Se lasă învăluiți de obscuritatea nopții.* **II** fig. **1** confuzie, imprecizie, neclarilate, nelămurire, neprecizie, ‹fig.› nebulozitate. *Lucrarea prezentată la concurs, dovedind obscuritate, a fost respinsă.* **2** mediocritate. *Nu poate suporta obscuritatea în care se complac cei mai mulți oameni.*

obscurizá vb. I. tr. fig. ‹fig.› a obscura.

obscurizát, -á adj. fig. (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat.

obsecvios, -oásă adj. **1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, plecat[2], servil, slugarnic, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugăratic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor obsecvios și cinstit. De regulă, subordonații sunt obsecvioși în fața șefilor.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) plecat[2], servil, slugarnic, smerit, supus, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament obsecvios față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.*

obsecviozitáte s.f. **1** servilism, slugărnicie, umilință, ‹rar› servilitate, supușenie, ‹înv.› șerbie, ‹fran.; rar› platitudine ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism. *Ceea ce îl caracterizează este obsecviozitatea față de șefi.* **2** (*relig.*) plecare , smerenie, supunere, umilință, ‹rar› chenoză, ‹înv.› netrebnicie, oviliciune, plecat[1], plecăciune, umiliațiune, umilitate. *Adevărații credincioși dovedesc obsecviozitate în fața lui Dumnezeu.*

obsedá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre idei, gânduri etc.*) a chinui, a frământa, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o obsedează.* **2** (*fran.*) v. Agasa. Chinui.

Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

obsedánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre idei, gânduri etc.*) chinuitor, torturant, ‹astăzi rar› torturător, ‹rar› torționar, ‹fig.› mistuitor, omorâtor, tiranic. *De câteva zile o macină un gând obsedant.* **2** adv. (*modal*) obsesiv. *Pune obsedant aceeași întrebare.*

obsedát, -ă adj. (*despre oameni*) chinuit, frământat[2], persecutat, torturat, urmărit[2]. *Este un om obsedat de o idee fixă.*

observá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a analiza, a cerceta, a examina, a măsura, a privi, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au observat din cap până în picioare.* **2** (*compl. indică ființe, procese, stări, acțiuni ale oamenilor etc.*) a supraveghea, a urmări, ‹reg.› a chimelui, ‹fig.› a adulmeca. *Unii vecini observă orice mișcare pe care o faci.* **3** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a iscodi, a pândi, a spiona, a urmări, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leși[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudăși, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis spioni pentru a observa tabăra inamicilor.* **4** (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) a desluși, a distinge, a percepe, a recunoaște, a vedea, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari observă bine lucrurile.* **5** (*compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) a ochi[2], a vedea, a zări, ‹rar› a afla, ‹reg.› a văi, ‹arg.› a gini. *A intrat în sală fără să-l observe cineva. Printre nori a observat Luceafărul-de-Seară.* **6** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a percepe, a remarca, a reține, a sesiza, a surprinde, a vedea, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a observat noul look al fetei.* **II** **1** tr. a constata, a înțelege, a pricepe, a remarca, a sesiza, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A observat că un virus a pătruns în computer.* **2** tr. a nota[1], a releva, a remarca, a reține, a semnala, a sublinia. *Trebuie să observăm faptul că se dă sănătății copiilor o atenție deosebită.* **3** refl. a se constata, a se impune, a se remarca, a se vedea. *Privind cu atenție picturile celor doi artiști, se observă, din primul moment, o mare deosebire între ele.* **4** refl. unipers. a însemna, a reieși[1], a rezulta, a se vedea, ‹rar› a urma, ‹fig.› a se desluși, a se desprinde. *Din cele relatate se observă că nu spune adevărul.* **5** refl. impers. a se cunoaște, a se remarca, a se vedea. *După ordinea din casă, se observă că ai fost tu aici.* **6** tr. (*înv.; compl. indică norme de conduită, indicații, angajamente etc.*) v. Păstra. Respecta. Ține. **III** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** (*compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imputa. Recrimina. Reproșa.

observábil, -ă adj. (*despre fenomene, stări etc.*) perceptibil, sesizabil, sesizant. *Starea ei de rău este observabilă.*

observáre s.f. **I** **1** analiză, cercetare, examinare, observație, scrutare, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Observarea atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.* **2** cercetare, iscodire, iscodit[1], pândă, pândire, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Observarea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.* **3** relevare, relevație, remarcare, semnalare, sesizare, subliniere. *Observarea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.* **II** (*concr.*) **1** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează observările din presă în legătură cu poeziile sale.* **2** (*rar; constr. mai ales cu vb. ca „a avea", „a aduce", „a face", „a ridica"*) v. Critică (v. *critic*). Obiecție. Observație. Rezervă.

observarisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări.

observatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său observator.* **2** s.m., s.f. cercetător, ‹înv. și pop.› luător-aminte, luător de seamă. *Ziaristul este un atent observator al problemelor sociale.*

observáție s.f. **I** **1** analiză, cercetare, examinare, observare, scrutare, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a se afla", „a fi", „a sta", „a ține" și cu prep. „sub"*) supraveghere. *Bolnavul se află sub observația medicului din cauză că nu i se poate pune un diagnostic. După administrarea tratamentului, îl mai ține sub observație câteva zile.* **3** (*înv.*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1]. **II** admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, imputație, morală, mustrare, reproș, ‹livr.› admonestație, admonițiune, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, mușmuluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefturealâ, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, imputăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, săpunire, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Observația părinților l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.* **III** (*concr.*) **1** indicație, însemnare, mențiune, notă, notificare, notificație, precizare, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva observații ale directorului instituției.* **2** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, opinie, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. **3** (*constr. mai ales cu vb. ca „a avea", „a aduce", „a face", „a ridica"*) critică (v. *critic*), obiecție, rezervă, ‹rar› observare. *Are unele observații cu privire la conținutul studiului.* **4** (*la pl.* ***observații***) cercetare, studiu. *Observațiile sale privind istoria gramaticii au fost publicate într-un volum.*

obsésie s.f. (*psih.*) delir parțial, fixație, hantisă, idee fixă, manie, marotă, monomanie, psihoză, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o obsesie sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.*

obsesionál, -ă adj. (*psih.; despre stări morbide*) anancast, anancastic, obsesiv.

obsesív, -ă adj., adv. **1** adj. (*psih.; despre stări morbide*) anancast, anancastic, obsesional. *Psihopatie obsesivă.* **2** adv. (*modal*) obsedant. *Pune obsesiv aceeași întrebare.*

obsidiúne s.f. (*milit.; latin.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire.

obsígă s.f. (*bot.*) **1** *Bromus secalinus*; ‹reg.› iarba-ovăzului (v. *iarbă*), iarba-vântului (v. *iarbă*), neghină, odaie, odos, ovăscuță, secară-sălbatică, secărea, zizanie. **2** *Bromus sterilis*; ‹reg.› buneică. **3** *Brachypodium silvaticum*; ‹reg.› grâu-sălbatic. **4** (*reg.*) *Bromus tectorum*; ‹reg.› ovăsiță. **5** (*reg.*) v. Alac (*Triticum monococcum*). **6** (*reg.*) v. Albei. Pir (*Agropyrum repens*). **7** (*reg.*) v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*). **8** (*reg.*) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

obsolescénță s.f. (*econ.*) uzură morală (v. *uzură*[1]). *Obsolescența este o declasare tehnologică a unui material industrial prin apariția altuia modern.*

obsolét, -ă adj. (*latin.; înv.; despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Neactual. Perimat. Vechi[2]. Vetust.

obstácol s.n. (*mai ales fig.*) **1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenientă, neajuns[1], nevoie, opreliște, piedică, ‹înv. și pop.› smințeală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă.

Nu credeau că vor întâmpina un asemenea obstacol în cercetarea lor. **2** piedică, înv. și reg.› împiedicare, ‹fig.› frână, frâu. *Totdeauna conservatorismul a fost un obstacol în calea progresului.*

obstaculá vb. I. tr. (*rar*) **1** (*compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) v. Astupa. Bara. Bloca. Închide. **2** (*compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) v. Dejuca. Împiedica. Strica. Zădărnici.

obstétric, -ă adj. (*med.*) obstetrical. *Femeia s-a dus la un control obstetric.*

obstetricál, -ă adj. (*med.*) obstetric.

obstetrician, -ă s.m., s.f. (*med.*) mamoș. *Pentru afecțiunea uterină pe care o are a urmat tratamentul dat de un ostetrician.*

obstiná vb. I. refl. (*despre oameni*) **1** a se încăpățâna, a se îndărătnici, ‹pop.› a se încăina, a se nătângi, ‹reg.› a se dâcoșa. *S-a obstinat și nu a vrut să facă ceea ce i s-a cerut.* **2** a se îndârji, a se înverșuna, ‹pop.› a se nătângi. *Cu cât întâmpină mai multe piedici, cu atât se obstinează să le depășească.*

obstinát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** încăpățânat, îndărătnic, nătâng, recalcitrant, refractar, reluctant, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încâinit, înțestat, sanchiu, ‹fam.› căpos, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.› îndărâpnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de obstinat, încât nu poți ajunge la o soluție cu el.* **2** furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, pornit, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, oțărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, înfurios, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Obstinat peste măsură, i-a răspuns răstit.*

obstinație s.f. **1** încăpățânare, îndărătnicie, nătângie, recalcitranță, ‹reg.› dâcă[1], mădăție, ‹înv.› retivitate, ‹fran.› pertinacitate, ‹ fig.; înv.› vârtoșală. *Niciodată nu se purtase cu atâta obstinație.* **2** îndârjire, înverșunare, ‹rar› îndârjeală, ‹înv.› verșunie, ‹fig.; înv.› vârtoșală, vârtoșare. *Nu suportă obstinația cu care i se răspunde uneori.*

obstruá vb. I. **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vase de sânge, cavități etc.*) a (se) astupa, a (se) înfunda, a (se) oblitera, a (se) obtura. *Lumenul unui organ tubular se poate obstrua. Celulele grase obstruează vasele de sânge.* **2** tr. fig. (*compl. indică intrări, căi de acces, artere de circulație etc.*) a astupa, a bara, a bloca, a închide. *A obstruat intrarea în beci. Nămeții au obstruat drumul.*

obstruánt, -ă adj. (*med.*) obstructiv, obstructor, obstrucțional. *Depunerea de colesterol pe pereții vaselor de sânge devine obstruantă.*

obstructív, -ă adj. (*med.*) obstruant, obstructor, obstrucțional.

obstructór, -oáre adj. (*med.*) obstruant, obstructiv, obstrucțional.

obstrúcție s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** astupare, emfraxie, înfundare, obliterare, obliterație, obturare, ocluziune, opilație. *Obstrucția unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **2** ***obstrucție intestinală*** = ileus, ocluzie intestinală, ‹rar› strangulațiune, ‹pop.› încurcătură de mațe, strangulare. *Unui bolnav cu obstrucție intestinală i se întrerupe sau i se oprește tranzitul intestinal.* **II** fig. **1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconveniență, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹fig.› barieră, handicap, hop, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. **2** frondă, împotrivire, oponență, opozabilitate, opoziție, opunere, rezistență. *A întâmpinat obstrucția angajaților din cauza măsurilor propuse.*

obstrucționá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a împiedica, ‹fig.› a anihila. *Încearcă să dezlege misterele crimei, dar este mereu obstrucționat în tentativele sale.*

obstrucționál, -ă adj. (*med.*) obstruant, obstructiv, obstructor.

obște s.f. **1** (*astăzi mai ales pop.*) colectivitate, comunitate, societate, ‹înv.› comunită, obștime. *Oamenii trăiesc în obște.* **2** (*în Ev. Med.*) ***obște sătească*** = obște țărănească. *Obștea sătească era o formă de organizare socială, bazată pe legături de sânge între oameni, pe egalitate între membrii ei, pe munca în comun și pe repartiția egală a bunurilor;* (*la sfârșitul comunei primitive*) ***obște teritorială*** = obște vicinală. *Obștea teritorială era o formă de organizare socială, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de rudenie cu legături de vecinătate, prin munca în comun și prin proprietatea în devălmășie;* (*în Ev. Med.*) ***obște țărănească*** = obște sătească; (*la sfârșitul comunei primitive*) ***obște vicinală*** = obște teritorială. **3** (*înv. și pop.*) v. Colectivitate. Masă[2]. Mulțime. **4** (*bis.; înv. și pop.*) ‹înv.› obștime. *Obștea este comunitatea călugărilor dintr-o mănăstire.* **5** (*înv. și pop.*) v. Popor. Țară. **6** (*bis.; înv.*) v. Chinovie. **7** (*înv.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie. **8** (*înv.*) v. Adunare. Sfat.

obștésc, -eáscă adj. **1** (*în opoz. cu „individual", „particular"*) colectiv, comun, general[2], public, ‹înv.› generalnic. *Aceste proiecte vizează investiții pentru interesul obștesc.* **2** (*înv.*) v. General[2]. Universal. **3** (*înv.*) v. General[2]. Unanim.

obștéște adv. (*modal; înv.*) v. Îndeobște.

obștí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **2** tr. (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.

obștíme s.f. (*înv.*) **1** v. Colectivitate. Comunitate. Obște. Societate. **2** (*bis.*) v. Obște.

obștíre s.f. (*înv.*) **1** v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie. **2** (*polit.*) v. Reunire. Unificare. Unire. **3** v. Anunțare. Încunoștințare. Înștiințare. Vestire.

obtenebrá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) ‹fig.› a eclipsa, a întuneca, a obnubila, a umbri, ‹fig.; rar› a ofusca. *Anii nu i-au obtenebrat frumusețea și eleganța ținutei.*

obtențiúne s.f. (*livr.*) v. Căpătare. Dobândire. Obținere. Primire.

obturá vb. I. tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică conducte, orificii, canale etc.*) a (se) astupa, a (se) închide, a (se) înfunda. *Țeava s-a obturat din cauza resturilor menajere.* **2** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică vase de sânge, cavități etc.*) a (se) astupa, a (se) înfunda, a (se) oblitera, a (se) obstrua. *Lumenul unui organ tubular se poate obtura. Celulele grase obturează vasele de sânge.*

obturáre s.f. **1** astupare, astupat[1], închidere, înfundare, înfundat[1], obturație. *Obturarea țevii s-a produs din cauza resturilor menajere.* **2** (*med., med. vet.*) astupare, emfraxie, înfundare, obliterare, obliterație, obstrucție, ocluziune, opilație. *Obturarea unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.*

obturát, -ă adj. (*despre conducte, orificii, canale etc.*) astupat[2], închis, înfundat[2]. *Țeava obturată trebuie desfundată.*

obturáție s.f. **1** astupare, astupat[1], închidere, înfundare, înfundat[1], obturare. **2** (*stomat.*) ***obturație dentară*** = plombă. *Obturația dentară se face dintr-un material special, care substituie, datorită durității sale, porțiunea absentă din dinte.*

obtúz, -ă adj. **I** (*geom.; despre unghiuri*) ‹înv.› teșit. *Unghiurile obtuze sunt mai mari de 90°.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, opac[2], plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană obtuză. Având o judecată obtuză, se opune progresului.* **2** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, limitat, mărginit, plat[2], redus, strâmt. *Este un spirit obtuz, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc obtuz, dominat de un sentiment de automulțumire.*

obtuzíe s.f. fig. ‹fig.› îngustime, mărginire, obtuzitate, opacitate, suficiență, ‹fig.; rar› obtuziune.

obtuzitáte s.f. fig. ‹fig.› îngustime, mărginire, obtuzie, opacitate, suficiență, ‹fig.; rar› obtuziune. *Este iritat de obtuzitatea multora dintre acei ajunși șefi.*

obtuziúne s.f. fig. (*rar*) v. Îngustime. Mărginire. Obtuzie. Obtuzitate. Opacitate. Suficiență.

obținе vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) a căpăta, a dobândi, a primi, ‹rar› a adjudeca, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹înv.› a erezi, a isprăvi, ‹fig.; fam.› a pupa. *În urma licitației, a obținut tabloul dorit.* **2** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a căpăta, a câștiga, a dobândi, a încasa, a primi, ‹pop. și fam.› a apuca, ‹înv. și reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Obții o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **3** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a căpăta, a primi, a scoate, a vedea. *Nu obține un ban de la el dacă nu îl roagă frumos.* **4** (*compl. indică bunuri materiale*) a realiza, a scoate. *Anul acesta au obținut o producție record de grâu.* **5** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a achiziționa, a cumpăra, a dobândi, a lua,

a procura, ‹înv. şi pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *A obținut un teren la un preț convenabil.* **6** (*compl. indică obiecte de valoare, lucruri, cărți etc.*) a achiziționa, a procura. *După îndelungi căutări, a obținut albumul dorit.* **7** (*compl. indică obiecte, acte, informații etc.*) a lua, a procura. *A obținut de la notar toate actele necesare vânzării. A obținut de la secretariat datele necesare înscrierii la concurs.* **8** (*compl. indică diplome, titluri de studii, calificări etc.*) a lua. *Și-a obținut diploma de bacalaureat.* **9** (*compl. indică titluri, premii, note, calificative etc.*) a lua, a primi. *A obținut Premiul Nobel pentru pace.* **II 1** tr. (*compl. indică stări, calități etc.*) a căpăta, a câștiga, a dobândi, ‹fig.› a cuceri. *A obținut experiență în domeniu prin muncă susținută.* **2** tr. (*compl. indică succese, victorii etc.*) a înregistra, a repurta. *Trupa de balet a obținut un succes răsunător pe scenele europene.* **3** tr. (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) a câștiga, a cuceri, a dobândi, a realiza, a repurta, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au obținut victorii importante în concursurile internaționale.* **4** tr. (*mai ales cu privire la competiții sportive; compl. indică titluri, trofee etc.*) a adjudeca, a câștiga, a cuceri, a dobândi. *Fotbaliștii spanioli au obținut titlul mondial la campionat. Gimnastele din România au obținut victoria la olimpiada europeană.* **5** tr. a dobândi, ‹fig.› a culege. *Din evoluția istorică a societății se pot obține multe învățăminte.* **6** tr. a realiza, a stabili. *Sportivul a obținut un nou record atletic.* **7** tr. a realiza, ‹pop.› a cunoaște, a vedea. *În ultimul timp colectivul a obținut progrese în finalizarea planului de cercetare.* **8** tr. a întruni. *Inițiativa lor a obținut adeziunea colegilor.* **9** refl. pas. a se realiza. *Din informațiile culese de pe teren s-a obținut o lucrare foarte interesantă despre portul popular.*

obținere s.f. **I 1** căpătare, dobândire, primire, ‹livr.› obținţiune. *Pentru el a fost o mare satisfacție obținerea tabloului în urma licitației.* **2** realizare, scoatere. *Anul acesta, obținerea unei producții record de grâu s-a datorat timpului favorabil.* **3** achiziție, achiziționare, cumpărare, cumpărat[1], dobândire, luare, procurare, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. şi pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După obținerea unui teren, a primit aprobare de construcție.* **4** procurare. *Obținerea albumului dorit s-a făcut după îndelungi căutări.* **5** luare. *După obținerea diplomei de bacalaureat, s-a înscris la facultate.* **6** luare, primire. *Obținerea Premiului Nobel pentru pace i-a adus recunoașterea internațională.* **II 1** căpătare, câștigare, dobândire. *Obținerea experienței într-un domeniu presupune muncă susținută și timp.* **2** înregistrare, repurtare. *Obținerea unor succese răsunătoare pe scenele europene a încununat munca balerinilor din trupă.* **3** câștigare, cucerire, dobândire, realizare, repurtare. *Elevii români sunt renumiți pentru obținerea victoriilor în concursurile internaționale.* **4** câștigare, cucerire, dobândire. *Obținerea titlului mondial la campionat era o certitidine.* **5** realizare, stabilire. *Obținerea unui nou record atletic este o victorie a sportului românesc.*

obținút, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) căpătat, dobândit, primit. *Tabloul obținut în urma licitației a fost dorit cu ardoare.* **2** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) căpătat, câștigat, dobândit, încasat, primit. *Cu banii obținuți își va construi o casă.* **II 1** (*despre stări, calități etc.*) căpătat, câștigat, dobândit. *Experiența obținută l-a ajutat mult în carieră.* **2** (*despre titluri, trofee etc.*) câștigat, cucerit, dobândit, primit. *Titlul mondial obținut a avantajat echipa în competițiile sportive ulterioare.*

obúz[1] s.n. (*milit.*) ‹pop.› ghiulea, ‹înv.› glonț de tun, ‹turc.; înv.› cumbara. *Obuzul a căzut în apropierea tranșeii.*

obúz[2] s.n. (*milit.; înv.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*).

obuziér s.n. (*milit.*) ‹ieșit din uz› havliță. *Obuzierul poate lovi obiective aflate în spatele unor obstacole înalte.*

obvení vb. IV. intr. (*latin.; înv.; despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) v. Apărea. Interveni. Ivi. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni.

obviós, -oásă adj. (*livr.; despre acțiuni, stări, situații etc.*) v. Clar. Evident. Flagrant. Incontestabil. Indiscutabil. Izbitor. Înverderat. Limpede. Manifest. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Pregnant. Reliefant. Vădit. Vizibil.

ocá s.f. (*reg.*) **1** v. Kilogram. **2** v. Litru.

ocaiánic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Nefericit. Nemângâiat. Nenorocit. **2** (*relig.*) v. Păcătos.

ocáră s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** (*pop. și fam.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **3** (*pop.*) v. Batjocură. Rușine. **4** (*pop.*) v. Înjurătură. **5** (*pop.*) v. Dezonoare. Necinste. Rușine.

ocarínă s.f. fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).

ocárnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Rușinos. Urât[2]. Vinovat. **2** adj., s.m., s.f. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

ocázie s.f. **1** prilej, ‹înv. şi pop.› vreme, ‹pop. şi fam.› loc, ‹înv. şi reg.› pont, ‹înv.› ceas, zăman, ‹turc.; înv.› aralâc. *A crezut că este cea mai bună ocazie să discute această problemă cu el.* **2** circumstanță, ipostază, împrejurare, moment, prilej, situație. *Este o ocazie favorabilă pentru a începe afacerea.* **3** împrejurare, întâmplare, prilej, ‹înv.› prilejire. *O ocazie fericită i-a adus pe cei doi împreună.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) motiv, pretext, pricină, prilej, ‹rar› subiect, ‹înv. şi pop.› pricină, ‹înv. şi reg.› podoimă[2], pofidă, ‹înv.› podoimă[2], pricinuire, ‹fig.; fam.› clenci. *Caută ocazie de ceartă. Premiul luat de copil este o ocazie de bucurie pentru părinți.*

ocazionă vb. tr. (*astăzi mai ales fam.*) **1** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. şi pop.› a pricinui, ‹înv. şi reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a ocazionat un val de indignare.* **2** (*compl. indică fapte, evenimente, situații etc.*) a determina, a mijloci, a prilejui, ‹rar› a produce, ‹înv.› a prileji. *Fiind o persoană influentă, ar putea ocaziona o întrevedere între reprezentanții celor două companii.*

ocazionál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoric, aleatoriu, incidental, întâmplător, sporadic, ‹livr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend ocazional pe care îl regretă.* **2** (*despre poezie*) prodromic. *A scris pentru acest eveniment o poezie ocazională.* **II** adv. (*modal*) accidental, incidental, sporadic. *Cei doi s-au mai văzut doar ocazional.*

ócă s.f. **1** (*reg.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **2** (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

ocăcâí vb. IV. intr. (*despre broaște*) a miorcăi, a orăcăi, ‹reg.› a măcăi, a miorcoti, a pupăi, a răcăi, a răcăni. *Broaștele ocăcâie asurzitor în baltă.*

ocăcâít s.n. **1** miorcăire, miorcăit, orăcăială, orăcăire, orăcăit, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit. *Ocăcâitul broaștelor este asurzitor.* **2** (*reg.*) v. Măcăială. Măcăire. Măcăit. Măcăitură. Măcănit. Măcănitură.

ocăí vb. IV. intr. (*despre rațe*) v. Măcăi. Măcăli. Măcăni.

ocăít s.n. (*reg.*) v. Măcăială. Măcăire. Măcăit. Măcăitură. Măcănit. Măcănitură.

ocărât, -ă adj. **I 1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Insultat. Invectivat. Jignit. Ofensat. Ultragiat. Vexat. **2** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Bârfit[2]. Calomniat. Defăimat. Denigrat. Detractat. Discreditat. Ponegrit. **3** (*înv. și pop.; mai ales despre femei, minori*) v. Abuzat. Batjocorit. Necinstit. Siluit. Violat. **II** (*înv.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.

ocărâtór, -oáre adj. **1** (*înv. și pop.; despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Batjocoritor. Injurios. Insultător. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Vexant. Vexatoriu. **2** (*înv.; mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Rușinos. Urât[2]. Vinovat. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

ocărî vb. IV. **1** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a afurisi, a blestema, a drăcui, a înjura,

a sataniza, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatânvaltui, a târfăi, a târtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnâi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își ocărăște copiii când este beat.* **2** tr., intr., refl. recipr. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

ocârmuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **2** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce.Gospodări. Manageriza. Ține.

ocârmuíre s.f. (*înv.*) **I 1** (*polit.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **2** v. Administrare. Administrație. Cârmuire. Conducere. Gospodărire. **II** (*concr.; adm.*) v. Autorități locale (v. *autoritate*).

ocârmuitór s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus”; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

occidént s.n. **1** (*geogr.; în opoz. cu „orient”, „răsărit”*) apus[1], asfințit, vest, ‹înv. și pop.› sfințit[2], ‹pop.› scăpătat[1], soare-apune, ‹reg.› scapăt, scăpătiș, soare-petrece, soare-scapătă, ‹fig.; rar› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*). *Față de orașul nostru, munții sunt spre occident.* **2** (*mai ales în terminologia referitoare la politica internațională; adesea cu val. de nm. pr.*) apus[1], vest. *A vizitat multe țări din occident. Era un nume cunoscut în Occident.*

occidentál, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „oriental”, „răsăritean”*) apusean, vestic. *A vizitat multe state occidentale.*

occidentalizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) europeniza. *Cei mai mulți dintre boierii români s-au occidentalizat rapid.*

occidentalizáre s.f. europenizare. *Occidentalizarea a schimbat mentalitatea despre modul de viață.*

occidentalizát, -ă adj. (*despre oameni, despre stilul lor de viață etc.*) europenizat. *Românii occidentalizați și-au schimbat modul de viață.*

occitánă s.f. (*lingv.*) limbă occitană, limbă provensală, provensală. *Occitana se vorbește în sudul Franței, în Spania și în Italia.*

oceaiánie s.f. (*înv.*) v. Deznădejde. Disperare.

océan[1] s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

océan[2] s.n. **I** (*hidrol.*) **1** apă, ‹înv.› coadă de mare, mare[2], noian. *A călătorit pe ocean până în Australia.* **2** (*art.*) ***oceanul planetar*** = oceanul mondial; ***oceanul mondial*** = oceanul planetar. *Oceanul planetar sau mondial reprezintă totalitatea oceanelor și mărilor, cu legătură între ele, care formează o singură masă lichidă enormă.* **II** fig. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], vastitate, ‹fig.› mare[2], stepă, ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede oceanul continentului asiatic.*

oceanicultúră s.f. (*biol.*) acvacultură, acvicultură, maricultură. *Oceanicultura se ocupă cu cultura unor plante și animale acvatice, bogate în proteine.*

oceanográf, -ă s.m., s.f. oceanolog. *Oceanografii sunt specialiști în oceanografie.*

oceanografíe s.f. (*hidrol.*) oceanologie. *Oceanografia se ocupă cu studiul complex al oceanului planetar (configurația țărmurilor, caracteristicile fizico-chimice ale apei, organismele vii din oceane și mări, influența mediului asupra florei și faunei marine etc.).*

oceanológ, -ă s.m., s.f. oceanograf.

oceanologíe s.f. (*hidrol.*) oceanografie.

oceanoplanctón s.n. (*biol.*) plancton oceanic. *Oceanoplanctonul este alcătuit din organisme vii, animale și vegetale, care trăiesc în ocean până la adâncimea de 200 de metri și care plutesc libere în stratul superior al apei, constituind hrana unor pești sau a altor animale acvatice.*

oceí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Demoraliza. Deprima. Descuraja. Dezola.

oceínță s.f. (*înv.*) v. Deznădejde. Disperare.

oceít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Clamoros. Deznădăjduit. Dezolat. Disperat.

ocheádă s.f. ‹pop. și fam.› ochitură, ‹înv.› ochire. *Nu putea să nu îi observe ocheadele.*

ocheán[1] s.n. **1** ‹înv.› perspectivă[2]. *Se uită în depărtare cu un ochean.* **2** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

ocheán[2]**, -ă** s.m., s.f., s.n. **I** (*iht.*) **1** s.f. *Rutilus rutilus*; babușcă, babușcă-albă, ‹pop.› bălos, ‹reg.› goghie, ochenică, ocheniță, roșioară-bălană (v. *roșior*), taharău, taran, tarancă, țărancă[2], țărăncuță[2], vârlugă. **2** s.f. *Scardinius erythrophtalmus*; roșioară (v. *roșior*), ‹reg.› babușcă-roșie, ochenică, ocheniță, vârlugă. **3** s.m. (*reg.*) v. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*). **4** s.f. (*reg.*) ***ocheană-săracă*** v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*). **II** s.n. (*reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **2** v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

ochelári s.m. pl. **I 1** ‹fam.› lentile (v. *lentilă*), sticle (v. *sticlă*), ‹reg.› ocheri, ocheți (v. *ochet*), oglinzi (v. *oglindă*), zarțale, ‹fig.; fam.; iron.› bicicletă, ‹arg.› înaintași (v. *înaintaș*), parbriz. *Poartă ochelari de când era copil.* **2** (*la cai*) ‹reg.› obloane (v. *oblon*), obrază, obrăzar, pleopană, vizor. *Ochelarii sunt fixați în dreptul ochilor pentru a împiedica caii să privească lateral.* **3** (*arg.*) v. Ochi[1]. **II** (*bot.*) *Biscutella laevigata*; ochelariță, ‹reg.› chelărel.

ochelaríst, -ă s.m., s.f. (*fam.*) **1** ‹jar.› măcănitor. *Ochelaristul este persoana care poartă ochelari.* **2** (*iron.*) v. Intelectual.

ochelăríță s.f. (*bot.*) *Biscutella laevigata*; ochelari, ‹reg.› chelărel.

ochenát[1]**, -ă** adj. (*reg.; despre oi*) v. Oacheș.

ochenát[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Oacheș. Ochești. Ochești.

ochenícă s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*). **2** v. Ocheană (v. *ochean*[2]). Roșioară (v. *roșior*) (*Scardinius erythrophtalmus*).

ocheníță s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*). **2** v. Ocheană (v. *ochean*[2]). Roșioară (v. *roșior*) (*Scardinius erythrophtalmus*).

ochéri s.m. pl. (*reg.*) **1** v. Ochelari. **2** (*anat.*) v. Cearcăne (v. *cearcăn*).

ocheșél, -eá adj., s.m. pl., s.f. pl. **I** adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) ‹pop.› oacheș, ocheșică, ‹reg.› ochenat[2]. **2** (*despre oi*) v. Oacheș. **II** (*bot.; reg.*) **1** s.m. pl. (***ocheșei***) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **2** s.f. pl. (***ocheșele***) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*). **3** s.f. pl. (***ocheșele***) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

ocheșícă adj. (*pop.; despre femei, fete*) ‹pop.› oacheșă (v. *oacheș*), ocheșea (v. *ocheșel*), ‹reg.› ochenată (v. *ochenat*[2]). *Au o fată ocheșică, cu ochii mari și frumoși.*

ochét s.m. **1** ochi[1]. *Ochetul este un orificiu făcut într-o pânză de navă, într-o plasă, într-o foaie de cort, prin care se trece o sfoară, o frânghie, un cablu.* **2** (*reg.*) v. Laț[1]. Ochi[1]. **3** (*constr.; reg.*) v. Ochi[1]. Ochi de fereastră (v. *ochi*[1]). Ochi de geam (v. *ochi*[1]). **4** (*la pl.* ***ochești***; *reg.*) v. Ochelari. **5** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **6** (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

ochi[1] s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*anat.*) ‹înv.› pleoapă, ‹meton.› privire, ‹fig.› lumină, ‹arg.› aruncător, candelă, căutători (v. *căutător*), far, felinar, lampă, lanternă, lentilă, oblon, ochean[1], ochelari, oglindă, semafor. *Sub bretonul lung al fetei doi ochi albaștri te fascinează.* **2** (*mai ales art., la pl.* ***ochii***; *fiziol.*) văz, vedere, ‹rar› privire, ‹înv. și reg.› văzut[1], ‹înv.› vedeală, vedenie, ‹ital.; înv.› vistă. *Strigidele au ochii și auzul excepționale. Lunetiștii au ochii foarte ageri.* **3** (*la pl.* ***ochi***) privire. *Când copilul se joacă în parc, bona este cu ochii spre el. Ochii excursioniștilor se îndreaptă spre culmile munților.* **4** (*la pl.* ***ochi***) căutătură, privire, uitătură, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop. și fam.› căutare, ochitură, ‹înv.› priveală, privelițe, privitură, uitare, uitat[1]. *Are ochii blânzi.* **5** (*la pl.* ***ochi***) față, obraz. *Venit de afară, se spală pe ochi și pe mâini.* **6** (*tehn. med.*) ***ochi de sticlă*** = proteză oculară. **7** (*mineral.*) ***ochi de pisică*** = calcedonie. *Ochiul de pisică este o varietate de cuarț, folosită ca piatră semiprețioasă, ca abraziv sau la confecționarea unor opere de artă.* **8** (*art.; pop. și fam.*) ***ochiul-dracului*** v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **9** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Ochiul-Dulăului*** v. Luceafărul- de-Ziuă (v. *luceafăr*). Luceafărul- din-Zori (v. *luceafăr*); (*reg.*) ***Ochiul-Taurului*** v. Luceafărul-Porcesc (v. *luceafăr*). Luceafărul-Porcului (v. *luceafăr*). Porcarul (v. *porcar*). **10** (*anat.; reg.*) ***ochi mort*** = ***ochi orb*** v. Tâmplă[1]. **11** (*reg.*) ***ochi de găină*** v. **a** (*med., med. vet.*) Bătătură. Clavus. Durilon. Indurație; **b** (*med.*) Herpes. **12** fig. (*fam.*) v. Judecată. Minte. Rațiune. **II** (*p. anal.*) **1** s.n. (*constr.; și* ***ochi de fereastră, ochi de geam***) ‹reg.› ochet, pui de fereastră (v. *pui*[1]). *În ochiu-*

rile de fereastră se montează sticla. **2** s.m., s.n. laț[1], ‹pop.› ureche, ‹reg.› balț[1], ochet. *A făcut un ochi la un capăt al frânghiei.* **3** s.m. ochet. **4** s.m., s.n. inel, verigă, za[2], ‹înv. și reg.› rătez, ‹înv.› halca. *Unul dintre ochii lanțului s-a rupt.* **5** s.n. (*hidrol.*) bulboană, maelstrom, valvârtej, vâltoare, vârtej, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. și reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniță, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ochet, olcuță, otmet, sfredel, șioi[1], șipot, știbloancă, știoalnă, știolniță, știulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuș, vârteșcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are ochiuri periculoase.* **6** s.n. (*pesc.*) copcă[2], ‹reg.› beucă, burduf, burtucă, produh, produșcă, scoc, scochină, scorbură, șioi[1], știoalnă, toană[2], vad. *Iarna, prinde pește la ochi.* **7** s.n. (*culin.*) ‹reg.› căigană, pancovă. *Îi plac foarte mult ochiurile cu salată de roșii.* **8** s.n. luminiș, poiană, ‹pop.› colnic, limpeziș, zarișteș, ‹reg.› golean, goliște, lucină, luncă, mreajă, ochean[2], ochet, podei, poderei, poieniș, pripor, prund, pustă, răzbuneală, zăpodie, ‹turc.; înv.› aralâc. *Au poposit într-un ochi din pădure.* **9** s.m. (*electron.*) ***ochi magic*** = indicator de acord, indicator de sintonic. *Ochiul magic este un tub electronic cu ecran fluorescent, folosit în special la aparatele de recepție radiofonică sau radiotelegrafică.* **10** s.m. (*bot.*) blastocarp, mugur, ‹reg.› lăstar[1], pup[2] . *Ochii copacilor s-au deschis.* **11** s.n. (*art.; constr.; reg.*) ***ochiul podului*** v. Campadură. **12** s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Iezer. **13** s.n. fig. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră ochiul stelelor pe cer.* **III** s.m. (*art.*) ***ochiul-boului*** = **a** (*bot.*) *Callistephus chinensis*; ‹reg.› garoafe (v. *garoafă*), mărgărită, mărgăritea, palanețe, pene-de-ale-domnești (v. *pană*), pene-de-toamnă (v. *pană*), pene-fecioreți (v. *pană*), pene-mierii (v. *pană*), roată[1], rotil, rotocoale (v. *rotocol*), rujă-de-toamnă, rujă-vânătă, ruji-de-toamnă (v. *rujă*), tălmăzoaice, tătăiși (v. *tătăișă*[1]), urechea-boului (v. *ureche*); **b** (*bot.*) *Chrisanthemum carinatum;* ‹reg.› floare-de-aur; **c** (*bot.*) *Chrysanthemum rotundifolium;* ‹reg.› roman[1]; **d** (*bot.*) *Aster alpinus;* ‹reg.› soponeală, steluță; **e** (*ornit.*) *Troglodytes troglodytes*; pitulice, ‹reg.› craiul-păsărilor (v. *crai*), curtubeș, drăcuș, drăcușor, împăratul-păsărilor (v. *împărat*), împărătuș, împărățel, luleluș, luleluș, nuculiță, panciaruș, părăsită (v. *părăsit*), pătruț, pietroșel, pipiruș, pitcoci, pituluș, piț, pițiîmpărat, pițiîmpărătuș, pițur, regina-păsărilor (v. *regină*), servitoarea-cucului (v. *servitor*), sfedeluș, sfredelaș, sfredeleac, sfredeluș, șofrac, șofrăcuț, șoricel, șoricuț, tartalac, ulceluș; **f** (*bot.; reg.*) v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*); **g** (*bot.; reg.*) v. Bumbișor (*Erigeron acris*); **h** (*bot.; reg.*) v. Cinci-degete. Frunză-de-cinci-degete (*Potentilla reptans*); **i** (*bot.; reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **î** (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*); **j** (*bot.; reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*); **k** (*bot.; reg.*) v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*); **l** (*bot.; reg.*) v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); **m** (*bot.; reg.*) v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); **n** (*bot.; reg.*) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*); **o** (*bot.; reg.*) v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*); **p** (*bot.; reg.*) v. Aster. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*); **r** (*bot.; reg.*) v. Steluțe (v. *steluță*) (*Erigeron alpinus* și *Erigeron racemosus*); **s** (*ornit.; reg.*) v. Aușel. Aușel-cu-cap-galben. Aușel-de-iarnă. Aușel-de-vară (*Regulus cristatus*); **ș** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*); **t** (*ornit.; reg.*) v. Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*); **ț** (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Troglodytes parvulus*); **u** (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*); (*entom.*) ***ochiul-păunului*** = *Saturnia pyri*; ‹reg.› omidă-cu-aripi, sfredelaș, sfredeluș, strigă, strigoi, tăun; (*bot.*) ***ochiul-soarelui*** = **a** *Heliotropium europaeum*; vanilie-de-câmp, vanilie-sălbatică, ‹reg.› iarba-soarelui (v. *iarbă*); **b** *Heliotropium sauveolens*; vanilie-de-câmp; (*art. la pl.; bot.*) ***ochii-păsăruicii*** = **a** *Myosotis palustris*; ‹reg.› grâul-cucului (v. *grâu*), nu-mă-uita, ochiul-șarpelui, șerpeliță, urechea-șoarecelui (v. *ureche*), urechea-șoricelului (v. *ureche*); **b** (*reg.*) v. Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*); ***ochii-șoricelului*** = *Saxifraga adscendens*; ‹reg.› strugurel; (*art.; bot.; reg.*) ***ochiul-Ancuței*** = (*la pl.*) ***ochii-Anicăi*** = ***ochii-fetei*** v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*); ***ochiul-boului-a-ferigei*** v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Chrysanthemum corymbosum*); ***ochiul-broaștei*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); ***ochiul-mâței*** v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*); ***ochiul-șarpelui*** v. **a** Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*); **b** Ochii-păsăruicii (*Myosotis palustris*); (*la pl.; bot.; reg.*) ***ochi-galbeni*** v. Filimică (*Calendula officinalis*); (*art., la pl.; bot.; reg.*) ***ochii-cucului*** v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

ochí[2] vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a ținti, a viza[2], ‹rar› a aținti, ‹pop.› a chiti[2], ‹reg.› a aținta, a țelălui, a țeli, a țelui, ‹înv.› a chiorî, a însemna, a picni, a țintui. *Ridică încet pușca, ochește îndelung ținta și trage.* **2** intr. (*despre oameni înarmați*) a nimeri, ‹pop.› a păli[2], ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Lunetistul a ochit drept în țintă.* **3** tr. (*compl. indică arme de foc*) a îndrepta, a întinde, a întoarce, a ținti, ‹înv. și pop.› a tinde, ‹înv.› a puncta. *Polițistul a ochit pistolul spre criminal.* **4** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a atinge, a izbi, a lovi, a nimeri, a pocni, ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonțul l-a ochit în picior.* **II 1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) a observa, a vedea, a zări, ‹rar› a afla, ‹reg.› a văi, ‹arg.› a gini. *A intrat în sală fără să-l ochească cineva. Printre nori a ochit Luceafărul-de-Seară.* **2** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc. care se află într-un grup, într-o adunare*) a remarca, a urmări. *O ochise pe fată la o petrecere.* **3** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Privi. Uita. **4** tr. (*pop.; compl. indică întinderi de pământ, obiective, cerul etc.*) v. Măsura. Privi. Scruta. Uita. **5** tr. (*fam.; compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) v. Depista. Descoperi. Dovedi. **III** intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

ochinceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*).

ochiós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „urât”; despre ființe*) arătos, chipeș, frumos, ‹pop.› chipos, fălos, mândru, ortoman, ortomănos, voinicos, ‹fam.› fain, gigea, mișto, reușit, ‹înv. și reg.› vederos, ‹reg.› arătăos, cordoș, discălat, haidoș, hireș, marghiol, mușat, nialcoș, tâmbuș, ‹înv.› arătăcios, bel, chepiu, faeș, ghizdav, iscusit, levent, zarif, ‹fig.; fam.› periculos, ‹arg.› șucar, ‹ieșit din uz› îmbadiu. *Este un tânăr ochios și voinic.* **2** (*reg.; despre culori, nuanțe*) v. Criant. Dezagreabil. Intens. Izbitor. Puternic. Strident. Tare. Țipător. Violent. Viu.

ochíre s.f. **I 1** ochit[1], țintire, vizare, ‹reg.› chiteală[2]. *Ochirea obiectivului, înainte de a trage, nu este o problemă pentru un militar experimentat ca el.* **2** atingere, lovire, ochit[1], ‹înv.› lovitură. *Lunetistul are în vizor criminalul a cărui ochire se impune.* **II 1** privire, uitătură. *O observase în sală dintr-o ochire.* **2** (*înv.*) v. Ocheadă.

ochișór s.m. **I** (*anat.*) ochiuleț, ‹pop.› ochiuț. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Rocoțea (v. *rocoțel*) (*Stellaria graminea*). **2** v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*). **3** v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

ochít[1] s.n. **1** ochire, țintire, vizare, ‹reg.› chiteală[2]. **2** atingere, lovire, ochire, ‹înv.› lovitură.

ochít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) țintit, vizat, ‹pop.› chitit[2]. *Obiectivul ochit a fost doborât.* **2** (*arg.; despre oameni*) v. Filat[2]. Urmărit[2]. **3** (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

ochitór, -oáre s.m., s.f. trăgaci, trăgător, țintaș, ‹rar› aruncător, ‹reg.› lovitor, țelaș, țeluitor, ‹înv.› nimeritor. *Ochitorii trag gloanțele la țintă.*

ochitúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Ocheadă. **2** v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură.

ochiuléț s.m. (*anat.*) ochișor, ‹pop.› ochiuț.

ochiúț s.m. (*anat.; pop.*) v. Ochișor. Ochiuleț.

ocinắ vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni.

ocináș[1] s.m. (*înv.*) **1** (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deținător. Posesor. Proprietar. Stăpân. Stăpânitor. **2** (*jur.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

ocináș[2] s.n. (*relig.; înv. și reg.*) **1** v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune. **2** (*nm. pr.*) v. Tatăl Nostru (v. *tată*).

ócină s.f. (*înv.*) **1** ‹înv.› moșie, părinție. *Ocina era pământul moștenit de la părinți.* **2** (*jur.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune. **3** v. Patrie. Pământ. Țară.

ocinătóriu s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

ocitocínă s.f. (*biochim.*) oxitocină. *Ocitocina este un hormon secretat de lobul posterior al hipofizei.*
ocluzie s.f. (*med., med. vet.*) = ocluziune.
ocluzionă vb. I. tr. (*în opoz. cu „a deschide"; rar; compl. indică încuietori, zăvoare etc.*) v. Închide. Încuia. Pune. Trage.
ocluziúne (ocluzie) s.f. (*med., med. vet.*) **1** astupare, emfraxie, înfundare, obliterare, obliterație, obstrucție, obturare, opilație. *Ocluziunea unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.* **2** (*în forma* ***ocluzie) ocluzie intestinală*** = ileus, obstrucție intestinală, ‹rar› strangulațiune, ‹pop.› încurcătură de mațe, strangulare. *Unui bolnav cu ocluzie intestinală i se întrerupe sau i se oprește tranzitul intestinal.*
ocluzívă s.f. (*fon.*) consoană explozivă, consoană ocluzivă, explozivă (v. *exploziv*), sunet exploziv. Sunetele *„b" și „p" sunt ocluzive.*
ocnăr s.m. (*înv.*) ‹înv.› ocnaș, ocnean, salinar, șalgău. *Ocnarii munceau în mine de sare.*
ocnáș s.m. **1** (*jur.; astăzi rar*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș. **2** (*înv.*) ‹înv.› ocnar, ocnean, salinar, șalgău.
ócnă s.f. **I 1** mină de sare (v. *mină*[1]), salină, ‹înv.› sărărie. *În ocna de la Cacica se face tratament pentru căile respiratorii.* **2** (*miner.; astăzi rar*) v. Mină[1]. Subteran. **3** (*geomorf.; reg.*) v. Cavernă. Grotă. Peșteră. **II** (*jur.*) **1** (*astăzi rar*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **2** (*astăzi rar*) v. Închisoare. Pușcărie[1]. Recluziune. Temniță. **3** (*arg.*) v. Recidivist.
ocneán s.m. (*înv.*) ‹înv.› ocnar, ocnaș, salinar, șalgău.
ócniță s.f. **I 1** (*constr.; pop.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură. **2** (*reg.*) v. Solniță. **3** (*înv.*) v. Hrubă. Subterană (v. *subteran*). **II** (*jur.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
ocnúță s.f. (*apic.; la stup; reg.*) v. Urdiniș.
ocól s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) înconjur, ocolire, ocoliș. *Din cauza unor lucrări de asfaltare face un ocol mare pentru a ajunge la serviciu.* **2** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Ocolurile șoselelor sunt foarte periculoase.* **3** (*pop.*) v. Cerc. Întoarcere. Învârteală. Învârtire. Învârtit[1]. Învârtitură. Răsucire. Roată[1]. Rotație. Rotire. Rotit[1]. **4** (*milit.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire. **5** (*astron.; înv.*) ***ocol sinodicesc*** = ‹înv.› revoluțiune sinodică a lunii. *Ocolul sinodicesc este efectuat de Lună într-o lună sinodică.* **II 1** s.n. (*înv. și pop.*) v. Țarc. **2** s.n. (*la sită, ciur, baniță etc.; pop.*) ‹pop.› văcălie, veșcă, ‹reg.› obadă, obod, perete, veacă, veșcălie. *Ocolul sitei este de lemn.* **3** s.m. (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale; pop.*) ‹pop.› văcălie, veșcă, ‹reg.› obadă, obod, scoarța morii (v. *scoarță*), strat, toc[2], veacă, veșcălie. *Ocolul este un cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii pentru a împiedica risipirea făinii.* **4** s.n. (*constr.; pop.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură. **5** s.n. (*reg.*) v. Curte. **6** s.n. (*constr.; reg.*) v. Staul. **7** s.n. (*art.* ***Ocolul****; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Cărucerul (v. *cărucer*). Vizitiul (v. *vizitiu*). **8** s.n. (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru. **9** s.n. (*înv.*) v. Cuprins[1]. Limită. **10** s.n. (*în vechea organizare administrativă a țării; înv.; în Mold.*) v. Plasă[1]. **11** s.n. (*ist.; înv.*) v. Țară. **III** s.n. fig. **1** digresiune, divagare, divagație, excurs, ‹fig.› ocoliș, paranteză, ‹fig.; rar› raznă. *S-a scuzat pentru că a făcut câteva ocoluri în discursul său.* **2** (*înv.; urmat de determ. care indică felul*) v. Aer[1]. Ambianță. Ambient. Ambiental. Anturaj. Atmosferă. Cadru. Cerc. Climat. Lume. Mediu[1]. Sferă. Societate.
ocoláș s.n. **1** (*constr.; înv. și pop.*) v. Staul. **2** (*reg.*) v. Curte.
ocolí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte, clădiri etc.*) a înconjura, ‹înv.› a împrejura. *În noaptea de Înviere credincioșii ocolesc biserica.* **2** (*compl. indică obiecte, suprafețe etc.*) a înconjura, ‹rar› a conturna, ‹înv.› a rotocoli. *Pentru a ajunge la serviciu, ocolește tot orașul din cauza unor lucrări de asfaltare.* **3** (*compl. indică obstacole*) a evita, ‹livr.› a baipasa, ‹înv. și pop.› a trece. *A reușit să ocolească grupile de pe șosea.* **4** (*înv. și pop.; compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Împrejmui. Închide. Înconjura. Îngrădi. **5** (*pop.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **6** (*milit.; înv. și reg.; compl. indică locuri întărite, cetăți, orașe etc.*) v. Asedia. Împrejmui. Împresura. Încercui. Înconjura. Învălui. **II 1** (*compl. indică situații sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A ocolit impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **2** (*compl. indică acțiuni ale oamenilor*) a evita, a se feri, a se păzi, ‹înv.› a se îndupleca. *Ocolește un consult în spital în timpul epidemiei de gripă.* **3** (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a evita, a se feri. *Preferă să ocolească o exprimare în termeni de specialitate, pentru a nu crea confuzii.* **4** (*compl. indică obligații, prevederi legale etc.*) a eluda, a evita. *Contractul ocolește obligațiile pe care le avea față de proprietar.* **5** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) a ignora, a neglija, a nesocoti, a omite, ‹înv. și pop.› a trece, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹înv.› a negriji, a tăcea. *L-au ocolit, considerându-l incompetent. Mulți tineri ocolesc sfaturile părinților. Își ocolește propriile interese.* **III** fig. **1** a se abate[2], a se depărta, a devia, a divaga, a se îndepărta, ‹înv.› a se scăpăta, a se sfii, ‹fig.› a deraia, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *În timpul discursului a ocolit subiectul.* **2** (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.
ocolíre s.f. **I 1** înconjurare. *Ocolirea bisericii de către credincioși face parte din ritualul slujbei de Înviere.* **2** înconjur, ocol, ocoliș. **3** evitare. *I se pare imposibilă ocolirea tuturor gropilor de pe șosea.* **4** (*milit.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire. **II 1** evitare, împiedicare, îndepărtare, înlăturare, preîntâmpinare, prevenire, ‹rar› prevenție, ‹înv.› evitație. *Prezența de spirit a șoferilor joacă un rol important în ocolirea accidentelor rutiere.* **2** eludare, evitare. *La această situație gravă se ajunge prin ocolirea legii.*
ocolíș s.n. **I 1** înconjur, ocol, ocolire. **2** (*înv.*) v. Circumferință. Perimetru. **II** fig. digresiune, divagare, divagație, excurs, ‹fig.› ocol, paranteză, ‹fig.; rar› raznă.
ocolít, -ă adj. **1** (*despre drumuri*) înconjurător, ocolitor. *Din cauza unor lucrări de asfaltare au fost nevoiți să urmeze un drum ocolit.* **2** fig. ‹fig.› indirect, pieziș. *Tratativele matrimoniale ocolite o deranjau.*
ocolitór, -oáre adj. (*despre drumuri*) înconjurător, ocolit.
ocólnică s.f. (*înv.*) **1** (*topogr.*) ‹înv.› ocolniță. *Ocolnica era o hartă topografică pe care erau indicate hotarele și cuprinsul unei moșii.* **2** v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.
ocólniță s.f. (*topogr.; înv.*) ‹înv.› ocolnică.
ocóp s.n. (*milit.; înv.*) v. Șanț[1]. Tranșee.
ócoș, -á adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **3** v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.
ocoșág s.n. (*reg.*) v. Sfătoșenie.
ocoși vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **2** v. Obrăznici.
ocrodermíe s.f. (*med.*) carotenodermie, xantoză. *Ocrodermia este provocată de creșterea carotinemiei.*
ocroti vb. IV. **1** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a apăra, a feri, a păzi, a prezerva, a proteja, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Oboceiurile strămoșești trebuie să fie ocrotite de dispariție.* **2** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a apăra, a feri, a păzi, a proteja. *Paltonul îl ocrotește de frig.* **3** tr. (*compl. indică de obicei trupe militare, polițiști etc.*) a apăra, a proteja, ‹fig.› a acoperi. *Cavaleria ocrotea infanteria pe flancul drept. În misiune polițiștii au fost ocrotiți de trupe speciale.* **4** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) ajuta, a (se) ajutora, a (se) proteja, a (se) sprijini, a (se) susține, ‹rar› a (se) protegui, ‹înv. și pop.› a înlesni, ‹înv. și reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ‹înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ‹fig.; fam.› a (se) cârpi, a (se) propti. *L-a ocrotit la greu. Prietenii adevărați se ocrotesc în orice împrejurare.* **5** tr. (*compl. in-*

dică organizații, instituții etc.) a ajuta, a patrona, a proteja, a sprijini, a susține. *Căminul de bătrâni este ocrotit de o societate filantropică.* **6** refl. (*înv.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși.

ocrotíre s.f. **I 1** apărare, ferire, păzire, protejare, salvgardare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie ocrotirea de la dispariție a obiceiurilor strămoșești.* **2** apărare, protejare, ‹fig.› acoperire. *Cavaleria a asigurat ocrotirea infanteriei.* **3** apărare, protecție, sprijin, ‹înv. și pop.› oblăduire, sprijoană, ‹înv.› apărământ, apărătură, ogur, osfinteală, regea, regealâc, scuteală, scutință, scutire, socoteală, socotință, socotire, sprijineală, sprijoană, vântă[1], vârtute, ‹grec.; înv.› prostasie, ‹fig.› adăpost, adăpostire, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăposteală. *Codrul a fost adesea loc de ocrotire pentru haiduci.* **4** ajutare, ajutorare, protejare, sprijinire, susținere, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire. *Ocrotirea părinților la bătrânețe este o datorie a copiilor.* **5** ajutor, asistență, protecție, sprijin, ‹livr.› recurs, ‹înv. și pop.› ajutorință, ‹înv. și reg.› ajutorie, sprijoană, ‹înv.› sprijineală, ‹latin.› auxiliu, ‹turc.; înv.› aralâc, iamac, ‹ital.; înv.› sosteniment. *Persoanele cu dizabilități beneficiază de ocrotire calificată.* **6** ajutor, patronaj, protecție, sprijin, susținere, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de ocrotirea unei societăți filantropice.* **7** grijă, protecție, ‹fig.› aripă, pavăză, scut, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub ocrotirea mamei.* **8** (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub”*) egidă, oblăduire, patronaj, protecție, sprijin, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut sub ocrotirea Academiei.* **II** (*concr.; înv.; constr. mai ales cu vb. „a cere”, „a găsi”, „a oferi”, „a solicita”*) v. Adăpost. Azil. Refugiu. Scăpare.

ocrotít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ajutat, ajutorat, oploșit, protejat, sprijinit, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *De regulă, omul ocrotit este recunoscător.* **2** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, asigurat, ferit, păzit[2], protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc ocrotit din cauza ploii.*

ocrotitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ajutor, apărător, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹rar› proteguitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrop, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este ocrotitoarea bătrâneții ei.* **2** adj. apărător, prezervativ, protector, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› scutitor. *A învelit masa din curte cu un plastic ocrotitor.* **3** adj. apărător, protector, tutelar, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› priitor, scutitor. *Societatea filantropică este o instituție ocrotitoare pentru căminul de bătrâni.*

ócru s.n., adj. **1** s.n. (*geol.*) lutișor, pământel. *Ocrul, colorat în galben, roșu sau brun, este folosit în pictură, în zugrăveli sau în vopsitorie.* **2** adj., s.n. galben-brun. *Pereții exteriori ai casei sunt vopsiți în ocru. Și-a cumpărat un pardesiu ocru.*

octaédrit s.n. (*mineral.*) anatas. *Octaedritul este un polimorf al dioxidului de titan, care se găsește adesea sub formă de cristale cu opt fețe, variat colorate, mai ales în rocile eruptive.*

octét s.m., s.n. **1** s.m. (*inform.*) byte. *Octetul este cea mai mică unitate de memorie adresabilă.* **2** s.n. (*muz.*) octuor, ‹rar› byte. *Octetul este o formație compusă din opt instrumentiști sau cântăreți care execută împreună o lucrare muzicală.*

octogón, -ă adj. (*geom.; despre poligoane*) octogonal.

octogonál, -ă adj. (*geom.; despre poligoane*) octogon. *Poligonul octogonal are opt laturi.*

octoíh s.n. **I** (*bis.; la ortodocși*) ‹înv.› anghilest, osmoglasnic. *În octoih sunt cuprinse cântările de la strană din fiecare zi a săptămânii, aranjate pe opt glasuri.* **II** (*muz.; înv.*) **1** v. Registru. **2** v. Scară. Scară muzicală.

octómbrie s.m. invar. ‹pop.› brumar, brumărel. *Octombrie este a doua lună de toamnă.*

octuór s.n. (*muz.*) octet, ‹rar› byte.

octuplét s.m. (*med., med. vet.*) octuplu. *Octupletul este fiecare dintre cei opt gemeni.*

octúplu s.m. (*med., med. vet.*) octuplet.

oculă vb. I. tr. (*pom.; înv. și reg.; compl. indică plante*) v. Altoi[2].

oculár, -ă adj. (*med., med. vet.*) oftalmic. *În urma congestiei cerebrale a rămas cu o afecțiune oculară.*

oculáție s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Vaccin. Vaccinare.

oculíst, -ă s.m., s.f. (*med.*) oftalmolog. *A fost la un oculist renumit pentru a-i diagnostica boala de ochi.*

oculístic, -ă adj., s.f. (*med.*) **1** adj. oftalmologic. *S-a internat într-o clinică oculistică din străinătate pentru a se opera.* **2** s.f. (*rar*) v. Oftalmoiatrie. Oftalmologie.

oculogír, -ă adj. (*anat.; despre centri nervoși și mușchi*) oftalmogir. *Mușchii oculogiri au rol în rotația globilor oculari.*

ocúlt, -ă adj. **1** ocultist, ocultistic. *A participat la câteva ceremonii oculte. În biblioteca lui domină scrierile oculte.* **2** magic, misterios, ‹înv.› maghicesc. *Se teme de puterea ocultă a țigăncii.* **3** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], secret[2], sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona ocultă a sufletului este greu de definit.*

ocultá vb. I. tr. (*compl. indică stări, senzații, realități etc.*) a ascunde, a disimula, a tăinui, ‹înv.› a pitula, a prămândi, ‹fig.› a camufla, a deghiza, a masca, a voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își ocultează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.*

ocultísm s.n. ocultistică (v. *ocultistic*). *Nu crede în ocultism.*

ocultíst, -ă adj. ocult, ocultistic.

ocultístic, -ă adj., s.f. **1** adj. ocult, ocultist. **2** s.f. ocultism.

ocupá vb. I. **I** tr. (*milit.*) **1** (*compl. indică teritorii, state etc.*) a cuceri, a lua, a subjuga, a supune, ‹pop.› a pleca, ‹înv.› a hăpui, a pobedi, a prididi, a reduce. *Traian a ocupat Dacia și a colonizat-o.* **2** (*compl. indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) a cuceri, a lua, a ocupa, ‹înv.› a cuprinde, a dobândi, a prinde, a stăpâni. *După un asediu de câteva săptămâni, au reușit să ocupe orașul.* **II 1** tr. ‹pop.› a prinde. *Piscina ocupă o suprafață mare din curtea vilei.* **2** tr. (*compl. indică funcții, grade, ranguri*) a avea, a deține, a ține. *Ocupă funcția de director de doi ani.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se îndeletnici, ‹înv. și pop.› a sta, a umbla, ‹înv. și reg.› a se cuprinde, ‹înv.› a băilui, a se nevoi, a se zăbovi, ‹fig.; înv.› a se lega[1]. *De câțiva ani se ocupă cu horticultura.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se interesa, a se îngriji, a se preocupa, a vedea, ‹înv. și pop.› a se uita, ‹pop.› a umbla, ‹înv. și reg.› a purta, ‹înv.› a se nevoi. *Se ocupă de cazarea turiștilor.* **5** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a-și căuta, a se interesa, a se preocupa, a-și vedea. *Ocupă-te de problemele tale, că de ale mele mă îngrijesc singur!*

ocupánt, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. (*milit.*) cuceritor, ‹astăzi rar› stăpân, stăpânitor, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› supuitor, ‹fran.; înv.› concherant. *După cucerirea Daciei, romanii ocupanți au conviețuit cu autohtonii.* **2** s.m., s.f. ocupator. *În restaurant, primii ocupanți ai meselor sunt serviți imediat.*

ocupáre s.f. **I** (*milit.*) **1** (*urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) cucerire, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune. *Ocuparea Daciei de către romani s-a produs la începutul sec. al II-lea d.Hr.* **2** (*urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) cucerire, luare, ocupație, ‹înv.› luătură, ‹ital.› conchistă, ‹fran.; înv.› conchetă, ‹fig.› cădere. *Ocuparea orașului a schimbat cursul războiului.* **II** (*înv.*) v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă.

ocupát, -ă adj. **1** (*despre teritorii, state etc.*) cucerit, subjugat, supus. *Unul dintre statele ocupate de romani a fost Dacia.* **2** (*despre oameni*) ‹fig.› prins[2], ‹fig.; înv.› cuprins[2]. *Este o persoană foarte ocupată.*

ocupatór, -oáre s.m., s.f. ocupant.

ocupáție s.f. **I** (*milit.*) **1** (*urmat de determ. care indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) cucerire, luare, ocupare, ‹înv.› luătură, ‹ital.› conchistă, ‹fran.; înv.› conchetă, ‹fig.› cădere. **2** stăpânire. *Dacia a fost sub ocupație romană.* **II 1** carieră, îndeletnicire, meserie, profesie, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› breaslă, lefterie, ‹înv.› cin[1], îndeletnicie, marafet, ‹grec.; înv.› epanghelmă. *Te gândești la ocupația de medic sau la cea de avocat?* **2** activitate, îndeletnicire, lucru, muncă, preocupare, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Ocupația sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.* **3** funcție, job, loc, post[1], serviciu, slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. și reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. și reg.› pită. *De câtva*

timpare o ocupație mai bine plătită. **4** (*înv.*) v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare.

ocurență s.f. **1** (*lingv.*) frecvență. *Trebuie evitată ocurența mare a aceloraşi neologisme într-un text.* **2** (*rar*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.

ocúrge vb. III. intr. (*latin.; înv.; despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) v. Apărea. Interveni. Ivi. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni.

odagăci s.m. (*bot.*) **1** *Saponaria officinalis*; ciuin, săpunariță, ◊pop.◊ săpunel, ◊reg.◊ berbecei (v. *berbecel*), buruiană-albă, floare-de-săpun, floarea-călugărului (v. *floare*), floarea-studentului (v. *floare*), flori-albe (v. *floare*), flori-bătăi (v. *floare*), flori-de-tăietură (v. *floare*), grozdică, iarbă-de-săpun, iarbă-de-soponit, isop, juni (v. *june*), mărarul-calului (v. *mărar*), mieluşei (v. *mieluşel*), pidosnic, rădăcină-de-săpun, rogodai, rupturi-de-mal (v. *ruptură*), sansiu-turcesc-de-câmp, săpuior, săpun, săpunar, săpunaş, săpunăriță, săpunel, săpunioară, săpuniță, săpunul-calului (v. *săpun*), săpunul-câinelui (v. *săpun*), săpunul-păsăricii (v. *săpun*), săpunul-popii (v. *săpun*), spuma-calului (v. *spumă*), spumariță, văcărică, văcăriță, ◊înv.◊ săpunare, săpunărică, teiță. **2** (*înv.*) v. Aloe (*Aloë ferox* şi *Aloë succotrina*).

odagíu s.m. (*turc.; ieşit din uz*) v. Camerier. Camerist. Cămărăşel. Odăiaş.

odáie s.f. **I 1** (*constr.*) cameră, încăpere, ◊pop.◊ casă[1], sală[1], ◊înv. şi reg.◊ sobă, ◊înv.◊ cămară, stanță, ◊arg.◊ gogoaşă. *Are un apartament cu patru odăi.* **2** (*reg.*) ◊reg.◊ otac. *Odaia este un loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele.* **3** (*mai ales la pl.* **odăi**; *reg.*) v. Cătun. **4** (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **5** (*constr.; reg.*) v. Şopron. **6** (*înv.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaş. **7** (*constr.; înv.*) v. Apartament. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Obsigă (*Bromus secalinus*). **2** v. Secărea (*Bromus samosus*).

odaliscă s.f. cadână. *Sultanii îşi țineau odaliscele în haremuri.*

odaic s.n. (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.

odátă adv. **I** (*temporal*) **1** (*în legătură cu vb. la trecut*) cândva, demult, înainte, odinioară, vreodată, ◊pop.◊ undeva, ◊înv. şi reg.◊ oarecând, ◊înv.◊ oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo odată.* **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) altădată, altcândva, cândva, odinioară, ◊rar◊ alteori, ◊înv. şi reg.◊ oarecând. *Cele două mănăstiri erau odată fala Moldovei.* **3** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) cândva, vreodată, ◊înv. şi reg.◊ oarecând, ◊înv.◊ oarecândva, oareşicând, odinioară, vreodinioară. *Dacă vei avea odată nevoie de mine, să mă cauți.* **4** concomitent, deodată, simultan. *Vorbesc odată, încât nu se mai înțelege nimic.* **II** (*modal; pop.*) v. Brusc. Deodată. Fulgerător. Instantaneu. Repede. Scurt. Subit.

ódă s.f. (*lit., muz.*) imn. *Oda este o specie a genului liric în care se celebrează un erou, un eveniment deosebit etc. În muzică, oda are un caracter eroic, solemn.*

odăiaş s.m. (*în trecut; ieşit din uz*) ◊în trecut; ieşit din uz◊ camerier, camerist, cămărăşel, ◊turc.; ieşit din uz◊ odagiu. *Odăiaşul îngrijea camerele dintr-o instituție.*

odăiță s.f. cămăruță, ◊pop.◊ cămăruie, ◊fam.◊ chilie, ◊reg.◊ podrum, sobuță, ◊înv.◊ cămăruică, cămăruşă. *Ocupa o odăiță la mansarda unei vile.*

odăjdii s.f. pl. (*bis.*) veşminte (v. *veşmânt*), ◊înv.◊ ornate. *La slujbe, preoții se îmbracă în odăjdii.*

odăr interj. (*exprimă un ordin; reg.*) v. Marş!

odgón s.n. **1** (*mar.*) legătură, parâmă, ◊pop.◊ pălămar[2], ◊reg.◊ hurduzău, şprangă, ◊înv.◊ cămil. *Ambarcațiunea a pornit spre larg după ce au fost desfăcute odgoanele.* **2** (*reg.*) v. Pripon. **3** (*reg.*) v. Curmei.

odicolón s.n. (*cosmet.; pop.*) v. Apă de colonie. Colonie[2].

odíhnă s.f. **I 1** dormit, repaus, somn[2], ◊rar◊ dormire, odihnit[1], ◊arg.◊ soi[1], soileală, soileanu, soilescovici, soilescu, soilit. *S-a trezit reconfortat după câteva ore de odihnă.* **2** culcare, culcat[1], ◊fran.◊ cuşaj. *Odihna este obligatorie după o muncă istovitoare.* **3** răgaz, repaus, respiro, ◊rar◊ odihnit[1], ◊pop.◊ preget, răsuflet, zăbavă, ◊înv. şi reg.◊ odihneală, paos, păuzare, răzbun[2], ◊înv.◊ răposare, răsuflare, răsuflu. *A avut atâta treabă, încât nu şi-a permis puțină odihnă.* **4** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-şi găsi"*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniştire, pace, tihnă, ◊livr.◊ ecuanimitate, ◊înv. şi pop.◊ tihneală, ◊înv. şi reg.◊ paos, răzbun[2], ◊reg.◊ ogod, potol, stare, stăveală, ◊înv.◊ linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ◊fig.◊ destindere, relaxare, repaus, seninătate, ◊fig.; înv. şi reg.◊ seninare, ◊fig.; înv.◊ aşezare, aşezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-şi poate găsi o clipă de odihnă.* **5** (*pop.*) v. Oprire. Popas. Poposire. Şedere. **6** (*în practicile relig. ortodoxe; pop.*) v. Popas. **7** (*înv. şi reg.*) v. Comoditate. Confort. Liniște. Tihnă. **II** (*concr.*) **1** (*constr.; şi, art., odihna scării*) palier, ◊rar◊ platformă, ◊reg.◊ podestru, ◊înv.◊ podest, podiş. *Odihna scării este plasată după o serie de trepte ale unei scări.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaş. **III** fig. (*în concepțiile relig.*) ***odihnă de veci*** = ***odihnă veşnică*** = moarte, ◊fig.◊ liniște de veci, liniște eternă, liniște veşnică, odihnire, pace, repaus, repaus etern, somnul cel veşnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veşnic (v. *somn*[2]), somnul veşniciei (v. *somn*[2]), ◊fig.; rar◊ mormânt, pacificare, ◊fig.; înv. şi pop.◊ noapte, repauzare, ◊fig.; înv.◊ somn etern (v. *somn*[2]). *Odihna de veci este fără sfârşit.*

odihneálă s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **2** (*în practicile relig. ortodoxe; reg.*) v. Popas. **3** (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-şi găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniştire. Odihnă. Pace. Tihnă.

odihní vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe*) a dormi, a se repauza, ◊înv. şi reg.◊ a somna, ◊înv.◊ a se poposi, a se răposa, ◊arg.◊ a soili. *După atâtea nopți albe, s-a odihnit şi el bine.* **2** refl. (*despre oameni*) a se repauza, ◊reg.◊ a se aciua, a se piheni, ◊înv.◊ a (se) dezosteni, ◊latin.; înv.◊ a păuza. *Drumeții s-au odihnit câteva minute după un urcuş greu.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) reconforta, a (se) recrea, a (se) repauza, ◊fig.◊ a se deconecta, a se destinde, a (se) relaxa, ◊fig.; înv.◊ a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se odihni.* **4** refl. (*pop.; despre ființe; cu determ. locale*) v. Opri. Poposi. Sta. Şedea. Trage. Zăbovi. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **II** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Linişti. Potoli. Slăbi. Tempera. Uşura.

odihníre s.f. **I 1** repauzare. *Odihnirea după un efort îndelungat este obligatorie.* **2** reconfortare, recreere, repauzare, ◊rar◊ recreație, ◊fig.◊ deconectare, destindere, relaxare, relaxație, ◊fig.; pop. şi fam.◊ moliciune. *S-a dus la munte pentru odihnire.* **3** (*în practicile relig. ortodoxe; reg.*) v. Popas. **II** fig. (*în concepțiile relig.; adesea determ. prin „veşnică"*) moarte, ◊fig.◊ liniște de veci, liniște eternă, liniște veşnică, odihnă de veci, odihnă veşnică, pace, repaus, repaus etern, somnul cel veşnic (v. *somn*[2]) , somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veşnic (v. *somn*[2]), somnul veşniciei (v. *somn*[2]), ◊fig.; rar◊ mormânt, pacificare, ◊fig.; înv. şi pop.◊ noapte, repauzare, ◊fig.; înv.◊ somn etern (v. *somn*[2]).

odihnít[1] s.n. (*rar*) **1** v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2]. **2** v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro.

odihnít[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre înfățişarea, chipul, privirea etc. lor*) repauzat, ◊fam.◊ freş, ◊fig.◊ proaspăt. *După un somn bun, omul odihnit are spor în tot ce face. Are fața odihnită.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Mulțumit. Satisfăcut. **3** (*înv.; despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Liniştit. Paşnic. Potolit[2]. Stăpânit. Temperat. Tihnit. **II** adv. (*modal; înv.*) v. Bine. Comod. Confortabil.

odihnitór, -oáre adj. **1** (*în opoz. cu „agitat", „neliniştit"; despre somn*) calm[2], lin[2], liniştit, uşor[2], ◊fig.◊ dulce. *Dimineața, somnul este cel mai odihnitor.* **2** (*despre ambient, atmosferă*) liniştitor, ◊pop.◊ molcomitor. *Discuțiile au loc într-o atmosferă odihnitoare.* **3** reconfortant, recreativ, recreator, relaxant. *A petrecut câteva zile odihnitoare la munte.*

odinioáră adv. (*temporal*) **1** (*în legătură cu vb. la trecut*) cândva, demult, înainte, odată, vreodată, ◊pop.◊ undeva, ◊înv. şi reg.◊ oarecând, ◊înv.◊ oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo odinioară.* **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) altădată, altcândva, cândva, odată, ◊rar◊ alteori, ◊înv. şi reg.◊ oarecând. *Cele două mănăstiri erau odinioară fala Moldovei.* **3** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor; înv.*) v. Cândva. Odată. Vreodată.

odiós, -oásă adj. (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) **1** abominabil, detestabil, dezgustător, monstruos, oribil, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă odioasă.* **2** abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoşător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ◊livr.◊ terific, ◊înv. şi pop.◊ rău, ◊înv.◊

oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă odioasă.*

odistón s.n. (*farm.*) amidotrizoat. *Odistonul este o substanță de contrast iodată, utilizată în explorarea radiologică a rinichiului, a căilor urinare, a vaselor sangvine și a cavităților cordului.*

ódiu s.n. (*latin.; înv.*) **1** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **2** v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

odivói s.m. (*milit.; înv.*) v. Infanterist.

odoácă adv. (*modal; înv.*) **1** (*arată insistența sau intensitatea*) v. Chiar. Încă. **2** (*având val. unei afirmații*) v. Absolut. Bineînțeles. Cert. Certamente. Desigur. Firește. Garantat. Incontestabil. Indiscutabil. Natural. Neapărat. Negreșit. Neîndoielnic. Neîndoios. Normal. Precis. Sigur.

odobeálă s.f. (*înv.*) Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

odográf s.n. odometru, pedometru, podometru.

odoleán s.m. (*bot.*) **1** *Valeriana officinalis*; valeriană, ‹reg.› gușa-porumbelului (v. *gușă*), gușa-porumbului (v. *gușă*), iarba-mâțului (v. *iarbă*), iarba-pisicii (v. *iarbă*), iarba-pisicilor (v. *iarbă*), năvalnic, stirigoaie. **2** *Valeriana dioica*; ‹reg.› stirigoaie.

odométru s.n. odograf, pedometru, podometru. *Odometrul este un instrument de măsură a vitezei de deplasare a unui pieton sau a distanței parcurse de acesta , prin înregistrarea numărului de pași pe care îi face .*

odonát s.m. (*entom.; rar*) v. Libelulă (*Libellula depressa*).

odontogenéză s.f. (*stomat.*) odontogenie. *Odontogeneza este procesul de formare a dinților.*

odontogeníe s.f. (*stomat.*) odontogeneză.

odontoiatríe s.f. (*stomat.*) dentistică, stomatologie. *Odontoiatria se ocupă cu studiul anatomiei, al fiziologiei și al patologiei cavității bucale și a dinților.*

odontoiátru s.m. (*stomat.*) dentist, stomatolog, ‹reg.› dințălar, ‹arg.› dințar. *S-a dus la odontoiatru pentru a-și trata un dinte.*

odontolít s.n. (*stomat.*) detritus, piatră, tartru, tartru dentar. *Trebuie să meargă la stomatolog ca să-și îndepărteze odontolitul de pe dinți.*

odontologíe s.f. (*stomat.*) medicină dentară, odontostomatologie. *Odontologia se ocupă cu studiul bolilor dinților și cu tratamentul lor.*

odontóm s.n. (*stomat.*) dentom, paradentom. *Odontomul este o tumoră benignă constituită din țesut dentar dur, care rezultă dintr-o tulburare de dezvoltare a dentinei și care se localizează pe un dinte sau pe un maxilar.*

odontostomatologíe s.f. (*stomat.*) medicină dentară, odontologie.

odontotéhnică s.f. (*stomat.*) tehnică dentară (v. *tehnic*). *Odontotehnica este operația de conservare și de întreținere a sănătății dinților.*

odór[1] s.n. **I 1** (*de obicei la pl.* ***odoare***) bijuterie, giuvaier, podoabă, ‹înv. și pop.› giuvaierica, ‹pop.› sculă, ‹fam.› biju, ‹înv.› diamanticale, giuvaiurlâc, left, lux, niilavet, ‹turc.; înv.› tefaric, ‹arg.› farfana. *Are multe odoare moștenite de la părinți.* **2** (*la pl.* ***odoare***; *bis.*) ‹pop.› scule (v. *sculă*). *Odoarele sunt veșmintele scumpe și obiectele prețioase folosite la serviciile religioase.* **3** (*jur.; înv. și reg.*) v. Amanet. Gaj. Garanție. **4** (*reg.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **II** fig. **1** (*în limbajul părinților; adesea la vocat.*) copil[1], pui[1]. *Nu mai fi supărat, odorul mamei!* **2** ‹fig.› comoară, giuvaier, tezaur. *Copiii sunt adevărate odoare pentru părinți.*

odór[2] s.n. (*reg.*) v. Curte.

odór[3] s.n. (*înv.*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

odorá vb. I. intr. (*înv.*) v. Mirosi.

odoránt, -ă adj. **1** (*despre flori, obiecte, substanțe etc.*) mirositor, odorifer, odorific, ‹înv.› odoriferant. *Îi plac florile odorante. Clorul este o substanță urât odorantă.* **2** (*despre substanțe, esențe etc.*) odorifer, parfumat. *La pregătirea prăjiturilor se folosesc diferite esențe odorante.*

odoráre s.f. (*chim.*) odorizare.

odorát s.n. (*fiziol.; înv.*) v. Miros. Olfacție.

odorifér, -ă adj. **1** (*despre flori, obiecte, substanțe etc.*) mirositor, odorant, odorific, ‹înv.› odoriferant. **2** (*despre substanțe, esențe etc.*) odorant, parfumat. **odoriferánt, -ă** adj. (*înv.; despre flori, obiecte, substanțe etc.*) v. Mirositor. Odorant. Odorifer. Odorific.

odorífic, -ă adj. (*despre flori, obiecte, substanțe etc.*) mirositor, odorant, odorifer, ‹înv.› odoriferant.

odorizá vb. I. tr. (*despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spații, încăperi etc.*) a îmbălsăma, a înmiresma, a parfuma, ‹rar› a înmiasma, ‹pop.› a miresma, ‹reg.› a sfinți[1], ‹înv.› a balsamui. *Crinii odorizează aerul din cameră.*

odorizáre s.f. **1** (*chim.*) odorare. *Odorizarea gazului combustibil inodor se face pentru detectarea pierderilor accidentale de gaze din conducte.* **2** îmbălsămare, înmiresmare, parfumare, ‹rar› înmiasmare, ‹pop.› miresmare, ‹înv.› balsamuire. *Folosește esențe cu miros plăcut și puternic pentru odorizarea aerului din cameră.*

odorób s.n. (*pesc.; reg.*) ‹reg.› coș orb (v. *coș*[1]), oboroc. *Odorobul este folosit la pescuitul în ape puțin adânci.*

odós s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Obsigă (*Bromus secalinus*). **2** v. Ovăz-sălbatic (*Avena fatua*). **3** v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*). **4** v. Sălbăție (*Lolium temulentum*).

odrăslă s.f. **I 1** (*mai ales fam.*) copil[1], progenitură, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› moștenitor, pui[1], ‹fig.› mugur, plămadă, vlăstar, ‹fig.; înv.› naștere. *Nu are ce să facă, este odrasla sa și trebuie să o ierte. Cei doi soți nu au odrasle.* **2** (*fam.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **II 1** (*zool.; mai ales fam.*) prăsilă, progenitură, pui[1], ‹pop.› țânc, ‹înv.› prăsitură. *Iepuroaica și odraslele ei stau într-un țarc special.* **2** (*bot.; înv. și pop.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.

odrăslí vb. IV. (*înv. și pop.*) **1** intr. (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări. **2** intr. (*bot.; despre plante*) v. Înmuguri. Muguri. **3** intr. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Înfrăți. Lăstări. **4** tr. (*despre regiuni, teritorii, țări etc.; compl. indică recolte, roade, plantații etc.*) v. Produce. Rodi.

odrăslíre s.f. (*bot.; înv. și pop.*) **1** v. Înmugurire. Înmugurit[1]. Mugurire. **2** v. Înfrățire. Lăstărire.

odrăslít, -ă adj. (*bot.; înv. și pop.; despre plante*) v. Înmugurit[2].

odrăslúță s.f. (*bot.; pop.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.

oesar [e'sar] s.n. (*geomorf.*) oze. *Oesarul este o formă pozitivă de relief, cu aspect de val alungit, îngust și sinuos, care se află în câmpiile glaciare.*

oestridióză s.f. (*med.*) oestroză. *Oestridioza este o boală parazitară.*

oestróză s.f. (*med.*) oestridioză.

of interj., s.n. **I** interj. (*și în forma* ***oh***) **1** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, uf!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Of, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - Of! Nu mă mai întreba.* **2** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, aoleu!, eh!, ehei!, hei[1]!, o!, vai!, ‹pop. și fam.› oi! *Of, rău îmi pare că nu am ținut cont de sfaturile mamei!* **3** (*exprimă ciudă, necaz*) ah!, ti!, uf!, vai! *Oh, fată, rea te-ai mai făcut! Of! Nu pot să mai fac nimic în casa asta!* **4** (*exprimă dezgust, repulsie, scârbă*) ah!, phi!, uf!, vai! *Oh, ce miros greu este în cameră!* **5** (*exprimă o dorință, o rugăminte*) ah! *Of, Doamne, fă-mă din nou tânăr!* **6** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, ti!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Of, ai venit deja! Of iată vechiul nostru prieten!* **7** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, ti!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Oh, om ca dumneata mai rar întâlnești! Of, ce bine îmi pare că ai reușit!* **II** s.n. **1** (*mai ales la pl.* ***ofuri***) oftare, oftat, suspin, suspinare, suspinat, ‹pop.› aht, ‹înv. și reg.› oft, ‹înv.› hlipăt, oftătură. *Când și-a văzut fiica coborând din avion, a scos câteva ofuri de ușurare. În tăcerea camerei, se aud din când în când ofurile bolnavului.* **2** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, supărare, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Oful i-a invadat sufletul după vestea primită.*

ofárlí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

ofensá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ultragia, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹reg.› a hicăi, a mărdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost ofensat*

public, într-o emisiune televizată. **2** refl. (*mai ales fam.; despre oameni*) a se supăra, ‹fam.› a se ofusca, ‹fig.; fam.› a se șifona. *Nu înțelege de ce s-a ofensat, căci îi spusese numai adevărul.*

ofensánt, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. **2** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, înjositor, jignitor, ofensator, rușinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant.

ofensáre s.f. insultare, invectivare, jignire, ultragiere, vexare, ‹fig.› lezare, rănire. *Ofensarea politicianului a fost necuviincioasă.*

ofensát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** insultat, invectivat, jignit, ultragiat, vexat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul ofensat a intrat în polemică cu opozanții săi.* **2** (*mai ales fam.*) supărat, ‹fam.› ofuscat. *Ofensat, a plecat din sală pentru că a fost criticat.*

ofensatór, -oáre adj. **1** (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensant, vexant, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte ofensatoare.* **2** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, înjositor, jignitor, ofensant, rușinos, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o postură ofensatoare.*

ofénsă s.f. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Ofensele din presă au demoralizat-o.*

ofensív, -ă adj. (*în opoz. cu „defensiv”*) agresiv, militarist, provocator, războinic, ‹fam.› belicos. *Politica acestui stat este ofensivă.*

ofensívă s.f. (*milit.; în opoz. cu „defensivă”*) asalt, asaltare, atac, iureș, năvală, năvălire, ‹înv. și reg.› șturm, ‹reg.› repezuș, ‹înv.› lovire, lovitură, năvrăpitură, zor, ‹turc.; înv.› hugium, ‹fig.; înv.› călcătură. *Mulți soldați și-au găsit sfârșitul în timpul ofensivei asupra cetății. Ofensiva nocturnă i-a luat pe neașteptate.*

oferí vb. IV. **I** tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică obiecte, bunuri etc.*) a da[2], a dărui, ‹înv.› a prosfora[2], ‹grec.; înv.› a prosferisi, ‹arg.› a scuipa. *De ziua ei i-a oferit o pereche de cercei.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică sume de bani, împrumuturi etc.*) a acorda, a da[2]. *Banca i-a oferit un credit pe cinci ani.* **3** (*compl. indică date, informații etc.*) a aduce, a da[2], a furniza, a procura. *După multe insistențe, i-a oferit datele necesare. Ziarele oferă informații despre ceea ce se discută în Parlament.* **4** (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.*) a da[2], a plăti. *Cât îmi oferi pe această blană?* **5** (*compl. indică funcții, posturi etc.*) a da[2], a încredința, a repartiza. *Episcopul i-a oferit conducerea unei parohii mari.* **6** a acorda, a da[2], ‹înv.› a dărui. *Vrea să-i ofere câteva clipe de liniște.* **7** (*compl. indică produse, mărfuri, servicii etc.*) a propune. *Firma a oferit, ca promoție, două sortimente de parfum.* **8** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică rezultate sau efecte plăcute, utile etc.*) a atribui, a conferi, a da[2]. *Rochia de seară îi oferă eleganță.* **9** (*compl. indică mai ales priveliști, perspective*) a etala, a înfățișa, a prezenta, ‹înv.› a înainta. *Carpații Apuseni oferă turiștilor peisaje splendide.* **10** (*compl. indică mai ales creații ale oamenilor*) a arăta, a înfățișa, a prezenta. *Producătorul de mașini oferă publicului interesat ultima sa inovație.* **11** (*despre centrale termice, electrice etc.; cu determ. în dat., care indică beneficiari*) a aproviziona, a da[2], a furniza, ‹fig.› a alimenta. *Sistemul termic centralizat oferă orașului apă caldă.* **II** refl. (*constr. cu dat.; fam.; despre femei*) v. Da[2]. Dărui.

oferíre s.f. **1** dăruire, ‹pop.› dăruială, ‹fam.; glum.› cadoriseală, cadorisire. *Oferirea cercelor i-a produs o mare bucurie.* **2** acordare, dare. *Băncile fac propuneri de oferire a creditelor bancare pentru locuințe.*

off-line [of 'laɪn] adj. invar. (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) deconectat, inactiv. *A vrut să-și contacteze un cunoscut pe messenger, dar acesta era off-line.*

oficiá vb. I. **1** tr. (*relig.; compl. indică servicii religioase*) a celebra, a săvârși, a sluji, ‹înv.› a executa. *Preotul oficiază liturghia.* **2** tr. (*compl. indică acte solemne, ritualice etc.*) a celebra, a săvârși, ‹înv.› a sămășlui. *Primarul oficiază mai multe căsătorii într-o zi.* **3** intr. (*despre oameni, mai ales despre preoți*) a servi, a sluji. *La biserica din parohie oficiază doi preoți.*

oficiál, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*polit.*) conducător, guvernamental, ‹rar› cârmuitor. *Apropierea sa de cercul oficial este evidentă.* **2** legal, ‹înv.› legiuic. *Este în concediu oficial.* **3** (*jur.; despre acte*) formal, solemn. *Actele oficiale trebuie să respecte cerințele impuse de lege pentru a fi considerate legale și valabile.* **4** (*despre atitudini, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) public. *Ar fi fost normal să facă o declarație oficială după acuzele care i s-au adus în presă.* **5** (*despre limbaj, exprimare etc.*) sobru, solemn. *Este un funcționar corect, care, în relațiile cu publicul, folosește un limbaj oficial.* **6** fig. (*despre oameni*) ceremonial, ceremonios, formalist, protocolar. *Este prea oficial de când a devenit senator.* **II** s.m. **1** (*la pl. oficiali*) autorități (v. *autoritate*), oficialități. *La dezvelirea monumentului au fost prezenți și oficialii orașului.* **2** (*adm.; înv.*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș.

oficialitáți s.f. pl. autorități (v. *autoritate*), oficiali (v. *oficial*).

oficializá vb. I. tr. **1** (*compl. indică instituții, sărbători etc.*) a instituționaliza. *Guvernul a oficializat sărbătorile religioase importante.* **2** (*jur.; compl. indică fapte, stări, situații etc.*) a consfinți, a legaliza. *Tinerii și-au oficializat relația prin căsătorie.*

oficializáre s.f. **1** instituționalizare. *Oficializarea sărbătorilor religioase importante s-a făcut printr-o hotărâre a guvernului.* **2** (*jur.*) consfințire, legalizare. *Tinerii își doresc oficializarea relației lor prin căsătorie.*

oficializát, -ă adj. (*jur.; despre fapte, stări, situații etc.*) consfințit, legalizat. *Relația lor oficializată a produs părinților bucurie.*

oficiére s.f. **1** (*relig.*) celebrare, săvârșire, slujire, slujit, ‹rar› celebrație, ‹înv.› serbare. *Oficierea liturghiei este un moment solemn în timpul serviciului religios.* **2** celebrare, săvârșire, ‹rar› celebrație. *Oficierea cununiei civile va avea loc la primărie.*

oficinál, -ă adj. (*farm.*) farmaceutic, ‹înv.› spițeresc. *Comercializează produse oficinale.*

oficínă s.f. (*livr.*) v. Laborator farmaceutic. *În oficină se prepară medicamente.*

ofíciu s.n. **I 1** (*adesea constr. cu vb. „a îndeplini”*) datorie, îndatorire, obligație, sarcină. *Și-a îndeplinit exemplar oficiul de gazdă.* **2** (*la pl. oficii*) ajutor, concurs, serviciu, sprijin. *A recurs la oficiile prietenului lui pentru a ieși din impas.* **3** (*relig.; adesea determ. prin „religios”, „divin”*) ceremonie, serviciu, slujbă, ‹înv.› poslușanie. *De Paște, oficiul religios durează toată noaptea.* **4** (*rar*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **5** (*înv.*) v. Ordonanță. **6** (*jur.; înv.; în forma ofis*) v. Decret. **II** (*rar*) ***oficiu de voiaj*** v. Agenție de voiaj. Birou de voiaj.

ofidián s.m. (*zool.*) colubridă, șarpe, ‹reg.› gândac, vierme, ‹reg.; eufem.› pește, ‹înv.› zmeu.

ofidiofobíe s.f. (*psih.*) ofiofobie. *Ofidiofobia este teama morbidă de șerpi.*

ofidiotoxínă s.f. (*zool.*) ofiotoxină. *Ofidiotoxina este otrava secretată de șerpi.*

ofilí vb. IV. **I 1** refl. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, a se veșteji, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se ofilește spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au ofilit din cauza căldurii excesive.* **2** tr. (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) a se trece, ‹fig.› a se fana, a se veșteji, ‹fig.; rar› a se spălăci, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci. *Femeia s-a ofilit cam repede.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Consuma[2]. Epuiza. Extenua. Frânge. Istovi. Omorî. Rupe. Seca. Secătui. Sfârâma. Sfârși. Slei. Solicita. Stinge. Stoarce. Suge. Surmena. Topi. Uza. Vlăgui. Zdrobi. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Înnvenina. Mâhni. Necăji. Otrăvi. Pleoști. Străpunge. Supăra. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Demobiliza. Demoraliza. Deprima. Descuraja. Dezola.

ofilíre s.f. **1** fanare, îngălbenire, pălire[2], uscare, veștejire, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Ofilirea ierbii începe spre sfârșitul toamnei. Căldura excesivă provoacă ofilirea plantelor.* **2** fig. (*rar*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

ofilít, -ă adj. **I** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori ofilite.* **II** fig. **1** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) îmbătrânit, trecut[2], ‹fig.› albit, fanat, veșted, veștejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia ofilită înainte de vreme are cinci copii.* **2** (*rar; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Dărâmat[2]. Distrus. Epuizat. Extenuat. Frânt. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Rupt. Secat[2]. Secătuit. Sfârșit[2]. Sleit[2]. Stins[2]. Stors[2]. Surmenat. Terminat[2]. Topit[2]. Trudit. Uzat. Vlăguit. Zdrobit. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Păclos. Pleoștit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Supărat. Trist. Ulcerat. **4** (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Ciocoiesc. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.

ofiofobíe s.f. (*psih.*) ofidiofobie.

ofiografíe s.f. (*zool.*) ofiologie.

ofiologíe s.f. (*zool.*) ofiografie. *Ofiologia se ocupă cu studiul șerpilor.*

ofiotoxínă s.f. (*zool.*) ofidiotoxină.

ofís s.n. (*jur.; înv.*) = oficiu.

ofițér s.m. **1** (*milit.*) ‹înv. și reg.› tist, ‹înv.› porușnic, ‹rus.; înv.› porucic, ‹iron.› galonat, ‹fig.; fam.; iron.› pintenat. *Tatăl lui a fost ofițer în armata română.* **2** (*mar.*) ***ofițer secund*** = adjunct, secund, ‹rar› locotenent. *Ofițerul secund a preluat comanda navei.*

ofiúr s.m. (*zool.*) *Ophiura;* șarpe-de-mare. *Ofiurul seamănă cu steaua-de-mare, având însă cele cinci brațe mai subțiri și mai lungi.*

ofrándă s.f. **I 1** (*bis.*) danie, dar[2], jertfă, prinos, sacrificiu, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblațiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieșit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte ofrandele aduse de credincioși pentru sfințire.* **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne*) jertfă, prinos, sacrificiu. *Într-o grotă s-au găsit craniile care sunt indicii ale unor ofrande cultice.* **II** fig. **1** (*rar*) v. Dar[2]. Donație. **2** (*înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Dafini (v. *dafin*). Elogiu. Glorie. Laudă. Lauri (v. *laur*). Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

oft s.n. (*înv. și reg.*) v. Of. Oftare. Oftat. Suspin. Suspinare. Suspinat.

oftá vb. I. (*despre oameni*) **1** intr. a suspina, ‹reg.› a șioi[2], a (se) șușcăi, a șușni, a (se) ușta, ‹înv.› a hlipi. *De când i-au plecat copiii în străinătate, oftează, de supărare, toată ziua.* **2** refl. (*înv. și pop.*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

oftalmalgíe s.f. (*med.*) oftalmodinie.

oftálmic, -á adj. (*med., med. vet.*) ocular. *În urma congestiei cerebrale a rămas cu o afecțiune oftalmică.*

oftalmíe s.f. (*med.*) ‹pop.› aprindere de ochi. *Oftalmia este denumirea generică pentru afecțiunile inflamatorii grave ale structurilor profunde ale globilor oculari.*

oftalmodiníe s.f. (*med.*) oftalmalgie. *Oftalmodinie este o durere la nivelul globilor oculari.*

oftalmogír, -ă adj. (*anat.; despre centri nervoși și mușchi*) oculogir. *Mușchii oftalmogiri au rol în rotația globilor oculari.*

oftalmoiatríe s.f. (*med.*) oftalmologie, ‹rar› oculistică (v. *oculistic*).

oftalmolít s.n. (*med.*) calcul lacrimal. *Oftalmolitul se constituie la nivelul glandelor lacrimale.*

oftalmológ, -ă s.m., s.f. (*med.*) oculist. *A fost la un oftalmolog renumit pentru a-i diagnostica boala de ochi.*

oftalmológic, -ă adj. (*med.*) oculistic. *S-a internat într-o clinică oftalmologică din străinătate pentru a se opera.*

oftalmologíe s.f. (*med.*) oftalmoiatrie, ‹rar› oculistică (v. *oculistic*). *Oftalmologia studiază fiziologia și patologia ochiului și ale anexelor acestuia.*

oftalmometríe s.f. (*med.*) keratometrie. *Oftalmometria este determinarea instrumentală a indicilor de refracție de la nivelul diverselor medii ale ochilor și, în special, a astigmatismului corneean.*

oftalmoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie oculară.

oftalmostát s.n. (*med.*) blefarostat. *Cu oftalmostatul se fixează pleoapele în timpul operațiilor de ochi.*

oftáre s.f. of, oftat, suspin, suspinare, suspinat, ‹pop.› aht, ‹înv. și reg.› oft, ‹înv.› hlipăt, oftătură. *Când și-a văzut fiica coborând din avion, a scos câteva oftări de ușurare. În tăcerea camerei se aud, din când în când, oftările bolnavului.*

oftát s.n. of, oftare, suspin, suspinare, suspinat, ‹pop.› aht, ‹înv. și reg.› oft, ‹înv.› hlipăt, oftătură.

oftătúră s.f. (*înv.*) v. Of. Oftare. Oftat. Suspin. Suspinare. Suspinat.

oftică vb. I. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*med., med. vet.; despre oameni, animale, părți ale corpului lor, organe*) v. Tuberculiza. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Înciuda. Necăji. Supăra.

oftícáre s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Tuberculizare.

oftícát, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos. **2** fig. (*despre oameni*) v. Acru. Înciudat. Necăjit. Supărat.

óftică s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară. **2** fig. v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

ofticós, -oásă adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.*) **I** adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos. **II** adj. fig. (*despre oameni*) **1** v. Influențabil. Moale. Slab. **2** v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.

ofuscá vb. I. **I 1** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Ofensa. Supăra. **2** refl. impers. (*înv.*) v. Înnopta. Întuneca. **II** fig. (*rar; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Eclipsa. Întuneca. Obnubila. Obtenebra. Umbri.

ofuscát, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Supărat. **2** v. Ofensat. Supărat.

ogám, -ă adj. (*despre scrierea celtică*) ogamic.

ogámic, -á adj. (*despre scrierea celtică*) ogam. *Scrierea ogamică se întâlnește numai în inscripțiile celtice în piatră sau în lemn din Irlanda și Țara Galilor.*

ogarátic, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

ogáră s.f. (*zool.; pop.*) ‹pop.› ogarcă, ogăroaică. *Ogara este femela ogarului.*

ogárcă s.f. (*zool.; pop.*) ‹pop.› ogară, ogăroaică.

ogărât, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

ogárél s.m. (*zool.*) ‹rar› ogăruș, ogăruț.

ogărî vb. IV. refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.

ogăroáică s.f. (*zool.; pop.*) ‹pop.› ogară, ogarcă.

ogărúș s.m. (*zool.; rar*) v. Ogărel.

ogărúț s.m. (*zool.; rar*) v. Ogărel.

ogârjí vb. IV. refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.

ogârjít, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

ogheál s.n. (*reg.*) **1** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **2** v. Plapumă.

ogívă s.f. (*arhit.*) lanțetă. *Ogiva este caracteristică stilului gotic.*

oglașénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Catehizare.

oglășuí vb. IV. tr. (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Catehiza.

oglíndă s.f. **I 1** ‹reg.› căutătoare, ‹înv.› mirază, ‹latin.; înv.› specul, ‹german.; înv.› șpighel. *Toată ziua se uită în oglindă.* **2** (*auto*) ***oglindă retrovizoare*** = retrovizor. *Oglinda retrovizoare permite conducătorului să vadă ce se petrece în spatele vehiculului.* **3** (*adesea cu determ. „apei”, „mării”*) luciu[2], ‹rar› luciuș, ‹pop.› luciș, ‹poetic› lumină. *Flori de nufăr plutesc pe oglinda apei.* **4** (*art.; med. vet.; în special la bovine*) ***oglinda laptelui*** = ***oglinda ugerului*** = ecuson. *În zona oglinzii laptelui*

sensul firelor de păr este îndreptat de obicei în sus. **5** (*geol.*) ***oglindă de alunecare*** = oglindă de falie, oglindă de fricțiune; ***oglindă de falie*** = oglindă de alunecare, oglindă de fricțiune; ***oglindă de fricțiune*** = oglindă de alunecare, oglindă de falie. *Oglinda de fricțiune este suprafața lustruită în roci, care ia naștere prin frecarea acestora sub acțiunea mișcărilor tectonice.* **6** (*la pl.* ***oglinzi***; *reg.*) v. Ochelari. **7** (*art.; chim.; înv.*) ***oglinda măgarului*** v. Antimoniu. Stibiu. **8** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1]. Privire. **II** fig. **1** imagine, înfățișare, reprezentare, viziune, ◊fig.◊ icoană. *Are o oglindă distinctă a derulării faptelor la care a fost martor.* **2** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă.

oglindí vb. IV. **1** refl. a se proiecta, a se răsfrânge, a se reflecta, a se vedea, ◊astăzi rar◊ a se prevedea, a se străvedea, ◊fran.; înv.◊ a se mira[2], ◊fig.◊ a se răsturna, a se scălda. *Chipul ei se oglindește în apa limpede a lacului.* **2** tr. (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a înfățișa, a prezenta, a reoglindi, a reprezenta, ◊înv.◊ a resplenda, ◊fig.◊ a reflecta, ◊fig.; rar◊ a răstălmăci. *Arta oglindește realitatea. Filmul oglindește cruzimea Evului Mediu.* **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări.

oglindíre s.f. **1** proiectare, răsfrângere, reflectare, reflex, ◊înv.◊ reflect. *Oglindirea chipului ei în apa lacului este posibilă datorită limpezimii acesteia.* **2** înfățișare, reprezentare, ◊fig.◊ reflectare. *Arta are drept scop oglindirea realității.* **3** proiecție, ◊fig.◊ reflectare. *Fiul este oglindirea tatălui în tot ce face.*

oglindúță s.f. (*reg.*) v. Oglinjoară.

oglinjoáră s.f. ◊reg.◊ oglinduță.

ogód s.n. **1** (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Năravuri. Obicei. Obișnuință. **2** (*reg.*) v. Seamă. Socoteală. **3** (*reg.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **4** (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.

ogodí vb. IV. **1** refl. (recipr.) (*reg.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **2** tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.

ogodít, -ă adj. (*înv.; despre situații, stări emoționale etc.*) v. Agreabil. Frumos. Plăcut.

ogoditór, -oáre adj. (*înv.; despre situații, stări emoționale etc.*) v. Agreabil. Frumos. Plăcut.

ogódnă s.f. (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.

ogódnic, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*relig.*) v. Binecuvântat. Blagoslovit. **2** (*despre situații, stări emoționale etc.*) v. Agreabil. Frumos. Plăcut. **II** fig. (*despre oameni*) v. Binecuvântat. Dotat. Înzestrat. Talentat.

ogoí vb. IV. (*pop.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șoc uri, zgomote etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Diminua. Domoli. Estompa. Liniști. Micșora. Modera. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Tempera. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Cruța. Menaja.

ogór s.n. **1** arătură, câmp, țarină[1], ◊pop.; astăzi poetic◊ glie, ◊pop.◊ răzor, ◊reg.◊ ogradă, plan, țarincă, ◊înv.◊ agru, sat. *Pe ogorul de la marginea satului s-a semănat grâu. De dimineață, toată familia pleacă la ogor pentru a strânge porumbul.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul semănăturii*) holdă, lan, ◊reg.◊ ostai. *De o parte și de alta a drumului se întind ogoare de grâu. Intră în ogorul de porumb ca să culeagă câțiva știuleți.* **3** (*agric.*) pârloagă, ◊pop.◊ moină, ◊reg.◊ mejdină, morhoancă, morogan, moruncă, nadaz, năvoloacă, noroi[1], obleagă, orpie, rât[2], strămoină, toloacă, țelină[2]. *Ogorul este un teren arabil, lăsat nelucrat și necultivat timp de un an, în vederea refacerii fertilității solului.* **4** bălărie, pârloagă. *La marginea satului este un ogor unde sunt aduse animale la păscut.* **5** (*înv. și reg.*) v. Paragină. Pârloagă. Țelină[2].

ogorâre s.f. (*agric.; înv. și reg.*) v. Arare. Arat[1]. Arătură. Plug. Plugărie. Plugărit.

ogorât s.n. (*agric.; înv. și reg.*) v. Arare. Arat[1]. Arătură. Plug. Plugărie. Plugărit.

ogorí vb. IV. tr. (*agric.; înv. și reg.*) **1** (*compl. indică ogoare, terenuri etc.*) v. Ara. Brăzda. **2** (*compl. indică terenuri înțelenite*) v. Desfunda. Desțeleni.

ográdă s.f. **1** (*pop.*) v. Curte. **2** (*constr.; înv. și reg.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură. **3** (*înv. și reg.*) v. Țarc. **4** (*constr.; înv. și reg.*) v. Staul. **5** (*reg.*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Țarină[1]. **6** (*reg.*) v. Grădină. **7** (*reg.*) v. Livadă. Pomet. **8** (*înv.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

ogrínji s.m. pl. ◊reg.◊ ovreg, smread, tărăbuc, tor[1], torină, toriște, treancăt, treasc[2], turiș. *Ogrinjii sunt resturile vegetale nemâncate de vite.*

ogúr s.n. (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*cu determ. „bun", „rău", care indică felul prevestirii*) v. Piază. Prevestire. Semn.

oh interj. = of.

óha adv. (*modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

ohábnic, -ă adj. (*jur.; înv. și pop.*) **1** (*despre robi, slugi etc.*) ◊înv.◊ stătător. *Robii ohabnici erau legați pe viață de o ohabă.* **2** (*despre bunuri, proprietăți, drepturi etc.*) v. Inalienabil.

ohó interj. (*fam.; la adresa unui vorbitor*) v. Destul! Îndeajuns! Suficient!

oi interj. (*pop. și fam.*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ți! Ț! Vai! **2** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) v. A[1]! Ah! Ehei! Ei! Hei[1]! F! O! Of! Ți! Vai! **3** (*exprimă regret*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Eh! Ehei! Hei[1]! O! Of! Vai!

oiámă s.f. (*colect.; reg.*) ◊reg.◊ oiet, oime.

oiáscă s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

oidiomicóză s.f. (*med.*) candidoză, endomicoză, moniliază, monilioză. *Oidiomicoza afectează pielea și mucoasele.*

oídium s.n. (*fitopat.*) făinare. *Oidiumul este o boală a plantelor, provocată de unele ciuperci parazite, care se manifestă prin apariția pe organele atacate a unui praf alb-cenușiu, asemănător cu făina.*

oiér s.m. **1** cioban, păstor, ◊înv. și reg.◊ păcurar[2], ◊reg.◊ oieș. *Oierii au urcat cu oile pe munte.* **2** (*art.* ***Oierul***; *astron.; pop.; nm. pr.*) v. Lira (v. *lira*[1]).

oierí[e][1] s.f. ciobănie, oierit, păstorie, păstorit, ◊rar◊ păstorire, ◊înv. și reg.◊ păcurărie, ◊reg.◊ păcurărit. *Se ocupă cu oieria.*

oierí[e][2] s.f. stână, târlă, ◊înv. și pop.◊ perdea, ◊pop.◊ cășărie, ◊reg.◊ arcaci, băcie, câșlă, colibă, mandră[1], mutare, odaie, odalâc, poloște, sălaș, staul, ◊înv.◊ estenă. *La orice oierie sunt câini care păzesc oile de animlele sălbatice.*

oierít s.n. ciobănie, oierie[1], păstorie, păstorit, ◊rar◊ păstorire, ◊înv. și reg.◊ păcurărie, ◊reg.◊ păcurărit.

oiéș s.m. (*reg.*) v. Cioban. Oier. Păstor.

oieșeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Urzică. Urzică-mică (*Urtica urens*).

oiét s.n. (*colect.; reg.*) ◊reg.◊ oiamă, oime.

oíme s.f. (*colect.; reg.*) ◊reg.◊ oiamă, oiet. *Oimea satului se întoarce pentru iernat.*

oișoáră s.f. (*zool.; pop.*) v. Oiță.

óiște s.f. (*tehn.*) **1** (*la car, la căruță, la sanie etc.*) proțap, ◊reg.◊ drug, mâță, rudă[2], tânjală. *Oiștea este bara lungă de lemn fixată în cruce, de-a dreapta și de-a stânga căreia se înjugă boii sau se înhamă caii.* **2** (*la moara de vânt*) cârmă, drug, pârghie, proțap. *Moara de vânt se rotește cu ajutorul oiștii.*

oiță s.f. **I 1** (*zool.*) ◊pop.◊ oișoară, oițică. **2** fig. (*fam.*) v. Bleagă (v. *bleg*). Credulă (v. *credul*). Naivă (v. *naiv*). Proastă (v. *prost*). **II** (*bot.*) **1** (*și* ***oiță-sălbatică***) *Anemone silvestris*; ◊reg.◊ dediței-de-pădure (v. *dedițel*), dediței-sălbatici (v. *dedițel*), papici, pataște (v. *pataşcă*[2]), pătați(v. *pătat*). **2** (*reg.*) *Anemone narcissiflora*; ◊reg.◊ omeluțe. **3** (*reg.*) v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*). **4** (*reg.*) v. Păinișoară (*Russula lepida*). **5** (*reg.*) v. Sisinei (v. *sisinel*). Sisinei-de-munte (v. *sisinel*) (*Pulsatilla alba*). **III** (*ornit.; reg.*) **1** v. Cinteză-de-iarnă (*Fringilla montifringilla*). **2** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **3** v. Codroș. Codroș-de-casă. Codroș-de-grădină. Codroș-de-grădină-caucazic. Codroș-de-grădină-cu-oglindă (*Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*). **4** v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **5** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **6** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*). **IV** (*med.; reg.*) v. Leuconichie.

oițícă s.f. (*zool.; pop.*) v. Oiță.

oițói s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Cinteză (*Fringilla coelebs*). **2** v. Cinteză-de-iarnă (*Fringilla montifringilla*).

ojíg s.n. (*med.; reg.*) v. Jărăgai.Jărăgaie.

ojíjí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc. umede*) v. Usca. Zvânta. **2** (*compl. indică focul sau corpuri combus-*

tibile) v. Aprinde. Ațâța. Încinge[1]. Înteți. Înviora.
ojiijít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, materiale etc. umede*) v. Uscat. Zvântat[2].
ojóg s.n. (*gosp.; reg.*) v. Ociorvă.
ojogitúră s.f. (*înv.*) v. Cărbune. Tăciune.
O.K. [o kei] adv., s.n. (*americ.*) **1** adv. (*modal; având val. unei afirmații*) v. Da[1] Bine. Bine-înțeles. Desigur. Firește. Întocmai. **2** s.n. (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.
olác s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă. **2** (*arg.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș. **II** s.n. (*transp.; înv.*) **1** ‹înv.› menzil, olăcărie, poștă[1]. *Olacul era serviciul de transport pentru călători și corespondență, folosit, în provinciile românești, înainte de introducerea căilor ferate.* **2** v. Diligență[1]. Poștalion. Poștă[1].
oláltă adv. (*modal; pop.; exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.*) v. In corpore. Împreună. Laolaltă.
olán s.n. (*constr.*) țiglă[1], ‹pop.› șipot, ‹reg.› oală, scoc, șa, tocțiglă, uluc. *Acoperișul multor case țărănești este învelit cu olane.*
oland, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Olandez.
olandéz, -ă s.m., s.f., adj. ‹rar› neerlandez, ‹înv.› oland. *Olandezii sunt renumiți pentru splendidele lalele pe care le cultivă. Statul olandez este o monarhie constituțională ereditară.*
olangíu s.m. (*înv.*) v. Olănar.
olastiseálă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **2** v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măguleală. Măgulire.
olát s.n. **1** (*constr.; înv. și reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **2** (*înv.*) v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spațiu. Suprafață. Teritoriu. **3** (*înv.*) v. Regiune. Ținut. Zonă. **4** (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.
olăcár s.m. (*înv. și reg.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă.
olăcárí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.
olăcăríe s.f. (*transp.; înv.*) ‹înv.› menzil, olac, poștă[1].
olăcéște adv. (*modal; adesea în opoz. cu „domol", „încet", „lin"; înv.; în legătură cu vb. de mișcare*) v. Grabnic. Iute. Rapid. Repede. Tare.
olălăí vb. IV. (*înv. și reg.; despre oameni*) **1** refl. v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **2** intr. v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.
olălăíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Ah. Bocală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
olălău s.n. (*înv. și reg.*) v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret.
olănár s.m. ‹înv.› olangiu. *Olănarul fabrică olane.*
olăreásă s.f. olărită. *Olăreasa face și vinde oale din lut.*
olărí vb. IV. tr. (*silv.; compl. indică capetele buștenilor*) a teși, ‹reg.› a buza, a ciuli, a oli, a rosti, a șpențăla, a șpraițui, a șprănțuri, a șpronța, a șpronțui, a tivi. *Muncitorii olăresc buștenii la capete pentru a aluneca ușor pe uluc.*
olărie s.f. olărit[1], ‹rar› lutărie. *Olăria este meșteșugul olarului.*
olărít[1] s.n. olărie, ‹rar› lutărie.
olărít[2] s.n. (*silv.*) ‹reg.› șpronțuit. *Olăritul capetelor buștenilor se face pentru ca aceștia să alunece ușor pe uluc.*
olărîță s.f. olărească.
olcúță s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Olicică. Oliță. Ulcelușă. Ulceluță. Ulcică. **2** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
oleáb s.n. (*constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință.
oleácă adv. (*pop.*) **I** (*temporal*) **1** v. Puțin. **2** v. Puțin. **II** (*modal*) v. Ceva. Întrucâtva. Oarecum. Puțin.
oleaginós, -oásă adj. (*despre plante, semințe, fructe*) uleios. *Rapița este o plantă oleaginoasă.*
oleástru s.m. (*bot.; înv.*) v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*).
olecăí vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.
olecăíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Ah. Bocală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
olecăitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Ah. Bocală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.
olecușoáră adv. (*temporal; reg.*) v. Puțintel.
olecúță adv. (*temporal; reg.*) v. Puțintel.
olecuțícă adv. (*temporal; reg.*) v. Puțintel.
olefínă s.f. (*chim.*) alchenă, hidrocarbură olefinică. *Etilena este o olefină.*
oléi s.m. (*bot.; reg.*) v. Flocoșică (*Holeus lanatus*).
oleínă s.f. (*chim.*) trioleină. *Oleina este o substanță lichidă, uleioasă, incoloră, care se găsește în unt, în uleiul de măsline, în uleiurile vegetale în general.*
oléj s.n. (*reg.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș.
olejí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși.
oleodúc (oleodúct) s.n. pipe-line. *Oleoducul este o conductă pentru transportul la distanță al gazelor, al petrolului etc.*
oleodúct s.n. = oleoduc.
oléum s.n. (*chim.*) acid sulfuric fumans. *Oleumul este folosit ca explozibil, în industria coloranților etc.*
olfáctic, -ă adj. olfactiv, olfactoriu.
olfactív, -ă adj. olfactic, olfactoriu. *Câinii de vânătoare au un simț olfactiv de excepție.*
olfactofobíe s.f. (*psih.*) osmofobie. *Olfactofobia este oroarea morbidă de mirosuri.*
olfactóriu, -íe adj. olfactic, olfactiv.
olfacție s.f. (*fiziol.*) miros, ‹înv.› apuțit, apuțătură, mirosire, odorat. *Olfacția este unul dintre cele cinci simțuri cu care sunt înzestrați oamenii și unele animale.*
olí vb. IV. tr. (*silv.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
olibán s.n. (*înv.*) v. Tămâie.
olicícă s.f. (*gosp.*) oliță, ulceluș, ulceluță, ulcică, ‹reg.› olcuță, olișoară, oluț, paraleasă. *Fierbe laptele într-o olicică din tuci.*
oligarhíe s.f. (*polit.*) oligocrație. *Oligarhia este o formă de guvernământ în care puterea politică și economică este deținută de un număr restrâns de persoane sau de familii.*
oligíst s.n. (*mineral., chim.*) sanguină. *Oligistul este folosit pentru extragerea fierului.*
oligocén s.n. (*geol.*) neonumulitic. *Oligocenul este o epocă geologică care aparține periodei superioare a paleogenului.*
oligocitemíe s.f. (*med.*) hipocitemie. *Oligocitemia este scăderea globulelor roșii din sânge.*
oligocrație s.f. (*polit.*) oligarhie.
oligodendrocít s.n. (*biol.*) oligodendroglie. *Oligodendrocitele sunt celule de suport, de mici dimensiuni, situate în jurul neuronilor, între fibrele nervoase și în lungul vaselor sangvine.*
oligodendroglíe s.f. (*biol.*) oligodendrocit.
oligoelemént s.n. (*biochim.*) microelement. *Oligoelementele se găsesc în hormoni, enzime și fermenți.*
oligofág, -ă adj. (*despre animale*) stenofag. *Animalele oligofage au nutriția limitată la un număr restrâns de specii.*
oligofrén, -ă s.m., s.f. (*psih.*) debil mintal, ‹rar› moron. *La oligofreni se constată o dezvoltare tardivă și incompletă a inteligenței.*
oligofreníe s.f. (*psih.*) bradipsihie, debilitate mintală, înapoiere mintală, viscozitate mintală. *Oligofrenia poate fi un simptom în unele boli endocrine.*
oligogénă s.f. (*biol.*) genă majoră. *Oligogena are efect evident.*
oligonucleotíd antisens s.n. (*biol.*) moleculă antisens. *Oligonucleotidul antisens blochează sinteza proteinelor.*
oligotrofíe s.f. (*biol.*) nutriție deficitară.
olimpiádă s.f. (*sport*) jocuri olimpice (v. *joc*). *Mulți sportivi români au luat medalii de aur și de argint la olimpiade.*
olimpián, -ă adj. **I** olimpic. *Miturile olimpiene se referă la Olimp și la zeii din Antichitatea greacă.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea, atitudinea etc. lor*) ‹fig.› olimpic, senin. *În orice situație își păstrează calmul olimpian. Își privește discipolii cu un aer olimpian.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, maiestuos, măreț, ‹fig.› epic, homeric, olimpic, ‹fig.; înv.› melean. *În romanul său lupta dintre cele două oști ia proporții olimpiene.*
olímpic, -ă adj. **I** olimpian. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea, atitudinea etc. lor*) ‹fig.› olimpian, senin. **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) grandios, impunător, maiestuos, măreț, ‹fig.› epic, homeric, olimpian, ‹fig.; înv.› melean.
olișoáră s.f. (*gosp.; reg.*) v. Olicică. Oliță. Ulceluș. Ulceluță. Ulcică.
oliță s.f. (*gosp.*) olicică, ulceluș, ulceluță, ulcică, ‹reg.› olcuță, olișoară, oluț, paraleasă.

olív s.m., adj. invar., s.n. **1** s.m. (*bot.; rar*) măslin (*Olea europaea*). **2** adj. invar., s.n. galben-verzui, mușchi. *Și-a luat un pantalon oliv pentru a se asorta cu bluza verde. O prinde foarte bine olivul.* **3** adj. invar. (*mai ales despre fața sau pielea oamenilor*) măsliniu, negricios. *Fata are tenul oliv.*

olívă s.f. **I** (*biol.*) ***olivă cerebeloasă*** = nucleu dințat. *Oliva cerebeloasă este nucleul cenușiu central al cerebelului, anexat formațiunilor și căilor neocerebelului.* **II 1** (*bot.; înv. și reg.*) v. Măslină. **2** (*ind. alim.; reg.*) v. Ulei de măsline (v. *ulei*[2]).

olivét s.n. (*colect.; înv.*) v. Măslinet. Măsliniș.

olivínă s.f. (*mineral.*) crisolit, peridot. *Olivina se întrebuințează ca materie primă pentru produse refractare.*

olm s.n. (*înv.*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum.

olmăn s.n. (*cosmet.; înv.*) v. Fard.

olmáz s.n. (*mineral.; înv.*) v. Diamant.

ológ, -oágă adj., s.m., s.f. schilod, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹înv. și reg.› slăbănog, ‹reg.› năvleg, obidnic, pedestru. *A rămas olog în urma poliomielitei.*

ologeálă s.f. (*med. vet.*) cotonogeală, ologire. *Ologeala este îmbolnăvirea picioarelor unui animal.*

ologí vb. IV. **1** tr., refl. a (se) schilodi, ‹înv. și reg.› a (se) calici. *S-a ologit în urma poliomielitei.* **2** refl. (*med. vet.; despre animale*) a se cotonogi. *Calul s-a ologit.*

ologíre s.f. (*med. vet.*) cotonogeală, ologeală.

olográf, -ă adj. (*despre acte, documente, scrisori etc.*) autograf. *S-au găsit mai multe scrisori olografe ale poetului.*

olói[1] s.n. (*ind. alim.; înv. și pop.*) v. Ulei[1]. Untdelemn.

oloí[2] vb. IV. tr. (*reg.*) v. Uleia.

oloiát, -ă adj. (*reg.*) v. Uleiat.

oloiér s.m. (*reg.*) v. Uleier.

oloiós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte, suprafețe etc.*) v. Gras. Onctuos. Uleios. Uns[2]. Unsuros.

oloísă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*). **2** v. Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*).

oloreálă s.f. (*reg.*) v. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă.

olorí vb. IV. intr. unipers. (*reg.; despre vânt*) v. Adia.

olovíná s.f. (*înv. și reg.*) v. Bere.

oltár s.n. (*bis.; la creștini; înv. și pop.*) v. Altar. Sanctuar.

oltárnic s.m. (*relig.; înv.*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot.

olteán, -á s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. olteancă, ‹fam.; glum.› juvete. *Strămoșii lui sunt olteni.* **2** adj. oltenesc. *Poartă un costum popular oltean.*

olteáncă s.f. olteană (v. *oltean*). *Mama lui este olteancă.*

oltencúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

oltenésc, -eáscă adj. oltean.

olúm s.n. (*reg.*) v. Țarc.

olúț s.n. (*gosp.*) **1** (*pop.*) v. Urcior[1]. **2** (*reg.*) v. Olicică. Oliță. Ulceluș. Ulceluță. Ulcică.

om s.m. **I 1** ‹livr.› homo[1]. *Omul este o ființă superioară, socială, înzestrată cu gândire, inteligență, limbaj articulat și cu capacitatea de abstractizare și de transmitere a informațiilor.* **2** făptură, ființă, persoană, viață, ‹înv.› fire, trup, țipenie, ‹fig.; înv. și pop.› os. *Medicii salvează mulți oameni în cariera lor.* **3** chip, figură, individ, ins, persoană, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau oameni cunoscuți.* **4** făptură, persoană, ‹fig.› inimă. *Actorul a fermecat toți oamenii din sală.* **5** cap, individ, ins, persoană, ‹fam.; iron.› amic, ‹fig.› căciulă. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de om.* **6** muritor, pământean, ‹rar› terian. *Niciun om nu a mai intrat în această peșteră.* **7** (*la pl. oameni*) lume, omenire, ‹înv. și pop.› vileag, ‹înv. și reg.› omet[1], ‹reg.› nip, omenet, ‹turc.› geane. *Se strecoară cu greu printre oamenii din supermarket. Vorbește de la tribună oamenilor din piață.* **8** bărbat, ‹înv. și reg.› voinic, ‹deprec.› mascul, ‹arg.› martalog. *Foarte mulți oameni au venit la inaugurarea stadionului.* **9** (*determ prin „meu", „tău", „ei"; pop.*) v. Bărbat. Soț. **II 1** ***om de cuvânt*** = om de onoare; ***om de onoare*** = om de cuvânt. *Te poți baza pe el, deoarece este un om de onoare.* **2** ***om de știință*** = cercetător, ‹înv.› scrutător. *Este un renumit om de știință în domeniul chimiei cuantice.* **3** (*lit.*) ***om de litere*** = literat, scriitor, ‹rar› beletrist, ‹înv.› literator, lucrător cu pana, lucrător în condei, ‹latin.; înv.› scriptor, ‹deprec.› condeier, ‹fig.› pană. *Critica îl consideră un om de litere rafinat.* **4** (*polit.*) ***om de stat*** = bărbat de stat. *Bunicul ei a fost un important om de stat;* ***om politic*** = politician, ‹rar› om public, ‹înv.› politic, ‹peior.› politicianist. *Oamenii politici trebuie să fie onești;* ***om public*** = **a** persoană publică. *Omul public joacă, prin funcția pe care o deține, un rol important în viața politică și socială a unei țări;* **b** (*rar*) v. Om politic. Politician. **5** ***om de afaceri*** = ‹engl.› businessman. *Un cunoscut om de afaceri a donat o sumă mare de bani pentru renovarea teatrului din localitate.* **6** ***om de serviciu*** = servitor, ‹astăzi rar› slugă, ‹rar› slujitor, ‹reg.› troagăr[1], ‹înv.› poslușnic. *Omul de serviciu face curățenie în instituție de două ori pe săptămână.* **7** (*la circ*) ***om-pasăre*** = zburător. **8** (*art.*) ***omul de pe stradă*** = oricine, orișicine. *Nu-i cere omului de pe stradă păreri despre informatizarea bibliotecilor publice și academice.* **9** ***om de legătură*** = legătură, persoană de legătură. *Omul lor de legătură de la Paris nu le mai dăduse de multă vreme un semn de viață.* **10** ***om de nimic*** = **a** derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, pușlama, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. și fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, fluturâ-vânt, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marțafoi[1], pațachină[2], șmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. și reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oșiștie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târșoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ștrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deșeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este un om de nimic lipsit de caracter;* **b** nimeni, ‹pop. și fam.› terchea-berchea. *Este revoltat că un om de nimic a ajuns să-i vorbească atât de o braznic;* ***om de paie*** = ‹fam.; deprec.› pămpălău, țuțer, ‹reg. ; deprec.› păpușoi. *Omul de paie este lipsit de personalitate.* **11** ***om de zăpadă*** = ‹reg.› momâie, momonete. *Odată cu primele raze calde ale soarelui, omul de zăpadă a început să se topească.* **12** (*relig.; astăzi rar*) ***om al bisericii*** v. Cleric. Față bisericească. **13** (*jur.; rar*) ***om de legi*** v. Jurist. **14** (*jur.; reg.*) ***om de pace*** v. Judecător de ocol. Judecător de pace. **15** (*reg.*) ***om prunc*** v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr. **16** (*milit.; înv.*) ***om de oaste*** v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat; ***om de război*** v. **a** Luptător. Războinic; **b** Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **17** (*înv.*) ***om al sângiurilor*** = (*art.*) ***omul sângiurilor*** v. Călău. Gâde. **18** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ***om de scutelă*** v. Scutelnic[1].

omág s.m. **I** (*bot.*) **1** *Aconitum napellus*; aconit, ‹reg.› caii-popii (v. *cal*), mărul-lupului (v. *măr*[1]), mierea-ursului (v. *miere*), papucul-doamnei (v. *papuc*), toaie[2]. **2** *Aconitum callibotryon*; ‹reg.› iarba-bubei (v. *iarbă*). **3** (*reg.*) v. Iarbă-mare (*Inula helenium*). **4** (*reg.*) v. Sănișoară (*Sanicula europaea*). **II** (*med. vet.; reg.*) ‹reg.› omăgiță. *Omagul este o boală a oilor care pasc iarbă amestecată cu omag.*

omagiá vb. I. tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și omagieze eroii.*

omágiu s.n. apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat un omagiu meritat.*

omalgíe s.f. (*med.*) omodinie, scapulalgie, scapulodinie. *Omalgia este o afecțiune dureroasă a umărului.*

omán s.m. (*bot.; reg.*) v. Iarbă-mare (*Inula helenium*).

omásum s.n. (*anat.; la animalele rumegătoare*) foios, ghem. *Omasumul este una dintre cele patru diviziuni ale stomacului.*

omăgiță s.f. (*med. vet.; reg.*) ‹reg.› omag.

omăt s.n. **1** (*meteor.; mai ales pop.*) nea, ninsoare, zăpadă, ‹înv.› iarnă. *Un strat gros de omăt s-a așternut în timpul nopții.* **2** (*art.; meteor.*) ***omătul mieilor*** = **a** (*meteor.*) ninsoarea mieilor (v. *ninsoare*), zăpada mieilor (v. *zăpadă*). *Omătul mieilor este zăpada care cade primăvara târziu;* **b** (*meteor.; reg.*) ‹reg.› omătul cocostârcilor, omătul păsărilor. *Omătul mieilor este zăpada, sub formă de mici bobițe, care cade la începutul primăverii;* **c** (*reg.*) ‹reg.› țurțurii mieilor (v. *țurțur*), ziua mieilor (v. *zi*). *Omătul mieilor este ultima zi cu vreme schimbătoare de după zilele babelor;* (*meteor.; reg.*) ***omătul cocostârcilor*** = *omătul păsărilor* = ‹reg.› omătul mieilor. **3** (*reg.*) v. Nămete. Noian. Troian[2].

omătúțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Ghiocei-bogați (v. *ghiocel*). Ghiocei-mari (v. *ghiocel*) (*Leucojum aestivum*).

omățăl subst. (*bot.; reg.*) v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*).

ombilíc s.n. **1** (*anat.*) buric, ‹pop.› lingurea. *Ombilicul este cicatricea formată în mijlocul abdomenului după tăierea cordonului ombilical.* **2** (*anat.*) buric, cordon ombilical, ‹pop.› ața buricului (v. *ață*). *Fetusul primește hrană din corpul mamei prin ombilic.* **3** (*anat.*) umbo. *Ombilicul este o structură anatomică proeminentă.* **4** (*zool.*) umbon. *Ombilicul este punctul central și proeminent al unei cochilii.*

ombilicál, -ă adj. (*anat.*) omfalic. *Hernia ombilicală trebuie operată.*

ombrofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) sciadofil, sciafil, scotofil. *Plantele ombrofile au afinitate pentru locurile umbroase.*

ombrográf s.n. (*meteor.*) pluviograf. *Ombrograful înregistrează automat cantitatea și intensitatea precipitațiilor atmosferice.*

ombrométru s.n. (*meteor.*) pluviometru, ‹înv.› udometru. *Ombrometrul înregistrează cantitatea precipitațiilor atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață.*

omelúțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) **1** *Anemone narcissiflora;* ‹reg.› oiță. **2** v. Sisinei (v. *sisinel*). Sisinei-de-munte (v. *sisinel*) (*Pulsatilla alba*).

omenáș s.m. (*înv. și pop.*) v. Omuleț. Omușor.

omenésc, -eáscă adj. **I 1** uman, ‹pop.› creștinesc, ‹înv.› sufletesc. *La poalele muntelui este o așezare omenească. Spiritul omenesc se îmbogățește prin cultură.* **2** lumesc, pământesc. *Rămășițele lui omenești au fost trimise cu avionul în țară.* **3** (*înv. și pop.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Afabil. Afectuos. Amabil. Binevoitor. Convivial. Cordial. Prietenesc. Prietenos. **4** (*pop. și fam.; despre prețuri*) v. Acceptabil. Accesibil. Confortabil. Convenabil. Moderat. Modic. Potrivit. Rezonabil. **5** (*fam.; despre enunțuri, texte etc.*) v. Inteligibil. **II** (*reg.; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Străin.

omenéște adv. (*modal*) cumsecade, ‹pop.› creștinește. *Se poartă omenește cu cei săraci.*

omenét s.n. (*reg.*) v. Lume. Oameni (v. *om*). Omenire.

omení vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Cinsti. Ospăta. Servi. Trata. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică divinități, ființe spirituale, realități abstracte etc.*) v. Incarna. Întruchipa. Întrupa. **4** tr. (*iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

omenie s.f. **1** ‹pop. și fam.› suflet, ‹înv.› omenire, ‹grec.; înv.› diacrisis. *Omenia față de cei săraci, bolnavi sau necăjiți este o calitate umană din ce în ce mai rară într-o societate dominată de setea de câștig.* **2** bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în omenia și priceperea lui.* **3** (*pop.*) v. Ospitalitate.

omeníme s.f. (*înv. și reg.; adesea cu determ. „întreagă”, „toată”*) v. Lume. Omenire. Seminția omenească (v. *semințe*). Umanitate. Univers.

omeníre s.f. **I 1** (*adesea cu determ. „întreagă”, „toată”*) lume, seminția omenească (v. *semințe*), umanitate, univers, ‹înv. și reg.› omenime, ‹reg.› lumucă, ‹înv.› seminția pământenilor (v. *semințe*), viii (v. *viu*). *Toată omenirea militează pentru pace. În cartea sa studiază o perioadă importantă din istoria omenirii.* **2** lume, oameni (v. *om*), ‹înv. și pop.› vileag, ‹înv. și reg.› omet[1], ‹reg.› nip, omenet, ‹turc.› geane. *Se strecoară cu greu prin omenirea din supermarket. Vorbește de la tribună omenirii din piață.* **3** (*înv.*) v. Omenie. **II** (*înv.*) v. Incarnare. Incarnație. Întrupare.

omenít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.

omenós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) bun, cumsecade, îngăduitor, înțelegător, ‹pop.› acătării, ‹fam.› gigea, ‹înv.› omenit, ‹arg.› gășcar, salon[2], valabil. *Este un director omenos cu angajații.* **2** (*reg.; despre situații, stări emoționale etc.*) v. Agreabil. Frumos. Plăcut.

omént s.n. (*anat.*) epiplon. *Omentul unește viscerele, permițându-le o mișcare limitată.*

omertá s.f. (*peior.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.

omestí vb. IV. (*fiziol.; înv.; despre organele digestive sau, p. ext., despre ființe; compl. indică alimente introduse în organism*) v. Digera. Mistui.

omestitúră s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Digerare. Digestie. Mistuire.

omét[1] s.m. (*înv. și reg.*) v. Lume. Oameni (v. *om*). Omenire.

omét[2] s.n. (*înv.*) v. Refec. Tiv. Tivitură.

ometéu s.m. (*reg.*) v. Omoi.

ométiță s.f. (*reg.*) v. Pospai.

ometói s.m. (*reg.*) v. Omoi.

ometí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni. **2** intr. impers. v. Viforî. Viscoli.

ometíre s.f. (*reg.*) v. Întroienire. Înzăpezire. Troienire.

ometít, -ă adj. (*reg.; despre drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroienit. Înzăpezit. Troienit.

omfálic, -á adj. (*anat.*) ombilical. *Hernia omfalică trebuie operată.*

omfalocél s.n. (*med.*) hernie ombilicală.

omfaloragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie ombilicală.

omiát, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Mâncat[2]. Sătul. Săturat.

omídă s.f. **I** (*entom.*) **1** ‹reg.› conopidă. *Omizile atacă frunzele copacilor.* **2** ***omidă-urs*** = *Arctia caja;* ‹reg.› mâța-popii (v. *mâță*); (*reg.*) ***omidă-cu-aripi*** v. **a** Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*); **b** Cap-de-mort. Fluture-cap-de-mort. Fluturele-morții (v. *fluture*). Striga-nopții (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*). **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. organ[1]).

omilíe s.f. (*relig.*) cazanie, cuvânt, predică, ‹înv.› didahie, învățătură, învățătură bisericească, poucenie, predicare, predicație, propovedanie, ‹grec.; înv.› chiriacodromion. *Credincioșii ascultă cu evlavie omilia rostită de preot.*

omís, -ă adj. **1** (*despre litere, cuvinte, pasaje dintr-un text*) scăpat. *Numele omis a fost adăugat pe listă.* **2** (*despre oameni sau despre elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) ignorat, neglijat, uitat[2], ‹înv.› nesocotit. *Persoanele omise devin introvertite.*

omisiúne s.f. **1** scăpare, ‹reg.› întrelăsare. *Faptul că nu l-a trecut pe listă a fost o omisiune regretabilă.* **2** ‹fig.› săritură. *În text sunt multe omisiuni de cuvinte.* **3** ignorare, neglijare, nesocotire, omitere, uitare. *Graba duce la omisiunea unor detalii semnificative.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹înv.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fâlincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Omisiunile lui educaționale sunt evidente.*

omíte vb. III. tr. **1** (*compl. indică elemente ale unui ansamblu*) ‹fig.› a sări. *Articolul a fost rebătut întrucât au fost omise două paragrafe.* **2** (*compl. indică sunete, litere, cuvinte*) a scăpa, ‹fig.› a mânca. *Când vorbește repede, omite sunete. Dactilografa a omis multe cuvinte din text.* **3** (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) a lăsa, a neglija, a scăpa, a uita, ‹înv. și pop.› a trece, ‹reg.› a întrelăsa, ‹înv.› a lipsi, a negriji, a neîngriji, a tăcea, ‹latin.; rar› a preterа. *În biografia făcută scriitorul nu a omis aspectul anecdotic al vieții lui. A spus definiția pe de rost, fără a omite un singur cuvânt.* **4** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) a ignora, a neglija, a nesocoti, a ocoli, ‹înv. și pop.› a trece, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹înv.› a negriji, a tăcea. *L-au omis, considerându-l incompetent. Mulți tineri omit sfaturile părinților. Își omite propriile interese.*

omítere s.f. **1** ‹fig.› sărire, sărit[1]. *Articolul a fost rebătut din cauza omiterii unor paragrafe din text.* **2** neglijare, uitare, uitat[1], ‹înv.› negrijire, uităciune. *Omiterea îndatoririlor este condamnabilă.* **3** ignorare, neglijare, nesocotire, omisiune, uitare.

omlétă s.f. (*culin.*) jumări, scrob[1], ‹reg.› ieşniţă, pancoş, papară, papă[2], păpăradă, prajilă, ratotă, ‹înv.› sfungată. *A pregătit pentru masă o omletă din cinci ouă.*

omnilaterál, -ă adj. (*despre acţiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) complex, multilateral, plurilateral, plurivalent, polivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral. *În societatea modernă tinerii au activităţi omnilaterale.*

omnilateralitáte s.f. complexitate, multilateralitate, plurivalenţă, polivalenţă. *Omnilateralitatea problematicii îl depăşeşte.*

omnipotént, -ă adj., s.m. art. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) atotputernic, ‹livr.› prepotent, ‹pop.› artitor, ‹reg.› puternicos, ‹înv.› preaputernic, preaputincios, ‹fig.› suveran. *Se crede omnipotent, dar nu e decât un biet om. Puterea cuvântului este omnipotentă.* **2** s.m. art. (***Omnipotentul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus. Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străşnicul (v. *străşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Omnipotentul care a dat naştere cerului şi pământului.*

omnipoténţă s.f. atotputernicie, ‹livr.› prepotenţă, ‹înv. şi pop.› putere, ‹înv.› atotputere, atotputinţă, despuietură, preaputernicie, puternicie. *Îi este teamă de omnipotenţa lui Dumnezeu.*

omnipracticián s.m. (*med.*) generalist, medic de medicină generală (v. *medic*[1]). *Omnipracticianul practică medicina generală, fără a avea o strictă specializare.*

omniprezént, -ă adj. (*despre oameni*) ‹livr.› ubicuist, ubicuitar, ubicuu, ‹înv.› atotprezent. *Redactorul-şef al revistei este omniprezent în toate secţiile redacţiei, în fiecare zi.*

omniprezénţă s.f. ‹livr.› ubicuitate, ‹înv.› atotprezenţă. *Treburile merg bine în toate secţiile redacţiei datorită omniprezenţei redactorului-şef al revistei.*

omniscient, -ă adj., s.m. art. **1** adj. (*despre oameni*) atotştiutor, ‹înv.› preavăzător. *E un erudit, o persoană omniscientă.* **2** s.m. art. (***Omniscientul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus. Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străşnicul (v. *străşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie.

omnivór, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) pantofag, pleiofag, plurivor, polifag. *Animalele omnivore se hrănesc atât cu hrană vegetală, cât şi cu hrană animală.*

omodínie s.f. (*med.*) omalgie, scapulalgie, scapulodinie. *Omodinia este o afecţiune dureroasă a umărului.*

omofíl, -ă s.m., s.f. (*grec.; înv.*) v. Aproapele (v. *aproape*). Semen.

omogén, -ă adj. (*despre un tot, un ansamblu etc.*) **1** (*în opoz. cu „eterogen”*) unitar, ‹înv. şi reg.› mereu, ‹fig.› închegat, monolit, monolitic, sudat[2]. *Echipa naţională de fotbal este o echipă omogenă.* **2** nediferenţiat. *Comunităţile primitive sunt omogene.*

omogenitáte s.f. unitate. *Omogenitatea echipei naţionale de fotbal este absolut obligatorie pentru a se obţine rezultate performante.*

omogenizá vb. I. tr. (*compl. indică elementele unui tot, un amestec etc.*) a uniformiza. *Pentru ca un aluat să crească, ingredientele trebuie să fie bine omogenizate.*

omogenizáre s.f. uniformizare. *Omogenizarea amestecului se face cu mixerul.*

omográf s.n. (*lingv.*) omogramă. *Omograful este un cuvânt care se scrie la fel cu altul, dar diferă de acesta din punct de vedere fonetic.*

omografíe s.f. (*mat.*) transformare omografică. *Omografia este corespondenţa biunivocă a mulţimii numerelor reale sau complexe, exprimată în formă de raport a două polinoame de gradul întâi.*

omográmă s.f. (*lingv.*) omograf.

omói, -oăie s.m., s.f. (*pop.; iron.* sau *peior.*) **1** s.m. ‹reg.› ometeu, ometoi. *Acest omoi este prea înalt şi prea gras.* **2** s.f. v. Nevastă. Soţie.

omónie s.f. (*în opoz. cu „ceartă”, „neînţelegere”, „vrajbă”; grec.; înv.*) v. Acord. Armonie[1]. Înţelegere. Linişte. Pace. Unire.

omoním, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. tiz. *Copilul se numeşte Iulian, fiind omonimul bunicului.* **2** adj. (*lingv.; despre cuvinte*) ‹rar› univoc. *Cuvintele omonime au aceeaşi formă şi aceeaşi pronunţare, dar diferă ca sens şi ca origine.*

omoplát s.n. (*anat.; la oameni*) scapulă, spată, ‹pop.› lopăţica umărului (v. *lopăţică*), ‹reg.› dreavă, lopata de la mână (v. *lopată*), lopata mâinii (v. *lopată*), lopata umărului (v. *lopată*), lopată, lopătiţă, ‹ital.; înv.› spală. *Şi-a fracturat omoplatul stâng prin cădere.*

omór s.n. **I 1** (*jur.*) asasinat[1], crimă, homicid, moarte, omorâre, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deşugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viaţă pentru omor.* **2** (*jur.*) ***omor cu premeditare*** = ‹înv.› moarte vajnică, ucidere vajnică. *Omorul cu premeditare este o infracţiune gravă.* **3** carnaj, masacru, măcel, ‹înv. şi pop.› pieire, pierzanie, pierzare, ‹reg.› mişaraş, mortişag, ‹înv.› măcelărie, meseriţă, sângerare, tăiere, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹poetic› baie de sânge (v. *baie*[1]), moarte, ‹fig.› abator, ‹fig.; livr.› hecatombă, ‹fig.; înv.› meseriţă. *Confruntarea dintre cele două clanuri adverse s-a transformat într-un adevărat omor.* **4** (*med.; înv.; adesea urmat de determ. care indică specificul, originea etc.*) v. Epidemie. Molimă. **5** (*înv.*) v. Letalitate. Mortalitate. **II** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› măcel. *Când se anunţă reduceri de preţuri, este omor prin magazine.*

omorâciúne s.f. (*înv.*) v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere.

omorâre s.f. **1** asasinare, asasinat[1], suprimare, ucidere, ‹rar› ucis[1], ‹pop.› răpunere, ‹înv.› omorâciune, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), ucigătură, ‹fig.; fam.› lichidare, ‹arg.› achitare. *Hoţii au premeditat omorârea proprietarilor casei pe care au jefuit-o.* **2** (*jur.*) asasinat[1], crimă, homicid, moarte, omor, omucidere, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deşugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. **3** sinucidere, suicid, suicidere, ‹înv.› sinucid. *Omorârea ei a fost o mare dramă pentru familie.*

omorât, -ă adj. (*despre oameni*) asasinat[2], suprimat, ucis[2], ‹livr.› supliciat, ‹pop. şi fam.› terminat[2], ‹pop.› răpus, ‹înv. şi reg.› jertfit, ‹fig.; fam.› lichidat, ‹arg.› achitat. *Cele două persoane omorâte nu au fost identificate.*

omorâtór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. asasin, criminal[2], homicid, ucigaş, ‹rar› omucigaş, ucigător, ‹înv. şi pop.› tăietor, ‹reg.› tâlhar, ‹înv.› criminalist, omucid, răpunător, războinic, şugubăţ, ‹fig.› călău, ‹fig.; livr.› asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichidator, ‹arg.› căpătânar, despicător, naş. *Omorâtorul şi complicele său au fost arestaţi.* **II** adj. **1** ucigaş, ucigător, ‹înv.› pierzător, răpunător. *O epidemie cu acest virus este omorâtoare.* **2** distrugător, nimicitor, ucigă-

tor. *Bombe omorâtoare au ucis mulți civili.* **3** fig. (*despre idei, gânduri etc.*) chinuitor, obsedant, torturant, ‹fig.› mistuitor, tiranic. *De câteva zile o macină un gând omorâtor.*

omorî vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a asasina, a executa, a suprima, a ucide, ‹livr.› a imola, a suplicia, ‹rar› a masacra, ‹înv. și pop.› a prăpădi, a sfârși, ‹pop. și fam.› a termina, ‹pop.› a dovedi, a găti, a isprăvi, a înșura[1], a răpune, ‹fam.› a elimina, ‹înv. și reg.› a jertfi, a pieri, a pustii, a sparge, a stinge, ‹reg.› a didui, a mătrăși, a prăda, a toropi[2], ‹înv.› a cumpli, a desufleți, a hărăcsi, a istovi, a pierde, a săvârși, a sfărâma, a strica, ‹fig.› a cosi, a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși, ‹arg.› a achita, a dizolva, a îmbălsăma, a împăia, a mierli, a potcovi, a răci, a răzui. *Teroriștii au omorât zeci de persoane.* **2** refl. (*despre oameni*) a se sinucide, a se suicida, ‹rar› a se ucide, ‹ pop.› a se sodomi. *Persoanele care se omoară nu sunt înmormântate cu preot.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a aneantiza, a demola, a distruge, a muri, a nimici, a pieri, a răpi, a sfărâma, a spulbera, a stinge, a strivi, a ucide, a zdrobi. *Eșecul avut nu i-a omorât speranțele.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl omoară. S-a omorât studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹fig.› a martela, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg. › a cârnosi, a cetera, a scociorî. *Îl omoară cu veșnicele ei lamentări.* **4** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.› a asasina, a ucide. *L-a omorât cu insistențele lui.*

omrăzí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni, manifestări, creații etc. ale lor sau lucruri, situații, stări etc.*) v. Detesta. Urî. **2** refl. (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți.

omucíd s.m., s.n. (*înv.*) **1** s.m. v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș. **2** s.n. (*jur.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

omucídere s.f. (*jur.*) asasinat[1], crimă, homicid, moarte, omor, omorâre, ucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deșugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune.

omucigáș, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

omuléț s.m. **1** omușor, ‹înv. și pop.› omenaș, omuț. *Înălțimea omulețului nu depășește 1,50 metri.* **2** (*glum.*) v. Copil[1].

omușór s.m., s.n. **I** s.m. **1** omuleț, ‹înv. și pop.› omenaș, omuț. **2** (*glum.*) v. Copil[1]. **II** s.n. (*anat.*) **1** (*și, art., omușorul gâtlejului*) luetă, uvulă, ‹pop. și fam.› apărătuș, ‹înv. și reg.› limburuș, ‹reg.› copil[2], guștер, împărătuș, limba beregatei (v. *limbă*), limbă, limbucă, limbuș, limbuță, lindic, lindicuș, lindicușul gâtului (v. *lindicuș*), lindiruș, lindirușul gâtului (v. *lindiruș*), linguriță, mosor, oușor, puța gâtului (v. *puță*), puțișoară, sfârcul gâtlanului (v. *sfârc*), țâcul gâtului(v. *țâc*), tâmburuc, tâmburuș, ulmuș, ‹înv.› limbulă. *Omușorul este marginea posterioară, mobilă și contractilă a vălului palatului.* **2** (*pop.*) v. Cartilaj tiroid.

omúț s.m. (*înv. și pop.*) v. Omuleț. Omușor.

on-line [ɔn 'laɪn] adj. invar. (*inform.; despre utilizatori, programe etc.*) activ, conectat. *Pe skype, din lista de cunoscuți, îi apare numai o persoană on-line.*

on-line banking [ɔn 'laɪn 'bæŋkɪŋ] s.n. e-banking, internet banking. *Plătește factura la telefonul mobil prin on-line banking.*

onágru s.m. (*zool.*) *Equus onager* sau *Asinus onager*; colun, hemion. *Onagrul este un măgar sălbatic, de talie mică, răspândit în sud-vestul Asiei.*

onaníe[1] s.f. chiromanie, masturbare, masturbație, onanism, ‹înv.› malahie, săblaznă, ‹arg.› frecuș, gherțoi, lucru manual, manualitate, mojeală, zguduială, zguduit[1].

onánie[2] s.f. (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; reg.*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

onanísm s.n. chiromanie, masturbare, masturbație, onanie[1], ‹înv.› malahie, săblaznă, ‹arg.› frecuș, gherțoi, lucru manual, manualitate, mojeală, zguduială, zguduit[1].

onaníst adj., s.m. ‹înv.› malahian, malahiu, ‹arg.› labagiu, lampagiu[2], malahist, manivelă, pălmar, puțopalmist, ‹vulg.› lăbar.

onănái vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fârnâi. Fonfăi. Fornăi.

onănáit, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fârnâit[2]. Fonf. Fonfăit. Fornăit[2].

oncogén, -ă adj. (*med., med. vet.*) cancerigen, carcinogen. *Fumatul este un factor oncogen.*

oncogenéză s.f. (*med., med. vet.*) cancerogeneză, carcinogeneză. *Oncogeneza este procesul de formare a tumorilor canceroase.*

oncológ, -ă s.m., s.f. (*med., med. vet.*) cancerolog. *Familia bolnavului apelează la un oncolog de renume.*

oncológic, -ă adj. (*med., med. vet.*) cancerologic. *Chimioterapia este un tratament oncologic.*

oncologíe s.f. (*med., med. vet.*) cancerologie, carcinologie. *Oncologia se ocupă cu studiul tumorilor maligne și al mijloacelor de prevenire, de depistare și de tratament ale cancerului.*

onctuós, -oásă adj. **I 1** (*despre substanțe, alimente etc.*) gras, uleios, unsuros, ‹rar› osânzos. *Icrele pe care le-a preparat sunt prea onctuoase.* **2** (*despre obiecte, suprafețe etc.*) gras, uleios, uns[2], unsuros, ‹reg.› oloios. *Farfuriile onctuoase trebuie spălate cu detergent.* **II** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, mai ales despre tonul sau timbrul vocii*) ‹fig.› dulceag, mieros, uns[2], zaharisit. *Îi vorbește pe un ton onctuos.*

ondátră s.f. (*zool.*) *Ondatra zibethica*; bizam.

ondínă s.f. (*mitol.; la vechii germani*) nixă. *Ondina era nimfa apelor.*

ondométru s.n. (*fiz.*) cimometru, frecvențmetru, indicator de frecvență, undametru. *Cu ondometrul se măsoară frecvențele oscilațiilor electromagnetice.*

ondulă vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică suprafața apelor*) a (se) cuta, a (se) încreți, a tremura, a (se) undui, ‹înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a (se) jimba, ‹fam.; glum.› a (se) zbârli. *Vântul ondulează fața apei. Lacul se ondulează în valuri mici.* **2** (*compl. sau sub. indică mai ales vegetația*) a (se) învălura, a (se) legăna, a (se) undui. *Vântul ondulează lanul de grâu. Păpurișul se ondulează în adierea vântului.* **3** (*compl. sau sub. indică părul*) a (se) bucla, a (se) cârlionța, a (se) inela, a (se) încreți, ‹rar› a (se) zulufa, ‹pop. și fam.› a (se) încârlionța, ‹reg.› a (se) scârlionți. *Și-a ondulat părul cu drotul.* **II** intr. fig. (*mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) a se încolăci, a șerpui, a undui. *Cărări strâmte ondulează printre stânci.*

onduláre s.f. **1** cutare[2], încrețire, tremur, tremurare, unduire. *Barca saltă ușor în ondularea apei lacului.* **2** învălurare, unduire, ‹înv. și pop.› undare. *Privește fascinat ondularea lanului de grâu în adierea vântului.* **3** buclare, cârlionțare, inelare, încrețire, ondulație. *Pentru ondularea părului folosește drotul.*

ondulát, -ă adj. **1** (*despre suprafața apelor*) ondulator, ondulatoriu, unduios, unduitor, ‹înv.› undător, undos. *Pe suprafața ondulată a lacului plutesc câteva lebede.* **2** (*mai ales despre vegetație*) învălurat, unduios, vălurat, văluros. *Lanul ondulat îți oferă o imagine captivantă.* **3** (*despre păr*) buclat, cârlionțat, creț, inelat, încrețit, unduios, ‹rar› zulufat, ‹pop. și fam.› încârlionțat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionțat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele ondulate îi cad pe spate.* **4** (*rar; despre mișcări*) v. Sinuos. Șerpuit. Șerpuitor.

ondulatór, -oáre adj., s.n. **1** adj. (*despre suprafața apelor*) ondulat, ondulatoriu, unduios, unduitor, ‹înv.› undător, undos. **2** s.n. drot, fier, fier de frizat. *Își încrețește părul cu ondulatorul.*

ondulatóriu, -ie adj. (*despre suprafața apelor*) ondulat, ondulator, unduios, unduitor, ‹înv.› undător, undos.

ondulație s.f. **1** (*geomorf.*) neregularitate, sinuozitate. *Pe suprafața dunelor sunt ondulații.* **2** buclare, cârlionțare, inelare, încrețire, ondulare. **3** (*concr.*) buclă, cârlionț, creț, inel, ondulă, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionț. *De sub pălărioară ies ondulațiile aurii ale fetiței.*

ondúlă s.f. buclă, cârlionț, creț, inel, ondulație, undă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionț.

onduléu s.n. (*fam.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf.

ondulór s.n. (*electr.*) invertor. *Ondulorul transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ.*

ondulós, -oásă adj. (*înv.; despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

onegít s.n. (*mineral.*) goethit. *Onegitul este un hidroxid natural de fier.*

onerós, -oásă adj. **1** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) apăsător, copleșitor, covârșitor, greu, împovărător, ‹fig.; pop.› potopitor. *Trebuie să achite cât mai repede aceste datorii oneroase.* **2** (*jur.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ilegal, ilicit, incorect, necinstit, necorect, nelegal, neonest, ‹fig› lăturalnic, murdar, necurat, ‹fig.; înv.› stângaci. *Este implicat în afaceri oneroase.* **3** dezavantajos, nefavorabil, neprielnic. *A contractat un credit în condiții oneroase.*

onést, -ă adj. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, ‹livr.› prob, ‹rar› franc[2], ‹înv.› neademenit, nemitarnic, ‹engl.› fair, fairplay, ‹fig.› alb, curat, nepătat, sănătos, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaș, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om onest în afaceri.*

onestáte s.f. (*înv.*) v. Bună-credință. Cavalerism. Cinste. Corectitudine. Incoruptibilitate. Integritate. Lealitate. Omenie. Onestitate. Onorabilitate. Probitate.

onestíe s.f. (*înv.*) v. Bună-credință. Cavalerism. Cinste. Corectitudine. Incoruptibilitate. Integritate. Lealitate. Omenie. Onestitate. Onorabilitate. Probitate.

onestitáte s.f. bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onorabilitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în onestitatea și priceperea lui.*

ongléu s.n. (*tipogr.*) falț. *Ongleul este o fâșie de pânză sau de hârtie rezistentă, de care se lipesc planșele intercalate într-un volum.*

ónice s.n. (*mineral.; înv.*) v. Onix.

onichíe s.f. (*med.*) onicopatie, onicoză. *Onichia este o afecțiune a unghiilor.*

onicofagíe s.f. (*psih.*) onicotilomanie, titilomanie. *Onicofagia este un tic nervos de roadere continuă a unghiilor.*

onicogrifóză s.f. (*med.*) onicogripoză. *Onicogrifoza este creșterea anormală a unghiilor, care iau aspectul unor gheare.*

onicogripóză s.f. (*med.*) onicogrifoză.

onicopatíe s.f. (*med.*) onichie, onicoză.

onicotilomaníe s.f. (*psih.*) onicofagie, titilomanie.

onicóză s.f. (*med.*) onichie, onicopatie.

onihínos s.n. (*mineral.; grec.; înv.*) v. Onix.

onihión s.n. (*mineral.; grec.; înv.*) v. Onix.

onirísm s.n. (*psih.*) delir oniric. *Onirismul apare într-un context de confuzie mintală.*

onirofreníe s.f. (*psih.*) schizofrenie oniroidă. *Onirofrenia este o tulburare a capacității psihice, caracterizată prin stări halucinatorii.*

onix s.n. (*mineral.*) ‹înv.› onice, soliman, ‹grec.; înv.› onihinos, onihion. *Onixul este folosit ca piatră semiprețioasă sau la confecționarea unor obiecte ornamentale.*

omíxis s.n. (*med.*) unghie incarnată (v. *unghie*[1]). *Onixisul este inflamația marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget (de la picior), provocată de dermatofite.*

onoáre (onor) s.f. (s.n.) **I 1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunație, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de onoarea prietenilor.* **2** cinste, favoare, privilegiu, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› cherem, ovajenie. *Are onoarea de a fi invitat la festivitatea de decernare a premiilor pentru cel mai bun regizor al anului.* **3** demnitate, mândrie. *A răspuns cu onoare celui care voia să-l umilească.* **4** prestigiu, renume, reputație. *Face tot posibilul să salveze onoarea familiei.* **5** castitate, cinste, feciorie, neprihănire, nevinovăție, pudoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de onoare.* **II** (*în forma* ***onor****; la pl.* ***onoruri***) **1** demnitate, rang, titlu, ‹înv.› spiță, stat[3], taxis. *Era un om onest pe care nu-l interesau onorurile. Prin căsătorie, a urcat scara onorurilor până la vârf.* **2** ***onoruri supreme*** = funeralii. *La onorurile supreme ale poetului au participat mii de oameni.*

onomástică s.f. **1** zi de nume, zi onomastică, ziua (v. *zi*), ziua numelui (v. *zi*). *La onomastica ei și-a invitat toți colegii.* **2** (*lingv.*) onomatologie. *Onomastica reprezintă totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune sau dintr-o epocă. Se ocupă cu studiul onomasticii latine din limba română.*

onomatologíe s.f. (*lingv.*) onomastică.

onomatopée s.f. (*lingv.*) cuvânt imitativ. *Onomatopeele redau fonetic anumite sunete, zgomote din natură.*

onomatopéic, -ă adj. (*despre cuvinte, fraze, versuri etc.*) imitativ, ‹înv.› onomatopoetic. *Este unul dintre scriitorii care folosește frecvent creații onomatopeice în opera sa.*

onomatopoétic, -ă adj. (*înv.; despre cuvinte, fraze, versuri etc.*) v. Imitativ. Onomatopeic.

onór s.n. = onoare.

onorá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a prețui, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a apreți, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectarisi, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl onorează pe pictor pentru talentul său.* **2** a cinsti. *Premiul acordat îl onorează.* **3** (*compl. indică oameni de cultură, de știință, sportivi, creații, realizări ale lor etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a distinge, ‹înv.› a cinsti. *L-a onorat cu discul de platină pentru noua sa melodie.* **II 1** (*compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) a îndeplini, a respecta, a ține, ‹pop.› a împlini, a păzi, ‹înv.› a respectălui. *Și-a onorat jurământul.* **2** (*compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) a achita, a lichida, a plăti, ‹înv. și pop.› a număra[1], ‹pop. și fam.› a împlini, ‹înv. și reg.› a plini, a umple, ‹înv.› a libera, a răfui, a răspunde, a solda, ‹grec.; înv.› a exoflisi[1]. *Și-a vândut bijuteriile pentru a-și onora datoriile.* **3** (*econ.*) a plăti, a remunera, a retribui, ‹înv.› a solda. *Patronul a onorat munca prestată de angajații săi.* **4** (*fin.; compl. indică cecuri, oferte*) a accepta, a primi, a recunoaște.

onorábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorat, prețuit, respectabil, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinsteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai onorabil judecător din oraș.* **2** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, decent. *Trăiește în condiții de viață onorabile.*

onorabilitáte s.f. **1** respectabilitate. *Este un profesor sobru, care se bucură de onorabilitate.* **2** bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, probitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în onorabilitatea și priceperea lui.*

onorár, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Onorific.

onoráre s.f. **1** achitare, lichidare, plată, plătire, ‹rar› liberare, plătit[1], ‹înv. și pop.› răfuială, ‹înv.› exoflisire[1], răfuire, răspundere, umplere, ‹grec.; înv.› exoflisis, ‹ieșit din uz› liberație. *Onorarea ratei la bancă se face la sfârșitul fiecărei luni.* **2** îndeplinire, respectare. *Onorarea unui jurământ este o datorie sfântă.*

onorát, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, prețuit, respectabil, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinsteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2].

onorífic, -ă adj. (*despre oameni*) ‹rar› onorar, ‹latin.› honoris causa. *Profesorul este membru onorific al Academiei.*

onorificiénță s.f. distincție. *Cunoscutului savant i se acordă multă onorificiență pentru meritele deosebite în domeniul în care lucrează.*

óntic, -ă adj. (*filos.*) ontologic. *Dimensiunea ontică a lumii.*

ontogenétic, -ă adj. (*biol.*) ontogenic. *A scris un articol despre ciclul ontogenetic al plantelor pomicole.*

ontogenéză s.f. (*biol.*) fitoontogeneză, ontogenie. *Ontogeneza este procesul de dezvoltare individuală a organismelor vegetale și animale, de la stadiul embrionar până la încheierea ciclului vital.*

ontogénic, -ă adj. (*biol.*) ontogenetic.

ontogeníe s.f. (*biol.*) fitoontogeneză, ontogeneză.

ontológ, -ă s.m., s.f. (*filos.*) ontologist. *Ontologul se ocupă cu studiul trăsăturilor generale ale existenței.*

ontológic, -ă adj. (*filos.*) ontic.

ontologíe s.f. (*filos.*) teoria existenței (v. *teorie*). *Ontologia se ocupă cu studiul trăsăturilor generale ale ființei în sine, ale existenței.*

ontologíst, -ă s.m., s.f. (*filos.*) ontolog.
oocít s.n. (*biol.*) ovocit. *Oocitul este o celulă sexuală animală femelă, diploidă, în care are loc meioza pentru formarea ovulelor.*
oofór s.n. (*biol.*) ovar. *Ooforul este glanda genitală feminină, pară și simetrică, în care se află celulele germinative și ovulele și care secretă foliculina și progesteronul.*
ooforectomíe s.f. (*chir.*) ovariectomie, ‹impr.› ovariotomie. *Ooforectomia constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare.*
ooforítă s.f. (*med.*) ovarită. *Ovarita este o inflamație acută sau cronică a ovarelor.*
ooforopexíe s.f. (*chir.*) ovariopexie. *Prin ooforopexie se fixează ovarul la peritoneul parietal al pelvisului.*
ooforosalpingectomíe s.f. (*chir.*) salpingoovariectomie. *Ooforosalpingectomia este ablația trompei uterine și a ovarului, cu păstrarea uterului.*
ooforosalpingítă s.f. (*med.*) anexită, salpingoovarită, tuboovarită. *Multe femei suferă de ooforosalpingită.*
oogamét s.m. (*biol.*) gamet femel, macrogamet.
oogenéză s.f. (*biol.*) ovogeneză. *Oogeneza este procesul de formare, dezvoltare și maturizare a oocitului în ovare.*
oogón s.n. (*bot.*) ovogon. *Oogonul este organul sexual femel de reproducere caracteristic plantelor talofite, în care se formează oosfera.*
ooplásmă s.f. (*embriol.*) ovoplasmă. *Ooplasma este citoplasma oosferei sau a oului.*
op s.n. (*livr.*) **1** v. Carte. Lucrare. Operă. Scriere. Tipăritură. Tom. Volum. **2** v. Lucrare. Operă. Scriere. Text.
opác[1] s.n. (*mar.; reg.*) v. Strapazan. Ujbă.
opác[2], -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „transparent"; despre corpuri, materiale etc.*) netransparent, ‹înv.› neprevăzător. *Perdelele sunt dintr-un material opac.* **2** (*fiz.; despre corpuri*) opacifiat. *Un corp opac nu permite trecerea unei radiații electromagnetice sau corpusculare.* **3** (*despre sticlă sau, p. ext., despre obiecte din sticlă*) lăptos, mat. *Lampa este din sticlă opacă.* **4** (*predomină ideea de densitate; despre ceață, întuneric, umbră etc.*) adânc, compact, dens, des, gros, nepătruns, obscur, ‹fig.› greu. *Toată dimineața a fost ceață opacă.* **5** (*în opoz. cu „senin"; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul opac creează multora o stare de disconfort.* **6** (*mai ales despre corpuri luminoase*) întunecat, întunecos, orb[2] . *Felinarele de pe stradă au rămas opace noaptea trecută.* **II** fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, plafonat, plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană opacă. Având o judecată opacă, se opune progresului.*
opác[3], -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
opácă s.f. (*mar.; reg.*) v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă.
opacifiát, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri*) opac[2].
opăcină s.f. (*mar.; reg.*) v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă.
opacitáte s.f. **1** ‹rar› opăcire, ‹înv.› nestrăvedere. *Opacitatea perdelelor atenuează strălucirea puternică a luminii soarelui.* **2** fig. ‹fig.› îngustime, mărginire, obtuzie, obtuzitate, suficiență, ‹fig.; rar› obtuziune. *Este iritat de opacitatea multora dintre acei ajunși șefi.*
opáiț s.n. **I 1** ‹pop.› poponeț[1], văpaie, văpaiță, ‹reg.› hârb, luminar, meci[2], sfeșnic, șterț. *Cămăruța este luminată de un opaiț.* **2** (*reg.*) v. Fachie. **3** (*chim.; reg.*) v. Gaz[1]. Petrol lampant. **II** (*reg.*) v. Clacă. Șezătoare (v. *șezător*).
opáiță s.f. (*bot.*) **1** *Melandryum album;* ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*). **2** *Melandryum pratense;* ‹reg.› opăițel.
opál s.n. (*mineral.*) ‹grec.; înv.› lighirion. *Opalul poate fi incolor sau divers colorat, transparent sau opalescent cu irizații.*
opalescént, -ă adj. (*despre substanțe, corpuri*) opalin. *Un corp opalescent are culoarea lăptoasă și reflexele caracteristice opalului.*
opalín, -ă adj. (*despre substanțe, corpuri*) opalescent.
opătec, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.
opăceálă s.f. (*reg.*) **1** v. Interzicere. Împiedicare. Oprire. **2** v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.
opăcí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Împiedica. Opri. Reține. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **3** tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Necăji. Nemulțumi. Supăra. **5** refl. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **6** refl. (*reg.; despre ființe*) v. Obosi. Osteni. **7** refl. (*reg.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., despre ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **8** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Momi. Seduce. Tenta.
opăcinăș s.m. (*înv. și reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.
opăcíre s.f. (*reg.*) **1** v. Opacitate. **2** v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negură. Obscuritate. Tenebră.
opăcít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Liniștit. Pașnic. Potolit[2]. Stăpânit. Temperat. Tihnit. **2** (*despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **3** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].
opăciúie s.f. (*mar.; reg.*) v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă.
opăițél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*). **2** v. Opaiță (*Melandryum pratense*).
opăreálă s.f. **I** opărire. *După opăreală, copilul a rămas cu cicatrice pe mâini.* **II** (*concr.; med., med. vet.; pop.*) **1** v. Opărătură. **2** v. Eritem.
opărí vb. IV. **1** tr., refl. (pas.) (*compl. sau sub. indică legume, fructe, carne, preparate din carne etc.*) ‹reg.› a (se) unda. *Opărește roșiile pentru a le depieliță mai ușor.* **2** tr., refl. a (se) arde, a (se) frige. *Copilul s-a opărit cu supă. A scăpat vasul cu apă fierbinte și l-a opărit pe picioare.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fire de tort*) a coace, a fierbe. **4** refl. (*pop.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **5** refl. (*reg.; despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprinde. Fermenta. Încinge[1].
opăríre s.f. opăreală.
opărít, -ă adj. **I 1** (*despre lapte acru*) scopt. *Din laptele acru opărit, încălzit la foc mic, se alege brânza.* **2** (*despre lichide sau materii lichefiate*) clocotit, fierbinte, ‹înv. și pop.› undat. *Supa opărită se lasă să se răcească puțin înainte de a fi mâncată.* **3** (*despre oameni, animale sau despre părți ale corpului lor*) ars[2], fript. *Mâna opărită i-a fost bandajată la spital.* **4** (*pop.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **5** (*reg.; despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprins[2]. Fermentat. Încins[2]. **II** fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Opărit după vestea primită, s-a închis în sine.*
opărítură s.f. (*med., med.vet.*) **1** ‹pop.› opăreală. *Opăritura de pe picior trebuie tratată pentru a nu se infecta.* **2** (*pop.*) v. Eritem.
opârlíe s.f. sg. (*în credințele pop.; pop.*) ‹pop.› pălie. *Opârlia este o sărbătoare în preajma zilei de Sfântul Ilie, în care nu se lucrează pentru a preveni efectele focului, ale trăsnetelor și ale căldurii prea mari.*
operá vb. I. **1** tr. a efectua, a face. *Înainte de publicare a operat unele modificări în textul studiului. A operat în calculator noua împărțire pe capitole a lucrării.* **2** tr. (*chir.; compl. indică bolnavi sau, p. ext., părți ale corpului ori organe ale acestuia*) a tăia. *După accident l-a operat. I-a operat piciorul rupt.* **3** intr., refl. (*jur.*) a acționa, a se face. *Poprirea se operează după ce există hotărârea instanței judecătorești.* **4** tr. (*econ.; compl. indică date contabile, financiare etc.*) a înregistra. *Funcționarii operează toate datele contabile în registre sau în fișe de evidență.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică date contabile, financiare etc.*) a (se) modifica. *A fost la contabilitate pentru a i se opera suma pe care o are de dat la întreținere.* **6** intr., tr. (*fam.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua.

Sustrage. **7** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși.

operánt, -ă adj. bun, eficace, eficient, folositor, funcțional, operativ, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt operante. Trebuie găsită o metodă operantă pentru stoparea infracționalității.*

operát[1] s.n. (*înv.*) v. Lucrare. Operă. Sciere. Text.

operát[2]**, -ă** adj. (*chir.; despre bolnavi sau, p. ext., despre părți ale corpului ori despre organe ale acestuia*) tăiat[2]. *Copilul operat se simte foarte bine.*

operatív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) expeditiv, iute, prompt, rapid. *Brokerii trebuie să fie operativi.* **2** grabnic, imediat, neîntârziat, prompt, rapid, ‹înv.› neapestit, nezăbavnic. *Intervenția chirurgicală operativă i-a salvat viața.* **3** bun, eficace, eficient, folositor, funcțional, operant, practic, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. **II** adv. (*modal*) expeditiv, grabnic, imediat, neîntârziat, prompt, rapid, repede. *Directorul rezolvă operativ cererea angajatului.*

operativitáte s.f. **1** expeditivitate, promptitudine, rapiditate, repeziciune. *I-a recomandat o firmă de transport recunoscută pentru seriozitate și operativitate.* **2** eficacitate, eficiență, folos, funcționalitate, productivitate, randament, valoare. *Operativitatea acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obținute de fabrică.*

operatór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. (*mat.*) aplicație, funcție, variabilă dependentă. *Operatorul este mărimea variabilă care depinde de una sau de mai multe variabile independente.* **2** s.m. (*log., mat.; și* ***operator logic***) conectiv, conector, functor. *Prin intermediul operatorului, din variabile separate iau naștere expresii.* **3** s.m., s.f. telefonist. *Operatoarea îl roagă să aștepte până obține legătura cu Germania.* **4** s.m. (*med., med. vet.; înv.*) v. Chirurg.

operatóriu, -ie adj. (*med.*) chirurgical. *Intervenția operatorie a durat câteva ore.*

operáție s.f. **1** acțiune, lucrare. *Muncitorii efectuau operația de îndepărtare a dărâmăturilor.* **2** (*milit.*) acțiune. *Operațiile de cucerire a cetății au fost îngreunate din cauza gerului.* **3** (*econ., fin.*) tranzacție. *Printr-o operație de bursă se efectuează vânzarea sau cumpărarea unor valori mobiliare.* **4** (*chir.*) intervenție chirurgicală, ‹fig.› cuțit. *Boala i s-a agravat și a ajuns la operație.* **5** (*mat.*) calcul, ‹rar› regulă, ‹pop. și fam.› socoteală, ‹înv.› speție. *Elevii învață în clasele primare cele patru operații fundamentale ale matematicii.* **6** (*mat.*) ***operație algebrică*** = lege de compoziție internă pe o mulțime, lege de compoziție pe o mulțime.

operaționalísm s.n. (*filos.*) operaționism. *Potrivit operaționalismului, noțiunile au doar conținut operațional, semnificațiile fiind generate de operații intelectuale.*

operaționísm s.n. (*filos.*) operaționalism.

óperă s.f. **I 1** acțiune, faptă. *După calamități naturale se fac multe opere de binefacere.* **2** creație, realizare. *Această pinacotecă este opera fiicei pictorului.* **3** înfăptuire, lucrare, realizare. *Sculptorul este mândru de operele sale.* **4** creație, lucrare, producție, ‹fam.› lucru, ‹înv.› producere, product, ‹grec.; înv.› singramă. *Scriitorul a lansat o nouă operă valoroasă.* **5** (*lit.*) ***operă dramatică*** = lucrare dramatică, piesă, scriere dramatică, ‹german.; înv.› ștuc. *Cunoscutul regizor a pus în scenă operele dramatice ale lui Caragiale.* **6** carte, lucrare, scriere, tipăritură, tom, volum, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de opere ale clasicilor literaturii universale.* **7** lucrare, scriere, text, ‹livr.› op, ‹rar› pagini (v. *pagină*), ‹înv. și pop.› scriptură, ‹înv.› operat[1], scriitură, scrisoare, uvraj, ‹fig.; peior.› maculatură[1]. *Și-a predat opera la tipografie, pentru a fi tipărită.* **8** (*arhit.*) lucrare. *Operele arhitectonice gotice impresionează prin grandoare.* **II** (*mar.*) ***operă vie*** = carenă. *Pe opera vie a unei nave, care se află sub linia de plutire a acesteia, se depun alge, scoici și alte viețuitoare acvatice.*

opércul s.n. (*iht.; la unele specii de pești*) ‹pop.› ureche. *Opercului este o placă osoasă care acoperă deschiderea branhială.*

operculár, -ă adj. operculiform. *Un corp opercular are aspectul unui opercul.*

operculifórm, -ă adj. opercular.

operetístic, -ă adj. (*peior.; despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) v. Languros. Sentimental.

operozitáte s.f. (*rar*) v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă.

opiláție s.f. (*med., med. vet.*) astupare, emfraxie, înfundare, obliterare, obliterație, obstrucție, ocluziune. *Opilația unui vas de sânge se produce din cauza colesterolului crescut.*

opiná vb. I. **1** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a pricepe, a socoti, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A opinat că nu este pregătit pentru examen.* **2** intr. (*despre oameni; cu determ. introduse de obicei prin prep. „pentru” sau prin loc. prep. „în favoarea”*) a se declara, a se pronunța. *Opinează pentru încheierea contractului. Primarul opinează în favoarea noului plan de urbanizare prezentat de arhitecți.*

opincár s.m. **1** ‹reg.› tălpar. *Opincarul face opinci.* **2** ‹reg.› târsânar. *Opincarii sunt cei care poartă opinci.* **3** (*fam.; peior.*) v. Sătean. Țăran.

opincărăș s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

opíncă s.f. **1** ‹reg.› șolă, topancă. *La concerte, când îmbracă costumul popular, cântărețul poartă și opinci.* **2** fig. (*colect.*) țărănime. *Simpatia scriitorului se îndreaptă spre opincă.*

opincăreásă s.f. opincăriță.

opincărime s.f. (*colect.; pop.*) v. Țărănime.

opincăríță s.f. **1** opincăreasă. *Opincărița vinde opinci.* **2** (*fam.; peior.*) v. Săteană (v. *sătean*). Săteancă. Țărancă[1].

opínie s.f. **I 1** impresie, părere, punct de vedere, ‹înv. și pop.› socotință, ‹fam.› vorbă, ‹înv.› proces, socoată, socotire, socotit[1], văz, ‹fig.; rar› unghi, unghi de vedere. *După citirea cărții, cei doi prieteni au schimbat câteva opinii.* **2** concepție, convingere, gând, idee, judecată, părere, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă opinie în legătură cu subiectul abordat.* **3** credință, idee, judecată, părere, ‹fam.› socoteală. *După opinia mea, nu a procedat corect.* **4** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, părere, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează opiniile din presă în legătură cu poeziile sale.* **5** apreciere, aviz, judecată, părere, verdict, ‹livr.› apreciație, ‹fig.› sentință. *Concurenții așteaptă opinia comisiei de examen.* **6** idee, imagine, părere. *Și-a făcut o opinie falsă despre el.* **II** ***opinie publică*** = conștiință colectivă, spirite (v. *spirit*). *Opinia publică poate fi manipulată.*

opinteálă s.f. opintire, opintitură, sforțare, ‹înv.› silire. *Au reușit să mute dulapul în celălalt colț al camerei după multă opinteală.*

opintí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se forța, a se sforța, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se umeri, ‹reg.› a se huțupi, a se înțepta, a se ozmi, a se râcâi[2], a se tecărui. *Se opintesc din răsputeri să mute dulapul în celălalt colț al camerei.* **2** refl. (*despre oameni*) a se încorda, ‹reg.› a se stâlpoci. *S-a opintit ca să ridice geamantanul.* **3** refl. (*pop.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **4** refl. (*fiziol.; reg.; despre oameni*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*reg.*) v. Îmbia. Îmboldi. Încuraja. Îndemna. Stimula. **2** (*înv.*) v. Constrânge. Face. Forța. Încolți. Obliga. Sili. Soma. Violenta.

opintíc s.m. (*bot.; pop.*) **1** v. Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*). **2** (*la pl.* ***opintici***) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*). **3** (*la pl.* ***opintici***) v. Ghebe (v. *gheb*) (*Armillaria mellea*). **4** (*la pl.* ***opintici***) v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*). **5** (*la pl.* ***opintici***) v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*). **6** (*la pl.* ***opintici***) v. Tocmăgel (*Clavaria crispula*).

opintíre s.f. opinteală, opintitură, sforțare, ‹înv.› silire.

opintitór s.n. prăjină. *Cu opintitorul se împinge luntrea de la mal.*

opintitúră s.f. opinteală, opintire, sforțare, ‹înv.› silire.

ópis s.n. (*înv.*) v. Catastif. Condică. Registru.

ópiu s.n. ‹rar› meconiu, ‹înv.› afion. *În doze mici, opiul este folosit în medicină ca somnifer, calmant, analgezic sau tranchilizant.*

opleán s.n. (*tehn.; la sanie*) ‹pop.› scaun, ‹reg.› pod[1], slai. *Oplenele leagă și fixează tălpile.*

oplemíță s.f. (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Cruce.

oploșeálă s.f. (*pop.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș.

oploși vb. IV. **1** refl. (*despre ființe venite din altă parte*) a se aciua, a se adăposti, a se cuibări, ‹rar› a se rătăci, ‹pop.› a se pripăși, ‹înv. și reg.› a se lipi, a se pune, a se stăvi, ‹reg.› a se aciola, a se agesti, a se închiorchioșa, a se oleji, ‹înv.› a se ocroti, a se sprijini. *Nomazii*

s-au oploșit lângă sat. În gospodăria lor s-a oploșit un câine străin. **2** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Plasa.

oploșire s.f. aciuare, adăpostire, cuibărire, ‹pop.› pripășire. *Nomazii și-au găsit oploșire lângă sat.*

oploșit, -ă adj. **1** (*despre ființe*) aciuat, adăpostit, cuibărit, ‹pop.› pripășit, sălășluit. *Puii stăteau sub aripile cloștii oploșite sub scară.* **2** (*despre oameni*) ajutat, ajutorat, ocrotit, protejat, sprijinit, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *Omul oploșit este recunoscător.*

oponént, -ă s.m., s.f. frondist, frondor, opozant, opozitionist. *Totdeauna a fost un oponent.*

oponénță s.f. frondă, împotrivire, opozabilitate, opoziție, opunere, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. *A întâmpinat oponența angajaților din cauza măsurilor propuse.*

opór s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) **1** ‹reg.› creier, junghietură, umăr, umărul osiei (v. *umăr*), umerar, umeraș. *Oporul se află lângă străgălie și se îmbină cu căpățâna roții.* **2** v. Străgălie.

oporínță s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Străgălie.

opórniță s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Străgălie.

oportún, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, pertinent, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie oportună, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **2** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai oportună tactică părea în acel moment tăcerea.* **II** adv. (*modal*) adecvat, indicat, nimerit, potrivit, recomandabil. *Nu a răspuns oportun la întrebarea pusă.*

oportunísm s.n. oportunitate. *Ceea ce îi caracterizează conduita în viață este oportunismul adoptat pentru a-și satisface interesele personale.*

oportuníst, -ă s.m., s.f. ‹fig.› slugă. *În politică sunt mulți oportuniști.*

oportunitáte s.f. oportunism.

opósum s.m. (*zool.*) *Didelphys virginiana*; sarigă. *Oposumul este un mamifer marsupial arboricol.*

opoterapíe s.f. (*med.*) organoterapie. *Opoterapia este o metodă de tratament al unor boli prin administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine.*

opozabilitáte s.f. frondă, împotrivire, oponență, opoziție, opunere, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție.

opozánt, -ă s.m., s.f. frondist, frondor, oponent, opozitionist.

opozít, -ă adj. (*înv.*) v. Advers. Contrar. Dimpotrivă. Opus. Potrivnic.

opozitív, -ă adj. opozițional. *La întrebarea pusă, răspunsul său a fost opozitiv.*

opozíție s.f. **1** contrapoziție, contrast. *Este o mare opoziție între lumile din care provin cei doi.* **2** antiteză, contrapoziție, ‹rar› antiteticitate. *Caracterul lui s-a relevat prin opoziție cu cel al prietenului său.* **3** frondă, împotrivire, oponență, opozabilitate, opunere, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. **4** (*telec.*) ***opoziție de fază*** = antifază.

opozițiónal, -ă adj., s.f. **1** adj. opozitiv. **2** s.f. (*gram.*) propoziție adversativă, propoziție circumstanțială opozițională. *Opozițională se opune conținutului regentei.*

opoziționísm s.n. negativism. *Este intrigat de opozționismul său permanent.*

opoziționíst, -ă s.m., s.f. frondist, frondor, oponent, opozant.

opreálă s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Contenire. Încetare. Întrerupere. Oprire. **2** (*pop.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **3** (*pop.*) v. Excluziune. Interdicție. Interzicere. Prohibire. Prohibiție. **II** (*jur.; înv. și pop.*) **1** v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere. **2** (*concr.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

opréliște s.f. **I 1** dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenientă, neajuns[1], nevoie, obstacol, piedică, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. și reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoință, apărare, apărătură, discolie, nevoință, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea opreliște în cercetarea lor.* **2** (*pop.*) v. Excluziune. Interdicție. Interzicere. Prohibire. Prohibiție. **3** (*pop.*) v. Interzicere. Împiedicare. Oprire. **II** (*concr.; reg.*) v. Stanițe. **III** (*jur.; înv.*) **1** v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere. **2** v. Sechestru.

opresá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își opresează propriul popor.* **2** fig. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a râcâi, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl opresează situația în care se află.*

opresiúne s.f. **I 1** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Opresiunea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **2** (*fiz.; înv.*) v. Presiune. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Dispnee. Sufocare. **II** fig. (*psih.*) acedie, breakdown, demoralizare, depresie, depresie nervoasă, deprimare, descurajare, dezolare, marasm, ‹fig.› demobilizare. *Starea de opresiune în care se află este din cauza eșecului de la bacalaureat.*

opresív, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, împilător, opresor, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați opresivi au fost întemnițați de comuniști.* **2** adj. (*despre măsuri, dispoziții, hotărâri etc. luate de unele regimuri politice*) oprimant, samavolnic, tiranic. *În urma măsurilor opresive luate de guvern, populația s-a răsculat și l-a înlăturat.*

opresór, -oáre adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, împilător, opresiv, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător.

oprí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe sau despre vehicule aflate în mișcare*) a sta, ‹înv. și reg.› a se sprijini, ‹înv.› a se popri. *Cei doi s-au oprit câteva minute în fața unei vitrine cu cărți. Mașina s-a oprit la stop.* **2** refl. (*despre ființe; cu determ. locale*) a poposi, a sta, a ședea, a trage, a zăbovi, ‹pop.› a se odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *S-au oprit la umbra unui brad, după un urcuș greu.* **3** refl. (*despre oameni; cu determ. locale sau temporale*) a poposi, ‹înv. și pop.› a mânea, ‹înv.› a conăci. *Fiindu-le foame, s-au oprit la un han pentru a mânca ceva.* **4** refl. (*despre oameni; cu determ. locale*) a descinde, a poposi. *Colonizatorii englezi s-au oprit pe teritoriul african.* **5** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la”*) a se abate[2], a da[2], a trece, a zăbovi, ‹fam.› a călca. *În drum spre casă se oprește pe la club.* **6** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se așeza, a se fixa, a se instala, a se stabili, a se stabiliza, a se statornici, ‹înv. și pop.› a se pune, ‹pop.› a se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălăși, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a oprit cu domiciliul în Iași.* **7** intr. (*despre vehicule, trenuri, nave etc.*) a staționa, ‹pop. și fam.› a ședea. *Taxiurile nu au voie să oprească în anumite zone ale orașului. Trenurile opresc mai mult timp în gările marilor orașe.* **8** refl., tr. (*sub. sau compl. indică vehicule în mers ori mersul acestora*) a stopa. *Autobuzul s-a oprit la schimbarea culorii semaforului. Un viscol puternic a oprit circulația tramvaielor.* **9** tr. (*compl. indică*

mașini, utilaje etc.) a frâna, a stopa, ‹rar› a frena. *Vatmanul a oprit brusc tramvaiul în apropiere de trecerea de pietoni.* **10** refl. (*despre mecanisme, aparate, obiecte în mișcare, despre timp etc.*) a sta, ‹fig.› a încremeni. *Motorul mașinii s-a oprit din cauza gerului. În casă nimic nu se mișcă, încât pare că timpul s-a oprit.* **11** tr. (*compl. indică mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) a închide, a întrerupe, a stinge. *A oprit pentru câteva minute calculatorul. Spre dimineață, a oprit lumina de la intrarea în casă.* **12** tr. (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei; compl. indică mingea sau pucul*) a acroșa, a intercepta. *Fotbalistul a oprit mingea care se îndrepta spre poartă.* **13** refl. (*despre oameni*) a abandona, a ceda, a renunța, ‹fig.› a capitula, a dezarma. *Boxerul s-a oprit în repriza a doua.* **14** refl. fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”*) a accentua, a insista, a stărui, ‹fig.› a apăsa, a pedala. *Se oprește asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.* **15** refl. fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) ‹fig.› a se cala[2], a se fixa. *Se oprește la afaceri de amploare.* **16** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni sau lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge. **II 1** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se potoli, a se sfârși, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a oprit după câteva ore. Ploile nu se mai opresc și este pericol de inundații.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a conteni, a înceta, a întrerupe, a lăsa, ‹rar› a părăsi. *Este momentul să oprim dezbaterile.* **3** tr. (*compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) a înceta, a întrerupe, a sista, a suspenda, ‹înv.› a discontinua. *Au oprit activitatea în mină în urma exploziei.* **4** tr. (*compl. indică activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) a interzice, a întrerupe, a suspenda. *În semn de protest, sindicaliștii din învățământ au oprit cursurile în școli timp de câteva ore.* **5** tr. (*jur.; compl. indică acțiuni juridice, procese etc.*) a clasa, a închide. *Judecătorul a oprit procesul penal din cauza lipsei unor probe sigure.* **6** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „din” sau „cu”*) a conteni, a înceta, a se întrerupe, ‹reg.› a stâmpi, ‹înv.› a pristoi. *Nu se mai oprește din sfaturi.* **7** refl. a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, ‹fig.› a se frânge. *Melodia s-a oprit brusc.* **8** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări fizice, fiziologice ori psihice ale ființelor*) a conteni, a (se) curma, a (se) întrerupe, ‹fig.› a (se) frânge, a (se) tăia. *Durerea s-a oprit după ce a luat medicamentul.* **9** tr., refl. a (se) întrerupe, ‹înv. și reg.› a (se) zăticni. *Nu te opri din scris!* **10** tr. (*compl. indică acțiuni, conversații, discuții etc.*) a curma, a întrerupe, ‹înv. și pop.› a dezlega, ‹fig.› a reteza, a stăvili, a tăia. *Zgomotul mare de afară a oprit discuția celor doi.* **11** tr. (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a anula, a contracara, a împiedica, a neutraliza, a zădărnici, ‹fig.; înv.› a strâmtora. *Nimeni nu poate opri consecințele faptelor sale.* **III 1** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a stopa, ‹înv.› a inhibiționa, a podpri, a stâmpi, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate opri declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi opresc pofta de mâncare.* **2** tr. (*compl. indică ape curgătoare*) a bara, a stăvili, a zăgăzui, ‹reg.› a hăti. *Digul a oprit pârâul dezlănțuit.* **3** tr. (*compl. indică lumina*) a bara. *Nori negri opresc lumina soarelui.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a împiedica, a reține, ‹înv. și reg.› a popri, ‹reg.› a opăci, ‹înv.› a apăra. *Nimeni nu-l poate opri să facă ceea ce și-a propus.* **5** tr. (*compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale oamenilor*) a reține, a stăpâni, ‹rar› a prididi, ‹ital.; înv.› a aresta[2], ‹fig.› a birui, a înghiți. *Și-a oprit cu greu lacrimile. Nu și-a putut opri plânsul.* **6** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se mărgini, a se mulțumi, a se reduce, a se restrânge, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se oprește la strictul necesar.* **7** refl. fig. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a se domina, a răbda, a se reține, a se stăpâni, a se ține, ‹fig.› a se înfrâna, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi oprit, ar fi izbucnit în plâns.* **IV** tr. **1** (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) a păstra, a reține, a rezerva, a ține, ‹înv.› a acolisi. *I-a oprit bilete pentru premieră. I-a oprit loc la rândul de la casă.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a păstra, a rezerva, a reține, a ține. *I-a oprit câteva felii de tort pentru când se va întoarce acasă. Își oprește de pe acum bani pentru concediu.* **3** (*mai ales la imper.; compl. indică bani*) a păstra, a reține, a ține. *Oprește restul! se adresă chelnerului.* **4** a lăsa, a păstra, a reține, a rezerva. *A oprit loc pe un raft al bibliotecii pentru reviste și ziare. Pentru eventualii musafiri au fost oprite câteva locuri la masă.* **5** (*compl. indică mărfuri, bunuri*) a reține, a ține. *Opriți-mi, vă rog, acești pantofi o oră, pentru a-mi aduce banii de acasă.* **6** (*fin.; compl. indică drepturi materiale, bănești sau de altă natură*) a reține, a ține. *I-a oprit din salariu rata la casă.* **7** (*compl. indică obiecte, acte etc.*) a reține. *Farmacista i-a oprit rețeta compensată. La internarea în spital i-a fost oprit un cupon de pensie.* **8** (*compl. indică oameni*) a reține. *L-au oprit să doarmă la ei, deoarece era prea târziu ca să mai plece acasă.* **9** (*jur.; rar; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **V** tr. **1** (*compl. indică acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) a interzice, a împiedica, ‹înv. și reg.› a popri, ‹grec.; înv.› a embodisi, ‹fig.› a bara. *Primăria a oprit circulația cu vehiculele mari prin centrul orașului.* **2** (*compl. indică producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri*) a interzice, a prohibi, ‹înv.› a popri. *Legea oprește producerea și comercializarea băuturilor alcoolice în afara unităților specializate.* **3** (*compl. indică acțiuni ale oamenilor, grupări, mișcări politice, religioase, idei, atitudini etc. considerate de autorități ca primejdioase*) a interzice, a proscrie. *Unele secte sunt oprite.* **VI** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține. **2** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti. **3** (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **VII** (*la imper., pers. 2 sg.* **oprește!**; *cu val. de interj.; în constr. eliptice*) **1** (*exprimă un ordin*) stai!, stop!, ‹reg.› loh! – *Oprește! – Nu vezi culoarea roșie a semaforului?!* **2** (*ca îndemn cu care sunt oprite animalele de tracțiune, mai ales caii*) stai!, ‹pop.› ho! *Când ajunge în intersecție, căruțașul îi strigă calului: Oprește!*

oprimá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își oprimă propriul popor.*

oprimánt, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, împilător, opresiv, opresor, persecutor, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați oprimanți au fost întemnițați de comuniști.* **2** adj. (*despre măsuri, dispoziții, hotărâri etc. luate de unele regimuri politice*) opresiv, samavolnic, tiranic. *În urma măsurilor oprimante luate de guvern, populația s-a răsculat și l-a înlăturat.*

oprimáre s.f. asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Oprimarea poporului este specifică regimurilor totalitare.*

oprimát, -ă adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul oprimat s-a ridicat contra tiranului.*

oprire s.f. **I 1** poposire, ședere, zăbovire, ‹reg.› mas, ‹înv.› locuire, șezătură. *A fost necesară o oprire, după un urcuș greu.* **2** popas, poposire, ședere, ‹pop.› odihnă, ‹reg.› slobozitură, ‹înv.› poprire, șezământ[1]. *Oprirea lor la cabană a fost de câteva ore. Au mers zi și noapte fără oprire.* **3** abatere, trecere, zăbovire. *A întârziat acasă din cauza opririi pe la club.* **4** stat[3], ‹înv.› stare, statut[1]. *Oprirea din mers din cauza întâlnirii cu un prieten îl determină să nu-și mai continue drumul spre magazin.* **5** așezare, fixare, instalare, stabilire, stabilizare, statornicire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Oprirea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **6** popas, ‹pop. și fam.› haltă, ‹înv.› oturac, stație. *A fost nevoit să facă o*

oprire, după ore de mers cu mașina. **7** escală, popas. *Avionul face oprire la Viena.* **8** staționare, staționat[1]. *Oprirea taxiurilor în această zonă a orașului este interzisă.* **9** stopare[1]. *Oprirea mașinilor la culoarea roșie a semaforului este obligatorie. Viscolul puternic a cauzat oprirea circulației tramvaielor.* **10** frânare, stopare[1], ‹rar› frenaj, frenație. *Oprirea bruscă a tramvaiului a provocat panică în rândul pasagerilor.* **11** ‹rar› stare, stat[3]. *Oprirea motorului mașinii s-a produs din cauza gerului.* **12** închidere, întrerupere, stingere. *Oprirea calculatorului este obligatorie după câteva ore de funcționare.* **13** (*sport; mai ales la fotbal sau la hochei*) acroșaj, acroșare, interceptare, intercepție, ‹înv.› interceptație. *Fotbalistul a optat pentru oprirea mingii, prin interpunerea pe traiectoria ei.* **14** (*concr.*) stație. *Chiar în fața parcului este o oprire de autobuz.* **II 1** curmare, încetare, întrerupere, potolire, ‹înv.› precurmare. *Oprirea ploii s-a produs după câteva ore.* **2** contenire, încetare, întrerupere, ‹înv. și pop.› opreală, ‹înv.› răstimp, stare, stat[3], ‹grec.; înv.› stasis. *S-a hotărât oprirea dezbaterilor.* **3** încetare, întrerupere, sistare, suspendare, ‹înv.› discontinuare, discontinuație. *S-a decis oprirea activității minei în urma exploziei.* **4** curmare, întrerupere, ‹fig.› stăvilire. *Zgomotul de afară a determinat oprirea discuției celor doi.* **5** anihilare, anulare, contracarare, împiedicare, neutralizare, zădărnicire, ‹înv.› neutralizație. *Oprirea consecințelor faptelor sale este imposibilă.* **III 1** păstrare, reținere, rezervare. *Oprirea biletelor pentru premiera de la operă a fost destul de dificilă.* **2** păstrare, reținere, ‹rar› retenție. *A hotărât oprirea de pe acum a unor bani pentru concediu.* **IV 1** împiedicare, stopare, ‹fig.› frânare, înfrânare, stăvilire, sufocare. *Se impune oprirea abuzurilor din administrație.* **2** interzicere, împiedicare, ‹pop.› oprelişte, ‹înv. și reg.› popreală, ‹reg.› opăceală. *Primăria a hotărât oprirea circulației cu vehicule mari prin centrul orașului.* **3** interzicere, întrerupere, suspendare. *Sindicaliștii din învățământ au cerut oprirea cursurilor în școli timp de câteva ore.* **4** interzicere, proscriere. *Oprirea unor secte a fost luată de autorități sub presiunea reprezentanților religiilor oficiale.* **5** (*înv.*) v. Excluziune. Interdicție. Interzicere. Prohibire. Prohibiție.

oprít, -ă adj. **I 1** (*despre vehicule*) parcat, staționat[2]. *Mașinile oprite în locuri interzise sunt ridicate de poliție.* **2** (*despre mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) întrerupt, închis, stins[2]. *Nu poate sta mult timp cu calculatorul oprit.* **3** (*jur.; rar; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut. **4** (*reg.; despre ființe*) v. Obosit. Ostenit[1]. **5** (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Constipat. **II 1** (*despre activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) interzis, întrerupt, suspendat. *Cursurile oprite vor fi reluate peste două zile.* **2** (*despre activități, manifestări etc. ale oamenilor*) interzis, ‹înv.› apărat[2]. *Intrarea interzisă pentru persoanele care nu aveau invitație la spectacol a produs nemulțumirea acestora.* **3** (*despre anumite produse, mărfuri sau despre producerea, vânzarea, exportul, importul lor*) interzis, prohibit. *Substanțele energizante oprite sunt totuși folosite de unii sportivi în concursuri.* **4** (*despre lucruri, alimente etc.*) interzis, ‹înv.› poprit, străjuit. *Carnea grasă de porc este un aliment oprit într-o dietă.* **5** (*despre vânătoare, pescuit*) interzis, închis. **6** (*despre idei, atitudini, acțiuni etc.*) interzis, neîngăduit, nepermis, proscris. *Renegarea propriei religii este pentru adevărații credincioși o faptă oprită.*

opritoáre s.f. **1** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie*) piedică, zăvor, ‹reg.› lanț, mârtan, proptea, șurlău, târșă[1]. *Opritoarea frânează una dintre roți sau tălpi când vehiculul merge la vale.* **2** (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz. **3** (*hidrotehn.; reg.*) v. Dig. **4** (*lingv.; înv.*) v. Virgulă. **5** (*arg.*) v. Fată. Fecioară. Virgină (v. *virgin*).

opritúră s.f. **1** (*bot.; pop.*) v. Branițe. **2** (*înv.*) v. Excluziune. Interdicție. Interzicere. Prohibire. Prohibiție.

opróbriu s.n. **1** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat oprobriul colegilor pentru ceea ce a făcut.* **2** desconsiderare, desconsiderație, dispreț, ‹livr.› vindictă populară, vindictă publică, ‹înv. și reg.› urgisire, ‹înv.› defăimare, urgiseală, ‹fig.; înv.› apunere, nimicire. *Lașitatea sa provoacă oprobriul comunității în care trăiește.*

oproșcá vb. I. tr. (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Împroșca. Stropi.

ópsă adv. (*modal; reg.*) **1** v. Poate. Posibil. Probabil. **2** (*exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate*) v. Doar. Poate. **3** (*în opoz. cu „nu”; având val. unei afirmații*) v. Bine. Bine-înțeles. Da[1]. Desigur. Firește. Întocmai.

opsomenorée s.f. (*fiziol.*) hipomenoree. *Opsomenoreea este o menstruație redusă cantitativ.*

opsonínă s.f. (*microbiol.*) bacteriotropină. *Opsonina are un rol important în rezistența naturală la infecții.*

opșág s.n. (*reg.*) **1** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie. **2** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **3** v. Maliție. Maliționzitate. Răutate. **4** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **5** v. Sfătoșenie.

opșegós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Sfătos.

opt s.m. **1** (*mat.*) ‹arg.› sfânt, sfințișor. *A luat bacalaureatul cu opt.* **2** (*iht.*) ***opt-mustăți*** = *Amiurus nebulosus*; somn-american (v. *somn*[1]), somn-pitic (v. *somn*[1]).

optá vb. I. intr. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „pentru”*) **1** a alege. *La concurs are posibilitatea de a opta pentru un subiect sau altul.* **2** ‹fig.› a se apleca, a înclina. *Copilul inteligent optează pentru studiu.*

optáre s.f. **1** alegere, alternativă, electiune, opțiune. *Această optare îi va asigura reușita la concurs.* **2** (*rar*) v. Predilecție. Preferință.

optatív, -ă s.n., s.f. (*gram.*) **1** s.n. modul optativ (v. *mod*), ‹înv.› modul dezideativ (v. *mod*), modul dubitator (v. *mod*). *Optativul exprimă o acțiune sau o stare dorită.* **2** s.f. propoziție optativă. *Optativa exprimă o acțiune sau o stare a căror realizare este dorită.*

óptică s.f. fig. **1** (*sociol.*) mentalitate, psihologie. *Este greu ca o colectivitate supusă unei anumite influențe să-și schimbe optica imediat.* **2** concepție, convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹fig.› orientare. *Ea are altă optică în legătură cu subiectul abordat.*

óptim, -ă adj. optimal. *S-a stabilit timpul optim pentru executarea acestui proiect.*

optimál, -ă adj. optim.

optimát s.m. (*în Antic. romană; înv.*) v. Aristrocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior.

optimísm s.n. (*în opoz. cu „pesimism”*) încredere. *Nu mai are optimismul tinereții. Privește cu optimism viitorul.*

optimizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, situații etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) remedia. *Situația financiară a populației a început să se optimizeze după încetarea crizei economice.*

optimizáre s.f. îmbunătățire, îndreptare, remediere, ‹înv.› reformație. *Optimizarea situației financiare a populației a început după încetarea crizei economice.*

optocuplór s.n. (*electrotehn.*) cuplor optic, fotocuplor, optoizolator. *Optocuplorul este folosit pentru transmisia unor semnale prin intermediul luminii.*

optoizolatór s.n. (*electrotehn.*) cuplor optic, fotocuplor, optocuplor.

opționál, -ă adj. (*mai ales despre ore, cursuri*) facultativ. *Urmează un curs opțional de istoria muzicii.*

opțiúne s.f. alegere, alternativă, electiune, optare.

opulént, -ă adj. **I 1** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1] mănos, mult, ‹livr.› exuberant, profuz, ‹înv. și reg.› belșugos, spornic, ‹reg.› biu, ‹înv.› sățios[1], ‹fig.› zdravăn. *Anul acesta recoltele au fost opulente.* **2** (*despre existență, condiții materiale etc.*) bogat, îmbelșugat, îndestulat, ‹fig.; rar› răsfățat[2]. *Duce un trai opulent, cu tot ce își dorește.* **3** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, ‹înv.› îndesat, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină opulentă.* **II 1** (*în opoz. cu „slab”; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam opulent pentru vârsta lui.* **2** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) masiv, planturos, voinic, voluminos, zdravăn, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire și mult sport, corpul îi rămâne încă opulent.*

opulénță s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, prisos, ubertate, ‹livr.›

exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este opulență de legume în piețe.*

opúne vb. III. refl. **1** (*despre oameni*) a se contrapune, a se împotrivi, a se încontra[2], ‹înv. și pop.› a se ridica, ‹înv. și reg.› a se potrivi, ‹înv.› a se apăra, a se împoncișa, a se încurmezișa, a se îndărătnici, a se semeți, ‹grec.; înv.› a se discolipsi, ‹fig.; pop.› a se proțăpi. *Colaboratorii s-au opus ideii de a întrerupe cercetarea.* **2** (*despre interese, idei etc. ale oamenilor*) a se contrapune, a se contrazice, a se înfrunta, ‹fig.› a se ciocni. *Mărturiile celor doi martori nu se opun.* **3** (*despre oameni*) a se împotrivi, a rezista, ‹înv.› a se nevoi, a suferi, ‹fig.; înv. și reg.› a se susține. *S-a opus protestului angajaților care nu acceptau măsurile propuse.*

opúnere s.f. frondă, împotrivire, oponență, opozabilitate, opoziție, rezistență, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. *A întâmpinat opunerea angajaților din cauza măsurile propuse.*

opúnția s.f. (*bot.*) *Opuntia ficus-indica* și *Opuntia vulgaris*; broască, limba-soacrei (v. *limbă*), ‹reg.› palmă-cu-spini, stoletnic.

opús, -ă adj. **1** advers, contrar, dimpotrivă, potrivnic, ‹înv.› împotrivit, opozit. *Partea opusă a pierdut procesul.* **2** contrar, invers. *Publicul a avut o reacție opusă celei la care se aștepta actorul.* **3** (*despre fenomene, idei, tendințe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, contrar, divergent, potrivnic, ‹rar› contradicțional, ‹înv.› contrazicător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declarațiile sale făcute la date diferite sunt opuse.* **4** antagonic, antagonist, potrivnic. *Doctrinele celor două partide sunt opuse.* **5** (*despre fenomene, imagini etc.*) contrastant, contrastiv. *E îmbrăcat în culori opuse. O zugrăvește în termeni opuși.*

opúscul s.n. ‹înv.› libel. *Opusculul este o scriere literară sau științifică de proporții reduse.*

opúst s.n. (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.

or conj. coord. advers., conj. coord. concl. **1** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă*) dar[1], însă, și, totuși, ‹înv. și pop.› ci, iar, ‹înv.› e[1]. *Aș vrea să te cunosc, or nu-mi dai nicio posibilitate. Emoționată, fata auzea cuvintele, or nu le înțelegea.* **2** conj. coord. concl. (*livr.*) v. Așadar. Atunci. Dar[1]. Deci. Și.

orác interj. (*redă strigătul broaștelor; de obicei repet.; reg.*) v. Miorc! Oac!

orácol s.n. predicție, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Oracolul preotesei templului s-a adeverit.*

oráj s.n. (*meteor.*) furtună, vifor, vijelie, ‹înv. și pop.› volbură, ‹pop.› vânteaică, vântoasă (v. *vântos*), ‹înv. și reg.› vâltoare, ‹reg.› fergheteag, hală, răscolniță, slavă, tucie, vântăraie, vântoaie, vicodol, vocot, zăpor[1], ‹înv.› bură[1], stâmpetă, tempestate, tempestă, vânturе, vânturașcă, vijelire, ‹latin.; înv.› procelă. *Orajul a distrus acoperișul casei.*

orajós, -oásă adj. (*meteor.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) furtunos, viforos, vijelios, ‹rar› furtunat, viforatic, vifornic, ‹pop.› viforât, ‹reg.› vântos, vânturos, ‹înv.› furtunatic, tempestuos, volburos. *La începutul verii timpul a fost orajos. Marea orajoasă pune în pericol ambarcațiunea.*

orál, -ă adj. **I** (*med., med. vet.*) bucal. *Medicamentul se ia pe cale orală.* **II 1** (*despre cuvinte, enunțuri, limbaj etc.*) vorbit[2], ‹înv.› vorovit. *Limba orală este supusă unor variații mult mai mari decât cea scrisă.* **2** (*în opoz. cu „scris”*) verbal. *Comunicarea orală este mai convingătoare decât cea scrisă.*

oraníst s.n. (*bis.*) baldachin, uranisc, ‹pop.› polog[2], ‹reg.› cerine, ‹înv.› umbrar. *Mitropolitul stă sub un oranist cusut cu fir de aur.*

oránj adj. invar., s.n. fov, galben-roșiatic, hiacint, portocaliu, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, ‹înv. și reg.› naramzat, narangiu, păratic, ‹înv.› turungiu. *A îmbrăcat un costum oranj. Oranjul cămășii nu se asortează cu sacoul.*

oránt, -ă adj., s.m. (*relig.; rar*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

orânz s.m. (*bot.; înv.*) v. Portocal (*Citrus sinensis* sau *Citrus aurantium*).

orár[1] s.n. **1** program. *Niciun angajat al unui magazin nu stă peste orarul de funcționare.* **2** (*înv.*) v. Ceas. Ceasornic.

orár[2] s.n. (*bis.*) ‹înv.› umerar. *Orarul este un veșmânt în formă de fâșie lungă și îngustă, simbolizând aripile îngerilor, care este purtat de diacon în timpul serviciului religios.*

orăș s.n. **1** urbe, ‹înv.› politie, ‹în trecut; astăzi adesea deprec.› târg, ‹grec.; înv.› horă[2], ‹fran.› cite, ‹fig.› cetate, citadelă. *În orașul nostru, Iași, este cea mai veche universitate din țară.* **2** ***oraș-gigant*** = oraș-mamut; ***oraș-mamut*** = oraș-gigant. *Tokyo este un oraș-mamut;* ***oraș universitar*** = centru universitar. *Într-un oraș universitar există un număr important de instituții de învățământ superior.* **3** (*adm.*) centru, ‹pop.› târg. *Locuitorii din satele vecine vin în oraș pentru a-și vinde produsele.*

orатór s.m. **1** retor, ‹reg.› predicant, ‹înv.› retoric. *Iorga a fost un mare orator. Demostene este considerat cel mai mare orator al Antichității.* **2** alocutor, conferențiar, vorbitor, ‹înv.› expunător, ‹iron.› cuvântăreț, cuvântător. *Oratorul de la tribună a fost îndelung aplaudat.* **3** (*înv.*) v. Ambasador. **4** (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor. **5** (*adm.; înv.*) v. Primar.

oratóric, -ă adj. ‹înv.› oratoriu[3]. *Studenții învață părțile discursului oratoric. Este înzestrat cu talent oratoric.*

oratórie s.f. elocvență, oratorism, retorică, ‹livr.› facondă, ‹înv.› limbuție, ritorie, ‹înv.› arta vorbirii (v. *artă*), vorbire bună, vorbire frumoasă, vorbitorie, vorovire bună, ‹grec.; înv.› evglotie. *Cursul pe care îl predă este despre oratorie. Este un avocat care are geniul oratoriei.*

oratorísm s.f. elocvență, oratorie, retorică, ‹livr.› facondă, ‹înv.› limbuție, ritorie, ‹înv.› arta vorbirii (v. *artă*), vorbire bună, vorbire frumoasă, vorbitorie, vorovire bună, ‹grec.; înv.› evglotie.

oratóriu[1] s.n. (*muz.*) ‹înv.› orație. *Oratoriul, scris pentru orchestră, cor și soliști vocali, este interpretat în concert.*

oratóriu[2] s.n. (*arhit. bis.; înv.*) v. Paraclis.

oratóriu[3], -órie adj. (*înv.*) v. Oratoric.

orație s.f. **1** (*la nunțile țărănești*) urare, ‹pop.› colăcărie, godie, ‹reg.› colăcășie, conăcărie, orșag, urătură, vorbire. *Orația este spusă de colăcar.* **2** ***orație funebră*** = discurs funebru, ‹înv.› propovedanie. *Orațiile funebre se rostesc la înmormântări.*

óră s.f. **1** ceas. *Ședința a durat o oră.* **2** ceas, interval, perioadă, răstimp, timp, vreme. *A mai așteptat o oră bună până a venit.* **3** ceas, clipă, clipită, minut, moment, secundă, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit ora morții.* **4** clasă, curs[2], lecție. *La sfârșitul orei, studenții ies în pauză.*

orăcăí vb. IV. **I** intr. (*despre broaște*) a ocăcăi, a miorcăi, ‹reg.› a măcăi, a miorcoti, a pupăi, a răcăi, a răcăni. *Broaștele orăcăie asurzitor în baltă.* **II** intr., refl. fig. (*glum.; despre copii*) **1** v. Miorcăi. Miorlăi. Plânge. Smiorcăi. **2** v. Plânge. Scânci.

orăcăiálă s.f. miorcăire, miorcăit, ocăcăit, orăcăire, orăcăit, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit. *Orăcăiala broaștelor este asurzitoare.*

orăcáire s.f. miorcăire, miorcăit, ocăcăit, orăcăială, orăcăit, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit.

orăcáit s.n. miorcăire, miorcăit, ocăcăit, orăcăială, orăcăire, ‹reg.› cracăt, miorcoteală, miorcotire, răcănit.

orăpăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni.

orástică s.f. (*bot.*) **1** *Lathyrus niger* și *Lathyrus vernus*; ‹reg.› linte-neagră, lintea-cucului (v. *linte*), lintea-pratului (v. *linte*), mazăre-pădureață, mălurici, măzăriche-neagră, măzărichea-cucului (v. *măzăriche*), papegioare, pupăgioară, pupăză, pupezele (v. *pupezea*), pupezoi. **2** (*reg.*) v. Mălurici (*Orobus variegatus*).

orășeán, -eánă s.m., s.f. citadin, orășeancă ‹astăzi rar; deprec.› târgoveț, ‹pop. și fam.; iron. sau deprec.› nădrăgar, pantalonar, ‹pop.; iron. sau peior.› domn, surtucar, ‹reg.› jupânească, ‹înv.› cetățean, pârgar, ‹în Ev. Med.; înv.› bur-

ghez, ‹deprec.› covrigar, ‹fig.; rar› surtuc. *Bunicii ei au fost orășeni.*

orășeáncă s.f. citadină (v. *citadin*), orășeană (v. *orășean*), ‹astăzi rar; deprec.› târgoveață (v. *târgoveț*), ‹reg.› jupăneasă, ‹înv.› cetățeană (v. *cetățean*). *Femeile de la țară se îmbracă la fel ca orășencele.*

orășél s.n. târg, ‹latin.; înv.› urbicul. *Părinții ei locuiesc într-un orășel liniștit de munte.*

orășenésc, -eăscă adj. **1** (*în opoz. cu „rural”*) citadin, urban, ‹înv. și reg.› orășesc, urbicular, ‹înv.› târgoveț. *Viața orășenească este trepidantă.* **2** (*despre îmbrăcăminte*) ‹pop.› nemțesc. *Cei mai mulți țărani poartă haine orășenești.*

orășenéște adv. (*modal; mai ales în legătură cu vb. „a se îmbrăca”*) ‹astăzi rar; deprec.› târgovețește, ‹pop.› nemțește. *Cei mai mulți țărani se îmbracă orășenește.*

orășenie s.f. orășenism. *De cele mai multe ori, orășenia afișată de unii oameni veniți de la țară este în defavoarea lor.*

orășeníme s.f. (*colect.*) ‹astăzi rar; deprec.› târgoveține, ‹în Ev. Med.; înv.› burghezie, burghezime. *Toată orășenimea a ieșit să-l întâmpine pe rege.*

orășenísm s.f. orășenie.

orășenizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică persoane din mediul rural*) a (se) citadiniza, a (se) urbaniza, ‹astăzi rar; deprec.› a (se) târgoveți. *Multe dintre persoanele din mediul rural stabilite într-un oraș se orășenizează destul de greu.*

orășenizáre s.f. citadinizare, urbanizare. *Orășenizarea unor persoane din mediul rural este destul de anevoioasă.*

orășenizát, -ă adj. (*despre persoane din mediul rural*) urbanizat.

orășésc, -eăscă adj. (*înv. și reg.*) v. Citadin. Orășenesc. Urban.

orătánie s.f. (*mai ales la pl. **orătănii**; ornit.*) pasăre, pasăre-de-casă, pasăre-de-curte, pasăre-domestică, ‹pop. și fam.› lighioană, ‹reg.› cobaie, cojbăliță, galiță, gujălie, hală, oară[2]. *Are multe orătănii în curte: găini, cocoși, rațe, gâște și curci.*

orândár s.m. (*înv. și reg.*) **1** v. Arendaș. **2** v. Cârciumar. **3** v. Hangiu.

orándăș s.m. (*reg.*) **1** v. Arendaș. **2** v. Cârciumar.

orândatór s.m. (*înv.*) v. Arendaș.

orándă[1] s.f. **1** (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** (*reg.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **3** (*reg.*) v. Conferință. Consfătuire. **4** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **5** (*înv.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **6** (*înv.*) v. Însărcinare. Misiune. Sarcină.

orándă[2] s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Arendă. **2** v. Han[2].

orándăluíre s.f. (*înv.*) v. Arendare. Arendat[1].

orándăríe s.f. (*înv.*) v. Arendare. Arendat[1].

oránduí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A orânduit piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** tr. a aranja, a rezolva, ‹înv.› a chivernisi. *A plecat în oraș ca să orânduiască niște treburi.* **3** tr. (*înv. și pop.*) v. Hotărî. Lăsa. Rândui. Statornici. Vrea. **4** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi. **5** tr. (*înv. și pop.; mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) v. Destina. Face. Hărăzi. Meni. Predestina. Sorti. Ursi. **6** tr. (*înv. și pop.; compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) v. Aranja. Rândui. Reglementa. Stabili. **7** tr. (*înv. și pop.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **8** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **9** tr. (*jur.; înv. și pop.; compl. indică acte, acțiuni etc.*) v. Învesti. **10** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **11** tr. (*înv.*) v. Aranja. Pregăti. **12** tr. (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici.

orânduiálă s.f. **I 1** (*în opoz. cu „dezordine”*) ordine, organizare, rânduială, regulă, ‹înv.› tocmeală, tocmire, ‹grec.; înv.› eftaxie. *Orânduiala din mapa cu acte este exemplară.* **2** întocmire, orânduire, organizare, rânduială, ‹înv.› așezământ. **3** (*art.; mat.; înv.*) ***orânduiala de trei*** v. Regula de trei simplă (v. *regulă*). **4** (*înv.*) v. Demnitate. Poziție. Rang. **5** (*înv.*) v. Rând. **6** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **II** (*filos.; în materialismul istoric; rar*) v. Formațiune socială. Formațiune social-economică. Orânduire. Sistem. **III** (*concr.; înv.*) **1** (*fin.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Dijmă. Dijmă la tarla. Zeciuială.

orânduíre s.f. **I 1** întocmire, orânduială, organizare, rânduială, ‹înv.› așezământ. *Noua orânduire a societății este complexă.* **2** aranjare, reglementare, stabilire, ‹rar› regulare, ‹înv.› regularisire. *Orânduirea afacerii va avea loc astăzi.* **3** (*reg.*) v. Curățenie. Dereticare. **4** (*înv.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Așezare. Clasare. Clasificare. Distribuire. Împărțire. Ordonare. Rânduială. Rânduire. Repartizare. Sistematizare. **II 1** (*filos.; în materialismul istoric; adesea cu determ. „socială” sau „social-economică”*) formațiune socială, formațiune social-economică, sistem, ‹rar› orânduială. *În anii '50 s-au făcut numeroase arestări, cei închiși fiind considerați un pericol pentru noua orânduire socială.* **2** (*ist.*) regim, sistem, societate. *Elevii au avut de studiat orânduirea sclavagistă.* **3** (*ist.*) ***orânduire feudală*** = feudalism, feudalitate, societate feudală. *Orânduirea feudală a fost un regim politic, social, economic ce a urmat după sclavagism și a precedat capitalismul, fiind caracterizat prin proprietatea nobiliară asupra pământului și, parțial, asupra țăranilor.* **4** (*econ.; înv.*) ***orânduire economică*** v. Bază economică. Structură economică. **III** (*înv.*) **1** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **2** v. Împuternicire. Învestire. Învestitură.

orânduitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Organizator.

orb[1] s.n. (*art.; med., med. vet.; pop.*) ***orbul găinii*** = ***orbul găinilor*** v. **a** Cecitate diurnă. Hemeralopie; **b** Hipometropie. Miopie. Miopism.

orb[2]**, -oârbă** adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. nevăzător, ‹pop. și fam.› chior, ‹pop.› orbeț, ‹reg.› gav, netrebuit, orban. *Persoanele oarbe citesc cărți în alfabetul Braille. Mulți orbi sunt însoțiți de câini special dresați să-i ajute.* **2** adj. (*mai ales despre corpuri luminoase*) întunecat, întunecos, opac[2]. *Felinarele de pe stradă au rămas oarbe noaptea trecută.* **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre surse de lumină*) slab, ‹fig.› sărac. *În sufragerie becurile sunt oarbe.* **2** (*despre însușiri, manifestări , sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, desăvârșit, infinit, nemărginit, total, ‹fig.› nețărmurit. *Are încredere oarbă în tatăl său.* **3** complet, ‹fig.› total. *Nu poate suferi ideea de supunere oarbă, necondiționată față de cineva.* **4** (*în opoz. cu „natural”, „original”; rar; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Artificial. Contrafăcut. Fals. Imitat. Sintetic. **III** s.m. (*zool.; pop.*) v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*).

orbálț s.m. **I** (*bot.*) **1** *Actaea spicata*; ‹reg.› cristoforiță, iarba-Cristoforului (v. *iarbă*), iarba-fiarelor (v. *iarbă*), iarba-lui-Hristofor (v. *iarbă*), iarba-orbalțului (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Cristofor (v. *iarbă*), iarba-tâlharului (v. *iarbă*), iarbă-de-orbalț. **2** (*reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*). **II 1** (*med.; înv. și pop.*) v. Erizipel. **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Reumatism. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Glaucom.

orbân, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Nevăzător. Orb[2] .

orbáriță s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Erizipel. **2** v. Reumatism. **3** v. Glaucom.

orbălțitúră s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Erizipel. **2** v. Reumatism. **3** v. Glaucom.

orbeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire.

orbecá vb. I. intr. (*înv. și reg.; mai ales despre oameni*) v. Bâjbâi. Dibui. Orbecăi. Pipăi.

orbecáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Bâjbâială. Bâjbâire. Bâjbâit. Bâjbâitură. Dibuială. Dibuire. Dibuit[1]. Orbecăială. Orbecăire. Orbecăit.

orbecát, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ochi*) v. Orbit. **2** fig. (*despre oameni sau despre ochii, privirea lor*) v. Captivat. Cucerit. Delectat. Desfătat. Fascinat. Fermecat. Hipnotizat. Încântat. Magnetizat. Răpit[2]. Robit. Sedus. Subjugat. Vrăjit[2].

orbecăí vb. IV. intr. (*mai ales despre oameni*) a bâjbâi, a dibui, a pipăi, ‹înv. și reg.› a orbeca, ‹reg.› a horhăi, a horhoti, a mătănăni, a mâșmâi, a moșcoti. *Orbecăia prin camera întunecoasă.*

orbecăiálă s.f. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăire, orbecăit, ‹înv. și reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură. *Nu-i place orbecăiala prin întuneric.*

orbecăíre s.f. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăit, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură.
orbecăít s.n. bâjbâială, bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură, dibuială, dibuire, dibuit[1], orbecăială, orbecăire, ‹înv. şi reg.› orbecare, ‹reg.› horhăială, horhăit, ‹înv.› dibuitură.
orbésc, -éască adj. fig. **1** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconştient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, prostesc. *A făcut un salt orbesc şi s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mişcări orbeşti.* **2** exagerat, excesiv, hiperbolic, ‹fig.› exorbitant, nebun. *Acordă acestui eveniment o importanţă orbească. Nu-i plac laudele orbeşti.*
orbéşte adv. fig. (*modal*) nebuneşte, prosteşte, ‹fig.› orbiş. *Au cheltuit orbeşte în concediu.*
orbéte s.m. (*reg.*) = orbeţ.
orbéţ, -eáţă s.m., s.f., adj. **I** s.m. **1** (*zool.*) *Spalax microphthalmus*; spalax, ‹pop.› căţelul-pământului (v. *căţel*), ‹reg.› grivan, porcuţ, sobol[1], şomâc, şuiţă, tocăniţă[1], ţâncul-pământului (v. *ţânc*). **2** (*zool.; pop.*) v. Cârtiţă. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **3** (*entom.; reg.*) v. Şarpe-orb (*Julus sabulorus*). **II 1** adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Nevăzător. Orb[2] . **2** s.m. (*reg.; în forma* ***orbete***) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.
orbí vb. IV. **I 1** intr. (*despre fiinţe*) ‹pop. şi fam.› a chiori, ‹înv.› a se întuneca, a se orbici. *A orbit în urma unui accident de muncă.* **2** intr. (*despre ochi*) ‹fig.; înv.› a apune. *Ochii i-au orbit din cauza bolii.* **3** tr. (*compl. indică ochii, privirea*) ‹fig.› a stinge. *Bătrâneţea i-a orbit vederea.* **4** intr. (*despre lumină sau surse de lumină*) ‹livr.› a ebluisa. *Din cauza unor reparaţii pe reţea, lumina a orbit. Felinarele de pe stradă au orbit noaptea trecută.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a zăpăci, ‹fig.› a adormi, a ameţi, a buimăci. *L-a orbit cu linguşiri pentru a obţine ceea ce şi-a propus*. **2** (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înşela[1], a minţi, a mistifica, a momi, a păcăli, a trişa, ‹fig.› a îmbrobodi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a şurubări, a şurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălţa, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a păji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a şurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca. *A orbit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.* **3** (*compl. indică fiinţe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a ispiti, a momi, a seduce, a tenta, ‹fig.› a îmbia, ‹fig.; înv. şi pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge. *Îl orbeşte cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **4** (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fig.› a încremeni, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile orbesc prin ineditul lor.*
orbicí vb. IV. intr. (*înv.; despre fiinţe*) v. Orbi.
orbiciúne s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire.
orbiculár, -ă adj. **1** cicloid, circular, orbiculat, rotund. *Descrie o mişcare orbiculară.* **2** (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) bulbiform, globular, sferic, sferiform, ‹rar› sferular, ‹impr.› rotund. *Unele plante au rizomul orbicular. Creierul are forma orbiculară sau ovoidală.*
orbiculát, -ă adj. cicloid, circular, orbicular, rotund.
orbíe s.f. (*pop.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire. **2** fig. v. Întunecare. Orbire. Rătăcire.
orbíme s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire.
orbíre s.f. **I** (*med., med. vet.*) ablepsie, cecitate, ‹pop. şi fam.› chiorătură, chiorâre, ‹pop.› orbie, ‹reg.› orbeală, ‹înv.› nevedere, orbiciune, orbime, orbitură. *Orbirea s-a produs în urma unui accident.* **II** fig. **1** ‹fig.› întunecare, rătăcire, ‹fig.; pop. şi fam.› sminteală, ‹fig.; pop.› orbie, ‹fig.; înv.› lunecare, lunecătoare (v. *lunecător*), lunecuş, lunicăciune. *Numai o clipă de orbire a minţii explică decizia lui de a lua această măsură absurdă.* **2** ademenire, amăgire, înşelare[1], înşelăciune, înşelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], trişare, ‹fig.› îmbrobodire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Orbirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.*
orbíş adv. fig. (*modal*) nebuneşte, prosteşte, ‹fig.› orbeşte.
orbít, -á adj. **I** (*despre ochi*) ‹înv.› orbecat. *Nu mai vede nimic cu ochiul orbit.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înşelat[1], minţit, momit, păcălit[2], trişat, ‹fig.› îmbrobodit[2], ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit. *Bătrânul orbit a rămas păgubit.* **2** (*despre fiinţe; urmat de determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) înnebunit, nebun, zăpăcit. *A fost orbit de frică în timpul aterizării forţate a avionului.*
orbítă s.f. **1** (*astron.*) ‹rar› cerc, ‹înv. şi pop.› crug, ‹înv.› sferă, spaţiu. *S-a descoperit că orbitele planetelor sunt elipsoidale, nu circulare.* **2** (*anat.*) cavitate orbitară, ‹pop.› găvan, scovârlie, văgăună, ‹înv. şi reg.› melci (v. *melc*), ‹reg.› răgăoace. *În orbită se află globul ocular, anexele acestuia şi grăsimea orbitală.*
orbitór, -oáre adj. **1** (*despre lumină sau surse de lumină*) ‹înv.› ebluant, ebluisant. *Zăpada este orbitoare în lumina soarelui.* **2** fig. copleşitor, covârşitor, ‹fig.› nimicitor, strivitor. *Are o personalitate orbitoare. Inteligenţa lui este orbitoare.*
orbitúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Ablepsie. Cecitate. Orbire.
orc s.n. (*relig. creştină*) gheenă, hades, iad, infern, tartar, ‹înv. şi pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în orc.*
orcán s.n. (*meteor.; înv.*) v. Ciclon. Ciclon tropical. Taifun. Uragan.
orcanétă s.f. (*bot.*) **1** *Rubia tinctorum*; garanţă, otrăţel, pătachină[1], roibă, ‹reg.› broci, buruiana-faptului (v. *buruiană*), faptnic, rumenele (v. *rumeneală*), rută[2]. **2** *Anchusa italica*; limba-boului (v. *limbă*), miruţă.
orceág s.m. (*bot.; reg.*) v. Arpagic. Ceapă-de-sământă. Ceapă-măruntă.
orchestrá vb. I. tr. (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a adapta, a aranja, a armoniza, a instrumenta, a prelucra. *Toscanini a orchestrat această piesă pentru orchestră de coarde.*
orchestránt s.m., s.f. (*muz.*) instrumentist, ‹înv.› sunător. *Orchestranţii de la Filarmonică au dat multe concerte în străinătate.*
orchestráre s.f. (*muz.*) instrumentaţie, orchestraţie.
orchestrát, -ă adj. (*muz.; despre piese muzicale*) adaptat, aranjat[2], armonizat, prelucrat[2]. *Toscanini are pentru orchestră de coarde mai multe piese orchestrate.*
orchestrátor s.m. (*muz.*) aranjor, ‹înv.› aranjator. *Orchestratorul efectuează aranjamentul unei compoziţii muzicale.*
orchestráţie s.f. (*muz.*) instrumentaţie, orchestrare. *Orchestraţia piesei a fost făcută de un muzician foarte cunoscut.*
orchéstră s.f. **1** (*muz.*) ‹pop.› muzică. *Orchestra filarmonicii face, anual, turnee în străinătate.* **2** (*în opere, teatre etc.*) fosa orchestrei (v. *fosă*), loja orchestrei (v. *lojă*). *Orchestra se află sub nivelul scenei, fiind destinată instrumentiştilor.*
orcíc s.n. (*la căruţă, la car, la trăsură*) ‹reg.› trăgător, triclă, trită, ţeft. *De orcicuri se prind ştreangurile hamului.*
orcicár s.n. (*tehn.; la car sau la căruţă; reg.*) v. Valul ştreangului (v. *val*).
ord s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Rând. Şir. Şirag.
ordeólum s.n. (*med., med. vet.*) orgelet, urcior[2], ‹reg.› minegoci. *Ordeolumul este o inflamaţie a glandelor sebacee palpebrale, localizată la marginea pleoapei.*
órder s.n. (*înv.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin. Poruncă.
órdie s.f. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **2** (*milit.*) v. Campament. Cartier. Lagăr. Tabără. **3** v. Hoardă. **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*).
órdin s.n. **I 1** dispoziţie, hotărâre, injoncţiune, ‹astăzi rar› poruncă, ‹înv. şi pop.› ucaz, ‹pop. şi fam.› vorbă, ‹pop.› porunceală, ‹înv. şi reg.› comisie, paşuş, ‹înv.› arătătură, aşezământ, carte, demândare, farmuta, hotar, învăţătură, mandat, orânduială, orânduire, order, pază, pitac[2], poruncită, povelenie, povelire, pravilă, răspuns, rânduială, şart[2], tertip, tocmeală, universal, ustavă, zacon[2], zisă (v. *zis*), ‹rus.; înv.› predpisanie, pricaz[2], ‹fig.; înv.› strânsoare. *S-au dat ordine de prevenire a epidemiei de gripă.* **2** (*milit.*) comandă, poruncă. *Ordinul superiorului este executat de către soldaţi fără comentarii şi fără ezitare.* **3** (*milit.*) consemn, dispoziţie, ‹arg.› răvaş. *Toţi soldaţii trebuie să respecte ordinul de a nu părăsi garnizoana.* **4** (*concr.; milit.*) chemare, convocare, dispoziţie, ‹reg.› poruncă. *A primit ordin de prezentare la unitatea militară.* **5** (*econ., fin.*) ***ordin de plată*** = ‹înv.› ordonanţă de plată.

Printr-un ordin de plată se dispune plata unei sume de bani. **II 1** categorie, clasă, rang, ‹înv.› ordine. *Este o realizare de prim ordin. Vorbește despre cifre de ordinul miilor.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Domeniu. Sector. **3** (*înv.*) v. Ordine. Rânduială. Regulă. Rost. Socoteală. **4** (*ieșit din uz*) v. Categorie. Categorie socială. Pătură. Pătură socială. **III 1** (*relig.; la catolici*) ***ordin călugăresc*** = ***ordin monahal*** = congregație. *Un ordin călugăresc benedictin ființează la Bacău.* **2** (*arhit.*) ***ordin ionic*** = ionic, stil ionian, stil ionic. *Ordinul ionic se caracterizează prin coloane zvelte care au capitelul împodobit cu volute laterale.* **3** (*art.*) ***ordinul teutonic*** = cavalerii teutoni (v. *cavaler*), teutonii (v. *teuton*). *Ordinul teutonic a fost, timp de trei secole, principalul exponent al expansiunii germanilor în teritoriile slavilor din răsăritul Europei.*

ordinál s.n. (*mat.*) număr de ordine. *Ordinalul arată al câtelea este un obiect într-un șir de obiecte.*

ordinár, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** (*despre ședințe, întruniri etc.*) normal, obișnuit. *S-a anunțat o sesiune ordinară a Academiei.* **2** (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) banal, comun, obișnuit, prozaic, ‹rar› trivial, ‹înv.› prost, prostesc. *Ceea ce povestește este o întâmplare ordinară. Nu are decât planuri ordinare de viitor.* **3** (*despre materii, materiale etc.*) comun, grosolan. *Și-a făcut un costum dintr-o stofă ordinară.* **4** (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) inferior, mizerabil, prost, rău, ‹înv.› grumb, prostac, prostatic, ‹peior.› second-hand, ‹arg.› scremut[2]. *A cumpărat un vin ordinar.* **5** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, trivial, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, păduret, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, rămător, râtos[2]. *Este un om ordinar, fără educație și cultură.* **6** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, trivial, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări ordinare. A considerat răspunsul lui cam ordinar.* **II** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, trivial, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat ordinar cu bătrâna.* **III** s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Romano-Catolice; înv.*) v. Episcop diecezan.

ordinariát s.n. (*bis.; la catolici; înv.*) v. Consistoriu.

ordinatór s.n. (*inform.*) calculator, calculator electronic, computer, ‹fam.› pisiu, ‹înv.› computator. *Și-a cumpărat un ordinator de ultimă generație.*

órdine s.f. **1** (*în opoz. cu „dezordine”*) orânduială, organizare, rânduială, regulă, ‹înv.› tocmeală, tocmire, ‹grec.; înv.› eftaxie. *Ordinea din mapa cu acte este exemplară.* **2** organizare, rânduială, rost, ‹reg.› rostire. *Ce este împotriva ordinii firești a lumii nu rezistă.* **3** rânduială, regulă, rost, socoteală, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› soroc, ‹înv.› har, ordin. *Cunoaște foarte bine ordinea lucrurilor în casa în care este menajeră de ani de zile.* **4** consecutivitate, succesiune. *Urmărește ordinea cuvintelor în frază.* **5** (*polit., econ.*) regim, sistem. *Împrejurările actuale pot crea noi ordini mondiale.* **6** disciplină, rânduială, regulă. *Cei mai mulți adolescenți respectă ordinea impusă de școală.* **7** ***ordine de zi*** = agendă. *Ordinea de zi a ședinței Senatului a fost făcută cunoscută presei.* **8** (*milit.; rar*) ***ordine de bătaie*** v. Dispozitiv de luptă. **9** (*înv.*) v. Categorie. Clasă. Ordin. Rang.

ordoná vb. I. **I** tr. **1** a comanda, a decide, a dispune, a fixa, a hotărî, a porunci, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demanda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au ordonat deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** a porunci, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi. *Ordonă-le să tacă! Nu-i place să ordone subordonaților în fiecare zi ce au de făcut.* **II 1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A ordonat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** tr. (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasa, a clasifica, a organiza, a sistematiza, a structura, ‹înv.› a despărți. *Și-a ordonat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte etc.*) a (se) alinia, a (se) înșira, a (se) înșirui, a (se) rândui, ‹înv. și reg.› a (se) șirui, ‹înv.› a se linia. *Soldații s-au ordonat la comandă. Casele de pe strada lor se ordonează perfect.* **4** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică limbi naturale ori elemente constitutive ale lor*) v. Structura. **5** tr. (*med., med. vet.; înv.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda. **III** tr. (*relig.; la catolici; compl. indică clerici*) a consacra, a hirotoni, a hirotonisi, ‹pop.› a sfinți[1], ‹înv.› a ierosi, a sacra, a sânți. *A fost ordonat episcop.*

ordonanță vb. I. tr. (*fin.; compl. indică sume de bani*) a mandata. *Ministrul a ordonanțat acordarea plăților restante în sectorul medical.*

ordonánță s.f. **I 1** ‹înv. și pop.› ucaz, ‹înv.› edicție, emis, oficiu, pitac[2], publicație, ‹german.; înv.› puțăr. *Guvernul a emis o ordonanță de urgență.* **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Prescripție. Rețetă. **3** (*jur.; înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict. **4** (*econ., fin.; înv.*) ***ordonanță de plată*** v. Ordin de plată. **II** (*milit.*) ‹rar› soldat de ordonanță, ‹reg.› prăvădinar, puș, ‹înv.› vistavoi. *Acest ofițer este totdeauna însoțit de ordonanța sa.*

ordonáre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, rânduială, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Ordonarea pieselor jocului i-a luat timp.* **2** aranjare, clasare, clasificare, organizare, sistematizare, structurare. *A fost obligatorie ordonarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **3** aliniere, înșirare, înșiruire, rânduire. *Ordonarea caselor este perfectă în cartierul nou.*

ordonát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) aranjat[2], clasat, organizat, rânduit, sistematizat. *A realizat cu piesele ordonate ale jocului o anumită construcție.* **2** (*despre viața oamenilor, despre modul lor de a gândi etc.*) disciplinat, regulat. *A trăit mult pentru că a dus o viață ordonată. Are o minte ordonată.*

ordúră s.f. (*fran.*) **1** v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie. **2** fig. v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

orduriér, -ă adj. (*fran.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **2** fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar.

oreión s.n. (*med.*) parotidită epidemică, ‹rar› parotidă, ‹pop.› gușarniță. *Oreionul este o boală contagioasă.*

orelé s.n. (*med.*) otorinolaringologie. *Oreleul se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei urechii, foselor nazale, faringelui și laringelui.*

orelíst, -ă s.m., s.f. (*med.*) otorinolaringolog. *Orelistul este medicul specialist în otorinolaringologie.*

orășniță s.f. (*bot.*) **1** *Lathyrus tuberosus*; ‹rar› latir, ‹pop.› făsuiță, ‹reg.› bobușor, fasolică, făscuță, linte-de-rât, linte-neagră, lintea-pratului (v. *linte*), măzărică, pară-de-pământ (v. *pară*[2]), sângele-voinicului (v. *sânge*), țârțăriță, țunâ, urâ[2], urâta-fetei (v. *urât*[1]). **2** (*reg.*) v. Indrușaim. Latir. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Lathyrus odoratus*).

oréz s.n. **1** (*bot.*) *Oryza sativa*; ‹reg.› perinci, ris[2], rișcașă. **2** (*ind. alim.*) ‹german.› rais.

Orezul este un aliment de bază la popoarele asiatice.

orezărie s.f. **1** rizerie. *Orezăria este un teren cultivat cu orez.* **2** rizicultură. *Cei mai mulți asiatici se ocupă cu orezăria.*

orfán, -ă adj., s.m., s.f. (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne" și cu determ. introduse prin prep. „de"*) ‹pop.› rămas[2], ‹înv. și reg.› sărac, sărman, ‹reg.› colduș, sărăcoi, sărăndic, ‹înv.› orfelin. *Este orfan de mamă. Cei doi orfani trăiesc singuri de când erau copii.*

orfanotróf s.m., s.n. (*înv.*) **1** s.m. v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. **2** s.n. v. Orfelinat.

orfanotrofíe s.f. (*înv.*) v. Casă de copii (v. *casă*[1]). Orfelinat.

orfăurár s.m. (*înv.*) v. Aurar. Bijutier. Giuvaiergiu.

orfelín, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb.„a fi", „a rămâne" și cu determ. introduse prin prep. „de"*) v. Orfan.

orfelinát s.n. casă de copii (v. *casă*[1]), ‹înv. și reg.› școală sărăcească, ‹înv.› orfanotrofie. *Copiii abandonați cresc în orfelinate.*

orgán[1] s.n. **I 1** (*biol.*) ***organ rudimentar*** = rudiment. *Organul rudimentar este un organ pe deplin dezvoltat și funcțional la speciile de origine, care este prezent la speciile actuale în formă atrofiată și fără funcționalitate.* **2** (*anat.*) ***organ genital*** = sex, ‹înv. și reg.› trup, ‹eufem.› părțile rușinoase (v. *parte*); ***organ genital feminin*** = ‹pop. și fam.› păsărică, puță, ‹pop.› fofoloancă, ‹înv. și reg.› trup, viutre, ‹înv. și reg.; eufem.› potcă, ‹reg.› fătăciune, naștere, născătoare (v. *născător*), născut, nojiță, poancă (v. *ponc*), vintricel, ‹reg.; eufem.› pântece, podoabă, ‹reg.; iron.› moșie, ‹înv.› pișătoare, ‹eufem.› socoteală, treabă, ‹glum.› poznă, ‹arg.› băgare, bijboancă, bubă, buzdrună, carambă, carburator, căpușă, covopișniță, crăpătură, fleașcă, floacă, geantă, gheb, ghindă, ghioc, gomej, jucărie, maimuță, mingeacă, mioriță, mitră, moluscă, muscă, omidă, piersicuță, pisicuță, pitpalac, pitulice, pițiroancă, poșetă, pupăză, rândunică, savarină, scoică, scorbură, smochină, supapă, tarabă, târtiță, țurcă[1], vangă, veveriță, zgaibă, ‹vulg.› pizdă; ***organ genital masculin*** = falus, membru, membru viril, penis, ‹înv. și pop.› mădular, ‹pop. și fam.› armă, cocoș, cocoșel, cosor, puță, ‹pop. și fam.; eufem.› daraveră, sulă, ‹pop.› badraganie, ‹pop.; eufem.› sculă, sulac, ‹fam.› coco, cuc, ‹fam.; glum.› perforator, miel, ‹fam.; peior.› copită, ‹înv. și reg.; eufem.› pasăre, păsărel, ‹reg.› mătălău, moacă, sulatic, vârdină, ‹reg.; eufem.› dorângă, pistol, sârsam, ‹înv.› mădulariul udului (v. *mădulariu*), ‹eufem.› bărbăție, pardon, socoteală, treabă, unealtă, ‹glum. sau iron.› mititel, popic, ‹arg.› arcuș, banană, bârzoi, bigă, brici, bulon, burghiu, cabanos, caltaboș, caras, carici, castravete, catarg, cârnat, ciocafon, ciocan[2], ciortan, ciumuslău, cocean, coclender, cocovig, coinac, coșoflete, cotolan, cârlău, dop, ecler, fagot, făcăleț, fișic, flaut cu gușă, flautul fermecat (v. *flaut*), fus, gherțoi, ghiuden, guvid, guzan, huia, kar, kardan, lebăr, libelulă, măciucă, mătărângă, mânerul burții (v. *mâner*), mârtan, mierloi, misil, morcov, nodurosul (v. *noduros*), paloș, peleu, pendulă, penteleu, piron, pompă[2], pompon, rangă, rașpă, raton, retevei, rici, roșcovă, sabie, salam, saleu, saxofon, sloboz, smecleu, sparanghel, sugiuc, șarpe, șișitoi, știucă, știulete, ștoagăr, ștremeleag, taragot, trandafir, troleu, tulumbă, țeapă, țeavă, țipar, țui, țurican, vrej, ‹vulg.› cocar, cordan, pulă, știoi; ***organ olfactiv*** = nas, ‹înv. și reg.› nară, ‹arg.› carină, cârmă, cort, nasulie (v. *nasuliu*), trompă; (*la pl.*) ***organe articulatorii*** = ***organe de vorbire*** = (*art.*) ***organele vorbirii*** = ‹înv.› organe de voroavă. *Cu ajutorul organelor articulatorii omul produce sunete articulate;* (*la pl.; înv.*) ***organe de voroavă*** v. Organe articulatorii. Organe de vorbire . Organele vorbirii. **3** (*anat.; la oameni; rar*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **4** (*înv.*) v. Glas. Grai. Voce. **II 1** (*polit., adm.*) organism. *Un organ de stat este investit cu anumite competențe în scopul exercitării funcțiilor statului. Organele locale au organizat o manifestare de amploare cu ocazia sărbătoririi zilei Unirii.* **2** autoritate, for. *Se adresează în scris organelor superioare ale statului pentru a-și face dreptate.* **3** ***organ de resort*** = autoritate de resort. *Organul de resort are competența de a rezolva problemele care intră sub jurisdicția sa.* **4** (*jur.; și nm. pr.*) ***organ legislativ*** = legislativ, putere legislativă, ‹înv.› legislatură. *Organul legislativ este organul puterii de stat care elaborează și adoptă legile.* **5** (*jurnal.; cu determ. care arată felul sau apartenența*) periodic, publicație, publicație periodică, ‹înv.› foaie, publicare. *Acest ziar este organul partidului liberal.* **6** (*la pl.* ***organe***; *înv.*) v. Rechizite. **7** (*la pl.* ***organe***; *pedag.; înv.*) v. Material didactic. **III** fig. (*rar*) **1** (*mai ales cu determ. care indică apartenența*) v. Exponent. Interpret. Reprezentant. Sol[1]. **2** v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.

orgán[2] s.n. (*muz.*) **1** (*reg.*) v. Contrabas. **2** (*înv.*) v. Harpă. **3** (*înv.*) v. Liră[1]. **4** (*înv.*) v. Orgă.

orgánic, -ă adj. **1** (*despre un întreg, un tot etc.*) indisolubil, inseparabil, nedespărțit, neseparabil, unitar. *Planctonul este un ansamblu organic de organisme animale și vegetale.* **2** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri organice în societate.*

organicián, -ă s.m., s.f. (*sociol.*) organicist.

organicíst, -ă s.m., s.f. (*sociol.*) organician. *Organiciștii susțin ideea că societatea omenească este un organism analog cu cel biologic.*

organigrámă s.f. **1** (*adm.*) schemă. *Se așteaptă noua organigramă a personalului institutului.* **2** (*inform.*) diagramă logică, logigramă, schemă logică. *Organigrama este reprezentarea unui algoritm cu ajutorul unor simboluri grafice.*

organísm s.n. **I 1** (*biol.; adesea determ. prin „uman"*) corp. *Consumul de droguri distruge organismul uman.* **2** (*polit., adm.*) organ[1]. **II** fig. **1** instituție, unitate. *Organismele publice importante din oraș se află în centru.* **2** (*rar*) v. Alcătuire. Arhitectonică (v. *arhitectonic*). Arhitectură. Compoziție. Construcție. Economie. Organizare. Organizație. Plămadă. Structură. Țesătură. Urzeală.

organíst s.m. (*muz.*) ‹înv.› orgănaș. *Organistul cântă la orgă.*

organizá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a forma, a institui, a înființa, a numi, a stabili, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a organiza comitetul de părinți pe școală.* **2** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, ‹astăzi rar› a erija, a statornici, ‹rar› a antretui, ‹înv.› a întemelia, a resolvălui, a stabili, a statori, a temeli, ‹grec.; înv.› a sistisi, ‹fig.› a ridica, a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A organizat prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a organizat o școală de actorie.* **II 1** (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A organizat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasa, a clasifica, a ordona, a sistematiza, a structura, ‹înv.› a despărți. *Și-a organizat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **3** (*compl. indică acțiuni, proiecte, activități etc.*) a coordona. *Au organizat bine etapele de lucru pentru ca proiectul să fie terminat la termen.* **4** (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a aranja, a fixa, a mijloci, a planifica, a programa. *I-a organizat pentru seara aceasta o întâlnire.*

organizáre s.f. **I 1** alcătuire, constituire, creare, desemnare, formare, instituire, înființare, numire, stabilire. *Ședința a avut ca scop organizarea comitetului de părinți pe școală.* **2** constituire, creare, făurire, formare, fundare, instituire, înființare, întemeiere, ‹astăzi rar› statornicire, ‹înv.› sistisire, ‹fig.; înv.› urzire. *Se mândrește cu organizarea primei asociații a farmaciștilor din România. A obținut aprobări pentru organizarea unei școli de actorie.* **II 1** aranjare, clasare, clasificare, ordonare, sistematizare, structurare. *A fost obligatorie organizarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **2** alcătuire, compoziție, construcție, economie, organizație, structură, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Organizarea și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **3** structură, ‹înv.› lucrare. *Organizarea unui organism este foarte complexă.* **4** (*în opoz. cu „dezordine"*) orânduială, ordine, rânduială, regulă, ‹înv.› tocmeală, tocmire, ‹grec.; înv.› eftaxie. *În biroul ei era o organizare desăvârșită. Organizarea din mapa cu acte este exemplară.* **5** ordine, rânduială, rost, ‹reg.› rostire. *Ce este împotriva organizării firești a lumii nu rezistă.* **6** întocmire, orânduială, orânduire,

rânduială, ‹înv.› așezământ. *Noua organizare a societății este complexă.*
organizát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) aranjat[2], clasat, ordonat, rânduit, sistematizat. *A realizat cu piesele organizate ale jocului o anumită construcție.* **2** (*despre proiecte, acțiuni etc.*) metodic, sistematic. *Dezvoltarea organizată a economiei trebuie să fie o preocupare centrală.* **3** (*în opoz. cu „mort"; înv.; despre ființe*) v. Însuflețit. Viu. **II** adv. (*modal*) metodic, sistematic, ‹înv.› metodicește. *Orice disciplină trebuie învățată organizat. Procedează organizat în acțiunile sale.*
organizátor, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. ‹înv.› întocmitor, orânduitor. *Colegii lor de la București au fost organizatorii acestui miting de protest.* **2** adj. (*rar*) v. Organizatoric.
organizatóric, -ă adj. **1** ‹rar› organizator. *Are un talent organizatoric excepțional.* **2** structural. *În colectiv s-au făcut schimbări organizatorice importante.*
organizáție s.f. **1** alcătuire, compoziție, construcție, economie, organizare, structură, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. **2** (*polit.*) ***organizație internațională*** = organizație interstatală; ***organizație interstatală*** = organizație internațională. *Organizația internațională este o asociație cu caracter permanent, creată de un număr de state pe baza unui tratat.*
organogenéză s.f. (*embriol.*) organogenie. *Organogeneza este procesul de formare a organelor în cursul dezvoltării individuale a organismelor.*
organogeníe s.f. (*embriol.*) organogeneză.
organografíe s.f. (*zool., bot.*) organologie. *Organografia se ocupă cu studiul și cu descrierea organelor animalelor și ale vegetalelor.*
organolít s.n. (*mineral.*) biolit, rocă organogenă (v. *rocă*[1]). *Organolitul se formează prin transformarea unor substanțe organice.*
organologíe s.f. organografie.
órganon s.n. (*înv.*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.
organoterapíe s.f. (*med.*) opoterapie. *Organoterapia este o metodă de tratament al unor boli prin administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine.*
orgár s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].
orgásm s.n. (*fiziol.*) juisare. *Orgasmul este punctul culminant al excitației sexuale.*
orgasmă vb. I. intr. (*fiziol.; despre oameni*) a juisa.
orgásmic, -ă adj. (*fiziol.*) orgastic.
orgástic, -ă adj. (*fiziol.*) orgasmic.
órgă s.f. (*muz.*) ‹înv.› organ[2]. *Toate catedralele catolice au orgi.*
orgălí vb. IV. tr. (*tăb.; reg.; compl. indică piei de animale, blănuri*) v. Argăsi. Tăbăci[1].
orgănáș s.m. (*muz.; înv.*) v. Organist.
orgelét s.n. (*med., med. vet.*) ordeolum, urcior[2], ‹reg.› minegoci. *Orgeletul este o inflamație a glandelor sebacee palpebrale, localizată la marginea pleoapei.*
orghidán s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.
orgiác, -ă adj. orgiastic, ‹livr.› simpotic.
orgiástic, -ă adj. **1** orgiac, ‹livr.› simpotic. *Misterele în cultul lui Dionysos aveau caracter orgiastic.* **2** fig. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; livr.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Monumental. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Piramidal. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.
orgíe s.f. desfrâu, dezmăț, libertinaj, luxură, ‹rar› libertinism, ‹înv.› rușinare, slobozenie, slobozie, ‹turc.› zamparalâc, ‹fig.› saturnale, ‹fig.; livr.› bacanală, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹arg.› cancan[2], paranghelie. *Astă-noapte a fost o mare orgie acasă la ei.*
orgoián subst. (*bot.; reg.*) v. Lemnul-vântului (v. *lemn*). Liliac[1]. Liliac-românesc (v. *liliac*[1]) (*Syringa josikaea*).
orgoliós, -oásă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurgițat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind orgolios și dificil, nu are prieteni.*
orgóliu s.n. amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› glorioală, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Orgoliul tinereții trebuie, uneori, trecut cu vederea.*
orhialgíe s.f. (*med.*) nevralgie testiculară, orhiodinie. *Orhialgia este foarte dureroasă, iradiind de la nivelul scrotului spre abdomen.*
orhidacée s.f. pl. (*bot.*) *Orchidaceae*; orhidee.
orhidectomíe s.f. (*chir.*) orhiectomie. *Orhidectomia este ablația chirurgicală a unuia sau a ambelor testicule.*
orhidée s.f. pl. (*bot.*) *Orchideae*; orhidacee.
orhidopexíe s.f. (*chir.*) orhidorafie. *Orhidopexia este fixarea operatorie a testiculului ectopic în poziție normală.*
orhidorafíe s.f. (*chir.*) orhidopexie.
orhidotomíe s.f. (*chir.*) orhiotomie. *Orhidotomia este incizia unei glande sexuale masculine, în vederea explorării unei leziuni intratesticulare sau pentru evacuarea unui abces.*
orhiectomíe s.f. (*chir.*) orhidectomie.
orhiodiníe s.f. (*med.*) nevralgie testiculară, orhialgie.
orhiotomíe s.f. (*chir.*) orhidotomie.
ori conj. coord. disj., adv. interog. **1** conj. coord. disj. (*în corelație cu sine însuși sau cu „de", „fie", „sau", introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) de (...de) (v. *de*[1]), fie (... fie) (v. *fie*[1]), sau (...sau), ‹înv. și reg.› au (... au) (v. *au*[2]), oare (...oare), ‹reg.› măcar (...măcar), ‹înv.› săvai (...săvai), veri (...veri). *Ori una, ori alta, le vom suporta pe toate cu stoicism. Ori este vreme bună, ori este vreme rea, tot voi pleca în concediu.* **2** adv. interog. (*în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranța față de afirmația cuiva; înv. și pop.*) v. Oare? Poate? Sau?
oríbil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face oribil.* **2** (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) dezgustător, scârbos, sinistru, ‹fig.› grețos, inomabil. *Pe față îi apăru un rânjet oribil.* **3** (*despre firea, caracterul oamenilor*) detestabil, dezgustător, execrabil, respingător, scârbos, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect . *Are un caracter oribil.* **4** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, oripilant, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene oribile.* **5** (*despre scrieri, reprezentări scenice, filme, muzică etc.*) detestabil, execrabil, ‹arg.› penal. *Spectacolul a fost oribil.* **6** (*despre atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) abominabil, detestabil, dezgustător, monstruos, odios, repugnant, respingător. *Paricidul este o faptă oribilă.* **7** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă oribilă.* **II** adv. (*modal*) **1** dezgustător, scârbos, ‹fig.› grețos. *Îi rânjește oribil.* **2** execrabil, groaznic, înfiorător, ‹fig.› infect. *Se comportă oribil în societate.* **3** cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, rău, ‹înv. și pop.› vrăjmaș. *Îl doare capul și se simte oribil.*
oricáre pron. nehot, adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecare, fiecine, oricine, orișicare, orișicine, ‹înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, ‹înv. și reg.› careși, cineși, ‹înv.› neștine, vericare, vericine. *Oricare să facă ce vrea.* **2** adj. nehot. fiecare, fiece,

orice, orișicare, tot, ‹pop.› fitece. *Oricare om are tabieturile lui.*

oricând adv. (*temporal*) orișicând, totdeauna, înv. și pop.› fiecând, înv.› fieștecând, vericând. *Întâlnirea cu tine îmi face plăcere oricând.*

oricât, -ă pron. nehot., adj. nehot., adv., conj. subord. **I 1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) orișicât, înv.› oarecât, vericât. – *Ai nevoie de bani? – Oricât! Organizatorii așteaptă pe oricâți pot veni la premieră.* **2** adj. nehot. orișicât. *Oricâți bani ai avea, tot nu îți ajung.* **II** adv. (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate*) **1** (*adesea în corelație cu „tot”*) orișicât, înv.› oarecât. *Oricât ai economisi, tot nu-ți ajunge!* **2** cât. *Du-te la ea oricât de des poți!* **III** conj. subord. (*introduce o prop. conces.; de obicei în corelație cu „tot”*) cât, deși. *Oricât ar fi vrut să-și ascundă supărarea, tot nu reușea.*

oricé pron. nehot., adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) ce, orișice, înv. și reg.› acarce, înv.› verice. *Mă jur pe orice vrei tu că nu te mint.* **2** adj. nehot. fiecare, fiece, oricare, orișicare, tot, ‹pop.› fitece.

oricél s.n. (*reg.*) v. Jucărie.

oricíne pron. nehot. **1** (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecare, fiecine, oricare, orișicare, orișicine, înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, înv. și reg.› careși, cineși, înv.› neștine, vericare, vericine. **2** omul de pe stradă (v. *om*), orișicine. *Nu-i cere oricui păreri despre informatizarea bibliotecilor publice și academice.*

oricúm adv. (*modal*) ad libitum, orișicum, înv. și pop.› fiecum, înv.› fitecum, vericum. *Autorul își face oricum lista cu abrevierile folosite în lucrare.*

oriént s.n. (*geogr.; în opoz. cu „occident”*) est, răsărit[2], înv. și pop.› răsărita soarelui (v. *răsărit*[2]), ‹pop.› răsărire[1], soare-răsare, ‹reg.› răsai, răsăriș, zorit[1], înv.› levant[2], ost. *Nava se îndreaptă spre orient.*

orientá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a îndrepta, a îndruma, înv.› a dirigui, a sledi, a tocmi. *A orientat-o pe drumul cel mai scurt spre gară.* **2** refl. (*rar; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păși. Pleca. Porni. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndruma, ‹fig.› a (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) dirija, a (se) ghida, a (se) lumina, ‹fig.; înv.› a (se) deștepta, a (se) pleca. *Părinții au atribuția de a-și orienta copiii pe drumul cel bun. În viață se orientează după principii ferme.* **2** tr. (*despre simțiri, necazuri, situații etc.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „către”, „spre”*) ‹fig.› a duce[2], a îndrepta. *Dacă n-ar fi rațională, această dezamăgire ar orienta-o spre disperare.* **3** refl. (*despre oameni*) a se descurca, ‹fig.; fam.› a se mișca, ‹fig.; reg.› a se dezgurga, ‹fig.; înv.› a se dezgloda. *Știe să se orienteze indiferent de situație.*

orientál, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I 1** adj. (*geogr.; în opoz. cu „occidental”*) estic, răsăritean, înv.› ostic, răsăritenesc. *În partea orientală a Europei vremea este mai secetoasă.* **2** adj., s.m., s.f. asiatic, asiat, înv.› asian, asiesc. *Este pasionat de cultura orientală străveche. Orientalii sunt foarte muncitori și perseverenți.* **3** s.m., s.f. turc, turcoaică, ‹înv. și pop.› necredincios, ‹pop.› mahomedan, ‹pop.; peior.› turcoman[2], ‹fam.; glum.› turcalete, ‹înv. și reg.› ciutac[1], ‹reg.› bulă[3], turcalău, turcan, ‹înv.› aliotman, cadână, cealmagiu, ismailitean, osman, osmangiu, osmanlău, otoman, otomanlău, păgân, turcoaie, ‹înv.; glum.› pilafgiu, ‹iron.› șalvaragiu. *Orientalii sunt negustori pricepuți.* **4** adj. turc, turcesc, ‹înv.› ismailitean, osman, osmanic, osmanlău, osmânesc, otoman, otomanicesc, otomănesc, păgân, păgânesc. *Covoarele orientale sunt superb lucrate. Diplomatul oriental cunoaște bine tradițiile românești. În limba română s-au păstrat elemente lexicale de proveniență orientală.* **II** adv. (*modal*) asiatic, ‹înv.› asiaticește. *Se îmbracă oriental.*

orientalísm s.n. (*rar*) v. Orientalistică.

orientalístică s.f. ‹rar› orientalism. *Orientalistica se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor și al culturii spirituale și materiale a popoarelor orientale.*

orientáre s.f. **I 1** ‹înv.› orientație. *Nu are spirit de orientare în spațiu.* **2** călăuzire, conducere, dirijare, ghidare, îndreptare, îndrumare. *Ca să ajungă la gară, are nevoie de orientarea unui cunoscător al orașului.* **II** fig. **1** îndrumare, ‹fig.› călăuzire, conducere, dirijare, ghidare. *Orientarea copiilor pe drumul cel bun în viață este una din atribuțiile părinților.* **2** sens, ‹fig.› direcție, linie. *Trebuie să știi orientarea în care să acționezi. A urmărit orientarea în care a evoluat poetul.* **3** concepție, convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, viziune, ‹fig.› optică. *Ea are altă orientare în legătură cu subiectul abordat.*

orientatív, -ă adj. informativ. *Inițial, prețurile au un caracter orientativ, pentru a se vedea dacă marfa este vandabilă.*

orientáție s.f. (*înv.*) v. Orientare.

orifíciu s.n. **1** deschidere, deschizătură, gaură, ‹livr.› apertură, ‹rar› urdiniș, ‹reg.› bortă. *Din cauza vechimii, în țevile de pexal ale instalației termice apar mici orificii.* **2** (*anat.*) ***orificiu piloric*** = pilor, ‹înv.› ușă. *Stomacul comunică cu duodenul prin orificiu pilor.*

originá vb. I. (*livr.*) **1** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Ocaziona. Pricinui. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni. **2** intr. (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma.

originál, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre acte sau despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) autentic. *Acest tablou este un Grigorescu original.* **2** (*despre opere de artă, creații artistice etc.*) adevărat, autentic, curat, nefalsificat, veritabil, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor original.* **3** (*despre idei, metode, concepte, teorii etc.*) inedit, nou. *Teoria sa originală a provocat multe dispute în lumea științifică. Procedeul chirurgical folosit este original.* **4** (*despre maniere, moduri de creație, de exprimare etc.*) personal. *Desenează într-un mod original. Are o manieră originală de a scrie.* **5** (*a. plast.; despre metode, tehnici etc.*) neconvențional, nonconvențional. *Tehnica pictorului este originală.* **6** (*despre creații, stil etc.*) inconfundabil, unic. *Stilul poeziei lui Ion Barbu este original.* **7** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăznet, năstrușnic, nebun, neobișnuit, paradoxal, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost originală.* **II** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, pitoresc, straniu, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă original.* **III** s.n. **1** ‹înv.› matcă. *A pierdut originalul certificatului de naștere.* **2** (*filol.*) arhetip. *Din păcate, nu s-a păstrat originalul scrierii.*

originalitáte s.f. **1** autenticitate. *Specialiștii se îndoiesc de originalitatea picturii.* **2** inedit, noutate. *Originalitatea teoriei sale a provocat multe dispute în lumea științifică.* **3** individualitate, personalitate. *Originalitatea acestui pictor constă în maniera în care combină culorile.* **4** bizarerie, ciudățenie, excentricitate, extravaganță, fantezie, teribilism, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șucheție, ‹fig.› lux. *I se pare o originalitate să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*

originár, -á adj. **1** inițial, primitiv, primordial. *Unele limbi au un sistem gramatical recent, format după dezmembrarea grupului originar din care aceste limbi făceau parte.* **2** inițial, prim[1], primar, primordial. *Prin împădurirea ținutului se încearcă să i se redea splendoarea originară. Pentru sensul originar al cuvântului există puține atestări.* **3** (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, embrionar, inițial, prim[1], primar, primordial. *Asimilația în cursul vieții originare este intensă.*

orígine s.f. **1** geneză, ‹livr.› matrice. *A studiat originea acestui fenomen.* **2** început, obârșie, proveniență, sorginte, sursă, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are origine latină.* **3** (*lingv.*) etimologie. *Etimologiștii stabilesc originile cuvintelor.* **4** baștină, naștere, obârșie, proveniență, spiță, ‹rar› provenire, ‹înv. și reg.› neam, ‹reg.› tămădaș, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, seminție, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracție, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după origine, dintr-o familie nobilă franceză.* **5** ascendență, obârșie, ‹fig.› sânge, ‹fig.; livr.› extracție. *Are origine poloneză. Fata are origine modestă.* **6** obârșie, ‹înv. și reg.› hereghie, ‹înv.›

rudă[1], ‹fig.› izvor, leagăn, matcă. *Din când în când, ca să nu uităm cine suntem, trebuie să ne întoarcem la origine.* **7** obârșie, sorginte, sursă, ‹înv.› izvod, ‹fig.› izvor. *Pentru a putea fi tratată, trebuie depistată originea infecției.* **8** cauză, obârșie, ‹fig.› izvor, maică, mamă, rădăcină, ‹fig.; pop.› naștere. *Originea incendiului nu a fost descoperită.*

oriîncotró adv. (*local; de obicei în legătură cu vb. de mișcare*) **1** orișiunde, oriunde, ‹înv. și pop.› fieunde, pretutindeni, ‹înv.› oareunde, tutindeni, veriunde. *Oriîncotro vei merge, te voi urma.* **2** încotro, orișiunde, oriunde. *Du-te oriîncotro vezi cu ochii!*

óring s.n. (*tehn.*) garnitură. *Cu ajutorul oringurilor de cauciuc se etanșează două elemente ale unei instalații, care sunt supuse uzurii prin frecare.*

oripilá vb. I tr. (*compl. indică oameni*) **I** a înfiora, a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta, a terifia, ‹înv.› a înspăima, a strășnici. *Bubuiturile tunetelor îi oripilează. O oripilează întunericul.* **II** fig. **1** a dispera, a exaspera. *Îl oripilează faptul că nu știe cum să iasă din încurcătură.* **2** (*cu sens atenuat*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹fig.› a martela, a omorî, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scocioră. *Îl oripilează cu veșnicele ei lamentări.*

oripilánt, -ă adj. **I 1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, sinistru, ‹livr.› formidolos, ‹înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene oripilante.* **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, sângeros, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă oripilantă.* **II** fig. (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹fig.› păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii oripilant.*

orișicáre pron. nehot, adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecare, fiecine, oricare, oricine, orișicine, ‹înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, ‹înv. și reg.› careși, cineși, ‹înv.› neștine, vericare, vericine. *Orișicare să facă ce vrea.* **2** adj. nehot. fiecare, fiece, oricare, orice, tot, ‹pop.› fitece. *Orișicare om are tabieturile lui.*

orișicând adv. (*temporal*) oricând, totdeauna, ‹înv. și pop.› fiecând, ‹înv.› fiștecând, vericând. *Întâlnirea cu tine îmi face plăcere orișicând.*

orișicât pron. nehot., adj. nehot., adv. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) oricât, ‹înv.› oarecât, vericât. – *Ai nevoie de bani? – Orișicât! Organizatorii așteaptă pe orișicâți pot veni la premieră.* **2** adj. nehot. oricât. *Orișicâți bani ai avea, tot nu îți ajung.* **II** adv. (*exprimă ideea de intensitate sau de cantitate; adesea în corelație cu „tot”*) oricât, ‹înv.› oarecât. *Orișicât ai economisi, tot nu-ți ajunge!*

orișicíne pron. nehot. **1** (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) fiecare, fiecine, oricare, oricine, orișicare, ‹înv. și pop.› care, cine, ‹pop.› fitecare, fitecine, ‹înv. și reg.› careși, cineși, ‹înv.› neștine, vericare, vericine. **2** omul de pe stradă (v. *om*), oricine. *Nu-i cere orișicui păreri despre informatizarea bibliotecilor publice și academice.*

orișicúm adv. (*modal*) ad libitum, oricum, ‹înv. și pop.› fiecum, ‹înv.› fiștecum, fitecum, vericum. *Autorul își face orișicum lista cu abrevierile folosite în lucrare.*

orișiúnde adv. (*local; de obicei în legătură cu vb. de mișcare*) **1** oriîncotro, oriunde, ‹înv. și pop.› fieunde, pretutindeni, ‹înv.› oareunde, tutindeni, veriunde. *Orișiunde vei merge, te voi urma.* **2** încotro, oriîncotro, oriunde. *Du-te orișiunde vezi cu ochii!*

oritác subst. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

oriúnde adv. (*local; de obicei în legătură cu vb. de mișcare*) **1** oriîncotro, orișiunde, pretutindeni, ‹înv. și pop.› fieunde, pretutindeni, ‹înv.› oareunde, tutindeni, veriunde. **2** încotro, oriîncotro, orișiunde.

orizanínă s.f. (*biochim., farm.*) aneurină, vitamina B_1. *Orizanina se utilizează în special în tratamentul bolii beri-beri.*

orizónt s.n. **I 1** zare, zariște, ‹pop.› poala cerului (v. *poală*). *Munții se profilează la orizont.* **2** (*astron.*) ***orizont adevărat*** = orizont matematic; ***orizont matematic*** = orizont adevărat. *Orizontul adevărat sau matematic este cercul de intersecție a sferei cerești cu un plan perpendicular pe verticala locului (care trece prin centrul pământului).* **3** (*teatru*) fundal. *Orizontul scenei este un peisaj marin.* **4** (*teatru*) ciclorama. *Orizontul închide laturile și fundul scenei.* **5** (*geol.*) strat. *Geologii studiază orizonturile de rocă.* **6** (*rar*) ***orizont vizual*** v. Câmp vizual. Unghi vizual. Vedere. **II** fig. perspectivă[1]. *Nepromovarea bacalaureatului i-a închis orizontul. Banii i-au deschis un nou orizont.*

orizontál, -ă adj. (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, plan, plat[2], șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], șters. *În față se întinde o câmpie orizontală, fără denivelări.*

orizontalísm s.n. orizontalitate.

orizontalitáte s.f. orizontalism. *Autostrada are o orizontalitate perfectă.*

orizontalizá vb. I. tr. **1** a nivela. *A orizontalizat rambleul șoselei.* **2** (*topogr.; compl. indică suportul unor aparate topografice de vizare*) a cala[1].

orizontalizáre s.f. nivelare. *A fost obligatorie orizontalizarea rambleului șoselei.*

orjovení[1] vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **2** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhăvi. Umfla.

orjovení[2] vb. IV. refl. (*despre ființe*) v. Scărpina.

orleánca s.f. art. (*j. de noroc; reg.*) v. Rișcă.

orligán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*).

orlón s.n. (*reg.*) v. Ac de cap. Ac de păr.

ormán[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier. **2** v. Sipet.

ormán[2] s.n. (*silv.; reg.*) v. Codru. Pădure.

ormocí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **2** tr. (*în credințe și superstiții; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **4** tr. (*compl. indică soțul sau soția*) v. Înșela[1]. Trăda.

ornă vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a găti, a împodobi, a înfrumuseța, a ornamenta, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, a ornat casa cu mult bun-gust.* **2** (*compl. indică interioare, parcuri etc.*) a agrementa, a împodobi, a înfrumuseța, ‹reg.› a înfrumuța. *Și-a ornat salonul cu tablouri și statuete.* **3** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) a garnisi, a împodobi, a ornamenta. *Și-a ornat pălăria cu panglici. A ornat tortul cu flori din ciocolată.*

ornamént s.n. **1** decor, decorație, design, ornamentație, podoabă, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. *Trandafirii albi au fost aleși ca ornament pentru mesele de la nuntă. Brâul șerpuit este ornamentul vaselor antice din expoziție.* **2** împletitură, înfloritură, podoabă, ‹livr.› fioritură, ‹reg.› împistreală, ‹grec.; înv.› plume. *Pe fondul alb al flanelei sunt ornamente din mătase de diferite culori.* **3** (*rar*) v. Decorație. Medalie.

ornamentá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a găti, a împodobi, a înfrumuseța, a orna, a pavoaza, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) a garnisi, a împodobi, a orna.

ornamentál, -ă adj. decorativ, ornant. *Camera a fost împodobită cu motive ornamentale florale.*

ornamentáre s.f. **1** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Ornamentarea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **2** garnisire, împodobire, ornare. *Pentru ornamentarea pălăriei a apelat la o modistă. Îi face plăcere să se ocupe de ornamentarea tortului.*

ornamentát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, gătit[2], împodobit, înfrumusețat, ornat, pavoazat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. *O locuință ornamentată este primitoare și relaxantă.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) garnisit, împodobit, ornat, ‹fran.› garni. *Pălăria ornamentată cu panglici este de mare efect. Tortul ornamentat atrage privirile musafirilor.*

ornamentáție s.f. **1** decor, decorație, design, ornament, podoabă, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. **2** decorație. *Locuința are o ornamentație interioară făcută cu bun-gust.*

ornaméntică s.f. (*a. plast.*) artă aplicată, artă decorativă. *Soarele este un element specific ornamenticii românești.*

ornánt, -ă adj. decorativ, ornamental.

ornăre s.f. **1** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, pavoazare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. **2** garnisire, împodobire, ornamentare.

ornát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, gătit[2], împodobit, înfrumusețat, ornamentat, pavoazat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, preparate culinare etc.*) garnisit, împodobit, ornamentat, ‹fran.› garni.

ornáte s.n. pl. (*bis.; înv.*) v. Odăjdii. Veșminte (v. *veșmânt*).

órnic s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Ceas. Ceasornic. **2** v. Orologiu. **3** v. Ceas cu pendulă. Pendulă. **4** (*astron.*) ***ornic de soare*** v. Cadran solar. Ceas solar.

ornicăríe s.f. (*înv.*) v. Ceasornicărie.

ornitofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ornitogam. *Polenizarea plantelor ornitofile se face prin intermediul păsărilor.*

ornitofilíe s.f. (*bot.*) ornitogamie. *Ornitofilia este polenizarea prin intermediul păsărilor.*

ornitogám, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ornitofil.

ornitogamíe s.f. (*bot.*) ornitofilie.

ornitológ s.m. ‹înv.› ornitologist. *Ornitologii sunt specialiști în ornitologie.*

ornitologíst s.m. (*înv.*) v. Ornitolog.

ornitoptér s.n. (*aeron.*) ortopter. *Ornitopterul este o aeronavă cu aripi batante, care imită zborul păsărilor.*

ornitorínc s.m. (*arg.*) **1** v. Nevastă. Soție. **2** v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

oroáre s.f. **1** aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, repugnanță, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o oroare instinctivă față de actele de violență extremă. Oroarea față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.* **2** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, spaimă, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțărâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o oroare cumplită a pus stăpânire pe ea.* **3** grozăvie, monstruozitate, ‹pop. și fam.› grozăvenie, ‹înv. și reg.› strășnicie, ‹înv.› groznicie. *Oroarea faptei sale i-a șocat pe toți.*

oródnic, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; reg.; despre ființe sau despre părțile corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

orofaríngе s.n. (*anat.*) faringe bucal. *Orofaringele este porțiunea medie a faringelui, delimitată în partea superioară de vălul palatin.*

orogenétic, -ă adj. (*geol.*) orogenic. *În urma mișcărilor orogenetice se nasc mari zone de cutare a stratelor.*

orogenéză s.f. (*geol.*) orogenie. *Orogeneza reprezintă ansamblul fenomenelor tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarței terestre și care au drept rezultat formarea lanțurilor muntoase.*

orogénic, -ă adj. (*geol.*) orogenetic.

orogeníe s.f. (*geol.*) orogeneză.

orografíe s.f. (*geogr.*) hipsografie. *Orografia reprezintă totalitatea formelor de relief dintr-o regiune, analizate după altitudine.*

oroiá vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.

orologeríe s.f. (*înv.*) v. Ceasornicărie.

orológhion s.n. (*grec.; înv.*) **1** v. Ceas. Ceasornic. **2** v. Orologiu. **3** (*bis.*) v. Ceaslov.

orologiér s.m. (*rar*) v. Ceasornicar.

orológiu s.n. ‹înv. și reg.› ornic, ‹grec.; înv.› orologhion. *Orologiul din turnul palatului bate miezul nopții.*

oroním s.n. (*lingv.*) oronimic. *Oronimul este denumirea toponimică pentru formele de relief pozitive.*

oronímic s.n. (*lingv.*) oronim.

oropseálă s.f. (*rar*) v. Asuprire. Năpăstuire. Nedreptate. Nedreptățire. Oropsire. Ostracizare. Persecutare. Persecuție. Urgisire.

oropsí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a oropsit pe nimeni în viața lui.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își oropsește propriul popor.* **3** (*înv. și pop.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate. **4** (*relig.; pop.; compl. indică oameni*) v. Afurisi. Anatemiza. Blestema. Damna. Excomunica. **5** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **6** (*în credințe și superstiții; înv. și reg.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **II** (*înv. și pop.; compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi.

oropsíre s.f. **1** asuprire, năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, ostracizare, persecutare, persecuție, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza oropsirii suferite din partea mamei vitrege.* **2** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Oropsirea poporului este specifică regimurilor totalitare.*

oropsít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre oameni*) asuprit, năpăstuit, nedreptățit, persecutat, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătățit. *Copiii oropsiți au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, persecutat, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul oropsit s-a ridicat contra tiranului.* **3** adj. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Alungat. Gonit. Izgonit. Prigonit. **4** adj. (*înv. și pop.; despre activitatea, munca, ocupția etc. cuiva*) v. Neglijat. **5** adj. (*relig.; pop.; despre oameni*) v. Afurisit. Anatemizat. Blestemat. Damnat. Excomunicat. **II** adj. (*înv. și pop.; despre ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandonat. Lăsat. Părăsit.

orozán s.n., adj. (*reg.*) **1** s.n. (*constr.*) v. Mortar. **2** adj. (*despre materii, materiale etc.*) v. Aspru. Rugos. Scorțos. Zgrunțuros.

orozános, -oásă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc.*) v. Aspru. Rugos. Scorțos. Zgrunțuros.

órpie s.f. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

orpiмént s.n. (*chim.*) auripigment, ‹înv.› iarba-băii (v. *iarbă*), rismă galbenă (v. *rismă*[2]). *Orpimentul se folosește ca vopsea în pictură.*

orșág s.n. (*reg.*) **1** (*la nunțile țărănești*) v. Oratie. Urare. **2** v. Urare.

ort s.n. (*miner.; reg.*) v. Abataj.

ortá s.f. (*înv.*) **1** (*în trecut*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).

ortá-cușac s.m. (*în Ev. Med.*) edecliu. *Orta-cușacii erau slujitori de rang inferior la curtea domnească.*

ortác s.m. **1** (*pop.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș. **2** (*pop.*) v. Camarad. Tovarăș. **3** (*pop.*) v. Amic. Apropiat. Prieten. **4** (*pop.*) v. Tovarăș. **5** (*reg.*) v. Bărbat. Soț. **6** (*reg.*) v. Ucenic. **7** (*reg.; glum.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Prieten.

ortăn s.m. (*ornit.; reg.*) v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială.

Pajură-împărătească. Pajură-mare.Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*).

ortáș s.m. (*reg.*) v. Camarad. Tovarăș.

ortáci vb. IV. refl. recipr. (*reg.*) **1** (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **2** (*despre oameni*) v. Împrieteni. **3** (*despre oameni*) v. Căsători. Uni[2].

ortácíe s.f. (*reg.*) **1** v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovarășie. **2** v. Companie[1]. Însoțire. Tovărășie. **3** v. Tovărășie. **4** v. Amiciție. Prietenie.

ortácíță s.f. (*pop.*) **1** v. Asociată (v. *asociat*). Părtașă (v. *părtaș*). Tovarășă (v. *tovarăș*). **2** v. Amică (v. *amic*). Apropiată (v. *apropiat*). Prietenă (v. *prieten*).

ortálúc s.n. (*reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovarășie.

orticón s.n. (*electron.*) orticonoscop. *Orticonul este un tub videocaptor mai sensibil decât iconoscopul, folosit în camerele de televiziune.*

orticonoscóp s.n. (*electron.*) orticon.

ortoclăz s.n. (*mineral.*) ortoză. *Ortoclazul se folosește în industria ceramicii și a sticlei.*

ortocróm, -ă adj. (*fiz.; despre două lumini*) izocrom, izocromatic. *Luminile ortocrome produc aceeași senzație de culoare când acționează simultan asupra vederii.*

ortocromátic, -ă adj. (*fotogr.; despre emulsii, materiale etc. fotografice*) isopan. *Substanțele ortocromatice sunt sensibile la toate radiațiile luminoase, în afară de roșu.*

ortodifenilenmetán s.n. (*chim.*) fluoren. *Ortodifenilenmetanul este folosit în diferite sinteze organice.*

ortodóx, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **1** adj. ‹reg.› român, românesc, ‹înv.› pravoslav, pravoslavnic. *A trecut la religia ortodoxă, dezicându-se de iudaism.* **2** adj., s.m., s.f. greco-oriental, greco-răsăritean, ‹reg.› sârbesc, ‹înv.› pravoslav, pravoslavnic. *Ortodocșii sunt adepți ai religiei ortodoxe. Prietenii lui sunt de rit ortodox.* **3** s.m., s.f. drept-credincios, ‹rar› bun-credincios. *Părinții lui sunt ortodocși.*

ortodoxíe s.f. (*relig.*) **1** biserica ortodoxă (v. *biserică*), legea grecească (v. *lege*), legea orientală (v. *lege*), ortodoxism. *Ortodoxia este o confesiune creștină.* **2** ortodoxism, ‹înv.› pravoslavie, pravoslavnicie. *Ortodoxia este conformitatea cu doctrina Bisericii Creștine Ortodoxe. Nu se abate de la preceptele ortodoxiei.*

ortodoxísm s.n. (*relig.*) **1** biserica ortodoxă (v. *biserică*), legea grecească (v. *lege*), legea orientală (v. *lege*), ortodoxie. **2** ortodoxie, ‹înv.› pravoslavie, pravoslavnicie.

ortoepíe s.f. (*lingv.*) ‹înv.› prozodie. *Ortoepia este ansamblul de reguli proprii unei limbi privind pronunțarea literară a cuvintelor.*

ortogeníe s.f. (*med.*) planning familial. *Ortogenia este planificarea, controlul nașterilor.*

ortográf s.m. (*lingv.; înv.*) v. Ortografist.

ortografiá vb. I. tr. (*lingv.; compl. indică texte, cuvinte etc.*) ‹înv.› a scrie. *A fost o perioadă când aproape fiecare cărturar ortografia cuvintele cum voia.*

ortográfic, -ă adj. (*lingv.*) ‹înv.› lexigrafic, prozodic. *Trebuie respectate regulile ortografice ale limbii.*

ortografíe s.f. (*lingv.*) **1** ‹înv.› lexigrafie, scriere, scriptură, ‹engl.› spelling. *Ortografia este ansamblul de reguli care stabilesc scrierea corectă sau convențională a cuvintelor unei limbi.* **2** ***ortografie etimologică*** = ‹înv.› scriere etimologică. *Ortografia etimologică se bazează pe principiul etimologic, cuvintele fiind scrise în conformitate cu etimologia lor.*

ortografíst s.m. (*lingv.*) ‹înv.› lexigraf, ortograf. *Ortografiștii sunt specialiști în ortografie.*

ortolán s.m. (*ornit.; rar*) v. Presură[1]. Presură-de-grădină (v. *presură*[1]). Presură-de-vară (v. *presură*[1]) (*Emberiza hortulana*).

ortomán, -ă adj. (*pop.*) **1** (*mai ales despre cai*) v. Focos. Iute. Sprinten. Ușor[2]. **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Mândru. Semeț. Țanțoș. **3** (*în opoz. cu „urât”; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **4** (*despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăznet. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

ortománésc, -eáscă adj. (*pop.*) v. Haiducesc.

ortománéște adv. (*modal; pop.*) v. Puternic. Tare. Voinicește. Zdravăn.

ortománós, -oásă adj. (*în opoz. cu „urât”; pop.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

ortopantomografíe s.f. (*med., stomat.*) pantomografie, pantoradiografie, radiografie panoramică. *Ortopantomografia este o metodă de tomografie pentru vizualizarea suprafețelor curbe din organism.*

ortopéd, -ă s.m., s.f. (*med.*) ortopedist, ‹arg.› dogar. *Ortopedul este medicul specialist în ortopedie.*

ortopédic, -ă adj. (*med.*) ‹înv.› ortopedicesc. *Este medic la Institutul Ortopedic din București. Saltelele ortopedice sunt foarte căutate.*

ortopedícésc, -eáscă adj. (*med.; înv.*) v. Ortopedic.

ortopedíst, -ă s.m., s.f. (*med.*) ortoped, ‹arg.› dogar.

ortoptér s.n. (*aeron.*) ornitopter. *Ortopterul este o aeronavă cu aripi batante, care imită zborul păsărilor.*

ortoradiografíe s.f. ortoradioscopie.

ortoradioscopíe s.f. ortoradiografie. *Ortoradioscopia este o metodă radioscopică de obținere a contururilor unui obiect la dimensiunile sale reale.*

ortoscleróză s.f. (*med., med. vet.*) ortospongioză. *Ortoscleroza este osificarea peretelui urechii, care duce la surditate.*

ortoscópic, -ă adj. (*optic.; despre sisteme optice*) rectiliniar. *Sistemul optic ortoscopic nu produce distorsiuni ale imaginii.*

ortospongióză s.f. (*med., med. vet.*) ortoscleroză.

ortostatísm s.n. (*med.*) poziție ortostatică. *Ortostatismul reprezintă menținerea corpului în poziție verticală și fenomenele care rezultă din aceasta.*

ortóză s.f. (*mineral.*) ortoclaz. *Ortoza se folosește în industria ceramicii și a sticlei.*

órtru s. n. (*relig.; grec.; înv.*) v. Utrenie.

orvoșág s.n. (*farm.; reg.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.

orz muchiér s.m. (*bot.*) muchier. *Orzul muchier are șase rânduri de grăunțe.*

orzár s.n. orzărie. *În orzare se păstrează orzul.*

orzăștin, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

orzátic, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

orzăríe s.f. **1** ‹reg.› orziște. *Orzăria este câmpul semănat cu orz.* **2** orzar.

orzésc, -eăscă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

orzișór s.n. **1** (*ind. alim., culin.; rar*) v. Arpacaș. **2** (*bot.; pop.*) ‹pop.› orzuleț.

orzíște s.f. (*reg.*) v. Orzărie.

orzíu, -íe adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

orzoáică s.f. **I** (*bot.*) **1** *Hordeum distichon*; orzoaie. **2** ***orzoaică-de-baltă*** = *Vallisneria spiralis*; ‹reg.› sârmuliță, vijoaică. **II** (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Arpacaș.

orzoáie s.f. (*bot.*) *Hordeum distichon*; orzoaică.

orzuléț s.n. (*bot.; pop.*) ‹pop.› orzișor.

os s.n. **I 1** (*anat.*) ciolan, ‹reg.› bodolan, boldan, ciont, cotoi[2], ‹fig.; reg.› conț, ‹arg.› doagă. *A aruncat niște oase la câini.* **2** (*anat.*) ***os coxal*** = ***os iliac*** = iliac. *Partea anterioară și partea laterală ale bazinului sunt formate din cele două oase iliace;* ***os hioid*** = ***os hioidian*** = hioid. *Osul hioid este situat în partea superioară și anterioară a gâtului, între baza limbii și laringe;* ***os lacrimal*** = ungvis. *Osul lacrimal se află în partea internă a orbitei oculare;* ***os malar*** = malar. *Oasele malare sunt situate dedesubtul orbitelor;* ***os navicular*** = scafoid. *Osul navicular este unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului, situate între talus și oasele cuneiforme;* ***os palatin*** = palatin. *Osul palatin este un os pereche, care formează peretele lateral al foselor nazale;* ***os parietal*** = parietal, ‹înv. și reg.› scăfârlie. *Oasele parietale sunt două oase simetrice care formează partea de mijloc a bolții cutiei craniene;* ***os piramidal*** = piramidalul (v. *piramidal*). *Osul piramidal este unul dintre oasele carpului;* ***os sacru*** = ***os sacrum*** = sacrum, ‹pop.› crucea-șalelor (v. *cruce*), osul crucii, șa, șaua corpului (v. *șa*), șaua picioarelor (v. *șa*), șale (v. *șa*), șalele ale mici (v. *șa*), șalele la încingătoare(v. *șa*), ‹reg.› șapca-șezutului (v. *șapcă*), șchei[1], șold[1], ‹înv.› os sfânt. *Osul sacru este alcătuit din cinci vertebre sudate;* ***os sesamoid*** = sesamoid. *Oasele sesamoide se dezvoltă mai ales în dreptul articulațiilor carpiene și tarsiene;* ***os sternal*** = stern, ‹reg.› osul pieptului. *De osul sternal sunt prinse coastele și cele două clavicule;* ***os temporal*** = temporal[1], ‹pop.› os mort. *Osul temporal are forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inserați mușchii gâtului;* ***os zigomatic*** = zigomă. *Osul zigomatic este prelungirea osului temporal, prin care acesta se leagă de osul malar;* (*pop.*) ***os mort*** v. **a** Os temporal. Temporal[1]; **b** (*med.*) Cifoză. Cocoașă. Gibozitate; **c** (*med. vet.; la cai sau, rar, la boi*) Eparven. Spavan; **d** (*la cai*) Exostoză; (*reg.*) ***os gol*** v. Craniu. Cutie craniană; ***os moale*** v. Cartilaj. Zgârci[1]; (*înv.*) ***os sfânt*** v. Sacrum; (*art.; pop.*)

osul călcâiului v. Calcaneu; ***osul crucii*** v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum; (*art.; reg.*) ***osul pieptului*** v. **a** Os sternal. Stern; **b** (*și* ***osul umărului***) Claviculă; (*la cabaline și la bovine*) ***osul de după cap = osul de tras = osul grumazului = osul spinării*** v. Greabăn; (*art.; înv.*) ***osul spinării*** v. Coloană vertebrală. Rahis. Șira spinării (v. *șir*). **3** (*iht.; cu determ. care precizează sensul*) spin. *Vârsta unui pește poate fi determinată prin osul aripioarei dorsale. La acest pește osul dorsal nu este dințat.* **4** (*zool.*) ***os de sepie*** = sepion, ‹înv.› osul sepiei. *Osul de speie este cochilia internă, rudimentară a sepiei, cu aspect spongios;* (*înv.*) ***osul sepiei*** v. Os de sepie. Sepion. **5** (*la pl.* ***oase***; *anat.*) oseminte, rămășițe (v. *rămășiță*[1]), resturi (v. *rest*), ‹pop.› oscioare (v. *oscior*), ‹reg.› osamă, ‹înv.› mădulare (v. *mădular*), ‹fig.; rar› țărână. *La dezgroparea oaselor, după șapte ani, preotul ține o slujbă specială.* **6** (*la pl.* ***oase***; *înv. și pop.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsuflețit. Hoit. Stârv. Trup. **7** (*la pl.* ***oase***; *j. de copii; reg.*) v. Arșice (v. *arșic*). **8** (*la unele j. de noroc; arg.*) v. Zar[1]. **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***osul-iepurelui*** = **a** *Ononis spinosa*; ‹pop.› sudoarea-calului (v. *sudoare*), sudoarea-calului-puturoasă (v. *sudoare*), sudoarea-capului (v. *sudoare*), ‹reg.› asudul-calului (v. *asud*), dârmotin, dârmotin-puturos, dârmotin-spinos, lemnie (v. *lemniu*), lingoare, sălășitoare, sălăștioară, sulcină-puturoasă, zilezitoare; **b** *Ononis arvensis*; ‹reg.› cașul-iepurelui (v. *caș*), sălășitoare, sălăștioară; **c** *Ononis hircina*; ‹reg.› lingoare, sălășitoare; **d** *Ononis repens*; ‹pop.› sudoarea-calului (v. *sudoare*), sudoarea-calului-puturoasă (v. *sudoare*), sudoarea-capului (v. *sudoare*); **e** (*reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **2** (*reg.*) ***os-viu*** v. Trifoi. Trifoi-alb (*Trifolium repens*). **III** fig. **1** familie, neam, ‹fig.› viță. *Este din osul lui Iorga. La onomastică i-a venit în vizită tot osul.* **2** coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este os al unei cunoscute familii princiare.* **3** (*la pl.* ***oase***; *anat.*) corp, trup, ‹fig.; fam.; glum› anatomie, carapace, caroserie, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹fig.; iron.› hoit. *Frigul îi învăluie oasele. Își întinde oasele pe nisipul plajei.* **4** (*mai ales la pl.* ***oase***; *înv. și pop.*) v. Făptură. Ființă. Om. Persoană. Viață. **IV** fig. (*fam.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Nerv. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Sevă. Tărie. Vână. Viață. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

osámă s.n. (*anat.; reg.*) v. Oase (v. *os*). Oseminte. Rămășițe (v. *rămășiță*[1]). Resturi (v. *rest*).

osaná interj., s.f. **1** interj. (*bis.*) mărire!, slavă! *Osana Ție, Doamne!* **2** s.f. (*la pl.* ***osanale***) aclamații, ovații, urale (v. *ura*[1]), ‹rar› aclamări, vivat. *Lumea l-a primit cu osanale.*

osár s.m. (*iht.; rar*) v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

osatúră s.f. **I 1** (*anat.*) schelet, sistem osos, ‹rar› osărie, ‹înv.› dabilă, ‹fig.› cherestea. *Era așa de slab, încât i se vedea linia osaturii prin piele.* **2** (*constr.*) schelet, structură. *Osatura blocului este din beton armat.* **II** fig. schemă, structură, ‹fig.› armătură, schelet. *Programele școlare reprezintă osatura viitoarelor manuale.*

osăl subst. (*înv.*) v. Laț[1]. Știreang.

osărie s.f. (*anat.; rar*) v. Osatură. Schelet. Sistem osos.

osăc s.m. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

osâmbrí vb. IV. intr. impers. (*reg.*) v. Face. Merita. Renta.

osândă s.f. **I** (*înv. și pop.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **II 1** (*jur.; pop.*) v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență. **2** (*pop.*) v. Afurisenie. Afurisire. Blasfem. Blestem. Imprecație. Maledicție. **3** (*înv. și reg.*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație.

osândí vb. IV. **1** tr. (*jur.; înv. și pop.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi. **2** tr. (*pop.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancționa. Stigmatiza. Vitupera. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Condamna. Constrânge. Forța. Obliga. Sili. **4** tr. (*înv. și reg.; despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) v. Chinui. Frământa. Munci. **5** refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Chinui. Suferi.

osândíre s.f. **I 1** (*jur.; înv. și pop.*) v. Condamnare. Pedepsire. **2** (*pop.*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație. **II** (*înv.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.

osândít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*jur.; înv. și pop.; despre oameni*) v. Condamnat. Pedepsit. **2** s.m., s.f. (*jur., pop.*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș. **3** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Asuprit. Năpăstuit. Nedreptățit. Oropsit. Persecutat. Urgisit. Vitregit. **II** adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

osânză s.f. **I 1** (*anat.*) ‹pop.› untură, untură legată, untură mare, ‹fam.› slănină, ‹reg.› rânză. *Osânza provine din cavitatea abdominală a porcului. Osânza topită și răcită se poate folosi la prepararea sărățelelor sau a unor prăjituri.* **2** (*anat.; fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› slănină, șunci (v. *șuncă*). *Are ceva osânză pe el! De gras ce este, îi atârnă osânza.* **3** (*farm., med.; înv.*) v. Ulei de pește (v. *ulei*[1]). Untură de pește. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Cornul abundenței (v. *corn*). Înflorire. Prosperitate. **2** v. Aur. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Cheag. Comoară. Mijloace (v. *mijloc*). Seu. Situație. Stare.

osânzós, -oásă adj. (*rar; despre substanțe, alimente etc.*) v. Gras. Onctuos. Uleios. Unsuros.

osârdie s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Râvnă. Sârguință. Sforțare. Silință. Stăruință. Străduință. Zel. **2** (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

osârdiós, -oásă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Asiduu. Insistent. Neistovit. Neobosit. Neostenit. Perseverent. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Stăruitor. Susținut. Tenace. Zelos.

osârdnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Asiduu. Insistent. Neistovit. Neobosit. Neostenit. Perseverent. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Stăruitor. Susținut. Tenace. Zelos.

osârdnicí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

osârdnicíe s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

osârduí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

osârduínță s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

osârduíre s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

osârduitór, -oáre adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Asiduu. Insistent. Neistovit. Neobosit. Neostenit. Perseverent. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Stăruitor. Susținut. Tenace. Zelos.

osârduitúră s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

osârlí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa.

oscârbí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi.

oscârbít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

oscilá vb. I. intr. **1 1** a se balansa, a se clătina, a se legăna, a pendula, ‹rar› a bascula, a șovăi[1], ‹înv. și reg.› a se clăti, ‹reg.› a se dăina, a se hâță-

na, a se holbăna, a se honcăi, a şovălcăi. *Scrânciobul oscilează în bătaia vântului.* **2** (*fiz.; despre medii elastice, sisteme fizico-chimice etc.*) a vibra. *Aerul oscilează.* **3** a fluctua, a se schimba, a varia[2]. *Greutatea lui oscilează de la an la an.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a se codi, a ezita, a pregeta, a şovăi[1], ‹fig.› a balansa, a flota, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna. *Oscilează între a-şi cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi.* **2** (*despre oameni*) a se schimba, ‹fig.› a fluctua, a varia[2]. *Fiind o persoană inconsecventă, oscilează adesea când trebuie să ia o hotărâre.* **3** (*despre stări, situaţii etc.*) ‹fig.› a fluctua, a şovăi[1]. *Accentul oscilează uneori şi la cuvintele vechi.*

oscilánt, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre mişcări*) oscilatoriu, pendular, ‹înv.› oscilator. *Acest corp descrie o mişcare oscilantă.* **2** (*despre mărimi, cantităţi, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) fluctuant, instabil, nestabil, schimbător, variabil, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune oscilantă.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, şovăielnic, şovăitor, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înţelege comportarea lui oscilantă. Negustorii îşi îmbie clienţii oscilanţi să le cumpere marfa.* **2** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginaţia, inspiraţia lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. şi fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poţi baza pe el pentru că este un om oscilant.*

osciláre s.f. **I 1** balans, balansare, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilaţie, pendulare, ‹rar› libraţie. *Copilul se simte fericit în oscilarea scrânciobului.* **2** fluctuaţie, oscilaţie, ‹fig.› pendulare. *Oscilarea tensiunii se poate trata.* **II** fig. bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăială, şovăire, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire.

oscilatór, -oáre s.n., adj. **1** s.n. (*fiz.*) vibrator[1]. *Oscilatorul, alimentat de la o sursă de energie electrică, produce oscilaţii electromagnetice.* **2** adj. (*înv.; mai ales despre mişcări*) v. Oscilant. Oscilatoriu. Pendular.

oscilatóriu, -ie adj. **1** (*mai ales despre mişcări*) oscilant, pendular, ‹înv.› oscilator. **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Fluctuant. Indecis. Indeterminat. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Oscilant. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor.

oscilaţie s.f. **I 1** balans, balansare, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilare, pendulare, ‹rar› libraţie. **2** (*fiz.*) vibrare, vibraţie. *Zborul păsărilor produce oscilaţia aerului.* **3** fluctuaţie, oscilare, ‹fig.› pendulare. **II** fig. **1** (*la j. de noroc sau la bursă*) diferenţă, fluctuaţie, instabilitate, schimbare. *Ia în calcul oscilaţiile zilnice ale cursului bursei.* **2** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăială, şovăire, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Oscilaţia lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.*

oscilopíe s.f. (*med.*) oscilopsie.

oscilopsíe s.f. (*med.*) oscilopie. *Oscilopsia este vederea oscilantă, cu impresie de mobilitate aparentă a obiectelor fixe.*

osciór s.n. (*anat.*) **1** ciolănaş, ciolănel, osicul, osişor, ‹pop. şi fam.› osuşor, osuţ, ‹pop.› osuc. **2** (*la pl.* ***oscioare****, pop.*) v. Oase (v. *os*). Oseminte. Rămăşiţe (v. *rămăşiţă*[1]). Resturi (v. *rest*).

oscitánt, -á adj. (*livr.; despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ţinuta lor*) v. Dezmăţat. Dezordonat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat.

oscitánţă s.f. (*livr.*) **1** v. Dezordine. Neglijenţă. Neîngrijire. **2** v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferenţă. Indolenţă. Inerţie. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilinţă. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostraţie. Tembelism.

osébi[1] adv. (*modal; înv.*) **1** (*mai ales în legătură cu vb. „a sta”*) v. Deoparte. Izolat. Retras. **2** v. Separat.

osebí[2] vb. IV. **1** refl. (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Despărţi. Izola. Răzleţi. Separa. **2** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) v. Despărţi. Dezbina. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracţiona. Împărţi. Scinda. Sciziona. Separa. **3** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanţe, materii în amestec cu altele de densităţi diferite*) v. Alege. Despărţi. Izola. Separa. **4** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. indică mai ales realităţi, fapte, noţiuni*) v. Deosebi[2]. Desluşi. Diferenţia. Discerne. Distinge. **5** tr. (*înv.*) v. Excepta. Exclude.

osebiciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Claustrare. Însingurare. Izolare. Recluziune. Singurătate. Solitudine. **2** v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire.

osebíre s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire. **2** (*înv.*) v. Claustrare. Însingurare. Izolare. Recluziune. Singurătate. Solitudine. **3** (*polit.; înv.*) v. Disidenţă. Sciziune. **4** (*înv.*) v. Excepţie.

osebít, -ă adj., adv. (*înv. şi pop.*) **I** adj. **1** (*despre fiinţe*) v. Despărţit[2]. Izolat. Răzleţit. Separat. **2** (*despre fiinţe, lucruri etc.*) v. Deosebit. Diferit. Distinct. Neasemănat. **3** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) v. Bogat. Deosebit. Diferenţiat. Diferit. Divers. Felurit. Multiplu. Neunitar. Variat. **4** v. Anume. Anumit. Aparte. Deosebit. Special. **5** v. Neobişnuit. **II** adv. (*modal*) v. Chiar. Îndeosebi. Tocmai.

osebitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Despărţitor. Izolator. Separator.

osebitúră s.f. (*înv.*) v. Deosebire. Diferenţă. Nepotrivire.

oseínă s.f. (*biol.*) osteonectină. *Oseina este o substanţă organică proteică, ce constituie partea fundamentală a osului.*

oseminte s.n. pl. (*anat.*) oase (v. *os*), rămăşiţe (v. *rămăşiţă*[1]), resturi (v. *rest*), ‹pop.› oscioare (v. *oscior*), ‹reg.› osamă, ‹înv.› mădulare (v. *mădular*), ‹fig.; rar› ţărână. *La dezgroparea oasemintelor, după şapte ani, preotul ţine o slujbă specială.*

osfeştánie s.f. (*relig.; înv.*) v. Consacrare. Sfeştanie. Sfinţire[1]. Sfinţit[1]. Târnosire

osfeştuí vb. IV. tr. (*relig.; înv.; despre preoţi*) v. Aghesmui.

osfinteálă s.f. (*înv.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecţie. Sprijin.

osfintí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **2** intr. v. Ajuta. Folosi. Servi. Sluji. **3** tr. (*relig.; despre preoţi; compl. indică oameni*) v. Binecuvânta. Blagoslovi.

osfreziolagníe s.f. (*med.*) osmolagnie. *Osfreziolagnia este o excitaţie de natură erotică, produsă de mirosuri.*

osiác s.m. (*tehn.; reg.*) **1** (*la roata morii de apă*) v. Fus. Grindei. Osie. **2** (*la vârtelniţă*) v. Fus. Fusul vârtelniţei (v. *fus*).

osianésc, -eáscă adj. (*lit.*) osianic.

osiánic, -ă adj. (*lit.*) osianesc. *Poemul aminteşte de sensibilitatea poeziilor osianice.*

osícul s.n. (*anat.*) ciolănaş, ciolănel, oscior, osişor, ‹pop. şi fam.› osuşor, osuţ, ‹pop.› osuc.

ósie s.f. **I 1** (*mec.*) arbore, ax, fus. *Osia primeşte şi transmite o mişcare prin rotaţia în jurul axei sale.* **2** (*tehn.; la roata morii de apă*) fus, grindei, ‹reg.› osiac, prisnel, val, vaună. **II** (*geom.; înv.*) v. Diametru.

osificá vb. I. refl. fig. (*fam.; mai ales despre situaţii, stări*) v. Consolida. Întări. Stabiliza.

osificáre s.f. **1** (*biol.*) osificaţie, osteogeneză, osteogenie. *Osificarea este formarea şi dezvoltarea ţesutului osos pornind de la ţesutul conjunctiv.* **2** fig. (*fam.*) v. Consolidare. Întărire. Stabilizare.

osificát, -ă adj. fig. (*în opoz. cu „gras”; rar; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv.

osificáţie s.f. (*biol.*) osificare, osteogeneză, osteogenie.

osişór s.n. (*anat.*) ciolănaş, ciolănel, oscior, osicul, ‹pop. şi fam.› osuşor, osuţ, ‹pop.› osuc.

ósie s.f. (*pesc.; reg.*) v. Ostie[1].

oslón s.n. (*reg.*) v. Laviţă.

osmác s.n. (*reg.*) v. Oboroc.

osmán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Oriental. Turc. Turcoaică. **2** adj. v. Oriental. Turc. Turcesc.

osmangíu s.m. (*înv.*) v. Oriental. Turc.

osmánic, -ă adj. (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc.

osmanlâu, -ie s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Oriental. Turc. Turcoaică. **2** adj. v. Oriental. Turc. Turcesc.

osmánesc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc.

osmhidróză s.f. (*fiziol.*) bromhidroză, melanhidroză. *Osmhidroza este o transpiraţie cu miros neplăcut.*

osmofobíe s.f. (*psih.*) olfactofobie. *Osmofobia este oroarea morbidă de mirosuri.*

osmoglásnic s.n. (*bis.; la ortodocşi; înv.*) v. Octoih.
osmolagníe s.f. (*med.*) osfreziolagnie.
osmotactísm s.n. (*biol.*) osmotaxie. *Osmotactismul este mişcarea celulară autonomă pentru restabilirea echilibrului osmotic.*
osmotaxíe s.f. (*biol.*) osmotactism.
osmóză s.f. fig. interpenetrare, interpenetraţie, întrepătrundere. *Osmoza problemelor etice şi sociale este o realitate.*
osós, -oásă adj. **1** (*despre fiinţe sau despre constituţia lor*) ciolănos, ‹reg.› bolocănos, ciontos, cotolenos, oasnic, ‹fig.; rar› stâncos, ‹fig.; pop. şi fam.› rădăcinos. *Are mâinile osoase.* **2** (*mai ales despre faţa oamenilor*) colţuros, unghiular. *Faţa îi este osoasă şi masivă.* **3** (*în opoz. cu „gras"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) costeliv, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscăţiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop. şi fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, piţigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. şi reg.› mârşav, rău, searbăd[1], sec, secăţiu, secăţiv, slăbicios, ‹reg.› coţac, hition, mârşolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscăţiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. şi fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› ţârlic. *Este atât de osoasă, încât au rămas doar ochii de ea.*
ospătá vb. I. **1** tr. (*mai ales fam.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a cinsti, a servi, a trata, ‹pop.› a omeni, a tratarisi. *Şi-a ospătat musafirii cu cele mai alese delicatese.* **2** intr. (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli. **3** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca.
ospătár s.m. **1** chelner, ‹livr.› ganimed, ‹fam.; iron.› maestru, ‹fran.› garson. *În restaurante servesc mai ales ospătari tineri.* **2** (*înv.*) v. Birtaş. **3** (*înv.*) v. Hangiu. **4** (*înv.*) v. Gazdă.
ospătáre s.f. **1** (*mai ales fam.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) cinstire, servire, servit, tratare, ‹rar› ospătat[1]. *Ospătarea musafirilor cu cele mai alese delicatese este un obicei vechi în familia lor.* **2** (*concr.; înv. şi pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **3** (*înv. şi pop.*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz.
ospătáriţ, -á adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ospitalier. Primitor.
ospătárnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ospitalier. Primitor.
ospătát[1] s.n. (*rar; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Cinstire. Servire. Servit. Tratare.
ospătát[2], -ă adj. (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Mâncat[2]. Sătul. Săturat.
ospătăreásă s.f. (*înv.*) v. Birtăşiţă. Birtăşoaică.
ospătăréţ, -eáţă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ospitalier. Primitor.
ospătăríe s.f. **1** birt, ‹reg.› făgădău, ‹înv.› locantă, ospel, ospeţărie, osterie, tractir, ‹ital.; înv.› lostărie. *De obicei, mănâncă la o ospătărie din apropierea casei.* **2** (*arhit. bis.; înv.*) v. Arhondaric. Arhondărie. **3** (*constr. mai ales cu vb. „a cere", „a găsi", „a oferi", „a solicita"; înv.*) v. Azil. **4** (*înv.*) v. Ospitalitate.
ospătăríţă s.f. **1** chelneriţă, ‹înv.› celetnică. *În timpul verii s-a angajat ospătăriţă la un restaurant de pe litoral.* **2** (*înv.*) v. Birtăşiţă. Birtăşoaică.
ospătătór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) **I** adj. (*despre oameni*) **1** v. Ospitalier. Primitor. **2** v. Chefliu. Petrecăreţ. **II** s.m. **1** v. Birtaş. **2** v. Hangiu. **3** v. Gazdă. **4** v. Amfitrion. Gazdă. Stăpân.
ospătătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Ospitalitate. **2** v. Ospeţie. Ospitalitate.
ospătói, -oáie s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Invitat. Musafir. Oaspete. **2** v. Nuntaş. Oaspete.
ospătós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Ospitalier. Primitor.
ospăţ s.f. **1** (*astăzi rar*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz. **2** (*astăzi rar; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere. **3** (*înv. şi pop.*) v. Masă[1]. Mâncare. **4** (*reg.*) v. Nuntă.
ospecióí s.m. (*reg.*) **1** v. Invitat. Musafir. Oaspete. **2** v. Nuntaş. Oaspete.
ospél s.n. (*înv.*) **1** v. Hotel. **2** v. Birt. Ospătărie.
ospelăríe s.f. (*înv.*) v. Hotel.
ospeliér s.m. (*înv.*) v. Hotelier.
ospeţăríe s.f. (*înv.*) **1** v. Hotel. **2** v. Birt. Ospătărie.
ospeţeán s.m. (*reg.*) v. Nuntaş. Oaspete.
ospeţíe s.f. **1** ospitalitate, ‹înv.› ospătătură, ‹turc.; înv.› icram. *Drumeţii au mulţumit gazdei pentru ospeţie.* **2** (*rar*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz. **3** (*constr. cu vb. „a se duce", „a veni" şi precedat mai ales de prep. „în"; rar*) v. Vizită.
ospeţíme s.f. (*colect.; pop.*) v. Invitat. Musafir. Oaspete.
ospíciu s.n. **1** (*med.; adesea cu determ. „de nebuni"*) casă de nebuni (v. *casă[1]*), casă de sănătate (v. *casă[1]*), spital de psihiatrie, ‹fam.› balamuc, spital de nebuni, ‹arg.› dilibău. *În ospiciu sunt tratate persoanele cu boli psihice.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **3** (*ieşit din uz*). v. Azil.
ospitál[1] s.n. (*med.; înv.*) v. Spital.
ospitál[2], -á adj. (*latin.; înv.; despre oameni*) v. Ospitalier. Primitor.
ospitalizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ţine.
ospitaliér, -ă adj. (*despre oameni*) primitor, ‹reg.› ospătariţ, ospătarnic, ospătăreţ, ‹înv.› ospătător, ospătos, ‹latin.; înv.› ospital[2]. *Românii sunt ospitalieri.*
ospitalitáte s.f. **1** ‹pop.› omenie, ‹înv.› ospătărie, ospătătură. *Bunicii lui erau renumiţi pentru ospitalitatea lor.* **2** ospeţie, ‹înv.› ospătătură, ‹turc.; înv.› icram. **3** (*rar*) v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire. **4** (*rar; adesea constr. cu vb. „a căuta", „a cere", „a da", „a găsi"*) v. Adăpost. Găzduire. Sălaş.
ospitalizá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ţine.
ost s.n. (*geogr.; în opoz. cu „occident"; înv.*) v. Est. Orient. Răsărit[2].
ostáfcă s.f. (*înv.*) v. Pensionare.
ostái s.n. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul semănăturii*) v. Holdă. Lan. Ogor.
ostáş s.m. **I** (*milit.*) **1** militar, oştean, soldat, ‹pop.› cătană, panţir, stratiot, ‹reg.› radavoi, ‹înv.› luător de sold, om de oaste, om de război, oştenitoriu, oştitor, săgar, voinic, voinic de oaste, ‹înv.; meton.› oaste, ‹turc.; înv.› cul, ‹poetic› viteaz, ‹meton.› uniformă (v. *uniform*), ‹arg.› oagăr. *Este ostaş de carieră. Ostaşii sunt oameni de onoare.* **2** (*înv.*) ***ostaş cu leafă*** v. Mercenar; ***ostaş de scuteală*** = ‹înv.› scutelnicel. *Ostaşul de scuteală slujea în schimbul unei scutiri de dări.* **II** fig. militant, ‹fig.› combatant, luptător, soldat. *Este un ostaş pentru drepturile animalelor.*
ostátic s.m. **1** (*milit.*) ‹înv.› chezaş, otaj, zălog[2]. *Ostaticii capturaţi sunt supuşi unor interogatorii dure.* **2** fig. (*jur.; fam.*) v. Amanet. Gaj. Garanţie.
ostăşésc, -eáscă adj. (*milit.*) cazon, militar, milităresc, soldăţesc, ‹rar› marţial, ‹pop.› cătănesc, ‹înv.› oştenesc, oştesc, slujitoresc, voinicesc. *Nu a făcut armata, întrucât nu-i place regimul ostăşesc. Viaţa ostăşească l-a disciplinat.*
ostăşéşte adv. (*modal; milit.*) milităreşte, soldăţeşte, ‹pop.› cătăneşte, ‹reg.› cătănăşeşte, ‹înv.› oşteneşte. *Se poartă ostăşeşte şi în familie. Salută ostăşeşte.*
ostăşí vb. IV. intr. (*milit.; înv. şi pop.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Război[3].
ostăşíe s.f. (*milit.; înv. şi pop.*) **1** v. Armată. Militărie. **2** v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **3** v. Bărbăţie. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie.
ostăşíme s.f. (*colect.; milit.*) **1** militărime, soldăţime, ‹livr.; peior.› soldatescă, ‹pop.› cătănime. *Ostăşimea prezintă onorul preşedintelui.* **2** (*înv.*) v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*).
ostâmpí vb. IV. (*înv.*) **I** intr. **1** (*în opoz. cu „a se îngrăşa"; despre fiinţe*) v. Slăbi. **2** (*despre fiinţe*) v. Obosi. Osteni. **II** intr. (*despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de la", „de", care indică schimbarea direcţiei iniţiale sau normale*) v. Abate[2]. Depărta. Îndepărta. **2** refl. (recipr.) (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Depărta. Îndepărta. Înstrăina. **3** tr. (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) v. Alunga. Goni. Izgoni. Respinge.
ostéi s.n. (*reg.*) v. Otic.
osteítă s.f. (*med.*) ***osteită fibrochistică*** = hiperparatiroidism, osteodistrofie fibroasă generalizată, osteoză fibrochistică, osteoză paratiroidiană. *Osteita fibrochistică se caracterizează prin modificări osoase sau renale, prin prezenţa de calcificări viscerale, prin tulburări digestive ori nervoase;* ***osteită tuberculoasă*** = osteotuberculoză. *Osteita tuberculoasă este o inflamaţie a ţesutului osos determinată de bacilul Koch.*
osteneálă s.f. **I 1** (*fiziol.*) lasitudine, oboseală, ‹livr.› fatigabilitate, ‹rar› neodihnă, obosire, ‹pop.› trudă, ‹înv.› câştig, deranj, ostenire, os-

tenită (v. *ostenit*[2]). *Osteneala lui este evidentă după o zi de muncă.* **2** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, sforțare, silință, străduință, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninţă, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină osteneală.* **3** efort, greutate, trudă, ‹înv.› ostenitură. *După luni de zile, a reușit, cu osteneală, să-și termine casa.* **4** efort, încercare, sforțare, silință, străduință, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, osteneala lui a fost de prisos.* **5** (*înv.* și *pop.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire. **II** (*concr.; înv.*) ‹înv.› osteninţă. *Casa a fost osteneala lui după o muncă de ani.*

osteni vb. IV. **I 1** intr., refl. (*despre ființe*) a (se) obosi, ‹reg.› a se dorovăi, a se opăci, a se otinci, a tăbărî, ‹înv.› a se câștiga, a ostâmpi, ‹fig.; fam.› a (se) demonta. *După atâta muncă a ostenit. Caii trebuie să se odihnească, pentru că au ostenit după un drum anevoios.* **2** refl. (*despre oameni*) a se munci, a se obosi, a se trudi, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se coțobăni, ‹fig.› a asuda. *Se ostenește să câștige cinstit o pâine.* **3** tr. (*compl. indică ființe sau simțuri ale lor*) a obosi. *Curățenia de Paște a ostenit-o peste măsură. Lucrul îndelung la calculator i-a ostenit vederea.* **4** refl. (*despre oameni*) a se deranja, a se obosi. *Nu te osteni! Cunosc drumul!* **5** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduinui, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se ostenește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **6** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui. **7** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Căuta. Încerca. Sili. Strădui. Vedea. **8** intr. (*înv.; despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **9** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **II** intr. (*rar; mai ales despre fenomene ale naturii*) v. Conteni. Curma. Înceta. Încheia. Întrerupe. Opri. Potoli. Sfârși. Sta. Termina. Trece.

osteniciós, -oásă adj. (*înv.* și *reg.*) **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios. **2** (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor.

osteníță s.f. (*înv.*) **I 1** v. Caznă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduință. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **II** (*concr.*) ‹înv.› osteneală.

ostemíre s.f. (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală. **2** v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență.

ostenít[1], -ă adj. **1** (*despre ființe*) obosit, ‹reg.› oprit, ‹fig.; reg.› deznodat. *Copiii osteniți au adormit imediat.* **2** (*înv.* și *pop.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit.

ostenít[2], -ă s.f., s.n. (*înv.*) **I** s.f. **1** v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală. **2** v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire. **II** s.n. v. Cazn. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

ostenitór, -oáre adj. **I** (*înv.* și *pop.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **II** (*pop.*) **1** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios. **2** (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor.

ostenitúră s.f. (*înv.*) v. Efort. Greutate. Osteneală. Trudă.

ostensíbil, -ă adj. (*rar; despre acțiuni, stări, situații etc.*) v. Clar. Evident. Flagrant. Incontestabil. Indiscutabil. Izbitor. Învederat. Limpede. Manifest. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Pregnant. Reliefant. Vădit. Vizibil.

ostentáre s.f. (*rar*) v. Ostentație.

ostentatív, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) demonstrativ, provocator, ‹rar› ostentatoriu. *A privit spre el cu un dispreț ostentativ.* **2** adv. (*modal*) demonstrativ, provocator, vădit. *Nemulțumit de hotărârile luate, a părăsit ostentativ sala de ședințe.*

ostentatóriu, -ie adj. (*rar; despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Demonstrativ. Ostentativ. Provocator.

ostentáție s.f. ‹rar› ostentare. *Ostentația cu care își afișează bunăstarea este de prost gust.*

osteoalgíe s.f. (*med.*) durere osteocopă, osteodinie. *Osteoalgia este o durere osoasă acută, neasociată cu vreun semn exterior.*

osteoartrítă s.f. (*med., med. vet.*) ***osteoartrită degenerativă*** = artrită cronică degenerativă, artrită hipertrofică, artroză. *Osteoartrita degenerativă cronică afectează cartilajele articulare*; ***osteoartrită tuberculoasă*** = tumoră albă.

osteoclást s.n. (*hist.*) mieloplax. *Osteoclastul este o celulă gigantă, multinucleată, cu citoplasma spumoasă, situată în lungul osoaselor, având rol fundamental în resorbția osoasă fiziologică sau patologică.*

osteoclastóm s.n. (*med., med. vet.*) mieloplaxom, tumoră cu mieloplaxe. *Osteoclastomul este localizat pe maxilar sau la nivelul epifizei oaselor lungi, fiind, în general, benign.*

osteocondensáre s.f. (*med.*) osteoscleroză. *Osteocondensarea constă în îngroșarea osului spongios, care devine compact, cu îngustarea cavităților medulare.*

osteocondrítă s.f. (*med.*) osteocondroză. *Osteocondrita este inflamația oaselor și a cartilajelor lor.*

osteocondróză s.f. (*med.*) osteocondrită.

osteodimíe s.f. (*med.*) durere osteocopă, osteoalgie. *Osteodinia este o durere osoasă profundă, fără nici un semn exterior.*

osteodisplazíe s.f. (*med.*) displazie osoasă, distrofie osoasă, osteodistrofie. *Osteodisplazia se manifestă prin modificări ale structurii și densității oaselor.*

osteodistrofíe s.f. (*med.*) **1** displazie osoasă, distrofie osoasă, osteodisplazie. **2** ***osteodistrofie fibroasă generalizată*** = hiperparatiroidism, osteită fibrochistică, osteoză fibrochistică, osteoză paratiroidiană.

osteofibróză s.f. (*med.*) osteopatie fibroasă. *Osteofibroza este denumirea generică pentru osteozele caracterizate prin degenerescența fibroasă a măduvei.*

osteofít s.n. (*med.*) cioc de papagal (v. *cioc*[2]). *Osteofitul se formează la marginea unei suprafețe articulare.*

osteogenéză s.f. **1** (*biol.*) osificare, osificație, osteogenie. *Osteogeneza este formarea și dezvoltarea țesutului osos pornind de la țesutul conjunctiv.* **2** ***osteogeneză imperfectă*** = fragilitate osoasă ereditară, osteopsatiroză. *Osteogeneza imperfectă antrenează osteoporoza generalizată gravă.*

osteogeníe s.f. (*biol.*) osificare, osificație, osteogeneză.

osteología s.f. (*anat.*) scheletologie. *Osteologia se ocupă cu studiul oaselor din organism.*

osteomalacíe s.f. (*med.*) ramolisment osos. *Osteomalacia se caracterizează printr-o decalcificare progresivă a oaselor (cu păstrarea scheletului conjunctiv al osului), ca urmare a unor tulburări grave ale metabolismului fosforului și al calciului.*

osteonectínă s.f. (*biol.*) oseină. *Osteonectina este o substanță organică proteică, ce constituie partea fundamentală a osului.*

osteopatíe fibroasă s.f. (*med.*) osteofibroză.

osteoplást s.n. (*anat.*) lacună osteocitară. *Osteoplastul este cavitatea substanței fundamentale a osului, care închide celula osoasă derivată din osteoblast.*

osteopsatiróză s.f. (*med.*) fragilitate osoasă ereditară, osteogeneză imperfectă.

osteosarcóm s.n. (*med.*) sarcom osteogen. *Osteosarcomul este o tumoare malignă primitivă a osului, dezvoltată, de obicei, la nivelul oaselor spongioase.*

osteoscleróză s.f. (*med.*) osteocondensare. *Osteoscleroza constă în îngroșarea osului spongios, care devine compact, cu îngustarea cavităților medulare.*

osteotuberculóză s.f. (*med.*) osteită tuberculoasă. *Osteotuberculoza este o inflamație a țesutului osos determinată de bacilul Koch.*

osteóză s.f. (*med.*) ***osteoză fibrochistică*** = ***osteoză paratiroidiană*** = hiperparatiroi-

dism, osteită fibrochistică, osteodistrofie fibroasă generalizată.
osterie s.f. *(înv.)* v. Birt. Ospătărie.
ostiár s.m. *(la romani; livr.)* v. Portar.
óstic, -ă adj. *(geogr.; în opoz. cu „occidental"; înv.)* v. Estic. Oriental. Răsăritean.
óstie[1] s.f. **1** *(pesc.)* ‹reg.› furcă, mâță, osle, sandolă, țăpoaie[2], țăpoi. *Dinții ascuțiți ai ostiei se înfig în corpul peștilor.* **2** *(înv.)* v. Furcă.
óstie[2] s.f. *(anat.)* ostium, por[1]. *Ostia este un orificiu sau un canal care asigură accesul într-o cavitate sau comunicarea a două cavități.*
ostíl, -ă adj., adv. **I** adj. **1** *(despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor)* dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătaret, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni ostile din partea opozanților.* **2** *(despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor)* dușmănos, neprietenesc, neprietenos, potrivnic, ‹pop. și fam.› răstit, ‹fig.› pieziș, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Privirea ei este ostilă.* **3** *(în opoz. cu „binevoitor"; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor)* dușmănos, răuvoitor, ‹înv.› nepriincios. *Este o persoană ostilă cu vecinii.* **4** *(mai ales fig.; despre circumstanțe, condiții etc.)* defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, potrivnic, vitreg, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări ostile din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **II** adv. *(modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta")* încruntat, dușmănos, potrivnic, rău, răutăcios, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; înv.› ponciș. *Îl privește ostil.*
ostilitáte s.f. **1** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărătură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covășeală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o ostilitate veche.* **2** antipatie, aversiune, idiosincrazie, pornire, repugnanță, repulsie, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănareală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o ostilitate violentă față de el.* **3** adversitate, dușmănie, potrivnicie, vitregie, vrăjmășie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Tinerii soți nu se înțelegeau din cauza ostilității dintre părinții lor.*
óstium s.n. **1** *(anat.)* ostie[2], por[1]. **2** *(biol.; în membranele celulelor vegetale)* por[1]. *Ostiumul asigură schimbul de apă, gaze și materii nutritive.*
ostói[1] s.n. *(reg.)* v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.
ostoí[2] vb. IV. *(înv. și pop.)* **1** tr., refl. *(compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.)* v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **2** intr., refl. *(mai ales despre fenomene ale naturii)* v. Conteni. Curma. Înceta. Încheia. Întrerupe. Opri. Potoli. Sfârși. Sta. Termina. Trece. **3** tr. *(compl. indică oameni)* v. Alina. Consola. Îmbărbăta. Încuraja. Mângâia.
ostoíre s.f. *(înv. și pop.)* v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.
ostoít, -ă adj. *(înv. și pop.)* **I 1** *(despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.)* v. Alinat. Atenuat. Calmat. Diminuat. Domolit. Liniștit. Ponderat. Potolit[2]. Redus. Scăzut. **2** *(despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.)* v. Alinat. Amortizat. Atenuat. Calmat. Diminuat. Domolit. Estompat. Liniștit. Micșorat. Moderat. Ponderat. Potolit[2]. Redus. Scăzut. Slăbit. Temperat. Liniștit. Ponderat. **3** *(despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.)* v. Fermentat. **4** *(despre aluaturi)* v. Copt[2]. **5** *(despre pâine sau despre produse de patiserie)* v. Întărit. Tare. Uscat[2]. **6** *(despre apă)* v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2]. **II 1** *(despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică)* v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit. **2** *(despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie")* v. Snopit. Stâlcit[2].
ostoitór, -oáre adj. *(reg.)* v. Liniștitor.
ostoitúră s.f. *(înv.)* v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.
ostrác s.n. *(înv.)* **I** *(zool.)* **1** v. Bivalvă. Lamelibranhiat. Scoică. **2** v. Ostree. Stridie (*Ostrea edulis*). **3** v. Cochilie. Scoică. **II 1** v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Țandără. **2** v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
ostracísm s.n. *(jur.; livr.)* v. Alungare. Exilare. Gonire. Izgonire. Ostracizare. Proscriere. Relegare. Relegație. Surghiunire.
ostracizá vb. I. tr. *(compl. indică oameni)* **1** *(jur.)* a alunga, a exila, a goni, a izgoni, a proscrie, a relega, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost ostracizat din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **2** a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec. înv.› a catatrexi. *Nu a ostracizat pe nimeni în viața lui.*
ostracizáre s.f. **I 1** *(jur.)* alungare, exilare, gonire, izgonire, proscriere, relegare, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După ostracizare, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.* **2** asuprire, năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, persecutare, persecuție, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza ostracizării suferite din partea mamei vitrege.* **II** fig. *(rar)* v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Înfierare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Veștejire. Vituperare. Vituperație.
ostrée s.f. *(zool.)* *Ostrea edulis*; stridie, ‹înv.› ostrac, scoică-de-mare.
ostréț s.n. **1** *(pesc.)* ‹pop.› coteț, horeț, ‹reg.› juvelnic, mandră[1], zăton. *Ostrețul este o împletitură sau un gard de nuiele ori de trestie, care se așază de-a curmezișul unui râu sau al unei bălți pentru a opri trecerea peștilor și a ușura prinderea lor.* **2** *(pop.)* v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea. **3** *(pop.)* v. Gratie. Vergea. Zăbrea. **4** *(pesc.; reg.)* v. Leasă. Vintir. **5** *(tehn.; la războiul de țesut; reg.)* v. Corleț. **6** *(la pl. ostrețe; tehn.; la războiul de țesut; reg.)* v. Cocleț. Plasa ițelor (v. *plasă*).
ostrí vb. IV. intr. *(reg.; despre vreme)* v. Înăspri. Răci.
ostrică s.f. *(zool.; înv.)* v. Bivalvă. Lamelibranhiat. Scoică.
ostrigár s.m. *(ornit.; rar)* v. Scoicar (*Haematopus ostralegus*).
ostrobáț s.n. *(tehn.; la plug; reg.)* v. Cotigă. Teleagă.
ostrogót, -ă adj. ostrogotic. *Triburile ostrogote erau triburile germanice medievale ale goților de răsărit.*
ostrogótic, -ă adj. ostrogot.
ostropél s.n. *(culin.)* ‹reg.› ostropeț, ostropior. *Ostropelul se prepară din carne (de pasăre, miel, vânat), cu sos din bulion, oțet, făină și usturoi.*
ostropéț s.n. *(culin.; reg.)* v. Ostropel.
ostropiór s.n. *(culin.; reg.)* v. Ostropel.
ostróv s.n. **1** *(geomorf.)* ‹reg.› cocioc. *Ostrovul este o insulă mică, formată pe cursul unei ape curgătoare în urma unui proces de acumulare din albia minoră a râului, acoperită de obicei cu vegetație.* **2** *(geomorf.)* ***ostrov plutitor*** = grădină plutitoare, insulă plutitoare, pământ plutitor, plaur, plavie, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. *Ostrovul plutitor este o formație compactă de pământ, nisip, nămol, resturi vegetale care plutesc pe o apă.* **3** *(geomorf.; înv. și pop.)* v. Insulă. **4** *(jur.; arg.)* v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
ostrováș s.n. *(geomorf.; înv.)* v. Ostrovuleț.
ostroveán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. *(înv. și pop.)* v. Insular. **2** adj. *(înv. și pop.)* v. Insular. **3** s.m. *(jur.; arg.)* v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.
ostroveáncă s.f. *(înv. și pop.)* v. Insulară (v. *insular*).
ostrovél s.n. *(geomorf.; înv. și pop.)* v. Ostrovuleț.
ostrovuléț s.n. *(geomorf.; rar)* ‹înv. și pop.› ostrovel, ‹pop.› ostrovuț, ‹înv.› ostrovaș.
ostrovúț s.n. *(geomorf.; pop.)* v. Ostrovuleț.
óstru adj. *(reg.; despre oameni)* v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.
osúc s.n. *(anat.; pop.)* v. Ciolănaș. Ciolănel. Oscior. Osicul. Osișor.
osușór s.n. *(anat.; pop. și fam.)* v. Ciolănaș. Ciolănel. Oscior. Osicul. Osișor.
osúț s.n. *(anat.; pop. și fam.)* v. Ciolănaș. Ciolănel. Oscior. Osicul. Osișor.
osvetí vb. IV. tr. *(bis.; înv.; compl. indică obiecte)* v. Sfinți[1].
oșélnic s.m. *(bis.; înv.)* v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.
oșení vb. IV. refl. *(reg.)* **1** *(despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.)* v. Alina. Astâm-

pără. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **2** (*mai ales despre suferințe fizice sau morale, stări psihice*) v. Dispărea. Înceta. Pieri. Trece.

oșemíre s.f. (*reg.*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

oșíștie s.f. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** (*med.; deprec.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

oșpojí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trâncăni.

oșteán s.m. (*milit.*) militar, ostaș, soldat, ‹pop.› cătană, panțir, stratiot, ‹reg.› radavoi, ‹înv.› luător de sold, om de oaste, om de război, oștenitoriu, oștitor, săgar, voinic, voinic de oaste, ‹înv.; meton.› oaste, ‹turc.; înv.› cul, ‹poetic› viteaz, ‹meton.› uniformă (v. *uniform*), ‹arg.› oagăr. *Este oștean de carieră. Oștenii sunt oameni de onoare.*

oșteáză s.f. (*reg.*) v. Antioraș. Mahala. Periferie. Suburbie.

oștenésc, -eáscă adj. (*milit.; înv.*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc.

oștenéște adv. (*modal; milit.; înv.*) v. Militărește. Ostășește. Soldățește.

oșteníe s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Armată. Militărie. **2** v. Artă militară. Război[1]. **3** v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **4** v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

oștenítre s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Artă militară. Război[1]. **2** v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **3** v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

oștenitóriu s.m. (*milit. înv.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.

oștésc, -eáscă adj. (*milit.; înv.*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc.

oști vb. IV. refl., intr. (*milit.; înv.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Război[3].

oștíme s.f. (*înv.*) **1** (*colect.; milit.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **2** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Cohortă. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Stol. Șiruri (v. *șir*). Turmă.

oștíre s.f. **I** (*milit.*) **1** armată, forțe armate (v. *forță*), oaste, putere, putere armată, trupe (v. *trupă*), ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹metom.› armă, ‹fig.› sabie. *În unele țări șeful statului este și conducătorul suprem al oștirii.* **2** (*înv. și pop.*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar. **3** (*înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **4** (*înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **II** fig. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.

oștít s.n. (*milit.; înv.*) **1** v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **2** v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

oștitór s.m. (*milit.; înv.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.

oștitúră s.f. (*milit.; înv.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*).

oștorâș s.m. (*reg.*) v. Pogonici.

ot prep. (*introduce un atr. care indică locul de origine; înv.*) v. Din.

otác s.n. **1** (*reg.*) ‹reg.› odaie. *Otacul este un loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele.* **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).

otáj s.n., s.m. (*înv.*) **1** s.n. (*jur.*) v. Amanet. Gaj. Garanție. **2** s.m. (*milit.*) v. Ostatic.

otalgíe s.f. (*med.*) otodinie. *Otalgia este o durere localizată la ureche.*

otășníță s.f. (*înv.*) ‹înv.› otaștină. *Otașnița era o dijmă plătită în natură proprietarului unei vii luate în arendă.*

otăștínă s.f. (*înv.*) ‹înv.› otașniță.

otávă s.f. ‹înv.› zlac. *Otava crește din nou după cosire.*

otălmăzuí vb. IV. tr. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.

otătăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

otăví vb. IV. intr. (*bot.; reg.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Înfrăți. Lăstări.

otânceă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Pârghie.

otânjeálă s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

otânjí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci.

otcârvénie s.f. (*slavon.; înv.*) v. Revelație.

otcóș s.n. (*reg.*) **1** v. Brazdă. Polog[1]. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Mănunchi.

otcúp s.n. (*econ.; înv.*) v. Antrepriză.

otcúpcic s.m. (*înv.*) **1** v. Arendaș. **2** (*econ.*) v. Antreprenor. Întreprinzător.

otcupcíu s.m. (*înv.*) **1** v. Arendaș. **2** (*econ.*) v. Antreprenor. Întreprinzător.

otcúpnic s.m. **1** v. Arendaș. **2** (*econ.*) v. Antreprenor. Întreprinzător.

otécinic s.n. (*bis.; înv.*) v. Pateric.

oteși[1] vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **2** tr. (*reg.; compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) v. Finaliza. Isprăvi. Încheia. Sfârși. Termina. **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

oteși[2] vb. IV. intr. (*bot.; reg.; despre plante*) v. Apărea. Arăta. Crește. Germina. Ieși. Ivi. Încolți. Miji. Răsări[1].

oteșíre s.f. (*înv.*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

otiatríe s.f. (*med.*) otologie. *Otiatria se ocupă cu studiul urechii din punct de vedere anatomic și patologic.*

otíc s.n. **I 1** ‹reg.› estică, lopată, lopată mică, lopățică, lopiscă, ostei, oticău, otinc, raz, răzător, răzuitor, răzuș, săpălău, spetează, ștircă. *Cu oticul se îndepărtează pământul de pe brăzdarul și de pe cormana plugului.* **2** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **3** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce. **II** (*țes.; reg.*) **1** ‹reg.› otinc. *Cu ajutorul oticului se leagă firele rupte la războiul de țesut.* **2** ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, mânzoc, otinc, sânzalău, turnătoare (v. *turnător*), urioc. *Oticul este firul de urzeală care nu a trecut prin ițe și prin spată.* **III** (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Săpăligă. **2** (*în trecut*) v. Mertic.

oticău s.n. (*reg.*) **I 1** v. Otic. **2** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **II 1** (*în trecut*) v. Mertic. **2** v. Cupă[1].

oticneálă s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

oticní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*fiziol.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **2** (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna.

oticnire s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

oticnitúră s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Degurgitare. Degurgitație. Vărsare. Vărsat. Vărsătură. Vomare. Vomat[1]. Vomă. Vomisment. Vomitare.

otínc s.n. (*reg.*) **1** (*țes.*) ‹reg.› otic. **2** (*țes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, mânzoc, otic, sânzalău, turnătoare (v. *turnător*), urioc. **3** v. Otic. **4** (*la car sau la căruță*) v. Ceatlău. Cruce. **5** (*tehn.*) v. Pârghie.

otinceá s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

otincí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Obosi. Osteni.

otítă s.f. (*med.*) ***otită internă*** = labirintită. *Otita internă este inflamația labirintului urechii;* (*art.*) ***otita creșelor*** = otoantrită, otomastoidită. *Otita creșelor este o otită purulentă gravă, cu infecția antrului mastoidian.*

otmét s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

otnoșénie s.f. (*înv.*) v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație.

otoantrítă s.f. (*med.*) otita creșelor (v. *otită*), otomastoidită.

otocíst s.n. (*zool.; la nevertebrate*) statocist. *Otocistul este organul auditiv format dintr-o veziculă cu celule ciliate, plină cu lichid și cu numeroase otolite.*

otodiníe s.f. (*med.*) otalgie. *Otodinia este o durere localizată la ureche.*

otolíți s.m. pl. (*zool.*) statoconia. *Otoliții sunt granule mici de carbonat de calciu, care se află, împreună cu cilii, în urechea internă a vertebratelor sau în vezicula auditivă a nevertebratelor, servind la formarea senzației de echilibru ori la transmiterea vibrațiilor sonore.*

otologíe s.f. (*med.*) otiatrie.

otomăn, -ă s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. v. Oriental. Turc. **2** adj. v. Oriental. Turc. Turcesc.

otománă s.f. (*înv.*) v. Canapea. Canapea otomană. Sofa.

otomanicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc.

otomanlâu s.m. (*înv.*) v. Oriental. Turc.
otomastoidítă s.f. (*med.*) otita creșelor (v. *otită*), otoantrită.
otománesc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc.
otorée s.f. (*med., med. vet.*) ‹reg.› scurgere. *Otoreea este o scurgere seroasă, mucoasă sau purulentă a urechii, care survine de obicei în otită.*
otorinolaringológ s.m. (*med.*) orelist. *Otorinolaringologul este medicul specialist în otorinolaringologie.*
otorinolaringologíe s.f. (*med.*) orele. *Otorinolaringologia se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei urechii, foselor nazale, faringelui și laringelui.*
ótova adj. invar., adv. (*pop. și fam.*) **I** adj. **1** (*mai ales despre drumuri, căi, poteci*) v. Direct. Drept. Neocolit. **2** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Șes. **3** fig. (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) v. Inexpresiv. Monocord. Monoton. Neexpresiv. Plat[2]. Uniform. **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit. **2** fig. v. Monoton. Uniform.
otpis s.n. (*înv.; adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) v. Anunț. Aviz. Comunicare. Încunoștințare. Înștiințare. Mesaj.
otprăvuíre s.f. (*înv.*) v. Trimitere.
otpúsc s.n. (*înv.*) = otpust.
otpúst s.n. **1** (*relig.*) ‹rar› apolis. *Otpustul este formula sacramentală de binecuvântare, rostită de preotul ortodox la sfârșitul slujbei.* **2** (*înv.; în forma* ***otpusc***) v. Concediu.
otrávă s.f. **I** ‹rar› toxic, înv. și pop.› venin, înv.› toapsec. *Cianura este o otravă letală.* **II** fig. **1** amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de otravă.* **2** maliție, malițiozitate, răutate, ‹fig.› acrime, fiere, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate, ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu otravă.*
otrávnic, -ă adj., s.m. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **2** (*despre anumite substanțe, medicamente etc.*) v. Intoxicant. Otrăvitor. Toxic. **3** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) v. Necomestibil. Otrăvitor. Toxic. Veninos. **II** s.m. v. Otrăvitor.
otrățél s.m. (*bot.*) **1** *Borrago officinalis*; boranță, boranță roșie, limba-mielului (v. *limbă*), ‹reg.› alior, arăriel, arățel, laptele-câinelui v. (*lapte*), limba-boului (v. *limbă*), limba-câinelui (v. *limbă*), limba-mielușelului (v. *limbă*), mierea-ursului (v. miere). **2** *Rubia tinctorum*; garanță, orcanetă, pațachină[1], roibă, ‹reg.› broci, buruiana-faptului (v. *buruiană*), faptnic, rumenele (v. *rumenea*lă), rută[2]. **3** *Cynoglossum officinale*; ‹reg.› arăriel, ariel, limba-căii (v. *limbă*), limba-câinelui (v. *limbă*), limba-cucului (v. *limbă*), limba-mielului (v. *limbă*), lipici, papucul-doamnei (v. *papuc*), plescaviță-roșie, poamele-mâței (v. *poamă*). **4** *Anchusa officinalis*; limba-boului (v. *limbă*), miruță, ‹reg.› boroancă, iarbă-de-bou-sălbatică, limba-boului-cea-mică (v. *limbă*), roșii (v. *roșu*).
otrăți vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** refl. (*despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba.
otrăví vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a învenina, ‹înv. și pop.› a topseca, a venina, ‹reg.› a verenoșa, ‹înv.› a adăpa, ‹fig.; pop.› a cătrăni. *Era să moară din cauză că l-a otrăvit o viperă.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe*) a (se) intoxica, ‹fig.; pop.› a cătrăni. *S-a otrăvit bând o soluție pentru stropit pomii. Dioxidul de carbon l-a otrăvit.* **3** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre răni*) v. Infecta. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi. *Vestea primită l-a otrăvit.* **2** tr. (*fam.; compl. indică oameni sau sufletul, conștiința lor*) v. Corupe. Perverti. Seduce. **3** tr., intr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Pecetlui. Ponegri. Sfâșia. Șopti. Ștampila. Vitupera.
otrăvicios, -oăsă adj. (*pop.*) **I 1** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **2** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) v. Necomestibil. Otrăvitor. Toxic. Veninos. **3** (*despre anumite substanțe, medicamente etc.*) v. Intoxicant. Otrăvitor. Toxic. **II** fig. v. Dăunător. Negativ. Nociv. Otrăvitor. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.
otrăvíre s.f. **I 1** înveninare, ‹rar› înveninătură. *S-a internat în spital din cauza otrăvirii cu venin de șarpe.* **2** intoxicare, intoxicație, ‹rar› otrăvit[1], ‹înv. și reg.› otrăvitură. *A murit în urma otrăvirii cu o substanță necunoscută.* **II** fig. (*pop.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.
otrăvít[1] s.n. (*rar*) v. Intoxicare. Intoxicație. Otrăvire.
otrăvít[2], -ă adj. **I 1** înveninat, veninos, ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› veninat, ‹înv.› topsecos. *Mușcătura otrăvită a șarpelui poate pune în pericol viața celui mușcat.* **2** (*despre ființe sau despre organismul lor*) intoxicat, ‹fig.; pop.› cătrănit[2]. *Persoanele otrăvite sunt duse de urgență la spital.* **3** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) otrăvitor, veninos, ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› nebun, otrăvicios, veninat, ‹reg.› năpârcos, rău, ‹înv.› otravnic, topsecos. **II** fig. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Otrăvit după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) cinic, maliții os, răutăcios, sarcastic, ‹fig.› amar, șerpesc, veninos. *Face comentarii otrăvite la adresa lui.*
otrăvitór, -oăre adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) otrăvit[2], veninos, ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› nebun, otrăvicios, veninat, ‹reg.› năpârcos, rău, ‹înv.› otravnic, topsecos. *Unele specii de cactuși au ghimpii otrăvitori. Mulți șerpi sunt otrăvitori.* **2** (*despre anumite substanțe, medicamente etc.*) intoxicant, toxic, ‹pop.› otrăvicios, înv.› otravnic. *În doze mari, unele medicamente pot deveni otrăvitoare pentru organism.* **3** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) necomestibil, toxic, veninos, ‹pop.› nebun, otrăvicios, înv.› otravnic. *Ciupercile otrăvitoare pot fi ușor confundate cu cele comestibile din cauză că au suferit mutații genetice.* **4** fig. dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt otrăvitoare.* **II** s.m. ‹înv.› otravnic. *Otrăvitorul a fost condamnat la ani grei de închisoare.*
otrăvitúră s.f. **I** (*înv. și reg.*) v. Intoxicare. Intoxicație. Otrăvire.
otreápă s.f. **I** buleandră, cârpă, fleandură, petică, zdreanță, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cărpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o otreapă.* **II** fig. **1** (*mai ales deprec.*) derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. *Individul este o otreapă lipsită de caracter.* **2** (*deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
otróc s.m. (*relig. creștină; înv.*) v. Martir[2]. Mucenic[2].
otrocól s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a face”, „a trage”*) v. Raită. Tur[1]. Tură[1].
otstăpnic s.m. (*relig.; slavon.; înv.*) v. Apostat. Renegat.
ottavíno s.n. (*muz.*) flaut piccolo, piculină. *Ottavino-ul este un flaut de mici dimensiuni, care emite sunete foarte înalte.*
oturăc s.n. (*înv.*) v. Oprire. Popas.
oturacliu, -íe adj. (*în opoz. cu „nomad”; înv.; despre oameni, populații*) v. Sedentar. Stabil. Statornic.

otuzbír, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.
otveát s.n. (*slavon.; înv.; adesea constr. cu vb. „a da", „a primi"*) v. Răspuns.
oțapóc s.n. (*înv.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
oțărâre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare. **2** (*pop.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **3** (*pop.*) v. Indignare. Revoltare. Revoltă. Scandalizare.
oțărât, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; rar; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Intransigent. Neabătut. Neșovăitor. Statornic. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **3** (*pop.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
oțărâtór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil.
oțărâtúră s.f. (*înv.*) **1** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.
oțăreálă s.f. (*pop.*) **1** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** v. Indignare. Revoltare. Revoltă. Scandalizare.
oțăríme s.f. (*înv.*) **1** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **2** v. Indignare. Revoltare. Revoltă. Scandalizare.
oțărí vb. IV. **1** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **2** refl. (*pop.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **3** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui. **5** refl. (*înv.; despre mase de oameni, popoare etc.*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Dezgusta. Îngrețoșa. Scârbi.
oțél s.n. **1** ‹reg.› criță, ‹înv.› cilic. *Oțelul este un aliaj foarte dur.* **2** (*milit.; înv. și pop.*) v. Armă. **3** (*la pl. oțele; reg.*) v. Amnar.
oțelí vb. IV. **I** tr. (*tehn.*) **1** (*compl. indică metale sau obiecte de metal*) a căli, ‹pop.› a iuți. *A oțelit metalul pentru a-i mări duritatea și rezistența.* **2** (*compl. indică mai ales lama unor arme*) a căli, a damaschina, ‹reg.› a pânzui, ‹înv.› a damasca. *Armurierul a oțelit lama spadei.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) fortifica, a (se) întări, ‹fig.› a (se) căli. *Gândul victoriei îi oțelește pe soldați în luptă. După atâtea necazuri prin care a trecut, s-a oțelit.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a se restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a oțelit. Mușchii s-au oțelit prin exerciții fizice.* **3** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
oțelíre s.f. **1** (*tehn.*) călire, călit[1], ‹rar› căleală, ‹pop.› iuțire, ‹înv.› călitură. *Oțelirea unui metal se face la o temperatură foarte înaltă.* **2** fig. fortificare, întărire, ‹fig.› călire. *La oțelirea sa a contribuit și înfruntarea a numeroase necazuri prin care a trecut.*
oțelít, -ă adj. **I** (*tehn.; despre metale sau obiecte de metal*) călit[2], ‹pop.› iuțit, ‹reg.› mischiat. *Metalele oțelite au o duritate mare.* **II 1** (*poetic*) ‹poetic› oțeliu. *Privește valurile oțelite ale râului, fascinat de strălucirea lor.* **2** fig. (*despre oameni*) fortificat, întărit, ‹fig.› călit[2]. *Oțelit după atâtea necazuri, poate rezista acum la orice.* **3** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
oțelíu, -íe adj. (*poetic*) ‹poetic› oțelit.
oțerós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil. **2** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abominabil. Cumplit. Cutremurător. Feroce. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Macabru. Monstruos. Odios. Oribil. Oripilant. Sângeros. Teribil. Terifiant. Zguduitor.
oțét s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală.
oțetár s.m. (*bot.*) **1** *Rhus typhina*; ‹înv. și reg.› scumpie[1]. **2** ***oțetar fals*** = *Ailanthus altissima* sau *Ailanthus glandulosa*; cenușar, ‹reg.› arbore-puturos, lemn-acru, platan[1], pom-nărod. **3** (*reg.*) v. Scumpie[1] (*Cotinus coggygria*).
oțetí vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică băuturi sau alimente lichide*) a (se) acri, a (se) înăcri. *Nefiind tratat, vinul s-a oțetit.* **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.
oțetíre s.f. acrire, înăcrire. *Oțetirea mustului se face în câteva zile.*
oțetít, -ă adj. **I** (*despre băuturi sau alimente lichide*) acrit, acru, înăcrit, ‹rar› acetos, ‹înv. și reg.› oțetos. *Din vinul oțetit a făcut oțet.* **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Negru. Obstinat. Pornit. Turbat. **2** (*despre oameni*) v. Agasat. Enervat. Iritat. Plictisit. Sâcâit. Supărat. Tracasat. Zgândărit. **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Pieziș. Potrivnic.
oțetós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre băuturi sau alimente lichide*) v. Acrit. Acru. Înăcrit. Oțetit. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].
oțiu s.n. (*înv.*) v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].
ou s.n. **I 1** ‹pop.› plod, ‹reg.› făușel. *A spart într-un castron mai multe ouă pentru a face o omletă.* **2** (*biol.*) ***ou fecundat*** = celulă-ou, ovul fecundat, zigospor, zigot. *Oul fecundat rezultă în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid.* **3** (*bot.*) zigot. *Oul este celula reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți.* **4** (*anat.; pop. și fam.; glum.*) v. Testicul. **5** (*art.; anat.; pop.*) ***oul gâtului*** v. Cartilaj tiroid; ***oul genunchiului*** v. Patelă. Rotulă; ***oul piciorului*** v. Gleznă; (*la pl.*) ***ouăle picioarelor*** = ‹reg.› nod, nodeu. *Ouăle picioarelor sunt cele două oase rotunde de la gleznă.* **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și, la pl., ouă-de-pământ*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **2** (*art.*) ***oul-inului*** v = *Camelina sativa*; ‹reg.› gălbenuș, gălbenușul-inului (v. *gălbenuș*), lubiț; ***oul-nagâțului*** v. Bibilică (*Fritillaria meleagris*); (*la pl.*) ***ouăle-găinilor*** v. Păpădice (*Taraxacum officinale*); ***ouăle-popii*** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*). **3** v. Galâ[2]. Gogoașă-de-ristic. Gogoașă-de-stejar. **III** (*reg.*) **1** v. Bulgăre. Cocoloș. **2** v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
ouá vb. I. intr., refl. (*despre păsări și anumite mamifere*) a face. *Rațele s-au ouat.*
ouășniță s.f. (*anat.; la păsări; reg.*) ‹reg.› grășiță. *În ouașniță se formează oul.*
ouát, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.; deprec.*) **I** adj. **1** (*despre embrioni, fetuși*) v. Avortat. **2** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **II** s.m., s.f. (*ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură.
ouléț s.n. oușor, ouț.
oușór s.n. **I 1** ouleț, ouț. **2** (*art.; anat.; la oameni și la unele animale; pop.*) ***oușorul genunchiului*** v. Patelă. Rotulă. **3** (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă. **II** (*bot.*) *Streptopus amplexifolius*; ‹reg.› clopoțel-de-pădure, iarba-limbii (v. *iarbă*).
output ['autput] s.n. (*inform.; engl.*) v. Ieșire.
oút s.n. ouleț, oușor.
ovajénie s.f. (*înv.*) **1** v. Favoare. Protecție. **2** v. Cinste. Favoare. Onoare. Privilegiu.

ovál, -ă adj., s.n. **1** adj. eliptic. *Forma meridianelor terestre este ovală.* **2** s.n. fig. chip, față, figură, fizionomie, obraz, ‹fig.› oval. *Ovalul ei îmi este cunoscut.*
ovalizáre s.f. (*tehn.*) ovalizație. *Ovalizarea este deformarea corpurilor cilindrice prin uzură, în urma căreia secțiunea circulară a lor devine ovală.*
ovalizáție s.f. (*tehn.*) ovalizare.
ovalocít s.n. (*biol.*) eliptocit. *Ovalocitul este o hematie ovoidală.*
ovalocitóză s.f. (*med.*) eliptocitoză. *Ovalocitoza se caracterizează prin prezența unui număr anormal de globule roșii în sânge.*
ovár s.n. (*anat.*) oofor. *Ovarul este glanda genitală feminină, pară și simetrică, în care se află celulele germinative și ovulele și care secretă foliculina și progesteronul.*
ovariectomíe s.f. (*chir.*) ooforectomie, ‹impr.› ovariotomie. *Ovariectomia constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare.*
ovariopexíe s.f. (*chir.*) ooforopexie. *Prin ovariopexie se fixează ovarul la peritoneul parietal al pelvisului.*
ovariotomíe s.f. (*chir.; impr.*) v. Ovariectomie.
ovarítă s.f. (*med.*) ooforită. *Ovarita este o inflamație acută sau cronică a ovarelor.*
ovât, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale, sepale etc.*) oviform, ovoid, ovoidal. *Frunzele ovate au formă de ou.*
ovățíi s.f. pl. aclamații, osanale (v. *osana*), urale (v. *ura*[1]), ‹rar› aclamări, vivat. *Lumea l-a primit cu ovații.*
ovaționá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a aclama. *Lumea îl ovaționează după spectacol.*
óvă s.f. (*arhit.*) echină. *Ova este un ornament al capitelului coloanei dorice sau ionice.*
ovăjór s.m. (*bot.; reg.*) v. Ovăscior (*Arrhenatherum elatius*).
ovăsciór s.m. (*bot.*) *Arrhenatherum elatius*; ‹reg.› ovăjor, ovăz-francez.
ovăscúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Obsigă (*Bromus secalinus*).
ovăsíță s.f. (*bot.; reg.*) *Bromus tectorum*; ‹reg.› obsigă.
ovăz s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Avena sativa*; ‹înv. și reg.› zob. **2** ***ovăz- sălbatic*** = *Avena fatua*; ‹reg.› costrei, odos, zizanie; ***ovăz-negru*** = ‹reg.› coșolină. *Ovăzul-negru este ovăzul cosit în stare verde pentru nutreț; (reg.)* ***ovăz-dulce*** v. Flocoșică (*Holeus lanatus*); ***ovăz-francez*** v. Ovăscior (*Arrhenatherum elatius*). **3** (*reg.; și* ***ovăz-sălbatic***) v. Albei. Pir (*Agropyrum repens*). **II** s.n. (*mai ales la pl.* ***ovăzuri***) ‹reg.› ovăziște. *Ovăzurile sunt lanurile de ovăz.* **III** s.n. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
ovăzíște s.f. (*reg.*) v. Ovăz.
ovârșí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Completa. Complini. Împlini. Întregi. Rotunji.
ovelitóriu, -oáre adj. (*înv.; despre situații, stări, fapte etc.*) v. Degradant. Dezonorant. Înjositor. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Rușinos. Umilitor.
overdraft ['əuvədrɑ:ft] s.n. (*fin.; engl.*) v. Descoperire de cont.
ovidúct s.n. (*anat.*) salpinge, trompa-Fallopio (v. *trompă*), trompă uterină, ‹înv.› trâmbița matchii (v. *trâmbiță*), trâmbița mitrii (v. *trâmbiță*), trompeta mătricii (v. *trompetă*). *Ovulele, ajunse la maturitate, sunt transportate spre exterior prin oviduct.*
ovifórm, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale, sepale etc.*) ovat, ovoid, ovoidal.
oviliciúne s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Obsecviozitate. Plecare . Smerenie. Supunere. Umilință. **2** v. Smerenie. Umilință.
ovipozitór s.n. (*entom.; la insecte*) oviscapt. *Ovipozitorul este organul cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în mediul în care se vor dezvolta.*
oviscăpt s.n. (*entom.; la insecte*) ovipozitor.
ovocít s.n. (*biol.*) oocit. *Ovocitul este o celulă sexuală animală femelă, diploidă, în care are loc meioza pentru formarea ovulelor.*
óvodă s.f. (*reg.*) v. Grădiniță. Grădiniță de copii.
ovogenéză s.f. (*biol.*) oogeneză. *Ovogeneza este procesul de formare, dezvoltare și maturizare a oocitului în ovare.*
ovogón s.n. **1** (*bot.*) oogon. *Ovogonul este organul sexual femel de reproducere caracteristic plantelor talofite, în care se formează oosfera.* **2** (*biol.*) ovogonie.
ovogoníe s.f. (*biol.*) ovogon. *Ovogonia este celula sexuală tânără care se transformă, în cursul ovogenezei, în ovocit.*
ovoíd, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale, sepale etc.*) ovat, oviform, ovoidal.
ovoidál, -ă adj. (*bot.; despre frunze, petale, sepale etc.*) ovat, oviform, ovoid.
ovolmí vb. IV. tr. (*rus.; înv.; compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate.
ovoplásmă s.f. (*embriol.*) ooplasmă. *Ovoplasma este citoplasma oosferei sau a oului.*
ovrég s.n. (*reg.*) v. Ogrinji.
ovréi s.m. (*înv. și reg.*) v. Evreu. Israelian. Israelit.
ovréică s.f. (*înv. și reg.*) v. Evreică. Israeliană (v. *israelian*). Israelită (v. *israelit*).
ovreicúță s.f. (*reg.*) v. Evreicuță.
ovreiésc, -iáscă adj. (*înv. și reg.*) v. Evreiesc. Israelian. Israelit.
ovreiéște adv. (*modal; înv. și reg.*) v. Evreiește.
ovreíme s.f. (*înv. și reg.*) v. Evreime.
ovúl s.n. **1** (*bot.; la gimnosperme și la angiosperme*) macrosporange. **2** (*biol.*) ***ovul fecundat*** = celulă-ou, ou fecundat, zigospor, zigot. *Ovulul fecundat rezultă în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid.*
oxalăt acid de potasiu s.m. (*chim.*) sare de măcriș. *Oxalatul acid de potasiu este folosit ca decolorant în industria textilă.*
oxális s.m. (*bot.*) *Rumex acetosa*; măcriș, ‹pop.› acriș, ‹reg.› cocăzar, covășiță, racamete.
oxiacíd s.m. (*chim.*) hidroxiacid. *Oxiacizii conțin în moleculă și oxigen.*
oxialdehídă s.f. (*chim.*) hidroxialdehidă. *Ozele sunt oxialdehide sau oxicetone provenite din oxidarea unor polialcooli.*
oxicefalíe s.f. (*med.*) acrocefalie, hipsocefalie. *Oxicefalia este o deformație congenitală constând în țuguierea capului.*
oxiclorúră de carbon s.f. (*chim.*) fosgen. *Oxiclorura de carbon este folosită în industria coloranților, a medicamentelor și ca substanță toxică asfixiantă de luptă.*
oxicorticosteroízi s.m. pl. (*biochim.*) glucocorticoizi. *Oxicorticosteroizii sunt steroizii secretați de zona fasciculată a suprarenalei, caracterizându-se prin prezența unui radical cetonic sau alcoolic.*
oxíd s.m. (*chim.*) ***oxid de aluminiu*** = alumină. *Oxidul de aluminiu este folosit ca abraziv;* ***oxid de calciu*** = calce[2], var ars, var nestins, ‹reg.› varniță. *Oxidul de calciu este obținut prin calcinarea rocilor calcaroase;* ***oxid de carbon*** = monoxid de carbon. *Oxidul de carbon este un gaz otrăvitor, care se formează în arderile incomplete;* ***oxid de cupru*** = cuproxid. *Oxidul de cupru se folosește în industria sticlei și a emailurilor ca pigment verde;* ***oxid de etilenă*** = etilenoxid. *Oxidul de etilenă se folosește la fabricarea glicolului, a unor dizolvanți, plastifianți etc.;* ***oxid de magneziu*** = magnezie, pământ amar. *Oxidul de magneziu este folosit la fabricarea unor cărămizi refractare, ca adaos al glazurilor pentru sticlă și ceramică, ca umplutură pentru hârtie, ca suport de catalizator etc.;* ***oxid de magneziu calcinat*** = magnezia usta. *Oxidul de magneziu calcinat este întrebuințat, în medicină ca laxativ;* ***oxid de plumb*** = litargă, miniu, ‹înv.› litargir. *Oxidul de plumb este folosit în industria ceramică, la fabricarea sticlelor optice, în vopsitorie etc.;* ***oxid de zinc*** = alb de zinc, țincvais, ‹înv.› tutea, tuție. *Oxidul de zinc este utilizat în vopsitorie, în pictură etc.;* ***oxid nitric*** = monoxid de azot. *Oxidul nitric este un gaz produs normal în organism, având rol imunitar.*
oxidă vb. I. **1** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică metale ori obiecte din metal*) a (se) cocli, a (se) patina, a (se) rugini, ‹reg.› a (se) căldări, a (se) mucezi. *Aerul oxidează fierul. Aurul și platina sunt metale care nu se oxidează.* **2** refl. (*fiziol.; înv.; despre sânge*) v. Oxigena.
oxidánt, -ă adj. (*biol.; despre procese, activități etc.*) oxidativ. *Informații despre activitatea oxidantă a organismului se obțin prin analiza de laborator a unei probe de sânge sau de țesut.*
oxidáre s.f. (*chim.*) coclire, oxidație, ruginire. *Oxigenul atmosferic este cauza oxidării unor metale.*
oxidát, -ă adj. (*chim.; despre metale sau despre obiecte din metal*) coclit, ruginit, ‹înv. și pop.› ruginos, ‹reg.› muced, șiclit. *A aruncat suportul din fier oxidat.*
oxidatív, -ă adj. (*biol.; despre procese, activități etc.*) oxidant.
oxidáție s.f. **1** (*chim.*) coclire, oxidare, ruginire. **2** (*fiziol.; înv.*) v. Hematoză. Oxigenare.
oxidimetríe s.f. (*med.*) oximetrie. *Oxidimetria este determinarea cantității de oxigen conținută de hemoglobină.*
oxidoreducére s.f. (*chim.*) oxidoreducție, reacție redox, redox. *Oxidoreducerea este formată dintr-o reacție de oxidare și o reacție de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanța care se oxidează și substanța care se reduce.*
oxidoreducție s.f. (*chim.*) oxidoreducere, reacție redox, redox.
oxidríl s.m. (*chim.*) hidroxil. *Oxidrilul este un radical chimic monovalent compus dintr-un atom de hidrogen și un atom de oxigen.*
oxíe s.f. (*filol.; înv.*) v. Accent ascuțit.
oxifíl, -ă adj. (*biol.; despre substanțe, țesuturi, organisme*) acidofil. *Organismele oxifile au afinitate pentru un mediu acid.*

oxifilíe s.f. (*biol.*) acidofilie. *Oxifilia este afinitatea unor substanțe, țesuturi sau organisme pentru un mediu acid.*
oxigená vb. I. refl. (*fiziol.; despre sânge*) ‹înv.› a (se) oxida. *Sângele se oxigenează prin combinarea cu hemoglobină.*
oxigenáre s.f. (*fiziol.*) hematoză, ‹înv.› oxidație. *În procesul de oxigenare are loc transformarea sângelui venos în sânge arterial.*
oxigenát, -ă adj. (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur², purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer oxigenat.*
oximetríe s.f. (*med.*) oxidimetrie.
oxitocínă s.f. (*biochim.*) ocitocină. *Oxitocina este un hormon secretat de lobul posterior al hipofizei.*
oxiuriáză s.f. (*med.*) enterobiază, oxiurază. *Oxiuriaza este cauzată de prezența oxiurilor în organism.*
oxiuróză s.f. (*med.*) enterobiază, oxiuriază.
oxóniu s.m. (*chim.*) hidroniu. *Oxoniul rezultă din unirea unui proton cu o moleculă de apă.*
oxosintéză s.f. (*chim.*) hidroformilare, reacție de carbonilare, sinteză oxo. *Oxosinteza este un procedeu industrial de obținere a aldehidelor.*
ózã s.f. (*chim.*) monozaharidă, monoză. *Glucoza este o ozã.*
óze subst. pl. (*geomorf*) oesar. *Ozele sunt forme pozitive de relief, cu aspect de val alungit, îngust și sinuos, care se află în câmpiile glaciare.*
ozénă s.f. (*med.*) rinită atrofică, rinită cronică fetidă. *Ozena este o inflamație cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia și la dispariția simțului mirosului.*
ozené s.n. (*astron.*) farfurie zburătoare. *S-a văzut un ozene deasupra orașului.*
ozeneologíe s.f. ufologie. *Ozeneologia este studiul ozeneurilor și al fenomenelor asociate obiectelor zburătoare neidentificate.*
ozlăș s.m. (*reg.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.
ozmí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Forța. Opinti. Sforța.
ozocherítă s.f. (*mineral.*) ‹pop.› ceară-de-pământ. *Ozocherita este folosită la fabricarea lumânărilor, a diferitelor ceruri etc.*
ozón s.n. (*chim.*) trioxigen. *Ozonul, în stratosferă, are rol în atenuarea radiațiilor ultraviolete, iar în atmosferă, din cauza concentrației ridicate și nocive, contribuie la formarea ploilor acide și a fenomenului de inversiune termică.*
ozoná vb. I. tr. (*compl. indică aerul unei încăperi sau, p. ext., încăperi*) a ozonifica, a ozoniza.
ozonăre s.f. ozonificare, ozonizare.
ozonát, -ă adj. (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonizat, proaspăt, pur², purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer ozonat.*
ozonifică vb. I. tr. (*compl. indică aerul unei încăperi sau, p. ext., încăperi*) a ozona, a ozoniza.
ozonificáre s.f. ozonare, ozonizare.
ozonizá vb. I. tr. (*compl. indică aerul unei încăperi sau, p. ext., încăperi*) a ozona, a ozonifica. *Aerul sălii de curs a fost ozonizat cu ajutorul unui aparat special, în scopul măririi cantității de oxigen.*
ozonizáre s.f. ozonare, ozonificare. *Cantitatea de oxigen dintr-o încăpere se mărește prin ozonizarea aerului.*
ozonizát, -ă adj. (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, proaspăt, pur², purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin.
ozonizatór s.f. ozonizor.
ozonizór s.n. ozonizator. *Ozonizorul este un aparat pentru obținerea ozonului din oxigen, destinat mai ales climatizării și sterilizării aerului dintr-o încăpere sau a apei.*

Pp

pa interj. (*ca formulă de salut; fam.*) v. Salutare.
pac[1] interj. (*adesea repet.*) poc! *Pac! se aude un foc de armă.*
pac[2] s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) v. Pachet.
páce s.f. **I 1** (*în opoz. cu „război"*) liniște. *În țară este pace.* **2** (*în opoz. cu „ceartă", „neînțelegere", „vrajbă"*) acord, armonie[1], înțelegere, liniște, unire, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potriveală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este o pace deplină.* **3** acalmie, calm[2], liniște, serenitate, tăcere, ‹livr.› chietudine, ‹înv. și pop.› lin[2], ‹înv. și reg.› paos, ‹înv.› liniștire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *S-a grăbit spre casă, remarcând pacea dinaintea furtunii.* **4** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, tihnă, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. și pop.› tihneală, ‹înv. și reg.› paos, răzbun[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de pace.* **5** liniște, tihnă, ‹înv.› isihie. *S-a bucurat de o viață plină de pace.* **6** liniște, răgaz, tihnă. *După atâta muncă, simte nevoia câtorva momente de pace.* **II** (*cu val. de adv.; modal; pop. și fam.*) v. Nimic. **III** fig. (*în concepțiile relig.*) odihnă de veci, odihnă veșnică, moarte, ‹fig.› liniște de veci, liniște eternă, liniște veșnică, odihnire, repaus, repaus etern, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ‹fig.; rar› mormânt, pacificare, ‹fig.; înv. și pop.› noapte, repauzare, ‹fig.; înv.› somn etern (v. *somn*[2]). *Pacea este fără sfârșit.*
paceá s.f. **I** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Anomalie. Cusur. Defect. **II** (*ind. alim., culin.; reg.*) **1** v. Plăcintă. **2** v. Lipie[1]. **3** v. Turtă.
pacearât, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].
paceariz, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].
paceaúră s.f. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
pacefăcătór s.m. (*înv.*) v. Pacificator.
pacemaker ['peismeikər] s.n. (*tehn. med.*) cardiostimulator, stimulator cardiac, ‹fig.› cutie neagră. *Pacemakerul servește la stimularea ritmului cardiac anormal.*
pacfóng s.n. ‹înv.› madem. *Pacfongul imită argintul și este întrebuințat la fabricarea tacâmurilor.*
pachéști s.f. pl. (*reg.*) v. Bretele.
pachét s.n. **I 1** colet[1], ‹turc.; înv.› chermea. *Expediază un pachet prin poșta rapidă.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) ‹pop.› tutun, ‹reg.› pac[2], pacioc, paclă, pașcă, ‹arg.› plic. *Și-a cumpărat un pachet de tutun pentru pipă.* **II** (*sport; la rugbi*) pack. *Pachetul este grupul de jucători din înaintarea unei echipe.*
pachetáj s.n. ambalaj, ambalare, împachetare, împachetat[1]. *Pachetajul mobilei i-a luat câteva zile.*
pachețél s.n. **1** ‹reg.› paclă. *I-a adus prietenului său un pachețel cu CD-uri.* **2** cornet[2], fișic, ‹reg.› toc[2]. *Își cumpără un pachețel cu alune.*
pachiónț, -oánță adj. (*reg.; despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic.
paci s.m. (*reg.*) v. Par. Prăjină.
paciént, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*med., med. vet.*) caz, ‹înv.› subiect. *Cardiologul și-a planificat operarea pacienților în funcție de gravitatea afecțiunii.* **2** s.m. (*jur.; reg.*) v. Judecător de ocol. Judecător de pace. **3** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** adj. **1** (*livr.; despre oameni*) v. Răbdător. **2** (*livr.; despre firea oamenilor*) v. Perseverent. Răbdător. Stăruitor. Tenace. **3** (*reg.; despre popoare, colectivități etc.*) v. Pașnic.
paciénță s.f. (*livr.*) v. Răbdare.
pacífic, -ă adj. (*înv.; despre popoare, colectivități etc.*) v. Pașnic.
pacificá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică neînțelegeri, conflicte etc.*) a aplana, a atenua, a diminua, a înlătura, a potoli, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost pacificat cu talent diplomatic.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, grupuri sociale etc.*) ‹înv.› a (se) liniști. *Președintele țării a reușit să pacifice cele două naționalități conlocuitoare.* **3** tr. (*rar; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a pacificat în urma instalării termopanelor la ferestre.*
pacificáre s.f. **I 1** ‹înv.› pacificație, păceluire, păciuilire, păciuire. *Misiunea de pacificare din zonă s-a încheiat cu succes.* **2** aplanare, atenuare, înlăturare, potolire, ‹rar› aplanat[1], ‹fig.› dezamorsare, estompare. *Pacificarea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.* **II** fig. (*în concepțiile relig.; rar*)

v. Liniște de veci. Liniște eternă. Liniște veșnică. Moarte. Odihnă de veci. Odihnă veșnică. Odihnire. Pace. Repaus. Repaus etern. Somnul cel veșnic (v. *somn*[2]). Somnul de veci (v. *somn*[2]). Somnul mormântului (v. *somn*[2]). Somnul morții (v. *somn*[2]). Somnul veșnic (v. *somn*[2]). Somnul veșniciei (v. *somn*[2]).

pacificatór s.m. ‹înv.› pacefăcător. *Pacificatorii ONU își expun viața când pătrund în regiunile de conflict armat.*

pacificáție s.f. (*înv.*) v. Pacificare.

pacifíst, -á adj. (*rar*) v. Umanitarist.

pacinắți s.m. pl. (*ist.; înv.*) v. Bessi. Pecenegi.

pacióc s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) v. Pachet. **2** v. Tutun.

paciós s.m. (*iht.; reg.*) v. Chefal (*Mugil cephalus*).

pacíșe s.f. pl. (*pop.*) v. Câlți.

pacișéle s.f. pl. (*reg.*) v. Câlți.

pack [pek] s.n. (*sport; la rugbi*) pachet. *Packul este grupul de jucători din înaintarea unei echipe.*

páclă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) v. Pachet. **2** v. Pachețel. **3** (*la pl.* ***pacle***) v. Băț de chibrit. Chibrit.

pácoste s.f. **I 1** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, rău, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe pacoste a avut în ultimul timp!* **2** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiești, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o pacoste aducătoare de moarte.* **3** (*concr.; fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.› belea, năpastă, râie. *Cheltuiești așa de mult, încât ești o adevărată pacoste la casa omului!* **4** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **5** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **II** (*art.* ***pacostea***; *în imprecații; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

pacóstnic, -ă adj. (*înv.; despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) v. Păgubitor.

pact[1] s.n. **1** acord, aranjament, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, tranzacție, ‹livr.› agrement, ‹pop.› năraveală, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, unealâ, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform pactului, îi revin 25 de procente din profit.* **2** (*polit.*) ***pact de neagresiune*** = tratat de neagresiune. *Printr-un pact de neagresiune două sau mai multe state se angajează să nu se atace reciproc.*

pact[2] s.n. (*reg.*) v. Arendă.

pactá vb. I. intr. (*reg.; mai ales despre adversari; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Înțelege. Învoi. Pactiza.

pactizá vb. I. intr. (*mai ales despre adversari; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se înțelege, a se învoi, ‹fam.› a negocia, ‹reg.› a pacta. *Cele două partide au pactizat în ceea ce privește formarea guvernului.*

pactól subst. (*hidrol.; reg.*) v. Pârâu. Râuleț. Râușor.

pacuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Ambala. Împacheta.

pacustí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Păgubi.

padiménт subst. (*reg.*) v. Dușumea. Pardoseală. Podea. Scândură.

pádină s.f. **I** (*geomorf.*) crov, gălvan, ‹reg.› coșcovă. *Padina are aspectul unei depresiuni circulare sau alungite.* **II** (*reg.*) **1** (*la moara de apă*) v. Jgheab. Scoc. Uluc. **2** (*bot.*) v. Brad. Brad-negru. Brad-roșu. Molid (*Picea excelsa*).

padișáh s.m. (*în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu*) sultan, ‹înv.› șah[1]. *Padișahul este monarhul otoman.*

padléț s.m. (*rus.*) v. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Scelerat. Ticălos.

padnóșcă s.f. (*la vehicule; reg.*) v. Scară. Treaptă.

paftá s.f. (*tehn.; înv. și reg.*) **1** v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare. **2** v. Balama. Șarnieră.

pagamísm s.n. (*relig.; fran.*) v. Păgânism.

paganizá vb. I. tr., refl. (*fran.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Păgâniza.

pager ['peidʒər] s.n. (*comunic.*) beeper. *Pagerul recepționează mesaje de la distanță și le afișează pe ecran.*

paginá vb. I. tr. (*compl. indică paginile unui caiet, ale unei cărți, ale unui manuscris etc.*) a numerota, ‹reg.› a numeriza. *Calculatorul paginează foile documentelor automat.*

pagináre s.f. **1** numerotare, numerotat[1], numerotație, paginație, ‹înv.› paginatură. *Calculatorul face automat paginarea foilor documentelor.* **2** (*tipogr.*) paginat[1], paginație. *Paginarea este operația de așezare a unui text cules (aflat în șpalturi) în format de pagini, pentru a obține forma definitivă a unei lucrări care se tipărește.*

paginát[1] s.n. (*tipogr.*) paginare, paginație.

paginát[2]**, -ă** adj. (*despre pagini, texte*) numerotat[2], ‹înv.› numerarisit. *Aranjează în ordine foile paginate.*

paginatúră s.f. (*înv.*) v. Numerotare. Numerotat[1]. Numerotație. Paginare. Paginație.

paginátie s.f. **1** numerotare, numerotat[1], numerotație, paginare, ‹înv.› paginatură. **2** (*tipogr.*) paginare, paginat[1].

págină s.f. **1** față. *Titlul este scris cu litere de tipar pe prima pagină a cărții.* **2** (*tipogr.*) ***pagină de zaț*** = ‹înv.› tablă[1]. **3** (*la pl.* ***pagini***; *rar*) v. Lucrare. Operă. Scriere.Text.

págnos subst. invar. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

pagofílă s.f. (*ornit.*) *Larus argentatus*; pescar, pescar-alb, pescar-argintiu, pescar-de-case, pescar-de-mare, pescar-mare, pescăruș, pescăruș-alb.

pagón subst. (*milit.; rus.*) v. Epolet.

págubă s.f. **I 1** daună, dezavantaj, pierdere, prejudiciu, stricăciune, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. și pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. și reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ștetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere, stricare, stricătură, ‹fran.› tor[2], ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.› zdruncineală, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima pagubele aduse de inundații.* **2** pierdere, ‹fig.› pârleală. *Se întreabă cum a reușit, în urma incendiului, să-și scoată paguba. Înainte de a intra în afacere, vrea să fie asigurat că nu va fi vorba de nicio pagubă.* **3** (*în opoz. cu „economie"; înv.*) v. Iroseală. Irosire. Pierdere. Risipă. Risipire. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Daună. Lezare. Lovitură. Prejudiciu.

pagúbnic, -ă adj. (*înv.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

păha s.f. (*înv. și reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

pahár s.n. **I 1** ‹reg.› mesel, ‹înv.› scafă, ‹arg.› carantan. *Toarnă coniacul în pahare de cristal.* **2** (*fam.; meton.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **3** (*med.; pop.*) v. Ventuză. **4** (*reg.*) v. Cană[1]. **5** (*gosp.; reg.*) v. Ulcea. Ulcică. **6** (*bot.; înv.*) v. Caliciu. Cupă[1]. Potir. **7** (*relig. creștină; înv.*) v. Dar[2]. Favoare. Grație. Har. **II** fig. **1** (*rar*) ***pahar mortal*** v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare; (*art.; înv. și pop.*) ***paharul morții*** v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **2** (*pop. și fam.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Canon. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Lacrimi (v. *lacrimă*). Martiraj. Martiriu. Otravă. Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Pelin. Povară. Suferință. Tortură. Turment.

pahárnic s.m. **1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ‹înv.› ceaşnic, mescător, umplător, ‹înv.; iron.› vinar. *Paharnicul era boierul care se îngrijea de aprovizionarea cu băutură a curţii domneşti şi care, în împrejurări deosebite sau la sărbători, îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia, pentru a se convinge că nu este otrăvită.* **2** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ***paharnic mare*** = (*art.*) ***paharnicul cel mare*** = mare-paharnic (v. *mare*[1]), vel-paharnic. *Paharnicul cel mare era dregătorul cu funcţia de şef al paharnicilor.* **3** (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

pahíbă s.f. (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu.

pahidermíe s.f. (*med.*) **1** elefantiazis, filarioză. *Pahidermia este caracterizată prin dezvoltarea exagerată a unor părţi ale corpului, de obicei a membrelor inferioare.* **2** ***pahidermie laringiană circumscrisă*** = leucoplazie laringiană. *Pahidermia laringiană circumscrisă este o placă albă, verucoasă, care se localizează la nivelul corzilor vocale.*

pahimeníngе s.n. (*anat.*) duramater. *Pahimeningele este membrana exterioară a meningelui.*

pahivaginalítă s.f. (*med.*) hematocel vaginal. *Pahivaginalita este îngroşarea inflamatorie a tunicii vaginale a testiculului.*

páhnă s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

pahónţ s.m. (*pop.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

pahuí vb. IV. refl. fig. (*reg.; despre privire, vedere etc.*) v. Împăienjeni. Împânzi. Înceţoşa. Înnegura. Păienjeni. Tulbura. Voala.

pahuiálă s.f. fig. (*reg.*) v. Fum. Împăienjenire. Înceţoşare. Păienjenire. Tulburare. Voalare.

pai s.n. **1** (*bot.*) culm, ‹reg.› strohot. *Paiul poate fi gol sau plin cu ţesut spongios.* **2** (*pop. şi fam.*) ***pai de chibrit*** v. Băţ de chibrit. Chibrit. **3** (*art.; la pl.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Paiele-lui-Năndşu*** = ***Paiele-Ţiganilor*** = ***Paiele-Ţiganului*** v. Calea-Lactee. Calea-Laptelui. **4** (*transp.; arg.*) v. Tramvai.

paiángină s.f. (*bot.; reg.*) = păianjen.

paiántă s.f. (*constr.*) chezaş. *Stâlpii caselor ţărăneşti se sprijină pe paiante.*

paiaţarlăc s.n. (*rar*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbuşluc.

paiáţă s.f. **1** (*la circ*) bufon, clovn, comediant, măscărici, saltimbanc, ‹înv. şi reg.› ghiduş, ‹reg.› chimiţă[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de paiaţe.* **2** (*în Ev. Med.*) bufon, măscărici, pitic, ‹rar› nebun, ‹înv.› cabaz, caraghioz, mascara, mascaragiu, măscăraci, măscăreţ, mucalit, soitar, ‹fran.; înv.› baladin, ‹fig.; înv.› ciuf. *Paiaţa întreţinea o atmosferă de veselie la curtea unui suveran sau a unui senior.*

paiaţăríe s.f. (*rar*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbuşluc.

paíc s.m. (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ştafetă.

paidós subst. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Siestă.

paiétă s.f. (*mai ales la pl.* ***paiete***) fluturaş, fluture, ‹reg.› şic[2]. *La petrecere a purtat o rochie ornată cu paiete.*

paíng s.m., s.n. **1** s.m. (*entom.; astăzi rar; mai ales pop.*) v. Păianjen (*Araneus*). **2** s.n. (*la pl.* ***painguri***; *rar*) v. Mreajă. Păianjen. Păienjeniş. Pânză. Pânză de păianjen. Plasă[1]. Plasă de păianjen (v. *plasă*[1]). Reţea.

paingânărăie s.f. (*reg.*) v. Mreajă. Păianjen. Păienjeniş. Pânză. Pânză de păianjen. Plasă[1]. Plasă de păianjen (v. *plasă*[1]). Reţea.

paipanéle s.f. pl. (*reg.*) v. Cataligă. Papainog. Piciorong.

paisăc s.m. (*med., med. vet.; reg.*) v. Abces. Furuncul.

paiván s.n. (*reg.*) **1** v. Frânghie. Funie. **2** v. Pripon.

paj s.m. (*în Ev. Med.; la curtea unui suveran, a unui boier*) copil de casă (v. *copil*[1]), ‹turc.; înv.› icioglan. *Pajii erau crescuţi şi slujeau în casele familiilor domnitoare sau ale marilor boieri.*

păjíşte s.f. **I 1** iarbă, ‹înv. şi reg.› troian[2], ‹reg.› pajiştine. *Caii pasc pe pajiştea de la marginea satului.* **2** (*geomorf.*) ***pajişte alpină*** = păşune alpină. *Pajiştea alpină constituie baza păstoritului de vară.* **II** (*a. plast.; înv.*) v. Câmp. Fond. Fundal.

păjíştine s.f. (*reg.*) v. Iarbă. Pajişte.

păjură s.f. **I** (*ornit.*) **1** (*şi* ***pajură-de-munte***, ***pajură-imperială***, ***pajură-împărătească***, ***pajură-mare***) *Aquila chrysaëtos*; acvilă, iepurar, vultan, vultur, vultur-de-creste, vultur-de-jgheab, vultur-de-piatră, vultur-gălbui, vultur-regal, ‹reg.› uli-de-stânci, ‹reg.› aceră, hoală, ortan, uligaie, zgripţor, zgripţuroaică. **2** (*şi* ***pajură-de-câmp***) *Aquila heliaca*; acvilă, acvilă-imperială, vultur-imperial, vulturel, vulturiţă, vulturoaică, vulturoaie, zgripţor, ‹reg.› zgripţuroi. **3** ***pajură-de-mare*** = *Pandion heliaëtus*; vultur-pescar; ***pajură-de-stepă*** = *Aquila nipalensis orientalis*; acvilă-de-stepă; ***pajură-porumbacă*** = *Hieraëtus pennatus*; acvilă-porumbacă, vultur-porumbar. **4** (*reg.*) v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*). **II 1** acvilă, ‹reg.› zgripţor. *Pe stema Ţării Româneşti era reprezentată o pajură cu cruce.* **2** (*în opoz. cu „avers”; la monede, medalii etc.*) arol, dos, revers, ‹astăzi rar› areşcă. **3** (*reg.*) v. Frontieră. Graniţă. Hotar. Limită. Limită teritorială.

pal, pálă adj. **1** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanţe etc.*) discret, estompat, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› uşor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse peisaje în culori pale.* **2** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, palid, slab, spălăcit, stins[2], ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină pală. Abia i se distinge silueta în razele pale ale lunii.* **3** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre lumină, surse de lumină*) mic, palid, redus, slab, ‹pop. şi fam.› puchinos, ‹fig.› anemic, leşinat[2], ‹fig.; pop. şi fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina pală îi oboseşte ochii.* **4** (*despre oameni sau despre faţa lor*) galben, îngălbenit, palid, pălit[1], ‹înv. şi pop› gălbeneţ, searbăd[1], ‹pop. şi fam.› gălbejit, ‹pop.› gălbejos, gălbinicios, pierit, spelb, ‹înv. şi reg.› smolit, ‹reg.› galfăd, gălbeniu, gălbicios, sec, vâlced, ‹înv.› plăviu, ‹fig.; livr.› blafard, ‹fig.; rar› lunar. *Este pal de frică. Are faţa pală din cauza emoţiei.*

păla-buhă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bufniţă. Buhă (*Bubo bubo*).

palábră s.f. (*fran.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.

palachídă s.f. (*grec.; înv.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

paládiu s.n. fig. (*astăzi rar*) v. Asigurare. Chezăşie. Gaj. Garanţie.

palafítă s.f. aşezare lacustră, locuinţă lacustră, locuinţă palustră, ‹rar› colibă lacustră. *Palafitele sunt ridicate, pe stâlpi, la marginea sau în mijlocul unui lac.*

palamantír s.n. (*arg.*) v. Haină. Mantou. Palton.

palán s.n. (*tehn.*) **1** muflă, scripete, ‹reg.› cigă, durigă, hârlete, scrivac, viră. *Palanul este folosit la ridicarea unor greutăţi mari.* **2** ***palan electric*** = electropalan, electrostivuitor. *Palanul electric este un stivuitor acţionat electric.*

paláncă s.f. **I** ‹reg.› picătură, plavie. *Palanca este o pădure doborâtă de vânt.* **II** (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Staul. **2** (*în forma* ***pălanc***) v. Leaţ. Şipcă[1]. Zăbrea. **3** (*agric.*) v. Postată. **III** (*milit.; înv.*) v. Palisadă.

palanchín s.n. (*transp.; în Antic. şi Ev. Med.; rar*) v. Lectică. Litieră.

palanéţ s.n. (*culin.; reg.*) ‹reg.› grăbiţel, langoş, lăngălău. *Palaneţul este o turtă din aluat de pâine, coaptă în gura cuptorului sau pe plită.*

palanéţe subst. pl. (*bot.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*).

palăscă s.f. (*reg.*) v. Ploscă[1].

palăşcă s.f. (*milit.; înv. şi reg.*) v. Cartuşieră.

palát[1] s.n. (*în ţările monarhice*) curte, ‹reg.› dam[2], pălută, polată, ‹înv.› aulă, serai. *La palat, regele a organizat un dineu în cinstea oaspeţilor străini.*

palát[2] s.n. **1** (*anat.*) ***palat dur*** = (*art.*) ***palatul bucal*** = boltă palatină, cerul-gurii (v. *cer*[2]), ‹rar› palat tare, ‹pop.› podul gurii (v. *pod*[1]), ‹înv.› părat. *Palatul dur separă cavitatea bucală de fosele nazale*; (*anat.*) ***palat moale*** = văl palatin, vălul palatului (v. *văl*). *Palatul moale continuă bolta palatină în partea posterioară a cavităţii bucale*; (*rar*) ***palat tare*** v. Boltă palatină. Cerul-gurii (v. *cer*[2]). Palat dur. Palatul bucal. **2** (*fon.*) ***palat artificial*** = palatograf.

palatál, -ă adj. **1** (*anat.*) palatin. **2** (*fon.; despre sunete*) ‹înv.› palatinal. *Sunetele palatale se articulează prin atingerea sau apropierea părţii de jos a limbii de palat.*

palatalizá vb. I. tr., refl. (*fon.; compl. sau sub. indică consoane*) a (se) înmuia, a (se) muia. *În graiurile nordice labialele se palatalizează.*

palatalizáre s.f. (*fon.*) muiere[1]. *Palatalizarea este o modificare fonetică prin care o consoană devine palatală.*

palatalizát, -ă adj. (*fon.; în opoz. cu „dur”; despre consoane*) moale, muiat. *În graiurile nordice se vorbeşte cu labialele palatalizate.*

palatín, -ă adj., s.n. (*anat.*) **1** adj. palatal. *Apofiza palatină este una dintre apofizele maxi-*

larului superior. **2** s.n. os palatin. *Palatinul este un os pereche, care formează peretele lateral al foselor nazale.*

palatinăl, -ă adj. (*fon.; înv.; despre sunete*) v. Palatal.

palatográf s.n. (*fon.*) palat artificial (v. *palat*[2]). *Palatograful este un mulaj al palatului, care se folosește în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafața atinsă de limbă la pronunțarea unui sunet.*

palatoplastíe s.f. (*chir.*) uranoplastică, uranoplastie. *Palatoplastia este reconstrucția bolții palatine, la nivelul căreia există un defect congenital sau dobândit.*

palatoschízis s.n. (*med.*) uranoschizis, ‹pop.› gură-de-lup. *Palatoschizisul este o anomalie congenitală, care, adesea, este asociată cu buza de iepure.*

palațándră s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

palavragioáică s.f. flecară (v. *flecar*), guralivă (v. *guraliv*), limbută (v. *limbut*), vorbăreață (v. *vorbăreț*), ‹înv. și pop.› trăncănitoare (v. *trăncănitor*), ‹pop.› gureșă (v. *gureș*), tândălită (v. *tândălit*), toacă-gură, ‹fam.› moftangioaică, ploscărească, taclagioaică, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› spornică (v. *spornic*), vorovace (v. *vorovaci*) ‹reg.› dârdală, holoboacă[2], pălăvatică (v. *pălăvatic*), pălăvrăgită (v. *pălăvrăgit*[2]), stroncănitoare (v. *stroncănitor*), ‹reg.; deprec.› libarcă, libriță, treanca-fleanca, ‹înv.› limbareță (v. *limbareț*), ‹fig.; pop. și fam.› hodoroagă (v. *hodorog*), ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› caragață, coțofană, gaiță[1], hanță[1], meliță, moară, pupăză, țarcă.

palavragíu s.m. flecar, guraliv, limbut, vorbăreț, ‹înv. și pop.› trăncănitor, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, vântură-vorbe, ‹pop. și fam.; glum. sau deprec.› gargaragiu, ‹pop.› gureș, lehău, tândălit, toacă-gură, ‹fam.› moftangiu, moftolog, moftu-rean, ploscar[1], ploscaș, taclagiu, vorbă-lungă, ‹fam.; glum. sau iron.› clănțău, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› spornic, vorovaci, ‹reg.› dârdală, leorbău, limbău, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trăncănău, trăncănit[2], vorbar, ‹reg.; deprec.› treanca-fleanca, ‹înv.› aruncător de vorbe, bârfaș, limbareț, tersit, ‹deprec.› vorbagiu, ‹fig.; pop. și fam.› hodorog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› cățelandru, hanță[1], meliță, moară. *Palavragiii sunt obositori pentru cei din jur.*

palávră s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***palavre***) fleac, nimic, ‹înv. și pop.› talaf, ‹pop.› caraș, ‹fam.› balivernă, moft, parascovenie, ‹fam.; glum.› goangă, ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› laf, marghiolie, poroganie, trante, tricozenie, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), ‹înv.› tândale (v. *tândală*), ‹fran.› palabră, ‹grec.; înv.› mateologhie. *Nu da crezare palavrelor intrigantilor!* **2** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, plăsmuire, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditurâ, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la palavre. Nu mai suportă palavrele lui.*

pálă[1] s.f. **1** ‹reg.› palhă[2], ploscoană. *Adună laolaltă mai multe pale de iarbă.* **2** adiere, boare, briză, suflare, suflu, undă, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Pala vântului abia se simțea.* **3** (*geol.; rar*) v. Pătură. Strat. **4** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Șuviță.

pálă[2] s.f. (*tehn.*) lopată, paletă. *Una dintre palele elicei s-a defectat.*

pálă[3] s.f. (*mai ales la pl.* ***pale***; *înv. și reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealăˡ. Toanăˡ.

pálă[4] s.f. (*milit.; înv.*) v. Paloș.

pálă[5] s.f. (*înv.*) v. **1** Lopată. **2** (*gosp.*) v. Lopată.

palc s.n. (*înv.*) **1** (*în teatre, opere*) v. Lojă. **2** (*în Ev. Med., în unele țări*) v. Eșafod.

pálcă s.f. (*reg.*) v. Nuia. Vargă. Vergea.

paleárctic, -ă adj. (*geogr.*) paleoarctic. *Regiunea palearctică cuprinde Europa, Africa de Nord, Asia Septentrională și Centrală.*

paleoárctic, -ă adj. (*geogr.*) palearctic.

paleobiologíe s.f. (*biol.*) paleontologie.

paleobotánic, -ă s.f., adj. (*paleon.*) **1** s.f. paleofitologie, paleontologie vegetală. *Paleobotanica se ocupă cu studiul plantelor fosile.* **2** adj. paleofitologic. *Paleobotaniștii sunt specialiști în domeniul paleobotanic.*

paleocén s.n. (*geol.*) eocen inferior. *Paleocenul este prima epocă a paleogenului, caracterizată prin apariția unor noi asociații de foraminifere și prin dezvoltarea rapidă a mamiferelor placentare.*

paleoclimát s.n. (*climat.*) paleoclimă.

paleoclímă s.f. (*climat.*) paleoclimat. *Paleoclima este clima din trecutul geologic al pământului.*

paleocórtex s.n. (*anat.*) paleopallium. *Paleocortexul este partea scoarței cerebrale care corespunde zonelor olfactive.*

paleoetnológie s.f. arheoetnologie. *Paleoetnologia se ocupă cu studiul civilizațiilor și al culturilor arhaice.*

paleofitológic, -ă adj. (*paleon.*) paleobotanic.

paleofitológie s.f. (*paleon.*) paleobotanică (v. *paleobotanic*), paleontologie vegetală.

paleogén, -ă s.n., adj. (*geol.*) numulitic. *Paleogenul este prima perioadă a neozoicului, care începe odată cu apariția numuliților.*

paleolític s.n. (*geol.*) ‹înv.› sălbăticie. *Paleoliticul este cea mai veche și cea mai lungă epocă din istoria omenirii, datată la începutul comunei primitive.*

paleológie s.f. arheologie. *Paleologia este studiul Antichității sau al antichităților.*

paleontológie s.f. **1** (*biol.*) paleobiologie. *Paleontologia se ocupă cu studiul organismelor fosile vegetale și animale.* **2** (*paleon.*) ***paleontologie animală*** = paleozoologie; ***paleontologie vegetală*** = paleobotanică (v. *paleobotanic*), paleofitologie.

paleopállium s.n. (*anat.*) paleocortex.

paleoslávă s.f. (*lingv.*) limbă slavă veche, limbă veche slavă, slavă veche (v. *slav*), vechea slavă (v. *vechi*[2]), ‹astăzi rar› limbă slavică, ‹ieșit din uz› bulgară veche (v. *bulgar*), slavă bulgară (v. *slav*), slavă bulgărească (v. *slav*), ‹impr.› slavă bisericească (v. *slav*), slavă veche bisericească (v. *slav*). *Paleoslava este o limbă dispărută, de origine indo-europeană.*

paleozóic, -ă s.n., adj. (*geol.*) eră primară, ‹astăzi rar› primar. *Paleozoicul este a doua eră geologică, situată între precambrian și mezozoic.*

paleozoologíe s.f. (*paleon.*) paleontologie animală. *Paleozoologia se ocupă cu studierea animalelor fosile.*

palér[1] s.m. (*reg.*) **1** (*ferov.*) v. Cantonier. **2** (*milit.*) v. Caporal.

palér[2] subst. (*milit.; înv.*) v. Praf de pușcă. Pulbere. Pulbere neagră.

palétă s.f. **1** (*tehn.*) lopată, pală[2]. *Una dintre paletele elicei s-a defectat.* **2** fig. (*a. plast.; și* ***paletă coloristică***) colorit, cromatică, ‹fig.; rar› pastă. *Tablourile unui pictor avangardist șochează prin paleta violentă.*

paletuviéri s.m. pl. (*bot.*) mangrovă. *Paletuvierii sunt formațiuni vegetale tropicale, specifice țărmurilor maritime mlăștinoase.*

pálhă[1] s.f. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› broscuță, pălăcrinț, păviță, păvuță, pui[1], puiete. *Palha este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime.*

pálhă[2] s.f. (*reg.*) v. Palăˡ.

Pália s.f. art. (*relig.; înv.; nm. pr.*) v. Legea lui Moise (v. *lege*). Legea veche (v. *lege*). Testamentul cel Vechi (v. *testament*). Testamentul Vechi (v. *testament*). Vechiul Testament (v. *vechi*[2]).

pálid, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre fața lor*) galben, îngălbenit, pal, pălit[1], ‹înv. și pop› gălbeneț, searbăd[1], ‹pop. și fam.› gălbejit, ‹pop.› gălbejos, gălbinicios, pierit, spelb, ‹înv. și reg.› smolit, ‹reg.› galfăd, gălbeniu, gălbicios, sec, vâlced, ‹înv.› plăviu, ‹fig.; livr.› blafard, ‹fig.; rar› lunar. *Este palid de frică. Are fața palidă din cauza emoției.* **2** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori palide.* **3** (*despre lumină*) difuz, slab, stins[2], ‹fig.› diafan, potolit[2]. *Când cerul este acoperit de nori, lumina este palidă. Odată cu înserarea, lumina devine palidă.* **4** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, slab, spălăcit, stins[2], ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.;

rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină palidă. Abia i se distinge silueta în razele palide ale lunii.* **5** *(în opoz. cu „interes", „puternic"; despre lumină, surse de lumină)* mic, pal, redus, slab, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹fig.› anemic, leșinat[2], ‹fig.; pop. și fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina palidă îi obosește ochii.* **II** fig. *(despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor)* inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip palid. Îi aruncă o privire palidă.*

paliditáte s.f. gălbeneală, paloare, pălire[1], ‹livr.› exsanguitate, impalidare, ‹rar› diafanitate, gălbinare, îngălbenire, ‹pop. și fam.› gălbejeală, gălbiciune, ‹pop.› gălbeneață, îngălbejeală, îngălbeneală, ‹reg.› sărbezenie, serbezie, ‹înv.› serbeziturǎ[2], ‹fig.; rar› ofilire. *Paliditatea feței o îngrijorează.*

paliér s.n. **1** *(constr.)* odihna scării (v. *odihnă*), odihnă, ‹rar› platformă, ‹reg.› podestru, ‹înv.› podest, podiș. *Palierul este plasat după o serie de trepte ale unei scări.* **2** *(tehn.)* lagăr. *Palierul este un organ de mașină care sprijină și ghidează un ax sau un arbore.*

paligorí vb. IV. tr. *(arg.; compl. indică mai ales oameni)* v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

paligrafíe s.f. *(psih.)* paligrafie. *Paligrafia constă în repetarea, în scris, de mai multe ori, a unor propoziții, fraze sau cuvinte.*

palíncă s.f. *(reg.)* **1** v. Rachiu. **2** v. Țuică.

palindrómic, -ă adj. *(med., med. vet.; despre boli)* recurent. *Gripa este palindromică.*

palingenétic, -ă adj. **1** *(geol.)* palingenezic. *Procesele palingenetice sunt procese de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente, eruptive sau sedimentare, sub influența temperaturii.* **2** *(genet.)* palingenezic. *Fenomenul palingenetic constă în apariția, în procesul dezvoltării unor indivizi, a unor caractere învechite, deja dispărute, pentru grupa din care aceștia fac parte.*

palingenéză s.f. *(filos., relig.)* palingenezie.

palingenézic, -ă adj. **1** *(geol.)* palingenetic. **2** *(genet.)* palingenetic.

palingenezíe s.f. **1** *(relig.)* metempsihoză, reincarnare, transmigrație, ‹înv.› transmigrare. *Palingenezia este concepția potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp.* **2** *(filos., relig.)* palingeneză. *Potrivit palingeneziei, istoria omenirii, fiind o succesiune de cicluri, se desfășoară conform unei formule generale, fiecare popor parcurgând aceleași etape, în aceeași succesiune a transformărilor, prin perioade succesive de decădere și de înflorire.*

palingrafíe s.f. *(psih.)* paligrafie.

palinodíe s.f. *(livr.)* v. Întoarcere. Retractare.

palipáș s.m. *(iht.)* v. Zglăvoc *(Cottus gobio)*.

palírie s.f. *(hidrol.; înv.)* v. Maree.

palisádă s.f. *(milit.)* ‹înv.› palancă. *Palisada este un element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi.*

palisáj s.n. *(pom.)* palisare.

palisáre s.f. *(pom.)* palisaj. *Palisarea este legarea lăstarilor, ramurilor pomilor fructiferi etc. de un suport, de un spalier pentru a nu se rupe în caz de furtună sau pentru a le da o anumită formă.*

palisón s.m. *(bot.; înv.)* v. Lăsnicior. Zârnă *(Solanum nigrum)*.

páliță s.f. *(reg.)* **1** v. Nuia. Vargă. Vergea. **2** v. Băț. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă. **3** v. Par. Prăjină.

paliu[1], -íe adj. *(reg.)* **1** *(med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia)* v. Paralizat. **2** *(despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni)* v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic.

paliu[2], -íe adj. *(reg.; despre oameni)* **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **3** *(în opoz. cu „deștept", „isteț")* v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

pálium s.n. **1** *(zool.; la gasteropode)* manta. *Paliumul căptușește cochilia.* **2** *(anat.; înv.)* v. Cortex cerebral. Scoarță cerebrală.

palm s.m. *(bot.; rar)* v. Palmier.

palmá vb. I. tr. *(fam.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva)* v. Fura. Însușî[1]. Lua. Sustrage.

palmagíu s.m. *(arg.)* v. Hoț. Pungaș.

palmát, -ă adj. *(bot.; despre lobii frunzelor simple, despre foliolele frunzelor compuse sau despre nervuri)* digitat, palmiform. *Frunzele palmate au marginile adânc crestate, în forma unei mâini cu degetele depărtate.*

pálmă s.f. **I 1** *(anat.)* mână, ‹pop.› carabă, ‹reg.› ceapță, ‹arg.› cazma, clește, gheară, greblă, lopată, magnet, mistrie, muflă, pensetă, scafă, stachie, ștangă. *De emoție, strânge în palmă batista.* **2** *(constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage")* ‹pop. și fam.› leapșă, scatoalcă, ‹pop. și fam.; deprec.› labă, ‹reg.› cleapșă, lipană, lipă, lipătură, lipănitură, plesnet, pliscătură, ștarghie, ștearsă (v. *șters*), taiveriță, tapangea, ‹reg.; glum.› calcavură, ‹arg.› stachie, ștangă, tampon. *Nervos fiind, i-a tras câteva palme. I-a ars o palmă, de a văzut stele verzi.* **II** *(bot.)* **1** *(art.)* ***palma-Maicii-Domnului*** = *Orchis maculata*; ‹reg.› bujor, iarba-șarpelui (v. *iarbă*), limba-cucului (v. *limbă*), mâna-Maicii-Domnului (v. *mână*); ***palma-pământului*** = *Gymnadenia conopea*; ‹reg.› golaș, limba-cucului (v. *limbă*), mâna-Maicii-Domnului (v. *mână*), ură[2]; *(reg.)* ***palma-Sfintei-Mării*** v. Mâna-Maicii-Domnului (*Anastatica hierochuntica*); ***palma-tâlharului*** v. Lăptucă. Lăptucă-amară. Lăptucă-sălbatică. Salată-sălbatică (*Lactuca serriola*); ***palma-voinicului*** v. Cinci-degete (*Potentilla alba*). **2** *(reg.)* Limbă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Phyllocactus ackermanni*). **3** *(reg.)* ***palmă-cu-spini*** v. Broască. Limba-soacrei (v. *limbă*). Opunție (*Opuntia ficus-indica* și *Opuntia vulgaris*). **III 1** *(fam.)* v. Bătător de covoare. **2** *(constr.; în zidărie; reg.)* v. Mistrie.

palmér s.n. *(tehn.)* micrometru, șurub micrometric. *Cu palmerul se măsoară grosimea unor piese.*

palmiér s.m. *(bot.)* **1** ‹rar› palm. *Palmierii cresc în zonele tropicale și subtropicale.* **2** *(rar)* v. Curmal (*Phoenix dactylifera*). **3** *(înv.)* ***palmier-cu-nuci*** v. Cocotier (*Cocos nucifera*).

palmiéră s.f. *(constr.; reg.)* v. Drișcă. Fățuitoare (v. *fățuitor*).

palmifórm, -á adj. *(bot.; despre lobii frunzelor simple, despre foliolele frunzelor compuse sau despre nervuri)* digitat, palmat. *Frunzele palmiforme au marginile adânc crestate, în forma unei mâini cu degetele depărtate.*

palmipéde s.n. pl. *(ornit.)* anseriforme, lamelirostre. *Palmipedele au gâtul lung și cele trei degete de la picioare unite printr-o membrană.*

palmitmă s.f. *(chim.)* tripalmitină. *Palmitina este prezentă în diverse grăsimi și uleiuri.*

paloáre s.f. gălbeneală, paliditate, pălire[1], ‹livr.› exsanguitate, impalidare, ‹rar› diafanitate, gălbinare, îngălbenire, ‹pop. și fam.› gălbejeală, gălbiciune, ‹pop.› gălbeneață, îngălbejeală, îngălbeneală, ‹reg.› sărbezenie, serbezie, ‹înv.› serbeziturǎ[2], ‹fig.; rar› ofilire. *Paloarea feței o îngrijorează.*

páios s.n. **1** *(milit.)* ‹înv.› pală[4], spată. *Paloșul este o sabie lată cu două tăișuri, adesea încovoiată spre vârf.* **2** *(anat.; arg.)* v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

palótie s.f. *(reg.)* **1** *(de obicei constr. cu vb. „a face")* v. Boroboață. Ispravă. Nazbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **2** *(lit.)* v. Anecdotă. Glumă. Snoavă.

palpá vb. I. tr. *(med., med. vet.; compl. indică părți ale corpului, organe etc.)* a pipăi, a tușa. *Doctorul palpează abdomenul bolnavului.*

palpábil, -ă adj. **I 1** *(despre lucruri, ființe, fenomene etc.)* concret, fizic[2], material, pământesc, perceptibil, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect palpabil. Ploaia este un fenomen meteorologic palpabil.* **2** *(despre obiecte, lucruri, ființe)* pipăibil, tangibil, ‹înv.› trupesc. *Nodulul a fost palpabil la consultul medicului.* **3** aievea, concret, real, ‹fam.› pipăibil, ‹înv.› plăsmuit. *Totul este mirific, încât nu-ți vine să crezi că este un peisaj palpabil.* **II** fig. *(despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor)* clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, vizibil. *Mărturiile martorilor sunt palpabile.*

palpabilitáte s.f. fig. *(rar)* v. Claritate. Evidență. Flagranță. Pregnanță.

palpáre s.f. *(med., med. vet.)* palpație, tușeu, ‹înv.› pipăire. *Medicii recomandă palparea regulată a sânilor, pentru a descoperi apariția unor posibili noduli.*

palpáție s.f. *(med., med. vet.)* palpare, tușeu, ‹înv.› pipăire.

palpébră s.f. *(anat.; înv.)* v. Pleoapă.

palpít s.n. *(fiziol.; înv.)* v. Bătaie. Mișcare. Palpitare. Palpitație. Pulsare. Pulsație. Ticăială[1]. Ticăit[1]. Ticătură. Tresăltare. Tresărire. Tresăritură. Zbatere. Zvâcneală. Zvâcnet. Zvâcnire. Zvâcnit. Zvâcnitură.

palpitá vb. I. intr. **I 1** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a pulsa, a tăcăi, a ticăi[1], a tresări, a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i palpite cu putere din cauza emoției puternice.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a fremăta, a se înfiora, a tremura. *Uneori, când are tresăriri, nările îi palpită.* **3** (*despre oameni*) a se înfiora, a tresălta, a tresări, ‹înv. și pop.› a răsări[1], ‹fig.› a fremăta, a vibra. *Palpită ascultând Missa solemnis a lui Beethoven.* **II** fig. **1** (*despre viață, sentimente, gânduri, manifestări etc. ale oamenilor sau despre procese în desfășurare*) ‹fig.› a fremăta, a pulsa, a vibra, a zvâcni. *Simțirea lui palpită când ascultă muzică. Palpită în ea bucuria vieții.* **2** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a clipi, a fulgera. *Stelele palpită pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului palpită în lumina soarelui. Zăpada palpită sub clarul de lună.* **3** (*despre flăcări, foc etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a licări, a pâlpâi, a sclipi, a tremura, a vibra. *Focul palpită în șemineu. Flăcările focului palpită în întunericul nopții.*

palpitánt, -ă adj. (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) antrenant, captivant, pasionant. *Urmărește cu deosebit interes acțiunea palpitantă a piesei.*

palpitáre s.f. **I 1** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. **2** (*mai ales fig.*) palpitație, pulsație, ‹fig.› freamăt, trepidație, vibrare, vibrație. **II** fig. **1** pâlpâială, pâlpâire, pâlpâit, pâlpâitură, vibrare. *Palpitarea flăcărilor focului în întunericul nopții este fascinantă.* **2** ‹fig.› fior[1], freamăt, înfiorare, tremur. *Simte palpitarea mulțimii adunate în piața orașului.*

palpitáție s.f. **I 1** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau palpitațiile inimii.* **2** (*mai ales fig.*) palpitare, pulsație, ‹fig.› freamăt, trepidație, vibrare, vibrație. *Este cunoscută palpitația vieții poetului. Satul lor este ferit de palpitația civilizației moderne.* **II** fig. (*mai ales la pl.* ***palpitații***) afect, emoție, ‹fig.› friguri (v. *frig*). *Concursul i-a provocat palpitații puternice.*

palpitátor, -oáre adj. fig. (*rar; despre suprafețele apelor*) v. Fremătător. Tremurător.

páltin s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***paltin-de-munte***) *Acer pseudoplatanus*; ‹reg.› arțar, arțar-alb, arțar-de-codru, mojdrean. **2** (*și* ***paltin-de-câmp***) *Acer platanoides*; arțar, ‹rar› platan[1], ‹reg.› velniș.

paltón s.n. **1** haină, mantou, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› palamantir, spital, țolengher. *Iarna, poartă un palton cu guler din blană de vulpe.* **2** (*reg.*) v. Blazer. Haină. Jachetă. Sacou. Veston. **3** (*reg.*) v. Polcă.

paltonáș s.n. **I 1** (*pop.*) v. Pieptar. **2** (*reg.*) v. Scurteicuță. **II** fig. (*glum.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.

palțáu s.n. (*reg.*) **1** v. Nuia. Vargă. Vergea. **2** v. Par. Prăjină. **3** (*tehn.; la car sau la căruță*) v. Lambă. **4** (*apic.*) ‹reg.› pretcă. *Palțăiele susțin fagurii în interiorul stupului.*

palúdă s.f. (*înv.*) **1** (*hidrol.*) v. Baltă. **2** (*geomorf., hidrol.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

paludeán, -ă adj. (*rar*) v. Palustru.

palúdic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) malaric. *Paludicii pot fi vindecați prin tratament cu chinină.*

paludísm s.n. (*med.*) friguri galbene (v. *frig*), friguri lacustre (v. *frig*), friguri paludeene (v. *frig*), friguri palustre (v. *frig*), impaludism, malarie, ‹pop.; eufem.› mătușă, mătușică, ‹reg.› tremurici, ‹înv.› friguri de livie (v. *frig*), friguri lângorice (v. *frig*). *Paludismul este o boală infecțioasă din țările tropicale, transmisă prin înțepătura țânțarului anofel.*

paludologíe s.f. (*med.*) malariologie. *Paludologia se ocupă cu studiul prevenirii și tratării malariei.*

paludós, -oásă adj. (*livr.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlaștinos. Mocirlos. Smârcos.

paludoterapíe s.f. (*med.*) impaludare terapeutică, malarioterapie. *Paludoterapia constă în inocularea agentului patogen al malariei în scopul tratării sifilisului sistemului nervos central.*

palústru, -ă adj. ‹rar› paludean. *Miasmele palustre sunt sufocante. Stuful este o plantă palustră.*

palúșcă s.f. (*zool.; reg.*) v. Cățea.

palușchíță s.f. (*zool.; reg.*) v. Cățeluș.

pam s.n. (*fiziol.; fam*) v. Flatulență. Gaz[1].

pambríu s.n. (*reg.*) **1** (*reg.*) v. Năframă. **2** (*reg.*) v. Basma. Tulpan. **3** (*înv.*) v. Testemel.

pământe s.f. (*înv.*) **1** v. Amintire. Memorie. **2** (*bis.*) v. Pomenire. **3** (*în forma* ***pamet***) v. Necaz. Păs. Supărare.

pámet[1] s.n. (*reg.*) v. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit.

pámet[2] s.n. (*înv.*) = pamente.

pamflét s.n. (*lit.*) diatribă, ‹livr.› libel, ‹înv.› paschil, paschinadă, polojenie. *Ion C. Brătianu a publicat pamflete în limba franceză.*

pamfletár s.m. **1** (*lit.*) pamfletist, ‹livr.› libelist. *Voltaire, V. Hugo și O. Mirbeau se numără printre cei mai mari pamfletari ai literaturii universale.* **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; arg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

pamfletíst s.m. (*lit.*) pamfletar, ‹livr.› libelist.

pampaláche s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

pamplémus s.m. (*bot.*) **1** *Citrus paradise*; grepfrut, pamplemusier. **2** grep, grepfrut. *Pamplemusul este fructul acestui arbore, cu gust plăcut, amărui-acrișor.*

pamplemusiér s.m. (*bot.*) *Citrus paradise*; grepfrut, pamplemus.

pampúșcă s.f. (*culin.; reg.*) v. Gogoașă.

pan s.m. (*în Ev. Med., în Polonia*) magnat. *Panii erau nobilii polonezi.*

panacagíu s.m. (*rar*) v. Panacodar.

panacéu s.n. (*farm.*) ‹rar› teriac. *Se crede că panaceul vindecă orice boală.*

panachídă s.f. (*pedag.; înv.*) v. Tăbliță.

panacodár s.m. ‹rar› panacagiu. *Panacodarul este brutarul care lucrează cu panacodul, o scândură acoperită cu o cârpă curată, pe care se așază bucățile de aluat înainte de a fi introduse în cuptor.*

panacót s.n., s.m. (*arg.*) **I** s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag. **2** (*transp.*) v. Tramvai. **3** v. Portmoneu. Portofel. **4** v. Furt. Sustragere. **II** s.m. v. Hoț. Pungaș.

panacotá vb. I. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însușî[1]. Lua. Sustrage.

panacotár s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

panacotíst s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

panaghíe s.f. (*bis.; la ortodocși*) engolpion. *Panaghia este purtată de arhierei la gât.*

panahídă s.f. (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) **1** parastas, pomană, ‹reg.› prânz, rai[1]. *Panahida este slujba religioasă, oficiată pentru pomenirea celor morți, care se face la 3, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare, apoi în fiecare an până la al șaptelea an de la înmormântare.* **2** (*reg.; adesea cu determ. „de grâu”*) v. Colivă.

panaic s.m. (*bot.; reg.*) v. Frasin (*Fraxinus excelsior*).

panaír s.n. (*reg.*) v. Bâlci. Iarmaroc. Târg.

panangeítă s.f. (*med.*) panvascularită. *Panangeita este inflamația vaselor de la nivelul unui organ.*

panarámă s.f. (*fam.*) = panoramă.

panarítiu s.n. (*med.*) ‹pop.› sugel, sugiu, ‹reg.› păducel, pușiță, strună[2], strunătoare, sugiuc, vânătăuă. *Panarițiul este o inflamație de natură infecțioasă, localizată la nivelul țesuturilor din jurul unghiilor.*

panáș s.n. **1** (*la chipiul sau la coiful unor uniforme militare*) pompon, ‹rar› penaj, peniș, ‹înv.› cristă, ‹poetic› pană, ‹impr.› fulie. *Coifurile cavalerilor erau împodobite cu panașe.* **2** (*la turbanul unor demnitari turci*) surguci. *Sultanul are turban cu panaș.*

panașát, -ă adj. (*mai ales despre obiecte*) împestrițat, pătat, pestriț, smălțat, ‹rar› smălțuit[2], ‹pop.› înspicat, ‹reg.› încrestit, ‹înv.› însmălțat. *Pereții vazei sunt galbeni, panașați cu violet și roz.*

pánă s.f. **I 1** ‹înv.› penuș. *Pana era un instrument de scris cu cerneală, confecționat dintr-o pană (de gâscă) ascuțită și despicată la vârf.* **2** (*a. plast.; rar*) v. Penel. **3** (*poetic*) v. Condei. Toc[2]. **4** fig. stil, ‹fig.› condei. *Admiră pana acestui tânăr nuvelist.* **5** fig. (*lit.*) literat, om de litere, scriitor. *Critica îl consideră o pană rafinată.* **6** fig. (*fam.*) v. Scriere. **7** fig. (*fam.*) v. Comoditate. Confort. Liniște. Tihnă. **II 1** (*ornit.; rar*) v. Aripă. **2** (*iht.; rar*) v. Aripă. Aripioară. Înotătoare (v. *înotător*). **3** (*la chipiul sau la coiful unor uniforme militare;*

poetic) v. Panaș. Pompon. **4** (*sinec.; pop.* și *fam.*) v. Pasăre. Zburătoare (v. *zburător*). **III** (*reg.*) **1** ‹reg.› peniță. *Pana este un pămătuf de busuioc care se folosește la aghesmuit sau la miruit.* **2** ‹reg.› păun. *Pana este un motiv ornamental (în formă de floare) pentru broderii, țesături sau pentru imprimat pe piele.* **3** (*la pălărie*) v. Bor. Margine. **IV 1** (*bot.; reg.*) ***pană-crudă*** v. Floare-grasă (*Sedum spurium*); ***pană-de-hohic*** v. Drob[2]. Drobiță[1] (*Genista tinctoria*); (*art.*) ***pana-cocoșului*** v. Aron (*Aspidistra elatior*); ***pana-cucului*** v. **a** Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*); **b** Mierea-ursului (v. *miere*). Plămânare (*Pulmonaria mollissima*); ***pana-soarelui*** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*); ***pana-vânt-goiului*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*); (*la pl.*) ***pene-albe*** v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); ***pene-bătucite*** v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*); ***pene-de-ale-domnești = pene-de-toamnă = pene-fecioresti = pene-le-mierii*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*); ***pene-de-iarnă*** v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică (*Chrysanthemum indicum*); ***pene-de-mătase*** v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*); ***pene-domnești*** v. **a** Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată*[1]). Mușcată-rotată (v. *mușcată*[1]). Mușcată-roz (v. *mușcată*[1]). Pelargonie (*Pelargonium zonale*); **b** Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*). **3** (*bot.; reg.*) v. Lemnul-vântului (v. *lemn*). Liliac[1]. Liliac-românesc (v. *liliac*[1]) (*Syringa josikaea*). **4** (*bot.; reg.*) v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit. Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*). **5** (*bot.; la porumb; reg.*) v. Pănușă. **6** (*înv.*) ***pană grecească*** v. Floare artificială. **V 1** (*tehn.*) despicător, ic, ‹reg.› cui, găvozd, nadă[1], penuș, țintă. *Folosește o pană pentru a crăpa un trunchi gros de stejar.* **2** (*tehn.; la piuă*) măsea. **3** (*la ciocan*) ‹înv.› limbă. *Pana este partea ciocanului opusă capului, care este prelungită și subțiată spre vârf.* **4** ascuțiș, lamă, lamină, limbă, pânză, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de pană.* **5** (*mar.*) safran. *Pana este piesa principală a cârmei, care servește la întoarcerea navei.* **6** (*muz.*) plectru. *Pana este o mică placă de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele unor instrumente muzicale.* **7** (*muz.; la instrumente muzicale de suflat*) ancie, ‹rar› limbă. *Cornul englez este prevăzut cu pană.* **8** ***pană de căpăstru*** = pana căpăstrului; (*art.*) ***pana căpăstrului*** = pană de căpăstru. *Pana căpăstrului este știreangul sau cureaua cu care se prinde calul.* **9** (*tehn.; la plug; pop.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **10** (*reg.*) ‹reg.› furchiță, furculiță. *Pana este o crestătură făcută la urechea unei oi, ca semn de recunoaștere.* **11** (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **12** (*la bici; reg.*) v. Sfârc. Șfichi.

pánăt s.n. (*reg.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

panc, páncă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

pancártă s.f. afiș, placardă, ‹livr.› placat. *Pe străzi erau multe pancarte electorale.*

panceaúr, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

pánchiță s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

panciarúș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

pancióc s.m. (*reg.*) v. Papuc.

páncoș s.n. (*culin.; reg.*) = pancovă.

páncotă s.f. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond.

páncovă s.f. (*culin.; reg.*) **I 1** v. Gogoașă. **2** (*mai ales la pl.* ***pancove***) v. Minciună. Minciunea. Minciunică. Scovardă. Uscătură. Uscățea (v. *uscățel*). Uscățică. **3** v. Clătită. **4** v. Colțunaș. **II 1** v. Ochi[1]. **2** (*în forma* ***pancoș***) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

pancreás s.n. (*anat.*) glandă pancreatică, ‹înv.› gâlca folcutului (v. *gâlcă*). *Pancreasul are o funcție exocrină, necesară digestiei, și o funcție endocrină, prin secreția propriilor hormoni.*

pancreaticotomíe s.f. (*chir.*) pancreatotomie.

pancreatotomíe s.f. (*chir.*) pancreaticotomie. *Pancreatotomia este incizia pancreasului.*

pánda s.m. invar. (*zool.*) **1** (*și* ***panda-mare***) *Ailurus melanoleucus*; marele-panda (v. *mare*[1]). **2** (*și* ***panda-mic, panda-roșu***) *Ailurus fulgens*; micul-panda (v. *mic*).

pandáimos s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

pandalíe s.f. (*în legătură cu vb. „a apuca", „a avea", „a-i veni"*) **1** (*pop. și fam.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1]. **2** (*la pl.* ***pandalii***; *med.; pop.*) v. Nervi (v. *nerv*). **3** (*la pl.* ***pandalii***; *reg.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie.

pandécte s.f. pl. (*jur.; în Antic. romană*) digeste. *Pandectele erau culegeri de hotărâri ale jurisconsulților romani.*

pandosít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

pandúr s.m. (*în trecut*) **1** (*înv. și pop.*) v. Haiduc. **2** (*reg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **3** (*milit.; reg.*) v. Jandarm.

panegirí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

panegíric, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** apologie. *Platon a scris panegiricul lui Socrate.* **2** encomion, laudatio. *După ce i s-a înmânat premiul, un maestru în domeniu i-a făcut cunoscutului actor un vibrant panegiric.* **II** adj. (*înv.; despre discursuri, aprecieri etc.*) v. Apologetic.

panegiríst s.m. apologet, ‹rar› apologist. *Este un panegirist al raționalismului.*

panegirizá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

panelénic, -ă adj. (*polit.*) panelenistic. *A fost adeptul doctrinei panelenice.*

panelenístic, -ă adj. panelenic.

panér s.n. coș[1], ‹rar› papură, ‹pop.› coșarcă, paporniță, ‹reg.› corfă, cotarcă, cotăriță, targă, ‹fran.› panier. *A dus cireșele la piață într-un paner.*

panerăș s.n. **1** coșuleț, ‹pop.› coșărcuță, coșurel, ‹reg.› corfiță, corfuță, coșuț, ‹înv.› coșcior. *A pus fragii culeși într-un paneraș.* **2** (*entom.*) coșuleț. *Panerașul albinelor servește la adunatul și la transportul polenului.*

panfobíe s.f. (*psih.*) pantofobie. *Panfobia este o stare de anxietate extremă față de tot ce se petrece în jur, adesea însoțită de dezorientare.*

panganét s.n. (*milit; înv. și reg.*) v. Baionetă.

pangeá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Sfeclă. Sfeclă-de-borș. Sfeclă-pangele. Sfeclă-potajeră (*Beta vulgaris*). **2** v. Sfeclă. Sfeclă-de-masă. Sfeclă-pangele. Sfeclă-roșie (*Beta rubra*).

pangenéză s.f. (*biol.*) panspermie. *Pangeneza este teoria evoluționistă elaborată de Ch. Darwin, care explică mecanismul eredității prin existența unor particule mici, germeni sau gemule, provenite din celulele întregului organism, ce provoacă formarea unei părți analoage celei din care provin.*

pangermánic, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) pangermanist. *Pangermanicii sunt adepții pangermanismului, doctrină din anii 1914-1918, care susține unirea tuturor populațiilor de origine germană într-un singur stat.*

pangermaníst, -ă adj., s.m., s.f. (*polit.*) pangermanic.

panghí vb. IV. intr., tr. (*arg.; despre oameni; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

panglicár s.m. fig. escroc, hoț, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, șnapan, ‹fig.› papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan. *Mulți panglicari au prosperat în ultimul timp.*

pánglică s.f. **I 1** ‹rar› fundă, legătură, ruban, ‹reg.› cipcă, cordea, primă (v. *prim*[2]), sârmă, țop[1]. *Pălăria ei de vară este împodobită cu panglici albastre.* **2** (*tehn.*) bandă[2]. *Secretara schimbă panglica la mașina de scris.* **3** fâșie, șuviță, ‹rar› limbă, ‹înv. și reg.› sfâșie, ‹reg.› fașie, pleasnă, șușăniță, ‹înv.› platoviță. *Materialul a fost tăiat în panglici egale.* **4** (*la obiecte de încălțăminte; reg.*) v. Șiret[1]. **II 1** (*zool.; pop.*) v. Tenie (*Taenia*). **2** (*la pl.* ***panglici***; *bot.; reg.*) v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).

panglicăríe s.f. **I** (*fam.*) v. Iluzionism. Prestidigitație. Scamatorie. **II** fig. **1** escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹fig.› scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj. *A fost inculpat pentru panglicărie.* **2** (*fam.*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Ma-

noperă. Maşinaţie. Tramă. Ţesătură. Uneltire. Urzeală.
pangliceá s.f. (*reg.*) v. Panglicuţă.
panglicúţă s.f. **1** ‹reg.› cordeluşă, cordeluţă, cordică, cordicuţă, cordişoară, panglicea. *Şi-a prins părul cu o panglicuţă roşie.* **2** (*bot.; reg.*) v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).
panicárd, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. zvonist, ‹rar› zvonac, zvonar, ‹fam.› panicos, ‹peior.› alarmist. *Panicardul i-a speriat pe toţi.* **2** adj. (*despre ştiri, comunicate etc.*) alarmant, îngrijorător, neliniştitor, ‹fam.› panicos, ‹înv.› îngrijitor, neodihnitor, ‹peior.› alarmist. *Avertizarea meteorologică este panicardă.*
pánică s.f. angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacienţă, îngrijorare, neliniştire, preocupare, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniştire, ‹înv. şi pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulburealã, ‹fig.; înv.› tumult. *Simţea în privirea ei o umbră de panică.*
panicós, -oásă s.m., s.f., adj. (*fam.*) **1** s.m., s.f. v. Panicard. Zvonist. **2** adj. (*despre ştiri, comunicate etc.*) v. Alarmant. Îngrijorător. Neliniştitor. Panicard.
panícul s.n. (*bot.*) racem compus. *La panicul axul principal se ramifică pe axele secundare, formând spiculeţe neuniforme sau capitule.*
paniér s.n. (*fran.*) v. Coş[1]. Paner.
panificáre s.f. panificaţie.
panificáţie s.f. panificare. *Pâinea şi produsele de franzelărie se obţin în urma procesului de panificaţie.*
panighír s.n. (*com.; grec.; înv.*) v. Bazar. Piaţă. Târg.
paníţă s.f. (*în societatea feudală românească; înv. şi reg.*) v. Boieroaică.
panmastítă s.f. (*med., med. vet.*) mastită totală. *Panmastita este un flegmon difuz care cuprinde întreaga glandă mamară.*
panmieloftízie s.f. (*med.*) panmielopenie, ‹impr.› anemie aplastică. *Panmieloftizia este o boală care constă în distrugerea aproape totală a celulelor hematopoietice din măduva osoasă, cu evoluţie cronică letală.*
panmielopeníe s.f. (*med.*) panmieloftizie, ‹impr.› anemie aplastică.
panóptic s.n. panoramă. *Panopticul este o expoziţie de figuri din ceară.*
panorámă s.f. **I** panoptic. **II** fig. **1** ‹fig.› frescă. *În romanele sale, Rebreanu a realizat o panoramă a societăţii timpului.* **2** (*fam.; în forma* ***panaramă***) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **3** (*fam.; deprec.* sau *peior.; în forma* ***panaramă***) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
panórpa s.f. (*entom.*) *Panorpa*; muscă-scorpion.
panóu s.n. **I 1** afişier, avizier. *Rezultatele concursului de la admitere sunt expuse pe panoul de la intrarea în facultate.* **2** (*marketing*) ***panou de afişaj*** = panou publicitar; ***panou publicitar*** = panou de afişaj. *Tot oraşul este plin de panouri publicitare.* **3** (*pict.; livr.*) ***panou portabil*** v. Pânză. Pictură. Tablou. **II 1** (*tehn.*) ***panou de comandă*** = tablou de bord, tablou de comandă. *Are în faţă tabloul de comandă al aeronavei.* **2** (*milit.*) ***panou de tir*** = panou de tragere. *Panoul de tir este o pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate diverse figuri sau cercuri concentrice, folosită ca ţintă la exerciţiile ori la concursurile de tragere;* ***panou de tragere*** = panou de tir. **3** (*hidrotehn.*) ***panou hidrometric*** = paravan hidraulic. *Panoul hidrometric este un dispozitiv pentru măsurarea debitelor unui canal sau ale unei secţiuni regularizate de râu.*
pansá vb. I. **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică răni ori părţi ale corpului care au suferit un traumatism*) a (se) bandaja, a (se) lega[1], ‹rar› a (se) înfăşa, ‹înv. şi pop.› a (se) obloji, ‹reg.› a (se) îmbandaja, a (se) îmbolboji. *Îşi pansează degetul tăiat. Se pansează la piciorul rănit.* **2** tr. (*rar; compl. indică animale sau părţi ale corpului lor*) v. Ţesăla.
pansáj s.n. (*rar*) v. Ţesălare. Ţesălat[1].
pansamént s.n. (*med., med. vet.*) bandaj, faşă, tifon, ‹înv. şi pop.› oblojeală, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, ‹reg.› faşie, fâşie, ‹înv.› înfăşătură. *Chirurgul îi desface rănitului pansamentele.*
pansáre s.f. (*med., med. vet.*) bandajare, legare, legat[2], pansat[1], ‹rar› înfăşare, ‹înv. şi pop.› oblojire, oblojit[1], ‹înv.› înfăşătură. *A încercat singur pansarea rănii de la picior.*
pansát[1] s.n. (*med., med. vet.*) bandajare, legare, legat[2], pansare, ‹rar› înfăşare, ‹înv. şi pop.› oblojire, oblojit[1], ‹înv.› înfăşătură.
pansát[2], -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni sau despre părţi ale corpului care au suferit un traumatism*) bandajat, legat[4], ‹rar› înfăşat, ‹înv. şi pop.› oblojit[2], ‹reg.› îmbandajat, îmbolbojit. *Are rana de la picior pansată.*
panseá s.f. (*bot.*) **1** (*şi, la pl.,* ***pansele-sălbatice***) *Viola tricolor*; panseluţă, trei-fraţi-pătaţi, ‹pop.› catifeluţă, ‹reg.› călţunaşi-de-câmp (v. *călţunaş*), cârligei-pătaţi (v. *cârligel*), frăţior, lămâioară, micşunea, micşunele-de-munte (v. *micşunea*), puizea, tămâioară, tămâioară-sălbatică, toporaş, viorea, viorea-sălbatică, viorea-târcată. **2** *Viola wittrockiana*; panseluţă, ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), guşa-porumbului (v. *guşă*), trei-fraţi-pătaţi. **3** (*la pl.; reg.*) ***pansele-boiereşti*** v. Adormiţele. Rochiţa-rândunelei (v. *rochiţă*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).
panselúţă s.f. (*bot.*) **1** *Viola tricolor*; pansea, pansele-sălbatice (v. *pansea*), trei-fraţi-pătaţi, ‹pop.› catifeluţă, ‹reg.› călţunaşi-de-câmp (v. *călţunaş*), cârligei-pătaţi (v. *cârligel*), frăţior, lămâioară, micşunea, micşunele-de-munte (v. *micşunea*), puizea, tămâioară, tămâioară-sălbatică, toporaş, viorea, viorea-sălbatică, viorea-târcată. **2** *Viola wittrockiana*; pansea, ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), guşa-porumbului (v. *guşă*), trei-fraţi-pătaţi. **3** (*la pl.; reg.*) ***panseluţe-de-munte*** v. Unghia-păsării (v. *unghie[1]*) (*Viola declinata*).
panséu s.n. (*fam.; adesea iron.*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentinţă.
pansív, -ă adj. (*glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Cugetător. Gânditor. Meditativ. Reflexiv.
panslavísm s.n. (*polit.*) ‹rar› slavism. *Panslavismul este doctrina care urmăreşte unirea tuturor popoarelor slave într-un singur stat.*
panspermíe s.f. (*biol.*) pangeneză. *Panspermia este teoria evoluţionistă elaborată de Ch. Darwin, care explică mecanismul eredităţii prin existenţa unor particule mici, germeni sau gemule, provenite din celulele întregului organism, ce provoacă formarea unei părţi analoage celei din care provin.*
pantagruélic, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre mese, ospeţe etc.*) ‹livr.› sardanapalesc, sardanapalic. *La împlinirea a 25 de ani de căsătorie, cei doi soţi au organizat un ospăţ pantagruelic.* **2** (*despre senzaţia de foame*) v. Colosal. Extraordinar.
pantalón s.m. **1** (*mai ales la pl.* ***pantaloni***) ‹pop. şi fam.› nădrag, ‹reg.› plundăr, ‹înv.› dimlii, ‹fig.; fam.; iron.› burlan, ‹arg.› crăcană. *Îşi duce pantalonii de la costum la curăţătorie.* **2** chilot, ‹arg.› astupător. **3** (*la pl.* ***pantaloni***) indispensabili (v. *indispensabil*), izmene, ‹pop. şi fam.› hamleţi (v. *hamlet*), nădragi (v. *nădrag*), ‹reg.› brace, gaci, gacini. *Iarna, unii bărbaţi poartă pantaloni groşi.*
pantalonádă s.f. (*livr.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbuşluc.
pantalonár s.m. **1** (*pop. şi fam.; iron.* sau *deprec.*) v. Citadin. Orăşean. **2** (*ieşit din uz; deprec.*) ‹ieşit din uz; deprec.› nădrăgar, strimţar. *Sătenii îi spuneau pantalonar pentru că purta pantaloni (strâmţi).*
pantárcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).
pantazíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Muşcată[1]. Muşcată-roşie (v. *muşcată[1]*). Muşcată-rotată (v. *muşcată[1]*). Muşcată-roz (v. *muşcată[1]*). Pelargonie (*Pelargonium zonale*).
pántă s.f. **1** (*geomorf.*) clină, coastă, coborâş, costişă, muchie, povârniş, pripor, repeziş, versant, ‹astăzi rar› scoborâş, ‹rar› abruptete, ‹înv. şi pop.› latură, piept, ‹pop. şi fam.› urcuş, ‹pop.› prăvăliş, răsturniş, ‹înv. şi reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuş, împonciş, pieptan, pieptar, piezişea, prăval, prăvălitură, răpăguş, ţurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› şold[1]. *Pădurile de pe pantele munţilor au înfrunzit.* **2** (*geom.*) declivitate. *Panta este unghiul ascuţit sau unghiul diedru format de o dreaptă ori de un plan cu o dreaptă sau cu un plan orizontal.*
panteíst, -ă adj. panteistic. *Poeţii panteişti divinizau natura.*
panteístic, -ă adj. panteist.
pantéră s.f. **I** (*zool.*) **1** (*şi* ***panteră-africană***) *Felis pardus*; leopard, ‹înv.› pardal, pardos[1]. **2** *Felis onca*; jaguar. **II** (*arg.*) ***panteră-neagră*** v. Rom[2]. Ţigan. Ţigancă.
pántiş, -ă adj. (*reg.; despre părul cailor sau, p. ext., despre cai*) v. Galben. Gălbui. Izabel. Şarg.
pantóf s.m. **I 1** (*adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuinţarea*) ‹fam.› alergători (v. *alergător*), mergători (v. *mergător*), umblători (v. *umblător*), ‹înv. şi reg.›

postal, ‹reg.› jumătăți (v. *jumătate*), țipele, ‹înv.› cipic, ‹arg.› labă. *Și-a cumpărat o pereche de pantofi din piele întoarsă. Noii pantofi sunt foarte comozi.* **2** (*reg.*) v. Papuc. **II** (*art; bot.; reg.*) ***pantoful-doamnei*** v. Papuc (*Cypripedium calceolus*); (*la pl.*) ***pantofii-doamnei*** v. Papucul-doamnei (v. *papuc*) (*Impatiens roylei*).

pantofág, -ă adj. (*biol.; despre animale*) omnivor, pleiofag, plurivor, polifag. *Animalele pantofage se hrănesc atât cu hrană vegetală, cât și cu hrană animală.*

pantofár s.m. cizmar, ‹înv. și pop.› călțunar, ‹înv. și reg.› papucar, papugiu, ‹reg.› ciubotar, șuștăr, ‹înv.› cavaf, cizmaș, condurar, ghetar, ‹turc.; înv.› conduragiu. *Își repară încălțămintea la un pantofar bătrân din oraș.*

pantofáș s.m. (*fam.*) v. Pantofior.

pantofăreásă s.f. cizmăreasă, ‹reg.› ciubotăreasă, ciubotăriță, șuștăriță.

pantofărie[1] s.f. cizmărie[1], ‹înv. și pop.› călțunărie, ‹reg.› ciubotărie[1], papucătorie, șuștărie, ‹înv.› căvăfie, papucărie[1], papugire. *A învățat pantofăria de la un cizmar bătrân.*

pantofărie[2] s.f. cizmărie[2], ‹reg.› ciubotărie[2], șuștărie, ‹înv.› papucărie[2]. *În colțul străzii este o pantofărie.*

pantofél s.m. (*mai ales la pl.* ***pantofei***; *rar*) v. Pantofior.

pantofiór s.m. **1** ‹rar› pantofel, ‹fam.› pantofaș. *Pantofiorii fetiței sunt din lac roșu.* **2** (*zool.*) *Paramoecium*; parameci. *Pantofiorii sunt protozoare ciliate, care trăiesc în ape dulci stătătoare și se hrănesc mai ales cu microbi.*

pantofobíe s.f. (*psih.*) panfobie. *Pantofobia este o stare de anxietate extremă față de tot ce se petrece în jur, adesea însoțită de dezorientare.*

pantografíe s.f. (*tipogr.*) tipar înalt, planografie. *Pantografia are elementele de tipărire în relief.*

pantomicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Pantomimic.

pantomím, -ă s.m., s.f. **1** s.m. mim. *Pantomimul este actorul care exprimă idei și sentimente numai prin mimică, gesturi sau dans.* **2** s.f. mimodramă. *Într-o pantomimă actorii interpretează rolurile prin mimică, gesturi sau dans.*

pantomímic, -ă adj., adv. **1** adj. ‹înv.› pantomicesc. *Este recunoscută expresivitatea pantomimică a actorului englez. Au fost aseară la un spectacol pantomimic.* **2** adv. (*modal*) gestual. *Copilul mic se exprimă pantomimic. O imită pantomimic.*

pantomografíe s.f. (*med., stomat.*) ortopantomografie, pantoradiografie, radiografie panoramică. *Pantomografia este o metodă de tomografie pentru vizualizarea suprafețelor curbe din organism.*

pantoradiografíe s.f. (*med., stomat.*) ortopantomografie, pantomografie, radiografie panoramică.

pantrópic, -ă adj. (*biol.; despre specii sau fitocenoze*) pantropical. *Speciile pantropice sunt răspândite în zona tropicală.*

pantropicál, -ă adj. (*biol.; despre specii sau fitocenoze*) pantropic.

panty ['penti] s.n. (*angl.*) v. Ciorapi-pantalon (v. *ciorap*). Colanți (v. *colant*). Dres[1].

panțír s.m. (*milit.*) **1** (*în trecut; în Mold.*) ‹turc.; înv.› gebegiu. *Panțirii erau mercenari călare, însărcinați mai ales cu paza granițelor și cu transmiterea știrilor.* **2** (*pop.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **3** (*în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Cămașă de fier. Cămașă de zale. Cuirasă. Platoșă.

panțúră s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

panțúșcă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

panvascularítă s.f. (*med.*) panangeită. *Panvascularita este inflamația vaselor de la nivelul unui organ.*

pánză s.f. (*reg.*) ‹reg.› păușă. *Panzele sunt prăjinile care se leagă împreună la unul dintre capete și se așază pe vârful stogurilor de fân, pentru a le apăra de vânt.*

pánzer s.n. (*milit.; germ.*) v. Car blindat (v. *car*[2]). Car de asalt (v. *car*[2]). Car de luptă (v. *car*[2]). Car de război (v. *car*[2]). Tanc.

paón s.m. (*ornit.*) *Pavo cristatus*; păun.

páos s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere. **2** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **3** v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro.

pap s.n. cocă[1], lipici, ‹reg.› cir[2], ciriș, mlat. *Papul, obținut din făină și apă, este folosit la lipit.*

papă s.m. sg. (*fran.*) v. Părinte. Tată.

papacióc, -oăcă adj., s.f., s.n. (*arg.*) **I** adj. **1** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit. **2** (*mai ales despre oameni sau despre fața lor*) v. Scofâlcit. **3** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) v. Urât[2]. **II** s.f. **1** (*anat.; la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** v. Sex oral. **3** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **III** s.n. v. Rachiu.

papaciocár s.m. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beției.

papagál s.m. **I** (*ornit.*) **1** peruș. *Papagalii sunt păsări tropicale, cu un penaj viu colorat.* **2** (*reg.*) ***papagal-de-brazi*** v. Forfecel. Forfecuță. Forfecuță-gălbuie (*Loxia curvirostra*); ***papagal-țigănesc*** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **II** fig. **1** (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*). **2** (*fam.; peior.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

papagálic, -ă adj. (*rar*) v. Papagalicesc.

papagalicésc, -eáscă adj. **I 1** ‹rar› papagalic. *Această pasăre are un cioc papagalicesc.* **2** mecanic. *Nu este recomandată învățarea papagalicească, deoarece nu dezvoltă gândirea.* **II** fig. (*deprec.; despre stiluri, maniere, creații ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) v. Copiat[2]. Imitat.

papagalicéște adv. (*modal*) mașinal, mecanic, ‹înv.› machinalmente, ‹fig.› automat. *Copilul mic repetă papagalicește ceea ce spun părinții în casă.*

papáie s.m. (*arg.*) v. Bunic. Tată-mare.

papainóg s.n. **I 1** (*mai ales la pl.* ***papainoage***) cataligă, piciorong, ‹reg.› paipanele, piciorag, piciorug. *Acrobații fac turul arenei pe papainoage.* **2** (*anat.; arg.*) v. Membru inferior. Picior. **II** (*reg.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere.

papál, -ă adj. **1** pontifical, ‹înv.› papicesc, păpesc. *Vaticanul este un stat papal.* **2** (relig.; *în organizarea Bisericii Catolice*) apostolic, pontifical. *Nunțiul papal este prelatul-ambasador al sfântului scaun într-o țară străină.* **3** (*relig.*) catolic, roman[2], romano-catolic, ‹rar› papist, ‹înv. și reg.› latin, latinesc, papistaș, papistășesc, ‹înv.› papistic. *Catedrala papală din oraș este grandioasă.*

papalitáte s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) **1** ‹înv. și reg.› papistășie, ‹înv.› papat. *În fruntea papalității se află suveranul pontif.* **2** pontificat, scaunul apostolic (v. *scaun*), scaunul pontifical (v. *scaun*), sfântul scaun (v. *sfânt*), ‹rar› păpie. *Benedict al XVI-lea a obținut papalitatea după moartea papei Ioan Paul al II-lea, în aprilie 2005.*

papalúngă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **2** v. Podbal (*Tussilago farfara*).

papanáche s.m. (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

papanáș s.m. **1** (*mai ales la pl.* ***papanași***; *culin.*) ‹reg.› găluștea. *Papanașii se fac din brânză de vaci.* **2** (*bot.*) *Trifolium arvense*; ‹reg.› cercură, chercară, clopoțel, coada-mâței (v. *coadă*), cotocei, culbeceasă, ghizdei, iarba-somnului (v. *iarbă*), luhăr-sălbatic, mâțișor, mâțucă, mielușel, mohorel, motocei (v. *motocel*), păpușoi, pepenări, pepenei (v. *pepenel*), pepenică, pepeniță, pepinăriță, pisici (v. *pisică*), pufișor, pufușor, talpa-lupului (v. *talpă*), trifoi, trifoi-iepuresc, trifoi-sălbatic.

papapúngă s.f. (*bot.; reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*).

papáră s.f. **I 1** (*culin.*) ‹reg.› moieți, păpăruie[3]. *Papara este un fel de mâncare preparată din felii de pâine (prăjită), presărate cu brânză și opărite în apă, în supă, în lapte etc.* **2** (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1]. **3** (*culin., ind. alim.; reg.*) ***papară domnească*** v. Delicatesă. **II** fig. (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

paparúdă s.f. **1** ‹reg.› dodola, dodoloaie, gog[2], mutoașcă, păpăruie[2]. *Paparuda invocă ploaia pe timp de secetă, cântând și dansând pe uliță cu trupul (gol) înfășurat în verdeață.* **2** (*înv. și reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*). **3** (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Caraghios.

paparúgă s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
paparúnă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **2** v. Mac. Mac-de-câmp. Mac-roșu (*Papaver rhoeas*). **3** v. Mac. Mac-de-grădină (*Papaver somniferum*). **4** v. Mac-cornut (*Glaucium corniculatum* și *Glaucium phoeniceum*). **5** v. Rostopască (*Chelidonium majus*).
papáșa s.m. (*arg.*) **1** v. Părinte. Tată. **2** v. Bunic. Tată-mare. **3** v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.
papát s.n. (relig.; *în organizarea Bisericii Catolice; înv.*) v. Papalitate.
pápă[1] s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) episcopul Romei (v. *episcop*), pontiful roman (v. *pontif*), pontiful Romei (v. *pontif*), sfântul părinte (v. *sfânt*), suveranul pontif (v. *suveran*), vicarul lui Hristos (v. *vicar*), ‹înv.› papij. *Papa este șeful suprem al Bisericii Catolice.*
pápă[2] s.f. **I 1** (*mai ales art., papa; fam.; în limbajul copiilor mici sau al maturilor când vorbesc cu copiii*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **2** (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1]. **3** (*reg.*) ***papă domnească*** v. Delicatesă. **4** (*apic.; reg.*) v. Lăptișor. Lăptișor de matcă. **5** (*art.; bot.; reg.*) ***papa-găinii*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **II** (*fiziol.; reg.*) v. Urdoare.
papándécăl s.n. (*reg.*) **1** v. Carton[1]. Mucava. **2** v. Carton asfaltat (v. *carton*[1]). Carton gudronat (v. *carton*[1]).
pápcă s.f. (*orn.; reg.*) v. Rață (*Anas*).
papegioáre s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Orăstică (*Lathyrus niger* și *Lathyrus vernus*).
papélă s.f. (*bot.; reg.*) = păpălău.
pápelcraut subst. (*bot.; german.; înv.*) v. Nalbă. Nalbă-mică (*Malva silvestris*).
paperaseríe s.f. (*rar*) v. Birocratism. Birocrație. Funcționarism.
paperasiér, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Birocrat. Formalist.
paperínă s.f. (*bot.; înv.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).
papetár s.m. ‹înv.› papetier. *Papetarul fabrică sau vinde produse de papetărie.*
papetárie s.f. **1** (*astăzi rar*) ‹înv.› hârtierie. *Papetăria este o fabrică de hârtie.* **2** (*rar*) v. Casă de editură (v. *casă*[1]). Editură.
papetiér s.m. (*înv.*) v. Papetar.
papicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Papal. Pontifical.
papíci s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Oiță. Oiță-sălbatică (*Anemone silvestris*).
papier collé [papi,eko'le] s.n. (*a. plast.*) colaj. *Papier collé-ul se practică în arta modernă.*
păpij s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice; înv.*) v. Episcopul Romei (v. *episcop*). Papă[1]. Pontiful roman (v. *pontif*). Pontiful Romei (v. *pontif*). Sfântul părinte (v. *sfânt*). Suveranul pontif (v. *suveran*). Vicarul lui Hristos (v. *vicar*).
papilacéu, -ée adj. (*med.*) papilar.
papilár, -ă adj. (*med.*) papilaceu. *Carcinoamele tiroidiene sunt de tip papilar. Adenomul papilar are glandele în formă de mameloane.*
papílă s.f. (*anat.*) ***papilă optică*** = disc optic. *Papila optică este vizibilă la examenul fundului de ochi;* (*la pl.*) ***papile duodenale*** = caruncule duodenale (v. *carunculă*). *Papilele duodenale sunt situate pe fața internă a duodenului;* ***papile gustative*** = papile linguale. *Papilele gustative acoperă mucoasa feței superioare a limbii;* ***papile linguale*** = papile gustative.
papilionídă s.f. (*entom.*) *Papilio machaon* și *Papilio podalirius*; coada-rândunicii (v. *coadă*).
papilóm s.n. (*med.*) neg, verucă, verucozitate, ‹rar› negel. *Are multe papiloame pe spate.*
papiloretinítă s.f. (*med.*) neuroretinită. *Papiloretinita este inflamarea concomitentă a nervului optic și a retinei.*
papímă s.f. (*pop.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
papionáj s.n. papionare.
papionáre s.f. papionaj. *Când dragele excavează în canale, fac o mișcare în zigzag, numită papionare.*
papír s.n. **1** (*reg.*) v. Coală de hârtie. Foaie de hârtie. Hârtie. **2** (*reg.*) v. Epistolă. Scrisoare. **3** (*reg.*) v. Catastif. Condică. Registru. **4** (*reg.*) v. Foiță de țigară. **5** (*reg.*) v. Carton[1]. Mucava. **6** (*în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Papirus.
papírus s.n. (*în Antic. și în Ev. Med.*) ‹înv.› papir. *Egiptenii scriau pe papirusuri.*
papísm s.n. (*relig.; înv.*) v. Biserica Catolică (v. *bisericǎ*). Catolicism. Legea catolică (v. *lege*). Romano-catolicism.
pa píst, -ă adj., s.m., s.f. (*relig; rar*) **1** adj. v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic. **2** s.m., s.f., adj. v. Catolic. Romano-catolic.
papistáș, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **I** adj. **1** (*rar; despre doctrine, scrieri, manifestări etc. religioase*) v. Eretic. **2** (*înv. și reg.*) v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic. **II** s.m., s.f. **1** s.m. (*rar*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **2** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Catolic. Romano-catolic.
papistășésc, -eăscă adj. (*relig.*) **1** (*rar; despre doctrine, scrieri, manifestări etc. religioase*) v. Eretic. **2** (*înv. și reg.*) v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic.
papistășéște adv. (*modal; relig.; rar*) ‹rar› catolicește. *Se închină papistășește.*
papistăși vb. IV. tr., refl. (*relig.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Catoliciza.
papistășie s.f. (*relig.; înv. și reg.*) **1** (*relig.*) v. Biserica Catolică (v. *bisericǎ*). Catolicism. Legea catolică (v. *lege*). Romano-catolicism. **2** (*în organizarea Bisericii Catolice*) v. Papalitate.
papístic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Catolic. Papal. Roman[2]. Romano-catolic.
papíț s.n. (*arg.*) **1** (*anat.; la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** v. Felație. **3** v. Cuniliție.
papíță s.f. (*arg.*) **1** (*anat.; la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
paplec s.m. (*reg.*) v. Papuc.
papornițár s.m. (*peior.*) v. Sătean. Țăran.
papórniță s.f. (*pop.*) v. Coș[1]. Paner.
paporotnec subst. (*bot.; reg.*) v. Obligeană (*Acorus calamus*).
papotáj s.n. (*fam.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
papricá vb. I. tr. (*culin.; reg.; compl. indică mâncăruri*) v. Ardeia. Asezona. Condimenta. Iuți. Pipera.
pápricaș s.f. **1** (*culin.*) ‹reg.› paprică. *Papricașul este o mâncare preparată din cartofi sau din găluște de făină și bucăți de carne, cu mult sos și boia de ardei roșu.* **2** (*ind. alim.; reg.*) v. Boia. Făină de ardei.
papricát, -ă adj. (*culin.; reg.; despre mâncăruri*) v. Ardeiat. Asezonat. Condimentat. Iute. Picant. Piperat.
páprică s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*). **2** (*bot.*) ***paprică-verde*** v. Ardei-iute. **3** (*ind. alim.*) v. Boia. Făină de ardei. **4** (*culin.*) v. Papricaș.
papúc s.m. **I 1** ‹înv. și reg.› bușmachiu, ‹reg.› cipic, lipan[2], pancioc, pantof, paplec, sandală, scarpă, șlap, șlarf, trocaci, țipele, ‹înv.› babuși. *Și-a cumpărat niște papuci de casă îmblănițI.* **2** (*reg.*) v. Bocanc. Gheată. **3** (*reg.*) v. Gheată. **II** (*bot.*) **1** *Cypripedium calceolus*; ‹pop.› blabornic, ‹reg.› pantoful-doamnei (v. *pantof*). **2** (*art.*) ***papucul-doamnei*** = **a** *Impatiens roylei*; ‹reg.› pantofii-doamnei (v. *pantof*), papucaș; **b** (*reg.*) v. Aconit. Omag (*Aconitum napellus*); **c** (*reg.*) v. Călțunul-Doamnei (v. *călțun*). Cerențel (*Geum rivale*); **d** (*reg.*) v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*); (*reg.*) ***papucul-cucului*** v. **a** Ciuboțica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); **b** Floarea-Paștelui. Rotiliță (*Anemone nemorosa*); ***papucul-domnișoarei*** = **a** *Impatiens sultani*; ‹reg.› cangei, dragă-Mărioară (v. *drag*); **b** (*reg.*) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*). **3** (*reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **III** (*tehn.*) sabot. *Papucul, montat la capătul inferior al unui pilon, are rolul de a-l proteja și de a-i înlesni pătrunderea în pământ.*
papucár s.m. (*înv. și reg.*) v. Cizmar. Pantofar.
papucáș s.m. **I** papucel, ‹pop.› papucior. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Papucul-doamnei (v. *papuc*) (*Impatiens roylei*). **2** (*la pl.* ***papucași***) v. Cocoșei (v. *cocoșel*) (*Aconitum stoerkianum*).
papúcă s.m. (*înv.*) v. Bunic. Tată-mare.
papucărie[1] s.f. (*înv.*) v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1].
papucărie[2] s.f. (*înv.*) v. Cizmărie[2]. Pantofărie[2].
papucătorie s.f. (*reg.*) v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1].
papucél s.m. **I** papucaș, ‹pop.› papucior. **II** (*la pl. papucei; bot.*) **1** v. Cocoșei (v. *cocoșel*) (*Aconitul stoerkianum*). **2** v. Surguci (*Consolida*

ajacis, Consolida ambigua sau *Delphinium ajacis*).

papuciór s.m. (*pop.*) v. Papucaş. Papucel.

papugerie s.f. (*înv.*) v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie.

papugíre s.f. (*înv.*) v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1].

papugíu s.m. **1** (*înv.* şi *reg.*) v. Cizmar. Pantofar. **2** fig. escroc, hoţ, impostor, înşelător, pungaş, şarlatan, şnapan, ‹fig.› panglicar, păpuşar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan. *Mulţi papugii au prosperat în ultimul timp.*

papúlă s.f. (*med., med. vet.*) băşicuţă, bubuliţă, spuzeală, ‹înv. şi reg.› spuză, spuzitură, ‹reg.› roşeală, vişteală[2]. *A făcut papule pe corp în urma intoxicării.*

papúnă s.f. (*mitol. pop.; reg.; şi nm. pr.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

pápură s.f. **I** (*bot.*) **1** (*şi* ***papură-de-baltă***) *Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*; şovar, ‹reg.› băţea, berbecuţ, culm, nadă[2], rogoz, rogoz-de-pe-tău, rogoz-negru, sasău, speteză, spetie, şişcă[2], trestie, ţipirig[1]. **2** ***papură-mică*** = *Typha minima*; ‹pop.› papură-mititică, ‹reg.› târsă[1]; (*pop.*) ***papură-mititică*** v. Papură-mică (*Typha minima*); (*reg.*) ***papură-de-rogojină*** v. Micşunea-de-baltă. Micşuneaua-apei (v. *micşunea*). Roşăţea (*Butomus umbellatus*); ***papură-flocoasă*** v. Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*); ***papură-roşie*** v. Obligeană (*Acorus calamus*); ***papură-rotundă*** v. Pipirig. Pipirig-de-munte. Rogoz (*Schoenoplectus lacustris*). **3** (*reg.*) v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*). **4** (*reg.*) v. Pipirig (*Holoschoenus vulgaris*). **5** (*reg.; şi* ***papură-de-baltă***) v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*). **II 1** (*rar*) v. Coş[1]. Paner. **2** (*înv.*) v. Rogojină.

par s.m. **1** prăjină, ‹pop.› prepeleac, săgeată, ‹reg.› beldie, colvă, copreală, dârjală, dârjău, dârvă, măciucă, paci, paliţă, palţău, pălpag, pătăchie, prăştinaş, prăştină, rudă[2], ţap, vrăjar, ‹înv.› şiric. *A înfipt un par în pământ pentru a priponi calul.* **2** bâtă, ciomag, măciucă, ‹rar› baltag, temleac, ‹pop.› toroipan, ‹reg.› bâzdoacă, botă[1], ceatlău, colvă, crivac, dârjală, dârjău, ferchezău, ghioagă, hahău, haidamac, hudumac, huduvarcă, jarchină, jilăvete, macă, măcău, mâtcă, moacă, nageac, oritac, otic, oticău, otincea, pătăchie, ştremeleag, şuvei, taşmău, tămânjer, tăujer, toropală, tufan, tufă, tuică, ‹înv.› fuscel, fuşte, ‹fig.; reg.› crăciun. *L-a lovit cu un par.* **3** (*la gard*) parmac, ‹înv. şi pop.› pociumb, ‹pop.› şarampoi[2], ‹reg.› şaranţ, şteamp, ştenap, verdete. *Între parii gardului pune o plasă din sârmă.* **4** (*constr.; la pridvor*) parmac, stâlp. *Parii pridvorului susţin streaşina acoperişului.* **5** (*telec.; pop.*) ***par de telegraf*** v. Stâlp de telegraf. **6** (*reg.*) ‹reg.› steajăr. *În jurul parului se clădesc clăile de fân sau de grâu.* **7** (*agric.; reg.*) v. Steajăr. **8** (*agric.; reg.*) ‹reg.› chitonag[1], ţăruş, ţeapă, ţepeligă, ţeporeş, ţepuşă. *Cu parul se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **9** (*gosp.; reg.*) ‹reg.› lingură. *Parul este o furcă cu reţea pentru pleavă.* **10** (*gosp.; reg.; şi* ***par de oale***) v. Prepeleac. **11** (*agric.; reg.; şi* ***par de vie***) v. Arac. **12** (*la car sau căruţă; reg.; şi* ***par de legat***) v. Ceatlău. Cruce.

pará[1] s.f. (*fin.*) **1** (*la pl.* ***parale***; *pop.* şi *fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **2** (*pop.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă. **3** (*reg.*) v. Bancnotă. Bilet de bancă. Hârtie. Hârtie-monedă.

pára[2] subst. invar. (*fin.; fam.*) v. Dolar.

parà[3] vb. I. tr. (*sport*) **1** (*compl. indică lovituri ale adversarului*) a eschiva, a feri, ‹înv. şi reg.› a sprijini. *A parat lovitura boxerului.* **2** (*în fotbal, handbal etc.; compl. indică lovituri de pedeapsă*) a apăra, a respinge. *A parat lovitura de la 11 metri.*

paraaminoazobenzén s.m. (*chim.*) galben de anilină. *Paraaminoazobenzenul se foloseşte la colorarea grăsimilor.*

paraarticulár, -ă adj. (*anat.*) juxtaarticular. *O formaţiune paraarticulară se găseşte în imediata apropiere a unei articulaţii.*

parabăl s.n. (*milit.*) biută. *Parabalul este panoul dintr-un poligon în care se opresc gloanţele ricoşate.*

parábolă s.f. învăţătură, pildă, ‹rar› parimie, ‹înv.› price. *Parabola fiului risipitor este foarte cunoscută.*

parabólic, -ă adj. curbat. *Antena parabolică este în formă de paraboloid de rotaţie. Oglindă parabolică.*

paracăzătór s.n. (*tehn.*) paraşută de ascensor. *Paracăzătorul este un dispozitiv de siguranţă pentru oprirea din cădere a coliviei de ascensor în cazul ruperii cablului sau al defectării instalaţiei.*

paracentéză abdominală s.f. (*chir.*) abdominocenteză, puncţie abdominală. *Paracenteza abdominală se execută în scopul evacuării unei colecţii de lichid din abdomen.*

paracetamól s.n. (*farm.*) acetaminofen. *Paracetamolul are acţiune analgezică şi efect antipiretic.*

parachérniţă s.f. (*bot.*) *Parietaria officinalis*; ‹reg.› grâul-potârnichii (v. *grâu*), grâul-potârnichilor (v. *grâu*), mătrice, politrică, urzică-moartă, ‹înv.› parietarie.

parachinisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Îndemna. Stimula.

parachímisis subst. (*grec.; înv.*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent.

paraclázǎ s.f. (*geol.*) falie, fractură, ‹rar› solz. *Paraclaza apărută în urma cutremurului este foarte adâncă.*

paraclís s.n. **1** (*arhit. bis.*) capelă, ‹reg.› căpâlnă. *Călugărul se roagă în paraclisul cimitirului.* **2** (*arhit. bis.*) ‹înv.› oratoriu[2]. *A comandat construirea unui paraclis în interiorul castelului.* **3** (*relig.; reg.*) v. Consacrare. Sfeştanie. Sfinţire[1]. Sfinţit[1]. Târnoseală. Târnosire.

paraclisér s.m. **1** (*în Biserica Ortodoxă*) ţârcovnic, ‹înv. şi reg.› eclesier, ‹reg.› crâsnic, pălămar[1], serv, sfât, ‹înv.› clisiarh, clisier, clisieş. *Paraclisierul se ocupă cu îngrijirea şi cu paza unei biserici.* **2** (*în Biserica Ortodoxă*) cântăreţ, dascăl, diac, psalt, ţârcovnic, ‹la catolici› cantor, ‹înv. şi reg.› peveţ, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Paraclisierul execută cântările şi citirile în timpul serviciului religios.* **3** (*în ritualul catolic şi protestant*) ministrant. *Paracliserul este un ajutor de preot.*

paraclisí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică greşeli, acte criticabile etc.*) v. Declara. Mărturisi. Recunoaşte.

paraclisít, -ă adj. (*arg.; despre fiinţe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

paracuzíe dublă s.f. (*med.*) diplacuzie. *Paracuzia dublă este tulburarea funcţională a auzului.*

paradă vb. I. intr. **1** (*milit.; despre trupe*) a manevra. **2** (*iron.; despre oameni*) v. Expune.

paradáisă s.f. (*bot.; reg.*) v. Pătlăgea. Pătlăgea-de-paradis. Pătlăgea-galbenă. Pătlăgea-roşie. Pătlăgică. Roşie (v. *roşu*). Tomată (*Lycopersicum esculentum*).

parádă s.f. **I 1** ‹înv.› parisie, răzvod. *La parada militară organizată cu ocazia zilei naţionale, au participat trupe militare ale tuturor armelor.* **2** defilare. *Foarte multă lume a privit parada sportivilor.* **3** (*înv.*) v. Alai. Cortegiu. Suită. **II 1** ceremonie, gală[1]. *La sărbătorirea clubului militar, participanţii au venit în uniformă de paradă.* **2** ceremonie, cinste, fast[1], pompă[2], solemnitate, ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeţii au fost primiţi cu multă paradă.* **3** pompă[2], ‹înv.› fală. *A intrat cu paradă în oraş.* **4** (*rar*) v. Festivitate. Sărbătoare. Solemnitate.

paradeálă s.f. (*arg.*) **1** v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare. **2** v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.

paradentóm s.n. (*stomat.*) dentom, odontom. *Paradentomul este o tumoră benignă constituită din ţesut dentar dur, care rezultă dintr-o tulburare de dezvoltare a dentinei şi care se localizează pe un dinte sau pe un maxilar.*

paradentóză (paradontóză) s.f. (*stomat.*) gingivită expulzivă, pioree alveolară. *Paradentoza se caracterizează prin formarea locală de pungi cu puroi şi prin căderea dinţilor.*

paradí vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

paradígmă s.f. (*înv.*) **1** v. Exemplu. Model. Pildă. **2** v. Învăţătură. Pildă.

paradíre s.f. (*fam.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare.

paradís s.n. **1** (*relig.; în Biblie*) cer[2], eden, împărăţia cerului (v. *împărăţie*), împărăţia cerurilor (v. *împărăţie*), patria cerească (v. *patrie*), patria obştească (v. *patrie*), rai[1], ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinţilor au ajuns în paradis.* **2** (*fin.*) ***paradis fiscal*** = zonă off-shore. *Într-un paradis fiscal legislaţia fiscală este foarte avantajoasă, mai ales din punct de vedere al impozitării.* **3** (*j. de copii; reg.*) v. Şotron.

paradít, -ă adj. **1** (*pop.* şi *fam.; despre lucruri, materiale etc.*) v. Prăpădit. Uzat. **2** (*fam.; mai ales despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

paraditór s.m. (*arg.*) v. Cambriolor. Spărgător.

paradiziác, -ă adj. (*despre peisaje, privelişti etc.*) elizeic, magnific, minunat, mirific, splendid, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.›

strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În față se deschide un peisaj paradiziac.*
paradontóză s.f. (*stomat.*) = paradentoză.
paradosí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredința. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite. **2** refl. (*milit.; despre armate, ostași etc.*) v. Pleca. Preda. Supune. **3** tr. (*compl. indică cunoștințe, învățătură, rezultate obținute într-un domeniu de activitate etc. etc.*) v. Preda. **4** refl. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „despre”*) v. Informa. Interesa. Întreba. **5** tr. v. Raporta. Relata.
paradosíe s.f. (*milit.; înv.*) v. Predare.
paradosíre s.f. (*înv.*) **1** v. Depunere. Înaintare. Înmânare. Predare. Prezentare. Remitere. Transmitere. **2** (*milit.*) v. Predare. **3** v. Predare.
parădosis subst. (*grec.; înv.*) **1** (*milit.*) v. Predare. **2** (*milit.*) v. Predare. **3** (*constr.*) v. Clasă. Sală de clasă (v. *sală*[1]). **4** v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație. **5** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **6** v. Tradiție.
paradosít s.n. (*înv.*) **1** v. Depunere. Înaintare. Înmânare. Predare. Prezentare. Remitere. Transmitere. **2** v. Predare.
paradóx s.n. **1** (*log.*) ‹rar› paradoxie. *Paradoxul este un raționament contradictoriu și, în același timp, demonstrabil.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune”, „a afirma”, „a asculta”, „a crede”*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, prostie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați paradoxurile pe care le-a susținut.*
paradoxál, -ă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, pitoresc, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost paradoxală.*
paradoxalísm s.n. paradoxalitate.
paradoxalitáte s.f. paradoxalism. *Paradoxalitatea este caracterul paradoxal al cuiva sau a ceva.*
paradoxíe s.f. **1** (*med.*) paradoxism. *Paradoxia este o tulburare patologică, caracterizată prin practicarea activității sexuale ori prea devreme, ori prea târziu.* **2** (*log.; rar*) v. Paradox.
paradoxísm s.n. (*med.*) paradoxie.
parafă vb. I. tr. (*jur.; compl. indică documente, acte etc.*) ‹înv.› a scripisi. *Judecătorul semnează și parafează mai multe acte.*
parafáre s.f. (*jur.*) ‹înv.› scripisire. *Grefierul prezintă judecătorului actele spre semnare și parafare.*
parafát, -ă adj. (*jur.; despre documente, acte etc.*) ‹înv.› scripisit. *Actele parafate sunt rânduite și expediate la minister.*
parafemíe s.f. (*med.*) paralalie. *Parafemia este tulburarea limbajului vorbit, caracterizată prin confundarea cuvintelor.*
parafernál, -ă adj. (*jur.; despre bunuri, averi care aparțin unei femei căsătorite sub regim dotal*) extradotal.
paraférnă s.f. (*jur.*) ‹grec.; înv.› exoprică. *Paraferna este averea care aparține soției căsătorite, necuprinsă în dotă, asupra căreia aceasta își păstrează drepturile de administrare și de folosință.*
parafínă s.f. (*chim.*) alcan, hidrocarbură parafinică. *Metanul și etanul sunt parafine.*
paraflebítă s.f. (*med.*) periflebită. *Paraflebita se caracterizează printr-o inflamație a tunicii externe a venelor, care se poate extinde la țesutul înconjurător.*
paraflow [para'flou] s.n. (*chim.*) paragel.
paraform s.n. (*chim.*) paraformaldehidă.
paraformaldehídă s.f. (*chim.*) paraform. *Paraformaldehida este un polimer al formaldehidei, folosită ca intermediar în sinteza organică sau ca dezinfectant, fumigător etc.*
parafrazá vb. I. tr. **1** (*compl. indică enunțuri, texte, comunicări orale etc.*) ‹rar› a perifraza. *Parafrazează cuvintele lui Dante când spune că „iadul este pavat cu intenții bune”.* **2** (*compl. indică scrieri, enunțuri, idei, procedee de tehnică picturală etc.*) a amplifica. *A parafrazat ideea pentru a fi înțeles.*
parafúlger s.n. (*fiz.; înv.*) v. Paratrăsnet.
paragél s.n. (*chim.*) paraflow. *Paragelul este o substanță folosită, ca aditiv, pentru coborârea punctului de congelare a uleiurilor lubrificante.*
parághie s.f. sg. (*j. de copii; reg.*) ‹reg.› părăluțe (v. *părăluță*). *Paraghia constă din aruncarea unei pietre pe deasupra apei, astfel încât să o atingă de cât mai multe ori și să ajungă cât mai departe.*
paragínă s.f. **1** pârloagă, țelină[2], ‹înv. și reg.› ogor, ‹reg.› hat[1], părăgineală, părăginitură, țeliniș. *Terenul, cultivat odinioară cu porumb, a ajuns o paragină.* **2** părăginire, părăsire, sălbăticie, ‹astăzi rar› neîngrijire. *Via a fost lăsată în paragină.* **3** dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, prăbușitură, rest, ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o paragină.*
paraglobínă s.f. (*biochim.*) paraglobulină.
paraglobulínă s.f. (*biochim.*) paraglobină. *Paraglobulina ajută la formarea fibrinei.*
paragógă s.f. (*fon.*) epiteză. *Paragoga este adăugarea unui sunet sau a unei silabe la sfârșitul unui cuvânt.*
paragógic, -ă adj. (*fon.; despre sunete sau silabe*) epitetic. *O silabă paragogică se adaugă la sfârșitul unui cuvânt.*
paragráf s.n. **1** articol, punct, ‹reg.› articuș, ‹înv.› cap. *Trebuie respectat paragraful legii.* **2** aliniat[1], ‹înv.› începătură. *Articolul are mai multe paragrafe.*
paragrafíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Prescriere. Prescripție.
paragrafisí vb. IV. refl. (*jur.; înv.; despre pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) v. Prescrie. Stinge.
paragrafisíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Prescriere. Stingere.
paragrámă s.f. calambur, joc de cuvinte. *Printr-o paragramă se urmărește obținerea unui efect comic.*
parái s.m. (*fin.; fam.; glum.*) v. Dolar.
paralaghíe s.f. (*muz.; înv.*) v. Solfegiu.
paralaghisí vb. IV. intr. (*muz.; înv.*) v. Solfegia.
paralalíe s.f. (*med.*) parafemie. *Paralalia este tulburarea limbajului vorbit, caracterizată prin confundarea cuvintelor.*
paraláxă s.f. (*astron.*) **1** (*și **paralaxă astronomică, paralaxă diurnă, paralaxă geocentrică***) ‹înv.› semiosie. *Paralaxa este unghiul sub care se vede dintr-un obiect cosmic al sistemului solar raza geocentrică a observatorului.* **2** (*și **paralaxă anuală, paralaxă anuală a stelelor, paralaxă astronomică, paralaxă heliocentrică, paralaxă stelară***) ‹înv.› semiosie. *Paralaxa este unghiul format din două drepte care ating centrul unui astru, pornind una din centrul pământului și cealaltă din punctul de observație.*
paralác s.n. (*colect.; fin.; înv. și reg.*) **1** v. Bănet. **2** v. Mărunt. Mărunțiș. Monedă.
paralău, -áie adj. (*înv.; despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat.
paraleásă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Olicică. Oliță. Ulcelușă. Ulceluță. Ulcică.
paralél, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. (*despre două sau mai multe acțiuni, evenimente, fenomene etc.*) concomitent, simultan, sincron, sincronic, ‹rar› homocron. *Tehnica nu poate evolua fără o dezvoltare paralelă a științei.* **II** adv. (*modal*) concomitent, simultan, totdeodată, totodată, ‹înv.› împreună. *A învățat paralel engleza și germana.* **III** s.f. **1** alăturare, comparare, comparație, confruntare, paralelism, ‹rar› paralelizare. *După paralela celor două peisaje ale cunoscutului pictor, l-a ales pe cel marin.* **2** (*geogr.; și, înv., n., **paralel de latitudine, paralel pământesc, paralel terestru***) ‹rar› latitudine. *Paralelele sunt cercurile imaginare rezultate din intersectarea suprafeței globului pământesc cu planuri perpendiculare pe axa polilor, care unesc punctele cu aceeași latitudine de pe suprafața Pământului.*
paralelísm s.n. **1** concomitență, simultaneitate, sincronism. *Artiștii care fac parte dintr-un anumit curent ajung, la un moment dat, la paralelism în gândire.* **2** alăturare, comparare, comparație, confruntare, paralelă, ‹rar› paralelizare. **3** (*geom.*) ‹rar› paralelitate. *Paralelismul este proprietatea a două drepte, a două planuri sau a unei drepte și a unui plan de a fi paralele.* **4** (*filos. carteziană*) ***paralelism psihofizic*** = paralelism psihofiziologic. *Paralelismul psihofizic este o concepție dualistă care consideră că fenomenele fiziologice și cele psihice nu prezintă niciun fel de relații cauzale între ele;* ***paralelism psihofiziologic*** = paralelism psihofizic.
paralelitáte s.f. (*geom.; rar*) v. Paralelism.
paralelizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) v. Alătura. Compara. Confrunta.

paralelizáre s.f. (*rar*) v. Alăturare. Comparare. Comparație. Confruntare. Paralelă. Paralelism.

paralelográm s.n. (*art.; fiz.*) ***paralelogramul forțelor*** = ‹înv.› paralelogramul puterilor. *Cu ajutorul paralelogramului forțelor se determină rezultanta a două forțe concurente;* ‹înv.› ***paralelogramul puterilor*** v. Paralelogramul forțelor.

paralergíe s.f. (*med.*) patergie. *Paralegia este o alergie polivalentă.*

paralípsă s.f. (*ret.*) preteriție, pretermisie. *Paralipsa este o figură retorică prin care oratorul anunță că nu va vorbi despre un lucru, pe care totuși îl aduce în discuție.*

paraliteratúră s.f. (*lit.*) literatură de consum, literatură de masă. *Paraliteratura este considerată la periferia creației literare propriu-zise, cuprinzând genuri ca science-fiction, romanul polițist etc.*

paralític, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) apoplectic, ‹pop. și fam.› damblagiu, ‹înv. și reg.› slăbănog, ‹înv.› damblaliu, slab. *În rezervă era internată și o femeie paralitică. Se ocupă cu studiul manifestărilor paraliticilor.*

paralizá vb. I. **I 1** intr. (*med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) ‹înv. și pop.› a seca, ‹pop. și fam. › a damblagi, ‹pop.› a lua, ‹reg.› a șlogui, ‹înv.› a slăbănogi. *Jumătatea dreaptă a corpului i-a paralizat în urma unui atac cerebral. După accident, picioarele i-au paralizat.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a amorți, a înțepeni, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹reg.› a dreveni, ‹înv.› a îndreveni. *I-au paralizat degetele din cauza frigului.* **3** intr. (*despre ființe*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹înv.› a înlemnoșa, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a înțeleni, a se răci, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *Au paralizat de frică când au auzit urletul lupului.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică sentimente, acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) a anula, a neutraliza, ‹fig.› a anihila, ‹fig.; rar› a steriliza, ‹fig.; înv.› a nulifica. *Spaima i-a paralizat orice reacție.* **2** (*compl. indică mișcări*) a imobiliza. *Legându-l strâns, i-a paralizat orice mișcare.*

paralizáre s.f. **1** (*med., med. vet.*) ‹pop. și fam.› damblagire. *Paramedicii au constatat paralizarea brațului drept al accidentatului.* **2** fig. încremenire, înlemnire, înmărmurire, înțepenire, nemișcare, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizie, ‹fig.; pop.› îngheț. *Frica le-a provocat o stare de paralizare.*

paralizát, -ă adj. **I 1** (*med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) ‹pop. și fam.› damblagit, ‹pop.› luat², moale, ‹înv. și reg.› sec, ‹reg.› mereu, paliu¹, pocut, ‹înv.› secat², slăbănogit, ‹fig.› mort. *Paralizat în urma accidentului, se deplasează într-un scaun cu rotile.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **II** fig. (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țepăn, țintuit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas paralizați când au auzit urletul lupului.*

paralizáție s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie.

paralizíe s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) apoplexie, ictus apoplectic, ‹pop. și fam.› dambla, damblageală, ‹pop.› atac, luare din iele, luat din iele (v. *luat*¹), luat din paraiele (v. *luat*¹), luat din paralie (v. *luat*¹), poceală, ‹înv. și reg.› cataroi², slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› boală de vânt, gută, șlag¹, ‹înv.› paralizație, slăbănogire. *A murit în urma unei paralizii.* **2** (*med.*) ***paralizie infantilă*** = poliomielită anterioară acută. *Paralizia infantilă este provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanța cenușie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii;* ***paralizie agitantă*** = boala lui Parkinson (v. *boală*), parkinson. *Paralizia agitantă este o boală degenerativă a sistemului nervos central, caracterizată prin rigiditate musculară, prin tremurături ale extremităților și prin încetinirea mișcărilor voluntare;* ***paralizie vasculară*** = angioplegie. **II** fig. **1** încremenire, înlemnire, înmărmurire, înțepenire, nemișcare, ‹fig.› împietrire, înghețare, paralizare, ‹fig.; pop.› îngheț. **2** trenare, ‹fig.› lâncezeală, lâncezire, stagnare, ‹fig.; înv.› lâncezie, lâncezime, stagnație. *În industrie se constată o perioadă de paralizie.*

paramastítă s.f. (*med.*) flegmon perimamar. *Paramastita este inflamația țesutului celular perimamar.*

paraméci s.m. (*zool.*) *Paramoecium*; pantofior. *Paramecii sunt protozoare ciliate, care trăiesc în ape dulci stătătoare și se hrănesc mai ales cu microbi.*

paramétru s.m. (*tehn.*) caracteristică (v. *caracteristic*). *Japonezii construiesc mașini care au parametri funcționali superiori.*

paramnezíe s.f. (*psih.*) falsă recunoaștere (v. *fals*). *Paramnezia este o tulburare a memoriei care constă în perceperea senzațiilor sau a trăirilor proprii ca pe niște amintiri.*

paramorfíe s.f. (*med.*) paramorfism.

paramorfínă s.f. (*farm., chim.*) tebaină. *Paramorfina este un alcaloid toxic, extras din opiu.*

paramorfísm s.n. (*med.*) paramorfie. *Paramorfismul este o tulburare de percepție, care constă în incapacitatea bolnavului de a-și reprezenta imaginar obiecte sau fenomene.*

paranghelíe s.f. (*arg.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **2** (*p. exager.*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie.

parángin s.m. (*bot.; reg.*) = părangină.

parangún adj. invar. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Carmin. Stacojiu.

paranímfă s.f. **1** (*livr.; în Grecia antică*) v. Domnișoară de onoare. **2** (*astăzi rar*) v. Însoțitoare (v. *însoțitor*). Tovarășă (v. *tovarăș*).

paranóia s.f. (*psih.*) psihoză paranoică. *Paranoia se caracterizează printr-o evoluție lentă, progresivă și ireductibilă a unui delir coerent, sistematizat, organizat, pornind de la anumite episoade reale din viața afectivă sau emoțională, conservându-se perfect claritatea în gândire, voința în acțiune, susceptibilitatea, orgoliul exagerat, judecata falsă și tendința la interpretare, conducând frecvent la reacții agresive și antisociale.*

paranomíe s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Ilegalitate.

parantéză s.f. **I** (*lingv.*) **1** (*și* ***paranteză rotundă***) ‹înv.› cuprinzătoare (v. *cuprinzător*), închizătoare. *Paranteza este un semn de punctuație constând din două arce de cerc dispuse cu deschiderea spre textul intercalat, care reprezintă o explicație, un adaos, o completare, o precizare etc. făcută de autor.* **2** ***paranteză dreaptă*** = ***paranteză dreptunghiulară*** = ***paranteză mare*** = ***paranteză pătrată*** = croșetă, ‹rar› paranteză franceză. *Paranteza dreaptă este un semn de punctuație constând din două dreptunghiuri cărora le lipsește latura mare situată spre textul intercalat, care, de obicei, este un adaos la un text citat;* (*rar*) ***paranteză franceză*** v. Croșetă. Paranteză dreaptă. Paranteză dreptunghiulară. Paranteză mare. Paranteză pătrată. **II** fig. digresiune, divagare, divagație, excurs, ‹fig.› ocol, ocoliș, ‹fig.; rar› raznă. *S-a scuzat pentru că a făcut câteva paranteze în discursul său.*

paranucléu s.m. (*genet.*) micronucleu. *Paranucleul coexistă cu nucleul propriu-zis al celulei.*

paraosmíe s.f. (*med.*) disosmie, parosmie. *Paraosmia este o tulburare olfactivă care constă în percepția falsă a unui miros.*

parapánghelos interj. (*înv.*) v. Adio! Gata!

parapéi s.n. (*constr.; reg.*) = parapet.

parapéi s.n. (*milit.; arg.*) v. Pistol. Revolver.

parapét s.n. (*constr.*) **1** balustradă, mână curentă, parmaclâc, pălimar, rampă, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de parapet.* **2** (*la ferestre; reg.; în forma* ***parapei***) v. Glaf. Pervaz.

paraplegíe s.f. (*med.*) ***paraplegie senilă*** = paraplegie tetanoidă. *Paraplegia senilă este cauzată de leziuni transversale ale măduvii spinării sau de scleroza medulară anterolaterală;* ***paraplegie tetanoidă*** = paraplegie senilă.

parapléu s.n. (*înv. și reg.*) v. Umbrelă.

parăpon s.n. (*înv.; astăzi fam.*) **1** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică¹. Pornire. Ranchiună. **2** v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare.

paraponiseálă s.f. (*înv.*) v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare.

paraponisí vb. IV. (*înv.; despre oameni*) **1** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși. **2** refl. v. Supăra.

paraponisít, -ă adj. (*înv.; astăzi fam.; despre oameni*) v. Necăjit. Nemulțumit. Supărat.

parapsíhic, -ă adj. (*psih.*) metapsihic, paranormal. *Fenomenele parapsihice nu pot fi explicate științific.*

parapsihológie s.f. (*psih.*) metapsihică (v. *metapsihic*), metapsihologie. *Parapsihologia se ocupă cu studiul fenomenelor metapsihice.*

paráre s.f. (*sport; în fotbal, handbal etc.*) apărare, respingere. *Parareа loviturii de la 11 metri i-a adus portarului celebritatea.*

pararitmíe s.f. (*med.*) parasistolie.

parascovénie s.f. (*mai ales la pl.* ***parascovenii***; *fam.; adesea deprec.*) **1** v. Drăcie. Drăcovenie. Năzbâtie. Poznă. Știrengărie. **2** v. Fleac. Nimic. Palavră.

paraselén s.n. (*meteor.; înv.*) v. Halo.
parasífilis s.n. (*med.*) metasifilis. *Parasifilisul desemnează manifestările tardive ale sifilisului.*
parasímă s.f. (*herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă.
parasimpátic s.n. (*anat.*) sistem nervos parasimpatic. *Parasimpaticul este partea sistemului nervos vegetativ care controlează contracțiile involuntare ale fibrelor musculare de la nivelul vaselor sangvine, al tubului digestiv, al vezicii, al organelor genitale și al rectului.*
parasimpaticotomíe s.f. (*fiziol.*) vagotonie. *Parasimpaticotonia este un dezechilibru al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic, provocat de creșterea exagerată a activității nervului vag și caracterizat printr-o activizare (și sensibilizare) exagerată a acestuia.*
parasimpatolític, -ă adj., s.n. (*farm.*) anticolinergic. *Parasimpatoliticele au acțiune de inhibiție asupra sistemului parasimpatic.*
parasimpatomimétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) vagomimetic. *Substanțele parasimpatomimetice au efect comparabil celui al excitației sistemului parasimpatic.*
parasín s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*). **2** (*în forma* ***părasin***) v. Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*).
parasistolíe s.f. (*med.*) pararitmie. *Parasistolia este un tip de aritmie caracterizată prin existența a doi centri de automatism cu activare independentă și cu frecvențe diferite, ritmul cardiac fiind comandat alternativ de câte unul dintre cei doi centri.*
parásnic s.m. (*înv.*) v. Sătean. Țăran.
parasól s.n. **1** (*fotogr.; rar*) v. Parasolar. **2** (*reg.*) v. Umbrelă. **3** (*av.; înv.*) v. Paraşută.
parasolár s.n. (*fotogr.*) ‹rar› parasol. *Parasolarul este un dispozitiv care se montează la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat, pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat.*
parasomníe s.f. (*med.*) dissomnie. *Parasomnia este numele dat seriei de tulburări care însoțesc somnul.*
parastás s.n. **I** (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) **1** panahidă, pomană, ‹reg.› prânz, rai[1]. *Parastasul este slujba religioasă, oficiată pentru pomenirea celor morți, care se face la 3, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare, apoi în fiecare an până la al șaptelea an de la înmormântare.* **2** cina de apoi (v. *cină*), cina mortului (v. *cină*). *Parastasul se face după slujba oficiată pentru pomenirea celui mort.* **II** (*art.; bot.; reg.*) ***parastasul-popii*** v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*).
parastiseálă s.f. (*înv.; adesea urmat de determ. care indică felul*) v. Manifestare. Manifestație. Reprezentație. Show. Spectacol.
parastisí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfățișa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune. **2** tr. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) v. Comunica. Împărtăși. Spune. Transmite. Zice. **3** tr. (*teatru, operă; compl. indică roluri*) v. Executa. Interpreta. Juca. **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică lucrări dramatice*) v. Juca. Prezenta. Reprezenta.
parastisíre s.f. (*înv.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare.
paraşutá vb. I. tr. (*milit.; compl. indică soldați*) a desanta.
paraşútă s.f. **I 1** (*av.*) ‹înv.› parasol. *Visul său este să sară dintr-un avion cu paraşuta.* **2** (*tehn.*) ***paraşută de ascensor*** = paracăzător. *Paraşuta de ascensor este un dispozitiv de siguranță pentru oprirea din cădere a coliviei de ascensor în cazul ruperii cablului sau al defectării instalației.* **II** fig. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
paraşutístă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
paratáctic, -ă adj. (*gram.; despre raporturi sintactice, fraze, propoziții, părți de propoziții, texte etc.*) juxtapus. *Fraza paratactică este o caracteristică a limbajului familiar și popular.*
paratalásia s.f. (*geomorf.; grec.; înv.*) v. Fiord.
paratáxă s.f. (*gram.*) juxtapunere, ‹rar› concatenație. *Prin parataxă, raporturile sintactice de coordonare sau de subordonare se realizează prin alăturarea nemijlocită a elementelor.*
paratáxis subst. (*grec.; înv.*) v. Alai. Fast[1]. Pompă[2].
paratendinítă s.f. (*med.*) paratenonită, peritenonită. *Paratendinita este o inflamație a țesutului peritendinos.*
paratenonítă s.f. (*med.*) paratendinită, peritenonită.
parathormón s.n. (*biochim.*) hormon paratiroidian. *Parathormonul este secretat de glanda paratiroidă.*
paratífos s.n. (*med.*) febră paratifoidă. *Paratifosul este provocat de bacili din grupul anterobacteriilor.*
paratifóză s.f. (*med. vet.*) salmoneloză. *Paratifoza este o boală infecțioasă a mamiferelor și a păsărilor, provocată de salmonelă, transmisibilă și la om prin consumarea de carne și de ouă infectate.*
paratirisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Constata. Înțelege. Observa. Pricepe. Remarca. Sesiza. Vedea.
paratírisis subst. (*grec.; înv.*) v. Control. Inspectare. Inspecție. Revizie. Verificare.
paratonér s.n. (*fiz.; rar*) v. Paratrăsnet.
paratrăsnet s.n. (*fiz.*) ‹rar› paratoner, ‹înv.› ferifulger, feritun, magnet de trăsnet, parafulger, paratunet. *Paratrăsnetul protejează construcțiile și instalațiile de trăsnete.*
paratúnet s.n. (*fiz.; înv.*) v. Paratrăsnet.
paravaccínă s.f. (*med.*) tuberculii mulgătorilor (v. *tubercul*). *Paravaccina este o boală infecțioasă care afectează mâinile mulgătorilor de vaci.*
paravalisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) v. Alătura. Compara. Confrunta.
paraván s.n. **1** (*hidrotehn.*) ***paravan hidraulic*** = panou hidrometric. *Paravanul hidraulic este un dispozitiv pentru măsurarea debitelor unui canal sau ale unei secțiuni regularizate de râu.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) plasă[1]. *Paravanul este o cutie confecționată din sfoară împletită, cu rol de prindere a suveicilor.* **3** (*rar*) v. Parazăpadă.
paravát, -ă adj., s.m. (*relig.; grec.; înv.*) v. Apostat. Renegat.
paravlepsí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică litigii, controverse, conflicte etc.*) v. Clarifica. Lichida. Rezolva. Soluționa.
paraxénie s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Ciudățenie. Curiozitate.
paráxin, -ă adj., s.n. (*grec.; înv.*) **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** s.n. v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
parazăpádă s.f. (*mai ales la pl.* ***parazăpezi***) ‹rar› paravan. *Parazăpada este o construcție din panouri de scânduri, din împletituri de nuiele etc. sau o plantație de arbori care au scopul de a reține și de a repartiza uniform zăpada pe un teren (cultivat).*
parazít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*biol.; despre organisme animale sau vegetale*) parazitar, ‹înv.› lingușitor. *Pe trunchiurile arborilor cresc ciuperci parazite.* **2** fig. ‹fig.› parazitar, ‹fig.; pop. și fam.› calic. *Burghezia a fost considerată de comuniști o clasă parazită.* **3** fig. inutil, nenecesar, netrebuincios, neutil, redundant, superfluu, ‹fig.› parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte parazite!* **II 1** sm. (*la pl.* ***paraziți***; *biol.*) vermină. *A scăpat de paraziți după un tratament îndelungat.* **2** s.m. (*la pl.* ***paraziți***; *fiz.; și* ***paraziți electromagnetici***) perturbații electromagnetice. *Fiind furtună, nu poate prinde fără paraziți postul de radio preferat.* **3** s.m., s.f. fig. ‹fig.; pop. și fam.› calic, ‹fig.; fam.› linge-blide, linge-talere, linge-talgere, ‹fig.; fam.; deprec.› păduche, ploșniță. *Băiatul lor nu are un loc de muncă și, la 35 de ani, este un parazit pentru familie.*
parazitár, -ă adj. **I** (*biol.; despre organisme animale sau vegetale*) parazit, ‹înv.› lingușitor. **II** fig. **1** ‹fig.› parazit, ‹fig.; pop. și fam.› calic. **2** inutil, nenecesar, netrebuincios, neutil, redundant, superfluu, ‹fig.› parazit.
parazól s.n. (*reg.*) = parasol.
pără[1] s.f. **I 1** flacără, flamă, văpaie, vâlvătaie, ‹poetic› lumină. *În noapte, se vede până departe para unui foc de tabără. Este fascinat de*

jocul parelor din șemineu. **2** flăcăraie, pălălaie, pârjol, văpaie, vălvătaie, vălvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vălvă, vălvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baburǎ, bălbălău, pălălăială, vălvăraie, vălvăială, ‹înv.› vălvaie, vălvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. *Para se ridică spre etajele superioare ale clădirii.* **3** (*adesea urmat de determ. „focului”*) arșiță, bătaie, dogoare, dogoreală, fierbințeală, văpaie, ‹pop.› vâlvoare. *Para focului îi rumenește obrajii.* **4** (*meteor.; reg.*) v. Trăsnet. **II** (*art.; reg.*) ***para-focului*** v. **a** (*ornit.*) Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*); **b** (*bot.*) Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*); **c** Arșinic (*Lychnis chalcedonica*). **III** fig. **1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca pară în suflet.* **2** ‹fig.› făclie, flacără, văpaie. *Nimeni nu poate stinge para credinței din sufletele noastre.* **3** (*înv.; urmat de determ. care indică felul*) v. Acuitate. Adâncime. Forță. Intensitate. Putere. Tărie. Vâlvătaie.

pară[2] s.f. **I** (*bot.*) **1** (*la conifere; pop.; și **pară-de-brad***) v. Con. **2** (*reg.; și **pară-de-pământ**, la pl., **pere-galbene***) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **3** (*reg.*) ***pară-de-pământ*** v. **a** Orășniță (*Lathyrus tuberosus*); **b** Nap (*Brassica napus esculenta*); (*la pl.*) ***pere-bolânde*** = *Thladiantha dubia*; bostănei-chinezești (v. *bostănel*) (*Thladiantha dubia*); ***pere-curcubete*** v. Tălv. Tigvă (*Lagenaria siceraria*); ***pere-iernatice*** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*). **II** **1** (*electr.; reg.*) v. Bec[2]. **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Braț. Furcă. Mână. Stâlp. **3** (*la cântar; reg.*) v. Greutate. **4** (*electr.; înv.*) v. Comutator. Întrerupător. Întreruptor. Șaltăr. **III** (*art.; anat.; reg.*) ***para gâtului*** v. Laringe.

parâmă s.f. (*mar.*) legătură, odgon, ‹pop.› pălămar[2], ‹reg.› hurduzău, șprangă, ‹înv.› cămil. *Ambarcațiunea a pornit spre larg după ce au fost desfăcute parâmele.*

parbríz s.n. (*arg.*) v. Ochelari.

parc s.n. **1** grădină, grădină publică, ‹înv.› livadă. *Se duc în parc pentru a se recrea.* **2** ***parc zoologic*** = grădină zoologică, zoo, zooparc. *În parcul zoologic din capitală sunt animale exotice rare.* **3** ***parc acvatic*** = ‹engl.› aquapark, water park. *În China s-a construit cel mai mare parc acvatic din lume.*

parcá vb. I. tr. (*compl. indică vehicule*) a autogara, a gara. *Parchează mașina cu spatele.*

parcáj s.n. parcare, parching.

parcán s.n. **1** (*milit.; înv.*) v. Zid de apărare. **2** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **3** (*constr.; reg.*) v. Cadru. Cercevea. Chenar. Ramă[1]. Toc[2]. **4** (*constr.; reg.*) v. Cadru. Pervaz. **5** (*constr.; reg.*) v. Brâu. Ciubuc. Cornișă. **6** (*constr.; reg.; în forma **părcan***) v. Prag. **7** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Scoabă. **8** (*reg.*) v. Cadru. Ramă[1].

parcáre s.f. **1** garare. *Face o parcare cu spatele din mai multe manevre.* **2** parcaj, parching. *Își lasă mașina într-o parcare din centrul Parisului.*

parcát, -ă adj. (*despre vehicule*) **1** garat. *Un șofer neexperimentat a lovit o mașină parcată regulamentar.* **2** oprit, staționat[2]. *Mașinile parcate în locuri interzise sunt ridicate de poliție.*

párcă s.f. (*mai ales la pl. **parce**; în mitol. română*) moiră. *Parcele erau zeițe ale sorții.*

parceá s.f. **I** (*pesc.; rar*) v. Carmac. **II** (*reg.*) v. Lot. Parcelă.

parcealagíu s.m. (*în abatoare; reg.*) v. Parlagiu.

parcelá vb. I. tr. (*compl. indică terenuri*) a lotiza, ‹reg.› a răclui. *Parcelează terenul moștenit pentru vânzare.*

parcelâre s.f. lotizare. *Când face parcelarea terenului, lasă loc și pentru câteva căi de acces înspre loturi.*

parcélă s.f. lot, ‹înv. și reg.› raclă, ‹reg.› parcea, tal[2]. *A moștenit o parcelă de pădure. A împărțit terenul în parcele de câte 800 m^2.*

parchét s.n. (*silv.*) ‹rar› postată, ‹pop.› curătură, ‹reg.› șlag[1]. *Parchetul este suprafața delimitată de teren (într-o pădure) de pe care a fost tăiată o parte a pădurii sau toată pădurea.*

parchimétru s.n. parcometru.

párching s.n. parcaj, parcare.

parcimoníe s.f. **1** avariție, zgârcenie, ‹rar› meschinărie, ‹pop. și fam.› cârpănoșenie, cârpănoșie, ‹pop.› scumpenie, ‹pop.; deprec.› caliceală, calicenie, calicie, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv. și reg.› scumpie[2], zgârceală, zgârcitură, ‹reg.› hârsenie, zgârciogeală, zgârnăială, zgârță, ‹înv.› aslam, cumplitate, scumpătate, scumpete, zgârcire, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹fig.; înv. și reg.› ibostea argintului (v. *iboste*), ibostea banilor (v. *iboste*), ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie. *Parcimonia lui Hagi Tudose a devenit proverbială.* **2** fig. reticență, reținere, rezervă. *Parcimonia la nou este o caracteristică a persoanelor conservatoare. Ca ziarist, manifestă parcimonie în folosirea informațiilor provenite din surse nesigure.*

parcimoniós, -oásă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. avar, zgârcit, ‹livr.› harpagon, ‹rar› avaricios, meschin, strângător, ‹înv. și pop.› cochinte, ‹pop. și fam.› cârpănos, ciufut, zgârcă, ‹pop.; deprec. sau peior.› calic, căcănar, ‹fam.› frige-linte, scârțan, scârțar, zgârciob, zgârie-brânză, ‹înv. și reg.› scump, ‹reg.› cupit, hârsit, pogârjit, pomisit, pungit, punguit[2], samalâș, sfoiegit, sichiș, tamachiar, zbârciogos, zgârcilă, zgârcos, zgârnăit, ‹înv.› cumplit, muftangiu, șmuțig, ‹peior.› econom, ‹fig.; livr.› coriaceu, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› scoțian, ‹fig.; peior.› guzgan. *Nu trebuie să ceri bani de la un parcimonios. Hagi Tudose este un om parcimonios.* **2** adj. fig. (*despre oameni*) reticent, reținut, rezervat. *Este parcimonios la nou. Este parcimonios în fața gesturilor pline de efuziune.*

parcométru s.n. parchimetru. *Parcometrul este un aparat de înregistrare a duratei staționării autovehiculelor în parcaj și de taxare pentru parcarea lor.*

parcúrge vb. III. tr. **1** (*despre ființe; cu determ. care indică distanțe*) a face, a merge, a străbate, ‹fig.› a depăna. *Parcurge zilnic kilometri între casă și serviciu.* **2** (*compl. indică spații, distanțe*) a măsura, a străbate, ‹rar› a străbăia, ‹pop.› a lua, ‹înv.› a trece. *Nervos, parcurge camera în lung și în lat.* **3** (*compl. indică traiectorii*) a descrie, a face. *Evadatul, somat de polițiști, parcurge un semicerc spre pădure, încercând să scape.* **4** (*sport; compl. indică distanțe*) a acoperi, a străbate. *Atleta a parcurs distanța într-un timp record.* **5** (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a măsura, a străbate, a umbla, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a zvânturа, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vântura. *Toată ziua parcurge străzile.* **6** (*despre ape, în special despre râuri, fluvii; compl. indică regiuni, ținuturi, localități*) a străbate, a traversa, ‹rar› a străbăia, ‹înv.› a spăla. *Dunărea parcurge mai multe țări.* **7** (*despre căi de comunicație; compl. indică spații, distanțe etc.*) a străbate, a traversa, ‹rar› a străbăia. *Acest drum european parcurge Austria și Germania. Avionul a primit permisiunea să parcurgă spațiul aerian suedez.* **8** (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a citi, a lectura, a vedea, ‹înv. și pop.› a spune, a zice, ‹fam.› a străbate, ‹înv.› a număra[2]. *A parcurs scrisoarea în întregime. A parcurs tot catalogul bibliotecii, dar nu a găsit cartea căutată.* **9** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a răsfoi, ‹rar› a petrece. *Înainte de a intra la examen, parcurge în grabă un curs pe care nu a reușit să-l studieze.*

parcúrgere s.f. **1** străbatere, traversare. *După parcurgerea mai multor țări, Dunărea se varsă în Marea Neagră.* **2** citire, citit[1], lecturare, lectură, ‹înv.› citanie. *Orice începător are dificultăți la parcurgerea unui text.* **3** răsfoire. *Parcurgerea grăbită a notițelor de la curs nu o ajută să și memoreze informațiile.*

parcúrs s.n. drum, itinerar, rută[1], traiect, traiectorie, traseu, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. *Face parcursul Iași - Cluj cu trenul.*

pardál s.m. (*zool; înv.*) v. Leopard. Panteră. Panteră-africană (*Felis pardus*).

pardesíu s.n. **1** ‹arg.› spital, vultur. *De când se deplasează mai mult cu mașina personală, a renunțat să poarte pardesie, fiind incomode la condus.* **2** (*arg.*) ***pardesiu de scânduri*** v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.

pardón interj., s.n. **I** interj. (*în constr. eliptice; ca formulă de politețe pentru a cere scuze, permisiunea etc.*) iertați!, scuzați! *Pardon! Sunteți amabil să-mi spuneți cum se ajunge la gară? Pardon! Nu am văzut că sunteți în spatele meu!* **II** s.n. **1** (*constr. mai ales cu vb. ca „a avea”, „a cere”, „a da”; înv.*) v. Iertare. Scuză. **2** (*anat.; la oameni; eufem.*) v. Dos. Fund. Șezut. **3** (*anat.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

pardoná vb. I. tr. (*înv.*) **I** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti. **II** (*jur.*) **1** (*compl. indică acuzați; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Ierta. Scuti. **2** (*compl. indică condamnați*) v. Grația.

pardonábil, -ă adj. (*fran.; despre fapte, gesturi, moduri de comportament etc.*) v. Justificabil. Motivabil. Remisibil. Scuzabil.
părdos[1] s.m. (*înv.*) **1** (*zool.*) v. Leopard. Panteră. Panteră-africană (*Felis pardus*). **2** fig. v. Şoim. Şoim-de-munte. Şoiman. Şoiman-de-munte.
párdos[2] subst. (*constr.; înv.*) v. Pardoseală. Podea.
pardoseálă s.f. **1** dușumea, podea, scândură, ‹pop.› podină, ‹reg.› padiment, pod[1], vatră, ‹înv.› planșete (v. *planșetă*), pomostină. *Pardoseala casei este din lemn de stejar.* **2** (*constr.*) podea, ‹înv. și reg.› poditură, ‹reg.› podilă, podineală, ‹înv.› pardos[2], pardositură, ‹latin.; înv.› paviment. *Pardoseala din curte este făcută din dale.* **3** (*constr.; reg.*) ‹reg.› dos, zăhată. *Pardoseala este o îngrăditurǎ din nuiele, din stuf etc., folosită ca adăpost pentru animalele și păsările domestice atunci când este vreme rea.* **4** (*arg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.
pardosí vb. IV. tr. **1** (*constr.; compl. indică încăperi, suprafețe etc.; de obicei urmat de determ. care arată materialul, introduse prin prep. „cu"*) a podi. *Au pardosit camerele casei cu lemn de stejar.* **2** (*constr.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) a pava, a pietrui, ‹reg.› a floștori, a pietrelui, a pietrici, ‹înv.› a lespedui, a lespezi, a pavela, a pavelui. *Drumarii au pardosit strada cu piatră cubică. Pardosește curtea cu dale.* **3** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
pardosíre s.f. (*constr.*) **1** podire. *Comandă constructorilor pardosirea camerelor cu lemn de stejar.* **2** pavaj, pavare, pavat[1], pietruire, pietruit[1], ‹înv.› lespezire. *Pardosirea drumului s-a făcut cu piatră cubică. Curtea a căpătat o nouă înfățișare prin pardosirea cu dale.*
pardosít, -ă adj. (*constr.*) **1** (*despre încăperi, suprafețe etc.*) podit. *Camera pardosită și-a schimbat aspectul.* **2** (*despre drumuri, străzi, curți etc.*) pavat[2], pietruit[2], ‹înv.› lespeduit. *Pe un drum pardosit se circulă foarte bine.*
pardositúră s.f. (*constr.; înv.*) v. Pardoseală. Podea.
pareátcă[1] s.f. (*înv. și reg.*) v. Birocratism. Birocrație. Funcționarism.
pareátcă[2] s.f. (*înv. și reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.
parenchimátic, -ă adj. (*anat., bot.; rar; despre țesuturi*) v. Parenchimatos.
parenchimatós, -oásă adj. (*anat., bot.; despre țesuturi*) ‹rar› parenchimatic. *Țesutul animal parenchimatos este caracteristic organelor glandulare. Țesutul vegetal parenchimatos formează cea mai mare parte a organelor moi ale plantelor.*
parenétic, -ă adj. (*fran.*) v. Moral. Moralizant. Moralizator.
parenéză s.f. (*fran.*) v. Exortație.
parestezíe s.f. (*med.*) furnicare, furnicătură. *Parestezia apare în unele boli ale sistemului nervos central.*
paretisí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Demisiona.
paretisíre s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. ca „a da", „a depune", „a înainta", „a oferi", „a prezenta"*) v. Demisie.
parétisis s.n. (*grec.; înv.; adesea constr. cu vb. ca „a da", „a depune", „a înainta", „a oferi", „a prezenta"*) v. Demisie.
parfanár s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
párfie s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **2** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Năravi. Patimă. Viciu.
parfúm s.n. **I 1** aromă, balsam, boare, mireasmă, miros, ‹rar› esență, mirodenie, reveneală, ‹reg.› mirozna, odoreală, șmag, ‹înv.› miroseală, mirosire, odor[3], olm, unsoare. *Îl amețește parfumul crinilor din grădină.* **2** abur, efluviu, exalare, exalație, miasmă, miros, ‹rar› abureală, evaporație, ‹înv.› miroseală, mirosenie. *Tânăra lasă în urmă un parfum pătrunzător de iasomie.* **3** buchet. *Vinul are un parfum deosebit.* **4** (*cosmet.; rar*) ***parfum de lavandă*** v. Apă de lavandă. Lavandă. **II** (*bot.; reg.*) v. Petunie (*Petunia hybrida*).
parfumá vb. I. **1** tr. (*despre flori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spații, încăperi etc.*) a îmbălsăma, a înmiresma, a odoriza, ‹rar› a înmiasma, ‹pop.› a miresma, ‹reg.› a sfinți[1], ‹înv.› a balsamui. *Crinii parfumează aerul din cameră.* **2** tr. (*culin.; compl. indică mai ales dulciuri*) a aromatiza. *A parfumat compoziția de clătite cu esență de rom.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹rar› a (se) pomăda. *Plecând în grabă, a uitat să se parfumeze.*
parfumáre s.f. îmbălsămare, înmiresmare, odorizare, ‹rar› înmiasmare, ‹pop.› miresmare, ‹înv.› balsamuire. *Folosește esențe cu miros plăcut și puternic pentru parfumarea aerului din cameră.*
parfumáși s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Pejmă (*Amberboa moschata*).
parfumát, -ă adj. **1** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, dulceag, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, suav, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul parfumat al buchetului de crini.* **2** (*despre substanțe, lichide, produse comestibile etc.*) aromat[2], aromatic, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, ‹rar› balsamic, balsamiu, binemirositor, ‹fam.› bun. *A băut o cafea foarte gustoasă și parfumată.* **3** (*despre substanțe, esențe etc.*) odorant, odorifer. *La pregătirea prăjiturilor se folosesc diferite esențe parfumate.*
parfumatór, -oáre adj. (*înv.; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav.
parfumiér s.m. (*cosmet., com.*) ‹fran.› parfumor. *Parfumierul fabrică sau vinde parfumuri.*
parfumór s.m. (*cosmet., com.; fran.*) v. Parfumier.
párhal s.m. (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări; reg.*) v. Acarioză. Râie. Scabie.
párhă s.f. (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări; reg.*) v. Acarioză. Râie. Scabie.
parhelíe s.f. (*astron.*) ‹înv.› sorior. *Parhelia este un fenomen optic care constă în apariția unor pete rotunde și luminoase, uneori colorate, în jurul Soarelui, ca urmare a reflectării luminii solare în acele de gheață din atmosferă.*
parhíu s.m. (*milit.; în Ev. Med., în Imperiul Otoman; reg.*) v. Spahiu.
parhomeón s.n. (*stil.*) aliterație, homeoproforon. *Parhomeonul constă în repetarea intenționată a aceluiași sunet sau a unei combinații de sunete, a silabelor inițiale (rar, finale) în două sau în mai multe cuvinte care se succed în aceeași frază.*
pariá vb. I. intr. ‹înv. și pop.› a se rămăși, ‹pop.› a se prinde, ‹fig.; pop.› a se lega[1]. *A pariat pe o sumă importantă de lei că va câștiga Steaua în meciul din această Ligă a Campionilor.*
paríc subst. (*înv.*) v. Perucă.
paricíd s.n. patricid, ‹înv.› paricidere. *Omorându-și părinții, a fost condamnat pe viață pentru paricid.*
paricídere s.f. (*înv.*) v. Paricid. Patricid.
paricopitát, -ă s.n., adj. (*zool.*) artiodactil. *Paricopitatele au degetele perechi.*
párie s.f. (*jur.; înv.*) v. Copie. Duplicat.
parietál, -ă s.n., adj. **I** s.n. (*anat.*) os parietal, ‹înv. și reg.› scăfârlie. *Parietalele sunt două oase simetrice ale bolții cutiei craniene.* **II** adj. (*a. plast.; despre picturi*) **1** mural. *Picturile parietale se execută pe pereți.* **2** rupestru. *Picturile parietale se păstrează din trecut pe pereții peșterilor sau pe stânci.*
parietárie s.f. (*bot.; înv.*) v. Parachemiță (*Parietaria officinalis*).
parigorie s.f. **1** (*rar; adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) v. Aberanță. Aberație. Abnormitate. Absurditate. Aiureală. Bazaconie. Elucubrație. Enormitate. Fantasmagorie. Inepție. Paradox. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. Tâmpenie. **2** (*reg.*) v. Amabilități (v. *amabilitate*). Compliment. Flatare. Galanterii (v. *galanterie*). Laudă. Măgulire. **3** (*înv.*) v. Alinare. Consolare. Îmbărbătare. Încurajare. Mângâiere.
parigorisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Alina. Consola. Îmbărbăta. Încuraja. Mângâia. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui. **3** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Consfătui. Consulta. Sfătui.
parigorisíre s.f. (*înv.*) v. Alinare. Consolare. Îmbărbătare. Încurajare. Mângâiere.
parimiár s.n. (*bis.*) parimie, ‹înv.› parimic. *Parimiarul este o carte bisericească ce conține fragmente din proverbele lui Solomon, precum și pasaje cu învățături și pilde extrase din Vechiul Testament.*
parímic s.n. (*bis.; înv.*) v. Parimiar. Parimie.
parimicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Proverbial.
parimíe s.f. **I** (*bis.*) parimiar, ‹înv.› parimic. **II** (*rar*) **1** v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **2** v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință. **3** v. Învățătură. Parabolă. Pildă.
pariná vb. I. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri agricole*) v. Dezmiriști.
parineálă s.f. (*agric.; reg.*) v. Dezmiriștire. Dezmiriștit.
pariór s.m. ‹înv.› rămășitor. *Este un cunoscut parior la cursele de cai.*

parisíe s.f. (*înv.*) **1** v. Alai. Fast[1]. Pompă[2]. **2** v. Paradă. **3** v. Festivitate. Sărbătoare. Solemnitate. **4** v. Participare. Participație. **5** v. Prezență.

parisiláb, -ă adj. (*gram.; în opoz. cu „imparisilab"; rar; despre substantive, adjective*) v. Parisilabic.

parisilábic, -ă adj. (*gram.; în opoz. cu „imparisilabic"; despre substantive, adjective*) ‹rar› parisilab. *Substantivele sau adjectivele parisilabice păstrează în temă același număr de silabe în cursul declinării (la formele cazuale considerate fundamentale).*

paritáte s.f. egalitate. *Leul a ajuns la paritate cu dolarul.*

paríu s.n. (*de obicei constr. cu vb. „a face", „a se prinde", „a pune"*) rămășag, ‹înv. și pop.› rămas[1], ‹pop. și fam.› prinsoare, ‹reg.› rămaș, rămășeală, rămășiță[2], ‹înv.› vierșun, ‹fig.; înv.› legătură. *A pierdut pariul făcut cu prietenul lui. A făcut pariu pe o sumă importantă de lei că va câștiga Steaua în meciul din această Ligă a Campionilor.*

pariziánă s.f. pariziancă.

pariziáncă s.f. pariziană. *Pariziencele sunt îmbrăcate în ton cu moda.*

parizón subst. (*j. de copii; reg.*) v. Șotron.

párkinson s.n. (*med.*) boala lui Parkinson (v. *boală*), paralizie agitantă. *Parkinsonul este o boală degenerativă a sistemului nervos central, caracterizată prin rigiditate musculară, prin tremurături ale extremităților și prin încetinirea mișcărilor voluntare.*

parlác[1] s.n. (*agric.; reg.*) v. Postată.

parlác[2] subst. (*bot.; reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

parlagíu s.m. **1** (*în abatoare*) ‹reg.› parcealagiu, ‹înv.› bocciu. *Parlagiul este măcelarul care se ocupă cu tăierea vitelor.* **2** fig. (*rar*) v. Asasin. Călău. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

parlamént s.n. (*polit.; nm. pr.*) **1** Legislativ. *Parlamentul s-a întrunit pentru a legifera.* **2** (*în unele state*) Congres. *În SUA Parlamentul este format din Camera Reprezentanților și Senat.* **3** (*în Germania până în 1934 și în Austro-Ungaria; astăzi, în Liechtenstein*) Landtag. *Parlamentul are putere legislativă și obligația de a controla puterea executivă.*

parlamentá vb. I. intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a negocia, a trata, ‹înv.› a tractirui, a tratarisi, a trăctui, a trătălui. *Conducerea a parlamentat cu grupul de protestatari pentru a reîncepe lucrul.*

parlamentár, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*jur.; despre organe reprezentative ale puterii de stat*) legislativ, legiuitor. *Cele trei puteri ale statului constituțional sunt: puterea parlamentară, puterea executivă și puterea juridică.* **2** fig. (*despre stil, limbaj*) ceremonios, protocolar. *La întruniri academice folosește un limbaj parlamentar.* **II** s.m. (*polit.*) **1** congresman, deputat, ‹ieșit din uz› ablegat. *Parlamentarii din SUA sunt aleși prin vot pentru a face parte, pe o anumită perioadă de timp, dintr-un organ legislativ.* **2** ‹înv.› solitor. *Parlamentarul este persoana delegată, în timp de război, să ducă tratative de pace sau de armistițiu cu comandamentul inamic.*

parlatóriu s.n. (*înv.*) v. Parloar. Vorbitor.

parloár s.n. vorbitor, ‹înv.› parlatoriu. *Parloarul este o sală în care sunt primiți vizitatorii într-un cămin, într-un internat școlar, într-o cazarmă, într-o închisoare etc.*

parmác, -ă s.m., s.f. **I** s.m. **1** (*la gard*) par, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹pop.› șarampoi[2], ‹reg.› șaranț, șteamp, ștenap, verdete. *Între parmacii gardului pune o plasă din sârmă.* **2** (*constr.; la pridvor*) par, stâlp. *Parmacii pridvorului susțin streașina acoperișului.* **3** (*constr.; înv.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **4** (*constr.; înv.*) v. Grilaj. Parmaclâc. **II** s.f. (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea.

parmaclâc s.n. **1** (*constr.*) balustradă, mână curentă, parapet, pălimar, rampă, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de parmaclâc.* **2** (*constr.*) grilaj, ‹înv.› parmac, ‹ital.› cancello. *A pus parmaclâcuri la geamurile casei.* **3** (*tehn.; reg.*) v. Pârghie.

parnásie s.f. (*bot.; rar; și **parnasie-de-mlaștini***) v. Șopârlaiță. Șopârlaiță-albă. Șopârlică. Șopârliță. Șopârliță-albă (*Parnassia palustris*).

párnat subst. (*tehn.; reg.*) **1** (*la osia carului*) v. Pod[1]. **2** (*la car*) v. Telegău.

parníu, -íe adj. (*reg.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

parnúșă s.f. (*arg.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1].

parocáș s.m. (*înv. și reg.*) v. Peruchier.

parócă s.f. (*reg.*) v. Perucă.

parodiá vb. I. tr. (*compl. indică opere literare, autori sau stilul acestora etc.*) ‹rar› a parodiza. *Eminescu nu poate fi parodiat.*

parodiánt, -ă adj., s.m., s.f. parodiator. *Parodiantul este persoana care parodiază pe cineva.*

parodiatór, -oáre adj., s.m., s.f. parodiant.

paródic, -ă adj. **1** (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caraghios, caricatural, grotesc, ridicol, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații parodice.* **2** (*rar; despre creații literare, genuri, stiluri etc.*) v. Parodistic.

parodíe s.f. **1** (*lit.*) ‹deprec.› pastișă. *Efectele parodiei sunt satirice sau comice.* **2** (*mai ales fam.*) batjocură, bătaie de joc, derădere, deriziune, iriziune, luare de râs, luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, râs[2], zeflemea, ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocorîtură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce parodie!*

parodístic, -ă adj. (*despre creații literare, genuri, stiluri etc.*) ‹rar› parodic. *A scris un roman de o factură parodistică.*

parodizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică opere literare, autori sau stilul acestora etc.*) v. Parodia.

parodónt s.n. (*anat.*) parodonțiu.

parodontíță s.f. (*med.*) pericimentită, periodontită. *Parodontita este inflamația acută a periodontului.*

parodónțiu s.n. (*anat.*) **1** parodont. *Parodonțiul este ansamblul țesuturilor în care sunt fixați dinții în osul alveolar.* **2** ***parodonțiu moale*** = desmodont, ligament alveolodentar, periodont, periodonțiu. *Parodonțiul moale înconjoară dintele și alveola dentară.*

parohiál, -ă adj. (*bis.*) enorial, ‹înv.› parohialnic. *Scrie la revista parohială.*

parohialísm s.n. patriotism local, provincialism. *Discursurile sale au amprenta parohialismului. Scriitorul a fost acuzat adesea de parohialism.*

parohiálnic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Enorial. Parohial.

parohián, -ă s.m., s.f. (*relig.; înv. și reg.*) v. Enoriaș.

parohíe s.f. (*relig.*) enorie, ‹rar› biserică, ‹înv. și pop.› popor, ‹înv. și reg.› eclesie, ‹înv.› materă. *Biserica din parohia noastră are un iconostas aurit.*

paról interj. (*fran.; întărește sau garantează o afirmație*) v. Serios! Zău!

parólă s.f. **I 1** formulă. *Nu a putut intra în casa conspirativă pentru că nu știa parola.* **2** (*inform.*) password. *Înainte de a-și accesa poșta electronică, oricărui utilizator i se cere parola.* **II 1** (*astăzi rar; de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă. **2** (*astăzi rar*) v. Cuvânt de onoare. **3** (*fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune. **4** (*înv.*) v. Afirmație. Asertiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă. Vorbă. Zisă (v. *zis*). **5** (*lingv.; înv.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **6** (*german.*) v. Deviză. Lozincă[1].

parolíst, -ă adj. (*despre oameni*) exact, punctual. *Se bazează pe el, întrucât este o persoană parolistă în afaceri.*

paróm s.n. (*mar.; reg.*) v. Bac[1]. Pod mișcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]).

parón adj. (*în opoz. cu „absent"; grec.; înv.; despre oameni*) v. Prezent[2].

paronomasíe s.f. (*stil.; rar*) v. Paronomază.

paronomázá s.f. (*stil.*) ‹rar› paronomasie. *Paronomaza constă în alăturarea a două sau a mai multe paronime pentru obținerea anumitor efecte expresive.*

parosmíe s.f. (*med.*) disosmie, paraosmie. *Parosmia este o tulburare olfactivă care constă în percepția falsă a unui miros.*

parotídă s.f. **1** (*anat.*) glandă parotidă. *Parotida este alcătuită din două glande salivare situate sub ureche.* **2** (*med.; rar*) v. Oreion. Parotidită epidemică.

parotidíță epidemică s.f. (*med.*) oreion, ‹rar› parotidă, ‹pop.› gușarniță. *Parotidita epidemică este o boală contagioasă.*

paroxísm s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Acces. Atac. Criză. Puseu.

parpalác s.m. **I** (*fam.*) **1** v. Balon[2]. Balonzaid. Fâș. Fulgarin. Impermeabil. Manta. Manta de ploaie. Trenci. Trencicot. **2** v. Canadiană[1]. Hanorac. Vindiac. **3** v. Haină. Mantou. Palton. **II** (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

parpaléc s.m. (*înv.; deprec.*) v. Grec.

parpandél s.m. (*pop.*) v. Ceaurel. Ceaurică. Puradel.

parpangícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Arpagic. Ceapă-de-sămânță. Ceapă-măruntă.
parpiăn s.m. (*bot.*) *Antennaria dioica*; ‹reg.› floarea-patului (v. *floare*), flocoșele, laba-mâței (v. *labă*), lânariță, linariță, măruncă, părălei, scânteiuță-de-munte, siminic-de-câmp, siminic-de-deal, siminoc, sunătoare-de-munte, talpa-mâței (v. *talpă*), talpa-pisicii (v. *talpă*).
parsáre s.f. (*inform.*) analiza discursului (v. *analiză*). *Parsarea este împărțirea unui discurs în unități sintactico-semnatice cu ajutorul calculatorului.*
parséchi s.n. (*reg.*) **1** v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier. **2** (*constr.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.
parsísm s.n. (*relig.*) mazdeism, zoroastrism, ‹înv.› magism. *Parsismul este religia vechilor mezi și perși, bazată pe principiul dualist al binelui și al răului.*
parșemín s.n. (*fran.; înv.*) v. Pergament.
parșív, -ă adj., s.m. (*pop. și fam.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid. **3** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **4** (*despre fapte, atitudini, vorbe etc. ale oamenilor*) v. Insinuant. **II** adj. (*despre oameni*) v. Dezgustător. Scârbos. **III** s.m. (*pop. și fam.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
parșivénie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenientă. Indecență. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.
parșíví vb. IV. tr., refl. (*pop. și fam.; compl.* sau *sub. indică oameni*) v. Păcătoși. Ticăloși.
partáj s.n. (*jur.*) împărțeală, ‹înv.› diviziune. *În caz de divorț, partajul se face de instanța judecătorească.*
partál s.n. (*pop.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă.
párte s.f. **I** (*cu sens cantitativ*) **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „de", „din"*) bucată, crâmpei, fracțiune, fragment, frântură, porțiune, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg.› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat o parte din pâine.* **2** diviziune, secțiune, ‹rar› despărțământ, despărțire. *Prima parte a simfoniei este lirică.* **3** capitol, ‹reg.› zăloagă, ‹înv.› cap, despărțire, glavă, glaviznă, pont, rubrică, zaceală, ‹fig.; livr.› volet. *A citat mai multe părți dintr-un tratat de medicină.* **4** pasaj. *După ce a ascultat doar o parte din simfonie, a fost nevoit să plece.* **5** (*mat.*) submulțime. *În cadrul acestei mulțimi sunt mai multe părți. Partea numerelor reale.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) crâmpei, fragment, frântură, ‹reg.› crâmpot. *Îi reveneau în minte părți din discuțiile anterioare avute cu el.* **7** componentă (v. *component*), constituentă (v. *constituent*), element. *Mecanicul a verificat părțile sistemului de frânare.* **8** (*jur.*) ***parte virilă*** = porțiune virilă. *Fiecărui succesor, prin împărțirea legală a moștenirii, îi revine o parte virilă.* **9** (*chim.; înv.*) v. Moleculă. **10** (*teatru, cinemat.; înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a juca"*) v. Rol[1]. **II** (*cu sens spațial*) **1** (*anat.; la corpul oamenilor și al animalelor*) coastă, latură, rână, ‹arg.› surcele (v. *surcea*). *Stă culcat pe o parte.* **2** (*la obiecte*) coastă, dungă, latură. *Vântul bate în partea dreaptă a vaporului.* **3** extremitate, latură, margine. *Când se uită la televizor, preferă să stea pe partea stângă a canapelei.* **4** (*constr.*) aripă, latură. *Are un apartament în partea nordică a clădirii.* **5** porțiune, sector. *O parte din piață este destinată florilor. O parte a localității a fost complet distrusă în timpul furtunii.* **6** (*și* ***parte a lumii, parte de lume***) loc, lume, regiune, ținut, ‹înv.› cuprins[1]. *Nu mai fi atât de critic și vezi cum este și prin alte părți!* **7** (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) judecie, unghi. *Partea era o diviziune administrativă în care se exercita autoritatea judelui.* **8** direcție, sens, ‹rar› rută[1], ‹înv.› directriță. *Se despart, iar prietenul său merge în partea opusă.* **9** direcție, latură, sens. *Tufele își întind ramurile în toate părțile.* **10** fig. aspect, ‹fig.› dimensiune, latură. *Trebuie să se evidențieze partea pozitivă a acestei opere.* **III** **1** (*jur.*) ‹rar› justițiabil. *Este parte într-un proces civil.* **2** (*jur.*) ***parte lezată*** = parte vătămată. *Se prezintă în instanță ca parte lezată;* ***parte vătămată*** = parte lezată. **3** (*concr.; econ.*) participație. *Este parte la o afacere foarte avantajoasă.* **4** tabără. *În urma acestui scandal politic, în partea adversă sunt multe controverse.* **5** (*pop.*) v. Căsătorie. Partidă. **6** (*înv.*) v. Grupare. Partidă. Tabără. **IV** (*gram.*) ***parte de cuvânt = parte de vorbire*** = ‹înv.› părțile voroavei. *Substantivele, adjectivele, numeralele, pronumele, verbele, adverbele, prepozițiile, conjuncțiile, interjecțiile sunt părți de vorbire;* (*art., la pl.; înv.*) ***părțile voroavei*** v. Parte de cuvânt. Parte de vorbire. **V** (*pop.*) **1** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea"*) v. Noroc. Șansă. **VI** (*anat.*) **1** (*art.; reg.*) ***partea albă*** v. Cornee. **2** (*art., la pl.; eufem.*) ***părțile rușinoase*** v. Organ genital (v. *organ*[1]). Sex.
partenér, -ă s.m., s.f. **1** (*sport*) coechipier, echipier. *Pasează mingea partenerului.* **2** pereche. *Tânăra și-a găsit un partener de dans foarte bun. Îl preferă ca partener la jocul de canastă.*
partenogenéză telitocă s.f. (*biol.*) telitochie. *În urma partenogenezei telitoce rezultă numai femele.*
participă vb. I. intr. (*despre oameni; de obicei constr. cu prep. „la"*) **1** a asista, ‹înv. și reg.› a asistălui. *A participat la ședință în calitate de invitat.* **2** a se implica. *Participă la viața politică a țării. A participat la o acțiune de binefacere.* **3** a colabora, a conlucra, a coopera, ‹înv.› a concurge, a împreună-lucra. *La rezolvarea acestui caz participă forțele poliției și ale procuraturii.* **4** a aplica. *Participă la o bursă. Participă la competiția pentru un grant.*
participánt, -ă s.m., s.f., adj. **I** **1** s.m. (*la pl.* ***participanți***) asistență. *La consfătuire, participanții au încurajat propunerea tânărului politician.* **2** s.m., s.f. părtaș. *Îi este cea mai bună prietenă, pentru că, de-a lungul vieții, a fost participantă la toate bucuriile și necazurile ei.* **II** adj. asistent. *Publicul participant a fost încântat de reprezentație.*
participáre s.f. **1** participație, ‹înv.› parisie. *Dezvelirea monumentului s-a făcut cu participarea autorităților orașului.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) aplicare, aplicație. *Participarea la grant s-a amânat.*
participáție s.f. **1** participare, ‹înv.› parisie. **2** (*concr.; econ.*) parte.
participiu s.n. (*gram.*) **1** (*și, înv.,* ***participiu trecut***) ‹înv.› împărtășire, părtășire, părtișitiv. *Participiul este un mod verbal impersonal și nepredicativ.* **2** ***participiu prezent*** = gerunziu. *Participiul prezent este un mod verbal nepersonal care exprimă acțiunea în desfășurare, fără referire la autorul și la momentul acțiunii.*
particulár, -ă adj. **1** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, propriu, specific, structural, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura particulară a poeziilor sale.* **2** (*în opoz. cu „general"*) individual, personal, propriu, ‹înv.› obrăzalnic, particularistic, particularnic, partnic, personalicesc, personalnic, privatim, privatnic. *Fiecare ființă are caracteristici particulare.* **3** (*despre concepții, atitudini, hotărâri, creații etc. ale oamenilor*) individual, personal, propriu, subiectiv. *Are o viziune particulară asupra vieții. Decizia de a ieși din partid a fost particulară.* **4** (*în opoz. cu „public", „oficial"; despre viața oamenilor, relațiile dintre ei etc.*) domestic, intim, personal, privat. *Nimeni nu are dreptul să se amestece în viața particulară a cuiva.* **5** (*despre proprietăți, bunuri etc.*) individual, personal, privat, propriu. *A fost trimis în judecată întrucât nu-și poate justifica bunurile particulare.* **6** (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, deosebit, distinct, special, specific, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros particular.* **7** confidențial, intim, ‹înv.› particularnic. *Discuțiile cu psihologii sunt particulare.* **8** (*despre discipline științifice, domenii ale artei, ale tehnicii etc.*) special. *În unele școli se fac cursuri particulare de matematică.*
particularístic, -ă adj. (*în opoz. cu „general"; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.
particularitáte s.f. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› am-

prentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o particularitate a civilizației.*

particularizá vb. I. tr., refl. a (se) individualiza, a (se) personaliza. *Artistul își particularizează eroina prin vocabular. Românii s-au particularizat prin port, obiceiuri și muzică la festivalul folcloric.*

particularizáre s.f. individualizare, personalizare. *Criticul a remarcat particularizarea eroinei prin vocabular. La festivalul folcloric, particularizarea românilor s-a făcut prin port, obiceiuri și muzică.*

particulárnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „general”*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu. **2** v. Confidențial. Intim. Particular.

particulă s.f. **1** (*fiz.*) corpuscul, microobiect. *Radiația este un fenomen fizic de emitere și de propagare de unde sau de particule.* **2** (*fiz.*) ***particulă alfa*** = helion. *Particula alfa este nucleul de heliu format din doi protoni și din doi neutroni;* ***particulă elementară*** = microparticulă. *Particula elementară este o particulă materială foarte mică.* **3** (*med.*) ***particulă virală*** = virion. *Particula virală este capabilă să infecteze celulele vii.*

partíd s.n. **1** (*polit.*) ‹înv.› partidă. *Bunicul lui a fost un membru marcant al Partidului Liberal.* **2** (*înv.*) v. Grupare. Partidă. Tabără.

partídă s.f. **I 1** (*sport*) dispută, întâlnire, întrecere, joc, meci[1]. *Un jucător a fost accidentat la umăr în timpul partidei amicale dintre cele două echipe de fotbal.* **2** (*j. de cărți*) ‹rar› talon. *Partida de pocher s-a prelungit până spre dimineață.* **3** grupare, tabără, ‹astăzi rar› lagăr, ‹înv.› parte, partid. *Face parte din partida liberală a tineretului din facultate.* **4** (*polit.*) facțiune, ‹înv.› dezbinare. *Între partidele politice dintr-un stat există tensiuni.* **5** (*polit.; înv.*) v. Partid. **II** căsătorie, ‹pop.› parte. *Această partidă i se pare bună pentru fiul său.* **III** (*contab.*) cont, ‹rar› socoteală. *Cu ajutorul partidei se înregistrează, se urmărește și se controlează existența și mișcarea fiecărui mijloc economic.*

partídic, -ă adj. (*polit.*) partinic.

partiduléț s.n. (*polit.*) partiduț.

partidúț s.n. (*polit.*) partiduleț.

partínic, -ă adj. (*polit.*) partidic. *Spirit partinic.*

partítă s.f. (*muz.*) suită preclasică. *Partita este un gen muzical apărut la începutul sec. al XVII-lea.*

partitúră s.f. **1** (*muz.*) compoziție, partițiune. *Solistul își aranjează partitura pe pupitru.* **2** (*operă, teatru liric*) rol[1]. *Cunoscutul tenor a avut în această operă o partitură foarte grea.*

partíție s.f. **1** împărțeală, împărțire, separare. *După moartea părinților, partiția bunurilor s-a făcut între cele două fiice.* **2** (*muz.; în forma* ***partițiune***) compoziție, partitură.

partițiúne s.f. = partiție.

partizán, -ă s.m., s.f. **1** adept, aderent, susținător, ‹rar› părtaș, ‹înv.› părtean, următor. *Ideile democratice câștigă din ce în ce mai mulți partizani.* **2** (*polit.; rar*) v. Ilegalist.

partizanát s.n. (*în opoz. cu „imparțialitate”*) parțialitate. *Este independent în politică, având mintea eliberată de corsetul partizanatului. Nu poate fi acuzat de niciun partizanat politic.*

pártnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „general”*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu. **2** v. Parțial[1].

parturíție s.f. (*biol.*) **1** naștere, procreare, procreație, ‹înv. și pop.› zămislire. *După boala avută, parturiția acestui copil a fost un adevărat miracol.* **2** fătare, fătat, naștere, ‹înv. și pop.› fătăciune. *După o parturiție prematură, puii de pisică au fost ținuți în incubator.*

párty s.n. (*engl.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

parțiál[1], -ă adj., s.n. **I** adj. **1** ‹înv.› partnic, parțialnic. *Săptămâna trecută a fost eclipsă parțială de soare.* **2** fragmentar, incomplet, necomplet. *Publicarea parțială a operei poetului a atras numeroase critici.* **II** s.n. (*pedag.*) examen parțial. *Parțialul intră în cadrul verificării periodice a cunoștințelor.*

parțiál[2], -ă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) părtinitor, pătimaș, subiectiv, tendențios, ‹rar› pasionat, ‹reg.› părtăluitor. *Un judecător nu trebuie să fie niciodată parțial. Profesorul care are o atitudine parțială față de studenți încalcă deontologia profesională. Observațiile criticului sunt parțiale.*

parțialitáte s.f. **1** (*în opoz. cu „imparțialitate”*) partizanat. **2** (*în opoz. cu „obiectivitate”*) patimă, părtinire, subiectivism, ‹rar› pasiune, ‹înv.› părtășie. *Acest profesor dă dovadă de parțialitate în relațiile cu studenții.*

parțializá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a avantaja, a favoriza, a părtini, a privilegia, a proteja, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a parțializat echipa adversă.*

parțiálnic, -ă adj. (*înv.*) v. Parțial[1].

parțón s.n. (*german.*) v. Porție. Rație.

parúră [pa'ryrə] s.f. podoabă, ‹rar› modă, ‹pop. și fam.› dichis[1], ‹pop.› gătească, ‹reg.› chiteală[1], țifrășag, ‹înv.› zariflâc. *Își pune un șirag de perle ca parură.*

păruș s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Șoarece. Șoarece-de-casă (*Mus musculus*). **2** v. Popândău (*Citellus citellus*).

parvení vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a se ajunge, a se îmbogăți, a se îmburghezi, a se înavuți, a se înstări, ‹pop. și fam.› a se chiverniși, a se pricopsi, ‹pop.› a se cuprinde, ‹fam.› a se căpătui, ‹înv. și reg.› a se schivernisi, ‹înv.› a se avuți, ‹fig.; fam.› a se înțoli, a se învârti, ‹fig.; înv.› a se îngingia, ‹fig.; glum.› a se hirotonisi, ‹ieșit din uz› a se îngăzdăci. *A parvenit și nu-și mai recunoaște rudele sărace.* **2** tr. a ajunge, a izbuti, a reuși, ‹înv.› a prinveni. *A parvenit să înțeleagă cum stau lucrurile.* **3** intr. (*despre obiecte, mărfuri, scrisori etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „din”, „de la”*) a ajunge, a sosi, a veni. *I-a parvenit o scrisoare din străinătate. În sfârșit, i-a parvenit pachetul de la părinți.* **4** tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Reuși.

parvenire s.f. îmbogățire, înavuțire, înstărire, ‹pop. și fam.› chiverniseală, chivernisire, pricopsire, ‹fam.› căpătuială, căpătuire. *Lozul câștigător i-a adus parvenirea nesperată.*

parvenít, -ă adj., s.m., s.f. ajuns, arivist, ‹pop.› dobânditor, ‹fam.› căpătuit. *Este un parvenit lipsit de scrupule.*

parvenitísm s.n. arivism. *Parvenitismul determină acțiuni lipsite de scrupule.*

pas[1] interj. **1** (*j. de cărți*) ‹fam.› păsărică! **2** (*la pocher*) ***pas parol*** = ‹fam.› păsărică!

pas[2] s.m., s.n. **I** s.m. **1** ‹înv. și reg.› pășitură. *Mai are câțiva pași și ajunge pe trotuar.* **2** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, mișcare, pășire, pășit, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2]. *Îl recunoaște după pas.* **3** (*de obicei constr. cu vb. ca „a auzi”, „a asculta”*) umblet. *Neputând dormi, auzea pasul vecinei de deasupra.* **4** (*milit.*) ***pas de defilare*** = pas de front. *La paradă, ostașii merg în pas de defilare;* ***pas de front*** = pas de defilare; ***pas de manevră*** = pas de marș, pas de voie. *Pasul de manevră este cadențat;* ***pas de marș*** = pas de manevră, pas de voie; ***pas de voie*** = pas de manevră, pas de marș. **5** fig. act[1], acțiune, faptă. *Fiecare persoană răspunde pentru pașii săi.* **6** fig. (*și* ***pas înainte***) dezvoltare, evoluție, înaintare, mers-înainte, progres, propășire, ‹fig.› creștere, ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Pasul înainte al societății este un deziderat al tuturor.* **7** fig. ***pas înapoi*** = regres, ‹fig.› involuare, involuție. *Măsurile luate reprezintă un pas înapoi în promovarea libertății cuvântului.* **II** s.m. (*la pl.* ***pași***; *entom.*) cotari. *Pașii sunt omide care se deplasează îndoindu-se.* **III** s.m. (*art.; bot.; reg.*) ***pasul-dropiei*** v. Ghimpe[1]. Scai-ghimpos. Scaiete (*Centaurea calcitrapa*). **IV** s.n. (*tehn.*) **1** ***pas de filet*** = pasul filetului; (*art.*) ***pasul filetului*** = pas de filet. *Pasul filetului separă două spire consecutive ale unei elice sau două filete ale unui șurub.* **2** (*în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; înv. și reg.*) v. Compas.

pas[3] s.n. **1** (*geomorf.*) gap, pasaj, strâmtoare, trecătoare (v. *trecător*), ‹rar› poartă, ‹pop.› plai, strungă, ‹reg.› obârșie, ‹înv.› potecă, strâmtură, ‹turc.; înv.› ghecet. *A trecut prin pasul Oituz pe jos. Peisajul este deosebit de frumos în pasul Bran.* **2** (*nav.*) șenal, șenal navigabil. *Pasul este o porțiune adâncă, navigabilă a unui curs de apă, a unui canal, a unui lac.* **3** (*înv.; astăzi fam.*) v. Pașaport.

pas[4] s.n. (*farm.*) acid paraaminosalicilic. *Pasul este un antibiotic folosit în tratamentul tuberculozei.*

pasá vb. I. tr. **1** (*compl. indică legume sau fructe*) a mărunți, a zdrobi. *A pasat la blender pătăile și morcovii fierți.* **2** (*fam.; compl. indică obiecte*) v. Da[2]. Transmite. Trece.

pasábil, -ă adj. (*fam.*) **1** v. Acceptabil. Admisibil. Convenabil. Mulțumitor. Satisfăcător. **2** (*despre prețuri*) v. Acceptabil. Accesibil. Confortabil. Convenabil. Moderat. Modic. Potrivit. Rezonabil. **3** (*despre situații, stări etc.*) v. Acceptabil. Admisibil. Bunicel. Bunicică. Convenabil. Suportabil. Tolerabil.

pasagér, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. călător, voiajor. *Pasagerii din avionul spre Canada își pregătesc pașapoartele.* **2** (*în opoz. cu „durabil”, „etern”*) efemer, pieritor, schimbător, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› pe-

trecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt pasagere. Între cele două culturi a fost o pasageră lipsă de contact. Speră ca supărarea ei să fie pasageră.*

pasáj s.n. **I 1** trecere, ‹fam.› zebră. *Între cele două clădiri este un pasaj pentru pietoni.* **2** (*geomorf*) gap, pas[3], strâmtoare, trecătoare (v. *trecător*), ‹rar› poartă, ‹pop.› plai, strungă, ‹reg.› obârșie, ‹înv.› potecă, strâmtură, ‹turc.; înv.› ghecet. **3** (*tehn.*) trecere. *În timpul unui proces tehnologic, pasajul metalelor sau al fibrelor textile se face printre doi ori mai mulți cilindri așezați în laminor, care se rotesc în sens invers.* **II 1** parte. *După ce a ascultat doar un pasaj din simfonie, a fost nevoit să plece.* **2** extras[2], fragment, ‹înv.› extract, pont. *A citat în studiul său un pasaj dintr-un articol apărut anterior.*

pasánt s.n. (*tehn.*) contor pasant. *Pasantul înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general.*

pasáre s.f. (*fam.*) v. Transmitere. Trecere.

pasarélă s.f. (*constr.*) ‹ital.› cavalcavia. *Înainte de a ajunge la gară, trebuie să traverseze o pasarelă peste liniile ferate.*

pasát[1] s.n. (*meteor.; înv.*) v. Alizeu.

pasát[2]**, -ă** adj. (*compl. indică legume sau fructe*) mărunțit[2], zdrobit. *Din păstăile pasate face un sufleu.*

pásă s.f. **1** (*sport*) passing. *Pasa la portar s-a transformat în autogol.* **2** (*la j. de cărți*) tur[1].

pásămite adv. (*modal; exprimă probabilitatea, posibilitatea acțiunilor, faptelor, vorbelor cuiva; pop.*) v. Pesemne. Poate. Probabil.

păsáre s.f. **I** (*ornit.*) **1** zburătoare (v. *zburător*), ‹sinec.; pop. și fam.› pană, ‹înv.› volatilă (v. *volatil*). *Păsările formează o clasă de vertebrate ovipare, aeriene, terestre și acvatice.* **2** (*mai ales la pl.* ***păsări; și pasăre-de-casă, pasăre-de-curte, pasăre-domestică***) orătanie, ‹pop. și fam.› lighioană, ‹reg.› cobaie, cojbăliță, galiță, gujălie, hală, oară[2]. *Are multe păsări în curte: găini, cocoși, rațe, gâște și curci.* **3** ***pasăre-de-pradă*** = pasăre-răpitoare; ***pasăre-răpitoare*** = pasăre-de-pradă. *Uliul este o pasăre-răpitoare.* **4** ***pasăre-trompetă*** = agami. *Pasărea-trompetă este o pasăre amazoniană, de mărimea unui fazan, care poate fi dresată pentru a da alarma prin strigătele ei.* **5** ***pasăre-de-munte*** = *Passer montanus*; vrabie, vrabie-de-câmp, vrabie-de-mărăcini, vrabie-de-munte, ‹reg.› păsăruță, vrabie-de-mălai, vrabie-grivă, vrabie-gulerată, vrabie-pestriță, vrăbete-gulerat; (*art.*) ***pasărea-furtunii*** = ***pasărea-vijeliei*** = *Puffinus puffinus yelkouan*; furtunar, ‹rar› pufin-mediteraneean, pufin-răsăritean, ‹reg.› vijelniță; ***pasărea-muscă*** = *Trochilus*; colibri; ***pasărea-ogorului*** = *Burhinus oedicnemus*; ‹reg.› turilă; ***pasărea-omătului*** = *Plectrophenax nivalis*; ‹reg.› presură-de-iarnă (v. *presură*[1]), presură-de-omăt (v. *presură*[1]); ***pasărea-paradisului*** = *Paradisea apoda*; ‹rar› pasăre-de-paradis, ‹reg.› pasărea-raiului; (*rar*) ***pasăre-de-paradis*** v. Pasărea-paradisului (*Paradisea apoda*); (*pop.*) ***pasăre-de-mătase*** = (*art.*) ***pasărea-frigului*** = v. Mătăsar (*Bombycilla garrulus*); (*reg.*) ***pasăre-câinească*** v. Privighetoare. Privighetoare-mică. Privighetoare-roșie. Privighetoare-sură (*Luscinia megarhynchos*); ***pasăre-cerească*** v. Pescar. Pescar-vânăt. Pescar-verde. Pescăraș. Pescărel. Pescărel-albastru. Pescărel-azuriu. Pescărel-vânăt. Pescărel-verde. Pescăriță. Pescăruș. Pescăruș-albastru. Pescăruș-vânăt. Pescăruș-verde. Pescăruș-verzuliu (*Alcedo atthis*); ***pasăre-cu-cioc-încrucișat*** = (*art.*) ***pasărea-lui-Hristos*** v. Forfecel. Forfecuță. Forfecuță-gălbuie (*Loxia curvirostra*); ***pasăre-cu-pup*** v. Ciocârlan (*Galerida cristata*); ***pasăre-de-apă*** = ***pasăre-de-gheață*** = ***pasăre-legănată*** v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*); ***pasăre-de-bere*** v. Cinteză-de-iarnă (*Fringilla montifringilla*); ***pasăre-de-brădet*** v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*); ***pasăre-de-moarte*** = (*art.*) ***pasărea-mortului*** = ***pasărea-morții*** = ***pasărea-morților*** = ***pasărea-sărăciei*** v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*); ***pasăre-de-scai*** = ***pasăre-domnească*** = (*art.*) ***pasărea-scaiului*** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*); ***pasăre-domnească*** v. **a** Botroș (*Pyrrhula vulgaris*); **b** Cinteză (*Fringilla coelebs*); ***pasăre-galbenă*** v. **a** Grangur (*Oriolus oriolus*); **b** Scatiu (*Carduelis spinus*); ***pasăre-gălbenă-n-cioc*** v. Mierlă. Mierlă-neagră (*Turdus merula*); ***pasăre-împărătească*** v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*); ***pasăre-mânuitoare*** v. Scorțar. Scorțar-mic. Scorțăraș. Scorțărel. Scorțărel-cu-degete-mari. Scorțărel-cu-degete-scurte. Scorțărel-nordic (*Certhia familiaris*); ***pasăre-pustielnică*** v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*); ***pasăre-tătărească*** v. Nagât (*Vanellus vanellus*); ***pasăre-vorbitoare*** v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*); (*art.*) ***pasărea-cânepii*** v. Cânepar (*Carduelis cannabina*); ***pasărea-ciobanului*** = ***pasărea-pământului*** v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*); ***pasărea-inului*** v. Inăriță (*Carduelis flammea*); ***pasărea-plugului*** v. **a** Ciocârlie (*Alauda arvensis*); **b** Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*); ***pasărea-raiului*** v. Pasărea-paradisului (*Paradisea apoda*). **6** (*reg.; și* ***pasăre-de-casă, pasăre-de-șură, pasăre-porcească, pasăre-țigănească, art., pasărea-mălaiului, pasărea-șurii***) v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **7** (*reg.; și* ***pasăre-țigănească***) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **II** (*reg.*) v. Zmeu. **III** (*anat.; înv. și reg.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **IV** fig. **1** ***pasăre de noapte*** = cocotă, demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹fig.› podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdrențăr, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotrență, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o pasăre de noapte.* **2** (*rar*) v. Aparat de zbor. Avion.

pascál, -ă adj. (*relig.*) pascual. *Sărbătorile pascale sunt unele dintre cele mai importante pentru credincioșii creștini. Ciclul pascal este o perioadă de 532 de ani, după care sărbătoarea Paștelui revine exact în aceeași zi a anului.*

pascalíe s.f. (*astrol.*) rojdanic, zodiac, zodiar, ‹pop.› carte de zodii. *Pascalia cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor, în funcție de zodia în care s-au născut.*

páscă s.f. **1** (*la mozaici*) azimă, paște[1]. *Pasca este mâncată de evrei în locul pâinii, când sărbătoresc Paștele.* **2** (*art.; bot.; reg.*) ***pasca-găinii*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

paschíl s.n. (*lit.; înv.*) v. Diatribă. Pamflet.

paschinádă s.f. (*lit.; înv.*) v. Diatribă. Pamflet.

pascuál, -ă adj. (*relig.*) pascal.

pasíbil, -ă adj. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) susceptibil, ‹înv.› vinovat. *Este pasibil de amendă pentru că a parcat mașina neregulamentar.*

pasioná vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a captiva, ‹înv.› a împătimi. *Îl pasionează filatelia.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub indică oameni*) a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra, a (se) însufleți, ‹livr.› a se anflama, a (se) așarna, ‹înv.› a se entuzia, a (se) fierbăza, ‹grec.; înv.› a (se) entusiasi, ‹fig.› a (se) aprinde, a (se) înaripa, a (se) încălzi, a (se) înfierbânta, a (se) înfoca, a se întărâta, a (se) învăpăia, ‹fig.; rar› a se zvăpăia, ‹fig.; pop. și fam.› a răni. *Se pasionează când este vorba de politică.*

pasionál, -ă adj. **1** (*despre oameni*) pasionat. **2** (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Ardent. Avântat. Entuziasmat. Entuziast. Fervent. Focos. Înflăcărat. Înfocat. Însuflețit. Pasionat.

pasionalísm s.n. pasionalitate.

pasionalitáte s.f. pasionalism. *Spaniolii sunt recunoscuți pentru pasionalitatea lor.*

pasionánt, -ă adj. (*despre realizări, acțiuni etc. ale oamenilor*) antrenant, captivant, palpitant. *Urmărește cu deosebit interes acțiunea pasionantă a piesei.*

pasionát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ardent, avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, ‹rar› pasional, ‹reg.› ahotnic, ‹înv.› entuziastic, ‹fig.› aprins[2], arzător, dionisiac, efervescent, fierbinte, incandescent, incendiar, înaripat, învăpăiat, ‹fig.; rar› dionisic, elansat. *Ține un discurs pasionat.* **2** (*despre oameni*) pătimaș, ‹înv.› determinat, împătimit.

Este un cititor pasionat de literatură science-fiction. **3** entuziast, fervent, zelos. *Este o admiratoare pasionată a muzicii lui Verdi. Este un pasionat ascultător de radio.* **4** (*despre oameni*) pasional. *Este un om pasionat în toate întreprinderile sale.* **5** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, înverșunat, mare[1], violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa pasionată dintre cei doi pare fără sfârșit.* **6** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire pasionată.* **7** (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Parțial[2]. Părtinitor. Pătimaș. Subiectiv. Tendențios. **II** adv. (*modal*) avântat, entuziasmat, entuziast, fervent, focos, înflăcărat, înfocat, însuflețit, ‹fig.› aprins[2], ‹fig.; pop. și fam.› îndrăcit. *Reacționează pasionat când este vorba despre respectarea democrației.*

pasiúne s.f. **I 1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, patimă, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca pasiune în suflet.* **2** patimă, ‹rar› furoare, ‹înv.› împătimire. *Făcuse o mare pasiune pentru o femeie mult mai tânără decât el. A intervenit în discuție cu o pasiune de care nu îl credea nimeni în stare.* **3** patos, sentiment, simțire, ‹înv.› simț. *Actorul își interpretează rolurile cu multă pasiune.* **4** manie, slăbiciune, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹fig.; fam.› țăcăneală. *Pasiunea lui este automobilismul.* **5** nărav, patimă, viciu, ‹fam.› boală, ‹reg.› spahie[1]. *Și-a pierdut toată averea întrucât a dat în pasiunea jocurilor de noroc.* **6** iubire, patimă. *Pasiunea pentru înavuțire i-a împietrit inima.* **7** dor, dorință, gând, năzuință, poftă, pornire, râvnă, tendință, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are pasiuni îndrăznețe.* **8** (*livr.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **9** (*în opoz. cu „obiectivitate”; rar*) v. Parțialitate. Patimă. Părtinire. Subiectivism. **10** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **II** fig. (*rar*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu.

pasív, -ă adj. **I 1** (*despre oameni, colectivități etc.*) inactiv, ‹fig.; rar› mocnit. *Autoritățile nu ar trebui să fie pasive, întrucât fapta lui este un delict penal.* **2** (*despre oameni*) inactiv, ‹fig.› letargic, somnolent, toropit. *Fiind o fire agitată, nu poate înțelege persoanele pasive.* **3** (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, placid, prostrat, tembel, ‹reg.› nebrițit, plainic, tâlâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană pasivă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **4** (*în opoz. cu „sensibil”; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, ‹înv.› adiafor, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, rece, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit pasivă din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **II** (*gram.; despre diateză, forme verbale, conjugări etc.*) ‹înv.› pătimitiv, pătimitor. *Diateza pasivă arată că acțiunea săvârșită de un autor desemnat prin complementul de agent este suferită de subiectul gramatical.*

pasiváre s.f. (*chim.*) pasivizare.

pasivísm s.n. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. **2** inactivitate, inacțiune, inerție, neactivitate, nonacțiune, pasivitate, ‹rar› ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie.

pasivitáte s.f. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, placiditate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de pasivitate față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** inactivitate, inacțiune, inerție, neactivitate, nonacțiune, pasivism, ‹rar› ședere, ‹pop.› nemișcare, zăcășeală, ‹înv.› neacțiune, nelucrare, ‹fig.› abulie, adormire, hibernare, letargie. *Pasivitatea lui îi enervează pe toți.*

pasivizáre s.f. (*chim.*) pasivare. *Pasivizarea este rezistența metalelor sau a aliajelor la acțiunea unor acizi concentrați.*

pasmánt s.n. (*înv.*) v. Ceapraz. Firet.

pasmanteríe s.f. (*rar*) v. Ceaprăzărie.

pasmantiér s.m. (*rar*) v. Ceaprazar.

pasmarghiól s.m. (*reg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

pásnic s.n. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; înv. și reg.*) v. Compas.

paspartú s.n. (*tehn.*) șperaclu, ‹arg.› deschizător. *A deschis lacătul cu un paspartu.*

paspoál s.n. **1** vipușcă. *Paspoalul din mătase colorată aplicată la buzunarele sacoului are efect decorativ.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) tighel, tiv, tivitură. *Poartă un surtuc cu paspoal de catifea roșie.*

pássing s.n. (*sport*) pasă. *Passingul la portar s-a transformat în autogol.*

passionáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) arioso, patetic, patetico.

password ['pasword] s.n. (*inform.*) parolă. *Înainte de a-și accesa poșta electronică, oricărui utilizator i se cere passwordul.*

pástă s.f. **I 1** (*ind. alim*) ***paste făinoase*** = făinoase (v. *făinos*). *Pastele făinoase nu sunt recomandate în diete.* **2** (*culin.*) ***pastă de gutui*** = ‹reg.› chitonag[2]. *Îi plac clătitele cu pastă de gutui.* **II** fig. (*a. plast.; rar*) v. Colorit. Cromatică. Paletă. Paletă coloristică.

pastél adj. invar. (*despre culori, desene etc.*) pastelat.

pastelát, -ă adj. (*despre culori, desene etc.*) pastel. *Cele mai frumoase culori sunt cele pastelate.*

pastelizát, -ă adj. (*a. plast.; despre culori*) acuarelizat. *Pictorul este apreciat pentru tablourile sale în culori pastelizate.*

pastét s.n. (*culin.; înv. și reg.*) **1** v. Pateu. **2** v. Pateu.

pasteurelóză s.f. (*med. vet.*) **1** holera găinilor (v. *holeră*), holeră, septicemie hemoragică, ‹rar› pneumoenteritâ. *Pasteureloza este o boală infecțioasă a păsărilor.* **2** (*la porci*) pneumoenterită. *Pneumoenterita este provocată de un microb, care, la debut, se manifestă ca o complicație a pestei porcine.*

pastícă s.f. (*tehn.*) muflă, scripete-muflu. *Pastica este un sistem de scripeți așezați pe același ax sau pe axe în prelungire, care formează o parte a palanului.*

pastílă s.f. **I 1** (*farm.*) capsulă, capsulă amilacee, cașetă, comprimat, pilulă, tabletă, ‹pop. și fam.› hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris pastile cu antibiotic.* **2** (*inform.*) microcircuit. *Pastila este substratul semiconductor pe care este fabricat un circuit integral.* **3** (*tehn.*) lentilă. *Pastila este un disc mic, cu suprafețele de obicei convexe, folosit ca element intermediar de reazem.* **II** fig. (*fam.*) v. Aluzie. Apropo.

pastișá vb. I. tr. (*deprec.; compl. indică stiluri, maniere ale unor scriitori, pictori, muzicieni etc.*) v. Copia. Imita.

pastișáre s.f. (*deprec.*) v. Copiere. Imitare. Imitație.

pastíșă s.f. (*deprec.*) **1** v. Copie. Imitație. Simulacru. **2** (*lit.*) v. Parodie.

pástor s.m. (*relig.; la unele culte protestante*) părinte, preot, sacerdot, ‹rar› prezbiter, ‹înv. și pop.› lucrător al viei Domnului, lucrător al viei lui Hristos, lucrător în via Domnului, ‹pop. și fam.› popă[1], slujitor, ‹fam.; peior.› popărțac[1], ‹reg.› taică, ‹înv.› iereu, învățător de suflet, oltarnic, vlădică, ‹fig.› păstor. *Cununia a fost oficiată de un pastor cunoscut.*

pastorál, -ă adj. **I 1** ciobănesc, păstoresc, ‹înv. și reg.› păcurăresc. *Obiceiurile pastorale sunt respectate de toți cei care trăiesc la stână.* **2** (*lit.; despre opere literare, fragmente literare etc.*) arcadic, bucolic, idilic, păstoresc. *Recită un poem pastoral. Teocrit este considerat maestrul poeziei pastorale.* **3** (*mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) agrest, campestru, câmpenesc, rural, rustic, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, țărănesc, ‹înv.› câmpesc. *Dintotdeauna i-a*

plăcut viața pastorală. **II** (*relig.; înv.*) v. Diecezan. Eparhial. Episcopal.

pastramagíu s.m. **1** (*fam.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **2** (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› păstrămar. *Pastramagiul făcea sau vindea pastramă.*

pastrámă s.f. (*ind. alim., culin.*) ‹reg.› pecie afumată, pecie brudită. *Își servește musafirii cu diferite sortimente de pastramă.*

pașapórt s.n. ‹înv. și reg.› pașuș, ‹înv.› răvaș, teșcherea[1], ‹înv.; astăzi fam.› pas[3]. *Pentru a putea vizita China, a trebuit să-și facă pașaport.*

pășă subst. (*bot.; reg.*) **1** v. Broasca-apei (v. *broască*) (*Potamogeton lucens*). **2** v. Broscariță (*Potamogeton natans*). **3** v. Rogoz (*Scirpus maritimus*).

pășcă s.f. (*reg.*) **1** v. Mahorcă. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) v. Pachet.

pașlí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

pășnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „violent"; despre ființe*) blajin, blând, bun, domol, moale, neagresiv, nemânios, ‹livr.› debonar, mansuet, ‹înv. și reg.› bunătăcios, ‹reg.› pășin, ‹înv.› lin[2]. *Are un câine pașnic.* **2** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ‹înv. și pop.› dezmâniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este pașnică și veselă.* **3** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om pașnic.* **4** (*despre popoare, colectivități etc.*) ‹livr.› irenic, ‹reg.› pacient, ‹înv.› pacific, păciuit. *Românii sunt un popor pașnic.* **5** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă pașnică.* **6** (*despre existența, viața etc. oamenilor*) așezat[2], chibzuit, cumpătat, echilibrat, liniștit, potolit[2], tihnit. *Au înțeles că au de câștigat doar dacă traiul lor este pașnic.* **7** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, plăcut, tihnit, ‹înv.› liniștos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe pașnică, fără griji.* **8** (*despre locuri, adăposturi, refugii*) liniștit, tihnit, ‹fig.; înv.› lin[2]. *Pentru a evita zgomotul din restaurant, au rezervat un separeu pașnic.* **II** adv. (*modal*) lin[2], liniștit, netulburat, tihnit. *Viața lor se desfășoară pașnic.*

pașól interj. (*exprimă un ordin; rus.; reg.*) v. Marș! Pleacă!

păște[1] (**pești**) s.m. **I 1** (*relig. creștină; nm. pr.*) Înviere, Învierea Domnului (v. *înviere*), ‹reg.› Păscuță, ‹înv.› Vascris, Voscreasnă, Ziua Luminii (v. *zi*). *Paștele este o mare sărbătoare creștină, în care se celebrează biruința lui Iisus Hristos asupra morții.* **2** (*relig.; la mozaici; și, art., **Paștele evreiesc**; nm. pr.*) Pesach. *Paștele evreiesc este o sărbătoare religioasă celebrată anual, în amintirea exodului evreilor din Egipt și a eliberării lor din robia egipteană.* **3** (*la mozaici*) azimă, pască. *Paștele este mâncat de evrei în locul păinii, când sărbătoresc Paștele.* **4** (*art.; reg.*) ***paștele-mic*** = ‹reg.› înfărtăție, înfărtățit, însorțit, însurăție, mătcălău. *Paștele-mic este o sărbătoare populară de după Paște, când tinerii schimbă între ei ouă roșii și se leagă frați sau surori de cruce.* **II** (*art.; bot.; reg.*) ***paștele-cailor = paștele-calului*** v. **a** Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*); **b** Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*); ***paștele-găinilor*** v. Struna-cocoșului (v. *strună*[1]) (*Cerastium vulgatum*).

păște[2] vb. III. **I 1** intr. (*mai ales despre animale erbivore*) a pășuna. *Cireada de vaci paște pe câmp.* **2** tr. (*compl. indică animale erbivore, turme etc.*) a păstori, a pășuna, ‹înv. și reg.› a păcurări. *Văcarul paște vitele pe izlaz.* **3** tr. (*înv.; în limbajul bisericesc; compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui. **4** intr. (*arg.; despre oameni*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri. **II** tr. fig. **1** a amenința, a pândi. *Îi paște o mare primejdie dacă se duc pe munte când este viscol.* **2** (*bis.; înv.*) v. Păstori. **3** (*înv.; compl. indică sentimente, virtuți etc.*) v. Cultiva. Dezvolta. **4** (*înv.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) v. Afecta[1]. Ataca. Distruge. Măcina. Mânca. Mina. Roade. Ruina. Strica. Submina. Topi. Vătăma. Zdruncina.

păște-vânt s.m. invar. (*pop. și fam.; deprec.*) ‹pop. și fam.; deprec.› pierde-vară, pierde-vremea, târâie-brâu, ‹pop.; deprec.› drăgălău, fulău, ‹înv. și reg.; deprec.› dârlău, ‹reg.; deprec.› lugău, suflă-n-vânt, tărăblău, târnâfleață, trăncănău. *Tânărul este un paște-vânt care își irosește timpul degeaba.*

păștere s.f. (*înv. și reg.*) v. Păscut. Pășunare. Pășunat.

pești s.m. = paște[1].

pașúș s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Pașaport. **2** v. Dispoziție. Hotărâre. Injonțiune. Ordin. **3** v. Autorizație. Liber. Licență. Permis[1].

pat s.n. **I 1** ‹înv. și reg.› strat, ‹reg.› crivat, pătul, ‹înv.› iatac, sat, ‹arg.› ilău, raft. *Patul este acoperit cu o cergă.* **2** așternut[1], culcuș, ‹înv. și reg.› sălaș, ‹înv.› sat. *Duminica, îi place să lenevească în pat.* **3** (*urmat de determ. care arată felul*) strat. *Vulpea și-a făcut culcuș pe un pat de frunze. Doarme pe un pat de crengi.* **4** (*geol.*) culcuș. *Patul separă un zăcământ de roci sau de minerale utile de rocile sterile de dedesubtul lor.* **5** (*agric.; și **pat cald, pat germinativ***) pătul, răsadniță, ‹înv. și reg.› școală, ‹reg.› melegar[2], mispet, rai[2], răsad, răsadnic, strat, strat cald, strat de gunoi, strat de răsad, țarc, țărcălău, vitărie, ‹înv.› pepinieră, semănărie. *În paturile germinative se cultivă răsaduri.* **6** (*pop.; și **pat mortuar***) v. Năsălie. **7** (*med., med. vet.; pop.*) v. Brancardă. Targă. **8** (*geomorf.; pop.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **II 1** (*tehn.; la războiul de țesut*) ‹reg.› reazem, strat, trup. *Patul susține toate piesele războiului de țesut.* **2** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) butuc, picior, scaun, strat, talpă, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârciog. *Pe pat se sprijină întreaga unealtă.* **3** (*milit.*) ‹înv. și reg.› strat, ‹reg.› condac[1], mai[3]. *Pe patul puștii se fixează țeava și accesoriile.* **4** (*pop.*) ‹pop.› podină, ‹reg.› pod[1]. *Patul este suportul pe care se clădește claia sau stogul de fân, pentru a fi ferite de umezeală.* **5** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Grindei. Talpă. **6** (*tehn.; la ragila de pieptănat fuioarele; reg.*) v. Scândură. **III** (*art.; fitopat.; la pomii fructiferi și la unii arbori; pop.*) ***patul-vântului*** v. Mături-de-vrăjitoare (v. *mătură*). **IV** (*constr.; reg.*) **1** v. Eșafodaj. Schelă. **2** v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie. **3** (*la stână*) ‹reg.› pătul. *Patul este o colibă ciobănească.*

patagón s.m., s.f., adj. patagonez.

patagonéz, -ă s.m., s.f., adj. patagon. *Patagonezii sunt locuitorii Patagoniei.*

patalamá s.f. (*fam.; deprec.*) v. Atestat. Diplomă.

patarámă s.f. (*înv. și reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

patáșcă[1] s.f. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› pitac[1]. *Patașca, monedă austriacă de aramă, a circulat și în Țările Române, în sec. al XVIII-lea.*

patáșcă[2] s.f. (*reg.*) **I 1** v. Năsălie. **2** v. Car funebru (v. *car*[2]). Car funerar (v. *car*[2]). Car mortuar (v. *car*[2]). Dric. **3** (*med., med. vet.*) v. Brancardă. Targă. **4** (*gosp.*) v. Roabă. **5** (*la car sau la căruță*) v. Corlată[1]. **6** v. Tașcă. **II** (*constr.*) v. Targă. **III** (*la pl. **pataște**; bot.*) v. Oiță. Oiță-sălbatică (*Anemone silvestris*).

patátă s.f. (*bot.*) *Ipomoea batatas*; batat, cartof-dulce.

pátă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată felul lichidului*) împroșcătură, stropitură, ‹pop.› mânjitură, ‹înv. și reg.› imăciune, ‹reg.› pătătură, picătură. *Petele de noroi uscate sunt greu de curățat.* **2** (*urmat de determ. care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.*) ‹reg.› picătură, ‹înv.› maculatură[2], maculă. *Pe hârtie este o pată mare de cerneală.* **3** (*urmat de determ. care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.*) ‹reg.› șargă. *Pasărea are penele negricioase cu pete albe. Calul are o pată albă pe frunte.* **4** (*anat.*) ***pată galbenă*** = macula lutea, maculă. *Pata galbenă este suprafața retinei în centrul căreia impresiile vizuale au maximum de claritate și de acuitate.* **5** (*med.*) ***pată oarbă*** = scotom fiziologic. *Pata oarbă este aria care marchează locul intrării nervului optic la nivelul retinei și care nu este sensibilă la lumină.* **6** (*psih.; arg.*) v. Delir parțial. Fixație. Hantisă. Idee fixă. Manie. Marotă. Monomanie. Obsesie. Psihoză. **II** fig. rușine, stigmat, ‹fig.› pecete. *Băiatul aruncase o mare pată asupra familiei.*

patefón s.n. **1** gramofon. *Patefonul este un aparat prevăzut cu o pâlnie de rezonanță, care reproduce sunete înregistrate pe discuri.* **2** (*mai ales la pl. **patefoane**; bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** (*înv.; iron.*) v. Mamă-soacră. Soacră. **4** (*arg.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

patelár, -ă adj. (*anat.*) rotulian. *Face un tratament special pentru refacerea tendonului patelar rupt.*

patélă s.f. **1** (*anat.; la oameni și la unele animale*) rotulă, ‹pop.› oul genunchiului (v. *ou*), oușorul genunchiului (v. *oușor*), ‹înv. și reg.› scăfârlie, tuturigă, ‹reg.› nuca genunchiului (v. *nucă*), umărul genunchiului (v. *umăr*). *În cădere și-a fracturat patela.* **2** (*gosp.; reg.*) v. Tingire.

paténă s.f. (*gosp.; înv.*) v. Farfurie. Taler[2]. Talger.

patént[1] s.n. **1** (*tehn.*) cleşte patent. *Taie sârma cu un patent.* **2** (*reg.*) v. Capsă.

patént[2]**, -ă** adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) evident, înverederat, notoriu, vădit, ‹rar› notoric, ‹fig.› patentat. *Afacerea a fost o înșelătorie patentă.* **2** (*rar; despre metale, materiale etc.*) v. Autentic. Bun. Curat. Veritabil.

patentá vb. I. tr. (*compl. indică invenții, drepturi etc.*) a breveta. *Tânărului fizician i-a fost patentată invenția.*

patentáre s.f. brevetare. *Patentarea invențiilor se face de o comisie de specialiști.*

patentát, -ă adj. **1** (*despre invenții, drepturi etc.*) brevetat. *Invenția patentată a fost pusă în practică.* **2** fig. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) evident, înverederat, notoriu, patent[2], vădit.

paténtă s.f. **1** brevet, licență. *Tânărul fizician a primit patentă de invenție.* **2** (*înv.*) v. Adeverință. Dovadă. Mărturie. **3** (*înv.*) v. Atestat. Certificat.

páter s.m. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

patéră s.f. **1** cuier. *Are o pateră foarte prețioasă, din lemn de bambus.* **2** (*tehn.*) rozetă. *Patera este un element de legătură, de suspensie sau sau de protecție a unor piese, în formă de guler marginal.*

patergíe s.f. (*med.*) paralergie. *Patergia este o alergie polivalentă.*

pateríc s.n. (*bis.*) ‹înv.› otecinic. *În pateric sunt cuprinse ziceri și scurte învățături ale unor Părinți ai Bisericii Ortodoxe, care au trăit în Orient, în sec. al IV-lea - al V-lea d.Hr.*

patérn, -ă adj., adv. **1** adj. paternal, părintesc. *Dragostea paternă este la fel de puternică ca și cea maternă.* **2** adv. (*modal*) părinteşte. *Profesorul își privește patern elevii. Îl mângâie patern pe creștet.*

paternál, -ă adj. patern, părintesc.

paternitáte s.f. ‹rar› părinţenie, părinție. *Paternitatea este calitatea unui bărbat de a fi tată.*

patétic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, răscolitor, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost patetică.* **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs patetic.* **3** fig. (*iron. sau deprec.; despre creații, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.; iron. sau depr.› lacrimogen, lăcrimos. *A primit o scrisoare patetică. A văzut un film patetic.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) arioso, passionato, patetico.

patético adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) arioso, passionato, patetic.

patéu s.n. **1** (*culin.*) înv. și reg.› pastet. *Îi plac foarte mult pateurile cu carne.* **2** (*culin.*) înv. și reg.› pastet. *Preferă pateul de ficat făcut în casă.* **3** (*anat.; arg.*) v. Ficat.

pátic, -ă adj., s.m. (*reg.*) **1** adj. (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **2** s.m. v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

pátimă s.f. **I 1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patos, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca patimă în suflet.* **2** pasiune, ‹rar› furoare, ‹înv.› împătimire. *Făcuse o mare patimă pentru o femeie mult mai tânără decât el. A intervenit în discuție cu o patimă de care nimeni nu îl credea în stare.* **3** iubire, pasiune. *Patima pentru înavuțire i-a împietrit inima.* **4** năravi, pasiune, viciu, ‹fam.› boală, ‹reg.› spahie[1]. *Și-a pierdut toată averea întrucât a dat în patima jocurilor de noroc.* **5** cusur, dar[2], defect, năravi, viciu, ‹pop. și fam.› meteahnă, pârțag, ‹pop.› învăț, năravească, ‹reg.› băsău, ciucă, madea, natură, năravie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ‹înv.› învăț, ‹fig.› maculă. *A fost părăsit de soție pentru că are patima beției.* **6** (*în opoz. cu „obiectivitate"*) părțialitate, părtinire, subiectivism, ‹rar› pasiune, ‹înv.› părtășie. *Acest profesor dă dovadă de patimă în relațiile cu studenții.* **II 1** calvar, canon, cazană, chin, damnațiune, durere, schingiuire, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după patima cumplită la care a fost supus.* **2** (*la pl. patimi*) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), păsuri (v. *pâs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de patimi.* **3** (*înv. și pop.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu. **4** (*înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **III 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **2** ***patimă lumească*** **= a** (*med.; pop.*) v. Boală venerianâ. Boală venerică; **b** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **3** (*med.; înv.*) ***patimă lunatică*** v. Epilepsie; (*art., la pl.*) ***patimile mării*** v. Naupatie. Rău de mare.

patiná vb. I. tr., refl. **1** (*chim.; compl. sau sub. indică metale ori obiecte din metal*) a (se) cocli, a (se) oxida, a (se) rugini, ‹reg.› a (se) căldări, a (se) mucezi. *Aerul patinează fierul. Aurul și platina sunt metale care nu se patinează.* **2** (*compl. sau sub. indică materiale, obiecte etc.*) a (se) roade, a (se) toci, a (se) uza, ‹reg.› a se spuma. *Frecarea a patinat tălpile șezlongului. Tapiseria canapelei s-a patinat.*

patinăj s.n. **1** patinare, patinat. *Îi place foarte mult patinajul.* **2** (*concr.*) patinoar.

patináre s.f. patinaj, patinat.

patinát s.n. patinaj, patinare.

patinatór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹rar› patinor. *Fratele ei este un foarte bun patinator.* **2** s.m. ***patinator pe role*** = ‹engl.› roller.

patínă[1] s.f. **I 1** (*mai ales la pl. patine*) ‹reg.› corcie, mâță, pinten, sănier, sloi[1]. *Copilul a primit în dar o pereche de patine de ziua lui.* **2** (*la pl.*) ***patine cu role*** = ***patine cu rotile*** = ***patine pe role*** = ***patine pe rotile*** = role, rotile (v. *rotilă*), skating. *Cu patinele pe role te deplasezi pe sol în mișcări asemănătoare cu cele de pe patinoar.* **3** (*rar*) v. Schi. **4** (*rar*) v. Tălpă. Tălpig. **II** (*tehn.*) **1** culisor. *Patina este o piesă prin intermediul căreia un mecanism poate exercita o mișcare de alunecare pe un element de ghidare.* **2** (*la mașinile agricole de recoltat*) sabot. *Patina folosește la rezemarea pe sol a aparatului de tăiere a plantelor.*

patínă[2] s.f. cocleală, ‹rar› coclitură, ‹pop. și fam.› verzitură, ‹înv. și reg.› grinșpan, șar[2]. *Patina se formează pe suprafața unui obiect de cupru.*

patinoár s.n. patinaj. *S-a întâlnit cu viitoarea sa prietenă la patinoarul din oraș.*

patinór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Patinator.

patisér s.m. plăcintar. *Lucrează ca patiser doar de câteva luni.*

patiseríe s.f. plăcintărie. *Au intrat într-o patiserie pentru a cumpăra niște pateuri.*

patogenétic, -ă adj. (*med.*) patogenic. *Vaccinul este folosit în tratamentul patogenetic al bolilor infecțioase.*

patogenéză s.f. (*med.*) patogenie. *Patogeneza este ansamblul proceselor biofizice, biochimice și fiziologice care explică apariția unei boli.*

patogénic, -ă adj. (*med.*) patogenetic.

patogenicitáte s.f. (*biol., med.*) patogenitate, putere patogenă. *Patogenicitatea este capacitatea unui microorganism patogen de a provoca o boală.*

patogeníe s.f. (*med.*) patogeneză.

patogenitáte s.f. (*biol., med.*) patogenicitate, putere patogenă.

patognomónică s.f. (*med.; înv.*) v. Semiologie. Semiotică (v. *semiotic*). Simptomatologie.
patognomoníe s.f. (*med.; înv.*) v. Semiologie. Semiotică (v. *semiotic*). Simptomatologie.
patológ s.m. (*med.*) patologist. *Patologul este specialist în patologie.*
patológic, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) anormal, morbid, nesănătos, ‹fig.› bolnăvicios, maladiv. *Este de o curiozitate patologică. Are o teamă patologică de microbi.*
patologíe s.f. **1** (*med.*) ***patologie umorală*** = umoralism. *Patologia umorală este o teorie care atribuie umorilor rolul principal în apariția și în dezvoltarea bolilor.* **2** (*art.; psih.*) ***patologia psihicului*** = patopsihologie, psihologie patologică, psihopatologie. *Patologia psihicului se ocupă cu studiul aspectelor patologice ale activității psihice.*
patologíst s.m. (*med.*) patolog.
patomorfologíe s.f. (*med., med. vet.*) anatomie patologică. *Patomorfologia studiază modificările histochimice și citochimice în cursul unei boli.*
patopsihologíe s.f. (*psih.*) patologia psihicului (v. *patologie*), psihologie patologică, psihopatologie.
pátos s.n. **I 1** avânt, însuflețire, vervă, ‹fig.› inspirație. *Este cunoscut patosul stilului editorialistului.* **2** afectare, afectație, artificialitate, emfază, grandilocvență, manierism, prețiozitate, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› ștaif. *Discursul s-a remarcat prin patosul expunerii.* **3** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, pornire, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca patos în suflet.* **4** pasiune, sentiment, simțire, ‹înv.› simț. *Actorul își interpretează rolurile cu mult patos.* **II** (*înv.*) **1** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.
patrafír s.m. (*jur.; arg.*) v. Judecător.
patriárh s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe*) ‹înv.› mitropolit primat. *Patriarhul deține cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre bisericile ortodoxe autocefale.*
patriarhál, -ă adj. **1** (*despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) bătrânesc, tradițional, vechi[2], ‹rar› anticvat, ‹înv.› obiceainic. *Toți din familie păstrează obiceiurile patriarhale, moștenite din generație în generație.* **2** (*despre localități, în special despre orașe*) liniștit, tihnit. *Trăiesc într-un oraș patriarhal de munte.* **3** (*rar; mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) v. Agrest. Campestru. Câmpenesc. Pastoral. Rural. Rustic.
patriarhalitáte s.f. fig. (*rar*) **1** v. Frustețe. Simplicitate. Simplitate. Sobrietate. **2** v. Modestie. Simplitate.
patriarhát s.n. (*în Biserica Ortodoxă și în bisericile orientale*) patriarhie.
patriarhíe s.f. (*în Biserica Ortodoxă și în bisericile orientale*) patriarhat. *Patriarhia este organizată autocefal, fiind condusă de un patriarh.*
patrician, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*în Antic. romană*) patriciu. *Patricianul era membru al aristocrației gentilice, care se bucura de toate drepturile și privilegiile.* **2** (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) aristocrat, gentilom, nobil, senior, ‹rar› magnat, patriciu, ‹înv.› evghenist, gentil, ‹înv.; în Antic. romană› optimat, ‹grec.; înv.› evghenis. *În Evul Mediu, mulți patricieni își asigurau protecția regală.* **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, stilat, ‹fig.› civilizat, cizelat[2], rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om patrician.* **2** (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane patriciene.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) demn, mândru. *Acest venerabil domn, descendent al unei cunoscute familii boierești, are o conduită patriciană.* **III** s.m. (*ind. alim.*) trandafir. *Îi plac patricienii bine fripți pe grătar.*
patricíd s.n. paricid, ‹înv.› paricidere. *Omorându-și părinții, a fost condamnat pe viață pentru patricid.*
patríciu s.m. **1** (*în Antic. romană*) patrician. **2** (*rar; în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) v. Aristocrat. Gentilom. Nobil. Patrician. Senior.
patrídă s.f. (*grec.; înv.*) v. Patrie. Pământ. Țară.
pátrie s.f. **1** pământ, țară, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv.› moștenire, ocină, ‹grec.; înv.› patridă, ‹fig.› vatră, ‹fig.; pop. și fam.› glie, ‹fig.; pop.› plug, ‹fig.; înv.› naștere. *Patria trebuie apărată și cinstită.* **2** (*art.; relig.; în Biblie*) ***patria cerească = patria obștească*** = cer[2], eden, împărăția cerului (v. *împărăție*), paradis, rai[1], ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinților au ajuns în patria cerească.*
patrimoniál, -ă adj. (*jur.; despre bunuri*) ereditar. *Moșia unde locuiește este un bun patrimonial, moștenit de la bunici.*
patrimóniu s.n. (*jur.*) **1** ereditate, moștenire, succesiune, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv. și reg.› miraz[1], moștină[1], rămășiță[1], ‹reg.› strămoșire, ‹înv.› clironomie, diadohie, dobândă, dostoianie, dostoinicie, erezie[2], erezire, erezitate, eritagiu, lăsământ, moșnenie, moștenie, nemestnicie, ocină, rămas[2]. *După moartea părinților, a primit ca patrimoniu toată averea lor.* **2** ‹înv.› baștină. *Patrimoniul este o proprietate ereditară aflată în aceeași familie de mai multe generații.* **3** bun public. *Patrimoniul trebuie ocrotit.*
patriót, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **I** s.m., s.f. **1** v. Compatriot. Conațional. Concetățean. **2** v. Localnic. **II** adj. (*despre sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Patriotic.
patriotárd, -ă s.m., s.f. pseudopatriot. *Patriotarzii sunt pretinși patrioți.*
patriotésc, -eăscă adj. (*înv.; despre sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Patriotic.
patriótic, -ă adj. (*despre sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ‹înv.› patriot, patriotesc, ‹fig.; rar› civic. *Sentimentul patriotic trebuie să înnobileze tinerii.*
patriotísm s.n. **1** civism. *În tot ce a făcut pentru țară a dovedit patriotism și abnegație.* **2** ***patriotism local*** = parohialism, provincialism. *Discursurile sale au amprenta patriotismului local. Scriitorul a fost acuzat adesea de patriotism local.*
patrístică s.f. (*teol., filos.*) patrologie. *Patristica studiază viața, opera și concepția Sfinților Părinți ai Bisericii.*
patríță s.f. (*tipogr.*) ‹rar› ștempel. *Pe patriță se gravează în relief o literă sau un semn tipografic, pentru a se obține o matriță tipografică.*
patrocínium s.n. (*rar*) v. Ajutor. Ocrotire. Patronaj. Protecție. Sprijin. Susținere. Tutelaj. Tutelare. Tutelă.
patroclíme s.f. (*biol.*) ereditate paternală, ereditate paternă. *Patroclinia este apariția, la copil, a unor gene aproape exclusiv de la tată.*
patrologíe s.f. (*teol., filos.*) patristică.
patrón[1] s.n. **1** (*electr.*) bușon fuzibil. *În patron se află firul fuzibil al unei siguranțe electrice.* **2** pușcătură. *Patronul este un cartuș special, folosit pentru dislocarea rocilor din mine.* **3** (*în croitorie*) formă, tipar, ‹rar› mulă[1]. *Croitorii, pentru a croi un obiect de îmbrăcăminte, utilizează patroane de carton sau de lemn.* **4** (*milit.; reg.*) v. Cartuș. Glonț. **5** (*tehn.; reg.*) v. Potricală.
patrón[2], -oánă s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. (*adesea determ. de un adj. pos.*) stăpân, șef, ‹fam.› bos, ‹fam.; iron.› jupân, jupâneasă, ‹reg.› stăpânc, stăpâneasă, ‹înv.› despină, despuietor, domn, ‹arg.› șustăr. *Patroana ta este foarte cicălitoare.* **2** s.m. ‹înv.› praznic. *Și-a sărbătorit patronul la un restaurant select din oraș.* **II** s.m., s.f. fig. ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹fig.› cârjă, reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este patroana bătrâneții ei.*
patroná vb. I. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) a sprijini, a susține, a tutela. *Acest proiect este patronat de un cunoscut om de afaceri.* **2** (*compl. indică organizații, instituții etc.*) a ajuta, a ocroti, a proteja, a sprijini, a susține. *Căminul de bătrâni este patronat de o societate filantropică.* **3** (*compl. indică angajați sau interesele lor*) a proteja, a tutela. *Șeful de sindicat patronează angajații instituției, urmărind ca toate drepturile acestora să fie respectate de către conducere.*
patronáj s.n. **I 1** ajutor, ocrotire, protecție, sprijin, susținere, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar›

patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de patronajul unei societăți filantropice.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub”*) egidă, obligăduire, ocrotire, protecție, sprijin, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut sub patronajul Academiei.* **II** (*concr.*) societate de binefacere. *Patronajul este o asociație care are ca scop ajutorarea celor aflați în nevoie.*

patroním s.n. nume de familie, nume de naștere, nume patronimic, patronimic, ‹înv. și reg.› poreclă, ‹reg.› nume de tată, nume după naștere. *Patronimul se transmite de la părinți la copii.*

patronímic s.n. nume de familie, nume de naștere, nume patronimic, patronim, ‹înv. și reg.› poreclă, ‹reg.› nume de tată, nume după naștere.

patrontáș s.n. (*milit.; pop.*) v. Cartușieră.

patrontáșcă s.f. (*milit.; pop.*) v. Cartușieră.

pátru s.m. (*mat.*) ‹arg.› scaun, scăunaș, ștar. *A luat un patru la matematică.*

pátru-scânduri subst. (*fam.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu.

patrucolțurát s.n. (*geom.; înv.*) v. Patrulater. Tetragon.

patrulatér s.n. (*geom.*) tetragon, ‹înv.› patrucolțurat, patrunghi. *Patrulaterul este un poligon cu patru laturi.*

patrúlă s.f. (*milit.*) ‹înv.› strajă. *Noaptea, patrule de jandarmi circulă pe străzi.*

patrúnghi s.n. (*geom.; înv.*) v. Patrulater. Tetragon.

patrupéd, -ă s.n., adj. (*zool.*) cvadruped, tetrapod. *Patrupedele sunt animale care au patru picioare. Iepurele este un animal patruped.*

patruzéci-de-picioare s.m. (*entom.; reg.*) v. Cârcâiac. Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*).

patruzecíme s.f. (*bis.; înv.*) v. Păresimi. Postul cel mare (v. *post*[2]). Postul mare (v. *post*[2]).

pátvagon s.n. (*transp.; pop.*) v. Vagon de dormit. Wagon-lit.

patachínă[1] s.f. (*bot.*) **1** *Rubia tinctorum*; garanță, orcanetă, otrățel, roibă, ‹reg.› broci, buruiana-faptului (v. *buruiană*), faptnic, rumenele (v. *rumenea*lă), rută[2]. **2** (*reg.*) v. Crușin (*Rhamnus frangula*). **3** (*reg.*) v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*). **4** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*).

patachínă[2] s.f. (*fam.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

patîrcá s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

páucă s.f. (*muz.; înv.* și *reg.*) v. Timpan.

paupér, -ă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj. (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

pauperísm s.n. paupertate. *Acest grup social se află într-o stare gravă de pauperism.*

pauperizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, colectivități etc.*) a (se) proletariza, a sărăci. *Mulți oameni s-au pauperizat în ultimii ani. Criza economică a pauperizat populația.*

pauperizáre s.f. proletarizare, sărăcire. *Starea de pauperizare a populației s-a accentuat în ultimul timp.*

paupertáte s.f. pauperism.

páur s.m. (*reg.*) v. Sătean. Țăran.

páuză s.f. **I 1** repaus, ‹înv. și reg.› păuzare, ‹engl.› time-out. *În cele mai multe instituții angajații au pauză pentru a lua masa. După fiecare probă sportivă, se face o pauză de câteva minute.* **2** (*la școală*) recreație. *Elevii au pauză după fiecare oră de curs.* **3** (*la spectacole*) antract. *S-au întâlnit în pauza dintre cele două acte ale piesei.* **4** întrerupere, ‹fig.› tăcere. *În timpul intervenției sale, au fost numeroase pauze din cauză că nu s-a putut concentra.* **5** suspensie. *Pentru a crea o stare de emoție intensă, persoana care anunța premiile recurgea la momente de pauză.* **II** (*cu val. de adv.; modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

pavá vb. I. tr. (*constr.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) a pardosi, a pietrui, ‹reg.› a floștori, a pietrelui, a pietrici, ‹înv.› a lespedui, a lespezi, a pavela, a pavelui. *Drumarii au pavat strada cu piatră cubică. Pavează curtea cu dale.*

pavagíu s.m. (*constr.*) pavator, pietrar, ‹înv.› căldărâmar, ‹turc.; înv.› caldarâmgiu.

paváj s.n. (*constr.*) **1** pardosire, pavare, pavat[1], pietruire, pietruit[1], ‹înv.› lespezire. **2** (*concr.*) caldarâm, ‹înv.› pavea, pod[1], ‹latin.; înv.› paviment. *Pavajul a devenit alunecos din cauza poleiului.*

paváre s.f. (*constr.*) pardosire, pavaj, pavat[1], pietruire, pietruit[1], ‹înv.› lespezire. *Pavarea drumului s-a făcut cu piatră cubică. Curtea a căpătat o nouă înfățișare prin pavarea cu dale.*

pavát[1] s.n. (*constr.*) pardosire, pavaj, pavare, pietruire, pietruit[1], ‹înv.› lespezire.

pavát[2]**, -ă** adj. (*constr.; despre drumuri, străzi, curți etc.*) pardosit, pietruit[2], ‹înv.› lespeduit. *Pe un drum pavat se circulă foarte bine.*

pavatór s.m. (*constr.*) pavagiu, pietrar, ‹înv.› căldărâmar, ‹turc.; înv.› caldarâmgiu. *Pavatorii execută pavaje.*

pávăză s.f. **I 1** (*milit.*) scut, ‹înv.› aspidă[2], calcan. *În bătăliile din trecut ostașii purtau paveze.* **2** (*herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă. **3** fig. grijă, ocrotire, protecție, ‹fig.› aripă, scut, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub pavăza mamei.* **II** (*bot.; reg.*) v. Jale[2]. Jaleș (*Stachys germanica*).

paveá s.f. (*constr.; înv.*) v. Caldarâm. Pavaj.

pavecérnie s.f. (*relig.; la mănăstiri; înv.*) v. Pavecerniță.

pavecérniță s.f. (*relig.; la mănăstiri*) ‹înv.› pavecernie. *Pavecerniță este o slujbă scurtă care se oficiază după vecernie.*

pavelă vb. I. tr. (*constr.; înv.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

paveluí vb. IV. tr. (*constr.; înv.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

pavilión s.n. **1** (*constr.*) cerdac, chioșc, edicul, foișor, pălimar, ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un pavilion acoperit cu viță-de-vie.* **2** ‹rar› bandieră. *Pe catargul navei este arborat pavilionul românesc.* **3** (*anat.*) ***pavilion auricular*** = (*art.*) ***pavilionul urechii*** = auriculă, ureche, ‹rar› pâlnie, scoica urechii (v. *scoică*), ‹fig.› auz, ‹arg.› ascultătoare (v. *ascultător*). *Îi șoptește ceva la pavilionul urechii.* **4** (*tehn. med.*) cornet acustic (v. *cornet*[2]). *Pavilionul este întrebuințat de persoanele cu auzul slab.*

paviмént s.n. (*constr.; latin.; înv.*) **1** v. Caldarâm. Pavaj. **2** v. Pardoseală. Podea.

pavlichiáná s.f. (*relig.*) pavlichiancă. *Pavlichienele aparțineau unei secte din Imperiul Bizantin, din sec. al VII-lea - al X-lea d.Hr., care luptau pentru suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea cultului și abolirea adorației icoanelor.*

pavlichiáncă s.f. (*relig.*) pavlichiană.

pavlovián, -ă adj., s.m., s.f. (*med., psih.*) pavlovist.

pavlovíst, -ă adj., s.m., s.f. (*med., psih.*) pavlovian. *Pavloviștii sunt adepții teoriilor lui I.P.Pavlov.*

pavoazá vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) a aranja, a decora, a găti, a împodobi, a înfrumuseța, a orna, a ornamenta, ‹latin.› a adorna, ‹fig.; înv.› a zugrăvi. *De Crăciun, a pavoazat casa cu mult bun-gust.* **2** refl., tr. (*fam.; iron.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) v. Împopoțona. Înzorzona.

pavoazáre s.f. **1** aranjament, aranjare, aranjat[1], decorare, decorație, ecornaj, gătire, împodobire, înfrumusețare, ornamentare, ornare, ‹reg.› înfrumușare, ‹înv.› podobire. *Pavoazarea casei în ajunul Crăciunului este o bucurie.* **2** (*fam.; iron.*) v. Împopoțonare. Înzorzonare.

pavoazát, -á adj. **1** (*despre obiecte, încăperi etc.*) decorat, gătit[2], împodobit, înfrumusețat, ornamentat, ornat, ‹rar› lucrat[2], ‹reg.› taxidit, ‹înv.› înfrumușat, podobit. *O locuință pavoazată este primitoare și relaxantă.* **2** (*fam.; iron.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțonat. Înzorzonat.

pazarlâc s.n. (*com.; turc.; înv.*) v. Comerț. Negoț. Negustorie.

pază s.f. **I 1** strajă, străjuire, supraveghere, veghe, veghere, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. *La instituțiile importante serviciul de pază este asigurat zi și noapte. Pentru a se feri de hoți, proprietarii au întărit paza domeniului cu încă două persoane.* **2** gardă,

strajă, veghe, ‹înv. şi reg.› aret[1]. *Soldatul stă de pază trei ore.* **3** apărare, asigurare, protecţie, protejare, securitate, securizare, siguranţă, ‹înv.› siguraţie, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de pază a graniţelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **4** grijă, seamă, ‹fig.› mână. *Cât timp a fost plecată, şi-a lăsat copilul în paza părinţilor.* **5** (*pop.*) v. Atenţie. Băgare de seamă. Circumspecţie. Grijă. Luare-aminte. Precauţie. Prevedere. Prudenţă. **6** (*înv.*) v. Asiduitate. Insistenţă. Perseverenţă. Râvnă. Sârguinţă. Sforţare. Silinţă. Stăruinţă. Străduinţă. Zel. **7** (*înv.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin. **II** (*concr.*) **1** paznic, păzitor, strajă, străjer, ‹astăzi rar› priveghetor, veghetor, ‹reg.› sotnic, vectăr, ‹înv.› prevegheru, pristav, priveghi, strajnic, străjuitor, veghe. *Tânărul este pază la cireada satului.* **2** (*milit.*) santinelă, strajă, veghe, ‹pop.› caraulă, pândar, străjer, ‹reg.› caraulaş, şălbocar, şilboc, ‹înv.› boactăr, vartă[2], vedetă, vigilie, viglă. *Paza se află în post, la intrarea în garnizoană.* **3** (*milit.*) gardă, strajă, ‹pop.› caraulă, ‹înv.› culuc, păzitoare (v. *păzitor*), străjerie, vartă[2]. *Multă lume asistă la schimbarea pazei la palat.* **4** ***pază de corp*** = bodyguard, gardă de corp, gardă personală, guard, ‹fig.› gorilă. *Politicianul este totdeauna însoţit de o pază de corp.* **5** (*înv.; adesea precedat de prep. „la” şi însoţit de vb. ca „a pune”, „a şedea”*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **III** (*med., med. vet.; reg.*) **1** v. Dietă[1]. Regim. **2** v. Terapeutică. Terapie. Tratament.

pázie s.f. (*mineral.; înv.*) v. Topaz.

páznic s.m. **1** pază, păzitor, strajă, străjer, ‹astăzi rar› priveghetor, veghetor, ‹reg.› sotnic, vectăr, ‹înv.› prevegheru, pristav, priveghi, strajnic, străjuitor, veghe. **2** pândar, ‹înv. şi reg.› pândaş, ‹reg.› gornic, jitar, meregiu, pârgar, ‹înv.› pânditor. *Este paznic la o livadă de meri.* **3** gardian, păzitor, ‹reg.› vehter, ‹ieşit din uz› gardist. *S-a angajat paznic la o firmă de construcţii.*

pazvangíu s.m. (*milit.; la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea*) cârjaliu, ‹înv.› pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. *Pazvangiii din trupele lui Pazvantoglu prădau Ţara Românească.*

pazvánt s.m. (*milit.; la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea; înv.*) v. Cârjaliu. Pazvangiu.

pazvantlấu s.m. (*milit.; la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea; înv.*) v. Cârjaliu. Pazvangiu.

pazvantóglu s.m. (*milit.; la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea; înv.*) v. Cârjaliu. Pazvangiu.

pazvát s.f. (*reg.*) v. Piedică.

păbâí vb. IV. intr. (*reg.; despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi”*) v. Fâlfâi. Flutura. Pâlpâi.

păcálă s.m., s.f. **1** s.m. ‹pop.› păcălici, pepelea. *Păcală este un om glumeţ, poznaş, căruia îi place să facă farse cuiva, pentru a se amuza.* **2** s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare. **3** s.f. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

păcát s.n. **I 1** (*relig.*) ‹pop.› greşeală, ‹înv.› nedreptate, păgânătate, rătăcitură, ‹fig.; înv.› rătăcire, smârdă (v. *smârd*). *S-a dus la duhovnic pentru a-şi mărturisi păcatele.* **2** (*art.; relig. creştină*) ***păcatul originar = păcatul strămoşesc*** = ‹rar› păcatul omenesc, ‹înv.› păcatul născutului, păcatul neascultării; (*rar*) ***păcatul omenesc*** v. Păcatul originar. Păcatul strămoşesc; (*înv.*) ***păcatul născutului = păcatul neascultării*** v. Păcatul originar. Păcatul strămoşesc. **3** abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greşeală, vină, vinovăţie, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. şi reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greş, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblaznă, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru păcatul său, deoarece a încălcat legea.* **4** greşeală, ispită, ‹pop.› rău, ‹înv.› neştiinţă, neştiut[1]. *Tânăra l-a făcut pe bătrân să cadă în păcat.* **5** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carenţă, cusur, defect, deficienţă, dezavantaj, imperfecţiune, insuficienţă, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. şi pop.› rău, ‹pop. şi fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălinca, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greşeală, jitie[1], lichea, nedesăvârşire, neputinţă, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breşă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. şi fam.› beteşug, ‹fig.; fam.› codiţă. *Păcatele lui educaţionale sunt evidente.* **6** (*pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **II** (*art. păcatul; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

păcăleálă s.f. **1** farsă, festă, ghiduşie, glumă, păcălitură, poznă, ştrengărie, ‹pop. şi fam.› ghiduşlâc, renghi, şotie, ‹pop.› carasic, ‹înv. şi reg.› marghiolie, ‹reg.› ghiduşărie, mişculanţă, năsărâmbă, opşag, păcală, şalmă, şăncălănie, şăncălie, şoadă (v. *şod*), şodomănie, trufă[3], trufăşag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală. *Fire ludică, se ţine numai de păcăleli.* **2** ademenire, amăgire, înşelare[1], înşelăciune, înşelătorie, mistificare, momire, păcălire, păcălit[1], trişare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trişaj, trişerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire, prostit[1], ţepuire[1], ‹înv. şi reg.› celuşag, prilestire, şuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, măgliseală, măglisire, păcală, tăşcare, tăşcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înşelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. **3** bluff, înşelăciune, înşelătorie, ‹fam.› vrajă, vrăjeală. ‹fig.› cacealma, ‹fig.; fam.› pârleală. *Mult aşteptatul spectacol a fost o păcăleală.*

păcălí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înşela[1], a minţi, a mistifica, a momi, a trişa, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a şmecheri, a ţepui[2], ‹înv. şi reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a şutili, ‹reg.› a celui, a măglisi, a obroci[1], a ormoci, a şugui[1], a tăşca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lâncoti, a se linguşi, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbrobodi, a orbi, ‹fig.; pop. şi fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a şurubări, a şurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălţa, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a şurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A păcălit multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.*

păcălíci s.m. (*pop.*) v. Păcală.

păcălíre s.f. ademenire, amăgire, înşelare[1], înşelăciune, înşelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălit[1], trişare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trişaj, trişerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire, prostit[1], ţepuire[1], ‹înv. şi reg.› celuşag, prilestire, şuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, măgliseală, măglisire, păcală, tăşcare, tăşcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înşelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Păcălirea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.*

păcălít[1] s.n. ademenire, amăgire, înşelare[1], înşelăciune, înşelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, trişare, ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trişaj, trişerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire, prostit[1], ţepuire[1], ‹înv. şi reg.› celuşag, prilestire, şuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, măgliseală, măglisire, păcală, tăşcare, tăşcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înşelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire.

păcălít[2]**, -ă** adj. (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înşelat[1], minţit, momit, păcălit[2], trişat, ‹fam.› fraierit, prostit[2], ţepuit, ‹înv. şi reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul păcălit a rămas păgubit.*

păcălitór, -oáre adj. (*reg.; despre oameni*) v. Cicălitor. Sâcâitor.

păcălitúră s.f. farsă, festă, ghiduşie, glumă, păcăleală, poznă, ştrengărie, ‹pop. şi fam.› ghiduşlâc, renghi, şotie, ‹pop.› carasic, ‹înv. şi reg.› marghiolie, ‹reg.› ghiduşărie, mişculanţă, năsărâmbă, opşag, păcală, şalmă, şăncălănie, şăncălie, şoadă (v. *şod*), şodomănie, trufă[3], trufăşag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală.

păcăneálă s.f. păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierat[1], şuierătură, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit[1], ţăcănitură. *În depărtare se aude păcăneala mitralierelor.*

păcănéle s.f. pl. (*j. de noroc; arg.*) v. Pocher electronic.

păcăní vb. IV. intr. (*despre arme automate, gloanţe, obiecte cu clape etc.*) a pârâi, a răpăi, a ţăcăni, ‹fig.; rar› a toca. *Mitralierele păcă-*

neau în depărtare. Maşina de scris păcăneşte enervant.
păcăníre s.f. păcăneală, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierat[1], şuierătură, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit[1], ţăcănitură.
păcănít s.n. păcăneală, păcănire, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierat[1], şuierătură, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit[1], ţăcănitură.
păcănitoáre s.f. (*muz.; rar*) v. Castanietă.
păcănitúră s.f. păcăneală, păcănire, păcănit, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierat[1], şuierătură, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit[1], ţăcănitură.
păcătós, -oásă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*relig.*) ‹înv. şi pop.› nebun, rău, ‹pop.› greşit, ‹înv. şi reg.› păngărit, ‹reg.› pânganie, ‹înv.› fărălegiuitor, nedrept, nepocăit, ocaianic, săblăznitor, ‹fig.; înv.› rătăcit. *Un bun creştin iartă pe toţi oamenii păcătoşi. Păcătosul s-a spovedit duhovnicului.* **2** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. şi pop.› eretic, nebun, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiţă, ‹înv. şi reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaş, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoţ, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutăţit, vil, ‹rus.› padleţ, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop şi fam.; deprec.› lighioană, şobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om păcătos.* **3** adj. (*despre senzaţii, stări fizice sau psihice etc.*) chinuitor, rebel, sâcâitor, supărător, ‹înv. şi pop.› necăjos, ‹înv.› penibil, ‹fig.; înv.› tenace. *Tusea uscată este păcătoasă.* **4** adj. (*mai ales fig.; despre fenomene meteorologice*) mizer, mizerabil, rău, urât[2], ‹fig.› ticălos. *De câteva zile este o ploaie păcătoasă care nu mai încetează.* **5** adj. (*precedă subst. determ.; pop.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire şi înţelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaş. Sărac. Sărman. **6** adj. (*fam.; despre stări, situaţii, întâmplări, discuţii etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Neplăcut. Supărător. **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹fig.› oripilant, ‹fig.; livr.› ancombrant. *Dacă mai pui multe întrebări, rişti să devii păcătos.* **2** (*în opoz. cu „puternic”; fam.; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fraged. Fragil. Gingaş. Gracil. Leşinat[2]. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit.
păcătoşénie s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestămăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire.
păcătoşí vb. IV. tr., refl. (*mai ales fam.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ticăloşi, ‹pop. şi fam.› a (se) parşivi, ‹înv.› a (se) netrebnici. *Din cauza anturajului s-au păcătoşit şi tinerii bine educaţi. Lăcomia, goana după avere păcătoşesc pe om.*
păcătoşíe s.f. (*mai ales fam.*) abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestămăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice păcătoşie.*
păcătuí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a greşi, ‹înv. şi reg.› a scăpăta, a sminti, ‹înv.› a se pogreşi, a se săblăzni, a vicleni, ‹fig.› a aluneca, ‹fig.; înv. şi reg.› a rătăci, ‹fig.; înv.› a luneca. *În ultimul timp a cam păcătuit.*
păcătuínţă s.f. (*înv.*) v. Abjecţie. Abominaţie. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârşăvie. Mişelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoşenie. Păcătoşie. Scelerateţe. Scelerăţie. Ticăloşenie. Ticăloşie. Turpiditate. Turpitudine.
păcătuíre s.f. (*pop.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greşeală. Păcat. Vină. Vinovăţie.
păcătúţ s.n. (*înv.*) v. Păcăţel.
păcăţél s.n. (*pop.*) ‹înv.› păcătuţ.
păceluíre s.f. (*înv.*) v. Pacificare.
păciuí vb. IV. intr., refl. recipr. (*înv.; mai ales despre adversari; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Concilia. Împăca. Reconcilia.
păciuílíre s.f. (*înv.*) v. Pacificare.
păciuíre s.f. (*înv.*) **1** v. Împăcare. Reconciliere. **2** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-şi găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Linişte. Liniştire. Odihnă. Pace. Tihnă. **3** v. Pacificare.
păciuít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ambient, atmosferă etc.*) v. Calm[2]. Domol. Lânced. Liniştit. Molcom. Netulburat. Paşnic. Plăcut. Potolit[2]. Tihnit. **2** (*despre popoare, colectivităţi etc.*) v. Paşnic.
păcórniţă s.f. ‹reg.› dohotniţă. *În păcorniţă se ţine păcura pentru uns roţile sau osiile căruţei, ale carului etc.*
păcosténie s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.
păcuína s.f. (*zool.; reg.*) **1** v. Oaie (*Ovis aries*). **2** v. Strămior.
păcurár[1] s.m. **1** ‹reg.› dohotar. *Păcurarul se ocupă cu extragerea păcurii.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› găzar. *Păcurarul era un vânzător (ambulant) de petrol lampant.*
păcurár[2] s.m. **1** (*înv. şi reg.*) v. Cioban. Oier. Păstor. **2** (*ornit.; reg.; şi păcurar-mare*) v. Ciocârlie-moţată (*Alauda cristata*).
păcură s.f. **I 1** (*ind. petrol.*) ‹rar› mazut, ‹reg.› dohot, unt de naft. *Păcura se foloseşte la ungerea roţilor căruţei, carului etc.* **2** (*arg.*) v. Trădare. Vânzare. **II** fig. **1** (*meteor.; reg.*) v. Ceaţă. Negură. Pâclă. **2** (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulţime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie. **3** (*relig. creştină; înv.*) v. Adânc. Gheenă. Hades. Iad. Infern. Întuneric. Orc. Tartar.
păcurăráş s.m. (*reg.*) v. Ciobănaş. Ciobănel. Păstoraş. Păstorel.
păcurăreásă s.f. (*reg.*) v. Ciobăniţă. Păstoriţă.
păcurărél s.m. (*reg.*) v. Ciobănaş. Ciobănel. Păstoraş. Păstorel.
păcurărésc, -eáscă adj. (*înv. şi reg.*) v. Ciobănesc. Pastoral. Păstoresc.
păcurăréşte adv. (*modal; înv. şi reg.*) v. Ciobăneşte. Păstoreşte.
păcurărí vb. IV. (*înv. şi reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Ciobăni. Păstori. **2** tr. (*compl. indică animale erbivore, turme etc.*) v. Paşte[2]. Păstori. Păşuna.
păcurăríe s.f. (*înv. şi reg.*) v. Ciobănie. Oierie[1]. Oierit. Păstorie. Păstorit.
păcurărít s.n. (*reg.*) v. Ciobănie. Oierie[1]. Oierit. Păstorie. Păstorit.
păcurăríţă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Ciobăniţă. Păstoriţă.
păcuríu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Negru.
pădăí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
păducél s.m. **I** (*bot.*) **1** (*şi păducel-alb, păducel-mic*) *Crataegus monogyna*; albaspină, ‹reg.› căcădară, gherghin, mărăcine, mărăcine-alb, spin, spin-alb, ‹înv.› ramn. **2** *Crataegus oxycantha*; ‹reg.› gherghin, măceş, ‹înv.› ramn. **3** (*reg.*) v. Sorb[1] (*Sorbus aria*). **II 1** (*med.; pop.*) ‹pop.› lichen, ‹reg.› funigel, furnicel, must, păduchelniţă, trântitură[2]. *Păducelul este o boală de piele, care se manifestă prin mâncărimi puternice la tălpi şi între degetele de la picioare.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Bătătură. Clavus. Durilon. Indurăţie. **3** (*med.; reg.*) v. Panariţiu.
pădúche s.m. **I** (*entom.*) **1** (*la pl. păduchi*) ‹arg.› mişcători (v. *mişcător*). *Îi este groază de persoanele murdare, pline de păduchi.* **2** (*şi păduche-de-cap*) *Pediculus capitis*; ‹înv. şi reg.› juchel, păducheare, ‹reg.› condrăţel, gad, gadină, mişcoce, mişcoi, mişcotei, nicoreţ, nişcorici, oară[2], scodac, ‹glum.› gărgăun, purice-bătrân, ‹arg.› jovaliu, ‹arg.; glum.› mătreaţă-cu-maţe, nichitar. **3** (*şi păduche-de-cămaşă, păduche-de-corp, păduche-de-haine, păduche-de-rufe, păduche-de-straie*) *Pediculus vestimenti* sau *Pediculus corporis*; ‹înv. şi reg.›

păducheare. **4** (*și **păduche-lat***) *Phthirus pubis*; ‹pop.› lat, ‹înv. și reg.› păducheare, ‹reg.› lățel. **5** (*și **păduche-de-piele***) *Pediculus tabescentium*; ‹înv. și reg.› păducheare. **6** *Pediculus vituli*; ‹reg.› hără[2]. **7** ***păduche-de-câmp*** = *Palomena prasina*; ploșniță-de-câmp, ‹reg.› lemnar, lemnariță, vacă-puturoasă; ***păduche-de-găină*** = *Dermanysus avium*; ‹reg.› ștelă; ***păduche-de-lemn*** = *Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*; ploșniță, ploșniță-de-casă, ‹reg.› lemnar, păduche-de-perete, părăscuță, ploscuță, polușcă, stelniță; ***păduche-de-pene-și-de-păr*** = *Mallophaga*; păduche-malofag; ***păduche-malofag*** = *Mallophaga*; păduche-de-pene-și-de-păr; (*la pl.*) ***păduchi-țestoși*** = *Coccinea*; coccide; (*reg.*) ***păduche-de-cal*** v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*); ***păduche-de-perete*** v. Păduche-de-lemn. Ploșniță. Ploșniță-de-casă (*Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*). **8** (*pop.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*). **II** (*art.; bot.; reg.*) ***păduchele-calicului*** = ***păduchele-calului*** = ***păduchele-elefantului*** v. Colțul-babei (v. *colț*) (*Tribulus terrestris*); (*la pl.*) ***păduchi-de-țigan*** v. Dentiță (*Bidens tripartitus*); (*art.*) ***păduchii-popii*** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*). **III** fig. (*fam.; deprec.*) v. Parazit.

păducheá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, animale, plante*) a deparazita, a (se) despăduchea, a (se) purica. *A chemat un agent veterinar pentru a păduchea păsările din curte.*

păducheáre s.f. (*entom.; înv. și reg.*) **1** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **2** v. Păduche. Păduche-de-cămașă. Păduche-de-corp. Păduche-de-haine. Păduche-de-rufe. Păduche-de-straie (*Pediculus vestimenti* sau *Pediculus corporis*). **3** v. Păduche. Păduche-lat (*Phthirus pubis*). **4** v. Păduche. Păduche-de-piele (*Pediculus tabescentium*).

păducheáș s.m. (*entom.; pop.*) păduchel.

păduchél s.m. (*entom.; reg.*) v. Păducheaș.

păduchélniță s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Darie. Vârtejul-pământului (v. *vârtej*) (*Pedicularis verticillata*). **2** v. Păducherniță (*Lepidium ruderale*). **II** (*med.*) v. Lichen. Păducel.

păduchér s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Colțul-babei (v. *colț*) (*Tribulus terrestris*). **2** v. Darie. Vârtejul-pământului (v. *vârtej*) (*Pedicularis verticillata*).

păduchériță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Colțul-babei (v. *colț*) (*Tribulus terrestris*). **2** ***păducheriță-de-apă*** v. Cornaci (*Trapa natans*).

păduchérniță s.f. (*bot.*) **1** *Lepidium ruderale*; ‹reg.› cașul-cioarei (v. *caș*), cașii-lupului (v. *caș*), cașii-popii (v. *caș*), mărăraș-de-friguri, moartea-stelnițelor (v. *moarte*), păduchelniță, păsățel, păsățelul-dealului (v. *păsățel*), păsățelul-vrăbiuței (v. *păsățel*), rumegătoare, stelnicariță, usturoi-turcesc. **2** (*reg.*) v. Colțul-babei (v. *colț*) (*Tribulus terrestris*). **3** (*reg.*) v. Darie. Vârtejul-pământului (v. *vârtej*) (*Pedicularis verticillata*).

păduchiós, -oásă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*mai ales fig.; fam.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** adj. (*mai ales fig.; fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **3** adj., s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „bogat”; fam.; deprec.*) v. Gol[2]. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Răpciugos. Sărac. Sărman. **II** adj. (*arg.; despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat.

pădurár s.m. **1** (*silv.*) ‹înv. și reg.› gornic, ‹reg.› ardău[2], berejnic, codrean, ferșter, pădurareș, păduraș, șpan, șumar, ‹german.› iagăr. *Pădurarul și-a făcut casa lângă pădure.* **2** (*art. **pădurarul***; *mitol. pop.; reg.; și nm. pr.*) v. Tatăl-pădurii (v. *tată*). **3** (*zool.; eufem.*) v. Lup (*Canis lupus*).

păduráreș s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

păduráș s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

pădurát, -ă adj. (*rar; despre terenuri, ținuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos.

pădurátic, -ă adj. **1** (*rar; despre terenuri, ținuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos. **2** (*bot.; înv. și reg.; despre fructe*) v. Sălbatic.

pădurănésc, -eáscă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Codrean. Pădurean.

pădurărie[1] s.f. (*silv.*) pădurărit. *Pădurăria este ocupația pădurarului.*

pădurărie[2] s.f. **1** (*silv.; rar*) v. Silvicultură. **2** (*înv.*) v. Codru. Pădure.

pădurărít s.n. (*silv.*) **1** pădurărie[1]. **2** (*rar*) v. Silvicultură.

pădúre s.f. **1** codru, ‹rar› silvă, ‹pop.› copăcărie, ‹reg.› orman[2], silvană, ‹înv.› pădurărie[2], ‹fig.› aur verde. *În apropierea satului este o pădure seculară.* **2** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o pădure de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o pădure de mașini.*

pădureán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. codrean, pădureancă, ‹pop.› pădureț, ‹reg.› codreancă, ‹înv.› pădurănesc. *Casele din satele pădurene se află la distanțe mari una de alta. Pădurenii sunt oameni vrednici.* **2** adj. (*rar; despre animale, plante etc.*) ‹rar› codrean, codresc. *Vulpea este un animal pădurean.* **3** s.f. (*art. **pădureana***; *mitol. pop.; reg.; și nm. pr.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

pădureáncă s.f. **1** codreană (v. *codrean*), pădureană (v. *pădurean*), ‹reg.› codreancă. *Pădurencele sunt femei vrednice.* **2** (*art. **pădureanca***; *mitol. pop.; reg.; și nm. pr.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

pădurésc, -eáscă adj. (*bot.; înv. și reg.; despre fructe*) v. Sălbatic.

pădurét, -eáță adj., s.n. **I** adj. **1** (*bot.; despre plante, arbori fructiferi etc.*) sălbatic, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› mistricit. *Merii pădureți cresc în pădure.* **2** (*rar; despre terenuri, ținuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos. **3** (*pop.; despre oameni*) v. Codrean. Pădurean. **4** (*în opoz. cu „fertil”; reg.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **5** fig. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› burt, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om pădureț, fără educație și cultură.* **II** s.n. (*med.; pop.*) v. Lues. Sifilis.

pădurícă s.f. (*rar*) v. Pădurice.

pădurice s.f. ‹rar› pădurică, păduriște, ‹pop.› pădurițâ, ‹înv. și reg.› cohal, ‹reg.› leurdeasă, mărunțuș, scruntar de pădure. *La marginea satului este o pădurice de mesteceni.*

păduriște s.f. (*rar*) v. Pădurice.

pădurít, -ă adj. (*rar; despre terenuri, ținuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos.

pădurițâ s.f. (*pop.*) v. Pădurice.

păduroáică s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*). **2** (*art. **păduroaica***; *mitol. pop.; și nm. pr.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

pădurói, -oáie s.m., s.f. (*reg.*) **I** s.m. (*bot.*) **1** v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **2** v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*). **II** (*mitol. pop.; și nm. pr.*) **1** s.m. (*art. **păduroiul***)v. Tatăl-pădurii (v. *tată*). **2** s.f. (*art. **păduroaia***) v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

pădurós, oásă adj. (*despre terenuri, ținuturi etc.*) împădurit, silvos, ‹rar› lemnos, pădurat, păduratic, păduret, pădurit, silvestru. *În ținuturile păduroase alunecările de teren sunt rare.*

păfugá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate. **2** (*compl. indică ființe, mai ales răufăcători, infractori, inamici*) v. Fugări. Hăitui. Urmări.

păgân, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. (*în relig. politeiste*) idolatru, politeist, ‹înv.› barbar, elen, eretic, etnic, idolean, idolniciar, idoloslugaș, idoloslujebnic, idoloslujitel, idoloslujitor, statocred. *Păgânii se închină la idoli. Este un bărbat păgân.* **2** s.m., s.f. (*relig.*) necredincios, ‹pop.› turc, ‹înv.› agarean, viclean. *Părinții creștini nu i-au permis să se căsătorească cu un păgân.* **3** s.m., s.f., adj. (*filos., relig.; în opoz. cu „religios”*) ateu, ireligios, liber-cugetător, necredincios, ‹livr.› impiu, ‹rar› eretic, incredul, ‹înv. și pop.› nemernător de Dumnezeu, ‹reg.; deprec.› târtan[2], ‹înv.› ateist. *Este un păgân convins, care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități. Este o persoană păgână.* **4** s.m., s.f., adj. (*relig.; pop.*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **5** s.m., s.f. (*relig.; pop.*) v. Mahomedan. Musulman. **6** s.m. (*înv.*) v. Oriental. Turc. **II** adj. **1** (*relig.; despre oameni*) necredincios, ‹înv. și reg.› pogan, ‹înv.› agarinesc, hain, proclet, viclean. *Persoanele păgâne nu au nicio credință religioasă.* **2** (*relig.; despre credințe, obiceiuri etc.*) păgânesc. *Unele colectivități umane au mai păstrat credințe și obiceiuri păgâne.* **3** (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni*)

aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om păgân și ursuz. Este păgână la mânie.* **2** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹fig.› advers. *Competiția a avut loc pe un timp păgân.* **3** carnal, fizic[2], lumesc, senzual, sexual, trupesc, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile păgâne sunt considerate păcat de către biserică.* **4** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat. *Nutrește pentru ea o iubire păgână.*

păgânătáte s.f. **I** (*colect.*) **1** păgânime. *Țările ocupate s-au ridicat contra păgânătății.* **2** (*înv.*) v. Turcime. **II** (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Păgânism. **2** (*relig.*) v. Păcat. **3** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

păgânésc, -eăscă adj. **1** (*relig.; despre credințe, obiceiuri etc.*) păgân. **2** (*înv.*) v. Oriental. Turc. Turcesc.

păgâní vb. IV. refl. (*despre oameni*) **1** ‹reg.› a se eritici. *S-a păgânit cu totul din cauza unui anturaj schismatic.* **2** (*înv. și pop.*) v. Turci.

păgânísm s.n. **1** (*relig.*) ‹înv.› păgânătate, păgânie, ‹fran.› paganism. *Păgânismul este credința păgânilor.* **2** (*filos., relig.*) ateism, necredință, ‹rar› incredulitate, libertinism, ‹înv.› fără-de-dumnezeire, netemere de Dumnezeu. *Păgânismul neagă existența lui Dumnezeu.*

păgânizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹fran.› a (se) paganiza. *Anturajul schismatic l-a păgânizat.*

păgubáș, -ă s.m., s.f. păgubit, ‹înv.› dăunaș. *I-a spus, în mare secret, cine este păgubașul.*

păgubí vb. IV. **I 1** intr. ‹înv.› a pacusti, a scădea. *A avut noroc în toate afacerile; niciodată nu a păgubit.* **2** tr. (*în opoz. cu „a câștiga”; înv.; compl. indică bunuri, sume de bani, drepturi bănești etc.*) v. Pierde. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale lor*) a dăuna, a leza, a prejudicia, ‹fig.› a se atinge, a lovi, a vătăma. *Un comportament ușuratic a păgubit imaginea pe care cu greu și-a construit-o.*

păgubít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) înșelat[1], ‹fam.› mofluz. *A ieșit păgubit din această afacere.* **2** s.m., s.f. păgubaș, ‹înv.› dăunaș.

păgubitór, -oáre adj. **1** (*despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) ‹înv.› pacostnic, păgubos. *Afacerea în care a intrat a fost păgubitoare pentru el.* **2** dăunător, negativ, nociv, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt păgubitoare.*

păgubós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ghinionist, nenorocos, ‹fam.› nebaftos. *A fost toată viața un om păgubos.* **2** (*înv.; despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) v. Păgubitor.

păhăie s.f. (*zool.; reg.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

păhăráș s.n. (*pop.*) v. Păhărel. Păhăruț.

păhărél s.n. **1** păhăruț, ‹pop.› păhăraș, păhăruș. *Și-a cumpărat un set de păhărele de țuică.* **2** (*bot.; reg.; și, art., **păhărelul-Maicii-Domnului***) v. Trâmbița-mușchiului (v. *trâmbiță*) (*Cladonia pyxidata*).

păhărúș s.n. (*pop.*) v. Păhărel. Păhăruț.

păhărúț s.n. **1** păhărel, ‹pop.› păhăraș, păhăruș. **2** (*la pl. **păhăruțe**; bot.; reg.*) v. Cerceluși (v. *cerceluș*). Lăcrămioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).

păhúi[1] s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **2** v. Copăcel. Pomișor. Pomuleț. **3** v. Brad. Brad-negru. Brad-roșu. Molid (*Picea excelsa*).

păhúi[2], -ie adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

păi adv. (*interog.; pop.; întărește val. interog. sau dubitativă a unei prop.*) v. Dar[1]? Oare?

păiánjen s.m. **I 1** (*entom.*) *Araneus*; ‹astăzi rar› paing, ‹reg.› tripitea. **2** (*entom.*) ***păianjen-de-apă*** = *Hydrometra paludum*; ‹reg.› lingurice; (*art.*) ***păianjenul-făinii*** = *Tyrogliphus farinae*; cleștar[1], cleștarul-făinii (v. *cleștar*[1]). **3** (*adesea la pl. **păianjeni**, cu val. de sg.*) mreajă, păienjeniș, pânză, pânză de păianjen, plasă[1], plasă de păianjen (v. *plasă*[1]), rețea, ‹rar› păinjinar, ‹reg.› paingănăraie, ‹înv.› păioară. **II** (*bot.; reg*) **1** v. Barba-boierului (v. *barbă*). Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*). **2** (*în forma **paianginâ***) v. Vițelar (*Anthoxanthum odoratum*). **III** (*reg.*) ‹reg.› posmă, prăștină. *Păianjenul se pune pe stogul de fân sau pe acoperișurile de stuf, ca să nu le ia vântul.*

păienjenél s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliuță (*Anthericum ramosum*).

păienjení vb. IV. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) împânzi, a (se) încețoșa, a (se) înnegura, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) cețoșa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Privirea i se păienjenește din cauza oboselii.*

păienjeníre s.f. fig. tulburare, ‹fig.› fum, împăienjenire, încețoșare, voalare, ‹fig.; reg.› pahuială, preveșteală. *Abia putea zări ceva din cauza păienjenirii privirii.*

păienjeníș s.n. **1** mreajă, păianjen, pânză, pânză de păianjen, plasă[1], plasă de păianjen (v. *plasă*[1]), rețea, ‹rar› păinjinar, ‹reg.› paingănăraie, ‹înv.› păioară. *În colțurile podului sunt numai păienjenișuri.* **2** fig. amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hățiș, împletitură, încâlceală, potpuriu, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era un păienjeniș de fapte și de amintiri vagi.*

păienjenít, -ă adj. fig. (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, tulbure, ‹fig.› cețos, împăienjenit, împânzit, încețoșat, înnegurat. *Privirea păienjenită îi trăda oboseala.*

păiér s.n. (*reg.*) ‹reg.› mindir, sălmăjac, străjac. *Păierul este o saltea umplută cu paie.*

păinjinár s.n. (*rar*) v. Mreajă. Păianjen. Păienjeniș. Pânză. Pânză de păianjen. Plasă[1]. Plasă de păianjen (v. *plasă*[1]). Rețea.

păioáră s.f. (*reg.*) **1** v. Giulgiu. Lințoliu. **2** (*înv.*) v. Mreajă. Păianjen. Păienjeniș. Pânză. Pânză de păianjen. Plasă[1]. Plasă de păianjen (v. *plasă*[1]). Rețea.

păíș s.m. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Păiuș (*Aira caespitosa*). **2** (*pop.*) v. Păiuș (*Festuca ovina*). **3** (*reg.; și **păiș-arămiu***) *Festuca porci*; ‹reg.› păișor, păiuș, păiușcă-uriașă. **4** (*reg.*) v. Colilie (v. *colîliu*) (*Stipa pennata*). **5** (*reg.*) v. Rogoz (*Carex riparia*). **6** (*reg.*) ***păiș-dulce*** v. Barba-caprei (v. *barbă*). Bărboasă (v. *bărbos*) (*Andropogon ischaemum*).

păișíță s.f. (*bot.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

păișór s.n. (*bot.; reg.*) **1** *Festuca porci*; ‹reg.› păiș, păiș-arămiu, păiuș, păiușcă-uriașă. **2** v. Păiuș. Păiuț.

păiúș s.n. (*bot.*) **1** păiuț, ‹reg.› păișor. *Vântul împrăștie păiușele de pe arie.* **2** *Aira caespitosa*; ‹pop.› păiș, ‹reg.› iarba-bălții (v. *iarbă*), iarbă-lungă, pipiriguță, târsă[1], târsoacă. **3** *Festuca ovina*; ‹pop.› lupăgea, păiș, ‹reg.› fetică, iarbă-de-munte, părul-porcului (v. *păr*). **4** (*și **păiuș-de-nisipuri***) *Festuca vaginata*; ‹reg.› părul-porcului (v. *păr*). **5** (*reg.*) *Festuca porci*; ‹reg.› păiș, păiș-arămiu, păiușcă-uriașă. **6** (*reg.*) *Agrostis tenuis*; ‹reg.› păiușină. **7** (*reg.*) v. Albei. Pir (*Agropyrum repens*). **8** (*reg.*) v. Iarba-câmpului (v. *iarbă*) (*Agrostis alba* sau *Agrostis stolonifera*). **9** (*reg.*) v. Năgară (*Stipa capillata*).

păiúșcă-uriașă s.f. (*bot.; reg.*) *Festuca porci*; ‹reg.› păiș, păiș-arămiu, păiuș.

păiușínă s.f. (*reg.*) *Agrostis tenuis*; ‹reg.› păiuș.

păiușíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

păiúț s.n. **1** păiuș, ‹reg.› păișor. **2** (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

păivămí vb. IV. tr. (*compl. indică animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Lega[1]. Priponi.

pălamojdí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

pălânc s.n. (*reg.*) = palancă.

pălăcrímț s.m. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› broscuță, palhă[1], paviță, păvuță, pui[1], puiete. *Pălăcrințul este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime.*

pălăí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Flutura. Vântura. **2** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **3** tr. (*agric.; reg.; compl. indică semințe, boabe de cereale*) v. Triora. Vântura. **4** intr. (*reg.; despre vânt*) v. Bate. Sufla. Trece.

pălăláică s.f. (*rar*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.

pălăláie s.f. flăcăraie, pară[1], pârjol, văpaie, vâlvătaie, vâlvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› babură, bălbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvăială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. *Pălălaia se ridică spre etajele superioare ale clădirii.*

pălălăí vb. IV. **1** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Flutura. Vântura.

pălălăiálă s.f. (*reg.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.

pălămăr[1] s.m. (*în Biserica Ortodoxă; reg.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

pălămár[2] s.n. (*mar.; pop.*) v. Legătură. Odgon. Parâmă.

pălămídă[1] s.f. (*bot.*) **1** (*și **pălămidă-seacă***) *Cirsium arvense*; ‹reg.› crăpușnic, scaiete. **2** (*reg.*) v. Acantă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Acanthus longifolius*). **3** (*reg.*) v. Anghinare-sălbatică. Ciulin. Ghimpe[1]. Ghimpe-mare (v. *ghimpe*[1]). Scai. Scai-măgăresc. Scaiete (*Onopordon acanthium*). **4** (*reg.; și, art., **pălămida-boiangiilor***) v. Gălbinare (*Serratula tinctoria*). **5** (*reg.*) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **6** (*reg.*) v. Limba-oii (v. *limbă*) (*Cirsium canum*). **7** (*reg.*) v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **8** (*reg.*) v. Scai-galben (*Centaurea solstitialis*). **9** (*reg.*) ***pălămidă-grasă*** v. **a** Susai[1] (*Sonchus arvensis*); **b** Susai[1] (*Sonchus asper*); **c** Lăptucă. Lăptucă-de-pădure. Lăptucă-iepurească. Susai[1] (*Sonchus oleraceus*); **d** Susai[1] (*Sonchus palustris*).

pălămídă[2] s.f. (*reg.*) ‹reg.› chichiță. *În pălămida din interiorul dulapului păstrează obiecte de valoare.*

pălămídă-de-baltă s.f. (*iht.*) **1** *Pungitius platygaster*; ‹rar› osar, ‹reg.› ghelc, ghelcușor, ghelmes, moș, moș-Antoci, moș-de-baltă, pește-țigănesc, peștele-dracului (v. *pește*), pietroșel, zborș, zgaroi, zgaroieș. **2** (*reg.*) v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*).

pălămízít s.n. (*agric.; reg.*) v. Plivire. Plivit.

pălăríe s.f. **I 1** ‹reg.› clop, ‹glum. sau iron.› plăcintă, ‹arg.› calibarcă, calibard, galibardă, găină, gălibarcă. *Vara, poartă pălărie de soare.* **2** ***pălărie florentină*** = florentină. *O doamnă elegantă poartă o pălărie florentină foarte frumoasă.* **3** (*la lămpile cu petrol*) ‹reg.› pleasca. *Prin pălărie se scoate fitilul.* **4** (*rar*) v. Abajur. **II** (*bot.*) **1** (*la ciuperci*) căciulă. *Face o tocăniță din pălăriile hribilor.* **2** (*art.*) ***pălăria-cucului*** = *Geranium phaeum*; ‹reg.› andrișea, de-dânsele, pliscariță, priboi, sovârf; ***pălăria-șarpelui*** = **a** *Amanita muscaria*; burete-pestriț, muscariță, ‹reg.› burete-șerpesc, burete-veninos, izmănar, muscar, muscerici; **b** *Lepiota procera*; burete-șerpesc, lepiotă.

pălărioáră s.f. pălărioară.

pălăriúță s.f. pălărioară. *Fetița are o pălăriuță de dantelă roz.*

pălăurát, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

pălăvátic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*pop.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **3** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

pălăvăcáială s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

pălăvrăgeálă s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de pălăvrăgeala celor din jur.*

pălăvrăgí vb. IV. intr. (*despre oameni*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a sporovăi, a trăncăni, ‹pop. și fam.› a tăifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a tăinui, a tândăli, a tolocăni, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. și reg.› a spori[2], ‹reg.› a blești, a fâsâi, a forfoti, a hănțăni, a holoti, a hondrăi, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi, a oșpoji, a pălamojdi, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a prui, a pupezi, a stroncăni, a știolfăi, a tăifăsi, a tăini, a tălălăi, a tălăpăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuți, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a măcina, a melița, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a căței, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Cele două prietene pălăvrăgesc toată ziua la telefon.*

pălăvrăgíre s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

pălăvrăgít[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

pălăvrăgitúră s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1].Vorbărie.

pălăvrí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

pălăvrít s.n. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

pălciánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vițelar (*Anthoxanthum odoratum*).

pălí[1] vb. IV. intr. **1** (*despre oameni sau despre fața lor*) a îngălbeni, ‹livr.› a se impalida, ‹înv. și pop.› a se gălbeni, ‹înv. și reg.› a serbezi. *A pălit de spaimă.* **2** (*despre lumină, surse sau*

corpuri luminoase) a se stinge. *Odată cu venirea serii, lumina Soarelui începe să pălească.* **3** (*rar; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolora. Ieși. Spălăci.

păli[2] vb. IV. **I** intr. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a pieri, a se trece, a se usca, a se vesteji, ‹rar› a desflori, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, a seca, a secătui, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba pălește spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră au pălit din cauza căldurii excesive.* **II 1** tr. (*pop.; despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) v. Ajunge. Atinge. Izbi. Lovi. Nimeri. Ochi[2]. Pocni. **2** intr. (*pop.; despre oameni înarmați*) v. Nimeri. Ochi[2]. **3** tr. (*pop.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **4** intr. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acțiunii*) v. Da[2]. Izbi. Lovi. Trage. **5** intr. (*înv. și reg.; despre soare, foc etc.*) v. Arde. Dogori. Frige. Pârjoli. **6** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Arde. Bronza. Înnegri. **III** tr. fig. (*pop.; despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) v. Apăsa. Copleși. Covârși. Cuprinde. Doborî. Împovăra. Încărca. Încolți. Învălui. Lua. Năpădi. Nimici. Răpune. Răzbi. Umple.

pălie s.f. (*în credințele pop.; pop.*) ‹pop.› opârlie. *Pălia este o sărbătoare în preajma zilei de Sfântul Ilie, în care nu se lucrează pentru a preveni efectele focului, ale trăsnetelor și ale căldurii prea mari.*

pălimár s.n. **I 1** (*constr.*) balustradă, mână curentă, parapet, parmaclâc, rampă, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de pălimar.* **2** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești*) cerdac, pridvor, tindă, verandă, ‹pop.› târnaț, ‹reg.› podeț[1], pornană, șopron, tandâr, trapazan, ‹înv.› dreg, gorniță. *Stăteau până târziu în noapte în pălimarul casei.* **3** (*constr.*) cerdac, chioșc, edicul, foișor, pavilion, , ‹înv. și pop.› cafas, ‹reg.› filigorie, ‹înv.› pridvor. *În grădină este un pălimar acoperit cu viță-de-vie.* **4** (*constr.; reg.*) v. Șopron. **II 1** (*pop*), ‹pop.› popârțac[2], ‹reg.› poponeț[1]. *Pălimarul susține un zid sau un planșeu.* **2** (*reg.*) v. Pripon. Țăruș.

pălíre[1] s.f. gălbeneală, paliditate, paloare, ‹livr.› exsanguitate, impalidare, ‹rar› diafanitate, gălbinare, îngălbenire, ‹pop. și fam.› gălbejeală, gălbiciune, ‹pop.› gălbeneață, îngălbejeală, îngălbeneală, ‹reg.› sărbezenie, serbezie, ‹înv.› serbezitură[2], ‹fig.; rar› ofilire. *Pălirea feței o îngrijorează.*

pălíre[2] s.f. **I 1** fanare, îngălbenire, ofilire, uscare, veștejire, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Pălirea ierbii începe spre sfârșitul toamnei. Căldura excesivă provoacă pălirea plantelor.* **2** (*meteor.; înv. și reg.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală. **3** (*reg.*) v. Bronzaj. Bronzare. Înnegrire. **II** (*concr.; bot.; reg.*) v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*).

pălíș adv. (*modal; reg.*) v. Oblic. Pieziș.

pălít[1]**, -ă** adj. **1** (*despre oameni sau despre fața lor*) galben, îngălbenit, pal, palid, ‹înv. și pop.› gălbeneț, searbăd[1], ‹pop. și fam.› gălbejit, ‹pop.› gălbejos, gălbinicios, pierit, spelb, ‹înv. și reg.› smolit, ‹reg.› galfăd, gălbeniu, gălbicios, sec, vâlced, ‹înv.› plăviu, ‹fig.; livr.› blafard, ‹fig.; rar› lunar. *Este pălit de frică. Are fața pălită din cauza emoției.* **2** (*rar; despre lumină, surse de lumină etc.*) v. Discret. Pal. Palid. Slab. Spălăcit. Stins[2].

pălít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, trecut[2], uscat[2], vestejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori pălite.* **2** (*pop.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit. **3** (*reg.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Bronzat. Înnegrit. Negru. **II** fig. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizăriit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*psih.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit.

pălitór s.m. (*arg.*) **1** v. Bătăuș. **2** v. Huligan. Uslaș.

pălitúră s.f. **1** (*pop.*) v. Izbitură. Lovitură. **2** (*pop.*) v. Contuzie. Lovire. Lovitură. **3** (*fitopat.; înv. și reg.*) v. Rugină. **4** (*reg.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.

păliúr s.m. (*bot.*) *Paliurus spina-Christi*; ‹reg.› dracă, spinul-asinului (v. *spin*), spinul-lui-Cristos (v. *spin*), spinul-lui-Hristos (v. *spin*).

pălmár s.m. (*arg.*) **1** v. Hoț. Pungaș. **2** v. Onanist.

pălmáș s.m. (*în trecut*) ‹înv. și reg.› brâncaș, nopsamoș, ‹reg.› lucrător cu brațele, lucrător cu mâinile, lucrător cu sloboda, lucrător cu ziua, lucrător de zi, pălmășer. *Pălmașii erau țărani săraci care își câștigau existența muncind cu brațele la alții.*

pălmălui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.

pălmășér s.m. (*în trecut; reg.*) v. Pălmaș.

pălmí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.

pălmícă s.f. (*anat.; rar*) v. Pălmiță. Pălmuță.

pălmíre s.f. (*reg.*) v. Pălmuială. Pălmuire.

pălmíță s.f. (*anat.*) pălmuță, ‹rar› pălmică, ‹pop.› pălmușoară.

pălmuí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) a plesni, ‹pop.› a lepși, a lipăi, ‹reg.› a pălmălui, a pălmi, a șlepcui, ‹fig.; pop.› a fătui, ‹fig.; fam.› a cârpi, ‹arg.› a tampona. *L-a pălmuit pentru că i-a răspuns urât.*

pălmuiálă s.f. pălmuire, ‹pop.› lipăială, lipăire, ‹reg.› lipăneală, pălmire, ‹fig.; pop.› fătuială, fătuire, ‹fig.; fam.› cârpire.

pălmuíre s.f. pălmuială, ‹pop.› lipăială, lipăire, ‹reg.› lipăneală, pălmire, ‹fig.; pop.› fătuială, fătuire,‹fig.; fam.› cârpire. *Pălmuirea angajatului în fața colegilor acestuia i-a atras șefului ura acestora. Pălmuirea bărbatului care i-a vorbit necuviincios a fost un gest reflex.*

pălmușoáră s.f. (*anat.; pop.*) v. Pălmiță. Pălmuță.

pălmúță s.f. (*anat.*) pălmiță, ‹rar› pălmică, ‹pop.› pălmușoară. *Fetița și-a murdărit pălmuțele cu mina de la un pix.*

păltináș s.m. (*bot.*) **1** ‹pop.› păltinel, păltinuț, păltior. **2** (*reg.*) v. Coacăz-de-munte. Păltior (*Ribes petraeum*).

păltinăríe s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Păltinet. Păltiniș. Păltiniște.

păltinăríște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Păltinet. Păltiniș. Păltiniște.

păltinél, -eă s.m., s.f. (*bot.*) **1** s.m. (*pop.*) v. Păltinaș. **2** s.m., s.f. (*reg.; și, la f. pl., **păltinele-roșii***) v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **3** s.f. (*la pl. **păltinele**; reg.*) v. Coacăză. **4** s.m. (*reg.*) v. Jugastru (*Acer campestre*).

păltinét s.n. (*colect.; bot.*) păltiniș, păltiniște, ‹reg.› păltinărie, păltinăriște.

păltiníș s.n. (*colect.; bot.*) păltinet, păltiniște, ‹reg.› păltinărie, păltinăriște. *Păltinișul este o pădure de paltini.*

păltiniște s.n. (*colect.; bot.*) păltinet, păltiniș, ‹reg.› păltinărie, păltinăriște.

păltinúț s.m. (*bot.; pop.*) v. Păltinaș.

păltiór s.m. (*bot.*) **1** *Ribes petraeum*; coacăz-de-munte, ‹reg.› păltinaș, pomușoară. **2** (*pop.*) v. Păltinaș.

păluí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică cereale*) v. Vântura.

păluíre s.f. (*agric.; reg.*) v. Vânturare. Vânturat[1].

păluít s.n. (*agric.; reg.*) v. Vânturare. Vânturat[1].

pălútă s.f. (*în țările monarhice; reg.*) v. Curte. Palat[1].

pământúf s.n. **1** poanson, ‹reg.› pomoci. *Pământuful este folosit pentru săpunit fața înainte de bărbierit.* **2** (*bis.*) mătăuz, sfeștoc, ‹reg.› smoc, struț. *Preotul stropește agheasma cu pământuful.* **3** (*reg.*) v. Pensulă. **4** (*constr.; reg.*) v. Bidinea.

pământ s.n. **I 1** glob, globul pământesc (v. *glob*), lume, mapamond, univers, ‹astăzi rar› sferă. *A făcut înconjurul pământului. Vrea să călătorească, să vadă pământul.* **2** regiune, teritoriu, ținut. *De mulți ani trăiește pe pământ străin, departe de patria de origine. Sultanul a vrut să transforme țara cucerită în pământ turcesc.* **3** (*de obicei urmat de un nm. pr. sau de determ. ca „natal", „strămoșesc"*) patrie, țară, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv.› moștenire, ocină, ‹grec.; înv.› patridă, ‹fig.› vatră, ‹fig.; pop. și fam.› glie, ‹fig.; pop.› plug, ‹fig.; înv.› naștere. *Pământul strămoșesc trebuie apărat și cinstit.*

4 ‹pop.; astăzi poetic› glie, ‹fig.› țărână. *Când s-a întors în țară, după ani de exil, a sărutat pământul.* **5** (*și, înv., **pământ statornic, pământ tare***) uscat[2], ‹înv. și pop.› lume, ‹înv. și reg.› țară, ‹înv.› tărie. *În mijlocul mării este o întindere de pământ pe care se află un vulcan activ. După zile de navigat pe mare, au ajuns în cele din urmă pe pământ.* **6** (*geomorf.*) ***pământ plutitor*** = grădină plutitoare, insulă plutitoare, ostrov plutitor, plaur, plavie, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. *Pământul plutitor este o formație compactă de pământ, nisip, nămol, resturi vegetale care plutesc pe o apă.* **7** sol[2]. *Alpiniștii din construcții lucrează la mare înălțime față de pământ.* **8** ‹pop.› lut. *A nivelat grămăjoarele de pământ făcute de cârtițe în grădină. Are tălpile pantofilor pline de pământ.* **9** (*geol.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) sol[2], teren. *Pământul lutos nu este bun pentru agricultură.* **10** (*geol.; și **pământ galben***) argilă, clisă, humă, lut, ‹înv. și reg.› tină, ‹reg.› agiag, hlei, letiu, mâl, ‹înv.› oală. *Și-a cumpărat mai multe vase din pământ.* **11** (*geol.*) ***pământ negru*** = cernoziom. *Pământul negru este un pământ fertil, foarte bun pentru agricultură.* **12** (*chim.*) ***pământ activ*** = pământ decolorant. *Pământul activ este folosit la rafinarea benzinelor, a uleiurilor minerale etc.*; ***pământ amar*** = magnezie, oxid de magneziu. *Pământul amar este folosit la fabricarea unor cărămizi refractare, ca adaos al glazurilor pentru sticlă și ceramică, ca umplutură pentru hârtie, ca suport de catalizator etc.*; ***pământ decolorant*** = pământ activ; (*la pl.*) ***pământuri rare*** = elemente rare (v. *element*). *Pământurile rare reprezintă un grup de oxizi metalici ai unor elemente chimice rare.* **13** (*mineral.*) ***pământ de diatomee*** = diatomit, kieselgur, pământel, tripoli. *Pământul de diatomee este întrebuințat ca material izolant, ca material filtrant, ca agregat pentru betoane, drept suport pentru fabricarea dinamitei și a altor explozivi.* **14** (*la pl. **pământuri***) domeniu, latifundiu, moșie, proprietate, ‹înv. și reg.› loc, ‹reg.› iosag, telechi, ‹înv.› delniță, dvor, dvorbă, ocolnică, olat, posesiune, prediu, vatră. *Pământurile sale se întind pe sute de hectare.* **15** (*în Ev. Med.*) ***pământ alodial*** = proprietate seniorală. **16** (*geomorf.; rar*) v. Continent[1]. Masă continentală (v. *masă*[2]). **II** (*entom.; reg.*) ***pământ-viu*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

pământeán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, autohton, băștinaș, entopic, indigen, neaoș, vernacular, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații pământene americane au fost distruse de conchistadori.* **2** s.m., s.f. aborigen, autohton, băștinaș, indigen, pământeancă, ‹înv. și reg.› moșnean, moștean, ‹reg.› moșneag, moștenitor, ‹înv.› moșneancă, țăran. *Pământenii își păstrează tradițiile nealterate.* **3** s.m., s.f. muritor, om, ‹rar› terian. *Niciun pământean nu a mai intrat în această peșteră.* **4** adj. laic, lumesc, mirean, profan, ‹livr.› mundan, ‹rar› secular, ‹înv. și pop.› mirenesc, pământesc, ‹înv.› lumean, politicesc, temporal[2]. *Preotul parohiei are, pe lângă activitățile bisericești, și treburi pământene.*

pământeáncă s.f. aborigenă (v. *aborigen*), autohtonă (v. *autohton*), băștinașă (v. *băștinaș*), indigenă (v. *indigen*), pământeană (v. *pământean*).

pământenésc, -eáscă adj. (*înv.; despre oameni, populații etc.*) v. Aborigen. Autohton. Băștinaș. Entopic. Indigen. Neaoș. Pământean. Vernacular.

pământésc, -eáscă adj. **1** teluric, terestru, ‹rar› terian. *Lumea pământească este total diferită de cea astrală. Atmosfera pământească este alterată de noxe.* **2** lumesc, omenesc. *Răsăritele lui pământești au fost trimise cu avionul în țară.* **3** fizic[2], trupesc. *Tânărul nutrește pentru fată o iubire pământească, nu una platonică.* **4** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, fizic[2], material, palpabil, perceptibil, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect pământesc. Ploaia este un fenomen meteorologic pământesc.* **5** (*în opoz. cu „ceresc”, „dumnezeiesc”*) lumesc, teluric, terestru, ‹rar› terian, ‹fig.; înv.› lutos. *Copleșit de grijile pământești, uită adesea de ceea ce este mai important pentru sufletul său.* **6** (*înv. și pop.*) v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan. **7** (*înv. și pop.*) v. Civil. **8** (*pop.; despre oameni, populații etc.*) v. Aborigen. Autohton. Băștinaș. Entopic. Indigen. Neaoș. Pământean. Vernacular.

pământít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre fața oamenilor*) v. Cenușiu. Întunecat. Pământiu. **2** (*în opoz. cu „bogat”; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

pământíu, -íe adj. (*despre fața oamenilor*) cenușiu, întunecat, ‹reg.› pământit, pământos. *E pământiu la față din cauza bolii.*

pământós, -oásă adj. **1** (*chim.*) ‹înv.› teros. **2** (*reg.; despre fața oamenilor*) v. Cenușiu. Întunecat. Pământiu.

pământél s.n. **1** (*mineral.*) diatomit, kieselgur, pământ de diatomee, tripoli. **2** (*geol.*) lutișor, ocru. *Pământelul, colorat în galben, roșu sau brun, este folosit în pictură, în zugrăveli ori în vopsitorie.*

pământálău s.m. (*fam.; deprec.*) v. Om de paie.

pământúcă s.f. (*reg.*) **1** (*ind. text.*) v. Bumbac. **2** v. Vată.

pănăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).

pănătá vb. I. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

pănătáre s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

pănătáte s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

pănțărúș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Troglodytes parvulus*).

pănură s.f. **I 1** (*țes.*) aba, dimie, ‹pop.› suman, ‹reg.› șubă, zeghe. *Poartă o haină țărănească de pănură.* **2** (*ind. text.; reg.*) v. Material. Țesătură. **3** (*ind. text.; reg.*) v. Pânză. **4** (*ind. text.; reg.*) v. Stofă. **II** fig. (*reg.*) v. Calibru. Caracter. Categorie. Fel. Gen. Natură. Soi[1]. Teapă.

pănúșă s.f. **1** (*bot.; la porumb*) ‹reg.› pană, penușură, pițiană, șușorcă, vejie, voavă. *Pănușile înfășoară știuletele de porumb.* **2** (*anat.; înv. și reg.*) v. Peritoneu.

pănușíe s.f. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Păpușă.

pănușíță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*). **2** v. Năgară (*Stipa capillata*). **3** v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*).

păpá vb. I. tr. (*fam.*) **1** (*în limbajul copiilor mici sau al maturilor când vorbesc cu copiii; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **2** fig. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Devora. Disipa. Irosi. Împrăștia. Înghiți. Mânca. Mistui. Prăpădi. Risipi. Toca. Topi. Zvârli.

păpáre s.f. (*fam.*) **1** v. Consumare. Mâncare. Mâncat[1]. **2** fig. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăștiere. Risipire. Tocare. Tocat[1]. Zvârlire.

păpádie s.f. (*bot.*) **1** *Taraxacum officinale*; ‹reg.› buhă, cicoare[1], crestățea, curul-găinii (v. *cur*), curul-puiului (v. *cur*), dintele-leului (v. *dinte*), floarea-broaștei (v. *floare*), floarea-găinii (v. *floare*), floarea-mălaiului (v. *floare*), floarea-sorului (v. *floare*), floarea-turcului (v. *floare*), flori-galbene (v. *floare*), gălbenele-grase (v. *gălbenea*), gușa-porumbului (v. *gușă*), lăptucă, lilicea, limbricar, mâță, ouăle-găinilor (v. *ou*), pana-văzgoiului (v. *pană*), papa-găinii (v. *papă*[2]), papalungă, pasca-găinii (v. *pască*), părăsita-găinilor (v. *părăsit*), pilug, polbean, pui-de-gâscă (v. *pui*[1]), scaiete, susai[1], susai-iepuresc (v. *susai*[1]), susai-porcesc (v. *susai*[1]), susăiță, tătăișă[1], turci (v. *turc*), turculeț, turtea, țigla-găștei (v. *țiglă*[2]), untișor. **2** *Campanula persicifolia*; ‹reg.› clopot-mănăstiresc. **3** (*reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*).

păpălăşcă s.f. (*constr.; reg.*) v. Mortar.

păpălău s.m. (*bot.*) **1** *Physalis alkekengi*; gogoașă, ‹reg.› bășică, bășicuță, beșicuri, boborea, bubuclie, buruiana-bubei (v. *buruiană*), buruiană-de-bubă, cireașa-evreului (v. *cireașă*), coconei (v. *coconel*), curcubețică, dalac, fusui-sălbatec, iarba-bubei (v. *iarbă*), puf[2], pufai, pufulete, puturoasă (v. *puturos*). **2** (*reg.; în forma **papelă***) v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*).

păpălúdă s.f. (*ornit.*) *Caprimulgus europaeus*; lipitoare (v. *lipitor*), ‹rar› caprimulg, ‹reg.› ciobănaș, lipici, lipiș, mulgătorul-caprelor (v. *mulgător*), mulge-capre, rândunea-de-noapte, rândunică-de-noapte, spaima-nopții (v. *spaimă*), spaimă, strigă, șișneab, văcăraș.

păpărádă s.f. (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

păpărúie[1] s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

păpărúie[2] s.f. (*reg.*) v. Paparudă.

păpărúie[3] s.f. (*culin.; reg.*) v. Papară.
păpărúie[4] s.f. (*bot.; reg.*) Mac. Mac-de-câmp. Mac-roșu (*Papaver rhoeas*).
păpărúță s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
păpărúză s.f. (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
păpésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Papal. Pontifical.
păpíe s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice; înv.*) v. Papalitate. Pontificat. Scaunul apostolic (v. *scaun*). Scaunul pontifical (v. *scaun*). Sfântul scaun (v. *sfânt*).
păpurí vb. IV. tr. (*compl. indică vase cu doage*) a împăpuri. *A păpurit butoiul, astupând cu papură intervalul dintre doage.*
păpurícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*). **2** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **3** v. Micșunea-de-baltă. Micșuneaua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*). **4** v. Pipirig. Pipirig-de-munte. Rogoz (*Schoenoplectus lacustris*). **5** v. Țipirig[1] (*Schoenoplectus tabernaemontani*). **6** ***păpurică-galbenă*** v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*).
păpuríș s.n. (*bot.*) păpurițe, ‹reg.› rât[2], tihăraie. *Păpurișul este un loc acoperit cu multă papură.*
păpurí̦ște s.f. (*bot.*) păpuriș, ‹reg.› rât[2], tihăraie.
păpurójnie s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› păsărică, păsăruică, păsăruță, peștișor, pup[3], pupăză. *Păpurojnia este un fel de colac (sau turtă, pâine, cozonac) care se face cu prilejul botezurilor, nunților ori al înmormântărilor.*
păpușár s.m. fig. escroc, hoț, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, șnapan, ‹fig.› panglicar, papugiu, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan. *Mulți păpușari au prosperat în ultimul timp.*
păpúșă s.f. **I 1** ‹fam.› cocă[2]. *Are o cameră plină cu păpuși de colecție.* **2** fig. ‹fig.› jucărie, manechin, marionetă, momâie. *Fata este doar o păpușă în mâna mamei.* **3** fig. (*fam.*) v. Bagatelă. Fleac. Jucărie. Mezelic. Nimic. Spanac. **II 1** (*bot.; la porumb; pop.*) ‹reg.› pănușie, pui[1], puică. *Păpușa este rodul tânăr al porumbului, înainte de a se forma mătasea și boabele.* **2** (*bot.; la porumb; pop.*) v. Știulete. **3** (*entom.; pop.*) v. Crisalidă. Nimfă. Pupă. **4** (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*). **III** (*tehn.; reg.*) v. Băschie.
păpușói s.m. **I 1** (*la porumb; bot.; pop.*) v. Știulete. **2** (*bot.; reg.*) v. Porumb (*Zea mays*). **3** (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște. **4** (*la conifere; bot.; reg.*) v. Con. **5** (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **6** (*bot.; reg.*) ***păpușoi-de-mături*** v. Mătură (*Sorghum vulgare*). **II** (*reg.; deprec.*) v. Om de paie.
păpușoíșe s.f. (*agric.; reg.*) **1** (*colect.*) v. Porumb. Porumbiște. **2** v. Porumbiște.
păpușórniță s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.
păr s.m. **I 1** ‹fam.; iron.› caier, ‹fig.; reg.; glum.› știm. *Tânăra are părul negru și ondulat.* **2** (*cosmet.*) ***păr permanent*** = permanent. *Soluția pentru părul permanent are un miros înțepător.* **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***părul-ciutei*** = *Rhamnus cathartica*; salbă-moale, verigar, verigaș, ‹rar› nerprun, ‹reg.› crușin, gladiș, lemn-câinesc, lemn-râios, lemnul-câinelui (v. *lemn*), pațachină[1], poama-câinelui (v. *poamă*), porumbel, spin-alb, spinele-cerbului (v. *spine*), vonicer; ***părul-fetei*** = **a** *Adianthum capillus-Veneris*; ‹reg.› buricul-Vinerei (v. *buric*), buruiană-de-bubă-neagră, părul-fetei-mișele, părul-Maicii-Domnului, părul-orfanei, percica-fetei (v. *percică*); **b** (*reg.*) v. Părul-Maicii-Domnului (*Asplenium adianthum nigrum*); ***părul-Maicii-Domnului*** = **a** *Asplenium adianthum nigrum*; ‹reg.› părul-fetei, părul-Maicii-Preciste, părul-Sfintei-Mării; **b** (*reg.*) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*); **c** (*reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); **d** (*reg.*) v. Părul-fetei (*Adianthum capillus-Veneris*); (*reg.*) ***păr-de-lup*** v. Țepoșică (*Nardus stricta*); (*art.*) ***părul-doamnei*** v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*); ***părul-fetei-mișele*** = ***părul-orfanei*** v. Părul-fetei (*Adianthum capillus-Veneris*); ***părul-Maicii-Preciste*** v. Părul-Maicii-Domnului (*Asplenium adianthum nigrum*); ***părul-porcului*** v. **a** Alior. Euforbie. Laptele-câinelui (v. *lapte*). Laptele-cucului (v. *lapte*) (*Euphorbia cyparissias*); **b** Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*); **c** Brădățel (*Juncus compressus*); **d** Brădișor. Cornișor[1]. Cornișor-de-munte (v. *cornișor*[1]) (*Lycopodium selago*); **e** Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); **f** Cornișor[1]. Cornișor-drept (v. *cornișor*[1]) (*Lycopodium annotinum*); **g** Iarba-calului (v. *iarbă*) (*Festuca sulcata*); **h** Păiuș (*Festuca ovina*); **i** Păiuș. Păiuș-de-nisipuri (*Festuca vaginata*); **j** Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); **k** Rugină (*Juncus effusus*); **l** Țepoșică (*Nardus stricta*); ***părul-Sfintei-Mării*** v. **a** Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*); **b** Părul-Maicii-Domnului (*Asplenium adianthum nigrum*); ***părul-zânelor*** v. **a** Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*); **b** Năgară (*Stipa capillata*). **2** (*la pl.* ***peri***) trihomi. *Anumite organele ale plantelor sunt acoperite cu peri.* **3** (*la porumb; reg.*) v. Mătase. Mătase-de-porumb. Mătasea-porumbului (v. *mătase*). **4** (*reg.*) v. Sparanghel. Sparanghel-bun (*Asparagus officinalis*).
părăngină s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Vițelar (*Anthoxanthum odoratum*). **2** (*în forma* ***parangin***) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).
părasín s.m. (*bot.; reg.*) = parasin.
părătic, -ă adj., s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Fov. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu.
părăț s.n. (*anat.; înv.*) v. Boltă palatină. Cerul-gurii (v. *cer*[2]). Palat dur (v. *palat*[2]). Palatul bucal (v. *palat*[2]).
părăduí vb. IV. (*pop.* și *fam.*) **1** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpăna. Degrada. Delabra. Deteriora. Măcina. Părăgini. Ruina. Strica.
părăduiálă s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăștiere. Risipire. Zvârlire.
părăduíre s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăștiere. Risipire. Zvârlire.
părăduít, -ă adj. (*pop.* și *fam.*) **1** (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Cheltuit[2]. Disipat. Irosit. Împrăștiat. Prăpădit. Risipit. **2** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpănat. Degradat. Deteriorat. Măcinat[2]. Părăginit. Ruinat. Stricat. Vechi[2].
părăgineálă s.f. (*reg.*) v. Paragină. Pârloagă. Țelină[2].
părăgíni vb. IV. **1** refl. (*despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) a se sălbătici, ‹reg.› a se pârlogi, ‹înv.› a se pustii. *Neîngrijită, livada de meri s-a părăginit.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) măcina,a (se) ruina, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) rântui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a părăginit cu timpul. Igrasia a părăginit chiliile mănăstirii.*
părăginíre s.f. **1** paragină, părăsire, sălbăticie, ‹astăzi rar› neîngrijire. *Via a fost lăsată în părăginire.* **2** dărăpănare, degradare, deteriorare, măcinare, ruinare, stricare. *Părăginirea conacului s-a produs în timp.*
părăginít, -ă adj. **1** (*despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) neîngrijit, sălbăticit, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹reg.› părăginos. *Livada de meri este părăginită de mult timp.* **2** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, măcinat[2], ruinat, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, rântuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul părăginit a fost inițial o construcție foarte frumoasă.*
părăginitúră s.f. (*reg.*) v. Paragină. Pârloagă. Țelină[2].
părăginós, -oásă adj. (*reg.; despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) v. Neîngrijit. Părăginit. Sălbăticit.
părăléi s.m. pl. (*bot. reg.*) v. Parpian (*Antennaria dioica*).
părălét s.n. (*colect.; fin.; fam.*) v. Bănet.
părălúță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Bellis perennis*; bănuț, ‹reg.› bănuței (v. *bănuțel*), bumbicel, bumbișor, bumbușor, bumbuște, burculiță, butculiță, floare-frumoasă, floricele-frumoase (v. *floricea*), frușiță, iarbă-frumoasă, mărgărită, năsturei (v. *năsturel*), păscuță, rotocele, scânteie, scânteioară, scânteiuță, steluțe (v. *steluță*), știr[1]. **2** (*la pl.* ***părăluțe***) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **II** (*la pl.* ***părăluțe***; *j. de copii; reg.*) ‹reg.› paraghie. *În părăluțe se aruncă o piatră deasupra apei, astfel încât să o atingă de cât mai multe ori și să ajungă cât mai departe.*
părăscúță s.f. (*entom.; reg.*) v. Păduche-de-lemn. Ploșniță. Ploșniță-de-lemn (*Cimex*

columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Eurydema ornata, Eurygaster maura).

părăsí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) a abandona, a lăsa, ‹livr.› a placa, ‹înv. și pop.› a lepăda, a oropsi, ‹înv. și reg.› a năpusti, a pustii, a urgisi, ‹înv.› a periorisi, a trece, ‹fran.› a dezampara. *Și-a părăsit familia și a plecat în lume.* **2** tr. (*compl. indică așezări omenești, locuințe, locuri de obicei populate, străzi etc.*) a evacua, ‹pop.› a goli, ‹fig.; înv.› a deșerta. *Din cauza riscului mare de inundații, autoritățile au ordonat ca satul să fie părăsit în cel mai scurt timp.* **3** tr. (*compl. indică încăperi, incinte etc.*) a ieși, a pleca. *A părăsit sala, deoarece nu i-a plăcut spectacolul. A părăsit banca după ce a obținut creditul.* **4** tr. (*rar; compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Conteni. Înceta. Întrerupe. Lăsa. Opri. **5** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) v. Dezbăra. Dezobișnui. Dezvăța. Lăsa. Scăpa. **6** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasa. Degaja. Descotorosi. Dezbăra. Scăpa.

părăsíre s.f. **I 1** abandon, abandonare. *Părăsirea familiei provoacă traume copiilor.* **2** evacuare, ‹pop.› golire, ‹fig.; înv.› deșertare. *Autoritățile au hotărât părăsirea satului expus inundațiilor.* **3** (*mai ales constr. cu vb. ca „a cădea”, „a lăsa” și cu prep. „în”*) paragină, părăginire, sălbăticie, ‹astăzi rar› neîngrijire. *Via a fost lăsată în părăsire.* **II** fig. abandonare, abjurare, abjurație, abolire, apostazie, renegare, renunțare, repudiere, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma părăsirii propriei religii.*

părăsít, -ă adj., s.f. **I** adj. (*despre ființe, așezări omenești etc.*) abandonat, lăsat, ‹înv. și pop.› lepădat[2], oropsit, ‹înv. și reg.› năpustit, pustiu. *Copilul părăsit a fost dat în grija unchiului său. Satele părăsite încep să fie repopulate.* **II** s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** (*art.; bot.*) ***părăsita-găinilor*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

părâng s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Dughie (*Setaria italica*). **2** v. Mei (*Panicum miliaceum*). **3** v. Meișor (*Milium effusum*). **4** v. Mohor (*Setaria viridis*).

părângă s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Pârghie. **2** (*reg.*) v. Rangă. **II** (*constr.; reg.*) v. Targă.

părcan s.n. (*constr.; reg.*) = parcan.

păreá vb. II. **1** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”*) a arăta, a semăna[2]. *Nu pare a avocat.* **2** intr., refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; de obicei urmat de o prop. sub. sau interog., exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) a crede, a-și imagina, a-și închipui, a i se năluci, a i se năzări, înv. și pop.› a-i veni, ‹înv. și reg.› a-i răsări[1]. *I s-a părut că moare, atât îi era de rău.* **3** refl. a considera, a crede, a socoti, ‹pop.› a ține, ‹fam.› a apărea, ‹înv.› a afla, ‹fig.› a eticheta, a taxa. *Lumii i se pare impostor.* **4** refl., intr. (*constr. cu un pron. person. în dat.; despre ființe*) a apuca, a căsuna, a se năzări, a veni, ‹înv. și reg.› a abate[2], ‹reg.› a tonca, ‹fig.› a trăsni. *Nu știu ce i s-a părut de se comportă așa nebunește.* **5** intr. ‹fig.› a suna. *Mărturia lui pare falsă pentru anchetator. Versurile acestui poet îi par mai mult romantice decât simboliste.* **6** refl. (*înv. și reg.; mai ales în constr. neg.*) v. Interesa. Păsa[1].

părélnic, -ă adj. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „real”*) v. Aparent. Neadevărat. Nereal. **2** v. Iluzoriu. Înșelător. Neîntemeiat. Van.

părére s.f. **I 1** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, reflecție, reflexie, remarcă, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează părerile din presă în legătură cu poeziile sale.* **2** impresie, opinie, punct de vedere, ‹înv. și pop.› socotință, ‹fam.› vorbă, ‹înv.› proces, socoată, socotire, socotit[1], văz, ‹fig.; rar› unghi, unghi de vedere. *După citirea cărții, cei doi prieteni au schimbat câteva păreri.* **3** concepție, convingere, gând, idee, judecată, opinie, principiu, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă părere în legătură cu subiectul abordat.* **4** credință, idee, judecată, opinie, ‹fam.› socoteală. *După părerea mea, nu a procedat corect.* **5** apreciere, aviz, judecată, opinie, verdict, ‹livr.› apreciație, ‹fig.› sentință. *Concurenții așteaptă părerea comisiei de examen.* **6** idee, imagine, opinie. *Și-a făcut o părere falsă despre el.* **7** ***părere de rău*** = căință, mustrare, pocăință, regret, remușcare, ‹livr.› compunctțiune, ‹rar› contriție, penitență, pocăială, ‹fam.› tristețe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Părerea lui de rău târzie nu folosește nimănui.* **8** impresie, sentiment, senzație. *Părerea lui este că deranjează pe cei prezenți. Trăiește cu părerea că este vinovată de ceea ce s-a întâmplat.* **9** iluzie, închipuire, nălucire, ‹rar› năluceală, ‹fig.› miraj, umbră, ‹fig.; rar› stihie. *Pentru o clipă o văzu aievea în fața lui, dar nu a fost decât părere.* **10** (*înv.*) v. Aparență. **II** (*concr.; mitol. pop.; înv.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

părésimi s.f. pl. (*bis.; astăzi mai ales pop.*) postul cel mare (v. *post*[2]), postul mare (v. *post*[2]), ‹înv.› patruzecime, postul patruzecilor (v. *post*[2]). *Păresimile preced sărbătoarea Paștelui.*

părétár s.n. ‹reg.› polog[2], velință. *Păretarul se pune pe pereții caselor țărănești, de obicei în scop decorativ.*

párínte s.m. **I 1** tată, ‹înv. și pop.› născător, ‹pop.› tătân, ‹fam.› bătrânul (v. *bătrân*), ‹înv. și reg.› nene, taică, ‹fam.› tati, ‹fam.; glum.› babacă, ‹reg.› babaie, neicuță, niuniuț, tataie, tete, ‹înv.› avă, ‹fran.› papa, ‹tig.› dada[1], ‹arg.› papașa, puriu. *Părintele ei este un om deosebit.* **2** (*la pl. **părinți***) ‹fam.› bătrânii (v. *bătrân*), ‹înv.› născători (v. *născător*). *Părinții lui sunt plecați pentru câteva luni în străinătate.* **3** (*la pl. **părinți***) bătrâni (v. *bătrân*), bunici (v. *bunic*), străbuni (v. *străbun*), strămoși (v. *strămoș*), ‹astăzi rar› străbunici (v. *străbunic*), ‹pop. și fam.› buni (v. *bun*). *Adesea mă reculeg la mormântul părinților noștri din vremuri de mult apuse. Aceste tradiții le păstrăm de la părinți.* **II** (*relig.*) **1** pastor, preot, sacerdot, ‹rar› prezbiter, ‹înv. și pop.› lucrător al viei Domnului, lucrător al viei lui Hristos, lucrător în via Domnului, ‹pop. și fam.› popă[1], slujitor, ‹fam.; peior.› popârțac[1], ‹reg.› taică, ‹înv.› iereu, învățător de suflet, oltarnic, vlădică, ‹fig.› păstor. *Cununia a fost oficiată de un părinte cunoscut.* **2** călugăr, monah, ‹înv. și reg.› inoc, ‹înv.› religios. *În mănăstire au mai rămas câțiva părinți.* **3** ***părinte spiritual*** = confesor, duhovnic, ‹astăzi rar› spiritual, ‹înv.› confesionar, mărturisitor, spoveditor, spovednic, ‹latin.; înv.› confesar. *Merge la părintele spiritual pentru a se spovedi.* **4** (*art.; nm. pr.*) ***Părintele Ceresc = Părintele Milostiv = Părintele Veșnic*** = Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strășnicul (v. *strășnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Părintele Ceresc care a dat naștere cerului și pământului*; (*înv.*) ***Părintele Luminii*** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele ceresc (v. *părinte*). Părintele milostiv (v. *părinte*). Părintele veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl. Ziditorul (v. *ziditor*). **III** fig. **1** creator, făuritor, fondator, întemeietor, ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată. *Savantul este părintele unei importante școli lingvistice.* **2** (*de obicei urmat de*

determ. în gen.) conducător, fruntaș, lider, șef, ‹fig.; pop.› baci, ‹fig.; fam.› vârf. *Părintele partidului este un distins intelectual.*

părintésc, -eáscă adj. **1** patern, paternal. *Dragostea părintească este la fel de puternică ca și cea maternă.* **2** străbun, strămoșesc, ‹înv.› moșesc, străbunesc. *Voievozii și-au apărat întotdeauna glia părintească.*

părintéște adv. (*modal*) patern. *Profesorul își privește părintește elevii. Îl mângâie părintește pe creștet.*

părinténie s.f. (*rar*) v. Paternitate.

părínție s.f. **1** (*rar*) v. Paternitate. **2** (*înv.*) ‹înv.› moșie, ocină. *Părinția era pământul moștenit de la părinți.*

părișór s.m. (*pop.*) ‹pop.› păruleț, păruș, părușor, părușteан, păruț[3], ‹reg.› părugel, părușteț. *Susține claia de fân cu câțiva părișori.*

părós, -oásă adj. **1** (*despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) lățos, lânos, mițos, ‹pop. și fam.› flocos, ‹pop.› vițos, ‹reg.› bițos, străflocos. *Patul este acoperit cu o pătură păroasă.* **2** (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) lanat, lanuginos, vilos, ‹înv. și pop.› lânos. *Tulpina unei plante păroase este acoperită cu foarte mulți peri fini.* **3** (*despre insecte, omizi etc.*) ‹rar› lânos. *Omida păroasă a stejarului are peri veninoși, foarte iritanți pentru om și animale.*

párpăr s.n. (*înv.*) = perper.

părtáș, -ă s.m., s.f. **1** ‹înv.› soț, soție. *I-a fost părtaș în toate împrejurările vieții.* **2** asociat, tovarăș, ‹înv. și pop.› soț, ‹pop.› ortac, ortăciță, ‹înv. și reg.› sâmbraș, soață, ‹reg.› ozlaș, prieten, sâmbrar, ‹înv.› coasociat, companion, companist. *Cele două femei sunt părtașe într-o afacere de succes. Părtașul ei a fugit cu toți banii firmei.* **3** coautor. *Este părtaș la această inițiativă de protejare a spațiilor verzi din oraș.* **4** participant. *A fost părtaș la înființarea unei societăți de binefacere.* **5** confident. *Este părtașul tainelor lui.* **6** acolit, complice, copărtaș, ‹înv.› ajutător, dimpreună-sârguitor, împreună-sârguitor, ‹arg.› aghiotant, deputat, olac, secretar[1], sol[1]. *A săvârșit multe fapte reprobabile alături de părtașii săi.* **7** (*rar*) v. Adept. Aderent. Partizan. Susținător.

părtăluitór, -oáre adj. (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Parțial[2]. Părtinitor. Pătimaș. Subiectiv. Tendențios.

părtășíe s.f. (*înv.*) **1** v. Avantajare. Favorizare. Părtinire. Protejare. **2** (*în opoz. cu „obiectivitate”*) v. Parțialitate. Patimă. Părtinire. Subiectivism.

părtășíre s.f. (*gram.; înv.*) v. Participiu.

părteán, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Adept. Aderent. Partizan. Susținător.

părténie s.f. (*înv. și reg.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”, „din”*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă.

párticeă s.f. (*rar*) v. Părticică.

părticícă s.f. **1** ‹rar› părticea, ‹reg.› părțică. *I-a dat și nepotului lui o părticică din pământul pe care îl avea.* **2** (*bis.; reg.*) v. Anafură. **3** (*chim.; înv.*) v. Moleculă.

părtíní vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a avantaja, a favoriza, a parțializa, a privilegia, a proteja, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a părtinit echipa adversă.* **2** intr. (*înv.; cu determ. introduse prin prep. „la”*) v. Ajuta. Folosi. Servi. Sluji.

părtiníre s.f. **I 1** avantajare, favorizare, protejare, ‹înv.› părtășie, voie vegheată. *Părtinirea echipei adverse de către arbitru a revoltat publicul.* **2** (*în opoz. cu „obiectivitate”*) parțialitate, patimă, subiectivism, ‹rar› pasiune, ‹înv.› părtășie. *Acest profesor dă dovadă de părtinire în relațiile cu studenții.* **II** (*înv.*) v. Ajutor. Concurs. Contribuție. Sprijin.

părtinít,-ă adj. (*despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) avantajat, favorizat, privilegiat, protejat, ‹reg.› lesnit. *Publicul se manifestă gălăgios împotriva echipei de fotbal părtinite.*

părtinitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) parțial[2], pătimaș, subiectiv, tendențios, ‹rar› pasionat, ‹reg.› părtăluitor. *Un judecător nu trebuie să fie niciodată părtinitor. Profesorul care are o atitudine părtinitoare față de studenți încalcă deontologia profesională. Observațiile criticului sunt părtinitoare.* **2** (*înv.; despre împrejurări, situații etc.*) v. Benefic. Binefăcător. Favorabil. Norocos. Prielnic. Propice. **II** s.m., s.f. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.

părtișitív s.n. (*gram.; înv.*) v. Participiu.

părugél s.m. v. Părișor. Păruleț. Păruș. Părușor. Părușteан. Păruț[3].

păruí vb. IV. **1** tr. (*tăb.; compl. indică piei*) a depila, ‹pop.› a depăra. *Tăbăcarul a păruit pieile înainte de a fi tăbăcite.* **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹pop.› a (se) flocăi, ‹înv. și reg.› a (se) depăra, ‹reg.› a (se) scutura, a smocăi, a (se) smotoci, a (se) străfloca, ‹glum.› a mițui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) flocăi, ‹fig.; fam.› a jumuli, a (se) scărmăna, a (se) târnui, ‹fig.; reg.› a se drâgla, a știmoci. *De multe ori cele două fete se ceartă și se păruiesc.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) ciufuli. *Cele două surori se păruiesc adesea în joacă.*

păruiálă s.f. **1** ‹reg.› smocăială, smotoceală, ‹înv.› trântire, ‹fig.; fam.› jumueală, jumulire, scărmănare, scărmănat[1], scărmănătură, târnuială, târnuire. *Între cele două fete a fost o păruială de pomină.* **2** (*pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.

păruít s.n. (*tăb.*) depilare. *Înainte de tăbăcire se face păruitul pieilor.*

părulét s.m. (*pop.*) ‹pop.› părișor, păruș, părușor, părușteан, păruț[3], ‹reg.› părugel, părușteț.

părulúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Perișor[2].

părúș s.m. (*pop.*) ‹pop.› părișor, părulet, părușor, părușteан, păruț[3], ‹reg.› părugel, părușteț.

părúșcă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Sadină (*Chrysopogon gryllus*). **2** v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

părușór s.m. (*pop.*) ‹pop.› părișor, părulet, păruș, părușteан, păruț[3], ‹reg.› părugel, părușteț.

părút[1] s.n. (*înv.*) v. Aparență.

părút[2], -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*în opoz. cu „real”*) v. Aparent. Neadevărat. Nereal. **2** (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înșelător. Neadevărat. Specios.

părușteán s.m. (*pop.*) ‹pop.› părișor, părulet, păruș, părușor, părușteț, păruț[3], ‹reg.› părugel, părușteț.

păruștéț s.m. (*reg.*) v. Părișor. Părulet. Păruș. Părușor. Părușteан. Păruț[3].

părúț[1] s.m. (*anat.; reg.*) v. Perișor[1].

părúț[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Perișor[2].

părúț[3] s.m. (*pop.*) ‹pop.› părișor, părulet, păruș, părușor, părușteан, ‹reg.› părugel, părușteț.

păs s.n. **1** necaz, supărare, ‹înv.› pamet[2]. *Adesea își povestește păsurile și bucuriile.* **2** (*la pl. păsuri*) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de păsuri.* **3** (*înv. și pop.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare. **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **5** (*înv.*) v. Greu. Greutate. Impas. Încercare. Necaz. Vicisitudine.

pásă[1] vb. I. **I** intr. unipers. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; mai ales în constr. neg.*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se îngrijora, a se neliniști, ‹fam.› a se sinchisi, ‹reg.› a bindisi. *Nu-i pasă de nimic. I s-a scăzut nota la purtare, dar nu-i pasă.* **2** a interesa, ‹fam.› a se sinchisi, ‹înv. și reg.› a se părea. *Nu-i pasă dacă lumea o bârfește.* **II** tr. (*înv. și pop.; compl. indică obiecte sau ființe ori părți ale corpului lor*) v. Apăsa. Comprima. Presa. Strânge. **2** intr. (*înv. și reg.; despre oameni; adesea cu determ. modale*) v. Călca. Păși.

pásă[2] vb. I. intr. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) v. Duce[2]. Ieși. Merge. Pleca. **2** (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) v. Deplasa. Merge. Mișca. Umbla.

pásăre[1] s.f. (*pop.*) **1** v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare. **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi”, „a avea”, „a simți”; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.

pásăre[2] s.f. (*înv.*) v. Casă[1]. Clădire. Construcție. Imobil[1]. Zidire.

pását s.n. **1** (*culin.*) terci, ‹reg.› cir[2], meșniță, rișcașă. *A făcut un păsat de mălai.* **2** (*bot.; și **păsat-mărunțel**, art. **păsatul-vrăbiei**”*) v. Mei (*Panicum miliaceum*). **3** (*reg.*) v. Mei. **4** (*în practicile Bisericii Ortodoxe; reg.*) v. Colivă.

păsălí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică piese ori părți ale lor*) v. Îmbina. Îmbuca. Împreuna. **2** refl. v. Nimeri. Potrivi.

păsărár s.m. (*ornit.*) *Accipiter nisus*; erete, erete-de-porumbei, erete-de-vrăbii, uliu,

uliu-mic, uliu-păsărar, uliu-păsăratic, uliu-păsăresc, uliu-vrăbier, uliul-păsărilor (v. *uliu*), uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), ‹reg.› cobeț, coroi[1], erie, lupul-păsărilor (v. *lup*), săbioară, ulete, uliac, ulior, ulișor, uliuț.

păsărátic, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

păsăreá s.f. (*ornit.*) păsărică, păsăruică, ‹înv. și reg.› păsăruie, păsăruță, ‹reg.› păsăriță, păsărucă.

păsărél s.m. (*anat.; înv. și reg.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.

păsărésc, -eáscă adj. (*fam.; despre texte, exprimări etc.*) v. Inaprehensibil. Incomprehensibil. Ininteligibil. Neinteligibil.

păsărét s.n. (*colect.; ornit.*) păsărime. *Curtea unui om gospodar este plină de animale și de păsăret.*

păsărícă s.f. **A I** (*ornit.*) **1** păsărea, păsăruică, ‹înv. și reg.› păsăruie, păsăruță, ‹reg.› păsăriță, păsărucă. *O păsărică îi cântă în fiecare dimineață la fereastră.* **2** (*reg.*) v. Vrăbioară. Vrăbiuță. **3** (*reg.*) v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **4** (*reg.; și, art., **păsărica-Domnului, păsărica-plugului***) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **II** (*anat.; pop. și fam.*) v. Organ genital feminin (v. *o rgan[1]*). **III** (*culin.; reg.*) ‹reg.› păpurojnie, păsăruică, păsăruță, peștișor, pup[3], pupăză. *Păsărica este un fel de colac (sau turtă, pâine, cozonac) care se face cu prilejul botezurilor, nunților ori înmormântărilor.* **IV** fig. (*fam.; iron.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **B** (*cu val. de interj.; fam.*) **1** (*j. de cărți*) v. Pas[1]! **2** (*la pocher*) v. Pas parol (v. *pas[1]*)!

păsărícói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Vrăbioi.

păsăríme s.f. (*colect.; ornit.*) păsăret.

păsăríță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păsărea. Păsărică. Păsăruică.

păsăróia s.m. **1** (*fam.; glum.*) v. Copil[1]. **2** (*ornit.; reg.*) v. Vrăbioi.

păsărúcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păsărea. Păsărică. Păsăruică.

păsărúică s.f. **I** (*ornit.*) **1** păsărea, păsărică, ‹înv. și reg.› păsăruie, păsăruță, ‹reg.› păsăriță, păsărucă. **2** (*reg.*) v. Vrăbioară. Vrăbiuță. **II** (*culin.; reg.*) ‹reg.› păpurojnie, păsărică, păsăruță, peștișor, pup[3], pupăză.

păsărúie s.f. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Păsărea. Păsărică. Păsăruică.

păsărúță s.f. **I** (*ornit.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Păsărea. Păsărică. Păsăruică. **2** (*reg.*) v. Pasăre-de-munte. Vrabie. Vrabie-de-câmp. Vrabie-de-mărăcini. Vrabie-de-munte (*Passer montanus*). **3** (*art.; reg.*) ***păsărița-plugului*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **II** (*culin.; reg.*) ‹reg.› păpurojnie, păsărică, păsăruică, peștișor, pup[3], pupăză.

păsătíc s.m. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

păsătór, -oáre adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Apatic. Blazat. Delăsător. Dezinteresat. Impasibil. Indiferent. Indolent. Lăsător. Nepăsător. Pasiv. Placid. Tembel.

păsățél s.m. (*reg.*) **1** (*bot.; și, art., **păsățelul-dealului, păsățelul-vrăbiuței***) v. Păducheriță (*Lepidium ruderale*). **2** (*ind. alim.*) v. Griș.

păscáre s.f. (*pop.*) **I 1** v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **2** v. Păscut. Pășunare. Pășunat. **II** (*la oină sau la alte j. cu mingea*) ‹reg.› păscăreală, păscărie, păscut. *Păscarea este prinsul mingii.*

păscălár s.m. (*reg.*) **1** (*pesc.*) v. Pescar. Pescuitor. **2** (*ornit.*) v. Martin. Pescar. Pescăruș.

păscălău[1] s.m. (*reg.*) v. Păscălitor.

păscălău[2] s.n. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

păscăliér s.m. (*reg.*) v. Păscălitor.

păscălitór, -oáre s.m. (*înv. și reg.*) ‹reg.› păscălău[1], păscălier. *Păscălitorul ghicește viitorul din pascalie.*

păscănéț s.n. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

păscăreálă s.f. (*la oină sau la alte j. cu mingea; reg.*) v. Păscare.

păscăríe s.f. (*la oină sau la alte j. cu mingea; reg.*) v. Păscare.

păscătoáre s.f. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

păscătoríe s.f. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

păscătúră s.f. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

păscút s.n. **I 1** pășunare, pășunat, ‹pop.› păscare, ‹înv. și reg.› paștere, pășune, ‹reg.› pășuneală, suhat, suhățe. *Se ocupă cu păscutul vitelor.* **2** (*concr.; reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **II** (*la oină sau la alte j. cu mingea; reg.*) v. Păscare.

păscúță s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **2** v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*). **3** v. Dediței-galbeni (v. *dediței*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță (*Anemone ranunculoides*). **4** v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*). **II** (*relig. creștină; nm. pr.*) v. Înviere. Învierea Domnului (v. *înviere*). Paște[1].

păsmăngí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

păsmăngít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) v. Amărât. Anevoios. Chinuit. Greu. Mizer. Mizerabil. Necăjit. Prost. Rău. **3** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

păstáică s.f. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Păstaie. **2** (*reg.*) v. Roșcovă.

păstáie s.f. **I** (*bot.*) **1** legumen, teacă, ‹rar› legumă. *Păstaia este fructul uscat, cu mai multe semințe, dehiscent, cu două valve, caracteristic leguminoaselor.* **2** ‹înv. și reg.› păstaică. *Păstaia este fructul verde al unor specii de fasole.* **3** (*reg.*) v. Roșcovă. **4** (*la pl. **păstăi**; reg.*) v. Ardei-iute. **5** (*art.; reg.*) ***păstaia-lupului*** v. Iarba-fiarelor (v. *iarbă*) (*Cynanchum vincetoxicum*). **II** (*anat.; arg.*) v. Vagin.

păstăcioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Păstăioară.

păstăiástă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lopățea (*Lunaria rediviva*).

păstăicós, -oásă adj., s.f. pl. (*bot.; reg.*) **I** adj. (*despre plante*) **1** v. Păstăios. **2** v. Leguminos. **II** s.f. pl. (***păstăicoase***) v. Păstăioase (v. *păstăios*).

păstăiéț, -iáță adj. (*bot.; reg.; despre plante*) **1** v. Păstăios. **2** v. Leguminos.

păstăioáră s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› păstăcioară, păstăiuță. **2** *Thlaspi perfoliatum*; ‹reg.› punguliță.

păstăiós, -oásă adj., s.f. pl. (*bot.*) **I** adj. (*despre plante*) **1** ‹reg.› păstăicos, păstăieț. *Plantele păstăioase au fructul o păstaie.* **2** (*rar*) v. Leguminos. **II** s.f. pl. (***păstăioase***) ‹reg.› păstăicoase (v. *păstăicos*). *Familia păstăioaselor cuprinde sute de genuri.*

păstăiúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Păstăioară.

păstârnác s.m. (*bot.*) **1** *Pastinaca sativa hortensis*; ‹reg.› păstârnap. **2** (*reg.*) v. Gulie (*Brassica oleracea gongyloides*). **3** (*reg.*) v. Leuștean (*Levisticum officinale*). **4** (*reg.*) ***păstârnac-păduret*** v. Anghelică. Anghelină. Antonică (*Archangelica officinalis*); (*art.*) ***păstârnacul-vacii*** v. Brânca-ursului (v. *brâncă[1]*). Crucea-pământului (v. *cruce*) (*Heracleum sphondylium*).

păstârnáp s.m. (*bot.; reg.*) v. Păstârnac (*Pastinaca sativa hortensis*).

păstór s.m. **I 1** cioban, oier, ‹înv. și reg.› păcurar[2], ‹reg.› oieș. *Păstorii au urcat cu oile pe munte.* **2** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Păstorul-cu-Oile*** v. Pleiadele (v. *pleiadă*). **II** fig. (*relig.; de obicei determ. prin „sufletesc”, „de suflet”, „duhovnicesc”*) pastor, părinte, preot, sacerdot. *Cununia a fost oficiată de un păstor cunoscut.*

păstoráș s.m. ciobănaș, ciobănel, păstorel, ‹reg.› păcurăraș, păcurărel. *Oile din stână sunt păzite de un păstoraș.*

păstorél s.m. **1** ciobănaș, ciobănel, păstoraș, ‹reg.› păcurăraș, păcurărel. **2** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

păstorésc, -eáscă adj. **I 1** ciobănesc, pastoral, ‹înv. și reg.› păcurăresc. *Obiceiurile păstorești sunt respectate de toți cei care trăiesc la stână.* **2** (*adesea fig.; lit.; despre opere literare, fragmente literare etc.*) arcadic, bucolic, idilic, pastoral. *Recită un poem păstoresc. Teocrit este considerat maestrul poeziei păstorești.* **II** fig. (*relig.*) preoțesc, sacerdotal. *Veșmintele păstorești albe sunt purtate de înalții clerici mai ales în timpul slujbei de Paște. Activitatea sa păstorească l-a propulsat în ierarhia bisericească.*

păstorésțe adv. (*modal*) ciobănește, ‹înv. și reg.› păcurărește.

păstorí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) a ciobăni, ‹înv. și reg.› a păcurări. *Băiatul păstorește de doi ani.* **2** tr. (*compl. indică animale erbivore, turme etc.*) a paște[2], a pășuna, ‹înv. și reg.› a păcurări. *Văcarul păstorește vitele pe izlaz.* **3** tr. (*reg.; compl. indică ființe sau terenuri, suprafețe cultivate etc.*) v. Păzi. Supraveghea. **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **II** intr., tr. fig. (*bis.*) ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Patriarhul păstorește peste credincioșii ortodocși. A păstorit bine biserica atâta timp cât a fost mitropolit.*

păstoríe s.f. ciobănie, oierie[1], oierit, păstorit, ‹rar› păstorire, ‹înv. și reg.› păcurărie, ‹reg.› păcurărit. *Se ocupă cu păstoria.*

păstorírе s.f. (*rar*) v. Ciobănie. Oierie[1]. Oierit. Păstorie. Păstorit.

păstorít s.n. ciobănie, oierie[1], oierit, păstorie, ‹rar› păstorire, ‹înv. și reg.› păcurărie, ‹reg.› păcurărit.

păstoríță s.f. **1** ciobăniță, ‹înv. și reg.› păcurăriță, ‹reg.› ciobăncuță, păcurăreasă. **2** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

păstós, -oásă adj. (*despre substanțe, materiale etc.*) ‹rar› pultaceu, ‹reg.› păsturos. *Varul trebuie să fie păstos pentru ca pereții să iasă bine după văruit.*

păstrá vb. I. **1** tr. ‹înv.› a scuti. *Păstrează cu sfințenie icoana primită de la părinți.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, ființe, părți ale corpului etc.*) a (se) conserva, a (se) menține, a (se) ține. *Tenul și-a păstrat prospețimea. Mobila s-a păstrat foarte bine de-a lungul anilor.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică produse perisabile*) a (se) conserva, a ține. *Păstrează castraveți în saramură pentru iarnă. Peștele se păstrează mai mult timp într-un sos marinat.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a ține. *Își păstrează bijuteriile într-o casetă de argint.* **5** tr. (*compl. indică datini, obiceiuri etc.*) a respecta, a ține, ‹înv. și pop.› a cinsti, ‹pop.› a păzi, ‹înv.› a cruța, a feri, a observa, a veghea. *Toți creștinii păstrează cu sfințenie obiceiul colindatului.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori sănătatea, forțele etc. lor*) a (se) conserva, a (se) cruța, a (se) menaja, ‹reg.› a șăinăli. *Își păstrează forțele pentru mai târziu.* **7** tr. (*compl. indică ființe sau viața lor; adesea cu determ. „în viață”*) a menține, a ține. *Doctorii îl păstrează în viață cu ajutorul aparatelor. Aparatele îi păstrează viața până i se va face transplantul de inimă.* **8** refl. (*despre obiecte, lucruri, substanțe etc.*) a dura[2], a rezista, a ține, ‹reg.› a purta. *Gențile de piele se păstrează mai mult decât cele confecționate din înlocuitori. Parfumurile de calitate se păstrează timp îndelungat.* **9** refl. (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale se păstrează pe Pământ din timpuri străvechi.* **10** refl. (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul se păstrează din sec. al XIX-lea.* **11** refl. (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se menține, a se perpetua, a persista, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica se păstrează încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor se păstrează până astăzi.* **12** tr. a purta, a reține. *Păstrează în gând sfaturile înțelepte ale părinților.* **13** tr., refl. a (se) menține, a (se) reține. *Ceața păstrează umezeala în atmosferă. Medicamentul i-a fost recomandat pentru ca apa să nu se păstreze în exces în organism.* **14** tr. (*cu determ. care indică locul, postul, poziția etc.*) a menține. *A reușit să-și păstreze postul de profesor la școală cât timp a fost plecat în străinătate. Căpitanul păstrează direcția navei.* **15** tr. (*compl. indică relații interumane*) a menține, a ține, ‹înv.› a păzi. *A păstrat legătura cu prietenii din liceu.* **16** tr. a întreține, a menține, ‹fig.› a cultiva. *Preferă să păstreze relațiile cu persoane erudite.* **17** tr. (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) a opri, a reține, a rezerva, a ține, ‹înv.› a acolisi. *I-a păstrat bilete pentru premieră. I-a păstrat loc la rândul de la casă.* **18** tr. (*mai ales la imper.; compl. indică bani*) a opri, a reține, a ține. *Păstrează restul! se adresă chelnerului.* **19** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a opri, a reține, a rezerva, a ține. *I-a păstrat câteva felii de tort pentru când se va întoarce acasă. Își păstrează de pe acum bani pentru concediu.* **20** tr. a lăsa, a opri, a reține, a rezerva. *A păstrat loc pe un raft al bibliotecii pentru reviste și ziare. Pentru eventualii musafiri au fost păstrate câteva locuri la masă.* **21** tr. a releva, a reține. *Este bine să păstrăm aspectele utile ale acestei acțiuni.* **22** refl. (*înv.; mai ales despre oameni*) v. Abține. Domina. Răbda. Reține. Stăpâni. Ține.

păstrán s.m. (*iht.; reg.*) v. Păstrăv. Păstrăv-de-Bistrița. Păstrăv-de-munte. Păstrăv-de-piatră (*Salmo trutta fario*).

păstráre s.f. **1** conservare, menținere, ținere. *Arheologii se ocupă cu păstrarea relicvelor în stare bună. Păstrarea documentelor vechi a fost făcută prin tehnici speciale.* **2** conservare, ținere, ‹rar› conservație. *Păstrarea castraveților pentru iarnă se face în saramură.* **3** (*adesea cu determ. locale*) menținere, reținere. *Ceața este o cauză a păstrării umezelii în atmosferă. Medicamentul i-a fost recomandat pentru evitarea păstrării apei în organism.* **4** menținere, perpetuare. *Ecologiștii militează pentru păstrarea unor specii de animale pe cale de dispariție.* **5** oprire, reținere, rezervare. *Păstrarea biletelor pentru premiera de la operă a fost destul de dificilă.* **6** oprire, reținere, ‹rar› retenție. *A hotărât păstrarea de pe acum a unor bani pentru concediu.*

păstrămăr s.m. (*ieșit din uz*) ‹ieșit din uz› pastramagiu. *Păstrămarul făcea sau vindea pastramă.*

păstrămí vb. IV. refl. fig. (*în opoz. cu „a se întări”; reg.; despre ființe sau despre forțele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Șubrezi.

păstrătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) adunător, econom, strângător, ‹pop.› cruțător, ‹înv. și reg.› scump, ‹reg.› ninirâzât, păstrielnic, sclipuit[1], șporoș, ‹fig.› strâns[2]. *Toată viața a fost un om chibzuit și păstrător.* **2** s.m., s.f. depozitar, deținător. *Multe comunități mici sunt păstrătoare ale unor vechi tradiții.*

păstrăv s.m. **I** (*iht.*) **1** (*și **păstrăv-de-Bistrița, păstrăv-de-munte, păstrăv-de-piatră***) *Salmo trutta fario*; ‹reg.› păstran, pătat. **2** ***păstrăv-de-mare*** = *Salmo trutta labrax*; ‹reg.› alabalâc; ***păstrăv-de-nisip*** = *Barbus meridionalis petenyi*; mreană, ‹reg.› mreană-cenușie, mreană-neagră, mreană-pătată, mreană-porcească, mreană-răpănoasă, mreană-ruginoasă, mreană-vânătă. **3** (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **II** (*bot.*) **1** *Pleurotus ostreatus*; burete-negru. **2** (*reg.; și **păstrăv-de-nuc***) v. Burete-de-nuc (*Polyporus squamosus*). **3** (*reg.*) ***păstrăv-de-pădure*** v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*); ***păstrăv-de-stejar*** = ***păstrăv-roșu-de-stejar*** v. Burete-de-stejar. Burete-roșu-de-stejar (*Fistulina hepatica*).

păstriélnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător.

păstúră[1] s.f. (*apic.*) **1** propolis. *Păstura este o substanță cleioasă, prelucrată de albine din polen și din mugurii plantelor.* **2** (*reg.*) v. Fagure.

păstúră[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Năframă. **2** v. Catrință. Fotă.

păsturós, -oásă adj. (*reg.; despre substanțe, materiale etc.*) v. Păstos.

păsuí[1] vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni, instituții etc.*) a amâna, a aștepta, a îngădui, ‹pop.› a apesti, ‹reg.› a răgădui[2], ‹înv.› a surdisi. *Proprietarul îl păsuiește cu plata chiriei.* **2** (*compl. indică termene, scadențe, obligații financiare etc.*) a amâna, a prelungi, ‹înv. și reg.› a muta, ‹fig.; înv.› a ridica. *A reușit să păsuiască scadența datoriei.*

păsuí[2] vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică piese, ansamble etc.*) a adapta, a ajusta, a potrivi. *Întrucât piesa avea o formă puțin diferită, a fost nevoit s-o păsuiască pentru a o putea folosi.*

păsuiálă s.f. **1** amânare, păsuire, răgaz, ‹pop.› apestire, îngăduință, îngăduire, ‹înv. și reg.› răzbun[2], ‹reg.› răgăduială[2], răstoc[1], ‹înv.› îngăduială. **2** (*înv.*) v. Încetineală. Lentitudine. Lentoare.

păsuiéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*).

păsuíre s.f. **1** amânare, păsuială, răgaz, ‹pop.› apestire, îngăduință, îngăduire, ‹înv. și reg.› răzbun[2], ‹reg.› răgăduială[2], răstoc[1], ‹înv.› îngăduială. *Proprietarul i-a dat o păsuire de o lună pentru a plăti chiria.* **2** amânare, prelungire. *A beneficiat de o păsuire a termenului achitării datoriei.*

păsuít, -ă adj. (*despre oameni, instituții etc.*) amânat, ‹pop.› apestit. *Tânărul păsuit cu plata chiriei a putut să-și rezolve alte probleme.*

păsulícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*).

pășăr s.n. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) v. Compas.

păși vb. IV. **1** intr. (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) a călca, ‹înv. și reg.› a păsa[1].

Păşeşte încet ca să nu scoale copilul. **2** intr. (*despre fiinţe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) a apuca, a se îndrepta, a o lua, a merge, a pleca, a porni, ‹rar› a se îndruma, a se orienta, ‹pop.› a purcede, a se purta, ‹înv. şi reg.› a năzui, ‹maghiar.› a arădui, ‹fig.; pop.› a se întinde. *Păşeşte pe drumul cel mai scurt către casă.* **3** intr. (*în opoz. cu „a ieşi”; despre fiinţe; cu determ. locale introduse prin prep. „în”, care indică un spaţiu delimitat*) a intra, a merge, a pătrunde, a veni, ‹reg.› a luntra, ‹înv.› a deştinde. *Au păşit în peşteră printr-o spărtură a muntelui. A închis câinii pentru a nu păşi în grădină.* **4** tr. (*înv.; despre oameni sau despre acţiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligaţii, angajamente etc.*) v. Abate[2]. Călca. Contraveni. Încălca. Nesocoti. Transgresa. Viola.

păşíre s.f. **1** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, mişcare, pas[2], păşit, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. şi pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[1]. *Îl recunoaşte după păşire.* **2** (*în opoz. cu „ieşire”*) intrare, venire. *La păşirea ei în cameră toată lumea s-a oprit din vorbit.*

păşít s.n. (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, mişcare, pas[2], păşire, umblat[1], umblet, ‹rar› picior, ‹înv. şi pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[1].

păşitúră s.f. (*înv. şi reg.*) v. Pas[2].

păşói s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*).

păştíţă s.f. (*bot.*) **1** *Anemone ranunculoides*; dediţei-galbeni (v. *dediţel*), floarea-Paştilor (v. *floare*), floarea-Paştilor-galbenă (v. *floare*), floarea-păsărilor (v. *floare*), floarea-vântului-galbenă (v. *floare*), găinuşă, găinuşă-galbenă, gălbenele (v. *gălbenea*), ‹reg.› breabăn, muscerici-galbeni, păscuţă, pâinea-Paştelui (v. *pâine*), pâinile-Paştelui (v. *pâine*), turculeţ, zlac. **2** (*reg.*) v. Floarea-Paştelui (v. *floare*). Rotiliţă (*Anemone nemorosa*).

păştiúne s.f. (*înv. şi reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Ţarină[1].

păştuí vb. IV. tr., refl. (*în practicile relig. creştine; reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Comunia. Cumineca. Împărtăşi.

păşúnă vb. I. **1** intr. (*mai ales despre animale erbivore*) a paşte[2]. *Cireada de vaci păşunează pe câmp.* **2** tr. (*compl. indică animale erbivore, turme etc.*) a paşte[2], a păstori, ‹înv. şi reg.› a păcurări. *Văcarul păşunează vitele pe izlaz.*

păşunáre s.f. **1** păscut, păşunat, ‹pop.› păscare, ‹înv. şi reg.› paştere, păşune, ‹reg.› păşunea-lă, suhat, suhăţie. *Se ocupă cu păşunarea vitelor.* **2** (*concr.; reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Ţarină[1].

păşunát s.n. **1** păscut, păşunare, ‹pop.› păscare, ‹înv. şi reg.› paştere, păşune, ‹reg.› păşuneală, suhat, suhăţie. **2** (*concr.; reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Ţarină[1].

păşúne s.f. **1** imaş, izlaz, ţarină[1], ‹pop.› păscare, suhat, ‹înv. şi reg.› păştiune, silişte, ‹reg.› ghergheleu, ierbărit, păscălău[2], păscăneţ, păscătoare, păscătorie, păscătură, păscut, păşunare, păşunat, păşunet, prelucă, pustă, sit[2], suhăţie, ştimar, tabun, tighină, ţelină[2]. *Vacile sunt duse la păscut pe păşune.* **2** (*geomorf.*) ***păşune alpină*** = pajişte alpină. *Păşunea alpină constituie baza păstorităţii de vară.* **3** (*înv. şi reg.*) v. Păscut. Păşunare. Păşunat.

păşuneálă s.f. (*reg.*) v. Păscut. Păşunare. Păşunat.

păşunéle s.f. pl. (*pop.*) v. Câlţi.

păşunét s.n. (*reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Ţarină[1].

pătă vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) a (se) înnegri, a (se) jegoşi, a (se) macula, a (se) mânji, a (se) murdări, ‹rar› a (se) slini, ‹înv. şi pop.› a (se) negri, a (se) scârnăvi, ‹pop.› a (se) îngăla, a (se) năclăi, a se smoli, a (se) tăvăli, a (se) terfeli, ‹reg.› a (se) caciori, a (se) căldări, a (se) comânji, a (se) corfeli, a (se)corfoşi, a (se) derveli, a (se) feşteli, a (se) lutoşa, a (se) mărdăgi, a (se) mocicoli, a (se) mocicoşi, a (se) mozoli, a (se) murui, a (se) piscoli, a (se) piscoşi, a (se) pricăji, a (se) slimui, a (se) sprehui[1], a (se) tămânji, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) tocăni, ‹înv.› a (se) murdarisi, ‹flg.; înv. şi pop.› a (se) măscări[1], ‹vulg.› a (se) căca. *Transpiraţia i-a pătat gulerul cămăşii. Hainele i s-au pătat de la mizeria de pe şantier.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părţi ale corpului lor*) a (se) mânji, a (se) mâzgăli, a (se) murdări, a (se) umple, ‹înv. şi pop.› a (se) unge, a (se) vopsi, ‹pop.› a (se) tăvăli, ‹reg.› a (se) breza, a (se) cârcăli, a se corfeli, a se ima, a se imăla, a se imoşa, a (se) împospăia, a (se) mozoli, a (se) percea, a (se) tămânji. *Şi-a pătat mâinile cu păcură. Reparând maşina, mecanicul s-a pătat de ulei pe haine.* **3** tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a împestriţa, a smălţa, ‹rar› a pestriţa, ‹înv. şi reg.› a popistri, ‹înv.› a însmălţa, ‹fig.› a smălţui. *Stropi de diferite culori pătau pereţii vazei.* **II** tr. fig. (*compl. indică memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a polua, a terfeli, a veşteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. şi pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi pătează amintirea prin afirmaţiile făcute.*

pătáre s.f. **1** maculare, mânjire, murdărire, ‹rar› mânjeală, ‹înv. şi pop.› terfeleală, ‹pop.› mânjitură, terfelire, ‹înv. şi reg.› imare, ‹reg.› feştelire, ‹înv.› terfelitură. *Pătarea hainelor este inevitabilă pe un şantier.* **2** fig. batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, terfelire, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Pătarea memoriei părinţilor este o impietate.*

pătát, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, slinos, soios, sordid, ‹înv. şi pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. şi fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuţit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. şi reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feştelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârşav, mâşit, mâzgos, mocicoş, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoş, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], ronghioş, slimuit, soit, şiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămaşa are gulerul pătat. De câteva zile foloseşte acelaşi şorţ de bucătărie pătat.* **2** (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) bălţat, florean, pestriţ, tărcat, ‹pop.› prian, ‹înv. şi reg.› pistrui, ‹reg.› alaci, cheş, perceat, picat[2], pistricios, pric, priu, şar[3], şălean, şerguiat, şvaiţ, şvaiţer, tarcoş, tărcuş. *Are o vacă pătată.* **3** (*mai ales despre obiecte*) împestriţat, panaşat, pestriţ, smălţat, ‹rar› smălţuit[2], ‹pop.› înspicat, ‹reg.› încrestit, ‹înv.› însmălţat. *Pereţii vazei sunt galbeni, pătaţi cu violet şi roz.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) corupt, mituit, plătit[2], ‹fig.› impur, murdar, ‹fig.; fam.› mânjit. *Este un politician pătat.* **2** (*despre memoria, amintirea, reputaţia etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, necinstit, pângărit, profanat, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, terfelit, ‹fig.; înv. şi pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputaţiei lui pătate.* **3** (*rar; despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocorit. Întinat. Necinstit. Pângărit. Profanat. **III** s.m. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Păstrăv. Păstrăv-de-Bistriţa. Păstrăv-de-munte. Păstrăv-de-piatră (*Salmo trutta fario*). **2** (*la pl. **pătaţi**; bot.*) v. Oiţă. Oiţă-sălbatică (*Anemone silvestris*).

pătăchíe s.f. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** v. Par. Prăjină.

pătărănie s.f. (*pop.*) v. Experienţă. Întâmplare. Păţanie.

pătătúră s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată felul lichidului*) v. Împroşcătură. Pată. Stropitură.

păteác s.n. (*reg.*) v. Pătuc. Pătuţ.

pătíc s.n. (*reg.*) v. Pătuc. Pătuţ.

păticeán s.n. (*înv.*) v. Pătuc. Pătuţ.

pătimáş, -ă adj. **1** (*despre oameni*) pasionat, ‹înv.› determinat, împătimit. *Este un cititor pătimaş de literatură science-fiction.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acţiuni etc. ale lor*) parţial[2], părtinitor, subiectiv, tendenţios, ‹rar› pasionat, ‹reg.› părtăluitor. *Un judecător nu trebuie să fie niciodată pătimaş. Profesorul care are o atitudine pătimaşă faţă de studenţi încalcă deontologia profesională. Observaţiile criticului sunt pătimaşe.* **3** (*despre sentimente, senzaţii, dorinţe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, puternic, sălbatic, viu, ‹înv. şi pop.› vioi, ‹fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutreşte pentru ea o iubire pătimaşă.* **4** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv. şi reg.; despre fiinţe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **5** (*înv. şi reg.; despre fiinţe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat. **6** (*înv.; despre oameni*) v. Nefericit. Nemângâiat. Nenorocit.

pătimí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a păţi, a răbda, a suferi, a suporta, a trăi, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv. şi reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiţi, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. şi reg.› a lupta. *A pătimit multe umilinţe de la colegi.* **2** tr. (*compl. indică suferinţe,*

necazuri etc.) a încerca, a îndura, a suferi, a suporta. *Au pătimit în viață multe neajunsuri.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată natura suferinței*) a suferi, ‹înv. și pop.› a se munci, ‹înv.› a ucide. *Pătimește de căldură și de sete. Tânărul pătimește de o gelozie chinuitoare.* **4** intr. (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată boala, partea bolnavă a corpului sau organul bolnav*) v. Suferi.

pătimire s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***pătimiri***) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*,) păsuri (v. *păs*), suferință, turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de pătimiri.* **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință.

pătimită s.f. (*înv. și reg.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

pătimitiv, -ă adj. (*gram.; înv.; despre diateză, forme verbale, conjugări etc.*) v. Pasiv.

pătimitór, -oáre adj. (*înv.*) **I 1** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **2** (*despre ființe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat. **II** (*gram.; înv.; despre diateză, forme verbale, conjugări etc.*) v. Pasiv.

pătișór s.n. (*rar*) v. Pătuc. Pătuț.

pătlăgină s.f. (*bot.*) **1** *Plantago major*; ‹reg.› iarba-bubei (v. *iarbă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-cale, iarbă-grasă-de-grădină, iarbă-mare, limba-boului (v. *limbă*), limba-broaștei (v. *limbă*), limba-oii (v. *limbă*), mama-ploaie (v. *mamă*), minciună, plăcințica-vacii (v. *plăcințică*). **2** (*și* ***pătlagină-îngustă***) *Plantago lanceolata*; ‹reg.› căruțele, coada-șoricelului (v. *coadă*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), limba-bălții (v. *limbă*), limba-bălților (v. *limbă*), limba-broaștei (v. *limbă*), limba-oii (v. *limbă*), limba-șarpelui (v. *limbă*), limbarită, urechea-oii (v. *ureche*). **3** (*și* ***pătlagină-bună, pătlagină-mică, pătlagină-moale***) *Plantago media*; ‹reg.› iarbă-de-cale, limba-mânzului (v. *limbă*), limba-oii (v. *limbă*). **4** *Plantago gentianoides*; ‹reg.› limba-oii (v. *limbă*). **5** (*reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*). **6** (*reg.*) ***pătlagină-de-apă*** = (*art.*) ***pătlagina-bălților*** v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*).

pătlăgea s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***pătlăgea-de-paradis, pătlăgea-galbenă, pătlăgea-roșie***) *Lycopersicum esculentum*; pătlăgică, roșie (v. *roșu*), tomată, ‹reg.› gălățeană, măr-paradis (v. *măr*[2]), paradaisă. **2** (*și* ***pătlăgea-neagră, pătlăgea-vânătă***) *Solanum melongena*; vânătă (v. *vânăt*), ‹reg.› godină[1]. **3** (*reg.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*). **4** (*la pl.* ***pătlăgele***; *reg.*) v. Pătrunjel (*Petroselinum hortense*).

pătlăgică s.f. (*bot.*) **1** *Lycopersicum esculentum*; pătlăgea, pătlăgea-de-paradis, pătlăgea-galbenă, pătlăgea-roșie, roșie (v. *roșu*), tomată, ‹reg.› gălățeană, măr-paradis (v. *măr*[2]), paradaisă. **2** (*reg.*) ***pătlăgică-de-dalac*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*).

pătlăginiu, -ie adj. (*înv. și pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Vânăt.

pătrár s.n. (*înv. și pop.*) v. Pătrime. Sfert.

pătrát s.n., adj. **I** s.n. **1** (*geom.*) ‹înv.› echilater, tetragon, ‹latin.; rar› cvadrat. *Pătratul este un patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte.* **2** careu. *La festivitatea de sfârșit de an, elevii formează în curtea școlii un pătrat.* **3** (*tipogr.*) ***pătrat de tipografie*** = pătrișor. *Pătratul de tipografie este folosit la distanțarea cuvintelor și la completarea rândurilor înscrise până la capăt.* **II** adj. (*despre obiecte, locuri etc.*) ‹rar› cvadriform. *Caseta de bijuterii este pătrată.*

pătrátic, -ă adj. ‹fam.› pătrățos. *Bărbatul are fălcile pătratice și ochii tăioși.*

pătrățós, -oásă adj. (*fam.*) v. Pătratic.

pătrățéa s.f. pătrățică.

pătrățícă s.f. pătrățea (v. *pătrățel*). *Obișnuiește să bea cafeaua cu o pătrățică de zahăr.*

pătríme s.f. sfert, ‹înv. și pop.› pătrar, ‹reg.› fârtai. *Pătrimea este a patra parte dintr-un tot, dintr-o unitate sau dintr-o cantitate. A împărțit foaia în pătrimi.*

pătrișór s.n. (*tipogr.*) pătrat de tipografie.

pătrúnde vb. III. **I 1** intr. (*în opoz. cu „a ieși"; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „în", care indică un spațiu delimitat*) a intra, a merge, a păși, a veni, ‹reg.› a luntra, ‹înv.› a deștinde. *Au pătruns în peșteră printr-o spărtură a muntelui. A închis câinii pentru a nu pătrunde în grădină.* **2** intr. (*despre obiecte ascuțite; cu determ. introduse prin prep. „prin"*) a penetra, a răzbate, a răzbi, a străbate, a străpunge, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a pătruns cu greutate prin perete. Cuiul i-a pătruns prin talpa pantofului.* **3** intr. (*despre obiecte ascuțite sau despre părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a intra, a se împlânta, a se înfige. *Brăzdarele plugului pătrund adânc în pământ. Săgeata i-a pătruns în piept.* **4** intr. (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a se infiltra, a intra, a se scurge, ‹reg.› a se stoarce, ‹înv.› a se răsfuga. *După ploaie, apa pătrunde în pământ.* **5** intr. (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a se infiltra, a se insinua, a se strecura. *Apa subterană a pătruns în temelia casei, deoarece terenul este mlăștinos.* **6** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în", „prin", „printre"*) a intra, a răzbate, a răzbi, a străbate, a trece, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. *Zgomotul de afară nu pătrunde prin termopane. Frigul a pătruns în cameră prin geamul deschis. Lumina nu pătrunde prin jaluzele.* **7** intr. a intra, a străbate. *Razele soarelui pătrund în cameră pe fereastră. Picăturile de ploaie nu pătrund prin geacă.* **8** intr. (*despre cuvinte, expresii etc.*) a intra, a trece. *Foarte multe neologisme au pătruns în limba română la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **9** tr. (*despre senzații; compl. indică ființe*) a copleși, a cuprinde, a răzbi, ‹livr.› a penetra, ‹înv.› a răzbate, ‹fig.› a străbate, a străpunge, a tăia. *L-a pătruns foamea. O pătrunde setea. L-a pătruns frigul.* **10** intr. (*inform.; despre oameni*) a accesa, a intra. *A reușit să pătrundă la informațiile de pe hard.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se convinge, a se încredința. *S-a pătruns de discreția lui.* **2** tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a prevedea, a sesiza, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a mirosi, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să pătrundă sfârșitul conflictului dintre ei. A pătruns mersul evenimentelor.* **4** tr. (*compl. indică semnificația unei situații, a unui fenomen, a unei idei, a unei afirmații etc.*) a ghici, a înțelege, ‹fig.› a descifra. *A pătruns destul de greu mesajul scrisorii ei. A pătruns imediat ce ascund aceste fraze frumoase.* **5** tr. a înțelege, a percepe, a pricepe, a prinde, a sesiza, ‹fig.› a desprinde, ‹fig.; fam.; glum.› a se descălța. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a pătrunde sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a pătruns semnificația ironiei lui.* **6** intr. (*despre știri, zvonuri etc.*) a se difuza, a se duce[2], a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a se transmite, a se vehicula, ‹fig.› a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Prin vecini pătrund bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele pătrund peste tot.* **7** intr. (*despre idei, concepții, științe, tehnici etc.*) a se răspândi, ‹fig.› a se propaga, ‹fig.; înv.› a se revărsa. *Astăzi, informatica pătrunde în toate domeniile de activitate.*

pătrúndere s.f. **I 1** intrare. *Pătrunderea în peșteră se face printr-o spărtură în munte.* **2** penetranță, penetrare, penetrație, răzbatere, răzbire, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. *Pătrunderea pironului prin perete s-a făcut cu greutate.* **3** (*fiz.*) penetranță, penetrare, penetrație. *Capacitatea de pătrundere a radiațiilor gamma este foarte mare, pentru stoparea acestora fiind necesar un perete din beton, din plumb sau o cantitate mare de apă.* **4** infiltrare, infiltrat, infiltrație, insinuare. *Terenul fiind mlăștinos, pătrunderea apei subterane în temelia casei era previzibilă.* **5** intrare, străbatere. *A tras jaluzele pentru a permite pătrunderea luminii prin fereastră.* **6** intrare, trecere, ‹fig.› infuzie. *Pătrunderea celor mai multe neologisme în limba română a avut loc la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **7** (*mai ales fig.*) acuitate, agerime, clarviziune, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Pătrunderea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.* **II** fig. **1** înțelegere, percepere, pricepere, prindere, sesizare. *Trebuie să citească un context mai larg pentru pătrunderea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva*

clipe până la pătrunderea semnificației ironiei lui. **2** afectare, emoționare, impresionare, înduioșare, tulburare, ‹fig.› mișcare, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, pătrunderea oamenilor a fost puternică.* **3** aprehensiune, comprehensiune, comprehensivitate, înțelegere, pricepere. *Aspectul unor desene moderne depășește pătrunderea obișnuită.*

pătrunjél s.m. (*bot.*) **1** *Petroselinum hortense*; ‹reg.› găgăuț, pătlăgele (v. *pătlăgea*), pătrunjică, petersil. **2** ***pătrunjel-câinesc*** = (*art.*) ***pătrunjelul-câinelui*** = *Aethusa cynapium*; ‹reg.› buciniș, cucută-înveninată, pătrunjică; ***pătrunjel-de-câmp*** = **a** *Pimpinella saxifraga* și *Pimpinella major*; ‹rar› pimpinelă, ‹reg.› buruiana-sărăciei (v. *buruiană*), petrinjelaș, rădăcina-sărăciei (v. *rădăcină*); **b** *Peucedanum oreoselinum*; ‹reg.› somnoroasă (v. *somnoros*); (*reg.*) ***pătrunjel-sălbatic*** v. Rușinea-fetei (v. *rușine*) (*Daucus carota* și *Daucus silvestris*); (*art.*) ***pătrunjelul-broaștelor*** v. Mărăraș (*Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*).

pătrunjícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pătrunjel (*Petroselinum hortense*). **2** v. Pătrunjel-câinesc. Pătrunjelul-câinelui (v. *pătrunjel*) (*Aethusa cynapium*).

pătrunzătór, -oáre adj. **I 1** (*fiz.*) penetrant. *Radiațiile X sunt radiații electromagnetice pătrunzătoare, cu lungimea de undă mai scurtă decât a luminii, care rezultă prin bombardarea unei ținte de tungsten cu electroni cu viteză mare.* **2** (*despre mirosuri*) intens, penetrant, puternic, tare, viu, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros pătrunzător de levănțică.* **3** (*despre senzații, mirosuri etc.*) copleșitor, covârșitor. *Frigul pătrunzător l-a ținut în casă. La umbra stejarului bătrân a retrăit o senzație pătrunzătoare de liniște. În mlaștină este un miros fetid pătrunzător.* **4** (*mai ales despre umezeală*) răzbătător, ‹înv.› străbătător. *S-a îmbrăcat gros din cauza umezelii de afară, pătrunzătoare prin haine subțiri.* **5** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], profund, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere pătrunzătoare.* **6** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› țintеș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii pătrunzătoare a căpitanului de vas.* **7** (*despre privire*) fulgerător, ‹fig.› ascuțit[2], tăios. *Îi aruncă o privire pătrunzătoare, supărat de gafa pe care a făcut-o.* **II 1** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său pătrunzător.* **2** (*în opoz. cu „greoi”, „obtuz”; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, profund, rațional, ‹fig.› luminos, subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea pătrunzătoare.* **III** fig. **1** (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) adânc, profund, serios, temeinic, ‹fig.› aprofundat, solid. *Are cunoștințe pătrunzătoare în domeniul său.* **2** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, vibrant, ‹fig.› mișcător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost pătrunzătoare.*

pătrunzíbil, -ă adj. (*înv.; despre membrane sau materiale poroase*) v. Permeabil.

pătrúț s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

pătúc s.n. pătuț, ‹rar› pătișor, pătuleț, ‹pop.› pătucean, ‹înv. și reg.› pătucel, ‹reg.› păteac, pătic, pătui[1], ‹înv.› păticean.

pătuceán s.n. (*pop.*) v. Pătuc. Pătuț.

pătucél s.n. (*înv. și reg.*) v. Pătuc. Pătuț.

pătúi[1] s.n. (*reg.*) v. Pătuc. Pătuț.

pătuí[2] vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura.

pătuiác s.n. **I 1** pătul, ‹reg.› talpă. **2** (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie. **3** (*reg.*) v. Pătul. **II** (*constr.; reg.*) **1** ‹reg.› pătul. **2** v. Pătul.

pătúl s.n. **I 1** (*gosp.*) coșar[2], porumbar[2], ‹înv. și pop.› leasă, ‹reg.› corliță, coș[1], coșarcă, cotarcă, magazin, speie. *În pătul se păstrează în special porumbul.* **2** porumbar[2], porumbărie, ‹reg.› columbar, corliță, golubeatnic, golumbar, golumbărie, holubidniță, hulubar, hulubărie, hulubniță, hulubnic, pătuiac, porumbariță, porumbăriște, porumbelniță, porumbiște, porumbiță. *Și-a plasat pătulul pentru porumbei la ultimul etaj al clădirii în care locuiește.* **3** ‹reg.› alaș, pătuiac. *Pătulul servește la observarea vânatului sau pentru pază.* **4** pătuiac, ‹reg.› talpă. *Pătulul este un postament din scânduri sau din crengi, fixat pe furci, pe scânduri ori în copaci, pe care se clădește o claie de nutreț, pentru a o păstra, pentru a o feri de umezeală sau de animale.* **5** (*agric.*) pat, pat cald, pat germinativ, răsadniță, ‹înv. și reg.› școală, ‹reg.› melegar[2], mispet, rai[2], răsad, răsadnic, strat, strat cald, strat de gunoi, strat de răsad, țarc, țărcălău, vitărie, ‹înv.› pepinieră, semănărie. *În pătule se cultivă răsaduri.* **6** leasă, ‹pop.› comarnic, ‹reg.› podișor. *Cașul se pune la scurs pe pătul.* **7** (*reg.*) v. Pat. **8** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Corlată[1]. **II** (*constr.*) **1** grânar, hambar, magazie, ‹pop.› grânărie, ‹reg.› găbănaș, magazin, mogtar, speie, susai[2], ‹înv.› jitniță, vistier[2]. *Pătulele sunt pline cu cereale.* **2** ‹pop.› cotineață, ‹reg.› pătuiac, poiată. *A construit un pătul pentru păsările de curte.* **3** (*reg.*) v. Grajd. **4** (*reg.*) v. Staul. **5** (*la stână; reg.*) ‹reg.› pat. *Pătulul este o colibă ciobănească.* **6** (*la stână; reg.*) v. Comarnic. **7** (*reg.*) ‹reg.› pătuiac. *Pătulul este un adăpost pe câmp sau la stână, format de obicei dintr-un acoperiș susținut de pari.* **III** (*reg.*) **1** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină. **2** v. Cuib. Cuibar.

pătuléț s.n. (*rar*) v. Pătuc. Pătuț.

pătulí vb. IV. I tr. (*pop.*) **1** ‹reg.› a pături. *Femeia pătulește mămăliga cu lingura.* **2** (*compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **3** (*compl. indică pământ, zăpadă, materiale pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa. **II** intr. (*reg.; despre oameni; adesea cu determ. modale*) v. Duce[2]. Trăi. Viețui.

pătură s.f. **I 1** cergă, cuvertură, față de pat, învelitoare, velință, ‹pop.› copertă, picat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, lăicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Păturile maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.* **2** (*geol.*) strat, ‹rar› pală[1]. *Muncitorii au ajuns la o pătură dură de roci după ce au săpat câțiva metri de pământ.* **3** (*înv. și reg.; de obicei determ. prin „de hârtie”*) v. Foaie. **4** (*alim.; reg.*) v. Foaie. **5** (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte; reg.*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu. **II** (*și* ***pătură socială***) categorie, categorie socială, ‹înv.› regiuni (v. *regiune*), strat, ‹fig.› treaptă, ‹ieșit din uz› ordin. *Aparținea unei pături sociale privilegiate.*

păturí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică pături, haine, hârtii etc.*) v. Împături. Îndoi. Plia. Strânge. **2** (*reg.*) v. Pătuli. **3** (*reg.; compl. indică pământ, zăpadă, materiale pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa.

păturícă s.f. ‹înv. și reg.› scorțișoară. *A învelit copilul cu o păturică.*

păturíre s.f. (*pop.*) v. Împăturire. Îndoire. Pliere. Strângere. Strâns[1].

păturít, -ă adj. (*pop.; despre pături, haine, hârtii etc.*) v. Împăturit. Îndoit. Pliat. Strâns[2].

păturós, -oásă adj. (*geol.; înv.; despre sol, roci, minereuri etc. sau despre structura acestora*) v. Stratificat.

pătúț s.n. pătuc, ‹rar› pătișor, pătuleț, ‹pop.› pătucean, ‹înv. și reg.› pătucel, ‹reg.› păteac, pătic, pătui[1], ‹înv.› păticean. *Părinții au cumpărat pentru copil un pătuț metalic.*

păț s.n. (*reg.*) v. Experiență. Pățanie.

pățánie s.f. **1** experiență, întâmplare, ‹pop.› pățăranie, pățeală, ‹înv. și reg.› pataramă, pățire, ‹reg.› halagea, păț, pățău, pățitanie, pățitură, podoară, poroganie, ‹fran.› mezaventură. *A trecut printr-o pățanie tristă.* **2** încurcătură, poznă, ‹pop. și fam.› tărășenie, ‹fam.› comedie[2], dandana, istorie, ‹reg.› tărăraie. *I-a povestit din pățaniile pe care le-a trăit.* **3** întâmplare, peripeție, ‹fam.› alta (v. *altul*), fază, tărășenie, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› jitie[1]. *Au trecut prin multe pățanii până au ajuns pe vârful muntelui.*

pățău s.n. (*reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

pățeálă s.f. (*pop.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

păți vb. IV. tr. **1** (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră*) ‹fam.› a o sfecli, ‹reg.› a o împătra, ‹înv.› a o împlini. ‹arg.› a o buli. *Mă așteptam că ai s-o pățești. Nu te necăji, au mai pățit-o și alții!* **2** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a răbda, a suferi, a suporta, a trăi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a

pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiți, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A pățit multe umilințe de la colegi.*

pățire s.f. (*înv. și reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

pățit, -ă adj. **1** (*despre oameni*) experimentat, încercat. *Bunicul ei a fost un om pățit, trecând prin două războaie.* **2** (*înv.; despre ființe*) v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat.

pățitánie s.f. (*reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

pățitúră s.f. (*reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

păují vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Îngriji.

păulá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **2** intr. (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) v. Duce[2]. Trăi. Viețui.

păún s.m. **1** (*ornit.*) *Pavo cristatus*; paon. **2** (*reg.*) ‹reg.› pană. *Păunul este un motiv ornamental (în formă de floare) pentru broderii, țesături sau pentru imprimat pe piele.*

păunáș s.m. (*ornit.*) păunel, ‹rar› păunior, ‹reg.› păuniț.

păúnă s.f. (*ornit.*) păuniță, ‹rar› păunească, ‹reg.› păunică, păunioară, păunoaie, păunoaică, peunariță.

păuneásă s.f. (*ornit.; rar*) v. Păună. Păuniță.

păunél s.m. (*ornit.*) păunaș, ‹rar› păunior, ‹reg.› păuniț.

păuní vb. IV. refl. fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

păunícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păună. Păuniță.

păunioáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păună. Păuniță.

păuniór s.m. (*ornit.; rar*) v. Păunaș. Păunel.

păuníre s.f. fig. (*pop. și fam.*) v. Aere (v. *aer*[1]). Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Fumuri (v. *fum*). Infatuare. Împăunare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

păuníț s.m. (*ornit.; reg.*) v. Păunaș. Păunel.

păuníță s.f. **1** (*ornit.*) păună, ‹rar› păuneasă, ‹reg.› păunică, păunioară, păunoaie, păunoaică, peunariță. *Păunița este femela păunului.* **2** (*bot.; reg.*) v. Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*). **3** (*entom.; reg.*) v. Țânțar-de-apă (*Calopteryx splendens*).

păunoáică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păună. Păuniță.

păunoáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păună. Păuniță.

păurésc, -eáscă adj. (*agric.; reg.*) v. Agrar. Agrarian. Agricol.

păuréț subst. (*colect.; text.; reg.*) v. Câlți.

păurí vb. IV. intr. (*agric.; reg.; despre oameni*) v. Plugări.

păuríe s.f. (*reg.*) **I** (*agric.*) v. Arare. Arat[1]. Arătură. Plug. Plugărie. Plugărit. **II** (*colect.*) **1** v. Plugărime. **2** v. Țărănime.

păurítă s.f. (*reg.*) v. Săteancă. Țărancă[1].

păúșă s.f. (*reg.*) ‹reg.› panză. *Păușele sunt prăjinile care se leagă împreună la unul dintre capete și se așază pe vârful stogurilor de fân, pentru a le apăra de vânt.*

păuzá vb. I. intr. (*latin.; înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Odihni. Repauza. **2** (*despre ființe; cu determ. locale*) v. Opri. Poposi. Sta. Ședea. Trage. Zăbovi.

păuzáre s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **2** v. Pauză. Repaus.

păúză s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

păvíță s.f. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› broscuță, palhă[1], pălăcrinț, păvuță, pui[1], puiete.

păvuí vb. IV. refl. (*reg.; despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Rupe. Scufunda. Surpa.

păvúță s.f. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› broscuță, palhă[1], pălăcrinț, păviță, pui[1], puiete. *Păvuța este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime.*

păzeálă s.f. (*reg.*) **1** (*culin.*) ‹reg.› păzitură. **2** v. Pază. Strajă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere.

păzí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) a străjui, a supraveghea, a veghea, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹înv.› a străji, a strășnici, a țepui[1], ‹grec.; înv.› a epistasi. *Paznicul păzește intrarea în instituție. L-a rugat pe vecinul său să-i păzească vila cât timp este plecat în delegație.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau terenuri, suprafețe cultivate etc.*) a supraveghea, ‹înv. și reg.› a griji, ‹reg.› a păstori, a păndi. *Ciobanul păzește turma de oi. Au angajat un paznic care să păzească culturile.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a veghea, ‹înv.› a socoti. *În parc, mamele își păzesc copiii. Gardienii păzesc, în închisori, deținuții.* **4** tr. a apăra, a feri, a ocroti, a prezerva, a proteja, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie păzite de dispariție.* **5** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a feri, a ocroti, a proteja. *Paltonul îl păzește de frig.* **6** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se apăra, a se feri, ‹înv. și pop.› a se străjui, ‹înv. și reg.› a se sfii, a se socoti, ‹înv.› a se înveghea, a se străgni, a se veghea, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Se păzește de răceală luând vitamine.* **7** refl. (*despre oameni*) a evita, a se feri, a ocoli, ‹înv.› a se îndupleca. *Se păzește de un consult în spital în timpul epidemiei de gripă.* **8** refl. (*despre oameni*) a se ascunde, a se feri, a se furișa. *Îl zărește de departe și se păzește de el, intrând într-un magazin.* **9** refl. (*despre oameni*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a preîntâmpina, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *S-a păzit de impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **10** tr. (*înv. și pop.; compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufletești, situații, conflicte etc.*) v. Întreține. Menține. **11** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări. **12** tr. (*în practicile relig. creștine; reg.; compl. indică morți*) v. Priveghea. **II** tr. **1** (*pop.; compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) v. Îndeplini. Onora. Respecta. Ține. **2** (*pop.; compl. indică datini, obiceiuri etc.*) v. Păstra. Respecta. Ține **3** (*înv. și reg.*) v. Frecventa. **4** (*reg.*) v. Ambiționa. Încăpățâna. Încrâncena. Îndărătnici. Îndârji. Merge. Persevera. Persista. Stărui. **5** (*înv.; compl. indică relații interumane*) v. Menține. Păstra. Ține. **III** (*înv. și reg.; despre oameni*) **1** intr., refl. v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **2** refl. v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma. **IV** tr. (*reg.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Face. Găti. Pregăti. Prepara. **V** (*cu val. de interj.; la imper.; exprimă iminența unui pericol și un îndemn la precauție; fam.; în forma* ***păzea***) v. Atenție!

păzíre s.f. **1** străjuire, supraveghere, veghere, ‹înv.› epitasie. *Pentru păzirea proprietății folosește camere de luat vederi.* **2** apărare, ferire, ocrotire, protejare, salvgardare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie păzirea de la dispariție a obiceiurilor strămoșești.* **3** (*pop.*) v. Respectare. **4** (*înv.*) v. Pază. Strajă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere.

păzít[1] s.n. (*rar*) v. Pază. Strajă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere.

păzít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre locuri, obiective, bunuri etc.*) ‹înv.› străjuit. *Hoții nu intră, de obicei, în imobile păzite.* **2** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, asigurat, ferit, ocrotit, protejat, sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc păzit din cauza ploii.* **3** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent. **II** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; reg.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

păzitór, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m. pază, paznic, străjă, străjer, ‹astăzi rar› priveghetor, veghetor, ‹reg.› sotnic, vectăr, ‹înv.› prevegheu, pristav, priveghi, strajnic, străjuitor, veghe. *Tânărul este păzitor la cireada satului.* **2** s.m. gardian, paznic, ‹reg.› vehter, ‹ieșit din uz› gardist. *S-a angajat păzitor la o firmă de construcții.* **3** s.m. (*înv. și reg.*) v. Bucătar. **4** s.m., s.f. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. **5** s.f. (*milit.; înv.*) v. Gardă. Pază. Strajă. **6** s.m. (*astrol.; înv.*) ***păzitor de stele*** v. Astrolog. Cititor în stele. **II** s.m. (*la pl.* ***păzitori****; jur.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

păzitúră s.f. (*culin.; reg.*) ‹reg.› păzeală. *Păzitura este mâncarea gătită.*

păzúi subst. (*geomorf.; reg.*) **1** v. Deal. **2** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Coamă. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

păcă s.f. (*reg.*) v. Lulea. Pipă.

pâcâí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) a pufăi, ‹reg.› a pâșcâi. *Bătrânul turc pâcâie din lulea.* **2** (*reg.; despre foc, lemne, cărbuni aprinși etc. sau despre obiecte care emană lumină*) v. Pâlpâi.

pâclá s.f. **I 1** (*meteor.*) ceață, negură, ‹pop.› negureală, negureață, ‹reg.› bârnă[2], buhalniță, buracă, bură[1], burhai, buștină, mocirlă, pufă, rodie[2], tucie, tuman, ‹înv.› măglă[2], vapor, ‹fig.;

reg.› păcură. *Spre seară, s-a lăsat pâcla.* **2** (*mai ales la pl.* ***pâcle***; *geol.*) pufnă, salță, vulcan noroios. *Din pâcle erup gaze, ape sărate și, uneori, petrol.* **3** (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală. **II** fig. **1** ‹fig.› ceață, negură, perdea. *Ar vrea să împrăștie pâcla care îi învăluie gândurile.* **2** (*înv.*) v. Agramatism. Beznă. Ignoranță. Incultură. Întunecime. Întuneric. Nepricepere. Neștiință. Noapte. Simplicitate. Simplitate. Tenebră.

pâcleș, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos"; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

pâclíș, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

pâclișít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

pâclós, -oâsă adj. **I 1** (*meteor.; despre vreme, zile, atmosferă etc.*) cețos, încețoșat, înnegurat, nebulos, neguros, ‹rar› neguratic, neguriu, ‹reg.› îmbourat, ‹fig.; rar› împufat. *Nu se pot urca pe munte, întrucât timpul este pâclos.* **2** (*în opoz. cu „senin"; mai ales fam.; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul pâclos creează multora o stare de disconfort.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Pâclos după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața pâcloasă din cauza eșecului la examen.*

pâhăví vb. IV. refl. (*reg.*) = puhăvi.

pâhăvít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **2** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhav. Umflat.

pâinâr s.m. (*ind. alim., com.; înv.*) v. Brutar.

pâine s.f. **I 1** (*ind. alim., culin.*) ‹înv. și reg.› pită, ‹reg.› hliban. *Pâinea neagră se recomandă în regimul diabeticilor.* **2** (*ind. alim., culin.; pop.*) v. Turtă. **3** (*la pl.* ***pâini***; *pop.*) v. Cereale. Grâne (v. *grâu*). **4** (*în practicile Bisericii Catolice; înv.; și* ***pâine nedospită***) v. Azimă. **5** fig. (*constr. mai ales cu vb. „a câștiga"*) existență. *Își câștigă cu greu pâinea într-o societate în care intelectualul este marginalizat.* **II** (*art.; bot.*) ***pâinea-porcului*** = *Cyclamen europaeum*; ‹reg.› pita-porcului (v. *pită*); (*reg.*) ***pâinea-oii*** v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*); ***pâinea-Paștelui*** = (*la pl.*) ***pâinile-Paștelui*** v. Dediței-galbeni (v. *dediței*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță (*Anemone ranunculoides*); ***pâinea-pădurii*** v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*); ***pâinea-pământului*** v. Roșioară (v. *roșior*) (*Russula vesca*).

pâinícă s.f. (*ind. alim., culin.*) pâinișoară, ‹pop.› pâiniță, ‹înv. și reg.› pitișoară, pituță.

pâinișoára s.f. **I** (*ind. alim., culin.*) **1** pâinică, ‹pop.› pâiniță, ‹înv. și reg.› pitișoară, pituță. **2** (*pop.*) v. Bulcă. Chiflă. **II** (*bot.*) **1** *Russula lepida*; ‹reg.› bureți-de-spini (v. *burete*), bureți-roșii (v. *burete*), oiță. **2** *Russula integra*; ‹reg.› vinețică. **3** (*reg.*) v. Burete-de-spin. Vinețea (*Russula alutacea*). **4** (*reg.*) v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*). **5** (*la pl.* ***pâinișoare***; *reg.*) v. Burete-de-mesteacăn (*Cortinarius cinnamomeus*). **6** (*la pl.* ***pâinișoare***; *reg.*) v. Hulubiță (*Russula aurata*). **7** (*la pl.* ***pâinișoare***; *reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-dulce. Râșcov. Vinețică. Vinețică-cu-lapte (*Lactarius volemus*). **8** (*la pl.* ***pâinișoare***; *reg.*) v. Zbârciogi-grași (v. *zbârciog*) (*Gyromitra esculenta*).

pâiníță s.f. (*ind. alim., culin.; pop.*) v. Pâinică. Pâinișoară.

pâj s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** (*milit.; la vechile arme de foc*) v. Tigaie. Tigăiță.

pâlc s.n **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, șiruri (v. *șir*), ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *Un pâlc de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) buluc, ceată, polc, steag, stol, ‹înv.› bulucbășie. *Pâlcul, format din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.*

pâlculéț s.n. pâlcușor.

pâlcușór s.n. pâlculeț.

pâlnie s.f. **1** ‹reg.› hunie, leică[2], leu[2], tolcer, trihtăr, umplutoare (v. *umplătoare*). *Toarnă laptele în bidoane cu pâlnia.* **2** (*telec.; și, art.,* ***pâlnia receptorului, pâlnia telefonului***) microreceptor, receiver, receptor, receptor telefonic, ‹înv.› urecher, ‹engl.› sunder. *Când vorbește la telefon, acoperă pâlnia receptorului cu mâna, pentru ca apelantul să nu audă ce se vorbește în casă.* **3** (*geomorf.*) avenă. *Pâlnia se formează în roci calcaroase.* **4** (*anat.; rar*) v. Auriculă. Pavilion auricular. Pavilionul urechii (v. *pavilion*). Ureche.

pâlnioâră s.f. pâlniuță, ‹reg.› leicuță, tolceraș. *A turnat laptele în biberon cu o pâlnioară.*

pâlniúță s.f. pâlnioară, ‹reg.› leicuță, tolceraș.

pâlpâí vb. IV. intr. **1** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a licări, a sclipi, a tremura, a vibra, ‹pop.› a fâlfâi, ‹fig.› a palpita. *Focul pâlpâie în șemineu. Flăcările focului pâlpâie în întunericul nopții.* **2** (*despre foc, lemne, cărbuni aprinși etc. sau despre obiecte care emană lumină*) ‹reg.› a pâcâi. *Neonul din bucătărie a început să pâlpâie.* **3** (*despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi"*) a fâlfâi, a flutura, ‹rar› a sfârâi, ‹reg.› a pâbâi, ‹poetic› a vântura. *Șoimul pâlpâie din aripi.*

pâlpâiálă s.f. pâlpâire, pâlpâit, pâlpâitură, vibrare, ‹fig.› palpitare.

pâlpâíre s.f. **I 1** pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură, vibrare, ‹fig.› palpitare. *Pâlpârea flăcărilor focului în întunericul nopții este fascinantă.* **2** bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâit, fâlfâitură, fluturare, fluturat, pâlpâit, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură. *Se aude pâlpâirea de aripi a stolului de păsări.* **II** ‹fig.› licăr, licărire, licărit, lucire, rază, scăpărare, strălucire. *Simte o pâlpâire de speranță în suflet.*

pâlpâít s.n. **1** pâlpâială, pâlpâire, pâlpâitură, vibrare, ‹fig.› palpitare. **2** bătaie, bătaie de aripi, fâlfâială, fâlfâire, fâlfâit, fâlfâitură, fluturare, fluturat, pâlpâire, ‹rar› pârâială, pârâit, pârâitură, plescăitură, scuturare, scuturat[1], sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură.

pâlpâitór, -oâre adj. (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) tremurat[2], tremurător, vibrator[2], ‹pop.› fâlfâitor. *Flacăra pâlpâitoare a lumânării formează umbre sumbre pe pereții camerei.*

pâlpâitúră s.f. pâlpâială, pâlpâire, pâlpâit, vibrare, ‹fig.› palpitare.

pânc s.n. (*reg.*) v. Epocă. Perioadă. Sezon. Timp. Vreme.

pândár s.m. **1** paznic, ‹înv. și reg.› pândaș, ‹reg.› gornic, jitar, meregiu, pârgar, ‹înv.› pânditor. *Este pândar la o livadă de meri.* **2** (*milit.; pop.*) v. Pază. Santinelă. Străjă. Veghe.

pândáș s.m. (*înv. și reg.*) v. Paznic. Pândar.

pândă s.f. **1** cercetare, iscodire, iscodit[1], observare, pândire, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. **2** (*concr.; cineget.*) ‹rar› străjuire, ‹fam.› ascunzătoare, ‹înv. și reg.› leș[3], leșnic[1]. *S-a ascuns bine în pândă, pentru a nu fi simțit de vânat.*

pândárí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni*) ‹pop.› a pândi, ‹reg.› a jitări. *Tânărul pândărește la o livadă de meri.*

pândí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a iscodi, a observa, a spiona, a urmări, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leși[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudăși, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a

vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis spioni pentru a pândi tabăra adversarilor.* **2** tr. (*despre animale; compl. indică prada*) ‹rar› a străjui, ‹reg.› a astăura, ‹fig.› a cloci. *Ursul îl pândește din tufiș.* **3** tr. a amenința, ‹fig.› a paște[2]. *Îi pândește o mare primejdie dacă se duc pe munte când este viscol.* **4** intr. (*pop.; despre oameni*) ‹pop.› a pândări, ‹reg.› a jitări. **5** tr. (*reg.; compl. indică ființe sau terenuri, suprafețe cultivate etc.*) v. Păzi. Supraveghea.

pândíre s.f. cercetare, iscodire, iscodit[1], observare, pândă, spionare, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Pândirea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.*

pândít s.n. (*rar*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

pânditór s.m. (*înv.*) v. Paznic. Pândar.

pângânie s.f. (*relig.; reg.*) v. Păcătos.

pângár, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** s.f. v. Dezonoare. Necinste. Rușine.

pângărí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a batjocori, a necinsti, a profana, a viola, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹înv. și reg.› a îngâna, ‹fig.› a întina, ‹fig.; înv. și pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câțiva derbedei au pângărit o biserică.* **2** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a profana, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârșăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi pângărește amintirea prin afirmațiile făcute.* **3** fig. (*compl. indică mai ales femei, minori*) a abuza, a batjocori, a necinsti, a silui, a viola, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca. *A fost trimis în judecată pentru că a pângărit o tânără.*

pângăríre s.f. **1** batjocorire, necinstire, profanare, sacrilegiu, violare, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Pângărirea unei biserici este un mare păcat.* **2** batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, profanare, ‹rar› prihană, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanațiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Pângărirea memoriei părinților este o impietate.* **3** fig. abuzare, batjocorire, necinstire, siluire, viol, violare. *Pângărirea unei femei este pedepsită de lege.*

pângărít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) batjocorit, necinstit, profanat, ‹înv. și pop.› prihănit, ‹fig.› întinat, ‹fig.; rar› pătat, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2]. *Poliția cercetează biserica pângărită pentru a evalua fărădelegile.* **2** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, discreditat, necinstit, profanat, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui pângărite.* **3** fig. (*mai ales despre femei, minori*) abuzat, batjocorit, necinstit, siluit, violat. *Femeia pângărită a fost internată în spital.* **II** adj., s.m., s.f. (*relig.; înv. și reg.*) v. Păcătos.

pângărítor, -oáre adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f., adj. profanator, ‹livr.› sacrileg, ‹înv.› spurcător. *Pângăritorul bisericii a fost condamnat la închisoare. Fapta lui pângăritoare a fost dezavuată de toată comunitatea orașului.* **2** s.m., s.f. profanator, ‹rar› violator. *Pângăritorii de morminte au distrus o parcelă din cimitir.*

pântecâre s.f. (*med., med. vet.*) **1** (*pop.*) v. Diaree. **2** (*reg.; și* ***pântecare cu sânge***) v. Dizenterie.

pântecărâie s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.

pântecăríe s.f. (*med., med. vet.*) **1** (*pop.*) v. Diaree. **2** (*reg.; și* ***pântecărie cu sânge***) v. Dizenterie.

pắntece s.n. **I 1** (*anat.*) abdomen, burtă, ‹înv. și pop.› mațe (v. *maț*), vintre, ‹pop.› buric, inimă, ‹fam.› tobă, ‹reg.› babă, baldâr, bandor, bârdan, buft, burduf, burduhan, foale, pohoială, rânză, slabină, slăbii (v. *slăbie*[2]), ‹înv.› zgău, ‹arg.› bufet. *A durut-o pântecele după ce a mâncat pere.* **2** (*anat.; pop.*) v. Stomac. **3** (*anat.; pop.*) v. Mitră. Uter. **4** (*anat.; reg.; eufem.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **5** (*înv.; ca ansamblu al facultăților afective și morale ale oamenilor, ca centru și simbol al vieții sufletești*) v. Inimă. Suflet. **II** fig. interior, ‹fig.› sân, ‹fig.; rar› sâmbure. *Geologii forează pântecele pământului.*

pântecél s.n. (*anat.*) burtică, burticică, pântecuț.

pântecós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) burtos, ‹pop. și fam.; iron.› borțos, burduhănos, burduhos, ‹pop.; iron.› burtucănos, ‹fam.; iron.› burticos, ‹reg.› folticos, ‹fig.; fam.› bombat. *Un bărbat pântecos o privește insistent.* **2** (*fam.; glum.; despre obiecte*) v. Bombat. Umflat.

pântecúț s.n. (*anat.*) burtică, burticică, pântecel.

pânzáică s.f. (*reg.*) v. Cearșaf.

pânzáre s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Pânză.

pânză s.f. **I 1** (*ind. text.*) ‹înv. și reg.› pânzătură, ‹reg.› pănură, pânzare. *Lenjeria din pânză trebuie apretată.* **2** (*ind. text.*) ***pânză vatir*** = vatir. *Pânza vatir se folosește pentru a întări anumite părți ale unei haine bărbătești.* **3** ***pânză de cort*** = foaie de cort. *A cumpărat pânză de cort ca să-și facă prelată pentru mașină.* **4** (*la pl.* ***pânze***; *mar.*) velă, ‹rar› lună, ‹înv. și pop.› vetrelă, ‹reg.› vânslă. *Și-a cumpărat o barcă cu pânze pentru excursii pe mare.* **5** (*mar.*) ***pânză latină*** = velă latină. *Pânza latină este pânza triunghiulară învergată pe o antenă.* **6** (*pict.*) pictură, tablou, ‹livr.› panou portabil, ‹înv. și pop.› zugrăveală, ‹înv. și reg.› zugravă, ‹reg.› chip, ‹înv.› nacazlâc, șeruitură, tablă[1], zugrăvie, zugrăvitură. *Cunoscutul pictor a deschis o expoziție în care predomină pânzele în ulei.* **7** (*astăzi mai ales fam.*) ecran. *Elevii urmăresc pe pânză imaginile proiectate de un aparat de proiecție.* **8** (*mai ales la pl.* ***pânze***; *rar*) v. Cearșaf. **9** (*mai ales la pl.* ***pânze***; *rar*) v. Așternut[1]. **10** (*înv. și pop.*) v. Giulgiu. Lințoliu. **11** (*ind. text.; reg.*) ***pânză ceruită*** = ***pânză de ceară*** = ***pânză de piele*** v. Mușama. **12** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **II** (*și* ***pânză de păianjen***) mreajă, păianjen, păienjeniș, plasă[1], plasă de păianjen (v. *plasă*[1]), rețea, ‹rar› păinjinar, ‹reg.› paingănăraie, ‹înv.› păioară. *În colțurile podului sunt numai pânze de păianjeni.* **III** (*geol.*) **1** ***pânză de apă subterană*** = strat acvifer. *Pânza de apă subterană este folosită ca sursă de apă potabilă sau industrială.* **2** vână, ‹reg.› viță. *La mare adâncime au descoperit o pânză de apă.* **IV 1** ascuțiș, lamă, lamină, limbă, pană, tăiș, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de pânză.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău de munte. Gater. Joagăr. **V** fig. **1** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, rază, ‹fig.› fum, sprânceană, șuviță, trâmbă. *O pânză de lumină pătrunde pe sub ușă.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Rând. Șir. Șirag.

pânzăríe s.f. (*ind. text.*) pânzet, ‹înv. și reg.› pânzătură.

pânzătúră s.f. **I** (*ind. text.; înv. și reg.*) **1** v. Pânză. **2** v. Pânzărie. Pânzet. **II 1** (*înv. și reg.*) v. Față de masă. **2** (*reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă. **3** (*reg.*) v. Năframă. **4** (*reg.*) v. Catrință. Fotă.

pânzét s.n. (*mai ales la pl.* ***pânzeturi***; *ind. text.*) pânzărie, ‹înv. și reg.› pânzătură. *A cumpărat pânzeturi pentru a confecționa lenjerii și fețe de masă.*

pânzíș s.n. (*țes.; rar*) v. Văl. Voal.

pânzișoáră s.f. **1** (*ind. text.*) ‹reg.› pânzucă, pânzuță. **2** (*reg.*) v. Giulgiu. Lințoliu.

pânzúcă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Pânzișoară.

pânzuí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică mai ales lama unor arme*) v. Căli. Damaschina. Oțeli.

pânzuiálă s.f. (*reg.*) v. Giulgiu. Lințoliu.

pânzúță s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Pânzișoară.

pắră s.f. **I** (*jur.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Plângere. Reclamație. **2** (*pop.*) v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Incriminare. Incriminație. **3** (*reg.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **II** (*pop.*) **1** v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminație. Inculpare. Inculpație. Învinovățire. Învinuire. Recriminare. Recriminație. **2** v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **3** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **III** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

pârâcíos, -oásă, s.m., s.f., adj. (*fam.*) v. Acuzator. Pârâtor.

pârâí vb. IV. intr. **I 1** (*despre scânduri uscate, podele vechi etc.*) a scârțâi. *Parchetul a început să pârâie.* **2** (*despre lemne sau obiecte din lemn*) a pocni, a trosni, ‹rar› a suna, ‹pop.› a răpăi, ‹reg.› a crăcăi, a troscăi, a troscăni, a zgomota. *Crengile uscate pârâie sub picioarele lor. Ușa de stejar a pârâit din balamale când a fost împinsă cu putere.* **3** (*despre foc sau despre corpuri inflamabile care ard*) a sfârâi, a trosni, ‹înv.› a prâsni[1]. *Focul pârâie în sobă.* **4** (*despre arme automate, gloanțe, obiecte cu clape etc.*) a păcăni, a răpăi, a țăcăni, ‹fig.; rar› a toca. *Mitralierele pârâiau în depărtare. Mașina de scris pârâie enervant.* **5** (*despre motoare, mașini, motociclete etc. în funcțiune*) a dudui. *Motocicleta pârâie asurzitor.* **6** (*despre ploaie, picături de ploaie, grindină etc.*) a răpăi, a ropoti, ‹reg.› a ropăi, a sfârâi. *Ploaia pârâie pe acoperișul de tablă al casei.* **7** (*despre părți ale corpului*) a pocni, a trosni. *Când se ridică, îi pârâie genunchii. Degetele îi pârâie când le strânge.* **8** (*despre pepeni- verzi ajunși la maturitate*) a trosni. *Pepenii copți pârâie când sunt strânși în palme.* **9** (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a se cutremura, a dârdâi, a dudui, a tremura, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile pârâie din cauza tunetelor.* **10** (*pop. și fam.; despre vehicule în mișcare, despre roțile unui vehicul în mișcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui. **11** (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui. **II** fig. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, a vui, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti. *Valea pârâie de glasuri și strigăte.*

pârâiálă s.f. **1** (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Scârțâială. Scârțâire. Scârțâit[1]. Scârțâitură. **2** (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Sfârâială. Sfârâit[1]. Sfârâitură. Trosnet. Trosnitură. **3** (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Răpăială. Răpăit. Răpăitură. Ropot. Ropotire. Ropotit. **4** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **5** (*pop. și fam.*) v. Duduit. Duduitură. Durăială. Durăit. Durăitură. Duruit. Duruitură. Huruială. Huruit. Huruitură.

pârâitoáre s.f. **I 1** morișcă, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), sperietoare (v. *sperietor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹reg.› turuitoare. *Pârâitoarea imită aripile unei mori de vânt, fiind folosită pentru a speria păsările în livezi, pe ogoare sau pe acoperișul caselor.* **2** (*j. de copii; pop.*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **3** (*pop.; la zmeul de hârtie*) v. Vâjâitoare (v. *vâjâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **4** (*transp.; fam.; deprec.*) v. Moped. Motoretă. **II** (*entom.*) v. Arap (*Psophus stridulus*).

pârâitúră s.f. **1** pârâit, scârțâială, scârțâit[1], scârțâitură, ‹rar› pârâială. **2** pârâit, sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, trosnet, trosnitură, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. **3** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, răpăit, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănire, țăcănit[1], țăcănitură. **4** pârâit, răpăială, răpăit, răpăitură, ropot, ropotire, ropotit, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială. **5** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **6** (*pop. și fam.*) v. Duduit. Duduitură. Durăială. Durăit. Durăitură. Duruit. Duruitură. Huruială. Huruit. Huruitură.

pârâș, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*jur.; înv. și reg.*) v. Reclamant. **2** s.m., s.f., adj. (*înv. și reg.*) v. Acuzator. Pârâtor. **3** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.

pârât, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) **1** s.m., s.f., adj. acuzat, defendor, incriminat, intimat, împricinat, învinuit, reclamat, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Pârâtului i s-a pus avocat din oficiu.* **2** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Reclamant.

pârâtór, -oáre s.m., s.f., adj., s.n. **I 1** s.m., s.f., adj. acuzator, ‹fam.› pârâcios, ‹înv. și reg.› pârâș, ‹fig.; fam.› turnător. *Colegii consideră că el este pârâtorul lor în fața directorului.* **2** s.m., s.f. delator, denunțător, informator, ‹livr.› sicofant, ‹înv.› prepuitor, vadnic, ‹fran.› mușard, ‹fig.; fam.› turnător, ‹arg.› antenă, caiafă, calpuzan, canar, cântăreț, ciripitor, cobzar, donițar, donițaș, flașnetar, ginitor, gurist, gușar, iepuraș, instrumentist, interpret, înghețată (v. *înghețat*), jet, lătrător, lepră, limbă, limonadă, limonagiu, marmeladă, mârâitor, melodios, mincinos, peștitor, philips, rășnițar, scuipător, sifon, sifonar, surlaș, tiflă, toboșar, trâmbițar, trompetist, turnesol, țambalagiu, țap, țânțar, țiflă. *Toată viața a fost un pârâtor mizerabil.* **3** s.m., s.f. (*jur.; înv. și reg.*) v. Reclamant. **II** s.n. (*gram.; înv.*) v. Acuzativ. Caz acuzativ.

pârâtúră s.f. (*înv.*) v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminație. Inculpare. Învinovățire. Învinuire. Recriminare. Recriminație.

pârău s.n. **1** (*hidrol.*) râuleț, râușor, ‹pop.› apșoară, râurel, ‹reg.› hreadă, pactol, râuț, vână. *După ploi abundente, pâraiele se umplă și pot deveni periculoase.* **2** (*hidrol.*) apă. *În spatele grădinii este un pârâu repede de munte.* **3** (*mai ales la pl.* ***pâraie****; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, puhoi, râu, șiroi[1], șuvoi[1], torent, val, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuțuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față pâraie de lacrimi. Au curs pâraie de cerneală pe acest subiect.*

pârâúț s.n. **1** (*hidrol.*) pârâiaș, ‹pop.› apșoară. **2** fig. (*anat.*) crestătură, creț, cută, dungă, încrețire, încrețitură, rid, zbârcitură, ‹fig.› boțitură, brazdă. *Bătrâna are o față plină de pârâușe.*

pârcălâb s.m. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› staroste. *Pârcălabul era un dregător care conducea un județ, un ținut, o cetate, având însemnate atribuții militare, administrative și judecătorești.* **2** (*reg.*) v. Gardian. Temnicer. **3** (*fin.; în trecut; reg.*) v. Perceptor rural.

pârcălăbíe s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› stărostie. *Pârcălăbia era demnitatea sau funcția pârcălabului.*

pârci[1] s.m. (*zool.; înv. și pop.*) **1** v. Țap. **2** v. Berbec.

pârcí[2] vb. IV. refl. (*recipr.*) (*biol.; reg.; despre capre și oi*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

pârco adv. (*modal; reg.*) v. Curmeziș. Oblic. Pieziș. Transversal.

pârdâlnic, -ă adj., s.m. art. **1** adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **2** s.m. art. (***pârdalnicul****; pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

pârgár s.m. **1** (*în organizarea administrativă a țării; la primărie; în trecut; înv. și reg.*) v. Vătășel. **2** (*reg.*) v. Paznic. Pândar. **3** (*înv.*) v. Concetățean. **4** (*înv.*) v. Citadin. Orășean.

pârgav, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

pârgăviț, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

pârgăí vb. IV. refl. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârgui.

pârgăluí vb. IV. refl. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârgui.

pârgăví vb. IV. refl. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârgui.

pârghie s.f. (*tehn.*) **1** ‹înv. și reg.› părângă, ‹reg.› otâncea, otinc, parmaclâc, ridicătoare, ridicător, tăbârcă, tuschie, țapină, ‹înv.› mangeal, mătărângă. *Pârghia servește la ridicarea sau la mișcarea unor greutăți.* **2** (*la balanță*) braț. *Pârghiile balanței s-au stricat.* **3** (*la moara de vânt*) cârmă, drug, oiște, proțap. *Moara de vânt se rotește cu ajutorul pârghiei.* **4** (*la joagărul de bușteni*) ‹reg.› pocănea, terteleac, turugă. **5** (*la fântână*) proțap. *Cu ajutorul pârghiei se rotește cilindrul.* **6** (*la leagăn*) ‹pop.› săgeată. *În pârghii se fixează scăunelele.*

pârguí vb. IV. refl. (*despre fructe, legume etc.*) ‹înv. și pop.› a dogori, ‹reg.› a se pârgăi, a se pârgălui, a se pârgăvi. *Cireșele s-au pârguit.*

pârguíre s.f. pârguit[1], ‹înv. și pop.› dogorire. *Pârguirea cireșelor începe în luna mai.*

pârguít[1] s.n. pârguire, ‹înv. și pop.› dogorire.

pârguít², -ă adj. (*despre fructe, legume etc.*) precoce, timpuriu, văratic, ‹rar› precopt, ‹reg.› oarzăn, orzaștin, orzatic, orzesc, orziu, pârgav, pârgaviț, primăriu, scorumnic. *Îi plac merele pârguite.*

pârî vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) a denunța, a raporta, a reclama, a spune, ‹înv. și pop.› a arăta, ‹fam.› a zice, ‹reg.› a izda, a ponoslui, ‹înv.› a descoperi, a donosi, a jelui, a vădi, ‹fig.; pop.› a vinde, ‹fig.; fam.› a aranja, a turna[1], ‹fig.; reg.› a dichisi, ‹fig.; înv.› a măcăni, ‹arg.› a borî, a cânta, a ciripi, a cloncăni, a desena, a guița, a înfunda, a lătra, a mârâi, a peți, a sifona, a stropi, a trâmbița, a vârsa, a vomita. *L-a pârât la poliție pentru o faptă gravă pe care nu a făcut-o.* **2** tr. (*jur.; pop.; compl. indică oameni*) v. Acuza. Incrimina. Inculpa. **3** refl. (recipr.) (*jur.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Judeca. **4** refl. (*recipr.*) (*înv.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

pârjoálă s.f. (*culin.; pop.*) **1** v. Chiftea. **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pârjól s.n. **I 1** flăcări (v. *flacără*), foc, incendiu, ‹înv. și reg.› pojar, ‹reg.› bâja, pârlitură, ‹înv.› aprinzătură, înfocare, ‹turc.; înv.› iangân. *Apartamentul a fost distrus de pârjol.* **2** flăcăraie, pară[1], pălălaie, văpaie, vâlvătaie, vâlvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baburǎ, bălbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvăială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, văltoare. *Pârjolul se ridică spre etajele superioare ale clădirii.* **3** (*meteor.*) arșiță, canicule, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocât, crăpât, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de pârjolul verii.* **4** (*înv. și reg.*) v. Arsură. Jarișe. Pârlitură. **II** fig. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un pârjol aducător de moarte.*

pârjolí vb. IV. **I 1** tr. (*despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) a bântui, a devasta, a distruge, a nimici, a pustii, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răsluí, ‹reg.› a se pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârși, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populații migratoare au pârjolit țara.* **2** intr. (*despre soare, foc etc.*) a arde, a dogori, a frige, ‹înv. și pop.› a lovi, ‹pop.› a pripi, a zăpuși, ‹înv. și reg.› a păli[2], a prigori. *Nu iese la plajă pentru că soarele pârjolește prea tare.* **3** tr. (*compl. indică terenuri acoperite cu vegetație, plante etc.*) a usca, ‹pop.› a pârli. *Soarele puternic a pârjolit câmpiile. Căldura a pârjolit florile din grădină.* **4** tr. (*pop.; compl. indică alimente, în special carne*) v. Frige. Prăji. **5** tr. (*reg.; compl. indică porci tăiați*) v. Pârli. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se pârjolește în tăcere.* **2** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

pârjolíre s.f. destrucție, devastare, distrugere, nimicire, pustiire, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv. și reg.› pustiit[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Pârjolirea statelor a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.*

pârjolít, -ă adj. **I 1** (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) devastat, distrus, nimicit, pustiit[2], ‹înv.› dezolat, ‹fig.› carbonizat. *Orașul pârjolit în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.* **2** (*pop.; despre alimente, în special despre carne*) v. Fript. Prăjit. **3** (*reg.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Bronzat. Înnegrit. Negru. **II** fig. (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, dezolat, distrus, nimicit, pustiit[2], zdrobit. *Se simțea pârjolită la gândul că a fost atât de naivă.*

pârjolitúră s.f. (*reg.*) v. Arsură. Jarișe. Pârlitură.

pârláci s.m. (*înv. și reg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

pârlău s.n. (*gosp.; reg.*) **1**v. Ciubăr. **2** v. Putină.

pârlea s.m. art. (*pop. și fam.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

pârleâlă s.f. **I 1** pârlitură. *Pârleala este o arsură superficială a pielii.* **2** (*reg.*) v. Arsură. Jarișe. Pârlitură. **3** (*med.; reg.*) v. Maidism. Pelagră. **II** fig. **1** pagubă, pierdere. *Se întreabă cum a reușit, în urma incendiului, să-și scoată pârleala. Înainte de a intra în afacere, vrea să fie asigurat că nu va fi vorba de nicio pârleală.* **2** (*fam.*) v. Bluff. Cacealma. Înșelăciune. Înșelătorie. Păcăleală.

pârleáz s.n. ‹reg.› punte, săritoare (v. *săritor*), scărilă. *A sărit pârleazul din fundul grădinii pentru a ajunge mai repede la iaz.*

pârlí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică porci tăiați*) ‹pop.› a pârpăli, ‹reg.› a ciupeli, a pârjoli. *După tăiere, a pârlit porcul.* **2** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Arde. Bronza. Înnegri. **3** tr. (*pop.; compl. indică terenuri acoperite cu vegetație, plante etc.*) v. Pârjoli. Usca. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

pârlíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Bronzaj. Bronzare. Înnegrire.

pârlít, -ă adj. **I 1** (*despre plante, culturi, câmpii etc.*) ars[2], dogorit, ‹înv. și reg.› prigorit, ‹fig.› răscopt[1]. *Câmpiile pârlite ale țării oferă un peisaj jalnic.* **2** (*pop. și fam.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Bronzat. Înnegrit. Negru. **II** fig. (*despre oameni, colectivități etc.*) amărât, nenorocit, prăpădit, ‹fig.› prizărit. *Este un salariat pârlit.*

pârlitúră s.f. **1** pârleală. **2** arsură, jarișe, ‹înv. și pop.› arsătură, ‹înv. și reg.› pârjol, ‹reg.› ardișe, pârjolitură, pârleală. *Pârlitura este un loc ars în pădure.* **3** (*reg.*) v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol.

pârloágă s.f. **1** (*agric.*) ogor, ‹pop.› moină, ‹reg.› mejdină, morhoancă, morogan, moruncă, nadaz, năvoloacă, noroi[1], obleagă, orpie, rât[2], strămoină, toloacă, țelină[2]. *Pârloaga este un teren arabil, lăsat nelucrat și necultivat timp de un an, în vederea refacerii fertilității solului.* **2** bălărie, ogor. *La marginea satului este o pârloagă unde sunt aduse animale la păscut.* **3** paragină, țelină[2], ‹înv. și reg.› ogor, ‹reg.› hat[1], părăgineală, părăginitură, țeliniș. *Terenul, cultivat odinioară cu porumb, a ajuns o pârloagă.* **4** (*reg.*) v. Curătură.

pârlogí vb. IV. refl. (*reg.; despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) v. Părăgini. Sălbătici.

pârlogít, -ă adj. (*reg.; despre pământ, terenuri agricole etc.*) v. Înțelenit. Necultivat. Nedestelenit. Nelucrat. Sălbatic. Țelinos.

pârnâie s.f. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

pârnâiaș s.m. (*jur.; arg.*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.

pârpăitúră s.f. (*reg.*) v. Pârâit. Pârâitură. Sfârâială. Sfârâit[1]. Sfârâitură. Trosnet. Trosnitură.

pârpălí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică alimente*) ‹reg.› a (se) cârcăli. *A pârpălit porumbul pe jăratic.* **2** tr. (*pop.; compl. indică porci tăiați*) v. Pârli.

pârpără s.f. (*meteor.; reg.*) v. Aversă.

pârpăriță s.f. (*tehn.*) **1** (*la piatra alergătoare a morii*) ‹reg.› gânjei, lagăr. *În pârpăriță intră capătul de sus al fusului.* **2** (*la coșul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez. **3** (*la coșul morii; reg.*) v. Teică[1].

pârpor s.n. (*med.; reg.*) v. Pojar. Rujeolă.

pârsní vb. IV. intr. (*reg.*) = a prâsni[1].

pârș s.m. (*zool.*) **1** (*și pârș-roșu*) *Muscardinus avellanarius*; ‹reg.› alunar, nișinar. **2** *Glis glis*; ‹reg.› veveriță-de-fag, veveriță-mică.

pârșní vb. intr. (*reg.*) = a prâsni[1].

pârșoácă s.f. (*reg.*) ‹reg.› țăpovină. *Pârșoaca este o țuică de calitate inferioară.*

pârtie s.f. (*reg.*) v. Cărare. Potecă.

pârtioáră s.f. pârtiuță. *A făcut o pârtioară prin zăpadă.*

pârtiúță s.f.pârtioară.

pârț interj., s.n. (*pop. și fam.*) **1** interj. ‹reg.› târț! **2** s.n. (*fiziol.*) v. Flatulență. Gaz[1].

pârțág s.n. (*pop. și fam.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Cusur. Dar[2]. Defect. Năravi. Patimă. Viciu.

pârțâí vb. IV. refl. (*fiziol.; pop. și fam.; despre oameni sau animale*) v. Flatula.

pârțâít, -ă adj. (*pop. și fam.; despre oameni și animale*) ‹pop.› bășinos.

pârțotín s.m. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.
pârțotínă s.f. (*înv. și reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
pârțúică s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.
pârvăc s.n. (*apic.; reg.*) ‹reg.› matcă, roi[1]. *Pârvacul este stupul care a roit o dată sau de mai multe ori.*
pâslâr s.m. (*mai ales la pl.* ***pâslari***) ‹reg.› tuflă. *Pâslarii se pun de obicei peste încălțăminte.*
pâslít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre materiale, tricotaje de lână etc.*) v. Împâslit. Pâslos. **2** (*despre păr, barbă, mustăți*) v. Împâslit. Pâslos.
pâslós, -oásă adj. **1** (*despre materiale, tricotaje de lână etc.*) împâslit, ‹pop.› pâslit. *Flaneaua a devenit pâsloasă din cauza spălărilor dese.* **2** (*despre păr, barbă, mustăți*) împâslit, ‹pop.› pâslit. *Are barba și mustățile aspre și pâsloase.* **3** (*despre plante sau despre organe ale lor*) împâslit, tumentos. *Tulpina pâsloasă a acestei plante are peri mici, numeroși și deși.*
pâș s.n. (*tehn.; la roata carului sau a căruței; reg.*) v. Cep.
pâșcăví vb. IV. refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.
pâșcâí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Pâcâi. Pufăi.
pâșín, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** (*în opoz. cu „violent"; reg.; despre ființe*) v. Blajin. Blând. Bun. Domol. Moale. Neagresiv. Nemânios. Pașnic. **3** (*reg.; despre oameni*) v. Reticent. Reținut. Rezervat. **4** (*reg.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid. **5** (*reg.; despre situații, stări emoționale etc.*) v. Agreabil. Frumos. Plăcut.
pâtcáv, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângât.
pâtcăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngâima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **2** v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.
pâțóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).
pe prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea în contact direct a două elemente, dintre care unul este suprapus celuilalt*) deasupra, peste. *În diminețile de toamnă târzie, pe iarbă se așază bruma.* **2** (*circ. indică situarea în contact nemijlocit cu o suprafață*) ‹înv.› spre. *Pe suprafața apei plutesc nuferi.* **3** (*circ. arată contactul cu o suprafață, cu un obiect etc., prin acoperirea totală sau parțială a acestora*) în. *A turnat apă pe foc, pentru a-l stinge.* **4** (*circ. indică starea sau mișcarea la suprafața unui obiect sau a unui spațiu*) în. *Pisica stă pe firida sobei. Au poposit pe culmea dealului.* **5** (*după vb. de mișcare; circ. indică pătrunderea printr-un spațiu*) în. *A vârât capul pe ușa salonului pentru a saluta musafirii.* **6** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este o suprafață sau o parte definită a acesteia*) la[1]. *Ajunge pe un țărm cu nisipul fin.* **7** (*circ. indică ideea de așezare, de oprire*) în. *Stă pe loc.* **8** (*circ. indică apropierea de un reper spațial*) la[1], lângă. *Pescarii au tras bărcile pe mal.* **9** (*după vb. de mișcare; circ. indică locul prin care se deplasează ceva*) prin. *Apa curge pe țevi. Gazul vine pe conductă.* **10** (*circ. indică locul în sau pe care se plasează ceva*) între. *Când a ieșit afară, și-a pus un șal pe umeri.* **11** (*circ. indică o suprafață, un loc pe care se află, stă cineva sau ceva ori pe care se petrece un fapt, o acțiune*) la[1]. *Stă pe țărmul mării.* **12** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, ținta*) peste, ‹înv.› către. *Nenorocirile se abat pe oameni.* **13** (*circ. indică obiectul peste care se așază, se aplică ceva*) la[1], peste. *Era legată pe cap cu un batic. A pus pe gura cuptorului un capac.* **II 1** (*introduce un circ. modal-instrumental; în legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură; com.*) pentru, per. *A plătit 15 lei pe litrul de vin.* **2** (*introduce un circ. instr.; înv. și pop.*) v. După. Prin. Printru. **III** (*introduce un circ. de timp.*) **1** la[1]. *Nu are ce bea pe drum.* **2** la[1]. *Șoferul a circulat cu o viteză de 180 kilometri pe oră.* **3** pentru. *Mama pregătește copilului un pachet cu tartine pe mâine-dimineață. Își face temele pe mâine.* **4** (*circ. indică data când urmează să se petreacă un fapt, un eveniment etc.*) în. *Nunta lor a fost pe 4 iunie.* **IV** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică ideea de adversitate, de ostilitate*) asupra, contra[1], împotriva, la[1], spre, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Câinii au sărit pe hoți.* **2** (*compl. indică o echivalență sau un schimb*) contra[1], pentru. *Îi dau 1,80 lei pe o sticlă de apă minerală.*
peăningí s.m. pl. (*fin.; înv.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
peâsnă s.f. (*muz.; înv.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică.
pec[1] s.m., s.n. (*ind. alim., com.; reg.*) **1** s.m. v. Brutar. **2** s.n. v. Brutărie.
pec[2] subst. (*reg.*) v. Smoală.
pecár s.m. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutar.
pecărâie s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutărie.
pecăríe s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutărie.
pecăríță s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutăreasă.
péce s.f. (*latin.; înv.*) v. Smoală.
pecenégi s.m. pl. (*ist.*) bessi, ‹înv.› pacinați, polovțieni. *Pecenegii au fost un popor migrator.*
peceríst, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) bolșevic, comunist, roșu. *A fost un pecerist convins. Nu crede în doctrina peceristă.*
pecetár s.n. (*bis.; rar*) v. Pistornic.
pecéte s.f. **I 1** sigiliu, ștampilă, ‹înv. și reg.› pecetlar, ștempel, ‹reg.› biag, țil, ‹înv.› muhur, pecetnic, peciu. *Notarul aplică mai multe peceți pe actul de proprietate.* **2** sigiliu. *A recunoscut pecetea domnească. Vameșii rup pecețile de la ușile tirului.* **3** ***pecete de plumb*** = plumb, plumb de garanție. *Pecetea de plumb este folosită la sigilarea coletelor, vagoanelor, sacilor etc.* **4** (*înv. și reg.*) v. Ștampilă. **5** (*reg.*) v. Marcă[2]. Marcă poștală (v. *marcă*[2]). Timbru. **6** (*art.; relig. creștină; reg.*) ***pecetea Tatălui*** v. Mir. **7** (*înv.*) v. Tatuaj. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***pecetea-lui-Solomon*** v. Coada-Cocoșului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*). **III** (*art.; anat., zool.; reg.*) ***pecetea dracului*** v. Pinten. **IV** fig. **1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o pecete a civilizației.* **2** ‹fig.› stigmat. *Poartă pecetea rușinii. Chipul său are întipărit deja pecetea bolii de care suferă.* **3** rușine, stigmat, ‹fig.› pată. *Băiatul aruncase o mare pecete asupra familiei.* **4** (*înv.*) v. Emblemă. Simbol.
pecetí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică acte, documente, scrisori etc.*) v. Pecetlui. Ștampila.
pecetlár s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Pecete. Sigiliu. Ștampilă. **2** (*art.; anat., zool.; reg.*) ***pecetlarul dracului*** v. Pinten.
pecetluí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică acte, documente, scrisori etc.*) a ștampila, ‹înv. și reg.› a peceti, a ștemplui. *Notarul pecetluiește actul de proprietate.* **2** (*compl. indică pachete, plicuri, încăperi etc.*) a sigila, ‹înv.› a semna. *A pecetluit pachetul trimis prin poștă. Tirurile cu marfă sunt pecetluite la ieșirea din țară. Poliția a pecetluit apartamentul după descoperirea crimei.* **3** (*pop.; compl. indică mai ales pietre, lespezi; cu determ. locale*) v. Fixa. Înțepeni. **4** (*în opoz. cu „a descuia"; înv. și reg.; compl. indică uși, porți etc. sau, p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) v. Fereca. Închide. Încuia. Zăvorî. **5** (*înv.; compl. indică animale*) v. Înfiera. **6** (*înv.; compl. indică sclavi, condamnați etc.*) v. Înfiera. Stigmatiza. **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, a rămâne, ‹fig.› a se grava, a se imprima, a se întipări, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au pecetluit în minte. Acest eveniment emoționant i s-a pecetluit în memorie pentru totdeauna.* **2** tr. (*compl. indică o evoluție viitoare a unor stări, acțiuni etc.*) a decide, a delibera, a hotărî, a rezolva, a soluționa, a stabili. *Urma să pecetluiască strategia de dezvoltare economică.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹fig.› a înfiera, a ștampila, a vești. *A fost pecetluit de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a cleveti, a defăima, a denigra, a detracta, a discredita, a infama, a ponegri, a șopti, a vitupera, ‹fig.› a sfâșia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bârfi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și pe-*

cetluiesc vecinii. După ruptură, încep să se pecetluiască.
pecetluínță s.f. (*fin.; înv.*) v. Efect. Hârtie de valoare.
pecetluíre s.f. **I 1** ștampilare, ‹înv. și reg.› ștempluire. *Pecetluirea actului de proprietate cade în sarcina notarului.* **2** pecetluit[1], sigilare, sigilat[1]. *Vameșii au cerut pecetluirea tirurilor cu marfă la ieșirea din țară.* **3** (*pop.*) v. Fixare. Fixat[1]. Înțepenire. **4** (*înv.*) v. Înfierare. Stigmatizare. **II** fig. fixare, ‹fig.› gravare, imprimare, întipărire, săpare. *Pecetluirea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea impresionează profund.*
pecetluít[1] s.n. pecetluire, sigilare, sigilat[1].
pecetluít[2], -ă adj. **1** (*despre acte, documente, scrisori etc.*) ștampilat, ‹înv. și reg.› ștempluit. *Păstrează actele de moștenire pecetluite într-un sertar al biroului.* **2** (*despre pachete, plicuri, spații etc.*) sigilat[2]. *A primit din străinătate, prin poștă, două pachete pecetluite.* **3** (*pop.; despre sticle, butoaie etc.*) v. Astupat[2]. Închis. Înfundat[2]. **4** (*pop.; mai ales despre pietre, lespezi*) v. Fixat[2]. Înțepenit. **5** (*în opoz. cu „descuiat”; înv. și reg.; despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) v. Ferecat[2]. Închis. Încuiat[2]. Zăvorât[2]. **6** (*înv.; despre sclavi, condamnați etc.*) v. Înfierat[2]. Stigmatizat.
pecétnic s.n. (*înv.*) v. Pecete. Sigiliu. Ștampilă.
pécheș s.m. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutar.
peciá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică animale tăiate sau carnea lor*) v. Tranșa.
pécie s.f. (*reg.*) **I 1** (*ind. alim., culin.*) ***pecie afumată*** = ***pecie brudită*** v. Pastramă. **2** (*culin.*) v. Friptură. **II** (*anat.*) **1** v. Peritoneu. **2** (*la oameni și la animale*) v. Măruntaie. Viscere.
pecíngine s.f. **I** (*med.*) **1** ‹pop.› cur-de-găină, ‹reg.› lișai, ‹înv.› dartră. *Pecinginea se individualizează prin erupții cu băsicuțe, care, uscându-se, formează cruste.* **2** eczemă, ‹reg.› momiță. *Pecinginea este caracterizată prin erupții, abcese, leziuni, adesea însoțite de mâncărimi.* **3** (*pop.*) ***pecingine rea*** v. Maidism. Pelagră. **II** (*bot.; reg.*) v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).
pecioásă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre carne*) v. Macru. Slab.
péciu s.n. (*înv.*) v. Pecete. Sigiliu. Ștampilă.
pecméz s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) **1** v. Dulceață. **2** v. Magiun.
pectínă s.f. (*biochim.*) pectoză. *Pectina, datorită proprietății sale de a se transforma în gelatină prin fierbere în apă, este folosită în industria alimentară, în cea farmaceutică și în cosmetică.*
pectorál s.m. (*anat.*) **1** mușchi pectoral (v. *mușchi*[1]). *Pectoralul este inserat pe primele șase cartilaje costale, pe clavicolă și pe humerus.* **2** (*la femei; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.
pectóză s.f. (*bichim.*) pectină.
peculát s.n. (*jur.; fran.*) v. Defraudare. Delapidare. Deturnare. Fraudare. Sustragere.
peculiár, -ă adj. (*latin.*) v. Caracteristic. Definitoriu. Distinct. Distinctiv. Dominant. Particular. Propriu. Specific. Structural. Tipic[2].
peculiarităte s.f. (*rar*) v. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Notă. Particularitate. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Specific. Urmă.
pecuniár, -ă adj. (*fin., econ.*) bănesc, financiar. *A utilizat aceste mijloace pecuniare pentru a organiza ceremonia de decernare a distincțiilor.*
pecúnie s.f. (*latin.; înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.
pedagóg, -á s.m., s.f. (*pedag.*) educator. *Un învățător bun are vocație de pedagog.*
pedagógic, -ă adj. (*pedag.*) **1** educativ. *Folosește o metodă de predare care corespunde cerințelor pedagogice din școală.* **2** didactic. *Studenții sunt în practică pedagogică.*
pedală vb. I. intr. fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”*) a accentua, a insista, a stărui, ‹fig.› a apăsa, a se opri. *Pedalează asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.*
pedaláj s.n. (*rar*) v. Pedalare.
pedaláre s.f. ‹rar› pedalaj. *Bicicletele medicale nu se deplasează prin pedalare, ele fiind fixate în dușumele.*
pedálă s.f. (*tehn.*) **1** (*la mașina de cusut*) ‹rar› talpă. **2** (*la războiul de țesut*) iapă, schimbător, tălpig, ‹reg.› călcătoare (v. *călcător*), libidău, lopițea, măiuț, piciorag, piciorog, potnog, scândurea, scândureană, tălpău, tălpel, tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpiță, tălpoi. *Cu ajutorul pedalei se schimbă ițele.* **3** (*la scaunul dulgherului*) ‹reg.› călcător, lopățică, lopiscă, tălpig.
pedaliér s.n. (*muz.; la orgă*) bas. *Pedalierul este un ansamblu de pedale care corespund sunetelor grave.*
pedánt, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre oameni*) maniac, meticulos, scrupulos, tipicar, ‹fam.› tabietliu, ‹înv.› pedantesc, pedantic, tabietgiu. *Este pedantă în privința curățeniei.* **II** s.m., s.f. (*pedag.; fran.; înv.*) **1** v. Dascăl. Învățător. **2** v. Dascăl. Magistru. Profesor.
pedanteríe s.f. **1** pedantism, prețiozitate, ‹fam.; iron.› pedantlâc, savanterie, savantism, savantlâc. *Profesorul de franceză este de o pedanterie enervantă.* **2** meticulozitate, tipicărie. *Pedanteria ei este dusă la absurd.*
pedantésc, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Maniac. Meticulos. Pedant. Scrupulos. Tipicar.
pedántic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Maniac. Meticulos. Pedant. Scrupulos. Tipicar.
pedantísm s.n. pedanterie, prețiozitate, ‹fam.; iron.› pedantlâc, savanterie, savantism, savantlâc.
pedantlâc s.n. (*fam.; iron.*) v. Pedanterie. Pedantism. Prețiozitate.
pedeá s.f. (*ind. alim., culin.; turc.; înv.*) v. Lipie[1].
pedeápsă s.f. **I 1** (*jur.*) sancțiune, ‹înv. și reg.› ceartă, șpraf, ‹înv.› despus, pilduire, strânsoare. *Nu și-a plătit datoriile către stat și a primit o pedeapsă din partea autorităților.* **2** (*jur.*) condamnare, penitență, ‹pop.› osândă, ‹înv. și reg.› lege, pocaianie, șpraf, ‹reg.› pedepsie[2], ‹înv.› certare, judecată, pilduire, pruniție. *Mulți infractori, după ispășirea pedepsei, se integrează cu greu în societate.* **3** (*jur.*) ***pedeapsă capitală*** = condamnare la moarte, executare, execuție, execuție capitală, moarte, ‹înv.› certarea morții (v. *certare*), pedeapsa morții. *Criminalul a scăpat de pedeapsa capitală în urma unei grațieri;* ***pedeapsă disciplinară*** = sancțiune disciplinară. *Pedeapsa disciplinară se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină ale instituției sau organizației din care face parte;* ***pedeapsă penală*** = sancțiune penală. *Pedeapsa penală este prevăzută de codul penal;* (*art.; înv.*) ***pedeapsa morții*** v. Condamnare la moarte. Executare. Execuție. Execuție capitală. Moarte. Pedeapsă capitală. **4** (*relig.*) canon, penitență, ‹înv. și pop.› pocăire, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› pocăință, podvig. *Preotul îi dă o pedeapsă pentru păcatul săvârșit.* **5** plată, răsplată, recompensă, ‹rar› aflicțiune, ‹înv.› plătire, răsplătire. *Copilul care minte primește din partea părinților o pedeapsă pe măsură.* **6** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **7** (*pedag.; înv.*) v. Educație. Instrucție. Învățământ. Învățătură. **8** (*înv.*) v. Creștere. Cultivare. Educare. Educație. Formare. **II** fig. (*pop. și fam.*) v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.
pedepsí vb. IV. tr. **I 1** (*jur.; compl. indică oameni, instituții etc.*) a sancționa, ‹reg.› a zaconi. *Autoritățile l-au pedepsit pentru neplata datoriilor.* **2** (*jur.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a condamna, ‹rar› a inflige, ‹înv. și pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a judeca, a vinovăți, ‹înv.› a bintătui, a certa, a dezjudeca, a hotărî, a oblici, a rândui. *Criminalul a fost pedepsit la ani grei de pușcărie.* **3** (*compl. indică ființe*) ‹reg.› a ștrofălui[1], a tălășmăni, ‹înv.› a cerca, a tulbura, a vedea, ‹fig.; pop. și fam.› a arcui. *Părinții l-au pedepsit exemplar pentru minciuna spusă. A pedepsit pisica pentru că s-a urcat pe masă.* **4** (*despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) a bate, ‹reg.› a bântui, ‹înv.› a certa, a lovi, a oblici, a vedea. *Pentru ceea ce a făcut l-a pedepsit Dumnezeu.* **5** (*compl. indică sentimente, atitudini, fapte etc.*) a răzbuna, ‹înv. și pop.› a răstoarce, ‹înv.› a răsplăti, a vindica, ‹fig.› a spăla. *A venit momentul să pedepsească umilința îndurată în public.* **6** (*compl. indică oameni*) a răsplăti. *Va fi pedepsit cândva pentru nerecunoștința sa.* **7** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **8** (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **II** (*înv.*) **1** (*pedag.; compl. indică mai ales adolescenți, copii*) v. Instrui. Învăța. **2** (*compl. indică mai ales copii și tineri*) v. Crește. Educa. Forma. **3** (*compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) v. Învăța. Studia.
pedepsíe[1] s.f. (*med.; pop.*) v. Epilepsie.
pedepsíe[2] s.f. (*jur.; reg.*) v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență.
pedepsíre s.f. (*jur.*) **1** sancționare. *Neplata datoriilor i-a atras pedepsirea din partea au-*

torităților. **2** condamnare, ‹livr.› sanbenito, ‹înv. și pop.› osândire, ‹înv.› certare, condamnațiune, oblicire, vinovățire. *Judecătorul a hotărât pedepsirea criminalului la ani grei de pușcărie.*

pedepsít, -ă adj. **I 1** (*jur.; despre oameni, instituții etc.*) sancționat. *Persoana pedepsită este obligată să-și plătească datoriile către stat.* **2** (*jur.; despre oameni*) condamnat, ‹înv. și pop.› osândit, ‹înv.› certat. *Persoanele pedepsite sunt antrenate, în închisoare, la diferite activități.* **3** (*despre sentimente, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) răzbunat, ‹fig.› plătit[2]. *Umilința pedepsită i-a readus liniștea sufletească.* **II** (*înv.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit.

pedepsitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*rar*) **1** adj. v. Punitiv. **2** adj., s.m., s.f. ‹înv.› răsplătitor. *Are o fire pedepsitoare. Pedepsitorii sunt urâți de cei condamnați la închisoare.*

pedepsitúră s.f. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

pederást s.m. **1** gay, homosexual, invertit, uranist, ‹fam.› homo[2], ‹fam.; peior.› poponar, ‹reg.› buzerant, ‹arg.› analist, dosnic, fătălău, fochist, forar, fundaș, hamlet, harpist, ornitorinc, papanache, turcalete, ‹vulg.› găozar. *Cântărețul a recunoscut public că este pederast.* **2** pedofil. *Pederastul este atras sexual de copii și de adolescenți.*

pederastíe s.f. **1** amor socratic, homosexualitate, inversiune sexuală, invertire sexuală, uranism. *Pederastia este atracția pentru persoane de același sex.* **2** pedofilie. *Pederastia este atracția sexuală pentru copii și adolescenți.*

pedestráme s.f. (*milit.; înv.*) v. Infanterie.

pedestráș s.m. (*milit.; înv. și pop.*) v. Infanterist.

pedestrí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Descăleca.

pedestríe s.f. (*milit.; înv.*) v. Infanterie.

pedestríme s.f. (*colect.; milit.; înv. și pop.*) v. Infanterie.

pedestrít, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Pedestru.

pedestritáte s.f. fig. (*lit.; peior.*) v. Prozaicitate. Prozaism.

pedéstru, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹rar› pedestrit. *Câțiva bărbați pedeștri se îndreaptă spre iaz, pentru a pescui.* **2** (*med.; reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **3** (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **4** (*reg.; despre oameni*) v. Olog. Schilod. **5** (*reg.*) v. Ciung. Ciunt. **6** (*în opoz. cu „puternic”; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **II** s.m. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Infanterist. **2** v. Pieton. Trecător. **III** adj. fig. (*peior.*) **1** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; despre oameni*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont. **2** (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) v. Aplatizat. Apoetic. Banal. Comun. Fad. Nepoetic. Plat[2]. Prozaic. Tern.

pediatríe s.f. (*med.*) medicină infantilă. *Pediatria se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor la copii.*

pedichiúr, -ă s.m., s.f. (*cosmet.; înv.*) v. Pedichiurist.

pedichiuríst, -ă s.m., s.f. (*cosmet.*) ‹înv.› pedichiur. *Are programare la pedichiuristă de două ori pe lună.*

pedícul s.n. **1** (*anat.*) peduncul. *Pedicului servește ca suport sau leagă un organ, o parte a corpului de restul organismului etc.* **2** (*bot.; astăzi rar*) v. Coadă. Codiță. Peduncul.

pediculát, -ă adj. (*bot.; astăzi rar*) v. Pedunculat.

pédig conj. coord. advers., conj. subord. (*reg.*) **1** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară*) v. Dar[1]. Însă. Numai. **2** conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.*) v. Deși.

pedofíl s.m. pederast. *Pedofilul este atras sexual de copii și de adolescenți.*

pedofilíe s.f. pederastie. *Pedofilia este atracția sexuală pentru copii și adolescenți.*

pedogamíe s.f. (*biol.; la organismele monocelulare*) autogamie. *Pedogamia este contopirea a doi gameți produși de același organism.*

pedogenéză s.f. (*geol.*) solificare. *Pedogeneza este procesul de formare a solurilor.*

pedogeografíe s.f. geografia solurilor (v. *geografie*). *Pedogeografia se ocupă cu studiul genezei, evoluției și al repartiției solului pe suprafața uscatului.*

pedologíe s.f. (*agron.*) agrogeologie. *Pedologia se ocupă cu studiul formării, evoluției și distribuirii geografice a solurilor.*

pedométru s.n. odograf, odometru, podometru. *Pedometrul este un instrument de măsură a vitezei de deplasare a unui pieton sau a distanței parcurse de acesta, prin înregistrarea numărului de pași pe care îi face.*

pedonál, -ă adj. pietonal, pietonier. *Oamenii așteaptă venirea tramvaiului pe refugiul pedonal.*

pedopsihiatríe s.f. (*psih.*) psihiatrie infantilă. *Pedopsihiatria se ocupă cu studiul bolilor psihice ale copilului și adolescentului.*

pédri adv., prep. (*reg.*) **1** adv. (*local*) v. Vizavi. **2** prep. (*introduce un circ. de loc*) v. Dinaintea. Înaintea.

pedúncul s.m. **1** (*bot.*) coadă, codiță, ‹astăzi rar› pedicul. *Face ceai din pedunculi uscați de cireșe amare.* **2** (*anat.*) pedicul. **3** (*anat.*) ***pedúncul anterior al epifízei*** = habenulă, tija epifizei (v. *tijă*) , ‹pop.› frâul epifizei (v. *frâu*). *Pedunculul anterior al epifizei leagă epifiza de hipotalamus.*

pedunculát, -ă adj. (*bot.; despre plante sau părți ale lor*) ‹astăzi rar› pediculat, ‹rar› codat[1]. *Florile pedunculate au pedunculi.*

pehbléndă s.f. (*mineral.*) uraninit. *Pehblenda este formată din oxid de uraniu.*

pehín s.m. (*bot.; reg.*) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*).

pehliván s.m. (*fam.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

pehlivánie s.f. (*fam.*) **1** (*jur.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **2** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Știrngărie.

pei[1] adj. (*reg.; despre părul sau despre culoarea unor animale, mai ales a cailor ori, p. ext., despre unele animale, mai ales despre cai*) v. Murg[2].

pei[2] subst. (*înv.*) v. Acont. Arvună. Avans.

peioratív, -ă adj. (*lingv.; despre sensul unor cuvinte, expresii, afirmații etc.*) defavorabil, depreciativ, disprețuitor. *I-a adresat un epitet peiorativ.*

peisagístică s.f. (*pict.*) peisaj.

peisáj s.n. **1** (*geogr.; și* ***peisaj geografic***) landșaft. *Peisajul este o porțiune din mediul geografic care are trăsături proprii, distincte de cele ale porțiunilor învecinate.* **2** cadru, priveliște, scenă, tablou, vedere, ‹livr.› sit[1], ‹înv.› priveală, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *Un peisaj minunat ne apare în față după ridicarea ceții.* **3** (*pict.*) peisagistică. *Peisajul cultivă reprezentarea priveliștilor din natură.*

péjmă s.f. (*bot.*) **1** *Amberboa moschata*; ‹reg.› bumbi (v. *bumb*), cănăfior, didinele, parfumași, pufuleți (v. *pufuleț*), scăișori (v. *scăișor*), spoitori (v. *spoitor*). **2** (*reg.*) v. Indrușaim. Latir. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Lathyrus odoratus*).

peládă s.f. (*med.*) ‹pop.› chelbe. *Pelada este o dermatoză caracterizată prin căderea, totală sau parțială, a părului de pe cap și care poate să apară și la sprâncene, barbă sau gene.*

pelág s.n. (*grec.; înv.*) **1** (*hidrol.*) v. Mare[2]. **2** fig. v. Enormitate. Imensitate. Infinit. Mare[2]. Necuprins. Nemărginire. Nemărginit. Nesfârșire. Nesfârșit[1]. Ocean[2]. Stepă. Vastitate.

pelagiál, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre plante, animale etc.*) pelagic. *Unele alge sunt plante pelagiale.* **2** s.n. (*hidrol.*) regiune pelagică, zonă pelagică. *Pelagialul este zona oceanică sau marină care cuprinde masele de apă din larg, pe suprafața căreia se află un mare număr de alge verzi și de diatomee, în care organismele alcătuiesc planctonul, pleustonul și nectonul.*

pelágic, -ă adj. **1** (*despre plante, animale etc.*) pelagial. **2** (*hidrol.; rar*) v. Marin.

pelágră s.f. (*med.*) maidism, ‹pop.› pecingine rea, roșeață, vătămătură, ‹reg.› bubă, jupuială, leprică, pârleală, ‹înv.› buzăreț, rana-trânjilor (v. *rană*). *Pelagra este determinată de carența în vitamina PP și în triptofan.*

pelargónie s.f. (*bot.*) **1** *Pelargonium zonale*; mușcată[1], mușcată-roșie (v. *mușcată*[1]), mușcată-rotată (v. *mușcată*[1]), mușcată-roz (v. *mușcată*[1]), ‹reg.› mușcată-puturoasă (v. *mușcată*[1]), lipcă, liză, pantazie, pene-domnești (v. *pană*), petac, puturoasă (v. *puturos*). **2** *Pelargonium radula*; mușcată[1], mușcată-creață (v. *mușcată*[1]), mușcată-încrestată (v. *mușcată*[1]), ‹reg.› liză.

pelásg, -ă adj. (*ist.*) pelasgic. *Triburile pelasge au trăit în partea sudică a Peninsulei Balca-*

nice, pe litoralul vestic al Asiei Mici și în unele insule din Marea Egee până în mileniul al II-lea î.Hr.

pelásgic, -ă adj. (*ist.*) pelasg.

peleág, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel[2]. Pleșuv. **2** (*despre păsări*) v. Golaș. **II** fig. (*în opoz. cu „bogat”; despre oameni*) v. Gol[2]. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Răpciugos. Sărac. Sărman.

pelerín s.m. **1** (*relig.*) ‹rar› peregrin, ‹înv.› hagiu, străinic. *Se numără printre pelerinii care se îndreaptă spre Sfântul Mormânt.* **2** (*rar*) v. Peregrin.

pelerináj s.n. **1** (*relig.*) ‹rar› peregrinaj, peregrinare, ‹înv.› hagialâc. *A fost în pelerinaj la Sfântul Mormânt.* **2** fig. perindare. *Pe strada din centrul orașului, unde se află cele mai importante magazine, este un pelerinaj neîntrerupt.*

pelerínă s.f. ‹reg.› linchimea, ‹înv.› talmă. *Pelerina este o haină fără mâneci și cu glugă.*

péleș s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Canaf. Ciucure. **2** (*ind. text.; înv. și reg.*) v. Franj. **3** (*reg.*) v. Brăcinar.

peleșéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Ghiocei-bogați (v. *ghiocel*). Ghiocei-mari (v. *ghiocel*) (*Leucojum aestivum*).

peléu s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

pelicán s.m. (*ornit.*) **1** *Pelecanus onocrotalus*; babiță, ‹reg.› babă, baboșă, batcă[1], gușată (v. *gușat*), năsută (v. *năsut*), ‹înv.› nesăturat. **2** ***pelican-creț*** = *Pelecanus crispus*; ‹reg.› babiță-creață, năsută-comată (v. *năsut*).

peliculă s.f. **I 1** (*cinemat.*) film, producție. *A văzut pelicula în premieră.* **2** (*fotogr., cinemat.; și* ***peliculă cinematografică***, ***peliculă fotografică***) bandă[2], bandă de imagini (v. *bandă*[2]), film. *Înregistrarea evenimentului se găsește pe o peliculă din arhivă.* **3** (*cinemat.; de obicei cu determ. care indică genul, specificul etc.*) cinematografie, film. *Pelicula neorealistă se apropie de viața cotidiană a oamenilor obișnuiți.* **4** (*tehn.*) film. *Pelicula este un strat subțire și fluid care se întinde pe suprafața unui corp solid sau lichid.* **5** (*geol.*) cutană. *Pelicula acoperă ca o pojghiță subțire solul.* **II** (*med.; fran.; înv.*) v. Mătreață. Pitiriazis.

pelín s.m. (*bot.*) **I 1** (*și* ***pelin-adevărat***, ***pelin-alb***, ***pelin-bun***, ***pelin-de-grădină***, ***pelin-de-Rusalii***, ***pelin-negru***, ***pelin-verde***) *Artemisia absinthium*; absint, ‹reg.› iarba-fecioarelor (v. *iarbă*), lemn-sfânt, lemnul-Domnului (v. *lemn*), peliniță, polen[2], polen-de-cel-mare (v. *polen*[2]). **2** (*și* ***pelin-de-mături***, ***pelin-de-purici***) *Artemisia scoparia*; ‹reg.› peliniță. **3** *Artemisia annua*; năfurică, peliniță, ‹reg.› buruiană-de-țară, coada-raiului (v. *coadă*), lemnișor, lemnul-Domnului (v. *lemn*), lobojană, mălin, mătura-Maicii-Precesta (v. *mătură*), mătură-turcească, măturișcă, măturiță, părul-Maicii-Domnului (v. *păr*), ploiță, poala-Maicii-Precista (v. *poală*), rozmarin, salată-împărătească, smirnă, tămâioară, tămâiță, untdelemniță. **4** (*reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*). **5** (*reg.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*). **6** (*reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **7** (*reg.; și* ***pelin-de-câmp***, ***pelin-negru***, ***pelin-păsăresc***, ***pelin-sterp***, ***pelin-sterp-negru***, *art.*, ***pelinul-calului***) v. Pelinariță (*Artemisia vulgaris*). **8** (*reg.; și* ***pelin-mic***) v. Peliniță (*Artemisia pontica*). **9** (*reg.; și* ***pelin-alb***, ***pelin-mic***) v. Peliniță (*Artemisia austriaca*). **10** (*reg.*) ***pelin-alb*** v. Pelinuță (*Artemisia petrosa*); ***pelin-bun*** v. Lilicea (*Iberis amara*); ***pelin-domnesc*** v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*). **II** fig. amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de pelin.*

pelinăriță s.f. (*bot.*) *Artemisia vulgaris*; ‹reg.› costrei, iarbă-bărboasă, pelin, pelin-de-câmp, pelin-negru, pelin-păsăresc, pelin-sterp, pelin-sterp-negru, peliniță-neagră, pelinul-calului, (v. *pelin*), știr-negru (v. *știr*[1]), vintricel[1], vintrișcă.

pelíncă s.f. (*mai ales la pl.* ***pelinci***; *pop.*) v. Scutec.

pelincúță s.f. (*pop.*) v. Scutecel.

peliníță s.f. (*bot.*) **1** *Artemisia pontica*; ‹reg.› iarba-sfintei-Sofia (v. *iarbă*), pelin, pelin-mic. **2** *Artemisia austriaca*; ‹reg.› pelin, pelin-alb, pelin-mic. **3** *Artemisia annua*; năfurică, pelin, ‹reg.› buruiană-de-țară, coada-raiului (v. *coadă*), lemnișor, lemnul-Domnului (v. *lemn*), lobojană, mălin, mătura-Maicii-Precesta (v. *mătură*), mătură-turcească, măturișcă, măturiță, părul-Maicii-Domnului (v. *păr*), ploiță, poala-Maicii-Precista (v. *poală*), rozmarin, salată-împărătească, smirnă, tămâioară, tămâiță, untdelemniță. **4** (*reg.*) v. Absint. Pelin. Pelin-adevărat. Pelin-alb. Pelin-bun. Pelin-de-grădină. Pelin-de-Rusalii. Pelin-negru. Pelin-verde (*Artemisia absinthium*). **5** (*reg.*) v. Pelin. Pelin-de-mături. Pelin-de-purici (*Artemisia scoparia*). **6** (*reg.*) ***peliniță-grecească*** v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*); ***peliniță-neagră*** v. Pelinariță (*Artemisia vulgaris*).

pelinúță s.f. (*bot.*) *Artemisia petrosa*; ‹reg.› pelin-alb.

pelofág, -ă adj. (*biol.; despre animale acvatice*) limivor. *Animalele acvatice pelofage se hrănesc cu resturi organice de pe fundul apelor.*

pelótă s.f. (*sport; în țările Americii Latine*) jai-lai. *Pelota este un joc cu mingea.*

peloterapíe s.f. (*med.*) fangoterapie. *Peloterapia este un tratament cu nămoluri naturale, recomandat în anumite forme de reumatism, artropatii sau nevralgii.*

pelsci s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Ghiocei-bogați (v. *ghiocel*). Ghiocei-mari (*Leucojum aestivum*) (v. *ghiocel*).

pelteá s.f. **I 1** (*culin.*) jeleu. *A făcut o peltea de gutui.* **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **II** fig. (*adesea deprec.*) poliloghie, vorbărie. *Ascultătorii au întrerupt pelteaua celui de la tribună. Atâta peltea fără sens îl enerva.*

peltíc, -ă adj., s.m., s.f., adv. **1** adj. (*despre oameni*) sâsâit[2], ‹reg.› cepeleag, limbos, limbut, șișcav, șișcăvit. *Prietena ei este peltică, adică pronunță „s” în loc de „ș”.* **2** s.m., s.f. sâsâit[2]. *Pelticii vorbesc în vârful limbii.* **3** adv. (*modal*) sâsâit[2]. *Prietena lui vorbește peltic.*

peltícăí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Pelticări.

peltícărí vb. IV. intr. (*rar; despre oameni*) ‹înv.› a peltica. *Pelticărește, adică pronunță defectuos anumite consoane.*

pelticeálă s.f. pelticie, sâsâială, sâsâit[1], sâsâitură, ‹reg.› cepelegie.

pelticíe s.f. pelticeală, sâsâială, sâsâit[1], sâsâitură, ‹reg.› cepelegie. *Pelticia este defectul omului sâsâit.*

pelț s.n. (*reg.*) v. Ghiveci. Glastră.

pelucíd, -ă adj. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „tulbure”; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent. **2** (*fiz.; despre corpuri, medii*) v. Semiopac. Semitransparent. Translucid.

pelúr s.n. **1** foiță. *A împachetat cadoul într-un pelur alb.* **2** (*chim.*) carbon, hârtie-carbon, hârtie copiativă, hârtie de copiat, hârtie de indigo, hârtie-indigo, hârtie-pelur, indigo, plombagină. *Pelurul este întrebuințat în dactilografie.*

pelúză s.f. gazon. *În fața casei are o peluză foarte bine îngrijită.*

pelvigrafíe s.f. (*med.*) pelvimetrie.

pelvimetríe s.f. (*med.*) pelvigrafie. *Pelvimetria este o metodă obstetricală de măsurare a pelvisului.*

pélvis s.n. (*anat.*) **1** bazin, cavitate pelvină, ‹înv. și pop.› prag, ‹înv.› lighean. *A căzut și și-a fracturat pelvisul.* **2** ***pelvis renal*** = bazinet, ‹înv.› lighenuțul rinichilor (v. *lighenuț*). *Pelvisul renal face legătura dintre hil și ureter.*

pelvispondilíță reumatismálă s.f. (*med.*) spondilartrită anchilozantă, spondilită anchilozantă. *Pelvispondilita reumatismală este reumatismul inflamator cronic care afectează, la bărbații tineri, articulațiile sacroiliace ale coloanei vertebrale.*

pembé adj. invar. **1** (*pop. și fam.*) v. Roz. Roziu. Trandafiriu. **2** fig. (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Lunatic. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

pemní vb. IV. intr. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Leșina.

pempánt, -ă adj. (*fran.; iron.*) **1** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) v. Atrăgător. Seducător.

pempiusíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Chintesență. Esență.

pená vb. I. tr. (*jur.; rar; la participiu*) v. Penaliza.

penáj s.n. **1** (*colect.; ornit.*) penet, ‹rar› peniș. *Păunii au un penaj divers colorat.* **2** (*rar; la chipiul sau la coiful unor uniforme militare*) v. Panaș. Pompon.

penál, -ă adj., s.n., s.f. **I** (*jur.*) **1** adj. (*despre cauze judiciare*) ‹înv.› vinovățesc. **2** s.n. drept penal. *Penalul se ocupă cu studiul normelor juridice având caracter represiv.* **II** adj. (*arg.*) **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) v. Urât[2]. **2** (*despre scrieri, reprezentări scenice, filme, muzică etc.*) v. Detestabil. Execrabil. Oribil. **3** (*mai ales despre mâncăruri, băuturi*) v. Execrabil. **4** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **III** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

penalicéște adv. (*modal; jur.*) ‹rar› penalmente. *Penalicește gândind, va fi aspru sancționat.*

penalístă s.f. (arg.) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată. (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

penalitáte s.f. (*jur.*) **1** (*și **penalitate convenită***) clauză penală. *Prin penalitatea convenită, părțile unui contract evaluează, anticipat, daunele care se cuvin creditorului în caz de neexecutare, de executare cu întârziere sau necorespunzătoare a obligațiilor contractuale.* **2** (*concr.*) amendă, penalizare, ‹rar› penalizație, ‹înv. și pop.› gloabă, ‹fam.; glum.› felicitare, ‹înv. și reg.› ștraf, ‹reg.› birșag, dârdală, ‹înv.› globire, hatalm, ‹turc.; înv.› geremea. *A primit o penalitate mare pentru încălcarea regulilor de circulație.*

penalizá vb. I. tr. **1** (*jur.*) ‹rar› a pena. *A fost penalizat, primind doi ani de închisoare, fără executare.* **2** (*jur.; compl. indică oameni, instituții etc.*) a amenda[1], ‹înv. și reg.› a globi, a ștrăfui, ‹înv.› a geremetisi, a globăni. *L-a penalizat pentru că nu a traversat regulamentar.* **3** (*sport; compl. indică sportivi, echipe, cluburi etc.*) a sancționa. *Jucătorul a fost penalizat pentru un fault la portar.*

penalizáre s.f. **I 1** (*jur.*) amendare[1]. *Penalizarea lui de către polițist a fost corectă, deoarece a traversat neregulamentar.* **2** (*sport*) sancționare. *Faultul la portar s-a soldat cu penalizarea fotbalistului.* **II** (*concr.*) **1** (*jur.*) amendă, penalitate, ‹rar› penalizație, ‹înv. și pop.› gloabă, ‹fam.; glum.› felicitare, ‹înv. și reg.› ștraf, ‹reg.› birșag, dârdală, ‹înv.› globire, hatalm, ‹turc.; înv.› geremea. **2** (*sport*) sancțiune. *Clubul a primit o penalizare usturătoare din cauza fanilor care s-au luat la bătaie în tribune.*

penalizáție s.f. (*rar*) v. Amendă. Penalitate. Penalizare.

penalménte adv. (*modal; jur.; rar*) v. Penalicește.

penár s.n. ‹rar› plumieră[1]. *Elevul scoate din penar un creion și o radieră.*

penáți s.m. pl. fig. (*livr.*) v. Adăpost. Așezare. Bârlog. Casă[1]. Cămin. Cuib. Culcuș. Domiciliu. Locuință. Sălaș. Vizuină.

pendár s.m. (*fin.; în Ev. Med., în Țara Rom.; înv. și reg.*) v. Beșlic.

pendúl (pendúlă) s.n. (s.f.) **I 1** ***pendul compus* = *pendul fizic*** = ‹rar› pendul real. *Pendulul compus sau fizic este capabil să oscileze, sub acțiunea propriei greutăți, în jurul unei axe fixe care nu trece prin centrul său de greutate;* ***pendul matematic* = *pendul simplu*** = ‹rar› pendul ideal. *Pendulul matematic sau simplu este un pendul teoretic, constituit dintr-un punct material suspendat într-un punct fix prin intermediul unui fir neextensibil de masă neglijabilă, care poate oscila sub acțiunea propriei greutăți;* (*rar*) ***pendul ideal*** v. Pendul matematic. Pendul simplu; ***pendul real*** v. Pendul compus. Pendul fizic. **2** (*astăzi mai ales în forma **pendulă***) ceas cu pendul, ‹înv. și reg.› ornic. *Are un pendul al cărui cadran este din cristal.* **3** (*la ceas*) ‹reg.› șeitalău. *Pendulul ceasului oscilează.* **II** (*anat.; arg.; în forma **pendulă***) **1** v. Limbă. **2** v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

pendulá vb. I. intr. **1** a se balansa, a se clătina, a se legăna, a oscila, ‹rar› a bascula, a șovăi[1], ‹înv. și reg.› a se clăti, ‹reg.› a se dăina, a se hâțâna, a se holbăna, a se honcăi, a șovălcăi. *Scrânciobul pendulează în bătaia vântului.* **2** fig. (*despre oameni*) a se codi, a ezita, a pregeta, a șovăi[1], ‹fig.› a balansa, a flota, a oscila, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna. *Pendulează între a-și cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi.*

pendulár, -ă adj. **1** (*mai ales despre mișcări*) oscilant, oscilatoriu, ‹înv.› oscilator. *Acest corp descrie o mișcare pendulară.* **2** fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om pendular.*

penduláre s.f. **I** balans, balansare, clătinare, clătinat[1], legănare, legănat[1], oscilare, oscilație, ‹rar› librație. *Copilul se simte fericit în pendularea scrânciobului.* **II** fig. **1** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticență, șovăială, șovăire, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, ‹fig.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Pendularea lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **2** fluctuație, oscilare, oscilație. *Pendularea tensiunii se poate trata.*

pendúlă s.f. = pendul.

penél s.n. (*a. plast.*) ‹rar› pană. *Îi face portretul din câteva trăsături de penel.*

penét s.n. (*colect.; ornit.*) penaj, ‹rar› peniș.

penetrá vb. I. **I 1** tr., intr. (*despre obiecte ascuțite; compl. indică materiale, suprafețe etc. dure; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin"*) a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a străbate, a străpunge, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a penetrat cu greutate prin perete. Cuiul i-a penetrat talpa pantofului.* **2** tr. (*livr.; despre senzații; compl. indică ființe*) v. Copleși. Cuprinde. Pătrunde. Răzbi. **II** tr. fig. (*livr.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Ghici. Intui. Întrevedea. Întrezări. Mirosi. Pătrunde. Prevedea. Sesiza.

penetrábil, -ă adj. (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ținteș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător.

penetránt, -ă adj. **1** (*fiz.; despre corpuri, radiații*) pătrunzător. *Radiațiile X sunt radiații electromagnetice penetrante, cu lungimea de undă mai scurtă decât a luminii, care rezultă prin bombardarea unei ținte de tungsten cu electroni cu viteză mare.* **2** (*despre mirosuri*) intens, pătrunzător, puternic, tare, viu, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros penetrant de levănțică.* **3** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, scotocitor, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ținteș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii penetrante a căpitanului de vas.* **4** (*mai ales fig.; despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său penetrant.*

penetránță s.f. **1** (*fiz.*) pătrundere, penetrare, penetrație. **2** pătrundere, penetrare, penetrație, răzbatere, răzbire, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. **3** (*mai ales fig.*) acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Penetranța gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.*

penetráre s.f. **1** (*fiz.*) pătrundere, penetranță, penetrație. *Capacitatea de penetrare a radiațiilor gama este foarte mare, pentru stoparea acestora fiind necesar un perete din beton, din plumb sau o cantitate mare de apă.* **2** pătrundere, penetranță, penetrație, răzbatere, răzbire, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. *Penetrarea pironului prin perete s-a făcut cu greutate.*

penetráție s.f. **1** (*fiz.*) pătrundere, penetrare, penetranță. **2** pătrundere, penetranță, penetrare, răzbatere, răzbire, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. **3** (*econ.*) ***penetrație a pieței*** = rată de penetrație. *Penetrația pieței în consum a unui produs se calculează ca raport dintre clienții efectivi și clienții potențiali ai acestui produs.* **4** (*mai ales fig.*) acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere.

pení vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică păsări tăiate*) v. Jumuli. **2** (*reg.; compl. indică fulgii penelor*) v. Scărmăna.

penibil, -ă adj. **1** (*despre stări, situații etc.*) jenant, neplăcut, supărător, ‹fam.› urât[2], ‹arg.› giurumist. *În fața ei se află într-o situație penibilă știind că a mințit-o. Nu vrea să-l întâlnească din cauza unor amintiri penibile.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) deplorabil, ridicol, ‹fam.› jalnic, ‹arg.› cealapa, giurumist. *Discursul politicianului a fost penibil.* **3** lamentabil, trist. *Aseară, la petrecere, a oferit un spectacol penibil.* **4** (*rar; despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Anevoie. Anevoios. Dificil. Greu. Laborios. **5** (*rar; mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor. **6** (*înv.; despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) v. Chinuitor. Păcătos. Rebel. Sâcâitor. Supărător.

peniceá s.f. (*ornit.; pop.*) v. Penișoară.

penicíllium s.m. (*bot.*) mucegai. *Penicilliumul este o specie de ciuperci saprofite din clasa ascomicetelor, cultivată pentru extragerea penicilinei sau pentru prepararea unor specialități de brânză.*

penínl s.m. (*anat.*) muntele lui Venus (v. *munte*). *Penilul este proeminența mediană largă, acoperită cu păr, situată înaintea vulvei, care se continuă cu labiile mari.*

península s.f. (*geomorf.*) ‹reg.› bugeac, ‹înv.› sul. *Peninsula este înconjurată din trei părți de apă.*

pénis s.n. (*anat.*) falus, membru, membru viril, organ genital masculin (v. *organ*[1]), ‹înv. și pop.› mădular, ‹pop. și fam.› armă, cocoș, cocoșel, cosor, puță, ‹pop. și fam.; eufem.› daraveră, sulă, ‹pop.› badraganie, ‹pop.; eufem.› sculă, sulac, ‹fam.› coco, cuc, ‹fam.; glum.› perforator, miel, ‹fam.; peior.› copită, ‹înv. și reg.; eufem.› pasăre, păsărel, ‹reg.› mătălău, moacă, sulatic, vârdină, ‹reg.; eufem.› dorângă, pistol, sărsam, ‹înv.› mădulariul udului (v. *mădulariu*), ‹eufem.› bărbăție, pardon, socoteală, treabă, unealtă, ‹glum. sau iron.› mititel, popic, ‹arg.› arcuș, banană, bârzoi, bigă, brici, bulon, burghiu, cabanos, caltaboș, caras, carici, castravete, catarg, cârnat, ciocafon, ciocan[2], ciortan, ciumuslău, cocean, coclender, cocovig, coinac, coșoflete, cotolan, dârlău,dop, ecler, fagot, făcăleț, fișic, flaut cu gușă, flautul fermecat (v. *flaut*), fus, gherțoi, ghiuden, guvid, guzan, huia, kar, kardan, lebăr, libelulă, măciucă, mătărângă, mânerul burții (v. *mâner*), mârtan, mierloi, misil, morcov, nodurosul (v. *noduros*), paloș, peleu, pendulă, penteleu, piron, pompă[2], pompon, rangă, rașpă, raton, retevei, rici, roșcovă, sabie, salam, saleu, saxofon, sloboz, smecleu, sparanghel, sugiuc, șarpe, șiștoi, știucă, știulete, știoagăr, știremeleag, taragot, trandafir, troleu, tulumbă, țeapă, țeavă, țipar, țui, țurican, vrej, ‹vulg.› cocar, cordan, pulă, știoi.

penís s.n. (*rar*) **1** (*colect.; ornit.*) v. Penaj. **2** (*la chipiul sau la cozul unor uniforme militare*) v. Panaș. Pompon.

penișoáră s.f. (*ornit.*) ‹pop.› penicea, peniță.

penitenciár s.n. (*jur.*) arest, carceră, închisoare, pușcărie[1], temniță, ‹astăzi rar› ocnă, ‹rar› detenție, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ‹înv. și pop.› opreală, popreală, prinsoare, ‹pop.› robie, ‹fam.› beci, gherlă, hrubă, zdup, ‹reg.› arișteș, hudă, pițigoaică, prinzare, robșag, troian[2], tumurug, varmeghie, ‹înv.› criminal[1], legătură, ocniță, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ‹fran.; înv.› prizon[2], ‹german.› ștocaus, ‹fig.› bastilie, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteț, cușcă, ‹fig.; reg.› călișcă, ‹arg.› academie, arcan[2], bașcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, țuhal, țuhas, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în penitenciar, la Jilava, din motive politice.*

penitență s.f. **I 1** (*relig.*) canon, pedeapsă, ‹înv. și pop.› pocăire, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› pocăință, podvig. *Preotul îi dă o penitență pentru păcatul săvârșit.* **2** (*concr.; jur.*) condamnare, pedeapsă, ‹pop.› osândă, ‹înv. și reg.› lege, pocaianie, știraf, ‹reg.› pedepsie[2], ‹înv.› certare, judecată, pilduire, puniție. *Mulți infractori, după ispășirea penitenței, se integrează cu greu în societate.* **3** (*rar*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare. **II** fig. (*rar*) **1** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Abstinență. Abținere. Continență. Înfrânare. Reținere. Stăpânire.

peniță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*; ‹înv. și reg.› prâsnel, ‹reg.› brădiș, lăun, mălura-bălții (v. *mălură*), prusten, vâsc-de-apă, vâsc-de-baltă. **2** (*reg.*) v. Colilie (v. *coliliu*) (*Stipa pennata*). **3** (*reg.*) v. Năgară (*Stipa capillata*). **4** (*art.; reg.*) ***penița-bungeacului*** v. **a** Coada-mâței (v. *coadă*) (*Sphagnum acutifolium*); **b** Coada-mâței-de-baltă (v. *coadă*) (*Sphagnum cymbifolium*). **II 1** (*ornit.; pop.*) v. Penișoară. **2** (*reg.*) ‹reg.› pană. *Penița este un pămătuf de busuioc care se folosește la aghesmuit sau la miruit.* **III** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

pensétă s.f. **1** ‹reg.› cimbistră, cotoraie, ‹înv.› smulgătoare. *Își smulge firele sprâncenelor cu penseta.* **2** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

pénsie s.f. **1** (*jur.*) ***pensie alimentară*** = ***pensie de întreținere*** = ‹latin.› intertenție. *Pensia alimentară este suma de bani pe care cineva este obligat prin lege să o plătească (periodic) unei persoane (pentru întreținere) în cuantumul și pe durata de timp stabilită de o instanță judecătorească.* **2** (*înv.*) v. Grant. Stipendiu. Subvenție.

pensión s.n. **1** (*pedag.; în trecut*) ‹în trecut› pensionat. *În pension, instituție particulară de învățământ, elevii erau găzduiți în perioada școlarizării.* **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

pensioná vb. I. tr. (*compl. indică ofițeri*) a debloca. *Împlinind vârsta, generalul a fost pensionat.*

pensionár, -ă s.m., s.f. **I 1** ‹reg.› pensionist. *Părinții prietenului său sunt pensionari.* **2** (*pedag.; înv.*) ‹înv.› pensionist. *Pensionarul era elevul dintr-un pension.* **II** (*jur.; glum.*) **1** v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Întemnițat. Prizonier. **2** v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.

pensionáre s.f. ‹înv.› ostafcă. *La anul va împlini vârsta de pensionare.*

pensionát s.f. (*pedag.; în trecut*) ‹în trecut› pension.

pensioníst, -ă s.m., s.f. **1** (*pedag.; înv.*) ‹înv.› pensionar. **2** (*reg.*) v. Pensionar.

pensuláre s.f. (*med., med. vet.*) badijonaj, badijonare, pensulație, tamponaj. *Pensularea se face cu un tampon din tifon sau vată, impregnat cu un lichid antiseptic.*

pensulăție s.f. (*med.*) badijonaj, badijonare, pensulare, tamponaj.

pénsulă s.f. ‹reg.› meciuc, meseleu mic, meseleu micuț, meseleuaș, meseleuaș mic, meseleuaș micuț, meseleuț mic, pămătuf, pențăluș, perie, perie de fărbuit, perie de mânjit ferestrele, perie de molărit, perie de tras brâie, perie mică, perioară, periucă, spoitor mic. *A vopsit rama ferestrelor cu o pensulă.*

pentacrín s.m. (*zool.*) crin-de-mare, crinoid, encrin. *Pentacrinii au aspect de floare de crin.*

pentagón s.n. (*geom.*) ‹înv.› cinciunghi. *Pentagonul este poligonul cu cinci laturi și cinci unghiuri.*

pentanól s.m. (*chim.*) alcool amilic. *Pentanolul este produs prin fermentarea feculei de cartofi.*

pentazól s.n. (*farm.*) cardiazol. *Pentazolul se folosește în afecțiunile cardiace, respiratorii sau psihice.*

penteléu s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

penthotál s.n. (*farm.*) pentobarbital. *Penthotalul este un derivat barbituric care se utilizează, pe cale intravenoasă, pentru anestezie generală de scurtă durată și pentru narcoanaliză.*

penticostál, -ă s.m., s.f. (*relig.*) ‹pop.› tremurici. *Penticostalii acordă o importanță deosebită botezului cu Duhul Sfânt, practicând un misticism exagerat.*

pentobarbitál s.n. (*farm.*) penthotal.

pentoxid s.m. (*chim.*) ***pentoxid de azot*** = anhidridă azotică. *Pentoxidul de azot și trioxidul de azot sunt unii dintre cei mai răspândiți oxizi instabili și explozivi;* ***pentoxid de fosfor*** = anhidridă fosforică. *Pentoxidul de fosfor servește la deshidratarea gazelor, fiind folosit și în sintezele organice.*

péntru prep., conj. subord. **A** prep. **I** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică referi-*

rea și determ. de obicei o interj.) de[2]. *Vai pentru ea, ce necazuri a avut!* **2** (*compl. indică distribuția*) de[2]. *S-au dat câte trei cărți pentru fiecare premiant.* **3** (*cu nuanță finală; compl. indică destinația*) de[2]. *Tinerii sunt gata pentru drum.* **4** (*compl. indică o echivalență sau un schimb*) contra[1], pe. *Îi dau 1,80 lei pentru o sticlă de apă minerală.* **5** (*compl. indică orientarea, direcționarea unui sentiment, unei porniri etc.*) de[2]. *Prinde dragoste pentru un băiat din clasa ei.* **II** (*introduce un circ. de scop*) **1** (*compl. indică destinația*) de[2]. *A cultivat mai ales roșii pentru sămânță.* **2** ca, de[2], drept, spre. *A dat pentru exemplu un fapt banal.* **3** înspre, spre, ‹înv.› către. *Tot ce a făcut a fost numai pentru binele ei.* **4** (*urmat de un vb. la inf.*) spre. *A luat cuvântul pentru a combate pe antevorbitorul său.* **5** la[1], ‹înv.› spre. *Seara, toată familia se strânge pentru masă.* **III** (*introduce un circ. de cauză*) **1** după. *Plânge adesea pentru laptopul furat.* **2** la[1]. *Îl bate pentru cea mai mică greșeală.* **IV** (*introduce un circ. modal-instrumental; în legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură; com.*) pe, per. *A plătit 15 lei pentru litrul de vin.* **V** (*introduce un circ. de mod*) **1** (*în opoz. și adesea în corelație cu „contra”; și adv.*) pro. *S-a declarat pentru democrație. Trebuie să știe cine votează pentru și cine contra.* **2** (*circ. indică mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare*) cu, de[2]. *A cumpărat bomboane pentru zece lei.* **VI** (*introduce un circ. de timp*) pe. *Mama pregătește copilului un pachet cu tartine pentru mâine-dimineață. Își face temele pentru mâine.* **VII** (*introduce un atr. care indică opoziția*) contra[1], împotriva. *Îi prescrie un medicament pentru durerile de gât. Cartea este o diatribă pentru erezii.* **B** conj. subord. (*urmat de conj. „ca să”; introduce o prop. circ. de scop*) ‹pop.› precum. *A spus acestea, pentru ca să se știe.*

penţălúș s.n. (*reg.*) v. Pensulă.

penúmbră s.f. semiîntuneric, semiobscuritate, ‹rar› semiumbră. *Nu l-a văzut, deoarece stătea în penumbră.*

penúrie s.f. lipsă, mizerie, nevoie, privațiune, sărăcie, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› caliceală, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› ništotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], șușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizerăciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, a fost o mare penurie în țară.*

penúș s.n. **1** (*tehn.; reg.*) v. Despicător. Ic. Pană. **2** (*înv.*) v. Pană.

penușí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate*) v. Jumuli.

penúșură s.f. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Pănușă.

peógnie s.f. (*bot.; reg.*) v. Petunie (*Petunia hybrida*).

peónia s.f. (*bot.; livr.*) v. Bujor (*Paeonia officinalis*).

pépe s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Gândac. **2** v. Gânganie. Gâză. Hexapod. Insectă. **3** v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*). **4** v. Cantaridă. Gândac-de-frasin (*Lytta vesicatoria*). **5** v. Molia-de-casă (v. *molie*). Molia-de-ziduri (v. *molie*) (*Oniscus murarius*). **6** (*reg.*) v. Molie (*Tinea*). **7** (*reg.*) ***pepe-cu-coarne*** v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*); ***pepe-luminos*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*); ***pepe-mică*** v. Repede (*Cicindela campestris*); ***pepe-roșie*** v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab*[1]) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*).

pepélea s.m. art. (*pop.*) **1** v. Păcală. **2** v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

pepenár s.m. **1** ‹înv. și reg.› bostangiu, ‹reg.› bostănar, harbuzar. *Pepenarul este persoana care cultivă și vinde pepeni.* **2** (*reg.*) v. Zarzavagiu.

pepenăș s.m. **1** (*bot.*) ‹fam.› pepenel, ‹reg.› harbujel, pepenuț. **2** (*anat.; la femei; arg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

pepenări s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pepenăríe s.f. ‹pop.› pepeniște, ‹reg.› bostană, bostănărie, harbuzărie, lubeniță, pepenet, pepeniștină. *Pepenăria este un loc pe care se cultivă pepeni.*

pépene s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și **pepene-roșu**, **pepene-verde**, reg., **pepene-grecesc**, **pepene-negru***) *Citrullus vulgaris*; ‹reg.› bolbotină, bostan, boșar, curcubetă, dână, die, duleți (v. *dulete*), harbuz, harbuz-roșu, hârgan, lubă, lubeniță, lubeniță-verde, ludaie, șiarchin, tigvă-de-tină, trăgulă, zămos. **2** (*și **pepene-galben**, reg., **pepene-dulce**, **pepene-galben-la-miez**, **pepene-înecăcios**, **pepene-râios**, **pepene-scorțos**) Cucumis melo*; ‹înv. și reg.› zămos, ‹reg.› bostan-galben, boșar, cantaloș, cantalup, caune, dână, dovlecel, gălboi, harbuz, lubene-scoromnic, lubeniță, vleg. **3** (*reg.*) *Cucurbita pepo melopepo*; ‹reg.› bostan-alb, picitoc, zămos. **4** (*reg.; și **pepene-râios**, la pl., **pepeni-irinăci**, **pepeni-murători***) v. Castravete (*Cucumis sativus*). **5** (*reg.; și **pepene-de-porci**, **pepene-dulce**, **pepene-porcesc**, **pepene-verde-lung***) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **II** (*anat.; eufem.*) v. Testicul.

pepeneá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **2** v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*).

pepenél s.m. (*bot.*) **1** (*fam.*) v. Pepenaș. **2** (*la pl. **pepenei***) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pepenét s.n. (*reg.*) v. Pepenărie.

pepenícă s.m. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pepeniște s.f. (*pop.*) v. Pepenărie.

pepeniștínă s.f. (*reg.*) v. Pepenărie.

pepeníță s.f. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pepenoáică s.f. (*bot.*) ‹rar› pepenoaie. *Pepenoaica este o specie de pepene-verde, de formă lunguiață, având coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis.*

pepenoáie s.f. (*bot.; rar*) v. Pepenoaică.

pepenúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Pepenaș.

pepeșít, -ă adj. (*reg.; despre nasul unor animale*) v. Cârn. Lat. Teșit. Turtit.

pepinăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pepiniéră s.f. **I 1** (*pom.*) ‹înv. și reg.› școală, ‹reg.› sadină. *Își alege un brad argintiu din pepinieră.* **2** (*agric.; înv.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **II** fig. (*rar; urmat de determ. care indică felul*) v. Aer[1]. Ambianță. Ambient. Ambiental. Anturaj. Atmosferă. Cadru. Cerc. Climat. Lume. Mediu[1]. Sferă. Societate.

peponídă s.f. (*bot.; la cucurbitacee*) melonidă. *Peponida este un fruct asemănător cu baca.*

pépsi s.n. (*ind. alim.*) pepsi-cola. *Și-a cumpărat o sticlă de pepsi fără zahăr.*

pépsi-cola s.n. pepsi.

pépsic, -ă adj. (*biochim.*) peptic. *Enzima pepsică hidrolizează proteinele.*

pepsíe s.f. (*fiziol.; rar*) v. Digerare. Digestie. Mistuire.

péptic, -ă adj. (*biochim.*) pepsic.

peptizá vb. I. tr. (*chim.; compl. indică sisteme coloidale*) a deflocula. *Un sistem coloidal este peptizat când trece din stare de gel în stare de soluție.*

peptizáre s.f. (*chim.*) defloculare. *Un sistem coloidal se transformă din stare de gel în stare de soluție prin peptizare.*

per prep. (*introduce un circ. modal-instrumental; în legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură; com.*) pe, pentru. *A plătit 15 lei per litrul de vin.*

per os adv. (*modal; med.; despre modul de administrare a unor medicamente*) peroral. *Medicamentul se ia per os, cu puțină apă.*

percalínă s.f. (*ind. text.*) ‹reg.› pielea-dracului (v. *piele*), ‹înv.› mitcal. *Percalina este întrebuințată mai ales la căptușitul hainelor.*

pércă-de-râu s.f. (*iht.; reg.*) v. Biban (*Perca fluviatilis*).

percăí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*jur.; înv.*) v. Judeca.

perceá vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni sau părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

perceát, -ă adj. (*reg.*) **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **II** (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

percépe vb. III. tr. **I 1** a simți. *Imediat cum a ieșit afară, a perceput gerul. După câtva timp de mers prin ploaie, percepe umezeală la picioare.* **2** (*despre simțuri; compl. indică senzații*) a înregistra. *Numai urechea unui bun muzician poate percepe micile dezacorduri ale orchestrei.* **3** (*compl. indică obiecte, ființe etc.*) a desluși, a distinge, a observa, a recunoaște, a vedea, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari percepe bine lucrurile.* **4** (*compl. indică cuvinte, sunete, zgomote*) a auzi, a prinde ‹fig.› a apuca. *A perceput ceva din explicațiile profesorului.* **5** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a remarca, a reține, a sesiza, a surprinde, a vedea, a zări, ‹înv. și

pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a perceput noul look al fetei.* **6** a înțelege, a pricepe, a prinde, a sesiza, ‹fig.› a desprinde, a pătrunde, ‹fig.; fam.› a se descălța, ‹arg.› a bunghi. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a percepe sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a perceput semnificația ironiei lui.* **II** (*fin.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) a încasa, a lua, a strânge, ‹pop. și fam.› a ridica, ‹înv.› a scoate. *Primăria percepe taxe de la persoanele fizice și juridice. Statul percepe impozite pe proprietăți.*

percépere s.f. **I 1** deslușire, distingere. *Perceperea lucrurilor în semiîntuneric necesită acuitate vizuală sporită. Perceperea vorbelor cuiva într-o încăpere zgomotoasă e anevoioasă.* **2** înțelegere, pricepere, prindere, sesizare, ‹înv.› iscusenie, pricepătură, știutură, ‹fig.› pătrundere. *Trebuie să citească un context mai larg pentru perceperea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până la perceperea semnificației ironiei lui.* **II** (*fin.*) încasare, luare, strângere, strâns[1], ‹înv.› percepție. *Primăria se ocupă cu perceperea taxelor de la persoanele fizice și juridice.*

perceptíbil, -ă adj. **1** (*despre fenomene, stări etc.*) observabil, sesizabil, sesizant. *Starea ei de rău este perceptibilă.* **2** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, fizic[2], material, palpabil, pământesc, pipăibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect perceptibil. Ploaia este un fenomen meteorologic perceptibil.* **3** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], semnificativ, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este perceptibilă.*

perceptív, -ă adj. perceptual, perceptional. *Oamenii sunt înzestrați cu facultatea perceptivă. Faptul că i se pare că l-a auzit suind scările este o iluzie perceptivă.*

percептór s.m. (*fin.; în trecut*) **1** ‹în trecut› agent de percepție, ‹înv.› aprod de târg, birar, colgiu, cutier, dăbilar, dăjdiar, exactor, strângător, subașă. *Perceptorul era funcționarul însărcinat cu strângerea impozitelor și a taxelor oficiale.* **2** ***perceptor rural*** = ‹reg.› pârcălab.

perceptorát s.n. (*fin.; reg.*) **1** v. Administrație financiară. Percepție. **2** v. Fisc. Percepție.

perceptoríe s.f. (*fin.; reg.*) **1** v. Administrație financiară. Percepție. **2** v. Fisc. Percepție.

perceptuál, -ă adj. perceptiv, perceptional.

percépție s.f. **I 1** (*filos.*) cunoaștere, înțelegere, pricepere, ‹livr.› cogniție. *Atât știința, cât și arta au ca scop percepția realității obiective.* **2** senzație, ‹rar› acuitate. *Are o percepție eronată în privința mirosurilor. În noapte are percepția liniștii eterne.* **3** ***percepție cognitivă*** = ***percepție extrasenzorială cognitivă*** = telepatie. *Percepția extrasenzorială este facultatea de a percepe fenomene care nu sunt în raza simțurilor;* ***percepție interpersonală*** = extralingvistică. *Percepția interpersonală este procesul de comunicare interpersonală.* **II** (*fin.*) **1** administrație financiară, ‹reg.› perceptorat, perceptorie. *Fiecare proprietar de bunuri imobiliare își plătește anual impozitele la percepție.* **2** fisc, ‹reg.› perceptorat, perceptorie. *Impozitele se plătesc la percepție.* **3** (*înv.*) v. Încasare. Luare. Percepere. Strângere. Strâns[1].

percepționál, -ă adj. perceptiv, perceptual.

percepționalísm s.n. (*filos.*) percepționism.

percepționísm s.n. (*filos.*) percepționalism. *Percepționismul admite cunoașterea structurii lucrurilor prin percepție.*

percheziție s.f. **1** (*jur.*) ‹arg› piață. *Deținuților li se face percheziție înainte de a fi conduși în celule.* **2** (*fam.; glum.*) v. Căutare. Căutat[1]. Cotrobăială. Cotrobăire. Cotrobăit[1]. Scotoceală. Scotocire. Scotocit[1].

percheziționá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni, locuințe etc.*) ‹reg.› a scociori. *Polițistul l-a percheziționat atent, suspectându-l că posedă droguri.* **2** (*fam.; glum.*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

perci s.m. (*bot.; reg.*) v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).

percícă s.f. (*reg.*) **I 1** (*la cai*) v. Perciun. **2** v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Undulă. Undă. Val. Zuluf. **3** (*la oameni*) v. Coadă. Cosiță. **II** (*art.; bot.*) ***percica-fetei*** v. Părul-fetei (v. *păr*) (*Adianthum capillus-Veneris*).

percioágă s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

perciún s.m. (*rar*) = perciune.

perciunát adj. (*despre bărbați*) ‹rar› perciunos. *Prin anii '60-'70, când a luat avânt mișcarea hippy, era moda bărbaților perciunați.*

perciúne s.m. **I 1** (*la cai; rar; în forma* ***percium***) ‹reg.› percică. *Perciunul este smocul de păr de pe fruntea cailor.* **2** (*rar*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf. **3** (*la pl.* ***perciuni****; fam.*) v. Barbete. Favoriți (v. *favorit*). **II** (*la pl.* ***perciuni****; ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) ‹reg.› geluituri (v. *geluitură*). *Perciunii sunt așchiile subțiri și răsucite care cad de la geluău.*

perciunós adj. (*rar; despre bărbați*) v. Perciunat.

percoláre s.f. (*chim.*) lixiviere, percolație. *Prin percolare se extrage, cu ajutorul unui solvent special, o substanță solubilă dintr-un amestec de substanțe.*

percolație s.f. (*chim.*) lixiviere, percolare.

percutá vb. I. tr. **1** (*med., med. vet.; compl. indică bolnavi sau părți ale corpului lor*) ‹pop.› a ciocăni. *Doctorul percutează pacientul prin lovirea ușoară și repetată, cu degetele sau cu un instrument special, a unei regiuni a corpului acestuia, pentru a diagnostica o posibilă afecțiune pe baza modificării sonorității zonei presupus bolnave.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși.

percutanát, -ă adj. (*med.*) transcutan. *Absorbția percutanată se face prin traversarea substanței prin pielea intactă.*

perdáf s.n. **1** (*înv.*) v. Luciu[2]. Lustru. Strălucire. **2** (*fam.*) v. Amendare[2]. Corectare. Corijare. Emendare. Emendație. Îndreptare. Rectificare. Remediere. Retuș. Retușare.

perdánt, -ă adj., s.m., s.f. ‹engl.› loser. *Perdanții au, în genere, ghinion.*

perdăfuí vb. IV. tr. **I** (*înv.*) **1** (*compl. indică suprafețele netede ale unor obiecte*) v. Fățui. Lustrui. **2** (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Face. Lustrui. Văcsui. **II** fig. (*fam; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

perdeá s.f. **I 1** (*ind. text.*) ‹rar› vitraj, ‹reg.› felhonguri, fereancă, fijloange, firanguri, rariță[2], ‹înv.› poală, zăvează, ‹germ.› feranguri, forhang. *O casă fără perdele la ferestre pare nelocuită.* **2** (*ind. text.*) draperie. *O perdea din mătase groasă nu lasă lumina să pătrundă în cameră.* **3** (*urmat de determ. care indică felul*) strat. *O perdea groasă de fum de la incendiu desparte cele două case. Soarele răsare dintre perdele de nori.* **4** (*în teatru, în operă etc.; înv.*) v. Cortină. **5** (*teatru; înv.*) v. Act[2]. **6** (*lit., muz.; înv.*) v. Scenă. **7** fig. ‹fig.› ceață, negură, pâclă. *Ar vrea să împrăștie perdeaua care îi învăluie gândurile.* **II 1** ***perdea de protecție*** = perdea forestieră de protecție. *Perdeaua de protecție ferește culturile agricole sau șoselele și căile ferate de înzăpezire;* ***perdea forestieră de protecție*** = perdea de protecție. **2** (*bot.; rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **III** (*înv. și pop*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **IV 1** (*med., med. vet.; pop.; și* ***perdea-albă***) v. Albeață. Keratoleucom. Leucom. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Albeață. Cataractă. **3** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **V** (*constr.*) **1** (*reg.*) v. Șopron. **2** (*reg.*) v. Magazie. Șopron. Șură. **3** (*reg.*) v. Staul. **4** (*înv.*) v. Anticameră. Sală[1].

perdegíu s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› perdelegiu. *Perdegiul era un slujbaș însărcinat cu paza ușii camerei domnitorului sau a înalților demnitari.*

perdelegíu s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Perdegiu.

perdelúșă s.f. (*reg.*) v. Perdeluță.

perdelúță s.f. ‹reg.› perdeluș.

perdíție s.f. corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre perdiție.*

peréche s.f. **1** cuplu, ‹înv.› îndoime. *Cei doi soți formează o pereche foarte potrivită.* **2** partener. *Tânăra și-a găsit o pereche de dans foarte bună. Îl preferă ca pereche la jocul de canastă.* **3** ‹înv. și pop.› soț, ‹înv.› soție. *Roagă vânzătoarea să-i aducă și perechea pantofului pe care îl probase.* **4** ‹înv. și reg.› soață. *Perechea acestui colier o ține în seif.* **5** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a-și găsi"*) egal, potrivă, seamă,

seamăn, ‹reg.› pocaianie. *Este atât de frumoasă, încât nu are pereche în lume.* **6 pereche de case** = ‹înv.› pereche de curți. *Perechea de case este un corp de case care formează o unitate;* (*înv.*) ***pereche de curți*** v. Pereche de case. **7** (*j. cu zaruri*) dublă[1]. *A dat doi de cinci, adică o pereche.* **8** (*fam.*) ***pereche de haine*** v. Costum. Haine (v. *haină*). Îmbrăcăminte. Ținută. **9** (*fam.*) v. Nevastă. Soție.

perecí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Contrazice. Încontra[2]. **2** v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

perádnic subst. (*plut.; reg.*) ‹reg.› fruntar. *Perednicul este partea din față a plutei.*

peregrín s.m. **1** (*astăzi mai ales poetic*) ‹rar› pelerin. *Peregrinul este persoana care călătorește mult, rătăcind din loc în loc.* **2** (*relig.; rar*) v. Pelerin. **3** (*rar*) v. Străin.

peregriná vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** a călători, a colinda, a cutreiera, a se deplasa, a umbla, a voiaja, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbate. *A peregrinat prin multe țări ale lumii.* **2** (*cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a hoinări, a rătăci, a umbla, a vagabonda, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am peregrinat!*

peregrinái s.n. **1** (*relig.; rar*) v. Pelerinaj. **2** (*înv.*) v. Peregrinare. Peregrinație.

peregrinăre s.f. **1** peregrinație, ‹înv.› peregrinaj. *După lungi peregrinări prin toată lumea, a hotărât să se stabilească la Paris.* **2** (*relig.; rar*) v. Pelerinaj.

peregrinăție s.f. peregrinare, ‹înv.› peregrinaj.

peremptóriu, -ie adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este peremptoriu. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt peremptorii.* **2** (*despre modul de exprimare a unor idei sau despre raționamente, judecăți, demonstrații etc.*) apodictic, categoric, incontestabil, indiscutabil. *Autorul renunță la caracterul peremptoriu al argumentării.*

peremptiúne s.f. (*jur.*) perimare. *Peremptiunea este stingerea unui proces în fața unei instanțe, prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii.*

perén, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „anual"; bot.; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) multianual, plurienal, vivace, ‹rar› perenant, perenic, pleiociclic, ‹înv.› perenal. *Plantele perene trăiesc și rodesc mai mulți ani.* **2** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"*) durabil, persistent, rezistent, stăruitor, trainic, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este peren.*

perená vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Permanentiza. Statornici.

perenál, -ă adj. (*în opoz. cu „anual"; bot.; înv.; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) v. Multianual. Peren. Plurienal. Vivace.

perenánt, -ă adj. (*în opoz. cu „anual"; bot.; rar; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) v. Multianual. Peren. Plurienal. Vivace.

perénic, -ă adj. (*în opoz. cu „anual"; bot.; rar; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) v. Multianual. Peren. Plurienal. Vivace.

perenitáte s.f. durabilitate, persistență. *Consecințele unor catastrofe naturale au o perenitate relativ mare.*

perét s.n. (*reg.*) ‹reg.› periș. *Peretul este locul în care cresc mulți peri.*

peréte s.f. **I 1** (*constr.*) zid. *Pe pereții sufrageriei sunt expuse multe acuarele.* **2** (*în Biserica Ortodoxă; pop.*) v. Catapeteasmă. Iconostas. Tâmplă[2]. **II 1** (*pop.*) v. Bor. Margine. **2** (*reg.*) v. Văcălie. Veșcă. **3** (*la pl.; în forma* ***păreți***; *reg.*) v. Carâmb. Tureatcă.

perféct, -ă adj., adv., interj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, splendid, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice perfecte. Cunoscuta actriță are o interpretare perfectă în rolul principal.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) desăvârșit, impecabil, ireproșabil, ‹livr.› ireprehensibil. *Au beneficiat de un serviciu hotelier perfect. Are o ținută perfectă.* **3** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) cert, desăvârșit, infailibil, sigur. *A pus în aplicare un procedeu perfect de fabricație.* **4** (*despre atitudini, sentimente etc. ale oamenilor*) desăvârșit, infailibil, sfânt. *Credința sa în Dumnezeu este perfectă.* **5** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, desăvârșit, profund, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște perfectă domnea în toată casa.* **II** adv. (*modal*) **1** fix, ‹fam.› fest. *Scândurile se îmbină perfect.* **2** excelent, excepțional, extraordinar, minunat, ‹fam.› fantastic, trăsnet, țais. *Cei doi prieteni se înțeleg perfect. Arată perfect în rochia de seară.* **3** fig. (*în legătură cu vb. ca „a ști", „a pricepe", „a se încredința" etc.*) exact, limpede, precis. *Știe perfect ce trebuie să facă.* **III** interj. (*exprimă o apreciere superlativă sau o aprobare*) bine!, bravo!, ‹pop.; iron.›ișala!, ‹turc.; înv.› aferim!, mașala! *Perfect, ai rezolvat corect problema!* **IV** s.n. (*gram.*) **1** timpul trecut (v. *timp*), trecut[1]. *Perfectul exprimă o acțiune petrecută și încheiată înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referință.* **2** (*art.*) ***perfectul compus*** = ‹înv.› timpul nehotărât. *Perfectul compus exprimă o acțiune săvârșită și încheiată în trecut, cu raportare numai la momentul vorbirii și indiferent de caracterul recent sau îndepărtat al acțiunii;* ***perfectul simplu*** = ‹înv.› timpul săvârșit (v. *timp*). *Perfectul simplu exprimă o acțiune săvârșită și încheiată în trecut, indiferent de caracterul recent sau îndepărtat al acestei acțiuni.*

perfectá vb. I. tr. (*compl. indică acte, înțelegeri, tranzacții etc.*) a încheia. *Au perfectat o convenție favorabilă după lungi discuții.*

perfectáre s.f. încheiere. *Perfectarea convenției a avut loc după lungi discuții.*

perfectát, -ă adj. (*despre acte, înțelegeri, tranzacții etc.*) încheiat. *Convenția perfectată este favorabilă ambelor părți.*

perfectizá vb. I. tr. (*rar*) v. Desăvârși. Perfecționa.

perfecționá vb. I. **1** refl., tr. a (se) desăvârși, ‹rar› a perfectiza, ‹fig.; rar› a (se) înălța. *S-a perfecționat în profesie prin studiu și seriozitate. Și-a perfecționat educația la universități renumite din străinătate.* **2** refl. (*despre oameni*) a se specializa. *S-a perfecționat în domeniul juridic.* **3** refl. (*despre oameni, colectivități*) a se dezvolta, a se forma, ‹înv.› a se dezvolvi. *Scriitorul ajuns de timpuriu la măiestrie nu a încetat să se perfecționeze. Sportivii se perfecționează prin antrenamente susținute.* **4** tr. (*compl. indică sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) a moderniza, a sistematiza. *Rețeaua de distribuție a gazului a fost perfecționată. Au perfecționat linia de îmbuteliere a apei minerale.*

perfecționáre s.f. **1** desăvârșire. *Perfecționarea în profesie a unei persoane se face prin studiu și seriozitate.* **2** specializare. *Instituția l-a trimis la cursuri de perfecționare în străinătate.* **3** modernizare, sistematizare. *Perfecționarea liniei de îmbuteliere a apei minerale a fost necesară.*

perfecționát, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „depășit"*) evoluat, nou. *Și-a cumpărat un model perfecționat de calculator.* **2** (*despre sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) modernizat, sistematizat. *Linia perfecționată de îmbuteliere a apei minerale a fost dată în folosință.*

perfecțiúne s.f. **1** absolut, desăvârșire, sublim, ‹livr.› impecabilitate, ‹rar› sublimitate, ‹înv.› săvârșire, ‹fig.; înv.› umplutură. *De obicei, un om de cultură crede în perfecțiunea unei creații artistice.* **2** desăvârșire, ‹fig.› puritate. *Portretele pictorului se caracterizează prin perfecțiunea liniilor.*

perfíd, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un perfid jalnic.* **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› ma-

chiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie perfidă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie perfidă.* **2** (*despre manifestări ale oamenilor*) insidios, înșelător, viclean, ‹înv.› viclenit, viclenos, ‹fig.› șerpesc. *A recurs la un mijloc perfid pentru a-i câștiga încrederea. I-a făcut o propunere perfidă.*

perfidíe s.f. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași perfidia și să spui adevărul.*

perforá vb. I. **1** tr. (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) a găuri, a scobi, a sfredeli, a străpunge, ‹livr.› a exciza, ‹rar› a scormoni, înv. și pop.› a găvăni, ‹fam.› a străbate, ‹înv. și reg.› a petrece, a potrăcăli, ‹reg.› a borteli, a borti, a burghia, a butori, a găuni, a găvănoși, a hudrăli, a răzbici[2], a sclidiri, a sfredeluși, ‹înv.› a transpersa. *A perforat zidul cu un burghiu pentru beton.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică obiecte casante ori fabricate din metale sau materiale puțin rezistente*) a (se) găuri, a (se) sparge. *Cauciucul unei roți s-a perforat pe drum. Cizmarul folosește o sulă pentru a perfora marginea tălpii pantofului.*

perforáj s.n. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură.

perforáre s.f. **1** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. *Perforarea zidului a fost dificilă.* **2** (*impr.*) v. Compostare. Compostat.

perforát[1] s.n. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură.

perforát[2], -ă adj. **1** (*despre materii sau materiale dure*) găurit[2], scobit[2], sfredelit[2], străpuns[2], ‹înv. și reg.› potrăcălit, ‹reg.› bortelit, bortit. *În zidul perforat a fixat cuie pentru rafturile bibliotecii.* **2** (*despre obiecte casante sau fabricate din metale ori materiale puțin rezistente*) găurit[2], spart[2], ‹reg.› pușticat. *Șoferul a înlocuit cauciucul perforat.*

perforatór s.n. **1** (*tehn.*) traforator. *Perforatorul este o mașină care servește la perforat.* **2** (*tehn.*) ***perforator pneumatic*** = pistol cu aer comprimat. **3** (*anat.; fam.; glum*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **4** (*impr.*) v. Compostor.

perforatúră s.f. dantelură. *Perforatura este sistemul de orificii făcute într-o hârtie sau într-un carton, prin perforare, în scopul detașării unor porțiuni.*

perforáție s.f. **1** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. **2** (*med., med. vet., chir.*) terebrație. *Perforația este un orificiu rezultat în urma unui proces patologic sau a unei acțiuni accidentale ori chirurgicale.*

pergăm subst. (*ital.; înv.*) v. Pergament.

pergamént s.n. **1** ‹înv.› cojnică, membrană, ‹fran.; înv.› parșemin, ‹ital.; înv.› pergam. *Până la descoperirea hârtiei s-a scris pe pergamente.* **2** hârtie pergaminată, pergamin. *Păstrează alimentele în pergament.*

pergamín s.n. hârtie pergaminată, pergament.

pergelisól s.n. (*pedol.*) **1** merzlotă, molisol, permafrost. *Pergelisolul este stratul de sol din regiunea cercului polar de nord care se dezgheață în timpul verii polare la suprafață.* **2** merzlotă, permafrost. *Pergelisolul este stratul de sol înghețat permanent.*

perghél s.n. **I** (*geom.; înv. și reg.*) **1** v. Cerc. **2** v. Circumferință. **II** (*silv.; reg.*) v. Clupă. Compas forestier.

pergheluí vb. IV. tr. (*mat.; înv.; compl. indică linii curbe, arce de cerc, chenare etc.*) v. Descrie. Duce[2]. Trage. Trasa.

periá vb. I. tr. **I** (*ind. text.; compl. indică fuiorul de in sau de cânepă*) a pieptăna, a scărmăna. *A periat fuiorul ieșit din ragilă pentru a-l curăța de câlți sau de impurități.* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a linguși, a măguli, ‹fig.› a linge, a pomăda, a tămâia. *Își perie șeful pentru a fi promovată.* **2** (*fam.; compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) v. Cizela. Stiliza. Șlefui. **3** (*fam.; glum.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

periáj s.n. periat[1], periere, perietură, ‹reg.› perială. *Costumul plin de scame necesită un periaj.*

periálă s.f. **1** (*reg.*) v. Periaj. Periat[1]. Periere. Perietură. **2** fig. (*fam.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Gâdilare. Lingușeală. Lingușire. Măguleală. Măgulire. Tămâiere.

perianál, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni, iritații etc.*) circumanal, periproctal. *Formațiunile perianale sunt situate în jurul anusului.*

periangiocolítă s.f. (*med.*) pericolangită. *Periangiocolita este inflamația țesuturilor din jurul canalelor biliare.*

periapexián, -ă adj. (*med.; despre formațiuni*) periapical.

periapicál, -ă adj. (*med.; despre formațiuni*) periapexian. *Formațiunile periapicale se află în vecinătatea sau deasupra vârfului unui organ.*

periartrítă s.f. (*med., med. vet.*) periartroză. *Periartrita este inflamația țesuturilor periarticulare.*

periartróză s.f. (*med., med. vet.*) periartrită.

periát[1] s.n. periaj, periere, perietură, ‹reg.› perială.

periát[2], -ă adj. (*ind. text.; despre fuiorul de in sau de cânepă*) pieptănat, scărmănat[2].

pericámbiu s.n. (*bot.*) periciclu. *Din pericambiu se diferențiază rădăcinile laterale sau razele medulare și mugurii adventivi ai plantelor.*

pericárd s.n. (*anat.*) sac pericardic. *Pericardul învelește inima.*

pericardiotomíe s.f. (*chir.*) pericardotomie. *Pericardiotomia este incizia operatorie a pericardului.*

pericardotomíe s.f. (*chir.*) pericardiotomie.

pericarión s.m. (*biol.*) corp celular. *Pericarionul este alcătuit din nucleu, citoplasmă și membrană plasmatică.*

pericíclu s.n. (*bot.*) pericambiu.

pericimentítă s.f. (*med.*) parodontită, periodontită. *Pericimentita este inflamația acută a periodontului.*

pericistítă s.f. (*med.*) celulită perivezicală. *Pericistita este o inflamație acută sau cronică a țesuturilor din jurul canalului cistic.*

periclitá vb. I. **1** tr. a amenința, a primejdui, ‹înv.› a pericolarisi. *Își periclitează funcția pe care o are prin ceea ce face.* **2** tr., refl. pas. a (se) compromite, a (se) primejdui, ‹fig.› a ruina. *Ploile excesive și de lungă durată periclitează recolta.*

periclitánt, -ă adj. (*rar; despre fenomene, evenimente, situații etc.*) v. Amenințător. Periculos. Primejdios.

periclitáre s.f. **1** amenințare, primejduire, ‹rar› periclitație, ‹înv.› pericolare, pericolarisire, primejduială. *Ceea ce face duce la periclitarea funcției lui.* **2** compromitere, primejduire. *Seceta a avut ca efect periclitarea recoltei.*

periclitát, -ă adj. amenințat, primejduit. *Își simțea funcția periclitată după venirea controlului financiar.*

periclitáte s.f. pericol, risc. *În unele meserii se acordă un spor de periclitate.*

periclitáție s.f. (*rar*) v. Amenințare. Periclitare. Primejduire.

perícol s.n. **1** amenințare, primejdie, ‹înv. și pop.› nevoie, ‹înv.› zabrac, ‹fig.› cumpănă. *Nerespectarea semnelor de circulație reprezintă un mare pericol pentru trafic.* **2** primejdie, ‹reg.› prilej, rele (v. *rău*), ‹fran.› atrapă, ‹fig.› cursă[2]. *O călătorie iarna prin munți expune la multe pericole.* **3** primejdie, risc, ‹rar› rizic. *Traversarea străzii printr-un loc nepermis reprezintă un pericol. La începerea oricărei afaceri pericolul de a nu reuși este major.* **4** periclitate, risc. **5** gravitate, periculozitate, primejdie, seriozitate, severitate. **6** nesiguranță, primejdie, ‹înv.› fără veste. *Avionul este în pericol din cauza furtunii.*

pericolá vb. I. tr. (*înv.*) v. Primejdui.

pericolangítă s.f. (*med.*) periangiocolită.

pericoláre s.f. (*înv.*) v. Amenințare. Periclitare. Primejduire.

pericolarisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Amenința. Periclita. Primejdui.

pericolarisíre s.f. (*înv.*) v. Amenințare. Periclitare. Primejduire.

pericorneál, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) pericornean.
pericorneán, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) pericorneal. *Formațiunile pericorneene sunt situate în jurul corneei.*
periculós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, situații etc.*) amenințător, primejdios, ‹rar› periclitant, ‹înv.› primejduincios, primejduitor. *Pe cer sunt nori periculoși.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardant, hazardat, imprudent, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat. *A făcut o investiție periculoasă. Escaladarea muntelui pe o vreme rea a fost periculoasă.* **3** dăunător, negativ, nociv, păgubitor, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt periculoase.* **4** (*despre situații, stări etc.*) critic, grav, greu, primejdios, ‹fam.› urât[2]. *Cei doi trec printr-un moment periculos al situației familiale.* **5** (*mai ales despre locuri, spații, forme de relief*) expus, nesigur, primejdios, ‹fig.› aprig. *Trebuie să se cațăre pe un perete periculos de stâncă.* **6** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, scelerat, ticălos, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om periculos.* **7** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie periculoasă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie periculoasă.* **8** (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **9** fig. (*în opoz. cu „urât"; fam.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. **II** adj (*med., med. vet.*) **1** (*despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) contraindicat, neindicat, nepotrivit, nociv, primejdios, vătămător. *Unele medicamente sunt periculoase pentru femeile însărcinate.* **2** (*despre boli, răni etc.*) grav, malign, primejdios, serios, sever[2], ‹înv. și pop.› greu, rău, ‹fam.› urât[2]. *Suferă de o boală periculoasă. Are o rană periculoasă la cap, în urma accidentului.* **III** adv. (*modal*) imprudent, primejdios, riscant, ‹fam.› riscat. *Acționează periculos. Ar fi periculos să plece obosit la un drum așa de lung.*
periculozitáte s.f. gravitate, pericol, primejdie, seriozitate, severitate. *Suferă de o boală a cărei periculozitate este cunoscută de toți.*
peridót s.n. (*mineral.*) crisolit, olivină. *Peridotul se întrebuințează ca materie primă pentru produse refractare.*
périe s.f. **I 1** ‹grec.; înv.› vârță. *Freacă podelele cu o perie. Își curăță hainele de păr cu peria.* **2** (*reg.; și* ***perie de șurluit, perie de uns, perie de var, perie de văruit***) v. Bidinea. **3** (*reg.; și* ***perie de fărbuit, perie de mânjit ferestrele, perie de molărit, perie de tras brâie, perie mică***) v. Pensulă. **4** (*ind. text.; reg.*) v. Ragilă. **5** (*ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare. **6** fig. (*fam.; peior.*) v. Adulator. Lingușitor. Periuță. **II** (*bot.; reg.; și* ***perie-ursească, art., peria-ursului***) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).
periegéză s.f. (*livr.*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj.
periéi s.m. (*bot.; reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).
periendotelióm s.n. (*med.*) periteliom. *Periendoteliomul este inflamația țesuturilor din jurul glandei tiroide.*
periére s.f. periaj, periat[1], perietură, ‹reg.› perială. *Costumul plin de scame necesită o periere.*
periérghie s.f. (*înv.*) **1** v. Atenție. Curiozitate. Interes. Luare-aminte. **2** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire.
perierghisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări.
perietúră s.f. **1** periaj, periat[1], periere, ‹reg.› perială. **2** fig. (*fam.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Gâdilare. Lingușeală. Lingușire. Măgueală. Măgulire. Tămâiere.
perifán, -ă adj. (*grec.; înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit.
perifaríngăl, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) perifaringian.
perifaringián, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) perifaringal. *Formațiunile perifaringiene sunt situate în jurul faringelui.*
perifén s.n. (*farm.*) priscol. *Perifenul este un vasodilatator.*
periferiál, -ă adj. (*despre cartiere, terenuri etc.*) marginal, mărginaș, periferic, ‹rar› excentric.
periféric, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre cartiere, terenuri etc.*) marginal, mărginaș, periferial, ‹rar› excentric. *Locuiește într-un cartier periferic al orașului.* **2** fig. (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune periferică ce nu interesează pe nimeni.* **II** s.m. (*rar*) v. Mahalagiu.
periferíe s.f. **I 1** antioraș, mahala, suburbie, ‹livr.› foburg, ‹reg.› cut, oștează, ‹grec.; înv.› exocastron, ‹turc.; înv.› cadalâc. *La periferie sunt multe case dărăpănate.* **2** barieră, mahala, margine. *Avea o casă la periferia localității.* **3** (*înv.*) v. Provincie. **II** (*geom.; înv.*) v. Cerc. Circumferință.
periferizá vb. I. tr. a marginaliza. *Un studiu important a fost periferizat de către doctorand.*
perifítón s.n. (*biol.*) biodermă. *Perifitonul este format din totalitatea organismelor din biocenoza unei ape care trăiesc pe plante sau pe animale acvatice.*
periflebítă s.f. (*med.*) paraflebită. *Periflebita se caracterizează printr-o inflamație a tunicii externe a venelor, care se poate extinde la țesutul înconjurător.*
perifrazá vb. I. tr. (*rar; compl. indică enunțuri, texte, comunicări orale etc.*) v. Parafraza.
perifrăzá s.f. (*gram., stil.*) circumlocuție. *Perifraza este un șir de cuvinte care exprimă indirect o anumită idee.*
periganglionár, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) periganglionic. *Formațiunile periganglionare sunt situate în jurul ganglionilor.*
periganglionic, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) periganglionar.
perigín, -ă *adj.* (*bot.; despre plante*) periginic. *Plantele perigine au staminele dispuse în formă de cerc, în jurul ovarului.*
perigínic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) perigin.
periglandulár, -ă *adj.* (*anat.; despre formațiuni*) periglandulos. *Formațiunile periglandulare sunt situate în jurul unei glande.*
periglandulós, -oásă adj. (*anat.; despre formațiuni*) periglandular.
perihéliu s.n. (*astron.*) apsidă inferioară. *Periheliul este punctul în care o planetă, o cometă etc., în mișcarea lor în jurul Soarelui, se află cel mai aproape de acesta.*
perilaringál, -ă adj. (*anat.*) perilaringian.
perilaringián, -ă adj. (*anat.*) perilaringal. *Hematoamele perilaringiene apar în jurul laringelui.*
perilaví subst. (*înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.
perilímfă s.f. (*biol., anat.*) endolimfă. *Perilimfa se găsește între labirintul osos și cel membranos al urechii interne.*
perilípsis s.n. (*grec.; înv.*) **I 1** v. Artă. Dibăcie. Iscusință. Îndemânare. Măiestrie. Meșteșug. Pricepere. Stil. Știință. Talent. **2** v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Isteșime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **II 1** v. Rezumat. Sinteză. Sumar. **2** v. Conținut. Corp. Cuprins[1]. Materie. **3** (*econ.*) v. Inventar. Listă.
perilunár, -ă adj. (*despre nave cosmice sau despre mișcarea lor*) circumlunar, circumselenar, periselenar. *Navele perilunare înconjoară Luna.*

perimá vb. I. refl. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se dezactualiza, a se învechi, a trece, ‹fig.› a se răsufla, a se rugini. *Unele obiceiuri s-au perimat.*
perimáre s.f. **1** demodare, desuetudine, dezactualizare, învechire. *Perimarea unor obiceiuri este inevitabilă.* **2** (*jur.*) perempțiune. *Perimarea este stingerea unui proces în fața unei instanțe, prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii.*
perimát, -ă adj. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, vechi[2], vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare perimată.* **2** (*despre idei, concepții etc.*) depășit, învechit, retrograd, vechi[2], vetust, ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei perimate, refractare la tot ce este nou.*
perimetrál, -ă adj. perimetric.
perimétric, -ă adj perimetral. *Medicul oculist evaluează progresia deficiențelor perimetrice ale pacientului. Își cumpără lămpi speciale pentru iluminatul perimetric. Profilele metalice perimetrice sunt folosite la realizarea plafoanelor modulare.*
perimetroanexítă s.f. (*med.*) perisalpingovarită. *Perimetroanexita este inflamația țesutului conjunctiv din jurul uterului și al salpingelui.*
perimétru s.n. **I 1** circumferință, ‹înv.› contur, împrejurare, împrejurime, înconjurare, măsură împrejur, ocol, ocoliș, ‹latin.› ambit. *A măsurat perimetrul terenului cu vie.* **2** (*rar*) v. Cuprins[1]. Limită. **II** fig. (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult perimetrul cercetărilor.*
perimontán, -ă adj. (*despre forme de relief, regiuni etc.*) perimuntos. *Regiunile perimontane sunt situate în jurul munților, la poalele acestora.*
perimuntós, -oásă adj. (*despre forme de relief, regiuni etc.*) perimontan.
perinatologíe s.f. (*med.*) medicină perinatală. *Perinatologia se ocupă cu studiul maladiilor care pot afecta fătul în perioada prenatală sau nou-născutul.*
perínci s.m. (*bot.; reg.*) v. Orez (*Oryza sativa*).
perindá vb. I. **1** refl. (*despre ființe*) a se succeda, a trece, a se vântura. *Prin magazine se perindă mulți oameni.* **2** refl. (*mai ales despre vehicule în mișcare*) a se succeda, a urma, ‹înv. și pop.› a se petrece, ‹fig.› a se scurge. *Mașinile se perindă una după alta.* **3** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se rândui, a se succeda, a urma, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. *Generațiile se perindă într-o ordine prestabilită.* **4** refl. a se prefira, a se succeda, a trece, ‹fig.› a defila, a se derula. *În vis se perindau imagini frumoase din copilărie.* **5** refl. (*rar*) v. Alterna. **6** refl. (*apic.; reg.; despre albine*) v. Urdina. **7** tr. (*reg.; cu determ. locale*) v. Colinda. Cutreiera. Hoinări. Peregrina. Rătăci. Umbla. Vagabonda.
perindáre s.f. **1** succedare, trecere, ‹fig.› scurgere. *Urmărește distrat, de la fereastră, perindarea oamenilor pe stradă.* **2** ‹fig.› pelerinaj. *Pe strada din centrul orașului, unde se află cele mai importante magazine, este o perindare neîntreruptă.* **3** înșirare, înșiruire, succedare, succesiune, ‹înv.› înșirătură, mergere, ‹fig.› derulare, ‹fig.; înv.› vârtejire. *Constată, cu tristețe, perindarea rapidă a anilor.* **4** prefirare, succedare, trecere, ‹înv.› defileu, ‹fig.› defilare, derulare. *Perindarea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.*
perinefrítă s.f. (*med.*) flegmon perinefritic. *Perinefrita este inflamația țesutului perinefritic.*
perinéi s.n. (*reg.*) **1** v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui[1]*). Puișor. Puiuț. **2** (*j. folc.*) v. Periniță.
perinérv s.m. (*anat.*) perineurium. *Perinervul este ansamblul de straturi de celule aplatizate care înconjoară mai mulți axoni la nivelul unui nerv periferic.*
perinéu s.n. (*anat.*) planșeu pelvin, ‹înv. și reg.› dâlmă. *Perineul este porțiunea cuprinsă între anus și scrot la bărbați și între anus și vagin la femei, închizând bazinul în partea inferioară.*
perineúrium s.n. (*anat.*) perinerv.
peringi subst. (*reg.*) v. Bronz.
periníță s.f. (*j. folc.*) ‹reg.› perinel. *Perinița este un dans popular în care un băiat iese în mijlocul horei, își alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau pe o batistă) și o sărută, fata urmând să facă în continuare același lucru cu alt băiat.*
perinóc s.n. (*tehn.*) **1** (*la car sau la căruță*) gresie, ‹reg.› baargic, masă[1], mescioară, pod[1], scaunul de dinainte (v. *scaun*), scăunaș, scăuniș. *Pe perinoc se sprijină dricul.* **2** (*la plug*) ‹reg.› căpătâi. *Pe perinoc se sprijină un capăt al grindeiului plugului.* **3** (*la moară*) ‹reg.› lagăr, lagăr de aramă, lagăr de lemn, pernă, vancoș. *Pe perinoc se sprijină broasca de la roata morii.*
perinói s.n. (*reg.*) v. Pilotă.
perinúcă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. „de ace”*) v. Perniță. Pernuță.
perioádă s.f. **I 1** epocă, interval, răstimp, spațiu, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Perioadele de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **2** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, eră, ev, secol, timp, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În perioada lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în perioada feudalismului timpuriu.* **3** (*urmat de adj. pos. sau de determ. pron. ori în gen., care indică apartenența*) epocă, timp, vreme. *A reușit să atragă în jurul lui un număr mare de scriitori ai perioadei sale.* **4** (*indică un moment din viața sau din activitatea unui individ, determinat de una ori de mai multe fapte, situații, întâmplări etc. particulare*) ani (v. *an*), epocă, timp, vreme. *Perioada adolescenței a fost cea mai frumoasă din viața sa. Perioada șederii la Viena a fost cea mai prodigioasă din cariera sa muzicală.* **5** ceas, interval, oră, răstimp, timp, vreme. *A mai așteptat o perioadă bună până a venit.* **6** durată, interval, întindere, răstimp, timp, ‹reg.› rahât, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă[1]*). *Pe toată perioada verii a fost la țară, la bunici.* **7** interval, termen. *Nu trebuie depășită perioada de garanție pentru a repara un produs.* **8** (*fiz.*) ***perioadă de înjumătățire*** = timp de înjumătățire. *Perioada de înjumătățire este intervalul de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv.* **II 1** (*geol.*) epocă, eră, eră geologică, timp, vreme. *În perioada mezozoică au apărut primii pești ososi, primele păsări și mamifere.* **2** (*geol.*) ***perioadă glaciară*** = epocă glaciară. *În perioada glaciară ghețarii ocupau suprafețe foarte întinse.* **3** (*art.; ist.*) ***perioada elenistică*** = elenism, epoca elenistică (v. *epocă*). *În perioada elenistică au înflorit artele.* **4** (*astron.*) ***perioadă siderală*** = revoluție siderală, ‹înv.› rotire siderală. *Perioada siderală este intervalul de timp în care un astru revine în punctul din care a plecat;* ***perioadă sinodică*** = ‹înv.› an lunesc sinodic. *În perioada sinodică se realizează rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mișcare.* **III** epocă, sezon, timp, vreme, ‹reg.› pânc. *Perioada cireșelor a trecut. A început perioada verdețurilor.*
perioáră s.f. **1** (*rar*) v. Periuță. **2** (*reg.*) v. Pensulă.
perioculár, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) perioftalmic, perioptic. *Formațiunile perioculare sunt situate în jurul ochiului.*
periód s.n. (*fiziol.*) ciclu, ciclu menstrual, menoree, menstre, menstruație, ‹pop.› luna femeilor (v. *lună*), lună, soroc, ‹înv. și reg.› poală, poală roșie, poale femeiești (v. *poală*), ‹reg.› belea, boală lumească, bubă lumească, fire, floare lunatică, lohoane (v. *lohon*), morb lumesc, orândă[1], patimă lumească, rând, rânduială, regulă, sărbători (v. *sărbătoare*), scurgere de sânge, ‹înv.› menstruale, menstruă, tocmeală, venire la fire, ‹eufem.› indispoziție. *Periodul apare la femeie începând din perioada pubertății până la menopauză.*
periódic, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** ciclic. *Fenomenele periodice nu sunt totdeuna și previzibile.* **2** (*despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) regulat, sistematic. *Având diabet, merge la controale periodice la medic. Inspecțiile în școli sunt periodice.* **II** adv. (*modal*) regulat, sistematic. *Fiind diabetic, merge periodic la controale medicale.* **III** s.n. (*jurnal.; cu determ. care arată felul sau apartenența*) organ[1], publicație, publicație periodică, ‹înv.› foaie, publicare. *Acest ziar este periodicul Partidului Liberal.*
periodicaménte adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› periodicește.
periodicéște adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› periodicamente. *Merg periodicește la mare.*
periodicitáte s.f. (*pom.*) ***periodicitate de rodire*** = periodicitatea rodirii. *Periodicitatea de rodire este proprietatea pomilor fructiferi de a alterna un an de rod bogat cu unul de*

rod scăzut; (*art.*) ***periodicitatea rodirii*** = periodicitate de rodire.
periodónt s.n. (*anat.*) desmodont, ligament alveodentar, parodonțiu moale, periodonțiu. *Periodontul înconjoară dintele și alveola dentară.*
periodontítă s.f. (*med.*) parodontită, pericimentită. *Periodontita este inflamația acută a periodontului.*
periodónțiu s.n. (*anat.*) desmodont, ligament alveodentar, parodonțiu moale, periodont.
perioftálmic, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) periocular, perioptic.
periói s.m. fig. (*fam.; peior.*) v. Adulator. Lingușitor. Periuță.
periokíe s.f. (*med.*) periparazitism. *Periokia este o formă de parazitism în care paraziții se găsesc în microclimatul ambiant al omului.*
perióptic, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni*) periocular, perioftalmic.
periorál, -ă adj. (*anat., med., med. vet.; despre formațiuni, iritații etc.*) circumoral. *Formațiunile periorale sunt situate în jurul gurii.*
periorbitál, -ă adj. (*astron.; despre fenomene, mișcări etc.*) circumorbital. *Fenomenele periorbitale se petrec pe orbita unui corp ceresc.*
periorisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică probleme, situații, fapte etc.*) v. Circumscrie. Delimita. Limita. Restrânge. **2** (*compl. indică oameni*) v. Constrânge. Forța. Nevoi. Obliga. Sili. **3** (*compl. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa. **4** (*compl. indică oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în", „la"*) v. Băga. Închide. Înfunda. Pune. Vârî. **5** (*compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi.
periorisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Limitație. Restrângere. Restricție. **2** v. Despărțire. Izolare. Separare. Separație.
perióst s.n. (*anat.*) înv.› pielea oaselor (v. *piele*). *Periostul învelește osul, cu excepția părților acoperite de cartilaj, la nivelul lui realizându-se creșterea în grosime a osului și formarea calusului, după fracturi.*
periparazitísm s.n. (*med.*) periokie.
peripatétic s.m. (*filos.*) **1** peripatetician. *Peripateticii sunt adepții peripatetismului.* **2** aristotelian, aristotelic, ‹rar› aristotelician. *Logica peripatetică își păstrează actualitatea.*
peripatetician s.m. (*filos.*) peripatetic.
peripatetícism s.n. (*filos.; rar*) v. Aristotelism. Peripatetism.
peripatetísm s.n. (*filos.*) aristotelism, ‹rar› peripateticism. *Peripatetismul este concepția filosofică a lui Aristotel.*
peripáto s.n. (*livr.*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă.
peripeție s.f. întâmplare, pățanie, ‹fam.› alta (v. *altul*), față, tărășenie, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› jitie[1]. *Au trecut prin multe peripetii până au ajuns pe vârful muntelui.*
peripiisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.
peripíscă s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
peripneumoníe s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Pneumonie.
peripolár, -ă adj. (*geogr.*) circumpolar. *Regiunile peripolare se află în jurul sau în vecinătatea polilor.*
periproctál, -ă adj. (*anat.; despre formațiuni, iritații etc.*) circumanal, perianal. *Formațiunile periproctale sunt situate în jurul anusului.*
perisalpingovarítă s.f. (*med.*) perimetroanexită. *Perisalpingovarita este inflamația țesutului conjunctiv din jurul uterului și al salpingelui.*
periselenár, -ă adj. (*despre nave cosmice sau despre mișcarea lor*) circumlunar, circumselenar, perilunar.
perisíp s.n. (*geomorf.*) cordon litoral, lido, săgeată litorală. *Perisipul separă marea de un golf sau de o lagună.*
perisodactíl s.n. (*zool.*) imparicopitat. *Perisodactilele au un număr impar de degete.*
perisologíe s.f. (*ret.*) pleonasm. *Perisologia este un procedeu de insistare prin repetiție.*
perispermátic, -ă adj. (*bot.*) perispermic. *Embrionul perispermatic este hrănit de substanțele nutritive de origine nucleară aflate în unele semințe ale plantelor.*
perispérmic, -ă adj. (*bot.*) perispermatic.
perisplanhnítă s.f. (*med.*) periviscerită.
peristaltísm s.n. (*fiziol.*) mișcare peristaltică, înv.› mișcare strângătoare, motiv peristaltic. *Peristaltismul este mișcarea de contracție și de relaxare a musculaturii stomacului și a intestinului.*
perístas s.n. (*înv.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.
peristrumítă s.f. (*med.*) peritiroidită. *Peristrumita este inflamația cu caracter supurativ a țesuturilor din jurul glandei tiroide.*
perís s.n. (*reg.*) ‹reg.› peret. *Perișul este locul în care cresc mulți peri.*
perișoáră s.f. (*reg.*) **I** (*culin.*) v. Sarma. **II** (*bot.*) **1** v. Brăbănoi (*Pyrola rotundifolia*). **2** (*la pl. perișoare*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).
perișór[1] s.m. **1** (*anat.*) ‹reg.› părușt[1]. **2** (*bot.*) *Elymus asper*; ‹rar› limă[1], ‹reg.› iarba-părului (v. *iarbă*), secărită.
perișór[2] s.m. (*bot.*) **1** ‹reg.› părușel, părușt[2] *Are doi perișori în grădină.* **2** *Pyrola secunda*; merișor[1], ‹pop.› brăbănoc, ‹rar› limă[1], ‹reg.› verdeața-iernii (v. *verdeață*). **3** *Pyrola minor*; ‹pop.› brăbănoc. **4** v. Brăbănoi (*Pyrola rotundifolia*). **5** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).
peritășcuri s.n. pl. (*pesc.*) ‹reg.› fluturași (v. *fluturaș*). *Peritășcurile sunt pripoanele pentru cegă.*
periteág s.n. (*pesc.*) ‹reg.› cheag, tacâm, ‹rus.› teag. *Periteagul este alcătuit din trei perimete.*
peritelióm s.n. (*med.*) periendoteliom. *Periteliomul este inflamația țesuturilor din jurul glandei tiroide.*
peritenonítă s.f. (*med.*) paratendinită, paratenonită. *Peritenonita este o inflamație a țesutului peritendinos.*
periteréstru, -ă adj. circumterestru. *A fost lansat un nou satelit periterestru.*
peritiroidítă s.f. (*med.*) peristrumită.
peritoneoplastíe s.f. (*chir.*) peritonizare. *Peritoneoplastia este procedeul de restabilire, la sfârșitul unei intervenții chirurgicale abdominale sau pelviene, a continuității seroasei peritoneale prin sutura foiței viscerale ori parietale, prevenindu-se astfel formarea unor aderențe sau bride, cu risc de ocluzie intestinală.*
peritoneoscóp s.n. (*med.*) abdominoscop, laparoscop. *Peritoneoscopul este folosit în peritoneoscopie.*
peritoneoscopíe s.f. (*med.*) abdominoscopie, celioscopie, laparoscopie, ventroscopie. *Prin peritoneoscopie se examinează interiorul cavității abdominale cu ajutorul laparoscopului.*
peritonéu s.n. (*anat.*) ‹pop.› drob[1], prapur, ‹înv. și reg.› bandor, pănușă, ‹reg.› pecie, preveșteală. *Peritoneul căptușește peretele organelor abdominale și pelvine.*
peritonizáre s.f. (*chir.*) peritoneoplastie.
peritraheál, -ă adj. (*anat.*) peritrahean. *Medicul examinează zona peritraheală, din jurul traheei.*
peritraheán, -ă adj. (*anat.*) peritraheal.
perițéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Scrântitoare (*Potentilla argentea*).
perițíe s.f. (*livr.*) **1** (*mai ales cu determ. care indică domeniul, posesorul etc.*) v. Experiență. Practică (v. *practic*). Rutină. **2** v. Cunoaștere. Pricepere. Stăpânire. **3** v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **4** v. Capacitate. Competență. Destoinicie. Pregătire. Pricepere. Seriozitate. Valoare. Vrednicie.
periúcă s.f. (*reg.*) v. Pensulă.
periusíe s.f. (*înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.
periúță s.f. **1** ‹rar› perioară. *Își curăță unghiile cu o periuță specială.* **2** fig. adulator, lingușitor, ‹fig.; fam.› cățel, cățelandru, ‹fig.; fam.; peior.› blidar, perie, perioi, pupincurist. *Colegul ei este o mare periuță a șefilor.*
periviscerítă s.f. (*med.*) perisplanhnită. *Periviscerita este inflamația cronică a seroaselor peritoneului care înconjoară viscerele.*
perivodí vb. IV. tr. (*rus.; înv.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **2** (*compl. indică oameni, mai ales salariați*) v. Muta. Permuta. Strămuta. Transfera.
perizóma s.f. (*livr.*) **1** v. Centură. Cingătoare. Cordon. Curea. Încingătoare. **2** v. Brâu. Cingătoare. Încingătoare. **3** v. Slip.
perj s.m. (*bot.; reg.*) v. Prun (*Prunus domestica*).
perjăr s.m. (*reg.*) v. Prunar[1].
pérjă s.f. (*bot.; reg.; urmat de determ. care indică specia sau varietatea*) v. Prună.
perjărie s.f. (*reg.*) v. Prunărie. Prunet. Pruniș. Pruniște.
perlăj s.n. (*tipogr.*) perlare. *Perlajul este un defect tipografic care constă în strângerea cernelii sub formă de mici particule globulare pe suprafața unei tipărituri, rezultând un tipar neuniform.*

perláre s.f. (*tipogr.*) perlaj.
pérlă s.f. **I 1** mărgăritar, ‹înv. și pop.› mărgărit[1]. *A primit cadou un șirag superb de perle.* **2 *perlă de cultură*** = perlă japoneză. *Perlele de cultură sunt formațiuni sidefoase, secretate în interiorul unor moluște productive, ca urmare a intervenției omului;* ***perlă japoneză*** = perlă de cultură. **3** (*art.* ***Perla****; astron.; nm. pr.*) ‹reg.› Casa (v. *casă*[1]), Cociorva (v. *cociorvă*), Coliba (v. *colibă*). *Perla este situată în constelația Coroana Boreală.* **II** fig. ‹fig.› mărgăritar. *Poeziile sale sunt adevărate perle ale liricii românești. Au pe lume doar un copil, perla lor.*
perléș s.n. (*med.*) ragadă, zăbală, zăbăluță, ‹reg.› zobele. *Perleșul este o leziune cutanată de mici dimensiuni, cu aspect de fisură, care se formează pe piele, la colțul gurii, la nări, între degete, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării.*
perliér, -ă adj. (*despre scoici*) perlifer. *Scoicile perliere secretă perle.*
perlifér, -ă adj. (*despre scoici*) perlier.
perlínă s.f. (*ornit.; rar*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).
perlón s.m. (*iht.*) *Blennius sanguinolentus*; cocoș-de-mare, corozbină, ‹pop.› cățel-de-mare.
permafróst s.n. (*pedol.*) **1** merzlotă, molisol, pergelisol, permafrost. *Permafrostul este stratul de sol din regiunea cercului polar de nord care se dezgheață în timpul verii polare la suprafață.* **2** merzlotă, pergelisol. *Permafrostul este stratul de sol înghețat permanent.*
permanént, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „provizoriu"; despre așezări omenești, domicilii, sedii etc.*) fix, stabil, statornic, ‹înv. și pop.› stătător. *Domiciliul ei este permanent în Iași. Firma are sediu permanent.* **2** (*despre fenomene, stări, procese etc.*) constant, egal, imprescriptibil, imuabil, imutabil, invariabil, invariant, nepreschimbat, neschimbător, ‹livr.› eleat, eleatic, ‹înv.› stătător. *Pesimiștii trăiesc într-o permanentă stare de frică.* **3** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment etc.; despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, perpetuu, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o permanentă dispută cu partenerii de afaceri.* **II** adv. (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, pururi, veșnic, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc permanent.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, pururi, totdeauna, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne permanent un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **III** s.n. (*cosmet.*) păr permanent. *Soluția pentru permanent are un miros înțepător.*
permanentizá vb. I., tr., refl. a (se) statornici, ‹rar› a stărui, ‹înv.› a (se) perena. *Situația de criză s-a permanentizat.*
permanentizáre s.f. statornicire. *Permanentizarea unei situații de criză ar avea urmări grave asupra societății.*
permeábil, -ă adj. **1** (*despre membrane sau materiale poroase*) ‹înv.› pătrunzibil. *Stofa pardesiului este permeabilă, permițând trecerea prin ea a stropilor de ploaie.* **2** fig. (*despre oameni*) receptiv, ‹fig.› aerisit[2], deschis, ‹fig.; fam.› descuiat. *Este un om permeabil, interesat de ceea ce este nou.*
permecí vb. IV. (*reg.*) **I** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăși. Zăpăci. **II** refl. fig. **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Devitaliza. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **2** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) v. Fana. Ofili. Trece. Veșteji.
pemetezéu subst. (*reg.*) v. Vermorel.
permetezlí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pământul sau plante, obiecte, ființe, străzi, plantații etc.*) v. Stropi. Uda.
permián, -ă adj. (*geol.*) ‹înv.› permic. *Perioada permiană este ultima perioadă a erei paleozoice.*
pérmic, -ă adj. (*geol.; înv.*) v. Permian.
permís[1] s.n. **1** autorizație, liber, licență, ‹rar› permisie, ‹înv. și reg.› pașuș, slobozenie, ‹înv.› carte domnească de slobozenie, pitac[2], slobozire. *Șoferul arată polițistului permisul de parcare.* **2 *permis de liberă trecere*** = ‹înv.› bilet de legitimare, carte de legitimare, carte de voie vegheată. *La vamă a primit un permis de liberă trecere.* **3** (*milit.; reg.*) v. Învoire. Permisie.
permís[2]**, -ă** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre consumul anumitor alimente etc.*) autorizat, liber. *Intrarea ziariștilor în sala Parlamentului este permisă.* **2** acceptat, admis, îngăduit, ‹înv.› dezlegat[2], volnicit. *În diabet există anumite alimente permise și altele interzise.*
permísie s.f. **1** (*milit.*) învoire, ‹înv. și reg.› urlab, ‹reg.› permis[1], săbășag, ‹înv.› slobozenie, slobozie. *De la cazarmă i s-a dat o permisie de șapte zile.* **2** v. Autorizație. Liber. Licență. Permis[1].
permisiúne s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, voie, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› O.K., ‹fig.› undă verde. *A avut permisiunea soției pentru a încheia afacerea.* **2** autorizație, îngăduință, libertate, voie. *Are permisiunea șefului de a lipsi astăzi de la serviciu.*
permisív, -ă adj. (*despre oameni*) concesiv, indulgent, îngăduitor, răbdător, tolerant, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea permisivă cu cei care greșesc.*
permisivitáte s.f. indulgență, îngăduință, îngăduire, înțelegere, toleranță, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. *Bunicii manifestă prea multă permisivitate față de nepoți.*
permíte vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a primi, a vrea, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a permis să se amâne examenul.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a răbda, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot permite comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a autoriza, a îndreptăți, a îngădui, a justifica, ‹livr.› a îndritui, ‹înv.› a îndreptui, ‹fig.; înv.› a întemeia. *Felul în care te comporți îmi permite să cred că ascunzi ceva.* **4** a prilejui, ‹astăzi rar› a îngădui. *Simpozionul a permis ample dezbateri științifice.* **5** (*urmat de vb. ca „a cunoaște", „a înțelege" la conjunct. sau la moduri nepredicative*) a da[2], a îngădui, a lăsa. *Nu-i permis oricui să cunoască misterele vieții.* **6** a aștepta, a îngădui, a lăsa. *Permite să mai treacă vreo câteva zile!* **II** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a îndrăzni, a-și îngădui. – *Cum îți permiți să-mi răspunzi astfel?*
permitivitáte s.f. (*fiz.*) constantă dielectrică (v. *constant*). *Permitivitatea caracterizează proprietățile electrice ale unui mediu, fiind egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea câmpului electric.*
permutá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) muta, a (se) strămuta, a (se) transfera, ‹livr.› a transloca, ‹reg.› a ștrampori, ‹înv.› a (se) premutarisi, ‹rus.; înv.› a perivodi. *A fost permutată ca secretară într-un departament nou dintr-o sucursală a firmei. S-a permutat cu serviciul în capitală.*
permutáre s.f. **1** mutare, mutat, permutație, strămutare, strămutat[1], transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. *Permutarea cu serviciul în capitală i-a schimbat viața.* **2** (*mai ales la pl.* ***permutări****; mat., lingv.*) permutație. *Permutarea este operația prin care se schimbă între ele locurile a două sau mai multe elemente.*
permutáție s.f. **1** mutare, mutat, permutare, strămutare, strămutat[1], transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. **2** (*mai ales la pl.* ***permutații****; mat., lingv.*) permutare.
pérnă s.f. (*reg.*) **1** (*și* ***pernă de cele mari, pernă de fulgi, pernă mare***) v. Pilotă. **2** (*tehn.; la moară*) v. Perinoc. **3** (*constr.*) v. Bidinea. **4** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.
pernéj subst. (*bot.; reg.*) **1** *Calluna vulgaris*; ‹reg.› iarbă-neagră, ‹înv.› chipru, erică. **2** v. Țepoșică (*Nardus stricta*).
pernicióș, -oásă adj. dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, prejudiciabil, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagu-

bnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt pernicioase.*

pernioáră s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› perniță. **2** v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui*[1]). Puișor. Puiuț.

pernișoáră s.f. (*pop.*) v. Perniță. Pernuță. Pui[1]. Pui de pernă (v. *pui*[1]). Puișor. Puiuț.

perníță s.f. **1** pernuță, pui[1], pui de pernă (v. *pui*[1]), puișor, puiuț, ‹pop.› pernioară, pernișoară, ‹reg.› coltuc, fultuc, modiță, perinel. *Pe pat are pernițe decorative.* **2** (*adesea urmat de determ. „de ace”*) pernuță, ‹reg.› perinucă. *În perniță se înfig, pentru a fi păstrate, ace și bolduri.* **3** (*pop.*) ‹pop.› pernioară. *Pernița este o pernă mică, care se pune sub șa.*

pernúță s.f. **I 1** perniță, pui[1], pui de pernă (v. *pui*[1]), puișor, puiuț, ‹pop.› pernioară, pernișoară, ‹reg.› coltuc, fultuc, modiță, perinel. **2** (*adesea urmat de determ. „de ace”*) perniță, ‹reg.› perinucă. **II** (*culin.; reg.*) v. Sarma.

perón s.n. **1** scară. *Mașina parchează în dreptul peronului vilei.* **2** (*ferov.*) chei. *Pe peron se încarcă și se descarcă vagoanele de cale ferată.*

peroneál, -á adj. (*anat.*) fibular, peronier. *Ligamentul peroneal posterior are inserțiile pe fața posterioară a tibiei și a fibulei.*

peronéu s.n. (*anat.*) fibulă. *Peroneul este osul lung și subțire aflat între genunchi și gleznă, articulat cu tibia și cu metatarsul.*

peroniér, -ă adj. (*anat.*) fibular, peroneal.

perorál adv. (*modal; med.; despre modul de administrare a unor medicamente*) per os. *Medicamentul se ia peroral, adică pe cale bucală.*

peroxíd s.m. (*chim.*) **1** superoxid. *Peroxidul este un oxid derivat de la apa oxigenată.* **2** ***peroxid de hidrogen*** = apă oxigenată. *Peroxidul de hidrogen este utilizat mai ales ca dezinfectant și la înălbirea țesăturilor, a fildeșului.*

peroxidáză leucocitară s.f. (*biochim.*) mieloperoxidază. *Peroxidaza leucocitară este enzima folosită pentru diferențierea leucemiilor acute mieloblastice de leucemiile acute limfoblastice, în detectarea leucocituriei și în numărarea automată a leucocitelor sangvine.*

perpedúș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pițigoi-albastru (*Parus coeruleus*).

perpelí vb. IV. refl. (*mai ales fam.; despre ființe*) **1** a se foi, a se frământa, a se răsuci, a se suci[2], a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se tăci[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a perpelit în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **2** a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli. *S-a perpelit mult timp în pat până a adormit.*

perpendiculár, -á adj., adv., s.f. **1** adj. (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) abrupt, drept, pieptiș, pieziș, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta perpendiculară. Muntele are spre nord un perete perpendicular.* **2** adv. (*modal; de obicei urmat de determ. locale*) drept, vertical, ‹înv.› prost. *Stânca se înalță perpendicular, în fața lor.* **3** s.f. (*geom.*) ‹înv.› perpendiculă. *Perpendiculara este dreapta perpendiculară pe altă dreaptă sau pe un plan.*

perpendicularicéște adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› perpendicularmente, perpendicularește. *Fixează bara perpendicularicește în suportul de lemn.*

perpendicularitáte s.f. aplomb, verticalism, verticalitate. *Verifică perpendicularitatea celor două planuri.*

perpendicularménte adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› perpendicularicește, perpendicularește.

perpendículă s.f. (*geom.; înv.*) v. Perpendiculară (v. *perpendicular*).

perpendiculárește adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› perpendicularicește, perpendicularmente.

pérper s.n. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; și, înv.,* în forma *părpăr, părpăr de bute, părpăr pe vii*) ‹înv.› perperit. *Perperul era darea pe produsele comercializate sau pregătite în vederea comercializării (în special pe vii și pe vin), care se plătea domniei.*

perperít s.n. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Perper.

perpetráre s.f. (*jur.*) perpetrație. *Perpetrarea este comiterea, cu premeditare, a unor crime sau atentate.*

perpetrație s.f. (*jur.*) perpetrare.

perpetuá vb. I. **I** refl. **1** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale se perpetuează pe Pământ din timpuri străvechi.* **2** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a persista, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul se perpetuează din sec. al XIX-lea.* **3** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se menține, a se păstra, a persista, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica se perpetuează încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor se perpetuează până astăzi.* **II** tr. a eterniza, a imortaliza, ‹rar› a nemuri, ‹înv.› a înnemuri[2], a înveșnici, a veșnici. *Opera lui Brâncuși i-a perpetuat numele.*

perpetuál, -ă adj. (*înv.; despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârșit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veșnic.

perpetuáre s.f. **1** menținere, păstrare. *Ecologiștii militează pentru perpetuarea unor specii de animale pe cale de dispariție.* **2** eternizare, imortalizare, ‹rar› perpetuație, ‹înv.› înveșnicire. *Își dorește perpetuarea marilor valori românești.*

perpetuáție s.f. (*rar*) v. Eternizare. Imortalizare. Perpetuare.

perpetuitáte s.f. (*livr.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veșnicie.

perpétuu, -uá adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** (*despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, veșnic, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o perpetuă dispută cu partenerii de afaceri.* **2** etern, nemuritor, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, veșnic, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, neveșted, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele perpetue pentru scriitori.*

perpétuum mobile loc. subst. (*fiz.*) mișcare perpetuă. *Perpetuum mobile este funcționarea unui sistem fizic imaginar care, odată pornit, nu s-ar mai opri niciodată.*

perpléx, -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) consternat, crucit, minunat, mirat, siderat, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas perplex auzind cele povestite.* **2** năuc, năucit, stupefiat, uimit, uluit. *Perplex, la vederea fotografiilor din ziare, nu a mai putut găsi nicio scuză în favoarea lui.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, tulburat, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas perplex când a auzit reproșul șefului.*

perplexá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile perplexează prin ineditul lor.*

perplexitáte s.f. **1** consternare, năuceală, stupefacție stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Perplexitatea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **2** amețeală, buimăceală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năuceală, năucire, zăpăceală, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. și reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din perplexitate.* **3** (*cu sens atenuat*) bulversare, debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, zăpăceală. *Perplexitatea lui a devenit evidentă la auzul reproșului care i s-a făcut.*

pers s.m. (*înv.*) v. Persan.

persán, -ă s.m., s.f. adj. **1** s.m. ‹înv.› agem, pers, persoaică. *Persanii sunt originari din Persia, actualul Iran.* **2** adj. persienesc, ‹rar› persic, ‹înv.› agemesc, persesc, persicesc, persid, persidesc, persiesc. *Darius I cel Mare este unul dintre cei mai vestiți regi persani.*

persantín s.n. (*farm.*) dipiridamol. *Persantinul este indicat în cardiopatia ischemică cronică.*

persecutá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a persecutat pe nimeni în viața lui.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a prigoni, a urgisi, a tiraniza, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își persecută propriul popor.* **3** (*mai ales fig.; despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o persecută.* **II** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.

persecutáre s.f. **1** asuprire, năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, ostracizare, persecuție, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza persecutării suferite din partea mamei vitrege.* **2** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Persecutarea poporului este specifică regimurilor totalitare.*

persecutát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) asuprit, năpăstuit, nedreptățit, oropsit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătățit. *Copiii persecutați au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, prigonit, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul persecutat s-a ridicat contra tiranului.* **3** adj. (*mai ales fig.; despre oameni*) chinuit, frământat[2], obsedat, torturat, urmărit[2]. *Este un om persecutat de o idee fixă.*

persecutór, -oáre adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, împilător, opresiv, opresor, oprimant, prigonitor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați persecutori au fost întemnițați de comuniști.*

persecúție s.f. **1** asuprire, năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, ostracizare, persecutare, urgisire, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. **2** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Persecuția e demnă de invidie.* **2** răbdare, stăruință, tenacitate. *Dă dovadă de perseverență în toate întreprinderile sale. S-a angajat într-o lucrare care, pe lângă știință, necesită și multă perseverență.* **3** asiduitate, insistență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, stăruință, strădanie, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv. și pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu perseverență.* **4** cerbicie, dârzenie, încăpățânare, îndărătnicie, persistență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el perseverența de a îndeplini ceea ce își punea în gând.*

persiánă s.f. jaluzea, rulou, stor, transperant, ‹rar› roletă, voleu. *Vara, când soarele este arzător, se trag persienele la ferestre.*

pérsic, -ă adj. (*rar*) v. Persan. Persienesc.

persicésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Persan. Persienesc.

persíd, -ă adj. (*înv.*) v. Persan. Persienesc.

persidésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Persan. Persienesc.

persienésc, -eáscă adj. persan, ‹rar› persic, ‹înv.› agemesc, persesc, persicesc, persid, persidesc, persiesc.

persienéște adv. (*modal; înv.*) ‹înv.› persește.

persiésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Persan. Persienesc.

persiflá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a ironiza, a zeflemisi, ‹rar› a zeflemiza, ‹fam.› a mișto cări, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a înțepa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî, ‹arg.› a flitui. *Îl persiflează atunci când face o gafă.*

persifláj s.n. (*rar*) v. Butadă. Ironie. Persiflare. Zeflemea.

persiflánt, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹rar› ironist, zeflemisitor, ‹fam.› mișto car, ‹fig.› împungător, înțepător, șfichiuitor, urzicător. *I se adresează pe un ton persiflant. Glumele lor sunt persiflante.*

persifláre s.f. **1** ironizare, zeflemisire, ‹rar› zeflemire, ‹fam.› mișto creală, mișto cărie, ‹fig.› împungere, înțepare, șfichiuială, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul persiflării ziariștilor.* **2** (*concr.*) butadă, ironie, zeflemea, ‹rar› persiflaj, ‹fam.› mișto, pont, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, sulință, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Persiflările pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

persiflatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflant, zeflemist, zeflemitor, ‹rar› ironist, zeflemisitor, ‹fam.› mișto car, ‹fig.› împungător, înțepător, șfichiuitor, urzicător. **2** s.m., s.f. zeflemist, ‹rar› zeflemisitor. *Prietenul lui este un mare persiflator.*

persistá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a insista, a persevera, a stărui. *Va persista până i se face dreptate.* **2** (*despre oameni*) a se ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a stărui, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întârâta. *Persistă în susținerea unui punct de vedere fals.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a continua, a stărui, ‹fam.› a se lăți, ‹înv.› a pesti. *Scandalul persistă încă în presă.* **4** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a rămâne, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale persistă pe Pământ din timpuri străvechi.* **5** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a rămâne, a subzista, a ține. *Palatul persistă din sec. al XIX-lea.* **6** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se

menține, a se păstra, a se perpetua, a stărui, ‹fig.› a pluti. *Frica persistă încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor persistă până astăzi.* **7** (*despre mirosuri, căldură etc.*) a stagna. *Parfumul ei persistă încă în odaie.*

persistáre s.f. (*rar*) v. Dăinuire. Menținere. Persistență.

persistént, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „delăsător"; despre oameni*) insistent, perseverent, persuasiv, răzbătător, statornic, stăruitor, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om persistent, nu renunță la proiectele lui.* **2** (*despre stări, senzații, sentimente etc.*) remanent, stăruitor. *Are o durere persistentă de cap. Gândul că va câștiga la concurs premiul cel mare devenea din ce în ce mai persistent.* **3** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"*) durabil, peren, rezistent, stăruitor, trainic, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este persistent.* **4** (*despre mirosuri*) ‹fig.; înv.› tenace. *Lasă toate geamurile deschise pentru a înlătura mirosul persistent de mâncare gătită.*

persistență s.f. **1** asiduitate, insistență, perseverență, statornicie, stăruință, tenacitate, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Persistența lui este demnă de invidie.* **2** cerbicie, dârzenie, încăpățânare, îndărătnicie, perseverență, stăruință, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el persistența de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **3** durabilitate, perenitate. *Consecințele unor catastrofe naturale au o persistență relativ mare.* **4** dăinuire, menținere, ‹rar› persistare, ‹înv.› persistere, stăruială, stăruință, stăruire. *Unii oameni își păstrează tinerețea spirituală prin persistența amintirii copilăriei fericite la maturitate.*

persístere s.f. (*înv.*) v. Dăinuire. Menținere. Persistență.

persoáică s.f. (*înv.*) v. Persană (v. *persan*).

persoáná s.f. **1** chip, figură, individ, ins, om, personaj, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. *La spectacol erau persoane cunoscute.* **2** făptură, ființă, om, viață, ‹înv.› fire, trup, țipenie, ‹fig.; înv. și pop.› os. *Medicii salvează multe persoane în cariera lor.* **3** făptură, om, ‹fig.› inimă. *Actorul a fermecat toate persoanele din sală.* **4** cap, individ, ins, om, ‹fam.; iron.› amic, ‹fig.› căciulă. *Săracii au primit ajutoare de la primărie, câte 5 kg de alimente de persoană.* **5** (*jur.*) ***persoană juridică*** = persoană morală. *Persoana juridică este organizația, instituția etc. care, având o alcătuire de sine stătătoare stabilă și un patrimoniu propriu pentru a îndeplini un anumit scop admis de lege, este subiect cu drepturi și cu obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența ei;* ***persoană morală*** = persoană juridică. **6** (*polit.*) ***persoană publică*** = om public. *Persoana publică joacă, prin funcția pe care o deține, un rol important în viața politică și socială a unei țări.* **7** ***persoană de legătură*** = legătură, om de legătură. *Persoana lor de legătură de la Paris nu le mai dăduse de multă vreme un semn de viață.* **8** (*psih.*) personalitate. **9** (*lit., cinemat., operă; înv.*) v. Caracter. Erou. Personaj. **10** (*înv.*) v. Membru.

personáj s.n. **1** chip, figură, individ, ins, om, persoană, ‹pop. și fam.› față, ‹pop.› creștin, român, suflet, ‹fam.› băiat, meclă, mutră, tip, tipesă, ‹reg.› nat, ‹înv.› ipochimen, ins, nume, obraz, ‹grec.; înv.› chir, ‹deprec. sau peior.› creatură, specimen, ‹arg.› gagiu, pațan. **2** (*lit., cinemat., operă*) caracter, erou, ‹rar› subiect, ‹înv.› persoană. *Câteva personaje din roman îi rămân întipărite în memorie.* **3** (*teatru*) ‹înv.› față, obraz. *Urmărește interesat evoluția scenică a personajului principal.* **4** (*teatru, cinemat.*) rol[1]. *Ce personaj interpretezi în acest film?* **5** individualitate, personalitate.

personál, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „general"*) individual, particular, propriu, ‹înv.› obrăzalnic, particularistic, particularnic, partnic, personalicesc, personalnic, privatim, privatnic. *Fiecare ființă are caracteristici personale.* **2** (*despre concepții, atitudini, hotărâri, creații etc. ale oamenilor*) individual, particular, propriu, subiectiv. *Are o viziune personală asupra vieții. Decizia de a ieși din partid a fost personală.* **3** (*despre proprietăți, bunuri etc.*) individual, particular, privat, propriu. *A fost trimis în judecată, întrucât nu-și poate justifica bunurile personale.* **4** (*în opoz. cu „public", „oficial"; despre viața oamenilor, relațiile dintre ei etc.*) domestic, intim, particular, privat. *Nimeni nu are dreptul să se amestece în viața personală a cuiva.* **5** (*despre maniere, moduri de creație, de exprimare etc.*) original. *Desenează într-un mod personal. Are o manieră personală de a scrie.* **6** direct, nemijlocit. *Trebuie să aibă o discuție personală, între patru ochi.* **II** adv. (*modal*) **1** direct, nemijlocit, ‹livr.› directamente. *Trebuie să discute personal cu el, nu prin intermediari.* **2** ‹înv.› personalicește. *Îl critică personal. I-a făcut personal greutăți.* **III** s.n. (*colect.*) **1** angajați (v. *angajat*), salariați (v. *salariat*), slujbași (v. *slujbaș*). *Personalului firmei i s-a mărit salariul.* **2** (*adm.*) cadre (v. *cadru*). *Se consultă cu un funcționar de la personal.* **IV** s.n. (*ferov., transp.*) tren personal. *Personalul oprește în toate stațiile de pe traseul său.*

personalicésc, -eáscă adj. (*în opoz. cu „general"; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.

personalicéște adv. (*modal; înv.*) v. Personal.

personalísm s.n. subiectivism. *Personalismul este atitudinea celui care ia în considerare numai interesele și punctele de vedere personale.*

personalíst, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni, creații etc. ale lor*) subiectivist. *Nu poți avea o discuție rațională cu el, deoarece este prea personalist. În unele studii ale sale recurge la speculații personaliste.*

personalitáte s.f. **1** (*psih.*) persoană. *Personalitatea este omul considerat prin totalitatea trăsăturilor morale, intelectuale și a funcțiilor lui psihice și fizice, aflate într-o unitate indisolubilă.* **2** (*psih.*) ***personalitate anacastică*** = personalitate obsesiv-compulsivă. *Personalitatea obsesiv-compulsivă este caracterizată prin sentiment de îndoială, preocupare față de detalii și ordine, perfecționism, scrupulozitate, prudență, încăpățânare și rigiditate excesivă, tulburarea putând fi însoțită de gânduri sau impulsii repetitive;* ***personalitate antisocială*** = personalitate dissocială. *Personalitatea antisocială se caracterizează prin comportament antisocial, dispreț total față de normele sociale și față de ceilalți indivizi;* ***personalitate dissocială*** = personalitate antisocială; ***personalitate histrionică*** = personalitate isterică. *Personalitatea histrionică este dominată de o labilitate emoțională excesivă și de un comportament direcționat spre a atrage atenția prin atitudini dramatice și teatralism;* ***personalitate isterică*** = personalitate histrionică; ***personalitate obsesiv-compulsivă*** = personalitate anacastică; ***personalitate psihopatică*** = dezechilibru psihopatic. *Personalitatea psihopatică este tipul de personalitate caracterizată prin inadaptare, instabilitate, impulsivitate, tendință depresivă, apetit toxicomaniac etc.;* ***personalitate schizoidă*** = schizoidie, schizotimie. *Personalitatea schizoidă este tipul de personalitate caracterizată prin scăderea capacității relaționale, prin distorsiuni perceptive și cognitive, prin bizarerii și excentricități comportamentale, la care se adaugă idei de referință, convingeri ciudate cu influențe magice sau paranormale, frazări neobișnuite idiosincretice vagi, digresive;* (*la pl.*) ***personalități patologice*** = tulburări de personalitate (v. *tulburare*). *Personalitățile patologice sunt deviațiile în raport cu personalitatea normală, caracterizându-se prin inflexibilitate și maladaptare.* **3** individualitate, personaj. *Diplomatul este o personalitate importantă a vieții politice contemporane.* **4** individualitate, originalitate. *Personalitatea acestui pictor constă în maniera în care combină culorile.*

personalizá vb. I. **1** tr., refl. a (se) individualiza, a (se) particulariza. *Artistul își personalizează eroina prin vocabular. Românii s-au personalizat prin port, obiceiuri și muzică la festivalul folcloric.* **2** tr. (*stil.; rar; compl. indică lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) v. Personifica.

personalizáre s.f. individualizare, particularizare. *Criticul a remarcat personalizarea eroinei prin vocabular. La festivalul folcloric, personalizarea românilor s-a făcut prin port, obiceiuri și muzică.*

personálnic, -ă adj. (*în opoz. cu „general"; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.

personifică vb. I. tr. **1** (*stil.; compl. indică lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) ‹rar› a personaliza, ‹înv.› a personisi. *Naratorul a personificat calul eroului. Luna este personificată în majoritatea versurilor acestui poet romantic.* **2** a exprima, a încarna, a întruchipa, a întrupa, a reprezenta, a simboliza, ‹înv.› a închipa. *Această femeie personifică bunătatea. Făt-Frumos personifică forța binelui.*

personificánt, -ă adj. (*stil.; rar*) v. Personificator.

personificáre s.f. incarnare, incarnație, întruchipare, întrupare, reprezentare, simboli-

zare, ‹înv.› personificație, simbolizație. *Această femeie este personificarea bunătății.*

personificát, -ă adj. (*despre lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) încarnat, întruchipat, întrupat. *Pe fața acestei femei se vede bunătatea personificată.*

personificatór, -oáre adj. (*stil.*) ‹rar› personificant. *Metaforele din text au rol personificator.*

personificáție s.f. (*înv.*) v. Incarnare. Incarnație. Întruchipare. Întrupare. Personificare. Reprezentare. Simbolizare.

personisí vb. IV. tr. (*stil.; înv.; compl. indică lucruri, animale, fenomene din natură etc.*) v. Personifica.

perspectív, -ă adj. (*despre desene, proiecții etc.*) perspectivic. *Desenul perspectiv reprezintă un obiect, un peisaj etc. în perspectivă.*

perspectívă[1] s.f. **I** deschidere, priveliște, vedere, ‹înv. și reg.› priveală, ‹înv.› prospect[1]. *Hotelul are perspectivă spre mare.* **II 1** viziune, ‹livr.› prizã. *Nu are o perspectivă clară asupra viitorului său.* **2** viitor, ‹înv.› viitorime. *Asociații se gândesc la un plan de perspectivă. În condiții de criză economică mulți oameni nu mai au nicio perspectivă.* **3** ‹înv.› prospect[1], ‹fig.› orizont. *Nepromovarea bacalaureatului i-a închis perspectiva. Banii i-au deschis o nouă perspectivă.* **4** punct de vedere. *Privind situația din această perspectivă, s-ar putea să se lase convins să-l ajute. Din perspectivă medicală, boala nu este netratabilă.* **5** (*a. plast.*) ***perspectivă cosmică*** = perspectivă liniară. *Perspectiva cosmică este redarea adâncimii și a formelor în funcție de percepția optică;* ***perspectivă liniară*** = perspectivă cosmică. **6** (*fotogr.*) ***perspectivă foto*** = fotoperspectivă. *Cu ajutorul unor aparate speciale se poate obține perspectiva foto a unei regiuni.*

perspectívă[2] s.f. (*înv.*) **1** v. Binoclu. **2** v. Ochean[1].

perspectívic, -ă adj. (*despre desene, proiecții etc.*) perspectiv.

perspicáce adj. invar. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său perspicace.*

perspicacitáte s.f. **1** acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Perspicacitatea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.* **2** fler, ‹înv. și reg.› șpuriu, ‹fig.› miros, nas. *Are perspicacitate; știe când și unde să-și investească banii.*

persuasiúne s.f. convingere. *Nu trebuie folosită forța ca mijloc de persuasiune. Are o mare putere de persuasiune.*

persuasív, -ă adj. (*în opoz. cu „delăsător"; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, răzbătător, statornic, stăruitor, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om persuasiv, nu renunță la proiectele lui.*

perșáj s.n. (*tehn.*) barbotaj. *Perșajul este dezoxidarea unei topituri metalice.*

perșéie s.f. (*tehn.; la crângul morii; reg.*) v. Broască.

pertinacitáte s.f. (*fran.*) v. Încăpățânare. Îndărătnicie. Nătângie. Obstinație. Recalcitranță.

pertinént, -ă adj. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, potrivit, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai pertinentă tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, potrivit, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie pertinentă, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folosilor, gândit, înțelept, judecat, judicios, rațional, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi pertinente.*

pertractá vb. I. tr. (*despre membrii unei instanțe judecătorești, ai unei adunări legiuitoare etc.; compl. indică probleme de larg interes, legi, proiecte, păreri, propuneri, chestiuni în litigiu etc.*) a chibzui, a delibera, a dezbate, a discuta. *Membrii comisiei au pertractat îndelung până au luat o hotărâre.*

pertractáre s.f. deliberare, chibzuire, contențiune, dezbatere[1], discutare, discuție, pertractație, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea. *Membrii comisiei, după îndelungi pertractări, au luat o hotărâre.*

pertractáție s.f. deliberare, chibzuire, contențiune, dezbatere[1], discutare, discuție, pertractare, ‹înv.› deliberație, discută, sfădire, tratație, ‹turc.; înv.› muchealemea.

perturbá vb. I. tr. (*compl. indică ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, al unor fenomene etc.*) a deranja, a disturba, a tulbura, ‹fig.› a agresa. *Muzica puternică de la terasă a perturbat liniștea locuitorilor din vecinătate.*

perturbáre s.f. **1** perturbație, tulburare, ‹livr.› disturbare, ‹rar› disturbație. *Tânărul a fost reținut de poliție pentru perturbarea ordinii publice.* **2** (*tehn.*) deranjament, perturbație.

perturbatív, -ă adj. (*rar; despre anumiți factori*) v. Disturbator. Perturbator.

perturbatór, -oáre adj. (*despre anumiți factori*) disturbator, ‹rar› perturbativ. *Zgomotul este un factor perturbator.*

perturbáție s.f. **1** perturbare, tulburare, ‹livr.› disturbare, ‹rar› disturbație. **2** (*tehn.*) deranjament, perturbare. *În timpul furtunii a avut loc o perturbație în transmiterea programelor de televiziune.* **3** (*la pl.; fiz.*) ***perturbații electromagnetice*** = paraziți (v. *parazit*), paraziți electromagnetici (v. *parazit*). *Fiind furtună, nu poate prinde fără perturbații electromagnetice postul de radio preferat.*

perț s.n. (*reg.*) **1** v. Secundă. **2** v. Minut. **3** v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme.

perțént s.n. (*reg.*) **1** v. Procent. Procentaj. **2** (*fin.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent.

peruán, -ă s.m., s.f., adj. peruvian.

perucăr s.m. (*înv.*) v. Peruchier.

perucáș s.m. (*înv.*) v. Peruchier.

perúcă s.f. ‹rar; glum.› chică, ‹reg.› parocă, ‹înv.› paric. *Adesea, artiștii poartă peruci pe scenă.*

peruchiér s.m. ‹înv. și reg.› parocaș, ‹înv.› perucar, perucaș. *Peruchierul confecționează peruci.*

perúș s.m. (*ornit.*) papagal. *Perușii sunt păsări tropicale, cu un penaj viu colorat.*

perúșcă s.f. (*mai ales la pl. peruști; bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

peruvián, -ă s.m., s.f., adj. peruan. *Peruvienii sunt originari din statul Peru. La restaurant sunt serviți cu preparate specifice bucătăriei peruviene.*

peruzeá s.f. **1** (*mineral.*) turchiză, turcoază. *Peruzeaua este o piatră semiprețioasă, de culoare albastră-verzuie.* **2** fig. albastru, albăstrime, azur, claritate, limpezime, senin, seninătate. *Stătea întins pe iarbă și privea peruzeaua cerului.*

pervăz s.n. **1** (*constr.; la ferestre*) glaf, ‹pop.› prichici, ‹reg.› parapei, punte, tablă[1], văcălie. *Pervazul ferestrelor este din beton mozaicat.* **2** (*constr.*) cadru, ‹reg.› parcan. *Așază un ghiveci cu flori pe pervazul ferestrei.* **3** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, crac, margine, mână, mâner, spetează, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două pervaze simetrice.* **4** (*rar*) v. Cadru. Ramă[1]. **5** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine.

pervăzuí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică tablouri, oglinzi, fotografii etc.*) v. Încadra. Înrăma.

pervérs, -ă adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, dezmierdat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață pervers.* **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugareț, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic,

iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie perversă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie perversă.*

perversitáte s.f. **1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre perversitate.* **2** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași perversitatea și să spui adevărul.* **3** (*mai ales la pl.* ***perversirtăți***; *concr.*) perversiune.

perversiúne s.f. **1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. **2** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. **3** (*mai ales la pl.* ***perversiuni***; *concr.*) perversitate. *Paginile romanului sunt pline de perversiuni.*

pervertí vb. IV. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) corupe, a (se) deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) strica, a (se) vicia, ‹livr.› a (se) fornica, ‹pop. și fam.› a (se) sminti, ‹pop.› a (se) nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a (se) mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a (se) polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a (se) molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a pervertit, ducând o viață de orgii.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau sufletul, conștiința lor*) a corupe, ‹fig.› a seduce, ‹fig.; fam.› a otrăvi, ‹fig.; înv.› a vătăma. *Banii pervertesc oamenii și sufletul lor.* **3** tr. (*jur.; compl. indică minori*) a corupe, a seduce. *Bărbatul care a pervertit mai multe minore a fost arestat.* **4** tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) corupe, ‹fig.› a (se) deforma, a (se) mutila, a (se) strica, a (se) vicia. *Limba se poate perverti sub influența barbarismelor împrumutate masiv.* **II** tr., refl. fig. (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contraface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a pervertit voit textul comunicatului.*

pervertíre s.f. **I 1** corupere, decădere, depravare, pierzare, viciere, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o pervertire a moravurilor.* **2** (*jur.*) corupere, corupție, seducere, seducție. *Pervertirea minorilor se pedepsește cu ani grei de închisoare.* **3** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. **4** (*mai ales fig.*) corupere, ‹fig.› deformare, mutilare, stricare, viciere. *Pervertirea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.* **II** fig. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, răstălmăcire, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza pervertirii textului comunicatului.*

pervertít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, strâmbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, dezmierdat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață pervertit.* **2** (*mai ales fig.; despre limbă, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) corupt, ‹fig.› deformat, mutilat, stricat. *Unele comunități vorbesc o limbă pervertită.* **II** fig. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul pervertit al comunicatului l-a revoltat.*

pervertitór, -oáre s.m., s.f (*jur.*) corupător, seducător, ‹înv.› depravator, ‹fran.; înv.› coruptor, ‹fig.; livr.› deleter. *Pervertitorul de minore a fost arestat.*

pervíncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

pesác s.n. (*geol.; reg.*) **1** v. Nisip. **2** v. Pietriș. Prund. Prundiș.

Pesách subst. (*relig.; la evrei; nm. pr*) Paște[1]. Paștele evreiesc (v. *paște*[1]). *Pesachul este o sărbătoare religioasă celebrată anual, în amintirea exodului evreilor din Egipt și a eliberării lor din robia egipteană.*

pesár s.n. (*med.; livr.*) v. Tampon.

pesăcár, -ă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

pesăcós, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

pescáj s.n. (*mar.*) calaj. *Nava se cufundă în apă până la un pescaj de un metru.*

pescár s.m. **I 1** (*pesc.*) pescuitor, ‹înv. și pop.› vânător, vânător de pește, ‹reg.› păscălar, pescaș, ‹înv.› măjar. *Pescarii își aruncă lansetele în apa iazului.* **2** fig. (*relig.; înv.; și* ***pescar de oameni***) v. Apostol. Ucenic. **II** (*ornit.*) **1** martin, pescăruș, ‹reg.› păscălar. **2** (*și* ***pescar-alb***, ***pescar-argintiu***, ***pescar-de-case***, ***pescar-de-mare***, ***pescar-mare***) *Larus argentatus*; pagofilă, pescăruș, pescăruș-alb. **3** (*și* ***pescar-cenușiu***, ***pescar-sur***) *Larus canus*; petrel. **4** *Larus minutus*; ‹reg.› cărăbaș. **5** *Sterna sandvicensis*; chiră, chirighiță, pescăruș, pescăruș-de-aterină, pescăruș-de-mare, pescăruș-mic, rândunea-maritimă-mică, ‹livr.› goeland, ‹reg.› rândunică-de-mare. **6** (*și* ***pescar-negru***) *Cinclus cinclus*; pescărel, pescărel-de-apă, pescărel-de-gheață, pescărel-de-munte, pescărel-de-pădure, pescărel-de-pârâu, pescărel-negru, pescăruș, pescăruș-cu-gușă-albă, pescăruș-de-munte, pescăruș-de-prund, pescăruș-negru, ‹reg.› mierlă-de-apă, mierlă-de-pârâu, mierlă-de-pârâu-nordică, pasăre-de-apă, pasă-

re-de-gheață, pasăre-legănată, pietrar, prundar, rățăşcuță, râbar, scobar[1], scorpie, sitar[1], țâțar[1], țâțar-de-apă (v. *țâțar*[1]), țigăncușă, țigănuș. **7** (*și* ***pescar-vânăt, pescar-verde***) *Alcedo atthis*; pescăraș, pescărel, pescărel-albastru, pescărel-azuriu, pescărel-vânăt, pescărel-verde, pescăriță, pescăruș, pescăruș-albastru, pescăruș-vânăt, pescăruș-verde, pescăruș-verzuliu, ‹reg.› doctor, pasăre-cerească, pescuț, prundurel, țarcă-de-mare. **8** ***pescar-de-mare*** = ***pescar-mare*** = *Larus*; martin-mare, ‹reg.› cărăbaș-de-mare, martin-de-iarnă; ***pescar-râzător*** = *Larus ridibundus*; martin, pescăruș, pescăruș-alb, pescăruș-de-hamsii, ‹reg.› cărăbaș-comun, giușcă, porumbel-de-mare. **9** (*reg.*) v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenușiu. Stârc-cenușiu. Stârc-mare-cenușiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*). **10** (*reg.*) Chiră-neagră (*Chlidonias nigra*). **11** (*reg.; și* ***pescar-cu-cap-negru***) v. Chirighiță. Pescăruș. Pescăruș-cu-cap-negru. Pescăruș-de-baltă. Râbar (*Sterna hirundo*). **12** (*reg.*) v. Codobatură-sură (*Motacilla cinerea*). **13** (*reg.*) v. Lăstun (*Apus apus*).

pescáș s.m. (*pesc.; reg.*) v. Pescar. Pescuitor.

pescăráș s.m. (*ornit.*) *Alcedo atthis*; pescar, pescar-vânăt, pescar-verde, pescărel, pescărel-albastru, pescărel-azuriu, pescărel-vânăt, pescărel-verde, pescăriță, pescăruș, pescăruș-albastru, pescăruș-vânăt, pescăruș-verde, pescăruș-verzuliu, ‹reg.› doctor, pasăre-cerească, pescuț, prundurel, țarcă-de-mare.

pescăreásă s.f. (*com.*) ‹rar› pescăriță. *Pescăreasa vinde pește.*

pescărél s.m. (*ornit.*) **1** (*și* ***pescărel-de-apă, pescărel-de-gheață, pescărel-de-munte, pescărel-de-pădure, pescărel-de-pârău, pescărel-negru***) *Cinclus cinclus*; pescar, pescar-negru, pescăruș, pescăruș-cu-gușă-albă, pescăruș-de-munte, pescăruș-de-prund, pescăruș-negru, ‹reg.› mierlă-de-apă, mierlă-de-pârău, mierlă-de-pârău-nordică, pasăre-de-apă, pasăre-de-gheață, pasăre-legănată, pietrar, prundar, rățăşcuță, râbar, scobar[1], scorpie, sitar[1], țâțar[1], țâțar-de-apă (v. *țâțar*[1]), țigăncușă, țigănuș. **2** (*și* ***pescărel-albastru, pescărel-azuriu, pescărel-vânăt, pescărel-verde***) *Alcedo atthis*; pescar, pescar-vânăt, pescar-verde, pescăraș, pescăriță, pescăruș, pescăruș-albastru, pescăruș-vânăt, pescăruș-verde, pescăruș-verzuliu, ‹reg.› doctor, pasăre-cerească, pescuț, prundurel, țarcă-de-mare. **3** (*reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

pescărí vb. IV. intr. (*pesc.; înv.* și *reg.; despre oameni*) v. Pescui. Prinde.

pescăríe s.f. **I 1** ‹înv.› pescuire, pescuit. *Pescăria este locul unde pescuiește cineva. S-a dus la pescărie pentru a pescui caraşi.* **2** (*colect.*) ‹rar› pescărime. *Pescăria iazului este formată din mai multe specii de pești.* **3** (*com.*) ‹înv.› scaun. *Vânzătoarea de la pescărie îi recomandă să cumpere crapi.* **4** (*reg.*) ‹reg.› pescăriță. *Pescăria este o creșcătorie de pește.* **II** (*pesc.; înv.* și *reg.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere.

pescăríme s.f. (*colect.; rar*) v. Pescărie.

pescărít s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere.

pescăríță s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Alcedo atthis*; pescar, pescar-vânăt, pescar-verde, pescăraș, pescărel, pescărel-albastru, pescărel-azuriu, pescărel-vânăt, pescărel-verde, pescăruș, pescăruș-albastru, pescăruș-vânăt, pescăruș-verde, pescăruș-verzuliu, ‹reg.› doctor, pasăre-cerească, pescuț, prundurel, țarcă-de-mare. **2** (*reg.; și* ***pescăriță-neagră, pescăriță-neagră-înfrântă***) v. Chiră-neagră (*Chlidonias nigra*). **3** (*reg.; și* ***pescăriță-cu-cap-negru***) v. Chirighiță. Pescăruș. Pescăruș-cu-cap-negru. Pescăruș-de-baltă. Râbar (*Sterna hirundo*). **4** (*reg.*) v. Bâtlan. Boulean-de-baltă. Erodiu. Erodiu-cenușiu. Stârc-cenușiu . Stârc-mare-cenușiu. Stârc-vânăt (*Ardea cinerea*). **5** (*reg.*) v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*). **6** (*reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **II** ‹reg.› pescărie. **III** (*com.; rar*) v. Pescăreasă.

pescărúș s.m. (*ornit.*) **1** martin, pescar, ‹reg.› păscălar. *Pescărușii sunt păsări cu aripile mari și ascuțite, care zboară la suprafața apei pentru a prinde pește.* **2** (*și* ***pescăruș-alb***) *Larus argentatus*; pagofilă, pescar, pescar-alb, pescar-argintiu, pescar-de-case, pescar-de-mare, pescar-mare. **3** (*și* ***pescăruș-alb, pescăruș-de-hamsii***) *Larus ridibundus*; martin, pescar-râzător, ‹reg.› cărăbaș-comun, giușcă, porumbel-de-mare. **4** (*și* ***pescăruș-de-aterină, pescăruș-de-mare, pescăruș-mic***) *Sterna sandvicensis*; chiră, chirighiță, pescar, rândunea-maritimă-mică, ‹livr.› goeland, ‹reg.› rândunică-de-mare. **5** (*și* ***pescăruș-cu-cap-negru, pescăruș-de-baltă***) *Sterna hirundo*; chirighiță, râbar, ‹reg.› cioară-de-mare, pescar, pescar-cu-cap-negru, pescăriță, pescăriță-cu-cap-negru, rândunică-de-mare. **6** (*și* ***pescăruș-cu-gușă-albă, pescăruș-de-munte, pescăruș-de-prund, pescăruș-negru***) *Cinclus cinclus*; pescar, pescar-negru, pescărel, pescărel-de-apă, pescărel-de-gheață, pescărel-de-munte, pescărel-de-pădure, pescărel-de-pârău, pescărel-negru, ‹reg.› mierlă-de-apă, mierlă-de-pârău, mierlă-de-pârău-nordică, ‹reg.› pasăre-de-apă, pasăre-de-gheață, pasăre-legănată, pietrar, prundar, rățăşcuță, râbar, scobar[1], scorpie, sitar[1], țâțar[1], țâțar-de-apă (v. *țâțar*[1]), țigăncușă, țigănuș. **7** (*și* ***pescăruș-albastru, pescăruș-vânăt, pescăruș-verde, pescăruș-verzuliu***) *Alcedo atthis*; pescar, pescar-vânăt, pescar-verde, pescăraș, pescărel, pescărel-albastru, pescărel-azuriu, pescărel-vânăt, pescărel-verde, pescăriță, ‹reg.› doctor, pasăre-cerească, pescuț, prundurel, țarcă-de-mare. **8** *Alcedo atthis hispida*; ‹reg.› rață-de-tău, ‹înv.› ielcovan.

pescuí vb. IV. **I 1** intr., tr. (*pesc.*) a prinde, ‹înv. și pop.› a vâna, ‹înv. și reg.› a pescări, ‹înv.› a goni. *Au reușit să pescuiască crapi, caraşi și un somn.* **2** tr. (*pedag.; arg.; compl. indică elevi, studenți sau idei, fraze etc.*) v. Copia. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică obiecte greu de obținut, ocazii etc.*) ‹fig.› a vâna. *A pescuit prin magazine, să vadă dacă se mai primesc rochii de seară. A pescuit ocazia și și-a cumpărat o mașină foarte bună, la mâna a doua.* **2** (*fam.; compl. indică mai ales femei*) v. Aborda. Acosta. Agăța.

pescuiálă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere.

pescuímă s.f. (*hidrol.; înv.*) v. Helești eu. Iaz.

pescuíre s.f. **I 1** (*pesc.*) pescuit, prindere, ‹înv. și pop.› vânare[1], vânat, vânătoare, ‹înv. și reg.› pescărie, pescărit, ‹reg.› pescuială, ‹înv.› gonire, vânătorie. **2** (*concr.; înv.*) v. Pescărie. **II** fig. **1** ‹fig.› vânare[1], ‹fig.; fam.› vânătoare. *Pescuirea unei mașini bune prin târguri de profil îi ia mult timp.* **2** (*fam.*) v. Abordare. Acostare. Agățare. Agățat[1].

pescuít s.n. **I 1** (*pesc.*) pescuire, prindere, ‹înv. și pop.› vânare[1], vânat, vânătoare, ‹înv. și reg.› pescărie, pescărit, ‹reg.› pescuială, ‹înv.› gonire, vânătorie. *În acest lac este interzis pescuitul. Pescarii au avut noroc la pescuit.* **2** halieutică. *Pescuitul este arta de a pescui.* **II** (*concr.; înv.*) v. Pescărie.

pescuitór s.m. **1** (*pesc.*) pescar, ‹înv. și pop.› vânător, vânător de pește, ‹reg.› păscălar, pescaș, ‹înv.› măjar. *Pescuitorii își aruncă lansetele în apa iazului.* **2** fig. ‹fig.› vânător. *Este un mare pescuitor de chilipiruri.*

pesculéț s.m. (*iht.; reg.*) v. Peștișor.

pescúț s.m. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Peștișor. **2** (*ornit.*) v. Pescar. Pescar-vânăt. Pescar-verde. Pescăraș. Pescărel. Pescărel-albastru. Pescărel-azuriu. Pescărel-vânăt. Pescărel-verde. Pescăriță. Pescăruș. Pescăruș-albastru. Pescăruș-vânăt. Pescăruș-verde. Pescăruș-verzuliu (*Alcedo atthis*). **3** (*bot.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).

pesémne adv. (*modal; exprimă probabilitatea, posibilitatea acțiunilor, a faptelor, a vorbelor cuiva*) poate, probabil, ‹pop.› pasămite, ‹reg.› samite. *Pesemne s-a întâlnit cu cineva, de întârzie. Dacă s-a îmbrăcat așa, pesemne nu i-a spus nimeni că ținuta sobră la un astfel de eveniment este obligatorie.*

pesmét s.m. (*culin., ind. alim.*) ‹înv. și reg.› posmag, ‹reg.› prezli, prutișor. *Moaie câțiva pesmeți în supă.*

pesní vb. IV. tr. (*muz.; înv.; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona.

péstă s.f. **1** (*med.*) ciumă, ‹rar› pestilență, ‹pop.; eufem.› maica-bătrână (v. *maică*), maica-boalelor (v. *maică*), maica-calea (v. *maică*) maica-călătoarea (v. *maică*), ‹reg.› boala turcilor (v. *boală*), teleleica (v. *teleleică*[2]), ‹înv.› pustlă. *În trecut, pesta a făcut multe victime.* **2** (*med. vet.*) ***pestă bovină*** = tifos[1], tifos contagios (v. *tifos*[1]), ‹pop.› ciuma vitelor (v. *ciumă*). *Pesta bovină este o boală contagioasă, cu evoluție acută și răspândire rapidă;* ***pestă porcească*** = pestă porcină; ***pestă porcină*** = pestă porcească. *Pesta porcină este o boală contagioasă, netransmisibilă omului, care creează mari pierderi în rândul porcilor sălbatici sau domestici.*

péste prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, ținta*) pe, ‹înv.› către. *Nenorocirile se abat peste oameni.* **2** asupra, deasupra. *Se înclină peste el. Se apleacă peste pervaz pentru a vedea mai bine.* **3** (*circ. indică situarea în contact direct a două elemente, dintre care unul este suprapus*

celuilalt) deasupra, pe. *În dimineţile de toamnă târzie, peste iarbă se aşază bruma.* **4** ‹slavon.; înv.› prez. *Arată pe hartă judeţele de peste Olt.* **5** (*circ. indică obiectul peste care se aşază, se aplică ceva*) la[1], pe. *A pus peste gura cuptorului un capac.* **II** (*introduce un circ. de timp, care indică posterioritatea*) după, în, la[1]. *S-a întors în ţară peste cinci ani de la plecare.*

pesteală s.f. (*înv.*) v. Întârziere. Zăbavă.

pestélcă s.f. **1** (*pop.*) v. Catrinţă. Fotă. **2** (*în portul popular femeiesc; reg.*) v. Şorţ.

pestelcúţă s.f. (*reg.*) v. Şorţuleţ.

pestí vb. IV. intr. **1** (*înv. şi reg.; despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „prin"*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Îndura. Pătimi. Păţi. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **3** (*reg.; despre timp sau despre unităţi de timp*) v. Trece. **4** (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) v. Continua. Persista. Stărui.

pesticíd s.n. dezinfestant. *Pesticidul este o substanţă chimică care distruge larve, insecte, viermi etc.*

pestifér, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; livr.; despre agenţi*) v. Contagios. Infecţios. Molipsitor. **2** (*înv.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgraţios. Fetid. Greţos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilenţial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2].

pestiferát, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; livr.*) v. Ciumat.

pestilént, -ă adj. (*livr.*) **1** (*med., med. vet.; despre agenţi*) v. Contagios. Infecţios. Molipsitor. **2** (*med.; despre boli, simptome, epidemii etc.*) v. Pestilenţial.

pestilentifér, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre agenţi*) v. Contagios. Infecţios. Molipsitor.

pestilénţ subst. (*bot.; german.; înv.*) v. Cucuruz (*Petasites albus*).

pestilénţă s.f. (*med.; rar*) v. Ciumă. Pestă.

pestilenţiál, -ă adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgraţios, fetid, greţos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› rânced, ‹pop.› împuţit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuţicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii pestilenţiale de sulf.* **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) fetid, infect, puturos, rău-mirositor, viciat, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuţit, ‹înv.› împuţicios. *În încăpere este un aer pestilenţial, de alimente alterate.* **3** (*despre boli, simptome, epidemii etc.*) ‹livr.› pestilent. *Epidemiile pestilenţiale sunt cele provocate de ciumă.* **4** (*med., med. vet.; livr.; despre agenţi*) v. Contagios. Infecţios. Molipsitor.

pestíre s.f. (*înv.*) v. Întârziere. Zăbavă.

pestós, -oásă adj. (*med.*) ‹înv.› ciumos. *Se vaccinează împotriva virusului pestos.*

péstră s.f. (*reg.*) v. Bonă. Dădacă. Doică.

pestréf s.n. (*muz. turcească; înv.*) v. Preludiu. Uvertură.

pestríc, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

pestricát, -ă adj. (*înv.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

pestricél, -eá adj. (*reg.*) v. Pestricior.

pestricíor, -oáră adj. (*pop.*) ‹reg.› pestricel, pestricuţ, pestriluş, pestrior, pestrişor.

pestricúţ, -ă adj. (*reg.*) v. Pestricior.

pestrilúş, -ă adj. (*reg.*) v. Pestricior.

pestriór, -oáră adj. v. Pestricior.

pestrişór, -oáră adj. v. Pestricior.

pestríţ, -ă adj. **I 1** (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) bălţat, florean, pătat, tărcat, ‹pop.› prian, ‹înv. şi reg.› pistrui, ‹reg.› alaci, cheş, perceat, picat[2], pistricios, pric, priu, şar[3], şălean, şerguiat, şvaiţ, şvaiţăr, tarcoş, tărcuş. *Are o vacă pestriţă.* **2** (*mai ales despre câini sau păsări*) ‹înv. şi pop.› griv, ‹pop.› grivei. *Are un câine pestriţ.* **3** (*despre păsări şi animale sau despre penele, blana lor*) porumbac. *Are mai multe găini pestriţe.* **4** (*despre obiecte, culori*) ‹rar› pestriţat, pistruiat, ‹înv. şi reg.› pestriţiu, pistrui, ‹reg.› barz, caciur, mistreţ, mistricioi, pestric, picur[2], picurit, picuriu, pistricios, puchiţel, ţifraş, ‹înv.› pestricat. *Are o geacă pestriţă. Este îmbrăcat în culori pestriţe.* **5** (*mai ales despre obiecte*) împestriţat, panaşat, pătat, smălţat, ‹rar› smălţuit[2], ‹pop.› înspicat, ‹reg.› încrestit, ‹înv.› însmălţat. *Pereţii vazei sunt pestriţi.* **6** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, eterogen, felurit, împestriţat, mixt, variat, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreţ, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conţine elemente arhitectonice pestriţe.* **7** (*mai ales fig.; despre grupuri de fiinţe*) diferit, divers, felurit, variat. *La spectacol a participat un public pestriţ.* **8** (*pop.; despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Bălţat. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat. **9** (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunţit. Grizonat. Înălbit. Încărunţit. Sur. **10** (*reg.; despre faţă sau, p. ext., despre oameni*) v. Lentiginos. Pistruiat. **11** (*reg.; despre ochi*) v. Castaniu. Căprui. **II** fig. (*pop.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Făţarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Şiret[3]. Tartufist. Viclean.

pestriţă vb. I. tr. (*rar; compl. indică mai ales obiecte*) v. Împestriţa. Păta. Smălţa.

pestriţát, -ă adj. (*rar; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

pestriţătúră s.f. **1** împestriţătură, tărcătură, ‹pop. şi fam.› bălţătură. *Aşa pestriţătură nu mai văzuse pe pereţii unui vas.* **2** (*reg.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

pestriţíu, -íe adj. (*înv. şi reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

peşchegíu s.m. (*peior.*) ‹peior.› chilipirgiu, pleşcar, pleşcaş, pomanagiu, ‹arg.› şnorăr. *Era un peşchegiu versat.*

peşchelác s.n. (*înv.*) v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

peşchéş s.n. **I 1** (*înv. şi pop.*) v. Atenţie. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **2** (*fam.*) v. Mită. **II** (*fin.; în Ev. Med.; impr.*) v. Haraci. Tribut.

peşchín s.n. (*culin., ind. alim.; turc.; înv.*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală.

peşchír s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Faţă de masă. **2** (*înv. şi reg.*) v. Prosop. Şervet. Ştergar. **3** (*reg.*) v. Năframă.

peşín adv. (*temporal; înv.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

péşte s.f. **I** (*iht.*) ***peşte-auriu*** = ***peşte-curcubeu*** = ***peşte-soare*** = *Eupomotis gibbosus*; regele-peştelui (v. *rege*[1]), regele-peştilor (v. *rege*[1]), regina-peştelui (v. *regină*), regina-peştilor (v. *regină*), regină, ‹reg.› biban-american, biban-soare, caracudă-colorată, caras-galben, împăratul-peştilor (v. *împărat*), mâna-diavolului (v. *mână*), ochean[2], reginică, sineş, soare, sorel, sorete, sticlete, trei-colori; ***peşte-cu-spadă*** = (*art.*) ***peştele-spadă*** = *Xiphias gladius*; ‹reg.› peşte-cu-suliţă, ‹înv.› spadon; (*reg.*) ***peşte-alb*** = ***peşte-albişor*** v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburuus*); ***peşte-bălan*** v. Caras. Caras-alb. Caras-de-Dunăre. Crap-caras (*Carassius auratus gibelio*); ***peşte-crăiesc*** = ***peşte-de-bătaie*** = ***peşte-de-bătălie*** = (*art.*) ***peştele-doamnei*** v. Boiştean (*Phoxinus phoxinus*); ***peşte-cu-două-nume*** = ***peşte-de-piatră*** = (*art.*) ***peştele-ţiganului*** v. Fusar-mare. Pietrar (*Aspro zingel*); ***peşte-cu-ghimpi*** = ***peşte-cu-ţepi*** = ***peşte-ţigănesc*** v. Ghidrin (*Gasterosteus aculeatus*); ***peşte-cu-suliţă*** v. Peşte-cu-spadă. Peştele-spadă (*Xiphias gladius*); ***peşte-cu-şapte-nume*** = ***peşte-ţigănesc*** v. Avat (*Aspius rapax*); ***peşte-de-arin*** v. Boarcă. Boarţă (*Rhodeus sericeus*); ***peşte-de-mare*** v. Calcan. Cambulă. Cambulă-de-mare (*Scophthalmus maeoticus*); ***peşte-de-piatră*** v. Fusar (*Aspro streber*); ***peşte-firez*** v. Ghiborţ (*Acerina cernua*); ***peşte-jidovesc*** v. Şoarece-de-mare (*Motella tricirrhata*); ***peşte-lup*** = ***peşte-ţigănesc*** v. Avat (*Aspius aspius*); ***peşte-moţănesc*** = ***peşte-pestriţ*** = ***peşte-porcesc*** v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*); ***peşte-negru*** = ***peşte-ţigănesc*** v. Ţigănuş (*Umbra krameri Walbaum*); ***peşte-ţigănesc*** v. **a** Caracudă. Caracudă-de-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roşie. Caras. Cărăşel (*Carassius carassius*); **b** Pălamidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*); **c** Mormoloc; (*art.*) ***peştele-ac*** v. Ac-de-mare (*Syngnathus rubescens*); ***peştele-dracului*** **a** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], sacagiţă[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, ţăucă, ţâţâoagă, vârligoanţă, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă; **b** v. Pălamidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*); **c** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*); (*înv.*) ***peşte-câinesc*** v. Câine-de-mare (*Acanthias vulgaris*). **II** (*zool.; reg.; eufem.*) v. Colubridă. Ofidian. Şarpe. **III** (*bot.; reg.*) ***peşte-de-pădure*** v. Hamei (*Humulus lupulus*). **IV** fig. mijlocitor, proxenet, rufian, ‹fig.; reg.› cloţă. *Peştele intermediază prostituţia.*

peşteră s.f. **1** (*geomorf.*) cavernă, grotă, ‹înv. şi reg.› vizuină, ‹reg.› corandă, ocnă, scorbură, ştiol, ‹înv.› hârtop, speluncă. *În munte este o peşteră cu stalactite şi stalagmite.* **2** (*înv. şi pop.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuş. Sălaş. Vizuină. **3** fig. (*constr. mai ales cu vb. „a cere", „a găsi", „a*

oferi", „a solicita"; înv.) v. Adăpost. Azil. Liman. Refugiu. Scăpare. Vizuină.
peștíc s.m. (*iht.; reg.*) v. Peștișor.
peștimán s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Catrință. Fotă. **2** (*înv. și reg.*) v. Basma. Tulpan.
peștioácă s.f. (*iht.; reg.*) v. Peștoaică.
peștiór s.m. (*iht.; reg.*) v. Peștișor.
peștișoáră s.f. (*bot.*) *Marsilea quadrifolia*; ‹reg.› trifoiaș-de-baltă.
peștișór s.m. **1** (*iht.*) ‹reg.› chitic, pesculeț, pescuț, peștic, peștior. **2** (*reg.*) ‹reg.› păpurojnie, păsărică, păsăruică, păsăruță, pup[3], pupăză. *Peștișorul este un fel de colac (sau turtă, pâine, cozonac) care se face cu prilejul botezurilor, nunților ori al înmormântărilor.*
peștoáică s.f. (*iht.*) ‹reg.› peștioacă. *Peștoaica este femela peștelui.*
petác s.m. (*bot.; reg.*) v. Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată*[1]). Mușcată-rotată (v. *mușcată*[1]). Mușcată-roz (v. *mușcată*[1]). Pelargonie (*Pelargonium zonale*).
petálă s.f. (*bot.*) foaie. *Vântul puternic a scuturat toate petalele florilor de măr.*
petaloíd, -ă adj. ‹rar› petaloideu. *Sculptura are aspect petaloid.*
petaloidéu, -ée adj. (*rar*) v. Petaloid.
petărdă s.f. ‹pop.› pocnitoare (v. *pocnitor*). *Petardele nu se mai comercializează din cauza multiplelor accidente produse prin utilizarea lor la diverse evenimente.*
pétcă s.f. (*constr.; reg.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.
petecărít, -ă adj. (*reg.; despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpit[2]. Peticit[2].
petecătoáre s.f. (*reg.*) v. Piedică.
petéci[1] subst. (*med.; înv.*) v. Tifos epidemic (v. *tifos*[1]). Tifos european (v. *tifos*[1]). Tifos exantematic (v. *tifos*[1]). Tifos petesial (v. *tifos*[1]).
petecí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale, mai ales cai*) v. Împiedica.
petéică s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gânj.
petént s.m. (*înv.*) v. Aplicant. Aspirant. Petiționar. Solicitant. Solicitator.
petersíl subst. (*bot.; reg.*) v. Pătrunjel (*Petroselinum hortense*).
pétic s.n. **1** ruptură, zdrean̦tă, ‹reg.› folt. *A pus în cușca câinelui peticele unei haine.* **2** (*la pl.* ***petice***) ațe (v. *ață*), zdrențe (v. *zdreanță*). *Paltonul i-a ajuns numai petice.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) bucată, fâșie, limbă, sprânceană, ‹înv.› platoviță. *I-a luat abuziv un petic de teren. Un petic de pădure a fost tăiat.* **4** (*la cămăși; reg.*) v. Platcă.
pétică s.f. buleandră, cârpă, fleandură, otreapă, zdreanță, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cârpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o petică.*
peticări vb. IV. tr. (*rar; compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici.
peticél s.n. peticuț.
peticí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) a cârpi, ‹rar› a peticări, ‹pop. și fam.› a cârpăci, a împetici, ‹pop.› a potlogi, ‹reg.› a încăputa, a îngurzi. *Și-a peticit paltonul singură. Cizmarul încearcă să-i peticească cizmele din pâslă.* **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Sfâșia. Zdrenți.
peticíre s.f. cârpeală, cârpire, cârpit[1], peticit[1]. *Peticirea hainei i-a luat mult timp.*
peticít[1] s.n. cârpeală, cârpire, cârpit[1], peticire.
peticít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) cârpit[2], ‹pop.› potlogit, ‹reg.› împeticit, petecărit, plotogărit. *Paltonul peticit mai poate fi încă purtat.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) jerpelit, rupt, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop.› pirpiriu, ‹înv. și reg.› bulendros, ‹reg.› lățos, plotogărit, plotojit, ronghioș, ‹glum.› obosit, ‹fig.› răpciugos. *Costumul peticit trebuie aruncat. Bătrânul peticit inspiră milă când îl vezi.* **3** (*reg.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Sfâșiat. Zdrențuit.
peticitúră s.f. (*reg.*) v. Cârpeală. Cârpitură.
peticúț s.n. peticel.
petimbroásă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bătătarnică. Cruciuliță (*Senecio crucifolius*). **2** v. Cruciuliță (*Senecio vulgaris*). **3** v. Cruciuliță (*Senecio rupester*). **4** v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*).
petínă s.f. (*agric.; reg.*) v. Jumătate.
petinét s.n. (*țes.; înv.*) v. Văl. Voal.
petíță s.f. (*agric.; reg.*) v. Jumătate.
petíție s.f. **1** cerere, ‹înv. și pop.› jalbă, ‹înv. și reg.› suplică, ‹reg.› instanță, rugare, ‹înv.› articol, răvaș, rugat[1], ‹latin.; înv.› exhibit, ‹ieșit din uz› artic. *A înaintat directorului o petiție pentru a pleca în deplasare.* **2** (*jur.*) memoriu, ‹înv.› memorial, ‹turc.; înv.› tacrir. *Studenții au semnat petiția adresată decanului facultății.*
petiționár, -ă s.m., s.f. aplicant, aspirant, solicitant, solicitator, ‹rar› postulant, ‹înv. și pop.› jălbaș, ‹înv.› petent. *Se numără printre petiționarii la un post universitar.*
petreáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ceara-albinei (v. *ceară*). Ceară (*Asclepias syriaca*).
petréc s.n. (*reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
petrecánie s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare. **2** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **II** (*înv. și reg.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **2** v. Întâmplare. Pățanie. Peripeție. **III** (*înv.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*).
petrecáre s.f. (*reg.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.
petrecános, -oásă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Chefliu. Petrecăreț.
petrecăréț, -eáță adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. chefliu, ‹fam.› lumeț, ‹înv. și reg.› petrecător, ‹reg.› lumăreț, ‹înv.› ospătător, petrecănos, veselnic, zamparagiu, ‹fig.› coribant, ‹arg.› bombagiu. *Oamenii petrecăreți fac multe glume. Petrecărețiau stat toată noaptea în bar.* **2** s.m., s.f. ‹livr.› juisor. *Câțiva petrecăreți întârziați trec gălăgioși strada.*
petrecătór, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I 1** adj., s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Chefliu. Petrecăreț. **2** adj. (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **3** s.m., s.f. (*înv.*) v. Însoțitor. Tovarăș. **II** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Trăitor. Viețuitor. **III** s.n. (*mat.; înv.*) v. Cât.
petréce vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică perioade de timp*) a trăi. *Și-a petrecut toată viața în București. Petrece câțiva ani în Paris, după care se mută la Berna.* **2** tr. ‹astăzi rar› a trece, ‹înv.› a săvârși. *Își petrece ziua umblând prin magazine. Cum ți-ai petrecut concediul?* **3** intr. a sta. *A petrecut cu prietenul lui din tinerețe o zi întreagă.* **4** intr. (*despre oameni*) a chefui, a se veseli, ‹înv. și pop.› a ospăta, ‹pop. și fam.› a prăznui, ‹fam.› a benchetui, a se beți vi, ‹reg.› a corhălui, a mesi, a mulătui. *Nuntașii au petrecut două zile.* **5** intr. (*despre oameni*) a se amuza, a se desfăta, a se dispune, a se distra, a se înveseli, a râde, a se veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a se dileta, a se distrage, a se diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna petrece când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și facă musafirii să petrească cu bancurile lui.* **6** intr. (*despre oameni*) a se bucura, a se delecta, a se desfăta, ‹pop.› a se lăfăi. *Tinerii au petrecut la onomastica prietenului lor.* **7** refl. (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a se întâmpla, a se produce, a surveni, ‹înv. și reg.› a se prileji, ‹înv.› a se eveni, a se purta, a supraveni. *Într-un orășel de provincie nu se petrece nimic important. Nu poate înțelege cum s-a petrecut o asemenea confuzie.* **8** refl. (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a fi, a se întâmpla. *Din cărți aflăm ce s-a petrecut în perioada interbelică. Întâlnirea de promoție se va petrece în octombrie.* **9** refl. (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a se desfășura, a evolua, a se întâmpla, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se purta, a se sfeti, a urma, ‹fig.› a se derula, a se succeda. *Evenimentele s-au petrecut conform planului.* **10** refl. a se întâmpla, ‹înv.› a se trece. *Câte nu s-au petrecut între ei!* **11** refl. (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se ivi, a se întâmpla, a se produce, a surveni, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor s-a petrecut o schimbare majoră.* **12** refl. impers. a se întâmpla, ‹pop.› a se face, ‹înv.› a se trece. *S-a petrecut așa cum a prevăzut. Orice s-ar petrece, te voi susține.* **13** refl. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a decurge, a se desfășura, a evolua. *Discuția dintre cei doi contracandidați la funcția de director s-a petrecut în limitele normalului.* **14** refl. (*înv. și pop.; despre stări, fenomene, acțiuni etc.*) v. Încheia. Sfârși. Termina. **15** refl. (*pop.; despre timp sau despre unități de timp*) v. Trece. **16** tr. (*înv. și reg.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **17** refl. (*reg.; despre plante, părți ale lor, vegetație*)

v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Vești. **18** refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Leșina. **19** refl. (*reg.; despre bunuri materiale, materii prime etc.*) v. Consuma[1]. Epuiza. Isprăvi. Sfârși. Termina. **20** tr. (*reg.; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Slăbi. Tempera. Ușura. **21** tr. (*com.; reg.; compl. indică produse, bunuri etc.*) v. Desface. Difuza. Plasa. Vinde. **22** intr. (*înv.; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține. **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a acompania, a aduce, a conduce, a duce[2], a însoți, a întovărăși, a merge, ‹reg.› a întroloca, ‹înv.› a năvădi, a porni. *La plecare, gazda își petrece musafirii până la poartă.* **2** tr. (*rar; compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) v. Parcurge. Răsfoi. **3** refl. (*înv. și pop.; mai ales despre vehicule în mișcare*) v. Perinda. Scurge. Succeda. Urma. **4** tr. (*pop.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică persoane decedate*) v. Boci. Jeli. Jelui. Plânge. Tângui. **6** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Alerga. Fugări. Goni. **7** tr. (*tehn.; înv. și reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge. **8** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin", „printre"*) v. Băga. Implanta. Împlânta. Înfige. Țintui. Vârî. **9** tr. (*înv. și reg.; compl. indică materiale pulverulente sau granulare; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „prin"*) v. Cerne. Da[2]. **10** tr., refl. (*înv. și reg.; despre ființe; urmat de determ. locale*) v. Deplasa. Muta. Strămuta. **11** tr. (*reg.; compl. indică locuri, țări, așezări, obiective turistice etc.*) v. Merge. Vedea. Vizita. **III** refl. fig. (*înv. și reg.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; adesea urmat de determ. ca „din lume", „din viață", „de pe fața pământului"*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

petrécere s.f. **I 1** desfătare, veselie, ‹rar› desfăt, ‹înv.› desfătăciune. *La nuntă a fost foarte multă lume și petrecerea nuntașilor a ținut trei zile.* **2** distracție, plăcere, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹reg.› libovire, ‹înv.› dezmierdare. *Duce o viață plină de petreceri.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) beție, chef, ‹livr.› libație, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› sărbătoare, zurba, ‹înv. și pop.› voie bună, ‹pop. și fam.› praznic, prăznuire, zaiafet, ‹pop.› refenea, ‹fam.› bairam, băută (v. *băut*), băutură, benchet, benchetuială, cancan[2], chiolhan, guleai, sindrofie, ‹fam.; meton.› pahar, ‹înv. și reg.› petrecanie, ‹reg.› cinste, govie, tărbacă, verbunc, ‹înv.› dezmierdare, sărbătorie, tratament, tratație, vinărie, ‹turc.› zampara, zamparlâc, ‹engl.› party, ‹fig.; înv.› vin, ‹arg.› anarhie, chiloman, chindie, chitrofoneală, farandolă, iureș, macheală, paranghelie, răzuială. *Au tras o petrecere de pomină. Aseară, la vecini a fost o petrecere zgomotoasă.* **4** cocteil, recepție. *La petrecerea organizată de președinție cu ocazia sărbătoririi zilei naționale au fost invitați ambasadori și diplomați.* **5** (*înv. și pop.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*). **6** (*înv.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **II** acompaniere, conducere, ducere, însoțire, întovărășire, ‹înv. și pop.› mergere, ‹înv.› însoțitură. *Petrecerea musafirilor s-a făcut până la poartă.* **III 1** (*înv. și pop.*) v. Înhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare. **2** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

petrecút, -ă adj. **1** (*rar; despre oameni*) v. Transportat[2]. **2** (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Inconsciu. Inconștient. Leșinat[2]. **3** (*reg.*) v. Vândut.

petrefáct s.n. (*paleon.; înv.*) v. Fosilă (v. *fosil*). Resturi (v. *rest*).

petrél s.m. (*ornit.*) *Larus canus*; pescar, pescar-cenușiu, pescar-sur.

petrificáție s.f. (*paleon.; rar*) v. Fosilizare. Pietrificare.

petrinjeláș s.m. (*bot.; reg.*) v. Pătrunjel-de-câmp. Pătrunjel-salbatic (*Pimpinella saxifraga* și *Pimpinella major*).

petrișór s.m. (*iht.; reg.*) v. Porcușor (*Gobio uranoscopus*).

petrografíe s.f. (*geol.*) petrologie. *Petrografia se ocupă cu studiul rocilor din scoarța pământului din punctul de vedere al compoziției lor mineralogice și chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor etc.*

petról s.n. (*chim.*) **1** bitumine lichide, țiței, ‹înv. și reg.› naft, ulei de piatră (v. *ulei*[1]), ‹fig.› aur negru. *Petrolul este sursa principală pentru combustibilul energetic lichid.* **2** ***petrol lampant*** = gaz[1], ‹înv. și reg.› naft, ‹reg.› gais, gaiță[2], opaiț, ulei[1], ulei de lampă (v. *ulei*[1]), ulei de naft (v. *ulei*[1]), unt de naft, vitriol. *A umplut lampa cu petrol.*

petrolíer s.n. (*nav.*) tanc petrolier, tren petrolier, vas petrolier. *Petrolierul este o navă construită special pentru transportul produselor petroliere.*

petrologíe s.f. (*geol.*) petrografie.

petrozítă s.f. (*med.*) apexită. *Petrozita apare în urma unei otite.*

petulánt, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

petulánță s.f. (*livr.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

petúnie s.f. (*bot.*) *Petunia hybrida*; ‹pop.› bună-dimineața, ‹reg.› leicuță, parfum, peognie, tolceruț, vinete (v. *vânăt*).

peţchéș, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

peţeálă s.f. (*înv.*) v. Cerere în căsătorie. Pețire. Petit.

peți vb. IV. tr. **I1** (*compl. indică fete, femei nemăritate*) a cere, ‹pop.› a împeți, a stărosti, ‹reg.› a votri. *Tânărul a petit-o pe fată de la părinți.* **2** (*reg.; compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) v. Arbitra. Intermedia. Interpune. Media[2]. Mijloci. **II** (*arg.*) **1** (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **2** (*compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) v. Trăda.

peţiól s.n. (*bot.*) codiță. *Pețiolul susține limbul frunzei.*

peţíre s.f. cerere în căsătorie, petit, ‹pop.› împetit, stărostie, tocmeală, ‹reg.› stărostit, votrie, votrire, ‹înv.› peteală, petitorie, petitură, ‹deprec.› petitorlâc. *Petirea a fost acceptată de părinții fetei.*

peţít s.n. cerere în căsătorie, petire, ‹pop.› împetit, stărostie, tocmeală, ‹reg.› stărostit, votrie, votrire, ‹înv.› peteală, petitorie, petitură, ‹deprec.› petitorlâc.

peţítor, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. ‹înv. și reg.› logoditor, ‹reg.› grăitor, logodan, mânător, pocânzeu[1], staroste, stărostoi, votritor, votru, ‹înv.› mijlocitor. *Petitorul este persoana care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată adresându-se părinților sau rudelor acesteia.* **2** s.f. ‹reg.› cotoroanță, ‹înv.› petitoreasă. *Petitoarea este o femeie (mai în vârstă) care mijlocește cunoștința a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria.* **3** s.m. (*înv. și pop.*) v. Ginere. Mire. **4** s.m. (*reg.*) v. Client. Cumpărător. Mușteriu. **5** s.m. (*înv.*) v. Candidat. Pretendent. **II** s.m. (*arg.*) **1** v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **2** v. Trădător. Vânzător.

peţitoreásă s.f. (*înv.*) v. Petitoare (v. *petitor*).

peţitoríe s.f. **I** (*înv.*) v. Cerere în căsătorie. Petire. Petit. **II** (*arg.*) **1** v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **2** v. Trădare. Vânzare.

peţitorlâc s.n. (*deprec.*) v. Cerere în căsătorie. Petire. Petit.

peţitúră s.f. (*înv.*) v. Cerere în căsătorie. Petire. Petit.

peţúdă s.f. (*iht.; înv.*) v. Ton[1] (*Thunnus thynnus*).

peunáriță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Păun. Păuniță.

péveț s.m. (*în Biserica Ortodoxă; înv. și reg.*) v. Cantor. Cântăreț. Dascăl. Diac. Paracliser. Psalt. Țârcovnic.

peveți vb. IV. intr., tr. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) ‹înv.› a pevețui.

pevețuí vb. IV. intr., tr. (*în Biserica Ortodoxă*) ‹înv.› a peveți. *Bunicul lui pevețuia în biserica satului, în calitate de dascăl.*

pezevénchi, -che s.m., s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șarlatancă. Șnapan. Șnapancă. **2** (*înv.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

pezevenclâc s.n. **1** (*pop. și fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie. **2** (*înv.*) v. Proxenetism. Rufianism.

peznuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Asemăna. Asemui. Confunda. Lua. Semui[1].

pezodróm s.m. (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă.

pfu interj. (*exprimă neplăcere, apăsare, o senzație de greutate*) uf! *Pfu! Ce înghesuială este aici!*

pfund s.m. livră, ‹înv.› libră[1]. *Pfundul este o veche unitate de măsură pentru greutate.*

pH subst. (*chim.*) exponent de hidrogen. *Ph-ul este exprimat prin numărul de ioni-gram de hidrogen existenți într-un litru de soluție.*

phi interj. **1** (*exprimă dezgust, repulsie, scârbă*) ah!, of!, uf!, vai! *Phi, ce miros greu este în cameră!* **2** (*adesea prelungit; exprimă mirare, uimire, surprindere; fam.*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ti! Ț! Vai! **3** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație; fam.*) v. A[1]! Ah! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ti! Vai! **4** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție; fam.*) v. A[1]! E[2]! Eh! Ehei! Ti! Ț! Vai!

phílips s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

phirnitór subst. (*tig.*) v. Ceas. Ceasornic.

pián s.n. (*muz.*) **1** ‹rar› pianoforte, ‹înv.› clavir, ‹reg.› poampă. *Cântă la pian de când era copil.* **2** ***pian automat*** = pian electric; ***pian electric*** = pian automat. *Pianul electric execută, cu ajutorul unui mecanism acționat electric, anumite melodii înregistrate, în prealabil, pe niște suluri speciale de hârtie introduse în aparat.*

pianíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) ‹înv.› clavirist. *Își dorește să ajungă un pianist celebru.*

piáno adv. (*modal; în opoz. cu „forte"; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) încet.

pianofórte s.n. (*muz.; rar*) v. Pian.

piátră s.f. **I 1** (*geol.*) rocă[1], ‹înv.› stâncă. *În satele de munte există case vechi, din piatră. Se așază pe o piatră, pe malul râului.* **2** (*geol.*) ***piatră-de-var*** = calcar, ‹reg.› babiță. *Piatra-de-var se folosește la fabricarea varului, a cimentului etc.;* ***piatră ponce*** = sepiolit, spumă-de-mare, ‹înv.› piatră spumoasă. *Piatra ponce este o rocă vulcanică, foarte ușoară, spongioasă, întrebuințată la șlefuire, curățare etc.;* (*înv.*) ***piatră de marmură*** = ***piatră-marmură*** v. Marmură; ***piatră eratică*** v. Bloc eratic (v. *bloc*[1]). Stâncă eratică; ***piatră spumoasă*** v. Piatră ponce. Sepiolit. Spumă-de-mare. **3** (*mineral.*) ***piatră nestemată*** = ***piatră prețioasă*** = ***piatră rară*** = ***piatră scumpă*** = nestemată, ‹reg.› piatră nestimândră, ‹înv.› diamanticale, stemă. *Rubinul este o piatră prețioasă;* (*pop.*) ***piatră-vânătă*** v. Calcantit. Sulfat de cupru; (*reg.*) ***piatră-mierie*** v. Calcantit. Sulfat de cupru. **4** (*constr.*) ***piatră de temelie*** = ***piatră fundamentală*** = ‹înv.› piatra temeliei. *Piatra de temelie intră în construcția fundației unei clădiri;* (*art.; înv.*) ***piatra temeliei*** v. Piatră de temelie, Piatră fundamentală. **5** ***piatră de ascuțit*** = cute, gresie, ‹reg.› arcer, brus. *Piatra de ascuțit este folosită pentru a ascuți obiecte tăioase.* **6** ***piatră funerară*** = lapidă, placă funerară, placă tombală, ‹reg.› znamăn, ‹înv.› piatră tumulară. *Piatra funerară de pe mormânt este din marmură neagră;* (*înv.*) ***piatră tumulară*** v. Lapidă. Piatră funerară. Placă funerară. Placă tombală. **7** ***piatră comemorativă*** = lapidă. *A fost de față la ceremonia descoperirii pietrei comemorative pe care erau incrustate numele eroilor Revoluției din decembrie.* **8** (*la pl.* ***pietre***; *j. de noroc*) rummy. *Seara aceasta și-au propus să joace pietre.* **9** (*la moară; și* ***piatră de moară***) râșniță, ‹reg.› râșnitoare. *Între pietrele de moară se macină semințele.* **10** (*la moară*) ***piatră zăcătoare*** = zăcătoare (v. *zăcător*), ‹reg.› piatră șezătoare. *Deasupra pietrei zăcătoare se învârtește alergătoarea;* (*reg.*) ***piatră șezătoare*** v. Piatră zăcătoare. Zăcătoare (v. *zăcător*). **11** (*meteor.; adesea constr. cu vb. „a bate", „a cădea", „a da"*) grindină, ‹reg.› gheață, țârțar, zloată, ‹înv.› smidă[2]. *Piatra a distrus multe grădini.* **12** (*vinif.*) ***piatră de vie*** = tartru, ‹pop.› tirighie. *Piatra de vin se depune pe pereții vaselor în care se păstrează vinul.* **13** (*stomat.*) detritus, odontolit, tartru, tartru dentar. *Trebuie să meargă la stomatolog ca să-și îndepărteze piatra de pe dinți.* **14** (*adesea la pl.* ***pietre***; *med.*) calcul, concrețiune. *Are pietre la rinichi.* **15** (*mai ales fig.; rar*) ***piatră de încercare*** = ***piatră de încercat*** = ***piatră de probat*** = ***piatră de probă*** = (*înv.*) ***piatră de cercare*** v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn. **16** (*astron.; înv. și pop.*) v. Corp meteoric. Meteorit. **17** (*med., med. vet.; pop. și fam.; de obicei urmat de determ. care indică felul sau organul în care se formează*) v. Calculoză. Litiază. **18** (*chim.; pop.*) ***piatră-acră*** v. Alaun. Sulfat dublu de aluminiu și de potasiu; ***piatră-pucioasă*** v. Pucioasă (v. *pucios*). Sulf[1]; (*art.*) ***piatra-iadului*** v. Azotat de argint (v. *azotat*[1]). Nitrat de argint; (*înv. și reg.*) ***piatra-șoricelului*** v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen; (*reg.*) ***piatră-de-tâmpor*** = ‹reg.› tâmpor. *Piatra-de-tâmpor este folosită la omorârea albinelor dintr-un stup în momentul recoltării mierii;* ***piatră-verde*** v. Calaican. Melanterit. Sulfat de fier. Sulfat feros; (*înv.*) ***piatră-infernală*** v. Azotat de argint (v. *azotat*[1]). Nitrat de argint. **19** (*la cântar; înv. și reg.*) v. Greutate. **20** (*meteor.; reg.*) ***piatră cu foc*** = ***piatră de trăsnet*** v. Trăsnet. **21** (*astron.; înv.*) v. Aerolit. **22** (*fiz.; înv.*) ***piatră-magnet*** = ***piatră-magnis*** v. Magnet. **II** fig. ***piatră de temelie*** = ***piatră fundamentală*** = bază, esență, fundament, temei, ‹fig.› temelie, ‹fig.; livr.› piatră unghiulară, ‹fig.; rar› început, ‹fig.; înv.› cap, piatră de ugoliță, rădăcină. *Piatra de temelie a teoriei sale este aristotelică;* ‹înv.› ***piatră de ugoliță*** v. Bază. Esență. Fundament. Piatră de temelie. Piatră fundamentală. Temei. Temelie.

piáță s.f. **1** bazar, târg, ‹reg.› plaț, ‹înv.› târgoviște, ‹grec.; înv.› panighir. *Într-o piață există o mare varietate de mărfuri.* **2** (*com.*) ***piață-țintă*** = piață-vizată. *Piața-țintă constituie obiectivul acțiunii comerciale a unor firme sau a unor producători;* ***piață-vizată*** = piață-țintă. **3** (*econ.*) ***piață efectivă*** = piață penetrantă. *Piața efectivă denumește clientela unei firme la un moment dat sau volumul efectiv al vânzărilor unei firme, într-o anumită perioadă;* ***piață în dezvoltare*** = piață în extindere. *Pe piața în dezvoltare vânzările de bunuri se află în creștere;* ***piață în extindere***= piață în dezvoltare; ***piață penetrantă*** = piață efectivă; (*art.*) ***piața producătorului*** = piața vânzătorului. *Pe piața producătorului cererea este mai mare decât oferta;* ***piața vânzătorului*** = piața producătorului. **4** (*jur.; arg.*) v. Percheziție.

piáză s.f. **1** (*mai ales pop.* sau *fam.; cu determ. „bun" sau „rău", care indică natura prevestirii*) prevestire, semn, ‹livr.› augur, ‹reg.› pricaz[1], ‹înv.› cobe, ogur. *Crede că dacă îi iese cineva înainte cu o găleată plină este piază bună. Se crede că atunci când cântă bufnița este piază rea.* **2** (*în superstiții; mai ales pop.* sau *fam.*) ***piază rea*** = cobe, ‹reg.› mărăsân. *Această femeie a fost pentru el o piază rea.* **3** (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **4** (*mai ales la pl.* ***piezi***; *reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].

pic[1] interj., s.n. **I** interj. (*adesea repet.*) țâr[1]! *Pic!, pic! Se aude apa de la robinetul din bucătărie.* **II** s.n. **1** picătură, picur[1], strop, stropitură, ‹pop. și fam.› leac, ‹reg.› năstrap, țârc, țârcâială, țârcâiaș, țârcâitură, ‹înv.› picurătură, ‹fig.› lacrimă. *Plouă cu picuri mari. Zăpada topită se prelinge în picuri de pe crengile copacilor.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) bucățică, fărâmă, ‹reg.› bucăcioară, bucățea, mangotă, mangură, scramură, smic, smicăraie, smicurătură, țic[1], zdreală, ‹înv.› smicea. *I-a dat pisicii un pic de pâine unsă cu unt.* **3** fărâmă, fir, picătură, pișcătură, strop, ‹pop.› țâră[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sământă, sâmbure. *Nu a rămas niciun pic din brânza abia cumpărată.* **4** (*la pl.* ***picuri***; *farm.; reg.; adesea urmat de determ. care indică felul*) v. Picături (v. *picătură*). **III** s.n. fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, grăunte, picătură, sământă, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are niciun pic de mulțumire.*

pic[2] s.n. **1** (*miner.*) pickhammer, picon, ‹înv. și reg.› sfredel, ștecaiz, ‹reg.› șpiț[4]. *Picul este ciocanul de abataj.* **2** (*reg.*) v. Târnăcop.

pica[1] s.f. (*med.*) alotriofagie. *Cei care suferă de pica ingerează substanțe necomestibile (cărbune, pământ, argilă etc.).*

picá[2] vb. I. **I 1** intr. (*înv. și pop.; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. **2** intr. (*înv. și pop.; despre ființe; de obicei cu determ. locale*) v. Aluneca. Cădea. Luneca. **3** intr. (*înv. și pop.; despre obiecte*) v. Aluneca. Cădea. Luneca. **4** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.*) v. Aluneca. Cădea. Luneca. Scăpa. **5** intr. (*înv. și pop.; despre părți ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) v. Cădea. Desprinde. Scutura. **6** intr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.; despre dinți, păr, fulgi etc.*) v. Cădea. **7** intr. (*înv. și pop.; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna. **8** intr. (*înv. și pop.; despre construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa. **9** intr. (*med., med. vet.; reg.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **10** intr. (*reg.; despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau părți ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **11** tr. fig. (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un concurs etc.*) a respinge, ‹fig.› a lăsa, a trânti, ‹fig.; fam.› a buși. *În această sesiune profe-*

sorii au picat mulți studenți la examene. **12** intr. fig. (*înv. și pop.; ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece. **13** intr. fig. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Cădea. Muri. Pieri. **14** intr. fig. (*fam.; despre oameni, mai ales despre elevi, studenți, candidați*) v. Cădea. Claca. Eșua. **15** intr. fig. (*fam.; despre afaceri, înțelegeri etc.*) v. Cădea. Duce[2]. Eșua. **II 1** intr. (*înv. și pop.; mai ales despre lichide și picături*) v. Picura. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită etc.*) v. Picura. **3** intr. (*pop.; despre lichide, materii vâscoase etc.*) v. Prelinge. Scurge. **4** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; pop.; despre unele secreții*) v. Aluneca. Curge. Luneca. Picura. Prelinge. Scurge. **5** intr. (*pop.; despre brumă, zăpadă etc.*) v. Așeza. Așterne. Cădea. Depune. Lăsa. **III** intr. **1** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **2** (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Sosi. Veni. **3** fig. (*fam.; despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) v. Cădea. Întâmpla. Nimeri. Potrivi. **IV** intr. fig. (*fam.; glum.*) ‹fig.; fam.; glum.› a-i cădea, a i se lungi. *I-a picat fața când și-a văzut rivalul printre invitați.*

picánt, -ă adj. **I 1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ardeiat, asezonat, condimentat, iute, piperat, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam picantă.* **2** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) iute, înțepător, piperat, pișcător, usturător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust picant. Un fum picant îi umple ochii de lacrimi.* **II** fig. **1** (*mai ales despre expresii,vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii picante.* **2** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, tentant, ‹fig.› apetisant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie picantă.*

picanterie s.f. fig. (*de obicei la pl.* ***picanterii***) ‹fig.; înv.› mezelic. *Tabloidele sunt pline de picanterii despre vedete. Conversațiile celor trei prieteni erau presărate cu picanterii.*

picáre s.f. **I** (*înv. și pop.*) **1** v. Cădere. **2** v. Cădere. Năruire. Prăbușire. Răsturnare. **3** v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1]. **II** fig. (*fam.*) v. Cădere. Dezastru. Eșec. Fiasco. Insucces. Nereușită (v. *nereușit*).

picăt[1] s.n. (*înv. și pop.*) v. Cădere.

picát[2], -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat. **3** (*reg.; despre ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) v. Încondeiat[2].

pícă[1] s.f. **1** (*mai ales fam.*) ciudă, gelozie, invidie, necaz, pornire, ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcășeală, zăcășie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1],dâcă[1], inat, opșag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpștire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹înv.; astăzi rar› parapon, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-și poate domoli pica pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.* **2** (*pop.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.

pícă[2] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pícă[3] s.f. **1** (*j. de cărți*) inimă neagră, ‹fam.› verde. *Are nevoie de un valet de pică pentru a face chintă.* **2** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Lance. Suliță.

picătoáre s.f. **1** (*farm.; fam.*) v. Pipetă. **2** (*reg.*) v. Praștie.

picătúră s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) boabă, bob[1], strop. *Picăturile de rouă strălucesc multicolor în lumina soarelui.* **2** pic[1], picur[1], strop, stropitură, ‹pop. și fam.› leac, ‹reg.› năstrap, țârc, târcâială, târcâiaș, târcâitură, ‹înv.› picurătură, ‹fig.› lacrimă. *Plouă cu picături mari. Zăpada topită se prelinge în picături de pe crengile copacilor.* **3** fărâmă, fir, pic[1], pișcătură, strop, ‹pop.› țârâ[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sămânță, sâmbure. *Nu a rămas nicio picătură din brânza abia cumpărată.* **4** (*la pl.* ***picături****; farm.; adesea urmat de determ. care indică felul*) ‹reg.› picuri (v. *pic[1]*). *Își pune picături, deoarece are nasul înfundat. Și-a cumpărat picături pentru ochi.* **5** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată felul lichidului*) v. Împroșcătură. Pată. Stropitură. **6** (*reg.; urmat de determ. care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.*) v. Pată. **7** (*reg.*) v. Palancă. **8** (*lingv.; înv.*) v. Punct. **II** fig. ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, grăunte, pic[1], sămânță, sâmbure, scânteie strop. *Nu are nicio picătură de mulțumire.*

picăturí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*mai ales despre lichide și picături*) v. Picura. **2** tr. (*compl. indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită etc.*) v. Picura.

picăturícă s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) stropuleț, stropușor,‹reg.› picătură, picăturuță. *A pus în ceai numai o picăturică din soluția de medicament.*

picăturíță s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) v. Picăturică. Stropuleț. Stropușor.

picăturúță s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) v. Picăturică. Stropuleț. Stropușor.

picățeá s.f. bobiță, ‹pop.› puchițea (v. *puchițel*), pui[1], ‹reg.› brobință. *Și-a cumpărat pentru o rochie un material cu picățele verzi.*

piceáică s.f. (*la haine sau la lenjerie; reg.*) v. Butonieră. Cheotoare.

pichér s.m. **1** ‹reg.› raimăr, țimărman. *Picherul este tehnicianul care răspunde de întreținerea unui sector de drum (șosea, linie de cale ferată etc.) și de lucrările de construcție care au loc pe această porțiune.* **2** (*ferov.; reg.*) v. Cantonier.

píchere s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

picheróí s.m. (*ornit.; reg.*) v. Bibiloi.

pichét s.n. (*și înv.,* ***pichet de grăniceri***) ‹înv.› posadă[2]. *Pichetul este subunitatea de grăniceri care asigură paza unei porțiuni de frontieră.*

píchie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pichiriseálă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pichirisit. *Pichiriseala este o vorbire rapidă, neînțeleasă, amestecată cu termeni necunoscuți ascultătorilor.*

pichirisí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

pichirisít s.n. (*reg.*) ‹reg.› pichiriseală.

píchiriță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pichítă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pici s.m. (*fam.*) **1** (*fam.*) ‹fam.› prichindel, puști, țânc, zgâmboi[1], ‹reg.› pricolici, țâncar, ‹fig.; fam.› năpârstoc. *Piciul este destul de înalt pentru vârsta lui.* **2** v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

piciocărie s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboiște.

piciocăríște s.f. (*agric.; reg.*) v. Baraboiște.

picióică s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **2** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*).

piciór s.n. **I 1** (*anat.*) membru inferior, ‹rar› membru abdominal, ‹pop. și fam.; deprec.› crac, gaibarace, gaibe, gaide (v. *gaidă*), ‹pop.; deprec.› gaidere, gaidine, labă, ‹fam.; peior.› copită, ‹reg.› boldan, gârbovene, ‹reg.; glum.› caralibe, ‹reg.; deprec. sau peior.› cotoaie (v. *cotoi[2]*), gionat, ‹arg.› bulan, carabă, caroase, gioală, mială, papainog. *Paralizia i-a atins picioarele.* **2** (*anat.; la unele animale*) labă, ‹reg.› brâncă[2], ‹reg.; glum.› caralibe. *Câinele are o rană la un picior.* **3** (*ind. alim.*) ‹pop.› ciozvârtă, ‹reg.› artig, ciopată. *I-a dat câinelui un picior de miel.* **4** (*med.*) ***picior plat*** = platfus, platipodie, tarsoptoză. *Piciorul plat este o malformație congenitală, care constă în dispariția concavității plantare fiziologice, planta sprijinindu-se pe sol cu aproape toată suprafața ei.* **5** (*tehn. med.*) proteză, ‹rar› pilug. *După amputare, bărbatului i s-a pus un picior dintr-un material special.* **6** (*rar*) v. Călcătură. Mers. Mișcare. Pas[2]. Pășire. Pășit. Umblat[1]. Umblet. **7** (*milit.; arg.*) ***picior de porc*** v. Pistol. Revolver; ***picior de porc mare*** v. Pușcă. **II 1** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) butuc, pat, scaun, strat, talpă, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârcioș. *Pe picior se sprijină întreaga unealtă.* **2** (*tehn.*) ***picior cu culisă*** = șubler. *Piciorul cu culisă este un instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, compus dintr-o riglă gradată cu două brațe, între care se prinde piesa ce trebuie măsurată.* **3** (*în opoz. cu „vârf"; de obicei urmat de determ. în gen., care indică forma de relief*) bază, poală. *Satul se înșiră la piciorul muntelui.*

4 (*reg.*) ‹reg.› batcă[2], butucier, pop. *Piciorul este bucata rotundă de lemn în care se fixează nicovala de ascuțit coasa.* **5** (*la coada coasei; reg.*) v. Cocârlă. **6** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănușă. Țeapă. **7** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Regulator. **8** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Bârsă. **9** (*la pl.* ***picioare***; *gosp.; reg.; de obicei cu determ. „de fier", „de oală"*) v. Crăcană. Pirostrie. **10** (*electr.; arg.*) v. Fierbător. Plonjor. Plonjor electric. Termoplonjor. **III** (*art.; bot.*) ***piciorul-caprei*** = **a** *Aegopodium podagraria*; ‹reg.› laba-ursului (v. *labă*); **b** (*reg.*) v. Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*); **c** (*reg.*) v. Spanac-sălbatic (*Chenopodium hybridum*); ***piciorul-cocoșului*** = **a** *Ranunculus pedatus*; ‹reg.› boglar, gălbenele (v. *gălbenea*), floare-de-leac, floricică-de-leac; **b** *Ranunculus acris*; ‹reg.› curpeniță, floare-broștească, jab, laba-broaștei (v. *labă*), leușțean-broștesc, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), ochiul-broaștei (v. *ochi*[1]), rărunchi[2], talpa-cocoșului (v. *talpă*); **c** (*reg.*) v. Gălbenele-de-munte (v. *gălbenea*) (*Ranunculus carpaticus*); **d** (*reg.*) v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*); **e** (*reg.*) v. Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Ranunculus polyanthemos*); **f** (*reg.*) v. Iarba-broaștei (v. *iarbă*) (*Hydrocharis morsus-ranae*); (*reg.*) ***picior-de-gaiță*** v. Unghia-găii (v. *unghie*[1]) (*Astragalus glycyphyllos*); ***picior-de-găină*** v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*); (*art.*) ***piciorul-cocoșului-târâtor*** v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*); ***piciorul-găinii*** v. Lemnul-bobului (v. *lemn*). Salcâm-galben (*Cytisus nigricans*); ***piciorul-gâștei*** v. **a** Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*); **b** Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*); **c** Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*); ***piciorul-lupului*** v. **a** Cervană (*Lycopus europaeus* și *Lycopus exaltatus*); **b** Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); ***piciorul-păsărelei*** v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*); ***piciorul-vițelului*** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*); ***piciorul-vrabiei*** v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*). **IV** (*metrol.*) ‹înv.› talpă, urmă. *Piciorul este o unitate englezească pentru lungime.* **V** (*la pl.; ornit.; reg.*) ***picioare-lungi*** v. Cataligă. Piciorong (*Himantopus himantopus*). **VI** (*agric.; reg.*) v. Jumătate.

piciorág s.n. (*reg.*) **1** (*mai ales la pl.* ***picioroage***) v. Cataligă. Papainog. Piciorong. **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

picioráș s.n. (*anat.; reg.*) v. Picioruș. Picioruț.

piciorél s.n. (*anat.; înv. și reg.*) v. Picioruș. Picioruț.

picioroángă s.f. (*înv.*) = piciorong.

picioróg s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

picioróng s.n. **I 1** (*mai ales la pl.* ***picioroange***) cataligă, papainog, ‹reg.› paipanele, piciorag, piciorug. *Acrobații fac turul arenei pe picioroange.* **2** (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură. **3** (*înv.; în forma* ***picioroangă***) v. Cârjă. **II** (*ornit.*) **1** *Himantopus himantopus*; cataligă, ‹rar› sitar-cu-picioroange (v. *sitar*[1]), ‹reg.› picioare-lungi (v. *picior*). **2** (*reg.*) v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*).

piciorongă vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre oameni*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

piciorúc s.n. (*anat.; reg.*) v. Picioruș. Picioruț.

piciorúg s.n. (*reg.*) v. Cataligă. Papainog. Piciorong.

piciorúș s.n. **1** (*anat.*) picioruț, ‹înv. și reg.› piciorel, ‹reg.› picioraș, picioruc. **2** (*la împletitura cu croșeta*) picioruț. *Piciorușul este un punct de lucrătură.*

piciorúț s.n. **1** (*anat.*) picioruș, ‹înv. și reg.› piciorel, ‹reg.› picioraș, picioruc. **2** (*la împletitura cu croșeta*) picioruș.

picitóc subst. (*bot.; reg.*) *Cucurbita pepo melopepo*; ‹reg.› bostan-alb, pepene, zemos.

pick-up ['pikap] s.n. (*electron.*) electrofon. *Pick-upul transformă vibrațiile mecanice de pe un disc în vibrații acustice.*

pickhammer ['pikhamər] s.n. (*miner.*) pic[2], picon, ‹înv. și reg.› sfredel, ștecaiz, ‹reg.› șpiț[4]. *Pickhammerul este ciocanul de abataj.*

picláj s.n. (*tăb.*) piclare. *Piclajul este operația de tratare a pieilor cu o soluție acidă (și cu clorură de sodiu) înainte de tăbăcire.*

picláre s.f. (*tăb.*) piclaj.

píclă s.f. (*reg.*) ‹reg.› făină nulașă, făină pervă, mudmel. *Picla este o făină de grâu de calitate superioară.*

pícler subst. (*ind. text.; reg.*) v. Pluș.

piclerít, -ă adj. (*ind. text.; reg.; despre țesături*) v. Plușat.

picneálă s.f. (*reg.*) **I 1** (*med., med. vet.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **2** (*med.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înțepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. **II** v. Ruptură. Sfâșietură. Spintecătură.

picní vb. IV. **I 1** tr. (*pop.; despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) v. Ajunge. Atinge. Izbi. Lovi. Nimeri. Ochi[2]. Pocni. **2** intr. (*biol.; reg.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) v. Apărea. Arăta. Crește. Ieși. Ivi. Răsări[1]. **3** tr., refl. (*reg.; despre insecte, viermi; compl. indică lucruri, materiale textile, frunze etc.*) v. Devora. Distruge. Mânca. Roade. **4** tr. (*înv.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2]. **II** tr. fig. (*pop. și fam.; despre boli, dureri etc.; compl. indică oameni*) ‹fig.; pop. și fam.› a pocni. *L-a picnit o durere de dinți îngrozitoare.*

pícnic, -ă adj. (*med.; despre tipuri constituționale*) picnoid, picnomorf.

picnít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Degradat. Deteriorat. Învechit. Ponosit. Ros. Stricat. Tocit. Uzat. Vechi[2].

picnitúră s.f. (*pop.*) **1** v. Izbitură. Lovitură. **2** v. Ruptură. Sfâșietură. Spintecătură.

picnoíd, -ă adj. (*med.; despre tipuri constituționale*) picnic, picnomorf. *Tipul picnoid se caracterizează prin predominarea dimensiunilor orizontale ale corpului, având trunchiul îndesat, gâtul scurt și membrele subțiri.*

picnomórf, -ă adj. (*med.; despre tipuri constituționale*) picnic, picnoid.

picofarád s.m. (*fiz.*) micromicrofarad. *Picofaradul este egal cu a bilioana parte dintr-un farad.*

picón s.n. (*tehn.*) pic[2], pickhammer, ‹înv. și reg.› sfredel, ștecaiz, ‹reg.› șpiț[4].

picoteálă s.f. aromeală, aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, piocează, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din picoteală.*

picotí vb. IV. intr. **1** (*despre ființe*) a aromi, a ațipi, a dormita, a moțăi, a piroti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a știulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, picotește în șezlong.* **2** (*reg.; mai ales despre lichide și picături*) v. Picura.

picotíre s.f. aromeală, aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, piroteală, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, piocează, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare.

picromigdálă s.f. (*bot.*) migdală-amară, ‹fran.; înv.› macaron.

pícsă s.f. (*reg.*) **1** v. Cutie. **2** v. Pușculiță. **3** v. Portțigaret. Tabacheră. **4** (*apic.*) v. Stup.

pictá vb. I. **I 1** tr. (*pict.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) a lucra, a zugrăvi, ‹rar› a vopsi, ‹înv. și pop.› a scrie, ‹reg.› a pingăli, ‹înv.› a pictura, a sulimeni, a șerui[2], a zografisi. *Pictează un tablou în culori vii. Tonitza a pictat numeroase portrete.* **2** tr. (*pict.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) ‹fam.; deprec.› a mâzgăli, ‹reg.; deprec.› a tămânji, ‹înv.› a pictura. *Prietenul lui pictează biserici.* **3** tr., refl. (*pop. și fam.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a expune, a înfățișa, a prezenta, a reda, a relata, a zugrăvi, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a pictat cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **2** (*compl. indică ființe, fenomene, situații etc.*) a caracteriza, a descrie, a prezenta, a reprezenta, a zugrăvi, ‹fig.› a portretiza. *În romanul său și-a pictat eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.*

pictáre s.f. (*a. plast.*) zugrăvire. *Pictarea acestui peisaj i-a luat artistului două luni.*

pictát, -á adj. **1** (*pict.; despre ființe, obiecte, peisaje etc.*) zugrăvit[2], ‹pop.› scris[2], ‹reg.› pingălit. *Admiră pereții pictați din Sala Pașilor Pierduți a Universității din Iași.* **2** (*pop.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].

pictográfic, -ă adj. (*despre moduri de scriere, semne*) ideografic. *Scrierea pictografică redă obiectele și ideile prin pictograme.*

pictografíe s.f. ideografie. *Pictografia este un sistem primitiv de scriere, în care obiectele, ideile etc. sunt redate prin desene figurative, cu valoare reală sau simbolică.*

pictográmă s.f. **1** (*în unele sisteme primitive de scriere*) ideogramă. *Pictograma este un desen sau un şir de desene figurative, cu valoare reală ori simbolică, prin care sunt redate obiecte şi idei.* **2** (*inform.*) icoană, ‹engl.› icon. *Pictograma este o reprezentare grafică asociată unui element al sistemului Windows.*

píctor s.m. (*a. plast.*) ‹rar› zugrăvitor, ‹înv. şi pop.› zugrav, ‹reg.› scriitor. *N. Grigorescu a fost unul dintre cei mai mari pictori români.*

pictóric, -ă adj. (*în arte; rar*) v. Pictural. Pitoresc. Plastic. Sugestiv.

pictură vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*pict.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi. **2** (*a. plast.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Picta.

picturál, -ă adj. (*în arte*) pitoresc, plastic, sugestiv, ‹rar› pictoric. *Tablourile lui excelează prin amănuntele picturale. Învaţă, încă de pe băncile şcolii de arte, să distingă nuanţele picturale.*

picturalitáte s.f. (*în arte*) plasticitate, sugestivitate. *Picturalitatea tablourilor sale este remarcabilă.*

pictúră s.f. (*pict.*) **1** ‹înv. şi pop.› zugrăveală, zugrăvit[1], ‹înv.› zugrăvie, zugrăvire. *Pictura este o artă. Studiază pictura la Paris.* **2** (*concr.*) pânză, tablou, ‹livr.› panou portabil, ‹înv. şi pop.› zugrăveală, ‹înv. şi reg.› zugravă, ‹reg.› chip, ‹înv.› nacazlâc, şeruitură, tablă[1], zugrăvie, zugrăvitură. *Cunoscutul pictor a deschis o expoziţie în care predomină picturile în ulei.*

picuár s.n. (*farm.; rar*) v. Pipetă.

picúi s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf.

picuiálă s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

piculéte subst. (*reg.*) v. Fărâmă. Fir. Pic[1]. Picătură. Pişcătură. Strop.

piculéţ s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) picuşor, stropuleţ, stropuşor, ‹pop.› picuruş, picuş, picuţ, ‹reg.› picuruţ, ‹înv.› stropuţ. *Încep să cadă câţiva piculeţi de ploaie.* **2** fig. ‹fig.› picuşor, stropuleţ, stropuşor, ‹fig.; pop.› picuţ. *Nu are niciun piculeţ de mulţumire.*

piculínă s.f. (*muz.*) flaut piccolo, ottavino. *Piculina este un flaut de mici dimensiuni, care emite sunete foarte înalte.*

pícur[1] s.m. pic[1], picătură, strop, stropitură, ‹pop. şi fam.› leac, ‹reg.› năstrap, târc, târcâială, târcâiaş, târcâitură, ‹înv.› picurătură, ‹fig.› lacrimă. *Plouă cu picuri mari. Zăpada topită se prelinge în picuri de pe crengile copacilor.*

pícur[2], -ă adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

picurá vb. I. **I 1** intr. (*mai ales despre lichide şi picături*) ‹înv. şi pop.› a pica[2], a roura, ‹reg.› a picătura, a picoti, a târtâra, a ţurţura. *Picături de ploaie picură din streşini.* **2** intr. a ţârâi[1], ‹reg.› a târcâi, a ţurui. *Ţeava picură.* **3** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreţii*) a aluneca, a curge, a luneca, a se prelinge, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpiraţie îi picură pe frunte.* **4** tr. (*compl. indică picături dintr-un lichid, dintr-o materie topită etc.*) ‹înv. şi pop.› a pica[2], ‹reg.› a picătura. *Lumânarea picură ceară.* **II** intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Aromi. Aţipi. Dormita. Moţăi. Picoti. Piroti. **III** tr. (*reg.; compl. indică fiinţe*) v. Ciupi. Pişca.

picurár s.n. (*constr.*) lăcrimar. *Picurarul împiedică prelingerea apei de ploaie pe zidul construcţiei.*

picurătoáre s.f. (*farm.; rar*) v. Pipetă.

picurătúră s.f. (*înv.*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură.

picureálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Bură[1]. Burniţă. Burniţeală. Ţârâială.

picurít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

picuríu, -íe adj. (*reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.

picurúş s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Piculeţ. Picuşor. Stropuleţ. Stropuşor.

picurúţ subst. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Piculeţ. Picuşor. Stropuleţ. Stropuşor.

picúş s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Piculeţ. Picuşor. Stropuleţ. Stropuşor.

picuşór s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) piculeţ, stropuleţ, stropuşor, ‹pop.› picuruş, picuş, picuţ, ‹reg.› picuruţ, ‹înv.› stropuţ. **2** fig. ‹fig.› piculeţ, stropuleţ, stropuşor, ‹fig.; pop.› picuţ.

picúţ s.n. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Piculeţ. Picuşor. Stropuleţ. Stropuşor.

pidósnic, -ă s.m., adj. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Cerinthe minor* şi *Cerinthe glabra*; ‹reg.› ceriţică, dosnică-femeiască (v. *dosnic*), dosornică, somnoroasă (v. *somnoros*). **2** (*reg.*) v. Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*). **3** (*reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariţă (*Saponaria officinalis*). **II** adj. (*pop.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexpicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneţ. Năstruşnic. Nebun. Neobişnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

pidosnícíe s.f. (*pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudăţenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăţie. Minune. Năstruşnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

piedestál s.n. postament, soclu, ‹livr.› bazament. *Bustul marelui om de cultură se află pe un piedestal din marmură.*

piédică s.f. **I 1** (*tehn.; la car, la căruţă sau la sanie*) opritoare, zăvor, ‹reg.› lanţ, mârtan, proptea, şurlău, târşă[1]. *Piedica frânează una dintre roţi sau tălpi când vehiculul merge la vale.* **2** ‹reg.› pazvat, petecătoare. *Caii au piedici la picioarele de dinainte pentru a nu putea fugi când sunt lăsaţi să pască nesupravegheaţi.* **3** (*mai ales fig.*) dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenienţă, neajuns[1], nevoie, obstacol, oprelişte, ‹înv. şi pop.› sminteală, ‹pop.› opreală, poticală, potrivnicie, ‹înv. şi reg.› scandal, ‹reg.› năvârneală, ‹înv.› anevoinţă, apărare, apărătură, discolie, nevoinţă, nevoire, poprire, stenahorie, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucţie, stavilă, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea piedică în cercetarea lor.* **4** (*mai ales fig.*) obstacol, ‹înv. şi reg.› împiedicare, ‹fig.› frână, frâu. *Totdeauna conservatorismul a fost o piedică în calea progresului.* **5** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Căţel. Cordenci. **6** (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **7** (*la pl. **piedici**; înv.*) Cătuşe (v. *cătuşă*). Fiare (v. *fier*). Lanţuri (v. *lanţ*). **II** (*bot.; reg.*) **1** (*şi, art., **piedica-calului, piedica-găinii, piedica-vântului***) v. Piedicuţă (*Lycopodium clavatum*). **2** (*şi, art., **piedica-ursului***) v. Brădişor. Cornişor[1]. Cornişor-de-munte (v. *cornişor[1]*) (*Lycopodium selago*). **3** (*art.*) ***piedica-găinii*** v. Cornişor[1]. Cornişor-drept (v. *cornişor[1]*) (*Lycopodium annotinum*).

piedicúţă s.f. (*bot.*) **1** *Lycopodium clavatum*; ‹reg.› barba-ursului (v. *barbă*), brădişor, brânca-ursului (v. *brâncă[1]*), brâul-vântului (v. *brâu*), brâuşorul-vântului (v. *brâuşor*), bunceag, bunget, cornăţel, cornişor[1], crucea-pământului (v. *cruce*), iarba-ursului (v. *iarbă*), laba-lupului (v. *labă*), laba-ursului (v. *labă*), muşchide-pământ (v. *muşchi[2]*), părul-porcului (v. *păr[1]*), piciorul-lupului (v. *picior*), piedica-calului (v. *piedică*), piedica-găinii (v. *piedică*), piedica-vântului (v. *piedică*), piedică, podică, praful-strigoilor (v. *praf*), talpa-ursului (v. *talpă*). **2** (*reg.*) v. Brădişor. Cornişor[1]. Cornişor-de-munte (v. *cornişor[1]*) (*Lycopodium selago*). **3** (*reg.*) v. Cornişor[1]. Cornişor-drept (v. *cornişor[1]*) (*Lycopodium annotinum*).

piéire s.f. **1** dispariţie, ‹fig.› evaporare, volatilizare. *Păgubiţii au constatat pieirea hoţului în mulţimea de pe plajă.* **2** (*astăzi mai ales pop.*) decedare, deces, dispariţie, expiere, moarte, prăpădire, răposare, sfârşit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincţie, ‹rar› răposat[1], ‹înv. şi pop.› săvârşire, sfârşenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. şi reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieişte, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârşenie, săvârşit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieţii (v. *slobozit[1]*), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. şi pop.› pa-

harul morţii (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expiraţie, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Pieirea poetului a provocat durere.* **3** (*înv. şi pop.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **4** (*înv. şi pop.*) v. Destrucţie. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire. **5** (*în opoz. cu „progres"; înv. şi pop.*) v. Decadenţă. Decădere. Declin. Regres. Regresiune. **6** (*înv.*) v. Fanare. Îngălbenire. Ofilire. Pălire[2]. Uscare. Veştejire. **7** (*art.; astron.; înv.*) ***pieirea soarelui*** v. Eclipsă de soare.

pieişte s.f. (*reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare.

pielăr s.m. (*tăb.*) ‹reg.› loder. *Pielarul prelucrează piei şi confecţionează diferite obiecte din acestea.*

pielarepít s.n. (*entom.; înv.*) v. Himenopter.

pielaríp s.n. (*entom.; înv.*) v. Himenopter.

pielcár s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

pielcălúţă s.f. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Pielicică. **2** v. Pielicică.

pielcelúşă s.f. (*reg.*) v. Pielicică.

pielcúţă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** (*anat.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliţă. **2** (*anat.*) v. Pielicică. **3** v. Pielicică.

piéle s.f. **I 1** (*anat.*) tegument, ‹rar› epidermă, ‹pop. şi fam.; peior.› coajă, ‹arg.› smalţ. *Pielea palidă este caracteristică bolnavilor de anemie, gastrită, miocardite etc.* **2** (*anat.; reg.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliţă. **3** (*art.; anat.; înv.*) ***pielea fecioriei*** v. Himen; ***pielea foalelui*** v. Diafragmă; ***pielea oaselor*** v. Periost; (*la mamifere*) ***pielea oului*** v. Corion. **4** fig. (*fam.*) v. Fiinţă. Viaţă. **II** (*la pl.*) ***piei-roşii*** = amerindieni, indieni (v. *indian*). *Aztecii, incaşii, irochezii, mayaşii, olmecii şi toltecii sunt piei-roşii.* **III 1** (*tăb.*) ***piele finită*** = piele tăbăcită. *Pielea finită poate fi croită;* ***piele tăbăcită*** = piele finită. **2** blană, ‹înv.› tup. *Are o mesadă din piele de vulpe.* **3** (*rar*) ***piele de lac*** v. Lac[2]. **4** (*art.; ind. text.; reg.*) ***pielea-dracului*** v. Percalină. **IV** (*bot.; reg.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliţă.

pielejí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) v. Ecarisa. Ecorşa. Jupui. **2** (*med., med. vet.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgâria.

pielgăş, -ă adj. (*reg.; despre păsări*) v. Golaş.

pielgát, -ă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) v. Chel[2]. Pleşuv.

pielgáşi vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.

pielgăşít, -ă adj. (*reg.; despre păsări tăiate*) v. Jumulit.

pielí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică animale moarte sau, p. restr., pielea lor*) v. Ecarisa. Ecorşa. Jupui.

pielicícă s.f. **1** (*anat.*) ‹rar› pielişoară, ‹înv. şi reg.› pielcuţă, ‹reg.› pielcăluţă, pieluşică, pieluţă. *Un copil mic sănătos are pielicica rozie.* **2** ‹înv. şi reg.› pielcuţă, ‹reg.› hârşie, pielcăluţă, pielceluşă. *Are o căciulă din pielicică de miel.*

pieligós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud.

pielişoáră s.f. (*anat.; rar*) v. Pielicică.

piéliţă s.f. **I 1** (*anat.; adesea urmat de determ.*) membrană, ‹înv. şi reg.› pielcuţă, pojghiţă, ‹reg.› piele, pieloteie, pieluşină. *Pieliţa delimitează, acoperă, leagă sau susţine anumite organe sau părţi de organe.* **2** (*anat.*) mucoasă. *Ţesutul limfoid este asociat pieliţei gastrointestinale.* **3** (*anat.; înv. şi pop.*) v. Corp. Trup. **4** (*anat.; la mamifere; înv.*) ***pieliţă vânoasă*** v. Corion; (*art.; la mamifere, păsări şi reptile*) ***pieliţa apei*** v. Amnios; (*la bărbaţi*) ***pieliţa mădularului*** v. Prepuţ. **5** (*anat.; reg.*) v. Ligament. Tendon. **6** (*med., med. vet.; reg.*) v. Albeaţă. Keratoleucom. Leucom. **II** (*bot.*) **1** (*adesea urmat de determ.*) membrană, ‹reg.› piele, pieloteie, pieluşică. *Pieliţa delimitează, acoperă, leagă sau susţine anumite părţi ale plantelor.* **2** epicarp, exocarp. *Preferă merele cu pieliţa de culoare roşie.*

pieliţésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „sufletesc"*) v. Corporal. Fizic[2]. Trupesc. **2** v. Carnal. Fizic[2]. Lumesc. Senzual. Sexual. Trupesc.

pieliţós, -oásă adj. (*rar*) v. Membranaceu. Membranos.

pielm s.n. (*culin., ind. alim.; înv.*) v. Aluat. Cocă[1].

pielotéie s.f. (*reg.; adesea urmat de determ.*) **1** (*anat.*) v. Membrană. Pieliţă. **2** (*bot.*) v. Membrană. Pieliţă.

pielţuí vb. IV. tr. (*med., med. vet.; reg.; compl. indică fiinţe*) v. Vaccina.

pieluşícă s.f. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Pielicică. **2** (*bot.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliţă.

pieluşínă s.f. (*anat.; reg.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliţă.

pielúţă s.f. (*anat.; reg.*) v. Pielicică.

piemíe s.f. (*med., med. vet.*) septicemie. *Piemia este infecţia generalizată a sângelui.*

piept s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*anat.; la oameni şi la unele animale vertebrate*) torace. *Pieptul este partea superioară a corpului, de la gât până la abdomen.* **2** (*anat.; la femei*) mamelă, sân, ‹pop.› ţâţă, ‹reg.; deprec.› zător, ‹glum.› plămân, ‹engl.; arg.› airbag, ‹arg.› amortizor, balcon, balon[1], bidon, pectoral, pepenaş, ‹vulg.› uger. **3** sân. *Strânge copilul la piept.* **4** (*med., med. vet.*) boală de piept, ftizie, plămâni (v. *plămân*), tebece, tuberculoză pulmonară, ‹livr.› bacilloză, ‹rar› pulmonie, ‹pop. şi fam.› oftică, ‹pop.› atac, ‹reg.› beteşug uscat, boală căinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ‹înv.› plămânie. *Astăzi, pieptul poate fi tratat cu rezultate foarte bune.* **5** fig. (*ca sediu al stărilor şi trăirilor sufleteşti, al sentimentelor, al virtuţilor, al vieţii etc.*) inimă, suflet, ‹fig.› sân. *Reuşita copiilor în viaţă i-a umplut pieptul de bucurie şi de mulţumire. Când rămâne singură în casă, stă cu frica în piept. Dorul de casă i-a pătruns adânc în piept.* **II** s.m. **1** (*adesea la pl.* ***pieptí***; *la cămăşi*) plastron, ‹rar› pieptar, ‹reg.› spăcel, ‹înv.› manişcă. *Îşi calcă pieptul cămăşii cu multă atenţie.* **2** (*la hamuri; reg.*) v. Pieptar. **III** s.n. **1** (*geomorf.; rar*) v. Finister. Promontoriu. **2** (*geomorf.; înv. şi pop.*) v. Clină. Coastă. Coborâş. Costişă. Muchie. Pantă. Povârniş. Pripor. Repeziş. Versant. **3** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă. **IV** s.m. (*ornit.; reg.*) ***piept-mohorât*** v. **a** (*şi* ***piept-roşu***) Guşă-roşie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*); **b** Mărăcinar. Mărăcinar-cu-gât-roşu. Mărăcinar-de-luncă. Mărăcinar-mic. Urzicar (*Saxicola rubetra*).

pieptán subst. (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâş. Costişă. Muchie. Pantă. Povârniş. Pripor. Repeziş. Versant.

pieptár s.n. **1** ‹pop.› laibăr, paltonaş, ‹reg.› ciupag, ciupăgar, ciurtar, clintuş, labreu, prusluc. *Pieptarul este o haină ţărănească din postav, din lână etc., care acoperă, ca o vestă, partea superioară a corpului.* **2** bundă. *Pieptarul din blană de miel se poartă mai ales în nordul României.* **3** brasieră, pieptăraş. *Pieptarul este folosit mai ales de copii şi femei.* **4** (*la hamuri*) ‹reg.› piept. *Pieptarul este o curea lată, care trece pe sub pieptul animalului înhămat.* **5** (*la cămăşi; rar*) v. Piept. Plastron. **6** (*reg.*) v. Gura hamului (v. *gură*). **7** (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâş. Costişă. Muchie. Pantă. Povârniş. Pripor. Repeziş. Versant.

pieptár vb. I. **I 1** tr. (*ind. text.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) a dărăci, a scărmăna, ‹reg.› a drâgla, a hecela, a hrebăna, a străfloca, a ştimoci. *Femeile piaptănă lâna la darac.* **2** tr. (*ind. text.; compl. indică fuiorul de in sau de cânepă*) a peria, a scărmăna. *A pieptănat fuiorul ieşit din ragilă pentru a-l curăţa de câlţi sau de impurităţi.* **3** tr., refl. (*rar*) v. Coafa. **4** tr. (*pop.; compl. indică animale sau părţi ale corpului lor*) v. Ţesăla. **II** fig. **1** refl. (*despre animale*) a se linge. *Pisicile se piaptănă pentru a-şi netezi blana.* **2** tr. (*fam.; compl. indică lucrări literare, ştiinţifice etc.*) v. Cizela. Stiliza. Şlefui. **3** tr. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

pieptănáre s.f. **I 1** pieptănat[1], pieptănătură. **2** (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], pieptănat[1], pieptănătură, scărmănare, scărmănat[1], ‹rar› dăraceală, ‹reg.› hrebănat[1]. *După pieptănare, lâna se toarce şi se ţese.* **3** (*pop.*) v. Ţesălare. Ţesălat[1]. **II** fig. (*fam.*) v. Cizelare. Stilizare. Şlefuire.

pieptănăriţă s.f. (*bot.*) *Cynosurus cristatus*; ‹reg.› creasta-cocoşului (v. *creastă*), iarba-câinelui (v. *iarbă*), iarba-cerbilor (v. *iarbă*), limba-câinelui (v. *limbă*).

pieptănáş s.m. pieptănuş, pieptănuţ.

pieptănát[1] s.n. **1** pieptănare, pieptănătură. *Pentru o femeie cu părul lung pieptănatul devine un ritual.* **2** (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], pieptănare, pieptănătură, scărmănare, scărmănat[1], ‹rar› dăraceală, ‹reg.› hrebănat[1].

pieptănát[2]**, -ă** adj. **1** (*ind. text.; despre lână brută, cânepă etc.*) dărăcit[2], scărmănat[2], ‹reg.› hrebănat[2]. *Lâna pieptănată este apoi toarsă.* **2** (*despre fuiorul de in sau de cânepă*) periat[2], scărmănat[2]. **3** (*rar; despre păr sau, p. ext., despre oameni, mai ales despre femei*) v. Coafat[2]. **4** (*pop.; despre animale sau despre părţi ale corpului lor*) v. Ţesălat[2].

pieptănătúră s.f. **1** pieptănare, pieptănat[1]. **2** coafură, frezǎ[1], frizură, tunsoare, ‹reg.› cofârţă, pliton. *Are o pieptănătură modernă.* **3** (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], pieptănare, pieptănat[1], scărmănare, scărmănat[1], ‹rar› dărăceală, ‹reg.› hrebănat[1].

pieptănúş s.m. **1** pieptănaş, pieptănuţ. **2** (*ornit.; reg.*) v. Codroş. Codroş-de-casă. Codroş-de-grădină. Codroş-de-grădină-caucazic. Codroş-de-grădină-cu-oglindă (*Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*).

pieptănúţ s.m. pieptănaş, pieptănuş. *Din poşetă nu-i lipseşte niciodată un pieptănuţ.*

pieptăráş s.n. **1** pieptărel, pieptăruţ. *A cumpărat mai multe pieptăraşe pentru copil.* **2** brasieră, pieptar. *Pieptăraşul este folosit mai ales de copii şi femei.* **3** bundiţă, cojocel, ‹rar› cojocaş, ‹pop.› burnujel, ‹reg.› bundric, bunduţă, cojociţă. *Are un pieptăraş foarte frumos din blană de miel.*

pieptărél s.n.pieptăraş, pieptăruţ.

pieptărúţ s.n.pieptăraş, pieptărel.

piéptene (piéptăn) s.m. **1** ‹glum.› greblă. *Şi-a cumpărat un pieptene de sidef.* **2** (*muz.; la instrumentele cu coarde sau la cele de suflat; rar*) v. Surdină. **3** (*înv. şi reg.*) v. Ţesală. **4** (*ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare. **5** (*tehn.; reg.*) v. Furculiţă. **6** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Regulator.

pieptíş adj., adv. **1** adj. (*despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieziş, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhânos, corhuros, ponciş, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, ţărmuros, ţipiş, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniştii urcă cu greutate panta pieptişă. Muntele are spre nord un perete pieptiş.* **2** adv. (*modal*) direct, frontal. *Excursioniştii au urcat pieptiş muntele.*

pieptişór s.n. (*anat.*) pieptuleţ, pieptuţ, sânişor, sânuleţ, ‹rar› sânuţ, ‹pop.› ţâţică, ţâţişoară, ţâţucă, ţâţuţă.

pieptós, -oásă adj. **1** (*despre femei*) ‹pop.› ţâţoasă, ‹înv.› sânoasă. **2** fig. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumţios, semeţ, suficient, trufaş[1], ţanţoş, vanitos, ‹fig.› bătos, împăunat, înţepat, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; pop. şi fam.› umflat, ‹fig.; fam.› aţos, proţăpit, ‹fig.; înv. şi reg.› săţios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, ţepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind pieptos şi dificil, nu are prieteni.*

pieptoşí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **2** v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

pieptuléţ s.n. (*anat.*) pieptişor, pieptuţ, sânişor, sânuleţ, ‹rar› sânuţ, ‹pop.› ţâţică, ţâţişoară, ţâţucă, ţâţuţă.

pieptúţ s.n. (*anat.*) pieptişor, pieptuleţ, sânişor, sânuleţ, ‹rar› sânuţ, ‹pop.› ţâţică, ţâţişoară, ţâţucă, ţâţuţă.

piérde vb. III. **I** (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare*) **1** tr. (*în opoz. cu „a afla”, „a găsi”; compl. indică obiecte, bunuri materiale etc.*) a rătăci, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹înv. şi reg.› a zăhăi, ‹reg.› a răpune, ‹înv.› a se răsări[2]. *Copilul şi-a pierdut mănuşile. A pierdut cheile prin casă.* **2** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a greşi, a încurca, a rătăci, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹înv.› a sminti. *Excursioniştii au pierdut cărarea spre cabană din cauza lipsei indicatoarelor.* **3** refl. (*despre oameni*) a se încurca, a se rătăci, ‹pop. şi fam.› a se prăpădi, ‹reg.› a se răpune, a se zăhătui, a se zărăsti. *S-a pierdut în labirintul străzilor şi nu mai ştie unde se află.* **4** refl. (*despre animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se rătăci, a se răzleţi, ‹pop. şi fam.› a se prăpădi, ‹pop.› a se răzni, ‹reg.› a se rătuti. *Câteva oi s-au pierdut de turmă.* **5** refl. fig. (*despre oameni*) a se fâstâci, a se intimida, a se încurca, a se zăpăci, ‹ ‹fig.› a se învălmăşi, ‹fig.; pop.› a se vălmăşi, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Pierzându-se, nu a ştiut ce să răspundă.* **6** refl., intr. fig. (*despre oameni; cu determ. compl. indir. introduse prin prep. „în”*) ‹fig.› a (se) adânci, a (se) afunda, a (se) cufunda, a (se) scufunda. *Adesea se pierdea în gânduri ore întregi.* **II** tr. (*predomină ideea de pagubă, de lipsă, de eşec*) **1** (*în opoz. cu „a câştiga”; compl. indică bunuri, sume de bani, drepturi băneşti etc.*) ‹înv. şi pop.› a răpune, ‹înv. şi reg.› a pune, ‹înv.› a păgubi. *Şi-a pierdut casa în timpul inundaţiilor. A pierdut mulţi bani la jocurile de noroc. Mulţi bugetari şi-au pierdut sporurile.* **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a irosi, a risipi, ‹pop.› a strica, ‹înv.› a istrăvi. *Soldaţii sunt obligaţi să nu piardă muniţia.* **3** (*compl. indică vehicule*) a scăpa. *A pierdut trenul din cauză că a întârziat.* **4** (*compl. indică evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) a rata, a scăpa. *A pierdut deschiderea expoziţiei. A pierdut începutul ceremoniei.* **5** (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a folosi, a irosi, a întrebuinţa, ‹înv. şi reg.› a adevăsi, ‹fig.› a cheltui, a risipi. *A pierdut mult timp la cumpărături. Şi-a pierdut toată energia cărând greutăţi.* **III** (*predomină ideea de estompare, de dispariţie, de nimicire*) **1** refl. a dispărea, a pieri, ‹livr.› a se neantiza, ‹reg.› a se prăpădi, ‹înv.› a se despierde, ‹fig.› a se afunda, a se mistui, a se scufunda, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei se pierde în noapte.* **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) ‹reg.› a prăpădi. *A pierdut-o din ochi din cauza aglomeraţiei.* **3** refl. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se linişti, a muţi, a pieri, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuţi, a seca. *Odată cu venirea nopţii, gălăgia din stradă s-a pierdut.* **4** tr., refl. (*mai ales fig.; rar*) v. Compromite. Discredita. **5** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **6** refl. (*înv. şi pop.; despre fiinţe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârşi. Stinge. Sucomba. **7** tr. (*fiziol., med., med. vet.; pop.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante; compl. indică fetuşi*) v. Avorta. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

piérde-vară s.m. invar. (*pop. şi fam.; deprec.*) ‹pop. şi fam.; deprec.› paşte-vânt, pierde-vremea, târâie-brâu, ‹pop.; deprec.› drăgălău, fulău, ‹înv. şi reg.; deprec.› dârlău, ‹reg.; deprec.› lugău, suflă-n-vânt, tărăblău, târnăfleaţă, trăncănău. *Tânărul este un pierde-vară care îşi iroseşte timpul degeaba.*

piérde-vremea s.m. invar. (*pop. şi fam.; deprec.*) ‹pop. şi fam.; deprec.› paşte-vânt, pierde-vară, târâie-brâu, ‹pop.; deprec.› drăgălău, fulău, ‹înv. şi reg.; deprec.› dârlău, ‹reg.; deprec.› lugău, suflă-n-vânt, tărăblău, târnăfleaţă, trăncănău.

piérdere s.f. **I** (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare*) **1** rătăcire, ‹pop. şi fam.› prăpădire. *Copilul a fost certat pentru pierderea mănuşilor.* **2** fig. fâstâceală, fâstâcire, încurcare, zăpăceală, zăpăcire. *Pierderea ei în faţa comisiei de examinare era vizibilă.* **II** (*predomină ideea de pagubă, de lipsă, de eşec*) **1** daună, dezavantaj, pagubă, prejudiciu, stricăciune, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. şi pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. şi reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ştetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere, stricare, stricătură, ‹fran.› tor[2], ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.› zdruncineală, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima pierderile aduse de inundaţii.* **2** pagubă, ‹fig.› pârleală. *Se întreabă cum a reuşit, în urma incendiului, să-şi scoată pierderea. Înainte de a intra în afacere, vrea să fie asigurat că nu va fi vorba de nicio pierdere.* **3** (*fin.*) deficit. *Firma are o mare pierdere de lichidităţi.* **4** iroseală, irosire, risipă, risipire, ‹pop.› prăpădire, ‹reg.› izidă, ‹înv.› pagubă. *Orice pierdere trebuie stopată.* **5** ratare, scăpare. *Regretă foarte mult pierderea începutului ceremoniei.* **6** reducere, scăzământ. *Din cauza bolii, se constată la ea o evidentă pierdere în greutate.* **7** (*med., med. vet.*) ***pierdere de sânge*** = hemoragie, hemoree, sângerare, ‹rar› sângerat[1], ‹înv. şi reg.› sângerătură. *A murit în urma accidentului, din cauza unei puternice pierderi de sânge interne.* **8** (*art.; psih.; pop. şi fam.*) ***pierderea minţii*** v. Alienare. Alienare mintală. Alienaţie. Alienaţie mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demenţă. Nebunie. **9** (*art.; jur.; înv.*) ***pierderea capului*** v. Condamnare la moarte. Executare. Execuţie. Execuţie capitală. Moarte. Pedeapsă capitală. **10** fig. eşec, insucces, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, nereuşită (v. *nereuşit*), ‹fig.› rateu, ‹flg.; fam.› avort. *Pierderile îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu o pierdere.* **III** (*predomină ideea de estompare, de dispariţie, de nimicire*) **1** (*înv. şi pop.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire. **2** (*med., med. vet.; pop.; şi* ***pierdere de copil***) v. Avort. **3** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare.

pierdút, -ă adj., adv. **I** adj. (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare*) **1** (*despre obiecte, bunuri materiale etc.*) rătăcit, ‹pop. şi fam.› prăpădit, ‹înv. şi reg.› zăhăit. *Mănuşile pierdute erau din blană.* **2** (*despre oameni*) rătăcit, ‹pop. şi fam.› prăpădit. *Fetiţa pierdută este copilul unor cunoscuţi.* **3** (*despre animale*)

rătăcit, răzleţit, ‹pop. şi fam.› prăpădit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› râjneţ. *Oile pierdute au fost găsite după câteva zile de căutări.* **4** fig. (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, zăpăcit, ‹fig.› împrăştiat, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Pierdut cum este, a uitat să încuie uşa casei.* **5** fig. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănţat, dezmăţat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licenţios, necuviincios, nemoral, neruşinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viaţă pierdut.* **II** adj. (*predomină ideea de pagubă, de lipsă, de eşec*) **1** (*despre timp, energie etc.*) irosit, ‹fig.› risipit. *Regretă timpul pierdut în activităţi inutile.* **2** (*despre evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) ratat, scăpat. *A regretat începutul pierdut al ceremoniei.* **3** compromis[2]. *Din cauza ploilor excesive, recolta este pierdută. Calificarea în finalele europene este pierdută.* **III** adj. (*predomină ideea de estompare, de dispariţie, de nimicire*) **1** (*despre realităţi perceptibile cu ajutorul simţurilor*) estompat, neclar, şters, vag, ‹fig.› vaporos, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi pierdute. Fotografia fiind veche, imaginile sunt pierdute.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre sunete, zgomote etc.*) înăbuşit, înfundat[2], slab, stins[2], surd, ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, şters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboşit. *În depărtare se aude zgomotul pierdut al valurilor mării.* **3** (*despre privire, ochi etc.*) absent, ‹fam.› îngândurat. *Stătea la fereastră cu privirea pierdută.* **4** dispărut, trecut[2], ‹livr.› extinct, ‹fig.› apus[2], stins[2]. *Pe faţă i se mai poate vedea o urmă din frumuseţea ei pierdută.* **5** (*pop.; despre oameni*) v. Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat. **6** fig. (*opoz. cu „strident"; despre culori, nuanţe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse peisaje în culori pierdute.* **7** fig. (*despre oameni*) ‹fig.› distrus, topit[2]. *Privea pierdută cum apele îi înghit casa.* **IV** adv. (*modal*) înăbuşit, înfundat[2], slab, stins[2], surd. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună pierdut.*

pierí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre fiinţe; de obicei la pers. 3 perf c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârşi, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. şi pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârşi, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. şi reg.› a se pristăvi, ‹înv. şi reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. şi pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăţa, ‹fig.; înv. şi reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăşi, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu a pierit în 1889, după o boală grea.* **2** (*despre oameni*) a muri, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; înv. şi pop.› a pica[2]. *Mulţi soldaţi au pierit la datorie.* **3** (*despre neamuri, seminţii etc.*) a se stinge, ‹reg.› a se urvi. *Neamul ei a pierit din cauză că fiul său nu a avut urmaşi.* **4** (*mai ales fig.; despre plante, părţi ale lor, vegetaţie*) a se fana, a se îngălbeni, a se ofili, a păli[2], a muri[a] se trece, a se usca, a se veşteji, ‹rar› a desflori, ‹pop. şi fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. şi reg.› a se bătogi, a seca, a secătui, ‹reg.› a se feşteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba piere spre sfârşitul toamnei. Câteva flori din glastră au pierit din cauza căldurii excesive.* **5** (*despre state, cetăţi, colectivităţi, oraşe etc.*) a dispărea. *Oraşul Pompeii a pierit în urma unei violente erupţii a vulcanului Vezuviu.* **6** fig. (*despre visuri, speranţe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a se aneantiza, a se demola, a se distruge, a muri, a se nimici, a omorî, a răpi, a se sfărâma, a se spulbera, a se stinge, a se strivi, a ucide, a se zdrobi. *Speranţele ei nu au pierit în urma eşecului avut.* **II** intr. **1** (*despre fiinţe*) a dispărea, ‹fig.› a se dizolva, a se eclipsa, a se evapora, a se volatiliza, ‹fig.; fam.› a o şterge. *Hoţul a pierit într-o clipă în mulţimea de pe plajă.* **2** a dispărea, a se pierde, ‹livr.› a se neantiza, ‹reg.› a se prăpădi, ‹înv.› a se despierde, ‹fig.› a se afunda, a se mistui, a se scufunda, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei piere în noapte.* **3** (*în opoz. cu „a răsări"; despre aştri*) a apune, a asfinţi, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a se pleca, ‹livr.› a declina, ‹rar› a scădea, ‹înv. şi pop.› a se lua, ‹pop.› a scăpăta, a sfinţi[2], ‹înv.› a se lipsi, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda, ‹fig.; astăzi rar› a scoborî. *Soarele piere în spatele dealului.* **4** (*despre ceaţă, noapte, nori etc., sau, p. ext., despre impresii, senzaţii, gânduri etc. neplăcute*) a dispărea, a se risipi. *Ceaţa a pierit brusc. Gândurile negre îi pier la vederea lui.* **5** (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se linişti, a muţi, a se pierde, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuţi, a seca. *Odată cu venirea nopţii, gălăgia din stradă a pierit.* **6** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; mai ales despre stări ale fiinţelor*) a dispărea, a trece, ‹rar› a sări. *A băut o cafea tare şi i-a pierit somnul.* **7** (*mai ales despre suferinţe fizice sau morale, stări psihice*) a dispărea, a înceta, a trece, ‹astăzi rar› a se sparge, ‹reg.› a se oşeni, ‹fig.› a se cicatriza, a zbura. *Durerea provocată de moartea părinţilor a pierit în timp. I-a pierit neîncrederea în ea.* **8** (*despre stări, situaţii etc.*) a dispărea, a înceta, a se sfârşi, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui a pierit din cauza dezinteresului celor din jur.* **9** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre manifestări ale oamenilor*) a dispărea, a se stinge. *Când a dat cu ochii de el, zâmbetul i-a pierit de pe faţă.* **III** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

piericiós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

piericiúne s.f. (*înv.*) **I 1** v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare. **2** v. Fanare. Îngălbenire. Ofilire. Pălire[2]. Uscare. Veştejire. **3** v. Destrucţie. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire. **4** v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **II** v. Corupţie. Deboşă. Decadenţă. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănţare. Dezmăţ. Dezmăţare. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiţie. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Stricare. Viciu.

pierít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj., s.m., s.f. (*înv. şi pop.*) v. Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat. **II** adj. **1** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; pop.; mai ales despre faţa oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscăţiv. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Clamoros. Deznădăjduit. Dezolat. Disperat. **3** (*pop.; despre oameni sau despre faţa lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **4** (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **III** s.m. (*med.; pop.*) v. Lues. Sifilis.

pieritór, -oáre adj. **1** (*despre fiinţe*) muritor, ‹înv.› mortac, mortal, putrezitor. *Toate fiinţele sunt pieritoare.* **2** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) efemer, pasager, schimbător, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeţ, ‹fig.; înv.› deşert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergenţe şi neînţelegeri sunt pieritoare. Între cele două culturi a fost o pieritoare lipsă de contact. Supărarea ei a fost pieritoare.* **3** (*rar; mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

pieritúră s.f. fig. (*deprec.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de"*) ‹fig.; deprec.› căzătură, mortăciune. *Nu mai are nevoie de aşa pieritură de cal.*

piérsic s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*şi* ***piersic-de-vară***) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*). **2** (*şi* ***piersic-pitic***, ***piersic-sălbatic***) v. Cais-sălbatic. Migdal-păsăresc. Migdal-pitic (*Amygdalus nana*).

piersicá vb. I. tr., refl. (*pop.*) v. Băşica. Urzica.

piersicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*).

piersicúţă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

pierzánie s.f. **I** corupţie, deboşă, decadenţă, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deşănţare, dezmăţ, dezmăţare, disoluţie, imoralitate, nemoralitate, perdiţie, perversitate, perversiune, pervertire, pierzare, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicaţie, ‹rar› crapulozitate, depravaţiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, stricăciune,

‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre pierzanie.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **2** (*pop.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Avort. Embriotocie.

pierzáre s.f. **I 1** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, sibaritism, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. **2** corupere, decădere, depravare, pervertire, viciere, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o pierzare a moravurilor.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **2** (*pop.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **3** (*înv.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **III** (*la pl.* ***pierzări***; *concr.; înv.*) v. Spânzurătoare. Șteang.

pierzătór, -oáre adj. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător. **2** (*înv. și pop.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor. **3** (*înv.*) v. Omorâtor. Ucigaș. Ucigător. **II** (*înv.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Compromițător. Degradant. Degradator, Dezonorant. Infamant. Infamator. Înjositor. Nedemn. Rușinos.

pierzătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Maliție. Malițiozitate. Răutate. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie. **3** v. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

piésă s.f. **I 1** (*tehn.*) ***piesă de legătură*** = conector, fiting. *Piesa de legătură servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, tuburilor etc.* **2** (*mec.; în construcția de autovehicule*) ***piesă de distanță*** = cală[2]. *Cu piesa de distanță se controlează o parte demontabilă a unei mașini.* **II 1** exemplar[1]. *A cumpărat un tablou, o piesă rară, dintr-o colecție particulară.* **2** (*j. de șah*) figură. *Cei doi șahiști aranjează piesele pe tablă.* **3** (*fin.; urmat de determ. care indică valoarea*) ban, monedă, ‹rar› semn monetar, ‹pop.› gologan, para[1], ‹fam.› centimă, teșcherea[1], ‹reg.› pițulă, ‹înv.› băncuță, ‹grec.; înv.› nomizmă, ‹arg.› trandafir. *Vânzătoarea i-a dat rest două piese de zece.* **4** act[1], document, dovadă, hârtie, izvor, înscris, ‹înv. și pop.› scris[1], ‹înv. și reg.› scrisoare, ‹înv.› carte, izvod, încredințare, praxis, răvaș, sinet, temasuc, teșcherea[1], uric, zapis, ‹latin.; înv.› exhibit. *În arhive există foarte multe piese din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.* **5** (*muz., lit.*) bucată, compoziție. *Pianistul a cântat piesa care îi place publicului în mod deosebit.* **6** (*lit.*) lucrare dramatică, operă dramatică, scriere dramatică., ‹german.; înv.› stuc. *Cunoscutul regizor a pus în scenă piesele lui Caragiale.* **7** (*muz.*) ***piesă liturgică*** = dramă liturgică. *Într-o piesă liturgică se pun în scenă texte sacre, care sunt acompaniate de muzică și de cântece.*

piescioáră s.f. (*lit.; rar*) v. Piesetă. Scenetă.

piesétă s.f. (*lit.*) scenetă, ‹rar› piescioară. *Piesetele dramaturgului au avut mare succes la public.*

pietáte s.f. **1** (*relig.*) credință, cucernicie, cuviință, cuviință, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pioșenie, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, rânvă, rânvire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Pietatea lui este recunoscută de toți.* **2** (*înv.; mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simți”*) v. Îndurare. Milă. Milostivire.

pietín s.n. (*med. vet.*) ‹reg.› șchiop, șchiopat[1]. *Pietinul este o boală contagioasă la oi, care provoacă distrugerea progresivă a unghiilor.*

pietón s.m. trecător, ‹înv.› pedestru. *Un pieton a traversat strada neregulamentar și a fost amendat.*

pietonál, -ă adj. pedonal, pietonier. *Oamenii așteaptă venirea tramvaiului pe refugiul pietonal.*

pietoniér, -ă adj. pedonal, pietonal.

pietós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** (*relig.*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înțelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv. **3** v. Nefericit. Nemângâiat. Nenorocit.

pietrár s.m. **I 1** ‹pop.› săpător, ‹reg.› cioplitor, ‹înv.› cioplaș. *Pietrarii prelucrează piatra pentru construcții.* **2** (*constr.*) pavagiu, pavator, ‹înv.› căldărâmar, ‹turc.; înv.›caldarâmgiu. *Pietrarii execută pavaje.* **3** (*constr.; reg.*) v. Zidar. **4** (*reg.*) v. Sobar. **5** (*a. plast.; înv.*) v. Sculptor. **II** (*ornit.*) **1** (*și* ***pietrar-de-munte***, ***pietrar-mare***, ***pietrar-sur-comun***) *Oenanthe oenanthe*; ‹rar› pietroșel-sur, ‹reg.› codalbiță, pietroaică-sură. **2** (*și* ***pietrar-negru***) *Oenanthe pleschanka*; ‹reg.› călugăriță. **3** (*reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **4** (*reg.*) v. Cânepar (*Carduelis cannabina*). **5** (*reg.*) v. Fluierar. Prundăraș. Prundăraș-de-râu. Prundăraș-de-râu-cu-cioc-negru. Prundăraș-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*). **6** (*reg.*) v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*). **7** (*reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*). **8** (*reg.*) v. Pietroșel (*Petronia stulta*). **III** (*iht.*) **1** *Aspro zingel*; fusar-mare, ‹reg.› pește-cu-două-nume, pește-de-piatră, peștele-țiganului (v. *pește*), râp[1], sula-ciobanului (v. *sulă*), sulă, ‹vulg.› pula-ciobanului (v. *pulă*). **2** (*reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).

pietrăríe s.f. grohot[1], grohotiș, ‹reg.› mărunțiș, meleast, prund. *Pietrăria reprezintă o îngrămădire de sfărâmături de stâncă sau de pietre.*

pietreluí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

pietriceá s.f. pietricică, pietruță. *În timpul escaladării muntelui, a adunat de pe versanți pietricele de diverse forme.*

pietrící vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) v. Pardosi. Pava. Pietrui.

pietrícícă s.f. **1** pietricea, pietruță. **2** (*bot.; reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*).

pietrificá vb. I. **1** refl. (*paleon.; despre organisme, formații geologice etc.*) a se fosiliza. *Biologii studiază un organism animal care s-a pietrificat.* **2** tr., refl. (*în basme; despre ființe*) a se împietri, a încremeni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹înv. și pop.› a mărmuri, ‹pop.› a se împietrosa. *La un semn al vrăjitoarei, Făt-Frumos s-a pietrificat.*

pietrificáre s.f. **1** (*paleon.*) fosilizare, ‹rar› pietrificație. *Pietrificarea unor organisme animale și vegetale a avut loc în trecutul geologic al pământului.* **2** (*în basme*) împietrire, încremenire, înmărmurire, înțepenire, ‹înv. și pop.› mărmurire.

pietrificát, -ă adj. **I 1** (*despre organisme, formații geologice etc.*) fosil, fosilizat. *Biologii cercetează un organism animal pietrificat.* **2** (*despre personaje din basme*) împietrit, ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹înv.› încremenit. **II** fig. (*rar; despre oameni; adesea adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) v. Consternat. Crucit. Interzis. Încremenit. Minunat. Mirat. Perplex. Siderat. Stupefiat. Surprins. Uimit. Uluit.

pietríș s.n. (*geol.*) **1** prund, prundiș, ‹reg.› pesac, pisoc, prundar, șoatăr. *Pietrișul se formează în albiile apelor curgătoare, pe litoralul mării sau în regiunile ocupate de ghețari.* **2** ***pietriș vulcanic*** = lapili. *Pietrișul vulcanic este expulzat în atmosferă de vulcanii în erupție și sedimentat în apropierea craterului.*

pietroáică-sură s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pietrar. Pietrar-de-munte. Pietrar-mare. Pietrar-sur-comun (*Oenanthe oenanthe*).

pietróc s.n. (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.
pietrói s.n. **1** bolovan, ‹rar› stei, ‹reg.› bolf, bord, bordan, cataroi[2], pietroc, stoampă. *Din cauza ploilor, multe pietroaie au căzut de pe munte pe șosea.* **2** fig. ‹fig.› apăsare, bolovan, greutate. *Pietroiul de pe suflet nu-l lasă să se bucure de nimic.*
pietrós, -oásă adj. **I 1** (*despre albia sau malul apelor*) prundos, ‹reg.› prunduros. *Pe malul acestui râu nu se poate face plajă pentru că este pietros.* **2** (*despre drumuri, arături etc.*) bolovănos, gloduros, ‹pop.› bolovănit, bulgăros, ‹reg.› bordos, bușos, stolohănos. *Pe câmp arătura este pietroasă.* **3** (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pleșuv, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, păduret, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind pietros.* **II 1** (*în opoz. cu „moale”; despre fructe*) tare, ‹rar› lemnos, ‹reg.› moacră. *Preferă perele pietroase.* **2** (*înv.; despre vin*) v. Taninos. **III** fig. (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹fig.› musculos, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană pietroasă, care muncește din greu.*
pietroșél s.m. **I** (*iht.*) **1** *Gobio gobio*; porcușor, porcușor-de-piatră, porcușor-de-vad ‹reg.› buhai, givă, mireană-porcească, morun, pește-moțănesc, pește-pestriț, pește-porcesc, pietrar, pitroc, porcan, porcaș, porcănel, porcoi, porcoiaș, porculean, porculete, porcuș, porcuț, rancă, râbiță, rus[1], văcar, vârlugă, ‹înv.› vârlan, zvârligă. **2** (*reg.*) v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*). **II** (*ornit.*) **1** *Petronia stulta*; ‹reg.› pietrar. **2** *Saxicola torquata rubicola*; mărăcinar, mărăcinar-cu-cap-negru, mărăcinar-cu-gât-negru, mărăcinar-mare, ‹reg.› capra-dracului (v. *capră*), țiitoare. **3** (*rar*) ***pietroșel-sur*** v. Pietrar. Pietrar-de-munte. Pietrar-mare. Pietrar-sur-comun (*Oenanthe oenanthe*). **4** (*reg.; și* ***pietroșel-de-țărmuri***) = *Arenaria interpres*; ‹reg.› rostogolitor-de-piatră, scormonitor-de-pietriș. **5** (*reg.; și* ***pietroșel-cânepiu, pietroșel-roșu***) v. Cânepar (*Carduelis cannabina*). **6** (*reg.*) v. Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*). **7** (*reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
pietruí vb. IV. tr. (*constr.; compl. indică drumuri, străzi, curți etc.*) a pardosi, a pava, ‹reg.› a floștori, a pietrelui, a pietrici, ‹înv.› a lespedui, a lespezi, a pavela, a pavelui. *Drumarii au pietruit strada cu piatră cubică. Pietruiește curtea cu dale.*
pietruíre s.f. (*constr.*) pardosire, pavaj, pavare, pavat[1], pietruit[1], ‹înv.› lespezire. *Pietruirea drumului s-a făcut cu piatră cubică. Curtea a căpătat o nouă înfățișare prin pietruirea cu dale.*
pietruít[1] s.n. (*constr.*) pardosire, pavaj, pavare, pavat[1], pietruire, ‹înv.› lespezire.
pietruít[2], -ă adj. (*constr.; despre drumuri, străzi, curți etc.*) pardosit, pavat[2], ‹înv.› lespeduit. *Pe un drum pietruit se circulă foarte bine.*
pietrúș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*).
pietrúță s.f. pietricea, pietricică.
pieucí vb. IV. intr. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.
pieuná vb. I. intr. (*reg.; mai ales despre puii păsărilor*) v. Piui.
pieunát s.n. (*reg.*) v. Piuire. Piuit. Piuitură.
piezíș, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) aplecat[2], înclinat, oblic, pieziș, plecat[2], povârnit, ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta piezișă a dealului.* **2** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieptiș, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], strâminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta piezișă. Munții de pe nord au perete pieziș.* **3** (*despre linii, direcții etc.*) cruciș, diagonal, înclinat, oblic, ‹înv.› diagonalic, piezișat, plecat[2]. *Orientarea acestor linii este piezișă.* **4** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) cruciș, încrucișat, sașiu, strabic, ‹pop. și fam.› ceacâr, chior, chiorâș, ‹pop.› strunit, zbanghiu, ‹reg.› balcâz, bazaochi, ceur, chiomp, honchiu, împonciș, pachionț, paliu[1], ponc, ponciș, șantaliu, ‹înv.› împoncișat, ‹fran.› luș, ‹fig.; rar› strâmb. *Copilul are ochii piezișî.* **5** fig. (*despre privire*) bănuitor, iscoditor, ‹fig.› cruciș, oblic. *Cei doi au schimbat priviri piezișe.* **6** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Privirea ei este piezișă.* **7** fig. ‹fig.› indirect, ocolit. *Tratativele matrimoniale piezișe o deranjau.* **II** adv. (*modal*) **1** oblic, ‹pop.› ponciș, ‹înv. și reg.› lătureș, ‹reg.› cordiș, păliș, șif[1], ‹fig.; reg.› șoldiș. *Drumeagul coboară pieziș.* **2** curmeziș, oblic, transversal, ‹reg.› pârco. *Drumul taie câmpia pieziș.* **3** diagonal, înclinat, oblic, ‹reg.› vintriș, ‹înv.› piezișat. *Liniile sunt trasate pieziș.* **4** cruciș, oblic. *Spre apus, razele soarelui cad pieziș pe coasta dealului.* **5** (*în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) cruciș, încrucișat, sașiu, strâmb, ‹pop. și fam.› boldiș, chiorâș, ‹pop.› zbanghiu, ‹reg.› chiondorâș, ghioldiș, ponciș. *Copilul trebuie operat din cauză că se uită pieziș.* **6** fig. bănuitor, iscoditor, ‹fig.› oblic. *Se uită pieziș unul la altul.*
piezișát, -ă adj., adv. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre terenuri, forme de relief drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziș. Plecat[2]. Povârnit. **2** (*despre linii, direcții etc.*) v. Cruciș. Diagonal. Înclinat. Oblic. Pieziș. **II** adv. (*modal*) v. Diagonal. Înclinat. Oblic. Pieziș.
piezișeá s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.
piezișíme s.f. (*înv.*) **1** (*geom.*) v. Diagonală (v. *diagonal*). **2** v. Înclinare.
piezișitáte s.f. (*înv.*) v. Oblicitate.
piezocuárț s.n. (*fiz.*) cuarț piezoelectric. *Piezocuarțul are fețele plane și paralele, fiind tăiat, într-un anumit mod, dintr-un cristal de cuarț.*
pifăn s.m. **1** (*milit.; fam.; iron.*) v. Infanterist. **2** (*milit.; arg.*) v. Recrut. **3** (*arg.*) v. Debutant. Începător. Neofit. Novice. **4** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
pífă s.f. (*milit.; fam.; iron.*) v. Infanterie.
pifămíe s.f. (*milit.; fam.; iron.*) v. Infanterie.
piftíe s.f. **1** (*culin.*) răcitură, ‹reg.› aitură, catarigi, cotoroage, ghinturi, înghețată (v. *înghețat*), înghețătură, piciorong, pistoseli, plachie, răsol, reci (v. *rece*), străgheață, tremurele, tremurici, tremurițe. *De Crăciun, gospodinele prepară piftie de porc sau de curcan.* **2** (*chim.; pop.*) v. Gel.
pigălitúră s.f. (*pop.*) v. Migălitură.
pigláis s.n. (*reg.*) v. Fier. Fier de călcat.
pigluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică haine, stofe, rufe ștofonate*) v. Călca. Netezi.
pigmentár, -ă adj. (*biol.; despre celule, țesuturi etc.*) pigmentat.
pigmentát, -ă adj. (*biol.; despre celule, țesuturi etc.*) pigmentar.
pigméu, -ée s.m., s.f. **1** s.m., s.f. liliputan, nan[1], pitic, ‹rar› liliputian, ‹fam.› prichindel, ‹reg.› ghemiș, hâc, nimuric, patic, tambic, ‹înv.› logoș, ‹turc.; înv.› giugea. *Pigmeii se angajează, de obicei, la circ.* **2** s.m. pl. (***pigmei***) negrilă. *Pigmeii reprezintă una dintre rasele umane caracterizată printr-o talie foarte mică și printr-o pigmentație brună-gălbuie, care trăiește în pădurile din Congo și Zair.*
piguleálă s.f. (*pop.*) v. Atenție. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuție. Minuțiozitate. Scrupulozitate.
pigulí vb. IV. **1** tr. (*pop.; despre păsări*) v. Ciuguli. Ciupi. **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Migăli. **3** tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate, culturi etc.*) v. Plivi.
píhă s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la păsări*) v. Fulg. **2** (*colect.*) v. Puf[2].
pihení vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Odihni. Repauza.
pihotáș s.m. (*milit.; înv. și reg.*) v. Infanterist.
píhotă s.f. (*milit.; înv. și reg.*) v. Infanterie.
pil[1] s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.
pil[2] s.n. (*farm.; înv.*) v. Capsulă. Capsulă amilacee. Cașetă. Comprimat. Pastilă. Pilulă. Tabletă.
pilăci, -ce adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.
piláf s.n. (*culin.*) ‹reg.› plachie. *Îi place foarte mult pilaful gătit cu carne de pasăre.*
pilafgíu s.m. (*înv.; glum.*) v. Oriental. Turc.
pilangíu, -oáică s.f. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.
pilăr s.m. (*reg.*) v. Precupeț.
pilă[1] s.f. **I** (*fiz.*) ***pilă atomică*** = reactor atomic, reactor nuclear. *Pila atomică servește la producerea treptată și reglabilă a fisiunii nucleare în lanț;* ***pilă de curent continuu*** = ***pilă electrochimică*** = element galvanic. *Pila electrochimică are polul pozitiv de cărbune și polul negativ de zinc;* ***pilă electrică*** = element, ‹înv.› stâlp voltaic, stâlpul lui Volta (v. *stâlp*). *Pila electrică este un tip special de generator electric;* ***pilă fotovoltaică*** = celulă fotovoltaică, fotoelement, fotopilă. *Pila fotoelectrică transformă energia luminoasă în energie electrică;* ***pilă secundară*** = acumulator electric. *Pila*

secundară cedează energia unui circuit receptor; ***pilă termoelectrică*** = termopilă. *Profesorul vorbește studenților despre termodinamica pilelor termoelectrice.* **II** fig. (*fam.*) v. Cunoștință. Relație. **III** (*sport; reg.*) v. Minge.

pilă[2] s.f. (*tehn.*) ‹fran.› limă[2]. *Pila este folosită la ajustarea manuală sau mecanică a suprafețelor unor piese dure.*

pilăriță s.f. (*reg.*) v. Precupeață (v. *precupeț*).

pildă s.f. **I 1** exemplu, model, ‹înv.› chip, exemplar[1], mod, mostră, paradigmă, pilduire, povață, urmare, ‹fig.; înv.› oglindă. *Opera scriitorului rămâne o pildă pentru urmași.* **2** învățătură, ‹reg.› regulă, ‹înv.› paradigmă, ‹fig.› lecție. *A vrut să dea tuturor o pildă de modestie.* **3** (*lit.*) învățătură, morală, ‹rar› moralitate, ‹înv.› matimă. *Fiecare fabulă are o pildă.* **4** învățătură, parabolă, ‹rar› parimie, ‹înv.› price. *Pilda fiului risipitor este foarte cunoscută.* **5** dovadă, indicație, indiciu, mărturie, probă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există pilde numeroase care să-i confirme presupunerea.* **6** (*înv.*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință. **7** (*înv.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **8** (*lit.; înv.*) v. Fabulă. **9** (*înv.*) v. Machetă. **II** (*reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

pilduí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică idei, teorii, reguli, fenomene etc.*) v. Exemplifica. Ilustra. **2** (*compl. indică oameni*) v. Imita.

pilduíre s.f. (*înv.*) **I 1** v. Exemplu. Model. Pildă. **2** v. Exemplificare. Ilustrare. **II** (*jur.*) **1** v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență. **2** v. Pedeapsă. Sancțiune.

pilduitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni, despre caracterul lor sau despre atitudini, acțiuni etc. ale lor*) exemplar[2], impecabil, ireproșabil, ‹livr.› ireprehensibil, ‹înv.› exemplarnic. *Este proverbial pentru punctualitatea lui pilduitoare.* **2** (*înv.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Temeinic.

pileálă s.f. (*fam.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.

pileáți s.m. pl. (*ist.*) tarabostes. *Romanii îi numeau pe nobilii daci pileați.*

pilí[1] vb. IV. **I** tr. **1** (*tehn.; compl. indică obiecte dure, de obicei din metal*) a răspălui. *A pilit cheia pentru a intra în broască.* **2** (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** refl., tr. fig. (*fam.; sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cizela. Cultiva. Deștepta. Lumina. Rafina. Stila. Subția. Șlefui.

pilí[2] vb. IV. fig. (*fam.*) **1** tr., refl. (*glum. sau iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **2** intr. (*despre oameni*) v. Bea. Trage.

pilíre[1] s.f. (*tehn.*) pilit[1], răspăluire. *A folosit un raspel pentru pilirea cheii.*

pilíre[2] s.f. fig. (*fam.; glum. sau iron.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.

pilít[1] s.n. (*tehn.*) pilire[1], răspăluire.

pilít[2]**, -ă** adj. fig. (*fam.; glum. sau iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

pilitúră s.f. (*colect.*) ‹înv.› răsură[2]. *Pe degete este murdar de pilitură de fier.*

pilór s.n. (*anat.*) orificiu piloric, ‹înv.› ușă. *Stomacul comunică cu duodenul prin pilor.*

pilorízā s.f. (*bot.*) caliptră, scufie, zonă apicală. *Piloriza este un țesut protector care acoperă vârful radicelei.*

pilós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre firea oamenilor*) v. Perseverent. Răbdător. Stăruitor. Tenace. **2** (*despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe*) v. Puternic. Rezistent. Tare.

pilót s.m. **1** (*av.*) aviator, ‹fam.› zburător. *Piloții au o viață riscantă.* **2** (*mar.*) cârmaci. *Soțul ei este pilotul unui vas comercial.* **3** (*aeron., auto*) ***pilot automat = pilot automat de comandă*** = autopilot, giropilot. *Pilotul a comutat pentru câteva minute comanda avionului pe pilotul automat.*

pilotá vb. I. tr. **1** (*aeron., nav.; compl. indică aeronave, ambarcațiuni, nave, dirijabile etc.*) a conduce, a dirija, ‹înv.› a povățui. *Pilotează barca pe brațul Sulina al Dunării.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, a sfătui, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a pilotat bine în viață.*

pilotáj s.n. (*aeron., nav.*) pilotare. *Este instructor de pilotaj. Pasionat de avioane, s-a înscris la o școală de pilotaj.*

pilotáre s.f. (*aeron., nav.*) pilotaj.

pilótă s.f. **1** ‹reg.› dricală, dună, perinoi, pernă, pernă de cele mari, pernă de fulgi, pernă mare, puf[2], tuhăt. *Iarna se înveleşte cu o pilotă.* **2** (*reg.*) v. Bagaj.

pilotínă s.f. (*nav.*) vas-pilot. *Pilotina conduce navele care intră și ies din port.*

pilúg s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*gosp.*) pisălog, ‹reg.› bătălău, copeneață, limbă, macahonaș, mai[3], măiag, nilug, pil[1], pisălău, pisător, pisoi[2], plumb. *Cu pilugul se pisează piperul sau usturoiul în piuliță.* **2** (*tehn.; la piua de postav*) ‹reg.› pisălog. *Pilugii sunt niște ciocane.* **3** (*tehn. med.; rar*) v. Picior. Proteză. **II** s.m. (*bot.; reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

pilúlă s.f. (*farm.*) capsulă, capsulă amilacee, cașetă, comprimat, pastilă, tabletă, ‹pop. și fam.› hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris pilule cu antibiotic.*

pimelózā s.f. obezitate, supragreutate. *Pimeloza este o tară a lumii moderne.*

pimnicít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

pimpinélă s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***pimpinelă-mare***) v. Pătrunjel-de-câmp. Pătrunjel-sălbatic (*Pimpinella saxifraga* și *Pimpinella major*). **2** v. Anason. Chimen-de-câmp. Chimen-de-grădină (*Pimpinella anisum*).

pin s.m. (*bot.*) **1** (*și, reg.,* ***pin-de-munte, pin-roșu***) *Pinus silvestris*; ‹reg.› brad, cățuni, cetină, chifăr, jolcă, luciu[1], mălin, molete[2], molid, pinel, pinișor, pinuț, sihlă, spin, zetin, ‹înv.› zadă. **2** ***pin-american*** = *Pinus strobus*; pin-mirositor, pin-moale, pin-strob; ***pin-austriac*** = ***pin negru*** = ***pin-negru-austriac*** = *Pinus nigra*; ‹reg.› brăduță; ***pin-mirositor*** = *Pinus strobus*; pin-american, pin-moale, pin-strob; ***pin-moale*** = *Pinus strobus*; pin-american, pin-mirositor, pin-strob; ***pin-pitic*** = *Pinus pumilio*; jep, jneapăn, ‹reg.› cățân, durzău, molete[2], molid, molid-mic; ***pin-strob*** = *Pinus strobus*; pin-american, pin-mirositor, pin-moale. **3** (*reg.; și* ***pin-roșu***) v. Brad. Brad-negru. Brad-roșu. Molid (*Picea excelsa*). **4** (*reg.; și* ***pin-de-piatră, pin-mic, pin-pitic, pin-strâmb, pin-târâtor***) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*). **5** (*reg.; și* ***pin-de-munte***) v. Zâmbru (*Pinus cembra*). **6** (*înv.; și* ***pin-alb***) v. Brad (*Abies alba*).

pinacée s.f. (*bot.*) abietacee, abietinee. *Molidul face parte din familia pinaceelor.*

pínax s.n. (*grec.; înv.*) v. Conținut. Cuprins[1]. Sumar. Tablă de materii (v. *tablă*[1]).

pince-nez [pens'ne] s.n. lornion, ‹fran.› fasamen. *Domnul își șterge cu grijă lentilele pince-nez-ului.*

pínchiu s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).

pinél s.m. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

pingălí vb. IV. tr. (*pict.; reg.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi.

pingălít, -ă adj. (*pict.; despre ființe, obiecte, peisaje etc.*) v. Pictat. Zugrăvit[2].

pingeá s.f. **I** (*în cizmărie*) pingică. *Și-a pus pingele la pantofi.* **II** fig. (*fam.*) **1** (*iron.*) v. Față. Obraz. **2** (*culin.*) ‹fig.; fam.› talpă. *Pingeaua este o friptură tare.*

pingelí vb. IV. tr. **1** (*în cizmărie; compl. indică obiecte de încălțăminte*) a pingelui, a tălpui, ‹reg.› a tălpălui. *Și-a dus pantofii la cizmar pentru a-i pingeli.* **2** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

pingelíre s.f. **1** (*în cizmărie*) pingeluire, tălpuire, tălpuit[1], ‹reg.› tălpuială, tălpuitură. *Și-a dus pantofii la cizmar pentru pingelire.* **2** fig. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Îmbrobodire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Orbire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

pingelít, -ă adj. **1** (*în cizmărie; despre obiecte de încălțăminte sau despre tălpile încălțămintei*) pingeluit, tălpuit[2]. *Pantofii pingeliți arată ca noi.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trișat.

pingeluí vb. IV. tr. **1** (*în cizmărie; compl. indică obiecte de încălțăminte*) a pingeli, a tălpui, ‹reg.› a tălpălui. **2** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa.

pingeluiálă s.f. fig. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Îmbrobodire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Orbire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

pingeluíre s.f. **1** (*în cizmărie*) pingelire, tălpuire, tălpuit[1], ‹reg.› tălpuială, tălpuitură. **2** fig.

(*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Îmbrobodire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Orbire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

pingeluít, -ă adj. **1** (*în cizmărie; despre obiecte de încălțăminte sau despre tălpile încălțămintei*) pingelit, tălpuit[2]. **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Orbit. Păcălit[2]. Trișat.

pingícă s.f. (*în cizmărie*) pingea.

ping-póng s.n. (*sport*) tenis de masă. *Românul a devenit campion european la ping-pong.*

píngo s.n. (*geomorf.*) hidrolacolit. *Pingoul este o formă de relief periglaciară din zonele subpolare.*

pínin s.n. (*înv.*) v. Sidef.

pinión s.n. (*arhit. romanică și gotică*) fronton. *Pinionul este cuprins între planșeul podului și cele două versante ale acoperișului și încheie partea superioară a zidului unui edificiu.*

pinișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

pinofítă s.f. (*bot.*) gimnospermă. *Pinofitele fac parte din încrengătura spermatofitelor.*

pínten s.m. **I 1** (*la cizmele călăreților*) ‹reg.› șpor[1], ‹înv.› tezghin. *Îndeamnă calul la galop printr-o înțepare ușoară cu pintenii.* **2** (*tehn.*) cioc[2], nas. *Pintenul de pe o piesă sau de pe un organ de mașină permite ghidarea unei alte piese sau a unui alt organ al aceleiași mașini.* **3** (*anat., zool.*) ‹reg.› castană, pecetea dracului (v. *pecete*), pecetlarul dracului (v. *pecetlar*), pipă. *Pintenul este o protuberanță aflată în partea de dinapoi și de jos a piciorului calului sau al boului.* **4** (*art.; anat.; reg.*) ***pintenul piciorului*** v. Gleznă. **5** fig. (*rar*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Inspirație. Îndemn. Mișcare. Mobil. Pornire. Pretext. Resort. Stimul. Stimulent. Suport. **II 1** (*hidrotehn.*) epiu. *Pintenul are rolul de a regulariza cursul unei ape.* **2** (*constr.; pop.*) v. Contrafort. **3** (*reg.*) v. Patină[1]. **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*). **2** v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **3** v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **4** (*art.*) ***pintenul-secarei*** v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*). **5** (*la pl.* ***pinteni***) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*). **IV** (*reg.*) **1** v. Bariș. Broboadă. Năframă. **2** v. Năframă.

pintenáș s.m. **I** (*la cizmele călăreților*) pintenel. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **2** (*la pl.* ***pintenași***) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*). **3** (*la pl.* ***pintenași***) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

pintenát, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre păsări*) pintenog. *Are un cocoș pintenat.* **2** (*despre încălțăminte*) ‹rar› pintenog. *Și-a cumpărat cizme pintenate pentru orele de călărie.* **II** s.m. (*ornit.; pop.* și *fam.; glum.*) v. Cocoș (*Gallus bankiva domestica*). **III** s.m. fig. fam. **1** (*milit.; iron.*) v. Ofițer. **2** (*deprec.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță.

pintenél s.m. (*la cizmele călăreților*) pintenaș.

pintenóg, -oágă adj. **1** (*despre păsări*) pintenat. **2** (*rar; despre încălțăminte*) v. Pintenat.

pínter s.m. (*reg.*) v. Dogar.

pínță s.f. (*zool.*) **1** (*reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **2** (*reg.*) v. Popândău (*Citellus citellus*). **3** (*reg.*) v. Veveriță (*Sciurus vulgaris*). **4** (*înv.*) v. Marmotă (*Arctomys marmotta* și *Marmotta bobak*).

pințălúș s.n. (*reg.*) v. Briceag.

pinúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

pinzăríe s.f. (*fin.; înv.* și *reg.*) v. Monetărie.

pióc s.n. (*reg.*) v. Tărnăcop.

pioceálă s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Ațineală. Aținire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

piocelulítă s.f. (*med.*) celulită supurantă.

piocí vb. IV. intr. (*mai ales despre puii păsărilor*) v. Piui.

piocolecistítă s.f. (*med.*) colecistită supurantă.

pioctaníná s.f. (*chim.*) apionină, piocten. *Soluțiile cu pioctanină sunt folosite ca antiseptice.*

pioctén s.n. (*chim.*) apionină, pioctanină.

piodermie s.f. (*med., med. vet.*) foliculită, furunculoză, piodermită.

piodermítă s.f. (*med., med. vet.*) foliculită, furunculoză, piodermie. *Piodermita este o inflamație supurativă a pielii.*

pioftalmíe s.f. (*med.; med. vet.*) hipopion. *Pioftalmia este o acumulare de puroi în camera anterioară a ochiului.*

piogenéză s.f. (*med., med. vet.*) piogenie. *Piogeneza este procesul de producere a puroiului.*

piogeníe s.f. (*med., med. vet.*) piogeneză.

pioherníe s.f. (*med.*) septicopiemie. *Piohernia este o formă de septicemie în care microbii determină focare purulente în organism.*

piolét s.m. alpenștoc. *Pioletul este folosit de alpiniști mai ales la escaladări.*

piometríe s.f. (*med., med. vet.*) piometrită.

piometrítă s.f. (*med., med. vet.*) piometrie. *Piometrita este o acumulare de puroi în cavitatea uterină.*

pión s.m. **1** (*fiz.*) mezon. *Pionul este o particulă elementară, cu durată de viață foarte scurtă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa de repaus cuprinsă între cea a electronului și cea a protonului.* **2** (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă.

pionefrítă s.f. (*med.*) nefrită purulentă. *Pionefrita este o inflamație a parenchimului renal, care provoacă abcese.*

pioniér s.m. fig. cap, deschizător de drum, inițiator, promotor, protagonist. *Pionierul campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.*

piorée alveolară s.f. (*stomat.*) gingivită expulzivă, paradentoză. *Pioreea alveolară se caracterizează prin formarea locală de pungi cu puroi și prin căderea dinților.*

piós, -oásă adj. (*relig.; despre oameni*) credincios, cucernic, cuvios, evlavios, plecat[2], preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om pios, cu frica lui Dumnezeu.*

piosalpingítă s.f. (*med., med. vet.*) piosalpinx. *Piosalpingita este o inflamație purulentă a trompei uterine.*

piosálpinx s.n. (*med., med. vet.*) piosalpingită.

pioșénie s.f. (*relig.*) credință, cucernicie, cuviosenie, cuviosie, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, piozitate, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Pioșenia lui este recunoscută de toți.*

piotoráx s.n. (*med., med. vet.*) epiem, pleurezie purulentă. *S-a tratat cu succes de piotorax.*

piozitáte s.f. (*relig.*) credință, cucernicie, cuviosenie, cuviosie, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, religiozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere.

pipá vb. I. intr., tr. (*pop.*) ‹pop.› a tăbăci[2]. *Pipează tutun de calitate superioară.*

pipărcă s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Ardei (*Capsicum annuum*). **2** ***piparcă-sălbatică*** v. Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*). **II** (*ind. alim.*) v. Boia. Făină de ardei.

pipáș s.m. (*reg.*) v. Fumător.

pípă s.f. **I 1** lulea, ‹reg.› lulă, pâcă, pipoc, școmârlă, ‹glum.› cioancă. *Își cumpără tutun aromatizat pentru pipă.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Balama. Șarnieră. **3** (*reg.*) v. Canea. Cep. **II** (*anat., zool.; reg.*) v. Pinten.

pipăí vb. IV. **I 1** intr. (*mai ales despre oameni*) a bâjbâi, a dibui, a orbecăi, ‹pop.› a moșmoni, ‹înv. și reg.› a orbeca, ‹reg.› a horhăi, a horhoti, a mătănănăi, a mâșmâi, a moșcoti. *Pipăia prin camera întunecoasă.* **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică părți ale corpului, organe etc.*) a palpa, a tușa. *Doctorul pipăie abdomenul bolnavului.* **II** tr. fig. (*compl. indică situații, stări, împrejurări etc.*) a tatona, ‹fig.› a dibui, a sonda, ‹fig.; înv. și pop.› a undi. *Nu este sigur dacă trebuie să intre în afacere, de aceea mai pipăie încă.*

pipăiálă s.f. pipăire, pipăit[1], pipăitură.

pipăíbil, -ă adj. **1** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, fizic[2], material, palpabil, pământesc, perceptibil, sesizabil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect pipăibil.* **2** (*despre obiecte, lucruri, ființe*) palpabil, tangibil, ‹înv.› trupesc. *Nodulul a fost pipăibil la consultul medicului.* **3** (*fam.*) v. Aievea. Concret. Palpabil. Real.

pipăicíos, -oásă adj. (*înv.; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil.

pipăíre s.f. **I 1** pipăială, pipăit[1], pipăitură. *Fiind orb, se deplasează prin pipăirea obiectelor din*

jur. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Palpare. Palpație. Tușeu. **3** (*fiziol.; înv.*) v. Pipăit[1]. Sensibilitate tactilă. Tact. **II** fig. dibuire, sondaj, sondare, tatonare. *După doi ani de pipăire, s-a hotărât să-și deschidă afacerea.*

pipăít[1] s.n. **1** (*fiziol.*) sensibilitate tactilă, tact, ‹înv.› pipăire. *Pipăitul este unul dintre cele cinci simțuri.* **2** pipăială, pipăire, pipăitură.

pipăít[2]**, -ă** adj. (*rar; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil.

pipăitór, -oáre adj. (*înv.; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil.

pipăitúră s.f. pipăială, pipăire, pipăit[1].

pipăríșă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*).

pipăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*).

pipărúș s.m. **1** (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*). **2** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*).

pipărúșă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*).

pipărúșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*).

pipe-line ['paiplain] s.n. oleoduc. *Pipe-line-ul este o conductă pentru transportul la distanță al gazelor, al petrolului etc.*

pipér s.m. **I 1** (*art.; bot.*) ***piperul-lupului*** = **a** *Asarum europaeum*; popilnic, ‹reg.› buba-inimii (v. *bubă*), buruiana-frigurilor (v. *buruiană*), buruiană-de-atac, dafin-mic, ficățea, lingura-frumoaselor (v. *lingură*), lingura-popii (v. *lingură*), năjit, năjitnică, pipăruș, pipernițǎ, trierei, tulipin, urechea-hârțului (v. *ureche*), urechea-omului (v. *ureche*); **b** (*reg.*) v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*); **c** (*reg.*) v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); (*reg.*) ***piper-alb*** v. Coriandru (*Coriandrum sativum*); ***piper-de-apă*** = ***piper-de-baltă*** = ***piper-de-vale*** = (*art.*) ***piperul-bălții*** = ***piperul-broaștei*** v. Dintele-dracului (v. *dinte*) (*Polygonum hydropiper*); (*art.*) ***piperul-apelor*** v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*). **2** (*bot.; reg.; și* ***piper-roșu, piper-turcesc***) v. Ardei (*Capsicum annuum*). **3** (*ind. alim.; reg.; și* ***piper-roșu***) v. Boia. Făină de ardei. **II** fig. duh, haz, spirit, umor, ‹fig.› sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de piper.*

piperá vb. I. tr. **1** (*culin.; compl. indică mâncăruri*) a ardeia, a asezona, a condimenta, a iuți, ‹reg.› a paprica. *Piperează friptura înainte de a o pune în cuptor.* **2** (*despre alimente condimentate sau despre mirosuri, fum etc.*) a ustura, ‹fig.› a pișca, a zgâria. *Un miros înțepător piperează nările persoanelor din încăpere.*

piperáre s.f. (*culin.*) ardeiere, asezonare, condimentare, iuțire. *Piperarea mâncării se face cu măsură.*

piperát, -ă adj. **I 1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) ardeiat, asezonat, condimentat, iute, picant, ‹pop.› usturos, ‹reg.› papricat, șut[4], usturoi, ‹înv.› nostim. *Tocănița este cam piperată.* **2** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) iute, înțepător, picant, pișcător, usturător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust piperat. Un fum piperat îi umple ochii de lacrimi.* **II** fig. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii piperate.* **2** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă piperată pentru un autoturism.*

piperménț s.n. (*ind. alim.*) ‹arg.› verde. *Pipermentul este o băutură preparată din alcool, sirop de zahăr și esență de mentă.*

pipernicí vb. IV. refl. (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) a se atrofia, a se chirci, a degenera, a se închirci, a se zgârci[2], ‹rar› a se pitici, ‹pop. și fam.› a se sfriji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se șistăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele s-au pipernicit din cauza secetei.*

pipernicíre s.f. atrofiere, chircire, degenerare, închircire, ‹pop. și fam.› sfrijire, ‹reg.› izineală, izinire, șistăvire. *Studiază cauzele pipernicirii plantelor de apartament.*

pipernicít, -ă adj. **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pirpiriu, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șistav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele pipernicite încep să se usuce.* **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, răceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de pipernicită, încât au rămas doar ochii de ea.*

pipérniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*). **2** ***piperniță-de-grădină*** v. Cimbru (*Satureja hortensis*).

piperonál s.n. (*farm., cosmet.*) heliotropină. *Piperonalul are miros de violete.*

piperúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Cernușcă. Negrușcă (*Nigella arvensis*).

pipétă s.f. (*farm.*) ‹rar› picuar, picurătoare, ‹fam.› picătoare. *Își pune picături în ochi cu o pipetă.*

pípi subst. sg. (*fiziol.; fam.*) v. Urină.

pipícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pipiloáncă s.f. (*fiziol.; fam.; în limbajul copiilor*) v. Urină.

pipilói s.n. (*fiziol.; fam.; în limbajul copiilor*) v. Urină.

pipirău s.m. (*bot.; reg.*) v. Albei. Pir (*Agropyrum repens*).

pipiríg s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***pipirig-mare***) *Bolboschoenus maritimus*; ‹reg.› rogoz. **2** *Holoschoenus vulgaris*; ‹reg.› papură, țipirig[1]. **3** *Scirpus sylvaticus*; țipirig[1]. **4** (*și* ***pipirig-de-munte***) *Schoenoplectus lacustris*; rogoz, ‹reg.› papură-rotundă, păpurică, țipirig[1]. **5** *Equisetum hiemale*; ‹reg.› capul-câmpului (v. *cap*), coadă, iarbă-de-cositor. **6** (*reg.*) v. Pipiriguț (*Heleocharis palustris*). **7** (*reg.*) v. Rugină (*Juncus conglomeratus*). **8** (*reg.*) v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit. Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*). **9** (*reg.*) ***pipirig-înflorit*** v. Micșunea-de-baltă. Micșuneaua-apei (v. *micșunea*). Roșățea (*Butomus umbellatus*). **II** (*reg.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) v. Chircitură. Sfrijitură.

pipirígár s.m. (*ornit.*) *Acrocephalus paludicola*; lăcar, lăcar-de-pipirig.

pipirígă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac.

pipiriguț s.m. (*bot.*) *Heleocharis palustris*; ‹reg.› pipirig, rogoz, țipirig[1].

pipirigúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Păiuș (*Aira caespitosa*).

pipirúș s.m. (*orn.it.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

pipíță s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*)

pipoáșcă s.f. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător.

pipóc s.n. (*reg.*) v. Lulea. Pipă.

pipotă s.f. (*anat.*) **1** (*la păsări*) rânză, stomac măcinător, ‹reg.› bătucă, dâcă[1], mură[2], pipoașcă, râșnitoare, râșniță, ‹fig.; reg.› morișcă. **2** (*fam.*) v. Stomac.

pir s.m. (*bot.*) **1** *Agropyrum repens*; albei, ‹reg.› obsigă, ovăz, ovăz-sălbatic, păiuș, pipirău, răgălie. **2** ***pir-de-țelină*** = ***pir-gros*** = *Cynodon dactylon*; iarba-câinelui (v. *iarbă*), ‹reg.› costrei, curcubeu, iarba-vântului, iarbă-câinească, pirău. **3** (*reg.; și* ***pir-roșu***) v. Rogoz (*Carex riparia*). **4** (*reg.*) v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*). **5** (*reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

piramidál, -ă s.m., adj. **I** s.m. (*art.* ***piramidalul***; *anat.*) **1** os piramidal. *Piramidalul este unul dintre oasele carpului.* **2** mușchi piramidal (v. *mușchi*[1]). *Piramidalul este un mușchi al abdomenului.* **II** adj. fig. (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor*

evenimente, fapte, împrejurări etc.) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță piramidală. A avut șansa piramidală de a participa la o misiune în cosmos.*

piramidón s.n. (*farm.*) amidopirină, aminofenazonă. *Piramidonul are acțiune febrifugă și analgezică.*

pirándă s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă. **2** (*pop.*) v. Nevastă. Soție. **3** (*pop.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

piranográf s.n. (*tehn.*) piranometru, solarimetru.

piranométru s.n. (*tehn.*) piranograf, solarimetru. *Cu piranometrul se măsoară intensitatea radiației solare globale și a celei difuze pe unitatea de suprafață orizontală.*

pirát s.m. **1** corsar, forban, ‹înv. și pop.› hoț de mare, tâlhar de mare, ‹înv.› bucanier, hânsar, listopirat. *Mulți pirați erau nobili scăpătați sau alungați de stăpânire de pe moșiile lor.* **2** flibustier. *Piraților prădau în apele americane, în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea.* **3** (*inform.*) ***pirat informatic*** = hacker, spărgător de cod. *Piratul informatic a fost depistat de autorități și arestat.* **4** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

pirateresc, -eáscă adj. (*despre acțiuni, fapte etc.*) ‹înv.› piraticesc. *Avionul a fost deturnat printr-un act pirateresc.*

pirateríe s.f. **I 1** ‹înv.› listopiraterie. *Bănuit că practică pirateria, a fost condamnat la spânzurătoare.* **2** flibustă. *Pirateria era practicată în apele americane, în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea.* **3** ***piraterie aeriană*** = hijacking. *Cei care recurg la pirateria aeriană au drept scop deturnarea unui avion.* **4** (*inform.*) ***piraterie informatică*** = piratică. **II** fig. furat[1], furt, hoție, pungășie, rapt, tâlhărie, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; reg.› coșire. *A fost închis de mai multe ori pentru piraterie.*

pirátică s.f. (*inform.*) piraterie informatică.

piraticésc, -eăscă adj. (*înv.; despre acțiuni, fapte etc.*) v. Pirateresc.

pirău s.m. (*bot.; reg.*) v. Iarba-câinelui (v. *iarbă*). Pir-de-țelină. Pir-gros (*Cynodon dactylon*).

pírchiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

pircoteálă s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Ațipeală. Ațipire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

pircotí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

pircotít s.n. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Ațipeală. Ațipire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

pirétru s.m. (*bot.*) **1** *Chrysanthemum alpinum*; vetricea. **2** (*rar*) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*). **3** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*).

piridoxínă s.f. (*biochim., farm., chim.*) adermină, tiamină, vitamina B_6 (v. *vitamină*). *Piridoxina este prescrisă în carențele vitaminice B, în unele dermatoze și în tulburări musculare.*

pirítă s.f. (*chim.*) bisulfură de fier, sulfură de fier. *Pirita este o combinație binară a fierului cu sulful, sub formă de cristale, insolubilă în apă, dar solubilă în acizi.*

pirofilít s.n. (*chim.*) agalmatolit. *Pirofilitul se folosește în industria hârtiei, a cauciucului, a ceramicii și în electrotehnică.*

pirofosfát s.m. (*chim.*) difosfat. *Pirofosfatul este o sare a acidului pirofosforic.*

pirogalól s.n. (*chim.*) acid pirogalic. *Pirogalolul este folosit ca antiseptic în medicină, ca revelator în tehnica fotografică etc.*

pirogenáre s.f. (*chim.*) piroliză. *Pirogenarea este o reacție chimică accelerată prin temperaturi de peste 500°C.*

pirolíză s.f. (*chim.*) pirogenare.

pirométric, -ă adj. (*fiz.*) piroscopic. *Cu pirometrul se fac măsurări pirometrice.*

pirométru ceramic s.n. (*fiz.*) con pirometric, con Seger, indicator piroscopic. *Pirometrul ceramic este compus din amestecuri minerale, care se înmoaie la o temperatură fixă.*

pirón s.n. **1** ‹reg.› potseg, poțoc, ‹înv.› găvozd. *Poarta masivă de la grajd este fixată în piroane.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

pironí vb. IV. tr. **I 1** a țintui, ‹înv. și reg.› a ținti, ‹înv.› a găvozdi. *A pironit poarta în cuie groase de fier.* **2** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a fixa, a imobiliza, a înțepeni, a prinde, a țintui, ‹rar› a împlânta, ‹pop. și fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹reg.› a crepeni, a proțăpi. *A pironit scândurile gardului în cuie. A pironit reclama în perete cu un ciocan.* **3** (*în Antic.; înv. și pop.; compl. indică condamnați*) v. Crucifica. Răstigni. **4** (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **II** fig. (*compl. indică ființe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a aținti, a fixa, a ținti, a țintui, ‹fig.› a rezema, ‹fig.; rar› a scufunda. *Îl pironește cu privirea. Își pironește, fascinat, ochii asupra tabloului.*

pironián, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) sceptic. *În concepția filosofilor pironieni lucrurile sunt incognoscibile. Pironienii susțin că nicio afirmație nu poate fi socotită mai îndreptățită decât alta.*

pironíre s.f. fixare, fixat[1], imobilizare, înțepenire, prindere, țintuire, ‹rar› fixație, ‹pop.› țintuială. *Pironirea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.*

pironísm s.n. (*filos.*) scepticism. *Pironismul este o concepție idealistă care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii de către om a lumii existente, a adevărului obiectiv, a oricărei cunoștințe certe.*

pironít, -ă adj. **I 1** (*în Antic.; înv. și pop.; despre condamnați*) v. Crucificat. Răstignit[2]. **2** (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut. **II** fig. **1** (*mai ales despre ochi, privire*) fix, imobil[2], încremenit, înlemnit, neclintit, nemișcat, neschimbat. *Îl privește cu ochi pironiți. Bolnavul are o privire pironită.* **2** (*despre ochi, privire*) ațintit, fixat[2], sticlos, țintit, țintitor, țintuit. *Rămâne cu ochii pironiți asupra tabloului.*

piróp s.n. (*mineral.*) granat de Boemia (v. *granat*[2]). *Piropul este folosit ca piatră semiprețioasă.*

piroplasmóză s.f. (*med.*) babesioză. *Piroplasmoza se transmite de la animale la om prin intermediul căpușelor.*

piroscópic, -ă adj. (*fiz.*) pirometric.

pirosféră s.f. (*geol.*) sima. *Pirosfera este o zonă din interiorul pământului, situată între barisferă și litosferă, care are o temperatură foarte ridicată.*

pirostríe s.f. (*mai ales la pl.* ***pirostrii***) **1** (*gosp.*) crăcană, ‹pop.› arc, ‹reg.› crăcaie, picioare (v. *picior*), mâță, săgeac[1], țagră. *Pe pirostrie se pune ceaunul la foc.* **2** (*reg.*) v. Cununică. Cununie.

piróșcă s.f. **I** (*bot.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*). **II** (*mai ales la pl.* ***piroști***; *culin.; reg.*) **1** v. Colțunaș. **2** v. Sarma.

piroteálă s.f. aromeală, aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, pirotire, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din piroteală.*

piroténică s.f. pirotehnie.

pirotehnician s.m. pirotehnist. *Lansarea artificiilor în cadrul unor evenimente este organizată și supravegheată de pirotehnicieni.*

pirotehníe s.f. pirotehnică. *Pirotehnia este tehnica fabricării și utilizării unor materiale și dispozitive care servesc la aprinderea munițiilor, a armelor de foc, a unor explozive sau a artificiilor.*

pirotehníst s.m. pirotehnician.

pirotí vb. IV. intr. **1** (*despre ființe*) a aromi, a ațipi, a dormita, a moțăi, a picoti, ‹livr.› a somnola, a somnora, ‹reg.› a ajumi, a amiji, a chircoti, a clipoci[2], a cucăi, a mătăli, a mocăi, a mocota, a ochi[2], a picura, a pircoti, a se pocăi[1], a știulbica, ‹înv.› a apesti. *Obosit, pirotește în șezlong.* **2** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) a tânji, a zăcea, ‹pop. și fam.› a boli, a tânji, ‹pop.› a gogi, ‹reg.› a govi, a limbări, a mârzi, a târomi, a zălezi, ‹înv.› a lâncezi. *Pirotește de câteva săptămâni în pat din cauza unei gripe.*

pirotíre s.f. aromeală, aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, somnolență, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare.

piróză s.f. (*med.*) ‹înv.› arzăminte. *Piroza este o senzație de arsură, asociată cu regurgitații acide, provocată de iritația esofagului sau de hiperaciditate.*

pirpiríu, -íe adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, plăpând, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șistav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele pirpirii încep să se usuce.* **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de pirpirie, încât au rămas doar ochii de ea.* **3** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șistav, șistăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este pirpiriu, predispus mereu la îmbolnăviri.* **II 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”; înv. și pop.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj. (*pop.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

piruétă s.f. (*cor.*) ‹pop.› învârtitură, ‹înv.› sfârlitură. *Piruetele prim-balerinei din „Lacul lebedelor” fascinează publicul.*

piruí vb. IV. intr. (*despre păsări*) a ciripi, ‹reg.› a șcericăi, a știorlâcăi. *Păsărelele piruiesc în livadă.*

piruiálă s.f. (*reg.*) v. Ciripeală. Ciripire. Ciripit. Glas. Piruit.

piruít s.n. ciripeală, ciripire, ciripit, glas, ‹reg.› piruială, piruitură, știorlâcăială. *În livadă se aude piruitul păsărelelor.*

piruitúră s.f. (*reg.*) v. Ciripeală. Ciripire. Ciripit. Glas. Piruit.

pirúște s.f. pl. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

pisá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) a mărunți, a sfărâma, a zdrobi, ‹înv. și pop.› a smicura, a zdrumica, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a pisălogi, a pisăza, a zdroboli. *A pisat zahărul în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **2** (*rar; compl. indică semințe de cereale, fructe etc.*) v. Decortica. **3** (*pop.; compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa. **4** (*ind. text.; pop.; compl. indică țesături de lână*) v. Piua[2]. **5** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **II** fig. **1** (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își pisează soțul.* **2** (*fam.*) ‹fig.; fam.› a pisăgi. *Când dansează pisând, tinerii izbesc cu picioarele în pământ.*

pisánie s.f **1** (*glum.*) v. Scriere. **2** (*glum.*) v. Epistolă. Scrisoare. **3** (*jur.; arg.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare. **4** (*arg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.

pisár s.m. (*în cancelariile domnești din Țările Rom.*) diac, grămătic, scrib, scriitor, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofețel, uricar. *Pisarii întocmeau și copiau acte.*

pisáre s.f. mărunțire, pisat[1], sfărâmare, zdrobire, ‹fam.› pisăgeală, ‹înv.› smicurare. *A fost necesară pisarea zahărului în piuliță pentru a pudra prăjitura.*

pisát[1] s.n. mărunțire, pisare, sfărâmare, zdrobire, ‹fam.› pisăgeală, ‹înv.› smicurare.

pisát[2], -ă adj. (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) mărunțit[2], sfărâmat, zdrobit, ‹înv. și pop.› zdrumicat, ‹fam.› pisăgit, ‹reg.› pisăzat, zdrobolit, ‹înv.› smicurat. *A pudrat prăjitura cu zahărul pisat.*

pisăgeálă s.f. (*fam.*) **I** v. Mărunțire. Pisare. Pisat[1]. Sfărâmare. Zdrobire. **II** fig. **1** v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Pisălogeală. Sâcâială. **2** v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit.

pisăgí vb. IV. tr. (*fam.*) **I 1** (*compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa. **II** fig. ‹fig.; fam.› a pisa.

pisăgít, -ă adj. (*fam.; despre substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunțit[2]. Pisat[2]. Sfărâmat. Zdrobit.

pisălău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

pisălóg, -oágă s.n., s.m., s.f., adj. **I 1** s.n. (*gosp.*) pilug, ‹reg.› bătălău, copeneață, limbă, macahonaș, mai[3], măiag, nilug, pil[1], pisălău, pisător, pisoi[2], plumb. *Cu pisălogul se pisează piperul sau usturoiul în piuliță.* **2** s.m. (*tehn.; la piua de postav; reg.*) v. Pilug. **II** s.m., s.f., adj. fig. cicălitor, sâcâitor, ‹fig.; pop. și fam.› lătrător, ‹fig.; fam.› coșmar. *Este o femeie pisăloagă. Pisălogii sunt oameni enervanți.*

pisălogeálă s.f. fig. bodogăneală, cicăleală, cicălire, cicălit, dăscăleală, sâcâială, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală. *Nu mai suport pisălogeala ta!*

pisălogí vb. IV. tr. **1** (*reg.; compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi. **2** fig. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își pisălogește soțul.*

pisătór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

pisăzá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi.

pisăzát, -ă adj. (*reg.; despre substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunțit[2]. Pisat[2]. Sfărâmat. Zdrobit.

pisc s.n. **I** (*geomorf.*) **1** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) coamă, creastă, creștet, culme, înălțime, țugui, vârf, ‹rar› obârșie, ‹pop.› sus, ‹înv. și reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, țiclă, țiclău[2], țiclet, țicloi[2], țiclui, țicman, țicmă, țicmău, țicui, țiflan, țiflă, țifleică, țoampă, țuțudan, țuțui[1], țuțur, ‹înv.› suiș, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe piscul muntelui a fost ridicată o cruce.* **2** (*rar*) v. Masiv. Munte. **3** (*rar*) v. Deal. **II 1** (*mar.*) bot, ‹reg.› botniță, bour, nas, vârf. *Luntrea își îndreaptă piscul spre mal.* **2** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie*) furcă, limbă, ‹reg.› cârlig, grui[2], popârțac[2], splină. *De pisc se fixează proțapul.* **3** (*mar.; înv. și reg.*) v. Bot. Proră.

piscán s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime Pisc. Țugui. Vârf.

piscălău s.n. (*gosp.; reg.*) v. Cociorvă.

piscói, -oáie s.f., s.m. **1** s.f. (*tehn.; la moară*) vrană, ‹reg.› guriță, pospai, scoreț, ulucaș. *Făina măcinată curge prin piscoaie.* **2** s.m., s.f. (*muz.; înv.*) v. Oboi.

piscolí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

piscós, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Nespălat. Slinos. Soios.

piscoșí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

piscotéi s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Pisculeț. Piscușor. Vârfuleț. Vârfușor.

piscuí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre puii păsărilor*) v. Piui.

piscuít s.n. (*reg.*) v. Piuire. Piuit. Piuitură.

pisculéț s.n. (*geomorf.*) piscușor, vârfuleț, vârfușor, ‹pop.› vârfurel, vârfuț, ‹reg.› piscotei, vârșel.

piscușór s.n. (*geomorf.*) pisculeț, vârfuleț, vârfușor, ‹pop.› vârfurel, vârfuț, ‹reg.› piscotei, vârșel.

pisétă s.f. (*chim.*) stropitor. *Cu piseta se spală precipitatele de pe vasele de laborator sau de pe filtre.*

písi s.m. (*iht.; reg.*) v. Calcan-mic (*Rhombus laevis*).

pisíc s.m. (*zool.*) cotoi[1], motan, pisoi[1], ‹rar› mâțan, ‹pop. și fam.› mâț, ‹reg.› cotoc, coțor, mârtac, mârtan, mârtoc, mârtârlan, mâtoc, mihoc, mortoc, morțan, motoc, pisoc.

pisicár s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

pisícă s.f. **I 1** (*zool.*) *Felis domestica*; ‹pop. și fam.› mâță, ‹reg.› cotoroabă, scurmeică, ‹înv.› cătușă. *Pisicile sunt unele dintre cele mai in-*

teligente animale. **2** (*zool.*) ***pisică-sălbatică*** = *Felis silvestris*; caraculac, ‹reg.› mâță-sălbatică. **3** (*arg.*) v. Geantă. Poșetă. **II** (*art.; entom.*) ***pisica-popii*** = **a** ‹reg.› pisicuța-popii (v. *pisicuță*), sfaiog. *Pisica-popii este o omidă mare, păroasă, colorată pe spate în negru-roșiatic;* **b** *Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*; câinele-babei (v. *câine*), ‹reg.› cârnă (v. *cârn*), lătăuș, lespede, mâța-popii (v. *mâță*), molie, pleazna, porcul-popii (v. *porc*), scorobete, vierme-de-piatră. *Pisica-popii este larva unor fluturi de noapte.* **III** (*tehn.; la căruță*) ‹reg.› mâță. *Pisica este o piedică în formă de furcă cu două coarne, aflată la inima căruței, care împiedică vehiculul oprit pe o pantă să dea înapoi.* **IV** (*la pl.* ***pisici***; *bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).

pisiceálă s.f. (*fam.*) **1** v. Alint. Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **2** fig. v. Lingușeală. Lingușire.

pisicésc, -eáscă adj. (*zool.*) ‹pop. și fam.› mâțesc, mâțos. *Mersul pisicesc aproape că nu este perceput de urechea umană.*

pisicí vb. IV. refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Gudura. Linguși.

pisicós, -oásă adj. (*rar*) **1** v. Felin. **2** fig. (*despre pași, mers, mișcări*) v. Elastic. Elegant. Felin. Grațios. Mlădios. Mlădiu. Suplu. Zvelt.

pisicúț s.m. (*zool.*) cotoiaș, motânaș, motânel, pisoiaș, ‹pop. și fam.› mâțișor, mâțuc, mâțuș, mâțuț, pisocel, ‹reg.› mâțăl.

pisicúță s.f. **1** (*zool.*) ‹rar› pisulă, ‹pop. și fam.› mâțică, mâțișoară, mâțucă, mâțulică, mâțuță, ‹reg.› mâțuluie, pisilică, pisuleancă, pisulică. *Fetița a primit în dar o pisicuță albă.* **2** (*bot.; pop.*) v. Ament. **3** (*art.; entom.; reg.*) ***pisicuța-popii*** v. Pisica-popii (v. *pisică*). **4** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

pisilícă s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisicuță.

pisíu s.n. (*inform.; fam.*) v. Calculator. Calculator electronic. Computer. Ordinator.

pisoár s.n. urinar, vespasiană. *Pisoarele constituie o parte a toaletelor publice folosite de bărbați.*

pisóc s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Cotoi[1]. Motan. Pisic. Pisoi[1]. **2** (*geol.*) v. Nisip. **3** (*geol.*) v. Pietriș. Prund. Prundiș.

pisocél s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Cotoiaș. Motânaș. Motânel. Pisicuț. Pisoiaș.

pisói[1] s.m. (*zool.*) cotoi[1], motan, pisic, ‹rar› mâțan, ‹pop. și fam.› mâț, ‹reg.› cotoc, coțor, mârtac, mârtan, mârtoc, mâtârlan, mâtoc, mâțoc, mihoc, mortoc, morțan, motoc, pisoc. *Are un pisoi alb, de rasă.*

pisói[2] s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.

pisoiáș s.m (*zool.*) cotoiaș, motânaș, motânel, pisicuț, ‹pop. și fam.› mâțișor, mâțuc, mâțuș, mâțuț, pisocel, ‹reg.› mâțăl. *Are o pisică cu trei pisoiași.*

pisólniță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Piuliță.

pístă s.f. **I 1** (*muz.*) trak. *Pista este înregistrarea (grafică a) unei melodii sau a unui fragment de melodie.* **2** (*cinemat.*) ***pistă sonoră*** = coloană sonoră, soundtrack. *Pista sonoră a filmului este foarte clară.* **II** fig. **1** urmă. *Anchetatorii se află pe o pistă falsă.* **2** ‹fig.› curs[1], direcție. *Schimbările au luat o pistă neașteptată.*

pistíl s.n. (*bot.; la flori*) gineceu. *Pistilul reprezintă organul femel reproducător, format din ovar, stil și stigmat.*

pistól s.n. **1** (*milit.*) revolver, ‹fam.› jucărie, ‹reg.› lifoșel, tapangea, ‹arg.› focos, parapel, picior de porc, trancan, trăgaci, țeavă. *Când este în misiune, poartă pistol.* **2** (*milit.*) ***pistol-mitralieră*** = automat. *În film, eroul îndreaptă pistolul-mitralieră spre pieptul atacatorului.* **3** ***pistol de rachetă*** = pistol de semnalizare, pistol-rachetă; ***pistol de semnalizare*** = pistol de rachetă, pistol-rachetă. *Naufragiații trag rachete de semnalizare cu pistolul de semnalizare;* ***pistol-rachetă*** = pistol de rachetă, pistol de semnalizare. **4** (*tehn.*) ***pistol cu aer comprimat*** = perforator pneumatic. **5** (*reg.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

pistolagíu s.m. (*rar*) v. Pistolar.

pistolár s.m. **1** ‹rar› pistolagiu, ‹peior.› pistolard. *Pistolarul este un trăgător iscusit cu pistolul.* **2** bandit, gangster. *Căutătorii de aur se fereau de pistolari.*

pistolárd s.m. (*peior.*) v. Pistolar.

pistolét s.n. **1** (*milit.*) înv.› mordai. *Pistoletul permite tragerea cu o singură mână.* **2** (*tehn.*) florar. *Pistoletul este un instrument de desen, folosit pentru trasarea liniilor curbe.*

pistón plonjor s.n. (*mec.*) plunjer. *Pistonul plonjor are diametrul ceva mai mic decât cilindrul în care se mișcă.*

pistoná vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni*) a insista, a stărui. *Nu înțeleg de ce îl pistonezi; tot nu vei obține nimic.*

pistonáj s.n. (*tehn.*) pistonare. *Țițeiul din sondă se extrage prin pistonaj.*

pistonáre s.f. **1** (*tehn.*) pistonaj. **2** fig. insistență, stăruință. *Nu mai poate face față pistonărilor lui repetate.*

pistórnic s.n., s.m. **1** s.n. (*bis.*) ‹rar› pecetar. *Cu pistornicul se imprimă semnul crucii și inițialele rituale pe prescuri.* **2** s.m. (*bot.; în forma* ***pristolnic***) *Abutilon theophrasti*; teișor, ‹pop.› bună-dimineața, ‹reg.› crucea-păinii (v. *cruce*), floarea-crucii (v. *floare*), floarea-păinii (v. *floare*).

pistoséli s.f. pl. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

pistosí vb. IV. (*reg.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi. **2** tr. (*compl. indică struguri*) v. Strivi. Tescui. Zdrobi.

pistosít, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Fleșcăit. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit.

pistriciós, -oásă adj. (*reg.*) = pistricos.

pistriciúne s.f. (*reg.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

pistricós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre față sau, p. ext., despre oameni*) v. Lentiginos. Pistruiat. **2** (*în forma* ***pistricios***; *despre obiecte, culori*) v. Pestriț. **3** (*în forma* ***pistricios***; *despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

pistrúi, -ie s.m., adj. **I** s.m. efelidă, lentigo, nev melanic, nev pigmentar, ‹rar› pistruială, ‹reg.› nună, pestrițătură, pistriciune, strelici, ‹înv.› linteciune, lintiță, nunea, stea. *Pistruii sunt mici pate rotunde pe piele, care apar în urma unei pigmentări anormale.* **II** adj. **1** (*rar; despre față sau, p. ext., despre oameni*) v. Lentiginos. Pistruiat. **2** (*înv. și reg.; despre obiecte, culori*) v. Pestriț. **3** (*înv. și reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

pistruiálă s.f. (*rar*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui.

pistruiát, -ă adj. **1** (*despre față sau, p. ext., despre oameni*) lentiginos, ‹rar› pistrui, ‹reg.› pestriț, pistricos. *Are fața pistruiată. Băiatul pistruiat și cârn este foarte neastâmpărat.* **2** (*rar; despre obiecte, culori*) v. Pestriț.

pisúlă s.f. (*zool.; rar*) v. Pisicuță.

pisuleáncă s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisicuță.

pisulícă s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisicuță.

pișá vb. I. refl. (*fiziol.; pop.; despre ființe*) v. Ieși. Urina.

pișáre s.f. (*fiziol.; pop.*) v. Micțiune. Urinare. Urinat.

pișát s.n. (*pop.*) **I** (*fiziol.*) v. Micțiune. Urinare. Urinat. **II** (*concr.*) **1** (*fiziol.*) v. Urină. **2** v. Must.

pișálău s.n. (*pop.*) v. Must.

pișătoáre s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Closet. Toaletă. Veceu. **2** (*reg.*) v. Must. **3** (*anat.; înv.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

pișătúră s.f. (*fiziol.; pop.*) v. Micțiune. Urinare. Urinat.

pișcá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a ciupi, ‹reg.› a picura, a pișcura, a pițiga, a țicura. *A pișcat copilul de brat pentru a-l face să tacă.* **2** tr. (*despre unele insecte; compl. indică ființe*) a ciupi, a înțepa, a mânca, a mușca, ‹pop. și fam.› a împunge, ‹reg.› a țicura. *Țânțarii l-au pișcat pe obraz.* **3** tr. (*despre plante urzicante; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a ciupi, a mușca, a urzica. *Urzicile o pișcă pe mână când le culege.* **4** tr. (*despre anumite lichide; compl. indică oameni*) a ciupi, a înțepa, ‹reg.› a țicura. *Sucul pe care îl bea o pișcă la limbă.* **5** tr. (*despre băuturi, condimente, mâncăruri condimentate etc.*) a arde, a ustura, ‹fig.› a aprinde, a arde, a frige. *Pizza era atât de picantă, că i-a pișcat cerul-gurii.* **6** tr. (*compl. indică coardele unor instrumente muzicale*) a ciupi, ‹fig.; fam.› a scărpina. *Lăutarul începe să piște corzile cobzei.* **7** refl. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) a se ciupi. *Fusta s-a pișcat de la purtarea îndelungată.* **II** fig. **1** tr. (*despre alimente condimentate sau despre mirosuri, fum etc.*) a pipera, a ustura, ‹fig.› a zgâria. *Un miros înțepător pișcă nările persoanelor din încăpere.* **2** tr. (*despre ger, crivăț etc.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) ‹fig.› a biciui, a înțepa, a săgeta, a șfichiui. *Crivățul l-a pișcat tot drumul.* **3** tr. (*despre brumă, ger etc.; compl. indică plante sau părți ale lor*) a strica, a vătăma. *Toamna, bruma pișcă frunzele copacilor.* **4** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolți, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a săgeta, a șfichiui. *L-a pișcat cu vorbe*

usturătoare. **5** tr. (*compl. indică oameni*) a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a înțepa, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl pișcă atunci când face o gafă.* **6** refl. (*pop.*) v. Descreține. Diminua. Micșora. Reduce. Scădea. **7** tr. (*fam.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însușî[2]. Lua. Sustrage.

pișcáre s.f. **I 1** ciupeală, ciupire, ciupit[1], pișcat[1]. *Nu suportă pișcarea de pielea brațului.* **2** ciupire, ciupitură, pișcat[1], urzicare, ‹rar› urticație. *Pișcarea urzicilor este usturătoare.* **II** (*concr.*) ciupeală, ciupitură, pișcătură.

pișcát[1] s.n. **1** ciupeală, ciupire, ciupit[1], pișcare. **2** ciupire, ciupitură, pișcare, urzicare, ‹rar› urticație.

pișcát[2], -ă adj. (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) ciupit[2], înțepat. *Mâna pișcată de țânțari s-a umflat.*

pișcav, -ă adj. (*reg.; mai ales despre vinuri*) v. Acid. Aspru. Înăsprit. Înțepător. Pișcăcios. Pișcător.

pișcăcióș, -oásă adj. (*mai ales despre vinuri*) acid, aspru, înăsprit, înțepător, pișcător, ‹reg.› pișcav, pișcos, țaparâș, ‹înv.› stifos.

pișcănfloáre s.f. (*ornit.; reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*).

pișcătór, -oáre adj. **I 1** (*despre unele insecte*) înțepător. *Țânțarul este o insectă pișcătoare.* **2** (*mai ales despre vinuri*) acid, aspru, înăsprit, înțepător, pișcăcios, ‹reg.› pișcav, pișcos, țaparâș, ‹înv.› stifos. *Au comandat chelnerului un vin pișcător.* **3** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) iute, înțepător, picant, piperat, usturător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust pișcător. Un fum pișcător îi umple ochii de lacrimi.* **II** fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.*) ‹fig.› biciuitor, înțepător, șfichiuitor, usturător. *Astăzi este ger pișcător.* **2** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar pișcător, dar foarte talentat.* **3** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este pișcătoare.*

pișcătúră s.f. **I 1** ciupitură, înțepătură, ‹pop. și fam.› împunsătură. *Face alergie la pișcăturile țânțarilor.* **2** înțepătură. *Multora le place pișcătura unei mâncări picante.* **II** (*concr.*) **1** ciupeală, ciupitură, pișcare. *Copilul are o mulțime de pișcături pe brațe de la țânțari.* **2** fărâmă, fir, pic[1], picătură, strop, ‹pop.› țâră[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sămânță, sâmbure. *Nu a rămas nicio pișcătură din brânza abia cumpărată.* **III** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Pișcăturile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

pișcós, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre vinuri*) v. Acid. Aspru. Înăsprit. Înțepător. Pișcăcios. Pișcător.

pișcură vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Ciupi. Pișca.

pișichér, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) **I** adj. (*despre oameni*) **1** v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **2** v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **II** s.m., s.f. v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șarlatancă. Șnapan. Șnapancă.

pișicherlăc s.n. (*fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

pișleág s.n. (*tehn.; la roata carului sau a căruței; pop.*) v. Cep.

pișoárcă s.f. (*fiziol.; pop.*) v. Urină.

pișpáí vb. IV. tr., intr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

pișpăitór, -oáre adj. s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor.Ponegritor.

pișpéc s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice; reg.*) v. Eparh. Episcop.

píștă s.f. (*înv.*) **1** v. Aliment. Hrană. Mâncare. **2** fig. v. Captivare. Cucerire. Delectare. Desfătare. Fascinare[1]. Fascinație. Fermecare. Hipnotizare. Hipnoză. Încântare. Magnetizare. Răpire. Seducere. Seducție. Subjugare. Vrăjire.

pișténiță s.f. (*geomorf., hidrol.; înv.*) v. Bălătoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

píști vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre lichide, materii vâscoase etc.*) v. Prelinge. Scurge.

píșu s.n. (*fiziol.; fam.*) v. Urină.

pișulí vb. IV. refl. (*fiziol.; fam.; despre ființe*) v. Ieși. Urina.

pișulícă s.n. (*fiziol.; fam.*) v. Urină.

pítăc[1] s.m. **I** (*fin.*) **1** (*în trecut*) ‹în trecut› sfanț, sorocovăț. *Pitacul a fost o monedă rusească de aramă, care valora 5 copeici.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› patașcă[1]. *Pitacul, monedă austriacă de aramă, a circulat și în Țările Române, în sec. al XVIII-lea.* **3** (*la pl.* ***pitaci***; *pop. și fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **II** (*art.; bot.*) ***pitacul-dracului*** = *Discina venosa* sau *Peziza venosa*; ‹reg.› lămâiță, urechea-babei (v. *ureche*).

pitác[2] s.n. (*înv.*) **1** v. Autorizație. Liber. Licență. Permis[1]. **2** (*jur.*) v. Decret. **3** (*jur.*) v. Plângere. Reclamație. **4** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **5** v. Ordonanță. **6** v. Epistolă. Scrisoare.

pitagoréic, -ă adj., s.m. (*filos.*) **1** adj. pitagoric. *Curentul filosofic pitagoreic a fost înființat de Pitagora în Grecia antică.* **2** s.m. pitagorician. *Pitagoreicii sunt adepții pitagorismului.*

pitagóric, -ă adj. (*filos.*) pitagoreic.

pitagorician s.m. (*filos.*) pitagoreic.

pitahăya (**pitáya**) subst. (*bot.*) fructul-dragonului. *Pitahaya este produs de un cactus din Mexic și din America de Sud, fiind întrebuințat la prepararea unor aperitive, salate sau torturi.*

pitár s.m. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutar.

pitárcă s.f. (*bot.*) **1** *Boletus scaber*; ‹reg.› ciupercă-de-pe-coastă, mitarcă-grasă. **2** *Boletus luridus*; ‹reg.› ciupercă-domnească. **3** (*reg.*) v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*). **4** (*reg.*) v. Pitoașcă (*Boletus granulatus*). **5** (*reg.; în forma* ***chitarcă***) v. Pitărcuță (*Boletus versipellis*).

pitáya subst. (*bot.*) = pitahaya.

pítă s.f. **I 1** (*ind. alim., culin.; înv. și reg.*) v. Pâine. **2** (*la pl.* ***pite***; *reg.*) v. Cereale. Grâne. **3** (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **4** fig. (*înv. și reg.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **II** (*bot.*) **1** (*art.*) ***pita-vacii*** = *Boletus bovinus*; ‹reg.› ciupercă-de-brad, mânătarcă-ursească, pitoancă, pitoașcă, titârci, văcuțe (v. *văcuță*); (*reg.*) ***pita-cucului*** v. Măcriș (*Oxalis acetosella*); ***pita-lui-Dumnezeu*** v. Râșcov. Râșcov-de-brad. Râșcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*); ***pita-lui-Domnul-Hristos*** = ***pita-lui-Sfântul-Ioan*** = ***pita-lui-Suntion*** v. Roșcovă; ***pita-porcului*** v. **a** Pâinea-porcului (v. *pâine*) (*Cyclamen europaeum*); **b** Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); **c** Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*). **2** (*reg.*) v. Nalbă. Nalbă-mică (*Malva silvestris*). **3** (*reg.*) v. Zbârciog (*Morchella esculenta*).

pitárcúță s.f. (*bot.*) *Boletus versipellis*; ‹reg.› chitarcă, pitușcă, roniță.

pităreásă s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutăreasă.

pitărie s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutărie.

pitărița s.f. (*ind. alim., com.; reg.*) v. Brutăreasă.

pitcóci s.m. (*ornit.; reg.*) = pușcoci.

pití vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde.

pitíc, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. liliputan, nan[1], pigmeu, ‹rar› liliputian, ‹fam.› prichindel, ‹reg.› ghemiș, hâc, nimuric, patic, tambic, ‹înv.› logoș, ‹turc.; înv.› giugea. *Piticii se angajează, de obicei, la circ.* **2** s.m. (*în Ev. Med.*) bufon, măscărici, paiață, ‹rar› nebun, ‹înv.› cabaz, caraghioz, mascara, mascaragiu, măscăraci, măscăreț, mucalit, soitar, ‹fran.; înv.› baladin, ‹fig.; înv.› ciuf. *Piticul întreținea o atmosferă de veselie la curtea unui suveran sau a unui senior.* **II** adj. **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) liliput, liliputan, ‹înv.› logoș. *Are un cățel pitic. Jocul copilului are piese pitice.* **2** (*despre anumite specii de plante sau de animale*) mărunt, mic, scund. *A cumpărat răsaduri de trandafiri pitici. Are o livadă de meri pitici, foarte roditori.*

piticánie s.f. (*fam.*) ‹fam.› piticot.

piticél s.m piticuț.

pitici vb. IV. **1** refl. (*rar; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** tr., refl. (*fam.*) v. Descreține. Diminua. Micșora. Reduce. Scădea.

piticót s.m. (*fam.*) ‹fam.› piticanie. *Băiețelul este un piticot năzbâtios.*

piticúț s.m. piticel.

pitíre s.f. (*pop.*) v. Ascundere. Ascuns[1].

pitiriázis s.n. (*med.*) mătreață, ‹reg.› hârâ[2], pleasnă, plesnete (v. *plesnet*), tărâțar, tărâță, ‹fran.; înv.› peliculă. *Pentru combaterea pitiriazisului se folosesc șampoane speciale.*

pitíș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.; adesea repetat*) v. Tiptil.

pitlșoáră s.f. (*ind. alim., culin.; înv. și reg.*) v. Pâinică. Pâinișoară.

pitít, -ă adj. (*pop.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2].
pitoáncă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bolet. Hrib. Mânătarcă (*Boletus edulis*). **2** v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*).
pitoáșcă s.f. (*bot.*) **1** *Boletus granulatus*; ‹reg.› pitarcă. **2** (*reg.*) v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*).
pitonísă s.f. fig. (*iron.*) v. Ghicitoare (v. *ghicitor*). Prezicătoare (v. *prezicător*). Proroci**ță**.
pitorésc, -eáscă adj., adv. **I** adj. **1** (*în arte*) pictural, plastic, sugestiv, ‹rar› pictoric. *Tablourile lui excelează prin amănuntele pitorești. Învață, încă de pe băncile școlii de arte, să distingă nuanțele pitorești.* **2** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este pitoresc. Folosește metafore pitorești.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, singular, straniu, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, uș**c**hit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deș**ă**nțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost pitorească.* **II** adv. (*modal*) **1** expresiv, plastic, sugestiv, ‹fig.› colorat[2], nuanțat. *Tinerii se exprimă pitoresc.* **2** (*mai ales fig.*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, straniu, ‹fam.› uș**c**hit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă pitoresc. Se comportă pitoresc.*
pitpalác s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Coturnix coturnix*; prepeliță, ‹reg.› pitpălăcoi, pitulice, potârniche, titirlic. **2** (*reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenușie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*). **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
pitpalácă s.f. (*ornit.*) ‹reg.› pitpălăciță, pitpălăcoaie. *Pitpalaca este femela pitpalacului.*
pitpălăcíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pitpalacă.
pitpălăcoáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pitpalacă.
pitpălăcói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pitpalac. Prepeliță (*Coturnix coturnix*).
pitresínă s.f. (*fiziol.*) adiuretină, hormon antidiuretic, vasopresină. *Pitresina este secretată de lobul posterior al hipofizei.*
pitróc s.m. (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
pitrúcă s.f. (*tehn.; la sucală, la vârtelniță; reg.*) v. Butuc. Pat. Picior. Scaun. Strat. Talpă.
pituitár, -ă adj. (*anat., med.*) hipofizar. *Suferă de o gravă afecțiune pituitară.*
pituítă s.f. (*biol.*) mucus, ‹reg.› mucoare, ‹înv.› muc. *Pituita este o secreție a celulelor mucoase ale unor glande.*
pitulă vb. I. tr., refl. **1** (*pop.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **2** (*înv.; compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) v. Ascunde. Disimula. Oculta. Tăinui.
pitulăre s.f. (*pop.*) v. Ascundere. Ascuns[1].
pitulát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*pop.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2]. **2** (*reg.; despre obiecte, construcții etc.*) Jos. Mărunt. Mic. Scund. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) v. Tiptil.
pitulíce s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Phyllscopus collybita*; ‹reg.› pituliță, pituluș[2], sălcăriță. **2** *Troglodytes troglodytes*; ochiul-boului (v. *ochi*[1]), ‹reg.› craiul-păsărilor (v. *crai*), curtubeș, drăcuș, drăcușor, împăratul-păsărilor (v. *împărat*), împărătuș, împărățel, luleluș**ă**, luleluș**c**ă, nuculiță, panciaruș, părăsită (v. *părăsit*), pătruț, pietroșel, pipiruș, pitcoci, pituluș**ă**, piț, piț**i**împărat, piț**i**împărătuș, piț**u**r, regina-păsărilor (v. *regină*), servitoarea-cuculuii (v. *servitor*), sfedeluș, sfredelaș, sfredeleac, sfredeluș, șofrac, șofrăcuț, șoricel, șoricuț, tartalac, ulceluș**ă**. **3** *Troglodytes parvulus*; ‹reg.› bourel, cioclejel, gătejel, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), pănțăruș. **4** *Sylvia hortensis*; purceluș**ă** (v. *purceluș*), ‹reg.› privighetoare-de-grădină, scrofiță. **5** *Sylvia curruca*; purceluș**ă** (v. *purceluș*), ‹reg.› privighetoare-cafenie, privighetoare-pitică, scrofiță, țâț. **6** (*reg.; și **pitulice-galbenă, pitulice-verde-de-grădină***) v. Frunzăriță. Frunzăriță-de-grădină (*Hyppolais icterina*). **7** (*reg.; și **pitulice-de-grădină, pitulice-sură***) v. Scrofiță (*Sylvia borin*). **8** (*reg.*) ***pitulice-cu-cap-negru*** = ***pitulice-mare*** = ***pitulice-neagră*** v. Purceluș**ă**-neagră (v. *purceluș*) (*Sylvia atricapilla*). **9** (*reg.*) v. Pitpalac. Prepeliță (*Coturnix coturnix*). **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
pitulíș adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) v. Tiptil.
pitulíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Phyllscopus collybita*).
pitulúș[1] adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare; pop.*) v. Tiptil.
pitulúș[2] s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Pitulice (*Phyllscopus collybita*). **2** v. Privighetoare. Privighetoare-mică. Privighetoare-roșie. Privighetoare-sură (*Luscinia megarhynchos*). **3** v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
pitulúșă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
pitúșcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Pitărcuță (*Boletus versipellis*).
pitúță s.f. (*ind. alim., culin.; înv. și reg.*) v. Pâinică. Pâinișoară.
piț s.m. (*ornit.*) **1** (*rar*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **2** (*reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
pițắrắu s.m. **I 1** (*pop.*) v. Colindător. Urător. **2** (*reg.*) v. Colind. Colindare. Colindat. **3** (*concr.; reg.*) v. Colind. Colindă. **II** (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Colindeț.
piți**ánă** s.f. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Pănușă.
piți**gá** vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Ciupi. Pișca.
piți**gáie** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
piți**gán** s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **2** v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
piți**gái** subst. pl. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.
piți**gáiă** vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică vocea, glasul oamenilor*) a (se) ascuți, a (se) subția, ‹reg.› a (se) pițigărni. *Când se ceartă cu cineva, își pițigăiază vocea. Glasul i se pițigăiază când este nervos.*
piți**gáiát, -ă** adj. **1** (*despre vocea, glasul oamenilor*) ascuțit[2], subțiat, subțire, ‹rar› piuitor, ‹reg.› înțiglat. *Glasul îi devine pițigăiat când este nervos.* **2** (*în opoz. cu „puternic”; pop.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*în opoz. cu „gras”; pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.
piți**gárni** vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică vocea, glasul oamenilor*) v. Ascuți. Pițigăia. Subția.
piți**goáică** s.f. (*jur.; reg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
piți**gói** s.m. (*ornit.*) **1** *Parus major*; regele-păsărilor (v. *rege*[1]), ‹rar› piț, ‹pop.› simțivară, ‹reg.› domnișor, pasărea-plugului (v. *pasăre*), pițigaie, pițigan, pițiguș, pițiîmpărătuș, sucitoare (v. *sucitor*), turcunel, țaizăr, țâțâboc, țiclău[1], țiclean, țiclete, țicloi[1], țincluș, țințilec, țițidoi, țițivară, țuțubei. **2** ***piț**i**gói-albastru*** = *Parus coeruleus*; ‹reg.› perpeduș; ***piț**i**gói-bărbos*** = ***piț**i**gói-de-stuf*** = ***piț**i**gói-mustăcios*** = ***piț**i**gói-perciunat*** = *Panurus biarmicus rusicus*; auș**e**l-bărbos, auș**e**l-de-stuf, ***piț**i**gói-codat*** = ***piț**i**gói-cu-coadă-lungă*** = *Aegithalos caudatus*; ‹reg.› dindiric, pițigoi-de-cârd, pițigoi-de-stol, pițigoi-întunecat, pițigoi-roșietic, pițigoi-roșu, pițigoi-rusesc, porumbel-mic, țâr[1], țâr-țâr (v. *țâr*[1]); (*reg.*) ***piț**i**gói-de-cârd*** = ***piț**i**gói-de-stol*** = ***piț**i**gói-întunecat*** = ***piț**i**gói-roșietic*** = ***piț**i**gói-roșu*** = ***piț**i**gói-rusesc*** v. Pițigoi-codat. Pițigoi-cu-coadă-lungă (*Aegithalos caudatus*); ***piț**i**gói-pungaș*** v. Auș**e**l. Auș**e**l-rusesc. Boicuș (*Aegithalus pendulinus*). **3** (*reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
piți**gúș** s.m. (*ornit.; reg*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
piți**împărát** s.m. (*ornit.; reg*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
piți**împărátúș** s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Pițigoi . Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
piți**poáncă** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
piți**roáncă** s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
pițú**lă** s.f. (*fin.*) **1** (*în trecut; înv. și reg.*) v. Băncuță. Firfiric. **2** (*reg.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă.

piţúr s.m. (*ornit.; reg*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
piu, píe adj. (*relig.; latin.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.
píua[1] interj. (*arg.; exprimă iminenţa unui pericol şi un îndemn la precauţie*) v. Atenţie!
piuă[2] vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică ţesături de lână*) ‹reg.› a pisa, a vâltura. *A piuat abaua.*
piuár s.m. ‹pop.› morar, ‹înv. şi reg.› dârstar, ‹reg.› măiugar, slujnic, sumănar, şubar, văiegar, ‹înv.› menghinegiu. *Piuarul lucrează la piuă.*
píuă s.f. **1** (*ind. text.*) ‹înv. şi reg.› dârstă, ‹reg.› dubă, ştează[1], văiagă, văială, vâltoare, ‹înv.› menghină. *Piua este folosită pentru împâslirea ţesăturilor de lână într-un mediu cald şi umed.* **2** (*milit.*) ‹reg.› mojar, treasc[1]. *Tunul primitiv era numit piuă.* **3** (*milit.; înv. şi reg.*) v. Mortier. **4** (*reg.*) v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc.
piuí vb. IV. **1** intr. (*mai ales despre puii păsărilor*) ‹reg.› a pieuna, a pioci, a piscui, a plisco-ti, a plisc ui. *Puii de găină piuie de foame.* **2** intr. (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) a şuiera, a ţiui, a vâjâi, ‹reg.› a ţistui. *Gloanţele piuiau în depărtare. Sabia piuie când despică aerul.* **3** intr., tr. (*arg.; despre oameni; compl. indică greşeli, acte criticabile etc.*) v. Declara. Mărturisi. Recunoaşte.
piuiálă s.f. piuit, piuitură, şuier, şuierat[1], şuierătură, ţiuit, ţiuitură, vâjâit[1], vâjâitură.
piuíre s.f. piuit, piuitură, ‹reg.› pieunat, piscuit.
piuít s.n. **1** piuire, piuitură, ‹reg.› pieunat, piscuit. *Piuitul puilor de găină se aude din casă.* **2** piuială, piuitură, şuier, şuierat[1], şuierătură, ţiuit, ţiuitură, vâjâit[1], vâjâitură. *Soldaţii fugeau spre tranşee înnebuniţi de piuitul gloanţelor.* **3** (*comunic.*) beep, ţiuit. *Piuitul este un semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicaţii.*
piuitór, -oáre adj. **1** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) şuierător, ţiuitor, vâjâitor. *Gloanţele piuitoare străbat văzduhul.* **2** (*rar; despre vocea, glasul oamenilor*) v. Ascuţit[2]. Piţigăiat. Subţiat. Subţire.
piuitúră s.f. **1** piuire, piuit, ‹reg.› pieunat, piscuit. **2** piuială, piuit, şuier, şuierat[1], şuierătură, ţiuit, ţiuitură, vâjâit[1], vâjâitură.
piulíţă s.f. **1** (*gosp.*) ‹reg.› chisău, copeneaţă, mojar, pisolniţă, piuşoară, piuţă, solniţă, zdrobitor. *Gospodina pisează boabele de piper în piuliţă.* **2** (*tehn.*) mutelcă, ‹reg.› cheie, gâscă, nucă, ‹înv.› târşie. *Piuliţa serveşte la asamblarea sau la fixarea unor piese.* **3** (*tehn.; la crângul morii; reg.*) v. Broască. **4** (*reg.*) v. Solniţă.
piuscúl s.n. (*înv.*) v. Canaf. Ciucure.
piuşoáră s.f. (*gosp.; reg.*) v. Piuliţă.
piúţă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Piuliţă.
pivnicér s.m. (*în trecut*) ‹în trecut› chelar. *Pivnicerul deţinea cheile pivniţei sau ale cămării unei gospodării boiereşti.*
pívniţă s.f. (*constr.*) beci, ‹înv. şi reg.› podrum, viniţă[2], zemnic, ‹reg.› başcă, chiţiboaică, hrubă, pohreb, temnic. *Are în curte o pivniţă boltită în care păstrează legume şi fructe pe iarnă, borcane cu murături, putineie cu brânză etc.*
pivotá vb. I. intr. (*tehn.; despre două corpuri în contact*) a se roti.
pivotáre s.f. (*tehn.*) pivotaţie, rotire.
pivotáţie s.f. (*tehn.*) pivotare, rotire.
pixídă s.f. (*rar*) v. Cutie.
pízdă s.f. (*anat.; vulg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
pizghirít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.
pizmáş, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaş. **II** s.m., s.f., adj. v. Adversar. Duşman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaş.
pízmă s.f. **1** (*pop.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** (*înv. şi reg.*) v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie.
pizmăréţ, -eáţă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.
pizmătár, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f., adj. (*înv. şi reg.*) v. Adversar. Duşman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaş. **II** adj. **1** (*înv. şi reg.; despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaş. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.
pizmătáreţ, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f., adj. (*înv. şi reg.*) v. Adversar. Duşman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaş. **II** adj. **1** (*înv. şi reg.; despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaş. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.
pizmuí vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Invidia. **2** tr., refl. recipr. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Duşmăni. Urî. Vrăjmăşi.
pizmuíre s.f. **1** (*pop.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** (*înv. şi reg.*) v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie.
pizmuitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*pop.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaş. **II** s.m., s.f., adj. v. Adversar. Duşman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaş.
plac s.n. **1** plăcere, poftă, ‹pop. şi fam.› hatâr. *Şi-a dus copilul la circ pentru a-i face placul.* **2** chef, dispoziţie, dorinţă, gust[2], plăcere, poftă, voie, voinţă, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deşiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după placul inimii.*
plácă vb. I. tr. (*livr.; compl. indică fiinţe, aşezări omeneşti etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi.
placáj s.n. placare. *Placajul este operaţia de acoperire a suprafeţei exterioare a unui obiect sau a unei piese cu un strat de material de altă natură, pentru protecţie ori înfrumuseţare.*
placardă vb. I. tr. (*compl. indică anunţuri, proclamaţii, orare etc.*) a afişa, a anunţa, a expune, a pune, ‹latin.; înv.› a afige. *Pe geamul farmaciei este placardat orarul de funcţionare.*
placárdă s.f. afiş, pancartă, ‹livr.› placat. *Pe străzi erau multe placadre electorale.*
placáre s.f. placaj.
placát s.n. (*livr.*) **1** v. Afiş. Pancartă. Placardă. **2** v. Afiş. Anunţ. Înştiinţare.
plăcă s.f. **1** ‹înv.› tablă[1]. *La intrarea în fiecare localitate este câte o placă cu numele acesteia.* **2** (*muz.*) disc. *Are o colecţie de plăci cu muzică clasică.* **3** ***placă de sunet*** = sound blaster. *Pe placa de sunet se imprimă vibraţiile vocii sau ale unui instrument.* **4** (*tehn.*) ***placă învârtitoare*** = placă turnantă. *Placa învârtitoare serveşte la întoarcerea vehiculelor feroviare sau la trecerea lor de pe o linie pe alta;* ***placă magnetică*** = platou, platou magnetic. *Plăcile magnetice pentru rectificare au o forţă de prindere constantă pe toată suprafaţa lor;* ***placă turnantă*** = placă învârtitoare. **5** (*inform.*) ***placă adiţională*** = placă de extensie; ***placă de extensie*** = placă adiţională. *Placa de extensie se instalează pe o placă de circuit imprimat şi se încorporează într-un calculator personal prin conexiune la magistrală, pentru a-i creşte performanţele sau pentru a o dota cu noi funcţionalităţi;* ***placă de fax*** = fax-modem. *Placa de fax se montează într-un conector de extensie al calculatorului.* **6** (*stomat.; şi* ***placă dentară***) dantură falsă, proteză, proteză dentară. *Nimeni nu îşi dă seama că are placă dentară.* **7** (*stomat.*) ***placă bacteriană*** = placă dentară. *Placa bacteriană acoperă suprafaţa dinţilor şi eliberează acizii ce atacă smaltul acestora;* ***placă dentară*** = placă bacteriană. **8** ***placă funerară*** = ***placă tombală*** = lapidă, piatră funerară, ‹reg.› znamăn ‹înv.› piatră tumulară. *Placa funerară de pe mormânt este din marmură neagră.* **9** (*med.*) ***placă mucoasă*** = ‹înv.› lespede mucoasă. *Placa mucoasă este o leziune care apare pe mucoase în sifilisul secundar.* **10** (*geol.*) ***placă litosferică*** = placă tectonică; ***placă tectonică*** = placă litosferică. *Mişcarea plăcilor tectonice dă naştere cutremurelor.* **11** (*pedag.; rar*) v. Tăbliţă. **12** (*fiz.; înv.*) v. Anod. Electrod pozitiv. Pol pozitiv (v. *pol*[1]).
placéntă s.f. (*anat.*) ‹pop.› cămaşă, ‹reg.› carne, casa-copilului (v. *casă*[1]), casă[1], căiţă, curătoare, îmbrăcăminte, loc, locşor, locuţ, locuţul pruncului (v. *locuţ*), lupşor, matcă, mitră, muma-muierii, nadră, perdea, plod, prapur, sălaş, soartă, strat, strat de copii. *Placenta face legătura între mamă şi embrion, servind la nutriţia şi la respiraţia acestuia.*
plachétă sangvínă s.f. (*biol.*) trombocit. *Placheta sangvină are rol important în coagularea sângelui.*
plachíe s.f. (*culin.; reg.*) **1** v. Piftie. Răcitură. **2** v. Pilaf.
placíd, -ă adj. **1** (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, prostrat,

tembel, ‹reg.› nebriștit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană placidă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** (*psih.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) calm[2], flegmatic, imperturbabil. *Are un temperament placid, care trădează stăpânire de sine, indiferență sau nepăsare.* **3** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, plictisitor, uniform, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost placidă.* **4** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip placid. Îi aruncă o privire placidă.*

placiditáte s.f. **I 1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, prostrație, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de placiditate față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** (*psih.*) calm[2], flegmatism, imperturbabilitate, ‹fig.› flegmă. *Placiditatea este trăsătura omului flegmatic.* **II** fig. (*rar*) v. Acalmie. Calm[2]. Liniște. Pace. Serenitate. Tăcere.

plafón s.n. (*constr.*) tavan, ‹astăzi rar› pod[1], înv. și reg.› podele (v. *podea*), sufit, ‹reg.› bagdadie, cerine. *A văruit plafonul bucătăriei.*

plafonát, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plat[2], redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană plafonată. Având o judecată plafonată, se opune progresului.*

plagă vb. I. tr. (*med., med. vet.; latin.; înv.; compl. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

plágă s.f. **I** (*med., med. vet.*) leziune, rană, ‹livr.› ulcus, ‹rar› afect, ‹pop.› arici[1], aruncătură, bubă, meteahnă, ‹înv. și reg.› beleaznă, zgancă, ‹reg.› betegire, cozace, momiță, oajdă[2], racilă, ‹înv.› bolie, rănitură, ‹latin.; înv.› vulnă. *Are o plagă la mână.* **II** fig. **1** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o plagă aducătoare de moarte.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹fig.› breșă, fisură, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Plăgile lui educaționale sunt evidente.*

plagiá vb. I. tr. **1** (*compl. indică autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) a copia, ‹rar› a lua, ‹fig.; fam.› a jefui. *Criticul a demonstrat că nuvela a fost plagiată. A plagiat un eseist german.* **2** (*rar; compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Copia. Imita. Mima. Reproduce.

plagiát[1] s.n. plagiere, ‹rar› plagiatură. *Plagiatul este considerat o infracțiune.*

plagiát[2], -ă adj. (*despre autori, pictori, muzicieni, idei, texte, opere de artă etc.*) copiat[2]. *Criticul a supus atenției specialiștilor nuvela plagiată.*

plagiatór s.m. (*lit.*) forban literar.

plagiatúră s.f. (*rar*) v. Plagiat[1]. Plagiere.

plagiére s.f. plagiat[1], ‹rar› plagiatură.

p lagiostóm s.m. (*iht.*) selacian. *Rechinul este un plagiostom.*

plagiotróp, -ă adj. (*bot.; despre plante, organe vegetale etc.*) plagiotropic. *Plantele plagiotrope au orientare oblică sau orizontală față de direcția excitației.*

plagiotrópic, -ă adj. (*bot.; despre plante, organe vegetale etc.*) plagiotrop.

plăhniță s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Turtă.

plai s.n. **I 1** ‹reg.› plăieț. *Plaiul, aproape plan, este acoperit mai ales cu pășuni.* **2** (*mai ales la pl. **plaiuri***) meleag, regiune, ținut, ‹înv.› plăiet. *După mulți ani petrecuți în străinătate, se întoarce pe plaiurile sale natale.* **3** (*geomorf.; rar*) v. Masiv. Munte. **4** (*geomorf.; pop.*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **II** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) plasă[1]. *Plaiul era o subîmpărțire administrativă a județelor și a ținuturilor de la munte.*

plaínic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus. **2** (*despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Liniștit. Pașnic. Potolit[2]. Stăpânit. Temperat. Tihnit. **3** (*despre oameni*) v. Apatic. Blazat. Delăsător. Dezinteresat. Impasibil. Indiferent. Indolent. Lăsător. Nepăsător. Pasiv. Placid. Prostrat. Tembel.

plaiváz s.n. (*pop. și fam.*) v. Creion.

plăjă s.f. **1** (*geomorf.*) ‹înv.› arină[2]. *Plaja de pe țărmul românesc al Mării Negre este foarte căutată de turiști.* **2** baie de soare (v. *baie[1]*). *Medicul i-a recomandat să facă plajă numai dimineața.* **3** (*telec.*) ***plajă de modulație*** = domeniu de modulație.

plan, plănă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, orizontal, plat[2], șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], șters. *În față se întinde o câmpie plană, fără denivelări.* **2** (*despre suprafețe de pământ*) întins[2], lin[2], neted, șes, ‹rar› nud, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹reg.› șeștin. *Platouri plane luaseră locul colinelor.* **II** s.n. **1** (*geom.*) suprafață plană. *Planul este suprafața pe care o dreaptă poate fi aplicată în orice sens.* **2** schemă, schiță, ‹înv.› chip, izvod, închipuire. *Planul vilei a fost făcut de un arhitect.* **3** ***plan de publicitate*** = advertising-plan. *Echipa de specialiști a firmei trebuie să termine acest plan de publicitate până la sfârșitul lunii.* **4** (*econ.*) ***plan șesenal*** = șesenal. *Planul șesenal este gândit pentru o perioadă de șase ani.* **5** proiect, ‹rar› plănuială, ‹fam.› aranjament, ‹înv.› tertip. *Nu i-a vorbit niciodată despre planurile ei de viitor.* **6** calcul, gând, idee, intenție, proiect, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Planul său este să înlăture concurența.* **7** calcul, proiect, socoteală, ‹fig.› ecuație. *Prezența unui număr așa mare de persoane la ceremonie nu a intrat în planul inițial.* **8** schemă, ‹fig.› ecuație. *Este vorba de un plan politic greu de rezolvat.* **9** (*reg.*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Țarină[1]. **10** (*constr.; înv.*) v. Cat. Etaj. Nivel. **III** s.n. fig. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, ‹fig.› arenă, șantier, tărâm, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A intrat de tânăr în planul politicii.*

plană[1] vb. I. intr. **1** (*despre corpuri mai ușoare decât aerul*) a pluti, a zbura. *Zmeul planează în văzduh.* **2** (*despre obiecte plutitoare*) a curge, a pluti. *Scânduri rupte planau pe râu.*

plană[2] vb. I. tr. (*compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) a netezi, a nivela, ‹înv. și reg.› a obli, a sclivisi, ‹reg.› a asemălui, a asemăna, a tăpși, ‹înv.› a asemeni. *După ce au astupat gropile, muncitorii au planat terenul.*

planáre s.f. plutire, zbor[1]. *Planarea zmeului în văzduh trebuie dirijată de cel care îl înalță.*

planát, -á adj. (*despre zborul păsărilor sau al insectelor*) plutit[2]. *Păsările veneau în zbor planat, fără a mișca din aripi.*

plánca s.f. (*silv.*) jilip, scoc, uluc, ‹reg.› plevașcă, riz, rol[2], vălău. *Pe plancă se scot, prin alunecare, bușteni din pădure.*

planctologíe s.f. (*biol.*) planctonologie. *Planctologia se ocupă cu studiul microorganismelor acvatice din care este alcătuit planctonul.*

planctón s.n. (*biol.*) ***plancton oceanic*** = oceanoplancton. *Planctonul oceanic este alcătuit din organisme vii, animale și vegetale, care trăiesc în ocean până la adâncimea de 200 de metri și care plutesc libere în stratul superior al apei, constituind hrana unor pești sau a altor animale acvatice;* ***plancton vegetal*** = fitoplancton. *Organismele vegetale acvatice care intră în componența unui plancton formează planctonul vegetal.*

planctonologíe s.f. (*biol.*) planctologie.

planeitáte s.f. (*tehn.*) netezime, ‹rar› netezitură, ‹înv.› lucietură, netezeală. *Pentru a monta un ornament de ghips pe o suprafață, este necesar să se asigure condiții minime de planeitate.*

planetáră s.f. (*mec.*) mecanism planetar. *Într-o planetară se învârtesc una sau mai multe roți dințate în jurul axelor proprii și, în același timp, în jurul axei altei roți dințate.*

planétă s.f. **I** (*geogr., astron.*) ‹astăzi rar› sferă, ‹pop.› zodie. *Planeta este un corp ceresc, satelit al Soarelui, care nu are lumină proprie.* **II** (*astrol.*) **1** ***planetă dominantă*** = ***planetă regentă*** = regent. *Planeta dominantă are principala influență într-un horoscop.* **2** (*înv. și pop.*) v. Zodie.

planetoíd s.m. (*astron.*) asteroid. *Între planetele Marte și Jupiter sunt numeroși planetoizi.*

planificá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a programa. *Stomatologul a planificat-o săptămâna viitoare pentru începerea unui tratament*

de înălbire a dinților. **2** (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a aranja, a fixa, a mijloci, a organiza, a programa. *I-a planificat pentru seara aceasta o întâlnire.*

planificábil, -ă adj. ‹rar› calculabil. *Un sistem fiscal trebuie să fie stabil și planificabil. Tratamentul răcelii este predictibil și planificabil și pentru nespecialiști.*

planificáre s.f. programare. *Are planificare săptămâna viitoare la stomatolog, pentru începerea unui tratament de înălbire a dinților.*

planiglób s.n. (*geogr.*) mapamond, planisferă. *Planiglobul este reprezentarea suprafeței pământului sau a lumii pe un plan.*

planigráf s.n. (*med., med. vet.*) radiotom, stratigraf, tomograf. *Tomografiile se realizează cu ajutorul planigrafului.*

planimetríe s.f. (*geom.*) geometrie plană. *Planimetria se ocupă cu studiul suprafețelor plane.*

planisféră s.f. (*geogr.*) mapamond, planiglob.

planisí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*înv. și reg.*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** (*reg.*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca.

planning ['plenin] **familial** s.n. (*med.*) ortogenie. *Planningul familial este planificarea, controlul nașterilor.*

planografíe s.f. (*tipogr.*) pantografie, tipar înalt, tipar plan. *Planografia are elementele de tipărire în relief*

planorístă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

planozigót s.m. (*biol.; la alge*) zigot mobil.

plánșă s.f. ‹înv.› tabel, tablă[1]. *Cabinetul de geografie al școlii are în dotare foarte multe planșe cu hărți.*

planșétă s.f. **1** (*gosp.*) ‹rar› scândură, stolniță. *Pe planșetă se întind foile de aluat.* **2** (*la pl. **planșete**; înv.*) v. Dușumea. Pardoseală. Podea. Scândură.

planșéu pelvin s.n. (*anat.*) perineu, înv. și reg.› dâlmă. *Planșeul pelvin este porțiunea cuprinsă între anus și scrot la bărbați și între anus și vagin la femei, închizând bazinul în partea inferioară.*

plantá vb. I. **1** tr. (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a pune, a răsădi, a repica, a sădi, a transplanta, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A plantat în livadă mai multe specii de meri. A plantat flori în curtea casei.* **II** fig. **1** tr. ‹fig.› a răsădi, a sădi. *Învățătorul a plantat în el pasiunea cititului.* **2** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Posta.

plantár[1] s.m. (*anat.*) mușchi plantar (v. *mușchi[1]*). *Plantarul pune în mișcare degetele de la picioare.*

plantár[2], -ă adj. (*bot.; înv.*) v. Vegetal.

plantáre s.f. (*pom., agric.*) plantat[1], punere, pus[1], răsădire, răsădit[1], sădire, sădit[1], transplantare, ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru plantarea merilor în livadă a adus un specialist.*

plantát[1] s.n. (*pom., agric.*) plantare, punere, pus[1], răsădire, răsădit[1], sădire, sădit[1], transplantare, ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație.

plantát[2], -ă adj. (*pom., agric.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) răsădit[2], sădit[2], transplantat[2], ‹rar› implantat, ‹pop.› presădit, ‹reg.› răstăvit. *Merii plantați sunt de specii diferite.*

plantatór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. săditor, ‹înv.› răsăditor. *Pentru plantarea pomilor a chemat un plantator.* **2** s.n. (*agric.*) săditor. *Plantatorul este folosit la plantarea puieților sau a răsadurilor.*

plantáție s.f. **1** (*concr.*) ‹înv.› sădire, săditură. *Excursioniștii sunt invitați la o plimbare pe o plantație de portocali.* **2** (*pom., agric.; înv.*) v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Sădire. Sădit[1]. Transplantare.

plántă[1] s.f. (*bot.*) **1** vegetală (v. *vegetal*), ‹înv.› sad, varză, vegetabilă (v. *vegetabil*). *Plantele se caracterizează prin prezența clorofilei. Rozătoarele se hrănesc cu plante.* **2 *plantă eremofilă*** = eremofilă. *Plantele eremofile se dezvoltă în stepe și în deșerturi;* (*la pl.*) ***plante industriale*** = plante tehnice; ***plante tehnice*** = plante industriale. *Bumbacul, cânepa, floarea-soarelui, rapița și sfecla sunt plante tehnice.*

plántă[2] s.f. (*anat.*) talpă, ‹reg.› tablă[1], tapșă[2], ‹înv.› plântă. *Planta este fața inferioară a piciorului, care ia contact cu solul. I-a intrat un spin în plantă.*

plantivór, -ă adj. (*rar; despre animale*) v. Erbivor. Fitofag.

planturós, -oásă adj. **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam planturos pentru vârsta lui.* **2** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) masiv, opulent, voinic, voluminos, zdravăn, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire și mult sport, corpul îi rămâne încă planturos.*

plápumă s.f. ‹reg.› coldără, iorgan, mindir, ogheal. *Are o plapumă din lână țigaie.*

plasá vb. I. **1** tr. (*compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) a amplasa, a așeza, a fixa, a situa, a stabili, ‹înv.› a statornici. *A plasat fabrica departe de centrul orașului.* **2** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) așeza, a (se) fixa, a (se) instala, a (se) posta, a (se) pune. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie plasată la intrarea în clădire.* **3** tr., refl. a (se) pune, a (se) situa. *Articolul enclitic se plasează după nume.* **4** refl. (*despre oameni, echipe sportive etc.*) a se clasa, a se clasifica, a se situa. *Echipa națională de baschet s-a plasat pe locul întâi la campionatul mondial.* **5** tr. (*econ.; compl. indică sume de bani*) a băga, a investi, a pune, a vârî, ‹înv.› a tuna. *A plasat o sumă importantă de euro într-o afacere.* **6** tr. (*com.; compl. indică produse, bunuri etc.*) a desface, a difuza, a vinde, ‹înv. și reg.› a cheltui, ‹reg.› a petrece. *Editorii plasează cărțile prin librării.* **7** tr. (*mai ales fig.; compl. indică oameni*) ‹fam.› a căpătui, ‹pop.› a oploși. *Și-a plasat nepotul într-o slujbă bună.*

plasamént s.n. (*econ.*) investire, investiție, plasare.

plasáre s.f. **1** amplasare, așezare, fixare, situare, stabilire. *Primăria a acceptat plasarea fabricii la marginea orașului.* **2** așezare, fixare, instalare, postare. *Administratorul firmei a hotărât plasarea gheretei paznicului la intrarea în clădire.* **3** clasare, clasificare, situare. *Plasarea echipei naționale pe locul întâi la campionatul mondial a fost sărbătorită cu mare fast.* **4** investire, investiție, plasament. *A fost de acord cu plasarea unei importante sume de euro în această afacere.* **5** (*com.*) desfacere, difuzare, vânzare, vindere, ‹înv.› debit, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Plasarea cărților la un preț moderat este o decizie înțeleaptă a editorilor.*

plásă[1] s.f. **I 1** (*pesc.; și **plasă pescărească***) fileu, rețea, ‹reg.› sitelcă. *Plasa năvodului s-a rupt în timpul pescuitului.* **2** fileu, ‹înv.› rezil. *Plasa este folosită de unele femei pentru a-și menține părul coafat.* **3** (*sport; la tenis, baschet, volei etc.*) fileu. *Mingea a atins plasa.* **4** (*tehn.; la războiul de țesut*) paravan. *Plasa este o cutie confecționată din sfoară împletită, cu rol de prindere a suveicilor.* **5** (*art.; tehn.; la războiul de țesut*) ***plasa ițelor*** = cocleț, ‹reg.› ostrețe (v. *ostreț*). *Prin plasa ițelor se trec firele de urzeală.* **6** sacoșă, ‹astăzi rar› fileu, ‹reg.› neț. *Folosește plase împletite din ață pentru cumpărături. A cumpărat mai multe plase din rafie.* **II** (*și **plasă de păianjen***) mreajă, păianjen, păienjeniș, pânză, pânză de păianjen, rețea, ‹rar› păinjinar, ‹reg.› paingănăraie, ‹înv.› păioară. *În colțurile podului sunt numai plase de păianjen.* **III 1** (*pop.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș. **2** (*constr.; înv. și reg.*) v. Staul. **3** (*la unele unelte și arme; reg.*) v. Mâner. Plăsea. **4** (*constr.; reg.*) v. Igheab. Streașină. **5** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă. **6** (*geom.; înv.*) v. Latură. **IV 1** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) plai. *Plasa era o subîmpărțire administrativă a județelor și a ținuturilor de la munte.* **2** (*în vechea organizare administrativă a țării*) ‹înv.; în Mold.› ocol. *Plasa era o subdiviziune a unui județ, condusă de un pretor.*

plásă[2] s.f. (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate.

plasmagénă s.f. (*genet.*) citogenă. *Plasmagena condiționează manifestările ereditații.*

plasmalémă s.f. (*biol., anat.*) membrană celulară, membrană plasmatică. *Plasmalema reglează schimburile dintre celulă și mediu.*

plasmátic, -ă adj. **1** (*biol.*) plasmic. **2** (*rar; despre senzații, impresii etc.*) v. Confuz. Difuz. Imprecis. Indefinit. Neclar. Nedefinit. Nedeslușit. Nelămurit. Neprecis. Vag.

plásmă[1] s.f. (*biol.*) ***plasmă germinativă*** = genotip, germen, germoplasmă, idiotip. *Plasma germinativă este substanța ereditară dintr-un organism.*

plásmă[2] s.f. (*înv.*) v. Concepere. Creare. Elaborare. Imaginare. Inventare. Născocire. Plănuire. Plăsmuire. Proiectare. Realizare. Scornire.

plăsmic, -ă adj. (*biol.*) plasmatic.

plasmínă s.f. (*biochim.*) fibrinolizină. *Plasmina degradează fibrina și fibrinogenul din plasma sangvină.*

plasmodiéză s.f. (*biol.*) citochineză, citodiereză. *Plasmodiereza reprezintă totalitatea schimbărilor care au loc în plasmă în cursul diviziunii celulare.*

plasmódiu s.n. (*biol.*) **1** gimnoplast. *Plasmodiul este o masă plasmatică cu mai multe nuclee, care are ca înveliș o singură membrană albuminoidă.* **2** hematozoar. *Plasmodiul trăiește în tubul digestiv al țânțarului anofel, fiind agentul patogen al malariei.*

plasmogenéză s.f. (*biol.*) plasmogonie. *Plasmogeneza este procesul de formare a plasmei.*

plasmogoníe s.f. (*biol.*) plasmogeneză.

plasmóm s.n. (*med.*) granulom. *Plasmomul este o tumoare de dimensiuni mici, apărută în urma unui proces inflamator cronic.*

plasmón s.m. (*genet.*) plasmotip.

plasmotip s.m. (*genet.*) plasmon. *Plasmotipul reprezintă materialul genetic afiat în afara nucleului genetic.*

plasmozóm s.m. (*biol.*) nucleol. *Plasmozomii au un rol esențial în sinteza proteinelor.*

plástă s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

plástic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în arte*) pictural, pitoresc, sugestiv, ‹rar› pictoric. *Tablourile lui excelează prin amănuntele plastice. Învață, încă de pe băncile școlii de arte, să distingă nuanțele plastice.* **2** (*despre stil, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, pregnant, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este plastic. Folosește metafore plastice.* **II** adv. (*modal*) expresiv, pitoresc, sugestiv, ‹fig.› colorat[2], nuanțat. *Tinerii se exprimă plastic.*

plasticát, -ă adj. (*despre documente, materiale etc.*) laminat[2], plastifiat.

plasticián, -ă s.m., s.f. (*a. plast.*) artist plastic. *Tânărul pictor s-a înscris în sindicatul plasticienilor.*

plasticitáte s.f. **1** elocvență, expresivitate, pregnanță, sugestivitate, ‹rar› expresie, ‹înv.› rostire. *Ideea regizorului a fost prezentată în spectacol cu toată plasticitatea artistică necesară.* **2** (*în arte*) picturalitate, sugestivitate. *Plasticitatea tablourilor sale este remarcabilă.* **3** ‹fig.› forță, relief, strălucire. *Construcția folosită de autor în acest roman nu are plasticitate. Calitatea esențială a frazei lui Creangă este plasticitatea ei.*

plastídă s.f. (*biol., bot.*) ‹astăzi rar› leucit[1]. *Plastidele au un rol deosebit de important în procesele biochimice sau de sinteză, ele formând substanțe organice din cele anorganice.*

plastíe s.f. grefare, grefă, transplant, transplantare, ‹rar› transplantație. *Accidentatului i s-a făcut o plastie de piele pe mână.*

plastifiá vb. I. tr. (*compl. indică documente, materiale etc.*) a lamina. *Și-a plastifiat diploma de licență pentru a o proteja de degradare.*

plastifiát, -ă adj. (*despre documente, materiale etc.*) laminat[2], plasticat. *Diploma plastifiată este protejată de degradare.*

plastifiére s.f. laminare. *Plastifierea diplomei de licență a fost necesară pentru a o proteja de degradare.*

plastográf, -ă s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. falsificator. *Plastograful încearcă să vândă tablourile ca originale.* **2** s.n. (*înv.*) v. Plastografie.

plastografáre s.f. plastografiere, ‹fam.› făcătură.

plastografiá vb. I. tr. (*compl. indică semnături*) a contrafface, a falsifica. *A fost dat în judecată pentru că a plastografiat semnătura pictorului.*

plastografiát, -ă adj. (*în opoz. cu „original”; despre semnătura cuiva*) contrafăcut, falsificat, neautentic. *A pus pe tablou semnătura plastografiată a pictorului.*

plastografíe s.f. **1** fals în acte publice. *A fost trimis în instanță pentru plastografie.* **2** (*concr.*) ‹înv.› plastograf. *Actul acesta este o plastografie.*

plastografiére s.f. **1** plastografare, ‹fam.› făcătură. *A fost dat în judecată pentru plastografierea testamentului.* **2** falsificare. *A fost dat în judecată pentru plastografierea semnăturii pictorului.*

plastrón s.n. (*la cămăși*) piept, ‹rar› pieptar, ‹reg.› spăcel, ‹înv.› manișcă. *Își calcă plastronul cămășii cu multă atenție.*

plastroná vb. I. intr. (*fran.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

plástru s.m. (*mineral.; înv.*) v. Ghips. Ipsos.

plásture s.f. **1** (*farm.*) emplastru, leucoplast, ‹înv.› sparadrap. *A acoperit rana cu un plasture pentru a nu se infecta.* **2** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prișniță.

plășcă[1] s.f. **I 1** (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol. **2** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Cămașă de fier. Cămașă de zale. Cuirasă. Platoșă. **3** (*înv.*) v. Hlamidă. Mantie. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Creț-șoară (v. *creț-șor*) (*Alchemilla vulgaris*). **2** (*art.*) ***plașca-ciobanului*** v. Pungliță (*Thlaspi arvense*).

plășcă[2] s.f. (*înv.*) v. Răsplată. Recompensă.

plășcă[3] s.f. (*muz, milit.; reg.*) v. Goarnă. Trâmbiță. Trompetă.

plat[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Plită. **2** v. Mașină. Mașină de gătit. Plită. Sobă.

plat[2]**, plátă** adj. **I 1** (*despre obiecte, corpuri etc.*) aplatizat, lătăreț, lățit, spatulat, turtit, ‹înv. și reg.› lătâi, lăteț, ‹reg.› lătăuș, lătui. *Rațele au ciocul plat.* **2** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, orizontal, plan, șes, ‹rar› nud, ‹pop. și fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, șesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], șters. *În față se întinde o câmpie plată, fără denivelări.* **3** (*despre terenuri, locuri*) neted. *Pământul nu are mușuroaie, ci este plat.* **4** (*despre drumuri, șosele etc.*) neted, ‹reg.› lin[2]. *Pe cele mai multe porțiuni șoseaua este plată.* **II** (*despre apă*) neacidulată. *Bea numai apă plată.* **III** fig. **1** (*lit.; despre opere literare, stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații plate.* **2** (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) inexpresiv, monoton, neexpresiv, uniform, ‹fig.› monocord, ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore plate. Unele dintre picturile sale sunt plate.* **3** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare plat.* **4** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost plată.* **5** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, limitat, mărginit, obtuz, redus, strâmt. *Este un spirit plat, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc plat, dominat de un sentiment de automulțumire.* **6** (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, redus, ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană plată. Având o judecată plată, se opune progresului.*

platán[1] s.m. (*bot.*) **1** (*rar*) v. Arțar. Paltin. Paltin-de-câmp (*Acer platanoides*). **2** (*reg.*) v. Cenușar. Oțetar-fals (*Ailanthus altissima* sau *Ailanthus glandulosa*).

platán[2] s.n. disc, taler[2], talger, tas, ‹înv. și reg.› scafă, ‹reg.› lingură, taier, tavă, terezie. *A pus pe platanul balanței brățara din aur pentru a o cântări.*

platarín s.m. (*iht.; reg.*) v. Chefal (*Mugil capito*).

plătă s.f. **1** achitare, lichidare, onorare, plătire, ‹rar› liberare, plătit[1], ‹înv. și pop.› răfuială, ‹înv.› exoflisire[1], răfuire, răspundere, umplere, ‹grec.; înv.› exoflisis, ‹ieșit din uz› lichidație. *Plata ratei la bancă se face la sfârșitul fiecărei luni.* **2** achitare, depunere, plată, vărsare, ‹rar› plătit[1]. *Plata amenzii s-a făcut pe loc.* **3** ‹înv. și pop.› preț. *Chelnerul i-a cerut plata înainte. Și-a primit plata pentru tabloul vândut.* **4** remunerare, remunerație, retribuire, retribuție, ‹rar› remunerariu. *Plata i s-a părut cam mică pentru munca depusă.* **5** ***plată în acord*** = retribuție în acord, salariu în acord. *Plata în acord este sistemul de remunerare a muncii normate în raport cu rezultatele obținute.* **6** pedeapsă, răsplată, recompensă, ‹rar› aflicțiune, ‹înv.› plătire, răsplătire. *Copilul care minte primește din partea părinților o plată pe măsură.*

platbándă s.f. (*constr.*) buiandrug, lintou, ‹rar› lintel. *Platbanda susține porțiunea de zidărie de deasupra unei porți, a unei uși, a unei ferestre etc.*

plătcă s.f. (*la cămăși*) ‹reg.› petic, speteală[2]. *De platcă se prinde gulerul.*

platfórmă s.f. **I 1** ***platformă de lansare*** = rampă de lansare. *De pe platforma de lansa-*

re decolează vertical rachetele teleghidate. **2** platou. *Un mare complex comercial s-a ridicat pe o platformă de la periferia orașului.* **3** (*geomorf.*) prispă, tăpșan, ‹reg.› maidan. *Platforma este un loc neted sau înclinat, aflat de obicei pe vârful unui munte sau al unui deal.* **4** (*geol.*) cratogen. *Platforma păstrează urmele mai multor orogeneze precambriene, care constituie nucleele de la care s-au extins actualele continente.* **5** (*geomorf.*) ***platformă continentală*** = șelf. *Platforma continentală este regiunea fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de țărm și povârnișul continental.* **6** (*constr.; rar*) v. Odihna scării (v. *odihnă*). Odihnă. Palier. **II** (*polit.*) program, program politic. *A luat cunoștință de platforma politică a acestui partid. La congres, președintele partidului a prezentat o nouă platformă.*

plátfus s.n. (*med.*) picior plat, platipodie, tarsoptoză. *Platfusul este o malformație congenitală a piciorului, care constă în dispariția concavității plantare fiziologice, planta sprijinindu-se pe sol cu aproape toată suprafața ei.*

plátină s.f. (*metalurg.*) larghetă. *Platina se folosește ca materie primă la laminarea tablei subțiri.*

platínic, -ă adj. (*chim.; despre aliaje, metale, obiecte etc.*) platinifer, platinos. *Platiniridiul este un aliaj paltinic.*

platinifér, -ă adj. (*chim.; despre aliaje, metale, obiecte etc.*) platinic, platinos.

platinós, -oásă adj. (*chim.; despre aliaje, metale, obiecte etc.*) platinic, platinifer.

platipodíe s.f. (*med.*) picior plat, platfus, tarsoptoză.

platitúdine s.f. **1** banalitate, prozaism, truism, ‹livr.› lapalisadă, ‹fig.› proză, ‹fig.; rar› loc comun. *Discursul său nu a interesat auditoriul din cauza platitudinii ideilor.* **2** (*fran.; rar*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **3** (*fran.; rar*) v. Obsecviozitate. Servilism. Slugărnicie. Umilință.

plátnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. plătitor. *Platnicii își achită datoriile bănești.* **2** adj., s.m., s.f. v. Datornic. Debitor. **3** s.m., s.f. (*jur.*) v. Cauțiune. Fideiusor. Garant. **4** adj. (*mai ales despre sume de bani*) v. Plătibil.

platonián, -ă adj. (*filos.*) platonic, platonician.

platónic, -á adj. **1** (*filos.*) platonian, platonician. *Este adept al ideilor platonice.* **2** (*despre iubire*) ideal, pur[2], ‹fig.› curat. *Dragostea celor doi adolescenți este platonică.* **3** (*despre sentimente, relații interumane etc.*) spiritualizat. *Legătura dintre cei doi este platonică.* **4** (*despre manifestări, reacții etc. ale oamenilor*) abstract, formal. *Nu se putea însă liniști doar cu consolări platonice.* **5** (*filos.; înv.*) v. Platonician. Platonist.

platoniciăn, -á adj., s.m., s.f. (*filos.*) **1** adj. platonian, platonic. **2** s.m., s.f. platonist, ‹înv.› platonic. *Platonicienii sunt adepții platonismului.*

platoníst, -ă s.m., s.f. (*filos.*) platonician, ‹înv.› platonic.

plátoșă s.f. (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) cămașă de fier, cămașă de zale, cuirasă, ‹livr.› lorică, ‹înv.› panțir, plașcă[1]. *Platoșa proteja pieptul și spatele războinicilor.*

platóu s.n. **1** (*geomorf.*) podiș, ‹rar› masă[1], retezătură, ‹pop.› șes, ‹reg.› ghergheleu, popină, șestină, zăpodie, ‹înv.› șezătură. *Platoul este o formă majoră a reliefului terestru, formată din suprafețe interfluviale largi sau mai înguste, situate aproximativ la aceeași altitudine, străbătută de văi adânci și având înălțimi care depășesc 200-300 m.* **2** platformă. **3** (*tehn.; și* ***platou magnetic***) placă magnetică. *Platourile magnetice pentru rectificare au o forță de prindere constantă pe toată suprafața lor.*

plătoviță s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** v. Bucată. Fâșie. Limbă. Petic. Prânceană. **2** v. Fâșie. Panglică. Șuviță.

plaț s.n. (*reg.*) **1** v. Intersecție. Încrucișare. Întretăiere. Răscruce. Răspântie. **2** v. Bazar. Piață. Târg.

pláur s.m. (*geomorf.*) grădină plutitoare, insulă plutitoare, ostrov plutitor, pământ plutitor, plavie, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. *Plaurul este o formație compactă de pământ, nisip, nămol, resturi vegetale care plutesc pe o apă.*

plauzíbil, -á adj. **1** (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) acceptabil, admisibil, bun, credibil, probabil, verosimil. *Are o scuză plauzibilă pentru ceea ce a făcut.* **2** probabil. *Evenimentul va avea loc, cel mai plauzibil, pe 25 mai. I se pare puțin plauzibil să fi aflat înaintea lui această veste.*

plauzibilitáte s.f. admisibilitate, credibilitate, probabilitate, verosimilitate, ‹rar› verosimilitudine. *S-a apreciat plauzibilitatea celor declarate de martori.*

plav s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Grădină plutitoare. Insulă plutitoare. Ostrov plutitor. Pământ plutitor. Plaur. Plavie.

plávie s.f. **1** (*geomorf*) grădină plutitoare, insulă plutitoare, ostrov plutitor, pământ plutitor, plaur, ‹reg.› cocioc, coșcov, năcladă, plav, prundoi. **2** (*reg.*) ‹reg.› plavină. *Plavia este o limbă de foc.* **3** (*reg.*) v. Plută[1]. **4** (*reg.*) v. Palancă.

plávină s.f. (*reg.*) ‹reg.› plavie.

plăviu adv. (*modal; în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mișcare; rar*) v. Agale. Alene. Binișor. Domol. Încet. Încetinel. Încetișor. Lent. Lin[2]. Liniștit. Ușor[2]. Ușurel.

plaz[1] s.n. **1** (*tehn.; la plug*) călcâi, talpă, ‹pop.› trupiță[1], ‹reg.› bârsă, nadă[1], piept, plasă[1], plughiță, pod[1], taban. *Plazul asigură stabilitatea plugului în timpul aratului.* **2** (*la pl.* ***plazuri***; *tehn.; la războiul de țesut*) butuci (v. *butuc*), tălpi (v. *talpă*), ‹reg.› craci (v. *crac*), cracii războiului (v. *crac*), drugi (v. *drug*), fofeze (v. *fofează*), grindeie (v. *grindei*), lemne (v. *lemn*), tălpeți (v. *tălpeț*). *Plazurile alcătuiesc patul sau trupul războiului de țesut.* **3** (*la plug; reg.*) v. Bârsă. **4** (*la sanie; reg.*) v. Talpă. Tălpig.

plaz[2] s.n. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

plăceá vb. II. **1** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică oameni*) a agrea, a simpatiza, ‹reg.› a vori[2]. *Îl place pentru că este sincer.* **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) iubi, a (se) îndrăgi, a ține, ‹pop.› a drăgi, a se îndrăgosti, ‹înv.› a (se) libovi. *Toată viața a plăcut-o numai pe ea. Ajunși la bătrânețe, cei doi soți se plac ca la început.* **3** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a dori, a pofti, a vrea. *Stai lângă cine îți place.* **4** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a conveni, a prefera, ‹fig.› a surâde, a zâmbi. *Îi place să stea în camera cu vederea spre mare.* **5** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a iubi. *I-a plăcut mult fotbalul în tinerețe. Îi plac cărțile rare pe care le are în bibliotecă.* **6** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; despre plante*) v. Prii.

plăcére s.f. **I 1** plac, poftă, ‹pop. și fam.› hatâr. *Și-a dus copilul la circ pentru a-i face plăcerea.* **2** chef, dispoziție, dorință, gust[2], plac, poftă, voie, voință, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după plăcerea inimii.* **3** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetență, chef, dispoziție, dorință, gust[2], poftă, ‹rar› apetiție, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis plăcerea pentru citit.* **II 1** delectare, desfătare, farmec, încântare, voluptate, vrajă, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o plăcere.* **2** desfătare, încântare, ‹fig.› regal[1]. *Concertul a fost o adevărată plăcere.* **3** bucurie, desfătare, juisare, mângâiere, mulțumire, satisfacție, ‹livr.› juisență, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› haz, mângâietură, ‹latin.; înv.› letiție, ‹fran.› plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare plăcere.* **III 1** (*mai ales la pl.* ***plăceri***) distracție, petrecere, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹reg.› libovire, ‹înv.› dezmierdare. *Duce o viață plină de plăceri.* **2** agrement, amuzament, distracție, divertisment, recreere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de plăcere.*

plăcíntár s.m. patiser. *Lucrează ca plăcintar doar de câteva luni.*

plăcíntă s.f. **I** (*ind. alim., culin.*) **1** ‹reg.› pacea. *Îi plac plăcintele calde.* **2** ***plăcintă cu brânză*** = ‹înv.› ciurec. *A pus în aluatul folosit la plăcinta cu brânză esență de rom și de vanilie;* ***plăcintă cu poale-n brâu*** = poale-n brâu (v. *poală*), poalele-n brâu (v. *poală*). *Plăcintele cu poalele-n brâu sunt umplute de obicei cu brânză și sunt făcute din bucăți (pătrate) de aluat, ale căror colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic.* **3** (*reg.*) v. Lipie[1]. **4** (*reg.*) v. Turtă. **5** (*reg.*) v. Gogoașă. **6** (*reg.; și* ***plăcintă subțire***, ***plăcintă turnată***) v. Clătită. **II** (*art.; bot.*) ***plăcinta-porcului*** = *Heracleum palmatum*; talpa-ursului (v. *talpă*); (*reg.*) ***plăcinta-vacii***

v. Urechea-ursului (v. *ureche*) (*Primula auricula*). **III** (*glum.* sau *iron.*) v. Pălărie.
plăcintărie s.f. patiserie. *Au intrat într-o plăcintărie pentru a cumpăra niște pateuri.*
plăcintioáră s.f. (*ind. alim., culin.; rar*) v. Plăcintuță. Plăcințică.
plăcintór s.n. (*gosp.; reg.*) **1** ‹reg.› mângălău. *Plăcintorul este o bucată dreptunghiulară de lemn cu una dintre suprafețe brăzdată de șanțuri, pe care se calcă rufele din pânză groasă, înfășurate în prealabil pe un sul de lemn.* **2** v. Făcăleț. Sucitor. Vergea.
plăcintúcă s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Plăcintuță. Plăcințică.
plăcintúță s.f. (*ind. alim., culin.*) plăcințică, ‹rar› plăcintioară, ‹reg.› plăcintucă.
plăcințícă s.f. **I** (*ind. alim., culin.*) plăcintuță, ‹rar› plăcintioară, ‹reg.› plăcintucă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Bulbuc (*Trollius europaeus*). **2** (*art.*) ***plăcințica-vacii*** v. Pătlagină (*Plantago major*).
plăcút, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mâncăruri*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, savuros, suculent, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă plăcută.* **2** (*despre băuturi*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, licoros, savuros, ‹livr.› ambroziac, sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A băut un vin plăcut.* **3** (*despre mirosuri, arome etc.*) ademenitor, agreabil, apetisant, atățător, excitant, excitator, frumos, ‹rar› excitativ, pofticios, ‹înv.› nostim, ‹fig.; înv.› aprinzător. *Cozonacii calzi emanau o aromă plăcută.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) agreabil, nostim, simpatic, șarmant, ‹înv. și pop.› nurliu. *Este o persoană prietenoasă și plăcută.* **2** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, seducător, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este plăcut.* **3** (*despre acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) agreabil, amuzant, antrenant, distractiv, drăguț, ‹rar› divertismental, ‹fam.› fain, ‹înv.› gentil. *Întrunirea prietenilor a fost plăcută. Jocurile de pe calculator sunt plăcute pentru cei mai mulți copii.* **4** (*despre situații, stări emoționale etc.*) agreabil, frumos, ‹reg.› omenos, pâșin, ‹înv.› ogodit, ogoditor, ogodnic, ‹fig.› dulce. *Reîntâlnirea celor doi a fost plăcută. Au petrecut momente plăcute împreună.* **5** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, atrăgător, frumos, melodios, suav, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce plăcută.* **6** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, pașnic, tihnit, ‹înv.› liniștos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe plăcută, fără griji.* **7** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, potolit[2], tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă plăcută.* **III** adj. **1** (*despre obiecte, construcții, interioare etc. sau despre aspectul, înfățișarea lor*) agreabil, cochet, drăguț, estetic, frumos, ‹rar› elegant, ‹fam.› fain. *Fațada teatrului are un aspect plăcut.* **2** (*mai ales despre peisaje, elemente din natură, interioare*) desfătător, încântător, vesel, ‹reg.› veselos, ‹fig.› mângâietor, ‹fig.; înv.› mângâios. *Astăzi este un soare plăcut de toamnă. După schimbările făcute, camera pare mai confortabilă, mai plăcută.* **3** (*despre locuri, peisaje etc.*) atractiv, atrăgător, îmbietor, primitor. *A vizitat meleaguri plăcute.* **4** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) agreabil, atractiv, atrăgător, frumos, prietenos. *Un parc cu multe flori este un mediu plăcut pentru oricine.* **5** (*despre elemente ale naturii, obiecte etc.*) atractiv, atrăgător, ‹livr.› ataşant, ‹rar› atracțios. *Are o meserie plăcută. Peisajul subacvatic este foarte plăcut.* **6** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) agreabil, bun, favorabil, frumos, prielnic, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost plăcut. Este o vreme plăcută pentru înot.* **7** (*despre vreme, momente ale zilei etc.*) lin[2], liniștit, ‹pop.› moale, ‹înv.› liniștos. *Este o noapte plăcută de iunie.* **8** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moale, moderat, molcom, potolit[2], slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt plăcut.* **9** (*despre lumină*) lin[2], moale, ‹fig.› blând, dulce. *Poate citi numai la o lumină plăcută. Simte căldura razelor plăcute ale soarelui.* **IV** adv. (*modal*) **1** agreabil, bine, frumos, ‹fam.› fain. *Au petrecut plăcut de sărbători.* **2** (*exprimă o apreciere de ordin estetic*) bine, estetic, frumos, ‹fam.› fain. *A aranjat plăcut masa.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) amabile, grațios. **4** lin[2], liniștit, ‹fig.› ușor[2]. *Vântul adie plăcut.*
plăguí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.
plăguít, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2].
plăiéș s.m. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) **1** străjer, ‹pop.› strajă. *Plăieșii erau locuitorii de la graniță, însărcinați cu paza frontierei țării, în regiunile de munte.* **2** grănicer. *Plăieșii păzeau frontiera țării în regiunea de munte.* **3** muntean. *Plăieșii erau locuitorii din regiunile de munte.*
plăiét s.n. (*înv.*) v. Meleag. Plai. Regiune. Ținut.
plăiéț s.n. (*înv.*) v. Plai.
plăișór s.n. (*pop.*) ‹pop.› plăiuț.
plăiúț s.n. (*pop.*) ‹pop.› plăișor.
plămădă s.f. **I 1** (*culin., ind. alim.*) dospeală, maia[1], plămădeală, ‹rar› aluat, ‹pop.› plămăditură, ‹reg.› caima, ilistău, oțet, plămădeț, ‹înv.› covăseală, ‹turc.; înv.› peșchin. **2** (*pop.*) v. Macerare. Macerație. **3** (*med. pop.; pop.*) ‹pop.› plămădire, plămădirea inimii (v. *plămădire*), plămăditul inimii (v. *plămădit*[1]). *Plămădeala este o boală a copiilor, despre care se crede că este adusă de strigoi.*
plămădeț s.m. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală.
plămădí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică aluat*) a frământa, ‹pop.› a zoli, ‹reg.› a murseca, a preface, ‹înv.› a soage. *A plămădit o oră aluatul de cozonac.* **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică plante, flori, fructe etc.*) v. Macera. **II** fig. **1** intr., tr. (*biol.; despre femei; compl. indică copii*) a concepe, a naște, a procrea. *Fata a ajuns la vârsta la care poate plămădi.* **2** tr. (*compl. indică state*) a crea, a face, a făuri, a forma, a înfăptui, a întemeia, a realiza, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi plămădit un stat național unitar.*
plămădíre s.f. **1** frământare, frământat[1], plămădit[1]. *Plămădirea aluatului se poate face și cu mixerul.* **2** (*med. pop.; pop.; și, art.,* ***plămădirea inimii***) ‹pop.› plămădeală, plămăditul inimii (v. *plămădit*[1]).
plămădít[1] s.n. **1** frământare, frământat[1], plămădire. **2** (*med. pop.; pop.; și, art.,* ***plămăditul inimii***) ‹pop.› plămădeală, plămădire, plămădirea inimii (v. *plămădire*).
plămădít[2], -ă adj. (*pop.; despre plante, flori, fructe etc.*) v. Macerat.
plămăditúră s.f. **1** (*culin., ind. alim.; rar*) v. Dospeală. Maia[1]. Plămadă. Plămădeală. **2** (*entom.; înv.*) v. Plămadă.
plămân s.m. **I 1** (*anat.; și, înv.* și *reg., la pl.,* ***plămâni albe***) pulmon, ‹pop.› bojoc, foale, ‹reg.› ficați (v. *ficat*), maierele albe (v. *mai*[4]), maierele bălai (v. *mai*[4]), ‹înv.› răsuflătoare. *Prin plămâni se face respirația la om și la vertebratele superioare.* **2** (*la pl.* ***plămâni***; *med., med. vet.*) boală de piept, ftizie, piept, tebece, tuberculoză pulmonară, ‹livr.› baciloză, ‹rar› pulmonie, ‹pop. și fam.› oftică, ‹pop.› atac, ‹reg.› beteșug uscat, boală câinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ‹înv.› plămânie. *Astăzi, plămânii pot fi tratați cu rezultate foarte bune.* **3** (*med.*) ***plămân evanescent*** = distrofie pulmonară progresivă. *Plămânul evanescent este o formă clinică particulară de emfizem pulmonar, care apare la tineri și a cărei evoluție este letală.* **4** (*tehn. med.; pop.*) ***plămân de oțel*** v. Respirator Drinker. **5** (*anat.; înv.* și *reg.; și, la pl.,* ***plămâni negri***) v. Ficat. **6** (*anat.; la femei; glum.*) v. Mamelă. Piept. Sân. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*în forma* ***plomună***) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria offici-*

nalis). **2** (*art.; în forma* ***pulmună***) ***pulmuna-de-pe-baltă*** v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*). **3** (*în forma* ***plămână***) v. Mătăsea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*). **4** (*în forma* ***plămână***) ***plămână-albă*** v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*); ***plămână-gălbenă*** v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*).

plămânăr, -ă adj. (*med., med. vet.*; reg.; *despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

plămânâre s.f. (*bot.*) **1** *Pulmonaria mollissima*; mierea-ursului (v. *miere*), ‹înv. și reg.› plămânărică, ‹reg.› pana-cucului (v. *pană*), plămânărea. **2** (*reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **3** (*reg.*) v. Trifoiște. Trifoiște-de-baltă (*Menyanthes trifoliata*).

plămânăriță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **2** v. Cuscrișor (*Pulmonaria rubra*).

plămână s.f. (*bot.; reg.*) = plămân.

plămânăreă s.f. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **2** (*reg.*) v. Mierea-ursului (v. *miere*). Plămânare (*Pulmonaria mollissima*).

plămânărícă s.f. (*bot.; înv. și reg.*) **1** v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **2** v. Mierea-ursului (v. *miere*). Plămânare (*Pulmonaria mollissima*).

plămânăríță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **2** v. Cuscrișor (*Pulmonaria rubra*).

plămánie s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.

plămánós, -oásă adj. (*în opoz. cu „puternic”; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

plántăluí vb. IV. tr. (*pom., agric.; înv.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Replanta. Sădi. Transplanta.

plánticúță s.f. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

plánuí vb. IV. tr. **1** (*urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) a se gândi, a intenționa, a proiecta, a vrea, ‹rar› a socoti, ‹înv. și pop.› a sta, ‹pop.› a chiti[1], ‹înv. și reg.› a cislui, a sfătui, ‹reg.› a scăpa, a scoposi, ‹înv.› a așeza, a chibzui, a cugeta, a izvodi, ‹fig.; reg.› a cumpăni. *Plănuiește să plece într-o călătorie prin Europa.* **2** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să plănuiască o metodă tehnică nouă.* **3** (*compl. indică reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) a concepe, a preconiza, a prevedea, a proiecta. *Guvernul a plănuit noi măsuri pentru rezolvarea unor probleme din domeniul economic.* **4** (*compl. indică mai ales acțiuni reprobabile*) a premedita, ‹rar› a precugeta, ‹fig.; fam.› a mesteca. *Acuzatul a plănuit crima.* **5** (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a unelti, ‹înv.› a încurca, ‹fig.› a cloci, a coace, a fierbe, a lucra, a țese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A plănuit mult timp răzbunarea.* **6** (*rar; compl. indică mai ales date, termene*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici.

plánuiálă s.f. (*rar*) v. Plan. Proiect.

plánuíre s.f. **1** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plăsmuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit plănuirea unei noi metode tehnice.* **2** concepere, preconizare, proiectare. *Plănuirea unor noi reforme economice este în atenția guvernului.*

plánuít, -ă adj. **1** proiectat, ‹reg.› scoposit. *Petrecerea plănuită nu a mai avut loc.* **2** (*despre reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) conceput, preconizat, proiectat. *Măsurile plănuite vor ajuta economia să depășească dificultățile crizei financiare.*

plăpând, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șișătăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este plăpând, predispus mereu la îmbolnăviri.* **2** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, pricăjit, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șiștav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele plăpânde încep să se usuce.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, emoționabil, impresionabil, sensibil, simțitor, ‹fig.› liric. *Femeile sunt mai plăpânde decât bărbații.* **2** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, spălăcit, stins[2], ‹fig.› debil, livid, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină plăpândă. Abia i se distinge silueta în razele plăpânde ale lunii.* **3** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹fig.› leșinat[2], somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea plăpândă. De departe se aude freamătul plăpând al pădurii.*

plăpumár s.m. ‹reg.› mindirigiu, ‹înv.› iorgangiu. *Plăpumarul face sau vinde plăpumi.*

plăpumeă s.f. (*reg.*) v. Plăpumioară.

plăpumioáră s.f. ‹reg.› plăpumea, plăpumiță. *Caută o plăpumioară roz pentru pătuțul din camera fetiței.*

plăpumíță s.f. (*reg.*) v. Plăpumioară.

plăsá vb. I. intr., tr. (*înv.; despre oameni; compl. indică artiști, oratori etc. sau evoluția acestora pe scenă ori la tribună*) v. Aplauda.

plăscioáră s.f. (*rar*) v. Plăsuță.

plăseá s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***plăsele***; *la unele unelte și arme*) mâner, ‹înv. și reg.› mănunchi, plasă[1], ‹reg.› mănușă. *Are un pumnal cu plăsele din argint.* **2** (*la pl.* ***plăsele***; *tehn.; în dulgherie*) capră, clește. *Materialul de prelucrat se fixează de masă cu ajutorul plăselelor.* **3** (*tehn.; înv.*) v. Șild.

plăsmí vb. IV. tr. (*rar*) **1** v. (*compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **2** v. Alcătui[1]. Concepe. Întocmi. Plăsmui. Realiza. Structura.

plăsmuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să plăsmuiască o metodă tehnică nouă.* **2** (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a scorni, a ticlui, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A plăsmuit o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **3** a alcătui[1], a concepe, a întocmi, a realiza, a structura, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A plăsmuit o interesantă colecție de mărci poștale pe domenii. A apelat la un numismat ca să-i plăsmuiască colecția sa de monede.* **4** (*compl. indică documente, obiecte de artă, mărfuri etc.*) a contrafface, a falsifica, a ticlui, ‹fam.› a meșteșugi. *Plăsmuiește pașapoarte.*

plăsmuíre s.f. **1** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, proiectare, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit plăsmuirea unei noi metode tehnice.* **2** creație, invenție, născocire, ‹pop.› iscodeală, iscodenie, iscoditură, ‹fam.› născoceală, scoarnă, scornitură, ‹înv.› ijderitură, săzdanie. *Personajele filmului sunt plăsmuiri ale fanteziei regizorului.* **3** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, născocire, scorneală, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale plăsmuirii. Plăsmuirile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **4** inventare, născocire, scornire, ticluire, ‹fig.› urzire. *Plăsmuirea unor povești fantastice este pasiunea vânătorilor și a pescarilor.* **5** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire,

născocitură, neadevăr, palavră, poveste, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› baliverna, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la plăsmuiri. Nu mai suportă plăsmuirile lui.* **6** contrafacere, fals, falsificare, falsificație. *Tabloul este o plăsmuire evidentă.*

plăsmuít, -ă adj. **1** fictiv, halucinat, imaginar, imaginat, ireal, închipuit, născocit, nereal, scornit, ‹rar› vizionar, ‹fig.› lunar. *Adesea se transpune într-o lume plăsmuită.* **2** (*despre fapte, întâmplări etc.*) inventat, născocit, scornit, ticluit, ‹pop.› iscodit[2], ‹fig.› brodat. *Întâmplarea plăsmuită n-a fost crezută de nimeni.* **3** fantezist, imaginar, născocit, ‹livr.› romanesc[1]. *Personajele povestirii sale sunt plăsmuite.* **4** fantasmagoric, fantastic, ireal. *Imaginile plăsmuite ale coșmarului i-au rămas adânc întipărite în memorie.* **5** (*în opoz. cu „real"; despre afirmații, mărturii etc.*) fals, inautentic, inventat, mincinos, născocit, neadevărat, neautentic, neîntemeiat, nereal, scornit, ‹înv.› mințit, neadevăr, răsuflat, ‹fig.; pop.› strâmb, ‹fig.; înv.› nud. *Și-a dat seama că mărturia lui este plăsmuită. Afirmația ei plăsmuită a stârnit revolta colegilor.* **6** (*în opoz. cu „original"; despre scrieri, documente etc.*) apocrif, contrafăcut, fals, falsificat, neautentic, nesigur, ‹înv.› mincinos, scornit. *Specialiștii consideră că manuscrisul conține o evanghelie plăsmuită.* **7** (*înv.*) v. Aievea. Concret. Palpabil. Real.

plăsmuitór, -oáre s.m., s.f. **1** creator, demiurg, făuritor, înfăptuitor, născocitor, realizator, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este plăsmuitorul poeziei de dragoste italiene.* **2** falsificator, măsluitor, ‹înv.› calpuzan, falsar, ‹arg.› iscălitor. *Plăsmuitorii de pașapoarte au fost arestați.* **3** (*rar*) v. Inventator.

plăsuí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică cereale*) v. Vântura.

plăsúță s.f. ‹rar› plăscioară. *Plăsuța plină cu mere este destul de grea.*

plătí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică sume de bani*) a achita, a depune, a vărsa, ‹înv.› a slobozi. *A plătit la bancă rata pentru casă.* **2** tr. (*compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) a achita, a lichida, a onora, ‹înv. și pop.› a număra[1], ‹pop. și fam.› a împlini, ‹înv. și reg.› a plini, a umple, ‹înv.› a libera, a răfui, a răspunde, a solda, ‹grec.; înv.› a exoflisi[1]. *Și-a vândut bijuteriile pentru a-și plăti datoriile.* **3** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) a da[2], a înapoia[2], a restitui, a returna, ‹pop.› a întoarce, a înturna, ‹înv.› a reînturna, a turna[1]. *A reușit să-i plătească banii împrumutați.* **4** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.*) a da[2], a oferi. *Cât îmi plătești pe această blană?* **5** tr. (*compl. indică sume de bani*) a cheltui, a da[2], a folosi, a întrebuința, a utiliza, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A plătit mulți lei pentru refacerea acoperișului casei.* **6** tr. a onora, a remunera, a retribui, ‹înv.› a solda. *Patronul a plătit munca prestată de angajații săi.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a corupe, a mitui, ‹fam.› a sfânțui, a șpăgui, a șperțui, ‹fam.; glum.› a injecta, ‹fam.; deprec.› a atenționa, ‹înv.› a mâzdi, ‹fig.› a cumpăra, a unge, ‹fig.; fam.› a mânji. *L-a plătit pe director pentru a fi promovat.* **8** intr. (*pop.; despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Prețui. Valora. **9** refl. (*fam.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Achita. Scăpa. **10** intr., tr. (*înv.*) v. Pedepsi. Răsplăti. **II** intr., tr. fig. a ispăși, a îndura, ‹fig.; reg.› a răsplăti. *Plătește mult pentru vina tatălui.*

plătíbil, -ă adj. (*mai ales despre sume de bani*) ‹înv.› platnic. *Cei doi au convenit ca datoria să fie plătibilă lunar.*

plătícă[1] s.f. **I** (*iht.*) **1** *Abramis brama*; ‹reg.› împăratul-plăticii (v. *împărat*), zorcan. **2** *Brama brama*; ‹pop.› cârjancă, ‹reg.› sineț. **3** (*reg.*) v. Caracudă. Caracudă-de-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roșie. Caras. Cărășel (*Carassius carassius*). **4** (*reg.; în forma* ***plutică***) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*). **II** (*arg.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

plătícă[2] s.f. (*bot.*) *Gleditschia triacanthos*; glădiță, ‹reg.› gledicie, roșcov-sălbatic, roșcovar, salcâm, salcâm-boieresc.

plătícă[3] s.f. (*reg.*) ‹reg.› plătiță. *Plăticile sunt cele două jumătăți de slănină (cu șorici) care se scot după tăierea porcului.*

plăticúță s.f. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus scriceus*).

plătíre s.f. **1** achitare, lichidare, onorare, plată, ‹rar› liberare, plătit[1], ‹înv. și pop.› răfuială, ‹înv.› exoflisire[1], răfuire, răspundere, umplere, ‹grec.; înv.› exoflisis, ‹ieșit din uz› liberație. *Plătirea ratei la bancă se face la sfârșitul fiecărei luni.* **2** cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], folosire, întrebuințare, ‹înv. și reg.› chelșug, ‹înv.› masraf. *Pentru refacerea acoperișului casei a fost nevoie de plătirea unei sume importante de bani.* **3** (*înv.*) v. Pedeapsă. Plată. Răsplată. Recompensă.

plătít[1] s.n. (*rar*) **1** v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire. **2** v. Achitare. Depunere. Plată. Vărsare.

plătít[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) corupt, mituit, ‹fig.› impur, murdar, pătat, ‹fig.; fam.› mânjit. *Este un politician plătit.* **2** fig. (*despre sentimente, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) pedepsit, răzbunat. *Umilința plătită i-a readus liniștea sufletească.*

plătitór, -oáre s.m., s.f., adj. platnic. *Plătitorii își achită datoriile bănești.*

plătíță s.f. (*reg.*) ‹reg.› plătică[3].

plătnicíe s.f. (*fin.; rar*) v. Bonitate. Solvabilitate.

plătuí vb. IV. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) v. Gelui. Rindela. Rindelui.

plătuíre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1].

plăvái, -áie s.f., adj. **1** s.f. (*vit.*) ‹reg.› plăvan, poamă plăvaie, poamă plăvană. *Plăvaia este un soi de strugure cu boabele sferice și bătute, de culoare albă sau albă-verzuie, folosit pentru producerea vinului.* **2** adj. (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

plăválă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Majă. Năvod.

plăván, -ă s.f., adj., s.m. (*reg.*) **I 1** s.f. (*vit.*) v. Plăvaie (v. *plăvai*). **2** adj. (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **II** s.m. (*deprec.* sau *peior.*) v. Lungan. Vlăjgan.

plăvăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trâncăni.

plăvăí, -ie adj. (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

plăvíi s.f. pl. (*reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie.

plăvíț, -ă adj. (*înv. și reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

plăvíță vb. I. refl. (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolora. Ieși. Spălăci.

plăvíu, -íe adj. **1** (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben. **2** (*înv.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1].

plăzuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti.

plăzuít s.n. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

plăzuitúră s.f. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

plângâci, -ce adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț. **2** (*despre voce, glas etc.*) v. Jalnic. Plângător. Plângător. Plâns[2]. Scâncit[2]. Scâncitor. Tânguios. Tânguitor. Trist.

plângăcíos, -oásă adj. (*mai ales despre copii*) plângăreț, scâncit[2], smiorcăit[2], văicăreț, ‹rar› plângaci, văităreț, văitător, ‹înv. și pop.› plângător, ‹fam.› văicăros, ‹reg.› pușițos, scârnăvit, scrivit, smiorcănit[2], ‹reg.; peior.› smârcit, ‹înv.› văieratic, ‹fig.; fam.› bâzâit[2]. *Are o fetiță tare plângăcioasă.*

plângăréț, -eáță adj. **1** (*mai ales despre copii*) plângăcios, scâncit[2], smiorcăit[2], văicăreț, ‹rar› plângaci, văităreț, văitător, ‹înv. și pop.› plângător, ‹fam.› văicăros, ‹reg.› pușițos, scârnăvit, scrivit, smiorcănit[2], ‹reg.; peior.› smârcit, ‹înv.› văieratic, ‹fig.; fam.› bâzâit[2]. **2** (*de obicei peior.; mai ales despre glasul oamenilor*) smiorcăit[2], ‹fig.› miorlăit[2], miorlăitor. *A început să vorbească cu o voce plângăreață.* **3** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângător, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, trist, ‹livr.› dolent,

larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce plângăreață.*

plângătór, -oáre adj., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, trist, ‹livr.› dolent, larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros. **2** (*înv. și pop.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț. **II** (*reg.*) **1** s.m., s.f. v. Reclamant. **2** s.f. v. Bocitoare. Jeluitoare (v. *jeluitor*).

plângătuí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

plânge vb. III. **1** intr. (*despre copii*) ‹pop. și fam.; peior.› a smiorcăi, ‹înv. și reg.› a scrivi, ‹reg.› a îngeme, a mormăi[1], a se răcădui, a scârciumi, a schercăni, a schișni, a smicura, ‹reg.; peior.› a smârci, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a chelălăi, ‹fig.; reg.› a cherțăni, ‹fig.; glum.› a orăcăi, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Copilul a început iar să plângă.* **2** intr. (*despre oameni*) a lăcrima, ‹rar› a înlăcrima, ‹pop.› a chirăi. *Plânge de bucurie când și-a revăzut, după ani, prietena.* **3** intr. (*despre oameni*) ‹fig.; fam.; peior.› a bâzâi. *Ești copil mare, de ce plângi? Nu mai plânge atât! Te duc la circ!* **4** intr. (*despre copii*) a se smiorcăi, ‹reg.› a se sufleca, ‹fig.› a miorcăi, a mîorlăi, ‹fig.; glum.› a orăcăi. *Fetița a plâns toată ziua din cauză că i s-a stricat păpușa.* **5** intr. (*despre oameni, în special despre copii*) a urla, ‹reg.› a bornăi, ‹reg.; deprec. sau peior.› a buhăi[2]. *S-a lovit la genunchi și plânge încontinuu.* **6** tr., intr. a boci, a jeli, a jelui, a tângui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a văita. *Mereu își plânge fiul mort.* **7** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se tângui, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se plânge că viața îi este plină de greutăți.* **8** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) a căina, a compătimi, a deplânge, a deplora, a jeli, a plânge, ‹rar› a compasiona, ‹înv. și pop.› a tângui, a văicări, ‹înv. și reg.› a căi, ‹reg.› a sărăci, a șăinăli, a văiera, a văita, ‹înv.› a obida, ‹latin.; înv.› a lugi. *Îl plânge pentru suferința sa.* **9** refl. (*despre oameni*) a murmura, ‹pop.› a cârti, ‹înv. și reg.› a tânji. *Ai greșit! Te rog nu te plânge!* **10** refl. a reclama. *Cui să ne plângem că nu avem apă caldă?* **11** tr. (*înv. și pop.; compl. indică greșeli, păcate etc.*) v. Deplânge. Regreta.

plângeoșie s.f. (*înv.*) v. Ah. Bocală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

plângere s.f. **I 1** lăcrimare, plâns[1], plânset, plânsoare, ‹rar› lăcrimătură, ‹înv. și reg.› plânsătură, ‹înv.› plânget, plânsare. **2** lacrimi (v. *lacrimă*), plâns[1], plânset, plânsoare. *S-a săturat de atâta durere și de atâta plângere.* **3** ah, bocală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec .› scâncitură. **4** bocire, jelire, jeluire, plâns[1], ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. *Plângerea văduvei a impresionat pe toți cei prezenți la înmormântare.* **5** bocet, tânguială, tânguire, ‹pop.› jalet, jelanie, ‹înv.› jalovanie. *Plângerea părinților la înmormântarea fiului se auzea în tot cimitirul.* **II** (*concr.; jur.*) reclamație, ‹livr.› lament, ‹înv. și pop.› jalbă, pârâ, ‹înv. și reg.› libel, plânsoare, ponoslu, ponosluire, ‹reg.› lăcramă, ponos, ‹înv.› artic, davagilâc, dovagiu, pitac[2], răvaș, răvaș cu jalobă, răvaș de jalbă, reclamare, suplică, tânguire, ‹turc.; înv.› ruca. *A depus o plângere la consiliul de administrație.*

plângerós, -oâsă adj. (*înv.*) **1** (*despre voce, glas, sunete etc.*) v. Jalnic. Plângăreț. Plângător. Plâns[2]. Scâncit[2]. Scâncitor. Tânguios. Tânguitor. Trist. **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Galeș. Melancolic. Trist.

plânget s.n. (*înv.*) v. Lăcrimare. Plângere. Plâns[1]. Plânset. Plânsoare.

plângurós, -oâsă adj. (*înv.; mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Rușinos. Urât[2]. Vinovat.

plâns[1] s.n. **1** lăcrimare, plângere, plânset, plânsoare, ‹rar› lăcrimătură, ‹înv. și reg.› plânsătură, ‹înv.› plânget, plânsare. *Este atât de impresionată, încât nu își poate opri plânsul.* **2** plânset, ‹fig.› miorlăială, miorlăit[1], miorlăitură, ‹fig.; fam.; peior.› bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură. *Plânsul fetiței este insuportabil pentru cei din casă.* **3** lacrimi (v. *lacrimă*), plângere, plânset, plânsoare. **4** ah, bocală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec .› scâncitură. *S-a săturat de plânsul bătrânei.* **5** bocire, jelire, jeluire, plângere, ‹pop.› jeluială, ‹înv.› lugire. **6** (*med., med. vet.; reg.*) ***plâns-rău*** = (*art.*) ***plânsul-cel-rău*** v. Colică. Crampă. Spasm. **7** (*relig.; înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune.

plâns[2], plânsă adj. **1** (*despre oameni*) înlăcrimat, lăcrimat, ‹rar› lăcrimător, lăcrimos. *Stă plânsă și îndurerată lângă mormântul mamei.* **2** (*despre oameni*) bocit[2], jelit[2], jeluit, tânguit[2], ‹reg.› cântat[2]. *Mortul plâns este tatăl ei.* **3** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, scâncit[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, trist, ‹livr.› dolent, larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce plânsă.*

plânsăre s.f. (*înv.*) v. Lăcrimare. Plângere. Plâns[1]. Plânset. Plânsoare.

plânsătúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Lăcrimare. Plângere. Plâns[1]. Plânset. Plânsoare.

plânset s.n. **1** lăcrimare, plângere, plâns[1], plânsoare, ‹rar› lăcrimătură, ‹înv. și reg.› plânsătură, ‹înv.› plânget, plânsare. **2** plâns[1], ‹fig.› miorlăială, miorlăit[1], miorlăitură, ‹fig.; fam.; peior.› bâzâială, bâzâit[1], bâzâitură. **3** lacrimi (v. *lacrimă*), plângere, plâns[1], plânsoare.

plânsoáre s.f. **I 1** lăcrimare, plângere, plâns[1], plânset, ‹rar› lăcrimătură, ‹înv. și reg.› plânsătură, ‹înv.› plânget, plânsare. **2** lacrimi (v. *lacrimă*), plângere, plâns[1], plânset. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **II** (*concr.; jur.; înv. și reg.*) v. Plângere. Reclamație.

plântă s.f. (*anat.; înv.*) v. Plantă[2]. Talpă.

pleámă s.f. (*înv.*) v. Familie. Neam.

plean s.n. **1** (*milit.; înv. și pop.*) v. Captură. Pradă. **2** (*pop.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **3** (*înv.*) v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute.

pleáscă s.f. (*la lămpile cu petrol; reg.*) v. Pălărie.

pleásnă s.f. **I 1** (*pop.; la bici*) v. Sfârc. Șfichi. **2** (*pop.*) v. Bici. Biciușcă. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fâșie. Panglică. Șuviță. **4** (*pesc.; la undiță; reg.*) v. Strună[1]. **II** (*med.*) **1** (*pop.*) v. Aftă. **2** (*pop.*) v. Stomatită. **3** (*reg.*) v. Mătreață. Pitiriazis.

pleáșcă[1] s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Chilipir. **2** (*milit.; înv.*) v. Captură. Pradă.

pleáșcă[2] s.f. (*reg.*) = pleșcă.

pleátă s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***plete***) chică, ‹fam.› cânepa-dracului (v. *cânepă*). *Băiatul are o frumoasă pleată neagră.* **2** (*la pl.; bot.; reg.*) ***pletele-muierii*** v. Mătreață-de-arbori (*Usnea barbata*).

pleávă s.f. **I 1** (*colect.*) ‹pop.› ciuruială, codină, vânturătură, ‹înv. și reg.› zoană, ‹reg.› lohon, luscă, puzderie, târn, târnomată, ‹înv.› zoi. *Pleava este formată din resturile de spice, de paie, de păstăi etc. rezultate după treieratul cerealelor sau al leguminoaselor.* **2** (*reg.*) ***pleavă de lemn*** v. Rumegătură. Rumeguș. **3** fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din pleava societății.* **4** (*colect.; fin.; arg.*) v. Mărunt. Mărunțiș. Monedă. **5** (*colect.; fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*). **II** (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*). **III** (*bot.; înv.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*).

pleáznă s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab[1]*) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*). **2** v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*).

plébe s.f. (*colect.; deprec.*) v. Vulg.

plebeián, -ă s.m., s.f., adj. (*livr.*) **1** (*în Roma antică*) v. Plebeu. **2** (*în Ev. Med., în apusul Europei*) v. Plebeu.

plebeianísm s.n. (*livr.*) ‹livr.› plebeism. *Plebeianismul este comportamentul sau aerul de plebeu.*

plebéic, -ă adj. (*în Ev. Med., în apusul Europei; rar*) v. Plebeu.
plebeísm s.n. (*livr.*) ◊livr.› plebeianism.
plebéu, -ée s.m., s.f., adj., adv. **I 1** s.m., s.f., adj. (*în Roma antică*) ◊livr.› plebeian. *Plebeii constituiau categoria socială de oameni liberi, care se bucurau de libertate personală, dar care erau lipsiți de drepturi politice. Bărbatul plebeu nu se putea căsători cu o fată nobilă.* **2** s.m., s.f., adj. (*în Ev. Med., în apusul Europei*) ◊livr.› plebeian, ◊rar› plebeic. *Plebeii constituiau pătura cea mai săracă a populației orășenești, aflată în afara ierarhiei feudale.* **3** s.m. (*livr.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **4** adj. (*livr.; deprec.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **II** adv. (*modal; livr.; deprec.*) v. Bădărănește. Grobian. Grosier Grosolan. Indelicat. Mahalagește. Mârlănește. Mitocănește. Mojicește. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
plebícol, -ă s.m. (*livr.*) v. Demagog.
plebiscít s.n. (*jur*) referendum. *Plebiscitul este consultarea (prin vot) a cetățenilor dintr-o țară asupra unui proiect de lege, asupra unui act de stat de importanță deosebită sau asupra unei chestiuni de interes general.*
plecá vb. I. **A I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau părți ale lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a atârna, a cădea, a (se) coborî, a (se) culca, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) lăsa, ◊livr.› a sinua, ◊înv. și pop.› a se povedi, ◊reg.› a pica[2], a (se) poligni, a povârti, ◊înv.› a (se) închina. *Pleacă crengile cireșului ca să poată culege fructele. Ramurile se pleacă, pline de rod.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) înclina, a (se) lăsa, a (se) povârni, a (se) prăvăli, a (se) strâmba, ◊pop. și fam.› a (se) hâi, ◊pop.› a (se) pologi, ◊reg.› a (se) șovârni, ◊fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a plecat în timp.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a (se) apleca, a (se) arcui, a (se) curba, a (se) înclina, a (se) încovoia, a (se) îndoi. *Se pleacă peste marginea ferestrei. Își pleacă corpul peste balustradă.* **4** refl. (*despre oameni*) a se apleca, a se închina, a se înclina, a se ploconi, a se prosterna, ◊înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se pleacă în fața ei, salutând-o reverențios.* **5** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor*) a apleca, a coborî, a înclina. *Cuprins de rușine, și-a plecat capul.* **6** tr. (*compl. indică privirea*) a coborî. *De rușine, își pleacă privirea.* **7** refl. (*în opoz. cu „a răsări”; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, ◊livr.› a declina, ◊astăzi rar› a scoborî, ◊rar› a scădea, ◊înv. și pop.› a se lua, ◊pop.› a scăpăta, a sfinți[2], ◊înv.› a se lipsi, ◊fig.› a cădea, a se culca, a se înclina, a se scufunda. *Soarele se pleacă în spatele dealului.* **8** intr. (*înv.; despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) v. Duce[2]. Încheia. Sfârși. Termina. Trece. **9** intr. fig. (*despre oameni*) ◊fig.› a se ridica. *A plecat de jos, dintr-o familie săracă de țărani, și a ajuns om important.* **10** refl. fig. (*înv.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Apune. Cădea. Decădea. Involua. Regresa. **II 1** refl. (*milit.; despre armate, ostași etc.*) a se preda, a se supune, ◊înv.› a se cuceri, a se închina, a se paradosi, a se povinui, a se supleca, ◊fig.› a se apleca. *Turcii s-au plecat moldovenilor lui Ștefan cel Mare.* **2** refl. (*milit.; despre oștiri, trupe, localități, cetăți etc.*) a ceda, a se supune. *Orașul s-a plecat în fața învadatorilor.* **3** refl. (*despre oameni*) a se preda, a se supune, ◊înv.› a se vinovăți, ◊fig.› a se apleca, a ceda, a se închina, ◊fig.; pop.› a se da[2], ◊fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu s-a plecat.* **4** refl. (*relig.; despre oameni*) a se smeri, a se supune, a se umili, ◊înv. și pop.› a sluji, ◊înv.› a primi, ◊grec.; înv.› a se evlavisi. *Se pleacă în fața lui Dumnezeu.* **5** tr. (*milit.; pop.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. Subjuga. Supune. **6** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea. **7** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Convinge. Decide. Determina. Face. Hotărî. Îndupleca. **8** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndruma. Lumina. Orienta. **III** refl. (*gram.; înv.; despre substantive, adjective, pronume, numerale, articole*) v. Declina. **IV** refl. unipers. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; reg.*) v. Apleca. **B I** intr. (*predomină ideea deplasării în spațiu*) **1** (*despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) a porni, ◊înv. și pop.› a mâneca, a trece, a se urni, ◊pop.› a răscoli, ◊fam.› a decola, a tira, ◊reg.› a tuli, ◊înv.› a purcede, a se purta. *După un scurt popas într-o cofetărie, au plecat în oraș după cumpărături. Excursioniștii au plecat dimineața de la cabană și au ajuns spre seară în vârful muntelui.* **2** (*despre oameni; adesea cu determ. care indică modul de deplasare*) a lua, a porni, ◊înv.› a clăti, a purcede. *Văzând pericolul, a plecat în goană.* **3** (*despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) a se duce[2], a ieși, a merge, ◊înv. și pop.› a mâneca, ◊pop. și fam.› a porni, ◊pop.› a se mișca, ◊înv. și reg.› a păsa[2]. *Unde pleci la ora asta?* **4** (*despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) a apuca, a se îndrepta, a o lua, a merge, a păși, a porni, ◊rar› a se îndruma, a se orienta, ◊pop.› a purcede, a se purta, ◊înv. și reg.› a năzui, ◊maghiar.› a arădui, ◊fig.; pop.› a se întinde. *Pleacă pe drumul cel mai scurt către casă.* **5** (*despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „din”*) a ieși, a părăsi. *A plecat din sală, deoarece nu i-a plăcut spectacolul. A plecat din bancă după ce a obținut creditul.* **6** (*despre oameni; cu determ. locale*) a se duce[2], ◊fam.› a se căra, ◊reg.› a șperge. *Să pleci imediat acasă!* **7** (*despre oameni*) a se retrage. *Își cere permisiunea de a pleca, deoarece era foarte obosit.* **8** (*eufem.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **II** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, în special oameni*) v. Trimite. **III** (*la imper., pers. 2 pleacă!; cu val. de interj.*) **1** (*exprimă un ordin*) marș!, ◊reg.› mașir!, ◊rus.; reg.› pașol! *Pleacă de aici, nenorocitule!* **2** (*exprimă un ordin*) afară!, ieși!, marș! *Pleacă, până nu mă enervez prea tare!* **3** fugi!, ◊reg.› tiutiu! tiva!, ◊arg.› șchiava! *Pleacă! Nu te mai suport!*
plecáre s.f. **A I 1** aplecare, aplecat[1], arcuire, coborâre, culcare, culcat[1], curbare, înclinare, încovoiere, îndoire, ◊pop.› aplecătură. *Pentru a culege cireșele, a fost necesară plecarea crengilor.* **2** aplecare, înclinare, lăsare, povârnire, prăvălire, strâmbare, ◊pop. și fam.› hâire, ◊reg.› șovârneală. *Plecarea porții este acum vizibilă.* **3** aplecare, aplecat[1], arcuire, curbare, înclinare, încovoiere, îndoire. *Plecarea peste marginea ferestrei este periculoasă.* **4** (*înv.*) v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare. **5** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea. **6** (*astron., geogr.; înv.*) v. Înclinare. Înclinație. **7** (*fiz.; înv.*) v. Răsfrângere. Refracție. **8** fig. (*în opoz. cu „progres”; înv.*) v. Agonie. Apunere. Apus[1]. Asfințit. Cădere. Crepuscul. Decadență. Decădere. Declin. Degenerare. Involuare. Involuție. Recul. Reflux. Regres. **II** (*relig.*) obsecviozitate, smerenie, supunere, umilință, ◊rar› chenoză, ◊înv.› netrebnicie, oviliciune, plecat[1], plecăciune, umiliațiune, umilitate. *Adevărații credincioși dovedesc plecare în fața lui Dumnezeu.* **III** fig. (*înv.*) **1** v. Afecțiune. Atașament. Simpatie. Slăbiciune. **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aplecare. Aplicare. Aplicație. Aptitudine. Atracție. Chemare. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Înzestrare. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Stofă. Talent. Vocație. **IV** (*gram.; înv.*) **1** v. Flexiune. **2** v. Declinare. Flexiune nominală. **3** ***plecare supuitoare*** v. Conjunctiv. Subjonctiv. **B 1** pornire, ◊pop.› porneală, ◊înv.› purcedere, purces, purcezătură. *Plecarea în oraș după cumpărături s-a făcut după un scurt popas la o cofetărie. Plecarea excursioniștilor de la cabană spre vârful muntelui a avut loc dimineața, devreme.* **2** (*de obicei precedat de prep. „de”, „la”, „pe”*) ducă[1], pornire. *S-a îmbrăcat repede și este gata de plecare. Îi este gândul numai la plecare.* **3** ducere, mergere, mers, ◊pop. și fam.› pornire. *După plecarea părinților de acasă, copiii au început să facă obrăznicii.* **4** (*sport*) start. *Atletul a avut o plecare bună.* **5** (*eufem.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.
plecát[1] s.n. **1** (*relig.; înv.*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilință. **2** (*la pl. **plecate**; fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Greață. Nausea. **3** (*la pl. **plecate**; fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Indigestie.
plecát[2], -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, încovoiat, îndoit, lăsat, ◊pop.› pornit, ◊reg.› polignit. *Cireșul are ramurile plecate.* **2** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], înclinat, lăsat, povârnit, prăvălit, strâmb, ◊pop. și fam.› hâit, ◊pop.› ponorât, pornit, ◊reg.› șonțit, șovăi, șovârnit, ◊înv.› povortit, ◊fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta plecată*

trebuie reparată. **3** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) aplecat[2], înclinat, oblic, pieziș, povârnit, ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta plecată a dealului.* **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) aplecat[2], curbat, înclinat, încovoiat, îndoit. *Nu este bine să stai cu trupul plecat peste marginea ferestrei.* **5** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, strâmb, strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de plecat, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele plecat.* **6** (*despre ochi, privire, gene, pleoape*) coborât. *Rușinată, stă cu privirea plecată.* **7** (*înv.; despre linii, direcții etc.*) v. Cruciș. Diagonal. Înclinat. Oblic. Pieziș. **II 1** (*despre ființe*) ascultător, bun, cuminte, docil, înțelegător, obedient, supus, ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil plecat, care nu iese din cuvântul părinților.* **2** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, obsecvios, servil, slugarnic, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugărătic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor plecat și cinstit. De regulă, subordonații sunt plecați în fața șefilor.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, servil, slugarnic, smerit, supus, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament plecat față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **4** (*relig.; despre oameni*) credincios, cucernic, cuvios, evlavios, pios, preacredincios, religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om plecat, cu frica lui Dumnezeu.* **III** (*gram.; înv.*) **1** (*despre unele părți de vorbire*) v. Flexibil. Flexionar. **2** (*despre substantive, adjective, pronume, numerale, articole*) v. Declinabil. **IV** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Absent. Aerian. Căscat[2]. Distrat. Dus[2]. Inadvertent. Indiferent. Împrăștiat. Îngândurat. Năuc. Neatent. Preocupat. Transportat[2].

plecăciós, -oásă adj. **1** (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus. **2** (*înv.; despre corpuri, obiecte etc.*) v. Elastic. Flexibil. Lax. Mlădios. Mlădiu. Moale. Suplu.

plecăciúne s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) închinăciune, mătanie, ploconeală, reverență, temenea, ‹astăzi rar› compliment, ‹reg.› pleoștire, plocon, ‹înv.› plecare, ‹turc.; înv.› selamlâc, talâm. *Face o plecăciune în fața suveranului.* **2** aplecare, închinare, înclinare, ploconire, prosternare, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu plecăciuni afectate.* **3** (*înv.*) v. Ascultare. Cuminție. Docilitate. Obediență. Supunere.

4 (*relig.; înv.*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilință.

plecătí vb. IV. refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; reg.*) v. Apleca.

plecătór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. (*zool.; pop.*) v. Mânzare. **II** adj. (*înv.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Umil. **III** adj. (*gram.; înv.*) **1** (*despre unele părți de vorbire*) v. Flexibil. Flexionar. **2** (*despre moduri verbale*) v. Conjunctiv. Subjonctiv.

plecătúră s.f. (*înv.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație.

plecozát, -ă adj. (*reg.; despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit.

pléctru s.n. (*muz.*) pană. *Plectrul este o mică placă de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele unor instrumente muzicale.*

pledá vb. I. **1** tr. (*compl. indică idei, puncte de vedere, metode etc.*) a apăra, a pleda, a susține. *Avocatul pledează cauza clientului său.* **2** intr. a vorbi. *Profesorul îndrumător a pledat în favoarea doctorandului său pentru ca acestuia să i se acorde magna cum laude la obținerea titlului de doctor în științe.* **3** intr. (*despre realizări, acțiuni ale oamenilor, despre situații etc.*) a milita. *Operele scriitorului pledează pentru premierea acestuia.*

pledáre s.f. apărare, susținere. *Pledarea cauzei inculpatului de către avocatul său a fost foarte bine gândită.*

pledoaríe s.f. (*jur.*) apărare. *Avocatul își susține, pe scurt, pledoaria.*

plefureálă s.f. (*reg.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

pléhiu subst. (*gosp.; reg.*) v. Vătrai.

plehúb, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre oameni sau despre animale*) v. Hipoacuzic. Surd.

plehúș, -ă adj. (*reg.; despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit.

pleiádă s.f. **1** (*art., la pl. **Pleiadele**; astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Cloșca-cu-Pui (v. *cloșcă*), Găina (v. *găină*), Găinușa (v. *găinușă*), Păstorul-cu-Oile (v. *păstor*), ‹reg.› Cloța (v. *cloță*). *Pleiadele sunt un roi de stele din constelația Taurul.* **2** (*livr.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de idei, gânduri, întrebări etc.*) v. Multitudine. Mulțime. Noian. Pluralitate. Pluritate.

pleiocáziu s.n. (*bot.*) policaziu. *Pleiocaziul este o înflorescență cimoasă, în care axele florale laterale, dispuse vertical, au aceeași lungime și înălțime.*

pleiocíclic, -ă adj. (*în opoz. cu „anual”; bot.; rar; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Multianual. Peren. Plurienal. Vivace.

pleiofág, -ă adj. (*biol.*) omnivor, pantofag, plurivor, polifag. *Animalele pleiofage se hrănesc atât cu hrană vegetală, cât și cu hrană animală.*

pleiotróp, -ă adj. (*genet.; despre gene*) pleiotropic. *Genele pleiotrope se caracterizează prin pleiotropie.*

pleiotrópic, -ă adj. (*genet.; despre gene*) pleiotrop.

pleiotropíe s.f. (*genet.*) pleiotropism. *Pleiotropia este capacitatea unei gene de a condiționa apariția concomitentă a mai multe caractere ereditare.*

pleiotropísm s.n. (*genet.*) pleiotropie.

pleistocén, -ă s.n., adj. (*geol.*) **1** s.n. cuaternar inferior, diluvian, diluviu, glaciar. *În pleistocen a apărut omul.* **2** adj. diluvial, diluvian, glaciar, ‹înv.› diluvios. *Căldare pleistocenă. Circ pleistocen. Lac pleistocen. Piemont pleistocen.*

plenár, -ă adj. absolut, complet, deplin, integral, întreg, tot, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată libertatea plenară a exprimării ideilor.*

pléncher s.m. (*milit.; german.*) v. Tiralior.

plenilúniu subst. (*astron.; înv.*) v. Lună plină.

plenipoténț s.m., adj. (*polit.; înv.*) v. Plenipotențiar.

plenipotențiár s.m., adj. (*polit.*) ‹înv.› murahaz, plenipotent, plenipotențiat, preneputincios. *Plenipotențiarii sunt învestiți cu puteri depline pentru a reprezenta interesele unui stat pe lângă alt stat.*

plenipotențiát s.m. (*polit.; înv.*) v. Plenipotențiar.

plenisón, -ă adj. (*fon.; în opoz. cu „semison”; despre vocale*) silabic. *Vocalele plenisone pot forma singure sau împreună cu una ori mai multe consoane o silabă.*

plenisoníe s.f. (*lingv.; rar*) v. Polnoglasie.

plenitudinár, -ă adj. (*livr.*) v. Absolut. Complet. Deplin. Integral. Întreg. Plenar. Tot. Total.

plenitúdine s.f. **1** deplinătate, integritate. *Bătrânа este în plenitudinea facultăților mintale.* **2** deplinătate, desăvârșire, plinătate, ‹înv.› plinăciune, plineală, umplere, umplut[1]. *Având o familie fericită, trăiește un sentiment de plenitudine.*

plentív, -ă adj. (*fran.; înv.; despre glas, melodii etc.*) v. Duios. Jalnic. Tânguios. Tânguitor. Trist.

plenuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.

pleoápă s.f. **I** (*anat.*) **1** ‹reg.› sprânceană, teaca ochilor (v. *teacă*), ‹înv.› clipă, geană, palpebră. *Pleoapele acoperă și protejează partea anterioară a globului ocular.* **2** (*rar*) v. Ochi[1]. **II 1** (*gosp.; înv. și pop.*) v. Capac. **2** (*la sicriu; pop.*) v. Capac.

pleoáscă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

pleocroísm s.n. (*fiz.; la unele cristale*) policroism. *Pleocroismul este un fenomen de absorbție selectivă a luminii.*

pleomorfísm s.n. (*biol.*) polimorfism. *Pleomorfismul este proprietatea unor specii de plante sau de animale de a se prezenta sub mai multe aspecte morfologice.*

pleonásm s.n. **1** (*lingv.*) tautologie. *Pleonasmul este o greșeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii etc. cu același înțeles.* **2** (*ret.*) perisologie. *Pleonasmul este un procedeu de insistare prin repetiție.*

pleonástic, -ă adj. (*lingv.*) tautologic. *Construcțiile pleonastice trebuie evitate.*
pleonciós, -oăsă adj. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
pleonexíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Aviditate. Cupiditate. Lăcomie. Rapacitate.
pleopáná s.f. (*la cai; reg.*) v. Ochelari.
pleosc interj. (*cu val. vb.*) Șart[1]! *Pleosc! I-a tras o palmă.*
pleoscái vb. IV. intr. **1** (*despre ființe; adesea cu determ. „cu limba", „cu buzele"*) a plescăi, ‹fam.› a țocăi, ‹reg.› a plioscăni. **2** (*mai ales despre lichide*) a lipăi, a plescăi, ‹reg.› a cipcii. **3** (*despre substanțe vâscoase*) a plescăi, ‹reg.› a plescăni. **4** (*despre oameni, încălțăminte etc.*) a lipăi, a plescăi.
pleoscăít s.n. pleoscăitură, plescăit, plescăitură.
pleoscăitúrá s.f. pleoscăit, plescăit, plescăitură.
pleoscăníță s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).
pleoscăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).
pleoștí vb. IV. **I 1** refl. (*despre urechi*) a se blegi, ‹pop.› a se blegoșa, ‹reg.› a se clăpăugi, a se dăbălăza. *I s-au pleoștit urechile.* **2** refl. (*despre mustață*) a se lăsa. *Mustața i s-a pleoștit.* **3** refl. (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) a se lăsa, a se turti. *Arcurile patului s-au pleoștit. Cozonacii s-au pleoștit din cauza deschiderii repetate a cuptorului.* **II** tr., refl. fig. **1** (*adesea fam.; compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) supăra, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a pleoștit.* **2** (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui.
pleoștíre s.f. **1** blegire, ‹pop. și fam.› blegeală. *Pleoștirea urechilor îl complexează.* **2** ‹rar› pleoștitură. *Ploaia este cauza pleoștirii căciulii.* **3** (*reg.; adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea.
pleoștít, -ă adj. **I 1** (*despre urechi*) atârnat[2], bleg, blegit, clăpăug, lăsat, ‹pop. și fam.› bleojdit, ‹pop.› blegoșat, ‹reg.› bleonc, dăbălăzat, plecozat, plehuș, pliocoșat. *Își acoperă urechile cu părul pentru a nu se vedea că sunt pleoștite.* **2** (*despre mustață*) lăsată (v. *lăsat*). *Își dă seama când este supărat după mustața pleoștită.* **3** (*despre pălării, clopuri etc.*) ‹reg.› libernițit. *Pălăria pleoștită îi cade peste ochi.* **4** (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) lăsat, turtit. *Arcurile pleoștite ale patului trebuie înlocuite. Cozonacii pleoștiți nu se mai coc bine.* **II** fig. (*adesea fam.; despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Pleoștit după vestea primită, s-a închis în sine.*
pleoștitúră s.f. (*rar*) v. Pleoștire.
plescáiță s.f. (*bot.; reg.*) = plescaviță.
plescáviță s.f. **I** (*med.; pop.*) v. Alergie. Anafilaxie. Erupție. Exantem. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*în forma **plescaiță***) v. Gușa-porumbelului (v. *gușă*) (*Cucubalus baccifer*). **2** (*în forma **plescaiță***) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*). **3** (*în forma **plescaiță***) v. Șopârlaiță. Șopârlaiță-albă. Șopârlică. Șopârliță. Șopârliță-albă (*Parnassia palustris*). **4 *plescaviță-roșie*** v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*).
plescăí vb. IV. intr. **1** (*despre ființe*) a clefăi, a molfăi, ‹pop.› a chefni, a clefeti, a îmbăla, ‹înv. și reg.› a grojdi, ‹reg› a ciofăi, a mleăscăi, a mofloti, a murseca, a plescăni, a pliscoti, a polfăi. *Nu-i suportă pe acei care plescăie când mănâncă.* **2** (*despre ființe; adesea cu determ. „din limbă", „din buze"*) a pleoscăi, ‹fam.› a țocăi, ‹reg.› a plioscăni. *Plescăie din limbă. Plescăie admirativ din buze.* **3** (*mai ales despre lichide*) a lipăi, a pleoscăi, ‹reg.› a cipcii. *Valurile plescăie când se lovesc de țărm.* **4** (*despre substanțe vâscoase*) a pleoscăi, ‹reg.› a plescăni. *Noroiul plescăie sub cizmele de cauciuc.* **5** (*despre oameni, încălțăminte etc.*) a lipăi, a pleoscăi. *Plescăie din șlapi. Cizmele plescăie prin noroi.* **6** (*rar; despre lichide*) v. Bolborosi. Gâlgâi.
plescăiálă s.f. clefăială, clefăit, molfăială, molfăire, molfăit, molfăitură, plescăit, ‹rar› molfotire, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură. *Nu suportă plescăiala cuiva când mănâncă.*
plescăít s.n. **1** clefăială, clefăit, molfăială, molfăire, molfăit, molfăitură, plescăială, ‹rar› molfotire, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› polfăială, polfăit, polfăitură. **2** pleoscăit, pleoscăitură, plescăitură. *Se aude numai plescăitul apei care se lovește de țărm.* **3** (*rar*) v. Pocnet. Pocnitură. Trosnet. Trosnitură.
plescăitúră s.f. **1** pleoscăit, pleoscăitură, plescăit. **2** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit **3** (*în forma **pliscăitură**; constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.
plescăní vb. IV. intr. **1** (*rar; adesea cu determ. introduse prin prep. „din", care indică instrumentul acțiunii*) v. Pocni. Trosni. **2** (*reg.; despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi. **3** (*reg.; despre substanțe vâscoase*) v. Pleoscăi. Plescăi.
plesnáie s.f. (*înv.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
plesneálă s.f. (*rar*) v. Izbitură. Lovitură. Plesnitură.
plésnet s.n. **1** plesnitură. **2** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă. **3** (*la pl. **plesnete**; med.; reg.*) v. Mătreață. Pitiriazis.
plesneveálă s.f. (*reg.*) v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță.
plesneví vb. IV. intr. (*reg.; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Mucegăi. Mucezi.
plesnevít, -ă adj. (*reg.; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Mucegăit. Muced. Mucezit[2].
plesní vb. IV. **I** intr. **1** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) a se crăpa, a se fisura, a pocni, a se sparge. *Farfuria a plesnit după ce a fost pusă pe un vas cu apă clocotită.* **2** (*despre coarde, cabluri, fire etc. în tensiune, suprasolicitate, uzate*) a pocni, a se rupe. *O coardă de la chitară a plesnit. Șnurul de la corset i-a plesnit.* **3** (*despre haine, obiecte elastice etc.; de obicei cu determ. cauz.*) a crăpa, a se rupe, ‹fam.› a pocni. *Fusta i-a plesnit din cauză că s-a îngrășat.* **4** (*de obicei cu determ. cauz.*) a crăpa, ‹pop.› a pocni, ‹reg.› a pușca. *Vopseaua de pe mașină a plesnit din cauza căldurii mari.* **5** (*despre obiecte*) a exploda, a pocni. *Camera cauciucului a plesnit și au rămas cu mașina în pană.* **6** fig. (*peior.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece. **II** intr. **1** (*despre piele, mâini etc.; de obicei cu determ. cauzale*) a crăpa, ‹pop. și fam.› a pocni, ‹reg.› a se viști. *Pielea mâinilor a plesnit din cauza detergenților.* **2** (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a se despica, a ecloza, a pocni, ‹înv. și reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să plesnească.* **3** (*despre abcese*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a se sparge. *După ce abcesul plesnește, durerea trece.* **III 1** intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din", care indică instrumentul acțiunii*) a pocni, a trosni, ‹reg.› a detuna. *Căruțașul plesnește din bici.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales palme*) a trage, ‹fig.; fam.› a arde, a articula, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2]. *I-a plesnit o palmă pentru că a fost insolent. I-a plesnit una de a văzut stele verzi.* **3** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) a izbi, a lovi, a pocni, ‹fam.› a dili, ‹reg.› a tufăi, ‹fig.; fam.› a blagoslovi, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a sfinți[1], ‹fig.; reg.› a obli, ‹arg.› a dichisi, a vopsi. *Te plesnesc de nu te vezi, dacă nu te potolești! L-a plesnit cu palma peste gură.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a pălmui, ‹pop.› a lepși, a lipăi, ‹reg.› a pălmălui, a pălmi, a șlepcui, ‹fig.; pop.› a fățui, ‹fig.; fam.› a cârpi, ‹arg.› a tampona. *L-a plesnit pentru că i-a răspuns urât.* **5** tr. (*pop.; compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) v. Băga. Îndesa. Înfunda. Trage. Vârî. **IV** intr. fig. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; fam.; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) v. Nimeri. Potrivi.
plesnícár s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopron.
plesníe s.f. (*med.; reg.*) v. Stomatită.
plesníre s.f. **I 1** crăpare, crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnit[1], pocnire, spargere, spart[1]. *Plesnirea*

farfuriei este aproape sigură dacă se pune pe un vas cu apă clocotită. **2** crăpare, crăpat[1], plesnit[1], ‹pop.› pocnire, pocnit[1]. *Plesnirea vopselei de pe mașină s-a produs din cauza căldurii mari.* **II 1** (*bot.*) crăpare, crăpat[1], deschidere, desfacere, despicare, ecloziune. *Plesnirea mugurilor de măr are loc la începutul primăverii.* **2** crăpare, deschidere, desfacere, spargere. *După plesnirea abcesului, durerea trece.* **III** pocnire, trosnire. *Plesnirile din bici îndeamnă caii să alerge.*

plesnít[1] s.n. **I 1** crăpare, crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnire, pocnire, spargere, spart[1]. **2** crăpare, crăpat[1], plesnire, ‹pop.› pocnire, pocnit[1]. **II** (*art.* ***plesnitul****; reg.*) v. Pluguşorul (v. *pluguşor*).

plesnít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) crăpat[2], fisurat[2], pocnit[2], spart[2]. *Farfuria plesnită a fost lipită pe spate cu un adeziv.* **2** (*despre coarde, cabluri, fire etc. în tensiune, suprasolicitate, uzate*) rupt. *A înlocuit coarda plesnită a chitarei.* **II 1** (*despre muguri, boboci de flori etc.*) crăpat[2], deschis, desfăcut, înflorit, ‹latin.› apert. *Mugurii de măr plesniți au început să emane un parfum plăcut.* **2** (*despre piele, mâini etc.*) crăpat[2], ‹reg.› vișitit. *Pielea plesnită a mâinilor trebuie tratată cu o alifie specială.* **III** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

plesnitoáre s.f. **I** (*bot.*) **1** *Ecballium elaterium*; ‹reg.› castravete-sălbatic, pocnitoare (v. *pocnitor*). **2** (*reg.*) v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*). **II** (*reg.; la bici*) v. Sfârc. Șfichi. **III** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

plesnitúră s.f. **I** casură, crăpătură, fisură, fractură, spărtură, ‹rar› pocnitură. *Plesnitura vasului este prelungă.* **II 1** pocnitură, trosnitură, ‹rar› trosneală, ‹pop.› trosnet. *Se aud plesniturile de bici ale urătorilor.* **2** plesnet. *Se aude o plesnitură seacă, ca de geam spart.* **3** izbitură, lovitură, ‹rar› plesneală. *Nu a reușit să se ferească la timp de plesnitură.* **4** (*la pl.; înv.*) ***plesnituri în palme*** v. Aplauze.

plésniță s.f. (*med.; pop.*) v. Stomatită.

plesurá vb. I. (*reg.*) **I** tr. (*silv.; compl. indică arbori*) v. Inela. Secui. **II** refl. **1** (*despre ființe*) v. Lovi. **2** (*med., med. vet.; despre ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza. **3** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p.ext., despre ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Strâmba. Urâți.

plesuráre s.f. (*silv.; reg.*) v. Inelare. Secuire.

pleș, pleáșă adj. **1** (*rar; despre munți, dealuri etc.*) v. Gol[2]. Golaș. Pleșuv. **2** (*înv. și pop.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel[2]. Pleșuv.

pleșcăiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

pleșcăn s.m. (*rar*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

pleșcár s.m. (*peior.*) ‹peior.› chilipirgiu, peșchegiu, pleșcaș, pomanagiu, ‹arg.› șnorăr. *Era un pleșcar versat.*

pleșcáș s.m. **1** (*înv.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator. **2** (*peior.*) ‹peior.› chilipirgiu, peșchegiu, pleșcar, pomanagiu, ‹arg.› șnorăr.

pleșcát, -ă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel[2]. Pleșuv.

pléșcă s.f. (*reg.; și în forma* ***pleașcă***) **1** (*med.*) v. Alopecie. Calviție. Chelie. Chelire. Decalvație. Pleșuvie. Pleșuvire. **2** v. Pleșuvie.

pleșcuí vb. IV. intr. (*înv. și reg.*) v. Jefui. Prăda.

pleșcuitór s.m. (*înv.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

pleși vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Cheli. Pleșuvi.

pleșie s.f. (*înv.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

pleșitúră s.f. (*reg.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

pleșúgă s.f. (*reg.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

pleșúv, -ă adj. **I 1** (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) chel[2], ‹înv. și pop.› pleș, pleșuvit, ‹pop.› chelbos, ‹înv. și reg.› târcav, ‹reg.› chelban, chelbaș, copos, peleag, pielgat, pleșcat, ‹înv.› cheleș, neted, ‹latin.; înv.› calvat. *Soțul ei este pleșuv.* **2** (*despre cap, creștet*) chel[2]. *Și-a scos pălăria și și-a șters capul pleșuv cu o batistă.* **II** (*p. anal.*) **1** (*despre munți, dealuri etc.*) gol[2], golaș, ‹rar› pleș, ‹fig.› chel[2]. *Vârful pleșuv al muntelui se ridică maiestuos spre cer.* **2** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, arid, sec, secetos, uscat[2], xeric, ‹rar› tare, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secățiv. *Un teren pleșuv nu are rețea hidrografică permanentă.* **3** (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, sărac, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, păduret, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind pleșuv.* **4** (*despre arbori, crengi etc.*) ciunt, desfrunzit, despuiat, gol[2], golaș, ‹poetic› pustiu. *Vântul șuiera cu putere printre ramurile pleșuve ale copacilor.*

pleșuveálă s.f. (*med.; reg.*) v. Alopecie. Calviție. Chelie. Chelire. Decalvație. Pleșuvie. Pleșuvire.

pleșuví vb. IV. intr. (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) a cheli, ‹pop.› a chelboși, ‹reg.› a chelbăși, a se târcăvi, ‹înv.› a pleși. *A pleșuvit de tânăr.*

pleșuvíe s.f. **I 1** (*med.*) alopecie, calviție, chelie, chelire, decalvație, pleșuvire, ‹pop.› chelbe, chelboșie, ‹reg.› chelbășie, pleșcă, pleșuveală, răpor. *Suferă de pleșuvie de tânăr.* **2** (*concr.*) calviție, chelie, ‹fam.; glum.› aerodrom, autostradă, ‹reg.› pleșcă, pleșitură, pleșugă, ‹înv.› pleșie, ‹glum.› poieniță, ‹iron.› frunte înaltă, ‹arg.› reflector. *Își ascunde pleșuvia cu o pălărie.* **II** (*p. anal.*) ‹înv. și reg.› pleașă. *Pleșuvia este o porțiune a unui munte lipsită de vegetație.*

pleșuvíre s.f. (*med.*) alopecie, calviție, chelie, chelire, decalvație, pleșuvie, ‹pop.› chelbe, chelboșie, ‹reg.› chelbășie, pleșcă, pleșuveală, răpor.

pleșuvít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel[2]. Pleșuv.

plétcuri s.f. pl. (*reg.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

pléter s.n. (*reg.*) ‹reg.› pletereală. *Pleterul este o împletitură din nuiele.*

pletereálă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pleter.

pletí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) v. Împleti. Lucra. Tricota.

pletișoáră s.f. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*).

pletitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Împletitură.

pletíță s.f. **1** (*reg.*) ‹reg.› stavă. *Pletița este o grămadă făcută din 13 snopi pe câmp.* **2** (*la oameni; înv.*) v. Codiță.

plétoră s.f. **1** (*med.*) ‹rar› pletorie. *Pletora este cantitatea de sânge sau de alte lichide biologice care depășește valorile normale din întreg organismul ori din anumite părți ale lui.* **2** (*livr.*) Supraabundență.

pletóric, -ă adj. **1** (*med.; despre oameni*) roșu, rubicond, sangvin. *Oamenii pletorici prezintă pletoră, mai ales la nivelul feței.* **2** (*livr.*) v. Supraabundent. Ultraabundent.

pletorie s.f. (*med.; rar*) v. Pletoră.

pletós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ‹peior.› lățos. *Nu-ți dai seama, pletos fiind, dacă este fată sau băiat.* **2** (*despre plante sau despre părți ale lor*) ‹reg.› poaleș. *Stau la umbra unei răchiți pletoase.* **3** (*pop. și fam.; despre păr, barbă, mustăți*) v. Bogat. Des. Îmbelșugat. Învolt.

pleu s.n. (*reg.*) **1** (*chim.*) v. Cositor[2]. Staniu. **2** (*chim.*) v. Plumb. **3** v. Tablă[1]. Tinichea.

pleuár s.m. (*reg.*) v. Tinichigiu.

pleuăríță s.f. (*reg.*) v. Tinichigereasă. Tinichigeriță. Tinichigiță.

pleurezíe s.f. (*med., med., med. vet.*) **1** ‹pop.› apă la plămâni, ‹înv.› pleuritide. *Pleurezia constă în inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundență secreție de lichid seros în cavitatea pleurală.* **2** ***pleurezie purulentă*** = epiem, piotorax. *S-a tratat cu succes de pleurezie purulentă;* ***pleurezie uscată*** = pleurită.

pleurítă s.f. (*med., med. vet.*) pleurezie uscată. *Pleurita constă în inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală.*

pleuritíde s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Pleurezie.

pleurocentéză s.f. (*chir.*) puncție pleurală, toracenteză, toracocenteză. *Pleurocenteza se face în scop explorator sau terapeutic.*

pleuroscopíe s.f. (*med.*) toracoscopie. *Pleuroscopia este o metodă de explorare vizuală a cavității pleurale cu ajutorul pleuroscopului.*

pleustón vegetal s.n. (*biol.*) fitopleuston. *Pleustonul vegetal este constituit din organismele vegetale care plutesc pe suprafața apei.*

pleváiță s.f. (*bot.*) *Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*; imortelă, ‹reg.› cununiță, iarba-porcului (v. *iarbă*), măturică, măturice, pelin, pleviță[2], tavnită.

plevăşcă s.f. (*silv.; reg.*) v. Jilip. Plancă. Scoc. Uluc.

plevicioáră s.f. (*la jug; reg.*) v. Policioară. Poliță[1].

plévilă[1] s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** (*pom., hort.*) v. Copilire. Copilit. Plivit. **2** (*agric.*) v. Plivire. Plivit.
plévilă[2] s.f. (*bot.; înv.* și *reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*).
pléviță[1] s.f. **1** (*rar*) v. Crampon. **2** (*pop.*) v. Scoabă. **3** (*pop.*) v. Agrafă. Clamă.
pléviță[2] s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*). **2** (*colect.; iht.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albitură. Baboiaș. Caracudă. Mărunțiș. Plevușcă.
plevúică s.f. (*iht.; rar*) **1** (*colect.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albitură. Baboiaș. Caracudă. Mărunțiș. Plevușcă. **2** v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).
plévură s.f. (*reg.*) ‹reg.› plevușcă. *Plevura este o pleavă măruntă.*
plevúșcă s.f. **I** (*iht.*) **1** *Leucaspius delineatus*; fufă, sorean, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chișoarcă, fâță, liticaș, muscan, muscănel, plănticuță, pleavă, sârmă, sârmuliță, soreașcă, sorenaș, sorez, tiulcă. **2** (*colect.*) albișoară (v. *albișor*), albitură, baboiaș, caracudă, mărunțiș, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chisoagă, gărășiță, pleviță[2], toflică. *Nu a pescuit niciun pește mare, doar plevușcă.* **3** ***plevușcă-de-baltă*** = *Gasterosteus platygaster*; ‹reg.› zborș. **II** (*reg.*) ‹reg.› plevură.
plex s.n. (*anat.*) ***plex celiac*** = plex solar. *Plexul celiac este plexul sistemului simpatic, situat în partea superioară a cavității abdominale, lângă stomac;* ***plex coronar stomahic*** = plex gastric; ***plex gastric*** = plex coronar stomahic. *Plexul gastric este plexul nervos vegetativ format din ramurile eferente ale plexului solar, dispus în jurul arterei coronare stomahice și anastomozat cu cei doi nervi pneumogastrici;* ***plex solar*** = plex celiac.
pléxiglas s.n. (*chim.*) polimetacrilat de metil, sticlă organică, stiplex. *Din plexiglas se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații. Sticla organică este folosită în chirurgia ortopedică pentru înlocuirea oaselor.*
plexúdă s.f. (*la oameni; grec.; înv.*) v. Coadă. Cosiță.
plezír s.n. (*fran.*) v. Bucurie. Desfătare. Juisare. Mângâiere. Mulțumire. Plăcere. Satisfacție.
pliá vb. I. **I** tr. (*compl. indică pături, haine, hârtii etc.*) a împături, a îndoi, a strânge, ‹pop.› a păturі. *A pliat scrisoarea și a pus-o în plic.* **II** refl. fig. **1** ‹fig.; fam.› a se da[2]. *Experiența i-a permis să se plieze perfect după partenerul de discuție. Se pliază după cum vrea el, numai ca să-i facă plăcere.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Apleca. Ceda. Închina. Pleca. Preda. Supune.
pliáj s.n. (*rar*) v. Împăturire. Îndoire. Pliere. Strângere. Strâns[1].
pliánte publicitare s.n. pl. fluturași publicitari (v. *fluturaș*), volante (v. *volant*), ‹engl.› flyere. *Pliantele publicitare se distribuie pe stradă, în centrele comerciale, în cutiile poștale, la evenimente etc.*
pliát, -ă adj. (*despre pături, haine, hârtii etc.*) împăturit, îndoit, strâns[2], ‹pop.› păturit. *Scrisoarea pliată este pusă în plic.*
plic s.n. **1** ‹înv.› copertă, covertă[2]. *A scris cu majuscule adresa destinatarului pe plic.* **2** (*arg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conținutul*) v. Pachet.
plicár s.m. (*reg.*) v. Factor. Factor poștal. Poștaș. Poștă[1].
plícsis subst. (*înv.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].
plicticós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plictisitor, ‹livr.› fastidios, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. **2** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plictisitor, sâcâitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor.
plictís s.n. (*fam.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].
plictiseálă s.f. **1** blazare, dezabuzare, lasitudine, urât[1], ‹livr.› acedie, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹fam.› plictis, ‹reg.› lihăială, zălezeală, ‹înv.› anosteală, anostie, plicsis, sastiseală, sastisire, stenahorie, ‹grec.; înv.› nixis, ‹arg.› sictir, sictireală. *Neajunsurile l-au adus la o stare de plictiseală.* **2** (*fam.*) v. Enervare. Excitabilitate. Excitație. Irascibilitate. Iritabilitate. Iritare. Iritație. Necaz. Nervi (v. *nerv*). Nervozitate. Stres. Supărare. Surescitabilitate. Surescitare.
plictisí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a i se urî, ‹livr.› a se ambeta, ‹pop. și fam.› a i se lehămeti, ‹reg.› a se lihăi[2], ‹înv.› a i se anosti, a se sastisi, a se stenahorisi, a i se supăra, ‹turc.; înv.› a se sâcâldisi, ‹fig.› a i se acri, a se sătura. *S-a plictisit să stea în spital.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran. înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl plictisește cu veșnicele ei lamentări.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a sâcâi, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a șondroli, a tolontăi, a turui, a țăcăli, a țuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își plictisește soțul.*
plictisíre s.f. agasare, enervare, excitare, iritare, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Plictisirea colegei a devenit o plăcere pentru el.*
plictisít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** blazat, dezabuzat, scârbit, ‹pop. și fam.› lehămetit, ‹reg.› lehămetuit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.› sătul, săturat. *Plictisit din cauza unui serviciu anost și fără satisfacții, s-a hotărât să-și schimbe locul de muncă.* **2** agasat, enervat, iritat, sâcâit, supărat, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Plictisit, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.*
plictisitór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, ‹livr.› fastidios, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare plictisitor.* **2** (*despre oameni*) inoportun, neplăcut. *O evită pentru că este plictisitoare cu veșnicele ei lamentări.* **3** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, uniform, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost plictisitoare.* **4** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plicticos, sâcâitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii plictisitor.*
pliculéț s.n. plicușor. *Îi oferă mărțișorul într-un pliculeț.*
plicușór s.n. pliculeț.
pliére s.f. împăturire, îndoire, strângere, strâns[1], ‹rar› pliaj, ‹pop.› păturire. *Prin pliere, hainele nu se boțesc.*
pliéșcă s.f. (*reg.*) v. Praștie.
plimbá vb. I. **I** refl. (*despre oameni*) **1** ‹reg.› a se purta, a se șeităli, a se șpațiri, ‹înv.› a se promena. *Merg să se plimbe prin parc.* **2** (*cu determ. locale*) a bântui, a colinda, a cutreiera, a umbla. *Ce tot te plimbi prin oraș! Mai stai și acasă!* **II** tr. **1** (*compl. indică obiecte*) a deplasa, a mișca, a muta. *A plimbat fotoliul prin toată camera până i-a găsit locul potrivit.* **2** (*înv.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **3** (*înv.; compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) v. Căra. Duce[2]. Purta. Transporta.
plimbáre s.f. **I 1** ieșire, promenadă, ‹livr.› deambulare, deambulație, peripato, ‹rar› plimbet, ‹fam.› mișcare, ‹reg.› șeitalău, șeităletiu, șpațir. *Plimbarea prin parc a fost relaxantă. Malul mării este un splendid loc de plimbare.* **2** (*înv.*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj. **3** (*concr.; înv.*) v. Promenadă. **II** (*înv.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.
plímbă s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **2** (*constr.; la acoperișul casei; în forma* ***primblă***) v. Cătușă. Chingă. **3** (*la jug; în forma* ***primblă***) v. Policioară. Poliță[1].
plimbăreálă s.f. (*fam.*) ‹reg.› plimbuș. *A făcut o plimbăreală de câteva minute prin grădina casei.*
plimbăréț, -eáță adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*adesea glum.* sau *iron.*) umblăreț, ‹înv.› plimbătareț, ‹fran.› flaneur. *Persoanelor plimbărețe le place să meargă mult pe jos. Plimbărețiі*

au întârziat la masă. **2** s.m. (*arg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
plimbătăreț, -ă adj. (*înv.; adesea glum.* sau *iron.*) v. Plimbăreț. Umblăreț.
plimbătoáre s.f. **1** (*pop.*) v. Closet. Toaletă. Veceu. **2** (*înv.*) v. Promenadă.
plímbet s.n. (*rar*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă.
plimbúș s.n. (*reg.*) v. Plimbăreală.
plin, plínă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre vase, recipiente etc. care conțin ceva*) întreg, neînceput. *Venea de la fântână cu două căldări pline.* **2** (*despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) intact, întreg, neatins, neînceput, ◊fig.; glum.› virgin. *Musaflrii au preferat coniac, sticlele de vin rămânând pline.* **3** (*despre spații, încăperi etc.*) complet. *Sala cinematografului este plină.* **4** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) doldora, încărcat[2], îndesat, înțesat, ticsit, umflat, ◊reg.› doldoș, țeapăn, țoșcă. *Vine din piață cu sacoșele pline. Are portofelul plin de bancnote.* **5** (*despre obiecte, încăperi, vehicule etc.*) încărcat[2], umplut[2], ◊reg.› tecăruit. *Sertarele pline ale dulapului abia pot fi deschise.* **6** (*despre obiecte, recipiente, vehicule etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) greu, încărcat[2], ◊reg.› tecăruit. *Remorca plină a camionului s-a răsturnat la un viraj. Pe masă sunt platouri pline cu fructe.* **7** (*despre armele de foc*) încărcat[2], ◊înv. și pop.› umplut[2]. *Ținteste cu pușca plină.* **8** (*despre corpuri*) compact, masiv. *Pentru mai multă siguranță, bara folosită pentru atârnarea scrâncioblui este plină.* **9** (*despre locuri, terenuri etc.*) împânzit, înțesat, ticsit, ◊fig.› împânat. *Pe străzile pline de manifestanți nu se mai poate circula.* **10** acoperit, încărcat[2]. *Caisul plin cu flori este o adevărată minune.* **11** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „cu"*) încărcat[2], ◊reg.› rapăn[2]. *Crengile mărului pline de rod se înclină mult spre pământ.* **12** (*despre ochi; adesea urmat de determ. „de lacrimi"*) înmuiat, muiat, scăldat[2]. *Are ochii plini de lacrimi.* **13** (*despre unități temporale*) bun, întreg. *Are o zi plină la dispoziție ca să îl însoțească prin oraș.* **II** adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, rotofei, rotund, ◊fam.; glum.› bufliu, ◊înv. și reg.› brusnat, ◊reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, volonet, ◊fig.› cărnos. *Deși plin, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii plini.* **2** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, rotofei, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ◊fam.› baccelit, ◊fam.; deprec.› slăninos, ◊reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam plin pentru vârsta lui.* **3** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, musculos, rotofei, rotund, rotunjit, ◊fig.› cărnos. *Femeia are forme pline.* **4** (*rar; despre păr, barbă, mustăți*) v. Bogat. Des. Îmbelșugat. Învolt. **5** (*reg.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată. **6** fig. (*despre râs*) ◊fig.› sănătos, ◊fig.; fam.› gras. *Are un râs plin.* **III** adj. **1** (*despre boabele cerealelor, granule etc.*) bombat, mare[1], mășcat, ◊reg.› măzărat. *Grâul are boabele pline.* **2** (*despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) cărnos, gras, ◊rar› miezos, pulpos, ◊pop.› cărnicios. *Unele soiuri de struguri au boabele pline și foarte dulci.* **IV** s.n. (*rar*) v. Conținut. Cuprins[1].
plináciúne s.f. (*înv.*) v. Deplinătate. Desăvârșire. Plenitudine. Plinătate.
plinătáte s.f. deplinătate, desăvârșire, plenitudine, ◊înv.› plinăciune, plineală, umplere, umplut[1]. *Având o familie fericită, trăiește un sentiment de plinătate.*
plineálă s.f. (*înv.*) v. Deplinătate. Desăvârșire. Plenitudine. Plinătate.
plíni vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși. **2** tr. (*înv. și reg.*) v. Completa. Complini. Împlini. Întregi. Rotunji. **3** refl. (*înv. și reg.; despre timp sau despre măsuri de timp*) v. Împlini. **4** refl. (*înv. și reg.; despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) v. Adeveri. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **6** tr. (*înv.; compl. indică vase, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Umple. **7** tr. (*înv.; compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) v. Împlini. Îndeplini. Realiza. Satisface. **8** tr. (*înv.; compl. indică fapte rele, infracțiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) v. Comite[2]. Face. Făptui. Săvârși.
plinicél, -eá adj. (*rar; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.
plinire s.f. (*înv.*) v. Adeverire. Confirmare. Împlinire. Îndeplinire. Realizare.
plinișór, -oără adj. (*pop.; despre obiecte, saci, vase etc.*) v. Plinuț.
plinúț, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, saci, vase etc.*) ◊pop.› plinișor. *Are o pungă plinuță cu bani.* **2** (*despre ființe*) grăsuliu, grăsuț, ◊rar› plinicel, ◊înv. și pop.› grăscean, grăsulean, grăsuleț, ◊pop. și fam.› grăscior, ◊fam.› grăsuc, rotunjor, umflățel, ◊glum.› grăsun. *Câinele este cam plinuț pentru vârsta lui.* **II** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogățit. Înavuțit. Înstărit.
pliocoșát, -ă adj. (*reg.; despre urechi*) v. Atârnat[2]. Bleg. Blegit. Clăpăug. Lăsat. Pleoștit.
pliont subst. (*constr.; reg.*) v. Cat. Etaj. Nivel.
plioscăní vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. „cu limba", „cu buzele"*) v. Pleoscăi. Plescăi.
plirexusiótită s.f. (*jur.; grec.; înv.*) v. Abilitate. Andosament. Andosare. Delegație. Împuternicire. Mandat. Procură.
pliroforíe s.f. (*înv.*) **I** v. Clarificare. Descurcare. Deslușire. Dezlegare. Elucidare. Lămurire. Limpezire. **II 1** v. Știre. Veste. **2** v. Informație. Știre. Veste.
pliroforisí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Cerceta. Documenta. Informa. Studia. Vedea. **2** tr. (*compl. indică situații sau chestiuni confuze ori neclare, probleme complicate, ascunse, obscure etc.*) v. Clarifica. Descurca. Deslușì. Dezlega. Elucida. Lămuri. Limpezi. **3** refl. (*despre oameni*) v. Asigura. Convinge. Încredința. Vedea.
plisá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile etc.*) a cuta. *Croitoreasa i-a plisat fusta.*
plisáj s.n. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte; rar*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu.
plisát, -ă adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile etc.*) cutat. *Fata poartă o fustă plisată lungă.*
plisc s.n. **I 1** (*anat.; la păsări*) cioc[2], clonț, ◊înv. și reg.› rost, ◊reg.› cioclonț, ciup[2], clanț, clobanț, flisc, tic[3]. *Pliscul vulturului este coroiat.* **2** (*anat.; la oameni; pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **3** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **II** (*art.; bot.*) ***pliscul-cocorului*** = *Erodium cicutarium*; ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]), ◊reg.› bănat, ciocul-berzei (v. *cioc*[2]), clonțul-cocostârcului (v. *clonț*), cucute (v. *cucută*), cumătră (v. *cumătru*), floarea-vinului (v. *floare*), greghetin, iarba-șoarecului (v. *iarbă*), pliscul-berzei; (*reg.*) ***plisc-păsăresc*** v. Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*); (*art.*) ***pliscul-berzei*** v. **a** Ciocul-cucoarei (v. *cioc*[2]). Pliscul-cocorului (*Erodium cicutarium*); **b** Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*); ***pliscul-cocorului*** v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*); ***pliscul-cucoarei*** v. **a** Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]). Greghetin (*Geranium pratense*); **b** Priboi (*Geranium macrorrhizum*).
pliscár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură-sură (*Motacilla cinerea*).
pliscăriță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Pălăria-cucului (v. *pălărie*) (*Geranium phaeum*). **2** v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*).
pliscăitúră s.f. (*reg.*)= plescăitură.
pliscălău subst. (*anat.; la porc; reg.*) v. Bot. Rât[1].
pliscói s.n. (*muz.; reg.*) v. Ambușură. Mușțiuc.
pliscotí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre puii păsărilor*) v. Piui. **2** (*despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.
pliscuí vb. IV. intr. (*reg.; mai ales despre puii păsărilor*) v. Piui.
pliséu s.n. (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, creț, cută, fald, godeu, pliu, ◊rar› plisaj, ◊reg.› faii, pătură, vârstă[2], ◊fran.› drapeu, ◊german.› faltăne. *Rochia are multe pliseuri.*
plișcă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** (*și plișcă-de-munte*) v. Codobatură-sură (*Motacilla cinerea*). **2** v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).
plișcóci s.n. (*reg.*) v. Pușcoci.
plită s.f. **1** ◊reg.› plat[1], ploatăn, șparhat, tablă[1]. *Plita este o instalație de încălzire a caselor țărănești.* **2** mașină, mașină de gătit, sobă, ◊reg.› plat[1], șparhat. *A pus supa la fiert pe plită. Prepară mâncarea la o plită cu gaz.* **3** (*rar*) v. Sobă.
pliton subst. (*reg.*) v. Coafură. Frezăl. Frizură. Pieptănătură. Tunsoare.
plitúțe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Tătăișă[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*).
pliu s.n. **1** (*mai ales la obiectele de îmbrăcăminte*) bufă, creț, cută, fald, godeu, pliseu, ◊rar› plisaj, ◊reg.› faii, pătură, vârstă[2], ◊fran.› drapeu, ◊german.› faltăne. **2** (*anat.*) cută, încrețitură, ◊rar› sin. *Guşa curcanului are pliuri.*
pliúhă s.f. (*reg.*) **1** ◊reg.› pliuhău, pliuhniță, pliușcă. *Pliuha este un rachiu de calitate infe-*

rioară. **2** (*zool.*) v. Cățea. **3** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pliuhău s.f. (*reg.*) ‹reg.› pliuhă, pliuhniță, pliușcă.

pliúhniță s.f. (*reg.*) ‹reg.› pliuhă, pliuhău, pliușcă.

pliurd, pliúrdă adj. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre oameni sau despre animale*) v. Hipoacuzic. Surd. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** (*reg.; despre oameni*) v. Uituc.

pliurzí vb. IV. intr. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Asurzi. Surzi.

pliúșcă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pliuhă, pliuhău, pliuhniță.

pliuțăní vb. IV. intr., tr. (*reg.; despre oameni; compl. indică artiști, oratori etc. sau evoluția acestora pe scenă ori la tribună*) v. Aplauda.

pliveálă s.f. (*rar*) **1** (*pom., hort.*) v. Copilire. Copilit. Plivit. **2** (*agric.*) v. Plivire. Plivit.

pliví vb. IV. tr. **1** (*agric.; compl. indică terenuri cultivate, culturi etc.*) ‹reg.› a piguli. *Plivește periodic straturile de zarzavat.* **2** (*agric.; compl. indică plante sălbatice*) ‹rar› a buruiena. *Plivește buruienile răsărite între flori.* **3** (*pom., hort.; compl. indică lăstari sau plante de cultură ori părți ale lor*) a copili, ‹reg.› a levezui, a pui[2], a smulge. *Plivește roșiile din grădină.*

plivíre s.f. (*agric.*) plivit, ‹rar› pliveală, ‹înv. și reg.› plevilă[1], ‹reg.› pălămizit, ‹înv.› plivitură. *Plivirea buruienilor din lanuri se face mecanizat.*

plivít s.n. **1** (*agric.*) plivire, ‹rar› pliveală, ‹înv. și reg.› plevilă[1], ‹reg.› pălămizit, ‹înv.› plivitură. **2** (*pom., hort.*) copilire, copilit, ‹rar› pliveală, ‹înv. și reg.› plevilă[1]. *Plivitul roșiilor îi ia mult timp.*

plivitúră s.f. (*agric.; înv.*) v. Plivire. Plivit.

ploáie s.f. **1** (*meteor.*) ‹pop.› apă, ‹înv.› plouare. *Ploile încep odată cu venirea toamnei. Ploaia l-a prins în oraș fără umbrelă.* **2** (*agric.*) ***ploaie artificială*** = aspersiune. *Irigarea solului se face prin ploaie artificială.*

ploátăn s.n. (*reg.*) **1** v. Plită. **2** v. Sobă.

plocát s.n. (*pop.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

plocón s.n. **I 1** (*art.; fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***ploconul steagului*** = banii steagului (v. *ban*). *Ploconul steagului se percepea la urcarea domnului în scaun.* **2** (*pop.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză. **3** (*fam.; deprec.*) v. Mită. **4** (*bis.; înv.*) v. Danie. Dar[2]. Jertfă. Ofrandă. Prinos. Sacrificiu. **II 1** (*reg.; adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea. **2** (*reg.*) v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare.

ploconeálă s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) închinăciune, mătanie, plecăciune, reverență, temenea, ‹astăzi rar› compliment, ‹reg.› pleoștire, plocon, ‹înv.› plecare, ‹turc.; înv.› selamlâc, talâm. *Face o ploconeală în fața suveranului.* **2** înjosire, ploconire, umilire, ‹rar› ploconitură, ‹fam.› căciuleală, căciulire, ‹fig.› târâre, ‹fig.; rar› slugărire, slugărit, ‹fig.; înv.› slugărnicire.

ploconí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se apleca, a se închina, a se înclina, a se pleca, a se prosterna, ‹înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se ploconește în fața ei, salutând-o reverențios.* **2** refl. (*despre oameni*) a se înjosi, a se umili, ‹fam.› a se căciuli, ‹reg.› a se târșî[1], ‹înv.› a se micșora, a se smeri, a se ticăloși, ‹fig.› a se coborî, a se gudura, a se târî, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. – *De ce te ploconești atât în fața șefului?* **3** tr. (*în unele ritualuri religioase păgâne; înv.; în forma **pocloni**; compl. indică ofrande*) v. Jertfi. Sacrifica.

ploconíre s.f. **1** aplecare, închinare, înclinare, plecăciune, prosternare, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu ploconiri afectate.* **2** înjosire, ploconeală, umilire, ‹rar› ploconitură, ‹fam.› căciuleală, căciulire, ‹fig.› târâre, ‹fig.; rar› slugărire, slugărit, ‹fig.; înv.› slugărnicire. *Termină odată cu ploconirea în fața șefului!*

ploconitúră s.f. (*rar*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Umilire.

plod s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*înv. și pop.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **2** (*peior.*) v. Copil[1]. **II** s.n. **1** (*pop.*) v. Ou. **2** (*bot.; pop.*) v. Embrion. Germen. **3** (*zool.; pop.*) v. Larvă. **4** (*anat.; reg.*) v. Mitră. Uter. **5** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **6** (*adesea colect.; bot.; înv.*) v. Sămânță. **7** (*colect.; bot.; înv.*) v. Fruct. Poamă. Rod[1]. **III** s.n. (*biol.; înv.*) v. Fecunditate. Prolificitate.

plodí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** intr., tr. (*biol.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea. **2** refl., intr. (*biol.; despre animale, organisme*) v. Înmulți. Prăsi. Procrea. Reproduce. **3** refl., intr. (*biol.; despre animale sau păsări*) v. Înmulți. Reproduce. **4** intr. (*bot.; despre plante*) v. Fructifica. Rodi.

plodiciós, -oásă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*biol.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific. **2** (*despre plante, culturi etc.*) v. Productiv. Roditor.

plodiciúne s.f. (*biol.; înv.*) v. Fecunditate. Prolificitate.

plodíre s.f. (*biol.; înv. și reg.*) v. Înmulțire. Prăsire. Prăsit. Procreare. Reproducere. Reproducție.

plodít, -ă adj. (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific.

ploditór, -oáre adj. (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific.

plódnic, -ă adj. (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific.

plodnicíe s.f. (*biol.; înv.*) v. Fecunditate. Prolificitate.

plodós, -oásă adj. (*biol.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific.

plohúz subst. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gânj.

ploicícă s.f. (*meteor.*) ploișoară, ploiță.

ploiciós, -oásă adj. (*meteor.; reg.; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed.

ploiér s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** (*și **ploier-auriu, ploier-auriu-mare, ploier-pestriț***) *Charadrius apricarius*; ‹reg.› fluturaș, ploiește, porcăraș, pruntăraș, puhoier, șnep. **2** ***ploier-argintiu*** = ***ploier-comun*** = ***ploier-degetat*** = *Squatarola squatarola*; fluierar-argintiu, ‹reg.› puhoier; ***ploier-de-munte*** = *Charadrius morinellus*; ‹reg.› porcăraș, porcușor, șnep; ***ploier-mare*** = *Numenius arcuatus*; fluierar; ***ploier-mic*** = *Numenius tenuirostris*; fluierar, ‹reg.› culic; (*reg.*) ***ploier-de-râu*** = ***ploier-gulerat-mic*** v. Fluierar. Prundăraș. Prundăraș-de-râu. Prundăraș-de-râu-cu-cioc-negru. Prundăraș-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*). **3** (*reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **4** (*reg.*) v. Mierlă-sură (*Turdus torquatus*). **5** (*reg.*) v. Șopârlar. Șorecar. Uliu. Uliul-șopârlelor (v. *uliu*) (*Buteo buteo*). **II** s.n. (*reg.*) v. Umbrelă.

ploiérniță s.f. (*meteor.; reg.*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țărâială.

ploiéște s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **2** v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriț (*Charadrius apricarius*).

ploiéte s.m. (*ornit.; reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

ploínte adj. (*meteor.; reg.; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed.

ploiós, -oásă adj. (*meteor.; mai ales despre vreme*) umed, ‹pop.› nourat, ‹înv. și reg.› plouros, zlotos, ‹reg.› ploicios, plointe, ‹fran.; rar› pluvios. *În regiunea nordică a țării vremea este ploioasă. Toamna trecută a fost ploioasă.*

ploișoáră s.f. (*meteor.*) ploicică, ploiță.

ploíță s.f. **1** (*meteor.*) ploicică, ploișoară. **2** (*bot.; reg.*) v. Năfurică (*Artemisia annua*).

plománică s.f. (*bot.; reg.*) v. Plutică[1] (*Nymphoides peltata*).

plombagínă s.f. **1** carbon, hârtie-carbon, hârtie copiativă, hârtie de copiat, hârtie de indigo, hârtie-indigo, hârtie-pelur, indigo, pelur. *Plombagina este întrebuințată în dactilografie.* **2** (*mineral.*) grafit. *Plombagina are numeroase întrebuințări industriale, fiind folosită ca material refractar, ca lubrifiant, în industria creioanelor, a electrozilor sau a coloranților.*

plombáj s.n. (*stomat.*) plombare.

plombáre s.f. (*stomat.*) plombaj. *Plombarea se face cu materiale solide, nealterabile, care exercită și o acțiune de refacere a țesuturilor absente.*

plombát, -ă adj. (*arg.; despre ființe*) v. Împușcat.

plómbă s.f. (*stomat.*) obturație dentară. *Plomba se face dintr-un material special, care substituie, datorită durității sale, porțiunea absentă din dinte.*

plomúnă s.f. (*bot.; reg.*) = plămân.

plonj s.n. (*geol.*) plonjeu. *Plonjul este afundarea unei cute din scoarța pământului într-o anumită direcție.*

plonjáre s.f. plonjeu. *Plonjarea se efectuează cu mai mare ușurință de la o trambulină.*

plonjéu s.n. **I 1** plonjare. **2** (*sport*) plonjon. *Portarul, pentru a prinde mingea, a executat un plonjeu spectaculos.* **II** (*geol.*) plonj.

plonjón s.n. (*sport*) plonjeu.
plonjór s.m., s.n. **1** s.m. acvanaut, cufundător, scafandrier, scafandru. *Plonjorul este specializat în lucrări sub apă.* **2** s.n. (*electr.; și* ***plonjor electric***) fierbător, termoplonjor, ‹arg.› picior. *Plonjorul este un aparat electric, din oțel inoxidabil, în formă de spirală, care servește la încălzirea rapidă a unei cantități de lichid, prin scufundarea lui în lichidul respectiv.*
plop s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***plop-alb, plop-argintiu,*** *reg.,* ***plop-bălan***) *Populus alba*; plută[2]. **2** (*și* ***plop-adevărat, plop-algerian, plop-de-luncă,*** *reg.,* ***plop-de-pădure***) *Populus nigra*; ‹reg.› plopotaș, plută[2]. **3** (*și* ***plop-de-munte, plop-tremurător,*** *rar,* ***plop-de-pădure,*** *reg.,* ***plop-tremuriciu***) *Populus tremula*; ‹reg.› plută[2]. **4** (*și* ***plop-cenușiu, plop-de-munte***) *Populus canescens*; ‹reg.› plută[2]. **5** (*reg.; și* ***plop-înalt, plop-piramidal, plop-plutaș***) v. Plută[2] (*Populus pyramidalis*).
plopár s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*entom.*) *Saperda carcharias*; scripcar, ‹reg.› cobzar, tăietor-de-lemne, țâț, țigan-de-pământ, țigănaș, vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*). **2** (*arg.*) v. Ghinionist. **II** s.n. (*colect.; reg.*) v. Plopărie. Plopiș.
plopărie s.f. (*colect.*) plopiș, ‹reg.› plopar, plopăriș, plopăriște, plopet, plopiște.
plopăríș s.n. (*colect.; reg.*) v. Plopărie. Plopiș.
plopăríște s.f. (*colect.; reg.*) v. Plopărie. Plopiș.
plopésc, -eáscă adj. (*înv.; despre suprafețe de teren*) ‹înv. plopos.
plopét s.n. (*colect.; reg.*) v. Plopărie. Plopiș.
plopíst, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.; glum.*) v. Ignorant. Necunoscător. Neinițiat. Nepriceput. Neștiutor.
plopíș s.n. (*colect.*) plopărie, ‹reg.› plopar, plopăriș, plopăriște, plopet, plopiște. *La marginea satului este un plopiș.*
plopíște s.f. (*colect.; reg.*) v. Plopărie. Plopiș.
ploponóg s.m. (*bot.; reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*).
plopós, -oásă adj. (*înv.; despre suprafețe de teren*) ‹înv.› plopesc. *Pe locurile plopoase cresc mulți plopi.*
plopotáș s.m. (*bot.; reg.*) v. Plop. Plop-adevărat. Plop-algerian. Plop-de-luncă (*Populus nigra*).
plopșór s.m. (*bot.*) ‹reg.› ploput.
plopúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Plopșor.
ploscán s.m. (*reg.*) ‹reg.› ploscar[2].
ploscár[1] s.m. **1** (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **2** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **3** (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
ploscár[2] s.m. (*reg.*) ‹reg.› ploscan. *Ploscarul este parul folosit pentru căratul grămezilor de fân sau de otavă și pentru aranjarea acestora în căpițe.*
ploscáș s.m. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.
plóscă[1] s.f. **I 1** ‹reg.› buclie, ciutură, matara, oală, palască, ton[3], țifloașcă. *Bea apă dintr-o ploscă.* **2** urinal, urinar, ‹pop. și fam.› rață. *Bolnavul urinează în ploscă.* **3** (*gosp.; reg.*) v. Tâlv. **4** (*arg.*) v. Geantă[1]. Poșetă. **5** (*arg.*) v. Buzunar. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***plosca-ciobanului*** v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*).
plóscă[2] s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
ploscăreásă s.f. (*fam.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).
ploschíță s.f. **1** ploscuță, ‹pop.› plosculiță. **2** (*înv.*) v. Biberon.
ploscoáie s.f. (*reg.*) ‹reg.› ploscoană.
ploscoánă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› ploscoaie. *Ploscoana este o căpiță joasă de fân.* **2** (*gosp.*) v. Prepeleac. **3** v. Pală[1].
plosculíță s.f. (*pop.*) v. Ploschiță. Ploscuță.
ploscúță s.f. **1** ploschiță, ‹rar› plosculiță. *Îl îndeamnă să bea o gură de apă dintr-o ploscuță.* **2** (*bot.; reg.*) v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*). **3** (*entom.; reg.*) v. Păduche-de-lemn. Ploșniță. Ploșniță-de-lemn (*Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*).
ploșcăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
ploșnicár s.m. (*bot.*) **1** *Ceratocephalus falcatus* și *Ceratocephalus testiculatus*; ‹reg.› aricar, cornișor[1]. **2** (*reg.*) v. Cornișor[1] (*Ceratophalus orthoceras*).
ploșnicioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).
ploșnițár s.m. (*bot.; reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).
plóșniță s.f. (*entom.*) **I 1** (*și* ***ploșniță-de-casă***) *Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*; păduche-de-lemn, ‹reg.› lemnar, păduche-de-perete, părăscuță, ploscuță, polușcă, stelniță. **2** ***ploșniță-de-apă*** = **a** *Nepa cinerea*; răcușor; **b** cornățar (*Naucoris cimicoides*); ***ploșniță-de-câmp*** = **a** *Syromastes marginatus*; muscă-de-pădure, muscă-verde, ‹reg.› goangă-pucioasă, ploșniță-gălbioară, ploșniță-sură; **b** *Palomena prasina*; păduche-de-câmp, ‹reg.› lemnar, lemnariță, vacă-puturoasă; ***ploșniță-de-plante*** = *Pentatoma beccarum*; biserica-dracului (v. *biserică*), ‹reg.› molie-de-câmp, molie-de-pământ, vârtelniță; (*reg.*) ***ploșniță-gălbioară*** = ***ploșniță-sură*** v. Muscă-de-pădure. Muscă-verde. Ploșniță-de-câmp (*Syromastes marginatus*). **3** (*reg.*) v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab*[1]) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*). **4** fig. (*fam.; deprec.*) v. Parazit. **II** (*culin.; reg.*) ‹reg.› ploștină. *Ploșnița este o mămăligă moale, care se întinde atunci când este răsturnată.*
ploșnițoásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).
plóștină s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› ploșniță. **2** (*geomorf., hidrol.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
ploștinós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.
plotogárít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpit[2]. Peticit[2]. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.
plotógea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
plotogílă s.m. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
plotogitúră s.f. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
plotojeálă s.f. (*reg.*) v. Cârpeală. Cârpitură.
plotojít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.
plotter ['plotər] s.n. (*inform.*) graf-plotter, înregistrator grafic, trasator. *Plotterul este periferic unui calculator, care execută desene liniare definite prin coordonate.*
plotún s.m. (*zool.; reg.*) v. Cerb (*Cervus elaphus*).
plouár subst. (*înv.*) v. Umbrelă.
plouáre s.f. (*meteor.*) **1** (*rar*) ‹rar› plouat[1]. **2** (*înv.*) v. Ploaie.
plouát[1] s.f. (*meteor.; rar*) ‹rar› plouare. *S-a săturat de atâta plouat. Plouatul nu mai încetează.*
plouát[2]**, -ă** adj. fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Plouat după vestea primită, s-a închis în sine.*
plourós, -oásă adj. (*meteor.; înv. și reg.; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed.
plug s.n. **I 1** (*tehn., agric.*) ‹reg.› igă, plugniță, ‹latin.; înv.› aratru. *Plugul este folosit la aratul solului.* **2** (*agric.*) arare, arat[1], arătură, plugărie, plugărit, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*). **3** (*agric.*) plugărie, plugărit. **4** (*tehn., agric.; pop.*) ***plug de prășuit*** = ***plug de sapă*** = ***plug de săpat*** v. Rariță[1]. **5** (*art.* ***plugul;*** *reg.*) v. Plugușorul (v. *plugușor*). **6** (*art.* ***Plugul;*** *astron.; reg.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Ziuă (v. *luceafăr*). Luceafărul-din-Zori (v. *luceafăr*). **II** fig. (*rar*) v. Patrie. Pământ. Țară. Vatră.
plugár s.m. **1** (*agric.*) agrarian, agricultor, lucrător agricol, lucrător al pământului, lucrător de câmp, lucrător de ogoare, lucrător de pământ, ‹înv.› hânsar, lucrător la câmp, lucrător la pământ. *Cea mai mare nenorocire pentru plugari este seceta.* **2** (*înv. și pop.*) v. Sătean. Țăran. **3** (*agric.; reg.*) ‹reg.› cornaci, cornar, cornici. *Plugarul ține coarnele plugului la arat.* **4** (*reg.*) v. Pogonici. **5** (*reg.*) v. Colindător. Urător.
plugăráș s.m. (*pop.*) ‹pop.› plugărel.
plugăreásă s.f. (*reg.*) v. Săteancă. Țărancă[1].
plugărél s.m. (*pop.*) ‹pop.› plugăraș.
plugărélul s.m. art. (*reg.*) v. Plugușorul (v. *plugușor*).

plugărésc, -eăscă adj. (*agric.; înv.*) v. Agrar. Agrarian. Agricol.
plugărí vb. IV. intr. (*agric.; despre oameni*) **1** ‹reg.› a păuri, a plugui. **2** (*reg.*) v. Prăși. Săpa.
plugăríe s.f. (*agric.*) **1** arare, arat[1], arătură, plug, plugărit, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*). **2** plug, plugărit. *Plugăria este ocupația plugarului.*
plugăríme s.f. (*colect.*) **1** ‹reg.›păurie. *Plugărimea este totalitatea plugarilor.* **2** (*pop.*) v. Țărănime.
plugăríre s.f. (*agric.; rar*) v. Arare. Arat[1]. Arătură. Plug. Plugărie. Plugărit.
plugărít s.n. (*agric.*) **1** arare, arat[1], arătură, plug, plugărie, ‹rar› plugărire, ‹înv. și reg.› ogorâre, ogorât, ‹reg.› păurie, ‹înv.› lucrarea plugului (v. *lucrare*). *Plugăritul se face primăvara.* **2** plug, plugărie.
plugăríță s.f. (*reg.*) **1** v. Săteancă. Țărancă[1]. **2** (*ornit.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
plughíță s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă.
plúgniță s.f. (*reg.*) **I** (*tehn., agric.*) **1** v. Plug. **2** v. Rariță[1]. **II** (*art. **Plugnița**; astron.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Ziuă (v. *luceafăr*). Luceafărul-din-Zori (v. *luceafăr*).
pluguí vb. IV. intr. (*agric.; reg.; despre oameni*) v. Plugări.
pluguléț s.n. **1** (*tehn., agric.*) plugușor, ‹reg.› plugurel, pluguț. **2** (*art. **plugulețul**; pop.*) v. Plugușorul (v. *plugușor*).
plugurél s.n. (*tehn., agric.; reg.*) v. Pluguleț. Plugușor.
pluguș́or s.n. **1** (*tehn., agric.*) pluguleț, ‹reg.› plugurel, pluguț. **2** (*art. **pluguș́orul***) ‹pop.› aratul (v. *arat*[1]), plugulețul (v. *pluguleț*), ‹reg.› plesnitul (v. *plesnit*[1]), plugărelul, plugul (v. *plug*). *Copiii merg cu pluguș́orul de Anul Nou.* **3** (*art. **Pluguș́orul**; astron.; reg.; nm. pr.*) Carul-Mic (v. *car*[2]). Ursa-Mică (v. *ursă*[1]).
plugúț s.n. (*tehn., agric.; reg.*) v. Pluguleț. Pluguș́or.
pluhúd, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].
plumâneă s.f. (*bot.; reg.*) v. Trifoiște. Trifoiște-de-baltă (*Menyanthes trifoliata*).
plumb s.n., s.m. **1** s.n. (*chim.*) ‹astăzi rar› saturn, ‹reg.› pleu. *Plumbul se întrebuințează la fabricarea țevilor de canalizare, a cablurilor pentru căptușirea pereților unor aparate din industria chimică, a literelor de tipar, la fabricarea unor aliaje, la confecționarea plăcilor de acumulatoare etc.* **2** s.n. (*tehn.*) fir cu plumb, ‹reg.› sfoară, sfoară cu plumb. *Plumbul este folosit pentru determinarea sau verificarea direcției verticale.* **3** s.n. (*și **plumb de garanție***) pecete de plumb. *Plumbul este folosit la sigilarea coletelor, vagoanelor, sacilor etc.* **4** s.m. (*milit.; pop.*) v. Cartuș. Glonț. **5** s.m. (*milit.; pop.*) v. Proiectil. **6** s.m. (*înv. și reg.*) v. Creion. **7** s.n. (*și **plumb de piatră, plumb de placă**; în trecut; reg.*) v. Condei. **8** s.m. (*la cântar; reg.*) v. Greutate. **9** s.n. (*gosp.; reg.*) v. Pilug. Pisălog.
plumbăre s.f. (*rar*) v. Plumbuire. Plumbuit[1].
plumbí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică colete, vagoane, saci etc.*) v. Plumbui.
plúmbic, -ă adj. plumbifer, plumbos.
plumbifér, -ă adj. plumbic, plumbos. *Staniul plumbifer este folosit ca material de protecție a ambalajelor de fier sau de cupru. A fost descoperit un nou zăcământ plumbifer. Smaltul care acoperă desenul farfuriei este plumbifer și dă strălucire acesteia.*
plumbișór s.m. ‹reg.› plumbuț.
plumbíu, -íe adj. (*înv.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.
plumbós, -oásă adj. **1** plumbic, plumbifer. **2** fig. (*despre limbă, stil, expuneri etc.*) prolix, ‹fig.› greoi, încărcat[2]. *Manuscrisul este scris într-o limbă plumboasă.*
plumbuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică colete, vagoane, saci etc.*) ‹înv.› a plumbi. *Vameșii plumbuiesc vagoanele care transportă marfă peste graniță.* **2** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Împușca. **II** fig. (*despre nori; compl. indică cerul*) a întuneca, a umbri. *Nori negri plumbuiesc cerul.*
plumbuíre s.f. plumbuit[1], ‹rar› plumbare. *Plumbuirea suprafețelor de metal se face cu scopul de a le proteja împotriva agenților chimici, a coroziunii atmosferice etc.*
plumbuít[1] s.n. plumbuire, ‹rar› plumbare.
plumbuít[2], -ă adj. (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumburiu, urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât.
plumburíu, -íe adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, cenușiu, fumuriu, gri, prăfuriu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare plumburie. Părul lupului este plumburiu.* **2** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], urât[2], ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul plumburiu creează multora o stare de disconfort.*
plumbúț s.n. (*reg.*) v. Plumbișor.
plúme s.f. pl. (*grec.; înv.*) v. Împletitură. Înflorătură. Ornament. Podoabă.
plumiéră[1] s.f. (*rar*) v. Penar.
plumiéră[2] s.f. (*bot.; rar; și **plumieră-albă***) v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*).
plúndăr s.m. (*reg.*) v. Pantalon.
plúnjer s.n. (*mec.*) piston plonjor. *Plunjerul are diametrul ceva mai mic decât cilindrul în care se mișcă.*
plurál, -ă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*gram.*) ‹înv.› multar. *Pluralul este categoria gramaticală care arată că este vorba de două sau de mai multe ființe, lucruri, fenomene etc. de același fel.* **2** (*art.*) ***pluralul autorității*** = pluralul maiestății. *Pluralul autorității este persoana I a pluralului, folosită în locul singularului în vechile acte oficiale, când autoritățile vorbeau despre ele însele*; ***pluralul maiestății*** = pluralul autorității; ***pluralul politeții*** = pluralul reverenței. *Pluralul politeții este pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva*; ***pluralul reverenței*** = pluralul politeții. **II** adj. (*livr.; despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) v. Complex. Multilateral. Omnilateral. Plurilateral. Plurivalent. Polivalent.
plurále tantum loc. adj. (*gram.; despre substantive*) ‹înv.› plurativ. *Substantivele pluralia tantum au numai formă de plural.*
pluralitáte s.f. **1** diversitate, felurime, multilateralitate, multiplicitate, variație, varietate. *Toamna, pluralitatea culorilor copacilor este impresionantă. În studiul său a urmărit pluralitatea tematică în romanul interbelic.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de idei, gânduri, întrebări etc.*) multitudine, mulțime, noian, pluritate, ‹livr.› pleiadă. *Se lasă copleșit de pluralitatea de gânduri.* **3** (*rar*) v. Majoritate.
pluratív, -ă adj. (*gram.; înv.; despre substantive*) v. Plurale tantum.
pluriaxiál, -ă adj. multiaxial. *Piesele pluriaxiale au mai multe axe.*
pluricelulár, -ă adj. (*biol.; despre organisme, indivizi etc.*) multicelular, policelular. *Organismele pluricelulare sunt alcătuite din mai multe celule.*
pluricróm, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) multicolor, policolor, policrom, policromic, ‹latin.; înv.› discolor. *I-a cumpărat copilului o minge pluricromă.*
pluridimensionál, -ă adj. multidimensional, polidimensional. *Corpurile pluridimensionale au mai multe dimensiuni.*
pluridimensionalitáte s.f. multidimensionalitate. *Pluridimensionalitatea este caracterul a ceea ce este pluridimensional.*
pluridisciplinár, -ă adj. (*despre științe, preocupări, colaborări etc.*) interdisciplinar, multidisciplinar. *Matematica este o știință pluridisciplinară. Cei mai mulți dintre cercetători au preocupări pluridisciplinare.*
pluridisciplinaritáte s.f. interdisciplinaritate, multidisciplinaritate. *Matematica este o știință care se caracterizează prin pluridisciplinaritate.*
plurienál, -ă adj. (*în opoz. cu „anual”; bot.; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) multianual, peren, vivace, ‹rar› perenant, perenic, pleiociclic, ‹înv.› perenal. *Plantele plurienale trăiesc și rodesc mai mulți ani.*
pluriflór, -ă adj. (*bot.; mai ales despre plante*) multiflor, poliflor. *Plantele pluriflore au mai multe flori.*
plurifórm, -ă adj. (*despre organisme, cristale, obiecte etc.*) heteromorf, multiform, poliform, polimorf. *Un organism pluriform are mai multe forme. Acest cristal este pluriform întrucât are forme diferite.*
plurifuncțional, -ă adj. (*despre obiecte*) multifuncțional, polifuncțional. *Un obiect plurifuncțional are mai multe întrebuințări.*
pluriganglionár, -ă adj. (*anat., med.*) poliganglionar. *Bolile pluriganglionare afectează diverși ganglioni limfatici.*

pluriglandulár, -ă adj. (*anat., med.*) multiglandular, poliglandular. *Bolile pluriglandulare afectează mai multe glande.*
plurilaterál, -ă adj. (*despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) complex, multilateral, omnilateral, plurivalent, polivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral. *În societatea modernă tinerii au activități plurilaterale.*
plurilíngv, -ă adj. (*despre scrieri, opere etc.*) multilingv, poliglot, polilingv. *Are în bibliotecă multe dicționare plurilingve.*
plurilingvísm s.n. multilingvism. *Plurilingvismul este folosirea a mai multe limbi de către o persoană sau un grup social.*
pluriloculár, -ă adj. (*med., biol.; despre chisturi, ovare, fructe etc.*) multilocular. *Fructele pluriloculare au mai multe loje.*
plurimilenár, -ă adj. multimilenar. *Sistemul planetar este plurimilenar.*
plurimoleculár, -ă adj. (*chim., fiz.*) multimolecular, polimolecular. *Substanțele plurimoleculare sunt formate din mai multe molecule.*
plurinațiónal, -ă adj. (*despre state, țări, orașe etc.*) multinațional, ‹rar› polinațional. *Sulina a fost, pe timpuri, un port fluvio-maritim plurinațional.*
plurinucleár, -ă adj. (*biol.; despre celule, protoplasmă etc.*) multinuclear, multinucleat, polinuclear. *Celulele plurinucleare au mai multe nuclee.*
pluripartíd, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartid, multipartinic, pluripartidic, pluripartidist, pluripartinic. *Un sistem politic pluripartid admite coexistența mai multor partide.*
pluripartídic, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartid, multipartinic, pluripartid, pluripartidist, pluripartinic.
pluripartidísm s.n. (*polit.*) multipartidism. *Pluripartidismul este o coaliție guvernamentală formată din mai multe partide.*
pluripartidíst, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartid, multipartinic, pluripartid, pluripartidic, pluripartinic.
pluripartínic, -ă adj. (*polit.; despre sisteme politice*) multipartid, multipartinic, pluripartid, pluripartidic, pluripartidist.
pluripersonál, -ă adj. (*gram.; despre verbe*) tripersonal. *Verbele pluripersonale au forme la cele trei persoane gramaticale.*
pluriseculár, -ă adj. multisecular. *Cultura românească este pluriseculară.*
plurisemántic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte sau unități frazeologice*) polisemantic, ‹rar› multisemantic. *Un cuvânt plurisemantic are mai multe sensuri.*
plurisemantísm s.n. (*lingv.; rar*) v. Polisemantism. Polisemie.
plurisemíe s.f. (*lingv.; rar*) v. Polisemantism. Polisemie.
plurisenzoriál, -ă adj. polisenzorial. *Acuitatea plurisenzorială privește simultan mai multe simțuri.*
pluritáte s.f. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de idei, gânduri, întrebări etc.*) multitudine, mulțime, noian, pluralitate, ‹livr.› pleiadă.
pluritonalísm s.n. (*muz.; rar*) v. Politonalism. Politonalitate.
pluritonalitáte s.f. (*muz.; rar*) v. Politonalism. Politonalitate.
plurivalént, -ă adj. **1** (*chim.; despre substanțe chimice*) multivalent, polivalent. *Substanțele chimice plurivalente prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.* **2** (*despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) complex, multilateral, omnilateral, plurilateral, polivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral.
plurivalență s.f. **1** (*chim.*) multivalență, polivalență. *Substanțele chimice care au plurivalență prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.* **2** complexitate, multilateralitate, omnilateralitate, polivalență. *Plurivalența problematicii îl depășește.*
plurivór, -ă adj. (*biol.; despre animale*) omnivor, pantofag, pleiofag, polifag. *Animalele plurivore se hrănesc atât cu hrană vegetală, cât și cu hrană animală.*
plus s.n. excedent, exces, prisos, prisosință, surplus, ‹reg.› radăș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas[2], superplus, supraplus. *Plusul de produse alimentare duce la scăderea prețului acestora.*
plusá vb. I. intr. (*j. de cărți*) a relansa. *Plusează și așteaptă să vadă dacă plătește cineva.*
plusáre s.f. (*j. de cărți*) relans. *A ieșit din joc din cauza plusării.*
plusprodús s.n. (*econ.; în doctrina marxistă*) ‹rar› supraprodus. *Plusprodusul este creat în sfera producției materiale peste produsul necesar, în timpul de muncă suplimentar și prin cheltuire de muncă suplimentară.*
pluș s.n. (*ind. text.*) **1** ‹reg.› picler. *Plușul este asemănător catifelei și se folosește mai ales în tapițerie.* **2** (*reg.*) v. Catifea. Velur.
plușát, -ă adj. (*ind. text.; despre țesături*) ‹reg.› piclerit. *A primit cadou un halat de baie dintr-un material plușat.*
plut adj. (*reg.; despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.
plutár s.m. (*reg.*) v. Plutaș[1].
plutáș[1] s.m. ‹reg.› luntrar, luntraș, plutar. *Plutașul construiește plute sau conduce o plută pe un râu.*
plutáș[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Plută[2] (*Populus pyramidalis*).
plútă[1] s.f. ‹pop.› galion, ‹reg.› plavie, pod[1], ‹înv.› plutitoare (v. *plutitor*), ‹fran.; înv.› radou. *Pe malul Bistriței sunt trase mai multe plute.*
plútă[2] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Populus pyramidalis*; ‹reg.› plop, plop-înalt, plop-piramidal, plop-plutaș, plutaș[2]. **2** *Populus alba*; plop, plop-alb, plop-argintiu, ‹reg.› plop-bălan. **3** (*reg.*) v. Plop. Plop-adevărat. Plop-algerian. Plop-de-luncă (*Populus nigra*). **4** (*reg.*) v. Plop. Plop-de-munte. Plop-tremurător (*Populus tremula*). **5** (*reg.*) v. Plop. Plop-cenușiu. Plop-de-munte (*Populus canescens*). **6** (*reg.*) v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*). **II 1** (*bot.*) suber. *Pluta este folosită ca material izolant în construcția avioanelor, la confecționarea colacilor de salvare, la fabricarea dopurilor etc.* **2** punte. *În plută se înfige fitilul candelei.*
plutárí vb. IV. intr. ‹reg.› a plutăși. *A învățat de tânăr să plutărească pe Bistrița.*
plutăríe s.f. plutărit, ‹rar› plutit[1], ‹înv. și reg.› plutășie. *Se ocupă cu plutăria de mulți ani.*
plutărít s.n. plutărie, ‹rar› plutit[1], ‹înv. și reg.› plutășie.
plutășí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Plutări.
plutășíe s.f. (*înv. și reg.*) v. Plutărie. Plutărit.
plutélnic, -ă adj. (*înv.; despre ape*) v. Navigabil.
plutéț, -eáță adj. (*înv.; despre ape*) v. Navigabil.
plutí vb. IV. intr. **I 1** (*nav.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) a merge, a naviga, ‹rar› a corăbia, ‹pop.› a umbla, ‹fam.› a trece, ‹înv. și reg.› a nota[2], ‹înv.› a corăbieri, a înota, a preaînota, a preanota, a vâsli. *Vaporul plutește spre Turcia. A mărit cu câteva noduri viteza cu care plutește șalupa.* **2** (*despre substanțe, materiale, corpuri plutitoare etc.*) a sta. *Uleiul plutește la suprafața apei.* **3** (*despre obiecte plutitoare*) a curge, a plana[1]. *Scânduri rupte pluteau pe râu.* **4** (*despre corpuri mai ușoare decât aerul*) a plana[1], a zbura. *Zmeul plutește în văzduh.* **5** (*despre păsări acvatice*) a merge. *Lebedele plutesc pe apă.* **6** (*înv.; despre lucruri, obiecte etc. sau despre părți ale corpului*) v. Atârna. Spânzura. Sta. **II** fig. **1** ‹fig.› a stăpâni. *O liniște deplină plutește peste sat.* **2** (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a stărui. *Frica plutește încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor plutește până astăzi.*
plutíbil, -ă adj. (*înv.; despre ape*) v. Navigabil.
plutícă[1] s.f. (*bot.*) *Nymphoides peltata*; ‹reg.› plomânică, plutniță, trifoi-amar, trifoi-de-apă.
plutícă[2] s.f. (*iht.; reg.*) = plătică[1].
plutínd, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) v. Plutitor. **2** (*despre pânze, steaguri, batiste etc.*) v. Fâlfâitor. Fluturător. **II** fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant. Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil.
plutíre s.f. **1** (*nav.*) navigație, ‹rar› stare, stat[3], ‹înv.› vâslire. *Plutirea pe mare a fost cu multe peripeții.* **2** planare, zbor[1]. *Plutirea zmeului în văzduh trebuie dirijată de cel care îl ține.*
plutít[1] s.n. (*rar*) v. Plutărie. Plutărit.
plutít[2]**, -ă** adj. (*despre zborul păsărilor sau al insectelor*) planat. *Păsările veneau în zbor plutit, fără a mișca din aripi.*
plutitór, -oáre adj., s.n., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) ‹reg.› umblător, ‹înv.› plutind. *Nave plutitoare poartă excursioniștii spre tărâmuri îndepărtate.* **2** (*despre corpuri*) flotabil, flotant. *Pluta este un corp plutitor.* **3** (*despre păsări, insecte, corpuri ușoare sau mai ușoare decât aerul*) zburător. *Vulturii sunt păsări plutitoare. Copilul se chinuie să mențină în aer un zmeu plutitor.* **4** (*înv.; despre ape*) v. Navigabil. **II** s.n. (*tehn.*) flotor. *Plutitorul reglează nivelul lichidului dintr-un recipient.* **III** s.f. (*înv.*) v. Plută[1]. **IV** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*). **2** v. Rourică (*Glyceria fluitans*). **V** s.m. (*mar.; înv.*) v. Marinar. Navigator.

plútniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*). **2** v. Plutică[1] (*Nymphoides peltata*).

plutocrație s.f. (*polit.*) timocrație. *Plutocrația este o formă de guvernământ în care puterea aparține celor cu averi mari.*

plutón s.n. (*milit.*) înv.› ug. *Plutonul este mai mic decât compania.*

plutonián, -á adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. plutonist. *Plutonienii susțin că formarea tuturor rocilor s-a realizat numai pe cale magmatică.* **2** adj. (*geol.; rar; despre materii, fenomene etc.*) v. Plutonic.

plutónic, -ă adj. (*geol.; despre materii, fenomene etc.*) ‹rar› plutonian. *Materiile plutonice se formează în adâncul scoarței terestre. Fenomenele plutonice se manifestă în adâncul scoarței terestre.*

plutoniér s.m. (*milit.*) **1** ‹peior.› tambur-major. *Plutonierul este superior sergentului-major și inferior plutonierului-major.* **2 *plutonier-adjutant*** = adjutant, aghiotant. *Plutonierul-adjutant îndeplinește atribuții similare unui secretar;* ***plutonier-major*** = major. *Plutonierul-major este cel mai mare grad în ierarhia subofițerilor.*

plutoníst, -á adj., s.m., s.f. plutonian.

plutuíre s.f. (*ind. piel.*) plutuit. *Plutuirea este operația de finisare a pielilor tăbăcite.*

plutuít s.n. (*ind. piel.*) plutuire.

pluviodenudáre s.f. (*geomorf.*) pluviodenudație.

pluviodenudáție s.f. (*geomorf.*) pluviodenudare. *Pluviodenudația este eroziunea terenurilor înclinate lipsite de vegetație, produsă de scurgerea apelor provenite din precipitații.*

pluviográf s.n. (*meteor.*) ombrograf. *Pluviograful înregistrează automat cantitatea și intensitatea precipitațiilor atmosferice.*

pluviométru s.n. (*meteor.*) ombrometru, înv.› udometru. *Pluviometrul înregistrează cantitatea precipitațiilor atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață.*

pluviós, -oásă adj. (*meteor.; fran.; rar; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed.

pneu s.n. (*auto*) bandaj pneumatic. *Pneul este format din anvelopa și camera de aer ale unei roți de vehicul.*

pneumatocél intracranian s.n. (*med.*) pneumoencefalocel. *Pneumatocelul intracranian este prezența de aer în cavitatea craniană.*

pneumectomíe s.f. (*chir.*) pneumonectomie. *Prin pneumectomie este excizată o parte din plămân.*

pneumocefalíe s.f. (*med.*) pneumocraniu.

pneumocrániu s.n. (*med.*) pneumocefalie. *Pneumocraniul este acumularea de aer în cavitatea craniană.*

pneumoencefalocél s.n. (*med.*) pneumatocel intracranian.

pneumoencefalografíe s.f. (*med.*) encefalografie gazoasă. *Pneumoencefalografia este un procedeu radiologic de explorare a sistemului nervos central.*

pneumoenterítă s.f. (*med. vet.*) **1** (*la porci*) pasteureloză. *Pneumoenterita este provocată de un microb, care, la debut, se manifestă ca o complicație a pestei porcine.* **2** (*rar*) v. Holera găinilor (v. *holeră*). Holeră. Pasteureloză. Septicemie hemoragică.

pneumogástric s.n. (*anat.*) nerv pneumogastric, nerv vag, vag. *Pneumogastricul este a zecea pereche de nervi cranieni, care inervează faringele, vălul palatin, laringele, traheea, inima, vasele mari, plămânii, esofagul și stomacul.*

pneumográf electric s.n. (*med.*) electropneumograf. *Pneumograful electric înregistrează amplitudinea și frecvența mișcărilor respiratorii ale toracelui.*

pneumografíe s.f. (*med.*) pneumoradiografie. *Pneumografia este radiografia unei regiuni anatomice care se face după injectarea unui gaz ca mediu de contrast.*

pneumologíe s.f. (*med.*) pneumonologie. *Pneumologia se ocupă cu studiul bolilor plămânului și cu tratamentul lor.*

pneumométru s.n. (*med.*) manometru respirator. *Cu pneumometrul se măsoară ritmul respirației.*

pneumonectomíe s.f. (*chir.*) pneumectomie.

pneumoníe s.f. (*med., med. vet.*) **1** ‹rar› pulmonie, ‹pop.› aprins[1], ‹reg.› junghi, înv.› peripneumonie. *Pneumonia este inflamația unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată de pneumococ, de virusuri etc., care se manifestă prin frisoane, febră, junghiuri, tuse și expectorații.* **2 *pneumonie fibrinoasă*** = pneumonie francă, pneumonie lobară. *Pneumonia fibrinoasă se caracterizează prin inflamația acută a unui plămân, cu afectarea unui lob în totalitatea lui și printr-un exudat fibrinos care umple alveolele pulmonare din zona afectată;* ***pneumonie francă*** = pneumonie fibrinoasă, pneumonie lobară; ***pneumonie interstițială*** = pneumonie reticulată hipertrofică. *Pneumonia interstițială este un tip de pneumonie în care leziunile inflamatorii sunt localizate în țesutul interstițial;* ***pneumonie lobară*** = pneumonie fibrinoasă, pneumonie francă; ***pneumonie reticulată hipertrofică*** = pneumonie interstițială.

pneumonologíe s.f. (*med.*) pneumologie.

pneumoradiografíe s.f. (*med.*) pneumografie.

poácă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag.

poăcină s.f. (*reg.*) v. Papuc.

poáfă s.f. (*reg.*) **1** v. Hârtie sugativă. Sugativă. **2** (*culin.*) v. Gogoașă.

poálă s.f. **I 1** (*adesea la pl. poale; de obicei urmat de determ. în gen. care indică veșmântul*) ‹reg.› rochie. *I s-au murdărit poalele pardesiului.* **2** (*la pl.; culin.*) ***poale-n brâu*** = (*art.*) ***poalele-n brâu*** = plăcintă cu poale-n brâu, plăcintă cu poalele-n brâu. *Poalele-n brâu sunt umplute de obicei cu brânză și făcute din bucăți (pătrate) de aluat, ale căror colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic.* **3** (*la pl. poale; pop.*) v. Foi (v. *foaie*). Fustă. **4** (*reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură. **5** (*la pălărie; reg*) v. Bor. Margine. **6** (*ind. text.; înv.*) v. Perdea. **7** (*relig.; în Biblie; înv.; și, art.,* ***poala lui Avram, poala lui Dumnezeu***) v. Cer[2]. Eden. Împărăția cerului (v. *împărăție*). Împărăția cerurilor (v. *împărăție*). Paradis. Patria cerească (v. *patrie*). Patria obștească (v. *patrie*). Rai[1]. **II 1** (*în opoz. cu „vârf"; adesea la pl.* ***poale****; de obicei urmat de determ. în gen., care indică forma de relief*) bază, picior. *Satul se înșiră la poalele muntelui.* **2** (*constr.; pop.*) Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie. **3** (*art.; pop.*) ***poala cerului*** v. Orizont. Zare. Zarișe. **III 1** (*med.; înv. și pop.*) ***poală albă*** v. Leucoree. **2** (*fiziol.; înv. și reg.; și* ***poală roșie****, la pl.,* ***poale femeiești***) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Buberic (*Scrophularia nodosa*). **2 *poală-albă*** v. Trifoi. Trifoi-alb (*Trifolium repens*); (*art.*) ***poala-Maicii-Domnului*** v. **a** Lemnul-Maicii-Domnului (v. *lemn*) (*Santolina chamaecyparissus*); **b** Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); **c** Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*); ***poala-Maicii-Precista*** v. **a** Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **b** Mireasă. Urzicuță (*Coleus blumei*); **c** Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); **d** Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*); ***poala-rândunicii*** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*); ***poala-Sfintei-Mării*** v. **a** Cătușnică (*Nepeta cataria*); **b** Citronelă. Melisă. Roinița (*Melissa officinalis*); **c** Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); **d** Priboi (*Geranium macrorrhizum*); **e** Rechie (*Reseda lutea*); **f** Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*); **g** Talpa-lupului (v. *talpă*) (*Chaiturus marubiastrum*); **h** *Nepeta pannonica*; ‹reg.› sporiș; ***poala-vulpii*** v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **V** (*art.; ornit.; reg.*) ***poala-Sfintei-Mării*** v. Scatiu (*Carduelis spinus*).

poăleș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeș. Umflat. Voluminos. **2** (*despre plante sau despre părți ale lor*) v. Pletos.

poáltă s.f. (*constr.; reg.*) v. Jgheab. Streașină.

poámă s.f. **I** (*bot.*) **1** fruct, rod[1], ‹reg.› glodoveț, legumă, poricale, înv.› plod. *Cireșii sunt plini de poame. Toamna se coc cele mai multe poame.* **2** (*colect.; înv. și reg.; și* ***poamă-de-struguri, poamă-de-vie, poamă-din-vie***) v. Strugure. **3** (*reg.; urmat de determ. care indică specia sau varietatea*) v. Prună. **4** (*reg.*) v. Fragă. **5** (*reg.*) ***poamă-boierească*** v. Coacăză; (*la pl.*) ***poame-de-runc*** v. Zmeură. **6** (*reg.*) v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*). **7** (*mai ales la pl.* ***poame****; reg.; și* ***poamă-de-strugure***) v. Stafidă. **8** (*la pl.* ***poame****; reg.*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **9** (*reg.*) ***poamă-de-pământ*** v. Cartof (*Solanum tuberosum*); (*art.*) ***poama-câinelui*** v. **a** Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*); **b** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*); **c** Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia dioica*); **d** Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*); ***poama-momiței*** v. Vuitoare (v. *vuitor*) (*Empetrum nigrum*); ***poama-vulpii*** v. **a** Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*); **b** Dalac (*Paris quadrifolia*); (*la pl.*) ***poame-de-runc*** v. Zmeur.

Zmeurar (*Rubus idaeus*); (*art.*) ***poamele-mâței*** v. Otrățel (*Cynoglossum officinale*). **II** (*vit.*) ***poamă plăvaie = poamă plăvană*** v. Plăvaie (v. *plăvai*). **III** (*anat.; la oameni; reg.*) **1** (*și, art., **poama de la grumaz, poama grumazului, poama lui Adam,***) v. Cartilaj tiroid. **2** (*art.*) ***poama obrazului*** v. Pomeți. Umerii fetei (v. *umăr*). Umerii obrajilor (v. *umăr*). **IV** fig. **1** (*deprec.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță. **2** (*deprec.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **3** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **4** (*peior.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

poámpă s.f. (*muz.; reg.*) v. Pian.

poansón s.n. pămătuf, ‹reg.› pomoci. *Poansonul este folosit pentru a săpuni fața înainte de bărbierit.*

poansonáj s.n. (*tehn.*) poansonare, poansonat.

poansonáre s.f. (*tehn.*) poansonaj, poansonat. *Poansonarea este operația de găurire sau de marcare prin presare a unor obiecte de metal cu poansonul.*

poansonát s.n. (*tehn.*) poansonaj, poansonare.

poántă s.f. **1** (*mai ales la pl. **poante**; coregr.*) vârf. *Balerinele dansează pe poante.* **2** (*fam.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit.

poánter s.m. (*zool.*) brac-englez (v. *brac*[1]). *Poanterul este un câine de vânătoare, de talie înaltă, cu urechile lungi și aplecate.*

poantóu s.n. (*tehn.*) ac de reglare, ac obturator, cui poantou. *Poantoul reglează accesul combustibilului în carburatorul unui autovehicul.*

poárá s.f. v. (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

poárcă s.f. **1** (*zool.; pop.*) v. Purcea. Scroafă. **2** (*la butoi; reg.*) v. Vrană.

poárnă s.f. (*hidrol.; înv. și reg.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.

poártă s.f. **I 1** prag, ușă, ‹reg.› tocat[2]. *Mama își așteaptă fiica în poartă.* **2** (*mai ales la pl. **porți**; sport; la rugbi*) bară, but[2], țintă. *A trimis mingea peste porți.* **3** (*geomorf; rar*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **4** (*geomorf.; rar*) v. Chei (v. *cheie*). Defileu. Strâmtoare. **5** (*înv. și reg.*) v. Casă[1]. Gospodărie. **6** (*apic.; la stup; reg.*) v. Urdiniș. **7** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **II** (*nm. pr.*) **1** (*polit.*) Imperiul Otoman, ‹înv. și pop.› Împărăție, ‹fig.› Semilună. *Țările Române plăteau bir Porții.* **2** (*ist.*) ‹înv.› Lude. *Merge la Poartă și se închină sultanului.* **III** (*art.; bot.; reg.*) ***poarta-raiului*** v. **a** Maghiran (*Origanum majorana*); **b** Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).

poártă voce s.f. (*înv.*) v. Megafon. Portavoce.

poáșcă s.f. (*reg.*) v. Poșircă.

poáte adv. **I** (*modal*) **1** (*exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate*) posibil, probabil, ‹reg.› opsă, uneori. *Poate că va reuși la concurs.* **2** (*exprimă probabilitatea, posibilitatea acțiunilor, faptelor, vorbelor cuiva*) pesemne, probabil, ‹pop.› pasămite, ‹reg.› samite. *Poate s-a întâlnit cu cineva, de întârzie. Dacă s-a îmbrăcat așa, poate nu i-a spus nimeni că ținuta sobră la un astfel de eveniment este obligatorie.* **3** (*exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate; adesea repet.*) doar, ‹reg.› opsă. *Poate să încercăm altă soluție și vom reuși. Așteaptă, poate-poate va spune ceva nepotrivit!* **II** (*ipotetic; în legătură cu vb. la cond. sau la viit.*) cumva, eventual, ‹înv.› cândai. *Dacă poate i-ar fi plăcut medicina, ar fi făcut orice pentru a-i ajuta pe suferinzi.* **III** interog. (*în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranța față de afirmația cuiva*) oare?, sau?, ‹astăzi rar› au[1]?, ‹înv. și pop.› ori?, ‹pop.› doar? – *De ce nu vorbești? Poate nu ești mulțumită de cadou? – De ce ești mirată? Poate nu ți-am dat răspunsul dorit?*

pobedí vb. IV. tr. (*milit.; înv.*) **1** (*compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** (*compl. indică teritorii, state etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. Subjuga. Supune.

pobratánie s.f. (*ieșit din uz*) v. Amiciție. Prietenie.

poc interj. (*adesea repet.*) **1** pac[1]! *Poc! se aude un foc de armă.* **2** boc! *Poc! Poc! se aude în ușă.*

pocaiánie s.f. **1** (*relig.; înv. și reg.*) Canon. Pedeapsă. Penitență. **2** (*jur.; înv. și reg.*) v. Condamnare. Pedeapsă. **3** (*înv. și reg.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **4** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a-și găsi”*) v. Egal. Pereche. Potrivă. Seamă. Seamăn. **5** (*înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare. **6** (*relig.; înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Dezlegare. Iertare. Pocăință.

pocáină s.f. (*reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

pocál s.n. înv. și reg. coboc. *Gazda a pus pe masă tacâmuri și pocale din argint.*

pocăí[1] vb. IV. refl. **1** (*despre oameni*) a se căi, a regreta, ‹înv. și reg.› a se jindui, ‹reg.› a bănui, a bușuli, a se măcădui, a șăinăli, ‹înv.› a se înfrânge, a jeli, a jelui, a se mâhni, a se scârbi, a se smeri, a se umili, ‹fig.; reg.› a se ucide, ‹fig.; înv.› a se înfrânge. *Infractorul se pocăiește pentru fapta comisă. Se pocăiește pentru că l-a acuzat pe nedrept.* **2** (*relig.; despre oameni*) a se căi, ‹înv.› a se spăsi. *Se pocăiește înaintea lui Dumnezeu.* **3** (*reg.; despre oameni sau, p. ext., despre animale de casă*) v. Astâmpăra. Cuminți. Domoli. Liniști. Potoli. **4** (*reg.; despre ființe*) v. Aromi. Ațipi. Dormita. Moțăi. Picoti. Piroti.

pocăí[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni.

pocăiálă s.f. (*rar*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

pocăínță s.f. **1** căință, mustrare, părere de rău, regret, remușcare, ‹livr.› compunctiune, ‹rar› contriție, penitență, pocăială, ‹fam.› tristețe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Pocăința târzie nu folosește nimănui.* **2** (*relig.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, dezlegare, iertare, ‹înv. și pop.› dezlegătură, pocăire, ‹înv. și reg.› dezleganie, ‹înv.› iertăciune, pocaianie. *A cerut preotului să-i facă o rugăciune de pocăință de păcate.* **3** (*relig.; înv.*) v. Canon. Pedeapsă. Penitență.

pocáire s.f. (*relig.; înv. și pop.*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Dezlegare. Iertare. Pocăință. **2** v. Canon. Pedeapsă. Penitență.

pocáít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) ‹fam.› spășit. *Știindu-se vinovat, și-a luat un aer pocăit în fața părinților.* **2** s.m., s.f (*relig.*) sectant, ‹rar› sectar. *Pocăitul este adeptul unei secte religioase creștine.*

pocăneá s.f. (*tehn.; la joagărul de bușteni; reg.*) v. Pârghie.

pocăzít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

pocâlteálă s.f. (*reg.*) **1** v. Pocâltire. **2** (*anat.; la unele animale*) v. Deșert.

pocâltíre s.f. (*înv. și reg.*) **1** ‹reg.› pocâlteală. *Lipsa hranei a avut ca urmare pocâltirea vitelor.* **2** (*med.*) v. Epilepsie.

pocâltít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârșit[2].

pocânzéică s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătășiță. Vornicească.

pocânzéu[1] s.m. (*reg.*) **1** (*mai ales la pl. **pocânzei**; la nunțile țărănești*) v. Colăcar. **2** (*mai ales la pl. **pocânzei**; la nunțile țărănești*) v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **3** v. Nuntaș. Oaspete. **4** v. Petitor.

pocânzéu[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

poceálă s.f. **I 1** (*în opoz. cu „frumusețe”; pop. și fam.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie. **2** (*med.; pop.*) v. Epilepsie. **3** (*med., med. vet.; pop.*) Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **II** (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție.

poceáncă s.f. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Saftea.

pócher electronic s.n. (*j. de noroc*) ‹arg.› păcănele. *Și-a pierdut toți banii de buzunar la pocherul electronic.*

pochihéci s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) **1** v. Amnar. **2** v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor.

pochinzoreásă s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătășiță. Vornicească.

pochítnic s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

pocí[1] vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se maimuțări, a se schimonosi, a se strâmba, ‹rar› a se maimuți, ‹înv. și pop.› a se sluți, ‹pop. și fam.› a se scălămbăia, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a se otrăți, a se șchimi, a se zgâmboi[2], ‹înv.› a se înstrâmba, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *Mănâncă odată și nu te mai poci atâta!* **2** refl., tr. (*pop. și fam.; sub. sau compl. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p.ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **3** tr. (*în superstiții; pop.; compl. indică ființe*) v. Deochea. **4** tr. (*reg.; compl. indică necazuri, moartea etc.*) v. Cobi. **II** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) v. Deforma. Denatura. Masacra. Scâlcia. Schimonosi. Schingiui. Stâlci. Strica. Tortura.

pocí[2] vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică lăstari de viță-de-vie sau alte plante agățătoare*) v. Arăci. Lega[1]. Prinde.

poci[3] s.n. (*reg.*) = pocie.

pocicăli vb. IV. tr. (*reg.; în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

pócie s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Arac. **2** (*în forma poci*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

pocigánie s.f. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie.

pocinóg s.n. **1** (*înv. și pop.; adesea constr. cu vb. „a face"*) ‹înv. și pop.› saftea, ‹reg.› poceancă. *Faceți-mi pocinogul; n-am mai vândut la nimeni până acum.* **2** (*pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **3** (*pop. și fam.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1] Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

pocinóv subst. (*reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic.

pocíre s.f. **I** (*pop. și fam.*) **1** v. Desfigurare. Schimonoseală. Schimonosire. Sluțire. Urâțire. **2** fig. v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonosit[1]. Stâlcire. Stâlcit[1]. Stricare. Tortură. **II** (*concr.; med., med. vet.; înv.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie.

pocírlă s.f. (*reg.*) v. Basamac. Holercă.

pocít[1] s.n. **1** (*med.; pop.*) v. Epilepsie. **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonosit[1]. Stâlcire. Stâlcit[1]. Stricare. Tortură.

pocít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, respingător, schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălămb, scălămbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, peceariz, pâcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este pocit. Are mâinile pocite.* **2** (*pop. și fam.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Sluțit[2]. Urât[2]. Urâțit. **3** (*pop.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **4** (*pop.; mai ales despre presentimente*) v. Fatal. Fatidic. Funest. Nefast. Sinistru. Sumbru. **5** (*înv.; despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) v. Arlechinesc. Buf[2]. Burlesc. Caraghios. Caricatural. Grotesc. Parodic. Ridicol. **II** fig. (*pop. și fam.; despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) v. Deformat. Denaturat. Scâlciat. Schimonosit[2]. Schingiuit[2]. Stâlcit[2]. Stricat.

pocitá vb. I. tr. (*în superstiții; reg.; compl. indică ființe*) v. Deochea.

pocitánie s.f. **1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) arătare, creatură, monstru, pocitură, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. *De sub pod, în fața lui Făt-Frumos, a ieșit o pocitanie cu două capete. Viciile l-au transformat într-o pocitanie.* **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitură, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune. ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. *Se apropie de el o pocitanie. O pocitanie de om i-a îngrozit pe toți.* **3** (*adesea deprec.* sau *peior.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) pocitură, stârpitură, ‹pop. deprec.› ouat, ‹reg.› miarță, smiarță, sterpăciune, ‹reg.; deprec.› râcea, ‹fig.› avorton, ‹fig.; reg.› obidă. **4** (*înv. și pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

pocitóc s.m. (*bot.; reg.*) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*).

pocitór, -oáre s.m., s.f. (*în credințele pop.; pop.*) ‹reg.› pocitoroi, pocitură. *Pocitorul este o ființă imaginară, un duh rău etc. despre care se crede că ar poci oamenii și animalele.*

pocitorói, -oáie s.m., s.f. (*în credințele pop.; reg.*) v. Pocitor.

pocitúră s.f. **1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) arătare, creatură, monstru, pocitanie, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune. ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. **3** (*adesea deprec.* sau *peior.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) pocitanie, stârpitură, ‹pop. deprec.› ouat, ‹reg.› miarță, smiarță, sterpăciune, ‹reg.; deprec.› râcea, ‹fig.› avorton, ‹fig.; reg.› obidă. **4** (*înv. și pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

pocitóc s.m. (*bot.; reg.*) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*).

pocitór, -oáre s.m., s.f. (*în credințele pop.; pop.*) ‹reg.› pocitoroi, pocitură. *Pocitorul este o ființă imaginară, un duh rău etc. despre care se crede că ar poci oamenii și animalele.*

pocitorói, -oáie s.m., s.f. (*în credințele pop.; reg.*) v. Pocitor.

pocitúră s.f. **1** (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate*) arătare, creatură, monstru, pocitanie, ‹rar› poghidanie, ‹pop. și fam.› arătanie, bâzdâganie, ‹pop.› gadină, ‹înv. și reg.› halovină, ‹reg.› budihace, buduhoală, hală, mirătură, mozomaină, nagubă, onanie[2], ‹înv.› arătătură, blazmă, încheietură, ‹fig.; înv.› coșcodan. **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, schimonositură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune. ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. **3** (*adesea deprec.* sau *peior.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) pocitanie, stârpitură, ‹pop. deprec.› ouat, ‹reg.› miarță, smiarță, sterpăciune, ‹reg.; deprec.› râcea, ‹fig.› avorton, ‹fig.; reg.› obidă. **4** (*înv. și pop.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

pociúmb s.m. **1** (*constr.; înv. și pop.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** (*la gard; înv. și pop.*) v. Par. Parmac. **3** (*înv. și pop.*) v. Pripon. Țăruș. **4** (*înv. și reg.*) v. Bușteau. Butuc. **5** (*tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Fus. Fusul vârtelniței (v. *fus*).

pociumbáș s.m. (*reg.*) ‹reg.› pociumpuț.

pociumpúț s.m. (*reg.*) ‹reg.› pociumbaș.

pocládă s.f. (*reg.*) v. Cioltar. Șabracă. Valtrap.

pocláj s.n. (*reg.*) = podlaș.

poclăș s.n. (*reg.*) = podlaș.

poclít s.n. (*la trăsură; reg.*) v. Burduf. Coș[1]. Coviltir.

pocloní vb. IV. (*în unele ritualuri religioase păgâne; înv.*) = ploconi.

pocneálă s.f. **1** ‹pop.› pocnit[1]. *Urătorii nu se mai opresc din pocneala cu petarde.* **2** (*înv. și reg.*) v. Pocnet. Pocnitură. Trosnet. Trosnitură.

pócnet s.n., s.m. **I** s.n. **1** pocnitură, trosnitură, ‹rar› plescăit, trosneală, trosnire, ‹înv. și reg.› pocneală, ‹reg.› troscot[2]. *A tresărit la auzul unui pocnet de pușcă în depărtări.* **2** ‹rar› pocnitură. *În timpul furtunilor se aude pocnet de geamuri sparte.* **II** s.m. (*art.* ***pocnetul***; *reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

pocní vb. IV. **I 1** intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din", care indică instrumentul acțiunii*) a trosni, ‹rar› a plescăni, ‹reg.› a troscăni. *Vânătorii pocnesc din puști.* **2** intr. (*despre obiecte*) a exploda, a plesni. *Camera cauciucului a pocnit și au rămas cu mașina în pană.* **3** intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din", care indică instrumentul acțiunii*) a plesni, a trosni, ‹reg.› a detuna. *Căruțașul pocnește din bici.* **4** intr. (*despre lemne sau obiecte din lemn*) a pârâi, a trosni, ‹rar› a suna, ‹pop.› a răpăi, ‹reg.› a crăcăi, a troscăi, a troscăni, a zgomota. *Crengile uscate pocnesc sub picioarele lor. Ușa de stejar a pocnit din balamale când a fost împinsă cu putere.* **5** intr. (*despre părți ale corpului*) a pârâi, a trosni. *Când se ridică, îi pocnesc genunchii. Degetele îi pocnesc când le strânge.* **6** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) a izbi, a lovi, a plesni, ‹fam.› a dili, ‹reg.› a tufăi, ‹fig.; fam.› a blagoslovi, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a sfinți[1], ‹fig.;

reg.› a obli, ‹arg.› a dichisi, a vopsi. *Te pocnesc de nu te vezi, dacă nu te potolești! L-a pocnit cu palma peste gură.* **7** tr. (*compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „în", „de"*) a izbi, a lovi, ‹înv. și reg.› a răzbi, ‹reg.› a toca, ‹înv.› a detuna, a jigni. *Îl pocnește în spate. L-a pocnit de ușă.* **8** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a atinge, a izbi, a lovi, a nimeri, a ochi[2], ‹pop.› a păli[2], a picni, ‹reg.› a tălăli, a tâlni. *Glonțul l-a pocnit în picior.* **9** refl. (*recipr.*) (*pop. și fam.; despre vehicule*) v. Ciocni. Intra. Izbi. Lovi. Tampona. **10** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; înv.; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) v. Nimeri. Potrivi. **11** tr. fig. (*pop. și fam.; despre boli, dureri etc.; compl. indică ființe*) ‹fig.; pop. și fam.› a picni. *L-a pocnit o durere de dinți îngrozitoare.* **II** intr. **1** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) a se crăpa, a se fisura, a plesni, a se sparge. *Farfuria a pocnit după ce a fost pusă pe un vas cu apă clocotită.* **2** (*despre coarde, cabluri, fire etc. în tensiune, suprasolicitate, uzate*) a plesni, a se rupe. *O coardă de la chitară a pocnit. Șnurul de la corset i-a pocnit.* **3** (*pop.; de obicei cu determ. cauzale*) v. Crăpa. Plesni. **4** (*fam.; despre haine, obiecte elastice etc.; de obicei cu determ. cauzale*) v. Crăpa. Plesni. Rupe. **III** intr. **1** (*bot.; despre muguri, boboci de flori etc.*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a se despica, a ecloza, a plesni, ‹înv. și reg.› a se dezghioca. *Mugurii mărului au început să pocnească.* **2** (*pop. și fam.; despre piele, mâini etc.; de obicei cu determ. cauzale*) v. Crăpa. Plesni.

pocnire s.f. **I** plesnire, trosnire. *Pocnirile din bici îndeamnă caii să alerge.* **II 1** crăpare, crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnire, plesnit[1], spargere, spart[1]. *Pocnirea farfuriei este aproape sigură dacă se pune pe un vas cu apă clocotită.* **2** (*pop.*) v. Crăpare. Crăpat[1]. Plesnire. Plesnit[1].

pocnít[1] s.n. (*pop.*) v. Pocneală.

pocnít[2], -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) crăpat[2], fisurat[2], plesnit[2], spart[2]. *Farfuria pocnită a fost lipită pe spate cu un adeziv.* **II 1** adj. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit. **2** adj. (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2]. **3** adj. (*pop. și fam.; despre vehicule*) v. Ciocnit. Izbit. Lovit. Tamponat. **4** adj., s.m., s.f. (*psih.; arg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **III** s.m. (*art. **pocnitul**; reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

pocnitór, -oáre s.f., adj., s.m. **I** s.f. **1** (*pop.*) v. Petardă. **2** (*la bici; reg.*) v. Sfârc. Șfichi. **3** (*reg.*) v. Pușcoci. **4** (*bot.; reg.*) v. Plesnitoare (*Ecballium elaterium*). **II** adj. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **III** (*arg.*) **1** s.f. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** s.f. (*psih.*) v. Estromană. Nimfomană. **3** s.m. (*anat.*) v. Anus. **4** s.m. v. Huligan. Uslaș.

pocnitúră s.f. **I 1** pocnet, pocnitură, trosnitură, ‹rar› plescăit, trosneală, trosnire, ‹înv. și reg.› pocneală, ‹reg.› troscot[2]. **2** plesnitură, trosnitură, ‹rar› trosneală, ‹pop.› trosnet. *Se aud pocniturile de bici ale surătorilor.* **3** (*rar*) v. Pocnet. **II** (*rar*) v. Casură. Crăpătură. Fisură. Fractură. Plesnitură. Spărtură.

póco adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) puțin.

pocolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Ambala. Împacheta.

pocolít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte*) v. Ambalat. Împachetat[2].

pocostí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.*) **1** (*reg.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.; de obicei cu determ. „cu argint"*) v. Arginta. Polei[3]. Sufla. **2** (*compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.; reg.; de obicei cu determ. „cu aur"*) v. Auri. Polei[3]. Sufla. **3** (*înv.; compl. indică picturi*) ‹înv.› a pocostui. *A pocostit pictura cu un strat protector de lac incolor.*

pocostít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Argintat. Poleit[2]. Suflat[2]. **2** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Aurit. Poleit[2]. Suflat[2]. **3** (*despre ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) v. Încondeiat[2].

pocostuí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; înv.; compl. indică picturi*) ‹înv.› a pocosti.

pócoș, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

pocoș[1] vb. IV. intr. (*reg.; oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

pocoș[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli.

pocozí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1].

pocreălă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pocriș[2]. *Pocreala este un lapte foarte acru.*

pocríș[1] s.n. **1** (*constr.; înv. și reg.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **2** (*pesc.; reg.*) ‹reg.› vârșog. *Pocrișul este gura vintirului.* **3** (*gosp.; reg.*) v. Capac. **4** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Coviltir. **5** (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

pocríș[2] subst. (*reg.*) ‹reg.› pocreală.

pocríșă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pocroávă s.f. (*bot.; reg.*) = pocrovă (v. *pocrov*).

pocróv, -ă s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*bis.; înv. și pop.*) v. Acoperământ. **2** (*reg.*) v. Giulgiu. Lințoliu. **3** (*reg.; în forma **procov***) v. Scutec. **4** (*reg.; în forma **procov***) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **5** (*țes.; în forma **procov***) v. Văl. Voal. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*). **2** (*în forma **pocroavă***) v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*).

pocrovăț s.n. **I** (*bis.*) **1** (*pop.*) v. Aer[2]. Epitaf. **2** (*înv.*) v. Acoperământ. **II** (*reg.*) **1** v. Cioltar. Șabracă. Valtrap. **2** v. Giulgiu. Lințoliu.

pocrovíță s.f. **I** (*reg.; în forma **procoviță***) **1** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **2** v. Basma. Tulpan. **II** (*bis.; înv.*) **1** v. Aer[2]. Epitaf. **2** (*în forma **procoviță***) v. Acoperământ.

pocrúț s.n. (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

pocsăe s.f. (*reg.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

pócumpăr subst. (*reg.*) v. Barbete. Favoriți (v. *favorit*).

pocút, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat.

pod[1] s.n. **I 1** (*constr.*) ‹înv.› punte. *Podul cel mai lung din Europa se află în Portugalia, la Lisabona.* **2** (*mar.*) ***pod mișcător*** = ***pod plutitor*** = ***pod umblător*** = bac[1], ‹pop.› podișcă, ‹înv. și reg.› dubas, ‹reg.› brod, brudină, cârnă (v. *cârn*), parom, ‹înv.› pod trecător. *Când mergem la mare, trecem cu podul mișcător Dunărea la Brăila;* (*înv.*) ***pod trecător*** v. Bac[1]. Pod mișcător. Pod plutitor. Pod umblător. **3** ***pod de pontoane*** = ***pod de vase*** = ***pod stătător*** = ‹pop.› pod mereu. *Platforma podului stătător este montată pe ambarcații ancorate;* (*pop.*) ***pod mereu*** v. Pod de pontoane. Pod de vase. Pod stătător. **4** (*ind. extract.; la sonde*) ***pod de manevră*** = podea. *Podul de manevră este platforma care servește ca loc de lucru sau ca piesă de protecție la o sondă.* **5** (*art.; reg.*) ***podul mortului*** v. Giulgiu. Lințoliu. **II 1** (*constr.; la case*) ‹înv. și reg.› podișor, ‹reg.› podei, podeț[1]. *Păstrează în podul casei lucrurile care nu le mai sunt necesare.* **2** (*constr.; astăzi rar*) v. Plafon. Tavan. **3** (*art.; anat.; pop.*) ***podul gurii*** v. Boltă palatină. Cerul-gurii (v. *cer*[2]). Palat dur (v. *palat*[2]). Palatul bucal (v. *palat*[2]). **4** (*constr.; înv.*) v. Cat. Etaj. Nivel. **III 1** (*constr.; reg.*) v. Dușumea. Pardoseală. Podea. Scândură. **2** (*reg.*) v. Plută[1]. **3** (*constr.; înv.*) v. Caldarâm. Pavaj. **4** (*înv.*) v. Stradă. **5** (*mar.; înv.*) v. Covertă[1]. Punte. **IV** (*p. anal.*) **1** (*tehn.; la osia carului*) ‹reg.› pomostină, scaun, scăuniș. *Podul se reazemă pe dricul dinainte și dinapoi.* **2** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› podină, podișor. *Pe pod sunt fixate pietrele.* **3** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› hăitaș. *Podul este axat pe fusul de fier care pune în mișcare pietrele morii.* **4** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› podină. *Podul este fundul scoculuí.* **5** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ‹reg.› fruntar, poduleț. *Pe pod se rulează, cu ajutorul unor vârtejuri, lanțurile care ridică și coboară stativele.* **6** (*reg.*) ‹reg.› podea. *Podul este așezat în fața strungii, în timpul mulsului.* **7** (*la greblă; reg.*) ‹reg.› carâmb. *În pod sunt fixați dinții greblei.* **8** (*reg.*) v. Pat. Podină. **9** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) v. Igheab. Scoc. Uluc. **10** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Crivac[2]. **11** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Talpă. **12** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Car[2]. **13** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Fruntar. **14** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gresie. Perinoc. **15** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Căpătâi. Vârtej. **16** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Oplean. **17** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Călcâi. Plaz[1].

Talpă. **18** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță; reg.*) v. Butuc. Pat. Picior. Scaun. Strat. Talpă. **19** (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Chingă. Punte.

pod[2] s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

podagrăște s.f. (*med.; înv.*) v. Gută. Podagră.

podágră s.f. (*med.*) gută, ◊înv. și reg.› cataroi[2], ◊reg.› șui[5], ◊înv.› podagraște, podalghie. *Podagra se manifestă prin umflături ale articulațiilor.*

podágric, -ă adj. (*med.; înv.*) v. Gutos. Podagros.

podagríst, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; german.*) v. Gutos. Podagros.

podagrós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med.*) gutos, ◊fran.; rar› podagru, ◊german.› podagrist, ◊înv.› podagric. *Bolnavii podagroși suferă de gută.*

podágru, -ă adj. (*med.; fran; rar*) v. Gutos. Podagros.

podalghíe s.f. (*med.; înv.*) v. Gută. Podagră.

podalgíe s.f. (*med.*) pododinie. *Podalgia este o senzație de durere în picior.*

podán s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) **1** v. Iobag. Șerb. **2** v. Clăcaș.

podánic, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Ascultător. Bun. Cuminte. Docil. Înțelegător. Obedient. Plecat[2]. Supus.

podánie s.f. (*fin.; în trecut*) ◊în trecut› podărit.

podár s.m. **1** ◊reg.› brudar, brudnic[1]. *Podarul conduce un pod umblător.* **2** (*milit.; înv.*) v. Pontonier.

podăreásă s.f. (*înv.*) ◊înv.› podăriță. *Podăreasa este soția podarului.*

podărít s.n. (*fin.; în trecut*) **1** ◊înv.› podire. *Podăritul era taxa plătită la trecerea peste un pod umblător.* **2** ◊în trecut› podanie. *Podăritul se percepea de la cei care posedau sau aveau în folosință un pod umblător.*

podăríță s.f. (*înv.*) ◊înv.› podăreasă.

podbál s.m. (*bot.*) **1** *Tussilago farfara*; ◊reg.› brustan, brusturel, limba-vecinei (v. *limbă*), nalbă, papalungă, păpădie, pătlagină, popilnic, ropan, ropanior, untișor. **2** ***podbal-de-munte*** = *Arnica montana;* arnică, ◊reg.› carul-pădurilor (v. *car*[1]), carul-zânelor (v. *car*[1]), cujdă, iarba-soarelui (v. *iarbă*), roit[3], tabacul-câmpului (v. *tabac*[1]), țâța-oii (v. *țâță*), țâța-oilor (v. *țâță*); (*reg.*) ***podbal-de-apă*** v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*). **3** (*reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **4** (*reg.*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

podcomór s.m. (*în Ev. Med., în Polonia; înv.*) v. Cămăraș.

podeá s.f. **1** dușumea, pardoseală, scândură, ◊pop.› podină, ◊reg.› padiment, pod[1], vatră, ◊înv.› planșete (v. *planșetă*), pomostină. *Podeaua casei este din lemn de stejar.* **2** (*constr.*) pardoseală, ◊înv. și reg.› poditură, ◊reg.› podilă, podineală, ◊înv.› pardos[2], pardositură, ◊latin.; înv.› paviment. *Podeaua din curte este făcută din dale.* **3** (*ind. extract.; la sonde*) pod de manevră (v. *pod*[1]). *Podeaua este platforma care servește ca loc de lucru sau ca piesă de protecție.* **4** (*rar*) v. Podium. **5** (*la pl.* ***podele****; constr.; înv. și reg.*) v. Plafon. Tavan. **6** (*constr.; înv. și reg.*) v. Podină. **7** (*reg.*) ◊reg.› pod[1]. *Podeaua este așezată în fața strungii, în timpul mulsului.* **8** (*la stână; reg.*) ◊reg.› podilă. *Oile ies din strungă pe podea.*

podeăc s.n. (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podeáță s.f. (*rar*) v. Podium.

podáci s.n. (*înv. și reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podéi s.n. **1** (*constr.; la case; reg.*) v. Pod[1]. **2** (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană. **3** (*înv.*) v. Podium.

podénci s.m (*înv.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

poderéi s.n. (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

podést s.n. (*constr.; înv.*) v. Odihna scării (v. *odihnă*). Odihnă. Palier.

podéstru s.n. (*constr.; reg.*) v. Odihna scării (v. *odihnă*). Odihnă. Palier.

podéte s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

podéț[1] s.n. **I 1** podișcă, poduleț, ◊pop.› poduț[2], ◊înv. și reg.› podeci, podișor, podușcă, ◊reg.› podeac, podici, podiș, podiț, poduc, podurel, ◊înv.› podenci. *Pentru a ajunge la școală, trebuie să treacă podețul peste pârâul care traversează satul.* **2** podișcă. *Și-a lăsat mașina pe podețul din fața curții.* **3** (*constr.; la case; reg.*) v. Pod[1]. **4** (*arhit.; reg.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă. **II** (*pesc.*) ◊reg.› sterp. *Podețul este bucata de șfoară fără cârlige a priponului de pescuit.*

podéț[2] s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

podgoreán, -ă s.m, s.f. (*vit.*) podgoreancă, viticultor, ◊rar› vier[1], vinicultor, ◊pop.› vinar, ◊reg.› vinărici. *Podgoreanul este persoana care posedă o podgorie sau care are ca preocupare cultivarea viței-de-vie.*

podgoreáncă s.f. (*vit.*) podgoreană (v. *podgorean*), viticultoare (v. *viticultor*), ◊rar› vinicultoare (v. *vinicultor*).

podgoríci s.n. (*vit.; reg.*) v. Podgorie.

podgórie s.f. (*vit.*) ◊reg.› podgorici, viet, ◊înv.› vinaț. *Podgoria este o regiune întinsă, de obicei deluroasă, cultivată cu plantații de viță-de-vie.*

podhórniță s.f. (*la jug; reg.*) v. Policioară. Poliță[1].

podí vb. IV. tr. (*constr.; compl. indică încăperi, suprafețe etc.; de obicei urmat de determ. care arată materialul, introduse prin prep. „cu”*) a pardosi. *Au podit camerele casei cu lemn de stejar.*

podícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).

podíci s.n. (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podidí vb. IV. tr. **1** (*despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a înneca, a năpădi, a umple, ◊înv. și pop.› a năbuși, ◊pop.› a prididi, ◊reg.› a bucși, ◊înv.› a povedi. *Nu mai poate vorbi pentru că lacrimile o podidesc. Lovindu-l cu pumnul în figură, sângele i-a podidit gura.* **2** (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ◊înv.› a preacovârși, ◊fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l podidească somnul când a sunat telefonul.*

podidíu s.m. (*reg.*) v. Copil[1].

podíjdiță s.f. (*plut.; reg.*) ◊reg.› argea, lăturaș. *Podijdițele se pun la marginea jgheabului de transportat buștenii pentru a nu permite acestora să sară din jgheab.*

podílă s.f. (*reg.*) **1** (*la stână*) ◊reg.› podea. **2** (*constr.*) v. Pardoseală. Podea.

pódină s.f. **I** (*constr.; pop.*) **1** ◊înv. și reg.› podea. *Podinile alcătuiesc un tavan.* **2** v. Dușumea. Pardoseală. Podea. Scândură. **II** (*p. anal.*) **1** (*pop.*) ◊pop.› pat, ◊reg.› pod[1]. *Podina este suportul pe care se clădește claia sau stogul de fân, pentru a fi ferite de umezeală.* **2** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ◊reg.› pod[1], podișor. *Pe podină sunt fixate pietrele.* **3** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ◊reg.› pod[1]. *Podina este fundul scocului.* **4** (*reg.*) ◊reg.› poclaj. *Podina este partea de jos a stogului de fân.*

podineálă s.f. (*constr.; reg.*) v. Pardoseală. Podea.

podíre s.f. **1** (*constr.*) pardosire. *Comandă constructorilor podirea camerelor cu lemn de stejar.* **2** (*fin.; înv.*) v. Podărit.

podíș s.n. **1** (*geomorf*) platou, ◊rar› masă[1], retezătură, ◊pop.› șes, ◊reg.› ghergheleu, popină, șestină, zăpodie, ◊înv.› șezătură. *Podișul este o formă majoră a reliefului terestru, formată din suprafețe interfluviale largi sau mai înguste, situate aproximativ la aceeași altitudine, străbătută de văi adânci și având înălțimi care depășesc 200-300 m.* **2** (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț. **3** (*constr.; înv.*) v. Odihna scării (v. *odihnă*). Odihnă. Palier.

podíșcă s.f. **1** podeț[1], poduleț, ◊pop.› poduț[2], ◊înv. și reg.› podeci, podișor, podușcă, ◊reg.› podeac, podici, podiș, podiț, poduc, podurel, ◊înv.› podenci. **2** podeț[1]. **3** (*rar*) v. Estradă. **4** (*pop.*) v. Bac[1]. Pod mișcător (v. *pod*[1]). Pod plutitor (v. *pod*[1]). Pod umblător (v. *pod*[1]). **5** (*mar.; înv. și reg.*) v. Plută[1].

podișór s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț. **2** (*constr.; la case; înv. și reg.*) v. Pod[1]. **3** (*tehn.; la moara de apă; reg.*) ◊reg.› pod[1], podină. **4** (*reg.; și* ***podișor mare***) v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier. **5** (*constr.; reg.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură. **6** (*reg.*) v. Leasă. Pătul.

podișoráș s.n. (*pop.*) ◊pop.› podișoruț.

podișorúț s.n. (*pop.*) ◊pop.› podișoraș.

podít, -ă adj. (*constr.; despre încăperi, suprafețe etc.*) pardosit. *Camera poditâ și-a schimbat aspectul.*

poditúră s.f. (*constr.; înv.și reg.*) v. Pardoseală. Podea.

podíț s.n. (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

pódium s.n. ◊rar› podea, podeață, ◊înv.› podei. *Podiumul este o estradă demontabilă, amenajată într-o sală sau în aer liber, în vederea unei conferințe, a unui spectacol etc.*

podlăș s.n. (*reg.*) **1** (*în forma* ***poclaj***) ◊reg.› podină. *Poclajul este partea de jos a stogului de fân.* **2** (*în forma* ***poclaș***) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

podmét s.n. (*înv.*) **1** (*pesc.*) v. Amorsă. Momeală. Nadă[1]. Nălucă. **2** v. Canaf. Ciucure.

podmól s.n. (*constr.; reg.*) **1** (*la casele țărănești*) v. Prispă. **2** v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.

podoábă s.f. **I 1** decor, decorație, design, ornament, ornamentație, ‹rar› stafaj, ‹pop.› împodobire, zurzur, ‹înv.› iscusitură, podobitură, ‹fig.; înv.› stemă. *Trandafirii albi au fost aleși ca podoabă pentru mesele de la nuntă. Brâul șerpuit este podoaba vaselor antice din expoziție.* **2** parură, ‹rar› modă, ‹pop. și fam.› dichis[1], ‹pop.› găteală, ‹reg.› chiteală[1], țifrășag, ‹înv.› zariflâc. *Își pune un șirag de perle ca podoabă.* **3** bijuterie, giuvaier, odor[1], ‹înv. și pop.› giuvaierica, ‹pop.› sculă, ‹fam.› biju, ‹înv.› diamanticale, giuvaiurlâc, left, lux, niilavet, ‹turc.; înv.› tefaric, ‹arg.› farfana. *Are multe podoabe moștenite de la părinți.* **4** împletitură, înfloritură, ornament, ‹livr.› fioritură, ‹reg.› împistreală, ‹grec.; înv.› plume. *Pe fondul alb al flanelei sunt podoabe din mătase de diferite culori.* **5** (*anat.; reg.; eufem.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **6** fig. cocotă, demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹fig.› pasăre de noapte, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o podoabă.* **II** (*art.; bot.; reg.*) ***podoaba-ferestrelor*** v. Cercelus (*Fuchsia hybrida*); ***podoaba-zilei*** v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **III** (*înv.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare.

podoáră s.f. (*reg.*) v. Experiență. Întâmplare. Pățanie.

podobeá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

podobí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **2** refl. (*înv.; despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aduce. Apropia. Asemăna. Asemui. Semăna[2]. **3** refl. impers. (*înv.; mai ales în constr. neg.*) v. Cadra. Cădea. Cuveni. Trebui. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Merita. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Dota. Împodobi. Înzestra.

podóbie s.f. (*înv.*) **1** v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare. **2** v. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Notă. Particularitate. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Specific. Urmă.

podobíre s.f. (*înv.*) v. Aranjament. Aranjare. Aranjat[1]. Decorare. Decorație. Ecornaj. Gătire. Împodobire. Înfrumusețare. Ornamentare. Ornare. Pavoazare.

podobít, -ă adj. (*înv.; despre obiecte, încăperi etc.*) v. Decorat. Gătit[2]. Împodobit. Înfrumusețat. Ornamentat. Ornat. Pavoazat.

podobitúră s.f. (*înv.*) v. Decor. Decorație. Design. Ornament. Ornamentație. Podoabă.

podóbnic, -ă adj. (*înv.*) **1** v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar. **2** fig. (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) v. Ales[2]. Aparte. Deosebit. Distins. Elegant. Elevat. Îngrijit. Literar. Rafinat[2]. Select. Subtil.

pododínie s.f. (*med.*) podalgie. *Pododinia este o senzație de durere în picior.*

podóimă[1] s.f. (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› grindă, lumină, posadă[1], punte. *Pe podoimă se sprijină capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare.*

podóimă[2] s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Prilej.

podóiniță s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânzare.

podométru s.n. odograf, odometru, pedometru. *Podometrul este un instrument de măsură a vitezei de deplasare a unui pieton sau a distanței parcurse de acesta, prin înregistrarea numărului de pași pe care îi face.*

podorosăt, -ă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boțit. Mototolit. Necălcat. Șifonat.

podparúcic s.m. (*milit.; rus.; înv.*) v. Sublocotenent.

podpíscă s.f. (*rus.; înv.*) v. Iscălitură. Semnătură.

podpolcóvnic s.m. (*milit.; rus.; înv.*) v. Locotenent-colonel.

podporúșnic s.m. (*milit.; înv.*) v. Sublocotenent.

podprí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) v. Inhiba. Împiedica. Opri. Stopa.

podrád s.n. (*econ.; înv.*) v. Antrepriză.

podreădcic s.m. (*econ.; rus.; înv.*) v. Antreprenor. Întreprinzător.

podrúm s.n. (*constr.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Beci. Pivniță. **2** (*reg.*) v. Cămăruță. Odăiță.

podúc s.n. (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podulét s.n. **1** podeț[1], podișcă, ‹pop.› poduț[2], ‹înv. și reg.› podeci, podișor, podușcă, ‹reg.› podeac, podici, podiș, podiț, poduc, podurel, ‹înv.› podenci. *Pentru a ajunge la școală, trebuie să treacă podulețul peste pârâul care traversează satul.* **2** (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› pod[1], poduleț. *Pe poduleț se rulează, cu ajutorul unor vârtejuri, lanțurile care ridică și coboară stativele.*

podurél s.n. (*reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podúșcă s.f. (*înv. și reg.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podúț[1] s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

podúț[2] s.n. (*pop.*) v. Podeț[1]. Podișcă. Poduleț.

podvádă s.f. (*înv.*) v. Încărcătură.

podvăl s.n. (*pop.*) v. Căpătâi.

podvíg s.n. (*relig.; înv.*) v. Canon. Pedeapsă. Penitență.

podvodăr s.m. (*mar.; înv.*) v. Corăbier.

podvodări vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) v. Căra. Duce[2]. Purta. Transporta.

podvólnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni, comunități etc.*) v. Liber.

poedínoc subst. (*rus.; înv.*) v. Duel.

poém s.n. (*lit.*) **1** ‹înv.› poemat. *Poemul este o specie a poeziei epice, de dimensiuni ample, având caracter eroic, filosofic, mitologic, legendar, istoric etc.* **2** ***poem epic*** = epopee, epos. *Poemele epice homerice au influențat peste secole mulți scriitori.*

poemăt s.n. (*lit.; înv.*) v. Poem.

poét, -ă s.m., s.f. (*lit.*) **1** s.m., s.f. ‹livr.› bard, poetesă, ‹înv.› cântător, poetic, stihar, stihurgiu, versuitor, ‹grec.; înv.› stihurgos, ‹turc.; înv.› șair, ‹rus.; înv.› stihotvorț, ‹iron. sau deprec.› stihuitor, versificator, ‹poetic› cântăreț. *Mihai Eminescu este considerat cel mai reprezentativ poet al literaturii române.* **2** s.m. ***poet dramatic*** = autor dramatic, dramaturg, scriitor dramatic, ‹înv.› dramatist. *Cunoscutul poet dramatic a publicat recent o nouă piesă de teatru.*

poetá vb. I. tr. (*lit.; rar; compl. indică lucruri, ființe, întâmplări etc.*) v. Idealiza. Înfrumusețа. Poetiza.

poetárd s.m. (*lit.; deprec.*) ‹deprec.› poetastru, poetaș, poețel.

poetástru s.m. (*lit.; deprec.*) ‹deprec.› poetard, poetaș, poețel. *Poetastrul este un poet mediocru, lipsit de talent.*

poetáș s.m. (*lit.; deprec.*) ‹deprec.› poetard, poetastru, poețel.

poetésă s.f. (*lit.; livr.*) v. Poetă (v. *poet*).

poétic, -ă s.f., s.m. (*lit.*) **I** s.f. **1** ‹înv.› poezie. *Poetica este ramura teoriei literare care studiază creația literar-artistică.* **2** (*înv.*) v. Poezie. Stihuri (v. *stih*). Versuri (v. *vers*). **II** s.m. (*înv.*) v. Poet.

poeticaménte adv. (*modal; lit.; ital.; înv.*) v. Poeticește.

poeticéște adv. (*modal; lit.; înv.*) ‹ital.; înv.› poeticamente. *A scris o scrisoare poeticește.*

poetificá vb. I. tr. (*lit.; rar; compl. indică lucruri, ființe, întâmplări etc.*) v. Idealiza. Înfrumusețа. Poetiza.

poetizá vb. I. (*lit.*) **1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, întâmplări etc.*) a idealiza, a înfrumusețа, ‹rar› a poeta, a poetifica, ‹înv.› a poezi. *Cei mai mulți scriitori au poetizat în operele lor faptele și sentimentele omului.* **2** intr. (*înv.; mai ales despre poeți*) v. Rima. Versifica.

poetizáre s.f. idealizare, înfrumusețare. *Poetizarea unor realități prozaice este o caracteristică a operei multor creatori de artă.*

poețél s.m. (*lit.; deprec.*) ‹deprec.› poetard, poetastru, poetaș.

poezeá s.f. (*lit.; de obicei deprec.*) poezioară.

poezí vb. IV. tr. (*lit.; înv.; compl. indică lucruri, ființe, întâmplări etc.*) v. Idealiza. Înfrumusețа. Poetiza.

poezíe s.f. **I** (*lit.*) **1** stihuri (v. *stih*), versuri (v. *vers*), ‹livr.› stanță, ‹înv. și reg.› versuri (v. *vers*), ‹înv.› muză, poetică (v. *poetic*), stihurime. *A scris drame, poezii și romane.* **2** (*înv.*) v. Poetică (v. *poetic*). **II** fig. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) farmec, fascinație, încântare, ‹fig.› magie, vrajă, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. *Învăluit de poezia melodiei, nu a auzit telefonul.*

poezioáră s.f. (*lit.; de obicei deprec.*) poezea. *A publicat o carte de poezioare pentru copii.*

pofáică s.f. (*reg.*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz.
pofârcăí vb. IV. tr., intr. (*reg.*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
pofídă s.f. **1** (*pop.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** (*înv.* și *reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Pricină. Prilej.
pofidí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Invoca. Pretexta.
poflioágă s.f. (*reg.*) v. Carte. Lucrare. Operă. Scriere. Tipăritură. Tom. Volum.
poftálnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Poftarnic.
poftárnic, -ă adj. (*înv.* și *reg.; despre oameni*) ‹reg.› poftalnic. *Persoanele poftarnice sunt excesiv de pofticioase, de lacome.*
póftă s.f. **I 1** chef, dispoziție, dorință, gust[2], plac, plăcere, voie, voință, vrere, ‹pop.› vrută (*v. vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după pofta inimii.* **2** dor, dorință, gând, năzuință, pasiune, pornire, râvnă, tendință, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are pofte îndrăznețe.* **3** plac, plăcere, ‹pop. și fam.› hatâr. *Și-a dus copilul la circ pentru a-i face pofta.* **4** aviditate, lăcomie, nesaț. *Citește cu poftă cărți SF.* **5** (*mai ales constr. cu vb. „a privi”, „a se uita”*) jind, jinduială, jinduire. *Privește cu poftă la cireșele din copac.* **6** capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, prosteală[1], toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate moftele.* **7** (*fiziol.; și **poftă de mâncare***) apetit, ‹reg.› luare. *Din cauza atâtor mirosuri, i s-a închis pofta.* **8** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru”, „de”, care indică felul*) apetență, chef, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, ‹rar› apetiție, ‹fig.› apetit, însetare, sete, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis pofta pentru citit.* **9** (*înv. și reg.*) v. Cerere. Doleanță. Rugăminte. Solicitare. **10** (*înv.*) v. Aviditate. Insațiabilitate. Insațietate. Lăcomie. Nesaț. Voracitate. **11** (*înv.*) v. Invitare. Invitație. Solicitare. **II** (*art. **pofta**; bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).
poftăréț, -eáță adj., s.m., s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.
poftí vb. IV. **I 1** tr. a cere, a dori, a vrea, ‹reg.› a vori[2]. *Au mâncat și au băut cât le-a poftit inima. Nu poți să dai omului tot ce poftește.* **2** intr. a dori, a-i plăcea, a vrea. *Stai lângă cine poftești.* **3** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la”, „pe la” etc.*) a chema, a invita. *Și-a poftit din timp prietenii la logodnă.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a invita, a ruga[1], a solicita. *L-a poftit să colaboreze la noul proiect.* **5** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) invita, a (se) îmbia, ‹grec.; înv.› a proscalisi. *O poftește să ia loc în fotoliu. Se poftesc unul pe celălalt să intre în sală.* **6** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îmbia, a (se) îndemna. *O poftește să ia din fructele de pe masă.* **7** intr. (*despre oameni*) a veni. *Gazda roagă musafirii să poftească la masă.* **8** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; astăzi mai ales pop. sau fam.; compl. indică urări, salutări*) a dori, a ura[2], ‹livr.› a augura, ‹înv. și pop.› a meni, ‹înv.› a prii. *Le poftește tinerilor căsătoriți „casă de piatră”.* **9** tr. (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) a dori, a jindui, a năzui, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. și reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiționa, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu poftește onoruri. Poftește să exceleze în artele plastice.* **10** tr. (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) a dori, a jindui, a râvni, a ține, a vrea, ‹înv.› a deșidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹fig.; rar› a devora. *Poftește de multă vreme să o cunoască.* **11** tr. (*astăzi rar; folosit de obicei în formule de politețe*) v. Ruga[1]. **12** tr. (*pop.; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza Încumeta. Îndrăzni. **13** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) v. Apela. Cere. Recurge. Solicita. **II** (*la imper., pers. 2 sg.* **poftim!**; *cu val. de interj.*) **1** (*exprimă un îndemn; folosit mai ales când se oferă cuiva ceva*) ia!, ține!, ‹fam.› na! *Poftim! Și nu îmi mai cere! Poftim! Sunt bani de buzunar!* **2** (*exprimă o cerere de repetare sau de explicare a mesajului anterior; interog.; adesea cu nuanță exclamativă*) ce?, cum?, ‹pop. și fam.› ha? – *Poftim? N-am auzit! Repetă!* **3** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, eh!, ehei!, ei!, ț!, uf!, ‹pop. și fam.› na! *Poftim, ce mult s-a scumpit viața!*
pofticiós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre ființe*) avid, insațiabil, lacom, mâncăcios, nesătul, nesățios, vorace, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și pofticioși.* **2** adj., s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) amator, doritor, dornic, iubitor, râvnitor, ‹înv. și pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreț, poftos, pohtaci, râmnicios, râmnicos, ‹înv.› iboreț, libovnic, râvnaci, voincios. *Este mare pofticios de senzații tari.* **3** adj. (*rar; despre mirosuri, arome etc.*) v. Ademenitor. Agreabil. Apetisant. Ațâțător. Excitant. Excitator. Frumos. Plăcut. **4** adj. (*pop.; despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **5** adj. (*pop.; despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros.
poftíre s.f. **1** chemare, invitare, invitație. *Poftirea prietenilor la logodnă a fost o prioritate.* **2** invitație, îmbiere, ‹rar› îmbială, ‹pop. și fam.› îmbietură, ‹reg.› îmbiat, ‹înv.› îmbieciune. *S-a așezat în fotoliu în urma poftirii de a lua loc.* **3** (*fam.*) v. Cerere. Doleanță. Rugăminte. Solicitare. **4** (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.
poftisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Pofti. Râvni. Ține. Vrea.
poftít[1] s.n. (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.
poftít[2], -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*rar*) v. Invitat. Musafir. Oaspete. **2** adj. (*înv. și pop.*) v. Dorit. Jinduit. Râvnit. Urmărit[2]. Visat. Vizat.
poftitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.
poftitúră s.f. (*înv.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.
poftorí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică date, termene, evenimente sau lucruri de făcut, sarcini de îndeplinit etc.*) v. Reaminti. **2** (*compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta. **3** v. Insista. Stărui. **4** (*folosit de obicei în formule de politețe*) v. Ruga[1].
poftoríre s.f. (*înv.*) **1** v. Repetare. Repetiție. **2** v. Insistență.
poftorít, -ă adj. (*înv.; despre afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repetat.
poftós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.
pogán, -ă adj., adv., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*relig.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Necredincios. Păgân. **2** (*în opoz. cu „frumos”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **3** (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **4** (*reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **5** (*reg.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **6** (*reg.; mai ales despre fenomene ale naturii*) v. Cumplit. Extraordinar. Fenomenal. Formidabil. Groaznic. Grozav. Infernal. Înfiorător. În-

grozitor. Înspăimântător. Năprasnic. Strașnic. Teribil. **7** (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **II** adv. (*modal; reg.*) **1** v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent. **2** v. Aprig. Intens. Năprasnic. Puternic. Strașnic. Tare. Violent. Zdravăn. **III** s.m. (*art. **poganul**; reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **IV** s.f. (*reg.*) **1** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** (*med.*) v. Aftă.

pogăníci adj. (*reg.; despre animale, în special despre cai*) v. Aprig. Focos. Nestăpânit. Sălbatic. Sireap. Vijelios.

pogănít, -ă adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

pogăzmí vb. IV refl. (*reg.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1].

pogârjít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

poghiáz s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

poghibálă s.f. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Sălbăticiune.

poghidánie s.f. (*mitol., lit. de ficțiune, desene animate; rar*) v. Arătare. Creatură. Monstru. Pocitanie. Pocitură.

poghírc, -ă s.f., s.m. **1** s.f. (*mai ales la pl. **poghirci**; bot.; pop.*) ‹reg.› bârzoci, poșomogi (v. *poșomog*). *Poghircile sunt firele de cânepă răsărite târziu și nedezvoltate sau rămase după recoltat.* **2** s.m. (*reg.*) ‹reg.› poghircitor.

poghircí vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică recolte, roade etc.*) v. Aduna. Culege. Recolta. Strânge. **2** (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

poghircitór s.m. (*reg.*) ‹reg.› poghirc. *Poghircitorul este persoana care strânge spicele rămase pe câmp, după secerat.*

pogméte s.f. pl. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

pognitór s.m. (*reg.*) v. Pogonici.

pogoádă s.f. (*reg.*) v. Înțelegere. Învoială.

pogodeálă s.f. (*reg.*) v. Înțelegere. Învoială.

pogodí vb. IV. **1** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **2** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Conveni. Înțelege. Învoi. Vorbi. **3** refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Împăca. Înțelege. **4** intr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti. **5** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Angaja. Încadra. Lua. Numi. Primi. **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.

pogonár s.m. (*agric.; în trecut*) ‹reg.› pogonaș. *Pogonarul era plătit după numărul de pogoane lucrate.*

pogonáș s.m. (*agric.; reg.*) v. Pogonar.

pogoní vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Alerga. Fugări. Goni.

pogoníci s.m. ‹reg.› biriș, oștorâș, plugar, pognitor, prunc, ‹înv.› arător. *Pogonici este băiatul care, atunci când se ară, mână vitele înjugate la plug.*

pogór subst. (*înv.*) v. Coborâre. Coborâș.

pogorământ s.n. (*înv.*) v. Coborâre. Coborâș.

pogrebánie s.f. (*înv.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

pogreși vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Greși. Păcătui.

poháncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Hrișcă (*Fagopyrum esculentum*).

pohád, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

pohárlă s.f. (*zool.; reg.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.

pohfálă s.f. (*înv.*) **1** v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **2** v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare. **3** v. Măreție. Splendoare. Strălucire. **4** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

pohfalisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima.

pohfálí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

pohfálós, -oásă adj. (*înv.; despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) v. Bogat. Fastuos. Grandios. Luxos. Magnific. Mare[1]. Pompos. Somptuos. Splendid.

pohibí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*în credințe și superstiții; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **2** (*despre oameni*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **3** v. Invoca. Pretexta.

pohlibuí vb. IV. tr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

pohlibuitór s.m. (*înv.*) **1** v. Adulator. Lingușitor. **2** (*deprec.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

pohlibuitúră s.f. (*înv.*) v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulează. Măgulire.

pohód s.n. (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

pohodí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) v. Deplasa. Merge. Mișca. Umbla.

pohoiálă s.f. **1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Albeață. Cataractă. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Albeață. Keratoleucom. Leucom. **3** (*fiziol.; pop.*) v. Urdoare. **4** (*med.; pop.*) v. Conjunctivită granuloasă. Trahom. **5** (*anat.; reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece.

pohót, -oáță s.m., s.f. (*reg.*) **1** s.m., s.f. v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian. **2** s.f. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **3** s.m., s.f. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Scelerat. Ticălos.

pohréb s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Beci. Pivniță. **2** v. Subsol.

pohtáci s.m. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

pohvalénie s.f. (*înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

pohválít, -ă adj. (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților; înv.*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.

poiádă s.f. (*milit.; înv.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

poiánă s.f. luminiș, ochi[1], ‹pop.› colnic, limpeziș, zariște, ‹reg.› golean, goliște, lucină, luncă, mreajă, ochean[2], ocheț, podei, poderei, poieniș, pripor, prund, pustă, răzbuneală, zăpodie, ‹turc.; înv.› aralâc. *Au poposit într-o poiană din pădure.*

poiátă s.f. (*constr.*) **1** (*pop.*) v. Șopron. **2** (*reg.*) v. Cocină. **3** (*reg.*) v. Coteț. **4** (*reg.*) v. Grajd. **5** (*reg.*) v. Pătul. **6** (*reg.*) v. Staul. **7** (*reg.*) v. Bordei. Colibă. **8** (*reg.*) v. Cămară.

poiecioáră s.f. (*constr.; pop.*) ‹pop.› poiețică.

poiéde s.f. (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.

poienícă s.f. (*pop.*) v. Poiență.

poieníce s.f. (*reg.*) v. Poiență.

poienioáră s.f. (*pop.*) v. Poiență.

poieníș s.n. (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

poieníță s.f. **1** ‹pop.› poienică, poienioară, ‹reg.› poienice, poienuță. *Au mers mult timp prin pădure până au dat de o poieniță.* **2** (*glum.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.

poienúță s.f. (*reg.*) v. Poiență.

poiețícă s.f. (*constr.; pop.*) ‹pop.› poiecioară.

pointillism [pwanti'ism] s.n. (*pict.*) divizionism. *Poantilismul este un procedeu folosit în pictura modernă impresionistă.*

pointillist, -ă [pwanti'ist] adj., s.m., s.f. (*pict.*) divizionist. *Camille Pissaro a fost un pictor*

pointillist. Pointilliștii sunt adepții divizionismului.
poíntră adv. (*modal; reg.; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi", „a răspunde", „a vorbi"*) v. Contra. Împotrivă.
poitáși s.m. pl. (*reg.*) v. Coabitant. Colocatar.
poítră adv. (*modal; reg.; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi", „a răspunde", „a vorbi"*) v. Contra. Împotrivă.
poívă[1] adv. (*modal; reg.; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi", „a răspunde", „a vorbi"*) v. Contra. Împotrivă.
póivă[2] s.f. (*reg.*) v. Prelată.
pojăr s.n. **I** (*med.*) **1** rujeolă, ‹pop.› foc-viu, luat-de-vânt (v. *luat*[1]), luat-din-vânt (v. *luat*[1]), ‹înv. și reg.› vărsat de copii, vărsat mic, ‹reg.› cochinadă, cori, cozace, mârced, pârpor, rapor, vărsat mărunt, vărsat roșu, vărsat spoit, vărsat spuzit, zăpor[2], ‹înv.› iler, morbili, vărsat pătat. *Pojarul este o boală contagioasă, caracterizată prin apariția unor pete roșii pe piele.* **2** (*reg.*) v. Scarlatină. **II 1** (*meteor.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocăt, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de pojarul verii.* **2** fig. ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], suflu, văpaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca în suflet pojar.* **III** (*înv. și reg.*) **1** v. Flăcări (v. *flacără*). Foc. Incendiu. Pârjol. **2** v. Calamitate. Catastrofă. Dezastr u. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **IV** (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).
pojárnic s.m. (*înv. și reg.*) v. Pompier.
pojárnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).
pojárniță s.f. (*bot.*) **1** *Hypericum perforatum*; sunătoare, ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), buruiană-de-năduf, crucea-voinicului (v. *cruce*), drobișor, fălcățea, floare-de-foc-viu, floare-de-năduf, floare-de-sunătoare, floare-galbenă, floarea-lui-Ioan (v. *floare*), hamei-de-pământ, harnică (v. *harnic*), iarba-crucii (v. *iarbă*), iarba-lui-Sfântul-Ioan (v. *iarbă*), iarba-sângelui (v. *iarbă*), iarba-spaimei (v. *iarbă*), iarba-spurcăției (v. *iarbă*), iarbă-de-sunătoare, închegătoare (v. *închegător*), jale-de-munte (v. *jale*[2]), lemnie (v. *lemniu*), osul-iepurelui (v. *os*), poala-Maicii-Domnului (v. *poală*), poala-Maicii-Precista (v. *poală*), pojar, pojarnică, prozornică, sânziană, sovârf-galben, sovârvariță, sunaică, șerlai, zburătoare (v. *zburător*). **2** (*reg.*) v. Sunătoare (*Crepis foetida*).
pójghie s.f. (*reg.*) v. Crustă. Pojghiță.
pojghíță s.f. **1** crustă, ‹reg.› pojghie, ‹înv.› cămașă. *Apa râului curgea printre pojghițe de gheață.* **2** (*med., med. vet.*) coajă, crustă, ‹pop.› zgaibă, ‹înv. și reg.› zgancă, ‹reg.› scoarță. *Plaga care are pojghiță începe să se cicatrizeze.* **3** (*anat.; înv. și reg.; adesea urmat de determ.*) v. Membrană. Pieliță. **4** (*med.; reg.*) v. Pușchea.
pojíjie s.f. (*colect.; reg.*) **1** v. Bagaj. **2** v. Familie. Neam.
pojiváí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a economisi"; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.
pojmóg subst. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.
pol[1] s.m. **I** (*geogr.*) ***pol ceresc*** = ‹înv.› polul lumii. *Polii cerești sunt cele două puncte de intersecție ale axei Pământului cu sfera cerească, în jurul cărora are loc mișcarea diurnă, aparentă, a stelelor;* ***pol geografic = pol pământesc = pol terestru*** = (*art.*) ***polul Pământului*** = ‹rar› polul frigului. *Polii geografici sunt cele două puncte situate la capetele axei de rotație a Pământului, unde se reunesc toate meridianele geografice;* (*art.*) ***polul nord*** = ***polul nord magnetic*** = ‹înv.› polul arctic. *Polul nord este punctul extrem nordic al Pământului, unde unul dintre capetele axei de rotație a Pământului atinge suprafața terestră;* ***polul sud*** = ***polul sud magnetic*** = ‹înv.› polul antarctic. *Polul sud este punctul extrem sudic al Pământului, unde unul dintre capetele axei de rotație a Pământului atinge suprafața terestră;* (*rar*) ***polul frigului*** v. Pol geografic. Pol pământesc. Pol terestru. Polul Pământului; (*înv.*) ***polul arctic*** v. Polul nord. Polul nord magnetic; ***polul antarctic*** v. Polul sud. Polul sud magnetic; ***polul lumii*** v. Pol ceresc. **II** (*fiz.*) **1** ‹înv.› punct. *Atrage pilitura de fier cu unul dintre polii magnetului.* **2** ***pol pozitiv*** = anod, electrod pozitiv, ‹înv.› placă. *Polul pozitiv captează electronii emiși de catod dintr-o baie de electroliză.*
pol[2] s.m. (*fin.*) ‹arg.› polidor. *Polul este moneda sau bancnota valorând douăzeci de lei, care a circulat, în trecut, în România.*
pol[3] s.n. (*slavon.; înv.; cu sens cantitativ*) v. Jumătate.
polár, -ă adj. (*geogr., climat., meteor.; despre climă, zone, regiuni etc.*) rece, ‹înv.› polaric. *Clima polară este clima regiunilor situate în apropierea cercului polar. În regiunile polare este veșnic frig.*
poláric, -ă adj. (*geogr., climat., meteor.; înv.; despre climă, zone, regiuni etc.*) v. Polar. Rece.
polarimétru fotoelectric s.n. (*fiz.*) fotopolarimetru.
polarizá vb. I. tr., refl. fig. ‹fig.› a (se) axa, a (se) centra, a (se) concentra, a (se) focaliza. *Discuția s-a polarizat pe prioritățile financiare ale firmei.*
polarizánt, -ă adj. (*fiz.; despre materii, medii, obiecte etc.*) polarizator, polarizor. *Microscopul polarizant este utilizat la studiul mineralelor.*
polarizáre s.f. **I** (*fiz.*) **1** polarizație. *Polarizarea este starea unui corp sau a unui sistem fizic care prezintă polaritate.* **2** ***polarizare cromatică*** = polarizație cromatică. *Polarizarea cromatică este ansamblul figurilor de interferență, viu colorate, obținute la cercetarea în lumină polarizată a unui cristal birefringent, cu ajutorul unui polariscop;* ***polarizare magnetică*** = magnetizare, ‹înv.› magnetizație. *Polarizarea magnetică este proprie corpurilor care posedă proprietăți magnetice.* **II** fig. ‹fig.› axare, centrare, concentrare, focalizare. *Și-au propus polarizarea discuției pe prioritățile financiare ale firmei.*
polarizatór, -oáre adj. (*fiz.; despre materii, medii, obiecte etc.*) polarizant, polarizor.
polarizáție s.f. (*fiz.*) **1** polarizare. **2** ***polarizație cromatică*** = polarizare cromatică.
polarizór, -oáre adj. (*fiz.; despre materii, medii, obiecte etc.*) polarizant, polarizator.
polátă s.f. (*reg.*) **1** (*în țările monarhice*) v. Curte. Palat[1]. **2** (*constr.*) v. Jgheab. Streașină.
polbeán s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **2** v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*).
polc s.n. (*milit.*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) buluc, ceată, pâlc, steag, ‹înv.› bulucbășie. *Polcul, format din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.* **2** (*în armata română; înv.*) v. Legiune. **3** (*înv.*) v. Regiment.
pólcă s.f. ‹reg.› palton. *Polca este o haină sau o jachetă confecționată din stofă și croită pe talie, pe care o poartă femeile de la țară.*
polceá s.f. (*reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură.
polcóvnic s.m. (*milit.; în trecut*) v. Colonel[1].
polcovnicát s.n. (*milit.; în trecut; rar*) v. Polcovnicie.
polcovniceásă s.f. (*în trecut*) v. Coloneleasă.
polcovnicíe s.f. (*milit.; în trecut*) ‹rar› polcovnicat. *Polcovnicia era funcția de polcovnic.*
polcúță s.f. (*reg.*) v. Scurteicuță.
poleác, -ă s.m., s.f., adj. (*înv. și reg.*) **1** s.m., s.f. v. Polon. Polonez. **2** adj. v. Polon. Polonez.
polecésc, -eáscă adj. (*înv. și reg.*) v. Polon. Polonez.
polecéște adv. (*modal; înv.*) v. Leșește.
polédiște s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].
poledíță vb. I. intr. impers. (*meteor.; reg.*) ‹reg.› a se polidi.
polédiță s.f. (*meteor.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Ghețuș. Polei[1]. **2** (*reg.*) v. Chiciură. Promoroacă.
poléi[1] s.n. **I 1** (*meteor.*) ghețuș, ‹înv. și reg.› poledică, ‹reg.› bură[1], mâzgărie, mâzgău, mâzguș, polediște, poleială, policie, sticluș. *Multe mașini s-au ciocnit din cauza poleiului.* **2** (*rar*) v. Poleială. Staniol. **3** (*meteor.; reg.*) v. Chiciură. Promoroacă. **II** fig. luciu[2], lustru, strălucire. *Bijuteria și-a pierdut, în timp, poleiul.*
poléi[2] s.m. (*bot.; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Mentha pulegium*).
polei[3] vb. IV. tr. **I 1** (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.; de obicei cu determ. „cu argint"*) a arginta, a sufla, ‹înv. și pop.› a spoi, ‹reg.› a pocosti, a șicui, ‹înv.› a argintui, a înarginti, a întrarginta. *Pictorul poleiește o icoană cu argint. Mânerul sabiei este poleit cu argint.* **2** (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.; de obicei cu determ. „cu aur"*) a auri, a sufla, ‹rar› a aura, ‹înv. și pop.› a spoi, ‹pop.› a înauri, a întrauri, ‹reg.› a pocosti, a șicui. *Sculptorul poleiește o statuie cu aur. Turlele bisericii sunt poleite cu aur.* **3** (*tehn.; reg.; compl. indi-*

că vase, obiecte metalice etc.) v. Cositori. Spoi. **II** (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

poleiálă s.f. **I 1** staniol, ‹rar› polei[1], ‹reg.› șic[2], ‹înv.› poleitură, poliment. *Multe sortimente de bomboane sunt învelite în poleială.* **2** (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1]. **II** fig. (*adesea peior.*) superficialitate, ‹fig.› lustru, pospai, pospăială, spoială. *Îi demască public poleiala de cultură.*

poleiér s.m. (*tehn.*) poleitor.

poleíre s.f. (*tehn., a. plast.*) **1** argintare, argintat[1], poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› spoire, spoit[1], ‹înv.› argintuire, argintuit[1], întrargintare. *Pentru poleirea unei icoane nu este necesar mult argint.* **2** aurire, aurit[1], poleit[1], suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› aureală, întraurire, spoire, spoit[1], ‹înv.› aurat[1]. *Sculptorul a terminat poleirea statuii.*

poleít[1] s.n. (*tehn., a. plast.*) **1** argintare, argintat[1], poleire, suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› spoire, spoit[1], ‹înv.› argintuire, argintuit[1], întrargintare. **2** aurire, aurit[1], poleire, suflare, ‹rar› poleitură, suflat[1], ‹pop.› aureală, întraurire, spoire, spoit[1], ‹înv.› aurat[1].

poleít[2], -ă adj. **I 1** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) argintat, suflat[2], ‹pop.› spoit[2], ‹reg.› pocostit, poligit, șicuit. *Icoana poleită este veche de câteva sute de ani.* **2** (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) aurit, suflat[2], ‹înv. și pop.› spoit[2], ‹pop.› înaurit, întraurit, ‹reg.› pocostit, poligit, șicuit. *Turlele poleite ale bisericii strălucesc orbitor în lumina soarelui.* **3** (*înv.; despre suprafețe cu asperități sau neregularități*) v. Lustruit[2]. Netezit[2]. Șlefuit[2]. **II** fig. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit"; înv.; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) v. Ales[2]. Aparte. Deosebit. Distins. Elegant. Elevat. Îngrijit. Literar. Rafinat[2]. Select. Subtil. **III** (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis[2]. Întemnițat. Reținut.

poleitór s.m. poleier. *Poleitorul se ocupă cu poleirea unor obiecte.*

poleitúră s.f. **I** (*tehn., a. plast.; rar*) **1** v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare. **2** v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare. **II** (*concr.; înv.*) v. Poleială. Staniol.

poléjnic, -ă adj. (*reg.; despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Șes.

polejnicí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales terenuri*) v. Aplana. Îndrepta. Netezi. Nivela.

polémic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) combativ, polemic, ‹fig.› bătăios. *Avea un spirit polemic de invidiat.* **2** (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) combativ, critic. *I-a răspuns printr-un articol scris cu un ton polemic.* **II** s.f. ‹înv.› rezonament, vorbire, ‹maghiar.; înv.› polemie. *Polemica este o discuție în contradictoriu. Spirit împăciuitor, se ferește de polemici.*

polémie s.f. (*maghiar.; înv.*) v. Polemică (v. *polemic*).

polén[1] s.n. **1** (*bot.*) ‹pop.› făină de flori, praf, ‹înv. și reg.› pulbere. *Este alergic la polen.* **2** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

polén[2] s.m. (*bot.; reg.; și **polen-de-cel-mare***) v. Absint. Pelin. Pelin-adevărat. Pelin-alb. Pelin-bun. Pelin-de-grădină. Pelin-de-Rusalii. Pelin-negru. Pelin-verde (*Artemisia absinthium*).

polenizáre s.f. (*bot.*) **1** polenizație. *Polenizarea constă în transferul, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului pentru a produce fecundația.* **2** ***polenizare încrucișată*** = alogamie, xenogamie. *Polenizarea încrucișată este fecundarea unei plante cu polen provenit de la altă plantă din aceeași specie.*

polenizáție s.f. (*bot.*) polenizare.

polént s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

poléntă s.f. (*culin.; înv.*) v. Mămăliguă.

polénte subst. (*adm.; arg.*) v. Poliție.

polfăí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli. **2** intr. (*despre ființe*) v. Clefăi. Molfăi. Plescăi.

polfăiálă s.f. (*reg.*) v. Clefăială. Clefăit. Molfăială. Molfăire. Molfăit. Molfăitură. Plescăială. Plescăit.

polfăít s.n. (*reg.*) v. Clefăială. Clefăit. Molfăială. Molfăire. Molfăit. Molfăitură. Plescăială. Plescăit.

polfăitúră s.f. (*reg.*) v. Clefăială. Clefăit. Molfăială. Molfăire. Molfăit. Molfăitură. Plescăială. Plescăit.

poliacetát de vinii s.m. (*chim.*) acetat de polivinil. *Poliacetatul de vinil este folosit, în special, la fabricarea lacurilor și a vopselelor.*

poliacrilonitríl s.m. (*chim.*) nitril poliacrilic. *Poliacrilonitrilul se obține prin polimerizarea acrilonitrilului.*

polialcoól s.m. (*chim.*) **1** alcool polihidroxilic, alcool polivalent. *Polialcoolul se obține din produse naturale sau pe cale sintetică.* **2** ***polialcool vinilic*** = alcool polivinilic. *Polialcoolul vinilic se poate obține din polivinilacetat, printr-o reacție de hidroliză sau printr-o reacție de transesterificare cu diverși alcooli.*

poliartrítă s.f. (*med., med. vet.*) ***poliartrită cronică evolutivă = poliartrită reumatoidă*** = artrită reumatoidă. *Poliartrita reumatoidă este o formă de reumatism cronic deformant, cu evoluție progresivă, care afectează mai întâi articulațiile extremităților.*

polibázic, -ă adj. (*chim.; despre acizi*) policarboxilic. *Acizii polibazici conțin în moleculă mai mulți atomi de hidrogen care pot fi înlocuiți cu atomi de metal.*

policándru s.n. candelabru, ‹reg.› hârzob. *Policandrul din salon împrăștie o lumină vie.*

policár s.m. (*anat.*) deget mare, degetul cel gros (v. *deget*), degetul cel mare (v. *deget*), ‹pop.› puricar, ‹reg.› degetul cel mic (v. *deget*), degetul cel scurt (v. *deget*). *Presează rana cu policarul, ca să nu țâșnească sângele.*

policarboxílic, -ă adj. (*chim.; despre acizi*) polibazic.

pilocárp s.m. (*bot.*) *Pilocarpus jaborandi*; jaborandi.

policáziu s.n. (*bot.*) pleiocaziu. *Policaziul este o inflorescență cimoasă, în care axele florale laterale, dispuse vertical, au aceeași lungime și înălțime.*

policelulár, -ă adj. (*biol.; despre organisme, indivizi etc.*) multicelular, pluricelular. *Organismele policelulare sunt alcătuite din mai multe celule.*

policeman [po'lismən] s.m. (*engl.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

policéntric, -ă adj. (*biol.; despre cromozomi*) multicentric. *Cromozomii policentrici au mai multe centromere.*

policér s.n. (*reg.*) v. Etajeră. Poliță[1].

polichistóm s.n. (*med., med. vet.*) tumoare polichistică.

polície s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].

policioáră s.f. **1** ‹reg.› policuță. *Și-a montat în birou câteva policioare pentru cărți.* **2** (*tehn.; la jug*) poliță[1], ‹reg.› lopăcioară, lopățică, plecivioară, podhorniță, preghiță, primblă, punte, salbă. *Pe policioară se sprijină gâtul boilor.*

policitemíe s.f. (*med., med. vet.*) eritremie, eritrocitoză, hiperglobulie, poliglobulie. *Policitemia este caracterizată prin creșterea excesivă a numărului de globule roșii.*

policloroprén s.n. (*chim.*) neopren, sovpren. *Policloroprenul este o varietate de cauciuc sintetic termoplastic, foarte rezistent la căldură.*

policlorúră s.f. (*chim.*) ***policlorură de vinil*** = clorură de polivinil. *Policlorura de vinil se prelucrează sub formă de foi, plăci, țevi etc.;* ***policlorură de viniliden*** = clorură de polivinilidenă.

policolór, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) multicolor, pluricrom, policrom, policromic, ‹latin.; înv.› discolor.

policroísm s.n. (*fiz.; la unele cristale*) pleocroism. *Policroismul este un fenomen de absorbție selectivă a luminii.*

policróm, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) multicolor, pluricrom, policolor, policromic, ‹latin.; înv.› discolor. *I-a cumpărat copilului o minge policromă.*

policromatísm s.n. policromie.

policromatofilíe s.f. (*med.*) policromazie. *În policromatofilie globulele roșii pot lua mai multe culori.*

policromazíe s.f. (*med.*) policromatofilie.

policrómic, -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) multicolor, pluricrom, policolor, policrom, ‹latin.; înv.› discolor.

policromíe s.f. policromatism. *La asfințitul soarelui, policromia cerului este fascinantă. Lemnăria palatului uimește vizitatorii prin policromia incrustațiilor și prin tehnica de fabricație.*

policúță s.f. (*reg.*) v. Policioară.

polidactíl, -ă adj. (*med.; despre oameni*) multidactil, multidigital, multidigitat. *O persoană polidactilă are un număr de degete mai mare decât cel normal.*

polidí vb. IV. intr. impers., refl. impers. (*meteor.; reg.*) ‹reg.› a poledița. *Este mare lunecuș pentru că pământul s-a polidit.*

polidimensionál, -ă adj. multidimensional, pluridimensional. *Corpurile polidimensionale au mai multe dimensiuni.*

polidór s.m. (*fiz.; arg.*) v. Pol[2].

poliedrál, -ă adj. poliedric.

poliédric, -ă adj. poliedral. *Această figură are formă poliedrică. Diamantul are o structură poliedrică.*

poliedríe s.f. (*med. vet.*) graserie. *Poliedria este o boală virotică şi infecţioasă a viermilor-de-mătase şi a unor insecte.*
polieténă s.f. (*chim.*) polietilenă.
polietiléna s.f. (*chim.*) polietenă. *Polietilena este folosită, ca material anticoroziv şi dielectric, la fabricarea foilor şi peliculelor pentru ambalaje, a unor obiecte tehnice şi de uz casnic.*
polietilentereftalát s.m. (*chim.*) politereftalat de etenă, tergal, terilenă, terital, terom. *Polietilentereftalatul este o fibră sintetică poliesterică foarte rezistentă la lumină, căldură, şifonare şi rupere.*
polifág, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) omnivor, pantofag, pleiofag, plurivor. *Animalele polifage se hrănesc atât cu hrană vegetală, cât şi cu hrană animală.*
polifazát, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme de tensiuni sau de curenţi electrici alternativi*) polifazic. *Un sistem de tensiuni polifazat are fazele iniţiale diferite.*
polifázic, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme de tensiuni sau de curenţi electrici alternativi*) polifazat.
polifíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) multifoliat. *Plantele polifile au frunze numeroase.*
polifiletísm s.n. (*antrop.*) poligenie, poligenism.
poliflór, -ă adj. (*bot.; mai ales despre plante*) multiflor, pluriflor. *Plantele poliflore au mai multe flori.*
polifón, -ă adj. (*muz.*) polifonic.
polifónic, -ă adj. (*muz.*) polifon. *În muzica polifonică există mai multe linii melodice care se află în relaţii armonice.*
polifoníe s.f. (*muz.*) contrapunct, contratemă. *Polifonia este melodia executată concomitent cu tema într-o lucrare muzicală.*
polifórm, -ă adj. (*despre organisme, cristale, obiecte etc.*) heteromorf, multiform, pluriform, polimorf. *Un organism poliform are mai multe forme. Acest cristal este poliform întrucât are forme diferite.*
polifuncţionál, -ă adj. (*despre obiecte*) multifuncţional, plurifuncţional. *Un obiect polifuncţional are mai multe întrebuinţări.*
poligálă s.f. (*bot.*) *Polygala*; amăreală. *Din poligală se extrage un ulei folosit în medicină pentru ajutarea expectoraţiei.*
poliganglionár, -ă adj. (*anat., med.*) pluriganglionar. *Bolile poliganglionare afectează diverşi ganglioni limfatici.*
poligénetic, -ă adj (*despre fenomene biologice, sociale, lingvistice etc.*) poligenic. *Un fenomen poligenetic are o geneză complexă.*
poligénic, -ă adj (*despre fenomene biologice, sociale, lingvistice etc.*) poligenetic.
poligeníe s.f. (*antrop.*) polifiletism, poligenism.
poligenísm s.n. (*antrop.*) polifiletism, poligenie. *Potrivit poligenismului, diferitele rase umane provin din mai multe tipuri primitive, considerate ca specii.*
poligít, -ă adj. (*tehn.; reg.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) **1** v. Argintat. Poleit[2]. Suflat[2]. **2** v. Aurit. Poleit[2]. Suflat[2].
poliglandulár, -ă adj. (*anat., med.*) multiglandular, pluriglandular. *Bolile poliglandulare afectează mai multe glande.*
poliglobulíe s.f. (*med., med. vet.*) eritremie, eritrocitoză, hiperglobulie, policitemie. *Poliglobulia este caracterizată prin creşterea excesivă a numărului de globule roşii.*
poliglót, -ă adj. (*despre scrieri, opere etc.*) multilingv, plurilingv, polilingv. *Are în bibliotecă multe dicţionare poliglote.*
poligní vb. IV. **1** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părţi ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **2** tr. (*înv.; compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuşi. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli.
polignít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părţi ale lor*) v. Aplecat[2]. Curbat. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Lăsat. Plecat[2].
poligón s.n. (*geom.*) ‹înv.› multunghi. *Poligonul este o suprafaţă plană mărginită de mai multe laturi.*
poligonácee s.f. (*bot.*) poligonee. *Spanacul face parte din familia poligonaceelor.*
poligonál, -ă adj. (*geom.*) ‹înv.› poligonicesc. *Suprafaţă poligonală. Linie poligonală.*
poligonáţie s.f. (*topogr.*) poligonometrie.
poligonée s.f. (*bot.*) poligonacee.
poligonicésc, -eáscă adj. (*geom.; înv.*) v. Poligonal.
poligonometríe s.f. (*topogr.*) poligonaţie. *Poligonometria este o tehnică folosită pentru planimetria unei porţiuni mici de teren.*
polihibridáre s.f. (*biol.*) polihibridism. *Polihibridarea este o hibridare între două forme biologice ereditar deosebite.*
polihibridísm s.f. (*biol.*) polihibridare.
polilaterál, -ă adj. (*rar.; despre acţiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) v. Complex. Multilateral. Omnilateral. Plurilateral. Plurivalent. Polivalent.
polilíngv, -ă adj. (*despre scrieri, opere etc.*) multilingv, plurilingv, poliglot.
poliloghíe s.f. (*adesea deprec.*) vorbărie, ‹fig.› peltea. *Ascultătorii au întrerupt poliloghia celui de la tribună. Atâta poliloghie fără sens îl enerva.*
polimastíe s.f. (*med., med. vet.*) hipermastie. *Polimastia este existenţa unor mamele multiple.*
polimér mixt s.m. (*chim.*) copolimer. *Produsul polimerizării este un polimer mixt.*
polimetacrilát de metil s.m. (*chim.*) plexiglas, sticlă organică, stiplex. *Din polimetacrilat de metil se fac diferite obiecte rezistente la şocuri şi la trepidaţii. Sticla organică este folosită în chirurgia ortopedică pentru înlocuirea oaselor.*
polimetálic, -ă adj. (*despre minereuri, zăcăminte*) multimetalic. *Zăcămintele polimetalice conţin mai multe metale.*
polimí vb. IV. intr., tr. (*biol.; reg.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naşte. Procrea.
polimoleculár, -ă adj. (*chim., fiz.*) multimolecular, plurimolecular. *Substanţele polimoleculare sunt formate din mai multe molecule.*
polimórf, -ă adj. (*despre organisme, cristale, obiecte etc.*) heteromorf, multiform, pluriform, poliform. *Un organism polimorf are mai multe forme. Acest cristal este polimorf întrucât are forme diferite.*
polimorfíe s.f. (*chim.*) polimorfism.
polimorfísm s.n. **1** (*chim.*) polimorfie. *Polimorfismul este proprietatea unei substanţe chimice solide de a exista în mai multe forme cristaline distincte.* **2** (*biol.*) pleomorfism. *Polimorfismul este proprietatea unor specii de plante sau de animale de a se prezenta sub mai multe aspecte morfologice.*
polimorfonuclеár s.n. (*hist.*) granulocit, ‹impr.› polinuclear. *Polimorfonuclearele sunt leucocite multinucleare sangvine.*
polinaţionál, -ă adj. (*rar; despre state, ţări, oraşe etc.*) v. Multinaţional. Plurinaţionl.
polimíe s.f. (*bot.*) anteră. *Polinia se află în vârful staminelor.*
polinóm omogen s.n. (*mat.*) formă. *Polinomul omogen are toţi termenii de acelaşi grad.*
polinomiál, -ă adj. (*mat.*) polinomic. *O expresie algebrică polinomială se poate scrie ca un polinom.*
polinómic, -ă adj. (*mat.*) polinomial.
polinucleár, -ă adj., s.n. **1** adj. (*biol.; despre celule, protoplasmă etc.*) multinuclear, plurinuclear. *Celulele polinucleare au mai multe nuclee.* **2** s.n. (*histol.; impr.*) v. Granulocit. Polimorfonuclear.
poliomielítă anterioară acută s.f. (*med.*) paralizie infantilă. *Poliomielita anterioară acută este provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanţa cenuşie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii.*
poliomieloencefalítă s.f. (*med., med. vet.*) polionevraxită.
polionevraxítă s.f. (*med., med. vet.*) poliomieloencefalită. *În polionevraxită leziunile sunt localizate în substanţa cenuşie.*
poliopíe s.f. (*med.*) poliopsie. *Poliopia este o tulburare a vederii caracterizată prin percepţia unor imagini multiple ale aceluiaşi obiect.*
poliopsíe s.f. (*med.*) poliopie.
poliorchíe s.f. (*milit.; grec.; înv.*) v. Asalt. Asediere. Asediu. Blocadă. Împresurare. Încercuire. Înconjurare. Învăluire.
poliorexíe s.f. (*med.*) adefagie, bulimie, hiperfagie, hiperorexie. *Poliorexia se caracterizează printr-o foame exagerată şi cvasipermanentă.*
poliozíd s.m. (*chim.*) glican, polizaharid. *Poliozidul este un polimer de glucide.*
políp s.m. (*anat., med.*) vegetaţie, vegetaţii adenoide (v. *vegetaţie*). *Copilul vorbeşte pe nas din cauza polipilor.*
polipatíe s.f. (*med., med. vet.*) polipatologie.
polipatologíe s.f. (*med., med. vet.*) polipatie. *Polipatologia este prezenţa a mai multe boli la acelaşi pacient.*
poliporacée s.f. (*bot.*) poliporee. *Poliporaceele sunt ciuperci care au mai multe forme.*
poliporée s.f. (*bot.*) poliporacee.
polipropénă s.f. (*chim.*) polipropilenă.
polipropilénă s.f. (*chim.*) polipropenă. *Polipropilena, fiind foarte rezistentă la temperaturi înalte şi la coroziune, este folosită la fabricarea conductelor, a unor obiecte de menaj etc.*

poliptotón s.n. (*ret.*) traducție[1]. *Poliptotonul constă în reluarea aceluiași cuvânt sub diverse forme flexionare.*
polisemántic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte sau unități frazeologice*) plurisemantic, ‹rar› multisemantic. *Un cuvânt polisemantic are mai multe sensuri.*
polisemantísm s.n. (*lingv.*) polisemie, ‹rar› plurisemantism, plurisemie. *Polisemantismul este proprietatea unui cuvânt sau a unei unități frazeologice de a avea mai multe sensuri.*
polisemíe s.f. (*lingv.*) polisemantism, ‹rar› plurisemantism, plurisemie.
polisenzoriál, -ă adj. plurisenzorial. *Acuitatea polisenzorială privește simultan mai multe simțuri.*
polish ['polij] s.n. (*auto; engl.*) v. Polișare. Polișat.
polisialíe s.f. (*med.*) hipersialie, ptialism, sialoree. *Polisialia este o secreție abundentă de salivă, întâlnită în unele maladii sau provocată prin medicamente.*
polisiláb, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) polisilabic.
polisilábic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) polisilab. *Cuvintele polisilabice au mai multe silabe.*
polisíndeton s.n. (*ret.*) comorație, epimonă. *Polisindetonul este o figură retorică realizată prin folosirea excesivă a conjuncțiilor coordonatoare „și", „sau" în propoziție.*
polisintétic, -ă adj. (*lingv.; despre unele limbi*) incorporant. *Limba polisintetică are frazele formate dintr-un singur cuvânt compus lung.*
polistávrion s.n. (*bis.; grec.; înv.*) v. Sacos.
polistirén s.m. (*chim.*) polistirol, trolitul, ‹fam.› scârț. *Polistirenul este un material plastic solid, care se folosește ca material electroizolant, în radiotehnică sau în televiziune și la fabricarea unor obiecte.*
polistiról s.m. (*chim.*) polistiren, trolitul, ‹fam.› scârț.
póliș s.m. (*culin., ind. alim.; astăzi mai ales fam.*) cârnat polonez, polonez. *Polișii sunt preparați din carne de vită și de porc tocată, afumată și fiartă.*
polișáre s.f. (*auto*) polișat, ‹engl.› polish. *Autoturismul lui are nevoie de o polișare, pentru ca vopseaua să-și recapete strălucirea și să devină mai rezistentă la intemperii.*
polișát s.n. (*auto*) polișare, ‹engl.› polish.
politéhnică s.f. (*pedag.*) institut politehnic, ‹înv.› școală politehnică. *La politehnică sunt pregătiți specialiști în diverse domenii ale științelor tehnice.*
politehnicián, -ă s.m., s.f. politehnist. *Politehnicianul este o persoană care studiază sau predă la un institut politehnic.*
politehníst, -ă s.m., s.f. politehnician.
politeíst, -ă adj., s.m., s.f. (*în relig. politeiste*) idolatru, păgân, ‹înv.› barbar, elen, eretic, etnic, idolean, idolniciar, idoloslugaș, idoloslujebnic, idoloslujitel, idoloslujitor, statocred. *Politeiștii se închină la idoli. Este un bărbat politeist.*
politereftalát de etenă s.n. (*chim.*) polietilentereftalat, tergal, terilenă, terital, terom. *Politereftalatul de etenă este o fibră sintetică poliesterică foarte rezistentă la lumină, căldură, șifonare și rupere.*
politetrafluoretilénă s.f. (*chim.*) teflon. *Politetrafluoretilena este utilizată la fabricarea garniturilor supuse coroziunii, a țesăturilor termoizolante, a unor izolatori electrici etc.*
politéțe s.f. **1** cuviință, decență, respect, reverență, urbanitate, ‹pop. și fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc. înv.› celibilâc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de politețe.* **2** amabilitate, civilitate, manieră, ‹fig.› cavalerism. *Băiatul este de o politețe ireproșabilă.* **3** amabilitate, atenție, curtoazie, galanterie, gentilețe, ‹livr.› amenitate, ‹rar› curtenie, ‹înv.› libov, tropos. *Politețea față de ceilalți este un atribut al civilizației.*
polític, -ă s.f., s.n., s.m., adj. **I** (*polit.*) **1** s.f. ‹înv.› politie, ‹deprec.› politichie. *Cei care nu sunt implicați în politică rămân spectatori impasibili și obiectivi ai realităților din țară.* **2** s.f. ***politică colonială*** = colonialism. *Politica colonială este un sistem de expansiune colonială;* ***politică de nealiniere*** = nealiniere, neangajare, neutralitate activă, (v. *politic*). *Prin politica de nealiniere, un stat nu participă la confruntările dintre diferite state sau blocuri politico-militare;* ***politică externă*** = ‹înv.› politică exterioară. *La jurnalul de seară se comentează și probleme de politică externă;* (*înv.*) ***politică exterioară*** v. Politică externă. **3** s.n. viață politică. *Politicul este un subsistem al sistemului social care cuprinde conștiința politică, relațiile, instituțiile și organizațiile politice.* **4** s.m. (*înv.*) v. Om politic. Politician. **II** s.f. **1** diplomație, tactică, ‹înv.› politichie. *Politica pe care ea a adoptat-o a fost benefică, pentru că a obținut ceea ce și-a dorit.* **2** (*înv.*) v. Ceremonial. Ceremonie. Etichetă. Protocol. Regulă. Rit. Ritual. Tipic[1]. **III** adj. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Diplomatic. **2** (*jur.*) v. Juridic. **3** (*în forma* ***politicesc****; despre îndatoriri, drepturi etc.*) v. Cetățenesc. Civic. Civil. **4** (*în forma* ***politicesc***) v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.
politică s.f. (*mai ales la pl.* ***politicale****; fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Vicleniе. Vicleșug. Vulpenie.
politicárie s.f. (*fam.; peior.*) v. Politicianism.
politicésc, -éască adj. (*înv.*) = politic.
politichíe s.f. **I** (*înv.*) **1** v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Isteșime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **2** v. Diplomație. Politică (v. *politic*). Tactică. **II** (*polit.; deprec.*) v. Politică (v. *politic*).
politicí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. v. Circula. Folosi. Întrebuința. Utiliza. Uzita. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cultiva. Stila. **3** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **4** refl. impers. v. Obișnui. Practica[2].
politician, -ă s.m., s.f. (*polit.*) om politic, ‹rar› om public, ‹înv.› politic, ‹peior.› politicianist. *Politicienii trebuie să fie onești.*
politicianísm s.m. (*polit.*) ‹fam.; peior.› politicărie. *Politicianismul este o activitate politică bazată pe practici imorale și demagogice.*
politicianíst, -ă s.m., s.f. (*polit.; peior.*) v. Om politic. Politician.
politicít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Bine-crescut. Civilizat. Fin[1]. Manierat. Politicos. **2** v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit.
politicós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bine-crescut, civilizat, fin[1], manierat, ‹înv.› politicit, ‹fig.› subțire, urban. *Are copii politicoși, de care este mândru.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, cuviincios, decent, deferent, respectuos, reverențios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr politicos cu toată lumea. Are o atitudine politicoasă față de persoanele în vârstă.* **3** (*despre oameni*) amabil, prevenitor. *O persoană civilizată este întotdeauna politicoasă cu ceilalți.* **4** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ales[2], delicat, distins, elegant, fin[1], manierat, ‹fran.; înv.› exchiz. *Totdeauna are o atitudine politicoasă față de soție.* **II** adv. (*modal*) respectuos, reverențios. *La intrarea în sală, salută politicos pe cei prezenți.*
politíe s.f. (*înv.*) **I 1** v. Aglomerare. Aglomerație. Așezare. Localitate. **2** v. Oraș. Urbe. **3** (*polit.*) v. Stat[1]. Țară. **4** (*milit.*) v. Cetate. Fortăreață. **II** (*polit.*) v. Politică (v. *politic*). **III 1** v. Alai. Fast[1]. Pompă[2]. **2** v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare.
politologíe s.f. (*polit.*) știință politică. *Politologia se ocupă cu studiul fenomenului politic în ansamblul lui.*
politonalísm s.n. (*muz.*) politonalitate, ‹rar› multitonalism, multitonalitate, pluritonalism, pluritonalitate. *Politonalismul este suprapunerea a două sau mai multe tonalități de-a lungul unor fragmente muzicale sau al unor lucrări întregi.*
politonalitáte s.f. (*muz.*) politonalism, ‹rar› multitonalism, multitonalitate, pluritonalism, pluritonalitate.
politríhă s.f. (*bot.; reg.*) v. Parachernită (*Parietaria officinalis*).
politrichíe s.f. (*med.; mai ales la femei*) hipertricoză, hirsutism. *În politrichie se produce o dezvoltare anormală a sistemului pilos, ca urmare a unor tulburări endocrine.*
polițắi s.m. **1** (*adm.; în vechea organizare a țării*) ‹înv.› polițmaistru. *Polițaiul era șeful poliției într-un oraș de provincie sau într-o circumscripție a unui oraș.* **2** (*pop. și fam.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **3** (*înv.*) Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de noapte. Sergent de stradă.
polițắr s.m. (*înv. și reg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.
póliță[1] s.f. **1** etajeră, ‹reg.› policer, ‹reg.› tăpșan. *Aranjează cărțile pe poliță.* **2** raft, ‹reg.› corlată[1]. *Tâmplarul a schimbat polițele din dulap.* **3** (*la jug*) policioară, ‹reg.› lopăcioară, lopățică, plevicioară, podhorniță, preghiță, primblă, punte, salbă. *Pe poliță se sprijină gâtul boilor.* **4** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cormană. Răsturnătoare (v. *răsturnător*).
póliță[2] s.f. **1** (*fin.*) accept, cambie, trată, ‹reg.› valtău, ‹înv.› obligă, sinet, ‹german.; înv.› vecsel. *Polița trebuie plătită la scadență.* **2** (*com.*)

poliță de încărcare = conosament. *Printr-o poliță de încărcare, semnată de armator sau de comandantul unei nave comerciale, se confirmă primirea mărfii la bordul navei și se subliniază obligația de a o transporta și preda la destinație în condiții bune.*

poliție s.f. **1** (*adm.*) ‹înv.› dorobănție, ‹în trecut, în Țările Rom.› agie, ‹arg.› dreptate, ‹arg.› polente, ‹ieșit din uz› forță publică, miliție. *Poliția trebuie să asigure ordinea publică și să reprime infracționalitatea.* **2** (*adm.*) comisariat, secție, secție de poliție, ‹ieșit din uz› miliție, secție de miliție. *Se duce la poliție să reclame spargerea. Infractorii au fost duși la poliție.* **3** (*în trecut*) ***poliție de siguranță*** = ‹în trecut› securitate, siguranța statului (v. *siguranță*). *Poliția de siguranță era poliția politică secretă.*

polițienésc, -eáscă adj. polițist. *Măsurile polițienești sunt conforme cu legislația țării.*

polițíst, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** agent de poliție, ‹rar› agent public, ‹pop. și fam.› polițai, ‹înv. și reg.› polițar, ‹reg.› comisaș, comișer, coroi[1], gabor, haiduc, ‹reg.› pandur, ‹înv.› polițmaistru, zapciu, zbir, ‹engl.› policeman, ‹iron.› curcan, ‹peior.› colțan, ‹arg.› acolist, acvilar, avan, balaban, berbec, beșliu, cabă, caraliu, caschetar, cavas, circar, cloncan, copoi, coroi[1], erete, gardist, geanabet, huidumă, ienicer, inamic, invadator, iudă, îngeraș, legist, lest[1], lingabăr, mamuc, manuș, mănușă, musor, oagăr, pirat, polent, presar, priponar, rechin, scatiu, sticlete, șacal, șingaliu, șingalo, tangaliu, trocar, țager, țifler, ‹ieșit din uz› milițian. *Polițiștii sunt funcționari de poliție.* **2** ***polițist de proximitate*** = ‹în trecut› sectorist. *Polițiștii de proximitate asigură securitatea și liniștea oamenilor din anumite zone, cartiere etc. ale unei localități.* **II** adj. polițienesc.

polițmáistru s.m. (*înv.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

poliuríe s.f. (*med., med. vet.*) hiperureză. *Poliuria este eliminarea de urină în cantitate mai mare decât cea normală.*

polivaccín s.n. (*med., med. vet.*) vaccin polivalent. *Polivaccinul este preparat cu mai multe variante de microbi din aceeași specie.*

polivalént, -ă adj. **1** (*chim.; despre substanțe chimice*) multivalent, plurivalent. *Substanțele chimice polivalente prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.* **2** (*despre acțiuni, preocupări, realizări etc. ale oamenilor*) complex, multilateral, omnilateral, plurilateral, plurivalent, ‹livr.› plural, ‹rar› polilateral. *În societatea modernă tinerii au activități polivalente.* **3** (*despre oameni*) multilateral. *Este un inginer polivalent, având cunoștințe în mai multe ramuri ale tehnicii.*

polivalénță s.f. **1** (*chim.*) multivalență, plurivalență. *Substanțele chimice care au polivalență prezintă în compușii pe care îi formează valențe diferite.* **2** complexitate, multilateralitate, omnilateralitate, plurivalență. *Polivalența problematicii îl depășește.*

polivitamínă s.f. (*farm.*) multivitamină. *Medicul i-a recomandat polivitamine pentru fortificarea organismului.*

polizaharíd (**polizaharídă**) s.m. (s.f.) (*chim.*) glican, poliozid. *Polizaharidul este un polimer de glucide.*

polizaharídă s.f. (*chim.*) = polizaharid.

polizáj s.n. (*tehn.*) polizare, polizat.

polizáre s.f. (*tehn.*) polizaj, polizat. *Polizarea pieselor metalice sau a suprafeței lor se face cu ajutorul polizorului.*

polizát s.n. (*tehn.*) polizaj, polizare.

polizatór, -oáre s.m., s.f. (*tehn.*) polizor[2].

polizór[1] s.n. (*tehn.*) **1** mașină de polizat, ‹reg.› șmirglu. *Polizorul se folosește la prelucrarea, prin așchiere, a pieselor metalice sau a suprafețelor acestora cu ajutorul unei pietre abrazive.* **2** ***polizor unghiular*** = flex. *Polizorul unghiular este folosit pentru lustruirea, polizarea sau tăierea metalelor dure.*

polizór[2], -oáre s.m., s.f. (*tehn.*) polizator. *Polizorul este un muncitor specializat în polizarea pieselor metalice.*

poli s.n. **1** (*sociol.*) anchetă, anchetă de opinie, sondaj de opinie. *Pollurile sunt frecvent folosite de televiziuni.* **2** (*polit.*) listă electorală. *Numele unui candidat a fost tipărit greșit pe polluri.* **3** urnă. *Voturile se strâng în polluri.* **4** top[2]. *Pollul este un clasament al preferințelor pentru spectacole, actori, piese muzicale, pe baza punctajului dat de public sau de specialiști. Această melodie ocupă locul întâi în pollurile din mai multe țări.*

pólo s.n. (*sport; și* ***polo pe apă***) waterpolo. *Un meci de polo este foarte antrenant.*

polobóc s.n. (*pop.*) **1** v. Butoi. **2** (*tehn.*) v. Cumpănă. Nivelă cu bulă de aer.

polobocél s.n. (*pop.*) v. Butoiaș.

pológ[1] s.n. **I 1** brazdă, ‹reg.› otcoș. *Pologul este un rând de iarbă cosită.* **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Mănunchi. **II** fig. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.

pológ[2] s.n. **1** (*bis.; pop.*) v. Baldachin. Oranist. Uranisc. **2** (*pop.*) v. Prelată. **3** (*reg.*) v. Păretar.

pologăr s.m. (*reg.*) ‹reg.› pologaș. *Pologarul întoarce și adună fânul cosit.*

pologáș s.m. (*reg.*) ‹reg.› pologar.

pologí vb. IV. **I 1** tr. (*pop.; compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) v. Culca. Doborî. Tăvăli. **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) v. Apleca. Înclina. Lăsa. Pleca. Povârni. Prăvăli. Strâmba. **II** tr. fig. (*înv. și reg.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Detuna. Distruge. Nimici. Secera. Spulbera. Strivi. Zdrobi. Zvânta.

pologít, -ă adj. (*pop.; despre iarbă, flori, cereale etc.*) v. Culcat[2]. Doborât. Tăvălit.

polojénie s.f. **1** (*reg.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit. **2** (*lit.; reg.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă. **3** (*lit.; înv.*) v. Diatribă. Pamflet.

polón, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. polonez, ‹înv. și reg.› leah, leașcă, poleac. **2** adj. polonez, ‹înv. și pop.› leșesc, ‹înv. și reg.› poleac, polecesc, ‹înv.› polonesc. **3** s.f. (*lingv.*) limbă polonă, limbă poloneză, poloneză (v. *polonez*), ‹înv. și pop.› limbă leșească.

polonésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Polon. Polonez.

polonéște adv. (*modal; înv.*) v. Leșește.

polonéz, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. polon, ‹înv. și reg.› leah, leașcă, poleac. *Tânăra s-a căsătorit cu un polonez.* **2** adj. polon, ‹înv. și pop.› leșesc, ‹înv. și reg.› poleac, polecesc, ‹înv.› polonesc. *Literatura poloneză este reprezentată de scriitori foarte apreciați peste hotarele țării.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă polonă, limbă poloneză, polonă (v. *polon*), ‹înv. și pop.› limbă leșească. *Poloneza face parte din familia limbilor slave, grupul occidental.* **II** s.m. (*culin., ind. alim.*) **1** cârnat polonez, poliș. *Polonezii sunt preparați din carne de vită și de porc tocată, afumată și fiartă.* **2** covrig polonez. *Polonezii sunt îmbibați cu sirop de zahăr și, uneori, presărați cu nucă pisată.*

poloníc s.n. (*gosp.*) ‹pop.› lingură mare, ‹înv. și reg.› lingură de scos, ‹reg.› găvan, lingurău, linguroi, meriteană, mestecău[1], toc[2], ‹înv.› ciorbalâc. *Supa se servește cu polonicul.*

poloponéz s.m. (*anat.; arg.*) v. Anus.

póloșă s.f., adj. (*zool.; reg.*) v. Spancă.

polóște s.f. (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă.

polovțiéni s.m. pl. (*ist.; înv.*) v. Bessi. Pecenegi.

polspáncă s.f., adj. (*zool.; reg.*) v. Spancă.

poltrón adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. fricos, laș, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, ‹pop.› mișel, muierce, ‹fam.; iron. sau peior.› iepurilă, ‹înv.› codaci, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹fig.; fam.› eunuc, ‹vulg.› cacă-frică. *Oamenii poltroni nu sunt agreați.* **2** adj. (*livr.; despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

poltroneríe s.f. **1** lașitate, ‹rar› poltronism. *Nu îi spune adevărul din poltronerie. Disprețuiește duplicitatea făcută din poltronerie.* **2** (*livr.; adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.

poluá vb. I. **I** refl., tr. (*sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) a (se) altera, a (se) impurifica, a (se) strica, a (se) vicia, ‹rar› a (se) corupe, ‹înv.› a (se) molipsi. *Atmosfera s-a poluat de la noxele fabricilor din oraș.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a terfeli, a vesteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi poluează amintirea prin afirmațiile făcute.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) corupe, a (se) deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) perverti, a (se) strica, a (se) vicia, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a (se) molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a poluat, ducând o viață de orgii.*

poluáre s.f. alterare, stricare, viciere, ‹rar› kogai. *Poluarea aerului se face de la noxele fabricilor din oraș.*

poluát, -ă adj. (*în opoz. cu „proaspăt", „curat"; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, stătut[2], stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul poluat provoacă afecțiuni pulmonare.*

polúșcă s.f. (*entom.; reg.*) v. Păduche-de-lemn. Ploșniță. Ploșniță-de-lemn (*Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*).
polúție s.f. (*fiziol.*) spermatoree, ‹înv.› săblazna. *Poluția este eliminarea involuntară de spermă în afara actului sexual.*
pólză s.f. (*înv.*) v. Folos. Necesitate. Trebuință. Utilitate.
pom s.m. **I** (*bot.*) **1** arbore, copac, ‹înv. și pop.› lemn, ‹pop.› arvune, ‹reg.› dilan. *Pomii din livadă au înflorit. Stăm la umbra unui pom.* **2** (*reg.*) v. Prun (*Prunus domestica*). **3** (*reg.; și* ***pom-alb****, art.,* ***pomul-raiului***) v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*). **4** (*reg.*) ***pom-cotei*** v. Gutui (*Cydonia oblonga*); ***pom-de-mandulă*** v. Migdal (*Amygdalus communis*); ***pom-jitraiu*** v. Dud. Dud-alb. Dud-negru (*Morus alba* și *Morus nigra*); ***pom-nărod*** v. Cenușar. Oțetar-fals (*Ailanthus altissima* sau *Ailanthus glandulosa*); (*art.*) ***pomul-ursului*** v. Scoruș. Scoruș-de-munte. Scoruș-păsăresc. Scoruș-sălbatic (*Sorbus aucuparia*); ***pomul-vieții*** v. Arborele-vieții (v. *arbore*). Tuia (*Thuja orientalis* și *Thuja occidentalis*). **II** (*pom.*) ***pom nealtoit = pom rău = pom sălbatic*** = portaltoi, ‹reg.› mlădiță, rădăcină, tulpină, tulpină sălbatică. *Pe un pom sălbatic, în urma altoirii, crește un soi valoros de pomi fructiferi.* **III** ***pom de Crăciun = pom de iarnă*** = brad de Crăciun. *În timpul sărbătorilor de iarnă, orice creștin are în casă pomul de Crăciun, frumos împodobit.* **IV** (*art.*) **1** (*relig.*) ***pomul cunoașterii binelui și răului = pomul cunoștinței binelui și răului = pomul științei binelui și răului*** = ‹înv.› lemnul cunoașterii binelui și răului (v. *lemn*), lemnul științei binelui și răului (v. *lemn*). *Dumnezeu a interzis lui Adam și Evei să mănânce fructe din pomul cunoașterii binelui și răului;* ***pomul raiului*** = ***pomul vieții*** = ‹înv. lemnul vieții (v. *lemn*). *Fructele pomului vieții vor fi oferite celor care, biruind păcatul, vor căpăta viața veșnică.* **2** (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) ***pomul-mortului*** = pomul-raiului. *Pomul-mortului, împodobit cu fructe, bomboane, colăcei etc., este purtat înaintea cortegiului mortuar, la persoanele necăsătorite, până la cimitir;* ***pomul-raiului*** = pomul mortului.
pomádă s.f. (*farm., cosmet.*) alifie, cremă, unguent, ‹livr.› liniment, ‹pop.› ir, unsoare, ‹fam.; peior.› smac, ‹înv. și reg.› unsură, ‹reg.› ip, untișor, ‹înv.› mehlem. *Folosește pentru ten pomezi hidratante.*
pomanagioáică s.f. (*peior.*) ‹peior.› chilipirgioaică. *Este o adevărată pomanagioaică ce trăiește din pomana altora.*
pomanagíu s.m. **1** ‹pop.; peior.› colivar. *La înmormântări nu scapi de pomanagii din cimitir.* **2** (*peior.*) chilipirgiu, peșchegiu, pleșcar, pleșcaș, ‹arg.› șnorăr. *Era un pomanagiu versat.*
poménă s.f. **I 1** (*în practicile Bisericii Ortodoxe*) panahidă, parastas, ‹reg.› prânz, rai[1]. *Pomana este slujba religioasă, oficiată pentru pomenirea celor morți, care se face la 3, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare, apoi în fiecare an până la al șaptelea de la înmormântare.* **2** (*bis.*) praznic, ‹înv. și reg.› prinos, ‹reg.› comând, comândare, mesișoară, ‹înv.› bâlci. *După înmormântare, rudele și cunoscuții apropiați ai mortului sunt chemați la pomană.* **3** milă, milostenie, milostivire, ‹fam.› daibojeală, ‹înv.› eleimosină. *Trăiește din pomana altora.* **II 1** (*pop. și fam.*) v. Chilipir. **2** (*înv. și reg.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **3** (*înv.*) v. Amintire. Pomenire. **4** (*înv.*) v. Comemorare. Sărbătorire. Serbare. **5** (*înv.*) v. Amintire. Citare. Indicare. Menționare. Mențiune. Pomenire. Semnalare.
pomădá vb. I. **I 1** tr., refl. a (se) pomădui. *Înainte de culcare, își pomădează fața. Obișnuiește să-și pomădeze părul.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Parfuma. **3** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a linguși, a măguli, ‹fig.› a linge, a peria, a tămâia, ‹arg.› a limba. *Își pomădează șeful pentru a fi promovată.*
pomădáre s.f. pomăduire. *Pomădarea feței se face pentru întreținerea tenului.*
pomădát, -ă adj. (*despre față, păr, barbă, mustăți sau, p. ext., despre oameni*) pomăduit. *În fiecare zi are fața pomădată. Este o tânără îngrijită și pomădată.*
pomăduí vb. IV. tr., refl. a (se) pomăda.
pomăduíre s.f. pomădare.
pomăduít, -ă adj. (*despre față, păr, barbă, mustăți sau, p. ext., despre oameni*) pomădat.
pomăí vb. IV. refl. (*reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2].
pomăít, -ă adj. (*reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit.
pomărét s.n. (*reg.*) v. Livadă. Pomet.
pomărie s.f. **1** (*reg.*) v. Livadă. Pomet. **2** (*pom.; înv.*) v. Pomicultură. Pomologie.
pomăriște s.f. (*reg.*) v. Livadă. Pomet.
pomărít s.n. **1** (*pom.; pop.*) v. Pomicultură. Pomologie. **2** (*reg.*) v. Livadă. Pomet.
pomăzánie s.f. (*înv.*) v. Miruire. Miruit. Ungere.
pomăzuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică domnitori, clerici etc.*) v. Mirui[1]. Unge.
pomăzuíre s.f. (*înv.*) v. Miruire. Miruit. Ungere.
pomélnic s.n. **1** (*bis.*) ‹înv.› obituar. *La începutul anului se dă preotului un pomelnic cu numele persoanelor decedate din familie pentru a fi pomenite la fiecare slujbă.* **2** (*înv.*) v. Amintire. Pomenire. **3** (*jur.; arg.*) v. Cazier.
pomení vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a indica, a menționa, a numi, a semnala, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a pomenit în introducerea lucrării problemele principale ce urmau a fi tratate.* **2** tr. (*bis.; compl. indică oameni, mai ales decedați*) ‹reg.› a comănda. *La sfârșitul slujbei, preotul pomenește pe cei morți.* **3** refl. unipers. (*mai ales la perf. c.; de obicei în forma neg. sau interog.*) a se întâmpla, ‹reg.› a se da[2], a se văji. *Așa ceva nu s-a mai pomenit până acum la noi.* **4** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații etc.*) a auzi. *N-a mai pomenit asemenea prostie.* **5** refl. (*despre oameni*) a se afla, a se găsi, a se trezi, a se vedea. *Pe neașteptate, înotătorul s-a pomenit în mijlocul vârtejului.* **6** refl. unipers. (*pop. și fam.*) v. Afla. Găsi. Întâlni. Vedea. Zări. **7** tr. (*pop.; compl. indică evenimente, amintirea unor personalități etc.*) v. Comemora. Sărbători. Serba. **8** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Deștepta. Scula. Trezi. **9** refl. impers. (*înv.*) v. Chema. Numi. Spune. Zice.
pomeníre s.f. **1** amintire, citare, indicare, menționare, mențiune, semnalare, ‹rar› semnalizare, ‹înv.› pomană. *Pomenirea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **2** amintire, ‹înv.› pomană, pomelnic, pomină. *A făcut parastas pentru pomenirea părinților săi.* **3** (*bis.*) ‹înv.› pamente. *La 7 ani, nepoții au făcut pomenire pentru bunicii morți.* **4** (*rar*) v. Celebritate. Faimă. Glorie. Prestigiu. Renume. Reputație. **5** (*pop.*) v. Comemorare. Sărbătorire. Serbare. **6** (*pop.; adesea urmat de determ. „din somn”*) v. Deșteptare. Deșteptat[1]. Sculare. Sculat[1]. Trezire. Trezit[1].
pomenít, -ă adj. (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) amintit, citat[2], indicat, menționat, semnalat, ‹înv.› vorbit[2]. *Studiul pomenit este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.*
pomeránță s.f. (*bot.; reg.*) v. Portocală.
pomereáză s.f. (*înv.; de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie.
pomerídă s.f. (*înv.; de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie.
pomét s.n. (*astăzi mai ales pop.*) livadă, ‹înv. și reg.› sad, ‹reg.› ogradă, pomăret, pomărie, pomăriște, pomărit, prat, rât[2]. *Au înflorit cireșii din pomet.*
poméți s.m. pl. (*anat.*) umerii feței (v. *umăr*), umerii obrajilor (v. *umăr*), ‹înv. și reg.› merele obrazului (v. *măr*[2]), ‹reg.› poama obrazului (v. *poamă*), pumnii obrajilor (v. *pumn*), umerii de la obraz, umerii de obraz (v. *umăr*), umărul la ochi (v. *umăr*), umărul ochiului (v. *umăr*), ‹înv.› magule (v. *magulă*). *Are pometii foarte proeminenți.*
pomí vb. IV. refl. (*reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2].
pomicultúră s.f. (*pom.*) pomologie, ‹pop.› pomărit, ‹înv.› pomărie. *Pomicultura se ocupă cu studiul pomilor și al arbuștilor fructiferi din punct de vedere morfologic și agrobiologic.*
pomiéră s.f. (*fran.*) v. Fructieră.
pómină s.f. **1** (*pop.*) v. Faimă. Renume. Veste. **2** (*înv.*) v. Amintire. Pomenire.
pomisí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2]. **2** (*despre oameni*) v. Scumpi. Zgârci[2].
pomisít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*despre oameni*) Avar. Parcimonios. Zgârcit.

pomişoáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **2** v. Coacăză.
pomişór s.m. (*bot.*) **1** copăcel, pomuleţ, ‹reg.› păhui[1]. *Pomişorul a fost rupt de furtună.* **2** (*reg.*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*).
pomiţár s.m. (*bot.; reg.*) v. Dud. Dud-alb. Dud-negru (*Morus alba* şi *Morus nigra*).
pomíţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Dudă[1]. **2** v. Fragă. **3** v. Mură[1]. Mură-de-pădure (v. *mură*[1]). Mură-de-rug (v. *mură*[1]). **4** v. Zmeură. **5** v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **6** v. Frag (*Fragaria vesca*). **7** ***pomiţă-de-baltă*** v. Răchiţele (v. *răchiţea*) (*Vaccinium oxycoccos*); ***pomiţă-de-sânger*** v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*).
pomiţéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Căpşun. Căpşun-de-câmp. Căpşun-de-deal, Căpşun-de-pădure (*Fragaria viridis*).
pomóci s.n. (*reg.*) v. Pământuf. Poanson.
pomologíe s.f. (*pom.*) pomicultură, ‹pop.› pomărit, ‹înv.› pomărie.
pomostínă s.f. **1** (*tehn.; la osia carului; reg.*) v. Pod[1]. **2** (*înv.*) v. Duşumea. Pardoseală. Podea. Scândură.
pompáj s.n. (*tehn.*) pompare.
pompáre s.f. (*tehn.*) pompaj. *Prin pompare un fluid este împins sau aspirat cu ajutorul unei pompe.*
pómpă[1] s.f. **1** (*tehn.; la fântână; adesea urmat de determ. „de apă”*) ‹reg.› smârc, ‹înv.› tulumbă. *Scoate apa din fântână cu ajutorul pompei de apă.* **2** (*tehn.; arg.*) v. Atomizator. Atomizor. Pulverizator. Spray. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
pómpă[2] s.f. **I 1** fast[1], lux, măreţie, somptuozitate, splendoare, ‹livr.› magnificenţă, ‹înv. şi reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. şi pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toţi sunt impresionaţi de pompa de la palatul regal.* **2** bogăţie, fast[1], lux, splendoare, ‹fig.› strălucire. *Se simţea copleşită de pompa dineului.* **3** alai, fast[1], ‹înv. şi reg.› vâlvă, ‹înv.› parisie, politie, ‹grec.; înv.› parataxis. *Regele a fost întâmpinat cu mare pompă.* **4** ceremonie, cinste, fast[1], paradă, solemnitate, ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeţii au fost primiţi cu multă pompă.* **5** paradă, ‹înv.› fală. *A intrat cu pompă în oraş.* **II** (*la pl.*) ***pompe funebre*** = ‹latin.; înv.› libitine. *Pompele funebre sunt specializate în pregătirea şi în ceremonialul înmormântărilor.*
pompiér s.m. **1** ‹înv. şi reg.› pojarnic, ‹înv.› tulumbagiu, tulumbar, tulumbaş, ‹german.› faierman, ‹turc.; înv.› iangângiu. *Pompierii au fost chemaţi să stingă un incendiu.* **2** (*arg.*) v. Burlac[1]. Cavaler. Celibatar. Flăcău. Holtei[1]. **3** (*arg.*) v. Văduv.
pompierésc, -eáscă adj. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieristic, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului pompieristic.* **2** (*despre acţiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, neaprofundat, netemeinic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este pompieristică.*
pompierístic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompos, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului pompieristic.* **2** (*despre acţiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, neaprofundat, netemeinic, sumar, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este pompieristică.*
pompón s.n. **1** (*la chipiul sau la coiful unor uniforme militare*) panaş, ‹rar› penaj, peniş, ‹înv.› cristă, ‹poetic› pană, ‹impr.› fulie. *Coifurile cavalerilor erau împodobite cu pompoane.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
pomponá vb. I. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
pompós, -oásă adj. **1** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], somptuos, splendid, ‹înv.› pohfâlos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reşedinţa regală este pompoasă.* **2** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convenţional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pretenţios, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecţionat[2], preţios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului pompos.*
pomuléţ s.m. (*bot.*) copăcel, pomişor, ‹reg.› păhui[1].
pomuşoáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Agriş. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*). **2** v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **3** v. Coacăz-de-munte. Păltior (*Ribes petraeum*). **4** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*). **5** ***pomuşoară-neagră*** v. Agriş-negru. Struguri-negri (v. *strugure*) (*Ribes nigrum*). **6** v. Coacăză.
ponc, poáncă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **I 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept”, „isteţ”*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **3** adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Şaşiu. Strabic. **4** s.f. v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **5** s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură. **6** s.f. v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** adj. fig. (*despre afirmaţii, aluzii etc. ale oamenilor*) v. Direct. Făţiş.
poncíş, -ă adj., adv. **I** adj. (*reg.*) **1** (*despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiş. Pieziş. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **2** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziş. Plecat[2]. Povârnit. **3** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Şaşiu. Strabic. **II** adv. (*modal*) **1** (*pop.*) v. Oblic. Pieziş. **2** (*reg.; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Şaşiu. Strâmb. **3** fig. (*înv.; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) v. Duşmănos. Încruntat. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios.
pond s.n. (*înv. şi reg.*) **1** v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină. **2** v. Masă[2].
ponderá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, şocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descreşte, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) linişti, a (se) micşora, a (se) modera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. şi fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subţia, ‹fig.; rar› a amorţi, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a ponderat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a potoli, a stăpâni, a stăvili, a tempera, ‹fig.› a dezumfla, a înfrâna, a zăgăzui, ‹fig.; pop. şi fam.› a năbuşi. *Vestea i-a ponderat avântul.* **II** tr. fig. (*compl. indică stări, situaţii etc.*) a compensa, ‹fig.› a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a precumpăni, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa fineţii stilului nu este ponderată de o imaginaţie genială.*
ponderát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, socotit[2], ‹pop.› chitit[1], ‹înv. şi reg.› sameş, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. şi fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om ponderat, a reuşit să se descurce în viaţă.* **2** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ‹fig.› mediu[2]. *Reacţiile ei în faţa unor situaţii speciale sunt ponderate.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, domolit, liniştit, moderat, potolit[2], temperat. *Se binedispune când îi aude vocea ponderată. Se adresează copilului cu un ton ponderat.* **4** (*despre stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniştit, potolit[2], redus, scăzut, ‹înv. şi pop.› ostoit. *O durere ponderată este mai uşor de suportat.* **5** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, şocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat,

liniștit, micșorat, moderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele ponderate nu mai deranjează pe nimeni.*

ponderație s.f. chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, rațiune, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințire, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe ponderația pe care o are acum, la bătrânețe.*

póndere s.f. **I 1** (*fiz.*) greutate, ‹înv.› greime. *Ponderea este forța cu care sunt atrase de pământ corpurile aflate în câmpul său gravitațional.* **2** (*fiz.*) ***pondere moleculară*** = greutate moleculară, masă moleculară (v. *masă*[2]). *Ponderea moleculară este egală cu suma greutăților atomice ale elementelor unei molecule.* **3** greu, greutate, încărcătură, povară, sarcină, ‹pop.› tărhat, ‹înv. și reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbârcă, ‹înv.› greață, greime. *Crengile mărului sunt aplecate de ponderea fructelor.* **4** frecvență. *Ponderea formelor grave ale bolii canceroase îi îngrijorează pe medici. Din punct de vedere al ponderii, în acest tezaur monedele de argint au prioritate.* **II** fig. importanță, însemnătate, relevanță, valoare, ‹fig.› accent, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *Argumentele științifice au avut pondere deosebită în cadrul dezbaterilor.*

ponderós, -oásă adj. fig. (*înv.*) **1** v. Decisiv. Determinant. Hotărâtor. Irefutabil. Strivitor. Zdrobitor. **2** (*despre păreri, opinii, declarații etc. ale oamenilor*) v. Autorizat. Competent. Priceput. **3** (*despre țări, provincii etc.*) v. Puternic. Tare.

ponderozitáte s.f. fig. (*înv.*) v. Accent. Importanță. Însemnătate. Pondere. Relevanță. Valoare.

poneávă s.f. (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

ponegreálă s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere.

ponegrí vb. IV. **1** tr., intr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a șopti, a (se) vitupera, ‹înv. și pop.› a (se) ocărî, ‹pop. și fam.› a feșteli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a feși, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pișpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a (se) pecetlui, a (se) sfâșia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și ponegresc vecinii. După ruptură, încep să se ponegrească.* **2** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, haine etc.*) v. Înnegri.

ponegrire s.f. bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, șoaptă, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia ponegrirea și invidia.*

ponegrít, -ă adj. **I** (*despre oameni*) bârfit[2], calomniat, defăimat, denigrat, detractat, discreditat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹pop. și fam.› feștelit, ‹pop.› năpăstuit, ‹fig.; fam.› încondeiat[2]. *Fata ponegrită s-a îndepărtat de colege.* **II** (*înv.*) **1** (*despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înnegrit. Negru. **2** (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) v. Negru. **3** (*în opoz. cu „senin”; despre cer*) v. Acoperit. Cenușiu. Împăclit. Închis. Înnegurat. Înnorat. Întunecat. Întunecos. Mohorât. Neguros. Noros. Opac[2]. Păclos. Plumbuit[2]. Plumburiu. Posomorât. Urât[2].

ponegritór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. bârfitor, calomniator, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, detractor, ‹livr.› sicofant, ‹pop. și fam.› șopăcător, ‹pop.› hulitor, ‹fam.› cancanier, ‹reg.› fârțos, ‹înv.› balamut, bârfelnic, clevetnic, detractator, hulnic, năpăstuitor, ocarnic, ocărâtor, pișpăitor, ponosluitor, șoptitor, vorbitor, vorbitor de rău, ‹înv.; deprec.› pohlibuitor, ‹turc.; înv.› mozavir, ‹fig.; reg.; deprec.› pupăză, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Ponegritorii sunt evitați.* **2** adj. (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, vituperativ, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este ponegritoare.*

ponivós, -oásă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Hipometrop. Miop. **2** adj. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** adj . (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **4** adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

ponór s.n. **I 1** (*geomorf.*) râpă, văgăună, ‹pop.› mal[1], surpătură, ‹reg.› afundătură, corhol, corobaie, poghiaz, repezeală, sodom, tudină, țifleică, udup, ‹înv.› strămină. *Spre stânga cărării se adâncește un ponor.* **2** (*hidrol.; reg.*) v. Gârlă. **II** fig. (*reg.*) v. Amărăciune. Amărâre. Cătrănire. Întristare. Mâhnire. Mohorâre. Necaz. Nefericire. Negru. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

ponorât, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Năruit[2]. Prăbușit. Prăvălit. Scufundat[2]. Surpat[2]. **2** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **3** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb.

ponorâtúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Surpătură.

ponorí vb. IV. **1** refl. (*pop.; despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Rupe. Scufunda. Surpa. **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Prăbuși. Prăvăli. Rostogoli.

ponós s.n. **I 1** (*pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*înv. și reg.*) v. Dezonoare. Necinste. Rușine. **3** (*reg.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **4** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **5** (*jur.; reg.*) v. Plângere. Reclamație. **II** (*reg.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.

ponoseálă s.f. (*rar*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare.

ponosí vb. IV. **I1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a se învechi, a (se) roade, a (se) strica, a (se) toci, a (se) uza, ‹înv. și pop.› a (se) sparge, ‹înv. și reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănțui, a ștofloci, a ștrăpăți, a teșmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a ponosit repede pantofii. Paltonul i s-a ponosit cu trecerea timpului.* **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **II** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre alimente*) v. Prii. **III** tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

ponosíre s.f. degradare, deteriorare, învechire, roadere, stricare, tocire, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. și reg.› dârvăreală, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza ponosirii lui.*

ponosít, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ros, stricat, tocit, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul ponosit.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezgustat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

ponosláș, -á s.m., s.f. (*jur.; reg.*) v. Reclamant.

ponóslu s.n. **1** (*jur.; înv. și reg.*) Plângere. Reclamație. **2** (*înv.*) v. Dezonoare. Necinste. Rușine.

ponosluí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **2** tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

ponosluíre s.f. (*înv. și reg.*) **1** (*jur.*) v. Plângere. Reclamație. **2** v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

ponosluitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*jur.; reg.*) v. Reclamant. **2** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

ponóu s.n. (*reg.*) = ponov.

ponóv s.n. (*reg.*) **1** (*colect.; agric.*) v. Porumb. Porumbiște. **2** (*bot.*) v. Bucate (v. *bucată*). Recoltă. Rod[1]. **3** (*în forma* ***ponou***) v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare.

pont[1] s.m. (*la unele j. de noroc*) pontator, ‹rar› pontagiu, ‹înv.› pontaș[2].

pont[2] s.n. (*fam., înv. și reg., reg., înv.*) = punct.

pontá[1] vb. I. tr. (*la unele j. de noroc; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a miza, ‹înv.› a pontarisi, a puncta. *La această rundă a pontat o sumă foarte mare. În final de joc, pontează pe o carte.*

pontá[2] vb. I. intr. (*despre câinii de vânătoare*) a areta. *Câinele bătrân nu a pontat vânatul.*

pontagíu s.m. (*rar; la unele j. de noroc*) v. Pont[1]. Pontator.

pontáj[1] s.n. pontare. *În fișa de pontaj se înregistrează prezența individuală la lucru.*

pontáj[2] s.n. (*chir.*) ‹engl.› bypass. *Printr-un pontaj se restabilește circulația în aval de o obliterare arterială limitată.*

pontáre s.f. pontaj.

pontarisí vb. IV. tr. (*înv.; la unele j. de noroc; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Miza. Ponta[1].

pontáș[1] s.m. (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Clăcaș.

pontáș[2] s.m. (*înv.; la unele j. de noroc*) v. Pont[1]. Pontator.

pontatór s.m. (*la unele j. de noroc*) pont[1], ‹rar› pontagiu, ‹înv.› pontaș[2]. *Pontatorul este jucătorul care mizează o anumită sumă de bani.*

pontíf s.m. **1** (*în Antic. romană*) pontifice. *Pontiful era membru al colegiului sacerdotal suprem, însărcinat cu supravegherea cultului religios, cu întocmirea calendarului și a listelor consulare.* **2** (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice)* pontifice, ‹rar› hierofant. *Pontiful este cel mai înalt demnitar ecleziastic.* **3** (*art.; relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***pontiful roman*** = ***pontiful Romei*** = episcopul Romei (v. *episcop*), papă[1], sfântul părinte (v. *sfânt*), suveranul pontif (v. *suveran*), vicarul lui Hristos (v. *vicar*), ‹înv.› papij. *Pontiful Romei este șeful suprem al Bisericii Catolice.*

pontifícăl, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) apostolic, papal. *Nunțiul pontifical este prelatul-ambasador al sfântului scaun într-o țară străină.* **2** papal, ‹înv.› papicesc, păpesc. *Vaticanul este un stat pontifical.* **II** s.f. (*relig. catolică*) cronică papală.

pontificát s.n. (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) papalitate, scaunul apostolic (v. *scaun*), scaunul pontifical (v. *scaun*), sfântul scaun (v. *sfânt*), ‹rar› păpie. *Benedict al XVI-lea a obținut pontificatul după moartea papei Ioan Paul al II-lea, în aprilie 2005.*

pontífice s.m. **1** (*în Antic. romană*) pontif. **2** (*în organizarea Bisericii Catolice)* pontif, ‹rar› hierofant.

pontoárcă (poptoárcă) s.f. (*arg.*) v. Cheie.

pontoniér s.m. (*milit.*) ‹înv.› podar, șăicar. *Pontonierii fac pontoane sau alte lucrări necesare trecerii unei armate peste o apă.*

pontós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

pop s.m. **1** pălimar, ‹pop.› popârțac[2], ‹reg.› poponeț[1]. *Popul susține un zid sau un planșeu.* **2** proptea, reazem, sprijin, sprijinitoare (v. *sprijinitor*), susținere, ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaș, papainog, pripoană, proptă, proptiș, șoș, șprait, ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. *Gardul casei are mai mulți popi.* **3** (*tehn.; la cârceiele carului*) spetează, stinghie, ‹reg.› jigă, lopățică. *Popul leagă cele două lopățele ale cârceei.* **4** ‹reg.› căpiță, ciuclă, poponeț[1]. *Popul de coceni de porumb este în formă de con.* **5** (*reg.*) v. Chingă. Stinghie. **6** (*tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Fus. **7** (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac. **8** (*reg.; în forma* ***popă***; *și, art.* ***popa-crucilor***) ‹reg.› căciulă, clop, măgar, preoteasă. *Popa este un snop de grâu care, pus în vârful unei grămezi de snopi, o apără de ploaie.* **9** (*tehn.; la plug; reg.; în forma* ***popă***) v. Măsea.

popadíe s.f. (*înv.*) v. Preoteasă.

popás s.n. **1** poposire, ‹pop.› sălășluire, ‹german.; înv.› rast[1]. *În toată călătoria făcută prin munți nu a avut nicăieri un popas liniștit și odihnitor.* **2** oprire, poposire, ședere, ‹pop.› odihnă, ‹reg.› slobozitură, ‹înv.› poprire, șezământ[1]. *Popasul lor la cabană a fost de câteva ore. Au mers zi și noapte fără popas.* **3** oprire, ‹pop. și fam.› haltă, ‹înv.› oturac, stație. *A fost nevoit să facă un popas, după ore de mers cu mașina.* **4** (*milit.*) ‹înv.› tabără. *În cursul acțiunii, trupele au făcut mai multe popasuri.* **5** escală, oprire. *Avionul face popas la Viena.* **6** ‹înv.› conac. *Din cauza drumului lung și greu, schimbau caii diligenței din popas în popas.* **7** (*în practicile relig. ortodoxe; pop.*) ‹reg.› odihnă, odihneală, odihnire, stare, stațiune. *Până la mormânt se fac popasuri la răspântii pentru ca preotul să citească din Evanghelie.*

pópă[1] s.m. **I 1** (*j. de cărți*) rege[1], rigă, ‹înv.› crai, ‹arg.› praftoriță. *A câștigat o sumă mare de bani la pocher, cu un careu de popi.* **2** (*relig.; pop. și fam.*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **3** (*bis.; reg.*) v. Post[2]. **4** (*în Antic.; înv.*) v. Preoteasă. **II** (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Cottus gobio*). **2** (*entom.*) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mic (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*). **3** (*entom.*) v. Gândac-de-grâne. Grângoașă (*Gymnopleurus pilularius*). **4** (*art.; entom.*) ***popa-țiganilor*** v. Greier-de-câmp (*Gryllus campestris*). **5** (*bot.*) v. Ciuciulete. Zbârciog (*Morchella esculenta*). **6** (*bot.*) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).

pópă[2] s.m. (*reg.*) = pop.

popăríe s.f. (*relig.; pop. și fam.*) **1** (*colect.*) v. Cler. Preoțime. Sacerdoțiu. **2** v. Preoție. Sacerdoțiu.

popándău s.m. **I** (*zool.*) **1** *Citellus citellus*; ‹reg.› mitorlan, paruș, pință, popândeț, popândoc, tocăniță[1], țânc, țiștar. **2** (*reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **3** (*reg.*) v. Șoarece. Șoarece-de-berc. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-mișună (*Microtus arvalis*). **4** (*reg.*) v. Șoarece. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-pădure (*Apodemus silvaticus*). **II 1** (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*). **2** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

popándeá s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

popándéț s.m. (*reg.*) **I** (*zool.*) **1** v. Popândău (*Citellus citellus*). **2** v. Șoarece. Șoarece-de-berc. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-mișună (*Microtus arvalis*). **II** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

popándí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

popándóc s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Popândău (*Citellus citellus*). **2** v. Șoarece. Șoarece-de-berc. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-mișună (*Microtus arvalis*).

popânzâc s.m. (*reg.*) **I** (*zool.*) **1** v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **2** v. Șoarece. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-pădure (*Apodemus silvaticus*). **II** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

popânzói s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Șoarece. Șoarece-de-câmp. Șoarece-de-pădure (*Apodemus silvaticus*). **2** v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

popárdá s.f. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Câine (*Canis familiaris*). **2** fig. (*anat.; la oameni*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

popârțác[1] s.m. **1** (*fam.; peior.*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **2** (*reg.; iron.*) ‹reg.; iron.› popoiac. *Popârțacul este un preot tânăr și fără experiență.*

popârțác[2] s.n. **1** (*pop.*) v. Pălimar. Pop. **2** (*reg.*) ‹reg.› protap. *Popârțacul este o prăjină despicată la un capăt, cu ajutorul căreia se culeg fructele de pe ramurile înalte ale copacilor.* **3** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie; reg.*) v. Furcă. Limbă. Pisc.

popdéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).
popénchi s.m. (*bot.*) **1** *Coprinus comatus*; ‹reg.› buretele-calului (v. *burete*). **2** *Coprinus atramentarius*; ‹reg.› căciula-şarpelui (v. *căciulă*). **3** (*la pl.* ***popenchi***) v. Ghebe (v. *gheb*) (*Armillaria mellea*).
popésc, -eăscă adj. (*relig.; pop.* şi *fam.*) **1** v. Preoţesc. Sacerdotal. **2** v. Clerical. Eclezi-astic. Preoţesc. **3** v. Duhovnicesc. Preoţesc.
popéşte adv. (*modal; relig.; pop.* şi *fam.*) v. Preoţeşte.
popéte s.m. (*iht.; reg.*) = popeţ.
popéţ s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **2** (*în forma* ***popete***) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
popí vb. IV. (*relig.; pop.* şi *fam.*) **1** tr., refl. v. Hirotoni. Hirotonisi. Preoţi. **2** intr. (*despre clerici*) ‹înv.› a popora, a preoţi. *Patriarhul popeşte peste credincioşii ortodocşi.*
popíc s.n. **I 1** (*sport*) ‹reg.› cuglă. *Popicul este din lemn şi are formă lunguiaţă.* **2** (*la pl.* ***popice***; *sport*) popicărie. *Au fost campioni naţionali la popice câţiva ani consecutivi.* **3** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănuşă. Ţeapă. **4** (*la coada coasei; reg.*) v. Cocârlă. **II** (*anat.; glum.* sau *iron.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
popicărie s.f. (*sport*) popice (v. *popic*).
popíe s.f. (*relig.; pop.* şi *fam.*) v. Preoţie. Sacerdoţiu.
popílnic s.m. (*bot.*) **1** *Asarum europaeum*; piperul-lupului (v. *piper*), ‹reg.› buba-inimii (v. *bubă*), buruiana-frigurilor (v. *buruiană*), buruiană-de-atac, dafin-mic, ficăţea, lingura-frumoaselor (v. *lingură*), lingura-popii (v. *lingură*), năjit, năjitnică, pipăruş, pipernită, trierei, tulipin, urechea-hârţului (v. *ureche*), urechea-omului (v. *ureche*). **2** (*şi* ***popilnic-iepuresc***) *Anemone hepatica*; ‹reg.› breabăn, crucea-voinicului (v. *cruce*), floarea-Paştilor (v. *floare*), foaie-de-vioară, iarba-fiarelor (v. *iarbă*), iarbă-trei-răi, scânteiuţă-de-munte, trei-crai, trei-răi, trei-răi-boieresc, viorele (v. *viorea*). **3** (*reg.*) v. Ardei (*Capsicum annuum*). **4** (*reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*). **5** (*reg.*) ***popilnic-iepuresc*** v. Trei-răi (*Hepatica nobilis*).
popíme s.f. (*colect.; relig.; pop.* şi *fam.*) v. Cler. Preoţime. Sacerdoţiu.
popínă s.f. (*geomorf.; reg.*) **1** v. Grădişte. Grind. **2** v. Gorgan. Măgură. Movilă. **3** v. Platou. Podiş.
popínci s.f. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Burete-de-casă. Burete-de-pivniţă. Ciupercă-de-pivniţă (*Merulius lacrymans*). **2** v. Ghebe (v. *gheb*) (*Armillaria mellea*).
popistrá vb. I. (*înv.* şi *reg.; reg.*) = popistri.
popistrí (**popistrá**) vb. IV. (I.) tr. **1** (*înv.* şi *reg.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Împestriţa. Păta. Smălţa. **2** (*reg.; compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase.
popoáie s.f. (*înv.* şi *reg.*) v. Preoteasă.
popoiác s.m. (*reg.; iron.*) ‹reg.; iron.› popârţac[1]. *Popoiacul este un preot tânăr şi fără experienţă.*
poponár s.m. (*fam.; peior.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.
poponeáţă s.f. (*anat.; la oameni; fam.*) v. Fesă.
poponél s.n. (*anat.; la copii; fam.*) ‹fam.› poponeţ[2].
poponéţ[1] s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.; pop.*) v. Rochiţa-rândunelei (v. *rochiţă*). Rochiţa-rândunicii (v. *rochiţă*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **II** s.n. **1** (*pop.*) v. Feştilă. Fitil. **2** (*pop.*) v. Opaiţ. **3** (*constr.; reg.*) v. Pălimar. Pop. **4** (*reg.*) v. Pop. **III** s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*). **2** v. Şoarece. Şoarece-berc. Şoarece-de-câmp. Şoarece-de-mişună (*Microtus arvalis*). **3** v. Şoarece. Şoarece-de-câmp. Şoarece-de-pădure (*Apodemus silvaticus*). **IV** s.m. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
poponéţ[2] s.n. (*anat.; la copii; fam.*) ‹fam.› poponel.
popór s.n. **1** neam, ‹livr.› gintă, ‹rar› demos, ‹înv. şi pop.› limbă, naţiune, norod, ‹înv.› limbă, nemzet, seminţie, soi[1], ‹fig.› viţă, ‹fig.; înv. şi pop.› răsad. *Poporul român este de origine latină.* **2** neam, populaţie, ‹astăzi rar› seminţie, ‹pop.› norod, ‹înv.› lume, moşie, rudă[1], rudenie, ‹fig.; înv.› zgău. *Sciţii au fost un popor iranian antic.* **3** ţară, ‹înv. şi pop.› norod, obşte. *Întregul popor contestă alegerile.* **4** (*rar*) v. Ţărănime. **5** (*relig.; înv. şi pop.*) v. Enorie. Parohie. **6** (*deprec.*) v. Vulg. **7** (*ieşit din uz*) v. Muncitorime.
poporá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică teritorii, ţinuturi etc.*) v. Popula. **2** intr. (*relig.; despre clerici*) v. Popi.
poporál, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre tradiţii, obiceiuri, grai, port, literatură etc.*) v. Popular.
poporalitáte s.f. (*înv.*) v. Faimă. Popularitate. Renume. Reputaţie.
poporán, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*astăzi rar; despre tradiţii, obiceiuri, grai, port, literatură etc.*) v. Popular. **2** (*înv.; despre şcoli, lucrări, prelegeri etc.*) v. Popular. **II** s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Sătean. Ţăran. **2** v. Concetăţean. **3** (*relig.*) v. Enoriaş.
poporanizáre s.f. (*înv.*) v. Popularizare. Propagare. Propovăduire. Răspândire.
poporăr, -ă adj. (*înv.; despre tradiţii, obiceiuri, grai, port, literatură etc.*) v. Popular.
poporát, -ă adj. (*în opoz. cu „pustiu", „nepopulat"; înv.; despre teritorii, aşezări omeneşti etc.*) v. Locuit[2]. Populat.
poparáţie s.f. (*înv.*) v. Locuitori (v. *locuitor*). Populaţie.
poporíme s.f. (*înv. şi reg.*) **1** (*colect.*) v. Vulg. **2** v. Locuitori (v. *locuitor*). Populaţie.
poporós, -oásă adj. (*în opoz. cu „pustiu", „nepopulat"; înv.; despre teritorii, aşezări omeneşti etc.*) v. Locuit[2]. Populat.
poposí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre fiinţe; cu determ. locale*) a se opri, a sta, a şedea, a trage, a zăbovi, ‹pop.› a se odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *Au poposit la umbra unui brad, după un urcuş greu.* **2** (*despre oameni; cu determ. locale sau temporale*) a se opri, ‹înv. şi pop.› a mânea, ‹înv.› a conăci. *Fiindu-le foame, au poposit la un han pentru a mânca ceva.* **3** (*despre oameni; cu determ. locale*) a dormi, a înnopta, ‹înv. şi pop.› a mânea, ‹înv. şi reg.› a nopta. *Au poposit la un motel de pe autostradă.* **4** (*despre oameni*) a se aşeza, ‹rar› a tăbărî, ‹fig.; reg.› a dejuga. *Drumeţii au poposit pe marginea drumului pentru a lua o gustare.* **5** (*despre oameni; cu determ. locale*) a descinde, a se opri. *Colonizatorii englezi au poposit pe teritoriul african.* **II** intr., refl. (*înv.; despre fiinţe*) v. Dormi. Odihni. Repauza.
poposíre s.f. **1** oprire, şedere, zăbovire, ‹reg.› mas, ‹înv.› locuire, şezătură. *A fost necesară o poposire, după un urcuş greu.* **2** oprire, popas, şedere, ‹pop.› odihnă, ‹reg.› slobozitură, ‹înv.› poprire, şezământ[1]. *Poposirea lor la cabană a fost de câteva ore. Au mers zi şi noapte fără poposire.* **3** popas, ‹pop.› sălăşluire, ‹german.; înv.› rast[1]. *În toată călătoria făcută prin munţi nu a avut nicăieri o poposire liniştită şi odihnitoare.* **4** aşezare, ‹fig.; reg.› dejugare. *Poposirea drumeţilor la marginea drumului s-a făcut pentru a lua o gustare.*
poposít, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.; reg.› dejugat[2]. *Întreabă nişte oameni poposiţi care este drumul cel mai scurt spre localitatea unde locuiau părinţii prietenului său.*
popoţá vb. I. refl. (*reg.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Căţăra. Ridica. Sui. Urca.
popóu s.n. (*anat.; la oameni; fam.*) **1** v. Dos. Fund. Şezut. **2** v. Fesă.
popreá s.f. (*pop.*) = popreală.
popreálă s.f. **I 1** (*jur.; înv. şi pop.*) v. Arest. Arestare. Detenţie. Deţinere. Încarcerare. Încarcerare. Închidere. Întemniţare. Reţinere. **2** (*jur.; înv. şi pop.*) v. Arest preventiv. Detenţie preventivă. Prevenţie. **3** (*jur.; înv. şi pop.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **4** (*înv. şi reg.*) v. Interzicere. Împiedicare. Oprire. **II** (*pop.; în forma poprea*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susţinere.
oprélişte s.f. (*înv.*) v. Excluziune. Interdicţie. Interzicere. Prohibire. Prohibiţie.
oprí vb. IV. **I 1** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Împiedica. Opri. Reţine. **2** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică acţiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Interzice. Împiedica. Opri. **3** tr., refl. (pas.) (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte, construcţii, părţi ale acestora, pomi etc.*) v. Propti. Rezema. Sprijini. Susţine. Tutora. **4** tr. (*înv.; compl. indică producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri*) v. Interzice. Opri. Prohibi. **5** refl. (*înv.; despre fiinţe sau despre vehicule aflate în mişcare*) v. Opri. Sta. **II** tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) **1** v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine. **2** v. Sechestra.
opríre s.f. **I** (*jur.*) sechestru, ‹înv.› zăpor[1]. *Instanţa judecătorească a pus oprire pe toate obiectele de artă deţinute de inculpat.* **II** (*înv.*) **1** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenienţă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică. **2** v. Oprire. Popas. Poposire. Şedere.
oprít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*jur.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deţinut. Încarcerat. Închis. Întemniţat. Reţinut. **2** (*despre lucruri, alimente etc.*) v. Interzis. Oprit.
pópsi s.n. (*anat.; la oameni; fam.*) v. Dos. Fund. Şezut.
poptoárcă s.f. (*arg.*) = pontoarcă.

populá vb. I. tr. **1** (*compl. indică teritorii, ținuturi etc.*) ‹înv.› a împopora, a popora. *Romanii au populat teritorii întinse.* **2** (*despre populații, colectivități etc.; compl. indică teritorii, regiuni etc.*) ‹înv.› a locui. *Această etnie populează nordul regiunii. Teritoriul de la nord de Dunăre este populat de români.*

popular, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre tradiții, obiceiuri, grai, port, literatură etc.*) ‹astăzi rar› poporan, ‹înv. și reg.› poporal, ‹înv.› poporar. *Tradițiile și credințele populare sunt păstrate cu sfințenie în mediul rural. Poezia populară are o tematică largă.* **2** (*despre școli, lucrări, prelegeri etc.*) ‹înv.› poporan. *Foarte multe școli populare au fost înființate la începutul modernizării țării. În unele localități s-au deschis magazine populare cu prețuri accesibile pentru cei cu venituri mici.* **3** (*lingv.; despre limbi*) ‹astăzi rar› vulgar, ‹înv.› prost, purtăreț. *Adesea îi vorbește în limba populară a părinților lui. Latina populară era limba latină folosită în toate provinciile Imperiului Roman de populația neinstruită.* **II** adv. (*modal*) familiar, firesc, natural, nepretențios, nesofisticat, obișnuit, simplu, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă popular, pe înțelesul tuturor.*

populáre s.f. ‹înv.› împoporare. *Popularea unor teritorii întinse de către romani s-a făcut în câțiva zeci de ani.*

popularitáte s.f. faimă, renume, reputație, ‹înv.› poporalitate, ‹fig.› priză. *Interesul pentru soarta bătrânilor și a copiilor fără cămin i-a adus popularitate în rândul concetățenilor.*

popularizá vb. I. tr. (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) a difuza, a lansa, a propaga, a propovădui, a răspândi, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de știință popularizează ideile cele mai valoroase prin intermediul cărților.*

popularizánt, -ă adj. popularizator, propagator, propovăduitor, ‹rar› divulgativ, răspânditor, ‹fig.› semănător[1]. *A scos o revistă popularizantă a politicii economice a guvernului.*

popularizáre s.f. propagare, propovăduire, răspândire, ‹astăzi rar› vulgarizare, ‹înv.› poporanizare, propagație. *Popularizarea celor mai valoroase idei se face prin intermediul cărților.*

popularizát, -ă adj. (*despre idei, teorii, învățături etc.*) propagat, răspândit. *Ideile popularizate au fost acceptate de lumea științifică.*

popularizatór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. propagator, propovăduitor, răspânditor, ‹astăzi rar› vulgarizator, ‹fig.› semănător[1]. *Este un cunoscut popularizator al tradițiilor de la sate în mediul urban.* **2** adj. popularizant, propagator, propovăduitor, ‹rar› divulgativ, răspânditor, ‹fig.› semănător[1].

populát, -ă adj. (*în opoz. cu „pustiu", „nepopulat"; despre teritorii, așezări omenești etc.*) locuit[2], ‹înv.› norodit, norodos, poporat, poporos, populos. *Și-a ridicat o casă la munte, departe de zonele populate.*

populáție s.f. **1** locuitori (v. *locuitor*), ‹înv. și reg.› poporime, ‹înv.› locuitorime, poporație, public. *Populația Terrei trebuie protejată de războaie.* **2** neam, popor, ‹astăzi rar› semințe, ‹pop.› norod, ‹înv.› lume, moșie, rudă[1], rudenie, ‹fig.; înv.› zgâu. *Sciți au fost o populație iraniană antică.* **3** (*statist.*) ***populație statistică*** = ansamblu statistic, colectivitate statistică. *Populația statistică reprezintă un grup de indivizi supuși unui studiu statistic.* **4** (*bot.*) ***populație de plante*** = floră, vegetație. *Populația de plante din zona temperată este foarte variată.*

populéț s.m. (*pop.*) ‹pop.› popușor.

populós, -oásă adj. (*în opoz. cu „pustiu", „nepopulat"; înv.; despre teritorii, așezări omenești etc.*) v. Locuit[2]. Populat.

popușoíștină s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.

popușór s.m. (*pop.*) ‹pop.› populeț.

por[1] s.m. **1** (*anat.*) ostie[2], ostium. *Porul este un orificiu sau un canal care asigură accesul într-o cavitate sau comunicarea a două cavități.* **2** (*biol.; în membranele celulelor vegetale*) ostium. *Porul asigură schimbul de apă, gaze și materii nutritive.* **3** ‹reg.› rod[2]. *Apa se infiltrează prin porii burlanelor.*

por[2] s.m. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

poránic s.m. (*reg.*) v. Copil[1].

poránici s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Elebor. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*). **2** v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

porăv, -á adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** adj. (*despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit. **3** adj., s.m., s.f. v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

porc s.m. **I 1** (*zool.*) *Sus scrofa domestica*; ‹pop.› râmător, râtan, ‹înv. și reg.› mascur, ‹reg.› râmuitor, ‹înv.› sfin. **2** (*zool.*) ***porc-de-apă*** = *Hydrochoerus hydrochaeris*; capibara; ***porc-de-mare*** = a *Phocaena phocaena*; marsuin, ‹rar› purcel. *Porcul-de-mare este un mamifer cetaceu, asemănător delfinului*; **b** (*pop.*) v. Delfin (*Delphinus delphis*); ***porc-mistreț*** = ***porc-sălbatic*** = *Sus scrofa*; mistreț, ‹rar› porc-de-pădure, ‹înv. și reg.› gligan, ‹înv.› mascur-de-luncă, mascur-sălbatic, râmător-sălbatic; (*rar*) ***porc-de-India*** v. Cobai (*Cavia porcellus*); ***porc-de-pădure*** v. Mistreț. Porc-mistreț. Porc-sălbatic (*Sus scrofa*); (*reg.*) ***porc-spinos*** v. Arici[1] (*Erinaceus europaeus*). **3** (*iht.*) ***porc-de-mare*** = *Scorpaena porcus*; scorpie-de-mare, ‹rar› scorpenă; (*art.; reg.*) ***porcul-apelor*** v. Clean. Foac (*Leuciscus cephalus*). **4** (*art., la pl.* ***Porcii***; *astron.; pop.; nm. pr.*) ‹pop.› Scroafa-cu-Purcei (v. *scroafă*), Vierii (v. *vier*[2]). *Porcii se află în constelația Taurului.* **5** (*art.; entom.; reg.*) ***porcul-popii*** v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*). **6** fig. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. Necioplit. **II** (*la pl.* ***porci***; *bot.; reg.*) **1** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*). **2** v. Captalan (*Cirsium rivulare*). **3** v. Scaiete (*Dipsacus laciniatus*). **4** v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*).

porcăn s.m. **I 1** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog. **2** (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. Necioplit.

porcár s.m. **1** ‹înv. și reg.› ghigar, ‹reg.› condac[2], condaș, turmar. *Porcarul se ocupă cu creșterea porcilor.* **2** (*art.* ***Porcarul***; *astron.; pop.; nm. pr.*) ‹pop.› Luceafărul-Porcesc (v. *luceafăr*), Luceafărul-Porcului (v. *luceafăr*), ‹reg.› Deșteptătorul (v. *deșteptător*), Ochiul-Taurului (v. *ochi*[1]). *Porcarul este numele stelei Aldebaran din constelația Taurului.*

porcáș s.m. (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).

porcăí vb. IV. tr., refl. recipr. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹fig.; reg.› a (se) porcări, a (se) porci, a scrofăi, a scrofăli, a scrofări. *L-a porcăit ore în șir. Cele două femei s-au porcăit în plină stradă.*

porcăiálă s.f. fig. (*fam.*) ‹fig.; reg.› porcăreală. *Porcăiala celor două femei în plină stradă a stârnit indignarea trecătorilor.*

porcănáș s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

porcănél s.m. (*iht.; reg.*) Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).

porcăráie s.f. (*reg.*) ‹reg.› porcăreață. *Porcăraia este o pășune pe care pasc porcii.*

porcărăș s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Fluierar. Fluierător (*Charadrius pluvialis*). **2** v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriț (*Charadrius apricarius*). **3** v. Ploier-de-munte (*Charadrius morinellus*). **4** (*în forma* ***purcărași***) v. Prundaș (*Calidris arenaria*). **5** ***porcărași-comun*** = ***porcărași-de-nămol*** v. Prundăraș-de-nămol (*Limicola falcinellus*).

porcăreálă s.f. fig. (*reg.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Răscoală. Vraiște. Zăpăceală. **3** v. Porcăială.

porcăreásă s.f. (*reg.*) ‹reg.› porcăriță.

porcăreáță s.f. **I 1** (*constr.; pop.*) v. Cocină. **2** (*reg.*) ‹reg.› porcăraie. **3** (*colect.; reg.*) v. Porcărie. **II** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

porcărí vb. IV. tr., refl. recipr. fig. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Porcăi.

porcăríe s.f. **I 1** (*colect.; pop.*) ‹reg.› porcăreață. *Porcăria este o turmă de porci.* **2** (*pop.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **3** (*constr.; înv. și reg.*) v. Cocină. **II** (*fam.*) ‹fam.› prostie, știft. *Telefonul cumpărat s-a dovedit a fi o porcărie.* **III** fig. (*pop. și fam.*) **1** ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; înv.› scrofărie. *Vrei să mă asociez cu dumneata la porcăria asta? Cum ai putea crede că sunt de acord cu așa o porcărie? Nici să nu-ți treacă prin cap o asemenea porcărie!* **2** v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necioplire. Necuviință. Nede-

licatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Rusticitate. Vulgaritate.
porcăríță s.f. (*reg.*) ‹reg.› porcăreasă. *Porcărița păzește și îngrijește porcii.*
porcésc, -eáscă adj. **1** porcin[2]. **2** fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii porcești.*
porcí vb. IV. fig. **1** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Obrăznici. **2** tr., refl. recipr. (*reg; compl. sau sub. indică oameni*) v. Porcăi.
porcíe s.f. fig. (*înv. și reg.*) **1** v. Porcărie. **2** v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necioplire. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Rusticitate. Vulgaritate.
porcín[1], -ă s.m., s.f. (*bot.; reg.*) **1** s.m. v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*). **2** s.m., s.f. v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*).
porcín[2], -ă adj., s.f. **1** adj. porcesc. *Râmatul este o deprindere porcină. Concentratele porcine accelerează creșterea animalelor.* **2** s.f. (*zool.*) suină. *În ultimul timp, fermierii au creat multe ferme de porcine.*
porcíre s.f. **1** (*bot.; reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*). **2** fig. (*fam.*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.
porcói s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) căpiță, claie, stog, ‹pop.› înfurcitură, plastă, porcan, ‹reg.› boaghe, capiște[1], clădiș, fundac, fundei, furcitură, glugă, măgar, ploscă[2], por[2], porcănaș, porcoiață, porconeață, porculean, porculete, porculeț, porcuț, porșog, porșor, pup[3], schirdă. *Și-a făcut culcuș într-un porcoi de fân.* **2** (*pop.; și în forma* ***purcoi***; *de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. **II** s.m. (*iht.; reg.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
porcoiáș s.m. (*iht.; reg.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
porcoiáță s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
porconeáță s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
porcós, -oásă adj. fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii porcoase.*
porcotós, -oásă adj. fig. (*reg.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar.
porculeán s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*zool.; rar*) v. Porculeț. Porcușor. **2** (*iht.; reg.*) v. Ghiborț (*Acerina cernua*). **3** (*iht.; reg.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **4** (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **II** s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
porculéte s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*iht.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **2** s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
porculéț s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*zool.*) porcușor, ‹rar› porculean, porcuț, ‹reg.› poșorel. **2** (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **II** s.n. (*reg; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
porcúș s.m. (*iht.; reg.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
porcușór s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*zool.*) porculeț, ‹rar› porculean, porcuț, ‹reg.› poșorel. *Scroafa are zece porcușori.* **2** (*iht.; și* ***porcușor-de-piatră***, ***porcușor-de-vad***) *Gobio gobio*; pietrosel, ‹reg.› buhai, givă, mireană-porcească, morun, murgoi, pește-moțănesc, pește-pestriț, pește-porcesc, pietrar, pitroc, porcan, porcaș, porcănel, porcoi, porcoiaș, porculean, porculete, porcuș, porcuț, rancă, râbiță, rus[1], văcar, vârlugă, ‹înv.› vârlan, zvârligă. **3** (*iht.*) *Gobio uranoscopus*; ‹reg.› morcoci, petrișor. **4** (*iht.*) *Gobius kessleri*; ‹vulg.› pula-ciobanului (v. *pulă*). **5** (*iht.; reg.*) ***porcușor-de-vad*** v. Zglăvoacă (v. *zglăvoc*) (*Gobius fluviatilis*). **6** (*ornit.; reg.*) v. Ploier-de-munte (*Charadrius morinellus*). **II** (*reg.; în forma* ***porșor***) **1** s.m. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog. **2** s.n. (*gosp.*) v. Prepeleac.
porcúț s.m. **I 1** (*zool.; rar*) v. Porculeț. Porcușor. **2** (*zool.; reg.*) v. Orbeț. Spalax (*Spalax microphthalmus*). **3** (*iht.; reg.*) v. Pietrosel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **II** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.
poréclă s.f. **1** cognomen, nume, supranume, ‹înv. și reg.› sclitadă, ‹reg.› ponos, porecleală, poreclire, ‹înv.› poreclitură, surnume, surnumire, ‹fran.› sobrichet. *Poetul latin Ovidiu a avut porecla Naso.* **2** (*înv. și reg.*) v. Nume de familie. Nume de naștere. Nume patronimic. Patronim. Patronimic.
porecleálă s.f. (*reg.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.
poreclí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a numi, a spune, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ștefan a fost poreclit cel Mare. Oamenii l-au poreclit Hoțomanul pentru că fura.* **2** refl. (*înv.; despre oameni sau despre animale*) v. Chema. Numi.
poreclíre s.f. (*reg.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.
poreclít, -ă adj. (*despre oameni, animale etc.*) denumit, intitulat, numit, supranumit, zis, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, poreclit Hoțomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.*
poreclitúră s.f. (*înv.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.
porfíră (profír) s.f. (s.n., adj.) (*înv.*) **1** s.f. (*țes.*) v. Purpură. **2** s.n. v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu. **3** adj. (*în forma* ***profir***; *despre vinuri*) v. Roșu-deschis. Roze. Trandafiriu.
porfiríu, -íe (profiríu, -íe) adj. **1** (*înv. și reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu. **2** (*reg.; despre vinuri sau despre culoarea lor*) v. Roșu-deschis. Roze. Trandafiriu.
porifér, -ă adj. (*chim.; despre substanțe, materiale etc.*) porigen. *O substanță poriferă are proprietatea de a produce pori în produsul cu care este amestecată.*
porifére s.n. pl. (*zool.*) spongieri. *Poriferele trăiesc în colonii.*
porigén, -ă adj. (*chim.; despre substanțe, materiale etc.*) porifer.
poríme s.f. (*înv.*) v. Porozitate. Spongiozitate.
poriomanie s.f. (*psih.*) dromomanie, manie ambulatorie. *Poriomania este impulsul irezistibil de a călători.*
pornână s.f. (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești; reg.*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă.
porneálă s.f. **I** (*pop.*) v. Plecare. Pornire. **II** (*mai ales fig.; înv.*) **1** v. Ardență. Ardoare. Avânt. Elan. Entuziasm. Fervență. Fervoare. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pasiune. Patimă. Patos. Pornire. **2** v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent.
porní vb. IV. **I** (*predomină ideea deplasării în spațiu*) **1** intr., refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) a pleca, ‹înv. și pop.› a mâneca, a trece, a se urni, ‹pop.› a (se) răscoli, ‹fam.› a decola, a tira, ‹reg.› a tuli, ‹înv.› a purcede, a se purta. *După un scurt popas într-o cofetărie, au pornit în oraș după cumpărături. Excursioniștii au pornit dimineața de la cabană și au ajuns spre seară în vârful muntelui.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a trimite. *Profesorul i-a pornit greu la drum pe copiii încă somnoroși.* **3** intr. (*des-*

pre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către", „spre") a apuca, a se îndrepta, a o lua, a merge, a păși, a pleca, ‹rar› a se îndruma, a se orienta, ‹pop.› a purcede, a se purta, ‹înv. și reg.› a năzui, ‹maghiar.› a arădui, ‹fig.; pop.› a se întinde. *Pornește pe drumul cel mai scurt către casă.* **4** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; adesea cu determ. care indică modul de deplasare*) a o lua, a pleca, ‹înv.› a clăti, a purcede. *Văzând pericolul, a pornit-o la goană.* **5** intr. (*milit.; despre forțe militare*) a se angaja. *Toate unitățile militare au pornit în luptă.* **6** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înțepta, a năboi[2], a se năprăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se pornește asupra lui cu toată forța. Uliul s-a pornit asupra prăzii.* **7** intr. (*tehn.; despre motoare, autovehicule etc.*) a demara. *Camionul a pornit.* **8** refl. (*geol.; despre terenuri, zone etc.*) a aluneca, a se deplasa, a luneca, a se mișca. *Pământul s-a pornit din cauza ploilor abundente.* **9** intr. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea cu indicarea direcției*) v. Duce[2]. Ieși. Merge. Pleca. **10** tr. (*înv.; compl. indică pachete, colete, bani etc.*) v. Expedia. Trimite. **11** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Acompania. Aduce. Conduce. Duce[2]. Însoți. Întovărăși. Merge. Petrece. **12** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Ademna. Propulsa. Stimula. **13** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Asmuți. Ațâța. Excita. Incendia. Incita. Instiga. Întărâta. Monta. Provoca. Răscoli. Stârni. Tulbura. **II** (*predomină ideea începerii unei acțiuni*) **1** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a începe, ‹înv. și pop.› a lua, a purcede. *Pornesc lucrul dimineața, devreme. Calul a pornit cursa cu o mică întârziere.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a începe, ‹reg.› a arădui. *Femeile au pornit cearta. Inamicul a pornit atacul.* **3** refl. (*urmat de un vb. la inf sau la conjunct.; despre oameni*) a începe, a prinde, ‹înv. și pop.› a rupe. *Fetele s-au pornit să-și dea coate când l-au văzut pe băiat în încurcătură. S-au pornit să cânte cu glas tare.* **4** refl. a se apuca, a începe, a se pune. *Ajuns acasă, s-a pornit să facă treabă în grădină.* **5** intr., refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanșa, a se dezlănțui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se produce, a se stârni, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănța, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naște, ‹fig.; pop. și fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a pornit o vijelie puternică. Iubirea i-a pornit brusc în suflet.* **6** tr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; pop. și fam.*) v. Începe. Relua. Repeta. **7** tr. (*pop.; compl. indică activități, meserii etc.*) v. Începe. **8** tr. (*jur.; pop.; compl. indică acțiuni judecătorești*) v. Intenta. Începe.

pornire s.f. **I** (*predomină ideea deplasării în spațiu*) **1** plecare, ‹pop.› porneală, ‹înv.› purcedere, purces, purcezătură. *Pornirea în oraș după cumpărături s-a făcut după un scurt popas la o cofetărie. Pornirea excursioniștilor de la cabană spre vârful muntelui a avut loc dimineața, devreme.* **2** (*de obicei precedat de prep. „de", „la", „pe"*) ducă[1], plecare. *S-a îmbrăcat repede și este gata de pornire. Îi este gândul numai la pornire.* **3** (*tehn.*) demaraj, demarare. *Iarna, apar unele probleme la pornirea mașinii.* **4** (*pop. și fam.*) v. Ducere. Mergere. Mers. Plecare. **II** (*predomină ideea începerii unei acțiuni*) **1** declanșare, dezlănțuire, iscare, izbucnire, începere, producere, stârnire, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Pornirea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **2** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pretext, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost pornire pentru tot ce a făcut în viață.* **III** (*mai ales fig.*) **1** dor, dorință, gând, năzuință, pasiune, poftă, râvnă, tendință, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are porniri îndrăznețe.* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, ‹reg.› ahotă, șfung, șprunc, ‹înv.› fierbăzare, porneală, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca pornire în suflet.* **3** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are pornire pentru teatru.* **4** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) dispoziție, înclinare, înclinație, tendință, ‹rar› apetiție, ‹fig.› aplecare. *Are pornire spre teatralitate.* **5** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, otărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o pornire veche.* **6** antipatie, aversiune, idiosincrazie, ostilitate, repugnanță, repulsie, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o pornire violentă față de el.* **7** ciudă, gelozie, invidie, necaz, pică[1], ranchiună, ‹rar› înciudare, ‹pop. și fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcășeală, zăcășie, ‹fam.› boală, ‹înv. și reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1], dâcă[1], inat, opșag, pildă, pocsâie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpștire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹înv.; astăzi rar› parapon, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-și poate domoli pornirea pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuți.* **8** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) gust[2], înclinație, predispoziție. *Cele două gemene au aceleași porniri.*

pornít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, ‹rar› înfurios, ‹pop.› burzuiat, îndrăcit, năbădăios, otărât, ‹fam.› burzuluit, morcovit, zborșit, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹reg.› hropșit, năvârlios, turvinos, ‹înv.› firetic, ‹fig.› negru, turbat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Pornit peste măsură, i-a răspuns răstit.* **2** (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanșat, dezlănțuit, iscat, izbucnit, stârnit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins. *Vijelia pornită a oprit circulația.* **II** (*pop.; despre lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice sau despre părți ale lor*) v. Aplecat[2]. Curbat. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Lăsat. Plecat[2].

pornitór s.n. (*tehn.*) demaror, ‹rar› demarator. *Pornitorul motorului cu ardere internă s-a defectat.*

pornitúră s.f. **1** (*geol.; înv. și pop.*) v. Alunecare. Deplasare. **2** (*înv.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie.

pórno adj. invar. obscen, pornografic.

pornográfic, -ă adj. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii pornografice.* **2** obscen, porno. *Detestă filmele pornografice.*

pornografíe s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, inconveniență, indecență, licențiozitate, necuviință, nerușinare, obscenitate, scabrozitate, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, ‹spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.›

devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru pornografia exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus pornografia la extrem.*

poroáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Praz (*Allium porrum*).

porób s.m. (*bot.; reg.*) v. Brad (*Abies alba*).

porobóc s.m. (*înv. și reg.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar.

porobocíe s.f. (*înv.*) v. Copilărie. Pruncie.

porobotí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **2** (*recipr.*) (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

porodíță s.f. (*reg.*) **I 1** v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **2** v. Neam. Semințe. Spiță. **II** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate.

porogánie s.f. (*reg.*) **1** v. Experiență. Întâmplare. Pățanie. **2** v. Fleac. Nimic. Palavră.

porói s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ceapă-franțuzească. Cepușoară. Hașmă. Șalotă (*Allium ascalonicum*). **2** v. Praz (*Allium porrum*).

poróinic s.m. (*bot.*) **1** *Orchis purpurea*; ‹reg.› bujor, cizmele (v. *cizmă*), gemănariță, sculătoare (v. *sculător*), untul-vacii (v. *unt*). **2** *Orchis militaris*; ‹reg.› bujorei (v. *bujorel*), bujori (v. *bujor*), gemănariță, sculătoare (v. *sculător*), untul-vacii (v. *unt*). **3** *Orchis mascula*; ‹reg.› bujor, gemănariță, limba-cucului (v. *limbă*), salep, sculătoare (v. *sculător*), untul-vacii (v. *unt*). **4** (*reg.*) v. Bujorel. Gemănariță (*Orchis papilionacea*). **5** (*reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **6** (*reg.*) ***poroinic-alb*** v. Stupiniță (*Platanthera bifolia*).

porós, -oásă adj. **1** (*despre obiecte, materiale etc. sau despre aspectul, consistența, textura lor*) buretos, miarolitic, spongios, ‹reg.› puhav. *Stofa cumpărată are aspect poros. Plămânii au o structură poroasă.* **2** (*în opoz. cu „dens”, „compact”; despre pământ, zăpadă etc.*) afânat, înfoiat, moale, pufos, rar, ‹rar› pufăit[2], ‹pop.› țărânos, ‹înv. și reg.› ușor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine poros.*

porosícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*)

póroș, -ă adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

porozău s.n. (*geol.; reg.*) v. Nisip.

porozitáte s.f. **1** spongiozitate, ‹înv.› porime. *Unele corpuri solide se caracterizează prin porozitate, întrucât au pori în masa lor.* **2** (*med.*) ***porozitate capilară*** = microporozitate.

porșóg s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

porșór s.m., s.n. (*reg.*) = porcușor.

port[1] s.n. **I 1** îmbrăcăminte, ‹pop.› purtat[1]. *La concursuri folclorice participanții vin în port tradițional.* **2** costum, costum popular. *A moștenit de la bunica ei un port popular foarte valoros.* **II 1** alură, atitudine, poză, poziție, ținută, ‹astăzi rar› postură, ‹rar› menținere, stațiune, ‹reg.› stare, ‹ieșit din uz› turnură. *Portul corpului trebuie să fie drept.* **2** (*rar*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **3** (*pop.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **4** (*înv.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare. **III** purtare. *A fost arestat pentru port ilegal de arme.*

port[2] s.n. **1** ‹înv. și reg.› schelă, ‹înv.› liman, pristaniște, scală. *Vaporul a oprit într-un port grecesc.* **2** ***port liber*** = porto-franco. *Într-un port liber nu se percep taxe vamale pentru mărfurile importate, exportate sau aflate în tranzit.*

portábil, -ă adj. (*despre obiecte*) portativ[2], transportabil, ‹înv.› purtăreț, transportativ. *Când merge în excursie, își ia cu el un radio portabil.*

portál s.n. (*geomorf.*) arcadă. *Portalul se formează prin abraziune marină sau ca urmare a prăbușirii tavanului unei peșteri.*

portaltói s.n. (*pom.*) pom nealtoit, pom rău, pom sălbatic, ‹reg.› mlădiță, rădăcină, tulpină, tulpină sălbatică. *Pe un portaltoi, în urma altoirii, crește un soi valoros de pomi fructiferi.*

portánt, -ă adj. (*despre stâlpi, grinzi, ziduri etc.*) sprijinitor, susținător. *Pentru a nu se dărâma, pereții magaziei sunt susținuți cu stâlpi portanți.*

portánță s.f. (*fiz.*) forță portantă. *Portanța asigură sustentația unui corp în mișcare, cufundat într-un fluid.*

portár s.m. **I 1** ‹înv.› ostiar, ‹înv.› portier, ușar. *Este portar la un mare hotel din capitală.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ușar. *Portarul era un dregător însărcinat cu paza curții domnești.* **3** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***portar mare*** = mare portar (v. *mare*[1]), vel-portar. *Portarul mare îndeplinea, la curtea domnească, rolul de maestru de ceremonii.* **4** (*în Ev. Med., în Mold.*) ***portar de Suceava*** = ***portar al Sucevei*** = vel-portar al Sucevei, vel-portar de Suceava. *Portarul de Suceava era însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești moldovene.* **5** (*jur.; în vechea organizare judecătorească a țării; înv. și reg.*) v. Executor judecătoresc. Portărel. **II** (*sport; în fotbal*) ‹engl.› goalkeeper. *Portarul echipei noastre de fotbal nu a primit niciun gol în campionatul european.*

portatív[1] s.n. (*rar*) v. Liniatură. Rubricatură.

portatív[2]**, -ă** adj. (*despre obiecte*) portabil, transportabil, ‹înv.› purtăreț, transportativ.

portavóce s.f. megafon, ‹înv.› poartă voce. *Liderul sindical se adresează mulțimii cu ajutorul unei portavoce.*

portăreásă s.f. ‹înv.› portăriță. *Este portăreasă la o școală.*

portărél s.m. (*jur.; în vechea organizare judecătorească a țării*) executor judecătoresc, ‹înv. și reg.› portar, pristav. *Portărelul era însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură și cu executarea hotărârilor judecătorești*

portăríță s.f. (*înv.*) v. Portăreasă.

portcárt s.n. porthartă.

portchibríturi s.n. pl. chibritelniță. *În portchibrituri se țin cutiile de chibrituri.*

portdrapél s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*milit.*) portstindard, stegar, ‹înv.› cornet[1], praporcic, sangeac-beg, sangeactar, sangeagaș, sangeangiu, vexilar, ‹turc.; înv.› bairactar. *Portdrapelul poartă steagul unei unități militare.* **2** (*sport*) ‹rar› portstindard. *Portdrapelul poartă steagul unei asociații sau al unei organizații sportive.* **II** s.n. portstindard. *Portdrapelul este un toc de piele prins de cureaua petrecută peste piept, în care se sprijină coada drapelului, pentru a putea fi purtat mai ușor.* **III** s.m. fig. **1** ‹fig.; rar› portstindard, stegar. *Militanta pentru drepturile omului a devenit portdrapelul organizației din care face parte.* **2** ‹fig.; rar› portstindard. *Portdrapelul organizației este ideea egalității în drepturi a tuturor oamenilor.*

porte-bonheur [portbon'œr] s.n. (*fran.*) v. Amuletă. Apotropaic. Fetiș[1]. Mascotă. Talisman.

portepéu s.n. (*înv.*) v. Portsabie.

porthártă s.f. portcart. *În porthartă se păstrează ori se transportă hărți, regulamente etc.*

portfiliéră s.f. (*tehn.*) clupă. *În portfilieră se prind sculele de filetat.*

portiér s.m. (*înv.*) v. Portar.

portíță s.f. ‹înv. și pop.› ușcioară.

portjartiér s.n. (*ind. text.*) **1** ‹fam.› scandal. *De portjartier se prind jartierele.* **2** ***portjartier elastic*** = lastex.

portlandián s.n., adj. (*geol.*) titanic[2]. *Portlandianul este ultimul etaj al jurasicului. Straturi portlandiene.*

portmantóu s.n. umeraș, ‹rar› umăr, umerar. *Are nevoie de mai multe portmantouri pentru haine.*

portmanuscrís s.n. (*tipogr.*) tenaclu. *Portmanuscrisul susține pagina manuscrisului în fața culegătorului tipograf*

portmonétă s.f. (*înv.*) v. Portmoneu. Portofel.

portmonéu s.n. portofel, ‹reg.› buchelar, pughilareș, puleart, reștafel, șartofel, șăipriglu, șlăitaf, ‹înv.› portmonetă, portofoliu, ‹arg.› coajă, crocodil, felie, mort, mufă, mușama, mușamat, panacot, pernă, purcel, scoarță, tuflă, turbincă. *Și-a cumpărat un portmoneu din piele cu mai multe compartimente pentru carduri.*

porto-fránc s.n. = porto-franco.

porto-fránco (**porto-fránc**) s.n. port liber (v. *port*[2]).

portocál s.m. (*bot.*) *Citrus sinensis* sau *Citrus aurantium*; ‹înv. și reg.› naramz, ‹reg.› noroancă, ‹înv.› oranz.

portocálă s.f. (*bot.*) ‹înv. și reg.› naramză, ‹reg.› noroancă, pomeranță.

portocaliu, -íe adj., s.n. fov, galben-roșiatic, hiacint, oranj, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, ‹înv. și reg.› naramzat, narangiu, păratic, ‹înv.› turungiu. *A îmbrăcat un costum portocaliu. Portocaliul cămășii nu se asortează cu sacoul.*

portochelári s.m. toc[2]. *În portochelari se păstrează ochelarii.*

portofél s.n. **1** portmoneu, ‹reg.› buchelar, pughilareș, puleart, reștafel, șartofel, șăipriglu, șlăitaf, ‹înv.› portmonetă, portofoliu, ‹arg.› coajă, crocodil, felie, mort, mufă, mușama, mușamat, panacot, pernă, purcel, scoarță, tuflă, turbincă. **2** (*înv.*) v. Minister. Portofoliu.

portofóliu s.n. **1** (*polit.*) minister, ‹înv.› portofel. *Deține portofoliul Educației.* **2** (*înv.*) v. Portmoneu. Portofel.

portrét s.n. **1** (*a. plast.*) chip, ‹înv.› obraz. *Pictorul i-a făcut portretul în acuarelă.* **2** (*pict.; rar*) ***portret votiv*** v. Tablou votiv.
portretár s.m. (*a. plast.; înv.*) v. Portretist.
portretáre s.f. (*a. plast.; înv.*) v. Portretizare.
portretíst, -ă s.m., s.f. (*a. plast.*) ‹înv.› portretar. *Acest pictor este cunoscut mai ales ca un foarte bun portretist.*
portretizá vb. I. tr. fig. (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a caracteriza, a descrie, a reprezenta, a zugrăvi, ‹fig.› a picta. *În romanul său și-a portretizat eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.*
portretizáre s.f. (*a. plast.*) ‹înv.› portretare. *Pictorul folosește în portretizări nuanțe calde.*
portsábie s.f. ‹înv.› portepeu. *În portsabie, atașată la centura militară sau la șa, se fixează și se poartă sabia.*
portsatelít s.n. (*tehn.*) antrenor. *Portsatelitul face legătura dintre un element central al unui mecanism planetar și sateliții săi.*
portscúlă s.f. (*tehn.*) portunealtă. *Portscula este un dispozitiv de prindere a unei scule, în vederea mânuirii ei.*
portstindárd s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*milit.*) portdrapel, stegar, ‹înv.› cornet[1], praporcic, sangeac-beg, sangeactar, sangeagaș, sangeangiu, vexilar, ‹turc.; înv.› bairactar. *Portstindardul poartă steagul unei unități militare.* **2** (*sport; rar*) v. Portdrapel. **II** s.n. portdrapel. *Portstindardul este un toc de piele prins de o curea petrecută peste piept, în care se sprijină coada drapelului, pentru a putea fi purtat mai ușor.* **III** s.m. fig. (*rar*) **1** v. Portdrapel. **2** v. Portdrapel.
porttabác s.n. (*rar*) v. Portțigaret. Tabacheră.
portțigár s.n. (*rar*) v. Portțigaret. Tabacheră.
portțigarét s.n. **1** țigaret, țigaretă, ‹reg.› sipcă, șpiț[5], șpițigare, toc[2], țeavă, țigarău, țigărișcă. *Are un portțigaret de chihlimbar.* **2** tabacheră, ‹rar› porttabac, portțigar, ‹reg.› picsă, tarță, ‹înv.› tabachernițăă, tăbăcar[2], ‹arg.› magazie. *De ziua lui, a primit cadou un portțigaret de argint.*
portugăl, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. portughez.
portughéz, -ă s.m., s.f., adj. ‹înv.›portugal. *Portughezii sunt un popor latin.*
portulácă s.f. (*bot.*) **1** *Portulaca grandiflora*; agurijoară, ‹reg.› ciuelănaș, floare-de-nisip, floare-de-piatră, gheață, ghețișoară, grașiță, grăjnicioară, iarba-porcilor (v. *iarbă*), iarba-tunului (v. *iarbă*), iarbă-de-grădină, iarbă-grasă, iarbă-grasă-de-grădină, nudli, picior-de-găină, pietricică, porcire, urechelniță. **2** (*și* ***portulacă-vulgară***) *Portulaca oleracea*; ‹reg.› buruiană-grasă, dragoste, floare-de-piatră, grășiță, iarbă-grasă, mierea-ursului (v. *miere*), pita-porcului (v. *pită*), porcin[1], troscot-gras (v. *troscot*[1]), troscoțel, urechelniță.
portulán s.n. carte-pilot. *Portulanul este o publicație-ghid pentru navigație.*
portuneáltă s.f. (*tehn.*) portscul㠹.
porțelán s.n. ‹reg.› farfor, marmură, ‹înv.› cinie[2], farfurie. *Și-a cumpărat un serviciu de ceai din porțelan.*
pórție (porțiúne) s.f. **1** rație, ‹înv. și reg.› obricariță, ‹înv.› mertic, oboroc, tain, ‹german.› ghebir, parțon, ‹turc.; înv.› emiclic. *Animalelor dintr-o gospodărie li se dă zilnic o anumită porție de alimente.* **2** (*în forma* ***porțiune***; *de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) bucată, crâmpei, fracțiune, fragment, frântură, parte, secțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg.› părtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat o porție din pâine.* **3** (*în forma* ***porțiune***) regiune, sector, zonă. *Părinții i-au dat din pământul lor o porțiune bine delimitată pentru a o cultiva cu grâu.* ~~**4**~~ (*în forma* ***porțiune***) parte, sector. *O porțiune din piață este destinată florilor. O porțiune a localității a fost complet distrusă în timpul furtunii.* **5** (*jur.; în forma porțiune*) ***porțiune virilă*** = parte virilă. *Fiecărui succesor, prin împărțirea legală a moștenirii, îi revine o porțiune virilă.* **6** (*med.; înv. și reg.*) v. Doză[1]. **7** (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.
porțiúne s.f. = porție.
porúcic s.m. (*milit.; rus.; înv.*) **1** v. Locotenent. **2** v. Ofițer.
porúmb s.m., s.n., adj. **I** (*bot.*) **1** s.m. *Zea mays*; ‹reg.› călambuc, ciolomadă, cocenași, colibaș, cucoriță, cucuruz, gârnișor, mălai, păpușă, păpușoi, tenchi[1], ‹înv.› mais. **2** s.m. ***porumb-măselat*** = porumb-românesc; ***porumb-românesc*** = porumb-măselat. **3** s.n. (*colect.; agric.*) porumbiște, ‹reg.› cucuruzaștină, cucuruze (v. *cucuruz*), cucuruzișteă, mălaie (v. *mălai*), mălăină, mălăiște, mălăiștină, moină, păpușoi, păpușoiște, păpușorniță, ponov, popușoiștină, tenchiște, tulujiște. **4** s.m. (*reg*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*). **5** s.m. (*reg*) ***porumbul-cucului*** v. **a** (*și* ***porumbul-șarpelui***) Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*); **b** Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*); **c** Porumbei (v. *porumbel*) (*Muscari botryoides*). **6** s.m. (*reg.*) v. Știulete. **II** s.m. (*ornit.*) **1** (*pop.*) v. Porumbel (*Columba*). **2** (*reg.*) ***porumb-râzător*** v. Turturică-de-India. Turturică-râzătoare (*Streptopelia risorius*); ***porumb-țigănesc*** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*). **III** adj. (*pop.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Porumbiu. **2** (*despre păsări și animale sau despre penele, blana lor*) v. Porumbiu.
porumbác, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre păsări și animale sau despre penele, blana lor*) pestriț. *Are multe găini porumbace.* **2** s.m. (*fam.*) v. Rom[2]. Țigan.
porumbăr[1] s.m. (*bot.*) *Prunus spinosa*; porumbel, ‹înv. și reg.› târn, ‹reg.› coțobrel, curcudel, mărăcine, mărăcine-negru, porumb, porumbea, scorombar, spin, spin-negru, spinul-cerbului (v. *spin*), ‹înv.› duducel.
porumbár[2] s.n., s.m. **I** s.n. **1** pătul, porumbărie, ‹reg.› columbar, corliță, golubeatnic, golumbar, golumbărie, holubidniță, hulubar, hulubărie, hulubernițăă, hulubnic, pătuiac, porumbariță, porumbărișteă, porumbelniță, porumbiște, porumbiță. *Și-a plasat porumbarul pentru porumbei la ultimul etaj al clădirii în care locuiește.* **2** (*gosp.*) coșar[2], pătul, ‹înv. și pop.› leașă, ‹reg.› corliță, coș[1], coșarcă, cotarcă, magazin, speie. *În porumbar se păstrează în special porumbul.* **II** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*).
porumbărițăă s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
porúmbă[1] s.f. (*bot.*) porumbea, scoroambă, ‹reg.› coroabă, corobeață, târnoslivă. *Porumba este fructul porumbarului.*
porúmbă[2] s.f. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Porumbiță.
porumbărie s.f. pătul, porumbar[2], ‹reg.› columbar, corliță, golubeatnic, golumbar, golumbărie, holubidniță, hulubar, hulubărie, hulubernițăă, hulubnic, pătuiac, porumbariță, porumbărișteă, porumbelniță, porumbiște, porumbiță.
porumbărișteă s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
porumbeá s.f. **I** (*bot.*) **1** porumbă[1], scoroambă, ‹reg.› coroabă, corobeață, târnoslivă. **2** (*reg.*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*). **II** (*ornit.; reg.*) v. Porumbiță.
porumbél s.m., adj. **I** s.m. (*ornit.*) **1** *Columba*; ‹pop.› porumb, ‹înv. și reg.› porumboi, ‹reg.› golumb, hulub. **2** ***porumbel-evantai*** = goura; ***porumbel-gulerat*** = *Columba palumbus*; porumbel-mare; ***porumbel-mare*** = *Columba palumbus*; porumbel-gulerat; ***porumbel-sălbatic*** = *Streptopelia turtur*; turturea, turturică, ‹rar› turturelă, ‹reg.› porumbelul-lui-Noe, sturz, tură[3], turtucă, turtucă-plângătoare, turtură, turturică-plângătoare, turturică-sălbatică, turturiță, turturuță; (*reg.*) ***porumbel-de-mare*** v. Martin. Pescar-râzător. Pescăruș. Pescăruș-alb. Pescăruș-de-hamsii (*Larus ridibundus*); ***porumbel-mic*** v. Pițigoi-codat. Pițigoi-cu-coadă-lungă (*Aegithalos caudatus*); ***porumbel-râzător-oriental*** = ***porumbel-turcesc*** v. Guguștiuc (*Streptopelia decaocto*); ***porumbel-țigănesc*** v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuță (*Coloeus monedula*); (*art.*) ***porumbelul-lui-Noe*** v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*). **II** s.m. (*bot.*) **1** *Prunus spinosa*; porumbar[1], ‹înv. și reg.› târn, ‹reg.› coțobrel, curcudel, mărăcine, mărăcine-negru, porumb, porumbea, scorombar, spin, spin-negru, spinul-cerbului (v. *spin*), ‹înv.› duducel. **2** (*la pl.* ***porumbei***) *Muscari botryoides*; ‹reg.› ceapa-ciorii (v. *ceapă*), cocoșei (v. *cocoșel*), porumbul-cucului (v. *porumb*), zambilă, zambilă-moțată. **3** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*). **4** (*reg.*) v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*). **III** adj. (*pop.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Porumbiu. **2** (*despre păsări și animale sau despre penele, blana lor*) v. Porumbiu.
porumbélniță s.f. (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
porumbíște s.f. **1** (*colect.; agric.*) porumb, ‹reg.› cucuruzaștină, cucuruze (v. *cucuruz*), cucuruzișteă, mălaie (v. *mălai*), mălăină, mălăiște, mălăiștină, moină, păpușoi, păpușoiște, păpușorniță, ponov, popușoiștină, tenchiște, tulujiște. *Ca să ajungă la șosea, a trecut prin mai multe porumbiști.* **2** (*agric.*) ‹reg.› ciocălăiște, ciocănișteă, cocenișteă, cucuruzișteă, mălăiște, păpușoiște, puiște, tuleiște. *Porumbiștea*

este locul de pe care s-a recoltat porumbul. **3** (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
porumbiță s.f. **1** (*ornit.*) ‹pop.› porumboaică, ‹înv. și reg.› porumbă[2], ‹reg.› golumbiță, hulubiță, porumbea, porumboaie, ‹înv.› columbă. **2** (*reg.*) v. Pătul. Porumbar[2]. Porumbărie.
porumbiu, -íe adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ‹pop.› porumb, porumbel. *Mustața lui are o culoare porumbie.* **2** (*despre păsări și animale sau despre penele, blana lor*) ‹pop.› porumb, porumbel. *Toți pisoii sunt albi, în afară de unul care este porumbiu.*
porumboáică s.f. (*ornit.; pop.*) v. Porumbiță.
porumboáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbiță.
porumbói s.m. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Porumbel (*Columba*).
porúncă s.f. **I 1** (*milit.*) comandă, ordin. *Porunca superiorului este executată de către soldați fără comentarii și fără ezitare.* **2** (*astăzi rar*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **3** (*adesea la pl.* ***porunci***; *pop.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă. **II** (*concr.; milit.; reg.*) v. Chemare. Convocare. Dispoziție. Ordin.
porunceálă s.f. **1** (*pop.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **2** (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă.
poruncí vb. IV. tr. **1** a comanda, a decide, a dispune, a fixa, a hotărî, a ordona, a stabili, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au poruncit deplasarea armatei într-un punct strategic.* **2** a ordona, a spune, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi. *Poruncește-le să tacă! Nu-i place să poruncească subordonaților în fiecare zi ce au de făcut.* **3** (*înv.*) v. Anunța. Comunica. Transmite. Vesti.
poruncítă s.f. (*înv.*) **1** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **2** v. Învățătură. Norma. Precept. Principiu. Regulă.
poruncitór, -oáre adj., adv., s.n. **I 1** adj. (*despre modul de a vorbi, despre privirea oamenilor etc.*) autoritar, imperativ, injonctiv. *I se adresează pe un ton poruncitor.* **2** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale vorbirii*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, răspicat. *Îi spune poruncitor să plece.* **II** adj., s.n. (*gram.; înv.*) v. Imperativ.
porúșnic s.m. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Locotenent. **2** v. Ofițer.
posác, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană posacă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale posace.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) mohorât, posomorât, ‹reg.› modorât, ‹fig.› încreștit, încruntat, întunecat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veșnic posacă din cauza supărărilor.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) morocănos, răutăcios, ursuz, ‹fig.› acru, înăcrit, înțepat. *Era posacă din cauza durerii de cap.* **4** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posomorât, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este posacă.*
posádă[1] s.f. **1** (*tehn.; la moară*) schimbătoare (v. *schimbător*), ‹reg.› cumpănă, punte, regulator, scaun, vârtej. *Prin ridicarea sau coborârea pietrei morii cu ajutorul posadei se obține o făină mai mare sau mai măruntă.* **2** (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› grindă, lumină, podoimă[1], punte. *Pe posadă se sprijină capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare.*
posádă[2] s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Curătură. **2** (*înv.*) v. Pichet. **3** (*înv.*) v. Vamă.
posádnică s.f. (*înv.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).
posăceálă s.f. (*rar*) **1** v. Posomoreală. **2** v. Dezolare. Indispoziție. Întristare. Mâhnire. Mohoreală. Posomoreală. Tristețe. **3** v. Morocăneală. Posăcie. Posomoreală.
posăcíe s.f. morocăneală, posomoreală, ‹rar› posăceală, ursuzenie, ‹ieșit din uz› ursuzlâc *A început să nu mai suporte posăcia soțului ei.*
posăí vb. IV. tr. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Inocula. Vaccina.
posăiálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Vaccin. Vaccinare.
posăíre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Vaccin. Vaccinare.
posedă vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) a avea, a deține, a stăpâni, ‹înv.› a posesui, a ține. *Posedă mai multe tablouri valoroase.* **2** (*compl. indică titluri, demnități*) a avea, a deține, a purta, ‹înv.› a ține. *Posedă titlul științific de doctor în filosofie.* **3** (*compl. indică o limbă*) a cunoaște, a stăpâni, a ști, ‹arg.› a gini. *Posedă la perfecție franceza, italiana și spaniola.* **4** (*compl. indică soluții, remedii, explicații etc.*) a avea, a găsi, a ști. *Posedă rezolvare pentru orice situație.* **5** (*compl. indică date, știri, informații*) a avea, a deține, a dispune. *Posedăm primele informații care confirmă că politicianul este în afara oricărui pericol.* **6** (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a domina, a stăpâni, a subjuga, ‹fig.› a încăleca, a robi. *A reușit să-și posedeze subalternii. Adesea îl posedă furia. Este posedat de un singur gând.* **7** (*despre bărbați; compl. indică femei*) ‹pop.› a avea.
posedáre s.f. **1** deținere, posesiune, stăpânire. *Este cercetat pentru posedare ilegală de armament.* **2** cunoaștere, stăpânire, știință, ‹arg.› ginire. *Pentru cei care lucrează în turism posedarea mai multor limbi este obligatorie.*
posésie s.f. = posesiune.
posesiúne (posésie) s.f. **I 1** deținere, posedare, stăpânire. **2** proprietate, stăpânire, ‹înv.› cuprins[1]. *Are certificat de posesiune pentru casă.* **3** stăpânire, ‹fig.› mână. *Are în posesiune toate actele casei.* **4** (*ieșit din uz; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a lua”, „a ține”*) v. Arendă. **II** (*concr.*) **1** (*polit.*) colonie[1], ‹înv.› slobozie. *Belize a fost posesiune britanică.* **2** (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.
posesór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) deținător, proprietar, proprietăreasă, stăpân, stăpânitor, ‹pop.› găzdoi, ‹reg.› gazdă, ‹înv.› domn, ocinaș[1], posesuitor, ‹arg.› gagiu. *Posesorul autovehiculului nu avea certificatul la el când a fost oprit de polițist.* **2** s.m., s.f. (*jur.*) detentor, deținător. *Este posesor al unor pământuri valoroase.* **3** s.m., s.f. deținător, purtător. *Este posesorul unui titlu nobiliar.* **4** s.m. (*înv. și reg.*) v. Arendaș.
posesuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) v. Avea. Deține. Poseda. Stăpâni.
posesuitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) v. Deținător. Posesor. Proprietar. Proprietăreasă. Stăpân. Stăpânitor.
posfát s.n. (*pesc.; reg.*) **1** v. Chepcel. **2** v. Crâsnic. Tifan.
posíbil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, obiecte sau despre planuri, idei etc.*) executabil, fezabil, realizabil, ‹rar› practicabil. *A propus un proiect posibil.* **2** ‹înv. și reg.› putincios. *Metoda propusă pentru reducerea rebuturilor este posibilă. Dictatura timpului trecut nu mai este posibilă astăzi.* **3** eventual, probabil. *Arhitecții discută despre posibilele probleme care pot apărea la începerea ridicării construcției.* **4** potențial, probabil, virtual. *Sportivul român este un posibil câștigător al titlului mondial la natație.* **II** adv. (*modal; exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate*) poate, probabil, ‹reg.› opșă, uneori. *Posibil să reușească la concurs.*
posibilitáte s.f. **1** eventualitate, probabilitate. *Nu excludem posibilitatea sosirii pe neașteptate a unor musafiri.* **2** potențialitate, probabilitate, virtualitate. *Posibilitatea câștigării titlului mondial la natație de către sportivul român pare să devină o certitudine.* **3** capacitate, forță, putere, putință, ‹rar› putut[1], ‹înv.› puterință, puternicie, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› măsură. *Ofițerul are posibilitatea de a duce la bun sfârșit o misiune dificilă. Îi admiră posibilitatea de a se concentra.* **4** (*mai ales la pl.* ***posibilități***) aptitudine, capacitate, facultate, însușire, ‹livr.› bosă, ‹fig.; înv.› talant[1]. *Nimeni nu îi pune la îndoială posibilitățile intelectuale.* **5** putere, putință, stare, ‹înv.› putincioșie, ‹fig.; rar› cheag. *Fiecare cotizează după posibilitatea lui. Acolo unde este necesitate trebuie să fie și posibilitate.* **6** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, procedare, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește o posibilitate rezonabilă de aplanare a conflictului.* **7** (*mai ales la pl.*

posibilități) sorți (v. *soartă*), șansă. *Fiind un compozitor cunoscut, are mari posibilități de a-și vinde imediat discurile. Crezi că are posibilități de izbândă în această întreprindere a lui?* **8** (*la pl.* ***posibilități***) ‹fig.› rezerve (v. *rezervă*). *O să mai audă de el, fiindcă nu și-a epuizat toate posibilitățile.* **9** (*la pl.*) ***posibilități materiale*** = mijloace materiale (v. *mijloc*). *Are posibilitățile materiale pentru a-și cumpăra un apartament nou.*

posíp s.n. (*geol.; înv.*) v. Nisip.

poslánеț s.m. (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.

poslánic s.m. (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.

poslănie s.f. (*înv.*) v. Epistolă. Scrisoare.

posleduí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică reproduceri sau copii ale unui text*) v. Colaționa. **2** (*compl. indică sfaturi, indicații, norme de conduită, prescripții medicale etc.*) v. Respecta. Urma.

poslеț, -eáță s.n., adj. (*reg.*) **1** s.n. ‹reg.› buzum. *Posletul se scurge din alambic mai ales la sfârșitul distilării rachiului.* **2** adj. (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

poslușánie s.f. **1** (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere. **2** (*înv. și reg.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **3** (*relig.; înv.*) v. Ceremonie. Oficiu. Serviciu. Slujbă. **4** (*înv.*) v. Ascultare. Cuminținenie. Docilitate. Obediență. Supunere.

poslușí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Funcționa. Lucra. Servi. Sluji.

poslúșnic s.m. (*înv.*) **1** v. Om de serviciu. Servitor. **2** v. Argat. Servitor. Slugă. **3** (*med.*) v. Infirmier.

posmág s.m. (*culin., ind. alim.; înv. și reg.*) v. Pesmet.

pósmă s.f. (*reg.*) ‹reg.› păianjen, prăștină. *Posma se pune pe stogul de fân sau pe acoperișurile de stuf, ca să nu le ia vântul.*

posmăgí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „a se îngrășa"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi. **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.

posmăgít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **2** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre fața oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscățiv. **3** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit.

posmól s.n. (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.

posomorât, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) mohorât, posac, ‹reg.› modorât, ‹fig.› încrețit, încruntat, întunecat, ‹fig.; pop.› noros, nourat. *Are mina veșnic posomorâtă din cauza supărărilor.* **2** (*despre privire, înfățișare sau, p. ext., despre oameni*) îmbufnat, încruntat, mohorât, ‹reg.› închiondorat, închiorcoșat, ‹fig.› încrețit, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; pop.› noros. *Are chipul posomorât când i se face observație.* **3** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața posomorâtă din cauza eșecului la examen.* **4** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, păcliș, păclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană posomorâtă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale posomorâte.* **5** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, trist, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este posomorâtă.* **II** fig. **1** (*despre elemente din natură, momente ale zilei etc.*) trist, ‹fig.› melancolic, tomnatic. *Îl indispune lumina posomorâtă a lunii.* **2** (*în opoz. cu „senin"; mai ales fam.; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac[2], pâclos, plumbuit[2], plumburiu, urât[2], ‹fig.› leșietic, leșios. *Cerul posomorât creează multora o stare de disconfort.* **3** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, înrăutățit, mohorât, stricat, urât[2], ‹fig.› fumuriu, infam, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea posomorâtă îi determină să rămână acasă.*

posomoreálă s.f. **1** ‹rar› posăceală, ‹fig.› încruntare, întunecare. *Posomoreala ei devine evidentă când i se face observație.* **2** morocăneală, posăcie, ‹rar› posăceală, ursuzenie, ‹ieșit din uz› ursuzlâc. *A început să nu mai suporte posomoreala soțului ei.* **3** dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, tristețe, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i posomoreala de pe chip, încerca s-o înveselească.*

posomorí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) a se mohorî, ‹fig.› a se încrunta, a se înnegri, a se întuneca. *S-a posomorât când i s-a făcut observație.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, ‹reg.› a se bușuli, a se găleși, ‹înv.› a tânji, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, a (se) umbri, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au posomorât la auzul teribilei vești.* **3** refl. (*despre cer*) a se închide, a se înnegura, a se înnora, a se întuneca, a se mohorî, a se tulbura, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a posomorât.* **4** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăți, a se mohorî, a se strica, a se tulbura, a se urâți, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a posomorât și au început ploile.*

pospái s.n. **I 1** ‹reg.› ometiță, pulbere, știup. *Pospaiul de făină care se obține în timpul măcinatului se depune pe pereți și pe toate obiectele din moară.* **2** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Piscoaie (v. *piscoi*). Vrană. **II** fig. (*adesea peior.*) superficialitate, ‹fig.› lustru, poleială, pospăială, spoială.

pospăiálă s.f. fig. (*adesea peior.*) superficialitate, ‹fig.› lustru, poleială, pospai, spoială. *Îi mască public pospăiala de cultură.*

post[1] s.n. **1** funcție, job, loc, ocupație, serviciu, slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. și reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. și reg.› pită. *De câtva timp, are un post mai bine plătit.* **2** (*telec.*) ***post de radiodistribuție*** = centru de radioficare, stație de radioficare. *Printr-un post de radiodistribuție se distribuie programele de radiodifuziune.* **3** (*med.*) ***post de ajutor*** = ***post sanitar de prim-ajutor*** = punct medical, punct sanitar. *Postul sanitar de prim-ajutor este un serviciu medical organizat în cadrul unei școli, al unei întreprinderi etc. sau aflat cât mai aproape de un loc în care se pot întâmpla accidente, în care pot apărea situații neprevăzute etc.* **4** (*meteor.*) ***post meteorologic*** = post pluviometric; ***post pluviometric*** = post meteorologic. *La postul pluviometric se fac observații numai asupra precipitațiilor, grosimii stratului de zăpadă și a fenomenelor atmosferice.*

post[2] s.n. **I** (*bis.*) **1** ‹pop.› sec, ‹reg.› popă[1]. *Credincioșii păstrează toate posturile din an.* **2** (*art.*) ***post negru*** = ‹rar› post uscat. *În preziua unor mari sărbători unii credincioși țin post negru;* ***postul cel mare*** = ***postul mare*** = păresimi, ‹înv.› patruzecime, postul patruzecilor. *Postul mare precedă sărbătoarea Paștilor;* (*rar*) ***post uscat*** v. Post negru; (*art.; înv.*) ***postul patruzecilor*** v. Păresimi. Postul cel mare. Postul mare. **II 1** (*fam.*) v. Abstinență. Abținere. Continență. Reținere. Stăpânire. **2** (*med., med. vet.; înv.; și* ***post limpede***) v. Dietă[1]. Regim.

postá vb. I. **1** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) așeza, a (se) fixa, a (se) instala, a (se) plasa, a (se) pune. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie postată la intrarea în clădire.* **2** refl. (*despre oameni*) ‹fig.; fam.› a se planta, a se proțăpi. *S-a postat în fața ei nelăsând-o să treacă.*

post-mórtem adv. (*temporal; latin.; în legătură cu titluri, distincții acordate oamenilor iluștri sau cu opere literare, științifice, muzicale etc.*) v. Postum.

post-pártum s.n. lăuzie, ‹reg.› chendelie, rodină[1]. *În primele săptămâni după naștere, femeia se află în perioada de post-partum.*

postál s.m. (*înv. și reg.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea*) v. Pantof.

postamént s.n. **1** piedestal, soclu, ‹livr.› bazament. *Bustul marelui om de cultură se află pe un postament din marmură.* **2** bază, soclu,

suport, ștender, ‹înv.› sultoi, supunere. *Grilajul grădinii este fixat pe un postament de ciment.* **3** (*rar*) v. Estradă.

postátă s.f. **1** (*agric.*) ‹reg.› palancă, parlac[1], tarla. *Postata este o porțiune de teren cultivată pe care o lucrează unul sau mai mulți lucrători într-un anumit timp.* **2** ‹înv. și reg.› obraț, ‹reg.› trunchi. *Postata este o suprafață de teren lată de o prăjină și lungă de patru sau opt prăjini. Lanurile, înainte de a fi secerate sau cosite, se împart în postate.* **3** (*rar*) v. Brazdă. Răzor. Strat. **4** (*silv.; rar*) v. Parchet. **5** (*reg.; de obicei determ. prin „de drum", „de cale" etc.*) v. Bucată. Distanță. Interval.

postávă s.f. **1** (*la moară*) copaie, covată, ladă, ‹reg.› copăic, troacă, tron[2]. *În postavă curge făina măcinată.* **2** (*gosp.; pop.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă.

postăvíță s.f. (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1].

postâmpí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta.

postcălcul s.n. (*contab.*) postcalculație.

postcalculáție s.f. (*contab.*) postcalcul. *Postcalculația este calcularea prețului de cost pe baza cheltuielilor făcute.*

postectomíe s.f. (*în religiile mozaică și islamică*) circumcizie, posteotomie, tăiere-împrejur, ‹înv.› obrezanie, obrezuire, tăiat-împregiur (v. *tăiat*[1]), tăietură. *Postectomia este o tăiere rituală a prepuțului de jurîmprejur.*

postélnic s.m. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-postelnic (v. *mare*[1]), ‹înv.› stratornic. *Postelnicul era membru al Sfatului Domnesc, însărcinat cu paza dormitorului domnitorului, cu pregătirea audiențelor la domn și cu organizarea ceremoniilor de la curte.* **2** (*polit.; în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; ieșit din uz*) v. Ministru (de Externe). Secretar de stat (v. *secretar*[2]).

posteotomíe s.f. (*în religiile mozaică și islamică*) circumcizie, postectomie, tăiere-împrejur, ‹înv.› obrezanie, obrezuire, tăiat-împregiur (v. *tăiat*[1]), tăietură.

posteriór, -oáră adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz cu „dinainte"; despre părți ale obiectelor, construcțiilor etc.*) dinapoi, dindărăt. *Partea posterioară a mașinii a fost zdrobită în accident.* **2** (*anat.*) dorsal. *Pe bătrână o dor mușchii posteriori.* **3** (*în opoz. cu „anterior"*) ulterior. *Concluziile comisiei de anchetă vor fi date publicității la o dată posterioară.* **II** s.n. (*anat.; la oameni; eufem.*) v. Dos. Fund. Șezut.

posterioritáte s.f. ‹rar› ulterioritate. *Valabilitatea unui contract este apreciată în funcție de anterioritatea sau de posterioritatea momentului revocării ofertei în raport cu momentul încheierii contractului.*

posteritáte s.f. **1** descendență, descendenți (v. *descendent*), strănepoți (v. *strănepot*), urmași (v. *urmaș*), ‹înv.› generație, mărădic, ‹fig.› moștenitori (v. *moștenitor*). *Bunicii sunt mândri de posteritatea lor.* **2** (*raportat la „prezent" sau „trecut"*) viitor, viitorime, ‹înv.› viitorie. *Acest mare compozitor a dăruit posterității opere nepieritoare. Judecata posterității va fi aspră. Numai posteritatea va decide dacă previziunile teoreticianului se vor îndeplini.*

postéucă s.f. (*pop.*) ‹reg.› vârtej. *Pe posteucă se sprijină osia carului sau a căruței în timp ce se unge sau când se scoate ori se pune roata.*

posthipofíză s.f. (*anat.*) hipotalamus, neurohipofiză. *Posthipofiza este formația cenușie a creierului care reprezintă centrul principal al vieții vegetative.*

postí vb. IV. intr. (*bis.; despre credincioși*) a ajuna. *Postește totdeauna miercurea și vinerea.*

postíre s.f. (*bis.*) ajun, ajunare, postit. *Postirea lungă, înaintea unei mari sărbători, nu este recomandată celor foarte bolnavi.*

postíș, -ă adj., s.f. (*fran.*) **1** adj. (*în opoz. cu „natural"; despre păr, gene etc.*) v. Artificial. Fals. **2** s.f. v. Meșă.

postít s.n. (*bis.*) ajun, ajunare, postire.

postmodérn, -ă adj. (*arhit., arte, lit.*) postmodernist.

postmodernísm s.n. postmodernitate. *Postmodernismul este perioada care urmează celei moderne.*

postmoderníst, -ă adj. (*arhit., arte, lit.*) postmodern. *Curentul artistic postmodernist a apărut în deceniul al șaselea al sec. al XX-lea în SUA și, apoi, în Europa.*

postmodernitáte s.n. postmodernism.

postnóvă s.f. (*astron.*) exonovă. *Postnova este o novă a cărei strălucire, după explozie, se reduce la intensitatea inițială.*

postoróncă s.f. (*reg.*) **I 1** (*tehn.; la car*) v. Rîncă. **2** v. Frânghie. Funie. **II** fig. v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță.

postpozitív, -ă adj. (*gram.; înv.; despre unele articole, pronume, sufixe etc.*) v. Enclitic. Postpus.

postpozíție s.f. (*gram.; în opoz. cu „procliză"; înv.*) v. Encliză. Postpunere.

postpuberál, -ă adj. (*biol.*) postpubertar. *Sistemul neurovegetativ și cel endocrin ajung în faza finală de dezvoltare în perioada postpuberală.*

postpubertár, -ă adj. (*biol.*) postpuberal.

postpúnere s.f. (*gram.; în opoz. cu „procliză"*) encliză, ‹înv.› postpoziție. *Preferința limbii române pentru postpunere a avut urmări sintactice.*

postpús, -ă adj. (*gram.; despre unele articole, pronume, sufixe etc.*) enclitic, ‹înv.› postpozitiv. *Articolul cu poziția postpusă este articolul hotărât.*

postríg s.n. (*relig.; înv.*) v. Călugărire. Călugărit.

postrigí vb. IV. tr., refl. (*relig.; înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Călugări.

postrúngă s.f. (*reg.*) **1** (*anat.*) v. Diastemă. Strungăreață (v. *strungăreț*). **2** v. Zăbală.

postsincrón s.n. (*cinemat.*) postsincronizare. *Postsincronul este înregistrarea în studio a dialogurilor, a cuvintelor, a zgomotelor etc. unui film, în concordanță cu imaginile filmate în prealabil.*

postsincronizáre s.f. (*cinemat.*) postsincron.

posttotalitár, -ă adj. (*polit.*) posttotalitarist. *Perioada posttotalitară urmează după o perioadă totalitară.*

posttotalitarísm, -ă adj. (*polit.*) posttotalitar.

postulă vb. I. tr. (*compl. indică întrevederi, audiențe etc.*) a cere, a solicita, ‹înv.› a sfeti, a soli. *A postulat o audiență la director.*

postulánt, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Aplicant. Aspirant. Petiționar. Solicitant. Solicitator.

postulát s.n. **1** premisă. *Trebuie să se pornească de la postulatul că este nevinovat. Școala poate înfăptui acest postulat numai dacă are sprijinul guvernanților.* **2** (*filos., mat.*) axiomă. *Postulatul filosofiei carteziene este „gândesc, deci exist".* **3** cerere, cerință, dezideratum, dorință, exigență. *Mărirea salariilor este un postulat îndreptățit al tuturor angajaților.*

postúm adv. (*temporal; în legătură cu titluri, distincții acordate oamenilor ilustri sau cu opere literare, științifice, muzicale etc.*) ‹latin.› post-mortem. *Savantul a primit postum titlul de academician. Poeziile poetului au fost publicate postum.*

postúră s.f. **1** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, poziție, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă postură, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în posturi excepționale.* **2** (*astăzi rar*) v. Alură. Atitudine. Port[1]. Poză. Poziție. Ținută. **3** (*rar*) v. Atitudine. Comportare. Purtare. Ținută.

postverbál, -ă adj., s.n. (*lingv.*) deverbal, deverbativ. *Postverbalele se formează de la verbe.*

poș[1] s.n. șpriț. *Poșul este un cornet din pânză densă sau din hârtie pergament, folosit în bucătărie pentru turnarea unor compoziții.*

poș[2] s.n. (*reg.*) v. Poștă[2].

poșétă s.f. **1** geantă, ‹arg.› maimuță, pisică, ploscă[1], tuflă. *Și-a cumpărat o poșetă din piele.* **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

poșírcă s.f. (*pop. și fam.*) ‹înv. și reg.› spălătură, spălătură de ploscă, ‹reg.› holercă, leoarcă[1], leveș, liur, liurcă, lolotă[2], poașcă, țăpoșniță, țâșpoacă, vurt, zeamă chioară, zeamă de amnar, zeamă de știr, zeamă lungă, ‹înv.› spălăcitură, spălăcitură de ploscă, ‹arg.› buleoarcă. *Vînul cu care a fost servit era o poșircă.*

poșológ subst. (*reg.*) **1** ‹reg.› poșomog. *Le dă câte un poșolog de păine.* **2** (*ind. alim.*) v. Ciozvârtă. Halcă[1]. Hartan.

poșomóg s.m. (*reg.*) **1** ‹reg.› poșolog. **2** (*ind. alim.*) v. Ciozvârtă. Halcă[1]. Hartan. **3** (*la pl. poșomogi; bot.*) v. Poghircă.

poșorél s.m. (*zool.; reg.*) v. Porculeț. Porcușor.

poșovăíc s.f. (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

poșovăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Glumi. **2** v. Fabula. Inventa. Minți.

poștagíu s.m. (*înv.*) ‹înv.› poștamester, poștar. *Poștagiul era dirigintele unei poște de la țară.*

poștálăș s.m. (*reg.*) v. Factor. Factor poștal. Poștaș. Poștă[1].

poștalău s.m. (*reg.*) v. Factor. Factor poștal. Poștaș. Poștă.

poștalión s.n., s.m. **1** s.n. (*transp.*) diligență[1], poștă[1], ‹înv.› căruță de poștă, menzil, olac. *Poștalionul transporta călători, bagaje și corespondență.* **2** s.m. (*înv.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

poștaméșter s.m. (*înv.*) ◊înv.› poștagiu, poștar.
poștăr s.m. **1** (*înv.* și *pop.*) v. Factor. Factor poștal. Poștaș. Poștă[1]. **2** (*înv.*) ◊înv.› poștagiu, poștameșter.
poștáș s.m. **1** factor, factor poștal, poștă[1], ◊rar› curier, ◊înv. și pop.› poștar, ◊reg.› plicar, poștalăș, poștalău, ◊înv.› împărțitor. *Poștașul aduce corespondența și presa la domiciliul destinatarilor.* **2** (*înv.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.
póștă[1] s.f. **I 1** corespondență, ◊înv.› curier. *Primim poșta regulat.* **2** (*transp.*) diligență[1], poștalion, ◊înv.› căruță de poștă, menzil, olac. **3** (*inform.*) ***poștă electronică*** = e-mail, mail, mesagerie electronică. *Corespondează cu prietena ei din Canada prin poșta electronică.* **4** (*în trecut*) ◊înv.› conac. *A mers două poște până a ajuns la destinație.* **5** (*transp.; înv.*) ◊înv.› menzil, olac, olăcărie. *Poșta era serviciul de transport pentru călători și corespondență, folosit, în provinciile românești, înainte de introducerea căilor ferate.* **II 1** factor, factor poștal, poștaș, ◊rar› curier, ◊înv. și pop.› poștar, ◊reg.› plicar, poștalăș, poștalău, ◊înv.› împărțitor. **2** (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă.
póștă[2] s.f. ◊reg.› poș[2]. *Poșta este o alică de dimensiuni mari, folosită la vânătoare.*
poștăríță s.f. factoriță. *Poștărița îi înmânează o recomandată.*
pot s.n. **1** fig. (*fam.*) v. Mizā. **2** (*arg.*) v. Hașiș.
potáie s.f. **I 1** (*zool.; mai ales deprec.*) javră, jigodie, ◊rar› cotei, ◊pop.› cotarlă, jigăraie, șarlă, ◊reg.› cotaie, holă, păhaie, pohârlă, pujlă, teaucă, tută (v. *tut*[2]), ◊reg.; deprec.› cotiuhă, jagardea, schilă. *O mulțime de potăi se adună în jurul tomberoanelor.* **2** (*colect.; reg.; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de”*) v. Haită. **II** fig. derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ◊fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, zdreanță, ◊fig.; înv. și pop.› lingoare, ◊fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ◊fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ◊fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ◊fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ◊fig.; deprec.› poamă, ◊fig.; peior.› gunoi. *Individul este o potaie lipsită de caracter.*
potásă s.f. (*chim.*) **1** ***potasă caustică*** = hidroxid de potasiu. *Potasa caustică reacționează puternic cu dioxidul de carbon pentru a produce carbonat de potasiu.* **2** (*impr.*) v. Carbonat de potasiu. Carbonat neutru.
potasemíe s.f. (*med.*) kaliemie. *Potasemia este prezența potasiului în plasmă.*
potásiu s.n. (*chim.*) kaliu. *Potasiul este folosit la obținerea unor aliaje, la fabricarea celulelor fotoelectrice etc.*
potắng s.n., adj. **I** s.n. **1** (*tehn.; la plug*) ◊reg.› chișer, gânj, mâță, rânca. *Potângul leagă plugul de cotigă.* **2** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. **3** (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie. **II** adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Cifos. Cocoșat. Ghebos. Gheboșat. **2** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **3** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.
potârníche s.f. (*ornit.*) **1** (*și **potârniche-cenușie**, **potârniche-dobrogeană***) *Perdix perdix*; ◊reg.› chirchică, fugău, găinușă, hiribiță, pitpalac, tărbiță, ◊înv.› tarhită. **2** (*reg.*) v. Pitpalac. Prepeliță (*Coturnix coturnix*). **3** (*reg.*) ***potârniche-de-stepă*** v. Găinușă-de-stepă (*Syrhaptes paradoxus*).
potârnóg s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură. **2** (*adesea constr. cu vb. „a lua”, „a da”, „a trage” și precedat de art. nehot. „un”*) v. Pumn.
potcăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Chițcan-călător. Guzgan. Șobolan. Șobolan-călător. Șobolan-cenușiu. Șobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*).
potcáp s.n. (*bis.*) ◊înv. și reg.› potcapoc. *Potcapul este purtat de preoții și călugării ortodocși.*
potcapóc s.n. (*bis.; înv. și reg.*) v. Potcap.
potcăș, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **2** adj., s.m., s.f. v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **3** s.m., s.f. v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șarlatancă. Șnapan. Șnapancă.
pótcă s.f. **I** (*pop.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*în superstiții*) v. Deochi. **II** (*concr.; pop.; adesea ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Slușenie. Sluțitură. Urâțenie. **III** (*anat.; înv. și reg.; eufem.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
potcoávă s.f. (*reg.*) v. Chirilice (v. *chirilic*). Literă chirilică. Literă slavă.
potcovár s.m. ◊înv. și reg.› nalbant. *A fost la potcovar pentru a-și potcovi caii.*
potcoveálă s.f. **1** (*rar*) v. Potcovire. Potcovit. **2** fig. (înv.) v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie.
potcoví vb. IV. tr. **1** (*compl. indică animale de tracțiune*) ◊reg.› a fierui. *Și-a dus caii la potcovar pentru a-i potcovi.* **2** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa. **3** fig. (*fam.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Melița. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta. **4** (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
potcovíre s.f. potcovit, ◊rar› potcoveală. *Tată-său este renumit în zonă pentru potcovirea cailor.*
potcovít s.n. potcovire, ◊rar› potcoveală.
poteá s.f. (*reg.*) v. Cărare. Potecă.
potécă s.f. **1** cărare, ◊pop.› pârtie, ◊reg.› băteliște, dâră, potea. *Spre schit au mers pe o potecă din pădure.* **2** (*înv. și reg.*) v. Cale. Drum. **3** (*geomorf.; înv.*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*).
poteceá s.f. (*pop.*) v. Cărăruie. Cărăruș. Potecuță.
potecúță s.f. cărăruie, cărăruș, ◊rar› cărărea, ◊pop.› căleruș, cărăruică, cărăruță, potecea. *Urcă dealul pe o potecuță.*
potént, -á adj. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ◊rar› vital, ◊pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ◊reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, pututⁱ[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ◊înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ◊latin.; înv.› veget, ◊glum.› forțos, ◊fig.› musculos, pietros, verde, ◊fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană potentă, care muncește din greu.* **2** (*despre bărbați*) viril, ◊fam.; glum.› sexos. *Don Juan a fost un tip potent.* **3** (*despre oameni*) puternic, redutabil, tare, temut[2], valoros, ◊fam.› bazat. *Are adversari potenți în competiție.* **4** (*înv.; despre partide, oameni politici etc.*) v. Puternic.
potentát s.m. (*polit.*) autocrat, despot, dictator, satrap, tiran, ◊înv.› autocrator, samoderjeț. *Potentatul își folosește nelimitat puterile discreționare.*
potență vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a (se) întări, a (se) mări, a spori[1]. *A potențat tensiunea curentului electric. Sunetele se potențează din ce în ce mai mult.* **2** tr. a accentua, a evidenția, a întări, a învedera, a puncta, a releva, a reliefa, a sublinia, ◊fig.› a marca, ◊fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a potențat importanța proiectului.*
potențáre s.f. **1** amplificare, creștere, intensificare, întărire, mărire, sporire, ◊rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru potențarea tensiunii curentului.* **2** accentuare, arătare, evidențiere, întărire, marcare, punctare, relevare, relevație, reliefare, subliniere, ◊rar› accentuație. *Vorbitorul s-a limitat la potențarea importanței proiectului.*
potențát, -á adj. **1** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, mărit[3], sporit. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune potențată a curentului.* **2** accentuat, evidențiat, întărit, reliefat, subliniat[2], ◊fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă potențată de lirism.*
poténță s.f. **1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ◊rar› năvălnicie, vârtoșenie, ◊înv. și pop.› vârtute, ◊pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ◊înv. și reg.› țepenie, ◊reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ◊înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ◊fig.› nerv, sevă, vână, viață, ◊fig.; fam.› os, ◊fig.; înv.› asprime. *Potența i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o potență inepuizabilă.* **2** virilitate, ◊glum.› cartuș. *Ia medicamente pentru stimularea potenței.* **3** (*mat.; înv.*) v. Putere.
potențiál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** posibil, probabil, virtual. *Sportivul român este un potențial câș-*

tigător al titlului mondial la natație. **2** latent. *Această nenorocire a trezit în el instincte de ocrotire și energii potențiale.* **II** s.n. **1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. **2** capacitate. *L-a angajat pe un post de răspundere pentru potențialul său.* **3** randament. *După luni de recesiune, a început să crească potențialul economiei.* **4** (*astrol.*) ***potențial terestru*** = geopotențial. *Potențialul terestru este potențialul forței de atracție a masei Pământului.*

potențialitáte s.f. posibilitate, probabilitate, virtualitate. *Potențialitatea câștigării titlului mondial la natație de către sportivul român pare să devină o certitudine.*

potențiométrie s.f. (*chim.*) electrometrie. *Potențiometria este o metodă de analiză chimică volumetrică.*

potențiométru s.n. (*fiz.*) compensator. *Tensiunea electromotoare a pilelor galvanice se măsoară cu ajutorul potențiometrului.*

poteráș s.m., s.n. **1** s.m. (*în trecut, în Țările Rom.*) arnăut, nefer, ‹înv. și reg.› slujitor. *Era poteraș în garda domnească.* **2** s.n. (*reg.*) v. Pripon. Țăruș.

poterí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate. **2** (*compl. indică ființe, mai ales răufăcători, infractori, inamici*) v. Fugări. Hăitui. Urmări.

potestáte s.f. (*latin.; înv.*) **I** (*polit.*) **1** v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **2** ***potestate publică*** v. Putere. Putere de stat. **II** (*jur.; și nm. pr.*) ***potestate legislativă*** v. Legislativ. Putere legislativă.

poticálă s.f. **I** (*pop.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenință. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **II** (*milit.; înv.*) v. Înfrângere. Învingere.

poticár s.m. (*reg.*) v. Farmacist.

potică s.f. (*reg.*) v. Farmacie.

poticălí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*înv. și reg.*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** (*reg.; despre necazuri, griji etc.*) v. Copleși. Covârși. Cuprinde. Lua. Năpădi. Răzbi.

poticăráș s.m. (*înv. și reg.*) v. Farmacist.

poticneálă s.f. împiedicare, poticnire, ‹înv.› poticnitură.

poticní vb. IV. refl. **I 1** (*despre oameni sau animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se împiedica, a se lovi, ‹reg.› a se scăpăta. *S-a poticnit de o piatră și a căzut.* **2** (*despre oameni*) a se împiedica. *Se poticnește la vorbă când are emoții.* **3** (*rar; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna. **4** (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta. **5** (*înv.; despre ființe*) v. Lovi. **II** fig. (*despre activități, acțiuni etc.*) ‹fig.› a șchiopăta. *Discuția lor se cam poticnește. Afacerile i se poticnesc în ultimul timp.*

poticníre s.f. **1** împiedicare, poticneală, ‹înv.› poticnitură. *A căzut din cauza poticnirii de o piatră.* **2** împiedicare. *De cele mai multe ori, emoțiile sunt cauza poticnirii ei la vorbă.*

poticnít, -ă adj. **1** (*despre mișcări, mers etc.*) clătinat[2], ezitant, împiedicat, împleticit, nehotărât, nesigur, șovăielnic, șovăitor, ‹rar› clătinător, șovăind, șovăit. *Bătrânul are un mers poticnit.* **2** (*despre vorbire*) împiedicat. *Vorbirea îi devine poticnită din cauza emoției.*

poticnitúră s.f. (*înv.*) v. Împiedicare. Poticneală. Poticnire.

potír s.n. **1** (*bis.*) caliciu, cupă[1], ‹înv.› scăfârlie. *Potirul este un vas liturgic, de formă emisferică, cu picior, în care se ține vinul sfințit.* **2** (*bot.*) caliciu, cupă, ‹înv.› pahar. *Roua se strânge în potirul florii.*

potiráș s.m. (*bot.*) **1** *Soldanella major*; degetărel, degetăruț, ‹reg.› degetariță, degetărea, măcrișul-caprei (v. *măcriș*). **2** (*reg.*) v. Degetăruț (*Soldanella montana*).

potlóg, -oágă s.n., s.f. **1** s.n. ‹reg.› tălpig, tălpoi. *Potlogul este o bucată de piele care se folosește la cârpitul opincilor.* **2** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

potlogár s.m. **I 1** (*pop. și fam.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan. **2** (*pop.; deprec.*) v. Cârpaci. **II** (*zool.; reg.*) v. Liliac[2]. Liliac-de-amurg (v. *liliac*[2]). Liliac-de-seară (v. *liliac*[2]). Liliac-urecheat (v. *liliac*[2]) (*Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula*).

potlogărésc, -eáscă adj. (*fam.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Hoțesc. Pungășesc. Șarlatanesc.

potlogăréște adv. (*modal; fam.*) v. Hoțește. Pungășește.

potlogări vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Înșela[1]. Pungăși. Specula.

potlogăríe s.f. (*pop. și fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

potlogăríre s.f. (*fam.*) v. Escrocare. Înșelare[1]. Pungășire.

potlogí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpi. Petici.

potlogít, -ă adj. (*pop.; despre lenjerie, obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte rupte etc.*) v. Cârpit[2]. Peticit[2].

potmolí vb. IV. refl. (*pop.; despre ființe, vehicule etc.*) v. Împotmoli. Îngloda. Înnămoli. Mâli. Nămoli. Noroi[2].

potnóg s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

potól s.n. **1** (*reg.; adesea în constr. neg., cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **2** (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

potoleálă s.f. (*rar*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

potolí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) tempera, ‹pop.› a (se) molcomi, ‹înv. și reg.› a (se) prinde, a (se) toi[3], ‹reg.› a neagoi, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) tocmi, ‹fig.; înv.› a (se) așeza. *Copilul s-a potolit după ce a primit o jucărie nouă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. și pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. și reg.› a (se) mângâia, a (se) oteși[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oșeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a potolit durerea pentru moment.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmbuna, a (se) împăca, a (se) liniști, ‹înv. și pop.› a (se) dezmânia, ‹pop.› a (se) molcomi, a (se) țistui, ‹înv.› a îndomoli, a se lini, ‹fig.› a (se) îmblânzi, a (se) înmuia. *Plânge și nu știe cum s-o potolească. A dus copiii la cofetărie pentru a se potoli.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale ființelor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a potolit setea. Pentru moment, foamea i s-a potolit cu un corn. Emoția i s-a potolit cum a pășit pe scenă.* **5** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se controla, a se domoli, a se liniști, a se stăpâni, a se tempera. *Încearcă să te potolești și să judeci lucrurile la rece!* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mișcări, deplasări etc. ori viteza, ritmul lor de desfășurare*) a (se) domoli, a (se) încetini, a (se) liniști, a (se) tempera, ‹înv.› a se molcomi. *Își potolește cu greu mișcările nervoase ale mâinilor. Pasul i se potolește.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori, p. ext., animale de casă*) a (se) astâmpăra, a (se) cumințí, a (se) domoli, a (se) liniști, ‹înv. și reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se pocăi[1], ‹înv.› a (se) încumințí, a (se) înțelepți. *Nu trebuie să se recurgă la bătaie pentru a potoli un copil. Câinele agitat s-a potolit imediat când și-a văzut stăpâna.* **8** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a pondera, a stăpâni, a stăvili, a tempera, ‹fig.› a dezumfla, a înfrâna, a zăgăzui, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Vestea i-a potolit avântul.* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori situații conflictuale, stări etc.*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, ‹fig.› a (se) destinde, a (se) relaxa. *Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai potolit. Munca îl potolește.* **10** tr. (*compl. indică*

neînțelegeri, conflicte etc.) a aplana, a atenua, a diminua, a înlătura, a pacifica, ‹fig.› a dezamorsa, a edulcora, a estompa. *Conflictul dintre cele două state a fost potolit cu talent diplomatic.* **11** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a (se) ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a potolit în urma instalării termopanelor la ferestre.* **12** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se sfârși, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a potolit după câteva ore. Ploile nu se mai potolesc și este pericol de inundații.* **13** refl. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se liniști, a muți, a se pierde, a pieri, a se stinge, ‹fig.› a amuți, a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă s-a potolit.* **14** tr. (*jur.; reg.; compl. indică oameni*) v. Compensa. Despăgubi. Indemniza. Răsplăti. **15** refl. (*arg.; despre ființe*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri.

potolíre s.f. **1** astâmpărare, calmare, domolire, liniștire, ‹înv.› dezmâniere, dezmânietură. *Jucăria nouă a avut ca efect potolirea copilului.* **2** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, liniștire, slăbire, temperare, ușurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. și pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oșenire, ‹înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deșarjă. *A simțit o potolire a durerii după ce a luat medicamentul.* **3** calmare, domolire, îmbunare, împăcare, liniștire, ‹fig.› îmblânzire, înmuiere, ‹fig.; înv.› îmblânzeală. *Nu știe ce să facă pentru potolirea fetiței care plânge întruna. Pentru potolirea copiilor, a mers cu ei la cofetărie.* **4** astâmpărare, calmare, domolire, liniștire, ‹livr.› chietiv, ‹fig.› stingere. *Un corn nu a fost suficient pentru potolirea foamei.* **5** domolire, încetinire. *A fost obligatorie potolirea pasului, deoarece obosea repede.* **6** domolire, stăpânire, ‹fig.› înfrânare, stăvilire, zăgăzuire, ‹fig.; rar› frenație. *Urmarea aflării veștii a fost potolirea avântului său.* **7** aplanare, atenuare, înlăturare, pacificare, ‹rar› aplanat[1], ‹fig.› dezamorsare, estompare. *Potolirea conflictului dintre cele două state s-a făcut cu talent diplomatic.* **8** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, reducere, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Potolirea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **9** curmare, încetare, întrerupere, oprire, ‹înv.› precurmare. *Potolirea ploii s-a produs după câteva ore.*

potolít[1] s.n. (*înv.*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniștire. Potolire. Slăbire. Temperare. Ușurare.

potolít[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om potolit.* **2** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, stăpânit, temperat, tihnit, ‹înv. și pop.› dezmâniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este potolită și veselă.* **3** (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, împăcat, liniștit, ‹fig.› îmblânzit, înmuiat, răcorit. *Potoliți, copiii regretă comportarea pe care a avut-o.* **4** (*mai ales despre cai înșeuați sau înhămați*) domolit, înfrânat, liniștit, strunit. *Reușește să încalece calul potolit după sperietură.* **5** (*despre existența, viața etc. oamenilor*) așezat[2], chibzuit, cumpătat, echilibrat, liniștit, pașnic, tihnit. *Au înțeles că au de câștigat doar dacă traiul lor este potolit.* **6** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, tihnit, ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă potolită.* **7** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniștit, ponderat, redus, scăzut, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere potolită este mai ușor de suportat.* **8** (*despre mișcări, deplasări etc. sau despre viteza, ritmul lor de desfășurare*) domolit, încetinit, liniștit. *Dansul are un ritm potolit.* **9** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], tacticos, temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas potolit.* **10** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, domolit, liniștit, moderat, ponderat, temperat. *Se binedispune când îi aude vocea potolită. Se adresează copilului cu un ton potolit.* **11** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea potolită. De departe se aude freamătul potolit al pădurii.* **12** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, redus, scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele potolite nu mai deranjează pe nimeni.* **13** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”, „tare”; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniștit, moale, moderat, molcom, plăcut, slab, ușor[2], ‹înv. și reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt potolit.* **14** (*despre foc*) înăbușit, înfundat[2], mocnit. *În vatră a rămas un foc potolit.* **15** fig. (*despre lumină*) difuz, palid, slab, stins[2], ‹fig.› diafan. *Când cerul este acoperit de nori, lumina este potolită. Odată cu înserarea, lumina devine potolită.* **16** fig. (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori potolite.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calm[2], calmato, liniștit, sereno.

potolitór, -oáre adj. (*rar*) **1** v. Alinător. Calmant. Liniștitor. **2** v. Liniștitor.

potomanie s.f. (*psih.*) dipsomanie. *Potomania este necesitatea de a bea în exces băuturi alcoolice.*

potóp s.n. **I 1** (*în Biblie*) diluviu. *În timpul potopului au pierit toate viețuitoarele de pe pământ, cu excepția acelora de pe arca lui Noe.* **2** iluviu, iluviune, inundare, inundație, înec, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani țările europene s-au confruntat cu mari potopuri.* **3** ‹reg.› sodom. *Pământul îndestulat de apă nu mai putea să soarbă potopul de ploaie care curgea de zile întregi.* **4** (*mai ales fig.*) calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un potop aducător de moarte.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) **1** amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era un potop de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un potop de mașini.* **2** mulțime, puzderie, sumedenie, ‹fig.› pulbere, ‹fig.; pop. și fam.› spuză, spuzeală, ‹fig.; pop.› spuzenie. *La bal, s-a împrăștiat un potop de confeti deasupra participanților. Pe cer strălucește un potop de stele.*

potopénie s.f. (*pop.*) **1** v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare.

potopí vb. IV. tr. (*pop.*) **I** (*despre ape, râuri etc.; compl. indică terenuri, localități, gospodării etc.*) v. Inunda. Îneca. **II** fig. **1** (*compl. indică inamici, adversari*) v. Detuna. Distruge. Nimici. Secera. Spulbera. Strivi. Zdrobi. Zvânta. **2** (*milit.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi.

potopíre s.f. (*pop.*) **1** v. Inundare. Înecare. **2** fig. v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire.

potopít, -ă adj. (*pop.*) **I** (*despre terenuri, localităţi, gospodării etc.*) v. Inundat. Înecat. **II** fig. **1** (*despre inamici, adversari*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit. **2** (*despre oameni*) v. Biruit. Copleşit. Frânt. Învins. Sfâşiat. Toropit.

potopitór, -oáre adj. fig. (*pop.*) **1** (*despre sarcini, îndatoriri, datorii, impozite etc.*) v Apăsător. Copleşitor. Covârşitor. Greu. Împovărător. Oneros. **2** (*despre impresii, sentimente etc.*) v. Copleşitor. Covârşitor. Nimicitor. Sfâşietor.

potóu s.n. (*sport; la alergările de cai sau, p. ext., la alte curse sportive*) sosire, ţintă. *Jocheii forţează caii să atingă cât mai repede potoul.*

potpuríu s.n. **1** (*muz.*) ‹înv.› tutti-frutti. *Sunt foarte audiate emisiunile muzicale cu potpuriuri din anii '60-'70 ai secolului trecut.* **2** fig. amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hăţiş, împletitură, încâlceală, păienjeniş, tutti-frutti, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era un potpuriu de fapte şi de amintiri vagi.*

potrebí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **2** (*relig.; compl. indică obiecte*) v. Sfinţi[1].

potricálă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** (*tehn.*) ‹reg.› licastău, patron[1], preducea, strungar[2], strungător. *Cu potricala se fac găuri în curele, la opinci sau în urechile oilor.* **2** ‹reg.› preducea, puşcătură. *Potricala este gaura făcută în curele, în opinci sau în urechile oilor.*

potricálí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.*) **1** ‹reg.› a preduci. *A potricălit urechile oilor pentru a le recunoaşte.* **2** (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

potricălít, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre materii sau materiale dure*) v. Găurit[2]. Perforat[2]. Scobit[2]. Sfredelit[2]. Străpuns[2].

potrivă s.f., adv. **1** s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a-şi găsi"*) egal, pereche, seamă, seaman, ‹reg.› pocaianie. *Este atât de frumoasă, încât nu are potrivă în lume.* **2** adv. (*modal; înv. şi reg.; de obicei în legătură cu vb. ca „a fi", „a răspunde", „a vorbi"*) v. Contra[1]. Împotrivă.

potriveálă s.f. (*pop.*) **I** (*tehn.*) v. Ajustaj. Ajustare. Potrivire. **II 1** v. Acord. Concordanţă. Conformitate. Consonanţă. Corespondenţă. Potrivire. **2** v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanţă. Corespondenţă. Potrivire. Similaritate. Similitudine. **3** v. Coincidenţă. Potrivire. **4** v. Potrivire. **5** (*în opoz. cu „ceartă", „neînţelegere", „vrajbă"*) v. Acord. Armonie[1]. Înţelegere. Linişte. Pace. Unire. **6** v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţenie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă.

potriví vb. IV. **1** tr. a adapta, a adecva, a compatibiliza, a conforma, ‹livr.› a apropia, a apropria. *A potrivit proiectul la cerinţele contractului european.* **2** tr. (*tehn.; compl. indică piese, ansamble etc.*) a adapta, a ajusta, a păsui[2]. *Întrucât piesa avea o formă puţin diferită, a fost nevoit s-o potrivească pentru a o putea folosi.* **3** tr. (*compl. indică haine sau părţi ale lor*) a adapta, a ajusta, ‹fam.› a aranja, a aşeza, a ticlui. *Şi-a potrivit bluza la talia ei.* **4** refl. (*tehn.; despre piese, elemente ale unor piese etc.*) a se nimeri, ‹reg.› a se păsăli. *Şuruburile cumpărate se potrivesc la cutia televizorului. Elementele celor două piese nu se potrivesc la îmbinarea lor.* **5** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte etc.*) a-i veni, ‹reg.› a i se văji. *Pantofii i se potrivesc perfect.* **6** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) a prinde, a-i şedea, a-i veni, ‹fig.› a-i cădea. *Rochia de mătase i se potriveşte bine.* **7** refl. (*despre ţinută, culori etc.*) a prinde. *Deşi trecut de prima tinereţe, ţinuta sportivă i se potriveşte perfect. Dintre culori, verdele i se potriveşte cel mai bine. Noua coafură i se potriveşte de minune.* **8** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte, ţinuta etc.*) a aranja, a aşeza, ‹pop.› a chiti[1]. *Înainte de a ieşi din casă, îşi potriveşte cravata.* **9** tr. (*compl. indică obiecte dintr-o încăpere, care şi-au schimbat poziţia iniţială*) a aranja, a îndrepta, ‹reg.› a aiepta[1]. *Potriveşte tabloul înclinat de pe perete.* **10** tr. (*compl. indică substanţe sau materiale care formează un amestec*) a doza, a proporţiona. *Farmaciştii potrivesc corect substanţele componente ale unui medicament.* **11** tr. (*compl. indică mărimi, cantităţi, distanţe, valori etc.*) a aprecia, a aproxima, a calcula, a estima, a evalua, a potrivi, a socoti. *Potriveşte peştele cam la 3 kilograme.* **12** tr. (*tehn.; compl. indică aparate, instrumente etc.*) a regla. *A potrivit cântarul electronic.* **13** tr. (*tehn.; compl. indică aparate, instalaţii, utilaje etc.*) a aranja, a regla, a repara, ‹rar› a regula, ‹pop. şi fam.› a meşteri, ‹arg.› a şmecheri. *Un electronist bun i-a potrivit calculatorul.* **14** tr. (*compl. indică imaginea, luminozitatea, intensitatea sonoră etc. ale unor aparate*) a regla. *Inginerul de lumini potriveşte reflectoarele înainte de spectacol.* **15** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culori ori nuanţe ale unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte, ale unor accesorii etc.*) a (se) armoniza, a (se) asorta, a (se) combina, a merge, a nuanţa, ‹pop. şi fam.› a (se) lovi, ‹înv.› a (se) armonia, a (se) armonirui, ‹fran.› a (se) cola, ‹fig.; fran.› a (se) maria. *Stilistul vestimentar a potrivit perfect culorile în ţinuta vedetei pentru festivitate.* **16** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a aşeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărţi, a orândui, a ordona, a organiza, a pune, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A potrivit piesele jocului după un anumit criteriu.* **17** tr. (*compl. indică situaţii, afaceri etc.*) a aranja, a face, a ticlui, ‹pop. şi fam.› a o brodi, a drege, ‹fig.› a cumpăni. *A ştiut să potrivească în aşa fel lucrurile, încât să nu iasă în pierdere.* **18** refl. (*despre date, mărturii, realităţi, adevăruri etc.*) a concorda, a corespunde, ‹pop.› a se lovi, ‹reg.› a se ştimui, ‹înv.› a conglăsui, ‹fig.› a rima, ‹fig.; înv.› a consuna. *Mărturiile celor doi martori nu se potrivesc.* **19** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a se asemăna, a se asemui, a se compara, ‹pop.› a se lovi, ‹înv.› a se tocmi. *Gusturile lor în materie de îmbrăcăminte nu se potrivesc. Visul nu se potriveşte cu realitatea.* **20** refl. recipr. (*despre oameni*) ‹pop.› a se nimeri, ‹reg.› a se tălăli, a se văji. *Cei doi tineri vor avea o căsnicie fericită pentru că se potrivesc perfect.* **21** refl. a corespunde, a răspunde, ‹fig.› a acoperi. *Definiţia dată se potriveşte perfect cu sensul cuvântului.* **22** refl. (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor, despre ţinută etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu"; mai ales în constr. neg.*) a cadra, a corespunde, a merge, ‹înv. şi reg.› a veni. *Asemenea comportare nu se potriveşte cu titlurile lui. Ţinuta lui lejeră nu se potriveşte cu acest eveniment solemn.* **23** refl. a se preta. *A folosit seminţe care se potrivesc pentru cultura de toamnă.* **24** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; de obicei cu determ. calitative*) a o nimeri, ‹pop. şi fam.› a o brodi, ‹înv.› a pocni, ‹fig.; fam.› a o plesni, ‹înv.› a o pocni. *De data aceasta a potrivit-o mai bine pentru că i s-a dat dreptate.* **25** tr. (*compl. indică tirul unei arme de foc*) a regla. **26** refl. (*despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.*) a se întâmpla, a se nimeri, ‹pop. şi fam.› a se brodi, ‹fig.› a cădea, ‹fig.; pop.› a pica[2]. *Sărbătorirea numelui s-a potrivit într-o joi. Plecarea lui s-a potrivit cum nu se poate mai prost.* **27** refl. (*mai ales pop.*) a se corela, ‹fig.› a se alinia. *Se urmăreşte să se potrivească preţurile cu salariile.* **28** refl. impers. a se întâmpla, a se nimeri, ‹pop. şi fam.› a se brodi, ‹înv. şi reg.› a se prileji, a se prilejui, ‹reg.› a se tălăli, a se tălni, a se văji, a se zgodi. *S-a potrivit ca cei doi să aibă acelaşi nume de familie. S-a potrivit să-l cunoască pe poet la o lansare de carte.* **29** tr. (*muz.; compl. indică instrumente muzicale cu coarde*) v. Aorda. Înstruna. Struni. **30** tr. (*fam.; compl. indică creaţii artistice, discursuri etc.*) v. Improviza. **31** refl. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune.

potrivíre s.f. **1** adaptare, adecvare, compatibilitate, compatibilizare, conformare, ‹livr.› adecvaţie, idoneitate, ‹rar› adaptaţie. *Potrivirea proiectului cu cerinţele europene a fost o condiţie esenţială.* **2** (*tehn.*) ajustaj, ajustare, ‹pop.› potriveală. *Potrivirea piesei pentru a putea fi folosită a fost anevoioasă.* **3** aranjare, aranjat[1], aşezare. *Ultima lui grijă, înainte de a ieşi din casă, este potrivirea cravatei.* **4** dozaj, dozare, proporţionare. *Farmacistul verifică dacă potrivirea substanţelor medicamentului în amestec este cel corect.* **5** (*tehn.*) reglaj, reglare. *Potrivirea cântarului electronic a fost obligatorie, întrucât nu indica corect greutatea.* **6** armonizare, asortare, combinare. *Stiliştii vestimentari urmăresc potrivirea culorilor.* **7** acord, concordanţă, conformitate, consonanţă, corespondenţă, ‹rar› convenienţă, ‹pop.› potriveală, ‹înv.› corespundere. *Există o perfectă potrivire între melodicitatea versurilor şi acompaniamentul lirei.* **8** afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanţă, corespondenţă, similaritate, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. şi reg.› se-

muială, ‹reg.› asemeninţă, semeniş[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase potriviri. Între cei doi există potrivire de idei.* **9** coincidenţă, ‹pop.› loveală, potriveală. *Întâlnirea lor a fost o pură potrivire.* **10** (*mai ales pop.*) corelare, corelaţie, ‹fig.› aliniere. *Se urmăreşte potrivirea preţurilor cu salariile.* **11** ‹pop. şi fam.› brodeală, nimereală, ‹pop.› potriveală. *Tot ce s-a întâmplat a fost doar o fericită potrivire.* **12** (*rar*) v. Armonie[1]. Concordanţă. Echilibru. Proporţie. Proporţionalitate. Regularitate. Simetrie. **13** (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponenţă. Opozabilitate. Opoziţie. Opunere. Rezistenţă.

potrivít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mărimi, dimensiuni, valori etc.*) mijlociu, ‹reg.› mistricioi. *Este de statură potrivită. Mărimea terenului dat în posesiune este potrivită.* **2** (*despre preţuri*) acceptabil, accesibil, confortabil, convenabil, moderat, modic, rezonabil, ‹pop. şi fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Şi-a cumpărat haina la un preţ potrivit.* **3** (*despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) blând, moderat, temperat, ‹rar› lin[2], ‹fig.› dulce. *În sudul continentului european iarna este potrivită.* **4** (*despre fenomene ale naturii, condiţii atmosferice, vânt etc.*) bun, favorabil, nimerit, prielnic, propice, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt potrivit.* **5** (*despre culori, nuanţe*) armonios, asortat. *Imprimeul din rochie are culori potrivite.* **6** compatibil, corespunzător. *Machiajul de seară nu este potrivit cu ţinuta de zi.* **7** corect, decent, nimerit. *Are ţinuta potrivită pentru a participa la un eveniment ştiinţific.* **8** adecvat, bun, indicat, nimerit, propriu, ‹pop. şi fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren potrivit pentru cultura viţei-de-vie.* **9** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, recomandabil, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvaţional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai potrivită tactică părea în acel moment tăcerea.* **10** (*mai ales despre oportunităţi*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, prielnic, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvaţional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie potrivită, a putut să achiziţioneze tabloul dorit.* **11** (*despre oameni sau despre caracteristici, trăsături, manifestări etc. ale lor*) comun, mediocru, mijlociu. *Inteligenţa lui este potrivită.* **12** (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) apt, bun, capabil, destoinic, vrednic. *El este potrivit să conducă o afacere.* **13** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor sau despre procese, fenomene etc.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „pentru"*) apt, bun, capabil, convenabil, susceptibil. *Procedeul ales nu este potrivit pentru obţinerea unor rezultate performante.* **14** (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) adaptat, ajustat. *Piesa potrivită a fost fixată în angrenaj.* **II** adv. (*modal*) **1** adecvat, indicat, nimerit, oportun, recomandabil. *Nu a răspuns potrivit la întrebarea pusă.* **2** corect, decent, nimerit. *S-a îmbrăcat potrivit pentru un asemenea eveniment.* **3** bine, frumos. *L-a găzduit potrivit o noapte.* **III** (*cu val. de prep.; introduce un circ. de mod*) conform, după. *Potrivit ultimelor sondaje, este politicianul cel mai apreciat de populaţie.*

potrivitór, -oáre adj. (*înv.; despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaş.

potrívnic, -ă s.m., s.f., adj., adv. **I 1** s.m., s.f., adj. adversar, duşman, inamic, vrăjmaş, ‹pop.› pizmaş, pizmuitor, înv. şi reg.› pizmătar, pizmătareţ, ‹reg.› nefârtat, vrăjmăşos, ‹înv.› împotrivnic, neamic, neprieten, nepriitor, pârâş, sculător, supostatnic. *Potrivnicii globalizării au organizat un miting. Echipa potrivnică a pierdut meciul.* **2** adj. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) duşmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, rău, răutăcios, vrăjmaş, ‹pop.› pizmaş, pizmuitor, vrăjmăşesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. şi reg.› pizmătar, pizmătareţ, ‹reg.› vrăjmăşos, ‹înv.› duşmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, şerpesc, veninos, ‹fig.; înv. şi pop.› aspidă[1]. *Se aştepta la acţiuni potrivnice din partea opozanţilor.* **3** adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) duşmănos, neprietenesc, neprietenos, ostil, ‹pop. şi fam.› răstit, ‹fig.› pieziş, ‹fig.; pop. şi fam.› oţetit. *Privirea ei este potrivnică.* **4** adj. (*despre fenomene, idei, tendinţe, păreri etc.*) antitetic, contradictoriu, contrar, divergent, opus, ‹rar› contradicţional, ‹înv.› contrazicător, ‹fig.› discordant, discrepant. *Declaraţiile sale făcute la date diferite sunt potrivnice.* **5** adj. antagonic, antagonist, opus. *Doctrinele celor două partide sunt potrivnice.* **6** adj. (*despre circumstanţe, condiţii etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, vitreg, vrăjmaş, ‹înv. şi pop.› nepriincios, ‹pop. şi fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări potrivnice din tinereţe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **7** adj. advers, contrar, dimpotrivă, opus, ‹înv.› împotrivit, opozit. *Partea potrivnică a pierdut procesul.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) duşmănos, încruntat, ostil, rău, răutăcios, ‹fig.; pop. şi fam.› chiorâş, ‹fig.; înv.› ponciş. *Îl priveşte potrivnic.*

potrivnicíe s.f. **1** adversitate, duşmănie, ostilitate, vitregie, vrăjmăşie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig., înv. şi pop.› val. *Tinerii soţi nu se înţelegeau din cauza potrivniciei dintre părinţii lor.* **2** (*pop.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenienţă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică. **3** (*înv.*) v. Constrângere. Forţă. Silă. Silnicie. Violenţă. **4** (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponenţă. Opozabilitate. Opoziţie. Opunere. Rezistenţă.

potroácă s.f. (*bot.*) **1** *Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*; fierea-pământului (v. *fiere*), ţintaură, ‹reg.› buruiană-de-friguri, cintoaie, cocoşei-de-grădină (v. *cocoşel*), crucea-pământului (v. *cruce*), floare-de-friguri, frigor, frigurică, fumărică-băşicoasă, ghinţură, ghinţurea, ghinţurică, iarbă-de-curcă, iarbă-de-friguri, iarbă-gonitoare-de-friguri, iarbă-începătoare-de-friguri, potrocea, potrocuţă, săfindei-de-câmp, scăunel, scânteiuţă, taulă. **2** (*reg.*) v. Avrămeasă. Avrămeascâ. Veninariţă (*Gratiola officinalis*). **3** (*reg.*) v. Genţiană. Ghinţură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*). **4** (*reg.*) v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **5** (*reg.*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriţă. Ţintaură. Vineţea. Vineţică. Vineţică-de-câmp (*Centaurea cyanus*).

potroceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Ţintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

potrocúţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Ţintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).

potrón s.n. (*fin.; înv.*) v. Potronic.

potroníc s.n. (*fin.*) ‹înv.› costandă, potron. *Potronicul era o monedă poloneză de argint, care a circulat, în sec. al XVII-lea-al XVIII-lea, şi în Ţările Române, în special în Moldova.*

potróşcă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.

potroşí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **2** (*compl. indică substanţe, materii, lichide etc.*) v. Amesteca. Combina. Mixa.

potróz s.n. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanţă. Corespondenţă. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

potség s.n. (*reg.*) v. Piron.

poţóc s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*zool.*) v. Chiţcan-călător. Guzgan. Şobolan. Şobolan-călător. Şobolan-cenuşiu. Şobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*). **2** s.n. v. Piron.

poucénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

pováră s.f. **I 1** greu, greutate, încărcătură, pondere, sarcină, ‹pop.› tărhat, ‹înv. şi reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbârcă, ‹înv.› greaţă, greime. *Crengile mărului sunt aplecate de povara fructelor.* **2** apăsare, greutate, sarcină. *Abia respiră sub povara rucsacului din spate.* **II** fig. amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferinţă, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, tortură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, ‹fig.; pop. şi fam.› pahar. *Viaţa lor a fost plină de povară.*

povarnagerí́e s.f. (*reg.*) v. Povarnă. Velniţă.

povarnagíu s.m. (*pop.*) ‹înv. şi reg.› velnicer, ‹reg.› balgier, ţuicar, velniţar, vinărsar, ‹înv.› povârnar, rachier, rachigiu. *Povarnagiul este proprietarul unei povarne.*

povárnă s.f. **1** (*înv. şi reg.*) ‹înv. şi reg.› velniţă, ‹reg.› căzănărie, horincie, povarnagerie, povărnărie, prefăcanie, vinărsărie, ‹înv.› rachierie. *Povarna este o instalaţie pentru fabricarea ţuicii, a rachiului şi a spirtului.* **2** (*ind.; înv.*) v. Fabrică. Uzină.

povărnic, -ă adj. (*în opoz. cu „uşor"; înv. şi reg.; despre obiecte, fiinţe etc.*) v. Greu. Masiv.

povață s.f. **I 1** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la povața specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **2** precept, recomandare, recomandație, sfat. *La grădiniță copiii primesc povețe privind igiena.* **3** (*milit.; înv.*) v. Comandă. Conducere. Șefie. **4** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă. **II** (*concr.; înv.*) v. Călăuză. Îndrumător. Mentor. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic.

povărnăríe s.f. (*reg.*) v. Povarnă. Velniță.

povărós, -oásă adj. (*înv.; despre greutăți, sarcini etc.*) v. Împovărător.

povățuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a îndruma, a sfătui, ‹înv.› a năstăvi, a vodi, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a povățuit bine în viață.* **2** (*compl. indică oameni*) a arăta, a consilia, a îndruma, a învăța, a sfătui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îl povățuiește cum să depășească momentele dificile.* **3** (*compl. indică oameni*) a îndemna, a sfătui. *Prietena ei o povățuiește numai la bine.* **4** (*înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **5** (*aeron., nav.; înv.; compl. indică aeronave, ambarcațiuni, nave, dirijabile etc.*) v. Conduce. Dirija. Pilota. **6** (*milit.; înv.; compl. indică unități militare, echipe de intervenție, brigăzi etc.*) v. Comanda. Conduce.

povățuiálă s.f. (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

povățuíre s.f. **1** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, sfat, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. **2** (*înv.*) v. Comandă. Conducere. Șefie.

povățuitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. călăuză, îndrumător, mentor, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost povățuitor toată viață.* **2** s.m. consilier, sfătuitor, sfetnic, ‹înv.› mercuriar, ‹turc.; înv.› erchian. *Povățuitorul domnitorului era unul dintre cei mai înțelepți boieri.* **3** s.m., s.f., adj. călăuzitor, îndrumător, sfătuitor, ‹înv.› îndreptător, năstăvitor, purtător, sleditor, ‹fig.› guru, luceafăr, lumină, luminător. *Savantul i-a fost povățuitor în primii ani de cercetare.* **4** adj. îndrumător, sfătuitor, ‹înv.› învățător. *Acest ghid povățuitor cuprinde noțiunile cele mai importante de igienă.* **5** s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **6** s.m. (*în muzee; înv.*) v. Călăuză. Ghid. Îndrumător.

povățuitúră s.f. (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.

povârghie s.f. (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

povârnár s.m. (*înv.*) v. Povarnagiu.

povârní vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) înclina, a (se) lăsa, a (se) pleca, a (se) prăvăli, a (se) strâmba, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a povârnit în timp.* **2** refl. (*pop.; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna. **3** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Cocârja. Cocoșa. Gârbovi. Ghebosa. Încovoia. Îndoi.

povârnire s.f. aplecare, înclinare, lăsare, plecare, prăvălire, strâmbare, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Povârnirea porții este acum vizibilă.*

povârníș s.n. (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, costișă, muchie, pantă, pripor, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abruptețe, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe povârnișurile munților au înfrunzit.*

povârnít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], înclinat, lăsat, plecat[2], prăvălit, strâmb, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șontit, șovâi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta povârnită trebuie reparată.* **2** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) aplecat[2], înclinat, oblic, pieziș, plecat[2], ‹pop.› teșos, ‹reg.› ponciș, prăvălat, prăvălatic, săbiat, ‹înv.› costiș, piezișat. *Au urcat ușor coasta povârnită a dealului.* **3** (*despre suprafețe, terenuri, drumuri etc.*) coborâtor, înclinat. *Spre mănăstire este un drum povârnit.* **4** (*înv.; despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Năruit[2]. Prăbușit. Prăvălit. Scufundat[2].

povârnitúră s.f. (*geomorf.; înv.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

povârtí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **2** (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli.

povedí vb. IV. **1** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte etc. flexibile, elastice ori părți ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **2** tr. (*înv.; despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) v. Îneca. Năpădi. Podidi. Umple.

povelénie s.f. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

povelí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici.

povelíre s.f. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

povéscă s.f. (*rus.; înv.*) v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație.

povestár s.m. (*reg.*) v. Narator. Povestitor.

povestáș s.m. (*reg.*) v. Narator. Povestitor.

povéste s.f. **1** istorie, istorisire, narațiune, povestire, ‹rar› diegeză, ‹înv.› spunere. *Scrierea cuprinde povestea vieții sfinților.* **2** (*lit.*) basm, mit, povestire. *Copiilor le plac foarte mult poveștile.* **3** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, scorneală, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la povești. Nu mai suportă poveștile lui.* **4** chestiune, lucru, problemă, treabă, ‹astăzi rar› pricină, ‹fam.› socoteală, ‹înv.› madea, ‹rus.; înv.› predmet. *S-a lămurit povestea despre care i-ai vorbit?* **5** (*înv. și reg.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*).

povestélnic s.m. (*reg.*) **1** v. Narator. Povestitor. **2** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

povestí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a înfățișa, a nara, a prezenta, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a povestit cum s-a petrecut accidentul.* **2** tr., intr., refl. recipr. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **3** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **II** intr., tr. (*relig.; înv.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.

povestíre s.f. **I 1** arătare, expoziție, expunere, istorisire, înfățișare, narare, prezentare, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în povestirea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **2** cuvânt, istorisire, prezentare, relatare, vorbă. *Nu-l întrerupe, să nu-și uite povestirea!* **II** (*concr.; lit.*) **1** istorie,

istorisire, narațiune, poveste, ‹rar› diegeză, ‹înv.› spunere. **2** basm, mit, poveste.

povestít s.n. (*rar*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare.

povestitór s.m. narator, ‹reg.› povestar, povestaș, povestelnic. *Este un povestitor desăvârșit.*

povestitúră s.f. (*înv.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare.

povestuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Arăta. Indica. **2** (*relig.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.

povicércă s.f. (*reg.*) v. Clacă. Șezătoare (v. *șezător*).

povídlă s.f. (*reg.*) **1** (*culin.*) v. Chiseliță. Corcodușă. **2** (*culin., ind. alim.*) v. Magiun.

povinuí vb. IV. refl. (*milit.; înv.; despre armate, ostași etc.*) v. Pleca. Preda. Supune.

povód s.n. (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

povornitoáre s.f. (*geomorf, hidrol.; înv.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

povortít, -ă adj. (*înv.; despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb.

póxie s.f. (*reg.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.

pozá vb. I. **I 1** intr., tr. a se arăta, a se face, a se preface, a simula, ‹pop.› a se îngâna, ‹reg.› a se marghioli, ‹înv.› a se fățări, a se fățărnici. *Pozează că este supărat pentru a nu fi deranjat.* **2** tr., refl. (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotografia. **II** tr. (*tehn.*) a așeza, a monta. *După ce a reparat televizorul, îi pozează și carcasa.*

pozár s.m. (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotograf.

pozáre s.f. (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotografiat[1].Fotografiere.

pozát[1] s.n. (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotografiat[1]. Fotografiere.

pozát[2], -ă adj. (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotografiat[2].

póză s.f. **1** ilustrație, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv.› tablou. *Cartea are poze reușite.* **2** alură, atitudine, port[1], poziție, ținută, ‹astăzi rar› postură, ‹rar› menținere, stațiune, ‹reg.› stare, ‹ieșit din uz› turnură. **3** (*fotogr.; pop. și fam.*) v. Fotografie.

pozderí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

pozitív, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, real, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii pozitive ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre oameni*) pozitivist, practic, realist. *Multe femei sunt pozitive și iau viața așa cum este, fără a o înfrumuseța. Fiind un spirit pozitiv, judecă totul obiectiv.* **3** bun, efectiv, eficace, eficient. *Medicația recomandată a dat rezultate pozitive.* **4** (*în opoz. cu „negativ”, „rău”*) bun. *Personajul pozitiv din roman este un copil.* **5** (*despre enunțuri, voturi etc.*) afirmativ, aprobativ, aprobator, favorabil. *Speră să primească un vot pozitiv din partea consiliului de administrație.* **6** bun, favorabil, ‹fig.› benign. *Concertul a fost pozitiv pentru reconfortarea ei psihică. Aprecierile criticului nu sunt tocmai pozitive.* **II** s.n. (*gram.; la adjective și adverbe*) grad pozitiv. *Cu ajutorul pozitivului se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese.*

pozitivísm s.n. **1** (*filos.*) ***pozitivism logic*** = neopozitivism. *Pozitivismul logic acordă o atenție deosebită cunoașterii rațională și analizei logice a limbajului științei.* **2** practicism. *Urmărește numai avantaje imediate și personale datorită pozitivismului său.*

pozitivíst, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) pozitiv, practic, realist. **2** adj., s.m. (*filos.*) aposteriorist. *Pozitivistul folosește raționamentele a posteriori.*

pozitrón s.n. (*fiz.*) antielectron, electron pozitiv. *Pozitronul are sarcină electrică pozitivă.*

poziție s.f. **I 1** amplasament, așezare, loc, situare, ‹rar› situație, ‹înv.› așezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3]. *Prin poziție, supermarketul mulțumește pe locuitorii orașului.* **2** alură, atitudine, port[1], poză, ținută, ‹astăzi rar› postură, ‹rar› menținere, stațiune, ‹reg.› stare, ‹ieșit din uz› turnură. *Poziția corpului trebuie să fie dreaptă.* **3** (*cor., gimn., patinaj etc.*) figură. *Dansatorii execută, cu eleganță, pozițiile de dans.* **4** unghi. *Pentru a-i desena chipul, o privește din mai multe poziții.* **5** (*med.*) ***poziție dorsosacrată*** = poziție ginecologică. *La un examen ginecologic se stă în poziție dorsosacrată;* ***poziție ginecologică*** = poziție dorsosacrată; ***poziție ortostatică*** = ortostatism. *Poziția ortostatică reprezintă menținerea corpului în poziție verticală și fenomenele care rezultă din aceasta;* ***poziție pelviană*** = prezentare pelviană. *Poziția pelviană este o poziție anormală a fătului la naștere, cu bazinul înainte.* **6** (*geogr.*) ***poziție geografică*** = așezare geografică. *Clima temperată a României este o consecință a poziției ei geografice.* **II 1** situație, ‹înv.› pusăciune. *Nu păreau afectați de poziția umilitoare în care se aflau. Se afla în poziția de a avea pentru prima dată în față un adversar redutabil.* **2** loc, situație. *Este conștient de poziția pe care o ocupă în societate.* **3** condiție, situație, stare, ‹reg.› prindoare, ‹fig.; înv.› obraz. *Au o poziție materială excelentă.* **4** grad, rang, situație, ‹înv.› stepenă, ‹fig.› treaptă. *Părinții lui au cea mai înaltă poziție în ierarhia socială.* **5** demnitate, rang, ‹înv. și pop.› mărie[1], mărime, mărire, ‹înv.› cin[1], despus, dregătorie, ifos, orânduială, ședere, vrednicie, ‹grec.; înv.› ipolips, ‹fig.› treaptă. *Tatăl ei deține o înaltă poziție în stat.* **6** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, situație, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă poziție, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în poziții excepționale.* **7** (*biol.; reg.*) v. Gravidie. Graviditate. Maternitate. Sarcină. **III** fig. atitudine, comportare, purtare, ținută. *Este adesea criticat pentru o poziție prea categorică.*

pozmóc s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă.

poznáș, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) glumeț, hazliu, jovial, mucalit, năzdrăvan, vesel, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. și pop.› comedios, snovos, ‹pop. și fam.› ghiduș, hâtru, mehenghi, ștrengar, șugubăț, șuguitor, ‹pop.› giumbușel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, mișto, pișicher, pontos, ‹înv. și reg.› cabazlicar, deșănțat, mătalnic, șăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopșagoș, lascav, mehengher, potcaș, poznel, prujalnic, prujitor, snovelnic, șăgalnic, șăgos, șăncălet, șăncălos, șodoman, șodos, șoloman, șolomeț, șoltic, șotelnic, șotios, tămășalnic, trufaș[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaș, măscăreț, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› facețios, ‹arg.› bengos, corașliu. *Este un tânăr poznaș, căruia îi plac farsele și bancurile.* **2** (*despre oameni*) drăcos, ștrengar. *Are un băiat poznaș, care face numai ce vrea.* **3** (*pop.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **4** (*pop.; despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel. **5** (*înv. și reg.; despre bărbați*) v. Afemeiat. **6** (*reg.*) v. Dănător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător. **II** adj., s.m., s.f. nebunatic, ștrengar, ‹fam.› afurisit, ‹reg.› bazaochi, ‹fig.; reg.› ghibirdic. *În tinerețe a fost un poznaș fără pereche.*

poznátec, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

póznă s.f. **I 1** ghidușie, glumă, năzbâtie, năzdrăvănie, nebunie, ștrengărie, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealî*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghidușărie, iznoavă, marafet, poșovaică, potâng, prujă, prujitură, șagă, șalmă, șoadă (v. *șod*), șoană, șolomănie, șolticărie, șozenie, șozie, tanaboață, tămășag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loază*). *Poznele copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **2** drăcie, drăcovenie, năzbâtie, ștrengărie, ‹pop.› drăcărie, ‹fam.› parascovenie, ‹înv. și reg.› rele (v. *rău*). *Nu poate uita poznele din copilărie.* **3** farsă, festă, ghidușie, glumă, păcăleală, păcălitură, ștrengărie, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, renghi, șotie, ‹pop.› carașic, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› ghidușărie, mișculanță, năsărâmbă, opșag, păcală, șalmă, șăncălănie, șăncălie, șoadă (v. *șod*), șodomănie, trufă[3], trufășag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală. *Fire ludică, se ține numai de pozne.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) boroboață, ispravă, năzbâtie, năzdrăvănie, prostie, șotie, trăsnaie, ‹pop. și fam.› poci-

nog, ‹reg.› boață, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boț. *Pentru poznele făcute la școală i-au scăzut nota la purtare.* **5** bazaconie, năzbâtie, strengărie, trăsnaie, ‹reg.› trăsneală. – *Iarăși ai făcut o poznă? – Nu.* **6** bazaconie, bizarerie, ciudățenie, curiozitate, drăcie, drăcovenie, minunăție, minune, năstrușnicie, năzdrăvănie, ‹rar› excentrism, singularitate, ‹înv. și pop.› pocitanie, ‹pop. și fam.› bâzdâganie, trăsnaie, ‹pop.› comedie[2], nevoie, pidosnicie, ‹reg.› dănănaie, deșanț, miraz[2], mirăzenie, nagodă, șanț[2], șozenie, șuchețenie, trăsneală, ‹înv.› ciudățime, plesnaie, ‹fig.; fam.› halima[1]. *Îi treceau prin cap numai pozne. N-a văzut în viața ei o asemenea poznă.* **7** (*adesea constr. cu vb. „a comite”, „a face”*) eroare, gafă, greșeală, prostie. *A înțeles că a făcut o poznă după reacția musafirilor.* **8** încurcătură, pățanie, ‹pop. și fam.› tărășenie, ‹fam.› comedie[2], dandana, istorie, ‹reg.› tărăraie. *I-a povestit din poznele pe care le-a trăit.* **9** (*înv. și pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **II** (*înv.*) v. Minune. Miracol.

poznáș vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Țiclui.

poznéț, -eățĭ adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

pozní vb. IV. **1** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Distruge. Nenoroci. Prăpădi. **2** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Cruci. Minuna. Uimi. Ului[1].

poznít, -ă adj. **1** (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

pozométru s.n. (*fotogr.*) exponometru. *Cu pozometrul se stabilește durata de expunere optimă la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice.*

pozvól s.n. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.

pozvolénie s.f. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere.

pozvolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.

práctic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** bun, eficace, eficient, folositor, funcțional, operant, operativ, productiv, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt practice. Trebuie găsită o metodă practică pentru stoparea infracționalității.* **2** (*despre metode, soluții etc.*) comod, lesnicios, ‹înv. și pop.› lesne. *A găsit o soluție practică pentru amândoi.* **3** (*despre oameni*) pozitiv, pozitivist, realist. *Multe femei sunt practice și iau viața așa cum este, fără a o înfrumuseța. Fiind un spirit practic, judecă totul obiectiv.* **4** (*despre oameni sau despre activități, manifestări, creații etc. ale lor*) pragmatic, utilitar, utilitarist, ‹înv.› lucrelnic. *Teoria economică pe care o susține are scopuri practice. Concepția filosofică practică consideră utilul drept principiu al tuturor valorilor.* **5** (*despre unele științe sau domenii de cercetare*) aplicat. *Învățământ practic. Fizică practică.* **6** (*înv.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **7** (*înv.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **8** (*înv.; despre oameni*) v. Practician. **II** s.f. **1** praxis. *Oricât de priceput ar fi, este prea tânăr pentru această funcție, întrucât nu are destulă practică. Pentru a deveni un bun chirurg este nevoie de multă practică.* **2** (*jur.*) procedură. *Din practica juridică știe că va câștiga procesul.* **3** exercițiu, ‹rar› deprindere, exersare, ‹înv.› exercitare. *De când n-a mai pictat, nu mai are practică.* **4** (*mai ales cu determ. care indică domeniul, posesorul etc.*) experiență, rutină, ‹livr.› periție, ‹rar› empirie, ‹înv.› ispită, ispitire, ‹fig.› capital de cunoștințe (v. *capital*[1]). *A acumulat în domeniul său de activitate o practică valoroasă.* **5** exercitare, practicare, profesare. **6** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, pricepere, știință, talent, ușurință, ‹livr.› periție, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscusează, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră practica chirurgului în mânuirea bisturiului.* **7** (*înv.*) v. Capacitate. Competență. Destoinicie. Pregătire. Pricepere. Seriozitate. Valoare. Vrednicie.

practică[1] s.f. (*înv.*) v. Proces-verbal.

practicá[2] vb. I. **1** tr. (*compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) a exercita, a face, a profesa, ‹înv. și pop.› a lucra, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a metahirisi. *Practică avocatura în capitală. Nu poți practica o meserie pentru care nu ești pregătit.* **2** tr. ‹fig.› a cultiva. *Practică arta fotografică.* **3** tr. (*compl. indică jocuri sportive*) a juca. *Practică handbalul de când era copil.* **4** tr. (*compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) a aplica, a folosi, a implementa, a întrebuința, a utiliza, ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiștii practică o nouă metodă de laborator.* **5** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiceiuri, practici etc.*) a (se) folosi, a (se) întrebuința, a (se) utiliza. *Acest obicei se practică de sute de ani în mediul rural.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a efectua, a executa, a face. *Dacă o intervenție chirurgicală este practicată la timp, poate fi salvatoare.* **7** refl. impers. a se obișnui, ‹pop.› a se îndătina, ‹înv.› a se politici. *Așa se practică pe la ei prin sat.*

practicábil, -ă adj. **1** (*despre locuri, drumuri etc.*) abordabil, accesibil, ‹înv. și pop.› lesnicios, ‹fam.› ușor[2], ‹înv.› apropiabil. *Drumul spre cabană este practicabil.* **2** (*rar; despre lucruri, obiecte sau despre planuri, idei etc.*) v. Executabil. Fezabil. Posibil. Realizabil.

practicáre s.f. **1** exercitare, practică (v. *practic*), profesare. *Practicarea profesiei de avocat te solicită mult psihic. Pentru practicarea unei meserii cu succes, trebuie o pregătire temeinică.* **2** ‹fig.› cultivare. *Practicarea artei fotografice este o pasiune veche a lui.* **3** aplicare, aplicație, folosire, implementare, întrebuințare, utilizare. *Specialiștii s-au gândit la practicarea unei noi metode de laborator.* **4** folosire, întrebuințare, utilizare. *Practicarea acestui obicei în mediul rural este de sute de ani.*

practicát, -ă adj. **1** (*despre teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) aplicat, folosit, implementat, întrebuințat, utilizat. *Noua metodă practicată este mult mai eficientă.* **2** (*despre obiceiuri, practici etc.*) folosit, întrebuințat, utilizat. *Obiceiul practicat este vechi de sute de ani.*

practician, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› practic. *Fiul ei este medic practician în spital.*

practicísm s.n. pozitivism. *Urmărește numai avantaje imediate și personale datorită practicismului său.*

practicós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

practisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) v. Aplica. Folosi. Implementa. Întrebuința. Practica[2]. Utiliza.

practisít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

prádă s.f. **I 1** jaf, jefuire, jefuit[1], prădare, prădat[1], rapt, ‹înv. și pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. și reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaș, răbluşag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădăşug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpștire, ‹arg.› globire. *Motivul crimei a fost prada.* **2** (*reg.*) v. Risipă. **3** (*înv.*) v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute. **II** (*concr.; milit.*) captură, ‹înv. și pop.› plean, ‹înv.› duium, jaf,

pleașcă, priză. *Aceste tablouri au fost prăzi de război.*

prádnic s.m. (*înv.*) v. Jefuitor. Prădător. Spoliator.

praf s.n. **I 1** pulbere, ‹pop.› țărână, ‹înv.; reg.› gară[2], ‹reg.› colb, purdă, șperlă, șteah, știup, țârfă. *Pe mobilă s-a strâns mult praf. Pantofii i s-au umplut de praf* **2** (*milit.*) ***praf de pușcă*** = pulbere, pulbere neagră, ‹pop.› iarbă, iarbă de pușcă, iarbă vânătorească, ‹înv. și reg.› silitră, ‹înv.› paler[2], praf de tun. *Praful de pușcă este folosit la fabricarea explozibililor;* ***praf de tun*** v. Praf de pușcă. **3** ***praf de spumă*** = praf spumant; ***praf spumant*** = praf de spumă. *Praful spumant este folosit în stingerea incendiilor.* **4** (*farm., chim.; pop.*) ***praf alb*** v. Cocaină. **5** (*bot.; pop.*) v. Polen. **6** (*farm., chim.; arg.*) v. Diacetilmorfină. Heroină. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***praful-strigoilor*** v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*).

prăftoríță s.f. **1** (*în fierărie*) praftură, stropitoare (v. *stropitor*), ‹pop.› udătoare, ‹reg.› stropelnic, stropelniță. **2** (*arg.; j. de cărți*) v. Popă[1]. Rege[1]. Rigă.

práftură s.f. (*în fierărie*) praftoriță, stropitoare (v. *stropitor*), ‹pop.› udătoare, ‹reg.› stropelnic, stropelniță. *Cu praftura se udă fierul și cărbunii încinși.*

prag s.n. **I 1** (*constr.*) ‹reg.› părcan. *S-a împiedicat de pragul ușii.* **2** poartă, ușă, ‹reg.› tocat[2]. *Mama își așteaptă fiica în prag.* **3** (*muz.; la instrumentele cu coarde*) ‹reg.› prăguș. *Pe prag se sprijină coardele.* **4** (*geomorf.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) banc[1], ‹înv.› gherdap. *Pescarii cu experiență știu cum să ocolească pragurile de nisip.* **5** (*fiziol.*) limită. *A atins pragul de suportabilitate. A ajuns la pragul rezistenței fizice.* **6** (*geomorf., hidrol.; rar*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **7** (*anat.; înv. și pop.*) v. Bazin. Cavitate pelvină. Pelvis. **8** (*pop.*) v. Dungă. Linie. Vargă. **9** (*constr.; înv.*) v. Soclu. **II** fig. (*cu sens temporal; de obicei precedat de prep. „în", „din", „de la"*) apropiere, preajmă. *În pragul Crăciunului, începe agitația pe străzile marilor orașe.*

pragmátic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre activități, manifestări, creații etc. ale lor*) practic, utilitar, utilitarist, ‹înv.› lucrelnic. *Teoria economică pe care o susține are scopuri pragmatice. Concepția filosofică pragmatică consideră utilul drept principiu al tuturor valorilor.* **2** (*despre oameni*) ‹rar› materialist. *Este o persoană pragmatică.* **3** (*filos.*) pragmatist. *Curentul pragmatic consideră drept criteriu al adevărului valoarea practică, spiritul practic.*

pragmatísm s.n. spirit practic. *Bunii manageri sunt înzestrați cu pragmatism.*

pragmatíst, -ă adj. (*filos.*) pragmatic.

prais s.m. (*reg.*) v. Prusac. Prusian.

prăjilă s.f. (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

pralínă s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pramátie s.f. (*fam.*) v. Canalie. Pușlama. Secătură.

prănic s.n. (*gosp.; reg.*) v. Mai[3].

prapórcic s.m. (*milit.; înv.*) **1** v. Sublocotenent. **2** v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.

prăpur s.m. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Drapel. Steag. Stindard. **2** (*reg.*) ‹reg.› steag. *Prapurul este bradul împodobit cu flori, cu panglici etc., care se face la moartea unei fete sau a unui tânăr necăsătorit.* **II** (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Mezenter. Mezou. **2** (*pop.*) v. Peritoneu. **3** (*reg.*) v. Placentă.

prasadeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Dizenterie.

práșă s.f. (*agric.; pop.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].

prașcău s.m., adj. (*pop.*) **1** s.m. v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** adj., s.m. v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

prășilă s.f. (*agric.*) prășire, prășit[1], sapă[2], săpare, săpat[1], ‹pop.› prașă, prășitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prășeală, săpătură, târșenit, târșit[1], târșitură, troșenire, troșenit. *Prin prașila porumbului se distrug buruienile care cresc în jurul acestuia.*

práștie s.f. **1** ‹reg.› nil, picătoare, pliești, proască, pușcă, pușculiță, pușcuță, răpezitoare (v. *răpezitor*), șlaidăr, zbângă, zbângăitoare, zburătoare (v. *zburător*). *Cu praștia se aruncă pietricele spre o anumită țintă.* **2** (*la căruță*) ceatlău, ‹reg.› lăgău. *Praștia se adaugă la inima căruței pentru a înhăma un al treilea cal.* **3** (*reg.*) v. Chimir. Șerpar. **4** (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

prat s.n. (*reg.*) **1** v. Cositură. Fânaț. Fâneață. **2** v. Livadă. Pomet.

právăț s.n. (*înv.*) **1** v. Obiect. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă. **2** (*în forma* ***praveț***) v. Călăuză. Ghid. Îndreptar. Îndrumar. Îndrumător.

práveț s.n. (*înv.*) = pravăț.

právilă s.f. (*înv.*) **I 1** (*jur.*) v. Cod[2]. **2** (*jur.*) v. Lege. **3** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **4** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **5** v. Normă. Precept. Principiu. Rânduială. Regulă. **II** (*milit.; la arme de foc*) v. Cătare. Miră.

pravilicésc, -eáscă adj. (*jur.; în opoz. cu „ilicit"; înv.; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) v. Legal. Licit[1].

pravilicéște adv. (*modal; jur.; înv.*) v. Legal. Legalmente.

pravilíst s.m. (*jur.; înv.*) v. Jurist.

pravílnic, -ă adj. (*jur.; în opoz. cu „ilicit"; înv.; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) v. Legal. Licit[1].

pravilnicésc, -eáscă adj. (*jur.; în opoz. cu „ilicit"; înv.; despre acte, instituții, organizații, măsuri ale unor autorități etc.*) v. Legal. Licit[1].

pravilnicéște adv. (*modal; jur.; înv.*) v. Legal. Legalmente.

pravilnicíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Legalitate. Putere. Valabilitate. Valoare.

pravoslăv, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.; înv.*) **1** adj. v. Ortodox. **2** s.m., s.f. v. Greco-oriental. Greco-răsăritean. Ortodox.

pravoslavíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Ortodoxie. Ortodoxism.

pravoslăvnic, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.; înv.*) **I 1** adj. v. Ortodox. **2** s.m., s.f. v. Greco-oriental. Greco-răsăritean. Ortodox. **II** adj., s.m., s.f. **1** v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** v. Bigot. Bisericos. Fanatic. Habotnic.

pravoslavnicíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Ortodoxie. Ortodoxism.

praxapóstol s.m. (*relig.; înv.; și nm. pr.*) v. Apostol. Praxiu.

práxis s.n. **1** practică (v. *practic*). *Oricât de priceput ar fi, este prea tânăr pentru această funcție, întrucât nu are destul praxis. Pentru a deveni un bun chirurg este nevoie de mult praxis.* **2** (*înv.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă.

práxiu s.m. (*relig.; și nm. pr.*) apostol, ‹înv.› praxapostol. *Praxiul conține faptele apostolilor și scrisorile lor.*

praz s.m. (*bot.*) **1** *Allium porrum*; ‹reg.› ai, ceapă-albă, ceapă-blândă, coada-șoricelului (v. *coadă*), coada-vacii (v. *coadă*), hașmă, horceag, poroaică, poroi, pur[1]. **2** (*reg.; și, art.,* ***prazul-iepurelui***) v. Aiul-șarpelui (v. *ai*) (*Allium scorodoprasum*). **3** (*reg.*) ***praz-sălbatic*** v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*).

prăznic s.n. **I 1** (*bis.*) pomană, ‹înv. și reg.› prinos, ‹reg.› comând, comândare, mesișoară, ‹înv.› bâlci. *După înmormântare, rudele și cunoscuții apropiați ai mortului sunt chemați la praznic.* **2** (*la pl.; relig. creștină*) ***praznice împărătești*** = sărbători împărătești (v. *sărbătoare*). *Praznicele împărătești sunt legate, îndeosebi, de momente din viața lui Iisus Hristos și a Maicii Domnului.* **3** (*relig.; pop.*) v. Hram. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Sărbătoare. Zi festivă. **2** (*pop. și fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **3** (*pop.*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz. **4** (*înv.*) v. Patron[2].

prăbușeálă s.f. (*rar*) v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1].

prăbuși vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) prăvăli, a (se) risipi, a (se) surpa, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foișorul din grădină s-a prăbușit în timpul furtunii. Cutremurul a prăbușit casa.* **2** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se nărui, a se prăvăli, a se rupe, a se scufunda, a se surpa, ‹pop.› a se ponorî, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se prăbușească în urma revărsărilor repetate.* **3** refl. (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a cădea, a se nărui, a se răsturna, ‹rar› a se abate[2], a se poticni, ‹înv. și pop.› a pica[2], a se prăvăli, ‹pop.› a se povârni, a se turna[1], ‹reg.› a oticni, ‹înv.› a scăpăta.

S-a prăbuşit de pe scaun din cauza unei ameţeli puternice. **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a (se) prăvăli, a (se) rostogoli, ‹livr.› a degringola, ‹rar› a se răsuci, ‹înv.› a (se) ponorî, ‹fig.› a zbura. *A alunecat şi s-a prăbuşit în prăpastie.* **5** tr. (*compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. şi pop.› a detuna, ‹pop. şi fam.› a aşterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. şi reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a prăbuşit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul şi-a prăbuşit adversarul în ring.* **6** refl. (*despre ape de munte*) a cădea, ‹înv. şi pop.› a se prăvăli. *Pârâul se prăbuşeşte de la înălţime, formând mai multe cascade.* **7** refl. (*rar; despre fiinţe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli.

prăbuşire s.f. **I 1** cădere, dărăpănare, dărâmare, darâmat[1], năruire, năruit[1], prăvălire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbuşeală, ‹înv. şi pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs prăbuşirea casei.* **2** năruire, scufundare, surpare. *Prăbuşirea malurior a fost cauzată de revărsările repetate ale râului.* **3** cădere, năruire, răsturnare, ‹înv. şi pop.› picare, prăvălire. *În urma prăbuşirii de pe scaun şi-a luxat mâna.* **4** degringoladă, prăvălire, rostogolire, rostogolit[1]. *Prăbuşirea în prăpastie a fost fatală pentru ea.* **5** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăvălire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Prăbuşirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **II** (*astron.*) ***prăbuşire gravitaţională*** = colaps gravitaţional, implozie. *Prăbuşirea gravitaţională este comprimarea bruscă a unei stele din cauza propriei forţe de gravitaţie, însoţită de eliberarea unei mari cantităţi de energie.*

prăbuşit, -ă adj. **1** (*despre construcţii, elemente de construcţii, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, dărâmat[2], năruit[2], prăvălit, risipit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa prăbuşită trebuie să fie curăţat.* **2** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnişuri etc.*) năruit[2], prăvălit, scufundat[2], surpat[2], ‹pop.› ponorât, ‹înv.› povârnit. *Malurile prăbuşite au colmatat râul.* **3** (*despre fiinţe, obiecte etc.*) căzut, năruit[2], răsturnat, ‹înv. şi pop.› prăvălit. *Bolnavul prăbuşit a primit ajutor medical.*

prăbuşitură s.f. **1** dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, paragină, rest, ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. şi reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubişte, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o prăbuşitură.* **2** surpătură, ‹înv. şi reg.› ponorâtură, ‹reg.› surpezeală, surpiş, surpuş, surupenie, surupină, surupişte. *Aceste flori au crescut într-o prăbuşitură de mal.*

prăci adv. (*modal; ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.; reg.*) v. Extrem. Foarte. Tare.

prădá vb. I. tr. **1** (*compl. indică aşezări omeneşti, ţinuturi, ţări etc.*) a jefui, ‹rar› a tâlhări, ‹înv. şi reg.› a jerpeli, a plenui, a pleşcui, ‹înv.› a înrobi, a sângecli, a strica, a tâlhui, ‹turc.; înv.› a iagmaladisi, ‹fig.; pop.› a beli, ‹fig.; înv.› a dezbrăca. *Câţiva puşcăriaşi evadaţi au prădat satul. În vechime, hoarde de barbari au prădat ţara.* **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) a deposeda, a despuia, a jefui, a spolia, a tâlhări, ‹înv. şi pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. şi fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înşelăciune, au reuşit să-i prade pe bătrâni de bunurile lor.* **3** (*compl. indică instituţii, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) a devaliza, a devasta, a jefui, a sparge, ‹arg.› a trosni. *Casa a fost prădată de hoţi. Indivizi mascaţi au prădat seiful băncii.* **4** (*compl. indică bunuri, obiecte posedate de cineva*) a jefui, a răpi, ‹înv.› a răpşti, a rupe. *Un hoţ i-a prădat poşeta.* **5** (*compl. indică oameni*) a fura. *Noaptea trecută l-au prădat hoţii.* **6** (*în opoz. cu „a economisi”; înv. şi reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **7** (*reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **8** (*compl. indică oameni*) v. Înrobi. Robi.

prădálnic, -ă adj. **1** jefuitor. *În vechime, barbarii năvăleau în bande prădalnice.* **2** (*despre animale sălbatice carnivore sau despre păsări*) răpitor, ‹înv.› rapace, răpicios. *Uliul este o pasăre prădalnică.*

prădáre s.f. **1** jaf, jefuire, jefuit[1], pradă, prădat[1], rapt, ‹înv. şi pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. şi reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaş, răbluşag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădăşug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpştire, ‹arg.› globire. *Motivul crimei a fost prădarea.* **2** deposedare, despuiere, jefuire, spoliaţie, spoliere, ‹fig.; pop. şi fam.› dezbrăcare. *Prădarea bătrânilor de bunurile lor s-a făcut prin înşelăciune.* **3** devalizare, devastare, jefuire, spargere, ‹arg.› călcare, giolărie, gioleală, intervenţie, paradeală, trăsnaie, trosneală. *Au fost arestaţi pentru prădarea casei. Prădarea seifului băncii s-a făcut în câteva minute.*

prădăş s.m. (*înv.*) **1** v. Jefuitor. Prădător. Spoliator. **2** v. Hoţ. Pungaş.

prădát[1] s.n. jaf, jefuire, jefuit[1], pradă, prădare, rapt, ‹înv. şi pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. şi reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaş, răbluşag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădăşug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpştire, ‹arg.› globire.

prădát[2], -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) deposedat, despuiat, jefuit[2], spoliat, ‹înv. şi reg.› jerpelit, ‹arg.› globit, golit[2]. *Bătrânii prădaţi caută dreptatea în justiţie.* **2** (*despre instituţii, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) devalizat, devastat, jefuit[2], ‹arg.› şplinguit. *Casa prădată a fost cercetată de poliţie.* **3** (*despre bunuri, obiecte posedate de cineva*) jefuit[2], răpit[2]. *Poşeta prădată era din piele.* **4** (*despre oameni*) furat[2], ‹arg.› apretat[2]. *Persoana prădată a anunţat poliţia.* **5** (*reg.; despre oameni, colectivităţi etc.*) v. Amărât. Nenorocit. Prăpădit. **II 1** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Captiv. Prins[2]. Prizonier. Rob. **2** s.m., s.f. (*în Ev. Med.*) v. Aservit. Rob. Sclav. Subjugat.

prădăciúne s.f. (*înv. şi pop.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

prădălău s.m. (*în opoz. cu „econom”; reg.*) v. Cheltuitor. Risipitor.

prădălí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a economisi”; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

prădăşúg s.n. (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

prădătór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. jefuitor, spoliator, ‹rar› pleşcan, ‹reg.› jacaş, jăpcan, jăpcaş, ‹înv.› pleşcaş, pleşcuitor, pradnic, prădaş, ‹fig.; înv.› dezbrăcător. *Prădătorii sunt pedepsiţi prin lege.* **2** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Hoţ. Pungaş. **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom”; reg.*) v. Cheltuitor. Risipitor. **4** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Înrobitor. Robitor.

prădătúră s.f. (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

prăfăráie s.f. **1** (*colect.*) prăfărie, ‹reg.› colbăraie, colbărie. *În podurile caselor se adună, în timp, multă prăfăraie.* **2** (*milit.; înv.*) v. Pulberărie.

prăfăríe s.f. **1** (*colect.*) prăfăraie, ‹reg.› colbăraie, colbărie. **2** (*milit.; înv.*) v. Pulberărie.

prăfós, -oásă adj. **1** (*despre încăperi, spaţii, drumuri etc.*) prăfuit, prăfuros, ‹reg.› colbăit, colbos, colburatic, colburos, prăfoşat, ‹înv.› pulberos. **2** (*despre materii*) pulverulent, ‹înv.› pulberic, pulberos. *Medicamentul pe care îl ia este prăfos.*

prăfoşá vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Prăfui.

prăfoşát, -ă adj. (*reg.; despre încăperi, spaţii, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros.

prăfuí vb. IV. tr., refl. **1** ‹reg.› a (se) colbăi, a (se) prăfoşa, a (se) sprehui[1]. *Pantofii i s-au prăfuit după o zi de mers prin oraş.* **2** (*cosmet.; rar; compl. sau sub. indică oameni sau faţa, obrajii, nasul, gâtul lor*) v. Pudra.

prăfuíre s.f. **1** ‹reg.› colbăire, ‹înv.› prăvuială. *Pe un asemenea drum, prăfuirea pantofilor se face imediat.* **2** (*cosmet.; rar*) v. Pudraj. Pudrare.

prăfuít, -ă adj. **I** (*despre încăperi, spaţii, drumuri etc.*) prăfos, prăfuros, ‹reg.› colbăit, colbos, colburatic, colburos, prăfoşat, ‹înv.› pulberos. *Podul prăfuit trebuie curăţat.* **II** fig. **1** arhicunoscut, banal, depăşit, răscunoscut, ştiut[2], ultracunoscut, vechi[2], ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc prăfuit şi nimeni nu a râs.* **2** (*despre concepţii, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depăşit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Foloseşte o metodă de predare prăfuită.* **3** (*fam.; glum.* sau *iron.;*

despre oameni) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
prăfuléț s.n. prăfurel, prăfușor.
prăfurél s.n. prăfuleț, prăfușor.
prăfuríu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, despre păr, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, cenușiu, fumuriu, gri, plumburiu, sur, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o flanea dintr-o lână de culoare prăfurie. Părul lupului este prăfuriu.*
prăfurós, -oásă adj. (*despre încăperi, spații, drumuri etc.*) prăfos, prăfuit, ‹reg.› colbăit, colbos, colburatic, colburos, prăfoșat, ‹înv.› pulberos.
prăfușór s.n. prăfuleț, prăfurel.
prăgúș s.n. **1** (*pop.; la ușă*) v. Prăgușor. Prăguț. **2** (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Prispă. **3** (*muz.; la instrumentele cu coarde; reg.*) v. Prag.
prăgușór s.n. (*la ușă*) prăguț, ‹pop.› prăguș.
prăgúț s.n. (*la ușă*) prăgușor, ‹pop.› prăguș.
prăjeálă s.f. **1** prăjire, ‹înv. și reg.› prăjitură. *Nutriționiștii recomandă prăjeala cărnii în ulei, nu în untură.* **2** (*concr.; culin.*) rântaș, ‹înv. și reg.› prăjitură, ‹reg.› răncău, scrobeală. *Ardelencele gătesc mâncărurile cu prăjeală.*
prăjí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică alimente, în special carne*) a frige, ‹rar› a sfârâi, ‹pop.› a pârjoli, ‹reg.› a coace. *A prăjit șnițelele în ulei.* **2** refl. (*despre alimente, mâncăruri*) a se arde, ‹înv. și reg.› a se coroji. *A uitat mâncarea pe foc și s-a prăjit.* **3** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Arde. Bronza. Înnegri. **4** refl., intr. (*pop. și fam.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Vești. **5** refl. (*înv. și reg.; despre obiecte, materiale etc. umede*) v. Usca. Zvânta. **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa. **2** refl. (*despre oameni*) v. Chinui. Consuma[2]. Frământa. Măcina. Mânca. Mistui. Pârjoli. Sfârâma. Zbate. Zbuciuma.
prăjínă s.f. **I 1** par, ‹pop.› prepeleac, săgeată, ‹reg.› beldie, colvă, copreală, dârjală, dârjău, dârvă, măciucă, paci, paliță, palțău, pălpag, pătăchie, prăștinaș, prăștină, rudă[2], țap, vrăjar, ‹înv.› șiric. *A înfipt o prăjină în pământ pentru a priponi calul.* **2** băț, coadă, nuia, vargă, ‹înv. și reg.› prăștină, ‹reg.› beldie, lăstar[2], paliță, rudă[2], sticiu, vârgar. *Prăjina undiței s-a rupt din cauza greutății peștelui.* **3** opintitor. *Cu prăjina se împinge luntrea de la mal.* **4** (*gosp.*) ‹pop.› proptea, ‹reg.› crăcană. *Prăjina bifurcată la un capăt se folosește pentru a sprijini frânghia cu rufele puse la uscat.* **5** (*la cumpăna fântânii*) ‹reg.› lină, lumânare, lumânarea fântânii (v. *lumânare*), lumânarea puțului (v. *lumânare*), lumânărică, lumânărită, lumină, prăștină. *Cu ajutorul prăjinii se cufundă găleata în apă.* **6** (*reg.*) ‹reg.› dijbon. *Cu prăjina se leagă încărcătura de paie sau de fân dintr-un car.* **7** (*tehn.; la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă. **8** (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac. **9** (*țes.; la războiul de țesut; reg.*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor. **10** (*la casele țărănești; înv.*) v. Culme. **II** (*metrol.*) **1** (*și, înv. și reg., **prăjină domnească, prăjină fălcească, prăjină legiuită, prăjină mare***) ‹reg.› bucată. *Prăjina este o unitate agrară de lungime pentru suprafețele de teren arabil, care a variat în timp și după regiuni.* **2** (*înv.*) ***prăjină stânjenească*** v. Stânjen. **III** (*deprec.*) v. Lungan. Vlăjgan.
prăjinícă s.f. (*reg.*) v. Prăjinuță.
prăjinioáră s.f. (*reg.*) v. Prăjinuță.
prăjiníță s.f. (*reg.*) v. Prăjinuță.
prăjinúță s.f. ‹reg.› prăjinică, prăjinioară, prăjiniță.
prăjíre s.f. **1** prăjeală, ‹înv. și reg.› prăjitură. *Nutriționiștii recomandă prăjirea cărnii în ulei, nu în untură.* **2** frigere, ‹reg.› coacere. *Prăjirea șnițelelor se face în ulei.* **3** (*pop. și fam.*) v. Bronzaj. Bronzare. Înnegrire.
prăjít, -ă adj. **1** (*mai ales despre cartofi*) ‹rar› sfârâit[2]. *Îi plac foarte mult cartofii prăjiți.* **2** (*despre alimente, în special despre carne*) fript, ‹pop.› pârjolit. *La prânz, felul al doilea este carne prăjită.* **3** (*pop. și fam.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Vești. Veștejit. **4** (*pop. și fam.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Bronzat. Înnegrit. Negru.
prăjitoáre s.f. (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Escroacă (v. *escroc*). Hoață (v. *hoț*). Impostoare (v. *impostor*). Înșelătoare (v. *înșelător*). Șarlatancă. Șnapancă.
prăjitúră s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Prăjeală. Prăjire. **2** (*concr.; culin.*) v. Prăjeală. Rântaș.
prămándí vb. IV. (*înv.*) **1** intr. v. Trăi. Viețui. **2** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Amâna. Întârzia. Lăsa. Tărăgăna. **3** tr. (*compl. indică stări, senzații, realități etc.*) v. Ascunde. Disimula. Oculta. Tăinui.
prăpástie s.f. (*geomorf.*) abis, adânc, genune, ‹rar› noian, ‹pop.› hău[1], înv. și reg.› prăpăstenie, stârmină, țărm, ‹reg.› beucă, corhol, gidunie, prăval, risipitură, stană, stănet, stâncă, țipiș, ‹înv.› beznă, fărâfund, precipițiu, tău[1]. *Dincolo de creasta muntelui urma prăpastia.*
prăpád s.n. **1** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, pustiire, sinistru, urgie, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfârâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un prăpăd aducător de moarte.* **2** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era un prăpăd de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un prăpăd de mașini.*
prăpădeálă s.f. (*reg.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.
prăpădénie s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** fig. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.
prăpădí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a răposa, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a stori, a se urvi, a zduci, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu s-a prăpădit în 1889, după o boală grea.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) distruge, a (se) nenoroci, ‹înv. și reg.› a (se) ticăloși, ‹reg.› a (se) pozni, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) mina, a naufragia, a (se) ruina, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a prăpădit. Se prăpădește din cauza băuturii.* **3** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a risipi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Prăpădește banii prin baruri și discoteci.* **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **5** tr. (*pop. și fam.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii. **6** tr. (*pop. și fam.; compl. indică lucruri, spații etc.*) v. Aneantiza. Distruge. Nimici. **7** tr. (*pop. și fam.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. **8** tr. (*pop. și fam.; despre foc; compl. indică bunuri, construcții, așezări etc.*) v. Arde. Con-

suma[2]. Distruge. Mistui. Nimici. Topi. **9** tr. (*pop. și fam.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **10** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) v. Distruge. Nimici. Strica. **11** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa. **II** (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare; pop. și fam.*) **1** tr. (*în opoz. cu „a afla", „a găsi"; compl. indică obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierde. Rătăci. **2** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) v. Greși. Încurca. Pierde. Rătăci. **3** refl. (*despre animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Pierde. Rătăci. Răzleți. **4** refl. (*despre oameni*) v. Încurca. Pierde. Rătăci. **III** (*predomină ideea de estompare, de dispariție, de nimicire; reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Pierde. **2** refl. v. Dispărea. Pierde. Pieri. **IV** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se sfărâma, a se sfârși, a se topi. *Se prăpădește de dorul ei. Plânge de se prăpădește.*

prăpădíre s.f. **I 1** decedare, deces, dispariție, expiere, pieire, moarte, răposare, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Prăpădirea poetului a provocat durere.* **2** (*pop. și fam.*) v. Ardere. Distrugere. Mistuire. Nimicire. **3** (*pop. și fam.*) v. Distrugere. Nimicire. Stricare. **4** (*pop. și fam.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire. **5** (*pop.*) v. Iroseală. Irosire. Pierdere. Risipă. Risipire. **II** (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare; pop. și fam.*) v. Pierdere. Rătăcire.

prăpădít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[2], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, stocit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, prăpădit, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de prăpădită, încât au rămas doar ochii de ea.* **3** (*despre oameni*) impotent, incapabil, necapabil, neputincios, ‹înv. și pop.› slăbănog, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› becisnic, nemernic, nevoiaș, nevolnic, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹înv. și reg.› sec, ticălos, ‹reg.› chiomp, sfoiegit, ‹înv.› mișel, neputernic, neputinte, secat[2], ‹fig.; pop.› râncaci. *Este un adolescent prăpădit, care nu poate să facă eforturi mari.* **4** (*despre oameni, colectivități etc.*) amărât, nenorocit, ‹pop.; deprec.› bușteni, ‹reg.› prădat[2], ‹fig.› pârlit, prizărit. *Este un salariat prăpădit.* **5** (*despre starea, situația, mediul în care se află o ființă, un lucru etc.*) deplorabil, jalnic, lamentabil, mizer, mizerabil, nenorocit, ‹înv. și reg.› ticălos, ‹înv.› mișel, netrebnic. *Unii oameni au o existență prăpădită.* **6** (*despre lucruri, materiale etc.*) uzat, ‹pop. și fam.› paradit. *De ani de zile poarta același palton prăpădit.* **7** (*despre așezări, regiuni, țări etc.*) mizer, mizerabil, sărac, sărăcăcios, ‹rar› slăbuț, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› sărman. *Trăiește într-un sat prăpădit de munte.* **8** (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) cheltuit[2], disipat, irosit, împrăștiat, risipit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii prăpădiți fuseseră împrumutați de la bancă.* **9** (*pop. și fam.; despre inamici, adversari etc.*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit. **II** (*predomină ideea de rătăcire, de dezorientare; pop. și fam.*) **1** *despre obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierdut. Rătăcit. **2** (*despre oameni*) v. Pierdut. Rătăcit. **3** (*despre animale*) v. Pierdut. Rătăcit. Răzleț.

prăpăditór, -oáre adj. (*rar; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

prăpădítură s.f. (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

prăpăduí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) v. Distruge. Nimici. Strica.

prăpăsténie s.f. (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.

prăpăstiáș, -ă adj. (*înv.; despre regiuni, ținuturi, munți etc.*) v. Prăpăstios.

prăpăstiós, -oásă adj. **I 1** (*despre regiuni, ținuturi, munți etc.*) ‹înv› prăpăstiaș. *Excursioniștii ocolesc zonele prăpăstioase din munți.* **2** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieptiș, pieziș, povârnit, priporos, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhânos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpiit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta prăpăstioasă. Muntele are spre nord un perete prăpăstios.* **II** fig. **1** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) precipitat, vertiginos, ‹fig.› vijelios. *Coborârea prăpăstioasă a schiorului a creat emoții publicului spectator.* **2** (*rar*) v. Năprasnic. Neașteptat. Neprevăzut.

prăpăstuí vb. IV. refl. **1** (*pop.; despre pământ, stânci, construcții etc.*) v. Aluneca. Luneca. Prăvăli. Rostogoli. **2** (*înv. și reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli.

prăpăstuít, -ă adj. (*pop.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

prăsád, -ă adj. (*pom.; înv. și reg.; despre plante*) v. Altoit.

prăsádi vb. IV. tr. (*pom.; înv. și reg.; compl. indică plante*) v. Altoi[2].

prăseálă s.f. (*biol.; reg.*) v. Prăsilă. Reproducere. Reproducție.

prăsélnic, -ă adj. (*biol.; reg.; despre animale*) v. Prăsitor. Prolific.

prăsí vb. IV. **I** (*biol.*) **1** refl. (*despre animale, organisme*) a se înmulți, a procrea, a se reproduce, ‹pop.› a lega[1], ‹înv. și reg.› a se plodi, ‹reg.› a se puiezi, a se puiți, ‹înv.› a se propaga. **2** tr. (*compl. indică animale sau păsări*) a crește, a înmulți. *Multe persoane prăsesc câini de rasă pentru a-i vinde.* **3** intr., tr. (*înv. și reg.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea. **4** refl. (*înv. și reg; despre animale*) v. Naște. **5** tr. (*înv.; despre femei; compl. indică fețI*) v. Face. Naște. **II** fig. **1** refl. (*bot.; despre plante*) a se înmulți. *Florile de nu-mă-uita s-au prăsit în jurul casei.* **2** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a aduna, a agonisi, a cumula, a economisi, a face, a strânge, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să prăsească o avere imensă.*

prăsílă s.f. **I** (*biol.*) **1** reproducere, reproducție, ‹reg.› plămadă, prăseală. *A cumpărat vaci elveține pentru prăsilă.* **2** (*adesea urmat de determ. care precizează sensul*) rasă[1], soi[1], specie, ‹pop.› sământă, ‹reg.› strană, ‹înv.› specială (v. *special*). *În deltă trăiesc foarte multe prăsile de animale. Fermierul a achiziționat mai multe vaci dintr-o prăsilă austriacă.* **II** (*concr.*) **1** (*zool.; de obicei colect.*) odraslă, progenitură, pui[1], ‹pop.› țânc, ‹înv.› prăsitură. *Iepuroaica și prăsila ei stau într-un țarc special.* **2** (*pop. și fam.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **3** (*pop. și fam.*) v. Copil[1]. Odraslă. Progenitură.

prăsilós, -oásă adj. (*reg.; despre animale*) v. Prăsitor. Prolific.

prăsíre s.f. (*biol.*) înmulțire, prăsit, procreare, reproducere, reproducție, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație. *Prăsirea animalelor domestice este controlată de om.*

prăsít s.n. (*biol.*) înmulțire, prăsire, procreare, reproducere, reproducție, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație.

prăsitór, -oáre adj. (*despre animale*) prolific, ‹pop.› puios, ‹reg.› prăselnic, prăsilos. *Animalele prăsitoare se înmulțesc mult. Unele dintre animalele prăsitoare sunt crescute pentru înmulțire.*

prăsitúră s.f. (*concr.; zool.; înv.; de obicei colect.*) v. Odraslă. Prăsilă. Progenitură. Pui[1]. **prăstăvălí** vb. IV. refl. (*reg.; despre pământ, stânci, construcții etc.*) v. Aluneca. Luneca. Prăvăli. Rostogoli. **prăşcăr** s.m. (*milit.; înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› prăștiaș. **prăşcău** s.n. (*meteor.; reg.*) v. Fulgurială. Fulguire. Fulguit. **prăşeălă** s.f. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1]. **prăşí** vb. IV. tr. (*agric.*) **1** (*compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) a săpa, ‹pop.› a răscoli, ‹reg.› a căpăli, a căpălui, a copăi, a plugări, a târși[1], a troșeni, a țărnui. *A prășit lotul cu floarea-soarelui pentru a afâna pământul.* **2** (*compl. indică plante agricole*) a săpa. *A prășit porumbul pentru a distruge buruienile care cresc în jurul lui.* **prăşíre** s.f. (*agric.*) prașilă, prășit[1], sapă[2], săpare, săpat[1], ‹pop.› prașă, prășitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prășeală, săpătură, târșenit, târșit[1], târșitură, troșenire, troșenit. *Prin prășirea porumbului se distrug buruienile care cresc în jurul acestuia.* **prăşít[1]** s.n. (*agric.*) prașilă, prășire, sapă[2], săpare, săpat[1], ‹pop.› prașă, prășitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prășeală, săpătură, târșenit, târșit[1], târșitură, troșenire, troșenit. **prăşít[2], -ă** adj. (*agric.*) **1** (*despre terenuri cultivate cu plante agricole*) săpat[2], ‹pop.› răscolit[2]. *Terenul prășit este cultivat cu porumb.* **2** (*despre plante agricole*) săpat[2]. *Porumbul prășit a crescut înalt.* **prăşítură** s.f. (*agric.; pop.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1]. **prăştiáş** s.m. (*înv. și reg.*) **1** (*milit.*) ‹înv. și reg.› prășcar. *Prăștiașul luptă aruncând pietre cu praștia.* **2** (*zool.*) v. Lăturaș. **prăştiér** s.m. (*zool.; reg.*) v. Lăturaș. **prăştílă** s.f. (*pop.*) v. Șindrilă. **prăştináş** s.m. (*reg.*) v. Par. Prăjină. **prăştínă** s.f. **1** (*vinif.; pop.*) v. Tescovină. **2** (*înv. și reg.*) v. Băț. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă. **3** (*reg.*) ‹reg.› păianjen, posmă. *Prăștina se pune pe stogul de fân sau pe acoperișurile de stuf ca să nu le ia vântul.* **4** (*reg.*) v. Par. Prăjină. **prătár** subst. sg. (*reg.*) v. Mai[2]. **prăvăl** s.n. (*reg.*) **I 1** (*geomorf.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **2** (*geomorf.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **3** (*la unele j. de noroc*) v. Zar[1]. **II** fig. (*în forma* ***prăvală***) v. Bici. Calamitate. Cancer. Catastrofă. Ciumă. Dezastru. Flagel. Foc. Grozăvie. Lepră. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Pârjol. Plagă. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Tragedie. Urgie. **prăvălă** s.f. (*reg.*) = prăval. **prăvădinăr** s.m. (*milit.; reg.*) v. Ordonanță. **prăvălăc** s.n. (*geomorf.; înv.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **prăvălăt, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **2** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziș. Plecat[2]. Povârnit. **prăvălătic, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **2** (*despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziș. Plecat[2]. Povârnit. **prăvălí** vb. IV. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) prăbuși, a (se) risipi, a (se) surpa, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foișorul din grădină s-a prăvălit în timpul furtunii. Cutremurul a prăvălit casa.* **2** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se nărui, a se prăbuși, a se rupe, a se scufunda, a se surpa, ‹pop.› a se ponorî, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se prăvălească în urma revărsărilor repetate.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a (se) prăbuși, a (se) rostogoli, ‹livr.› a degringola, ‹rar› a se răsuci, ‹înv.› a (se) ponorî, ‹fig.› a zbura. *A alunecat și s-a prăvălit în prăpastie.* **4** refl. (*despre pământ, stânci, construcții etc.*) a aluneca, a luneca, a se rostogoli, ‹pop.› a se prăpăstui, ‹reg.› a se prăstăvăli. *Câteva stânci s-au prăvălit de pe versantul muntelui, blocând șoseaua. Casa s-a prăvălit în puhoaiele nestăvilite.* **5** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a prăvălit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a prăvălit adversarul în ring.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) înclina, a (se) lăsa, a (se) pleca, a (se) povârni, a (se) strâmba, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a prăvălit în timp.* **7** refl. (*înv. și pop.; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna. **8** refl. (*înv. și pop.; despre ape de munte*) v. Cădea. Prăbuși. **9** tr., refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Preface. Schimba. Transforma. **II** refl. fig. (*pop.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Aprinde. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Învolta. Naște. Porni. Produce. Stârni. **prăvăliăr** s.m. (*com.; rar; de obicei deprec.*) ‹rar› prăvăliaș, ‹reg.› boltaș, ‹înv.› dughengiu. **prăvăliáş** s.m. (*com.; de obicei deprec.*) **1** (*rar*) ‹rar› prăvăliar, ‹reg.› boltaș, ‹înv.› dughengiu. *Prăvăliașul este proprietar al unei prăvălii sau vânzător într-o prăvălie.* **2** (*înv.*) v. Tarabagiu. **prăvălíc** s.n. (*la unele j. de noroc; reg.*) v. Zar[1]. **prăvălíci** s.n. (*la unele j. de noroc; reg.*) v. Zar[1]. **prăvălíe** s.f. **I 1** (*com.; mai ales pop.* sau *fam.*) magazin, ‹reg.› bold[3], boltă, dugheană, ‹înv.› magazie, ‹engl.› market. *Prăvăliile din centrul orașului sunt bine aprovizionate.* **2** (*com.; rar*) v. Comerț. Negoț. Negustorie. **3** (*înv.*) ***prăvălie de modă*** = ***prăvălie modistă*** Casă de modă (v. *casă*[1]). Salon de modă (v. *salon*[1]). **II** (*la pantaloni; fam.; glum.*) v. Prohab. Șliț. **prăvălioáră** s.f. (*com.*) prăvăliuță. *Și-a deschis o prăvălioară cu mărunțișuri.* **prăvălíre** s.f. **1** cădere, dărăpănare, dărâmare, darâmat[1], năruire, năruit[1], prăbușire, risipire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs prăvălirea casei.* **2** degringoladă, prăbușire, rostogolire, rostogolit[1]. *Prăvălirea în prăpastie a fost fatală pentru ea.* **3** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, răsturnare, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Prăvălirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **4** aplecare, înclinare, lăsare, plecare, povârnire, strâmbare, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Prăvălirea porții este acum vizibilă.* **5** (*înv. și pop.*) v. Cădere. Năruire. Prăbușire. Răsturnare. **prăvăliş** s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **prăvălít, -ă** adj. **1** (*despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, dărâmat[2], năruit[2], prăbușit, risipit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa prăvălită trebuie să fie curățat.* **2** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) năruit[2], prăbușit, scufundat[2], surpat[2], ‹pop.› ponorât, ‹înv.› povârnit. *Malurile prăvălite au colmatat râul.* **3** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], înclinat, lăsat, plecat[2], povârnit, strâmb, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șonțit, șovâi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta prăvălită trebuie reparată.* **4** (*înv. și pop.; despre ființe, obiecte etc.*) v. Căzut. Năruit[2]. Prăbușit. Răsturnat. **prăvălitúră** s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **prăvăliúță** s.f. (*com.*) prăvălioară. **prăvilăş** s.m. (*jur.; înv.*) v. Jurist. **prăvuiálă** s.f. (*înv.*) v. Prăfuire. **prăznicár** s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) **1** (*și, înv., în forma* ***prăznicer***) ‹înv.› antologhion, trifoloi, țvetoslov. *Prăznicarul este o carte care cuprinde slujbele diferitor sărbători sau praznice bisericești.* **2** (*înv. și reg.*) v. Catapeteasmă. Iconostas. Tâmplă[2]. **prăznicér** s.n. (*înv.*) = prăznicar. **prăznicí** vb. tr. IV. (*înv. și reg.; compl. indică evenimente, oameni, instituții etc.*) v. Aniversa. Celebra. Sărbători. Serba. Ține. **prăznuí** vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*compl. indică evenimente, oameni, instituții etc.*) v. Aniversa. Celebra. Sărbători. Serba. Ține.

2 intr. (*despre oameni*) v. Chefui. Petrece. Veseli.
prăznuiálă s.f. (*reg.*) v. Aniversare. Celebrare. Sărbătorire. Serbare.
prăznuíre s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Aniversare. Celebrare. Sărbătorire. Serbare. **2** (*pop.* și *fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef Petrecere. **3** (*pop.*) v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz.
prăzuliu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui.
prânz s.n. **I 1** dejun, masă[1], masă de prânz (v. *masă[1]*), ‹rar› merinde, ‹pop.› nămiază, prânzare, ‹reg.› gustare. *Cei doi prieteni au luat prânzul la un restaurant.* **2** agapă, banchet, masă[1], ‹livr.› festin, ‹astăzi rar› ospăț, ‹rar› ospeție, ‹înv. și pop.› ospătare, ‹pop.› praznic, prăznuire, prânzare, ‹înv.› nafaca. *A organizat un prânz cu ocazia promovării.* **3** (*concr.*) ‹pop.› prânzare. *În grădinițe, prânzul copiilor este foarte consistent.* **4** (*pop.; și, art., **prânzul cel mic, prânzul mic***) v. Micul dejun (v. *mic*). **5** (*în practicile Bisericii Ortodoxe; reg.*) v. Panahidă. Parastas. Pomană. **II 1** (*și, art., reg., **prânzul cel mare, prânzul mare***) amiază, miez de zi, miezul zilei (v. *miez*), ‹pop.› crucea amiezii (v. *cruce*), înămiezi, namiază, ‹reg.› ziua jumătate (v. *zi*). *Soarele strălucește puternic la prânz.* **2** (*geogr.; reg.*) v. Miazăzi. Sud[1].
prânzáre s.f. (*pop.*) **1** v. Dejun. Masă[1]. Masă de prânz (v. *masă[1]*). **2** v. Agapă. Banchet. Masă[1]. Prânz. **3** (*concr.*) v. Prânz.
prânzí vb. IV. intr. a dejuna, ‹înv. și reg.› a merinda, ‹reg.› a gusta, a prânzui. *Cei doi prieteni au prânzit la un restaurant.*
prânzișór s.n. (*înv. și pop.*) **1** ‹pop.› prânzuleț, prânzuț. **2** (*înv. și pop.*) v. Micul dejun (v. *mic*).
prânzitór s.n. (*constr.; înv. și reg.*) v. Sală de mâncare (v. *sală[1]*). Sală de mese (v. *sală[1]*). Sufragerie. Tricliniu.
prânzuí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Dejuna. Prânzi.
prânzuléț s.n. (*pop.*) v. Prânzișor.
prânzúț s.n. **1** (*pop.*) v. Prânzișor. **2** (*reg.*) v. Micul dejun (v. *mic*).
prâslea s.m. art. mezin, ‹reg.› urmatic, zăpârstea. *Face cunoștință cu prâslea familiei vecine. Prâslea al lor este elev la școala primară.*
prâsnél s.n. **I 1** (*la fusul de tors*) sfârleză, titirez, ‹reg.› cigă, maciulă, măciucă, moț[1], muc, roata de la fus (v. *roată[1]*), roata fusului (v. *roată[1]*), roată[1], smâc, vârf. *Prâsnelul face ca fusul să se învârtească uniform și mai ușor.* **2** sfârlează, titirez, ‹înv. și reg.› sfârlă, ‹reg.› smâc. *Prâsnelul este o jucărie cu un vârf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană.* **3** (*tehn.; la moara de vânt*) crâng, ‹reg.› fanar, prâstelnic, terteleac, titirez, truznel, val, vălug. *Prâsnelul este o parte a morii care este învârtită de roata cea mică din interior.* **4** (*tehn.; la cilindrul morii*) ‹reg.› târcoală (v. *târcol*), turtă. **II** (*bot.; înv. și reg.*) **1** v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*). **2** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotocele-albe (*Achillea millefolium*).
prâsnét s.n. (*înv.*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Freamăt. Murmur. Sunet. Susur. Susurare. Șâșâit. Șopot. Șoșoit. Șuiet. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură. Zumzet. Zvon[1].
prâsní[1] vb. IV. **1** intr. (*înv. și reg.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni. **2** tr., refl. pas. (*reg.; compl. sau sub. gram. indică pământul ori plante, obiecte, ființe, străzi, plantații etc.*) v. Stropi. Uda. **3** intr. (*reg.; în forma **pârsni**; despre oameni*) v. Sforăi. **4** intr. (*reg.; în forma **pârsni**; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi. **5** intr. (*reg.; în forma **pârșni**; despre oameni și despre unele animale*) v. Strănuta. **6** intr. (*înv.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui. **7** intr. (*înv.; despre foc sau despre corpuri inflamabile care ard*) v. Pârâi. Sfârâi. Trosni. **8** intr. (*înv.; despre obiecte, materiale, corpuri etc.*) v. Scârțâi.
prâsní[2] vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa. **3** (*compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) v. Ignora. Neglija. Nesocoti. Ocoli. Omite.
prâstélnic s.n. (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Crâng. Prâsnel.
prea adv. (*modal*) **1** (*ca determ. al unui adj., al unui adv. sau al unui vb., exprimă o nuanță de exagerare în plus ori în minus; în constr. neg.*) tocmai. *Noua directoare a liceului este o femeie nici tânără, nici prea bătrână.* **2** (*ca determ. al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.; înv. și reg.*) v. Foarte. Imens.
preaalés, -eásă adj. (*înv.*) v. Favorit. Predilect. Preferat.
preábăt s.n. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"; reg.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.
preablagoslovít, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Binecuvântat. Blagoslovit.
Preabúnul s.m. art. (*relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atoștiutorul (v. *atoștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottăitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strășnicul (v. *strășnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Preabunul care a dat naștere cerului și pământului.*
preacântá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.
preacinstít, -ă s.f. art., adj. **1** s.f. art. (***Preacinstita**; relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărăteasă*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. **2** adj. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.
preaciudát, -ă adj. (*mai ales în relig. creștină; înv.*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic.
preacovârși vb. IV. tr. (*înv.; despre stări fizice; compl. indică ființe*) v. Copleși. Covârși. Cuprinde. Podidi. Prinde. Răzbi. Toropi[1].
preacredincíos, -oásă adj., s.m., s.f. (*relig.*) credincios, cucernic, cuvios, evlavios, pios, plecat[2], religios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, rob, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om preacredincios, cu frica lui Dumnezeu.*
preacumpărá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte amanetate, pierdute sau vândute*) v. Răscumpăra.
preacurât, -ă s.f. art., adj. **1** s.f. art. (***Preacurata**; relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărăteasă*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. *Preacurata este venerată de credincioșii creștini.* **2** adj. fig. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Angelic. Candid. Cast. Curat. Dalb. Feciorelnic. Fecioresc. Imaculat. Inocent. Îngeresc. Neîntinat. Nepătat. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. Pur[2]. Serafic. Virgin. Virginal.
preacurvâr adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. (*despre soți*) v. Adulter. Infidel. Necredincios. Nefidel. **2** s.m. v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.
preacurví vb. IV. intr., refl. (recipr.) (*înv.*) v. Curvări. Curvăsări. Curvi.
preacurvíe s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință. **2** v. Corup-

ție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu. **3** v. Crailâc. Libertinaj.

preacurvíre s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință. **2** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

preacurvitór s.m. (*înv.*) v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

preacuviós, -oásă s.m., s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Sfânt.

preadumnezeiésc, -iáscă adj. (*mai ales în relig. creștină; înv.*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic.

preafericít, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., adj. (*în titulatura dată patriarhilor sau întâistătătorilor bisericilor autocefale*) preamărit. *Mai mulți preafericiți patriarhi au participat la sfințirea noii clădiri a patriarhiei. La slujbă a participat și preafericitul Bisericii Ortodoxe Române.* **2** s.m., s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Sfânt.

preaființív s.n. (*gram.; înv.*) v. Prezent[2].

preafrumós, -oásă adj. (*înv.; despre peisaje, privelești etc.*) v. Elizeic. Magnific. Minunat. Mirific. Paradiziac. Splendid.

preafúnd adv. (*modal; înv.*) v. Profund.

preaiubíre s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință. **2** v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

preaiubít, -ă adj. (*înv.; despre soți*) v. Adulter. Infidel. Necredincios. Nefidel.

preaînălt, -ă s.m. art., adj. **1** s.m. art. (***Preaînaltul***; *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Preaînaltul care a dat naștere cerului și pământului.* **2** adj. (*mai ales în relig. creștină; înv.*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic.

preaînălță vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

preaînălțáre s.f. (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

preaînălțat, -ă adj. **1** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], prealuminat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Preaînălțate Doamne, Ție ne rugăm! Preaînălțate împărate, ți-am îndeplinit porunca!* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

preaînălțíme s.f. (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

preaînmulțíme s.f. (*înv.*) ‹înv.› preamulțime. *În fața morii era o preaînmulțime de saci cu făină.*

preaînotă vb. I. intr. (*nav.; înv.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Merge. Naviga. Pluti.

preaînțelépt, -eáptă adj. (*înv.; despre Divinitate sau despre oameni*) ‹înv.› preaînțelepțit.

preaînțeleptít, -ă adj. (*înv.; despre Ddivinitate sau despre oameni*) ‹înv.› preaînțelept.

preájmă s.f. **1** (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”*) apropiere, împrejurime, jur[2], proximitate, vecinătate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lăturiș, prejmet, prejmuire. *Sunt multe florării prin preajmă.* **2** (*cu sens temporal; de obicei precedat de prep. „în”, „din”, „de la”*) apropiere, ‹fig.› prag. *În preajma Crăciunului, începe agitația pe străzile marilor orașe.*

prealăbil, -ă adj. **1** anticipat, preliminar, premergător. *Plata prealabilă asigură furnizarea mărfii la timp.* **2** (*despre activități, studii etc.*) pregătitor, preliminar, premergător, ‹rar› preparator. *Pentru a candida la acest post, are nevoie de studii speciale prealabile. Săptămâna aceasta au început meciurile prealabile din cadrul campionatului mondial.*

prealáudă vb. I. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

prealăudáre s.f. (*înv.*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

prealăudát, -ă adj. (*înv.; mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.

prealuminát, -ă adj., s.f. art. **I** adj. **1** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. **2** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, mărit[3], preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Prealuminate prinț, sunteți așteptat!* **II** s.f. art. (***Prealuminata***; *relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărăteasă*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița.

prealuminós, -oásă adj. (*reg.; mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.

pream s.n. (*nav.; reg.*) v. Cin[2].

preamărí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și preamărească eroii.* **2** tr. (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a lăuda, a mări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Preamăriți ziua în care s-a format România Mare!* **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

preamăríre s.f. **1** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o preamărire meritată.* **2** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere preamărirea trecutului este*

evidentă. **3** binecuvântare, glorificare, laudă, mărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Preamărirea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.* .

preamărít, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, lăudat, mărit[3], preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii preamăriți au murit pentru patrie.* **2** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, lăudat, mărit[3], preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Preamărita zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.* **3** (*ca epitet acordat monarhilor sau membrilor familiilor princiare*) preaslăvit, slăvit, ‹livr.› august[2]. *Preamărite rege!* **4** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, mărit[3], prealuminat, preaslăvit, slăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. **5** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preaslăvit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. **II** adj., s.m. (*în titulatura dată patriarhilor sau întâistătătorilor bisericilor autocefale*) preafericit.

preamândríe s.f. (*înv.*) v. Înțelepciune.

preamândru, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Înțelept.

preambúl s.n. **1** introducere, preliminarii (v. *preliminar*). *A intrat direct în subiect, fără preambul.* **2** cuvânt introductiv, cuvânt-înainte, exordiu, introducere, prefață, ‹livr.› isagogică, proluziune, ‹înv.› introducție, înainte-cuvântare, precuvântare, predoslovie, preludiu, procuvântare, ‹grec.; înv.› proimion. *Preambulul la cartea sa este scris de o personalitate în domeniu.*

preamulțíme s.f. (*înv.*) ‹înv.› preaînmulțime.

preanestezíe s.f. (*med.*) prenarcoză. *În preanestezie se administrează bolnavului medicamente hipnotice și analgezice.*

Preanevinováta s.f. art. (*relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița.

preanotá vb. I. intr. (*nav.; înv.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) v. Merge. Naviga. Pluti.

preapărí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui.

preaplecát, -ă adj. (*înv.; despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) v. Supus.

preapodobíe s.f. (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuvioșenie. Cuvioșie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

preapodóbnă s.f. (*relig. creștină; înv.*) v. Sfântă (v. *sfânt*).

preapodóbnic, -ă s.m. (*relig. creștină; înv.*) **1** v. Sfânt. **2** v. Cleric. Față bisericească.

preaputérnic, -ă s.m. art., adj. **1** s.m. art. (***Preaputernicul;*** *relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străsnicul (v. *străsnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. **2** adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atotputernic. Omnipotent.

preaputernicíe s.f. (*înv.*) v. Atotputernicie. Omnipotență.

preaputincíos, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atotputernic. Omnipotent.

prearădicá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

preaseninát, -ă adj. (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.

preasfánt, -ă adj., s.m. art., s.f. art. **1** adj. (*relig.; în titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților*) preasfințit. *Preasfântul patriarh a sfințit biserica nouă a mănăstirii.* **2** s.m. art. (***preasfântul;*** *relig.; în titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților*) preasfinția, preasfințitul (v. *preasfințit*). *Preasfântul, mitropolitul, a rostit Sfânta Liturghie.* **3** s.f. art. (***Preasfânta;*** *relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Precista, Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița.

preasfințía s.f. art. (*relig.; în titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților, urmat de un adj. pos.*) preasfântul (v. *preasfânt*), preasfințitul (v. *preasfințit*). *Preasfinția Sa, mitropolitul, a rostit Sfânta Liturghie.*

preasfințít, -ă adj., s.m. art. (*relig.; în titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților*) **1** adj. preasfânt. **2** s.m. art. (***preasfințitul***) preasfântul (v. *preasfânt*), preasfinția.

preaslăví vb. IV. tr. **1** (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a proslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. **2** (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a lăuda, a mări, a preamări, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici.

preaslăvíe s.f. (*înv.*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.

preaslăvíre s.f. **1** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. **2** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. **3** binecuvântare, glorificare, laudă, mărire, preamărire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare.

preaslávít, -ă adj. **1** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, proslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii preaslăviți au murit pentru patrie.* **2** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, proslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. **3** (*ca epitet acordat monarhilor sau membrilor familiilor princiare*) preamărit, slăvit, ‹livr.› august[2]. *Preaslăvite rege!* **4** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, mărit[3], prealuminat, preamărit, slăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Preaslăvite prinț, sunteți așteptat!* **5** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preamărit, proslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Preaslăvite Doamne, Ție ne rugăm! Preaslăvite împărate, ți-am îndeplinit porunca!*

preastăpnic, -ă adj. (*relig.; despre oameni*) v. Renegat.

preastrăín, -ă adj. (*înv.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Abnorm. Anormal. Nefiresc. Nenormal. Neobișnuit. Suspect.

preastrălucit, -ă adj. (*rar; mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*)

v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.
preavăzător, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Atotștiutor. Omniscient. **2** v. Atotvăzător.
preavéchi, -e adj. (*înv.; mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) v. Imemorabil. Imemorial. Străvechi.
preavertizáre s.f. preavizare.
preavizáre s.f. preavertizare. *Un angajat al firmei a primit preavizare de concediere.*
prebândí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Rămâne. Sta. Zăbovi.
precáncer s.n. (*med.*) precanceroză. *Precancerul este o fază premergătoare cancerului.*
precancerós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre boli, etape ale unei boli*) premalign. *Pacientul poate fi salvat, întrucât boala este în fază precanceroasă.*
precancerózã s.f. (*med.*) precancer.
precár, -ă adj. **I 1** (*despre sisteme fizico-chimice, sisteme tehnice, sisteme monetare etc.*) instabil, labil, nestabil. *Cântarul se află în echilibru precar. În perioada de criză economică sistemul monetar al unei țări devine precar.* **2** (*despre stări, situații etc.*) nesigur, ‹fig.› șubred, ‹fig.; pop.› ușor[2]. *Cei mai mulți bugetari se află într-o situație materială precară.* **3** (*în opoz. cu „solid", „trainic"; rar; despre construcții, clădiri etc.*) v. Nerezistent. Nesolid. Netrainic. Slab. Slăbit. Șubred. Șubrezit. **II 1** (*jur.*) provizoriu, temporar, vremelnic. *Este un deținător precar al proprietății. Posesiunea casei a fost precară.* **2** (*înv.; în forma* ***precariu****; despre îndeletniciri, slujbe etc.*) v. Provizoriu. Temporar. Vremelnic.
precaritáte s.f. **1** instabilitate, labilitate, nestabilitate. *Cântarul trebuie reparat întrucât are precaritate în echilibru. Păstrează banii în casă din cauza precarității monetare.* **2** nesiguranță, ‹fig.› șubrezenie. *Precaritatea zilei de mâine este o realitate pentru mulți oameni.*
precáriu, -ie adj. (*înv.*) = precar.
precarpátic, -ă adj. (*geogr.; rar; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) v. Subcarpatic. Subcarpatin.
precaút, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, prevăzător, prudent, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer precaut în trafic.* **2** adv. (*modal*) atent, circumspect, prudent. *Ei păşesc precaut pe gresia udă. Una dintre regulile de bază ale şoferiei este să se conducă precaut.*
precaúție s.f. atenție, băgare de seamă, circumspecție, grijă, luare-aminte, prevedere, prudență, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă precauție în trafic.*
precádere s.f. întâietate, preponderență, primat, primordialitate, prioritate, ‹înv.› întâință, protie, protimie[2], protimisire, protimisis, ‹ieșit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, precădere are partidul câștigător în alegeri.*
precắt adv. (*pop.; mai ales în corelație cu „atât", „tot atât", „tot pe atât"*) v. Cât.
precedá vb. I. tr. **1** a premerge, ‹înv.› a preurma, a propăși. *Generațiile care ne-au precedat ne-au transmis tradiții pe care nu trebuie să le pierdem. Într-o biserică pronaosul precedă naosul.* **2** a premerge. *Unele măsuri luate de minister precedă reforma învățământului.* **3** a anticipa. *Da Vinci a precedat prin ideile și descoperirile sale, realizările tehnologice din secolele următoare.*
precedént, -á adj., s.n. **1** adj. (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) antecedent, anterior, dinainte, premergător, ‹rar› anticipat, ‹înv.› precezător, trecut[2]. *Multe din evenimentele actuale se explică prin situația precedentă.* **2** s.n. antecedență, anterioritate, precedență, prioritate. *Precedentul nu-i justifică poetului valoarea pe care o pretinde.*
precedénță s.f. antecedență, anterioritate, precedent, prioritate.
precépt s.n. **1** învățătură, normă, principiu, regulă, ‹pop.› poruncă, ‹înv.› lucru, mărturie, mărturisit[1], porunceală, poruncită, zicere, zisă (v. *zis*), ‹fig.› comandament. *Și-a educat copiii după preceptele creștine.* **2** (*relig.*) ***precept divin*** = lege, normă religioasă, ‹înv.› legiuire. *Credincioșii respectă preceptele divine.* **3** normă, principiu, rânduială, regulă, ‹înv.› dreptar, lucru, pravilă, scriptură, tocmeală, ‹fig.› comandament. *Nu a încălcat preceptele pe care și le-a impus.* **4** povață, recomandare, recomandație, sfat. *La grădiniță copiii primesc precepte privind igiena.*
preceptór s.m. (*pedag.; în trecut*) ‹înv.› dascăl, mentor. *Preceptorul tânărului conte era neamț.*
precépție s.f. (*ret.*) prolepsă. *Precepția constă în enunțarea într-un discurs retoric a unei obiecții pe care un adversar ar putea să o ridice și în combatrerea ei anticipată.*
precezătór, -oáre adj. (*înv.; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Antecedent. Anterior. Dinainte. Precedent. Premergător.
precipitá vb. I. **I 1** intr., refl. (*despre oameni*) a (se) grăbi, a (se) zori[2]. *Faceți pe îndelete treaba, nu trebuie să vă precipitați.* **2** tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a grăbi, a iuți, a urgenta, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au precipitat dezvoltarea economică.* **3** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se repezi, a sări, a tăbârî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înierta, a năboi[2], a se năpârti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se precipită asupra lui cu toată forța. Uliul s-a precipitat asupra prăzii.* **4** refl. (*despre oameni*) a se arunca, a se avânta, a se azvârli, a se repezi, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se precipită în șa și pleacă în grabă.* **II** refl. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se neliniști, a se zbuciuma, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se precipită mult înaintea afișării rezultatului concursului.*
precipitáre s.f. **1** grabă, precipitație, pripă, pripeală, pripire, zor. *A reluat treaba fără precipitare.* **2** (*chim.*) precipitație. *Prin precipitare, substanțele aflate în soluție trec în stare solidă, sub formă cristalină, amorfă sau de gel.*
precipitát, -á adj. **1** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, întins[2], rapid, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. și pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas precipitat din cauză că întârzia.* **2** (*despre gesturi, vorbire etc.*) expeditiv, grăbit, rapid. *Îl deranjează exprimarea lui precipitată.* **3** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) vertiginos, ‹fig.› prăpăstios, vijelios. *Coborârea precipitată a schiorului a creat emoții publicului spectator.* **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) amețitor, fulgerător, vertiginos. *Alunecarea pe gheață a fost precipitată.*
precipitáție s.f. **1** grabă, precipitare, pripă, pripeală, pripire, zor. **2** (*chim.*) precipitare.
precipíțiu s.n. (*geomorf.; înv.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.
precís, -ă adj., adv. **I** adj. (*în opoz. cu „nedesluşit"; despre peisaje, contururi, panorame, imagini etc.*) clar, desluşit, distinct, evident, lămurit, limpede, ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *După ridicarea ceții, în față, apare imaginea precisă a muntelui.* **II** adj. **1** (*despre mărimi, unități de măsură, de timp etc.*) exact, fix, ‹înv. și reg.› acurat. *Așteaptă să anunțe la radio ora precisă pentru a-și potrivi ceasul.* **2** exact, riguros, strict, științific. *A dat o definiție precisă acestei noțiuni.* **3** exact, riguros, ‹fig.› matematic[2]. *Formularea unei legi trebuie să fie precisă.* **4** (*lingv.; despre limbaj, semnificații etc.*) denotativ, exact, riguros. *A surprins perfect sensul precis al acestui cuvânt.* **5** corect, exact. *Regula trebuie să fie precisă pentru a exista.* **6** concret, determinat, neiluzoriu. *Își sprijină afirmațiile pe date precise.* **III** adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, desluşit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], răspicat, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare precisă a întregului proiect.* **2** (*despre fapte, informații, date, cunoștințe etc.*) categoric, cert, sigur, ‹rar› neapărat. *A obținut informații precise de la martori oculari.* **IV** adv. (*modal*) **1** (*cu determ. temporale introduse prin prep. „la"*) exact, fix, punct, ‹fig.› matematic[2]. *Și-au stabilit întâlnirea precis la ora 7 seara.* **2** (*în legătură cu vb. ale cunoașterii, ale vorbirii exprimă o apreciere de ordin intelectual*) bine, corect, exact, ‹înv.› drept. *A înțeles precis ce am vrut să spun.* **3** (*în legătură cu vb. ale gândirii*) exact, riguros, ‹rar› sistematic, ‹înv. și reg.› nesmintit. *Îi prezintă precis faptele.* **4** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind*

sensul cuv. determ. sau ideea care urmează) chiar, drept, exact, tocmai, ‹înv. și pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. și reg.› acurat, prisne, tam, ‹reg.› tocmași, ‹fig.; pop.› curat. *Trăsnetul l-a nimerit precis pe el. A sosit precis la timp.* **5** concret, exact, ‹înv.› sadea. *Nu spune precis ce îl macină. Niciun orășean nu știe precis cum e viața la țară.* **6** anume, exact, fix. *Spune-mi cât ai luat precis pentru această prestație.* **7** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, sigur, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. – *Crezi că vei avea câștig de cauză? – Precis!* **8** indiscutabil, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, sigur, ‹pop.› nesmintit. *Precis va veni la premieră.*

Précista s.f. art. (*relig. creștină; nm. pr.*) Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata, Preasfânta (v. *preasfânt*), Sfânta Fecioară (v. *sfânt*), ‹înv.› Bogorodnița. *Precista este venerată de credincioșii creștini.*

precístie s.f. (*în practicile relig. creștine; înv.*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtășanie. Împărtășire. Sfânta împărtășanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

precití vb. IV. tr. (*reg.*) v. Răsciti.

precizá vb. I. **I** tr. **1** a arăta, a indica, a spune, ‹înv. și reg.› a semna, ‹înv.› a premite, ‹grec.; înv.› a prohdeorisi. *După cum a precizat, totul îi este acum clar.* **2** a indica, a pune. *Pe cererea către director a uitat să precizeze data.* **3** a arăta, a indica, a menționa, a semnala, a specifica, ‹înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a precizat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **4** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a menționa, a reține, a specifica. *Ca istoric, îi revine sarcina de a preciza evenimentele politice majore.* **5** a prevedea, a scrie, a specifica. *În ordinul primit nu era precizată și această măsură.* **6** (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) a defini, a determina, a identifica, a stabili, ‹înv.› a lămuri, a mărgini, a răspica. *Criticul a precizat trăsăturile esențiale ale operei scriitorului.* **7** (*despre ceasuri sau despre arătătoarele lor; compl. indică timpul*) a arăta, a indica, a marca, ‹rar› a însemna. *Ceasul precizează ora cinci.* **8** (*compl. indică mărimi, distanțe, valori etc.*) a determina, a fixa, a stabili, a statornici, ‹înv.› a limpezi. *A precizat compoziția rocii în urma unei analize de laborator.* **9** (*compl. indică mai ales diagnostice*) a fixa, a pune, a stabili. *Doctorul i-a precizat diagnosticul.* **10** (*compl. indică mai ales date, termene*) a asigna, a fixa, a hotărî, a stabili, a statornici, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. și pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost precizată. Au precizat un nou termen pentru semnarea contractului.* **11** (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a rezolva, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie precizat nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să precizeze, strică.* **II** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se precizează pe linia orizontului.*

precizáre s.f. **I 1** indicare, menționare, semnalare, specificare. *Buletinul meteorologic a cuprins și precizarea recomandărilor specialiștilor referitoare la caniculă.* **2** consemnare, înregistrare, menționare, specificare, ‹înv.› scriptură. *Ca istoric, îi revine sarcina precizării evenimentelor politice majore.* **3** definire, determinare, stabilire, ‹înv.› determinație. *Criticul se ocupă cu precizarea trăsăturilor esențiale ale operei scriitorului.* **4** determinare, fixare, stabilire, statornicire, ‹înv.› limpezire. *Precizarea compoziției rocii s-a făcut în urma unei analize de laborator.* **5** fixare, punere, stabilire. *În cazul unor boli cu manifestări atipice, precizarea diagnosticului este mai greu de făcut.* **6** fixare, hotărâre, stabilire, statornicire, ‹rar› determinare, ‹înv.› determinație, însemnare. *Au discutat despre precizarea datei când se va semna contractul.* **7** fixare, hotărâre, stabilire. *Comisiei îi revine precizarea unui nou termen de livrare a mărfurilor.* **8** clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicație, explicitare, lămurire, limpezire, rezolvare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Precizarea menținerii acestei credințe este dificilă.* **II** (*concr.*) **1** indicație, însemnare, mențiune, notă, notificare, notificație, observație, specificare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva precizări ale directorului instituției.* **2** indicație, prescripție, prevedere, ‹înv.› scriptură, ‹grec.; înv.› prohdiorihmos. *A cerut să fie judecat conform precizărilor legii.* **III** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, delimitare, evidențiere, profilare, proiectare, reliefare. *Precizarea munților în depărtare devine clară pe timp senin.*

precizát, -ă adj. **1** definit, determinat, stabilit. *Au discutat un aspect bine precizat al afacerii.* **2** definit, hotărât. *Convingerile lui politice sunt prea bine precizate pentru a putea fi influențate.* **3** (*despre cuvinte, noțiuni*) definit, explicat. *Cuvintele precizate alcătuiesc glosarul lucrării.* **4** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, rânduit, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi precizată, știută doar de ei.*.

precízie s.f. **1** exactitate, exactitudine, justețe, ‹înv.› exactețe, exactiteță. *Profesorul a verificat precizia calculelor.* **2** siguranță. *Violonistul are o mare precizie în mânuirea arcușului. Acest desen denotă precizie în mânuirea creionului.* **3** acribie, exactitate, exactitudine, rigoare, rigurozitate, ‹înv.› exactețe, exactiteță, scumpătate. *A fost apreciat pentru precizia rezultatelor cercetării sale.* **4** acurateță, exactitate. *Prezentarea se remarcă prin precizie.*

preclătí vb. IV. refl. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

preclătít, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

preclinteală s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

preclintí vb. IV. refl. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

preclintít, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

precóce adj. invar. **1** (*despre oameni, în special despre copii sau despre judecata lor*) avansat, prematur. *Este un copil precoce pentru vârsta lui.* **2** (*despre facultăți psihice sau biologice, despre însușiri etc. ale oamenilor*) prematur. *Are un mod precoce de a gândi lucrurile. Unchiul său are o bătrânețe precoce din cauza necazurilor.* **3** (*despre fructe, legume etc.*) pârguit[2], timpuriu, văratic, ‹rar› precopt, ‹reg.› oarzăn, orzaștin, orzatic, orzesc, orziu, pârgav, pârgaviț, primăriu, scorumnic. *Îi plac merele precoce.*

precocitáte s.f. ‹înv.› prematuritate. *Acest copil este de o precocitate rar întâlnită.*

preconcépție s.f. (*rar*) v. Prejudecată.

precondíție s.f. (*inform.*) predicat. *Precondiția este proprietatea matematică legată de un anumit număr de variabile, care se stabilește înainte de execuția unei instrucțiuni.*

preconizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) a concepe, a plănui, a prevedea, a proiecta. *Guvernul a preconizat noi măsuri pentru rezolvarea unor probleme din domeniul economic.* **2** (*compl. indică măsuri, metode, soluții, rezolvări, ipoteze etc.*) a iniția. *A preconizat o nouă metodă de lucru pentru a-și face planul mai repede.* **3** a propune, a recomanda. *Direcția școlii a preconizat ca, pentru rezolvarea acestei situații, să fie consultați părinții elevilor.*

preconizáre s.f. **1** concepere, plănuire, proiectare. *Preconizarea unor noi reforme economice este în atenția guvernului.* **2** inițiere. *Preconizarea unei noi metodologii a fost necesară pentru finalizarea planului mai repede.* **3** propunere, recomandare. *Preconizarea rezolvării acestei situații prin consultarea părinților a fost benefică pentru școală.*

preconizát, -ă adj. (*despre reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) conceput, plănuit, proiectat. *Măsurile preconizate vor ajuta economia să depășească dificultățile crizei financiare.*

precópt, precoáptă adj. (*rar; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.

precúget s.n. (*înv.*) v. Premeditare.

precugetá vb. I. tr. (*rar; compl. indică mai ales acțiuni reprobabile*) v. Plănui. Premedita.
precugetáre s.f. (*rar*) v. Premeditare.
precugetát, -ă adj., adv. (*rar*) **I** adj. (*despre acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) **1** v. Premeditat. **2** v. Conștient. Deliberat. Intenționat. Liber-consimțit. Voit[2]. **II** adv. (*modal*) v. Conștient. Deliberat. Intenționat. Liber-consimțit. Voit[2].
precúm conj. coord., conj. subord., adv., prep. **I** conj. coord. (*urmat de conj. „și", stabilește un raport cop. în cadrul aceleiași prop.*) ca[2], cât, cum. *Noi, precum și ei, am fost prezenți la eveniment.* **II** conj. subord. **1** (*introduce o prop. circ. de mod*) cât, cum. *Nu sunt vinovat dacă nu te pot ajuta precum meriți.* **2** (*introduce o prop. compar.*) cum. *A râs de mine, precum a râs și de ceilalți care au căzut.* **3** (*pop.; urmat de conj. „ca să"; introduce o prop. circ. de scop*) v. Pentru. **4** (*pop.; introduce o prop. compl. dr.*) v. Că. **III** adv. **1** (*folosit în comparații; exprimă asemănarea dintre două sau mai multe ființe, obiecte, situații etc.*) ca[1], cât. *Este înalt precum un stejar. Mărgelele erau mici precum boabele de grâu.* **2** (*folosit în comparații; exprimă o echivalare*) ca[1]. *Este cald precum în cuptor.* **3** (*folosit în comparații; exprimă o corelare*) ca[1]. *Pătura este albă precum spuma laptelui.* **4** (*introduce o enumerare, o exemplificare*) ca[1]. *A cumpărat mai multe produse cosmetice precum: rujuri, farduri și pudră.* **5** (*modal*) ‹înv.› oarecum. *Precum este vina, așa și pedeapsa.* **6** (*modal; înv.*) v. Bunăoară. **IV** prep. (*introduce un circ. de mod*) ca[1], cât. *A crescut precum bradul.*
precumpăní vb. IV. **I 1** intr. a predomina, a prepondera, a prevala, ‹înv.› a predomni. *În turismul rural precumpănesc micile pensiuni.* **2** intr. a domina, a predomina, a prevala, ‹înv.› a predomni, a prisosi. *La mulți guvernanți precumpănesc interesele personale și mai puțin cele ale populației.* **3** tr. a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a pondera, a precumpăni. *A reușit să precumpănească marfa răsturnată pe plută.* **II** tr. fig. (*compl. indică stări, situații etc.*) a compensa, ‹fig.› a contrabalansa, a contracumpăni, a cumpăni, a echilibra, a pondera, ‹fig.; înv.› a balansa. *Lipsa fineții stilului nu este precumpănită de o imaginație genială.*
precumpănére s.f. **1** predominanță, predominare, predominație, preponderență, prevalare, ‹înv.› predomnire, preponderație. *Precumpănirea micilor pensiuni în turismul rural este benefică pentru excursioniști.* **2** dominare, predominare, predominație, prevalare, ‹rar› prevalență. *La mulți guvernanți este cunoscută precumpănirea intereselor personale asupra acelora ale populației.*
precumpánitór, -oáre adj. (*despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) dominant, predominant, predominator, preponderent, prevalent, ‹înv.› predomnitor. *Ideea precumpănitoare a poemului este slăvirea eroilor.*
precupéț, -eáță s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹reg.› pilar, pilăriță, ‹înv.› precupitor. *Precupeții cumpără de la producători zarzavaturi, fructe, legume, pe care le revând la un preț mai ridicat.* **2** s.m. (*reg.*) v. Geambaș. **3** s.m. (*fin.; înv.*) v. Zaraf.
precupețí vb. IV. **I 1** intr. (*com.*) a negustori, ‹înv. și reg.› a precupi. *De ani de zile precupețește în piața orașului.* **2** tr. (*compl. indică mărfuri*) a negustori, a specula, a trafica, ‹înv. și reg.› a precupi. *Persoane dubioase precupețesc fel de fel de mărunțișuri.* **3** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **II** tr. fig. (*în prop. neg.*) a cruța. *Nu a precupețit nimic și a făcut acest lucru pentru copiii ei.*
precupețíe s.f. ‹înv.› precupie. *Precupeția este meseria de precupeț.*
precupețíre s.f. (*rar; adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Târg. Târguială. Tocmeală.
precupí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** intr. (*com.*) v. Negustori. Precupeți. **2** tr. (*compl. indică mărfuri*) v. Negustori. Precupeți. Specula. Trafica.
precupíe s.f. (*înv.*) **1** v. Precupeție. **2** v. Speculă.
precupitór s.m. (*înv.*) v. Precupeț.
precurmá vb. I. refl. (*înv.; mai ales despre fenomene ale naturii*) v. Conteni. Curma. Înceta. Încheia. Întrerupe. Opri. Potoli. Sfârși. Sta. Termina. Trece.
precurmáre s.f. (*înv.*) v. Contenire. Curmare. Încetare. Întrerupere. Oprire. Potolire.
precursór, -oáre s.m., s.f. antecesor, înaintaș, predecesor, premergător, ‹înv.› înainte-mergător, prediteci, procatoh, prodrom, ‹turc.; înv.› selef. *Scriitorii de astăzi au precursori celebri.*
precuvântá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică opere scrise*) v. Prefața. **2** (*compl. indică cuvântări, conferințe, discursuri etc.*) v. Pronunța. Rosti. Ține.
precuvântáre s.f. (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.
precuvântátór, -oáre adj. (*înv.*) v. Introductiv. Preliminar.
predá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a încredința, a înmâna, a întinde, a remite, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poștașul i-a predat o citație.* **2** (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înainta, a înmâna, a prezenta, a remite, a transmite, ‹pop.› a băga. *Și-a predat demisia la direcția instituției.* **3** (*compl. indică obiecte, bunuri, bani etc.*) a încredința, a lăsa, ‹livr.› a confia. *Înainte de a pleca, i-a predat unui vecin banii necesari pentru plata utilităților.* **4** (*compl. indică obiecte, colete, bagaje etc.*) a depune, a lăsa. *A predat coletul la poștă pentru a fi expediat.* **5** a da[2]. *Firma de construcții le-a predat locuința la data hotărâtă.* **6** (*rar; compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) v. Adresa. Expedia. Înainta. Trimite. **II 1** refl. (*milit.; despre armate, ostași etc.*) a se preda, a se supune, ‹înv.› a se cuceri, a se închina, a se paradosi, a se povinui, a se supleca, ‹fig.› a se apleca. *Turcii s-au predat moldovenilor lui Ștefan cel Mare.* **2** tr. (*milit.; compl. indică cetăți, localități etc.*) ‹înv.› a închina, a pridădi. *Învinși în luptă, au predat orașul armatei adverse.* **3** refl. (*milit.; despre armate, state, orașe etc.*) a capitula, ‹înv.› a se închina. *Armata s-a predat în fața agresorului net superior ca forță.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv.› a dărui, a trăda. *Pentru a evita un măcel, au predat teroriștilor câțiva ostatici.* **5** refl. (*mai ales despre infractori*) ‹înv.› a se da[2]. *Criminalul s-a predat polițiștilor.* **6** refl. (*despre oameni*) a se pleca, a se supune, ‹înv.› a se vinovăți, ‹fig.› a se apleca, a ceda, a se închina, ‹fig.; pop.› a se da[2], ‹fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu s-a predat.* **III** tr. (*compl. indică cunoștințe, învățătură, rezultate obținute într-un domeniu de activitate etc.*) ‹înv.› a paradosi, a propune. *Profesorul predă limba franceză într-un cunoscut liceu din capitală.*
predánie s.f. (*înv.*) **1** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **2** v. Trădare. **3** v. Predare.
predáre s.f. **I 1** încredințare, înmânare, remisiune, remitere, transmitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. *Predarea citației i-a fost făcută de către poștaș.* **2** depunere, înaintare, înmânare, prezentare, remitere, transmitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Predarea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.* **3** depunere, lăsare. *A fost la poștă pentru predarea unui colet.* **II** (*milit.*) **1** ‹înv.› paradosie, paradosire, ‹grec.; înv.› paradosis. *Predarea turcilor moldovenilor lui Ștefan cel Mare a fost umilitoare pentru ei.* **2** capitulare, ‹înv.› capitulație, închinare. *Predarea armatei în fața agresorului a avut urmări catastrofale pentru țară.* **III** ‹înv.› paradosire, paradosit, predanie, propunere, ‹grec.; înv.› paradosis. *Predarea unei limbi străine presupune cunoașterea perfectă a acesteia de către profesor.*
predát, -ă adj. (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], încredințat, înmânat, întins[2], remis, transmis. *Citația predată este de la judecătorie.*
predecesór, -oáre s.m., s.f. antecesor, înaintaș, precursor, premergător, ‹înv.› înainte-mergător, prediteci, procatoh, prodrom, ‹turc.; înv.› selef.
predestiná vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a predestinat numai bucurii.* **2** (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a face, a hărăzi, a meni, a sorti, a ursi, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt predestinați unul altuia. A fost predestinată să-i fie soție. Este predestinat carierei militare.*
predestináre s.f. **1** fatalism, predestinație. *Predestinarea a făcut să nu se mai reîntâlnească.* **2** dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație,

predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ață vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi predestinării. A avut o viață plină de împliniri pentru că predestinarea i-a fost favorabilă.* **3** (*teol., filos.*) predestinație.

predestinát, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) hărăzit, menit, sortit, ursit, ‹rar› destinat, predeterminat, ‹înv. și pop.› rânduit, sorocit, ‹înv.› preursit. *Ea îi este soția predestinată.*

predestinație s.f. **1** fatalism, predestinare. **2** (*teol., filos.*) predestinare. *Predestinația este o concepție idealistă, potrivit căreia fiecare om are destinul fixat dinainte de Divinitate sau de o forță supranaturală.* **3** (*rar*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

predeterminá vb. I. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi.

predeterminát, -ă adj. (*rar; mai ales despre oameni*) v. Hărăzit. Menit. Predestinat. Sortit. Ursit.

predeterminație s.f. (*rar*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

predicá vb. I. **1** intr. (*relig.; despre clerici*) a propaga, a propovădui, a răspândi, înv. și reg.› a propovedi, ‹înv.› a binevesti, a bogoslovi, a mărturisi, a povesti, a povestui, a spune, a vorbi, a vorovi, ‹fig.› a semăna[1]. *Clericii catolici și ortodocși au predicat în lumea a treia.* **2** tr. (*compl. indică idei, concepții etc.*) a propaga, a propovădui, a răspândi. *A devenit cunoscut pentru că a predicat principiul de dreptate și egalitate pentru toți oamenii.*

predicamént s.n. (*log.; înv.*) v. Categorie.

predicánt s.m. (*reg.*) v. Orator. Retor.

predicáre s.f. (*relig.*) **1** propagare, propovăduire, răspândire, ‹înv.› mărturisire, mărturisitură, spunere, uluită, ‹fig.› semănare[1]. *Predicarea credinței creștine este frecventă în lumea a treia.* **2** (*înv.*) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

predicát s.n. **1** (*gram.*) ***predicat nominal*** = ‹rar› construcție nominală. *Predicatul nominal este exprimat printr-un verb copulativ la un mod personal și unul sau mai multe nume predicative.* **2** (*inform.*) precondiție. *Predicatul este proprietatea matematică legată de un anumit număr de variabile, care se stabilește înainte de execuția unei instrucțiuni.*

predicatívă s.f. (*gram.*) propoziție predicativă. *Predicativa îndeplinește în frază rolul de nume predicativ al unei propoziții regente.*

predicatór s.m. **1** (*relig.*) propagator, propovăduitor, ‹rar› ecleziast, ‹înv.› mărturisitor, propovednic, strălucinător. *Predicatorii propovăduiesc o credință religioasă.* **2** propagator. *Autorul acestui roman pare a fi cel mai puțin predicator dintre scriitori.*

predicatoriál, -ă adj. (*relig.*) ‹rar› predicatoriu. *Pastorul se adresează mulțimii pe un ton predicatorial.*

predicatóriu, -ie adj. (*relig.; rar*) v. Predicatorial.

predicáție s.f. (*relig.; înv.*) v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică.

prédică s.f. **1** (*relig.*) cazanie, cuvânt, omilie, ‹înv.› didahie, învățătură, învățătură bisericească, poucenie, predicare, predicație, propovedanie, ‹grec.; înv.› chiriacodromion. *Credincioșii ascultă cu evlavie predica rostită de preot.* **2** (*fam.; adesea peior.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

predícție s.f. oracol, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, menituri, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Predicția preotesei templului s-a adeverit.*

prediléct, -ă adj. favorit, preferat, ‹livr.› dilect, ‹înv.› preaales. *Ocupația lui predilectă este colecționarea timbrelor.*

predilécție s.f. **1** preferință, ‹rar› optare, ‹înv.› protimie[2], protimis, protimisire. *Predilecția, manifestată din copilărie, pentru romanele polițiste, l-a determinat să opteze pentru meseria de criminolog.* **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1].

predispozíție s.f. **1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are predispoziție pentru teatru.* **2** gust[2], înclinație, pornire. *Cele două gemene au aceleași predispoziții.* **3** (*med.*) ‹înv.› predispunere. *Are predispoziție la ulcer.*

predispúne vb. III. tr. ‹înv.› a supune. *Munca stresantă pe care o are îl predispune la ulcer.*

predispúnere s.f. (*med.; înv.*) v. Predispoziție.

predispús, -á adj. (*despre oameni sau despre firea lor; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „spre”*) înclinat, ‹fig.› aplecat[2]. *Are o fire predispusă spre glume.*

predítéci s.m. (*înv.*) v. Antecesor. Înaintaș. Precursor. Predecesor. Premergător.

prédiu s.n. (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate.

predlojénie s.f. (*înv.*) **1** v. Propunere. Sugestie. **2** (*bis.; la creștini*) v. Proscomidie.

predmét s.n. (*rus.; înv.*) v. Chestiune. Lucru. Poveste. Problemă. Treabă.

prednisón s.m. (*farm.*) delta-cortizon. *Prednisonul este folosit ca antiinflamator și imunodepresiv.*

predomină vb. I. intr. **1** a precumpăni, a prepondera, a prevala, ‹înv.› a predomni. *În turismul rural predomină micile pensiuni.* **2** a domina, a precumpăni, a prevala, ‹înv.› a predomni, a prisosi. *La mulți guvernanți predomină interesele personale și mai puțin cele ale populației.*

predominánt, -ă adj. (*despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) dominant, precumpănitor, predominator, preponderent, prevalent, ‹înv.› predomnitor. *Ideea predominantă a poemului este slăvirea eroilor.*

predominánță s.f. precumpănire, predominare, predominație, preponderență, prevalare, ‹înv.› predomnire, preponderație.

predomináre s.f. **1** precumpănire, predominanță, predominație, preponderență, prevalare, ‹înv.› predomnire, preponderație. *Predominarea micilor pensiuni în turismul rural este benefică pentru excursioniști.* **2** dominare, precumpănire, predominație, prevalare, ‹rar› prevalență. *La mulți guvernanți este cunoscută predominarea intereselor personale asupra acelora ale populației.*

predominátor, -oáre adj. (*despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) dominant, precumpănitor, predominant, preponderent, prevalent, ‹înv.› predomnitor.

predominație s.f. **1** precumpănire, predominanță, predominare, preponderență, prevalare, ‹înv.› predomnire, preponderație. **2** dominare, precumpănire, predominare, prevalare, ‹rar› prevalență.

predomní vb. IV. intr. (*înv.*) **1** v. Precumpăni. Predomina. Prepondera. Prevala. **2** v. Domina. Precumpăni. Predomina. Prevala.

predomníre s.f. (*înv.*) v. Precumpănire. Predominanță. Predominare. Predominație. Preponderență. Prevalare.

predomnitór, -oáre adj. (*înv.; despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) v. Dominant. Precumpănitor. Predominant. Predominator. Preponderent. Prevalent.

predoslovíe s.f. (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

predpisánie s.f. (*rus.; înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

predstátel s.m. (*rus.; înv.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Președinte.

predstavlénie s.f. (*rus.; înv.*) v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație.

predstavlisí vb. IV. tr. (*rus.; înv.; compl. indică fapte, acțiuni etc.*) v. Raporta.

produceá s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Potricală. **2** (*concr.*) v. Potricală.

producí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Potricăli.

produf s.n. (*reg.*) = produh.

preeminént, -á adj. (*despre oameni sau despre însușiri, calități etc. ale lor*) superior. *Îi este preeminent doar în ceea ce privește poziția socială. Caritatea este o virtute preeminentă.*

preeminénță s.f. superioritate. *Este o persoană onestă, care recunoaște, fără invidie, preeminența colegului său de breaslă. Nobilii și-au*

păstrat preeminența socială, dar, cu timpul, și-au pierdut supremația politică și economică.
prefabricáre s.f. (*constr.*) prefabricație. *Prefabricarea reclamă folosirea unor tehnici noi.*
prefabricát, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre produse industriale, materiale de construcții etc.*) semifabricat, semifinit. *Și-a construit o magazie din materiale prefabricate. După finisare, produsul prefabricat va fi pus în vânzare.* **2** s.n. (*constr.*) semifabricat. *Multe blocuri au fost făcute din prefabricate.* **3** s.n. semifabricat, ‹rar› semiprodus. *Această firmă execută prefabricatele necesare confecționării hainelor.*
prefabricáție s.f. (*constr.*) prefabricare.
prefáce vb. III. **I** (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a (se) schimba, ‹rar› a se rezolva, a (se) transforma, ‹înv.› a (se) prăvăli. *Hristos a prefăcut apa în vin. Râul s-a prefăcut în pod de gheață din cauza gerului. Mlaștinile s-au prefăcut în uscat.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) modifica, a (se) preschimba, a (se) schimba, a (se) transfigura, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) strâforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a prefăcut radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a prefăcut caracterul, devenind un om ursuz.* **3** refl. (*despre materii, lucruri, preparate etc.*) a ajunge, a deveni, a se face, a se transforma, ‹înv.› a se arăta. *Mâncarea s-a ars și s-a prefăcut în scrum.* **4** tr. (*compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a moderniza, a renova, ‹fam.› a sulimeni, ‹înv. și reg.› a preînnoi, a prenoi. *Și-a prefăcut apartamentul. Au prefăcut hotelul pentru a putea fi repus în circuitul turistic național.* **5** tr. (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a modifica, a prelucra, a reface, a schimba, a transforma, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a prefăcut textul articolului. Arhitectul a prefăcut planul catedralei.* **6** tr. (*fiz.; compl. indică valori*) a converti, a schimba, a transforma. *Conducerea firmei a prefăcut în kilowați consumul de gaz metan măsurat inițial în metri cubi.* **7** refl. (*fon.; despre sunete*) a se altera, a se modifica, a se schimba, a se transforma. *În unele cuvinte sunetul „v” s-a prefăcut, trecând la „j”.* **8** refl. (*fon.; despre sunete*) a se modifica, a se schimba, a se transforma, a trece. *„L” intervocalic se preface în „r” în cuvintele românești de origine latină.* **9** tr. (*compl. indică băuturi alcoolice*) a contrafface, a falsifica, ‹pop. și fam.› a drege, ‹fam.› a măslui, ‹înv.› a sofistica, ‹fig.; fam.› a boteza. *Mulți contrabandiști prefac băuturile.* **10** refl., tr. a (se) modifica, a (se) schimba, ‹fig.› a (se) primeni. *Moda se preface încontinuu, după modelul occidental.* **11** tr., refl. a (se) schimba, a (se) transforma, ‹reg.› a (se) veli, a se velnici, ‹înv.› a veni, ‹fig.; înv.› a (se) răzvrăti. *Neșansa în viață a prefăcut bunătatea lui în răutate. Iubirea lor s-a prefăcut în ură. Suspinele fetei s-au prefăcut într-un scâncet domol și prelung.* **12** tr. (*compl. indică mai ales oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a face, a schimba, a transforma. *Anturajul nepotrivit te preface în derbedeu. O asemenea veste te preface din om în neom.* **13** tr. (*înv. și pop.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Face. Găti. Pregăti. Prepara. **14** tr. (*reg.; compl. indică aluat*) v. Frământa. Plămădi. **15** tr. (*reg.; compl. indică vinul*) v. Pritoci. **16** tr. (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune. **17** tr. (*jur.; înv.; compl. indică drepturi de proprietate, obligații etc.*) v. Transfera. Transmite. Trece. **II** (*predomină ideea de simulare, de mimare*) **1** refl. a se arăta, a se face, a poza, a simula, ‹pop.› a se îngâna, ‹reg.› a se marghioli, ‹înv.› a se fățări, a se fățărnici. *Se preface că este supărat pentru a nu fi deranjat.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică glasul, vocea*) a schimba. *Și-a prefăcut vocea pentru a nu fi recunoscut.* **3** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Deghiza. Travesti.
prefácere s.f. (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, schimbare, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă prefacere.* **2** metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› strâformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, strâformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Prefacerea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în prefacerea caracterului colegului său.* **3** modernizare, renovare, renovație, ‹înv.› preînnoire. *A fost necesară prefacerea hotelului pentru a fi repus în circuitul turistic național.* **4** modificare, prelucrare, refacere, schimbare, transformare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit prefaceri înainte de publicare.* **5** (*fon.*) alterare, modificare, prefacere, schimbare, transformare. *În unele cuvinte s-a produs prefacerea sunetului „v” în „j”.* **6** (*fon.*) modificare, schimbare, transformare, trecere. *Prefacerea lui „l” intervocalic în „r” în cuvintele românești de origine latină este o lege fonetică de bază.* **7** modificare, schimbare, ‹fig.› primenire, primenit[1]. *Prefacerea modei se face, de obicei, după modelul occidental.* **8** (*concr.*) inovare, inovație, noutate, schimbare. *Prefacerile apar mai ales în domeniul tehnologiei de vârf.* **9** (*înv.*) v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.
prefái s.n. (*reg.*) v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație.
prefață vb. I. tr. (*compl. indică opere scrise*) ‹înv.› a precuvânta. *Romanul i-a fost prefațat de un cunoscut critic literar.*
prefațátor s.m. ‹rar› prefațier. *Prefațatorul romanului este un cunoscut critic literar.*
prefáță s.f. cuvânt introductiv, cuvânt-înainte, exordiu, introducere, preambul, ‹livr.› isagogică, proluziune, ‹înv.› introducție, înainte-cuvântare, precuvântare, predoslovie, preludiu, procuvântare, ‹grec.; înv.› proimion. *Prefața la cartea sa este scrisă de o personalitate în domeniu.*
prefațiér s.m. (*rar*) v. Prefațator.
prefăcănie s.f. **I** (*reg.*) v. Povarnă. Velniță. **II** (*înv.*) **1** v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug. **2** v. Prefăcătorie. Simulare. Simulație.
prefăcătoríe s.f. **1** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, viclenie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hâtrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași prefăcătoria și să spui adevărul.* **2** simulare, simulație, ‹înv.› prefăcanie, ‹fig.› actorie. *De cele mai multe ori, recurgea la o prefăcătorie iscusită pentru a obține ceea ce își propusese.*
prefăcătúră s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare. **2** (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.
prefăcút, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, modificat, preschimbat, schimbat[2], transfigurat, transformat, ‹înv.› strămutat[2]. *Clădirea cu aspectul prefăcut este de nerecunoscut. Are comportamentul prefăcut din cauza singurătății.* **2** (*despre construcții, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) modernizat, refăcut, renovat. *Apartamentul prefăcut este de nerecunoscut. Hotelul prefăcut a fost repus în circuitul turistic național.* **3** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) modificat, prelucrat[2], refăcut, schimbat[2], transformat. *Textul prefăcut al articolului a fost predat la tipar.* **4** (*fon.; despre sunete*) alterat, modificat, schimbat[2], transformat. *În unele cuvinte „v” prefăcut devine „j”.* **5** (*despre băuturi alcoolice*) contrafăcut, falsificat, ‹pop. și fam.› dres[3], făcut[2], ‹fam.› măsluit[2], ‹reg.› măslugit, stricat, ‹fig.; fam.› botezat. *Vameșii au capturat un transport de băuturi prefăcute.* **6** modificat, schimbat[2], ‹fig.› primenit[2]. *Moda prefăcută după modelul occidental este agreată mai ales de tineri.* **7** (*înv.; despre mâncăruri*) v. Gata. Gătit[2]. Pregătit[2]. Preparat[2]. **II** (*predomină ideea de simulare, de mimare*) **1** s.m., s.f. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, șiret[3], viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.;

pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un prefăcut jalnic.* **2** adj. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, șiret[3], viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie prefăcută, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie prefăcută.* **3** s.m., s.f. simulant, simulator. *Bolnavul cu așa-zisa apendicită acută era un prefăcut.* **4** adj. simulat. *Vorbește cu o gravitate prefăcută.* **5** adj. (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs prefăcut.* **6** adj. (*j. de cărți; pop.; despre cărțile de joc*) v. Măsluit[2]. **III** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește prefăcut.*

prefect s.m. **1** (*adm., polit.*) ‹reg.› fișpan, prefectuș, șpan, ‹înv.› ispravnic, prefector. *Prefectul este conducătorul unui județ, reprezentant al puterii, care are atribuții administrative și politice.* **2** (*înv.*) v. Administrator. Intendent.

prefector s.m. (*adm., polit.; înv.*) v. Prefect.

prefectúră s.f. (*adm., polit.*) ‹înv.› isprăvnicie. *Prefectura este forul administrativ și politic suprem dintr-un județ.*

prefectúș s.m. **1** (*adm., polit.; reg.*) v. Prefect. **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, „peste”, „pe”*) v. Conducător. Șef.

preferá vb. I. tr. **1** ‹înv.› a protimisi. *Când merge la o petrecere, preferă să privească la cei care dansează.* **2** a conveni, a plăcea, ‹fig.› a surâde, a zâmbi. *Preferă să stea în camera cu vederea spre mare.* **3** (*compl. indică oameni*) a alege, a lua, a vrea. *Ce profesor preferi la matematică pentru pregătirea olimpiadei?*

preferát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. favorit, predilect, ‹livr.› dilect, ‹înv.› preaales. *Ocupația lui preferată este colecționarea timbrelor.* **2** adj., s.m., s.f. favorit. *Este încântat că poate asculta la radio muzica preferată. Eleva era preferata profesoarei de biologie.*

preferínță s.f. **1** predilecție, ‹rar› optare, ‹înv.› protimie[2], protimis, protimisire. *Preferința, manifestată din copilărie, pentru romanele polițiste, l-a determinat să opteze pentru meseria de criminolog.* **2** gust[2]. *I-a cumpărat o haină după preferința lui.* **3** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, pricepere, talent, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are preferință pentru teatru.*

prefíge vb. III. tr. (*înv.*) v. Prestabili.

prefiguráre s.f. prefigurație. *Înfățișarea fetei este o prefigurare a imaginii din tinerețe a mamei ei.*

prefigurație s.f. prefigurare.

preființă s.f. (*înv.*) v. Prezență.

prefípt, -ă adj. (*înv.*) v. Prestabilit.

prefirá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a presăra, a răsfira, a răspândi, a risipi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A prefirat nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **2** refl. a se perinda, a se succeda, a trece, ‹fig.› a defila, a se derula. *În vis se prefirau imagini frumoase din copilărie.* **3** refl. a se strecura, ‹fig.› a se furișa. *Lumina lunii se prefiră printre ramurile copacilor.* **4** tr. (*rar; compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) v. Foileta. Frunzări. Răsfoi. **II** refl. fig. (*despre ființe*) a se fofila, a se furișa, a se strecura, ‹fig.› a se prelinge, ‹fig.; fam.› a se scurge, a se șterge. *Pisica s-a prefirat pe lângă copil și a intrat în casă.*

prefiráre s.f. **1** împrăștiere, presărare, presărat[1], răsfirare, răspândire, risipire, ‹pop.› zvârlire. *Prefirarea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.* **2** perindare, succedare, trecere, ‹înv.› defileu, ‹fig.› defilare, derulare. *Prefirarea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.*

prefirát, -ă adj. (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) împrăștiat, presărat[2], răsfirat, răspândit, risipit. *Nisipul prefirat a împiedicat alunecarea pe gheață.*

prefixáre s.f. (*lingv.*) prefixație. *Prefixarea este modul de formare a unui cuvânt cu ajutorul unui prefix.*

prefixáție s.f. (*lingv.*) prefixare.

prefixoíd s.n. (*lingv.*) pseudoprefix. *Cu ajutorul prefixoidelor se formează mai ales termeni științifici sau tehnici.*

preflorație s.f. (*bot.*) estivație, ‹rar› preflorire. *Preflorația este modul de așezare a sepalelor și a petalelor într-un mugur floral.*

preflorire s.f. (*bot.; rar*) v. Estivație. Preflorație.

prefrige vb. III. tr. (*reg.; complementul indică țuica*) ‹reg.› a limpezi, a preîntoarce. *A prefript țuica, distilând-o de mai multe ori.*

prefúste s.f. pl. (*pesc.; reg.*) v. Mâinile cutiței (v. mână).

pregătí vb. IV. **I 1** tr. a aranja, ‹rar› a prepara, ‹înv.› a orândui. *I-a pregătit valiza pentru călătoria de a doua zi.* **2** refl. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de” sau de un vb. la conjunct.*) ‹rar› a se prepara, ‹înv. și pop.› a se găti, ‹înv. și reg.› a rosti, ‹înv.› a se gotovi. *Se pregătește de drum. Se pregătește să facă o excursie în munți.* **3** refl. (*urmat de un vb. la conjunct. sau la inf.*) ‹rar› a se prepara. *Se pregătește să spună ceva. Când a sunat telefonul, tocmai se pregătea să iasă din casă.* **4** tr. ‹înv.› a tocmi, ‹fig.; înv. și pop.› a urzi. *A pregătit primirea oaspeților cu mult fast.* **5** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri*) a face, a găti, a prepara, ‹înv. și pop.› a preface, ‹reg.› a păzi, a socăci. *A pregătit pentru prânz o ciorbă cu perișoare.* **6** tr. (*compl. indică mese*) a aranja, a așeza, a așterne, a întinde, a pune, a rândui. *În zile festive pregătește masa în salon.* **7** tr. (*compl. indică paturi*) a aranja, a face, a rândui. *A pregătit paturile pentru musafiri în dormitoarele de la etajul casei.* **8** tr., refl. pas. (*tehn.; compl. sau sub. gram. indică metale, aliaje etc.*) a (se) elabora, a (se) prelucra, a (se) prepara. *Oțelurile inoxidabile și anticorozive sunt pregătite în cuptoare electrice.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) prepara, ‹înv. și reg.› a (se) griji. *O pregătește dinainte, pentru ca aflarea nenorocirii să nu-i provoace o cădere psihică.* **II 1** tr. (*compl. indică oameni, mai ales tineri*) a crea, a forma. *Profesorul a pregătit generații întregi de specialiști.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a instrui, a îndruma. *Folcloriștii tineri sunt pregătiți pentru munca de teren.* **3** refl. (*despre oameni*) a învăța, a se prepara, a studia. *S-a pregătit foarte serios pentru acest examen.* **4** tr. (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a medita, a prepara. *Își pregătește copiii la engleză.* **5** tr. (*compl. indică lecții, obiecte de studiu etc.*) a prepara. *Profesorii trebuie să-și pregătească fiecare lecție.*

pregătíre s.f. **I 1** aranjare, aranjat[1], ‹rar› preparare, preparat[1], preparație. *Este ocupată cu pregătirea valizei pentru călătoria de a doua zi.* **2** facere, făcut[1], gătire, gătit[1], pregătit[1], preparare, preparat[1]. *Pregătirea ciorbei îi ia pe puțin două ore.* **3** aranjare, aranjat[1], așezare, așezat[1], așternere, așternut[1], punere, pus[1]. *Pregătirea unei mese festive trebuie făcută din timp.* **4** aranjare, aranjat[1], facere. *Pregătirea paturilor pentru musafiri nu presupune un efort deosebit.* **5** (*la pl. **pregătiri***) preparative. *Sunt foarte ocupați cu pregătirile de nuntă.* **II 1** creare, formare. *Pregătirea de specialiști buni este o necesitate pentru viitor.* **2** instruire, îndrumare. *Pregătirea tinerilor folcloriști pentru munca de teren a fost foarte utilă.* **3** meditare, meditație, preparare. *Pregătirea elevilor pentru olimpiadă este necesară.* **4** cultură, cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, învățătură, studii (v. *studiu*), ‹înv. și pop.› slovă, ‹pop. și fam.› știință de carte, ‹înv. și reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința pregătirii. Deși este foarte isteț, nu are prea multă pregătire.* **5** cunoștință, ‹înv.› știință. *Nu a putut să ajute rănitul, întrucât nu avea nicio pregătire în domeniul medical.* **6** formație. *Muzicianul are o pregătire clasică.* **7** capacitate, competență, destoinicie, pricepere, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹livr.› pericție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru pregătirea sa profesională.*

pregătít[1] s.n. facere, făcut[1], gătire, gătit[1], pregătire, pregătire, preparare, preparat[1].

pregătít[2], **-ă** adj. **I 1** (*despre oameni*) gata. *Aşteaptă, pregătită, în faţa porţii, să vină un taxi, pentru a merge la gară.* **2** (*despre mâncăruri*) gata, gătit[2], preparat[2], ‹înv.› prefăcut. *Îl aşteaptă cu mâncarea pregătită.* **3** (*mai ales despre mese*) aranjat[2], aşezat[2], aşternut[2], întins[2], pus[2]. *Musafirii sunt primiţi cu masa pregătită.* **II 1** (*despre oameni*) format[2]. *Fiind un geolog pregătit, este solicitat în multe cercetări pe teren.* **2** (*despre oameni*) educat, format[2], instruit, învăţat[2], şcolit. *Este un lingvist pregătit la şcoala germană.* **3** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) avizat, capabil, competent, informat, ‹fam.› bazat, ‹fig.; fam.› tare. *S-a adresat unei persoane pregătite în domeniu pentru a se lămuri.* **4** (*mai ales despre profesionişti; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, priceput, valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. şi pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist pregătit. Colectivul are nevoie de un programator pregătit. Este un cercetător pregătit în astronautică.*

pregătitór, -oáre adj. **1** ‹rar› preparator. *Lucrările pregătitoare pentru îndeplinirea obiectivelor proiectului nu o scutesc de îndatoririle familiale.* **2** (*despre activităţi, studii etc.*) prealabil, preliminar, premergător, ‹rar› preparator. *Pentru a candida la acest post, are nevoie de studii speciale pregătitoare. Săptămâna aceasta au început meciurile pregătitoare din cadrul campionatului mondial.* **3** (*despre ani de studiu*) preparator. *La unele instituţii de învăţământ superior, în anul pregătitor studenţii străini învaţă limba ţării în care îşi fac studiile.*

préget s.n. (*pop.*) **1** v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticenţă. Şovăială. Şovăire. **2** v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro.

pregetá vb. I. **1** intr. (*despre oameni; mai ales în prop. neg.*) a se codi, a ezita, a şovăi[1], ‹astăzi rar› a se sfii, ‹rar› a dubita, a vacila, ‹înv. şi reg.› a se îndoi, ‹reg.› a se cioşmoli, a se coşmăgi, a se îngăima, a se nedumeri, a se scârciumi, a se smeri, a şovârca, a tântăvi, ‹înv.› a se cruţa, a lipsi, ‹fig.› a balansa, a flota, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna, ‹vulg.› a se coi[2]. *Pregetă între a-şi cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi. Să nu pregetăm să ajutăm pe cei săraci.* **2** intr. (*pop.; despre oameni*) *urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „prin"*) v. Întârzia. Lungi. Zăbovi. **3** tr. (*înv.; în prop. neg.*) v. Cruţa.

pregetáre s.f. **1** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, reticenţă, şovăială, şovăire, ‹livr.› irezoluţie, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitaţiune, vacilaţie, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Pregetarea lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **2** (*pop.*) v. Întârziere. Zăbovire.

pregetătór adj. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor.

pregetătúră s.f. (*reg.*) v. Întârziere. Zăbovire.

pregetós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor.

préghiţă s.f. **1** (*în tâmplărie; înv. şi reg.*) v. Stinghie. **2** (*la jug; reg.*) v. Policioară. Poliţă[1].

pregiúr adv., prep. (*înv.*) = prejur.

pregnánt, -ă adj. **1** (*despre acţiuni, stări, situaţii etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, reliefant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne pregnante de oboseală. Starea proastă a sănătăţii lui era pregnantă.* **2** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creaţii etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanţat, pitoresc, plastic, semnificativ, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreţ, ‹fig.; înv. şi reg.› vorbareţ. *Limbajul acestei scrieri este pregnant. Foloseşte metafore pregnante.*

pregnánţă s.f. **1** claritate, evidenţă, flagranţă, ‹fig.; rar› palpabilitate. *Acest mare scriitor a ştiut să dea ficţiunii pregnanţa realităţii concrete.* **2** elocvenţă, expresivitate, plasticitate, sugestivitate, ‹rar› expresie, ‹înv.› rostire. *Ideea regizorului a fost prezentată în spectacol cu toată pregnanţa artistică necesară.*

pregustáre s.f. ‹rar› pregustaţie. *O bucătăreasă face mai multe pregustări până când potriveşte gustul mâncării.*

pregustáţie s.f. (*rar*) Pregustare.

preistóric, -ă adj. fig. (*fam.; iron.; despre concepţii, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Antic. Caduc. Demodat. Depăşit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Lânced. Mucegăit. Neactual. Perimat. Prăfuit. Răsuflat. Ruginit. Vechi[2]. Vetust.

preînnoí vb. IV. tr. **1** (*înv. şi reg.; compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Moderniza. Preface. Renova. **2** (*înv. şi reg.; compl. indică monumente, construcţii, picturi etc*) v. Înnoi. Reface. Restaura. **3** (*înv.; compl. indică acte, documente etc.*) v. Preschimba. Reînnoi. **4** (*înv.; compl. indică acţiuni, promisiuni, obligaţii etc.*) v. Reînnoi. Repeta.

preînnoiálă s.f. (*biol.; înv.*) v. Regenerare.

preînnoíre s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Modernizare. Prefacere. Renovare. Renovaţie. **2** (*înv. şi reg.*) v. Înnoire. Refacere. Restaurare. Restauraţie[1]. **3** (*biol.; înv.*) v. Regenerare.

preîntâmpiná vb. I. tr. (*compl. indică situaţii sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preveni, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A preîntâmpinat impactul cu maşina care venea din sensul opus.*

preîntâmpináre s.f. evitare, împiedicare, îndepărtare, înlăturare, ocolire, prevenire, ‹rar› prevenţie, ‹înv.› evitaţie. *Prezenţa de spirit a şoferilor joacă un rol important în preîntâmpinarea accidentelor rutiere.*

preîntâmpinátór, -oáre adj. (*med.; înv.*) v. Preventiv. Prezervativ. Profilactic.

preîntoárce vb. III. tr. (*reg.; compl. indică ţuica*) ‹reg.› a limpezi, a prefrige. *A preîntors ţuica, distilând-o de mai multe ori.*

préjmet s.n. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"; înv.*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.

prejmuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Împrejmui. Închide. Înconjura. Îngrădi.

prejmuíre s.f. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare"*) v. Apropiere. Împrejurime. Jur[2]. Preajmă. Proximitate. Vecinătate.

prejudecá vb. I. tr. (*înv.*) v. Prevedea. Previziona. Pronostica.

prejudecáre s.f. (*înv.*) v. Prejudecată.

prejudecátă s.f. ‹livr.› eres, ‹rar› preconcepţie, ‹înv.› prejudecare, prejudeţ, prejudiciu, prevenţie, ‹grec.; înv.› prolips. *Există multe prejudecăţi menţinute de starea generală de ignoranţă. Este o persoană fără prejudecăţi.*

prejudéţ s.n. (*înv.*) v. Prejudecată.

prejudiciá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale lor*) a dăuna, a leza, a vătăma, ‹fig.› a atinge, a lovi, a păgubi. *Un comportament uşuratic a prejudiciat imaginea pe care cu greu şi-a construit-o.* **2** (*compl. indică stări, situaţii etc.*) a afecta[1], a impieta, a leza. *Acest comportament bizar a prejudiciat relaţiile de prietenie dintre ei. Disputele permanente cu cei din opoziţie i-au prejudiciat imaginea publică.* **3** a dăuna, a strica, ‹înv. şi pop.› a vătăma, ‹înv. şi reg.› a reoni. *Excesul de grăsimi prejudiciază sănătatea.*

prejudiciábil, -ă adj. dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, primejdios, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. şi pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaş, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt prejudiciabile.*

prejudiciál, -ă adj. (*rar*) v. Preliminar.

prejudiciát, -ă adj. (*jur.; despre oameni*) lezat, vătămat. *Chiriaşii prejudiciaţi au dat în judecată primăria.*

prejudiciós, -oásă adj. (*înv.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

prejudíciu s.n. **1** daună, dezavantaj, pagubă, pierdere, stricăciune, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. şi pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. şi reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ştetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere, stricare, stricătură, ‹fran.› tor[2], ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.›

zdruncineală, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima prejudiciile aduse de inundații.* **2** daună, lezare, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› pagubă, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; înv.› lovire. *Publicarea unui articol calomnios i-a provocat mari prejudicii morale.* **3** (*înv.*) v. Prejudecată.

prejúr adv., prep. (*înv.*) **I** adv. **1** (*local*) v. Împrejur. Primprejur. **2** (*modal; exprimă ideea de aproximație; în forma* ***pregiur***) v. Aproape. Aproximativ. Cam. Circa. Relativ. Vreo. **II** prep. **1** (*în forma* ***prejurul***; *constr. cu gen.; introduce un circ. de loc care indică situarea unei ființe, a unui obiect etc. în apropiere de altă ființă, de alt obiect etc.*) v. Lângă. **2** (*în forma* ***prejurul***; *constr. cu gen.*) v. Împrejurul (v. *împrejur*). Primprejurul (v. *primprejur*). **3** (*în forma* ***pregiur***; *introduce un compl. indir. care indică obiectul acțiunii*) v. De[2].

prejurá vb. I. tr. (*reg.*) v. Jura.

prejúrul prep. (*înv.*) = prejur.

prelátă s.f. **1** ‹pop.› polog[2], ‹reg.› poivă. *Pe stradă trec mai multe camioane militare cu prelată.* **2** (*fam.; glum.*) v. Rochie. **3** (*arg.*) v. Balon[2]. Balonzaid. Fâș. Fulgarin. Impermeabil. Manta. Manta de ploaie. Trenci. Trencicot.

prelécție s.f (*înv.*) v. Curs[2]. Prelegere.

prelége vb. III. intr. (*înv.; despre profesori, personalități etc.*) v. Conferența. Vorbi.

prelégere s.f. **1** curs[2], ‹înv.› prelecție, propunere. *Se numără printre cei care au asistat la prelegerile marelui profesor de istoria artei.* **2** (*înv.*) v. Conferință. Cuvânt.

preleváre s.f. prelevație. *Prelevarea probelor de la locul crimei a fost dificilă din cauza condițiilor atmosferice nefavorabile.*

prelevâție s.f. prelevare.

preliminá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică mai ales sume de bani*) v. Prevedea.

preliminár, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre activități, studii etc.*) prealabil, pregătitor, premergător, ‹rar› preparator. *Pentru a candida la acest post, are nevoie de studii speciale preliminare. Săptămâna aceasta au început meciurile preliminare din cadrul campionatului mondial.* **2** anticipat, prealabil, premergător. *Plata preliminară asigură furnizarea mărfii la timp.* **3** ‹rar› prejudicial. *Înainte de a ține prelegerea, profesorul a făcut câteva precizări preliminare.* **4** introductiv, ‹livr.› liminar, ‹înv.› precuvântător. *La consfătuire, președintele Academiei a ținut un discurs preliminar.* **II** s.n. (*la pl.* ***preliminarii***) **1** preparative. *Preliminariile unei întâlniri la nivel înalt revin diplomaților.* **2** introducere, preambul. *A intrat direct în subiect, fără preliminarii.*

preliminâre s.f. (*livr.*) v. Prevedere.

preliminât, -ă adj. (*livr.; mai ales despre sume de bani*) v. Prevăzut.

prelínge vb. III. refl. **I 1** (*despre lichide, materii vâscoase etc.*) a se scurge, ‹pop.› a pica[2], ‹înv. și reg.› a piști, ‹reg.› a se provârsa, ‹înv.› a se slobozi. *Substanța chimică s-a prelins din recipientul în care se afla. Picăturile de ploaie se preling pe geamuri.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a aluneca, a curge, a luneca, a picura, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpirație i se preling pe frunte.* **II** fig. **1** (*despre ființe*) a se fofila, a se furișa, a se strecura, ‹fig.› a se prefira, ‹fig.; fam.› a se scurge, a se șterge. *Pisica s-a prelins pe lângă copil și a intrat în casă.* **2** (*despre păr, barbă*) a atârna, a se lăsa. *Pletele i se preling pe umeri.*

prelíngere s.f. efluență, scurgere, ‹rar› prelinsătură, scurs[1], scursoare, scursură. *Prelingerea substanței chimice din recipient s-a produs din cauză că acesta avea o mică fisură.*

prelíns[1], -ă adj. **1** (*despre lichide*) scurs[2]. *Picăturile de ploaie prelinse pe geamuri se adună pe pervaz.* **2** fig. (*despre mers, deplasare*) furișat[2]. *Are mersul legănat și prelins.*

prelíns[2], -ă adj. (*în opoz. cu „creț"; reg.; despre păr*) v. Drept. Întins[2]. Lins[2]. Neîncrețit. Neondulat. Netezit[2].

prelinsătúră s.f. (*rar*) v. Efluență. Prelingere. Scurgere.

preluá vb. I. tr. **1** (*compl. indică materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) a primi, a recepționa. *A preluat toate materialele de construcție pentru a se apuca de lucru. A preluat lăzile cu legume pe care trebuie să le pună în vânzare.* **2** (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a împărtăși, a-și însuși[1], a primi, a recunoaște, ‹fig.› a îmbrățișa. *Oamenii de știință i-au preluat teoria privind transhumanța.*

preluáre s.f. primire, recepționare. *Preluarea materialelor s-a făcut pe baza unui proces-verbal. După preluarea lăzilor, a pus legumele în vânzare.*

preluát, -ă adj. (*despre materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) primit, recepționat. *Materialele preluate sunt de foarte bună calitate. Legumele preluate au fost puse în vânzare.*

prelúcă s.f. (*reg.*) **1** v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **2** (*geomorf.*) v. Luncă.

prelucrá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică materiale, substanțe etc. brute*) a lucra. *Sculptorul prelucrează piatra.* **2** tr., refl. pas. (*tehn.; compl. sau sub. gram. indică metale, aliaje etc.*) a (se) elabora, a (se) pregăti, a (se) prepara. *Oțelurile inoxidabile și anticorozive sunt prelucrate în cuptoare electrice.* **II** tr. **1** (*muz.; compl. indică piese muzicale*) a adapta, a aranja, a armoniza, a instrumenta, a orchestra. *Toscanini a prelucrat această piesă pentru orchestră de coarde.* **2** (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a modifica, a preface, a reface, a schimba, a transforma, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a prelucrat textul articolului. Arhitectul a prelucrat planul catedralei.* **3** (*lit.; compl. indică opere literare, personaje etc.*) a adapta, a localiza. *Unele dintre personajele lui Molière au fost prelucrate pentru mediul românesc.* **4** fig. (*fam.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Critica. Judeca. **5** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

prelucráre s.f. **I 1** lucrare, prelucrat[1], ‹înv. și pop.› lucrat[1]. *Prelucrarea metalelor prețioase l-a pasionat din tinerețe.* **2** (*tehn.*) elaborare, prelucrat[1], preparare. *Prelucrarea oțelurilor inoxidabile și anticorozive se face în cuptoare electrice.* **II 1** modificare, prefacere, refacere, schimbare, transformare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit prelucrări înainte de publicare.* **2** (*lit.*) adaptare, localizare. *Prelucrarea unor personaje ale lui Molière pentru mediul românesc a fost o reușită.*

prelucrát[1] s.n. **1** lucrare, prelucrare, ‹înv. și pop.› lucrat[1]. **2** (*tehn.*) elaborare, prelucrare, preparare.

prelucrát[2], -ă adj. **I** (*despre materiale, substanțe etc. brute*) lucrat[2]. *Are o haină din piele prelucrată.* **II 1** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) modificat, prefăcut, refăcut, schimbat[2], transformat. *Textul prelucrat al articolului a fost predat la tipar.* **2** (*muz.; despre piese muzicale*) adaptat, aranjat[2], armonizat, orchestrat. *Toscanini are pentru orchestră de coarde mai multe piese prelucrate.* **3** (*lit.; despre opere literare*) adaptat, localizat. *Piesa prelucrată a avut un mare succes.*

prelúdiu s.n. **1** (*muz.*) uvertură, ‹înv.› pestref, ‹german.› vorspiel. *Preludiul este o compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un balet, la un oratoriu sau la o suită instrumentală.* **2** (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

prelúng, -ă adj., adv. **I** adj. **1** alungit, elongat, lung, lungăreț, lunguieț, oblong, prelungit, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. *Bluza are capetele gulerului prelungi.* **2** (*despre ochi*) alungit, codat[1], migdalat, oblic. *Ochii prelungi ai fetei sunt foarte expresivi.* **3** (*despre grupuri, șiruri de obiecte, de ființe*) întins[2], lung. *Un șir prelung de oameni se află la casa de bilete.* **4** (*despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) îndelung, îndelungat, lung, prelungit, ‹rar› delung, ‹înv.› prelungitor. *Solistul este rechemat pe scenă cu aplauze prelungi. Așteptarea a fost prelungă.* **II** adv. **1** (*temporal*) îndelung, îndelungat. *Telefonul sună prelung.* **2** (*modal*) ‹înv.› deșirat. *Se sperie de un șarpe întins prelung la soare.*

prelungí vb. IV. **I** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** refl., tr. a (se) alungi, a (se) întinde, a (se) lungi, ‹rar› a (se) elonga. *Mansarda se prelungește mult în afară.* **2** refl. (*despre drumuri, distanțe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „până la", „până în"*) a continua, a se întinde, a se lungi. *Trotuarul se prelungește până la fântână. Poteca se prelungește până în vârful muntelui.* **3** refl. (*despre grupuri, șiruri de ființe*) a se întinde, a se lungi, a ține. *Rândul de la casa de bilete se prelungește pe câțiva zeci de metri.* **II** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) **1** refl. (*despre zile, nopți, anotimpuri*) a se lungi, a se mări, ‹înv.› a se îndelunga. *Ziua se prelungește după echinocțiul de primăvară.* **2** refl. (*despre acțiuni, activități etc.*) a continua, a se întinde, a se lungi, a ține. *Ancheta poliției se prelungește.* **3** tr. (*compl. indică termene, scadențe, obligații financiare etc.*) a amâna, a păsui[1], ‹înv. și reg.› a muta, ‹fig.; înv.› a ridica. *A reușit să prelungească scadența datoriei.* **4** tr. (*compl. indică documente, legitimații, autorizații etc.*) a înnoi, ‹fam.› a lungi. *Și-a prelungit pașaportul. Și-a prelungit legitimația de călătorie.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică*

viața, zilele cuiva) ‹înv. și pop.› a lungi, ‹înv.› a (se) îndelunga. *Prin tratamentul pe care i l-a dat, medicul i-a prelungit viața cu câteva luni.* **6** tr. (*compl. indică sunete*) a ține. *Nu poate prelungi mult timp tonul înalt.* **7** tr., intr. (*înv.; compl. sau sub. indică acțiuni, lucrări, fapte*) v. Întârzia. Lungi. Tărăgana. Tergiversa. Trena. **8** refl. unipers. (*înv.; despre timp sau despre unități de timp*) v. Trece.

prelungíre s.f. **I** (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață*) **1** alungire, prolongație. *Prelungirea mansardei în părțile laterale s-a făcut pentru a da un aspect mai deosebit casei.* **2** întindere, lungire. *Prelungirea rândului de la casa de bilete este pe câțiva zeci de metri.* **3** continuare. *Garajul se află în prelungirea casei.* **II** (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp*) **1** întindere, lungire. *Prelungirea anchetei poliției a fost de câteva săptămâni.* **2** amânare, păsuire. *A beneficiat de o prelungire a termenului achitării datoriei.* **3** înnoire. *Prelungirea pașaportului se face la poliție.*

prelungít, -ă adj. **I** alungit, elongat, lung, lungăreț, lunguieț, oblong, prelung, ‹pop.› lungit, sulatic, ‹înv. și reg.› lunguiat, lungureț, ‹reg.› lunguiuș, lunguriu, ‹înv.› lungatec, lunguiatic, lungulat. **II 1** (*despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) îndelung, îndelungat, lung, prelung, ‹rar› delung, ‹înv.› prelungitor. **2** (*rar; despre voce, vorbire*) v. Tărăgănat.

prelungitór, -oáre adj. (*înv.; despre acțiuni, stări fizice sau afective etc.*) v. Îndelung. Îndelungat. Lung. Prelung. Prelungit.

prelungoásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

prelunjoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

premalígn, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli, etape ale unei boli*) precanceros. *Pacientul poate fi salvat întrucât boala este în fază precanceroasă.*

prematúr, -ă adj. **1** (*biol., med.*) abortiv. *A născut un făt prematur.* **2** (*despre ființe*) imatur. *Este încă prematur, nu a ajuns la maturitatea fizică și intelectuală.* **3** (*despre fenomene, stări etc.*) pretimpuriu, timpuriu, ‹înv.› prematural, prematurat, vremelnic. *Moartea prematură a soțului ei i-a schimbat radical viața. Căderile premature de zăpadă au stopat semănăturile de toamnă.* **4** (*despre oameni, în special despre copii sau despre judecata lor*) avansat, precoce. *Este un copil prematur pentru vârsta lui.* **5** (*despre facultăți psihice sau biologice, despre însușiri etc. ale oamenilor*) precoce. *Are un mod prematur de a gândi lucrurile. Unchiul său are o bătrânețe prematură din cauza necazurilor.*

prematurál, -ă adj. (*înv.; despre fenomene, stări etc.*) v. Prematur. Pretimpuriu. Timpuriu.

prematurát, -á adj. (*înv.; despre fenomene, stări etc.*) v. Prematur. Pretimpuriu. Timpuriu.

prematuritáte s.f. (*înv.*) v. Precocitate.

premecí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică varza sau moarea de varză*) v. Pritoci.

premeditá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales acțiuni reprobabile*) a plănui, ‹rar› a precuge-ta, ‹fig.; fam.› a mesteca. *Acuzatul a premeditat crima.*

premeditáre s.f. ‹rar› precugetare, ‹înv.› precuget, premeditație. *Acuzatul a comis fapta cu premeditare.*

premeditát, -ă adj. (*despre acțiuni, fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹rar› precugetat. *Crima premeditată a șocat comunitatea.*

premeditáție s.f. (*înv.*) v. Premeditare.

premenitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Primeneală. Primenire. Primenit[1]. Schimbare. Schimbat[1]. **2** (*la pl. **premenituri**; concr.*) v. Albitură. Primeneli (v. *primeneală*). Rufă. Rufărie. Schimb.

premergátor, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre activități, studii etc.*) prealabil, pregătitor, preliminar, ‹rar› preparator. *Pentru a candida la acest post, are nevoie de studii speciale premergătoare. Săptămâna aceasta au început meciurile premergătoare din cadrul campionatului mondial.* **2** anticipat, prealabil, preliminar. *Plata premergătoare asigură furnizarea mărfii la timp.* **3** (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) antecedent, anterior, dinainte, precedent, ‹rar› anticipat, ‹înv.› precezător, trecut[2]. *Multe din evenimentele actuale se explică prin situația premergătoare.* **II** s.m., s.f. antecesor, înaintaș, precursor, predecesor, ‹înv.› înainte-mergător, prediteci, procatoh, prodrom, ‹turc.; înv.› selef. *Scriitorii de astăzi au premergători celebri.*

premérge vb. III. tr. **1** a preceda, ‹înv.› a preurma, a propăși. *Generațiile care ne-au premers ne-au transmis tradiții pe care nu trebuie să le pierdem. Într-o biserică pronaosul premerge naosul.* **2** a preceda. *Unele măsuri luate de minister premerg reforma învățământului.*

premeteá s.f. (*reg.*) v. Bidinea.

premiát, -ă s.m., s.f., adj. laureat. *Premiatul concursului internațional de matematică este un elev român. Sportivii premiați au primit premii substanțiale.*

premiér s.m. (*polit.; în unele țări*) cancelar, cancelar federal, prim-ministru (v. *prim*[1]). *La acest eveniment a participat și premierul Germaniei.*

premilitárá s.f. (*înainte de cel de-al Doilea Război Mondial; înv. și pop.*) v. Premilitărie.

premilitárie s.f. (*înainte de cel de-al Doilea Război Mondial*) ‹pop. și fam.› premilitară. *Premilităria era o pregătire militară pe care tinerii o făceau, obligatoriu, înainte de recrutare.*

premísă s.f. **1** (*log.*) ‹înv.› protază. *Premisa este propoziția inițială a unui raționament din care este dedusă concluzia.* **2** postulat. *Trebuie să se pornească de la premisa că este nevinovat. Școala poate înfăptui această premisă numai dacă are sprijinul guvernanților.*

premíte vb. III. tr. (*înv.*) v. Arăta. Indica. Preciza. Spune.

prémiu s.n. **1** bonus, gratificație, primă, recompensă. *Patronul i-a acordat un premiu pentru că a lucrat exemplar.* **2** (*înv.*) v. Primă de asigurare.

premolár s.m. (*anat.*) ‹reg.› măsea cățeleasc, măseaua cățelei (v. *măsea*). *Premolarii sunt situați între canini și molari.*

premonitóriu, -ie adj. prevestitor, profetic, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, prorocesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment premonitoriu. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate premonitorie.*

premoníție s.f. (*psih.*) premuniție. *Premoniția este presimțirea unor fapte viitoare, fără a avea o motivare rațională.*

premuníție s.f. (*psih.*) premoniție.

premutarisí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Muta. Permuta. Strămuta. Transfera.

prenarcóză s.f. (*med.*) preanestezie. *În prenarcoză se administrează bolnavului medicamente hipnotice și analgezice.*

prenatál, -ă adj. (*biol., med., med. vet.*) antenatal. *În perioada prenatală a stat mult timp în pat.*

prencépe vb. III. tr. (*reg.; compl. indică activități, acțiuni etc.*) v. Reîncepe. Relua.

preneputințáruș s.m. (*polit.; înv.*) v. Plenipotențiar.

prenoí vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Moderniza. Preface. Renova. **2** (*înv. și reg.; compl. indică monumente, construcții, picturi etc.*) v. Înnoi. Reface. Restaura. **3** (*înv.; compl. indică valori, obiecte etc.*) v. Preschimba. Schimba.

prenorá vb. I. tr. (*jur.; reg.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestra.

prenumărá vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. indică oameni, instituții etc.; cu determ. introduse prin prep. „la”*) v. Abona.

prenumăráre s.f. (*înv.*) v. Abonare.

prenumărát, -ă adj. (*despre oameni, instituții etc.; înv.*) v. Abonat.

prenúme s.n. nume de botez, nume mic, ‹impr.› pronume. *Fata are prenumele Maria.*

prenumeránt, -ă s.m., s.f. **1** (*înv.*) v. Abonat. **2** v. Subscriitor.

prenumeráție s.f. (*înv.*) **1** v. Abonare. **2** v. Subscripție.

prenumí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) v. Aminti. Arăta. Cita. Indica. Menționa. Numi. Pomeni. Semnala.

prenupțiál, -ă adj. antenupțial. *Înainte de a se căsători, cei doi tineri au primit certificate prenupțiale.*

preobrajénie s.f. **1** (*relig.; înv. și pop.; nm. pr.*) v. Schimbarea la Față (v. *schimbare*). **2** (*înv.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

preobrází vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

preobrázitúră s.f. (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

preocupá vb. I. **I 1** tr. a interesa. *Îl preocupă cum evoluează boala. O preocupă dezbaterile politice care au loc în media.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se interesa, a se îngriji, a se ocupa, a vedea, ‹înv. și pop.› a se uita, ‹pop.› a umbla, ‹înv. și reg.› a purta, ‹înv.› a se nevoi. *Se preo-*

cupă de cazarea turiștilor. **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a-și căuta, a se interesa, a se ocupa, a-și vedea. *Preocupă-te de problemele tale, că de ale mele mă îngrijesc singur!* **II** tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre lecturi, spectacole etc.*) a domina, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o preocupă cu totul.* **2** (*despre idei, gânduri etc.*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a tortura, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o preocupă.* **3** a alarma, a alerta, a angoasa, a frământa, a se impacienta, a intriga, a îngrijora, a neliniști, a speria, a tulbura, ‹fam.› a îngândura, ‹reg.› a îngrija, ‹înv.› a îngriji, a îngrijui, a lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o preocupă. Avertismentele meteorologice îi preocupă pe toți.*

preocupáre s.f. **I 1** atenție, grijă, interes, ‹rar› stare, stat[3], ‹pop.› păsare[1], ‹fam.› sinchiseală, sinchisire, sinchisit, ‹înv. și reg.› câștigă, ‹înv.› ocupație. *Manifestă o preocupare deosebită față de propria persoană.* **2** activitate, îndeletnicire, lucru, muncă, ocupație, treabă, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Preocuparea sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.* **II 1** dominare, ‹fig.› absorbire, captivare. *Preocuparea lecturii o face să se detașeze de tot ce o înconjoară.* **2** angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacientă, îngrijorare, neliniște, panică, temere, tulbur, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de preocupare.*

preocupát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) dominat, ‹fig.› absorbit, captivat. *Stătea într-un fotoliu preocupată de gânduri.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) gânditor, îngândurat, ‹fig.› umbrit, umbros. *Este mereu preocupat pentru că are probleme în familie.* **3** (*despre oameni*) absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, ‹reg.› uitit, ‹înv.› distras, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, transportat[2], ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Ca de obicei preocupată, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.*

preocupáție s.f. (*înv.*) v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă.

preopinént, -ă s.m., s.f antevorbitor, ‹înv.› prevorbitor. *Preopinentul său a avut o intervenție interesantă.*

préot s.m. **1** (*relig.*) pastor, părinte, sacerdot, ‹rar› prezbiter, ‹înv. și pop.› lucrător al viei Domnului, lucrător al viei lui Hristos, lucrător în via Domnului, ‹pop. și fam.› popă[1], slujitor, ‹fam.; peior.› popârțac[1], ‹reg.› taică, ‹înv.› iereu, învățător de suflet, oltarnic, vlădică, ‹fig.› păstor. *Cununia a fost oficiată de un preot cunoscut.* **2** (*în Antic.; la unele popoare orientale*) mag[1]. *Preotul îndeplinea funcții sacerdotale.*

preoteásă s.f. **I 1** ‹rar› prezviteră, ‹înv. și reg.› popoaie, ‹înv.› popadie. *Preoteasa este o persoană înțeleaptă.* **2** (*în Antic.*) ‹înv.› popă[1]. *Preoteasa îndeplinea funcții sacerdotale.* **3** (*înv.; j. de cărți*) v. Damă. Regină. **II** (*reg.*) ‹reg.› căciulă, clop, măgar, popa-crucilor (v. *popă*[2]), popă[2]. *Preoteasa este un snop de grâu care, pus în vârful unei grămezi de snopi, o apără de ploaie.*

preoțésc, -eáscă adj. (*relig.*) **1** sacerdotal, ‹pop. și fam.› popesc, ‹fig.› păstoresc. *Veșmintele preoțești albe sunt purtate de înalții clerici mai ales în timpul slujbei de Paște. Activitatea sa preoțească l-a propulsat în ierarhia bisericească.* **2** duhovnicesc, ‹pop. și fam.› popesc. *A intrat în cinul preoțesc.* **3** clerical, ecleziastic, ‹pop. și fam.› popesc. *A avut cele mai înalte demnități preoțești.*

preoțéște adv. (*modal; relig.*) ‹pop. și fam.› popește. *S-a îmbrăcat preoțește.*

preoțí vb. IV. (*relig.*) **1** tr., refl. a (se) hirotoni, a (se) hirotonisi, ‹pop. și fam.› a (se) popi. *A fost preoțit în catedrala mitropolitană. De copil, se gândea să se preoțească.* **2** intr. (*înv.; despre clerici*) v. Popi.

preoție s.f. (*relig.*) **1** sacerdoțiu, ‹pop. și fam.› popie, ‹reg.› popărie, ‹înv.› dar[2], ‹fig.› cădelniță. *Pentru preoție trebuie har.* **2** (*colect.; înv.*) v. Cler. Preoțime. Sacerdoțiu.

preoțíme s.f. (*colect.; relig.*) cler, sacerdoțiu, ‹pop. și fam. › popime, ‹reg.› popărie, ‹înv.› preoție. *Cea mai mare parte a preoțimii românești este ortodoxă.*

prepanáție s.f. (*reg.*) v. Cârciumă.

prepará vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri*) a face, a găti, a pregăti, ‹înv. și pop.› a preface, ‹reg.› a păzi, a socăci. *A preparat pentru prânz o ciorbă cu perișoare.* **2** tr., refl. pas. (*tehn.; compl. sau sub. gram. indică metale, aliaje etc.*) a (se) elabora, a (se) pregăti, a (se) prelucra. *Oțelurile inoxidabile și anticorozive sunt preparate în cuptoare electrice.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) pregăti, ‹înv. și reg.› a (se) griji. *O prepară dinainte, pentru ca aflarea nenorocirii să nu-i provoace o cădere psihică.* **4** tr. (*rar*) v. Aranja. Pregăti. **5** refl. (*rar; despre oameni; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de” sau de un vb. la conjunct.*) v. Pregăti. **6** refl. (*rar; urmat de un vb. la conjunct. sau la inf.*) v. Pregăti. **7** tr. (*rar; compl. indică animale sau păsări moarte*) v. Împăia. **II 1** refl. (*despre oameni*) a învăța, a se pregăti, a studia. *S-a preparat foarte serios pentru acest examen.* **2** tr. (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a medita, a pregăti. *Își prepară copiii la engleză.* **3** tr. (*compl. indică lecții, obiecte de studiu etc.*) a pregăti. *Profesorii trebuie să-și prepare fiecare lecția.*

preparánd s.m. (*pedag.; înv.*) v. Normalist.

preparandálă s.f. (*pedag.; înv.*) v. Școală normală.

preparándie s.f. (*pedag.; înv.*) v. Școală normală.

preparandíst s.m. (*pedag.; înv.*) v. Normalist.

preparáre s.f. **I 1** facere, făcut[1], gătire, gătit[1], pregătire, pregătit[1], preparat[1]. *Prepararea ciorbei îi ia pe puțin două ore.* **2** (*tehn.*) elaborare, prelucrare, prelucrat[1]. *Prepararea oțelurilor inoxidabile și anticorozive se face în cuptoare electrice.* **3** (*rar*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Pregătire. **II** meditare, meditație, pregătire. *Prepararea elevilor pentru olimpiadă este necesară.*

preparát[1] s.n. **I 1** facere, făcut[1], gătire, gătit[1], pregătire, pregătit[1], preparare. **2** (*rar*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Pregătire. **II** (*concr.*) produs, sortiment, ‹înv.› preparație. *Preparatele culinare sunt foarte diversificate în restaurante.*

preparát[2], -ă adj. **1** (*despre mâncăruri*) gata, gătit[2], pregătit[2], ‹înv.› prefăcut. *Îl așteaptă cu mâncarea preparată.* **2** (*rar; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

preparatíve s.f. pl. **1** preliminarii (v. *preliminar*). *Preparativele unei întâlniri la nivel înalt revin diplomaților.* **2** pregătiri (v. *pregătire*). *Sunt foarte ocupați cu preparativele de nuntă.*

preparatór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre ani de studiu*) pregătitor. *La unele instituții de învățământ superior, în anul preparator studenții străini învață limba țării în care își fac studiile.* **2** (*rar*) v. Pregătitor. **3** (*rar; despre activități, studii etc.*) v. Prealabil. Pregătitor. Preliminar. Premergător. **II** s.m., s.f. meditator, ‹înv.› corepetitor, ‹ieșit din uz› repetitor. *Are un preparator care îl pregătește la matematică.*

preparáție s.f. **I 1** lecție, lecție particulară, meditație. *Unii profesori dau preparații.* **2** (*rar*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Pregătire. **II** (*concr.; înv.*) v. Preparat[1]. Produs. Sortiment.

prepắt s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

prépel s.m. (*ornit.; reg.*) v. Prepeliței.

prepeleác s.n. **I 1** (*gosp.*) ‹pop.› sărciner, ‹reg.› par, par de oale, pop, sărcior, sleme, țăruș, ulcelar. *În prepeleac se pun diverse vase gospodărești pentru a se scurge sau a se usca.* **2** (*gosp.*) ‹reg.› pipirigă, ploscoană, porșor, prăjină. *În jurul prepeleacului se clădește o claie de fân, de grâu, de trifoi etc.* **3** (*pop.*) v. Par. Prăjină. **4** (*reg.*) v. Barieră. **II** (*entom.; reg.*) v. Molia-de-casă (v. *molie*). Molia-de-ziduri (v. *molie*) (*Oniscus murarius*).

prepelicár s.m. (*zool.*) brac[1], câine de aret, ‹reg.› vijlă[1], vișlar. *Prepelicarul este un câine de vânătoare, cu părul scurt și cu urechile mari și blegi.*

prépeliță s.f. **1** (*ornit.*) *Coturnix coturnix*; pitpalac, ‹reg.› pitpălăcoi, pitulice, potârniche, titirlic. **2** (*arg.*) v. Pungă.

prepelițói s.m. (*ornit.; pop.*) ‹reg.› prepel. *Prepelițoiul este bărbătușul prepeliței.*

preponderá vb. I. intr. a precumpăni, a predomina, a prevala, ‹înv.› a predomni. *În turismul rural preponderează micile pensiuni.*

preponderáție s.f. (*înv.*) v. Precumpănire. Predominanță. Predominare. Predominație. Preponderență. Prevalare.

preponderént, -ă adj. **1** (*despre idei, concepții, însușiri, trăsături etc.*) dominant, precumpănitor, predominant, predominator, prevalent, ‹înv.› predomnitor. *Ideea preponderentă a poemului este slăvirea eroilor.* **2** (*în opoz. cu „minoritar"; înv.*) v. Majoritar.

preponderénță s.f. **1** precumpănire, predominanță, predominare, predominație, prevalare, ‹înv.› predomnire, preponderație. *Preponderența micilor pensiuni în turismul rural este benefică pentru excursioniști.* **2** întâietate, precădere, primat, primordialitate, prioritate, ‹înv.› întâinţă, protie, protimie[2], protimisire, protimisis, ‹ieșit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, preponderență are partidul câștigător în alegeri.* **3** supremație. *Prin tehnică și intonație, violonistul deține preponderența în interpretarea Capriciilor lui Paganini.*

prepotént, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atotputernic. Omnipotent.

prepoténță s.f. (*livr.*) v. Atotputernicie. Omnipotență.

prepózit s.m. (*milit.; latin.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

prepozitív, -ă adj. (*gram.; în opoz. cu „enclitic"; rar; despre articole și unele pronume*) v. Proclitic.

prepuberăl, -ă adj. (*biol.*) prepubertar, prepubescent.

prepubertăr, -ă adj. (*biol.*) prepuberal, prepubescent. *Perioada prepubertară precedă pubertatea.*

prepubescént, -ă adj. (*biol.*) prepuberal, prepubertar.

prepuiélnic, -ă adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.

prepuitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător. **2** (*jur.; înv.; despre fapte, manifestări ale oamenilor, despre acte, documente etc.*) v. Acuzator. Incriminator. **II** s.m., s.f. (*înv.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

prepúne vb. III. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni, colectivități umane, organisme sociale etc.*) v. Bănui. Suspecta. Suspiciona. **2** tr. (*înv. și pop.*) v. Presupune. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Propune. Recomanda. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **6** tr. (*reg.; compl. indică obiecte*) v. Înnădi. **7** tr. (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune. **8** tr. (*înv.; compl. indică texte, originale etc.*) v. Copia. Reproduce. Transcrie. **9** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndoi. **10** tr. (*înv.; compl. indică mai ales obiecte stricate, uzate, învechite, necorespunzătoare etc.*) v. Înlocui. Schimba. **II** tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Chestiona. Descoase. Interoga. Întreba.

prepúnere s.f. (*înv.*) v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

prepurtáre s.f. (*reg.*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet.

prepús[1] s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Presupunere. **2** (*pop. și fam.*) v. Bănuială. Circumspecție. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

prepús[2], -ă adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Bănuit. Suspect. Suspectat. **2** (*înv. și pop.; despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) v. Presupus[2]. **3** (*în opoz. cu „natural"; reg.; despre păr, gene etc.*) v. Artificial. Fals.

prepúț s.n. (*anat.*) ‹înv.› pielița mădularului (v. *pielițâ*), ‹arg.› guler. *Prepuțul se excizează la circumcizie.*

prerafaelísm s.n. (*pict.; rar*) v. Prerafaelitism.

prerafaelíst, -ă s.m., s.f. (*pict.; rar*) v. Prerafaelit.

prerafaelít, -ă s.m., s.f., adj. (*pict.*) ‹rar› prerafaelist. *Prerafaeliții sunt adepții prerafaelitismului.*

prerafaelitísm s.n. (*pict.*) ‹rar› prerafaelism. *Prerafaelitismul, apărut în Anglia, la mijlocul sec. al XIX-lea, milita pentru întoarcerea la puritatea artei înaintașilor lui Rafael.*

prerâurá vb. I. tr. (*înv.; despre ape curgătoare sau stătătoare; compl. indică maluri, ținuturi, regiuni, teritorii etc.*) v. Scălda. Spăla. Uda.

prerecuí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta.

prerevoluționár, -ă adj. (*polit.*) anterevoluționar. *A resimțit puternic tumultul anilor prerevoluționari.*

prerogatívă s.f. **1** privilegiu, ‹înv.› pronomion. *Șeful său abuzează de prerogativele funcției pe care o are.* **2** avantaj, superioritate. *Nu ezită să profite de prerogativa sa în orice situație.*

prerúmpe vb. III. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Întrerupe.

presá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică mai ales obiecte*) a apăsa, a comprima, a strânge, ‹înv. și pop.› a păsa[1], ‹înv.› a greuia. *Presează mingea pentru a scoate aerul din ea.* **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc. sau părți ale corpului ființelor*) a apăsa. *Presează tutunul în pipă.* **3** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătători, a bătuci, a compacta, a îndesa, a tasa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a pături, a tăpși, a zbătuci. *A presat pământul cu tăvălugul.* **4** (*compl. indică fructe, semințe etc.*) a stoarce, a tescui, a zdrobi, ‹reg.› a destoarce[3], a stropși. *A presat semințele de floarea-soarelui pentru a obține ulei. A presat fagurii pentru a scoate mierea.* **5** (*compl. indică brânză, caș*) a stoarce, a tescui. *Ciobanii presează cașul pentru a ieși zerul.* **II** fig. (*compl. indică oameni*) **1** a constrânge, a face, a forța, a obliga, a sili, a soma, a violenta, ‹fig.› a încolți, ‹fig.; înv. și reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti. *L-a presat să depună mărturie.* **2** (*despre timp, circumstanțe, evenimente etc.*) a grăbi, a zori[2]. *Timpul ne presează să terminăm lucrarea.*

presáj s.n. **1** presare, presat[1]. **2** apăsare, apăsat[1], comprimare, presare, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură.

presánt, -ă adj. **1** grabnic, neîntârziat, urgent, ‹reg.› sorgoș. *Treburi presante îl obligă să se întoarcă la serviciu.* **2** (*despre nevoi, motive, despre caracterul unor fenomene sociale, economice etc.*) imperativ, imperios, stringent. *Există un motiv presant să grăbim finalizarea acțiunii.*

presár s.m. **1** (*rar*) v. Presator. **2** (*jurnal.; fam.*) v. Gazetar. Jurnalist. Publicist. Ziarist. **3** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

presáre s.f. **1** presaj, presat[1]. *Presarea obiectelor din metal se realizează cu ajutorul unei mașini speciale.* **2** apăsare, apăsat[1], comprimare, presaj, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură. *Scoate aerul din minge prin presarea acesteia.* **3** stoarcere, stors[1], tescuire, tescuit[1], zdrobeală, zdrobire, ‹înv. și reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Presarea semințelor de floarea-soarelui se face pentru a se obține uleiul.*

presáș s.m. (*rar*) v. Presator.

presát[1] s.n. **1** presaj, presare. **2** apăsare, apăsat[1], comprimare, presare, presat[1], strângere, strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură.

presát[2], -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) apăsat[2], comprimat, strâns[2]. *Nu mai poate scoate capacul borcanului bine presat.* **2** (*despre fructe, semințe etc.*) stors[2], tescuit[2], zdrobit, ‹reg.› zdrobolit. *Semințele de floarea-soarelui presate, din care s-a scos uleiul, sunt aruncate.*

presatór s.m. ‹rar› presar, presaș, presor. *Presatorul lucrează la o presă.*

présă s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) teasc, ‹reg.› storcătoare (v. *storcător*), stropșitoare, șaitău. *Presă de ulei. Presă de struguri.* **2** (*tipogr.*) teasc, ‹înv.› stambă. *Cu presa se imprimă texte sau figuri prin presarea hârtiei pe un zaț.* **3** (*tipogr.*) ***presă rotativă*** = rotativă (v. *rotativ*). *Presa rotativă este folosită pentru tipărirea publicațiilor de mare tiraj.* **II** (*jurnal.*) **1** publicistică (v. *publicistic*), tipar, ziare (v. *ziar*), ‹înv.› publicitate. *Într-o democrație adevărată libertatea presei este deplină. Această revistă de cultură ocupă un loc important în presa românească.* **2** gazetărie, jurnalism, jurnalistică (v. *jurnalistic*), publicistică (v. *publicistic*), ziarism, ziaristică (v. *ziaristic*), ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism. *A renunțat la profesorat pentru presă.*

presădí vb. IV. tr. (*pom., agric.; pop.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Sădi. Transplanta.

presădíre s.f. (*pom., agric.; pop.*) v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Sădire. Sădit[1]. Transplantare.

presădít, -ă adj. (*pom., agric.; pop.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Plantat[2]. Răsădit[2]. Sădit[2]. Transplantat[2].

presără vb. I. tr. **1** (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a prefira, a răsfira, a răspândi, a risipi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A presărat nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **2**

(*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a pune, a răsfira. *A presărat zahăr pe tarte. A presărat sare peste friptură.* **3** a împrăștia, a răsfira, a răspândi, a semăna[1], ‹rar› a scutura. *Invitații la cununie au presărat flori în fața tinerilor căsătoriți.*

presărare s.f. împrăștiere, prefirare, presărat[1], răsfirare, răspândire, risipire, ‹pop.› zvârlire. *Presărarea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.*

presărát[1] s.n. împrăștiere, prefirare, presărare, răsfirare, răspândire, risipire, ‹pop.› zvârlire.

presărát[2], -ă adj. (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) împrăștiat, prefirat, răsfirat, răspândit, risipit. *Nisipul presărat a împiedicat alunecarea pe gheață.*

preschimbá vb. I. **1** tr. (*compl. indică valori, obiecte etc.*) a schimba, ‹înv.› a prenoi. *A preschimbat aurul în bijuterii.* **2** tr. (*compl. indică acte, documente etc.*) a reînnoi, ‹înv.› a preînnoi. *Și-a preschimbat cartea de identitate.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) modifica, a (se) preface, a (se) schimba, a (se) transfigura, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) întoarce, a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) străforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a preschimbat radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a preschimbat caracterul, devenind un om ursuz.*

preschimbáre s.f. **1** schimbare. *Preschimbarea aurului în bijuterii se face în ateliere de specialitate.* **2** reînnoire. *Preschimbarea cărții de identitate este obligatorie după un număr de ani.* **3** metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, schimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› străformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, străformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Preschimbarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în preschimbarea caracterului colegului său.*

preschimbát, -ă adj. **1** (*despre acte, documente etc.*) reînnoit. *Cartea de identitate preschimbată are alt format.* **2** (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, modificat, prefăcut, schimbat[2], transfigurat, transformat, ‹înv.› strămutat[2]. *Clădirea cu aspectul preschimbat este de nerecunoscut. Are comportamentul preschimbat din cauza singurătății.*

prescribăluí vb. IV. refl., tr. (*jur.; înv.; sub. sau compl. indică pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) v. Prescrie. Stinge.

prescríe vb. III. **1** tr. (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a hotărî, a menționa, a prevedea, a specifica, a stabili, a statua, a stipula, ‹înv. și pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a prescris în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.* **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) a da[2], a indica, a recomanda, ‹pop.› a scrie, ‹înv.› a ordona, a recomandarisi, a recomandui, a recomăndălui, a sfătui. *Medicul i-a prescris un tratament cu antibiotice.* **3** refl., tr. (*jur.; sub. sau compl. indică pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) a (se) stinge, ‹pop.› a (se) curma, ‹înv.› a se paragrafisi, a (se) prescribălui, a se săvârși, a se sfârși. *Pedeapsa se prescrie după doi ani. Judecătorul a prescris pedeapsa din cauza trecerii timpului.* **4** tr. (*rar*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **5** tr. (*înv.; compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) v. Consemna. Înregistra. Înscrie. Însemna. Nota[1]. Scrie. Trece. **6** tr. (*înv.; compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **7** tr . (*înv.; compl. indică texte, originale etc.*) v. Copia. Reproduce. Transcrie.

prescríere s.f. **1** (*med., med. vet.*) indicare, recomandare. *Prescrierea antibioticelor în cazul virozei se face numai de către medic.* **2** (*jur.*) prescripție, ‹înv.› paragrafie. **3** (*jur.*) stingere, ‹înv.› paragrafisire, săvârșire. *Prescrierea pedepsei s-a făcut după doi ani.*

prescriitór s.m. (*înv.*) v. Conțopist. Copist. Scrib.

prescriitúră s.f. (*înv.*) v. Copie. Reproducere. Transcriere.

prescrípt s.n. (*jur.; înv.*) v. Dispoziție. Normă. Prescripție. Prevedere.

prescripție s.f. **1** indicație, regulă, ‹înv.› ustav. *În emisiuni speciale de radio sau de televiziune se dau tinerelor mame prescripții pentru creșterea copiilor.* **2** (*med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „după”*) aviz, indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), recomandare, recomandație, ‹înv.› sfătuire. *Bolnavul ia medicamentele numai după prescripția medicului.* **3** (*med., med. vet.*) rețetă, ‹reg.› recipisă, țidulă, ‹înv.› ordonanță. *Medicamentele compensate se iau numai pe bază de prescripție.* **4** indicație, precizare, prevedere, ‹înv.› scriptură, ‹grec.; înv.› prohdiorihmos. *A cerut să fie judecat conform prescripțiilor legii.* **5** (*jur.*) dispoziție, normă, prevedere, ‹înv. și reg.› rost, ‹înv.› emis, prescript, rostire, ‹fran.; înv.› previziune. *Aplicarea noilor prescripții în domeniul culturii este anevoioasă.* **6** (*jur.*) prescriere, ‹înv.› paragrafie. *Prescripția dreptului la acțiune s-a făcut prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege.* **7** (*jur.*) ***prescripție achizitivă*** = uzucapiune. *Prescripția achizitivă este un mod de dobândire a dreptului de proprietate asupra unui bun prin efectul unei posesiuni prelungite.*

prescrís, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre medicamente sau tratamente medicale*) indicat, recomandat. *Medicamentul prescris a avut efect.* **2** (*jur.; despre pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) stins[2]. *Peste ani, infractorul s-a putut întoarce în țară datorită pedepsei prescrise.*

prescurărițá s.f. (*reg.*) **1** v. Prescurăreasă. **2** (*bot.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

prescúră s.f. **I** (*bis.*) ‹pop.› liturghie. *Prescura se face în formă de cruce.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **2** v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*).

prescurăreásă s.f. ‹reg.› prescurariță, prescurăriță. *Prescurăreasa face prescuri.*

prescurăréle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

prescurăríță s.f. (*reg.*) **1** v. Prescurăreasă. **2** (*bot.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

prescureá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Rechie (*Reseda lutea*). **2** v. Rechie. Rezedă (*Reseda luteola*). **3** v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*). **4** v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*).

prescúrt s.n. (*înv.*) v. Rezumat. Sinteză. Sumar.

prescurtá vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a micșora, a reduce, a scurta. *Din cauză că articolul era prea mare, autorul a fost nevoit să prescurteze textul pentru a-l putea publica.* **2** (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a reduce, a rezuma, a scurta, ‹rar› a sumariza, ‹fig.› a comprima, a condensa. *A prescurtat discursul din cauza lipsei de timp.* **3** (*compl. indică cuvinte, titluri etc.*) a abrevia, a scurta. *A prescurtat titlul cărții.*

prescurtáre s.f. **I 1** micșorare, reducere, scurtare, ‹livr.› racursi, ‹înv.› liniștire. *Pentru a putea publica articolul, a fost obligatorie prescurtarea textului acestuia.* **2** concentrare, reducere, rezumare, scurtare, ‹fig.› comprimare, condensare. *A fost nevoit să recurgă la prescurtarea discursului său din cauza lipsei de timp.* **II** (*concr.*) **1** rezumat, ‹înv.› scriere în scurt, sinopsă. *A realizat și a publicat o prescurtare a cunoscutului său roman-fluviu.* **2** abreviație, abreviere, scurtare, ‹german.› abreviatură. *Prescurtarea pentru „domnul” este „dl”. Dicționarul are o listă cu prescurtările folosite de autori.*

prescurtát, -ă adj. **1** (*despre texte, scrieri etc.*) micșorat, redus, scurtat, ‹livr.› racursi. *A fost publicat textul prescurtat al articolului.* **2** (*despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, redus, rezumat, scurtat, ‹fig.› comprimat, condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere prescurtată a discursului său din cauza lipsei de timp.* **3** (*despre cuvinte, titluri etc.*) abreviat, scurtat. *În lucrare se utilizează titlurile prescurtate ale cărților din bibliografie.*

preselectáre s.f. preselecție.

preselécție s.f. preselectare. *Înainte de selecția finală, s-a făcut o preselecție a concurenților.*

presentimént s.n. presimțire, ‹fam.› feeling, ‹înv. și reg.› presimț, spuriu, ‹reg.› știmă, ‹înv.› presimțământ, prestiință, prevedere, ‹fig.› instinct. *Înainte de accident a avut un presentiment. Presentimentul ei nu s-a adeverit.*

presetúpă s.f. (*tehn.*) presgarnitură.

presgarnitúră s.f. (*tehn.*) presetupă. *Presgarnitura etanșează un organ mobil al unei mașini.*

presímţ s.n. (*înv. şi reg.*) v. Presentiment. Presimţire.
presimţământ s.n. (*înv.*) v. Presentiment. Presimţire.
presimţí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică acţiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) a anticipa, a intui, a simţi, ‹fig.› a mirosi, ‹fig.; fam.› a adulmeca, ‹fig.; înv.› a aulma, a ulma. *A presimţit devalorizarea valutei.* **2** a cunoaşte, a prevedea, a şti. *Nu se poate să presimtă cât va dura această situaţie.*
presimţíre s.f. presentiment, ‹fam.› feeling, înv. şi reg.› presimţ, şpuriu, ‹reg.› ştimă, ‹înv.› presimţământ, preştiinţă, prevedere, ‹fig.› instinct.
presiométru s.n. (*fiz.*) indicator de presiune, manometru. *Presiunea fluidelor se măsoară cu presiometrul.*
presiúne s.f. **I 1** (*fiz.*) ‹înv.› opresiune. *Presiunea este egală cu raportul dintre intensitatea unei forţe care apasă perpendicular pe suprafaţa unui corp şi aria suprafeţei respective.* **2** (*fiz.*) ***presiune de vapori*** = tensiune de vapori. *Presiunea de vapori este tensiunea vaporilor produşi de un lichid într-un spaţiu închis.* **3** (*fiziol.*) ***presiune arterială*** = ***presiune sangvină*** = (*art.*) ***presiunea sângelui*** = tensiune, tensiune arterială. *Îşi menţine presiunea arterială la valorile normale cu ajutorul medicamentelor;* ***presiune arterială diferenţială*** = tensiune arterială diferenţială. *Presiunea arterială diferenţială este diferenţa dintre presiunea arterială maximă şi cea minimă;* ***presiune arterială maximă*** = tensiune arterială maximă, tensiune arterială sistolică. *Presiunea arterială maximă este valoarea presiunii existente în sistemul arterial în timpul sistolei cardiace;* ***presiune arterială medie*** = tensiune arterială medie. *Presiunea arterială medie este presiunea arterială mijlocie dintr-un ciclu cardiac, exprimată prin media aritmetică a valorilor extreme ale presiunii arteriale;* ***presiune arterială minimă*** = tensiune arterială diastolică, tensiune arterială minimă. *Presiunea arterială minimă este valoarea presiunii care există în artere în momentul diastolei, adică între două contracţii cardiace;* ***presiune intraoculară*** = tensiune intraoculară. *Presiunea intraoculară este presiunea din interiorul globului ocular, care menţine întinşi pereţii acestuia;* ***presiune venoasă*** = tensiune venoasă. *Presiunea venoasă este presiunea exercitată de sânge asupra pereţilor venelor într-un punct definit al sistemului venos.* **4** apăsare, greutate, ‹înv.› sarcină. *Simte o presiune în dreptul inimii.* **II** fig. **1** constrângere, forţă, silă, silnicie, violenţă, ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică presiunea nu este permisă.* **2** injoncţiune. *Presiunile făcute asupra sa l-au determinat să-şi dea demisia.*
presopunctúră s.f. (*med.*) acupresură. *Presopunctura este o metodă terapeutică folosită în medicina neconvenţională pentru îndepărtarea durerii.*
presór s.m. (*rar*) v. Presator.
presoreceptór s.m. (*anat.*) baroreceptor. *Presoreceptorul este o terminaţie nervoasă senzitivă în peretele unui vas de sânge.*
prespán (presşpán) s.n. carton-prespan (v. *carton*[1]). *Prespanul este întrebuinţat în electrotehnică, în poligrafie etc.*
presşpán s.n. = prespan.
prestá vb. I. **1** tr. (*compl. indică diverse feluri de munci, de activităţi, de servicii etc.*) a depune, a desfăşura, a duce[2], a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a întreprinde. *O astfel de activitate pe care vreţi să o prestăm este de durată.* **2** tr. (*compl. indică serviciul militar*) a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a satisface. *Şi-a prestat serviciul militar pentru o carieră în armată.* **3** tr. a depune. *Soldaţii au prestat jurământul.* **4** intr. (*fam.; glum.; urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu", care indică opera căreia cineva i se dedică sau uneltele utilizate*) v. Lucra. Munci.
prestabilí vb. IV. tr. ‹înv.› a prefige. *Planul proiectului este prestabilit. Data la care va începe execuţia este prestabilită.*
prestabilít, -ă adj. ‹înv.› prefipt. *Constructorii nu se abat, în execuţie, de la planul prestabilit. Au schimbat data prestabilită a nunţii.*
prestánţă s.f. ‹rar› maiestate. *Un om politic trebuie să se impună şi prin prestanţă. Şi-a menţinut, peste ani, prestanţa şi eleganţa.*
prestáre s.f. **1** desfăşurare, efectuare, executare, îndeplinire, prestaţie, ‹înv.› desfăşurământ. *Prestarea acestei activităţi cere un efort deosebit.* **2** efectuare, executare, îndeplinire. *Cu ani în urmă, prestarea serviciului militar era obligatorie.*
prestáţie s.f. desfăşurare, efectuare, executare, îndeplinire, prestare, ‹înv.› desfăşurământ.
prestavlénie s.f. (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariţie. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare.
prestidigitatór s.m. iluzionist, scamator, ‹rar› fachir, ‹reg.› boscar, ‹înv.› cabaz. *Iosefini a fost un celebru prestidigitator român.*
prestidigitáţie s.f. iluzionism, scamatorie, ‹rar› fachirism, ‹fam.› hocus-pocus, panglicărie, ‹reg.› boscărie. *Prestidigitaţia este arta de a crea iluzii prin prestidigitaţie.*
prestigiós, -oásă adj. (*despre realizări ale oamenilor sau despre acţiuni, manifestări, întruniri culturale, sportive etc.*) important, însemnat. *A creat o doctrină sociologică prestigioasă. Olimpiada este o manifestare sportivă prestigioasă.*
prestígiu s.n. **I 1** ascendent, autoritate, consideraţie, influenţă[1], înrâurire, reputaţie, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreaţă, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care are nu numai prestigiu în lumea muzicală, ci şi preţuirea publicului.* **2** celebritate, faimă, glorie, renume, reputaţie, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.› aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărţii i-a adus prestigiul în lumea autorilor de romane SF.* **3** faimă, notorietate, renume, reputaţie, vază[1], ‹înv. şi reg.› vâlvă. *Brâncuşi este un sculptor de prestigiu mondial.* **4** onoare, renume, reputaţie. *Face tot posibilul să salveze prestigiul familiei.* **II** (*rar*) v. Atracţie. Farmec.
presupuitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Anxios. Bănuitor. Circumspect. Incredul. Neîncrezător. Suspicios. Temător.
presupúne vb. III. **I** tr. (*de obicei urmat de prop. compl. dr.*) **1** ‹înv. şi pop.› a prepune. *Presupune că nu se va răzgândi şi-şi va schimba atitudinea faţă de copii.* **2** (*adesea în constr. cu înţeles neg., mai ales interog.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-şi imagina, a-şi închipui, a prevedea, a socoti, a şti, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. şi reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi presupus că se va întâmpla astfel? Nu a presupus că în ceai era somnifer.* **3** a crede, a estima, a prezuma, a socoti, ‹reg.› a probălui, ‹înv.› a supoza. *Presupune că îşi va termina lucrarea în următoarele trei zile.* **4** a admite, a spune, a zice. *Presupune că preopinentul său are dreptate în ceea ce susţine.* **5** a cere, a implica, a necesita, a reclama. *Reuşita în meserie presupune muncă.* **II** refl. impers. a se bănui, ‹fig.; reg.› a se arde. *Se presupune cine este autorul furtului.*
presupúnere s.f. **1** ‹înv. şi pop.› prepus[1]. *Are fel de fel de presupuneri în legătură cu schimbarea atitudinii faţă de copii.* **2** bănuială, ipoteză, prezumţie, supoziţie, ‹rar› presupus[1]. *Presupunerea că este bolnavă s-a adeverit.* **3** conjectură, ipoteză, prezumţie, supoziţie, ‹înv.› supunere. *Existenţa vieţii pe Marte rămâne o presupunere.* **4** bănuială, întrezărire, prevedere, ‹înv.› preştire. *Înspăimântată de presupunerea bătrânei, nu a mai plecat la drum.*
presupús[1] s.n. (*rar*) v. Bănuială. Ipoteză. Presupunere. Prezumţie. Supoziţie.
presupús[2], -ă adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) ‹înv. şi pop.› prepus[2]. *Relatările lui nu erau certe, ci presupuse.* **2** (*despre oameni sau despre acţiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, conjectural, ipotetic, închipuit, prezumat, prezumtiv, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar presupuse.*
présur s.m. (*ornit.*) ‹reg.› presuroi. *Presurul este bărbătuşul presurei.*
présură[1] s.f. (*ornit.*) **1** (*şi* ***presură-de-grădină***, ***presură-de-vară***) *Emberiza hortulana*; ‹rar› ortolan. **2** (*şi* ***presură-mare***, ***presură-sură***) *Emberiza calandra*; ‹reg.› alion. **3** (*şi* ***presură-aurie***, ***presură-de-câmp***, ***presură-de-holdă***, ***presură-galbenă***) *Emberiza citrinella*; ‹reg.› gălbioară (v. *gălbior*), scatiu, vrabie-galbenă. **4** (*şi* ***presură-de-stuf***, ***presură-de-trestie***, ***presură-dobrogeană***) *Emberiza schoeniclus*; ‹reg.› vrabie-de-stuf, vrabie-de-stuf-mijlociu, vrabie-de-trestie, vrabie-de-trestie-mijlocie. **5** (*reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*). **6** (*reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*). **7** (*reg.*) v. Privighetoare. Privighetoare-filomelă. Privighetoare-mare. Privighetoare-proprie (*Luscinia luscinia*). **8** (*reg.*) ***presură-de-iarnă*** = ***presură-de-omăt*** v. Pasărea-omătului (v. *pasăre*) (*Plectrophenax nivalis*).
présură[2] s.f. (*biochim.; reg.*) v. Cheag. Chimază. Chimozină. Lab. Labferment. Lactoferment.

presurói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Presur.
presústvie s.f. (*jur.; înv.*) v. Tribunal.
preș s.n. **1** ‹reg.› tepih. *Treptele sunt acoperite cu un preș făcut din lână colorată.* **2** traversă. *A pus peste covorul din hol un preș din in pentru ca acesta să nu se murdărească.* **3** ștergătoare (v. *ștergător*). *În fața ușii are un preș dintr-un material gros și poros pentru șters talpa încălțămintei.*
președeá vb. II. tr. (*înv.; compl. indică ședințe, dezbateri, adunări etc.*) v. Conduce. Prezida.
președínte s.m. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) ‹astăzi rar› prezident, ‹înv. și reg.› prezeș, ‹rus.; înv.› predstatel. *Visul lui este să ajungă președinte de tribunal. A fost numit președintele comisiei parlamentare de anchetă. Președintele Academiei a vorbit în deschiderea lucrărilor Simpozionului Internațional de Chimie.* **2** ‹astăzi rar› prezident. *În curând începe campania electorală pentru alegerea președintelui statului.*
președínță s.f. (*înv.*) v. Președințe.
președințiál, -ă adj. prezidențial. *A fost eliberat din închisoare prin decret președințial.*
președínție s.f. **1** ‹astăzi rar› prezidențe, ‹înv.› președință, prezidență, prezidiu. *Comisia parlamentară de anchetă este sub președinția unui cunoscut om politic.* **2** ‹astăzi rar› prezidențe. *Președinția lui a durat patru ani.*
preștí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevedea. Previziona. Pronostica.
preștíre s.f. (*înv.*) v. Bănuială. Întrezărire. Presupunere. Prevedere.
preștímță s.f. **1** (*rar*) v. Previziune. **2** (*înv.*) v. Presentiment. Presimțire.
pretá vb. I. refl. **1** a se potrivi. *A folosit semințe care se pretează pentru cultura de toamnă.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se deda. *S-a pretat la hoții.*
prétcă s.f. (*reg.*) **1** (*apic.*) ‹reg.› palțău. *Pretcele susțin fagurii în interiorul stupului.* **2** (*la scara de lemn*) v. Fuscel. Spiță. Treaptă. **3** (*apic.; la stup*) v. Urdiniș.
pretendatór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Pretendent. **2** v. Candidat. Pretendent.
preténdă s.f. (*înv.*) v. Cerere. Pretenție. Revendicare. Revendicație.
pretendelui vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica.
pretendént, -ă s.m., s.f. **1** ‹înv.› pretendator. *La șefia partidului sunt mai mulți pretendenți.* **2** candidat, ‹înv.› peținor, pretendator. *Fata urmează să se căsătorească și nu știe pe care dintre pretendenții la mâna ei să-l aleagă.* **3** (*sport*) challanger. *Cunoscutul sportiv a câștigat dreptul de a fi pretendent la titlul de campion.*
pretendérimă s.f. (*grec.; înv.*) v. Cerere. Pretenție. Revendicare. Revendicație.
pretenderisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) **1** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) v. Afirma. Declara. Pretinde. Spune. Susține. Zice. **2** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica.
pretenderisíre s.f. (*înv.*) v. Pretenție. Veleitate.
pretenduí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica.
pretensív, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Exigent. Pretențios. Riguros. Sever[2].
pretén|ție s.f. **1** cerere, revendicare, revendicație, ‹înv.› pretendă, ‹grec.; înv.› pretenderimă, ‹turc.; înv.› teclif, teclifat. *Pretenția greviștilor de a li se da drepturile bănești la timp a fost satisfăcută.* **2** exigență, rigurozitate, severitate, ‹livr.› exiguitate. *Pretenția tatălui în ceea ce privește învățătura fiului său este exagerată.* **3** cerință, exigență, imperativ, necesitate, nevoie, obligație, trebuință, ‹pop.› trebuială, ‹înv. și reg.› ništotă, ‹înv.› nevoință, nevoire, recerință, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile pretenții ale sistemului educațional.* **4** ambiție, veleitate, ‹reg.› inaghie. *Are pretenția de a ajunge doctor. Nu are nicio pretenție să devină conducător.* **5** (*mai ales la pl. **pretenții***) veleitate, ‹înv.› pretenderisire. *Tânărul are pretenții nobiliare. Actorul nutrea și pretenții literare.* **6** cerință, condiție, obligație. *I-a împrumutat banii cu pretenția de a-i fi restituiți la termenul stabilit.* **7** (*la pl. **pretenții***) ifose (v. *ifos*), ‹fig.› fumuri (v. *fum*), ‹fig.; înv.› tererem, ‹arg.› impresii (v. *impresie*). *Lasă pretențiile și treci la treabă!*
pretenți|ós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) exigent, riguros, sever[2], ‹livr.› catonian, catonic, exiguu, ‹rar› pretensiv, strict. *Tatăl este pretențios cu fiul său în ceea ce privește învățătura. Este un ofițer pretențios cu subalternii săi.* **2** (*mai ales despre creații ale oamenilor*) dificil, greu. *S-a interpretat o uvertură pretențioasă, care a cerut un efort deosebit din partea instrumeniștilor.* **3** (*despre oameni*) boieros, capricios, fandosit, mofturos, năzuros, ‹rar› boieratic, ‹pop. și fam.› fasolit, ‹pop.› izmenit, ‹fam.› fițos, ‹fam.; deprec.› sclifosit[2], ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› belaliu, domnăreț, farfasit, melicos, năsfiros, năturos, ninerat, toncos, tonos, ‹înv.› domneț, domnos. *Se temea ca nu cumva fata, pretențioasă cum era, să refuze propunerea.* **4** (*despre ființe sau, p. ext., despre organisme care se adaptează greu la un anumit mediu*) dificil, ‹livr.› dificultos, ‹înv.› discolios. *Șeful ei este o persoană extrem de pretențioasă.* **5** (*despre oameni*) ambițios, veleitar. *Cu siguranță va câștiga concursul, întrucât este o persoană pretențioasă.* **6** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, retoric, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meșteșugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului pretențios.* **7** (*mai ales despre modul de exprimare*) sentențios, ‹fig.› prețios. *Când vrea să-și dea importanță, tonul îi este pretențios.*
preteră vb. I. tr. (*latin.; rar; compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa. Uita.
preterít s.n. (*gram.; rar*) v. Perfectul simplu (v. *perfect*).
preteriție (preterițiúne) s.f. (*ret.*) paralipsă, pretermisie. *Preteriția este o figură retorică prin care oratorul anunță că nu va vorbi despre un lucru, pe care totuși îl aduce în discuție.*
preterițiúne s.f. (*ret.*) = preteriție.
pretermísie s.f. (*ret.*) paralipsă, preteriție.
pretéxt s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) motiv, ocazie, prilej, ‹rar› subiect, ‹înv. și pop.› pricină, ‹înv. și reg.› pofidă, ‹înv.› podoimă[2], pricinuire, ‹fig.; fam.› clenci. *Caută pretext de ceartă. Premiul luat de copil este un pretext de bucurie pentru părinți.* **2** cuvânt, motiv, ‹înv. și reg.› steamet, ‹înv.› chip. *A plecat de la ore sub pretext că îi este rău.* **3** motiv, scuză, ‹înv.› șteamăt, ‹grec.; înv.› profasis, ‹fig.› alibi, ‹fig.; înv.› cale. *Ce pretext ai invocat pentru a lipsi de la întâlnire?* **4** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, stimul, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost pretext pentru tot ce a făcut în viață.* **5** ‹fig.› sămânță. *Cele două prietene s-au întâlnit și au găsit pretext de discuție.*
pretextá vb. I. tr. a invoca, ‹reg.› a pohibi, ‹înv.› a pofidi, a pricini, a pricinui, a propune, ‹grec.; înv.› a profasisi, ‹fig.; înv.› a proțăpi. *A refuzat oferta pretextând lipsa de timp.*
pretí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti.
pretimpuríu, -íe adj. **1** (*despre fenomene, stări etc.*) prematur, timpuriu, ‹înv.› prematural, prematurat, vremelnic. *Moartea pretimpurie a soțului ei i-a schimbat radical viața. Căderile pretimpurii de zăpadă au stopat semănăturile de toamnă.* **2** (*despre fructe, legume etc.*) ‹reg.› pripitor. *Anul acesta cireșele sunt pretimpurii.*
pretínde vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a cere, a reclama, a revendica, ‹rar› a solicita, ‹înv. și reg.› a striga, ‹înv.› a pretendelui, a pretendui, a vindica, ‹grec.; înv.› a pretenderisi, ‹fig.; înv.› a trage. *A pretins autorităților casa care i-a fost naționalizată. Greviștii au pretins primirea drepturilor bănești la timp.* **2** (*compl. indică taxe, bani etc.*) a cere, ‹înv. și pop.› a apuca, ‹fam.› a solicita. *Ce sumă pretinzi pentru protecție?* **3** (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) a cere, a vrea. *Cât pretinzi pe kilogramul de caș?* **4** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a afirma, a declara, a spune, a susține, a zice, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A pretins că cei puși sub urmărire nu sunt vinovați.* **5** a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. și reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiționa, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a

aspira, a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu pretinde onoruri. Pretinde să exceleze în artele plastice.* **6** (*compl. indică posturi*) a cere, a dori, a solicita. *A pretins postul de secretară.* **7** (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a comporta, a impune, a necesita, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare pretinde acribie deosebită și multă dăruire.* **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Încrede. Supraaprecia. Supraestima. Supraevalua.

pretíns, -ă adj. **1** (*despre bunuri, drepturi etc.*) cerut[2], reclamat, revendicat. *După un proces care a durat ani, a primit casa pretinsă.* **2** (*antepus subst. determ.*) așa-numit, așa-zis. *Un pretins avocat i-a înșelat.* **3** (*în opoz. cu „adevărat"; despre oameni*) fals. *Pretinsul polițist a fost depistat și arestat.*

prétor[1] s.m. (*în vechea organizare administrativ-teritorială a României*) ‹reg.› jurat[1]. *Pretorul dintr-o plasă era subordonat prefectului, având atribuții administrative și de poliție.*

prétor[2] s.n. (*în Antic. romană; înv.*) v. Pretoriu.

pretorián, -ă adj. (*în Antic. romană*) ‹înv.› pretoricesc. *Provincia pretoriană era condusă de un pretor.*

pretoricésc, -éască adj. (*în Antic. romană; înv.*) v. Pretorian.

pretóriu s.n. **1** (*în Antic. romană*) ‹înv.› pretor[2]. *Pretoriul era instituția condusă de un pretor.* **2** (*jur.; înv.*) v. Tribunal.

pretutíndeni adv. (*local; înv. și pop.; de obicei pe lângă vb. de mișcare*) v. Oriîncotro. Orișiunde. Oriunde.

preț s.n. **I 1** cost[1], valoare, ‹rar› valută, ‹reg.› sâmbră. *Prețul lemnului de trandafir este foarte mare.* **2** tarif, taxă, ‹fam.› scor, ‹înv.› fiat. *Și-a deschis o firmă în care prestările de servicii au un preț moderat.* **3** căutare. *Aceste mobile, deși vechi, au încă mare preț.* **4** (*com.*) ***preț liber*** = ‹turc.; înv.› riza-pazar. *Prețul liber este stabilit prin înțelegere între vânzător și cumpărător.* **5** (*econ.*) ***preț de speculă*** = ***preț negru*** = suprapreț. *Și-a cumpărat mașina la preț de speculă.* **6** (*înv. și pop.*) v. Plată. **7** (*înv. și pop.*) v. Răsplată. Recompensă. **8** (*mat.; înv.*) v. Valoare. **II** fig. **1** importanță, însemnătate, relevanță, semnificație, valoare, ‹fig.› dimensiune. *Viața ei a căpătat un alt preț din momentul apariției copilului.* **2** amploare, importanță, însemnătate, semnificație, sens, valoare. *S-a discutat mult despre prețul fenomenului globalizării.* **3** jertfă, jertfire, sacrificare, sacrificiu. *Își va obține dreptatea chiar și cu prețul vieții sale.* **4** (*înv.*) v. Semnificație. Sens.

prețălui vb. IV. **1** intr. (*înv. și reg.; despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Prețui. Valora. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **3** tr. (*înv.; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti.

prețăluíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Apreciere. Aproximare. Aproximație. Calcul. Calculare. Estimare. Estimație. Evaluare. Socotire.

prețăluitór, -oáre s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Prețuitor.

prețiós, -oásă adj. **I 1** (*despre metale*) nobil. *Aurul este un metal prețios.* **2** (*despre obiecte, cărți, bijuterii, tablouri etc.*) ales[2], rar, scump, valoros, ‹înv.› prețuit. *În casă are multe tablouri prețioase.* **3** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) bogat, luxos, scump, ‹fam.› fițos, ‹înv.› luxurios, ‹fig.› princiar, ‹fig.; rar› luminos, ‹fig.; înv.› luciu[2], luminat[2]. *A purtat o toaletă prețioasă la recepție.* **4** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție prețioasă la dezvoltarea literaturii.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului prețios.* **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs prețios.* **3** (*mai ales despre modul de exprimare*) pretențios, sentențios. *Când vrea să-și dea importanță, tonul îi este prețios.* **4** (*despre anumite produse, obiecte etc.*) ales[2], delicat, fin[1]. *Îi plac numai parfumurile prețioase.*

prețiozísm s.n. (*rar*) v. Afectare. Afectație. Artificialitate. Emfază. Grandilocvență. Manierism. Patos. Prețiozitate. Retorism.

prețiozitáte s.f. **1** afectare, afectație, artificialitate, emfază, grandilocvență, manierism, patos, retorism, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› ștaif. *Discursul s-a remarcat prin prețiozitatea expunerii.* **2** sentențiozitate. *Prețiozitatea frazelor lui îi irită pe cei mai mulți dintre prieteni.* **3** pedanterie, pedantism, ‹fam.; iron.› pedantlâc, savanterie, savantism, savantlâc. *Profesorul de franceză este de o prețiozitate enervantă.*

prețuí vb. IV. **I 1** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a valora, ‹pop.› a plăti, ‹înv. și reg.› a prețălui. *Tabloul cunoscutului pictor prețuiește o avere.* **2** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a fi, a reveni[1], a valora, ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Un apartament dintr-o zonă rezidențială prețuiește sute de mii de euro.* **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti. **II 1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a respecta, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a aprețui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl prețuiește pe pictor pentru talentul său.* **2** tr. (*compl. indică mai ales calități, manifestări, acțiuni ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a vedea. *Nu-și dă seama ce prețuiește la el.* **3** tr. (*compl. indică spectacole, opere de artă etc.*) a aprecia, ‹fig.› a gusta. *Știe să prețuiască o muzică bună.* **4** intr. a conta, a valora, ‹înv. și pop.› a se trece, ‹fig.› a cântări. *Părerile părinților prețuiesc mult pentru copii.*

prețuiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Apreciere. Aproximare. Aproximație. Calcul. Calculare. Estimare. Estimație. Evaluare. Socotire. **2** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

prețuíre s.f. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de prețuirea prietenilor.* **2** (*rar*) v. Apreciere. Aproximare. Aproximație. Calcul. Calculare. Estimare. Estimație. Evaluare. Socotire.

prețuít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, onorat, respectabil, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinsteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai prețuit judecător din oraș.* **2** (*despre spectacole, opere de artă etc.*) apreciat, ‹fig.› gustat. *Unul dintre cele mai prețuite spectacole din Franța a ajuns să fie reprezentat și pe scena din București.* **3** (*mai ales despre mărfuri*) apreciat, căutat[2], cerut[2], ‹înv.› stimos. *Legumele cele mai prețuite iarna sunt roșiile, salata-verde și ceapa-verde.* **4** (*înv.; despre obiecte, cărți, bijuterii, tablouri etc.*) v. Ales[2]. Prețios. Rar. Scump. Valoros.

prețuitór, -oáre s.m., s.f. ‹înv. și reg.› prețăluitor. *Pentru a-și evalua inelul cu diamante, s-a dus la un prețuitor de bijuterii.*

preurmă vb. I. tr. (*înv.*) **1** v. Preceda. Premerge. **2** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări.

preursí vb. IV. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; rar; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi.

preursíre s.f. (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

preursít, -ă adj., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*mai ales despre oameni*) v. Hărăzit. Menit. Predestinat.

Sortit. Ursit. **2** s.f. v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

prevalá vb. I. **1** intr. a domina, a precumpăni, a predomina, ‹înv.› a predomni, a prisosi. *La mulţi guvernanţi prevalează interesele personale şi mai puţin cele ale populaţiei.* **2** intr. a precumpăni, a predomina, a prepondera, ‹înv.› a predomni. *În turismul rural prevalează micile pensiuni.* **3** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de”*) a se folosi. *S-a prevalat de dreptul câştigat şi a ocupat postul cerut.*

prevaláre s.f. **1** dominare, precumpănire, predominare, predominaţie, ‹rar› prevalenţă. *La mulţi guvernanţi este cunoscută prevalarea intereselor personale asupra acelora ale populaţiei.* **2** precumpănire, predominanţă, predominare, predominaţie, preponderenţă, ‹înv.› predomnire, preponderaţie. *Prevalarea micilor pensiuni în turismul rural este benefică pentru excursionişti.*

prevalént, -ă adj. (*despre idei, concepţii, însuşiri, trăsături etc.*) dominant, precumpănitor, predominant, predominator, preponderent, ‹înv.› predomnitor. *Ideea prevalentă a poemului este slăvirea eroilor.*

prevalénţă s.f. (*rar*) v. Dominare. Precumpănire. Predominare. Predominaţie. Prevalare.

prevaricăre s.f. (*livr.*) v. Prevaricaţiune.

prevaricaţiúne s.f. ‹livr.› prevaricare. *Prevaricaţiunea este un abuz comis de un angajat în exerciţiul funcţiunii.*

prevăzătór, -oáre adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, precaut, prudent, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. şi reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deştept, deşteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un şofer prevăzător în trafic.* **2** (*înv.; despre materiale textile, mătăsuri, ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Diafan. Fin[1]. Flu. Străveziu. Subţire. Uşor[2]. Transparent. Vaporos.

prevăzíu, -íe adj. (*înv.; despre materiale textile, mătăsuri, ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Diafan. Fin[1]. Flu. Străveziu. Subţire. Transparent. Uşor[2]. Vaporos.

prevăzút, -ă adj. **1** (*despre evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) intuit, ‹fig.› întrevăzut, întrezărit. *Situaţia prevăzută a devenit realitate.* **2** (*despre efectul, rezultatul unor acţiuni, evenimente, procese*) aşteptat[2], previzibil, scontat. *Vorbele profesorului au avut rezultatul prevăzut.* **3** (*mai ales despre sume de bani*) ‹livr.› preliminat. *Cheltuielile de deplasare prevăzute nu depăşesc bugetul instituţiei.* **4** (*despre idei, gânduri etc.*) anticipat, ‹fig.› întrevăzut. *Ideea prevăzută îi permite observarea anumitor aspecte ale comportării elevilor în situaţii cerute de testul psihologic.*

prevedeá vb. II. **I** tr. **1** (*compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) a previziona, a pronostica, ‹livr.› a prospicia, ‹rar› a preşti, ‹înv.› a prejudeca, a provedea. *Prevăzuse întocmai ceea ce avea să se întâmple. Prevăzuse ce urma să se petreacă în viaţa politică.* **2** a se aştepta. *Nu a prevăzut un asemenea comportament din partea lui.* **3** (*adesea în constr. cu înţeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-şi imagina, a-şi închipui, a presupune, a socoti, a şti, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. şi reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi prevăzut că se va întâmpla astfel? Nu a prevăzut că în ceai era somnifer.* **4** (*compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a sesiza, ‹fam.› a nimeri, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să prevadă sfârşitul conflictului dintre ei. A prevăzut mersul evenimentelor.* **5** (*meteor.; compl. indică fenomene ale naturii, fenomene meteorologice etc.*) a prognoza, a pronostica. *A prevăzut vreme rece pentru săptămâna viitoare. Meteorologii au prevăzut ploi abundente în zilele următoare.* **6** a cunoaşte, a presimţi, a şti. *Nu poate să prevadă cât va dura această situaţie.* **7** (*compl. indică mai ales sume de bani*) ‹livr.› a prelimina. *A prevăzut în bugetul instituţiei şi cheltuieli de deplasare în străinătate pentru angajaţi.* **8** (*compl. indică reforme, măsuri, metode, soluţii etc.*) a concepe, a plănui, a preconiza, a proiecta. *Guvernul a prevăzut noi măsuri pentru rezolvarea unor probleme din domeniul economic.* **9** (*compl. indică instituţii, întreprinderi, vehicule etc.*) a dota, a echipa, a înzestra, a utila, ‹înv.› a provedea. *Au prevăzut laboratoarele de informatică din şcoli cu calculatoare performante.* **10** a preciza, a scrie, a specifica. *În ordinul primit nu era prevăzută şi această măsură.* **11** (*jur.; compl. indică clauze, condiţii, principii etc.*) a hotărî, a menţiona, a prescrie, a specifica, a stabili, a statua, a stipula, ‹înv. şi pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a prevăzut în contract obligaţiile celui care ia pământul în arendă.* **II** refl. **1** (*astăzi rar*) v. Oglindi. Proiecta. Răsfrânge. Reflecta. Vedea. **2** (*rar; despre obiecte, fiinţe etc. situate la mare distanţă*) v. Întrevedea. Întrezări. Transpărea.

prevedénie s.f. (*reg.*) = preveghenie.

prevedére s.f. **I 1** bănuială, întrezărire, presupunere, ‹înv.› preştire. *Înspăimântată de prevederea bătrânei, nu a mai plecat la drum.* **2** intuire, sesizare, ‹fig.› întrevedere, întrezărire. *Este aproape imposibilă prevederea sfârşitului conflictului dintre ei.* **3** (*meteor.*) prognozare, pronosticare. *Prevederea meteorologică pentru săptămâna în curs a fost corectă.* **4** ‹livr.› preliminare. *Prevederea în bugetul instituţiei a cheltuielilor de deplasare în străinătate pentru angajaţi a fost o necesitate.* **5** dotare, dotaţie, echipare, înzestrare, utilare. *Prevederea laboratoarelor din şcoli cu calculatoare performante a fost obligatorie.* **6** indicaţie, precizare, prescripţie, ‹înv.› scriptură, ‹grec.; înv.› prohdiorihmos. *A cerut să fie judecat conform prevederilor legii.* **7** (*jur.*) dispoziţie, normă, prescripţie, ‹înv. şi reg.› rost, ‹înv.› emis, prescript, rostire, ‹fran.; înv.› previziune. *Aplicarea noilor prevederi în domeniul culturii este anevoioasă.* **8** (*jur.*) clauză, condiţie, dispoziţie, punct, stipulare, stipulaţie, termen, ‹înv. şi pop.› tocmeală, ‹înv.› şart[2]. *Trebuie cercetate prevederile din contract.* **9** atenţie, băgare de seamă, circumspecţie, grijă, luare-aminte, precauţie, prudenţă, ‹pop.› cumineţenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotinţă, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliţia rutieră recomandă prevedere în trafic.* **10** (*în practicile relig. creştine; reg.*) v. Priveghere. Priveghi. Veghe. Vegheat[1]. Veghere. **11** (*înv.*) v. Presentiment. Presimţire. **II** (*înv.*) v. Diafanitate. Transparenţă.

preveghénie (**prevedénie**) s.f. (*în practicile relig. creştine; reg.*) v. Priveghere. Priveghi. Veghe. Vegheat[1]. Veghere.

preveghetúră s.f. (*în practicile relig. creştine; înv.*) v. Priveghere.

preveghéu s.m. (*înv.*) **1** v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer. **2** v. Supraveghetor.

prevení vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) a avertiza, a informa, a înştiinţa, ‹reg.› a priti, ‹înv.› a prevesti, a reflecta. *Îl previne că în viitor nu va scăpa numai cu o mustrare.* **2** (*compl. indică situaţii sau fapte primejdioase, neplăcute etc.*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a se proteja, ‹rar› a se apăra. *A prevenit impactul cu maşina care venea din sensul opus.*

prevenínţă s.f. (*înv.*) v. Prevenire. Solicitudine.

preveníre s.f. **1** avertizare, informare, înştiinţare, ‹înv.› prevestire. *În urma prevenirilor meteorologilor, mai multe sate din zonele cu risc major de inundaţie au fost evacuate.* **2** evitare, împiedicare, îndepărtare, înlăturare, ocolire, preîntâmpinare, ‹rar› prevenţie, ‹înv.› evitaţie. *Prezenţa de spirit a şoferilor joacă un rol important în prevenirea accidentelor rutiere.* **3** solicitudine, ‹înv.› preveninţă, prevenţie. *Timorată că cererea ei va fi refuzată, şi-a recăpătat calmul când a constatat prevenirea directorului.* **4** (*jur.; ieşit din uz*) v. Avertisment. Somaţie.

prevenitór, -oáre adj. (*despre oameni*) **1** amabil, politicos. *O persoană civilizată este întotdeauna prevenitoare cu ceilalţi.* **2** amabil, binevoitor, complezent, culant, favorabil, îndatoritor, săritor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› graţios, slugărelnic. *Este un om extrem de prevenitor, gata oricând să-ţi facă un serviciu cu plăcere şi cu promptitudine.*

preventív, -ă adj. (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente etc.*) prezervativ, profilactic, ‹înv.› preîntâmpinător, profilactiv. *Face un tratament preventiv pentru a nu se îmbolnăvi de gripă.*

prevénţie s.f. **I** (*jur.*) **1** arest preventiv, detenţie preventivă, ‹înv. şi pop.› popreală. *Prevenţia este o măsură privativă de libertate, luată în cursul soluţionării unui proces penal.* **2** (*concr.*) arest preventiv, ‹rar› închisoare preventivă. *A făcut trei luni în prevenţie.* **II 1** (*rar*) v. Evitare. Împiedicare. Îndepărtare. Înlăturare. Ocolire. Preîntâmpinare. Prevenire. **2** (*înv.*) v. Prevenire. Solicitudine. **3** (*înv.*) v. Prejudecată. **4** (*înv.; în forma **prevenţiune***) v. Bănuială. Circumspecţie. Incredulitate. Neîncredere. Suspiciune.

prevenţiúne s.f. (*înv.*) = prevenţie.

prevernăl, -ă adj. (*livr.; mai ales despre vegetație, plante sau părți ale lor, culturi*) v. Primăvăratic.

prevestí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prezice, a profetiza, a profeți, a proroci, a vaticina, a vesti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice grecești prevesteau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a prevestit o îmbunătățire a situației financiare a firmei sale.* **2** (*compl. indică viitorul*) a ghici, a prezice, a proroci, ‹înv. și pop.› a vrăji, ‹fran.; înv.› a devina. *I-a prevestit viitorul în cafea.* **3** (*în credințe și superstiții; cu determ. „a bine, „a rău", „a ploaie" etc.*) a face. *Vrăbiile prevestesc a ploaie. Parcă prevestește a rău!* **4** (*compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) a anticipa, a anunța, a vesti, ‹rar› a promite, ‹înv.› a arăta, ‹fig.› a amenința. *Norii grei au prevestit furtuna.* **5** (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; rar; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Bănui. Crede. Gândi. Ghici. Imagina. Închipui. Presupune. Prevedea. Socoti. Știi. Visa. **II** (*înv.; compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) v. Avertiza. Informa. Înștiința. Preveni.

prevestíre s.f. **1** prezicere, prorocire, vestire, ‹înv.› meniturі, spunere, zicere. *Prevestirea unor epidemii, războaie, căsătorii etc. era făcută de preotesele din templele antice grecești. Prevestirea unei îmbunătățiri a situației financiare a firmei sale l-a binedispus.* **2** oracol, predicție, previziune, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. **3** (*cu determ. „bun" sau „rău", care indică natura prevestirii*) piază, semn, ‹livr.› augur, ‹reg.› pricaz[1], ‹înv.› cobe, ogur. *Crede că dacă îi iese cineva înainte cu o găleată plină este o prevestire bună. Se crede că atunci când cântă bufnița este o prevestire rea.* **4** (*înv.*) v. Avertizare. Informare. Înștiințare. Prevenire.

prevestít s.n. (*rar*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

prevestitór, -oáre adj. **1** premonitoriu, profetic, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, prorocesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment prevestitor. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate prevestitoare.* **2** anunțător, vestitor, ‹înv.› menitor. *Un semn prevestitor al bolii este creșterea temperaturii. Nori prevestitori de vijelie întunecă cerul.*

preveștíeálă s.f. (*reg.*) **I 1** (*med., med. vet.*) v. Albeață. Keratoleucom. Leucom. **2** (*anat.*) v. Peritoneu. **II** fig. v. Fum. Împăienjenire. Începoșare. Păienjenire. Tulburare. Voalare.

prevínă s.f. (*pesc.*) ‹reg.› privisină. *Previnele sunt grinzi de lemn legate transversal, cu odgoane, de stâlpii de susținere ai îngrăditurilor pescărești.*

prevínde vb. III.tr. (*reg.; compl. indică bunuri, mărfuri etc.*) v. Revinde.

previzíbil, -ă adj. (*despre efectul, rezultatul unor acțiuni, evenimente, procese*) așteptat[2], prevăzut, scontat. *Vorbele profesorului au avut rezultatul previzibil.*

previzionă vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevedea, a pronostica, ‹livr.› a prospicia, ‹rar› a prești, ‹înv.› a prejudeca, a provedea. *Previzionase întocmai ceea ce avea să se întâmple. Previzionase ce urma să se petreacă în viața politică.*

previziúne s.f. **I 1** oracol, predicție, prevestire, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Previziunea preotesei templului s-a adeverit.* **2** ‹rar› prestiință. *Conform previziunii sale, nu este legal să se facă acest lucru.* **3** (*meteor.*) prognoza vremii (v. *prognoză*), prognoză, pronostic. *Previziunea vremii pentru ziua de astăzi a fost corectă.* **II** (*jur.; fran.; înv.*) v. Dispoziție. Normă. Prescripție. Prevedere.

prevorbitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Antevorbitor. Preopinent.

prez prep. (*slavon.; înv.*) v. Peste.

prezbiopíe s.f. (*med.*) prezbitism, prezbiție.

prezbíter s.m. (*relig.; rar*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot.

prezbitériu s.n. (*la catolici*) casă parohială (v. *casă*[1]), locuință parohială. *În prezbiteriu se află domiciliul și cancelaria parohului.*

prezbitísm s.n. (*med.*) prezbiopie, prezbiție. *Persoanele care suferă de prezbitism văd obiectele depărtate mai clare decât cele apropiate.*

prezbițíe s.f. (*med.*) prezbiopie, prezbitism.

prezént[1] s.n. (*fam.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

prezént[2]**, -ă** adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"; despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) actual, contemporan, curent, ‹rar› momentan, ‹înv.› curgător, momentos. *În perioada prezentă se accentuează tendințele de mondializare.* **2** (*despre luni, ani*) curent, ‹înv.› curgător, următor. *Luna prezentă este foarte călduroasă.* **3** (*despre situații, tendințe, diferențe etc.*) existent. *Este nemulțumit de starea de lucruri prezentă.* **4** (*în opoz. cu „absent"; despre oameni*) ‹grec.; înv.› paron. *Face câteva glume pentru destinderea atmosferei, spre încântarea invitaților prezenți.* **II** s.n. **1** (*în opoz. cu „trecut" sau „viitor"*) actualitate, contemporaneitate, ‹înv.› împreună-vreme. *Subiectul filmului este luat din prezent.* **2** (*art.* **prezentul**) zilele noastre (v. *zi*), ziua de astăzi (v. *zi*), ziua de azi (v. *zi*), ‹înv.› ziua de acuma (v. *zi*). *Prezentul nu este chiar cum și l-a imaginat.* **3** (*gram.*) ‹înv.› preaființiv. *Prezentul arată că o acțiune este în curs de desfășurare, simultană cu momentul vorbirii sau de durată.*

prezentá vb. I. **1** tr. (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înainta, a înmâna, a preda, a remite, a transmite, ‹pop.› a băga. *Și-a prezentat demisia la direcția instituției.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) recomanda, ‹fam.› a introduce, ‹înv.› a se răspunde, ‹grec.; înv.› a (se) sistisi. *A intrat la director și s-a prezentat: Adrian Marinescu. Dă-mi voie să ți-o prezint pe fiica mea.* **3** refl. (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se înfățișa, a veni, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, s-a prezentat la proces însoțit de avocat.* **4** refl. (*jur.; despre martori sau despre inculpați; de obicei cu determ. ca „înaintea", „în fața"*) a compărea, a se înfățișa, a veni. *S-a prezentat în fața judecătorului pentru a da informații în legătură cu cele întâmplate.* **5** refl. a se înfățișa. *Bacilul se prezintă sub formă de bastonaș. Boala ei se prezintă sub o formă destul de gravă.* **6** tr. (*cu compl. „salutări", „complimente", „condoleanțe" sau cu un echivalent al acestora*) a transmite. *Îl roagă să prezinte familiei complimentele sale.* **7** tr. (*compl. indică elogii, omagii etc.*) a adresa, a aduce, a exprima. *Pentru cartea publicată, i-au fost prezentate elogii.* **8** tr. (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a enunța, a exprima, a expune, a formula, a spune, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a prezentat clar opiniile într-o emisiune televizată.* **9** tr. (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a expune, a formula, a relata, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A prezentat motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **10** tr. (*compl. indică discursuri, conferințe, rapoarte etc.*) a expune, a rosti. *Și-a prezentat în fața colegilor raportul anual de activitate.* **11** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică lucrări dramatice*) a (se) juca, a (se) reprezenta, ‹înv. și pop.› a (se) da[2], ‹înv.› a (se) parastisi. *Opera din București va prezenta Rigoletto de G. Verdi. La teatru se va prezenta o piesă nouă la sfârșitul săptămânii.* **12** tr. (*compl. indică mai ales priveliști, perspective*) a etala, a înfățișa, a oferi, ‹înv.› a înainta. *Carpații Apuseni prezintă turiștilor peisaje splendide.* **13** tr. (*compl. indică mai ales creații ale oamenilor*) a arăta, a înfățișa, a oferi. *Producătorul de mașini prezintă publicului interesat ultima sa inovație.* **14** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a contura, a înfățișa, a zugrăvi. *Pictorul a prezentat în tablou, prin combinația culorilor, bucuria de a trăi.* **15** tr. (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a expune, a înfățișa, a reda, a relata, a zugrăvi, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a șerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a prezentat cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **16** tr. (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a caracteriza, a descrie, a reprezenta, a zugrăvi, ‹înv.› a zografisi, ‹fig.› a picta, a portretiza. *În romanul său și-a prezentat eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.* **17** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a înfățișa, a nara, a povesti, a relata, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a prezentat cum s-a petrecut accidentul.* **18** tr. (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a înfățișa,

a oglindi, a reoglindi, a reprezenta, ‹înv.› a resplenda, ‹fig.› a reflecta, ‹fig.; rar› a răstălmăci. *Arta prezintă realitatea. Filmul prezintă cruzimea Evului Mediu.* **19** tr. (*rar*) v. Constitui. Fi. Forma. Însemna. Reprezenta.

prezentábil, -ă adj. (*despre oameni*) aspectuos, ‹fam.› bine, ‹fig.; fam.› scuturat[2], scuturățel, spălat[2], spălățel. *Tânăra este o femeie prezentabilă.*

prezentáre s.f. **I 1** depunere, înaintare, înmânare, predare, remitere, transmitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Prezentarea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.* **2** (*mai ales la pl.* ***prezentări***) recomandare, recomandație, ‹fam.› introducere, ‹fran.› prezentație, ‹înv.› sistiseală. *După ce s-au făcut prezentările, au început discuțiile pentru perfectarea afacerii.* **3** înfățișare, venire, ‹fam.› înființare. *I s-a cerut prezentarea în instanță ca martor.* **4** descriere, expunere, înfățișare, redare, zugrăvire, ‹rar› descripție, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare împrejur. *Prezentarea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.* **5** arătare, expoziție, expunere, istorisire, înfățișare, narare, povestire, relatare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în prezentarea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **6** cuvânt, istorisire, povestire, relatare, vorbă. *Nu-l întrerupe, să nu-și uite prezentarea!* **II** (*med.*) ***prezentare pelviană*** = poziție pelviană. *Prezentarea pelviană este o poziție anormală a fătului, la naștere, cu bazinul înainte.*

prezentatór, -oáre s.m., s.f. **1** comentator. *După ce s-a lăsat de fotbal, a devenit prezentator sportiv.* **2** (*jur.; arg.*) v. Apărător. Avocat. Defensor.

prezentáție s.f. (*fran.*) v. Prezentare. Recomandare. Recomandație.

prezénță s.f. **1** (*în opoz. cu „absență”*) ‹înv.› asistare, asistență, parisie, preființă. *Politicianul, prin prezența sa în mijlocul colectivității, și-a câștigat încrederea oamenilor. Dezvelirea monumentului s-a făcut în prezența regelui.* **2** aflare, existență, ‹înv.› subzistență. *Cetatea era cunoscută datorită prezenței ei acolo de secole.* **3** apropiere. *Îl cuprinde un tremur nervos când îi simte prezența.*

prezervá vb. I. tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a feri, a ocroti, a păzi, a proteja, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie prezervate de dispariție.*

prezerváre s.f. apărare, prezervație. *Instinctul de prezervare este foarte puternic la om.*

prezervatív, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*med., med. vet.; despre medicamente, tratamente etc.*) preventiv, profilactic, ‹înv.› preîntâmpinător, profilactiv. *Face un tratament prezervativ pentru a nu se îmbolnăvi de gripă.* **2** apărător, ocrotitor, protector, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› scutitor. *A învelit masa din curte cu un plastic prezervativ.* **II** s.n. condom, ‹glum.› capișon, ‹arg.› balon[1], balonaș, cauciuc, căciuliță, fluturaș, glugă, gumă, protex, scufiță. *Prezervativul are scop contraceptiv.*

prezervație s.f. apărare, prezervare.

prézeș s.m. (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Președinte.

prezicátór, -oáre s.m., s.f. **1** ghicitor, proorociță, vaticinator, ‹livr.› haruspiciu, vates, ‹înv.› ghicitoreasă, providet, ‹înv.; glum.› gâcea, ‹fran.; înv.› devin, ‹fig.; iron.› pitonisă. *A apelat la un prezicător pentru a-și afla viitorul.* **2** profet, proroc, vestitor, ‹înv.› glăsitor, înainte-grăitor, menitor, prorocitor, vrăjitor. *Cunoscutul prezicător susține că eclipsa de lună este un semn rău.*

prezíce vb. III. tr. **1** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevesti, a profetiza, a profeți, a proroci, a vaticina, a vesti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice grecești preziceau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a prezis o îmbunătățire a situației financiare a firmei sale.* **2** (*compl. indică viitorul*) a ghici, a prevesti, a proroci, ‹înv. și pop.› a vrăji, ‹fran.; înv.› a devina. *I-a prezis viitorul în cafea.*

prezícere s.f. **1** prevestire, prorocire, vestire, ‹înv.› menituri, spunere, zicere. *Prezicerea unor epidemii, războaie, căsătorii etc. era făcută de preotesele din templele antice grecești. Prezicerea unei îmbunătățiri a situației financiare a firmei sale l-a binedispus.* **2** oracol, predicție, prevestire, previziune, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, menituri, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Prezicerea preotesei templului s-a adeverit.*

prezidá vb. I. tr. (*compl. indică ședințe, dezbateri, adunări etc.*) a conduce, ‹înv.› a președea, a prezidui. *Prezidează ședința consiliului de administrație.*

prezidáre s.f. conducere. *Prezidarea dezbaterilor intră în atribuțiile directorului.*

prezidént s.m. (*astăzi rar*) **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Președinte. **2** v. Președinte.

prezidénță s.f. (*înv.*) v. Președinție.

prezidențiál, -ă adj., s.f. pl. **1** adj. președințial. *A fost eliberat prin decret prezidențial.* **2** s.f. pl. (***prezidențiale***) alegeri prezidențiale (v. *alegere*). *S-a înscris în cursa pentru prezidențiale.*

prezidențíe s.f. (*astăzi rar*) v. Președinție.

prezídiu s.n. (*înv.*) v. Președinție.

prezidui vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ședințe, dezbateri, adunări etc.*) v. Conduce. Prezida.

prezís, -ă adj. (*înv.*) v. Sus-amintit. Sus-citat. Sus-menționat. Sus-numit. Sus-pomenit. Sus-zis.

prezísă s.f. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

preziuă s.f. (*de obicei constr. cu prep. „în”, „din”*) ajun. *Soldații își verifică armele în preziua atacului.*

prézli subst. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Pesmet.

prezumă vb. I. tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) **1** a crede, a estima, a presupune, a socoti, ‹reg.› a probălui, ‹înv.› a supoza. *Prezumă că își va termina lucrarea în următoarele trei zile.* **2** a deduce, ‹înv.› a cunoaște, a dezjudeca. *Din ceea ce i-a spus directorul, a prezumat că nu poate încă promova.*

prezumát, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, conjectural, ipotetic, închipuit, presupus[2], prezumtiv, ‹înv.› prezumpt.

prezúmpt, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) v. Bănuit. Conjectural. Ipotetic. Închipuit. Presupus[2]. Prezumat.Prezumtiv.

prezumtív, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, fapte etc. ale lor*) bănuit, conjectural, ipotetic, închipuit, presupus[2], prezumat, ‹înv.› prezumpt. *Cauzele accidentului sunt doar prezumtive.* **2** s.n. (*gram.*) modul prezumtiv (v. *mod*), ‹înv.› modul potențial (v. *mod*). *Prezumtivul prezintă acțiunea ca ipotetică în trecut sau în viitor.*

prezúmție s.f. **1** conjectură, ipoteză, presupunere, supoziție, ‹înv.› supunere. *Existența vieții pe Marte rămâne o prezumție.* **2** bănuială, ipoteză, presupunere, supoziție, ‹rar› presupus[1]. *Prezumția că este bolnavă s-a adeverit.* **3** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, semeție, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu prezumție.* **4** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fâlie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Prezumția tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.*

prezumțiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de prezumțioasă.* **2** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos,

‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› fâleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, peţcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind prezumțios și dificil, nu are prieteni.*

prezumțiozitáte s.f. amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, semeție, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; înv. și pop.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare.

prezvíteră s.f. (*rar*) v. Preoteasă.

prián, -ă adj. (*pop.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

priapésc, -ă adj. (*med.*) priapic.

priapéu, -ée adj. priapic. *S-a descoperit recent o statuie priapee, care îl reprezintă pe Priap, zeu al fecundității în mitologia greacă și personificare a forței virile.*

priápic, -ă adj. **1** priapeu. **2** (*med.*) priapesc. *Bărbații priapici suferă de priapism.*

priătnic sm. (*înv.*) = prietnic.

pribeág, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. hoinar, rătăcitor, vagabond, ‹livr.› eratic, girovag, vagant, ‹pop. și fam.; glum.› ducăreț, ‹reg.› bitang, coropcar, farcău, laidac, lainic, ‹înv.› prișleț, stranic, ‹poetic› drumeț. *Pribegii umblă dintr-un loc în altul, fără scop.* **2** adj. (*despre ființe*) izolat, însingurat, răzleț, retras, singur, singuratic, solitar, ‹pop.› răznet, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor pribeag și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **3** s.m., s.f., adj. fugar, refugiat, ‹înv.› băjenar. *Pribegii au fost găsiți într-o ascunzătoare. Oamenii pribegi și-au găsit adăpost în munți.* **4** adj., s.m., s.f. (*jur.*) alungat, exilat, gonit, izgonit, proscris, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele pribege din motive politice nu s-au mai întors.* **5** s.m., s.f., adj. emigrant, emigrat, expatriat, ‹înv.› deșărat, transmigrant. *Mai mulți pribegi clandestini au fost prinși la graniță. Persoanele pribege și-au părăsit țara mai ales din motive politice.* **6** adj., s.m., s.f. străin, ‹înv.› nemernic, stranic, venit[2], ‹înv.› proidit. *La poarta lor a bătut un pribeag care le-a cerut ceva de mâncare.* **7** s.m. (*reg.*) v. Haiduc. **II** adj. fig. (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, rătăcit, răzleț, singur, singuratic, solitar. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci pribegi. Pe cer sunt câțiva nori pribegi.*

pribegí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) a hoinări, a rătăci, a vagabonda, ‹livr.› a deambula, ‹pop.› a răzni, ‹reg.› a bădădăi, a horhăi, a horhoti. *Mulți oameni pribegesc în căutarea unui adăpost.* **2** (*despre oameni*) a fugi, a se refugia, ‹livr.› a se recela, ‹pop.› a se pustii, ‹înv.› a băjenări, a băjeni. *Localnicii au pribegit în munți din cauza năvălitorilor.* **3** (*jur.; despre oameni*) a se exila. *A fost obligat să pribegească din cauza aderării la o mișcare extremistă.* **4** (*despre oameni sau despre colectivități umane; de obicei cu determ. locale care indică țara sau destinația*) a emigra, a se expatria, ‹înv.› a se deșăra, a se înstrăina, a transmigra. *După război, a pribegit în America.*

pribegíe s.f. **1** hoinăreală, hoinărire, pribegire, vagabondaj, vagabondare, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit. *Adesea povestește întâmplări din timpul pribegiei lui prin lume.* **2** fugă, refugiu, ‹înv.› băjenărie, băjenărit, băjenie, băjenire, băjenit. *Năvălirea tătarilor a determinat pribegia populației în munți.* **3** (*jur.*) exil, exilare, surghiun, surghiunire, ‹astăzi rar› proscriere, proscripție, ‹reg.› străinie, ‹înv.› exilație, izgoană, străinătate, surghiunie, surgunlâc, urgie, urgisie, zatocenie, ‹grec.; înv.› exorie, ‹slavon.; înv.› izgnanie. *Perioada de pribegie l-a marcat pentru tot restul vieții.* **4** emigrare, emigrație, expatriere, ‹înv.› deșărare, expatriație, înstrăinare, transmigrare, transmigrație. *Pribegiile sunt, de cele mai multe ori, manifestări de nemulțumire politică.*

pribegíre s.f. hoinăreală, hoinărire, pribegie, vagabondaj, vagabondare, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit.

pribói s.n., s.m. **I** s.n. (*tehn.*) dorn, ‹reg.› duș-lag, licastău, scliditor, vișeu, ‹german.› lohaizăn. *Cu priboiul se fac sau se lărgesc găurile în tablă, în piele etc.* **II** s.m. **1** (*bot.*) *Geranium macrorrhizum*; ‹reg.› bănat, bribor, cumătră (v. *cumătru*), floarea-raiului (v. *floare*), floarea-vinului (v. *floare*), floarea-viorii (v. *floare*), laba-gâștei (v. *labă*), mușcată[1], pliscul-cucoarei (v. *plisc*), poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), talpa-gâștei (v. *talpă*). **2** (*și, reg., în forma* ***briboi***) *Geranium silvaticum*; ‹reg.› fratele-priboiului (v. *frate*), sovârf. **3** (*reg.*) v. Bobornic. Șopârliță (*Veronica beccabunga*). **4** (*reg.*) v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*). **5** (*reg.; și* ***priboi-cătpresc***) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*). **6** (*reg.*) v. Pălăria-cucului (v. *pălărie*) (*Geranium phaeum*).

pribolí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.*) **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **2** (*compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica.

pribolít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Îndreptat. Înfiripat. Însănătoșit. Întremat. Înzdrăvenit. Lecuit. Refăcut. Restabilit. Tămăduit. Vindecat[2]. **2** (*despre ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortificat. Îndreptat. Înfiripat. Întărit. Întremat. Învigorat. Înzdrăvenit. Reconfortat. Refăcut. Restabilit. Tonificat. **3** v. Convalescent.

pribólnic s.m. (*bot.; reg.*) v. Bobornic. Șopârliță (*Veronica beccabunga*).

pric, prícă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

pricáz[1] s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **2** (*înv. și reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*reg.; cu determ. „bun" sau „rău", care indică natura prevestirii*) v. Piază. Prevestire. Semn.

pricáz[2] s.n. (*rus.; înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

pricázá s.f. (*med.; slavon.; înv.*) v. Lepră.

pricăjí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** tr. fig. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Întina. Mânji. Murdări. Necinsti. Păta. Pângări. Polua. Profana. Terfeli. Vești. Vești.

pricăjíre s.f. fig. (*reg.*) v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Întinare. Mânjire. Murdărire. Necinstire. Pătare. Pângărire. Profanare. Terfelire.

pricăjít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, prizărit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șistav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele pricăjite încep să se usuce.* **2** (*în opoz. cu „gras"; pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **3** (*reg.; despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **II** adj., s.m., s.f. **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** (*med.; înv.*) v. Lepros.

pricălí vb. IV. **I** refl. (*reg.; despre vreme*) v. Încălzi. Muia. **II** (*arg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Glumi. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

príce s.f. **1** (*înv. și pop.; adesea constr. cu vb. „a avea"*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*înv. și pop.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire.

Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie. **3** (*jur.; înv. şi pop.*) v. Acţiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **4** (*înv. şi pop.*) v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare. **5** (*pop.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Raţiune. Temei. **6** (*înv.*) v. Învăţătură. Parabolă. Pildă. **7** (*înv.*) v. Caz. Fapt. Fenomen. Întâmplare.

priceásnă s.f. (*relig.; înv.*) v. Chinonic.

pricélnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

pricepătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Înţelegere. Percepere. Pricepere. Prindere. Sesizare. **2** v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusinţă. Isteţie. Isteţime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Ştiinţă. Talent. Uşurinţă.

pricépe vb. III. **I 1** tr. a se dumiri, a înţelege, a se lămuri, a şti, ‹reg.› a se nădăi, ‹fig.› a se dezmetici, a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeţi. *Nu a priceput unde se află.* **2** tr. a înţelege, a percepe, a prinde, a sesiza, ‹fig.› a desprinde, a pătrunde, ‹fig.; fam.; glum.› a se descălţa, ‹arg.› a bunghi. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a pricepe sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a priceput semnificaţia ironiei lui.* **3** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înţelege, a judeca, a opina, a socoti, a susţine, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaşte, a digna, a număra[1]. *A priceput că nu este pregătit pentru examen.* **4** tr. a constata, a înţelege, a observa, a remarca, a sesiza, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a şucări. *A priceput că un virus i-a pătruns în computer.* **5** intr., tr. (*mai ales interog., mascând o ameninţare*) a auzi, a înţelege. *Dacă nu vii în seara asta, nu mai vorbesc cu tine. Pricepi?* **6** tr. (*compl. indică stări, situaţii, fenomene etc.*) a-şi explica, a înţelege, ‹fran.; înv.› a devina. *Nu pricepe unde a greşit.* **7** tr. a concepe, a înţelege. *Nu pricepe cum de s-au împăcat după un asemenea conflict.* **8** tr. a cunoaşte, a înţelege, a şti, ‹fig.; fam.› a cuprinde. *Pricepi sensul acestei expresii?* **9** tr. a desluşi, a distinge, a înţelege, a vedea. *Se făcuse zi şi a priceput mai bine ce este în jurul lui.* **10** tr. a înţelege. *A priceput cine este vinovatul după investigaţii minuţioase.* **11** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a asculta, a înţelege. *Cine nu pricepe de vorbă bună va avea de-a face cu mine!* **12** tr. (*compl. indică un domeniu al cunoaşterii, o artă, un meşteşug etc.*) a cunoaşte, a stăpâni, a şti, ‹fam.› a vedea. *Pricepe bine fizica şi chimia.* **13** tr. (*astăzi rar*) v. Cunoaşte. Şti. **14** tr. (*rar; predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; compl. indică obiecte, fiinţe etc.*) v. Desluşi. Distinge. Observa. Percepe. Recunoaşte.Vedea. **15** tr. (*înv.; compl. indică fiinţe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică stări, situaţii, fapte etc.*) v. Aprecia. Descifra. Dibui. Intui. Înţelege. Mirosi. Prinde. Sesiza.

pricépere s.f. **1** înţelegere, percepere, prindere, sesizare, ‹înv.› iscusenie, pricepătură, ştiutură, ‹fig.› pătrundere. *Trebuie să citească un context mai larg pentru priceperea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până la priceperea semnificaţiei ironiei lui.* **2** cunoaştere, înţelegere, percepţie, ‹livr.› cogniţie. *Atât ştiinţa, cât şi arta au ca scop priceperea realităţii obiective.* **3** aprehensiune, comprehensiune, comprehensivitate, înţelegere, ‹înv.› vedere, ‹fig.› pătrundere. *Aspectul unor desene moderne depăşeşte priceperea obişnuită.* **4** cunoaştere, stăpânire, ‹livr.› periţie. *Priceperea mai multor domenii ale ştiinţei este astăzi o necesitate.* **5** capacitate, competenţă, destoinicie, pregătire, seriozitate, valoare, vrednicie, ‹livr.› periţie, ‹înv. şi pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru priceperea sa profesională.* **6** deşteptăciune, intelect, inteligenţă, judecată, minte, raţiune, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. şi fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înţelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Foloseşte-ţi propria pricepere, nu urma sfaturile altora!* **7** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusinţă, isteţie, isteţime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), ştiinţă, talent, uşurinţă, ‹livr.› periţie, ‹rar› îndemânaţie, tărie, trezie, ‹pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› pricepuţie, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră priceperea chirurgului în mânuirea bisturiului.* **8** agerime, agilitate, deşteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligenţă, iscusinţă, isteţime, îndemânare, ‹înv. şi pop.› glagore, ‹înv.› iscusime, isteciune, isteţeală, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, ‹fig.› sprinteneală, vioiciune. *Îşi întrecea prietena prin pricepere şi eficienţă.* **9** artă, dibăcie, iscusinţă, îndemânare, măiestrie, meşteşug, stil, ştiinţă, talent, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, perilipsis, tehnă, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă pricepere.* **10** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracţie, dar[2], har, înclinare, înclinaţie, pornire, predilecţie, predispoziţie, preferinţă, talent, vocaţie, ‹livr.› dilecţiune, propensiune, ‹rar› însuşire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicaţie, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are pricepere pentru teatru.*

pricepút, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesionişti; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], valoros, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. şi pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist priceput. Colectivul are nevoie de un programator priceput. Este un cercetător priceput în astronautică.* **2** (*despre oameni*) abil, destoinic, deştept, dibaci, industrios, ingenios, iscusit, isteţ, îndemânatic, măiestru, ‹livr.› dexter, ‹rar› temeinic, ‹înv. şi pop.› meşteşugos, ‹pop. şi fam.› bun de mână, ‹pop.› mehenghi, meşter, ‹înv. şi reg.› pricopsit, prinzaci, ‹reg.› desholt, îndemânat, îndemânos, pocăzit, sconat, vârlav, ‹înv.› meşteşugaret, meşteşugaş, practic, practicos, practisit, ‹fig.; fam.› breaz. *Este un vânător priceput.* **3** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deştept, dibaci, inteligent, iscusit, isteţ, îndemânatic, ‹livr.› nastratinesc, ‹pop.› mintos, ‹înv. şi reg.› marghiol, pricopsit, ‹reg.› artut, fific, firatic, hâtru, lotru, obârcaci, ocoş, schitaci[1], sfătos, ştram, ‹înv.› deşteptat[2], scornaci, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.› dezghetat, sprinten, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălţat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte priceput.* **4** (*despre oameni cu o meserie care presupune o manualitate deosebită*) iscusit, îndemânatic, ‹înv.› practicos, practisit. *Este un chirurg priceput. Este un bucătar priceput.* **5** (*despre oameni*) deprins, experimentat, încercat, rutinat, versat, ‹pop. şi fam.› purtat[2]. *O persoană priceputăşi dă seama când apare o situaţie delicată.* **6** (*despre păreri, opinii, declaraţii etc. ale oamenilor*) autorizat, competent, ‹fig.; înv.› ponderos. *Fiind specialist în domeniu, opinia sa pricepută trebuie luată în seamă.* **7** (*despre probleme, situaţii, fenomene etc.*) înţeles[2]. *Odată priceput, fenomenul poate fi explicat uşor.* **8** (*înv.; despre enunţuri, texte etc.*) v. Inteligibil.

pricepuţíe s.f. (*reg.*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusinţă. Isteţie. Isteţime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Ştiinţă. Talent. Uşurinţă.

pricestánie s.f. (*în practicile relig. creştine; înv. şi pop.*) v. Cina Domnului (v. *cină*). Comuniune. Cuminecare. Cuminecătură. Euharistie. Împărtăşanie. Împărtăşire. Sfânta împărtăşanie (v. *sfânt*). Sfintele taine (v. *sfânt*).

pricestuí vb. IV. tr., refl. (*în practicile relig. creştine; la ortodocşi; înv. şi pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Comunia. Cumineca. Împărtăşi.

prichící s.n. **1** (*la vatra ţărănească, la cuptor sau la horn*) ‹reg.› corlată[1], durlui. *Pe prichici se pun diferite obiecte casnice.* **2** (*constr.; pop.; de obicei urmat de determ. „ferestrei”*) v. Glaf. Pervaz.

prichindél s.m. (*fam.*) **1** ‹fam.› pici, puşti, ţânc, zgâmboi[1], ‹reg.› pricolici, ţâncar, ‹fig.; fam.› năpârstoc. *Prichindelul este destul de înalt pentru vârsta lui.* **2** v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

prici[1] adv. (*modal; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „cu”, „ca”*) v. Absolut. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

prici[2] s.n. (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Prispă.

prici[3] vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (recipr.) (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **2** refl. (recipr.) (*jur.*) v. Judeca. **3** tr. v. Obiecta. Reproşa. Spune. Zice. **4** tr. v. Răspunde. Reacţiona. Replica. Riposta. **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică stări, situaţii etc. în ge-*

neral neplăcute) v. Cauza. Face. Produce. Provoca.

pricinâș, -ă s.m., s.f., adj. (*pop.*) **1** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** (*jur.*) v. Acuzat. Defendor. Incriminat. Intimat. Împricinat. Învinuit. Pârât. Reclamat. Vinovat.

pricinât, -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Acuzat. Defendor. Incriminat. Intimat. Împricinat. Învinuit. Pârât. Reclamat. Vinovat.

pricínă s.f. **I 1** (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) *cauză*, considerent, mobil, motiv, prilej, rațiune, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, oacă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost pricina care a declanșat protestul salariaților.* **2** (*astăzi mai ales pop. sau fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) motiv, ocazie, pretext, prilej, ‹înv. și reg.› podoimă, pofidă, ‹înv.› pricinuire, ‹fig.; fam.› clenci. *Caută pricină de ceartă. Premiul luat de copil este o pricină de bucurie pentru părinți.* **3** (*astăzi rar*) v. Chestiune. Lucru. Poveste. Problemă. Treabă. **4** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Prilej. **5** (*înv. și pop.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **6** (*jur.; pop.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **7** (*înv. și reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **8** (*înv.*) v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminație. Inculpare. Inculpație. Învinovățire. Învinuire. Recriminare. Recriminație. **9** (*înv.*) v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină. **10** (*înv.*) v. Cauză. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă. **II** (*med.; reg.*) v. Epilepsie. **III** (*art., la pl.; polit.; înv.*) ***pricinile din lăuntru*** v. Afacerile interne (v. *afacere*); ***pricinile din afară = pricinile străine*** v. Afacerile externe (v. *afacere*); (*ieșit din uz; nm. pr.*) ***Pricinile Străine*** v. Externe (v. *extern*). Ministerul Afacerilor Externe (v. *minister*). Ministerul de Externe (v. *minister*).

pricinélnic, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** v. Bătăuș.

pricíní vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Ocaziona. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni. **2** tr. v. Invoca. Pretexta. **3** refl. (*recipr.*) (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **4** r efl. (*recipr.*) (*jur.; despre oameni*) v. Judeca.

pricinós, -oásă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** v. Bătăuș.

pricinuí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.; compl. indică stări, situații etc. în general neplăcute*) v. Cauza. Face. Produce. Provoca. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Ocaziona. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni. **3** tr. (*înv. și pop.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) v. Cauza. Crea. Da[2]. Determina. Face. Induce. Produce. Provoca. **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică fapte, situații, stări etc.*) v. Aduce. Cauza. Produce. Provoca. **5** refl. (recipr.) (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **6** refl. (recipr.) (*jur.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Judeca. **7** tr. (*înv.*) v. Invoca. Pretexta.

pricinuíre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Cauzare. Creare. Declanșare. Determinare. Dezlănțuire. Generare. Iscare. Naștere. Producere. Provocare. Stârnire. **2** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*înv.*) v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență. **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Prilej. **5** (*înv.*) v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare.

pricinuitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj. producător, provocator, ‹rar› stârnitor. *Lovitura pe care a primit-o a fost pricinuitoare de moarte.* **2** s.m., s.f. (*jur.; înv.*) v. Autor. Făptaș. Făptuitor. **II** s.f. (*gram.; înv.*) v. Acuzativ. Caz acuzativ.

priciós, -oásă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** v. Bătăuș.

pricíre s.f. (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

pricitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** v. Bătăuș.

pricoăpsă s.f. (*reg.*) v. Ispravă. Treabă.

pricolíci s.m. **I 1** (*în credințe și superstiții*) vârcolac, ‹înv. și pop.› zvârcolac. *Se crede că pricolicii provoacă neplăceri celor pe care îi întâlnesc noaptea.* **2** (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **3** (*reg.*) v. Pici. Prichindel. Puști. Țânc. **II** (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

pricomigdálă s.f. (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

pricopseálă s.f. **I 1** (*pop. și fam.; adesea iron.*) v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit. **2** (*pop.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **3** (*pop.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **4** (*pop.; iron.*) v. Ispravă. Treabă. **II** (*înv. și reg.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*).

pricopsí vb. IV. **I 1** refl. (*pop. și fam.; adesea iron.; despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni. **2** intr. (*înv.; despre state, națiuni etc.*) v. Avansa. Dezvolta. Evolua. Înainta. Progresa. Propăși. **II** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Instrui. Învăța. Studia.

pricopsíre s.f. **I 1** (*pop. și fam.; adesea iron.*) v. Îmbogățire. Înavuțire. Înstărire. Parvenire. **2** (*înv.*) v. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Progres. Propășire. **II** (*înv. și reg.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*).

pricopsít, -ă adj. **I** (*pop. și fam.; adesea iron.; despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogățit. Înavuțit. Înstărit. **II** (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **3** (*despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Doct. Erudit. Învățat[2]. Savant.

pridădí vb. IV. (*înv.*) = prididi.

prididí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) a dovedi, a răzbi, ‹reg.› a joi[2], a puclui, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *Femeia nu mai prididește cu treaba prin gospodărie.* **2** tr. (*rar; compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale oamenilor*) v. Opri. Reține. Stăpâni. **3** tr. (*pop.; despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) v. Îneca. Năpădi. Podidi. Umple. **4** tr. (*pop.; despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) v. Copleși. Covârși. Cuprinde. Lua. Năpădi. Răzbi. **II** tr. (*milit.*) **1** (*pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** (*înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. Subjuga. Supune. **3** (*înv.; în forma **pridădi**; compl. indică cetăți, localități etc.*) v. Preda. **III** (*înv.; în forma **pridădi***) **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina. **2** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredința. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite.

pridvór s.n. **1** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești*) cerdac, pălimar, tindă, verandă, ‹pop.› târnaț, ‹reg.› podeț[1], pornană, șopron, tandăr, trapazan, ‹înv.› dreg, gorniță. *Stăteau până târziu în noapte în pridvorul casei.* **2** (*arhit. bis.*) tindă, ‹înv.› slon. *Pridvorul precedă pronaosul unei biserici.* **3** (*la moara de vânt*) cerdac, tindă. **4** (*pesc.; reg.; la plasa de pescuit*) v. Limbă. **5** (*constr.; înv.*) v. Cerdac. Chioșc. Edicul. Foișor. Pavilion. Pălimar.

priélnic, -á adj. **I 1** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) avantajos, fast[2], favorabil, propice, ‹pop.› priincios, priitor, ‹înv.› îndemânatic. *E un moment prielnic pentru a prezenta proiectul în fața consiliului.* **2** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, propice, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie prielnică, a putut să achiziționeze tabloul dorit.*

3 (*despre împrejurări, situații etc.*) benefic, binefăcător, favorabil, norocos, propice, ‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost prielnică pentru promovarea ei.* **4** favorabil, propice, ‹fig.› surâzător. *Soarta i-a fost prielnică.* **II 1** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) bun, favorabil, nimerit, potrivit, propice, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt prielnic.* **2** (*în opoz. cu „urât"; despre vreme*) agreabil, bun, favorabil, frumos, plăcut, ‹fam.› fain. *În excursie timpul a fost prielnic. Este o vreme prielnică pentru înot.*

priér s.m. invar. (*pop.*) v. Aprilie.

priéten, -ă s.m., s.f. **1** amic, apropiat, ‹înv. și pop.› surată, ‹pop.› fârtat, ortac, ortăciță, ‹fam.› camarad, ‹înv. și reg.› soață, ‹reg.› dălcăuț, țimboraș, ‹înv.› libovnic, prietnic, soț, soție, ‹turc.; înv.› cafadar, ‹fig.› soră. *La petrecere a chemat numai prieteni.* **2** amant, concubin, iubit, metresă, ‹pop. și fam.; deprec.› handralău, ‹pop.› bade, drăgălaș, drăgulean, drăguliță, drăguț, ibovnic, pirandă, țiitor, ‹pop.; deprec.› drăgălău, ‹fam.; iron.› amorez, amoreză, bibic[2], ‹reg.› bălă, drăgucior, hazaică, naică, nană, ‹reg.; glum.› ortac, ‹înv.› ibostnic, muiere de pat (v. *muiere*[2]), nicochera, posadnică, ‹grec.; înv.› palachidă, ‹glum.› atelaj, ‹fig.; fam.› bibilică, bibiloi, ‹fig.; reg.› hulub, ‹arg.› asistentă (v. *asistent*), bufă, cadână, calmant, calorifer, cordaci, franțuzoaică, gagic, gagiu, gaștenie, gaștoană, gaștonie, încălzitoare, înlocuitor, învelitoare, mesadă, metreancă, mordină, saltea, șaică[3], tapeză, țoancă, ursoaică[1], verișoară (v. *verișor*), ‹vulg.› corditor. *Mulți bărbați fac gesturi necugetate pentru prietene.* **3** (*reg.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.

prietenésc, -eáscă adj. **1** amical, prietenos, tovărășesc, ‹fam.› camaraderesc, ‹latin.› amicabil. *Are față de el o atitudine prietenească. Cei trei colegi au avut o întâlnire prietenească.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenos, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. *Își primea musafirii cu gesturi prietenești.* **3** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, amical, cordial, familiar, intim, prietenos, ‹rar› neprotocolar. *Conversația dintre cele două colege are un ton prietenesc.* **4** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) amiabil, convivial, neconflictual, prietenos. *Neînțelegerile dintre statele vecine au avut o rezolvare prietenească.*

prietenéște adv. (*modal*) **1** amical, bine, prietenos. *Totdeauna era primit prietenește în grupul lor.* **2** amiabil, prietenos, ‹fam.› camaraderește. *Discuțiile au decurs prietenește.*

prietení vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Împrieteni.

prieteníe s.f. **1** amiciție, ‹înv. și pop.› prietășug, ‹fam.› camaraderie, ‹reg.› fârtăție, ortăcie, sindrofie, ‹înv.› amicie, prietnicie, ‹fig.› simbioză, ‹ieșit din uz› pobratanie. *Prietenia lor durează de ani de zile.* **2** afabilitate, afecțiune, bunăvoință, cordialitate, ‹înv.› libov, ‹grec.; înv.› evmenie, ‹fig.› căldură. *Totdeauna se purta cu studenții săi cu prietenie.* **3** amabilitate, atenție, bunăvoință, solicitudine. *Prietenia pe care i-a arătat-o o face curioasă.*

prietenós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) afabil, afectuos, amabil, atașant, binevoitor, convivial, cordial, ‹înv.› apropietnic, ‹fig.› cald, ‹fig.; înv.› apropiat. *Este o persoană prietenoasă și plăcută.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, sociabil, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› soțios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găscar. *Îi plac oamenii prietenoși, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) afabil, afectuos, amabil, binevoitor, convivial, cordial, prietenesc, ‹înv. și pop.› omenesc, ‹înv.› voios, ‹fig.› cald, călduros. **4** (*despre vorbire, ton etc.*) afectuos, amical, cordial, familiar, intim, prietenesc, ‹rar› neprotocolar. **5** amical, prietenesc, tovărășesc, ‹fam.› camaraderesc, ‹latin.› amicabil. **6** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) amiabil, convivial, neconflictual, prietenesc. **7** (*despre spații din natură, medii ambientale etc.*) agreabil, atractiv, atrăgător, frumos, plăcut. *Un parc cu multe flori este un mediu prietenos pentru oricine.* **II** adv. (*modal*) **1** amical, bine, prietenește. **2** amiabil, prietenește, ‹fam.› camaraderește. **3** binișor, blând, frumos. *Vorbește prietenos cu el pentru a nu-l speria.*

prieteșúg s.n. (*înv. și pop.*) v. Amiciție. Prietenie.

priétnic s.m. (*înv.*) **1** v. Amic. Apropiat. Prieten. **2** (*art., în forma* ***priatnic, priatnicul***) v. Aproapele (v. *aproape*). Semen[2].

prietnície s.f. (*înv.*) v. Amiciție. Prietenie.

prigoánă s.f. **I 1** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigonire, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. **2** persecuție, ‹pop.› năpastă, ‹înv.› goană. *A avut mult de suferit în timpul prigoanei rasiale.* **II** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

prigoáre s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Merops apiaster*; albinar, albinărel, furnicar[1], viespar, ‹reg.› albinel, ciuma-albinelor (v. *ciumă*), lupul-albinelor (v. *lup*), mâncătoare-de-albine (v. *mâncător*), pietrar, ploier, ploiește, ploiete, presură[1], prigorean, șoiță, viespariță, ‹înv.› merop. **2** (*reg.; și* ***prigoare-cu-gât-roșu***) v. Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*). **3** (*reg.*) v. Viespar (*Pernis apivorus*). **4** (*reg.*) v. Măcăleandru (*Rubecula familiaris*). **II** (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

prigón s.n. (*tehn.; la car; reg.*) v. Tânjală.

prigoní vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a urgisi, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec. înv.› a catatrexi. *Nu a prigonit pe nimeni în viața lui.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își prigonește propriul popor.* **II** tr. (*compl. indică ființe*) **1** (*d e obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a alunga, a depărta, a goni, a izgoni, a îndepărta, a prigoni, a scoate, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcăi, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a rășchira, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a râni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A prigonit câinele străin din curte.* **2** (*rar*) v. Fugări. Hăitui. Urmări. **III** refl. (recipr.) (*înv.; despre oameni*) **1** v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **2** (*jur.*) v. Judeca. **IV** tr. fig. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹fig.› a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o prigonește.*

prigoníre s.f. **I 1** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, tiranie, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Prigonirea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **2** alungare, gonire, izgonire. *Prigonirea câinelui i-a întristat pe copii.* **II** (*înv.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*jur.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces.

prigonít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, robit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul prigonit s-a ridicat contra tiranului.* **2** adj. (*despre ființe*) alungat, gonit, izgonit, ‹rar› surghiunit, ‹înv. și pop.› oropsit. *Câinele prigonit și-a găsit un stăpân.*

prigonitór, -oáre adj., s.m., s.f. asupritor, exploatator, împilător, opresiv, opresor, oprimant, persecutor, ‹înv.› asuprelnic, gonaci, gonitor, năpăstuitor, obiditor, obijduitor, ‹fig.› vampir, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător

de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulți dintre cei considerați prigonitori au fost întemnițați de comuniști.*

prigoreán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

prigorí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** intr. (*despre soare, foc etc.*) v. Arde. Dogori. Frige. Pârjoli. **2** refl. fig. (*despre oameni*) v. Chinui. Consuma[2]. Frământa. Măcina. Mânca. Mistui. Pârjoli. Sfârâma. Zbate. Zbuciuma.

prigorít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre plante, culturi, câmpii etc.*) v. Ars[2]. Dogorit. Pârlit.

prihánă s.f. **1** (*rar*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **2** (*rar*) v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Necinstire. Pângărire. Profanare. **3** (*înv.*) v. Acuzare. Acuzație. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminație. Inculpare. Inculpație. Învinovățire. Învinuire. Recriminare. Recriminație. **4** (*înv.*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație. **5** (*înv.*) v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină.

prihăní vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocori. Necinsti. Pângări. Profana. Viola. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Necinsti. Pângări. Profana. **3** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imputa. Recrimina. Reproșa.

prihămíe s.f. (*înv.*) v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Necinstire. Pângărire. Profanare.

prihăníre s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Batjocorire. Necinstire. Pângărire. Profanare. Sacrilegiu. Violare. **2** v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Necinstire. Pângărire. Profanare.

prihămít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocorit. Necinstit. Pângărit. Profanat.

prí vb. IV. **I** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) **1** (*despre alimente*) ‹pop.› a se lipi, a-i prinde, ‹reg.› a-i ponosi, a-i suferi, ‹înv.› a-i merge. *Nu i-a priit musacaua.* **2** a-i ajuta, a-i folosi, ‹înv.› a-i spori[1]. *Aerul de munte i-a priit bolnavului să se vindece.* **3** (*despre plante*) ‹fam.› a-i plăcea, ‹reg.› a-i primi. *Cactușilor nu le-a priit în grădină. Merilor le prieste zona de deal.* **4** (*adesea în constr. neg.*) a-i tihni, ‹reg.› a-i tiposi. *După atâta agitație, i-a priit și lui somnul în această după-amiază. Nu i-a priit concediul la munte din cauza unor probleme survenite la serviciu.* **II** tr. (*înv.; compl. indică urări, salutări*) v. Dori. Pofti. Ura[2]. **III** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Favoriza. Proteja.

priiciós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice.

priimínță s.f. (*înv.*) v. Primire.

priinciós, -oásă adj. **I** (*pop.*) **1** (*mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice. **2** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) v. Avantajos. Fast[2]. Favorabil. Prielnic. Propice. **3** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) v. Bun. Favorabil. Nimerit. Potrivit. Prielnic. Propice. **II** (*înv.; despre oameni*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înțelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv.

priínță s.f. **1** (*pop.*) v. Folos. Necesitate. Trebuință. Utilitate. **2** (*pop.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Serviciu. **3** (*înv. și reg.*) v. Cinste. Credință. Devotament. Fidelitate. Loialitate. Loialitate. Statornicie. **4** (*înv.*) v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă. **5** (*înv.*) v. Amabilitate. Bunăvoință. Complezență. Culanță. Grațiozitate. Serviabilitate.

priitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*pop.; despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) v. Avantajos. Fast[2]. Favorabil. Prielnic. Propice. **2** (*înv.; mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Binevoitor. Bun. Compătimitor. Comprehensiv. Îngăduitor. Înțelegător. Mărinimos. Milos. Milostiv. **4** (*înv.*) v. Apărător. Ocrotitor. Protector. Tutelar. **II** s.m., s.f. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.

prijineálă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

prijiní vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oaspeți, solicitanți etc.*) v. Întâmpina. Primi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) v. Propti. Rezema. Sprijini. Susține. Tutora. **3** tr. v. Prinde.

priléj s.n. **I 1** ocazie, ‹înv. și pop.› vreme, ‹pop. și fam.› loc, ‹înv. și reg.› pont, ‹înv.› ceas, zăman, ‹turc.; înv.› aralâc. *A crezut că este cel mai bun prilej să discute această problemă cu el.* **2** circumstanță, ipostază, împrejurare, moment, ocazie, situație. *Este un prilej favorabil pentru a începe afacerea.* **3** împrejurare, întâmplare, ocazie, ‹înv.› prilejire. *Un prilej fericit i-a adus pe cei doi împreună.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) motiv, ocazie, pretext, pricină, ‹rar› subiect, ‹înv. și pop.› pricină, ‹înv. și reg.› pofidă, ‹înv.› podoimă[2], pricinuire, ‹fig.; fam.› clenci. *Caută prilej de ceartă. Premiul luat de copil este un prilej de bucurie pentru părinți.* **5** cauză, considerent, mobil, motiv, pricină, rațiune, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost prilejul care a declanșat protestul salariaților.* **6** (*reg.*) v. Pericol. Primejdie. **II** (*înv. și reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.

prilejí vb. IV. **I** refl. (*înv. și reg.*) **1** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) v. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni. **2** impers. v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi. **II** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Ocaziona. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni. **2** (*compl. indică fapte, evenimente, situații etc.*) v. Determina. Mijloci. Ocaziona. Prilejui.

prilejíre s.f. (*înv.*) **I 1** v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare. **2** v. Cauzare. Creare. Declanșare. Determinare. Dezlănțuire. Generare. Iscare. Naștere. Producere. Provocare. Stârnire. **II** v. Împrejurare. Întâmplare. Ocazie. Prilej.

prilejuí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a produce, a provoca, a stârni, ‹livr.› a origina, ‹înv. și pop.› a pricinui, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, a procura, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a prilejuit un val de indignare.* **2** (*compl. indică fapte, evenimente, situații etc.*) a determina, a mijloci, a ocaziona, ‹rar› a produce, ‹înv.› a prileji. *Fiind o persoană influentă, ar putea prilejui o întrevedere între reprezentanții celor două companii.* **3** a permite, ‹astăzi rar› a îngădui. *Simpozionul a prilejuit ample dezbateri științifice.* **II** refl. impers. (*înv. și reg.*) v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi.

prilejuíre s.f. (*rar*) v. Cauzare. Creare. Declanșare. Determinare. Dezlănțuire. Generare. Iscare. Naștere. Producere. Provocare. Stârnire.

prilestéț, -eáță adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

prilestí vb. IV. **I** tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** (*despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) v. Ademeni. Amăgi. Înșela[1]. Seduce. **II** tr., intr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

prilestíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

prilestít, -ă adj. **I** (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat. **2** (*mai ales despre fete, femei*) v. Ademenit. Amăgit. Înșelat[1]. Momit. Sedus. **3** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **II** (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

prilestitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

prim[1], primă num. ord., adj., adv. **I** num. ord. **1** (*cu val. adj.; în forma neart. prim, primă,*

când este postpus subst.; în forma art. ***primul, prima****, când precedă un subst.*) ‹înv. şi reg.› protos. *Capitolul prim al lucrării este prea lung în comparaţie cu al doilea. Primul lor copil este arhitect, iar al doilea doctor.* **2** (*cu val. subst.; în forma art.* ***primul, prima***) întâiul (v. *întâi*). *Primul a vorbit mai bine.* **II** adj. (*în forma art.* ***primul, prima****, când precedă un subst.*) **1** dintâi, întâi. *Primii ani ai copilăriei sunt foarte importanţi în evoluţia unui om. Prima primită la şcoală a fost un zece.* **2** (*milit.*) ***prima linie*** = linia întâi (v. *linie*). *Prima linie este formaţia de luptă desfăşurată cel mai aproape de inamic.* **3** iniţial, originar, primar, primordial. *Prin împădurirea ţinutului se încearcă să i se redea splendoarea primă. Pentru sensul prim al cuvântului există puţine atestări.* **4** principal. *Menţinerea unităţii organizaţiei este o cerinţă primă pentru fiecare membru.* **5** (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, embrionar, iniţial, originar, primar, primordial. *Asimilaţia în cursul vieţii prime este intensă.* **6** (*polit.; în unele ţări*) ***prim-ministru*** = cancelar, cancelar federal, premier. *La acest eveniment a participat şi prim-ministrul Germaniei.* **7** (*teatru*) ***prim-amorez*** = june-prim. *Prim-amorezul este actorul care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit.* **8** (*art.; geogr.*) ***prim meridian*** = meridian de origine, meridianul zero (v. *meridian*). *Primul meridian trece prin oraşul Greenwich (Marea Britanie) şi este folosit ca origine pentru măsurarea longitudinilor geografice.* **III** adv. (*modal; fam.; în forma* ***prima****; de obicei în corelaţie cu „secundo”*) v. Primo.

prim², **primă** s.n., s.f. (*reg.*) ¶ s.n. ‹reg.› primblătură. *Primul este o garnitură care se aplică pe marginea căciulilor, a pieptarelor sau a bundiţelor.* **2** s.f. v. Panglică.

príma adv. (*fam.*) = prim¹.

primár, -ă adj., s.m., s.n. **I** adj. **1** iniţial, originar, prim¹, primordial. **2** (*lingv.*) primitiv. *Forma primară a cuvântului de bază a rămas nealterată la derivate.* **3** (*mai ales despre discipline ştiinţifice*) elementar. *A găsit într-un anticariat o gramatică primară veche a limbii române.* **4** (*despre noţiuni, judecăţi etc.*) elementar, rudimentar, simplu. *Unii elevi abia îşi însuşesc noţiunile primare de gramatică.* **5** (*despre existenţă, trai etc.*) înapoiat, neevoluat, primitiv, rudimentar, sălbatic. *Un trai primar se caracterizează prin simplitatea exigenţelor materiale şi spirituale.* **6** (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, embrionar, iniţial, originar, prim¹, primordial. **II** s.m. **1** (*adm.*) ‹înv. şi reg.› jude, ‹reg.› antist, birău, chinez¹, procator, ‹înv.› judeţ, orator, subaşă, vătăman, vornic, vornicel, ‹rus.; înv.› starşină, ‹ieşit din uz› jurat¹. *Primarul oraşului este liberal.* **2** (*med.*) doctor primar, medic primar. *Primarul este superior ierarhic medicului specialist.* **III** s.n., adj. (*geol.; astăzi rar*) v. Eră primară. Paleozoic.

primariát s.n. (*adm.*) ‹reg.› primărie. *În timpul primariatului său s-a refăcut ateneul din oraş.*

primát s.n. întâietate, precădere, preponderenţă, primordialitate, prioritate, ‹înv.› întâinţă, protie, protimie², protimisire, protimisis, ‹ieşit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, primatul îl are partidul câştigător în alegeri.*

prímă s.f. **1** bonus, gratificaţie, premiu, recompensă. *Patronul i-a acordat o primă pentru că a lucrat exemplar.* **2** ***primă de asigurare*** = ‹ieşit din uz› rată de asigurare, ‹înv.› premiu. *Prima de asigurare se plăteşte de către asigurat asiguratorului pentru riscul asumat de acesta de a-i plăti despăgubiri în cazul unei pierderi suferite.*

primăreásă s.f. **1** primăriţă, ‹înv.› vornicească, vorniciţă. **2** (*adm.*) primăriţă.

primărie s.f. (*adm.*) **1** consiliu, ‹pop.› comună, ‹înv.› casa satului (v. *casă¹*), sfat, vornicie, ‹ieşit din uz› sfat popular. *Primarul conduce primăria.* **2** (*reg.*) v. Primariat.

primărîţă s.f. **1** primăreasă, ‹înv.› vornicească, vorniciţă. **2** (*adm.*) primăreasă. *O primăriţă poate conduce la fel de bine o primărie ca şi un primar.*

primăríu, -íe adj. (*reg.; despre fructe, legume*) v. Pârguit². Precoce. Timpuriu. Văratic.

primăvărá vb. I. refl. impers. (*reg.*) v. Deprimăvăra. Împrimăvăra.

primăvărătic, -ă adj. **I 1** vernal, ‹pop.› primăvărel, ‹înv.› primăvăros. *Zăpada se topeşte sub adierea zefirului primăvăratic.* **2** (*mai ales despre vegetaţie, plante sau părţi ale lor, culturi*) ‹livr.› prevernal, ‹astăzi rar› primăvăros. *Iarba primăvăratică are un verde intens.* **II** fig. (*în opoz. cu „mare”, „vârstnic”; despre fiinţe*) june, juvenil, mic, nevârstnic, tânăr, ‹fig.› fraged, necopt, ‹fig.; înv. şi reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutăţile vieţii, fiind încă primăvăratic. Este primăvăratic, nu-i poţi cere să judece ca un om matur.*

primăvărél, -eá adj. (*pop.*) v. Primăvăratic. Vernal.

primăvăríţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

primăvărós, -oásă adj. **1** (*astăzi rar; mai ales despre vegetaţie, plante sau părţi ale lor, culturi*) v. Primăvăratic. **2** (*înv.*) v. Primăvăratic. Vernal.

primăvărúţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

prímblă s.f. (*reg.*) = plimbă.

primblătúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› prim². *Primblătura este o garnitură care se aplică pe marginea căciulelor, a pieptarelor sau a bundiţelor.*

primédie s.f. **1** amenințare, pericol, ‹înv. şi pop.› nevoie, ‹înv.› zabrac, ‹fig.› cumpănă. *Nerespectarea semnelor de circulaţie reprezintă o mare primejdie pentru trafic.* **2** pericol, ‹reg.› prilej, rele (v. *rău*), ‹fran.› atrapă, ‹fig.› cursă². *O călătorie iarna prin munţi expune la multe primejdii.* **3** pericol, risc, ‹rar› rizic. *Traversarea străzii printr-un loc nepermis reprezintă o primejdie. La începerea oricărei afaceri primejdia de a nu reuşi este majoră.* **4** (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) gravitate, pericol, periculozitate, seriozitate, severitate. *Suferă de o boală a cărei primejdie este cunoscută de toţi.* **5** nesiguranţă, pericol, ‹înv.› fără-veste. *Avionul este în primejdie din cauza furtunii.*

primejdiós, -oásă adj. **I 1** (*despre fenomene, evenimente, situaţii etc.*) amenințător, periculos, ‹rar› periclitant, ‹înv.› primejduincios, primejduitor. *Pe cer sunt nori primejdioşi.* **2** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardant, hazardat, imprudent, periculos, riscant, ‹fam.› riscat. *A făcut o investiţie primejdioasă. Escaladarea muntelui pe o vreme rea a fost primejdioasă.* **3** dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, rău, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. şi pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaş, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt primejdioase.* **4** (*despre situaţii, stări etc.*) critic, grav, greu, periculos, ‹fam.› urât². *Cei doi trec printr-un moment primejdios al situaţiei familiale.* **5** (*mai ales despre locuri, spaţii, forme de relief*) expus, nesigur, periculos, ‹fig.› aprig. *Trebuie să se cațăre pe un perete primejdios de stâncă.* **II** (*med., med. vet.*) **1** (*despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) contraindicat, neindicat, nepotrivit, nociv, periculos, vătămător. *Unele medicamente sunt primejdioase pentru femeile însărcinate.* **2** (*despre boli, răni etc.*) grav, malign, periculos, serios, sever², ‹înv. şi pop.› greu, rău, ‹fam.› urât². *Suferă de o boală primejdioasă. Are o rană primejdioasă la cap, în urma accidentului.*

primejduí vb. IV. **1** tr. a amenința, a periclita, ‹înv.› a pericolarisi. *Îşi primejduieşte funcţia pe care o are prin ceea ce face.* **2** tr. ‹înv.› a pericola. *O călătorie prin junglă primejduieşte şi pe cel mai experimentat explorator. Oare prin această tranzacţie nu-şi primejduieşte averea?* **3** tr. (*compl. indică viaţa, onoarea etc. oamenilor*) a-şi expune, a-şi risca, ‹rar› a rizica. *Sărind în apă să-l salveze de la înec, şi-a primejduit viaţa pentru prietenul său.* **4** tr., refl. pas. a (se) compromite, a (se) periclita, ‹fig.› a ruina. *Ploile excesive şi de lungă durată primejduiesc recolta.*

primejduiálă s.f. (*înv.*) v. Amenințare. Periclitare. Primejduire.

primejduincíos, -oásă adj. (*despre fenomene, evenimente, situaţii etc.*) v. Amenințător. Periculos. Primejdios.

primejduíre s.f **1** amenințare, periclitare, ‹rar› periclitaţie, ‹înv.› pericolare, pericolarisire, primejduială. *Ceea ce face duce la primejduirea funcţiei lui.* **2** compromitere, periclitare. *Seceta a avut ca efect primejduirea recoltei.*

primejduít, -ă adj. amenințat, periclitat. *Îşi simţea funcţia primejduită după venirea controlului financiar.*

primejduitór, -oáre adj. (*înv.; despre fenomene, evenimente, situaţii etc.*) v. Amenințător. Periculos. Primejdios.

primeneálă s.f. **1** primenire, primenit¹, schimbare, schimbat¹, ‹reg.› premenitură. **2** (*concr.; la pl.* ***primeneli***) albitură, rufă, rufărie, schimb, ‹reg.› cămăşuţe (v. *cămăşuţă*), premeniturі (v. *premenitură*). *Primenelile au fost duse la spălătorie.*

primení vb. IV. **I 1** refl., tr. a (se) schimba. *S-a primenit după ce a terminat treaba în grădină. Primeneşte aşternuturile la sfârşit de săptămână.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aerul dintr-o încăpere*) a (se) împrospăta, a (se)

purifica, a refrişa, a ventila, ‹rar› a dezinfecta. *A deschis geamurile pentru a primeni aerul din cameră.* **3** tr., refl. a (se) împrospăta, a (se) reînnoi. *A primenit apa din căldare.* **4** tr., refl. a (se) împrospăta, a (se) înviora, ‹fig.› a (se) reînnoi. *După ploaie, florile din grădină s-au primenit.* **II** tr. (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune. **III** refl., tr. fig. a (se) modifica, a (se) preface, a (se) schimba. *Moda se primeneşte încontinuu, după modelul occidental.*

primenire s.f. **I 1** primeneală, primenit[1], schimbare, schimbat[1], ‹reg.› premenitură. *Primenirea aşternuturilor se face la sfârşit de săptămână.* **2** împrospătare, primenit[1], purificare, ventilare, ‹rar› purgaţie. *A deschis geamurile pentru primenirea aerului din cameră.* **II** fig. modificare, prefacere, schimbare, ‹fig.› primenit[1]. *Primenirea modei se face, de obicei, după modelul occidental.*

primenít[1] s.n. **I 1** primeneală, primenire, schimbare, schimbat[1], ‹reg.› premenitură. **2** împrospătare, primenire, purificare, ventilare, ‹rar› purgaţie. **II** fig. modificare, prefacere, schimbare, ‹fig.› primenire.

primenít[2], -ă adj. **I 1** schimbat[2]. *Este o plăcere să dormi într-un aşternut primenit.* **2** (*despre aerul dintr-o încăpere*) împrospătat, purificat, ‹rar› dezinfectat[2]. *Aerul primenit al camerei îl înviorează.* **3** împrospătat, înviorat. *Florile primenite şi-au deschis larg corola.* **II** fig. modificat, prefăcut, schimbat[2]. *Moda primenită după modelul occidental este agreată mai ales de tineri.*

primenitór, -oáre adj. (*rar*) v. Înnoitor. Novator. Reformator. Regenerator. Transformator.

primí vb. IV. **I** tr. (*predomină ideea dobândirii, obţinerii, luării unor sume de bani, bunuri, drepturi, titluri, facilităţi etc.*) **1** (*compl. indică sume de bani*) a încasa, a lua. *După ce şi-a primit salariul, şi-a plătit datoriile.* **2** (*compl. indică sume de bani*) a încasa, a ridica. *Şi-a primit de la casieria editurii drepturile de autor pentru romanul publicat.* **3** (*compl. indică sume de bani, datorii etc.*) a încasa, a vedea. *La sfârşitul lunii ar trebui să primească banii împrumutaţi.* **4** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a avea, a căpăta, a câştiga, a dobândi, a încasa, a obţine, ‹pop. şi fam.› a apuca, ‹înv. şi reg.› a mirui[2], ‹reg.› a apristui. *Primeşti o sumă bună de la mine dacă pui această marfă imediat în vânzare.* **5** (*compl. indică sume de bani sau bunuri necuvenite*) a lua. *A primit mită ca să-i rezolve problema. Chelnerul a primit bacşişul.* **6** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a căpăta, a obţine, a scoate, a vedea. *Nu primeşte un ban de la el dacă nu îl roagă frumos.* **7** (*compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) a căpăta, a dobândi, a obţine, ‹rar› a adjudeca, ‹înv. şi reg.› a prinde, ‹înv.› a erezi, a isprăvi, ‹fig.; fam.› a pupa. *În urma licitaţiei, a primit tabloul dorit.* **8** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a căpăta, a lua. *Şi-a primit casa care îi fusese naţionalizată. Şi-a primit răsplata pentru fapta sa.* **9** (*compl. indică diplome, titluri de studii, calificări, premii, calificative etc.*) a lua, a obţine. *A primit Premiul Nobel pentru pace.* **10** (*compl. indică scrisori, reviste etc.*) ‹înv.› a lua. *Primeşte scrisorile numai la post-restant.* **11** (*compl. indică materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) a prelua, a recepţiona. *A primit toate materialele de construcţie pentru a se apuca de lucru. A primit lăzile cu legume pe care trebuie să le pună în vânzare.* **12** (*compl. indică ştiri, informaţii, dispoziţii, ordine etc.*) a afla. *După ce a primit ordinul, s-a prezentat la cazarmă.* **13** (*compl. indică lovituri*) a lua, ‹fig.; fam.› a încasa. *A primit o lovitură în plină figură.* **14** (*sport; compl. indică goluri, coşuri etc.*) ‹fam.› a lua. *În acest meci echipa gazdă a primit două goluri.* **15** (*fin.; compl. indică cecuri, oferte*) a accepta, a onora, a recunoaşte. **II** tr. (*predomină ideea stabilirii unor relaţii dintre persoane*) **1** (*compl. indică oameni*) a accepta, a admite, a include. *În cele din urmă, a fost primit în cercul nostru de prieteni.* **2** (*compl. indică oameni*) a coopta. *Studenţii primesc numai oameni de valoare în asociaţia lor culturală.* **3** (*compl. indică oameni*) a angaja, a încadra, a lua, a numi, ‹înv. şi pop.› a năimi, ‹pop. şi fam.› a băga, ‹reg.› a pogodi, ‹înv.› a înnăimi. *L-a primit ca economist în firmă.* **4** (*compl. indică oameni*) a aciua, a adăposti, a culca, a găzdui, a ţine, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. şi fam.› a oploşi, ‹pop.› a pripăşi, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălăşi, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălăşui. *L-a primit pentru o noapte în casa lui.* **5** (*compl. indică oameni; adesea cu determ. „în gazdă”*) a lua. *A primit în gazdă două studente.* **6** (*compl. indică oaspeţi, solicitanţi etc.*) a întâmpina, ‹înv. şi reg.› a sprijini, ‹reg.› a prijini, ‹înv.› a tâmpina. *Şi-a primit musafirii la gară.* **7** (*sociol.; înv.; compl. indică oameni, etnii etc.*) v. Asimila. Include. Integra. Încorpora. Îngloba. Reintegra. **8** (*relig.; înv.*) v. Pleca. Smeri. Supune. Umili. **III** tr. **1** (*compl. indică teorii, concepţii, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a împărtăşi, a-şi însuşi[1], a prelua, a recunoaşte, ‹fig.› a îmbrăţişa. *Oamenii de ştiinţă i-au primit teoria privind transhumanţa.* **2** (*compl. indică situaţii, stări etc.*) a accepta, a admite, a consimţi, a se învoi, a vrea. *După o prietenie îndelungată, a primit să-i devină soţie.* **3** (*compl. indică acţiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimţi, a încuviinţa, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a vrea, ‹înv. şi pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. şi reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulţumi, a nărăvi, a ogodi, a sfinţi[1], ‹fran.› a marşa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a primit să se amâne examenul.* **4** (*compl. indică mărfuri, produse*) a accepta, a admite, a agrea. *Produsele au fost primite la export.* **IV** intr. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **V** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre plante*) v. Prii.

primicérul s.m. art. (*în jocul căluşarilor; reg.*) v. Mutul (v. *mut*). Mutulică.

primíre s.f. **I** (*predomină ideea dobândirii unor sume de bani, bunuri, drepturi, titluri, facilităţi etc.*) **1** încasare, luare, luat[1], ‹înv.› luătură. *După primirea salariului, şi-a plătit datoriile.* **2** încasare, ridicare. *Primirea drepturilor de autor l-a scos dintr-un impas financiar.* **3** luare. *Primirea de mită este sancţionată prin lege.* **4** căpătare, dobândire, obţinere, ‹livr.› obţenţiune. *Pentru el a fost o mare satisfacţie primirea tabloului în urma licitaţiei.* **5** luare, obţinere. *Primirea Premiului Nobel i-a adus recunoaşterea internaţională.* **6** preluare, recepţionare. *Primirea materialelor s-a făcut pe baza unui proces-verbal. După primirea lăzilor cu legume, a pus legumele în vânzare.* **7** aflare. *După primirea ordinului, s-a prezentat la cazarmă.* **II** (*predomină ideea stabilirii unor relaţii între persoane*) **1** acceptare, admitere, includere. *Primirea lui în cercul nostru de prieteni a fost benefică pentru el.* **2** cooptare, ‹rar› cooptaţie. *Primirea lui în colegiul director s-a făcut cu acordul tuturor membrilor.* **3** angajare, încadrare, numire. *Primirea lui la firmă s-a făcut după un examen dificil.* **4** aciuare, adăpostire, găzduire, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› pripăşire, sălăşluire, ‹reg.› încortelare, ‹înv.› hălăduinţă, hălăduire. *Primirea drumeţilor în chiliile mănăstirii a fost un semn de bunăvoinţă din partea starețului.* **5** ‹înv.› priiminţă. *Gazdele au făcut musafirilor o primire călduroasă.* **6** întâmpinare, ‹înv.› tâmpinare, tâmpinat, tâmpinătură. *Primirea musafirilor a fost la gară.*

primít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre bani, bunuri materiale etc.*) căpătat, câştigat, dobândit, încasat, obţinut. *Cu banii primiţi îşi va construi o casă.* **2** (*despre obiecte, lucruri etc.*) căpătat, dobândit, obţinut. *Tabloul primit în urma licitaţiei a fost dorit cu ardoare.* **3** (*despre titluri, trofee etc.*) câştigat, cucerit, dobândit, obţinut. *Titlul mondial primit a avantajat echipa în competiţiile sportive ulterioare.* **4** (*despre materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) preluat, primit. *Materialele primite sunt de foarte bună calitate. Legumele primite au fost puse în vânzare.* **5** (*despre candidaţi, concurenţi etc.*) acceptat, admis, reuşit. *Concurenţii primiţi aşteptau în faţa decanatului.* **II** adj., s.m., s.f. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

primití vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanţe care pătează*) v. Curăţa. Depărta. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Scoate. **2** v. Mătura.

primitív, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) barbar, sălbatic, ‹înv.› sălbăticesc, sireap, varvar, varvaricesc, vărvăresc. *Romanii au cucerit numeroase populaţii primitive.* **2** (*despre comunităţi umane*) inferior, înapoiat, nedezvoltat, neevoluat, rudimentar, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populaţii primitive.* **3** (*despre popoare, comunităţi umane etc.*) necivilizat, sălbatic, ‹rar› vandalic. *Sociologii încearcă să cunoască viaţa unor popoare încă primitive.* **4** (*despre fiinţe*) inferior, neevoluat, rudimentar, simplu, ‹înv.› prost. *În peşteri trăiesc şi specii de animale primitive.* **5** (*despre oameni sau despre însuşiri, manifestări etc. ale lor*) elementar, rudimentar. *Este un pesimist primitiv şi brutal.* **6** (*despre existenţă, trai etc.*) înapoiat, neevoluat, primar, rudimentar, sălbatic. *Un trai*

primitiv se caracterizează prin simplitatea exigențelor materiale și spirituale. **II** adj. **1** inițial, originar, primordial. *Unele limbi au un sistem gramatical recent, format după dezmembrarea grupului primitiv din care aceste limbi făceau parte.* **2** (*despre populații, limbi, obiecte etc.*) arhaic, străvechi, vechi[2]. *Studiază civilizațiile primitive. În mormântul descoperit s-au găsit unelte primitive de fier.* **3** (*lingv.*) primar. *Forma primitivă a cuvântului de bază a rămas nealterată la derivate.* **III** adj. **1** (*despre obiecte, unelte, instrumente etc.*) rudimentar, simplu. *La începuturile civilizației uneltele erau primitive.* **2** (*despre construcții, schițe etc.*) grosolan, rudimentar, ‹pop.› țărănos. *Și-a construit în curte o bucătărie de vară primitivă, din scânduri de brad.* **IV** adv. (*modal*) grosolan, rudimentar. *A creionat primitiv schița casei.* **V** s.f. (*mat.*) integrală nedefinită (v. *integral*). *Primitiva este o mulțime de funcții care au o derivată comună.*

primitivísm s.n. barbarie, primitivitate, sălbăticie, ‹rar› rudimentarism, rudimentaritate, ‹înv.› barbarism, sălbăticime, sălbăticiune, varvarie. *Pe glob mai există oameni sau colectivități umane în stadiu de primitivism.*

primitivitáte s.f. barbarie, primitivism, sălbăticie, ‹rar› rudimentarism, rudimentaritate, ‹înv.› barbarism, sălbăticime, sălbăticiune, varvarie.

primitivizá vb. I. refl., tr. (*rar; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sălbătici.

primitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) ospitalier, ‹reg.› ospătariț, ospătarnic, ospătăreț, ‹înv.› ospătător, ospătos, ‹latin.; înv.› ospital[2]. *Românii sunt primitori.* **2** (*despre locuri, peisaje etc.*) atractiv, atrăgător, îmbietor, plăcut. *A vizitat meleaguri primitoare.*

primíții s.m. pl. (*înv.*) **1** v. Debut. Început. **2** v. Trufanda.

prímo adv. (*modal; astăzi mai ales fam.; de obicei în corelație cu „secundo”*) ‹fam.› prima. *Primo, ai întârziat, secundo, m-ai mințit în legătură cu motivul.*

primordiál, -ă adj. **I 1** inițial, originar, primitiv. **2** inițial, originar, prim[1], primar. *Prin împădurirea ținutului se încearcă să i se redea splendoarea primordială. Pentru sensul primordial al cuvântului există puține atestări.* **3** (*biol.; mai ales despre celule*) embrional, embrionar, inițial, originar, prim[1], primar. *Asimilația în cursul vieții primordiale este intensă.* **II 1** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri primordiale în societate.* **2** central, principal, ‹fig.› nodal. *Dialogul are un rol primordial în socializarea unor persoane cu handicap psihic.*

primordialitáte s.f. întâietate, precădere, preponderență, primat, prioritate, ‹înv.› întâiență, protie, protimie[2], protimisire, protimisis, ‹ieșit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, primordialitatea o are partidul câștigător în alegeri.*

primórdiu s.n. (*înv.*) v. Debut. Început.

primprejúr adv., prep. **1** adv. (*local*) împrejur, ‹înv.› prejur. *Se uită primprejur pentru a-și zări prietena.* **2** prep. (*în forma* ***primprejurul****; constr. cu gen.*) împrejurul (v. *împrejur*), ‹înv.› prejurul (v. *prejur*). *Primprejurul proprietății și-a construit un gard de beton.*

primprejúrul prep. = primprejur.

primúlă s.f. (*bot.*) *Primula obconica*; ‹reg.› gălățene (v. *gălățeană*), mireasă.

primulíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Laptele-stâncii (v. *lapte*). Lăptișor (*Androsace chamaejasme*).

prin prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*după vb. de mișcare; circ. indică pătrunderea într-un spațiu*) printru. *Aerul curat pătrunde în cameră prin fereastra deschisă.* **2** (*după vb. de mișcare; circ. indică locul prin care se deplasează ceva*) pe. *Apa curge prin țevi. Gazul vine prin conductă.* **3** (*circ. indică o rută, un itinerar*) via[1]. *A luat trenul București-Iași prin Vaslui.* **4** (*circ. indică spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice*) în, între, printre. *A căzut prin straturi. Mieii zburdă prin tufele de pe câmp.* **II** (*introduce un circ. de mod*) **1** cu. *Festivitățile se sfârșesc prin focuri de artificii.* **2** (*în constr. infinitivale cerute de obicei de vb. „a începe”, „a sfârși”*) cu. *Când vine acasă, începe prin a-i reproșa lucruri banale.* **III** (*introduce un circ. instr.*) **1** cu. *Discuția celor doi diplomați străini se face prin interpret.* **2** după, printru, ‹înv. și pop.› pe. *L-a recunoscut prin semnul pe care îl purta la haină.* **3** (*cu nuanță cauzală*) datorită, grație, mulțumită, ‹înv.› slavă. *Prin el a putut să-și realizeze visurile.* **IV** (*introduce un circ. de timp care indică luna în cursul căreia se petrece un fapt, un eveniment etc.*) în. *Au hotărât să se căsătorească prin mai.*

princiár, -ă adj. **I** ‹înv.› principesc, prințesc. *Face parte dintr-o veche familie princiară.* **II** fig. **1** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) bogat, luxos, prețios, scump, ‹fig.; rar› luminos, ‹fig.; înv.› luciu[2], luminat[2]. *A purtat o toaletă princiară la recepție.* **2** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹fig.› generos, regal[2], regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au servit o cină princiară.*

principál, -ă adj., s.f., s.m., **I** adj. **1** central. *Din balcon se vede piața principală a orașului.* **2** central, primordial, ‹fig.› nodal. *Dialogul are un rol pricipal în socializarea unor persoane cu handicap psihic.* **3** (*despre conducte, drumuri, căi de comunicație etc.*) magistral. *Conducta principală de alimentare cu apă potabilă trece prin centrul orașului.* **4** prim[1]. *Menținerea unității organizației este o cerință principală pentru fiecare membru.* **II** s.f. (*gram.*) propoziție principală. *Propozițiile subordonate dintr-o frază depind de principală.* **III** s.m. (*înv.*) v. Conducător. Șef.

príncipe s.m. **1** prinț, ‹înv.› beizadea, crăișor, gospodar, toparh, ‹în Ev. Med., în Mold.› cneaz. *Nunta principelui Spaniei a fost fastuoasă.* **2** ***príncipe ereditar*** = prinț ereditar. *Principele ereditar are dreptul să moștenească tronul sau să întemeieze o dinastie.*

principésă s.f. domniță, prințesă, ‹pop.› domnică, ‹reg.› prințăi, prințoaică. *S-a căsătorit cu o principesă dintr-o cunoscută familie nobiliară.*

principésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Princiar.

principiál, -ă adj. (*în opoz. cu „schimbător”; despre oameni*) același, consecvent, constant, egal, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este principial în respectarea angajamentelor făcute.*

princípiu s.n. **1** bază, fundament, temei, ‹fig.; rar› început. *Egalitatea tuturor în fața legii este principiul unei societăți democratice moderne.* **2** învățătură, normă, precept, regulă, ‹pop.› poruncă, ‹înv.› lucru, mărturie, mărturisit[1], porunceală, poruncită, zicere, zisă (v. *zis*), ‹fig.› comandament. *Și-a educat copiii după principiile creștine.* **3** normă, precept, rânduială, regulă, ‹înv.› dreptar, lucru, pravilă, scriptură, tocmeală, ‹fig.› comandament. *Nu a încălcat principiile pe care și le-a impus.* **4** criteriu, normă, ‹rar› semn. *Principiile de selecție a concurenților au fost precizate la începutul concursului.* **5** concepție, convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, vedere, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are alt principiu în legătură cu subiectul abordat.* **6** (*art.; filos.*) ***principiul cauzalității*** = legea cauzalității (v. *lege*). *Potrivit principiului cauzalității, orice fapt are o cauză, aceeași cauză producând, în condiții identice, același efect.* **7** (*art.; jur.*) ***principiul publicității*** = publicitatea judecății (v. *publicitate*). *În temeiul principiului publicității, soluționarea litigiilor se face, cu unele excepții, în ședință publică.*

prínde vb. III. **I** (*predomină ideea de luare, de înșfăcare*) **1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) a apuca, a înhăța, a înșfăca, a lua, ‹pop. și fam.› a căpui, ‹pop.› a încăibăra, ‹reg.› a agâmba, a găbji, a găbui, a gâmba, a încăpui, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹fig.; fam.› a căptuși, a umfla. *Câinele prinde osul care i-a fost aruncat. Înfuriat, l-a prins de guler și l-a dat afară.* **2** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apuca, a lua, ‹înv. și reg.› a sprijini, ‹reg.› a agâmba, ‹înv.› a împrinde. *Fetița a prins-o de mână pe mama sa când s-a împiedicat.* **3** tr. ‹reg.› a prijini. *La bal îi place să prindă confeti în palmă.* **4** refl. recipr., tr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „de”, „cu”*) a (se) cuprinde, a se îmbrățișa, a (se) înlănțui, a (se) prinde, ‹fig.› a se încleșta. *Când s-au întâlnit, s-au prins afectuos de umeri.* **II** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a fixa, a imobiliza, a înțepeni, a pironi, a țintui, ‹rar› a împlânta, ‹pop. și fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. și reg.› a țepeni, ‹reg.› a crepeni, a proțăpi. *A prins scândurile gardului în cuie. A prins reclama în perete cu un ciocan.* **2** tr. (*compl. indică obiecte; cu determ. locale*) a aplica, a fixa, a pune. *Croitoreasa i-a prins paiete pe rochia de seară.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a lega[1]. *Pesca-*

rul a prins momeala pentru pești de o plută. **4** tr. (*compl. indică părul, șuvițe de păr etc.*) a lega[1], a strânge. *Și-a prins părul cu o fundă.* **5** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se agăța, a se fixa. *Foarte mulți scaieți s-au prins de blana oilor.* **6** tr. a arăci, a lega[1], ‹reg.› a poci[2]. *A prins lăstarii viței-de-vie de araci.* **7** tr. (*mar.; compl. indică ambarcațiuni*) a amara, a lega[1]. *A prins barca de un stâlp, la malul lacului.* **8** tr. (*tehn., constr.; compl. indică părți ale unui ansamblu, elemente de construcție etc.*) a încastra, a lega[1]. *A reușit să prindă bine cele două corpuri metalice, pentru a nu se mai mișca.* **9** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se agăța, a se apuca, a se atârna, a se lua, a se ține, ‹pop.› a se anina, a se zgrepțăna, ‹reg.› a se tăgârța. *Când a alunecat, s-a prins de ramurile copacului ca să nu cadă.* **10** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „în”, „pe” etc.*) a acroșa, a agăța, a atârna, a pune, a spânzura, a suspenda, ‹pop.› a anina, a zgrepțăna, ‹înv. și reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârța, a împrinde, a tăgârța. *Și-a prins paltonul în cuier. A prins cu dificultate oglinda pe perete.* **11** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „întru”*) a acroșa, a agăța. *Și-a prins mâneca într-un cui de la poartă.* **12** tr. a aplica, a pune. *S-a deghizat, prinzându-și barbă și perciuni.* **13** tr. (*compl. indică mai ales cai*) a harnașa, a înhăma, a pune. *Birjarul a prins caii la trăsură. A prins renii la sanie.* **14** tr. (*compl. indică mai ales boi*) a înjuga, a pune. *A prins o pereche de boi la car.* **III** (*predomină ideea de fixare, de sudare, de atașare de ceva*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori părți ale lor*) a (se) lipi. *A prins cu pap foile rupte ale cărții.* **2** refl., intr. (*despre materiale, lucruri etc.; cu determ. introduse prin prep. „de”*) a adera, a se lipi. *Folia se prinde de suprafața sticlei.* **3** tr. (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a îmbina, a încheia, a lega[1], a monta, a uni[2], ‹reg.› a încochela. *Dulgherii prind grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **4** refl. (*med., med. vet.; mai ales despre oase*) a se suda. *După fractură, oasele s-au prins repede.* **IV** tr. (*predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc*) **1** (*jur.; compl. indică infractori*) a aresta[1], a captura, ‹livr.› a aprehenda, ‹arg.› a hali, a rașcheta, a răzui. *Șoferul care a fugit de la locul accidentului a fost prins după două zile. Hoții au fost repede prinși de autorități.* **2** (*compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) a captura, ‹reg.› a tuculi, ‹înv.› a vâna. *Braconierii au prins un urs.* **3** (*cineget.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) a vâna, ‹reg.› a iegări, a șoimi, a vădăzli, ‹înv.› a vânători. *Au prins mistreții care făceau stricăciuni în curțile oamenilor.* **4** (*pesc.*) a pescui, ‹înv. și pop.› a vâna, ‹înv. și reg.› a pescări, ‹înv.› a goni. *A reușit să prindă crapi, carași și un somn.* **5** (*compl. indică oameni aflați în mișcare; adesea cu determ. „din urmă”*) a ajunge, ‹înv. și pop.› a sosi, ‹reg.› a scurta. *Se grăbea să-i prindă. Du-te înainte, că te prind din urmă!* **6** (*compl. indică vehicule care sunt pe punctul de a pleca*) a ajunge, a apuca. *Aleargă să prindă microbuzul.* **7** fig. (*compl. indică o anume perioadă de timp*) a trăi, a vedea, ‹fig.› a ajunge, a apuca. *Era convinsă că va prinde ziua în care fiul ei se va așeza la casa lui.* **V** (*predomină ideea de formare, de constituire, de trecere dintr-o stare în alta*) **1** refl. (*despre unele substanțe, alimente etc. lichide*) a se coagula, a se închega, a se îngroșa, ‹reg.› a se cocârți, a se strânge. *Răciturile au început să se prindă.* **2** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) a cârpi, a coase, a țese, ‹pop.› a pungăli, ‹reg.› a cusători, a șpențăli, a ștopoli, a țărâi[2]. *Își prinde ciorapii rupți.* **3** refl., tr. (*med., med. vet.; pop.*) v. Anchiloza. Înțepeni. **4** intr. (*reg.; despre lichide*) v. Îngheța. Solidifica. **5** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică anumite alimente, mâncăruri care se coc*) v. Rumeni. **VI** tr. (*predomină ideea de aflare, de descoperire, de surprindere*) **1** (*compl. indică oameni*) a afla, a găsi, a întâlni. *Prinzând-o singură, i-a putut spune secretul.* **2** (*compl. indică ființe*) a surprinde, ‹pop.› a apuca, ‹înv. și reg.› a pripi, ‹reg.› a zăpsi. *L-a prins copiind la examen.* **3** (*despre unități de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a apuca, a găsi, a surprinde, ‹înv. și reg.› a lovi. *Furtuna i-a prins în largul mării.* **4** fig. (*compl. indică impresii, stări etc.*) a aprehenda, ‹fig.› a recepta, a surprinde. *Limbajul prinde realitatea.* **VII** (*predomină ideea de cuprindere cu mintea, cu privirea, cu urechea etc.*) **1** tr. (*compl. indică informații, cunoștințe etc.*) a asimila, a dobândi, a-și însuși[1], a învăța, ‹rar› a apercepe, ‹fig.› a absorbi. *Cei mai mulți copii prind cu ușurință inovațiile tehnice.* **2** tr. a înțelege, a percepe, a pricepe, a sesiza, ‹fig.› a desprinde, a pătrunde, ‹fig.; fam.; glum.› a se descălța, ‹arg.› a bunghi. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a prinde sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a prins semnificația ironiei lui.* **3** tr. (*compl. indică meserii, practici etc.*) a deprinde, a-și însuși[1], a învăța, ‹înv.› a obicni. *A prins cu ușurință croitoria.* **4** intr., tr. (*de obicei cu determ. „cu ochii”, „cu privirea”*) a vedea, ‹fig.› a apuca, a cuprinde, a îmbrățișa. *Cât prindeai cu ochii, șesurile și văile abureau.* **5** tr. (*compl. indică cuvinte, sunete, zgomote*) a auzi, a percepe ‹fig.› a apuca. *A prins ceva din explicațiile profesorului.* **6** tr. (*compl. indică sunete, semnale sonore etc.*) a capta, a înregistra, a recepta, a recepționa. *A ridicat antena radioului pentru a prinde mai bine undele sonore. Poliția de coastă a prins semnalele sonore ale vasului în derivă.* **7** tr. (*înv. și reg.; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti. **8** tr. fig. (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a înțelege, a sesiza, ‹fig.› a descifra, a dibui, a mirosi, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să prindă asemenea nuanțe.* **VIII** (*predomină ideea de dominare, de stăpânire psihică sau de copleșire, de covârșire, de împovărare fizică ori psihică*) **1** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a răzbi, a toropi[1], ‹înv.› a preacovârși, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l prindă somnul când a sunat telefonul.* **2** tr. (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a năpădi, ‹fig.› a împresura, a încolți, a învălui, a umple. *Gândurile negre îl prind.* **3** tr. (*despre stări psihice, afective etc.; compl. indică oameni*) a apuca, a cuprinde, a încerca, a-i veni, ‹reg.› a mârzi. *Adesea o prinde disperarea.* **4** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera. **5** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a prins pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **IX** (*predomină ideea de potrivire, de concordanță*) **1** tr. (*despre obiecte de îmbrăcăminte; compl. indică oameni*) a i se potrivi, a-i ședea, a-i veni, ‹fig.› a-i cădea. *Rochia de mătase o prinde bine.* **2** tr. (*despre ținută, culori etc.; compl. indică oameni*) a se potrivi. *Deși trecut de prima tinerețe, ținuta sportivă îl prinde perfect. Dintre culori, verdele o prinde cel mai bine. Noua coafură o prinde de minune.* **3** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; despre alimente*) v. Prii. **X** (*predomină ideea de dobândire, de câștigare, de obținere*) **1** intr. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a izbuti, a reuși, ‹fam.› a merge, ‹înv.› a trece. *Planul său nu a prins. Stratagema lor a prins.* **2** intr. (*biol.; înv. și pop.; despre femei*) v. Concepe. Naște. Procrea. **3** tr. (*med., med. vet.; pop.; compl. indică boli contagioase*) v. Căpăta. Contracta. Face. Lua. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) v. Căpăta. Dobândi. Obține. Primi. **5** intr., refl. fig. (*rar*) v. Consacra. Consfinți. Impune. **XI** tr. (*predomină ideea începerii unei acțiuni; urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) a începe, a se porni, ‹înv. și pop.› a rupe. *Fetele au prins să-și dea coate când l-au văzut pe băiat în încurcătură. Au prins să cânte cu glas tare.* **XII** (*predomină ideea de acceptare, de angajare, de învoire*) **1** tr., refl. recipr. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› a (se) lua. *S-au prins frați de cruce.* **2** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea. **3** tr. (*înv. și pop.*) v. Folosi. Întrebuința. Recurge. Servi. Sluji. Utiliza. Uza. **4** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **5** refl. recipr. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Încerca. Înfrunta. Întrece. Măsura. Pune. **6** refl. (*pop.*) v. Paria. **7** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **XIII** refl. (*înv. și pop.; predomină ideea de asociere, de întovărășire; despre oameni, grupuri de oameni etc*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **XIV** tr. (*pop.*) v. Ocupa. **XV** tr. (*predomină ideea de luare în stăpânire, de ocupare;*

înv.) **1** (*milit.; compl. indică orașe, fortărețe, puncte strategice etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. **2** (*compl. indică bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosință temporară etc.*) v. Angaja. Închiria. **XVI** refl. (*înv.; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici.

prindere s.f. **I** (*predomină ideea de luare, de însfăcare*) **1** apucare, înhățare, însfăcare, luare, luat[1], ‹reg.› găbjire, găbuire, ‹fig.; fam.› umflare. *Prinderea unui băț în mână este gestul reflex când te atacă un câine.* **2** apucare, luare, luat[1], prins[1]. *Prinderea unui vas fierbinte cu mâna este nerecomandată.* **II** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) **1** fixare, fixat[1], imobilizare, înțepenire, pironire, țintuire, ‹rar› fixație, ‹pop.› țintuială. *Prinderea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.* **2** aplicare, fixare, punere. *Prinderea paietelor pe rochiile de seară este migăloasă.* **3** legare, legătură. *Pentru prinderea momelii de plută pescarii folosesc o liță.* **4** agățare, fixare. *Prinderea scaieților de blana unui animal este jenantă pentru acesta.* **5** acroșaj, acroșare, agățare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prins[1], spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. *Prinderea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.* **6** aplicare, punere. *Actorul își schimbă înfățișarea prin prinderea unei bărbi și a unei mustăți.* **7** atelaj, harnașare, înhămare, înhămat[1], punere, ‹pop.› înhămătură. *După prinderea cailor, ne invită la o plimbare cu sania prin împrejurimi.* **8** atelaj, înjugare, înjugat, punere, ‹înv.› înjugătură. *După prinderea boilor, au plecat la moară.* **III** (*predomină ideea de fixare, de sudare, de atașare de ceva*) **1** lipire. *Prinderea foilor rupte ale cărții s-a făcut cu pap.* **2** aderare, aderență, lipire. *Prinderea foliei de suprafața sticlei se face imediat.* **3** îmbinare, încheiere, montare[1], unire, ‹înv.› îmbinătură. *Prinderea scândurilor acoperișului unei case trebuie făcută cu multă atenție.* **IV** (*predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc*) **1** (*jur.*) arestare, capturare, capturat[1], prins[1], ‹reg.› prinzare, ‹înv.› prinsoare, prinsură. *Prinderea șoferului care a fugit de la locul accidentului a avut loc după două zile.* **2** capturare, captură. *Prinderea speciilor rare de animale sau de păsări este interzisă prin lege.* **3** (*cineget.*) vânare, vânat. *Prinderea mistreților este legală numai în timpul sezonului de vânătoare.* **4** (*pesc.*) pescuire, pescuit, ‹înv. și pop.› vânare[1], vânat, vânătoare, ‹înv. și reg.› pescărie, pescărit, ‹reg.› pescuială, ‹înv.› gonire, vânătorie. *În acest lac este interzisă prinderea peștilor. Pescarii au avut noroc la prinderea peștilor.* **V** (*predomină ideea de formare, de constituire, de trecere dintr-o stare în alta*) **1** coagulare, închegare, îngroșare. *Prinderea răciturilor se face la rece.* **2** cârpire, coasere, cusut, țesere, ‹pop.› cusătură. *Prinderea ciorapilor rupți este migăloasă.* **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Anchilozare. Anchiloză. Înțepenire. **VI** (*predomină ideea de cuprindere cu mintea, cu privirea, cu urechea etc.*) **1** asimilare, asimilație, dobândire, însușire, învățare. *O preocupare a sa era prinderea de noi cunoștințe.* **2** înțelegere, percepere, pricepere, sesizare, ‹înv.› iscusenie, pricepătură, știutură, ‹fig.› pătrundere. *Trebuie să citească un context mai larg pentru prinderea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până la prinderea semnificației ironiei lui.* **3** captare, captație, înregistrare, receptare, recepționare. *A ridicat antena radioului pentru o mai bună prindere a undelor sonore.* **VII** (*concr.; înv. și reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.

prindoáre s.f. (*reg.*) **1** v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **2** v. Condiție. Poziție. Situație. Stare.

prindorí vb. IV. tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la", „cu" sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține.

prinós s.n. **1** (*bis.*) danie, dar[2], jertfă, ofrandă, sacrificiu, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblațiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieșit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte prinosurile aduse de credincioși pentru sfințire.* **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne*) jertfă, ofrandă, sacrificiu. *Într-o grotă s-au găsit cranii care sunt indicii ale unor prinosuri cultice.* **3** (*bis.; înv. și reg.*) v. Pomană. Praznic.

prins[1] s.n. **1** (*predomină ideea de luare, de însfăcare*) apucare, luare, luat[1], prindere. **2** (*predomină ideea de unire, de prindere, de fixare a unor corpuri, obiecte, lucruri etc. sau a unor părți ale lor*) acroșaj, acroșare, agățare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, spânzurare, spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. **3** (*predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc; jur.*) arestare, capturare, capturat[1], prindere, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› prinsoare, prinsură.

prins[2]**, prinsă** adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte sau despre părți ale lor*) fixat[2], imobilizat, înțepenit, ‹reg.› proțăpit. *Reclama prinsă în perete a căzut în timpul furtunii.* **2** (*despre unele substanțe, alimente etc. lichide*) coagulat, închegat, îngroșat. *Răciturile prinse pot fi mâncate.* **3** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Anchilozat. Inert. Înțepenit. Țeapăn. **4** fig. (*despre oameni*) ocupat, ‹fig.; înv.› cuprins[2]. *Este o persoană foarte prinsă.* **II** adj., s.m., s.f. **1** (*jur.*) arestat[2], capturat[2], ‹arg.› căzut. *Traficantul de droguri prins și-a recunoscut fapta.* **2** captiv, prizonier, rob, ‹înv.› legător, prădat[2]. *A primit ordin să elibereze fugarii prinși. Prinșii sunt mutați la o închisoare de maximă siguranță.*

prinsoáre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Captivitate. Prizonierat. **2** (*concr.; jur.; înv. și pop.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **3** (*jur.; înv.*) v. Arestare. Capturare. Capturat[1]. Prindere. Prins[1]. **II 1** (*pop. și fam.; de obicei constr. cu vb. „a face", „a se prinde", „a pune"*) v. Pariu. Rămășag. **2** (*reg.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **III** (*reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare **IV** (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Cătușă. Chingă.

prinsúră s.f. (*jur.; înv.*) v. Arestare. Capturare. Capturat[1]. Prindere. Prins[1].

print s.n. (*inform.*) listare, printare.

printá vb. I. tr. (*inform.; compl. indică documente*) a lista. *Printez câteva foi pentru a verifica imprimanta.*

printáre s.f. (*inform.*) listare, print. *La imprimantele cu laser printarea se face rapid.*

príntre prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea în interiorul unei colectivități, al unei mulțimi*) între, ‹înv.› adins. *În colectivul în care lucrează se simte ca printre prieteni.* **2** (*circ. indică spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice*) în, între, prin. *A căzut printre straturi. Mieii zburdă printre tufele de pe câmp.* **II 1** (*introduce un compl. indir. care indică partitivul*) din, dintre, între. *Este cea mai inteligentă printre toți colegii.* **2** (*introduce un atr. care indică detașarea*) din, dintre, între. *Un elev printre aceia foarte buni a plecat la olimpiadă.*

príntru prep. **1** (*introduce un circ. de loc; după vb. de mișcare; circ. indică pătrunderea într-un spațiu*) prin. *Aerul curat pătrunde în cameră printr-o fereastră deschisă.* **2** (*introduce un circ. instr.*) după, prin, ‹înv. și pop.› pe. *L-a recunoscut printr-un semn pe care îl purta la haină.*

prinț s.m. **1** principe, ‹înv.› beizadea, crăișor, gospodar, toparh, ‹în Ev. Med., în Mold.› cneaz. *Nunta prințului Spaniei a fost fastuoasă.* **2** ***prinț ereditar*** = principe ereditar. *Prințul ereditar are dreptul să moștenească tronul sau să întemeieze o dinastie.*

prínță s.f. (*reg.*) v. Domniță. Principesă. Prințesă.

prințésă s.f. **1** domniță, principesă, ‹pop.› domnică, ‹reg.› prință, prințoaică. *S-a căsătorit cu o prințesă dintr-o cunoscută familie nobiliară.* **2** (*arg.*) v. Mijlocitoare (v. *mijlocitor*). Proxenetă (v. *proxenet*). Rufiană (v. *rufian*).

prințésc, -ească adj. (*înv.*) v. Princiar.

prințoáică s.f. (*reg.*) v. Domniță. Principesă. Prințesă.

prinvení vb. IV. tr. (*înv.*) v. Ajunge. Izbuti. Parveni. Reuși.

prinzáci, -ce adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

prinzáre s.f. (*jur.; reg.*) **I 1** v. Arestare. Capturare. Capturat[1]. Prindere. Prins[1]. **2** v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere. **II** (*concr.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

prinzátor, -oáre s.f., s.m. **1** s.f. (*adesea constr. cu vb. ca „a pune", „a cădea"*) capcană, cursă[2], ‹înv. și pop.› ciniel[1], ‹înv. și reg.› clucsă, ‹reg.› bacniță, clapcă, smâc, ‹înv.› mreajă, silță, ‹turc.; înv.› capangă, ‹fig.; rar› rețea, ‹arg.› caterincă. *Ursul a căzut în prinzătoare.* **2** s.m. (*cineget.; astăzi rar*) v. Cineget. Vânător.

priócă s.f. (*reg.*) v. Herghelie.

prioritár, -ă adj. ‹înv.› întâietor, protimisitor. *Acest proiect este prioritar pentru institut.*

prioritáte s.f. **1** antecedență, anterioritate, precedent, precedență. *Prioritatea nu-i justifică poetului valoarea pe care o pretinde.* **2** întâietate, precădere, preponderență, primat, primordialitate, ‹înv.› întâiință, protie, protimie[2], protimisire, protimisis, ‹ieșit din uz› întâiere. *În formarea noului guvern, prioritate are partidul câștigător în alegeri.* **3** (*jur.*) drept de preferință. *Prioritatea este dreptul recunoscut creditorilor titulari ai unor garanții reale sau ai unor privilegii de a fi plătiți din prețul obținut prin vânzarea silită a unor lucruri ale debitorilor lor înaintea altor creditori.*

pripás s.n. (*înv.*) v. Copil[1].

prípă s.f. grabă, precipitare, precipitație, pripeală, pripire, zor. *A reluat treaba fără pripă.*

pripășí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține.

pripășíre s.f. (*pop.*) **1** v. Aciuare. Adăpostire. Cuibărire. Oplosire. **2** v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire.

pripășít, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **1** adj. (*despre ființe*) v. Aciuat. Adăpostit. Cuibărit. Oploșit. **2** adj., s.m., s.f. v. Străin.

pripeálă s.f. **1** grabă, precipitare, precipitație, pripă, pripire, zor. **2** (*reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

prípec s.n. (*meteor.; înv.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

pripélnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. **2** (*despre oameni*) v. Nechibzuit. Necumpănit. Pripit[2]. Repezit.

pripéște adv. (*temporal; reg.*) v. Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Rapid. Repede. Urgent.

pripí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se grăbi, a se repezi. *Când iei o hotărâre importantă, nu trebuie să te pripești.* **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Prinde. Surprinde. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, mai ales răufăcători, infractori, inamici*) v. Fugări. Hăitui. Urmări. **5** tr. (*înv.; compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) v. Accelera. Activiza. Grăbi. Iuți. Precipita. Urgenta. Zori[2]. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **II 1** intr. (*pop.; despre soare, foc etc.*) v. Arde. Dogori. Frige. Pârjoli. **2** tr. (*înv. și reg.*) v. Încinge[1]. Înfierbânta. **3** tr. (*reg.; compl. indică alimente*) v. Rumeni.

pripíre s.f. grabă, precipitare, precipitație, pripă, pripeală, zor.

pripít[1] s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

pripít[2], -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) nechibzuit, necumpănit, repezit, ‹înv.› pripelnic. *Tânărul este prea pripit în tot ce face.* **2** (*despre mișcări, gesturi, vorbe etc. ale oamenilor*) repede, repezit. *Scotocește prin geantă cu gesturi pripite. Bărbatul are vorba pripită.* **II** (*despre procese, fenomene etc.*) grăbit, iuțit, rapid, zorit[2]. *Căldura excesivă determină o coacere pripită a fructelor și a legumelor.*

pripitór, -oáre adj. **I** (*reg.*) **1** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) v. Arzător. Canicular. Dogoritor. Fervid. Fierbinte. Torid. Tropical. **2** (*despre fructe, legume etc.*) v. Pretimpuriu. **II** (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos. **III** (*înv.; despre pași, mers etc.*) v. Alergător. Grabnic. Grăbit. Iute. Întins[2]. Precipitat. Rapid. Repede. Repezit. Zorit[2].

pripoănă s.f. (*reg.*) = pripon.

pripón s.n. **I 1** țăruș, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹reg.› pălimar, poteraș, răzlog[1], stănog, șteamp, țuiac, țuleap. *Pescarii își leagă odgoanele bărcilor de pripoanele fixate pe malul râului. Corturile se ancorează de pripoane.* **2** ‹reg.› conovăț, odgon, paivan. *A legat calul dus la păscut pe imaș de un pripon, pentru ca acesta să nu poată fugi.* **3** (*pesc.; mai ales la pl. **pripoane***) ‹reg.› cărmăcuț, sfoară. *Capetele pripoanelor se fixează de țăruși.* **4** (*reg.; în forma **pripoană***) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere. **II** (*jur.; arg.*) **1** v. Arest. Arestare. Detenție. Deținere. Încarcerație. Încarcerare. Închidere. Întemnițare. Reținere. **2** v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

priponár s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

priponeálă s.f. (*înv.*) v. Legare. Legat[2]. Priponire.

priponí vb. IV. tr. (*compl. indică animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a lega[1], ‹reg.› a păivăni. *A priponit calul de un țăruș.*

priponíre s.f. legare, legat[2], ‹înv.› priponeală. *Priponirea calului s-a făcut de un țăruș.*

priponít, -ă adj. (*despre animale*) legat[4]. *La marginea drumului este un cal priponit.*

pripór s.n. **1** (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, costișă, muchie, pantă, povârniș, repeziș, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abruptețe, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe pripoarele munților au înfrunzit.* **2** (*reg.*) v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

priporât, -ă adj. (*pop.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

priporíu, -íe adj. (*reg.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

priporós, -oásă adj. (*despre pante, urcușuri, munți etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieptiș, pieziș, povârnit, prăpăstios, râpos[1], vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhânos, corhuros, ponciș, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, țărmuros, țipiș, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniștii urcă cu greutate panta priporoasă. Muntele are spre nord un perete priporos.*

pripós, -oásă adj. (*reg.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

prisácă s.f. (*apic.*) albinărie[1], stupărie[1], stupină, ‹rar› prisăcărie[2], ‹reg.› sobă, stupar, stupinea. *În prisăci viețuiesc mii de albine.*

prisăcár s.m. (*apic.*) albinar, apicultor, stupar, ‹înv. și reg.› mierar, ‹reg.› muscar, stupinar. *Este un prisăcar pasionat.*

prisăcárie[1] s.f. (*apic.*) albinărie[2], albinărit, apicultură, stupărit, ‹înv. și pop.› stupărie[2], ‹înv. și reg.› prisăcărit, ‹reg.› stupărărie, stupie, stupinărit. *Cei care se ocupă cu prisăcăria trebuie să fie devotați meseriei lor.*

prisăcárie[2] s.f. (*apic.; rar*) v. Albinărie[1]. Prisacă. Stupărie[1]. Stupină.

prisăcărít s.n. (*apic.; înv. și reg.*) v. Albinărie[2]. Albinărit. Apicultură. Prisăcărie[1]. Stupărit.

priscól s.n. (*farm.*) perifen. *Priscolul este un vasodilatator.*

prislúgă s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

prísnă s.f. (*bis.; înv.*) = prisne.

prísne adv., adj. invar., s.f. **1** adv. (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; înv. și reg.*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **2** adj. invar. (*înv.; despre elemente chimice, mai ales despre metale*) v. Curat. Nativ. Neamestecat. Pur[2]. **3** s.f. (*bis.; înv.; în forma **prísnă***) v. Candelă.

prisnél s.n. (*tehn.; reg.*) = prâsnel.

prísnic, -ă adj. (*reg.; despre elemente chimice, mai ales despre metale*) v. Curat. Nativ. Neamestecat. Pur[2].

prisós s.n. **1** excedent, exces, plus, prisosință, surplus, ‹reg.› radâș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas[2], superplus, supraplus. *Prisosul de produse alimentare duce la scăderea prețului acestora.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, ubertate, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este prisos de legume în piețe.*

prisoseálă s.f. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.

prisosélnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Ineficace. Ineficient. Infructuos. Inoperant. Inutil. Neeficient. Nefolositor. Nefructuos. Netrebuincios. Neutil. Superfluu. Van. Zadarnic. **2** (*despre perioade de timp, linii de comunicații, locuri dintr-o incintă etc.*) v. Disponibil. Liber. Neocupat.

prisosí vb. IV. intr. **1** a rămâne. *S-a mâncat și a mai și prisosit. Dacă îi vor mai prisosi bani,*

va putea pleca la munte la sfârșitul săptămânii. **2** a abunda, ‹înv. și pop.› a trece. *Fructele care prisosesc în piețe sunt de calitate.* **3** (*înv.*) v. Crește. Înmulți. Mări. Ridica. Spori[1]. Urca. **4** (*înv.*) v. Domina. Precumpăni. Predomina. Prevala.

prisosință s.f. excedent, exces, plus, prisos, surplus, ‹reg.› radăș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas[2], superplus, supraplus.

prisosíre s.f. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.

prisosít s.n. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.

prisositór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Ineficace. Ineficient. Infructuos. Inoperant. Inutil. Neeficient. Nefolositor. Nefructuos. Netrebuincios. Neutil. Superfluu. Van. Zadarnic. **2** (*fin.; despre buget, balanțe etc.*) v. Excedentar.

prisositúră s.f. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.

príspă s.f. **1** (*constr.; la casele țărănești*) ‹pop.› vatră, ‹reg.› mal[1], podmol, prăguș, prici[2], prus[2], streașină, supărete, șatră, taban, tandăr, tălpoaie (v. *tălpoi*), târnat, trapazan. *Seara, stau de vorbă pe prispa casei.* **2** (*geomorf.*) platformă, tăpșan, ‹reg.› maidan. *Prispa este un loc neted sau înclinat, aflat de obicei pe vârful unui munte sau al unui deal.*

prispișoáră s.f. (*constr.; la casele țărănești; rar*) v. Prispuliță. Prispușoară.

prispulíță s.f. (*constr.; la casele țărănești*) prispușoară, ‹rar› prispișoară.

prispușoáră s.f. (*constr.; la casele țărănești*) prispuliță, ‹rar› prispișoară.

pristániște s.f. (*înv.*) **1** (*geomorf.*) v. Liman. Litoral. Mal[1]. Margine. Riviera. Țărm. **2** v. Port[2].

pristáv s.m. **1** (*jur.; în vechea organizare judecătorească a țării; înv. și reg.*) v. Executor judecătoresc. Portărel. **2** (*în trecut; înv.*) v. Administrator. Vătaf. Vechil. **3** (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor. **4** (*înv.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Strajă. Străjer.

pristavlisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredința. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite.

pristăní vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) Avantaja. Favoriza. Parțializa. Părtini. Privilegia. Proteja. **3** intr. (*înv.*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi. **4** tr. (*înv.*) v. Accepta. Conveni. Învoi.

pristăví vb. IV. **1** intr. (*înv. și reg.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **2** refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

pristăvíre s.f. (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

pristăvít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat.

pristeniór s.m. (*bot.; reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

pristoáre s.f. (*reg.*) v. Catrință. Fotă.

pristoí vb. IV. intr. (*înv.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „cu"*) v. Conteni. Înceta. Întrerupe. Opri.

pristól s.n. (*bis.; la creștini; rar*) v. Altar. Sanctuar.

pristólnic s.m. (*bot.*) = pistornic.

pristuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **2** (*compl. indică medicamente, tratamente sau mâncăruri, băuturi etc.*) v. Suporta. Tolera.

prișcopălă s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

prișléț s.m. (*înv.*) **1** v. Străin. **2** Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond. **3** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

prișniță s.f. (*med., med. vet.*) cataplasmă, compresă, ‹livr.› fomentație, ‹înv. și pop.› legătură, oblojeală, plasture, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), ‹înv. și reg.› turtă, ‹reg.› fașă, fleașcă. *Fiind răcită, i s-a pus o prișniță pe piept.*

prișțipeálă s. (*reg.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.

prișțipí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

prití vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ordine*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **2** (*compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) v. Avertiza. Informa. Înștiința. Preveni.

pritóc s.n. (*pop.*) v. Pritoceală. Pritocire. Pritocit[1]. Pritocitură.

pritoceálă s.f. pritocire, pritocit[1], ‹pop.› pritoc, ‹reg.› pritocitură.

pritocí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică vinul*) ‹reg.› a preface, a răvăci, a strămuta, a strecura. *A pritocit vinul pentru a-l limpezi.* **2** (*compl. indică varza sau moarea de varză*) ‹pop.› a vântura, ‹reg.› a premeci. *Pritocește varza până se dizolvă sarea de pe fundul vasului.* **3** (*compl. indică lichide, materiale pulverulente etc.*) a transvaza. *Cerneala fiind pe sfârșite, a pritocit un rest dintr-o sticlă în călimară pentru a o umple.* **4** (*fiziol.; arg.; despre masculi*) v. Ejacula. **II** fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca.

pritocíre s.f. **1** ‹reg.› răvăcire. *Pritocirea vinului se face în scopul limpezirii acestuia.* **2** pritoceală, pritocit[1], ‹pop.› pritoc, ‹reg.› pritocitură. *Prin pritocire, moarea de varză se acrește uniform.* **3** transvazare. *Și-a umplut călimara prin pritocirea unui rest de cerneală dintr-o sticlă în călimară.*

pritocít[1] s.n. pritoceală, pritocire, ‹pop.› pritoc, ‹reg.› pritocitură.

pritocít[2], -ă adj. **1** (*despre vin*) ‹reg.› răvăcit. *Vinul pritocit devine limpede.* **2** (*despre lichide, despre materiale pulverulente etc.*) transvazat. *Cerneala pritocită are culoarea violetă.*

pritocitúră s.f. (*reg.*) v. Pritoceală. Pritocire. Pritocit[1].

priu, príe adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

privá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a-și refuza, a renunța. *Nu s-a privat de nicio plăcere în concediu.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a lipsi, a vitregi, ‹înv.› a slăbi, ‹grec.; înv.› a se estirisi, ‹fig.› a dezbrăca, a dezmoșteni, a văduvi. *I-a privat pe urmași de averea străbunilor.*

priváre s.f. frustrare, frustrație, ‹înv.› lipsire. *Prin acest act de dreptate, vrea să compenseze privările generațiilor anterioare.*

privăscă s.f. (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

privát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre proprietăți, bunuri etc.*) individual, particular, personal, propriu. *A fost trimis în judecată întrucât nu-și poate justifica bunurile private.* **2** (*în opoz. cu „public", „oficial"; despre viața oamenilor, relațiile dintre ei etc.*) domestic, intim, particular, personal. *Nimeni nu are dreptul să se amestece în viața privată a cuiva.* **II 1** s.m. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› privatizat. **2** s.f. (*pop.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.

privátim, -ă adj. (*în opoz. cu „general"; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.

privatizá vb. I. tr., refl. (*econ.; compl. sau sub. indică sectoare economice, întreprinderi etc.*) a (se) dezetatiza, a (se) deznaționaliza, ‹rar› a (se) decomuniza. *Prin adoptarea acestei legi, se vor privatiza multe din întreprinderile cu capital majoritar de stat.*

privatizáre s.f. (*econ.*) dezetatizare, deznaționalizare. *S-au adoptat mai multe legi privind privatizarea întreprinderilor cu capital majoritar de stat.*

privatizát, -ă s.m. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› privat. *Privatizații sunt persoanele care au o afacere sau o societate comercială proprie.*

privátnic, -ă adj. (*în opoz. cu „general"; înv.*) v. Individual. Particular. Personal. Propriu.

privațiúne s.f. (*mai ales la pl. **privațiuni***) lipsă, mizerie, nevoie, penurie, sărăcie, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› calicească, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› nișțotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], sușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizerăciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, au fost mari privațiuni în țară.*

privătár s.m. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Cămătar. Speculant. **2** (*com.*) v. Comerciant. Negustor.

priveálă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Privire. Privit. Uitare. Uitat[1]. **2** (*înv. și reg.*) v. Deschidere. Perspectivă[1]. Priveliște. Vedere. **3** (*înv.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură. **4** (*înv.*) v. Aspect. Înfățișare. Priveliște. **5** (*înv.*) v. Cadru. Peisaj. Priveliște. Scenă. Tablou. Vedere.

privegheá vb. I. tr. **I 1** (*în practicile relig. creștine; compl. indică morți*) a veghea, ‹reg.› a păzi. *Rudele și prietenii apropiați l-au privegheat toată noaptea pe defunct.* **2** (*înv. și pop.; compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*)

v. Păzi. Străjui. Supraveghea. Veghea. **3** (*înv. și pop.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **II** (*înv. și pop.; compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține.

privegheálă s.f. (*reg.*) v. Trezie. Veghe.

privegheát s.n. (*în practicile relig. creștine; înv.*) v. Priveghere. Priveghi. Veghe. Vegheat[1]. Veghere.

privegh|ére s.f. **I 1** (*în practicile relig. creștine*) înv.› prevegheturǎ. *Cei mai mulți călugări își petrec viața în rugăciuni, posturi și privegheri.* **2** (*în practicile relig. creștine*) priveghi, veghe, vegheat[1], veghere, ‹reg.› prevedenie, prevedere, ‹înv.› privegheat. **3** (*relig.*) ‹înv.› priveghi. *Privegherea este o slujbă care se face în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Trezie. Veghe. **2** (*înv. și pop.*) v. Pază. Străjă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere. **3** (*pop.*) v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență.

privegh|etór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m. **1** (*astăzi rar*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer. **2** (*astăzi rar*) v. Supraveghetor. **3** (*adm., polit.; înv.*) v. Subprefect. **II** s.f. (*bis.; reg.*) v. Toiag. **III** adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

privéghi s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*în practicile relig. creștine*) priveghere, veghe, vegheat[1], veghere, ‹reg.› prevedenie, prevedere, ‹înv.› privegheat. *Seara, la priveghi, se adună toate neamurile mortului.* **2** (*relig.; înv.*) v. Priveghere. **II** s.n. **1** (*rar*) v. Pază. Străjă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere. **2** (*înv. și reg.*) v. Trezie. Veghe. **III** s.m. **1** (*astăzi rar*) v. Supraveghetor. **2** (*înv.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer.

privéliște s.f. **I 1** cadru, peisaj, scenă, tablou, vedere, ‹livr.› sit[1], ‹înv.› priveală, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *O priveliște minunată ne apare în față după ridicarea ceții.* **2** deschidere, perspectivă[1], vedere, ‹înv. și reg.› priveală, ‹înv.› prospect[1]. *Hotelul are priveliște spre mare.* **3** aspect, înfățișare, ‹înv.› priveală, privire. *Casa oferă o priveliște jalnică.* **4** (*înv.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură. **II** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică felul*) v. Manifestare. Manifestație. Reprezentație. Show. Spectacol.

privéști vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre lichide; compl. indică materiale, lucruri etc.*) v. Acoperi. Cuprinde. **2** (*croitorie; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

priví vb. IV. **I 1** intr. (*despre ființe*) a se uita, ‹pop. și fam.› a ochi[2], ‹fam.› a se binocla. *Privește cu încântare la răsăritul soarelui. Câinele își privește stăpânul cu bucurie în ochi.* **2** tr. (*compl. indică întinderi de pământ, obiective, cerul etc.*) a măsura, a scruta, a se uita, ‹pop.› a ochi[2], ‹înv.› a cerca, ‹arg.› a se rigli. *Privește de pe creastă valea de la poalele muntelui. Privea șoseaua, așteptându-l să apară cu mașina.* **3** refl. (*despre oameni; cu determ. „în oglindă”*) a se uita, ‹pop.› a se căuta. *Fetei îi place să se privească în oglindă. Se privește în oglindă pentru a vedea cum îi cade sacoul.* **4** tr. (*compl. indică filme, spectacole etc.*) a urmări, a vedea, a viziona. *Au fost invitați să privească spectacolul în avanpremieră.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a se uita, a vedea, ‹reg.› a se zăuita, ‹înv.› a ~~s~~socoti, ‹arg.› a se bunghi. *Arde de nerăbdare să privească cadourile primite.* **6** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”, „din ochi”, „din priviri” sau „de sus până jos”, „din cap până în picioare”*) a analiza, a cerceta, a examina, a măsura, a observa, a scruta, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au privit din cap până în picioare.* **II 1** tr. (*la pers. 3*) a se raporta, a se referi, ‹înv.› a se atinge. *Tot ce privește poezia populară merită atenția cercetătorilor. Tranzacția propusă privește doar banii.* **2** tr. a se aplica, a interesa,a se referi, a viza[2], ‹înv.› a se raporta. *Această observație privește lingvistica.* **3** tr. a interesa. *Problema care se dezbate o privește și pe ea.* **4** tr. a considera, a socoti. *Un artist nu poate să privească viața cu ochii unui om de afaceri.* **5** tr. (*înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări. **6** intr. (*înv.; mai ales în constr. neg.*) v. Cadra. Cădea. Cuveni. Trebui. **7** tr. (*înv.; compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) v. Apercepe. Observa. Percepe. Remarca. Reține. Sesiza. Surprinde. Vedea. Zări. **8** intr., tr. (*înv.*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2].

privighetoáre s.f. (*ornit.*) **1** (*și **privighetoare-filomelă, privighetoare-mare, privighetoare-proprie***) *Luscinia luscinia*; ‹reg.› presură[1], ‹înv.› filomelă. **2** (*și **privighetoare-mică, privighetoare-roșie, privighetoare-sură***) *Luscinia megarhynchos*; ‹reg.› mierlă-gulerată, mierloi, minunea, pasăre-câinească, pituluș[2]. **3** ***privighetoare-de-baltă* = *privighetoare-de-lac* = *privighetoare-de-stuf* = *privighetoare-de-stuf-ruginie*** = *Acrocephalus scirpaceus*; lăcar, lăcar-gălăgios, lăcar-mic, țârâiac; ***privighetoare-de-baltă* = *privighetoare-de-stuf* = *privighetoare-de-stuf-ruginie*** = *Acrocephalus arundinaceus*; lăcar, lăcar-mare; ***privighetoare-de-stuf* = *privighetoare-de-stufărie* = *privighetoare-de-trestie-fluvială* = *privighetoare-de-trestii*** = *Locustella fluviatilis*; lăcar-de-țărm, ‹reg.› silvie-de-țărm, silvie-greușel, silvie-mătăsoasă; (*reg.*) ***privighetoare-cafenie* = *privighetoare-pitică*** v. Pitulice. Purceluşă (v. *purceluș*) (*Sylvia curruca*); ***privighetoare-cu-cap-negru* = *privighetoare-de-baltă* = *privighetoare-de-stuf* = *privighetoare-de-stuf-ruginie* = *privighetoare-neagră*** v. Purceluşă-neagră (v. *purceluș*) (*Sylvia atricapilla*); ***privighetoare-cu-mustăți-negre* = *privighetoare-de-stuf*** = (*art.*) ***privighetoarea-bălților* = *privighetoarea-tamarinului* = *privighetoarea-tamariscului*** v. Lăcar (*Lusciniola melanopogon*); ***privighetoare-de-grădină*** v. **a** Pitulice. Purceluşă (v. *purceluș*) (*Sylvia hortensis*); **b** Scrofiță (*Sylvia borin*); ***privighetoare-de-stânci*** v. Mărăcinar. Mărăcinar-cu-gât-roșu. Mărăcinar-de-luncă. Mărăcinar-mic. Urzicar (*Saxicola rubetra*); ***privighetoare-porumbacă* = *privighetoare-vărgată*** v. Țârâitoare (*Sylvia nisoria*).

privighetór s.m. (*ornit.*) ‹reg.› privighetoroi. *Privighetorul este bărbătușul privighetorii.*

privighetorói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Privighetor.

privilegiá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a avantaja, a favoriza, a parțializa, a părtini, a proteja, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a privilegiat echipa adversă.*

privilegiát, -ă adj. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) avantajat, favorizat, părtinit, protejat, ‹reg.› lesnit. *Publicul se manifestă gălăgios împotriva echipei de fotbal privilegiate.* **2** (*înv.; despre firme, societăți, asociații etc.*) v. Autorizat.

privilégiu s.n. **I 1** prerogativă, ‹înv.› pronomion. *Șeful său abuzează de privilegiile funcției pe care o are.* **2** drept. *S-a folosit de acest privilegiu pentru a pleca în străinătate.* **II 1** avantaj, favoare, înlesnire, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹pop.› uşurință, ‹reg.› lesneală, ligotă, ‹grec.; înv.› proterimă. *Nu îi cere să-i facă niciun privilegiu.* **2** avantaj, favoare. *Se bucură de privilegiul de a-l cunoaște bine pe maestru.* **3** avantaj, binefacere, dar[2], folos. *Profităm cu toții de privilegiile tehnicii moderne.* **4** cinste, favoare, onoare, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› cherem, ovajenie. *Are privilegiul de a fi invitat la festivitatea de decernare a premiilor pentru cel mai bun regizor al anului.*

privilighét s.m. (*adm., polit.; înv.*) v. Subprefect.

privínță s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Privire. Privit. Uitare. Uitat[1]. **2** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală.

privíre s.f. **I 1** privit, uitare, uitat[1], ‹pop.› uitătură, ‹înv. și reg.› priveală, privință, ‹înv.› vedere, ‹ital.; înv.› vistă. *Privirea îndelungată la televizor dăunează verderii. Detaliile cusăturilor costumelor expuse se observă numai la o privire atentă.* **2** ochi (v. *ochi*[1]). *Când copilul se joacă în parc, bona este cu privirea spre el. Privirea excursioniștilor se îndreaptă spre culmile munților.* **3** ochire, uitătură. *O observase în sală dintr-o privire.* **4** căutătură, ochi (v. *ochi*[1]), uitătură, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop. și fam.› căutare, ochitură, ‹înv.› priveală, priveliște, privitură, uitare, uitat[1]. *Are privirea blândă.* **5** contemplare. *Privirea naturii îi redă starea de liniște sufleteasă.* **6** (*med.*) ***privire încrucișată*** = heterotropie, strabism. *Privirea crucișă constă în lipsa permanentă a paralelismului axelor globilor oculari.* **7** (*fiziol.; rar*) v. Ochi[1]. Văz. Vedere. **8** (*înv.*) v. Aspect. Înfățișare. Priveliște. **9** (*înv.*) v. Cadru. Peisaj. Priveliște. Scenă. Tablou. Vedere. **10** (*anat.; meton.*) v. Ochi[1]. **II 1** cercetare, examinare, ‹rar› examen. *La o privire amănunțită s-au găsit amprente pe armă.* **2** (*înv.*) v. Atenție. Curio-

zitate. Interes. Luare-aminte. **III** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică felul*) v. Manifestare. Manifestație. Reprezentație. Show. Spectacol.

privisínă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Prevină.

privít s.n. **1** privire, uitare, uitat[1], ‹pop.› uitătură, ‹înv. și reg.› priveală, privință, ‹înv.› vedere, ‹ital.; înv.› vistă. **2** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică felul*) v. Manifestare. Manifestație. Reprezentație. Show. Spectacol.

privitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. spectator, ‹înv.› uitător, ‹fran.; înv.› spectatrice. *Privitorii din sala teatrului trăiesc emoțiile personajelor.* **2** s.m. (*înv.*) v. Iscoadă. Spion. **II** adj. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) referitor, relativ. *Informațiile privitoare la acest eveniment sunt bogate.*

privitúră s.f. (*înv.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură.

prizá[1] vb. I. tr. (*compl. indică tutun, droguri sub formă de pulbere etc.*) a trage, ‹rar› a lua, ‹reg.› a sfârcâi, a șniucui. *Uneori priza tutun fln.*

prizá[2] vb. I. tr. (*livr.*) **1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui.Respecta. Stima. **2** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti. **3** (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) v. Aprecia. Intui. Înțelege. Sesiza.

príză s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*electr.*) ***priză aeriană*** = priză aeriană de curent. *Printr-o priză aeriană se realizează legătura dintre o linie electrică aeriană și un tramvai, un troleibuz, o locomotivă electrică.*; ***priză aeriană de curent*** = priză aeriană; ***priză de curent*** = priză electrică; ***priză electrică*** = priză de curent. *Și-a anulat priza electrică de pe hol pentru că nu o mai folosea.* **2** (*mec.*) ***priză constantă*** = priză directă; ***priză directă*** = priză constantă. *Priza directă este cuplarea directă între arborele principal al unui schimbător de viteză și arborele de la care primește sau căruia îi transmite mișcarea.* **3** (*av.*) ***priză de aterizare*** = priză de teren. *Priza de aterizare reprezintă ansamblul manevrelor executate de pilot pentru a ateriza în locul dorit;* ***priză de teren*** = priză de aterizare. **II** (*livr.*) v. Perspectivă[1]. Viziune. **III** (*milit.; înv.*) v. Captură. Pradă. **IV** fig. faimă, popularitate, renume, reputație. *Interesul pentru soarta bătrânilor și a copiilor fără cămin i-a adus priză în rândul concetățenilor.*

prizárí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

prizárít, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) atrofiat, chircit, degenerat, închircit, nedezvoltat, pipernicit, pirpiriu, plăpând, pricăjit, ‹rar› pieritor, slab, sterp, ‹pop. și fam.› sfrijit, ‹pop.› nevoiaș, stârcit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› scăzut, ‹reg.› imisit, izinit, miciculat, obidnic, pandosit, pimnicit, pizghirit, prilestit, răit, șchiop, șiștav, târcav, ‹înv.› zârnit. *Plantele prizărite încep să se usuce.* **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de prizărită, încât au rămas doar ochii de ea.* **3** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este prizărit, predispus mereu la îmbolnăviri.* **4** (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2]. **II** fig. **1** (*despre oameni, colectivități etc.*) amărât, nenorocit, prăpădit, ‹fig.› pârlit. *Este un salariat prizărit.* **2** (*fam.; mai ales despre realizări, creații ale oamenilor*) v. Insignifiant. Mărunt. Microscopic. Neimportant. Neînsemnat. Nesemnificativ. Oarecare. Obscur. **3** (*fam.; despre oameni*) v. Insignifiant. Mărunt. Neimportant. Neînsemnat. Oarecare.

prizăritúră s.f. (*înv. și reg.; de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) v. Chircitură. Sfrijitură.

prizón[1] s.n. (*tehn.*) șurub prizonier. *Prizonul se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multe piese.*

prizón[2] s.n. (*jur.; fran.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

prizoniér, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. captiv, prins[2], rob, ‹înv.› legător, prădat[2]. *A primit ordin să elibereze fugarii prizonieri. Prizonierii sunt mutați la o închisoare de maximă siguranță.* **2** s.m., s.f. ‹înv.› fuglu. *Părinții lor, prizonieri fugiți din lagăr, se numără printre cei puțini care au scăpat cu viață.* **3** s.m., s.f. (*jur.*) arestat[2], deținut, încarcerat, întemnițat, ‹înv.› arestant, arestăluit[2], arestuit[2], ‹glum.› pensionar. *Cei mai mulți dintre prizonieri nu-și recunosc fapta.*

prizonierát s.f. captivitate, ‹rar› prizonierie, ‹înv. și pop.› prinsoare, robie, ‹înv.› robiciune, robime, robire. *Povestirile celor care au stat în prizonierat sunt zguduitoare.*

prizonierí́e s.f. (*rar*) v. Captivitate. Prizonierat.

pro prep. (*în opoz. și adesea în corelație cu „contra”; introduce un circ. de mod ; și adv.*) pentru. *S-a declarat pro democrație. Trebuie să știe cine votează pro și cine contra.*

pro fórma loc. adv. (*modal*) formal. *Conflictul era, pro forma, rezolvat.*

proaccelerínă s.f. (*biochim.*) protrombochinază. *Proaccelerina este o substanță din plasma normală, care accelerează coagularea.*

proáspăt, -ă adj. **I 1** (*despre alimente sau produse alimentare*) ‹pop.› verde. *Îi place cașul proaspăt cu roșii. Trebuie să mănânce numai brânză de vaci proaspătă pentru că are uleer.* **2** (*în opoz. cu „tare”, „vechi”; despre produse de panificație*) cald. *Și-a cumpărat covrigi proaspeți.* **3** (*despre alimente, în special despre preparate de patiserie*) moale, ‹pop.› molicel, molicică, ‹reg.› puhav. *Gogoșile coapte în ulei se păstrează proaspete.* **4** (*despre icre*) moale, neconservat. *Ca aperitiv, a pregătit o salată de icre proaspete.* **5** (*în opoz. cu „acru”, „bătut”, „prins”; despre lapte*) dulce. *Îi place mai mult laptele proaspăt decât laptele acru.* **6** (*despre apa potabilă*) rece, ‹înv.› viu. *A băut o cană de apă proaspătă de la fântână și a răcit.* **7** (*despre plante, flori etc.*) neofilit, nevești, ‹înv.› nevșted, nevștezicios. *Deși este secetă, florile sunt încă proaspete.* **8** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, pur[2], purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer proaspăt.* **9** (*despre mirosuri*) înviorător, răcoros. *În cameră plutea un miros proaspăt de iasomie.* **II** fig. **1** (*despre vești, știri, informații etc.*) nou, recent, ‹fig.› cald. *I-a adus vești proaspete.* **2** actual, viu. *Amintirea învățătoarei este încă proaspătă în memoria ei.* **3** (*despre oameni sau despre înfățișarea, chipul, privirea etc. lor*) odihnit[2], repauzat. *După un somn bun, omul proaspăt are spor în tot ce face. Are fața proaspătă.*

proáșcă s.f. **I 1** (*reg.*) v. Praștie. **2** (*reg.*) v. Puștoci. **3** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a da”, „a lovi”, „a nimeri”, „a trage” și precedat de prep. „în” sau „la”*) v. Semn. Țintă. **II** (*gosp.; reg.*) v. Stropitoare (v. *stropitor*).

prob, próbă adj. (*livr.; despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Cinstit. Corect. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Onest.

probă vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) a încerca, a testa[2], a verifica, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a probăi, a probui. *Când cumperi un aparat electric, trebuie mai întâi să-l probezi la bancul de probe al magazinului.* **2** (*compl. indică metode, procedee, tratamente etc.*) a experimenta, a încerca, a testa[2]. *Pacienta a probat un nou tratament.* **3** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a încerca. *A probat costumul înainte de a-l cumpăra.* **4** (*compl. indică sentimentele, caracterul etc. cuiva*) a încerca, a verifica, ‹înv.› a ispiti. *S-a despărțit un timp de el pentru a-i proba sentimentele.* **II 1** (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a sprijini, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a

încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document probează că el este proprietarul casei.* **2** (*compl. indică stări, situații etc.*) a demonstra, a dovedi, a indica, ‹fig.› a marca. *Cursul evenimentelor probează o schimbare a mentalității oamenilor.* **3** (*compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) a argumenta, a demonstra, a dovedi, a susține, ‹rar› a mărturisi, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a arăta, a argumentirui, a probui, ‹fig.› a funda. *Avocatul probează nevinovăția clientului său.* **III** (*reg.; compl. indică texte, cunoștințe, deprinderi etc.*) v. Învăța. Memora. Memoriza.

probábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** eventual, posibil. *Arhitecții discută despre probabilele probleme care pot apărea la începerea ridicării construcției.* **2** posibil, potențial, virtual. *Sportivul român este un probabil câștigător al titlului mondial la natație.* **3** (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) acceptabil, admisibil, bun, credibil, plauzibil, verosimil. *Are o scuză probabilă pentru ceea ce a făcut.* **4** plauzibil. *Evenimentul va avea loc, cel mai probabil, pe 25 mai. I se pare puțin probabil să fi aflat înaintea lui această veste.* **II** adv. (*modal*) **1** (*exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate*) poate, posibil, ‹reg.› opsă, uneori. *Probabil să reușească la concurs.* **2** (*exprimă probabilitatea, posibilitatea acțiunilor, faptelor, vorbelor cuiva*) pesemne, poate, ‹pop.› pasămite, ‹reg.› samite. *Probabil s-a întâlnit cu cineva, de întârzie. Dacă s-a îmbrăcat așa, probabil nu i-a spus nimeni că ținuta la un astfel de eveniment este obligatorie.*

probabilitáte s.f. **1** eventualitate, posibilitate. *Nu excludem probabilitatea sosirii pe neașteptate a unor musafiri.* **2** posibilitate, potențialitate, virtualitate. *Probabilitatea câștigării titlului mondial la natație de către sportivul român pare să devină o certitudine.* **3** admisibilitate, credibilitate, plauzibilitate, verosimilitate, ‹rar› verosimilitudine. *S-a apreciat probabilitatea celor declarate de martori.*

probánt, -ă adj. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, puternic, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost probante.*

probár s.m. (*tipogr.; înv.*) v. Culegător. Zețar.

probáre s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) încercare, probă, verificare, ‹pop.› cercare, ‹reg.› proveală, ‹înv.› cercătură, verificație. *Probarea unui aparat electric nou trebuie făcută la bancul de probe al magazinului de unde a fost cumpărat.* **2** experimentare, încercare, ‹rar› experiment, ‹înv.› experimentațiune. *Colectivul de specialiști își propune probarea unor noi metode de creștere a productivității.* **II 1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstrație, dovedire, întărire, probă, ‹înv.› certificație, confirmație. *Probarea de către specialiști a autenticității tabloului a produs agitație în lumea colecționarilor.* **2** confirmare, consolidare, coroborare, întărire, ‹înv.› coroborație. *Probarea afirmațiilor martorilor cu înregistrările de pe casete a stabilit adevărul.*

probát, -ă adj. **1** (*despre aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) încercat, verificat, ‹înv.› probăluit, prubuit. *Primul televizor probat avea sonorul defect.* **2** (*despre fapte, afirmații etc.*) adeverit, confirmat, demonstrat, dovedit, verificat. *Autenticitatea tabloului este un lucru probat.*

probatór, -oáre adj. (*mai ales despre acte, documente*) doveditor, justificativ, justificator, probatoriu, ‹înv.› mărturisitor. *A adus acte probatoare în sprijinul paternității.*

probatóriu, -ie adj. (*mai ales despre acte, documente*) doveditor, justificativ, justificator, probator, ‹înv.› mărturisitor.

probațiúne s.f. (*jur.*) **1** dovedire. *Orice persoană are dreptul să se apere prin toate mijloacele de probațiune a nevinovăției prevăzute de lege.* **2** (*concr.*) dovadă, mărturie, probă, ‹pop.› arătare, ‹înv.› dreptate. *Criminaliștii caută probațiuni pentru identificarea victimei.*

probáză s.f. (*reg.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

próbă s.f. **I 1** adeverire, arătare, atestare, certificare, confirmare, demonstrare, demonstrație, dovedire, întărire, probare, ‹înv.› certificație, confirmație. **2** dovadă, indicație, indiciu, mărturie, pildă, semn, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există probe numeroase care să-i confirme presupunerea.* **3** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) încercare, probare, verificare, ‹pop.› cercare, ‹reg.› proveală, ‹înv.› cercătură, verificație. **4** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) experiență, experiment, experimentare, încercare, test, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentațiune. *Face numeroase probe în laborator înainte de a pune produsul în vânzare.* **5** (*mat.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) verificare. *Înainte de predarea tezei, face proba operațiilor matematice mai complexe. Proba împărțirii se face prin înmulțire.* **6** (*pedag.; adesea urmat de determ. care arată felul, caracterul*) examen, ‹rar› examinație, ‹jar.› înfățișare. *Studentul a luat notă mare la proba practică. Probele pentru ocuparea unor posturi sunt extrem de grele.* **7** (*teatru, cinemat., muz.; rar*) v. Repetiție. **8** (*tipogr.; înv.*) v. Corectură. **II** (*concr.*) **1** atestare, dovadă, mărturie. *Pentru a-și susține teoria, caută probe în operele clasicilor.* **2** (*jur.*) dovadă, mărturie, probațiune, ‹pop.› arătare, ‹înv.› dreptate. **3** exemplu, model, mostră, specimen, tip. *Profesorul a dat studenților o probă de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **4** eșantion, model, mostră, ‹reg.› modă, proveală. *Își alege, pe baza probelor, culoarea pentru mobila din sufragerie.* **5** (*med., med. vet.*) analiză. *Cercetând probele renale, medicul l-a diagnosticat cu o hernie a rinichiului.*

probăí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încerca. Proba. Testa[2]. Verifica.

probăjení vb. IV. intr., refl. (*reg.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Vești.

probăluí vb. IV. tr. **I** (*înv. și reg.; compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încerca. Proba. Verifica. Testa[2]. **II 1** (*înv. și reg.*) v. Căuta. Încerca. Tatona. **2** (*înv. și reg.; compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susține. **3** (*reg.; adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Bănui. Crede. Gândi. Ghici. Imagina. Închipui. Presupune. Prevedea. Socoti. Și. Visa. **4** (*reg.; de obicei urmat de prop. compl. dr.*) v. Crede. Estima. Presupune. Prezuma. Socoti. **5** (*înv.; urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține.

probăluít, -ă adj. (*înv.; despre aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încercat. Probat. Verificat.

probăzuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

probitáte s.f. **1** bună-credință, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, ‹înv.› onestate, onestie, ‹fig.› verticalism, verticalitate, ‹fig.; înv. și reg.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Avea încredere deplină în probitatea și priceperea lui.* **2** ***probitate profesională*** = conștiință profesională. *Probitatea profesională este pusă la grea încercare într-o societate în care domină interesele bănești.*

problemátic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări, despre existența oamenilor etc.*) dubios, improbabil, incert, indecis, îndoielnic, neprobabil, nesigur, ‹rar› îndoios, ‹înv.› neadeverit, ‹fig.› nebulos. *Pe mulți copii abandonați îi așteaptă o existență problematică.* **2** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Dubios. Suspect. **3** (*astăzi rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **II** s.f. tematică. *Opera sa se caracterizează printr-o problematică variată.*

problémă s.f. **I 1** chestiune, lucru, subiect, temă, ‹înv. și reg.› prochimen, ‹înv.› materie, obiect. *Problemele care trebuie discutate sunt diverse.* **2** chestiune, întrebare, ‹pop. și fam.› vorbă. *Problema este dacă putem răspunde solicitărilor ei.* **3** (*la pl.* ***probleme***) afacere, chestiuni (v. *chestiune*), interese (v. *interes*), lucruri (v. *lucru*), treabă, ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în problemele lui.* **4** chestiune, lucru, poveste, treabă,

‹astăzi rar› pricină, ‹fam.› socoteală, ‹înv.› madea, ‹rus.; înv.› predmet. *S-a lămurit problema despre care i-ai vorbit?* **II 1** dificultate, greutate, ‹fig.› nod. *Nu vede nicio problemă în aplanarea acestui conflict.* **2** enigmă, mister, secret[2], taină, ‹rar› arcan[1], misteriozitate, neînțeles[1], ‹fam.› ghicitoare (v. *ghicitor*), ‹înv.› nepricepere, neștiută (v. *neștiut*[2]), neștiutură, ‹fig.› rebus, șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este o problemă. În natură sunt multe probleme nedezlegate.* **III** (*înv.*) **1** v. Întrebare. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Propunere. Sugestie.

proboscídă s.f. (*anat.; la elefanți; înv.*) v. Trompă.

probozeálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

probozénie s.f. (*reg.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

probozí vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **3** refl., intr. (*reg.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.

probozíre s.f. (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

probuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încerca. Proba. Testa[2]. Verifica. **2** (*compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) v. Argumenta. Demonstra. Dovedi. Proba. Susține. **3** (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține.

procaínă s.f. (*chim., farm.*) novocaină, sincaină. *Procaina este întrebuințată ca anestezic local.*

procatóh s.m. (*înv.*) v. Antecesor. Înaintaș. Precursor. Predecesor. Premergător.

procátor s.m. (*reg.*) **1** (*jur.*) v. Apărător. Avocat. Defensor. **2** (*adm.*) v. Primar.

procatoríe s.f. (*jur.; înv.*) v. Avocatură.

procatorít s.n. (*jur.; înv.*) v. Avocatură.

procedá vb. I. intr. **1** a acționa, ‹înv.› a purcede. *Nu a spus cum va proceda pentru a-i reuși planul.* **2** (*despre oameni*) a face, ‹înv. și pop.› a lucra. *Procedează așa cum îi dictează conștiința. Va proceda cum va crede de cuviință.* **3** (*înv.*) v. Proveni[1]. Purcede.

procedáre s.f. (*adesea urmat de determ. modale sau introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedeu, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap.

procedéu s.n. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedură, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un procedeu rezonabil de aplanare a conflictului.* **2** (*tehn.*) metodă, sistem, soluție. *Este interesat de noul procedeu de asamblare a roboților.* **3** (*sider.*) ***procedeu duplex*** = duplex. *Procedeul duplex este un procedeu complex de elaborare a oțelurilor superioare.*

procedúră s.f. **1** (*jur.*) practică (v. *practic*). *Din procedura juridică, știe că va câștiga procesul.* **2** (*jur.*) ***procedură grațioasă*** = procedură necontencioasă; ***procedură necontencioasă*** = procedură grațioasă. *Un organ de jurisdicție rezolvă, printr-o procedură necontencioasă, o cerere fără caracter contradictoriu.* **3** formalitate. *A fost necesar să îndeplinească anumite proceduri pentru a obține acest act.* **4** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, sistem, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap.

procélă s.f. (*meteor.; latin.; înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

procént s.n. **1** sutime. *I-au lispist câteva procente ca să-l egaleze.* **2** procentaj, ‹reg.› perțent, sazolic. *Procentul natalității a scăzut în ultimul timp.* **3** (*fin.*) rată. *Procentul dobânzii la credit a crescut.* **4** (*fin.*) camătă, dobândă, dobândă uzurară, ‹înv. și reg.› mită, ujură, ‹reg.› dijmă, mâzdă, perțent, ‹înv.› aslam, interes, uzură[2], uzurărie, zeciuială. *A fost acuzat că dădea bani cu procent.* **5** proporție. *Cele două substanțe sunt amestecate în procente diferite.*

procentáj s.n. procent, ‹reg.› perțent, sazolic.

procentuál, -ă adj. ‹înv.› proțentualnic. *A reușit să obțină o reducere procentuală a datoriei.*

procés s.n. **I** (*jur.*) **1** acțiune, cauză, caz, judecată, ‹înv. și pop.› price, ‹pop.› dreptate, lege, pricină, ‹reg.› hâcă, hoandră, pâră, târgheleș, ‹înv.› criminalion, delă, divan, județ, prigonire, sud[2]. *S-a amânat verdictul în procesul civil.* **2** ***proces penal*** = acțiune penală. *Procesul penal se face împotriva unui infractor pentru a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare.* **3** (*înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict. **II 1** (*adesea urmat de determ. care indică felul, natura, domeniul etc.*) fenomen, ‹înv.› lucrare. *Îmbătrânirea este un proces biologic. Erupțiile vulcanice sunt procese geologice. Condensul este un proces fizic.* **2** (*biol.*) ***proces metabolic*** = metabolism. *În procesul metabolic există două faze care se succed sau se suprapun continuu: anabolismul și catabolismul.* **3** (*geol.*) ***proces hidrotermal*** = fază hidrotermală. *Procesul hidrotermal este ultima etapă a consolidării magmatice, caracterizată prin separarea soluțiilor apoase fierbinți.* **4** ***proces-verbal*** = ‹rar› protocol, ‹înv.› jurnal, practica[1], ‹turc.; înv.› tacrir. *La întocmirea inventarului, notarul a încheiat un proces-verbal care cuprinde toate operațiile efectuate.* **III** (*înv.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere.

procesatór s.m. (*inform.*) procesor. *Procesatorul este specializat în procesare.*

procesélnic s.m. (*reg.*) v. Procesoman.

procesiúne s.f. **1** (*relig.*) ‹înv.› litanie, litie. *Mitropolia a organizat o procesiune pe străzile orașului cu moaștele Sfintei Parascheva.* **2** alai, convoi, cortegiu. *La înmormântare, rudele erau urmate de o lungă procesiune.*

procesív, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Cârcotaș. Șicanator. Șicanier.

procesomán, -ă s.m., s.f. ‹reg.› proceselnic, proțestaș. *Bătrânul este un procesoman cunoscut.*

procesór s.n. (*inform.*) **1** unitate centrală de prelucrare. *Procesorul asigură prelucrarea informațiilor în memoria principală a unui calculator.* **2** procesator.

prochemá vb. I. tr. (*înv.*) **1** v. Considera. Socoti. **2** (*polit.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge.

prochímen s.n. (*înv. și reg.*) v. Chestiune. Lucru. Problemă. Subiect. Temă.

proci adv. (*slavon.; înv.; arată că enumerarea ar putea fi continuată*) v. Etcetera.

procidénță s.f. (*med., med. vet.*) prolaps. *Procidența este coborârea sau deplasarea din locul său a unui organ sau a unei părți mobile dintr-un organ.*

procitánie s.f. (*înv.*) **1** v. Ascultare. Chestionare. Examinare. Interogare. **2** v. Recapitulare. Repetare. Repetiție. Revedere.

procití vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică texte, scrieri etc.*) v. Reciti. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta. **3** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **4** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **6** tr. (*înv.; compl. indică elevi, studenți, candidați la un post etc.*) v. Asculta. Chestiona. Examina. Interoga. Întreba.

proclamá vb. I. **1** tr. (*jur.*) a institui. *După căderea monarhiei a fost proclamată republica.* **2** tr. (*jur.*) a decreta. *Șeful statului a proclamat stare de urgență în urma dezastrului natural.* **3** tr. (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a întrona, a învesti, a numi, a pune, a unge, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost proclamat domn al Principatelor Unite.* **4** tr., refl. a (se) declara. *România și-a proclamat independența față de Poarta Otomană la 9 mai 1877. S-a proclamat președintele țării după lovitura de stat.* **5** tr. (*rar*) v. Considera. Socoti.

proclamáre s.f. **1** (*jur.*) instituire. *După căderea monarhiei a urmat proclamarea republicii.* **2** (*jur.*) decretare. *Proclamarea stării de urgență a fost obligatorie în urma dezastrului natural.* **3** (*polit.*) înscăunare, întronare, învestire, ungere, ‹rar› introni zare. *Proclamarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut loc în 1859.*

proclamarisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Considera. Socoti.

proclamáție s.f. **1** declarație. *Proclamația de independență a României față de Poarta Otomană a fost făcută la 9 mai 1877.* **2** manifest. *A citit proclamația în fața mulțimii.* **3** ‹rar› chemare. *Proclamația congresului partidului a fost distribuită mai ales în rândul tinerilor.*

proclét, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*reg.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **2** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Afurisit. Anatemizat. Blestemat. Damnat. Excomunicat. **3** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Necredincios. Păgân. **II 1** s.m. (*art. **procletul**; pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** s.m., s.f. (*reg.*) v. Caiafă. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **3** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.

proclețénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Afurisenie. Afurisire. Anatemă. Blestem. Excomunicare.

proclețí vb. IV. tr. (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Afurisi. Anatemiza. Blestema. Damna. Excomunica.

proclețíe s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Afurisenie. Afurisire. Anatemă. Blestem. Excomunicare. **2** v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.

proclețít, -ă adj. (*relig.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Afurisit. Anatemizat. Blestemat. Damnat. Excomunicat.

proclinteálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

proclintí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti.

proclintíre s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

proclintít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit.

proclític, -ă adj. (*gram.; în opoz. cu „enclitic"; despre articole și unele pronume*) ‹rar› prepozitiv. *Articolul nehotărât este proclitic.*

proclíză s.f. (*lingv.*) antepoziție, antepunere. *Procliza unui prefix.*

proclorperazímă s.f. (*farm.*) emetiral. *Proclorperazina este folosită ca antiemetic.*

procónsul s.f. (*ist.; în Roma antică*) ‹înv.› antipat. *Proconsulul era un magistrat roman care, după ce înceta să mai fie consul, era însărcinat cu guvernarea unei provincii.*

procóv s.n. (*reg.*) = pocrov.

procovánță s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

procovíță s.f. (*reg., înv.*) = pocroviță.

procreá vb. I. (*biol.*) **1** intr., tr. (*despre femei; compl. indică copii*) a concepe, a naște, ‹înv. și pop.› a prinde, a rodi, a zămisli, ‹înv. și reg.› a plodi, a prăsi, ‹reg.› a polimi, ‹înv.› a începe, a îngreca, ‹fig.› a plămădi. *Fata a ajuns la vârsta la care poate procrea.* **2** tr. (*despre bărbați; compl. indică copii*) a face, ‹înv. și pop.› a zămisli. *Un bărbat sănătos poate să procreeze foarte mulți copii.* **3** intr. (*despre animale, organisme*) a se înmulți, a se prăsi, a se reproduce, ‹pop.› a lega[1], ‹înv. și reg.› a se plodi, ‹reg.› a se puiezi, a se puiți, ‹înv.› a se propaga.

procreáre s.f. (*biol.*) **1** concepere, concepție, ‹înv. și pop.› zămislire. *Procrearea copilului nu a fost planificată.* **2** naștere, parturiție, procreație, ‹înv. și pop.› zămislire. *După boala avută, procrearea acestui copil a fost un adevărat miracol.* **3** înmulțire, prăsire, prăsit, reproducere, reproducție, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație. *Procrearea animalelor domestice este controlată de om.*

procreatív, -ă adj. (*biol.*) procreator.

procreatór, -oáre adj. (*biol.*) procreativ. *Forța procreatoare a femeii este egală cu cea a bărbatului.*

procreáție s.f. (*biol.*) naștere, parturiție, procreare, ‹înv. și pop.› zămislire.

proctalgíe s.f. (*med.*) nevralgie anală, proctodinie, rectalgie. *Proctalgia este însoțită de senzația falsă de defecație.*

proctítă s.f. (*med.*) rectită. *Proctita este o inflamație infecțioasă a rectului.*

proctocél s.n. (*med.*) colpocel posterior, proctoptoză, rectocel. *Proctocelul este hernia rectului în vagin.*

proctodiníe s.f. (*med.*) nevralgie anală, proctalgie, rectalgie.

proctopexíe s.f. (*chir.*) rectopexie. *Proctopexia este fixarea rectului la peretele posterior pelvin, în caz de prolaps rectal, pentru corectarea mobilității anormale a acestuia.*

proctoplastíe s.f. (*chir.*) rectoplastie. *Prin proctoplastie se urmărește fixarea în poziție normală a unui anus ectopic sau refacerea acestuia în caz de imperforație anală.*

proctoptóză s.f. (*med.*) colpocel posterior, proctocel, rectocel.

proctoragíe s.f. (*med., med. vet.*) hemoragie rectală, rectoragie.

proctoscóp s.n. (*med.*) **1** rectoscop. *Cu proctoscopul se examinează optic rectul.* **2** anuscop. *Proctoscopul este utilizat pentru examinarea anusului și a canalului renal.*

proctoscopíe s.f. (*med.*) rectoscopie. *Protoscopia este examinarea rectului cu proctoscopul.*

procúbitus s.n. (*med.*) decubit ventral. *Procubitusul este poziția corpului culcat pe burtă.*

procură vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) a achiziționa, a cumpăra, a dobândi, a lua, a obține, ‹înv. și pop.› a neguța, a târgui, ‹reg.› a închipui, a surzui, ‹înv.› a scumpăra, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *A procurat un teren la un preț convenabil.* **2** (*compl. indică obiecte de valoare, lucruri, cărți etc.*) a achiziționa, a obține. *După îndelungi căutări, a procurat albumul dorit.* **3** (*compl. indică obiecte, acte, informații etc.*) a lua, a obține. *A procurat de la notar toate actele necesare vânzării. A procurat de la secretariat datele necesare înscrierii la concurs.* **4** a agonisi, a dobândi, ‹reg.› a adăuga, a însăma. *A procurat pentru sărbători produsele de care avea nevoie.* **5** (*compl. indică date, informații etc.*) a aduce, a da[2], a furniza, a oferi. *După multe insistențe, i-a procurat datele necesare. Ziarele procură informații despre ceea ce se discută în Parlament.* **6** ‹pop.› a rosti, a rostui. *Pentru concediul la munte, a reușit să-i procure o pensiune de categoria întâi.* **7** a găsi, ‹pop.› a rosti, a rostui. *I-a procurat un post bun.* **II** (*înv.; compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Oaziona. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni.

procuránt s.m. (*jur.; înv.*) v. Împuternicit. Mandatar. Procurator. Procurist.

procurâre s.f. **1** achiziție, achiziționare, cumpărare, cumpărat[1], dobândire, luare, obținere, ‹rar› cumpărătură, ‹înv. și pop.› târguire, ‹înv.› scumpărătoare. *După procurarea unui teren, a primit aprobare de construcție.* **2** obținere. *Procurarea albumului dorit s-a făcut după îndelungi căutări.*

procurát, -ă adj. (*despre produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) achiziționat, cumpărat[2], dobândit, ‹înv. și pop.› târguit. *Terenul procurat este foarte productiv.*

procuratór s.m. (*jur.*) **1** împuternicit, mandatar, procurist, ‹înv.› procurant. *Părțile interesate vor putea fi reprezentate printr-un procurator.* **2** (*ieșit din uz*) v. Apărător. Avocat. Defensor.

procuratúră s.f. (*jur.; ieșit din uz*) v. Avocatură.

procurâție s.f. (*jur.; înv.*) v. Abilitate. Andosament. Andosare. Delegație. Împuternicire. Mandat. Procură.

procúră s.f. (*jur.*) abilitate, andosament, andosare, delegație, împuternicire, mandat, ‹înv.› procurație, vechilâc, vechilet, vechilimea, ‹grec.; înv.› plirexusiotită. *Are procură de a-l reprezenta în proces.*

procuríst s.m. (*jur.*) **1** împuternicit, mandatar, procurator, ‹înv.› procurant. **2** (*rar*) v. Apărător. Avocat. Defensor.

procurór s.m. (*jur.*) acuzator, acuzator public, ‹înv.› minister public, ‹arg.› doveditor, rechin, țap roșu, uliu, vultur. *Procurorul susține învinuirea într-un proces penal.*

procuvântáre s.f. (*înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

prodíg, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom"; livr.*) v. Cheltuitor. Risipitor.

prodigá vb. I. tr. (*în opoz. cu „a economisi"; livr.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

prodigalitáte s.f. (*livr.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăştiere. Risipire. Zvârlire.
prodigiós, -oásă adj. (*despre creatori sau despre perioade de creaţie*) productiv, ◊fig.› fecund, fertil, prolific. *Balzac a fost unul dintre cei mai prodigioşi scriitori francezi. Perioada şederii la Paris a fost cea mai prodigioasă din viaţa pictorului.*
prodigíu s.n. (*livr.*) v. Minune. Miracol.
proditór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Trădător. Vânzător.
prodíţie s.f. (*înv.*) v. Trădare. Vânzare.
prodosí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ţara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) v. Trăda.
prodosíe s.f. (*înv.*) v. Trădare. Vânzare.
prodót s.m. (*înv.*) v. Trădător. Vânzător.
prodróm s.m. (*înv.*) v. Antecesor. Înaintaş. Precursor. Predecesor. Premergător.
prodromál, -ă adj. (*despre simptome*) prodromic.
prodrómic, -ă adj. (*despre simptome*) **1** prodromal. *Un simpton prodromic anunţă apariţia unei boli sau o stare patologică.* **2** (*despre poezie*) ocazional. *A scris pentru acest eveniment o poezie prodromică.*
producătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre activităţile lor, despre mijloace ori unităţi de producţie etc.*) productiv. *Unele sectoare producătoare din combinat au fost închise din cauza lipsei materiei prime.* **2** pricinuitor, provocator, ◊rar› stârnitor. *Lovitura pe care a primit-o a fost producătoare de moarte.* **3** (*înv.; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos. **II** s.m., s.f. (*cinemat.*) ◊rar› producer. *Producătorul acestui film este un cunoscut cineast.* **III** (*arg.*) **1** s.m., s.f. v. Hoţ. Pungaş. **2** s.f. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
produce vb. III. **I 1** tr. (*despre oameni, colectivităţi, întreprinderi; compl. indică bunuri materiale*) a fabrica, a face, ◊astăzi rar› a da[2]. *Uzina produce rulmenţi. Întreprinderea produce postavuri.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale, semifabricate etc.*) a confecţiona, a executa, a fabrica, a face, a lucra. *Produce bijuterii din aur şi argint.* **3** tr. (*cinemat.*) a realiza, a turna[2]. *Cineastul a produs un documentar care a fost premiat.* **4** tr. (*bot.; despre plante; compl. indică fructe*) a da[2], a face, a rodi, ◊înv. şi pop.› a lega[1], a scoate, ◊înv.› a purta. *Prunii din livadă produc în fiecare an foarte multe fructe.* **5** tr. (*despre sol, animale etc.*) a da[2], a face. *Anul acesta pământul a produs recolte bogate. Oile produc lapte şi lână.* **6** tr. (*despre regiuni, teritorii, ţări etc.; compl. indică recolte, roade, plantaţii etc.*) a rodi, ◊înv. şi pop.› a odrăsli. *Regiunile din sudul ţării produc mult grâu. Unele teritorii de deal sunt renumite pentru că produc cartofi de cea mai bună calitate.* **7** refl. a se face, a se forma. *După fierbere, la suprafaţa laptelui se produce caimacul.* **8** tr. (*compl. indică profituri, venituri etc.*) a aduce, a crea, a înfăptui, a realiza. *Produce mari beneficii pentru familie, prin meseria pe care o profesează.* **9** tr. (*compl. indică radiaţii, unde, fascicule etc.*) a degaja, a dezvolta, a emana, a emite, a radia[1], a răspândi, ◊înv.› a libera. *Lemnele care ard produc căldură.* **10** tr. a emite, a scoate, ◊înv. şi pop.› a slobozi. *Privighetoarea produce sunete splendide.* **11** tr. a scoate, ◊înv. şi pop.› a slobozi. *Potcoavele produc scântei când caii aleargă pe o şosea pietruită.* **II 1** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzaţii*) a cauza, a crea, a da[2], a determina, a face, a induce, a provoca, ◊înv. şi pop.› a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a produs o stare de somnolenţă.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică stări, situaţii etc. în general neplăcute*) a cauza, a face, a provoca, ◊înv. şi pop.› a pricinui, ◊pop.› a căşuna, ◊înv.› a prici[3], a trage. *Unul dintre copii le produce numai necazuri. Lovitura pe care a primit-o i-a produs leziuni interne.* **3** tr. (*compl. indică fapte, situaţii, stări etc.*) a aduce, a cauza, a provoca, ◊înv. şi pop.› a pricinui. *Incendiul a produs locatarilor pagube majore.* **4** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacţii, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanşa, a determina, a dezlănţui, a genera, a isca, a naşte, a ocaziona, a prilejui, a provoca, a stârni, ◊livr.› a origina, ◊înv. şi pop.› a pricinui, ◊înv. şi reg.› a scorni, ◊înv.› a pricini, a prileji, a procura, ◊fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a produs un val de indignare.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică agitaţie, tensiuni etc.*) a (se) face, a (se) provoca, a (se) stârni. *Declaraţia actriţei a produs senzaţie. S-a produs mare tevatură în jurul acestei ştiri.* **6** tr. a lăsa, a provoca. *Gestul tânărului a produs o impresie bună.* **7** refl. (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se ivi, a se întâmpla, a se petrece, a surveni, ◊înv.› a urma, ◊latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ◊fig.› a veni. *În viaţa lor s-a produs o schimbare majoră.* **8** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanşa, a se dezlănţui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se stârni, ◊înv. şi pop.› a se găti, ◊înv. şi reg.› a se dezlega, a se scoci orî, a se scorni, ◊reg.› a se dezvoca, ◊înv.› a dezlănţa, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ◊fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naşte, ◊fig.; pop. şi fam.› a se născoci, ◊fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli, a se ridica. *Din senin, s-a produs o vijelie puternică. Iubirea i s-a produs brusc în suflet.* **9** tr. (*astăzi mai ales fam.; compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a provoca, a solicita, a stârni, a suscita, a trezi, ◊fig.› a aprinde, a aţâţa, a deştepta. *Vorbele lui i-au produs ambiţia.* **10** tr. (*rar; compl. indică fapte, evenimente, situaţii etc.*) v. Determina. Mijloci. Ocaziona. Prilejui. **III** refl. **1** (*despre evenimente, fapte, acţiuni etc.*) a se întâmpla, a se petrece, a surveni, ◊înv. şi reg.› a se prileji, ◊înv.› a se eveni, a se purta, a supraveni. *Într-un orăşel de provincie nu se produce nimic important. Nu poate înţelege cum s-a produs o asemenea confuzie.* **2** (*despre fenomene meteorologice, dezastre naturale etc.*) a se întâmpla, a surveni, a veni, ◊înv.› a supraveni. *Seismul s-a produs în timpul nopţii.* **3** a se înfăptui, a se realiza. *Nimic nu se produce fără efort.* **IV** refl. (*despre actori, sportivi etc.*) a apărea. *Julia Roberts s-a produs într-un spectacol pe Broadway. Fotbalistul s-a produs pe teren prima dată în meciul cu „Steaua”.*
producer [pro'djusər] s.m. (*cinemat.; rar*) v. Producător.
producére s.f. **I 1** confecţie, confecţionare, confecţionat[1], executare, fabricare, facere, făcut[1], ◊rar› fabricat. *Producerea bijuteriilor l-a pasionat din tinereţe.* **2** (*cinemat.*) realizare, turnare[2]. *Producerea filmului documentar i-a luat cunoscutului cineast câteva luni.* **3** degajare, dezvoltare, emanare, emanaţie, radiere[1]. *Producerea de căldură în urma arderii lemnelor a încălzit soba.* **4** emitere, scoatere, ◊înv. şi pop.› slobozire. *Privighetoarea este renumită pentru producerea unor sunete splendide.* **II 1** cauzare, creare, declanşare, determinare, dezlănţuire, generare, iscare, naştere, provocare, stârnire, ◊rar› determinaţie, prilejuire, provocaţie, ◊înv. şi pop.› pricinuire, ◊pop.› stârneală, ◊înv.› prilejire, scornire, ◊fig.› ridicare, trezire, ◊fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la producerea unui val de indignare.* **2** declanşare, dezlănţuire, iscare, izbucnire, începere, pornire, stârnire, venire, ◊pop.› stârneală, ◊înv. şi reg.› scornire, ◊înv.› prorupere, prorupţie. *Producerea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **3** ◊înv.› producţie. *Una din cauzele producerii bolilor este lipsa igienei.* **4** apariţie, iveală, ivire, ◊fig.; rar› eclozare, ecloziune. *Producerea acestui fenomen i-a uimit pe toţi.* **5** înfăptuire, realizare. *S-au păstrat multe documente din perioada producerii Unirii Principatelor.* **III** (*concr.; înv.*) v. Creaţie. Lucrare. Operă. Producţie.
prodúct s.n. (*înv.*) **1** (*econ.*) Beneficiu. Câştig. Emolument. Profit. Venit[1]. **2** v. Creaţie. Lucrare. Operă. Producţie. **3** (*econ.*) v. Articol. Marfă. Produs. **4** (*de obicei urmat de determ. care arată felul, proveniența, scopul etc.*) v. Produs. **5** (*mat.*) v. Produs.
productibilitáte s.f. (*înv.*) v. Eficacitate. Eficienţă. Productivitate.
productív, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre activităţi ale lor, despre mijloace ori unităţi de producţie etc.*) producător. *Unele sectoare productive din combinat au fost închise din cauza lipsei materiei prime.* **2** (*despre plante, culturi etc.*) roditor, ◊înv. şi reg.› plodicios, ◊înv.› lucrător. *Viile de pe dealuri sunt foarte productive.* **3** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, roditor, rodnic, uberos, untos, ◊rar› prolific, ◊înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ◊fig.› darnic, generos. *Producţia de legume a fost foarte bună pentru că pământul este productiv.* **4** (*despre creatori sau despre perioade de creaţie*) prodigios, ◊fig.› fecund, fertil, prolific. *Balzac a fost unul dintre cei mai productivi scriitori francezi. Perioada şederii la Paris a fost cea mai pro-*

ductivă din viața pictorului. **5** (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, fructuos, lucrativ, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este productiv pentru ambele părți.* **6** bun, eficace, eficient, folositor, funcțional, operant, operativ, practic, util, ‹înv.› lucrăreț, putincios. *Rezultatele obținute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt productive. Trebuie găsită o metodă productivă pentru stoparea infracționalității.* **II** (*gram.; despre afixe*) ‹rar› viu. *Afixele productive formează derivate numeroase.*

productivitáte s.f. **1** randament. *În ultimul timp a crescut productivitatea în multe întreprinderi.* **2** eficacitate, eficiență, ‹înv.› productibilitate. *S-a impus un regim ecologic care să asigure productivitatea forestieră.* **3** fecunditate, fertilitate, rodire, rodnicie, ubertate, ‹rar› mănoșie, ‹fig.› dărnicie. *Productivitatea pământului este bună când condițiile meteorologice sunt prielnice.* **4** eficacitate, eficiență, folos, funcționalitate, operativitate, randament, valoare. *Productivitatea acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obținute de fabrică.*

producție s.f. **I 1** fabricare, fabricație, ‹rar› fabricat. *Unele modele de mașini sunt retrase din producție pentru a fi înlocuite cu altele modernizate.* **2** (*înv.*) v. Producere. **II** (*concr.*) **1** creație, lucrare, operă, ‹fam.› lucru, ‹înv.› producere, product, ‹grec.; înv.› singramă. *Scriitorul a lansat o nouă producție valoroasă.* **2** (*cinemat.*) film, peliculă. *A văzut producția în premieră.*

produh s.n. (*reg.*) **1** (*pesc.*) v. Copcă[2]. Ochi[1]. **2** (*la butoi; reg.; în forma* ***preduf***) v. Vrană.

produs s.n. **I 1** (*econ.*) articol, marfă, ‹înv. și pop.› negoț, vânzare, ‹înv.› merce, metah, negustorie, product, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Magazinul nou deschis oferă o gamă variată de produse.* **2** (*econ.*) ***produs de apel*** = produs de atracție. *Produsul de apel este destinat atragerii unui segment de piață sau este realizat cu ocazia unui eveniment special;* ***podus de atracție*** = produs de apel; ***produs de schimb*** = marfă, valoare de schimb. *Produsul de schimb este bunul destinat schimbului pe piață;* ***produs secundar*** = subprodus. *Produsul secundar este obținut în cursul fabricării altui produs.* **3** preparat[1], sortiment, ‹înv.› preparație. *Produsele culinare sunt foarte diversificate în restaurante.* **4** bun, ‹înv.› material, materie. *Petrolul este un produs al pământului.* **5** (*de obicei urmat de determ. care arată felul, proveniența, scopul etc.*) ‹înv.› product. *Sunt foarte multe reclame cu produse farmaceutice. Produsele alimentare semipreparate sunt foarte căutate.* **6** (*la pl.*) ***produse lactate*** = lactate (v. *lactat*), ‹rar› produse lactice, ‹pop. și fam.› lăptării (v. *lăptărie*[2]), ‹pop.› lăpturi (v. *lapte*), ‹înv.› produse lactifere. *Magazinele oferă o gamă variată de produse lactate. Preferă produsele lactate cărnii;* (*rar*) ***produse lactice*** v. Lactate (v. *lactat*). Produse lactate; (*înv.*) ***produse lactifere*** v. Lactate (v. *lactat*). Produse lactate. **II** (*mat.*) **1** ‹înv.› product. *Produsul este rezultatul înmulțirii a doi factori.* **2** ***produs factorial*** = factorial. *Produsul factorial se obține prin înmulțirea numerelor întregi, pozitive și succesive, începând de la 1 și mergând până la numărul respectiv. Produsul factorial se notează cu „!" după numărul dat.* **III** (*arg.*) v. Prostituție.

produșcă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].

proeminént, -ă adj. **I 1** ieșit, protuberant. *A aplatizat partea proeminentă a piesei.* **2** (*despre frunte, obiecte etc.*) boltit, bombat, ‹rar› scos[2]. *Are o frunte mare, proeminentă.* **3** accentuat, pronunțat, puternic. *Are bărbia proeminentă.* **II** fig. (*despre personalități*) important, însemnat, marcant, remarcabil, ‹fig.› înalt. *Maiorescu a fost o personalitate proeminentă a timpului său. Este un demnitar proeminent în guvern.*

proeminénță s.f. **1** (*în opoz. cu „concavitate"*) convexitate, elevație, excrescență, ieșind, ieșitură, protuberanță, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze proeminența de pe suprafața piesei.* **2** (*med., med. vet.*) excrescență, protuberanță, tuberozitate, ‹pop.› bulbucătură. *Bolnavul are pe ficat mai multe proeminențe.*

proenzímă s.n. (*biol.*) proferment. *Proenzima este o substanță proteică inactivă.*

proéresis s.n. (*înv.*) v. Bunăvoință. Râvnă. Sârg. Silință. Zel.

proerisí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Îndura. Milostivi.

proerisít s.n. (*înv.*) v. Bunăvoință. Râvnă. Sârg. Silință. Zel.

proestoășă s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Egumenă (v. *egumenă*). Egumeniță. Stareță (v. *stareț*). Superioară (v. *superior*).

proestós s.m. **1** (*relig; în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv. și reg.*) v. Egumen. Stareț. Superior. **2** (*în Ev. Med., mai ales în Țara Rom.; înv.*) v. Staroste.

prof, prófă s.m., s.f. (*fam.; în limbajul elevilor și al studenților*) v. Dascăl. Magistru. Profesor.

profán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. laic, lumesc, mirean, pământean, ‹livr.› mundan, ‹rar› secular, ‹înv. și pop.› mirenesc, pământesc, ‹înv.› lumean, politicesc, temporal[2]. *Preotul parohiei are, pe lângă activitățile bisericești, și treburi profane.* **2** adj., s.m., s.f. fig. ignorant, necunoscător, neinițiat, nepriceput, neștiutor, ‹fig.› analfabet, ‹fig.; fam.› îngrămădit, mirean, neșcolit. *Este total profan în domeniul muzicii clasice.*

profanà vb. I. tr. **1** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a batjocori, a necinsti, a pângări, a viola, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹înv. și reg.› a îngâna, ‹fig.› a întina, ‹fig.; înv. și pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câțiva derbedei au profanat o biserică.* **2** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹reg.› a mârșăvi, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, a veșteji, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Prin afirmațiile făcute îi profanează amintirea.*

profanáre s.f. **1** batjocorire, necinstire, pângărire, sacrilegiu, violare, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Profanarea unei biserici este un mare păcat.* **2** batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, ‹rar› prihană, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› prihănie, profanațiune, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, terfelire, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; înv.› pricăjire, scârnăvie. *Profanarea memoriei părinților este o impietate.*

profanát, -ă adj. **1** (*despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) batjocorit, necinstit, pângărit, ‹înv. și pop.› prihănit, ‹fig.› întinat, ‹fig.; rar› pătat, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2]. *Poliția cercetează biserica profanată pentru a evalua fărădelegile.* **2** (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, ‹înv.› dezonest, ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, terfelit, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui profanate.*

profanatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f., adj. pângăritor, ‹livr.› sacrileg, ‹înv.› spurcător. *Profanatorul bisericii a fost condamnat la închisoare. Fapta lui profanatoare a fost dezavuată de toată comunitatea orașului.* **2** s.m., s.f. pângăritor, ‹rar› violator. *Profanatorii de morminte au distrus o parcelă din cimitir.*

profanațiúne s.f. (*înv.*) v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Întinare. Mânjire. Murdărire. Necinstire. Pătare. Pângărire. Profanare. Terfelire.

prófasis s.n. (*grec.; înv.*) v. Motiv. Pretext. Scuză.

profasisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) v. Invoca. Pretexta.

profectície s.f. (*latin.; înv.*) v. Dotație. Dotă. Zestre.

proferá vb. I. tr. (*compl. indică injurii, amenințări, blesteme etc.*) ‹grec.; înv.› a proferisi. *De furie, a început să profereze injurii.*

proferisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică injurii, amenințări, blesteme etc.*) v. Profera.

proferméntn. (*biol.*) proenzimă.

profés s.n. (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.

profesá vb. I. tr. (*compl. indică meserii, profesii, îndeletniciri etc.*) a exercita, a face, a practica[2], ‹înv. și pop.› a lucra, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a metahirisi. *Profesează avocatura în capitală. Nu poți profesa o meserie pentru care nu ești pregătit.*

profesáre s.f. exercitare, practicare, practică (v. *practic*). *Profesarea avocaturii te solicită mult psihic. Pentru profesarea unei meserii cu succes, trebuie o pregătire temeinică.*

profésie s.f. carieră, îndeletnicire, meserie, ocupație, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› breaslă, lefterie, ‹înv.› cin[1], marafet, ‹grec.; înv.› epanghelmă. *Te gândești la profesia de medic sau la cea de avocat?*

profesionálă s.f. (*pedag.*) școală profesională. *În profesionale sunt pregătiți elevii pentru a deveni muncitori calificați.*

profesionál-liber s.m. (*înv.*) v. Liber-profesionist.

profesionalísm s.n. **1** profesionalitate, profesionism. *Este apreciat pentru profesionalismul dovedit în exercitarea meseriei.* **2** (*sport; rar*) v. Profesionism.
profesionalitáte s.f. profesionalism, profesionism.
profesionísm s.n. **1** profesionalism, profesionalitate. **2** (*sport*) ‹rar› profesionalism. *Boxerul a trecut la profesionism.*
profesioníst-liber s.m. (*rar*) v. Liber-profesionist.
profesionístă s.f. (*fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
profésor, -oáră s.m., s.f. (*pedag.*) **1** s.m., s.f. dascăl, magistru, ‹pop. și fam.› dăscăliță, ‹pop.› domn, ‹fam.› prof, ‹fran.; înv.› pedant, ‹înv.› profesoreasă, ‹peior.› belfer. *Nu-și poate uita profesorii din liceu.* **2** s.m. ***profesor consultant*** = consultant. *După pensionare, a rămas profesor consultant la Catedra de biologie;* ***profesor suplinitor*** = ‹livr.› agregat. *A lucrat un an ca profesor suplinitor, apoi s-a înscris la examenul pentru titularizarea pe post.*
profesorál, -ă adj. **1** (*pedag.*) ‹înv.› profesoresc, ‹ital.› catedratic. *În fiecare lună are loc consiliul profesoral.* **2** (*despre ton, ținută*) magistral, solemn. *Cunoscutul academician vorbește cu un ton profesoral.* **3** (*deprec.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Grav. Marțial. Serios. Solemn.
profesorát s.f. (*pedag.*) ‹rar› profesorie, ‹pop. și fam.› dăscălie, ‹înv. și reg.› profesură, ‹fig.› catedră. *Toată viața și-a închinat-o profesoratului.*
profesoreásă s.f. (*pedag.; înv.*) v. Profesoară (v. *profesor*).
profesorésc, -eáscă adj. (*pedag.; înv.*) v. Profesoral.
profesoríe s.f. (*pedag.; rar*) v. Profesorat.
profesoríme s.f. (*colect.; pedag.; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› dăscălime. *Toată profesorimea din țară a intrat în grevă.*
profesúră s.f. (*pedag.; înv. și reg.*) v. Profesorat.
profét s.m. **1** proroc. *Profetul este considerat un trimis al Divinității pe pământ, fiind înzestrat cu darul de a prezice viitorul.* **2** prezicător, proroc, vestitor, ‹înv.› glăsitor, înainte-grăitor, menitor, prorocitor, vrăjitor. *Cunoscutul profet susține că eclipsa de lună este un semn rău.*
profetésă s.f. proroci**ță**, ‹rar› proroacă. *Profetesa este înzestrată cu harul prorocirii.*
profétic, -ă adj. **1** premonitoriu, prevestitor, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, prorocesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment profetic. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate profetică.* **2** mesianic. *Poetul a fost un spirit profetic.*
profetizá vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevesti, a prezice, a profeți, a proroci, a vaticina, a vesti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice grecești profetizau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a profetizat o îmbunătățire a situației financiare a firmei sale.*
profeți vb. IV. tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevesti, a prezice, a profetiza, a proroci, a vaticina, a vesti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice.
profeție s.f. oracol, predicție, prevestire, previziune, prezicere, prorocie, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Profeția preotesei templului s-a adeverit.*
profil s.n. **I 1** contur, ‹fig.› desen. *Obrazul tinerei are un profil fin.* **2** aspect, configurație, conformație, fizionomie, formă, înfățișare, structură, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar profilul terenului nu îi satisface.* **3** contur. *Calculează aria delimitată de profilul piesei.* **4** secțiune. *Exploatarea geologică s-a făcut în profil vertical.* **5** (*rar*) v. Chip. Față. Figură. Fizionomie. Obraz. **II** fig. (*rar*) v. Amprentă. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Întipărire. Marcă[1]. Notă. Particularitate. Pecete. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Sigiliu. Specific. Ștampilă. Timbru. Tipar. Trăsătură. Urmă. Valență.
profilá vb. I. **I** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se profilează pe linia orizontului.* **II 1** refl. a se configura, a se contura, a se structura, ‹fig.; fam.› a se lumina. *Revista se profilează ca o publicație mondenă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică instituții, întreprinderi etc.*) a (se) specializa. *Emisiunea este profilată pe știri financiare. Această instituție medicală s-a profilat pe tratarea bolnavilor în regim de urgență.*
profiláctic, -ă adj. (*med.; despre medicamente, tratamente etc.*) preventiv, prezervativ, ‹înv.› preîntâmpinător, profilactiv. *Face un tratament profilactic pentru a nu se îmbolnăvi de gripă.*
profiláctiv, -ă adj. (*med.; înv.; despre medicamente, tratamente etc.*) v. Preventiv. Prezervativ. Profilactic.
profiláre s.f. **1** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, delimitare, evidențiere, precizare, proiectare, reliefare. *Profilarea munților în depărtare devine clară pe timp senin.* **2** specializare. *Profilarea unei secții a redacției revistei pe traduceri a fost o necesitate imediată.*
profilaxí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) v. Asigura. Garanta.
profilă s.f. (*bot.*) bracteolă. *Profila este o bractee mică, la baza pedicelelor.*
profír adj., s.n. (*înv.*) = porfiră.
profiríu, -íe adj. (*înv. și reg., reg.*) = profiriu.
profít s.n. **1** avantaj, beneficiu, bine, câștig, folos, ‹înv. și reg.› hasnă, seamă, treabă, ‹înv.› dobândă, folosință, lucru, ‹fig.› fruct, rod[1], rodire. *Profitul învățăturii se constată în timp.* **2** (*econ.*) beneficiu, câștig, emolument, venit[1], ‹pop.› agoniseală, ‹înv. și reg.› provent, vamă, ‹reg.› mirișug, snagă, ‹înv.› ghelir, product, spor, trudă, ‹turc.; înv.› irat, ‹fig.; reg.› mană, ‹arg.› parnusă. *Profitul din această afacere a fost de câteva milioane de dolari.* **3** afacere, avantaj, câștig, chilipir, folos, ‹pop. și fam.› pricopseală, ‹fam.; iron.› scofală, ‹înv. și reg.› faidă, ‹reg.› haznă, ‹înv.› hofală, ‹fig.; fam.› sfârâială. *Nu a fost niciun profit pentru el achiziționarea pământului la un asemenea preț.*
profitá vb. I. **I** intr. (*despre oameni*) **1** (*cu determ. introduse prin prep. „de”*) a beneficia, a se bucura, a se folosi, a se servi, ‹reg.› a se hăsnui, ‹înv.› a se sprijini. *A profitat de un ajutor substanțial din partea prefecturii.* **2** (*rar; cu determ. introduse prin prep. „de” care indică foloase, profituri etc.*) v. Beneficia. Câștiga. **II** tr. fig. (*urmat de un compl. indir. introdus prin prep. „din” sau în prop. neg. cu compl. „nimic”*) ‹fig.› a câștiga, a înțelege, a simți. – *Ai profitat ceva din această ședere în străinătate? Dacă ia banii cu țărăita, nu profită nimic.*
profitábil, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, fructuos, lucrativ, productiv, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este profitabil pentru ambele părți.* **2** adv. (*modal*) avantajos, bine, convenabil, rentabil. *Marfa se vinde profitabil.*
profitabilitáte s.f. rentabilitate. *Profitabilitatea unui plan de afaceri poate fi calculată de specialiști. Profitabilitatea tranzacțiilor de acest gen va fi mare în următorii ani.*
profitór, -oáre s.m., s.f., adj. afacerist, speculant, ‹rar› traficant[1], ‹pop. și fam.› gheșeftar, ‹fam.› bișniță**r**, ‹fam.; iron.› businessman, ‹înv.› speculativ, speculator[2], ‹arg.› farfurist, franzelar, fripturist, molie. *Profitorii vând marfa la prețuri mari. Este cunoscut ca un cămătar profitor.*
profitui vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică foloase, profituri etc.*) v. Beneficia. Câștiga.
profóndo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) grav, marciale, marțial, solemn.
proforá s.f. (*grec.; înv.*) v. Dicție. Pronunțare. Rostire.
proforisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Pronunța. Rosti.
proftaxí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** tr. (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. **2** intr. (*despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la”, „în”, „până la”, „până în”*) v. Accede. Ajunge. Sosi. Veni. **3** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde. **4** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) v. Dovedi. Prididi. Răzbi. **5** tr.

(*compl. indică pachete, colete, bani etc.*) v. Expedia. Trimite. **6** intr. (*despre oameni*) v. Grăbi. Zori[2].

profúnd, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ape, cavități, forme de relief etc.*) adânc, afund, mare[1], ‹rar› adâncos. *Vara, apa râului este puțin profundă, putând fi trecută cu piciorul. La marginea satului este o râpă profundă.* **2** (*despre leziuni*) ‹livr.› terebrant. *Rana profundă de la genunchi sângerează abundent.* **II** adj. **1** adânc, intim, lăuntric, ‹fig.› tainic. *Cercetătorul a reușit în studiul său să descopere natura profundă a fenomenului.* **2** (*în opoz. cu „ușor”; despre somn*) adânc, greu, ‹fig.; fam.› temeinic. *De când se știe, are un somn profund.* **3** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, desăvârșit, perfect, total, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște profundă domnea în toată casa.* **4** (*cu nuanță intensivă; despre voce, ton, timbru, sunete*) adânc, grav, gros, jos, ‹fig.› cavernos. *Își recunoaște fapta cu o voce profundă.* **5** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri profunde în societate.* **III** adj. **1** (*în opoz. cu „greoi”, „obtuz”; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, pătrunzător, rațional, ‹fig.› luminos, subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea profundă.* **2** (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) adânc, serios, temeinic, ‹fig.› aprofundat, pătrunzător, solid. *Are cunoștințe profunde în domeniul său.* **3** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) adânc, intens, mare[1], puternic, viu. *Expoziția i-a produs o emoție profundă.* **4** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, puternic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere profundă.* **IV** adv. (*modal*) **1** ‹înv.› preafund. *Excursioniștii pătrund profund în pădure.* **2** grav, gros, jos. *Cântă mai profund decât trebuie.* **3** (*în legătură cu vb. ca „a regreta”, „a se căi”*) mult, tare, ‹fig.› amar, amarnic. *Regretă profund vorbele grele pe care i le-a spus.*

profunditáte s.f. (*livr.*) v. Adâncime. Profunzime.

profunzíme s.f. **I 1** adânc, adâncime, afund, fund, străfund. *Foarte multe animale rare trăiesc în profunzimea mărilor și a oceanelor.* **2** adânc, adâncime, afund, fund, măruntaie, străfund, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *mat*). *În profunzimea pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.* **3** adâncime, ‹livr.› profunditate. *Pe această porțiune a râului profunzimea apei este de câțiva metri.* **II 1** importanță, însemnătate, seriozitate, ‹fig.› adâncime. *Profunzimea prefacerilor din societate, din ultimii ani, este o realitate.* **2** seriozitate, temeinicie, ‹fig.› maturitate, soliditate. *Ceea ce impresionează la acești doi tineri este profunzimea sentimentelor lor.*

profúz, -ă adj. (*livr.; despre recoltă, producție etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelșugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent.

profuziúne s.f. (*livr.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.

progădie s.f. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.

progeníe s.f. (*anat.*) prognatism.

progenitúră s.f. **I 1** (*mai ales fam.*) copil[1], odraslă, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› moștenitor, pui[1], ‹fig.› mugur, plămadă, vlăstar, ‹fig.; înv.› naștere. *Nu are ce să facă, este progenitura sa și trebuie să o ierte. Cei doi soți nu au progeniturі.* **2** (*fam.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **II** (*zool.; mai ales fam.*) odraslă, prăsilă, pui[1], ‹pop.› țânc, ‹înv.› prăsitură. *Iepuroaica și progeniturile ei stau într-un țarc special.*

progesterón s.n. (*biochim.*) hormon luteal, luteină. *Progesteronul se formează în corpul galben al ovarelor.*

prognatísm s.n. (*anat.*) progenie. *Prognatismul este o conformație particulară a feței omului, care constă în proeminența anterioară a maxilarelor sau a arcadelor dentare.*

prognostician, -ă s.m., s.f. prognozist. *Prognosticianul este specialist în prognoză.*

prognozá vb. I. tr. (*meteor.; compl. indică fenomene ale naturii, fenomene meteorologice etc.*) a prevedea, a pronostica. *A prognozat vreme rece pentru săptămâna viitoare. Meteorologii au prognozat ploi abundente în zilele următoare.*

prognóză s.f. **1** (*meteor.; și art.,* ***prognoza vremii***) previziune, pronostic. *Prognoza vremii pentru ziua de astăzi a fost corectă.* **2** fig. ‹fig.› diagnoză. *Prognoza criticului literar a fost justă.*

prognozíst, -ă s.m., s.f. prognostician.

prográm s.n. **1** orar[1]. *Niciun angajat al unui magazin nu stă peste programul de funcționare.* **2** (*polit.; și* ***program politic***) platformă. *A luat cunoștință de programul politic al acestui partid. La congres, președintele partidului a prezentat un nou program.* **3** (*inform.*) ***program de navigare*** = browser, motor de căutare, navigator. *Folosește programul de navigare pentru a ajunge la site-ul dorit.*

programá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a planifica. *Stomatologul a programat-o săptămâna viitoare pentru începerea unui tratament de înălbire a dinților.* **2** (*compl. indică mai ales întruniri, întrevederi*) a aranja, a fixa, a mijloci, a organiza, a planifica. *I-a programat pentru seara aceasta o întâlnire.*

programáre s.f. planificare. *Are programare săptămâna viitoare la stomatolog, pentru începerea unui tratament de înălbire a dinților.*

progrediént, -ă adj. gradat[2], gradual, progresiv, treptat, ‹înv.› scăriș.

progrés s.n. dezvoltare, evoluție, înaintare, mers-înainte, propășire, ‹rar› avansare, ‹înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ‹fig.› creștere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Progresul societății este un deziderat al tuturor.*

progresá vb. I. intr. **1** (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a evolua, a înainta, a propăși, ‹înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ‹grec.; înv.› a prohorisi, ‹fig.› a crește, a se ridica, ‹fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate să progreseze rapid.* **2** a se dezvolta, a înainta, a merge. *Societatea din statele avansate progresează spre o formă superioară de civilizație.*

progrésie s.f. **1** (*mat.*) ‹înv.› urmare. *Progresia este un șir finit de numere ai cărui termeni se deduc unul din altul după un anumit procedeu progresiv, cu ajutorul unui număr fix numit rație.* **2** (*muz.*) secvență. *Progresia este repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri.* **3** (*înv.*) v. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Progres. Propășire.

progresíst, -ă adj. **1** (*despre idei, concepții, opinii etc.*) înaintat, ‹rar› propășitor, ‹fig.› avansat. *Economistul are idei progresiste.* **2** (*despre curente, mișcări, publicații etc.*) ‹înv.› progresiv, ‹fig.› luminat[2]. *Școala Ardeleană a fost o mișcare progresistă în Transilvania. O publicație progresistă promovează și susține progresul social, economic, politic și cultural.* **3** (*despre personalități*) ‹rar› propășitor, ‹fig.› luminat[2]. *Nicolae Bălcescu a fost unul dintre intelectualii progresiști ai epocii sale. Milescu a fost unul dintre cei mai progresiști boieri ai țării.*

progresív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** ‹fig.› ascendent. *Se speră într-o dezvoltare economică progresivă.* **2** gradat[2], gradual, progredient, treptat, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea incintei trebuie făcută în mod progresiv și uniform. Medicul îi recomandă creșterea progresivă a dozei de analgezic.* **3** (*înv.; despre curente, mișcări, publicații etc.*) v. Progresist. **II** adv. (*modal*) gradat[2], gradual, treptat, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea locuinței trebuie făcută progresiv și uniform. Medicul îi crește progresiv doza de analgezic.*

prohấb s.n. **1** (*la pantaloni*) șliț, ‹pop.› despicătură, ‹fam.; glum.› prăvălie, ‹arg.› astupător, ghișeu. *Prohabul pantalonilor se încheie cu nasturi sau cu fermoar.* **2** (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **3** (*reg.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.

prohấz s.n. (*înv.*) v. Zgardă.

prohdeorisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.*) v. Arăta. Explica. Indica. Preciza. Spune.

prohdiorihmós s.n. (*grec.; înv.*) v. Indicație. Precizare. Prescripție. Prevedere.

prohibí vb. IV. tr. (*compl. indică producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri*) a interzice, a opri, ‹înv.› a popri. *Legea prohibește producerea și comercializarea băuturilor alcoolice în afara unităților specializate.*

prohibíre s.f. excluziune, interdicție, interzicere, prohibiție, ‹pop.› opreală, opreliște, ‹înv.› oprire, opritură, popreliște, ‹turc.; înv.› iasac. *Prohibirea fumatului în locurile publice este o hotărâre a organismelor Uniunii Europene.*

prohibít, -ă adj. (*despre anumite produse, mărfuri sau despre producerea, vânzarea, exportul, importul lor*) interzis, oprit. *Substanțele energizante prohibite sunt totuși folosite de unii sportivi în concursuri.*

prohibitív, -ă adj. prohibitoriu. *Printr-un sistem prohibitiv se poate distruge orice concurență. Unele legi sunt prohibitive.*
prohibitóriu, -ie adj. prohibitiv.
prohibíție s.f. excluziune, interdicție, interzicere, prohibire, ‹pop.› opreală, opreliște, ‹înv.› oprire, opritură, poprelişte, ‹turc.; înv.› iasac.
prohód s.n. **1** (*relig. creștină*) prohodire, prohodit, ‹reg.› îngropăminte. *Cei prezenți la înmormântare ascultă prohodul.* **2** (*pop.*) v. Inhumație. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.
prohodíre s.f. (*relig. creștină*) prohod, prohodit, ‹reg.› îngropăminte.
prohodít s.n. (*relig. creștină*) prohod, prohodire, ‹reg.› îngropăminte.
prohorisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** intr. (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) v. Avansa. Dezvolta. Evolua. Înainta. Progresa. Propăși. **2** tr., refl. v. Acutiza. Agrava. Complica. Deprecia. Înrăi. Înrăutăți.
prohorisíre s.f. (*înv.*) v. Dezvoltare. Evoluție. Înaintare. Mers-înainte. Progres. Propășire.
proidí vb. IV. tr. (*înv.; despre obiecte ascuțite; compl. indică materiale, suprafețe etc. dure*) v. Pătrunde. Penetra. Răzbate. Răzbi. Străbate. Străpunge. Trece.
proidít s.m. (*înv.*) v. Pribeag. Străin.
proiéct s.n. **1** plan, ‹rar› plănuială, ‹fam.› aranjament, ‹înv.› tertip. *Nu i-a vorbit niciodată despre proiectele ei de viitor.* **2** calcul, gând, idee, intenție, plan, socoteală, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Proiectul său este să înlăture concurența.* **3** calcul, plan, socoteală, ‹fig.› ecuație. *Prezența unui număr așa mare de persoane la ceremonie nu a intrat în proiectul inițial.* **4** intenție, vedere. *Ce ai în proiect pentru viitor?*
proiectá vb. I. **I** tr. **1** (*urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) a se gândi, a intenționa, a plănui, a vrea, ‹rar› a socoti, ‹înv. și pop.› a sta, ‹pop.› a chiti[1], ‹înv. și reg.› a cislui, a sfătui, ‹reg.› a scăpa, a scoposi, ‹înv.› a așeza, a chibzui, a cugeta, a izvodi, ‹fig.; reg.› a cumpăni. *Proiectează să plece într-o călătorie prin Europa.* **2** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a realiza, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să proiecteze o metodă tehnică nouă.* **3** (*compl. indică reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) a concepe, a plănui, a preconiza, a prevedea. *Guvernul a proiectat noi măsuri pentru rezolvarea unor probleme din domeniul economic.* **II 1** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se reliefa, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se proiectează pe linia orizontului.* **2** refl. a se oglindi, a se răsfrânge, a se reflecta, a se vedea, ‹astăzi rar› a se prevedea, a se străvedea, ‹fran.; înv.› a se mira[2], ‹fig.› a se răsturna, a se scălda. *Chipul ei se proiectează în apa limpede a lacului.* **3** refl. (*cinemat.; despre filme*) a se juca, a rula. *Săptămâna viitoare se va proiecta, la cinematograf, un film american.* **4** tr. (*compl. indică obiecte*) a arunca, a azvârli, a propulsa, a zvârli. *Își proiectează pălăria în sus.*
proiectántă s.f. (*geom.*) dreaptă proiectantă (v. *drept*). *Proiectanta unește un punct cu proiecția sa pe un plan.*
proiectáre s.f. **I 1** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, realizare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit proiectarea unei noi metode tehnice.* **2** concepere, plănuire, preconizare. *Proiectarea unor noi reforme economice este în atenția guvernului.* **II 1** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, delimitare, evidențiere, precizare, profilare, reliefare. *Proiectarea munților în depărtare devine clară pe timp senin.* **2** oglindire, răsfrângere, reflectare, reflex, ‹înv.› reflect. *Proiectarea chipului ei în apa lacului este posibilă datorită limpezimii acesteia.* **3** (*cinemat.*) rulare. *Proiectarea filmului american este programată pentru săptămâna viitoare.* **4** aruncare, azvârlire, azvârlitură, propulsare, propulsie, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură. *Proiectarea pălăriei în sus este însoțită de chiuituri.* **5** (*rar*) v. Proiecție.
proiectát, -ă adj. **1** plănuit, ‹reg.› scoposit. *Petrecerea proiectată nu a mai avut loc.* **2** (*despre reforme, măsuri, metode, soluții etc.*) conceput, plănuit, preconizat. *Măsurile proiectate vor ajuta economia să depășească dificultățile crizei financiare.* **3** (*despre obiecte*) aruncat, azvârlit, propulsat, zvârlit. *Nu și-a mai putut recupera din mulțime pălăria proiectată.*
proiectíl s.n. (*milit.*) ‹pop.› plumb, ‹înv.› umplutură. *Din când în când, peste satul asediat vuia câte un proiectil.*
proiectór s.n. **1** (*la vehicule*) far, ‹rar› lanternă. *Unul dintre proiectoarele mașinii s-a spart.* **2** (*electron.*) ***proiector video*** = videoproiector. *Proiectorul video este un dispozitiv care, conectat la un aparat video, la un calculator etc., permite proiectarea de imagini sau de filme pe un ecran de mari dimensiuni.*
proiécție s.f. **1** ‹rar› proiectare. *Cinematograful a achiziționat un nou aparat pentru proiecții.* **2** oglindire, ‹fig.› reflectare. *Fiul este proiecția tatălui în tot ce face.* **3** (*rar; de obicei determ. prin „de lumină”*) v. Dâră. Dungă. Fascicul. Fâșie. Rază.
proímion s.n. (*grec.; înv.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.
próin adj. (*înv.; precedă subst.; despre oameni*) v. Fost.
prolactínă s.f. (*biochim.*) hormon galactogen, luteotrofină, luteotropină. *Prolactina este secretată de lobul anterior al hipofizei.*
prólaps s.n. **1** (*med., med. vet.*) procidență. *Prolapsul este coborârea sau deplasarea din locul său a unui organ sau a unei părți mobile dintr-un organ.* **2** (*med.*) ***prolaps vaginal*** = coleocel, coleoptoză, colpocel, colpoptoză, elitroptoză, vaginocel. *Prolapsul vaginal este o proeminență în vagin.*
prolațiúne s.f. **1** articulare, articulație, emisiune, emitere, pronunțare, pronunție, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. *Prolațiunea corectă a cuvintelor este foarte importantă în unele meserii.* **2** alocuțiune, cuvânt, cuvântare, discurs, ‹rar› luare de cuvânt, ‹pop.› vorbă, vorbire, ‹fam.; iron.› logos, ‹înv.› dicțiune, dimigorie, voroavă, ‹engl.› speech. *La congres, directorul instituției a ținut prolațiunea de deschidere.*
prolépsă s.f. (*ret.*) precepție. *Prolepsa constă în enunțarea într-un discurs retoric a unei obiecții pe care un adversar ar putea să o ridice și în combatrerea ei anticipată.*
proletár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*în filos. marxistă*) muncitor. **2** adj. ‹rar› proletarian. *Viață proletară. Internaționalism proletar.*
proletarián, -ă adj. (*rar*) v. Proletar.
proletariát s.n. (*în filos. marxistă*) clasa muncitoare (v. *clasă*), ‹înv.› clasa lucrătoare (v. *clasă*). *Proletariatul este una dintre cele două clase fundamentale ale societății capitaliste.*
proletarizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, colectivități etc.*) a (se) pauperiza, a sărăci. *Mulți oameni s-au proletarizat în ultimii ani. Criza economică a proletarizat populația.*
proletarizáre s.f. pauperizare, sărăcire. *Starea de proletarizare a populației s-a accentuat în ultimul timp.*
prolifér, -ă adj. (*biol.; despre ființe*) fecund, prolific, ‹pop. și fam.› puios, sământos, ‹înv. și reg.› plodicios, plodos, ‹înv.› plodit, ploditor, plodnic, rodnic.
proliferánt, -ă adj. (*biol.*) proliferativ.
proliferáre s.f. (*biol.*) proliferație, proligerație. *Proliferarea celulelor canceroase este foarte rapidă.*
proliferatív, -ă *adj.* (*biol.*) proliferant.
proliferáție s.f. (*biol.*) proliferare, proligerație.
prolífic, -ă adj. **I 1** (*despre animale*) prăsitor, ‹pop.› puios, ‹reg.› prăselnic, prăsilos. *Animalele prolifice se înmulțesc mult. Unele dintre animalele prolifice sunt crescute pentru înmulțire.* **2** (*biol.; despre ființe*) fecund, prolifer, ‹pop. și fam.› puios, sământos, ‹înv. și reg.› plodicios, plodos, ‹înv.› plodit, ploditor, plodnic, rodnic. *Iepurii sunt unele dintre cele mai prolifice animale.* **3** (*p. anal.; rar; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos. **II** fig. (*despre creatori sau despre perioade de creație*) prodigios, productiv, ‹fig.› fecund, fertil. *Balzac a fost unul dintre cei mai prolifici scriitori francezi. Perioada șederii la Paris a fost cea mai prolifică din viața pictorului.*
prolificitáte s.f. **1** (*biol.*) fecunditate, ‹înv.› plod, plodiciune, plodnicie, rodnicie. *La iepuri, prolificitatea este mare.* **2** fig. ‹fig.› fecunditate.

Uimește și astăzi prolificitatea unui scriitor ca Balzac.

proligerație s.f. (*biol.*) proliferare, proliferație.

prólips s.n. (*grec.; înv.*) v. Prejudecată.

prolíx, -ă adj. **1** (*despre limbă, stil, exprimare, gândire, expuneri etc.*) ‹fig.› descusut, dezlânat, deznodat, diluat, ‹fig.; pop.› lăbărțat. *Discursul a fost prea prolix.* **2** (*despre limbă, stil, expuneri etc.*) ‹fig.› greoi, încărcat[2], plumbos. *Manuscrisul este scris într-o limbă prolixă.*

prolixitáte s.f. ‹livr.› difuziune. *I s-a imputat prolixitatea discursului. Prolixitatea se opune conciziei.*

prológ s.n. (*bis.*) ‹înv.› prologar. *Prologul este o carte care cuprinde viețile sfinților.*

prologár s.n. (*bis.; înv.*) v. Prolog.

prolongáție s.f. alungire, prelungire. *Prolongația mansardei în părțile laterale s-a făcut pentru a da un aspect mai deosebit casei.*

proluziúne s.f. (*livr.*) v. Cuvânt introductiv. Cuvânt-înainte. Exordiu. Introducere. Preambul. Prefață.

promená vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Plimba.

promenádă s.f. **1** ieșire, plimbare, ‹livr.› deambulare, deambulație, peripato, ‹rar› plimbet, ‹fam.› mișcare, ‹reg.› șeitălău, șeităletiu, șpațir. *Promenada prin parc a fost relaxantă. Malul mării este un splendid loc de promenadă.* **2** (*concr.*) ‹rar› corso, ‹înv.› plimbare, plimbătoare. *Invitații au ieșit pe promenada din fața cazinoului.*

promenoár s.n. (*în teatre, opere; fran.; rar*) v. Foaier.

prometazínă s.f. (*farm.*) fenergan, romergan. *Prometazina este recomandată în urticarie, edem angioneurotic, rinită alergică.*

prometeián, -ă adj. prometeic.

prometéic, -ă adj. prometeian. *Mitul prometeic a inspirat, de-a lungul veacurilor, pe marii scriitori, compozitori și artiști plastici ai lumii. Sacrificiul pentru binele omenirii este un act prometeic.*

promílă s.f. miime. *Promila este a mia parte dintr-un întreg.*

promís, -ă adj. făgăduit. *A spus copiilor povestea promisă. I-a dat banii promiși.*

promisiúne s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) angajament, asigurare, cuvânt, făgăduială, făgăduință, legământ, vorbă, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Promisiunile avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.*

promít s.n. (*grec.; înv.*) v. Aducere-aminte. Amintire. Evocare. Suvenir.

promíte vb. III. tr. **1** a se angaja, a făgădui, a se îndatora, a se însărcina, a se obliga, ‹pop.› a se arvuni, a zice, ‹înv. și reg.› a jurui, a se prinde, ‹înv.› a se adeveri, a se apuca, a se oblăgătui, ‹fig.; pop. și fam.› a se lega[1]. *A promis să-și termine studiul până la sfârșitul lunii.* **2** a făgădui, ‹reg.› a îmbuna. *Nu a putut să-i îndeplinească tot ce i-a promis.* **3** (*rar; compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) v. Anticipa. Anunța. Prevesti. Vesti.

promítere s.f. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține"*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.

promítie s.f. (*grec.; înv.*) **I** (*relig.; nm. pr.*) **1** v. Cer[2]. Divinitate. Dumnezeire. Pronie. Providență. Putere. Putere Divină. **2** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **II** (*fin.*) v. Comision. Remiză.

promițátor, -oáre adj. ‹rar› făgăduitor. *Cercetările întreprinse au rezultate promițătoare. Cântărețul a avut un debut promițător.*

prómo s.n. (*publ.*) reclamă. *Pentru lansarea produsului pe piață, consiliul de administrație al firmei a ales un promo pertinent, extrem de sugestiv.*

promoáră s.f. (*meteor.; reg.*) v. Chiciură. Promoroacă.

promonárhic, -ă adj. (*polit.*) promonarhist.

promonarhíst, -ă adj. (*polit.*) promonarhic. *Gruparea promonarhistă și-a mărit numărul membrilor.*

promontóriu s.n. (*geomorf.*) **1** finister, ‹rar› piept. *Promontoriul este o fâșie de uscat înaltă, stâncoasă, abruptă, care înaintează în mare, pornind din continent.* **2** (*înv.*) v. Masiv. Munte.

promorár s.m. invar. (*reg.*) v. Noiembrie.

promoroácă s.f. (*meteor.*) **1** chiciură, ‹pop. și fam.› geruială, ‹pop.› brumă, rouă înghețată, ‹reg.› bură[1], chidă, gotcă, poledită, polei[1], promoară, stură (v. *stur*). *Fiind foarte frig, promoroaca s-a depus pe pomi.* **2** (*rar*) v. Brumă. **3** (*bot.; reg.*) v. Brumă. Pruină.

promotór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. cap, deschizător de drum, inițiator, protagonist, ‹rar› începător, ‹fig.› pionier. *Promotorul campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.* **2** s.m. (*chim.*) inițiator. *Promotorul, prin descompuneri termice sau fotochimice, inițiază reacțiile în lanț în procesele de polimerizare.*

promóție s.f. **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) serie. *Bunicul ei a făcut parte din prima promoție de elevi de la renumitul liceu.* **2** (*înv.*) v. Luare. Promovare. Trecere.

promová vb. I. **1** tr. (*compl. indică cicluri de studii, ani de învățământ, examene etc.*) a lua, a trece. *A promovat examenul de licență.* **2** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a avansa, a înainta, ‹înv.› a provivasi, ‹fig.› a se înălța, a se ridica, ‹fig.; fam.› a se sălta, a se urca. *Fiind deosebit de capabil, a promovat repede în ierarhia politică.*

promováre s.f. **1** luare, trecere, ‹înv.› promoție. *După promovarea examenului de licență, a fost angajat la o firmă.* **2** avansare, înaintare, ‹înv.› provivasire, ‹fig.› ascensiune, înălțare, ridicare. *Promovarea sa în ierarhia politică este binemeritată.*

prompt, prómptă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) expeditiv, iute, operativ, rapid. *Brokerii trebuie să fie prompți.* **2** grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, rapid, ‹înv.› neapestit, nezăbavnic. *Intervenția chirurgicală promptă i-a salvat viața.* **II** adv. (*modal*) expeditiv, grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, rapid, repede. *Directorul rezolvă prompt cererea angajatului.*

prómpter s.n. (*telev.*) teleprompter. *Prezentatorul citește știrea de pe prompter.*

promptitúdine s.f. **1** expeditivitate, operativitate, rapiditate, repeziciune. *I-a recomandat o firmă de transport recunoscută pentru seriozitate și promptitudine.* **2** punctualitate. *Este de o promptitudine proverbială.*

promptuár s.n. (*pedag.*) manual prescurtat.

promulgáre s.f. (*jur.*) emisiune, ‹astăzi rar› promulgație. *Guvernul a hotărât promulgarea unui nou pachet de legi.*

promulgáție s.f. (*jur.; astăzi rar*) v. Promulgare.

pronáos s.n. (*arhit. bis. bizantină*) narteacă, nartex, tindă, ‹reg.› sobă. *Pronaosul precedă naosul unei biserici.*

Prónie s.f. (*relig.; nm. pr.*) **1** Cer[2], Divinitate, Dumnezeire, Providență, Putere, Putere Divină, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos și Pronia să te ocrotească!* **2** art. (***Pronia***) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Slăvesc Pronia care a dat naștere cerului și pământului.*

pronómion s.n. (*înv.*) v. Prerogativă. Privilegiu.

pronostíc s.n. **1** (*meteor.*) previziune, prognoza vremii (v. *prognoză*), prognoză. *Pronosticul*

vremii pentru ziua de astăzi a fost corect. **2** (*med., med. vet.; astăzi rar*) v. Diagnostic. Diagnoză.

pronosticá vb. I. tr. **1** (*meteor.; compl. indică fenomene ale naturii, fenomene meteorologice etc.*) a prevedea, a prognoza. *A pronosticat vreme rece pentru săptămâna viitoare. Meteorologii au pronosticat ploi abundente în zilele următoare.* **2** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevedea, a previziona, ‹livr.› a prospicia, ‹rar› a prești, ‹înv.› a prejudeca, a provedea. *Pronosticase întocmai ceea ce avea să se întâmple. Pronosticase ce urma să se mai petreacă în viața politică.* **3** ‹fig.› a diagnostica. *Criticul literar a pronosticat deja romanul.*

prontosíl alb s.n. (*farm.*) sulfanilamidă. *Prontosilul alb este una dintre primele sulfamide antiinfecțioase.*

pronúme s.n. **1** (*gram.*) ‹înv.› loc-de-nume, loc-de-numire, locul-numelui (v. *loc*). *Pronumele este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv.* **2** (*gram.*) ***pronume demonstrativ*** = ‹înv.› pronume arătător. *Pronumele demonstrativ înlocuiește numele unui obiect , indicând apropierea sau depărtarea acestuia în timp ori în spațiu, identitatea, asemănarea sau diferențierea lui față de alte obiecte;* ***pronume personal*** = ‹înv.› pronume frățesc. *Pronumele personal desemnează diferitele persoane gramaticale, fără a da și alte informații și se declină schimbându-și forma după persoană, număr și caz;* ***pronume personal de politețe*** = pronume personal de reverență. *Pronumele personal de politețe se folosește în vorbirea cu sau despre o persoană față de care se impune respect sau distanță;* ***pronume personal de reverență*** = pronume personal de politețe; ***pronume posesiv*** = ‹înv.› pronume stăpânitor. *Pronumele posesiv are o dublă valoare pronominală, deoarece înlocuiește atât numele obiectului posedat, cât și numele posesorului;* (*înv.*) ***pronume arătător*** v. Pronume demonstrativ; ***pronume frățesc*** v. Pronume personal; ***pronume stăpânitor*** v. Pronume posesiv. **3** (*impr.*) v. Nume de botez. Nume mic. Prenume.

pronunță vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a emite, a rosti, ‹înv.› a răspunde. *Pronunță clar cuvintele, fără nicio deformare a lor.* **2** tr. a rosti, ‹înv.› a proforisi. *Copiii pronunță literele cuvintelor pe rând, una după alta, când învață să citească.* **3** tr., refl. a (se) spune, a (se) zice. *Moldovenii pronunță „chicior" pentru „picior". În Muntenia se pronunță „pă" pentru „pe".* **4** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a rosti, a scoate, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut pronunța niciun cuvânt.* **II 1** tr. (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a exprima, a formula, a rosti, a spune, a zice. *Trebuie încurajat să-și pronunțe public părerea.* **2** tr. (*jur.; compl. indică sentințe, hotărâri etc. judecătorești*) a rosti. *Judecătorul a pronunțat sentința.* **3** tr. (*compl. indică cuvântări, conferințe, discursuri etc.*) a rosti, a ține, ‹înv.› a precuvânta. *Nu-l înțelege nimeni din cauză că își pronunță cuvântarea cu voce joasă.* **4** refl. (*despre oameni*) ‹rar› a se rosti, ‹fam.› a vorbi. *Doctorul nu s-a pronunțat până nu a făcut un examen amănunțit al bolnavului.* **5** refl. (*despre oameni; cu determ. introduse de obicei prin prep. „pentru" sau prin loc. prep. „în favoarea"*) a se declara, a opina. *Se pronunță pentru încheierea contractului. Primarul se pronunță în favoarea noului plan de urbanizare prezentat de arhitecți.*

pronunțáre s.f. **I 1** articulare, articulație, emisiune, emitere, prolațiune, pronunție, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. *Pronunțarea corectă a cuvintelor este foarte importantă în unele meserii.* **2** pronunție, ‹înv.› pronunțație. *Străinii se adaptează cu greu la sistemul de pronunțare al limbii române.* **3** dicție, rostire, ‹grec.; înv.› profora. *Un actor trebuie să aibă o pronunțare perfectă.* **4** (*fon.*) fonetism, pronunție, rostire. *Folosește adesea în vorbire pronunțări regionale.* **II 1** enunțare, exprimare, formulare, rostire, spunere, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Pronunțarea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **2** (*jur.*) rostire. *După pronunțarea sentinței, inculpatul a fost dus la închisoare.* **3** rostire, ținere. *Nimeni nu-l înțelege din cauza pronunțării cuvântării cu voce joasă.*

pronunțát, -ă adj. **I 1** accentuat, evident, reliefat, vizibil, ‹fig.› îngroșat, marcat[2]. *Vorbește cu o pronunțată pronunție ardelenească.* **2** accentuat, proeminent, puternic. *Are bărbia pronunțată.* **3** (*despre culori*) adânc, închis. *Cerul este de un albastru pronunțat.* **II** (*despre idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) enunțat, exprimat, formulat, lansat, ‹înv.› înaintat. *Au luat în discuție câteva dintre opiniile pronunțate.*

pronunțiáție s.f. (*înv.*) v. Pronunțare. Pronunție.

pronúnție s.f. **1** articulare, articulație, emisiune, emitere, prolațiune, pronunțare, rostire, ‹înv.› prozodie, răspundere. **2** pronunțare, ‹înv.› pronunțație. **3** (*fon.*) fonetism, pronunție, rostire. **4** vorbire, ‹înv. și reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă. *Copilul are o pronunție defectuoasă. În pronunția rapidă dispar multe sunete și chiar silabe.*

próor s.n. mânecătoare, ‹reg.› proroc. *Proorul este ajunul sărbătorii Sfântului Gheorghe, când, potrivit unei credințe populare, vrăjitoarele ar lua mana vacilor și rodul ogoarelor.*

proorízmos s.n. (*grec.; înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

propagá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) răspândi, ‹rar› a (se) pălălăi, a vâlvora, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a (se) pălăi, ‹înv.› a sări, a vâlvăi. *Vântul propagă incendiul pe o suprafață mare. Focul s-a propagat și la vecini.* **2** refl. (*fiz.; despre radiații, energii, unde etc.*) a se transmite, a trece, ‹rar› a merge. *Căldura soarelui se propagă în interiorul pământului până la o adâncime mică. Undele sonore se propagă, prin pereți, dintr-o cameră în alta.* **3** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) a difuza, a împrăștia, a răspândi, a revărsa, a risipi, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare propagă lumina în toate colțurile curții. Radiatorul propagă căldură.* **4** refl. (*despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se împrăștia, a se răspândi, a se revărsa, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹pop.› a răzbi. *Parfumul crinilor se propagă peste tot.* **5** refl. (*despre epidemii, infecții, microbi etc.*) a se transmite. *Epidemia de gripă se propagă cu repeziciune.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) împrăștia, a (se) întinde, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Propagă prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se propagă peste tot.* **2** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se extinde, a se împrăștia, a se întinde, a se răspândi, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răschira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se propagă tot felul de zvonuri.* **3** tr. (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) a difuza, a lansa, a populariza, a propovădui, a răspândi, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de știință propagă ideile cele mai valoroase prin intermediul cărților.* **4** tr. (*compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) a disemina, a împrăștia, a răspândi, ‹fig.› a semăna[1], ‹fig.; înv.› a sufla. *Propagă numai ură între ei.* **5** tr. (*compl. indică idei, concepții etc.*) a predica, a propovădui, a răspândi. *A devenit cunoscut pentru că a propagat principiul de dreptate și egalitate pentru toți oamenii.* **6** tr. (*relig.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) a predica, a propovădui, a răspândi, ‹înv. și reg.› a propovedi, ‹înv.› a binevesti, a bogoslovi, a mărturisi, a povesti, a povestui, a spune, a vorbi, a vorovi, ‹fig.› a semăna[1]. *Clericii catolici și ortodocși au propagat creștinismul în lumea a treia.* **III** refl. (*biol.; înv.; despre animale*) v. Înmulți. Prăsi. Procrea. Reproduce. **IV** refl. fig. (*despre idei, concepții, științe, tehnici etc.*) a se răspândi, ‹fig.› a pătrunde, ‹fig.; înv.› a se revărsa. *Astăzi, informatica se propagă în toate domeniile de activitate.*

propagáre s.f. **I 1** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care indică radiații, emanații, mirosuri etc.*) difuzare, împrăștiere, răspândire, revărsare, ‹rar› vărsare. *A pus la intrare un bec puternic pentru propagarea luminii în toate colțurile curții. Propagarea căldurii de la calorifer este uniformă în cameră.* **2** ‹înv.› propagație. *Populația a fost vaccinată pentru a stopa propagarea gripei.* **II 1** difuzare, difuziune, răspândire, transmitere, ‹fam.› vânturare. *Presa, televiziunea și radioul se ocupă cu propagarea știrilor.* **2** circulație, diseminare, împrăștiere, răspândire, ‹rar› diseminație, ‹pop. și fam.› lățire. *Propagarea unor zvonuri mincinoase este frecventă.*

3 popularizare, propovăduire, răspândire, ‹astăzi rar› vulgarizare, ‹înv.› poporanizare, propagație. *Propagarea celor mai valoroase idei se face prin intermediul cărților.* **4** (*relig.*) predicare, propovăduire, răspândire, ‹înv.› mărturisire, mărturisitură, spunere, uluită, ‹fig.› semănare[1]. *Propagarea credinței creștine este frecventă în lumea a treia.* **III** (*biol.; înv.*) v. Înmulțire. Prăsire. Prăsit. Procreare. Reproducere. Reproducție.

propagát, -ă adj. (*despre idei, teorii, învățături etc.*) popularizat, răspândit. *Ideile propagate au fost acceptate de lumea științifică.*

propagatór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. popularizator, propovăduitor, răspânditor, ‹astăzi rar› vulgarizator, ‹fig.› semănător[1]. *Este un cunoscut propagator al tradițiilor de la sate în mediul urban.* **2** s.m. (*relig.*) predicator, propovăduitor, ‹rar› ecleziast, ‹înv.› mărturisitor, propovednic, strălucinător. *Propagatorii propovăduiesc o credință religioasă.* **3** s.m. predicator. *Autorul acestui roman pare a fi cel mai puțin propagator dintre scriitori.* **II** adj. popularizant, popularizator, propovăduitor, ‹rar› divulgativ, răspânditor, ‹fig.› semănător[1]. *A scos o revistă propagatoare a politicii economice a guvernului.*

propagáție s.f. (*înv.*) **I 1** v. Propagare. **2** v. Popularizare. Propagare. Propovăduire. Răspândire. **II** (*biol.*) v. Înmulțire. Prăsire. Prăsit. Procreare. Reproducere. Reproducție.

propanól s.n. (*chim.*) alcool propilic. *Propanolul se obține la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă.*

propanónă s.f. (*chim.*) acetonă, dimetilcetonă. *Propanona se folosește ca solvent în industria lacurilor și a vopselelor.*

propantriól s.n. (*chim.*) glicerină, glicerol. *Propantriolul este folosit în cosmetică, în industria textilă, în pielărie etc.*

propășí vb. IV. intr. **1** (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a evolua, a înainta, a progresa, ‹înv.› a se eleva, a pricopsi, a spori[1], ‹grec.; înv.› a prohorisi, ‹fig.› a crește, a se ridica, ‹fig.; rar› a câștiga. *Prin seriozitate, cinste și muncă, un popor poate să propășească rapid.* **2** (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) a prospera, ‹reg.› a noji[1], ‹înv.› a spori[1], a se tocmi, ‹fig.› a înflori, a mișca, ‹fig.; pop.› a mărgări. *După recesiune, unele societăți economice au început să propășească. Artele și științele au propășit în epoca umanistă.* **3** (*înv.*) v. Preceda. Premerge.

propășíre s.f. **1** dezvoltare, evoluție, înaintare, mers-înainte, progres, ‹rar› avansare, ‹înv.› mergere-înainte, pricopsire, progresie, prohorisire, ‹fig.› creștere, pas[2], pas înainte (v. *pas*[2]), ‹fig.; rar› înălțare, ‹fig.; pop. și fam.› ridicare, săltare. *Propășirea societății este un deziderat al tuturor.* **2** prosperare, ‹fig.› înflorire. *După recesiune, s-a constatat propășirea unor societăți economice. Umanismul a fost o perioadă benefică pentru propășirea artelor și a științelor.*

propășitór, -oáre adj. (*rar*) **1** (*despre idei, concepții, opinii etc.*) v. Înaintat. Progresist. **2** (*despre personalități*) v. Progresist.

propédică s.f. (*mat.; în opoz. cu „împărțire"; înv.*) v. Înmulțire. Multiplicare.

propenăl s.n. (*chim.*) acroleină, aldehidă acrilică. *Propenalul are un miros înecăcios, lacrimogen.*

propénă s.f. (*chim.*) propilenă. *Propena se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei.*

propensiúne s.f. (*livr.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație.

propíce adj. invar. **1** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) avantajos, fast[2], favorabil, prielnic, ‹pop.› priincios, priitor, ‹înv.› îndemânatic. *E un moment propice pentru a prezenta proiectul în fața consiliului.* **2** (*mai ales despre oportunități*) adecvat, binevenit, bun, favorabil, fericit, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, prielnic, ‹livr.› apropriat, tempestiv, ‹rar› adecvațional, ‹pop.› priincios, ‹înv.› priicios, priitor, prios. *Profitând de o ocazie propice, a putut să achiziționeze tabloul dorit.* **3** (*despre împrejurări, situații etc.*) benefic, binefăcător, favorabil, norocos, prielnic, ‹înv.› bunătatnic, părtinitor. *Conjunctura a fost propice pentru promovarea ei.* **4** favorabil, prielnic, ‹fig.› surâzător. *Soarta i-a fost propice.* **5** (*despre fenomene ale naturii, condiții atmosferice, vânt etc.*) bun, favorabil, nimerit, potrivit, prielnic, ‹pop.› priincios. *În sporturile nautice este important să ai un vânt propice.*

propilénă s.f. (*chim.*) propenă.

propiná vb. I. tr. (*latin.; înv.; compl. indică idei, hotărâri etc. ale oamenilor*) v. Sugera.

propís s.n. (*reg.*) **1** v. Caiet. **2** v. Epistolă. Scrisoare.

propólis s.n. (*apic.*) păstură[1]. *Propolisul este o substanță cleioasă, prelucrată de albine din polen și din mugurii plantelor.*

propórție s.f. **I** (*mat.*) **1** raport. *Proporția este câtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități.* **2** relație. *Proporția este conexiunea între doi sau mai mulți termeni în mulțimea perechilor ordonate de elemente ale unei mulțimi date.* **II 1** raport, relație. *În toate tablourile expuse proporția dintre armonia liniilor și culoare este desăvârșită. În noul său roman autorul a reușit să păstreze o proporție echilibrată între rațiunea și starea afectivă a personajului principal.* **2** armonie[1], concordanță, echilibru, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. **3** procent. *Cele două substanțe sunt amestecate în proporții diferite.* **4** dimensiune, mărime, măsură, ‹fam.› calibru, ‹înv.› mărie[1], mărire, ‹fig.› scară. *Dormitorul are proporții normale.* **5** (*mai ales la pl. **proporții***) amploare, extensiune, extindere. *Epidemia a luat mari proporții.* **III** fig. (*mai ales la pl. **proporții***) anvergură, calitate, mărime, ‹fig.› calibru, ‹fig.; fran.› carură. *Manifestările de la festivalul de muzică clasică au fost de proporții deosebite.*

proporționá vb. tr. (*compl. indică substanțe sau materiale care formează un amestec*) a doza, a potrivi. *Farmaciștii proporționează corect substanțele componente ale unui medicament.*

proporționál, -ă adj. ‹rar› proporționat, ‹înv.› proporționalnic. *Într-un triunghi oarecare, laturile sunt proporționale cu sinusurile unghiurilor opuse. Cheltuielile trebuie să fie proporționale cu veniturile.*

proporționalitáte s.f. armonie[1], concordanță, echilibru, proporție, regularitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din proporționalitatea clasicismului.*

proporționálnic, -ă adj. (*înv.*) v. Proporțional.

proporționáre s.f. dozaj, dozare, potrivire. *Farmacistul verifică dacă proporționarea substanțelor medicamentului în amestec este cea corectă.*

proporționát, -ă adj. **1** (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) armonios, concordant, echilibrat, regulat, simetric, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este proporționat.* **2** (*rar*) v. Proporțional.

propovăduí vb. IV. tr. **I 1** (*relig.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) a predica, a propaga, a răspândi, ‹înv. și reg.› a propovedi, ‹înv.› a binevesti, a bogoslovi, a mărturisi, a povesti, a povestui, a spune, a vorbi, a vorovi, ‹fig.› a semăna[1]. *Clericii catolici și ortodocși au propovăduit creștinismul în lumea a treia.* **2** (*compl. indică idei, concepții etc.*) a predica, a propaga, a răspândi. *A devenit cunoscut pentru că a propovăduit principiul de dreptate și egalitate pentru toți oamenii.* **3** (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) a difuza, a lansa, a populariza, a propaga, a răspândi, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de știință propovăduiesc ideile cele mai valoroase prin intermediul cărților.* **4** (*înv.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăși. Încredința. Mărturisi. Revela. Spune. Zice. **5** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Considera. Socoti. **II** (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge.

propovăduíre s.f. **1** (*relig.*) predicare, propagare, răspândire, ‹înv.› mărturisire, mărturisitură, spunere, uluită, ‹fig.› semănare[1]. *Propovăduirea credinței creștine este frecventă în lumea a treia.* **2** popularizare, propagare, răspândire, ‹astăzi rar› vulgarizare, ‹înv.› poporanizare, propagație. *Propovăduirea celor mai valoroase idei se face prin intermediul cărților.*

propovăduitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*relig.*) predicator, propagator, ‹rar› ecleziast, ‹înv.› mărturisitor, propovednic, strălucinător. *Propovăduitorii propovăduiesc o credință religioasă.* **2** propagator, propovăduitor, răspânditor, ‹astăzi rar› vulgarizator, ‹fig.› semănător[1]. *Este un cunoscut propovăduitor al tradițiilor de la sate în mediul urban.* **II** adj. popularizant, popularizator, propagator, ‹rar› divulgativ,

răspânditor, ‹fig.› semănător[1]. *A scos o revistă propovăduitoare a politicii economice a guvernului.*

propovedánie s.f. (*înv.*) **1** v. Cazanie. Cuvânt. Omilie. Predică. **2** v. Discurs funebru. Oraţie funebră.

propovedí vb. IV. tr. (*relig.; înv. şi reg.; despre clerici; compl. indică dogme, credinţa etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi.

propovédnic s.m. (*relig.; înv.*) v. Predicator. Propagator. Propovăduitor.

propózit s.n. (*înv.*) **1** v. Calcul. Gând. Idee. Intenţie. Plan. Proiect. Socoteală. **2** (*înv.*) v. Propunere. Sugestie.

propozíţie s.f. **1** (*gram.*) ‹rar› vorbire, ‹înv.› propunere, vorbă. *Propoziţia este o comunicare cu un singur predicat.* **2** (*gram.*) ***propoziţie adversativă*** = ***propoziţie circumstanţială opoziţională*** = opoziţională (v. *opoziţional*). *Propoziţia adversativă se opune conţinutului regentei;* ***propoziţie cauzală*** = cauzală (v. *cauzal*). *Propoziţia cauzală îndeplineşte funcţia de circumstanţial de cauză al regentei;* ***propoziţie circumstanţială*** = circumstanţială (v. *circumstanţial*). *Propoziţia circumstanţială are în frază rolul pe care îl are complementul circumstanţial în propoziţie;* ***propoziţie circumstanţială de loc*** = circumstanţială de loc (v. *circumstanţial*). *Propoziţia circumstanţială de loc arată locul unde se petrece acţiunea din regentă;* ***propoziţie circumstanţială temporală*** = ***propoziţie temporală*** = circumstanţială de timp (v. *circumstanţial*), circumstanţială temporală (v. *circumstanţial*), temporală (v. *temporal*[2]). *Propoziţia circumstanţială temporală are în frază funcţia unui circumstanţial de timp;* ***propoziţie concesivă*** = concesivă (v. *concesiv*). *Propoziţia concesivă corespunde, în planul frazei, unui circumstanţial concesiv;* ***propoziţie concluzivă*** = concluzivă (v. *concluziv*). *Propoziţia concluzivă este o propoziţie coordonată care exprimă o acţiune prezentată drept concluzie a termenului coordonat;* ***propoziţie consecutivă*** = consecutivă (v. *consecutiv*). *Propoziţia consecutivă îndeplineşte în frază funcţia de circumstanţial consecutiv al regentei;* ***propoziţie disjunctivă*** = disjunctivă (v. *disjunctiv*). *Propoziţia disjunctivă este o propoziţie coordonată care se află într-un raport de excludere faţă de o altă propoziţie coordonată;* ***propoziţie dubitativă*** = dubitativă. *Propoziţia dubitativă exprimă o îndoială, o nehotărâre, o nesiguranţă, o posibilitate sau o bănuială;* ***propoziţie enunţiativă*** = enunţiativă, ‹înv.› propoziţie expozitivă. *Propoziţia enunţiativă prezintă o acţiune sau o stare ca reală;* ***propoziţie exclamativă*** = exclamativă (v. *exclamativ*). *Propoziţia exclamativă exprimă o stare afectivă sub formă de exclamaţie;* ***propoziţie finală*** = finală (v. *final*). *Propoziţia finală este circumstanţiala care exprimă scopul acţiunii din regentă;* ***propoziţie instrumentală*** = instrumentală. *Propoziţia instrumentală este o circumstanţială cu funcţia de circumstanţial instrumental în frază;* ***propoziţie optativă*** = optativă (v. *optativ*). *Propoziţia optativă exprimă o acţiune sau o stare a căror realizare este dorită;* ***propoziţie predicativă*** = predicativă. *Propoziţia predicativă îndeplineşte în frază rolul de nume predicativ al unei propoziţii regente;* ***propoziţie principală*** = principală (v. *principal*). *Propoziţia principală este o propoziţie de sine stătătoare, întrucât nu depinde de alte propoziţii;* ***propoziţie regentă*** = ***propoziţie supraordonată*** = regentă (v. *regent*), supraordonată. *Propoziţiei regente îi este subordonată o propoziţie sau o parte de propoziţie;* ***propoziţie relativă*** = relativă (v. *relativ*). *Propoziţia relativă arătă la ce se limitează acţiunea sau existenţa unei însuşiri ori din ce punct de vedere este emisă comunicarea;* ***propoziţie secundară*** = ***propoziţie subordonată*** = secundară (v. *secundar*), subordonată (v. *subordonat*). *Propoziţia secundară depinde de altă propoziţie din frază. Propoziţie subordonată subiectivă. Propoziţie subordonată atributivă. Propoziţie subordonată completivă. Propoziţie subordonată predicativă;* ***propoziţie subiectivă*** = subiectivă (v. *subiectiv*). *Propoziţia subiectivă îndeplineşte funcţia de subiect al regentei;* (*înv.*) ***propoziţie expozitivă*** v. Enunţiativă. Propoziţie enunţiativă. **3** (*log.*) ***propoziţie categorică*** = propoziţie de predicaţie; ***propoziţie de predicaţie*** = propoziţie categorică. *Propoziţia de predicaţie reflectă raportul dintre un obiect şi o însuşire a lui.* **4** (*livr.*) v. Afirmaţie. Aserţiune. Cuvânt. Declaraţie. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*). **5** (*înv.*) v. Propunere. Sugestie.

proprietár, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) deţinător, posesor, proprietăreasă, stăpân, stăpânitor, ‹pop.› găzdoi, ‹reg.› gazdă, ‹înv.› domn, ocinaş[1], posesuitor, ‹arg.› gagiu. *Proprietarul autovehiculului nu avea certificatul la el când a fost oprit de poliţist.* **2** s.m. (*milit.; înv.*) Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Şef.

proprietaricésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Proprietăresc.

proprietáte s.f. **I 1** posesie, stăpânire, ‹înv.› cuprins[1]. *Are certificat de proprietate pentru casă.* **2** (*concr.*) domeniu, latifundiu, moşie, pământuri (v. *pământ*), ‹înv. şi reg.› loc, ‹reg.› iosag, telechi, ‹înv.› delniţă, dvor, dvorbă, ocolnică, olat, posesiune, prediu, vatră. *Proprietatea sa se întinde pe sute de hectare.* **3** (*concr.; în Ev. Med.*) ***proprietate seniorală*** = pământ alodial. **II 1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însuşire, notă, particularitate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însuşietate, însuşime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ştampilă, timbru, tipar, trăsătură, valenţă, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educaţia este o proprietate a civilizaţiei.* **2** facultate, însuşire. *Omul este înzestrat cu proprietatea de a vorbi. Magnetul are proprietatea de a atrage fierul.* **3** virtute. *Această plantă are proprietăţi tămăduitoare.*

proprietăreásă s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) deţinătoare (v. *deţinător*), posesoare (v. *posesor*), stăpână (v. *stăpân*), stăpânitoare (v. *stăpânitor*), ‹reg.› gazdă, ‹înv.› posesuitoare (v. *posesuitor*).

proprietărésc, -eáscă adj. (*astăzi rar*) ‹înv.› proprietaricesc. *Vechea casă proprietărească este încă în stare foarte bună.*

própriu, -ie adj. **I 1** (*în opoz. cu „general”*) individual, particular, personal, ‹înv.› obrăzalnic, particularistic, particularnic, partnic, personalicesc, personalnic, privatim, privatnic. *Fiecare fiinţă are caracteristici proprii.* **2** (*despre concepţii, atitudini, hotărâri, creaţii etc. ale oamenilor*) individual, particular, personal, subiectiv. *Are o viziune proprie asupra vieţii. Decizia de a ieşi din partid a fost proprie.* **3** (*despre proprietăţi, bunuri etc.*) individual, particular, personal, privat. *A fost trimis în judecată întrucât nu-şi poate justifica bunurile proprii.* **II 1** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, particular, specific, structural, tipic[2], ‹pop. şi fam.› deosebitor, ‹înv.› însuşit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura proprie a poeziilor sale.* **2** adecvat, bun, indicat, nimerit, potrivit, ‹pop. şi fam.› cumsecade, ‹pop.› acătării. *Este un teren propriu pentru cultura viţei-de-vie.*

própriu-zis loc. adv. (*modal*) strict, stricto sensu, ‹rar› simplamente. *Nu şi-a luat propriu-zis un angajament. Estetica tratează, propriu-zis, principiile generale ale frumosului.*

proptár s.n. (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Cătel. Cordenci.

próptă s.f. (*reg.*) **1** v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susţinere. **2** fig. v. Protecţie. Sprijin.

propteá s.f. **I 1** (*şi în forma* ***propteálă***) pop, reazem, sprijin, sprijinitoare (v. *sprijinitor*), susţinere, ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaş, papainog, pripoană, proptă, proptiş, şoş, şpraiţ, ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. *Gardul casei are mai multe proptele.* **2** (*gosp.; pop.*) v. Prăjină. **3** (*la car sau la căruţă; reg.*) v. Opritoare. Piedică. Zăvor. **II** fig. (*pop. şi fam.*) **1** v. Protecţie. Sprijin. **2** v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susţinător. Toiag. Tutore.

propteálă s.f. = proptea.

propţí vb. IV. **I 1** tr., refl. (pas.) (*compl. sau sub. indică obiecte, construcţii, părţi ale acestora, pomi etc.*) a (se) rezema, a (se) sprijini, a (se) susţine, a tutora, ‹reg.› a (se) popri, a (se) prijini. *Şi-a proptit pereţii magaziei în mai mulţi stâlpi groşi. Aracii proptesc butucii viţei-de-vie. Poarta stricată se propteşte într-un par.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a pune, a rezema, a sprijini. *Pentru a se urca în copac, a proptit scara de trunchiul lui.* **3** refl., tr. (*pop. şi fam.; sub. sau compl. indică oameni ori părţi ale corpului lor*) v. Rezema. Sprijini. Susţine. Ţine. **4** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică obiecte sau părţi ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acţiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înţepeni. Pironi. Prinde. Ţintui. **II** fig. **1** tr., refl. recipr. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susţine. **2** refl. (*med., med. vet.; reg.; despre fiinţe*) v. Îndrepta. Înfiri-

pa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

proptíre s.f. rezemare, sprijinire, susținere. *A folosit mai mulți stâlpi groși pentru proptirea pereților magaziei.*

proptíș s.n. (*reg.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere.

proptít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) rezemat, sprijinit, susținut. *Magazia proptită în stâlpi are un aspect dezolant.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ajutat. Ajutorat. Ocrotit. Oploșit. Protejat. Sprijinit. Susținut.

propulsá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte*) a arunca, a azvârli, a proiecta, a zvârli. *Își propulsează pălăria în sus.* **2** fig. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a impulsiona, a îmboldi, a îndemna, a stimula, ‹fig.› a cataliza, a îmboldi, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a propulsat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi propulsat de societatea civilă.*

propulsánt s.m. (*tehn.; rar*) v. Propulsor.

propulsáre s.f. **I 1** propulsie. **2** aruncare, azvârlire, azvârlitură, proiectare, propulsie, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură. *Propulsarea pălăriei în sus este însoțită de chiuituri.* **II** fig. impulsionare, stimulare, ‹fig.› îmboldire. *Societatea civilă are un rol important în propulsarea procesului de coalizare a forțelor politice democratice.*

propúlsie s.f. **1** propulsare. *Propulsia unui vehicul sau a unui sistem tehnic se face prin exercitarea unei forțe de împingere sau de tracțiune asupra acestora.* **2** aruncare, azvârlire, azvârlitură, proiectare, propulsare, zvârlire, ‹înv. și pop.› zvârlitură.

propulsór s.m. (*tehn.*) ‹rar› propulsant. *Propulsorul servește la propulsia unui vehicul.*

propúne vb. III. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a recomanda, ‹înv. și reg.› a prepune. *L-a propus directorului institutului pentru avansare.* **2** a preconiza, a recomanda. *Direcția școlii a propus ca, pentru rezolvarea acestei situații, să fie consultați părinții elevilor.* **3** (*compl. indică produse, mărfuri, servicii etc.*) a oferi. *Firma a propus, ca promoție, două sortimente de parfum.* **4** (*de obicei urmat de prop. introduse prin conj. „să”*) a se decide, a se hotărî. *Și-a propus să plece într-o excursie în deltă.* **5** (*înv.*) v. Invoca. Pretexta. **6** (*înv.; compl. indică cunoștințe, învățătură, rezultate obținute într-un domeniu de activitate etc.*) v. Preda.

propúnere s.f. **I 1** recomandare, recomandație. *Propunerea de avansare a unui cercetător se discută în Consiliul științific al institutului.* **2** preconizare, recomandare. *Propunerea rezolvării acestei situații prin consultarea părinților a fost benefică pentru școală.* **3** sugestie, ‹înv.› predlojenie, problemă, propozit, propoziție, punere înainte. *Propunerea sa a fost supusă aprobării membrilor Consiliului Director.* **4** (*înv.*) v. Predare. **II** (*concr.; înv.*) v. Curs[2]. Prelegere. **III** (*gram.; înv.*) v. Propoziție.

propús s.n. (*înv. și reg.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală.

próră s.f. (*mar.*) bot, ‹înv. și reg.› pisc, ‹înv.› pruă. *La lansarea la apă, a spart sticla de șampanie de prora navei.*

proréctor s.m. ‹înv.› subrector. *Prorectorul unei universități este locțiitorul rectorului.*

proroácă s.f. (*rar*) v. Profetesă. Proroci[ță].

proróc s.m. **I 1** profet. *Prorocul este considerat un trimis al Divinității pe pământ, fiind înzestrat cu darul de a prezice viitorul.* **2** prezicător, profet, vestitor, ‹înv.› glăsitor, înainte-grăitor, menitor, prorocitor, vrăjitor. *Cunoscutul proroc susține că eclipsa de lună este un semn rău.* **II** (*reg.*) v. Mânecătoare. Proor.

prorocésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Premonitoriu. Prevestitor. Profetic. Sibilic. Sibilin. Sibilinic. Vaticinant. Vaticinar. Vizionar.

prorocéstvie s.f. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

prorocestvuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti.

prorocí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prezice, a prevesti, a profetiza, a profeți, a vaticina, a vesti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice grecești proroceau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a prorocit o îmbunătățire a situației financiare a firmei sale.* **2** (*compl. indică viitorul*) a ghici, a prezice, a prevesti, ‹înv. și pop.› a vrăji, ‹fran.; înv.› a devina. *I-a prorocit viitorul în cafea.*

prorocíe s.f. oracol, predicție, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocire, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, menituri, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat.

prorocíre s.f. **1** oracol, predicție, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocie, vaticinație, vaticiniu, ‹rar› prevestit, ‹înv.› devinare, menire, menituri, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ‹grec.; înv.› hrismos, ‹fig.› augurat. *Prorocirea preotesei templului s-a adeverit.* **2** prevestire, prezicere, vestire, ‹înv.› menituri, spunere, zicere. *Prorocirea unor epidemii, războaie, căsătorii etc. era făcută de preotesele din templele antice grecești. Prorocirea unei îmbunătățiri a situației financiare a firmei sale l-a binedispus.*

prorocitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Prezicător. Profet. Proroc. Vestitor.

prorocitúră s.f. (*înv.*) v. Oracol. Predicție. Prevestire. Previziune. Prezicere. Profeție. Prorocie. Prorocire. Vaticinație. Vaticiniu.

prorocíță s.f. **1** profetesă, ‹rar› proroacă. *Prorocița este înzestrată cu harul prorocirii.* **2** ghicitoare (v. *ghicitor*), prezicătoare (v. *prezicător*), ‹înv.› ghicitoreasă, providență (v. *providet*), ‹înv.; glum.› gâcea, ‹fran.; înv.› devină (v. *devin*), ‹fig.; iron.› pitonisă. *A apelat la o prorocită pentru a-și afla viitorul.*

prorogá vb. I. **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. logic indică adunări legislative*) a amâna. *Adunarea legislativă a fost prorogată pentru începutul lunii următoare.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a amâna, a întrerupe, a suspenda. *Prorogă finalizarea construcției, pretinzând sume suplimentare.*

prorogáre s.f. (*jur.*) prorogație. *S-a dat un decret de prorogare a datei începerii vânătorii.*

prorogáție s.f. (*jur.*) prorogare.

prorúpe vb. III. intr. **1** (*înv. și reg.; despre oameni; uneori determ. prin „în râs”, „în plâns”*) v. Bufni. Izbucni. Pufni. **2** (*reg.; mai ales despre fenomene ale naturii*) v. Conteni. Curma. Înceta. Încheia. Întrerupe. Opri. Potoli. Sfârși. Sta. Termina. Trece. **3** (*înv.; despre lacrimi*) v. Izbucni. Țâșni. **4** (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni.

prorúpere s.f. (*înv.*) v. Declanșare. Dezlănțuire. Iscare. Izbucnire. Începere. Pornire. Producere. Stârnire. Venire.

prorúpție s.f. (*înv.*) v. Declanșare. Dezlănțuire. Iscare. Izbucnire. Începere. Pornire. Producere. Stârnire. Venire.

prosádi vb. IV. tr. (*pom., agric.; reg.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Sădi. Transplanta.

proscalísi vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică oameni*) v. Invita. Îmbia. Pofti.

proscéniu s.n. (*arhit.; în săli special amenajate pentru spectacole de teatru sau de operă*) avanscenă. *Prosceniul este cuprins între cortină și rampă.*

proschinitár s.n. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Iconostas.

proscomídie s.f. (*bis.; la creștini*) **1** ‹înv.› predlojenie. *În timpul proscomidiei preotul sfințește pâinea și vinul pentru împărtășanie.* **2** jertfelnic. *Proscomidia este masa din altar pe care se pregătesc Sfintele Daruri.*

proscrí|e vb. III. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni*) a alunga, a exila, a goni, a izgoni, a ostraciza, a relega, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost proscris din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **2** (*compl. indică acțiuni ale oamenilor, grupări, mișcări politice, religioase, idei, atitudini etc. considerate de autorități ca primejdioase*) a interzice, a opri. *Unele secte sunt proscrise.* **3** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost proscris de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

proscriére s.f. **1** (*jur.*) alungare, exilare, gonire, izgonire, ostracizare, relegare, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După proscriere, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.* **2** interzicere, oprire. *Proscrierea unor secte a fost luată de autorități sub presiunea reprezentanților religiilor oficiale.* **3** (*jur.; astăzi rar*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

proscripție s.f. (*astăzi rar*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.
proscris, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*jur.*) alungat, exilat, gonit, izgonit, pribeag, relegat, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele proscrise din motive politice nu s-au mai întors.* **2** adj. (*despre idei, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) interzis, neîngăduit, nepermis, oprit. *Renegarea propriei religii este pentru adevărații credincioși o faptă proscrisă.*
prosectúră s.f. (*med.*) morgă[1], ‹arg.› răcitor. *La prosectură se depun cadavrele persoanelor moarte în afara domiciliului lor.*
prosferisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică obiecte, bunuri etc.*) v. Da[2]. Dărui. Oferi.
prosforá[1] s.f. (*înv.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.
prosforá[2] vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, bunuri etc.*) v. Da[2]. Dărui. Oferi.
prosimián s.m. (*zool.*) lemurian. *Prosimienii sunt mamifere primate nocturne, care trăiesc în regiunile tropicale ale Africii și Asiei.*
proslăví vb. IV. **1** tr. (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a slăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a fâli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și proslăvească eroii.* **2** tr. (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a lăuda, a mări, a preamări, a preaslăvi, a slăvi, ‹rar› a ferici. *Proslăviți ziua în care s-a format România Mare!* **3** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Lăfăi. **4** tr. (*bis.; înv.; despre Dumnezeu sau despre sfinți; compl. indică oameni*) v. Ajuta. Milui. **5** refl. (*înv.; despre oameni; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba.
proslávire s.f. **1** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, proslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o proslăvire meritată.* **2** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, slavă, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere proslăvirea trecutului este evidentă.* **3** binecuvântare, glorificare, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, slavă, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Proslăvirea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.*
proslávít, -ă adj. **1** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Proslăvita zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.* **2** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii proslăviți au murit pentru patrie.* **3** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preamărit, preaslăvit, slăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Proslăvite Doamne, Ție ne rugăm! Proslăvite împărate, ți-am îndeplinit porunca!*
proslăvitór, -oáre adj. ‹înv.› lăudător, slăvitor.
prosóp s.n. șervet, ștergar, ‹înv. și reg.› mânăștergură, peșchir, ‹reg.› chindeu, măsai[1], profes, senic, spălătoare (v. *spălător*), sprijinea-lă, ștergătoare (v. *ștergător*), ștergură[1], ștergureu, ‹arg.› fotă. *Femeile de la țară țes prosoape pe care le dăruiesc oaspeților de seamă mai ales la nunți.*
prosopalgíe s.f. (*med.*) nevralgie de trigemen, nevralgie facială, ‹astăzi rar› tic dureros (v. *tic*[2]). *Prosopalgia este localizată la față, în regiunea nervului trigemen.*
prosopél s.n. ‹pop.› ștergăraș, ștergărel.
prospătúră s.f. (*arg.*) v. Fată. Fecioară. Virgină (v. *virgin*).
prospéct[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Deschidere. Perspectivă[1]. Priveliște. Vedere. **2** v. Perspectivă[1].
prospéct[2] s.n. (*livr.*) v. Magistrală (v. *magistral*).
prospectáre s.f. **1** (*geol.*) prospecțiune. **2** (*econ.*) prospecțiune.
prospectívă s.f. futurologie, știința viitorului (v. *știință*), viitorologie. *Prospectiva se ocupă cu studierea legilor și metodelor noi de prospectare a viitorului.*
prospécție s.f. = prospecțiune.
prospecțiúne s.f. **1** (*geol.*) prospectare. *Lucrările de prospecțiune se fac în scopul descoperirii substanțelor minerale utile dintr-o regiune.* **2** (*geofiz.*) ***prospecțiune seismică*** = seismometrie, ‹rar› seismică (v. *seismic*). *Prospecțiunea seismică studiază viteza de propagare a undelor seismice din scoarța pământului, provocate prin exploziii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitor substanțe minerale utile.* **3** (*econ.; și în forma* ***prospecție***) prospectare. *Prin prospecție se cercetează cererea și oferta de mărfuri de pe o piață.*
prospér, -ă adj. **1** (*despre oameni, așezări omenești, state, despre situația oamenilor etc.*) eflorescent, înfloritor, ‹fig.; înv.› înflorit. *Cultura se afla într-o stare prosperă.* **2** (*despre regiuni, localități etc.*) bogat. *În jurul Sibiului sunt multe sate prospere.*
prosperá vb. I. intr. (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) a propăși, ‹reg.› a noji[1], ‹înv.› a spori[1], a se tocmi, ‹fig.› a înflori, a mișca, ‹fig.; pop.› a mărgări. *După recesiune, unele societăți economice au început să prospere. Artele și științele au prosperat în epoca umanistă.*
prosperáre s.f. propășire, ‹fig.› înflorire. *După recesiune, s-a constatat prosperarea unor societăți economice. Umanismul a fost o perioadă benefică pentru prosperarea artelor și a științelor.*
prosperitáte s.f. **1** belșug, bogăție, bunăstare, ‹pop. și fam.› noroc, ‹pop.› pricopseală, ‹reg.› duium, prindoare, ‹înv.› buiecitură, norocire, salut[2], scumpete, scumpie[2], spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), înflorire, ‹fig.; rar› larg, ‹fig.; fam.› bumbac, mătase, osânză, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*). *După o perioadă lungă de criză economică, încep să apară primele semne de prosperitate.* **2** dezvoltare, ‹fig.› eflorescență, înflorire. *Numai o atmosferă de entuziasm poate face posibilă o prosperitate artistică.*
prospețíme s.f. **1** frăgezime, ‹fig.; înv.› vioșie. *Plantele de interior nu au mirosul și prospețimea florilor de câmp.* **2** fig. ‹fig.› frăgezime, tinerețe. *Deși bătrân, cunoscutul actor și-a păstrat prospețimea sufletească.*
prospiciá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevedea. Previziona. Pronostica.
prost, proástă adj., s.m., s.f., adv. **I 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prostănac, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, hușit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălâmb, tărântuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trâncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare prost! De regulă, proștii sunt ușor de înșelat.* **2** adj. s.m., s.f. bleg, credul, naiv, ‹înv. și pop.› zălud, ‹fam.› fraier, ‹înv. și reg.› lud, ‹reg.› husăn, ponc, ‹fig.; fam.› copil[1], copilă, fazan, guguștiuc, oiță, ‹fig.; fam.; peior.› papagal, ‹arg.› botanist, bulache, cajbec, candelist, fanache, fleng, gioablă, goglet, gorobete, gudulan, gulie, gușter, gutufan, gutuie, leuștean, mocamente, mocan[1], mocangiu, pampalache, pifan, popândău, rât an, topfiz, uțupan, zarzavagiu. – *Ești atât de prost încât ai putut s-o crezi? Este un prost dacă ascultă tot ce-i spune.* **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit”, „învățat”, „cult”, „cultivat”*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neinstruit, neînvățat, simplu, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.›

necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabeţedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un prost face multe greșeli de limbă.* **4** adj., s.m., s.f. ignorant, incapabil, incompetent, necapabil, nechemat, necompetent, neisprăvit, nepregătit, nepriceput, neștiutor, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› năzdrăvan, nepricopsit, ‹fam.› ageamiu, ciumpalac, ‹reg.› nestemnic, opatec, ‹înv.› neștiut[2], ‹fig.; fam.› îngrămădit, neșcolit, ‹fig.; fam.; deprec.› falit, nespălat, nul, ‹arg.› uțupan. *Din nefericire sunt mulți meșteri proști în meseria lor. Calculatorul i-a fost stricat de un prost.* **5** adj. (*în opoz. cu „talentat"; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) netalentat, nevaloros, slab, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› anemic. *Nu a fost greu să se constate că este un jurnalist prost.* **6** adj. (*în opoz. cu „valoros"; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, slab, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestația boxerului favorit a fost proastă.* **7** adj. (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) inferior, mizerabil, ordinar, rău, ‹înv.› grumb, prostac, prostatic, ‹peior.› second-hand, ‹arg.› scremut[2]. *A cumpărat un vin prost.* **8** adj. (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, rău, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp prost.* **9** adj. mic, redus, scăzut, slab. *Vizibilitatea este proastă din cauza ceții.* **10** adj. (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, rău, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este proastă.* **11** adj. (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, rău, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt proaste. Interpretarea datelor problemei este proastă.* **12** adj. (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, rău, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă proastă.* **13** adj. (*despre vești, întâmplări etc.*) neplăcut, rău, ‹fam.› urât[2], ‹înv.› slab. *Este foarte supărat pentru că a primit o veste proastă de la părinți.* **14** adj. defavorabil, nefavorabil, neplăcut, rău, urât[2]. *A făcut o impresie proastă printr-o purtare neadecvată.* **15** adj. (*înv. și pop.; despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) v. Inferior. Modest. Neimportant. Neînsemnat. Simplu. Umil. **16** adj. (*înv. și pop.; despre condiția socială*) v. Modest. Simplu. Umil. **17** adj. (*pop. și fam.; despre drumuri, căi etc.*) v. Greșit. **18** adj. (*pop.; despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Bârfitor. Calomniator. Calomnios. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Ponegritor. Vituperativ. **19** adj. (*milit.; fam.; despre militari*) v. Negradat. **20** adj. (*fam.; deprec.; despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „la", care indică domeniul de activitate*) v. Slab. **21** adj. (*în opoz. cu „frumos"; înv. și reg.; despre ființe*) v. Urât[2]. **22** adj., s.m., s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **23** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **24** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molâu. Mototol. **25** adj. (*înv.; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Banal. Comun. Obișnuit. Ordinar. Prozaic. **26** adj. (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Candid. Cast. Feciorelnic. Fecioresc. Inocent. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. **27** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Cinstit. Franc[2]. Leal. Loial. Neprefăcut. Sincer. **28** adj. (*înv.; despre ființe*) v. Inferior. Neevoluat. Primitiv. Rudimentar. Simplu. **29** adj. (*înv.; despre comunități umane*) v. Inferior. Înapoiat. Nedezvoltat. Neevoluat. Primitiv. Rudimentar. **30** adj. (*lingv.; înv.; despre limbi*) v. Popular. **31** adj. (*înv.; despre intervale de timp*) v. Lucrător. **32** adj. (*înv.; despre ani*) v. Bisect. Bisextil. **33** adj. (*în opoz. cu „compus", „complex"; înv.; despre substanțe, corpuri etc. sau despre părți componente ale unui corp, ale unui tot, ale unui ansamblu*) v. Simplu. **II** s.m. **1** (*în Ev. Med., în Transilv.; înv.*) v. Iobag. Șerb. **2** (*reg.*) v. Sătean. Țăran. **III** adv. (*modal*) **1** rău. *Astăzi nu merge la școală pentru că se simte cam prost.* **2** anevoie, greu, rău. *Se merge prost pe această șosea plină de gropi.* **3** aiurea, anapoda, înfiorător, îngrozitor, rău, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg rău.* **4** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă prost în engleză. Cuvintele au fost scrise prost.* **5** eronat, greșit, impropriu, incorect, inexact, rău. *A înțeles prost ceea ce i s-a spus. Gândește prost acest fenomen social.* **6** inexact, rău. *Ceasul merge prost.* **7** insuficient, puțin, rău. *Meseria lui este astăzi prost remunerată. Becul luminează prost holul.* **8** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) neclar, nedeslușit, rău. *Vede prost chiar și cu ochelarii noi. Vocea i se aude prost la telefon.* **9** rău. *Solistul a cântat prost în această seară. Mecanicul a reparat prost motorul.* **10** rău, urât[2]. *Se îmbracă prost. S-a machiat prost.* **11** rău. *Nu ți se pare că arată prost astăzi?* **12** neplăcut, rău, ‹fam.› urât[2]. *Dacă nu te cuminți, ai s-o termini prost!* **13** deplorabil, lamentabil, slab. *Filmul este realizat prost.* **14** slab. *Nu a luat bacalaureatul deoarece a fost prost pregătit.* **15** slab. *Această marfă se vinde prost.* **16** (*înv.; de obicei urmat de determ. locale*) v. Drept. Perpendicular. Vertical. **17** (*înv.*) v. Intens. Puternic. Tare.

prostác, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; înv. și pop.*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu. **2** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Inferior. Modest. Neimportant. Neînsemnat. Simplu. Umil. **3** adj. (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) v. Inferior. Mizerabil. Ordinar. Prost. Rău.

prostán adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

prostátă s.f. **1** (*anat.*) glandă prostatică, ‹înv.› gâlca sămânții (v. *gâlcă*). *Prostata este anexă a aparatului genital masculin.* **2** (*med.; impr.*) v. Prostatită.

prostátic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Degajat. Dezinhibat. Dezinvolt. Firesc. Liber. Natural. Neafectat. Neartificial. Necăutat. Neconvențional. Neprefăcut. Nesilit. Nesofisticat. Nestudiat. Nonconvențional. Nonșalant. Simplu. Spontan. **3** adj. (*înv.; despre condiția socială*) v. Modest. Simplu. Umil. **4** adj. (*înv.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Inept. Nătâng. Neghiob. Neghiobesc. Nerod. Nerozesc. Netot. Prostesc. Stupid. **5** adj. (*înv.; despre materii, obiecte, materiale etc.*) v. Inferior. Mizerabil. Ordinar. Prost. Rău.

prostatítă s.f. (*med.*) ‹impr.› prostată. *Prostatita este o inflamație acută sau cronică a prostatei.*

prostáv, -ă adj. (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"; reg.; despre oameni*) v. Agramat. Ignorant. Incult. Necultivat. Neinstruit. Neînvățat. Prost. Simplu.

prostălău adj., s.m. ‹pop. și fam.› prostovan, ‹pop.› prostolan, ‹reg.› ceacănău, năvârc, teleleu, ‹reg.; deprec.› mogalău. *Este înalt cât ușa, dar prostălău fără pereche.*

prostănác, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, stupid, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, huși, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătâbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălâmb, tărântuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glu-

pav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar.

prostănătic, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv. și reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

prostănău s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

prostănél, -ea adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Prosticel. Prostișor. Prostuleț. Prostuț.

prostăticíe s.f. (*înv.*) **1** v. Cretinism. Dobitocie. Idioțenie. Idioție. Imbecilitate. Inepție. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie. Tâmpenie. **2** v. Agramatism. Ignoranță. Incultură. Nepricepere. Neștiință. Simplicitate. Simplitate.

prosteálă[1] s.f. **1** (*mai ales fam.*) capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuțăreală, maimuțărie, moft, naz, poftă, toană[1], ‹pop. și fam.› fasoleală, fasolire, hachiță, pandalie, pârțag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› cășunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiță, fițăraie, fițărie, marafet, țachismă, ‹fam.; iron.› grațiozitate, ‹fam.; deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. și reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambițe, sucă, toancă[2], trăsneală, țifrășag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simț, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› smorfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiție, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare și-i suporta toate prostelile.* **2** (*pop. și fam.*) v. Dobitocie. Imbecilitate. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Tâmpenie. Tembelism.

prosteálă[2] s.f. (*înv. și reg.*) v. Cerșeală. Cerșetorie. Cerșire. Cerșit. Cerut[1]. Milogeală. Milogit.

prosternă vb. I. refl. (*despre oameni*) a se apleca, a se închina, a se înclina, a se pleca, a se ploconi, ‹înv.› a se abate[2], a se temeni. *Se prosternează în fața ei, salutând-o reverențios.*

prosternáre s.f. aplecare, închinare, înclinare, plecăciune, ploconire, ‹rar› prosternație, ‹pop.› aplecăciune, ‹reg.› plocon, ‹înv.› închinăciune, închinătură, plecare. *O salută reverențios, cu prosternări afectate.*

prosternáție s.f. (*rar*) v. Aplecare. Închinare. Înclinare. Plecăciune. Ploconire. Prosternare.

prostésc, -eăscă adj. **1** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, neghiobesc, nerod, nerozesc, netot, stupid, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost prostesc.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dobitocesc, ‹fig.› nesărat. *Pune întrebări prostești.* **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) imprudent, inconștient, intemperant, nebun, nebunesc, nechibzuit, necugetat, necumpănit, necumpătat, nejudecat, nesăbuit, nesocotit, ‹livr.› derezonabil, ‹rar› dezmetic, neprecugetat, ‹reg.› nechitit, negândit, ‹înv.› buiac, ‹fig.› orbesc. *A făcut un salt prostesc și s-a aruncat în apa rece a mării. Era să cadă din balcon din cauza unei mișcări prostești.* **4** (*înv.; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Banal. Comun. Obișnuit. Ordinar. Prozaic.

prostéște adv. (*modal*) **1** necugetat, neghiobește, nerozește, stupid, ‹fig.› măgărește. *S-a purtat prostește cu ea și a avut de suferit.* **2** dobitocește. *Îl privește prostește, neînțelegând întrebarea pusă.* **3** nebunește, ‹fig.› orbește, orbiș. *Au cheltuit prostește în concediu.*

prostí[1] vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) îndobitoci, a (se) tâmpi, ‹pop. și fam.› a (se) tembeliza, ‹pop.› a (se) năuci, a nebuni, ‹reg.› a (se) hăbăuci, a (se) tonti. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au prostit de tot.* **2** tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idiotiza, a (se) idioți, a (se) imbeciliza, a (se) nătângi, a (se) tâmpi. *S-a prostit din cauza unui tratament medical greșit.* **3** refl. (*pop. și fam.; adesea deprec.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **4** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **II** refl. (*înv.*) **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza. **2** (*despre ființe*) v. Urâți. **III** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Deghiza. Travesti.

prostí[2] vb. IV. **1** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Cere. Cerși. Milogi. **2** refl. recipr. (*înv.; mai ales despre adversari*) v. Concilia. Împăca. Reconcilia. **3** intr. (*polit.; înv.; despre monarhi*) v. Abdica. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Demisiona.

prostíc, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Prosticel. Prostișor. Prostuleț. Prostuț.

prosticél, -eă adj., s.m., s.f. prostișor, prostuleț, prostuț, ‹rar› prostic, ‹reg.› ludișor, nocorobuț, prostănel.

prostíe s.f. **I 1** nătângie, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› nătângeală, netoție, ‹pop. și fam.› tonție, ‹fam.› zevzecie, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nărozenie, ‹turc.; înv.› zevzeclâc, ‹fran.; rar› sotiză, ‹iron.› deșteptăciune, ‹fig.› sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza prostiei.* **2** dobitocie, imbecilitate, neghiobie, nerozie, tâmpenie, tembelism, ‹pop. și fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de o prostie fără seamăn.* **3** (*înv.*) v. Agramatism. Ignoranță. Incultură. Nepricepere. Neștiință. Simplicitate. Simplitate. **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioțenie, idiotie, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› proștăticie, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea prostie.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nătângie, nebunie, neghiobie, nerozie, nesocotință, stupiditate, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe prostii când este nervos.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, stupiditate, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați prostiile pe care le-a susținut.* **4** (*la pl. prostii*) bagatele (v. *bagatelă*), fleacuri (v. *fleac*), mărunțișuri (v. *mărunțiș*), nimicuri (v. *nimic*), ‹înv. și pop.› mărunțușuri (v. *mărunțuș*), ‹fam.; deprec.› rahaturi (v. *rahat*[1]), ‹reg.› caracașicuri, flinticuri (v. *flintic*), ‹fig.› abțibilduri, ‹fig.; fam.› acareturi (v. *acaret*), ‹vulg.› căcaturi (v. *căcat*), căcățele (v. *căcățel*). *Cumpără tot felul de prostii.* **III 1** (*adesea constr. cu vb. „a comite", „a face"*) eroare, gafă, greșeală, poznă. *A înțeles că a făcut o prostie după reacția musafirilor.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) boroboață, ispravă, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, șotie, trăsnaie, ‹pop. și fam.› pocinog, ‹reg.› boață, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boț. *Pentru prostiile făcute la școală i-au scăzut nota la purtare.* **3** naivitate, ‹fig.› copilărie. *E o prostie să crezi că îți va spune adevărul.* **4** bagatelă, fleac, mărunțiș, nimic, ‹înv. și pop.› mărunțuș, secătură, ‹fam.› chițibuș, detaliu, moft, ‹înv. și reg.› măruntaie, ‹fam.; deprec.› rahat[1], ‹reg.› drăcăraie, plăvii, ‹înv.› blagomanie, minuție, ‹arg.› lucernă, plătică[1], ‹vulg.› căcat, căcățel. *Este atât de cârcotaș, încât se leagă de toate prostiile.* **IV** (*înv.*) v. Modestie. Simplicitate. Simplitate.

prostíme s.f. **I** (*înv.*) **1** v. Dobitocie. Imbecilitate. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Tâmpenie. Tembelism. **2** v. Agramatism. Ignoranță. Incultură. Nepricepere. Neștiință. Simplicitate. Simplitate. **II** (*înv.*) v. Modestie. Simplicitate. Simplitate. **III** (*colect.; deprec.*) v. Vulg.

prostíre[1] s.f. **1** îndobitocire, tâmpire, ‹înv.› dobitocire. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au adus într-o jalnică stare de prostire.* **2** (*med.*) cretinizare, idiotizare, idiotire, imbecilizare, îndobitocire, tâmpire. *Prostirea lui are drept cauză o boală din copilărie.* **3** (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **4** (*înv.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare.

prostíre[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Cearșaf. **2** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

prostíre[3] s.f. (*înv.*) **1** (*polit.*) v. Abdicare. **2** (*adesea constr. cu vb. ca „a da", „a depune", „a înainta", „a oferi", „a prezenta"*) v. Demisie.

prostișór, -oără adj., s.m., s.f. prosticel, prostuleț, prostuț, ‹rar› prostic, ‹reg.› ludișor, nocorobuț, prostănel. *Copilul lor este cam prostișor.*

prostít[1] s.n. (*fam.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

prostít[2], **-ă** adj. (*despre oameni*) **1** îndobitocit, tâmpit. *Oamenii prostiți sunt izolați de lume.*

2 (*med.*) cretinizat, idiotizat, idioțit, imbecilizat, îndobitocit, tâmpit, ‹fam.› dobitocit. *Omul prostit nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.* **3** (*fam.*) v. Ademenit. Amăgit. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

prostituá vb. I. **1** refl (*despre femei*) ‹fig.› a se vinde. *Multe femei se prostituează pentru a avea din ce trăi.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) înv.› a supune. *Bărbatul a fost condamnat la ani grei de pușcărie pentru că a prostituat nu numai femei, ci și copii.*

prostituátă s.f. cocotă, demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹livr.› frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, înv. și pop.› rea (v. *rău*), ‹pop. și fam.› curvă, curvet, curvișteină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› lele, papină, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› häitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, înv. și reg.› pârțotină, telălită, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madarangă, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› häitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], înv.› celetnică, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiță, panțură, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, bașoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoartă, fleortotină, fleștură, fliușcă, floartă, flostină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, prăjitoare, producătoare (v. *producător*), puiță, pușcătoare (v. *pușcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o prostituată.*

prostitúție s.f. ‹pop. și fam.› curvărie, curvărit, curvăsăreală, curvăsărie, curvie, ‹pop.› curvasalâc, ‹înv.› supunere, ‹arg.› produs. *Unii dintre guvernanți vor să legifereze prostituția.*

prostolán, -á adj., s.m. (*pop.*) v. Prostălău.

prostován, -ă adj., s.m. (*pop. și fam.*) v. Prostălău.

prostovól s.n. (*pesc.*) năpastă, ‹reg.› ceasma, cucă[2], năpastnic, plasca[1], șașma, târâtoare (v. *târâtor*). *Prostovolul este alcătuit dintr-o plasă conică, ce formează în apă un sac în care sunt prinși peștii.*

prostrát, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, tembel, ‹reg.› nebrințit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană prostrată, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, supărat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, oparit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Prostrat după vestea primită, s-a închis în sine.* **II** (*înv.*) **1** (*med., med. vet.; indică valoarea, calitatea; despre însușiri sau manifestări ale organismului uman ori animal*) v. Diminuat. Micșorat. Redus. Scăzut. **2** (*arată cantitatea*) v. Diminuat. Împuținat. Micșorat. Redus. Scăzut.

prostrație s.f. apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, tembelism, ‹livr.› oscitanță, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijință, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de prostrație față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.*

prostulét adj. (*despre oameni*) prosticel, prostișor, prostuț, ‹rar› prostic, ‹reg.› ludișor, nocorobuț, prostănel. *Copilul lor este cam prostuț.*

proșcá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Împroșca. Stropi. **2** intr. (*despre lichide, noroi etc.*) v. Împroșca. Sări. Stropi.

proștitruí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

prot[1] s.m. (*în edituri, tipografii etc.; înv.*) v. Corector.

prot[2] s.m. (*relig; în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Egumen. Stareț. Superior.

próta s.m. (*relig.; reg.*) v. Protoiereu. Protopop.

protagoníst, -ă s.m., s.f. **1** cap, deschizător de drum, inițiator, promotor, ‹rar› începător, ‹fig.› pionier. *Protagonistul campaniei împotriva drogurilor este o cunoscută vedetă de televiziune.* **2** cap, corifeu, fruntaș. *Petru Maior este unul dintre protagoniștii Școlii Ardelene.* **3** eroină, erou. *El este protagonistul acestei întâmplări.*

protál s.n. (*bot.; la angiosperme*) ***protal bărbătesc*** = ***protal mascul*** = microprotal; ***protal femel*** = macroprotal, sac embrionar. *În protalul femel se află oosfera.*

protândric, -ă adj. (*biol.*) proterandric. *Organismele hermafrodite sunt protandrice.*

protandríe s.f. (*biol.; la organismele hermafrodite*) proterandrie. *Protandria este dezvoltarea organelor reproducătoare masculine înaintea celor feminine.*

protanopíe s.f. (*med.*) daltonism. *Protanopia este incapacitatea ochiului de a diferenția culoarea roșie de cea verde.*

protázá s.f. (*log.; înv.*) v. Premisă.

proteáze s.f. pl. (*biochim.*) proteinaze. *Pepsina și tripsina sunt cele mai cunoscute proteaze.*

protectá vb. I. (*înv.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține. **2** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.

protectív, -ă adj. **1** protector. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) protector, ‹rar› proteguitor.

protectór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** apărător, ocrotitor, prezervativ, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› scutitor. *A învelit masa din curte cu un plastic protector.* **2** apărător, ocrotitor, tutelar, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› priitor, scutitor. *Societatea filantropică este o instituție protectoare pentru căminul de bătrâni.* **3** protectiv. *Legile trebuie să fie protectoare pentru populație.* **4** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) protectiv, ‹rar› proteguitor. *Totdeauna a avut față de ea o atitudine protectoare. Își privește copilul cu un aer protector.* **5** (*în credințe*) apotropaic. *Unele obiecte au rol protector.* **6** (*polit.; despre state*) ‹înv.› protectrice, protectuitor. *Un stat protector exercită un protectorat asupra unei țări sau asupra unui teritoriu.* **II** s.m., s.f. **1** ajutor, apărător, ocrotitor, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹rar› prote-

guitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrof, pârtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este protectoarea bătrâneții ei.* **2** apărător, ocrotitor, patron, sprijinitor, susținător. *Marele magnat și-a luat rolul de protector al artelor plastice.*

protectorát s.n. (*polit.*) ‹înv.› protecție. *Tunisia s-a aflat mulți ani sub protectorat francez.*

protectríce adj. (*polit.; înv.; despre state*) v. Protector.

protectuitór, -oáre adj. (*polit.; înv.; despre state*) v. Protector.

protécție s.f. **1** sprijin, ‹înv.› regea, regealâc, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; reg.› proptă, ‹fig.; înv.› spate, spete (v. *spată*). *Are multe relații care îi pot servi ca protecție la nevoie.* **2** apărare, ocrotire, sprijin, ‹înv. și pop.› oblăduire, sprijoană, ‹înv.› apărământ, apărătură, ogur, osfinteală, regea, regealâc, scuteală, scutință, scutire, socoteală, socotință, socotire, sprijineală, sprijoană, vântă[1], vârtute, ‹grec.; înv.› prostasie, ‹fig.› adăpost, adăpostire, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăposteală. *Codrul a fost adesea loc de protecție pentru haiduci.* **3** ajutor, asistență, ocrotire, sprijin, ‹livr.› recurs, ‹înv. și pop.› ajutorință, ‹înv. și reg.› ajutorie, sprijoană, ‹înv.› sprijineală, ‹latin.› auxiliu, ‹turc.; înv.› aralâc, iamac, ‹ital.; înv.› sosteniment. *Persoanele cu dizabilități beneficiază de protecție calificată.* **4** grijă, ocrotire, ‹fig.› aripă, pavăză, scut, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub protecția mamei.* **5** ajutor, ocrotire, patronaj, sprijin, susținere, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de protecția unei societăți filantropice.* **6** (*urmat de determ. introduse prin prep. „sub”*) egidă, oblăduire, ocrotire, patronaj, sprijin, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut sub protecția Academiei.* **7** favoare, ‹pop. și fam.› hatâr, ‹înv.› grație, lască, nazar, ovajenie, ‹turc.; înv.› musaadea. *Poetul a câștigat protecția regelui.* **8** apărare, asigurare, pază, protejare, securitate, securizare, siguranță, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de protecție a granițelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **9** (*polit.; înv.*) v. Protectorat.

proteguí vb. IV. (*rar*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) v. Ajuta. Ajutora. Ocroti. Proteja. Sprijini. Susține. **2** tr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.

proteguíre s.f. (*rar*) **1** v. Ajutare. Ajutorare. Ocrotire. Protejare. Sprijinire. Susținere. **2** v. Apărare. Ferire. Ocrotire. Păzire. Protejare. Salvgardare.

proteguít, -á adj. (*rar; despre oameni*) v. Ajutat. Ajutorat. Ocrotit. Oploșit. Protejat. Sprijinit. Susținut.

proteguitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*rar*) **I** adj. **1** v. Apărător. Ocrotitor. Prezervativ. Protector. **2** v. Apărător. Ocrotitor. Protector. Tutelar. **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Protectiv. Protector. **II** s.m., s.f. v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.

protéic, -ă adj. (*biochim.*) proteinic. *Brânza și carnea conțin o importantă cantitate de substanțe proteice.*

proteídă s.f. (*biochim.*) proteină conjugată. *Proteidele rezultă din combinarea unei proteine cu o componentă neproteică.*

proteináze s.f. pl. (*biochim.*) proteaze. *Pepsina și tripsina sunt cele mai cunoscute proteinaze.*

proteínă conjugată s.f. (*biochim.*) proteidă.

proteíne s.f. pl. (*biol.*) albuminoide. *Proteinele sunt o clasă de compuși organici, cu greutate moleculară foarte mare, care constituie o mare parte a materiei vii.*

proteinemíe s.f. (*med.*) protidemie. *Proteinemia este prezența de proteine în sânge.*

proteínic, -ă adj. (*biochim.*) proteic.

proteinuríe s.f. (*med.*) albuminurie. *Proteinuria este prezența proteinelor în urină.*

proteísm s.n. (*biol.*) proteitate. *Proteismul este tendința unui organism inferior de a lua forme diferite.*

proteitáte s.f. (*biol.*) proteism.

protejá vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” sau de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) ajuta, a (se) ajutora, a (se) ocroti, a (se) sprijini, a (se) susține, ‹rar› a (se) protegui, ‹înv. și pop.› a înlesni, ‹înv. și reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ‹înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ‹fig.; fam.› a (se) cârpi, a (se) propti. *L-a protejat la greu. Prietenii adevărați se protejează în orice împrejurare.* **2** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a feri, a ocroti, a păzi, a prezerva, a salvgarda, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie protejate de dispariție.* **3** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a apăra, a feri, a ocroti , a păzi. *Paltonul îl protejează de frig.* **4** tr. (*compl. indică de obicei trupe militare, polițiști etc.*) a apăra, a ocroti, ‹fig.› a acoperi. *Cavaleria proteja infanteria pe flancul drept. În misiune polițiștii au fost protejați de trupe speciale.* **5** refl. (*despre oameni*) a evita, a se feri, a împiedica, a îndepărta, a înlătura, a ocoli, a se păzi, a preîntâmpina, a preveni, ‹rar› a se apăra. *S-a protejat de impactul cu mașina care venea din sensul opus.* **6** tr. (*compl. indică organizații, instituții etc.*) a ajuta, a ocroti, a patrona, a sprijini, a susține. *Căminul de bătrâni este protejat de o societate filantropică.* **7** tr. (*compl. indică angajați sau interesele lor*) a patrona, a tutela. *Șeful de sindicat protejează angajații instituției, urmărind ca toate drepturile acestora să fie respectate de către conducere.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a favoriza, ‹înv.› a prii. *Ludovic al XIV-lea, supranumit Regele Soare, a protejat oamenii de cultură.* **9** tr. (*compl. indică oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) a avantaja, a favoriza, a parțializa, a părtini, a privilegia, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a favora, a fățărnici. *Arbitrul a protejat echipa adversă.*

protejáre s.f. **1** ajutare, ajutorare, ocrotire, sprijinire, susținere, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire. *Protejarea părinților la bătrânețe este o datorie a copiilor.* **2** apărare, ferire, ocrotire, păzire, salvgardare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie protejarea de la dispariție a obiceiurilor strămoșești.* **3** apărare, ocrotire, ‹fig.› acoperire. *Cavaleria a asigurat protejarea infanteriei.* **4** apărare, asigurare, pază, protecție, securitate, securizare, siguranță, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate. **5** favorizare, ‹înv.› lesnire. *Protejarea oamenilor de cultură a fost una dintre prioritățile regelui.* **6** avantajare, favorizare, părtinire, ‹înv.› părtășie, voie vegheată. *Protejarea echipei adverse de către arbitru a revoltat publicul.*

proteját, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ajutat, ajutorat, ocrotit, oploșit, sprijinit, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *De regulă, omul protejat este recunoscător.* **2** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, asigurat, ferit, ocrotit, păzit[2], sigur, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc protejat din cauza ploii.* **3** (*despre oameni, grupuri de oameni, echipe sportive etc.*) avantajat, favorizat, părtinit, privilegiat, ‹reg.› lesnit. *Publicul se manifestă gălăgios împotriva echipei de fotbal protejate.* **II** s.m., s.f. favorit, ‹înv.› cirac. *Poetul a fost protejatul regelui.*

protejatór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător.

proterándric, -ă adj. (*biol.*) protandric. *Organismele hermafrodite sunt proterandrice.*

proterandríe s.f. (*biol.; la organismele hermafrodite*) protandrie. *Proterandria este dezvoltarea organelor reproducătoare masculine înaintea celor feminine.*

proterímă s.f. (*grec.; înv.*) v. Avantaj. Favoare. Înlesnire. Privilegiu. Ușurință.

proterogín, -ă adj. (*biol*) protogin.

proteroginíe s.f. (*biol.*) protoginie. *Proteroginia este caracterul speciilor de animale la care același individ este mai întâi femelă, apoi mascul.*

proterozóic, -ă s.n., adj. (*geol.*) algonkian, arheozoic, eozoic. *În proterozoic au apărut primele forme de viață.*

protesmíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Epocă. Interval. Perioadă. Răstimp. Spațiu. Timp. Vreme.

protést s.n. **I 1** ‹rar› protestație, ‹înv. și reg.› tudumană, ‹înv.› protestăciune, ‹fig.› răscoală. *În semn de protest, profesorii au declanșat greva generală.* **2** murmur, ‹pop. și fam.› crâcneală, crâcnire, crâcnit, ‹pop.› cârteală, ‹fam.› gălăgie, ‹înv.› mustrare, răpștire, răpștitură, strigare, vreavă. *Deși mulțimea începuse să se agite, nu se auzea încă niciun protest.* **3** (*înv.*) v. Afirmație. Asertiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*).

II (*concr.; jur.*) protestare, ‹rar› protestație. *Protestul este un act prin care organele judecătorești constată neplata unei polițe.*

protestá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) ‹fam.› a rebifa, ‹înv. și reg.› a striga, a tudumăni, ‹reg.› a șuta, ‹înv.› a exțipălui, a prerecui, a protestălui, a protestui, a răspunde, a reclama, a remonstra. *Greviștii au protestat cu vehemență auzind noile propuneri salariale prezentate de conducerea firmei. La propunerea făcută, toată familia a protestat într-un glas.* **2** intr. (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) a murmura, ‹pop. și fam.› a cârti, a crâcni, ‹reg.› a blești, ‹înv.› a răpști, a rezona, a vicleni, a vorovi, ‹fig.; fam.› a bâzâi, ‹fig.; reg.› a vâșca, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Agitată și nemulțumită, mulțimea a început să protesteze.* **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancționa. Stigmatiza. Vitupera. **4** tr. (*înv.; compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) v. Contesta. Dezminți. Infirma. Nega. Renega. Tăgădui. **5** tr. (*înv.; de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) v. Afirma. Declara. Pretinde. Spune. Susține. Zice.

protestánt[1], **-á** s.m., s.f., adj. (*relig.*) **1** s.m., s.f. reformat. *Protestanții sunt adepții protestantismului.* **2** adj. reformat, ‹înv.› protestanticesc. *Biserica Protestantă s-a separat de catolicism în prima jumătate a sec. al XVI-lea, prin mișcarea Reformei.*

protestánt[2], **-á** adj., s.m., s.f. (*polit.; înv.*) v. Contestatar. Contestator. Protestatar.

protestanticésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Protestant[1]. Reformat.

protestantísm s.n. (*relig.*) ‹înv.› reformație. *Protestantismul este o confesiune religioasă creștină separată de catolicism în prima jumătate a sec. al XVI-lea, prin mișcarea Reformei.*

protestáre s.f. (*jur.*) protest, ‹rar› protestație.

protestatár, -á adj., s.m., s.f. (*polit.*) contestatar, contestator, ‹înv. și reg.› tudumănel, tudumănitor, ‹înv.› malcontent, protestant[2]. *Mișcarea protestatară s-a extins. Protestatarii s-au strâns în fața clădirii guvernului.*

protestáție s.f. **I 1** (*rar*) v. Protest. **2** (*înv.*) v. Afirmație. Aserțiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*). **II** (*concr.; jur.; rar*) Protest. Protestare.

protestáciúne s.f. (*înv.*) v. Protest.

protestăluí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta.

protestuí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta.

prótex s.n. (*arg.*) v. Condom. Prezervativ.

protézǎ s.f. **1** (*tehn. med.*) picior, ‹rar› pilug. *După amputare, bărbatului i s-a pus o proteză dintr-un material special.* **2** (*stomat.; și* ***proteză dentară***) dantură falsă, placă, placă dentară. *Nimeni nu își dă seama că are proteză dentară.* **3** (*tehn. med.*) ***proteză oculară*** = ochi de sticlă (v. *ochi*[1]).

protidemíe s.f. (*med.*) proteinemie.

protíe s.f. (*înv.*) v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate.

protimíe[1] s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduanie. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

protimíe[2] s.f. (*înv.*) **1** v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate. **2** v. Predilecție. Preferință.

protimisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Prefera.

protimisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate. **2** v. Predilecție. Preferință.

protímisis s.n. (*înv.*) **1** v. Întâietate. Precădere. Preponderență. Primat. Primordialitate. Prioritate. **2** v. Predilecție. Preferință.

protimisitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Prioritar.

protipendár, -á s.m., s.f. (*înv.*) ‹înv.› protipendat, protipendist. *Protipendarii făceau parte din protipendadă.*

protipendát, -á s.m., s.f. (*înv.*) ‹înv.› protipendar, protipendist.

protipendíst, -á s.m., s.f. (*înv.*) ‹înv.› protipendar, protipendat. .

protíst s.n. **1** (*biol.*) protobiont. *Protistul este un microorganism unicelular primitiv, care are caracter vegetale și animale.* **2** (*zool.; rar*) v. Protozoar.

protoánie s.f. (*reg.*) v. Protopopeasă.

protobiónt s.n. (*biol.*) protist.

protocól s.n. **I** ceremonial, ceremonie, etichetă, regulă, rit, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat protocolul cerut de un astfel de eveniment. Potrivit protocolului, trebuie să se îmbrace în smoching.* **II** (*concr.*) **1** (*rar*) v. Proces-verbal. **2** (*înv. și reg.*) v. Catastif. Condică. Registru.

protocolár, -á adj. **1** (*despre oameni*) ceremonial, ceremonios, formalist, ‹fig.› oficial. *Este prea protocolar de când a devenit senator.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonial, ceremonios, reverențial, reverențios, solemn. *Totdeauna a avut o atitudine protocolară față de profesorul său.* **3** (*despre stil, limbaj*) ceremonios, ‹fig.› parlamentar. *La întruniri academice folosește un limbaj protocolar.*

protocolí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică acte, cópii, documente etc.*) v. Autentifica. Legaliza. **2** (*compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) v. Alătura. Compara. Confrunta. **3** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Concepe. Elabora. Face. Formula. Încheia. Întocmi. Redacta. **4** (*compl. indică reproduceri sau cópii ale unui text*) v. Colaționa.

protocolíst s.m. (*adm.; german.; înv.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Secretar[2].

protocroníe s.f. protocronism.

protocronísm s.n. protocronie. *Protocronismul este un curent care urmărește să pună în valoare prioritatea și precursorii în afirmarea unei idei, a unei teme etc. din istoria culturii.*

protodiácon s.m. (*relig.*) arhidiacon. *Protodiaconul este primul diacon pe lângă un episcop.*

protogín, -á adj. (*biol*) proterogin.

protoginíe s.f. (*biol.*) proteroginie. *Protoginia este caracterul speciilor de animale la care același individ este mai întâi femelă, apoi mascul.*

protoiereú s.m. (*relig.*) protopop, ‹reg.› arhipresbiter, prota, ‹înv.› protoprezbiter.

protoieríe s.f. (*relig.*) protopopie, ‹înv.› protopopiat, protoprezbiterie.

protomésțer s.m. (*în Ev. Med., mai ales în Țara Rom.; înv.*) v. Staroste.

protón[1] s.m. (*fiz.*) ion de hidrogen. *Protonul, alături de neutron, intră în alcătuirea nucleelor atomice ale tuturor elementelor chimice.*

protón[2], **-ă** adj. (*fon.; despre sunete sau silabe*) protonic. *Un sunet proton precedă silaba accentuată.*

protónic, -ă adj. (*fon.; despre sunete sau silabe*) proton[2].

protonotár s.m. (*ist.*) arhicancelar. *Protonotarul este prim-cancelarul și secretarul curiei papale.*

protopărínte s.m. (*înv.*) v. Străbun. Străbunic. Strămoș.

protoplasmátic, -á adj. (*biol.*) protoplasmic, protoplastic. *Substanță protoplasmatică. Arborizație protoplasmatică.*

protoplásmá s.f. (*biol.*) fitoplasmă. *Protoplasma este substanța complexă de bază a celulei vegetale, în care au loc procesele vitale.*

protoplásmic, -á adj. (*biol.*) protoplasmatic, protoplastic.

protoplástic, -ă adj. (*biol.*) protoplasmatic, protoplasmic.

protopóp s.m. (*relig.*) protoiereu, reg.› arhipresbiter, prota, ‹înv.› protoprezbiter. *Protopopul conduce o protopie.*

protopopeásă s.f. ‹fam.› protopopoaie, ‹reg.› protoanie, ‹înv.› protoprezbiteră. *Protopopeasa este soția protopopului.*

protopopiát s.n. (*relig.; înv.*) v. Protoierie. Protopopie.

protopopíe s.f. (*relig.*) protoierie, ‹înv.› protopopiat, protoprezbiterie. *Protopopia este o unitate administrativă bisericească ortodoxă, formată din mai multe parohii și condusă de un protopop.*

protopopóaie s.f. (*fam.*) v. Protopopeasă.

protoprezbíter s.m. (*relig.; înv.*) v. Protoiereu. Protopop.

protoprezbíteră s.f. (*înv.*) v. Protopopeasă.

protoprezbitería s.f. (*relig.; înv.*) v. Protoierie. Protopopie.

protoromână s.f. (*lingv.*) română comună (v. *român*), română primitivă (v. *român*), străromână. *Protoromâna este limba română vorbită între sec. al VI-lea și al XIII-lea, în nordul și sudul Dunării, anterioară diferențierii dialectelor.*

prótos num. ord. (*cu val. adj.; înv. și reg.*) v. Prim[1].

prototerián s.n. (*zool.*) monotrem. *Prototerienii sunt mamifere primitive, ovipare, cu ciocul lat, asemănător celui de rață, cu corpul acoperit cu blană sau cu țepi, care își alăptează puii ieșiți din ouă.*

prototíp, -á s.n., adj. **I** s.n. **1** model, tip, ‹înv.› tipos. *Prototipul unei noi mărci Mercedes a fost expus la Târgul Internațional de la București.* **2** arhetip, model, tip, tipar, ‹fig.› calapod. *Dramaturgul a părăsit prototipul tragediei antice.* **3** model. *Hagi Tudose este prototipul avariției. Păturică este prototipul arivistului.* **II** adj. (*înv.*) v. Prototipic.

prototípic, -ă adj. **1** ‹rar› prototipistic, ‹înv.› prototip. *Îi răspunde cu cinismu-i prototipic.* **2** arhetipal, arhetipic. *Urmează schema prototipică a tragediei antice.*
prototipístic, -ă adj. (*rar*) v. Prototipic.
protovírus s.m. (*genet.*) transpozon. *Protovirusul este segmentul de ADN care își poate schimba poziția în genom, având însușirea de a modifica expresia și structura altor gene.*
protovistiér s.m. (*în Ev. Med.; în Țările Rom.; înv.*) v. Mare-vistier (v. *mare*[1]). Marele-vistier (v. *mare*[1]). Vistier[1]. Vistier mare (v. *vistier*[1]). Vistiernic. Vistierul cel mare (v. *vistier*[1]).
protoxíd de azot s.m. (*chim.*) gaz ilariant (v. *gaz*[1]). *Protoxidul de azot este folosit ca anestezic.*
protozoár s.n. (*zool.*) ‹rar› protist. *Amiba este un protozoar.*
protritón s.m. (*paleon.*) branhiozaur. *Protritonii au trăit în carboniferul superior și semănau cu salamandrele.*
protrombínă s.f. (*biochim.*) trombinogen, trombogen. *Protrombina este o substanță inactivă din plasma sangvină care, sub influența trombochinazei, se transformă în trombină.*
protrombochinázǎ s.f. (*biochim.*) proaccelerină. *Protrombochinaza este o substanță din plasma normală, care accelerează coagularea.*
protrombochinínă s.f. (*biochim.*) protromboplastină, tromboplastinogen.
protromboplastínă s.f. (*biochim.*) protrombochinină, tromboplastinogen. *Protromboplastina este un factor de coagulare care, sub acțiunea tromboplastinogenazei, formează tromboplastina.*
protuberánt, -ă adj. ieșit, proeminent. *A aplatizat partea protuberantă a piesei.*
protuberánță s.f. **1** (*med., med. vet.*) excrescență, proeminență, tuberozitate, ‹pop.› bulbucătură. *Bolnavul are pe ficat mai multe protuberanțe.* **2** (*anat.*) ***protuberanță inelară*** = puntea Voralio (v. *punte*). *Protuberanța inelară este segmentul encefalului situat între bulb, pedunculii cerebrali și cerebel.* **3** (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, elevație, excrescență, ieșind, ieșitură, proeminență, ridicătură, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze protuberanța de pe suprafața piesei.*
proțáp s.n. **I** s.n. **1** (*tehn.; la car, la căruță, la sanie etc.*) oiște, ‹reg.› drug, mâță, rudă[2], tânjală. *Proțapul este bara lungă de lemn fixată în cruce, de-a dreapta și de-a stânga căreia se înjugă boii sau se înhamă caii.* **2** (*tehn.; la moara de vânt*) cârmă, drug, oiște, pârghie. *Moara de vânt se rotește cu ajutorul proțapului.* **3** (*tehn.; la fântână*) pârghie. *Cu ajutorul proțapului se rotește cilindrul.* **4** (*reg.*) ‹reg.› popârțac[2]. *Proțapul este o prăjină despicată la un capăt, cu ajutorul căreia se culeg fructele de pe ramurile înalte ale copacilor.* **5** (*reg.*) v. Căluș. **6** (*reg.*) v. Laț[1]. **7** (*înv.*) v. Căluș. **II** (*cu val. de adv.; modal; în opoz. cu „strâmb”; fam.; de obicei urmat de determ. locale*) v. Băț. Bățos. Drept. Rigid. Țeapăn.
proțăpél s.n. (*tehn.; la car, la căruță sau la plug; reg.*) v. Cătușă.
proțăpí vb. IV. **I** tr. (*reg.; compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înțepeni. Pironi. Prinde. Țintui. **II** fig. **1** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **2** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Posta. **3** tr. (*înv.*) v. Invoca. Pretexta.
proțăpít, -ă adj. **1** (*reg.; despre obiecte sau părți ale lor*) v. Fixat[2]. Imobilizat. Înțepenit. Prins[2]. **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împănat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.
proțentuálnic, -ă adj. (*înv.*) v. Procentual.
proțestáș, -ă s.m, s.f. (*reg.*) v. Procesoman.
proudhonian, -ă [prudoni'an] s.m., s.f., adj. (*econ.*) proudhonist.
proudhonist, -ă [prudo'nist] s.m., s.f., adj. (*econ.*) proudhonian. *Proudhoniștii sunt adepții proudhonismului. Doctrina proudhonistă preconizează menținerea și întărirea micii producții și a micii proprietăți.*
provărsá vb. I. refl. (*reg.; despre lichide, materii vâscoase etc.*) v. Prelinge. Scurge.
proveálă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Încercare. Probare. Probă. Verificare. **2** (*concr.*) v. Eșantion. Model. Mostră. Probă.
provedeá vb. II. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică instituții, întreprinderi, vehicule etc.*) v. Dota. Echipa. Înzestra. Prevedea. Utila. **2** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevedea. Previziona.
provení[1] vb. IV. intr. **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) a purcede, ‹înv.› a proceda, ‹fig.› a izvorî. *Această credință provine din negura timpurilor. Gelozia provine din neîncredere.* **2** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a coborî, a descinde, a se trage, ‹înv.› a se obârși. *Provine din neamul Cantacuzinilor.* **3** (*despre oameni*) a fi, a se trage. *Văzându-l pe străin, l-a întrebat de unde provine.* **4** (*cu determ. locale introduse prin prep. „din”, „de la”, „de unde”, care indică punctul de plecare; cumulează și ideea originii sau a provenienței*) a purcede, a veni. *Unele popoare migratoare au provenit din Asia Centrală. Niciodată nu l-a întrebat de unde a provenit.* **5** (*despre ființe*) a ieși, a se naște. *El provine din încrucișarea unui metis cu o asiatică. Ce provine din pisică șoareci mănâncă.* **6** (*lingv.; despre cuvinte, sensuri ale unui cuvânt, sunete; urmat de determ. introduse prin prep. „de la”, „din”*) a deriva, a veni, ‹pop.› a se trage. *Cuvântul „bobocel” provine de la substantivul „boboc”.* **7** (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a apărea, a decurge, a ieși, a reieși[1], a rezulta, a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care provin din pierderea viziunii lui globale.* **8** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) a deriva, a rezulta, ‹pop.› a se trage. *Multe deprinderi rele provin din inconștiență.* **9** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din”, „de la”*) a rezulta, a veni, ‹înv.› a atârna. *Paguba provine dintr-o proastă gestionare a resurselor.* **10** (*jur.; despre hotărâri, legi, documente, acte etc.*) a emana, ‹înv.› a veni, ‹fig.› a izvorî. *Hotărârea provine de la minister.*
provení[2] vb. IV. intr. (*în opoz. cu „a pleca”; reg.; despre ființe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni.
proveniénță s.f. **1** început, obârșie, origine, sorginte, sursă, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are proveniență latină.* **2** baștină, naștere, obârșie, origine, spiță, ‹rar› provenire, ‹înv. și reg.› neam, ‹reg.› tămădaș, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, seminție, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracție, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după proveniență, dintr-o familie nobilă franceză.* **3** apartenență. *Care este proveniența acestei mașini?*
proveníre s.f. (*rar*) v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță.
provensálă s.f. (*lingv.*) limbă occitană, limbă provensală, occitană. *Provensala se vorbește în sudul Franței, în Spania și în Italia.*
provént s.n. (*econ.; înv. și reg.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1].
provérb s.n. vorbă bătrânească, vorbă veche, zicală, zicătoare (v. *zicător*), ‹livr.› gnom, ‹rar› parimie, ‹înv. și pop.› zicere, zisă (v. *zis*), ‹pop.› spunere, zicătură, ‹înv. și reg.› poveste, ‹reg.› cimilitură, ‹înv.› pildă. *Proverbul este o expresie populară succintă, de obicei ritmică și uneori rimată, adesea metaforică, cuprinzând o învățătură, un sfat, o experiență de viață.*
proverbiál, -ă adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc. sau despre caracteristici, manifestări etc. ale oamenilor*) arhicunoscut, notoriu, răscunoscut. *Legenda lui Prometeu este proverbială.* **2** ‹înv.› parimicesc. *Avariția lui Hagi Tudose este proverbială.*
proviánt s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Provizii. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Zaherea.
Providénță s.f. (*relig.; nm. pr.*) **1** Cer[2], Divinitate, Dumnezeire, Pronie, Putere, Putere divină, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos și Providența să te ocrotească!* **2** art. (***Providența***) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preapu-

ternicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ◊livr.◊ Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ◊rar◊ Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ◊pop.◊ Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ◊înv.◊ Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ◊grec.; înv.◊ Promitie. *Slăvesc Providența care a dat naștere cerului și pământului.*

providențiál, -á adj. **1** (*relig.*) ceresc, divin, dumnezeiesc. *Este înzestrat cu un har providențial.* **2** fig. salutar, salvator. *Intervenția chirurgicală a fost providențială. O împrejurare providențială l-a ferit de faliment.*

províder [pro'vaidər] s.n. (*angl.*) v. Furnizor.

provídeț, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Ghicitor. Prezicător. Prorociță. Vaticinator.

provinciál, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** provincialist. *În afara capitalei, celelalte orașe ale țării sunt considerate de unii localități provinciale. Nu se poate desprinde de mediul provincial în care a crescut.* **2** ◊rar◊ provincialist. *Prim-ministrul a vizitat câteva prefecturi provinciale.* **II** s.m., s.f. ◊reg.; deprec. sau peior.◊ târlan, ◊înv.◊ provincialist. *Lucrătorii din ministere îi tratează, adeseori, cu indiferență pe provinciali.*

provincialísm s.n. **1** (*lingv.*) regionalism. *Provincialismul este un fapt de limbă (cuvânt, expresie, pronunție etc.) existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai.* **2** parohialism, patriotism local. *Discursurile sale au amprenta provincialismului. Scriitorul a fost acuzat adesea de provincialism.*

provincialíst, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** provincial. **2** (*rar*) v. Provincial. **II** s.m., s.f. (*înv.*) v. Provincial.

províncie s.f. **1** ◊înv.◊ periferie. *Nemaigăsindu-și loc de muncă în capitală, a fost nevoit să plece în provincie.* **2** (*adm.; adesea cu determ. care precizează unitatea teritorială*) ◊înv.◊ eparhie, ◊grec.; înv.◊ epicratie. *Quebec este provincia franceză a Canadei.* **3** (*geol.*) ***provincie metaliferă*** = provincie metalogenetică; ***provincie metalogenetică*** = provincie metaliferă. *În provinciile metalogenetice există zăcăminte metalifere diverse.*

provivasí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) **1** v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **2** v. Avansa. Înainta. Promova.

provivasíre s.f. (*înv.*) **1** v. Desemnare. Numire. **2** v. Avansare. Înaintare. Promovare.

provízii s.f. pl. ◊pop.◊ strânsă (v. *strâns*[2]), ◊înv. și reg.◊ proviant, ◊reg.◊ tain, tainat. *Cămara este plină cu provizii.*

provizión s.n. (*fin.; înv.*) v. Comision. Remiză.

provizioná vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Aproviziona.

provízor s.m. (*înv.*) v. Administrator. Intendent.

provizorát s.n. ◊înv.◊ provizoriu. *Starea de provizorat l-a determinat să plece din țară. Provizoratul politic este fatal pentru economie.*

provizóric, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre stări, situații*) v. Nedefinitiv. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** (*polit., adm.; despre comisii, guverne etc.*) v. Interimar. Provizoriu. Temporar.

provizóriu, -ie adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre stări, situații*) nedefinitiv, temporar, trecător, vremelnic, ◊livr.◊ tranzitoriu, ◊înv.◊ provizoric, provizornic. *Ruptura dintre cei doi a fost provizorie.* **2** (*despre îndeletniciri, slujbe etc.*) temporar, vremelnic, ◊înv.◊ precariu, vremelnicesc. *Și-a luat o slujbă provizorie până la stabilirea datei concursului pentru postul de redactor la editură.* **3** (*polit., adm.; despre comisii, guverne etc.*) interimar, temporar, ◊înv.◊ provizoric, provizornic. *Comisia provizorie îndeplinește funcțiile unui organ eligibil până la alegerea lui.* **4** (*despre măsuri, soluții*) momentan, temporar, trecător, vremelnic, ◊livr.◊ tranzitoriu, ◊înv.◊ momental, momentos, provizornic. *Împrumutul pe care i-l solicită este o soluție provizorie pentru el.* **5** (*jur.*) precar, temporar, vremelnic. *Este un deținător provizoriu al proprietății. Posesiunea casei a fost provizorie.* **II** adv. (*temporal*) **1** temporar, ◊înv.◊ provizornic, vremelnicește. *Ocupă provizoriu demnitatea de ministru al învățământului. După incendiu, spitalul funcționează provizoriu în clădirea școlii.* **2** deocamdată. *Stă provizoriu la prietena ei, întrucât nu a găsit loc la cămin.* **III** s.n. (*înv.*) v. Provizorat.

provizórnic, -ă adj., adv. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre stări, situații*) v. Nedefinitiv. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** (*polit., adm.; despre comisii, guverne etc.*) v. Interimar. Provizoriu. Temporar. **3** (*despre măsuri, soluții*) v. Momentan. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **II** adv. (*temporal*) v. Provizoriu. Temporar.

provocá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a ațâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a stârni, a tulbura, ◊pop.◊ a sumuța, a zădârî, ◊fam.◊ a fitili, a hârâi, ◊înv. și reg.◊ a scorni, ◊reg.◊ a smomi, ◊fig.◊ a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli, ◊fig.; înv.◊ a porni, a smăcina, a strămura, ◊arg.◊ a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au provocat populația.* **2** tr. (*compl. indică mai ales câini*) a asmuți, a ațâța, a hărțui, a întărâta, a stârni, ◊pop.◊ a sumuța, a zădârî, ◊înv. și reg.◊ a slobozi, ◊reg.◊ a amuța, a ascuma, a cățăla, a cățelări, a cățeli, a hărăți, a țurăi. *Vânătorii provoacă câinii.* **3** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „la”, care indică întreceri, competiții, dueluri etc.*) a chema, a invita. *L-a provocat la duel pentru a-și recâștiga onoarea.* **4** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice, senzații*) a cauza, a crea, a da[2], a determina, a face, a induce, a produce, ◊înv. și pop.◊ a pricinui, a stârni. *Medicamentul i-a provocat o stare de somnolență.* **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică stări, situații etc. în general neplăcute*) a cauza, a face, a produce, ◊înv. și pop.◊ a pricinui, ◊pop.◊ a cășuna, ◊înv.◊ a prici[3], a trage. *Unul dintre copii le provoacă numai necazuri. Lovitura pe care a primit-o i-a provocat leziuni interne.* **6** tr. (*compl. indică fapte, situații, stări etc.*) a aduce, a cauza, a produce, ◊înv. și pop.◊ a pricinui. *Incendiul a provocat locatarilor pagube majore.* **7** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanșa, a determina, a dezlănțui, a genera, a isca, a naște, a ocaziona, a prilejui, a produce, a stârni, ◊livr.◊ a origina, ◊înv. și pop.◊ a pricinui, ◊înv. și reg.◊ a scorni, ◊înv.◊ a pricini, a prileji, ◊fig.◊ a ridica, a trezi. *Gestul său a provocat un val de indignare.* **8** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a solicita, a stârni, a suscita, a trezi, ◊fig.◊ a aprinde, a ațâța, a deștepta. *Vorbele lui i-au provocat ambiția.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică agitație, tensiuni etc.*) a (se) face, a (se) produce, a (se) stârni. *Declarația actriței a provocat senzație. S-a provocat mare tevatură în jurul acestei știri.* **10** tr. a lăsa, a produce. *Gestul tânărului a provocat o impresie bună.* **II** refl. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Raporta. Referi.

provocábil, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

provocánt, -ă adj. (*rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Ațâțător. Excitant. Incitant. Provocator. Senzual.

provocáre s.f. **I 1** ațâțare, incitare, instigare, instigație, întărâtare, stârnire, tulburare, ◊rar◊ excitare, incitație, provocație, ◊pop.◊ sumuțare, zădărâre, ◊fam.◊ fitileală, ◊înv.◊ întărâtăciune, întărâtătură, ◊fig.; înv. și reg.◊ strămurare, ◊fig.; înv.◊ smăcinare. *Unii urmăresc provocarea populației pentru a produce haos.* **2** asmuțire, ațâțare, hărțuială, hărțuire, întărâtare, stârnire, ◊rar◊ asmuțeală, asmuțitură, ◊pop.◊ sumuțare, zădărâre, ◊înv. și reg.◊ sumuțat[1], ◊reg.◊ hărâțire, ◊înv.◊ întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitașii se ocupă și cu provocarea câinilor.* **3** sfidare, sfruntare. *A considerat vorbele colegului ca o provocare. Opulența vieții unor vedete este o provocare pentru omul de rând.* **4** chemare, invitare. *A răspuns provocării la duel.* **5** cauzare, creare, declanșare, determinare, dezlănțuire, generare, iscare, naștere, producere, stârnire, ◊rar◊ determinație, prilejuire, provocație, ◊înv. și pop.◊ pricinuire, ◊pop.◊ stârneală, ◊înv.◊ prilejire, scornire, ◊fig.◊ ridicare, trezire, ◊fig.; rar◊ trezit[1]. *Gestul său a condus la provocarea unui val de indignare.* **6** (*concr.; jur., adm.; rar*) v. Citație. **II** (*înv.*) v. Raportare. Referință. Referire.

provocát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) ațâțat, incitat, instigat, întărâtat, stârnit, ◊livr.◊ concitat, ◊pop.◊ zădărât, ◊fig.; înv.◊ smăcinat. *Instigatorii manipulează populația provocată.*

provocatór, -oáre s.m., s.f., adj., adv. **I 1** adj., s.m., s.f. agitator, ațâțător, incitator, instigator, tulburător, ◊livr.◊ facțios, fomentos, sedițios, ◊înv. și pop.◊ răzvrătitor, ◊înv.◊ întărâtor, răscolitor, răscolnic, ◊fig.◊ incendiar, incendiator. *Folosește în discursurile sale cuvinte provocatoare, care incită masele. Este cunoscut ca provocator al mulțimilor.* **2** adj. (*în opoz. cu „defensiv”*) agresiv, militarist, ofensiv, războinic, ◊fam.◊ belicos. *Politica acestui stat este provocatoare.* **3** adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) ațâțător, excitant, incitant, senzual, ◊rar◊ provocant. *Tânăra are un mers provocator. Îi aruncă priviri provocatoare.* **4** adj. (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc.*

ale oamenilor) demonstrativ, ostentativ, ‹rar› ostentatoriu. *A privit spre el cu un dispreț provocator.* **5** adj. (*despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor*) sfidător. *A răspuns gestului provocator al colegului cu o replică tăioasă. A intrat în sală aruncând în jur priviri provocatoare.* **6** adj. pricinuitor, producător, ‹rar› stârnitor. *Lovitura pe care a primit-o a fost provocatoare de moarte.* **II** adv. (*modal*) **1** senzual. *Dansează provocator. Îi zâmbește provocator.* **2** demonstrativ, ostentativ, vădit. *Nemulțumit de hotărârile luate, a părăsit provocator sala de ședințe.*

provocáție s.f. (*rar*) **1** v. Aţâţare. Incitare. Instigare. Instigaţie. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare. **2** v. Cauzare. Creare. Declanşare. Determinare. Dezlănţuire. Generare. Iscare. Naştere. Producere. Provocare. Stârnire.

provocălui vb. IV. refl. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Raporta. Referi.

proxenét, -ă s.m., s.f. mijlocitor, rufian, ‹fam.; peior.› codoș, codoșcă, ‹înv. și reg.› supuitor, votru, ‹reg.› pohoț, vătaf, ‹înv.› geambaș, hotru, pezevenchi, verigaș, votritor, ‹fig.› peşte, ‹fig.; reg.› cloță, ‹arg.› ambasador, garid, herghelegiu, nene, papaşa, prințesă. *Proxenetul intermediază prostituția.*

proxenetísm s.n. rufianism, ‹fam.; peior.› codoșenie, codoșie, codoșlâc, ‹înv.› pezevenclâc, verigă, verigăşie, votrie, ‹latin.; înv.› lenociniu. *Proxenetismul este pedepsit prin lege.*

proximitáte s.f. (*cu sens local; în opoz. cu „depărtare”*) apropiere, împrejurime, jur[2], preajmă, vecinătate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lăturiș, prejmet, prejmuire. *Sunt multe florării prin proximitate.*

prozáic, -ă adj. **I** (*lit.*) **1** ‹livr.› prozastic. *În literatură există mai multe categorii prozaice. Se observă o schimbare a gustului cititorilor în ceea ce privește partea prozaică a literaturii.* **2** (*despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, nepoetic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], tern, ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conține creații prozaice.* **II 1** cotidian, curent, obișnuit, zilnic, ‹livr.› jurnalier. *Vizitele lui deveniseră prozaice.* **2** (*despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) banal, comun, obișnuit, ordinar, ‹rar› trivial, ‹înv.› prost, prostesc. *Ceea ce povestește este o întâmplare prozaică. Nu are decât planuri prozaice de viitor.* **3** (*despre modul de viață al oamenilor*) banal, comun, neînsemnat, obișnuit, sărac, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este prozaic.* **4** (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) banal, comun, normal, obișnuit, ‹înv.› purtăreț, ‹fig.; rar› teluric. *Este un om prozaic, care nu se distinge prin nimic deosebit. Fata are un chip prozaic.*

prozaicitáte s.f. (*lit.*) prozaism, ‹fig.; peior.› pedestritate.

prozaísm s.n. **1** (*lit.*) prozaicitate, ‹fig.; peior› pedestritate. *Prozaismul romanului a fost amendat de critică.* **2** banalitate, platitudine, truism, ‹livr.› lapalisadă, ‹fig.› proză, ‹fig.; rar› loc comun. *Discursul său nu a interesat auditoriul din cauza prozaismului ideilor.*

prozaíst s.m. (*lit.; înv.*) v. Prozator.

prozapodóză s.f. (*stil.*) epanadiploză, epanastrofă, redițe. *Prozapodoza constă în repetarea unui cuvânt la începutul și la sfârșitul unei unități sintactice sau metrice.*

prozástic, -ă adj. (*lit.; livr.*) v. Prozaic.

prozatór, -oáre s.m., s.f. (*lit.*) ‹înv.› prozaist. *Prozatorul este autorul de opere literare scrise în proză.*

próză s.f. fig. banalitate, platitudine, prozaism, truism, ‹fig.; rar› loc comun.

prozări vb. IV. refl. (*med., med. vet.; înv.; despre pete, vezicule, pustule etc. caracteristice unor boli*) v. Erupe. Ieși.

prozăritúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Alergie. Anafilaxie. Erupție. Exantem.

prozíce vb. III. tr. (*reg.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta.

prozódic, -ă adj. (*lingv.; înv.*) v. Ortografic.

prozodíe s.f. **1** (*lit.*) versificație, ‹înv.› versificare, versuire. *Multe dintre gramaticile noastre vechi conțineau și un scurt tratat de prozodie românească. Studiază prozodia greacă.* **2** (*înv.*) v. Articulare. Articulație. Emisiune. Emitere. Prolațiune. Pronunțare. Pronunție. Rostire. **3** (*lingv.; înv.*) v. Ortoepie. **4** (*lingv.; înv.*) v. Punctuație.

prozórnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

prúă s.f. (*mar.; înv.*) v. Bot. Proră.

prubuít, -ă adj. (*înv.; despre aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) v. Încercat. Probat. Verificat.

prud, prúdă adj. (*fran.; despre oameni*) v. Pudibond.

prudént, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, precaut, prevăzător, vigilent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer prudent în trafic.* **2** adv. (*modal*) atent, circumspect, precaut. *Ei păşesc prudent pe gresia udă. Una dintre regulile de bază ale șoferiei este să se conducă prudent.*

prudénță s.f. atenție, băgare de seamă, circumspecție, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere, ‹pop.› cumințenie, fereală, pază, priveghere, ‹înv.› luare de grijă, luare de seamă, socotință, veghere, ‹fig.› rezervă, sobrietate. *Poliția rutieră recomandă prudență în trafic.*

pruíně s.f. (*bot.*) brumă, ‹fam.› ceață, ‹reg.› promoroacă. *Strugurii sunt acoperiți cu pruină.*

prujálnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

prújă s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

prujăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Glumi.

prují vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Glumi. **2** v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

prujitór, -oáre adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

prujitúră s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

prumutá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică mai ales sume de bani*) v. Da[2]. Împrumuta.

prumutív, -ă adj. (*polit.; înv.*) v. Mutual. Reciproc.

prun s.m. (*bot.*) **1** *Prunus domestica*; ‹reg.› perj, pom. **2** ***prun-pădureț*** = *Pynus pynaster*; ‹reg.› corobeață; (*reg.*) ***prun-gogoneț*** v. Goldan. Renglot (*Prunus insititia*); ***prun-sălbatic*** v. **a** Mălin. Mălin-alb. Mălin-negru (*Prunus padus*); **b** Goldan. Renglot (*Prunus insititia*).

prunár[1] s.m. **1** ‹reg.› perjar. *Prunarul cultivă pruni.* **2** (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

prunár[2] s.m. (*entom.*) **1** *Rhynchites cupreus*; burghiaș, firezar, ‹reg.› forfecel. **2** *Rhynchites bacchus*; gărgăriţa-prunului (v. *gărgăriță*).

prúnă s.f. (*bot.*) **1** (*urmat de determ. care indică specia sau varietatea*) ‹reg.› perjă, poamă. *Face colțunași cu prune.* **2** ***prună-cu-gât*** = ***prună-gâtlană*** = gâtlană (v. *gâtlan*). *Prunele-cu-gât sunt alungite la un capăt.* **3** (*la pl.; reg.*) ***prune-gogonețe*** v. Corcoduşă.

prunăríe s.f. prunet, pruniş, prunişte, ‹reg.› perjărie. *Are o prunărie mare, care cuprinde peste două sute de pruni.*

prunc s.m. **1** copil mic (v. *copil*[1]), nou-născut, sugaci, sugar, ‹înv. și pop.› coconaș, plod, sugător, ‹pop.› copil de țâță (v. *copil*[1]), ‹fam.› bebe, bebeluș, boț cu ochi, cocă[2], ‹înv. și reg.› cocon[2], lilig, poroboc, ‹înv.› aplecat[2], ‹fig.; înv.› fașă, ‹arg.› patefon. *Își ține cu dragoste pruncul în brațe. Sunt multe cărți cu informații utile despre îngrijirea pruncilor.* **2** (*înv. și pop.*) v. Copil[1]. **3** (*înv. și reg.; de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **4** (*reg.*) v. Băiat. **5** (*reg.; și* ***prunc tânăr***) v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr. **6** (*reg.*) v. Pogonici.

pruncatéu s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

prúncă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Copilă. Fată. **2** v. Copilă. Fată. Fiică.

pruncénie s.f. (*reg.*) v. Copilărie. Pruncie.

pruncésc, -eáscă adj. (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Copilăresc. Copilăros. Infantil. Pueril.

prunchéș s.m. (*rar*) v. Copilaș.

pruncí vb. IV. intr. (*rar; despre copii*) v. Copilări.

pruncíe s.f. copilărie, ‹înv. și pop.› coconie, ‹reg.› copilărea, luzie, pruncenie, ‹înv.› ludețe, nevârstnicie, porobocie, ‹fig.; rar› leagăn, ‹fig.; înv.› fașă. *A avut o pruncie fericită.*

pruncoteán s.m. (*reg.*) **1** v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru. **2** v. Copilaș.

pruncucídere s.f. (*jur.*) infanticid. *Pruncuciderea este o infracțiune care constă în uciderea de către mamă a propriului copil imediat după naștere.*

prunculeánă s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

prunculéț s.m. (*pop.*) v. Copilaș.

prunculíță s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

pruncușoáră s.f. (*reg.*) v. Copiliță.

pruncuşór s.m. (*pop.*) v. Copilaş.
pruncúţ s.m. (*înv. şi reg.*) v. Copilaş.
pruncúţă s.f. (*reg.*) v. Copiliţă.
prund s.n. **1** (*geol.*) pietriş, prundiş, ‹reg.› pesac, pisoc, prundar, şoatăr. *Prundul se formează în albiile apelor curgătoare, pe litoralul mării sau în regiunile ocupate de gheţari.* **2** (*geol.*) prundiş, ‹reg.› prundar. *Prundul este un mal, un ţărm sau un teren acoperit cu pietriş.* **3** prundiş. *Prundul este un pietriş mărunt care se aşterne pe drumuri sau pe şosele.* **4** (*geomorf.*) prundiş. *Prundul este o insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni, pe cursul unui râu.* **5** (*geol.; reg.*) v. Nisip. **6** (*reg.*) v. Grohot[1]. Grohotiş. Pietrărie. **7** (*reg.*) v. Luminiş. Ochi[1]. Poiană.
prundác s.m. (*ornit.; reg.*) v. Fluierar (*Tringa totanus*).
prundár s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** *Motacilla alba*; codobatură, prundaş, ‹pop.› frişcă[2], ‹reg.› bâţâitoare, coadă-făloasă, codalbă (v. *codalb*), codobatică, codobatiţă, codobâţă, cotolocuşcă, cotorbatură, cotorobuşcă, coţobaie, coţobatină, coţobuşă, cuţubatură, jumătate-de-pasăre, lăstun, luluţană, mama-cucului (v. *mamă*), obrăznicătură, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), oiţă, pasăre, pasăre-ţigănească, păsărica-Domnului (v. *păsărică*), păsărica-plugului (v. *păsărică*), păsărică, păsăruţa-plugului (v. *păsăruţă*), păstorel, păstoriţă, pescărel, pescăriţă, piţigoi, pleşcaiţă, plugăriţă, presură[1], prundurel, rândunica-Domnului (v. *rândunică*), săltăreaţă (v. *săltăreţ*), sfredeluş, slujnica-cucului (v. *slujnică*), tremurice (v. *tremurici*), ţărmurar, vrabia-lupului (v. *vrabie*). **2** (*reg.; şi* ***prundar-de-şes***) v. Fluierar. Prundăraş. Prundăraş-de-râu. Prundăraş-de-râu-cu-cioc-negru. Prundăraş-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*). **3** (*reg.*) v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*). **4** (*reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheaţă. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruş. Pescăruş-cu-guşă-albă. Pescăruş-de-munte. Pescăruş-de-prund. Pescăruş-negru (*Cinclus cinclus*). **II** s.m. (*iht.; reg.*) v. Fusar (*Aspro streber*). **III** s.n. (*geol.; reg.*) **1** v. Pietriş. Prund. Prundiş. **2** v. Prund. Prundiş.
prundáş s.m. (*ornit.*) **1** *Motacilla alba*; codobatură, prundar, ‹pop.› frişcă[2], ‹reg.› bâţâitoare, coadă-făloasă, codalbă (v. *codalb*), codobatică, codobatiţă, codobâţă, cotolocuşcă, cotorbatură, cotorobuşcă, coţobaie, coţobatină, coţobuşă, cuţubatură, jumătate-de-pasăre, lăstun, luluţană, mama-cucului (v. *mamă*), obrăznicătură, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), oiţă, pasăre, pasăre-ţigănească, păsărica-Domnului (v. *păsărică*), păsărica-plugului (v. *păsărică*), păsărică, păsăruţa-plugului (v. *păsăruţă*), păstorel, păstoriţă, pescărel, pescăriţă, piţigoi, pleşcaiţă, plugăriţă, presură[1], prundurel, rândunica-Domnului (v. *rândunică*), săltăreaţă (v. *săltăreţ*), sfredeluş, slujnica-cucului (v. *slujnică*), tremurice (v. *tremurici*), ţărmurar, vrabia-lupului (v. *vrabie*). **2** *Calidris*; fluierar, fugaci, ‹reg.› prundurel. **3** *Calidris arenaria*; ‹reg.› prundurel, purcăraş.
prundăiós, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.
prundăráş s.m. (*ornit.*) **1** (*şi* ***prundăraş-de-râu, prundăraş-de-râu-cu-cioc-negru, prundăraş-gulerat-mic***) *Charadrius dubius curonicus*; fluierar, prundărel, ‹reg.› cric[1], pietrai, pietrar, ploier-de-râu, ploier-gulerat-mic, prundar, prundar-de-şes, prundurel, tililic. **2** (*reg.*) v. Fluierar. Fluierător (*Charadrius pluvialis*). **3** ***prundăraş-de-nămol*** = *Limicola falcinellus*; ‹reg.› porcăraş-comun, porcăraş-de-nămol, surdă-de-mare; (*reg.*) ***prundăraş-lobat*** v. Notăriţă (*Phalaropus lobatus*).
prundărél s.m. (*ornit.*) *Charadrius dubius curonicus*; fluierar, prundăraş, prundăraş-de-râu, prundăraş-de-râu-cu-cioc-negru, prundăraş-gulerat-mic, ‹reg.› cric[1], pietrai, pietrar, ploier-de-râu, ploier-gulerat-mic, prundar, prundar-de-şes, prundurel, tililic.
prundăríu, -íe adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.
prundărós, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.
prundí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică şosele, drumuri, alei, terenuri etc.*) v. Prundui.
prundíş s.n. **1** (*geol.*) pietriş, prund, ‹reg.› pesac, pisoc, prundar, şoatăr. *Prundişul se formează în albiile apelor curgătoare, pe litoralul mării sau în regiunile ocupate de gheţari.* **2** (*geol.*) prund, ‹reg.› prundar. *Prundişul este un mal, un ţărm sau un teren acoperit cu pietriş.* **3** prund. *Prundişul este un pietriş mărunt care se aşterne pe drumuri sau pe şosele.* **4** (*geomorf.*) prund. *Prundişul este o insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni, pe cursul unui râu.* **5** (*geogr.; reg.*) v. Renie.
prundişór s.n. (*geol.*) prunduleţ, ‹reg.› prunduiaş, prunduţ.
prundít, -ă adj. (*constr.; despre şosele, drumuri, alei, terenuri etc.*) prunduit. *Se circulă foarte bine pe strada proaspăt prundită.*
prundói s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Grădină plutitoare. Insulă plutitoare. Ostrov plutitor. Pământ plutitor. Plaur. Plavie.
prundós, -oásă adj. **1** (*despre albia sau malul apelor*) pietros, ‹reg.› prunduros. *Pe malul acestui râu nu se poate face plajă pentru că este prundos.* **2** (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) Arenaceu. Nisipos.
prunduí vb. IV. tr. (*constr.; compl. indică şosele, drumuri, alei, terenuri etc.*) ‹reg.› a prundi, a prunduli. *Lucrătorii specializaţi prunduiesc şoselele.*
prunduiáş s.n. (*geol.; reg.*) v. Prundişor. Prunduleţ.
prunduít, -ă adj. (*constr.; despre şosele, drumuri, alei, terenuri etc.*) prundit.
prunduléţ s.n. (*geol.*) prundişor, ‹reg.› prunduiaş, prunduţ.
prundulí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică şosele, drumuri, alei, terenuri etc.*) v. Prundui.
prundurél s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*). **2** (*şi* ***prundurel-de-pădure***) v. Codobatură-sură (*Motacilla cinerea*). **3** v. Fluierar. Fugaci. Prundaş (*Calidris*). **4** v. Fluierar. Prundăraş. Prundăraş-de-râu. Prundăraş-de-râu-cu-cioc-negru. Prundăraş-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*). **5** v. Pescar. Pescar-vânăt. Pescar-verde. Pescăraş. Pescărel. Pescărel-albastru. Pescărel-azuriu. Pescărel-vânăt. Pescărel-verde. Pescăriţă. Pescăruş. Pescăruş-albastru. Pescăruş-vânăt. Pescăruş-verde. Pescăruş-verzuliu (*Alcedo atthis*). **6** v. Prundaş (*Calidris arenaria*).
prundurós, -oásă adj. (*reg.; despre albia sau malul apelor*) v. Pietros. Prundos.
prundúţ s.n. (*geol.; reg.*) v. Prundişor. Prunduleţ.
prunélă s.f. (*anat.; fran.; înv.*) v. Pupilă.
prunét s.n. prunărie, pruniş, prunişte, ‹reg.› perjărie. *Are un prunet mare, care cuprinde peste două sute de pruni.*
pruníc s.m. (*bot.; reg.*) v. Prunişor. Prunuţ.
pruníş s.n. prunărie, prunet, prunişte, ‹reg.› perjărie.
prunişór s.m. (*bot.*) prunuţ, ‹reg.› prunic.
pruníşte s.f. prunărie, prunet, pruniş, ‹reg.› perjărie.
pruntăráş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriţ (*Charadrius apricarius*).
prunúţ s.m. (*bot.*) prunişor, ‹reg.› prunic.
prurigén, -ă adj. (*med., med. vet.; despre dermatoze, erupţii*) pruriginos. *Dermatozele prurigene produc prurit.*
pruriginós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre dermatoze, erupţii*) prurigen.
prurígo s.n. (*med.*) **1** dermatoză alergică, strofulus. *Prurigo se caracterizează prin vezicule mărunte care provoacă mâncărimi intense.* **2** ***prurigo Besnier*** = dermatită atopică, eczemă atopică, eczemă constituţională. *Prurigo Besnier apare la vârstă fragedă, asociindu-se frecvent cu astmul bronşic.*
prurít s.n. (*med., med. vet.*) mâncărime, ‹reg.› mâncărici, mâncărie, mâncătură. *Pruritul apare în diferite boli alergice, parazitare, dermatologice şi în unele nevroze.*
prus[1] s.m. (*entom.; reg.*) v. Corhan. Libarcă. Libarcă-galbenă. Rus[1]. Şvab[1]. Şvab-mărunt (v. *şvab*[1]) (*Phyllodromia germanica*).
prus[2] s.m. (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Prispă.
prus[3]**, prúsă** s.m., adj. (*înv.*) **1** s.m. v. Prusac. Prusian. **2** adj. v. Prusac. Prusian.
prusác, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. prusian, ‹rar› prusiancă, ‹reg.› burcuş, prais, ‹înv.› prus[3]. *Prusacii făceau parte din populaţia de bază a Prusiei.* **2** adj. prusian, ‹rar› prusăcesc, prusienesc, ‹reg.› burcuşesc, ‹înv.› prus[3], prusesc. *Austria a fost învinsă în 1866 de armata prusacă.*
prusăcésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Prusac. Prusian.
prusésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Prusac. Prusian.
prusián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. prusac, ‹rar› prusiancă, ‹reg.› burcuş, prais, ‹înv.› prus[3]. **2** adj. prusac, ‹rar› prusăcesc, prusienesc, ‹reg.› burcuşesc, ‹înv.› prus[3], prusesc.
prusiáncă s.f. (*rar*) v. Prusacă (v. *prusac*). Prusiană (v. *prusian*).
prusianizá vb. I. tr., refl. ‹rar› a (se) prusifica. *Foştii locuitori ai Poloniei actuale de nord-vest au început să se prusianizeze începând cu secolul al XVIII-lea.*
prusiát s.m. (*chim.; rar*) v. Cianură.

prusienésc, -eáscă adj. (*rar*) v. Prusac. Prusian.
prusificá vb. I. tr., refl. (*rar*) v. Prusianiza.
prúsluc s.n. (*reg.*) **1** v. Pieptar. **2** v. Jiletcă. Vestă.
prustén s.m. (*bot.; reg.*) v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*).
prutișór subst. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Pesmet.
pruvireág s.m. (*bot.; reg.*) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*).
psálmic, -ă adj. (*bis.*) psaltic. *Cunoaște bine cântecele psalmice.*
psalmíst s.m. (*bis.*) ‹înv.› psaltist. *Psalmistul este autor de psalmi.*
psalmodiá vb. I. tr. (*bis.; compl. indică psalmi, rugăciuni, cântări religioase etc.*) ‹înv.› a psălmui. *Dascălul psalmodiază în biserică.*
psalmodiére s.f. (*bis.*) ‹rar› psălmuire. *Psalmodierea unor cântări religioase revine atât preotului, cât și dascălului.*
psalt s.m. (*în Biserica Ortodoxă*) cântăreț, dascăl, diac, paracliser, târcovnic, ‹la catolici› cantor, ‹înv. și reg.› peveț, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Psaltul execută cântările și citirile în timpul serviciului religios.*
psaltérion s.n. (*muz.*) ‹înv.› psaltire. *Psalterionul este un vechi instrument cu coarde, de formă triunghiulară, folosit până în Evul Mediu.*
psáltic, -ă adj. (*bis.*) psalmic.
psaltíre s.f. (*muz.; înv.*) v. Psalterion.
psaltíst s.m. (*bis.; înv.*) v. Psalmist.
psălmuí vb. IV. tr. (*bis.; înv.; compl. indică psalmi, rugăciuni, cântări religioase etc.*) v. Psalmodia.
psălmuíre s.f. (*bis.; rar*) v. Psalmodiere.
psefologíe s.f. (*sociol.*) sociologie electorală. *Psefologia are ca obiect studiul atitudinii politice și al comportamentului grupurilor de alegători, pentru a detecta factorii care îi influențează în deciziile luate.*
pseudoafíx s.n. (*lingv.*) afixoid. *Pseudoafixul este un element de compunere tematică.*
pseudoártă s.f. kitsch. *Tot ceea ce realizează stă sub semnul pseudoartei.*
pseudoataxíe s.f. (*med.*) pseudotabes, tabes periferic. *Pseudoataxia este un sindrom care are caracteristicile tabesului, dar fără etiologie sifilitică.*
pseudoblepsíe s.f. (*med.*) iluzie optică. *Pseudoblepsiile sunt determinate de anumite stări psihice.*
pseudoconcépt s.n. (*filos.*) pseudoidee. *Pseudoconceptului nu îi corespunde ceva existent în mod real.*
pseudodemocrát, -ă adj. (*polit.*) pseudodemocratic. *Consideră alegerile de la el din țară pseudodemocrate.*
pseudodemocrátic, -ă adj. pseudodemocrat.
pseudoepigráf, -ă adj. (*despre opere, texte, articole etc.*) pseudonim. *Opera pseudoepigrafă este o operă atribuită pe nedrept unui autor.*
pseudohermafroditísm s.n. (*med.*) androginie, ginandromorfism. *Pseudohermafroditismul este starea unui individ care are glandele sexuale ale unui sex și organele genitale externe și caracterele sexuale ale celuilalt sex.*
pseudoidée s.f. (*filos.*) pseudoconcept.
pseudologíe s.f. (*psih.*) confabulație, mitomanie. *Pseudologia se caracterizează prin tendința unei persoane de a denatura adevărul, de a inventa fapte, întâmplări imaginare.*
pseudomorfísm s.n. (*mineral.*) pseudomorfoză. *În pseudomorfism, mineralul care se transformă, prin diverse procese fizice sau chimice, în alt mineral, își păstrează forma cristalografică inițială.*
pseudomorfóză s.f. (*mineral.*) pseudomorfism.
pseudoním, -ă s.n., adj. **1** s.n. criptonim, ‹rar› pseudonume. *Semnează adesea articolele cu un pseudonim.* **2** adj. (*despre opere, texte, articole etc.*) pseudoepigraf.
pseudonúme s.f. (*rar*) v. Criptonim. Pseudonim.
pseudopatriót, -ă s.m., s.f. patriotard. *Pseudopatrioții sunt pretinși patrioți.*
pseudoprefíx s.n. (*lingv.*) prefixoid. *Cu ajutorul pseudoprefixelor se formează mai ales termeni științifici sau tehnici.*
pseudosufíx s.n. (*lingv.*) sufixoid. *Pseudosufixul este un element de compunere sau un cuvânt folosit ca sufix în compunerea savantă de termeni științifici și tehnici.*
pseudotábes s.n. (*med.*) pseudoataxie, tabes periferic.
psicologicaménte adv. (*modal; înv.*) v. Psihologicește. Sufletește.
psifói s.f. pl. (*constr.; înv.*) v. Mozaic[1].
psihanalíză s.f. (*psihanal.*) freudism, psihologie abisală. *Psihanaliza reprezintă ansamblul concepțiilor lui Sigmund Freud și ale adepților săi privind viața psihică conștientă și inconștientă a omului.*
psihedélic s.n. drog[1], halucinogen, stupefiant, ‹arg.› chimicală, eter, marfă, material, substanță, zăhărel. *A fost condamnat pentru consum și trafic de psihedelice.*
psihiatríe s.f. (*psih.*) ***psihiatrie comparată*** = ***psihiatrie transculturală*** = etnopsihiatrie. *Psihiatria transculturală studiază bolile mintale în cadrul diferitor etnii sau culturi;* ***psihiatrie infantilă*** = pedopsihiatrie. *Psihiatria infantilă se ocupă cu studiul bolilor psihice ale copilului și adolescentului.*
psihiátru, -ă s.m., s.f. (*psih.*) ‹rar› alienist. *Psihiatrul este medicul specialist în psihiatrie.*
psíhic, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre însușiri, stări etc. ale oamenilor*) lăuntric, psihologic, spiritual, sufletesc. *Pictorul pune în evidență în portretele sale forța psihică a modelelor. Nu are starea psihică necesară pentru a face față unei polemici.* **2** s.n. suflet, ‹rar› psihism. *Are psihicul răvășit. Acea întâmplare i-a marcat pentru totdeauna psihicul.*
psihicéște adv. (*modal; rar*) v. Psihologicește. Sufletește.
psihísm s.n. (*rar*) v. Psihic. Suflet.
psihizá vb. I. intr. (*psih.*) a psihologiza.
psihoactív, -ă s.n., adj. (*farm.*) psihotrop. *Medicamentele psihoactive acționează asupra psihicului.*
psihoanaléptic, -ă adj., s.n. (*farm.*) psihostimulant. *Psihoanalepticele au acțiune psihotonică, euforizantă.*
psihodepresór, -oáre s.n., adj. (*farm.*) psiholeptic, psihoplegic.
psihodiagnóstic s.n. (*psih.; impr.*) v. Psihodiagnoză.
psihodiagnóză s.f. (*psih.*) ‹impr.› psihodiagnostică. *Psihodiagnoza este o metodă de explorare a personalității indivizilor prin intermediul tehnicilor psihologice.*
psihoenergizánt, -ă s.n., adj. (*farm., ind. alim.*) psihotonic. *Psihoenergizantele au acțiune stimulatoare asupra psihicului. Cafeaua este o băutură psihoenergizantă.*
psihofarmacologíe s.f. (*farm.*) farmacopsihologie. *Psihofarmacologia se ocupă cu studiul experimental și clinic al acțiunii medicamentelor asupra comportamentului psihologic.*
psihofiziologíe s.f. (*psih.*) psihologie fiziologică. *Psihofiziologia se ocupă cu studiul proceselor psihologice în raport cu procesele fiziologice din organism.*
psihogeníe s.f. (*psih.*) boală psihogenă. *Psihogenia reprezintă ansamblul tulburărilor psihotice și nevrotice determinate de factori psihogeni.*
psihoigiénă s.f. (*psih.*) igienă mintală. *Psihoigiena este domeniul psihiatriei care se ocupă cu studiul măsurilor de igienă impuse de anumite activități.*
psihoizoléptic, -ă s.n., adj. (*farm.*) timoreglator, timostabilizator. *Medicamentele psihoizoleptice acționează ca stabilizator al tonusului afectiv sau emoțional.*
psiholéptic, -ce s.n., adj. (*farm.*) psihodepresor, psihoplegic. *Psiholepticele au proprietatea de a diminua activitatea mentală, având acțiune hipnotică, sedativă.*
psiholingvístică s.f. (*psih.*) psihologia limbajului (v. *psihologie*). *Psiholingvistica studiază mecanismul psihic al limbajului.*
psihológic, -ă adj. (*despre însușiri, stări etc. ale oamenilor*) lăuntric, psihic, spiritual, sufletesc.
psihologicéște adv. (*modal*) sufletește, ‹rar› psihicește, ‹înv.› psicologicamente. *Înțelege ce îl motivează psihologicește. Nu știe dacă va fi vreodată pregătit psihologicește să treacă printr-o încercare asemănătoare.*
psihologíe s.f. **1** (*psih.*) ‹rar› noologie. *Psihologia se ocupă cu studiul psihicului, cu legile proceselor psihice și cu particularitățile psihice individuale (caracter, temperament etc.).* **2** (*sociol.*) mentalitate, ‹fig.› optică. *Este greu ca o colectivitate supusă unei anumite influențe să-și schimbe psihologia imediat.* **3** (*psihanal.*) ***psihologie abisală*** = freudism, psihanaliză. **4** (*psih.*) ***psihologie animală*** = zoopsihologie. *Psihologia animală se ocupă cu studiul genezei și al stadiilor de dezvoltare ale psihicului la animale;* ***psihologie fiziologică*** = psihofiziologie; ***psihologie patologică*** = patologia psihicului (v. *patologie*), patopsihologie, psihopatologie; (*art.*) ***psihologia limbajului*** = psiholingvistică.
psihologizá vb. I. intr. (*psih.*) a psihiza.
psihomotór, -oáre adj. (*med.*) ideomotor. *Bolnavul are tulburări psihomotorii.*
psihonevrózá s.f. (*med.*) nevropatie, nevroză, ‹pop.› spaimă. *Sub denumirea de psihonevroză se includ diferite afecțiuni ale sistemului nervos provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive.*

psihopatíe s.f. (*psih.*) ***psihopatie paranoică*** = psihopatie paranoidă. *În psihopatia paranoică predomină tendința patologică de a forma idei dominante, întreținute de emoții puternice;* ***psihopatie paranoidă*** = psihopatie paranoică.
psihopatologíe s.f. (*psih.*) patologia psihicului (v. *patologie*), patopsihologie, psihologie patologică. *Psihopatologia se ocupă cu studiul aspectelor patologice ale activității psihice.*
psihoplégic, -ce s.n., adj. (*farm.*) psihodepresor, psiholeptic.
psihoplegíe s.f. (*psih.*) leșin psihic. *Psihoplegia este pierderea temporară a cunoștinței, când pacientul face un atac de demență.*
psihoreácție s.f. (*med., med. vet.*) reacție psihică. *Psihoreacția este reacția de inhibare a acțiunii hemolitice a veninului de cobră.*
psihosféră s.f. (*psih.*) sociosferă. *Psihosfera este alcătuită din „totalitatea personalităților umane", privite ca înveliș al planetei.*
psihosomátic, -ă adj. (*med.*) somatopsihic. *Tratează în cartea sa afecțiunile psihosomatice.*
psihostimulánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) psihoanaleptic.
psihoterapeútică s.f. (*psih.*) psihoterapie.
psihoterapíe s.f. (*psih.*) psihoterapeutică. *Psihoterapia este o metodă de tratare a bolnavilor prin influențarea psihicului lor, utilizându-se persuasiunea, hipnoza, sugestia etc.*
psihotónic, -ă s.n., adj. (*farm., ind. alim.*) psihoenergizant.
psihotróp, -ă s.n., adj. (*farm.*) psihoactiv. *Medicamentele psihotrope acționează asupra psihicului.*
psihóză s.f. (*psih.*) **1** delir parțial, fixație, hantisă, idee fixă, manie, marotă, monomanie, obsesie, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fam.› fix, ‹înv.› vesanie, ‹fig.; fam.› țăcăneală, ‹arg.› pată. *Bolnavii care au o psihoză sunt preocupați de un singur gând sau de un singur subiect.* **2** ***psihoză bipolară*** = ***psihoză maniaco-depresivă*** = tulburare afectivă bipolară. *Psihoza bipolară se caracterizează fie printr-o dispoziție euforică, fie printr-o dispoziție depresivă, fie prin prezența simultană sau prin alternanța rapidă a simptomelor maniacale și depresive;* ***psihoză paranoică*** = paranoia. *Psihoza paranoică se caracterizează printr-o evoluție lentă, progresivă și ireductibilă a unui delir coerent, sistematizat, organizat, pornind de la anumite episoade reale din viața afectivă sau emoțională, conservându-se perfect claritatea în gândire, voința în acțiune, susceptibilitatea, orgoliul exagerat, judecata falsă și tendința la interpretare, conducând frecvent la reacții agresive și antisociale.*
psihrofil, -ă adj., s.m., s.f. (*biol.*) criofil. *Un organism psihrofil rezistă la temperaturi scăzute.*
psilí subst. (*lingv.; înv.*) v. Spirit lent. Spirit lin. Spirit moale.
psilofítă s.f. (*bot.*) psilofiton. *Psilofitele se înmulțesc prin spori.*
psilofitón s.m. (*bot.*) psilofită.
psilózis s.n. (*med.*) sprue. *Persoanele bolnave de psilozis prezintă diaree cronică, anemie, glosită.*
psitacísm s.n. fig. (*livr.*) **1** v. Copiere. Imitare. Imitație. **2** v. Maimuțăreală. Maimuțărie. Schimonoseală. Strâmbătură.
psitacóză s.f. (*med. vet.*) boala papagalilor (v. *boală*). *Psitacoza este o maladie infecțioasă virotică a papagalilor, transmisibilă omului.*
pst interj. (*adesea repetat sau cu „s" prelungit*) liniște!, st!, tăcere!, ‹pop.› țist!, ‹reg.› meclez!, ‹arg.› mucles! *Pst! Vine profesoara!*
pteridá s.f. (*bot.; rar*) v. Feriga-ursului (v. *feriga*). Frigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-mare. Ferigă-~~ve~~inicească (*Pteridium aquilinum*).
pteridofítă s.f. (*bot.*) criptogamă vasculară. *Pteridofitele se înmulțesc prin spori.*
pteridospermále s.f. pl. (*bot.*) pteridosperme.
pteridospérme s.f. pl. (*bot.*) pteridospermale. *Pteridospermele formează un grup de gimnosperme primitive fosile din carbonifer, asemănătoare cu ferigile, dar care se înmulțesc prin semințe, și nu prin spori.*
pterigospérm, -ă adj. (*bot.; despre plante*) pterosperm. *Plantele pterigosperme au semințe aripate.*
pterospérm, -ă adj. (*bot.; despre plante*) pterigosperm.
pterozáur s.m. (*paleon.; rar*) v. Pterozaurian.
pterozaurián s.m. (*paleon.*) ‹rar› pterozaur. *Pterozaurienii au trăit din triasic până la sfârșitul cretacicului.*
ptialagóg, -ă adj. (*despre substanțe, medicamente, alimente etc.*) sialagog. *Medicamentele ptialagoge măresc secreția salivară.*
ptialínă s.f. (*biochim.*) amilază salivară. *Ptialina este produsă de glandele salivare.*
ptialísm s.n. (*med.*) hipersialie, polisialie, sialoree. *Ptialismul este o secreție abundentă de salivă, întâlnită în unele maladii sau provocată prin medicamente.*
ptóză palpebrală s.f. (*med.*) blefaroptoză. *Ptoza palpebrală este coborârea pleoapei superioare.*
pub [pab] s.n. (*engl.*) v. Bar. Cabaret.
puberál, -ă adj. pubertar. *Părinții așteaptă să-i treacă criza puberală.*
púberă adj. (*despre fete*) ‹livr.› nubilă. *Fetele pubere au ajuns la vârsta pubertății.*
pubertár, -ă adj. puberal.
pubertáte s.f. ‹înv.› junie. *Pubertatea este perioada vieții cuprinsă între copilărie și adolescență.*
públic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „individual", „particular"*) colectiv, comun, general[2], obștesc, ‹înv.› generalnic. *Aceste proiecte vizează investiții pentru interesul public.* **2** (*în opoz. cu „ezoteric"; mai ales despre doctrine filosofice*) exoteric. **3** (*despre atitudini, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) oficial. *Ar fi fost normal să facă o declarație publică după acuzele care i s-au adus în presă.* **II** s.n. **1** ascultători (v. *ascultător*), asistență, audiență, auditoriu, lume. *Publicul îl întâmpină pe solist cu ropote de aplauze.* **2** sală[1]. *Publicul s-a ridicat în picioare la sfârșitul concertului.* **3** (*art.*) ***publicul larg*** = marele public (v. *mare*[1]), ‹rar› publicul cel mare. *Această scriere a poetului este necunoscută publicului larg;* (*rar*) ***publicul cel mare*** v. Marele public (v. *mare*[1]). Publicul larg. **4** (*înv.*) v. Locuitori (v. *locuitor*). Populație.
publicá vb. I. **1** tr. (*tipogr.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) a edita, a imprima, a scoate, a tipări, ‹rar› a lansa, ‹înv.› a publicui, a scrie, a stampa, ‹latin.; înv.› a eda. *A publicat un nou roman de aventuri.* **2** refl. (*tipogr.; despre cărți, publicații etc.*) a apărea, a se edita, a ieși, a se tipări, ‹înv.› a se publicarisi. *Cartea s-a publicat în condiții grafice excelente.* **3** tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **4** tr. (*înv.; compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.
publicáre s.f. **I 1** editare, imprimare, imprimat[1], scoatere, tipărire, tipărit[1], tragere, ‹înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie. *Este necesară publicarea unor cărți cu ilustrații.* **2** (*tipogr.*) imprimare, imprimat[1], tipar, tipărire. *Romanul său este bun de publicare.* **3** apariție, tipărire. *Numele său s-a impus în literatura de specialitate după publicarea acestui tratat.* **4** (*înv.*) v. Anunțare. Încunoștințare. Înștiințare. Vestire. **II** (*concr.; înv.*) **1** (*jurnal.; cu determ. care arată felul sau apartenența*) v. Organ[1]. Periodic. Publicație. Publicație periodică. **2** v. Imprimat[2]. Tipăritură.
publicarisí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*tipogr.; despre cărți, publicații etc.*) v. Apărea. Edita. Ieși. Publica. Tipări. **2** tr. (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.
publicáție s.f. **1** (*jurnal.; cu determ. care arată felul sau apartenența; și* ***publicație periodică***) organ[1], periodic, ‹înv.› foaie, publicare. *Acest ziar este publicația Partidului Liberal.* **2** (*înv.*) v. Afiș. Anunț. Înștiințare. **3** (*înv.*) v. Declarație. Notificare. **4** (*înv.*) v. Ordonanță. **5** (*înv.*) v. Editare. Imprimare. Imprimat[1]. Publicare. Scoatere. Tipărire. Tipărit[1]. Tragere. **6** (*înv.*) v. Anunțare. Încunoștințare. Înștiințare. Vestire.
públică s.f. (*polit.; înv.*) **1** v. Republică. **2** v. Stat[1]. Țară.
publicăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.
publicísm s.n. (*jurnal.; fran.; înv.*) v. Gazetărie. Jurnalism. Jurnalistică (v. *jurnalistic*). Presă. Publicistică (v. *publicistic*). Ziarism. Ziaristică (v. *ziarisitic*).
publicíst, -ă s.m., s.f. (*jurnal.*) gazetar, jurnalist, ziarist, ‹fam.› presar. *Visul său este să devină publicist.*
publicístic, -ă adj., s.f. (*jurnal.*) **I** adj. gazetăresc, jurnalistic, ziaristic. *Este apreciat pentru activitatea sa publicistică.* **II** s.f. **1** gazetărie, jurnalism, jurnalistică (v. *jurnalistic*), presă, ziarism, ziaristică (v. *ziaristic*), ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism. *A renunțat la profesorat pentru publicistică.* **2** presă, tipar, ziare (v. *ziar*), ‹înv.› publicitate. *Într-o democrație adevărată libertatea publicisticii este deplină. Această revistă de cultură ocupă un loc important în publicistica românească.*
publicitá vb. I tr. (*rar; compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășu-*

rare, situații trecute ori existente etc.) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.
publicitáte s.f. **I 1** advertising. *Prin publicitate se urmărește promovarea unui produs, a unui serviciu etc.* **2** (*art.; jur.*) ***publicitatea judecății*** = principiul publicității (v. *principiu*). *În temeiul publicității judecății, soluționarea litigiilor se face, cu unele excepții, în ședință publică.* **3** (*înv.*) v. Editare. Imprimare. Imprimat[1]. Publicare. Scoatere. Tipărire. Tipărit[1]. Tragere. **II** (*jurnal.; înv.*) **1** v. Gazetărie. Jurnalism. Jurnalistică (v. *jurnalistic*). Presă. Publicistică (v. *publicistic*). Ziarism. Ziaristică (v. *ziaristic*). **2** v. Presă. Publicistică (v. *publicistic*). Tipar. Ziare (v. *ziar*).
publicuí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*tipogr.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) v. Edita. Imprima. Publica. Scoate. Tipări. **2** (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfășurare, situații trecute ori existente etc.*) v. Anunța. Încunoștința. Înștiința. Vesti.
publicuíre s.f. (*înv.*) v. Anunțare. Încunoștințare. Înștiințare. Vestire.
púcăr s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
puceclós, -oásă adj. (*chim.; înv.; despre substanțe*) v. Sulfuros.
puchi s.m. (*fiziol.; reg.*) v. Urdoare.
puchínă s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Urdoare.
puchineálă s.f. (*reg.*) v. Atenție. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuție. Minuțiozitate. Scrupulozitate.
puchiní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Migăli.
puchinós, -oásă adj. **I 1** (*pop. și fam.; despre așezări, regiuni, țări etc.*) v. Mizer. Mizerabil. Prăpădit. Sărac. Sărăcăcios. **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; pop. și fam.; despre lumină, surse de lumină*) v. Mic. Pal. Palid. Redus. Slab. **3** (*fam.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **4** (*fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **5** (*reg.; despre ochi*) v. Urduros. **II** fig. (*pop. și fam.; despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) v. Inferior. Mărunt. Mic. Modest. Neimportant. Neînsemnat. Simplu. Umil.
puchiós, -oásă adj. **I** (*fam.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **II** (*reg.; despre ochi*) v. Urduros.
puchițél, -eá s.f., adj. **I** s.f. (*pop.*) v. Bobiță. Picătea. **II** adj. (*reg.*) **1** (*despre obiecte, culori*) v. Pestriț. **2** (*despre ochi*) v. Castaniu. Căprui.
puci s.n. (*polit.*) lovitură de stat, ‹înv.› lovire de stat. *Guvernul a căzut în urma unui puci.*
puciógnă s.f. (*bot.*) **1** *Bifora radians*; iarbă-puturoasă, ‹reg.› buruiană-pucioasă, buruiană-puturoasă, puturoasă (v. *puturos*), scărișoară. **2** (*reg.*) v. Coriandru (*Coriandrum sativum*).
puciós, -oásă s.f., adj. **I** s.f. **1** (*chim.*) sulf[1], ‹pop.› piatră-pucioasă, ‹reg.› tâmpor, ‹înv.› iarbă-pucioasă. *Pucioasa este un metaloid cu miros pătrunzător, specific, care se întrebuințează la fabricarea unor coloranți, în industria cauciucului, în farmacie etc.* **2** (*la pl. **pucioase**; reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit. **II** adj. (*fam.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **III** adj. (*înv. și reg.*) **1** (*chim.; despre substanțe*) v. Sulfuros. **2** (*despre ape, băi etc. sau despre procese, despre reacții chimice etc.*) v. Sulfuros. **IV** adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Imposibil. Insuportabil. Nesuferit. Nesuportabil.
puclăúă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).
púcliș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) v. Adus[2]. Aplecat[2]. Cocârjat. Cocoșat. Curbat. Gârbov. Gârbovit. Înclinat. Încovoiat. Îndoit. Plecat[2]. Strâmb. Strâmbat. Sucit[2]. **2** (*despre nas*) v. Acvilin. Adus[2]. Buscat. Cocârjat. Coroiat. Curbat. Încovoiat.
pucluí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) v. Dovedi. Prididi. Răzbi. **2** intr. (*în forma **puculi**; despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **3** tr. (*în forma **pucului**; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
puculí vb. IV. intr. (*reg.*) = puclui.
puculuí vb. IV. tr. (*reg.*) = puclui.
pucuríci s.m. (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).
pudibónd, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fran.› prud. *Persoanele pudibonde afișează o pudoare exagerată.*
púdic, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) **1** decent, rușinos, sfios. *Tânăra pudică a roșit auzind bancul obscen. Are o comportare pudică în societate.* **2** candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, ‹înv.› nepăcătuit, nezlobiv, prost, sânt, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă privește cu un zâmbet pudic.*
pudicitáte s.f. **1** candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudoare, ‹livr.› angelism, ‹înv.› devestăvnicie, smerenie, vergurie, ‹latin.› puduciție, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, puritate, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. **2** candoare, castitate, feciorie, neprihănire, nevinovăție, onoare, virginitate, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curățenie, ‹fig.; înv.› curăție. *Vestalele au depus jurământul de pudoare.* **4** (*rar; mai ales constr. cu vb. „a păstra"*) v. Discreție. Secret[2]. Tăcere.
pudră vb. I. tr., refl. (*cosmet.; compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii, nasul lor*) ‹rar› a prăfui, ‹înv.› a (se) înfăina, a (se) pudrui, ‹iron.› a se făina. *Femeia își pudrează nasul. Actorii se pudrează și se fardează înainte de a intra pe scenă.*
pudrăj s.n. (*cosmet.*) pudrare, ‹rar› prăfuire, ‹iron.› făineală.
pudráre s.f. (*cosmet.*) pudraj, ‹rar› prăfuire, ‹iron.› făineală. *Femeia începe machiajul cu pudrarea feței.*
pudrăt, -ă adj. (*cosmet.; despre oameni sau despre fața, obrajii, nasul lor*) ‹înv.› pudruit, ‹iron.› făinat. *Femeia are fața discret pudrată.*
púdră s.f. **1** pulbere. *O pudră de făină acoperă masa din bucătărie.* **2** (*cosmet.*) ‹iron.› făină. *Îi face cadou de ziua ei o pudră și un ruj.* **3** (*farm.*) ***pudră de talc*** = talc. *Pudra de talc are rol protector și sicativ.* **4** (*farm., chim.; arg.*) ***pudră de mătase*** v. Cocaină.
pudruí vb. IV. tr., refl. (*cosmet.; înv.; compl. sau sub. indică oameni sau fața, obrajii, nasul, gâtul lor*) v. Pudra.
pudruít, -ă adj. (*cosmet.; înv.; despre oameni sau despre fața, obrajii, nasul lor*) v. Pudrat.
pueríl, -ă adj. **I** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) **1** infantil, naiv, ‹fig.› copilăresc, școlăresc. *Face glume puerile. Pune întrebări puerile.* **2** copilăresc, copilăros, infantil, ‹înv. și pop.› coconesc, ‹înv.› pruncesc. *Nu și-a pierdut aerul pueril nici la maturitate.* **II** (*adesea peior.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor sau despre afirmații, creații, decizii etc. ale lor*) neîntemeiat, neserios, ‹fig.› infantil. *Reacția ei la cele auzite a fost puerilă. Motivația lui este puerilă.*
puerilitáte s.f. (*rar*) v. Naivitate.
puf[1] interj. buf[1]! *Puf! S-a lovit cu capul de ușă.*
puf[2] s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*colect.; anat.*) ‹rar› scamă, ‹reg.› pihă. *Are perne din puf de gâscă. Puișorilor de găină le-a căzut puful.* **2** (*colect.; bot.; la unele plante sau la fructe*) lanugo, ‹rar› scamă. *Este alergic la puful piersicilor.* **3** (*meteor.*) fulg, ‹poetic› stea, steluță, steluță de gheață, ‹fig.› steluță de zăpadă, ‹fig.› fluture. *Primul puf a căzut în noiembrie.* **4** (*colect.; culin.; fam.*) v. Frecătei. Turnătei. Zdrențe (v. *zdreanță*). **5** (*reg.*) v. Pilotă. **6** (*reg.*) v. Lamură. **7** (*arg.*) v. Țigară. Țigaretă. **II** s.m. (*bot.*) **1** (*rar*) ***puf-vegetal*** v. Bumbăcăriță (*Eriophorum angustifolium*). **2** (*reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **3** (*reg.*) v. Gogoașă (*Globaria gigantea*). **4** (*reg.*) v. Gogoașă (*Lycoperdon bovista*).
pufăi s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **2** v. Gogoașă (*Globaria gigantea*). **3** v. Gogoașă (*Lycoperdon bovista*).

pufán s.m. (*zool.; reg.*) v. Iepure (*Lepus europaeus*).
púfă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă.
pufăí vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a pâcâi, ‹reg.› a pâșcâi. *Bătrânul turc pufăie din lulea.* **2** intr. (*despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) a gâfâi, a sufla, ‹reg.› a îngeme, a lihăi[1], a răsufla, a se șușcăi. *Pufăie zgomotos după ce urcă nouă etaje. Cățelul începe să pufăie greu după mult alergat.* **3** intr. (*despre oameni*) a pufni, ‹pop.› a țâfni. **4** tr. (*fam.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma.
pufăiálă s.f. gâfâială, gâfâit, pufăire, pufăit[1], pufăitură. *Se odihnește până se oprește din pufăială.*
pufăiós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhav. Umflat.
pufăíre s.f. gâfâială, gâfâit, pufăială, pufăit[1], pufăitură.
pufăít[1] s.n. gâfâială, gâfâit, pufăială, pufăire, pufăitură.
pufăít[2], -ă adj. (*în opoz. cu „dens", „compact"; rar; despre pământ, zăpadă etc.*) v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar.
pufăitúră s.f. **1** gâfâială, gâfâit, pufăială, pufăire, pufăit[1]. **2** (*rar*) v. Pufnet. Pufnitură.
pufăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Pufuliță (*Epilobium hirsutum*).
pufín s.m. (*ornit.; rar*) ***pufin-mediteraneean*** = ***pufin-răsăritean*** v. Furtunar. Pasărea-furtunii (v. *pasăre*). Pasărea-vijeliei (v. *pasăre*) (*Puffinus puffinus yelkouan*).
pufișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*).
púfnă s.f. (*geol.*) pâclă, salță, vulcan noroios. *Din pufne erup gaze, ape sărate și, uneori, petrol.*
púfnet s.n. **1** pufnitură, ‹rar› pufăitură. *Tatăl, supărat, scotea numai pufnete.* **2** bufneală, bufnet, bufnire, bufnit, bufnitură, ‹rar› răbufnitură, ‹pop. și fam.› răbufneală, răbufnire. *Se aud pufnete puternice în ușa de la intrare.*
pufní vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a pufăi, ‹pop.› a țâfni. *Supărată pe el, pufnește ori de câte ori îl întâlnește. Pufnește când se împiedică de dala ieșită în afară a caldarâmului.* **2** intr. (*despre oameni; uneori determ. prin „în râs", „în plâns"*) a bufni, a izbucni, ‹înv. și reg.› a prorupe, ‹reg.› a dupăi, ‹fig.› a răbufni. *Nervoasă, pufnește în fața lor. Copilul pufnește în plâns.* **3** tr. (*fam.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma.
pufnitúră s.f. pufnet, ‹rar› pufăitură.
pufós, -oásă adj. **I 1** (*în opoz. cu „dens", „compact"; despre pământ, zăpadă etc.*) afânat, înfoiat, moale, poros, rar, ‹rar› pufăit[2], ‹pop.› țărânos, ‹înv. și reg.› ușor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine pufos.* **2** (*despre aluaturi*) afânat, ‹rar› spumos. *După frământare, aluatul de cozonac a devenit pufos.* **II 1** (*despre materiale textile, țesături sau despre obiecte din fibre textile*) scămos, scămoșat[2], ‹pop.› lânos. *Are un palton din stofă pufoasă pe o parte.* **2** (*despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor*) ‹înv.› pufulin. *Pisica are o blană pufoasă. Și-a cumpărat un câine pufos.* **3** (*despre plante sau despre părți ale lor*) lanifer, ‹rar› pufuiat, scămos. *Mâțișorii sunt pufoși. Frunzele unor plante sunt pufoase.* **III** (*fam.*) **1** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhav. Umflat. **2** (*despre părți ale corpului*) v. Flacid. Flasc. Fleșcăit. Moale. Puhav.
pufoșít, -ă adj. (*rar; despre părți ale corpului*) v. Flacid. Flasc. Fleșcăit. Moale. Puhav.
pufuiát, -ă adj. (*rar; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Lanifer. Pufos.
pufuléte s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **2** v. Gogoașă (*Lycoperdon bovista*).
pufuléț s.m. **I** pufușor. **II** (*bot.*) **1** (*la pl. **pufuleți***) *Ageratum houstonianum*; vanilie, ‹reg.› pufușori (v. *pufușor*). **2** (*reg.*) v. Gogoașă (*Globaria gigantea*). **3** (*la pl. **pufuleți**; reg.*) v. Pejmă (*Amberboa moschata*).
pufulín, -ă adj. (*înv.; despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor*) v. Pufos.
pufulíță s.f. (*bot.*) **1** *Epilobium hirsutum*; ‹reg.› față-n-față, limbricaș, pufăriță, zburătoare (v. *zburător*), zburătoare-de-apă (v. *zburător*). **2** *Epilobium angustifolium*; zburătoare (v. *zburător*), ‹reg.› răchițică, răscoage, răscogea.
pufușór s.m. **I** pufuleț. *Puilor de găină a început să le cadă pufușorul.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **2** (*la pl. **pufușori***) v. Pufuleți (v. *pufuleț*). Vanilie (*Ageratum houstonianum*).
pughilăreș s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.
pugilă vb. I. intr. (*sport; rar; despre oameni*) v. Boxa.
pugilát s.n. (*sport; rar*) v. Box[1]. Pugilism. Sportul cu mănuși (v. *sport*).
pugilísm s.n. (*sport*) box[1], sportul cu mănuși (v. *sport*), ‹rar› cest[2], pugilat, pugilistică. *Fratele ei este campion național la pugilism.*
pugilíst s.m. (*sport*) boxer. *Pugilistul român a câștigat campionatul european de box.*
pugilística s.f. (*sport; rar*) v. Box[1]. Pugilism. Sportul cu mănuși (v. *sport*).
pugléu s.m. (*zool.; reg.*) v. Dulău. Zăvod.
puhăce s.f. (*ornit.; înv. și reg.*) v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*).
puhăi s.m. (*bot.; reg.*) v. Corcodel[2]. Corcoduș (*Prunus cerasifera*).
púhav, -ă adj. **I 1** (*despre părți ale corpului*) flacid, flasc, fleșcăit, moale, ‹rar› pufoșit, ‹fam.› pufos, ‹înv.› molicios, ‹arg.› iască. *Are mușchii de pe brațe puhavi. Peste guler îi cade gușa puhavă.* **2** (*despre oameni sau despre fața lor*) umflat, ‹pop. și fam.› buhăit[2], ‹fam.› pufos, ‹reg.› buged, buhos, butăv, pâhăvit, pufăios, searbăd[1]. *Își privește îngrijorat în oglindă fața puhavă.* **II** (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „dens", „compact"; despre pământ, zăpadă etc.*) v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar. **2** (*mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2]. **3** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **4** (*despre obiecte, materiale etc. sau despre aspectul, consistența, textura lor*) v. Buretos. Miarolitic. Poros. Spongios. **III** (*reg.*) **1** (*despre alimente, în special despre preparate de patiserie*) v. Moale. Proaspăt. **2** (*despre carnea preparată*) v. Fraged. Moale. **IV** (*reg.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2].
púhă s.f. (*reg.*) v. Bici. Biciușcă.
puhăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
puhăiálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
puhăví vb. IV. refl. **1** (*despre oameni sau despre fața lor*) a se umfla, ‹pop. și fam.› a se buhăi[1], ‹reg.› a se buftăni, a se bufti, a se bugezi, a se orjoveni[1]. *S-a puhăvit tot din cauza băuturii.* **2** (*reg.; în forma **pâhăvi**; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.
puhăvíe s.f. (*înv.*) v. Buhăială[1]. Buhăire.
puhói s.n. **I 1** (*hidrol.; adesea determ. prin „de apă" sau „de ape"*) șiroi[1], șuvoi[1], torent, ‹rar› debaclu, ‹înv. și pop.› undă, ‹pop.› noian, zăpor[1], ‹înv. și reg.› năboi[1], poarnă, șirlău, ‹reg.› năboială, sel, șopor, șușoi, turlaș, vâjoi. *În urma ploilor abundente, puhoaiele de pe munți au inundat satul. Puhoaiele distrug totul în calea lor.* **2** (*mai ales la pl. **puhoaie**; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fluviu, pârâu, râu, șiroi[1], șuvoi[1], torent, val, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuturoi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față puhoaie de lacrimi. Au curs puhoaie de cerneală pe acest subiect.* **II** fig. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, sumedenie, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era un puhoi de oameni. Limuzina mirilor era urmată de un puhoi de mașini.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulțime compactă în mișcare etc.*) ‹fig.› fluviu, flux, râu, șuvoi[1], torent. *După meci, pe străzi a început să curgă un adevărat puhoi de oameni. Pe autostrăzi se scurg puhoaie de mașini.*
puhoiá vb. I. intr. (*reg.; despre ape curgătoare*) v. Deborda. Deversa. Revărsa. Tălăzui. Vărsa.
puhoiér s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Gaie (*Milvus milvus*). **2** v. Fluierar-argintiu. Ploier-argintiu. Ploier-comun. Ploier-degetat (*Squatarola squatarola*). **3** v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriț (*Charadrius apricarius*).
pui[1] s.m. **I 1** (*zool.*) ‹înv. și pop.› rod[1], ‹pop.› făt. *Cățelușa lor a fătat opt pui.* **2** (*zool.*) odraslă, prăsilă, progenitură, ‹pop.› țânc, ‹înv.› prăsitură. *Iepuroaica și puii ei stau într-un țarc special.* **3** (*entom.; reg.*) ‹reg.› cățel. *Puii sunt larvele unei insecte.* **4** (*art.; reg.*) ***puiul Silvei*** v. Vasilcă. **5** fig. (*pop. și fam.*) ***pui de năpârcă*** = ***pui de viperă*** v. Șarpe. Șerpoaică. Viperă. **6** fig. (*fam.*) v. Debutant. Începător. Neofit. Novice. **II** (*bot.*) **1** lăstar[1], mladă, mlădiță, rejeton, smicea, telom,

vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, pui sau bulbi.* **2** (*pop.*) ‹reg.› babă. *Puiul este știuletele de porumb îngemănat.* **3** (*la porumb; reg.*) v. Păpușă. **4** (*reg.*) v. Copil[2]. **5** (*reg.*) ***pui-de-gâscă*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **III 1** (*în limbajul părinților, adesea la vocat.*) copil[1], ‹fig.› odor[1]. *Nu mai fi supărat, puiul mamei!* **2** (*rar*) ***pui de cuc*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]); (*pop.*) ***pui de bogdaproste = pui de lele*** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]); ***pui de lele*** v. **a** (*fam.; deprec.*) Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură; **b** (*fam.; deprec.*) v. Afemeiat. Crai; **c** fig. (*fam.; iron.*) Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*); (*reg.*) ***pui de giol*** v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan. **3** (*fam.; de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **4** (*fam.*) v. Copil[1]. Odraslă. Progenitură. **5** (*fam.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **IV 1** (*și* ***pui de pernă***) perniță, pernuță, puișor, puiuț, ‹pop.› pernioară, pernișoară, ‹reg.› coltuc, fultuc, modiță, perinel. *Pe pat are pui de pernă decorativi.* **2** (*constr.; reg.*) ***pui de fereastră*** v. Ochi[1]. Ochi de fereastră (v. *ochi*[2]). Ochi de geam (v. *ochi*[2]). **3** (*reg.*) v. Sertar. **V 1** (*pop.*) v. Bobiță. Picătea. **2** (*la cai; reg.*) v. Mișină. **VI** (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) **1** ‹reg.› broscuță, palhă[1], pălăcrinț, păviță, păvuță, puiete. *Puiul este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime.* **2** v. Bazon.

pui[2] vb. IV. **I 1** tr. (*reg.; despre mamifere femele; compl. indică pui*) v. Face. Făta. Naște. **2** tr. (*pom., hort.; reg.; compl. indică lăstari sau plante de cultură ori părți ale lor*) v. Copili. Plivi. **3** intr. (*bot.; reg.; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Înfrăți. Lăstări. **4** refl. (recipr.) (*biol.; reg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa. **II** refl., tr. fig. (*înv. și reg.; sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accentua. Acutiza. Adânci. Agrava. Amplifica. Ascuți. Crește. Exacerba. Intensifica. Înăspri. Înteți. Mări. Spori[1].

púia-gaia s.f. art. (*j. de copii*) cloșca-cu-pui (v. *cloșcă*), ‹reg.› baba-gaia (v. *babă*), mama-cu-uliul (v. *mamă*), mama-gaia (v. *mamă*), mama-puilor (v. *mamă*), puișorii (v. *puișor*), uliul (v. *uliu*).

puiác s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Arpagic. Ceapă-de-sămânță. Ceapă-măruntă. **2** v. Copil[2].

puiándru s.m. (*bot.; reg.*) v. Copăcel. Puiet.

puiáță s.f. (*reg.*) ‹reg.› puier, puierniță. *În puiață se dă de mâncare puilor.*

púică s.f. **I** (*fam.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Dragă (v. *drag*). Iubită (v. *iubit*). Scumpă (v. *scump*). **II** (*bot.; reg.*) **1** (*la porumb*) v. Păpușă. **2** v. Copil[2]. **III** (*ornit.; reg.*) v. Curcă. **IV** (*art.; entom.; reg.*) ***puica-popii*** v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **V** (*iht.; reg.*) v. Crăișor. Lostriță (*Hucho hucho*).

puichíță s.f. (*reg.*) **I** (*ornit.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*). **II** (*bot.*) **1** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*). **2** v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*).

puicói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

puiculeá s.f. (*reg.*) v. Puiculiță.

puiculeánă s.f. (*pop.*) v. Puiculiță.

puiculíță s.f. **I 1** (*ornit.*) puicuță. **2** ‹pop.› puiculeană, puicuță ‹reg.› puiculea. *Așteaptă o scrisoare de la puiculița lui.* **3** (*culin.; reg.*) v. Floricele (v. *floricea*). **4** (*art.; entom.; reg.*) ***puiculița-popii*** v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **II** fig. (*fam.; iron.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

puicúță s.f. **I 1** (*ornit.*) puiculiță. *A cumpărat din piață mai multe puicuțe și un cocoșel.* **2** (*pop.*) v. Puiculiță. **II** fig. (*fam.; iron.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

puidăí vb. IV. intr. (*reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.

puiéci s.m. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Arpagic. Ceapă-de-sămânță. Ceapă-măruntă. **2** v. Copil[2].

puieciór s.m. (*bot.; reg.*) v. Cepișoară. Cepușoară.

puiélniță s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) = puierniță.

puiér subst. (*reg.*) ‹reg.› puiață, puierniță. *În puier se dă de mâncare puilor.*

puieríță s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Copil[2].

puiérniță s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› puiață, puier. **2** (*deprec.* sau *peior.; în forma* ***puielniță***) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

puiéstru subst. (*bot.; reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.

puiét s.m. **I** (*colect.*) **1** ‹înv.› puime. *Gospodarul hrănește puietul din curte.* **2** (*pisc.*) alevin. *Puietul reprezintă peștii în primele zile de dezvoltare.* **II** (*bot.*) **1** copăcel, ‹reg.› puiandru, puiț. *Plantează pe lângă gard câțiva puieți.* **2** (*la pl.* ***puieți***) material săditor. *Are ca puieți lalele, crini și trandafiri.*

puiéte s.m. (*la obiecte de îmbrăcăminte; reg.*) ‹reg.› broscuță, palhă[1], pălăcrinț, păviță, păvuță, pui[1]. *Puietele este un petec care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime.*

puietóare s.f. (*ornit.; reg.*) v. Cloșcă.

puiéț[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Copil[2].

puiéț[2] s.n. (*reg.*) v. Sertăraș. Sertărel.

puiezí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*biol.; despre animale, organisme*) v. Înmulți. Prăsi. Procrea. Reproduce. **2** tr., refl. v. Acoperi. Încărca. Umple.

puigán s.m. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› puioc. *În câteva săptămâni, bine îngrijiți, puișorii au devenit puigani.*

puigrós s.m. (*ornit.; reg.*) v. Botgros. Cireșar (*Coccothraustes coccothraustes*).

puíme s.f. (*colect.; înv.*) v. Puiet.

púiniță s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

puióc s.m. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› puigan.

puiós, -oásă adj. **1** (*biol.; pop. și fam.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific. **2** (*pop.; despre animale*) v. Prăsitor. Prolific.

puiríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Copil[2].

puișór s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*ornit.*) puiuț, ‹pop.› puiuleț, ‹reg.› puiuc. *Cloșca are puișori.* **2** (*art., la pl.* ***puișorii***; *j. de copii*) v. Cloșca-cu-pui (v. *cloșcă*). Puia-gaia. **II** s.m. **1** (*în limbajul părinților; adesea la vocat.*) copilaș, puiuț. *Nu mai fi supărat, puișorul mamei!* **2** (*fam.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **III** s.n. perniță, pernuță, pui[1], pui de pernă (v. *pui*[1]), puiuț, ‹pop.› pernioară, pernișoară, ‹reg.› coltuc, fultuc, modiță, perinel. **IV** s.m. (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Băncuță. Firfiric.

puíște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumbiște.

puíț s.m. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Arpagic. Ceapă-de-sămânță. Ceapă-măruntă. **2** v. Copăcel. Puiet. **II** (*ind. alim.*) v. Bomboană.

púiță s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

puiți vb. IV. refl. (*biol.; reg.; despre animale, organisme*) v. Înmulți. Prăsi. Procrea. Reproduce.

puiúc s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*ornit.*) v. Puișor. Puiuț. **2** s.n. v. Sertăraș. Sertărel.

puiuléț s.m. **1** (*ornit.; pop.*) v. Puișor. Puiuț. **2** (*fam.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump.

puiúț s.m. **I** (*ornit.*) puișor, ‹pop.› puiuleț, ‹reg.› puiuc. *Cloșca are puiuți.* **II 1** (*mai ales fam.; în limbajul părinților; adesea la vocat.*) copilaș, puișor. *Nu mai fi supărat, puiuțul mamei!* **2** (*fam.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **III** perniță, pernuță, pui[1], pui de pernă (v. *pui*[1]), puișor, ‹pop.› pernioară, pernișoară, ‹reg.› col-

tuc, fultuc, modiță, perinel. *Pe pat are puiuți decorativi.*

puizeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*).

púјdină s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.

púјlă s.f. (*reg.*) **I 1** (*zool.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** (*deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** (*bot.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

pujlắu s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** (*zool.; reg; în forma pușlău*) v. Dulău. Zăvod.

pulán s.n., s.m. (*înv.*) **1** s.n. ‹înv.› pular, pulău. *Pulanul este scăunelul folosit de mulgători.* **2** s.m. (*zool.*) v. Câine ciobănesc. Câine ciobănesc german.

pulár s.n., s.m. (*înv.*) **1** s.n. ‹înv.› pulan, pulău. **2** s.m. (*zool.*) v. Câine ciobănesc. Câine ciobănesc german. .

púlă s.f. (*vulg.*) **I** (*anat.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **II** (*art.*) **1** (*iht.*) ***pula-ciobanului*** v. **a** Porcușor (*Gobius kessleri*); **b** Fusar-mare. Pietrar (*Aspro zingel*). **2** (*bot.*) ***pula-calului*** v. Dovlecel (*Phallus impudicus*).

pulắu subst. (*înv.*) **1** ‹înv.› pulan, pular. **2** (*zool.*) v. Câine ciobănesc. Câine ciobănesc german.

pulberărie s.f. (*milit.*) ‹înv.› prăfăraie, prăfărie. *Pulberăria este fabrica sau depozitul de muniții.*

púlbere s.f. **I 1** pudră. *O pulbere de făină acoperă masa din bucătărie.* **2** praf, ‹pop.› țărână, ‹înv. și reg.› gară[2], ‹reg.› colb, purdă, șperlă, șteah, știup, țârfă. *Pe mobilă s-a strâns multă pulbere. Pantofii i s-au umplut de pulbere.* **3** (*milit.; și **pulbere neagră***) praf de pușcă, ‹pop.› iarbă, iarbă de pușcă, iarbă vânătorească, ‹înv. și reg.› silitră, ‹înv.› paler[2], praf de tun. *Pulberea este folosită la fabricarea explozibililor.* **4** (*bot.; înv. și reg.*) v. Polen[1]. **5** (*reg.*) v. Pospai. **6** (*reg.*) v. Lamură. **7** (*farm., chim.; arg.*) v. Cocaină. **8** (*chim., farm.; arg.*) v. Diacetilmorfină. Heroină. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) mulțime, puzderie, sumedenie, ‹fig.› potop, ‹fig.; pop. și fam.› spuză, spuzeală, ‹fig.; pop.› spuzenie. *La bal, s-a împrăștiat o pulbere de confeti deasupra participanților. Pe cer strălucește o pulbere de stele.*

pulbéric, -ă adj. (*înv.; despre materii*) v. Prăfos. Pulverulent.

pulberós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre încăperi, spații, drumuri etc.*) v. Prăfos. Prăfuit. Prăfuros. **2** (*despre materii*) v. Prăfos. Pulverulent.

puleárț s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.

púlex s.m. (*entom.; livr.*) v. Purice-comun. Purice-de-casă (*Pulex irritans*).

púlmă s.f. (*sport; reg.*) v. Minge.

pulmón s.m. (*anat.*) plămân, ‹pop.› bojoc, foale, ‹înv. și reg.› plămâni albe (v. *plămân*), ‹reg.› ficați (v. *ficat*), maierele albe (v. *mai*[4]), maierele bălai (v. *mai*[4]), ‹înv.› răsuflătoare. *Prin pulmoni se face respirația la om și la vertebratele superioare.*

pulmonắl, -ă adj. (*înv.*) v. Pulmonar.

pulmonắr, -ă adj. ‹înv.› pulmonal. *Este tratat de o boală pulmonară.*

pulmonáriță s.f. (*bot.; rar*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*).

pulmónic, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos.

pulmonie s.f. (*med., med. vet.; rar*) **1** v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară. **2** v. Pneumonie.

pulmúnă s.f. (*bot.; reg.*) = plămân.

pulóver s.n. jerseu, ‹rar› sveter, ‹pop.› flanelă, ‹reg.› flanică, ilic, ștric[4]. *În timpul liber, îmbrățișează pulovere.*

pulpắnă s.f. (*la unele obiecte de îmbrăcăminte bărbătești*) coadă. *Fracul are două pulpane.*

pulpár s.n. (*mai ales la pl. **pulpare***) **1** (*milit.*) ‹înv.› pulpă. *În trecut, războinicii purtau pe pulpe pulpare de metal sau de piele pentru a le apăra.* **2** (*reg.*) v. Tureatcă.

pulpắt, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau animale*) v. Pulpos.

púlpă s.f. **I** (*anat.*) **1** ‹rar› sura, ‹reg.› icră. *Pulpa este partea musculoasă posterioară a piciorului, aflată între genunchi și gleznă.* **2** (*pop.; și, art., **pulpa de la mână, pulpa mâinii***) v. Biceps. **3** (*la mamifere; pop.*) v. Mamelă. Uger. **4** (*art.; reg.*) ***pulpa mâinii*** v. Antebrat. **5** (*la om; impr.*) v. Coapsă. Coxă. **II** (*bot.; la fructe*) carne, miez. *Caisele au multă pulpă.* **III** (*milit.; înv.*) v. Pulpar.

púlpeș, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Pulpos.

pulpișoáră s.f. (*anat.*) ‹fam.› pulpiță, ‹reg.› pulpuliță. *S-a urzicat pe pulpișoara stângă.*

púlpit s.n. (*reg.*) **1** (*muz.*) v. Pupitru. **2** v. Bancă[1]. Pupitru. **3** v. Pupitru.

pulpíță s.f. (*anat.; fam.*) v. Pulpișoară.

pulpós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau animale*) ‹reg.› pulpeș, ‹înv.› pulpat. *Fiind pulpoasă, nu poate purta cizme cu tureatcă.* **2** (*rar; despre fructe, tulpini, frunze ale plantelor*) v. Cărnos. Gras. Plin. **3** (*reg.; despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) v. Legat[4]. Musculos. Robust. Solid. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

pulpulíță s.f. (*anat.; reg.*) v. Pulpișoară.

puls s.n. (*fiziol.*) pulsație, undă pulsatilă, ‹pop.› vână, ‹grec.; înv.› sfigmos. *Bătrânul are pulsul slab.*

pulsá vb. I. intr. **1** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a tăcăi, a ticăi[1], a tresări, a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i pulseze cu putere din cauza emoției puternice.* **2** fig. (*despre viață, sentimente, gânduri, manifestări etc. ale oamenilor sau despre procese în desfășurare*) ‹fig.› a fremăta, a palpita, a vibra, a zvâcni. *Simțirea lui pulsează când ascultă muzică. Pulsează în ea bucuria vieții.*

pulsánt, -ă adj. (*fiz.; rar; despre curentul electric*) v. Pulsator.

pulsáre s.f. (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare.

pulsatíl, -ă adj. (*med.; despre senzații, procese patologice etc.*) ‹rar› pulsativ. *Durerea pulsatilă se accentuează la intervale regulate, provocând zvâcnituri.*

pulsatív, -ă adj. (*med.; rar; despre senzații, procese patologice etc.*) v. Pulsatil.

pulsatór, -oáre adj. (*fiz.; despre curentul electric*) ‹rar› pulsant. *Curentul electric pulsator este format din alternanțe de un singur sens.*

pulsáție s.f. **1** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau pulsațiile inimii.* **2** puls, undă pulsatilă, ‹pop.› vână, ‹grec.; înv.› sfigmos. **3** (*mai ales fig.*) palpitare, palpitație, ‹fig.› freamăt, trepidație, vibrare, vibrație. *Este cunoscută pulsația vieții poetului. Satul lor este ferit de pulsația civilizației moderne.*

pulsográf s.n. (*med.*) arteriograf, pulsometru, sfigmograf. *Cu ajutorul pulsografului se înregistrează pulsul și variațiile tensiunii arteriale.*

pulsométru s.n. (*med.*) arteriograf, pulsograf, sfigmograf.

pult s.n. (*reg.*) **1** v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea. **2** v. Sertar.

pultacéu, -cée adj. (*rar; despre substanțe, materiale etc.*) v. Păstos.

pulverizá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică lichide*) a atomiza. *Aparatul pulverizează un parfum plăcut în încăpere.* **2** fig. (*compl. indică localități, construcții etc.*) a distruge, a nimici, a rade, a zdrobi, ‹fig.› a șterge. *Cutremurul a pulverizat blocul din temelie. Taifunul a pulverizat tot orășelul.*

pulverizáre s.f. **1** pulverizație. *Pulverizarea parfumului a schimbat aerul din cameră.* **2** fig. nimicire, distrugere, zdrobire. *Taifunul a avut drept consecință pulverizarea orășelului.*

pulverizatór s.n. (*tehn.*) atomizator, atomizor, spray, ‹rar› vaporizator, ‹înv.› stropitor ‹arg.› pompă[1]. *Și-a cumpărat un pulverizator de ultimă generație pentru pulverizarea parfumului în camere.*

pulverizáție s.f. pulverizare.

pulverulént, -ă adj. (*despre materii*) prăfos, ‹înv.› pulberic, pulberos. *Medicamentul pe care îl ia este pulverulent.*

púma s.f. invar. (*zool.*) *Felis concolor*; cuguar, ‹rar› tigru-roșu.

pumn s.m. **I 1** (*de obicei precedat de art. nehot. „un", „niște" și urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) mână. *I-a dat un pumn de*

cireșe. **2** (*adesea în constr. cu vb. „a lua", „a da", „a trage" și precedat de art. nehot. „un"*) ‹pop. și fam.› scatoalcă, ‹reg.› potârnog, ‹înv.› buș[1], chilom, pumnitură. *I-a dat un pumn în stomac. S-a trezit cu un pumn în față.* **3** (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) v. Pumnaș. **II** (*la pl.; anat.; reg.*) ***pumnii obrajilor*** v. Pomeți. Umerii feței (v. *umăr*). Umerii obrajilor (v. *umăr*).

pumnáci s.m. (*în Antic. romană; înv.*) v. Arenar. Gladiator.

pumnál s.n. stilet[1], ‹înv. și pop.› jungher, junghi, ‹înv. și reg.› șiș, ‹înv.› pumnar, ‹arg.› sculă, șuriu, unealtă. *Pumnalul este o armă albă cu lama scurtă, cu două tăișuri și cu vârful foarte ascuțit.*

pumnár s.n. **1** (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) v. Pumnaș. **2** (*înv.*) v. Pumnal. Stilet[1].

pumnáș s.m. (*la cămăși țărănești și la ii*) **1** ‹reg.› pumn, pumnar, pumnișor. *Pumnașul este o o manșetă brodată și încrețită.* **2** ‹reg.› pumnicel, pumnișor. *Pumnașul este broderia cusută pe o manșetă.*

pumnărí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Pumni. Pumnui.

pumnășél s.m. (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) ‹reg.› pumnicel, pumnișor, pumnușel, pumnușor. *Copilul încearcă să fie atent să nu își murdărească pumnășeii.*

pumní vb. IV. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹pop.› a (se) pumnui, ‹reg.› a (se) pumnări. *Anunță poliția când vede câțiva derbedei pumnindu-se la un colț de stradă.*

pumnicél s.m. **I** (*anat.; înv. și reg.*) v. Pumnișor. **II 1** (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) v. Pumnaș. **2** ‹reg.› pumnășel, pumnișor, pumnușel, pumnușor.

pumnișór s.m. **I** (*anat.*) ‹înv. și reg.› pumnicel, ‹reg.› pumnuț. **II** (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) **1** v. Pumnaș. **2** v. Pumnaș. **3** ‹reg.› pumnășel, pumnicel, pumnușel, pumnușor.

pumnitúră s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a lua", „a da", „a trage" și precedat de art. nehot. „o"*) v. Pumn.

pumnuí vb. IV. tr., refl. recipr. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) ‹pop.› a (se) pumni, ‹reg.› a (se) pumnări.

pumnuiálă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pumnuire. *Speră ca cearta dintre cei doi să nu degenereze în pumnuială.*

pumnuíre s.f. (*reg.*) ‹reg.› pumnuială.

pumnușél s.m. (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) ‹reg.› pumnășel, pumnicel, pumnișor, pumnușor.

pumnușór s.m. (*la cămăși țărănești și la ii; reg.*) ‹reg.› pumnășel, pumnicel, pumnișor, pumnușel.

pumnúț s.m. (*anat.; reg.*) v. Pumnișor.

pumpelít s.n. (*mineral.*) lotrit. *Pumpelitul a fost descoperit pe valea râului Lotru.*

puncău adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Natâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

punching-ball ['pantʃiŋbol] s.n. (*sport; la box*) punctbal. *Punching-ballul este mingea în formă de pară, suspendată de o frânghie, care servește pentru antrenament.*

punct s.n., adv. **I** s.n. **1** (*lingv.*) ‹înv.› picătură, soroacă. *Punctul se pune la sfârșitul unei propoziții.* **2** (*lingv.*) ***punct și virgulă*** = ‹înv.› comă[2], comă punctată (v. *comă*[2]), punct cu opritoare, semicolon. *Punctul și virgula sunt un semn de punctuație folosit pentru a despărți două propoziții care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze;* (*la pl.*) ***puncte de suspensie*** = puncte-puncte. *Punctele de suspensie se folosesc pentru a arăta o pauză mare în cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gândirii sau al acțiunii ori o omisiune (voluntară) într-un text (reprodus);* ***puncte-puncte*** = puncte de suspensie; (*rar*) ***punct al mirării = punct de exclamație = punct de mirare*** v. Semn de exclamare. Semn de exclamație. Semnul exclamației (v. *semn*). Semnul exclamării (v. *semn*); (*înv.*) ***punct cu opritoare*** v. Punct și virgulă; ***punct de întrebare = punct întrebător*** v. Semn de întrebare. Semnul întrebării (v. *semn*). **3** (*biol., med.; și* ***punct negru***) comedon. *Punctul negru este un dop de cheratină și sebum.* **4** ‹reg.› puntură. *Punctul se obține printr-un anumit fel de a coase, de a broda, de a croșeta sau de a împleti.* **II** s.n. **1** loc. *S-au amplasat camere de luat vederi în anumite puncte din magazin. A sudat bara în două puncte.* **2** (*med.*) ***punct medical = punct sanitar*** = post de ajutor (v. *post*[1]), post sanitar de prim-ajutor (v. *post*[1]). *Punctul medical sau sanitar este un serviciu medical organizat în cadrul unei școli, al unei întreprinderi etc. sau aflat cât mai aproape de un loc în care se pot întâmpla accidente, în care pot apărea situații neprevăzute etc.* **3** (*astron.*) ***punct draconic*** = punct draconitic. *Punctele draconice sunt nodurile orbitei lunare în care aceasta întâlnește enclitica;* ***punct draconitic*** = punct draconic; (*în opoz. cu „nadir"; înv.*) ***punct vertical*** v. Amiază. Zenit. **4** (*med.*) ***punct apendicular*** = punct McBurney. *Punctul apendicular este sensibil la palpare în caz de apendicită;* ***punct McBurney*** = punct apendicular; ***punct nevralgic*** = centru nevralgic. *Punctul nevralgic este partea corpului în care este localizată o nevralgie.* **5** (*fiz.*) ***punct virtual*** = focar virtual. *Punctul virtual este punctul din spațiu în care se întâlnesc prelungirile razelor luminoase care au venit în contact cu un sistem optic (oglindă, lentilă etc.).* **6** ***punct de reazem = punct de sprijin*** = **a** (*rar*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere; **b** fig. (*fam.*) v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. Toiag. Tutore. **7** ***punct de reper*** = ‹pop. și fam.› semn. *Ca să nu se rătăcească la întoarcere, și-a luat ca punct de reper un hotel din apropierea locuinței prietenului său.* **8** (*fam.*) v. Aglomerare. Aglomerație. Așezare. Localitate. **9** (*reg.; în forma* ***pont***) v. Cap. Capăt. Colț. Extremă (v. *extrem*). Extremitate. Limită. Margine. **10** (*fiz.; înv.*) v. Pol[1]. **11** (*înv.*) ***punct de demarcație*** v. Linia hotarului (v. *linie*). Linie de demarcație. Linie de hotar. **12** fig. ***punct de plecare = punct de pornire*** = ‹înv.› punct de purcedere. *Această carte, apărută în sec. al XVIII-lea, a fost punctul de plecare pentru investigația literară a exegetului. Nu se cunoaște punctul de plecare al acestui fenomen;* (*înv.*) ***punct de purcedere*** v. Punct de plecare. Punct de pornire. **III** s.n. **1** (*și, înv., în forma* ***pont***) articol, paragraf, ‹reg.› articuș, ‹înv.› cap. *Trebuie respectat punctul legii.* **2** (*jur.*) clauză, condiție, dispoziție, prevedere, stipulare, stipulație, termen, ‹înv. și pop.› tocmeală, ‹înv.› șart[2]. *Trebuie cercetate punctele din contract.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) etapă, fază, moment, stadiu, ‹fig.› treaptă. *Se află într-un punct de vârf al carierei. În fiecare punct al vieții a învățat câte ceva.* **4** etapă, fază, situație, stadiu. *Primarului i se expune punctul în care se află construcția.* **5** (*fam.; în forma* ***pont***) v. Butadă. Ironie. Persiflare. Zeflemea. **6** (*înv. și reg.; în forma* ***pont***) v. Ocazie. Prilej. **7** (*reg.; în forma* ***pont***) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **8** (*reg.; în forma* ***pont***) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **9** (*înv.; în forma* ***pont***) v. Extras[2]. Fragment. Pasaj. **10** (*înv.; în forma* ***pont***) v. Capitol. Parte. **IV** s.n. ***punct de vedere*** = **a** impresie, opinie, părere, ‹înv. și pop.› socotință, ‹fam.› vorbă, ‹înv.› proces, socoată, socotire, socotit[1], văz, ‹fig.; rar› unghi, unghi de vedere. *După citirea cărții, cei doi prieteni au schimbat câteva puncte de vedere;* **b** perspectivă[1]. *Privind situația din acest punct de vedere, s-ar putea să se lase convins să-l ajute. Din punct de vedere medical, boala nu este netratabilă.* **V** adv. (*modal; cu determ. temporale introduse prin prep. „la"*) exact, fix, precis, ‹fig.› matematic[2]. *Și-au stabilit întâlnirea punct la ora 7 seara.* **VI** (*cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, sfârșește!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Punct! Nu mai suport țipetele tale!*

punctá vb. I. tr. **1** a accentua, a evidenția, a întări, a înveder a, a potența, a releva, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a punctat importanța proiectului.* **2** (*sport; compl. indică puncte, goluri etc.*) a înscrie, a marca. *În ultimul minut al meciului a fost punctat golul victoriei.* **3** (*rar; compl. indică texte scrise*) ‹înv.› a punctua. *Înainte de a da textul la tipar, a fost necesar să-l punctezi, adică să-i pună corect semnele de punctuație.* **4** (*rar; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi. **5** (*la unele j. de noroc; înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) v. Miza. Ponta[1]. **6** (*înv.; compl. indică arme de foc*) v. Îndrepta. Întinde. Întoarce. Ochi[2]. Ținti.

punctáj s.n. ‹înv. și reg.› punctațiune. *A luat notițe în timpul cursului, cu punctajul ideilor esențiale.*

punctár s.n. (*tehn.; rar*) v. Chemăr. Punctator.

punctatór s.n. (*tehn.*) chernăr, ‹rar› punctar. *Cu punctatorul se trasează pe suprafața unor piese metalice reperele ce urmează a fi perforate.*

punctațiúne s.f. (*înv. și reg.*) v. Punctaj.

púnctbal s.n. (*sport; la box*) punching-ball. *Punctbalul este mingea în formă de pară, sus-*

pendată de o frânghie, care servește pentru antrenament.

punctișór s.n. punctuleț, ‹rar› punctuliță. *Noaptea, licuricii se văd prin iarbă ca niște punctișoare de foc.*

punctuá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică texte scrise*) v. Puncta.

punctuál, -ă adj. (*despre oameni*) exact, parolist. *Se bazează pe el, întrucât este o persoană punctuală în afaceri.*

punctualísm s.n. (*biol.*) saltaționism. *Punctualismul admite că evoluția cunoaște o serie de perioade de stabilitate, urmate de scurte momente de mutații genetice importante, soldate cu apariția de caractere ce depășesc granițele de specie, familie, ordin etc.*

punctualitáte s.f. **1** exactitate, exactitudine, ‹rar› regulă, ‹înv.› exacteță, exactiteță. *Cercetarea implică rigoare și punctualitate.* **2** promptitudine. *Este de o punctualitate proverbială.*

punctuáre s.f. (*lingv.; rar*) v. Punctuație.

punctuáție s.f. (*lingv.*) ‹rar› punctuare, ‹înv.› prozodie. *Punctuația este foarte importantă pentru receptarea corectă a unui mesaj.*

punctuléț s.n. punctișor, ‹rar› punctuliță.

punctulíță s.f. (*rar*) v. Punctișor. Punctuleț.

púncție s.f. (*chir.*) **1** ‹rar› punctionare. *Puncția constă în introducerea unui ac sau a unui trocar într-un vas, într-un țesut ori într-o cavitate a organismului, cu scopul extragerii unui lichid normal sau patologic, a unui fragment de țesut ori pentru introducerea unui medicament.* **2** ***puncție abdominală*** = abdominocenteză, paracenteză abdominală. *Puncția abdominală se execută în scopul evacuării unei colecții de lichid din abdomen;* ***puncție amniotică*** = amniocenteză. *Puncția amniotică se face femeilor însărcinate, în scopul recoltării de lichid amniotic, pentru studierea caracterelor sale chimice, spectrofotometrice, citogenetice;* ***puncție pleurală*** = pleurocenteză, toracenteză, toracocenteză. *Puncția pleurală se face în scop explorator sau terapeutic;* ***puncție spinală*** = rahicenteză. *Puncția spinală se execută și în scopul efectuării unui examen radiologic;* ***puncție venoasă*** = venepuncție. *Prin puncție venoasă se recoltează sânge din lumenul unei vene.*

punctionáre s.f. (*chir.; rar*) v. Puncție.

púne vb. III. **A** (*predomină ideea schimbării locului în care se află cineva sau ceva*) **I 1** tr. (*compl. indică obiecte*) a așeza, a depune, ‹reg.› a alipui. *Pune mapa pe birou.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a lăsa, ‹pop.› a lepăda. *Când a intrat în casă, și-a pus poșeta pe un scaun. A pus pachetul lângă tomberon.* **3** tr., refl. a (se) plasa, a (se) situa. *Articolul enclitic se pune după nume.* **4** tr. (*compl. indică obiecte*) a expune, a întinde, ‹înv.› a expoza. *A pus hainele ude la soare.* **5** tr., refl. (*cu determ. locale*) a (se) așeza, a (se) fixa, a (se) instala, a (se) plasa, a (se) posta. *Administratorul firmei a hotărât ca ghereta paznicului să fie pusă la intrarea în clădire.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau de adv. de loc*) a băga, a introduce, a vârî. *A pus creioanele în sertarul biroului. A pus puii într-un coș și i-a dus în piață pentru a-i vinde.* **7** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a rândui, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A pus piesele jocului după un anumit criteriu.* **8** tr. (*compl. indică obiecte sau părți ale lor*) a aduna, a depune. *După ce și-a terminat treaba, meșterul și-a pus uneltele într-o magazie.* **9** refl. (*înv. și pop.; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **10** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Aciua. Adăposti. **11** tr. (*în opoz. cu „a câștiga”; înv. și reg.; compl. indică bunuri, sume de bani, drepturi bănești etc.*) v. Pierde. **II** (*așezarea în alt loc implică ideea de acoperire*) **1** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a îmbrăca, a lua, ‹înv.› a revesti. *Și-a pus cel mai bun costum pentru ceremonie.* **2** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a îmbrăca, a trage, ‹fam.› a lua. *Și-a pus repede pantalonii când a auzit soneria.* **3** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a încălța, a lua, a trage. *Își pune cizmele și iese.* **4** tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a așeza, a lua. *Și-a pus un șal pe umeri.* **5** tr. (*compl. indică obiecte*) a așeza, a așterne, a întinde. *Pune cearșaful pe pat. Fetele au pus o pătură pe iarbă.* **6** tr. (*compl. indică mese*) a aranja, a așeza, a așterne, a întinde, a pregăti, a rândui. *În zile festive pune masa în salon.* **7** refl. (*despre zăpadă, praf, nisip etc.*) a se așeza, a se așterne, a se depune. *Neaua s-a pus pe străzi. Lăsând geamurile deschise, praful de afară se pune pe mobilă.* **8** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a presăra, a răsfira. *A pus zahăr pe tarte. A pus sare peste friptură.* **9** refl. fig. (*mai ales despre fenomene atmosferice, meteorologice*) ‹fig.› a se lăsa. *S-a pus o iarnă grea.* **III** tr. (*așezarea obiectului se face prin alăturare, aplicare, prindere, fixare etc.*) **1** (*compl. indică obiecte*) a propti, a rezema, a sprijini. *Pentru a se urca în copac, a pus scara pe trunchiul lui.* **2** (*compl. indică ștampile, sigilii etc.*) a aplica. *Vameșii pun pe ușa tirului mai multe sigilii.* **3** a aplica, a prinde. *S-a deghizat, punându-și barbă și perciuni.* **4** (*med., med. vet.; compl. indică pansamente, cataplasme etc.*) a aplica. *Îi pune un pansament pe rană.* **5** (*compl. indică produse de cosmetică*) a aplica, a întinde. *Își pune fard pe pleoape.* **6** (*compl. indică afișe, postere etc.*) a aplica, ‹rar› a apoza. *Pune un afiș pe perete.* **7** (*compl. indică etichete, timbre etc.*) a aplica, a lipi. *Pune etichete pe sticle.* **8** (*compl. indică anunțuri, proclamații, orare etc.*) a afișa, a anunța, a expune, a placarda, ‹latin.; înv.› a afige. *Pe geamul farmaciei este pus orarul de funcționare.* **9** (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „în”, „pe” etc.*) a acroșa, a agăța, a atârna, a prinde, a spânzura, a suspenda, ‹pop.› a anina, a zgrepțăna, ‹înv. și reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârța, a împrinde, a tăgârța. *Și-a pus paltonul în cuier. A pus cu dificultate oglinda pe perete.* **10** (*compl. indică obiecte; cu determ. locale*) a aplica, a fixa, a prinde. *Croitoreasa i-a pus paiete pe rochia de seară.* **11** a coase. *I-a pus un petic la pantaloni.* **12** (*compl. indică mai ales cai*) a harnașa, a înhăma, a prinde. *Birjarul a pus caii la trăsură. A pus renii la sanie.* **13** (*compl. indică mai ales boi*) a înjuga, a prinde. *A pus o pereche de boi la car.* **14** (*în opoz. cu „a deschide”; compl. indică încuietori, zăvoare etc.*) a închide, a încuia, a trage, ‹rar› a ocluziona. *Noaptea, pune zăvorul de la poarta casei.* **IV** (*schimbarea locului se realizează prin introducerea sau pătrunderea într-un spațiu mărginit*) **1** tr. (*compl. indică obiecte*) a ascunde, ‹rar› a sechestra, ‹pop. și fam.› a dosi, ‹reg.› a îndosi, ‹arg.› a tăra. *Unde ai pus cheile de la mașină?* **2** tr. (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a planta, a răsădi, a repica, a sădi, a transplanta, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A pus în livadă mai multe specii de meri. A pus flori în curtea casei.* **3** tr. (*agric.; compl. indică cereale*) a semăna[1]. *Pune porumb pe câteva hectare.* **4** tr. (*compl. indică lichide*) a turna[1]. *A pus în compoziția pandișpanului și câteva picături de esență de rom. Obișnuiește să pună spumant în cadă înainte de a face baie. A aprins focul după ce a pus gaz peste lemne.* **5** tr. (*cu sens cantitativ*) a adăuga. *A pus zahăr în cafea.* **6** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică materii, obiecte etc.*) a (se) include, a (se) integra, a (se) introduce, a (se) încorpora, a (se) îngloba. *A pus în aluat și ouă. Praful de copt se pune în compoziție la sfârșitul preparării prăjiturii.* **7** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) a băga, a închide, a înfunda, a vârî, ‹înv.› a periorisi, ‹fig.; fam.› a turna[1]. *L-a pus în arestul poliției.* **8** tr. (*econ.; compl. indică sume de bani*) a băga, a investi, a plasa, a vârî, ‹înv.› a tuna. *A pus o sumă importantă de euro într-o afacere.* **9** tr. (*pop.; compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Băga. Implanta. Împlânta. Înfige. Țintui. Vârî. **10** tr. (*agric.; pop.; compl. indică semințe de culturi*) v. Însămânța. Semăna[1]. **B** (*predomină ideea schimbării poziției*) **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. locale introduse prin prep. „pe”, „în”*) a (se) așeza, a (se) culca, a (se) întinde, a (se) lungi, ‹fam.› a se instala. *Se pune comod în pat. Se pune pe nisip pentru a face plajă.* **2** tr., refl. a (se) sui, a (se) urca. *Îl pune pe cal. Se pune pe bicicletă.* **3** tr. (*pop. și fam.; compl. indică obiecte*) v. Duce[2]. **4** refl. (*pop.; despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*) v. Așeza. Sta. Ședea. **II 1** refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se compara, a se măsura. *Nu se pune el cu tine!* **2** refl. recipr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încerca, a se înfrunta, a se întrece, a se măsura, ‹pop.› a se împotrivi, a se prinde. *Nimeni nu îndrăznește să se pună cu ea la socoteli.* **3** tr. a indica, a preciza. *Pe cererea către director a uitat să pună data.* **4** tr. (*compl. indică mai ales diag-*

nostice) a fixa, a preciza, a stabili. *Doctorul i-a pus diagnosticul.* **5** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales date, termene etc.*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici. **6** tr. (*pop. și fam.; despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) v. Îndemna. **III** refl. **1** a se apuca, a începe, a se porni. *Ajuns acasă, s-a pus să facă treabă în grădină.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) ‹fig.; fam.› a se așeza, a se așterne. *Conștient că se apropie perioada examenelor, se pune pe carte.* **C** tr. (*predomină ideea schimbării stării ori situației cuiva sau a ceva*) **1** (*compl. indică oameni*) a alege, a desemna, a învesti. *Sinodul l-a pus mitropolit.* **2** (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a întrona, a învesti, a numi, a proclama, a unge, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost pus domn al Principatelor Unite.* **3** (*compl. indică oameni*) a desemna, a face, a învesti, a numi, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv. și reg.› a prepune, ‹înv.› a provivasi, a rândui, ‹rus.; înv.› a perivodi, ‹fran.› a designa. *A fost pus director al instituției.* **4** (*polit.; compl. indică reprezentanți diplomatici*) a acredita, a împuternici, a numi. *Prim-ministrul l-a pus ambasador în Austria.*

púnere s.f. **A I 1** așezare, așternere, întindere. *După punerea cearșafului pe pat, acesta se acoperă cu o cuvertură.* **2** aranjare, aranjat[1], așezare, așezat[1], așternere, așternut[1], pregătire, pus[1]. *Punerea unei mese festive trebuie făcută din timp;* (*înv.*) ***punere de cap*** = (*art.*) ***punerea capului*** v. **a** Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere; **b** Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie; ***punere înainte*** v. Propunere. Sugestie. **II** (*predomină ideea de aplicare, de fixare, de atașare etc.*) **1** aplicare. *Punerea pe un act a unei ștampile de către notar înseamnă legalizarea actului respectiv.* **2** aplicare, prindere. *Actorul își schimbă înfățișarea prin punerea unei bărbi și a unei mustăți.* **3** (*med., med. vet.*) aplicare. *A fost necesară punerea unui pansament pentru că rana a început să sângereze.* **4** (*cosmet.*) aplicare, întindere. *Punctele negre de pe față dispar prin punerea repetată a unor măști abrazive.* **5** aplicare, lipire. *Punerea etichetelor pe sticle se realizează cu ajutorul unei mașini speciale.* **6** aplicare, fixare, prindere. *Punerea paietelor pe rochiile de seară este migăloasă.* **7** atelaj, harnașare, înhămare, înhămat[1], prindere, ‹pop.› înhămătură. *După punerea cailor la sanie, ne invită la o plimbare prin împrejurimi.* **8** atelaj, înjugare, înjugat, prindere, ‹înv.› înjugătură. atelaj, înjugare, înjugat, prindere, ‹înv.› înjugătură. *După punerea boilor la car, au plecat la moară.* **9** (*în opoz. cu „descuiere”*) închidere, încuiere, tragere. *Seara, are în grijă punerea zăvorului de la poarta casei.* **III 1** băgare, băgat, introducere, vârâre, vârât. *După punerea puilor în coș, a plecat la piață pentru a-i vinde.* **2** (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], pus[1], răsădire, răsădit[1], sădire, sădit[1], transplantare, ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru punerea merilor în livadă a adus un specialist* (*agric.*) pus[1], semănare[1], semănat. *Se fac arăturile pentru punerea porumbului.* **B I** fixare, precizare, stabilire. *În cazul unor boli cu manifestări atipice, punerea diagnosticului este mai greu de făcut.* **II 1** (*teatru, cinemat. etc.*) ***punere în scenă*** = **a** artă regizorală, direcție de scenă, înscenare, montare[1], regie, ‹rar› regizorat, ‹înv.› scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al punerii în scenă;* **b** fig. înscenare, ‹fig.› mascaradă. *Procesul care i s-a intentat este o punere în scenă.* **2** ***punere în practică*** = aplicare, ‹înv.› punere în lucrare. *E bine să mai discutăm înainte de punerea în practică a acestui proiect;* (*înv.*) ***punere în lucrare*** v. **a** Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție; **b** Aplicare. Punere în practică.

pungáci[1] s.m. (*reg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

pungáci[2]**, -ce** adj. fig. (*înv.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

pungáș s.m. **1** hoț, ‹astăzi rar› lazaron, prădător, ‹înv. și pop.› beșliu, ‹pop.› lotreț, ‹fam.› borfaș, ciorditor, coțcar, ‹fam.; deprec. sau peior.› găinar, ‹înv. și reg.› lotru, ‹reg.› bojogar, borfar, furător, lotrean, lotroman, moțpan, puricar, rablău, robalău, ‹înv.› călcător, chesăgiu, fur, lotroi, prădaș, rău, războinic, ‹în Roma antică› latron, ‹engl.› mobster, ‹fig.› flibustier, ‹arg.› achizitor, alpinist, aportor, aspersor, avicultor, bombagiu, caramangiu, carditor, cârâitor, cioran, digitator, maimuțar, manglitor, palmagiu, panacot, panacotar, panacotist, pălmar, pisicar, ploscar[1], producător, scorțar, șmenar, șoarece-de-hotel, șpringar, șucăr, șut[1], șutitor, teșcar, zarzavagiu, zdrențar, zulitor. *Poliția a arestat câțiva pungași.* **2** escroc, hoț, impostor, înșelător, șarlatan, șnapan, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celainâ, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, șmenar, șuștер, țepar[1], țepuitor. *Mulți pungași au prosperat în ultimul timp.*

púngă s.f. **I 1** ‹arg.› prepeliță. *Nu mai are niciun ban în pungă.* **2** legătură, săculeț, săculeț de mână, ‹pop.› boccea, ‹reg.› doldoașă, ‹înv.› boccealâc. *Ținea în mână o pungă în care avea nimicuri femeiești.* **3** (*bot.; la unele plante monocotiledonate; rar*) v. Coleoriză. **4** (*med.; pop.*) ***pungă de apă*** v. Ascită. **5** (*art.; anat.; pop.*) ***punga boașelor*** v. Scrot. **6** (*arg.*) v. Buzunar. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***punga-babei*** v. **a** Tătăișă[1] (*Pulicaria dysenterica*); **b** Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*); **c** Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*); ***punga-ciobanului*** v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*); ***punga-popii*** v. **a** Pungulița (*Thlaspi arvense*); **b** Capselă. Traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*); **c** Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*). **III** (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

pungăleálă s.f. (*reg.*) v. Pungălitură.

pungălí vb. IV. tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte*) ‹reg.› a pungi, a pungui. *La cel mai mic efort, mâneca s-a descusut, pentru că a pungălit-o prost.* **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) v. Cârpi. Coase. Prinde. Țese.

pungălít, -ă adj. (*pop.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte*) ‹reg.› punguit[1]. *Bluza este pungălită, adică prost cusută.*

pungălitúră s.f. (*la obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte; pop.*) ‹reg.› pungăleală. *Pungălitura s-a desfăcut imediat, pentru că a fost făcută prost.*

pungări vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși.

pungăríre s.f. (*înv.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Escrocare. Înșelare[1]. Pungășire.

pungășeálă s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

pungășésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) hoțesc, șarlatanesc, ‹pop.› tâlhăresc, ‹fam.› potlogăresc, ‹înv.› lotresc, ‹fran.› crapulos. *Are apucături pungășești. Oamenii naivi cred în minciunile pungășești.*

pungășéște adv. (*modal*) hoțește, ‹înv. și pop.› lotrește, ‹pop.› tâlhărește, ‹fam.› potlogărește. *Se comportă pungășește. I-a sustras pungășește colierul.*

pungăși vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a fura, ‹pop.› a pungui, ‹fam.› a opera, ‹reg.› a răbăli, ‹înv.› a pungări, a pungi, ‹fig.; fam.› a arde, ‹fig.; reg.› a coși, ‹arg.› a coji, a executa. *Hoțul a pungășit-o în tramvai.* **2** a escroca, a frustra, a înșela[1], a specula, ‹fam.› a coțcări, a potlogări, a sfănțui, a șmecheri, a țepui[2], ‹reg.› a șufări, ‹fig.› a încărca, ‹fig.; fam.› a carota, a căptuși, a jumuli, a trufa, ‹fig.; reg.› a coși, ‹arg.› a șmenui. *Vânzătorul a pungășit bătrâna cu zece lei.*

pungășíe s.f. **1** furat[1], furt, hoție, rapt, tâlhărie, ‹rar› furătură, ‹înv. și pop.› luat[1], ‹pop. și fam.› hoțomănie, pungășeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coțcărie, furăciune, sfeteriseală, sfeterisire, șparleală, șterpeleală, șterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaș, răblușag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹grec.; înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coșire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fușerai, giolărie, gioleală, intervenție, juleală, mangă, mangleală, șuteală[2], zulă, zuleală. *A fost închis de mai multe ori pentru pungășie.* **2** ‹fam.› borfășie. *Găinarii se ocupă cu pungășii.* **3** escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, șarlatanie, șmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.›

pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlâkie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru pungășie.*

pungășíre s.f. escrocare, înșelare[1], ‹fam.› potlogărire, sfânțuială, țepuire, ‹înv.› înșelătură, pungărire, ‹fig.; fam.› jumulire, ‹fig.; reg.› coșire. *Pungășirea este pedepsită de lege.*

pungășít, -ă adj. (*despre oameni*) escrocat, înșelat[1], ‹fam.› țepuit, ‹fig.; fam.› jumulit. *Bătrâna pungășită l-a denunțat pe vânzător.*

pungășoáică s.f. (*fam.*) **1** v. Escroacă (v. *escroc*). Hoață (v. *hoț*). Impostoare (v. *impostor*). Înșelătoare (v. *înșelător*). Șarlatancă. Șnapancă. **2** (*deprec.*) v. Hoață (v. *hoț*).

pungătór, -oáre adj. (*înv.; despre animale cornute*) v. Împungător.

púnge vb. III. **1** tr., refl. (*înv. și reg.*) v. Împunge. Înghimpa. Înțepa. **2** tr. (*înv.; despre animale cornute; compl. indică ființe*) v. Împunge.

punghíță s.f. (*reg.*) v. Punguliță. Pungușoară. Punguță.

pungí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică gura sau buzele*) ‹rar› a pungui. *Își pungește gura, ca și cum ar fi mușcat dintr-o lămâie.* **2** tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte*) v. Pungăli. **3** refl. (*reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2]. **4** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Lăcomi. Scumpi. Zgârci[2]. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși.

pungít, -ă s.m., s.f., adj. **I** adj. **1** (*despre gură sau buze*) ‹reg.› pungos. *Are buzele pungite, ca și cum ar fi mușcat dintr-o lămâie.* **2** (*reg.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit. **II** s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

pungóci s.n. pungoi.

pungói s.n. pungoci. *Pungoiul cu sticle este prea greu ca să îl poată ridica.*

pungós, -oásă adj. (*reg.; despre gură sau buze*) v. Pungit.

punguí vb. IV. tr. **1** (*rar; compl. indică gura sau buzele*) v. Pungi. **2** (*pop.; compl. indică oameni*) v. Fura. Pungăși. **3** (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte*) v. Pungăli.

punguít[1], -ă, adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte descusute ori rupte*) v. Pungălit.

punguít[2], -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

pungulíță s.f. **I** pungușoară, punguță, ‹reg.› punghiță. *Își ține cosmeticalele într-o pungulință.* **II** (*bot.*) **1** *Thlaspi arvense*; ‹reg.› buruiana-viermelui (v. *buruiană*), limbușoară, mazărea-mâții (v. *mazăre*), plașca-ciobanului (v. *plașcă*[1]), punga-popii (v. *pungă*), tașca-ciobanului (v. *tașcă*), tășculița-ciobanului (v. *țășculiță*), țășculiță, tășcuța-ciobanului (v. *tășcuță*), traista-ciobanului (v. *traistă*), turta-cioarei (v. *turtă*). **2** (*pop.; și, art., **pungulița-păstorului***) v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*). **3** (*reg.*) v. Păstăioară (*Thlaspi perfoliatum*).

pungușoáră s.f. pungulită, punguță, ‹reg.› punghiță.

pungúță s.f. pungulită, pungușoară, ‹reg.› punghiță.

puni s.m. pl. cartaginezi (v. *cartaginez*). *Armata punilor era compusă din mercenari.*

puníbil, -ă adj. (*jur.*) ‹rar› punisabil. *O faptă punibilă este o faptă pasibilă de pedeapsă.*

púnic, -ă adj. cartaginez. *Cele trei războaie punice au fost purtate de Roma antică împotriva Cartaginei pentru hegemonia în bazinul occidental al Mării Mediterane.*

punisábil, -ă adj. (*jur.; rar*) v. Punibil.

punitív, -ă adj. ‹rar› pedepsitor, ‹înv.› răsplătitor. *Această lege are caracter punitiv. Condamnă tratamentul punitiv din închisori.*

punițíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Condamnare. Pedeapsă. Penitență.

púnte s.f. **I 1** (*mar.*) covertă[1], ‹înv.› pod[1]. *Mateloții spală puntea navei.* **2** plută[2]. *În punte se înfige fitilul candelei.* **II 1** (*la fierăstrău*) chingă, ‹reg.› curmeziș, mijlocaș, pod[1], război[2]. *Puntea unește cele două brațe ale fierăstrăului de tâmplărie.* **2** (*muz.; instrumentele cu arcuș; rar*) v. Cordar. **3** (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› grindă, lumină, podoimă[1], posadă[1]. *Pe punte se sprijină capătul de jos al fusului care învârtește piatra alergătoare.* **4** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Posadă[1]. Schimbătoare (v. *schimbător*). **5** (*la pl. **punți**; la moară; reg.*) v. Crivac[2]. **6** (*constr.; la ferestre; reg.*) v. Glaf. Pervaz. **7** (*reg.*) v. Pârleaz. **8** (*tehn.; la compasul dogarului; reg.*) v. Coardă. **9** (*reg.*) v. Chingă. Stinghie. **10** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Talpă. **11** (*tehn.; la jug; reg.*) v. Policioară. Poliță[1]. **12** (*tehn.; la grapă*) v. Stinghie. **13** (*constr.; înv.*) v. Pod[1]. **III 1** (*chim.*) ***punte de hidrogen*** = legătură de hidrogen. *Puntea de hidrogen este mijlocită de atomul de hidrogen între doi atomi electronegativi.* **2** (*art.; anat.*) ***puntea Voralio*** = protuberanță inelară. *Puntea Voralio este segmentul encefalului situat între bulb, pedunculii cerebrali și cerebel*; (*reg.*) ***puntea nasului*** v. Zgârciul nasului (v. *zgârci[1]*); ***puntea umărului*** v. Claviculă. **3** (*stomat.; și **punte dentară***) bridge. *Puntea este un aparat protetic dentar, cu punct de sprijin pe dinții vecini.* **IV** (*în credințele pop.; pop.*) v. Vamă. **V** fig. (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Comunicare. Contact. Legătură. Raport. Relație.

punticeá s.f. (*pop.*) v. Puntișoară.

punticícă s.f. (*pop.*) v. Puntișoară.

puntișoáră s.f. ‹pop.› punticea, punticică, puntiță.

puntíță s.f. (*pop.*) v. Puntișoară.

puntúră s.f. **1** (*înv.*) v. Împunsătură. Înțepătură. **2** (*reg.*) v. Punct.

pup[1] s.m. (*fam.*) v. Gură. Sărut. Sărutare.

pup[2] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Boboc. **2** v. Blastocarp. Mugur. Ochi[1]. **3** (*art.*) ***pupul făinii*** v. (*reg.*) v. Lamură. **4** (*pom.*) v. Altoi[1]. Epibiont.

pup[3] s.m., s.n. (*reg.*) **I** s.m. (*anat.*) v. Cifoză. Cocoașă. Gibozitate. **II 1** s.m., s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog. **2** s.n. (*la pălărie*) v. Calotă. **3** s.n. (*la oameni sau la unele animale și păsări*) v. Ciuf. Moț[1]. **4** s.n. v. Coc[1]. **III** s.m. **1** (*culin.*) ‹reg.› păpurojnie, păsărică, păsăruică, păsăruță, peștișor, pupăză. *Pupul este un fel de colac (sau turtă, pâine, cozonac) care se face cu prilejul botezurilor, nunților ori înmormântărilor.* **2** (*culin.*) v. Minciună. Minciunea. Minciunică. Scovardă. Uscătură. Uscățea (v. *uscățel*). Uscățică. **3** (*culin.*) v. Gogoașă. **4** (*ind. alim.*) v. Franzelă. **IV** s.m. (*bot.*) **1** v. Ciuciulete. Zbârciog (*Morchella esculenta*). **2** (*la pl. **pupi***) v. Zbârciogi-grași (v. *zbârciog*) (*Gyromitra esculenta*).

pupă vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*pop. și fam.*) v. Săruta. **2** tr. fig. (*fam.; compl. indică obiecte, lucruri, servicii solicitate etc.*) v. Căpăta. Dobândi. Obține. Primi.

pupăre s.f. (*pop. și fam.*) v. Sărut. Sărutare. Sărutat.

pupát s.n. (*pop. și fam.*) v. Sărut. Sărutare. Sărutat.

púpă s.f. (*entom.*) crisalidă, nimfă, ‹pop.› gogoașă, păpușă. *Pupa unui fluture are tegumentul cu reflexe metalice.*

pupăcí vb. IV tr., refl. recipr. (*fam.*) v. Săruta.

pupăcios, -oásă adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹pop. și fam.› pupător. *Copilul este alintat și pupăcios.*

pupăgioáră s.f. (*bot.; reg.*) = pupejoară.

pupăí vb. IV. intr. **1** (*despre pupeze*) ‹reg.› a pupăza, a pupui[2]. *Pupăza pupăie dintr-un păr.* **2** (*fam.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **3** (*reg.; despre broaște*) v. Ocăcăi. Orăcăi. Miorcăi.

pupătór, -oáre adj., s.f. **1** adj. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› pupăcios. **2** s.f. (*anat.; la oameni; fam.; glum.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

pupătúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Sărut. Sărutare. Sărutat. **2** v. Gură. Sărutare. Sărutat.

pupăzá vb. I. (*reg.*) **I 1** intr. (*despre pupeze*) v. Pupăi. **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca. **3** refl. (*iron.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoțona. Înzorzona. **II** refl. fig. (*despre privire, vedere etc.*) v. Împăienjeni. Împânzi. Încețoșa. Înnegura. Păienjeni. Tulbura. Voala.

púpăză s.f. **I 1** (*ornit.*) *Upupa epops*; ‹glum. sau iron.› cuc-armenesc. **2** fig. cocotă, demimondenă, depravată (v. *depravat*), desfrânată (v. *desfrânat*), destrăbălată (v. *destrăbălat*), dezmățată (v. *dezmățat*), femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imorală (v. *imoral*), prostituată, rufiană (v. *rufian*), stricată (v. *stricat*), ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui[1]*), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă,

terfeloagă, ţoloabă, ţundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură. *Dorea să înveţe pentru a le face cinste părinţilor, nu să ajungă o pupăză.* **3** fig. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **4** fig. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioacă. Vorbăreaţă (v. *vorbăreţ*). **5** fig. (*reg.; deprec.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor. **6** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** (*bot.*) **1** *Orobus vernus*; ‹reg.› pupăgioară, pupezele (v. *pupezea*), pupezoi. **2** (*reg.*) v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franţuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*). **3** (*reg.*) v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*). **III** (*culin.; reg.*) ‹reg.› păpurojnie, păsărică, păsăruică, păsăruţă, peştişor, pup[3]. *Pupăza este un fel de colac (sau turtă, pâine, cozonac) care se face cu prilejul botezurilor, nunţilor ori înmormântărilor.* **IV** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cicatrice. Semn. Urmă.

pupegióí s.m. (*bot.; reg.*) = pupezoi.

pupejoáră s.f. **I** (*ornit.*) pupezea. **II** (*bot.; reg.; şi în forma* ***pupăgioară***) **1** v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*). **2** v. Pupăză (*Orobus vernus*).

pupezeá s.f. **I** (*ornit.*) pupejoară. **II** (*la pl.* ***pupezele***; *bot.; reg.*) **1** v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*). **2** v. Pupăză (*Orobus vernus*).

pupezí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

pupezoáică s.f. fig. (*pop. şi fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pupezói s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*). **2** (*în forma* ***pupegioi***) v. Floarea-Paştelui (v. *floare*). Rotiliţă (*Anemone nemorosa*) v. Orăstică (*Lathyrus niger* şi *Lathyrus vernus*). **3** v. Pupăză (*Orobus vernus*).

pupí vb. IV. intr. (*bot.; reg.; despre flori*) v. Îmboboci.

pupicí vb. IV tr., refl. recipr. (*fam.*) v. Săruta.

pupíl s.m. (*jur.*) ‹înv.› epitropisit. *Pupilul este recunoscător tutorelui său pentru educaţia primită.*

pupílă s.f. **1** (*anat.*) ‹pop.› lumea ochiului (v. *lume*), lumea ochilor (v. *lume*), lumina ochiului (v. *lumină*), lumina ochilor (v. *lumină*), lumină, ‹reg.› luminuţa ochiului (v. *luminuţă*), luna ochiului (v. *lună*), luna ochilor (v. *lună*), luna neagră (v. *lună*), negruş, vânăţauă de la ochi, vedere, ‹înv.› gaura irisului (v. *gaură*), ‹fran.; înv.› prunelă. *Prin pupile se face adaptarea vederii în funcţie de luminozitate, de distanţă etc.* **2** (*med.*) ***pupilă fixă*** = iridoplegie. *Pupila fixă este paralizia irisului.*

pupilometríe s.f. (*med.*) coreometrie. *Prin pupilometrie se măsoară diametrul pupilei.*

pupiloscopíe s.f. (*med.*) cheratoscopie, retinoscopie, schiascopie. *Pupiloscopia este măsurarea refracţiei ochiului, prin interpretarea optică a umbrei ce apare în câmpul pupilei.*

pupincurísm s.n. fig. (*fam.; peior.*) **1** v. Adulare. Adulaţie. Flatare. Gâdilare. Linguşeală. Linguşire. Măgueală. Măgulire. Tămâiere. **2** v. Obsecviozitate. Servilism. Slugărnicie. Umilinţă.

pupincuríst, -ă s.m., s.f., adj. fig. (*fam.; peior.*) **1** s.m., s.f. v. Adulator. Linguşitor. Periuţă. **2** adj. (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Supus. Umil.

pupineáţă s.f. (*anat.; la oameni; glum.*) v. Fesă.

pupítru s.f. **1** (*muz.*) ‹reg.› pulpit. *Pe pupitru se aşază notele muzicale.* **2** bancă[1], ‹reg.› pulpit. *Şcolarii îşi aranjează caietele pe pupitre.* **3** ‹reg.› pulpit. *Pupitrul este o mobilă care are partea de sus în formă de plan înclinat, folosită pentru scris, citit, desenat etc.*

púpoş, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Cifos. Cocoşat. Ghebos. Gheboşat.

pupúi[1] sn. (*reg.*) **1** (*anat.*). v. Cifoză. Cocoaşă. Gibozitate. **2** (*la oameni sau la unele animale şi păsări*) v. Ciuf. Moţ[1]. **3** v. Coc[1].

pupuí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre pupeze*) v. Pupăi. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Şopti. Şuşoti. Şuşui. **3** (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **4** refl. recipr. (*despre fiinţe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăţa.

pupuiá vb. I. refl. (*reg.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Căţăra. Ridica. Sui. Urca.

pupuiálă s.f. (*reg.*) v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.

pupuiát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre păsări*) v. Moţat. **2** (*mai ales despre stoguri sau despre vârful lor*) v. Ţuguiat.

pupuít s.n. (*reg.*) v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.

pupuitúră s.f. (*reg.*) v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.

pupuţáre s.f. (*reg.*) v. Împopoţonare. Înzorzonare.

pur[1] s.m. (*bot.*) **1** *Allium rotundum*; ‹reg.› ai, usturoi, usturoi-sălbatic. **2** (*reg.*) *Allium ochroleucum*; ‹reg.› ai-sălbatic. **3** (*reg.*) v. Aiul-şarpelui (v. *ai*) (*Allium scorodoprasum*). **4** (*reg.*) v. Arpagic (*Allium schoenoprasum*). **5** (*reg.*) v. Ceapa-Ciorii (v. *ceapă*) (*Allium vineale*). **6** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **7** (*reg.*) v. Ceapă-franţuzească. Cepuşoară. Haşmă. Şalotă (*Allium ascalonicum*). **8** (*reg.*) v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*). **9** (*reg.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*). **10** (*reg.*) v. Praz (*Allium porrum*). **11** (*reg.*) v. Usturoi (*Allium sativum*).

pur[2]**, púră** adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „amestecat”; despre materii granulare, seminţe etc.*) curat, neamestecat, simplu, ‹reg.› tistaş. *Grâul cumpărat este pur, neavând seminţe de neghină.* **2** (*despre produse, substanţe, alimente etc.*) natural, veritabil, ‹livr.› genuin. *Preferă să mănânce numai produse pure.* **3** (*despre elemente chimice, mai ales despre metale*) curat, nativ, neamestecat, ‹înv. şi reg.› safi, ‹reg.› prisnic, ‹înv.› lamur, prisne, ‹fig.› virgin, ‹fig.; înv.› ars[2]. *În minereurile aurifere se găseşte aur pur.* **4** (*chim.; despre substanţe*) absolut. *Alcool pur.* **5** (*în opoz. cu „contrafăcut”, „falsificat”, „prefăcut”; despre băuturi alcoolice*) curat, natural, neamestecat, ‹înv. şi pop.› sadea. *La onomastică a servit un vin pur de Odobeşti.* **6** (*în opoz. cu „tulbure”; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de ape etc.*) clar, cristalin, curat, limpede, netulburat, transparent, ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. şi pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaş, viorintă, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa pură.* **7** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, purificat, salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer pur.* **8** (*în opoz. cu „întunecat”, „ceţos”, „noros”; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, înseninat, limpede, senin, străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, înv. şi pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaş, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit pur după furtună.* **9** (*în opoz. cu „răguşit”, „voalat”; despre sunete, voce*) clar, limpede, nealterat, ‹poetic› viu, ‹fig.› argintiu, argintos, cristalin, curat, ‹fig.; rar› senin. *Soprana are vocea pură.* **II** adj. **1** (*despre iubire*) ideal, platonic, ‹fig.› curat. *Dragostea celor doi adolescenţi este pură.* **2** (*despre oameni*) bun, candid, credul, ingenuu, inocent, naiv, neştiutor, ‹fig.; rar› crud, ‹fig.; reg.› crudac. *Este prea încrezător, prea pur.* **3** (*despre ochi, privire*) clar, limpede, luminos, ‹fig.› curat, senin. *Fetiţa are ochii mari şi puri.* **4** (*rar; despre oameni, port, tradiţii etc.*) v. Adevărat. Autentic. Curat. Neaoş. Veritabil. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, fecioralnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, serafic, virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă priveşte cu un zâmbet pur.* **2** (*mai ales antepus subst. determ.*) ‹fig.› nud. *Filmul prezintă realitatea pură a vieţii unui orăşel de provincie. Îl priveşte cu o pură sinceritate.* **3** (*despre opere de artă, creaţii artistice etc.*) adevărat, autentic, curat, nefalsificat, original, veritabil. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor pur.* **IV** adv. (*modal; reg.*) v. Aievea. Clar. Desluşit. Explicit. Expres[2]. Lămurit. Limpede. Răspicat.

puradél s.m. **1** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› ceaurel, ceaurică, ‹pop.› parpandel, ‹reg.› ciorciovel, gangur, ţig.› danci. *Câţiva puradei găligioşi alergau după ţigănci.* **2** (*fam.*) v. Copil[1].

purcălăş s.m. (*zool.; reg.*) v. Purceluş.

purcărăş s.m. (*ornit.; reg.*) = porcăraş.

purceá s.f. **1** (*zool.*) scroafă, ‹pop.› poarcă, ‹reg.› măscuroaică, măscuroaie. *Purceaua este*

femela porcului. **2** (*anat.; reg.*) v. Biceps. **3** (*arg.*) v. Cufăr. Ladă.

purcéde vb. III. **I** intr. **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) a proveni[1], ‹înv.› a proceda, ‹fig.› a izvorî. *Această credință purcede din negura timpurilor. Gelozia purcede din neîncredere.* **2** (*cu determ. locale introduse prin prep. „din”, „de la”, „de unde”, care indică punctul de plecare; cumulează și ideea originii sau a provenienței*) a proveni[1], a veni. *Unele popoare migratoare au purces din Asia Centrală. Niciodată nu l-a întrebat de unde a purces* (*pop.; despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma. **II** intr. **1** (*în opoz. cu „a intra”; înv. și pop.; despre ființe; de obicei urmat de determ. locale*) v. Ieși. Merge. **2** (*pop.; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către”, „spre”*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păși. Pleca. Porni. **3** (*înv.; despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Pleca. Porni. **4** (*înv.; despre oameni; adesea cu determ. care indică modul de deplasare*) v. Lua. Pleca. Porni. **5** (*înv.; despre ape*) v. Curge. **III 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică activități, acțiuni etc.*) v. Începe. Porni. **2** intr., tr. (*înv.*) v. Acționa. Proceda. **IV** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Ajunge. Deveni.

purcédere s.f. (*înv.*) **1** v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță. **2** v. Plecare. Pornire.

purcél s.m. **I** (*zool.*) **1** ‹reg.› țugurel. *S-a dus în târg pentru a cumpăra doi purcei.* **2** (*rar*) ***purcel-de-India*** v. Cobai (*Cavia porcellus*). **3** (*rar*) v. Marsuin. Porc-de-mare (*Phocaena phocaena*). **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **2** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*). **III** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

purcelándru s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› purcelete. *Purcelandrii s-au dezvoltat frumos, fiind grăsuni și rozii.*

purceláș s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Purceluș. **2** (*bot.*) v. Scaiete (*Xanthium strumarium*).

purceléte s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› purcelandru.

purceií vb. IV. refl. (*recipr.*) (*biol.; reg.; despre porcine*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

purcelúș, -ă s.m., s.f. **I** s.m. (*zool.*) ‹reg.› purcălaș, purcelaș. *Scroafa a fătat câțiva purcelușii albi cu pete negre.* **II** s.f. (*ornit.*) **1** *Sylvia curruca*; pitulice, ‹reg.› privighetoare-cafenie, privighetoare-pitică, scrofiță, țâț. **2** *Sylvia hortensis*; pitulice, ‹reg.› privighetoare-de-grădină, scrofiță. **3** ***purcelușă-neagră*** = *Sylvia atricapilla*; ‹reg.› pitulice-cu-cap-negru, pitulice-mare, pitulice-neagră, privighetoare-cu-cap-negru, privighetoare-de-baltă, privighetoare-de-stuf, privighetoare-de-stuf-ruginie, privighetoare-neagră, sucitoare (v. *sucitor*). **III** s.f. (*med.; reg.*) v. Pușchea.

purcés s.n. (*înv.*) **1** v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță. **2** v. Plecare. Pornire.

purcezătúră s.f. (*înv.*) v. Plecare. Pornire.

purcói s.n. (*pop.*) = porcoi.

purd, púrdă adj. (*med., med. vet.; despre oameni sau despre animale; reg.*) v. Hipoacuzic. Surd.

púrdă s.f. (*reg.*) v. Praf. Pulbere.

púrec s.m. (*entom.*) = purice.

purecíme s.f. (*colect.; rar*) v. Puricărie.

purecós, -oásă adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

purgamént s.n. (*farm.; înv.*) v. Laxativ. Purgativ.

purgáre s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație.

purgatív, -ă s.n., adj. **1** s.n. (*farm.*) laxativ, ‹pop.› curățenie, ‹înv.› purgament, purgație, ‹arg.› calomel. *Purgativele sunt prescrise în caz de constipație.* **2** adj. (*despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) cenotic, laxativ, ‹înv.› cathartic, deșertător, slobozitor, ‹vulg.› căcător. *I se recomandă un ceai purgativ.*

purgație s.f. **I 1** (*fiziol.*) cenoză, defecare, defecație, ieșire, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹pop. și fam.› cufureală, ‹pop.› spurcare, ‹înv.› purgare, slobozenie, ‹eufem.› scaun, ‹vulg.› căcare, căcătură. *Laxativele provoacă purgația.* **2** (*farm.; înv.*) v. Laxativ. Purgativ. **II** (*rar*) v. Împrospătare. Primenire. Primenit[1]. Purificare. Ventilare.

purícă vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, animale, plante*) a deparazita, a (se) despăduchea, a (se) păduchea. *A chemat un agent veterinar pentru a purica păsările din curte.*

puricăr s.n., s.m. **1** s.n. (*anat.; pop.*) v. Deget mare. Degetul cel gros (v. *deget*). Degetul cel mare (v. *deget*). Policar. **2** s.m. (*reg.*) v. Hoț. Pungaș.

puricáre s.f. **1** puricat, puricătură, puriceală. *Ai terminat cu puricarea pisicii?* **2** fig. ‹fig.› puricat, ‹fig.; înv. și reg.› puricătură. *A luat textul de publicat la puricare.*

puricăriță s.f. (*bot.*) *Pulicaria vulgaris*; ‹reg.› iarba-purecilor (v. *iarbă*), puricească, puricioasă, rozovă.

puricárniță s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*).

puricăș s.m. (*entom.*) **1** (*fam.*) v. Puricel. **2** (*reg.*) v. Purice-de-omăt (*Podura nivalis*).

puricát s.n. **1** puricare, puricătură, puriceală. **2** fig. ‹fig.› puricare, ‹fig.; înv. și reg.› puricătură.

puricăríe s.f. (*colect.*) ‹rar› purecime, ‹reg.› puricărime. *În blana câinelui era o puricărie de nedescris.*

puricăríme s.f. (*colect.; reg.*) v. Puricărie.

puricătúră s.f. **1** puricare, puricat, puriceală. **2** fig. (*înv. și reg.*) v. Puricare. Puricat.

púrice s.m. **I** (*entom.*) **1** ***purice-comun*** = ***purice-de-casă*** = *Pulex irritans*; ‹livr.› pulex, ‹reg.› gad. **2** ***purice-de-omăt*** = *Podura nivalis*; ‹rar› puricaș; (*art.; în forma* ***purec***) ***purecul-dracului*** = *Elater segetum*; elaterid, faur[1]. **3** (*glum.*) ***purice-bătrân*** v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*). **II** (*zool.; pop.; și, reg.,* ***purice-de-baltă***) ***purice-de-apă*** v. Dafnie (*Daphnia*). **III** (*la pl.* ***purici***; *culin.; reg.*) v. Cocârțău. Puricei (v. *puricel*).

puriceálă s.f. puricare, puricat, puricătură.

puriceásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*).

puricéi s.m. **1** (*entom.*) ‹fam.› puricaș. *Pisica lui nu are niciun puricel.* **2** (*la pl.* ***puricei***; *culin.; pop.*) ‹pop.› cocârțău, ‹reg.› gâgău, mandră[2], purici (v. *purice*), scornici[1]. *Puriceii sunt bucăți de pâine sau de mămăligă prăjite în unt ori în untură.*

puricícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*).

puricioásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*).

purificá vb. I. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică soluții, amestecuri etc.*) a epura. *Apele murdare trebuie să fie purificate înainte de a fi evacuate.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică soluții, fluide vâscoase, aer, vapori etc.*) a (se) limpezi. *Magneziul este folosit pentru a purifica sticla. După furtună, aerul s-a purificat.* **3** tr. (*tehn.; compl. indică metale, soluții, amestecuri etc.*) a curăța, a depura, ‹reg.› a tistăli[1], ‹înv.› a lămuri. *Purifică aurul de impurități pe cale chimică.* **4** tr. (*compl. indică aerul dintr-o încăpere*) a împrospăta, a primeni, a refrișa, a ventila, ‹rar› a dezinfecta. *A deschis geamurile pentru a purifica aerul din cameră.* **II** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹înv.› a scoate, a (se) scumpăra, a (se) scura, a (se) slobozi, a (se) spăsi, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se purifică prin pocăință și rugăciuni.*

purificáre s.f. **I 1** (*tehn.*) epurare, epurație, ‹rar› purificație. *Apa supusă operației de purificare poate fi destinată uzului menajer.* **2** limpezire. *Magneziul contribuie la purificarea sticlei.* **3** (*tehn.*) curățare, curățat[1], depurație, ‹rar› purificație, ‹înv.› lămurire. *Purificarea aurului constă în îndepărtarea, pe cale chimică, a impurităților pe care le conține.* **4** împrospătare, primenire, primenit[1], ventilare, ‹rar› purgație. *A deschis geamurile pentru purificarea aerului din cameră.* **II 1** (*relig.*) izbăvire, mântuire, redempțiune, salvare, ‹înv. și pop.› răscumpărare, ‹înv.› izbăvință, mântuință, mântuitură, scumpărare, slobozire, spăseală, spăsenie, spăsire, vântă[1], ‹fig.› curățare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Purificarea de păcate se face prin pocăință și rugăciuni.* **2** lustrație. *Mărturisirea vinovăției a fost pentru el o purificare binefăcătoare.*

purificát, -ă adj. **1** (*tehn.; despre soluții, amestecuri etc.*) epurat. *Apa purificată poate fi destinată uzului menajer.* **2** (*tehn.; despre metale, soluții, amestecuri etc.*) curățat[2], ‹înv.› lămurit. *Aurul purificat nu mai conține impurități.* **3** (*despre aerul dintr-o încăpere*) împrospătat, primenit[2], ‹rar› dezinfectat[2]. *Aerul purificat al camerei îl înviorează.* **4** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], salubru, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer purificat.*

purificatór s.n., adj. **I** s.n. (*tehn.*) epurator. *Purificatorul este folosit la purificarea unei substanțe. Purificator de gaze.* **II** adj. **1** (*în ceremo-*

nii; mai ales despre apă) lustral. **2** (*estet.*) cathartic. *Muzica preclasică are efect purificator.*
purificáție s.f. (*tehn.; rar*) **1** v. Epurare. Epurație. Purificare. **2** v. Curățare. Curățat[1]. Depurație. Purificare.
purisán, -ă adj., s.m. (*arg.*) **1** adj. (*în opoz. cu „tânăr"; despre ființe*) v. Bătrân. Vârstnic. **2** s.m. v. Bătrân. Moș. Moșneag.
purisáncă s.f. (*arg.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
puritáte s.f. **I 1** curățenie. *Puritatea aurului este corespunzătoare.* **2** claritate, curățenie, limpezeală, limpezime, transparență, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. *De pe puntea vasului se vede puritatea apei mării.* **3** claritate, limpezime. *Puritatea vocei sopranei a impresionat publicul.* **II** fig. **1** desăvârșire, perfecțiune. *Portretele pictorului se caracterizează prin puritatea liniilor.* **2** candoare, castitate, feciorie, inocență, neprihănire, nevinovăție, pudicitate, pudoare, ‹fig.› curățenie, imaculare, neîntinare, virginitate, ‹fig.; înv.› curăție. *Întreaga ei ființă emană puritate.*
puritoáre s.f. (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.
puríță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Dentiță (*Bidens tripartitus*). **2** v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*).
puríu, -íe s.m., s.f., adj. (*arg.*) **1** s.m. v. Părinte. Tată. **2** s.f. v. Mamă. Mamă bună. **3** adj. (*în opoz. cu „tânăr"; despre ființe*) v. Bătrân. Vârstnic.
purligán, -ă adj. (*în opoz. cu „bogat"; reg.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
purluí vb. IV. tr. (*reg.*) **I 1** (*compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **II** (*deprec.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.
purói s.n. **1** (*med., med. vet.*) ‹pop.› coptură, materie, venin, ‹reg.› mâțână, mlaci, pușiță, zeamă. *Abcesul de la măsea este plin de puroi.* **2** (*reg.*) v. Coraslă.
puroiá vb. I. intr. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) a curge, a supura, ‹pop.› a apătoșa, a musti, ‹reg.› a chifti, a zemoși. *Rana s-a infectat și a început să puroieze.*
puroiát, -ă adj. (*med., med. vet.; rar; despre răni, plăgi etc.*) v. Purulent. Supurant.
puroiós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre răni, plăgi etc.*) v. Purulent. Supurant.
puroíre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Purulență. Supurație.
púrpur s.n. **1** (*anat.*) ***purpur retinian*** = erotropsină, purpură retiniană, rodopsină. *Purpurul retinian are rol în vederea crepusculară.* **2** (*med.; reg.*) v. Scarlatină.
purpurá vb. I. tr. (*înv.*) v. Înroși. Însângera. Roși. Sângera.
purpurát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
púrpură s.f. **I 1** (*țes.*) ‹înv.› porfiră. *Purpura este o stofă plușată scumpă, vopsită cu o substanță colorantă roșie spre violet.* **2** (*rar*) v. Hlamidă. Mantie. **II** (*med.*) ***purpură trombocitopenică idiopatică*** = trombocitopenie, trombopenie. *Purpura trombocitopenică idiopatică se caracterizează prin scăderea anormală a numărului de trombocite din sânge.* **III** (*anat.*) ***purpură retiniană*** = erotropsină, purpur retinian, rodopsină.
purpuríu, -íe 1 adj., s.n. grena, roșu-închis, rubiniu, vișiniu, ‹rar› purpuros, ‹pop.› conabiu, ‹înv. și reg.› marmanziu, porfiriu, purpurat, ‹reg.› ghivergiu, ghivez, ‹înv.› profir, rubinos, vermeliu, ‹turc.; înv.› ghiviziu, ‹fran.; înv.› vermeil. *Și-a cumpărat un pardesiu purpuriu. S-a îmbrăcat în purpuriu.* **2** adj. (*mai ales despre vinuri sau despre culoarea lor*) roșu-închis, rubiniu, vișiniu, ‹înv. și reg.› marmanziu. *La masă au avut un vin purpuriu.*
purpurós, -oásă adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
purtá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) a căra, a duce[2], a transporta, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹înv.› a plimba, a podvodări, a transportui. *Poartă un geamantan greu la taxi.* **2** (*despre vehicule; compl. indică ființe*) a duce[2], a lua, a transporta. *Taxiul i-a purtat până la gară.* **3** (*compl. indică obiecte; de obicei cu determ. „din mână în mână", „din om în om"*) a transmite, a trece, ‹înv. și pop.› a umbla. *Muncitorii poartă cărămizile din mână în mână. Mesenii poartă paosul din om în om.* **4** (*compl. indică obiecte, lucruri*) a avea, a ține. *Poartă în mână o valiză și în spate un rucsac.* **5** a sprijini, a susține, a ține. *Vor merge cât îi vor purta picioarele.* **6** (*bot.; înv.; despre plante; compl. indică fructe*) v. Da[2]. Face. Produce. Rodi. **7** (*înv.; compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) v. Câștiga. Cuceri. Dobândi. Obține. Realiza. Repurta. **8** fig. (*astăzi rar; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Înghiți. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trage. Trăi. **II 1** tr. (*compl. indică oameni*) a conduce, a duce[2]. *Îl poartă de braț până coboară scările.* **2** tr. a ține. *Pe stradă, mama își poartă copilul de mână. Băiatul își poartă prietena de talie.* **3** tr. (*rar; compl. indică părul, pletele*) v. Flutura. **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **5** tr. (*pop.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **6** refl. (*pop.; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „către", „spre"*) v. Apuca. Îndrepta. Lua. Merge. Păși. Pleca. Porni. **7** refl. (*pop.; despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) v. Deplasa. Merge. Mișca. Umbla. **8** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Plimba. **9** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **10** refl. (*înv.; despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în", „la"*) v. Pleca. Porni. **11** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trișa. **12** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Îmbia. Îmboldi. Încuraja. Îndemna. Stimula. **III** tr. **1** (*compl. indică lupte, bătălii, tratative etc.*) a da[2], a desfășura, a duce[2], a susține. *În decursul vremii, românii au purtat multe bătălii pentru a apăra independența țării.* **2** (*compl. indică titluri, demnități*) a avea, a deține, a poseda, ‹înv.› a ține. *Poartă titlul științific de doctor în filosofie.* **3** (*tehn.; înv. și pop.; compl. indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc.*) v. Manevra. Manipula. Mânui. **4** (*înv. și reg.; compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) v. Învârti. Mânui. Răsuci. Roti. **5** (*înv. și reg.; compl. indică mai ales probleme, treburi de rezolvat*) v. Interesa. Îngriji. Ocupa. Preocupa. Vedea. **IV** tr. **1** (*despre oameni*) a merge, a umbla. *Iarna purtăm haine groase. Vara poartă o pălărie de soare.* **2** (*compl. indică obiecte vestimentare, încălțăminte, podoabe*) a avea. *Poartă la gât un lanț masiv din aur.* **V** tr. **1** (*compl. indică sentimente ale oamenilor*) a avea, ‹fig.› a nutri. *Îi poartă mult respect.* **2** a păstra, a reține. *Poartă în gând sfaturile înțelepte ale părinților.* **3** (*compl. indică conversații, corespondență etc.*) a duce[2], a întreține. *Cei doi poartă o discuție despre literatura engleză.* **VI** refl. (*despre oameni; adesea cu determ. modale sau introduse prin prep. „cu"*) a se comporta. *A venit timpul să înveți cum să te porți în lume.* **VII** refl. (*înv.*) **1** (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) v. Desfășura. Evolua. Întâmpla. Petrece. **2** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) v. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni. **VIII** intr. (*reg.; despre obiecte, lucruri, substanțe etc.*) v. Dura[2]. Păstra. Rezista. Ține.
purtáre s.f. **I 1** cărare, cărat, ducere, dus[1], transport, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. *Purtarea geamantanului până la taxi a obosit-o.* **2** port[1]. *A fost arestat pentru purtare ilegală de arme.* **3** (*pop.*) v. Circulație. Mers. Umblet. **4** (*biol.; înv. și reg.*) v. Gravidie. Graviditate. Maternitate. Sarcină. **5** (*polit.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **II** folosire, întrebuințare, purtat[1], uzură[1]. **III** ducere, susținere. *Purtarea unei campanii electorale este costisitoare.* **IV 1** comportament, comportare, conduită, deprindere, maniere (v. *manieră*), moravuri, năravuri (v. *nărav*), obiceiuri (v. *obicei*), ‹rar› port[1], purtat[1], ‹pop.› modă, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› pont, purtătură, ‹înv.› duh, tocmeală, ‹turc.; înv.› talâm, ‹fig.› apucătură. *Părinții sunt nemulțumiți de purtarea necuviincioasă a fiului lor.* **2** comportament, comportare, conduită, ‹rar› purtat[1], ‹înv. și pop.› umblet, ‹pop.› port[1], purtătură, ‹reg.› săbaș, ‹înv.› petrecere, politie, umblătură. *Purtarea sa în societate este ireproșabilă.* **3** atitudine, comportare, ținută, ‹rar› postură, ‹înv.› pusoare, tarz, ‹fig.› poziție. *Este adesea criticat pentru o purtare prea categorică.* **4** atitudine, comportare, gest. *Este plăcut impresionat de purtarea tânărului care a cedat locul său din autobuz unei persoane vârstnice.*
purtát[1] s.n. **I** folosire, întrebuințare, purtare, uzură[1]. *Flaneaua s-a rupt în coate de atâta purtat.* **II** (*rar*) **1** v. Comportament. Compor-

tare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **2** v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **III** (*concr.; pop.*) v. Îmbrăcăminte. Port[1]. **IV** (*înv.*) **1** v. Cărare. Cărat. Ducere. Dus[1]. Purtare. Transport. Transportare. Transportat[1]. **2** (*polit.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.

purtăt[2], -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) folosit, întrebuințat, uzat, vechi[2], ‹arg.› nasol, naspa, naşpet. *Flaneaua purtată trebuie aruncată.* **2** (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Deprins. Experimentat. Încercat. Priceput. Rutinat. Versat. **3** (*fam.; despre oameni*) v. Călătorit. Umblat[2]. Voiajat.

purtăréț, -eáță adj. **1** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; pop.; despre obiecte, construcții etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic. **2** (*înv.; despre obiecte*) v. Portabil. Portativ[2]. Transportabil. **3** (*med., med. vet.; înv.; despre boli, răni*) v. Uşor[2]. **4** (*lingv.; înv.; despre limbi*) v. Popular. **5** (*înv.; despre oameni sau despre înfățişarea lor*) v. Banal. Comun. Normal. Obişnuit. Prozaic.

purtătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. transportor. *A înzestrat fabrica de ciment cu benzi purtătoare.* **2** s.m., s.f. deținător, posesor. *Este purtătorul unui titlu nobiliar.* **3** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Călăuzitor. Îndrumător. Povățuitor. Sfătuitor. **4** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus"; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

purtătúră s.f. **1** (*pop.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **2** (*reg.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare.

purulént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) supurant, ‹rar› puroiat, zemuitor, ‹înv. şi reg.› puroios. *Are pe picioare răni purulente.*

purulénță s.f. (*med., med. vet.*) supurație, ‹rar› supurare, ‹înv.› puroire. *Purulența plăgii operatorii este o complicație postoperatorie. Îi prescrie antibiotice pentru stoparea purulenței leziunii.*

púrure s.f. (*înv.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veşnicie.

pururélnic, -ă adj. (*înv.; exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.*) **1** (*despre evenimente, acțiuni etc.*) v. Continuu. Etern. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Nesfârşit[2]. Neslăbit. Permanent. Perpetuu. Veşnic. **2** v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârşit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veşnic. Viu.

pururelnicíe s.f. (*înv.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veşnicie.

púruri adv. **I** (*modal*) **1** constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, veşnic, ‹pop. şi fam.› întins[2], ‹înv. şi reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statorniceşte. *Prețurile cresc pururi.* **2** continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, totdeauna, veşnic, ‹pop.› necurmat. *Opera emineseiană rămâne pururi un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **II** (*temporal*) **1** (*adesea prin exagerare sau poetic*) etern, totdeauna, veşnic, ‹înv.› apururea, eternamente. *Părinții vor rămâne pururi în sufletul lui.* **2** (*în prop. neg.; înv. şi reg.*) v. Nicicând. Niciodată. Vreodată.

pus[1] s.n. **I** aranjare, aranjat[1], aşezare, aşezat[1], aşternere, aşternut[1], pregătire, punere. *Pusul unei mese festive trebuie făcut din timp.* **II 1** (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], punere, răsădire, răsădit[1], sădire, sădit[1], transplantare, ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru pusul merilor în grădină a adus un specialist.* **2** (*agric.*) punere, semănare[1], semănat. *Se fac arăturile pentru pusul porumbului.* **3** (*pop.*) v. Turnare[1]. Turnat[1]. Vărsare. **4** (*agric.; reg.*) v. Însămânțare. Însămânțat. Semănare[1]. Semănat. Semănătură[1].

pus[2], púsă adj. **1** (*mai ales despre mese*) aranjat[2], aşezat[2], aşternut[2], întins[2], pregătit. *Îşi aşteaptă musafirii cu masa pusă.* **2** (*în opoz. cu „deschis"; despre încuietori, zăvoare etc.*) închis, încuiat[2], tras. *Verifică din nou zăvorul pus.*

pusăciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziție. Situare. **2** v. Poziție. Situație.

pusătór, -oáre adj. (*înv.; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil.

pusătúră s.f. (*înv.*) v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziție. Situare.

puscelós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre erupții cutanate*) v. Pustulos.

pusciúhă s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).

puséu s.n. (*med., med. vet.*) acces, atac, criză, ‹pop.› toană[1], ‹înv.› lovire, lovitură, paroxism. *Şi-a oprit discursul din cauza unui puseu de tuse.*

pusher ['puʃər] s.m. (*engl.*) v. Traficant[1].

púsi s.m. (*fam.; în limbajul copiilor*) v. Gură. Sărut. Sărutare.

pusoáre s.f. (*înv.*) **1** v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziție. Situare. **2** (*bot.*) v. Sad. **3** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie. **4** v. Atitudine. Comportare. Purtare. Ținută.

puspán s.m. (*bot.; reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Cimişir (*Buxus sempervirens*).

pústă s.f. **1** (*geomorf.; astăzi rar*) v. Stepă. **2** (*reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Țarină[1] (*reg.*) v. Luminiş. Ochi[1]. Poiană.

pustelnicí vb. IV. intr. (*bis.; reg.; despre oameni*) v. Pustnici. Schimnici. Sihăstri.

pustiélnică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*).

pustiésc, -iáscă adj. (*înv.; mai ales despre modul de viață al oamenilor*) v. Ascetic. Sihăstresc.

pustieşág s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** (*geomorf.; reg.*) v. Deşert. Landă. Pustietate. Pustiu.

pustietáte s.f. **1** (*geomorf.*) deşert, landă, pustiu, ‹rar› pustiire, ‹reg.› pustieşag, ‹înv.› ariniş[2], erem, pustiiciune. **2** pustiu, sălbăticie, sihăstrie, ‹rar› sălbăticiune, stihie, ‹înv.› sălbăticime. *Colindând lumea, a străbătut multe pustietăți. Cum poți trăi în pustietatea asta?* **3** pustiu, singurătate, ‹fig.› dezolare, sihăstrie, ‹fig.; rar› vid. *Omul este o ființă socială şi sociabilă căreia nu-i place să trăiască în pustietate. Satul părăsit are un aer de pustietate.*

pustietúră s.f. (*înv.*) v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire.

pustií vb. IV. **I 1** tr. (*despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) a bântui, a devasta, a distruge, a nimici, a pârjoli, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹pop.› a răslui, ‹reg.› a se pustului, ‹înv.› a dezola, a sfârşi, a strica, ‹fig.; înv.› a sfărâma. *Multe populații migratoare au pustiit țara.* **2** tr. (*despre războaie, boli molipsitoare etc.; compl. indică țări, orașe, ținuturi etc.*) a bântui, a devasta. *Ciuma a pustiit multe țări.* **3** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Fugi. Pribegi. Refugia. **4** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică ființe, aşezări omeneşti etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi. **5** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **6** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **II 1** tr. (*reg.; compl. indică plante, mai ales buruieni*) v. Extirpa. Stârpi. **2** tr. (*reg.; compl. indică plante, mai ales arbori*) v. Dezrădăcina. **3** refl. (*înv.; despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) v. Părăgini. Sălbătici.

pustiiciós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deşert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid. **2** (*despre țări, aşezări omeneşti, teritorii etc.*) v. Deşert. Gol[2]. Nelocuit. Nepopulat. Pustiu. **3** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

pustiiciúne s.f. (*înv.*) **I 1** v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire. **2** v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **II** (*concr.; geomorf.*) v. Deşert. Landă. Pustietate. Pustiu.

pustiíre s.f. **I 1** destrucție, devastare, distrugere, nimicire, pârjolire, ‹înv. şi pop.› pieire, ‹înv. şi reg.› pustiit[1], ‹înv.› devastație, dezolare, dezolație, dezrădăcinare, piericiune, pustietură, pustiiciune, risipă. *Pustiirea statelor a fost aproape totală după invazia populațiilor migratoare.* **2** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, sinistru, urgie, ‹înv. şi pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. şi reg.› pojar, pustieşag, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă,

foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o pustiire aducătoare de moarte.* **II** (*concr.; geomorf.; rar*) v. Deșert. Landă. Pustietate. Pustiu.

pustiít[1] s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire. **2** v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.

pustiít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre țări, localități, ținuturi etc.*) devastat, distrus, nimicit, pârjolit, ‹înv.› dezolat, ‹fig.› carbonizat. *Orașul pustiit în timpul războiului a fost reconstruit din temelii.* **2** (*înv.; despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid. **II** fig. (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, dezolat, distrus, nimicit, pârjolit, zdrobit. *Se simțea pustiită la gândul că a fost atât de naivă.*

pustiitór, -oáre adj. **1** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distructiv, distrugător, nimicitor, ruinător, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost pustiitor pentru țară.* **2** distrugător, mistuitor, nimicitor. *Un incendiu pustiitor a izbucnit într-un cartier al orașului.*

pustíu, -íe adj., s.n., s.m., s.f. **A** adj. **I 1** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) deșert, gol[2], necultivat, sălbatic, vid, ‹rar› stingher, ‹pop.› luciu[2], ‹înv. și reg.› secret[3], ‹înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc pustiu, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **2** (*despre țări, așezări omenești, zone, teritorii etc.*) deșert, gol[2], nelocuit, nepopulat, ‹rar› bikinian, ‹înv.› neumblat, pustiicios, ‹fig.; înv.› deșertat[2]. *După alunecările de teren, satul a rămas pustiu.* **3** (*despre străzi, drumuri etc.*) deșert, gol[2], nebătut, necirculat, neumblat, ‹astăzi rar› solitar. *Strada este pustie în timpul nopții.* **4** (*rar; despre locuințe, instituții, locuri etc.*) v. Nepăzit. Nesupravegheat. **5** (*înv. și pop.; despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) v. Neîngrijit. Părăginit. Sălbăticit. **6** (*despre ființe; pop.*) v. Singur. Stingher. **7** (*înv. și reg.; despre ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandonat. Lăsat. Părăsit. **8** (*în opoz. cu „plin”; înv.; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) v. Deșert. Deșertat[2]. Gol[2]. Vid. **9** (*poetic; despre arbori, crengi etc.*) v. Ciunt. Desfrunzit. Gol[2]. Golaș. Pleșuv. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip pustiu. Îi aruncă o privire pustie.* **2** (*înv. și pop.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Deșert. Gratuit. Ineficace. Ineficient. Infructuos. Inoperant. Inutil. Neeficient. Nefolositor. Nefructuos. Netrebuincios. Neutil. Steril. Sterp. Superfluu. Van. Zadarnic. **B I** s.n. **1** (*geomorf.*) deșert, landă, pustietate, ‹rar› pustiire, ‹reg.› pustieșag, ‹înv.› ariniș[2], erem, pustiiciune. *O parte a pustiului Kalahari este rezervație naturală.* **2** pustietate, sălbăticie, sihăstrie, ‹rar› sălbătăciune, stihie, ‹înv.› sălbăticime. **3** pustietate, singurătate, ‹fig.› dezolare, sihăstrie, ‹fig.; rar› vid. **II 1** adj., s.m., s.f. (*mai ales în imprecații; înv. și pop.*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **2** s.m., s.f. (*art. pustiul, pustia; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

pústnic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. anahoret, ascet, eremit, schimnic, sihastru, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oselnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un pustnic.* **2** adj. fig. (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, retras, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› sihastru. *Un bărbat pustnic trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai pustnic, la mănăstire.*

pustnicésc, -eáscă adj. (*rar; mai ales despre modul de viață al oamenilor*) v. Ascetic. Sihăstresc.

pustnicéște adv. (*modal; înv.*) v. Ascetic. Sihăstrește.

pustnicí vb. IV. intr., refl. (*bis.; despre oameni*) a (se) schimnici, a (se) sihăstri, ‹reg.› a pustelnici. *La mănăstirile de pe muntele Athos pustnicesc mulți călugări ortodocși. Băiatul lor s-a pustnicit de tânăr.*

pustnicíe s.f. ascetism, asceză, schimnicie, sihăstrie, ‹rar› schimnicit. *Pustnicia presupune renunțarea la viața laică.*

pustnicít, -ă adj. (*bis.; rar; despre oameni*) v. Sihăstrit.

pústulă malignă s.f. (*med., med. vet.*) antrax, cărbune, dalac, ‹pop.› splină, ‹înv. și reg.› zgaibă, ‹reg.› armurar, armurare, armurariță, bășică rea, bubă, bubă neagră, bubă rea, marmură, pripit[1], răsfug, sânge mohorât, spurcat[1], taiug, talan, ‹înv.› serpengea. *Pustula malignă se manifestă clinic prin leziuni cutanate sau viscerale.*

pustulós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre erupții cutanate*) ‹înv.› puscelos.

pustuluí vb. IV. tr. (*reg.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii.

puș s.m. (*milit.; reg.*) v. Ordonanță.

pușcá vb. I. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe*) v. Împușca. **2** intr. (*reg.; despre obiecte; de obicei cu determ. cauz.*) v. Crăpa. Plesni. **II** tr. fig. (*med.; reg.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Înjunghia. Săgeta.

pușcălă s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

pușcár s.m. (*milit.; înv.*) **1** ‹înv.› pușcaș. **2** v. Pușcaș. **3** v. Artilerist. Tunar.

pușcáre s.f. (*înv.*) v. Împușcare.

pușcáș s.m. **I** (*milit.*) **1** ‹înv.› pușcar, sinețaș. *Pușcașul este un ostaș care este înarmat cu pușcă.* **2** (*înv.*) ‹înv.› pușcar. *Pușcașul făcea puști.* **3** (*înv.*) v. Artilerist. Tunar. **II** (*cineget.; rar*) v. Cineget. Vânător.

pușcát[1] s.n. (*înv.*) v. Împușcare.

pușcát[2]**, -ă** adj. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Împușcat.

pușcáviță s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

púșcă s.f. **I 1** (*milit.*) ‹înv. și reg.› durdă, flintă, șăneață, ‹înv.› aramă, tufec[2], ‹arg.› baston desfundat, picior de porc mare. *Soldații merg la trageri cu pușca.* **2 *pușcă de vânătoare*** = armă de vânătoare, ‹pop.› pușca cea vânătorească. *Pușca de vânătoare este o armă de foc portativă și individuală, care se folosește la vânat;* (*art.; pop.*) ***pușca cea vânătorească*** v. Armă de vânătoare. Pușcă de vânătoare. **3** (*milit.; reg.*) v. Arc. **4** (*reg.*) v. Praștie. **5** (*reg.*) ***pușcă de soc*** v. Pușcoci. **6** (*milit.; înv.*) v. Tun. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***pușca-lupului*** v. **a** Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*); **b** Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*); **c** Lipicioasă (v. *lipicios*) (*Viscaria vulgaris*). **III** (*arg.*) v. Copiuță. Fițuică.

pușcăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Împușca. Trage.

pușcăleáță s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

pușcárí vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Împușca. **2** (*milit.; înv.; compl. indică localități, construcții etc.*) v. Bombarda.

pușcăriáș, -ă s.m., s.f. (*jur.*) condamnat, deținut, ‹astăzi rar› ocnaș, ‹pop.› osândit, rob, ‹înv.› șalgău, ‹fran.› recluzionar, ‹glum.› pensionar, ‹arg.› ostrovean, pârnăiaș, sezonist, zegar. *Pușcăriașii sunt urcați în mașini speciale și transportați la închisoare.*

pușcăríe[1] s.f. (*jur.*) **1** arest, carceră, închisoare, penitenciar, temniță, ‹astăzi rar› ocnă, ‹rar› detenție, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ‹înv. și pop.› opreală, popreală, prinsoare, ‹pop.› robie, ‹fam.› beci, gherlă, hrubă, zdup, ‹reg.› arișteș, hudă, pițigoaică, prinzare, robșag, troian[2], tumurug, varmeghie, ‹înv.› criminal[1], legătură, ocniță, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ‹fran.; înv.› prizon[2], ‹german.› ștocaus, ‹fig.› bastilie, ‹fig.; pop.› ciubăr, hârdău, ‹fig.; fam.› dubă, răcoare, umbră, ‹fig.; fam.; glum.› colivie, coteț, cușcă, ‹fig.; reg.› călișcă, ‹arg.› academie, arcan[2], bașcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, țuhal, țuhaus, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în pușcărie, la Jilava, din motive politice.* **2** închisoare, recluziune, temniță, ‹astăzi rar› ocnă. *A fost condamnat la 30 de ani de pușcărie pentru crimă.*

pușcăríe[2] s.f. (*milit.; înv.*) v. Artilerie.

pușcăríre s.f. (*milit.; înv.*) v. Canonadă.

pușcăríță s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

pușcătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. (*cineget.; reg.*) v. Cineget. Vânător. **2** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

pușcătúră s.f. **I** (*concr.*) patron[1]. *Pușcătura este un cartuș special, folosit pentru dislocarea rocilor din mine.* **II 1** (*cineget.; rar; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și*

precedat de prep. „la”) v. Vânat. Vânătoare. **2** (*reg.*) v. Potrivală. **3** (*milit.; înv.*) v. Descărcătură. Detunătură. Foc. Împușcătură. Rafală.

pușcău subst. (*reg.*) v. Dinamită.

pușcăví vb. IV. refl. (*reg.; despre coaja unor fructe sau, p. ext., despre unele fructe*) v. Încreți. Zbârci[2].

pușcăvít, -ă adj. (*reg.; despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Muced. Mucegăit. Mucezit[2].

pușcheá s.f. (*med.*) ‹reg.› mărgea, pojghiță, purceluță (v. *purceluș*), ‹înv.› pușchineață. *Pușcheaua este o veziculă dureroasă formată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă.*

pușchiá s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

pușchineáță s.f. (*med.; înv.*) v. Pușchea.

pușcoáie s.f. (*reg.*) v. Pușcoci.

pușcóci s.n., s.m. **I** s.n. **1** ‹reg.› plișcoci, pocnitoare (v. *pocnitor*), prișcopală, proașcă, puștcală, puștcaviță, puștcă de soc, puștcăleață, puștcăriță, puștchia, puștcoaie, puștcoi, puștculie, puștculiță, puștcuroi, puștcuță, șprițˀ, țâșcă cu apă, țâșnitoare, țâșniță. *Puștociul este o jucărie care imită puștca, făcută dintr-o țeavă de lemn de soc sau dintr-o tulpină de cucută și dintr-un bețișor de grosimea golului din țeavă, cu ajutorul căreia copiii se împușcă cu dopuri de câlți sau se împroașcă cu apă.* **2** (*tehn. med.; rar*) v. Irigator. **3** (*milit.; reg.*) v. Arc. **II** s.m. (*ornit.; reg.; în forma* ***pitcoci***) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

pușcói s.n. (*reg.*) **1** v. Puștcoci. **2** v. Săgeată.

pușculíe s.f. (*reg.*) v. Puștcoci.

pușculíță s.f. **I 1** (*milit.*) ‹pop.› puștcuță. **2** (*reg.*) v. Puștcoci. **3** (*reg.*) v. Praștie. **II** ‹reg.› mută (v. *mut*), picsă. *Își păstrează economiile într-o puștculiță.*

pușcurói s.n. (*reg.*) v. Puștcoci.

pușcúță s.f. **I 1** (*pop.*) v. Puștculiță. **2** (*reg.*) v. Puștcoci. **3** (*reg.*) v. Praștie. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***puștcuța-lupului*** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*).

púșiță s.f. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Puroi. **2** (*med.*) v. Panarițiu.

pușițós, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

pușlalău s.m. (*înv.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

pușlamá s.f. **1** derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, secătură, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. și fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marțafoi[1], pațachină[2], șmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*[1]), tras-împins, ‹înv. și reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oșiștie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târșoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ștrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deșeu, figurant, labagiu, lest[1], sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este o pușlama lipsită de caracter.* **2** canalie, secătură, ‹fam.› hahaleră, muhaia, pramatie, ‹grec.; înv.› cațaon, ‹fig.› lepră, ‹fig.; rar› dalmațian. *Nu și-a putut închipui că persoana pe care a ajutat-o este o asemenea pușlama.*

pușlamalăc s.n. (*fam.*) **1** v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare. **2** v. Lichelism.

pușlánie s.f. (*reg.*) v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare.

pușlău s.m. (*zool.; reg.*) = pujlău.

puștán s.m. (*fam.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.

puștáncă s.f. (*fam.*) v. Fetișcană.

puști s.m. (*fam.*) **1** ‹fam.› pici, prichindel, țânc, zgâmboi[1], ‹reg.› pricolici, țâncar, ‹fig.; fam.› năpârstoc. *Puștiul este destul de înalt pentru vârsta lui.* **2** v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

puștícă vb. I. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre sânge*) v. Da[2]. Ieși. Țâșni.

puștícát, -á adj. (*reg.; despre obiecte casante sau fabricate din metale ori materiale puțin rezistente*) v. Găurit[2]. Perforat[2]. Spart[2].

puștíme s.f. (*colect.; fam.*) ‹fam.› țânc̆arie. *Puștimea din parc face o mare gălăgie.*

púștlă s.f. (*med.; înv.*) v. Ciumă. Pestă.

puștoáică s.f. (*fam.*) v. Fetișcană.

puștóc s.n. (*la pușca de soc; reg.*) ‹reg.› climpuș, lemnuș, vargă, vergea. *Cu puștocul se împinge dopul.*

puteá vb. II. **I** refl. impers. **1** a se cădea, a se cuveni. *Se poate să se aleagă cea mai eficientă cale de rezolvare a conflictului.* **2** a merge. *Nu se poate să-l desconsideri atât de mult.* **II** tr. (*în formă neg.*) a vrea. *Focul nu poate să ardă din cauza lemnelor ude. De ce nu pot să vină seara aceasta pe la noi?*

putére s.f. **I 1** capacitate, forță, posibilitate, putință, ‹rar› putut[1], ‹înv.› puterință, puternicie, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› măsură. *Ofițerul are puterea de a duce la bun sfârșit o misiune dificilă. Îi admiră puterea de a se concentra.* **2** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Puterea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o putere inepuizabilă.* **3** bărbăție, energie, vigoare. *Are destulă putere ca să-l înfrunte.* **4** fermitate, tărie, tărie de caracter, tărie de suflet, ‹înv.› vârtute. *Nu are puterea să-l pună la punct.* **5** forță, strășnicie, tărie, vigoare. *Strigă cu putere după ajutor.* **6** darˀ, însușire. *Este înzestrat cu puterea de a hipnotiza.* **7** (*biol., med.*) ***putere patogenă*** = patogenicitate, patogenitate. *Puterea patogenă este capacitatea unui microorganism patogen de a provoca o boală.* **8** (*reg.*) v. Credință. Încredere. Nădejde. Speranță. **9** (*mai ales la pl* ***puteri.***; *înv.*) v. Minune. Miracol. **II 1** conducere, ‹fig.› cârmă. *Era convins că va ajunge din nou la putere.* **2** autoritate, ‹înv.› despus, tărie, ‹fig.› mână. *Are tiara drept atribut al puterii.* **3** autoritate, ‹rar› stăpânire. *El este reprezentantul puterii.* **4** (*polit.; și* ***putere de stat***) ‹latin.; înv.› potestate publică. *Puterea este o funcție socială fundamentală, care constă în adoptarea deciziilor privind societatea și îndeplinirea acestora cu ajutorul autorității suverane a statului. Autoritatea este un organ al puterii de stat.* **5** (*polit.; nm. pr.*) ***Puterе Executivă*** = Executivul (v. *executiv*). *Puterea Executivă are rolul de a pune în aplicare legile.* **6** (*jur.; și nm. pr.*) ***putere legislativă*** = legislativ, ‹astăzi rar› putere legiuitoare, ‹înv.› legislatură, ‹latin.; înv.› potestate legislativă. *Puterea legislativă este una dintre cele trei puteri ale statului constituțional care are atribuția de a legifera;* (*astăzi rar*) ***putere legiuitoare*** v. Putere legislativă. **7** (*polit.*) autoritate, dominare, dominație, hegemonie, stăpânire, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, obláduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub puterea Angliei.* **8** forță, ‹înv.› hatalm, silă, silnicie. *Puterea acestei armate este recunoscută pe plan mondial.* **9** (*adesea fig.*) dominație, domnie, stăpânire. *În epoca modernă se vorbește mult despre puterea banului.* **10** influențăˀ, înrâurire, ‹rar› stăpânire, ‹înv.› înrâuritǎ, ‹fig.; rar› suflare. *Nu-i poate cere nimic pentru că nu are nicio putere asupra lui.* **11** influențăˀ, înrâurire, trecere, ‹fig.› greutate. *Este un politician cu putere în oraș.* **12** drept, împuternicire, ‹înv.› despus, tărie. *Are puterea să controleze activitatea firmei.* **13** voie, voință. *A luat hotărârea de a studia în străinătate cu de la sine putere, fără a cere acordul părinților.* **14** (*jur.*) legalitate, valabilitate, valoare, ‹înv.› pravilnicie, tărie, tărire. *Nu poate semna un act a cărui putere o contestă.* **15** (*jur.*) valabilitate, valoare. *Actul votat în Parlament are putere de lege.* **16** (*înv. și pop.*) v. Atotputernicie. Omnipotență. **III** (*concr.*) **1** (*milit.; și* ***putere armată***) armată, forțe armate (v. *forță*), oaste, oștire, trupe (v. *trupă*), ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹metom.› armă, ‹fig.› sabie. *În unele țări șeful statului este și conducătorul suprem al puterii armate.* **2** (*polit.*) statˀ, țară, ‹înv.› putință, stăpânie. *România are bune relații cu puterile Europei.* **3** autoritate, forță, somitate. *Tânărul economist este o adevărată putere în domeniu.* **4** (*relig.; nm. pr.; și* ***Putere divină***) Cer[2], Divinitate, Dumnezeire, Pronie, Providență, ‹grec.; înv.› Promitie. *Mergi sănătos și Puterea divină să te ocrotească!* **5** (*la pl. art.* ***puterile***; *bis.; înv.; și* ***puterile cerești, puterile cerurilor***) ‹înv.› puternicii (v. *puternic*). *Puterile cerești aduc slavă Divinității.* **IV 1** eficacitate, valoare, valoare energetică, valoare nutritivă. *Sportivii trebuie să consume alimente cu o mare putere nutritivă, care să satisfacă necesitățile energetice ale organismului.* **2** eficacitate. *Puterea ger-*

minației semințelor este mare în condiții speciale. **3** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, forță, intensitate, tărie, ‹înv.› mărie[1], mărime, ‹fig.› adâncime, vâlvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit puterea durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său puterea tensiunii sociale.* **4** concentrație, tărie, ‹înv. și reg.› tărime. *Ce putere are această băutură?* **5** soliditate, trăinicie. *Nu se îndoiește de puterea relației lor.* **6** (*cu sens temporal*) miez, mijloc, toi[2], ‹pop.› tărie, temei, ‹reg.› vipie, viu, ‹înv.› despus, ‹fig.; pop.› dric. *În puterea nopții a început o furtună puternică.* **7** (*mat.*) ‹înv.› potență. *Ridică numărul la puterea a doua.* **8** (*fiz.*) ***putere electromotrice*** = forță electromotrice. *Puterea electromotrice este diferența de potențial între cei doi poli ai unei mașini electrice.* **9** (*optic.*) ***putere măritoare unghiulară*** = grosisment, mărire unghiulară. *Puterea măritoare unghiulară reprezintă raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect îndepărtat cu ajutorul unui instrument optic și unghiul sub care se vede același obiect cu ochiul liber.* **10** (*tehn.*) ***putere nominală*** = valoare nominală. *Puterea nominală este puterea pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic.* **11** (*fiz.; înv.*) v. Forță. **12** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie. **V** posibilitate, putință, stare, ‹înv.› putincioșie, ‹fig.; rar› cheag. *Fiecare cotizează după puterea lui. Acolo unde este necesitate trebuie să fie și putere.* **VI** (*înv.*) v. Disponibil. Efectiv.

puterință s.f. (*înv.*) v. Capacitate. Forță. Posibilitate. Putere. Putință.

putérnic, -ă adj., adv., s.m., s.f. **A** adj. **I 1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, putut[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană puternică, care muncește din greu.* **2** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, masiv, robust, solid, spătos, trupeș, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugbi sunt puternici.* **3** (*despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) rezistent, tare, ‹pop.› pilos, răbduriu, ‹fig.; pop.› învârtoșat. *Deși copleșit de necazuri, este un om puternic. Este puternic la infecții. A trecut cu bine de operație deoarece are inima puternică.* **4** (*despre corpuri, obiecte etc.*) rezistent, solid, tare, trainic, zdravăn, ‹fig.› sănătos, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este puternic. Tavanul se sprijină pe colonade puternice.* **5** (*despre părți ale feței oamenilor*) accentuat, proeminent, pronunțat. *Are bărbia puternică.* **6** (*despre oameni*) potent, redutabil, tare, temut[2], valoros, ‹fam.› bazat. *Are adversari puternici în competiție.* **7** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, impetuos, tare, vajnic, viguros, ‹fig.› învăpăiat. *Tânărul, având un caracter puternic, înfruntă cu uşurință orice adversitate a sorții.* **8** (*despre lovituri*) apăsat[2], greu, strașnic, zdravăn, ‹pop.› țeapăn. *I-a tras un pumn puternic în stomac.* **II 1** (*despre țări, provincii etc.*) ‹înv.› temeinic, ‹fig.› tare, ‹fig.; înv.› ponderos. *Germania este un stat puternic economic.* **2** (*despre partide, oameni politici etc.*) ‹înv.› potent, putincios. *Partidul liberal devine din ce în ce mai puternic.* **3** (*despre oameni*) important, influent, însemnat, marcant, ‹fig.› greu. *Soțul ei este o persoană puternică în administrația orașului.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, fervid, intens, mare[1], strălucitor, tare, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea puternică pentru această cameră.* **2** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, strident, tare, țipător, violent, viu, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe puternice.* **3** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este puternic.* **4** (*despre sunete*) intens, răsunător, sonor, viu, zgomotos, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul puternic al torentului dezlănțuit.* **5** (*despre mirosuri*) intens, pătrunzător, penetrant, tare, viu, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros puternic de levănțică.* **6** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt puternic. Astăzi este un ger puternic.* **7** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultuos. *Pârâul puternic, umflat de ploi, înecă tot ce este în calea lui.* **8** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi puternic în inimă.* **9** (*despre senzații, manifestări ale oamenilor etc.*) apăsat[2], intens, ‹înv.› tare. *A scos un oftat puternic.* **10** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, violent, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere puternică.* **11** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) adânc, intens, mare[1], profund, viu. *Expoziția i-a produs o emoție puternică.* **12** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire puternică.* **13** (*despre medicamente, tratamente, remedii medicale*) bun, drastic, eficace, eficient, energic, ‹înv.› drastiric, drastiriu, eroic. *I s-a administrat un medicament puternic pentru ca vindecarea să fie rapidă.* **14** (*rar; despre privire, ochi*) v. Ager. Atent. Cercetător. Iscoditor. Pătrunzător. Penetrabil. Penetrant. Scotocitor. Scrutător. Viu. **15** fig. adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, vital, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri puternice în societate.* **IV 1** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, serios, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost puternice.* **2** forte, tare. *El este o mână puternică. Euro este o valută puternică.* **B** adv. (*modal*) **1** tare, voinicește, zdravăn, ‹pop.› ortomănește. *Pentru a-și stăpâni câinele, trage puternic de lesă.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) forte, forzato, tare. **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) furioso. **4** tare. *Vocea lui răsună puternic pe holurile pustii.* **5** intens, tare, ‹înv.› prost. *Inima îi bate puternic.* **6** bine, intens, înfiorător, tare, vârtos, zdravăn. *Afară viscolește puternic.* **7** aprig, intens, năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă puternic.* **C 1** s.m. (*art. **Puternicul**; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop. și fam.› Cel de Sus, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Puternicul care a dat naștere cerului și pământului.* **2** s.f. (*la pl. **puternice**; mitol. pop.; pop.*)

v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **3** s.m. (*art., la pl.* ***puternicii****; bis.; înv.*) ‹înv.› puterile (v. *putere*), puterile cereşti (v. *putere*), puterile cerurilor (v. *putere*).

puternicíe s.f. (*înv.*) **I 1** v. Capacitate. Forță. Posibilitate. Putere. Putință. **2** (*polit.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **3** v. (*bis.*) v. Atotputernicie. Omnipotență. **II** v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.

puternicós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atotputernic. Omnipotent.

puterós, -oásă adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

putinár s.m. (*rar*) v. Dogar.

pútină s.f. **1** (*gosp.*) ‹pop.› bărbânță, ‹reg.› butică, doabă, ghiob, pârlău, şiroadă, toc[2]. *Păstrează brânza în putini.* **2** (*reg.*) v. Cadă. Zăcătoare (v. *zăcător*) **3** (*vit.; reg.*) v. Călcătoare (v. *călcător*). Jgheab. Lin[1]. **4** (*bis.; reg.*) v. Cristelniță.

putinciós, -oásă adj. **1** (*înv.* şi *reg.*) v. Posibil. **2** (*înv.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **3** (*înv.; mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **4** (*înv.*) v. Bun. Eficace. Eficient. Folositor. Funcțional. Operant. Operativ. Practic. Productiv. Util. **5** (*înv.; despre partide, oameni politici etc.*) v. Puternic.

putincioşíe s.f. (*înv.*) v. Posibilitate. Putere. Putință. Stare.

putinéi s.n. (*gosp.*) ‹reg.› bădâi, doabă, masleancă, potroşcă, tic[4], untar, untăriță, untorniță, untorniță. *În putinei se bate laptele pentru a se alege untul.*

putinícă s.f. (*gosp.*) ‹reg.› brădoaie, ghiobuleț, putinioară. *Scoate niște brânză sărată dintr-o putinică.*

putinioáră s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinică.

putínță s.f. **I 1** capacitate, forță, posibilitate, putere, ‹rar› putut[1], ‹înv.› puterință, puternicie, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› măsură. *Ofițerul are putința de a duce la bun sfârşit o misiune dificilă. Îi admiră putința de a se concentra.* **2** posibilitate, putere, stare, ‹înv.› putinciosie, ‹fig.; rar› cheag. *Fiecare cotizează după putința lui. Acolo unde este necesitate trebuie să fie şi putință.* **3** (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **4** (*fiz.; înv.*) v. Forță. **II** (*concr.; polit.; înv.*) v. Putere. Stat[1]. Țară.

putoáre s.f. **1** (*mai ales pop.*) duhoare, infecție, miasmă, ‹livr.› fetiditate, mefitism, ‹înv. şi pop.› împuțiciune, ‹pop. şi fam.› puturoşenie, ‹pop.› puturoşie, ‹înv.› apuțit, apuțitură, duh, smreduire, vapor. *În încăpere era o putoare insuportabilă.* **2** fig. (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

putorí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

putoríşcă s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

putrăgánie s.f. (*înv.* şi *reg.*) v. Putregai.

pútred, -ă adj. **I 1** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) descompus, putrezit, stricat, ‹livr.› putrid, ‹rar› putregăit, ‹pop.› putregăios, ‹reg.› mârcav, mârced, zăcut[2], ‹înv.› dezlcătuit, ‹fig.; rar› topit[2]. *În pădure s-a găsit un cadavru putred.* **2** (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) cangrenat, macerat, necrotic, necrozat, putrezit, ‹livr.› mortificat, ‹pop.› întăciunat. *Chirurgul i-a tăiat degetele putrede.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboşat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deşănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, neruşinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață putred.* **2** (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

putrefácție s.f. **1** descompunere, putrezire, ‹rar› putrefiere, putrescență, ‹înv.› dezalcătuire, putrejune, putrezeală, putreziciune. *Cadavrul a intrat în putrefacție.* **2** fig. (*rar*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Delicvescență. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

putrefiá vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică corpuri ori materii organice, lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompune. Putrezi. Strica.

putrefiábil, -ă adj. (*livr.; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Putrescibil.

putrefiére s.f. (*rar*) v. Descompunere. Putrefacție. Putrezire.

putregái s.n. **I 1** ‹rar› putrezitură, ‹înv. şi reg.› putrăganie. *Focul nu se poate face cu putregaiuri.* **2** (*entom.; pop.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*). **3** (*înv.*) v. Mucegai. Mucegeală. Muşiță. **II** fig. **1** corupție, deboşă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deşănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. şi pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1]. **2** (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leşinătură, pleavă, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din putregaiul societății.*

putregăí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică corpuri ori materii organice, lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompune. Putrezi. Strica.

putregăiós, -oásă adj. **1** (*pop.; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat. **2** fig. (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

putregăít, -ă adj. (*rar; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat.

putrejúne s.f. **I 1** (*înv.* şi *reg.*) v. Putreziciune. **2** (*înv.*) v. Descompunere. Putrefacție. Putrezire. **II** fig. (*înv.*) v. Corupție. Deboşă. Decadență. Decădere. Delicvescență. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deşănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

putrescénță s.f. (*rar*) v. Descompunere. Putrefacție. Putrezire.

putrescíbil, -ă adj. (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) ‹livr.› putrefiabil, ‹înv.› putrezicios, putrezitor. *Anumite sortimente de lemn, netratate, sunt putrescibile.*

putrezeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Descompunere. Putrefacție. Putrezire. **2** v. Putreziciune.

putrezí vb. IV. intr. **I 1** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) a se descompune, a se strica, ‹rar› a se putrefia, a se putregăi, ‹reg.› a se mârcezi, ‹înv.› a se dezalcătui. *Lemnele din gard au început să putrezească din cauza umezelii. Cadavrul a început să putrezească.* **2** (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) a se cangrena, a se macera, a se necroza, ‹livr.› a se mortifica, ‹pop.› a se întăciuna. *I-au putrezit degetele de la un picior.* **II** fig. (*mai ales deprec.; despre oameni sau despre mintea, judecata etc. lor*) ‹fig.› a mucegăi, a mucezi, a rugini. *Putrezește într-un sat uitat de lume. Mintea i-a putrezit de atâta incultură.*

putreziciós, -oásă adj. (*înv.; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Putrescibil.

putreziciúne s.f. **I 1** ‹livr.› putriditate, ‹rar› putrezime, ‹înv. şi reg.› putrejune, ‹înv.› putrezeală, putrificațiune. *De la ghena de gunoi miroase a putreziciune.* **2** (*înv.*) v. Descompunere. Putrefacție. Putrezire. **II** fig. corupție, deboşă, decadență, decădere, de-

pravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, viciu, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1]. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre putreziciune.*

putrezíme s.f. (*rar*) v. Putreziciune.

putrezíre s.f. **1** descompunere, putrefacție, ‹rar› putrefiere, putrescență, ‹înv.› dezalcătuire, putrejune, putrezeală, putreziciune. **2** (*med., med. vet.*) cangrenare, macerare, macerație, necrozare, ‹livr.› mortificare, mortificație. *Pacientul trebuie operat din cauza putrezirii degetelor.*

putrezít, -ă adj. **1** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) descompus, putred, stricat, ‹livr.› putrid, ‹rar› putregăit, ‹pop.› putregăios, ‹reg.› mârcav, mârced, zăcut[2], ‹înv.› dezalcătuit, ‹fig.; rar› topit[2]. **2** (*med., med. vet.; despre țesuturi animale, organe etc.*) cangrenat, macerat, necrotic, necrozat, putred, ‹livr.› mortificat, ‹pop.› întăciunat.

putrezitór, -oáre adj. (*înv.*) **I 1** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Putrescibil. **2** (*despre ființe*) v. Muritor. Pieritor. **II** fig. (*în opoz. cu „durabil”, „etern”; înv.*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

putrezitúră s.f. (*rar*) v. Putregai.

putríd, -ă adj. (*livr.; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat.

putriditáte s.f. (*livr.*) v. Putreziciune.

putrificațiúne s.f. (*înv.*) v. Putreziciune.

pútto s.n. (*a. plast.; în sculptura și în pictura italiană*) amoraș, amoretă. *Pe tăblia patului sunt sculptați putti.*

puturós, -oásă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii puturoase de sulf* **2** (*despre aer, atmosferă*) fetid, infect, pestilențial, rău-mirositor, viciat, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuțit, ‹înv.› împuțicios. *În încăpere este un aer puturos, de alimente alterate.* **3** fig. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **II** adj. **1** (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, moale, trândav[2], ‹rar› somnoros, ‹înv. și pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliș, ghiduș, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleț, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduș, zăcaș, zăcător, ‹înv.› molicios, oțios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naspa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea puturos.* **2** fig. (*reg.; despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) v. Amar. Amărât. Anevoios. Apăsat[2]. Apăsător. Chinuit. Greu. Mizer. Mizerabil. Necăjit. Prost. Rău. **III** s.f. (*bot.*) **1** *Diplotaxis tenuifolia*; ‹reg.› cerențel, ridichioară. **2** (*reg.*) v. Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*). **3** (*reg.*) v. Curcubețea. Curcubețică. Remf (*Aristolochia clematitis*). **4** (*reg.*) v. Gogoașă. Păpălău (*Physalis alkekengi*). **5** (*reg.*) v. Iarbă-puturoasă. Puciognă (*Bifora radians*). **6** (*reg.*) v. Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată*[1]). Mușcată-rotată (v. *mușcată*[1]). Mușcată-roz (v. *mușcată*[1]). Pelargonie (*Pelargonium zonale*). **7** (*înv.*) v. Coriandru (*Coriandrum sativum*). **IV** s.m. (*zool.; reg.*) v. Sconcs (*Mephitis mephitis*).

puturoșénie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare. **2** v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

puturoșí vb. IV. refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Lenevi.

puturoșíe s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1]. **2** (*pop.*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

putút[1] s.n. (*rar*) v. Capacitate. Forță. Posibilitate. Putere. Putință.

putút[2], -ă adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

puț s.n. **1** apă, fântână, ‹reg.› bunar, butălău, calabatină, ghiran, ‹înv.› cișmea. *S-a dus la puțul din curte și a scos o găleată.* **2** (*ind. extract.*) sondă. *Au forat un puț pentru exploatarea unui zăcământ de petrol.* **3** (*miner.*) ‹reg.› șaht, vârtej. *Minerii transportă cărbunele printr-un puț.* **4** (*pop.; și* ***puț artezian***) v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz.

puțár s.m. (*pop.*) v. Fântânar.

púță s.f. **I 1** (*anat.; la băieți și la unele animale tinere; pop. și fam.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **2** (*anat.; pop. și fam.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **3** (*art.; anat.; reg.*) ***puța gâtului*** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă. **4** (*art.; bot.; reg.*) ***puța-cocoșului*** v. Buhai (*Listera ovata*); ***puța-țiganului*** v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*). **II** (*fam.; ca termen de adresare*) ‹fam.› puțoi. *Măi, puță, pe unde ai umblat până la ora asta.*

púțăr s.m. (*german.; înv.*) v. Ordonanță.

púțcă s.f. (*reg.*) v. Baros.

puți vb. IV. intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”, care indică obiectul sau substanța*) **1** a duhni, a mirosi, ‹înv. și reg.› a apuți, ‹reg.› a se auzi, a duhli, ‹înv.› a duhori. *Bărbatul pute a coniac.* **2** (*înv. și pop.*) v. Mirosi.

puțícă s.f. (*anat.; fam.*) v. Puțișoară.

puțín adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „mult”, „numeros”; despre obiecte, ființe etc.*) insuficient. *Are la ea bani prea puțini pentru a-și cumpăra albumul. Festivitatea s-a suspendat din cauză că în aulă erau studenți puțini.* **2** ‹înv.› scurt. *Și-a expus părerea în fraze puține. A scris totul în cuvinte puține.* **3** (*antepus subst. determ.*) câtva, oarecare, ‹fam.› nițel, ‹înv. și reg.› oarecât, oarecâtva, ‹reg.› oareșicât, ‹înv.› neșcât. *A așteptat puțin timp până a venit tramvaiul.* **4** (*despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurt. *În puțin timp ajunge și ea la locul de întâlnire. După puțină liniște, a început vacarmul.* **5** (*în opoz. cu „mult”, „mare”; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) insuficient, mic, redus, scăzut, slab, ‹fran.› feblu. *Posibilitățile puține de reabilitare financiară îl neliniștesc. Are șanse puține să ia examenul dacă nu învață serios.* **6** (*în opoz. cu „mare”; despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.*) mic, redus, slab. *Medicul are speranțe puține că va reuși la rezidențiat. Rezultatul concursului i-a dat satisfacție puțină.* **7** (*în opoz. cu „înalt”, „lung”; înv. și pop.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Mărunt. Mic. Scund. Scurt. **8** (*în opoz. cu „mare”, „ridicat”; înv.; despre prețuri*) v. Avantajos. Coborât. Convenabil. Ieftin. Jos. Mic. Micșorat. Scăzut. **II** (*la pl.* ***puțini, puține***; *cu val. de pron. nehot.; ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) câțiva (v. *câtva*), ‹înv.› neșcâți (v. *neșcât*). *Nu vom enumera toate greșelile, ci ne vom limita la puține. Când a intrat profesorul în sală, puțini s-au ridicat în picioare.* **III** adv. (*modal*) **1** insuficient, prost, rău. *Meseria lui este astăzi puțin remunerată. Becul luminează puțin holul.* **2** ușor[2]. *Vorbește tu glasul puțin tremurat.* **3** slab, ușor[2]. *Bea ceaiul puțin îndulcit. Băutura este puțin alcoolizată.* **4** întrucâtva, mai[1], oarecum, ‹fam.› nițel. *În compania fetei se simte puțin jenat. Te-ai încălzit puțin?* **5** ceva, întrucâtva, oarecum, ‹rar› încâtva, ‹pop.› câtva, oleacă, ‹fam.› nițel. *Vrea să-și îmbunătățească puțin situația materială.* **6** (*restrictiv*) cam, ‹fam.› nițel. *E puțin supărat. Afirmațiile lui sunt puțin tendențioase. Interpelările parlamentarilor au fost puțin acide.* **7** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) poco. **8** (*exprimă ideea de aproximație; în constr. neg.; înv.*) v. Aproape. Gata. Mai[1]. **IV** adv. (*temporal*) **1** ‹pop.› oleacă, ‹fam.› nițel, ‹înv.› oarece, oareșice. *Stai puțin! Așteaptă-mă!* **2** ‹pop.› câtva, oleacă, ‹fam.› nițel. *Se hotărî să se mai plimbe puțin.* **3** (*în opoz. cu „ades”, „adesea”, „adeseori”, „deseori”, „des”, „frecvent”*) rar, rareori. *Merge puțin prin muzee. Călătorește puțin, fiind bolnav.*

puțină vb. I. refl. (*arată cantitatea; înv.*) v. Descrește. Diminua. Împuțina. Micșora. Reduce. Scădea.

puțínare s.f. (*arată cantitatea; înv.*) v. Descreștere. Diminuare. Împuținare. Micșorare. Reducere. Scădere.

puțínătate s.f. **1** (*arată cantitatea*) ‹rar› puțintime, ‹înv. și reg.› puținime, ‹înv.› puțineală. *Puținătatea obiectelor de artă autentice explică achiziționarea lor la prețuri fabuloase.* **2** (*indică dimensiunea*) micime. *Are un suflet mare în raport cu puținătatea trupului său.*

puțineálă s.f. (*arată cantitatea; înv.*) v. Puținătate.
puținél, -eá adj., adv. (*pop.*) **1** adj. v. Puțintel. Puțintică. **2** adv. (*modal*) v. Puțintel.
puținícă adj. (*pop.*) v. Puțintea (v. *puțintel*). Puțintică.
puținíme s.f. (*arată cantitatea; înv. și reg.*) v. Puținătate.
puțintél, -eá adj., adv. **I** adj. puțintică, ‹pop.› puținel, puținică, ‹înv.› nișchițel. *Are puțintei bani în buzunar.* **II** adv. **1** (*modal*) ‹pop.› puținel, ‹înv.› nișchițel. *Mănâncă puțintel pentru că vrea să slăbească. Se simte puțintel obosit.* **2** (*temporal*) ‹fam.› nițeluș, ‹reg.› nițicuș, olecușoară, olecuță, olecuțică. *Stai puțintel locului!*
puțintícă adj. f. puțintea (v. *puțintel*), ‹pop.› puținea (v. *puținel*), puținică, ‹înv.› nișchițea (v. *nișchițel*). *Ai puțintică răbdare, că vine și el imediat!*
puțintíme s.f. (*arată cantitatea; rar*) v. Puținătate.
puțișoáră s.f. (*anat.*) **1** (*pop. și fam.*) ‹fam.› puțică, ‹înv.› puțuică. **2** (*reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.
puțói s.m. **I** (*fam.; ca termen de adresare*) ‹fam.› puță. **II** (*reg.*) **1** v. Țoi[2]. **2** (*bot.*) v. Sângele-voinicului (v. *sânge*) (*Nigritella nigra*).
puțopalmíst s.m. (*arg.*) v. Onanist.
puțuí vb. IV. (*reg.*) **I 1** intr. (*despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **2** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Face. Lustrui. Văcsui. **3** tr. (*compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) v. Țesăla. **4** tr. (*constr.; compl. indică pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui. **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.
puțuiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Lustruire. Lustruit[1]. Văcsuire. **2** fig. v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.
puțúică s.f. (*anat.; înv.*) v. Puțișoară.
puțuitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Lustruire. Lustruit[1]. Văcsuire. **2** fig. v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.
puțuléț s.n. ‹reg.› puțurel. *Puțulețul din spatele grădinii a secat.*
puțului vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Face. Lustrui. Văcsui. **2** tr. (*compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) v. Țesăla. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
puțuluiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Lustruire. Lustruit[1]. Văcsuire. **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) Bătaie. Corecție.
puțurél s.n. (*reg.*) v. Puțuleț.
puvuiálă s.f. (*anat.; reg.; la unele animale*) v. Deșert.
puzdérie s.f. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) **1** amar, duium, grămadă, mulțime, noian, sumedenie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare[2], negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog[1], prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o puzderie de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o puzderie de mașini.* **2** mulțime, sumedenie, ‹înv. și reg.› sodom, ‹fig.› potop, pulbere, ‹fig.; pop. și fam.› spuză, spuzeală, ‹fig.; pop.› spuzenie. *La bal, s-a împrăștiat o puzderie de confeti deasupra participanților. Pe cer strălucește o puzderie de stele.* **II** (*colect.*) **1** ‹reg.› meleșniță, spăldării. *O puzderie este formată din resturile lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melițare, la destrămare etc. și care sunt folosite pentru ațâțarea focului.* **2** (*reg.*) v. Pleavă. **III** (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
puzzle ['pʌzl] s.n. (*enigmistică*) reconstituire. *Puzzle-ul este un joc de perspicacitate, care constă în refacerea unei imagini sau a unui întreg din fragmente decupate.*

Qq

quasag [kwa'sag] s.m. (*astron.*) galaxie albastră, galaxie cvasistelară. *Quasagul este un obiect cosmic extragalactic, cu dimensiuni unghiulare reduse, dar foarte strălucitor, care emite radiații ultraviolete intense.*
quattrocento [kwatro'cento] subst. (*ist., arte; și nm. pr.*) renaștere timpurie. *Quattrocento este cultura italiană din sec. al XV-lea, care reprezintă perioada umanismului renascentist.*

Rr

rabárbură s.f. (*bot.; reg.*) v. Revent. Rubarbă (*Rheum officinale*).
rabáşcă s.f. (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie.
rabát s.n. (*econ.*) **1** reducere, scăzământ. *A făcut un rabat pentru a-şi putea vinde marfa.* **2** ***rabat comercial*** = adaos comercial. *Rabatul comercial este suma adăugată de comercianţi la preţul unui produs.*
rabiát, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) furibund, ‹fig.› turbat. *Tânărul rabiat a început să spargă tot ce întâlnea în cale. I-a smuls scrisoarea din mână cu un gest rabiat.*
rábie s.f. (*med., med. vet.*) turbare, ‹rar› hidrofobie, ‹pop.› nebuneală, turbă[2], ‹înv.› lisă, turbăciune, turbătură. *Rabia este o boală infecţioasă acută a sistemului nervos central, provocată de un virus, care afectează toate mamiferele şi care, la om, se transmite prin muşcătura animalelor infectate.*
rábin s.m. (*relig.; la mozaici*) ‹înv.› haham, haldeu, sacerdot.
rablagí vb. IV. **1** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **2** refl. fig. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.
rablagíre s.f. (*fam.*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Stricare. Uzare.
rablagít, -ă adj. **1** (*fam.; mai ales despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2]. **2** fig. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.
rablagíu, -íe adj. fig. (*pop. şi fam. deprec.* sau *peior.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.
ráblă s.f. **I** (*mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) rugină, ruginitură, vechitură, ‹fam.; glum.› tărăboanţă, ‹fam.; deprec.› jaf, ştift, ‹reg.› hârb, hleab, răbăgie, rebeagă, roajbă, şotroagă, ‹arg.› jeg, răgălie. *Păstrează toate rablele în boxă. Are o rablă de maşină.* **II** fig. **1** (*pop.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*zool.; fam.; deprec.*) v. Gloabă. Mârţoagă.
rablău s.m. (*reg.*) v. Hoţ. Pungaş.
rabotáj s.n. (*tehn.*) rabotare, rabotat.
rabotáre s.f. (*tehn.*) rabotaj, rabotat. *Rabotarea este operaţia de prelucrare prin aşchiere a suprafeţei unei piese (de metal), cu ajutorul rabotezei.*
rabotát s.n. (*tehn.*) rabotaj, rabotare.
rabotéză s.f. (*tehn.*) maşină de rabotat. *Cu raboteza se prelucrează, prin aşchiere, suprafeţele plane ale pieselor (metalice) de dimensiuni mari.*
rabotór s.m. (*tehn.*) rindelar. *Rabotorul lucrează la raboteză.*
ráburi s.n. pl. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
rac s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*zool.*) *Astacus fluviatilis*; ‹rar› stacoj. *Carnea racilor este foarte gustoasă.* **2** (*zool.*) ***rac-de-mare*** = **a** *Carcinus moenas*; crab; **b** *Homarus vulgaris*; homar, ‹rar› stacoj, stacoj-de-mare. **3** (*art.; bot.*) ***racul-pământului*** *i* v. Ciormoiag (*Melampyrum cristatum*). **II** s.m. (*astrol.; şi nm. pr.*) ‹pop.› cancer. *Este născut în zodia Racului.* **III** s.m. (*med., med. vet.; pop.*) v. Cancer. Neoformaţie. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **IV** s.m., s.n. (*p. anal.*) **1** (*rar*) v. Belciug. Inel. Verigă. **2** (*pop.*) v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbuşon. **3** (*mar.; înv. şi reg.*) v. Ancoră. **V** s.m. (*entom.; reg.; de obicei determ. prin „de pământ”, „de câmp”*) v. Coropişniţă (*Gryllotalpa vulgaris*).
racachíci s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
racaléţ s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
racalíci s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
racaméte s.m. (*reg.*) **I** (*zool.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*). **II** (*bot.*) **1** v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **2** v. Măcriş. Oxalis (*Rumex acetosa*). **3** v. Brăbin. Breabăn (*Bunias orientalis*).
racatéţ s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
racatíţă s.f. (*zool.; reg.*) v. Broască (*Rana esculenta*).
racém s.n. (*bot.*) **1** ciorchine, grapă[2], ‹reg.› cotring, şiboi. *Racemul are un ax principal cu numeroase ramificaţii cu flori de-a lungul lui.* **2** ***racem compus*** = panicul. *La racemul compus axul principal se ramifică pe axele secundare, formând spiculeţe neuniforme sau capitule.*
racemifórm, -ă adj. (*bot.; despre inflorescenţe*) racemos.
racemós, -oásă adj. (*bot.; despre inflorescenţe*) racemiform. *Inflorescenţele racemoase sunt în formă de racem.*
rachétă s.f. (*milit.*) ***rachetă auxiliară*** = booster. *Racheta auxiliară este folosită pentru lansarea proiectilelor teleghidate;* ***rachetă luminoasă*** = rachetă de semnalizare; ***rachetă de semnalizare*** = rachetă luminoasă. *Naufragiaţii lansează în aer rachete de semnalizare.*
rachiáş s.n. ‹rar› rachior, ‹fam.› rachiuţ. *Cârciumarul îl cinsteşte cu rachiaş de prune.*
rachiége s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Rechie (*Reseda lutea*). **2** v. Rechie. Rezedă (*Reseda luteola*). **3** v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*).

rachiár s.m. (*înv.*) v. Povarnagiu.
rachiereásă s.f. (*înv.*) ‹înv.› rachieriță.
rachierie s.f. (*înv.*) v. Povarnă. Velniță.
rachieriță s.f. (*înv.*) ‹înv.› rachiereasă. *Rachierița vinde rachiu.*
rachigíu s.m. (*înv.*) v. Povarnagiu.
rachiór subst. (*rar*) v. Rachiaș.
rachíu s.n. **1** ‹fam.› șnaps, ‹fam.; glum.› agheasmă, ‹reg.› gibră, holercă, leoarcă[1], liuliuruică, palincă, sămăhoancă, stropșeală, vinars, ‹reg.; glum.› maia[1], mâstână, ‹arg.› papacioc, tabardos. *Sunt serviți cu rachiu de pere.* **2** ***rachiu de tescovină*** = tescovină. *Rachiul de tescovină se obține prin fermentarea și distilarea resturilor rămase după presarea strugurilor.*
rachiúț s.n. (*fam.*) v. Rachiaș.
rácilă s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop.și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Racilele lui educaționale sunt evidente.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cancer. Neoformație. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Leziune. Plagă. Rană. **II** fig. (*pop.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie.
racketeer [rakɛ'tiər] s.m. (*angl.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
raclá vb. I. tr. **1** (*chir.*) a chiureta, ‹arg.› a scobi. **2** (*rar; compl. indică obiecte sau straturi subțiri depuse pe suprafața obiectelor*) v. Rade. Răzui.
racláj s.n. (*chir.*) chiuretaj, chiuretare, raclare. *După raclaj a luat antibiotice.*
racláre s.f. (*chir.*) chiuretaj, chiuretare, raclaj.
rácla s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **2** (*înv. și reg.*) v. Lot. Parcelă. **3** (*înv.*) v. Sertar. **4** (*art.; în Vechiul Testament; înv.*) ***racla legii*** v. Chivot. Chivotul legii (v. *chivot*). Lada păcii (v. *ladă*). Sicriul legii (v. *sicriu*).
raclétă s.f. (*tehn.*) raclor, răzuitor. *Racleta este folosită la curățarea sau la răzuirea unor suprafețe.*
raclór s.n. (*tehn.*) racletă, răzuitor.
racolá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a recruta. *Își racola clientela dintre comercianți.*
racoláj s.n. racolare.
racoláre s.f. racolaj. *Poliția a descoperit rețeaua traficanților care se ocupau cu racolarea de prostituate pentru casele de toleranță din străinătate.*
racontá vb. I. tr. (*fran.; compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfățișa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune.
racórd olandez s.n. (*tehn.*) holendru. *Racordul olandez este folosit ca element de legătură a două conducte, fiind format dintr-o piesă tubulară și una sau două piulițe.*
racursí adj. invar., s.n. (*livr.*) **1** adj. invar. (*despre texte, scrieri etc.*) v. Micșorat. Prescurtat. Redus. Scurtat. **2** s.n. v. Micșorare. Prescurtare. Reducere. Scurtare.
rádar s.n. (*fiz.*) locator-radio, radiolocator. *Radarul este o instalație de radiolocație.*
radavói s.m. (*milit.; reg.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.
rádă s.f. (*înv.*) v. Adunare. Sfat.
rádăș subst. (*reg.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.
ráde vb. III. **I 1** refl. tr., a (se) bărbieri, ‹pop.› a lua. *Majoritatea bărbaților se rad zilnic. Își rade obrajii în fiecare dimineață.* **2** tr. (*compl. indică obiecte sau straturi subțiri depuse pe suprafața obiectelor; adesea cu indicarea obiectului acțiunii*) a răzui, ‹rar› a racla, ‹reg.› a răzălui. *A ras fundul tigăii cu un cuțit. Rade vopseaua umflată de pe rama geamului cu o racletă.* **3** tr. (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A ras un rând din text.* **4** tr. (*mai ales fig.; compl. indică orașe, construcții etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹înv. și reg.› a sparge, ‹fig.› a pulveriza, a șterge. *Cutremurul a ras blocul de pe fața pământului. Taifunul a ras tot orășelul.* **5** tr. (*pop.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor, în special capul*) v. Reteza. Tăia. **6** refl. (*arg.; despre oameni*) v. Fabula. Inventa. Minți. **II** tr. fig. (*fam.*) **1** ‹fig.; fam.› a șterge, ‹fig.; înv.› a răzui. *Un șofer neatent i-a ras aripa din dreapta mașinii. Mingea a ras pământul și a intrat în poartă.* **2** (*compl. indică adversari în jocuri, în concursuri etc.*) v. Bate. Dispune. Impune. Întrece. Învinge. Triumfa.
radiá[1] vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică radiații, unde, fascicule etc.*) a degaja, a dezvolta, a emana, a emite, a produce, a răspândi, ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard radiază căldură.* **2** intr. (*despre surse de lumină sau de căldură, corpuri, aparate etc.*) ‹reg.› a răza. *Soarele radiază pe cer.* **3** intr. (*despre oameni sau despre fața, privirea lor*) a exulta. *Fata radiază de bucurie.* **II** intr. (*despre artere, căi de comunicație, ape, munți etc.*) a se ramifica, ‹pop.› a se rămuri, a se răzleți. *Conducătorul auto a rămas încadrat pe banda din dreapta, întrucât la următorul sens giratoriu șoseaua radiază.*
radiá[2] vb. I. tr. **1** (*jur.*) a șterge. *I-a radiat ipoteca după achitarea integrală a apartamentului.* **2** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a scoate, a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa.
radiál, -á adj., adv. **1** adj. radiar, radiat. *Rețelele electrice sunt radiale, făcând legătura între o singură sursă de energie electrică și unul sau mai multe puncte de consum.* **2** adv. (*modal*) radiar, radiat. *Piesele sunt dispuse radial.*
radiánță s.f. (*fiz.*) emitanță. *Radianța este o mărime fotometrică, egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de suprafața unui corp și aria acestei suprafețe.*
radiár, -á adj., adv. **1** adj. radial, radiat. **2** adv. (*modal*) radial, radiat.
radiát, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*despre radiații, unde, fascicule etc.*) degajat, dezvoltat, emanat, emis, răspândit. *Soarele, prin căldura radiată, menține viața pe Pământ.* **2** radial, radiar. **II** adv. (*modal*) radial, radiar.
radiatór s.n. (*tehn.; și* ***radiator electric***) calorifer, calorifer electric. *Și-a cumpărat pentru birou un radiator electric.*
radiație s.f. **1** (*fiz.*) radiere[1]. *Căldura se propagă prin radiație.* **2** (*fiz.*) rază. *Este contraindicată expunerea la radiațiile solare între orele 12°° și 16°°. Se scoală devreme pentru a prinde radiațiile ultraviolete.* **3** (*fiz.*) ***radiație gama*** = raze gama (v. *rază*). *Radiația gama este emisă de corpurile radioactive, producându-se prin tranziții în interiorul nucleelor atomice;* ***radiație radio*** = radiundă, undă electromagnetică. *Radiația radio este câmpul electromagnetic variabil, care se propagă în substanțe sau în vid, datorită interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric și ale celui magnetic.* **4** (*fiz., med., med. vet.*) ***radiație Röntgen*** = ***radiație X*** = raze Röntgen (v. *rază*), raze X (v. *rază*). *Radiația Röntgen este folosită în radiografie și în radioscopie.*
radicál, -ă adj., adv., s.m. **I** adj. **1** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, serios, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri radicale în societate.* **2** (*mai ales despre măsuri*) drastic, extrem. *Se iau măsuri radicale în ceea ce privește traficul stupefiantelor.* **II** adv. (*modal*) **1** complet, total. *S-a schimbat radical de când nu am mai văzut-o. S-a rupt radical de trecut.* **2** categoric, decis, ferm, hotărât, net[2], scurt, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză radical propunerea.* **III** s.m. **1** (*mat.*) rădăcină. *Radicalul este valoarea necunoscutei într-o ecuație.* **2** (*lingv.*) rădăcină. *Radicalul este elementul ireductibil din punctul de vedere morfologic al unui cuvânt, care conține sensul lexical al cuvântului și care este comun tuturor cuvintelor din aceeași familie.*
radicalísm s.n. **1** ‹rar› radicalitate. *Radicalismul este înclinația spre măsuri radicale.* **2** (*rar*) v. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigență. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie.
radicalitáte s.f. (*rar*) v. Radicalism.
radicélă s.f. (*bot.*) rădăcină laterală, rădăcină secundară. *Radicela se dezvoltă pe rădăcina principală.*
radicotomíe s.f. (*chir.*) rizotomie. *Prin radicotomie sunt secționate rădăcinile nervilor spinali.*

radiculítă s.f. (*med., med. vet.*) nevrită radiculară. *Radiculita este inflamația rădăcinii unui nerv rahidian.*
radiéră s.f. gumă, ‹fam.› raşpă. *A şters corecturile în creion cu o radieră.*
radiére[1] s.f. **1** (*fiz.*) radiație. *Căldura se propagă prin radiere.* **2** degajare, dezvoltare, emanare, emanație, producere. *Radierea de căldură în urma arderii lemnelor a încălzit soba.*
radiére[2] s.f. **1** (*jur.*) ştergere. *Actul de radiere a ipotecii i-a fost predat imediat ce a dovedit că a achitat la bancă întreaga sumă pentru apartamentul achiziționat.* **2** anulare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, scoatere, suprimare, ştergere, tăiere. *Radierea rândului din text a fost obligatorie pentru că acesta se repeta.*
rádină s.f. (*reg.*) **1** v. Răgălie. **2** v. Răgălie. **3** (*pesc.*) v. Rarită[2]. Sirec. **4** (*în forma* ***ratină***) v. Cracă. Creangă. Ramură. **5** (*în forma* ***ratină***) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
rádio s.n. **1** (*electron.*) aparat de radio, radioreceptor, receptor radio. *Şi-a cumpărat un radio pentru autoturism.* **2** (*telec.*) radiodifuziune. *Lucrează ca reporter în radio.* **3** (*telec.*) radiotelefonie, telefonie fără fir. *Radioul este un sistem de comunicație radiofonică în ambele sensuri între două posturi echipate cu radiotelefoane.*
radiobalizáj s.n. (*nav.*) radiobalizare.
radiobalizáre s.f. (*nav.*) radiobalizaj. *Radiobalizarea este echiparea cu instalații de semnalizare a unui drum aerian sau maritim printr-un procedeu radioelectric.*
radiobalíză s.f. (*av., nav.*) far hertzian, radiofar. *Radiobaliza semnalează trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea unor unde radioelectrice sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepționate.*
radiocinematografíe s.f. (*med., med. vet.*) cineradiografie. *Prin radiocinematografie se obține imaginea radiografică a unui organ în funcțiune.*
radiocobált s.n. (*chim.*) cobalt radioactiv. *Radiocobaltul este folosit ca sursă de radiații gama în medicină.*
radiocomunicáție biológică s.f. (*telec.*) bioradiocomunicație.
radiodetécție s.f. radiolocație, radioreperaj. *Radiodetecția este detectarea şi determinarea poziției unui obiect (în mişcare) față de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise.*
radiodifuziúne s.f. (*telec.*) radio.
radiodistribúție s.f. (*telec.*) radiofícație. *Prin radiodistribuție se distribuie public programele de radiodifuziune prin linii de telecomunicații speciale de la o stație centrală.*
radioemísie s.f. (*telec.*) = radioemisiune.
radioemisiúne (radioemísie) s.f. (*telec.*) emisiune radio. *Într-o radioemisiune se transmit ştiri, programe culturale, muzică etc.*
radioemițátor s.n. (*electron.*) emițător radio. *Cu ajutorul radioemițătorului se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicații.*
radiofár s.n. (*nav.*) far hertzian, radiobaliză.
radiofícație s.f. radiodistribuție.
radiofotografíe s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv.› microradiofotografie. *Radiofotografia este clişeul unei imagini obținute pe ecranul radioscopic.*
radiografíe s.f. **1** (*med., med. vet.*) radiogramă, röntgenografie, schiagrafie, ‹reg.› ază. *Radiografia este fotografia unui organ, a unui corp opac sau a unei porțiuni din interiorul corpului uman ori animal, obținută cu ajutorul razelor X.* **2** (*med., stomat.*) ***radiografíe panoramícă*** = ortopantomografie, pantomografie, pantoradiografie. *Radiografia panoramică este o metodă de tomografie pentru vizualizarea suprafețelor curbe din organism;* (*în radiologia vasculară*) ***radiografíe în serie*** = seriografie. *Printr-o radiografie în serie se efectuează radiografii succesive, cu o anumită frecvență, la nivelul aceleiaşi regiuni anatomice.*
radiográmă s.f. **1** (*telec.*) radiotelegramă. *Radiograma este o telegramă transmisă prin radiocomunicație.* **2** (*med., med. vet.*) radiografie, röntgenografie, schiagrafie, ‹reg.› ază.
radioizotóp s.m. (*fiz.*) izotop radioactiv. *Radioizotopul este izotopul unui element chimic care are proprietăți radioactive.*
radiolocatór s.n. (*fiz.*) locator radio, radar. *Radiolocatorul este o instalație de radiolocație.*
radioleziúne s.f. (*med., med. vet.*) radiopatie. *Radioleziunea desemnează modificările patologice determinate de acțiunea razelor X sau a altor tipuri de radiații asupra unui organism.*
radiolocáție s.f. radiodetecție, radioreperaj. *Radiolocația este detectarea şi determinarea poziției unui obiect (în mişcare) față de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise.*
radiologíe s.f. (*med.*) ***radiologíe intervențională*** = radiologie terapeutică;, ***radiologíe terapeútică*** = radiologie intervențională. *Radiologia intervențională sau terapeutică constă în efectuarea unor procedee terapeutice sau diagnostice prin vizualizarea radiologică directă.*
radiomicrométru s.n. (*tehn.*) microradiometru. *Cu ajutorul radiomicrometrului se măsoară intensitățile de radiație foarte mici.*
radiopatíe s.f. (*med., med. vet.*) radioleziune.
radioreceptór s.n. (*electron.*) aparat de radio, radio, receptor radio. *Şi-a cumpărat un radioreceptor pentru autoturism.*
radioreperáj s.n. radiodetecție, radiolocație.
radiós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre dimineți*) luminos, strălucitor, ‹poetic› dalb. *Se bucură de această dimineață radioasă la malul mării.* **2** fig. (*mai ales despre chipul oamenilor*) fericit, încântat. *A ieşit de la examen cu chipul radios.*
radioscopíe s.f. (*fiz.*) röntgenoscopie. *Imaginea rezultată în urma unei radioscopii este doar examinată vizual şi nu înregistrată pe film.*
radiotelefonie s.f. (*telec.*) radio, telefonie fără fir. *Radiotelefinia este un sistem de comunicație radiofonică în ambele sensuri între două posturi echipate cu radiotelefoane.*
radiotelegrafíe s.f. (*telec.*) telegrafie fără fir, ‹înv.› telegrafie fără sârmă. *Radiotelegrafia constă în transmiterea unor mesaje prin unde electromagnetice.*
radiotelegrámă s.f. radiogramă. *Radiotelegrama este o telegramă transmisă prin radiocomunicație.*
radioterapeútic, -ă adj. (*med., med. vet.*) radioterapic. *Tratamentul radioterapeutic poate avea, la unii bolnavi, efecte secundare.*
radioterápic, -ă adj. (*med., med. vet.*) radioterapeutic.
radioterapíe s.f. (*med., med. vet.*) röntgenterapie. *Radioterapia este metoda de tratament cu ajutorul razelor X.*
radiotóm s.n. (*med., med. vet.*) planigraf, stratigraf, tomograf. *Tomografiile se realizează cu ajutorul radiotomului .*
radiotomíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** stratigrafie, tomografie. *Radiotomia se execută cu ajutorul tomografului, pentru a se realiza imagini ale secțiunilor unui organ.* **2** (*concr.*) tomografie, tomogramă. *Radiotomia este imaginea obținută prin examenul radiologic executat cu ajutorul tomografului.*
radioúndă s.f. (*fiz.*) radiație radio, undă electromagnetică. *Radiounda este un câmp electromagnetic variabil, care se propagă în substanțe sau în vid, datorită interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric şi ale celui magnetic.*
radiumterapíe s.f. (*med., med. vet.*) curieterapie, gamaterapie. *Prin radiumterapie se tratează cu radiu tumorile maligne.*
radón s.n. (*chim.*) emanație de radiu. *Prin dezintegrarea radiului se produce radonul, care este radioactiv.*
radóu s.n. (*fran.; înv.*) v. Plută[1].
raf s.n. (*reg.*) **1** (*la roțile de lemn ale căruței sau ale carului*) v. Cerc. Şină. **2** (*ferov.*) v. Şină.
rafaélic, -ă adj. (*a. plast.*) rafaelit, rafaelitic. *A pictat tablouri în manieră rafaelică.*
rafaelít, -ă adj. (*a. plast.*) rafaelic, rafaelitic.
rafaelític, -ă adj. (*a. plast.*) rafaelic, rafaelit.
rafálă s.f. descărcătură, detunătură, foc, împuşcătură, ‹înv. şi pop.› detunare, ‹reg.› şus, ‹înv.› detunat[1], detunet, puşcătură. *În depărtare se auzeau rafale de armă.*
rafiná vb. I. **1** tr. (*compl. indică alcool*) ‹reg.› a litrui. *Specialiştii rafinează alcoolul cu ajutorul unor instalații speciale.* **2** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deştepta, a (se) lumina, a (se) subția, a (se) şlefui, ‹fig.; rar› a (se) sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai rafinat de când a schimbat anturajul.*
rafinăj s.n. (*fran.; înv.*) v. Rafinare.
rafinaménț s.n. **I 1** bun-gust, distincție, eleganță, ‹fam.› şic[1], ‹înv.› zariflâc, ‹fig.; fam.› ştaif. *Şi-a mobilat casa cu rafinament. Dă dovadă de mult rafinament când îşi cumpără obiecte de vestimentație.* **2** distincție, eleganță, finețe, noblețe, subtilitate, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin rafinamentul comportării. Îi admiră rafinamentul limbajului.* **3** finețe, rafinare, subtilitate, ‹livr.› tenuitate, ‹rar› rafinație, ‹fig.› subțiime, subțirime, ‹fig.; fam.› şlif, ‹fig.; înv.› rafinărie,

subțietate, subțirenie, subțiritate. *Rafinamentul observațiilor ei nu este o surpriză pentru nimeni. Este un critic de mare rafinament.* **II** (*peior.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleșug.

rafinăre s.f. **I** ‹rar› rafinat[1], ‹fran.; înv.› rafinaj. *Rafinarea alcoolului se face în instalații speciale.* **II 1** finețe, rafinament, subtilitate, ‹livr.› tenuitate, ‹rar› rafinație, ‹fig.› subțiime, subțirime, ‹fig.; fam.› șlif, ‹fig.; înv.› rafinărie, subțietate, subțirenie, subțiritate. **2** fig. cultivare, stilare, ‹fig.› cizelare, subțiere, șlefuire, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Rafinarea a obținut-o prin educație, prin artă.*

rafinát[1] s.n. (*rar*) v. Rafinare.

rafinát[2], -á adj. **I 1** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rasat, select, stilat, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane rafinate.* **2** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ținuta etc. lor*) distins, elegant, fin[1], nobil, ‹fam.› select, ‹fig.› subțire. *Are o figură luminoasă și rafinată. Totdeauna se remarcă printr-o ținută rafinată.* **3** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, select, subtil, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj rafinat.* **4** (*despre nuanțe de exprimare, despre gusturi, simțuri etc.*) fin[1], subtil. *Pictorul are un simț rafinat al culorii. Este apreciat pentru că face o distincție rafinată între noțiuni.* **5** savant. *Regizorul a dat dovadă și în această creație a sa de o rafinată măiestrie în mânuirea efectelor cinematografice.* **6** (*peior.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, patrician, stilat, ‹fig.› civilizat, cizelat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om rafinat.* **2** (*despre stil, exprimare etc.*) stilat, ‹fig.› cultivat, subțiat, subțire. *Discursul profesorului este totdeauna rafinat.*

rafinatór s.m., s.n. (*tehn.*) **1** s.m. rafinor, ‹înv. lămuritor. **2** s.n. rafinor.

rafinație s.f. (*rar*) v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate.

rafinărie s.f. fig. **1** (*înv.*) v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. Subțiime. Subțirime. **2** (*peior.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

rafinór s.m., s.n. (*tehn.*) **1** s.m. rafinator, ‹înv. lămuritor. *Rafinorul este un muncitor calificat pentru operațiile de rafinare.* **2** s.n. rafinator. *Cu rafinorul se macină semifabricatele lânoase sau pasta de hârtie.*

raft s.n. **I** poliță[1], ‹reg.› corlată[1]. *Tâmplarul a schimbat rafturile din dulap.* **II** (*arg.*) **1** (*anat.; la oameni.*) v. Dos. Fund. Șezut. **2** (*anat.*) v. Stomac. **3** (*jur.*) v. Carceră. **4** (*jur.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **5** v. Pat.

ragádă s.f. **1** (*med.*) perleș, zăbală zăbăluță, ‹reg.› zobele. *Ragada este o leziune cutanată de mici dimensiuni, cu aspect de fisură, care se formează pe piele, la colțul gurii, la nări, între degete, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării.* **2** (*anat.; rar*) v. Mamelon. Sfârc.

ragazza [ra'gatsa] s.f. (*ital.*) v. Copilă. Fată.

răge vb. III. intr. **I 1** (*despre unele animale cornute mari*) a mugi, a zbiera, ‹înv. și pop.› a răcni[1], ‹pop.› a băuna, ‹înv. și reg.› a rugi, ‹reg.› a goidăni, a miercăi, a râncăi, a râncălui, ‹înv.› a râcăi[1]. *Boii păsteau liniștiți și din când în când câte unul răgea prelung.* **2** (*înv.; despre despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **II** fig. (*mai ales deprec.; despre oameni*) **1** a striga, a țipa[1], a urla, a vui, a zbiera, ‹fig.› a mugi. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât răgeau mai tare.* **2** a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii rag așa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Rage de durere când este atins la piciorul lovit.*

rágilă s.f. **1** (*ind. text.*) ‹reg.› perie, raștilă. *Ragila este formată dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier, prin care se trage cânepa sau inul melițat, pentru a se curăța fibrele de puzderii și de câlți.* **2** (*pesc.; rar; în forma* ***ravilă***) v. Majă. Năvod. **3** (*art.; bot.; reg.*) ***ragila-pământului*** v. Sparanghel. Sparanghel-bun (*Asparagus officinalis*).

ragionaménț s.n. (*ital; înv.*) v. Raționament.

rahát[1] s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*ind. alim.*) ‹turc.; înv.› rahatlocum. *Îi place rahatul cu aromă de zmeură.* **2** (*fam.; deprec.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **3** (*la pl.* ***rahaturi****; concr.; fam.; deprec.*) v. Bagatele (v. *bagatelă*). Fleacuri (v. *fleac*). Mărunțișuri (v. *mărunțiș*). Nimicuri (v. *nimic*). Prostii (v. *prostie*). **4** (*la pl.* ***rahaturi****; fam.; deprec.*) v. Fleac. Nimic. Palavră. **II** s.m. **1** (*fiziol.; pop. și fam.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** fig. (*fam.; deprec.*) ‹fig.; vulg.; deprec.› căcat. *I-a spus că este un om josnic, un rahat.*

rahát[2] s.n. (*înv.*) **1** v. Comoditate. Confort. Liniște. Tihnă. **2** v. Huzur. Lăfăială. Lăfăire.

rahatlocúm s.n. (*ind. alim.; turc.; înv.*) v. Rahat[1].

ráhát subst. (*reg.*) v. Durată. Interval. Întindere. Perioadă. Răstimp. Timp.

rahianestezíe s.f. (*med., med. vet.*) anestezie rahidiană, anestezie spinală, anestezie subarahnoidiană. *Rahianestezia se face prin puncție lombară și prin injectarea unei substanțe anestezice în canalul rahidian.*

rahicentéză s.f. (*chir.*) puncție spinală. *Rahicenteza se execută și în scopul efectuării unui examen radiologic.*

rahidián, -ă adj. spinal. *Are dureri ale mușchilor rahidieni.*

ráhis s.n. (*anat.*) coloană vertebrală, șira spinării (v. *șir*), ‹reg.› spin, șira spatelor (v. *șir*), vârful spetei (v. *vârf*), vârful spetelor (v. *vârf*), ‹înv.› greabănul spinării (v. *greabăn*), osul spinării (v. *os*). *În timpul accidentului, și-a fracturat rahisul.*

rahítis s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Rahitism.

rahitísm s.n. (*med., med. vet.*) ‹înv.› rahitis. *Rahitismul este provocat de un deficit de mineralizare osoasă, secundară unei carențe în vitamina D_2 sau în colecalciferol.*

ráhnă[1] s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Răceală.

ráhnă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Limbariță (*Alisma plantago-aquatica*).

rai[1] s.n. **1** (*relig.; în Biblie*) cer[2], eden, împărăția cerului (v. *împărăție*), împărăția cerurilor (v. *împărăție*), paradis, patria cerească (v. *patrie*), patria obștească (v. *patrie*), ‹înv.› poala lui Avram (v. *poală*), poala lui Dumnezeu (v. *poală*), poală, senin. *Sufletele părinților au ajuns în rai.* **2** (*în practicile Bis. Ortodoxe; reg.*) v. Panahidă. Parastas. Pomană.

rai[2] s.n. (*agric.; reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță.

raiá s.f. (*colect.; înv.*) v. Sărăcime.

ráie s.f. (*iht.; înv.*) v. Vatos. Vulpe-de-mare. Vulpe-marină (*Raja clavata*).

raigrás s.n. (*bot.*) **1** (*și* ***raigras-englezesc***) *Lolium perenne*; zizanie, ‹reg.› grâușor, iarbă-de-țelină, iarbă-englezească, neghină, obsigă, odos, pir, sălbăție. **2** ***raigras-de-mare*** = *Zostera marina*; iarbă-de-mare, zegras, zosteră, ‹reg.› târsoacă, ‹înv.› smirdar. *Raigrasul-de-mare este utilizat la tapisatul mobilelor, la umplerea saltelelor, ca ambalaj etc.*

răimăr s.m. (*reg.*) v. Picher.

răină s.f. (*reg.*) **I** (*gosp.*) **1** v. Cratiță. **2** v. Tigaie. **II** (*alim. ; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul mâncării*) v. Cratiță.

raión s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) secție. *Raionul de cosmetice al magazinului este la etajul al doilea.* **2** (*adm.; ieșit din uz*) v. Cvartal. Microraion. Sector.

raionáre s.f. (*adm.; ieșit din uz*) v. Zonare. Zonificare.

raipélț s.n. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

rais s.n. (*ind. alim.; german.*) v. Orez.

ráită s.f. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a face", „a trage"*) tur[1], tură[1], ‹reg.› otrocol, terpel. *Au dat o raită prin magazine, pentru a vedea ce a mai apărut nou.*

raliá vb. I. refl. (*despre oameni sau despre colectivități; cu determ. introduse prin prep. „la"*) a accede, a adera, ‹fig.› a subscrie. *Se raliază fără rezervă la părerea colectivului.*

raliére s.f. aderare, aderență, adeziune, atașare, solidarizare. *Ralierea la ideologia creștin-democrată a fost o soluție electorală.*

ram s.n. (*bot; rar; astăzi mai ales poetic*) v. Crac. Creangă. Ramură.

ramá vb. I. intr. (*nav., sport; rar; despre oameni*) v. Lopăta. Vâsli.

ramáre s.f. (*nav., sport; rar*) v. Lopătare. Lopătat. Vâslire. Vâslit.

ramazán s.n. (*anat.; fam.*) v. Stomac.

rámă[1] s.f. **1** cadru, ‹rar› încadratură, pervaz, ‹reg.› parcan. *Şi-a cumpărat rame noi pentru fotografii.* **2** (*constr.*) cadru, cercevea, chenar, toc[2], ‹reg.› parcan. *Ramele ferestrelor sunt din lemn de fag.* **3** (*tehn.*) şasiu. *Rama se montează pe osiile unui vehicul pentru a susţine caroseria.*

rámă[2] s.f. (*mar.*) lopată, vâslă, ‹înv. şi reg.› lopăţică, ‹reg.› bâbaică, lopiscă, opacă, opacină, opăciuie, şuflă. *A scăpat o ramă de la barcă în lac.*

rambleiáj s.n. rambleiere. *Rambleiajul este operaţia de umplere cu rambleu a golurilor rămase într-o mină în urma exploatării.*

rambleiére s.f. rambleiaj.

rambléu s.n. umplutură. *Rambleul serveşte la înălţarea sau la nivelarea unui teren.*

rambúrs s.n. (*înv.*) v. Înapoiere. Rambursare. Rediţie. Restituire.

rambursá vb. I. tr. (*compl. indică sume de bani, credite etc.*) a înapoia[2], a restitui, ‹pop.› a înturna. *A rambursat băncii creditul din cauza creşterii dobânzii.*

rambursáre s.f. înapoiere, rediţie, restituire, ‹rar› restituţie, ‹pop.› întoarcere, înturnare, ‹înv.› ramburs, reînturnare. *Rambursarea creditului la bancă s-a făcut din cauza creşterii dobânzii.*

rambursát, -ă adj. (*despre sume de bani, credite etc.*) înapoiat, restituit, ‹pop.› înturnat[2]. *Creditul rambursat a fost mare.*

rámie s.f. (*bot.*) *Boehmeria nivea*; urzică-chinezească.

ramificá vb. I. **I 1** refl. (*despre copaci, plante, crengi*) a se desfira, ‹pop.› a se rămuri, ‹reg.› a se crăcăna, ‹înv.› a se despica. *Stejarul s-a ramificat mult.* **2** refl. (*despre artere, căi de comunicaţie, ape, munţi etc.*) a radia[1], ‹pop.› a se rămuri, a se răzleţi. *Conducătorul auto a rămas încadrat pe banda din dreapta, întrucât la următorul sens giratoriu şoseaua se ramifică.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică procese, acţiuni, fapte etc.*) a (se) diversifica, a varia[2]. *După o introducere lungă şi monotonă, tematica romanului începe să se ramifice.*

ramificáre s.f. **1** ramificaţie, ‹rar› rămurire. *Ramificările stejarului umbresc toată curtea casei.* **2** fig. diversificare, variaţie. *Autorul urmăreşte ramificarea limbii romanului prin folosirea regionalismelor şi arhaismelor.*

ramificát, -ă adj. **1** (*despre arbori, arbuşti*) crengos, crenguros, rămuros, ‹rar› despicat[2], ‹pop. şi fam.› crăcos, ‹pop.› rămurat, ‹reg.› clombos, clomburat, crăcuros, rătinos, răvănat, ‹înv.› ramulos, rămos, rămurit. *În curtea casei este un stejar ramificat.* **2** rămuros, ‹înv.› răşchirat. *Trofeul vânătorii a fost un cerb cu splendide coarne ramificate. Cele mai multe plante au rădăcinile ramificate.* **3** arborescent. *A achiziţionat o plantă exotică ramificată, care seamănă cu un arbore în miniatură.*

ramificáţie s.f. **1** ramificare, ‹rar› rămurire. **2** (*hidrol.*) braţ, ‹pop.› crac. *Râul Jijia are numeroase ramificaţii.* **3** (*tehn.; la calea ferată*) schimbător de cale. *Ramificaţia se montează la intersecţia a două linii de cale ferată, pentru a permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta.*

ramn s.m. (*bot.; înv.*) **1** v. Albaspină. Păducel. Păducel-alb. Păducel-mic (*Crataegus monogyna*). **2** v. Păducel (*Crataegus oxycantha*).

ramoleálă s.f. (*fam.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramoleală. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

ramolí vb. IV. refl. (*med.; despre oameni*) a se seniliza, ‹fam.› a se copilări, ‹fam.; deprec.› a se bacceli, ‹reg.› a se honci, ‹înv.› a se matofi, ‹fig.› a se fosiliza, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› a se hârbui, a se hodorogi, a se rablagi, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› a se zaharisi, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹impr.› a se scleroza. *Biata femeie s-a ramolit prea repede.*

ramolíre s.f. **1** (*med.*) senilizare, ‹fig.› fosilizare, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisire, ‹impr.› sclerozare. *Boala îndelungată a provocat şi ramolirea prematură a femeii.* **2** decrepitudine, gatism, gerontism, ramolisment, senilitate, ‹pop. şi fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliţie, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boşorogeală, boşorogire, ‹impr.› sclerozare. *Starea de ramolire a bătrânului avansează rapid.*

ramolisíre s.f. (*înv.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

ramolismént s.n. **1** decrepitudine, gatism, gerontism, ramolire, senilitate, ‹pop. şi fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliţie, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› boşorogeală, boşorogire, ‹impr.› sclerozare. **2** (*med.*) malacie. *Ramolismentul reprezintă modificarea patologică a structurii unui ţesut, având ca rezultat diminuarea consistenţei lui, încetinirea funcţiilor acestuia etc.* **3** (*med.*) ***ramolisment cerebral*** = cerebromalacie, encefalomalacie. *Ramolismentul cerebral este provocat de întreruperea circulaţiei sangvine într-o porţiune a creierului, în urma unei tromboze sau a unei embolii;* ***ramolisment osos*** = osteomalacie. *Ramolismentul osos se caracterizează printr-o decalcificare progresivă a oaselor (cu păstrarea scheletului conjunctiv al osului), ca urmare a unor tulburări grave ale metabolismului fosforului şi al calciului.*

ramolít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) decrepit, senil, senilizat, ‹fam.; deprec.› baccelit, ‹reg.› honcit, ‹înv.› matofit, xanamorisit, ‹deprec.› răsuflat, ‹fig.› fosilizat, ‹fig.; pop. şi fam.› coclit, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec. sau peior.› hârbuit, hodorogit, rablagit, rablagiu, ţăndărit, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisit, ‹impr.› sclerozat. *Bătrânul ramolit a fost internat în spital.* **2** s.m., s.f. (*pop. şi fam.; deprec. sau peior.*) v. Babă. Bătrân. Moş. Moşneag.

ramolíţie s.f. (*înv.*) v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.

rámpaş s.n. (*vinificaţie; reg.*) v. Tulburel.

rámpă s.f. **1** ***rampă de lansare*** = platformă de lansare. *De pe rampa de lansare decolează vertical rachetele teleghidate.* **2** (*constr.*) balustradă, mână curentă, parapet, parmaclâc, pălimar, rezemătoare, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, ţiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ţinându-se de rampă.* **3** (*teatru*) rivaltă. *Rampa este partea din faţă a unei scene, unde sunt instalate luminile.* **4** (*reg.*) v. Barieră.

ramplasá vb. I. tr. (*fran.; înv.; compl. indică persoane angajate într-o anumită instituţie sau care au o anumită poziţie socială ori politică*) v. Înlocui. Schimba.

ramulós, -oásă adj. (*înv.; despre arbori, arbuşti*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

rámură s.f. **1** (*bot.*) cracă, creangă, ‹rar› ram, ‹pop.› vână, ‹înv. şi reg.› stâlp, ‹reg.› cimotie, cloambă, colugă, comănac[2], crac, crachină, crambă, dârmă, ratină, rază. *A aplecat o ramură a cireşului pentru a-i culege fructele.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) branşă, disciplină, domeniu, sector, specialitate, ‹înv.› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe ramuri economice.*

rana ['raŋa] s.f. (*geomorf*) glacis. *Rana este uşor înclinată şi acoperită cu pietrişuri de cuarţ.*

ránă s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) leziune, plagă, ‹livr.› ulcus, ‹rar› afect, ‹pop.› arici[1], aruncătură, bubă, meteahnă, ‹înv. şi reg.› beleaznă, zgancă, ‹reg.› betegire, cozace, momiţă, oajdă[2], racilă, ‹înv.› bolie, răniturâ, ‹latin.; înv.› vulnă. *Are o rană la mână.* **2** (*med., med. vet.*) lovitură, ‹înv.› vătămătură. *Are o rană uşoară la genunchi în urma căzăturii.* **3** (*med., med. vet.; rar*) v. Cicatrice. Semn. Urmă. **4** (*art.; med.; înv.*) ***rana-trânjilor*** v. Maidism. Pelagră. **II** fig. **1** chin, frământare, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› foc, iad, măcinare, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat o mare rană sufletească.* **2** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură.

ráncă s.f. (*iht.; reg.*) v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*).

ranchéş s.m. (*reg.*) v. Răncaci.

ranchiúnă s.f. ciudă, gelozie, invidie, necaz, pică[1], pornire, ‹rar› înciudare, ‹pop. şi fam.› năduf, supărare, ‹pop.› obidă, pizmă, pizmuire, pofidă, zăcăşeală, zăcăşie, ‹fam.› boală, ‹înv. şi reg.› băsău, măraz, nevedenie, nevezie, scârbă, ‹reg.› bănat, chită[1], dâcă[1], inat, opşag, pildă, pocsăie, pogană (v. *pogan*), ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› jinduială, jinduire, patos, răpştire, râvnă, râvnire, zavistie, zavistnicie, zelotipie, ‹latin.; înv.› rancoare. *Nu-şi poate domoli ranchiuna pentru că prietena ei este apreciată mai mult de cunoscuţi.*

ranchiunós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) gelos, invidios, ‹pop. şi fam.› ciudos, ‹pop.› pizmaş, pizmăreţ, pizmuitor, ‹înv. şi reg.› nevedernic, ‹reg.› dâcos, supăros, ‹înv.› pizmătar, pizmătareţ, râvnaci, râvnitor, zavistios, zavistliv, zavistnic, zavistuitor, zuliar, zulipsitor, ‹fig.; pop. şi fam.› ofticos, ‹fig.; reg.› zăcaş.

Este ranchiunos pe fostul coleg pentru că şi-a găsit un job mai bun decât al lui. **2** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) duşmănos, răzbunător, vindicativ, ‹reg.› ţânaş, ‹înv.› răscumpărător, ‹fig.; reg.› zăcaş. *Are o fire ranchiunoasă.*

rancoáre s.f. (*latin.; înv.*) **1** v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

ráncotă s.f. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

randaliná vb. I. tr. (*tehn.*) a moleta. *A randalinat marginea piesei metalice.*

randalináre s.f. (*tehn.*) crestare, danturare, dinţare, moletare, zimţare, zimţat[1], zimţuire, zimţuit[1]. *Execută la strung randalinarea marginii piesei metalice.*

randalína s.f. (*tehn.*) moletă. *Randalina este un instrument prevăzut cu o rotiţă cu muchia zimţuită, folosit pentru a imprima zimţi, striuri, desene etc. pe suprafaţa unui obiect metalic.*

randaméntt s.n. **1** potenţial. *După luni de recesiune, a început să crească randamentul economiei.* **2** spor. *Lucrează fără randament. Este obosit şi nu are randament în activitate.* **3** productivitate. *În ultimul timp a crescut randamentul în multe întreprinderi.* **4** eficacitate, eficienţă, folos, funcţionalitate, operativitate, productivitate, valoare. *Randamentul acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obţinute de fabrică.*

ranforsáj s.n. (*constr.; livr.*) v. Consolidare. Întărire.

ranforsáre s.f. (*constr.; livr.*) v. Consolidare. Întărire.

rang s.n. **I 1** demnitate, onoruri (v. *onor*), titlu, ‹înv.› spiţă, stat[3], taxis. *Era un om onest pe care nu-l interesa rangul. Prin căsătorie, a urcat scara rangurilor până la vârf.* **2** (*mai ales la pl.* ***ranguri***) demnitate, poziţie, ‹înv. şi pop.› mărie[1], mărime, mărire, ‹înv.› cin[1], despus, dregătorie, ifos, orânduială, şedere, vrednicie, ‹grec.; înv.› ipolips, ‹fig.› treaptă. *Tatăl ei deţine un rang înalt în stat.* **3** grad, poziţie, situaţie, ‹înv.› stepenă, ‹fig.› treaptă. *Părinţii lui au cel mai înalt rang în ierarhia socială.* **4** condiţie, stare, teapă, ‹pop.› seamă, ‹fig.› treaptă, ‹fig.; pop.› mână. *Nu este de rangul lui ca să se preteze la asemenea fapte. Cei doi sunt de acelaşi rang.* **5** funcţie, grad, ‹înv.› ridicare. *Are rangul de subsecretar de stat. Tânărul are rangul de cercetător.* **6** (*determ. de un adj. num. ord.*) categorie, clasă, ‹fig.› mână. *Sportivii au fost cazaţi într-un hotel de rangul întâi.* **7** categorie, clasă, ordin, ‹înv.› ordine. *Este o realizare de prim rang. Vorbeşte despre cifre de rangul miilor.* **II** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Rând. Şir. Şirag.

rángă s.f. **1** ‹pop.› ştangă, ‹reg.› leştreang, manelă, părângă, răzuş, ţapină. *A folosit o rangă ca pârghie pentru a mişca un buştean.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

rángát s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

rániţă s.f. rucsac, ‹rar› sac, sac de spate, sac de spinare, ‹reg.› borneu. *Turistul a scos din raniţă un termos cu cafea.*

ránţie s.f. **1** (*bis.*) mantie. *Ranţia este o haină lungă şi largă, de postav, care este purtată, peste îmbrăcăminte, mai ales de călugări.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă. **3** (*reg.*) v. Scutec.

ranţ s.n. (*reg.*) **I 1** (*anat.*) v. Crestătură. Creţ. Cută. Dungă. Încreţire. Încreţitură. Rid. Zbârcitură. **2** v. Rumegătură. Rumeguş. **3** (*ind. text.*) v. Franj. **II** fig. (*zool.*) v. Gloabă. Mârţoagă.

ranversá vb. I. tr. (*fran.; compl. indică obiecte, corpuri etc.*) v. Întoarce. Răsturna.

rapáce adj. **1** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „după”*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreţ, lacom, neîndestulat, ‹rar› lăcomit, vampiric, ‹pop.› hapsân, lăcomos, ‹fam.; deprec.› fomist, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesăţios, vorace, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om rapace după câştig.* **2** (*înv.; despre animale sălbatice carnivore sau despre păsări*) v. Prădalnic. Răpitor.

rapacitáte s.f. aviditate, cupiditate, lăcomie, ‹înv.› luătură, răpăreţie, ‹grec.; înv.› pleonexie, ‹fig.› nesaţ, voracitate. *Rapacitatea l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.*

rapainoáge s.f. pl. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

rapandúlă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

răpág s.n. (*reg.*) v. Alunecuş. Gheţuş. Lunecuş.

rápăn[1] s.n. **I 1** (*med. vet.; rar; în forma* ***rapin****; mai ales la cai*) v. Morvă. Răpciugă. **2** (*med. vet.; pop.*) v. Boala lui Carré (v. *boală*). **3** (*med., med. vet.; la oameni, la animale şi la păsări; reg.*) v. Acarioză. Râie. Scabie. **II** (*pop.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie. **III** (*bot.; reg.*) v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*).

rápăn[2]**, -ă** adj. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Încărcat[2]. Plin.

rapíd, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre procese, fenomene etc.*) accelerat, grăbit, iuţit, pripit[2], zorit[2]. *Căldura excesivă determină o coacere rapidă a fructelor şi a legumelor.* **2** grăbit, iuţit, zorit[2], ‹înv.› iniuţit. *Se deplasează într-un ritm rapid.* **3** (*despre mişcări*) fulgerător, fulgurant, iute, ‹înv.› fulgeros. *Poliţistul a doborât infractorul din câteva mişcări rapide.* **4** (*despre paşi, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, întins[2], precipitat, repede, repezit, zorit[2], ‹înv. şi pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas rapid din cauză că întârzia.* **5** (*despre mişcări, procese etc. care se repetă*) des, grăbit, iute. *Bătăile clopotelor erau tot mai rapide şi puternice.* **6** (*despre oameni*) expeditiv, iute, operativ, prompt. *Brokerii trebuie să fie rapizi.* **7** (*despre modul de a acţiona al oamenilor sau despre mijloacele, procedeele folosite de ei*) expeditiv. *Conflictul social a fost rezolvat de autorităţi în mod rapid.* **8** (*despre gesturi, vorbire etc.*) expeditiv, grăbit, precipitat. *Îl deranjează exprimarea lui rapidă.* **9** grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, prompt, ‹înv.› neapesit, nezăbavnic. *Intervenţia chirurgicală rapidă i-a salvat viaţa.* **10** (*despre efectul unor medicamente*) imediat. *Efectul algocaminului este rapid.* **11** (*în opoz. cu „serios”, „profund”; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) expeditiv, fugitiv, sumar, superficial, ‹fig.; rar› fugos. *Consultul rapid al medicului l-a nemulţumit pe pacient.* **12** (*fam.; despre drumuri*) v. Scurt. **II** adv. **1** (*modal; adesea în opoz. cu „domol”, „încet”, „lin”; în legătură cu vb. de mişcare*) grabnic, iute, repede, tare, ‹pop.› rândunel, ‹înv.› olăceşte. *Merge când încet, când rapid.* **2** (*modal*) des, grăbit, iute. *Respiră rapid din cauză că a alergat.* **3** (*modal*) expeditiv, grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, prompt, repede. *Directorul rezolvă rapid cererea angajatului.* **4** (*modal*) fugitiv, repede. *Parcurge rapid textul.* **5** (*temporal*) grabnic, imediat, iute, îndată, repede, urgent, ‹reg.› mintenaş, minteni, pripeşte, sorgoş, ‹înv.› zburiş. *Îi expediază rapid suma de bani pe care i-a cerut-o.* **6** (*temporal*) curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, repede, timpuriu, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. şi reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaş, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peşin, techer-mecher. *A început să plouă şi copiii vor intra rapid în casă.* **III** s.n. (*transp.*) tren rapid. *Rapidul circulă cu viteză mare şi se opreşte doar în staţiile importante.*

rapiditáte s.f. **1** celeritate, iuţeală, repeziciune, viteză, ‹rar› velocitate, ‹reg.› aiept, ‹înv.› repezire. *Maşina se deplasează cu rapiditate.* **2** grabă, iuţeală, repeziciune, viteză, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. şi pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuţime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, rapiditatea cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **3** expeditivitate, operativitate, promptitudine, repeziciune. *I-a recomandat o firmă de transport recunoscută pentru seriozitate şi rapiditate.*

răpin s.n. (*med. vet.; rar*) = rapăn[1].

răpiţă s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***rapiţă-colză***, ***rapiţă-măruntă***, ***rapiţă-navetă***, ***rapiţă-sălbatică***) *Brassica napus* şi *Brassica rapa*; ‹reg.› broajbă, curechi-de-câmp, curechi-sălbatic, nap, nap-de-mirişti, nap-rotund, navetă[2], ridichioară, ‹înv.› colză. **2** ***rapiţă-sălbatică*** = **a** *Nasturtium palustre*; brâncuţă, ‹reg.› muştar-de-baltă; **b** (*reg.*) v. Muştar-de-câmp. Ridiche-sălbatică. Ridichioară (*Sinapis arvensis*); (*reg.*) ***rapiţă-albă*** = ***rapiţă-de-muştar*** v. Muştar. Muştar-alb. Muştar-bun (*Brassica alba*); ***rapiţă-de-câmp*** = ***rapiţă-de-muştar*** = ***rapiţă-sălbatică*** v. Muştar. Muştar-de-câmp. Muştar-sălbatic (*Brassica sinapis*); ***rapi-***

ţă-de-câmp = ***rapiţă-sălbatică*** v. Nap-sălbatic (*Brassica rapa campestris*); ***rapiţă-de-muştar*** v. Muştar. Muştar-de-câmp. Muştar-negru (*Brassica nigra*); ***rapiţă-de-ogoare*** = ***rapiţă-sălbatică*** v. Ridiche-sălbatică (*Raphanus raphanistrum*). **3** (*reg.*) v. Brâncuţă (*Sisymbrium officinale*).

răpor s.m. **I 1** (*med.; pop.*) ‹reg.› răpurei. *Raporul este o afecţiune a pielii cauzată în special de febră.* **2** (*med.; reg.*) v. Pojar. Rujeolă. **3** (*med.; reg.*) v. Scarlatină. **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Bubiţă. Bubuliţă. Bubuşoară. Coş[2]. **5** (*med.; reg.*) v. Alopecie. Calviţie. Chelie. Chelire. Decalvaţie. Pleşuvie. Pleşuvire. **II** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie.

rapórt s.n. **I 1** aderenţă, conexiune, corelaţie, înlănţuire, legătură, relaţie, ‹livr.› consecuţie, intercomunicaţie, ‹rar› conexitate, contexturâ. *Acest fenomen nu are niciun raport cu paranormalul.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) legătură, relaţie, ‹livr.› contingent, contingenţă, nex, ‹înv.› legământ, referinţă, ‹grec.; înv.› schesis. *Între ei există un vechi raport de prietenie. Prin raporturile de familie el a reuşit să aibă un loc important în viaţa publică.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) comunicare, contact, legătură, relaţie, ‹înv.› chelemet, ‹fig.; rar› punte. *Păstrează şi acum raportul cu un coleg din liceu.* **4** proporţie, relaţie. *În toate tablourile expuse raportul dintre armonia liniilor şi culoare este desăvârşit. În noul său roman autorul a reuşit să păstreze un raport echilibrat între raţiunea şi starea afectivă a personajului principal.* **5** conformitate. *Cheltuielile se fac în raport cu salariile.* **II 1** (*mat.*) proporţie. *Raportul este câtul dintre două mărimi de acelaşi fel, exprimate în aceleaşi unităţi.* **2** (*med., med. vet.*) ***raport radiotoracic*** = indice cardiotoracic. *Raportul radiotoracic este raportul diametrelor transversale maxime ale umbrei cardiace şi ale peretelui toracic, măsurate pe un clişeu radiografic.* **III** dare de seamă, referat, situaţie, ‹reg.› sămădaş, ‹înv.› doclad, otnoşenie, ‹grec. înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› tacrir, ‹rus.; înv.› povescă, predstavlenie. *Pentru a putea primi subvenţia, a fost necesar un raport despre starea financiară a instituţiei.*

raportá vb. I. **I** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) **1** (*la pers. 3*) a privi, a se referi, ‹înv.› a se atinge. *Tot ce se raportează la poezia populară merită atenţia cercetătorilor. Tranzacţia propusă se raportează doar la bani.* **2** a se referi, a viza. *Dezvăluirile din ziar se raportează la onorabilitatea familiei vedetei. Măsurile luate se raportează la privilegiile politicienilor.* **3** a se referi, ‹înv.› a se provoca, a se provocălui. - *La ce crezi că se raportează când face astfel de afirmaţii?* **4** (*înv.*) v. Aplica. Interesa. Privi. Referi. Viza[2]. **II 1** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „despre”*) a relata, ‹rar› a referi, ‹înv.› a paradosi. *Martorul raportează poliţiei despre accidentul care a avut loc pe autostradă.* **2** tr. (*compl. indică fapte, acţiuni etc.*) ‹înv.› a raportui, ‹rus.; înv.› a predstavlisi. *I-a raportat ce are de gând să facă în zilele următoare.* **3** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) a denunţa, a pârî, a reclama, a spune, ‹înv. şi pop.› a arăta, ‹fam.› a zice, ‹înv. şi reg.› a ponoslui, ‹reg.› a izda, ‹înv.› a descoperi, a donosi, a jelui, a vădi, ‹fig.; pop.› a vinde, ‹fig.; fam.› a aranja, a turna[1], ‹fig.; reg› a dichisi, ‹fig.; înv.› a măcăni, ‹arg.› a borî, a cânta, a ciripi, a cloncăni, a desena, a guiţa, a înfunda, a lătra, a mârâi, a peţi, a sifona, a stropi, a trâmbiţa, a vărsa, a vomita. *L-a raportat la poliţie pentru o faptă gravă pe care nu a făcut-o.*

raportáre s.f. referinţă, referire, ‹înv.› provocare. *Vedeta a cerut în interviu să nu se facă nicio raportare la familia sa.*

raportatór s.m. (*înv.*) v. Raportor.

raportór s.m., s.n. **1** s.m. ‹înv.› raportator, reportuitoriu. *Raportorul a făcut un referat despre situaţia financiară a instituţiei.* **2** s.n. (*geom.*) ‹înv.› transportator. *Raportorul este un instrument gradat, în formă de semicerc sau de cerc, care este folosit la trasarea şi la măsurarea unghiurilor.*

raportuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică fapte, acţiuni etc.*) v. Raporta.

rapsódic, -ă adj. (*despre idei, concepţii etc.*) ‹înv.› rapsodistic. *Concepţia rapsodică este lipsită de unitate.*

rapsodístic, -ă adj. (*înv.; despre idei, concepţii etc.*) v. Rapsodic.

rapt s.n. **1** luare, răpire, ‹înv.› apucătură, răpit[1], răpitură. *Raptul copilului influentului om de afaceri a fost un act nechibzuit.* **2** furat[1], furt, hoţie, pungăşie, tâlhărie, ‹rar› furătură, ‹înv. şi pop.› luat[1], ‹pop. şi fam.› hoţomănie, pungăşeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coţcărie, furăciune, sfeteriseală, sfeterisire, şparleală, şterpeleală, şterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaş, răbluşag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărăşug, tâlhărire, tâlhărşag, tâlhuşag, ‹grec.; înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coşire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fuşerai, giolărie, gioleală, intervenţie, juleală, manglă, mangleală, şuteală[2], zulă, zuleală. *A fost închis de mai multe ori pentru rapt.* **3** jaf, jefuire, jefuit[1], pradă, prădare, prădat[1], ‹înv. şi pop.› apucătură, prădăciune, răpire, ‹pop.› plean, ‹înv. şi reg.› jerpelire, ‹reg.› haram, răbălaş, răbluşag, ‹înv.› apucare, apucat[1], dobândă, prădăşug, prădătură, privască, răpiciune, răpit[1], răpitură, răpştire, ‹arg.› globire. *Motivul crimei a fost raptul.*

rar, rárá adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „des”; despre lucruri, corpuri, fiinţe etc. de acelaşi fel aflate într-un şir*) depărtat, distanţat. *Răsadurile rare se dezvoltă mai bine. Cei câţiva copaci rari din grădină au coroana bine dezvoltată.* **2** (*în opoz. cu „dens”, „compact”; despre pământ, zăpadă etc.*) afânat, înfoiat, moale, poros, pufos, ‹rar› pufăit[2], ‹pop.› ţărânos, ‹înv. şi reg.› uşor[2], ‹reg.› puhav, vospom, ‹înv.› răsfirat. *Solul săpat devine rar.* **3** (*mai ales despre aer*) rarefiat, rarificat, rărit[2]. *Aerul este rar în straturile superioare ale atmosferei.* **4** (*despre materiale, medii etc.*) subţire, transparent, uşor[2]. *Voalul este un material rar. O ceaţă rară pluteşte peste apa lacului.* **5** lent. *Bătăile pendulului sunt rare.* **6** (*în opoz. cu „rapid”; despre vorbire*) tărăgănat, ‹fig.› lăbărţat. *Vorbirea rară este enervantă.* **7** excepţional, neobişnuit, ‹rar› rarisim. *Meteorologii susţin că unele fenomene meteorologice sunt rare pentru anumite zone ale ţării.* **8** (*despre oameni*) ales[2], aparte, deosebit, distins, superior, ‹fam.› fain. *A reuşit să se împrietenească numai cu oameni rari.* **9** (*despre obiecte, cărţi, bijuterii, tablouri etc.*) ales[2], preţios, scump, valoros, ‹înv.› preţuit. *În casă are multe tablouri rare.* **II** adv. **1** (*temporal; în opoz. cu „ades”, „adesea”, „adeseori”, „deseori”, „des”, „frecvent”*) puţin, rareori. *Merge rar prin muzee. Călătoreşte rar, fiind bolnav.* **2** (*temporal; în opoz. cu „ades”, „adesea”, „adeseori”, „deseori”, „des”, „frecvent”*) arar[1], arareori, rareori, ‹înv.› avremi. *Se întâlnesc rar.* **3** (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) adagio, încet, largamente, largo, lento. **4** (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) andante, liniştit, moderat.

rára adv. (*modal; în opoz. cu „repede”; în legătură cu vb. de mişcare; pop.; adesea repet.*) v. Agale. Alene. Binişor. Domol. Încet. Încetinel. Încetişor. Lent. Lin[2]. Liniştit. Uşor[2]. Uşurel.

rarefácţie s.f. rarefiere, rarificare, subţiere, ‹înv.› subţietură.

rarefiá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică gaze ori corpuri gazoase*) a (se) rarifica, a (se) subţia, ‹reg.› a (se) subţira. *Aerul se rarefiază în straturile superioare ale atmosferei. Vântul rarefiază norii.*

rarefiát, -ă adj. **1** (*despre corpuri gazoase*) subţiat, subţire, ‹rar› subtil. *Norii, din ce în ce mai rarefiaţi, fac loc razelor soarelui.* **2** (*mai ales despre aer*) rar, rarificat, rărit[2]. *Aerul este rarefiat în straturile superioare ale atmosferei.*

rarefiére s.f. rarefacţie, rarificare, subţiere, ‹înv.› subţietură. *Din cauza rarefierii aerului, presiunea atmosferică scade odată cu creşterea altitudinii.*

ráreori adv. (*temporal; în opoz. cu „ades”, „adesea”, „adeseori”, „deseori”, „des”, „frecvent”*) **1** puţin, rar. **2** arar[1], arareori, rar, ‹înv.› avremi.

răreş, -ă adj. (*înv.; despre bărbaţi sau despre părţi ale feţei lor*) v. Spân.

rarifică vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică gaze ori corpuri gazoase*) a (se) rarefia, a (se) subţia, ‹reg.› a (se) subţira.

rarificáre s.f. rarefacţie, rarefiere, subţiere, ‹înv.› subţietură.

rarificát, -ă adj. (*mai ales despre aer*) rar, rarefiat, rărit[2].

rarísim adj. (*rar*) v. Excepţional. Neobişnuit. Rar.

rárişte s.f. **1** răritură, ‹pop.› limpeziş, răriş, ‹reg.› răret, rărime, răriştiş. *Copacii sunt puţini în raristea unei păduri.* **2** (*anat.; reg.; în forma* ***rărişte***) v. Diastemă. Strungăreaţă (v. *strungăreţ*).

raritáte s.f. **1** ‹înv. şi reg.› rărime. *Antichităţile sunt valoroase datorită rarităţii lor.* **2** curiozitate. *Această floare este o raritate a naturii.*

rárițăˡ s.f. **1** (*tehn., agric.*) ‹pop.› plug de prăşuit , plug de sapă, plug de săpat, ‹reg.› plugniţă, sapăˡ, sapă de plug (v. *sapăˡ*), săpătoare (v. *săpător*), târmâc, ‹înv.› răritoare. *Cu rariţa se răstoarnă şi se îngrămădeşte pământ la baza plantelor prăşitoare.* **2** (*art. Rariţa; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Ziuă (v. *luceafăr*). Luceafărul-din-Zori (v. *luceafăr*).

rárițăˀ s.f. **1** (*pesc.*) sirec, ‹reg.› radină. *Rariţa este o reţea cu ochiurile largi, care se adaugă volocului obişnuit, pentru a încurca mai uşor peştele.* **2** (*ind. text.; reg.*) v. Perdea.

ras[1] s.n. bărbiereală, bărbierit[1], ‹rar› răsătură. *Rasul zilnic este o obligaţie pentru un bărbat îngrijit.*

ras², rásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre bărbaţi sau despre faţa, obrajii lor*) bărbierit². *Faţa lui rasă se irită uşor.* **2** (*despre obiecte sau despre suprafaţa lor*) răzuit², ‹reg.› retezat². *Tigaia rasă are urme de cuţit. Vopseaua se impregnează mai uşor pe suprafaţa rasă a lemnului.* **II** adj. fig. **1** (*despre suprafeţe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, orizontal, plan, plat², şes, ‹fig.› şters. *În faţă se întinde o câmpie rasă, fără denivelări.* **2** (*despre terenuri*) cosit². *În urma cosaşilor câmpul rămâne ras.* **3** (*despre câmpuri*) secerat². *Câmpul ras miroase încă a grâu.* **III** adv. (*modal*) razant, tangenţial. *Avionul a trecut ras pe lângă peretele de stâncă. Raţa sălbatică atinsă de alice zboară ras cu solul.*

rasát, -ă adj. (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales², deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat², select, stilat, subtil, ‹fam.› şic[1], ‹fig.› cizelat², subţiat, subţire, ‹fig.; fam.› spălat². *La concertul cameral au participat persoane rasate.*

rásăˡ s.f. **I 1** (*biol.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) prăsilă, soi[1], specie, ‹pop.› sământă, ‹reg.› strană, ‹înv.› specială (v. *special*). *În deltă trăiesc foarte multe rase de animale. Fermierul a achiziţionat mai multe vaci dintr-o rasă austriacă.* **2** (*biol.*) sânge, ‹pop.› viţă. *Calul pe care l-a cumpărat pentru curse este de rasă arabă.* **3** (*biol.*) ***rasă ecologică*** = ecotip. *Rasa ecologică reprezintă un grup de indivizi din aceeaşi specie adaptat din punct de vedere genetic la condiţiile particulare de mediu;* ***rasă geografică*** = subspecie. *Rasa geografică este ataşată de o anumită regiune din arealul speciei, nu de un biotip definit.* **4** (*antrop.*) ‹înv.› seminţie, soi[1], viţă. *Sunt mai multe rase ale speciei umane, care prezintă, fiecare, un ansamblu de caractere ereditare, exprimate în particularităţi morfologice şi fiziologice, indiferent de limba şi obiceiurile folosite sau de diferenţele culturale.* **5** (*antrop.*) ***rasă galbenă*** = rasă mongolă, rasă mongolidă, rasă mongoloidă; ***rasă mongolă*** = rasă galbenă, rasă mongolidă, rasă mongoloidă; ***rasă mongoloidă*** = rasă galbenă, rasă mongolă, rasă mongoloidă; ***rasă mongoloidă*** = rasă galbenă, rasă mongolă, rasă mongoloidă. *Rasa mongoloidă se caracterizează prin culoarea gălbuie-brună a pielii, statură medie spre mică, părul negru şi drept, nasul mic şi ochii cu o îndoitură tipică a pleoapelor. Chinezii fac parte din rasa galbenă.* **6** (*impr.*) v. Neam. Seminţie. Spiţă. **7** (*impr.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaş. **II** fig. (*rar*) ⅄v. Calibru. Calitate. Nivel. Talie. Ţinută. Valoare. **2** v. Calibru. Caracter. Categorie. Fel. Gen. Natură. Soi[1]. Teapă.

rásăˀ s.f. (*bis.*) ‹înv.› schimă. *Rasa este o haină de culoare neagră, largă şi lungă până la călcâie, purtată peste îmbrăcăminte de călugări şi de călugăriţe.*

ráscoţă s.f. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

rasiál, -ă adj. (*polit.*) rasist, segregaţionist. *Germania nazistă a dus o politică rasială.*

rasísm s.n. (*polit.*) segregaţionism, ură de rasă (v. *urăˡ*). *În SUA, rasismul a fost abolit prin lege. Numeroase filme au ca subiect rasismul.*

rasíst, -ă adj. (*polit.*) rasial, segregaţionist.

rasól s.n. **I** (*culin.*) **1** ‹reg.› rinflaiş. *Rasolul este un fel de mâncare preparat din carne de vită din regiunea gambei sau din peşte, prin fierbere în apă sărată (cu diferite legume şi ingrediente).* **2** (*reg.*) v. Piftie. Răcitură. **II 1** (*fam.*) ‹fam.› fuşăială, fuşerai, fuşereală, fuşerire, rasoleală, rasolire. *S-a grăbit şi a făcut un rasol, un lucru de mântuială.* **2** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Tencuială.

rasoleálă s.f. **1** (*fam.*) ‹fam.› fuşăială, fuşerai, fuşereală, fuşerire, rasol, rasolire. **2** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Tencuială.

rasolí vb. IV. tr. (*fam.*) ‹fam.› a fuşeri, ‹reg.› a sucăli. *Nu a făcut treaba cu migală, ci numai a rasolit-o.*

rasolíre s.f. **1** (*fam.*) ‹fam.› fuşăială, fuşerai, fuşereală, fuşerire, rasol, rasoleală. **2** (*constr.; înv.*) v. Tencuială.

rast[1] s.n. (*german.; înv.*) v. Popas. Poposire.

rast² s.n. **1** (*fiziol., med., med. vet.; reg.*) v. Greaţă. Nausea. **2** (*fiziol., med., med. vet.; reg.*) v. Indigestie. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Infarct.

ráster s.n. **1** (*tipogr.*) sită fotografică. *Rasterul este o placă de sticlă, pătrată sau rotundă, cu o reţea fină de linii ori de puncte, folosită pentru fotoreproducerea anumitor figuri.* **2** (*electron.*) rastru. *Rasterul este ansamblul liniilor orizontale în care este descompusă o imagine de televiziune.*

rástru s.n. (*electron.*) raster.

raşchetá vb. I. tr. (*arg.*) **I** (*compl. indică faţa, înfăţişarea firească a cuiva sau, p.ext., fiinţe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluţi. Urâţi. **II** (*jur.*) **1** (*compl. indică infractori*) v. Aresta[1]. Captura. Prinde. **2** (*compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine.

raşpalău s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Răzătoare (v. *răzător*). Răzuitoare (v. *răzuitor*). **2** (*tehn.*) v. Raşpel.

ráşpă s.f. **1** (*fam.*) v. Gumă. Radieră. **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organˡ*). Penis.

ráşpel s.n. (*tehn.*) ‹reg.› raşpalău, răzălău, ‹fran.› limă². *Raşpelul este o pilă de oţel cu una sau cu mai multe feţe, lată, cu dinţi rari şi mari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii, a pieselor metalice de duritate mică sau a pieselor nemetalice.*

răştilă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Ragilă.

răştoc s.n. (*reg.*) v. Biciuşcă. Cravaşă.

rat s.m. (*jur.; înv. şi reg.*) v. Judecător.

ratá vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) a pierde, a scăpa. *A ratat deschiderea expoziţiei. A ratat începutul ceremoniei.*

ratáj s.n. (*fran.*) v. Eşec. Insucces. Neizbândă. Neizbutire. Neîmplinire. Nerealizare. Nereuşită (v. *nereuşit*).

ratáre s.f. pierdere, scăpare. *Regretă foarte mult ratarea începutului ceremoniei.*

ratașá vb. I. refl. fig. (*fran.; despre fiinţe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apropia. Ataşa. Lega[1].

ratát, -ă adj. **I 1** (*despre acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) eşuat, neizbutit, nereuşit, ‹pop.› abraş. *Este supărat din cauza proiectului ratat.* **2** (*despre evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) pierdut, scăpat. *A regretat începutul ratat al ceremoniei.* **II** (*despre oameni*) ‹fig.› irosit, ‹arg.› expirat. *Este un scriitor ratat.*

ratatináˡ vb. I. refl. (*livr.*) **1** (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau , p. ext., despre părţi ale corpului lor*) v. Cuta. Încreţi. Rida. Zbârci². **2** (*în opoz. cu „a se întări”; despre fiinţe sau despre forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi.

ratatúi s.n. (*culin.; fran.*) v. Ghiveci.

rátă s.f. **1** ‹rar› tranşă, ‹înv. şi reg.› câşti, ‹înv.› soroc. *Mai are de plătit încă două rate la bancă şi achită împrumutul.* **2** (*fin.*) procent. *Rata dobânzii la credit a crescut.* **3** (*fin.*) cursˡ. *Rata schimbului este în favoarea monedei naţionale.* **4** (*econ.*) ***rată de penetraţie*** = penetraţie a pieţei. *Rata de penetraţie în consum a unui produs se calculează ca raport dintre clienţii efectivi şi clienţii potenţiali ai acestui produs;* (*art.*) ***rata plusvalorii*** = rata profitului; ***rata profitului*** = rata plusvalorii. *Rata plusvalorii sau a profitului este raportul dintre plusvaloare şi capitalul variabil.* **5** (*ieşit din uz*) ***rată de asigurare*** v. Primă de asigurare.

ráţeş s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Magazie. Şopron. Şură. **2** (*deprec.*) v. Hardughie.

ratéu s.n. fig. eşec, insucces, neizbândă, neizbutire, neîmplinire, nerealizare, nereuşită (v. *nereuşit*), ‹fig.› pierdere, ‹fig.; fam.› avort. *Rateurile îl demoralizează. Gestul lui s-a soldat în final cu un rateu.*

ratificá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a confirma, a consacra, a consfinţi, a sancţiona, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. şi pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost ratificat de Parlament.*

ratificáre s.f. **1** (*jur.*) aprobare, confirmare, consacrare, consfinţire, sancţionare, sancţiune, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. şi pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validaţie. *Ratificarea legilor*

revine Parlamentului. **2** (*polit.*) ‹înv.› ratificație. *Ratificarea este acțiunea juridică prin care un stat își însușește, prin intermediul organelor sale competente, un tratat internațional.*

ratificát, -ă adj. (*jur.; despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) confirmat, consacrat, consfințit, sancționat, validat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea ratificată este dată publicității.*

ratificáție s.f. (*polit.; înv.*) v. Ratificare.

rátină s.f. (*reg.*) = radină.

ratítă s.f. (*ornit.*) acarinată. *Cazuarul și struțul fac parte din grupul ratitelor.*

ratón s.m. **1** (*zool.*) *Procyon lotor;* șop[1], ursuleț-spălător. **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

rátotă s.f. (*culin.; reg.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

rață s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Anas;* ‹reg.› papcă. **2** ***rață-gotcă*** = *Anas platyrhynchos;* rață-sălbatică; ***rață-leșească*** = *Chairina moscata;* ‹reg.› lișiță[1]; ***rață-sălbatică*** = *Anas platyrhynchos;* rață-gotcă; ***rață-sulițar*** = *Anas acuta;* sulițar; (*rar*) ***rață-mică*** v. Sarselă (*Anas crecca*); (*reg.*) ***rață-de-tău*** v. **a** Pescăruș (*Alcedo atthis hispida*); **b** Cocor (*Grus grus*). **II** (*iht.; reg.*) v. Știucă (*Esox lucius*). **III** (*med.; pop. și fam.*) v. Ploscă[1]. Urinal. Urinar.

rație s.f. porție, ‹înv. și reg.› obricariță, ‹înv.› mertic, oboroc, tain, ‹german.› ghebir, parton, ‹turc.; înv.› emiclic. *Animalelor dintr-o gospodărie li se dă zilnic o anumită rație de alimente.*

rațiocináre s.f. (*livr.*) ‹livr.› raționație. *Este apreciat pentru raționările lui, adică pentru raționamentele lui extrem de subtile.*

rațiocinăție s.f. (*livr.*) ‹livr.› raționare.

rațiocíniu s.m. (*fin.; latin.; înv.*) v. Decont. Decontare.

raționá[1] vb. I. intr. (*despre oameni*) a chibzui, a cugeta, a gândi, a judeca, a medita, a se răzgândi, a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să raționeze înainte de a lua o hotărâre importantă.*

raționá[2] vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales produse, utilități etc. de primă necesitate*) a raționaliza. **2** (*mat.; rar*) v. Raționaliza.

raționábil, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Corect. Drept. Echitabil. Just. Nepărtinitor. **2** (*despre cauze, motive etc.*) v. Bun. Fundamentat. Îndreptățit. Îndrituit. Întemeiat. Just. Justificat. Legitim. Logic[2]. Motivat. Serios. Temeinic.

rațiónal, -ă adj., adv. **I** adj. **1** cerebral, intelectual, mintal, spiritual. *În psihologia experimentală starea rațională a unui individ se determină cu ajutorul unui test.* **2** (*în opoz. cu „ilogic", „irațional"; despre oameni sau despre facultățile lor mintale*) logic[2], ‹înv.› rațonat[2]. *Este un spirit rațional. Are o judecată rațională.* **3** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, pătrunzător, profund, ‹fig.› luminos, subțire, treaz. *Este considerat un om cu mintea rațională.* **4** (*despre oameni*) cuminte, cumpănit, echilibrat, moderat, rezonabil, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr rațional, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui.* **5** (*despre oameni*) cerebral, judecat. *În tot ce face se dovedește a fi o persoană rațională.* **6** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rezonabil, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi raționale.* **7** (*în concepția lui Nietzsche și a lui Schelling; despre o atitudine în artă sau în cultură*) apolinic, lucid. **II** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a judeca", „a gândi", „a socoti"*) clar, limpede, lucid. *Judecă rațional faptele când trebuie să ia o hotărâre.* **2** chibzuit, cuminte, înțelept, înțelepțește, judicios, serios, temeinic. *A procedat rațional în ceea ce privește hotărârea luată.*

raționalíst, -ă adj. ‹înv.› rațonalistic. *Este adept al doctrinei raționaliste.*

raționalístic, -ă adj. (*înv.*) v. Rațonalist.

raționalizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică mai ales produse, utilități etc. de primă necesitate*) a raționa[2]. *Multe orașe își raționalizează consumul de apă. A raționalizat drastic curentul electric.* **2** (*mat.*) ‹rar› a raționa[2]. *A raționalizat o fracție cu numitorul irațional într-o fracție cu numitor rațional.*

raționalizáre s.f. raționare[2]. *În unele orașe s-a hotărât raționalizarea curentului electric.*

raționalizát, -ă adj. (*mai ales despre produse, utilități etc. de primă necesitate*) rațonat[1]. *Risipa de apă trebuie stopată printr-un consum raționalizat.*

raționamént s.n. **I 1** argument, considerent, ‹înv.› cuvânt, rezonament, ‹fran.; înv.› rezon. *Raționamentul era simplu, dar logic.* **2** ‹înv.› rezonament, socoată, socoteală, ‹fran.; înv.› rezon. ‹ital.; înv.› ragionament. *Potrivit raționamentului său, nu are cum să piardă acest pariu.* **3** cugetare, judecată, minte, rațiune, ‹înv.› socoată, socoteală, socotință. *Dogme banale îi țin loc de raționament.* **4** (*log.*) ***raționament transductiv*** = transducție. *În raționamentul transductiv trecerea de la un adevăr la altul nu se face în virtutea unei necesități logice, ci în virtutea unor coincidențe întâmplătoare.* **II** (*rar*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

raționáre[1] s.f. (*log.*) deducere, deducție, ‹înv.› rezonare. *Raționarea este un raționament în care concluzia decurge necesar din premise, între care una este o judecată universală.*

raționáre[2] s.f. raționalizare.

raționát[1]**, -ă** adj. (*mai ales despre produse, utilități etc. de primă necesitate*) raționalizat.

raționát[2]**, -ă** adj. (*în opoz. cu „ilogic", „irațional"; înv.; despre oameni sau despre facultățile lor mintale*) v. Logic[2]. Rațional.

rațiomíst s.m. (*înv.*) v. Contabil.

rațiúne s.f. **I 1** gând, minte, ‹livr.› cogitație. *Rațiunea nu poate cuprinde toate fenomenele care se petrec în univers.* **2** deșteptăciune, intelect, inteligență, judecată, minte, pricepere, spirit, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propria rațiune, nu urma sfaturile altora!* **3** cuget, fire, gândire, intelect, judecată, minte, spirit, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera rațiunii.* **4** gândire, intelect, înțelegere, judecată, minte, ‹fig.› cap, materie cenușie, substanță cenușie, substanță nervoasă cenușie. *Este apreciat pentru rațiunea lui, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează.* **5** judecată, minte, ‹rar› cunoștință, ‹pop. și fam.› glagore, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› ochi[1]. *La această vârstă înaintată are o rațiune normală.* **6** cugetare, judecată, minte, raționament, ‹înv.› socoată, socoteală, socotință. **7** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, sobrietate, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințenie, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe rațiunea pe care o are acum, la bătrânețe.* **II 1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptățire, justificare, justificație, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivație, temei, ‹rar› legitimizare, ‹înv. și pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găsește nicio rațiune pentru decizia pe care a luat-o.* **2** justificare, justificație, logică (v. *logic*[2]), motivare, motivație, noimă, rost, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are nicio rațiune.* **3** rost, temei, ‹fam.› socoteală. *În viață orice are o rațiune. Și moartea are rațiunea ei.* **4** cauză, considerent, mobil, motiv, pricină, prilej, temei, ‹rar› raționament, ‹înv. și pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig. înv.› cap. *Directorul instituției a vrut să știe care a fost rațiunea care a declanșat protestul salariaților.* **5** menire, mobil, obiectiv, rol[1], rost, scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Rațiunea scrisorii a fost aceea de a-i transmite informațiile cerute.* **6** înțeles[1], rost, semnificație, sens, ‹rar› semnificare, ‹înv. și pop.› meșteșug, tâlc, ‹pop.› noimă, ‹reg.› merchez, ‹înv.› tocmeală, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Rațiunea acestui gest extrem este de nepătruns pentru cunoscuți.*

ráucă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

ráuten s.m. (*bot.; german.; înv.*) v. Rută[2]. Rută-de-grădină (v. *rută*[2]). Virnanț (*Ruta graveolens*).

rávilă s.f. (*pesc.; rar*) = ragilă.

rávlă s.f. fig. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Cornul abundenței (v. *corn*). Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Lux. Noian. Opulență. Prisos. Revărsare. Ubertate.

raz s.n. **1** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) răzuitor, șabăr. *Razul este format dintr-o bară rotundă și scurtă de oțel, cu tăiș lățit și ascuțit la un capăt.* **2** (*reg.*) v. Otic. **3** (*la stână; reg.*) v. Răvar.

razachíe s.f. **1** (*vit.*) ‹pop.› țâța-caprei (v. *țâță*), țâța-oii (v. *țâță*), țâța-vacii (v. *țâță*), ‹reg.› țâțche. *Razachia este o specie de struguri de masă, care are boabele mari, albe sau roșii, lunguiețe și foarte cărnoase.* **2** (*bot.; reg.; și* ***razachie-sălbatică***) v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*).

razánt adv. (*modal*) ras[2], tangențial. *Avionul a trecut razant pe lângă peretele de stâncă. Rața sălbatică atinsă de alice zboară razant cu solul.*

rázã s.f. **I 1** (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, ‹rar› proiecție, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, șuviță, trâmbă. *O rază de lumină pătrunde pe sub ușă.* **2** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) lumină, strălucire, ‹rar› senin, străluminare, ‹înv. și pop.› lume, răsfrângere, vedere, ‹reg.› zare, ‹înv.› luceafăr, luceală, luceață, lucoare, smiclire, ‹latin.; înv.› luce, ‹fig.› bătaie. *Îi orbea razele soarelui. Paharele sclipeau în razele candelabrului aprins.* **3** (*fiz.*) radiație. *Este contraindicată expunerea la razele solare între orele 12°° și 16°°. Se scoală devreme pentru a prinde razele ultraviolete.* **4** (*la pl.; fiz., med., med. vet.*) ***raze Röntgen*** = ***raze X*** = radiație Röntgen, radiație X. *Razele Röntgen sunt folosite în radiografie și în radioscopie.* **5** (*fiz.*) ***rază hertziană*** = undă hertziană, undă radio. *Raza hertziană transmite semnalele radiofonice;* (*la pl.*) ***raze gama*** = radiație gama. *Razele gama sunt emise de corpurile radioactive, producându-se prin tranziții în interiorul nucleelor atomice;* ***raze ultrascurte*** = ultrascurte. *Razele ultrascurte sunt radiații electromagnetice cu lungimi de undă foarte mici, utilizate în telecomunicații, medicină etc.* **6** (*art., la pl.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Razele-Nopții*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **7** (*med., med. vet.; reg.*) v. Radiografie. Radiogramă. Röntgenografie. Schiagrafie. **8** (*p. anal.; tehn.; la vârtelniță; reg.*) v. Fofează. **II 1** (*geom.*) ‹înv.› semidiametru. *Raza reprezintă distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferința lui sau din centrul unei sfere până la un punct oarecare de pe suprafața ei.* **2** (*mat.*) ***rază vectoare*** = vector de poziție. *Raza vectoare este un segment de dreaptă orientat care unește un punct fix cu un punct mobil de pe o curbă dată.* **3** ***rază vizuală*** = linie vizuală. *Raza vizuală este linia dreaptă imaginară care unește ochiul observatorului cu obiectul observat.* **4** arie[2], zonă. *Nu este nicio casă pe o rază de cinci kilometri.* **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Cracă. Creangă. Ramură. **2** (*și art.,* ***raza-soarelui***) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*). **3** (*art.; la pl.*) ***razele-soarelui*** v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*). **IV** fig. **1** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹fig.› foc, lumină, scăpărare, străfulgerare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde raza din priviri.* **2** frumusețe, minunăție, minune, splendoare, ‹fig.› vis. *Fiica lor este o rază.* **3** ‹fig.› licăr, licărire, licărit, lucire, pâlpâire, scăpărare, străfulgerare. *Simte o rază de speranță în suflet.* **4** ***rază de activitate*** = rază de acțiune. *Această problematică nu intră în raza ei de activitate;* ***rază de acțiune*** = rază de activitate.

răzie s.f. ‹arg.› înghesuială. *Infractorul a fost descoperit în urma unei razii într-un cartier mărginaș al orașului.*

răzna adv. **1** (*modal; în legătură cu vb. ca „a o apuca”, „a o lua”, „a merge”, „a pleca”, „a porni”, „a umbla”*) ‹pop. și fam.› haihui. *Copiii au luat-o razna prin pădure. - Unde umbli razna toată ziua?* **2** (*modal; pop. și fam.; mai ales în legătură cu vb. „a sta”*) v. Deoparte. Izolat. Retras. **3** (*local; pop. și fam.*) v. Departe. Mult.

răznă s.f. (*rar*) **1** v. Dispersare. Dispersie. Împrăștiere. Răsfirare. Răspândire. Răzlețire. Risipire. **2** fig. v. Digresiune. Divagare. Divagație. Excurs. Ocol. Ocoliș. Paranteză.

răbăgíe s.f. (*reg.; mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.

răbălăș s.n. (*reg.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

răbălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Fura. Pungăși. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

răbdá vb. I. **1** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păți, a suferi, a suporta, a trăi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiți, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A răbdat multe umilințe de la colegi.* **2** tr. (*compl. indică suferințe, greutăți etc.*) a duce[2], a îndura, a suferi, a suporta, ‹pop.› a apuca, ‹înv.› a simți. *Rămânând văduvă, femeia a răbdat toate greutățile și necazurile familiei.* **3** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a suferi, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot răbda comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **4** intr. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a se domina, a se reține, a se stăpâni, a se ține, ‹rar› a se inhiba, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu ar fi răbdat, ar fi izbucnit în plâns.* **5** tr. (*înv.*) v. Crede. Nădăjdui. Spera.

răbdáre s.f. **1** ‹rar› răbdat[1], ‹înv.› răbdurie. *A așteptat mult timp ca el să-și schimbe comportamentul, însă, acum, răbdarea ei a ajuns la capăt.* **2** ‹livr.› anduranță, pacientă, ‹pop.› îndurare, ‹înv.› îngăduială, târpenie. *Orice mamă are răbdare cu fiii ei.* **3** perseverență, stăruință, tenacitate. *Dă dovadă de răbdare în toate întreprinderile sale. S-a angajat într-o lucrare care, pe lângă știință, necesită și multă răbdare.* **4** (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **5** (*înv.*) v. Indulgență. Îngăduință. Îngăduire. Înțelegere. Permisivitate. Toleranță. **6** (*înv.*) v. Nădejde. Speranță.

răbdăt[1] s.n. (*rar*) v. Răbdare.

răbdăt[2]**, -ă** adj. (*despre chinuri, suferințe etc.*) îndurat, suferit. *Nu-și aduce aminte cu plăcere de necazul răbdat.*

răbdătór, -oáre adj. **I 1** (*despre oameni*) îndurător, ‹înv. și pop.› răbduriu, ‹înv.› răduros. *A fost toată viața un om răbdător, care a suportat cu resemnare multe suferințe, boli și necazuri.* **2** (*despre oameni*) ‹livr.› pacient, ‹înv. și pop.› răbduriu, ‹pop.› pilos, ‹înv.› suferitor. *Orice mamă este răbdătoare cu fiii ei.* **3** (*despre oameni*) concesiv, indulgent, îngăduitor, permisiv, tolerant, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea răbdătoare cu cei care greșesc.* **4** (*despre firea oamenilor*) perseverent, stăruitor, tenace, ‹livr.› pacient, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› răbduriu, ‹pop.› pilos, ‹înv.› nevoitor. *Femeile au, în general, o fire răbdătoare.* **II** fig. (*rar; despre corpuri, obiecte etc.*) v. Puternic. Rezistent. Sănătos. Solid. Tare. Trainic. Zdravăn.

răbduríe s.f. (*înv.*) v. Răbdare.

răbduríu, -íe adj. **I 1** (*rar; despre firea oamenilor*) v. Perseverent. Răbdător. Stăruitor. Tenace. **2** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Răbdător. **3** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Îndurător. Răbdător. **4** (*pop.; despre oameni*) v. Concesiv. Indulgent. Îngăduitor. Permisiv. Răbdător. Tolerant. **II** (*pop.; despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Puternic. Rezistent. Tare.

răblări vb. IV. tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.

răblărít, -ă adj. (*fam.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

răblolí vb. IV. refl. unipers. (*reg.; despre vreme*) v. Încălzi. Muia.

răblușág s.n. (*reg.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

răbój s.n. **1** (*în trecut; înv. și pop.*) ‹reg.› răvar, răvaș, țăncușă. *Răbojul era o bucată de lemn pe care se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli, numărători etc.* **2** (*pop.*) v. Calcul. Calculare. Socoteală. Socotire. Socotit[1]. **3** (*la stână; reg.*) v. Răvar.

răboleálă s.f. (*reg.*) v. Răsteală. Răstire. Stropșeală.

rábolí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

răboțoí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
răbufneálă s.f. **I 1** (*mai ales fig.*) acces, bufeu, răbufnire, ‹rar› răbufnitură, ‹fig.› izbucnire. **2** (*pop. și fam.*) v. Bufneală. Bufnet. Bufnire. Bufnit. Bufnitură. Pufnet. **II** (*reg.*) v. Fermentare. Fermentație.
răbufní vb. IV. **I 1** intr. (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) a erupe, a ieși, a irupe, a izbucni, a țâșni, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. și reg.› a prâsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a bușni, a buti, a năsădi, a spârcâi, a țâști[2], a țușni. *Petrolul a început să răbufnească la o sondă. Vaporii răbufnesc cu zgomot din supape.* **2** tr. (*pop.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **3** intr. (*reg.; despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) v. Fermenta. **II** intr. fig. **1** (*despre oameni; uneori determ. prin „în râs”, „în plâns”*) a bufni, a izbucni, a pufni. *Nervoasă, răbufnește în fața lor. Copilul răbufnește în plâns.* **2** (*despre sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor*) a izbucni. *Mânia lui, reprimată îndelung, a răbufnit cu violență. O ură cruntă răbufnea în vorbele lui.* **3** (*despre oameni*) ‹fig.› a exploda, a izbucni, a sări. *Enervat la maximum, abia se stăpânea să nu răbufnească.*
răbufnire s.f. **1** erupție, irupere, irupție, izbucnire, țâșnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală. *Specialiștii supraveghează răbufnirea petrolului.* **2** (*mai ales fig.*) acces, bufeu, răbufneală, ‹rar› răbufnitură, ‹fig.› izbucnire. *Are o răbufnire de furie.* **3** (*pop. și fam.*) v. Bufneală. Bufnet. Bufnire. Bufnit. Bufnitură. Pufnet.
răbufnitúră s.f. (*rar*) **1** (*mai ales fig.*) v. Acces. Bufeu. Răbufneală. Răbufnire. **2** v. Bufneală. Bufnet. Bufnire. Bufnit. Bufnitură. Pufnet.
răbuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge.
răbuiálă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› răbuire. *Răbuiala unor obiecte din piele constă în ungerea lor cu o soluție pe bază de păcură pentru a le înmuia.* **2** v. Dereticare. Dereticat[1].
răbuíre s.f. (*reg.*) ‹reg.› răbuială.
răbuní vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Culca. Întinde. Lungi. Tolăni.
răbumít, -ă adj. (*constr. mai ales cu vb. „a sta”; reg.; despre ființe*) v. Culcat[2]. Întins[2]. Lungit. Tolănit.
răcăn s.m. (*milit.; deprec.*) v. Recrut.
răcăbúș s.m. (*reg.*) v. Cărăuș. Căruțaș.
răcăduí vb. IV. refl. (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.
răcăí vb. IV. intr. (*reg.; despre broaște*) v. Miorcăi. Ocăcăi. Orăcăi.
răcălí[1] vb. IV. intr. (*reg.; despre rațe*) v. Măcăi. Măcăli. Măcăni.
răcălí[2] vb. IV. tr. (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.
răcămățí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
răcănél s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
răcăní vb. IV. intr. (*reg.; despre broaște*) v. Miorcăi. Ocăcăi. Orăcăi.
răcănít s.n. (*reg.*) v. Miorcăire. Miorcăit. Ocăcăit. Orăcăială. Orăcăire. Orăcăit.
răcărélе s.f. pl. (*bot.; reg.*) = răcorele.
răcăstáu s.n. (*hidrotehn.; reg.*) v. Baraj. Ecluză. Stăvilar. Zăgaz.
răcășí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. ‹reg.› a răcăși. *A răcășit în ordine lemnele la tason.* **2** refl. (*despre ființe*) v. Culca. Întinde. Lungi. Tolăni.
răcășuí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a răcăși.
răcățél s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
răceá s.f. (*pesc.; reg.*) v. Minciog.
răceálă s.f. **I 1** frig, rece, ‹fam.; glum.› cald nemțesc. *Când are febră, simte răceală la picioare.* **2** răcoare. *Răceala aerului de munte îi tăie respirația.* **3** (*med., med. vet.*) ‹pop.› troahnă, ‹reg.› rahnă[1], rădăgeală, rebegeală, șuhărie, trohneală. *A neglijat o răceală banală și a făcut pneumonie.* **II** fig. **1** ‹fig.› reținere, rezervă, sobrietate. *La început a fost primit cu răceală în grupul lor, dar, cu timpul, au devenit buni prieteni. Sesizează răceala din glasul lui când vorbește cu persoane incomode.* **2** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferență, indolență, inerție, insensibilitate, nepăsare, nesilință, pasivism, pasivitate, placiditate, prostrație, tembelism, ‹fig.› letargie, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de răceală față de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **3** imparțialitate, nepărtinire, obiectivitate. *Un judecător trebuie să dovedească răceală.* **4** (*rar; adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra”, „a-și pierde”*) v. Calm[2]. Cumpăt. Fire. Sânge rece. Stăpânire. Stăpânire de sine.
răcér s.n. (*tehn.; la cazanul de distilat rachiu; reg.*) v. Răcitor.
răchișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Cătină. Cătină-de-garduri (*Lycium vulgare*).
răchitán s.m. (*bot.*) *Lythrum salicaria*; ‹reg.› brăileancă, călbășoară, cârligățea, floarea-zânei (v. *floare*), florile-zânelor (v. *floare*), gălbejoară, lemnie (v. *lemniu*), lemnuș, lemnușcă, zburătoare (v. *zburător*), zburătoare-bărbătească (v. *zburător*), zburătoare-bărboasă (v. *zburător*).
răchitár subst. (*colect.; bot.; reg.*) v. Răchitărie. Răchitiș.
răchítă s.f. (*bot.*) **I 1** (*și răchită-albă, răchită-verde, art., răchita-cea-fragedă*) *Salix fragilis*; mlajă, ‹reg.› lozie, plesnitoare, salcă[2], salcie, salcie-fragedă, salcie-plesnitoare, sălcică, sălcioară. **2** (*și răchită-albă, răchită-de-împletit, răchită-de-mlajă, răchită-mlajă*) *Salix viminalis*; mlajă, răchițică, răchițică-albă, răchițică-mlajă, salcie, salcie-americană, salcie-de-mlaje, salcie-roșie, salcie-vânjoasă, ‹reg.› lozie, răchiteață. **3** *răchită-albă* = *Salix incana*; mlajă, ‹reg.› salcie, salcie-albicioasă; *răchită-roșie* = *Salix purpurea*; mlajă, ‹reg.› lozie, răchițică, salcie, salcie-neagră, salcie-purpurie, salcie-roșie. **4** (*reg.; și răchită-cu-mâță, răchită-moale, răchită-puturoasă, răchită-sălbatică*) v. Iovă (*Salix capraea*). **5** (*reg.; și răchită-puturoasă*) v. Salcie. Salcie-cenușie. Salcie-sălbatică. Zălog[1] (*Salix cinerea*). **6** (*reg.; și răchită-albă, răchită-cu-mâțoace, răchită-de-luncă, răchită-de-pădure, răchită-mare, răchită-sălbatică*) v. Salcie. Salcie-albă. Salcie-alburie (*Salix alba*). **7** (*reg.; și răchită-albă, răchită-americană, răchită-de-mlajă, răchită-iovă, răchită-jalnică, răchită-mlăjoasă, răchită-moartă, răchită-pletoasă, răchită-supărată, art., răchita-plângerii*) v. Salcie. Salcie-jalnică. Salcie-moartă. Salcie-plângătoare. Salcie-plecată. Salcie-pletoasă. Salcie-răchitoasă (*Salix babylonica*). **II** (*colect.; înv. și pop.*) v. Răchitărie. Răchitiș.
răchitárie s.f. (*colect.; bot.*) răchitiș, ‹înv. și pop.› răchită, ‹reg.› răchitar, răchitici. *Răchităria este plantația, pădurea sau desișul de răchite.*
răchiteáță s.f. (*bot.; reg.*) v. Mlajă. Răchită. Răchită-albă. Răchită-de-împletit. Răchită-de-mlajă. Răchită-mlajă. Răchițică. Răchițică-albă. Răchițică-mlajă. Salcie. Salcie-americană. Salcie-de-mlaje. Salcie-roșie. Salcie-vânjoasă (*Salix viminalis*).
răchitíci subst. (*colect.; bot.; reg.*) v. Răchitărie. Răchitiș.
răchitíș s.n. (*colect.; bot.*) răchitărie, ‹înv. și pop.› răchită, ‹reg.› răchitar, răchitici.
răchițeá s.f. (*bot.*) **1** răchițică. **2** (*la pl. răchițele*) *Vaccinium oxycoccos*; ‹reg.› pomiță-de baltă. **3** (*la pl.; reg.*) *răchițele-de-toamnă* v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*).
răchițél s.m. (*zool.; reg.*) v. Broască-de-iarbă. Broască-verde. Broatec. Brotac. Brotăcel. Buratic (*Hyla arborea*).
răchițícă s.f. (*bot.*) **1** răchițea. **2** *Elaeagnus angustifolia*; ‹rar› măslin-sălbatic, ‹reg.› dafin-sălbatic, salcie-domnească, salcie-mirositoare, sălcioară, sălcioară-mirositoare, sălciuță-mirositoare, ‹înv.› oleastru. **3** (*și răchițică-albă, răchițică-mlajă*) *Salix viminalis*; mlajă, răchită, răchită-albă, răchită-de-împletit, răchită-de-mlajă, răchită-mlajă, salcie, salcie-americană, salcie-de-mlaje, salcie-roșie, salcie-vânjoasă, ‹reg.› lozie, răchiteață. **4** *răchițică-de-toamnă* = *Aster tripolium*; albăstrică, liliac-de-câmp (v. *liliac*[1]), liliac-de-toamnă(v. *liliac*[1]), liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]), reg.› tămâiță-de-câmp. **5** (*reg.*) v. Bucuria-casei (v. *bucurie*). Canale (*Impatiens balsamina*). **6** (*reg.*) v. Cătină (*Lycium halimifolium*). **7** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). **8** (*reg.*) v. Mlajă. Răchită-roșie (*Salix purpurea*). **9** (*reg.*) v. Pufuliță. Zburătoare (v. *zburător*) (*Epilobium angustifolium*). **10** (*reg.*) v. Răscoage (*Chamaenerion angustifolium*). **11** (*reg.; și răchițică-albă*) v. Salcie. Salcie-jalnică. Salcie-moartă. Salcie-plângătoare. Salcie-plecată. Salcie-pletoasă. Salcie-răchitoasă (*Salix babylonica*). **12** (*la pl. răchițele; reg.*) v. Slăbănog (*Impatiens noli-tangere*).

răcí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) răcori, ‹pop.› a (se) desfierbânta, ‹reg.› a (se) reveni[2]. *Vara, răcește încăperea cu ajutorul aparatului de aer condiționat. Mâncarea se pune în frigider după ce se răcește bine.* **2** refl. (*despre vreme*) a se înăspri, ‹reg.› a ostri. *Vremea începe să se răcească spre sfârșitul toamnei.* **3** intr. (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹pop.› a trohni, ‹înv. și reg.› a înfrigoșa, ‹reg.› a colnici, a rădăgi, a rebegi, a trohnări. *A răcit pentru că a stat în curent.* **4** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **5** refl. (*arg.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **II** fig. **1** refl. (*despre ființe*) a încremeni, a înlemni, a înmărmuri, a înțepeni, ‹fig.› a împietri, a îngheța, a înțeleni, a paraliza, ‹fig.; înv. și pop.› a mărmuri. *S-au răcit de frică când au auzit urletul lupului.* **2** refl. (recipr.) (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se depărta, a se îndepărta, a se înstrăina, ‹fig.› a se rupe. *După căsătorie, băiatul s-a răcit de familia lui. Nu s-au văzut de multă vreme și s-au răcit unul de altul.* **3** tr. (*fam.; compl. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) v. Adormi. Alina. Astâmpăra. Atenua. Calma. Domoli. Îmblânzi. Liniști. Potoli. Răcori. Slăbi. Stinge. Tempera. Ușura.

răcíre s.f. **1** răcit[1]. *Nu mai este loc în frigider și pentru răcirea sticlelor cu apă minerală.* **2** fig. înstrăinare. *Răcirea dintre ei a intervenit în urma unei dispute.*

răcít[1] s.n. răcire.

răcít[2], -ă adj. **1** rece. *Caloriferele răcite se încălzesc rapid când centrala termică începe să funcționeze. Supa răcită nu se poate mânca.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) ‹pop.› trohnit, ‹reg.› rădăgit. *Unei persoane răcite i se recomandă să bea ceaiuri fierbinți cu lămâie.*

răcitoăică s.f. (*bot.; reg.*) v. Cârligei (v. *cârligel*) (*Epilobium roseum*).

răcitór, -oáre s.n., s.f. **1** s.n. (*tehn.*) ghețar. *Răcitorul este folosit pentru păstrarea alimentelor, pentru răcirea băuturilor etc.* **2** s.n., s.f. (*tehn.; la cazanul de distilat rachiu; pop.*) ‹reg.› răcer. *Răcitorul este o instalație cu apă rece, care servește la condensarea vaporilor de alcool.* **3** s.n. (*med.; arg.*) v. Morgă[1]. Prosectură.

răcitúră s.f. (*mai ales la pl. **răcituri**; culin.*) piftie, ‹reg.› aitură, catarigi, cotoroage, ghinturi, înghețată (v. *înghețat*), înghețătură, piciorong, pistoseli, plachie, răsol, reci (v. *rece*), străgheață, tremurele, tremurici, tremuriște. *De Crăciun, gospodinele prepară răcituri de porc sau de curcan.*

răclitúră s.f. (*tehn.; rar*) v. Canelură. Nut. Renură.

răclíță s.f. (*înv. și pop.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță.

răcluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică terenuri*) v. Lotiza. Parcela.

răclúță s.f. (*înv. și reg.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță.

răcnet s.n. **1** strigăt, țipăt, urlet, zbierătură, zbieret, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. și reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, țipătură[1], țipot, ‹fig.› muget, răget. *Răcnetele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.* **2** (*înv. și pop.*) v. Muget. Mugit. Răget. **3** (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

răcní[1] vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹reg.› a bornăi, a otătăi, a puhăi, a răncoti, a țipoti, a țipui, a țipuri, a țivli, ‹fig.› a rage, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii răcnesc așa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Răcnește de durere când este atins la piciorul lovit.* **2** (*despre oameni*) a striga, a țipa[1], a urla, a vocifera, a zbiera, ‹fig.› a trâmbița. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, răcnește, amenință, bate cu pumnul în masă.* **3** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se răsti, a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹pop. și fam.› a se bursuca,a se burzului, a se stropși, ‹pop.› a se coțobăni, a se oțârî, ‹fam.› a se răți, a se zborși, a se zmei, ‹înv. și reg.› a se răpști, ‹reg.› a se coțofăni, a hropsi, a se născocorî, a se otătăi, a se răboli, a se răboțoi, a se răcămăți, a se răgădui[1], a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuța, a trușni, a truștui, ‹înv.› a se îngurguța, a marecuvânta, a răcăi[1], ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata răcnește la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria și răcnea la ea.* **4** (*înv. și pop.; despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.

răcní[2] vb. IV. tr. (*fiziol.; reg.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita.

răcnitúră s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret. **2** v. Muget. Mugit. Răget.

răcoáre s.f., adj. **I** s.f. **1** răcoreală, ‹înv. și pop.› răcorire, ‹reg.› reveneală. *Răcoarea nopții îi determină să intre în casă.* **2** răceală. *Răcoarea aerului de munte îi tăie respirația.* **3** (*la pl. **răcori**; de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde”, „a simți”, „a străbate”, „a trece”*) fiori (v. *fior[1]*). *O trec răcorii din cauza emoției puternice.* **4** fig. (*fam.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **II** adj. (*înv.*) **1** v. Răcoros. Reavăn. Rece. **2** v. Răcorit. Răcoritor. Răcoros.

răcoreálă s.f. răcoare, ‹înv. și pop.› răcorire, ‹reg.› reveneală.

răcoréle s.f. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **2** v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*). **4** (*în forma **răcărele***) *Calystegia pubescens*; ‹reg.› zorele-bătute (v. *zorea*). **5** v. Zorele (v. *zorea*) (*Quamoclit pennata*).

răcorí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) răci, ‹pop.› a (se) desfierbânta, ‹reg.› a (se) reveni[2]. *Vara, răcorește încăperea cu ajutorul aparatului de aer condiționat. Mâncarea se pune în frigider după ce se răcorește bine.* **2** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni*) a se aerisi, ‹reg.› a se luftui, a se lufturi. *A ieșit afară pentru a se răcori puțin.* **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) stinge, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a răcorit durerea pentru moment.*

răcoríre s.f. (*înv. și pop.*) v. Răcoare. Răcoreală.

răcorít, -ă adj. **1** (*mai ales poetic*) răcoritor, răcoros, ‹înv.› răcoare. **2** fig. (*despre ființe*) calmat, domolit, îmbunat, împăcat, liniștit, potolit[2], ‹fig.› îmblânzit, înmuiat. *Răcorit, bărbatul regretă atitudinea pe care a avut-o.*

răcoritór, -oáre adj. **1** răcorit, răcoros, ‹înv.› răcoare. *Îi place să se scalde vara în apa răcoritoare a râului. S-a retras la umbra răcoritoare a nucului.* **2** fig. alinător, calmant, liniștitor, ‹fig.› răcoros. *Infuzia din fiori de tei are o acțiune răcoritoare asupra sistemului nervos. Unguentul are efect răcoritor.*

răcorós, -oásă adj. **I 1** răcorit, răcoritor, ‹înv.› răcoare. **2** (*despre aer, miros etc.*) reavăn, rece, ‹înv.› răcoare. *Seara, după o zi călduroasă, este o plăcere să respiri aerul răcoros de afară.* **3** (*în opoz. cu „cald”; despre climă, locuințe, încăperi etc.*) friguros, rece, ‹fig.› înghețat. *În stațiunile montane clima este răcoroasă. Are o casă răcoroasă.* **4** (*despre mirosuri*) înviorător, proaspăt. *În cameră plutea un miros răcoros de iasomie.* **II** fig. alinător, calmant, liniștitor, ‹fig.› răcoritor.

răcovínă s.f. (*bot.*) **1** *Stellaria media*; ‹reg.› aurică, coadă-de-găină, cuișoriță, ghețișoară, iarba-găinii (v. *iarbă*), iarbă-de-păsări, rocoțel, rocoviță, scânteiuță, steluța-fetei (v. *steluță*), steluță-albă. **2** (*reg.*) v. Busuioc-de-câmp (*Galinsoga quadriradiata*). **3** (*reg.*) v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). **4** (*reg.*) v. Mierluță[1] (*Alsine verna*). **5** (*reg.*) v. Rocoțea (v. *rocoțel*) (*Stellaria graminea*). **6** (*reg.*) v. Roșuță (v. *roșuț*) (*Anagallis caerulea*). **7** (*reg.*) v. Sânziană (*Galium rotundifolium*). **8** (*reg.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).

răcuí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

răculéț s.m. **I** (*zool.*) răcușor, ‹rar› răcuț. **II** (*bot.*) **1** *Polygonum bistorta*; șerpariță, ‹reg.› buruiana-rândunicii (v. *buruiană*), cârligățe, cârligel, cârligățică, cârligel, cârliguț, ghințură, iarba-balaurului (v. *iarbă*), iarba-bolnavului (v. *iarbă*), iarba-șarpelui (v. *iarbă*), iarbă-iute, iarbă-roșie, lemn-dulce, moțul-curcanului (v. *moț[1]*), nodurar, rădăcina-șarpelui (v. *rădăcină*), scoriș-de-munte, troscot[1], troscoțel, țâța-fiului (v. *țâță*). **2** (*reg.*) v. Iarba-șopârlelor (v. *iarbă*) (*Polygonum viviparum*). **3** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*).

răcúrgere s.f. (*hidrol.; înv.*) v. Reflux.

răcușór s.m. **1** (*zool.*) răculeț, ‹rar› răcuț. **2** (*entom.*) *Nepa cinerea*; ploșniță-de-apă. **3** (*bot.; reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*).
răcúț s.m. (*zool.; rar*) v. Răculeț. Răcușor.
rădășcă s.f. (*entom.*) *Lucanus cervus*; răgace, ‹pop.› corodașcă, ‹reg.› boul-babei (v. *bou*), boul-Domnului (v. *bou*), boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*), bourel, buhai, buhaiul-lui-Dumnezeu (v. *buhai*), capul-cerbului (v. *cap*), caraban, cerb, cerbar, cerbul-lui-Dumnezeu (v. *cerb*), corn, cornac, cornac-mare, corneci, pe-pe-cu-coarne, răgăciță, taur, vaca-Domnului (v. *vacă*), vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*).
rădăcină vb. I. refl. fig. **1** (*rar; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **2** (*înv.; despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la", „pe la" etc.*) v. Invetera. Încuiba. Înrădăcina. Înțeleni. Statornici.
rădăcină s.f. **I** (*bot.*) **1** ‹reg.› colnare. *Copacul s-a uscat de la rădăcină. A scos floarea cu tot cu rădăcină, ca să o răsădească într-un ghiveci.* **2** ***rădăcină laterală*** = ***rădăcină secundară*** = radicelă. *Rădăcina laterală se dezvoltă pe rădăcina principală.* **3** (*art.*) ***rădăcina-vieții*** = *Panax schinseng*; ginseng. **4** (*reg.*) ***rădăcină-amară*** v. Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana sphlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*); ***rădăcină-de-friguri*** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*); ***rădăcină-de-ghimber*** = ***rădăcină-de-piper-alb*** v. Ghimber (*Zingiber officinale*); ***rădăcină-de-lingoare*** v. **a** Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata*); **b** Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*); ***rădăcină-de-micșunea*** v. Stânjenel (*Iris florentina*); ***rădăcină-de-săpun*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*); ***rădăcină-de-smăhoaie*** v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum nummularium*); ***rădăcină-dulce*** v. **a** Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*); **b** Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*); **c** Morcov (*Daucus carota sativa*); ***rădăcină-dulce-de-munte*** v. Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*); ***rădăcină-galbenă*** v. Sfeclă. Sfeclă-de-nutreț. Sfeclă-de-nutreț-galbenă. Sfeclă-furajeră (*Beta lutea*); ***rădăcină-neagră*** a *Symphytum cordatum*; ‹reg.› brustur-negru, fasole-sălbatică; **b** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*); ***rădăcină-sălbatică*** v. Hrean (*Armoracia rusticana*); (*art.*) ***rădăcina-ciumei*** v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*); ***rădăcina-sărăciei*** v. Pătrunjel-de-câmp. Pătrunjel-sălbatic (*Pimpinella saxifraga* și *Pimpinella major*); ***rădăcina-șarpelui*** v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*). **II** (*p. anal.*) **1** (*anat.; la dinți, măsele*) ‹reg.› șip[2]. *Stomatologul i-a extras dintele cu tot cu rădăcină.* **2** (*anat.; la coada calului; și* ***rădăcina cozii***) cotor, ‹reg.› măcău. *Pe rădăcina cozii crește părul.* **3** (*med., med. vet.*) ‹pop.› țâțână. *Coșul de pe obraz are o rădăcină adâncă.* **4** (*pop.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot. **5** (*art.; anat.; pop.*) ***rădăcina nasului*** v. Nasion. **6** (*art.; anat.; reg.*) ***rădăcina mâinii*** v. Carp; ***rădăcina piciorului*** v. Tars. **7** (*pom.; reg.*) v. Pom nealtoit. Pom rău. Pom sălbatic. Portaltoi. **8** (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan. **9** (*reg.*) v. Scorbură. **10** (*la pl.; constr.; reg.*) ***rădăcinile urșii*** v. Urșor[1]. **11** (*constr.; înv.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subsament. Temelie. **III 1** (*lingv.*) radical. *Rădăcina este elementul ireductibil din punctul de vedere morfologic al unui cuvânt, care conține sensul lexical al cuvântului și care este comun tuturor cuvintelor din aceeași familie.* **2** (*mat.*) radical. *Rădăcina este valoarea necunoscutei într-o ecuație.* **3** (*mat.*) soluție. *A afla rădăcina ecuației algebrice.* **4** (*mat.*) ***rădăcină pătrată*** = (*art.*) ***rădăcina a doua*** = ‹înv.› rădăcina cvadratului, rădăcină cvadrată, rădăcină cvadraticească, rădăcină pătratică. *Rădăcina pătrată este numărul care, înmulțit cu sine însuși, dă numărul respectiv*; ***rădăcină cubică*** = ‹înv.› rădăcină cubă. *Rădăcina cubică a unui număr este numărul care, înmulțit succesiv de două ori cu sine însuși, reproduce numărul dat*; (*înv.*) ***rădăcină cubă*** v. Rădăcină cubică; ***rădăcină cvadrată*** = ***rădăcină cvadraticească*** = ***rădăcină pătratică*** = (*art.*) ***rădăcina cvadratului*** v. Rădăcina a doua. Rădăcină pătrată. **5** (*mat.; înv.*) v. Numitor. **IV** fig. **1** început, obârșie, origine, proveniență, sorginte, sursă, ‹fig.› izvor, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are rădăcină latină.* **2** cauză, obârșie, origine ‹fig.› izvor, maică, mamă, ‹fig.; pop.› naștere. *Rădăcina incendiului nu a fost descoperită.* **3** (*înv. și reg.*) v. Familie. Neam. Sânge. **4** (*înv.*) v. Bază. Esență. Fundament. Piatră de temelie. Piatră fundamentală. Temei. Temelie.
rădăciníță s.f. (*bot.; pop.*) v. Rădăcinuță.
rădăciníu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
rădăcinós, -oásă adj. fig. (*pop. și fam.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Ciolănos. Osos.
rădăcinúță s.f. (*bot.*) ‹pop.› rădăciniță, rădăcioară.
rădăcioáră s.f. (*bot.; pop.*) v. Rădăcinuță.
rădăgeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Răceală.
rădăgí vb. IV. intr. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Răci.
rădăgít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Răcit[2].
rădiác s.n. (*bot.; reg.*) v. Dumbravă.
rădíscă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ridiche (*Raphanus sativus*).
rădúce vb. III. **I 1** refl., intr. (*înv. și reg.; despre ființe, obiecte, stări etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Aduce. Apropia. Asemăna. Asemui. Semăna[2]. **2** tr. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Apropia. Asemăna. Asemui. Compara. **II** tr. (*înv.*) **1** v. Imagina. Închipui. Înfățișa. Reprezenta. Vedea. **2** v. Imagina. Închipui. Înfățișa. Reprezenta. Reproduce.
rădurós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Îndurător. Răbdător.
rădván s.n. (*transp.; pop.*) v. Caleașcă.
răftuléț s.n. răfturel. *În baie este un răfțuleț special pentru sticluțele cu parfum.*
răfturél s.n.răfțuleț.
răfuí vb. IV. **I** tr. **1** (*mat.; reg.*) v. Calcula. Socoti. **2** (*reg.; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti. **3** (*reg.; compl. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina. **4** (*reg.; compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Încheia. Închide. Sfârși. Termina. **5** (*înv.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **II** fig. **1** refl. recipr. (*despre oameni*) ‹fig.; fam.› a se socoti. *Ne vom răfui cu altă ocazie.* **2** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **3** refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) v. Bate. Întrece. Lupta. Măsura. **4** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **5** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Atinge. Bate. Lovi.
răfuiálă s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire. **2** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **II** fig. **1** vendetă. *Ține minte! Va veni și timpul răfuielii.* **2** (*fam.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*fam.*) v. Bătaie. Coliziune. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.
răfuíre s.f. (*înv.*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire.
răgáce s.f. (*entom.*) *Lucanus cervus*; rădașcă, ‹pop.› corodașcă, ‹reg.› boul-babei (v. *bou*), boul-Domnului (v. *bou*), boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*), bourel, buhai, buhaiul-lui-Dumnezeu (v. *buhai*), capul-cerbului (v. *cap*), caraban, cerb, cerbar, cerbul-lui-Dumnezeu (v. *cerb*), corn, cornac, cornac-mare, corneci, pe-pe-cu-coarne, răgăciță, taur, vaca-Domnului (v. *vacă*), vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*).
răgáz s.n. **1** odihnă, repaus, respiro, ‹rar› odihnit[1], ‹pop.› preget, răsuflet, zăbavă, ‹înv. și reg.› odihneală, paos, păuzare, răzbun[2], ‹înv.› răposare, răsuflare, răsuflu. *A avut atâta treabă, încât nu și-a permis puțin răgaz.* **2** liniște, pace, tihnă. *După atâta muncă, simte nevoia câtorva momente de răgaz.* **3** (*constr. mai ales cu vb. „a avea", „a da", „a găsi"*) timp, vreme, ‹pop.› răspas, ‹reg.› lete, ‹fig. înv.› maidan. *Are răgaz până mâine să ia decizia potrivită. Nu a găsit răgaz să-i dea măcar un telefon.* **4** amânare, păsuială, păsuire, ‹pop.› apestire, îngăduință, îngăduire, ‹înv. și reg.› răzbun[2], ‹reg.› răgăduială[2], răstoc[1], ‹înv.› îngăduială. *Proprietarul i-a dat un răgaz de o lună pentru a plăti chiria.* **5** (*rar*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme.

răgăcíță s.f. (*entom.; reg.*) v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*).
răgădáie s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Turiță (*Galium aparine*). **2** (*în forma* ***rogodai***) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).
răgăduí[1] vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **2** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Apuca. Întâmpla. Nimeri. **3** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **4** intr. (*despre oameni, colectivități etc. ; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) v. Năvăli. Veni.
răgăduí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amâna. Aștepta. Îngădui. Păsui[1].
răgăduiálă[1] s.f. (*reg.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.
răgăduiálă[2] s.f. (*reg.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz.
răgălíe s.f. **I 1** (*mai ales pop.*) ‹reg.› radină, răgățână. *Răgălia este rădăcina ieșită din pământ a plantelor smulse de vânt, de apă etc.* **2** (*mai ales pop.*) ‹reg.› radină. *Răgălia este desișul de rădăcini ieșite din malul apelor curgătoare, în care se ascund pești.* **3** (*bot.; reg.*) v. Albei. Pir (*Agropyrum repens*). **II** (*arg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.
răgăoáce s.f. (*anat.; reg.*) v. Cavitate orbitară. Orbită.
răgățână s.f. (*reg.*) v. Răgălie.
răgelúță s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Răgiluică.
răget s.n. **1** muget, mugit, ‹rar› mugitură, ruget, ‹înv. și pop.› răcnet, ‹înv. și reg.› răcnitură. *Se aude răgetul vitelor care se întorc de la pășune.* **2** fig. răcnet, strigăt, țipăt, urlet, zbierătură, zbieret, ‹fig.› muget. *Răgetele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.*
răgilă vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică fuioare de in sau de cânepă*) ‹reg.› a răheri. *A răgilat fuioarele de in trăgându-le pe ragilă.*
răgilúică s.f. (*ind. text.; pop.*) ‹reg.› răgeluță. *Trage cânepa sau inul melițat pe o răgiluică.*
răglotí vb. IV. refl. (*milit.; înv.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Războiș[3].
răgorí vb. IV. intr., refl. (*reg.; despre oameni sau despre glasul lor*) v. Răguși.
răgorít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Răgușit.
răgoritúră s.f. (*med.; reg.*) v. Afonie. Disfonie. Guturalizare. Răgușeală.
răgúlă s.f. (*înv.*) v. Neam. Seminție. Trib.
răgușeálă s.f. (*med.*) afonie, disfonie, guturalizare, ‹reg.› răgoritură. *Profesoara suferă de răgușeală cronică.*
răguși vb. IV. intr. (*despre oameni sau despre glasul lor*) ‹reg.› a (se) răgori, a sitivi, a (se) știri[1], ‹fig.; pop. și fam.› a se dogi, a se hodorogi, ‹fig.; reg.› a se sparge. *A răguși de când vorbește. Glasul i-a răgușit din cauza unei răceli puternice.*
răgușít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› răgorit. *Bărbatul răgușit își drege vocea.* **2** (*despre glas*) gâjâit[2], ‹pop. și fam.› hârâit[2], hârâitor, ‹reg.› gâșăit, siteav, ‹fig.› spart[2], ‹fig.; pop. și fam.› dogit, hodorogit. *Are vocea răgușită din cauza unei răceli puternice.*
răhăți vb. IV. refl. (*fiziol.; pop. și fam.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși.
răherí vb. IV. tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică fuioare de in sau de cânepă*) v. Răgila.
răí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Haini. Înrăi. **2** refl. (*despre oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **3** intr. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.
răiciúne s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.
răliéș s.m. (*reg.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.
răíme s.f. (*înv. și reg.*) v. Maliție. Malițiozitate. Răutate.
răínță s.f. (*înv. și reg.*) v. Maliție. Malițiozitate. Răutate.
răíre s.f. (*înv.*) v. Maliție. Malițiozitate. Răutate.
răít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.
răitár s.m. (*milit.; înv.*) v. Cavalerist. Călăreț.
rămás[1] s.n. **1** rămânere, stare, stat[3]. *I s-a părut o idee bună rămasul peste noapte la motel.* **2** (*înv. și pop.; de obicei constr. cu vb. „a face”, „a se prinde”, „a pune”*) v. Pariu. Rămășag. **3** (*jur.; înv. și reg.*) v. Amanet. Gaj. Garanție.
rămás[2]**, -ă** adj, s.m., s.n. **I** adj. (*pop.*) **1** (*adesea constr. cu vb.„a fi”, „a rămâne” și cu determ. introduse prin prep. „de”; despre copii*) v. Orfan. **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi”, „a rămâne”; despre soți*) v. Văduv. **II** s.m. (*jur.; înv. și reg.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș. **III** s.n. (*înv.*) **1** v. Rămășiță[1]. Rest. **2** v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus. **3** (*jur.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.
rămăș s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face”, „a se prinde”, „a pune”*) v. Pariu. Rămășag.
rămăsătúră s.f. (*reg.*) v. Rămășiță[1]. Rest.
rămăsói s.m. (*reg.*) v. Văduv.
rămășág s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”, „a se prinde”, „a pune”*) pariu, ‹înv. și pop.› rămas[1], ‹pop. și fam.› prinsoare, ‹reg.› rămaș, rămășeală, rămășiță[2], ‹înv.› vierșun, ‹fig.; înv.› legătură. *A pierdut rămășagul făcut cu prietenul lui. A făcut rămășag pe o sumă importantă de lei că va câștiga Steaua în meciul din această Ligă a Campionilor.* **2** (*reg.*) v. Rămășiță[1]. Rest.
rămășeálă s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face”, „a se prinde”, „a pune”*) v. Pariu. Rămășag.
rămăși vb. IV. refl. recipr. (*înv. și pop.*) v. Paria.
rămășitór s.m. (*înv.*) v. Parior.
rămășitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Rămășiță[1]. Rest.
rămășiță[1] s.f. **1** rest, ‹pop. și fam.› fărâme (v. *fărâmă*), ‹pop.› trevere, ‹înv. și reg.› rămășitură, ‹reg.› mărădic, mont[2], rămăsătură, rămășag, șteamăt, ‹înv.› rămas[2]. *A dat porumbeilor rămășițele de pâine de la masă. Din papiota de ață i-a rămas numai o rămășiță.* **2** (*de obicei la pl.* ***rămășițe***) relict, relicvă, reminiscență, rest, urmă, vestigiu. *Arheologii au descoperit câteva rămășițe din perioada geto-dacă.* **3** (*la pl.* ***rămășițe***; *anat.; adesea determ. prin „pământești”, „trupești”*) oase (v. *os*), oseminte, resturi (v. *rest*), ‹pop.› oscioare (v. *oscior*), ‹reg.› osamă, ‹înv.› mădulare (v. *mădular*), ‹fig.; rar› țărână. *La dezgroparea rămășițelor trupești, după șapte ani, preotul ține o slujbă specială.* **4** (*înv. și pop.*) v. Rest. Restanță. **5** (*jur.; înv. și reg.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune. **6** (*înv. și reg.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **7** (*reg.; peior.*) v. Fată bătrână. Fată stătută. **8** (*la pl.* ***rămășițe***; *relig. creștină; înv.*) v. Moaște. Relicve (v. *relicvă*). **9** (*mat.; înv.*) v. Diferență. Rest.
rămășíță[2] s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face”, „a se prinde”, „a pune”*) v. Pariu. Rămășag.
rămáiélnic, -ă adj. (*reg.*) v. Codaș.
rămâitór, -oáre adj. (*în opoz. cu „efemer”; înv.; despre stări, sentimente, relații etc.*) v. Constant. Durabil. Inalienabil. Stabil. Statornic. Trainic.
rămâne vb. III. intr. **I** (*despre oameni; cu determ. locale*) **1** a sta, a zăbovi, ‹înv.› a prebândi. *A rămas mai mult timp în catedrală, pentru a-i admira frescele. Mai rămâne în oraș pentru a se întâlni cu un coleg din liceu.* **2** a sta. - *Rămâi seara aceasta la noi? Pe canicula este bine să rămânem în casă.* **II 1** (*despre ființe*) a supraviețui, ‹înv.› a supravia, a survieți. *Nu a mai rămas nimeni în urma catastrofei aviatice.* **2** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a subzista, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale au rămas pe Pământ din timpuri străvechi.* **3** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a subzista, a ține. *Palatul a rămas din sec. al XIX-lea.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, ‹fig.› a se grava, a se imprima, a se întipări, a se pecetlui, a se săpa, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i-au rămas în minte. Acest eveniment emoționant i-a rămas în memorie pentru totdeauna.* **III 1** ‹reg.› a udi. *Din zece candidați, au rămas, în urma concursului, doi. A rezolvat o serie de probleme, dar i-au mai rămas câteva.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se alege. *Din moștenirea care i se cuvenea nu a rămas cu nimic.* **3** a prisosi. *S-a mâncat și a mai și rămas. Dacă îi vor mai rămâne bani, va putea pleca la munte la sfârșitul săptămânii.* **IV 1** (*milit.; pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate.

Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** (*înv.* și *reg.*) v. Lipsi.

rămânere s.f. rămas[1], stare, stat[3].

rămós, -oásă adj. (*înv.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

rămțurós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâșiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit.

rămurát, -ă adj. (*pop.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

rămureá s.f. (*bot.*) **1** crăculiță, crăcușoară, crăcuță, crenguță, rămurică, ‹pop.› crenguliță, crengurea, ‹reg.› rămuriță, răncurea, rătioară, șibă, șibioară. *A rupt câteva rămurele de salcie.* **2** (*la pl. rămurele*) *Clavaria botrytis*; ‹pop.› opintici (v. *opintic*), ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), burete-creț, creasta-cocoșului (v. *creastă*), meloșel, piciorul-cocoșului-târâtor (v. *picior*), tocmăgel, verzișoară (v. *verzișor*). **3** (*la pl. rămurele*) *Ramaria botrytis*; burete-de-conopidă, ‹reg.› bujor, bujorel.

rămureálă s.f. (*înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Branșă. Disciplină. Domeniu. Ramură. Sector. Specialitate.

rămurí vb. IV. **I** refl. **1** (*pop.; despre copaci, plante, crengi*) v. Desfira. Ramifica. **2** (*despre artere, căi de comunicație, ape, munți etc.*) v. Radia[1]. Ramifica. **3** (*înv.; despre un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărți. Dezbina. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Sciziona. Separa. **II** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza.

rămurícă s.f. (*bot.*) crăculiță, crăcușoară, crăcuță, crenguță, rămurea, ‹pop.› crenguliță, crengurea, ‹reg.› rămuriță, răncurea, rătioară, șibă, șibioară.

rămuríre s.f. (*rar*) v. Ramificare. Ramificație.

rămuríș s.n. (*bot.*) ‹rar› rămuriște. *Rămurișul stejarului este foarte des.*

rămuriște s.f. (*bot.; rar*) v. Rămuriș.

rămurít, -ă adj. (*înv.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

rămurítă s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

rămurós, -oásă adj. **1** (*despre arbori, arbuști*) crengos, crenguros, ramificat, ‹rar› despicat[2], ‹pop. și fam.› crăcos, ‹pop.› rămurat, ‹reg.› clombos, clomburat, crăcuros, rătinos, răvănat, ‹înv.› ramulos, rămos, rămurit. *În curtea casei este un stejar rămuros.* **2** ramificat, ‹înv.› rășchirat. *Trofeul vânătorii a fost un cerb cu splendide coarne rămuroase. Cele mai multe plante au rădăcinile rămuroase.*

rănálí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

răncán s.m. (*reg.*) v. Râncaci.

răncămí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

răncău s.n. (*culin.; reg.*) v. Prăjeală. Rântaș.

răncót s.n. (*reg.*) **1** v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

răncoteálă s.f. (*reg.*) v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret.

răncotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

răncotít s.n. (*reg.*) v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret.

răncureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

rănelvănă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*).

rání vb. IV. **I** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) a traumatiza, ‹livr.› a leza, ‹rar› a leziona, a (se) vulnera, ‹înv. și pop.› a (se) vătăma, ‹pop. și fam.› a (se) sparge, ‹pop.› a (se) strica, ‹fam.› a (se) tăia, ‹reg.› a se plesura, a (se) prizări, a se rănăli, a se rănui, a (se) săgni, ‹înv.› a (se) plăgui, ‹latin.; înv.› a plaga. *Glonțul i-a rănit piciorul. În urma căzăturii s-a rănit la cap.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbâlora. *A luat atitudine deoarece a fost rănit public, într-o emisiune televizată.* **2** tr. (*despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.; compl. indică oameni*) a durea, a îndurera, a întrista, a mâhni, ‹fig.› a ulcera. *Atitudinea lui indiferentă a rănit-o. Vorbele lui spuse la mânie au rănit-o mult.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a rănit pe toți.* **4** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub indică oameni*) v. Aprinde. Entuziasma. Înaripa. Încălzi. Înfierbânta. Înflăcăra. Înfoca. Însufleți. Întărâta. Învăpăia. Pasiona.

ráníre s.f. **I** (*med., med. vet.*) ‹livr.› lezare, ‹înv. și pop.› vătămare, ‹înv.› rănit[1], rănitură. *S-a constatat că rănirea lui a fost accidentală.* **II** fig. **1** insultare, invectivare, jignire, ofensare, ultragiere, vexare, ‹fig.› lezare. *Rănirea politicianului a fost necuviincioasă.* **2** îndurerare, întristare, mâhnire. *Vorbele lui spuse la mânie i-au provocat o mare rănire.*

rănít[1] s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Rănire.

rănít[2], -ă adj. **I** (*med., med. vet.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) lovit, ‹livr.› lezat, ‹înv. și pop.› vătămat, ‹pop. și fam.› pocnit[2], ‹reg.› marod, prizărit, rănuit, săgnit, ‹înv.› plăguit, smintit. *Abia merge din cauza piciorului rănit.* **II** fig. (*despre oameni*) **1** insultat, invectivat, jignit, ofensat, ultragiat, vexat, ‹fig.› atins, lezat, ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul rănit a intrat în polemică cu opozanții săi.* **2** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Rănit după vestea primită, s-a închis în sine.*

ránitúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) **1** v. Rănire. **2** (*concr.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

rănoloásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*).

rántuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăși. Zăpăci. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpăna. Degrada. Delabra. Deteriora. Măcina. Părăgini. Ruina. Strica.

rántuít, -ă adj. (*reg.; despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) v. Dărăpănat. Degradat. Deteriorat. Măcinat[2]. Părăginit. Ruinat. Stricat. Vechi[2].

rántună vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuși. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli.

rănțuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui. **2** refl. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Degrada. Deteriora. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza.

rănțuiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Destrămare. Deșirare. Rărire. Rărit[1]. Zdrențuire. **2** v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare.

rănțuít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Degradat. Deteriorat. Învechit. Ponosit. Ros. Stricat. Tocit. Uzat. Vechi[2].

rănuí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

rănuít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2].

rănunchioără s.f. (*bot.; reg.*) v. Boglar (*Ranunculus sceleratus*).

răpăgúș s.n. (*reg.*) **1** v. Alunecuș. Ghețuș. Lunecuș. **2** (*geomorf.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

răpăí vb. IV. intr. **1** (*despre ploaie, grindină etc.*) a pârâi, a ropoti, ‹reg.› a ropăi, a sfârâi. *Ploaia răpăie pe acoperișul de tablă al casei.* **2** (*despre arme automate, gloanțe, obiecte cu clape etc.*) a păcăni, a pârâi, a țăcăni, ‹fig.; rar› a toca. *Mitralierele răpăiau în depărtare. Mașina de scris răpăie enervant.* **3** (*despre spații închise; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a detuna, a răsuna, a vui. *Sala teatrului a răpăit de aplauze la sfârșitul spectacolului.* **4** (*pop.; despre lemne sau obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni.

răpăiálă s.f. **I 1** pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, ropot, ropotire, ropotit, ‹rar› pârâ-

ială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială. *Îi place să asculte răpăiala ploii pe acoperișul de tablă al casei.* **2** (*de obicei determ. prin „de ploaie”, „de grindină”*) ropot, ‹reg.› ropăială. *Răpăiala de ploaie a fost de scurtă durată.* **3** (*pop. și fam.; glum.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție. **II** fig. (*de obicei determ. prin „de aplauze”*) ‹fig.› ropot. *La urcarea pe scenă, marele actor a fost întâmpinat cu o răpăială de aplauze.*

răpăíre s.f. (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Răpăială. Răpăit. Răpăitură. Ropot. Ropotire. Ropotit.

răpăít s.n. **1** pârâit, pârâitură, răpăială, răpăitură, ropot, ropotire, ropotit, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială. **2** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănire, țăcănit[1], țăcănitură. *În depărtare se aude răpăitul mitralierelor.*

răpăitúră s.f. **1** pârâit, pârâitură, răpăială, răpăit, ropot, ropotire, ropotit, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială. **2** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănire, țăcănit[1], țăcănitură.

răpăluí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Reface. Repara. **2** (*compl. indică obiecte stricate, uzate etc.*) v. Repara.

răpăluít[1] s.n. (*reg.*) v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație.

răpăluít[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) v. Refăcut. Reparat[2].

răpănós, -oásă adj. **I 1** (*med. vet.; despre animale*) ‹reg.› jigodios, jigodit, răpchinos. *Animalele răpănoase sunt bolnave de rapăn.* **2** (*med., med. vet.; reg.; despre oameni și animale*) v. Râios. Scabios. **II** (*pop. și fam.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

răpăreție s.f. (*înv.*) v. Aviditate. Cupiditate. Lăcomie. Rapacitate.

răpchinós, -oásă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios.

răpciugă vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni și despre unele animale*) v. Strănuta.

răpciúgă s.f. (*med. vet.; mai ales la cai*) morvă, ‹rar› rapin, ‹pop.› armurar, armurare, ‹reg.› cârtiță, mucărie, muci (v. *muc*), șoricei (v. *șoricel*). *Răpciuga este o boală contagioasă, care se poate transmite la om, fiind mortală.*

răpciugós, -oásă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*med. vet.; mai ales despre cai*) morvos. *Calul răpciugos prezintă ulcerații pe mucoasa nazală, pe piele sau pe unele organe.* **II** fig. **1** adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) flenduros, rupt, zdrențăros, zdrențuit. *Mulți săraci poartă haine răpciugoase. Un om răpciugos și murdar cerșea la un colț de stradă.* **2** adj. (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) jerpelit, peticit[2], rupt, zdrențuit. *Costumul răpciugos trebuie aruncat. Bătrânul răpciugos inspiră milă când îl vezi.* **3** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) mizer, neajutorat, necăjit, nevoiaș, sărac, sărman, ‹fig.› gol[2], ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam.; deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și răpciugos. Nu au nimic, sunt răpciugoșii satului.*

răpciúne s.m. invar. **1** (*înv. și pop.*) v. Septembrie. **2** (*reg.*) v. August. **3** (*reg.*) v. Decembrie.

răpezitór, -oáre s.n., s.f. (*reg.*) **1** s.n. v. Săgeată. **2** s.f. v. Prăștie.

răpí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a lua, ‹fig.; fam.› a șterge. *Un necunoscut a răpit copilul unui influent om de afaceri pentru a-l șantaja.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a fura, ‹înv.› a apuca. *La nuntă, i-a răpit mireasa.* **3** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte posedate de cineva*) a jefui, a prăda, ‹înv.› a răpști, a rupe. *Un hoț i-a răpit poșeta.* **4** refl., intr. (*reg.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli. **5** refl. (*relig. creștină; înv.; despre Iisus Hristos; de obicei urmat de determ. „la cer”, „spre cer”*) v. Înălța. Ridica. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică teritorii, țări*) ‹fig.› a smulge. *Otomanii le-au răpit zona cea mai mănoasă a țării.* **2** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) ‹fig.› a ridica, ‹fig.; înv. și pop.› a răslui. *Fratele mamei i-a răpit o parte din pământul moștenit.* **3** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a răpit pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **4** (*compl. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, a distruge, ‹fig.› a aneantiza, a demola, a muri, a nimici, a omorî, a pieri, a sfărâma, a spulbera, a stinge, a strivi, a ucide, a zdrobi. *Eșecul avut nu i-a răpit speranțele.* **5** (*compl. indică ființe, mai ales oameni*) ‹fig.› a fura. *Cancerul i-a răpit mama. Moartea l-a răpit dintre noi.* **6** ‹fig.› a fura. *Venirea lui neanunțată i-a răpit liniștea. - Îmi permiți să-ți răpesc un minut din timpul tău? Gândurile negre i-au răpit somnul.*

răpiciós, -oásă adj. (*înv.; despre animale sălbatice carnivore sau despre păsări*) v. Prădalnic. Răpitor.

răpiciúne s.f. **1** (*reg.; deprec.*) v. Jecmănitor. **2** (*înv.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt.

răpíre s.f. **I 1** luare, rapt, ‹înv.› apucătură, răpit[1], răpitură. *Răpirea copilului influentului om de afaceri a fost un act nechibzuit.* **2** (*înv. și pop.*) v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **II** fig. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, subjugare, vrăjire, ‹fig.; înv.› piștă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: răpirea spectatorilor.* **2** (*înv.*) v. Aprindere. Ardență. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescență. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervență. Fervoare. Flacără. Foc. Incandescență. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1].

răpít[1] s.n. (*înv.*) **I 1** v. Luare. Rapt. Răpire. **2** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **II** fig. v. Aprindere. Ardență. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescență. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervență Fervoare. Flacără. Foc. Incandescență. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1].

răpít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre bunuri, obiecte posedate de cineva*) jefuit[2], prădat[2]. *Poșeta răpită era din piele.* **2** (*înv.; mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Focos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Violent. **II** fig. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, robit, subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul răpit a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.*

răpitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. (*despre animale sălbatice carnivore sau despre păsări*) prădalnic, ‹înv.› rapace, răpicios. *Uliul este o pasăre răpitoare.* **II** adj. fig. **1** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este răpitor.* **2** (*despre oameni, despre fizionomia lor sau despre însușiri ale lor*) ‹fig.› captivant, fascinant, seducător, ‹fig.; rar› fascinator. *Imaginația scriitorului este răpitoare.* **III** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

răpitúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Luare. Rapt. Răpire. **2** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **II** fig. v. Captivare. Cucerire. Delectare. Desfătare. Fascinare[1]. Fascinație. Fermecare. Hipnotizare. Hipnoză. Încântare. Magnetizare. Răpire. Seducere. Seducție. Subjugare. Vrăjire.

răposá vb. I. **1** intr. (*mai ales în limbajul bisericesc; despre oameni; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a se sfârși, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși,

‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu a răposat în 1889, după o boală grea.* **2** refl., intr. (*înv.; despre ființe*) v. Dormi. Odihni. Repauza.

răposáre s.f. **1** (*mai ales în limbajul bisericesc*) decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, sfârșit[1], stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], repaus, ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Răposarea poetului a provocat durere.* **2** (*înv.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro.

răposát[1] s.n. (*mai ales în limbajul bisericesc; rar*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

răposát[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. (*mai ales în limbajul bisericesc*) decedat, defunct, dispărut, mort, sucombat, ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat, repauzat. *Strămbunii noștri răposați trebuie pomeniți.*

răpște s.f. (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

răpști vb. IV. **1** refl. (*înv. și reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **2** intr. (*înv.; despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Invidia. **4** tr. (*înv.; compl. indică bunuri, obiecte posedate de cineva*) v. Jefui. Prăda. Răpi. **5** tr. (*înv.; compl. indică ranguri, demnități etc.*) v. Uzurpa.

răpștíre s.f. (*înv.*) **1** v. Murmur. Protest. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** v. Jaf. Jefuire. Jefuit[1]. Pradă. Prădare. Prădat[1]. Rapt. **4** v. Uzurpare.

răpștít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

răpștitúră s.f. (*înv.*) v. Murmur. Protest.

răpucí vb. IV. intr. (*fiziol.; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asuda. Exsuda. Năduși. Transpira.

răpunătór, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv.*) **I** s.m., s.f. **1** v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș. **2** fig. v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător. **II** adj. v. Omorâtor. Ucigaș. Ucigător.

răpúne vb. III. **I 1** refl. (*înv. și pop.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **3** tr. (*în opoz. cu „a câștiga”; înv. și pop.; compl. indică bunuri, sume de bani, drepturi bănești etc.*) v. Pierde. **4** refl. (*înv. și pop.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **5** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **6** tr. (*milit.; pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **7** tr. (*în opoz. cu „a afla”, „a găsi”; reg.; compl. indică obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierde. Rătăci. **8** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încurca. Pierde. Rătăci. **II** tr. fig. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o răpune.*

răpúnere s.f. (*pop.*) v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere.

răpuréi s.m. pl. (*med.; reg.*) v. Rapor.

răpús, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2].

rărét s.n. (*reg.*) v. Rariște. Răritură.

rări vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, corpuri, ființe etc. de același fel aflate într-un șir*) ‹reg.› a rărici. *A rărit răsadurile pentru a se dezvolta mai bine.* **2** tr. (*tipogr.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) a depărta, a distanța, a îndepărta, a spația, ‹înv.› a spaționa. *A rărit cuvintele scrise împreună.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) a (se) destrăma, a (se) deșira, a (se) zdrențui, ‹pop.› a (se) destivi, ‹reg.› a (se) dezbârna, a (se) rănțui, a se siti, a (se) strica, ‹înv.› a (se) dezmăța, ‹fig.; înv.› a se rânji. *Detergentul prea concentrat rărește țesăturile. Perdeaua începe să se rărească.* **II** refl. (*despre valori, fapte, situații etc.*) a se împuțina, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹reg.› a scăpăta. *Recompensele bănești s-au rărit. S-a constatat că infracțiunile s-au rărit.*

rărícel, -eă adj. răricică, rărișor, ‹pop.› răruț, ‹reg.› răriu, rărui.

rărící vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, corpuri, ființe etc. de același fel aflate într-un șir*) v. Rări.

răricícă adj. răricea (v. *răricel*), rărișoară (v. *rărișor*), ‹pop.› răruță (v. *răruț*), ‹reg.› rărie (v. *răriu*), răruie (v. *rărui*).

răríme s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Raritate. **2** (*reg.*) v. Rariște. Răritură. **II** (*anat.; reg.*) Diastemă. Strungăreață (v. *strungăreț*).

rărire s.f. **1** (*tipogr.*) depărtare, distanțare, îndepărtare, rărit[1], răritură, spațiere. *La corectură, s-a făcut rărirea cuvintelor scrise împreună.* **2** destrămare, deșirare, rărit[1], zdrențuire, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› dezmățare. *Rărirea țesăturilor se produce în timp.*

răríș s.n. (*pop.*) v. Rariște. Răritură.

rărișór, -oără adj. răricel, răricică, ‹pop.› răruț, ‹reg.› răriu, rărui.

răriște s.f. (*anat.; reg.*) = rariște.

rărișțíș s.n. (*reg.*) v. Rariște. Răritură.

rărít[1] s.n. **1** (*tipogr.*) depărtare, distanțare, îndepărtare, rărire, răritură, spațiere. **2** destrămare, deșirare, rărire, zdrențuire, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› dezmățare.

rărít[2]**, -ă** adj. **1** (*tipogr.; despre litere, cuvinte, rânduri*) depărtat, distanțat, spațiat, ‹rar› răsfirat. *Textul anunțului are cuvintele foarte rărite.* **2** (*despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) destrămat, deșirat, zdrențuit, ‹fig.; înv.› rânjit. *Trebuie să schimbe perdeaua rărită.* **3** (*mai ales despre aer*) rar, rarefiat, rarificat. *Aerul este rărit în straturile superioare ale atmosferei.* **4** (*reg.; despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) v. Diluat. Îndoit. Slab. Subțiat. Subțire.

răritoáre s.f. (*tehn., agric.; înv.*) v. Rariță[1].

răritúră s.f. **I 1** (*tipogr.*) depărtare, distanțare, îndepărtare, rărire, rărit[1], spațiere. *La corectură s-a făcut răritura cuvintelor scrise împreună.* **2** rariște, ‹pop.› limpeziș, răriș, ‹reg.› răret, rărime, răriștiș. *Copacii sunt puțini în răritura unei păduri.* **3** destrămătură, ‹înv. și reg.› stramă, ‹reg.› strămătură, ‹înv.› scămătură. *Răriturile perdelei s-au înmulțit după spălare.* **4** (*țes.*) ‹pop.› lătunoaie (v. *lătunoi*), ‹reg.› cărare, dinte, lup, strungă. *Răritura se face la marginile pânzei în timpul țesutului manual.* **II** (*anat.; reg.*) v. Diastemă. Strungăreață (v. *strungăreț*).

răriță vb. I. tr. (*agric.; compl. indică plante prășitoare*) ‹reg.› a șărui. *Au rariță porumbul folosind o rariță nouă.*

rărițăre s.f. (*agric.*) răriță, ‹reg.› răriță tură.

rărițăt s.n. (*agric.*) răriță re, ‹reg.› răriță tură.

rărițătúră s.f. (*agric.; reg.*) v. Răritare. Răriță.

rărîu, -íe adj. (*reg.*) v. Răricel. Răricică. Rărișor.

rărúi, -ie adj. (*reg.*) v. Răricel. Răricică. Rărișor.

rărúnchi[1] s.m. (*anat.*) **I 1** (*înv. și pop.*) v. Rinichi. **2** (*la oameni; pop.*) v. Șale (v. *șa*). **II** fig. (*anat.; la oameni și la animale; înv. și pop.*) v. Măruntaie. Viscere.

rărúnchi[2] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Boglar (*Ranunculus sceleratus*). **2** v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). **3** v. Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Ranunculus polyanthemos*). **4** v. Gălbenele-de-munte (v. *gălbenea*) (*Ranunculus carpaticus*). **5** v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*). **6** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*). **7** v. Untișor (*Ficaria verna*).

rărunchioáră s.f. (*bot.; reg.; și **rărunchioară-de-pădure***) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

rărúț, -ă adj. (*pop.*) v. Răricel. Răricică. Rărișor.

răsád s.n. **I 1** (*bot.*) ‹înv. și reg.› sad. *A plantat în grădină câteva răsaduri de vinete.* **2** (*bot.; reg.*) v. Butaș. **3** (*agric.; reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **4** (*bot.; înv.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Neam. Popor. Viță.

răsádnic s.n. (*agric.; reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță.

răsádniță s.f. (*agric.*) pat, pat cald, pat germinativ, pătul, ‹înv. și reg.› școală, ‹reg.› melegar[2], mispet, rai[2], răsad, răsadnic, strat, strat cald, strat de gunoi, strat de răsad, țarc, țărcălău, vitărie, ‹înv.› pepinieră, semănărie. *În răsadnițe se cultivă răsaduri.*

răsăi subst. (*geogr.; în opoz. cu „occident"; reg.*) v. Est. Orient. Răsărit[2].

răsárea-soarelui s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

răsădeálă s.f. (*pom., agric.; pop.*) v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Replantare. Sădire. Sădit[1]. Transplantare.

răsădí vb. IV. tr. **I 1** (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a planta, a pune, a repica, a sădi, a transplanta, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A răsădit în livadă mai multe specii de meri. A răsădit flori în curtea casei.* **2** (*agric.; pop.; compl. indică semințe de culturi*) v. Însămânța. Semăna[1]. **II** fig. ‹fig.› a planta, a sădi. *Învățătorul a răsădit în el pasiunea cititului.*

răsădíre s.f. (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], punere, pus[1], răsădit[1], sădire, sădit[1], transplantare, transplantat[1], ‹rar› implantare, transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru răsădirea merilor în livadă a adus un specialist.*

răsădít[1] s.n. (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], punere, pus[1], răsădire, sădire, sădit[1], transplantare, transplantat[1], ‹rar› implantare, transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație.

răsădít[2], -ă adj. (*pom., agric.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) splantat[2], sădit[2], transplantat[2], ‹rar› implantat, ‹pop.› presădit, ‹reg.› răstăvit. *Merii răsădiți sunt din specii diferite.*

răsăditór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Plantator. Săditor.

răsăreálă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Germinare. Germinație. Încolțire. Încolțit[1]. Răsărire[1]. Răsărit[2]. **2** (*fiziol.*) v. Bătaie. Mișcare. Palpitare. Palpitație. Pulsare. Pulsație. Ticăială[1]. Ticăit[1]. Ticăitură. Tresăltare. Tresărire. Tresăritură. Zbatere. Zvâcneală. Zvâcnet. Zvâcnire. Zvâcnit. Zvâcnitură.

răsărí[1] vb. IV. intr. **I 1** (*în opoz. cu „a apune"; despre aștri*) a apărea, a se arăta, a ieși, a se ivi, a se ridica, ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineața devreme, soarele răsare, mare și roșu, în zarea îndepărtată.* **2** (*despre fenomene luminoase*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a miji, ‹reg.› a (se) iți, a (se) slomni, ‹fig.› a zâmbi. *Ceața nu s-a împrăștiat, deși zorii au răsărit.* **3** (*pop. și fam.; despre sunete, voce etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la", „la"*) v. Ajunge. Răzbate. Răzbi. Străbate. **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat. și urmat de obicei de o prop. sub. introdusă prin conj. „că", exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea; înv. și reg.*) v. Crede. Imagina. Închipui. Năluci. Năzări. Părea. **5** fig. (*despre construcții înalte, munți, copaci etc.*) a se înălța, a se ridica. *Deodată, în fața răsăririi piramidele. Ceahlăul răsare maiestuos în noapte.* **6** fig. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **II 1** (*bot.; despre plante*) a apărea, a se arăta, a crește, a germina, a ieși, a se ivi, a încolți, a miji, ‹rar› a lăstări, ‹reg.› a se cățăla, a se cățelări, a se cățeli, a năstimi, a oteși[2]. *În grădină au răsărit ghioceii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; bot.; despre frunze, flori, muguri*) a apărea, a crește, a da[2], a ieși. *Copacului i-au răsărit mugurii.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a apărea, a se arăta, a crește, a ieși, a se ivi, ‹pop.› a se înfira, ‹reg.› a nizgui, a picni. *I-au răsărit primele fire de păr în barbă. Puiului de vrabie încep să-i răsară penele.* **4** (*înv.; despre ființe*) v. Apărea. Naște. **5** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a apărea, a se arăta, a se forma, a se isca, a se ivi, a începe, ‹fig.› a emerge, a încolți, a se înfiripa, a înflori, a înmuguri, a licări, a se lumina, a se naște, ‹fig.; rar› a se împânzi, ‹fig.; pop.› a (se) împuia. *Un surâs ființos răsare pe chipul ei.* **6** fig. (*despre construcții, așezări omenești etc.*) a se înălța, a se ridica. *În scurt timp a răsărit un nou oraș în plin deșert.* **III 1** (*rar; despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din"*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma. **2** (*reg.; despre aluaturi*) v. Crește. Dospi. Umfla. **IV 1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Înfiora. Palpita. Tresălta. Tresări. **2** (*pop.; cu determ. „din somn"*) v. Tresări.

răsărí[2] vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) v. Crăpa. Despica. Sparge. Spinteca. Tăia. **2** refl. (*înv.; despre obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierde. Rătăci. **3** refl. (*înv.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Înstăina.

răsărítre[1] s.f. **I 1** (*în opoz. cu „apus"*) răsărit[2]. *Admiră răsărirea stelelor.* **2** (*geogr.; în opoz. cu „occident"; pop.*) v. Est. Orient. Răsărit[2]. **3** fig. (*pop. și fam.*) v. Apariție. Ivire. **II** (*bot.*) germinare, germinație, încolțire, încolțit[1], răsărit[2], ‹înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală. *Prin răsărire, un germen dă naștere unui organ vegetal sau unei plante.* **III** (*înv. și reg.*) v. Tresărire.

răsărítre[2] s.f. (*reg.*) v. Crăpare. Crăpat[1]. Despicare. Despicat[1]. Spargere. Spart[1]. Spintecare. Spintecat[1]. Tăiat[1]. Tăiere.

răsăríș subst. (*geogr.; în opoz. cu „occident"; reg.*) v. Est. Orient. Răsărit[2].

răsărít[1], -ă adj. **1** (*bot.; despre plante*) germinat, încolțit[2]. *Pe câmp miroase plăcut a iarbă proaspăt răsărită.* **2** fig. (*despre copii sau despre pui de animale*) crescut[2], dezvoltat, măricel, măricică, mărișor. *Cățeii răsăriți pot fi dați spre adopție.*

răsărít[2], -ă s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*în opoz. cu „apus"*) răsărire[1]. **2** (*geogr.; în opoz. cu „occident"; și art. f., înv. și pop., **răsărita soarelui***) est, orient, ‹pop.› răsărire[1], soare-răsare, ‹reg.› răsai, răsăriș, zorit[1], ‹înv.› levant[2], ost. *Nava se îndreaptă spre răsărit.* **II** (*bot.*) **1** s.n. germinare, germinație, încolțire, încolțit[1], răsărire[1], ‹înv. și reg.› încolțitură, ‹reg.› răsăreală. **2** s.f. (*reg.; și art., **răsărita-soarelui***) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

răsăriteán, -ă adj. **1** (*geogr.; în opoz. cu „occidental"*) estic, oriental, ‹înv.› ostic, răsăritenesc. *În partea răsăriteană a Europei vremea este mai secetoasă.* **2** (*relig.*) greco-oriental, greco-răsăritean, ortodox, ‹reg.› sârbesc. *Prietenii lui sunt de rit răsăritean.*

răsăritenésc, -eáscă adj. (*geogr.; în opoz. cu „occidental"; înv.*) v. Estic. Oriental. Răsăritean.

răsăritúră s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Bătaie. Mișcare. Palpitare. Palpitație. Pulsare. Pulsație. Ticăială[1]. Ticăit[1]. Ticăitură. Tresăltare. Tresărire. Tresăritură. Zbatere. Zvâcneală. Zvâcnet. Zvâcnire. Zvâcnit. Zvâcnitură.

răsătúră s.f. **I 1** ștersătură, ‹înv.› ștersură. *Nu se admit răsături în tezele de la examenul de admitere în facultate.* **2** (*rar*) v. Bărbiereală. Bărbierit[1]. Ras[1]. **II** (*concr.*) **1** (*și în forma **răzătură***) ‹înv.› răsură.[2] *O parte din răsătură de brânză o presară deasupra pizzei.* **2** (*reg.*) ‹reg.› răsunoi, răsură[2], răzălituri, răzătoare (v. *răzător*), răzuitură, rosuri (v. *rosură*). *Răsătura este aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâine.* **3** (*culin.; reg.*) v. Frecătei. Turnătei. Zdrențe (v. *zdreanță*).

răscáci, -ce adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele acestora*) v. Crăcănat[2].

răscáli s.m. (*reg.*) v. Cazma. Hârleț.

răscácí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna.

răscăcít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

răscăiá vb. I. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna. **2** tr. (*compl. indică degetele de la mâini*) v. Răsfira.

răscánă vb. I. refl. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna.

răscănát, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

răschéie s.f. (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

răscití vb. IV. tr. ‹reg.› a preciti. *Actorii citesc și răscitesc replicile, până le memorează.*

răsclocí vb. IV. tr. (*compl. indică cloști*) a descloci. *A răsclocit cloșca, alungând-o din cuibar.*

răscoáce vb. III. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică alimente*) ‹înv. și reg.› a (se) scoace. *A răscopt aluatul. Plăcinta s-a răscopt.* **2** refl. (*despre fructe, semințe, plante*) ‹reg.› a se scoroji. *Nefiind secerat la timp, grâul s-a răscopt.* **3** tr. (*rar; compl. indică obiecte, ființe, pământul etc.*) v. Dogori. Încinge[1]. Înfierbânta.

răscoáge s.f. (*bot.*) **1** *Chamaenerion angustifolium*; ‹reg.› iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-fântului-Ioan (v. *iarbă*), răchițică, zburătoare (v. *zburător*), zburătoare-de-pădure (v. *zburător*). **2** (*reg.*) v. Pufuliță. Zburătoare (v. *zburător*) (*Epilobium angustifolium*).

răscoálă s.f. **I** agitare, agitație, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sediție, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Răscoala sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.* **II** fig. **1** agitație, frământare, tulburare, vâlvă, zarvă, ‹fig.› mișcare. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare răscoală.* **2** protest. *În semn de răscoală, profesorii au declanșat greva generală.* **3** indignare, revoltare, revoltă, scandalizare. *Atitudinea indecentă a băiatului a produs răscoala celor de față.* **4** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› trepidație. *Intensificarea furtunii sporește răscoala mării.* **5** deranj, dezordine, neorânduială, neordine, neregulă, vraiște, zăpăceală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este răscoală.*

răscoboálă s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

răscocorá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

răscogeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Pufuliță. Zburătoare (v. *zburător*) (*Epilobium angustifolium*).

răscói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*).

răscól s.n. **I** (*păstorit; pop.*) ‹reg.› răscoleală, răscolit[1], răvășeală, răvășit[1]. *Toamna, după ce s-a preparat brânza, are loc răscolul stânii, prin separarea oilor după fiecare proprietar în parte.* **II** (*concr.; reg.*) **1** v. Căuș. **2** (*la car sau la căruță*) v. Ceatlău. Cruce.

răscoleálă s.f. (*păstorit; reg.*) v. Răscol.

răscolí vb. IV. **A I 1** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a căuta, a cotrobăi, a scormoni, a scotoci, a se uita, a umbla, ‹pop.› a scociori, a scurma, ‹fam.› a fușeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcâi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a cobârlui, a cociobăi, a corlești, a cotili, a cotorî, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Răscolește prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) a deranja, a răvăși, a zăpăci, ‹pop. și fam.› a vânzoli, ‹reg.› a brăcui, a buntuzui, a permeci, a răntui, a rostopoli, ‹înv.› a dezorândui, a dezregula. *A răscolit toată casa din cauza văruitului pereților.* **3** tr. (*compl. indică cărbuni, jar etc.*) a răvăși, a scormoni, a zgândări, ‹pop.› a scociori, ‹înv. și reg.› a scărmăna, a scorni, ‹reg.› a râcâi, ‹înv.› a scotoci, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Răscolește jarul ca să întețească focul.* **4** tr. (*compl. indică pământ, pulbere, cenușă etc.*) ‹fig.› a scurma. *A răscolit pulberea de pe cărare pentru a-și găsi agrafa căzută din păr.* **5** intr., tr. (*pop.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **6** tr. (*agric.; pop.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) v. Ara. Brăzda. **7** tr. (*agric.; pop.; compl. indică terenuri cultivate cu plante prășitoare*) v. Prăși. Săpa. **8** refl. (*med., med. vet.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; despre stomac*) v. Deranja. Strica. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a foileta, a frunzări, a răsfoi, ‹fig.; înv.› a răsfira. *A răscolit în câteva minute ziarul.* **2** (*compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) a cerceta, a consulta, a examina, a studia, ‹înv.› a răsfoi. *A răscolit toată bibliografia pentru subiectul aflat în studiu. A răscolit documente de arhivă.* **B I 1** tr., refl. pas. (*păstorit; pop.*) ‹reg.› a răvăși. *Toamna, după ce s-a preparat brânza, se răscolește stâna, prin separarea oilor după fiecare proprietar în parte.* **2** tr. (*compl. indică frunze, praf, nisip*) a agita, a înălța, a ridica, a stârni, ‹înv. și pop.› a scurma. *Vântul puternic răscolește praful de pe străzi.* **3** tr. (*compl. indică ape, valuri*) a învolbura, a tulbura, ‹pop. și fam.› a vânzoli. *Furtuna răscolește valurile mării.* **4** intr., refl. (*pop.; despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Pleca. Porni. **5** refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a aținea, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura. *Hotărârile abuzive au răsculat populația.* **2** (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) a tulbura, ‹fig.› a învifora, a învolbura, a răvăși, a sfredeli, ‹fig.; pop.› a zădârî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morții marelui actor i-a răscolit sufletul.* **3** a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a aținea, a incita, a întărâta, a trezi. *Cartea îi răscolește imaginația.* **4** (*compl. indică sentimente, pasiuni etc. vechi*) a reactiva. *Întâlnirea de promoție i-a răscolit amintirile din studențe.* **5** ‹fig.› a aținea, a reînnoi, a scormoni, a stârni, a zgândări. *Vederea lui îi răscolește mânia.* **6** (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a se ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî. *Îl răscolește cu veșnicele ei lamentări.*

răscolíre s.f. **I 1** deranjare, răvășire, zăpăcire, ‹înv.› dezregulare. *Copilul a fost pedepsit pentru răscolirea colecției de timbre.* **2** scormonire, scormonit[1], zgândărire, ‹pop.› scociorâre. *A întreținut focul prin răscolirea periodică a jarului.* **3** (*fiziol., med., med. vet.; fam.*) v. Greață. Nausea. **4** fig. foiletare, frunzăreală, frunzărire, răsfoială, răsfoire. *Răscolirea ziarelor în fiecare dimineață este un obicei al lui.* **II 1** înălțare, ridicare, stârnire, ‹rar› stârneală. *Vântul puternic a provocat răscolirea prafului de pe străzi.* **2** fig. tulburare, ‹fig.› înviforare, învolburare, răvășire, vâltoare, ‹fig.; pop.› zădârâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morții marelui actor le-a produs o adevărată răscolire sufletească.*

răscolít[1] s.n. (*păstorit; reg.*) v. Răscol.

răscolít[2]**, -ă** adj. **I 1** cotrobăit[2], scotocit[2], ‹înv. și reg.› scorbelit, ‹reg.› rostopolit. *Poșeta răscolită era aruncată pe masă.* **2** (*despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) deranjat, răvășit[2], zăpăcit, ‹reg.› rostopolit, ‹înv.› dezregulat, ‹fig.; rar› răzvrătit. *Colecția de timbre răscolită trebuie rearanjată.* **3** (*pop.; despre pământ sau despre alte materii solide*) v. Râcâit[2]. Scormonit[2]. Scurmat[2]. **4** (*agric.; pop.; despre ogoare, terenuri etc.*) v. Arat[2]. Brăzdat. **5** (*agric.; pop.; despre terenuri cultivate cu plante prășitoare*) v. Prășit[2]. Săpat[2]. **II 1** (*despre praf, nisip etc.*) înălțat, stârnit. *Praful răscolit de vânt irită ochii.* **2** (*despre ape*) învârtejit, învolburat, ‹rar› volburos, ‹înv. și reg.› volburat. *Apele răscolite ale fluviului sunt amenințătoare.* **3** (*despre ființe*) stârnit. *Albinele răscolite ies din stup.* **III** fig. **1** (*despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) tulburat, ‹fig.› învifortat, învolburat, răvășit[2], ‹fig.; înv.› uimit. *A fost mult timp cu sufletul răscolit după aflarea morții marelui actor.* **2** (*despre sentimente, pasiuni etc. vechi*) reactivat. *Amintirile răscolite îi tulburâ somnul. Durerea răscolită îi macină sufletul.*

răscolítor, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, tulburător, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost răscolitoare.* **2** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Agitator. Aținător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.

răscólnic, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Agitator. Aținător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.

răscólniță s.f. **1** (*reg.*) v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraiște. Zăpăceală. **2** (*meteor.; reg.; determ. prin „de vifor”*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **3** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răz-

meriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

răscópt[1], -oáptă adj. **I 1** (*despre alimente, mâncăruri*) trecut[2]. *Plăcinta răscoaptă s-a întărit.* **2** (*mai ales despre ouă*) tare. *Nu-i plac ouăle răscoapte.* **3** (*mai ales despre fructe*) trecut[2]. *Pepenii răscopți nu au gust bun. Caisele răscoapte au început să se strice.* **II** fig. **1** (*despre plante, culturi, câmpii etc.*) ars[2], dogorit, pârlit. *Câmpiile răscoapte ale țării oferă un peisaj jalnic.* **2** (*despre materii, obiecte etc.*) aprins[2], cald, dogorit, fierbinte, încins[2], înfierbântat. *Se întinde pe nisipul răscopt al plajei. Își apropie mâinile înghețate de soba răscoaptă.* **3** (*înv.; despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) v. Chibzuit. Cumpănit. Gândit. Judicios. Matur. Serios. Socotit[2]. Temeinic. **4** (*iron.; despre oameni, despre modul lor de gândire etc.*) v. Copt[2]. Matur.

răscópt[2], -oăptă adj. (*reg.; despre lapte acru*) v. Opărit. Scopt.

răscrăcănă vb. I. (*pop. și fam.*) **1** refl. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna. **2** tr. (*compl. indică picioarele*) v. Crăcăna.

răscrăcănát, -ă adj. (*pop. și fam.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

răscrăcí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna.

răscrăcít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2].

răscróí s.n. (*croitorie; rar*) v. Răscroială. Răscroitură.

răscroiálă s.f. (*croitorie*) răscroitură, ‹rar› răscroi, scobitură. *Răscroiala hainei la gât este prea adâncită.*

răscroitúră s.f. (*croitorie*) răscroială, ‹rar› răscroi, scobitură.

răscrúce s.f. **I 1** intersecție, încrucișare, întretăiere, răspântie, ‹pop.› cruce, crucea drumului (v. *cruce*), furca drumului (v. *furcă*), ‹reg.› plaț, ‹înv.› încrucișătură. *La răscrucea celor două șosele a fost instalat un semafor.* **2** (*geogr.*) confluență, ‹rar› răspântie. *Răscrucea Siretului cu Dunărea este la sud de Galați.* **3** (*art.; astron.; în opoz. cu „nadir”; pop.*) ***răscrucea cerului*** = (*la pl.*) ***răscrucile cerului*** v. Amiază. Zenit. **4** fig. ‹fig.› cotitură, răspântie. *Se află într-un moment de răscruce a vieții.* **II** (*tehn.*) **1** (*la car sau la căruță*) cruce. *De răscruce se prind șleaurile.* **2** (*la pl.* ***răscruci***; *la războiul de țesut*) aripi (v. *aripă*), crucișe (v. *cruciș*), cumpene (v. *cumpănă*), fofelnițe (v. *fofelniță*), speteze (v. *spetează*). *Răscrucile sunt cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței pe care sunt așezate fofezele.* **3** (*la vârtelniță; reg.*) v. Aripă. Cruce. Spetează. **4** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinainte (v. *cruce*).

răsculá vb. I. **I** refl. (*despre colectivități, grupuri*) a se agita, a se mișca, a se răzvrăti, a se revolta, a se ridica, a se tulbura, ‹înv. și pop.› a se semeți, ‹pop.› a se scula, ‹înv. și reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oțârî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriți, a răzvesti, a se rebela, a se rocoși, a se zavergisi. *Salariații se răscoală din cauza reducerilor de personal.* **II** fig. (*compl. indică oameni*) **1** a indigna, a revolta, a scandaliza. *Atitudinea indecentă a băiatului i-a răsculat pe toți.* **2** (*pop. și fam.*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura.

răsculáre s.f. agitare, agitație, răscoală, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sediție, ‹rar› apostazie, rebelișteș, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Răsculările sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.*

răsculát, -ă adj., s.m., s.f. insurgent, răzvrătit, rebel, revoltat, ‹livr.› sedițions, ‹rar› apostat, rebelionist, ‹înv. și reg.› zurbagiu, ‹reg.› sculat[2], ‹înv.› bontaș, buntușnic, burzuluit, răpștit, răsculător, rebelist, revoltant, rocoșan, rocoșelnic, rocoșit[2], rocoșitor, zavergiu, zurba, zurbav. *Răsculații au început lupta.*

răsculátór s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

răscúmpăr s.n. (*înv.*) v. Răscumpărare.

răscumpărá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte amanetate, pierdute sau vândute*) ‹înv.› a preacumpăra. *Și-a răscumpărat lanțul amanetat.* **2** tr. (*compl. indică prizonieri, robi, captivi etc.*) ‹înv.› a scumpăra. *Pretorul roman și-a răscumpărat sclavul.* **3** tr. a răsplăti, a recompensa. *Nimic nu poate răscumpăra suferința din anii de detenție politică.* **4** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) salva, ‹înv.› a scoate, a (se) scumpăra, a (se) scura, a slobozi, a (se) spăsi, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se răscumpără prin pocăință și rugăciuni.* **5** tr. (*pop. și fam.; compl. indică păcate, greșeli, fapte incorecte etc.*) v. Expia. Ispăși. **6** tr. (*înv.; compl. indică mai ales oameni*) v. Răzbuna. **II** tr. fig. (*fam.*) v. Recăpăta. Recâștiga. Recupera. Redobândi.

răscumpărábil, -ă adj. (*despre obiecte amanetate, pierdute sau vândute*) ‹înv.› răscumpărător. *Obiectele amanetate sunt răscumpărabile.*

răscumpărare s.f. **1** ‹rar› răscumpărat[1], ‹înv.› răscumpăr, răscumpărătură, scumpărare. *A plătit integral suma de bani pentru răscumpărarea obiectelor amanetate.* **2** (*relig.; înv. și pop.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare. **3** (*înv.*) v. Răzbunare. Vendetă.

răscumpărát[1] s.n. (*rar*) v. Răscumpărare.

răscumpărát[2], -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Răzbunat.

răscumpărátór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre obiecte amanetate, pierdute sau vândute*) v. Răscumpărabil. **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Ranchiunos. Răzbunător. Vindicativ.

răscumpărătúră s.f. (*înv.*) v. Răscumpărare.

răscunoscút, -ă adj. **1** arhicunoscut, banal, depășit, știut[2], ultracunoscut, vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc răscunoscut și nimeni nu a râs.* **2** (*despre fapte, întâmplări etc. sau despre caracteristici, manifestări etc. ale oamenilor*) arhicunoscut, notoriu, proverbial. *Legenda lui Prometeu este răscunoscută.*

răsfáce vb. III. refl. (*înv.; despre pământ sau formații ale lui*) v. Crăpa. Deschide. Despica.

răsfăciúne s.f. (*înv.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

răsfăț s.n. **1** alintare, răsfățare, răsfățat[1], răzgâială, răzgâiere, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune. *Răsfățul exagerat le afectează copiilor caracterul.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **3** (*rar*) v. Huzur. Lăfăială. Lăfăire. **4** (*fam.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

răsfățá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică mai ales copii, tineri*) a (se) alinta, a (se) răzgâia, ‹înv. și pop.› a dezmierda, ‹pop. și fam.› a (se) cocoli, a (se) cocoloși, ‹reg.› a corcomeni, a (se) corconi, a se îmboți, a (se) mădări, a se mătălnici, a se măzări, a nielcoși, a nineri, a ninini, a ninirizî, a răsfloci, a se silhui[1], a se spanciuli, a se șoimăni, ‹înv.› a se gingăși, a (se) lăinici, ‹fig.; fam.› a moși. *Fetița începe să facă mofturi, să se răsfețe.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a alinta, a dezmierda, a mângâia, ‹pop. și fam.› a giugiuli, a netezi, ‹pop.› a drăgăli, a drăgosti, ‹reg.› a băia, a gogoni[2], a gomoli, a se hoi, a se honcăi, a se îngurlui[1], a mădări, a milui, a nineri, a ninii[1], a ninini, a ninirizî, a se pupui[2], a răsfloci, ‹înv.› a linguși, a măguli, ‹grec.; înv.› a peripiisi, ‹fig.; reg.› a adia. *Îi place ca cineva s-o răsfețe când este necăjită.* **3** refl. (*despre oameni*) a huzuri, a se lăfăi, ‹fig.› a se îmbuiba, a înota, ‹fig.; fam.› a împărăți. *A fost un om norocos pentru că toată viața s-a răsfățat în belșug, bucurii și confort.* **4** tr., refl. (*mai ales cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) delecta, a (se) desfăta, ‹astăzi rar sau poetic› a (se) dezmierda, ‹înv. și reg.› a teferici, ‹fig.› a (se) îndulci. *Își răsfață nepoții cu tot felul de bunătăți. S-au răsfățat în excursie, cumpărându-și tot ce și-au dorit.* **5** tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Amuza. Desfăta. Dispune. Distra. Înveseli. Petrece. Răde. Veseli. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se lăfăi. *Se răsfață în pat până la prânz.* **2** tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Dota. Împodobi. Înzestra. **3** refl. (*rar; despre așezări, ținuturi, suprafețe de apă etc.*) v. Întinde. Lungi.

răsfățare s.f. **1** alintare, răsfăț, răsfățat[1], răzgâială, răzgâiere, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune. **2** (*pop.*) v. Jovialitate. Veselie. Voioșie. **3** (*fam.*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

răsfățat[1] s.n. alintare, răsfăț, răsfățare, răzgâială, răzgâiere, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune.

răsfățat[2], -ă adj. **I** (*mai ales despre copii, tineri*) alintat, rău, răzgâiat, ‹înv. și pop.› buiac, dezmierdat, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, giugiulit[2], ‹reg.› corconit, îmboțit, îndrâncit, mădărit, ninerat, răsflocit, spanciulit. *Are o fată leneșă și răsfățată.* **II** fig. **1** (*rar; despre existență, condiții materiale etc.*) v. Bogat. Îmbelșugat. Îndestulat. Opulent. **2** (*în opoz. cu „mic"; rar; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) v. Cuprinzător. Extins. Imens. Întins[2]. Larg. Mare[1]. Vast[2].

răsfățăciune s.f. (*înv.*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

răsfățătură s.f. (*rar*) v. Alintare. Răsfăț. Răsfățare. Răsfățat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

răsfiră vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică fire de păr, barba etc.*) ‹înv. și reg.› a rășchira. *Fata își răsfiră părul pe spate. Vântul i-a răsfirat pieptănătura.* **2** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) se înfoia, a se umfla, a se zbârli, ‹reg.› a se sperli, a se străfloca. *Penele păunului s-au răsfirat. Vrăbiuța s-a răsfirat.* **3** tr. (*compl. indică aripile păsărilor*) a desface, a desfășura, a întinde. *Vulturul își răsfiră aripile și își ia zborul.* **4** tr. (*compl. indică degetele de la mâini*) ‹pop. și fam.› a rășchira, ‹reg.› a răscăia. *Își răsfiră pe masă degetele mâinii stângi.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împânzi, a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) rășchira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a răsfirat protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se răsfiră pe străzi.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăștia, a (se) răzleți, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹înv. și pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) rășchira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a răsfirat norii.* **7** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a prefira, a presăra, a răspândi, a risipi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A răsfirat nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **8** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a presăra, a pune. *A răsfirat zahăr pe tarte. A răsfirat sare peste friptură.* **9** tr. a împrăștia, a presăra, a răspândi, a semăna[1], ‹rar› a scutura. *Invitații la cununie au răsfirat flori în fața tinerilor căsătoriți.* **10** tr. (*compl. indică materii sub formă de pulbere*) a întinde, ‹pop.› a lăți. *Calitatea făinii se constată strângând-o și răsfirând-o în palmă.* **11** refl. (*despre elementele componente ale unui întreg, ale unui ansamblu etc.*) a se răzleți. *Casele satului se răsfiră una de alta la distanțe mari.* **12** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **II** tr. fig. (*înv.*) **1** (*compl. indică organizații, societăți, firme, întreprinderi etc.*) v. Desființa. Dizolva. Închide. Lichida. **2** (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) v. Deconspira. Destăinui. Dezvălui. Divulga. **3** (*compl. indică date, termene, evenimente sau lucruri de făcut, sarcini de îndeplinit etc.*) v. Reaminti. **4** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) v. Foileta. Frunzări. Răsfoi.

răsfirare s.f. **1** dispersare, dispersie, împrăștiere, răspândire, răzlețire, risipire, ‹rar› raznă, ‹înv. și pop.› spargere, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de răsfirare a oamenilor adunați în fața prefecturii.* **2** destrămare, disipare, împrăștiere, risipire, ‹înv. și pop.› spargere, spart[1], ‹fig.› ridicare. *Răsfirarea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **3** împrăștiere, prefirare, presărare, presărat[1], răspândire, risipire, ‹pop.› zvârlire. *Răsfirarea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.*

răsfirăt, -ă adj. **I 1** (*despre fire de păr, barbă etc.*) ‹înv. și reg.› rășchirat, ‹reg.› destrămat. *Își aranjează părul răsfirat.* **2** (*mai ales despre penele păsărilor*) înfoiat, umflat, zbârlit, ‹reg.› ciuș. *Păunul are penele răsfirate.* **3** (*despre degetele de la mâini*) ‹pop. și fam.› rășchirat. *Își ține pe masă palma stângă, cu degetele răsfirate.* **4** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împânzit, împrăștiat, răspândit, răzlețit, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› rășchirat. *Protestatarii răsfirați se îndepărtează din fața prefecturii.* **5** (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) împrăștiat, prefirat, presărat[2], răspândit, risipit. *Nisipul răsfirat a împiedicat alunecarea pe gheață.* **6** (*despre elementele componente ale unui întreg, ale unui ansamblu etc.*) răzlețit. *Satul de munte este format din case răsfirate.* **7** (*rar; despre litere, cuvinte, rânduri*) v. Depărtat. Distanțat. Rărit[2]. Spațiat. **8** (*înv.; în opoz. cu „dens", „compact"; despre pământ, zăpadă*) v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar. **II** fig. (*pop.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant. Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil.

răsflocí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică mai ales copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia. **2** (*compl. indică ființe*) v. Alinta. Dezmierda. Mângâia. Răsfăța.

răsflocít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat.

răsfoí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a foileta, a frunzări, ‹rar› a prefira, ‹fam.› a străbate, ‹fig.› a răscoli, ‹fig.; înv.› a răsfira. *A răsfoit în câteva minute ziarul.* **2** (*compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) a parcurge, ‹rar› a petrece. *Înainte de a intra la examen, răsfoiește în grabă un curs pe care nu a reușit să-l studieze.* **3** (*compl. indică filele unei cărți, ale unui caiet etc.*) a da[2], a întoarce. *Răsfoiește filele manuscrisului cu multă atenție.* **4** (*înv.; compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) v. Cerceta. Consulta. Examina. Studia.

răsfoiálă s.f. foiletare, frunzăreală, frunzărire, răsfoire, ‹înv.› răscolire.

răsfoíre s.f. **1** foiletare, frunzăreală, frunzărire, răsfoială, ‹înv.› răscolire. *Răsfoirea ziarelor în fiecare dimineață este un obicei al lui.* **2** parcurgere. *Răsfoirea grăbită a notițelor de la curs nu o ajută să și memoreze informațiile.*

răsfrângător, -oáre adj. (*fiz.; înv.*) v. Refractant. Refractiv.

răsfrângătúră s.f. (*rar*) v. Cută. Îndoitură.

răsfrânge vb. III. **I 1** refl., tr. (*fiz.; sub. sau compl. indică raze, radiații, unde*) a (se) întoarce, a (se) reflecta, a (se) repercuta, a reveni[1], a reverbera, ‹înv.› a (se) refrânge. *Unda sonoră se răsfrânge când întâlnește un obstacol. Suprafața de separație a două medii diferite răsfrânge razele de lumină în mediul din care au venit.* **2** refl. (*fiz.; mai ales despre unde, raze de lumină*) a se reflectoriza, a se refracta. *Curcubeul apare atunci când lumina se răsfrânge în picăturile de apă din atmosferă.* **3** tr. (*despre corpuri*) a reflecta. *Apa lacului răsfrânge cerul. Sticla poleită a vitrinei îi răsfrânge silueta.* **4** refl. (*despre sunete*) a se repeta. *Sunetele care se răsfrâng se întorc sub formă de ecou.* **5** refl. a se oglindi, a se proiecta, a se reflecta, a se vedea, ‹astăzi rar› a se prevedea, a se străvedea, ‹fran.; înv.› a se mira[2], ‹fig.› a se răsturna, a se scălda. *Chipul ei se răsfrânge în apa limpede a lacului.* **II 1** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a îndoi, a întoarce, a ridica, a sufleca, a sumete, a trage, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, ‹înv. și reg.› a răsufleca, a suci[2], ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a răsfrânt marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică buzele*) ‹înv. și reg.› a (se) răzbuza. *Când se alintă, își răsfrânge buzele.* **III** refl. fig. **1** ‹fig.› a se reflecta, a trece. *Problemele epocii în care a trăit poetul se răsfrâng în creația sa. Efectele poluării se răsfrâng în starea de sănătate a populației.* **2** a se resimți, a se simți, ‹fig.› a se repercuta. *Tensiunea dintre părinți se răsfrânge asupra copiilor. Furia înmagazinată în el se răsfrânge în modul lui de a acționa.*

răsfrângere s.f. **I 1** (*fiz.*) întoarcere, reflectare, reflexie, repercutare. *Răsfrângerea undei sonore se produce la întâlnirea unui obstacol.* **2** (*fiz.*) refracție, ‹înv.› plecare. *Răsfrângerea este fenomenul de modificare a direcției de propagare a unei unde, a unei radiații etc. atunci când traversează suprafața de separație a două medii diferite.* **3** oglindire, proiectare, reflectare, reflex, ‹înv.› reflect. *Răsfrângerea chipului ei în apa lacului este posibilă datorită limpezimii acesteia.* **4** (*înv. și pop.; urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Bătaie. Lumină. Rază. Strălucire. **II** fig. ‹fig.› reflectare. *Poezia lui este o răsfrângere a problemelor epocii în care a trăit. Vorbește studenților despre efectele poluării și despre răsfrângerea lor în starea de sănătate a populației.*

răsfrânsătură s.f. (*rar*) v. Cută. Îndoitură.

răsfrânt, -ă adj. **1** (*despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) îndoit, întors[2], ridicat[2], suflecat[2], sumes, tras, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor răsfrânte.* **2** (*bot.; despre părți ale plantelor*) îndoit, întors[2], revolut, ‹înv.› reflex. *Această plantă are frunzele răsfrânte.* **3** (*despre carâmbii cizmelor*) ‹reg.› suflecat[2]. **4** (*despre buze*) ‹înv. și reg.› răzbuzat. *Stă cu buzele răsfrânte, ca un copil alintat.*

răsfrântură s.f. (*rar*) v. Cută. Îndoitură.

răsfug s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Chondrilla juncea*; ‹reg.› mestecă, sacâz, sălățica-zidului (v. *sălățică*). **2** (*reg.*) v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **3** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **4** (*reg.*) v. Urzică-de-câmp. Urzică-moartă. Urzică-moartă-pătată (*Lamium maculatum*). **II** s.n. **1** (*med. vet.; la ovine, caprine; pop.; și* ***răsfug alb***) v. Agalactie contagioasă. **2** (*med. vet.; la ovine, bovine, caprine; pop.*) v. Capie. Cenuroză. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

răsfugă vb. I. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) v. Degaja. Elimina. Emana. Emite. Exala. Împrăștia. Răspândi. Scoate. **2** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) v. Difuza. Împrăștia. Propaga. Răspândi. Revărsa. Risipi. Vărsa. **3** refl. (*fiz.; despre lichide*) v. Evapora. Vaporiza. Volatiliza. **4** refl. (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Infiltra. Intra. Pătrunde. Scurge.

răsfugáre s.f. (*înv.*) v. Degajare. Efluență. Eliminare. Emanare. Emanație. Emisiune. Exalare. Exalație. Împrăștiere. Răspândire.

răsfulgerá vb. I. intr. (*pop.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Bria. Licări. Luci. Scăpăra. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străfulgera. Străluci.

răsfulgerát s.n. (*med. vet.; la ovine, caprine; reg.*) v. Agalactie contagioasă.

răsfulgíre s.f. (*med. vet.; la ovine, caprine; reg.*) v. Agalactie contagioasă.

răsfulgít s.n. (*med. vet.; la ovine, caprine; reg.*) v. Agalactie contagioasă.

răslăbí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Demoraliza. Deprima. Descuraja. Dezola.

răslăbíre s.f. (*înv.*) v. Impotență. Incapacitate. Neputință. Slăbiciune.

răslăbít, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

răslăbitúră s.f. (*înv.*) v. Impotență. Incapacitate. Neputință. Slăbiciune.

răspás s.n. (*pop.*) **1** (*constr. mai ales cu vb. „a avea”, „a da”, „a găsi”*) v. Răgaz. Timp. Vreme. **2** v. Epocă. Interval. Perioadă. Răstimp. Spațiu. Timp. Vreme.

răspăr s.m. (*iht.*) **1** *Acerina Schraetser*; ‹reg.› meles. **2** v. Biban (*Perca fluviatilis*). **3** v. Ghiborț (*Acerina cernua*).

răspătór s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Răşchitor.

răspândí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împânzi, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) răşchira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a răspândit protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se răspândesc pe străzi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) a (se) împrăștia, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹pop.› a (se) năsădi, ‹înv. și reg.› a (se) sparge, a (se) spărgălui, ‹reg.› a buntuzui, a (se) sprânji, ‹înv.› a (se) scociori, a (se) scodoli, ‹fig.› a se destrăma. *Grupul de turiști s-a răspândit prin pădure.* **3** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a prefira, a presăra, a răsfira, a risipi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A răspândit nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **4** tr. a împrăștia, a presăra, a răsfira, a semăna[1], ‹rar› a scutura. *Invitații la cununie au răspândit flori în fața tinerilor căsătoriți.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lichide; de obicei urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) a (se) împrăștia, a năpădi, a (se) vârsa. *A scăpat căldarea din mână și apa s-a răspândit în încăpere.* **6** refl. (*despre plante, buruieni etc.*) a se extinde, a se întinde, ‹pop. și fam.› a se lăți. *Troscotul s-a răspândit în toată curtea.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică flăcări, incendii etc.*) a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) propaga, ‹rar› a (se) pălălăi, a vâlvora, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a (se) pălăi, ‹înv.› a sări, a vâlvăi. *Vântul răspândește incendiul pe o suprafață mare. Focul s-a răspândit și la vecini.* **8** refl. (*despre epidemii, infecții etc.*) a se extinde, a se întinde, a se lărgi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹reg.› a se cătăla, a se cățelări, a se cățeli. *Epidemia se răspândește cu repeziciune.* **9** tr. (*compl. indică lumini, umbre etc.*) a arunca, a da[2], a împrăștia, ‹pop.› a zvârli. *În noaptea adâncă, farul răspândește o lumină puternică.* **10** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) a difuza, a împrăștia, a propaga, a revărsa, a risipi, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare răspândește lumina în toate colțurile curții. Radiatorul răspândește căldură.* **11** refl. (*despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se împrăștia, a se propaga, a se revărsa, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹pop.› a răzbi. *Parfumul crinilor se răspândește peste tot.* **12** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a (se) degaja, a (se) elimina, a (se) emana, a (se) emite, a exala, a (se) împrăștia, a scoate, ‹înv.› a dezbura, a exabora, a (se) răsfuga, a (se) slobozi. *Coșurile fabricilor răspândesc gaze periculoase pentru sănătate. În timpul reacției se răspândește un miros specific.* **13** tr. (*compl. indică radiații, unde, fascicule etc.*) a degaja, a dezvolta, a emana, a emite, a produce, a radia[1], ‹înv.› a libera. *Lemnele care ard răspândesc căldură.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) împrăștia, a (se) întinde, a (se) propaga, a răzbate, a (se) transmite, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Răspândește prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se răspândesc peste tot.* **2** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se extinde, a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se transmite, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răşchira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se răspândesc tot felul de zvonuri.* **3** tr. (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) a difuza, a lansa, a populariza, a propaga, a propovădui, ‹astăzi rar› a vulgariza, ‹înv.› a răsuna, ‹fig.› a semăna[1]. *Oamenii de știință răspândesc ideile cele mai valoroase prin intermediul cărților.* **4** tr. (*relig.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) a predica, a propaga, a propovădui, ‹înv. și reg.› a propovedi, ‹înv.› a binevesti, a bogoslovi, a mărturisi, a povesti, a povestui, a spune, a vorbi, a vorovi, ‹fig.› a semăna[1]. *Clericii catolici și ortodocși au răspândit creștinismul în lumea a treia.* **5** tr. (*compl. indică idei, concepții etc.*) a predica, a propaga, a propovădui. *A devenit cunoscut pentru că a răspândit principiul de dreptate și egalitate pentru toți oamenii.* **6** refl. (*despre idei, concepții, științe, tehnici etc.*) ‹fig.› a pătrunde, a se propaga, ‹fig.; înv.› a se revărsa. *Astăzi, informatica se răspândește în toate domeniile de activitate.* **7** tr. (*compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) a disemina, a împrăștia, a propaga, ‹fig.› a semăna[1], ‹fig.; înv.› a sufla. *Răspândește numai ură între ei.* **8** refl. (*mai ales despre dureri fizice*) a iradia, a se împrăștia. *Durerea se răspândește în tot corpul.* **9** refl. (*despre boli*) a se lua, a se transmite. *Unele boli se răspândesc în anumite sezoane ale anului.* **10** tr. fig. ‹fig.› a (se) degaja, a (se) împrăștia, a răsufla, a respira, a (se) revărsa. *Ființa ei răspândește bunătate. Din paginile romanului se răspândește revolta intelectualului prins în mrejele unei societăți ostile.*

răspândíre s.f. **I 1** dispersare, dispersie, împrăștiere, răsfirare, răzlețire, risipire, ‹rar› razna, ‹înv. și pop.› spargere, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de răspândire a oamenilor adunați în fața prefecturii.* **2** împrăștiere, răzlețire, risipire, ‹fig.› destrămare. *Pentru a găsi drumul bun, turiștii au hotărât răspândirea grupului lor.* **3** împrăștiere, prefirare, presărare, presărat[1], răsfirare, risipire, ‹pop.› zvârlire. *Răspândirea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.* **4** extindere, întindere, ‹pop. și fam.› lățire. *Răspândirea troscotului s-a produs în toată curtea.* **5** extindere, întindere, lărgire, ‹pop. și fam.› lățire. *Răspândirea unei epidemii este greu de controlat.* **6** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care indică radiații, emanații, mirosuri etc.*) difuzare, împrăștiere, propagare, revărsare, ‹rar› vărsare. *A pus la intrare un bec puternic pentru răspândirea luminii în toate colțurile curții. Răspândirea căldurii de la calorifer este uniformă în cameră.* **7** degajare, efluență, eliminare, emanare, emanație, emisiune, exalare, exalație, împrăștiere, ‹înv.› dezaburire, răsfugare, slobozire, ‹fig.; pop.› răsuflet. *Răspândirea de gaze din coșurile fabricilor este periculoasă pentru sănătate.* **II 1** difuzare, difuziune, propagare, transmitere, ‹fam.› vânturare. *Presa, televiziunea și radioul se ocupă cu răspândirea știrilor.* **2** circulație, diseminare, împrăștiere, propagare, ‹rar› diseminație, ‹pop. și fam.› lățire. *Răspândirea unor zvonuri mincinoase este frecventă.* **3** popularizare, propagare, propovăduire, ‹astăzi rar› vulgarizare, ‹înv.› poporanizare, propagație. *Răspândirea celor mai valoroase idei se face prin intermediul cărților.* **4** (*relig.*) predicare, propagare, propovăduire, ‹înv.› mărturisire, mărturisitură, spunere, uluită, ‹fig.› semănare[1]. *Răspândirea credinței creștine este frecventă în lumea a treia.* **5** extindere, întindere, lărgire, mărire, ‹pop. și fam.› lățire, ‹înv.› adăugare. *De câtva timp se observă răspândirea dominației concernelor asupra pieței petrolului.*

răspândít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împânzit, împrăștiat, răsfirat, răzlețit, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› răschirat. *Protestatarii răspândiți se îndepărtează din fața prefecturii.* **2** (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) împrăștiat, prefirat, presărat[2], răsfirat, risipit. *Nisipul răspândit a împiedicat alunecarea pe gheață.* **3** (*despre radiații, unde, fasicule etc.*) degajat, dezvoltat, emanat, emis, radiat. *Soarele, prin căldura răspândită, menține viața pe Pământ.* **4** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emanat, emis, exalat, iradiat, împrăștiat, scos[2]. *Gazele răspândite sunt periculoase pentru sănătate.* **II 1** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, frecvent, general[2], habitual, obișnuit, uzual, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termenii medicali răspândiți.* **2** (*despre idei, teorii, învățături etc.*) popularizat, propagat. *Ideile răspândite au fost acceptate de lumea științifică.*

răspânditór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. popularizator, propagator, propovăduitor, ‹astăzi rar› vulgarizator, ‹fig.› semănător[1]. *Este un cunoscut răspânditor al tradițiilor de la sate în mediul urban.* **2** adj. (*rar*) v. Popularizant. Popularizator. Propagator. Propovăduitor.

răspântí vb. IV. refl. (*reg.; despre drumuri, râuri, căi de acces etc.*) v. Bifurca. Despărți.

răspântie s.f. **I 1** intersecție, încrucișare, întretăiere, răscruce, ‹pop.› cruce, crucea drumului (v. *cruce*), furca drumului (v. *furcă*), ‹reg.› plaț, ‹înv.› încrucișătură. *La răspântia celor două șosele a fost instalat un semafor.* **2** (*geogr.; rar*) v. Confluență. **II** fig. ‹fig.› cotitură, răscruce. *Se află într-un moment de răspântie a vieții.*

răspétie s.f. **1** (*reg.*) v. Giulgiu. Lințoliu. **2** (*înv.*) v. Crucifix.

răspică vb. I. tr. (*înv.*) **I 1** (*despre ambarcațiuni, păsări, sunete, fascicule de lumină etc.; compl. indică mase de aer sau de apă*) v. Despica. Străbate. **2** (*compl. indică lucruri împăturite, îndoite, strânse etc.*) v. Desface. Despături. Dezdoi. Întinde. **3** (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) v. Defini. Determina. Identifica. Preciza. Stabili. **4** (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa. **II** fig. (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Explora. Investiga. Studia. Urmări.

răspicáre s.f. (*înv.*) **1** (*de obicei urmat de determ. care arată obiectul studiului*) v. Analizare. Analiză. Cercetare. Examen. Examinare. Investigare. Investigație. Studiere. Studiu. Urmărire. **2** v. Clarificare. Deslușire. Elucidare. Explicare. Explicație. Explicitare. Lămurire. Limpezire. Precizare. Rezolvare. Soluție. Soluționare.

răspicát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, ‹înv.› apriat, dezvelit, ‹fig.› luminos, transparent, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare răspicată a întregului proiect.* **2** (*despre glasul, vocea, modul de exprimare a cuiva*) apăsat[2], categoric, convins, decis, ferm, hotărât, ‹reg.› despicat[2]. *Îi spune pe un ton răspicat să părăsească încăperea.* **II** adv. (*modal*) **1** aievea, clar, deslușit, explicit, expres[2], lămurit, limpede, ‹reg.› lișteav, nilvan, pur[2], ‹înv.› apriat, chiar, ‹fig.› curat. *I-a repetat răspicat cum trebuie să procedeze.* **2** (*în legătură cu vb. ale vorbirii*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, poruncitor. *Îi spune răspicat să plece.*

răsplâi s.n. (*reg.*) v. Creion.

răsplátă s.f. **I 1** recompensă, ‹înv. și pop.› mulțumire, preț, ‹pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹reg.› vălceag, ‹înv.› hac, plașcă[2], răsplătire, simbrie, ‹ital.; înv.› mercede. *A primit o răsplată binemeritată pentru serviciile pe care i le-a făcut.* **2** (*econ.*) drept, retribuție. *Beneficiază de o răsplată băneacă importantă.* **II 1** pedeapsă, plată, recompensă, ‹rar› aflicțiune, ‹înv.› plătire, răsplătire. *Copilul care minte primește din partea părinților o răsplată pe măsură.* **2** (*înv.*) v. Răzbunare. Vendetă.

răsplătí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a recompensa, ‹înv. și pop.› a cununa, a mulțumi, ‹înv. și reg.› a cunoaște. *L-a răsplătit cu o sumă mare de bani pentru serviciile pe care i le-a făcut.* **2** (*jur.; compl. indică oameni*) a compensa, a despăgubi, a indemniza, ‹înv. și reg.› a escontenta, a escontentelui, ‹reg.› a potoli, ‹înv.› a dezdăuna, a mulțumi, ‹fig.› a repara. *Societatea de asigurări a răsplătit asiguratul care a suferit prejudicii fizice.* **3** a răscumpăra, a recompensa. *Nimic nu poate răsplăti suferința din anii de detenție politică.* **II** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a pedepsi, ‹înv.› a plăti. *Va fi răsplătit cândva pentru nerecunoștința sa.* **2** (*înv.; compl. indică sentimente, atitudini etc.*) v. Pedepsi. Răzbuna. **III** tr., intr. fig. (*reg.*) v. Ispăși. Îndura. Plăti.

răsplătíre s.f. **I 1** recompensare, ‹înv.› recompensație. *O muncă bine făcută trebuie să aibă o răsplătire justă.* **2** (*jur.; înv.*) v. Compensare. Compensație. Daune (v. *daună*). Despăgubire. Indemnizație. **3** (*înv.*) v. Răsplată. Recompensă. **II** (*înv.*) **1** v. Pedeapsă. Plată. Răsplată. Recompensă. **2** (*constr. cu vb. „a da", „a face"*) v. Răzbunare. Vendetă. **3** v. Revanșă.

răsplătitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Pedepsitor.

răspopí vb. IV. (*bis.; compl. indică preoți*) a caterisi, ‹înv.› a despopi, a despreoți. *Preotul a fost răspopit pentru că a încălcat grav canoanele bisericești.*

răspopíre s.f. (*bis.*) caterisire, ‹înv.› despopire, despreoțire, izvârjanie, ‹grec.; înv.› caterisis. *Consiliul a hotărât răspopirea preotului.*

răspopít adj. (*bis.; despre preoți*) caterisit, ‹înv.› despopit, despreoțit. *Preotul răspopit s-a angajat ca funcționar.*

răspúnde vb. III. **1** intr., tr. (*despre oameni*) ‹înv. și pop.› a zice, ‹reg.› a feleli, a felelui. *Nu i-a răspuns la întrebare. Luat pe nepregătite, nu prea știe ce să-i răspundă.* **2** intr. (*despre oameni*) a reacționa, a replica, a riposta, ‹înv.› a întâmpina, a prici[3]. *Îl sfătuiește să nu răspundă la provocările lansate în presă. Răspunde vehement atunci când este atacat.* **3** intr. a reacționa, ‹înv.› a reaga. *Organismul răspunde la căldură prin transpirație. A răspuns bine la tratament.* **4** tr. a întoarce, a replica, ‹livr.› a retorca. *I-a răspuns vreo două, încât a rămas uimit.* **5** intr. (*jur.*) a cauționa, a garanta, a gira, ‹pop.› a chezăși. *Răspunde pentru nevinovăția acestui om.* **6** intr. a corespunde, a se potrivi, ‹fig.› a acoperi. *Definiția dată răspunde perfect*

sensului cuvântului. **7** tr. (*înv.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **8** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi. **9** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Conveni. Înțelege. Învoi. Vorbi. **10** tr. (*înv.; compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) v. Articula. Emite. Pronunța. Rosti. **11** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta. **12** refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Întâlni. Vedea. **13** tr. (*înv.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **14** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Prezenta. Recomanda. **15** refl. impers. (*înv.*) v. Chema. Numi. Spune. Zice.

răspúndere s.f. **1** îndatorire, obligație. *Ca șef, are multe răspunderi.* **2** responsabilitate, ‹înv.› răspuns, răspunzătate. *Își asumă răspunderea pentru afirmațiile sale.* **3** responsabilitate, sarcină. *Cei doi soți își împart răspunderile între ei.* **4** (*înv.*) v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire. **5** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a da", „a primi"*) v. Răspuns. **6** (*înv.*) v. Articulare. Articulație. Emisiune. Emitere. Prolațiune. Pronunțare. Pronunție. Rostire.

răspúns s.n. **1** (*adesea constr. cu vb. „a da", „a primi"*) ‹înv. și reg.› feleleat, ‹înv.› răspundere, ‹slavon.; înv.› otveat. *A primit un răspuns evaziv din partea lui. L-a întrebat ceva și așteaptă un răspuns.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a admite", „a suferi", „a suporta"*) contrazicere, replică, ripostă, ‹înv.› spunere. *Această judecată nu admite răspuns.* **3** (*mat.*) dezlegare, rezolvare, rezultat, soluție. *Elevul a găsit răspunsul problemei de geometrie.* **4** (*med., med. vet.*) ***răspuns imunitar*** = reacție imunitară. *Răspunsul imunitar nu oferă protecție în fața infecțiilor sau a cancerului.* **5** (*înv. și pop.*) v. Comunicare. Informație. Înștiințare. Știre. Veste. **6** (*înv.*) v. Răspundere. Responsabilitate. **7** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **8** (*înv.*) v. Seamă. Socoteală. **9** (*înv.*) v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn. **10** (*înv.*) v. Justificare. Justificație. Motivare. Motivație. Scuză.

răspunzătáte s.f. (*înv.*) v. Răspundere. Responsabilitate.

răspunzătór, -oáre adj. **1** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „pentru"*) responsabil. *Persoanele alienate nu sunt răspunzătoare de faptele lor. Este răspunzător pentru afirmațiile sale.* **2** (*înv.*) v. Adecvat. Conform. Convenabil. Corespunzător. Cuvenit. Eficace. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Recomandabil. Recomandat.

răstălmăcí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, ‹livr.› a adultera, ‹astăzi rar› a erona, ‹rar› a răzjudeca, ‹reg.› a cotârji, a mitocosi, ‹înv.› a deznaturalisi, a izvrăti, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a răstălmăcit voit textul comunicatului.* **2** (*rar; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) v. Transpune. **II** fig. (*rar; compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) v. Înfățișa. Oglindi. Prezenta. Reflecta. Reoglindi. Reprezenta.

răstălmăcíre s.f. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, ‹rar› fumisterie, ‹înv.› falsificație, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza răstălmăcirii textului comunicatului.*

răstălmăcít, -ă adj. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, ‹înv.› izvrătit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul răstălmăcit al comunicatului l-a revoltat.*

răstăúțe s.f. pl. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tăiței.

răstăví vb. IV. tr. (*pom., agric.; reg.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Replanta. Sădi. Transplanta.

răstăvít, -ă adj. (*pom., agric.; reg.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Plantat[2]. Răsădit[2]. Sădit[2]. Transplantat[2].

răsteálă s.f. (*pop.*) ‹pop.› răstire, stropșeală, ‹fam.› rățoială, rățoitură, ‹înv. și reg.› răstitură, ‹reg.› răboleală. *Îl roagă să înceteze cu răsteala și să poarte discuția pe un ton calm. Copilul s-a săturat de răstelile tatălui său.*

răstí vb. IV. refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹pop. și fam.› a se bursuca, a se burzului, a se stropși, ‹pop.› a se cotobăni, a se oțărî, ‹fam.› a se răți, a se zborși, a se zmei, ‹înv. și reg.› a se răpști, ‹reg.› a se cotofăni, a hropsi, a se născocori, a se otătăi, a se răboli, a se răboțoi, a se răcămăți, a se răgădui[1], a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuța, a trușni, a truștui, ‹înv.› a se îngurguța, a marecuvânta, a râcăi[1], ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata se răstește la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria și se răstea la ea.*

răstigní vb. IV. **I** tr. (*în Antic.; compl. indică condamnați*) a crucifica, ‹înv. și pop.› a pironi, ‹înv.› a găvozdi, a țintui. *Iisus Hristos a fost condamnat la moarte și răstignit pe Golgota.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a canoni, a căzni, a chinui, a schingiui, a tortura, ‹fig.› a crucifica, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au răstignit pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc.ale lor*) v. Birui. Înfrâna. Înfrânge. Înstruna. Învinge. Stăpâni. Struni. Ține. **3** refl. (*înv.; mai ales despre oameni*) v. Abține. Domina. Înfrâna. Opri. Răbda. Reține. Stăpâni. Ține.

răstignére s.f. (*în Antic.*) crucificare, ‹înv.› răstignit[1], răstignitură. *Răstignirea lui Iisus Hristos s-a făcut pe Golgota.*

răstignít[1] s.n. (*în Antic.; înv.*) v. Crucificare. Răstignire.

răstignít[2]**, -ă** adj. (*în Antic.; despre condamnați*) crucificat, ‹înv. și pop.› pironit. *Iisus Hristos răstignit a murit în văzul mulțimii adunate în fața crucii.*

răstignitúră s.f. (*în Antic.; înv.*) v. Crucificare. Răstignire.

răstímp s.n. **1** epocă, interval, perioadă, spațiu, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Răstimpurile de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **2** timp, vreme, ‹reg.› scopot[1]. *În tot acest răstimp nu a scos o vorbă.* **3** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) interval, timp, vreme, ‹înv.› diastemă, ‹fig.› curs[1]. *În răstimp de o zi a fost de două ori la farmacie.* **4** interval. *A trecut un răstimp destul de mare de când nu te-am văzut.* **5** ceas, interval, oră, perioadă, timp, vreme. *A mai așteptat un răstimp bun până a venit.* **6** durată, interval, întindere, perioadă, timp, ‹reg.› rahăt, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă*[1]). *Pe tot răstimpul verii a fost la țară, la bunici.* **7** (*rar*) v. Contenire. Încetare. Întrerupere. Oprire.

răstíre s.f. (*pop.*) ‹pop.› răsteală, stropșeală, ‹fam.› rățoială, rățoitură, ‹înv. și reg.› răstitură, ‹reg.› răboleală.

răstít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, ridicat[2], ‹fam.› rățoit, ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton răstit.* **2** (*pop. și fam.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. **II** adv. (*modal*) ‹fam.› rățoit, ‹fig.› aspru, dur, rece, sec, tăios, uscat[2]. *Îi vorbește răstit.*

răstitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Răsteală. Răstire. Stropșeală.

răstoárce vb. III. (*înv. și pop.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Răzbuna. **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică sentimente, atitudini etc.*) v. Pedepsi. Răzbuna.

răstóc[1] s.n. (*reg.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz.

răstóc[2] s.n. (*muz.; reg.*) v. Fluier. Fluierătoare (v. *fluierător*).

răstopí vb. IV. refl. (*înv.; despre ceară, lumânări, ciocolată etc.*) v. Topi.

răstopít, -ă adj. (*înv.; despre ceară, lumânări, ciocolată etc.*) v. Topit[2].

răstrăbún s.m. (*înv. și reg.*) v. Răstrăbunic. Răstrămoș.

răstrăbunícă, -ă s.m., s.f. (*rar*) ‹rar› răstrămoș, ‹înv. și reg.› răstrăbun, ‹reg.› răstrămamă. *Răstrăbunicul este părintele străbunicului sau al străbunicii considerat în raport cu răstrănepoții.*

răstrămámă s.f. (*reg.*) v. Răstrăbunică (v. *răstrăbunic*). Răstrămoașă (v. *răstrămoș*).

răstrámoș, -oáșă s.m., s.f. (*rar*) ‹rar› răstrăbun, ‹înv. și reg.› răstrăbun, ‹reg.› răstrămamă.

răstupeáscă s.f. (*bot.; reg.*) = rostopască.

răsturnă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, corpuri etc.*) a întoarce, ‹reg.› a îmburda, ‹fran.› a ranversa. *A răsturnat vasul cu gura*

în jos. **2** refl. (*despre vehicule*) a șavira. *Din cauza vitezei nepotrivite, la o curbă periculoasă, șoferul a pierdut controlul mașinii, care s-a răsturnat.* **3** tr. (*compl. indică alimente*) a întoarce. *A răsturnat budinca din tavă pe un platou.* **4** tr. (*compl. indică recipiente*) a vărsa. *A răsturnat cana cu apă din greșeală.* **5** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a trânti, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a răsturnat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a răsturnat adversarul în ring.* **6** refl. (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a cădea, a se nărui, a se prăbuși, ‹rar› a se abate[2], a se poticni, ‹înv. și pop.› a pica[2], a se prăvăli, ‹pop.› a se povârni, a se turna[1], ‹reg.› a oticni, ‹înv.› a scăpăta. *S-a răsturnat de pe scaun din cauza unei amețeli puternice.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică ordinea elementelor unei serii*) a interverti, a inversa. *Nu acceptă să răstoarne rolurile sociale. A fost nevoită să-și răstoarne planurile din acea zi.* **2** tr. (*compl. indică șefi de state, conducători de partid, comandanți de oști etc.*) a înlătura. *L-au răsturnat de la domnie.* **3** tr. (*compl. indică legi, stări de lucruri, concepții etc.*) a modifica, a reforma, a schimba. *A răsturnat ortografia.* **4** tr. (*compl. indică idei, ipoteze, concepte etc.*) a anula, a infirma. *Teoria sa empirică a fost răsturnată în urma unei cercetări profunde.* **5** refl. a se oglindi, a se proiecta, a se răsfrânge, a se reflecta, a se vedea, ‹fig.› a se scălda. *Chipul ei se răstoarnă în apa limpede a lacului.*

răsturnáre s.f. **I 1** întoarcere, întors[1]. *Budinca se scoate din tavă prin răsturnarea acesteia cu gura în jos pe un platou.* **2** vărsare. *Răsturnarea cănii cu apă s-a făcut din greșeală.* **3** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, trântire, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Răsturnarea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **4** cădere, năruire, prăbușire, ‹înv. și pop.› picare, prăvălire. *În urma răsturnării de pe scaun și-a luxat mâna.* **II** fig. **1** interversiune, intervertire, inversare, inversiune. *Nu acceptă răsturnarea rolurilor sociale. Răsturnarea planurilor din acea zi a încurcat-o.* **2** metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, transformare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Răsturnarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în răsturnarea caracterului colegului său.* **3** anulare, infirmare. *Răsturnarea teoriei sale empirice s-a făcut printr-o cercetare profundă.* **4** înlăturare. *Conjurații au hotărât răsturnarea lui de la domnie.*

răsturnát, -ă adj. **1** (*despre ființe sau obiecte aflate în poziție verticală*) culcat[2], doborât, trântit, ‹înv.› oborât. *Boxerul răsturnat a avut nevoie de îngrijiri medicale.* **2** (*despre ființe, obiecte etc.*) căzut, năruit[2], prăbușit, ‹înv. și pop.› prăvălit. *Bolnavul răsturnat a primit ajutor medical.* **3** (*despre oameni sau despre corpul lor*) tolănit, trântit. *Răsturnat pe canapea, citește ziarul.*

răsturnátul rânzei s.n. art. (*med.; reg.*) v. Hernie.

răsturnătór, -oáre s.f., s.n. **1** s.f. (*tehn.; la plug*) cormană, ‹pop.› scândură, ‹reg.› cătușă, cucură[1], lespede, poliță[1]. *Răsturnătoarea preia brazda tăiată de brăzdar, răsturnând-o și mărunțind-o.* **2** s.n. (*mec., miner.*) basculator, culbutor. *Cu răsturnătorul se răstoarnă un vas sau un vagonet pentru a-i goli conținutul.*

răsturnătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Aruncare. Azvârlire. Culcare. Culcat[1]. Dărâmare. Doborâre. Întindere. Lungire. Prăbușire. Prăvălire. Răsturnare. Trântire. Zvârlire. **2** fig. v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Răsturnare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

răsturnícă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

răsturníș s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

răsuceálă s.f. **1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. **2** (*concr.; pop.*) v. Răsucitură. Spirală (v. *spiral*). Spiră.

răsucí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a învârti, a roti, a rula, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A răsucit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **2** tr., refl. (pas.) (*compl. sau sub. gram. indică fire textile, paie, tulpini de plante, mlădițe etc.*) a (se) suci[2]. *Femeia răsucește firele de bumbac când toarce. Firele de borangic se răsucesc, în fabrici, cu ajutorul unor mașini speciale.* **3** tr. (*compl. indică țigări*) a suci[2]. *Bărbatul își răsucește o țigară.* **4** tr. (*compl. indică mustăți*) ‹pop.› a sumete. *Înainte de a ieși din casă își răsucește mustața.* **5** refl. (*despre frunze*) a se suci[2], ‹pop.› a se ciuci. *Frunzele plantelor se răsucesc când încep să se veștejească.* **6** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a frământa, a învârti, a suci[2]. *De emoție, fata răsucește batista în mână.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) a (se) întoarce, a (se) învârti, a (se) roti, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) vârti, ‹reg.› a cărica, a (se) rotila, a sprehui[1]. *A răsucit cheia în broască și a deschis ușa. Mânerul robinetului se răsucește ușor.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori trupul lor*) a (se) contorsiona, a (se) suci[2], ‹rar› a (se) torsiona. *Osteoporoza răsucește oasele și corpul. Se răsucește de durere.* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) suci[2], ‹reg.› a (se) covriga, a (se) covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a răsucit pe o creangă.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) întoarce, a (se) strâmba. *Cuiele s-au răsucit sub lovitura ciocanului.* **11** tr. (*pop.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage. **II 1** refl. (*despre ființe*) a se foi, a se frământa, a se perpeli, a se suci[2], a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a răsucit în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **2** refl. (*despre ființe*) a se suci[2]. *Ajuns la locul întâlnirii, a început să se răsucească când la dreapta, când la stânga, pentru a-și zări prietenul venind. Copilul se răsucește pe scaun tot timpul mesei.* **3** refl. (*despre ființe; adesea determ. prin „pe loc"*) a se roti, a se suci[2]. *Se răsucea în fața oglinzii pentru a vedea cum îi cade rochia. Câinele se răsucește pe loc, încercând să-și prindă coada.* **4** tr. (*compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) a învârti, a mânui, a roti, ‹pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a purta. *Scrimerul răsucește sabia cu multă dibăcie.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părți ale corpului; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „după", „spre"*) a (se) întoarce, a (se) suci[2], ‹pop.› a (se) întorna. *Este atât de frumoasă, încât toată lumea răsucește capul după ea. Toți ochii s-au răsucit spre tânără.* **6** refl. (*despre formații în marș*) a se întoarce. *Compania de cercetași s-a răsucit brusc.* **7** refl. (*rar; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Prăbuși. Prăvăli. Rostogoli. **8** tr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti.

răsucíre s.f. **I 1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. *Răsucirea covorului s-a făcut după ce acesta a fost aspirat.* **2** răsucit[1], sucire, sucit[1]. *Răsucirea firelor de bumbac se face cu ajutorul unor mașini speciale.* **3** întoarcere, întors[1], învârtire, învârtit[1], rotire, sucire, ‹livr.› convoluție. *Răsucirea cheii în broască se face cu dificultate.* **4** torsiune, ‹rar› torsionare. *La orele de gimnastică se învață anumite mișcări de răsucire a corpului.* **5** încolăcire, înfășurare, învălătucire, sucire, sucit[1], ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură. *Urmărește răsucirea șarpelui pe o creangă.* **II 1** foială, foire, perpelire, sucire, zvârcolire. *Răsucirea din timpul nopții a fost cauzată de coșmarurile pe care le-a avut.* **2** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învâr-

tit[1], învârtitură, roată[1], rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând răsuciri largi.* **3** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

răsucít[1] s.n. **1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucitură, sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. **2** răsucire, sucire, sucit[1].

răsucít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) înfășurat[2], învălătucit, învârtit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul răsucit încape perfect în portbagaj.* **2** (*ind. text.; despre fibre textile*) filat[2], tors[3]. *Bumbacul răsucit este supus unor operații de prelucrare tehnologică.* **3** (*despre fire textile, paie, tulpini de plante, mlădițe etc.*) sucit[2]. *A împletit o bluză din firele de bumbac răsucite.* **4** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) întors[2], învârtit[2], rotit[2], sucit[2], ‹rar› contort. *Pe timp de noapte lasă în broască cheia răsucită.* **5** (*despre mustață*) ‹pop.› sumes. *Are mustața atent răsucită.* **6** (*despre ființe sau despre trupul lor*) contorsionat, sucit[2]. *Stă în pat cu trupul răsucit.* **7** (*despre obiecte, corpuri alungite*) ‹rar› torsat, torsionat. *Are nevoie de o tijă răsucită la unul din capete.* **8** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, încovoiat, îndoit, întors[2], strâmb, strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare răsucite.* **9** (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încolăcit, încovrigat, înfășurat[2], învălătucit, sucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele răsucit.* **10** (*pop. și fam.; despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Șerpuit. Șerpuitor. Unduios. **II 1** (*despre părți ale corpului*) întors[2], sucit[2], ‹pop.› înturnat[2]. *Toată lumea este cu capul răsucit după ea când trece pe stradă.* **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit.

răsucitoáre s.f. (*tehn.; la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1].

răsucitúră s.f. **I 1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], sucire, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. **2** arcuire, arcuitură, cambrare, curbare, flectare, flexare, flexiune, încovoiere, încovoietură, îndoire, îndoitură, ‹înv. și reg.› încujbare, ‹înv.› scovârdare. *Răsucitura barei automobilului s-a produs în urma accidentului.* **II** (*concr.*) **1** spirală (v. *spiral*), spiră, ‹rar› tel, ‹pop.› răsuceală. *Răsuciturile arcurilor sunt confecționate din oțel.* **2** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Răsuciturile șoselelor sunt foarte periculoase.*

răsuflá vb. I. **I 1** intr. (*fiziol.; despre ființe*) a respira, ‹înv. și pop.› a sufla, ‹poetic› a expira. *Răsuflă anevoie din cauza caniculei. Abia mai răsuflă după ce a urcat în goană scările.* **2** intr. (*despre oameni*) ‹fig.› a respira. *Răsuflă ușurat când îl vede intrând pe ușă.* **3** refl. (*despre băuturi, substanțe aromatice*) ‹pop. și fam.› a se trezi, ‹fig.; reg.› a se spălăci. *Apa minerală s-a răsuflat din cauză că sticla nu a fost bine astupată.* **4** intr. (*reg.; despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) v. Gâfâi. Pufăi. Sufla. **II** fig. **1** intr. (*despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) a se afla, a se auzi, a se cunoaște, ‹fig.› a respira, a transpira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relației lor a răsuflat în câteva zile.* **2** refl. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se dezactualiza, a se învechi, a se perima, a trece, ‹fig.› a se rugini. *Unele obiceiuri s-au răsuflat.* **3** tr. (*despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) a difuza, a împrăștia, a propaga, a răspândi, a revărsa, a risipi, a vărsa. *Becul puternic de la intrare răsuflă lumina în toate colțurile curții. Radiatorul răsuflă căldură.* **4** tr., intr. ‹fig.› a (se) degaja, a (se) împrăștia, a răspândi, a respira, a (se) revărsa. *Ființa ei răsuflă bunătate. Din paginile romanului răsuflă revolta intelectualului prins în mrejele unei societăți ostile.*

răsuflăre s.f. **I 1** (*fiziol.*) respirație, suflare, suflu, ‹rar› respirare, ‹înv. și pop.› suflet, ‹pop.› răsuflet, răsuflu, ‹reg.› răsufluș, ‹înv.› duh, răsuflătură, spirit, ‹poetic› respir. *Își trage cu greu răsuflarea după ce a urcat în goană scările.* **2** (*fiziol.*) expirare, expirație, ‹înv. și pop.› suflare, suflet. *Prin răsuflare se elimină din plămâni aerul inspirat.* **3** (*fiziol.*) bufeu, respirație, suflare, ‹înv. și pop.› suflat[1], suflet, ‹pop.› răsuflet. *Răsuflarea este aerul care iese pe gură.* **4** ‹pop. și fam.› trezire. *Neastuparea sticlei a determinat răsuflarea apei minerale din interiorul ei.* **5** (*înv.*) v. Ușurare. **6** (*înv.*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **7** (*înv.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **8** (*art.; înv.*) ***răsuflarea sufletului*** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **II** (*concr.; înv.*) v. Răsuflătoare.

răsuflát, -ă adj. **I 1** (*despre apă*) clocit[2], stătut[2], ‹înv. și pop.› ostoit, ‹pop. și fam.› împuțit, trezit[2], ‹reg.› bâhnit, bâhlit, mocnit, zăcut[2], ‹înv.› stat[4]. *În gropile din asfalt persistă o apă răsuflată.* **2** (*în opoz. cu „real"; înv.; despre afirmații, mărturii etc.*) v. Fals. Inautentic. Inventat. Mincinos. Născocit. Neadevărat. Neautentic. Neîntemeiat. Nereal. Plăsmuit. Scornit. **3** (*jur.; în opoz. cu „validat"; înv.; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Abolit. Abrogat. Anulat. Desființat. Invalidat. Înlăturat. Suprimat. **4** (*med.; deprec.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat. **II** fig. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare răsuflată.* **2** (*despre cuvinte, fraze, argumente etc.*) banalizat, stereotip, stereotipic, ‹fig.› tocit. *Regizorul a reușit să brodeze, pe baza unui subiect răsuflat, o intrigă captivantă.* **3** (*fam.*) v. Arhicunoscut. Banal. Depășit. Prăfuit. Răscunoscut. Știut[2]. Ultracunoscut. Vechi[2].

răsuflătoáre s.f. **I 1** ‹înv.› răsuflare, răsuflătură. *Un spațiu închis comunică cu exteriorul printr-o răsuflătoare.* **2** (*tehn.; la orificii; pop.*) v. Supapă. Ventil. **3** (*art.; bot.; reg.*) ***răsuflătoarea-pământului*** v. Gogoașă (*Lycoperdon bovista*). **4** (*arg.*) v. Buzunar. **II** (*anat.; înv.*) **1** v. Laringe. **2** v. Trahee. **3** v. Plămân. Pulmon.

răsuflătúră s.f. (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu. **2** (*concr.*) v. Răsuflătoare.

răsuflecá vb. I. (*înv. și reg.*) **1** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage. **2** refl. (*despre oameni*) v. Sufleca.

răsúflet s.n. (*pop.*) **I 1** (*fiziol.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu. **2** v. Bufeu. Răsuflare. Respirație. Suflare. **3** v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **II** fig. **1** v. Capacitate. Forță. Posibilitate. Putere. Putință. **2** v. Degajare. Efluență. Eliminare. Emanare. Emanație. Emisiune. Exalare. Exalație. Împrăștiere. Răspândire. **3** v. Abur. Aburire. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă.

răsúflu s.n. **1** (*fiziol.; pop.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu. **2** (*înv.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro.

răsuflúș s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu.

răsún s.n. (*înv. și reg.*) v. Răsunet.

răsuná vb. I. **I 1** intr. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de"*) a hăui, a hăuli, a suna, a urla, a vui, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea răsună de glasuri și strigăte.* **2** intr. (*despre spații închise; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a detuna, a răpăi, a vui. *Sala teatrului a răsunat de aplauze la sfârșitul spectacolului.* **3** intr. (*muz.; despre instrumente muzicale*) a cânta, a sufla, a suna, ‹pop. și fam.› a urla, ‹înv.› a asuna, ‹fig.› a striga. *Din depărtare se aud goarnele de vânătoare cum răsună.* **4** tr. (*înv.; compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) v. Difuza. Lansa. Populariza. Propaga. Propovădui. Răspândi. **II** intr. fig. ‹fig.› a vibra, ‹fig.; înv.› a detuna. *Îi răsună sufletul de emoție.*

răsunáre s.f. (*înv.*) v. Sunet.

răsunát s.n. (*înv.*) **1** v. Răsunet. **2** fig. v. Ecou. Interes. Răsunet. Rezonanță.

răsunătór, -oáre adj. **I 1** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. şi pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este răsunător.* **2** (*despre sunete*) intens, puternic, sonor, viu, zgomotos, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul răsunător al torentului dezlănțuit.* **3** (*despre spații*) vuitor. *În timpul vijeliei codrii devin răsunători.* **II** fig. **1** (*despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› briant, eclatant, strălucit, strălucitor, ‹fig.; rar› coruscant, tropotitor, ‹fig.; înv. şi pop.› sunător. *A ținut un discurs răsunător.* **2** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; iron.; despre limbaj, stil etc.*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Bombast. Bombastic. Căutat[2]. Confecționat[2]. Convențional. Declamativ. Declamator. Discursiv. Ditirambic. Emfatic. Fals. Făcut[2]. Grandilocvent. Manierat. Nefiresc. Nenatural. Pompieresc. Pompieristic. Pompos. Pretențios. Prețios. Retoric. Ronflant. Sforăitor. Sonor.Sunător. Umflat.

răsunătúră s.f. (*înv.*) v. Răsunet.

răsúnet s.n. **I 1** ‹înv. şi reg.› răsun, ‹înv.› răsunat, răsunătură. *În miez de noapte s-a auzit răsunetul unei puști.* **2** ecou, vuiet, vuire, ‹pop.› hăuit, sunet, ‹reg.› sun. *Stâncile răspundeau cu sute de răsunete.* **3** (*muz.*) rezonanță, sonoritate, timbru, ton[2]. *Răsunetul orgii îi umple sufletul de visare. Această vioară are un răsunet deosebit.* **II** fig. **1** interes, ‹fig.› ecou, rezonanță, ‹fig.; înv.› răsunat, sunet. *Articolele politice ale lui Eminescu au răsunet şi astăzi.* **2** vâlvă, ‹fig.› ecou, vuiet. *Descoperirea făcută a produs un adevărat răsunet în lumea medicală.*

răsunói s.n. (*reg.*) ‹reg.› răsătură, răsură[2], răzălituri, răzătoare (v. *răzător*),, răzuitură, rosuri (v. *rosură*). *Răsunoiul este aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâine.*

răsură vb. I. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor*) v. Îmbujora. Împurpura. Înflăcăra. Înfoca. Înroși. Învăpăia. Roși. Rumeni.

răsúră[1] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Rosa gallica*; ‹reg.› rujnicea, ruxandră, trandafir-de-câmp, trandafirel, trandafir-mic, trandafir-pitic, trandafiraș. **2** (*pop.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **II** (*entom.*) *Ephemera vulgata*; efemeră (v. *efemer*), ‹reg.› rusalie, țânțar-de-apă.

răsúră[2] s.f. **1** (*reg.*) ‹reg.› răsătură, răsunoi, răzălituri, răzătoare (v. *răzător*), răzuitură, rosuri (v. *rosură*). **2** (*colect.; înv.*) v. Pilitură. **3** (*înv.*) v. Răsătură.

răsuríu, -íe adj. (*rar; despre piele, obraji, buze etc.*) v. Roz. Rumen[2]. Trandafiriu.

răşcălí vb. IV. tr. (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

răşchiá vb. I. tr. **1** (*pop.; compl. indică fire textile*) ‹reg.› a răşchitori. *A răşchiat firele de lână de pe fus pe răşchitor.* **2** (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

raşchiát s.n. (*ind. text.; pop.*) ‹pop.› răşchiere.

răşchiére s.f. (*ind. text.; pop.*) ‹pop.› răşchiat. *Răşchierea firelor de lână de pe fus pe răşchitor nu i-a luat mult timp.*

răşchirá vb. I. **I** tr. (*pop. şi fam.*) **1** (*compl. indică picioarele*) v. Crăcăna. **2** (*compl. indică degetele de la mâini*) v. Răsfira. **II 1** tr. (*înv. şi reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică fire de păr, barba etc.*) v. Răsfira. **3** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersa. Împânzi. Împrăştia. Răsfira. Răspândi. Răzleți. Risipi. **4**tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) v. Destrăma. Disipa. Împrăştia. Răsfira. Răzleți. Risipi. Spulbera. **5** refl. (*înv.; despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) v. Circula. Extinde. Împrăştia. Întinde. Propaga. Răspândi. Transmite. **6** tr. (*înv.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **7** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; înv.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

răşchirát, -ă adj. **I** (*pop. şi fam.; despre degetele de la mâini*) v. Răsfirat. **II 1** (*înv. şi reg.; despre fire de păr, barbă etc.*) v. Răsfirat. **2** (*înv. şi reg.; despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersat. Împânzit. Împrăştiat. Răsfirat. Răspândit. Răzlețit. Risipit. **3** (*înv.*) v. Ramificat. Rămuros.

răşchitór s.n. (*pop.*) **1** (*ind. text.*) ‹reg.› răspător, răşchi. *Pe răşchitor se deapănă tortul, lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul ori jurubiță.* **2** (*ind. casnică*) v. Vârtelniță.

răşchitorí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fire textile*) v. Răşchia.

răşínă s.f. **1** rezină. *Răşinile naturale sunt lipicioase.* **2 *răşină sintetică*** = wofatit. *Răşinile sintetice sunt folosite în laminarea fibrei de sticlă.* **3** (*chim.*) ***răşină alchidică*** = alchidal. *Răşinile alchidice sunt folosite la prepararea unor lacuri şi vopsele;* ***răşină anionactivă*** = anionit. *Răşina anionactivă reține anionii dintr-o soluție;* ***răşină carbamidică*** = răşină ureoformaldehidică. *Răşinile carbamidice sunt produse de policondensare ale ureei cu formaldehida şi folosite la fabricarea unor produse de uz casnic, a reflectoarelor, a abajururilor, ca adezivi în industria textilă etc.;* ***răşină fenol-formaldehidică*** = ***răşină fenolică*** = fenoplastă. *Răşina fenolică este folosită în industria lacurilor, a obiectelor de uz industrial şi casnic;* ***răşină ureoformaldehidică*** = răşină carbamidică.

răşinós, -oásă s.f., adj. **I** s.f. (*la pl.* ***răşinoase***; *bot.*) conifere. *Răşinoasele au frunze aciculare sau solzoase (persistente şi fructe lemnoase.* **II** adj. **1** (*rar; despre unele substanțe*) v. Cleios. Lipicios. Mucilaginos. Vâscos. **2** (*reg.; despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos.

răşluí vb. IV. **I 1** tr. (*pop; compl. indică semințe de cereale, fructe etc.*) v. Decortica. **2** tr. (*pop.; compl. indică fructe, legume*) v. Coji. Descoji. **3** tr. (*pop.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii. **4** refl. (*reg.; despre turme*) ‹reg.› a se răzlogi. *Turmele se răşluiesc în toate părțile, mai ales la venirea unei furtuni.* **5** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; înv.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăştia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **II** tr. fig. (*înv. şi pop.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Răpi. Ridica.

răşluíre s.f. (*înv.*) v. Aruncare. Azvârlire. Cheltuială. Cheltuire. Cheltuit[1]. Disipare. Iroseală. Irosire. Împrăştiere. Risipire. Zvârlire.

răşluít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre fructe, legume*) v. Cojit. Descojit. **2** (*despre semințe de cereale, fructe etc.*) v. Decorticat. Descojit.

răşpăluí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică obiecte dure, de obicei din metal*) a pili[1]. *A răşpăluit cheia pentru a intra în broască.*

răşpăluíre s.f. (*tehn.*) pilire[1], pilit[1]. *A folosit un raşpel pentru răşpăluirea cheii.*

rătăcáne s.f. pl. (*reg.*) v. Hârtoape (v. *hârtop*). Hopuri (v. *hop*). Văgăuni (v. *văgăună*).

rătăceálă s.f. fig. (*înv.*) v. Abatere. Alunecare. Culpabilitate. Culpă. Eres. Erezie[1]. Eroare. Greşeală. Păcat. Rătăcire. Vină. Vinovăție.

rătăcí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a greşi, a încurca, a pierde, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹înv.› a sminti. *Excursioniştii au rătăcit cărarea spre cabană din cauza lipsei indicatoarelor.* **2** refl. (*despre oameni*) a se încurca, a se pierde, ‹pop. şi fam.› a se prăpădi, ‹reg.› a se răpune, a se zăhătui, a se zărăsti. *S-a rătăcit în labirintul străzilor şi nu mai ştie unde se află.* **3** refl. (*despre animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se pierde, a se răzleți, ‹pop. şi fam.› a se prăpădi, ‹pop.› a se răzni, ‹reg.› a se rătuti. *Câteva oi s-au rătăcit de turmă.* **4** intr. (*despre oameni*) a hoinări, a pribegi, a vagabonda, ‹livr.› a deambula, ‹pop.› a răzni, ‹reg.› a bădădăi, a horhăi, a horhoti. *Mulți oameni rătăcesc în căutarea unui adăpost.* **5** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a hoinări, a peregrina, a umbla, a vagabonda, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am rătăcit!* **6** tr. (*în opoz. cu „a afla", „a găsi"; compl. indică obiecte, bunuri materiale etc.*) a pierde, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹înv. şi reg.› a zăhăi, ‹reg.› a răpune, ‹înv.› a se răsări[2]. *Copilul şi-a rătăcit mănuşile. A rătăcit cheile prin casă.* **7** refl. (*rar; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploşi. **II** fig. **1** refl. (*despre mintea, judecata oamenilor*) a se obnubila, a se tulbura, ‹fig.› a se întuneca. *Când mintea i se rătăcește, nu mai judecă limpede. Face numai fapte regretabile atunci când judecata i se rătăcește din cauza alcoolului.* **2** intr. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Aluneca. Greşi. Păcătui. **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Amăgi. Greşi. Înşela[1].

rătăcíre s.f. **I 1** colindare, colindat, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, umblat[1], umblet, ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreieră-

tură, ‹pop.› umblătură. *Rătăcirea prin parcuri o relaxează.* **2** pierdere, ‹pop. și fam.› prăpădire. *Copilul a fost certat pentru rătăcirea mănușilor.* **II** fig. **1** ‹fig.› întunecare, orbire, ‹fig.; pop. și fam.› sminteală, ‹fig.; pop.› orbie, ‹fig.; înv.› lunecare, lunecătoare (v. *lunecător*), lunecuș, lunicăciune. *O clipă de rătăcire a minții explică decizia lui de a lua această măsură absurdă.* **2** abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină, vinovăție, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru rătăcirea sa, deoarece a încălcat legea.* **3** (*psih.; mai ales pop.*) alienare, alienare mintală, alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, nebunie, ‹fig.› scrânteală, scrânteală la cap, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de rătăcire.* **4** (*relig.; înv.*) v. Păcat.

rătăcít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) pierdut, ‹pop. și fam.› prăpădit. *Fetița rătăcită este copilul unor cunoscuți.* **2** (*despre animale*) pierdut, răzleț, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› râjneț. *Oile rătăcite au fost găsite după câteva zile de căutări.* **3** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, răzleț, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pribeag. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci rătăciți. Pe cer sunt câțiva nori rătăciți.* **4** (*despre obiecte, bunuri materiale etc.*) pierdut, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹înv. și reg.› zăhăit. *Mănușile rătăcite erau din blană.* **II** fig. **1** (*despre mintea, judecata oamenilor*) obnubilat, tulburat, tulbure, ‹fig.› împăclit, întunecat. *Într-un moment de furie, cu mintea rătăcită, l-a omorât.* **2** (*despre privire*) ‹fig.› dus[2], ‹fig.; rar› rătăcitor, răzleț. *În culmea disperării, femeia avea privirea rătăcită.* **3** (*înv.; despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) v. Eronat. Fals. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. Neexact. Nefondat. Neîntemeiat. Sofistic. **4** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Păcătos.

rătăcitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. hoinar, pribeag, vagabond, ‹livr.› eratic, girovag, vagant, ‹pop. și fam.; glum.› ducăreț, ‹reg.› bitang, coropcar, farcău, laidac, lainic, ‹înv.› prișleț, stranic, ‹poetic› drumeț. *Rătăcitorii umblă dintr-un loc în altul, fără scop.* **2** adj. fig. (*rar; despre privire*) v. Dus[2]. Rătăcit.

rătăcitúră s.f. (*relig.; înv.*) v. Păcat.

răterí vb. IV. intr. (*milit.; reg.; despre ostași, armate etc.*) v. Retrage.

rătéz s.n. **1** (*rar*) v. Lanț. **2** (*tehn.; pop.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **3** (*înv. și reg.*) v. Inel. Ochi[1]. Verigă. Za[2]. **4** (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

rătie s.f. (*reg.*) **1** v. Nuia. Vargă. Vergea. **2** v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

rătinós, -oásă adj. (*reg.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

rătioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăciliță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

rătuí vb. IV. (*înv.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din", „de la"*) v. Salva. Scăpa. **2** tr. fig. v. Salva.

rătúnde vb. III. tr. (*reg.*) **1** (*apic.; compl. indică fagurii dintr-un stup*) v. Reteza. **2** v. Rotunji.

rătúns s.n. (*apic.; reg.*) v. Retezare. Retezat[1].

rătuteálă s.f. (*reg.*) v. Fâstâceală. Fâstâcire. Intimidare. Încurcare. Zăpăceală. Zăpăcire.

rătutí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci. **2** (*despre animale*) v. Pierde. Rătăci. Răzleți.

rătutít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Fâstâcit. Intimidat. Încurcat[2]. Zăpăcit. **2** v. Ameți. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

rățár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*).

rățășcúță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*).

rățícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Boboc. Rățișoară. Rățușcă.

rățișoáră s.f. **1** (*ornit.*) boboc, rățușcă, ‹reg.› rățică, rățucă, rățuică, rățușoară, rățuță. **2** (*bot.*) *Iris pumila*; ‹reg.› stânjen, stânjenel.

rățoáică s.f. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› rățoaie.

rățoáie s.f. (*ornit.; reg.*) ‹reg.› rățoaică.

rățoí vb. IV. refl. **1** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **2** (*fam.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

rățoiálă s.f. (*fam.*) v. Răsteală. Răstire. Stropșeală.

rățoít, -ă adj., adv. (*fam.*) **1** adj. (*despre glas, ton, voce*) v. Expozitiv. Răstit. Ridicat[2]. **2** adv. (*modal*) v. Răstit.

rățoitúră s.f. (*fam.*) v. Răsteală. Răstire. Stropșeală.

rățúcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Boboc. Rățișoară. Rățușcă.

rățúică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Boboc. Rățișoară. Rățușcă.

rățúșcă s.f. (*ornit.*) boboc, rățișoară, ‹reg.› rățică, rățucă, rățuică, rățușoară, rățuță. *Rățuștele înoată pe lac.*

rățușoáră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Boboc. Rățișoară. Rățușcă.

rățúță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Boboc. Rățișoară. Rățușcă.

rău, rea adj., adv., s.n., s.m., s.f. **A** adj. **I 1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, sălbatic, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om rău și ursuz. Este rea la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, sălbatic, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vârvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime rea.* **3** (*despre oameni*) afurisit, blestemat, câinos, hain, îndrăcit, ticălos, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împelițat, jurat[2], ‹înv. și reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguț, limujder, pricăjit, secret[3], ‹înv.› îndemonit. *A avut un bărbat rău, care i-a făcut viața un coșmar.* **4** (*în opoz. cu „binevoitor"; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) dușmănos, ostil, răuvoitor, ‹înv.› nepriincios. *Este o persoană rea cu vecinii.* **5** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, răutăcios, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătaret, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni rele din partea opozanților.* **6** (*despre animale domestice*) indocil, neascultător, nesubordonat, nesupus. *Își duce câinele la dresor pentru că este rău.* **7** (*mai ales despre câini*) agresiv. *Nu te apropia de câine pentru că este rău.* **8** (*despre oameni*) necorespunzător, nepotrivit. *O pereche mai rea nici că se putea imagina!* **9** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rebel, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor răi li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul rău a fost dus în arest.* **10** (*mai ales despre copii, tineri*) alintat, răsfățat[2], răzgâiat, ‹înv. și pop.› buiac, dezmierdat, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, giugiulit[2], ‹reg.› corconit, îmboțit, îndrâncit, mădărit, ninerat, răsflocit, spanciulit. *Are o fată leneșă și rea.* **11** (*despre manifestări, atitudini, stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) greșit, ‹înv.› slab. *A rămas cu obiceiuri rele încă din copilărie.* **12** (*despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) amărât, anevoios, chinuit, greu, mizer, mizerabil, necăjit, prost, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹fam.› înfiorător, urât[2], ‹reg.› păsmângit, ‹fig.› amar, apăsat[2], apăsător, ‹fig.; reg.› puturos. *Trece printr-o perioadă rea.* **13** (*despre vești, întâmplări etc.*) neplăcut, prost, ‹fam.› urât[2], ‹înv.› slab. *Este foarte supărat pentru că a primit o veste rea de la părinți.* **14** (*înv. și pop.; despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abominabil. Cumplit. Cutremurător. Feroce. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimân-

tător. Macabru. Monstruos. Odios. Oribil. Oripilant. Sângeros. Teribil. Terifiant. Zguduitor. **15** (*relig.; înv. și pop.; despre oameni*) v. Păcătos. **16** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Deloial. Incorect. Necinstit. Necorect. Neloial. Neonest. Veros. **17** (*înv. și pop.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **18** (*înv. și pop.; despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Batjocoritor. Injurios. Insultător. Jignitor. Ofensant. Ofensator. Vexant. Vexatoriu. **19** (*înv. și pop.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar. **20** (*pop. și fam.; despre situații, stări sufletești, sentimente etc. ale oamenilor*) v. Apăsător. Chinuitor. Greu. **21** (*pop.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **22** (*pop.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **23** (*înv. și reg.; despre păcate, greșeli etc.*) v. Greu. Mare[1]. **II 1** (*despre materii, obiecte, materiale etc.*) inferior, mizerabil, ordinar, prost, ‹înv.› grumb, prostac, prostatic, ‹peior.› second-hand, ‹arg.› scremut[2]. *A cumpărat un vin rău.* **2** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii rele de sulf.* **3** (*despre drumuri, căi de acces, terenuri*) desfundat[2], impracticabil, inaccesibil, ‹reg.› dezvocat. *În urma ploilor, un drum neasfaltat devine rău.* **4** (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre boli, răni etc.*) v. Grav. Malign. Periculos. Primejdios. Serios. Sever[2]. **5** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost. **6** (*pop. și fam.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2]. **7** (*pop. și fam.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Degradat. Deteriorat. Învechit. Ponosit. Ros. Stricat. Tocit. Uzat. Vechi[2]. **8** (*în opoz. cu „talentat”; pop. și fam.; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) v. Netalentat. Nevaloros. Prost. Slab. **9** (*în opoz. cu „adevărat”; pop.; despre bani*) v. Fals. Falsificat. **10** (*în opoz. cu „valoros”; fam.; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Deplorabil. Lamentabil. Necorespunzător. Neizbutit. Nerealizat. Nereușit. Nesatisfăcător. Nevaloros. Prost. Slab. **11** (*în opoz. cu „gras”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **12** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv. și reg.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **13** (*reg.; despre plante*) v. Necultivat. Sălbatic. **14** (*reg.; despre pomi, viță-de-vie etc.*) v. Nealtoit. Sălbatic. **15** (*reg.; despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **III 1** dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, stricător, vătămător, ‹livr.› deleter, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaș, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt rele.* **2** defavorabil, nefavorabil, neplăcut, prost, urât[2]. *A făcut o impresie rea printr-o purtare neadecvată.* **3** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, viciat, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este rea.* **4** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, greșit, fals, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, viciat, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt rele. Interpretarea datelor problemei este rea.* **5** (*despre fenomene meteorologice*) mizer, mizerabil, păcătos, urât[2], ‹fig.› ticălos. *De câteva zile este o ploaie rea, care nu mai încetează.* **6** (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, urât[2], vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp rău.* **7** (*despre circumstanțe, momente din viață, zile, evenimente etc.*) nefast, nenorocos, ‹fig.› nefericit. *Ziua de ieri a fost rea pentru ea: a avut un accident. Este o conjunctură rea pentru a rezolva această chestiune delicată.* **8** (*pop. și fam.; despre circumstanțe, condiții etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Ostil. Potrivnic. Vitreg. Vrăjmaș. **9** (*fam.; despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) v. Eronat. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. **10** (*fam.; despre activități, afaceri etc.*) v. Nelucrativ. Neproductiv. Neprofitabil. Nerentabil. **B** adv. (*modal*) **I 1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă rău cu adversarii.* **2** cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, oribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș. *Îl doare capul și se simte rău.* **3** (*în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) dușmănos, încruntat, ostil, potrivnic, răutăcios, ‹pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; înv.› ponciș. *Îl privește rău.* **4** calomnios, defăimător. *Vorbește rău despre ea.* **II 1** dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, repugnant, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase rău în cameră.* **2** (*în legătură cu vb. ale percepției, ale distingerii*) neclar, nedeslușit, prost. *Vede rău chiar și cu ochelarii noi. Vocea i se aude rău la telefon.* **3** incomod, neconfortabil. *Stă rău la birou.* **4** prost. *Solistul a cântat rău în această seară. Mecanicul a reparat rău motorul.* **5** prost, urât[2]. *Se îmbracă rău. S-a machiat rău.* **6** prost. *Nu ți se pare că arată rău astăzi?* **7** neplăcut, prost, ‹fam.› urât[2]. *Dacă nu te cumințești, ai s-o termini rău!* **III 1** mult, tare. *Piciorul rupt o doare rău.* **2** groaznic, grozav, înfiorător, mult, tare, teribil, ‹înv. și pop.› foarte, ‹înv.› morțește, ‹fig.› foc. *Părinții s-au supărat rău pentru necinstea lui.* **3** prost. *Astăzi nu merge la școală pentru că se simte cam rău.* **4** (*ca determ. al unui adj., căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, grav, greu, serios, tare. *Prietena ei este rău bolnavă.* **5** anevoie, greu, prost. *Se merge rău pe această șosea plină de gropi.* **6** aiurea, anapoda, înfiorător, îngrozitor, prost, ‹fam.› brambura. *Afacerile îi merg rău.* **7** (*în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunța”, „a se exprima”, „a scrie”*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă rău în engleză. Cuvintele au fost scrise rău.* **8** eronat, greșit, impropriu, incorect, inexact, prost. *A înțeles rău ceea ce i s-a spus. Gândește rău acest fenomen social.* **9** inexact, prost. *Ceasul merge rău.* **10** greșit, nepotrivit. *Ar fi fost rău dacă ar fi insistat cu întrebările.* **11** insuficient, prost, puțin. *Meseria lui este astăzi rău remunerată. Becul luminează rău holul.* **12** neprofitabil, nerentabil. *A vândut rău apartamentul.* **13** fig. (*fam.*) v. Consistent. Mult. Substanțial. Substanțialmente. Tare. **C I** s.n. **1** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, supărare, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe rele a*

avut în ultimul timp! **2** (*înv.* și *pop.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **3** (*înv.* și *pop.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate.Turpitudine. **4** (*înv.* și *pop.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **5** (*înv.* și *pop.*) v. Maliție. Malițiozitate. Răutate. **6** (*mai ales la pl. rele; pop.*) v. Greșeală. Ispită. Păcat. **7** (*la pl. rele; înv.* și *reg.*) v. Drăcie. Drăcovenie. Năzbâtie. Poznă. Strengărie. **II** s.n. **1** (*med., med. vet.; astăzi mai ales pop.*) afecțiune, boală, maladie, suferință, ‹livr.› mal[2], morb, ‹înv. și pop.› nevoie, slăbiciune, slăbire, supărare, ‹pop. și fam.› beteșug, ‹pop.› călcătură, patimă, vătămare, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, izdat, morbiciune, păs, ‹înv.› lâncezime, lângoare, morbiciune, pătimire, slăbănogire, zaiflâc. *Îl mistuia un rău pulmonar.* **2** (*med.*) ***rău de altitudine*** = rău de munte. *Rău de altitudine apare în cursul ascensiunilor peste o anumită altitudine, din cauza scăderii concentrației de oxigen din aerul atmosferic;* ***rău de mare*** = naupatie, ‹rar› răul mării, ‹înv.› patimile mării (v. *patimă*). *Rău de mare se manifestă prin indispoziție generală, senzație de greață și vărsături provocate de mișcările de balans ale vapoarelor;* ***rău de munte*** = rău de altitudine; (*art.; rar*) ***răul mării*** v. Naupatie. Rău de mare; (*pop.*) ***răul cel mare*** = ***răul cel rău*** = ***răul copiilor*** v. Epilepsie. **III 1** s.m., s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imoral. Prostituată. Rufian. Stricat. **2** s.f. (*la pl. rele; înv.* și *pop.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **3** s.f. pl. (*rele; reg.*) v. Pericol. Primejdie. **4** s.m. (*înv.*) v. Hoț. Pungaș.

rău-mirositór, -oáre adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii rău-mirositoare de sulf.* **2** (*despre aer, atmosferă*) fetid, infect, pestilențial, puturos, viciat, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuțit, ‹înv.› împuțicios. *În încăpere este un aer rău-mirositor, de alimente alterate.*

rău-plătnic, -ă adj., s.m., s.f. (*fin., econ.*) insolvabil, neplatnic. *Pentru că este rău-platnic i s-a tăiat curentul electric.*

răufăcătór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) făptaș, făptuitor, infractor, ‹rar› răufăptaș, ‹înv.› făcător-de-rău, făcător-de-rele, făcător-rău, lotru, ‹arg.› ilegalist, ‹impr.› interlop. *Răufăcătorul a fost arestat.*

răufăptáș s.m. (*rar*) v. Făptaș. Făptuitor. Infractor. Răufăcător.

răuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

răuleáncă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

răulí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

răutáte s.f. **I 1** maliție, malițiozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop.› zăcășeală, zăcășie, ‹înv. și reg.› răime, răință, ‹reg.› opșag, ‹înv.› pierzătură, răire, răutăție, ‹fig.› acrime, fiere, otravă, venin, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate, ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu multă răutate.* **2** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, sălbăticie, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru răutatea lor.* **II 1** (*înv.* și *pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*înv.* și *reg.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **3** (*mai ales la pl. răutăți; înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **4** (*înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate.Turpitudine. **5** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **III** (*med.; pop.; și art., **răutatea copiilor***) v. Epilepsie.

răutăciós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) malign, malițios, ‹pop.› rânzos, ‹reg.› coțac, hamiș, roanghеș, ‹fig.› țepos, veninos, ‹arg.› move, nasol, nasuliu, naspa. *Este atât de răutăcios, încât toată lumea îl evită.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, malițios, sarcastic, ‹rar› înrăutățit, ‹fig.› amar, otrăvit[2], șerpesc, veninos. *Face comentarii răutăcioase la adresa lui.* **3** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, vrăjmaș, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni răutăcioase din partea opozanților.* **4** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) morocănos, posac, ursuz, ‹fig.› acru, înăcrit, înțepat. *Era răutăcioasă din cauza durerii de cap.* **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) dușmănos, încruntat, ostil, potrivnic, rău, ‹fig.; pop. și fam.› chiorâș, ‹fig.; înv.› ponciș. *Îl privește răutăcios.*

răutăți vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

răutățíe s.f. (*înv.*) v. Maliție. Malițiozitate. Răutate.

răutățít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim. **2** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos"; despre flințe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

răuvoitór, -oáre adj. (*în opoz. cu „binevoitor"; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) dușmănos, ostil, rău, ‹înv.› nepriincios. *Este o persoană răuvoitoare cu vecinii lui.*

răvár s.n. **I 1** (*la stână*) ‹reg.› brânzar, creastă, crestălău, meredeu, raz, răboj, răzător, urdar. *Cu răvarul se sfărâmă cașul dospit, pentru a putea fi frământat.* **2** (*gosp.; reg.*) v. Cratiță. **3** (*gosp.; reg.*) v. Oală. **4** (*gosp.; reg.*) v. Strecurătoare. **5** (*reg.*) v. Ghiveci. Glastră. **II** (*în trecut; reg.*) v. Răboj.

răvăș s.n. **I 1** (*înv.* și *pop.*) v. Epistolă. Scrisoare. **2** (*pop.* și *fam.*) v. Bilet. **3** (*înv.*) ***răvaș de voie*** v. Bilet de voie. **4** (*înv.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **4** (*înv.*) v. Adeverință. Dovadă. Mărturie. **5** (*econ., fin.; înv.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer. **6** (*înv.; adesea urmat de determ. „de drum"*) v. Pașaport. **7** (*înv.*) v. Cerere. Petiție. **8** (*jur.; înv.; și **răvaș cu jalobă, răvaș de jalbă***) v. Plângere. Reclamație. **9** (*milit.; arg.*) v. Consemn. Dispoziție. Ordin. **II** (*reg.*) **1** ‹reg.› remeș. *Răvașele sunt șanțurile făcute pe suprafața pietrei de la moară.* **2** (*anat.*) v. Crestătură. Creț. Cută. Dungă. Încrețire. Încrețitură. Rid. Zbârcitură. **III 1** (*reg.*) v. Răboj. **2** (*în trecut; înv.*) v. Calcul. Calculare. Socoteală. Socotire. Socotit[1].

răvăcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică vinul*) v. Pritoci.

răvăcíre s.f. (*reg.*) v. Pritocire.

răvăcít, -ă adj. (*reg.; despre vin*) v. Pritocit[2].

răvănát, -ă adj. (*reg.; despre arbori, arbuști*) v. Crengos. Crenguros. Ramificat. Rămuros.

răvărí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică legume fierte*) v. Bate. Făcălui. Freca.
răvășeálă s.f. **1** dezordine, neorânduială, vraiște, zăpăceală, ‹fam.› bramureală, bulibășeală, bulibășie, haloimăs, harababură, talmeș-balmeș, tanda-manda, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹fig.; fam.› balamuc. *Pe biroul ei este o răvășeală de neimaginat. În acte este mare răvășeală.* **2** (*păstorit; reg.*) v. Răscol.
răvășél s.n. **I** (*pop.*) **1** v. Scrisorică. **2** v. Bilețel. **II** (*jur.; înv.*) v. Codicil.
răvășí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) a deranja, a răscoli, a zăpăci, ‹pop. și fam.› a vânzoli, ‹reg.› a brăcui, a buntuzui, a permeci, a rântui, a rostopoli, ‹înv.› a dezorândui, a dezregula. *A răvășit toată casa din cauza văruitului pereților.* **2** (*compl. indică obiecte*) ‹pop.› a vrăfui, ‹înv. și reg.› a scorbeli. *Cum să mai găsesc chitanța, dacă mi-ai răvășit lucrurile de pe birou?!* **3** (*compl. indică cărbuni, jar etc.*) a răscoli, a scormoni, a zgândări, ‹pop.› a scocioríi, ‹înv. și reg.› a scărmăna, a scorni, ‹reg.› a râcâi, ‹înv.› a scotoci, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Răvășește jarul ca să întețească focul.* **4** (*păstorit; reg.*) v. Răscoli. **II** fig. (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) a tulbura, ‹fig.› a înviforа, a învolbura, a răscoli, a sfredeli, ‹fig.; pop.› a zădărî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morții marelui actor i-a răvășit sufletul.*
răvășíre s.f. **1** deranjare, răscolire, zăpăcire, ‹înv.› dezregulare. *Copilul a fost pedepsit pentru răscolirea colecției de timbre.* **2** fig. tulburare, ‹fig.› înviforare, învolburare, răscolire, vâltoare, ‹fig.; pop.› zădărâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morții marelui actor le-a produs o adevărată răvășire sufletească.*
răvășít[1] s.n. (*păstorit; reg.*) v. Răscol.
răvășít[2]**, -ă** adj. **I** (*despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) deranjat, răscolit[2], zăpăcit, ‹reg.› rostopolit, ‹înv.› dezregulat, ‹fig.; rar› răzvrătit. *Colecția de timbre răvășită trebuie rearanjată.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) tulburat, ‹fig.› înviforat, învolburat, răscolit[2], ‹fig.; înv.› uimit. *A fost mult timp cu sufletul răvășit după aflarea morții marelui actor.* **2** (*despre fața, trăsăturile etc. oamenilor*) contractat, crispat, încleștat, ‹fig.› descompus. *Are fața răvășită din cauza furiei.*
răvășitór, -oáre adj. fig. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost răvășitoare.*
răvășluí vb. IV. tr. (*mat.; reg.*) v. Calcula. Socoti.
răzá vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*despre surse de lumină sau de căldură, corpuri, aparate etc.*) v. Radia[1]. **2** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) v. Luci. Lumina. Străluci.
răzăchíe s.f. (*bot.*) v. Coacăză.
răzălău s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Raspel. **2** (*gosp.*) v. Răzătoare. Răzuitoare (v. *răzuitor*).
răzălitúri s.n. pl. (*reg.*) ‹reg.› răsătură, răsunoi, răsură[2], răzătoare (v. *răzător*), răzuitură, rosuri (v. *rosură*).
răzăluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte sau straturi subțiri depuse pe suprafața obiectelor; adesea cu indicarea obiectului acțiunii*) v. Rade. Răzui.
răzăluiálă s.f. (*reg.*) v. Răzuială. Răzuire. Răzuit[1].
răzătór, -oáre s.f., s.n. **I** s.f. **1** (*gosp.*) răzuitoare (v. *răzuitor*), ‹reg.› rașpalău, răzălău. *Cu răzătoarea se rad legume, fructe, brânzeturi etc.* **2** (*reg.*) ‹reg.› răsătură, răsunoi, răsură[2], răzălituri, răzuitură, rosuri (v. *rosură*). *Răzătoarea este aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâine.* **II** s.n. (*reg.*) **1** v. Otic. **2** (*la stână*) v. Răvar.
răzătúră s.f. = răsătură.
răzățăl s.m. (*bot.; reg.*) v. Bobornic. Șopârliță (*Veronica beccabunga*).
răzbáte vb. III. **I 1** intr. (*despre obiecte ascuțite; cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a pătrunde, a penetra, a răzbi, a străbate, a străpunge, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a răzbătut cu greutate prin perete. Cuiul a răzbătut prin talpa pantofului.* **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a răzbi, a străbate, a trece. *Au reușit cu greu să răzbată prin hățișul tufelor de mure.* **3** intr. a răzbi. *O rază de lumină răzbate pe sub ușă.* **4** intr. (*despre sunete, voce etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la”, „la”*) a ajunge, a răzbi, a străbate, ‹pop. și fam.› a răsări[1]. *Vocea ei stridentă răzbate până în cealaltă parte a casei.* **5** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a intra, a pătrunde, a răzbi, a străbate, a trece, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. *Zgomotul de afară nu răzbate prin termopane. Frigul a răzbătut în cameră prin geamul deschis. Lumina nu răzbate prin jaluzele.* **6** intr. (*despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se împrăștia, a se propaga, a se răspândi, a răzbi, a se revărsa, ‹pop. și fam.› a se lăți. *Parfumul crinilor răzbate peste tot.* **7** intr. (*despre știri, zvonuri etc.*) a se difuza, a se duce[2], a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a se transmite, a se vehicula, ‹livr.› a se ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹fam.› a se risipi, a vântura, ‹înv.› a se povesti, a se răsfira, a se vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Totdeauna veștile rele răzbat peste tot.* **8** tr. (*înv. și reg.; despre oameni; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **9** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi. **10** tr. (*înv.; despre senzații; compl. indică ființe*) v. Copleși. Cuprinde. Pătrunde. Răzbi. **11** tr. (*milit.; înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **II** intr. fig. **1** a izbândi, a izbuti, a reuși, ‹fig.› a învinge, a răzbi. *A răzbătut în viață prin muncă și seriozitate.* **2** (*fam.; despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) v. Afla. Auzi. Cunoaște. Răsufla. Respira. Transpira.
răzbătere s.f. pătrundere, penetranță, penetrare, penetrație, răzbire, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. *Răzbaterea pironului prin perete s-a făcut cu greutate.*
răzbăbúică s.f. (*pop.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*).
răzbătătór, -oáre adj. **1** (*în opoz. cu „delăsător”; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, persuasiv, statornic, stăruitor, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om răzbătător, nu renunță la proiectele lui.* **2** (*mai ales despre umezeală*) pătrunzător, ‹înv.› străbătător. *S-a îmbrăcat gros din cauza umezelii de afară, răzbătătoare prin haine subțiri.*
răzbél s.n. (*milit.; înv. și pop.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1].
răzbí vb. IV. **I 1** intr. (*despre obiecte ascuțite; cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a pătrunde, a penetra, a răzbate, a străbate, a străpunge, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a răzbate, a străbate, a trece. **3** intr. a răzbate. **4** intr. (*despre sunete, voce etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la”, „la”*) a ajunge, a răzbate, a străbate, ‹pop. și fam.› a răsări[1]. **5** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a intra, a pătrunde, a răzbate, a străbate, a trece, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. **6** intr. (*despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se împrăștia, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a se revărsa, ‹pop. și fam.› a se lăți. **II 1** intr. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) a dovedi, a prididi, ‹reg.› a joi[2], a puclui, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *Femeia nu mai răzbește cu treaba prin gospodărie.* **2** tr. (*despre senzații; compl. indică ființe*) a copleși, a cuprinde, a pătrunde, ‹livr.› a penetra, ‹înv.› a răzbate, ‹fig.› a străbate, a străpunge, a tăia. *L-a răzbit foamea. O răzbește setea. L-a răzbit frigul.* **3** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a toropi[1], ‹înv.› a preacovârși, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l răzbească somnul când a sunat telefonul.* **4** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a poticăli, ‹înv.› a supune, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, a umple, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o răzbește.* **III** tr. **1** (*milit.; pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** (*înv. și reg.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „în”, „de”*) v. Izbi. Lovi. Pocni. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **IV** fig. **1** intr. a

izbândi, a izbuti, a reuși, ‹fig.› a învinge, a răzbate. **2** tr. (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a depăși, a surmonta, ‹fig.› a birui, a înfrânge, a învinge, a rezolva, ‹fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să răzbească toate greutățile.*

răzbíci[1] s.n. (*reg.*)v. Retevei. Scurtătură.

răzbicí[2] vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

răzbíre s.f. pătrundere, penetranță, penetrare, penetrație, răzbatere, străbatere, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură.

răzbói[1] s.n. **I 1** (*milit.*) conflict, conflict armat, ‹rar› campanie, campanie militară, ‹înv. și pop.› bătaie, război, ‹înv. și reg.› răutate, ‹reg.› bozgun, hârțoală, ‹înv.› apucarea armelor (v. *apucare*), foc, oaste, oștenie, oștenire, oștire, oștit, vrăjmășie, ‹turc.; înv.› sefer, ‹fig.; înv.› tărie. *Războiul din zonă a fost aplanat. Războiul din Vietnam putea fi evitat.* **2** (*milit.*) ‹înv.› nepace. *Fâșia Gaza este într-o permanentă stare de război.* **3** (*milit.*) artă militară, ‹înv.› lucru de oaste, lucru de război, lucrul războaielor (v. *lucru*), meșteșugul războaielor (v. *meșteșug*), oștenie, oștenire. *Alexandru Macedon a fost un geniu al războiului.* **4** (*art.; relig. musulmană*) ***războiul sfânt*** = jihad. **5** (*milit.; înv. și reg.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **6** (*înv. și reg.*) v. Încăierare. Înfruntare. **II** fig. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de război între cei doi parteneri de afaceri.*

războí[2] s.n. **1** (*ind. casnică; și* ***război de țesut***) ‹pop.› argea, stative, ‹reg.› teară, ‹înv.› țesătoare (v. *țesător*). *Multe femei de la țară țes încă la război.* **2** (*tehn.; la moara de vânt*) cal, călușel. *Războiul ține coșul.* **3** (*țes.; reg.; și* ***război de cusut***) v. Gherghef. **4** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Car[2]. **5** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Jug. **6** (*la fierăstrău; reg.*) v. Chingă. Punte. **7** (*la fântână; reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine.

războí[3] vb. IV. (*milit.*) **1** refl. (*despre armate, popoare etc.*) a se bate, a se lupta, ‹înv. și pop.› a se lovi, a ostăși, ‹reg.› a se soldăți, ‹înv.› a combate, a se oști, a se răgloti, a voinici. *Românii s-au războit eroic pentru independență.* **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge.

războiálă s.f. (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

războiésc, -iáscă adj. (*înv.*) v. Războinic.

războínic, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** (*milit.*) luptător, ‹rar› belicist, ‹înv.› boinic, luptaci[1], luptaș, om de război, războitor, rezbelator, săgar, ‹poetic› viteaz. *Alexandru Macedon a fost un mare războinic.* **2** (*înv.*) v. Hoț. Pungaș. **3** (*înv.*) v. Bandit. Tâlhar. **4** (*înv.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș. **II** adj. **1** (*în opoz. cu „defensiv”*) agresiv, militarist, ofensiv, provocator, ‹fam.› belicos. *Politica acestui stat este războinică.* **2** (*milit.; în opoz. cu „pașnic”*) marțial, ‹înv.› războinicesc. *Încăierarea celor două bande de interlopi a avut un caracter războinic.* **3** ‹înv.› războiesc, războinicesc, rezbelic, rezbelnic. *Câțiva amerindieni au executat în fața camerelor de filmat un dans războinic.* **III** adj. fig. **1** (*despre modul de a se comporta al oamenilor, despre ținuta lor etc.*) cazon, marțial, milităros. *Bărbatul are un aer războinic.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, violent, ‹fig.› dur, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt războinice.*

războinicésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** (*milit.; în opoz. cu „pașnic”*) v. Marțial. Războinic. **2** v. Războinic.

războíre s.f. (*milit.; înv. și pop.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă.

războitór, -oáre adj., s.m. (*milit.; înv.*) **1** adj. (*despre state, armate etc.*) v. Beligerant. **2** s.m. v. Luptător. Războinic.

războlí vb. IV. **1** refl. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Îmbolnăvi. **2** tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Răzbuna.

războlít, -ă adj. (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; înv. și pop.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind.

războtí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

răzbuí vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) v. Bubui. Detuna. Dudui. Trăsni. Tuna. Vui. **2** (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Hăui. Hăuli. Răsuna. Suna. Urla. Vui.

răzbuít s.n. (*pop.*) v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonație. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet.

răzbucní vb. IV. refl. (*reg.; despre substanțe, produse, alimente, fructe etc.*) v. Fermenta.

răzbún[1] s.m. (*reg.*) v. Străbunic.

răzbún[2] s.n. **1** (*rar*) v. Răzbunare. Vendetă. **2** (*înv. și reg.*) v. Amânare. Păsuială. Păsuire. Răgaz. **3** (*înv. și reg.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **4** (*înv. și reg.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă.

răzbună vb. I. **1 1** refl. (*despre ființe*) ‹înv. și pop.› a se răstoarce, ‹reg.› a se distoarce, ‹înv.› a se izbândi, a se vindica. *S-a răzbunat pe prietenul ei pentru că a mințit-o. Câinele s-a răzbunat, mușcându-l de picior pe bărbatul care l-a bătut.* **2** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) ‹reg.› a destoia, a războli, ‹înv.› a răscumpăra. *Și-a răzbunat într-un pamflet colegul atacat pe nedrept în presă.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) a pedepsi, ‹înv. și pop.› a răstoarce, ‹înv.› a răsplăti, a vindica, ‹fig.› a spăla. *A venit momentul să răzbune umilința îndurată în public.* **4** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se descărca. *Fiind nervos, s-a răzbunat pe câine, izgonindu-l.* **II 1** refl. (*în opoz. cu „ a se întuneca”; pop.; despre vreme sau despre zare, atmosferă etc.*) v. Însenina. Limpezi. Lumina. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **III** fig. **1** refl. (*pop. și fam.; despre stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Însănătoși. Restabili. **2** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică nori, ceață, fum etc.*) v. Destrăma. Deșira. Disipa. Împrăștia. Răsfira. Răzleți. Ridica. Risipi. Spulbera.

răzbunáre s.f. **1** vendetă, ‹livr.› vindictă, ‹rar› răzbun[2], ‹reg.› răzbuneală, ‹înv.› băsău, despus, răscumpărare, răsplată, răsplătire, scumpărare, vrăjbie, vrăjbire. *Nu se gândește decât la răzbunare. Ura dintre cele două familii a dus la tot felul de răzbunări.* **2** (*reg.*) v. Înseninare. Limpezire. Luminare.

răzbunát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) ‹înv.› răscumpărat[2]. *Femeia răzbunată și-a revenit psihic.* **2** (*despre sentimente, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) pedepsit, ‹fig.› plătit[2]. *Umilința răzbunată i-a readus liniștea sufletească.* **II** fig. (*pop. și fam.; despre stări, procese, situații etc.*) v. Ameliorat. Îmbunătățit. Îndreptat.

răzbunátor, -oáre adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, ranchiunos, vindicativ, ‹reg.› țânaș, ‹înv.› răscumpărător, ‹fig.; reg.› zăcaș. *Are o fire răzbunătoare.*

răzbuneálă s.f. (*reg.*) **1** v. Răzbunare. Vendetă. **2** v. Înseninare. Limpezire. Luminare. **3** v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană.

răzbuníc s.m. (*pop.*) v. Străbun. Străbunic. Strămoș.

răzbunícă s.f. (*pop.*) v. Străbună (v. *străbun*). Străbunică. Strămoașă (v. *strămoș*).

răzbuzá vb. I. **1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică buzele*) v. Răsfrânge. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufna.

răzbuzát, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre buze*) v. Răsfrânt. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Îmbufnat.

răzdomní vb. IV. tr. (*polit.; rar; compl. indică monarhi*) v. Descăuna. Detrona. Mazili.

răzdumicá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*compl. indică legume, fructe, frunze*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** (*compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi.

răzéș s.m. **1** (*în Ev. Med., în Mold.*) moșnean, ‹înv. și reg.› moșinaș, ‹înv.› moșan, moșian, moștean, sodăș. *Răzeșul era un țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un strămoș comun.* **2** (*înv.*) v. Vecin.

răzeșésc, -eáscă adj. (*în Ev. Med., în Mold.*) moșnenesc, ‹înv.› moștenesc. *Drepturile răzești au fost întotdeauna respectate.*

răzeșí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini.

răzgâlá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică mai ales copii, tineri*) a (se) alinta, a (se) răsfăța, ‹înv. și pop.› a dezmierda, ‹pop. și fam.› a (se) cocoli, a (se) cocoloși, ‹reg.› a corcomeni, a (se) corconi, a se îmboți, a (se) mădări, a se mătălnici, a se măzări, a nielcoși, a nineri, a ninini, a ninirizî, a răsfloci, a se silhui[1], a se spanciuli, a se șoimăni, ‹înv.› a se gingăși, a (se) lăinici, ‹fig.; fam.› a moși. *Fetița începe să facă mofturi, să se răzgâie.*

răzgâiálă s.f. alintare, răsfăț, răsfățare, răsfățat[1], răzgâiere, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune. *Răzgâiala exagerată le afectează copiilor caracterul.*

răzgâiát, -ă adj. (*mai ales despre copii, tineri*) alintat, răsfățat[2], rău, ‹înv. și pop.› buiac, dezmierdat, ‹pop. și fam.› cocolit, cocoloșit, giugiulit[2], ‹reg.› corconit, îmboțit, îndrâncit, mădărit, ninerat, răsflocit, spanciulit. *Are o fată leneșă și răzgâiată.*

răzgâiére s.f. alintare, răsfăț, răsfățare, răsfățat[1], răzgâială, ‹rar› răsfățătură, ‹pop. și fam.› alintătură, cocoleală, cocolire, cocolitură, cocoloșeală, cocoloșire, cocoloșitură, ‹reg.› corconeală, corconire, șoimăneală, ‹înv.› gingășitură, răsfățăciune.

răzgândí vb. IV. refl. (*despre oameni*) **1** a reveni[1], ‹fig.› a se întoarce, ‹fig.; fam.› a cârni. *După câtva timp s-a răzgândit și a acceptat colaborarea la proiect. - De ce te-ai răzgândit și ai invitat-o la petrecere?* **2** (*în corelație cu vb. „a gândi”*) a chibzui, a cugeta, a gândi, a judeca, a medita, a raționa[1], a reflecta, ‹rar› a contempla, ‹înv.› a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să gândească și să se răzgândească înainte de a lua o hotărâre importantă.*

răzgândíre s.f. revenire, ‹fig.› întoarcere, ‹fig.; fam.› cârnire. - *Cum se explică răzgândirea ta în ceea ce privește colaborarea la proiect?*

răzí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni, popoare, țări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini.

răzilét s.n. (*turc.; înv.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Sceleratețe. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

răzimár s.n. (*înv.*) v. Rezemătoare. Spate. Spătar[2]. Spetează.

răzimíș adv. (*modal; înv. și reg.*) v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant.

răzjudecá vb. I. tr. (*rar; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Răstălmăci.

răzlét, -eáță adj., adv. **I** adj. **1** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, rătăcit, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pribeag. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci răzleți. Pe cer sunt câțiva nori răzleți.* **2** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, retras, singur, singuratic, solitar, ‹pop.› răznet, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor răzleț și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **3** (*despre lucruri, știri, date, impresii etc.*) disparat, izolat. *Încearcă să adune în cartea sa impresii răzlețe, trăite în diferite momente ale vieții.* **4** izolat, sporadic. *S-au constatat câteva cazuri răzlețe de gripă în școală.* **5** fig. (*rar; despre privire*) v. Dus[2]. Rătăcit. **II** adv. (*modal*) **1** izolat, sporadic, ‹înv.› sporadicește. *Câțiva nori apar, răzleț, pe cerul senin.* **2** disparat, izolat. *Câte o stea sclipește, răzleț, pe cer.*

răzleți vb. IV. **1** refl. (*despre ființe*) a se despărți, a se izola, a se separa, ‹înv. și pop.› a se osebi, ‹pop.› a se răzneți, a se răzni, ‹reg.› a se răzlogi. *Câțiva dintre turiști s-au răzlețit de ceilalți, plecând spre cabană pe un drum mai scurt.* **2** refl. (*despre animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se pierde, a se rătăci, ‹pop. și fam.› a se prăpădi, ‹pop.› a se răzni, ‹reg.› a se rătuti. *Câteva oi s-au răzlețit de turmă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împânzi, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) răschira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a răzlețit protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii se răzlețesc pe străzi.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a (se) risipi, ‹pop.› a (se) năsădi, ‹înv. și reg.› a (se) sparge, a (se) spărgălui, ‹reg.› a buntuzui, a (se) sprânji, ‹înv.› a (se) scociorî, a (se) scodoli, ‹fig.› a se destrăma. *Grupul de turiști s-a răzlețit prin pădure.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹înv. și pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) răschira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a răzlețit norii.* **6** refl. (*despre elementele componente ale unui întreg, ale unui ansamblu etc.*) a se răsfira. *Casele satului se răzlețesc una de alta la distanțe mari.* **7** refl. (*pop.; despre artere, căi de comunicație, ape, munți etc.*) v. Radia[1]. Ramifica. **8** refl. (*înv.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Înstrăina.

răzlețíre s.f. **1** dispersare, dispersie, împrăștiere, răsfirare, răspândire, risipire, ‹rar› razna, ‹înv. și pop.› spargere, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de răzlețire a oamenilor adunați în fața prefecturii.* **2** împrăștiere, răspândire, risipire, ‹fig.› destrămare. *Pentru a găsi drumul bun, turiștii au hotărât răzlețirea grupului lor.*

răzlețít, -ă adj. **1** (*despre ființe*) despărțit[2], izolat, separat, ‹înv. și pop.› osebit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› dezbășcășuit, răznatic. *Turiștii răzlețiți de grup au plecat spre cabană pe un drum mai scurt.* **2** (*despre animale*) pierdut, rătăcit, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› râjneț. *Oile răzlețite au fost găsite după câteva zile de căutări.* **3** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împânzit, împrăștiat, răsfirat, răspândit, risipit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› răschirat. *Protestatarii răzlețiți se îndepărtează din fața prefecturii.* **4** (*despre elementele componente ale unui întreg, ale unui ansamblu etc.*) răsfirat. *Satul de munte este format din case răzlețite.*

răzlóg[1] s.m. (*reg.*) **1** ‹reg.› corlată[1], dulap[1], zăvor. *Răzlogii sunt folosiți la îngrădituri.* **2** v. Pripon. Țăruș. **3** (*la stână*) v. Strungă.

răzlóg[2] s.n. **1** (*reg.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Consiliu. Divan. Sfat.

răzlogí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Despărți. Izola. Răzleți. Separa. **2** refl. (*despre turme*) ‹reg.› a se răslui. *Turmele se răzlogesc în toate părțile, mai ales la venirea unei furtuni.* **3** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) v. Alege. Decide. Fixa. Hotărî. Stabili.

răzlușí vb. IV. refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta.

răzmámă s.f. (*reg.*) v. Străbună (v. *străbun*). Străbunică. Strămoașă (v. *strămoș*).

răzmerí vb. IV. tr. (*rar; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

răzmerítă s.f. agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sedițiune, ‹rar› apostazie, rebelișe, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Răzmerița sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.*

răzmiríți vb. IV. refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

răzmuiá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică haine, rufe murdare etc.*) v. Înmuia. Muia.

răznátic, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Despărțit[2]. Izolat. Răzlețit. Separat.

răznepót, -oátă s.m., s.f. (*pop.*) v. Strănepot.

răznéț, -eáță adj. (*pop.; despre ființe*) v. Izolat. Însingurat. Pribeag. Răzleț. Retras. Singur. Singuratic. Solitar.

răzneți vb. IV. refl. (*pop.; despre ființe*) v. Despărți. Izola. Răzleți. Separa.

răzní vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Pierde. Rătăci. Răzleți. **2** refl. (*despre ființe*) v. Despărți. Izola. Răzleți. Separa. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersa. Împânzi. Împrăștia. Răsfira. Răspândi. Răzleți. Risipi. **4** intr. (*despre oameni*) v. Hoinări. Pribegi. Rătăci. Vagabonda.

răznít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre animale*) v. Pierdut. Rătăcit. Răzleţit. **2** (*despre fiinţe*) v. Despărţit[2]. Izolat. Răzleţit. Separat. **3** (*despre fiinţe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersat. Împânzit. Împrăştiat. Răsfirat. Răspândit. Răzleţit. Risipit.

răzór s.n. **1** hat[1], hotar, ‹rar› limită, ‹înv. şi reg.› dâlmă, ‹reg.› călugăre, dâmbicar, dorjincă, forgaşă, haşpor, mejdă, mejdină, meşghie, metă, miezuină, muşchi[2], slog, ‹înv.› semn. *Între ogoarele celor doi vecini este un răzor.* **2** brazdă, strat, ‹rar› postată, ‹înv. şi reg.› tablă[1], ‹reg.› melegar[2], muşchi[2]. *În mijlocul grădinii sunt răzoare de flori.* **3** (*pop.*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Ţarină[1].

răzoráş s.n., s.m. **1** s.n. ‹reg.› răzorel. **2** s.m. (*înv.*) v. Vecin.

răzorél s.n. (*reg.*) v. Răzoraş.

răzorí vb. IV. **I** tr. (*înv. şi pop.*) **1** (*compl. indică un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) v. Despărţi. Dezbina. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracţiona. Împărţi. Scinda. Sciziona. Separa. **2** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) v. Defalca. Despărţi. Divide. Diviza. Fracţiona. Fragmenta. Îmbucătăţi. Îmbucăţi. Împărţi. Scinda. Secţiona. Segmenta. Separa. **II** (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni, popoare, ţări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini. **2** tr. fig. (*compl. indică spaţii, lucruri etc.*) v. Împrejmui. Încadra. Înconjura. Tivi.

răzuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte sau straturi subţiri depuse pe suprafaţa obiectelor; adesea cu indicarea obiectului acţiunii*) a rade, ‹rar› a racla, ‹reg.› a răzălui. *A răzuit fundul tigăii cu un cuţit. Răzuieşte vopseaua umflată de pe rama geamului cu o racletă.* **2** (*adesea cu indicarea obiectului acţiunii*) a râcâi, ‹rar› a scobi. *Coşarul a răzuit hornul de funingine pentru a-l curăţa. Răzuieşte cu un spaclu glodul uscat de pe pavelele din curte.* **3** fig. (*înv.*) v. Rade. Şterge. **II** (*arg.*) **1** (*jur.; compl. indică infractori*) v. Aresta[1]. Captura. Prinde. **2** (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

răzuiálă s.f. **1** răzuire, răzuit[1], ‹livr.› grataj, ‹reg.› răzăluială. **2** (*arg.; adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beţie. Chef. Petrecere.

răzuíre s.f. **1** răzuială, răzuit[1], ‹livr.› grataj, ‹reg.› răzăluială. *Nu este indicată răzuirea fundului tigăii cu un cuţit.* **2** (*tehn.; și* ***răzuire de dinţare***) şeveruire. *Flancurile roţilor dinţate se netezesc prin răzuire .*

răzuít[1] s.n. răzuială, răzuire, ‹livr.› grataj, ‹reg.› răzăluială.

răzuít[2], -ă adj. (*despre obiecte sau despre suprafaţa lor*) ras[2], ‹reg.› retezat[2]. *Tigaia răzuită are urme de cuţit. Vopseaua se impregnează mai uşor pe suprafaţa răzuită a lemnului.*

răzuitór, -oáre s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*tehn.*) racletă, raclor. *Răzuitorul este folosit la curăţarea sau la răzuirea unor suprafeţe.* **2** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) raz, şabăr. *Răzuitorul este format dintr-o bară rotundă şi scurtă de oţel, cu tăiş lăţit şi ascuţit la un capăt.* **3** (*tehn.*) ***răzuitor de dinţare*** = şever. *Răzuitorul de dinţare este folosit la şeveruire.* **4** (*reg.*) v. Otic. **II** s.f. (*gosp.*) răzătoare, ‹reg.› raşpalău, răzălău. *Cu răzuitoarea se rad legume, fructe, brânzeturi etc.*

răzuitúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› răsătură, răsunoi, răsură[2], răzălituri, răzătoare (v. *răzător*), rosuri (v. *rosură*). *Răzuitura este aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâine.*

răzúş s.n. **1** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) gripcă, teslă, ‹reg.› faragău, scoabă, ‹înv.› strujniţă. *Răzuşul este folosit la fasonarea lemnului prin cioplire.* **2** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Cătel. Cordenci. **3** (*reg.*) v. Otic. **4** (*reg.*) v. Rangă. **5** (*tehn.; reg.*) v. Şurubelniţă.

răzválă s.f. (*înv. şi pop.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răsculare. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă.

răzvéchi, -e adj. (*rar; mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) v. Imemorabil. Imemorial. Străvechi.

răzvedít adv. (*modal; în legătură cu vb. ale percepţiei, ale distingerii; reg.*) v. Bine. Clar. Desluşit. Distinct. Lămurit. Limpede.

răzvestí vb. IV. refl. (*înv.; despre colectivităţi, grupuri*) v. Agita. Mişca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

răzvidí vb. IV. tr. (*predomină ideea de explicitare, de înţelegere; înv.; compl. indică idei, probleme, noţiuni etc.*) v. Clarifica. Desluşi. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluţiona.

răzvód s.n. (*înv.*) v. Paradă.

răzvrăti vb. IV. **I 1** refl. (*despre colectivităţi, grupuri*) a se agita, a se mişca, a se răscula, a se revolta, a se ridica, a se tulbura, ‹înv. şi pop.› a se semeţi, ‹pop.› a se scula, ‹înv. şi reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oţârî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriţi, a răzvesti, a se rebela, a se rocoşi, a se zavergisi. *Salariaţii se răzvrătesc din cauza reducerilor de personal.* **2** refl. (*rar; despre oameni*) v. Indigna. Revolta. Scandaliza. **3** intr. (*rar; despre oameni, grupuri de oameni, organizaţii etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti. **II** fig. **1** tr. (*rar; compl. indică cărbuni, jar, foc etc.*) v. Răscoli. Răvăşi. Scormoni. Zgândări. **2** intr. (*rar; despre fiinţe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **3** tr., refl. (*înv.*) v. Preface. Schimba. Transforma.

răzvrătíre s.f. **I 1** agitare, agitaţie, răscoală, răsculare, răzmeriţă, rebeliune, revoltă, tulburare, turbulenţă, ‹livr.› concitaţie, insurgenţă, sediţiune, ‹rar› apostazie, rebelişte, ‹înv. şi pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. şi fam.› tevatură, ‹pop.› hârţoală, libertate, revoluţie, ridicare, sculare, ‹reg.› buntaţie, harţă, huştupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniţă, răzvrăţ, rebelă (v. *rebel*), rocoş, rocoşeală, rocoşenie, rocoşire, rocoşit[1], rocoşitură, semeţie, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Răzvrătirea sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorităţi.* **2** frondă. *Adesea este stăpânit de un spirit de răzvrătire.* **3** (*rar*) v. Indignare. Revoltare. Revoltă. Scandalizare. **II** fig. (*rar*) v. Agitaţie. Febrilitate. Încordare. Înfrigurare. Neastâmpăr. Nelinişte. Nerăbdare. Tensiune.

răzvrătít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj., s.m., s.f. insurgent, răsculat, rebel, revoltat, ‹livr.› sediţios, ‹rar› apostat, rebelionist, ‹înv. şi reg.› zurbagiu, ‹reg.› sculat[2], ‹înv.› bontaş, buntuşnic, burzuluit, răpştit, răsculător, rebelist, revoltant, rocoşan, rocoşelnic, rocoşit[2], rocoşitor, zavergiu, zurba, zurbav. *Răzvrătiţii au început lupta.* **II** adj. fig. **1** (*despre ape, râuri, şuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, zbuciumat, ‹fig.› înfuriat. *Marea răzvrătită înspăimântă.* **2** (*rar; despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranjat. Răscolit[2]. Răvăşit[2]. Zăpăcit.

răzvrătitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv. şi pop.*) v. Agitator. Aţâţător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.

răzvrăţ s.n. (*înv.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răsculare. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă.

râbár s.m. (*ornit.*) **1** *Sterna hirundo*; chirighiţă, pescăruş, pescăruş-cu-cap-negru, pescăruş-de-baltă, ‹reg.› cioară-de-mare, pescar, pescar-cu-cap-negru, pescăriţă, pescăriţă-cu-cap-negru, rândunică-de-mare. **2** (*reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheaţă. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruş. Pescăruş-cu-guşă-albă. Pescăruş-de-munte. Pescăruş-de-prund. Pescăruş-negru (*Cinclus cinclus*).

râbâí vb. IV. tr. (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

râbiţă s.f. (*iht.; reg.*) **1** *Rhodeus amarus*; ‹reg.› behliţă. **2** v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*).

răcă s.f. (*pop. şi fam.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

răcâí[1] vb. IV. intr. (*înv.*) **1** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera. **2** (*despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.

răcăí[2] vb. IV. refl. (*reg.; despre fiinţe*) v. Forţa. Opinti. Sforţa.

răcăluí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, , gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** (*compl. indică locuri, încăperi etc.*) v. Râni.

râcâí vb. IV. **I 1** tr., intr. (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) a scormoni, a scurma, ‹rar› a scotoci, ‹înv. şi pop.› a scociorî, ‹pop. şi fam.› a zgândări, ‹pop.› a răscoli, a săpa, a zgâria, ‹înv. şi reg.› a scodoli, a scorbeli, a scorni, a răşchira, a zgârmăi, ‹reg.› a dricui, a răcăli[2], a răşcăli, a răşchia, a râbâi, a râcălui, a

scodormoli, a scurmuzi. *Găina râcâie pământul, căutând râme. Porcul râcâie prin gunoi.* **2** tr. (*despre oameni; compl. indică suprafața unor obiecte*) a zgâria, ‹pop. și fam.› a zgândări, ‹pop.› a scurma, a zgrepțăna. *A râcâit mobila cu un cui.* **3** tr. (*despre ființe; compl. indică leziuni*) a zgândări, ‹pop.› a scociorî, a zădârî, ‹reg.› a scurma, a zgâmăi, a zgâncili, a zgânciori. *Își râcâie rana cu unghiile.* **4** tr. (*adesea cu indicarea obiectului acțiunii*) a răzui, ‹rar› a scobi. *Coșarul a râcâit hornul de funingine pentru a-l curăța. Râcâie cu un șpaclu glodul uscat de pe pavelele din curte.* **5** tr. (*reg.; compl. indică cărbuni, jar, foc etc.*) v. Răscoli. Răvăși. Scormoni. Zgândări. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre senzații, stări etc.*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a roade, a seca, a sfredeli. *Îl râcâie situația în care se află.* **2** (*despre idei, gânduri etc.*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹fig.› a prigoni, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o râcâie.*

râcâiâlă s.f. **1** râcâire, râcâit[1], râcâitură, scormonire, scurmare, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș. *Toată curtea este plină de râcâielile găinilor.* **2** râcâire, zgâriere, ‹pop.› zgrepțănare, zgrepțănat. *Râcâiala mobilei a fost reparată de un lemnar.* **3** râcâire, zgândărire, ‹pop.› scociorâre, ‹reg.› zgâmăire, zgâncilire. *Rana s-a infectat din cauza râcâielii.*

râcâire s.f. **1** râcâială, râcâit[1], râcâitură, scormonire, scurmare, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș. **2** râcâială, zgâriere, ‹pop.› zgrepțănare, zgrepțănat. **3** râcâială, zgândărire, ‹pop.› scociorâre, ‹reg.› zgâmăire, zgâncilire.

râcâiș s.n. (*reg.*) v. Râcâială. Râcâire. Râcâit[1]. Râcâitură. Scormonire. Scurmare. Scurmătură.

râcâit[1] s.n. râcâială, râcâire, râcâitură, scormonire, scurmare, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș.

râcâit[2], -ă adj. (*despre pământ, gunoi, noroi etc.*) scormonit[2], scurmat[2], ‹rar› râmat, ‹pop.› răscolit[2], ‹reg.› scofelit, scorbelit. *Gunoiul râcâit de porci a fost adunat și pus într-un recipient.*

râcâitură s.f. râcâială, râcâire, râcâit[1], scormonire, scurmare, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș.

răcea subst. (*reg.; deprec.; ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură.

râceát, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

răde vb. III. intr. (*despre oameni*) **1** a se amuza, a se desfăta, a se dispune, a se distra, a se înveseli, a petrece, a se veseli, ‹rar› a răsfăța, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a se dileta, a se distrage, a se diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna râde când își vede amicii în situații ridicole. Îi place să-și facă musafirii să râdă de bancurile lui.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› a târtăi, ‹înv.› a mădări, a rânji. *Nu trebuie să râzi de un om bătrân și neputincios. Se enervează când cineva râde de el.* **3** (*pop. și fam.; cu determ. introduse prin prep. „la” sau în dat.*) v. Surâde. Zâmbi. **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop. și fam.; compl. indică mai ales femei, minori; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola. **5** (*fam.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti.

rădere s.f. (*rar*) v. Râs[2]. Râset.

râgâí vb. IV. intr. (*fiziol.; despre ființe*) a eructa. *Sugarul râgâie după ce mănâncă.*

râgâiálă s.f. (*fiziol.*) eructație, râgâit, râgâitură.

râgâít s.n. (*fiziol.*) eructație, râgâială, râgâitură.

râgâitúră s.f. (*fiziol.*) eructație, râgâială, râgâit.

răhnă s.f. (*bot.; reg.*) = râvnă.

râiâ vb. I. refl.(*med., med. vet.; înv.; despre oameni, animale și păsări*) ‹înv.› a se râioșa.

râiálă s.f. (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări; reg.*) v. Acarioză. Râie. Scabie.

râiât, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre oameni, animale și păsări*) v. Râios. Scabios.

răie s.f. **I 1** (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări*) acarioză, scabie, ‹reg.› parhal, parhă, rapăn[1], râială, scărpineală, zgaibă. *Râia este o boală contagioasă.* **2** (*art.; fitopat.*) ***râia cartofului*** = actinomicoză. *Râia cartofului este provocată de bacteria Actinomyces scabies.* **3** (*fam.; mai ales deprec.*) ‹fam.› belea, năpastă, pacoste. *Cheltuiești așa de mult, încât ești o adevărată râie la casa omului!* **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și art. **râia-trifoiului***) v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*). **2** v. Cârcel. Gălbează. Torțel (*Cuscuta trifolii*). **3** v. Torțel (*Cuscuta europaea*). **4** ***râie-broșteáscă*** = ***râie-de-apă*** = (*art.*) ***râia-broaștei*** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*); (*art.*) ***râia-pământului*** v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*).

râiós, -oásă adj. (*med., med. vet.; despre oameni, animale și păsări*) scabios, ‹reg.› răpănos, râiat. *Medicul a descoperit în școală doi copii râioși. Animalele râioase sunt tratate de medicul veterinar.*

râioșâ vb. I. refl. (*med. , med. vet.; înv.; despre oameni, animale și păsări*) ‹înv.› a se râia.

râjnéț, -eáță adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2]. **2** (*despre animale*) v. Pierdut. Rătăcit. Răzlețit.

răjnică s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*). **2** v. Drob[2]. Drobușor (*Isatis tinctoria*).

rămá vb. I. intr., tr. (*despre porci; compl. indică pământ, noroi, gunoi etc.*) ‹pop.› a săpa, ‹reg.› a jimui, a râmui, a râtui, a ruciuli, a rujmuli, a tefui. *Mistreții râmă pentru a-și căuta hrană.*

râmât, -ă adj. (*rar; despre pământ, noroi, gunoi etc.*) v. Râcâit[2]. Scormonit[2]. Scurmat[2].

rămă s.f. (*zool.*) *Lumbricus terrestris*; ‹înv.› limbric, vierme-de-ploaie.

râmătór, -oáre s.m., adj. **I** s.m. (*zool.*) **1** (*pop.*) v. Porc (*Sus scrofa domestica*). **2** (*înv.*) ***râmător-sălbatic*** v. Mistreț. Porc-mistreț. Porc-sălbatic (*Sus scrofa*). **II** adj. fig. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neșlefuit. Ordinar. Pădureț. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar.

râmătúră s.f. ‹reg.› râmuitură. *Râmătura este locul scurmat de porci.*

râmleán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Roman[2]. **2** adj. v. Roman[2].

râmlenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Roman[2].

râmlenéște adv. (*modal; înv.*) v. Latinește.

rămnic s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Helești. Iaz.

râmniciós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

râmnicós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

râmpí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ghionti. Izbi. Îmboldi. Îmbrânci. Împinge. Înghionti.

râmuí vb. IV. intr., tr. (*reg.; despre porci; compl. indică pământ, noroi, gunoi etc.*) v. Râma.

râmuitór s.m. (*zool.; reg.*) v. Porc (*Sus scrofa domestica*).

râmuitúră s.f. (*reg.*) v. Râmătură.

râmúș subst. (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1].

rănă s.f. **I** (*anat.*) **1** (*la corpul oamenilor și al animalelor*) coastă, latură, parte, ‹arg.› surcele (v. *surcea*). *Stă culcat pe o rână.* **2** (*la pl. **râne**; la oameni; reg.*) v. Șale (v. *șa*). **II** (*pesc.; la crâsnic; reg.*) v. Coardă.

rânc adj., s.m. (*reg.*) v. Râncaci.

râncâci adj., s.m. **I 1** adj., s.m. ‹reg.› rancheș, râncan, rânc, râncai, râncalău, râncaș, râncoi. *Caii și boii râncaci sunt cei castrați rău sau cei care au un singur testicul.* **2** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Libidinos. **3** adj. (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Declasat. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **4** adj. fig. (*pop.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **II** s.m. (*zool.; reg.*) v. Taur (*Bos taurus*).

râncâi adj., s.m. (*reg.*) v. Râncaci.

râncalău s.m. (*reg.*) **1** v. Râncaci. **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Dezmățat. Imoral. Rufian. Stricat.

râncăș adj., s.m. (*reg.*) v. Râncaci.

rânca s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*la car*) ‹reg.› gânj, postoroncă. *Cu rânca se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei.* **2** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă. **3** (*la plug; reg.*) v. Potâng. **II** (*pop.*) v. Biciușcă. Cravașă.
râncăí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) v. Boncăi. Boncălui. Mugi. **2** (*despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.
râncăiálă s.f. (*reg.*) v. Boncăire. Boncăit. Boncăluire. Boncăluit. Muget.
râncăitúră s.f. (*reg.*) v. Boncăire. Boncăit. Boncăluire. Boncăluit. Muget.
râncăluí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre cerbi, vite și alte animale erbivore mari*) v. Boncăi. Boncălui. Mugi. **2** (*despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera. **3** (*despre urși*) v. Mormăi[1].
rânced, -ă adj. **1** (*despre materii grase*) alterat, descompus, stricat. *Untul rânced nu trebuie mâncat.* **2** (*pop. și fam.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2].
râncezeálă s.f. ‹rar› rânceztură. *Ține untul în frigider pentru a-l feri de râncezeală.*
râncezí vb. IV. refl. (*despre materii grase*) a se altera, a se descompune, a se strica. *Untul nu poate fi consumat pentru că s-a râncezit.*
rânceztúră s.f. alterare, descompunere, stricare. *Rânceztura untului este rapidă la cald.*
rânceztúră s.f. (*rar*) v. Râncezeală.
rânchéz s.n. (*pop.*) v. Nechez. Nechezare. Nechezat. Nechezătură. Rânchezare. Rânchezat.
rânchezá vb. I. intr. **1** (*despre cai*) a necheza, ‹pop.› a hohoti, ‹reg.› a hohăni, a huhura, a îngheza, a mihohoi, a mihoni, a mihoti, a străfiga[1]. *Caii rânchezau pe imaș.* **2** fig. (*iron. sau deprec.; despre oameni*) v. Chicoti.
rânchezáre s.f. nechez, nechezare, nechezat, nechezătură, rânchezat, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez.
rânchezát s.n. nechez, nechezare, nechezat, nechezătură, rânchezare, ‹înv. și pop.› rânchezătură, ‹pop.› hohotire, hohotit[1], rânchez.
rânchezátór, -oáre adj. (*despre cai*) nechezător.
rânchezătúră s.f. (*înv. și pop.*) v. Nechez. Nechezare. Nechezat. Nechezătură. Rânchezare. Rânchezat.
râncói adj. (*reg.; despre cai și boi*) v. Râncaci.
rând s.n. **1** (*într-un text*) ‹înv. și pop.› șir, ‹înv.› linie, rânduială. *Elevii au de copiat câteva rânduri dintr-o poveste.* **2** (*milit.*) șir, ‹înv. și reg.› stroi. *Niciun militar nu se mișcă din rând. Ostașii defilează în rânduri la ceremonii.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) coloană, convoi, lanț, șir, șirag, ‹reg.› trâmbă, ‹fig.; fam.› cârnat. *Pe autostradă s-a format un lung rând de mașini.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) șir, șirag, ‹reg.› ord, șar[1], ‹înv.› rang, ‹poetic› dâră, ‹fig.; rar› pânză. *De-a lungul șoselei se întinde un rând de plopi. A plantat în fața casei un rând de trandafiri.* **5** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) serie, ‹pop.› unde (v. *undă*). *A urmat un nou rând de toasturi. Cloșca a scos două rânduri de pui.* **6** serie, tranșă. *Un al doilea rând de elevi a plecat la mare pentru o săptămână. Când era student, mânca la cantină în rândul al doilea.* **7** ‹înv.› orânduială. *Își așteaptă rândul la casa de bilete.* **8** tagmă. *După ce a terminat facultatea, a intrat în rândul avocaților.* **9** (*precedat de un num. sau de un echivalent al acestuia*) dată (v. *dat*[2]), ‹reg.› vers. *Astăzi a fost la farmacie în două rânduri.* **10** (*constr.; rar*) v. Cat. Etaj. Nivel. **11** (*înv. și pop.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **12** (*reg.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Situație. Stare. **13** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.
rândâș s.m. (*ieșit din uz*) v. Argat. Servitor. Slugă.
rândășésc, -eáscă adj. (*ieșit din uz*) v. Argățesc.
rândășíță s.f. (*ieșit din uz*) v. Argată (v. *argat*). Servitoare (v. *servitor*). Slugă.
rânduí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a repartiza, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A rânduit piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte, construcții etc.*) a (se) alinia, a (se) înșira, a (se) înșirui, a (se) ordona, ‹înv. și reg.› a (se) șirui, ‹înv.› a se linia. *Soldații s-au rânduit la comandă. Casele de pe strada lor se rânduiesc perfect.* **3** tr. (*compl. indică mese*) a aranja, a așeza, a așterne, a întinde, a pregăti, a pune. *În zile festive rânduiește masa în salon.* **4** tr. (*compl. indică paturi*) a aranja, a face, a pregăti. *A rânduit paturile pentru musafiri în dormitoarele de la etajul casei.* **5** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se succeda, a urma, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. *Generațiile se rânduiesc într-o ordine prestabilită.* **6** tr. (*compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) a aranja, a reglementa, a stabili, ‹rar› a regula, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv.› a regularisi. *S-au întâlnit ca să rânduiască afacerea despre care au vorbit.* **7** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a rostui, ‹pop.› a rosti. *Gospodinele rânduiesc toate cele de cuviință pentru prânz.* **8** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ordine, planuri, termene etc.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **9** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **II** tr. **1** a hotărî, a lăsa, a statornici, a vrea, ‹înv. și pop.› a orândui. *Așa a rânduit Dumnezeu să se întâmple.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a rânduit numai bucurii.* **3** (*rar; compl. indică misiuni, obligații etc.*) v. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **4** (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **5** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Desemna. Face. Învesti. Numi. Pune. **III** tr. (*jur.; înv.*) **1** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi. **2** (*compl. indică acte, acțiuni etc.*) v. Învesti.
rânduiálă s.f. **I 1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduire, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Rânduiala pieselor jocului i-a luat timp.* **2** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, întocmire, structurare, structură, ‹înv.› dispoziție, locație. *S-a gândit mult la rânduiala colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de rânduiala colecției sale de monede.* **3** (*în opoz. cu „dezordine”*) orânduială, ordine, organizare, regulă, ‹înv.› tocmeală, tocmire, ‹grec.; înv.› eftaxie. *Rânduiala din mapa cu acte este exemplară.* **4** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **5** (*reg.*) v. Rost. Situație. Stare. **6** (*înv.*) v. Categorie. Clasă. Grup. Grupare. **7** (*într-un text; înv.*) v. Rând. **8** (*fin.; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **9** (*milit.; înv.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **II 1** întocmire, orânduială, orânduire, organizare, organizare socială, ‹înv.› așezământ. *Noua rânduială a societății este complexă.* **2** ordine, organizare, rost, ‹reg.› rostire. *Ce este împotriva rânduielii firești a lumii nu rezistă.* **3** disciplină, ordine, regulă. *Cei mai mulți adolescenți respectă rânduiala impusă de școală.* **4** ordine, regulă, rost, socoteală, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› soroc, ‹înv.› har, ordin. *Cunoaște foarte bine rânduiala lucrurilor în casa în care este menajeră de ani de zile.* **5** datină, obicei, tradiție, uz, uzanță, ‹înv. și pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. și reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, șart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. *Această rânduială s-a păstrat în familia lor din generație în generație. După rânduială, la sărbătorile pascale se fac ouă roșii.* **6** datină, obicei, regulă, tipic[1], uz, uzanță, ‹rar› uzaj, ‹înv.› șart[2]. *Se străduia să respecte rânduielile existente în familia în care a intrat prin căsătorie.* **7** rost, ‹pop.› seamă, ‹reg.› agod, ‹înv.› datină. *Toată rânduiala gospodăriei era făcută de un intendent foarte iscusit.* **8** normă, precept,

principiu, regulă, ‹înv.› dreptar, lucru, pravilă, scriptură, tocmeală, ‹fig.› comandament. *Nu a încălcat rânduielile pe care și le-a impus.* **9** (*pop. și fam.*) v. Ceremonial. Ceremonie. Etichetă. Protocol. Regulă. Rit. Ritual. Tipic[1]. **10** (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **11** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injonțiune. Ordin. **12** (*art.; mat.; înv.*) ***rânduiala de trei*** v. Regula de trei simplă (v. *regulă*).

rânduíre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, repartizare, sistematizare, ‹înv.› orânduire. **2** aliniere, înșirare, înșiruire, ordonare. *Rânduirea caselor este perfectă în cartierul nou.*

rânduít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) aranjat[2], clasat, ordonat, organizat, sistematizat. *A realizat cu piesele rânduite ale jocului o anumită construcție.* **2** (*despre ființe, obiecte, construcții etc.*) aliniat[2], înșirat, înșiruit. *Soldații rânduiți prezintă onorul.* **3** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, specificat, stabilit, statornicit. *Se vor logodi într-o zi rânduită, știută doar de ei.* **4** (*înv. și pop.; mai ales despre oameni*) v. Hărăzit. Menit. Predestinat. Sortit. Ursit.

rânduluí vb. IV. tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi.

rânduneá s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Hirundo rustica*; rândunică, rândunică-de-casă, rândunică-de-cămine, rândunică-de-câmp, rândunică-de-coș, rândunică-de-sat, rândunică-de-țară, ‹reg.› rânduniță, ‹înv.› rândunelă. **2** ***rândunea-maritimă-mică*** = *Sterna sandvicensis*; chiră, chirighiță, pescar, pescăruș, pescăruș-de-aterină, pescăruș-de-mare, pescăruș-mic, ‹livr.› goeland, ‹reg.› rândunică-de-mare; (*reg.*) ***rândunea-de-noapte*** v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*). **3** (*pop.; și* ***rândunea-de-ploaie, rândunea-puturoasă***) v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*). **4** (*reg.*) v. Lăstun (*Apus apus*). **II** (*iht.*) rândunică, rândunică-de-mare (*Trigla hirundo*).

rândunél s.m. **1** (*ornit.*) ‹reg.› rândunic, rândunicoi, rândunoi. *Rândunelul este bărbătușul rândunicii.* **2** (*cu val. de adv.; modal; adesea în opoz. cu „domol", „încet", „lin"; în legătură cu vb. „a zbura", exprimă ideea de super. abs.; pop.*) v. Grabnic. Iute. Rapid. Repede. Tare.

rândunélă s.f. (*ornit.; înv.*) v. Rândunea. Rândunică. Rândunică-de-casă. Rândunică-de-cămine. Rândunică-de-câmp. Rândunică-de-coș. Rândunică-de-sat. Rândunică-de-țară (*Hirundo rustica*).

rândunícă s.m. (*ornit.; reg.*) v. Rândunel.

rândunícă s.f. **I 1** (*ornit.; și* ***rândunică-de-casă, rândunică-de-cămine, rândunică-de-câmp, rândunică-de-coș, rândunică-de-sat, rândunică-de-țară***) *Hirundo rustica*; rândunea, ‹reg.› rândunică, ‹înv.› rândunelă. **2** (*ornit.*) ***rândunică-de-apă*** = ***rândunică-de-lut*** = ***rândunică-de-mal*** = ***rândunică-de-pământ*** = ***rândunică-de-pârâu*** = ***rândunică-de-ploaie*** = *Riparia riparia*; lăstun, lăstun-de-apă, lăstun-de-mal, lăstun-de-râpi, ‹reg.› răscoi, răpar, scobar[1], sturz, țărmuraș, zvârdaică, zvârdaș; (*reg.*) ***rândunică-de-fereastră*** v. Lăstun (*Apus apus*); ***rândunică-de-mare*** v. **a** Chiră. Chirighiță. Pescar. Pescăruș. Pescăruș-de-aterină. Pescăruș-de-mare. Pescăruș-mic. Rândunea-maritimă-mică (*Sterna sandvicensis*); **b** Chirighiță. Pescăruș. Pescăruș-cu-cap-negru. Pescăruș-de-baltă. Râbar (*Sterna hirundo*); ***rândunică-de-munte*** = ***rândunică-de-pădure*** = ***rândunică-de-ploaie*** = ***rândunică-de-turn*** = ***rândunică-de-ziduri*** v. Drepnea (*Cypselus apus*); ***rândunică-de-noapte*** v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*); ***rândunică-de-stepă*** v. Glareolă (*Glareola pratincola*); (*art.*) ***rândunica-Domnului*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **3** (*ornit.; pop.; și* ***rândunică-de-casă, rândunică-de-fereastră, rândunică-de-oraș***) v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*). **4** (*anat.; la copita calului; reg.*) v. Maia[2]. **5** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** (*iht.; și* ***rândunică-de-mare***) rândunea (*Trigla hirundo*). **III** (*bot.; reg.*) v. Iarba-fiarelor (v. *iarbă*) (*Cynanchum vicetoxicum*). **IV** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Străgălie.

rândunicói s.m.(*ornit.; reg.*) v. Rândunel.

rândunițá s.f. (*reg.*) **I** (*ornit.*) v. Rândunea. Rândunică. Rândunică-de-casă. Rândunică-de-cămine. Rândunică-de-câmp. Rândunică-de-coș. Rândunică-de-sat. Rândunică-de-țară (*Hirundo rustica*). **II** (*bot.*) **1** v. Iarba-fiarelor (v. *iarbă*) (*Cynanchum vincetoxicum*). **2** v. Coada-zmeului (v. *coadă*). Șerpariță (*Calla palustris*).

rândunói s.m.(*ornit.; reg.*) v. Rândunel.

rânél s.n. (*gosp.; reg.*) **1** v. Cratiță. **2** v. Tigaie.

rânétă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Cioplitor. Cuțitoaie.

ráni vb. IV. tr. **I** (*compl. indică locuri, încăperi etc.*) ‹reg.› a răcălui. *Grajdul trebuie rânit în fiecare zi.* **II** fig. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate. **2** (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) v. Adormi. Alunga. Ecarta. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Risipi. Suprima.

rânjeálă s.f. rânjet, rânjire, rânjit[1], rânjitură, ricanare.

rânjet s.n. rânjeală, rânjire, rânjit[1], rânjitură, ricanare. *Bătrânul și-a strâmbat gura într-un rânjet plin de răutate.*

rânjí vb. IV. **I** intr. (*despre oameni*) **1** a ricana, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a hârgi, a liscoti, a se târși[1]. *Bătrânul a început să rânjească cu răutate la remarca tânărului.* **2** (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Râde. **II** fig. refl. (*înv.; despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui.

rânjíre s.f. rânjeală, rânjet, rânjit[1], rânjitură, ricanare.

rânjít[1] s.n. rânjeală, rânjet, rânjire, rânjitură, ricanare.

rânjít[2], -ă adj. **1** (*despre zâmbet, expresia feței etc.*) batjocoritor. *De obicei, are o mină rânjită la ironiile colegilor.* **2** fig. (*înv.; despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) v. Destrămat. Deșirat. Rărit[2]. Zdrențuit.

rânjitúră s.f. **1** rânjeală, rânjet, rânjire, rânjit[1], ricanare. **2** (*înv.*) v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

rânsă s.f. (*bot.; pop.*) v. Ament.

rântáș s.n. (*culin.*) **1** prăjeală, ‹înv. și reg.› prăjitură, ‹reg.› răncău, scroboală. *Ardelencele gătesc mâncărurile cu rântaș.* **2** (*reg.*) v. Sos.

rânticós, -oásă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

rânză s.f. **1** (*anat.; la păsări*) pipotă, stomac măcinător, ‹reg.› bătucă, dâcă[1], mură[2], pipoașcă, râșnitoare, râșniță, ‹fig.; reg.› morișcă. **2** (*anat.; înv. și pop.*) v. Stomac. **3** (*anat.; reg.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **4** (*reg.*) v. Osânză.

rânzișoáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Boglar (*Ranunculus sceleratus*). **2** v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **3** v. Gălbenele (v. *gălbenea*) (*Ranunculus polyanthemos*). **4** v. Lumânare. Lumânărică (*Verbascum phlomoides*).

rânzoí vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia.

rânzós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil. **2** (*despre oameni*) Malign. Malițios. Răutăcios. **3** (*despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **4** (*despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros.Voinic. Zdravăn.

răp[1] s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Fusar (*Aspro streber*). **2** v. Fusar-mare. Pietrar (*Aspro zingel*).

răp[2] s.n. (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

răpár s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*). **2** v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*).

răpát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

răpă s.f. (*geomorf.*) **1** ponor, văgăună, ‹pop.› mal[1], surpătură, ‹reg.› afundătură, corhol, corobaie, poghiaz, repezeală, sodom, tudină, țifleică, udup, ‹înv.› strămină. *Spre stânga*

cărării se adânceşte o râpă. **2** (*înv.*) v. Liman. Litoral. Mal[1]. Margine. Riviera. Ţărm.

râpít, -ă adj. (*reg.; despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiş. Pieziş. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

râpós[1], -oásă adj. (*despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieptiş, pieziş, povârnit, prăpăstios, priporos, vertical, ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciş, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, ţărmuros, ţipiş, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniştii urcă cu greutate panta râpoasă. Muntele are spre nord un perete râpos.*

râpós[2], -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

râpurós, -oásă adj. (*reg.; despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiş. Pieziş. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

râs[1] s.m. (*zool.*) **1** *Lynx lynx*; linx, ‹înv.› lingău. **2** ***râs-de-deşert*** = ***râs-de-pustiu*** = (*art.*) ***râsul-pustiului*** = *Felis caracal*; caracal.

râs[2] s.n., s.m. **I** s.n. **1** râset, ‹rar› râdere. *În sală era numai râs şi voie bună.* **2** ***râs sardonic*** = mască tetanică, ‹latin.› risus sardonicus. *Râsul sardonic, provocat prin contractura spasmodică a muşchilor feţei, apare în tetanos şi în unele intoxicaţii.* **3** batjocură, bătaie de joc, derâdere, deriziune, iriziune, luare în derâdere, luare în râs, luare peste picior, parodie, zeflemea, ‹fam.› băşcălie, hai, mişto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâţia bani pentru cât am muncit! Ce râs!* **4** (*înv. şi reg.*) v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare. **5** fig. (*la sg.*) butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), aşchie, bobârnac, împunsătură, înţepătură, muşcătură[1], pişcătură, săgeată, suliţă, şfichi, şfichiuitură, ţep, ţepuşă. *Râsul pamfletarului nu iartă pe nimeni.* **II** s.m. (*art.; ornit.; reg.*) ***râsul-pădurii*** v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*).

răset s.n. râs[2], ‹rar› râdere.

râsuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola.

râsuíre s.f. (*reg.*) v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare.

râşchi s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Răşchitor.

râşchíg s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Ghiuden.

răşcov s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***răşcov-de-brad, răşcov-de-fag***) *Lactarius deliciosus*; ‹livr.› lactar, ‹pop.› opintici (v. *opintic*), ‹reg.› burete-dulce, lăptucă, păstrăv-de-pădure, pâinea-pădurii (v. *pâine*), pâinişoară, pita-lui-Dumnezeu (v. *pită*), răşcovan, răşcoviţă, roşcovior. **2** *Lactarius volemus*; lăptucă, lăptucă-dulce, vineţică, vineţică-cu-lapte, ‹reg.› burete-dulce, pâinişoare (v. *pâinişoară*), răşcovel, răşcoviţă, roşioară (v. *roşior*). **3** *Cantharellus cibarius*; burete-galben, ‹reg.› cigă-mică, gălbenele (v. *gălbenea*), gălbiori (v. *gălbior*), lăptucă, lotrişor, nemţişori (v. *nemţişor*), unghia-caprei (v. *unghie[1]*), urechiuşă. **4** *Lactarius piperatus*; iuţari, ‹reg.› burete-acru, burete-amar, burete-galben, burete-iute, burete-lăptos, burete-pipărat, burete-usturos, bureţi-albi (v. *burete*), bureţi-de-spin (v. *burete*), bureţi-lucii (v. *burete*), bureţi-usturoi (v. *burete*), bureţi-vineţi (v. *burete*), iuţani, iuţel, iuţişori (v. *iutişor*), lăptucă. **5** *Gyromitra esculenta*; ‹reg.› zgârciobi-graşi (v. *zgârciob*).

răşcován s.m. (*bot.; reg.*) v. Răşcov. Răşcov-de-brad. Răşcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*).

răşcovél s.m. (*bot.; reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-dulce. Răşcov. Vineţică. Vineţică-cu-lapte (*Lactarius volemus*).

răşcovíţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Răşcov. Răşcov-de-brad. Răşcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*). **2** v. Lăptucă. Lăptucă-dulce. Răşcov. Vineţică. Vineţică-cu-lapte (*Lactarius volemus*).

răşneálă s.f. (*pop.*) v. Răşnire. Răşnit[1].

răşní vb. IV. **1** tr. (*fiziol.; pop. şi fam.; despre organele digestive sau, p. ext., despre fiinţe; compl. indică alimente introduse în organism*) v. Digera. Mistui. **2** tr., intr. fig. (*despre oameni*) a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clămpăni, a clănţăni, a forfeca, a măcina, a meliţa, a toca, ‹fig.; pop. şi fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a căţăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Vecinele ei răşnesc vrute şi nevrute. Cele două prietene răşnesc toată ziua la telefon.*

răşníre s.f. răşnit[1], ‹pop.› răşneală. *Foloseşte răşniţa electrică pentru răşnirea cafelei, a piperului sau a zahărului tos.*

răşnít[1] s.n. răşnire, ‹pop.› răşneală.

răşnít[2], -ă adj. (*reg.; mai ales despre legume fierte*) v. Bătut[2]. Făcăluit[2]. Frecat[2].

răşnitoáre s.f. (*reg.*) **1** (*anat.; la păsări*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător. **2** (*la moară*) v. Piatră. Piatră de moară. Răşniţă.

răşnitár s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

răşniţă s.f. **I 1** ‹rar› morişcă. *Cafeaua măcinată la răşniţă este foarte fină.* **2** (*tehn.*) ‹reg.› melesteu. *Răşniţa este formată din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se roteşte cu ajutorul unui mâner pentru a măcina porumb, sare etc.* **3** (*la moară*) piatră, piatră de moară, ‹reg.› răşnitoare. *Între răşniţe se macină seminţele.* **4** fig. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **II** (*p. anal.; anat.; reg.*) **1** (*la păsări*) v. Pipotă. Rânză. Stomac măcinător. **2** v. Stomac. **3** v. Măsea. Molar.

rât[1] s.n. (*anat.*) **1** (*la porci*) bot, ‹reg.› ciort, flit, mordă, pliscălău, râmuş, roată[1], sfârlă, surlă, teflu, tic[3], ţiu, zotcă, zurnă. *Porcul are în rât un belciug.* **2** (*la oameni; pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

rât[2] s.n. (*reg.*) **1** (*geomorf., hidrol.*) v. Băltoacă. Lăcoviştе. Mlaştină. Mocirlă. Smârc. **2** (*geomorf*) v. Luncă. **3** (*hidrol.*) v. Baltă. **4** v. Livadă. Pomet. **5** (*agric.*) v. Ogor. Pârloagă. **6** (*bot.*) v. Păpuriş. Păpurişte.

rât[3] s.m. **I 1** (*zool.; pop.*) v. Porc (*Sus scrofa domestica*). **2** (*milit.; deprec.*) v. Recrut. **3** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **II** fig. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. Necioplit.

rătăníe s.f. fig. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitеţe. Indelicatеţe. Indistincţie. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necioplire. Necuviinţă. Nedelicatеţe. Neeleganţă. Nepolitеţe. Rusticitate. Vulgaritate.

rătós[1], -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăştinos. Mocirlos. Smârcos.

rătós[2]-oásă adj. fig. (*reg.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Barbar. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necioplit. Necivilizat. Necizelat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Neşlefuit. Ordinar. Pădureţ. Rustic. Sălbatic. Trivial. Vulgar.

rătuí vb. IV. intr., tr . (*reg.; despre porci; compl. indică pământ, noroi, gunoi etc.*) v. Râma.

răţă s.f. (*înv. şi reg.; urmat de determ. care indică aspectul, forma etc.*) v. Literă. Slovă.

râu s.n. **I 1** (*hidrol.*) apă. *Multe râuri care traversează Podişul Transilvaniei izvorăsc din Carpaţi.* **2** (*mai ales la pl.* ***râuri***; *prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, pârâu, puhoi, şiroi[1], şuvoi[1], torent, val, ‹înv. şi reg.› şirlău, ‹reg.› ţuturoi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe faţă râuri de lacrimi. Au curs râuri de cerneală pe acest subiect.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulţime compactă în mişcare etc.*) ‹fig.› fluviu, flux, puhoi, şuvoi[1], torent. *După meci, pe străzi a început să curgă un adevărat râu de oameni. Pe autostrăzi se scurg râuri de maşini.*

râuléţ s.n. (*hidrol.*) pârâu, râuşor, ‹pop.› apşoară, râurel, ‹reg.› hreadă, pactol, râuţ, vână. *După ploi abundente, râurile se umflă şi pot deveni periculoase.*

râurá vb. I. intr. **1** (*înv. şi reg.; despre ape*) v. Curge. **2** fig. (*despre păr*) a undui. *Părul blond îi râurează pe spate.*

râurél s.n. (*hidrol.; pop.*) v. Pârâu. Râuleţ. Râuşor.

râuşór s.n. **1** (*hidrol.*) pârâu, râuleţ, ‹pop.› apşoară, râurel, ‹reg.› hreadă, pactol, râuţ, vână. **2** (*reg.*) v. Strecurătoare.

râúţ s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Pârâu. Râuleţ. Râuşor.

râvnáci, -ce adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **2** (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios.

Ranchiunos. **3** v. Concurent. Rival. **II 1** adj. s.m., s.f. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor. **2** s.m., s.f. v. Adversar. Concurent. Rival.

râvnă s.f. **I 1** asiduitate, insistență, perseverență, sârguință, sforțare, silință, stăruință, străduință, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv. și pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu râvnă.* **2** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, sârguință, silință, străduință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o râvnă ieșită din comun de un caz de corupție.* **3** bunăvoință, sârg, silință, zel, ‹înv.› proeresis, proerisit. *Munca și râvna au stat la baza acestei performanțe.* **4** dor, dorință, gând, năzuință, pasiune, poftă, pornire, tendință, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are râvne îndrăznețe.* **5** *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **6** *(în superstiții; reg.)* v. Deochi. **7** *(înv.)* v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere. **8** *(înv.)* v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **II** *(bot.; reg.; în forma* ***râhnă****)* v. Rocoțea (v. *rocoțel*) *(Stellaria graminea).* **III** *(relig.; înv.; adesea determ. prin „dumnezeiască”)* v. Credință. Cucernicie. Cuvioșenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

râvni vb. IV. **1** intr., tr. a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. și reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiționa, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu râvnește onoruri. Râvnește să exceleze în artele plastice.* **2** intr., tr. *(adesea cu determ. introduse prin prep. „după”)* a se ahtia, a dori, a jindui, ‹fig.; fam.› a se întinde. *Râvnește după o funcție de conducere.* **3** tr. a dori, a jindui, a pofti, a ține, a vrea, ‹înv.› a deșidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹fig.; rar› a devora. *Râvnește de multă vreme să o cunoască.* **4** intr. *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „după”)* a jindui, a tânji. *Râvnește după alt mod de viață.* **5** intr. *(despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”)* a se ahtia, a jindui, a se lăcomi, a tânji, ‹înv.› a zavistui. *Râvnește la averea unui unchi.* **6** tr. *(pop.; compl. indică oameni)* v. Invidia. **7** tr. *(în credințe și superstiții; reg.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii)* v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **8** tr., refl. *(înv.; compl. sau sub. indică oameni)* v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra.

râvnire s.f. **I 1** *(rar)* v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință. **2** *(înv.)* v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere. **3** *(înv.)* v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **II** *(relig.; înv.)* v. Credință. Cucernicie. Cuvioșenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie.

râvnit, -ă adj. dorit, jinduit, urmărit[2], visat, vizat, ‹înv. și pop.› poftit[2]. *Și-a atins scopul râvnit.*

râvnitor, -oare adj., s.m., s.f. **I** adj. *(despre oameni)* **1** *(urmat de determ. introduse prin prep. „de”)* ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, ‹reg.› ahotnic, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, setos, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este râvnitor de muzică.* **2** *(înv.)* v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **3** *(înv.)* v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **II 1** adj., s.m., s.f. *(adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”)* amator, doritor, dornic, iubitor, pofticios, ‹înv. și pop.› voitor, ‹pop.› poftitor, ‹reg.› poftăreț, poftos, pohtaci, rămnicios, rămnicos, ‹înv.› iboreț, libovnic, râvnaci, voincios. *Este mare râvnitor de senzații tari.* **2** s.m., s.f. *(în credințe și superstiții; pop.)* v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor. **III** adj. *(relig.; înv.)* v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

râvnitură s.f. **1** *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** *(înv.)* v. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință.

râzâr s.m. *(com.; reg.)* v. Telal.

răzâ s.f. *(reg.)* **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** v. Scutec. **3** *(deprec.)* v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt.

răzăcíos, -oásă adj. *(înv.; despre oameni)* v. Jovial. Vesel. Voios.

răzăréț, -eáță adj. *(rar; despre oameni)* v. Jovial. Vesel. Voios.

răzătór, -oâre adj. *(rar; despre oameni)* v. Jovial. Vesel. Voios.

răzând, -ă adj. *(înv.; despre oameni)* v. Jovial. Vesel. Voios.

răznár s.m. *(reg.)* v. Vagonetar.

răznáș s.m. *(reg.)* v. Vagonetar.

rea-credință s.f. **1** deloialitate, improbitate, incorectitudine, necinste, necorectitudine, ‹înv.› fără-de-cinste, incorecțiune, malonestitate. *Rea-credința unor funcționari publici este o realitate.* **2** *(jur.)* dol, viclenie. *Rea-credința este inducerea în eroare a unei persoane pentru a o determina să încheie un anumit act juridic nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.*

reabilitá vb. I. tr., refl. *(compl. sau sub. indică reputația, onoarea etc. cuiva ori, p. ext., oameni)* ‹fig.› a (se) spăla. *A făcut tot ce a fost posibil pentru a reabilita onoarea soțului ei. Prin fapta sa s-a reabilitat în ochii tuturor.*

reabilitáre s.f. **I** *(jur.)* **1** ‹înv.› reabilitație. *După ce a făcut pe nedrept ani grei de pușcărie politică, a cerut reabilitarea sa totală.* **2** *(concr.)* ‹înv.› reabilitație. *Reabilitarea șterge condamnarea și face să înceteze pentru viitor toate incapacitățile care rezultă din pedeapsă.* **II** *(med.)* readaptare. *Reabilitarea vizează atât reeducarea funcțională a persoanelor cu handicap, cât și dezvoltarea posibilităților psihice, fizice și profesionale ale acestora în scopul reintegrării lor în viața publică și privată.* **III** *(jar.; în limbajul elevilor)* v. Reascultare. Reexaminare.

reabilitáție s.f. *(jur.; înv.)* **1** v. Reabilitare. **2** *(concr.)* v. Reabilitare.

reactív s.m. *(chim.)* agent chimic, ‹înv.› reagent. *Reactivul are proprietatea de a reacționa specific într-o reacție chimică.*

reactivá vb. I. tr. *(compl. indică sentimente, pasiuni etc. vechi)* ‹fig.› a răscoli. *Întâlnirea de promoție i-a reactivat amintirile din studenție.*

reactiváre s.f. ‹înv.› reacționare. *S-a vorbit mult despre reactivarea unor celule teroriste pe teritoriul Europei după tragedia din America.*

reactivát, -ă adj. *(despre sentimente, pasiuni etc. vechi)* ‹fig.› răscolit[2]. *Amintirile reactivate îi tulbură somnul. Durerea reactivată îi macină sufletul.*

reactór s.n. **1** *(fiz.)* bobină cu reactanță. *Reactorul este folosit ca sistem fizic care prezintă, în principiu, reactanță într-un circuit electric.* **2** *(fiz.)* ***reactor atomic*** = ***reactor nuclear*** = pilă atomică (v. *pilă*[1]). *Reactorul nuclear servește la producerea treptată și reglabilă a fisiunii nucleare în lanț.* **3** *(fiz., chim.)* ***reactor catalitic*** = coloană de sinteză. *Într-un reactor catalitic are loc sinteza unui compus, în anumite condiții de temperatură și de presiune.* **4** *(tehn.)* motor cu reacție. *Reactorul transformă energia chimică a combustibilului în energie cinetică a jetului de fluid evacuat, fiind folosit pentru propulsia unor vehicule.*

reactualizá vb. I. tr. *(compl. indică fapte, stări, situații etc. din trecut sau uitate)* ‹fig.› a dezgropa, a reînnoi, a reînvia, ‹fig.; rar› a dezmormânta. *Ultima discuție în familie a reactualizat probleme litigioase legate de o moștenire.*

reactualizáre s.f. ‹fig.› reînviere. *Reactualizarea unor probleme litigioase legate de o moștenire a generat discuții aprinse în familie.*

reactualizát, -ă adj. ‹fig.› reînviat. *Problemele reactualizate legate de o moștenire au generat discuții aprinse în familie.*

reácție s.f. **1** replică. *Scriitorul a intuit bine reacțiile eroilor în situațiile dramatice.* **2** *(psih.)* ***reacție de anxietate*** = nevroză anxioasă. *Reacția de anxietate este un complex de simptome care implică un sentiment de pericol iminent și care se poate asocia cu simptome neurovegetative ori somatice;* *(med., med. vet.)* ***reacție de respingere*** = rejecție, rejet. *Reacția de respingere reprezintă ansamblul*

reacțiilor, în special imunitare, ale organismului primitor împotriva țesuturilor grefate; ***reacție Fahraeus*** = viteza de sedimentare a hematiilor (v. *viteză*). *Reacția Fahraeus evidențiază diferite stări patologice: boli asociate cu perturbarea concentrației proteinelor plasmatice sau cu distrugerea tisulară, procese inflamatorii (infecțioase sau neinfecțioase) etc.;* ***reacție imunitară*** = răspuns imunitar. *Reacția imunitară nu oferă protecție în fața infecțiilor sau a cancerului;* ***reacție intradermică*** = cutireacție, intradermoreacție. *Reacția intradermică apare după aplicarea intradermică a unei mici cantități de substanță ce conține particule antigenice;* ***reacție psihică*** = psihoreacție. *Reacția psihică este reacția de inhibare a acțiunii hemolitice a veninului de cobră;* ***reacție serică*** = ***reacție serologică*** = diagnostic serologic, seroaglutinare, serodiagnostic, seroreacție. *Reacția serică este folosită pentru evidențierea anticorpilor specifici produși de microbii respectivi.* **3** (*chim.*) ***reacție de carbonilare*** = hidroformilare, oxosinteză, sinteză oxo. *Reacția de carbonilare este un procedeu industrial de obținere a aldehidelor;* ***reacție redox*** = oxidoreducere, oxidoreducție, redox. *Reacția redox este formată dintr-o reacție de oxidare și o reacție de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanța care se oxidează și substanța care se reduce.* **4** (*fiziol.; și în forma* ***reacțiune***) aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, lanț cauzal închis, legătură inversă, retroacțiune, retrocontrol. *Reacția este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.*

reacționá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a replica. *La cuvintele jignitoare ale tânărului, femeia a reacționat pe măsură.* **2** (*despre oameni*) a răspunde, a replica, a riposta, ‹înv.› a întâmpina, a prici[3]. *Îl sfătuiește să nu reacționeze la provocările lansate în presă. Reacționează vehement atunci când este atacat.* **3** a răspunde, ‹înv.› a reaga. *Organismul reacționează la căldură prin transpirație. A reacționat bine la tratament.*

reacționár, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre mentalități, concepții, idei etc.*) înapoiat, învechit, retrograd, ‹fig.› medieval. *Multe categorii de oameni au de suferit din cauza unor concepții reacționare.* **2** adj., s.m., s.f. (*polit.*) antirevoluționar, contrarevoluționar. *Unele din scrierile sale au un conținut reacționar.*

reacționáre s.f. (*înv.*) v. Reactivare.

reacțiúne s.f. (*fiziol.*) = reacție.

readaptáre s.f. (*med.*) reabilitare.

readmísie s.f. (*astăzi rar*) v. Readmitere.

readmíte vb. III. tr. (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a reprimi. *După exmatriculare, a fost readmis greu într-o altă școală.*

readmítere s.f. ‹astăzi rar› readmisie. *După exmatriculare, readmiterea într-o altă școală s-a făcut cu dificultate.*

readúce vb. III. tr. (*compl. indică ființe*) a întoarce, ‹înv.› a reduce. *Patronul a putut să-i readucă la muncă pe muncitori după multe promisiuni.*

readúcere s.f. ‹înv.› reducere. *Prin readucerea în discuție a noii sale cărți voia să afle părerea celor din jur despre valoarea ei.*

reafláre vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, ființe pierdute, uitate, rătăcite etc.*) a redescoperi, a regăsi. *Întâmplător, a reaflat manuscrisul pe care specialiștii îl considerau pierdut. Uitându-și parola de intrare pe site, a apelat la managerul acestuia pentru a o reafla.*

reafláre s.f. redescoperire, regăsire. *Reaflarea manuscrisului considerat pierdut a fost un câștig pentru istoria filologiei. Reaflarea unei parole uitate este posibilă dacă utilizatorul apelează la managerul site-ului.*

reagá vb. I. intr. (*înv.*) v. Răspunde. Reacționa.

reagént s.m. (*chim.; înv.*) v. Agent chimic. Reactiv.

reajúnge vb. III. intr. (*rar; despre oameni*) v. Redeveni.

reál, -ă adj., s.n., adv. **I** adj. **1** (*filos.; în opoz. cu „ideal", „spiritual"*) material, obiectiv, obiectual. *Lumea care ne înconjoară este reală pentru că există în afară și independent de conștiința omenească. Unele curente filosofice neagă existența reală a lumii.* **2** aievea, concret, palpabil, ‹fam.› pipăibil, ‹înv.› plăsmuit. *Totul este mirific, încât nu-ți vine să crezi că este un peisaj real.* **3** concret, determinat, neiluzoriu, precis. *Își sprijină afirmațiile pe date reale.* **4** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, sigur, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii reale ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **5** adevărat, sincer. *Are o prețuire reală pentru învățătoarea sa.* **6** adevărat, efectiv. *Deschiderea reală a stagiunii va fi peste o săptămână.* **7** efectiv, incontestabil, indiscutabil, ‹înv.› actual. *Prin activitatea sa a adus servicii reale acțiunii caritabile inițiate.* **8** (*despre oameni*) autentic, drept, sigur, veridic, veritabil. *Se comportă ca un succesor real la șefia partidului.* **9** existent, ‹înv.› existat. *S-a discutat despre instituțiile reale în epoca feudală.* **II** s.n. **1** (*filos.*) adevăr, realitate, ‹înv.› adevărătate, adevărătură, ‹fig.; înv.› delta. *Realul este existența efectivă, obiectivă.* **2** (*pedag.*) liceu real. *A terminat realul și s-a înscris la Facultatea de Informatică.* **III** adv. (*modal*) aidoma, aievea. *S-a constatat că martorul a relatat real circumstanțele în care s-a produs accidentul.*

realgár s.n. (*mineral.*) ‹rar› șar[2], ‹înv.› rismă roșie (v. *rismă*[2]). *Realgarul este folosit în pirotehnie, în industria sticlei, în vopsitorie, în tăbăcărie, la extragerea arsenului sau drept colorant.*

realíst, -ă adj. **1** ‹rar› realistic. *Teoria sa a avut ecou pentru că este realistă. În paginile romanului, trecerea din planul realist în cel imaginar se face pe nesimțite.* **2** (*despre oameni*) pozitiv, pozitivist, practic. *Multe femei sunt realiste și iau viața așa cum este, fără a o înfrumuseța. Fiind un spirit realist, judecă totul obiectiv.* **3** veridic. *Zugrăvirea unor caractere realiste în romanele sale i-a adus celebritatea. Pictorul a surprins, în pânzele sale, imagini realiste din lumea cabaretelor.*

realístic, -á adj. (*rar*) v. Realist.

realitáte s.f. **I 1** (*filos.*) adevăr, real, ‹înv.› adevărătate, adevărătură, ‹fig.; înv.› delta. **2** existență, ‹rar› ființare, ființă. *De multe ori ne întrebăm dacă ceea ce trăim este realitate obiectivă.* **3** adevăr, veracitate, veridicitate, ‹astăzi rar› veritate. *Cei care erau de față au constatat realitatea afirmațiilor sale.* **II** (*la pl.* ***realități***; *jur.; înv.*) v. Bunuri imobile (v. *bun*). Bunuri imobiliare (v. *bun*).

realizá vb. I. **1** tr., refl. a (se) înfăptui, ‹pop.› a (se) isprăvi. *Au realizat cea mai mare parte din planul de cercetare.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a executa, a face, ‹înv. și pop.› a tăia, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹înv.› a meșterui. *Mecanicul a realizat piesa la strung.* **3** tr. (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a executa, a face, a făuri, a înfăptui, a săvârși, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a realizat statuia ecvestră a domnitorului.* **4** tr. (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a face, a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a săvârși, ‹rar› a antretui, ‹înv și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a realizat tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **5** tr. (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a elabora, a face, a întocmi, a redacta, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a realizat o operă de valoare universală. Beethoven a realizat simfonii nemuritoare.* **6** tr. (*cinemat.*) a produce, a turna[2]. *Cineastul a realizat un documentar care a fost premiat.* **7** tr. a alcătui[1], a concepe, a întocmi, a plăsmui, a structura, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A realizat o interesantă colecție de mărci poștale pe domenii. A apelat la un numismat ca să-i realizeze colecția sa de monede.* **8** tr. (*compl. indică lucrări, opere, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a împlini, a îndeplini, a înfăptui. *A ajutat-o să-și realizeze proiectul.* **9** refl. (*despre oameni, mai ales despre artiști, scriitori*) a se desăvârși, ‹fig.› a se împlini. *După ani, s-a realizat ca romancier.* **10** tr., refl. a (se) concretiza, a (se) materializa, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) incarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se realizează.* **11** tr. (*compl. indică bunuri materiale*) a obține, a scoate. *Anul acesta au realizat o producție record de grâu.* **12** tr. (*compl. indică profituri, venituri etc.*) a aduce, a crea, a înfăptui, a produce. *Realizează mari beneficii pentru familie prin meseria pe care o profesează.* **13** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a scorni, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe,

a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să realizeze o metodă tehnică nouă.* **14** tr. (*compl. indică țeluri, scopuri, visuri etc.*) a ajunge, a atinge, a îndeplini, a înfăptui. *După multe greutăți, a reușit să-și realizeze scopul.* **15** tr. (*compl. indică misiuni, obligații etc.*) a îndeplini, a înfăptui, ‹rar› a rândui, a rezolva, ‹înv. și reg.› a sfârși, ‹înv.› a obârși. *Și-a realizat onorabil misiunea ca diplomat.* **16** tr. (*compl. indică state*) a crea, a face, a făuri, a forma, a înfăptui, a întemeia, ‹înv.› a ijderi, a întemelia, ‹fig.› a plămădi, ‹fig.; rar› a forja. *Are meritul de a fi realizat un stat național unitar.* **17** refl. a se înfăptui, a se produce. *Nimic nu se realizează fără efort.* **18** tr. (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) a câștiga, a cuceri, a dobândi, a obține, a repurta, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au realizat victorii importante în concursurile internaționale.* **19** tr. a obține, a stabili. *Sportivul a realizat un nou record atletic.* **20** tr. a obține, ‹pop.› a cunoaște, a vedea. *În ultimul timp colectivul a realizat progrese în finalizarea planului de cercetare.* **21** refl. pas. a se obține. *Din informațiile culese de pe teren s-a realizat o lucrare foarte interesantă despre portul popular.* **22** tr. (*compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) a împlini, a îndeplini, a satisface, ‹pop. și fam.› a izbândi, ‹înv.› a plini, ‹fig.; rar› a sătura. *În sfârșit, și-a realizat visul de ani.* **23** refl. (*despre previziuni, blesteme, vrăji etc.*) a se împlini, a se îndeplini, a se înfăptui, ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se întâmpla, ‹înv. și reg.› a se plini. *După puțin timp, previziunile lui s-au realizat.* **24** refl. (*despre prevestiri, prorociri etc.*) a se adeveri, a se confirma, a se împlini, a se îndeplini, ‹înv. și reg.› a se umple. *Presupunerile ghicitoarei s-au realizat.*

realizábil, -ă adj. (*despre lucruri, obiecte sau despre planuri, idei etc.*) executabil, fezabil, posibil, ‹rar› practicabil. *A propus un proiect realizabil.*

realizánt s.m. (*mat.*) discriminant. *Realizantul este expresia formată din coeficienții unei ecuații de gradul doi, a cărei valoare indică natura celor două rădăcini ale ecuației.*

realizáre s.f. **I 1** executare, facere. *Realizarea piesei la strung presupune multă îndemânare.* **2** executare, execuție, facere, făurire. *Realizarea unei astfel de statui a cerut dăruire totală din partea artistului.* **3** efectuare, executare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, săvârșire, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru realizarea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **4** alcătuire, compunere, creare, elaborare, întocmire, redactare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Realizarea unei opere științifice presupune multă trudă.* **5** (*cinemat.*) producere, turnare[2]. *Realizarea filmului documentar i-a luat cunoscutului cineast câteva luni.* **6** desăvârșire, ducere la capăt, ducere la sfârșit, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, ‹rar› lichidare. *A ajutat-o la realizarea proiectului.* **7** desăvârșire, ‹fig.› împlinire. *Realizarea lui ca romancier s-a produs destul de târziu.* **8** concretizare, materializare, ‹fig.› încarnare, întruchipare, întrupare, sensibilizare. *Realizarea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacții.* **9** obținere, scoatere. *Anul acesta, realizarea unei producții record de grâu s-a datorat timpului favorabil.* **10** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, scornire, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă[2], ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit realizarea unei noi metode tehnice.* **11** îndeplinire, înfăptuire, ‹înv.› obârșire, realizație. *Realizarea misiunii a fost onorabilă.* **12** creare, făurire, formare, înfăptuire, întemeiere. *Realizarea statului național unitar a fost sărbătorită cu mare bucurie.* **13** înfăptuire, producere. *S-au păstrat multe documente din perioada realizării Unirii Principatelor.* **14** câștigare, cucerire, dobândire, obținere, repurtare. *Elevii români sunt renumiți pentru realizarea victoriilor în concursurile internaționale.* **15** obținere, stabilire. *Realizarea unui nou record atletic este o mare victorie a sportului românesc.* **16** împlinire, îndeplinire, satisfacere, ‹rar› satisfacție. *A sărbătorit cu fast realizarea visului său de ani.* **17** adeverire, confirmare, împlinire, îndeplinire, ‹înv.› lucru, plinire. *Realizarea presupunerilor ghicitoarei l-a șocat.* **18** izbândă, reușită, succes, ‹fam.› ispravă, ‹înv.› reieșire, reușire. *Realizarea în viață este condiționată, de cele mai multe ori, de o muncă susținută. Este sigur de realizarea negocierilor.* **II** (*concr.*) **1** (*mai ales la pl. **realizări***) înfăptuire, lucrare, operă. *Sculptorul este mândru de realizările sale.* **2** creație, operă. *Această pinacotecă este realizarea fiicei pictorului.* **3** (*la pl. **realizări***) înfăptuiri (v. *înfăptuire*), manifestări (v. *manifestare*). *Dăruirea de sine este una dintre cele mai reușite realizări ale firii umane.*

realizát, -ă adj. **1** (*despre dorințe, porniri, necesități etc.*) împlinit, îndeplinit, satisfăcut. *Visul realizat îi provoacă o stare de bine.* **2** (*rar; despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Bun. Izbutit. Reușit. Valoros.

realizatór, -oáre s.m., s.f. **1** creator, demiurg, făuritor, înfăptuitor, născocitor, plăsmuitor, ‹livr.› artefice, ‹înv.› ijderitor, săvârșitor, scornitor, sfârșitor, statornicitor, ‹fig.› făurar[1], ‹fig.; rar› clădítor, ‹fig.; fam.› tată, ‹fig.; înv.› faur[1]. *Petrarca este realizatorul poeziei de dragoste italiene.* **2** autor, creator. *Soțul ei este un cunoscut realizator de emisiuni de televiziune.*

realizáție s.f. (*înv.*) v. Îndeplinire. Înfăptuire. Realizare.

realménte adv. (*modal*) efectiv. *Și-a amintit de tot ce se întâmplase și a făcut realmente o criză de nervi.*

reambalá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte*) a reîmpacheta. *După testarea frigiderului la bancul de probă, angajații magazinului l-au reambalat.*

reambaláre s.f. reîmpachetare. *După testarea aparatelor electrocasnice la bancurile de probă, reambalarea lor se face în cutiile originale.*

reambalát, -ă adj. (*despre obiecte*) reîmpachetat. *Produsele reambalate sunt repuse în vânzare.*

reamintí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică date, termene, evenimente sau lucruri de făcut, sarcini de îndeplinit etc.*) ‹înv.› a poftori, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a reamintit că în zilele următoare trebuie să meargă la doctor. I-a reamintit când cade ziua de naștere a fiului lor.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a(-și) rememora, ‹înv.› a se uita, ‹fig.› a(-și) reîmprospăta. *Cu greu își mai reamintește poezia.* **3** (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a redeștepta, ‹fig.› a chema, a rechema, a reînvia, a revoca[2]. *Când se simte singură și părăsită, își reamintește momentele fericite din viața ei.*

reamintíre s.f. rememorare, ‹fig.› reîmprospătare. *Îi este imposibilă reamintirea poeziei.*

reangajá vb. I. tr. (*compl. indică persoane concediate, trecute în șomaj etc.*) a reprimi. *La câteva luni după demitere, secretara a fost reangajată în instituție pe același post.*

reangajáre s.f. reprimire. *Reangajarea secretarei s-a făcut la câteva luni după demiterea ei.*

reangajáț s.m. (*milit.; în vechea organizare a armatei*) subofițer, ‹înv.› unterofițer, ‹peior.› tablagiu.

reanimă vb. I. **1** tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe*) a reînsufleți. *Paramedicii au reușit să reanime accidentatul și să-i stabilizeze funcțiile vitale.* **2** tr., refl. fig. a (se) reînviora, ‹fig.› a (se) reînsufleți. *Atmosfera din club s-a reanimat după apariția vedetei.*

reanimáre s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** reînsuflețire. *Reanimarea persoanei accidentate a fost posibilă și datorită utilităților moderne din dotarea ambulanței.* **2** terapie intensivă, ‹astăzi rar› îngrijiri intensive (v. *îngrijire*). *După operație, bolnava a fost internată în secția de reanimare.* **II** fig. reînviorare, ‹fig.› reînsuflețire. *După apariția vedetei, reanimarea atmosferei în club a fost imediată.*

reapariție s.f. **1** întoarcere, reivire, revenire. *S-au luat măsuri de protecție a gospodăriilor după reapariția mistreților în sat.* **2** revenire. *Reapariția fostului senator pe scena politică a fost cerută de partidul din care face parte.* **3** întoarcere, recidivare, recurență, revenire. *Reapariția gripei era previzibilă, deoarece a întrerupt tratamentul prescris.* **4** reeditare, reimprimare, republicare, retipărire, ‹engl.› reprint. *Se impune reapariția operelor marelui poet. Reapariția vechilor texte religioase în ediții critice este un eveniment cultural.*

reapăreá vb. II. intr. **1** (*despre ființe*) a se întoarce, a se reivi, a reveni[1]. *Mistreții au reapărut în sat, căutând hrană.* **2** (*despre oameni*) a reveni. *Fostul senator a reapărut pe scena politică la cererea partidului din care face parte.* **3** (*despre stări, boli etc.*) a se întoarce, a recidiva, a reveni[1], ‹reg.› a se înturna. *Gripa i-a reapărut.* **4** (*med., med. vet.*) a se regenera. *Eczema i-a reapărut pe corp.* **5** (*despre lucrări literare, științifice etc.*) a se reedita, a se reimprima, a se republica,

a se retipări. *După mulți ani de la prima ediție, a reapărut cunoscutul roman al scriitorului.* **6** (*despre stări, sentimente etc.*) ‹fig.› a renaște. *În sufletul lui reapar nădejdi și dorințe noi. Eroismul reapare, luând proporții de masă.*

reaprínde vb. III. tr. fig. ‹fig.› a redeștepta, a reizbucni. *Evocarea evenimentelor trecute îi reaprinde în suflet emoțiile de atunci.*

reapucá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică activități, acțiuni etc.*) v. Reîncepe. Relua.

rearmá vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Reînarma.

reascultá vb. I. tr. **1** (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a reexamina. *Profesorul l-a reascultat pe student, la cererea acestuia, pentru mărirea notei.* **2** (*jur.; compl. indică martori*) a reaudia. *Judecătorul a reascultat martorul, întrucât în declarațiile acestuia existau neconcordanțe.*

reascultáre s.f. **1** reexaminare, ‹jar.› reabilitare. *Reascultarea studentului s-a făcut la cererea acestuia, pentru mărirea notei.* **2** (*jur.*) reaudiere. *După reascultarea martorului, judecătorul a putut da un verdict.*

reascultát, -ă adj. (*despre elevi, studenți etc.*) reexaminat. *Studentul reascultat a luat nota maximă.*

reascuțí vb. IV. refl. fig. (*despre dispute, conflicte etc.*) a se îndârji, a se înteți, a se înverșuna, ‹fig.; înv.› a se încleșta. *Conflictul dintre frați s-a reascuțit în urma procesului de partajare a bunurilor moștenite de la părinți.*

reascuțíre s.f. fig. întețire. *Reascuțirea conflictului dintre frați s-a produs în urma procesului de partajare a bunurilor moștenite de la părinți.*

reașează vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a repune. *După ce și-au reparat biblioteca, au reașezat cărțile la locul inițial.*

reașezáre s.f. repunere. *Reașezarea cărților în bibliotecă i-a luat două zile.*

reaudiá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică martori*) a reasculta.

reaudiére s.f. (*jur.*) reascultare.

reávăn, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre pământ*) jilav, moale, ud, umed, umezit[2], ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este reavăn de la rouă.* **2** (*despre aer, miros etc.*) răcoros, rece, ‹înv.› răcoare. *Seara, după o zi călduroasă, este o plăcere să respiri aerul reavăn de afară.* **3** (*reg.; despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) v. Igrasios. Jilav. Ud. Umed. **II** s.n. (*rar*) v. Jilăveală. Reveneală. Udătură. Umezeală. Umiditate.

reázem s.n. **I 1** pop, proptea, sprijin, sprijinitoare (v. *sprijinitor*), susținere, ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaș, papainog, pripoană, proptă, proptiș, șoș, șprai[t], ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. *Gardul casei are mai multe reazeme.* **2** (*tehn.*) rezemătoare, sprijin. *Printr-un reazem se face legătura dintre două corpuri solide ale unui sistem tehnic.* **3** (*constr.; rar*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **4** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Pat. **II** fig. ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹fig.› cârjă, patron[2], toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este reazemul bătrâneții ei.*

rebarbatív, -ă adj. **1** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, inestetic, neaspectuos, neestetic, urât[2], ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› monstruos, ‹arg.› nasol, naspa, nașparliu, nașpet. *Construcția prezintă un amestec rebarbativ de stiluri arhitectonice.* **2** fig. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ‹fig.› refractar. *Este rebarbativ la orice influență binefăcătoare. Fiind un conservator convins, atitudinea sa în fața noului este una rebarbativă. Are un fel de a gândi ferm, însă nu rebarbativ.*

rebáte vb. III. tr. (*compl. indică texte*) a redactilografia. *Textul articolului a trebuit rebătut din cauza numeroaselor corecturi.*

rebátere s.f. redactilografiere. *Neavând dexteritate, rebaterea textului articolului i-a ocupat întreaga zi.*

rebătút, -ă adj. (*despre texte*) redactilografiat. *Face o copie xerox textului rebătut al articolului.*

rebeágă s.f. (*reg.; mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginătură. Vechitură.

rebegeálă s.f. **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› rebegire. *Are nevoie să bea un ceai fierbinte, ca să-și revină din rebegeală.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Răceală.

rebegí vb. IV. **I 1** intr. (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Zgribuli. **2** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; pop.; despre ființe*) v. Slăbi. **3** intr. (*med. vet.; reg.; despre animale*) v. Răci. **II** refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Cădea. Decădea. Declasa. Degrada. Degringola. Descompune.

rebegíre s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› rebegeală.

rebegít, -ă adj. **I 1** (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Zgribulit. **2** (*pop.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit. **II** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Mâhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Pâclos. Pleoștit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Rebegit. Supărat. Trist. Ulcerat.

rebél, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. insurgent, răsculat, răzvrătit, revoltat, ‹livr.› sediționos, ‹rar› apostat, rebelionist, ‹înv. și reg.› zurbagiu, ‹reg.› sculat[2], ‹înv.› bontaș, buntușnic, burzuluit, răpștit, răsculător, rebelist, revoltant, rocoșan, rocoșelnic, rocoșit[2], rocoșitor, zavergiu, zurba, zurbav. *Rebelii au început lupta.* **2** adj. (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, obraznic, rău, recalcitrant, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor rebeli li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul rebel a fost dus în arest.* **3** adj. (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) chinuitor, păcătos, sâcâitor, supărător, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹înv.› penibil, ‹fig.; înv.› tenace. *Tusea uscată este rebelă.* **4** adj. fig. (*fam.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vălvoi. Zbârlit. **II** s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

rebelă vb. I. refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

rebelíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

rebelioníst s.m. (*rar*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

rebelíst s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

rebéliște s.f. (*rar*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

rebeliúne s.f. agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, revoltă, tulburare, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sediție, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Rebeliunea sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.*

rebifá vb. I. intr. (*fam.; despre oameni*) v. Protesta.

rebonificáre s.f. (*econ.*) rebonificație. *Rebonificarea este suma care se restituie cuiva după ce a fost avansată în contul unei mărfi, al unui serviciu etc.*

rebonificáție s.f. (*econ.*) rebonificare.

rébus s.n. **1** ***rebus criptografic*** = criptorebus. *Rebusul criptografic este o problemă enigmistică dificilă, care se prezintă exclusiv imagistic.* **2** fig. enigmă, mister[2], problemă, secret[2], taină, ‹fig.› șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este un rebus. În natură sunt multe rebusuri nedezlegate.*

rebusíst, -ă adj. rebusistic.

rebusístic, -ă adj. rebusist. *A cumpărat o revistă rebusistică. Îi place să dezlege careuri rebusisitce.*

rebút s.n. (*tehn.*) deșeu. *O piesă cu defecte este considerată un rebut.*

rec s.n. (*gimn.*) bară, bară fixă, ‹rar› sul. *Gimnastul este specialist în exerciții la rec.*

recalcitránt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) încăpățânat, îndărătnic, nătâng, obstinat, refractar, reluctant, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încâinit, înțeștat, sanchiu, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.›

îndărăpnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; fam.› căpos, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de recalcitrant, încât nu poți ajunge la o soluție cu el.* **2** (*mai ales despre copii, elevi, soldați*) indisciplinat, indocil, inobedient, insubordonat, neascultător, nedisciplinat, neobedient, nesubordonat, nesupus, rău, rebel, obraznic, ‹fig.; pop.› nărăvaș. *Elevilor recalcitranți li s-a scăzut nota la purtare. Soldatul recalcitrant a fost dus în arest.*

recalcitránță s.f. **1** indisciplină, indocilitate, inobediență, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, refractarism, ‹livr.› dezobediență, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza recalcitranței și a absențelor nemotivate.* **2** încăpățânare, îndărătnicie, nătângie, obstinație, ‹reg.› dâcă[1], mădăție, ‹înv.› retivitate, ‹fran.› pertinacitate, ‹fig.; înv.› vârtoșală. *Niciodată nu se purtase cu atâta recalcitranță.*

recalculáre s.f. recalculație. *Recalcularea pensiei s-a făcut conform principiului contributivității la asigurările sociale.*

recalculáție s.f. recalculare.

recamiér s.n. canapea, studio. *În sufragerie are un recamier capitonat cu catifea verde.*

recapitulá vb. I. tr. **1** (*compl. indică idei, expuneri etc.*) a rezuma, a sintetiza, ‹livr.› a chintesenția, ‹rar› a sumariza, ‹înv.› a recapitului. *Recapitulează cele spuse pentru a ajunge la o concluzie. Au desprins ideile principale după ce au recapitulat toate concluziile.* **2** (*compl. indică lecții, cursuri, materii de învățat etc.*) a repeta, a revedea. *A recapitulat toată materia înaintea examenului.*

recapituláre s.f. **1** rezumare, sintetizare, ‹înv.› recapitulație. *O concluzie se poate desprinde în urma recapitulării celor spuse. Au desprins ideile principale după recapitularea concluziilor.* **2** repetare, repetiție, revedere, ‹înv.› procitanie. *Și-a rezervat două zile pentru recapitularea materiei înaintea examenului.*

recapitulatív, -ă adj. rezumativ. *Lucrarea sa are la final un capitol recapitulativ.*

recapitulație s.f. (*înv.*) v. Recapitulare. Rezumare. Sintetizare.

recapitului vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică idei, expuneri etc.*) v. Recapitula. Rezuma. Sintetiza.

recădeá vb. II. intr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a reveni[1]. *A lăsat perdeaua să recadă în poziția inițială.*

recădére s.f. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Recidivă. **2** fig. v. Cădere. Decădere. Declasare. Degradare. Degringoladă.

récăl s.n. (*reg.*) v. Dulamă. Suman.

recăpătá vb. I. tr. a recâștiga, a recupera, a redobândi, ‹fig.; fam.› a răscumpăra. *Trebuie să-și recapete simțul realității pentru a înțelege exact situația în care se află. Și-a recăpătat echilibrul sufletesc.*

recăpătáre s.f. recâștigare, recuperare, redobândire. *Recăpătarea simțului realității l-a făcut să înțeleagă exact situația în care se află.*

recăsătorí vb. IV. refl. (*despre femei*) a se remărita. *S-a recăsătorit la cinci ani după moartea soțului.*

recăsătorítă adj. (*despre femei*) remăritată. *Tânăra recăsătorită este convinsă că noul mariaj va fi mai bun.*

recâștigá vb. I. **1** tr. a recăpăta, a recupera, a redobândi, ‹fig.; fam.› a răscumpăra. **2** tr. (*compl. indică teritorii, țări, localități etc.*) a recuceri, a relua, a reocupa, ‹înv.› a recuprinde. *După o primă înfrângere, trupele au reușit să recâștige teritoriul pierdut.* **3** refl. (*rar; despre oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1].

recâștigáre s.f. **1** recăpătare, recuperare, redobândire. **2** recucerire, reluare, reocupare. *Recâștigarea teritoriului pierdut s-a făcut după lupte grele.*

réce adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „cald”; despre climă, locuințe, încăperi etc.*) friguros, răcoros, ‹fig.› înghețat. *În stațiunile montane clima este rece. Are o casă rece.* **2** (*în opoz. cu „cald”; despre vreme, zile, nopți, anotimpuri etc.*) friguros, geros, ‹livr.› algid, ‹înv. și pop.› mare[1], ‹fig.› boreal. *Astăzi vremea este rece. Nu poate suporta zilele reci de iarnă.* **3** (*despre aer, miros etc.*) răcoros, reavăn, ‹înv.› răcoare. *Seara, după o zi călduroasă, este o plăcere să respiri aerul rece de afară.* **4** (*geogr., climat., meteor.; despre climă, zone, regiuni etc.*) polar, ‹înv.› polaric. *Clima rece este clima regiunilor situate în apropierea cercului polar. În regiunile reci este veșnic frig.* **5** răcit[2]. *Caloriferele reci se încălzesc rapid când centrala termică începe să funcționeze. Supa rece nu se poate mânca.* **6** (*despre apa potabilă*) proaspăt, ‹înv.› viu. *A băut o cană de apă rece de la fântână și a răcit.* **7** (*în opoz. cu „proaspăt”; mai ales despre produse de panificație*) tare, uscat[2], vechi[2]. *Spre seară, în brutărie este numai pâine rece.* **8** (*mai ales fig.; în opoz. cu „viu”; despre ființe*) inert, mort, neînsuflețit, nemișcat, țeapăn, ‹înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit rece pe cel care s-a aruncat de la etaj.* **II** **1** s.n. sg. frig, răceală, ‹fam.; glum.› cald nemțesc. *Când are febră, simte rece la picioare.* **2** s.f. (*la pl.* ***reci***; *culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură. **3** s.n. (*în textele relig.; înv.*) v. Batjocură. Rușine. **4** s.n. sg. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, tembel, ‹fig.› letargic, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană rece, lipsită de interes pentru cineva sau ceva și de inițiativă.* **2** (*despre oameni*) distant, neprietenos, nesociabil, rezervat, ‹fig.› frigid, glacial. *Tânăra este o persoană rece, lipsită de căldură, de curtoazie.* **3** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, rezervat, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, înghețat. *Are o atitudine rece față de colaboratori.* **4** (*în opoz. cu „sensibil”; despre oameni*) flegmatic, impasibil, imperturbabil, indiferent, insensibil, nepăsător, nesensibil, nesimțitor, pasiv, ‹fig.› imun, împietrit, înlemnit, neclintit, netulburat, ‹fig.; pop.› învârtoșat, ‹fig.; înv.› umezos. *A devenit rece din cauza nenorocirilor care i-au marcat existența.* **5** (*despre oameni, colectivități, p. ext., despre încăperi, locuri etc.*) inospitalier, neospitalier, neprimitor, ‹fig.› neprietenesc, neprietenos. *Este o persoană rece. Are o casă rece, cu mobilă puțină și veche. A nimerit într-un loc rece, plin de mărăcini.* **6** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton rece.* **7** (*despre ambianță, mediu etc.*) academic, convențional, solemn. *În aulă era o atmosferă rece.* **8** (*rar; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Înfrânat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2]. Tacticos. **V** adv. (*modal*) răstit, ‹fam.› rățoit, ‹fig.› aspru, dur, sec, tăios, uscat[2]. *Îi vorbește rece.*

receiver [ri sivər] s.n. (*telec.*) microreceptor, pâlnia receptorului (v. *pâlnie*), pâlnia telefonului (v. *pâlnie*), pâlnie, receptor, receptor telefonic, ‹înv.› urecher, ‹engl.› sunder. *Când vorbește la telefon, acoperă receiverul cu mâna, pentru ca apelantul să nu audă ce se vorbește în casă.*

recelá vb. I. refl. (*livr.*) **1** (*despre ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **2** (*despre oameni*) v. Fugi. Pribegi. Refugia.

recensământ s.n. **1** ‹pop.› numărătoare, ‹înv.› catagrafie, recenzie, scrisoare, socotință. *La un recensământ se stabilește numărul și structura populației unei țări, la un moment dat.* **2** ***recensământ fiscal*** = ‹înv.› recensământ al dărilor. *Recensământul fiscal este înregistrarea contribuabililor, a averii și a veniturilor acestora, susceptibile de a fi impuse la fisc;* (*înv.*) ***recensământ al dărilor*** v. Recensământ fiscal.

recént, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „vechi”*) actual, contemporan, modern, nou, tânăr. *Este un stat recent, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor recente.* **2** (*despre vești, știri, informații*) nou, ‹fig.› cald, proaspăt. *I-a adus vești recente.*

recenzá[1] vb. I. tr. (*compl. indică colectivități umane, animale, vehicule etc.*) ‹înv.› a catagrafia, a catagrafisi, a scrie. *Periodic, autoritățile recenzează populația țării.*

recenzá[2] vb. I. tr. (*rar; compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) v. Analiza. Comenta. Explica. Interpreta.

recenzént, -ă s.m., s.f. ‹rar› recenzor. *Recenzentul lucrării a subliniat importanța acesteia în lingvistica românească.*

recénzie s.f. (*înv.*) v. Recensământ.

recenzór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Recenzent.

recepáj s.n. (*silv.*) recepare. *Recepajul puieților se face pentru a provoca formarea unor tulpini noi prin lăstărire.*

recepáre s.f. (*silv.*) recepaj.

recépt, -ă adj. (*rar; despre teorii, concepții, opinii etc.*) v. Acceptat. Admis. Recunoscut.

receptá vb. I. tr. **1** (*compl. indică sunete, semnale sonore etc.*) a capta, a înregistra, a prinde, a recepționa. *A ridicat antena radi-*

oului pentru a recepta mai bine undele sonore. Poliția de coastă a receptat semnalele sonore ale vasului în derivă. **2** fig. (*compl. indică impresii, stări etc.*) a aprehenda, ‹fig.› a prinde, a surprinde. *Limbajul receptează realitatea.*

receptáre s.f. captare, captație, înregistrare, prindere, recepționare. *A ridicat antena radioului pentru o mai bună receptare a undelor sonore.*

receptív, -ă adj. (*despre oameni*) ‹fig.› aerisit[2], deschis, permeabil, ‹fig.; fam.› descuiat. *Este un om receptiv, interesat de ceea ce este nou.*

receptivitáte s.f. ‹fig.› deschidere. *Părinții ei au o mare receptivitate la ceea ce este nou.*

receptór s.n., s.m., s.f. **I** s.n. **1** (*telec.; și* ***receptor telefonic***) microreceptor, pâlnia receptorului (v. *pâlnie*), pâlnia telefonului (v. *pâlnie*), pâlnie, receiver, ‹înv.› urecher, ‹engl.› sunder. *Când vorbește la telefon, acoperă receptorul cu mâna, pentru ca apelantul să nu audă ce se vorbește în casă.* **2** (*electron.*) ***receptor radio*** = aparat de radio, radio, radioreceptor. *Și-a cumpărat un receptor radio pentru autoturism.* **3** (*med.*) ***receptor nociceptiv*** = nociceptor. *Receptorul nociceptiv este receptorul stimulațiilor externe sau interne dureroase.* **II** s.m., s.f. (*lingv.*) cititor, interlocutor. *Receptorul este persoana care primește și decodează un mesaj realizat potrivit regulilor unui cod specific.*

recépție s.f. **1** recepționare. *La recepția unei lucrări se fac verificări de ordin calitativ și cantitativ.* **2** cocteil, petrecere. *La recepția organizată de președinție cu ocazia sărbătoririi zilei naționale au fost invitați ambasadori și diplomați.*

recepționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) a prelua, a primi. *A recepționat toate materialele de construcție pentru a se apuca de lucru. A recepționat lăzile cu legume pe care trebuie să le pună în vânzare.* **2** (*compl. indică sunete, semnale sonore etc.*) a capta, a înregistra, a prinde, a recepta.

recepționáre s.f. **1** preluare, primire. *Recepționarea materialelor s-a făcut pe baza unui proces-verbal. După recepționarea lăzilor, a pus legumele în vânzare.* **2** recepție. **3** captare, captație, înregistrare, prindere, receptare.

recepționát, -ă adj. (*despre materiale, mărfuri, lucrări tehnice etc.*) preluat, primit. *Materialele recepționate sunt de foarte bună calitate. Legumele recepționate au fost puse în vânzare.*

recepționér, -ă s.m., s.f. ‹rar› recepționist. *Recepționerul repartizează în camere pe cei care se cazează într-un hotel.*

recepționíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Recepționer.

recerínță s.f. (*înv.*) v. Cerință. Exigență. Imperativ. Necesitate. Nevoie. Obligație. Pretenție. Trebuință.

recerút, -ă adj. (*înv.*) v. Cerut[2]. Cuvenit. Necesar. Trebuincios. Trebuitor.

recés s.n. (*anat.*) **1** fosă, ‹pop.› șanț[1]. *Recesul iliac apare pe suprafața osului iliac.* **2** ventricul, ‹înv.› talam, vintricel[2]. *Artera pulmonară pleacă din recesul drept al inimii.*

recesionál, -ă adj. (*econ., fin.*) recesionist.

recesioníst, -ă adj. (*econ., fin.*) recesional. *Economia țării este într-o perioadă recesionistă.*

recesiúne s.f. **1** (*econ., fin.*) criză, ‹înv.› chesat, chesatliuc. *Orice țară trece printr-o gravă recesiune după un război.* **2** (*milit.; rar*) v. Retragere.

rechemă vb. I. tr. **1** (*polit.; compl. indică ambasadori, miniștri plenipotențiari etc.*) a revoca[1]. *După scandalul de la ambasadă, ambasadorul a fost rechemat.* **2** fig. (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a reaminti, a redeștepta, ‹fig.› a chema, a reînvia, a revoca[2]. *Când se simte singură și părăsită, își recheamă momentele fericite din viața ei.*

réchie s.f. (*bot.*) **1** *Reseda lutea*; ‹reg.› brobință, drobiță[1], poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), prescurea, rachiege, rezedă, rezedă-galbenă, rezedă-sălbatică, rozetă, rozetă-sălbatică. **2** *Reseda luteola*; rezedă, ‹reg.› prescurea,rachiege, rozetă, rozetă-galbenă, rozetă-sălbatică.

rechín s.m. **I** (*iht.*) ‹înv.› scal. *Rechinul este cel mai mare pește marin răpitor.* **II** (*arg.*) **1** v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **2** (*jur.*) v. Acuzator. Acuzator public. Procuror. **3** (*jur.*) v. Recidivist.

rechizíte s.f. pl. ‹înv.› organe (v. *organ*[1]). *Rechizitele școlare sunt foarte scumpe.*

rechizitoriál, -ă adj. acuzator. *A ținut un discurs rechizitorial.*

rechizitóriu s.n. (*jur.*) ‹arg.› serenadă. *Rechizitoriul procurorului în fața instanței judecătorești a fost foarte convingător.*

rechizíție s.f. rechiziționare, ‹înv.› recrutație. *Rechiziția este o măsură administrativă, de interes social, determinată de situații excepționale.*

rechiziționáre s.f. rechiziție, ‹înv.› recrutație.

recíclu s.n. (*tehn.*) recirculare, recirculație. *Reciclul este reintroducerea agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire ori de răcire.*

recidivă vb. I. intr. (*despre stări, boli etc.*) a se întoarce, a reapărea, a reveni[1], ‹reg.› a se înturna. *Gripa i-a recidivat.*

recidiváre s.f. întoarcere, reapariție, recurență, revenire. *Recidivarea gripei era previzibilă, deoarece a întrerupt tratamentul prescris.*

recidívă s.f. (*med., med. vet.*) ‹înv.› recădere, ‹impr.› reșută. *Pentru a preveni recidivele, se recomandă autovaccinul.*

recidivísm s.n. recidivitate.

recidivíst, -ă s.m., s.f. (*jur.*) ‹arg.› cobră, ocnă, rechin, reptilă. *Fiind recidivist, judecătorul i-a înăsprit sentința.*

recidivitáte s.f. recidivism. *Recidivitatea este tendința spre recidivă.*

recíf s.n. (*biol., geomorf.; și* ***recif coralier inelar***) atol, barieră coraligenă. *Reciful coralier inelar este format din schelete de corali și aluviuni.*

recipiént s.n. vas. *În recipiente se păstrează sau se transportă materii fluide, pulverulente ori granulare.*

recipísă s.f. **1** (*econ., fin.*) adeverință, chitanță, vaucer, ‹înv. și reg.› zdelcă, ‹înv.› răvaș, siguranță, sinet, tahvil, teșcherea[1], ‹grec.; înv.› exofliticon, ‹turc.; înv.› hoget, ‹rus.; înv.› rospiscă. *A trimis un colet prin poștă și a luat recipisă de la ghișeu.* **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Prescripție. Rețetă.

recipróc, -ă adj., s.f., adv. **1** adj. (*polit.*) mutual, ‹înv.› prumutiv. *Acordul dintre cele două state a fost reciproc.* **2** s.f. (*mat.*) teoremă reciprocă. *Premisele reciprocei sunt concluziile altei teoreme și invers.* **3** adv. (*modal; înv.*) v. Invers. Viceversa.

reciprocitáte s.f. (*polit.*) mutualitate. *Acordul dintre cele două state se bazează pe reciprocitate.*

recirculáre s.f. (*tehn.*) reciclu, recirculație. *Recircularea este reintroducerea agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire ori de răcire.*

recirculáție s.f. (*tehn.*) reciclu, recirculare.

recitá vb. I. tr. (*compl. indică versuri, poezii etc.*) a declama, a rosti, a spune, ‹înv. și pop.› a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹fig.; fam.› a debita. *A recitat poezia cu intonație, impresionând publicul.*

recitánt, -ă s.m., s.f. (*muz.*) recitator. *Recitantul interpretează recitativele într-un oratoriu sau într-o cantată.*

recitáre s.f. declamare, declamație, spunere, ‹înv.› recitație, ‹fig.; fam.› debitare[1]. *A impresionat publicul prin recitarea cu intonație a poeziei.*

recitatív s.n. (*muz.; în Grecia antică*) melopee. *Recitativul era o melodie lentă, ritmică și monotonă, care acompania o declamație.*

recitatór, -oáre s.m., s.f. **1** declamator. *Cunoscutul actor este un bun recitator.* **2** (*muz.*) recitant.

recitáție s.f. (*înv.*) v. Declamare. Declamație. Recitare. Spunere.

recití vb. IV. tr. (*compl. indică texte, scrieri etc.*) ‹înv. și pop.› a prociti. *Citește și recitește scrisorile primite de la părinți.*

recitíre s.f. ‹rar› relectură. *Recitirea operelor marelui gânditor i-a deschis noi orizonturi.*

reclamá vb. I. **1** tr. (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a cere, a pretinde, a revendica, ‹rar› a solicita, ‹înv. și reg.› a striga, ‹înv.› a pretendelui, a pretendui, a vindica, ‹grec.; înv.› a pretenderisi, ‹fig.; înv.› a trage. *A reclamat autorităților casa care i-a fost naționalizată. Greviștii au reclamat primirea drepturilor băneși la timp.* **2** tr. a se plânge. *- Cui să reclamăm că nu avem apă caldă?* **3** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) a denunța, a pârî, a raporta, a spune, ‹înv. și pop.› a arăta, ‹fam.› a zice, ‹înv. și reg.› a ponoslui, ‹reg.› a izda, ‹înv.› a descoperi, a donosi, a jelui, a vădi, ‹fig.; pop.› a vinde, ‹fig.; fam.› a aranja, a turna[1], ‹fig.; reg› a dichisi, ‹fig.; înv.› a măcăni, ‹arg.› a borî, a cânta, a ciripi, a cloncăni, a desena, a guița, a înfunda, a lătra, a mârâi, a peți, a sifona, a stropi, a trâmbița, a vărsa, a vomita. *L-a reclamat la poliție pentru o faptă gravă pe care nu a făcut-o.* **4** tr. (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a comporta, a impune, a necesita, a pretinde, a reclama, a solicita, ‹înv.› a nevoi. *Munca*

de cercetare reclamă acribie deosebită și multă dăruire. **5** tr. a cere, a implica, a necesita, a presupune. *Reușita în meserie reclamă muncă.* **6** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Protesta.

reclamagíu[1] s.m. (*fam.*) v. Grafoman.

reclamagíu[2] s.m. (*fam.*) v. Fanfaron. Lăudăros.

reclamánt, -ă s.m., s.f. (*jur.*) ‹înv. și reg.› pârâș, pârât, pârâtor, ‹reg.› plângător, ponoslaș, ponosluitor, ‹înv.› dovagiu, jeluitor, suplicant, ‹arg.› țipător. *Judecătorul ascultă pledoaria avocaților reclamantului.*

reclamáre s.f. (*jur.; înv.*) v. Plângere. Reclamație.

reclamát, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*jur.*) acuzat, defendor, incriminat, intimat, împricinat, învinuit, pârât, vinovat, ‹pop.› pricinaș, ‹reg.› pricinat. *Reclamatului i s-a pus avocat din oficiu.* **2** adj. (*despre bunuri, drepturi etc.*) cerut[2], pretins, revendicat. *După un proces care a durat ani, a primit casa reclamată.*

reclamáție s.f. **1** (*jur.*) plângere, ‹livr.› lament, ‹înv. și pop.› jalbă, pâră, ‹înv. și reg.› libel, plânsoare, ponoslu, ponosluire, ‹reg.› lăcramă, ponos, ‹înv.› artic, davagilâc, dovagiu, pitac[2], răvaș, răvaș cu jalobă, răvaș de jalbă, reclamare, suplică, tânguire, ‹turc.; înv.› ruca. *A depus o reclamație la consiliul de administrație.* **2** sesizare. *Primăria a primit multe reclamații în legătură cu încălcarea dreptului de proprietate.*

reclámă s.f. (*publ.*) promo. *Pentru lansarea produsului pe piață, consiliul de administrație al firmei a ales o reclamă pertinentă, extrem de sugestivă.*

reclădí vb. IV. tr. **1** (*constr.; compl. indică clădiri, construcții etc.*) a reconstrui, a reînălța, a rezidi, ‹rar› a reedifica. *După incendiu, edilii satului au reclădit școala.* **2** fig. (*rar; compl. indică fapte, evenimente etc.*) v. Evoca. Reconstitui. Reconstrui.

reclădíre s.f. (*constr.*) reconstrucție, reconstruire, reînălțare, rezidire, ‹rar› reedificare. *După incendiu, reclădirea școlii a fost una dintre prioritățile edililor satului.*

recluzionár s.m. (*jur.; fran.*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.

recluziúne s.f. **1** claustrare, izolare, însingurare, singurătate, solitudine, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o recluziune totală.* **2** izolare, retragere. *Recluziunea la o mănăstire după moartea soției i s-a părut cea mai bună alegere.* **3** (*jur.*) închisoare, pușcărie[1], temniță, ‹astăzi rar› ocnă. *A fost condamnat la 30 de ani de recluziune pentru crimă.*

recogníție s.f. (*fran.*) v. Identificare. Recunoaștere.

recognoscíbil, -ă adj. identificabil. *Substanța de bază a medicamentului este recognoscibilă. Scopul acestei acțiuni este ușor recognoscibil.*

recoltă vb. I. tr. (*compl. indică recolte, roade etc.*) a aduna, a culege, a strânge, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a poghirci, ‹reg.› a sureti, ‹înv.› a secera. *Viticultorii au recoltat strugurii din vii.*

recoltáre s.f. adunare, adunat[1], culegere, cules[1], recoltat[1], recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. *Pentru cei mai mulți recoltarea strugurilor este un prilej de bucurie. A sosit timpul recoltării porumbului.*

recoltát[1] s.n. adunare, adunat[1], culegere, cules[1], recoltare, recoltă, strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură.

recoltát[2]**, -ă** adj. (*despre plante, fructe, fiori etc.*) adunat[2], cules[2], strâns[2]. *Strugurii recoltați sunt puși în lăzi speciale pentru a fi transportați.*

recóltă s.f. **I** adunare, adunat[1], culegere, cules[1], recoltare, recoltat[1], strângere, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. **II** (*concr.; bot.*) **1** bucate (v. *bucată*), rod[1], ‹reg.› ponov, ‹înv.› vipt. *Toamna se strânge recolta câmpului.* **2** rod[1], ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), strânsură, ‹înv. și reg.› rodire, strânsoare, ‹înv.› agru. *Anul acesta recolta a fost bogată.* **3** ‹înv. și pop.› seceriș, ‹înv. și reg.› secerătură, ‹înv.› secerăciune, secere. *Recolta de grâu obținută îi acoperă necesitățile familiei. Iarna timpurie i-a prins cu recoltele nestrânse.*

recoltór s.n. (*med., med. vet.*) urocultor. *Recoltorul este un recipient folosit pentru urocultură.*

recomandá vb. I. **I** tr. **1** ‹înv.› a recomandarisi, a recomandui, a recomăndălui. *I-a recomandat nepoatei sale un tânăr serios, în vederea căsătoriei. I-a recomandat articolele sale pentru a se lămuri într-o chestiune de istoria limbii.* **2** (*compl. indică oameni*) a propune, ‹înv. și reg.› a prepune. *L-a recomandat directorului institutului pentru avansare.* **3** a preconiza, a propune. *Direcția școlii a recomandat ca, pentru rezolvarea acestei situații, să fie consultați părinții elevilor.* **4** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) a da[2], a indica, a prescrie, ‹pop.› a scrie, ‹înv.› a ordona, a recomandarisi, a recomandui, a recomăndălui, a sfătui. *Medicul i-a recomandat un tratament cu antibiotice.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; urmat de o prop. compl. dr.*) a sfătui, ‹pop. și fam.› a zice. *Pentru că starea pacientului nu este prea bună, doctorul îi recomandă să urmeze cu strictețe tratamentul prescris. Părinții i-au recomandat să nu intre în politică.* **6** (*compl. indică lecturi, teorii, metode etc.*) a indica. *Profesorul le-a recomandat elevilor cărțile pe care trebuie să le citească în timpul vacanței.* **7** (*fran.; înv.; compl. indică ființe*) v. Da[2]. Încredința. **II** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) prezenta, ‹fam.› a introduce, ‹înv.› a se răspunde, ‹grec.; înv.› a (se) sistisi. *A intrat la director și s-a recomandat: Adrian Marinescu.*

recomandábil, -ă adj., adv. **1** adj. adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandat, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. *Cea mai recomandabilă tactică părea în acel moment tăcerea.* **2** adv. (*modal*) adecvat, indicat, nimerit, oportun, potrivit. *Nu a răspuns recomandabil la întrebarea pusă.*

recomandáre s.f. **I 1** propunere, recomandație. *Recomandarea de avansare a unui cercetător se discută în Consiliul Științific al institutului.* **2** preconizare, propunere. *Recomandarea rezolvării acestei situații prin consultarea părinților a fost benefică pentru școală.* **3** directivă, indicație, instrucțiune, îndrumare, normativ, normă, ‹înv.› regulativ. *În timpul inundațiilor au fost respectate recomandările guvernului.* **4** (*med., med. vet.*) indicare, prescriere. *Recomandarea antibioticelor în cazul virozei se face numai de către medic.* **5** (*med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „după”*) aviz, indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), prescripție, recomandație, ‹înv.› sfătuire. *Bolnavul ia medicamentele numai după recomandarea medicului.* **6** povață, precept, recomandație, sfat. *La grădiniță copiii primesc recomandări privind igiena.* **7** vorbă bună. *A reușit să intre la renumitul chirurg în urma recomandării unui prieten comun.* **II** (*mai ales la pl. **recomandări***) prezentare, recomandație, ‹fam.› introducere, ‹fran.› prezentație, ‹înv.› sistiseală. *După ce s-au făcut recomandările, au început discuțiile pentru perfectarea afacerii.*

recomandarisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Recomanda. **2** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda.

recomandát, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, ‹livr.› apropriat, idoneu, ‹rar› adecvațional, convenient, ‹înv.› cuviincios, răspunzător, ‹latin.› consult[2], ‹fig.› sănătos. **2** (*med., med. vet.; despre medicamente sau tratamente medicale*) indicat, prescris. *Medicamentul recomandat a avut efect.* **3** (*despre lecturi, teorii, metode etc.*) indicat. *Cărțile recomandate au fost citite de elevi în timpul vacanței.* **II** s.f. scrisoare recomandată, ‹ieșit din uz› carte de comândare. *Destinatarul semnează un formular, atestând astfel că a intrat în posesia recomandatei.*

recomandáție s.f. **1** (*med., med. vet.; cu determ. introduse prin prep. „după”*) aviz, indicație, instrucțiuni (v. *instrucțiune*), prescripție, recomandare, ‹înv.› sfătuire. **2** povață, precept, recomandare, sfat. **3** propunere, recomandare. **4** (*mai ales la pl. **recomandații***) prezentare, recomandare, ‹fam.› introducere, ‹fran.› prezentație, ‹înv.› sistiseală.

recomandui vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Recomanda. **2** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda.

recomándălui vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Recomanda. **2** (*med., med. vet.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda.

recompensá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a răsplăti, ‹înv. și pop.› a cununa, a mulțumi, ‹înv. și reg.› a cunoaște. *Pentru*

serviciile pe care i le-a făcut l-a recompensat cu o sumă mare de bani. **2** a răscumpăra, a răsplăti. *Nimic nu poate recompensa suferința din anii de detenție politică.*

recompensáre s.f. răsplătire, ‹înv.› recompensație. *O muncă bine făcută trebuie să aibă o recompensare justă.*

recompensáție s.f. (*înv.*) **1** v. Răsplătire. Recompensare. **2** v. Compensare. Echilibrare.

recompénsă s.f. **1** răsplată, ‹înv. și pop.› mulțumire, preț, ‹pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹reg.› vălceag, ‹înv.› hac, plașcă[2], răsplătire, simbrie, ‹ital.; înv.› mercede. *A primit o recompensă binemeritată pentru serviciile pe care i le-a făcut.* **2** bonus, gratificație, premiu, primă. *Patronul i-a acordat o recompensă pentru că a lucrat exemplar.* **3** pedeapsă, plată, răsplată, ‹rar› aflicțiune, ‹înv.› plătire, răsplătire. *Copilul care minte primește din partea părinților o recompensă pe măsură.*

recompozíție s.f. (*fiz.; înv.*) v. Recompunere.

recompúne vb. III. tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) a (se) întregi, a (se) reconstitui, a (se) reface, ‹rar› a se complementariza, ‹fig.› a (se) reînchega. *A recompus în gând tot traseul excursiei. Grupul disparat s-a recompus imediat.*

recompúnere s.f. **1** întregire, reconstituire, reconstituție, refacere. *Recompunerea grupului disparat s-a făcut imediat.* **2** (*fiz.*) ‹înv.› recompoziție. *Recompunerea luminii.*

reconciliá vb. I. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică mai ales adversari; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se concilia, a (se) împăca, ‹pop.› a (se) împăciui, ‹înv.› a (se) îmbuna, a (se) păciui, a se prosti[2], ‹fig.; înv.› a se așeza. *Cei doi politicieni s-au reconciliat după luni de dispute interminabile.*

reconciliére s.f. împăcare, ‹pop.› împăciuire, ‹înv.› împăcăciune, păciuire. *Reconcilierea celor doi politicieni s-a făcut după luni de dispute interminabile.*

reconfórt s.n. (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură.

reconfortá vb. I. tr., refl. **1** (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a se ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a reconfortat. Mușchii s-au reconfortat prin exerciții fizice.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) odihni, a (se) recrea, a (se) repauza, ‹fig.› a se deconecta, a se destinde, a (se) relaxa, ‹fig.; înv.› a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se reconforta.*

reconfortánt, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, întăritor, reconstituant, roborant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente reconfortante pentru a se reface rapid după boală. Reconfortantul pe care îl ia este un complex de vitamine.* **2** adj. odihnitor, recreativ, recreator, relaxant. *A petrecut câteva zile reconfortante la munte.*

reconfortáre s.f. **1** (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, refacere, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, reconfortarea organismului după boală a fost rapidă.* **2** odihnire, recreere, repauzare, ‹rar› recreație, ‹fig.› deconectare, destindere, relaxare, relaxație, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune. *S-a dus la munte pentru reconfortare.*

reconfortát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, refăcut, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Reconfortat după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

reconfortatór adj., s.n. (*farm.; înv.*) v. Fortifiant. Fortificant. Întăritor. Reconfortant. Reconstituant. Roborant. Tonic. Tonifiant.

reconsideră vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, opere literare, autori etc.*) a revalorifica. *Istoricii au reconsiderat evenimentele din acea perioadă tulbure a țării. Criticii literari au reconsiderat opera acestui scriitor interzis timp de decenii.*

reconsiderăre s.f. revalorificare. *Criticii literari și-au propus reconsiderarea operei acestui scriitor interzis timp de decenii.*

reconsolidă vb. I. tr., refl.pas. (*constr.; compl. sau sub. gram. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) a (se) reîntări. *Firma de construcții a reconsolidat fundația casei. Se reconsolidează clădirea teatrului.*

reconstituánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, întăritor, reconfortant, roborant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente reconstituante pentru a se reface rapid după boală. Reconstituantul pe care îl ia este un complex de vitamine.*

reconstituí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) a (se) întregi, a (se) recompune, a (se) reface, ‹rar› a se complementariza, ‹fig.› a (se) reînchega. *A reconstituit în gând tot traseul excursiei. Grupul disparat s-a reconstituit imediat.* **2** tr. (*lingv.; compl. indică forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) a reconstrui, a reface, a restabili. *Lingviștii au reconstituit unele limbi vechi prin metoda comparativ-istorică. Au reconstituit etimoanele unor cuvinte românești.* **3** tr. (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a evoca, ‹fig.› a reconstrui, ‹fig.; rar› a reclădi. *A reconstituit accidentul din depozițiile martorilor.*

reconstituíre s.f. **I 1** întregire, recompunere, reconstituție, refacere. *Reconstituirea grupului disparat s-a făcut imediat.* **2** (*lingv.*) reconstrucție, reconstruire, refacere, restabilire. *Reconstituirea unor limbi vechi se poate face prin metoda comparativ-istorică. Reconstituirea etimoanelor unor cuvinte românești este o sarcină grea pentru lingviști.* **3** (*enigmistică*) puzzle. *Reconstituirea este un joc de perspicacitate, care constă în refacerea unei imagini sau a unui întreg din fragmente decupate.* **II** fig. aducere-aminte, amintire, evocare, suvenir, ‹fig.› ecou, ‹fig.; rar› reconstrucție. *Reconstituirea întâmplărilor petrecute în copilărie îi face plăcere.*

reconstituít, -ă adj. (*lingv.; despre forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) reconstruit, refăcut. *A dat ca etimon pentru cuvânt o formă etimologică reconstituită.*

reconstitúție s.f. întregire, recompunere, reconstituire, refacere. *Reconstituția grupului disparat s-a făcut imediat.*

reconstrúcție s.f. **I 1** (*constr.*) reclădire, reconstruire, reînălțare, rezidire, ‹rar› reedificare. *După incendiu, reconstrucția școlii a fost una dintre prioritățile edililor satului.* **2** (*lingv.*) reconstituire, reconstruire, refacere, restabilire. **3** refacere. *Perioada reconstrucției țării după război a fost grea pentru populație.* **II** fig. (*rar*) v. Aducere-aminte. Amintire. Ecou. Evocare. Reconstituire. Suvenir.

reconstruí vb. IV. tr. **I 1** (*constr.; compl. indică clădiri, construcții etc.*) a reclădi, a reînălța, a rezidi, ‹rar› a reedifica. *După incendiu, edilii satului au reconstruit școala.* **2** (*lingv.; compl. indică forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) a reconstitui, a reface, a restabili. *Lingviștii au reconstruit unele limbi vechi prin metoda comparativ-istorică. Au reconstruit etimoanele unor cuvinte românești.* **II** fig. (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a evoca, a reconstitui, ‹fig.; rar› a reclădi.

reconstruíre s.f. **1** (*constr.*) reclădire, reconstrucție, reînălțare, rezidire, ‹rar› reedificare. **2** (*lingv.*) reconstituire, reconstrucție, refacere, restabilire.

reconstruít, -ă adj. (*lingv.; despre forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) reconstituit, refăcut.

reconvalescént, -ă s.m., s.f., adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Convalescent.

reconvalescénță s.f. (*med, med. vet.; înv.*) v. Convalescență.

reconvenționálă s.f. (*jur.*) cerere reconvențională. *Printr-o reconvenționálă pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu litigiul.*

reconversiúne s.f. (*econ., tehn.*) reconvertire. *Reconversiunea este adaptarea activității unor întreprinderi, a forței de muncă etc. la noi condiții economice.*

reconvertíre s.f. (*econ., tehn.*) reconversiune.

recórd s.n. (*sport*) event. *Atletul a stabilit un nou record la proba de 100 m garduri.*

recorder [ri'kordər] s.n. (*electron.*) videorecorder. *Recorderul permite înregistrarea*

programelor de televiziune pe videocasetă și redarea videocasetelor.

recreá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) **1** (se) odihni, a (se) reconforta, a (se) repauza, ‹fig.› a se deconecta, a se destinde, a (se) relaxa, ‹fig.; înv.› a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se recrea.* **2** a (se) decrispa, ‹fig.› a (se) deconecta, a (se) decontracta, a (se) destinde, a (se) relaxa. *După o zi de învățat, s-a recreat cu un film bun.*

recreatív, -ă adj. **1** odihnitor, reconfortant, recreator, relaxant. *A petrecut câteva zile recreative la munte.* **2** liniștitor, relaxant, ‹fig.› deconectant. *Totdeauna un film bun este recreativ.*

recreatór, -oáre adj. odihnitor, reconfortant, recreativ, relaxant.

recreáție s.f. **1** (*la școală*) pauză. *Elevii au recreație după fiecare oră de curs.* **2** (*rar*) v. Odihnire. Reconfortare. Recreere. Repauzare.

recreére s.f. **1** odihnire, reconfortare, repauzare, ‹rar› recreație, ‹fig.› deconectare, destindere, relaxare, relaxație, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune. *S-a dus la munte pentru recreere.* **2** decrispare, ‹fig.› deconectare, decontractare, destindere, relax, relaxare, relaxație. *Un film bun produce o recreere benefică.* **3** agrement, amuzament, distracție, divertisment, plăcere, ‹rar› distrare, ‹înv.› distragere, eglendisire, eglengea, zefchi. *Vara trecută au făcut o călătorie de recreere.*

recriminá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a imputa, a reproșa, ‹rar› a obiecta, a ridica, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹reg.› a bănui, ‹înv.› a observa, a prihăni. *I-a recriminat că nu a plătit la timp datoria.* **2** (*compl. indică oameni*) a acuza, a culpabiliza, a incrimina, a inculpa, a învinovăți, a învinui, ‹rar› a criminaliza, ‹reg.› a bănui, a tuji[2], ‹înv.› a jelui, a prihăni, a vinătui, a vini, a vinovăți, a vinui, ‹fig.› a ataca. *Jurnaliștii îl recriminează de corupție.*

recriminári s.f. **1** critică (v. *critic*), frondă, imputare, imputație, învinuire, recriminație, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor recriminări aduse de superiorii lor.* **2** acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminație, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire. *Recriminarea de corupție nu a putut fi dovedită.*

recriminátie s.f. **1** critică (v. *critic*), frondă, imputare, imputație, învinuire, recriminare, reproș, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. **2** acuzare, acuzație, acuză, culpabilizare, incriminare, incriminație, inculpare, inculpație, învinovățire, învinuire, recriminare, ‹pop.› pâră, ‹înv.› notă, pârâtură, pricină, prihană, vinovăție, vinovățire, vinuire.

recrudescént, -ă adj. (*despre situații, stări etc.*) agravat, înrăutățit. *Starea conflictuală recrudescentă este rezultatul neînțelegerilor repetate.*

recrudescénță s.f. agravare, înrăutățire, ‹rar› agravațiune, ‹fig.› îngreunare. *Recrudescența stării conflictuale este rezultatul neînțelegerilor repetate.*

recrút s.m. **1** (*milit.*) ‹înv.› conscript, conscris, ‹deprec.› răcan, râtan, ‹fig.› boboc, ‹arg.› biban. *Recruții au ieșit la instrucție.* **2** fig. (*fam.*) v. Debutant. Începător. Neofit. Novice.

recrutá vb. I. tr. **1** (*milit.; compl. indică tineri*) a încorpora, a înrola, ‹înv. și pop.› a scrie, ‹pop.› a cătăni, ‹înv. și reg.› a asenta, a corpura, ‹reg.› a șorozi, ‹înv.› a conscrie, ‹arg.› a încălța. *Tânărul a fost recrutat la vânătorii de munte.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a racola. *Își recruta clientela dintre comercianți.*

recrutaménț s.n. (*milit.; înv.*) v. Recrutare.

recrutáre s.f. (*milit.*) **1** încorporare, înrolare, ‹rar› încorporație, ‹înv. și pop.› scriere, ‹pop.› cătănire, luare la oaste, ‹înv. și reg.› asentare, ‹reg.› șorozaș, ‹înv.› conscripție, înscriere, luare într-ostași, luare la miliție. *La comisariat s-au prezentat, pentru recrutare, mai mulți tineri. Pentru unii tineri recrutarea este un act de mândrie.* **2** ‹pop.› sorți (v. *soartă*), ‹înv. și reg.› verbunc, ‹reg.› măsură, număruș, șorozaș, vizitație, ‹înv.› recrutament, recrutație. *A fost respins la recrutare, întrucât i-a fost descoperită o boală cardiacă.*

recrutátie s.f. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Recrutare. **2** v. Rechiziție. Rechiziționare.

recrutátor s.m. (*milit.; înv.*) v. Recrutor.

recrutór s.m. (*milit.*) ‹reg.› verbuncaș, ‹înv.› recrutător. *Recrutorul înscrie tinerii în evidența autorităților militare în vederea încorporării.*

rectalgíe s.f. (*med.*) nevralgie anală, proctalgie, proctodinie. *Rectalgia este însoțită de senzația falsă de defecație.*

rectángul s.n. (*geom.; rar*) v. Dreptunghi.

rectangulár, -ă adj. (*geom.*) dreptunghiular. *Vila are balcoane rectangulare.*

récte adv. (*explic.*) adică, anume, ‹pop.› adicălea, adicătelea, vasăzică, ‹reg.› maram, ‹înv.› sireaci. *În limba română sunt trei genuri, recte: masculin, feminin și neutru.*

rectificá vb. I. **1** tr. a corecta, a corija, a îmbunătăți, a îndrepta, a remedia, a repara, a retușa. *Croitorul îi rectifică croiul sacoului.* **2** tr., refl. a (se) corecta, a (se) corija, a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta. *Logopedul i-a rectificat copilului dicția.* **3** tr. (*compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a amenda[2], a corecta, a corija, a emenda, a îndrepta, a remedia, a retușa, ‹înv.› a corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul rectifică greșelile făcute de elevi.*

rectificáre s.f. **I 1** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare, remediere, reparare, retuș, retușare. *Își duce sacoul la croitor pentru rectificarea croiului.* **2** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare. *Logopedul a contribuit mult la rectificarea dicției copilului.* **3** amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, remediere, retuș, retușare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Rectificarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **4** (*contab.*) ‹rar› contratrecere. *A fost aprobat proiectul de rectificare bugetară.* **II** (*concr.*) corectiv, corectură, îndreptare, ‹rar› rectificație. *Parlamentarii au adus câteva rectificări proiectului de lege.*

rectificatív, -ă adj. rectificator. *La articolul publicat s-au făcut câteva observații rectificative.*

rectificatór, -oáre adj. rectificativ.

rectificáție s.f. (*rar*) **1** v. Amendare[2]. Corectare. Corijare. Emendare. Emendație. Îndreptare. Rectificare. Remediere. Retuș. Retușare. **2** (*concr.*) v. Corectiv. Corectură. Îndreptare. Rectificare.

rectiliniár, -ă adj. (*optic.; despre sisteme optice*) ortoscopic. *Sistemul optic rectiliniar nu produce distorsiuni ale imaginii.*

rectilíniu, -ie adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „strâmb”*) drept, ‹pop.› oblu. *De sub ușă apare o dungă rectilinie de lumină.* **2** (*mat.; despre figuri geometrice*) ‹înv.› dreptiliniat, dreptiliniu. *O figură geometrică rectiliniară este mărginită de linii drepte.* **II** adv. (*modal*) liniar. *Mașina merge rectiliniu.*

rectítă s.f. (*med.*) proctită. *Rectita este o inflamație infecțioasă a rectului.*

rectitúdine s.f. fig. **1** ‹fig.› directitate. *Șeful său este un model de rectitudine.* **2** cinste, franchețe, lealitate, loialitate, sinceritate. *Tânăra este de o rectitudine exemplară.*

récto s.n. (*la file; în opoz. cu „verso”*) față. *A făcut câteva adnotări pe rectoul unei file.*

rectocél s.n. (*med.*) colpocel posterior, proctocel, proctoptoză. *Rectocelul este hernia rectului în vagin.*

rectoclízá s.f. (*med. , med. vet.*) spălătură rectală.

rectopexíe s.f. (*chir.*) proctopexie. *Rectopexia este fixarea rectului la peretele posterior pelvin, în caz de prolaps rectal, pentru corectarea mobilității anormale a acestuia.*

rectoplastíe s.f. (*chir.*) proctoplastie. *Prin rectoplastie se urmărește fixarea în poziție normală a unui anus ectopic sau refacerea acestuia în caz de imperforație anală.*

rectorágie s.f. (*med. , med. vet.*) hemoragie rectală, proctoragie.

rectoscóp s.n. (*med.*) proctoscop. *Cu rectoscopul se examinează optic rectul.*

rectoscopíe s.f. (*med.*) proctoscopie. *Rectoscopia este examinarea rectului cu proctoscopul.*

recțiúne s.f. (*gram.*) regim. *Recțiunea este legătura stabilă între cuvinte și determinantele lor.*

recucerí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică teritorii, țări, localități etc.*) a recâștiga, a relua, a reocupa, ‹înv.› a recuprinde. *După o primă înfrângere, trupele au reușit să recucerească teritoriul pierdut.* **2** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1].

recucerire s.f. recâștigare, reluare, reocupare. *Recucerirea teritoriului pierdut s-a făcut după lupte grele.*

recúl s.n. **1** retragere. *Mulțimea a avut un recul ușor, încercând o evacuare spre gangurile străzii din apropiere.* **2** fig. (*în opoz. cu*

„progres") decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre reculul puterii romane.*

reculá vb. I. intr. (*despre oameni*) a se retrage. *Mulțimea a reculat spre margini, încercând o evacuare spre gangurile străzii din apropiere.*

reculége vb. III. refl. (*despre oameni*) a se dezmetici, a-și reveni[1], ‹rar› a se recâștiga, ‹înv. și reg.› a se dezmeți, ‹reg.› a se dezmânta, ‹înv.› a se desholba, a se recuceri, a se remite, ‹fig.› a se regăsi, a se replia, a se trezi, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veștii, dar s-a recules repede.*

reculégere s.f. dezmeticire, revenire, ‹înv. și reg.› dezmețire, ‹înv.› dezamețeală, ‹fig.› regăsire, trezire, ‹fig.; înv. și pop.› dezbătare. *Din fericire, reculegerea din șocul produs de vestea primită a fost rapidă.*

reculés, -eásă adj. (*despre oameni*) dezmeticit, ‹rar› dezamețit, ‹înv. și reg.› dezmețit, ‹fig.› trezit[2]. *Recules, a acceptat situația după primirea veștii.*

recumpăní vb. IV. tr. (*compl. indică sisteme fizice, tehnice etc.*) a reechilibra. *A recumpănit talerele cântarului.*

recumpănire s.f. reechilibrare. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru recumpănire.*

recunoáște vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) a cunoaște, a identifica, a ști. *Abia a recunoscut-o în noua ei ținută. În scrisoare a recunoscut scrisul tatălui ei.* **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor necunoscute anterior*) ‹reg.› a semui[1]. *Deși nu și-a văzut niciodată vărul, l-a recunoscut din prima clipă, după aerul familial întipărit pe chipul lui. Imediat a recunoscut camera bunicii din casa de la țară, amintindu-și descrierile auzite de la mama sa.* **3** tr. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; compl. indică obiecte, ființe etc.*) a desluși, a distinge, a observa, a percepe, a vedea, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari recunoaște bine lucrurile.* **4** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. dintre altele asemenea*) a alege, a deosebi[2], a desluși, a diferenția, a identifica. *Îl vei putea recunoaște din mulțime după pălăria mexicană pe care o poartă.* **5** refl. (*despre oameni*) a se regăsi. *Este mândru că se recunoaște în fiul lui.* **II 1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a confirma, a valida, ‹înv. și pop.› a întări. *A fost recunoscut ca ambasador.* **2** tr. (*compl. indică greșeli, acte criticabile etc.*) a declara, a mărturisi, ‹înv.› a cunoaște, ‹arg.› a paraclisi, a piui, a scuipa. *După multe ezitări, a recunoscut crima la poliție.* **3** tr. a accepta, a admite, a mărturisi. *Nu-i convine, dar recunoaște că argumentele lui sunt convingătoare.* **4** tr. (*compl. indică teorii, concepții, doctrine etc.*) a accepta, a admite, a adopta, a împărtăși, a-și însuși[1], a prelua, a primi, ‹fig.› a îmbrățișa. *Oamenii de știință i-au recunoscut teoria privind transhumanța.* **5** refl. (*despre oameni*) a se declara. *Se recunoaște depășit de situație.* **6** tr. (*fin.; compl. indică cecuri, oferte*) a accepta, a onora, a primi.

recunoáștere s.f. **I** identificare, ‹fran.› recognițiune. *Martorul a fost chemat la poliție pentru recunoașterea infractorului.* **II 1** (*jur.*) confirmare, validare, ‹înv. și pop.› întărire. *Recunoașterea lui ca ambasador a fost făcută publică.* **2** mărturisire. *Recunoașterea vinei i-a șters sentimentul de culpabilitate, care o măcina.* **3** acceptare, admitere, adoptare. *Recunoașterea teoriei lui în lumea științifică i-a adus un titlu academic.* **III 1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, respect, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de recunoașterea prietenilor.* **2** (*înv.*) v. Apreciere. Gratitudine. Recunoștință.

recunoscătór, -oáre adj. (*constr. cu un pron. pers. în dat. și cu vb. „a fi", „a rămâne"; despre oameni*) dator, îndatorat, obligat, redevabil, ‹înv.› mulțumitor. *Îi este recunoscătoare pentru serviciul făcut.*

recunoscút, -ă adj. **I** (*despre ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) identificat. *Infractorul recunoscut a fost arestat.* **II 1** (*despre oameni, mai ales despre oponenți, opozanți*) declarat, deschis, fățiș, manifest, mărturisit[2], vădit. *Judecătorul este un dușman recunoscut al corupției.* **2** (*despre teorii, concepții, opinii etc.*) acceptat, admis, ‹rar› acreditat, ‹înv.› recept. *Teoria recunoscută a fost pusă în practică imediat.* **3** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, renumit, reputat, vestit. *Este un romancier recunoscut.*

recunoștínță s.f. apreciere, gratitudine, ‹livr.› apreciație, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*), ‹înv.› blagodarenie, cunoștință, halal, recunoaștere, ‹grec.; înv.› evgnomosine, ‹ieșit din uz› euharistie. *Își exprimă recunoștința față de munca imensă pe care a depus-o în slujba comunității.*

recuperá vb. I. tr. **1** a amortiza. *După publicarea volumului, editura a reușit să recupereze toate cheltuielile făcute.* **2** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a scoate. *A reușit să recupereze de la el banii împrumutați. După multe procese a reușit să-și recupereze pământurile luate de stat.* **3** a recăpăta, a recâștiga, a redobândi, ‹fig.; fam.› a răscumpăra. *Trebuie să-și recupereze simțul realității pentru a înțelege exact situația în care se află. Și-a recuperat echilibrul sufletesc.*

recuperáre s.f. recăpătare, recâștigare, redobândire. *Recuperarea simțului realității l-a făcut să înțeleagă exact situația în care se află.*

recuprímde vb. III. tr. (*înv.; compl. indică teritorii, țări, localități etc.*) v. Recâștiga. Recuceri. Relua. Reocupa.

recuráre s.f. (*jur.; rar*) v. Recurs.

recurbă vb. I. tr., refl. (*livr.; compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi.

recurbát, -ă adj. (*livr.; mai ales despre lucruri, obiecte etc. neflexibile, rigide*) Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

recurént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) palindromic. *Gripa este recurentă.*

recurénță s.f. întoarcere, reapariție, recidivare, revenire. *Recurența gripei era previzibilă, deoarece a întrerupt tratamentul prescris.*

recúrge vb. III. intr. (*despre oameni*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a se folosi, a întrebuința, a se servi, a se sluji, a utiliza, a uza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să recurgă la metode de educație.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) a apela, a cere, a solicita, ‹înv. și pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a pofti, ‹reg.› a suruclui, ‹înv.› a năzui, a soli. *Surprinși de o ninsoare abundentă pe munte, turiștii au recurs la ajutorul salvamontiștilor. La nevoie, recurge la sprijinul părinților.*

recúrgere s.f. recurs, solicitare. *Recurgerea la bunăvoința cuiva maschează adesea impasul în care te poți afla la un moment dat.*

recúrs s.n. **1** (*jur.*) ‹rar› recurare, ‹arg.› manifest. *A făcut recurs în vederea anulării hotărârii judecătorești anterioare.* **2** recurgere, solicitare. **3** (*livr.*) v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin.

recúrsie s.f. (*fon.*) destindere, relaxare. *Recursia este revenirea la normal a organelor articulatorii, după ce părăsesc poziția de articulare.*

recuzá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică judecători, martori etc.*) a refuza, a respinge. *Oricare dintre părți poate recuza pe judecătorul care ar avea un interes în cauză.*

recuzáre s.f. (*jur.*) recuzație, refuzare, respingere. *Recuzarea unui judecător se face atunci când se constată că acesta are un interes în cauză.*

recuzáție s.f. (*jur.*) recuzare, refuzare, respingere.

recviém s.n. (*muz.; în Biserica Romano-Catolică*) misă funebră. *Recviemul este slujba pentru pomenirea unei persoane decedate și muzica corală compusă pentru această slujbă.*

redá vb. I. tr. **I** (*compl. indică bunuri împrumutate, luate etc.*) a înapoia[2], a restitui, ‹pop.› a întoarce, ‹înv.› a reîntoarce, a remite, a retrimite. *A redat bibliotecii cărțile.* **II 1** (*compl. indică afirmații, mărturii, fragmente de text etc.*) a cita, a reproduce. *A redat un pasaj dintr-un tratat cunoscut de lingvistică.* **2** a arăta, a înfățișa, a reprezenta. *Uneori este greu de înțeles atmosfera pe care dramaturgul a vrut să o redea în schiță.* **3** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a expune, a înfățișa, a prezenta, a

relata, a zugrăvi, ‹înv. şi pop.› a zice, ‹înv. şi reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a şerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a redat cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **4** (*despre domenii ale artei sau despre creaţii artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzaţii, trăiri etc.*) a arăta, a exprima, a înfăţişa, a reprezenta, ‹înv.› a obrăzui, ‹fig.› a traduce. *Compoziţia redă trăirile muzicianului.*

redactá vb. I. tr. **1** (*compl. indică rapoarte, cereri, memorii etc.*) a alcătui[1], a compune, a concepe, a elabora, a face, a formula, a încheia, a întocmi, ‹înv.› a protocoli. *La sfârşit de lună trebuie să redacteze un raport de activitate.* **2** (*compl. indică studii, opere ştiinţifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a elabora, a face, a întocmi, a realiza, a scrie, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a redactat o operă de valoare universală. Beethoven a redactat simfonii nemuritoare.* **3** (*jur.; despre organe de stat sau despre reprezentanţi ai acestor organe; compl. indică acte oficiale*) a dresa, a întocmi. *Notarul a redactat un certificat de moştenitor.*

redactáre s.f. **1** alcătuire, compunere, concepere, elaborare, formulare, întocmire. *Redactarea rapoartelor de activitate se face la sfârşit de lună.* **2** alcătuire, compunere, creare, elaborare, întocmire, realizare, scriere, scris[1], ‹înv.› elaboraţie, izvodire, redacţie, redijare. *Redactarea unei opere ştiinţifice presupune multă trudă.* **3** (*jur.*) dresare, întocmire. *Redactarea certificatului de moştenitor s-a făcut la notariat.*

redactilografiá vb. I. tr. (*compl. indică texte*) a rebate. *Textul articolului a trebuit redactilografiat din cauza numeroaselor corecturi.*

redactilografiát, -ă adj. (*despre texte*) rebătut. *A făcut o copie xerox textului redactilografiat al articolului.*

redactilografiére s.f. rebatere. *Neavând dexteritate, redactilografierea textului articolului i-a ocupat întreaga zi.*

redáctor s.m. ***redactor-responsabil*** = redactor-şef; ***redactor-şef*** = redactor-responsabil. *Redactirul-şef are răspunderea oficială a ceea ce se publică.*

redácţie s.f. (*înv.*) v. Alcătuire. Compunere. Creare. Elaborare. Întocmire. Realizare. Redactare. Scriere. Scris[1].

redáre s.f. **I** înapoiere, restituire. *Redarea cărţilor a fost impusă de bibliotecă.* **II 1** citare, reproducere. *Redarea pasajului din tratat s-a făcut cu exactitate.* **2** arătare, înfăţişare, reprezentare, ‹înv.› obrazire, reprezentaţie. *Un mijloc de redare a atmosferei şi a personajelor folosit în schiţă este dialogul.* **3** descriere, expunere, înfăţişare, prezentare, zugrăvire, ‹rar› descripţie, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare împrejur. *Redarea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.*

redát, -ă adj. (*despre bunuri împrumutate, luate*) înapoiat, restituit. *Cărţile redate erau romane poliţiste.*

redemptóriu, -oáre adj. (*relig.*) izbăvitor, mântuitor, salvator, ‹înv.› slobozitor, spăsitor, vindecător. *Sfântul redemptoriu l-a scăpat de la moarte.*

redempţiúne s.f. (*relig.*) izbăvire, mântuire, purificare, salvare, ‹înv. şi pop.› răscumpărare, ‹înv.› izbăvinţă, mântuinţă, mântuitură, scumpărare, slobozire, spăseală, spăsenie, spăsire, vântă[1], ‹fig.› curăţare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Redempţiunea de păcate se face prin pocăinţă şi rugăciuni.*

redeschíde vb. III. refl. (*despre activitatea din şcoli, instituţii, întreprinderi etc.*) a reîncepe, a se relua. *După vacanţă, şcolile se redeschid. Cursurile de engleză pentru avansaţi se redeschid în semestrul al doilea al anului universitar.*

redeschídere s.f. reîncepere, reluare. *După vacanţă, redeschiderea şcolilor este pentru cei mai mulţi şcolari un prilej de bucurie.*

redescoperí vb. IV. tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, fiinţe pierdute, uitate, rătăcite etc.*) a reafla, a regăsi. *Întâmplător, a redescoperit în arhive manuscrisul pe care specialiştii îl considerau pierdut. Uitându-şi parola de intrare pe site, a apelat la managerul acestuia pentru a o redescoperi.*

redescoperíre s.f. reaflare, regăsire. *Redescoperirea manuscrisului considerat pierdut a fost un câştig pentru istoria filologiei. Redescoperirea unei parole uitate este posibilă dacă utilizatorul apelează la managerul site-ului.*

redeşteptá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a reaminti, ‹fig.› a chema, a rechema, a reînvia, a revoca[2]. *Când se simte singură şi părăsită, îşi redeşteaptă momentele fericite din viaţa ei.* **2** (*compl. indică evenimente importante, fapte deosebite etc. din trecut*) a aminti, a evoca, ‹fig.› a învia, a reînvia. *Redeşteaptă elevilor faptele eroice ale românilor în Războiul de Independenţă.* **II** fig. ‹fig.› a reaprinde, a reizbucni. *Evocarea evenimentelor trecute îi redeşteaptă în suflet emoţiile de atunci.*

redevábil, -ă adj. (*constr. cu un pron. pers. în dat. şi cu vb. „a fi", „a rămâne"; despre oameni*) dator, îndatorat, obligat, recunoscător, ‹înv.› mulţumitor. *Îi este redevabilă pentru serviciul făcut.*

redevení vb. IV. intr. (*despre oameni*) ‹rar› a reajunge, ‹pop. şi fam.› a se face. *Când a intrat profesorul în clasă, elevii au redevenit serioşi.*

redevénţă s.f. (*fin.; în economia de piaţă*) datorie. *Banca i-a fixat plata redevenţei la sfârşitul fiecărei luni, timp de zece ani.*

redijá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică studii, opere ştiinţifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Realiza. Redacta. Scrie.

redijáre s.f. (*înv.*) v. Alcătuire. Compunere. Creare. Elaborare. Întocmire. Realizare. Redactare. Scriere. Scris[1].

redimensioná vb. I. tr. fig. (*compl. indică teorii, metode, planuri etc.*) a regândi. *Şi-a redimensionat teoria.*

redingotát, -ă adj. (*despre unele obiecte de îmbrăcăminte*) evazat. *Poartă pantaloni redingotaţi.*

redingótă s.f. ‹înv.› gheroc. *La recepţie, domnii au purtat redingotă, iar doamnele rochii lungi.*

redistilá vb. I. tr. (*compl. indică lichide*) ‹reg.› a reface. *A redistilat ţuica.*

redistribuí vb. IV. tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a reîmpărţi. *Educatoarele au redistribuit jocurile pentru copii.*

redistribuíre s.f. redistribuţie, reîmpărţire. *Redistribuirea jocurilor pentru copii s-a făcut de către educatoare.*

redistribúţie s.f. redistribuire, reîmpărţire.

redíş s.n. (*bot.; reg.*) v. Dumbravă.

redíţie s.f. **1** înapoiere, rambursare, restituire, ‹rar› restituţie, ‹pop.› întoarcere, înturnare, ‹înv.› ramburs, reînturnare. *Rediţia creditului la bancă s-a făcut din cauza creşterii dobânzii.* **2** (*stil.*) epanadiploză, epanastrofă, prozapodoză. *Rediţia constă în repetarea unui cuvânt la începutul şi la sfârşitul unei unităţi sintactice sau metrice.*

rédiu s.n. (*bot.; reg.*) **1** v. Dumbravă. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.

redoáre s.f. inflexibilitate, neflexibilitate, rigiditate. *O bară de fier se caracterizează prin redoare.*

redobándi vb. IV. tr. a recăpăta, a recâştiga, a recupera, ‹fig.; fam.› a răscumpăra. *Trebuie să-şi redobândească simţul realităţii pentru a înţelege exact situaţia în care se află. Şi-a redobândit echilibrul sufletesc.*

redobândíre s.f. recăpătare, recâştigare, recuperare. *Redobândirea simţului realităţii l-a făcut să înţeleagă exact situaţia în care se află.*

redóx s.n. (*chim.*) oxidoreducere, oxidoreducţie, reacţie redox. *Redoxul este format dintr-o reacţie de oxidare şi o reacţie de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanţa care se oxidează şi substanţa care se reduce.*

redoxáze s.f. pl. (*biochim.*) desmolaze. *Redoxazele intervin în procesele biologice de oxidare şi reducere din organism, în care se dezvoltă energie şi se produc dioxid de carbon şi apă.*

redresá vb. I.refl., tr. **I 1** (*sub. sau compl. indică situaţii, stări etc.*) a (se) îndrepta, a (se) normaliza, a (se) reface, ‹fig.; înv. şi reg.› a (se) scula, ‹fig.; fran.› a se restaura. *O perioadă, scăpase situaţia de sub control, dar, acum, aceasta s-a redresat.* **2** ‹fig.› a (se) asana, a (se) însănătoşi. *Atmosfera din instituţie s-a redresat după demiterea directorului.* **II** fig. (*sub. sau compl. indică fiinţe*) a (se) energiza, a (se) înviora, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹fig.› a împrospăta, a (se) remonta, a renaşte. *După o cură de vitamine s-a mai redresat. Un somn bun l-a redresat.*

redresamént s.n. fig. (*rar*) v. Înviorare. Redresare. Refacere. Remontare. Renaştere.

Restabilire. Revigorare. Revitalizare. Revivifiere.

redresáre s.f. **I 1** îndreptare, normalizare, refacere, ‹fig.; înv.› sculare, sculătoare (v. *sculător*). *Speră în redresarea situației din firmă.* **2** ‹fig.› asanare, însănătoșire. *S-a constatat o redresare a atmosferei din instituție după demiterea directorului.* **II** fig. înviorare, refacere, restabilire, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› remontare, renaștere, ‹fig.; rar› redresament. *Redresarea organismului se face simțită după o cură de vitamine.*

redresór s.n. (*tehn.*) supapă electrică. *Cu ajutorul redresorului se obține transformarea unui curent electric alternativ în curent electric continuu.*

redubláre s.f. (*biol.*) congeminație. *Reduplarea este o formație dublă simultană.*

redúce vb. III. **I** (*indică dimensiunea*) **1** tr., refl. a descrește, a (se) diminua, a (se) micșora, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a (se) pitici, ‹reg.› a scăpăta, ‹fig.; pop.› a se pișca. *Spre seară, coborând spre asfințit, globul soarelui se reduce.* **2** tr., refl. a (se) împuțina, a se micșora, a (se) restrânge, a scădea, ‹înv. și reg.› a (se) strâmta. *În ultimii ani pădurile s-au redus.* **3** tr. (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a micșora, a prescurta, a scurta. *Din cauză că articolul era prea mare, autorul a fost nevoit să reducă textul pentru a-l putea publica.* **4** tr. (*milit.; înv.; compl. indică teritorii, state etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. Subjuga. Supune. **II** (*arată cantitatea*) **1** tr., refl. a descrește, a (se) diminua, a (se) împuțina, a (se) micșora, a scădea, ‹pop.› a (se) mici, ‹fam.› a sărăci, ‹înv.› a (se) puțina. *Numărul fumătorilor se reduce continuu.* **2** tr. (*compl. indică personalul unei instituții, al unei întreprinderi etc.*) a restrânge, ‹fig.› a comprima. *Personalul din unele ministere a fost redus.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică greutăți, poveri, încărcături etc.*) a (se) diminua, a (se) micșora, a (se) ușura. *Pentru ca un balon să se ridice în aer trebuie să se reducă cantitatea de lest.* **4** tr., refl. (*despre prețuri*) a coborî, a (se) ieftini, a (se) micșora, a scădea, ‹reg.› a se lesni. *Prețurile la unele alimente s-au redus.* **5** refl. (*despre valori, fapte, situații etc.*) a se împuțina, a se micșora, a se rări, a scădea, ‹reg.› a scăpăta. *Recompensele bănești s-au redus. S-a constatat că infracțiunile s-au redus.* **6** intr. a lăsa, a micșora, a scădea. *Întrucât marfa nu se vindea, producătorii au redus din preț.* **7** tr. (*compl. indică pedepse, condamnări, amenzi etc.*) a coborî, a micșora, a scădea, ‹înv. și pop.› a ușura, ‹fig.› a îndulci. *În urma recursului, judecătorul i-a redus pedeapsa.* **8** tr. (*compl. indică valori, rații etc.*) a micșora, a scădea, ‹pop.› a mici, ‹fig.; înv.› a îngusta. *Băncile au redus creditele.* **9** (*mat.; compl. indică egalități, inegalități, fracții etc.*) a simplifica, ‹înv.› a reduțirui, a schimba, a scurta. *Profesorul i-a cerut elevului să reducă fracția.* **10** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se mărgini, a se mulțumi, a se opri, a se restrânge, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se reduce la strictul necesar.* **11** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se mărgini, a se rezuma, a sta, ‹rar› a se încheia. *Șofatul nu se reduce doar la cunoștințe teoretice. Valoarea unui actor nu se reduce numai la talent.* **III** (*indică intensitatea*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹pop. și fam.› a (se) astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a se ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subția, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a redus în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** tr. a încetini, a micșora, ‹fig.; fam.› a muia. *Șoferii reduc viteza mașinii la curbe.* **IV** (*indică durata*) **1** refl. a descrește, a se diminua, a se micșora, a scădea, a se scurta, ‹pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea se reduce, iar ziua crește.* **2** tr. (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a prescurta, a rezuma, a scurta, ‹rar› a sumariza, ‹fig.› a comprima, a condensa. *A redus discursul din cauza lipsei de timp.* **V** tr. **1** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a constrânge, a obliga, a sili. *A redus fata la supunere oarbă.* **2** (*înv.; compl. indică ființe*) v. Întoarce. Readuce.

redúcere s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** descreștere, diminuare, micșorare, scădere, ‹rar› descaladare. *Extinderea satului a dus la reducerea suprafeței terenului cultivat.* **2** micșorare, prescurtare, scurtare, ‹livr.› racursi, ‹înv.› liniștire. *Pentru a putea publica articolul, a fost obligatorie reducerea textului acestuia.* **3** (*med., med. vet.*) reducție. *Prin reducere, oasele fracturate sau luxate sunt puse la loc.* **II** (*arată cantitatea*) **1** descreștere, diminuare, împuținare, micșorare, scădere, ‹livr.› deperdiție, diminuție, ‹rar› descaladare, ‹înv.› puținare. *În ultimul timp se observă o reducere a numărului fumătorilor.* **2** restrângere, ‹fig.› comprimare. *Reducerea personalului din unele ministere a fost obligatorie.* **3** diminuare, micșorare, ușurare. *Ridicarea în aer a unui balon depinde de reducerea lestului.* **4** micșorare, scăzământ. *Dacă plătești impozitul în primele trei luni ale anului, ți se face o reducere de câteva zeci de lei.* **5** rabat, scăzământ. *A făcut o reducere la preț pentru a-și putea vinde marfa.* **6** ieftinire, micșorare, scădere. *La sfârșitul anului s-a constatat o reducere a prețurilor la unele alimente.* **7** pierdere, scăzământ. *Din cauza bolii, se vede la ea o evidentă reducere în greutate.* **8** (*mat.*) reducție, simplificare, ‹rar› simplificație, ‹înv.› dezbinare, schimbare. *Reducerea unei fracții constă în suprimarea factorilor comuni de la numitorul și de la numărătorul ei.* **9** limitare, mărginire, restrângere, rezumare. *Salariile mici impun reducerea la strictul necesar.* **III** (*indică intensitatea*) **1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, scădere, slăbire, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Reducerea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** încetinire, micșorare. *Înainte de a intra într-o curbă, este obligatorie reducerea vitezei mașinii.* **IV** (*indică durata*) **1** descreștere, micșorare, scădere, scurtare. *Toamna are loc reducerea zilei.* **2** concentrare, prescurtare, rezumare, scurtare, ‹fig.› comprimare, condensare. *A fost nevoit să recurgă la reducerea discursului său din cauza lipsei de timp.* **V** (*înv.*) v. Readucere.

reductíbil, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) micșorabil.

reductór de presiune s.n. (*tehn.*) regulator de presiune, variator de presiune. *Reductorul de presiune reglează presiunea mediilor fluide și gazoase.*

redúcție s.f. **1** (*med., med. vet.*) reducere. **2** (*mat.*) reducere, simplificare, ‹rar› simplificație, ‹înv.› dezbinare, schimbare.

redundánt, -á adj. inutil, nenecesar, netrebuincios, neutil, superfluu, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte redundante!*

redundánță s.f. inutilitate. *Toți au subliniat redundanța unor amănunte obositoare în prezentarea faptei.*

reduplicá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume de bani*) a (se) dubla, a (se) duplica, a (se) îndoi, ‹înv.› a (se) îndupleca. *Și-a reduplicat capitalul investind inspirat. Prețurile la carne aproape s-au reduplicat în perioada de criză.* **2** tr. (*lingv.*) a duplica. *A reduplicat mai multe elemente dintr-un cuvânt pentru a da cuvântului altă valoare stilistică.*

reduplicáre s.f. (*lingv.*) duplicare, reduplicație. *Reduplicarea este repetarea unuia sau a mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt.*

reduplicáție s.f. **1** (*lingv.*) duplicare, reduplicare. **2** (*stil., ret.*) anadiploză, geminație, repetiție. *Reluarea unui cuvânt la începutul unității următoare este o reduplicație.*

redús, -ă adj., s.m., s.f. **A** adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre suprafețe, spații, teritorii etc.*) mic. *Epidemia s-a extins pe un teritoriu destul de redus.* **2** limitat, mărginit, restrâns. *Nu și-a putut expune toate tablourile în spațiul redus al sălii muzeului.* **3** (*în opoz. cu „larg”, „mare”; despre suprafețe, spații etc.*) descrescut, diminuat, micșorat, scăzut. *Suprafețele aride reduse sunt în atenția agronomilor.* **4** (*în opoz. cu „lung”; mai ales despre texte, lucrări, volume*) mic, restrâns, scurt. *A publicat un articol redus despre etimologia unui cuvânt.* **5** (*despre texte, scrieri etc.*) micșorat, prescurtat, scurtat, ‹livr.› racursi. *A putut să publice doar textul redus al studiului.* **II** (*arată cantitatea*) **1** (*despre stocuri de produse, mărfuri, câștiguri etc.*) limitat, mic. *În timpul verii, în depozitul magazinului se păstrează un stoc redus de produse alimentare. Câștigul celor doi soți este redus.* **2** insuficient, neîndestulător, nesatisfăcător. *Canti-*

tatea de carne cumpărată este redusă pentru familia lui numeroasă. **3** insuficient, neîndestulător, nesatisfăcător, nesuficient, sărac. *Instrumentarul din laborator este redus.* **4** (*despre limbă, stil etc.*) sărac. *Tânărul are un vocabular redus.* **5** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre prețuri*) avantajos, coborât, convenabil, ieftin, jos, mic, micșorat, scăzut, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de reduse.* **6** (*în opoz. cu „mult", „mare"; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) insuficient, mic, puțin, scăzut, slab, ‹fran.› feblu. *Posibilitățile reduse de reabilitare financiară îl neliniștesc. Are șanse reduse să ia examenul dacă nu învață serios.* **7** limitat, mărginit, restrâns. *A expus un număr redus de tablouri.* **8** diminuat, împuținat, micșorat, scăzut, ‹înv.› prostrat. *Numărul redus al fumătorilor este o realitate.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre lumină, surse de lumină*) mic, pal, palid, slab, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹fig.› anemic, leșinat[2], ‹fig.; pop. și fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina redusă îi obosește ochii.* **2** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], scăzut, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele reduse nu mai deranjează pe nimeni.* **3** încetinit, micșorat, moderat. *Ia curbele cu viteză redusă.* **4** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], scăzut, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere redusă este mai ușor de suportat.* **5** (*în opoz. cu „mare"; despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.*) mic, puțin, slab. *Medicul are speranțe reduse că va reuși la rezidențiat. Rezultatul concursului i-a dat o satisfacție redusă.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*în opoz. cu „major"*) mărunt, mic, minor, neimportant, neînsemnat, secundar. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este redusă.* **2** mic, prost, scăzut, slab. *Vizibilitatea este redusă din cauza ceții.* **3** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) mediocru, modest, scăzut, ‹rar› simplu, ‹fig.› slăbuț. *Rezultatele reduse la învățătură l-au adus în situația de repetenție.* **4** (*med., med. vet.; despre însușiri sau manifestări ale organismului uman ori animal*) diminuat, micșorat, scăzut, ‹înv.› prostrat. *Nu poate ieși noaptea fără însoțitor, din cauza acuității reduse a vederii.* **5** fig. (*despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) ‹fig.› impermeabil, închistat, încuiat[2], îngust, limitat, mărginit, mic, obtuz, opac[2], plafonat, plat[2], ‹fig.; rar› scurt, ‹fig.; fam.› constipat. *Nemaiavând niciun contact cu lumea civilizată, a devenit o persoană redusă. Având o judecată redusă, se opune progresului.* **6** fig. (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, limitat, mărginit, obtuz, plat[2], strâmt. *Este un spirit redus, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc redus, dominat de un sentiment de automulțumire.* **V** (*indică durata; despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, prescurtat, rezumat, scurtat, ‹fig.› comprimat, condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere redusă a discursului său din cauza lipsei de timp.* **B** adj., s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; și* ***redus la minte, redus mintal***) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹fig.› clăpăug, fonf, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru. *Copilul ăsta este tare redus! De regulă, reduși mintal sunt ușor de înșelat.*

redutábil, -ă adj. (*despre oameni*) potent, puternic, tare, temut[2], valoros, ‹fam.› bazat. *Are adversari redutabili în competiție.*

redútă s.f. (*milit.*) ‹înv.› tabie. *Reduta constituie ultimul punct de sprijin în cadrul pozițiilor fortificate.*

reduțiruí vb. IV. tr. (*mat.; înv.*) v. Reduce. Simplifica.

reechilibrá vb. I. tr. (*compl. indică sisteme fizice, tehnice etc.*) a recumpăni. *A reechilibrat talerele cântarului.*

reechilibráre s.f. recumpănire. *A pus pe un taler al cântarului marfa, iar pe celălalt o greutate pentru reechilibrare.*

reedificá vb. I. tr. (*constr.; rar; compl. indică clădiri, construcții etc.*) v. Reclădi. Reconstrui. Reînălța. Rezidi.

reedificáre s.f. (*constr.; rar*) v. Reclădire. Reconstrucție. Reconstruire. Reînălțare. Rezidire.

reeditá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) a reimprima, a republica, a retipări. *A fost reeditată o importantă antologie a scriitorilor Antichității.* **2** refl. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) a reapărea, a se reimprima, a se republica, a se retipări. *După mulți ani de la prima ediție, s-a reedidat cunoscutul roman al scriitorului.* **II** tr. fig. (*compl. indică afirmații, idei, realizări etc. ale oamenilor*) a repeta. *În ultima sa lucrare a reeditat unele idei expuse în studii anterioare. În acest an cunoscutul atlet a reeditat performanța de la olimpiada de anul trecut.*

reeditáre s.f. **1** reapariție, reimprimare, republicare, retipărire, ‹engl.› reprint. *Se impune reeditarea operelor marelui poet. Reeditarea vechilor texte religioase în ediții critice este un eveniment cultural.* **2** fig. repetare. *Suporterii atletului speră în reeditarea performanței acestuia de la olimpiada de anul trecut.*

reeditát, -ă adj. **1** (*despre lucrări literare, științifice etc.*) reimprimat, republicat, retipărit. *Operele reeditate ale marelui poet s-au epuizat imediat din librării.* **2** fig. (*despre afirmații, idei, realizări etc. ale oamenilor*) repetat. *Performanța reeditată a cunoscutului atlet este un succes al sportului românesc.*

reescónt s.n. (*fin.; în economia de piață*) reescontare. *Reescontul este operația prin care o bancă vinde, înainte de scadență, altei bănci o cambie, o trată etc. la ordinul său, pentru a accelera rotația și lărgirea plasamentelor.*

reescontáre s.f. (*fin.; în economia de piață*) reescont.

reexamină vb. I. tr. (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a reasculta. *Profesorul l-a reexaminat pe student, la cererea acestuia, pentru mărirea notei.*

reexamináre s.f. reascultare, ‹jar.› reabilitare. *Reexaminarea studentului s-a făcut la cererea acestuia, pentru mărirea notei.*

reexaminát, -ă adj. (*despre elevi, studenți etc.*) reascultat. *Studentul reexaminat a luat nota maximă.*

reexpediá vb. I. tr. (*compl. indică scrisori, pachete, colete, bani etc.*) a retrimite. *I-a reexpediat scrisoarea returnată de poștă.*

reexpórt s.n. (*econ.*) reexportare. *Reexportul este exportarea unor mărfuri importate, fără a le supune vreunei prelucrări.*

reexportáre s.f. (*econ.*) reexport.

reexpoziție s.f. (*muz.*) repriză. *Reexpoziția este secțiunea unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă.*

refáce vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) a repara, ‹pop. și fam.› a drege, ‹pop.› a meșteri, ‹înv. și reg.› a meremetisi, ‹reg.› a răpălui, ‹înv.› a meșterui. *Sătenii au refăcut podul după inundații. Instalatorul a refăcut instalația sanitară.* **2** tr. (*compl. indică monumente, construcții, picturi etc.*) a înnoi, a restaura, ‹înv. și reg.› a meremetisi, a preînnoi, a prenoi. *Constructorii au refăcut biserica mănăstirii. Cetatea a fost refăcută după două secole.* **3** tr. a restabili. *Legătura telefonică a fost refăcută.* **4** tr. (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a modifica, a prefface, a prelucra, a schimba, a transforma, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a refăcut textul articolului. Arhitectul a refăcut planul catedralei.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) a (se) întregi, a (se) recompune, a (se) reconstitui, ‹rar› a se complementariza, ‹fig.› a (se) reînchega. *A refăcut în gând tot traseul excursiei. Grupul disparat s-a refăcut imediat.* **6** tr. (*lingv.; compl. indică forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) a reconstitui, a reconstrui, a restabili. *Lingviștii au refăcut unele limbi vechi prin metoda comparativ-istorică. Au refăcut etimoanele unor cuvinte românești.* **7** refl., tr. (*sub. sau compl. indică situații, stări etc.*) a (se) îndrepta, a (se) normaliza, a (se) redresa, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) scula, ‹fig.; fran.› a se restaura. *O perioadă, scăpase situația de sub control, dar, acum, aceasta s-a refăcut.* **8** tr. (*reg.; compl. indică lichide*) v. Redistila. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) energiza, a (se) înviora, a (se) restabili, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹reg.› a (se) învioșa, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a (se) remonta, a renaște. *Un somn bun l-a refăcut. După o cură de vitamine s-a mai refăcut.*

2 refl. (*biol.; despre anumite părți ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a crește, a se regenera. *Unghia căzută s-a refăcut. Dacă șopârlele rămân fără coadă, aceasta se reface.* **3** refl. (*biol.; despre țesuturi, organe etc.*) a se reforma, a se regenera. *Ficatul este un organ care se poate reface.* **4** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) restabili, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sănifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi refăcut mai repede.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a refăcut. Mușchii s-au refăcut prin exerciții fizice.*

refácere s.f. **I 1** reparare, reparat[1], reparație, ‹rar› reparatură, ‹pop. și fam.› dregere, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› meremet, meremetiseală, meremetisire, ‹reg.› prefai, răpăluit[1], ‹înv.› meremetisit[1]. *Sătenii au avut ca prioritate refacerea podului după inundații. A fost chemat un instalator pentru refacerea instalației sanitare.* **2** înnoire, restaurare, restaurație[1], ‹înv. și reg.› meremetiseală, meremetisire, preînnoire, ‹înv.› meremetisit[1], restituire. *Refacerea bisericii s-a făcut cu ajutorul material al enoriașilor.* **3** restabilire. *Refacerea legăturii telefonice, dacă nu este vorba despre o avarie serioasă, se poate realiza și din centrală.* **4** modificare, prefacere, prelucrare, schimbare, transformare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit refaceri înainte de publicare.* **5** întregire, recompunere, reconstituire, reconstituție. *Refacerea grupului disparat s-a făcut imediat.* **6** (*lingv.*) reconstituire, reconstrucție, reconstruire, restabilire. *Refacerea unor limbi vechi se poate face prin metoda comparativ-istorică. Refacerea etimoanelor unor cuvinte românești este o sarcină grea pentru lingviști.* **7** îndreptare, normalizare, redresare, ‹fig.; înv.› sculare, sculătoare (v. *sculător*). *Sperăm în refacerea situației din firmă.* **8** reconstrucție. *Perioada refacerii țării după război a fost grea pentru populație.* **II 1** înviorare, restabilire, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, remontare, renaștere, ‹fig.; rar› redresament. *Refacerea organismului se face simțită după o cură de vitamine.* **2** (*biol.*) regenerare, regenerație, regenerescență, ‹rar› restituție. *După operație, se constată refacerea ficatului.* **3** (*biol.*) creștere, regenerare. *Refacerea cozii șopârlei începe imediat după desprindere.* **4** (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, restabilire, tămăduire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ‹înv.› isțelenie, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după refacerea sa deplină.* **5** (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, restabilire, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, refacerea organismului după boală a fost rapidă.*

refăcție s.f. (*fin.; înv.*) v. Bonificare. Bonificație.

refăcút, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) reparat[2], ‹pop.și fam.› dres[3], ‹înv. și reg.› meremetisit[2], ‹reg.› răpăluit[2]. *După câteva zile, s-a putut relua circulația pe podul refăcut.* **2** (*despre monumente, construcții, picturi etc.*) restaurat, ‹înv. și reg.› meremetisit[2]. *Cetatea refăcută a intrat în circuitul turistic.* **3** restabilit. *Legătura telefonică refăcută a permis reluarea convorbirilor întrerupte mult timp.* **4** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) modificat, prefăcut, prelucrat[2], schimbat[2], transformat. *Textul refăcut al articolului a fost predat la tipar.* **5** (*despre construcții, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) modernizat, prefăcut, renovat. *Apartamentul refăcut este de nerecunoscut. Hotelul refăcut a fost repus în circuitul turistic național.* **6** (*lingv.; despre forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) reconstituit, reconstruit. *A dat ca etimon pentru cuvânt o formă etimologică refăcută.* **II 1** (*biol.; despre organe, țesuturi etc.*) regenerat. *Ficatul refăcut funcționează normal.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, restabilit, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. și reg.› sănătoșat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› isțelit. *Deși refăcut, nu și-a reluat încă activitatea.* **3** (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, restabilit, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Refăcut după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

reféc s.n. **1** ‹reg.› refecătură. *Refecul este o cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăți de material textil, pentru a nu se destrăma.* **2** tiv, tivitură, ‹pop.› refecătură, ‹înv. și reg.› tiveală, ‹reg.› manișcă, poală, polcea, roit[2], rubăț, tighel, ‹înv.› omet[2]. *Pentru a-și scurta fusta, i-a făcut un refec mai mare.*

refecá vb. I. tr. **1** (*compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a tivi, ‹pop.› a trage, ‹reg.› a muchia, a rupturi, a știpui, a tigheli. *Și-a refecat fusta.* **2** (*ind. lemnului; compl. indică marginile teșite ale scândurilor brute*) a muchia, a tivi. *A refecat cu fierăstrăul marginile scândurilor brute pentru a obține scânduri paralelipipedice.*

refecáre s.f. **1** tivire, tivit[1]. *Pentru a-și scurta fusta, a fost necesară refecarea ei.* **2** (*ind. lemnului*) tivire. *Prin refecare se detașează cu fierăstrăul marginile teșite ale scândurilor brute, pentru a obține scânduri paralelipipedice.*

refecát, -ă adj. (*despre materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) tivit[2]. *Fusta refecată este puțin mai scurtă.*

refecătúră s.f. **1** (*pop.*) v. Refec. Tiv. Tivitură. **2** (*reg.*) v. Refec.

refectóriu s.n. (*constr.*) sală de trapeză (v. *sală*[1]), sufragerie, trapeză, ‹înv.› trapezare, trapezărie. *Refectoriul este sala de mese dintr-un internat, dintr-o mănăstire etc.*

refeneá s.f. **1** (*pop.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **2** (*reg.*) v. Cârciumă. **3** (*fin.; înv.*) v. Cotă-parte. Cotitate.

referát s.n. dare de seamă, raport, situație, ‹reg.› sămădaș, ‹înv.› doclad, otnoșenie, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› tacrir, ‹rus.; înv.› povescă, predstavlenie. *Pentru a putea primi subvenția, a fost necesar un referat despre starea financiară a instituției.*

referendár s.m. (*înv.*) v. Referent.

referéndum s.n. (*jur.*) plebiscit. *Referendumul este consultarea (prin vot) a cetățenilor dintr-o țară asupra unui proiect de lege, asupra unui act de stat de importanță deosebită sau asupra unei chestiuni de interes general.*

referént s.m. ‹înv.› referendar. *Referentul dă îndrumări și informații în domeniul specialității sale.*

referențiál s.n. (*fiz., geom.*) sistem de referință. *Referențialul este un ansamblu de corpuri (considerate fixe) în raport cu care se definește mișcarea altor corpuri.*

referí vb. IV. **1** refl. (*la pers. 3; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a privi, a se raporta, ‹înv.› a se atinge. *Tot ce se referă la poezia populară merită atenția cercetătorilor. Tranzacția propusă se referă doar la bani.* **2** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a se raporta, a viza[2]. *Dezvăluirile din ziar se referă la onorabilitatea familiei vedetei. Măsurile luate se referă la privilegiile politicienilor.* **3** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a se raporta, ‹înv.› a se provoca, a se provocălui. - *La ce crezi că se referă când face astfel de afirmații?* **4** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a se aplica, a interesa, a privi, a viza[2], ‹înv.› a se raporta. *Această observație se referă la lingvistică.* **5** intr., tr. (*rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „despre", „asupra"*) v. Raporta. Relata.

referínță s.f. **1** raportare, referire, ‹înv.› provocare. *Vedeta a cerut în interviu să nu se facă nicio referință la familia sa.* **2** (*de obicei la pl. **referințe***) informație, relație. *I-a dat referințe foarte bune privind pregătirea ei profesională.* **3** (*înv.; de obicei urmat de*

determ. care indică felul, natura, caracterul) v. Legătură. Raport. Relație.
referíre s.f. raportare, referință, ⟨înv.⟩ provocare.
referitór, -oáre adj. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) privitor, relativ. *Informațiile referitoare la acest eveniment sunt bogate.*
reflécт s.n. (*înv.*) **1** v. Oglindire. Proiectare. Răsfrângere. Reflectare. Reflex. **2** v. Reflecție. Reflex. **3** fig. v. Reflex.
reflectá vb. I. **I 1** refl., tr. (*fiz.; sub. sau compl. indică raze, radiații, unde*) a (se) întoarce, a (se) răsfrânge, a (se) repercuta, a reveni[1], a reverbera, ⟨înv.⟩ a (se) refrânge. *Unda sonoră se reflectă când întâlnește un obstacol. Suprafața de separație a două medii diferite reflectă razele de lumină în mediul din care au venit.* **2** tr. (*despre corpuri*) a răsfrânge. *Apa lacului reflectă cerul. Sticla poleită a vitrinei îi reflectă silueta.* **3** refl. a se oglindi, a se proiecta, a se răsfrânge, a se vedea, ⟨astăzi rar⟩ a se prevedea, a se străvedea, ⟨fran.; înv.⟩ a se mira[2], ⟨fig.⟩ a se răsturna, a se scălda. *Chipul ei se reflectă în apa limpede a lacului.* **4** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a chibzui, a cugeta, a gândi, a judeca, a medita, a raționa[1], a se răzgândi, ⟨rar⟩ a contempla, ⟨înv.⟩ a asimți, a se loghici, a mândri, a meditarisi, a se pogodi, a rezona, a rezonirui, a semui[2], a vorbi. *Trebuie să reflecteze înainte de a lua o hotărâre importantă.* **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni, foruri superioare, state etc.*) v. Avertiza. Informa. Înștiința. Preveni. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a înfățișa, a oglindi, a prezenta, a reoglindi, a reprezenta, ⟨fig.; rar⟩ a răstălmăci. *Arta reflectă realitatea. Filmul reflectă cruzimea Evului Mediu.* **2** refl. ⟨fig.⟩ a se răsfrânge, a trece. *Problemele epocii în care a trăit poetul se reflectă în creația sa. Efectele poluării se reflectă în starea de sănătate a populației.*
reflectánt, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri sau despre suprafețele lor*) reflectorizant, ⟨rar⟩ reflectător. *Apa lacului este reflectantă.*
reflectáre s.f. **I 1** (*fiz.*) întoarcere, răsfrângere, reflexie, repercutare. *Reflectarea undei sonore se produce la întâlnirea unui obstacol.* **2** oglindire, proiectare, răsfrângere, reflex, ⟨înv.⟩ reflect. *Reflectarea chipului ei în apa lacului este posibilă datorită limpezimii acesteia.* **3** (*concr.*) imagine. *Reflectarea din oglindă era a unui om obosit.* **4** cugetare, gândire, meditare, meditație, reflecție, reflexie, ⟨livr.⟩ cogitație, ⟨rar⟩ epilogism, ⟨înv.⟩ schepsis. *I-a răspuns după o scurtă reflectare.* **II** fig. **1** înfățișare, oglindire, reprezentare. *Arta are drept scop reflectarea realității.* **2** oglindire, proiecție. *Fiul este reflectarea tatălui în tot ce face.* **3** ⟨fig.⟩ răsfrângere. *Poezia lui este o reflectare a problemelor epocii în care a trăit. Vorbește studenților despre efectele poluării și despre reflectarea lor în starea de sănătate a populației.*
reflectátor, -oáre adj. (*fiz.; rar; despre corpuri sau despre suprafețele lor*) v. Reflectant. Reflectorizant.
reflectór s.n. (*arg.*) v. Calviție. Chelie. Pleșuvie.
reflectorizá vb. I. refl. (*fiz.; mai ales despre unde, raze de lumină*) a se răsfrânge, a se refracta. *Curcubeul apare atunci când lumina se reflectorizează în picăturile de apă din atmosferă.*
reflectorizánt, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri sau despre suprafețele lor*) reflectant, ⟨rar⟩ reflectător.
reflécție s.f. **1** cugetare, gândire, meditare, meditație, reflectare, reflexie, ⟨livr.⟩ cogitație, ⟨rar⟩ epilogism, ⟨înv.⟩ schepsis. **2** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflexie, remarcă, ⟨astăzi rar⟩ luare-aminte, ⟨înv.⟩ luare de seamă, respect. *Îl interesează reflecțiile din presă în legătură cu poeziile sale.* **3** reflex, ⟨înv.⟩ reflect.
reflex, -ă s.n., adj., adv. **I** s.n. **1** oglindire, proiectare, răsfrângere, reflectare, ⟨înv.⟩ reflect. **2** reflecție, ⟨înv.⟩ reflect. *Părul ei are reflexe roșietice. Bluza albastră pe care o poartă capătă, în lumină, reflexe metalice.* **3** (*fiziol., psih.*) ***reflex condiționat*** = reflex dobândit. *Reflexul condiționat este actul reflex care se stabilește în urma asocierii repetate a unei activități a organismului cu un stimul exterior oarecare;* ***reflex de alungire*** = reflex de extensiune, reflex de întindere, reflex miotactic. *Reflexul de alungire este reflexul medular fundamental care se manifestă printr-o contracție de scurtă durată a mușchiului, provocată de propria sa întindere;* ***reflex de apărare*** = reflex nociceptiv. *Reflexul de apărare este reacția involuntară a organismului provocată de un stimul nociv, cel mai adesea dureros;* ***reflex de extensiune*** = reflex de alungire, reflex de întindere, reflex miotactic; ***reflex de întindere*** = reflex de alungire, reflex de extensiune, reflex miotactic; ***reflex dobândit*** = reflex condiționat; ***reflex înnăscut*** = reflex necondiționat. *Reflexele înnăscute constituie ansamblul reacțiilor și răspunsurilor la excitanții cu semnificație biologică intrinsecă, alcătuind așa-numita „zestre adaptativă" a individului, care există încă din momentul nașterii, fiind transmis ereditar;* ***reflex miotactic*** = reflex de alungire, reflex de extensiune, reflex de întindere; ***reflex necondiționat*** = reflex înnăscut; ***reflex nociceptiv*** = reflex de apărare. **4** fig. ⟨fig.; înv.⟩ reflect. *Candoarea din privirea ei este reflexul unui suflet curat.* **II** adj. **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) inconștient, instinctiv, mașinal, mecanic, ⟨fig.⟩ automat, automatic. *Salută cu un gest reflex al mâinii.* **2** (*bot.; înv.; despre părți ale plantelor*) v. Îndoit. Întors[2]. Răsfrânt. Revolut. **III** adv. (*modal*) inconștient, mașinal, mecanic, ⟨înv.⟩ mașinalicește, mecanicește, ⟨fig.⟩ automat, automatic. *Răspunde reflex la toate întrebările care i se pun.*
reflexie s.f. **1** (*fiz.*) întoarcere, răsfrângere, reflectare, repercutare. **2** cugetare, gândire, meditare, meditație, reflectare, reflecție, ⟨livr.⟩ cogitație, ⟨rar⟩ epilogism, ⟨înv.⟩ schepsis. **3** comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, remarcă, ⟨astăzi rar⟩ luare-aminte, ⟨înv.⟩ luare de seamă, respect.
reflexív, -ă adj. (*despre oameni*) cugetător, gânditor, meditativ, ⟨livr.⟩ cogitabund, meditabund, ⟨înv.⟩ meditator, ⟨glum. sau iron.⟩ pansiv. *Este un om reflexiv și rece.*
reflexivísm s.n. (*rar*) v. Reflexivitate.
reflexivitáte s.f. ⟨rar⟩ reflexivism. *Reflexivitatea este predispoziția spre meditație.*
reflúx s.n. **1** (*hidrol.*) ⟨înv.⟩ răcurgere, scădere. *Refluxul este faza de coborâre a nivelului apelor oceanelor și ale mărilor deschise în cadrul fenomenului de maree, datorită atracției Lunii și a Soarelui.* **2** fig. (*în opoz. cu „progres"*) decadență, decădere, declin, regres, regresiune, ⟨fig.⟩ agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, ⟨fig.; înv.⟩ plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre refluxul puterii romane.*
refolosí vb. IV. tr. (*compl. indică materiale, obiecte etc.*) a reutiliza, a revalorifica. *Folosește pungile din plastic murdare după ce le spală.*
refolosíbil, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) reutilizabil, revalorificabil. *Sticlele din material plastic pot fi refolosibile.*
refontá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică metale, minereuri etc.*) a retopi. **2** fig. (*rar; compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) v. Modifica. Preface. Prelucra. Reface. Schimba. Transforma.
refóntă s.f. fig. (*rar*) v. Modificare. Prefacere. Prelucrare. Refacere. Schimbare. Transformare.
reformá vb. I. **1** tr. (*compl. indică legi, stări de lucruri, concepții etc.*) a modifica, a schimba, ⟨fig.⟩ a răsturna. *A reformat ortografia.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări de lucruri, concepții etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) înnoi, a (se) remedia. *Este însuflețit de dorința de a reforma mentalitatea oamenilor.* **3** refl. (*biol.; despre țesuturi, organe etc.*) a se reface, a se regenera. *Ficatul este un organ care se poate reforma.*
reformáre s.f. **1** modificare, schimbare. *S-a votat reformarea ortografiei.* **2** (*chim.*) reforming. *Prin reformarea catalitică se realizează creșterea cifrei octanice a benzinelor.*
reformát, -ă adj., s.m., s.f. (*relig.*) **I** adj. **1** protestant[1], ⟨înv.⟩ protestanticesc. *Biserica Reformată s-a separat de catolicism în prima jumătate a sec. al XVI-lea, prin mișcarea Reformei.* **2** calvin, calvinesc, calvinist. *În Transilvania existau numeroase școli reformate.* **II** s.m., s.f. **1** protestant[1]. *Reformații sunt adepții protestantismului.* **2** (*restr.*) calvin, calvinist. *Reformații sunt cei mai riguroși și mai austeri dintre protestanți.*
reformatór, -oáre adj. înnoitor, novator, regenerator, transformator, ⟨rar⟩ primenitor. *A dat soluții reformatoare în domeniul său de activitate. În ultimul timp se constată tendințe reformatoare în artă.*
reformáție s.f. (*înv.*) **I 1** v. Îmbunătățire. Îndreptare. Optimizare. Remediere. **2** (*de obicei urmat de determ. care indică natura,*

felul, caracterul) v. Reformă. **II** (*relig.*) v. Protestantism.

refórmă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. care indică natura, felul, caracterul*) ‹înv.› reformație, ‹turc.› tanzimat. *Reforma învățământului este obligatorie. Reforma financiară aduce modificări importante în sistemul de formare și de cheltuire a venitului statului.* **2** (*fin., econ.*) ***reformă monetară*** = stabilizare bănească, stabilizare monetară, ‹înv.› reformă bănească. *Printr-o reformă monetară se înlocuiește moneda unei țări cu o monedă nouă, având un curs diferit față de prima;* (*înv.*) ***reformă bănească*** v. Reformă monetară. Stabilizare bănească. Stabilizare monetară.

refórming s.n. (*chim.*) reformare.

refractá vb. I. refl. (*fiz.; mai ales despre unde, raze de lumină*) a se răsfrânge, a se reflectoriza. *Curcubeul apare atunci când lumina se refractă în picăturile de apă din atmosferă.*

refractánt, -ă adj. (*fiz.*) refractiv, ‹înv.› răsfrângător, refractor.

refractár, -ă adj. **1** (*despre oameni*) încăpățânat, îndărătnic, nătâng, obstinat, recalcitrant, reluctant, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încăinit, înțestat, sanchiu, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.› îndărăpnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; fam.› căpos, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de refractar, încât nu poți ajunge la o soluție cu el.* **2** fig. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ‹fig.› rebarbativ. *Este refractar la orice influență binefăcătoare. Fiind un conservator convins, atitudinea sa în fața noului este una refractară. Are un fel de a gândi ferm, însă nu refractar.*

refractarísm s.n. indisciplină, indocilitate, inobedientă, insubordonare, neascultare, nedisciplină, nesubordonare, nesupunere, obrăznicie, recalcitranță, ‹livr.› dezobedientă, insumisiune, ‹rar› insubordonanță, insubordonație, ‹înv.› sumeție. *A fost exmatriculat din cauza refractarismului și a absențelor nemotivate.*

refractív, -á adj. (*fiz.*) refractant, ‹înv.› răsfrângător, refractor. *În hipermetropie există un raport anormal între lungimea axului și puterea refractivă a mediilor, corecția realizându-se cu ajutorul lentilelor convexe.*

refractór s.n., adj. **1** s.n. (*astron.*) lunetă astronomică. *Corpurile cerești se pot urmări cu refractorul.* **2** adj. v. Refractant. Refractiv.

refracție s.f. (*fiz.*) răsfrângere, ‹înv.› plecare. *Refracția este fenomenul de modificare a direcției de propagare a unei unde, a unei radiații etc. atunci când traversează suprafața de separație a două medii diferite.*

refrânge vb. III. refl., tr. (*fiz.; înv.; sub. sau compl. indică raze, radiații, unde*) v. Întoarce. Răsfrânge. Reflecta. Repercuta. Reveni[1].

refrén s.n. (*în vechea muzică vocală*) ritornelă. *Refrenul este fraza muzicală care se repetă după fiecare cuplet al unui cântec.*

refrigerá vb. I. (*compl. indică mai ales alimente*) a congela, a îngheța. *A refrigerat o parte din carnea de porc cumpărată.*

refrigeráre s.f. refrigerație. *Prin refrigerare alimentele își păstrează mai bine proprietățile decât prin congelare. Abatoarele sunt dotate cu instalații de refrigerare.*

refrigerátor s.n. congelator, freezer. *A pus o parte din carnea de porc cumpărată în refrigerator.*

refrigerație s.f. refrigerare.

refrigerént, -ă adj. (*fiz.; despre sisteme fizico-chimice, agenți etc.*) criogen, frigorigen. *Un agent refrigerent produce scăderea temperaturii. Freonul este un agent refrigerent.*

refrișá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică aerul dintr-o încăpere*) a (se) împrospăta, a (se) primeni, a (se) purifica, a ventila, ‹rar› a dezinfecta. *A deschis geamurile pentru a refrișa aerul din cameră.*

refugiá vb. I. refl. (*despre oameni*) **I** a fugi, a pribegi, ‹livr.› a se recela, ‹pop.› a se pustii, ‹înv.› a bățenări, a bățeni. *Localnicii s-au refugiat în munți din cauza năvălitorilor.* **II** fig. **1** a se claustra, a se izola, a se însingura, ‹fig.› a se sihăstri, ‹fig.; rar› a se sechestra. *Dorindu-și liniște, s-a refugiat într-o cameră de la mansardă.* **2** a se izola, a se închide, a se retrage, ‹fig.› a se îngropa. *Spre sfârșitul vieții, s-a refugiat într-o mănăstire.*

refugiát, -ă s.m., s.f., adj. fugar, pribeag, ‹înv.› bățenar. *Refugiații au fost găsiți într-o ascunzătoare. Oamenii refugiați și-au găsit adăpost în munți.*

refugiére s.f. refugiu.

refúgiu s.n. **I 1** refugiere. *Oamenii locului, prigoniți, și-au găsit refugiu în altă localitate.* **2** fugă, pribegie, ‹înv.› bățenărie, bățenărit, bățenie, bățenire, bățenit. *Năvălirea tătarilor a determinat refugiul populației în munți.* **3** (*constr. mai ales cu vb. „a cere", „a găsi", „a oferi", „a solicita"*) adăpost, azil, scăpare, ‹înv.› năzuință, ocrotire, ‹fig.› liman, vizuină, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de la mănăstire un refugiu.* **II** fig. alinare, consolare, îmbărbătare, încurajare, mângâiere, ‹fig.› balsam, ‹fig.; rar› sabur. *Sfaturile ei au fost un refugiu pentru durerea lui.*

refuláre s.f. (*ind. metalurg.*) îndesare. *Refularea se face în scopul măririi dimensiunilor transversale ale pieselor de metal.*

refutáre s.f. refutație, ‹rar› confutație.

refutație s.f. refutare, ‹rar› confutație. *Refutația teoriei sale a dus la discreditarea lingvistului.*

refúz s.n. inacceptare, neacceptare, respingere, ‹livr.› denegare, denegație. *Refuzul ideii de a participa la întrunire a iritat pe mulți colegi.*

refuzá vb. I. **1** tr. (*compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) a respinge, ‹livr.› a denega, ‹reg.› a corfa, ‹înv.› a apăra, a împinge, a opri, a tăgădui, ‹fig.; înv.› a lepăda. *A refuzat oferta care i s-a făcut. I-a refuzat cadoul.* **2** tr. (*jur.; compl. indică judecători, martori etc.*) a recuza, a respinge. *Oricare dintre părți poate refuza pe judecătorul care ar avea un interes în cauză.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a se priva, a renunța. *Nu și-a refuzat nicio plăcere în concediu.* **4** refl. (*fran.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) v. Eschiva. Scăpa. Sustrage.

refuzáre s.f. **1** rejet, rejecție, respingere. *Refuzarea cadoului l-a supărat.* **2** (*jur.*) recuzare, recuzație, respingere. *Refuzarea unui judecător se face atunci când se constată că acesta are un interes în cauză.*

regăl[1] s.n. fig. desfătare, încântare, plăcere. *Concertul a fost un adevărat regal.*

regál[2], -á adj. **I** regesc, ‹livr.› regalian, ‹astăzi rar› crăiesc, ‹latin.; înv.› regiu. *Este grădinar la curtea regală. Coroana regală are o valoare inestimabilă. Comisarul regal avea funcția de procuror în consiliul de război.* **II** fig. **1** (*mai ales despre ținută, manifestări, ton*) maiestuos, mândru, ‹fig.› măreț, regesc. *Impunătoare, frumoasă și cu o ținută regală, impresionează pe toți.* **2** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹fig.› generos, princiar, regesc, zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină regală.*

regalá vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni*) a desfăta, a încânta. *A regalat publicul cu un concert magnific.*

regalián, -ă adj. (*livr.*) v. Regal[2]. Regesc.

regalísm s.n. (*polit.*) monarhism. *Este adept al regalismului.*

regalíst, -ă s.m., s.f. (*polit.*) monarhist. *Este regalist convins.*

regalitáte s.f. (*polit.*) monarhie. *Antimonarhiștii luptă împotriva instaurării regalității.*

regát s.n. (*polit.*) monarhie, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăie, crăime, ‹înv.› regn. *Președintele țării a fost invitat în câteva regate europene.*

regăluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pământul*) v. Rigola.

regăsí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, ființe pierdute, uitate, rătăcite etc.*) a reafla, a redescoperi. *Întâmplător, a regăsit în arhive manuscrisul pe care specialiștii îl considerau pierdut. Uitându-și parola de intrare pe site, a apelat la managerul acestuia pentru a o regăsi.* **2** tr., refl. a (se) reîntâlni, a (se) revedea. *Cei doi prieteni s-au regăsit după ani de zile.* **3** refl. (*despre oameni*) a se recunoaște. *Este mândru că se regăsește în fiul lui.* **II** refl. fig. (*despre oameni*) a se dezmetici, a se reculege, a-și reveni[1], ‹fig.› a se replia, a se trezi, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veștii, dar s-a regăsit repede.*

regăsíre s.f. **I 1** reaflare, redescoperire. *Regăsirea manuscrisului considerat pierdut a fost un câștig pentru istoria filologiei. Regăsirea unei parole uitate este posibilă dacă utilizatorul apelează la managerul site-ului.* **2** reîntâlnire, revedere. *Regăsirea celor doi prieteni după ani de zile a fost emoționantă.* **II** fig. dezmeticire, reculegere, revenire, ‹fig.› trezire, ‹fig.; înv. și pop.› dezbătare. *Din fericire, regăsirea din șocul produs de vestea primită a fost rapidă.*

regăţeánă s.f. regăţeancă. *Regăţene erau numite, după Primul Război Mondial, locuitoarele vechiului regat român.*
regăţeáncă s.f. regăţeană.
regándí vb. IV. tr. (*compl. indică teorii, metode, planuri etc.*) ‹fig.› a redimensiona. *Şi-a regândit teoria.*
régе[1] s.m. **I 1** (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh, suveran, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv.› rigă. *Juan Carlos este regele Spaniei.* **2** (*j. de cărţi*) popă[1], rigă, ‹înv.› crai, ‹arg.› praftoriţă. *A câştigat o sumă mare de bani la pocher, cu un careu de regi.* **3** fig. ‹fig.› stăpân. *Mozart este regele muzicii clasice. Leul este regele animalelor.* **II** (*art.*) **1** (*ornit.*) ***regele-păsărilor*** = *Parus major*; piţigoi, ‹rar› piţ, ‹pop.› simţivară, ‹reg.› domnişor, pasărea-plugului (v. *pasăre*), piţigaie, piţigan, piţiguş, piţiîmpărătuş, sucitoare (v. *sucitor*), turcunel, ţaizăr, ţâţâboc, ţiclău[1], ţiclean, ţiclete, ţicloi[1], ţincluş, ţinţilec, ţiţidoi, ţiţivară, ţuţubei. **2** (*iht.*) ***regele-peştelui*** = ***regele-peştilor*** = *Eupomotis gibbosus*; peşte-auriu, peşte-curcubeu, peşte-soare, regina-peştelui (v. *regină*), regina-peştilor (v. *regină*), regină, ‹reg.› biban-american, biban-soare, caracudă-colorată, caras-galben, împăratul-peştilor (v. *împărat*), mâna-diavolului (v. *mână*), ochean[2], reginică, sineş, soare, sorel, sorete, sticlete, trei-colori. **3** (*zool.*) ***regele-savanei*** = *Panthera leo*; leu[1], ‹turc.; înv.› aslan.
régе[2] vb. III. tr. (*polit.; latin.; înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare etc.*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.
regeá s.f. (*înv.*) **I 1** v. Apel. Cerere. Rugăminte. Solicitare **2** v. Rugă. Rugăminte. **II 1** v. Apărare. Ocrotire. Protecţie. Sprijin. **2** v. Protecţie. Sprijin.
regealăc s.n. (*înv.*) **I 1** v. Apel. Cerere. Rugăminte. Solicitare. **2** v. Rugă. Rugăminte. **II 1** v. Apărare. Ocrotire. Protecţie. Sprijin. **2** v. Protecţie. Sprijin.
regenerá vb. I. refl. **I 1** (*biol.; despre anumite părţi ale corpului oamenilor, animalelor sau păsărilor*) a creşte, a se reface. *Unghia căzută s-a regenerat. Dacă şopârlele rămân fără coadă, aceasta se regenerează.* **2** (*biol.; despre ţesuturi, organe etc.*) a se reface, a se reforma. *Ficatul este un organ care se poate regenera.* **3** refl. (*med., med. vet.*) a reapărea. *Eczema s-a regenerat pe corp.* **II** (*mai ales fig.*) a se înviora, ‹fig.› a se înnoi, a renaşte. *Primăvara, pădurile de foioase se regenerează.*
regenerábil, -ă adj. (*biol.; despre organe, ţesuturi etc.*) regenerativ. *Prin tratament, în sânge apar forme regenerabile ale hematiilor.*
regeneráre s.f. **I** (*biol.*) **1** creştere, refacere. *Regenerarea cozii şopârlei începe imediat după desprindere.* **2** refacere, regenerare, regenerescenţă, ‹rar› restituţie. *După operaţie, se constată regenerarea ficatului.* **3** ‹înv.› preînnoială, preînnoire. *Regenerarea sângelui.* **II** (*mai ales fig.*) ‹înv.› regenerare, ‹fig.› înnoire, renaştere. *Primăvara, are loc regenerarea pădurilor de foioase.*
regenerát, -ă adj. **1** (*biol.; despre organe, ţesuturi etc.*) refăcut. *Ficatul regenerat funcţionează normal.* **2** (*mai ales fig.*) împrospătat, ‹fig.› înnoit, reînnoit, renăscut. *Natura regenerată s-a îmbrăcat în verde crud.*
regeneratív, -ă adj. (*biol.; despre organe, ţesuturi etc.*) regenerabil.
regeneratór, -oáre adj. înnoitor, novator, reformator, transformator, ‹rar› primenitor. *A dat soluţii regeneratoare în domeniul său de activitate. În ultimul timp se constată tendinţe regeneratoare în artă.*
regenerárţie s.f. **1** (*biol.*) refacere, regenerare, regenerescenţă, ‹rar› restituţie. **2** (*înv.*) v. Regenerare.
regenerescénţă s.f. (*biol.*) refacere, regenerare, regenerare, ‹rar› restituţie.
regént, -ă s.m., s.f. **I** s.m. **1** (*polit.*) ‹înv.› caimacam, locotenent domnesc, vechil. *Regentul guvernează provizoriu o monarhie, ţinând locul monarhului în timpul unei regenţe.* **2** (*astrol.*) planetă dominantă, planetă regentă. *Regentul are principala influenţă într-un horoscop.* **II** s.f. (*gram.*) propoziţie regentă, propoziţie supraordonată, supraordonată. *Regentei îi este subordonată o propoziţie sau o parte de propoziţie.*
regentá vb. I. tr. (*polit.; rar; despre suverani; compl. indică state, popoare*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.
regénţă s.f. (*polit.*) ‹înv.› căimăcămie, locotenenţă, locotenenţă regală. *Regenţa sa a durat câteva luni, până la majoratul prinţului moştenitor.*
regésc, -eáscă adj. **I** regal[2], ‹livr.› regalian, ‹astăzi rar› crăiesc, ‹latin.; înv.› regiu. *Este grădinar la curtea regească. Coroana regească are o valoare inestimabilă. Comisarul regesc avea funcţia de procuror în consiliul de război.* **II** fig. **1** (*mai ales despre ţinută, manifestări, ton*) maiestuos, mândru, ‹fig.› măreţ, regal[2]. *Impunătoare, frumoasă şi cu o ţinută regească, impresionează pe toţi.* **2** (*mai ales despre mese, ospeţe*) abundent, bogat, copios, îmbelşugat, îndestulat, opulent, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], zdravăn, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină regească.*
regéşte adv. (*modal*) ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăieşte. *A fost primită regeşte de viitorii socri.*
regíe s.f. **I** (*teatru, cinemat. etc.*) artă regizorală, direcţie de scenă, înscenare, montare[1], punere în scenă, ‹rar› regizorat, ‹înv.› scenariu. *Silviu Purcărete este un maestru al regiei.* **II 1** debit, debit de tutun, tutungerie, ‹înv.› trafică, tutunărie. *Tatăl lui era proprietarul unei regii.* **2** (*fam.*)v. Tutun.
regím s.n. **I 1** (*polit.*) guvernământ. *După revoluţie, în ţară a fost instaurat un regim democrat.* **2** (*polit.*) conducere, guvernare. *Economia se dezvoltă mult în timpul unui regim competent.* **3** (*ist.*) orânduire, sistem, societate. *Elevii au avut de studiat regimul sclavagist.* **4** (*polit., econ.*) ordine, sistem. *Împrejurările actuale pot crea noi regimuri mondiale.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, manieră, mod, modalitate, sistem, stil. *Tinerii se gândesc la un alt regim de viaţă.* **2** (*med., med. vet.*) dietă[1], ‹reg.› pază, ‹înv.› cumpăt, post[2], post limpede (v. *post*[2]). *Nu se abate de la regimul prescris de doctor.* **III** (*gram.*) recţiune. *Regimul este legătura stabilă între cuvinte şi determinantele lor.*
regimént s.n. **1** (*milit.*) ‹înv. şi reg.› ezred, ‹înv.› polc. *Şoful ei este comandantul unui regiment de elită al aviaţiei militare.* **2** fig. (*fam.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Cohortă. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Stol. Şiruri (v. *şir*). Turmă.
regínă s.f. **I 1** (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh, suverană (v. *suveran*), ‹astăzi rar› crăiasă. *Elisabeta a II-a este regina Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord.* **2** (*j. de cărţi*) damă, ‹pop.› fată, ‹înv.› crăiasă, crăiţă, preoteasă. *A câştigat o sumă mare de bani la pocher cu un careu de regine.* **3** (*sport; j. de şah*) damă. *A luat cu regina calul adversarului.* **II 1** (*entom.*) împărăteasa-albinelor (v. *împărăteasă*), împărăteasă, mama-albinelor (v. *mamă*), mamă, matcă, ‹pop.› albină împărătească, ‹reg.› crăiasa-albinelor (v. *crăiasă*), crăiasă, crăiţă, muscă-mare. **2** (*iht.; şi art.* ***regina-peştelui, regina-peştilor***) *Eupomotis gibbosus*; peşte-auriu, peşte-curcubeu, peşte-soare, regele-peştelui (v. *rege*[1]), regele-peştilor (v. *rege*[1]), ‹reg.› biban-american, biban-soare, caracudă-colorată, caras-galben, împăratul-peştilor (v. *împărat*), mâna-diavolului (v. *mână*), ochean[2], reginică, sineş, soare, sorel, sorete, sticlete, trei-colori. **3** (*art.; bot.*) ***regina-nopţii*** = *Nicotiana alata* şi *Nicotiana silvestris*; ‹reg.› floare-de-tabac, floarea-duhanului (v. *floare*), floarea-miresei (v. *floare*), floarea-nopţii (v. *floare*), tutun, tutunaş. **4** (*art.; ornit.; reg.*) ***regina-păsărilor*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **5** (*art.; astron.; nm. pr.; reg.*) ***Regina-stelelor*** v. Luceafărul-cel-Frumos (v. *luceafăr*). Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopţii (v. *luceafăr*). Luceafărul-de-Miezul-Nopţii (v. *luceafăr*). Steaua-Ciobanului (v. *stea*).
reginícă s.f. (*iht.; reg.*) v. Peşte-auriu. Peşte-curcubeu. Peşte-soare. Regele-peştelui (v. *rege*[1]). Regele-peştilor (v. *rege*[1]). Regina-peştelui (v. *regină*). Regina-peştilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).
regionalísm s.n. (*lingv.*) provincialism. *Regionalismul este un fapt de limbă (cuvânt, expresie, pronunţie etc.) existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai.*
registrá vb. I. tr. (*econ.; înv.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) v. Inventaria. Înregistra.
registratór, -oáre s.m., s.f. (*adm., econ.*) înregistrator, ‹înv.› condicar. *Registratorul este o persoană care înregistrează pe cineva sau ceva.*
regístru s.n. **I 1** catastif, condică, ‹pop.› carte, ‹înv. şi reg.› metrică[1], protocol, ‹reg.› libel, papir, ‹înv.› defter, izvod, opis, tartaj, tăbliţă, terfelog, ‹turc.; înv.› caid, tefter. *Îşi*

notează într-un registru cheltuielile zilnice. **2** (*contab.*) ***registru de casă*** = jurnal de casă. *În registrul de casă se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de o casierie*; (*înv.*) ***registru de partizi*** v. Cartea mare. Maestru[1]. **3** ***registru de cadastru*** = cadastru, carte funciară, carte funduară, ‹reg.› grumbuh, tabelă, telechim, urbariu. *În registrul de cadastru sunt înscrise datele de identificare ale proprietăților funciare pe un anumit teritoriu.* **4** (*tehn.; la cuptoarele industriale sau la căldările de abur*) sertar, șuber, ventil. *Registrul servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum.* **5** (*rar*) v. Condică de prezență. **6** (*înv.*) v. Conținut. Cuprins[1]. Sumar. Tablă de materii (v. *tablă*[1]). **7** (*jur.; arg.*) v. Cazier. **II** (*muz.*) **1** ambitus, diapazon, întindere. *Registrul reprezintă totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical.* **2** ‹înv.› octoih. *Această vioară are un registru grav.*

régiu, -ie adj. (*latin.; înv.*) v. Regal[2]. Regesc.

regiúne s.f. **I 1** loc, teren, ținut, zonă, ‹reg.› aret[2]. *Nu cunoaște bine regiunea și de aceea are nevoie de o călăuză.* **2** loc, meleag, tărâm, teritoriu, ținut, zonă, ‹rar› țărm, ‹reg.› obleaguri (v. *obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe regiuni. Vrea să cunoască obiceiurile regiunii unde face cercetarea folclorică.* **3** ținut, ‹înv.› latură. *În această vară a vizitat o regiune mai puțin cunoscută a țării.* **4** meleag, plai, ținut, ‹înv.› plăiet. *După mulți ani petrecuți în străinătate, se întoarce în regiunea sa natală.* **5** (*adesea determ. prin „a lumii”*) loc, lume, parte, parte a lumii, parte de lume, ținut, ‹înv.› cuprins[1]. *Nu mai fi atât de critic și vezi cum este și prin alte regiuni!* **6** pământ, teritoriu, ținut. *De mulți ani trăiește într-o regiune străină, departe de patria de origine. Sultanul a vrut să transforme țara cucerită într-o regiune turcească.* **7** ținut, zonă, ‹înv.› oblastie, olat. *În regiunile temperate se află cea mai mare parte a populației globului. Cele mai multe specii de animale sălbatice trăiesc în regiunea munților .* **8** suprafață, teritoriu, zonă. *Satul se află într-o regiune inundabilă.* **9** porțiune, sector, zonă. *Părinții i-au dat din pământul lor o regiune bine delimitată pentru a o cultiva cu grâu.* **II 1** (*anat.*) ***regiune inghinală*** = ‹înv. și pop.› stinghie. *Are dureri în regiunea inghinală.* **2** (*hidrol.*) ***regiune pelagică*** = pelagial, zonă pelagică. *Regiunea pelagică este zona oceanică sau marină care cuprinde masele de apă din larg, pe suprafața căreia se află un mare număr de alge verzi și de diatomee, în care organismele alcătuiesc planctonul, pleustonul și nectonul.* **3** (*geol.*) ***regiune periglaciară*** = zonă periglaciară. *Regiunea periglaciară este situată la periferia ghețarilor pleistoceni și actuali, caracterizându-se prin climă, procese și forme de relief specifice, determinate de condiții fizico-geografice caracteristice.* **III** (*la pl.* ***regiuni***; *înv.*) v. Categorie. Categorie socială. Pătură. Pătură socială.

regizá vb. I. tr. **1** (*teatru, cinemat. etc.; compl. indică opere dramatice, spectacole etc.*) a înscena, a monta. *A regizat spectacolul Aida de G. Verdi.* **2** fig. (*compl. indică acțiuni, activități, planuri etc.*) a conduce, a dirija. *Persoana care regizează toate acțiunile grupului este o tânără.*

regizór s.m. (*teatru, cinemat.*) director artistic (v. *director*[1]), director de scenă (v. *director*[1]). *Regizorul a distribuit-o într-un rol secundar.*

regizorál, -ă adj. (*teatru, cinemat. etc.*) scenic. *În cazul acestei piese, actul creației regizorale a fost elogiat atât de critci, cât și de spectatori.*

regizorát s.n. (*teatru, cinemat. etc.; rar*) v. Artă regizorală. Direcție de scenă. Înscenare. Montare[1]. Punere în scenă. Regie.

reglá vb. I. tr. **1** (*tehn.; compl. indică aparate, instrumente etc.*) a potrivi. *A reglat cântarul electronic.* **2** (*tehn.; compl. indică aparate, instalații, utilaje etc.*) a aranja, a potrivi, a repara, ‹rar› a regula, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹arg.› a șmecheri. *Un electronist bun i-a reglat calculatorul.* **3** (*compl. indică imaginea, luminozitatea, intensitatea sonoră etc. ale unor aparate*) a potrivi. *Inginerul de lumini reglează reflectoarele înainte de spectacol.* **4** (*tehn.; compl. indică sisteme tehnice, mecanisme, organe de mașini, mașini etc.*) a comanda, a controla. *Înainte de plecare, a verificat pedala care reglează ambreiajul. Reglează de la sol racheta din aer.* **5** (*compl. indică mai ales traficul terestru, aerian sau maritim*) a dirija, a îndruma. *Polițiștii reglează circulația în intersecțiile aglomerate.* **6** (*fiziol., med., med. vet.; compl. indică funcționarea unui organ, a unui sistem dintr-un organism viu*) a dirija. *Sistemul nervos reglează funcțiile glandelor endocrine.* **7** tr. (*compl. indică tirul unei arme de foc*) a potrivi.

reglábil, -ă adj. (*tehn.; despre piese, ansamble etc.*) adaptabil, ajustabil *Piesa este reglabilă.*

regláj s.n. (*tehn.*) **1** potrivire, reglare. **2** comandă, control. *Ușa funcționează prin reglaj de la distanță.*

regláre s.f. **1** (*tehn.*) potrivire, reglaj. *Reglarea cântarului electronic a fost obligatorie, întrucât nu indica corect greutatea.* **2** dirijare, îndrumare. *Reglarea circulației pe străzile orașului este în sarcina poliției rutiere.*

reglemént s.n. (*înv.*) v. Regulament.

reglementá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică fapte, stări, situații, impozite, dispoziții etc.*) a legaliza, a legifera, ‹înv. și pop.› a lega[1], ‹înv.› a legiui, a nomotemisi. *Noul guvern a reglementat reforma agrară.* **2** (*compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) a aranja, a rândui, a stabili, ‹rar› a regula, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv.› a regularisi. *S-au întâlnit ca să reglementeze afacerea despre care au vorbit.*

reglementár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** regulamentar, ‹înv.› regular. *În unele școli elevii au o ținută reglementară. Recepționarea și depozitarea mărfii s-au făcut conform dispozițiilor reglementare.* **2** (*ist.; înv.*) ‹înv.› regulamentar. *Reforma lui Mavrocordat a fost reglementară, adică în conformitate cu Regulamentul Organic.* **II** adv. (*modal*) regulamentar. *Soldatul își salută reglementar superiorul. Elevul este îmbrăcat reglementar.*

reglementáre s.f. **1** (*jur.*) legalizare, legiferare, ‹înv.› legiuire, ‹grec.; înv.› nomotesie. *S-a decis reglementarea reformei agrare.* **2** aranjare, orânduire, stabilire, ‹rar› regulare, ‹înv.› regularisire. *Reglementarea afacerii va avea loc astăzi.*

reglét s.n. (*tipogr.*) ‹înv.› albitură. *Regletul este o piesă de plumb folosită la completarea spațiilor dintre rânduri sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă.*

regn s.n. (*polit.; înv*) **1** v. Monarhie. Regat. **2** v. Imperiu. Împărăție.

regrés s.n. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regresiune, ‹rar› dezechilibru, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv.› descreștere, scădenie, scădere, scăpătare, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. *S-a scris mult despre regresul puterii romane.* **2** (*biol., med. , med. vet.; în opoz. cu „evoluție”*) involuare, involuție. *Pe măsură ce un organism îmbătrânește, are loc regresul țesuturilor sau al organelor lui.* **3** (*psih.*) ***regres mintal*** = arierație mintală, involuție mintală, înapoiere mintală. *Regresul mintal poate fi tratat prin psihoterapie.* **4** ‹fig.› involuare, involuție, pas înapoi (v. *pas*[2]). *Măsurile luate reprezintă un regres în promovarea libertății cuvântului.*

regresá vb. I. intr. **1** (*despre state, puteri, comunități umane etc.*) a decădea, ‹înv. și pop.› a se sparge, ‹înv.› a scădea, a scăpăta, ‹fig.› a apune, a cădea, a involua, ‹fig.; înv.› a se înapoia[2], a se pleca, a retrograda. *Imperiul Roman începe să regreseze după năvălirea popoarelor migratoare.* **2** (*indică dimensiunea; despre inflamații, excrescențe etc.*) a descrește, a se micșora, ‹rar› a se trage. *Abcesul a început să regreseze.*

regresiúne s.f. **1** (*în opoz. cu „progres”*) decadență, decădere, declin, regres, ‹rar› dezechilibru, ‹înv. și pop.› pieire, ‹înv.› descreștere, scădenie, scădere, scăpătare, ‹fig.› agonie, apunere, apus[1], asfințit, cădere, crepuscul, degenerare, involuare, involuție, recul, reflux, ‹fig.; înv.› plecare, retrogradare. **2** (*biol.*) subinvoluție. *Regresiunea este revenirea unei specii sau a unui organ la un stadiu mai puțin evoluat.* **3** (*stil.*) epanodă. *Regresiunea constă în reluarea fiecărui cuvânt sau grup de cuvinte dintr-un vers la începutul unor unități metrice.*

regrét s.n. căință, mustrare, părere de rău, pocăință, remușcare, ‹livr.› compunctiune, ‹rar› contriție, penitență, pocăială, ‹fam.› tristețe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Regretul târziu nu folosește nimănui.*

regretá vb. I. tr. **1** a se căi, a se pocăi[1], ‹înv. și reg.› a se jindui, ‹reg.› a bănui, a bușui, a se măcădui, a șăinăli, ‹înv.› a jeli, a jelui, a se mâhni, a se scârbi, a se smeri, a se umili, ‹fig.; reg.› a se ucide, ‹fig.; înv.› a se înfrânge. *Infractorul regretă fapta comisă. Regretă că l-a acuzat pe nedrept.* **2** (*compl. indică greșeli,*

păcate etc.) a deplânge, ‹înv. și pop.› a plânge, ‹fig.; reg.› a ucide. *Regretă greșelile pe care le-a făcut în viață.*

regretábil, -ă adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, reprobabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt regretabil.*

regretát, -ă adj. (*precedă subst. determ.; despre persoane decedate*) biet. *Regretatul meu tată a murit într-un accident.*

regrupá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică tabere, trupe etc.*) a (se) reuni. *Cei învinși s-au regrupat pentru a obține victoria. Generalul a regrupat armata risipită.*

regrupáre s.f. reunire. *Regruparea celor învinși a dus, în cele din urmă, la câștigarea luptei.*

regulá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică activități practice, așezări urbane sau rurale etc.*) a sistematiza, ‹înv.› a regularisi. *Noul primar a reușit în scurt timp să reguleze cartierele mărginașe ale orașului.* **2** (*hidrotehn.; compl. indică cursuri de apă*) a corecta, a regulariza, a sistematiza. *Cursul râului a fost regulat din cauza revărsărilor repetate.* **3** (*tehn.; rar; compl. indică aparate, instalații, utilaje etc.*) v. Aranja. Potrivi. Regla. Repara. **4** (*rar; compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) v. Aranja. Rândui. Reglementa. Stabili. **II** tr. fig. (*fam.*) **1** (*compl. indică oameni*) ‹fig.; înv.› a regularisi. *Il voi regula eu pentru ce-a făcut!* **2** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **III** refl. (recipr.) (*biol.; arg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

regulaménț s.n. **1** ‹înv.› reglement. *Regulamentul spitalului de boli infecțioase interzice vizitarea bolnavilor. Elevii trebuie să se comporte conform regulamentului școlar.* **2** statut. *Universitățile au regulamente și administrații proprii. Orice societate comercială funcționează potrivit unui regulament.*

regulamentár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** reglementar, ‹înv.› regular. *În unele școli elevii au o ținută regulamentară. Recepționarea și depozitarea mărfii s-au făcut conform dispozițiilor regulamentare.* **2** (*ist.; înv.*) ‹înv.› reglementar. *Reforma lui Mavrocordat a fost regulamentară, adică în conformitate cu Regulamentul Organic.* **II** adv. (*modal*) reglementar. *Soldatul își salută regulamentar superiorul. Elevul este îmbrăcat regulamentar.*

regulár, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre acțiuni, manifestări, activități etc. ale oamenilor*) v. Regulat. **2** v. Reglementar. Regulamentar. **3** (*milit.; în opoz. cu „neregulat"; despre oști, trupe*) v. Regulat.

reguláre s.f. **1** sistematizare. *Regularea cartierelor mărginașe ale orașului se impunea.* **2** (*hidrotehn.*) corectare, regularizare, sistematizare. *Regularea cursului râului a fost obligatorie din cauza revărsărilor repetate.* **3** (*rar*) v. Aranjare. Orânduire. Reglementare. Stabilire.

regularisí vb. IV. tr. (*înv.*) **I 1** (*compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) v. Aranja. Rândui. Reglementa. Stabili. **2** (*compl. indică activități practice, așezări urbane sau rurale etc.*) v. Regula. Sistematiza. **II** fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Regula.

regularisíre s.f. (*înv.*) v. Aranjare. Orânduire. Reglementare. Stabilire.

regularitáte s.f. **1** armonie[1], concordanță, echilibru, proporție, proporționalitate, simetrie, ‹rar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din regularitatea clasicismului.* **2** uniformitate. *Această țesătură se caracterizează prin regularitatea desenelor.* **3** ritmicitate, ‹înv.› regulațe. *Trebuie respectată regularitatea orelor de tratament. Aportul de vitamine al unor fructe depinde de regularitatea cu care acestea sunt consumate.*

regularizá vb. I. tr. (*hidrotehn.; compl. indică cursuri de apă*) a corecta, a regula, a sistematiza. *Cursul râului a fost regularizat din cauza revărsărilor repetate.*

regularizáre s.f. corectare, regulare, sistematizare. *Regularizarea cursului râului a fost obligatorie din cauza revărsărilor repetate.*

regulát, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, activități etc. ale oamenilor*) ‹înv.› regular. *Mersul regulat la biserică era o cutumă în familia lor.* **2** (*despre mișcări, acțiuni etc.*) ritmic. *Bătăile aripilor păsărilor sunt regulate. Legănarea regulată a hamacului îi creează o stare de visare.* **3** (*despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) periodic, sistematic. *Având diabet, merge la controale regulate la medic. Inspecțiile în școli sunt regulate.* **4** (*despre activități, procese fiziologice etc.*) firesc, normal, obișnuit. *Pacientul are un puls regulat. Activitatea în secție se desfășoară într-un ritm regulat.* **5** (*despre procese fiziologice, mișcări etc.*) uniform. *Deși grav rănit, are respirația regulată.* **6** (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) armonios, concordant, echilibrat, proporționat, simetric, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este regulat.* **7** (*despre viața oamenilor, despre modul lor de a gândi etc.*) disciplinat, ordonat. *A trăit mult pentru că a dus o viață regulată. Are o minte regulată.* **8** (*milit.; în opoz. cu „neregulat"; despre oști, trupe*) ‹înv.› regular. *Trupele regulate au un caracter permanent.* **II** adv. (*modal*) **1** exact, normal. *Avionul aterizează regulat, la ora știută. Trenul trece regulat prin această stație, la aceeași oră.* **2** obișnuit, sistematic. *Întârzie regulat la serviciu.* **3** periodic, sistematic. *Fiind diabetic, merge regulat la controale medicale.* **4** (*reg.*) v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant.

regulatív s.n. (*înv.*) **1** v. Directivă. Indicație. Instrucțiune. Îndrumare. Normativ. Normă. Recomandare. **2** v. Îndreptar. Normativ.

regulatór s.n. (*tehn.*) **1** (*la plug*) ‹reg.› dințar, picior, pieptene, sabie. *Regulatorul permite reglarea brazdei în adâncime.* **2** (*tehn.*) ***regulator de presiune*** = reductor de presiune, variator de presiune. *Regulatorul de presiune reglează presiunea mediilor fluide și gazoase;* (*electron.*) ***regulator de temperatură*** = termoregulator, termostat. *Regulatorul de temperatură este un aparat automat pentru controlul și supravegherea temperaturii dintr-o incintă sau dintr-un sistem tehnic;* (*electr.*) ***regulator de tensiune*** = variator de tensiune. *Regulatorul de tensiune reglează curentul, tensiunea sau amperajul într-un circuit electric;* (*tehn.*) ***regulator de turație*** = variator de turație. **3** (*la moară; reg.*) v. Posadă[1]. Schimbătoare (v. *schimbător*).

régulă s.f. **I 1** datină, obicei, rânduială, tipic[1], uz, uzanță, ‹rar› uzaj, ‹înv.› șart[2]. *Se străduia să respecte regulile existente în familia în care a intrat prin căsătorie.* **2** canon, lege, normă, tipic[1]. *Clădirea respectă regulile artei baroce.* **3** indicație, prescripție, ‹înv.› ustav. *În emisiuni speciale de radio sau de televiziune se dau tinerelor mame reguli pentru creșterea copiilor.* **4** normă, precept, principiu, rânduială, ‹înv.› dreptar, lucru, pravilă, scriptură, tocmeală, ‹fig.› comandament. *Nu a încălcat regulile pe care și le-a impus.* **5** ceremonial, ceremonie, etichetă, protocol, rit, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat regula cerută de un astfel de eveniment. Potrivit regulii, trebuie să se îmbrace în smoching.* **6** învățătură, normă, precept, principiu, ‹pop.› poruncă, ‹înv.› lucru, mărturie, mărturisit[1], porunceală, poruncită, zicere, zisă (v. *zis*), ‹fig.› comandament. *Și-a educat copiii după regulile creștine.* **7** disciplină, ordine, rânduială. *Cei mai mulți adolescenți respectă regula impusă de școală.* **8** (*în opoz. cu „dezordine"*) orânduială, ordine, organizare, rânduială, ‹înv.› tocmeală, tocmire, ‹grec.; înv.› eftaxie. *Regula din mapa cu acte este exemplară.* **9** ordine, rânduială, rost, socoteală, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› soroc, ‹înv.› har, ordin. *Cunoaște foarte bine regula lucrurilor în casa în care este menajeră de ani de zile.* **10** (*rar*) v. Exactitate. Exactitudine. Punctualitate. **11** (*fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **12** (*înv.*) v. Învățătură. Pildă. **II** (*mat.*) **1** (*art.*) ***regula de trei simplă*** = ‹înv.› orânduiala de trei, rânduiala de trei. *În regula de trei simplă numerele sunt direct proporționale.* **2** (*rar*) v. Calcul. Operație.

regurgitáre s.f. (*fiziol.*) regurgitație. *Regurgitarea este revenirea în gură a alimentelor din stomac sau din esofag, fără spasmul de vomă, dar însoțit, de obicei, de eructație.*

regurgitáție s.f. (*fiziol.*) regurgitare.

reiát, -ă adj. (*despre țesături, hârtie etc.*) dungat. *Cuvertura de pat este din catifea reiată.*

reieșí[1] vb. IV. **1** intr. (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din"*) a apărea, a decurge, a ieși, a proveni[1], a rezulta, a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care reies din pierderea viziunii lui*

globale. **2** tr. a însemna, a se observa, a rezulta, a se vedea, ‹rar› a urma, ‹fig.› a se desluși, a se desprinde. *Din cele relatate reiese că nu spune adevărul.* **3** intr. a apărea, a rezulta, a se subînțelege. *Vina lui reiese clar din aceste documente.* **4** intr. a se evidenția, a se reliefa, ‹fig.› a transpira. *Din scrierea lui reiese un sentiment al inutilității.*

reieși[2] vb. IV. intr. (*înv.*) v. Izbândi. Izbuti. Reuși.

reieșire s.f. (*înv.*) v. Izbândă. Realizare. Reușită. Succes.

reimpórt s.n. reimportare.

reimportáre s.f. reimport.

reimprimá vb. I. **1** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) a reedita, a republica, a retipări. *A fost reimprimată o importantă antologie a scriitorilor Antichității.* **2** refl. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) a reapărea, a se reedita, a se republica, a se retipări. *După mulți ani de la prima ediție, s-a reimprimat cunoscutul roman al scriitorului.*

reimprimáre s.f. reapariție, reeditare, republicare, retipărire, ‹engl.› reprint. *Se impune reimprimarea operelor marelui poet. Reimprimarea vechilor texte religioase în ediții critice este un eveniment cultural.*

reimprimát, -ă adj. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) reeditat, republicat, retipărit. *Operele reimprimate ale marelui poet s-au epuizat imediat din librării.*

reincarnáre s.f. **1** (*filos., relig.*) reincarnație. *Credința în reincarnare este fundamentală în hinduism și în budism.* **2** (*relig.*) metempsihoză, palingenezie, transmigrație, ‹înv.› transmigrare. *Reincarnarea este concepția potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp.*

reincarnáție s.f. (*filos., relig.*) reincarnare.

reinfectáre s.f. (*med., med. vet.*) reinfecție. *Reinfectarea unor plăgi se produce din cauze ce țin de igienă. Pentru a preveni reinfecatrea cu virusul herpetic, trebuie evitată folosirea aceloraşi tacâmuri sau pahare utilizate de persoanele infectate.*

reinfécție s.f. (*med., med. vet.*) reinfectare.

reinfestáre s.f. (*med., med. vet.*) reinfestație. *Reinfestarea bolnavului s-a produs cu același agent patogen. Posibilitatea reinfestării există doar dacă deparazitarea nu s-a făcut corect.*

reinfestáție s.f. (*med., med. vet.*) reinfestare.

reinstaláre s.f. ‹latin.; înv.› repoziție. *Reinstalarea proprietarului în casă a avut loc după evacuarea acelora care au ocupat-o în mod abuziv.*

reinstaurá vb. I. tr. (*polit.; compl. indică oameni, sisteme politice, guvernări etc. abolite*) a reîntrona, a restaura, ‹înv.› a reînscăuna. *După decenii de dominare comunistă, forțele democratice au reinstaurat un regim democratic.*

reinstaurăre s.f. (*polit.*) reîntronare, restaurare, restaurație[1], ‹înv.› reînscăunare. *Reinstaurarea regimului democratic s-a produs prin revoluție.*

reintegrá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a reîncadra. *Cei concediați nu au mai fost reintegrați în serviciu.* **2** refl., tr. (*sociol.; sub. sau compl. indică oameni, etnii etc.*) a (se) asimila, a (se) include, a (se) integra, a (se) încorpora, a (se) îngloba, ‹înv.› a primi, ‹fig.› a (se) absorbi, ‹fig.; rar› a (se) îneca. *Societatea îi reintegrează pe cei mai mulți dintre imigranți.*

reintegráre s.f. reintegrație, reîncadrare. *Reintegrarea celor concediați nu a mai fost acceptată de conducerea instituției.*

reintegrație s.f. reintegrare, reîncadrare.

reintrodúce vb. III. tr. ‹rar› a restaura. *Religia a fost reintrodusă ca obiect de învățământ în școli.*

reísm s.n. (*filos.*) concretism. *Potrivit reismului, substratul ultim al lumii îl reprezintă lucrurile concrete, materiale.*

reiterá vb. I. tr. (*compl. indică invitații, propuneri etc.*) a înnoi, a repeta. *A reiterat invitația de a participa la vernisajul expoziției sale.*

reiteráre s.f. înnoire, reiterație, repetare. *S-a așteptat la reiterarea invitației de a participa la vernisajul expoziției.*

reiterát, -ă adj. (*despre invitații, propuneri etc.*) reiterativ, repetat. *La invitația reiterată de a participa la vernisajul expoziției a dat pictorului un răspuns afirmativ.*

reiteratív, -ă adj. (*despre invitații, propuneri etc.*) reiterat, repetat.

reiterație s.f. înnoire, reiterare, repetare.

reiví vb. IV. refl. (*despre ființe*) a se întoarce, a reapărea, a reveni[1]. *Mistreții s-au reivit în sat, căutând hrană.*

reivíre s.f. întoarcere, reapariție, revenire. *S-au luat măsuri de protecție a gospodăriilor după reivirea mistreților în sat.*

reizbucní vb. IV. intr. fig. ‹fig.› a se reaprinde, a se redeștepta. *Evocarea evenimentelor trecute face să-i reizbucnească în suflet emoțiile de atunci.*

reîmpachetá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte*) a reambala. *După testarea frigiderului la bancul de probă, angajații magazinului l-au reîmpachetat.*

reîmpachetáre s.f. reambalare. *După testarea aparatelor electrocasnice la bancurile de probă, reîmpachetarea lor se face în cutiile originale.*

reîmpachetát, -ă adj. (*despre obiecte*) reambalat. *Produsele reîmpachetate sunt repuse în vânzare.*

reîmpărți vb. IV. tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a redistribui. *Educatoarele au reîmpărțit jocurile pentru copii.*

reîmpărțíre s.f. redistribuire, redistribuție. *Reîmpărțirea jocurilor pentru copii s-a făcut de către educatoare.*

reîmplantá vb. I. tr. (*pom., agric.; reg.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Replanta. Transplanta.

reîmplantáre s.f. (*pom., agric.; reg.*) v. Replantare. Transplantare. Transplantat[1].

reîmprospătá vb. I. tr. fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a(-și) reaminti, a(-și) rememora. *Cu greu își mai reîmprospătează poezia.*

reîmprospătáre s.f. fig. reamintire, rememorare. *Îi este imposibilă reîmprospătarea poeziei.*

reînarmá vb. I. tr., refl. ‹înv.› a (se) rearma. *În epoca contemporană, cele mai multe state ale lumii nu au ca prioritate să se reînarmeze.*

reînălțá vb. I. tr. (*constr.; compl. indică clădiri, construcții etc.*) a reclădi, a reconstrui, a rezidi, ‹rar› a reedifica. *După incendiu, edilii satului au reînălțat școala.*

reînălțáre s.f. (*constr.*) reclădire, reconstrucție, reconstruire, rezidire, ‹rar› reedificare. *După incendiu, reînălțarea școlii a fost una dintre prioritățile edililor satului.*

reîncadrá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a reintegra. *Cei concediați nu au mai fost reîncadrați în serviciu.*

reîncadráre s.f. reintegrare, reintegrație. *Reîncadrarea celor concediați nu a mai fost acceptată de conducerea instituției.*

reîncépe vb. III. **1** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a relua, ‹reg.› a prencepe, ‹înv.› a reapuca, ‹fig.; înv.› a împrospăta. *Și-a reînceput serviciul după un concediu medical prelungit.* **2** intr. (*despre activitatea din școli, instituții, întreprinderi etc.*) a se redeschide, a se relua. *După vacanță, școlile reîncep. Cursurile de engleză pentru avansați reîncep în semestrul al doilea al anului universitar.* **3** tr. a reînnoi, a relua, a restabili. *A reînceput o prietenie mai veche.*

reîncépere s.f. **1** reluare. *După un concediu medical prelungit, la reînceperea serviciului, a fost întâmpinată cu entuziasm de colegi.* **2** redeschidere, reluare. *După vacanță, reînceperea școlilor este pentru cei mai mulți școlari un prilej de bucurie.*

reînchegă vb. I. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică obiecte, ansambluri etc. alcătuite din elemente care au fost descompuse*) a (se) întregi, a (se) recompune, a (se) reconstitui, a (se) reface. *A reînchegat în gând tot traseul excursiei. Grupul disparat s-a reînchegat imediat.*

reîncorporá vb. I. tr. (*compl. indică teritorii, provincii, state etc.*) ‹înv.› a reîntrupa. *Această provincie a fost reîncorporată în patria-mamă după foarte mulți ani.*

reîncorporáre s.f. ‹înv.› reîntrupare. *Reîncorporarea provinciei în patria-mamă s-a făcut după foarte mulți ani.*

reînființá vb. I. tr. (*compl. indică societăți, asociații, organizații etc.*) a reîntemeia. *A reușit să reînființeze societatea de caritate care fusese desființată ilegal.*

reînființáre s.f. reîntemeiere. *Reînființarea societății de caritate a fost o prioritate pentru ea.*

reînnoí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică acte, documente etc.*) a preschimba, ‹înv.› a preînnoi. *Și-a reînnoit cartea de identitate.* **2** tr., refl. a (se) împrospăta, a (se) primeni. *A reînnoit apa din căldare.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, promisiuni, obligații etc.*) a repeta, ‹înv.› a preînnoi. *Spre seară, au reînnoit atacul. Pentru a se liniști, a rugat-o să-și reînnoiască promisiunea.* **4** tr. a reîncepe, a relua, a restabili. **II** fig. **1** tr. ‹fig.› a ațâța, a scormoni, a stârni, a zgândări, ‹fig.; fam.› a răscoli. *Vederea lui îi reînnoiește mânia.* **2** tr. (*compl. indică fapte, stări, situații etc. din trecut sau*

uitate) a reactualiza, ‹fig.› a dezgropa, a reînvia, ‹fig.; înv.› a dezmormânta. *Ultima discuție în familie a reînnoit probleme litigioase legate de o moștenire.* **3** tr., refl. a (se) împrospăta, a (se) înviora, a (se) primeni. *După ploaie, florile din grădină s-au reînnoit.*

reînnoíre s.f. **1** preschimbare. *Reînnoirea cărții de identitate este obligatorie după un număr de ani.* **2** împrospătare. *A doua zi a fost necesară reînnoirea apei din căldare, pentru a putea fi consumată.* **3** repetare. *A rugat-o să facă o reînnoire a promisiunii pentru a se liniști.*

reînnoít, -ă adj. **1** (*despre acte, documente etc.*) preschimbat. *Cartea de identitate reînnoită are alt format.* **2** fig. împrospătat, regenerat, ‹fig.› înnoit, renăscut. *Natura reînnoită s-a îmbrăcat în verde crud.*

reînregistráre s.f. (*muz.*) rerecording. *Reînregistrarea este procedeul tehnic de suprapunere prin înregistrări consecutive, pe aceeași fonogramă, a mai multe părți instrumentale sau vocale.*

reînsănătoși vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) reîntrema, a (se) reînzdrăveni. *După revenirea gripei, s-a reînsănătoșit mai greu.*

reînsănătoșíre s.f. reîntremare, reînzdrăvenire. *Reînsănătoșirea după boală s-a făcut cu dificultate. Îi urează o reînsănătoșire grabnică.*

reînsănătoșít, -ă adj. (*despre ființe*) reîntremat, reînzdrăvenit. *Reînsănătoșit, a reluat cursurile școlare. A plecat din spital reînsănătoșită după un tratament sever.*

reînscăunà vb. I. tr. (*polit.; înv.; compl. indică oameni, sisteme politice, guvernări etc. abolite*) v. Reinstaura. Reîntrona. Restaura.

reînscăunáre s.f. (*polit.; înv.*) v. Reinstaurare. Reîntronare. Restaurare. Restaurație[1].

reînsufleți vb. IV. **1** tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe*) a reanima. *Paramedicii au reușit să reînsuflețească accidentatul și să-i stabilizeze funcțiile vitale.* **2** refl. (*mai ales fig.; despre natură, vegetație etc.*) a învia, a reînvia, ‹fig.› a renaște. *După o iarnă grea, natura se reînsuflețește.* **3** tr., refl. fig. a (se) reînviora, ‹fig.› a (se) reanima. *Atmosfera din club s-a reînsuflețit după apariția vedetei.*

reînsuflețíre s.f. **1** (*med., med. vet.*) reanimare. *Reînsuflețirea persoanei accidentate a fost posibilă și datorită utilităților moderne din dotarea ambulanței.* **2** (*mai ales fig.*) reînviere, ‹livr.› resurecție. *Primăvara, reînsuflețirea naturii este o binefacere atât pentru oameni, cât și pentru animale.* **3** fig. reînviorare, ‹fig.› reanimare. *După apariția vedetei, reînsuflețirea atmosferei în club a fost imediată.*

reînsuflețít, -ă adj. (*mai ales fig.; despre natură, vegetație etc.*) reînviat, ‹fig.› renăscut. *Pădurea reînsuflețită răsună de trilurile păsărilor.*

reînsuflețitór, -oáre adj. reînvietor. *Aerul de munte este reînsuflețitor.*

reîntări vb. IV. tr., refl. pas. (*constr.; compl. sau sub. gram. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) a (se) reconsolida. *Firma de construcții a reîntărit fundația casei. Se reîntărește clădirea teatrului.*

reîntâlní vb. IV. tr., refl. a (se) regăsi, a (se) revedea. *Cei doi prieteni s-au reîntâlnit după ani de zile.*

reîntâlnire s.f. regăsire, revedere. *Reîntâlnirea celor doi prieteni după ani de zile a fost emoționantă.*

reîntemeià vb. I. tr. (*compl. indică societăți, asociații, organizații etc.*) a reînființa.

reîntemeiére s.f. reînființare.

reîntoárce vb. III. **1** refl. (*despre oameni*) a se returna, a reveni[1], ‹pop.› a se reîntorna. *La bătrânețe, s-a reîntors în satul natal, după ce toată viața a stat în oraș. Alergătorii s-au reîntors la linia de start, deoarece arbitrii au considerat sprintul greșit.* **2** tr. (*înv.; compl. indică bunuri împrumutate, luate etc.*) v. Înapoia[2]. Reda. Restitui.

reîntoárcere s.f. returnare, revenire, ‹pop.› reînturnare. *După ce a stat toată viața în oraș, reîntoarcerea, la bătrânețe, în satul natal a fost un vis împlinit. Reîntoarcerea alergătorilor la linia de start a fost decizia arbitrilor.*

reîntremá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) reînsănătoși, a (se) reînzdrăveni.

reîntremáre s.f. reînsănătoșire, reînzdrăvenire.

reîntremát, -ă adj. (*despre ființe*) reînsănătoșit, reînzdrăvenit.

reîntroná vb. I. **1** tr. (*polit.; compl. indică oameni, sisteme politice, guvernări etc. abolite*) a reinstaura, a restaura, ‹înv.› a reînscăuna. *După decenii de dominare comunistă, forțele democratice au reîntronat un regim democratic.* **2** tr., refl. pas. fig. a (se) restabili, a (se) restatornici. *Noul director a reîntronat ordinea în școală. Pacea s-a reîntronat.*

reîntronáre s.f. **1** (*polit.*) reinstaurare, restaurare, restaurație[1], ‹înv.› reînscăunare. *Reîntronarea regimului democratic s-a produs prin revoluție.* **2** fig. restabilire, restatornicire. *Noul director își propune reîntronarea ordinii în școală. Reîntronarea păcii este o binefacere pentru întreaga lume.*

reîntrupá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică teritorii, provincii, state etc.*) v. Reîncorpora.

reîntrupáre s.f. (*înv.*) v. Reîncorporare.

reîturnà vb. I. **1** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Reîntoarce. Returna. Reveni[1]. **2** tr. (*înv.; compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) v. Da[2]. Înapoia[2]. Plăti. Restitui. Returna.

reîturnáre s.f. **1** (*pop.*) v. Reîntoarcere. Returnare. Revenire. **2** (*înv.*) v. Înapoiere. Rambursare. Rediție. Restituire.

reînviá vb. I. **I** (*mai ales fig.*) **1** tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau organismul lor ori inima, respirația lor*) a resuscita. *Medicii au reușit să reînvie accidentatul care era în comă profundă. După mai multe încercări, i-au reînviat inima.* **2** intr. (*despre natură, vegetație etc.*) a învia, a se reînsufleți, ‹fig.› a renaște. *După o iarnă grea, natura reînvie.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică fapte, stări, situații etc. din trecut sau uitate*) a reactualiza, ‹fig.› a dezgropa, a reînnoi, ‹fig.; înv.› a dezmormânta. *Ultima discuție în familie a reînviat probleme litigioase legate de o moștenire.* **2** (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a intensifica, a înviora, a stimula, ‹fig.› a anima, a însufleți, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca reînvie forțele și energia organismului.* **3** (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a reaminti, a redeștepta, ‹fig.› a chema, a rechema, a revoca[2]. *Când se simte singură și părăsită, își reînvie momentele fericite din viața ei.* **4** (*compl. indică evenimente importante, fapte deosebite etc. din trecut*) a aminti, a evoca, a redeștepta, ‹fig.› a învia. *Reînvie elevilor faptele eroice ale românilor în Războiul de Independență.*

reînviát, -ă adj. **I** (*mai ales fig.*) **1** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre organismul lor ori despre inima, respirația lor*) resuscitat. *Accidentatul reînviat este transportat de urgență la spital. Inima reînviată a început să pompeze normal sângele.* **2** (*despre natură, vegetație etc.*) reînsuflețit, ‹fig.› renăscut. *Pădurea reînviată răsună de trilurile păsărilor.* **II** fig. reactualizat. *Problemele reînviate legate de o moștenire au generat discuții aprinse în familie.*

reînviére s.f. **I** (*mai ales fig.*) **1** (*med., med. vet.*) resuscitare. *În caz de stop cardiac sau de înec, medicii recurg la reînvierea cardiopulmonară. După reînviere, inima a început să pompeze normal sângele.* **2** reînsuflețire, ‹livr.› resurecție. *Primăvara, reînvierea naturii este o binefacere atât pentru oameni, cât și pentru animale.* **II** fig. reactualizare. *Reînvierea unor probleme litigioase legate de o moștenire a generat discuții aprinse în familie.*

reînvietór, -oáre adj. reînsuflețitor. *Aerul de munte este reînvietor.*

reînviorá vb. I. tr., refl. (*mai ales fig.*) ‹fig.› a (se) reanima, a (se) reînsufleți. *Atmosfera din club s-a reînviorat după apariția vedetei.*

reînvioráre s.f. (*mai ales fig.*) ‹fig.› reanimare, reînsuflețire, *După apariția vedetei, reînviorarea atmosferei în club a fost imediată.*

reînzdrăveni vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) reînsănătoși, a (se) reîntrema. *După revenirea gripei, s-a reînzdrăvenit mai greu.*

reînzdrăveníre s.f. reînsănătoșire, reîntremare. *Reînzdrăvenirea după boală s-a făcut cu dificultate. Îi urează o reînzdrăvenire grabnică.*

reînzdrăvenít, -ă adj. (*despre ființe*) reînsănătoșit, reîntremat. *Reînzdrăvenit, a reluat cursurile școlare. A plecat din spital reînzdrăvenită după un tratament sever.*

rejécție s.f. **1** refuzare, rejet, respingere. **2** (*med., med. vet.*) reacție de respingere, rejet. *Rejecția reprezintă ansamblul reacțiilor, în special imunitare, ale organismului primitor împotriva țesuturilor grefate.*

rejét s.n. **I 1** refuzare, rejecție, respingere. *Rejetul cadoului l-a supărat.* **2** (*med., med. vet.*) reacție de respingere, rejecție. **II** (*stil.*) enjambement, ingambament. *Rejetul este cerut de necesități prozodice sau de dorința de a evidenția anumite cuvinte.*

rejetón s.n. **1** (*bot.*) lăstar[1], mladă, mlădiță, pui[1], smicea, telom, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe,rejetoane sau bulbi.* **2** fig. coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este rejeton al unei cunoscute familii princiare.*

relâns s.n. (*j. de cărți*) plusare. *A ieșit din joc din cauza relansului.*

relansá vb. I. intr. (*j. de cărți*) a plusa. *Relansează și așteaptă să vadă dacă plătește cineva.*

relatá vb. I. **1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a înfățișa, a nara, a povesti, a prezenta, a spune, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a relatat cum s-a petrecut accidentul.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) a descrie, a expune, a înfățișa, a prezenta, a reda, a zugrăvi, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a șerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a relatat cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **3** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a afirma, a declara, a mărturisi, a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. și reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A relatat unele lucruri menite să impresioneze.* **4** tr. (*compl. indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a veni cu..., ‹fig.› a desfășura. *A relatat motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **5** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „despre”*) a raporta, ‹rar› a referi, ‹înv.› a paradosi. *Martorul relatează poliției despre accidentul care a avut loc pe autostradă.* **6** intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „despre”, „de”*) a vorbi, ‹înv.› a vorovi. *De multe ori i-a relatat despre copilăria lui nefericită. Cartea despre care i-a relatat a fost reeditată.*

relatáre s.f. **I** arătare, expoziție, expunere, istorisire, înfățișare, narare, povestire, prezentare, ‹livr.› enarare, ‹rar› povestit, relație, ‹înv.› parastisire, povestitură, spunere, spusă (v. *spus*), ‹arg.› galibardeală. *Martorul nu a fost destul de coerent în relatarea circumstanțelor în care s-a petrecut accidentul.* **II** (*concr.*) **1** cuvânt, istorisire, povestire, prezentare, vorbă. *Nu-l întrerupe, să nu-și uite relatarea!* **2** afirmație, aserțiune, cuvânt, declarație, mărturisire, spusă (v. *spus*), vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Relatările lui nu au niciun suport real.*

relatív, -á adj., adv., s.f. **I** adj. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) privitor, referitor. *Informațiile relative la acest eveniment sunt bogate.* **II** adv. (*modal; exprimă ideea de aproximație*) **1** (*precedă un adj.*) aproape, aproximativ, cvasi. *A cumpărat o mașină relativ nouă.* **2** aproape, aproximativ, cam, circa, vreo, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau relativ douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate relativ cinci ani.* **III** s.f. (*gram.*) propoziție relativă. *Relativa arată la ce se limitează acțiunea sau existența unei însușiri ori din ce punct de vedere este emisă comunicarea.*

relativísm s.n. relativitate. *Adevărul se caracterizează prin relativism. Relativismul cunoașterii este evident.*

relativitáte s.f. relativism.

relație s.f. **I 1** (*filos.*) ***relație cauzală*** = cauzalitate. *Relația cauzală este raportul obiectiv între cauză și efect.* **2** (*mat.*) proporție. *Relația este conexiunea între doi sau mai mulți termeni în mulțimea perechilor ordonate de elemente ale unei mulțimi date.* **3** (*la pl.; fiz.*) ***relații de imprecizie*** = relații de incertitudine, relații de nedeterminare; ***relații de incertitudine*** = relații de imprecizie, relații de nedeterminare; ***relații de nedeterminare*** = relații de imprecizie, relații de incertitudine. *Relațiile de nedeterminare sunt formule care exprimă o teoremă din mecanica cuantică, ce afirmă imposibilitatea măsurării simultane, cu împrăștieri statistice oricât de mici, a unor perechi de mărimi fizice.* **II 1** proporție, raport. *În toate tablourile expuse relația dintre armonia liniilor și culoare este desăvârșită. În noul său roman autorul a reușit să păstreze o relație echilibrată între rațiunea și starea afectivă a personajului principal.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) legătură, raport, ‹livr.› contingent, contingență, nex, ‹înv.› legământ, referință, ‹grec.; înv.› schesis. *Între ei există o veche relație de prietenie. Prin relațiile de familie el a reușit să aibă un loc important în viața publică.* **3** aderență, conexiune, corelație, înlănțuire, legătură, raport, ‹livr.› consecuție, intercomunicație, ‹rar› conexitate, contextură. *Acest fenomen nu are nicio relație cu paranormalul.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) comunicare, contact, legătură, raport, ‹înv.› chelemet, ‹fig. ; rar› punte. *Păstrează și acum relația cu un coleg din liceu.* **5** legătură de dragoste, legătură sexuală, ‹fam.› șustă. *Relația ascunsă dintre cele două vedete a fost descoperită de presă.* **6** (*de obicei la pl.* ***relații***) informație, referință. *I-a dat relații foarte bune privind pregătirea ei profesională.* **7** (*rar*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare. **III** (*concr.*) **1** cunoștință, ‹fig.; fam.› pilă[1]. *Nu are nicio relație la care să apeleze pentru a obține o casă.* **2** (*la pl.* ***relații***) cunoscuți (v. *cunoscut*), cunoștințe (v. *cunoștință*), legături (v. *legătură*). *Întrucât are o funcție publică, are foarte multe relații.*

relaționá vb. I. intr. (*despre oameni*) a socializa. *Fiind o fire deschisă, relaționează bine cu toată lumea.*

reláx s.n. **1** destindere, detensionare, relaxare, relaxație, slăbire, ‹rar› destrunare. **2** fig. decrispare, recreere, ‹fig.› deconectare, decontractare, destindere, relaxare, relaxație.

relaxá vb. I. tr., refl. **I . 1** (*compl. sau sub. indică arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) a (se) destinde, a (se) detensiona, a (se) slăbi, ‹înv.› a destruna. *Relaxează arcul după ce țintește. Arcul s-a relaxat.* **2** (*compl. sau sub. indică ființe, corpul lor ori părți ale acestuia*) a (se) destinde, a (se) dezdoi, a (se) îndrepta, a (se) întinde, ‹rar› a (se) dezghemui, a (se) discorda, ‹înv.› a (se) dezgârci. *După ce s-a ridicat de pe scaun, și-a relaxat corpul. Degetele i s-au relaxat dând drumul mânerului genții.* **II** fig. **1** (*compl. sau sub. indică oameni ori situații conflictuale, stări etc.*) a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, ‹fig.› a (se) destinde. *Munca îl relaxează. Atmosfera tensionată de la serviciu s-a mai relaxat.* **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) decrispa, a (se) recrea, ‹fig.› a (se) deconecta, a (se) decontracta, a (se) destinde. *După o zi de învățat, s-a relaxat cu un film bun.* **3** (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) odihni, a (se) reconforta, a (se) recrea, a (se) repauza, ‹fig.› a se deconecta, a se destinde, ‹fig.; înv.› a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se relaxa.*

relaxánt, -á adj. **1** odihnitor, reconfortant, recreativ, recreator. *A petrecut câteva zile relaxante la munte.* **2** liniștitor, recreativ, ‹fig.› deconectant. *Totdeauna un film bun este relaxant.*

relaxáre s.f. **I 1** destindere, detensionare, relax, relaxație, slăbire, ‹rar› destrunare. *Prin relaxarea corzii, se pune în mișcare un mecanism.* **2** destindere, îndreptare, întindere, ‹rar› discordare. *Pentru ca relaxarea degetelor să nu fie dureroasă după eliberarea mânerului genții, se recomandă masarea lor.* **3** (*fon.*) destindere, recursie. *Relaxarea este revenirea la normal a organelor articulatorii, după ce părăsesc poziția de articulare.* **II** fig. **1** decrispare, recreere, ‹fig.› deconectare, decontractare, destindere, relax, relaxație. *Un film bun produce o relaxare benefică.* **2** odihnire, reconfortare, recreere, repauzare, ‹fig.› deconectare, destindere, relaxație, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune. *S-a dus la munte pentru relaxare.* **3** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹fig.› destindere, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de relaxare.*

relaxát, -á adj. **I 1** (*despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) destins, detensionat, discordat, slăbit, ‹rar› destrunat, ‹înv.› slăbănog. *Partida de tenis s-a întrerupt, deoarece plasa era relaxată.* **2** (*mai ales despre mușchii ființelor*) destins, îndreptat, întins. *Mușchii relaxați nu o mai dor.* **II** fig. **1** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹fig.› destins, dulce, senin. *Între colaboratori este o atmosferă relaxată.* **2** (*despre ființe*) calm[2], calmat, liniștit, moale, ‹fig.› destins. *I se pare că este prea relaxat după*

o așa încordare nervoasă. **3** (*despre oameni*) ‹fig.› deconectat, decontractat, destins. *Se simte relaxat după vizionarea filmului.*

relaxáție s.f. **I 1** destindere, detensionare, relax, relaxare, slăbire, ‹rar› destrunare. **II** fig. **1** decrispare, recreere, ‹fig.› deconectare, decontractare, destindere, relax, relaxare. **2** odihnire, reconfortare, recreere, repauzare, ‹fig.› deconectare, destindere, relaxare, ‹fig.; pop. și fam.› moliciune.

relectúră s.f. (*rar*) v. Recitire.

relegá vb. I. tr. (*jur.*) **1** (*compl. indică oameni*) a alunga, a exila, a goni, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a surghiuni, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost relegat din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **2** (*compl. indică cetățeni străini*) a expulza. *Pentru că l-au prins furând din magazine, emigrantul a fost relegat din Germania.*

relegáre s.f. (*jur.*) **1** alungare, exilare, gonire, izgonire, ostracizare, proscriere, relegație, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După relegare, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.* **2** expulzare, relegație, ‹înv.› expulzie. *S-a hotărât relegarea emigrantului din cauză că a fost prins furând din magazine.*

relegát, -ă adj., s.m., s.f. (*jur.*) **1** adj., s.m., s.f. alungat, exilat, gonit, izgonit, pribeag, proscris, surghiunit, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele relegate din motive politice nu s-au mai întors.* **2** adj. (*despre cetățeni străini*) expulzat. *Emigrantul relegat a fost obligat să se întoarcă în țara sa.*

relegáție s.f. (*jur.*) **1** alungare, exilare, gonire, izgonire, ostracizare, proscriere, relegare, surghiunire, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. **2** expulzare, relegare, ‹înv.› expulzie.

relevá vb. I. **1** tr. a accentua, a evidenția, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a reliefa, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a relevat importanța proiectului.* **2** tr. a nota[1], a observa, a remarca, a reține, a semnala, a sublinia. *Trebuie să relevăm faptul că se dă sănătății copiilor o atenție deosebită.* **3** tr. (*compl. indică ilegalități, abateri etc.*) a arăta, a dezvălui, a revela, a sesiza. *Comisia a relevat procuraturii neregulile financiare descoperite în instituție.* **4** tr. a arăta, a atesta, a denota, a indica, a vădi, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectați relevă faptul că nu dormise toată noaptea.* **5** refl. a se dezvălui, a se dovedi, a se învedera, a se manifesta. *Specificul național se relevă mai pregnant atunci când ne înfruntăm cu probleme universale.* **6** tr. a păstra, a reține. *Este bine să relevăm aspectele utile ale acestei acțiuni.*

relevábil, -ă adj. notabil, ‹rar› semnalabil. *Coincidența celor două evenimente este un fapt relevabil.*

relevánță s.f. **1** importanță, însemnătate, pondere, valoare, ‹fig.› accent, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *Argumentele științifice au avut relevanță deosebită în cadrul dezbaterilor.* **2** importanță, însemnătate, valoare, ‹înv.› însemnanță, notabilitate. *Și astăzi suntem conștienți de relevanța descoperirii antibioticelor. Sunt amănunte fără relevanță.* **3** importanță, însemnătate, semnificație, valoare, ‹fig.› dimensiune, preț. *Viața ei a căpătat o altă relevanță din momentul apariției copilului.*

releváre s.f. **1** accentuare, arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevație, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. *Vorbitorul s-a limitat la relevarea importanței proiectului.* **2** observare, relevație, remarcare, semnalare, sesizare, subliniere. *Relevarea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.*

relevăție s.f. **1** accentuare, arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevare, reliefare, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. **2** observare, relevare, remarcare, semnalare, sesizare, subliniere.

relevéu s.n. (*arhit., constr.*) ridicare. *Arhitecți cunoscuți au contribuit la releveul noului cartier rezidențial al capitalei.*

relíct, -ă s.n., s.f. **1** s.n. rămășiță[1], relicvă, reminiscență, rest, urmă, vestigiu. **2** s.f. specie relictă. *Relicta a supraviețuit, în decursul timpurilor geologice, dispariției florei sau faunei din care făcea parte.*

relícvă s.f. **1** rămășiță[1], relict, reminiscență, rest, urmă, vestigiu. *Arheologii au descoperit câteva relicve din perioada geto-dacă.* **2** (*la pl.* ***relicve***; *relig. creștină*) moaște, ‹rar› vestigii (v. *vestigiu*), ‹înv.› despuieri (v. *despuiere*), rămășițe (v. *rămășiță*[1]). *Relicvele Sfintei Parascheva se găsesc în Catedrala Mitropolitană din Iași.*

reliéf s.n. **I 1** (*geomorf.*) configurație, conformație. *Regiunea are relief montan.* **2** (*geomorf.*) ***relief eolian*** = depozit eolian, formațiune eoliană. *Originea reliefului eolian se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului.* **3** (*a. plast.*) ***relief scund*** = basorelief, ‹rar› semirelief. *Reliefurile scunde de pe Columna lui Traian sunt renumite.* **II** fig. **1** contur, formă. *În semiîntuneric, nu mai vede bine, scrierea pierzându-și reliefu.* **2** plasticitate, ‹fig.› forță, strălucire. *Construcția folosită de autor în acest roman nu are relief. Calitatea esențială a frazei lui Creangă este reliefu ei.*

reliefá vb. I. **1** refl. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluși, a se distinge, a se evidenția, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se vedea, ‹rar› a se detașa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munții se reliefează pe linia orizontului.* **2** tr. (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului; constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a arăta, a contura, a evidenția, a marca, a mula, a sublinia. *Taiorul îi reliefează talia fină.* **3** tr. a accentua, a evidenția, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a sublinia, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a reliefat importanța proiectului.* **4** refl. a se evidenția, a reieși[1], ‹fig.› a transpira. *În scrierea lui se reliefează un sentiment al inutilității.* **5** tr. (*compl. indică stilul unei opere, exprimarea cuiva, noțiuni, idei, trăsături de caracter ale oamenilor etc.*) ‹fig.› a colora, a nuanța. *Își reliefează vocabularul cu foarte multe englezisme.*

reliefánt, -ă adj. (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, vădit, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne reliefante de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era reliefantă.*

reliefáre s.f. **1** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) conturare, delimitare, evidențiere, precizare, profilare, proiectare. *Pe timp senin se observă reliefarea munților în depărtare.* **2** accentuare, arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevare, relevație, subliniere, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare.

reliefát, -ă adj. **1** accentuat, evidențiat, întărit, potențat, subliniat[2], ‹fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă reliefată de lirism.* **2** accentuat, evident, pronunțat, vizibil, ‹fig.› îngroșat, marcat[2]. *Vorbește cu o reliefată pronunție ardelenească.*

religie s.f. **I** (*relig.*) **1** confesiune, credință, cult[1], rit, ‹înv. și pop.› lege, ‹înv.› crezare, ‹fig.; înv.› staul. *Cei mai mulți români aparțin religiei creștine ortodoxe.* **2** (*art.*) ***religia creștină*** = creștinism, cristianism, cruce, legea cea nouă (v. *lege*), legea lui Hristos (v. *lege*), legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), legea nouă (v. *lege*), ‹rar› creștinătate, ‹înv.› hristianism, hristianitate. *Religia creștină are la bază Vechiul Testament și Noul Testament și credința în Iisus Hristos;* ***religia mahomedană*** = islam, islamism, legea lui Mahomed (v. *lege*), mahomedanism, musulmanism, ‹înv.› mahometism, ‹fig.› semilună. *Religia mahomedană este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran;* ***religia mozaică*** = evreism, iudaism, legea lui Moise (v. *lege*), legea veche (v. *lege*), mozaism. *Preceptele religiei mozaice sunt cuprinse în Vechiul Testament.* **II** fig. crez, ‹fig.› cult[1]. *Pentru Caragiale scrisul era o religie.*

religionár, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Bisericesc. Eclezial. Ecleziastic. Religios. Spiritual.

religiós, -oásă adj., s.m. (*relig.*) **I** adj. **1** bisericesc, eclezial, ecleziastic, spiritual, ‹înv.› duhovnicesc, religionar. *Dogmele religioase trebuie respectate cu sfințenie. Mulți cărturari au lucrat la traducerea și tipărirea cărților cu caracter religios.* **2** (*despre cărți, obiecte, podoabe etc.*) bisericesc, sfânt, ‹înv. și reg.› sânt. *Are în bibliotecă multe cărți religioase. La slujbă, preoții îmbracă veșmintele religioase.* **3** bisericesc, divin. *În fiecare duminică ascultă slujbele religioase.* **4** (*despre preoți, pastori*) bisericesc, duhovnicesc, spiritual, sufletesc. *Starețul mănăstirii este părintele religios al tânărului scriitor.* **5** (*despre oameni*) credincios, cucernic, cuvios, evlavios, pios, plecat[2], preacredincios, smerit, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios,

blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om religios, cu frica lui Dumnezeu.* **II** s.m. (*înv.*) v. Călugăr. Monah. Părinte.

religiozitáte s.f. **1** (*relig.*) credință, cucernicie, cuviosenie, cuviosie, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, smerenie, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Religiozitatea lui este recunoscută de toți.* **2** fig. rigurozitate, strictețe. *Adevărații credincioși păzesc cu religiozitate preceptele religioase.*

relocá vb. I. tr., refl. a (se) relocaliza.

relocalizá vb. I. tr., refl. a (se) reloca. *A relocalizat sediul firmei.*

reluá vb. I. **1** tr. (*compl. indică teritorii, țări, localități etc.*) a recâștiga, a recuceri, a reocupa, ‹înv.› a recuprinde. *După o primă înfrângere, trupele au reușit să reia teritoriul pierdut.* **2** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a reîncepe, ‹reg.› a prencepe, ‹înv.› a reapuca, ‹fig.; înv.› a împrospăta. *Și-a reluat serviciul după un concediu medical prelungit.* **3** refl. (*despre activitatea din școli, instituții, întreprinderi etc.*) a se redeschide, a reîncepe. *După vacanță, școlile se reiau. Cursurile de engleză pentru avansați se reiau în semestrul al doilea al anului universitar.* **4** tr. a reîncepe, a reînnoi, a restabili. *După scurt timp a reluat o prietenie mai veche.* **5** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a continua, a urma. *Și-a reluat drumul după un scurt popas. Din cauza bolii a întrerupt studiile, dar le va relua în primăvară.* **6** tr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; mai ales fam.*) a începe, a repeta, ‹pop. și fam.› a porni. *Ai vorbit despre asta și ieri. Iar o reiei?*

reluáre s.f. **1** recâștigare, recucerire, reocupare. *Reluarea teritoriului pierdut s-a făcut după lupte grele.* **2** reîncepere. *După un concediu medical prelungit, la reluarea serviciului, a fost întâmpinată cu entuziasm de colegi.* **3** redeschidere, reîncepere. *După vacanță, reluarea școlilor este pentru cei mai mulți școlari un prilej de bucurie.* **4** continuare. *Reluarea discuției are loc la o cafea.*

reluctánt, -ă adj. (*despre oameni*) încăpățânat, îndărătnic, nătâng, obstinat, recalcitrant, refractar, ‹pop. și fam.› dârz, ‹pop.› încăinit, înțestat, sanchiu, ‹fam.; deprec. sau peior.› capsoman, căpățânos, ‹înv. și reg.› îndărătnat, ‹reg.› dâcos, dugos, inacciu, opac[3], ‹înv.› capeș, împoncișat, renitent, retiv, ‹fig.; pop.› nărăvaș, ‹fig.; fam.› căpos, ‹fig.; reg.› înțesat, țestos. *Este atât de reluctant, încât nu poți ajunge la o soluție cu el.*

reluctánță s.f. (*fiz.*) **1** rezistență magnetică. *Reluctanța este egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit și fluxul magnetic care străbate circuitul.* **2** ***reluctanță specifică*** = reluctivitate. *Reluctanța specifică este o mărime caracteristică materialelor magnetice, egală cu reluctanța unui cub confecționat din materialul respectiv și având muchia egală cu unitatea.*

reluctivitáte s.f. (*fiz.*) reluctanță specifică.

remaiáj s.n. remaiat, remaiere.

remaiát s.n. remaiaj, remaiere. *A dus ciorapii la remaiat.*

remaiére s.f. remaiaj, remaiat.

remanént, -ă adj. (*despre stări, senzații, sentimente etc.*) persistent, stăruitor. *Are o durere remanentă de cap. Gândul că va câștiga la concurs premiul cel mare devenea din ce în ce mai remanent.*

remanénță magnetică s.f. (*fiz.*) magnetizare remanentă, magnetizare reziduală. *Remanența magnetică este starea de polarizare a unui corp electric, păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior.*

remarcă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a reține, a sesiza, a surprinde, a vedea, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a remarcat noul look al fetei.* **2** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc. care se află într-un grup, într-o adunare*) a ochi[2], a urmări. *O remarcase pe fată la o petrecere.* **3** tr. a constata, a înțelege, a observa, a pricepe, a sesiza, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A remarcat că un virus a pătruns în computer.* **4** tr. a nota[1], a observa, a releva, a reține, a semnala, a sublinia. *Trebuie să remarcăm faptul că se dă sănătății copiilor o atenție deosebită.* **5** refl. impers. a se cunoaște, a se observa, a se vedea. *După ordinea din casă, se remarcă că ai fost tu aici.* **6** refl. a se constata, a se impune, a se observa, a se vedea. *Privind cu atenție picturile celor doi artiști, se remarcă, din primul moment, o mare deosebire între ele.* **II** refl. **1** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se detașa, a se distinge, a se evidenția, a se ilustra, a se singulariza, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se remarcă și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se remarcă prin originalitate.* **2** (*despre oameni*) a se afirma, a se evidenția, a se impune, a se lansa, ‹fig.› a triumfa. *A reușit să se remarce în lumea muzicală.* **3** a se caracteriza, a se distinge, a se evidenția, a se individualiza. *Această perioadă se remarcă printr-o dezvoltare economică rapidă.*

remarcábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre personalități*) important, însemnat, marcant, ‹fam.› ditamai, ‹reg.› socotit[2], ‹fig.› înalt, proeminent. *Maiorescu a fost o personalitate remarcabilă a timpului său. Este un demnitar remarcabil în guvern.* **2** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], titanic[1], ‹rar› eminentisim, ‹pop.› șoiman, ‹fam.› senzațional, ‹reg.› țonțoroi, țunțurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat remarcabilului artist întreaga carieră.* **3** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, semnificativ, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție remarcabilă la dezvoltarea literaturii.* **4** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) admirabil, deosebit, excelent, grozav, încântător, minunat, ‹fam.› senzațional, ‹înv.› exchizit. *A scris o carte remarcabilă.* **5** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, ‹fam.› senzațional. *La olimpiadă, succesul echipei noastre de gimnastică a fost remarcabil.* **6** epocal, memorabil. *Această invenție este un eveniment remarcabil în istoria omenirii.* **7** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă remarcabilă.* **II** adv. (*modal*) admirabil, deosebit, excelent, ‹fam.› senzațional. *La recepție s-a purtat remarcabil.*

remarcáre s.f. **1** observare, relevare, relevație, semnalare, sesizare, subliniere. *Remarcarea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.* **2** afirmare, evidențiere, impunere. *Remarcarea lui ca poet a fost târzie.*

remárcă s.f. comentariu, considerație, considerent, constatare, idee, observare, observație, opinie, părere, reflecție, reflexie, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹înv.› luare de seamă, respect. *Îl interesează remarcile din presă în legătură cu poeziile sale.*

remastícă vb. I. intr. (*fiziol.; despre animale rumegătoare*) a rumega, a rumina. *Vacile remasticau în grajd.*

remasticáre s.f. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticație, rumegare, rumegat[1], ruminare, ruminație, ‹reg.› rumeg.

remasticáție s.f. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticare, rumegare, rumegat[1], ruminare, ruminație, ‹reg.› rumeg.

remărítă vb. I. refl. (*despre femei*) a se recăsători. *S-a remăritat la cinci ani după moartea soțului.*

remăritátă adj. (*despre femei*) recăsătorită. *Tânăra remăritată este convinsă că noul mariaj va fi mai bun.*

rembrandtián, -ă adj. (*a. plast.*) rembranesc. *Pictează în manieră rembrandtiană.*

rembranésc, -ă adj. (*a. plast.*) rembrandtian.

remediá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, situații etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) optimiza. *Situația financiară a populației a început să se remedieze după încetarea crizei economice.* **2** tr. (*compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a amenda[2], a corecta, a corija, a emenda, a îndrepta, a rectifica, a retușa, ‹înv.› a (se) corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul remediază greșelile făcute de elevi.* **3** tr. a corecta, a

corija, a îmbunătăți, a îndrepta, a rectifica, a repara, a retuşa. *Croitorul îi remediază croiul sacoului.* **4** tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică stări de lucruri, concepții etc.*) a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) înnoi, a (se) reforma. *Este însuflețit de dorința de a remedia mentalitatea oamenilor.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoşi. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

remediére s.f. **1** îmbunătățire, îndreptare, optimizare, ‹înv.› reformație. *Remedierea situației financiare a populației a început după încetarea crizei economice.* **2** amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, retuş, retuşare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Remedierea greşelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **3** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, reparare, retuş, retuşare. *Își duce sacoul la croitor pentru remedierea croiului.*

remédiu s.n. **1** (*farm.*) doctorie, medicament, ‹rar› elixir, ‹pop. şi fam.› leac, ‹pop.› dres[2], ‹înv. şi reg.› medicină, spițerie, ‹reg.› orvoşag, ‹înv.› specificiu, vracevanie, ‹latin.› auxiliu, ‹peior.› doftoricale. *Doctorul i-a recomandat un remediu eficient pentru gripă.* **2** soluție, ‹fig.› antidot, derivativ, ‹fig.; pop. şi fam.› leac. *Munca este remediul plictiselii.*

rememorá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a (-şi) reaminti, ‹înv.› a se uita, ‹fig.› a(-şi) reîmprospăta. *Cu greu îşi mai rememorează poezia.* **2** (*constr. cu forma neacc. a pron. în ac.; compl. indică oameni, obiecte, fenomene etc. percepute anterior*) a aminti, a vedea. *Când se uită la băiat, îl rememorează pe tatăl lui.*

rememoráre s.f. reamintire, ‹fig.› reîmprospătare. *Îi este imposibilă rememorarea poeziei.*

rememoratív, -ă adj. (*rar*) v. Comemorativ. Memorial.

remeneácă s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie.

rémeş s.n. (*reg.*) ‹reg.› răvaş. *Remeşele sunt şanțurile făcute pe suprafața pietrei de la moară.*

remeție s.f. (*bis.; rar*) v. Schimnicie. Schit. Sihăstrie.

remf s.m. (*bot.*) *Aristolochia clematitis*; curcubețea, curcubețică, ‹pop.› desagii-popii (v. *desagă*), ‹reg.› boaşele-popii (v. *boaşă*), buruiană-de-remf, coaiele-popii (v. *coi*[1]), fasolea-cioarei (v. *fasole*), fasolică, ghemele-popii (v. *ghem*), lepădătoare (v. *lepădător*), lingura-frumoaselor (v. *lingură*), lingura-popii (v. *lingură*), locotiță, lungorice, lupariță, mărul-lupului (v. *măr*[1]), piperul-lupului (v. *piper*), poama-vulpii (v. *poamă*), puturoasă (v. *puturos*), turta-lupului (v. *turtă*).

remineralizáre s.f. (*med., biol.*) remineralizație. *Prin remineralizare un organism redobândeşte mineralele până la compoziția normală.*

remineralizáție s.f. (*med., biol.*) remineralizare.

reminiscénță s.f. rămăşiță[1], relict, relicvă, rest, urmă, vestigiu. *Arheologii au descoperit câteva reminiscențe din perioada geto-dacă.*

remís, -ă adj. (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], încredințat, înmânat, întins[2], predat, transmis. *Citația remisă este de la judecătorie.*

remisíbil, -ă adj. (*despre fapte, gesturi, moduri de comportament etc.*) justificabil, motivabil, scuzabil, ‹fran.› pardonabil. *Mijloacele folosite pentru a se afirma sunt remisibile din punctul lui de vedere.*

remisiúne s.f. **1** (*med., med. vet.*) remitență. *Remisiunea este dispariția temporară a manifestărilor unei boli.* **2** încredințare, înmânare, predare, remitere, transmitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. *Remisiunea citației i-a fost făcută de către poştaş.* **3** (*livr.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire. **4** (*înv.; adesea cu determ. care indică felul*) v. Dispensă. Scutire.

remíte vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a încredința, a înmâna, a întinde, a preda, a transmite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poştaşul i-a remis o citație.* **2** (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înainta, a înmâna, a preda, a prezenta, a transmite, ‹pop.› a băga. *Şi-a remis demisia la direcția instituției.* **3** (*compl. indică afaceri, tranzacții etc.*) a amâna. *A remis tranzacția din cauza lipsei unor acte.* **4** (*înv.; compl. indică bunuri împrumutate, luate etc.*) v. Înapoia[2]. Reda. Restitui. **II** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Dezmetici. Reculege. Reveni[1].

remitént s.m. (*econ.*) girant, ‹înv.› stătător bun. *Remitentul transmite un titlu de credit unei alte persoane prin girarea ei.*

remiténtă s.f. (*med. , med. vet.*) remisiune.

remítere s.f. **1** încredințare, înmânare, predare, remisiune, transmitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. **2** depunere, înaintare, înmânare, predare, prezentare, transmitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Remiterea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.*

remíză s.f. (*fin.*) comision, ‹înv.› provizion, ‹grec.; înv.› promitie. *Un anumit procent din împrumut este remiza băncii.*

remodeláj s.n. (*chir.*) remodelare.

remodeláre s.f. (*chir.*) remodelaj. *În chirurgia plastică se fac operații de remodelare a feței sau a altor părți ale corpului.*

remonstrá vb. I. (*înv.*) **1** tr. v. Obiecta. Reproşa. Spune. Zice. **2** intr. (*despre oameni*) v. Protesta.

remonstráre s.f. (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproş.

remónt s.n. (*tehn.*) depanare, depanație, reparare, reparat[1], reparație, ‹pop. şi fam.› dregere. *Remontul frigiderului s-a făcut într-un atelier de specialitate.*

remontă vb. I. tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) energiza, a (se) înviora, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a renaşte. *Un somn bun l-a remontat. După o cură de vitamine s-a mai remontat.*

remontáre s.f. fig. înviorare, refacere, restabilire, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, renaştere, ‹fig.; rar› redresament. *Remontarea organismului se face simțită după o cură de vitamine.*

remorcá vb. I. tr. (*compl. indică camioane, vagoane, vapoare etc.*) a tracta. *Un camion a remorcat un autoturism care a rămas fără frâne.*

remorcáj s.n. remorcare, tractare, ‹rar› remorcație.

remorcáre s.f. remorcaj, tractare, ‹rar› remorcație. *Pentru remorcare se folosesc cabluri groase.*

remorcát, -á adj. (*despre vehicule*) tractat. *Autoturismul remorcat a rămas fără frâne.*

remorcáție s.f. (*rar*) v. Remorcaj. Remorcare. Tractare.

remórcă s.f. (*arg.*) v. Nevastă. Soție.

remová vb. I. tr., refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta.

remunerá vb. I. tr. (*econ.*) a onora, a plăti, a retribui, ‹înv.› a solda. *Patronul a remunerat munca prestată de angajații săi.*

remuneráre s.f. plată, remunerație, retribuire, retribuție, ‹rar› remunerariu. *Remunerarea i s-a părut cam mică pentru munca depusă.*

remunerárіu s.f. (*rar*) v. Plată. Remunerare. Remunerație. Retribuire. Retribuție.

remuneratív, -ă adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este remunerativ pentru ambele părți.*

remuneratóriu, -íe adj. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic.

remunerăție s.f. **1** leafă[1], retribuție, salariu, ‹pop. şi fam.› simbrie, ‹reg.› bir, lohn, ‹înv.› hac, nafaca, năiem, ‹turc.; înv.› ghiundelic. *Remunerațiile au scăzut în ultimul timp.* **2** plată, remunerare, retribuire, retribuție, ‹rar› remunerariu.

remuşcáre s.f. (*adesea constr. cu vb. „a avea”*) căință, mustrare, părere de rău, pocăință, regret, ‹livr.› compunctiune, ‹rar› contriție, penitență, pocăială, ‹fam.› tristețe, ‹înv.› căială, căire, pocaianie, smerenie, ‹grec.; înv.› epitimie[1], ‹fran.; înv.› repentir, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Remuşcarea târzie nu foloseşte nimănui.*

renál, -ă adj. (*med. , med. vet.; despre boli*) nefritic. *Colica renală este foarte dureroasă.*

renascentín, -á adj. (*rar*) v. Renascentist.

renascentíst, -ă adj. ‹rar› renascentin. *Filosofia renascentistă se definește prin laici-*

zarea concepțiilor despre om, natură și realitate.

renáște vb. III. intr. fig. **1** (*despre natură, vegetație etc.*) a învia, a se reînsufleți, a reînvia. *După o iarnă grea, natura renaște.* **2** a se înviora, a se regenera, ‹fig.› a se înnoi. *Primăvara, pădurile de foioase renasc.* **3** (*despre stări, sentimente etc.*) a reapărea. *În sufletul lui renasc nădejdi și dorințe noi. Eroismul renaște, luând proporții de masă.* **4** (*despre ființe*) a se energiza, a se înviora, a se reface, a se restabili, a se revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹fig.› a împrospăta, a se redresa, a se remonta. *După o cură de vitamine a renăscut.*

renáștere s.f. **I** (*ist., arte; și nm. pr.*) ***renaștere timpurie*** = quattrocento. *Renașterea timpurie este cultura italiană din sec. al XV-lea, care reprezintă perioada umanismului renascentist.* **II** fig. **1** înviorare, reviriment. *Între cele două războaie mondiale în cultura română a avut loc o renaștere literară importantă.* **2** înviorare, refacere, restabilire, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, remontare, ‹fig.; rar› redresament. *După o cură de vitamine renașterea organismului se face simțită.* **3** regenerare, ‹fig.› înnoire. *Primăvara, are loc renașterea pădurilor de foioase.*

renăscút, -ă adj. fig. **1** (*despre natură, vegetație etc.*) reînsuflețit, reînviat. *Pădurea renăscută răsună de trilurile păsărilor.* **2** împrospătat, regenerat, ‹fig.› înnoit, reînnoit. *Natura renăscută s-a îmbrăcat în verde crud.*

rendez-vous [randé'vu] s.n. (*fran.*) v. Întâlnire.

réndită s.f. (*înv.*) v. Rentă.

renegá vb. I. tr. **1** (*compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) a contesta, a dezminți, a infirma, a nega, a tăgădui, ‹livr.› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Știrea privind majorarea prețului la gaze a fost renegată.* **2** (*compl. indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a abjura, a aboli, a se dispensa, a renunța, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra și-a renegat propria religie.* **3** (*compl. indică oameni*) a repudia, a respinge, ‹fig.› a excomunica. *Când a ajuns o persoană publică, și-a renegat părinții de condiție modestă.*

renegáre s.f. **1** contestare, dezmințire, negare, negație, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. și reg.› tăgădaș, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduință. *Comunicatul dat cuprindea renegarea știrii privind majorarea prețului la gaze.* **2** abandonare, abjurare, abjurație, abolire, apostazie, renunțare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma renegării propriei religii.* **3** abnegare[2], contestare, dezmințire, negare, negație, tăgadă, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegație. *Renegarea propriei religii este o impietate.* **4** repudiere, respingere, ‹fig.› excomunicare. *Renegarea părinților i-a atras oprobriul public.*

renegát, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) apostat, ‹înv.› preastâpnic, ‹grec.; înv.› paravat, ‹slavon.; înv.› otstâpnic, ‹fig.; înv. și pop.› lepădat[2], ‹fig.; înv.› lepădător. *Biserica l-a considerat un renegat.*

renghi s.n. (*pop. și fam.*) v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Strengărie.

renglót s.m. (*bot.*) *Prunus insititia*; goldan, ‹reg.› crichin, culcuduș, culducușă, prun-gogoneț, prun-sălbatic, ‹înv.› duducel.

renglótă s.f. (*bot.*) goldană, ‹rar› mirabelă, ‹reg.› crichină.

rénie s.f (*geomorf.*) ‹reg.› prundiș. *Renia este o porțiune joasă și convexă în meandrul unui râu.*

renitént, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

renoloáre s.f. (*bot.; rar*) v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*).

renová vb. I. tr. tr. (*compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a moderniza, a preface, ‹fam.› a sulimeni, ‹înv. și reg.› a preînnoi, a prenoi. *Și-a renovat apartamentul. Au renovat hotelul pentru a putea fi repus în circuitul turistic național.*

renováre s.f. **1** modernizare, prefacere, renovație, ‹înv.› preînnoire. *A fost necesară renovarea hotelului pentru a fi repus în circuitul turistic național.* **2** fig. inovare, inovație, înnoire. *Spiritul de renovare trebuie să înlocuiască rutina.*

renovát, -ă adj. (*despre construcții, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) modernizat, prefăcut, refăcut. *Apartamentul renovat este de nerecunoscut. Hotelul renovat a fost repus în circuitul turistic național.*

renovátor, -oáre adj. fig. inovator, înnoitor. *Spiritul renovator trebuie să înlocuiască rutina.*

renovație s.f. modernizare, prefacere, renovare, ‹înv.› preînnoire.

rentá vb. I. intr. impers. a face, a merita, ‹reg.› a osâmbri. *Rentează să mergem anul acesta la munte. I se pare ieftin, rentează să-l cumpere.*

rentábil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor, rodnic. *Contractul este rentabil pentru ambele părți.* **2** economic, economicos, ieftin, ‹înv.› economiesc. *A inventat un procedeu rentabil de încălzire a locuințelor.* **II** adv. (*modal*) avantajos, bine, convenabil, profitabil. *Marfa se vinde rentabil.*

rentabilitáte s.f. **1** profitabilitate. *Rentabilitatea unui plan de afaceri poate fi calculată de specialiști. Rentabilitatea tranzacțiilor de acest gen va fi mare în următorii ani.* **2** economicitate. *Trebuie ca proiectele propuse spre a fi aprobate să se caracterizeze prin rentabilitate.*

rentabilizá vb. I. tr. (*ec.*) eficientiza. *S-au luat măsuri pentru a rentabiliza producția.*

rentabilizáre s.f. (*ec.*) eficientizare. *S-au luat măsuri pentru rentabilizarea producției.*

réntă s.f. **1** ‹înv.› rendită. *Primește lunar o rentă.* ***2 rentă viageră*** = ‹înv.› vitaliție, ‹ieșit din uz› tontină. *Fiind campion mondial la natație, primește o rentă viageră din partea statului.*

renúme s.n. **1** celebritate, faimă, glorie, prestigiu, reputație, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.› aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus renumele în lumea autorilor de romane SF.* **2** faimă, notorietate, prestigiu, reputație, vază[1], ‹înv. și reg.› vâlvă. *Brâncuși este un sculptor de renume mondial.* **3** faimă, popularitate, reputație, ‹înv.› poporalitate, ‹fig.› priză. *Interesul pentru soarta bătrânilor și a copiilor fără cămin i-a adus renume în rândul concetățenilor.* **4** faimă, veste, ‹pop.› pomină. *Faptelor sale de vitejie le-a mers renumele pretutindeni.* **5** faimă, nume, reputație. *Și-a câștigat renumele în lumea modei.* **6** onoare, prestigiu, reputație. *Face tot posibilul să salveze renumele familiei.*

renumít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], reputat, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Faptele sale de arme au rămas renumite. Este autorul unor aforisme renumite.* **2** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, reputat, vestit. *Este un romancier renumit.*

renunțá vb. I. intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) **1** (*jur.*) a desista, ‹rar› a repudia. *Renunță la dreptul de proprietate. Judecătorul renunță la judecarea acestui caz.* **2** (*compl. indică domenii de activitate, acțiuni, planuri etc.*) a abandona, a abzice, a lăsa. *În viitorul apropiat va renunța la acest plan ineficient.* **3** (*compl. indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a abjura, a aboli, a se dispensa, a renega, a repudia, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra a renunțat la propria religie.* **4** ‹fig.› a abdica. *A renunțat la propriile principii de viață.* **5** a abandona, a ceda, a se opri, ‹fig.› a capitula, a dezarma. *Boxerul a renunțat în repriza a doua.* **6** a se dispensa, a se lipsi, a se scăpa, ‹reg.› a se dehlemeti. *Nu poate să renunțe la ochelari.* **7** a se priva, a-și refuza. *Nu a renunțat la nicio plăcere în concediu.* **8** ‹fig.› a depune. *Politicianul a renunțat la mandat.* **9** (*cu determ. care indică funcții, demnități etc.*) ‹fig.; înv.› a lepăda. *A renunțat la funcția de ministru, întorcându-se la meseria de bază.* **10** a se lăsa, ‹fig.; pop.› a se lepăda, ‹fig.; înv.› a se dezbrăca. *A renunțat la droguri din cauza bolii.* **11** a se despărți, a se lipsi. *Nu vrea să vândă pentru că nu poate renunța la casa părintească.*

renunțáre s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) **1** abandonare, abjurare, abjurație, abolire, apostazie, renegare, repudiere, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma renunțării la propria religie.* **2** (*jur.*) cedare, cesiune,

‹rar› repudiere. *Renunțarea la bunuri a fost voluntară.* **3** abandon, abandonare, cedare, ‹fig.› capitulare. *Renunțarea boxerului s-a produs în repriza a doua.* **4** ‹fig.› abdicare. *A refuzat renunțarea de la principiile proprii.*

renúră s.f. (*tehn.*) canelură, nut, uluc, ‹rar› răclitură. *Renura de pe suprafața cilindrică a unei piese servește la asamblarea acesteia cu o altă piesă canelată.*

reocupá vb. I. tr. (*compl. indică teritorii, țări, localități etc.*) a recâștiga, a recuceri, a relua, ‹înv.› a recuprinde. *După o primă înfrângere, trupele au reușit să reocupe teritoriul pierdut.*

reocupáre s.f. recâștigare, recucerire, reluare. *Reocuparea teritoriului pierdut s-a făcut după lupte grele.*

reoglíndi vb. IV. tr. (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a înfățișa, a oglindi, a prezenta, a reprezenta, ‹înv.› a resplenda, ‹fig.› a reflecta, ‹fig.; rar› a răstălmăci. *Arta reoglindește realitatea. Filmul reoglindește cruzimea Evului Mediu.*

reoní vb. IV. tr. (*constr. cu dat.; înv. și reg.*) v. Dăuna. Prejudicia. Strica.

reorchestráre s.f. (*muz.*) reorchestrație. *A făcut pentru această compoziție o reorchestrare.*

reorchestrá|ție s.f. (*muz.*) reorchestrare.

reorganizá vb. I. tr. (*compl. indică întreprinderi, instituții etc.*) a reprofila, a restructura, ‹rar› a se îndrepta. *Au reorganizat fabrica pentru a deveni rentabilă.*

reorganizáre s.f. reprofilare, restructurare, ‹înv.› reorganizație. *Reorganizarea fabricii a fost obligatorie pentru a deveni rentabilă.*

reorganizá|ție s.f. (*înv.*) v. Reorganizare. Reprofilare. Restructurare.

reotaxíe s.f. (*biol.*) reotropism.

reotropísm s.n. (*biol.*) reotaxie. *Prin reotropism, organismele acvatice fixate iau o poziție determinată, în funcție de curentul apei.*

repará vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică obiecte stricate, uzate, vechi etc.*) ‹pop. și fam.› a drege, ‹înv. și reg.› a tocmi, ‹reg.› a răpălui, a tărtăzi. *Lemnarul i-a reparat scaunele din bucătărie.* **2** (*tehn.; compl. indică autovehicule, aparate electrice etc.*) a depana, ‹pop. și fam.› a drege, ‹fam.› a fixa. *A apelat la un specialist pentru a-i repara frigiderul.* **3** (*tehn.; compl. indică aparate, instalații, utilaje etc.*) a aranja, a potrivi, a regla, ‹rar› a regula, ‹pop. și fam.› a meșteri, ‹arg.› a șmecheri. *Un electronist bun i-a reparat calculatorul.* **4** (*compl. indică obiecte sparte, crăpate sau stricate, aparate, instalații, mecanisme etc. defecte, stricate, uzate*) a drege, a îndrepta, ‹fig.› a cârpi. *Zidarul a reparat pereții fisurați. A reparat cerceveaua în care este montat geamul.* **5** (*compl. indică obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) a reface, ‹pop. și fam.› a drege, ‹pop.› a meșteri, ‹înv. și reg.› a meremetisi, ‹reg.› a răpălui, ‹înv.› a meșterui. *Sătenii au reparat podul după inundații. Instalatorul a reparat instalația sanitară.* **6** a corecta, a corija, a îmbunătăți, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a retușa. *Croitorul îi repară croiul sacoului.* **II** fig. **1** (*compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a amenda[2], a corecta, a corija, a emenda, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a retușa. *Profesorul repară greșelile făcute de elevi.* **2** (*compl. indică nedreptăți, greșeli etc.*) a îndrepta, ‹fig.; pop.› a drege. *A reparat nedreptatea pe care a comis-o. - Cum poate să-și repare greșeala?* **3** (*jur.; compl. indică oameni*) a compensa, a despăgubi, a îndemniza, a răsplăti. *Societatea de asigurări a reparat asiguratul care a suferit prejudicii fizice.*

reparáre s.f. **I 1** (*tehn.*) depanare, depanație, remont, reparat[1], reparație, ‹pop. și fam.› dregere. *Repararea frigiderului s-a făcut într-un atelier de specialitate.* **2** refacere, reparat[1], reparație, ‹rar› reparatură, ‹pop. și fam.› dregere, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› meremet, meremetiseală, meremetisire, ‹reg.› prefai, răpăluit[1], ‹înv.› meremetisit[1]. *Sătenii au avut ca prioritate repararea podului după inundații. A fost chemat un instalator pentru repararea instalației sanitare.* **3** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, retușare. *Își duce sacoul la croitor pentru repararea croiului.* **II** fig. **1** amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, retușare. *Repararea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.* **2** îndreptare. *Îl frământă gândul reparării nedreptății comise.* **3** (*mai ales la pl. **reparări**; concr.; jur.*) compensare, compensație, daune (v. *daună*), despăgubire, îndemnizație, reparație.

reparát[1] s.n. **1** (*tehn.*) depanare, depanație, remont, reparare, reparație, ‹pop. și fam.› dregere. **2** refacere, reparare, reparație, ‹rar› reparatură, ‹pop. și fam.› dregere, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› meremet, meremetiseală, meremetisire, ‹reg.› prefai, răpăluit[1], ‹înv.› meremetisit[1].

reparát[2], -ă adj. (*despre obiecte, construcții, sisteme tehnice etc.*) refăcut, ‹pop.și fam.› dres[3], ‹înv. și reg.› meremetisit[2], ‹reg.› răpăluit[2]. *După câteva zile, s-a putut relua circulația pe podul reparat.*

reparatór, -oáre s.m., adj. **I** s.m. (*tehn.*) depanator. *A apelat la un reparator pentru a-i repara frigiderul.* **II** adj. **1** (*jur.*) reparatoriu. **2** fig. (*despre atitudini, acțiuni etc.*) ‹fig.› reparatoriu.

reparatóriu, -ie adj. **1** (*jur.*) reparator. *Sinistrații au primit despăgubiri reparatorii. A primit o indemnizație reparatorie pentru că a fost scos din funcție înainte de termen.* **2** fig. (*despre atitudini, acțiuni etc.*) ‹fig.› reparator. *Ca un gest reparatoriu pentru anii grei de detenție, a fost ales membru de onoare al acestei societăți academice.*

reparatúră s.f. (*rar*) v. Refacere. Reparare. Reparat[1]. Reparație.

reparáție s.f. **I 1** (*tehn.*) depanare, depanație, remont, reparare, reparat[1], ‹pop. și fam.› dregere. **2** refacere, reparare, reparat[1], ‹rar› reparatură, ‹pop. și fam.› dregere, ‹pop.› dres[2], ‹înv. și reg.› meremet, meremetiseală, meremetisire, ‹reg.› prefai, răpăluit[1], ‹înv.› meremetisit[1]. **3** (*concr.; la pl.*) ***reparații de război*** = despăgubiri de război. *Reparațiile de război reprezintă suma pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru prejudiciile cauzate.* **II** fig. **1** (*mai ales la pl. **reparații**; concr.; jur.*) compensare, compensație, daune (v. *daună*), despăgubire, indemnizație, reparație. *Asiguratul a primit reparații pentru prejudiciile suferite.* **2** (*med., med. vet.; rar*) v. Cicatrizare. Închidere. Vindecare.

repartirá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte*) v. Distribui. Împărți. Repartiza.

repartíție s.f. distribuire, distribuție, împărțire, repartizare, ‹înv.› repărțire. *Acțiunea de repartiție a ajutoarelor pentru sinistrații din zonele inundate a fost salutată de populație.*

repartizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte*) a distribui, a împărți, ‹înv.› a repartira, a repărți. *Guvernul a repartizat ajutoare pentru sinistrații din zonele inundate. Au repartizat jucării copiilor dintr-un orfelinat.* **2** (*compl. indică obiecte, terenuri, sume de bani etc.*) a atribui, a da[2], a distribui, a împărți. *Primăria a repartizat sinistraților locuri de casă.* **3** (*compl. indică funcții, posturi etc.*) a da[2], a încredința, a oferi. *Episcopul i-a repartizat conducerea unei parohii mari.* **4** (*compl. indică bani, bunuri materiale etc.*) a afecta[2], a destina, a distribui, ‹rar› a direcționa. *Ministerul a repartizat sume importante pentru cultură.* **5** (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a sistematiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A repartizat piesele jocului după un anumit criteriu.* **6** (*compl. indică oameni*) a trece, ‹fig.› a vârsa. *Recruții au fost repartizați la artilerie.*

repartizáre s.f. **1** distribuire, distribuție, împărțire, repartiție, ‹înv.› repărțire. **2** atribuire, distribuire, împărțire. *Repartizarea unor locuri de casă cetățenilor expropriați este un gest reparatoriu.* **3** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, sistematizare, ‹înv.› orânduire. *Repartizarea pieselor jocului i-a luat timp.* **4** trecere, ‹fig.› vârsare. *Repartizarea recruților s-a făcut la artilerie.*

repartizátor s.n. (*tehn.; rar*) v. Distribuitor. Repartizor.

repartizór s.n. (*tehn.*) distribuitor, ‹rar› repartizator. *Repartizorul asigură distribuirea unui agent motor, a apei, a sarcinii electrice etc.*

repáus s.n. **I 1** dormit, odihnă, somn[2], ‹rar› dormire, odihnit[1], ‹arg.› soi[1], soileală, soileanu, soilescovici, soilescu, soilit. *S-a trezit reconfortat după câteva ore de repaus.* **2** odihnă, răgaz, respiro, ‹rar› odihnit[1], ‹pop.› preget, răsuflet, zăbavă, ‹înv. și reg.› odihneală, paos, păuzare, răzbun[2], ‹înv.› răposare, răsuflare, răsuflu. *A avut atâta treabă, încât nu și-a permis puțin repaus.* **3** pauză, ‹înv. și reg.› păuzare, ‹engl.› time-out. *În cele mai multe instituții angajații au repaus pentru a lua*

masa. După fiecare probă sportivă, se face un repaus de câteva minute. **II** fig. **1** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ◊fig.◊ destindere, relaxare, seninătate, ◊fig.; înv. și reg.◊ seninare, ◊fig.; înv.◊ așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de repaus.* **2** (*în concepțiile relig.; și* ***repaus etern***) moarte, ◊fig.◊ liniște de veci, liniște eternă, liniște veșnică, odihnă de veci, odihnă veșnică, odihnire, pace, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ◊fig.; rar◊ mormânt, pacificare, ◊fig.; înv. și pop.◊ noapte, repauzare, ◊fig.; înv.◊ somn etern (v. *somn*[2]). *Repausul este fără sfârșit.*

repauzá vb. I. **1** refl. (*despre ființe*) a dormi, a se odihni, ◊înv. și reg.◊ a somna, ◊înv.◊ a se poposi, a se răposa, ◊arg.◊ a soili. *După atâtea nopți albe, s-a repauzat și el bine.* **2** refl. (*despre oameni*) a se odihni, ◊reg.◊ a se aciua, a se piheni, ◊înv.◊ a (se) dezosteni, ◊latin.; înv.◊ a păuza. *Drumeții s-au repauzat câteva minute după un urcuș greu.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) odihni, a (se) reconforta, a (se) recrea, ◊fig.◊ a se deconecta, a se destinde, a (se) relaxa, ◊fig.; înv.◊ a întări. *S-au dus cu toții la munte pentru a se repauza.* **4** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **II** intr. fig. (*înv.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

repauzáre s.f. **I 1** odihnire. *Repauzarea după un efort îndelungat este obligatorie.* **2** odihnire, reconfortare, recreere, ◊rar◊ recreație, ◊fig.◊ deconectare, destindere, relaxare, relaxație, ◊fig.; pop. și fam.◊ moliciune. *S-a dus la munte pentru repauzare.* **II** fig. (*în concepțiile relig.; înv. și pop.*) v. Liniște de veci. Liniște eternă. Liniște veșnică. Moarte. Odihnă de veci. Odihnă veșnică. Odihnire. Pace. Repaus. Repaus etern. Somnul cel veșnic (v. *somn*[2]). Somnul de veci (v. *somn*[2]). Somnul mormântului (v. *somn*[2]). Somnul morții (v. *somn*[2]). Somnul veșnic (v. *somn*[2]). Somnul veșniciei (v. *somn*[2]).

repauzát, -á adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) odihnit[2], ◊fam.◊ freș, ◊fig.◊ proaspăt. *După un somn bun, omul repauzat are spor în tot ce face.* **2** adj., s.m., s.f. fig. (*înv.*) v. Adormit .Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat.

repărți vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte*) v. Distribui. Împărți. Repartiza.

repărțíre s.f. (*înv.*) v. Distribuire. Distribuție. Împărțire. Repartiție. Repartizare.

répede adj., adv., s.f. **A** adj. **I** (*adesea în opoz. cu „încet", „lin"*) **1** (*despre ființe*) ager, agil, iute, sprinten, ușor[2], vioi, vivace, zglobiu, ◊pop. și fam.◊ bun de picioare, ◊reg.◊ lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ◊înv.◊ isteț, ◊fran.; înv.◊ lest[2]. *Deși în vârstă, este încă repede în mișcări.* **2** (*despre mișcări, gesturi, vorbe etc. ale oamenilor*) pripit[2], repezit. *Scotocește prin geantă cu gesturi repezi. Bărbatul are vorba repede.* **3** (*despre pași, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, întins[2], precipitat, rapid, repezit, zorit[2], ◊înv. și pop.◊ silit, silnic, ◊înv.◊ pripitor. *Mergea cu pas repede din cauză că întârzia.* **4** (*pop.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **II** (*înv.*) v. Succint. Sumar. **B** adv. **I** (*modal; adesea în opoz. cu „domol", „încet", „lin"*) **1** (*în legătură cu vb. de mișcare*) grabnic, iute, rapid, tare, ◊pop.◊ rândunel, ◊înv.◊ olăcește. *Merge când încet, când repede.* **2** brusc, deodată, fulgerător, instantaneu, scurt, subit, ◊pop.◊ numai, odată, ◊reg.◊ târla-mârla, ◊înv.◊ neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit repede.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) allegro. **4** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) veloce. **5** iute, ușor[2], ◊pop.◊ curând, degrabă. *Învață sârguincios, dar uită repede.* **6** expeditiv, grabnic, imediat, neîntârziat, operativ, prompt, rapid. *Directorul rezolvă repede cererea angajatului.* **7** fugitiv, rapid. *Parcurge repede textul.* **III** (*temporal*) **1** grabnic, imediat, iute, îndată, rapid, urgent, ◊reg.◊ mintenaș, minteni, pripește, sorgoș, ◊înv.◊ zburiș. *Îi expediază repede suma de bani pe care i-a cerut-o.* **2** curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, timpuriu, ◊pop.◊ degrabă, momentan, ◊înv. și reg.◊ nepristan, numai, ◊reg.◊ craga, mintenaș, minteni, tudila, ◊înv.◊ momental, nemijlocit, peșin, techer-mecher. *A început să plouă și copiii vor intra repede în casă.* **3** devreme, timpuriu, ◊pop.◊ degrabă. *Ghioceii au răsărit repede anul acesta.* **C** s.f. (*entom.*) *Cicindela campestris*; ◊reg.◊ dragobete, măsurător, mâța-popii (v. *mâță*), pepe-mică, târtăriță, vierme, vierme-negru.

repegúș s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Repeziș.

repejór adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mers, pași etc.*) ◊pop. și fam.◊ iuticel, iuțișor. *Mersul îi era mai repejor din cauză că întârzia. Se îndepărtează cu pași repejori.* **2** tărișor. *A început să bată un vânt cam repejor.* **II** adv. (*modal*) **1** ◊pop. și fam.◊ iuticel, iuțișor. *Pleacă repejor spre casă, deoarece a întârziat la cină.* **2** tăricel, tărișor, ◊reg.◊ tărințel. *Vântul bate repejor în această seară.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) andantino.

repejúne s.f. (*înv. și pop.*) v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor.

repént, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre tulpinile lor*) abrupt, târâtor. *Plantele cu tulpinile repente se întind pe pământ și formează, din loc în loc, rădăcini.*

repentín, -ă adj. (*latin.; înv.*) **1** v. Brusc. Fulgerător. Instantaneu. Năprasnic. Neașteptat. Subit. **2** (*despre fapte, întâmplări etc.*) v. Imprevizibil. Neașteptat. Nebănuit. Negândit. Neprevăzut. Neprevizibil. Nescontat. Surprinzător.

repentír s.n. (*fran.; înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.

repér s.n. indicator, jalon, semn. *Pe potecile montane sunt repere pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.*

reperá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte, fenomene etc. ascunse sau nevăzute*) a depista, a descoperi, a detecta, a identifica. *Radarul reperează prezența unui avion în spațiul aerian.* **2** (*fam.; compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) v. Depista. Descoperi. Dovedi.

reperáj s.n reperare.

reperáre s.f. reperaj. *Avioanele care intră în spațiul aerian al unei țări sunt identificate cu ajutorul unor echipamente speciale de reperare.*

repercusiúne s.f. consecință, efect, rezultat, urmare, ◊înv.◊ urmat, urmă, urmuire, ◊fig.◊ impact, incidență, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la repercusiunile faptelor sale.*

repercutá vb. I. **1** refl., tr.(*fiz.; sub. sau compl. indică raze, radiații, unde*) a (se) întoarce, a (se) răsfrânge, a (se) reflecta, a reveni[1], a reverbera, ◊înv.◊ a (se) refrânge. *Unda sonoră se repercutează când întâlnește un obstacol. Suprafața de separație a două medii diferite repercutează razele de lumină în mediul din care au venit.* **2** refl. fig. a se resimți, a se simți, ◊fig.◊ a se răsfrânge. *Tensiunea dintre părinți se repercutează asupra copiilor. Furia înmagazinată în el se repercutează în modul lui de a acționa.*

repercutáre s.f. (*fiz.*) întoarcere, răsfrângere, reflectare, reflexie. *Repercutarea undei sonore se produce la întâlnirea unui obstacol.*

repertoriá vb. I. tr. (*compl. indică bunuri, date, nume, titluri etc.*) a repertoriza. *Își repertoriază monedele din colecție. Repertoriază titlurile revistelor din bibliotecă.*

repertorizá vb. I. tr. (*compl. indică bunuri, date, nume, titluri etc.*) a repertoria.

repetá vb. I. **1** tr. (*compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) ◊înv. și pop.◊ a prociti, ◊reg.◊ a prozice, ◊înv.◊ a poftori, a repetălui, a repetirui, a repetui, a rezice, ◊fig.; înv.◊ a împrospăta. *Copilul mic repetă ceea ce aude în casă. Dacă repetă mereu aceeași minciună, ajunge să creadă că este un adevăr.* **2** tr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră*) a începe, a relua, ◊pop. și fam.◊ a porni. *Ai vorbit despre asta și ieri. Iar o repeți?* **3** tr. (*compl. indică invitații, propuneri etc.*) a înnoi, a reitera. *A repetat invitația de a participa la vernisajul expoziției sale.* **4** tr. (*compl. indică lecții, cursuri, materii de învățat etc.*) a recapitula, a revedea. *A repetat toată materia înaintea examenului.* **5** intr., tr. a exersa, ◊rar◊ a exercita, ◊fam.◊ a se antrena, ◊reg.◊ a slomni, ◊înv.◊ a exerselui, a se exerțirui. *Repetă la pian. Repetă figuri de dans sportiv.* **6** tr. (*compl. indică afirmații, idei, realizări etc. ale oamenilor*) ◊fig.◊ a reedita. *În ultima sa lucrare a repetat unele idei expuse în studii anterioare. În acest an cunoscutul atlet a repetat performanța de la olimpiada de anul trecut.* **7** tr. (*compl. indică acțiuni, promisiuni, obligații etc.*) a reînnoi, ◊înv.◊ a preînnoi. *Spre seară, au repetat atacul. Pentru a se liniști, a rugat-o să-și repete*

promisiunea. **8** refl. (*despre sunete*) a se răsfrânge. *Sunetele care se repetă se întorc sub formă de ecou.* **9** refl. ‹rar› a se reproduce. *Anumite fenomene astronomice se repetă cu regularitate. Visul se repetă de câteva nopți.*

repetáre s.f. **1** repetiție, ‹înv.› poftorire, repetiruire, repetuire. *Repetarea aceloraşi cuvinte în fraze succesive trebuie evitată.* **2** înnoire, reiterare, reiterație. *S-a aşteptat la repetarea invitației de a participa la vernisajul expoziției.* **3** recapitulare, repetiție, revedere, ‹înv.› procitanie. *Şi-a rezervat două zile pentru repetarea materiei înaintea examenului.* **4** ‹fig.› reeditare. *Suporterii atletului speră în repetarea performanței acestuia de la olimpiada de anul trecut.* **5** reînnoire. *A rugat-o să facă o repetare a promisiunii pentru a se liniști.*

repetát, -ă adj. **1** (*despre afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) ‹înv.› poftorit, repetuit. *Aceleaşi cuvinte prea des repetate într-un discurs produc un anumit disconfort pentru auditoriu.* **2** (*despre invitații, propuneri etc.*) reiterat, reiterativ. *La invitația repetată de a participa la vernisajul expoziției a dat pictorului un răspuns afirmativ.* **3** (*despre acțiuni, întâmplări, fenomene etc.*) des, frecvent. *Alunecările repetate de teren au determinat pe oameni să părăsească satul.* **4** (*despre afirmații, idei, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› reeditat. *Performanța repetată a cunoscutului atlet este un succes al sportului românesc.* **5** (*pe lângă un număr*) bis. *Locuieşte pe această stradă la numărul 10 repetat.*

repetăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta.

repetént, -ă adj. (*despre elevi, studenți*) ‹arg› verde. *Elevul repetent nu are nota suficient de mare pentru a trece clasa.*

repeténță s.f. (*pedag.; rar*) v. Repetenție.

repetenție s.f. (*pedag.*) ‹rar› repetență. *Frica de repetenție l-a determinat să se apuce de învățat la matematică.*

repetiruí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta.

repetiruíre s.f. (*înv.*) v. Repetare. Repetiție.

repetitív, -ă adj. (*despre acțiuni, gesturi etc.*) iterativ. *Reflexele sunt repetitive.*

repetitór, -oáre s.m., s.f. **1** (*muz.*) corepetitor. *Repetitoarea repetă împreună cu violonistul piesa pe care acesta o va cânta în spectacol.* **2** (*ieşit din uz*) v. Meditator. Preparator.

repetíție s.f. **1** repetare, ‹înv.› poftorire, repetiruire, repetuire. **2** recapitulare, repetare, revedere, ‹înv.› procitanie. **3** (*teatru, cinemat., muz.*) ‹rar› probă. *Actorii au repetiție în fiecare zi. Instrumeniștii din orchestra filarmonicii se întâlnesc înaintea concertului pentru repetiție.* **4** (*teatru, cinemat., muz.*) ***repetiție generală*** = avanpremieră. *A fost la repetiția generală a piesei de teatru.* **5** (*stil., ret.*) anadiploză, geminație, reduplicație. *Reluarea unui cuvânt la începutul unității următoare este o repetiție.*

repetuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta.

repetuíre s.f. (*înv.*) v. Repetare. Repetiție.

repetuít, -ă adj. (*înv.; despre afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repetat.

repéz s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Repeziș.

repezeálă s.f. **1** grabă, iuțeală, rapiditate, repeziciune, viteză, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. şi pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, repezeala cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **2** (*rar*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Goană. Ropot. **3** (*geomorf.; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

repezí vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a sări, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuşi, ‹înv. şi pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. şi reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruşi, a se înfiepta, a năboi[2], a se năpărăti, a nooti, a se răpi, a se şupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuşi, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se repede asupra lui cu toată forța. Uliul s-a repezit asupra prăzii.* **2** refl. (*despre oameni*) a se grăbi, a se pripi. *Când iei o hotărâre importantă, nu trebuie să te repezi.* **3** refl. (*despre oameni*) a se arunca, a se avânta, a se azvârli, a se precipita, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se repede în şa şi pleacă în grabă.* **4** tr. a arunca, a azvârli, a zvârli, ‹înv. şi reg.› a năpusti. *Repede mătura după el.* **5** tr. (*compl. indică uşi, porți, ferestre etc.*) a izbi, a trânti. *Pleacă nervos, repezind uşa de perete. Vântul repede poarta de gard.* **II** tr. fig. (*compl. indică ființe*) a brusca. *Aplanează conflictul cu calm, fără să repeadă pe cineva.*

repeziciúne s.f. **1** celeritate, iuțeală, rapiditate, viteză, ‹rar› velocitate, ‹reg.› aiept, ‹înv.› repezire. *Maşina se deplasează cu repeziciune.* **2** grabă, iuțeală, rapiditate, repezeală, viteză, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. şi pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. **3** agerime, agilitate, iuțeală, sprinteneală, suplețe, uşurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schitâcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reuşit să prindă mingea cu mare repeziciune.* **4** expeditivitate, operativitate, promptitudine, rapiditate. *I-a recomandat o firmă de transport recunoscută pentru seriozitate şi repeziciune.*

repezíme s.f. (*rar*) v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor.

repezínă s.f. (*geomorf.; pop.*) v. Repeziș.

repezíre s.f. **I** (*înv.*) **1** v. Celeritate. Iuțeală. Rapiditate. Repeziciune. Viteză. **2** v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor. **II** fig. bruscare. *Conflictul a fost aplanat fără repezirea cuiva.*

repeziș s.n. **I 1** (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, costișă, muchie, pantă, povârniș, pripor, versant, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abrupțete, ‹înv. şi pop.› latură, piept, ‹pop. şi fam.› urcuş, ‹pop.› prăvăliş, răsturniş, ‹înv. şi reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuş, împonciş, pieptan, pieptar, piezişea, prăval, prăvălitură, răpăguş, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› şold[1]. *Pădurile de pe repezişurile munților au înfrunzit.* **2** (*geomorf.*) ‹pop.› repezină, ‹reg.› repeguş, repez. *Repezişul este porțiunea cu pantă accentuată în albia unui râu, unde apa are viteza cea mai mare.* **3** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **II** (*înv.*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Goană. Ropot.

repezít, -ă adj. **1** (*despre paşi, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, întins[2], precipitat, rapid, repede, zorit[2], ‹înv. şi pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas repezit din cauză că întârzia.* **2** (*despre mişcări*) nestăpânit. *A răsturnat scaunul cu un gest repezit.* **3** (*despre mişcări, gesturi, vorbe etc. ale oamenilor*) pripit[2], repede. *Scotoceşte prin geantă cu gesturi repezite. Bărbatul are vorba repezită.* **4** (*despre oameni*) nechibzuit, necumpănit, pripit[2], ‹înv.› pripelnic. *Tânărul este prea repezit în tot ce face.*

repezitúră s.f. (*înv.*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Goană. Ropot.

repezúş s.n. (*milit.; în opoz. cu „defensivă"; reg.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureş. Năvală. Năvălire. Ofensivă.

repicá vb. I. tr. (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a planta, a pune, a răsădi, a sădi, a transplanta, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A repicat în livadă mai multe specii de meri. A repicat flori în curtea casei.*

repicáj s.n. (*pom., agric.*) repicare, repicat.

repicáre s.f. (*pom., agric.*) repicaj, repicat. *Prin repicare, plantele tinere, crescute în răsadnițe şi în sere, se răsădesc la distanțe mai mari, pentru a le asigura o suprafață mai mare de nutriție.*

repicát s.n. (*pom., agric.*) repicaj, repicare.

replantá vb. I. tr. (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a transplanta, ‹reg.› a reîmplanta. *A replantat răsadurile de crizanteme în fața casei.*

replantáre s.f. (*pom., agric.*) transplantare, transplantat[1], ‹rar› transplantație, ‹reg.› reîmplantare. *Pentru replantarea răsadurilor de crizanteme a avut nevoie de îngrăşământ special.*

repliá vb. I. refl. fig. (*despre oameni*) a se dezmetici, a se reculege, a-şi reveni[1], ‹fig.› a se regăsi, a se trezi, ‹fig.; înv. şi pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veştii, dar s-a repliat repede.*

replicá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a răspunde, a reacționa, a riposta, ‹înv.› a întâmpina, a prici[3]. *Îl sfătuieşte să nu replice la provocările lansate în presă. Replică vehement atunci când este atacat.* **2** tr. a întoarce, a răspunde, ‹livr.› a retorca. *I-a replicat vreo*

două, încât a rămas uimit. **3** intr. (*despre oameni*) a reacționa. *La cuvintele jignitoare ale tânărului, femeia a replicat pe măsură.*

réplică s.f. **I 1** (*adesea constr. cu vb. „a admite", „a suferi", „a suporta"*) contrazicere, răspuns, ripostă, ‹înv.› spunere. *Această judecată nu admite replică.* **2** reacție. *Scriitorul a intuit bine replicile eroilor în situațiile dramatice.* **3** ‹arg.› dumă. *I-a dat o replică stupefiantă.* **II** (*a. plast.; concr.*) copie, reproducere. *A făcut o replică reușită după o pictură a lui Grigorescu.*

repondént, -ă s.m., s.f. (*sociol.*) respondent. *Repondentul răspunde la un sondaj de opinie.*

repórt s.n. (*contab.*) reportare. *Reportul este trecerea unei sume (reprezentând un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare.*

reportáre s.f. (*contab.*) report.

reportuitóriu s.m. (*înv.*) v. Raportor.

repozitóriu s.n. (*înv.*) v. Bibliotecă.

repozíție s.f. (*latin.; înv.*) v. Reinstalare.

reprehendá vb. I. tr. (*latin.; înv.*) **1** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Abzice. Blama. Condamna. Dezaproba. Dezavua. Proscrie. Reproba. Respinge. Sancționa. Stigmatiza. Vitupera. **2** (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

reprehensíbil, -ă adj. (*livr.; mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Ruşinos. Urât[2]. Vinovat.

reprehensiúne s.f. (*livr.*) **1** v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație. **2** v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină. **3** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

represiúne s.f. (*polit.*) reprimare. *Guvernul ia măsuri de represiune împotriva greviștilor.*

represór s.m. (*biol.*) frenator. *Represorul este un organit celular care blochează activitatea unei gene.*

reprezentá vb. I. **1** tr. a imagina, a închipui, a înfățișa, a reproduce, ‹înv.› a răduce. *Decorul reprezintă o scenă campestră.* **2** tr. (*compl. indică figuri, scene din viață etc.*) a ilustra, a imagina, a înfățișa. *Tabloul reprezintă o balerină. Fotografiile reprezintă momente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.* **3** tr. (*compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) a înfățișa, a oglindi, a prezenta, a reoglindi, ‹înv.› a resplendă, ‹fig.› a reflecta, ‹fig.; rar› a răstălmăci. *Arta reprezintă realitatea. Filmul reprezintă cruzimea Evului Mediu.* **4** tr. a arăta, a înfățișa, a reda. *Uneori este greu de înțeles atmosfera pe care dramaturgul a vrut să o reprezinte în schiță.* **5** tr. (*despre domenii ale artei sau despre creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) a arăta, a exprima, a înfățișa, a reda, ‹înv.› a obrăzui, ‹fig.› a traduce. *Compoziția reprezintă trăirile muzicianului.* **6** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a-și imagina, a-și închipui, a-și înfățișa, a vedea, ‹rar› a-și reproduce, ‹înv.› a răduce, ‹fran.; înv.› a-și figura. *Nu-și reprezintă cum va fi momentul reîntâlnirii după atâția ani. Încearcă să-și reprezinte scena duelului.* **7** tr. (*compl. indică ființe, fenomene, situații etc.*) a caracteriza, a descrie, a prezenta, a zugrăvi, ‹înv.› a zografisi, ‹fig.› a picta, a portretiza. *În romanul său și-a reprezentat eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.* **8** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică lucrări dramatice*) a (se) juca, a (se) prezenta, ‹înv. și pop.› a (se) da[2], ‹înv.› a (se) parastisi. *Opera din București va reprezenta Rigoletto de G. Verdi. La teatru se va reprezenta o piesă nouă la sfârșitul săptămânii.* **II** tr. **1** (*despre semne, figuri, simboluri, sigle etc.*) a închipui, a înfățișa, a semnifica, a simboliza. *Crucea reprezintă creștinătatea. Balanța reprezintă justiția.* **2** (*despre ființe, plante, pietre, culori etc.*) a simboliza, ‹înv.› a semna. *Crinul reprezintă puritatea. Verdele reprezintă prospețimea.* **3** a exprima, a încarna, a întruchipa, a întrupa, a personifica, a simboliza, ‹înv.› a închipa. *Această femeie reprezintă bunătatea. Făt-Frumos reprezintă forța binelui.* **III** tr. **1** a ilustra, a însemna, a semnifica, ‹fig.› a marca. *Ultimul volum de versuri al poetului reprezintă un eveniment în istoria literaturii române.* **2** a constitui, a fi, a forma, a însemna, ‹rar› a prezenta, ‹fam.› a face. *Medicii reprezintă oriunde în lume o castă respectată.* **3** ‹înv.› a reprezentălui. *Angajează un avocat care să-l reprezinte în instanță. Directorul reprezintă instituția în fața forurilor superioare.*

reprezentánt, -ă s.m., s.f. **1** delegat, emisar, împuternicit, mesager, sol[1], trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. și reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, reprezentanții străini au fost în număr mare.* **2** (*jur.*) andosant, andosator, comitent, împuternicit, mandatar, ‹rar› înfățișător, ‹înv.› ispravnic, mandator. *Reprezentantul autorizează pe cineva să-i încaseze contravaloarea unui cec.* **3** (*mai ales cu determ. care indică apartenența*) exponent, ‹fig.› interpret, sol[1], ‹fig.; rar› organ[1]. *Scriitorul a fost reprezentantul elitei românești din secolul său.*

reprezentánță s.f. **1** (*econ., com. etc.*) agentură, agenție, filială, sucursală, ‹înv.› despărțământ. *Firma și-a inaugurat noua reprezentanță comercială.* **2** (*polit.*) ***reprezentanță națională*** = ‹înv.› reprezentație națională. *Reprezentanța națională este organul de stat constituit din totalitatea deputaților.*

reprezentáre s.f. **I 1** imagine, înfățișare, viziune, ‹înv.› vedenie, ‹fig.› icoană, oglindă. *Are o reprezentare distinctă a derulării faptelor la care a fost martor.* **2** arătare, înfățișare, redare, ‹înv.› obrazire, reprezentație. *Un mijloc de reprezentare a atmosferei și a personajelor folosit în schiță este dialogul.* **3** înfățișare, oglindire, ‹fig.› reflectare. *Arta are drept scop reprezentarea realității.* **4** (*teatru*) reprezentație. *Sala a fost arhiplină la reprezentarea piesei.* **5** (*psih.*) reproducere, ‹înv.› reprezentație. *Reprezentarea este capacitatea de readucere în conștiință a obiectelor și a fenomenelor care au acționat anterior asupra simțurilor unei persoane.* **II 1** simbol, ‹înv.› chip. *Crinul este reprezentarea purității.* **2** incarnare, incarnație, întruchipare, întrupare, personificare, simbolizare, ‹înv.› personificație, simbolizație. *Această femeie este reprezentarea bunătății.* **III** (*jur.*) ‹înv.› reprezentație. *Prin reprezentare o persoană poate acționa ca împuternicit al unei alte persoane, al unei colectivități etc.*

reprezentatív, -ă adj. **1** caracteristic, clasic, definitoriu, elocvent, specific, tipic[2]. *Îi dă un exemplu reprezentativ de ceea ce înseamnă marea artă.* **2** antologic, clasic, ilustrativ. *A scris pagini reprezentative despre istoria neamului.* **3** (*despre oameni*) ‹livr.› exponențial. *Tolstoi a făcut din Anna Karenina o figură reprezentativă a literaturii universale.* **4** revelator, semnificativ, simbolic, ‹fig.› emblematic. *A ales ca motto pentru volumul său de poezii un vers reprezentativ.*

reprezentatór, -oáre s.m., s.f. (*rar*) v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1].

reprezentáție s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică felul*) manifestare, manifestație, show, spectacol, ‹înv.› arătare, parastiseală, privelişte, privire, privit. *Cu ocazia zilei naționale au avut loc multe reprezentații artistice.* **2** (*teatru*) reprezentare. **3** (*înv.*) v. Arătare. Înfățișare. Redare. Reprezentare. **4** (*polit.; înv.*) ***reprezentație națională*** v. Reprezentanță națională. **5** (*jur.; înv.*) v. Reprezentare. **6** (*psih.; înv.*) v. Reprezentare. Reproducere. **II** (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

reprezentălui vb. IV. tr. (*înv.*) v. Reprezenta.

reprimá vb. I. tr. **I** (*compl. indică manifestări, acțiuni ale oamenilor, mișcări sociale etc.*) ‹fig.› a înăbuși, a jugula, a sugruma, ‹fig.; rar› a astupa. *Revoluția a fost reprimată cu violență.* **II** fig. **1** (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a stăpâni, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și reprime suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își reprimă curiozitatea.* **2** (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate reprima declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi reprimă pofta de mâncare.*

reprimandá vb. I. tr. (*fran.; înv.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

reprimándă s.f. (*fran.; înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

reprimáre s.f. **I 1** ‹înv.› supresiune, ‹fig.› înăbușire, jugulare, sugrumare. *Reprimarea revoluției s-a făcut cu multă violență.* **2** represiune. *Guvernul ia măsuri de reprimare împotriva greviștilor.* **II** fig. continență, înfrânare, reținere, ‹fig.; rar› rețenție. *Reprimarea permanentă a sentimentelor a adus-o la depresie.*

reprimí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică persoane concediate, trecute în șomaj etc.*) a reangaja. *La câteva luni după demitere, secretara a fost reprimită în instituție pe același post.* **2** (*compl. indică elevi, studenți etc.*) a readmite. *După exmatriculare, a fost reprimit greu într-o altă școală.*

reprimíre s.f. reangajare. *Reprimirea secretarei s-a făcut la câteva luni după demiterea ei.*

reprint [ri'print] s.n. (*engl.*) v. Reapariție. Reeditare. Reimprimare. Republicare. Retipărire.

repríză s.f. **1** (*sport*) half-time, manșă, ‹rar› mitan. *Golul decisiv a fost marcat în ultimul minut al reprizei a doua.* **2** (*sport*) rundă. *Boxerul a fost făcut knockout încă din prima repriză. În turneul internațional de șah s-au disputat opt reprize.* **3** (*muz.*) reexpoziție. *Repriza este secțiunea unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă.*

reprobá vb. I. tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a vești. *A fost reprobat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

reprobábil, -á adj. (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, rușinos, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt reprobabil.*

reprobáre s.f. blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat reprobarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*

reprobatív, -ă adj. (*rar; mai ales despre manifestări ale oamenilor*) v. Dezaprobator. Neaprobator. Reprobator. Vituperativ.

reprobatór, -oáre adj. (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) dezaprobator, neaprobator, vituperativ, ‹rar› reprobativ. *Îi face un semn reprobator din cap.*

reprobațiúne s.f. (*rar*) v. Blam. Blamare. Condamnare. Dezaprobare. Dezavuare. Neaprobare. Oprobriu. Reprobare. Respingere. Sancționare. Stigmatizare. Vituperare. Vituperație.

reprodúce vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică afirmații, mărturii, fragmente de text etc.*) a cita, a reda. *A reprodus un pasaj dintr-un tratat cunoscut de lingvistică.* **2** tr. (*compl. indică gesturi, atitudini etc. ale oamenilor*) a copia, a imita, a mima, ‹rar› a mimetiza, a plagia, ‹înv.› a închipui. *Copiii reproduc gesturile adulților.* **3** tr. (*compl. indică texte, originale etc.*) a copia, a transcrie, ‹înv.› a decopia, a izvodi, a prepune, a prescrie. *A reprodus cu migală manuscrisul.* **4** tr. (*compl. indică opere de artă*) a copia. *A reprodus o pictură a lui Grigorescu.* **5** tr. (*jur.; compl. indică acte, documente etc.*) a copia, ‹înv.› a scoate, a scrie. *A reprodus contractul de vânzare-cumpărare a casei.* **6** tr. (*compl. indică texte, fotografii etc.*) a multiplica. *A reprodus documentul în mai multe exemplare.* **7** tr. a imagina, a închipui, a înfățișa, a reprezenta, ‹înv.› a răduce. *Decorul reproduce o scenă campestră.* **8** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; rar*) v. Imagina. Închipui. Înfățișa. Reprezenta. Vedea. **9** refl. (*rar*) v. Repeta. **II** refl. (*biol.*) **1** (*despre animale, organisme*) a se înmulți, a se prăsi, a procrea, ‹pop.› a lega[1], ‹înv. și reg.› a se plodi, ‹reg.› a se puiezi, a se puiți, ‹înv.› a se propaga. **2** (*despre animale sau păsări*) a se înmulți, ‹pop.› a (se) împuia, ‹înv. și reg.› a se plodi. *Există câteva mamifere care se reproduc prin ouă, la fel ca păsările.*

reprodúcere s.f. **I 1** citare, redare. *Reproducerea pasajului din tratat s-a făcut cu exactitate.* **2** copiere, imitare, mimare, ‹livr.› mimesis. *Un obicei al copiilor este reproducerea gesturilor adulților.* **3** copiat[1], copiere, transcriere, ‹rar› transcripție. *Reproducerea manuscrisului este o operație migăloasă.* **4** multiplicare. *Xeroxul este un aparat de reproducere a unor texte, fotografii etc.* **5** (*psih.*) reprezentare, ‹înv.› reprezentație. *Reproducerea este capacitatea de readucere în conștiință a obiectelor și a fenomenelor care au acționat anterior asupra simțurilor unei persoane.* **6** (*econ.*) reproducție. *Prin reproducere se reia neîntrerupt procesul de producție.* **II** (*concr.*) **1** copie, transcriere, ‹rar› transcripție, ‹înv.› izvod, prescriitură, ‹latin.; înv.› transcript. *A realizat o reproducere fidelă a manuscrisului.* **2** (*a. plast.*) copie, replică. *A făcut o reproducere reușită după o pictură a lui Grigorescu.* **III** (*biol.*) **1** înmulțire, prăsire, prăsit, procreare, reproducție, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație. *Reproducerea animalelor domestice este controlată de om.* **2** prăsilă, reproducție, ‹reg.› plămadă, prăseală. *A cumpărat vaci elvețiene pentru reproducere.*

reprodúcție s.f. **I** (*econ.*) reproducere. **II** (*biol.*) **1** înmulțire, prăsire, prăsit, procreare, reproducere, ‹înv. și reg.› plodire, ‹înv.› generație, propagare, propagație. **2** prăsilă, reproducere, ‹reg.› plămadă, prăseală.

reprodús, -á adj. (*despre texte, originale etc.*) copiat[2], transcris. *Textul reprodus este un manuscris din sec. al XVII-lea.*

reprofilă vb. I. tr. (*compl. indică întreprinderi, instituții etc.*) a reorganiza, a restructura, ‹rar› a se îndrepta. *Au reprofilat fabrica pentru a deveni rentabilă.*

reprofilăre s.f. reorganizare, restructurare, ‹înv.› reorganizație. *Reprofilarea fabricii a fost obligatorie pentru a deveni rentabilă.*

repróș s.n. **1** critică (v. *critic*), frondă, imputare, imputație, învinuire, recriminare, recriminație, vină, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor reproșuri aduse de superiorii lor.* **2** admonestare, ceartă, certare, dojană, dojenire, imputare, imputație, morală, mustrare, observație, ‹livr.› admonestație, admoniție, reprehensiune, ‹pop. și fam.› beșteleală, mușteluială, ocară, ‹pop.› stropșeală, surchideală, ‹fam.› discurs, predică, reprezentație, șmotreală, șmotru, ‹înv. și reg.› înfruntare, probozeală, ‹reg.› bănat, calcavură, plefteureală, probază, probozenie, socreală, ‹înv.› dăscălie, împutăciune, înfruntăciune, învățătură, luare-aminte, preobrăzitură, probozire, răpște, remonstrare, strigare, zabrac, ‹fran.; înv.› objurgație, reprimandă, ‹german.; înv.› levită, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, molitvă, ‹fig.; fam.› forfecătură, săpuneală, scuturare, scuturat[1], scuturătură, ‹fig.; reg.› puțuială, puțuitură, ‹fig.; înv.› înghimp, tărbăceală. *Reproșul părinților l-a determinat să trateze cu seriozitate studiile.*

reproșá vb. I. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a imputa, a recrimina, ‹rar› a obiecta, a ridica, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹reg.› a bănui, ‹înv.› a observa, a prihăni. *I-a reproșat că nu a plătit la timp datoria.* **2** a obiecta, a spune, a zice, ‹rar› a obiecționa, ‹înv.› a prici[3], a remonstra. *Nu are ce să-i reproșeze, căci se poartă foarte frumos. Reproșează mereu că nu este ajutată la treabă.*

reproșábil, -ă adj. (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) imputabil, imputativ. *Neplata la timp a unei datorii este un lucru reproșabil.*

reptáție s.f. (*înv.*) v. Târâre. Târâș. Târât.

reptílă s.f. **1** (*zool.*) târâtor, ‹reg.› gavăt. *Șarpele face parte din clasa reptilelor.* **2** (*jur.; arg.*) v. Recidivist.

reptilián, -ă adj. fig. (*livr.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Infect. Josnic. Lamentabil. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Murdar. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Negru. Păcătos. Periculos. Scelerat. Sordid. Ticălos.

republíc, -ă adj. (*polit.; înv.*) v. Republican.

republicá vb. I. **1** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) a se reedita, a reimprima, a retipări. *A fost republicată o importantă antologie a scriitorilor Antichității.* **2** refl. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) a reapărea, a se reedita, a se reimprima, a se retipări. *După mulți ani de la prima ediție, s-a republicat cunoscutul roman al scriitorului.*

republicán, -ă adj. (*polit.*) înv.› republic, republicănesc, republicesc, respublicanicesc. *Este adeptul guvernării republicane.*

republicáre s.f. reapariție, reeditare, reimprimare, retipărire, ‹engl.› reprint. *Se impune republicarea operelor marelui poet. Republicarea vechilor texte religioase în ediții critice este un eveniment cultural.*

republicát, -ă adj. (*despre lucrări literare, științifice etc.*) reeditat, reimprimat, retipărit. *Operele republicate ale marelui poet s-au epuizat imediat din librării.*

republícă s.f. (*polit.*) ‹înv.› publică. *Republica este condusă de un președinte, ales pe o perioadă determinată.*

republicánesc, -eáscă adj. (*polit.; înv.*) v. Republican.

republicésc, -eáscă adj. (*polit.; înv.*) v. Republican.

repúc s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› năpuc, zăpuc[1]. *Repucul este ultimul purcel fătat.*

repudiá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a renega, a respinge, ‹fig.› a excomunica. *Când a ajuns o persoană publică, și-a repudiat părinții de condiție modestă.* **2** (*compl. indică credințe, noțiuni, doctrine, opinii etc.*) a abandona, a abjura, a aboli, a se dispensa, a renega, a renunța, ‹înv.› a se scârbi, ‹fig.; înv. și pop.› a se lepăda. *Tânăra și-a repudiat propria religie.* **II** (*jur.*) **1** (*în Roma antică; livr.*) v. Despărți. Divorța. Separa. **2** (*rar; compl. indică moșteniri sau legate*) v. Desista. Renunța.

repudiábil, -ă adj. (*rar; mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Rușinos. Urât[2]. Vinovat.

repudiére s.f. **1** renegare, respingere, ‹fig.› excomunicare. *Repudierea părinților i-a atras oprobriul public.* **2** abandonare, abjurare, abjurație, abolire, apostazie, renegare, renunțare, ‹fig.› părăsire, ‹fig.; înv. și pop.› lepădare. *A avut de suferit în urma repudierii propriei religii.* **3** (*jur.; rar*) v. Cedare. Cesiune. Renunțare.

repugná vb. I. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a displăcea. *Îi repugnă fariseismul și lașitatea.*

repugnánt, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repulsiv, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii repugnante de sulf.* **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, neplăcut, nesuferit, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai repugnantă în viața mea!* **3** (*despre atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) abominabil, detestabil, dezgustător, monstruos, odios, oribil, respingător. *Paricidul este o faptă repugnantă.* **4** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repulsiv, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face repugnant.* **II** adv. (*modal*) dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, respingător, scârbos, urât[2]. *Miroase repugnant în cameră.*

repugnánță s.f. **1** aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. **2** antipatie, aversiune, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repulsie, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie.

repúlsie s.f. **I 1** antipatie, aversiune, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repugnanță, resentiment, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are o repulsie violentă față de el.* **2** aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, scârbă, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o repulsie instinctivă față de actele de violență extremă. Repulsia față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.* **II** (*fiz.*) respingere. *Repulsia este forța în virtutea căreia două corpuri sau două molecule se resping reciproc.*

repulsív, -ă adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, respingător, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, neplăcut, nesuferit, repugnant, respingător, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. **3** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, respingător, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2].

repúne vb. III. tr. **1** (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a reașeza. *După ce și-au reparat biblioteca, au repus cărțile la locul inițial.* **2** (*înv.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Amâna. Întârzia. Lăsa. Tărăgăna.

repúnere s.f. reașezare. *Repunerea cărților în bibliotecă i-a luat două zile.*

repurgá vb. I. tr. (*latin.; înv.; compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) v. Curăța. Depărta. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Scoate.

repurgáție s.f. (*înv.*) v. Curățare. Curățat[1]. Eliminare. Îndepărtare. Înlăturare. Scoatere.

repurtá vb. I. tr. (*compl. indică succese, victorii, izbânzi, reușite etc.*) **1** a câștiga, a cuceri, a dobândi, a obține, a realiza, ‹reg.› a mirui[2], ‹înv.› a elupta, a purta. *Elevii români au repurtat victorii importante în concursurile internaționale.* **2** a înregistra, a obține. *Trupa de balet a repurtat un succes răsunător pe scenele europene.*

repurtáre s.f. **1** câștigare, cucerire, dobândire, obținere, realizare. *Elevii români sunt renumiți pentru repurtarea victoriilor în concursurile internaționale.* **2** înregistrare, obținere. *Repurtarea unor succese răsunătoare pe scenele europene a încununat munca balerinilor din trupă.*

repusá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică insulte, calomnii etc.*) v. Respinge.

repusáj s.n. (*livr.*) v. Respingere.

repusáre s.f. (*livr.*) v. Respingere.

reputá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima.

reputát, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, ultracunoscut, vestit, ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireș, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Faptele sale de arme au rămas reputate. Este autorul unor aforisme reputate.* **2** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, vestit. *Este un romancier reputat.*

reputáție s.f. **I 1** celebritate, faimă, glorie, prestigiu, renume, ‹rar› fală, pomenire, ‹fig.› aureolă, strălucire, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus reputația în lumea autorilor de romane SF.* **2** faimă, notorietate, prestigiu, renume, vază[1], ‹înv. și reg.› vâlvă. *Brâncuși este un sculptor de reputație mondială.* **3** faimă, popularitate, renume, ‹înv.› poporalitate, ‹fig.› priză. *Interesul pentru soarta bătrânilor și a copiilor fără cămin i-a adus reputație în rândul concetățenilor.* **4** faimă, nume, renume. *Și-a câștigat reputația în lumea modei.* **5** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai reputația în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **II 1** onoare, prestigiu, renume. *Face tot posibilul să salveze reputația familiei.* **2** cinste, demnitate, ‹fig.› obraz. *Și-a păstrat în viață reputația.*

reradiá vb. I. tr. (*telec.; compl. indică semnale radio sau de televiziune*) a retransmite.

rerecórding s.n. (*muz.*) reînregistrare. *Rerecordingul este procedeul tehnic de suprapunere prin înregistrări consecutive, pe aceeași fonogramă, a mai multe părți instrumentale sau vocale.*

resăltá vb. I. intr. fig.(*fiziol.; rar; despre inimă*) v. Bate. Palpita. Pulsa. Tăcăi. Ticăi[1]. Tresări. Zbate. Zvâcni.

rescínde vb. III. tr. (*jur.; rar*) **1** (*în opoz. cu „a valida"; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima. **2** (*compl. indică hotărâri judecătorești*) v. Anula. Casa. Revoca.

rescrípt s.n. (*în Antic. romană*) ‹înv.› rescris. *Rescriptul era răspunsul dat de împărații romani la chestiunile juridice și administrative puse de către magistrații sau guvernatorii provinciilor din imperiu.*

rescrís s.n. (*în Antic. romană; înv.*) v. Rescript.

resemnáre s.f. ‹înv.› resemnație. *Cu cât un om înaintează în vârstă, cu atât resemnarea pătrunde tot mai adânc în sufletul lui. După o tragedie poți fi cuprins ori de revoltă, ori de resemnare.*

resemnáție s.f. (*înv.*) v. Resemnare.

resentimént s.n. antipatie, aversiune, idiosincrazie, ostilitate, pornire, repugnanță, repulsie, ‹rar› inamiciție, ‹pop.; peior.› căcănăreală, ‹înv.› nesuferință, resimțământ, ‹fig.› alergie. *Are un resentiment violent față de el.*

resét s.n. (*inform.*) resetare.

resetáre s.f. (*inform.*) reset. *Resetarea permite unui calculator să repornească fără a se opri alimentarea cu energie.*

resimțământ s.n. (*înv.*) v. Antipatie. Aversiune. Idiosincrazie. Ostilitate. Pornire. Repugnanță. Repulsie. Resentiment.

resimți vb. IV. **1** tr. (*compl. indică o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.*) a fi, a încerca, a simți, ‹înv. și pop.› a veni, ‹fig.› a trăi. *Resimte rușine pentru ceea ce a spus.* **2** refl. a se simți, ‹fig.› a se răsfrânge, a se repercuta. *Tensiunea dintre părinți se resimte între copii. Furia înmagazinată în el se resimte în modul lui de a acționa.*

resimțíre s.f. ‹înv.› însimțire. *În cazul resimțirii unei dureri în zona abdominală, este indicat să fie consultat un medic specialist.*

resm s.n. (*înv.*) **1** v. Ceremonie. Cinste. Fast[1]. Paradă. Pompă[2]. Solemnitate. **2** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță.

resolvánt, -ă adj. (*farm., med.; înv.; despre medicamente, soluții sau despre medicații*) v. Rezolutiv.

resolvăluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza.

resorbí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică mai ales materii fluide*) a absorbi, a aspira, a încorpora, a înghiți, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să resoarbă apa rezultată din topirea zăpezii.* **2** refl. (*med., med. vet.*) ‹rar› a se rezolva. *Tumoarea s-a resorbit.*

resórbție s.f. **1** absorbire, absorbție, aspirație, încorporare, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de resorbție a apei de ploaie este mică.* **2** (*med., med. vet.*) rezoluție. *Resorbția este procesul de dispariție lentă, prin absorbție treptată, a unui țesut sau organ, de obicei străin organismului.*

resórt s.n. **I 1** (*la fotolii, canapele etc.*) arc, ‹pop. și fam.› tel, ‹pop.› drot. *Resorturile canapelei s-a stricat.* **2** (*la ceasuri*) arc. *Ceasurile cu resort se repară mai greu.* **3** (*la mașini, trăsuri etc.*) arc, ‹reg.› lisor. *A schimbat resorturile la mașină.* **4** fig. imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹fig.› inspirație, mișcare, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost resort pentru tot ce a făcut în viață.* **II** (*adm.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, serviciu. *S-au făcut mari progrese în resortul public.*

resortisánt, -ă s.m., s.f., adj. (*jur.*) azilant. *Resortisantul a beneficiat de statutul de refugiat politic.*

respéct s.n. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, reverență, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunație, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de respectul prietenilor.* **2** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai respectul în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **3** cuviință, decență, politețe, reverență, urbanitate, ‹pop. și fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc.; înv.› celibâlc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de respect.* **4** (*rar*) v. Respectare. **5** (*înv.*) v. Comentariu. Considerație. Considerent. Constatare. Idee. Observare. Observație. Opinie. Părere. Reflecție. Reflexie. Remarcă.

respectá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a prețui, a stima, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a aprețui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl respectă pe pictor pentru talentul său.* **2** (*compl. indică datini, obiceiuri etc.*) a păstra, a ține, ‹înv. și pop.› a cinsti, ‹pop.› a păzi, ‹înv.› a cruța, a feri, a observa, a veghea. *Toți creștinii respectă cu sfințenie obiceiul colindatului.* **3** (*compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) a îndeplini, a onora, a ține, ‹pop.› a împlini, a păzi, ‹înv.› a respectălui. *Și-a respectat jurământul.* **4** (*compl. indică sfaturi, indicații, norme de conduită, prescripții medicale etc.*) a urma, ‹înv.› a posledui. *Bolnavul respectă schema de tratament. Copiii trebuie să respecte cuvântul părinților.*

respectábil, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, onorat, prețuit, respectat, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai respectabil judecător din oraș.* **2** (*despre oameni sau despre comportamentul lor*) demn. *Este un profesor respectabil, prețuit de studenți.* **II** fig. (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, ‹fig.; rar› miezos. *Are o leafă respectabilă.*

respectabilitáte s.f. onorabilitate. *Este un profesor sobru, care se bucură de respectabilitate.*

respectáre s.f. **1** ‹rar› respect, ‹pop.› păzire. *Poliția veghează la respectarea legii.* **2** îndeplinire, onorare. *Respectarea unui jurământ este o datorie sfântă.*

respectăt, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, onorat, prețuit, respectabil, stimat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. **2** (*despre legi, hotărâri, dispoziții etc.*) ‹rar› neîncălcat, ‹fig.; înv.› necălcat.

respectăluí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **2** (*compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) v. Îndeplini. Onora. Respecta. Ține.

respectuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima.

respectuít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.

respectuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, cuviincios, decent, deferent, politicos, reverențios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr respectuos cu toată lumea. Are o atitudine respectuoasă față de persoanele în vârstă.* **2** (*despre oameni, mai ales despre persoane cu funcție de conducere*) condescendent. *Este un patron de firmă respectuos.* **II** adv. (*modal*) politicos, reverențios. *La intrarea în sală, salută respectuos pe cei prezenți.*

respiciént s.m. (*latin.; înv.*) v. Supraveghetor.

respingătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, scârbos, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.›

scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii respingătoare de sulf* **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, pocit[2], schimonosit[2], slut, strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearic, pâcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este respingător. Are mâinile respingătoare.* **3** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, scârbos, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face respingător.* **4** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, neplăcut, nesuferit, repugnant, repulsiv, scârbos, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai respingătoare în viața mea!* **5** (*despre atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) abominabil, detestabil, dezgustător, monstruos, odios, oribil, repugnant. *Paricidul este o faptă respingătoare.* **6** (*despre firea, caracterul oamenilor*) detestabil, dezgustător, execrabil, oribil, scârbos, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect. *Are un caracter respingător.* **7** (*despre lucruri, materii etc.*) dezgustător, infect, scârbos, ‹înv. și pop.› spurcat[2], ‹pop.› scârnav. *Are trupul acoperit cu scame respingătoare.* **II** adv. (*modal*) dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, scârbos, urât[2]. *Miroase respingător în cameră.*

respínge vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) a refuza, ‹livr.› a denega, ‹reg.› a corfa, ‹înv.› a apăra, a împinge, a opri, a tăgădui, ‹fig.; înv.› a lepăda. *A respins oferta care i s-a făcut. I-a respins cadoul.* **2** (*jur.; compl. indică judecători, martori etc.*) a recuza, a refuza. *Oricare dintre părți poate respinge pe judecătorul care ar avea un interes în cauză.* **3** (*compl. indică oameni*) a renega, a repudia, ‹fig.› a excomunica. *Când a ajuns o persoană publică, și-a respins părinții de condiție modestă.* **4** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaprobа, a dezavua, a proscrie, a reproba, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a vesteji. *A fost respins de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **5** (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un concurs etc.*) ‹fig.› a lăsa, a pica[2], a trânti, ‹fig.; fam.› a buși. *În această sesiune profesorii au respins mulți studenți la examene.* **6** (*compl. indică trupe, armate etc. inamice*) a alunga, a goni, a izgoni, ‹înv. și reg.› a înfuga, ‹înv.› a împinge, a ostâmpi. *Au reușit să respingă inamicii.* **7** (*sport; în fotbal, handbal etc.; compl. indică lovituri de pedeapsă*) a apăra, a para[3]. *A respins lovitura de la 11 metri.* **8** (*compl. indică insulte, calomnii etc.*) ‹livr.› a repusa. *Actrița respinge atacurile din presă.* **II** fig. (*rar; compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Domina. Înfrâna. Învinge. Reprima. Stăpâni. Strivi. Struni. Ține.

respíngere s.f. **I 1** refuzare, rejet, rejecție. *Respingerea cadoului l-a supărat.* **2** (*jur.*) recuzare, recuzație, refuzare. *Respingerea unui judecător se face atunci când se constată că acesta are un interes în cauză.* **3** renegare, repudiere, ‹fig.› excomunicare. *Respingerea părinților i-a atras oprobriul public.* **4** inacceptare, neacceptare, refuz, ‹livr.› denegare, denegație. *Respingerea ideii de a participa la întrunire a iritat pe mulți colegi.* **5** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat respingerea colegilor pentru ceea ce a făcut.* **6** ‹livr.› repusaj, repusare. *Actrița a organizat o conferință publică pentru respingerea atacurilor din presă.* **7** alungare, gonire, izgonire. *Respingerea inamicilor a fost dificilă.* **8** (*sport; în fotbal, handbal etc.*) apărare, parare *Respingerea loviturii de la 11 metri i-a adus portarului celebritatea.* **II** (*fiz.*) repulsie. *Respingerea este forța în virtutea căreia două corpuri sau două molecule se resping reciproc.*

respír s.n. (*fiziol.; poetic*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu.

respirá vb. I. **I 1** intr. (*fiziol.; despre ființe*) a răsufla, ‹înv. și pop.› a sufla, ‹poetic› a expira. *Respiră anevoie din cauza canicului. Abia mai respiră după ce a urcat în goană scările.* **2** tr. (*compl. indică aer, miresme etc.*) a aspira, a inspira, a sorbi, a trage, ‹pop. și fam.› a suge. *Dimineața, respirăm aerul proaspăt de afară.* **II** fig. **1** intr. (*despre ființe sau, p. ext., despre plante*) a exista, a fi, a trăi, a viețui. *Atât timp cât respiră, părinții își ajută copiii.* **2** intr. (*despre oameni*) a răsufla. *Respiră ușurat când îl vede intrând pe ușă.* **3** intr. (*despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) a se afla, a se auzi, a se cunoaște, ‹fig.› a răsufla, a transpira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relației lor a respirat în câteva zile.* **4** tr., intr. ‹fig.› a (se) degaja, a (se) împrăștia, a răspândi, a răsufla, a (se) revărsa. *Ființa ei respiră bunătate. Din paginile romanului respiră revolta intelectualului prins în mrejele unei societăți ostile.*

respirábil, -ă adj. (*despre aer*) suportabil. *Întrucât nu se fumează, aerul din restaurant este respirabil.*

respirăre s.f. (*fiziol.; rar*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu.

respirátor Drinker s.n. (*tehn. med.*) ‹pop.› plămân de oțel. *Respiratorul Drinker este un sistem electromecanic clasic pentru întreținerea artificială a respirației persoanelor bolnave.*

respirație s.f. (*fiziol.*) **1** răsuflare, suflare, suflu, ‹rar› respirare, ‹înv. și pop.› suflet, ‹pop.› răsuflet, răsuflu, ‹reg.› răsufluș, ‹înv.› duh, răsuflătură, spirit, ‹poetic› respir. *Își trage cu greu respirația după ce a urcat pe jos nouă etaje.* **2** bufeu, răsuflare, suflare, ‹înv. și pop.› suflat[1], suflet, ‹pop.› răsuflet. *Respirația este aerul care iese pe gură.* **3** ***respirație stertoroasă*** = stertor. *Respirația stertoroasă este respirația zgomotoasă care apare în unele come profunde;* ***respirație stridoroasă*** = stridor. *Respirația stridoroasă este zgomotul aspru, ascuțit, care se aude în timpul inspirației, specific obstrucției laringiene sau laringitei spastice.*

respíro s.n. odihnă, răgaz, repaus, ‹rar› odihnit[1], ‹pop.› preget, răsuflet, zăbavă, ‹înv. și reg.› odihneală, paos, păuzare, răzbun[2], ‹înv.› răposare, răsuflare, răsuflu. *A avut atâta treabă, încât nu și-a permis puțin respiro.*

resplendá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică fenomene, stări, acțiuni etc.*) v. Înfățișa. Oglindi. Prezenta. Reoglindi. Reprezenta.

respondént, -ă s.m., s.f. (*sociol.*) repondent. *Respondentul răspunde la un sondaj de opinie.*

responsábil, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „pentru"*) răspunzător. *Persoanele alienate nu sunt responsabile de faptele lor. Este responsabil pentru afirmațiile sale.* **2** s.m., s.f. (*econ.*) gestionar. *Este responsabilul magazinului alimentar.*

responsabilitáte s.f. **1** răspundere, ‹înv.› răspuns, răspunzătate. *Își asumă responsabilitatea pentru afirmațiile sale.* **2** răspundere, sarcină. *Cei doi soți își împart responsabilitățile între ei.*

respublicanicésc, -eáscă adj. (*polit.; înv.*) v. Republican.

rest s.n. **I 1** rămășiță[1], ‹pop. și fam.› fărâme (v. *fărâmă*), ‹pop.› trevere, ‹înv. și reg.› rămășitură, ‹reg.› mărădic, mont[2], rămăsătură, rămășag, șteamăt, ‹înv.› rămas[2]. *A dat porumbeilor resturile de pâine de la masă. Din papiota de ață i-a rămas numai un rest.* **2** (*mai ales la pl. resturi*) deșeu, ‹înv. și reg.› marda. *Adună resturile textile într-un sac.* **3** (*la pl. resturi; anat.; adesea determ. prin „pământești", „trupești"*) oase (v. *os*), oseminte, rămășițe (v. *rămășiță*[1]), ‹pop.› oscioare (v. *oscior*), ‹reg.› osamă, ‹înv.› mădulare (v. *mădular*), ‹fig.; rar› țărână. *La dezgroparea resturilor trupești, după șapte ani, preotul ține o slujbă specială.* **4** (*la pl. resturi; paleon.; urmat de determ. „umane", „animale", „vegetale"*) fosilă, ‹înv.› petrefact. *În muzeu există o interesantă colecție de resturi vegetale.* **5** rămășiță[1], relict, relicvă, reminiscență, urmă, vestigiu. *Arheologii au descoperit câteva resturi din perioada geto-dacă.* **6** (*la pl. resturi*) dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, paragină, prăbușitură, ruină, surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură,

surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc au rămas doar resturi.* **7** restanță, ‹înv. și pop.› rămășiță[1], ‹înv. și reg.› cusur. *I-a rămas un rest de plată la lumină.* **8** (*mat.*) diferență, ‹înv.› rămășiță[1], restanță. *Restul este rezultatul unei scăderi.* **II** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) ‹fig.› urmă. *În suflet i-a rămas un rest de bănuială. Un rest de frumusețe se vede pe fața bătrânei.*

restabilí vb. IV. **I 1** tr., refl. pas. a (se) restatornici, ‹înv.› a restatori, a restitui, ‹fig.› a (se) reîntrona. *Noul director a restabilit ordinea în școală. Pacea s-a restabilit.* **2** tr. a reface. *Legătura telefonică a fost restabilită.* **3** tr. a reîncepe, a reînnoi, a relua. *După scurt timp a restabilit o prietenie mai veche.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) energiza, a (se) înviora, a (se) reface, a (se) revigora, a revitaliza, a revivifia, ‹reg.› a (se) învioșa, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a (se) remonta, a renaște. *Un somn bun l-a restabilit. După o cură de vitamine s-a mai restabilit.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) tămădui, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi restabilit mai repede.* **6** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) restabili, a (se) tonifia, a (se) tonifica, ‹înv. și pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. și fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoșa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oțeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoșa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a restabilit. Mușchii s-au restabilit prin exerciții fizice.* **7** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări, procese, situații etc.*) a (se) ameliora, a (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, ‹pop. și fam.› a (se) drege, a (se) îmbuna, ‹reg.› a îndoila, a se tocmi, ‹înv.› a statornici, ‹latin.; înv.› a meliora, ‹fig.› a (se) însănătoși, ‹fig.; pop. și fam.› a se răzbuna. *După săptămâni cu ploi, vremea s-a restabilit. Situația lor familială s-a restabilit în ultimul timp.* **II** tr. (*lingv.; compl. indică forme lexicale primitive, etimologii, limbi, graiuri etc.*) a reconstitui, a reconstrui, a reface. *Lingviștii au restabilit unele limbi vechi prin metoda comparativ-istorică. Au restabilit etimoanele unor cuvinte românești.*

restabilíre s.f. **I 1** restatornicire, ‹rar› restaurare, restituție, ‹fig.› reîntronare. *Noul director își propune restabilirea ordinii în școală. Restabilirea păcii este o binefacere pentru întreaga lume.* **2** refacere. *Restabilirea legăturii telefonice, dacă nu este vorba despre o avarie serioasă, se poate realiza și din centrală.* **3** înviorare, refacere, revigorare, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, remontare, renaștere, ‹fig.; rar› redresament. *Restabilirea organismului se face simțită după o cură de vitamine.* **4** (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, tămăduire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› sănătoșare, vindec, ‹înv.› ișteleniе, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după restabilirea sa deplină.* **5** (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, tonificare, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificație, ‹înv. și pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, restabilirea organismului după boală a fost rapidă.* **II** (*lingv.*) reconstituire, reconstrucție, reconstruire, refacere. *Restabilirea unor limbi vechi se poate face prin metoda comparativ-istorică. Restabilirea etimoanelor unor cuvinte românești este o sarcină grea pentru lingviști.*

restabilít, -ă adj. **1** refăcut. *Legătura telefonică restabilită a permis reluarea convorbirilor întrerupte mult timp.* **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, tămăduit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹înv. și reg.› sănătoșat, ‹reg.› pribolit, zviduit, ‹înv.› isteliț. *Deși restabilit, nu și-a reluat încă activitatea.* **3** (*med., med. vet.; despre ființe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, tonificat, ‹reg.› pribolit. *Restabilit după boală, a plecat într-o stațiune montană.*

restánt, -ă adj. (*despre plăți, datorii*) întârziat. *A primit după trei luni chiriile restante.*

restánță s.f. **1** rest, ‹înv. și pop.› rămășiță[1], ‹înv. și reg.› cusur. **2** ‹jar.; în limbajul studenților› boabă. *Studentului i-au rămas pe toamnă două restanțe.* **3** (*mat.; înv.*) v. Diferență. Rest.

restanțiér, -ă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› îndărătnic. *Persoanele restanțiere au fost somate să plătească întreținerea.*

restatorí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Restabili. Restatornici.

restatornicí vb. IV. tr., refl. pas. a (se) restabili, ‹înv.› a restatori, a restitui, ‹fig.› a (se) reîntrona.

restatornicíre s.f. restabilire, ‹livr.› restituție, ‹rar› restaurare, ‹fig.› reîntronare.

restaurá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică monumente, construcții, picturi etc.*) a înnoi, a reface, ‹înv. și reg.› a meremetisi, a preînnoi, a prenoi. *Constructorii au restaurat biserica mănăstirii. Cetatea a fost restaurată după două secole.* **2** (*polit.; compl. indică oameni, sisteme politice, guvernări etc. abolite*) a reinstaura, a reîntrona, ‹înv.› a reînscăuna. *După decenii de dominare comunistă, forțele democratice au restaurat un regim democratic.* **3** (*rar*) v. Reintroduce. **II** fig. (*fran.*) **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Căli. Cuirasa. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Oțeli. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **2** refl. (*despre situații, stări etc.*) v. Îndrepta. Normaliza. Redresa. Reface.

restauránt s.n. (*com.; adesea cu determ. care indică specificul*) local, ‹înv.› restaurație[2]. *În această seară vor lua masa într-un restaurant chinezesc.*

restauráre s.f. **1** înnoire, refacere, restaurație[1], ‹înv. și reg.› meremetiseală, meremetisire, preînnoire, ‹înv.› meremetisit[1], restituire. *Restaurarea bisericii s-a făcut cu ajutorul material al enoriașilor.* **2** (*polit.*) reinstaurare, reîntronare, restaurație[1], ‹înv.› reînscăunare. *Restaurarea regimului democratic s-a produs prin revoluție.* **3** (*rar*) v. Restabilire. Restatornicire.

restaurát, -ă adj. (*despre monumente, construcții, picturi etc.*) refăcut, ‹înv. și reg.› meremetisit[2]. *Cetatea restaurată a intrat în circuitul turistic.*

restaurație[1] s.f. **1** înnoire, refacere, restaurare, ‹înv. și reg.› meremetiseală, meremetisire, preînnoire, ‹înv.› meremetisit[1], restituire. **2** (*polit.*) reinstaurare, reîntronare, restaurare, ‹înv.› reînscăunare.

restaurație[2] s.f. (*com.; înv.; adesea cu determ. care indică specificul*) v. Local. Restaurant.

restéu s.n. **1** ‹reg.› slugă. *Cu resteile se închid laturile jugului pentru a fixa grumazul animalului.* **2** (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură. **3** (*tehn.; la roata morii de apă; reg.*) v. Spetează.

restituí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) a da[2], a înapoia[2], a plăti, a returna, ‹pop.› a întoarce, a înturna, ‹înv.› a reînturna, a turna[1]. *A reușit să-i restituie banii împrumutați.* **2** (*compl. indică sume de bani, credite etc.*) a înapoia[2], a rambursa, ‹pop.› a înturna. *A restituit băncii creditul din cauza creșterii dobânzii.* **3** (*compl. indică bunuri împrumutate, luate etc.*) a înapoia[2], a reda, ‹pop.› a întoarce, ‹înv.› a reîntoarce, a remite, a retrimite. *A restituit bibliotecii cărțile.* **4** (*înv.*) v. Restabili. Restatornici.

restituíre s.f. **1** înapoiere, rambursare, rediție, ‹rar› restituție, ‹pop.› întoarcere, înturnare, ‹înv.› ramburs, reînturnare. *Restituirea creditului la bancă s-a făcut din cauza creșterii dobânzii.* **2** înapoiere, redare. *Restituirea cărților a fost impusă de bibliotecă.* **3** (*înv.*) v. Înnoire. Refacere. Restaurare. Restaurație[1].

restituít, -ă adj. **1** (*despre bunuri, obiecte, datorii etc.*) înapoiat, returnat, ‹pop.› înturnat[2]. *Bunurile restituite erau degradate.* **2** (*despre sume de bani, credite etc.*) înapoiat, rambursat, ‹pop.› înturnat[2]. *Creditul restituit a fost mare.* **3** (*despre bunuri împrumutate, luate*) înapoiat, redat. *Cărțile restituite erau romane polițiste.*

restitutór s.n. (*topogr.*) fotorestitutor. *Cu ajutorul restitutorului se obține restituția unui obiect sau a unei porțiuni din suprafața terestră pe bază de fotografiere.*

restitúție s.f. (*rar*) **1** v. Restabilire. Restatornicire. **2** v. Înapoiere. Rambursare. Rediție. Restituire. **3** (*biol.*) v. Refacere. Regenerare. Regenerație. Regenerescență.

restrânge vb. III. **1** tr., refl. a (se) împuțina, a (se) micșora, a (se) reduce, a scădea, ‹înv. și reg.› a (se) strâmta. *În ultimii ani pădurile s-au restrâns.* **2** tr. (*compl. indică personalul unei instituții, al unei întreprinderi etc.*) a reduce, ‹fig.› a comprima. *Personalul din unele ministere a fost restrâns.* **3** tr., refl. a (se) limita, a (se) localiza. *Pompierii au restrâns incendiul. Infecția s-a restrâns la nivelul gâtului.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se limita, a se mărgini, a se mulțumi, a se opri, a se reduce, a se rezuma, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se restrânge la strictul necesar.* **5** tr. (*compl. indică probleme, situații, fapte etc.*) a circumscrie, a delimita, a limita, ‹înv.› a periorisi. *Și-a restrâns subiectul lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea.* **6** tr. (*compl. indică sfere de activitate, moduri de a acționa, drepturi ale oamenilor etc.*) a limita, a mărgini, ‹fig.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *I-a restrâns dreptul de a-și vizita copilul. A restrâns activitatea firmei la vânzarea de produse cosmetice.*

restrângere s.f. **1** reducere, ‹fig.› comprimare. *Restrângerea personalului din unele ministere a fost obligatorie.* **2** limitare, mărginire, reducere, rezumare. *Salariile mici impun restrângerea la strictul necesar.* **3** circumscriere, delimitare, limitare. *Restrângerea subiectului lucrării numai la studiul neologismelor din sec. al XIX-lea i-a fost cerută de profesor.* **4** limitație, restricție, ‹înv.› periorisire, ‹fig.› îngrădire.

restrâns, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „lung”; mai ales despre texte, lucrări, volume*) mic, redus, scurt. *A publicat un articol restrâns despre etimologia unui cuvânt.* **2** limitat, mărginit, redus. *Nu și-a putut expune toate tablourile în spațiul restrâns al sălii muzeului.* **3** (*în opoz. cu „larg”*) ‹înv.› strâns[2]. *A discutat noțiunea de artă atât în sens larg, cât și în sens restrâns.* **II 1** limitat, mărginit, redus. *A expus un număr restrâns de tablouri.* **2** intim. *A sărbătorit evenimentul într-un cadru restrâns.*

restrictív, -ă adj. **1** (*despre condiții, măsuri etc.*) ‹rar› îngrăditor. *În spital se iau măsuri cu caracter restrictiv din cauza răspândirii virusului. În unele țări programul de distribuire a curentului electric este restrictiv.* **2** delimitativ, delimitator, limitativ, ‹rar› limitator. *Tratatul încheiat are condiții restrictive.*

restricție s.f. **1** limitație, restrângere, ‹înv.› periorisire, ‹fig.› îngrădire. *Copilul nu are nicio restricție pentru că este ascultător.* **2** limită, mărginire. *Orice om trebuie să-și impună o anumită restricție în modul de a se comporta.*

restringént, -ă adj. (*despre substanțe, produse, alimente, băuturi etc. sau despre gustul, efectele etc. lor*) astringent, ‹pop.› știros, ‹înv.› stifos, strângător. *Lămâia este restringentă. Loțiunea pentru ten gras are un efect ușor restringent.*

restriște s.f. ‹fig.› cumpănă. *Seceta prelungită a fost o vreme de grea restriște atât pentru oameni, cât și pentru animale.*

restructurá vb. I. tr. **1** (*compl. indică întreprinderi, instituții etc.*) a reorganiza, a reprofila, ‹rar› a se îndrepta. *Au restructurat fabrica pentru a deveni rentabilă.* **2** (*arg.; compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate.

restructuráre s.f. reorganizare, reprofilare, ‹înv.› reorganizație. *Restructurarea fabricii a fost obligatorie pentru a deveni rentabilă.*

resúche s.f. (*bot.; reg.*) v. Creson. Hrenișă (*Lepidium sativum*).

resuréct, -ă adj. (*mai ales fig.; livr.*) ‹livr.› resurecțional.

resurécție s.f. (*mai ales fig.; livr.*) v. Reînsuflețire. Reînviere.

resurecționál, -ă adj. (*mai ales fig.; livr.*) ‹livr.› resurect. *Multe obiecte și fenomene au simbolistică resurecțională.*

resúrsă s.f. (*mai ales la pl.* ***resurse****; fin.*) fonduri (v. *fond*), mijloace (v. *mijloc*), ‹înv.› sermaia, ‹fig.; fam.› suprafață. *Banca dispune de mari resurse bănești.*

resuscitá vb. I. tr. (*med., med. vet.; compl. indică ființe sau organismul lor ori inima, respirația lor*) a reînvia. *Medicii au reușit să resusciteze accidentatul care era în comă profundă. După mai multe încercări, i-au resuscitat inima.*

resuscitáre s.f. (*med., med. vet.*) reînviere. *În caz de stop cardiac sau de înec, medicii recurg la resuscitarea cardiopulmonară. După resuscitare, inima a început să pompeze normal sângele.*

resuscitát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre organismul lor ori despre inima, respirația lor*) reînviat. *Accidentatul resuscitat este transportat de urgență la spital. Inima resuscitată a început să pompeze normal sângele.*

resuvenire s.f. (*fran.; înv.*) v. Aducere-aminte. Amintire. Evocare. Suvenir.

reșapáj s.n. (*auto*) reșapare, reșapat.

reșapáre s.f. (*auto*) reșapaj, reșapat. *Prin reșapare sunt recondiționate benzile de rulare ale unor anvelope uzate.*

reșapát s.n. (*auto*) reșapaj, reșapare.

reședínță s.f. **1** rezidență, sediu, ‹înv. și reg.› sălaș, ‹înv.› locuință, ședere, șez, șezământ[1], ‹rus.; înv.› stoliță. *Regele și-a părăsit reședința pentru a face o vizită oficială în străinătate.* **2** capitală. *Orașul Iași este reședință de județ.*

reștáfel s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.

reșútă s.f. (*med., med. vet.; impr.*) v. Recidivă.

retardát, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) arierat, înapoiat, înapoiat mintal, întârziat, întârziat mintal, ‹arg.› ciumpaliu. *Un om retardat este neevoluat mintal. Retardații sunt insuficient dezvoltați din punct de vedere mintal.*

retăceá vb. II. tr. (*înv.; compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) v. Ascunde. Masca. Tăinui.

retențíe s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) ‹reg.› zăpreală. *Retenția este acumularea unei substanțe într-un organ sau în organism din cauza imposibilității de evacuare.* **2** (*med., med. vet.*) ***retenție de urină*** = ***retenție urinară*** = ‹pop.› încuiere, încuietură, ‹reg.› zăpreală, zăprire. *Retenția de urină este imposibilitatea de a evacua, total sau parțial, urina din vezică.* **3** (*hidrotehn.*) reținere. *Barajele de retenție opresc, temporar, viiturile de apă.* **4** (*rar*) v. Oprire. Păstrare. Reținere. **II** fig. (*rar*) v. Continență. Înfrânare. Reprimare. Reținere.

retevéi s.n. **1** scurtătură, ‹pop.› scurtă (v. *scurt*), zburătură, ‹reg.› caravei, cotrompete, jilăvete, răzbici[1], resteu, scatoalcă, scurtei, șui[2], șutavei, șuvei, șuvete, toldaș, toldău, toldie, tuschie, verdete. *Reteveiul este o bucată de lemn scurtă și groasă.* **2** (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

retéz s.n. **1** (*reg.*) ‹reg.› retezătură. *Retezul este un semn de recunoaștere care se face la oi prin tăierea vârfului urechii.* **2** (*geom.; înv.*) v. Diametru.

retezá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică arbori, crengi etc.*) a ciunti, a tăia, a trunchia, ‹înv. și reg.› a seciui. *Oamenii au retezat mulți copaci din pădure.* **2** (*compl. indică vârful lăstarilor tineri ai unor plante*) a tăia, ‹pop.› a cârni. *Trebuie să reteze vârful lăstarilor.* **3** (*compl. indică iarbă, crengi, viță-de-vie etc.*) a tăia, a tunde, ‹reg.› a tușina. *Grădinarul a retezat iarba din curte pentru că era prea înaltă.* **4** (*apic.; compl. indică fagurii dintr-un stup*) ‹reg.› a rătunde, a tunde. *Fagurii sunt retezați pentru a se strânge mierea.* **5** (*pop. și fam.; compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurta. Tăia. Tunde. **6** (*pop.; compl. indică obiecte cu o lungime relativ mare, în special lemne sau scânduri*) v. Tăia. **7** (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Scurta. **II 1** (*compl. indică părți ale corpului ființelor, în special membre*) a tăia, ‹pop.› a lua. *Fierăstrăul electric i-a retezat mâna. L-au torturat cumplit, retezându-i limba.* **2** (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor, în special capul*) a tăia, ‹pop.› a rade, ‹reg.› a curma. *L-a retezat în două cu sabia. Gâdele reteza capetele condamnaților la moarte.* **3** (*chir.; compl. indică membre ale corpului ființelor sau segmente ale lor*) a amputa, a ciunti, a tăia, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a ciumpăvi, ‹înv.› a ciungări. *Medicii i-au retezat accidentatului un picior. I-au retezat mâna pentru a nu i se extinde cangrena.* **III** fig. (*compl. indică acțiuni, conversații, discuții etc.*) a curma, a întrerupe, a opri, ‹fig.› a stăvili, a tăia. *Zgomotul mare de afară a retezat discuția celor doi.*

retezáre s.f. **I** (*apic.*) retezat[1], ‹reg.› rătuns, tuns[1]. *Prin retezarea fagurilor se strânge mierea.* **II 1** retezat[1], tăiat[1], tăiere. *A fost condamnat la moarte prin retezarea capului.* **2** (*pop. și fam.*) v. Tundere. Tuns[1]. Tunsoare. Tunsură.

retezát[1] s.n. **1** (*apic.*) retezare, ‹reg.› rătuns, tuns[1]. **2** retezare, tăiat[1], tăiere.

retezát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre părți ale obiectelor, ale clădirilor etc.*) scurtat, tăiat[2]. *Puşca are țeava retezată. Multe case au rămas cu acoperişurile retezate după bombardament.* **2** (*despre iarbă, crengi, viță-de-vie etc.*) tăiat[2], tuns[2], ‹reg.› tuşinat. *Iarba retezată a fost dată la păsări.* **3** (*reg.; despre obiecte sau despre suprafața lor*) v. Ras[2]. Răzuit[2]. **II 1** (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) amputat, ciung, ciuntit, tăiat[2], trunchiat, ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Are un picior retezat. Poartă o proteză la mâna retezată.* **2** (*pop. şi fam.; despre părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana,părul unor animale*) v. Scurtat. Tăiat[2]. Tuns[2].

retezătúră s.f. **1** (*geomorf.; rar*) v. Platou. Podiş. **2** (*reg.*) ‹reg.› retez. **3** (*reg.*) v. Scorbură.

reticént, -ă adj. **1** (*despre oameni*) reținut, rezervat, ‹reg.› pâşin, ‹fig.› parcimonios. *Este reticent la nou. Este reticent în fața gesturilor pline de efuziune.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, şovăielnic, şovăitor, ‹rar› şovăind, şovăit, vacilant, ‹înv. şi reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înțelege comportarea lui reticentă. Negustorii îşi îmbie clienții reticenți să le cumpere marfa.*

reticénță s.f. **1** reținere, rezervă, ‹fig.› parcimonie. *Reticența la nou este o caracteristică a persoanelor conservatoare. Ca ziarist, manifestă reticență în folosirea informațiilor provenite din surse nesigure.* **2** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, şovăială, şovăire, ‹livr.› irezoluție, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitațiune, vacilație, ‹fig.› abulie, fluctuație, oscilare, oscilație, pendulare, ‹flg.; livr.› claudicație, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Reticența lui era justficată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **3** (*ret.*) aposiopeză. *Reticența este întreruperea vorbirii.*

reticulár, -ă adj. (*despre structuri, organe vegetale etc.*) dictiofor, reticulat, textiform. *Structurile reticulare sunt alcătuite în forma unei rețele (de puncte sau de linii).*

reticulát, -ă adj. (*despre structuri, organe vegetale etc.*) dictiofor, reticular, textiform.

reticuloendoteliál, -ă adj. (*anat.; despre țesuturi*) reticulohistocitar. *Țesutul reticuloendotelial este un țesut conjunctiv format din mai multe tipuri de celule.*

reticuloendotelióm s.n. (*med.*) reticulosarcom.

reticuloendoteliózǎ s.f. (*med.*) histiocitoză, reticuloză.

reticulohistocitár, -ă adj. (*anat.; despre țesuturi*) reticuloendotelial.

reticulosarcóm s.n. (*med.*) reticuloendoteliom. *Reticulosarcomul este o tumoare malignă, produsă de celulele reticulare atipice.*

reticulózǎ s.f. (*med.*) histiocitoză, reticuloendolioză. *Reticuloză este numele generic pentru o serie de afecțiuni caracterizate prin proliferarea tipică sau atipică a reticulocitelor.*

retículum s.n. (*anat.; la rumegătoare*) ciur, rețea. *Reticulumul este unul dintre cele patru compartimente ale stomacului, asemănător cu un fagure.*

retinoblastóm s.n. (*med., med. vet.*) gliom retinian. *Retinoblastomul este o tumoare malignă a retinei.*

retinól s.n. (*biochim., farm.*) axeroftol, vitamina A (v. *vitamină*), vitamina antixeroftalmică (v. *vitamină*). *Retinolul se prescrie mai ales în tulburările de creştere.*

retinoscóp s.n. (*tehn. med.*) schiascop. *Cu retinoscopul se examinează umbra pupilară, pentru a determina gradul de refracție a ochiului.*

retinoscopíe s.f. (*med.*) cheratoscopie, pupiloscopie, schiascopie. *Retinoscopia este măsurarea refracției ochiului, prin interpretarea optică a umbrei ce apare în câmpul pupilei.*

retipărí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică lucrări literare, ştiințifice etc.*) a se reedita, a reimprima, a republica. *A fost retipărită o importantă antologie a scriitorilor Antichității.* **2** refl. (*despre lucrări literare, ştiințifice etc.*) a reapărea, a se reedita, a se reimprima, a se republica. *După mulți ani de la prima ediție, s-a retipărit cunoscutul roman al scriitorului.*

retipărire s.f. reapariție, reeditare, reimprimare, republicare, ‹engl.› reprint. *Se impune retipărirea operelor marelui poet. Retipărirea vechilor texte religioase în ediții critice este un eveniment cultural.*

retipărít, -ă adj. (*despre lucrări literare, ştiințifice etc.*) reeditat, reimprimat, republicat. *Operele retipărite ale marelui poet s-au epuizat imediat din librării.*

retiră vb. I. refl. (*milit.; înv.; despre ostaşi, armate etc.*) v. Retrage.

retirádă s.f. **1** (*reg.*) v. Closet. Toaletă. Veceu. **2** (*milit.; înv.*) v. Retragere.

retirát, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Izolat. Însingurat. Pribeag. Răzleț. Retras. Singur. Singuratic. Solitar.

retív, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

retivitáte s.f. (*înv.*) v. Încăpățânare. Îndărătnicie. Nătângie. Obstinație. Recalcitranță.

retopí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică metale, minereuri etc.*) a refonta.

rétor s.m. **1** orator, ‹reg.› predicant, ‹înv.› retoric. *Iorga a fost un mare retor. Demostene este considerat cel mai mare retor al Antichității.* **2** (*peior.*) v. Demagog.

retorcá vb. I. tr. (*livr.*) v. Întoarce. Răspunde. Replica.

retóric, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** ‹înv.› ritoricos. *Captează atenția publicului uzând de procedeele retorice specifice.* **2** (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, ‹livr.› ampolos, eufuistic, magnilocvent, ‹înv.› meşteşugit, ‹fran.› bursuflat, ‹deprec.› didact, didactic, ‹peior.› ariostic, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹flg.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului retoric.* **II** s.m. (*înv.*) v. Orator. Retor.

retórică s.f. elocvență, oratorie, oratorism, ‹livr.› facondă, ‹înv.› limbuție, ritorie, ‹înv.› arta vorbirii (v. *artă*), vorbire bună, vorbire frumoasă, vorbitorie, vorovire bună, ‹grec.; înv.› evglotie. *Cursul pe care îl predă este despre retorică. Este un avocat care are geniul retoricii.*

retorísm s.n. afectare, afectație, artificialitate, emfază, grandilocvență, manierism, patos, prețiozitate, ‹livr.› ampolozitate, artificiozitate, magnilocvență, ‹rar› prețiozism, ‹fig.; fam.› ştaif. *Discursul s-a remarcat prin retorismul expunerii.*

retoromán, -ă adj., s.m., s.f. **1** s.m., s.f., adj. ladin. *Retoromanii trăiesc în sud-estul Elveției, în nord-estul Italiei şi unele regiuni ale Alpilor Dolomitici.* **2** s.f. (*lingv.*) ladină. *Retoromana este o limbă romanică vorbită de ladini.*

retórtă s.f. (*chim.*) ‹înv.› cornută (v. *cornut*). *Retortele sunt folosite în laboratoare, pentru distilare.*

retractá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică afirmații, promisiuni, hotărâri etc.*) a întoarce, ‹fig.› a retrage, a revoca[1]. *Niciodată nu-şi retractează cuvântul dat.* **2** (*compl. indică afirmațiile, ideile, părerile etc. cuiva*) a dezice[1], a nega, a tăgădui, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Jurnalistul a retractat afirmațiile calomnioase referitoare la actor.* **II** refl. **1** (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) a se contracta, a se strânge, a se zgârci[2]. *Simte cum i se retractează mușchiul de la piciorul stâng.* **2** (*fiz.; rar; despre substanțe, metale etc.*) v. Contracta. Contrage.

retractáre s.f. **I 1** întoarcere, ‹rar› palinodie, ‹fig.› retragere. *Retractarea cuvântului dat nu-l caracterizează.* **2** dezicere, negare, tăgăduire, ‹înv.› dezgrăire, retractație, ‹fig.; înv.› lepădare. *Retractarea afirmațiilor calomnioase referitoare la actor a fost apreciată.* **II** (*fiziol.*) retragere. *Parodontoza se manifestă prin retractarea mucoasei gingivale.*

retractát, -ă adj. **1** (*despre afirmațiile cuiva*) dezis, negat, tăgăduit, ‹înv.› dezgrăit. *Nu-l mai crede, după atâtea afirmații retractate.* **2** (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) contractat, strâns[2], zgârcit. *Mușchii retractați trebuie relaxați prin masaj.*

retractáție s.f. (*înv.*) v. Dezicere. Negare. Retractare. Tăgăduire.

retrăge vb. III. **I 1** tr., refl. (*milit.; compl. sau sub. indică ostaşi, armate etc.*) ‹reg.› a răteri, ‹înv.› a se retira, a retrograda, a (se) trage. *SUA şi-a retras trupele de pe teritoriul Irakului. Cavaleria s-a retras din fața inamicului.* **2** refl. (*despre oameni*) a recula. *Mulțimea s-a retras spre margini, încercând o evacuare spre gangurile străzii din apropiere.* **3** refl. (*despre oameni*) a pleca. *Își cere permi-*

siunea de a se retrage, deoarece era foarte obosit. **4** refl. (*despre oameni*) a se izola, a se închide, ‹fig.› a se îngropa, a se refugia. *Spre sfârșitul vieții, s-a retras într-o mănăstire.* **5** refl. (*despre ființe*) ‹pop. și fam.› a se feri. *S-a retras de la fereastră pentru a nu fi văzut.* **6** refl. (*j. de cărți*) a bifa[2]. *Văzând că pierde, s-a retras de la masa unde se juca poker.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) ‹rar› a scoate. *Fiind foarte bolnav, părinții l-au retras de la școală pentru a-l interna într-un sanatoriu.* **8** tr. (*compl. indică sume de bani depozitate în conturi*) a lua, a scoate, ‹pop.› a trage. *A retras din cont banii de care avea nevoie.* **II** tr. fig. (*compl. indică afirmații, promisiuni, hotărâri etc.*) a întoarce, a retracta, ‹fig.› a revoca[1].

retrăgere s.f. **I 1** (*milit.*) ‹rar› recesiune, ‹înv.› retiradă, retretă. *Generalul, pentru a nu pierde mai mulți oameni în luptă, ordonă retragerea.* **2** recul. *Mulțimea a avut o retragere ușoară, încercând o evacuare spre gangurile străzii din apropiere.* **3** (*fiziol.*) retractare. **4** izolare, recluziune. *Retragerea la o mănăstire după moartea soției i s-a părut cea mai bună alegere.* **5** scoatere. *Banca ia comision la retragerea din cont a unei sume de bani.* **II** fig. întoarcere, retractare.

retransmíte vb. III. tr. (*telec.; compl. indică semnale radio sau de televiziune*) a reradia.

retranșá vb. I. refl. (*milit.; rar; despre orașe, linii de luptă etc.*) v. Fortifica. Întări.

retranșaméntt s.n. (*milit.; rar*) v. Fortificație. Întăritură.

retranșáre s.f. (*milit.; rar*) v. Fortificare. Întărire.

retrás, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, răzleț, singur, singuratic, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor retras și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pustnic, sihastru. *Un bărbat retras trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai retras, la mănăstire.* **3** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, secret[2], singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai retras al camerei.* **II** adv. (*modal*) **1** izolat, singur, singuratic, solitar. *Trăiește retras, într-o colibă, la marginea pădurii.* **2** (*mai ales în legătură cu vb. „a sta”*) deoparte, izolat, ‹pop. și fam.› razna, ‹înv.› osebi[1]. *La întruniri colegiale preferă să stea retras.*

retrăí vb. IV. intr. (*rar; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține.

retrétă s.f. (*milit.; înv.*) v. Retragere.

retribuí vb. IV. tr. (*econ.*) **1** a onora, a plăti, a remunera, ‹înv.› a solda. *Patronul a retribuit munca prestată de angajații săi.* **2** (*compl. indică oameni*) a salariza, ‹rar› a salaria. *Are un serviciu solicitant, dar este bine retribuit.*

retribuíre s.f. (*econ.*) **1** plată, remunerare, remunerație, retribuție, ‹rar› remunerariu. *Retribuirea i s-a părut cam mică pentru munca depusă.* **2** salarizare, ‹rar› salariere. *Guvernul are în vedere un nou sistem de retribuire a bugetarilor.*

retribúție s.f. (*econ.*) **1** leafă[1], remunerație, salariu, ‹pop. și fam.› simbrie, ‹reg.› bir, lohn, ‹înv.› hac, nafaca, năiem, ‹turc.; înv.› ghiundelic. *Retribuțiile au scăzut în ultimul timp.* **2** ***retribuție în acord*** = plată în acord, salariu în acord. *Retribuția în acord este sistemul de remunerare a muncii normate în raport cu rezultatele obținute.* **3** câștig. *Își poate întreține familia, întrucât are o retribuție lunară de 2 500 de lei.* **4** plată, remunerare, remunerație, retribuire, ‹rar› remunerariu. **5** drept, răsplată. *Beneficiază de o retribuție importantă.* **6** (*înv.*) v. Grant. Stipendiu. Subvenție.

retrimíte vb. III. tr. **1** (*compl. indică scrisori, pachete, colete, bani etc.*) a reexpedia. *I-a retrimis scrisoarea returnată de poștă.* **2** (*compl. indică obiecte*) a returna. *I-a retrimis albumele de artă printr-un serviciu de curierat rapid. Proprietarul magazinului a retrimis distribuitorului unele alimente pentru că erau vechi .* **3** (*înv.; compl. indică bunuri împrumutate, luate*) v. Înapoia[2]. Reda. Restitui.

retroacțiúne s.f. (*fiziol.*) **1** aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, lanț cauzal închis, legătură inversă, reacțiune, retrocontrol. *Retroacțiunea este transmiterea excitației de la neuronii periferici la neuronii centrali.* **2** ***retroacțiune negativă*** = feedback negativ, retrocontrol negativ. *În retroacțiunea negativă creșterea valorii variabilei reglate se compensează printr-o diminuare a valorii factorului care îi provoacă creșterea;* ***retroacțiune pozitivă*** = feedback pozitiv, retrocontrol pozitiv. *În retroacțiunea pozitivă creșterea valorii variabilei reglate provoacă creșterea valorii variabilei ce declanșează reglarea.*

retrocedá vb. I. tr. **1** (*compl. indică teritorii anexate de o țară străină*) a dezanexa. **2** tr. (*compl. indică bunuri cedate sau pierdute anterior*) a înapoia[2]. *Statul i-a retrocedat casa naționalizată în timpul comunismului.*

retrocedáre s.f. **1** dezanexare. *Nu s-a semnat încă tratatul de retrocedare a teritoriului.* **2** înapoiere. *Formalitățile de retrocedare a casei naționalizate au durat câțiva ani.*

retrocedát, -ă adj. **1** (*despre teritorii anexate de o țară străină*) dezanexat. **2** (*despre bunuri cedate sau pierdute anterior*) înapoiat. *A renovat casa retrocedată.*

retrocompatibilitáte s.f. (*telec.*) compatibilitate inversă. *Retrocompatibilitatea este proprietatea unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele aferente să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem alb-negru.*

retrocontról s.n. **1** aferentație, aferentație inversă, cauzalitate inelară, conexiune inversă, feedback, lanț cauzal închis, legătură inversă, reacție, retroacțiune. **2** ***retrocontrol negativ*** = feedback negativ, retroacțiune negativă; ***retrocontrol pozitiv*** = feedback pozitiv, retroacțiune pozitivă.

retrofuzée s.f. (*aeron.*) fuzee de frânare, retrorachetă. *Retrofuzeea este motorul-rachetă al unui vehicul spațial, cu jetul dirijat în sensul opus înaintării, având rol de frână.*

retrognatísm s.n. (*anat.*) retrognație. *Retrognatismul este conformația feței caracterizată prin poziția posterioară a bărbiei față de planul frontal al craniului, din cauza unei insuficiente dezvoltări a mandibulei.*

retrognáție s.f. (*anat.*) retrognatism.

retrográd, -á adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre mentalități, concepții, idei etc.*) înapoiat, învechit, reacționar, ‹fig.› medieval. *Multe categorii de oameni au de suferit din cauza unor concepții retrograde.* **2** s.m., s.f., adj. (*în opoz. cu „progresist”*) înapoiat, ‹fig.› medieval, troglodit, ‹fig.; turc.; înv.› capanlâu, ‹fig.; deprec.› rugină, tureatcă. *În plină epocă modernă, există retrograzi care se opun progresului.* **3** adj. (*despre idei, concepții etc.*) depășit, învechit, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei retrograde, refractare la tot ce este nou.*

retrogradá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică oameni care au o anumită funcție, un anumit grad*) ‹pop. și fam.› a caterisi. *Contabilul-șef a fost retrogradat.* **2** intr. (*milit.; înv.; despre ostași, armate etc.*) v. Retrage. **II** intr. fig. (*înv.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Apune. Cădea. Decădea. Involua. Regresa.

retrogradáre s.f. **1** ‹pop. și fam.› caterisire, ‹înv.› retrogradație. *Este amenințat de director cu retrogradarea din funcția de contabil-șef din cauza unor nereguli descoperite în acte.* **2** fig. (*în opoz. cu „progres”; înv.*) v. Agonie. Apunere. Apus[1]. Asfințit. Cădere. Crepuscul. Decadență. Decădere. Declin. Degenerare. Involuare. Involuție. Recul. Reflux. Regres. Regresiune.

retrogradáție s.f. (*înv.*) v. Retrogradare.

retroguárdie s.f. (*milit.; în opoz. cu „avangardă”; înv.*) v. Ariergardă.

retrometamorfísm s.n. (*geomorf.*) diaftoreză, metamorfism retrograd, retromorfism. *Retrometamorfismul este un proces metamorfic prin care șisturile cristaline se adaptează unor condiții de metamorfism mai puțin intens.*

retromorfísm s.n. (*geomorf.*) diaftoreză, metamorfism retrograd, retrometamorfism.

retrorachétă s.f. (*aeron.*) fuzee de frânare, retrofuzee.

retrovizór s.n. (*auto*) oglindă retrovizoare. *Retrovizorul permite conducătorului să vadă ce se petrece în spatele vehiculului.*

retúr s.n. întoarcere, întors[1]. *A cumpărat bilete de tren și pentru retur.*

returná vb. I. **1** tr. (*compl. indică obiecte*) a retrimite. *I-a returnat albumele de artă printr-un serviciu de curierat rapid. Proprietarul magazinului a returnat distribuitorului unele alimente pentru că erau vechi.* **2** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) a da[2], a înapoia[2], a plăti, a restitui, ‹pop.› a întoarce, a înturna, ‹înv.› a reînturna, a turna[1]. *A reușit să-i returneze banii împrumutați.*

3 refl. (*despre oameni*) a se reîntoarce, a reveni[1], ‹pop.› a se reînturna. *La bătrânețe, s-a returnat în satul natal, după ce toată viața a stat în oraș. Alergătorii s-au returnat la linia de start, deoarece arbitrii au considerat sprintul greșit.*

returnáre s.f. reîntoarcere, revenire, ‹pop.› reînturnare. *După ce a stat toată viața în oraș, returnarea, la bătrânețe, în satul natal a fost un vis împlinit. Returnarea alergătorilor la linia de start a fost decizia arbitrilor.*

returnát, -ă adj. (*despre bunuri, obiecte, datorii etc.*) înapoiat, restituit, ‹pop.› înturnat[2]. *Bunurile returnate erau degradate.*

retúș s.n. **1** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, remediere, reparare, retușare. *Strungarul face un retuș piesei. Își duce sacoul la croitor pentru retușul croiului.* **2** (*mai ales fig.*) amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retușare, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare.

retușá vb. I. tr. **1** (*compl. indică piese tehnice, haine, desene, fotografii etc.*) a corecta, a corija, a îmbunătăți, a îndrepta, a rectifica, a remedia, a repara. *Strungarul a retușat piesa. Croitorul îi retușează croiul sacoului.* **2** (*mai ales fig.; compl. indică declarații, opinii, texte, cuvinte etc.*) a amenda[2], a corecta, a corija, a emenda, a îndrepta, a rectifica, a remedia, ‹înv.› a corege, ‹fig.› a repara. *Profesorul retușează greșelile făcute de elevi.*

retușáre s.f. **1** corectare, corijare, îmbunătățire, îndreptare, rectificare, remediere, reparare, retuș. **2** (*mai ales fig.*) amendare[2], corectare, corijare, emendare, emendație, îndreptare, rectificare, remediere, retuș, ‹rar› rectificație, ‹fam.› perdaf, ‹fig.› reparare. *Retușarea greșelilor făcute de elevi este preocuparea de bază a profesorului.*

rețe s.f. pl. (*ind. text.; reg.*) v. Dantelă.

rețeá s.f. **I 1** (*pesc.*) fileu, plasă[1], plasă pescărească (v. *plasă*[1]), ‹reg.› sitelcă. *Rețeaua năvodului s-a rupt în timpul pescuitului.* **2** mreajă, păianjen, păienjeniș, pânză, pânză de păianjen, plasă[1], plasă de păianjen (v. *plasă*[1]), ‹rar› painguri (v. *paing*), păinjinar, ‹reg.› paingănăraie, ‹înv.› păioară. *În colțurile podului sunt numai rețele de păianjeni.* **3** (*înv.*) v. Dantelă. **II** (*anat.*) **1** (*la rumegătoare*) ciur, reticulum. *Rețeaua este unul dintre cele patru compartimente ale stomacului, asemănător cu un fagure.* **2** ***rețea fibrilară*** = țesut fibrilar. *Rețeaua fibrilară este un țesut reticular precolagen, care se transformă treptat în țesut conjunctiv.* **III** (*inform.*) **1** ‹engl.› network. *După ce s-a autentificat, utilizatorului i s-a permis conectarea la rețea.* **2** ***rețea gratuită*** = freenet, sistem BBS (Buletin Board System). **IV** ***rețea stradală*** = tramă stradală. *Rețeaua stradală reprezintă totalitatea străzilor dintr-o localitate.* **V** fig. (*rar*) **1** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală. **2** (*adesea constr. cu vb. ca „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*). **3** (*de obicei constr. cu vb. „a întinde", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2].

rețétă s.f. **I** (*med., med. vet.*) prescripție, ‹reg.› recipisă, țidulă, ‹înv.› ordonanță. *Medicamentele compensate se iau numai pe bază de rețetă.* **II** fig. **1** ‹fig.› șablon. *Nu există o rețetă după care să creezi personaje credibile într-o operă.* **2** ‹fig.› secret[2]. *Nu există o rețetă a fericirii. Crede că prietenul său deține rețeta înavuțirii.*

rețícă s.f. (*farm., ind.; reg.*) v. Ulei de ricin (v. *ulei*[1]). Unt de ricin.

reținе vb. III. **I 1** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) a aresta[1], a deține, a încarcera, a închide, a întemnița, ‹rar› a opri, ‹înv. și pop.› a înrobi, a lega[1], a robi, ‹pop.› a zăvorî, ‹înv.› a arestălui, a arestui, a popri, a temnița, ‹arg.› a atârna, a gărdui, a hămui, a imprima, a îmbarca, a împacheta, a încălța, a înfia, a lăcui, a lustrui, a pironi, a polei[3], a rașcheta, a săcui[2], a țiurguli. *Poliția l-a reținut pentru deținere de droguri.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a opri. *L-au reținut să doarmă la ei, deoarece era prea târziu ca să mai plece acasă.* **3** tr. (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) a opri, a păstra, a rezerva, a ține, ‹înv.› a acolisi. *I-a reținut bilete pentru premieră. I-a reținut loc la rândul de la casă.* **4** tr. (*mai ales la imper.; compl. indică bani*) a opri, a păstra, a ține. - *Reține restul! se adresă chelnerului.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, acte etc.*) a opri. *Farmacista i-a reținut rețeta compensată. La internarea în spital i-a fost reținut un cupon de pensie.* **6** tr. a lăsa, a opri, a păstra, a rezerva. *A reținut loc pe un raft al bibliotecii pentru reviste și ziare. Pentru eventualii musafiri au fost reținute câteva locuri la masă.* **7** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a opri, a păstra, a rezerva, a ține. *I-a reținut câteva felii de tort pentru când se va întoarce acasă. Își reține de pe acum bani pentru concediu.* **8** tr. (*compl. indică mărfuri, bunuri*) a opri, a ține. *Rețineți-mi, vă rog, acești pantofi o oră, pentru a-mi aduce banii de acasă.* **9** tr. (*fin.; compl. indică drepturi materiale, bănești sau de altă natură*) a opri, a ține. *I-a reținut din salariu rata la casă.* **10** tr. (*compl. indică obiecte*) ‹fig.; fam.› a aresta[1]. *I-a reținut cunoștinței sale telefonul mobil pentru că îl înregistrase când discutau afaceri.* **11** tr. (*compl. indică acte, documente etc.*) a lua, ‹fam.› a ridica, ‹fig.; fam.› a sălta. *Polițistul i-a reținut permisul de conducere pentru că nu a oprit la culoarea roșie a semaforului.* **12** tr., refl. a (se) menține, a (se) păstra. *Ceața reține umezeala în atmosferă. Medicamentul i-a fost recomandat pentru ca apa să nu se rețină în exces în organism.* **13** tr. (*compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale oamenilor*) a opri, a stăpâni, ‹rar› a prididi, ‹ital.; înv.› a aresta[2], ‹fig.› a birui, a înghiți. *Și-a reținut cu greu lacrimile. Nu și-a putut reține plânsul.* **14** refl. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a se domina, a răbda, a se stăpâni, a se ține, ‹rar› a se inhiba, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi reținut, ar fi izbucnit în plâns.* **15** tr. (*compl. indică oameni*) a împiedica, a opri, ‹înv. și reg.› a popri, ‹reg.› a opăci, ‹înv.› a apăra. *Nimeni nu-l poate reține să facă ceea ce și-a propus.* **16** tr. (*rar; compl. indică oameni, mai ales copii sau manifestări ale lor*) v. Stăpâni. **II** tr. **1** (*compl. indică imagini, evenimente etc.*) a (-și) aminti, a ști, ‹arg.› a șucări. *Mai rețiî ce revistă ai citit săptămâna trecută? A reținut că s-au cunoscut la o onomastică.* **2** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a remarca, a sesiza, a surprinde, a vedea, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a reținut noul look al fetei.* **3** a nota[1], a observa, a releva, a remarca, a semnala, a sublinia. *Trebuie să reținem faptul că se dă sănătății copiilor o atenție deosebită.* **4** a păstra, a purta. *Reține în gând sfaturile înțelepte ale părinților.* **5** a păstra, a releva. *Este bine să reținem aspectele utile ale acestei acțiuni.* **6** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a menționa, a preciza, a specifica. *Ca istoric, îi revine sarcina de a reține evenimentele politice majore.* **7** (*compl. indică date, informații etc.*) ‹rar› a însemna, ‹fig.; fam.› a înregistra. *A reținut tot ce i s-a spus. A reținut că ședința va avea loc lunea viitoare.*

reținére s.f. **I 1** (*jur.*) arest, arestare, detenție, deținere, încarcerație, încarcerare, închidere, întemnițare, ‹rar› arestat[1], ‹înv. și pop.› opreală, popreală, ‹reg.› prinzare, ‹înv.› arestăluire, arestăluit[1], arestuit[1], opreliște, ‹arg.› harpon, internare, pripon. *Reținerea lui a durat câteva ore pentru că nu a fost găsit vinovat.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) abstinență, abținere, continență, stăpânire, ‹livr.› abstențiune, ‹fam.› post[2], ‹înv.› mortificație, ‹fig.› înfrânare, ‹fig.; rar› penitență. *A reușit să-și refacă sănătatea prin reținere de la excese alimentare.* **3** oprire, păstrare, ‹rar› retenție. *A hotărât reținerea de pe acum a unor bani pentru concediu.* **4** oprire, păstrare, rezervare. *Reținerea biletelor pentru premiera de la operă a fost destul de dificilă.* **5** (*adesea cu determ. locale*) menținere, păstrare. *Ceața este o cauză a reținerii umezelii în atmosferă. Medicamentul i-a fost recomandat pentru evitarea reținerii apei în organism.* **6** (*hidrotehn.*) retenție. *Barajele de reținere opresc, temporar, viiturile de apă.* **II 1** continență, înfrânare, ‹fig.› reprimare, ‹fig.; rar› retenție. *Reținerea permanentă a sentimentelor a adus-o la depresie.* **2** stăpânire. *Arată multă reținere când vorbește cu o persoană enervantă.* **3** rezervă, ‹fam.› modestie, smerenie, ‹fig.› măsură. *Îi invidiază reținerea în comportare.* **4** reticență, rezervă, ‹fig.› parcimonie. *Reținerea în fața noului este o caracteristică a persoanelor conservatoare. Ca ziarist, manifestă reținere în folosirea informațiilor provenite din surse nesigure.* **5** fig. ‹fig.› răceală, rezervă, sobrietate. *La început a fost primit cu reținere în grupul lor, dar, cu timpul, au*

devenit buni prieteni. Sesizează reținerea din glasul lui când vorbește cu persoane incomode. **reținút, -ă** adj. **I 1** (*jur.; despre oameni*) arestat[2], deținut, încarcerat, închis, întemnițat, ‹rar› oprit, ‹înv.› arestăluit[2], arestuit[2], poprit, ‹arg.› gărduit, îmbarcat, împachetat[2], înhămat[2], lăcuit[2], lustruit[2], pironit, poleit[2], săcuit. *Persoana reținută a angajat un avocat.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) stăpânit. *Fata este reținută în comportare. În glas i se simțea furia reținută. I se adresează pe un ton reținut.* **3** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om reținut.* **4** (*despre oameni*) reticent, rezervat, ‹reg.› pâșin, ‹fig.› parcimonios. *Este reținut în fața noului. Este reținut în fața gesturilor pline de efuziune.* **5** (*despre oameni sau despre firea lor*) rezervat, ‹fig.› măsurat[2]. *Nu se avântă în discuții, fiind un spirit reținut.* **6** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ascuns[2], tăinuit, ‹fig.› mocnit, surd. *Fierbe în el o ură reținută.* **II** fig. (*rar; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) v. Alinat. Amortizat. Atenuat. Calmat. Diluat. Diminuat. Domolit. Estompat. Înmuiat. Liniștit. Micșorat. Moderat. Ponderat. Potolit[2]. Redus. Scăzut. Slăbit. Temperat.

reumátic, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre dureri, afecțiuni etc.*) reumatismal, ‹înv.› reumaticos, reumatismatic. *Are dureri reumatice. La schimbările de vreme simte junghiuri reumatice în piciorul stâng. Suferă de o afecțiune reumatică.* **2** (*despre ființe*) ‹înv.› reumaticos. *Este o persoană reumatică.*

reumaticós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.*) **1** (*despre dureri, afecțiuni etc.*) v. Reumatic. Reumatismal. **2** (*despre ființe*) v. Reumatic.

reumatísm s.n. (*med., med. vet.*) **1** ‹înv. și reg.› tâmpinătură, ‹reg.› mătrice, orbalț, orbariță, orbălțitură, reumă, spurc, spurcat[1], ‹înv.› revmaticale. *Persoanele care suferă de reumatism sunt foarte sensibile la schimbările vremii.* **2** ***reumatism abarticular*** = fibrozită. *În reumatismul abarticular se inflamează țesutul conjunctiv fibros.*

reumatismál, -ă adj. (*med., med. vet.; despre dureri, afecțiuni etc.*) reumatic, ‹înv.› reumaticos, reumatismatic.

reumatismátic, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre dureri, afecțiuni etc.*) v. Reumatic. Reumatismal.

reúmă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Reumatism.

reuní vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aduna, a (se) întruni, a (se) strânge, ‹reg.› a (se) închelba, a (se) închelbăra, a (se) întroloca, a soborî. *Tinerii s-au reunit la o șezătoare literară.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a aduna, a convoca, a întruni, a strânge, ‹rar› a scoate, ‹fam.› a mobiliza. *Decanul a reunit studenții în amfiteatru pentru anunțuri importante.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică tabere, trupe etc.*) a (se) regrupa. *Cei învinși s-au reunit pentru a obține victoria. Generalul a reunit armata risipită.* **4** tr., refl. pas. (*polit.; compl. sau sub. gram. indică regiuni, teritorii, state etc.*) a (se) uni[2], a (se) unifica. *Mihai Viteazul a reunit pentru prima dată cele trei țări românești. Cele trei țări românești s-au reunit pentru prima dată sub Mihai Viteazul.* **II 1** tr. (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a fixa, a îmbina, a împreuna, a monta, a uni[2]. *Mecanicul reunește cu ușurință piesele unui motor.* **2** tr. (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a conexa, a îmbina, a împreuna, a îngemăna, a lega[1], a uni[2], ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A reunit firele electrice pentru a reface circuitul.* **3** tr. (*tehn.; despre piese din structura unor unelte, vehicule etc.; compl. indică părți componente ale acestora*) a asambla, a lega[1], a împreuna, a uni[2]. *Osia căruței reunește două roți.* **4** tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) aglutina, a (se) alipi, a (se) lipi, a (se) suda, a (se) uni[2]. *Hematiile se reunesc sub acțiunea anumitor substanțe. Vorbitorii reunesc frecvent afixele posesive.* **5** refl. (*despre elemente, materii etc.*) a se agrega, a se alipi, a se lipi, a se uni[2]. *Rocile s-au reunit cu milioane de ani în urmă.* **6** tr. a aduna, a strânge, ‹fig.› a înmănunchea. *Și-a reunit ultimele șlagăre pe un nou disc.* **7** tr. (*jur.*) a conexa. *Judecătorul a reunit cele două pricini pentru a da o rezolvare.*

reunire s.f. **I 1** adunare, convocare, întrunire, strângere, ‹înv.› convocațiune, strânsoare. *Reunirea studenților în amfiteatru s-a făcut la cererea decanului pentru anunțuri importante.* **2** regrupare. *Reunirea celor învinși a dus, în cele din urmă, la câștigarea luptei.* **3** (*polit.*) unificare, unire, ‹înv.› obștire, unie[2]. *Mihai Viteazul a fost primul domnitor care a realizat reunirea celor trei țări românești.* **II 1** (*tehn.*) asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], unire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat reunirea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.* **2** (*biol., lingv., tehn.*) aglutinare, alipire, lipire, lipitură, sudare, unire. *Reunirea hematiilor se face sub acțiunea anumitor substanțe.* **3** agregare, agregație, alipire, lipire, unire. *Reunirea rocilor a avut loc cu milioane de ani în urmă.*

reunít, -ă adj. **I 1** (*despre mulțimi, grupuri etc.*) adunat[2], întrunit. *Mulțimea reunită aștepta începerea spectacolului.* **2** (*polit.; despre regiuni, teritorii etc.*) unificat, unit. *Românii din provinciile reunite l-au întâmpinat cu urale pe Mihai Viteazul.* **II 1** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], îmbinat, împreunat, îngemănat, montat, unit. *Verifică piesele reunite ale motorului mașinii.* **2** (*despre elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau despre lucruri, sisteme de același fel*) îmbinat, împreunat, îngemănat, unit. *Firele electrice reunite au refăcut circuitul.* **3** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, aglutinat, alipit, lipit[2], sudat[2], unit. *Hematii reunite. Afixe posesive reunite.* **4** (*despre loturi de pământ, unități agricole, unități industriale, comerciale, instituții etc.*) comasat. *Loturile de teren agricol reunite au fost semănate cu grâu.*

reuniúne s.f. **1** adunare, întrunire, ‹înv. și pop.› strânsură, ‹înv.› cor, sobor, ședere. *Cu ocazia sărbătoririi Unirii Țărilor Române a fost o mare reuniune populară.* **2** (*de obicei determ. prin „literară”*) întrunire, șezătoare (v. *șezător*). *La această reuniune literară s-au spus multe epigrame.* **3** (*sport*) competiție, gală[1], întrecere. *Reuniunea de box se desfășoară la Sydney.* **4** (*înv.*) v. Asociație. Societate. **5** (*înv.*) v. Societate.

reușí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a izbuti, ‹înv. și pop.› a isprăvi, ‹pop.› a nimeri, ‹reg.› a hălădui, a succeda, a tălăli, ‹înv.› a parveni, ‹grec.; înv.› a catortosi. *A reușit să repare calculatorul. A reușit să ia examenul pentru obținerea permisului de conducere.* **2** intr. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a izbuti, a prinde, ‹fam.› a merge, ‹înv.› a trece. *Planul său nu a reușit. Stratagema lor a reușit.* **3** intr. a izbândi, a izbuti, ‹înv.› a reieși[2], ‹fig.› a învinge, a răzbate, a răzbi. *A reușit în viață prin muncă și seriozitate.* **4** tr. a ajunge, a izbuti, a parveni, ‹înv.› a prinveni. *A reușit să înțeleagă cum stau lucrurile.*

reușíre s.f. (*înv.*) v. Izbândă. Realizare. Reușită. Succes.

reușít, -ă adj. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) bun, izbutit, valoros, ‹rar› realizat, ‹pop.› nimerit, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto. *A fost la un spectacol reușit.* **2** (*despre candidați, concurenți etc.*) acceptat, admis, primit. *Concurenții reușiți așteptau în fața decanatului.* **3** (*în opoz. cu „urât”; fam.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

reușítă s.f. **1** izbândă, realizare, succes, ‹fam.› ispravă, ‹înv.› reieșire, reușire. *Reușita în viață este condiționată, de cele mai multe ori, de o muncă susținută. Este sigur de reușita negocierilor.* **2** izbândă, succes, victorie. *Fanii ovaționează, fericiți de reușita echipei de fotbal.* **3** audiență, succes. *Vedeta a fost emoționată de o asemenea reușită la festival.*

reutilizá vb. I. tr. (*compl. indică materiale, obiecte etc.*) a refolosi, a revalorifica. *Reutilizează pungile din plastic murdare după ce le spală.*

reutilizábil, -ă adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) refolosibil, revalorificabil. *Sticlele din material plastic pot fi reutilizabile.*

revalorificá vb. I. tr. **1** (*compl. indică evenimente, opere literare sau științifice, autori etc.*) a reconsidera. *Istoricii au revalorificat evenimentele din acea perioadă tulbure a țării. Criticii literari au revalorificat opera acestui scriitor interzis timp de decenii.* **2** (*compl. indică materiale, obiecte etc.*) a refolosi, a revalorifica.

revalorificábil adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) refolosibil, reutilizabil.

revalorificáre s.f. reconsiderare. *Criticii literari și-au propus revalorificarea operei acestui scriitor interzis timp de decenii.*

revánşă s.f. ‹înv.› răsplătire. *După răul pe care l-a suferit din cauza lui, aşteaptă momentul revanşei.*

revanşísm s.n. spirit de revanşă. *Revanşismul este dorinţa de răzbunare. A devenit un om stăpânit de revanşism pentru că a avut mult de suferit pe nedrept.*

revársă vb. I. **I 1** refl. (*despre ape curgătoare*) a deborda, a deversa, a tălăzui, a se vărsa, ‹pop.› a se desfunda, ‹reg.› a buti, a puhoia. *Râurile se revarsă din cauza ploilor abundente.* **2** refl. (*despre ape curgătoare*) a inunda, a submerge, ‹înv. şi pop.› a se năbuşi, ‹înv. şi reg.› a exunda, ‹reg.› a se năboi[2]. *Râurile se revarsă mai ales primăvara, după topirea zăpezii.* **3** refl. (*despre păr*) a se învolta, ‹înv. şi pop.› a se slobozi. *Pletele i se revarsă pe umeri.* **4** refl. (*mai ales fig.; despre mirosuri*) a adia, a se difuza, a se împrăştia, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a răzbi, ‹pop. şi fam.› a se lăţi. *Parfumul crinilor se revarsă peste tot.* **5** tr. (*mai ales fig.; despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiaţii, emanaţii etc.*) a difuza, a împrăştia, a propaga, a răspândi, a risipi, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare revarsă lumina în toate colţurile curţii. Radiatorul revarsă căldură.* **6** tr. (*pop.; compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) v. Împrăştia. Prefira. Presăra. Răsfira. Răspândi. Risipi. **7** refl. (*înv.; despre râuri, fiuvii etc.; cu determ. locale*) v. Vărsa. **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre lacrimi*) a se vărsa. *La primirea veştii, lacrimile au început să i se reverse pe obraji.* **2** refl. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte, părţi ale corpului etc.*) a atârna, a cădea, a curge, a spânzura. *Panglicile de la pălărie i se revarsă pe spate. I se revarsă burta, de gras ce este.* **3** refl. (*despre sentimente, stări sufleteşti etc.*) ‹fig.› a deborda, a irupe, a se vărsa. *Bucuria ei se revarsă, lacrimi de fericire inundându-i faţa.* **4** tr., refl. ‹fig.› a (se) degaja, a (se) împrăştia, a (se) răspândi, a răsufla, a respira. *Fiinţa ei revarsă bunătate. Din paginile romanului se revarsă revolta intelectualului prins în mreje le unei societăţi ostile.* **5** refl. (*despre aşezări, ţinuturi, peisaje etc.*) a se desfăşura, a se întinde, ‹fig.› a se deşira, ‹fig.; înv. şi reg.› a se deşterne, ‹fig.; înv.› a se destinde. *Oraşul Iaşi se revarsă pe şapte coline.* **6** refl. (*înv.; despre idei, concepţii, ştiinţe, tehnici etc.*) v. Pătrunde. Propaga. Răspândi.

revársare s.f. **I 1** iluviu, iluviune, inundare, inundaţie, înec, potop, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani ţările europene s-au confruntat cu mari revărsări de ape.* **2** (*mai ales fig.; urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care indică radiaţii, emanaţii, mirosuri etc.*) difuzare, împrăştiere, propagare, răspândire, ‹rar› vărsare. *A pus la intrare un bec puternic pentru revărsarea luminii în toate colţurile curţii. Revărsarea căldurii de la calorifer este uniformă în cameră.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) abundenţă, afluenţă, belşug, bogăţie, exces, îmbelşugare, îndestulare, noian, opulenţă, prisos, ubertate, ‹fig.› cornul abundenţei (v. *corn*), lux, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflaţie, ‹flg.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelşugării (v. *corn*). *La începutul verii este revărsare de legume în pieţe.*

revărsát[1] s.n. fig. (*pop. şi fam.*) v. Debut. Început. Start.

revărsát[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) v. Bătut[2]. Bogat. Înfoiat. Învolt. Rotat.

revărsátură s.f. (*înv.*) v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundaţie. Înec. Potop. Revărsare.

revăzút, -á adj. (*despre texte, scrieri, ediţii etc.*) controlat, revizuit, verificat. *Articolul revăzut este bun de tipar.*

revânzáre s.f. revindere. *Revânzarea unui bun se face pentru a câştiga un profit.*

revedeá vb. II. **1** tr., refl. a (se) regăsi, a (se) reîntâlni. *Cei doi prieteni s-au revăzut după ani de zile.* **2** refl. (*mai ales în formule de salut; despre oameni*) a se vedea. *Să ne revedem cu bine!* **3** tr. (*compl. indică acte, instituţii, proprietăţi etc.*) a cerceta, a controla, a inspecta, a revizui, a vedea, a verifica, ‹reg.› a ţârcălui, ‹înv.› a legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au revăzut toate actele financiare ale firmei.* **4** tr. (*compl. indică texte, scrieri, ediţii etc.*) a revizui. *A revăzut articolul înainte de a-l da spre publicare.* **5** tr. (*compl. indică lecţii, cursuri, materii de învăţat etc.*) a recapitula, a repeta. *A revăzut toată materia înaintea examenului.*

revedére s.f. **1** regăsire, reîntâlnire. *Revederea celor doi prieteni după ani de zile a fost emoţionantă.* **2** revizie, revizuire. *Înainte de publicare, orice text se dă spre revedere unui revizor.* **3** recapitulare, repetare, repetiţie, ‹înv.› procitanie. *Şi-a rezervat două zile pentru revederea materiei înaintea examenului.*

revedúi vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică acte, instituţii, proprietăţi etc.*) v. Cerceta. Controla. Inspecta. Revedea. Revizui. Vedea. Verifica.

revelá vb. I. **1** tr. (*compl. indică ilegalităţi, abateri etc.*) a arăta, a dezvălui, a releva, a sesiza. *Comisia a revelat procuraturii neregulile financiare descoperite în instituţie.* **2** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situaţii etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăşi, a încredinţa, a mărturisi, a spune, a zice, ‹pop. şi fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi revelează cât de mult îl iubeşte. Nu-şi revelează nimănui sentimentele.* **3** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales însuşiri, caracteristici etc. ale oamenilor*) a arăta, a descoperi, a dezvălui, ‹livr.› a decela. *Oglinda îi revelează urâţenia. Vorbele îi revelează adevărata fire.* **4** refl. (*despre obiecte, piesaje etc. sau despre stări, situaţii etc.*) a apărea, se arăta, a se ivi, a se înfăţişa, ‹înv.› a se dezveli, a se lămuri, ‹fig.› a se destăinui. *Crestele munţilor se revelează în toată măreţia lor.* **5** refl. (*despre Dumnezeu, zeităţi, fiinţe supranaturale etc.*) a se arăta. *Fecioara Maria se revelează în vise multor femei.* **6** tr. (*fotogr.; compl. indică filme fotografice*) a developa. *A revelat filmele într-un atelier specializat.*

reveláre s.f. **1** arătare, dezvăluire. *Revelarea neregulilor din acte i-a atras aprecierea comisiei de control.* **2** destăinuire, dezvăluire, divulgare, împărtăşire, încredinţare, mărturisire, ‹pop.› spovedire, ‹înv.› divulgaţie, ‹poetic› dezvelire, ‹fig.› devoalare. *Revelarea sentimentelor lui nu i-a atras dragostea fetei.* **3** descoperire, dezvăluire, revelaţie, ‹livr.› decelare, decelaţie. *Revelarea secretului acestei femei a fost imposibilă.*

revelatór, -oáre adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) elocvent, semnificativ, ‹înv.› spunător. *Exemplul lui este revelator şi nu poate fi respins. Protestul său este revelator.* **2** reprezentativ, semnificativ, simbolic, ‹fig.› emblematic. *A ales ca motto pentru volumul său de poezii un vers revelator.* **II** s.n. (*fotogr.*) developant, developator. *Cu ajutorul revelatoarelor se face developarea materialelor fotografice impresionate.*

revelaţie s.f. **1** descoperire, dezvăluire, revelare, ‹livr.› decelare, decelaţie. *Revelaţia secretului acestei femei a fost imposibilă.* **2** ‹slavon.; înv.› otcârvenie, ‹fig.› iluminare, ‹fig.; rar› lumină, ‹fig.; înv.› iluminaţie. *În acel moment tensionat a avut revelaţia propriului ei secret. S-a oprit brusc ca străbătut de o revelaţie.* **3** (*în credinţele religioase*) apariţie, arătare, vedenie, viziune, ‹înv.› arătat, uimire, vedere. *Revelaţia Sfintei Parascheva în vis i-a creat o profundă linişte sufletească.*

revendicá vb. I. tr. **1** (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) a cere, a pretinde, a reclama, ‹rar› a solicita, ‹înv. şi reg.› a striga, ‹înv.› a pretendelui, a pretendui, a vindica, ‹grec.; înv.› a pretenderisi, ‹fig.; înv.› a trage. *A revendicat autorităţilor casa care i-a fost naţionalizată. Greviştii au revendicat primirea drepturilor băneşti la timp.* **2** (*compl. indică în special atentate*) a(-şi) asuma. *Nicio grupare teroristă nu a revendicat încă atentatul.*

revendicáre s.f. cerere, pretenţie, revendicaţie, ‹înv.› pretendă, ‹grec.; înv.› pretenderimă, ‹turc.; înv.› teclif, teclifat. *Revendicarea greviştilor de a li se da drepturile băneşti la timp a fost satisfăcută.*

revendicát, -á adj. (*despre bunuri, drepturi etc.*) cerut[2], pretins, reclamat. *După un proces care a durat ani, a primit casa revendicată.*

revendicáţie s.f. cerere, pretenţie, revendicare, ‹înv.› pretendă, ‹grec.; înv.› pretenderimă, ‹turc.; înv.› teclif, teclifat.

reveneálă s.f. **1** jilăveală, udătură, umezeală, umiditate, ‹rar› reavăn, ‹pop.› udeală, ‹reg.› crihală, udelişte, ‹înv.› umejune. *Dimineaţa, în aer se simte miros de reveneală de la pământul acoperit de rouă.* **2** (*rar*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum. **3** (*reg.*) v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală. **4** (*reg.*) v. Răcoare. Răcoreală. **5** (*reg.*)

v. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă. **6** (*arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

revení[1] vb. IV. intr. **I 1** (*despre oameni*) a se reîntoarce, a se returna, ‹pop.› a se reîntorna. *La bătrânețe, a revenit în satul natal, după ce toată viața a stat în oraș. Alergătorii au revenit la linia de start, deoarece arbitrii au considerat sprintul greșit.* **2** (*în opoz. cu „a pleca"; despre ființe*) a se înapoia[2], a se întoarce, a veni, ‹pop.› a se cârni, a se înturna, a merge, ‹înv. și reg.› a se desturna, ‹reg.› a proveni[2], ‹înv.› a se toarce, a se turna[1]. *A revenit acasă seara, târziu.* **3** (*despre ființe*) a se întoarce, a reapărea, a se reivi. *Mistrefii au revenit în sat, căutând hrană.* **4** (*despre oameni*) a reapărea. *Fostul senator a revenit pe scena politică la cererea partidului din care face parte.* **5** (*despre anotimpuri, vreme*) a se întoarce. *Primăvara a revenit după o iarnă grea.* **6** (*fiz.; despre raze, radiații, unde*) a se întoarce, a se răsfrânge, a se reflecta, a se repercuta, a reverbera, ‹înv.› a se refrânge. *Unda sonoră revine când întâlnește un obstacol.* **7** (*urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a recădea. *A lăsat perdeaua să revină în poziția inițială.* **8** (*despre sentimente, gânduri, senzații etc.*) ‹pop. și fam.› a se întoarce. *Când l-a revăzut, i-a revenit antipatia pentru el. Gândul plecării din țară revine obsesiv. După un timp i-a revenit greața.* **9** (*despre stări, boli etc.*) a se întoarce, a reapărea, a recidiva, ‹reg.› a se înturna. *Gripa i-a revenit.* **II 1** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra"*) a se răzgândi, ‹fig.› a se întoarce, ‹fig.; fam.› a cârni. *După câtva timp a revenit și a acceptat colaborarea la proiect. – De ce ai revenit și ai invitat-o la petrecere?* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a se dezmetici, a se reculege, ‹rar› a se recâștiga, ‹înv. și reg.› a se dezmeți, ‹reg.› a se dezmânta, ‹înv.› a se desholba, a se recuceri, a se remite, ‹fig.› a se regăsi, a se replia, a se trezi, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veștii, dar și-a revenit repede.* **III 1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sarcini, obligații etc.*) a incumba, ‹livr.› a afera. *Părinților le revine datoria de a-și crește copiii.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre bani, bunuri etc.*) a se cădea, a se cuveni, ‹înv. și reg.› a veni. *Această parte de moștenire îi revine lui.* **3** (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a fi, a prețui, a valora, ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Pentru un apartament dintr-o zonă rezidențială revin sute de mii de euro.*

revení[2] vb. IV. **1** intr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică mai ales pământul*) v. Jilăvi. Umezi. **2** tr., refl. (*reg.*) v. Răci. Răcori.

reveníre s.f. **I 1** reîntoarcere, returnare, ‹pop.› reînturnare. *După ce a stat toată viața în oraș, revenirea, la bătrânețe, în satul natal a fost un vis împlinit. Revenirea alergătorilor la linia de start a fost decizia arbitrilor.* **2** (*în opoz. cu „plecare"*) înapoiere, întoarcere, întors[1], venire, venit[1], ‹pop.› cârnire, înturnare, înturnat[1], ‹reg.› cârniș. *Nu a mai găsit pe nimeni acasă la revenirea din oraș.* **3** întoarcere, reapariție, reivire. *S-au luat măsuri de protecție a gospodăriilor după revenirea mistreților în sat.* **4** reapariție. *Revenirea fostului senator pe scena politică a fost cerută de partidul din care face parte.* **5** întoarcere. *Apariția ghioceilor este un semn de revenire a primăverii.* **6** întoarcere, reapariție, recidivare, recurență. *Revenirea gripei era previzibilă, deoarece a întrerupt tratamentul prescris.* **II 1** răzgândire, ‹fig.› întoarcere, ‹fig.; fam.› cârnire. *– Cum se explică revenirea ta în ceea ce privește colaborarea la proiect?* **2** dezmeticire, reculegere, ‹înv. și reg.› dezmețire, ‹înv.› dezamețeală, ‹fig.› regăsire, trezire, ‹fig.; înv. și pop.› dezbătare. *Din fericire, revenirea din șocul produs de vestea primită a fost rapidă.*

revenós, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2].

revént s.m. (*bot.*) **1** *Rheum officinale*; rubarbă, ‹reg.› rabarbură. **2** (*reg.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*).

revér s.n. (*sport; în tenis*) backhand. *Reverul se execută pe partea stângă, printr-o mișcare de jos în sus, cu partea exterioară a paletei sau a rachetei.*

reverberá vb. I. tr. **1** (*fiz.; compl. indică raze, radiații, unde*) a întoarce, a răsfrânge, a reflecta, a repercuta, a reveni[1], ‹înv.› a refrânge. *Suprafața de separație a două medii diferite reverberează razele de lumină în mediul din care au venit.* **2** (*rar; compl. indică spații, încăperi, drumuri etc.*) v. Lumina.

reveréndă s.f. (*bis.*) anteriu, sutană, ‹rar› caftan, ‹reg.› mintie, ‹înv.› libadea. *Reverenda preotului este de mătase.*

reverénță s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) închinăciune, mătanie, plecăciune, ploconeală, temenea, ‹astăzi rar› compliment, ‹reg.› pleoștire, plocon, ‹înv.› plecare, ‹turc.; înv.› selamlâc, talâm. *Face o reverență în fața suveranului.* **2** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, stimă, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig.; rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de reverența prietenilor.* **3** cuviință, decență, politețe, respect, urbanitate, ‹pop. și fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc.; înv.› celibilâc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de reverență.*

reverențiál, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonial, ceremonios, protocolar, reverențios, solemn.

reverențiós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonial, ceremonios, protocolar, reverențial, solemn. *Totdeauna a avut o atitudine reverențioasă față de profesorul său.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) condescendent, cuviincios, decent, deferent, politicos, respectuos, ‹pop. și fam.› smerit, ‹înv.› smerin. *Este un tânăr reverențios cu toată lumea. Are o atitudine reverențioasă față de persoanele în vârstă.* **II** adv. (*modal*) politicos, respectuos. *La intrarea în sală, salută reverențios pe cei prezenți.*

reverie s.f. **1** contemplare, contemplație, meditație, vis, visare, ‹pop. și fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter. *Fata nu îl observă, fiind cufundată în reverie.* **2** uitare de sine, visare. *Tresări, scos din reverie. Adesea, în nopțile senine de vară îl învăluiau liniștea sufletească și reveria.*

revérs s.n. **1** (*în opoz. cu „avers"; la monede, medalii etc.*) arol, dos, pajură, ‹astăzi rar› areșcă. **2** (*biochim.*) ***revers-transcriptoză*** = transcriptază inversă. *Reversul-transcriptoză este o enzimă asociată unor virusuri cancerigene sau leucemice ori virusului SIDA.* **3** (*la file de carte, de caiet etc. scrise; înv.*) v. Dos. Verso.

revérsie s.f. = reversiune.

reversiúne (revérsie) s.f. **1** (*biol.*) atavism, ereditate ancestrală, ereditate de revenire. *Reversiunea indică înrudirea filogenetică a organismelor.* **2** (*lingv.*) conversiune. *Într-o reversiune se reiau în ordine inversă termenii unei sintagme sau fraze, fără ca înțelesul să sufere.*

revestí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*jur.; compl. indică acte, acțiuni etc.*) v. Învesti. **2** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Îmbrăca. Lua. Pune.

revestíre s.f. (*înv.*) v. Echipare. Îmbrăcare. Îmbrăcat[1]. Înveșmântare.

revestít[1], -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit.

revestít[2], -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Echipat. Îmbrăcat[2]. Înveșmântat.

revigorá vb. I refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe*) a (se) energiza, a (se) înviora, a (se) reface, a (se) restabili, a revitaliza, a revivifia, ‹reg.› a (se) înviosa, ‹fig.› a împrospăta, a (se) redresa, a (se) remonta, a renaște. *După o cură de vitamine s-a mai revigorat. Un somn bun l-a revigorat.*

revigoránt, -ă adj. însuflețitor, înviorător, revigorator, revitalizant, ‹livr.› vivifiant, ‹înv.› vivific, vivificator. *Cafeaua are proprietăți revigorante. Atmosfera din discotecă este revigorantă.*

revigoráre s.f. înviorare, refacere, restabilire, revitalizare, revivifiere, ‹fig.› redresare, remontare, renaștere, ‹fig.; rar› redresament. *Revigorarea organismului se face simțită după o cură de vitamine.*

revigorát, -ă adj. (*despre oameni sau despre organismul lor*) revitalizat. *Se simte revigorat după concediul petrecut la munte.*

revigoratór, -oáre adj. însuflețitor, înviorător, revigorant, revitalizant, ‹livr.› vivifiant, ‹înv.› vivific, vivificator.

revínde vb. III. tr. (*compl. indică bunuri, mărfuri etc.*) ‹reg.› a previnde. *A cumpărat*

cu ani în urmă un teren cu un preț mic, iar acum îl revinde avantajos.

revíndere s.f. revânzare. *Revinderea unui bun se face pentru a câștiga un profit.*

reviriment s.n. **1** înviorare, ◊fig.◊ renaștere. *Între cele două războaie mondiale în cultura română a avut loc un reviriment literar important.* **2** (*fin.; înv.*) ***reviriment de fonduri*** v. Virament.

revístă s.f. **1** (*jurnal.*) ◊înv.◊ foaie. *Așteptând să intre la oftalmolog, răsfoiește o revistă de specialitate.* **2** spectacol de varietăți, varietăți (v. *varietate*). *Arșinel și Stela Popescu sunt figuri marcante ale revistei românești.*

revitalizá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) a energiza, a înviora, a reface, a restabili, a revigora, a revivifia, ◊reg.◊ a învioșa, ◊fig.◊ a împrospăta, a redresa, a remonta, a renaște. *Un somn bun l-a revitalizat.*

revitalizánt, -ă adj. însuflețitor, înviorător, revigorant, revigorator, ◊livr◊ vivifiant, ◊înv.◊ vivific, vivificator. *Cafeaua are proprietăți revitalizante. Atmosfera din discotecă este revitalizantă.*

revitalizáre s.f. înviorare, refacere, restabilire, revigorare, revivifiere, ◊fig.◊ redresare, remontare, renaștere, ◊fig.; rar◊ redresament. *Revitalizarea organismului se face simțită după o cură de vitamine.*

revitalizát, -ă adj. (*despre oameni sau despre organismul lor*) revigorat. *Se simte revitalizat după concediul petrecut la munte.*

revivifiá vb. I. tr. (*compl. indică ființe*) a energiza, a înviora, a reface, a restabili a revigora, a revitaliza, ◊reg.◊ a învioșa, ◊fig.◊ a împrospăta, a redresa, a remonta, a renaște.

revivifiére s.f. înviorare, refacere, restabilire, revigorare, revitalizare, ◊fig.◊ redresare, remontare, renaștere, ◊fig.; rar◊ redresament.

revízie s.f. **1** control, inspectare, inspecție, verificare, ◊grec.; înv.◊ paratirisis. *Revizia comisiei ministeriale a luat prin surprindere conducerea spitalului.* **2** cercetare, control, revizuire, verificare, ◊înv.◊ teorie, teorisire, ◊grec.; înv.◊ teorisis. *Inspectorii au început revizia actelor financiare ale firmei.* **3** revedere, revizuire. *Înainte de publicare, orice text se dă spre revizie unui revizor.*

revizór s.m. (*în edituri, tipografii etc.*) corector, ◊rar◊ îndreptător, ◊înv.◊ prot[1]. *Ceea ce face revizorul solicită la maximum atenția.*

revizuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) a cerceta, a controla, a inspecta, a revedea, a vedea, a verifica, ◊reg.◊ a țărcălui, ◊înv.◊ a legitima, a revedui, ◊grec.; înv.◊ a teorisi. *Inspectorii au revizuit toate actele financiare ale firmei.* **2** (*compl. indică texte, scrieri, ediții etc.*) a revedea. *A revizuit articolul înainte de a-l da spre publicare.*

revizuíre s.f. **1** cercetare, control, revizie, verificare, ◊înv.◊ teorie, teorisire, ◊grec.; înv.◊ teorisis. **2** controlare, verificare. *Înainte de a urca pe munte, se impune revizuirea stării echipamentului.* **3** revedere, revizie.

revizuít, -ă adj. **1** controlat, verificat. *Echipamentul tehnic revizuit corespunde standardelor.* **2** (*despre texte, scrieri, ediții etc.*) controlat, revăzut, verificat. *Articolul revizuit este bun de tipar.*

revmaticále s.f. pl. (*med., med. vet.; înv.*) v. Reumatism.

revocá[1] vb. I. tr. **1** (*compl. indică ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) a anula, a contramanda, a decomanda, ◊înv.◊ a revocălui. *A revocat ordinul de plată.* **2** (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a elibera, a îndepărta, a scoate, ◊fig.◊ a descăuna, a detrona, a mazili, ◊fig.; fam.◊ a debarca, a zbura. *Ministrul l-a revocat din funcția de secretar de stat.* **3** (*polit.; compl. indică ambasadori, miniștri plenipotențiari etc.*) a rechema. *După scandalul de la ambasadă, ambasadorul a fost revocat.* **4** fig. (*compl. indică afirmații, promisiuni, hotărâri etc.*) a întoarce, a retracta, ◊fig.◊ a retrage. *Niciodată nu-și revocă cuvântul dat.*

revocá[2] vb. I. tr. (*compl. indică persoane care nu mai există, evenimente, fapte, întâmplări din trecut etc.*) a evoca, a reaminti, a redeștepta, ◊fig.◊ a chema, a rechema, a reînvia. *Când se simte singură și părăsită, își revocă momentele fericite din viața ei.*

revocábil, -ă adj. (*despre acte, ordine, dispoziții etc.*) contramandabil. *Testamentul este un act revocabil.*

revocáre s.f. anulare, contramandare, decomandare, ◊înv.◊ revocație. *Revocarea ordinului de plată a fost făcută prin tribunal.*

revocát, -ă adj. **1** (*despre ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) anulat, contramandat. *A aruncat ordinul de plată revocat.* **2** (*jur.; despre hotărâri judecătorești*) anulat, casat. *Hotărârea judecătorească revocată nu produce efect.* **3** (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) destituit, îndepărtat, scos[2], ◊fig.◊ detronat, mazilit[2], ◊fig.; fam.◊ debarcat. *Consilierul revocat s-a întors la profesia de bază.*

revocáție s.f. (*înv.*) v. Anulare. Contramandare. Decomandare. Revocare.

revocălui vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ordine, comenzi, invitații, întâlniri, reuniuni etc.*) v. Anula. Contramanda. Decomanda. Revoca[1].

revoltá vb. I. **1** refl. (*despre colectivități, grupuri*) a se agita, a se mișca, a se răscula, a se răzvrăti, a se ridica, a se tulbura, ◊înv. și pop.◊ a se semeți, ◊pop.◊ a se scula, ◊înv. și reg.◊ a se zurbălui, ◊înv.◊ a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oțărî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriți, a răzvesti, a se rebela, a se rocoși, a se zavergisi. *Salariații se revoltă din cauza reducerilor de personal.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) indigna, a (se) scandaliza, ◊rar◊ a se răzvrăti, ◊înv.◊ a (se) scandalisi, a (se) scândăli, ◊fig.; înv.◊ a răscula. *Atitudinea indecentă a băiatului i-a revoltat pe toți. S-a revoltat când a auzit că a fost învinovățit pe nedrept.* **3** refl. (*despre oameni*) a blestema. *Adesea se revoltă pe viață din cauza greutăților.*

revoltánt, -ă adj., s.m. (*înv.*) **1** adj. (*despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Incalificabil. Necalificabil. Revoltător. Scandalos. **2** adj., s.m. v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

revoltáre s.f. indignare, revoltă, scandalizare, ◊rar◊ indignație, răzvrătire, ◊pop◊ oțărâre, oțăreală, ◊înv.◊ oțărime, ◊fig.◊ răscoală. *Atitudinea indecentă a băiatului a produs revoltarea celor de față.*

revoltát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. insurgent, răsculat, răzvrătit, rebel, ◊livr.◊ sediționos, ◊rar◊ apostat, rebelionist, ◊înv. și reg.◊ zurbagiu, ◊reg.◊ sculat[2], ◊înv.◊ bontaș, buntușnic, burzuluit, răpștit, răsculător, rebelist, revoltant, rocoșan, rocoșelnic, rocoșit[2], rocoșitor, zavergiu, zurba, zurbav. *Revoltații au început lupta.* **2** adj. (*despre oameni*) indignat, scandalizat. *Persoanele revoltate de atitudinea indecentă a băiatului au cerut pedepsirea acestuia.*

revóltă s.f. **1** agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, tulburare, turbulență, ◊livr.◊ concitație, insurgență, sedițiune, ◊rar◊ apostazie, rebelișe, ◊înv. și pop.◊ răzvală, rebelie, ◊pop. și fam.◊ tevatură, ◊pop.◊ hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ◊reg.◊ buntație, harță, huștupă, zurbavă, ◊înv.◊ bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ◊turc.; înv.◊ zulum, zurbalâc, ◊fig.◊ furtună. *Revolta sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.* **2** indignare, revoltare, scandalizare, ◊rar◊ indignație, răzvrătire, ◊pop◊ oțărâre, oțăreală, ◊înv.◊ oțărime, ◊fig.◊ răscoală.

revoltátor, -oáre adj. (*despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) incalificabil, necalificabil, scandalos, ◊înv. și reg.◊ scândălicios, ◊înv.◊ revoltant. *Tânărul are un comportament revoltător față de colege. Este de un individualism revoltător.*

revolút, -ă adj. (*bot.; despre unele părți ale plantelor*) îndoit, întors[2], răsfrânt, ◊înv.◊ reflex. *Această plantă are frunzele revolute.*

revolúție s.f. **1** (*astron.*) ***revoluție siderală*** = perioadă siderală, ◊înv.◊ rotire siderală. *Revoluția siderală este intervalul de timp în care un astru revine în punctul din care a plecat;* (*înv.; în forma* ***revoluțiune***) ***revoluțiune sinodică a lunii*** = ◊înv.◊ ocol sinodicesc. *Revoluțiunea sinodică a lunii este efectuată de Lună într-o lună sinodică.* **2** (*pop.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

revoluționá vb. I. tr. (*rar; compl. indică grupuri de oameni, națiuni, regiuni etc.*) ◊rar◊ a revoluționariza. *Patrioții pașoptiști revoluționau masele.*

revoluționár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ◊înv.◊ căuzaș. *Nicolae Bălcescu a fost un revoluționar.* **2** adj. fig. (*despre idei, concepții, acțiuni, produse, metode etc.*) ◊fig.; livr.◊ dinamitard. *Această teorie revoluționară a provocat schimbări radicale în domeniul chimiei.*

revoluționarizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică grupuri de oameni, națiuni, regiuni etc.*) v. Revoluționa.

revoluțiúne s.f. (*astron.; înv.*) = revoluție.
revolvér s.n. **1** (*milit.*) pistol, ‹fam.› jucărie, ‹reg.› lifoșel, tapangea, ‹arg.› focos, parapel, picior de porc, trancan, trăgaci, țeavă. *Când este în misiune, poartă revolver.* **2** (*tehn.*) autocompresor, ciocan pneumatic (v. *ciocan*²). *A achiziționat de la o firmă specializată un revolver de producție germană.*
rezalét s.n. (*turc.; înv.*) v. Înjosire. Rușine. Umilință.
rézǎ s.f. (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor.
rezbelatór s.m. (*milit.; înv.*) v. Luptător. Războinic.
rezbélic, -ă adj. (*înv.*) v. Războinic.
rezbélnic, -ă adj. (*înv.*) v. Războinic.
rezécție s.f. (*chir.*) absciziune. *Medicul a recurs la rezecția degetului din cauza cangrenei.*
rezédă s.f. (*bot.*) **1** *Reseda odorata*; rozetă, ‹reg.› busuioc-domnesc, prescură, prescurea, rachiege, zmeurică, zmeuriță. **2** *Reseda luteola*; rechie, ‹reg.› prescurea, rachiege, rozetă, rozetă-galbenă, rozetă-sălbatică. **3** (*reg.; și* ***rezedă-galbenă, rezedă-sălbatică***) v. Rechie (*Reseda lutea*).
rezemá vb. I. **I 1** tr., refl. (pas.) (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) a (se) propti, a (se) sprijini, a (se) susține, a tutora, ‹reg.› a (se) popri, a (se) prijini. *Și-a rezemat pereții magaziei în mai mulți stâlpi groși. Aracii reazemă butucii viței-de-vie. Poarta stricată se reazemă într-un par.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) sprijini, a (se) susține, a (se) ține, ‹pop. și fam.› a (se) propti. *Simțind că leșină, s-a rezemat de un perete. Își reazemă fruntea fierbinte de geamul rece pentru a-i trece durerea de cap. Își reazemă mama, apucând-o de braț.* **3** refl. (*despre oameni*) a se lăsa. *Fata se reazemă pe umărul lui.* **4** tr. (*compl. indică obiecte*) a propti, a pune, a sprijini. *Pentru a se urca în copac, a rezemat scara de trunchiul lui.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a aținti, a fixa, a ținti, a țintui, ‹fig.› a pironi, ‹fig.; rar› a scufunda. *Își reazemă, fascinat, ochii asupra tabloului. Îl reazemă cu privirea.* **2** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹fig.› a miza, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se reazemă pe date concrete.* **3** intr. (*înv.*) v. Aspira. Aținti. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Ținti. Urmări. Visa. Viza².
rezemáre s.f. proptire, sprijinire, susținere. *A folosit mai mulți stâlpi groși pentru rezemarea pereților magaziei.*
rezemát, -ă adj. (*despre obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) proptit, sprijinit, susținut. *Magazia rezemată în stâlpi are un aspect dezolant.*
rezemátoáre s.f. **1** spate, spătar², spetează, ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› răzimar. *Se sprijină de rezemătoarea băncii.* **2** (*tehn.*) reazem, sprijin. *Printr-o rezemătoare se face legătura dintre două corpuri solide ale unui sistem tehnic.* **3** (*tehn.; la piuă*) ‹reg.› jug. *Rezemătoarea se află în spatele maiurilor.* **4** (*constr.*) balustradă, mână curentă, parapet, parmaclâc, pălimar, rampă, ‹rar› reazem, ‹reg.› calindră, plimbă, sleme, stănog, strajă, trapazan, țiitor, ‹înv.› parmac. *Urcă scara blocului ținându-se de rezemătoare.*
rezemătúră s.f. (*înv.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere.
rezerpínă s.f. (*farm.*) serpasil. *Rezerpina este un alcaloid vegetal, cu acțiune sedativă și hipotensivă.*
rezervá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) a opri, a păstra, a reține, a ține, ‹înv.› a acolisi. *I-a rezervat bilete pentru premieră. I-a rezervat loc la rândul de la casă.* **2** (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a opri, a păstra, a reține, a ține. *I-a rezervat câteva felii de tort pentru când se va întoarce acasă. Își rezervă de pe acum bani pentru concediu.* **3** a lăsa, a opri, a păstra, a reține. *A rezervat loc pe un raft al bibliotecii pentru reviste și ziare. Pentru eventualii musafiri au fost rezervate câteva locuri la masă.* **II** fig. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da², a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹fig.› a urzi. *Dumnezeu le-a rezervat numai bucurii.* **2** refl. (*fam.; mai ales despre oameni*) v. Abține. Domina. Înfrâna. Opri. Răbda. Reține. Stăpâni. Ține.
rezerváre s.f. oprire, păstrare, reținere. *Rezervarea biletelor pentru premiera de la operă a fost destul de dificilă.*
rezervát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat², chibzuit, cuminte, cuminți, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit², rezervat, serios, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om rezervat.* **2** (*despre oameni*) reticent, reținut, ‹reg.› pâșin, ‹fig.› parcimonios. *Este rezervat în fața noului. Profesorul este rezervat cu laudele. Este rezervat în fața gesturilor pline de efuziune.* **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) reținut, ‹fig.› măsurat². *Nu se avântă în discuții, fiind un spirit rezervat.* **4** (*despre oameni*) distant, neprietenos, nesociabil, ‹fig.› frigid, glacial, rece. *Tânăra este o persoană rezervată, lipsită de căldură, de curtoazie.* **5** (*despre manifestări, atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) distant, neprietenos, nesociabil, ‹fig.› apatic, glacial, hieratic, înghețat, rece. *Are o atitudine rezervată față de colaboratori.*
rezervățíe s.f. (*înv.*) v. Depozit. Economie. Rezervă. Stoc.
rezérvă s.f. **I 1** depozit, economie, stoc, ‹înv.› rezervație. *A făcut rezervă de alimente și a supraviețuit până a fost descoperit de salvamontiști.* **2** (*jur.*) ***rezervă legală*** = rezervă succesorală; ***rezervă succesorală*** = rezervă legală. *Testatorul nu poate dispune liber de rezerva succesorală, aceasta fiind rezervată de lege unor anumiți moștenitori.* **3** marjă, ‹fig.› margine. *Planifică ora plecării spre aeroport cu o rezervă de siguranță, ca să fie siguri că se încadrează în timp.* **II** (*constr.; în spitale*) boxă. *Bolnavul a fost internat într-o rezervă cu un singur pat.* **III 1** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranță, scepticism, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio rezervă în ceea ce privește câștigarea concursului.* **2** reținere, ‹fam.› modestie, smerenie, ‹fig.› măsură. *Îi invidiază rezerva în comportare.* **3** reticență, reținere, ‹fig.› parcimonie. *Rezerva în fața noului este o caracteristică a persoanelor conservatoare. Ca ziarist, manifestă rezervă în folosirea informațiilor provenite din surse nesigure.* **4** (*constr. mai ales cu vb. ca „a avea”, „a aduce”, „a face”, „a ridica”*) critică (v. *critic*), obiecție, observație, ‹rar› observare. *Are unele rezerve cu privire la conținutul studiului.* **IV** fig. **1** ‹fig.› răceală, reținere, sobrietate. *La început a fost primit cu rezervă în grupul lor, dar, cu timpul, au devenit buni prieteni. Sesizează rezerva din glasul lui când vorbește cu persoane incomode.* **2** atenție, băgare de seamă, circumspecție, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere, prudență, ‹fig.› sobrietate. *Poliția rutieră recomandă rezervă în trafic.* **3** (*la pl.* ***rezerve***) ‹fig.› posibilități (v. *posibilitate*). *O să mai audă de el, fiindcă nu și-a epuizat toate rezervele.* **4** jenă, rușine, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stinghereală, stingherire. *Minte fără nicio rezervă.*
rezervór s.n. bazin. *S-au construit de-a lungul râurilor rezervoare de deversare a apei excedentare.*
rezíce vb. III. tr. (*înv.; compl. indică afirmații făcute anterior, spusele, ideile cuiva etc.*) v. Repeta.
rezidá vb. I. intr. **I** (*cu determ. introduse prin prep „în”*) **1** a consista, a consta, a sta, ‹înv.› a stărui. *- În ce rezidă această tehnică?* **2** a se afla, a consta, a exista. *Secretul reușitei rezidă în muncă și în devotament.* **II** (*rar; despre oameni*) ‹înv.› a rezidui. *Rezidează într-un orășel de munte.*
rezidént s.m. (*polit.; în trecut*) ‹în trecut› ministru rezident. *Rezidentul era inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador.*
rezidénță s.f. reședință, sediu, ‹înv. și reg.› sălaș, ‹înv.› locuință, ședere, șez, șezământ¹, ‹rus.; înv.› stoliță. *Regele și-a părăsit rezidența pentru a face o vizită oficială în străinătate.*
rezidí vb. IV. tr. (*constr.; compl. indică clădiri, construcții etc.*) a reclădi, a reconstrui, a reînălța, ‹rar› a reedifica. *După incendiu, edilii satului au rezidit școala.*
rezidíre s.f. (*constr.*) reclădire, reconstrucție, reconstruire, reînălțare, ‹rar› reedificare. *După incendiu, rezidirea școlii a fost una dintre prioritățile edililor satului.*
reziduí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Rezida.
rezíduu s.n. detritus. *Cele mai multe specii de pești se hrănesc cu reziduuri organice sau cu plante.*

rezíl s.n. (*fran.; înv.*) v. Fileu. Plasă[1].
reziliá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) a anula, a desface, ‹rar› a rezolva, ‹înv. și pop.› a destocmi, a dezlega. *Notarul i-a reziliat testamentul.*
reziliát, -ă adj. (*jur.; despre tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) anulat, desfăcut, suspendat, ‹înv.› dezlegat[2]. *Dubletul testamentului reziliat a rămas la notariat.*
reziliére s.f. (*jur.*) anulare, desfacere. *Rezilierea testamentului s-a făcut la notariat.*
rezinái s.n. (*silv.*) rezinare. *Rezinajul este operația de extragere și de colectare a rășinii din arborii rășinoși.*
rezináre s.f. (*silv.*) rezinaj.
rezínă s.f. rășină. *Rezinele naturale sunt lipicioase.*
rezistá vb. I. intr. **I 1** (*despre obiecte, lucruri, substanțe etc.*) a dura[2], a se păstra, a ține, ‹reg.› a purta. *Gențile de piele rezistă mai mult decât cele confecționate din înlocuitori. Parfumurile de calitate rezistă timp îndelungat.* **2** (*de obicei constr. cu dat. sau cu determ. introduse prin prep. „la”*) a suporta. *Termosul nu a rezistat presiunii aburilor foarte fierbinți și s-a spart. Mașina nu a rezistat la impactul cu tirul.* **3** (*despre ființe sau despre obiecte, lucruri etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la”*) a duce[2], a ține. *Cămila rezistă la secetă. Copilul poartă haine care rezistă la tăvăleală.* **4** (*despre sportivi, competitori etc.*) a se ține. *Maratonistul român a rezistat în perfectă formă până la sfârșitul cursei.* **II** (*despre oameni*) a se împotrivi, a se opune, ‹înv.› a (se) nevoi, a suferi, ‹fig.; înv. și reg.› a se susține. *A rezistat protestului angajaților care nu acceptau măsurile propuse.*
rezistént, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „moale”; despre corpuri solide*) dur, solid, tare, tenace, ‹pop.› țeapăn, vârtos, ‹înv.› vladnic. *Corpurile rezistente au o structură compactă și o mare coeziune moleculară.* **2** (*despre corpuri, obiecte etc.*) puternic, solid, tare, trainic, zdravăn, ‹fig.› sănătos, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este rezistent. Tavanul se sprijină pe colonade rezistente.* **3** (*despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) puternic, tare, ‹pop.› pilos, răbduriu, ‹fig.; pop.› învârtoșat. *Deși copleșit de necazuri, este un om rezistent. Este rezistent la infecții. A trecut cu bine de operație, deoarece are inima rezistentă.* **II** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”*) **1** (*despre obiecte, construcții etc.*) dăinuitor, durabil, solid, stabil, temeinic, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile rezistente impresionează prin măreție.* **2** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) durabil, trainic, viabil. *Opera poetului este rezistentă prin perfecțiunea ei.* **3** durabil, peren, persistent, stăruitor, trainic, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este rezistent.*
rezisténță s.f. **I 1** duritate, soliditate, tărie, tenacitate, ‹rar› vârtoșenie, ‹înv.› tărime, vârtoșare, vârtute. *Fierul are o rezistență mai mare decât alte metale.* **2** (*fiz.*) ***rezistență electrică specifică*** = rezistivitate. *Rezistivitatea electrică specifică este egală cu rezistența electrică a unui cub dintr-un material, având muchia egală cu unitatea;* ***rezistență magnetică*** = reluctanță. *Rezistența magnetică este egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit și fluxul magnetic care străbate circuitul.* **3** (*concr.; electr.*) rezistor. *Rezistențele sunt folosite în construcția reostatelor, a aparatelor electrice de încălzit etc.* **II 1** durabilitate, soliditate, stabilitate, tărie, temeinicie, trăinicie, ‹înv. și reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoșie, vârtoșime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este rezistența zidurilor care o înconjoară.* **2** durabilitate, trăinicie, viabilitate. *Rezistența operei poetului este o certitudine.* **III** frondă, împotrivire, oponență, opozabilitate, opoziție, opunere, ‹înv.› împoncișare, împotriveală, îndărătnicie, întâmpinare, potrivire, potrivnicie, pricinuire, stare împotrivă, stare în contră, ‹fig.› obstrucție. *A întâmpinat rezistența angajaților din cauza măsurilor propuse.*
rezistív, -ă adj. (*despre oameni*) ambițios, încăpățânat, îndărătnic, îndârjit, perseverent, stăruitor. *Este extrem de rezistiv în încercarea de a-și îndeplini visurile.*
rezistivitáte s.f. (*fiz.*) rezistență electrică specifică.
rezistór s.n. (*electr.*) rezistență.
rezítă s.f. (*chim.*) bachelită C. *Rezita este folosită în electrotehnică la fabricarea izolatoarelor electrice.*
rezitól s.m. (*chim.*) bachelită B. *Rezitolul se obține ca produs intermediar în reacția de policondensare a fenolului cu formaldehida.*
rezól s.m. (*chim.*) bachelită A. *Rezolul este folosit ca lac izolant în electrotehnică.*
rezolút, -ă adj. (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Categoric. Decis. Expres[2]. Ferm. Formal. Hotărât. Neezitant. Neoscilant. Net[2]. Tranșant.
rezolutív, -ă adj. (*farm., med.; despre medicamente, soluții sau despre medicații*) ‹înv.› resolvant. *Un medicament rezolutiv are proprietatea de a micșora o inflamație.*
rezolúție s.f. **I 1** decizie, hotărâre, ‹înv.› rezolvare, tratament, ‹turc.; înv.› carar. *Rezoluția consiliului trebuie respectată.* **2** apostilă, ‹rus.; înv.› nadpis. *Rezoluția se scrie pe o cerere, pe un raport sau pe un alt act oficial.* **II** (*med., med. vet.*) resorbție. *Rezoluția este procesul de dispariție lentă, prin absorbție treptată, a unui țesut sau organ, de obicei străin organismului.*
rezolvá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) a clarifica, a desluși, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a soluționa, ‹înv. și pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârși, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie rezolvat nu este apariția acestei credințe, ci menținerea ei. Câteodată, în loc să rezolve, strică.* **2** tr. (*compl. indică litigii, controverse, conflicte etc.*) a clarifica, a lichida, a soluționa, ‹înv.› a paravlepsi. *Părinții au reușit să rezolve disensiunile dintre ei.* **3** tr. a aranja, a orândui, ‹înv.› a chivernisi. *A plecat în oraș ca să rezolve niște treburi.* **4** tr. a soluționa, ‹fig.› a bifa[1]. *A mai rezolvat încă o acțiune care rămăsese neterminată.* **5** tr. (*compl. indică probleme, conflicte etc.*) a tranșa. *A rezolvat conflictul în favoarea sa.* **6** tr. (*compl. indică o evoluție viitoare a unor stări, acțiuni etc.*) a decide, a delibera, a hotărî, a soluționa, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să rezolve strategia de dezvoltare economică.* **7** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; rar; compl. indică misiuni, obligații etc.*) v. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. **8** tr., refl. (*chim.; rar; compl. sau sub. indică substanțe, materii*) v. Descompune. Dizolva. Solvi. **9** tr. (*jur.; rar; compl. indică tratate, contracte, învoieli, înțelegeri, căsătorii etc.*) v. Anula. Desface. Rezilia. **10** refl. (*rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Preface. Schimba. Transforma. **11** refl. (*med., med. vet.; rar*) v. Resorbi. **12** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) v. Despărți. Dezbina. Dezmembra. Divide. Diviza. Fracționa. Împărți. Scinda. Sciziona. Separa. **13** tr., refl. pas. (*înv.; compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) v. Alege. Decide. Fixa. Hotărî. Stabili. **II** tr. fig. (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a depăși, a surmonta, a răzbi, ‹fig.› a birui, a înfrânge, a învinge, a răzbi, ‹fig.; pop.› a dovedi. *În scurt timp au reușit să rezolve toate greutățile.*
rezolvábil, -ă adj. (*despre probleme, situații etc.*) soluționabil, ‹fig.› solubil. *Problema pe care o are calculatorul este rezolvabilă.*
rezolváre s.f. **I 1** clarificare, deslușire, elucidare, explicare, explicație, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, soluție, soluționare, ‹înv.› deslușeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Rezolvarea menținerii acestei credințe este dificilă.* **2** clarificare, soluționare. *Părinții au intervenit în rezolvarea disensiunilor dintre ei.* **3** soluționare, ‹fig.› bifare. *Și-a propus rezolvarea acțiunii care rămăsese neterminată.* **4** tranșare. *A făcut în așa fel încât rezolvarea conflictului a fost în favoarea sa.* **5** (*înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Rezoluție. **II** (*concr.; mat.*) dezlegare, răspuns, rezultat, soluție. *Elevul a găsit rezolvarea problemei de geometrie.*
rezolvát, -ă adj. soluționat, ‹fig.› bifat. *Chestiunile rezolvate erau notate într-un carnet.*
rezón s.n. (*fran.; înv.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce”, „a găsi”*) v. Argument. Îndreptățire. Justificare. Justificație. Legitimare. Legitimitate. Motiv. Motivare. Motivație. Rațiune. Temei. **2** v. Argument. Considerent. Raționament. **3** v. Raționament. **4** v. Judecată. Minte. Rațiune. **5** v. Dreptate. Justețe. Temeinicie. **6** v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

rezoná vb. I. intr. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta. **2** (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta.

rezonábil, -ă adj. **1** (*despre oameni*) cuminte, cumpănit, echilibrat, moderat, rațional, ‹înv.› rezonat. *Este un tânăr rezonabil, manifestând cumpătare, sobrietate în acțiunile lui.* **2** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înțelept, judecat, judicios, pertinent, rațional, socotit[2], util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevărați primește întotdeauna numai sfaturi rezonabile.* **3** (*despre prețuri*) acceptabil, accesibil, confortabil, convenabil, moderat, modic, potrivit, ‹pop. și fam.› omenesc, ‹fam.› modest, pasabil. *Și-a cumpărat haina la un preț rezonabil.*

rezonaménț s.n. (*înv.*) **1** v. Raționament. **2** v. Argument. Considerent. Raționament. **3** v. Polemică (v. *polemic*).

rezonánt, -á adj. (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, răsunător, ridicat[2], tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este rezonant.*

rezonánță s.f. **I 1** (*muz.*) răsunet, sonoritate, timbru, ton[2]. *Rezonanța orgii îi umple sufletul de visare. Această vioară are o rezonanță deosebită.* **2** (*fiz.*) ***rezonanță electronică de spin*** = rezonanță paramagnetică electronică. *Rezonanța electronică de spin este o metodă de spectroscopie care se bazează pe absorbția de energie a substanțelor chimice paramagnetice aflate într-un câmp de microunde;* ***rezonanță magnetică nucleară*** = zeugmatografie. *Rezonanța magnetică nucleară, abreviată RMN, este o metodă fizică bazată pe proprietățile magnetice ale atomilor, care se utilizează în studiul structurilor moleculare și ca tehnică imagistică;* ***rezonanță paramagnetică electronică*** = rezonanță electronică de spin. **3** (*fon.; rar*) v. Timbru. **II** fig. interes, ‹fig.› ecou, răsunet, ‹fig.; înv.› răsunat, sunet. *Articolele politice ale lui Eminescu au rezonanță și astăzi.*

rezonáre s.f. (*log.; înv.*) v. Deducere. Deducție. Raționare[1].

rezonát, -á adj. (*înv.; despre oameni*) v. Cuminte. Cumpănit. Echilibrat. Moderat. Rațional. Rezonabil.

rezoniruí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.

rezultá vb. I. **1** intr. (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din"*) a apărea, a decurge, a ieși, a proveni[1], a reieși[1], a urma, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care rezultă din pierderea viziunii lui globale.* **2** intr. (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din"*) a deriva, a proveni[1], ‹pop.› a se trage. *Multe deprinderi rele rezultă din inconștiență.* **3** tr. a însemna, a se observa, a reieși[1], a se vedea, ‹rar› a urma, ‹fig.› a se desluși, a se desprinde. *Din cele relatate rezultă că nu spune adevărul.* **4** intr. a apărea, a reieși[1], a se subînțelege. *Vina lui rezultă clar din aceste documente.* **5** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) a proveni[1], a veni, ‹înv.› a atârna. *Paguba rezultă dintr-o proastă gestionare a resurselor.*

rezultántă s.f. fig. consecință, efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹fig.› impact, incidență, rod[1], sechelă.

rezultát s.n. **1** consecință, efect, repercusiune, urmare, ‹înv.› urmat, urmă, urmuire, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la rezultatele faptelor sale.* **2** acțiune, efect, influență[1], înrâurire, ‹înv.› lucrare. - *Ce rezultat are ploaia asupra scoarței terestre?* **3** (*mat.*) dezlegare, răspuns, rezolvare, soluție. *Elevul a găsit rezultatul problemei de geometrie.*

rezumá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a prescurta, a reduce, a scurta, ‹rar› a sumariza, ‹fig.› a comprima, a condensa. *A rezumat discursul din cauza lipsei de timp.* **2** (*compl. indică idei, expuneri etc.*) a recapitula, a sintetiza, ‹livr.› a chintesența, ‹rar› a sumariza, ‹înv.› a recapitului. *Rezumă cele spuse pentru a ajunge la o concluzie. Au desprins ideile principale după ce au rezumat toate concluziile.* **3** fig. a cumula, a îngloba, a însuma, a întruni. *Este o personalitate unică întrucât rezumă însușiri deosebite.* **II** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) **1** (*despre oameni*) a se limita, a se mărgini, a se mulțumi, a se opri, a se reduce, a se restrânge, ‹fig.; înv.› a țărmuri. *Se rezumă la strictul necesar.* **2** a se limita, a se mărgini, a se reduce, a sta, ‹rar› a se încheia. *Șofatul nu se rezumă doar la cunoștințele teoretice. Valoarea unui actor nu se rezumă numai la talent.*

rezumáre s.f. **I 1** concentrare, prescurtare, reducere, scurtare, ‹fig.› comprimare, condensare. *A fost nevoit să recurgă la rezumarea discursului său din cauza lipsei de timp.* **2** recapitulare, sintetizare, ‹înv.› recapitulație. *O concluzie se poate desprinde în urma rezumării celor spuse. Au desprins ideile principale după rezumarea concluziilor.* **II** limitare, mărginire, reducere, restrângere. *Salariile mici impun rezumarea la strictul necesar.*

rezumát, -ă adj., s.n. **I** adj. (*despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, prescurtat, redus, scurtat, ‹fig.› comprimat, condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere rezumată a discursului său din cauza lipsei de timp.* **II** s.n. **1** prescurtare, ‹înv.› scriere în scurt, sinopsă. *A realizat și a publicat un rezumat al cunoscutului său roman-fluviu.* **2** sinteză, sumar, ‹înv.› epitomă, extract, prescurt, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Elevii au de alcătuit rezumatul acțiunii unei nuvele ca temă pentru acasă.*

rezumatív, -á adj. **1** (*despre expuneri, texte etc.*) concis, sintetic, succint, sumar, ‹fam.› scurt, ‹înv.› rezumator. *A făcut un raport rezumativ privind deplasarea în străinătate.* **2** recapitulativ. *Lucrarea sa are la final un capitol rezumativ.*

rezumatór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre limbaj, stil, exprimare*) v. Brevilocvent. Concentrat. Concis. Laconic. Lapidar. Scurt. Succint. **2** (*despre expuneri, texte etc.*) v. Concis. Rezumativ. Sintetic. Succint. Sumar.

ríbizli s.m. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **2** v. Coacăză. **3** v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*).

riboflavínă s.f. (*biochim., farm.*) lactoflavină, vitamina B_2. *Riboflavina se află în lapte, ouă, cereale, legume, drojdie de bere etc.*

ribovírus s.n. (*med.*) virus ARN. *Ribovirusul are materialul genetic format din acid ribonucleic.*

ribozóm s.m. (*biol.*) microzom. *Ribozomul este un organit din citoplasmă de dimensiuni microscopice, cu rol important în biosinteza proteinelor, în transmiterea caracterelor ereditare etc.*

ricaná vb. I. intr. (*despre oameni*) a rânji, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a hârgi, a liscoti, a se târși[1]. *Bătrânul a început să ricaneze cu răutate la remarca tânărului.*

ricanáre s.f. rânjeală, rânjet, rânjire, rânjit[1], rânjitură. *Bătrânul și-a strâmbat gura într-o ricanare plină de răutate.*

ricercár s.n. (*muz.*) capriciu, fantezie. *Ricercarul este o compoziție de improvizație cu formă liberă și caracter fantezist.*

rici s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ricín s.m. (*bot.*) *Ricinus communis*; căpușă, ‹pop.› ricină, ‹reg.› iarba-boierilor (v. *iarbă*), iarba-boierului (v. *iarbă*), iarba-boilor (v. *iarbă*), turbă[2].

ricínă s.f. (*pop.*) **1** (*farm., ind.*) v. Ulei de ricin (v. *ulei*[1]). Unt de ricin. **2** (*bot.*) v. Căpușă. Ricin (*Ricinus communis*).

rícіuri s.n. pl. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță.

ríctus s.n. grimasă, schimonoseală, schimonosire, schimonositură, strâmbătură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngânăciune, oțărătură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. *A făcut un rictus de dispreț când l-a văzut.*

rid s.n. (*anat.*) crestătură, creț, cută, dungă, încrețire, încrețitură, zbârcitură, ‹fam.› șanț[1], ‹înv. și reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încrețeală, ranț, răvaș, vârstă[2], ‹fig.› boțitură, brazdă, pârâuț. *Bătrâna are o față plină de riduri.*

ridá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) a (se) cuta, a (se) încreți, a (se) zbârci, ‹livr.› a se ratatina, ‹fam.› a se șănțui, ‹reg.› a se îngurzi, a se pomăi, a se pomi, a se pomisi, a se pungi, a se sfârlogi, ‹fig.› a (se) boți, a (se) brăzda, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a ridat. I s-a ridat fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrânețea i-a ridat chipul. Mâinile care i s-au ridat îi trădează anii.*

ridáre s.f. cutare[2], încreţire, zbârcire, ‹fig.; fam.› smochinire, stafidire. *Ridarea pielii obrazului este consecinţa înaintării în vârstă.*
ridát, -ă adj. (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părţi ale corpului lor*) crestat, creţ, cutat, încreţit, zbârcit, ‹înv. şi reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boţit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul ridat. Mâinile ridate îi trădează vârsta.*
ridectomíe s.f. (*chir. plast.*) lifting facial. *Prin ridectomie se înlătură ridurile şi laxitatea pielii de la nivelul feţei şi al gâtului.*
ridicá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, fiinţe etc.*) a lua, a sălta, a sui, a urca. *Bărbatul a ridicat sacul pe umeri. Tatăl îşi ridică fetiţa pe genunchi.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a înălţa. *Ridică paharul în lumină pentru a vedea culoarea vinului.* **3** tr. (*compl. indică obiecte împrăştiate, răspândite, risipite*) a aduna, a culege, a lua, a strânge, ‹reg.› a tulduza. *În fiecare zi ridică hainele copiilor împrăştiate peste tot în cameră.* **4** tr. (*compl. indică steaguri, pavilioane*) a arbora, a înălţa. *Când un vapor intră în apele teritoriale ale altei ţări, ridică şi pavilionul ţării respective.* **5** tr. (*compl. indică pânzele unei ambarcaţiuni*) a înălţa, ‹înv.› a lua. *Navigatorii ridică pânzele corabiei înainte de a porni la drum.* **6** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a trage. *Ridică-ţi puţin fusta la spate!* **7** tr. (*compl. indică extremităţile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a îndoi, a întoarce, a răsfrânge, a sufleca, a sumete, a trage, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, ‹înv. şi reg.› a răsufleca, a suci[2], ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, şi-a ridicat marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **8** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri*) a trage. *Ridică jaluzelele pentru a lăsa lumina să pătrundă în cameră.* **9** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică poduri mobile, bariere etc.*) a (se) suspenda. *Au ridicat podul mobil pentru a permite trecerea vapoarelor. Bariera se ridică după ce a trecut trenul.* **10** tr. (*compl. indică obiecte sau părţi ale lor care acoperă ceva*) a îndepărta, a înlătura, a lua, ‹reg.› a dezridica. *Mireasa şi-a ridicat vălul de pe faţă când a ajuns în faţa altarului. Cortina este ridicată la începerea spectacolului.* **11** tr. (*compl. indică sume de bani*) a încasa, a primi. *Şi-a ridicat de la casieria editurii drepturile de autor pentru romanul publicat.* **12** tr. (*compl. indică obiecte, colete poştale, scrisori, acte etc.*) a lua, a scoate. *S-a dus la poştă să ridice un colet.* **13** tr., intr. a înălţa, a sălta, ‹rar› a lua. *Îşi ridică capul de pe pernă. Ridică din umeri a nedumerire.* **14** tr. (*fin.; pop. şi fam.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) v. Încasa. Lua. Percepe. Strânge. **15** tr. (*pop. şi fam.; deprec.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **16** tr. (*fam.; compl. indică acte, documente etc.*) v. Lua. Reţine. **17** tr., refl. (*înv.*) v. Muta. **18** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înfige. Trage. **19** tr. (*înv.; compl. indică responsabilităţi, răspunderi etc.*) v. Asuma. **20** tr. (*în unele ritualuri religioase păgâne; înv.; compl. indică ofrande*) v. Jertfi. Sacrifica. **21** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a aresta[1], a lua, ‹fig.; fam.› a sălta, a umfla. *Mulţi opozanţi ai regimului erau ridicaţi noaptea.* **22** tr. fig. (*compl. indică monopoluri, restricţii etc.*) a anula, a desfiinţa. *Au fost ridicate restricţiile de circulaţie.* **23** tr. fig. (*relig.; compl. indică vini, greşeli, păcate etc.*) a dezlega, a ierta, ‹fig.› a şterge. *Numai Dumnezeu îi poate ridica păcatul.* **24** tr. fig. (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) ‹fig.› a răpi, ‹fig.; înv. şi pop.› a răslui. *Fratele mamei i-a ridicat o parte din pământul moştenit.* **25** tr. fig. (*înv.; compl. indică organizaţii, societăţi, firme, întreprinderi etc.*) v. Desfiinţa. Dizolva. Închide. Lichida. **26** tr. fig. (*înv.; compl. indică termene, scadenţe, obligaţii financiare etc.*) v. Amâna. Păsui[1]. Prelungi. **27** tr. fig. (*înv.; compl. indică mai ales scrieri, melodii, monumente etc.*) v. Consacra. Dedica. Închina. **II 1** refl. (*despre oameni*) a se scula, ‹pop. şi fam.› a se sălta. *Se ridică de la birou pentru a-şi face o cafea. S-a ridicat sătul de la masă.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) scula. *Studenţii din aulă se ridică la intrarea rectorului. Prin jocul lor, actorii au ridicat spectatorii în picioare.* **3** refl. (*despre fiinţe sau, p.ext., despre corpul lor ori despre părţi ale acestuia*) a se înălţa, a se întinde, a se lungi, ‹fig.› a se deşira. *Se ridică pe vârful picioarelor pentru a ajunge la creangă.* **4** refl. (*relig. creştină; despre Iisus Hristos; de obicei urmat de determ. „la cer”*) a se înălţa, ‹înv.› a se răpi, a se văznesi. *Iisus s-a ridicat la cer.* **5** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre părul oamenilor sau al animalelor*) a se zbârli, ‹reg.› a se arici[2], ‹fig.› a se scula. *La vederea câinelui, pisicii i s-a ridicat părul de frică.* **6** refl. (*despre construcţii înalte, munţi, copaci etc.*) a se înălţa, ‹fig.› a răsări[1]. *Deodată, în faţă se ridicară piramidele. Ceahlăul se ridică maiestuos în noapte.* **7** tr., refl. a (se) înălţa, a (se) sui, a (se) urca. *Se chinuie să ridice în aer un zmeu. Avionul s-a ridicat la mare altitudine.* **8** refl. (*în opoz. cu „a apune”; despre aştri*) a apărea, a se arăta, a ieşi, a se ivi, a răsări[1], ‹pop.› a se sui, ‹reg.› a steli, ‹fig.› a izvorî. *Dimineaţa devreme, soarele se ridică, mare şi roşu, în zarea îndepărtată.* **9** refl. (*despre aştri*) a se înălţa. *Luna se ridicase pe cer când au ajuns la cabană.* **10** tr. (*compl. indică frunze, praf, nisip*) a agita, a înălţa, a răscoli, a stârni, ‹înv. şi pop.› a scurma. *Vântul puternic ridică praful de pe străzi.* **11** refl. (*despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) a se căţăra, a se sui, a se urca, ‹pop. şi fam.› a se cocoţa, a se zgăibăra, ‹pop.› a se aburca, a se coţobăni, a se ţuţuia, a se zgrepţăna, ‹fam.› a se burica, ‹reg.› a se cucuia, a se găibăra, a se îmbârca, a se popoţa, a se pupăza, a se pupuia, a se suliga, a se ţuguia. *Veverişa s-a ridicat pe copac şi a intrat într-o scorbură.* **12** refl. (*bot.; despre plante, arbori etc.*) a creşte, a se înălţa, ‹pop. şi fam.› a se lungi, a se urca. *Puieţii de brad s-au ridicat mult în câţiva ani.* **13** refl. (*despre plante agăţătoare*) a se urca, ‹fam.› a se căţăra, a se sui. *Iedera s-a ridicat până la etajul al doilea al clădirii. Buruiana se ridică pe trunchiul copacului.* **14** refl. a creşte, a se mări, a spori[1]. *Rata şomajului s-a ridicat din cauza crizei economice.* **15** intr. (*rar; despre drumuri, cărări etc.*) v. Urca. **16** refl. (*fiz.; pop. şi fam.; despre lichide*) v. Evapora. Vaporiza. Volatiliza. **17** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoşi. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **18** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Însufleţi. Învia. Scula. **19** refl. (*înv.; despre fiinţe*) v. Deştepta. Scula. Trezi. **20** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a avansa, a înainta, a promova, ‹fig.› a se înălţa, ‹fig.; fam.› a se sălta, a se urca. *Fiind deosebit de capabil, s-a ridicat cu repezicine.* **21** refl. fig. (*despre state, naţiuni, instituţii, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) a avansa, a se dezvolta, a evolua, a înainta, a progresa, a propăşi, ‹fig.› a creşte, ‹fig.; rar› a câştiga. *Prin seriozitate, cinste şi muncă, un popor se poate ridica rapid.* **22** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a pleca. *S-a ridicat de jos, dintr-o familie săracă de ţărani, şi a ajuns om important.* **23** tr. fig. (*compl. indică fapte, sentimente, reacţii, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanşa, a determina, a dezlănţui, a genera, a isca, a naşte, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹fig.› a trezi. *Gestul său a ridicat un val de indignare.* **24** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică nori, ceaţă, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăştia, a se răsfira, a (se) răzleţi, a (se) risipi, a (se) spulbera, ‹fig.› a (se) deşira, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a ridicat norii.* **25** tr., refl. fig. (*pop.; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii, manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanşa. Dezlănţui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **26** tr. fig. (*înv.; compl. indică eroi, aspiraţii, fapte etc. ale oamenilor*) v. Apoteoza. Aureola. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Înălţa. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera. **27** refl. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1]. **28** tr. fig. (*înv.*) v. Accentua. Evidenţia. Întări. Învedera. Marca. Potenţa. Puncta. Releva. Reliefa. Sublinia. **29** refl., tr. fig. (*relig.; înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Curăţa. Elibera. Izbăvi. Înălbi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. Spăla. **III 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafeţe de pământ, proprietăţi etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a creşte, a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăţi, a (se) mări, a spori[1], a (se) urca. *Şi-a ridicat proprietatea la câteva zeci de hectare prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se ridică la mii de hectare în unele zone ale ţării.* **2** refl. a creşte, a se înmulţi, a se mări, a spori[1], a se urca, ‹înv.› a se mulţi, a prisosi, a se sforţa, a se umnoji. *Numărul manifestan-*

ţilor se ridică de la oră la oră. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume, valori, preţuri etc.*) a creşte, a (se) majora, a (se) mări, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) sui, a (se) urca. *Comercianţii au ridicat preţurile la alimente.* **4** refl. (*despre câştiguri, venituri sau cheltuieli*) a se cifra. *Cheltuielile se ridică la 3 000 000 de lei.* **5** refl. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a creşte, a se mări, a spori[1], a se sui, a se urca. *Temperatura i s-a ridicat pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **6** refl. (*despre ape, râuri etc.*) a creşte, a se mări, a se umfla, ‹înv. şi pop.› a se urca, ‹reg.› a boboti, a musti. *Apele râurilor s-au ridicat din cauza ploilor.* **7** refl. (*biol.; pop. şi fam.; despre oameni, animale şi păsări*) v. Creşte. Dezvolta. Înălţa. Mări. **IV 1** tr. (*compl. indică edificii, construcţii etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a edifica, a eleva, a face, a înălţa, a zidi, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. şi reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. şi reg.› a urzi. *Au ridicat o nouă biserică în oraş.* **2** refl. (*despre construcţii, aşezări omeneşti etc.*) a se înălţa, ‹fig.› a răsări[1]. *În scurt timp s-a ridicat un nou oraş în plin deşert.* **3** tr. fig. (*compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înfiinţa, a întemeia, a organiza, ‹fig.› a urzi, ‹fig.; înv.› a sădi. *A ridicat prima asociaţie a farmaciştilor din România. Cunoscutul artist a ridicat o şcoală de actorie.* **V** (*mai ales fig.*) **1** refl. (*despre sunete, zgomote etc.*) a se înălţa, a (se) urca, ‹pop. şi fam.› a (se) sui. *Glasuri de mânie se ridică în piaţa plină de manifestanţi.* **2** refl. (*despre colectivităţi, grupuri*) a se agita, a se mişca, a se răscula, a se răzvrăti, a se revolta, a se tulbura, ‹înv. şi pop.› a se semeţi, ‹pop.› a se scula, ‹înv. şi reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oţărî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriţi, a răzvesti, a se rebela, a se rocoşi, a se zavergisi. *Salariaţii se ridică din cauza reducerilor de personal.* **3** tr. (*rar; compl. indică fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Imputa. Recrimina. Reproşa. **4** refl. (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune. **5** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică oameni, colectivităţi umane etc.*) v. Antrena. Mobiliza. **VI** refl. (*înv.; despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) v. Clătina. Cutremura. Dârdâi. Dudui. Pârâi. Tremura. Zgudui.

ridicáre s.f. **I 1** ridicat[1], sălţare, sălţat[1], suire, suit[1], urcare, urcat[1]. *Bărbatul a făcut un efort mare la ridicarea sacului de ciment pe umeri. Ridicarea fetiţei pe genunchi este o plăcere pentru tatăl ei.* **2** adunare, culegere, cules[1], ridicat[1], strângere, strâns[1]. *Ridicarea hainelor copiilor împrăştiate peste tot în casă trebuie făcută în fiecare zi.* **3** îndoire, întoarcere, ridicat[1], suflecare, ‹rar› suflecat[1], ‹înv. şi reg.› suflecătură, ‹înv.› sumetere. *Pe ploaie, ridicarea marginilor pantalonilor este necesară pentru a nu le murdări de noroi.* **4** îndepărtare, înlăturare, ridicat[1]. *Ridicarea de pe faţă a vălului miresei se face în faţa altarului.* **5** încasare, primire. *Ridicarea drepturilor de autor l-a scos dintr-un impas financiar.* **6** (*înv.*) v. Mutare. **7** fig. (*jur.*) arestare, ‹fig.; fam.› sălţare. *Ridicarea opozanţilor regimului avea loc noaptea.* **8** fig. anulare, desfiinţare. *Primăria a ordonat ridicarea restricţiilor de circulaţie.* **II 1** sculare, sculat[1]. *La ridicarea de pe pat a simţit un junghi în dreptul inimii.* **2** (*relig. creştină; de obicei cu determ. „la cer"; nm. pr.*) Înălţare, ‹pop.› Ispas, ‹înv.› Văznesenia Domnului (v. *văznesenie*). *Ridicarea la cer a lui Iisus este prăznuită în joia a şasea după Paşte.* **3** ascensiune, înălţare, suire, suit[1], urcare, urcat[1]. *Ridicarea avionului este spectaculoasă.* **4** ascensiune, escaladare, înălţare, suire, suiş, suit[1], urcare, urcat[1], urcuş, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Şi-a pierdut ochelarii în timpul ridicării muntelui.* **5** înălţare, răscolire, stârnire, ‹rar› stârneală. *Vântul puternic a provocat ridicarea prafului de pe străzi.* **6** căţărare, căţărat, suire, urcare, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiş, suit[1], urcuş, ‹pop. şi fam.› cocoţare, ‹pop.› aburcare, căţărătură, coţobăneală, coţobănire, ţuţuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare. *Ridicarea pe copac a fost anevoioasă.* **7** (*bot.*) creştere, înălţare, ‹pop. şi fam.› urcare. *Ploile din ultimii ani au favorizat ridicarea rapidă a puieţilor.* **8** creştere, mărire, sporire. *Se constată o ridicare a ratei şomajului din cauza crizei economice.* **9** destrămare, disipare, împrăştiere, răsfirare, risipire. *Ridicarea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **10** (*pop. şi fam.*) v. Suire. Suit[1]. Urcare. Urcat[1]. **11** (*med., med. vet.; pop.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoşire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare. **12** (*concr.; înv.*) v. Funcţie. Grad. Rang. **13** fig. avansare, înaintare, promovare, ‹fig.› ascensiune, înălţare. *Ridicarea sa în ierarhie este binemeritată.* **14** fig. cauzare, creare, declanşare, determinare, dezlănţuire, generare, iscare, naştere, producere, provocare, stârnire, ‹fig.› trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la ridicarea unui val de indignare.* **15** fig. ‹fig.› suiş, urcuş. *Viaţa este plină de ridicări şi de coborâşuri.* **16** fig. (*pop. şi fam.*) v. Creştere. Dezvoltare. Evoluţie. Înaintare. Mers-înainte. Pas[2]. Pas înainte (v. *pas*[2]). Progres. Propăşire. **III 1** creştere, majorare, mărire, scumpire, sporire, suire, urcare. *Ridicarea preţurilor la alimente îngrijorează populaţia.* **2** creştere, mărire, suire, urcare. *Ridicarea temperaturii s-a produs pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **3** creştere, mărire, umflare, ‹înv. şi pop.› urcare, ‹înv.› umflătură. *Ridicarea apelor râului a pus în pericol numeroase localităţi.* **IV 1** clădire, construcţie, construire, durare, edificare, înălţare, zidire, zidit, ‹astăzi rar› edificaţie, ‹rar› zidărire, ‹înv. şi reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidităr. *Au început ridicarea unei noi biserici.* **2** (*arhit., constr.*) releveu. *Arhitecţi cunoscuţi au contribuit la ridicarea noului cartier rezidenţial al capitalei.* **V** (*mai ales fig.*) **1** înălţare. *A fost necesară ridicarea vocii pentru a fi auzit de mulţime.* **2** (*pop.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răscular. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă.

ridicát[1] s.n. **1** ridicare, sălţare, sălţat[1], suire, suit[1], urcare, urcat[1]. **2** adunare, culegere, cules[1], ridicare, strângere, strâns[1]. **3** îndepărtare, înlăturare, ridicare. **4** îndoire, întoarcere, ridicare, suflecare, ‹rar› suflecat[1], ‹înv. şi reg.› suflecătură, ‹înv.› sumetere.

ridicát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre steaguri, pavilioane*) arborat[2], înălţat. *Militarii salută drapelul ridicat.* **2** (*despre storuri, jaluzele etc.*) tras. *Jaluzelele ridicate sunt semn că cei din casă s-au trezit.* **3** (*despre pânzele unei ambarcaţiuni*) înălţat. *Corabia a ieşit în larg cu pânzele ridicate.* **4** (*despre părţi ale corpului*) înălţat, săltat[2]. *La întrebarea pusă, stătea cu umerii ridicaţi, arătându-şi nedumerirea.* **5** (*despre terenuri, locuri etc.*) înălţat. *Şi-a construit casa pe un loc mai ridicat.* **6** (*despre extremităţile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) îndoit, întors[2], răsfrânt, suflecat[2], sumes, tras, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor ridicate.* **7** (*despre părţi ale unor obiecte de îmbrăcăminte, în special despre guler*) ‹rar› suit[2]. *Îi place să poarte, la sacouri, gulerul ridicat.* **II 1** (*despre oameni*) sculat[2]. *Stă ridicat, în picioare, nu pe scaun.* **2** (*despre obiecte, construcţii etc.*) înalt, ‹pop.› sus. *Scena este mai ridicată faţă de stal.* **3** (*med., med. vet.; pop.; despre fiinţe*) v. Îndreptat. Înfiripat. Însănătoşit. Întremat. Înzdrăvenit. Lecuit. Refăcut. Restabilit. Tămăduit. Vindecat[2]. **III 1** (*despre numere, cantităţi etc.*) crescut[2], mărit[3], sporit. *Numărul ridicat al manifestanţilor a speriat autorităţile.* **2** (*despre sume, valori, preţuri etc.*) crescut[2], majorat[2], mărit[3], sporit, urcat[2]. *Puterea de cumpărare a populaţiei este mai mică din cauza preţurilor ridicate.* **3** (*despre temperatură, tensiune etc.*) crescut[2], mărit[3], urcat[2]. *Temperatura ridicată poate indica o infecţie în organism.* **4** (*despre preţuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, scump, ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usurător. *A plătit o sumă ridicată pentru un autoturism.* **5** (*despre mărimi, cantităţi, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, semnificativ, serios, substanţial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumuşel, frumuşică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă ridicată.* **IV** (*mai ales fig.*) **1** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, răsunător, rezonant, tare, tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. şi pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este ridicat.* **2** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ‹fam.› răţoit, ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, sec, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton ridicat.* **3** înalt, superior. *Ţările avansate au ajuns la un*

nivel ridicat de dezvoltare economică și culturală.

ridicătoare s.f. (*tehn.; reg.*) v. Pârghie.

ridicătór s.n. (*tehn.; reg.*) v. Pârghie.

ridicătúră s.f. **1** (*geomorf.*) bosă, dâmb, înălțime, ‹înv. și reg.› dâlmă, ‹reg.› stog, ‹înv.› gâlmă, înălțătură. *În această zonă deluroasă sunt și multe ridicături mai mici decât dealurile.* **2** (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, elevație, excrescență, ieșind, ieșitură, proeminență, protuberanță, umflătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze ridicătura de pe suprafața piesei.*

ridíche s.f. (*bot.*) **1** *Raphanus sativus*; ‹reg.› arape, aripane, rădiscă, rotcă. **2** ***ridíche-sălbatică*** = **a** *Raphanus raphanistrum*; ‹reg.› rapiță-de-ogoare, rapiță-sălbatică, ridichioară; **b** *Sinapis arvensis*; muștar-de-câmp, ridichioară, ‹reg.› hardal, rapiță-sălbatică, siripă.

ridichioáră s.f. (*bot.*) **1** *Sinapis arvensis*; muștar-de-câmp, ridiche-sălbatică, ‹reg.› hardal, rapiță-sălbatică, siripă. **2** (*reg.*) v. Călțunul-doamnei (v. *călțun*). Cerențel. Cuișoriță (*Geum urbanum*). **3** (*reg.*) v. Călțunul-doamnei (v. *călțun*). Cerențel (*Geum rivale*). **4** (*reg.*) v. Cerențel. Mărțișor (*Geum montanum*). **5** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-sălbatică. Cuișor. Cuișoriță. Garoafă (*Holosteum umbellatum*). **6** v. Puturoasă (v. *puturos*) (*Diplotaxis tenuifolia*). **7** v. Rapiță. Rapiță-colză. Rapiță-măruntă. Rapiță-navetă. Rapiță-sălbatică (*Brassica napus* și *Brassica rapa*).

ridícol, -ă adj., adv. s.n. **I** adj. **1** (*despre opere muzicale sau dramatice ori despre roluri într-un spectacol, situații etc.*) arlechinesc, buf[2], burlesc, caraghios, caricatural, grotesc, parodic, ‹înv.› pocit[2], ‹fig.› carnavalesc. *Piesa abundă în situații ridicole.* **2** (*despre oameni sau despre înfățișarea, fizionomia lor*) comic, rizibil, ‹arg.› giurumist. *Devine ridicol atunci când își ia o mină serioasă.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) deplorabil, penibil, ‹fam.› jalnic, ‹arg.› cealapa, giurumist. *Discursul politicianului a fost ridicol.* **4** caraghios, comic, ‹fam.; iron.› nostim, ‹reg.› ciuf, ‹înv.› ridiculos. *Are o pieptănătură ridicolă.* **5** fig. (*despre sume de bani, plăți etc.*) derizoriu, neînsemnat. *Pentru prestația făcută a primit o sumă ridicolă.* **II** adv. (*modal*) **1** caraghios, comic, ‹înv.› comicește. *Adesea se îmbracă ridicol. Se comportă ridicol când este emoționat.* **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, surprinzător, tare, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare ridicol de scump.* **III** s.n. ‹rar› ridiculitate. *Nu-și dă seama de ridicolul situației în care se află. Îi este groază de ridicol. Uneori moda tinde spre ridicol.*

ridiculitáte s.f. (*rar*) v. Ridicol.

ridiculizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situații etc.*) a satiriza, ‹înv.› a satira, a satirisi, ‹fig.› a biciui, a flagela. *Donici a ridiculizat în fabulele lui viciile contemporanilor săi.* **2** (*compl. indică oameni*) a batjocori, a zeflemisi, ‹înv. și reg.› a măscări[1], a prâsni[2], ‹reg.› a călăsi, a despeta, a purlui, a tălășmăni, ‹înv.› a împrohita, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; fam.› a șifona, ‹fig.; înv. și reg.› a tărbăci, ‹fig.; reg.› a ciufuli, a ciufului. *Și-a ridiculizat prietenul în fața tuturor.*

ridiculizáre s.f. **1** satiră, satirizare, ‹înv.› satirisire, ‹fig.› biciuire. *Donici este apreciat pentru ridiculizarea viciilor contemporanilor în fabulele sale.* **2** batjocorire, luare în derâdere, luare în râs, luare peste picior, zeflemisire, ‹rar› luat în deșert (v. *luat*[1]). *Ridiculizarea prietenului în fața tuturor i-a atras dezaprobarea colegilor.*

ridiculós, -oásă adj. (*înv.*) v. Caraghios. Comic. Ridicol.

riesling-de-Banat ['rislin] s.n. (*bot.*) ‹pop.› creață (v. *creț*).

rigán s.m. (*bot.; reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

rígă s.m. **1** (*j. de cărți*) popă[1], rege[1], ‹înv.› crai, ‹arg.› praftoriță. *A câștigat o sumă mare de bani la pocher, cu un careu de rigi.* **2** (*polit.; înv.*) v. Cap încoronat. Maiestate. Monarh. Rege[1]. Suveran.

rígi adj. invar. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Arămiu. Galben-roșcat. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu. Ruginiu.

rigíd, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neelastic, neflexibil, scorțos, tare, țeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este rigidă.* **2** (*despre piese, legături, îmbinări*) țeapăn. *Legăturile dintre piese trebuie să fie rigide.* **3** (*în opoz. cu „mobil”; despre elemente care, în mod obișnuit, sunt mișcate sau în mișcare sub acțiunea anumitor factori*) fix, imobil[2], neclintit, nemișcat, țeapăn, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor rigide ale copacilor desfrunziți te întristează.* **4** (*în opoz. cu „gârbovit”; mai ales despre spatele, ținuta oamenilor*) bățos, drept, neaplecat, țeapăn, ‹înv› neted, ‹fig.; reg.› crohmălit. *Stă pe scaun cu spatele rigid. Deși bătrân, are o ținută rigidă.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) intransigent, neînduplecat, ‹fig.› dur, inflexibil. *Militarii sunt oameni rigizi.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) grav, serios, sever[2], sobru, solemn. *Profesorul este o persoană rigidă, care impune respect. Fața lui are o expresie rigidă.* **3** (*despre oameni*) ‹fig.› scorțos, scrobit[2]. *La lansarea cărții a invitat și un critic mai puțin rigid.* **4** (*despre caracter, atitudini etc. ale oamenilor*) ‹fig.› înțepenit, țeapăn. *Are un caracter rigid, pe care nu-l poate schimba nimic.* **5** (*în artă; despre atitudini, gesturi etc. ale personajelor*) hieratic, imobil[2], înțepenit, static. *Bărbatul din tablou are o ținută rigidă. Figura îi este rigidă.* **6** dogmatic, mecanic, schematic, simplist, ‹fig.› liniar. *Are o viziune rigidă asupra vieții.* **7** (*în opoz. cu „schimbător”*) fix, stabil. *Oda are o formă rigidă.* **III** adv. (*modal; în opoz. cu „strâmb”; de obicei urmat de determ. locale*) băț, bățos, drept, țeapăn, ‹fam.› proțap. *Stă rigid pe scaun.*

rigiditáte s.f. **I 1** inflexibilitate, neflexibilitate, redoare. *O bară de fier se caracterizează prin rigiditate.* **2** fixitate, imobilitate, înțepeneală. *Rigiditatea privirii obosește ochii.* **3** înțepeneală, înțepenire. *A simțit o rigiditate a mâinii după injecție.* **4** (*fiziol.*) ***rigiditate cadaverică*** = ‹latin.› rigor mortis. *Rigiditatea cadaverică este fenomenul de întărire și de înțepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare;* ***rigiditate musculară*** = contractură. *Rigiditatea musculară este un simptom al unor boli ale sistemului nervos.* **II** fig. **1** intransigență, severitate, ‹fig.› duritate, inflexibilitate. *Rigiditatea militarilor de carieră este bine cunoscută.* **2** ‹fig.› inflexibilitate, neflexibilitate. *Îl revoltă rigiditatea sa în gândire.* **3** (*lit.*) formalism. *Criticul a subliniat rigiditatea eroilor romanului.*

rígips s.n. (*constr.*) gips-carton. *Și-a ridicat în casă un perete despărțitor din rigips.*

riglá vb. I. tr. (*rar; compl. indică foi de hârtie, caiete etc.*) v. Linia.

riglát, -ă adj. (*rar; despre foi de hârtie, caiete etc.*) v. Liniat[2].

ríglă[1] s.f. **I 1** (*tehn.*) linie, ‹reg.› lineal, ‹înv.› arac. *A măsurat laturile cutiei cu o riglă.* **2** (*înv.*) v. Rubrică. **II** fig. (*rar*) v. Dâră. Urmă.

ríglă[2] s.f. **1** (*constr.*) cușac. *Rigla este o piesă de lemn groasă și lată.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **3** (*ferov.; reg.*) v. Barieră.

riglí vb. IV. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Măsura. Privi. Scruta. Uita.

rigoáre s.f. **I 1** constrângere, intransigență, rigurozitate, severitate, strășnicie, strictețe, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate rigoarea unui regim alimentar strict.* **2** acribie, exactitate, exactitudine, precizie, rigurozitate, ‹înv.› exacteță, exactiteță, scumpătate. *A fost apreciat pentru rigoarea rezultatelor cercetării sale.* **II** fig. ‹fig.› asprime, greutate, ‹fig.; pop. și fam.› strășnicie. *Îi este groază de rigoarea iernii.*

rigolá vb. I. tr. (*compl. indică pământul*) ‹reg.› a regălui. *A rigola înseamnă a săpa adânc pentru a planta vița-de-vie.*

rigólă s.f. jgheab. *În grădina de zarzavat a făcut mai multe rigole care să-i servească la udat.*

rígor mortis loc. subst. (*fiziol.; latin.*) v. Rigiditate cadaverică.

rigorísm s.n. **1** austeritate, gravitate, severitate, sobrietate, ‹fig.; rar› asprime. *Rigorismul catedralei este impresionant.* **2** conformism. *Adolescența este vârsta aflată la granița dintre rigorism și noconformism în ceea ce privește regulile societății.*

rigurós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) sever[2], strașnic, strict, ‹fig.› aspru. *Într-o cazarmă disciplina este riguroasă.*

2 (*despre oameni*) exigent, pretenţios, sever[2], ‹livr.› catonian, catonic, exiguu, ‹rar› pretensiv, strict. *Tatăl este riguros cu fiul său în ceea ce priveşte învăţătura. Este un oficer riguros cu subalternii săi.* **3** (*despre realizări, creaţii etc. ale oamenilor*) amănunţit[2], atent, meticulos, migălos, minuţios, scrupulos, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu riguros despre numeralele din limba română.* **4** (*despre activităţi, acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) sever[2], strașnic, strict. *Comisia a făcut firmei un control financiar reguros.* **5** exact, precis, strict, ştiinţific. *A dat o definiţie riguroasă acestei noţiuni.* **6** exact, precis, ‹fig.› matematic[2]. *Formularea unei legi trebuie să fie riguroasă.* **7** (*lingv.; despre limbaj, semnificaţii etc.*) denotativ, exact, precis. *A surprins perfect sensul riguros al acestui cuvânt.* **8** fig. (*rar; despre vreme, fenomene atmosferice etc.*) v. Aspru. Câinesc. Câinos. Dur. Greu. Mizer. Mizerabil. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale gândirii*) exact, precis, ‹rar› sistematic, ‹înv. şi reg.› nesmintit. *Îi prezintă riguros faptele.*

rigurozitáte s.f. **1** constrângere, intransigenţă, rigoare, severitate, strășnicie, strictețe, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. **2** exigenţă, pretenţie, severitate, ‹livr.› exiguitate. *Rigurozitatea tatălui în ceea ce priveşte învăţătura fiului său este exagerată.* **3** acribie, exactitate, exactitudine, precizie, rigoare, ‹înv.› exacteță, exactiteță, scumpătate. **4** acribie, conştiinciozitate, exigenţă, meticulozitate, scrupulozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este rigurozitatea.* **5** strictețe, ‹fig.› religiozitate. *Adevărații credincioşi păstrează cu rigurozitate preceptele religioase.*

rimá vb. I. intr. **1** (*lit.; mai ales despre poeţi*) a versifica, ‹astăzi rar› a stihui, ‹înv.› a poetiza, a versui, ‹grec.; înv.› a stihurghisi. *Acest tânăr poet rimează frumos. Ştie să rimeze din copilărie.* **2** fig. (*despre date, mărturii, realităţi, adevăruri etc.*) a concorda, a corespunde, a se potrivi, ‹fig.; înv.› a consuna. *Mărturiile celor doi martori nu rimează.*

rimát, -ă adj. (*lit.; despre scrieri*) ‹înv.› versuit. *Culegerea conţine multe fabule rimate.*

rímă s.f. (*vers.*) vers. *Poetul a publicat câteva poezii cu rimă albă.*

rimél s.n. (*cosmet.*) negru. *Îşi colorează genele cu rimel.*

rimeláre s.f. (*cosmet.*) rimelat. *Totdeauna îşi termină machiajul cu rimelarea genelor.*

rimelát s.n. (*cosmet.*) rimelare.

rindeá s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) ‹pop.› făţuitor, ‹înv. şi reg.› teşcherea[2], ‹reg.› histire, strug[2], strujniţă. *Cu rindeaua se fasonează piesele din lemn.*

rindelá vb. I. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) a gelui, a rindelui, ‹pop.› a făţui, ‹reg.› a plătui, a rindui, a spăla, ‹înv.› a rindeni. *Tâmplarul rindelează o scândură.*

rindelár s.m. (*tehn.*) rabotor. *Rindelarul lucrează la raboteză.*

rindeláre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) geluire, geluit[1], rindeluire, rindeluit[1], ‹pop.› făţuială, făţuire, făţuit[1], ‹reg.› geluială, geluitură, plătuire, ‹înv.› rindire. *Rindelarea se execută cu rindeaua.*

rindeluí vb. IV. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) a gelui, a rindela, ‹pop.› a făţui, ‹reg.› a plătui, a rindui, a spăla, ‹înv.› a rindeni.

rindeluíre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) geluire, geluit[1], rindelare, rindeluit[1], ‹pop.› făţuială, făţuire, făţuit[1], ‹reg.› geluială, geluitură, plătuire, ‹înv.› rindire.

rindeluít[1] s.n. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie*) geluire, geluit[1], rindelare, rindeluire, ‹pop.› făţuială, făţuire, făţuit[1], ‹reg.› geluială, geluitură, plătuire, ‹înv.› rindire.

rindeluít[2], -ă adj. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; despre scânduri, obiecte din lemn etc.*) geluit[2]. *Vrăfuieşte scândurile rindeluite într-un colţ al atelierului.*

rindení vb. IV. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; înv.; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) v. Gelui. Rindela. Rindelui.

rindíre s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; înv.*) v. Geluire. Geluit[1]. Rindelare. Rindeluire. Rindeluit[1].

rinduí vb. IV. tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; înv.; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) v. Gelui. Rindela. Rindelui.

rinencefál s.m. rinocefal. *Rinencefalul este un monstru al cărui aparat nazal constă într-o trompă aflată la baza frunţii.*

rînflaiş s.n. (*culin.; reg.*) v. Rasol.

ring s.n. (*şi **ring de dans***) ‹rar› rotondă. *Preferă localurile care au şi ringuri de dans.*

riníchi s.n. **1** (*anat.*) ‹înv. şi pop.› rărunchi[1], ‹reg.› bobric, momic, momuc. *Rinichiul este organul principal al aparatului urinar.* **2** (*tehn. med.*) ***rinichi artificial*** = dializor, hemodializor. *Rinichiul artificial serveşte la înlocuirea temporară a funcţiilor rinichiului, eliminând produşii toxici din sânge, fără a modifica compoziţia acestuia.*

rinítă s.f. (*med.*) **1** coriză, guturai, ‹pop.› troahnă, ‹reg.› cataroi[2], cotrofelniţă, gubernită, motroahnă, subărie, şuhărie, trohneală, zalfă, ‹înv.› catar. *Copilului nu-i mai trece rinita.* **2** ***rinită atrofică*** = ***rinită cronică fetidă*** = ozenă. *Rinita atrofică este o inflamaţie cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia şi la dispariţia simţului mirosului.*

rinocefál s.m. rinencefal.

rinocér s.m. (*zool.*) **1** *Diceros bicornis*; ‹înv.› cornorar. **2** (*şi **rinocer-indian***) *Rhinoceros unicornis*; ‹rar› unicorn, ‹înv.› inorog.

rinofarínge s.n. (*anat.*) cavum, faringe nazal, nazofaringe. *Rinofaringele se află deasupra vălului palatin şi posterior foselor nazale.*

rinofoníe s.f. (*med.*) rinolalie. *Rinofonia este tulburarea vocii din cauza modificărilor rezonanţei cavităţilor nazale.*

rinofúg s.n. (*farm.*) nafazolină. *Rinofugul se foloseşte ca dezinfectant, antiinflamator şi calmant.*

rinolalíe s.f. (*med.*) rinofonie.

rinolít s.n. (*med.*) calcul nazal. *Rinolitul este o concreţiune pietroasă în nas.*

rinoplástică s.f. (*chir.*) rinoplastie.

rinoplastíe s.f. (*chir.*) rinoplastică. *Un nas diform sau mutilat se reface sau se modelează prin rinoplastie.*

rinoragíe s.f. (*med.*) epistaxis. *Rinoragia este o hemoragie nazală.*

riolít s.n. (*mineral.*) liparit. *Rinolitul este o rocă vulcanică, formată din cuarţ, feldspat, oligoclaz şi biotit.*

rípă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Sfeclă. Sfeclă-de-borş. Sfeclă-pangele. Sfeclă-potajeră (*Beta vulgaris*). **2** v. Sfeclă. Sfeclă-de-masă. Sfeclă-pangele. Sfeclă-roşie (*Beta rubra*).

ripídă s.f. (*în Biserica Ortodoxă*) ‹pop.› serafim. *Ripida este un obiect liturgic de forma unui evantai sau a unei palete, împodobit cu chipul unui înger, cu scene biblice etc., care este mişcat de preot deasupra cuminecăturii, simbolizând serafimii bătând din aripi în jurul lui Iisus Hristos.*

ripiéno s.n. (*muz.; în concerti grossi*) tutti. *Ripieno este întregul ansamblu orchestral, care se opune grupului de soliști.*

ripolinát, -ă adj. (*despre mobilier , obiecte etc.*) lăcuit[2]. *Pe terasă are o măsuţă şi câteva scaune ripolinate.*

ripostă vb. I. intr. a răspunde, a reacţiona, a replica, ‹înv.› a întâmpina, a prici[3]. *Îl sfătuieşte să nu riposteze la provocările lansate în presă. Ripostează vehement atunci când este atacat.*

ripóstă s.f. (*adesea constr. cu vb. „a admite", „a suferi", „a suporta"*) contrazicere, răspuns, replică, ‹înv.› spunere. *Această judecată nu admite ripostă.*

ripuár, -ă adj. (*despre vechile popoare germanice, în special despre franci*) ripuaric. *Francii ripuari provin de pe malurile Rinului.*

ripuáric, -ă adj. (*despre vechile popoare germanice, în special despre franci*) ripuar.

ris[1] s.n. (*reg.*) v. Testea. Top[1].

ris[2] s.n. (*bot.; înv.*) v. Orez (*Oryza sativa*).

risc s.n. **1** pericol, primejdie, ‹rar› rizic. *Traversarea străzii printr-un loc nepermis reprezintă un risc. La începerea oricărei afaceri riscul de a nu reuşi este major.* **2** periclitate, pericol. *În unele meserii se acordă un spor de risc.*

riscá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică viaţa, onoarea etc. oamenilor*) a-şi expune, a-şi primejdui, ‹rar› a rizica. *Sărind în apă să-l salveze de la înec, şi-a riscat viaţa pentru prietenul său.* **2** intr. (*despre oameni*) a se expune, a se hazarda, a se lansa, ‹înv.› a se expoza. *Părinţii l-au sfătuit să nu rişte intrând în politică.* **II** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. Vrea.

riscánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) hazardant, hazardat, imprudent, periculos, primejdios, ‹fam.› riscat. *A făcut o investiţie riscantă. Escaladarea muntelui pe o vreme rea a fost riscantă.* **2** adv. (*modal*) imprudent, periculos, primejdios, ‹fam.› riscat. *Acţionează riscant. Ar fi riscant să plece obosit la un drum aşa de lung.*

riscát, -ă adj., adv. (*fam.*) **1** adj. (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Hazardant. Hazardat. Imprudent. Periculos. Primejdios. Riscant. **2** adv. (*modal*) v. Imprudent. Periculos. Primejdios. Riscant.

risípă s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› zbranca, ‹reg.› diveseală, pradă, ‹înv.› eziet, istravă, ‹fig.› jaf. *A făcut o adevărată risipă de zahăr.* **2** (*în opoz. cu „economie”*) iroseală, irosire, pierdere, risipire, ‹pop.› prăpădire, ‹reg.› izidă, ‹înv.› pagubă. *Orice risipă trebuie stopată.* **3** (*rar; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **4** (*înv.*) v. Dispersare. Dispersie. Împrăștiere. Răsfrirare. Răspândire. Răzlețire. Risipire. **II** (*înv.*) **1** v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1]. **2** (*concr.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușiturâ. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură. **III** (*înv.*) **1** v. Destrucție. Devastare. Distrugere. Nimicire. Pârjolire. Pustiire. **2** (*milit.*) v. Înfrângere. Învingere.

risipélnic, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom”; rar*) v. Cheltuitor. Risipitor.

risipí vb. IV **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) a (se) dispersa, a (se) împânzi, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) răzleți, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹pop.› a (se) răzni, ‹înv. și reg.› a (se) rășchira, a spărgălui, ‹fig.; înv.› a se deșira. *Poliția a risipit protestatarii. Oamenii adunați în fața prefecturii au început să se risipească pe străzi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) a (se) împrăștia, a (se) răspândi, a (se) răzleți, ‹pop.› a (se) năsădi, ‹înv. și reg.› a (se) sparge, a (se) spărgălui, ‹reg.› a buntuzui, a (se) sprânji, ‹înv.› a (se) scociorî, a (se) scodoli, ‹fig.› a se destrăma. *Grupul de turiști s-a risipit prin pădure.* **3** tr. (*compl. indică armate, grupuri de răufăcători etc.*) a împrăștia, ‹înv.› a spârcui, ‹fig.› a spulbera, a vântura. *Ostașii lui Ștefan i-au risipit pe turci.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte adunate în grămezi, în teancuri etc.*) a (se) împrăștia. *A scăpat portofelul și monedele s-au risipit prin toată camera. O pală puternică de vânt i-a risipit foile din teancul de pe birou. Borcanul s-a spart și boabele de piper s-au risipit pe jos.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) spulbera, ‹înv. și pop.› a (se) despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) rășchira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a risipit norii.* **6** refl. (*despre ceață, noapte, nori etc., sau, p. ext., despre impresii, senzații, gânduri etc. neplăcute*) a dispărea, a pieri. *Ceața s-a risipit brusc. Gândurile negre i se risipesc la vedera lui.* **7** tr. (*compl. indică praf, frunze etc.*) a împrăștia, a spulbera, ‹pop.› a zburătăci. *Vântul risipește frunzele uscate.* **8** tr. (*compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) a împrăștia, a prefira, a presăra, a răsfira, a răspândi, ‹pop.› a revărsa, a zvârli. *A risipit nisip pe gheața de pe străzi pentru a se evita alunecarea.* **9** tr. (*în opoz. cu „a economisi”; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a zvârli, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a rășchira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Risipește banii prin baruri și discoteci.* **10** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a irosi, a pierde, ‹pop.› a strica, ‹înv.› a istrăvi. *Soldații sunt obligați să nu risipească muniția.* **11** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) surpa, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foișorul din grădină s-a risipit în timpul furtunii. Cutremurul a risipit casa.* **12** tr. (*mai ales fig.; despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiații, emanații etc.*) a difuza, a împrăștia, a propaga, a răspândi, a revărsa, a vărsa, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare risipește lumina în toate colțurile curții. Radiatorul risipește căldură.* **13** tr. (*înv. și pop.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **14** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub indică obiecte ori părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **15** tr. (*înv. și pop.; compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **16** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **17** tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida”; înv.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima. **18** tr. (*înv.; compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) v. Încălca. Nesocoti. **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) împrăștia, a (se) îndepărta, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a risipit. Panica populației s-a risipit repede. Glasul lui blând i-a risipit orice temere.* **2** tr. (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a înlătura, a suprima, ‹fig.› a adormi, a alunga, a îndepărta, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i risipească vigilența și l-a înșelat.* **3** tr. (*compl. indică timp, energie etc.*) a consuma[1], a folosi, a irosi, a întrebuința, a pierde, ‹fig.›a cheltui. *A risipit mult timp la cumpărături. Și-a risipit toată energia cărând greutăți.* **4** refl. (*despre oameni sau despre viața lor*) ‹fig.› a se irosi, a se trece. *Se risipește slugărind pe alții. Și-a risipit viața prin baruri.* **5** refl. (*despre gospodării, proprietăți etc.*) ‹fig.› a se irosi, a se împrăștia, a se nărui. *Multe dintre bunurile lui s-au risipit din cauza crizei economice.*

risipíre s.f. **I 1** dispersare, dispersie, împrăștiere, răsfirare, răspândire, răzlețire, ‹rar› raznă, ‹înv. și pop.› spargere, ‹reg.› spărgăluială, ‹înv.› risipă. *Poliția a primit ordin de risipire a oamenilor adunați în fața prefecturii.* **2** împrăștiere, răspândire, răzlețire, ‹fig.› destrămare. *Pentru a găsi drumul bun, turiștii au hotărât risipirea grupului lor.* **3** destrămare, disipare, împrăștiere, răsfirare, ‹înv. și pop.› spargere, spart[1], ‹fig.› ridicare. *Risipirea norilor a fost rapidă din cauza vântului puternic.* **4** împrăștiere, spulberare. *Risipirea frunzelor uscate se datorează vântului.* **5** împrăștiere, prefirare, presărare, presărat[1], răsfrirare, răspândire, ‹pop.› zvârlire. *Risipirea nisipului a împiedicat alunecarea pe gheață.* **6** aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, zvârlire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire, ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Risipirea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.* **7** iroseală, irosire, pierdere, risipă, ‹pop.› prăpădire, ‹reg.› izidă, ‹înv.› pagubă. *Orice risipire trebuie stopată.* **8** cădere, dărăpănare, dărâmare, darâmat[1], năruire, năruit[1], prăbușire, prăvălire, surpare, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs risipirea casei.* **8** (*rar; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **9** (*înv. și pop.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire. **10** (*concr.; înv.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușiturâ. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură. **II** fig. ‹fig.› destrămare, evaporare, sfărâmare, spulberare, zdrobire. *Vestea primită a avut ca urmare risipirea gândurilor negre.*

risipít, -ă adj. **I 1** (*despre ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) dispersat, împânzit, împrăștiat, răsfirat, răspândit, răzlețit, ‹pop.› răznit, ‹înv. și reg.› rășchirat. *Protestatarii risipiți se îndepărtează din fața prefecturii.* **2** (*despre armate, grupuri de răufăcători etc.*) împrăștiat, ‹înv.› spârcuit. *Oastea turcă risipită a fost urmărită de moldovenii lui Ștefan până la graniță.* **3** (*adesea poetic*) difuz, împrăștiat. *Este un ansamblu unitar, nu o aglomerare de elemente risipite.* **4** (*despre nori, ceață, fum etc.*) destrămat, disipat, împrăștiat, ‹înv. și pop.› spart[2]. *Printre norii risipiți se vede cerul albastru.* **5** (*despre praf, frunze etc.*) împrăștiat, spulberat, ‹pop.› sulberător. *Frunzele risipite trebuie adunate și arse.* **6** (*despre materii în formă de pulbere, de granule etc.*) împrăștiat, prefirat, presărat[2],

răsfirat, răspândit. *Nisipul risipit a împiedicat alunecarea pe gheață.* **7** (*despre sume de bani, averi, bunuri etc.*) cheltuit[2], disipat, irosit, împrăștiat, prăpădit, ‹pop. și fam.› părăduit, ‹reg.› izidit. *Banii risipiți fuseseră împrumutați de la bancă.* **8** (*despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, dărâmat[2], năruit[2], prăbușit, pravălit, surpat[2], ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa risipită trebuie să fie curățat.* **9** (*înv. și pop.; despre inamici, adversari*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit. **II** fig. **1** (*despre timp, energie etc.*) irosit, pierdut. *Regretă timpul risipit în activități inutile.* **2** (*despre stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› destrămat, evaporat, sfărâmat, spulberat. *Cu gândul de mărire risipit a revenit la cruda realitate.*

risipitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „econom”*) cheltuitor, ‹livr.› prodig, ‹rar› risipelnic, ‹reg.› prădălău, prădător, ‹înv.› cheltuielnic, erogator, istrăvitor, împrăștietor, necruțător, ‹fig.; fam.› mâncător, spart[2]. *Fiica ei este foarte risipitoare. Risipitorii rămân totdeauna fără bani.* **2** adj. (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

risipitúră s.f. **I** (*geomorf.; reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **II** (*înv.*) **1** v. Cădere. Dărăpănare. Dărâmare. Dărâmat[1]. Năruire. Năruit[1]. Prăbușire. Prăvălire. Risipire. Surpare. Surpat[1]. **2** (*concr.; mai ales la pl. **risipituri***) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură. **III** (*înv.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire.

rísmă[1] s.f. (*înv.*) v. Testea. Top[1].

rísmă[2] s.f. (*înv.*) **1** (*chim.*) ***rismă galbenă*** v. Auripigment. Orpiment. **2** (*mineral.*) ***rismă roșie*** v. Realgar.

rísus sardonicus loc. subst. (*med.; latin.*) v. Mască tetanică. Râs sardonic (v. *râs*[2]).

rișcășă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Orez (*Oryza sativa*). **2** (*culin.*) v. Păsat. Terci.

rișcă s.f. (*j. de noroc*) ‹reg.› orleanca, ‹înv.› tura, ‹turc.; înv.› iasâc. *La rișcă jucătorii trebuie să ghicească pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus.*

rișiță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*). **2** v. Coacăz (*Ribes rubrum*).

rit s.n. **I** (*relig.*) **1** confesiune, credință, cult[1], religie, ‹înv. și pop.› lege, ‹înv.› crezare, ‹fig.; înv.› staul. *Cei mai mulți români aparțin ritului creștin ortodox.* **2** ritual. *Ritul înmormântării a fost respectat întocmai.* **II** ceremonial, ceremonie, etichetă, protocol, regulă, ritual, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat ritul cerut de un astfel de eveniment. Potrivit ritului, trebuie să se îmbrace în smoching.*

ritișór s.n. (*pesc.; reg.*) v. Minciog.

ritm s.n. **I 1** (*muz.*) battuta, cadență, măsură, metru, ritmică (v. *ritmic*), tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Ritmul acestei melodii este rapid.* **2** (*vers.*) metru. *Eminescu a introdus în poezie ritmuri noi.* **3** cadență, tempo. *Ritmul pașilor în marș nu se schimbă. Bate cu degetele în masă, într-un anume ritm.* **II 1** (*med.*) ***ritm fetal*** = embriocardie. *Ritmul fetal se aseamănă cu ritmul cordului fetal.* **2** (*biol.*) ***ritm biologic*** = bioritm. *Ritmul biologic este ritmul activității organismului, condiționat de particularitățile biologice individuale.*

ritmá vb. I. tr. (*compl. indirect fraze, versuri, melodii, mișcări etc.*) a cadența. *Poetul ritmează versurile. Soldații își ritmează pașii în marș.*

rítmat, -ă adj. **1** (*despre fraze, versuri, melodii, mișcări etc.*) cadențat, ritmic. *Îi plac melodiile ritmate pe care poate dansa. Se aud de departe pașii ritmați ai soldaților în marș.* **2** (*despre dansuri*) sacadat, săltat[2], săltăreț, săltător, ‹reg.› scuturat[2]. *Hora este un dans popular ritmat.*

rítmic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fraze, versuri, melodii, mișcări etc.*) cadențat, ritmat. **2** (*despre muzică, mai ales despre muzica de jazz*) sincopat. **3** (*mai ales despre acțiuni, mișcări, manifestări, sunete*) intermitent, sacadat, ‹fig.› rupt. *În ușă se aud bătăi ritmice. De afară se aude zgomotul ritmic al potcoavelor cailor pe asfalt.* **4** (*despre mișcări, acțiuni etc.*) regulat. *Bătăile aripilor păsărilor sunt ritmice. Legănarea ritmică a hamacului îi creează o stare de visare.* **II** s.f. (*muz.*) battuta, cadență, măsură, metru, ritm, tact, ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp.

ritmicitáte s.f. regularitate, ‹înv.› regulatețe. *Trebuie respectată ritmicitatea orelor de tratament. Aportul de vitamine al unor fructe depinde de ritmicitatea cu care acestea sunt consumate.*

ritoríe s.f. (*înv.*) v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică.

ritornélă s.f. (*în vechea muzică vocală*) refren. *Ritornela este fraza muzicală care se repetă după fiecare cuplet al unui cântec.*

ritós adv. (*modal; fam.*) v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant.

rituál, -ă adj., s.n. **I** adj. ‹rar› ritualic. *Libația era un act ritual funerar. Preotul rostește formule rituale.* **II** s.n. (*relig.*) **1** rit. *Ritualul înmormântării a fost respectat întocmai.* **2** canon, tipic[1], ‹înv.› trebnic[1]. *Cei mai mulți români celebrează sărbătorile religioase după ritualul ortodox.* **III** s.n. ceremonial, ceremonie, etichetă, protocol, regulă, rit, tipic[1], ‹înv. și pop.› lucru, ‹pop. și fam.› rânduială, ‹înv.› politică (v. *politic*). *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat ritualul cerut de un astfel de eveniment. Potrivit ritualului, trebuie să se îmbrace în smoching.*

rituálic, -ă adj. (*rar*) v. Ritual.

rițuíre s.f. (*tipogr.*) rițuit. *Rițuirea este executarea unei crestături liniare pe o foaie de carton sau pe o mucava.*

rițuít s.n. (*tipogr.*) rițuire.

rivăj subst. (*geomorf.; fran.; înv.*) v. Liman. Litoral. Mal[1]. Margine. Rivieră. Țărm.

rivál, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** adversar, concurent, ‹înv.› împotrivitor, râvnaci. *În competiție uitau de prietenia lor, întrucât erau rivali.* **2** concurent, emul, ‹înv.› emulator. *Savantul are un rival în domeniul geometriei în spațiu.* **II** adj. concurent, ‹înv.› râvnaci. *Este în litigiu cu o societate rivală.*

rivalitáte s.f. **1** concurență, întrecere, luptă, ‹fig.› meci[1]. *Să uităm pentru un timp de rivalitatea dintre noi și să ne gândim cum putem rezolva, împreună, această situație de criză.* **2** concurență, emulare, emulație, întrecere, ‹fig.› luptă, turnir. *O rivalitate liberă, reală, ajută la dezvoltarea talentelor.*

rivalizá vb. I. intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) **1** (*despre oameni*) a concura, a emula, a se întrece, ‹fig.› a se lupta. *Trebuie să rivalizeze cu prietenul lui pentru câștigarea premiului.* **2** (*econ., com.*) a concura. *Produsele noastre electronice nu pot rivaliza cu cele japoneze.*

riváltă s.f. (*teatru*) rampă. *Rivalta este partea din față a unei scene de teatru, unde sunt instalate luminile.*

riverán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre țări, teritorii etc.*) ‹înv. și reg.› mărginean, ‹înv.› măluros[2], țărmurean. *Italia este o țară riverană.* **2** s.m., s.f. ‹înv.› țărmurean. *Mulți dintre riverani se ocupă cu pescuitul.*

riviéră s.f. (*geomorf.*) liman, litoral, mal[1], margine, țărm, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristaniște, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe riviera Mării Negre este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de riviera.*

rixă s.f. (*rar*) v. Controversă. Discuție. Dispută.

riz s.n. (*silv.; reg.*) v. Jilip. Plancă. Scoc. Uluc.

rizá-pazar s.n. (*com.; turc.; înv.*) v. Preț liber.

rizác s.m. (*bot.; reg.*) = rizacă.

rizácă s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Cosor. Târpan. **2** (*bot.*) v. Foarfeca-bălții (v. *foarfecă*) (*Stratiotes aloides*). **3** (*bot.; în forma **rizac***) v. Aloe (*Aloë ferox* și *Aloë succotrina*).

rizeáfcă s.f. (*iht.*) **1** *Alosa caspia nordmanni*; ‹rar› scrumbiță. **2** ***rizeafcă-mică*** = ***rizeafcă-mică-de-neam*** = *Clupea cultriventris nordmanni*; scrumbie-mică-de-neam, scrumbioară, scrumbioară-mică.

rizeríe s.f. orezărie. *Rizeria este un teren cultivat cu orez.*

rizíbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre înfățișarea, fizionomia lor*) comic, ridicol, ‹arg.› giurumist. *Devine rizibil atunci când își ia o mină serioasă.*

rízic s.n. (*rar*) v. Pericol. Primejdie. Risc.

rizicá vb. I. tr. (*rar; compl. indică viața, onoarea etc. oamenilor*) v. Expune. Primejdui. Risca.

rizicultúră s.f. orezărie. *Cei mai mulți asiatici se ocupă cu rizicultura.*

rizilíc s.n. (*reg.*) **1** v. Batjocură. Bătaie de joc. Derădere. Deriziune. Iriziune. Luare în derădere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea. **2** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraiște. Zăpăceală.

rizocarpée s.f. pl. (*bot.*) hidrofilicale. *Rizocarpeele sunt plante ierboase care au numai rădăcini perene.*

rizodérmă s.f. (*bot.*) epiblemă. *Rizoderma este un strat de celule la rădăcinile tinere.*

rizotomíe s.f. (*chir.*) radicotomie. *Prin rizotomie sunt secționate rădăcinile nervilor spinali.*
roábă s.f. (*gosp.*) ‹pop.› căruț, tărăboanță, ‹reg.› căroaie, hont, pataşcă[2], rotcol, şireglă. *Cară cărămizile cu o roabă.*
road [rəud] s.n. (*engl.*) v. Cale. Drum.
roádă s.f. (*bot.; reg.*) v. Agavă. Limba-boului (v. *limbă*) (*Agave americana*).
roáde vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri comestibile tari*) ‹reg.› a mezdri. *Îi place să roadă pesmeți. Câinele roade un os.* **2** tr. (*compl. indică lucruri necomestibile*) a mânca. *Şoarecii au ros duşumeaua.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică materiale, obiecte etc.*) a (se) patina, a (se) toci, a (se) uza, ‹reg.› a se spuma. *Frecarea a ros tălpile şezlongului. Tapiseria canapelei s-a ros.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a se învechi, a (se) ponosi, a (se) strica, a (se) toci, a (se) uza, ‹înv. şi pop.› a (se) sparge, ‹înv. şi reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănțui, a ştofloci, a ştrăpăți, a teşmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a ros repede pantofii. Paltonul i s-a ros cu trecerea timpului.* **5** tr. (*despre insecte, viermi; compl. indică lucruri, materiale textile, frunze etc.*) a devora, a distruge, a mânca, ‹reg.› a linge, a picni. *Omizile rod frunzele copacilor.* **6** tr. (*despre agenți fizici sau chimici; compl. indică obiecte, materiale etc.*) a ataca, a distruge, a mânca, ‹fig.› a devora. *Rugina roade fierul.* **7** tr., refl. (*geomorf, geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) eroda, a (se) săpa, a (se) sfărâma, ‹reg.› a (se) coptorî, a (se) coptoroşi, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) spăla. *Torenții rod pantele munților. Solul nu s-a ros încă în această zonă.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, țărmuri etc.*) a (se) măcina, a (se) mina, a (se) săpa, a (se) scobi, ‹reg.› a (se) nisipi, ‹fig.› a (se) mânca. *Valurile mării au ros țărmul. Malurile s-au ros din cauza apei.* **9** tr. (*despre încălțăminte, ham, şa etc.; compl. indică oameni, animale sau părți ale corpului lor*) a bate, a freca, ‹pop.› a glodi. *Pe fată o rod sandalele noi.* **II** fig. **1** tr. (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a seca, a sfredeli. *Îl roade situația în care se află.* **2** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paşte[2]. *Condițiile în care lucrează i-au ros plămânii.* **3** tr. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. şi reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o roade.* **4** tr. (*fam.; compl. indică lecții, cursuri etc.*) v. Toci. **5** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cizela. Cultiva. Deştepta. Lumina. Rafina. Stila. Subția. Şlefui.
roádere s.f. **I 1** degradare, deteriorare, învechire, ponosire, stricare, tocire, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. şi reg.› dârvăreală, ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza roaderii lui.* **2** (*geomorf., geol.*) abraziune, erodare, eroziune, săpare, spălare, şiroire. *Roaderea unui teren în pantă este provocată de torenți sau de ploi.* **3** măcinare, minare, săpare, săpat[1]. *Țărmul mării se poate surpa oricând din cauza roaderii produse de valuri.* **4** frecare, rosătură. *Roaderea sandalelor i-a produs o rană.* **II** (*concr.; geomorf., geol.*) coroziune, erodare, eroziune, ‹pop.› mâncătură, rosătură. *În țărmul mării sunt roaderi adânci din cauza valurilor.*
roájbă s.f. (*reg.; mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.
roángheş, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Malign. Maliții os. Răutăcios.
roánță s.f. (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.
roátă[1] s.f. **I** s.f. **1** cerc, disc. *Copilului îi place să rostogolească o roată de plastic.* **2** cerc, ‹fig.› brâu. *Dansatorii reuşeau să mențină perfect roata horei. Flăcăii făceau o roată în jurul tarafului.* **3** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, rotație, rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând roate largi.* **4** (*art.; pop.*) ***roata de foc*** = ‹pop.› alimori. *Roata de foc este o sărbătoare populară, ținută de obicei la începutul Rusaliilor, care este însoțită de diferite obiceiuri, printre care învârtirea unor tăciuni aprinşi în jurul corpului.* **5** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Roata-Stelelor*** v. Coroana-Boreală (v. *coroană*). **6** (*cineget.; reg.; şi* ***roată de vânat***) v. Bătaie. Goană. Gonire. Hăituială. Hăituire. Scornire. Stârnire. **II** (*p. anal.*) **1** (*la fusul de tors; reg.; şi, art.,* ***roata de la fus, roata fusului***) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez. **2** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **3** (*gosp.; reg.*) v. Bătător. **4** (*ind. casnică; reg.*) v. Vârtelniță. **5** (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor. **6** (*reg.*) v. Bicicletă. **7** (*la pl.* ***roate***; *tehn.; la plug; reg.*) v. Cotigă. Teleagă. **8** (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1]. **9** (*bot.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*). **10** (*j. de noroc; arg.*) v. Ruletă. **11** (*la pl.* ***roți***; *anat.; arg.*) Membru inferior. Picior. **III** (*cu val. de adv.; modal*) circular. *Privește roată în mulțime pentru a-şi localiza prietenul.*
roátă[2] s.f. (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv. şi pop.*) v. Companie[2].
rob, roábă s.m., s.f. **1** (*în Ev. Med.*) aservit, sclav, subjugat, ‹livr.› serv, ‹înv.› nevolnic, prădat[2], şerb. *Robul era dependent total față de un stăpân.* **2** (*adesa constr. cu vb. „a cădea”, „a lua”*) captiv, prins[2], prizonier, ‹înv.› legător, prădat[2]. *Robii sunt mutați la o închisoare de maximă siguranță.* **3** (*jur.; pop.*) v. Condamnat. Deținut. Puşcăriaş.
robăci, -ce adj. (*reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.
robalău s.m. (*reg.*) **1** v. Hoț. Pungaş. **2** v. Bandit. Tâlhar.
robánc s.n. (*ind. lemnului, dulgherie; reg.*) v. Gealău.
róbă s.f. togă. *Magistrații poartă robe.*
robălíe s.f. (*reg.*) **1** s.n. Banditism. Jaf. Tâlhărie. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungăşie. Rapt. Tâlhărie.
robí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a înrobi, ‹înv.› a prăda. *Tătarii au năvălit în țară şi au robit femeile şi copiii.* **2** tr. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a subjuga, a supune, ‹pop. şi fam.› a astâmpăra, ‹latin.; înv.› a devinge, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1]. *I-a robit cu puterea armelor.* **3** intr. (*despre oameni*) a trudi. *Toată vara a robit pe moşia fermierului.* **4** tr. (*rar; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **5** tr. (*jur.; înv. şi pop.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține. **II** tr. fig. **1** (*despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.; compl. indică oameni*) a captiva, ‹fig.› a înlănțui, a înrobi, a subjuga, ‹fig.; rar› a ademeni. *Dragostea l-a robit pe tânăr.* **2** (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a domina, a poseda, a stăpâni, a subjuga, ‹fig.› a încăleca. *A reuşit să-şi robească subalternii. Adesea îl robeşte furia. Este robit de un singur gând.*
robiciúne s.f. (*înv.*) v. Captivitate. Prizonierat.
robíe s.f. **I 1** sclavie, ‹fig.› lanțuri (v. *lanț*), ‹fig.; înv.› legătură. *După secole de luptă, negrii au scăpat de robie.* **2** aservire, sclavaj, sclavie, servitudine, servitute, ‹reg.› robşag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, şerbie. *Starea de robie a unor țărani a fost menținută mult timp, chiar dacă scriptic erau declarați liberi.* **3** captivitate, sclavaj, sclavie, servitute, ‹înv.› plean, pradă, robire, robitură, sclavism, servaj, servitate, şerbie. *De-a lungul istoriei, multe popoare s-au aflat în stare de robie.* **4** aservire, înrobire, robire, servitute, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la robia unei țări de către o putere străină.* **5** (*înv. şi pop.*) v. Captivitate. Prizonierat. **II** (*concr.; jur.; pop.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniță.
robinét s.n. ‹reg.› țuțuroi. *A dat drumul la robinet şi a lăsat apa să curgă în cadă.*
robíre s.f. **1** aservire, înrobire, robie, servitute, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. **2** (*înv.*) v. Captivitate. Prizonierat. **3** (*înv.*)

v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute.

robít, -ă adj. **I 1** (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) aservit, înrobit, subjugat, supus, ‹înv.› şerbit, ‹fig.› îngenuncheat. *A fost zeci de ani o naţiune robită.* **2** (*despre oameni, grupuri sociale etc.*) asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, urgisit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul robit s-a ridicat contra tiranului.* **II** fig. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], subjugat, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul robit a răsplătit-o pe actriţă cu aplauze furtunoase.*

robitór, -oáre adj., s.m., s.f. înrobitor, ‹rar› subjugător, ‹înv.› prădător. *Multe dintre statele robitoare din vechime s-au destrămat.*

robitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Aservire. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute. Servitudine. **2** v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute.

roboránt adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, întăritor, reconfortant, reconstituant, tonic, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente roborante pentru a se reface rapid după boală. Roborantul pe care îl ia este un complex de vitamine.*

robót s.m. **1** (*în opere de anticipaţie*) android, cyborg. *Personajul principal din film este un robot.* **2** fig. ‹fig.› maşină. *Ar trebui să te mai odihneşti, doar nu eşti robot!*

robotáş s.m. (*în Ev. Med.; înv.* şi *reg.*) v. Clăcaş.

robótă s.f. (*în Ev. Med.*) boieresc, clacă. *Robota era o formă caracteristică a rentei feudale.*

roboteálă s.f. robotit, trebăluială, ‹reg.› stropoleală[1]. *Se odihneşte puţin după roboteala din bucătărie.*

robotí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** a trudi, ‹pop.› a hâi, ‹reg.› a oblicări, ‹fig.; reg.› a cârnosi. *A robotit din greu toată vara pe câmp.* **2** a trebălui, ‹reg.› a oblicări, a stropoli[2]. *Toată ziua roboteşte în bucătărie.*

robótică s.f. robotologie. *Robotica studiază proiectarea şi realizarea sistemelor mecanice, informatice sau mixte şi a roboţilor.*

robotít s.n. roboteală, trebăluială, ‹reg.› stropoleală[1].

robótnic, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Lucrător. Muncitor.

robotologíe s.f. robotică.

robşág s.n. (*reg.*) **1** v. Aservire. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute. Servitudine. **2** (*concr.; jur.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

robúst, -ă adj. **I 1** (*despre fiinţe, în special despre oameni*) potent, puternic, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, ţeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoş, înspiţat, muşchios, pogan, pogănit, puteros, putut[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoş, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forţos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› ţepur. *Deşi a trecut de prima tinereţe, este încă o persoană robustă, care munceşte din greu.* **2** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, masiv, puternic, solid, spătos, trupeş, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheş, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulţi sportivi din echipa naţională de rugby sunt robuşti.* **3** (*despre corpul fiinţelor sau despre părţi ale lui*) legat[4], musculos, solid, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹pop. şi fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup robust, ca de atlet.* **II** fig. (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre obiecte, construcţii etc.*) dăinuitor, durabil, rezistent, solid, stabil, temeinic, trainic. *Multe dintre cetăţile robuste impresionează prin măreţie.*

robustéţe s.f. **1** dinamism, energie, forţă, impetuozitate, potenţă, potenţial, putere, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoşenie, ‹înv. şi pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoşenie, vânjoşie, vârtoşie, voinicie, ‹înv. şi reg.› ţepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreaţă, ‹înv.› sforţă, tărime, vârtoşime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viaţă, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Robusteţea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o robusteţe inepuizabilă.* **2** fig. ‹fig.› forţă, sănătate, tărie. *O economie puternică este semnul robusteţii unei societăţi.*

roc s.n. (*fin., econ.; reg.*) v. Scadenţă. Termen.

rócă[1] s.f. **1** (*geol.*) piatră, ‹înv.› stâncă. *În satele de munte există case vechi, din rocă. Se aşază pe o rocă, pe malul râului.* **2** (*geol.*) ***rocă biogenă*** = ***rocă organogenă*** = biolit, organolit. *Rocile organogene se formează prin transformarea unor substanţe organice;* ***rocă cataclastică*** = rocă mezometamorfică. *Rocile cataclastice s-au format prin transformarea rocilor existente în condiţiile unor dislocaţii intense ale scoarţei terestre;* ***rocă clastică*** = rocă detritică. *Rocile clastice se formează prin depunerea materialelor rezultate în procesul de dezagregare şi de alterare a rocilor de pe suprafaţa scoarţei, fiind transportate de vânt, ape şi gheţari;* ***rocă colectoare*** = rocă-magazin. *Rocile colectoare sunt medii poroase şi medii fisurate permeabile care conţin acumulări de hidrocarburi;* ***rocă de contact*** = rocă epimetamorfică. *Rocile de contact s-au format prin transformarea rocilor existente în condiţii de temperatură ridicată;* ***rocă detritică*** = rocă clastică; ***rocă efuzivă*** = ***rocă vulcanică*** = vulcanit. *Rocile efuzive se formează prin răcirea magmei la suprafaţa scoarţei terestre;* ***rocă epimetamorfică*** = rocă de contact; ***rocă eruptivă*** = rocă magmatică. *Rocile eruptive s-au format prin mişcarea, consolidarea şi solidificarea magmelor sau a substanţelor vulcanice;* ***rocă-magazin*** = rocă colectoare; ***rocă magmatică*** = rocă eruptivă; ***rocă mezometamorfică*** = rocă cataclastică; ***rocă salină*** = evaporit. *Rocile saline se formează prin evaporarea apei de mare dintr-o lagună, a apei continentale dintr-un lac de deşert sau dintr-o mare închisă pe cale de a seca;* (*rar*) ***rocă eratică*** v. Bloc eratic (v. *bloc*[1]). **3** (*la pl.; geomorf.*) ***roci mutonate*** = spinări de berbec (v. *spinare*), ‹fran.› roches moutonnées. *Rocile mutonate sunt nişte blocuri stâncoase, şlefuite şi rotunjite pe suprafeţele superioare de abraziunea glaciară, care de la distanţă seamănă cu spinarea unor oi în turmă.*

rócă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Roua-cerului (v. *rouă*). Roua-soarelui (v. *rouă*) (*Drosera rotundifolia*).

roches moutonnées [roʃmuto'ne] s.f. pl. (*geomorf.; fran.*) v. Roci mutonate (v. *rocă*[1]). Spinări de berbec (v. *spinare*).

róchie s.f. **I 1** ‹fam.; glum.› cortină, prelată, ‹reg.› şlofroc, şpigniţă. *A venit la recepţie într-o rochie foarte elegantă.* **2** (*înv.* şi *reg.*) v. Foi (v. *foaie*). Fustă. **3** (*reg.*) v. Poală. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***rochia-cerului*** v. Rourică (*Glyceria fluitans*); ***rochia-cucoanei*** = ***rochia-doamnei*** = ***rochia-păsării*** = ***rochia-rândunelei*** = ***rochia-rândunicii*** v. Rochiţa-rândunelei (v. *rochiţă*). Rochiţa-rândunicii (v. *rochiţă*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*); (*reg.*) ***rochia-rândunicii*** v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*).

rochioáră s.f. (*pop.*) v. Rochiţă.

rochíţă s.f. **1** ‹pop.› rochioară. *Fetiţa poartă o rochiţă roz.* **2** (*art.; bot.*) ***rochiţa-rândunelei*** = ***rochiţa-rândunicii*** = **a** *Convolvulus arvensis*; volbură, volbură-de-câmp, volbură-mică, ‹pop.› bună-dimineaţa, poponeţ[1], ‹reg.› cămaşa-lui-Dumnezeu (v. *cămaşă*), cămaşa-Maicii-Domnului (v. *cămaşă*), cămăşuţa-lui-Dumnezeu (v. *cămăşuţă*), floarea-şarpelui (v. *floare*), fusta-rândunicii (v. *fustă*), lipici, pălămidă[1], poala-Maicii-Domnului (v. *poală*), poala-rândunicii (v. *poală*), răcorele, rochia-cucoanei (v. *rochie*), rochia-doamnei (v. *rochie*), rochia-păsării (v. *rochie*), rochia-rândunelei (v. *rochie*), rochia-rândunicii (v. *rochie*), rochiţa-păsăricii, rochiţa-păsăruicii, struna-gâştei (v. *strună*[1]), volvorică, vrejoaică, zârnă, zorele (v. *zorea*); **b** *Calystegia sepium*; cupa-vacii (v. *cupă*[1]), ‹reg.› volbură, volbură-de-garduri, volbură-mare, volbură-urcătoare; ***rochiţa-rândunelei*** = *Ipomaea purpurea*; adormiţele, zorea, zorele-urcătoare (v. *zorea*), ‹pop.› bună-dimineaţa, ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), căţărătoare (v. *căţărător*), clopoţei (v. *clopoţel*), garoafe (v. *garoafă*), gramofon, gura-paharului (v. *gură*), hărăgele, norea, nouraş, pansele-boiereşti (v. *pansea*), patefon, porosică, răcorele, rozetă, schimbăcioase (v. *schimbăcios*), tolcer, volbură, volbură-păroasă, volvorică, zbânţuitori, zori[1]; (*reg.*) ***rochiţa-păsăricii*** = ***rochiţa-păsăruicii*** v. Rochiţa-rândunelei. Rochiţa-rândunicii. Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).

roci s.n. (*pesc.; reg.*) **1** v. Crâsnic. Tifan. **2** v. Minciog.

rock s.n. (*muz.*) rock-and-roll.

rock-and-roll [‚rokə nrol] s.n. (*muz.*) rock. *Rock-and-roll-ul este un stil în muzica uşoară.*

rocoboí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera.

rococó adj. invar., s.n. **1** adj. invar. (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) extravagant. *A venit la bal într-un costum rococo.* **2** s.n. (*arhit., arte*) stil rococo. *Rococoul a apărut în Franța, în sec. al XVIII-lea, după baroc.*
rócoș s.n. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoșán s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
rocoșeálă s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoșélnic s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
rocoșénie s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoși vb. IV. refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.
rocoșíre s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoșít[1] s.n. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoșít[2]**, -ă** adj., s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
rocoșitór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
rocoșitúră s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
rocoțél, -eá s.m., s.f. (*bot.*) **1** s.m., s.f. (*mai ales la f* ***rocoțea***) *Stellaria graminea*; ‹reg.› buruiana-junghiului (v. *buruiană*), iarba-cășunatului (v. *iarbă*), intiță, ochișor, răcovină, râhnă, sclipeț, steluța-fetei (v. *steluță*), steluță. **2** s.m. (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-sălbatică. Cuișor. Cuișoriță. Garoafă (*Holosteum umbellatum*). **3** s.m. (*reg.*) v. Răcovină (*Stellaria media*). **4** s.m. (*reg.*) v. Iarbă-mare (*Stellaria holostea*).
rocovíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Răcovină (*Stellaria media*).
rod[1] s.n. **I** (*bot.*) **1** fruct, poamă, ‹reg.› glodoveț, legumă, poricale, ‹înv.› plod. *Cireșii sunt plini de roade. Toamna se coc cele mai multe roade.* **2** recoltă, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), strânsură, ‹înv. și reg.› rodire, strânsoare, ‹înv.› agru. *Anul acesta rodul a fost bogat.* **3** bucate (v. *bucată*), recoltă, ‹reg.› ponov, ‹înv.› vipt. *Toamna se strânge rodul câmpului.* **4** (*art.*) ***rodul-pământului*** = *Arum maculatum*; ‹reg.› aron, barba-lui-Aron (v. *barbă*), călindar, cocoșoaică, hiribă, limba-vacii (v. *limbă*), limba-vecinei (v. *limbă*), mana-pământului (v. *mană*), mărceț, piciorul-vițelului (v. *picior*), porumbul-cucului (v. *porumb*), porumbul-șarpelui (v. *porumb*), purcel, rădăcină-de-friguri, timp, ungurean, ungureancă, unguroaică, unguroancă. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Copil[1]. **2** (*zool.; înv. și pop.*) v. Pui[1]. **3** (*biol.; înv. și reg.*) v. Sămânță. **4** (*anat.; reg.*) v. Testicul. **III** (*înv.*) **1** v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **2** v. Neam. Semințe. Spiță. **3** v. Generație. **IV** fig. **1** avantaj, beneficiu, bine, câștig, folos, profit, ‹fig.› fruct, rodire. *Roadele învățăturii se constată în timp.* **2** consecință, efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, sechelă. *Nu s-a gândit la rodul faptelor sale.*
rod[2] s.n. (*reg.*) v. Por[1].
rodáj s.n. (*auto, mec.*) rodare. *Rodajul unei mașini se face la drum întins, pentru a nu solicita piesele nou asamblate.*
rodán s.n. **1** (*tehn.; la războiul de țesut*) sucală, ‹reg.› cicârâg, letcă. *Cu rodanul se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare.* **2** (*ind. casnică; reg.; în forma* ***rotan***) v. Vârtelniță.
rodanúră s.f. (*chim.*) cianură de sulf, sulfocianură, tiocianat, tiocianură. *Rodanura este sarea acidului tiocianic.*
rodáre s.f. (*auto, mec.*) rodaj.
rodí vb. IV. **I 1** intr. (*bot.; despre plante*) a fructifica, ‹înv. și reg.› a plodi, ‹reg.› a înrodi, a veni. *Cele mai multe plante rodesc vara. Via rodește după patru ani.* **2** tr. (*bot.; despre plante; compl. indică fructe*) a da[2], a face, a produce, ‹înv. și pop.› a lega[1], a scoate, ‹înv.› a purta. *Prunii din livadă rodesc în fiecare an foarte multe fructe.* **3** tr. (*despre regiuni, teritorii, țări etc.; compl. indică recolte, roade, plantații etc.*) a produce, ‹înv. și pop.› a odrăsli. *Regiunile din sudul țării rodesc mult grâu. Unele teritorii de deal sunt renumite pentru că rodesc cartofi de cea mai bună calitate.* **4** tr. (*rar; compl. indică terenuri agricole*) v. Fertiliza. **II** intr., tr. (*biol.; înv. și pop.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea.
ródie[1] s.f. (*bot.*) **1** ‹pop.› granată. *Rodia este un fruct comestibil, care are numeroase semințe înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic.* **2** (*înv. și reg.*) v. Melogran. Rodier. Rodiu (*Punica granatum*).
ródie[2] s.f. (*reg.*) **1** (*fitopat.*) v. Rugină. **2** (*meteor.*) v. Ceață. Negură. Pâclă.
rodiér s.m. (*bot.*) *Punica granatum*; melogran, rodiu, ‹rar› rubin, ‹înv. și reg.› rodie[1], ‹reg.› arodie.
ródină[1] s.f. **I** (*reg.*) v. Lăuzie. Post-partum. **II** (*relig.; înv.*) **1** v. Creare. Creație. Facere. Geneză. Zidire. **2** v. Consacrare. Sfeștanie. Sfințire[1]. Sfințit[1]. Târnoseală. Târnosire.
ródină[2] s.f. (*fitopat.; reg.*) v. Rugină.
rodíre s.f. **I 1** (*bot.*) ‹înv. și pop.› legare. *Rodirea viei a fost timpurie datorită căldurii excesive. Semințele sunt îngropate în vederea rodirii.* **2** fecunditate, fertilitate, productivitate, rodnicie, ubertate, ‹rar› mănoșie, ‹fig.› dărnicie. *Rodirea pământului este bună când condițiile meteorologice sunt prielnice.* **3** (*înv. și reg.*) v. Recoltă. Rod[1]. **II** fig. avantaj, beneficiu, bine, câștig, folos, profit, ‹fig.› fruct, rod[1].
rodít, -ă adj. (*înv.; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos.
roditór, -oáre adj. **I 1** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, rodnic, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este roditor.* **2** (*bot.; despre pomi*) fructifer. *Are o livadă cu foarte mulți pomi roditori.* **3** (*despre plante, culturi etc.*) productiv, ‹înv. și reg.› plodicios, ‹înv.› lucrător. *Viile de pe dealuri sunt foarte roditoare.* **II** fig. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, rodnic.
roditúră s.f. (*relig.; înv.*) v. Creare. Creație. Facere. Geneză. Zidire.
ródiu s.m. (*bot.*) *Punica granatum*; melogran, rodier, ‹rar› rubin, ‹înv. și reg.› rodie[1], ‹reg.› arodie.
ródnic, -ă adj. **I 1** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, uberos, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. **2** (*biol.; înv.; despre ființe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific. **II** fig. (*despre afaceri, oferte, tranzacții, meserii etc.*) avantajos, bănos, bun, emolumentar, lucrativ, productiv, profitabil, remunerativ, remuneratoriu, rentabil, ‹fig.› fructuos, gras, mănos, roditor. *Contractul este rodnic pentru ambele părți.*
rodnicíe s.f. **1** fecunditate, fertilitate, productivitate, rodire, ubertate, ‹rar› mănoșie, ‹fig.› dărnicie. **2** (*biol.; înv.*) v. Fecunditate. Prolificitate.
rodocrozít s.n. (*mineral.*) ‹înv.› dialagit. *Rodocrozitul este un minereu de mangan important.*
rododáfin s.m. (*bot.; înv.*) v. Leandru (*Nerium oleander*).
rododéndron s.m. (*bot.*) *Rhododendron kotschyi*; smirdar, ‹reg.› bujor-de-munte, bujorel-de-munte, coacăză, cocăzar, iederă, merișor[1], perișoare (v. *perișoară*), popdele, ruja-munților (v. *rujă*), ruja-stâncilor (v. *rujă*), rujă, trandafir-de-munte, tulichină, vâsc-de-munte.
rodoficée s.f. (*bot.*) floridee. *Rodoficeele sunt algele marine care conțin clorofilă și rodofil.*
rodomontádă s.f. (*fran.*) v. Fanfaronadă. Lăudăroșenie. Lăudăroșie.
rodopsína s.f. (*anat.*) erotropsină, purpur retinian, purpură retiniană. *Rodopsina are rol în vederea crepusculară.*
rodós, -oásă adj. (*înv.; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos.
rogoáde s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Rogodele.
rogodái s.m. (*bot.; reg.*) = răgădaie.
rogodéle s.f. pl. (*bot.; pop.*) ‹reg.› rogoade. *A cules din livadă fel de fel de rogodele.*
rogojeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*).
rogojél s.m. (*bot.; reg.*) v. Rostogol (*Carex carryophyllea*).
rogojína s.f. **1** ‹reg.› scoarță, ‹înv.› jitie[2], papură. *Dormeau afară, întinși pe o rogojină.* **2** (*zool.; arg.*) v. Iapă.
rogóz s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***rogoz-aspru, rogoz-de-pădure, rogoz-mare***) *Carex*; ‹reg.› lucigău, mohor, papură, papură-de-baltă,

șușarcă, țipirig[1], înv.› săgețel. **2** *Carex silvatica* și *Carex pilosa*; șovar. **3** *Carex riparia*; ‹reg.› mohor, păiș, pir, pir-roșu. **4** *Scirpus maritimus*; ‹reg.› pașă. **5** *Schoenoplectus lacustris*; pipirig, pipirig-de-munte, ‹reg.› papură-rotundă, păpurică, țipirig[1]. **6** (*reg.*) v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*). **7** (*reg.; și* ***rogoz-de-pe-tău, rogoz-negru***) v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*). **8** (*reg.*) v. Pipirig. Pipirig-mare (*Bolboschoenus maritimus*). **9** (*reg.*) v. Pipiriguț (*Heleocharis palustris*). **10** (*reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **11** (*reg.*) v. Țipirig[1] (*Scirpus holoschoenus*). **12** (*reg.*) ***rogoz-de-grădină*** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

rogozár s.m. (*ornit.*) *Acrocephalus schoenabaenus*; lăcar, lăcar-de-rogoz.

rogozăștină s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Rogoziș. Rogoziște.

rogozăríe s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Rogoziș. Rogoziște.

rogoziș s.n. (*colect.; bot.*) rogoziște, ‹reg.› rogozaștină, rogozărie. *Pe malul bălții este un rogoziș foarte des.*

rogozíște s.f. (*colect.; bot.*) rogoziș, ‹reg.› rogozaștină, rogozărie.

rohătcă s.f. (*reg.*) **1** v. Barieră. **2** (*în trecut*) v. Barieră.

rohmáni s.m. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Blajinii (v. *blajin*).

róhot s.n. (*reg.*) v. Freamăt. Gălăgie. Larmă. Tumult. Turbulență. Vuiet. Vuire. Zgomot.

rohotí vb. IV. refl. (recipr.) (*reg.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

roi[1] s.n. (*apic.; reg.*) ‹reg.› matcă, pârvac. *Roiul este stupul care a roit o dată sau de mai multe ori.*

roí[2] vb. IV. intr. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a viermui, ‹pop. și fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâțâi, a se vânzoli, înv. și reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a șovârca, a se vărzui, a vâșca, a viermeti, ‹fig.› a foșni, a se țese. *Pe peronul gării mulțimea roiește încoace și încolo.*

roiálă s.f. agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs roiala mulțimii adunate în piață.*

roib, roáibă adj. (*despre cai*) alezan, roșcat, roșu, ‹reg.› roiban, roibat, roșcău. *Tânărul are un cal roib nărăvaș.*

roibán, -ă adj. (*reg.; despre cai*) v. Alezan. Roib. Roșcat. Roșu.

roibát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu. **2** (*despre cai*) v. Alezan. Roib. Roșcat. Roșu.

róibă s.f. (*bot.*) **1** *Rubia tinctorum*; garanță, orcanetă, otrățel, pațachină[1], ‹reg.› broci, buruiana-faptului (v. *buruiană*), faptnic, rumenele (v. *rumeneală*), rută[2]. **2** (*reg.*) v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*). **3** (*reg.*) v. Rumeneală (*Potentilla procumbens*).

róiniță s.f. (*bot.*) **1** *Melissa officinalis*; citronelă, melisă, ‹reg.› buruiana-stupului (v. *buruiană*), busuiocul-stupului (v. *busuioc*), cătușnică, floarea-stupului (v. *floare*), iarba-albinelor (v. *iarbă*), iarba-roilor (v. *iarbă*), iarba-stupului (v. *iarbă*), izma-stupilor (v. *izmă*), lămâiță, mătăcină, mierea-ursului (v. *miere*), mintă-turcească, motoacă, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), răstupească, roiște, sască[2], stupelniță, tămâioară, tămâiță-sălbatică, urechea-ursului (v. *ureche*), voieștniță, voioșniță-de-albini. **2** (*reg.*) v. Mătăcină (*Dracocephalum moldavica*).

róire s.f. roiște, roit[1]. *Roirea este plecarea din stup a albinelor, pentru a-și întemeia o nouă familie.*

róiște s.f. **1** roire, roit[1]. **2** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*).

roít[1] s.n. roire, roiște.

roit[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Canaf. Ciucure. **2** (*ind. text.*) v. Franj. **3** v. Refec. Tiv. Tivitură.

roit[3] subst. (*bot.; reg.*) v. Arnică. Podbal-de-munte (*Arnica montana*).

rojdánic s.n. (*astrol.*) **1** pascalie, zodiac, zodiar, ‹pop.› carte de zodii. *Rojdanicul cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor, în funcție de zodia în care s-au născut.* **2** (*înv. și pop.*) v. Horoscop. Zodiac.

rol[1] s.n. **I 1** (*teatru, cinemat.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a juca"*) înv.› parte. *Marele actor a avut un rol dificil în piesă. Interpretul român a jucat rolul principal într-o coproducție franco-română.* **2** (*operă, teatru liric*) partitură. *Cunoscutul tenor a avut în această operă un rol foarte greu.* **3** (*teatru, cinemat.*) personaj. - *Ce rol interpretezi în film?* **II 1** funcție, misiune, sarcină. *Arta are un rol educativ.* **2** atribuție, îndatorire, rost, sarcină, înv.› meslehet. *Rolul bonei este să plimbe copilul în fiecare zi.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) menire, misiune, rost, sarcină, vocație, înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› meninţă, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine rolul de mamă.* **4** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rost, scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Rolul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **III** (*gram.*) ***rol sintactic*** = funcție. *Infinitivul poate avea rol sintactic de subiect într-o propoziție.*

rol[2] s.n. **1** (*miner.*) rostogol. *Rolul este o excavație minieră sau un compartiment dintr-o suitoare cu înclinație mare, care permite transportul materialului de la un orizont la altul inferior prin simplă alunecare ori prin rostogolire.* **2** (*silv.; reg.*) v. Jilip. Plancă. Scoc. Uluc. **3** (*agric.; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc.

rólă s.f. cuptor, ‹reg.› tobă. *Rola aragazului coace foarte bine.*

róle s.f. pl. patine cu role (v. *patină*[1]), patine cu rotile (v. *patină*[1]), patine pe role (v. *patină*[1]), patine pe rotile (v. *patină*[1]), rotile (v. *rotilă*), skating. *Cu rolele te deplasezi pe sol în mișcări asemănătoare cu cele de pe patinoar.*

rolétă s.f. (*rar*) v. Jaluzea. Persiană. Rulou. Stor. Transperant.

roller ['rəulə] s.m. (*engl.*) v. Patinator pe role.

rom[1] s.n. ‹arg.› motorină. *Romul se obține prin fermentarea și distilarea melasei din trestia-de-zahăr.*

rom[2]**, rómă (rrom, rrómă)** s.m., s.f. țigan, țigancă, ‹livr.› gitan, înv. și pop.; glum.› arap, arapină, ‹înv. și pop.; peior.› coroi[1], ‹pop. și fam.› pirandă, ursar, ursărească, ursăriță, ‹pop. și fam.; iron. sau peior.› faraon, faraoancă, ‹pop.; peior.› cioropină, halarip, ‹fam.› chivuță, florar, gașper, gașperiță, porumbac, ‹fam.; iron.› balaoacheș, balaur, oacheș, ‹reg.; glum.› cioacă[1], șoșoi[1], ‹reg.; peior.› cinghinea, corău, gavaon, zgaroi, ‹eufem.› caramea, mirandolină, ‹glum.› cârâitoare (v. *cârâitor*), ceucă, cioară, cioroaică, cioroi, corb, coțofană, graur, stăncuță, ‹iron.› creol, indian, mulatru, tuciuriu, ‹peior.› aripată, baragladină, baraon, coțofană, gar, garoaică, garoi, garvan, ‹fig.; fam.; eufem.› colorat[2], ‹arg.› buzat, cataroi[1], cioran, geanău, jagardea, maglaoi, magraon, panteră-neagră, șuster. *Cunoscutul fotbalist este rom de origine.*

romáică s.f. (*lingv.*) greacă modernă (v. grec), limbă neogreacă, limbă romaică, neogreacă (v. *neogrec*). *Romaica este limba greacă din perioada modernă, formată începând cu sec. al XVI-lea, care este diferită de greaca veche și de greaca bizantină.*

romaicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Roman[2].

román[1] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **2** v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*). **3** v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **4** v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **5** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Chrysanthemum rotundifolium*). **6** v. Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*). **7** v. Romaniță-mare (*Anthemis nobilis*). **8** (*și în forma* ***romon, romon-bolund***) v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*). **9** (*și* ***roman-puturos***) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*). **10** v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).

román[2]**, -ă** s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. înv.› râmlean. *Romanii locuiau în Imperiul Roman. Dacia a fost cucerită de romani.* **2** s.m., s.f., adj. latin. *Romanii trăiau în provinciile italice ale Imperiului Roman. Operele marilor scriitori romani au fost publicate în mai multe ediții.* **II** adj. **1** înv.› râmlean, râmlenesc, romaicesc, romanesc[2], romanicesc. *Legiunile romane aveau ca stemă un vultur de aur sau de argint într-un vârf de suliță.* **2** (*relig.*) catolic, papal, romano-catolic, ‹rar› papist, înv. și reg.› latin, latinesc, papistaș, papistășesc, înv.› papistic. *Catedrala romană din oraș este grandioasă.*

romanésc[1], **-ă** adj. **1** (*livr.*) v. Fantezist. Imaginar. Născocit. Plăsmuit. **2** (*fam.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor ori despre viața, modul lor de existență*) v. Romantic. Romanțios. Visător.

romanésc[2], **-ă** adj. (*înv.*) v. Roman[2].

românic, -ă adj. latin, neolatin. *Limba română este o limbă românică. Românii sunt un popor romanic alături de italieni, francezi, spanioli, portughezi.*

romanicésc, -eâscă adj. (*înv.*) v. Roman[2].

romanísm s.n. (*rar*) v. Latinitate. Romanitate.

romaníst, -ă s.m., s.f. (*lingv.*) neolatinist. *Romaniștii sunt specialiști în studiul limbilor romanice.*

romanitâte s.f. latinitate, ‹rar› romanism, ‹înv.› latinism. *Romanitatea limbii române este un fapt incontestabil.*

romamță s.f. (*bot.*) **1** ***romaniță-de-câmp*** = *Anthemis arvensis*; ‹reg.› mărucă, mărună, mărunca, mușețel-prost, roman[1], romaniță-proastă, romaniță-puturoasă; ***romaniță-mare*** = **a** *Anthemis nobilis*; ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), mușețel, roman[1], ‹înv.› secfiu; **b** (*reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*); **c** (*reg.*) v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*); ***romaniță-neadevărată*** = ***romaniță-nemirositoare*** = *Matricaria inodora*; ‹reg.› chioara-găinii (v. *chior*), mărarul-broaștei (v. *mărar*), mărăriță, mușețel-prost, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), pene-albe (v. pană), roman[1], romaniță-proastă, romaniță-puturoasă, romon-bolund, rută[2], tătăișă (v. *tătăișă*[1]); ***romaniță-puturoasă*** = **a** *Anthemis cotula*; ‹reg.› fulău, fulică, fulin, mărariul-câinelui, mărună, mărunca, momoriță, mușețel-prost, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), roman[1], roman-puturos (v. *roman*[1]), romaniță-proastă, romanoi; **b** (*reg.*) v. Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*); **c** (*reg*) v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); (*reg.*) ***romaniță-proastă*** v. **a** Romaniță-de-câmp (*Anthemis arvensis*); **b** Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*); **c** Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*). **2** (*pop.; și* ***romaniță-bună***, ***romaniță-mică***) v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **3** (*reg.*) v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*). **4** (*reg.*) v. Floare-de-perină (*Anthemis tinctoria*). **5** (*reg; și* ***romaniță-de-grădină***) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*).

román-catolic s.m., s.f., adj. (*relig.*) **1** s.m., s.f. catolic, ‹rar› papist, ‹înv. și reg.› latin, papistaș. *Romano-catolicii sunt adepții catolicismului.* **2** adj. catolic, papal, roman[2], ‹rar› papist, ‹înv. și reg.› latin, latinesc, papistaș, papistășesc, ‹înv.› papistic. *Catedrala romano-catolică din oraș este grandioasă.*

román-catolicism s.n. (*relig.*) biserica catolică (v. *biserică*), catolicism, legea catolică (v. *lege*), ‹înv. și reg.› papistășie, ‹înv.› papism. *Romano-catolicismul este o confesiune creștină.*

romanói s.m. (*bot.; reg.*) v. Romaniță-puturoasă (*Anthemis cotula*).

romántic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor ori despre viața, modul lor de existență*) romanțios, visător, ‹fam.› romanesc[1]. *De câtva timp, tânăra este galeșă și romantică. Spirit romantic, a scris nenumărate versuri.* **2** romanțios. *Toamna este un anotimp romantic, predispunând la visare, la contemplație.*

romanticísm s.n. (*rar*) v. Romantism.

romantísm s.n. **1** ‹rar› romanticism. *Romantismul este o mișcare artistică și literară, apărută la începutul sec. al XIX-lea, ca reacție împotriva clasicismului.* **2** romanțiozitate. *Toamna, contemplarea naturii îți provoacă o stare de romantism.*

romanțiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor ori despre viața, modul lor de existență*) romantic, visător, ‹fam.› romanesc[1]. **2** romantic.

romanțiozitáte s.f. romantism.

román, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m. **1** (*la pl.* ***români***; *în Ev. Med.*) valahi (v. *valah*). **2** (*pop.*) v. Sătean. Țăran. **3** (*pop.*) v. Bărbat. Soț. **4** (*pop.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **5** (*relig.; reg.*) v. Greco-oriental. Greco-răsăritean. Ortodox. **II** (*în Ev. Med., în Țara Rom.; în forma* ***rumân***) v. Iobag. Șerb. **III** s.f. (*lingv.*) **1** limbă română, limbă românească, ‹rar› românească (v. *românesc*), ‹înv.› românie. *Româna este singura limbă romanică din aria sud-est europeană.* **2** ***română comună*** = ***română primitivă*** = protoromână, străromână. *Româna comună este limba română vorbită între sec. al VI-lea și al XIII-lea, în nordul și în sudul Dunării, anterioară diferențierii dialectelor.* **IV** adj. românesc, ‹înv.› dăcesc. *La congres au participat numeroși lingviști români și străini. Inteligența română este apreciată peste tot în lume.*

româncă s.f. (*pop.*) v. Săteană (v. *sătean*). Săteancă. Țărancă[1].

românésc, -eâscă adj., s.f. **I** adj. **1** român, ‹înv.› dăcesc. **2** (*relig.; reg.*) v. Ortodox. **II** s.f. (*lingv.; rar*) v. Limbă română. Limbă românească. Română (v. *român*).

români vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Româniza. **2** tr. (*lingv.; înv.; compl. indică cuvinte, expresii etc. străine*) v. Româniza. **II** intr., tr. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; în forma* ***rumâni***; *sub. sau compl. indică oameni*) v. Iobăgi. Șerbi.

românícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*).

românie s.f. **1** (*lingv.; înv.*) v. Limbă română. Limbă românească. Română (v. *român*). **2** (*în Ev. Med., în Țara Rom.; în forma* ***rumânie***) v. Iobăgie. Șerbie.

românîme s.f. (*colect.*) **1** ‹rar› românism, ‹înv.› românitate. *Toată românimea din oraș a sărbătorit ziua națională a Italiei.* **2** (*în Ev. Med., în Țara Rom.; în forma* ***rumânime***) v. Iobăgime.

românísm s.n. (*colect.; rar*) v. Românime.

românít, -ă adj. (*înv.; despre oameni, colectivități etc.*) v. Românizat.

românitáte s.f. (*colect.; înv.*) v. Românime.

românizá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹înv. și reg.› a români. *După zeci de ani trăiți în mijlocul românilor, s-a românizat în totalitate.* **2** tr. (*lingv.; compl. indică cuvinte, expresii etc. străine*) ‹înv.› a români. *Când a tradus piesa, a românizat și numele personajelor.*

românizát, -ă adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) ‹înv.› românit. *Soția lui românizată respectă toate obiceiurile românești.*

romb s.n. **1** (*geom.*) ‹fran.; înv.› losanj. *Rombul are toate laturile egale și unghiurile opuse egale.* **2** (*la cărțile de joc; fam.*) v. Caro. Tobă.

rómbic, -ă adj. rombiform, romboid, romboidal. *Poartă un pandantiv rombic. Cămașa lui are un model rombic.*

rombifórm, -ă adj. rombic, romboid, romboidal.

romboíd, -ă adj. rombic, rombiform, romboidal.

romboidál, -ă adj. rombic, rombiform, romboid.

romergán s.n. (*farm.*) fenergan, prometazină. *Romerganul este recomandat în urticarie, edem angioneurotic, rinită alergică.*

romm, rrómă s.m., s.f. = rom[2].

romón s.m. (*bot.; reg.*) = roman[1].

romonél s.m. (*bot.; reg.*) v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*).

rond, róndă adj. circular, rotund, ‹rar› cercual, ‹pop.› rotocol, ‹reg.› cercuriu, rotilat, rotocolit. *În mijlocul pieței este un teren rond cu flori.*

rondélă s.f. (*tehn.*) șaibă, ‹reg.› nucă. *Rondelele sunt folosite mai ales ca garnituri între o piuliță și piesa la care aceasta se asamblează prin înșurubare.*

ronflânt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) sforăitor. *Este ronflant din cauza unei deviații de sept.* **2** fig. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], prețios, sforăitor, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului ronflant.*

rongalítă s.f. (*chim.*) formaldehidsulfooxilat de sodiu. *Rongalita este folosită în vopsitorie.*

ronghi s.n. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** (*zool.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

rónghios, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit. **3** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) v. Jerpelit. Peticit[2]. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

ronhăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Sforăi.

rónița s.f. (*bot.; reg.*) v. Pitărcuță (*Boletus versipellis*).
ronja vb. I. tr. (*ind. text.; compl. indică țesături vopsite*) a coroda. *A ronjat țesătura pe anumite porțiuni, în scopul obținerii unor desene variate.*
ronjáre s.f. (*ind. text.*) corodare. *Prin ronjare se produce, la imprimare, decolorarea anumitor porțiuni din țesătură, în scopul obținerii unor desene variate.*
rónron s.n. (*rar*) ‹rar› ronroneală. *În uzină se aude un ronron surd de motoare electrice.*
ronroneálă s.f. (*rar*) ‹rar› ronron.
röntgenografie [rœntgenografie] s.f. (*med., med. vet.*) radiografie, radiogramă, schiagrafie, ‹reg.› rază. *Röntgenografia este fotografia unui organ, a unui corp opac sau a unei porțiuni din interiorul corpului uman ori animal, obținută cu ajutorul razelor X.*
röntgenoscopie [rœntgenoscopie] s.f. (*fiz.*) radioscopie. *Imaginea rezultată în urma unei röntgenoscopii este doar examinată vizual și nu înregistrată pe film.*
röntgenterapie [rœntgentera'pie] s.f. (*med., med. vet.*) radioterapie. *Röntgenterapia este metoda de tratament cu ajutorul razelor X.*
ronț s.n. (*anat.; reg.*) v. Cartilaj. Zgârci[1].
ronțăí vb. IV. **1** intr. (*despre șoareci, șobolani etc.; compl. indică alimente uscate, lucruri dure etc.*) a crănțăni, ‹înv. și reg.› a grojdi, ‹înv.› a corți. *Șoarecii rontăie în magazie.* **2** tr. (*despre oameni sau animale; compl. indică alimente uscate ori tari*) a crănțăni. *Rontăie sărățele.*
ronțăiálă s.f. **1** crănțăneală, crănțănit, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. *În magazie se aude ronțăiala șoarecilor.* **2** crănțăneală, crănțănit, ronțăire, ronțăit, ronțăitură. *Se oprește pentru câteva clipe din ronțăiala sărățelelor pentru a-i răspunde.*
ronțăíre s.f. **I 1** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăit, ronțăitură. **2** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăit, ronțăitură. **II** (*tehn.*) grinotare, grinotat. *Prin ronțăire se decupează tabla cu ajutorul unui poanson.*
ronțăít s.n. **1** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăitură. **2** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăitură.
ronțăitúră s.f. **1** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăit. **2** crănțăneală, crănțănit, ronțăială, ronțăire, ronțăit.
rópai interj. (*de obicei repet.*) tropai! *Din sala de dans se aude: ropai, ropai!*
ropán s.m. (*bot.; reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*).
ropaniór s.m. (*bot.; reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*).
ropăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ploaie, grindină etc.*) v. Pârâi. Răpăi. Ropoti.
ropăiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Pârâit. Pârâitură. Răpăială. Răpăit. Răpăitură. Ropot. Ropotire. Ropotit. **2** (*de obicei determ. prin „de ploaie", „de grindină"*) v. Răpăială. Ropot.
ropăít s.n. (*reg.*) v. Ropot. Tropăit.
ropínă s.f. (*geomorf; reg.*) v. Rovină.
rópot s.n. **I 1** pârâit, pârâitură, răpăială, răpăit, răpăitură, ropotire, ropotit, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială. *Îi place să asculte ropotul ploii pe acoperișul de tablă al casei.* **2** (*de obicei determ. prin „de ploaie", „de grindină"*) răpăială, ‹reg.› ropăială. *Ropotul de ploaie a fost de scurtă durată.* **3** alergare, alergătură, fugă, goană, ‹rar› repezeală, ‹reg.› izgoană, scopcă, ‹înv.› repeziș, repezitură. *După atâta ropot, un somn bun îi este necesar.* **4** tropăit, ‹reg.› ropăit. *De afară, se aude ropotul regulat al bocancilor soldaților care defilează.* **5** (*med.; reg.*) v. Agonie. **II** fig. (*de obicei determ. prin „de aplauze"*) ‹fig.› răpăială. *La urcarea pe scenă, marele actor a fost întâmpinat cu un ropot de aplauze.*
ropotí vb. IV. intr. (*despre ploaie, picături de ploaie, grindină etc.*) a pârâi, a răpăi, ‹reg.› a ropăi, a sfârâi. *Ploaia ropotește pe acoperișul de tablă al casei.*
ropotíre s.f. (*de obicei determ. prin „de ploaie", „de grindină"*) pârâit, pârâitură, răpăială, răpăit, răpăitură, ropot, ropotit, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială.
ropotít s.n. (*de obicei determ. prin „de ploaie", „de grindină"*) pârâit, pârâitură, răpăială, răpăit, răpăitură, ropot, ropotire, ‹rar› pârâială, răpăire, ‹pop.› ciuruială de ploaie, ‹reg.› ropăială.
ros, roásă adj. **I 1** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, stricat, tocit, uzat, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul ros.* **2** (*geomorf., geol.; despre sol, roci, terenuri*) erodat, săpat[2], sfărâmat, ‹rar› erozionat, ‹reg.› coptorât, coptorșit. *Este dificil de întărit un teren ros.* **3** (*despre maluri, țărmuri etc.*) măcinat[2], săpat[2], ‹fig.› mâncat[2]. *Porțiuni din țărmul ros încep să cadă în mare.* **II** fig. (*reg.; despre băuturi alcoolice*) v. Bătrân. Vechi[2].
rosătúră s.f. **I** frecare, roadere. *Rosătura sandalelor i-a produs o rană.* **II** (*concr.*) **1** măcinătură, mâncătură. *Zidul cetății are multe rosături.* **2** (*med., med. vet.*) eroziune, ‹înv. și reg.› rosură. *Are la călcâi o rosătură.* **3** (*geomorf., geol.; pop.*) v. Coroziune. Erodare. Eroziune. Roadere.
rosiăn, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Rus[3]. **2** adj. v. Rus[3]. Rusesc.
rosienésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Rus[3]. Rusesc.
rospíscă s.f. (*rus.; înv.*) **1** (*econ., fin.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer. **2** v. Adeverință. Dovadă. Mărturie.
rost s.n. **I 1** înțeles[1], rațiune, semnificație, sens, ‹rar› semnificare, ‹înv. și pop.› meșteșug, tâlc, ‹pop.› noimă, ‹reg.› merchez, ‹înv.› tocmeală, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Rostul acestui gest extrem este de nepătruns pentru cunoscuți.* **2** justificare, justificație, logică (v. *logic*[2]), motivare, motivație, noimă, rațiune, sens, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are niciun rost.* **3** rațiune, temei, ‹fam.› socoteală. *În viață orice are un rost. Și moartea are rostul ei.* **4** socoteală, ‹înv. și reg.› șart[2]. *În ultimul timp nimic nu mai este cu rost.* **5** ordine, rânduială, regulă, socoteală, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› soroc, ‹înv.› har, ordin. *Cunoaște foarte bine rostul lucrurilor în casa în care este menajeră de ani de zile.* **6** rânduială, ‹pop.› seamă, ‹reg.› agod, ‹înv.› datină. *Tot rostul gospodăriei era făcut de un intendent foarte iscusit.* **7** situație, stare, ‹reg.› rânduială, ‹fig.; fam.› temei. *Orice om care muncește își face încet-încet un rost.* **8** ordine, organizare, rânduială, ‹reg.› rostire. *Ce este împotriva rostului firesc al lumii nu rezistă.* **9** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) menire, misiune, rol[1], sarcină, vocație, ‹înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› menință, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine rostul de mamă.* **10** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], scop, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Rostul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **11** atribuție, îndatorire, rol[1], sarcină, ‹înv.› meslehet. *Rostul bonei este să plimbe copilul în fiecare zi.* **12** (*constr. cu vb. „a avea", „a face", „a găsi", „a pierde"; pop.*) v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă. **13** (*pop.*) v. Seamă. Socoteală. **14** (*jur.; înv. și reg.*) v. Dispoziție. Normă. Prescripție. Prevedere. **II 1** (*rar*) v. Tăiș. **2** (*constr.; reg.*) v. Ușor[1]. **III 1** (*anat.; la oameni; înv. și reg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură. **2** (*anat.; la păsări; înv. și reg.*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc. **3** (*înv.*) v. Glas. Grai. Voce. **4** (*înv.*) v. Vorbă. Vorbire.
rostí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a emite, a pronunța, ‹înv.› a răspunde. *Rostește clar cuvintele, fără nicio deformare a lor.* **2** tr. a pronunța, ‹înv.› a proforisi. *Copiii rostesc literele cuvintelor pe rând, una după alta, când învață să citească.* **3** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a pronunța, a scoate, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut rosti niciun cuvânt.* **4** tr. (*compl. indică versuri, poezii etc.*) a declama, a recita, a spune, ‹înv. și pop.› a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹fig.; fam.› a debita. *A rostit poezia cu intonație, impresionând publicul.* **5** tr. (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a exprima, a formula, a pronunța, a spune, a zice. *Trebuie încurajat să-și rostească public părerea.* **6** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) a spune, a vorbi, a zice, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹înv.› a glăsi, ‹fig.› a debita. *Rostește minciuni pentru a ieși din încurcătură.* **7** tr. (*compl. indică discursuri, conferințe, rapoarte etc.*) a expune, a prezenta. *Și-a rostit în fața colegilor raportul anual de activitate.* **8** tr. (*compl. indică cuvântări, conferințe, discursuri etc.*) a pronunța, a ține, ‹înv.› a precuvânta. *Nu-l înțelege nimeni din cauză că își rostește cuvântarea cu voce joasă.* **9** tr. (*bis.; despre preoți, dascăli etc.; compl. indică texte religioase*) a citi, a lectura. *Preotul a rostit Sfânta Evanghelie.* **10** tr. (*jur.; compl. indică sentințe, hotărâri etc. judecătorești*) a pronunța. *Judecătorul a rostit sentința.* **11** refl. (*rar; despre oameni*) v. Pronunța. **12** tr. (*înv.; compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*)

v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfăţişa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune. **13** tr. (*înv.; compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminţi, ordine etc.*) v. Comunica. Împărtăşi. Spune. Transmite. Zice. **II 1** tr. (*pop.; compl. indică activităţi, acţiuni etc.*) v. Rândui. Rostui. **2** tr. (*pop.*) v. Găsi. Procura. **3** intr. (*înv. şi reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. precedate de prep. „de" sau de un vb. la conjunct.*) v. Pregăti. **4** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Gospodări. **5** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Căsători. **III** tr. **1** (*ind. text.; compl. indică fire de urzeală*) a năvădi, a rostui. **2** (*ind. text.; reg.; compl. indică covoare, pânzeturi etc.*) Ţese. **3** (*silv.; reg.; compl. indică capetele buştenilor*) v. Olări. Teşi.

rostíre s.f. **I 1** articulare, articulaţie, emisiune, emitere, prolaţiune, pronunţare, pronunţie, ‹înv.› prozodie, răspundere. *Rostirea corectă a cuvintelor este foarte importantă în unele meserii.* **2** dicţie, pronunţare, ‹grec.; înv.› profora. *Un actor trebuie să aibă o rostire perfectă.* **3** (*fon.*) fonetism, pronunţare, pronunţie. *Foloseşte adesea în vorbire rostiri regionale.* **4** enunţare, exprimare, formulare, pronunţare, spunere, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. şi pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. şi reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Rostirea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **5** (*jur.*) pronunţare. *După rostirea sentinţei, inculpatul a fost dus la închisoare.* **6** spunere, ‹fig.› debitare[1]. *Rostirea minciunii l-a scos din încurcătură.* **7** pronunţare, ţinere. *Nimeni nu-l înţelege din cauza rostirii cuvântării cu voce joasă.* **8** (*rar; adesea determ. prin „poetică"*) v. Stil. **9** (*rar*) v. Elocvenţă. Expresivitate. Plasticitate. Pregnanţă. Sugestivitate. **10** (*jur.; înv.*) v. Dispoziţie. Normă. Prescripţie. Prevedere. **II** (*reg.*) v. Ordine. Organizare. Rânduială. Rost.

rostít, -ă adj. (*despre afirmaţii, expresii etc.*) spus, vorbit[2], zis, ‹fig.› debitat[2]. *Enormităţile rostite au enervat-o peste măsură.*

rostitúră s.f. (*pop.*) v. Enunţare. Exprimare. Formulare. Pronunţare. Rostire. Spunere. Zicere.

rostogól s.n. **I** (*bot.*) **1** *Echinops sphaerocephalus;* scai, scaiete, ‹reg.› arici[1], căpăţânoasă (v. *căpăţânos*), măciuca-ciobanului (v. *măciucă*), scai-gogoneţ, scai-rotund, scai-rotunjor. **2** *Carex carryophyllea;* ‹reg.› rogojel. **3** (*reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*). **4** (*reg.*) v. Scai (*Cirsium vulgare*). **5** (*reg.*) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*). **6** (*reg.*) v. Tătarnică (*Echinops commutatus*). **II** (*miner.*) rol[2]. *Rostogolul este o excavaţie minieră sau un compartiment dintr-o suitoare cu înclinaţie mare, care permite transportul materialului de la un orizont la altul inferior prin simplă alunecare ori prin rostogolire.*

rostogolí vb. IV. **1** tr., refl. ‹reg.› a (se) dârgoli, a (se) durduca, a (se) durdulica, a (se) duriga, a (se) îmboi, a (se) îmburda, a (se) slobozi. *După ce a reparat-o, meşterul a rostogolit roata de lemn până la căruţă pentru a o monta. Lacrimile curgeau, rostogolindu-se pe obraji.* **2** tr., refl. a (se) tăvăli, ‹reg.› a (se) turduluca. *De bucurie, câinele se rostogoleşte prin iarbă.* **3** refl. (*despre pământ, stânci, construcţii etc.*) a aluneca, a luneca, a se prăvăli, ‹pop.› a se prăpăstui, ‹reg.› a se prăstăvăli. *Câteva stânci s-au rostogolit de pe versantul muntelui, blocând şoseaua. Casa s-a rostogolit în puhoaiele nestăvilite.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, ‹livr.› a degringola, ‹rar› a se răsuci, ‹înv.› a (se) ponorî, ‹fig.› a zbura. *A alunecat şi s-a rostogolit în prăpastie.*

rostogolíre s.f. **1** rostogolit. *Nu se auzea decât rostogolirea nesfârşită a roţilor de lemn pe asfalt. Nu poate stăvili rostogolirea lacrimilor pe obraji.* **2** tăvălire, ‹rar› tăvălitură. *Rostogolirea câinelui prin iarbă atrăgea privirile celor din jur.* **3** degringoladă, prăbuşire, prăvălire, rostogolit. *Rostogolirea în prăpastie a fost fatală pentru ea.*

rostogolít s.n. **1** rostogolire. **2** degringoladă, prăbuşire, prăvălire, rostogolire.

rostogolitór-de-piatră s.m. (*ornit.; reg.*) *Arenaria interpres;* ‹reg.› pietroşel, pietroşel-de-ţărmuri, scormonitor-de-pietriş.

rostopălniţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

rostopáscă s.f. (*bot.*) **1** *Chelidonium majus;* ‹pop.› negelariţă, ‹reg.› ai-de-pădure, alândurişe, buruiană-de-negei, buruiană-de-pecingine, buruiană-de-tătarcă, calce-mare (v. *calce*[1]), crucea-voinicului (v. *cruce*), gălbinare, iarba-rândunelei (v. *iarbă*), iarba-rândunicii (v. *iarbă*), iarbă-de-negei, iarbă-de-negi, lăptiugă, mac-sălbatic, măselariţă[1], oiască, paparună, pleoscăniţă, pleoscăriţă, rostopalniţă, rostopastică, rostopatiţă, rostopol, sălăţea, scălci-mici (v. *scalce*), scânteiţă, scânteiţă-galbenă, scânteiuţă-galbenă, tătărcele, ţilidonie. **2** (*reg.; în forma **răstupeascâ***) v. Citronelă. Melisă. Roiniţă (*Melissa officinalis*).

rostopástică s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

rostopătiţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

rostopól s.m. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).

rostopolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăşi. Zăpăci.

rostopolít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranjat. Răscolit[2]. Răvăşit[2]. Zăpăcit. **2** v. Cotrobăit[2]. Răscolit[2]. Scotocit[2].

rostuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică activităţi, acţiuni etc.*) a rândui, ‹pop.› a rosti. *Gospodinele rostuiesc toate cele de cuviinţă pentru prânz.* **2** (*ind. text.; compl. indică fire de urzeală*) a năvădi, a rosti. **3** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aşeza. **4** tr. (*pop.*) v. Găsi. Procura.

rosúră s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Eroziune. Rosătură. **2** (*reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **II** (*la pl. **rosuri**; reg.*) ‹reg.› răsătură, răsunoi, răsură[2], răzălituri, răzătoare (v. *răzător*), răzuitură. *Rosurile reprezintă aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâine.* **III** (*zool.; reg.; deprec.*) v. Gloabă. Mârţoagă.

roşăţeă s.f. (*bot.*) *Butomus umbellatus;* micşunea-de-baltă, micşuneaua-apei (v. *micşunea*), ‹reg.› crin-de-apă, crin-de-baltă, fânul-cămilei (v. *fân*), fânul-câinelui (v. *fân*), garoafă-de-apă, ghiocel, papură-de-rogojină, păpurică, pipirig-înflorit, ţipirig-cu-flori (v *ţipirig*[1]).

roşăţícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Rujă (*Sedum rosea*).

roşcăt, -ă adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) bric[1], cărămiziu, fov, roşiatic, teracot, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buş[2], roşcav, roşiu, ‹înv.› roşcatic. *Bluza ei are culoarea roşcată. Poartă un palton roşcat.* **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) frez, roşiatic, rumeniu, trandafiriu. *Îi place foarte mult culoarea roşcată.* **3** (*despre păr, barbă etc.*) arămiu, roşcovan, roşiatic, roşiu, roşu, ‹rar› roşcatic, stacojiu, ‹înv. şi reg.› rus[2], ‹reg.› roşcav, roşcău, rui[1], rujan, ruşeţ, ‹înv.› arămui[2]. *Are barba roşcată.* **4** (*despre cai*) alezan, roib, roşu, ‹reg.› roiban, roibat, roşcău. *Tânărul are un cal roşcat nărăvaş.* **5** (*despre ochi*) congestionat, injectat, înroşit, însângerat, roşit, roşu, sângerat[2], ‹rar› sângeros. *Ochii roşcaţi îi trădează oboseala.* **6** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***roşcat-cenuşiu*** = ‹înv. şi reg.› scorţişoriu. *La bluza roşcat-cenuşie se asortează o eşarfă în culori vii.*

roşcătic, -ă adj. **1** (*rar; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roşcat. Roşcovan. Roşiatic. Roşiu. Roşu. **2** (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Bric[1]. Cărămiziu. Fov. Roşcat. Roşiatic. Teracot.

roşcáv, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Bric[1]. Cărămiziu. Fov. Roşcat. Roşiatic. Teracot. **2** (*despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roşcat. Roşcovan. Roşiatic. Roşiu. Roşu. **2** (*despre cai*) v. Alezan. Roib. Roşcat. Roşu.

róşchiţă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Botroş (*Pyrrhula vulgaris*).

róşcov s.m. (*bot.*) **1** *Ceratonia siliqua;* carubier, ‹înv.› carub. **2** (*reg.*) ***roşcov-sălbatic*** v. Glădiţă. Plătică[2] (*Gleditschia triacanthos*).

roşcován, -ă adj. (*despre păr, barbă etc.*) arămiu, roşcat, roşiatic, roşiu, roşu, ‹rar› roşcatic, stacojiu, ‹înv. şi reg.› rus[2], ‹reg.› roşcav, roşcău, rui[1], rujan, ruşeţ, ‹înv.› arămui[2].

roşcovár s.m. (*bot.; reg.*) v. Glădiţă. Plătică[2] (*Gleditschia triacanthos*).

róşcovă s.f **1** (*bot.*) ‹reg.› coarne-de-mare (v. *corn*), cornul-caprei (v. *corn*), păstaică, păstaie, pita-lui-Domnul-Hristos (v. *pită*), pita-lui-Sântion (v. *pită*), pita-lui-Sfântul-Ioan (v. *pită*), ţâţa-caprei (v. *ţâţă*). **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

roşcoviór s.m. (*bot.; reg.*) v. Râşcov. Râşcov-de-brad. Râşcov-de-fag (*Lactarius deliciosus*).

roşculéţe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).
roşeálă s.f. **I 1** roşeaţă, ‹înv. şi reg.› ruşinţă. **2** îmbujorare, împurpurare, roşeaţă, rumeneală, ‹înv. şi pop.› rumeneaţă, ‹ fig.; reg.› rujă. **3** (*mai ales la pl.* ***roşele***; *cosmet.; pop.*) ‹pop.› roşeaţă, rumeneală. *Şi-a cumpărat roşeală pentru a se farda.* **4** (*pop.*) v. Băcan[2]. **II 1** (*med., med. vet.; reg.*) v. Băşicuţă. Bubuliţă. Papulă. Spuzeală. **2** (*fitopat.; reg.*) v. Rugină.
roşeáţă s.f. **I 1** roşeală, ‹înv. şi reg.› ruşinţă. *Aranjamentul floral a fost în aşa fel executat, încât să pună în valoare roşeaţa intensă a trandafirilor.* **2** îmbujorare, împurpurare, roşeală, rumeneală, ‹înv. şi pop.› rumeneaţă, ‹fig.; reg.› rujă. *Pe măsură ce emoţiile cresc, şi roşeaţa feţei devine mai accentuată.* **3** (*cosmet.; pop.*) ‹pop.› roşeală, rumeneală. **4** (*arg.*) v. Aur. **II 1** (*med.; pop.*) v. Erizipel. **2** (*stomat.; pop.*) v. Gingivită. Ulită. **3** (*med.; pop.*) v. Maidism. Pelagră. **4** (*fitopat.; reg.*) v. Rugină.
roşí vb. IV. (*în concurenţă cu „a (se) înroşi”*) **1** refl., tr. a (se) înroşi, a (se) însângera, a sângera, ‹înv. şi reg.› a (se) mohorâţi, ‹reg.› a cruşi, ‹înv.› a crunta, a (se) încrunta, a purpura, a (se) rubina. *Rana i s-a roşit şi sângele a început să se prelingă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori faţa, obrajii lor*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroşi, a (se) învăpăia, a (se) rumeni, ‹înv. şi reg.› a (se) vălvora, ‹înv.› a răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoţie, fetiţa s-a roşit când a urcat pe scenă.* **3** refl. (*despre ochi*) a se congestiona, a se injecta, a se înroşi. *Ochii i s-au roşit din cauză că a lucrat mult la calculator.* **4** refl. (*despre fructe, legume etc.*) a se coace, a se înroşi, a se maturiza, ‹înv.› a dospi. *Cireşele se roşesc la începutul verii.*
roşiátic, -ă adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) bric[1], cărămiziu, fov, roşcat, teracot, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buş[2], roşcav, roşiu, ‹înv.› roşcatic. **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) frez, roşcat, rumeniu, trandafiriu. **3** (*despre păr, barbă etc.*) arămiu, roşcat, roşcovan, roşiu, roşu, ‹rar› roşcatic, stacojiu, ‹înv. şi reg.› rus[2], ‹reg.› roşcav, roşcău, rui[1], rujan, ruşeţ, ‹înv.› arămui[2].
roşiór, -oáră adj., s.f., s.m., s.n. **I** adj. ‹pop.› roşiuţ, roşuţ. *Fata are buzele roşioare.* **II** (*iht.*) **1** s.f. *Scardinius erythrophtalmus*; ocheană (v. *ochean*[2]), ‹reg.› babuşcă-roşie, ochenică, ocheniţă, vârlugă. **2** s.f. (*reg.*) v. Boarcă. Boarţă (*Rhodeus sericeus*). **3** s.m. (*reg.*) v. Boiştean (*Phoxinus phoxinus*). **4** s.f. (*reg.*) ***roşioară-bălană*** v. Babuşcă. Babuşcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*). **III** s.f. (*bot.; reg.*) **1** *Russula vesca*; ‹reg.› pâinea-pământului (v. *pâine*). **2** v. Bujor (*Paeonia officinalis*). **3** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **4** v. Lăptucă. Lăptucă-dulce. Râşcov. Vineţică. Vineţică-cu-lapte (*Lactarius volemus*). **5** (*la pl.* ***roşioare***) v. Ruşuliţă (*Hieracium aurantiacum*). **6** ***roşioară-sălbatică*** v. Mama-păduri (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*). **IV** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Guşă-roşie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*). **V** s.n. sg. (*med.; înv.*) v. Scarlatină.
roşíre s.f. îmbujorare, împurpurare, înroşire, rumenire, ‹rar› erubescenţă, ‹fig.› aburire, aprindere. *Emoţiile i-au provocat roşirea feţei.*
roşít, -ă adj. (*în concurenţă cu „înroşit”*) **1** (*despre oameni sau despre faţa, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroşit, învăpăiat, roşu, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. **2** (*despre ochi*) congestionat, injectat, înroşit, însângerat, roşcat, roşu, sângerat[2], ‹rar› sângeros. **3** (*despre fructe sau legume*) copt[2], înroşit. *Este timpul să fie culese cireşele roşite.*
roşitúră s.f. (*arg.*) v. Aur.
roşíu, -íe adj. **1** (*despre păr, barbă etc.*) arămiu, roşcat, roşcovan, roşiatic, roşu, ‹rar› roşcatic, stacojiu, ‹înv. şi reg.› rus[2], ‹reg.› roşcav, roşcău, rui[1], rujan, ruşeţ, ‹înv.› arămui[2]. **2** (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Bric[1]. Cărămiziu. Fov. Roşcat. Roşiatic. Teracot.
roşiúţ, -ă adj., s.f. **1** adj. (*pop.*) v. Roşior. **2** s.f. (*iht.; reg.*) v. Boiştean (*Phoxinus phoxinus*).
roştéi s.n. (*reg.*) v. Gratie. Vergea. Zăbrea.
róşu, -ie adj., s.n., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) sângeriu, ‹livr.› sangvinolent, ‹reg.› roibat, sângiu, varoş, ‹fig.; rar› sângerat[2], ‹fig.; înv.› sângeratic, sângeros. *Îi place foarte mult culoarea roşie. Şi-a cumpărat o pălărie roşie. La fereastra camerei sunt ghivece cu muşcate roşii.* **2** (*despre metale, obiecte de metal etc.*) incandescent, înroşit. *A însemnat animalul cu un fier roşu.* **3** (*despre oameni sau despre faţa, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroşit, învăpăiat, roşit, rubicond, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii roşii şi mâinile îngheţate au început s-o usture.* **4** (*despre ochi*) congestionat, injectat, înroşit, însângerat, roşcat, roşit, sângerat[2], ‹rar› sângeros. *Ochii roşii îi trădează oboseala.* **5** (*med.; despre oameni*) pletoric, rubicond, sangvin. *Oamenii roşii prezintă pletoră, mai ales la nivelul feţei.* **6** (*despre faţa oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) congestionat, înroşit, ‹fig.; pop.› aprins[2]. *Are faţa roşie din cauza unui puseu de tensiune.* **7** (*despre cai*) alezan, roib, roşcat, ‹reg.› roiban, roibat, roşcău. *Tânărul are un cal roşu nărăvaş.* **8** (*despre păr, barbă etc.*) arămiu, roşcat, roşcovan, roşiatic, roşiu, ‹rar› roşcatic, stacojiu, ‹înv. şi reg.› rus[2], ‹reg.› roşcav, roşcău, rui[1], rujan, ruşeţ, ‹înv.› arămui[2]. *Are barba roşie.* **II** ***roşu-aprins*** = **a** adj., s.n. rumeneală, ‹înv. şi reg.› marmanziu, ‹înv.› focos, vermeliu, ‹fig.› însângerat, sângerat[2], ‹fig.; înv.› sângeros. *Îi întinde un trandafir roşu-aprins. Roşul-aprins al zării încântă privirea*; **b** s.n. magenta. *Şi-a dat unghiile cu roşu-aprins;* ***roşu-deschis*** = **a** adj., s.n. ‹înv. şi reg.› naramzat, narangiu. *Poartă la costumul negru un papion roşu-deschis. Roşul-deschis nu avantajează, la îmbrăcăminte, pe toată lumea*; **b** adj. (*despre vinuri sau despre culoarea lor*) roze, trandafiriu, ‹reg.› ghiurghiuliu, gingirliu, profiriu, ‹înv.› profir. *Savurează paharul cu vin roşu-deschis;* ***roşu-închis*** = **a** adj., s.n. grena, purpuriu, rubiniu, vişiniu, ‹rar› purpuros, ‹pop.› conabiu, ‹înv. şi reg.› marmanziu, porfiriu, purpurat, ‹reg.› ghivergiu, ghivez, ‹înv.› profir, rubinos, vermeliu, ‹turc.; înv.› ghiviziu, ‹fran.; înv.› vermeil. *Şi-a cumpărat un pardesiu roşu-închis. S-a îmbrăcat în roşu-închis*; **b** adj. (*mai ales despre vinuri sau despre culoarea lor*) purpuriu, rubiniu, vişiniu, ‹înv. şi reg.› marmanziu. *La masă au avut un vin roşu-închis*; (*a. plast.*) ***roşu-violet*** s.n. magenta. *Acvamarinul, fucsia, olivul, vernilul şi roşul-violet sunt, în pictură, culori intermediare;* ***roşu-vişiniu*** = **a** adj. ecarlat, stacojiu. *Are un sacou roşu-vişiniu*; **b** s.n. stacojiu. *Roşul-vişiniu o prinde foarte bine.* **III** s.n. **1** (*chim.*) ***roşu de anilină*** = fucsia, fucsină. *Roşul de anilină este o substanţă colorantă roşie, folosită în industria textilă şi a pielăriei, în citologie, bacteriologie, histologie;* ***roşu de Congo*** = ***roşu de fenol*** = fenolsulfonftaleină. *Roşul de Congo este utilizat ca indicator în chimia analitică şi în vopsirea materialelor textile.* **2** (*cosmet.*) ***roşu de buze*** = lipstick, ruj, ruj de buze. *Preferă roşurile de buze în tonuri calde.* **3** (*j. de cărţi*) cupă[2]. *Valet de roşu.* **IV** s.m. **1** (*mai ales la pl.* ***roşii***; *polit.*) bolşevic, comunist, pecerist. *A fost un roşu convins.* **2** (*la pl.* ***roşii***; *în Ev. Med., în Ţara Rom.*) v. Curtean. **V** s.f. (*bot.*) **1** *Lycopersicum esculentum*; pătlăgea, pătlăgea-de-paradis, pătlăgea-galbenă, pătlăgea-roşie, pătlăgică, tomată, ‹reg.› gălăţeană, măr-paradis (v. *măr*[2]), paradaisă. **2** (*la pl.* ***roşii***) v. Limba-boului (v. *limbă*). Miruţă. Otrăţel (*Anchusa officinalis*).
roşulíţă s.f. (*bot.*) = ruşuliţă.
roşúţ, -ă adj., s.f. **I** adj. (*pop.*) v. Roşior. **II** s.f. (*bot.*) **1** *Anagallis caerulea*; ‹reg.› iarba-rândunelei-mici (v. *iarbă*), răcovină, sclipeţ. **2** (*reg.*) v. Scânteioară. Scânteiuţă. Scânteiuţă-roşie (*Anagallis arvensis*).
rotacísm s.n. (*fon.*) **1** rotacizare. *Rotacismul este un fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane intervocalice în „r”.* **2** (*în limba română*) rotacizare. *Rotacismul este un fenomen fonetic dialectal care constă în transformarea lui „n” intervocalic în „r”, în cuvintele moştenite din latină. Rotacismul se păstrează în graiul moţilor.*
rotacizáre s.f. (*fon.*) **1** rotacism. **2** (*în limba română*) rotacism.
rotăn s.n. (*ind. casnică; reg.*) = rodan.
rotăr s.m. ‹reg.› colariu, voagnăr. *Rotarii fac roţi, căruţe, care etc.*
rotáş s.m. (*zool.*) ‹reg.› rudar[3], rudaş[3]. *Rotaşii sunt caii înhămaţi înaintea roţilor, în spatele înaintaşilor.*
rotát, -ă adj. **1** (*despre mişcări*) circular. *Această pasăre are un zbor rotat.* **2** (*despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) bătut[2], bogat, înfoiat, învolt, ‹reg.› revârsat[2], umplut[2]. *I-a adus un buchet de liliac rotat.*
rotatív, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre mişcări, deplasări*) circular, giratoriu. *Cilindrul are o mişcare rotativă. Maşina a făcut o mişcare rotativă.* **2** s.f. (*tipogr.*) presă rotativă. *Rotativa*

este folosită pentru tipărirea publicațiilor de mare tiraj.
rotatór, -oáre adj. rotatoriu.
rotatóriu, -ie adj., s.m. **1** adj. rotator. *Își perie dinții printr-o mișcare rotatorie.* **2** s.m. mușchi rotatoriu (v. *mușchi*[1]). *Rotatoriul permite răsucirea unui os în jurul axei sale.*
rotáție s.f. **1** (*tehn., fiz.*) girație. *Burghiul face o mișcare de rotație.* **2** turație. *Rotația este o mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax. Elicea face un număr foarte mare de rotații pe minut.* **3** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotire, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând rotații largi.* **4** alternanță, alternare, succesiune. *Este obligatorie rotația culturilor pentru a se obține recolte bune.* **5** (*mat.*) rotor. *Rotația este transformarea biunivocă a planului sau a spațiului în el însuși.* **6** (*astron.*) ***rotație diurnă*** = mișcare diurnă. *Rotația diurnă este mișcarea aparentă de rotație a sferei cerești, în jurul axei polilor, care durează o zi siderală.*
rotăreásă s.f. rotăriță. *Rotăreasa este soția rotarului.*
rotărie s.f. rotărit. *A învățat rotăria de la un meșter renumit de roți și de căruțe.*
rotărít s.n. rotărie.
rotărîță s.f. rotăreasă.
rótcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ridiche (*Raphanus sativus*).
rotcól s.n. (*gosp.; reg.*) v. Roabă.
rotí vb. IV. **I 1** refl. (*despre obiecte în mișcare, despre păsări în zbor etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în jurul", „împrejurul"*) a se învârti, ‹pop.› a se rotocoli. *Planetele se rotesc în jurul Soarelui. Stoluri de berze se roteau prin văzduh.* **2** refl. (*despre ființe; adesea determ. prin „pe loc"*) a se răsuci, a se suci[2]. *Se rotea în fața oglinzii pentru a vedea cum îi cade rochia. Câinele se rotește pe loc, încercând să-și prindă coada.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) a (se) întoarce, a (se) învârti, a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. și reg.› a (se) vârti, ‹reg.› a cărica, a (se) rotila, a sprehui[1]. *A rotit cheia în broască și a deschis ușa. Mânerul robinetului se rotește ușor.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a învârti, a răsuci, a rula, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A rotit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **5** tr. (*compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) a învârti, a mânui, a răsuci, ‹pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a purta. *Scrimerul rotește sabia cu multă dibăcie.* **6** (*tehn.; despre două corpuri în contact*) a pivota. **7** refl., tr. (*sub. sau compl. indică păsări ori coada lor*) ‹rar› a (se) înfoia. *Cocoșul se rotește când se află între găini. Păunul și-a rotit coada.* **II** refl. fig. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a se succeda, a urma, ‹fig.› a se derula, a se deșira. *Generațiile se rotesc într-o ordine prestabilită.*
rotícă s.f. (*înv.*) v. Roticea. Roticică. Rotilă. Rotiță.
roticeá s.f. roticică, rotilă, rotiță, ‹înv.› rotică, rotiliță.
roticícă s.f. roticea, rotilă, rotiță, ‹înv.› rotică, rotiliță.
rotíl s.m. (*bot.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*).
rotilă vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) v. Întoarce. Învârti. Răsuci. Roti. Suci[2]. **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășura. Învălătuci. Învârti. Răsuci. Roti. Rula. Suci[2]. Vălătuci.
rotilát, -ă adj. (*reg.*) **1** v. Circular. Rond. Rotund. **2** (*despre paloșe, iatagane etc.*) v. Încovoiat. Îndoit.
rotílă s.f. **1** roticea, roticică, rotiță, ‹înv.› rotică, rotiliță. **2** (*tehn.; la cotiga plugului*) ‹reg.› rotiță. **3** (*la pl.* ***rotile***) patine cu role (v. *patină*[1]), patine cu rotile (v. *patină*[1]), patine pe role (v. *patină*[1]), patine pe rotile (v. *patină*[1]), role, skating. *Cu rotilele te deplasezi pe sol în mișcări asemănătoare cu cele de pe patinoar.* **4** (*reg.*) ‹reg.› oblanic. *Rotila este un suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap.* **5** (*la pl.* ***rotile***; *tehn.; la plug; reg.*) v. Cotigă. Teleagă.
rotilíță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Anemone nemorosa*; floarea-Paștelui (v. *floare*), ‹reg.› floarea-oștilor (v. *floare*), floarea-păsărilor (v. *floare*), floarea-vântului (v. *floare*), găinușă, oiță, papucul-cucului (v. *papuc*), păscuță, păștiță, pâinea-Paștelui (v. *pâine*), puichiță, pupegioi, turculeț, viorea, zlac. **2** (*la pl.*) ***rotilițe-albe*** = **a** *Achillea ptarmica*; rotoțele-albe, ‹reg.› iarba-păduchilor (v. *iarbă*), iarbă-de-strănutat, scânteiuțe-albe (v. *scânteiuță*), strănutătoare; **b** (*reg.*) v. Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*). **II** (*înv.*) v. Roticea. Roticică. Rotilă. Rotiță.
rotíre s.f. **1** întoarcere, întors[1], învârtire, învârtit[1], răsucire, sucire, ‹livr.› convoluție. *Rotirea cheii în broască se face cu dificultate.* **2** cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotit[1], ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol. *În înaltul cerului, un vultur zbura făcând rotiri largi.* **3** (*tehn.*) pivotare, pivotație. **4** (*astron.; înv.*) ***rotire siderală*** v. Perioadă siderală. Revoluție siderală.
rotít[1] s.n. cerc, întoarcere, învârteală, învârtire, învârtit[1], învârtitură, răsucire, roată[1], rotație, rotire, ‹pop.› ocol, rotitură, rotocol.
rotít[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) întors[2], învârtit[2], răsucit[2], sucit[2], ‹rar› contort. *Pe timp de noapte lasă în broască cheia rotită.* **2** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) înfășurat[2], învălătucit, învârtit[2], răsucit[2], sucit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul rotit începe perfect în portbagaj.* **II** fig. (*despre fapte, fenomene, timp, momente ale zilei, ani etc.*) trecător, ‹fig.› rotitor, ‹fig.; rar› lunecător. *Au fost trei ani grei, îndelungi, cu luni veșnic rotite.*
rotitór, -oáre adj. **1** (*despre piese, elemente dintr-un sistem, obiecte etc.*) turnant. *Scena rotitoare permite schimbarea rapidă a decorurilor în timpul unui spectacol.* **2** fig. (*despre fapte, fenomene, timp, momente ale zilei, ani etc.*) trecător, ‹fig.› rotit[2], ‹fig.; rar› lunecător.
rotitúră s.f. (*pop.*) v. Cerc. Întoarcere. Învârteală. Învârtire. Învârtit[1]. Învârtitură. Răsucire. Roată[1]. Rotație. Rotire. Rotit[1].
rotíță s.f. **1** roticea, roticică, rotilă, ‹înv.› rotică, rotiliță. **2** (*la plita sobei*) ‹reg.› cărică, dură, durigă. **3** (*la pinteni*) rozetă. **4** (*tehn.; la sucală; reg.*) ‹reg.› durigă, duriță, garigă, scripete. *Rotița transmite mișcarea circulară a roții la axul pe care se află mosorul.* **5** (*tehn.; la cotiga plugului; reg.*) v. Rotilă.
rotocól, -oálă s.n., s.f., adj. **I** s.n. **1** cerc, ‹rar› armean[1], ‹pop.› colac, ‹fig.; rar› colier. *Piatra aruncată în lac a făcut rotocoale la suprafața apei. Îi place să facă rotocoale de fum când expiră fumul de țigară.* **2** (*pop.*) v. Cerc. Întoarcere. Învârteală. Învârtire. Învârtit[1]. Învârtitură. Răsucire. Roată[1]. Rotație. Rotire. Rotit[1]. **II** s.f. (*la pl.* ***rotocoale***; *bot.; reg.*) **1** v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*). **2** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*). **III** adj. (*pop.*) v. Circular. Rond. Rotund.
rotocolí vb. IV. **1** refl., intr. (*pop.; despre obiecte în mișcare, despre păsări în zbor etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în jurul", „împrejurul"*) v. Învârti. Roti. **2** tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășura. Învălătuci. Învârti. Răsuci. Roti. Rula. Suci[2]. Vălătuci. **3** intr. (*înv.*) v. Înconjura. Ocoli.
rotocolít, -ă adj. (*reg.*) v. Circular. Rond. Rotund.
rotoféi, -éie adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, plin, rotund, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, volonet, ‹fig.› cărnos. *Deși rotofei, copilul este foarte zglobiu. Are obrajii rotofei.* **2** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotund, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam rotofei pentru vârsta lui.* **3** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, musculos, plin, rotund, rotunjit, ‹fig.› cărnos. *Femeia are forme rotofeie.*
rotoghílă s.f. (*pop.*) v. Glob. Sferă.
rotogravúră s.f. (*tipogr.*) rotoheliografie, rotoheliogravură.
rotoheliografíe s.f. (*tipogr.*) rotogravură, rotoheliogravură. *Rotoheliografia este un tipar adânc, cu forme cilindrice de cupru, obținute pe cale fotochimică, folosit pentru revistele în mai multe culori, timbre, reproduceri pentru albume de artă.*
rotoheliogravúră s.f. (*tipogr.*) rotogravură, rotoheliografie.
rotóndă s.f. **1** (*rar*) v. Ring. Ring de dans. **2** (*înv.*) v. Capă.
rotoplán s.n. (*av.*) autogir, avion convertibil, convertiplan, convertoplan. *Rotoplanul poate să decoleze și să aterizeze vertical.*

rotór s.n. (*mat.*) rotație. *Rotorul este transformarea biunivocă a planului sau a spațiului în el însuși.*

rotoțéle s.f. pl. (*bot.*) **1** ***rotoțele-albe*** = **a** *Achillea ptarmica*; rotiliță-albe (v. *rotiliță*), ‹reg.› iarba-păduchilor (v. *iarbă*), iarbă-de-strănutat, ‹reg.› scânteiuțe-albe (v. *scânteiuță*), strănutătoare; **b** *Achillea millefolium*; coada-șoricelului (v. *coadă*), ‹înv. și reg.› prâsnel, ‹reg.› alunele (v. *alunea*), bumbișori-albi (v. *bumbișor*), coada-hârțului (v. *coadă*), coada-sorocinii (v. *coadă*), iarba-oilor (v. *iarbă*), iarba-șoarecelui (v. *iarbă*), sorocină, șorecie, urda-vacii (v. *urdă*); **c** (*reg.*) v. Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*). **2** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*).

rotúlă s.f. **1** (*anat.; la oameni și la unele animale*) patelă, ‹pop.› oul genunchiului (v. *ou*), oușorul genunchiului (v. *oușor*), ‹înv. și reg.› scăfârlie, tuturigă, ‹reg.› nuca genunchiului (v. *nucă*), umărul genunchiului (v. *umăr*). *În cădere și-a fracturat rotula.* **2** (*tehn.*) nucă. *Rotula este folosită la realizarea unor articulații la mașini.*

rotulián, -ă adj. (*anat.*) patelar. *Face un tratament special pentru refacerea tendonului rotulian rupt.*

rotúnd, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** cicloid, circular, orbicular, orbiculat. *Descrie o mișcare rotundă.* **2** circular, rond, ‹rar› cercual, ‹pop.› rotocol, ‹reg.› cercuriu, rotilat, rotocolit. *În mijlocul pieței este un teren rotund cu flori.* **3** sferic, ‹reg.› bumbărat, bumbuliu, bumburat, tărtăneț. *A făcut din zăpadă un bulgăre rotund.* **4** (*impr.; mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) v. Bulbiform. Globular. Orbicular. Sferic. Sferiform. **II** adj. (*mat.; despre numere*) întreg. *Câtul acestei împărțiri este o cifră rotundă.* **III** adj. **1** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) bucălai, bucălat, dolofan, durduliu, grăsuliu, grăsuț, plin, rotofei, ‹fam.; glum.› bufliu, ‹înv. și reg.› brusnat, ‹reg.› bucăliu, dorjenel, durd, vârlav, voloneț, ‹fig.› cărnos. **2** (*în opoz. cu „slab"; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, trupeș, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. **3** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, musculos, plin, rotofei, rotunjit, ‹fig.› cărnos. **4** fig. (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, temperat, ‹fig.› lânced, moale. *Se îndepărtează cu pas rotund.* **IV** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*). **2** (*la pl.* ***rotunde***) v. Corcodel[2]. Corcoduș (*Prunus cerasifera*). **3** (*art.*) ***rotunda-puturoasă*** v. Mușcată[1]. Mușcată-roșie (v. *mușcată[1]*). Mușcată-rotată (v. *mușcată[1]*). Mușcată-roz (v. *mușcată[1]*). Pelargonie (*Pelargonium zonale*).

rotunditáte s.f. (*rar*) **1** v. Rotunjime. **2** v. Rotunjime.

rotundúț, -ă adj. (*reg.*) v. Rotunjel. Rotunjică. Rotunjor.

rotunjeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Rotunjime. **2** v. Rotunjime.

rotunjél, -eá adj. rotunjică, rotunjor, ‹reg.› rotunduț. *Fata are obrazul rotunjel.*

rotunjí vb. IV. **I** tr. **1** ‹reg.› a rătunde. *A rotunjit muchiile scândurii. Olarul rotunjește gura vasului.* **2** (*reg.; compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurta. Tăia. Tunde. **II** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a (se) împlini, a (se) îngrășa, ‹pop.› a se umple, ‹fam.› a se bacceli, a (se) umfla, ‹reg.› a se buftăni, a se bufti, a (se) încăla, a (se) încărna. *În ultimul timp s-a cam rotunjit.* **III** tr. **1** (*compl. indică venituri*) a mări, a spori[1]. *Și-a rotunjit averea de când a intrat în afaceri.* **2** a completa, a complini, a împlini, a întregi, ‹înv. și reg.› a plini, ‹înv.› a completui, a încheia, a ovărși. *Și-a rotunjit suma necesară pentru studii.*

rotunjícă adj. rotunjea (v. *rotunjel*), rotunjoară (v. *rotunjor*), ‹reg.› rotunduță (v. *rotunduț*).

rotunjíme s.f. **I 1** ‹rar› rotunditate, ‹înv.› rotunjeală, rotunjitură. *Fața ei are o rotunjime perfectă.* **2** ‹rar› rotunditate. *Rochia prea strâmtă îi accentua rotunjimea trupului.* **II** ‹înv.› rotunjeală. *Nu a vrut să plătească el taxiul pentru a nu-și știrbi rotunjimea celor 50 de lei.*

rotunjíre s.f. **I** împlinire, îngrășare, îngrășat, ‹reg.› îngrășață, ‹înv.› îngrășătură. *Lipsa unui regim alimentar rațional a avut ca urmare rotunjirea ei.* **II 1** mărire, sporire. *Este evidentă rotunjirea averii după intrarea lui în afaceri.* **2** completare, complinire, împlinire, întregire. *Pentru rotunjirea sumei necesare studiilor a lucrat în vacanță.*

rotunjít, -ă adj. **I** (*în opoz. cu „osos", „slab"; despre corp sau despre părți ale lui*) gras, împlinit, musculos, plin, rotofei, rotund, ‹fig.› cărnos. *Femeia are forme rotunjite.* **II 1** (*despre venituri*) mărit[3], sporit. *A donat spitalului o parte din venitul anual rotunjit.* **2** completat, împlinit, întregit. *A luat marfa după ce a avut suma rotunjită.*

rotunjitúră s.f. (*înv.*) v. Rotunjime.

rotunjór, -ără adj., s.f. **I** adj. **1** rotunjel, rotunjică, ‹reg.› rotunduț. **2** (*fam.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț. **II** s.f. (*bot.*) **1** *Homogyne alpina*; ‹reg.› zgaibă-drăcească. **2** (*reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

rouă vb. I. intr. impers. **1** (*înv. și pop.*) v. Roura. **2** (*meteor.; înv.*) v. Bura. Burnița. Țârâi[1].

róuă s.f. **I** (*bot.*) **1** (*art.*) ***roua-cerului*** = **a** (***roua-soarelui***) = *Drosera rotundifolia*; ‹reg.› rocă[2]; **b** (*reg.*) v. Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*). **2** (*înv.*) ***rouă-dulce*** v. Mana-florilor (v. *mană*). Mană. Nectar. **II** (*meteor.; pop.*) ***rouă înghețată*** v. Chiciură. Promoroacă.

rouós, -oásă adj. (*înv.; despre iarbă, flori, frunze etc.*) v. Înrourat. Rourat.

roură vb. I. **I 1** intr. impers. ‹înv. și pop.› a roua. *Spre dimineață a rourat.* **2** refl. (*despre iarbă, flori, frunze etc.*) a se înroura. *Iarba se rourează în nopțile de vară.* **3** intr. impers. (*meteor.; înv. și pop.*) v. Bura. Burnița. Țârâi[1]. **4** intr. (*înv. și pop.; mai ales despre lichide și picături*) v. Picura. **II** tr. fig. a uda, a umezi. *Lacrimile i-au rourat obrajii.*

rourát, -ă adj. **1** (*despre iarbă, flori, frunze etc.*) înrourat, ‹înv. și pop.› rouros, ‹reg.› rouratic, ‹înv.› rouos. *A rupt din grădină câțiva trandafiri rourați.* **2** fig. (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, ud, umed, umezit[2]. *Se roagă cu ochii rourați.*

rourátic, -ă adj. (*reg.; despre iarbă, flori, frunze etc.*) v. Înrourat. Rourat.

roureálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Bură[1]. Burniță. Burnițeală. Țârâială.

rourícă s.f. (*bot.*) **1** *Glyceria fluitans*; ‹reg.› firuță, firuță-de-baltă, iarbă-dulce, plutitoare (v. *plutitor*), rochia-cerului (v. *rochie*). **2** (*rar*) v. Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*).

rourós, -oásă adj. **1** (*înv. și pop.; despre iarbă, flori, frunze etc.*) v. Înrourat. Rourat. **2** (*în opoz. cu „tulbure"; reg.; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent.

roușoáră s.f. ‹reg.› roută.

roúță s.f. (*reg.*) v. Roușoară.

rovínă s.f. **1** (*geomorf.*) ‹reg.› ropină. *Pământul pe care l-a moștenit nu este bun pentru a-și construi o casă, deoarece este plin de rovine.* **2** (*geomorf., hidrol.; pop.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

róving s.n. (*ind. text.*) semitort. *Rovingul este un produs intermediar obținut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă căreia i s-a aplicat o torsiune parțială înainte de a fi supusă laminării și filării finale.*

roviníș s.n. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› roviniște. *Rovinișul este un loc mlăștinos și râpos.*

roviníște s.f. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› roviniș.

rovinós, -oásă adj. (*pop.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.

roz adj. invar., s.n. **1** adj. invar., s.n. roziu, trandafiriu, ‹rar› rozatic, rumeneală, ‹pop. și fam.› pembe, ‹reg.› rozosin. *Culoarea roz se asortează cu negru. Își îmbracă fetița în roz.* **2** adj. invar. (*despre piele, obraji, buze etc.*) rumen[2], trandafiriu, ‹rar› răsuriu. *Copila are fața roz și ochii scânteietori.*

rozáce s.f. = rozasă.

rozásă (rozáce) s.f. **1** (*a. plast., arhit.*) rozetă. *Rozasa este un motiv decorativ sau un ornament în formă de trandafir.* **2** (*arhit.; la bisericile gotice*) roză, rozetă. *Rozasa este o fereastră circulară de mari dimensiuni deasupra portalurilor, decorată cu vitralii.*

rozátic, -ă adj. (*rar*) v. Roz. Roziu. Trandafiriu.

rózã s.f. **1** (*bot.*) *Rosa*; trandafir, ‹înv. și reg.› rug, rug-de-casă, rug-de-flori, rug-domnesc, ‹reg.› rugar, rujă, rujă-roșie. **2** (*arhit.; la bisericile gotice*) rozasă, rozetă. **3** (*art.; geogr.*) ***roza-vânturilor*** = ‹rar› rozeta-vânturilor (v. *rozetă*). *Roza-vânturilor este o reprezentare grafică, în formă de stea (cu 32 de raze), a direcțiilor punctelor cardinale și a gradațiilor lor intermediare, folosită pentru determinarea direcției și vitezei vântului.*

rozé adj. invar. (*despre vinuri sau despre culoarea lor*) roșu-deschis, trandafiriu, ‹reg.› ghiurghiuliu, gingirliu, profiriu, ‹înv.› profir. *Savurează paharul cu vin roze.*
rozétă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Reseda odorata*; rezedă, ‹reg.› busuioc-domnesc, prescură, prescurea, rachiege, zmeurică, zmeuriță. **2** (*reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** (*reg.; și* ***rozetă-galbenă, rozetă-sălbatică***) v. Rechie. Rezedă (*Reseda luteola*). **4** (*și* ***rozetă-sălbatică***) v. Rechie (*Reseda lutea*). **5** v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*). **II 1** (*a. plast., arhit.*) rozasă. **2** (*arhit.; la bisericile gotice*) rozasă, roză. **3** (*la pinteni*) rotiță. **4** (*tehn.*) pateră. *Rozeta este un element de legătură, de suspensie sau de protecție al unor piese, în formă de guler marginal.* **5** (*art.; geogr.; rar*) ***rozeta-vânturilor*** v. Roza-vânturilor (v. *roză*). **6** (*anat.; arg.*) v. Anus.
rozinchím s.m. (*bot.; reg.*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*).
rozinchínă s.f. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Stafidă. **2** (*reg.*) v. Coacăză. **3** (*reg.*) v. Agrișă.
rozíu, -íe adj., s.n. roz, trandafiriu, ‹rar› rozatic, rumenească, ‹pop. și fam.› pembe, ‹reg.› rozosin.
rozmarín s.m. (*bot.*) **1** *Rosmarinus officinalis*; ‹înv. și reg.› dendru, ‹reg.› mirtân. **2** ***rozmarin-de-munte*** = *Gnaphalium silvaticum*; ‹reg.› mărgică-țepănă, merișor[1]. **3** (*reg.*) v. Lemnul-Domnului (v. *lemn*) (*Artemisia abrotanum*). **4** (*reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **5** (*reg.*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*).
rózosin, -ă adj. (*reg.*) v. Roz. Roziu. Trandafiriu.
rozóvă s.f. (*bot.; reg.*) v. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*).
rrom, rrómă s.m., s.f. = rom[2].
rromaní s.f. (*lingv.*) țigănească (v. *țigănesc*). *Rromani este limba vorbită de țigani.*
rubăn s.n. (*rar*) v. Panglică.
rubárbă s.f. (*bot.*) *Rheum officinale*; revent, ‹reg.› rabarbură.
rúbăț s.n. (*reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură.
rubedénie s.f. (*în opoz. cu „străin”; mai ales fam.*) apropiat, consangvin, consângean, neam, rudă[1], rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge.
rubedemísm s.n. (*peior.*) v. Nepotism.
rubicónd, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rumen[2], rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii rubiconzi și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*med.; despre oameni*) pletoric, roșu, sangvin. *Oamenii rubiconzi prezintă pletoră, mai ales la nivelul feței.*
rubiginós, -oásă adj. (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) brun-roșcat, mahoniu, ruginiu. *Poartă un sacou rubiginos.*
rubíl, -ă adj. (*livr; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Fov. Galben-roșiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu.
rubín s.n., s.m. **1** s.n. (*mineral.*) corindon hialin, ‹înv.› antrax, cărbune, țeilanit, ‹turc.; înv.› iacut. *Rubinul este folosit ca piatră prețioasă și în mecanica de precizie.* **2** s.m. (*bot.; rar*) v. Melogran. Rodier. Rodiu (*Punica granatum*).
rubiná vb. I. tr., refl. (*înv.*) v. Înroși. Însângera. Roși. Sângera.
rubiníu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. grena, purpuriu, roșu-închis, vișiniu, ‹rar› purpuros, ‹pop.› conabiu, ‹înv. și reg.› marmanziu, porfiriu, purpurat, ‹reg.› ghivergiu, ghivez, ‹înv.› profir, rubinos, vermeliu, ‹turc.; înv.› ghiviziu, ‹fran.; înv.› vermeil. *Și-a cumpărat un pardesiu rubiniu. S-a îmbrăcat în rubiniu.* **2** adj. (*mai ales despre vinuri sau despre culoarea lor*) purpuriu, roșu-închis, vișiniu, ‹înv. și reg.› marmanziu. *La masă au avut un vin rubiniu.*
rubinós, -oásă adj. (*înv.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.
rúblă s.f. (*fin.*) ‹înv. și reg.› carboavă, ‹înv.› carboanță, carbovan. *Rubla este unitatea monetară principală în Rusia.*
rublișoáră s.f. (*fin.; pop.*) ‹pop.› rubliță, ‹reg.› rubluliță.
rublíță s.f. (*fin.; pop.*) ‹pop.› rublișoară, ‹reg.› rubluliță.
rublulíță s.f. (*fin.; reg.*) v. Rublișoară. Rubliță.
rubricatúră s.f. liniatură, ‹rar› portativ[1]. *Rubricatura reprezintă ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe colile de hârtie, pe caiete, pe registre etc.*
rúbrică s.f. **I 1** ‹înv.› rigla[1]. *Registrul are mai multe rubrici.* **2** (*înv.*) v. Capitol. Parte. **II** (*înv.*) v. Cerneală roșie (v. *cerneală*[1]).
rucá s.f. (*jur.; turc.; înv.*) v. Plângere. Reclamație.
rucávița s.f. (*bis.*) mânecar, mânecuță, ‹înv.› naracliță. *Rucavițele sunt manșete detașabile, cusute cu fir, purtate de preot cât oficiază slujba.*
ruciulí vb. IV. intr., tr. (*reg.; despre porci; compl. indică pământ, , noroi, gunoi etc.*) v. Râma.
rúcsac s.n. raniță, ‹rar› sac, sac de spate, sac de spinare, ‹reg.› borneu. *Turistul a scos din rucsac un termos cu cafea.*
rudáci s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› rudar[2], rudaș[2].
rudár[1] s.m. lingurar, țigan de vatră, țigan rudar, ‹reg.› rudaș[1]. *Rudarii fac albii, linguri, fuse etc. din lemn.*
rudár[2] s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› rudaci, rudaș[2]. *Rudarul este un berbec de prăsilă.*
rudár[3] s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*la casele țărănești*) v. Culme. **2** s.m. (*zool.*) v. Rotaș.
rudáș[1] s.m. (*reg.*) v. Lingurar. Rudar[1]. Țigan de vatră. Tigan rudar.
rudáș[2] s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› rudaci, rudar[2].
rudáș[3] s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*la casele țărănești*) v. Culme. **2** s.m. (*zool.*) v. Rotaș.
rúdă[1] s.f. **I 1** (*în opoz. cu „străin”*) apropiat, consangvin, consângean, neam, rubedenie, rudenie, ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge. *La nuntă au fost invitate strict rudele.* **2** (*înv.*) v. Familie. Neam. **3** (*înv.*) v. Neam. Popor. Populație. **4** (*înv.*) v. Neam. Seminție. Spiță. **5** (*înv.*) v. Generație. **6** (*înv.*) v. Obârșie. Origine. **II** (*înv. și reg.*) v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate.
rúdă[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Par. Prăjină. **2** v. Drug. **3** v. Băț. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă. **4** (*gosp.*) v. Ciocorvă. **5** (*la casele țărănești*) v. Culme. **6** (*tehn.; la car, căruță, sanie etc.*) v. Oiște. Proțap. **7** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› înaintaș, lăturar, lăturaș, lăturință, lung, lungiș. *Rudele se pun peste capetele curmezișurilor pentru a mări suprafața de încărcare a carului sau a căruței.*
rudă[3] s.f. (*geol.; înv. și reg.*) v. Minereu.
rudăreásă s.f. rudăriță. *Rudăreasa este soția rudarului.*
rudărésc, -éască adj. fig. (*pop.; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Butucănos. Grosolan. Necioplit.
rudăríe s.f. (*miner.; reg.; urmat de determ. care arată felul, natura*) v. Mină[1]. Subteran.
rudăríță s.f. rudăreasă.
rudemí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înrudi.
rudénie s.f. **I 1** înrudire, ‹înv. și reg.› nemotenie, ‹reg.› nemușug. *Gradul lor de rudenie este foarte apropiat.* **2** ***rudenie de sânge*** = înrudire de sânge. *Rudenia de sânge este legătura de consangvinitate între membrii aceleiași familii.* **3** (*în opoz. cu „străin”*) apropiat, consangvin, consângean, neam, rubedenie, rudă[1], ‹înv. și reg.› hereghie, nemotenie, ‹reg.› cimotie, comșie, nat, nemenie, nemet, nemușug, ‹înv.› consânge. **4** (*înv.*) v. Familie. Neam. **5** (*înv.*) v. Neam. Popor. Populație. **6** (*înv.*) v. Neam. Seminție. Spiță. **7** (*înv.*) v. Generație. **II** (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.
rudí vb. IV. refl. (*recipr.*) (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Înrudi.
rudiménț s.n. (*biol.*) organ rudimentar (v. *organ*[1]). *Rudimentul, pe deplin dezvoltat și funcțional la speciile de origine, este în formă atrofiată și fără funcționalitate la speciile actuale.*
rudimentár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) inferior, neevoluat, primitiv, simplu, ‹înv.› prost. *În peșteri trăiesc și specii de animale rudimentare.* **2** (*despre comunități umane*) inferior, înapoiat, nedezvoltat, neevoluat, primitiv, ‹înv.› prost. *În epoca contemporană există încă populații rudimentare.* **3** (*despre oameni sau despre însușiri, manifestări etc. ale lor*) elementar, primitiv. *Este un pesimist rudimentar și brutal.* **4** (*despre existență, trai etc.*) înapoiat, neevoluat, primar, primitiv, sălbatic. *Un trai rudimentar se caracterizează prin simplitatea exigențelor materiale și spirituale.* **II** adj. **1** (*despre obiecte, unelte, instrumente etc.*) primitiv, simplu. *La începuturile civilizației uneltele erau rudimentare.* **2** (*despre construcții, schițe etc.*) grosolan, primitiv, ‹pop.› țărănos. *Și-a construit în curte o bucătărie de vară rudimentară, din scânduri de brad.* **3** (*despre noțiuni,*

judecăți etc.) elementar, primar, simplu. *Unii elevi abia își însușesc noțiunile rudimentare de gramatică.* **4** (*mai ales despre artă*) frust. *Sunt persoane care apreciază arta rudimentară.* **III** adv. (*modal*) grosolan, primitiv. *A creionat rudimentar schița casei.*

rudimentarísm s.n. (*rar*) v. Barbarie. Primitivism. Primitivitate. Sălbăticie.

rudimentarităte s.f. (*rar*) v. Barbarie. Primitivism. Primitivitate. Sălbăticie.

rudíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Înrudire.

rudișoáră s.f. (*pop.*) ‹reg.› rudiță.

rudíță s.f. (*reg.*) **1** v. Rudișoară. **2** (*la car sau la căruță*) v. Hulubă.

rufár s.m. (*com.; reg.*) v. Telal.

rúfă s.f. **I 1** (*mai ales la pl. rufe*) albitură, primeneli (v. *primeneală*), rufărie, schimb, ‹reg.› cămășuțe (v. *cămășuță*), premeniturі (v. *premenitură*). *Rufele au fost duse la spălătorie.* **2** (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **3** (*înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **II** fig. (*pop. și fam.; despec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

rufărie s.f. **1** albitură, primeneli (v. *primeneală*), rufă, schimb, ‹reg.› cămășuțe (v. *cămășuță*), premeniturі (v. *premenitură*). **2** lenjerie, lenjuri. *Poartă numai rufărie scumpă.*

rufét s.n., s.m. (*în trecut; înv.*) **1** s.n. v. Breaslă. Corporație. Tagmă. **2** s.m. v. Breslaș.

rufetáș s.m. (*în trecut; înv.*) v. Breslaș.

rufián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. mijlocitor, proxenet, ‹fam.; peior.› codoș, codoșcă, ‹înv. și reg.› supuitor, votru, ‹reg.› pohoț, vătaf, ‹înv.› geambaș, hotru, pezevenchi, verigaș, votritor, ‹fig.› pește, ‹fig.; reg.› cloță, ‹arg.› ambasador, garid, herghelegiu, nene, papașa, prințesă. *Rufianul intermediază prostituția.* **2** s.m., s.f. cocotă, demimondenă, depravat, desfrânat, destrăbălat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, stricat, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvieștină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, patachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, hușniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› hăitușcă, lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, hurișteloretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palatandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, bașoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cartoafă, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină, fleștură, fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, producătoare (v. *producător*), prăjitoare, puiță, pușcătoare(v. *pușcător*), răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veveriță, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o rufiană.*

rufianésc, -eáscă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, stricat, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, strâmbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață rufianesc.*

rufianísm s.n. proxenetism, ‹fam.; peior.› codoșenie, codoșie, codoșlâc, ‹înv.› pezevenclâc, verigă, verigășie, votrie, ‹latin.; înv.› lenociniu. *Rufianismul este pedepsit prin lege.*

rufós, -oásă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rupt, sfășiat, uzat, zdrențăros, zdrențuit, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. *Pantalonii rufoși au fost reparați de croitor.* **2** (*pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **3** (*pop.; despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

rufulíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

rug s.m., s.n. (*bot.*) **1** s.m. ‹reg.› strug[1]. *Copiii culegeau mure de pe rugii înfloriți a doua oară.* **2** s.m. (*înv. și reg.; și* ***rug-de-munte, rug-de-mure, rug-de-pădure***) v. Mur[1]. Mur-negru (v. *mur*[1]) (*Rubus caesius* și *Rubus plicatus*). **3** s.m. (*înv. și reg.; și* ***rug-de-casă, rug-de-flori, rug-domnesc***) v. Roză. Trandafir (*Rosa*). **4** s.m. (*reg.; și* ***rug-de-câmp, rug-de-măceș, rug-sălbatic, art., rugul-vacii***) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **5** s.m. (*înv. și reg.; și* ***rug-de-munte, rug-de-zmeură, rug-jidovesc, art., rugul-jidovului***) v. Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*). **6** s.m. (*reg.*) v. Iederă-cu-cinci-foi. Viță-americană. Viță-de-Canada. Viță-sălbatică. Viță-sălbatică-americană (*Parthenocissus quinquefolia*). **7** s.m. (*reg.*) v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*). **8** s.n. (*reg.*) v. Curpen. Viță. Vrej. **9** s.m. (*înv.*) v. Mărăcine. **10** s.m. (*înv.*) v. Spin.

rugá[1] vb. I. **I** tr. **1** (*folosit de obicei în formule de politețe*) ‹astăzi rar› a pofti, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv.› a cerca, a poftori, a se smeri. *- Adu-mi, te rog, un pahar de apă! Și-a rugat sora mai mare s-o ajute la lecții.* **2** (*compl. indică oameni*) a invita, a pofti, a solicita. *L-a rugat să colaboreze la noul proiect.* **II** refl. (*relig.; despre oameni*) a se închina, ‹reg.› a se sineca, ‹înv.› a se încresta[2], a se sluji, a vorbi, a vorovi. *Se roagă în fiecare seară.*

rugá[2] vb. I. tr. (*reg.*) v. Împunge. Înghimpa. Înțepa.

rugár s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Salcâm. Salcâm-alb (*Robinia pseudacacia*). **2** v. Roză. Trandafir (*Rosa*).

rugáre s.f. **I 1** (*pop.*) v. Rugă. Rugăminte. **2** (*concr.; reg.*) v. Cerere. Petiție. **II** (*relig.; înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune.

rugát[1] s.n. (*înv.*) v. Cerere. Petiție.

rugát[2]**, -á** adj. (*pop.; despre manifestări ale oamenilor*) v. Implorator. Rugător.

rúgă s.f. **I** rugăminte, ‹rar› rugăciune, ‹pop.› rugare, ‹înv.› regea, regealâc. *Toate rugile ei au fost în zadar. Ruga mea este să te împaci cu prietenul tău.* **II** (*relig.*) **1** închinare, închinăciune, rugăciune, ‹înv. și reg.› ocinaș[2], ‹înv.› închinătură, molenie, molitvă, plâns[1], rugare, rugăminte, voroavă, ‹turc.; înv.› dova. **2** (*reg.*) v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]).

Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). **3** (*mai ales la pl.* ***rugi***; *la creștinii ortodocși; reg.*) v. Denie. **4** (*reg.*) v. Cruce. Troiță. **5** (*reg.*) v. Hram.

rugăciunăr s.n. (*în Biserica Ortodoxă; rar*) v. Molitvelnic.

rugăciúne s.f. **1** (*relig.*) închinare, închinăciune, rugă, ‹înv. și reg.› ocinaș[2], ‹înv.› închinătură, molenie, molitvă, plâns[1], rugare, rugăminte, voroavă, ‹turc.; înv.› dova. *Nimeni nu trebuie deranjat în timpul rugăciunii.* **2** (*rar*) v. Rugă. Rugăminte.

rugămínte s.f. **I 1** rugă, ‹rar› rugăciune, ‹pop.› rugare, ‹înv.› regea, regealâc. **2** cerere, doleanță, solicitare, ‹fam.› poftire, ‹înv. și reg.› poftă. *Nu-i poate satisface această rugăminte.* **3** apel, cerere, solicitare, ‹fam.› strigăt, ‹înv.› apelație, regea, regealâc. *Rugămintea sa pentru ajutorarea sinistraților a dat rezultat.* **II** (*relig.; înv.*) v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune.

rugătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre manifestări ale oamenilor*) implorator, ‹pop.› rugat[2]. *Îi cere cu ton rugător să o ierte. Îi aruncă o privire rugătoare.* **2** s.m., s.f. (*înv.*) v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1].

rugbi (**rugby**) [ragbi, rwigbi] s.n (*sport*) sportul cu balonul oval (v. *sport*). *Jucătorii care practică rugbiul sunt înalți și bine legați.*

rugby s.n. (*sport*) = rugbi.

rúget s.n. (*rar*) v. Muget. Mugit. Răget.

rugí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre unele animale cornute mari*) v. Mugi. Rage. Zbiera.

ruginăre s.f. (*bot.*) *Andromeda polifolia*; ‹reg.› merișoare-sălbatice (*v. merișor*[1]).

rugínă s.f. **I 1** ‹reg.› zgură. *Fierul este atacat de rugină.* **2** (*mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) rablă, ruginătură, vechitură, ‹fam.; glum.› tărăboanță, ‹fam.; deprec.› jaf, știft, ‹reg.› hârb, hleab, răbăgie, rebeagă, roajbă, șotroagă, ‹arg.› jeg, răgălie. *Păstrează toate ruginile în boxă. Are o rugină de mașină.* **3** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **4** fig. (*în opoz. cu „progresist”; deprec.*) v. Înapoiat. Medieval. Retrograd. Troglodit. **II** (*fitopat.*) ‹înv. și reg.› pălitură, ‹reg.› mucegai, rodie[2], rodină[2], roșeală, roșeață. *Rugina este o boală infecțioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene.* **III** (*bot.*) **1** *Juncus inflexus*; ‹reg.› spetează. **2** *Juncus effusus*; ‹reg.› iarba-mlaștinii (v. *iarbă*), părul-porcului (v. *păr*), spetează, spetie, țipirig[1]. **3** *Juncus conglomeratus*; ‹reg.› pipirig. **4** *Senecio jacobaea*; ‹reg.› cruguliță, lemn-sfânt. **5** *Luzula pilosa*; mălaiul-cucului (v. *mălai*), ‹reg.› horști, iarba-mlaștinii (v. *iarbă*), papură-flocoasă, părasin, păuniță, spetează.

ruginí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*chim.; compl. sau sub. indică metale ori obiecte din metal*) a (se) cocli, a (se) oxida, a (se) patina, ‹reg.› a (se) căldări, a (se) mucezi. *Aerul ruginește fierul. Aurul și platina sunt metale care nu se ruginesc.* **2** intr. (*despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprinde. Fermenta. Încinge[1]. **II** intr., refl. fig. **1** (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se dezactualiza, a se învechi, a se perima, ‹fig.› a se răsufla. *Unele obiceiuri s-au ruginit.* **2** (*mai ales deprec.; despre oameni sau despre mintea, judecata etc. lor*) ‹fig.› a mucegăi, a mucezi, a putrezi. *Ruginește într-un sat uitat de lume. Mintea i s-a ruginit de atâta incultură.*

ruginíre s.f. coclire, oxidare, oxidație. *Oxigenul atmosferic este cauza ruginirii unor metale.*

ruginít, -ă adj. **1** (*chim.; despre metale sau despre obiecte din metal*) coclit, oxidat, ‹înv. și pop.› ruginos, ‹reg.› muced, șiclit. *A aruncat suportul din fier ruginit.* **2** fig. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], vetust, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare ruginită.*

ruginitúră s.f. (*mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) rablă, rugină, vechitură, ‹fam.; glum.› tărăboanță, ‹fam.; deprec.› jaf, știft, ‹reg.› hârb, hleab, răbăgie, rebeagă, roajbă, șotroagă, ‹arg.› jeg, răgălie.

ruginíță s.f. (*bot.*) **1** *Asplenium ruta muraria*; ‹reg.› feriguță, spinarea-lupului (v. *spinare*). **2** *Asplenium trichomanes*; strașnic, ‹reg.› acul-pământului (v. *ac*), dorul-Maicii-Preciste (v. *dor*), ferigă-mărunță, ferigă-sălbatică, ferigea, ferigea-vărgată, ferigea-vânătă, feriguță, părul-doamnei (v. *păr*), părul-Maicii-Domnului (v. *păr*), pocitoc, teișor.

ruginíu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. arămiu, fov, galben-roșiatic, hiacint, oranj, portocaliu, ‹livr.› rubil, ‹pop.› morcoviu, ‹înv. și reg.› naramzat, narangiu, ‹reg.› rigi, ‹înv.› peratic, turungiu. *A îmbrăcat un costum ruginiu. Ruginiul cămășii nu se asortează cu sacoul.* **2** adj. (*despre culori, obiecte, lucruri etc.*) brun-roșcat, mahoniu, rubiginos. *Poartă un sacou ruginiu.*

ruginós, -oásă adj. (*chim.; înv. și pop.; despre metale sau obiecte din metal*) v. Coclit. Oxidat. Ruginit.

rugós, -oásă adj. **1** (*despre suprafețe, ziduri etc.*) granulos, grunjos, grunzuros, zgrunțuros, ‹pop.› zgrăbunțos, zgrunțos, zgrunțuit, ‹reg.› zdrobunțos. *Suprafața peretelui este rugoasă pentru că nu a fost bine finisată.* **2** (*despre materii, materiale etc.*) aspru, scorțos, zgrunțuros, ‹rar› grunzuros, zgrunțuit, ‹reg.› orozan, orozănos. *Lemnul negeluit este rugos.*

rugozitáte s.f. (*tehn.*) asperitate, aspreală, asprime. *A determinat rugozitatea suprafeței lemnului cu ajutorul unui profilometru.*

rugulét s.m. (*bot.*) rugușor, ruguț, ‹pop.› ruguș, rugușel, ruguțel. *A rupt un ruguleț plin de mure.*

rugulíță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).

rugumăşcă s.f. (*reg.*) v. Rumegătură. Rumeguș.

rugúș s.m. (*bot.; pop.*) v. Ruguleț. Rugușor. Ruguț.

rugușél s.m. (*bot.; pop.*) v. Ruguleț. Rugușor. Ruguț.

rugușór s.m. (*bot.*) ruguleț, ruguț, ‹pop.› ruguș, rugușel, ruguțel.

rugúț s.m. (*bot.*) ruguleț, rugușor, ‹pop.› ruguș, rugușel, ruguțel.

rugutél s.m. (*bot.; pop.*) v. Ruguleț. Rugușor. Ruguț.

rui[1] adj. invar. (*reg.; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roșcat. Roșcovan. Roșiatic. Roșiu. Roșu.

rui[2] s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocârlan (*Galerida cristata*). **2** v. Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

rui[3] s.m. (*bot.; reg.*) v. Scumpie[1] (*Cotinus coggygria*).

ruín s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***ruin-alb***) *Succisa pratensis*; ‹reg.› călugărișoară, floarea-văduvelor (v. *floare*), mușcatul-dracului (v. *mușcat*), șopârlaiță. **2** (*reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*).

ruínă vb. I. **I** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a ruinat cu timpul. Igrasia a ruinat chiliile mănăstirii.* **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a sărăci, a scăpăta, a (se) strâmtora, ‹fig.› a (se) speti, a (se) toca, a (se) usca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până s-a ruinat. Jocurile de noroc l-au ruinat.* **2** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au ruinat plămânii.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) distruge, a (se) nenoroci, a (se) prăpădi, ‹fig.› a (se) mânca, a (se) mina, a naufragia, ‹fig.; pop.› a se rupe, ‹fig.; fam.› a termina. *Consumul excesiv de droguri l-a ruinat. Se ruinează din cauza băuturii.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) învechi, a (se) strica, a (se) uza, ‹fig.› a îmbătrâni, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări. *Intemperiile au ruinat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au ruinat.* **5** tr. a compromite, a periclita, a primejdui. *Ploile excesive și de lungă durată ruinează recolta.*

ruinăre s.f. **I** dărăpănare, degradare, deteriorare, măcinare, părăginire, stricare. *Ruinarea conacului s-a produs în timp.* **II** fig. **1** sărăcire, scăpătare, ‹fig.› eversiune. *Ruinarea lui s-a produs din cauza jocurilor de noroc.* **2** distrugere, ‹fig.› minare. *Emoțiile și supărările repetate duc la ruinarea sănătății.* **3** ‹fig.›

dezastru, distrugere, naufragiu, ruină. *Orice societate merge spre ruinare dacă nu sunt stopate corupția și nepotismul.*

ruinát, -ă adj. **I** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, rărtuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul ruinat a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) sărăcit, scăpătat[2]. *Omul de afaceri ruinat a avut o tentativă de suicid. Persoanele ruinate trăiesc în mari privațiuni.* **2** ‹fig.› distrus, minat, ‹fig.; fam.› terminat[2]. *Are nervii ruinați din cauza supărărilor repetate.* **3** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, învechit, stricat, uzat, vechi[2], ‹fig.› îmbătrânit, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit. *Fotoliile ruinate au fost reparate.*

ruínă s.f. **1** dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, paragină, prăbușitură, resturi (v. *rest*), surpătură, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o ruină.* **2** fig. ‹fig.› dezastru, distrugere, naufragiu, ruinare.

ruinátor, -oáre adj. (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distructiv, distrugător, nimicitor, pustiitor, zdrobitor, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost ruinător pentru țară.*

ruinătúră s.f. (*reg.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură.

ruinós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor.

ruj s.n. (*cosmet.; și* ***ruj de buze***) lipstick, roșu de buze. *Preferă rujurile de buze în tonuri calde.*

rujalmă (**rujulmă**) s.f. (*bot.; reg.*) v. Nalbă. Nalbă-de-grădină. Nalbă-mare-de-grădină. Nalbă-roșie (*Althaea rosea*).

ruján, -ă adj. (*reg.; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roșcat. Roșcovan. Roșiatic. Roșiu. Roșu.

rújă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Sedum rosea*; ‹reg.› arșinic-de-cățun, barba-lupului (v. *barbă*), curechi-de-stâncă, durzăuaș, iarba-ciutei (v. *iarbă*), iarba-tunului (v. *iarbă*), iarba-urechii (v. *iarbă*), roșățică, urechelniță, varză-de-stâncă, verzișoară (v. *verzișor*), viorea. **2** (*reg.; și* ***rujă-bujă, rujă-bujă-roșie, rujă-de-Rusalii, rujă-mare, rujă-roșie***) v. Bujor (*Paeonia officinalis*). **3** (*reg.*) v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum chemaecistus* și *Helianthemum vulgare*). **4** (*reg.*) v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum alpestre* și *Helianthemum rupifragum*). **5** (*reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **6** (*reg.; și* ***rujă-întunecată, rujă-neagră***) v. Nalbă. Nalbă-de-grădină, Nalbă-mare-de-grădină. Nalbă-roșie (*Althaea rosea*). **7** (*reg.; și, art.,* ***ruja-munților, ruja-stâncilor***) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **8** (*reg.; și* ***rujă-roșie***) v. Roză. Trandafir (*Rosa*). **9** (*reg.*) ***rujă-de-deal*** = ***rujă-floare-mare*** v. Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*); ***rujă-de-toamnă*** v. **a** Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*); **b** Brândușa-morților (v. *brândușă*). Brânduș. Brânduș. Brândușă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*); ***rujă-de-toamnă*** = ***rujă-vânătă*** v. **a** Aster. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*); **b** (*și, la pl.,* ***ruji-de-toamnă***) Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*); (*art.*) ***ruja-soarelui*** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*); (*la pl.*) ***ruji-albe*** v. Călin (*Viburnum opulus*); ***ruji-de-paie*** v. Flori-de-paie (v. *floare*). Imortelă. Nemuritoare (v. *nemuritor*) (*Helichrysum bracteatum*); ***ruji-galbene*** v. Mărită-mă-mamă (*Rudbeckia laciniata*); ***ruji-mici*** v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **II** fig. (*reg.*) v. Îmbujorare. Împurpurare. Roșeală. Roșeață. Rumeneală.

rujámbújă s.f.(*reg.*) v. Bujor (*Paeonia officinalis*).

rújdă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› bulicher, buzdură, cioarsă, rujdulă. *Are o rujdă cu care nu poate tăia nici măcar pâine.* **2** (*constr.*) v. Cocioabă.

rujdí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgâria.

rujdúlă s.f. (*reg.*) ‹reg.› bulicher, buzdură, cioarsă, rujdă.

rujeólă s.f. (*med.*) pojar, ‹pop.› foc-viu, luat-de-vânt (v. *luat*[1]), luat-din-vânt (v. *luat*[1]), ‹înv. și reg.› vărsat de copii, vărsat mic, ‹reg.› cochinadă, cori, cozace, mârced, pârpor, rapor, vărsat mărunt, vărsat roșu, vărsat spoit, vărsat spuzit, zăpor[2], ‹înv.› iler, morbili, vărsat pătat. *Rujeola este o boală contagioasă, caracterizată prin apariția unor pete roșii pe piele.*

rujét s.n. (*med. vet.*) ‹pop.› brâncă[1]. *Rujetul este o boală infecțioasă a porcilor, caracterizată prin apariția unor pete roșii pe piele.*

rujinéi s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

rujinícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** (*la pl.*) ***rujinici-de-munte*** v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).

rujioáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bujor (*Paeonia officinalis*). **2** v. Bujor-românesc (*Paeonia peregrina*).

rujíță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **2** (*la pl.* ***rujițe***) v. Crăișor. Crăiță. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).

rujmulí vb. IV. intr., tr. (*reg.; despre porci; compl. indică pământ, noroi, gunoi etc.*) v. Râma.

rujniceá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** v. Răsură[1] (*Rosa gallica*).

rujnicúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

rujoáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

rujulmă s.f. (*bot.; reg.*) = rujalină.

rujuliță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** v. Vulturică (*Hieracium pilosella*). **3** v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).

rujúță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** (*art.*) ***rujuța-soarelui*** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

rulă vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a învârti, a răsuci, a roti, a suci[2], a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A rulat strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **2** (*compl. indică aluat*) a învârti, a suci[2]. *A rulat foaia de plăcintă și a pus-o în tavă.* **3** (*cinemat.; compl. indică filme*) a se juca, a se proiecta. *Săptămâna viitoare va rula, la cinematograf, un film american.*

ruládă s.f. (*arg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

ruláre s.f. (*cinemat.*) proiectare. *Rularea filmului american este programată pentru săptămâna viitoare.*

rulétă s.f. (*j. de noroc*) ‹arg.› roată[1]. *A pierdut o sumă foarte mare la ruletă.*

rulótă s.f. (*transp.*) casă-remorcă (v. *casă*[1]), ‹engl.› camping-trailer. *Au vizitat multe țări cu autoturismul la care au atașat o rulotă.*

rulóu s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. care indică materialul, felul etc.*) sul. *Pe masa arhitectului sunt o mulțime de rulouri de planuri. A cerut farmacistei un rulou de tifon.* **2** jaluzea, persiană, stor, transperant, ‹rar› roletă, voleu. *Vara, când soarele este arzător, se trag rulourile la ferestre.*

rumân s.m. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) = român.

rumâní vb. IV. intr., tr. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) = români.

rumânie s.f. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) = românie.

rumâníme s.f. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) = românime.

rúmeg s.n. (*fiziol.; la animalele rumegătoare; reg.*) v. Mericism. Rumegare. Rumegat[1]. Ruminare. Rumințe.

rumegă vb. I. **1** intr. (*fiziol.; despre animalele rumegătoare*) a remastica, a rumina. *Vacile rumegă în grajd.* **2** tr. (*deprec.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Consuma[1]. Mânca. **II** intr. fig. ‹fig.› a digera, a rumina. *A rumegat îndelung vorbele lui.*

rumegálă s.f. (*înv.*) v. Rumegătură.

rumegáre s.f. **1** (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticare, remasticație, rumegat[1], ruminare, rumințe, ‹reg.› rumeg. **2** (*deprec.*) v. Consumare. Mâncare. Mâncat[1].

rumegát[1] s.n. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticare, remasticație, rumegare, ruminare, rumințe, ‹reg.› rumeg.

rumegát[2]**, -ă** adj. fig. ‹fig.› digerat. *Ideea rumegată a fost pusă în practică.*

rumegătoáre s.f. (*reg.*) **1** v. Rumegătură. Rumeguș. **2** (*anat.*) v. Stomac. **3** (*bot.*) v. Păducheriță (*Lepidium ruderale*).

rumegătúră s.f. **1** ‹înv.› rumegală. *Rumegătura este hrana rumegată de vite.* **2** rumeguș, ‹rar› făină de lemn, ‹reg.› mozol[2], pleavă de lemn, rant, rugumașcă, rumegătoare, scamă, tărâțar, tărâță, tărâță de lemn. **3** (*anat.; reg.*) v. Stomac.

rumegúș s.f. **1** rumegătură, ‹rar› făină de lemn, ‹reg.› mozol[2], pleavă de lemn, rant, rugumașcă, rumegătoare, scamă, tărâțar, tărâță, tărâță de lemn. *Pe gheață s-a împrăștiat nisip amestecat cu rumeguș, pentru a se preveni alunecarea.* **2** (*anat.; reg.*) v. Stomac.

rumeiór, -oáră adj., s.f. **1** adj. (*despre obraji sau, p. ext., despre oameni*) rumenel, ‹reg.› rumenuț. **2** s.f. (*bot.; reg.*) v. Cârmâz (*Phytolacca americana*).

rumejínă s.f. (*meteor.; reg.*) ‹reg.› rumejuie. *Rumejina este o ploaie de scurtă durată.*

rumejúie s.f. (*meteor.; reg.*) ‹reg.› rumejină.

rúmen[1] s.n. (*anat.; la animalele rumegătoare*) burduhan, ierbar. *Rumenul este primul dintre cele patru compartimente ale stomacului.*

rúmen[2]**, -ă** adj. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumenit, ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. *Obrajii rumeni și mâinile înghețate au început s-o usture.* **2** (*despre piele, obraji, buze etc.*) roz, trandafiriu, ‹rar› răsuriu. *Copila are fața rumenă și ochii scânteietori.*

rumeneálă s.f. **I 1** îmbujorare, împurpurare, roșeală, roșeață, ‹înv. și pop.› rumeneață, ‹fig.; reg.› rujă. *Pe măsură ce emoțiile cresc, și rumeneala feței devine mai accentuată.* **2** roșu-aprins. *Rumeneala zării încântă privirea.* **3** (*rar*) v. Roz. Roziu. Trandafiriu. **4** (*mai ales la pl.* ***rumenele****; cosmet.; pop.*) ‹pop.› roșeală, roșeață. *Și-a cumpărat rumenele pentru a se farda.* **5** fig. căldură, dogoare. *Stă cu ușa sobei deschisă pentru a simți rumeneala jăraticului.* **II** (*bot.*) **1** *Potentilla procumbens*; ‹reg.› roibă. **2** (*reg.*) v. Cârmâz (*Phytolacca americana*). **3** (*reg.*) v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*). **4** (*la pl.* ***rumenele****; reg.*) v. Garanță. Orcanetă. Otrățel. Pațachină[1]. Roibă (*Rubia tinctorum*).

rumeneáță s.f. (*înv. și pop.*) v. Îmbujorare. Împurpurare. Roșeală. Roșeață. Rumeneală.

rumenél, -eá adj. (*despre obraji sau, p. ext., despre oameni*) rumeior, ‹reg.› rumenuț.

rumení vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori fața, obrajii lor; adesea determ. prin „la față”*) a (se) îmbujora, a (se) împurpura, a (se) înflăcăra, a (se) înfoca, a (se) înroși, a (se) învăpăia, a (se) roși, ‹înv. și reg.› a (se) vălvora, ‹înv.› a răsura, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) aprinde, a (se) arămi, a (se) încinge[1], a înflori, ‹fig.; înv.› a (se) arămui[1]. *De emoție, fetița s-a rumenit la față când a urcat pe scenă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică anumite alimente, mâncăruri care se coc*) ‹reg.› a (se) făța, a (se) prinde. *Cozonacii s-au rumenit foarte frumos.* **3** tr. (*reg.; compl. indică alimente*) ‹reg.› a pripi, a răpi. *A rumenit frigăruile pe grătar.* **II** tr., refl. (*pop.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.*) v. Face. Farda. Machia.

rumeníre s.f. îmbujorare, împurpurare, înroșire, roșire, ‹rar› erubescență, ‹fig.› aburire, aprindere. *Emoțiile i-au provocat rumenirea feței.*

rumenít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) îmbujorat, împurpurat, înroșit, învăpăiat, roșit, roșu, rubicond, rumen[2], ‹fig.› aburit, aprins[2], încins[2], înflorit. **2** (*pop.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].

rumeníu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) frez, roșcat, roșiatic, trandafiriu. *Îi place foarte mult culoarea rumenie.*

rumenúț, -ă adj. (*reg.; despre obraji sau, p. ext., despre oameni*) v. Rumeior. Rumenel.

rumená vb. I. intr. **1** (*fiziol.; despre animalele rumegătoare*) a remastica, a rumega. *Vacile rumină în grajd.* **2** fig. ‹fig.› a digera, a rumega. *A ruminat îndelung vorbele lui.*

rumináre s.f. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticare, remasticație, rumegare, rumegat[1], ruminație, ‹reg.› rumeg.

ruminăție s.f. (*fiziol.; la animalele rumegătoare*) mericism, remasticare, remasticație, rumegare, rumegat[1], ruminare, ‹reg.› rumeg.

rummy s.n. [ˈramɪ] (*j. de noroc*) pietre (v. *piatră*). *Seara aceasta și-au propus să joace rummy.*

rumoáre s.f. **1** zgomot, zvon[1]. *Cuvintele lui au produs rumoare și agitație în sală.* **2** (*rar*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1].

runc s.n. (*pop.*) v. Curătură.

rúncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mușcată[1] (*Pelargonium odoratissimum*).

runcuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică terenuri împădurite*) v. Livezi.

runculí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică terenuri împădurite*) v. Livezi.

rúndă s.f. (*sport*) repriză. *Boxerul a fost făcut knockout încă din prima rundă. În turneul internațional de șah s-au disputat opt runde.*

rúpe vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte dure*) a (se) frânge, ‹pop.› a (se) curma, ‹reg.› a (se) ciumpăvi, a (se) hăbuci, a lomi, ‹înv.› a înfrânge. *A rupt bățul în două. Lama cuțitului s-a rupt.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică corpuri ori suprafețe dure, solide*) a (se) sparge. *I s-a rupt smalțul unui dinte când a încercat să crape coaja unei alune. A rupt cu un par țurțurii formați la streașina casei.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) a (se) distruge, a (se) sfărâma, a (se) strica, ‹înv.› a vătăma. *Râul învolburat a rupt digul care proteja localitatea.* **4** refl. (*despre lucruri, materiale etc.*) a ceda, a se frânge. *Acoperișul s-a rupt sub greutatea zăpezii. Cablurile electrice s-au rupt din cauza vântului puternic.* **5** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se nărui, a se prăbuși, a se prăvăli, a se scufunda, a se surpa, ‹pop.› a se ponorî, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se rupă în urma revărsărilor repetate.* **6** refl. (*despre coarde, cabluri, fire etc. în tensiune, suprasolicitate, uzate*) a pocni, a plesni. *O coardă de la chitară s-a rupt. I s-a rupt șnurul de la corset.* **7** refl. (*despre haine, obiecte elastice etc.; de obicei cu determ. cauz.*) a crăpa, a plesni, ‹fam.› a pocni. *Fusta i s-a rupt din cauză că s-a îngrășat.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) găuri, a (se) sfâșia, a (se) uza, a (se) zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) flenduri, ‹reg.› a (se) deșhăma. *Pantalonii i s-au rupt în genunchi.* **9** refl. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a se jerpeli, a se zdrențui. *Multe dintre haine i s-au rupt.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) a (se) ferfeniți, a sfârteca, a (se) sfâșia, a (se) zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) spinteca, ‹pop.› a (se) hârtăni, ‹fam.› a (se) vărzui. *Cei doi băieți și-au rupt cămășile în timpul bătăii. Coperțile cărții s-au rupt.* **11** tr. (*compl. indică materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) a sfâșia, a spinteca, ‹livr.› a lacera, ‹înv.› a sparge. *A rupt un cearșaf uzat pentru a face cârpe de praf* **12** tr. (*compl. indică foile unei cărți, ale unui caiet etc.*) a desfoia, a desprinde, a scoate, a separa. *A rupt câteva file din album.* **13** tr. (*compl. indică dinții unei perii de sârmă, ai unei roți dințate etc.*) a edenta, a scoate, a smulge. *A rupt aproape toți dinții periei după ce a frecat dușumeaua.* **14** tr. (*compl. indică flori, frunze etc.*) a culege. *A rupt din grădină câteva brânduțe.* **15** tr. (*compl. indică lăstari, frunze sau petale ale unei plante, ale unei flori etc.*) a desfoia, a smulge, ‹fig.› a ciupi. *Rupe cu grijă frunzele uscate ale florilor din glastre.* **16** tr. (*med., med. vet.; compl. indică oase sau părți ale corpului, în special membre*) a fractura, a frânge. *A căzut și și-a rupt piciorul. I-a prins degetele în ușă și i-a rupt o falangă.* **17** tr. (*despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a sfârteca, a sfâșia, ‹livr.› a lacera, ‹înv. și reg.› a murseca, ‹reg.› a corbi, ‹înv.› a deșira. *Lupii înfometați au rupt mai multe oi. Un câine i-a rupt mâna.* **18** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente care alcătuiesc un tot, un ansamblu*) a (se) desprinde, a (se) detașa, a (se) separa, ‹reg.› a se dezvoca. *A rupt așchii groase din trunchiul de copac tăiat. I s-a rupt unghia de la un deget din cauza infecției.* **19** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) despărți, a (se) desprinde, a (se) detașa, a (se) izola, a (se) separa, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. și reg.› a (se) dezbășcălui, ‹reg.› a dezbășcășî, a (se) dezbășcășui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2], a periorisi. *A fost nevoit să se rupă de grup din cauza unei neînțelegeri.* **20** tr. (*la anumite j. de cărți; rar; compl. indică cărțile de joc*) v. Tăia. **21** tr. (*înv. și pop.; despre oameni; urmat de un vb. la inf sau la conjunct.*) v. Începe. Porni. Prinde. **22** tr. (*reg.*) v. Spune. Vorbi. Zice. **23** tr. (*înv.; compl. indică bunuri, obiecte posedate de cineva*) v. Jefui. Prăda. Răpi. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică legături matrimoniale*) ‹fig.› a desface, a strica, ‹fig.; înv.› a despărți. *A rupt logodna pentru că nu era pe deplin hotărâtă.* **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică relații sociale, politice,*

diplomatice etc.) ‹fig.› a (se) strica. *Cele două țări au rupt relațiile diplomatice. Prietenia lor s-a rupt din cauza convingerilor politice opuse.* **3** tr. a curma, a întrerupe, ‹fig.› a frânge, a sparge. *Nu a mai putut suporta și a rupt tăcerea.* **4** refl. (recipr.) (*despre oameni*) a se depărta, a se îndepărta, a se înstrăina, ‹fig.› a se răci. *După căsătorie, băiatul s-a rupt de familia lui. Mulți tineri s-au rupt de țara lor natală. Nu s-au văzut de multă vreme și s-au rupt unul de altul.* **5** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a îmbucătăți, a îmbuca, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹fig.› a tăia. *Și-a rupt proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) sciziona, a (se) separa. *A reușit să rupă partidul în două grupări. Colectivul s-a rupt în două tabere.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl rupe. S-a rupt studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **8** tr. (*compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) a încălca, a nesocoti, ‹fig.› a silui, ‹fig.; înv.› a vătăma. *A rupt jurământul și a divulgat secretul.* **9** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Distruge. Mânca. Mina. Naufragia. Nenoroci. Prăpădi. Ruina. **10** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Arde. Frige. **11** tr., refl. (*înv.; despre oameni sau despre chipul, ochii lor*) v. Adumbri. Cerni. Înnegri. Înnegura. Înnora. Întrista. Întuneca. Mâhni. Mohorî. Posomorî. Umbri.

rúpere s.f. **I 1** frângere, ‹înv.› înfrângere. *Cuțitul a fost aruncat după ruperea lamei.* **2** spargere. *Încercarea de a crăpa o alună între dinți a fost cauza ruperii smalțului unui dinte. Prin ruperea țurțurilor de la streșinile caselor se previn accidente.* **3** jerpelire, zdrențuire. *Vechimea și purtarea îndelungată explică ruperea paltonului.* **4** ferfenițire, sfârtecare, sfâșiere, zdrențuire, ‹pop. și fam.› spintecare, spintecat[1], ‹pop.› hărtănire. *Ruperea cămășilor celor doi băieți s-a produs în timpul bătăii.* **5** sfâșiere, spintecare, spintecat[1], ‹livr.› lacerare, lacerație. *Prin ruperea cearșafului uzat și-a făcut cârpe de praf* **6** desfoiere, desprindere, scoatere, separare. *Ruperea unor file din album a fost o greșeală.* **7** (*med., med. vet.*) fracturare, frângere. *Și-a luat concediu medical în urma ruperii piciorului.* **8** despărțire, desprindere, detașare, izolare, separare, separație, ‹livr.› dirempțiune, ‹înv. și reg.› despărțenie, ‹reg.› dezbășcășuială, ‹înv.› despărțeală, despărticiune, despărțime, despărțitură. *Ruperea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **II** fig. **1** ‹fig.› desfacere, stricare. *Neînțelegerile dintre tineri au dus la ruperea logodnei lor.* **2** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹fig.› tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă ruperea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

rupéstru, -ă adj. (*a. plast.; despre picturi*) parietal. *Picturile rupestre se păstrează din trecut pe pereții peșterilor sau pe stânci.*

rupía s.f. (*bot.*) ață-de-mare (*Ruppia maritima*).

rupt, rúptă adj. **I 1** (*despre obiecte dure*) frânt, ‹reg.› lomit. *Bețele rupte sunt puse pe foc.* **2** (*despre construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) distrus, sfărâmat, stricat, ‹înv.› smăcinat. *Digurile rupte au fost refăcute după retragerea apelor.* **3** (*despre coarde, cabluri, fire etc. în tensiune, suprasolicitate, uzate*) plesnit[2]. *A înlocuit coarda ruptă a chitarei.* **4** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rufos, sfâșiat, uzat, zdrențăros, zdrențuit, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. *Pantalonii rupți au fost reparați de croitor.* **5** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) flenduros, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop.› rufos, zdrențos, ‹reg.› cotrențos, felegos, rânticos, ronghioș, strămătos, ‹deprec.› hănțuit, ‹fig.› răpciugos. *Mulți săraci poartă haine rupte. Un om rupt și murdar cerșea la un colț de stradă.* **6** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) jerpelit, peticit[2], zdrențăros, zdrențuit, ‹pop.› pirpiriu, ‹înv. și reg.› bulendros, ‹reg.› lățos, plotogărit, plotojit, ronghioș, ‹glum.› obosit, ‹fig.› răpciugos. *Costumul rupt trebuie aruncat. Bătrânul rupt inspiră milă când îl vezi.* **7** (*despre materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) sfâșiat, spintecat[2], ‹livr.› lacerat, ‹înv.› spart[2]. *Din cearșaful rupt a făcut cârpe de praf.* **8** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) ferfenițit, sfârtecat, sfâșiat, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hărtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos. *Cămășile rupte nu au mai putut fi reparate. Cartea are coperțile rupte.* **9** (*despre obiecte de încălțăminte*) uzat, ‹înv.› spart[2]. *Când merge la pescuit, își ia niște bocanci rupți.* **10** (*med., med. vet.; despre oase sau despre părți ale corpului, în special despre membre*) fracturat, frânt. *Nu poate merge la serviciu din cauza piciorului rupt.* **11** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) sfârtecat, sfâșiat, ‹livr.› lacerat, ‹înv. și reg.› mursecat. *Mâna ruptă i-a fost operată.* **II** fig. **1** (*despre acțiuni, manifestări, stări fizice, fiziologice sau psihice etc.*) intermitent, întrerupt, întretăiat. *Are un plâns rupt. Respirația ruptă se datorează emoției.* **2** (*mai ales despre acțiuni, mișcări, manifestări, sunete*) intermitent, ritmic, sacadat. *În ușă se aud bătăi rupte. De afară se aude zgomotul rupt al potcoavelor cailor pe asfalt.* **3** (*despre relații sociale, politice, diplomatice etc.*) ‹fig.› stricat. *Cele două țări consideră, în acest moment, relațiile lor diplomatice rupte. Prietenia lor ruptă a surprins pe toată lumea.* **4** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, rupt, s-a așezat pe o bancă.*

rúptă s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› ruptoare. *Rupta era o înțelegere între contribuabili și vistierie.*

ruptoáre s.f. **I** (*med., med. vet.; reg.*) **1 *ruptoare de apă*** v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops. **2** v. Diaree. **II** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› ruptă.

ruptúră s.f. **I 1** gaură, spărtură, știrbitură, ‹înv.› frântură. *După inundații au apărut mai multe rupturi în dig.* **2** sfâșietură, spintecătură, ‹pop.› picnitură, ‹reg.› picneală, ‹înv.› spărtură. *Ruptura rochiei îi dezvelește o parte din spate.* **3** zdrean̦tă, ‹pop.› țară[2], ‹fam.› jerpelitură, ‹reg.› șofilă, terfeloagă (v. *terfelog*). *Cerșetorul era tot numai rupturi.* **4** petic, zdreanță, ‹reg.› folt. *A pus în cușca câinelui rupturile unei haine.* **5** (*med., med. vet.*) fractură, ‹pop.› frântură. *Căderea i-a provocat ruptura piciorului.* **6** (*med., med. vet.*) ***ruptură musculară*** = miorexie; ***ruptură vasculară*** = angiorexie. **7** (*inform.*) ***ruptură de secvență*** = salt[2]. *Ruptura de frecvență este trecerea, condiționată sau nu, de la un punct al unui program, cu ascunderea părții intermediare.* **8** (*med.; pop.*) v. Hernie. **9** (*polit.; înv.*) v. Fracțiune. **II** (*la pl.; bot.; reg.*) ***rupturi-de-mal*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **III** fig. **1** despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹fig.› fractură, spărtură. *Ruptura colectivului în două tabere era previzibilă.* **2** (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă. **3** (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

rupturí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică un tot, un întreg, o unitate etc.*) v. Îmbucătăți. Îmbucăți. **2** tr. (*reg.; compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Refeca. Tivi. **3** tr., refl. (*med. med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.

rupturít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit. **2** (*med.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

rurál, -ă adj. **1** sătesc, țărănesc, ‹înv.› sătenesc, țărănatic. *Vechile tradiții românești*

s-au păstrat în special în mediul rural. **2** sătesc. *Multe localităţi rurale au devenit oraşe.* **3** rustic, ţărănesc. *Obiceiurile rurale sunt moştenite de la o generaţie la alta.* **4** (*mai ales despre viaţa oamenilor, despre modul lor de viaţă sau despre mediul în care aceştia îşi duc existenţa*) agrest, campestru, câmpenesc, pastoral, rustic, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, ţărănesc, ‹înv.› câmpesc. *Dintotdeauna i-a plăcut viaţa rurală.*

rus[1] s.m. **1** (*entom.*) *Phyllodromia germanica*; corhan, libarcă, libarcă-galbenă, şvab[1], şvab-mărunt (v. *şvab*[1]), ‹reg.› colţan, prus[1], tarhan, tăun. **2** (*iht.; reg.*) v. Pietroşel. Porcuşor. Porcuşor-de-piatră. Porcuşor-de-vad (*Gobio gobio*).

rus[2]**, rusă** adj. (*înv. şi reg.; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roşcat. Roşcovan. Roşiatic. Roşiu. Roşu.

rus[3]**, rusă** s.m., adj. **I** s.m. **1** ‹înv. şi pop.› muscal, ‹reg.› rusnac, ‹înv.› rosian. *Ruşii sunt un popor slav.* **2** ***rus alb*** = albgardist, gardist alb. *Ruşii albi erau combatanţii care făceau parte din gărzile albe.* **II** adj. rusesc, ‹înv. şi pop.› muscălesc, ‹înv.› mosc[1], moschicesc, ‹înv.› rosian, rosienesc.

rusálie s.f. **I 1** (*la pl.* ***Rusalii***; *relig. creştină; nm. pr.*) Duminica Mare (v. *duminică*), ‹rar› Cincizecime, ‹reg.› Duminica Teiului (v. *duminică*), Marţă Mare. *Rusaliile cad la 50 de zile după Paşte.* **2** (*la pl.* ***rusalii***; *mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimăriţe (v. *joimăriţă*). **II** (*entom.; reg.*) v. Efemeră (v. *efemer*). Răsură[1] (*Ephemera vulgata*).

rúscă s.f. (*pop.*) **1** v. Rusoaică. **2** v. Ucraineană (v. *ucrainean*). Ucraineancă.

rusceă s.f. (*bot.*) **1** v. Brânduşă. Brânduşă-albastră. Brânduşă-de-munte. Brânduşă-de-primăvară. Şofran[1]. Şofran-de-primăvară (v. *şofran*[1]) (*Crocus heuffelianus*). **2** ***ruscea-de-poiană*** v. Brânduşa-morţilor (v. *brânduşă*). Brânduşă. Brânduşă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*).

ruscúţă s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***ruscuţă-de-primăvară***, ***ruscuţă-primăvăratică***) *Adonis vernalis*; ‹reg.› cocoşel, dediţei-galbeni (v. *dediţel*), dediţei- primăvăratici (v. *dediţel*), scânteiţă, spânz, spânz-albastru, spânz-de-cal, spânz-de-deal, spânz-de-munte, spânz-de-vite, spânz-galben. **2** (*şi* ***ruscuţă-de-toamnă***, ***ruscuţă-tomnatică***) *Adonis autumnalis*; ‹reg.› cocoşel, cocoşel-tomnatic. **3** *Adonis flammea*; ‹reg.› cocoşel. **4** (*reg.*) v. Cocoşel-de-câmp (*Adonis aestivalis*). **5** (*reg.*) v. Spânz (*Helleborus niger*). **6** (*reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **7** (*la pl.* ***ruscuţe***; *reg.*) v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*).

rusésc, -eáscă adj., s.f. **1** adj. rus[3], ‹înv. şi pop.› muscălesc, ‹înv.› mosc[1], moschicesc, ‹înv.› rosian, rosienesc. *Ansamblurile ruseşti de balet sunt apreciate în întreaga lume. Cazaciocul este un dans popular rusesc.* **2** s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Învârtită (v. *învârtit*[2]). Mărunţel.

rusésţe adv. (*modal*) ‹înv. şi pop.› muscăleşte. *Vorbeşte foarte bine ruseşte.*

rusnác s.m. (*reg.*) **1** v. Ucrainean. **2** v. Rus[3].

rusoáică s.f. ‹pop.› ruscă. *Bunica ei a fost rusoaică.*

rusofíl, -ă adj., s.m., s.f. filorus. *Rusofilii admiră şi aprobă tot ce este rusesc.*

rústic, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre viaţa oamenilor, despre modul lor de viaţă sau despre mediul în care aceştia îşi duc existenţa*) agrest, campestru, câmpenesc, pastoral, rural, ‹rar› câmpean, patriarhal, rustican, ţărănesc, ‹înv.› câmpesc. **2** rural, ţărănesc. **II** fig. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neşlefuit, pădureţ, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. şi fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om rustic, fără educaţie şi cultură.*

rusticán, -ă adj. (*rar; mai ales despre viaţa oamenilor, despre modul lor de viaţă sau despre mediul în care aceştia îşi duc existenţa*) v. Agrest. Campestru. Câmpenesc. Pastoral. Rural. Rustic.

rusticísm s.n. (*rar*) v. Rusticitate.

rusticitáte s.f. **1** ‹rar› rusticism. *Rusticitatea unui fenomen lingvistic este un element important într-o cercetare.* **2** fig. bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitеţe, indelicateţe, indistincţie, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviinţă, nedelicateţe, neeleganţă, nepolitеţe, vulgaritate, ‹fig.› necioplire, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. şi fam.› porcărie, ‹fig.; înv. şi reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Rusticitatea este respinsă de oamenii de bun-simţ.*

rusticizáre s.f. rustificare. *Rusticizarea limbii latine a fost o realitate.*

rustificáre s.f. rusticizare.

rúşcă[1] s.f. (*reg.*) v. Afumătoare. Casoletă. Căţuie.

rúşcă[2] s.f. (*bot.; reg.; şi* ***ruşcă-vânătă***) v. Aster. Steliţă. Steliţă-vânătă (*Aster amellus*)

ruşculíţă s.f. (*reg.*) v. Ruşuliţă (*Hieracium aurantiacum*).

ruşéţ, -eáţă adj. (*reg.; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roşcat. Roşcovan. Roşiatic. Roşiu. Roşu.

ruşfét s.n. (*înv.*) v. Mită.

ruşfetăríe s.f. (*înv.*) v. Mituială. Mituire.

ruşína vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se jena, a se sfii, ‹înv. şi reg.› a se stânjeni, ‹înv.› a se înfrunta, a se scandalisi, a se scăndăli, a se stidi, ‹fig.; reg.› a se teşi. *Se ruşinează să împrumute bani.* **2** tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili. **4** tr. (*reg.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola.

ruşináre s.f. **1** (*pop.*) v. Jenă. Ruşine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stinghereală. Stingherire. **2** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a suporta", „a suferi", „a răbda"*) v. Înjosire. Ruşinе. Umilinţă. **3** (*înv.*) v. Desfrâu. Dezmăţ. Libertinaj. Luxură. Orgie.

ruşinát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) jenat. *Este foarte ruşinat din cauza gafei comise.* **2** (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Degradat. Înjosit. Umilit. **3** (*înv. şi reg.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezumţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1]. **4** (*înv. şi reg.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) v. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănţat. Dezmăţat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licenţios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **5** (*reg.; despre fete, femei etc.*) v. Ademenit. Amăgit. Înşelat[1]. Momit. Sedus. **6** (*reg.; mai ales despre femei, minori*) v. Abuzat. Batjocorit. Necinstit. Siluit. Violat.

ruşinăciúne s.f. (*înv.*) v. Jenă. Ruşine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stinghereală. Stingherire.

ruşinătór, -oáre adj. (*înv.; mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Acuzabil. Blamabil. Condamnabil. Criticabil. Neîngăduit. Neonorabil. Nepermis. Regretabil. Reprobabil. Ruşinos. Urât[2]. Vinovat.

ruşíne s.f. **I 1** jenă, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stinghereală, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioşenie, ‹pop.› ruşinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. şi reg.› ruşinţă, scandal, ‹înv.› ruşinăciune, stideală, stidinţă, stidire, ‹fig.› rezervă. *Minte fără nicio ruşine.* **2** sfială, sfiiciune, timiditate, ‹rar› sfiire, sfioşenie, ‹fam.› smerenie, ‹înv.› sfiinţă. *Plini de ruşine, copiii recitau poezii în faţa musafirilor.* **3** bună-cuviinţă, decenţă, jenă, maniere (v. *manieră*), modestie, pudoare, sfială, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciţie. *Multe persoane sunt lipsite de ruşine.* **II 1** afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ultraj, umilinţă, vexaţiune, violenţe (v. *violenţă*), violenţe de limbaj (v. *violenţă*), violenţe verbale (v. *violenţă*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. şi fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigăneală. *Ruşinile din presă au demoralizat-o.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a suporta", „a suferi", „a răbda"*) înjosire, umilinţă, ‹înv.› ruşinare, ‹turc.; înv.› rezalet. *A suportat public o ruşine nemeritată.* **3** dezonoare, necinste, ‹pop.› ocară, ‹înv. şi reg.› ponos, ponoslu, ‹reg.› pângară (v. *pângar*). *Este o ruşine să cazi în mâna inamicului.* **4** batjocură, ‹înv. şi pop.› mascara, ‹pop.› ocară, ‹reg.› măscăreală, moşcoală, ‹înv.› necinste, rece. *Considera că ceea ce i s-a propus este o adevărată ruşine pentru el.* **5** stigmat, ‹fig.› pată, pecete. *Băiatul aruncase o mare ruşine asupra familiei.* **III** (*art.;*

bot.) ***ruşinea-fetei*** = *Daucus carota* şi *Daucus silvestris*; ‹reg.› buruiana-ruşinii (v. *buruiană*), cinstea-femeilor (v. *cinste*), cinstea-fetei (v. *cinste*), morcov-de-câmp, morcov-galben, morcov-sălbatic, pătrunjel-sălbatic, ruşinoasă (v. *ruşinos*); ***ruşinea-fetelor*** v. Iarbă-roşie (*Polygonum persicaria*); ***ruşinea-ursului*** v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

ruşinós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprehensiv, sfielnic, sfiicios, sfios, timid, ‹pop. şi fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâşin, ‹înv.› sfieţ, smerin, stidicios, stidivos, stidliv. *Fetiţa ei este foarte ruşinoasă.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) decent, pudic, sfios. *Tânăra ruşinoasă a roşit auzind bancul obscen. Are o comportare ruşinoasă în societate.* **II** adj. **1** (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mişelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, scelerat, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemăţesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai ruşinoase manipulări.* **2** (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, urât[2], vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, ruşinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt ruşinos.* **3** (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) scandalos. *Gestul băiatului a fost ruşinos. Disputa dintre aceşti doi maeştri ai condeiului este ruşinoasă.* **4** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) compromiţător, degradant, degradator, dezonorant, infamant, infamator, înjositor, nedemn, ‹livr.› difamant, ‹fam.› nevrednic, ‹înv.› necinstit, necinstitor, pierzător. *Invidia este un sentiment ruşinos.* **5** (*despre situaţii, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, înjositor, jignitor, ofensant, ofensator, umilitor, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o poziţie ruşinoasă.* **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Ruşinea-fetei (v. *ruşine*) (*Daucus carota* şi *Daucus silvestris*).

ruşínţă s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Jenă. Ruşine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherealã. Stingherire. **2** v. Roşeală. Roşeaţă.

rúşnică s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

ruşulícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ruşuliţă (*Hieracium aurantiacum*).

ruşulíţă (roşulíţă) s.f. (*bot.*) **1** *Hieracium aurantiacum*; ‹reg.› roşioare (v. *roşior*), ruguliţă, rujinici-de-munte (v. *rujinică*), rujuliţă, ruşculiţă, ruşulică, sângeroasă (v. *sângeros*), struguraş, urechea-şoarecelui (v. *ureche*). **2** (*reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).

rútă[1] s.f. **1** drum, itinerar, parcurs, traiect, traiectorie, traseu, ‹astăzi rar› marşrut, ‹înv. şi reg.› şleau[3], ‹înv.› cărare. *Face ruta Iaşi -Cluj cu trenul.* **2** (*rar*) v. Direcţie. Parte. Sens.

rútă[2] s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***rută-de-grădină***) *Ruta graveolens*; virnanţ, ‹german.; înv.› rauten. **2** *Thalictrum flavum*; rutişor-galben. **3** (*reg.*) v. Garanţă. Orcanetă. Otrăţel. Paţachină[1]. Roibă (*Rubia tinctorum*). **4** (*reg.*) v. Romaniţă-neadevărată. Romaniţă-nemirositoare (*Matricaria inodora*). **5** (*reg.*) v. Salvie-albă (*Lavattera thuringiaca*). **6** v. Tătăişă[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **7** (*reg.*) ***rută-sălbătică*** v. Tămâiţă-de-câmp (*Ajuga chamaepytis*).

ruteán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Ucrainean. Ucraineancă. **2** adj. Ucrainean.

ruteáncă s.f. (*înv.*) v. Ucraineană (v. *ucrainean*). Ucraineancă.

rutenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Ucrainean.

rútes adv. (*modal; cu sens repetitiv; înv.*) v. Iar. Iarăşi. Mai[1].

rutiér, -ă s.m., s.f. **1** s.m. (*sport*) biciclist, ciclist, ‹rar› velocipedist. *Prin oraş a trecut grupul rutierilor care participă la concursul naţional de ciclism.* **2** s.f. maşină rutieră. *Rutiera este folosită la construirea sau la repararea şoselelor.*

rutinár, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. rutinier. *Rutinarul este o persoană care lucrează numai prin rutină. Este un militar rutinar.* **2** adj. rutinier, şablonizat. *Stilul administrativ este rutinar.*

rutinát, -ă adj. (*despre oameni*) deprins, experimentat, încercat, priceput, versat, ‹pop. şi fam.› purtat[2]. *O persoană rutinată îşi dă seama când apare o situaţie delicată.*

rutínă s.f. (*mai ales cu determ. care indică domeniul, posesorul etc.*) experienţă, practică (v. *practic*), ‹livr.› periţie, ‹rar› empirie, ‹înv.› ispită, ispitire, ‹fig.› capital de cunoştinţe (v. *capital*[II]). *A acumulat în domeniul său de activitate o rutină valoroasă.*

rutiniér, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. rutinar. **2** adj. rutinar, şablonizat.

rutişór s.m. (*bot.*) **1** *Thalictrum aquilegifolium*; ‹reg.› clocoţei (v. *clocoţel*), mărgea, somnoroasă (v. *somnoros*), voltinel. **2** ***rutişor-galben*** = *Thalictrum flavum*; rută[2].

rutozíd s.n. (*biochim., farm.*) citrină, vitamina P (v. *vitamină*). *Rutozidul exercită un efect protector asupra pereţilor capilari, fiind recomandat, împreună cu vitamina C, în stările hemoragice determinate de fragilitatea capilară.*

ruxándrá s.f. (*bot.; reg.*) v. Răsură[1] (*Rosa gallica*).

Ss

sabadáș, -ă adj. (*în opoz. cu „redus", „restrâns"; reg.; despre colectivități*) v. Mare[1]. Numeros.
sábaș s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a lua", „a primi"*) v. Bacșiș.
sabát s.n. (*relig.; la mozaici*) sâmbătă, ‹rar› șabăs. *Sabatul este ultima zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare.*
sabatísm s.n. (*relig.; la mozaici; înv.*) ‹înv.› sabatizare.
sabatizáre s.f. (*relig.; la mozaici; înv.*) ‹înv.› sabatism. *Sabatizarea este sărbătorirea sabatului.*
sábie s.f. **I 1** (*milit.*) spadă, ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› spangă, ‹glum.› satâr, ‹poetic› fier, ‹deprec.› vătrai, ‹ieșit din uz› cosperdie, ‹arg.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză. *Are o sabie moștenită de la străbunicul lui. Ostașii încrucișau săbiile în luptă.* **2** fig. (*milit.; rar*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **3** fig. (*polit.; înv.* și *pop.*) v. Autoritate. Braț. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Sceptru. Stăpânire. Supremație. **II** (*tehn.; la plug; reg.*) **1** v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **2** v. Regulator. **III 1** (*iht.*) *Pelecus cultratus*; săbioară, sabiță, săbiuță, ‹reg.› bârcie, săbicioară, săbiiță. **2** (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **IV** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
sabínă s.f. (*bot.*) *Juniperus sabina*; cetină-de-negi, ‹reg.› turtel.
sábiță s.f. **I** (*iht.*) **1** *Pelecus cultratus*; sabie, săbioară, săbiuță, ‹reg.› bârcie, săbicioară, săbiiță. **2** (*reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*). **II** (*reg.*) v. Cosor. Târpan.
sabláj s.n. (*tehn.*) sablare, sablat, suflare.
sabláre s.f. (*tehn.*) sablaj, sablat, suflare. *Cu aparatul de sablare se netezește și se finisează suprafața unei piese metalice.*
sablát s.n. (*tehn.*) sablaj, sablare, suflare.
sabie [sabl] adj. invar. (*fran.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
sablézá s.f. (*tehn.*) mașină de sablat. *Sableza este un proiector de nisip cu aer comprimat.*
sabordáj s.n. (*mar.*) sabordare. *Sabordajul este scufundarea intenționată a unei nave.*
sabordáre s.f. (*mar.*) sabordaj.
sabót s.n. **I 1** (*tehn.*) papuc. *Sabotul, montat la capătul inferior al unui pilon, are rolul de a-l proteja și de a-i înlesni pătrunderea în pământ.* **2** (*tehn.; la mașinile agricole de recoltat*) patină[1]. *Sabotul folosește la rezemarea pe sol a aparatului de tăiere a plantelor.* **3** (*ind. extract.*) șiu. *Sabotul, fixat la capătul inferior al unor coloane tubulare sau al unor dispozitive de curățare a sondei, are rol de protecție și de ghidaj în timpul introducerii lor în gaura de sondă ori de element de dislocare a depunerilor de la talpa acesteia.* **4** (*tehn., auto*) ***sabot de fier*** = sabot de frână; ***sabot de frână*** = sabot de fier. *Sabotul de frână servește la încetinirea sau la oprirea mișcării unui vehicul, a unei mașini-unelte etc.* **II** (*arg.*) v. Bocanc. Gheată.
sabotá vb. I. tr. (*compl. indică activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) a falsifica, a măslui, ‹fam.› a aranja. *Unii politicieni au încercat să saboteze alegerile.*
sabotáj s.n. sabotare. *Este bănuit de sabotajul economiei naționale.*
sabotáre s.f. sabotaj.
sabotát, -á adj. (*despre activități, jocuri, întreceri sportive etc.*) falsificat, măsluit[2], ‹fam.› aranjat[2]. *Toți vorbesc despre rezultatul sabotat al jocului.*
sabrá vb. I. tr. (*fran.; compl. indică dușmani, adversari etc.*) v. Săbia.
sábur s.n. **I** (*bot.*) **1** aloe, ‹turc.; înv.› sarisabri. *Saburul este o rășină de culoare brună, cu miros plăcut, extrasă din sucul frunzelor de aloe, care se folosește în farmacie.* **2** (*rar*) v. Aloe (*Aloë ferox* și *Aloë succotrina*). **II** fig. (*rar*) v. Alinare. Balsam. Consolare. Îmbărbătare. Încurajare. Mângâiere. Refugiu.
sac s.m. **I 1** (*anat.*) ***sac aerian*** = ***sac pulmonar*** = ‹înv.› săculeț pentru aer. *Sacul aerian sau pulmonar este o prelungire extrapulmonară a bronhiilor păsărilor, care are rolul de a asigura respirația în timpul zborului;* ***sac amniotic*** = cavitate amniotică. *Sacul amniotic se află pe fața internă a placentei;* ***sac lacrimal*** = dacriocist. *În sacul lacrimal se scurg lacrimile;* ***sac pericardic*** = pericard. *Sacul pericardic învelește inima;* ***sac vitelin*** = vezică ombilicală. *În sacul vitelin se află vitelusul nutritiv.* **2** (*bot.*) ***sac embrionar*** = **a** (*la gimnosperme*) macrospor, megaspor, spor femel; **b** (*la angiosperme*) macroprotal, protal femel. *În sacul embrionar se află oosfera.* **3** (*țes.*) ‹înv.› dârstină. *Sacul este o pânză de fuior, de câlți sau de buci.* **4** (*rar; și* ***sac de spate, sac de spinare***) v. Raniță. Rucsac. **5** (*la pernă; reg.*) ***sac de perină*** v. **a** Față. Față de pernă. Învelitoare; **b** Dos. Dos de pernă. **6** (*pesc.; reg.*) v. Juvelnic. **7** (*pesc.; reg.*) v. Matcă. Matiță. **8** (*gosp.; reg.; și* ***sac mic***) v. Săculeț. Sedilă[2]. **II** (*arg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.
sacadát, -á adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre acțiuni, mișcări, manifestări, sunete*) intermitent, ritmic, ‹fig.› rupt. *În ușă se aud bătăi sacadate. De afară se aude zgomotul sacadat al potcoavelor cailor pe asfalt.* **2** (*despre mișcări, sunete, vorbire etc.*) sincopat. *Mâna ei are mișcări sacadate, de păpușă mecanică. O prinsese un râs sacadat, nervos. Se aude sunetul sacadat al unui clopoțel.* **3** (*despre dansuri*) ritmat, săltat[2], săltăreț, săltător, ‹reg.› scuturat[2]. *Hora este un dans popular sacadat.* **4** (*despre stil*) inegal, necurgător, neegal, ‹fig.› abrupt, aspru. *Stilul romanului este sacadat, cu fraze scurte, întrerupte.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** martellato, staccato. **2** (*la instrumentele cu coarde și arcuș*) spiccato.
sacagioáică s.f. (*înv.*) v. Sacagiță[1].
sacagíță[1] s.f. ‹înv.› sacagioaică. *Sacagița transporta apa cu sacaua.*

sacagiță[2] s.f. (*iht.; reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă.

sacagíu s.m. **1** ‹înv.› apar, suiulgiu. *Sacagiul transporta apa cu sacaua.* **2** (*mar.; înv.*) v. Corăbier.

sacát, -ă adj. (*turc.; înv.*) **1** (*în opoz. cu „sănătos"; med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnav. Nesănătos. Suferind. **2** (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

sacatifsí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; grec.; înv.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.

sacatifsít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit. **2** s.m., s.f. (*med.*) v. Invalid. Mutilat.

sacatlắc s.n. (*med., med. vet.; turc.; înv.*) v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie.

sacắucă s.f. (*iht.; reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă.

sacắz s.n. **I 1** (*și, înv., **sacâz alb, sacâz bun, sacâz dulce***) mastic. *Sacâzul este folosit la prepararea unor băuturi alcoolice, a unor lacuri etc.* **2** (*chim.; și **sacâz de vioară***) colofoniu. *Cordarii își dau arcușele cu sacâz.* **3** (*pop.*) v. Mastică. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Colăcel (*Pelargonium peltatum*). **2** v. Răsfug (*Chondrilla juncea*).

sacerdót s.m. (*relig.*) **1** pastor, părinte, preot, ‹rar› prezbiter, ‹înv. și pop.› lucrător al viei Domnului, lucrător al viei lui Hristos, lucrător în via Domnului, ‹pop. și fam.› popă[1], slujitor, ‹fam.; peior.› popârțac[1], ‹reg.› taică, ‹înv.› iereu, învățător de suflet, oltarnic, vlădică, ‹fig.› păstor. *Cununia a fost oficiată de un sacerdot cunoscut.* **2** (*la mozaici; înv.*) v. Rabin.

sacerdotál, -ă adj. **1** (*relig.*) preoțesc, ‹pop. și fam.› popesc, ‹fig.› păstoresc. *Veșmintele sacerdotale albe sunt purtate de înalții clerici mai ales în timpul slujbei de Paște. Activitatea sa sacerdotală l-a propulsat în ierarhia bisericească.* **2** sacru, solemn. *Toate persoanele care participau la ceremonie au înțeles importanța sacerdotală a evenimentului și au păstrat un moment de reculegere.*

sacerdóțiu s.n. **I** (*relig.*) **1** cler, preoțime, ‹pop. și fam.› popime, popărie, ‹înv.› preoție. *Cea mai mare parte a sacerdoțiului român este ortodoxă.* **2** preoție, ‹pop. și fam.› popie, popărie, ‹înv.› dar[2], ‹fig.› cădelniță. *Pentru sacerdoțiu trebuie har.* **II** fig. (*livr.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Chemare. Menire. Misiune. Rol[1]. Rost. Sarcină. Vocație.

sachét s.n. (*livr.*) v. Săculeț. Săculeț. Săculeț.

sacifórm, -ă adj. (*despre obiecte, organe etc.*) saculiform. *Un obiect saciform are forma unui sac.*

sácos s.n. (*bis.*) ‹grec.; înv.› polistavrion. *Sacosul este un veșmânt arhieresc de mătase, care se poartă peste stihar.*

sacóșă s.f. plasă[1], ‹astăzi rar› fileu, ‹reg.› neț. *Folosește sacoșe împletite din ață pentru cumpărături. A cumpărat mai multe sacoșe din rafie.*

sacóu s.n. blazer, haină, jachetă, veston, ‹reg.› palton, uioș. *Și-a cumpărat un sacou asortat la pantaloni.*

sacóviță s.f. (*pesc.; reg.*) ‹reg.› sicaiță. *Sacovița este o unealtă auxiliară în pescuitul cu năvodul.*

sacrá vb. I. tr. (*înv.*) **I** (*relig.*) **1** (*compl. indică persoane decedate*) v. Canoniza. Sacraliza. Santifica. Sfinți[1]. **2** (*compl. indică clerici*) v. Consacra. Hirotoni. Hirotonisi. Ordona. **II** (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri, etc.*) v. Aproba. Confirma. Consacra. Consfinți. Ratifica. Sancționa. Valida.

sacrál[1], -ă adj. **I** (*relig.*) **1** divin, sacramental, sacrat[1], sacrosanct, sacru, sfânt. *Textele sacrale nu trebuie denaturate.* **2** sacrosanct, sacru, sfânt, ‹livr.› sacrat[1], ‹înv. și reg.› sânt. *A fost pus să jure pe Biblia sacrală. În biserică este o icoană sacrală, făcătoare de minuni. Se închină în fața sacralei cruci.* **II** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, inviolabil, sacramental, sacrosanct, sacru, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. *Dreptul la libertate trebuie să fie sacral.*

sacrál[2], -ă adj. (*anat.*) sacrat[2]. *Regiunea sacrală este formată din 5 vertebre.*

sacralgíe s.f. (*med.*) sacrodinie. *Sacralgia este o durere localizată la nivelul sacrului sau a regiunii sacrale.*

sacralísm s.f. (*relig.*) dumnezeire, sacralitate, sanctitate, sfințenie, ‹rar› sacramentalitate, ‹înv. și pop.› sânțenie, ‹înv.› sfinție.

sacralitáte s.f. (*relig.*) dumnezeire, sacralism, sanctitate, sfințenie, ‹rar› sacramentalitate, ‹înv. și pop.› sânțenie, ‹înv.› sfinție. *A perceput, cu toată ființa, sacralitatea acestor locuri de pelerinaj.*

sacralizá vb. I. tr. (*relig.; compl. indică persoane decedate*) a canoniza, a sanctifica, a sfinți[1], ‹înv.› a sacra. *Ștefan cel Mare a fost sacralizat.*

sacralizáre s.f. **1** (*relig.*) canonizare, sacralizație, sanctificare, sfințire[1], ‹înv.› sacrare, sanctificație. *Bisericii îi trebuie numeroase dovezi pentru a aproba sacralizarea unei persoane.* **2** fetișism, fetișizare. *Este recunoscut ca un adept al sacralizării.*

sacralizáție s.f. (*relig.*) canonizare, sacralizare, sanctificare, sfințire[1], ‹înv.› sacrare, sanctificație.

sacramént s.n. (*relig. creștină; la catolici*) ‹la ortodocși› taină, ‹fig.› dar[2]. *Copilul a primit sacramentul botezului când a împlinit două luni.*

sacramentál, -ă adj. **I** (*relig.*) divin, sacral[1], sacrat[1], sacrosanct, sacru, sfânt. **II 1** solemn. *Citește actul sacramental al întemeierii republicii.* **2** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, inviolabil, sacral[1], sacrosanct, sacru, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. **3** (*rar*) v. Consacrat. Consfințit. Obișnuit. Tradițional.

sacramentalitáte s.f. (*relig.; rar*) v. Dumnezeire. Sacralism. Sacralitate. Sanctitate. Sfințenie.

sacráre s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Canonizare. Sacralizare. Sacralizație. Sanctificare. Sfințire[1]. **2** (*jur.*) v. Aprobare. Confirmare. Consacrare. Consfințire. Ratificare. Sancționare. Sancțiune. Validare.

sacrárіu s.n. (*în Biserica Catolică; înv.*) v. Sacristie.

sacrát[1], -ă adj. (*relig.*) **1** divin, sacral[1], sacramental, sacrosanct, sacru, sfânt. **2** (*despre persoane decedate*) canonizat, sanctificat, sfințit[3]. *Ștefan cel Mare este unul dintre voievozii sacrați.* **3** (*livr.*) v. Sacral[1]. Sacrosanct. Sacru. Sfânt.

sacrát[2], -ă adj. (*anat.*) sacral[2].

sacrificá vb. I. **I** tr. **1** (*în unele ritualuri religioase păgâne; compl. indică ofrande*) a jertfi, ‹livr.› a imola, ‹înv.› a comânda, a înjunghia, a pocloni, a ridica. *Au sacrificat un berbec divinității.* **2** (*compl. indică viața, ani din viața cuiva etc.*) a da[2], a jertfi. *Și-au sacrificat viața pe câmpul de luptă.* **II** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se jertfi. *S-a sacrificat pentru promovarea culturii.*

sacrificáre s.f. jertfă, jertfire, sacrificiu, ‹livr.› imolare, imolație, ‹fig.› preț. *Își va obține dreptatea chiar și cu sacrificarea vieții sale.*

sacrificát, -ă adj. fig. ‹fig.› jertfit. *Cea mai apreciată componentă a activității acestui mare cărturar este cea sacrificată pentru promovarea culturii.*

sacrifíciu s.n. **1** (*bis.*) danie, dar[2], jertfă, ofrandă, prinos, ‹rar› oblativitate, ‹înv.› aduse (v. *adus*[2]), arsătură, comând, miluire, oblațiune, plocon, ‹fig.; rar› holocaust, ‹ieșit din uz› arse (v. *ars*[1]). *După slujbă, preotul împarte sacrificiile aduse de credincioși pentru sfințire.* **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne*) jertfă, ofrandă, prinos. *Într-o grotă s-au găsit cranii care sunt indicii ale unor sacrificii cultice.* **3** jertfă, jertfire, sacrificare, ‹livr.› imolare, imolație, ‹fig.› preț. **4** abnegație, jertfire. *Ceea ce o caracterizează este sacrificiul pentru copii.* **5** jertfă, ‹fig.› sânge. *Lupta pentru libertate cere sacrificii.* **6** ‹fig.› jertfă. *Părinții au făcut mari sacrificii pentru a-și crește copiii.*

sacrilég, -ă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid. **2** adj., s.m., s.f. v. Păngăritor. Profanator.

sacrilégiu s.n. **1** batjocorire, necinstire, pângărire, profanare, violare, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Sacrilegiul unei biserici este un mare păcat.* **2** impietate. *A te considera mai presus de Dumnezeu este un sacrilegiu.*

sacristắn s.m. (*în Biserica Catolică*) ‹înv.› sacristin. *Sacristanul are în grija sa sacristia unei biserici.*

sacristíe s.f. (*în Biserica Catolică*) ‹înv.› sacrariu, ‹grec.; înv.› schevofilachie. *În sacristie se păstrează obiectele de cult.*

sacristín s.m. (*în Biserica Catolică; înv.*) v. Sacristan.

sacrodiníe s.f. (*med.*) sacralgie. *Sacrodinia este o durere localizată la nivelul sacrului sau a regiunii sacrale.*

sacroiliác, -ă adj. (*anat.*) iliosacral. *Ligamentul sacroiliac stâng este rupt.*
sacrolombár, -ă adj. (*anat.*) lombosacrat. *Are dureri în regiunea sacrolombară.*
sacrosánct, -ă adj. **1** (*relig.*) divin, sacral[1], sacramental, sacrat[1], sacru, sfânt. **2** (*relig.*) sacral[1], sacru, sfânt, ‹livr.› sacrat[1], ‹înv. și reg.› sânt. **3** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, inviolabil, sacral[1], sacramental, sacru, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt.
sácru, -ă adj. **I 1** (*relig.*) divin, sacral[1], sacramental, sacrat[1], sacrosanct, sfânt. *Textele sacre nu trebuie denaturate.* **2** (*relig.*) sacral[1], sacrosanct, sfânt, ‹livr.› sacrat[1], ‹înv. și reg.› sânt. *A fost pus să jure pe Biblia sacră. În biserică este o icoană sacră, făcătoare de minuni. Se închină în fața sacrei cruci.* **3** sfânt, solemn. *Cuvântul de onoare este sacru pentru el. Un jurământ depus în fața poporului este considerat sacru.* **4** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, inviolabil, sacral[1], sacramental, sacrosanct, sfânt, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. *Dreptul la libertate trebuie să fie sacru.* **5** sfânt, slăvit. *Numele patriei este sacru. Pământul patriei este sacru.* **6** sacerdotal, solemn. *Toate persoanele care participau la ceremonie au înțeles importanța sacră a evenimentului și au păstrat un moment de reculegere.* **II** fig. (*despre ființe*) adorat, divinizat, idolatrizat, slăvit, venerat, ‹fig.› deificat, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul sacru nu a mai jucat.*
sácrum s.n. (*anat.*) os sacru, os sacrum, ‹pop.› crucea-șalelor (v. *cruce*), osul crucii (v. *os*), șa, șaua corpului (v. *șa*), șaua picioarelor (v. *șa*), șale (v. *șa*), șalele ale mici (v. *șa*), șalele la încingătoare (v. *șa*) ‹reg.› șapca-șezutului (v. *șapcă*), șchei[1], șold[1], ‹înv.› os sfânt. *Sacrumul este alcătuit din cinci vertebre sudate.*
sacsíe s.f. (*reg.*) v. Ghiveci. Glastră.
saculifórm, -ă adj. (*despre obiecte, organe etc.*) saciform. *Un obiect saculiform are forma unui sac.*
sad s.n. **I 1** (*bot.; înv. și reg.*) ‹înv.› pusoare. *Sadul este o vie sădită de curând.* **2** (*bot.; înv. și reg.*) v. Răsad. **3** (*bot.; înv. și reg.*) v. Butaș. **4** (*înv. și reg.*) v. Grădină. **5** (*înv. și reg.*) v. Livadă. Pomet. **6** (*bot.; reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Bărboasă (v. *bărbos*) (*Andropogon ischaemum*). **7** (*bot.; reg.; și* ***sad-pletos***) v. Sadină (*Chrysopogon gryllus*). **8** (*bot.; reg.*) v. Sămânță. **9** (*bot.; înv.*) v. Plantă[1]. Vegetală (v. *vegetal*). **II** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Neam. Soi[1]. Sort. Sortiment. Specie. Tip. Varietate. **III** (*biochim.; reg.*) v. Ferment. Maia[1].
sadacát s.n. (*înv.*) **1** v. Abnegare[1]. Abnegație. Dăruire. Devotament. **2** v. Cinste. Francheță. Lealitate. Loialitate. Sinceritate.
sădă s.f. (*la butoi; reg.*) v. Vrană.
sadeá adj. invar., adv. **I** adj. invar. **1** (*în opoz. cu „contrafăcut”, „falsificat”, „prefăcut”; înv. și pop.; despre băuturi alcoolice*) v. Curat. Natural. Neamestecat. Pur[2]. **2** (*pop. și fam.; despre oameni, port, tradiții etc.*) v. Adevărat. Autentic. Curat. Neaoș. Veritabil. **3** (*pop.; despre aspectul cromatic al unor lucruri, suprafețe etc.*) v. Uni[1]. Unicolor. **4** (*înv.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Neîmpodobit. Neornat. Nesofisticat. Simplu. **II** adv. (*modal*) **1** (*înv. și pop.*) v. Absolut. Complet. Completamente. Integral. Total. **2** (*înv.*) v. Concret. Exact. Precis.
sadética adj. invar. (*înv.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Neîmpodobit. Neornat. Nesofisticat. Simplu.
sadínă s.f. **1** (*bot.*) *Chrysopogon gryllus*; ‹reg.› cipcină, părușcă, sad, sad-pletos. **2** (*bot.; reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Bărboasă (v. *bărbos*) (*Andropogon ischaemum*). **3** (*pom.; reg.*) v. Pepinieră.
saducheán s.m. (*relig. mozaică; în Antic.; rar*) v. Saducheu.
saduchéu s.m. (*relig. mozaică; în Antic.*) ‹rar› saduchean. *Saducheii erau membrii unei secte constituite din aristocrația sacerdotală, opusă fariseismului și favorabilă elenismului, care nega existența sufletului și a vieții viitoare.*
safalăd s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Debrețin.
safí adj. invar. (*înv. și reg.; despre elemente chimice, mai ales despre metale*) v. Curat. Nativ. Neamestecat. Pur[2].
safiríu, -ie adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albăstriu. Albăstrui.
safism s.n. ginecofilie, lesbianism, tribadism. *Safismul este homosexualitatea feminină.*
safrán s.n. (*mar.*) pană. *Safranul este piesa principală a cârmei, care servește la întoarcerea navei.*
safteá s.f. (*înv. și pop.; adesea constr. cu vb. „a face”*) ‹înv. și pop.› pocinog, ‹reg.› poceancă. *Faceți-mi safteaua; n-am mai vândut la nimeni până acum.*
saftián s.n. **1** (*ind. piel.*) marochin, ‹reg.› săftiele, ‹înv.› cordovan. *Saftianul este o piele fină de capră tăbăcită vegetal.* **2** (*reg.*) v. Carâmb. Tureatcă.
sagáce adj. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său sagace.*
sagacitáte s.f. acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Sagacitatea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.*
sageác s.n. (*constr.; reg.*) = săgeac[2].
săgnă s.f. **I 1** (*med. vet.*) ‹reg.› săgneală, săgnitură. *Sagna este o rană pe spinarea cabalinelor, provocată de șa, de tarniță sau de ham.* **2** (*art.; bot.; reg.*) ***sagna-calului*** v. Tarhon (*Artemisia dracunculus*). **II** (*reg.*) v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare.
saiá[1] s.f. (*croitorie; înv. și pop.*) **1** ‹reg.› șular. *Saiaua este așa folosită pentru însăilat.* **2** v. Însăilătură.
saiá[2] s.f. (*constr.; reg.*) v. Staul.
saicíor s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scatiu (*Carduelis spinus*).
sáilă s.f. (*croitorie; reg.*) v. Însăilătură.
saint-bernard [sẽber'nar] s.m. (*zool.*) bernardin. *Saint-bernarzii sunt câini originari din Elveția, dresați pentru găsirea persoanelor rătăcite în munți.*
saitóc, -oácă s.n., adj. (*reg.*) **1** s.n. v. Salt[2]. Săritură. **2** adj. (*despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.
saiván s.n. (*constr.*) **1** ‹reg.› colniță[1], stăuină. *Oile trebuie ținute în saivan.* **2** (*reg.*) v. Magazie. Șopron. Șură. **3** (*reg.*) v. Staul.
sájă s.f. (*reg.*) **1** (*ind. chim.*) v. Chinoroz. Negru-de-fum. **2** v. Funingine.
salacetól s.n. (*farm.*) salantol, salicilacetol, salicilacetonă. *Salacetolul este folosit ca antiseptic.*
salahorésțe adv. (*modal*) ‹rar› salahoric. *Angajații de pe plantație muncesc salahorește.*
salahóric adv. (*modal; rar*) v. Salahorește.
salahoríe s.f. **1** salahorit, trudă, ‹pop.› trudire, ‹înv. și reg.› dârvăreală. *Cad morți de oboseală după atâta salahorie.* **2** (*colect.; înv.*) v. Salahorime.
salahoríme s.f. (*colect.; astăzi rar*) ‹înv.› salahorie.
salahorít s.n. salahorie, trudă, ‹pop.› trudire, ‹înv. și reg.› dârvăreală.
sálak s.n. (*bot.*) fructul-șarpelui (v. *fruct*). *Salakul este originar din Indonezia, crește în palmieri și își trage numele de la învelișul său maro-roșiatic, solzos, fiind folosit la prepararea unor mâncăruri din carne.*
salám s.n. **1** (*ind. alim.*) ‹reg.› sângerete. *Preferă salamul de Sibiu.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.
salamándră s.f. (*zool.*) **1** *Salamandra salamandra*; ‹rar› salamandriță, ‹reg.› șopârlă, șopârlă-de-apă, văcăroaie. **2** *Salamandra maculosa*; ‹reg.› șopârlă, șopârlă-de-apă-pestriță, șopârluță-galbenă.
salamándriță s.f. (*zool.; rar*) v. Salamandră (*Salamandra salamandra*).
salamástră s.f. (*reg.*) v. Vână de bou.
salantól s.n. (*farm.*) salacetol, salicilacetol, salicilacetonă.
salariá vb. I. tr. (*econ.; rar; compl. indică oameni*) v. Retribui. Salariza.
salariát, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. angajat, slujbaș, ‹înv. și pop.› năimit, ‹pop. și fam.› simbriaș, ‹reg.› breslaș, ‹înv.› lefaș, lefegiu, supus. *Fratele ei este salariat, iar sora este elevă.* **2** s.m. (*la pl.* ***salariați***) angajați (v *angajat*), personal, slujbași (v. *slujbaș*). *Salariaților firmei li s-au mărit salariile.*
salariére s.f. (*econ.; rar*) v. Retribuire. Salarizare.
saláriu s.n. (*econ.*) **1** leafă[1], remunerație, retribuție, ‹pop. și fam.› simbrie, ‹reg.› bir, lohn, ‹înv.› hac, nafaca, năiem, ‹turc.; înv.› ghiundelic. *Salariile au scăzut în ultimul timp.* **2** ***salariu în acord*** = plată în acord, retribuție în acord. *Salariul în acord este sistemul de remunerare a muncii normate în raport cu rezultatele obținute.*
salarizá vb. I. tr. (*econ.; compl. indică oameni*) a retribui, ‹rar› a salaria. *Are un serviciu solicitant, dar este bine salarizat.*

salarizáre s.f. retribuire, ‹rar› salariere. *Guvernul are în vedere un nou sistem de salarizare a bugetarilor.*

salátă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***salată-verde***, *reg.*, ***salată-creață***, ***salată-cu-căpățână***, ***salată-necreață***) *Lactuca sativa*; lăptucă, lăptucă-creață, ‹reg.› lăptucă-căpățână, lăptucă-învelită, marulă. **2** ***salată-sălbatică*** = *Lactuca serriola*; lăptucă, lăptucă-amară, lăptucă-sălbatică, ‹reg.› palma-tâlharului (v. *palmă*), susai[1], susai-țigănesc (v. *susai*[1]); (*art.*) ***salata-iepurelui*** = *Prenanthes purpurea*; ‹reg.› crestățea, susai[1], susai-de-pădure (v. *susai*[1]), tâlhărea; (*reg.*) ***salată-câinească*** = (*art.*) ***salata-câinelui*** v. Zgrăbunțică (*Lapsana communis*); ***salată-câinoasă*** v. Susai-de-munte (v. *susai* [1]). Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureț (v. *susai*[1]). Susai-sălbatic (v. *susai*[1]). Tâlhărea (*Mycelis muralis*); ***salată-de-câmp*** = ***salată-mică*** = ***salată-nemțească*** = ***salată-sălbatică*** = (*art.*) ***salata-cucului*** v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*); ***salată-de-câmp*** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*); ***salată-de-iarnă*** v. **a** Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*); **b** Salsifi. Scorțoneră (*Scorzonera hispanica*); ***salată-împărătească*** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*); (*art.*) ***salata-câinilor*** v. Sălățică (*Aposeris foetida*); ***salata-mielului*** v. **a** Fetică (*Valerianella locusta*); **b** Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*); ***salata-porcului*** v. Buruiană-porcească (*Hipochoeris radicata*); (*la pl.*) ***salatele-broaștei*** v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*).

salatiéră s.f. (*jar.*) v. Grăsană (v. *grăsan*).

sálă[1] s.f. **I** (*constr.*) **1** ***sală de mâncare*** = ***sală de mese*** = sufragerie, tricliniu, ‹înv. și reg.› prânzitor, ‹înv.› sală de ospețe. *Musafirii au fost invitați în sala de mese*; ***sală de trapeză*** = refectoriu, sufragerie, trapeză, ‹înv.› trapezare, trapezărie. *Sala de trapeză este sala de mese dintr-un internat, dintr-o mănăstire etc.*; (*astăzi rar*) ***sală de baie*** v. Baie[1]; (*înv.*) ***sală de ospețe*** v. Sală de mâncare. Sală de mese. Sufragerie. **2** antreu, hol, vestibul. *Casa are o sală mare la intrare.* **3** anticameră, ‹înv.› antișambră, perdea. *Multe persoane așteaptă în sala primarului.* **4** ***sală de clasă*** = clasă, ‹grec.; înv.› paradosis. *Când era elev, stătea în ultima bancă a sălii de clasă*; ***sală de curs*** = amfiteatru. *Conferințele reputatului profesor umplu sălile de curs ale universităților.* **5** ***sală de arme*** = (*art.*) sala armelor. *Vizitatorii sunt invitați să vadă sala de arme a castelului*; (*art.*) ***sala armelor*** = sală de arme. **6** (*pop.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie. **II** public. *Sala s-a ridicat în picioare la sfârșitul concertului.*

sálă[2] s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Slănină.

salău s.m. (*reg.*) v. Chiriaș. Locatar.

sălbă s.f. **I** **1** ‹reg.› baier, ‹înv.› harhal. *La nuntă a primit cadou o sălbă de galbeni.* **2** colan, colier, șirag, ‹înv. și pop.› gherdan, zgardă, ‹reg.› stol. *La recepție a purtat o sălbă din perle naturale.* **3** (*anat.; la bovine și la unele rase de ovine*) fanon. *Salba este cuta pielii de pe marginea inferioară a gâtului.* **4** (*la jug; reg.*) v. Policioară. Poliță[1]. **II** (*bot.*) **1** ***salbă-moale*** = **a** *Evonymus europaeus*; vonicer, ‹reg.› caprifoi, clocuță, grujarcă, lemn-câinesc, lemnul-câinelui (v. *lemn*), parastasul-popii (v. *parastas*), pomiță-de-sânger, sânger; **b** *Evonymus latifolius*; ‹reg.› lemn-câinesc, salbă-mare, verigar, vonicer; **c** *Rhamnus cathartica*; părul-ciutei (v. *păr*), verigar, verigaș, ‹rar› nerprun, ‹reg.› crușin, gladiș, lemn-câinesc, lemn-râios, lemnul-câinelui (v. *lemn*), pațachină[1], poama-câinelui (v. *poamă*), porumbel, spin-alb, spinele-cerbului (v. *spine*), vonicer; **d** (*reg.*) v. Crușin (*Rhamnus frangula*); **e** v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*); **f** (*reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*); **g** (*reg.*) v. Lemn-râios. Salbă-râioasă (*Evonymus verrucosus*); **h** (*reg.*) v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*); ***salbă-râioasă*** = *Evonymus verrucosus*; lemn-râios, ‹reg.› cerceii-babei (v. *cercel*), salbă-moale, vonicer; (*reg.*) ***salbă-mare*** v. Salbă-moale (*Evonymus latifolius*); (*art.*) ***salba-dracului*** v. Crușin (*Rhamnus frangula*). **2** (*reg.*) v. Gârbiță (*Limodorum abortivum*). **3** (*reg.*) v. Secară (*Secale cereale*).

sálcă[1] s.f. (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.

sálcă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*).

salcâm s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***salcâm-alb***, *rar*, ***salcâm-altoit***, *reg.*, ***salcâm-rotund***) *Robinia pseudacacia*; ‹reg.› acaț, acățar, băgrin, brebene, cornofan, dafin, dafin-creț, dracă, hârgaț, lemn-alb, liliac[1], pănar, păsuiele, rug, rugar. **2** ***salcâm-galben*** = **a** *Laburnum anagyroides*; ‹reg.› băgrin, drob[2], grozamă, lemnul-bobului (v. *lemn*); **b** *Cytisus nigricans*; lemnul-bobului (v. *lemn*), ‹reg.› bobițel, drob[2], grozamă-mare, piciorul-găinii (v. *picior*) ; **c** (*reg.*) *Colutea arborescens*; ‹reg.› bășicoasă (v. *bășicos*), bășină; ***salcâm-japonez*** = *Sophora japonica*; ‹rar› soforă, ‹pop.› salcâm-boieresc, ‹reg.› acație-boierească; ***salcâm-mic*** = *Amorpha fructicosa*; ‹rar› amorfă; (*pop.*) ***salcâm-boieresc*** v. Salcâm-japonez (*Sophora japonica*). **3** (*reg.; și* ***salcâm-boieresc***) v. Glădiță. Plătică[2] (*Gleditschia triacanthos*).

salcâmíș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Salcâmiște.

salcâmíște s.f. (*colect.*) ‹reg.› salcâmiș. *Spitalul se află în mijlocul unei salcâmiște.*

sálce s.f. (*bot.*) **1** (*reg.*, ***salce-mare***, ***salce-părită***) *Smilax sarsaparilla*; ‹livr.› sarsaparilă, ‹rar› saparină. **2** *Smilax medica* și *Smilax officinalis*; ‹livr.› sarsaparilă. **3** (*reg.; în forma* ***sarcie***) v. Iederă (*Hedera helix*).

salcicórn s.m. (*bot.*) *Salsola kali*; ciurlan, săricică, ‹rar› salsolă, ‹reg.› burcum, căruța-dracului (v. *căruță*), ciulin, curai, fugaci, iarba-porcului (v. *iarbă*), iarbă-sărată, parpalac, pochitnic, rostogol, sărigea, tartan, tărfălog, tăvălug, târtan[1], vălătan, vălătuc.

sálcie s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***salcie-albă***, ***salcie-alburie***) *Salix alba*; ‹reg.› lozie, răchită, răchită-albă, răchită-cu-mâțoace, răchită-de-luncă, răchită-de-pădure, răchită-mare, răchită-sălbatică, sălcuță. **2** (*și* ***salcie-americană***, ***salcie-de-mlaje***, ***salcie-roșie***, ***salcie-vânjoasă***) *Salix viminalis*; mlajă, răchită, răchită-albă, răchită-de-împletit, răchită-de-mlajă răchită-mlajă, răchițică, răchițică-albă, răchițică-mlajă, ‹reg.› lozie, răchiteață. **3** (*și* ***salcie-cenușie***, ***salcie-sălbatică***) *Salix cinerea*; zălog[1], ‹reg.› iovă, loză, răchită, răchită-puturoasă. **4** (*și* ***salcie-jalnică***, ***salcie-moartă***, ***salcie-plângătoare***, ***salcie-plecată***, ***salcie-pletoasă***, ***salcie-răchitoasă***) *Salix babylonica*; ‹reg.› lozie, lozie-pletoasă, răchita-plângerii (v. *răchită*), răchită, răchită-albă, răchită-americană, răchită-de-mlajă, răchită-iovă, răchită-jalnică, răchită-mlăjoasă, răchită-moartă, răchită-pletoasă, răchită-supărată, răchițică, sălcuță. **5** (*reg.; și* ***salcie-fragedă***, ***salcie-plesnitoare***) v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*). **6** (*reg.; și* ***salcie-neagră***, ***salcie-purpurie***, ***salcie-roșie***) v. Mlajă. Răchită-roșie (*Salix purpurea*). **7** (*reg.; și* ***salcie-căprească***, ***salcie-crestată***, ***salcie-de-munte***, ***salcie-moale***) v. Iovă (*Salix capraea*). **8** (*reg.; și* ***salcie-albicioasă***) v. Mlajă. Răchită-albă (*Salix incana*). **9** (*reg.; și* ***salcie-domnească***, ***salcie-mirositoare***) v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*). **II** (*bot., bis.; reg.; adesea cu determ. „de la Florii”*) v. Stâlpare.

salép s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Poroinic (*Orchis mascula*) **2** v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*).

salepár s.m. (*înv.*) ‹înv.› salepgiu. *Saleparul era persoana care prepara sau vindea salep.*

salepgíu s.m. (*înv.*) ‹înv.› salepar.

saléri s.m. pl. (*în Roma antică; înv.*) v. Salieni.

saléu s.n. **1** (*mai ales la pl.* ***saleuri***; *culin., com.*) sărățea, sărățică. *Îi plac foarte mult saleurile cu chimen.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

salicíl s.m. (*rar*) v. Salicilat.

salicilacétol s.n. (*farm.*) salacetol, salantol, salicilacetonă. *Salicilacetolul este folosit ca antiseptic.*

salicilacetónă s.f. (*farm.*) salacetol, salantol, salicilacetol.

salicilanilídă s.f. (*chim.*) salifebrină. *Salicilanilida este folosită ca fungicid.*

salicilát s.m. **1** (*chim.*) ‹rar› salicil. *Salicilatul este o sare sau un ester al acidului salicilic.* **2** (*farm.*) ***salicilat de antipirină*** = antipirină salicilică, salipirină. *Salicilatul de antipirină este întrebuințat mai ales ca analgezic și antireumatic.*

salicilínă s.f. (*farm.*) salicozidă. *Salicilina are acțiune antifebrilă și antireumatică.*

salicórnie s.f. (*bot.; rar*) v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*).

salicozídă s.f. (*farm.*) salicilină.

salidiurétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) saluretic. *Salidiureticul stimulează secreția renală de sodiu.*

saliéni s.m. pl. (*în Roma antică*) ‹rar› salii, ‹înv.› saleri. *Salienii erau cei 12 (mai târziu 24) preoți ai zeului Marte, care păstrau scuturile sacre și conduceau dansurile războinice la sărbătoarea zeului.*

salifebrínă s.f. (*chim.*) salicilanilidă.

salificáre s.f. (*chim.*) salificație, salifiere. *Salificarea este o metodă de separare a coloizilor dintr-o soluție, care se aplică la fabricarea săpunurilor sau a coloranților.*
salificáție s.f. (*chim.*) salificare, salifiere.
salifiére s.f. (*chim.*) salificare, salificație.
saligemínă s.f. (*farm.*) saligenol. *Saligenina este un alcool aromatic, folosit ca anestezic și ca antireumatic.*
saligenól s.m. (*farm.*) saligenină.
sálii s.m. pl. (*în Roma antică; rar*) v. Salieni.
salín, -ă adj. **1** sărat[2], ‹astăzi rar› sărăturos. *Ocna Sibiului este o stațiune renumită prin calitatea lacurilor saline din împrejurimi.* **2** (*chim.*) ‹înv.› săros. *Substanțele saline au caracter de sare sau conțin sare (într-o anumită concentrație).*
salinár s.m. (*înv.*) ‹înv.› ocnar, ocnaș, ocnean, șalgău. *Salinarii munceau în mine de sare.*
salínă s.f. mină de sare (v. *mină*[1]), ocnă, ‹înv.› sărărie. *În salina de la Cacica se face tratament pentru căile respiratorii.*
salinizá vb. I. tr., refl. a (se) săra. *Apa acestui lac s-a salinizat, deoarece acesta s-a format pe un masiv de sare.*
salinizáre s.f. sărare. *Apa lacului Ursu de la Sovata a suferit procesul de salinizare din cauza dizolvării masivului de sare pe care s-a format.*
salipirínă s.f. (*farm.*) antipirină salicilică, salicilat de antipirină.
salítă s.f. (*zool.; înv.*) v. Gasteropod. Gastropod. Melc.
saliváre s.f. (*fiziol.*) salivație. *Bolnavul prezintă tulburări caracterizate prin greață și salivare excesivă.*
saliváție s.f. (*fiziol.*) salivare.
salívă s.f. scuipat[1], scuipătură, spută, ‹rar› apă, ‹pop.› stupit, ‹reg.› bleasc, scuipici, stupitură, ‹arg.› flit. *Unele afecțiuni digestive pot provoca producerea în exces a salivei.*
salmiác s.n. (*chim.*) clorură de amoniu, ‹pop.› țipirig[2], ‹reg.› solomie, ‹turc.; înv.› nișadâr. *Salmiacul este folosit în industrie și în medicină.*
salmón s.m. (*iht.; rar*) v. Somn[1] (*Silurus glanis*).
salmonelóză s.f. (*med. vet.*) paratifoză. *Salmoneloza este o boală infecțioasă a mamiferelor și a păsărilor, provocată de salmonelă, transmisibilă și la om prin consumarea de carne și de ouă infectate.*
salnítru s.n. (*chim.; înv.* și *reg.*) v. Azotat de potasiu (v. *azotat*[1]). Nitrat de potasiu. Salpetru de India.
saloántă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*).
salomíe s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Filimică (*Calendula officinalis*). **2** (*la pl.*) ***salomii-galbene*** v. **a** Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*); **b** Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*).
salón[1] s.n. **1** cameră de primire. *Oaspeții sunt invitați în salon.* **2** ***salon de modă*** = casă de modă (v. *casă*[1]), ‹înv.› prăvălie de modă, prăvălie modistă. *Cântăreața este clienta unui renumit salon de modă din Paris.* **3** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.
salón[2] adj. invar. (*arg.; despre oameni*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos.
salonárd, -ă adj. ‹rar› salonier. *Tinerii snobi discută despre modă într-un limbaj salonard.*
saloniér, -ă adj. (*rar*) v. Salonard.
saloperíe s.f. (*fran.; înv*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.
salopétă s.f. combinezon. *Zugravul îmbracă o salopetă înainte de a se apuca de lucru.*
salpetrós, -oásă adj. (*înv.*) v. Silitros.
salpétru s.n. (*chim.*) ***salpetru-de-Chile*** = azotat de sodiu (v. *azotat*[1]), nitrat de sodiu. *Salpetrul de Chile este folosit ca îngrășământ mineral*; ***salpetru-de-India*** = azotat de potasiu (v. *azotat*[1]), nitrat de potasiu, ‹rar› nitru, ‹pop.› silitră, ‹înv. și reg.› salnitru, ‹înv.› acrime de silitră, ‹turc.; înv.› ghiuvergilea. *Salpetrul de India este folosit ca îngrășământ*; ***salpetru-de-Leuna*** = azotat de amoniu (v. *azotat*[1]). *Salpetrul de Leuna se folosește mai ales ca îngrășământ de suprafață pentru culturile de cereale, pășuni și livezi*; ***salpetru-de-Norvegia*** = azotat de calciu (v. *azotat*[1]), nitrocalcit. *Salpetrul-de-Norvegia este folosit ca îngrășământ chimic.*
salpínge (sálpinx) s.n. (*anat.*) **1** oviduct, trompa-Fallopio (v. *trompă*), trompă uterină, ‹înv.› trâmbița matchii (v. *trâmbiță*), trâmbița mitrii (v. *trâmbiță*), trompeta mătricii (v. *trompetă*). *O vulele, ajunse la maturitate, sunt transportate spre exterior prin salpinge.* **2** trompa-Eustachio (v. *trompă*), trompa lui Eustache (v. *trompă*), trompă auditivă, ‹înv.› trâmbița lui Eustache (v. *trâmbiță*), trompa lui Eustah (v. *trompă*), trompa urechii (v. *trompă*), trompeta lui Eustahie (v. *trompetă*). *Salpingele face legătura dintre urechea medie și faringe.*
salpingoovariectomíe s.f. (*chir.*) ooforosalpingectomie. *Salpingoovariectomia este ablația trompei uterine și a ovarului, cu păstrarea uterului.*
salpingoovarítă s.f. (*med.*) anexită, ooforosalpingită, tuboovarită. *Multe femei suferă de salpingoovarită.*
sálpinx s.n. (*anat.*) = salpinge.
salsifí s.m. (*bot.*) *Scorzonera hispanica*; scorțoneră, ‹reg.› artifi, lutăița, salată-de-iarnă.
salsólă s.f. (*bot.; rar*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).
salt[1] adv. (*modal; înv.*) v. Neînsoțit. Neîntovărășit. Singur.
salt[2] s.n. **I 1** săritură, ‹pop.› săltare, sărită (v. *sărit*[2]), ‹fam.› zbugheală, ‹înv. și reg.› săltătură, ‹reg.› jocot, saitoc, săltat[1], țâști[1], țâștoc, zburdătură. *Trece pârâul dintr-un salt.* **2** hop, săritură. *Suportă greu salturile mașinii pe un drum de țară.* **3** (*înv.*) v. Dans. Joc. **II** (*inform.*) ruptură de secvență. *Saltul este trecerea, condiționată sau nu, de la un punct al unui program, cu ascunderea părții intermediare.*
saltanát s.n. (*înv.*) **1** v. Alai. Cortegiu. Suită. **2** v. Fast[1]. Lux. Măreție. Pompă[2]. Somptuozitate. Splendoare.
saltándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale la instrumentele cu coarde*) saltato.
saltáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale la instrumentele cu coarde*) saltando.
saltaționísm s.n. (*biol.*) punctualism. *Saltaționismul admite că evoluția cunoaște o serie de perioade de stabilitate, urmate de scurte momente de mutații genetice importante, soldate cu apariția de caractere ce depășesc granițele de specie, familie, ordin etc.*
salteá s.f. **1** ‹înv. și reg.› tufec[1], ‹reg.› dricală, străjac. *Și-a cumpărat o saltea ortopedică pentru că are probleme cu spatele.* **2** (*pesc.; reg.*) v. Leasă. Vintir. **3** (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).
saltegíu s.m. (*înv.*) v. Saltelar.
saltelár s.m. ‹înv.› saltegiu. *Saltelarul confecționează saltele.*
saltimbánc s.m. (*la circ*) bufon, clovn, comediant, măscărici, paiață, ‹înv. și reg.› ghiduș, ‹reg.› chimiță[1], ‹fig.; iron.› irod. *Copiii se distrează mult la spectacolele oferite de saltimbanci.*
sálță s.f. (*geol.*) pâclă, pufnă, vulcan noroios. *Din salțe erup gaze, ape sărate și, uneori, petrol.*
salubritáte s.f. curățenie. *Primăria, prin servicii speciale, asigură salubritatea unei localități.*
salúbru, -ă adj. (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, sănătos, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer salubru.*
salurétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) salidiuretic. *Salureticul stimulează secreția renală de sodiu.*
salút[1] s.n., interj. **1** s.n. salutare, ‹rar› salutat, ‹înv.› salutație, sărutare, sărutat, sărutătură, ‹turc.; înv.› selam. *Este politicos să răspunzi la salut.* **2** interj. (*ca formulă de salut*) bună (v. *bun*)!, ‹fam.› ciao!, hello!, ‹latin.› ave! *-Salut! -Ce mai faci?*
salút[2] s.n. (*înv.*) **1** v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **2** v. Salvare. Scăpare.
salutá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a noroci, a sălutări, ‹înv.› a complimenta, a săruta, ‹grec.; înv.› a hiritisi. *Salută pe toți cunoscuții înainte de a ieși din expoziție.* **2** fig. (*compl. indică oameni sau idei, acțiuni etc. ale lor*) ‹fig.› a aplauda, a aproba. *Discipolii salută ideile maestrului.*
salutár, -ă adj. **1** salvator, ‹fig.› providențial. *Intervenția chirurgicală a fost salutară. O împrejurare salutară l-a ferit de faliment.* **2** binevenit, folositor, util, ‹fig.› binecuvântat. *Critica obiectivă este salutară. A fost satisfăcut să constate că s-au preconizat multe măsuri salutare.*
salutáre s.f., interj. **I** s.f. **1** salut[1], ‹rar› salutat, ‹înv.› salutație, sărutare, sărutat, sărutătură, ‹turc.; înv.› selam. **2** (*la pl.* ***salutări***) complimente (v. *compliment*), ‹înv.› hiritiseală, hiritisire. *I-a transmis mamei salutările prietenului ei.* **II** interj. (*ca formulă de salut*) ‹fam.› pa!, salve!, servus! *Salutare! Ne vedem mâine.*
salutát s.n. (*rar*) v. Salut[1]. Salutare.
salutáție s.f. (*înv.*) v. Salut[1]. Salutare.
salvá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin*

prep. „de", „din", „de la") a scăpa, ‹pop.› a (se) izbăvi, a (se) mântui, ‹înv. și reg.› a (se) litrosi, ‹înv.› a hălădui, a (se) milui, a (se) mistui, a (se) rătui, ‹fran.; înv.› a eșapa. *Au fost singurii care s-au salvat de la înec după naufragiu. A salvat un copil din vâltoarea râului.* **2** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a elibera, a libera, a scăpa, a scoate, ‹înv. și pop.› a dezbate[2], a mântui, a slobozi, ‹înv.› a apuca, a ierta, a opri, a trimite, a volnici. *A fost salvat din lagărul german la sfârșitul războiului.* **3** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. care arată situații, stări etc. în care se află cineva*) a scăpa, a scoate, ‹înv. și pop.› a ușura, ‹pop.› a mântui, ‹înv.› a hălăstui, a mistui, a slobozi. *Părinții au reușit s-o salveze din situația financiară grea în care se afla.* **4** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, ‹înv.› a scoate, a (se) scumpăra, a (se) scura, a (se) slobozi, a (se) spăsi, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) înălbi, a (se) spăla, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a (se) ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se salvează prin pocăință și rugăciuni.* **II** tr. fig. ‹fig.; înv.› a rătui. *Umorul lui îl salvează de ridicol. Și-a salvat sufletul prin pocăință.*

salvamár s.m. salvamarist. *Un salvamar a scăpat băiatul de la înec.*

salvamaríst s.m. salvamar.

salváre s.f. **I 1** scăpare, ‹pop.› izbăvire, mântuire, ‹înv.› izbavă, mântuință, salut[2], selamet, slobozire. *Salvarea copilului din vâltoarea râului a fost riscantă.* **2** eliberare, liberare, scăpare, scoatere, ‹înv. și pop.› dezbatere[2], mântuire, slobozire, ‹înv.› eliberație, liberație, scăpătură, ‹fig.; rar› dezgrădire. *Salvarea deținuților din lagărele germane a fost o prioritate pentru armata învingătoare.* **3** (*relig.*) izbăvire, mântuire, purificare, redempțiune, ‹înv. și pop.› răscumpărare, ‹înv.› izbăvință, mântuință, mântuitură, scumpărare, slobozire, spăseală, spăsenie, spăsire, vântă[1], ‹fig.› curățare, ‹fig.; înv.› dezbrăcare. *Salvarea de păcate se face prin pocăință și rugăciuni.* **II** (*concr.; transp., med.*) ambulanță, autoambulanță, autosalvare, autosanitară, sanitară (v. *sanitar*). *La locul accidentului a fost chemată de urgență o salvare.*

salvarsán s.n. (*farm.*) arsfenamină 606, ‹rar› ehrlich 606. *Salvarsanul se folosește în tratamentul sifilisului.*

salvát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) scăpat, ‹pop.› izbăvit, mântuit. *Copilul salvat din vâltoarea râului a fost adus la mal.* **2** (*relig.; despre oameni*) izbăvit, mântuit, ‹înv.› spăsit. *Păcătosul salvat se simte liniștit sufletește.*

salvatór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre măsuri, remedii, tratamente etc.*) ‹pop.› izbăvitor, mântuielnic, mântuitor. *Ideea ridicării unui dig în calea apelor dezlănțuite a fost salvatoare. Tratamentul administrat la timp a fost salvator.* **2** salutar, ‹fig.› providențial. *Intervenția chirurgicală a fost salvatoare. O împrejurare salvatoare l-a ferit de faliment.* **3** (*relig.*) izbăvitor, mântuitor, redemptoriu, ‹înv.› slobozitor, spăsitor, vindecător. *Sfântul salvator l-a scăpat de la moarte.* **II** s.m., s.f. ‹înv.› scăpător, vindecător, ‹grec.; înv.› sotir, ‹fig.› mesia. *Eroul acestui film SF ajunge să fie, până la urmă, și salvatorul universului.*

sălvă s.f. (*milit.*) foc. *Salvă de artilerie. La înmormântarea generalului s-au tras salve.*

sălve interj. (*ca formulă de salut; fam.*) v. Salutare.

salvét s.n. (*reg.*) v. Șervet.

salvgardá vb. I. tr. a apăra, a feri, a ocroti, a păzi, a prezerva, a proteja, ‹astăzi rar› a scuti, ‹rar› a protegui, ‹înv. și pop.› a oblădui, ‹pop.› a chezăși, ‹înv. și reg.› a socoti, a veghea, ‹reg.› a se înveghea, ‹înv.› a osfinti, a otălmăzui, a protecta, ‹grec.; înv.› a diafendisi, ‹fig.; înv. și reg.› a ocoli, a umbri. *Obiceiurile strămoșești trebuie să fie salvgardate.*

salvgardáre s.f. apărare, ferire, ocrotire, păzire, protejare, ‹rar› proteguire, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› ferință. *Este obligatorie salvgardarea obiceiurilor strămoșești.*

sálvie s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***salvie-de-grădină***) *Salvia officinalis*; jale[2], jale-de-grădină (v. *jale*[2]), jaleș, jaleș-de-grădină, ‹reg.› mierea-ursului (v. *miere*), nădragul-țiganului (v. *nădrag*), șalef, șerlai. **2** *Salvia verticillata*; urechea-porcului (v. *ureche*), ‹reg.› buruiană-de-bubă, buruiană-lată, coada-mielului (v. *coadă*), coada-șoricelului (v. *coadă*), cocean-căpresc, iarba-somnului (v. *iarbă*), jaleș, jaleș-de-câmp, jaleș-sălbatic, năduf, talpa-cucoanei (v. *talpă*). **3** (*și* ***salvie-de-câmp***, ***salvie-de-câmpie***, ***salvie-de-câmpuri***) *Salvia pratensis*; jale-de-câmp (v. *jale*[2]), jaleș, jaleș-de-câmp, ‹reg.› coada-vacii (v. *coadă*), iarba-lui-Sfântul-Ion (v. *iarbă*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), slăbănog, șerlai, urechea-porcului (v. *ureche*). **4** ***salvie-albă*** = *Lavattera thuringiaca*; ‹reg.› colăceii-babei (v. *colăcel*), ghilie, nalbă, rujă-de-deal, rujă-floare-mare; ***salvie-austriacă*** = *Salvia austriaca*; ‹reg.› coada-lupului (v. *coadă*), urechea-porcului (v. *ureche*); ***salvie-de-Etiopia*** = *Salvia aethiopis*; ‹reg.› desfăcătoare (v. *desfăcător*), iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*), șerlai, tutunaș; (*reg.*) ***salvie-busuioacă*** = ***salvie-cleioasă*** = ***salvie-sălbatică*** v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); ***salvie-de-grădină*** v. Scrofiță (*Sylvia borin*); ***salvie-de-pădure*** v. Coada-vacii (v. *coadă*). Jale[2] (*Salvia silvestris*).

samaláș, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

samalít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2].

samár s.n. **1** ‹reg.› șa, șa de măgar, șa de povară. *Samarul este o șa mare, fără scări, care se pune pe măgari, pe catâri, pe cămile etc.* **2** (*constr.; reg.*) v. Coamă. Creastă. Culme.

samaragíu s.m. ‹înv.› sămărar. *Samaragiul confecționează și vinde samare.*

samără s.f. (*bot.; la ulm, arțar, paltin etc.*) ‹înv.› samaridie. *Samara este un tip de fruct uscat, indehiscent, cu o singură sămânță și cu pericarpul lățit sub forma unor aripioare.*

samareanésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Samarinean. Samaritean.

samareaninésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Samarinean. Samaritean.

samarídie s.f. (*bot.; înv.; la ulm, arțar, paltin etc.*) v. Samară.

samarineán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. samarineancă, samaritean, samariteancă. *Samarinenii sunt originari din provincia palestiniană Samaria.* **2** adj. samaritean, ‹înv.› samareanesc, samareaninesc. *Persoanele samarinene aparțineau unei comunități etnice religioase din provincia palestiniană Samaria.*

samarineáncă s.f. samarineană (v. *samarinean*), samariteană (v. *samaritean*), samariteancă.

samariteán, -á s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. samarinean, samarineancă, samariteancă. **2** adj. samarinean, ‹înv.› samareanesc, samareaninesc.

samariteáncă s.f. samarineană (v. *samarinean*), samarineancă, samariteană (v. *samaritean*).

samavólnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, silnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri samavolnice împotriva grevi-știlor.* **2** (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, autocratic, despotic, dictatorial, satrapic, tiranic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state samavolnice au evoluat spre democrație.* **3** (*despre măsuri, dispoziții, hotărâri etc. luate de unele regimuri politice*) opresiv, oprimant, tiranic. *În urma măsurilor samavolnice luate de guvern, populația s-a răsculat și l-a înlăturat.* **II** adv. (*modal*) abuziv, arbitrar, despotic, samavolnicește, tiranic, ‹înv.› arbitraricește, despotește, tiranicește, tirănește, volnic. *Și-a însușit samavolnic proprietatea.*

samavolnicéște adv. (*modal*) abuziv, arbitrar, despotic, samavolnic, tiranic, ‹înv.› arbitraricește, despotește, tiranicește, tirănește, volnic.

samavolnície s.f. **1** abuz, exces, ilegalitate, injustiție, silnicie, ‹livr.› arbitraritate, ‹înv. și reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrismie, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit samavolniciile puterii.* **2** despotism, tiranie, ‹înv.› despoție. *Luptă împotriva oricărui tip de samavolnicie.*

sámbo s.m. invar. cafuzo. *Sambo este un metis brazilian, provenit din părinți negri și amerindieni.*

sámcă s.f. **1** (*med.; în credințe și superstiții*) ‹reg.› spasmă (v. *spasm*). *Samca este o boală a copiilor mici, care ar fi cauzată de o ființă imaginară rea, cu același nume.* **2** (*bot.; reg.*) v. Scai-albastru. Scai-vânăt (*Eryngium planum*).

sámeș, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› sameșer. *Sameșul era dregătorul însărcinat cu strângerea birului.* **2** (*reg.*) v. Baci. Cioban. **II** adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat.

Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2].
sameșér s.m. (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Sameș.
sámite adv. (*modal; exprimă probabilitatea, posibilitatea acțiunilor, faptelor, vorbelor cuiva; reg.*) v. Pesemne. Poate. Probabil.
samoderjávie s.f. (*polit.; înv.*) v. Absolutism. Autocrație. Despotism. Tiranie.
samodérjeț s.m. (*polit.; înv.*) v. Autocrat. Despot. Dictator. Potentat. Satrap. Tiran.
samodívă s.f. **1** (*art. **Samodiva**; în credințe și superstiții; pop.; eufem.; nm. pr.*) v. Moartea (v. *moarte*). **2** (*reg.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.
samovíle s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).
samsár s.m. intermediar, mijlocitor, misit, ‹rar› intermediator, ‹reg.› mecler, ‹înv.› geambaș, ‹ital.; înv.› sensal. *Afacerea a fost înlesnită de un samsar iscusit în materie de contrabandă.*
samsarlâc s.n. misitie, ‹înv.› sămsărie. *Samsarlâcul este ocupația misitului.*
samsón s.m. (*zool.; înv.*) v. Dulău. Zăvod.
samtartâu s.m. (*reg.*) v. Contabil.
samúr s.m., s.n. **1** s.m. (*zool.*) *Martes zibellina*; zibelină, ‹înv.› sobol[2]. **2** s.n. zibelină, ‹înv.› sobol[2]. *Are o haină îmblănită cu samur.*
samuráslă s.f. (*bot.; reg.*) v. Ceapa-ciorii (v. *ceapă*) (*Allium vineale*).
saná vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; latin.; înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.
sanatóriu s.n. (*med.*) casă de odihnă (v. *casă*[1]), casă de sănătate (v. *casă*[1]). *După operație, s-a recuperat într-un sanatoriu din Elveția.*
sanbeníto s.n. invar. (*jur.; livr.*) v. Condamnare. Pedepsire.
sánchi interj. (*fam.*) v. Aiurea!
sanchíu, -ie adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*pop.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz. **2** (*pop.; despre oameni*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant. **3** (*fam.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **4** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **II** adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].
sanct, sánctă s.m., s.f., adj. (*relig. creștină; latin.; înv.*) v. Sfânt.
sanctificá vb. I. tr. (*relig.*) **1** (*compl. indică persoane decedate*) a canoniza, a sacraliza, a sfinți[1], ‹înv.› a sacra. *Ștefan cel Mare a fost sanctificat.* **2** (*livr.; compl. indică obiecte*) v. Sfinți[1].
sanctificáre s.f. (*relig.*) canonizare, sacralizare, sacralizație, sfințire[1], ‹înv.› sacrare, sanctificație. *Bisericii îi trebuie numeroase dovezi pentru a aproba sanctificarea unei persoane.*
sanctificát, -ă adj. **1** (*relig.; despre persoane decedate*) canonizat, sacrat[1], sfințit[3]. *Ștefan cel Mare este unul dintre voievozii sanctificați.* **2** (*rar; mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat.
sanctificáție s.f. (*relig.; înv.*) v. Canonizare. Sacralizare. Sacralizație. Sanctificare. Sfințire[1].
sanctitáte s.f. (*relig.*) dumnezeire, sacralism, sacralitate, sfințenie, ‹rar› sacramentalitate, ‹înv. și pop.› sânțenie, ‹înv.› sfinție. *A perceput, cu toată ființa, sanctitatea acestor locuri de pelerinaj.*
sanctuár s.n. **1** (*bis.; la creștini*) altar, ‹rar› pristol, trapeză, ‹înv. și pop.› oltar, ‹înv.› jertfelnic, sat, sfântariu, trapezare, trebnic[1]. *În sanctuar preotul oficiază liturghia.* **2** (*în templele antice*) naos, ‹înv.› sat. *Sanctuarul este încăperea centrală a templului.* **3** (*relig.; la iudei*) sfânta sfintelor (v. *sfânt*), ‹înv.› sfinția sfinților (v. *sfinție*). *În sanctuarul din Ierusalim se ținea chivotul legii.*
sancționá vb. I. tr. **I 1** (*jur.; compl. indică oameni, instituții etc.*) a pedepsi, ‹reg.› a zaconi. *Autoritățile l-au sancționat pentru neplata datoriilor.* **2** (*sport; compl. indică sportivi, echipe, cluburi etc.*) a penaliza. *Jucătorul a fost sancționat pentru un fault la portar.* **3** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a stigmatiza, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a vești. *A fost sancționat de colectivitatea sa pentru ceea a făcut.* **II** (*jur.; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a confirma, a consacra, a consfinți, a ratifica, a valida, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost sancționat de Parlament.*
sancționáre s.f. **I 1** (*jur.*) pedepsire. *Neplata datoriilor i-a atras sancționarea din partea autorităților.* **2** (*sport*) penalizare. *Faultul la portar s-a soldat cu sancționarea fotbalistului.* **3** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat sancționarea colegilor pentru ceea ce a făcut.* **II** (*jur.*) aprobare, confirmare, consacrare, consfințire, ratificare, sancțiune, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Sancționarea legilor revine Parlamentului.*
sancționát, -ă adj. (*jur.*) **1** (*despre oameni, instituții etc.*) pedepsit. *Persoana sancționată este obligată să-și plătească datoriile către stat.* **2** (*despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) confirmat, consacrat, consfințit, ratificat, validat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea sancționată este dată publicității.*
sancțiúne s.f. **I 1** (*jur.*) pedeapsă, ‹înv. și reg.› ceartă, ștraf, ‹înv.› despus, pilduire, strânsoare. *Nu și-a plătit datoriile către stat și a primit o sancțiune din partea autorităților.* **2** (*jur.*) ***sancțiune disciplinară*** = pedeapsă disciplinară. *Sancțiunea disciplinară se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină ale instituției sau organizației din care face parte;* ***sancțiune penală*** = pedeapsă penală. *Sancțiunea penală este prevăzută de codul penal.* **3** (*sport*) penalizare. *Clubul a primit o sancțiune usturătoare din cauza fanilor care s-au luat la bătaie în tribune.* **II** (*jur.*) aprobare, confirmare, consacrare, consfințire, ratificare, sancționare, validare, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație.
sandacíu s.m. (*înv.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.
sandálă s.f. **1** sandaletă. *I s-a rupt o curelușă de la sandală și trebuie să o dea la reparat.* **2** (*reg.*) v. Papuc.
sandalétă s.f. sandală.
sandăc s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Cufăr. Ladă. **2** (*tehn.; la căruță; reg.*) v. Dric.
sandilău s.m. (*psih.; arg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
sandiliu, -ie adj. (*psih.; arg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
sandólă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Ostie[1].
sándvici (séndviș) s.n. tartină. *Își pregătește pentru călătorie câteva sandviciuri cu unt și cașcaval.*
sanfiu s.m. (*bot.; reg.*) = secfiu.
sangeác s.n. **1** (*adm.; în Imperiul Otoman*) ‹înv.› sangeacat, sangealâc. *Sangeacul era o subdiviziune administrativ-teritorială a unui pașalâc sau a unui vilaiet.* **2** (*milit.; la turci; înv.*) ***sangeac-beg*** v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.
sangeacát s.n. (*adm.; în Imperiul Otoman; înv.*) v. Sangeac.
sangeactár s.m. (*milit.; la turci; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.
sangeagáș s.m. (*milit.; la turci; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.
sangealâc s.n. (*adm.; în Imperiul Otoman; înv.*) v. Sangeac.
sangeangíu s.m. (*milit.; la turci; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.
sanguínă s.f. (*mineral., chim.*) oligist. *Sanguina este folosită pentru extragerea fierului.*
sangvín, -ă adj. **1** (*med.; despre oameni*) pletoric, roșu, rubicond. *Oamenii sangvini prezintă pletoră, mai ales la nivelul feței.* **2** (*psih.; despre oameni sau despre temperamentul lor*) sangvinic, ‹înv. și reg.› sângios, ‹înv.› sângeros. *Persoanele sangvine trebuie să-și controleze impulsivitatea în modul de a reacționa.*
sangvinár adj., adv. (*livr.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câi-

nos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** adv. (*modal*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

sangvínic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*psih.; despre oameni sau despre temperamentul lor*) sangvin, ‹înv. şi reg.› sângios, ‹înv.› sângeros. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **II** adv. (*modal; înv.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

sangvinolént, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre excreţii fiziologice, lichide, materii etc.*) v. Sângeriu. **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roşu. Sângeriu.

sanhedrín s.n. (*jur.; la vechii evrei*) sinedriu. *Sanhedrinul era tribunalul suprem, cu sediul la Ierusalim, prezidat de marele preot.*

sánie s.f. ‹reg.› tragă, trăgace (v. *trăgaci*). *S-au plimbat cu o sanie trasă de reni.*

sanificá vb. I. tr. (*med., med. vet.; rar; compl. indică fiinţe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoşi. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

sanitár, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*med.*) agent sanitar, felcer, felceriţă. *Sanitarul are pregătire medicală medie.* **2** s.f. (*transp., med.*) ambulanţă, autoambulanţă, autosalvare, autosanitară, salvare. *La locul accidentului a fost chemată de urgenţă o sanitară.*

sanscrít, -ă adj., s.f. **I** adj. ‹înv.› sanscritic. *Apelează, pentru lămuriri, la un reputat cercetător al textelor sanscrite.* **II** s.f. (*lingv.*) **1** limbă sanscrită, ‹înv.› limbă sanscritică. *Sanscrita este vechea limbă indo-europeană din India, în care sunt redactate majoritatea operelor din literatura clasică a acestei ţări.* **2** ***sanscrită vedică*** = limbă vedică, vedică. *Vedele şi comentariile vedice sunt scrise în sanscrita vedică.*

sanscrític, -ă adj. (*înv.*) v. Sanscrit.

sanscritíst s.m. (*rar*) v. Sanscritolog.

sanscritológ s.m. ‹rar› sanscritist. *Theofil Simenschy este un renumit sanscritolog român.*

sansíu s.m. (*bot.; reg.*) = saschiu.

santál s.n. (*cosmet., med.*) ulei de santal (v. *ulei*[1]). *Santalul se foloseşte în parfumerie şi în medicină.*

santinélă s.f. (*milit.*) pază, strajă, veghe, ‹pop.› caraulă, pândar, străjer, ‹reg.› caraulaş, şălbocar, şilboc, ‹înv.› boactăr, vartă[2], vedetă, vigilie, viglă. *Santinela se află în post, la intrarea în garnizoană.*

saparínă s.f. (*bot.; rar*) v. Salce (*Smilax sarsaparilla*).

sápă[1] s.f. **I 1** (*agric.*) ‹reg.› căpăluş, târşiţă. *Sapa este folosită mai ales la săpat şi la prăşit.* **2** (*ind. extract.; şi* ***sapă de foraj***) foreză, maşină de forat, ‹înv.› trepan. *Cu sapa de foraj se fac găuri de sondă.* **3** (*tehn., agric.; pop.; şi* ***sapă de plug***) v. Rariţă[1]. **4** (*pop.*) v. Săpăligă. **5** (*reg.; şi* ***sapă de laz***) v. Cazma. Hârleţ. **6** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Brăzdar. Fier lat. **7** (*miner.; reg.*) v. Ghionoi. **II** (*bot.; reg.*) ***sapă-sălbatică*** v. Brânduşa-morţilor (v. *brânduşă*). Brânduşă. Brânduşă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*).

sápă[2] s.f. (*agric.*) praşilă, prăşire, prăşit[1], săpare, săpat[1], ‹pop.› praşă, prăşitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prăşeală, săpătură, târşenit, târşit[1], târşitură, troşenire, troşenit. *Prin sapa porumbului se distrug buruienile care cresc în jurul acestuia.*

sápă[3] s.f. (*anat.; la animale; pop.*) v. Crupă.

sapeúr s.m. (*fran.*) v. Săpător.

sapíd, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre mâncăruri*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Plăcut. Savuros. Suculent. **2** (*despre băuturi*) v. Apetisant. Bun. Delicios. Gustos. Îmbietor. Licoros. Plăcut. Savuros.

sapiént, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) **1** v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Doct. Erudit. Învăţat[2]. Savant. **2** v. Înţelept.

sapiénţă s.f. (*livr.*) **1** v. Învăţătură. Ştiinţă. **2** v. Înţelepciune.

saponificáre s.f. (*chim.*) ‹rar› saponificaţie. *Grăsimile se transformă în glicerină şi săpunuri prin saponificare.*

saponificáţie s.f. (*chim.; rar*) v. Saponificare.

sarabalíe s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*).

sarabándă s.f. fig. agitaţie, animaţie, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmăşeală, mişcare, mişuială, mişunare, mişună, mişuneală, roială, vălmăşag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹fig.› vâltoare. *Împuşcăturile au produs sarabanda mulţimii adunate în piaţă.*

saramurá vb. I. tr. (*culin.; compl. indică anumite legume sau fructe*) a mura. *A saramurat castraveţi pentru iarnă.*

saramurâre s.f. (*culin.*) murare, murat[1]. *Pentru saramurarea castraveţilor nu trebuie folosită prea multă sare.*

saramúră s.f. **1** (*culin.*) ‹pop.› sărătură, ‹înv. şi reg.› slatină, ‹reg.› mură[3], murătoare. *Peştele rezistă mult timp dacă este ţinut în saramură. A pus, pentru iarnă, caş în saramură.* **2** (*culin., ind. alim.; pop.*) v. Telemea. **3** (*pop.*) v. Sărătură.

sarazín, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*în Antic.*) ‹înv.› sărăcin[2]. *Sarazinii făceau parte din populaţia Arabiei apusene şi sudice.* **2** adj. (*în Ev. Med., în apusul Europei*) arab, maur, ‹înv.› sărăcinesc. *Armele sarazine erau de temut.* **3** s.m. (*în Ev. Med., în apusul Europei*) arab, maur, ‹rar› negritean, ‹înv. şi pop.› arap. *Sarazinii locuiau în apusul Europei.* **4** s.m., adj. (*relig.; în Ev. Med., în apusul Europei*) mahomedan, musulman. *Occidentalii îi numeau sarazini pe locuitorii de religie islamică din vestul Europei şi din Africa.*

sără s.f. (*bot.; înv.*) = seară.

sarcásm s.n. acrimonie, ‹livr.› micterism, ‹fig.› causticitate, incisivitate. *De multe ori a fost rănit de sarcasmul colegilor.*

sarcástic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înţepător, muşcător, pişcător, şfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar sarcastic, dar foarte talentat.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, muşcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› împolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii sarcastice.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, maliţios, răutăcios, ‹rar› înrăutăţit, ‹fig.› amar, otrăvit[2], şerpesc, veninos. *Face comentarii sarcastice la adresa lui.* **4** (*despre caracterul unor lucrări, compoziţii etc.*) epigramatic, epigramistic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înţepător, muşcător, pişcător, şfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este sarcastică.* **II** adv. (*modal*) batjocoritor, sardonic, ‹fig.› caustic. *Zâmbeşte sarcastic. Tonul vocii sale sună sarcastic.*

sărce s.f. (*ornit.; reg.*) v. Lişiţă[1] (*Fulica atra*).

sárcie s.f. (*bot.; reg.*) = salce.

sárcină s.f. **I 1** greu, greutate, încărcătură, pondere, povară, ‹pop.› tărhat, ‹înv. şi reg.› pond, tar, tovar, ‹reg.› greumânt, spinare, tăbârcă, ‹înv.› greaţă, greime. *Crengile mărului sunt aplecate de sarcina fructelor.* **2** apăsare, greutate, povară. *Abia respiră sub sarcina rucsacului din spate.* **3** (*biol.*) gravidie, graviditate, maternitate, ‹înv. şi reg.› purtare, ‹reg.› poziţie, stare, ‹înv.› îngrecare. *În timpul sarcinii s-a simţit foarte bine.* **4** (*biol.*) ***sarcină ectopică*** = sarcină extrauterină; ***sarcină extrauterină*** = sarcină ectopică. *În sarcina extrauterină oul fecundat se dezvoltă în afara cavităţii uterine.* **5** (*biol.*) gestaţie. *În timpul sarcinii se pot produce anumite modificări în organism.* **6** (*înv.*) v. Apăsare. Greutate. Presiune. **II 1** datorie, îndatorire, însărcinare, obligaţie, ‹pop. şi fam.› lucru, ‹înv.› dator, datorinţă, îndatorinţă. *Sarcina elevilor este să-şi însuşească cât mai multe cunoştinţe.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a îndeplini"*) datorie, îndatorire, obligaţie, oficiu. *Şi-a îndeplinit exemplar sarcina de gazdă.* **3** atribuţie, îndatorire, rol[1], rost, ‹înv.› meslehet. *Sarcina bonei este să plimbe copilul în fiecare zi.* **4** angajament, îndatorire, obligaţie, ‹înv.› obligament, ‹fig.; pop.› legătură. *În scurt timp a reuşit să-şi rezolve toate sarcinile.* **5** răspundere, responsabilitate. *Cei doi soţi îşi împart sarcinile între ei.* **6** însărcinare, misiune, ‹înv. şi reg.› slujbă, ‹înv.› despus, orândă[1], sărcinare, solie, ‹turc.;

înv.› memuriet. *Diplomatul a primit o sarcină dificilă din partea șefului de stat.* **7** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) menire, misiune, rol[1], rost, vocație, înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› menință, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine sarcina de mamă.* **8** funcție, misiune, rol[1]. *Arta are o sarcină educativă.* **9** (*rar*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **III** (*fiz.*) **1** (*și* ***sarcină electrică***) electricitate, înv.› electrism, electru[1]. *Prin frecare, chihlimbarul capătă sarcină electrică.* **2** ***sarcină electrică*** = **a** cantitate de electricitate. *Sarcina electrică se măsoară cu electrometrul*; **b** masă electrică (v. *masă*[2]). *Sarcina electrică este mărimea scalară care caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric*; ***sarcină magnetică*** = masă magnetică (v. *masă*[2]). *Sarcina magnetică este mărimea care caracterizează starea de magnetism a unui corp.*

sarcofág s.n. coșciug, sicriu, ‹înv. și pop.› raclă, ‹pop.› lemn, scândură, scândură de brad, ‹reg.› brad, casă[1], copârșeu, jgheab, ladă, ladă de mort, sălaș, tron[2], ‹înv.› chivot, coș[1], locșor, năsălie, ‹glum.› costum de cherestea, costum de placaj, costum de scânduri, ‹fig.; glum.› paltonaș, ‹arg.› pardesiu de scânduri. *A stat o noapte întreagă lângă sarcofagul tatălui ei.*

sarcoíd s.n. (*med.*) sindrom Boeck. *Sarcoidul este o tumoare benignă a pielii.*

sarcoidóză s.f. (*med.*) sindrom Schaumann. *Sarcoidoza este o afecțiune caracterizată prin multiple leziuni sarcoide.*

sarcología s.f. (*anat.*) miologie. *Sarcologia se ocupă cu studiul naturii, structurii și funcțiilor mușchilor.*

sarcóm s.n. (*med.*) ***sarcom melanic*** = melanosarcom. *Sarcomul melanic este o tumoare malignă constituită din celule care conțin melanină, localizată în piele sau în globul ocular*; ***sarcom osteogen*** = osteosarcom. *Sarcomul osteogen este o tumoare malignă primitivă a osului, dezvoltată, de obicei, la nivelul oaselor spongioase.*

sarcomióm s.n. (*med., med. vet.*) miosarcom. *Sarcomiomul este o tumoare malignă a țesutului muscular.*

sard, sárdă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. înv.› sardinian. *Sarzii sunt originari din Sardinia.* **2** adj. ‹rar› sardic, înv.› sardinesc, sardinez, sardinian. *Cât a stat în Sardinia, a învățat câteva cuvinte sarde.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă sardă. *Sarda este o limbă romanică vorbită de sarzi.*

sardanapalésc, -ă adj. (*livr.; despre mese, ospețe etc.*) ‹livr.› pantagruelic, sardanapalic.

sardanapálic, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre mese, ospețe etc.*) ‹livr.› pantagruelic, sardanapalesc. *La împlinirea a 25 de ani de căsătorie, cei doi soți au organizat un ospăț sardanapalic.* **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

sardeá s.f. (*mai ales la pl.* ***sardele***; *ind. alim.*) ‹rar› sardină. *A cumpărat câteva conserve cu sardele în ulei.*

sardelúță s.f. (*iht.*) **1** *Sprattus sprattus phalericus*; șprot. **2** *Clupeonella delicatula*; gingirică, ‹reg.› tiulcă.

sárdic, -ă adj. (*rar*) v. Sard.

sardínă s.f. (*mai ales la pl.* ***sardine***; *ind. alim.; rar*) v. Sardea.

sardinésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Sard.

sardinéz, -ă adj. (*înv.*) v. Sard.

sardinián, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Sard. **2** adj. v. Sard.

sardónic, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii sardonice.* **2** adv. (*modal*) batjocoritor, sarcastic, ‹fig.› caustic. *Zâmbește sardonic. Tonul vocii sale sună sardonic.*

sáre s.f. **I 1** (*chim.; și* ***sare de bucătărie***, *pop.*, ***sare de bucate***) clorură de sodiu, ‹reg.› slatină. *Sarea constituie un important compus chimic și un condiment de bază în alimentație.* **2** (*mineral.*) ***sare gemă*** = halit[1]. *Sarea gemă se folosește în industria chimică, în industria alimentară, în tăbăcărie, în medicină.* **3** (*chim.*) ***sare de lămâie*** = acid citric, acid tartric, ‹pop.› săricică, săricică de lămâie. *Unele femei acresc ciorba cu sare de lămâie*; ***sare de măcriș*** = oxalat acid de potasiu. *Sarea de măcriș este folosită ca decolorant în industria textilă*; ***sare Seignette*** = tartrat dublu de sodiu și potasiu, tartrat mixt de sodiu și potasiu. *Sarea Seignette este un material monocristalin, cu proprietăți piezoelectrice*; (*reg.*) ***sare-acră*** v. Alaun. Sulfat dublu de aluminiu și de potasiu; (*înv.*) ***sare de cenușă*** = ***sare de leșie*** v. Carbonat de potasiu. Carbonat neutru; (*art.; pop.*) ***sarea mâței*** = ***sarea pisicii*** v. **a** Antimoniu. Stibiu; **b** Sulfură de stibiu. **4** (*farm.*) ***sare amară*** = ***sare de Seidlitz*** = sulfat de magneziu. *Sarea amară este folosită ca purgativ.* **5** (*art.*) ***sarea lui Glauber*** = mirabilit, sulfat de sodiu. *Sarea lui Glauber, prezentă în apa de mare, este folosită în industria sticlei, în vopsitorie, în farmacie etc.* **II** fig. duh, haz, spirit, umor, ‹fig.› piper. *Este renumit pentru glumele sale pline de sare.*

sáre-garduri s.m. (*fam.; glum.*) v. Afemeiat. Crai.

saríc s.n. (*înv.*) v. Turban.

sárică s.f. țundră, ‹reg.› burcă, gubă. *Sarica este o manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii.*

sarígă s.f. (*zool.*) *Didelphys virginiana*; oposum. *Sariga este un mamifer marsupial arboricol.*

sarín s.n. (*chim.*) gaz sarin (v. *gaz*[1]). *Sarinul este o substanță toxică de luptă, cu acțiune neuroparalitică.*

sarisabrí subst. (*turc.; înv.*) v. Aloe. Sabur.

sărjă s.f. (*înv.*) v. Cercel.

sarmá s.f. (*culin.*) **1** (*mai ales la pl.* ***sarmale***) ‹reg.› gălușcă, perișoară, pernuță, piroșcă, umpluturi (v. *umplutură*), varză cu găluște, varză umplută, ‹reg.; glum.› ghionți (v. *ghiont*). *Îi plac sarmalele de post cu ciuperci.* **2** (*reg.; și* ***sarma de pipară***, ***sarma de piparcă***) v. Ardei umplut.

sarmát, -ă adj., s.f. **1** adj. sarmatic. *Neamurile sarmate au populat partea nordică a bazinului Mării Negre și au fost asimilate de vechii slavi, daco-geți, huni etc.* **2** s.f. (*lingv.*) limbă sarmată. *Sarmata este limba iraniană veche vorbită de sarmați.*

sarmátic, -ă adj., s.n. **1** adj. sarmat. **2** adj., s.n. (*geol.*) sarmațian. *Depozitele sarmatice conțin zăcăminte de gaze naturale. Sarmaticul este ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei.*

sarmațián, -ă adj., s.n. (*geol.*) sarmatic.

sárniță s.f. (*reg.*) v. Solniță.

sarponél s.m. (*bot.; reg.*) v. Sănișoară (*Sanicula europaea*).

sarsaílă s.m. (*pop.*) **1** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

sarsalám s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

sarsán s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

sarsaná s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***sarsanale***; *fam.*) v. Bagaj. **2** (*arg.*) v. Buzunar. **3** (*arg.*) v. Agonisealã. Agonisire. Economie. **4** (*arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

sarsaór s.m. (*reg.; și nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

sarsaoroáică s.f. (*reg.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

sarsaparílă s.f. (*bot.; livr.*) **1** v. Salce (*Smilax sarsaparilla*). **2** v. Salce (*Smilax medica* și *Smilax officinalis*).

sarsélă s.f. (*ornit.*) *Anas crecca*; ‹rar› rață-mică.

sas, sásă adj. ‹rar› saxon. *În Brașov erau mulți negustori sași.*

sasáu s.m. (*bot.; reg.*) = saschiu.

săscă[1] s.f. (*reg.*) v. Săsoaică.

săscă[2] s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **2** (*entom.*) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mic. (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*).

săscă[3] s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Vale.

saschíu s.m. (*bot.*) **1** *Vinca herbacea* și *Vinca minor*; ‹reg.› brebenoc, caprifoi, coada-vânătorului (v. *coadă*), cununiță, faichiu, fiong, foaie-n-fir, iederă, merișor[1], periel, perișor[2], pervincă, sămăchișă, secfiu, verdeață. **2** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **3** (*reg.*) v. Cuișoare

(v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*). **4** (*reg.; în forma* ***saști***) v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*). **5** (*reg.; în forma* ***sansiu***) ***sansiu-turcesc-de-câmp*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **6** (*reg.; în forma* ***sasău***) v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*). **7** (*reg.; în forma* ***sasău***) ***sasău-de-apă*** v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*). **8** (*art.; reg.; în forma* ***sasău***) ***sasăul-iepurilor*** v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*). **9** (*reg.; în forma* ***zaschiu***) ***zaschiu-sălbatic*** v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*).

sastiseálă s.f. (*înv.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

sastisí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Plictisi. Urî. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bulversa. Debusola. Deconcerta. Deruta. Descumpăni. Dezorienta. Încurca. Tulbura. Zăpăci.

sastisíre s.f. (*înv.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

sastisít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Dezabuzat. Blazat. Plictisit. Scârbit. **2** v. Bulversat. Confuz. Debusolat. Deconcertat. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Încurcat[2]. Nedumerit. Nelămurit. Perplex. Tulburat. Tulbure. Zăpăcit. **3** v. Conturbat. Deranjat. Importunat. Incomodat. Încurcat[2]. Stânjenit. Stingherit. Tulburat.

sașéu s.n. (*fran.*) v. Săculeț. Săcușor.

sașíu, -íe adj., adv. **1** adj. (*despre ochi, privire sau,, p. ext., despre oameni*) cruciș, încrucișat, pieziș, strabic, ‹pop. și fam.› ceacâr, chior, chiorâș, ‹pop.› strunit, zbanghiu, ‹reg.› balcâz, bazaochi, ceur, chiomp, honchiu, împonciș, pachionț, paliu[1], ponc, ponciș, șantaliu, ‹înv.› împoncișat, ‹fran.› luș, ‹fig.; rar› strâmb. *Copilul are ochii sașii.* **2** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) cruciș, încrucișat, pieziș, strâmb, ‹pop. și fam.› boldiș, chiorâș, ‹pop.› zbanghiu, ‹reg.› chiondorâș, ghioldiș, ponciș. *Copilul trebuie operat din cauză că se uită sașiu.*

saști s.m. (*bot.; reg.*) = saschiu.

sat s.n. **I 1** ‹înv. și reg.› sălaș, ‹înv.› sălășluire. *Satul este o așezare rurală.* **2** (*înv.*) v. Cort. **3** (*înv.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **4** (*înv.*) v. Pat. **5** (*înv.*) v. Așternut[1]. Culcuș. Pat. **II** (*înv.*) **1** (*bis.; la creștini*) v. Altar. Sanctuar. **2** (*în templele antice*) v. Naos. Sanctuar. **III** (*înv.*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Țarină[1].

satánă s.f., s.m. **1** demon, diavol, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **2** (*art.* ***satana***; *și nm. pr.*) dracul (v. *drac*), lucifer, necuratul (v. *necurat*), tartorul (v. *tartor*), ‹livr.› mefisto, mefistofel, ‹înv. și pop.› luceafăr, ‹pop. și fam.› michiduță cel bătrân, scaraoțchi, ‹pop.› luceflender, mamonul dracilor (v. *mamon*), sarsailă, scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare, vătaful (v. *vătaf*), ‹înv. și reg.› mamonul dracilor (v. *mamon*), ‹reg.› sarsaor, ‹fig.; pop.; glum.› tatăl dracilor (v. *tată*), tatăl minciunilor (v. *tată*). *Satana s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu și, ca pedeapsă, a fost aruncat în iad, unde a devenit căpetenia dracilor.*

satanésc, -eáscă adj. (*înv. și pop.; mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.

satánic, -ă adj., adv. **1** adj. (*mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) demonic, diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, luciferian, luciferic, mefistofelic, necurat, ‹livr.› demoniac, ‹rar› demonesc, vampiric, ‹înv. și pop.› satanesc, ‹înv.› diavolic, mamonic, vrăjmășesc. *Numai dintr-un impuls satanic a putut face o asemenea atrocitate.* **2** adv. (*modal*) diavolește, drăcește, ‹înv.› diavolicește. *Râde satanic.*

satanísm s.n. **1** demonie, demonism. *Satanismul este credința în demoni.* **2** (*lit.*) demonism. *Satanismul romantic situează în centrul operei literare pe demon sau personaje satanice.*

satanizá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales oameni*) a afurisi, a blestema, a drăcui, a înjura, a ocărî, ‹livr.› a invectiva, ‹înv. și pop.› a măscări[1], ‹pop.› a stropși, a sudui, ‹reg.› a drăcălui, a drăci, a drăciui, a drăcovi, a răui, a răuli, a ștatânvaltui, a târfăi, a târtăi, a vaviloni, ‹înv.› a dondăni, a mustra, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; pop.› a îmbăla, ‹fig.; reg.› a meșteri, a zbârnăi, ‹fig.; înv.› a îmbălăcări, ‹arg.› a paligori, a sictiri, a sictirisi. *Își satanizează copiii când este beat.*

satanofóbie s.f. (*psih.*) demonofobie. *Satanofobia este frica patologică de demoni, stafii și spirite.*

satará s.f. **I** (*pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **II** (*înv.*) **1** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **2** (*jur.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Șugubină.

satâr s.n. **1** (*gosp.*) tocător. *Satârul se folosește la tocat carnea.* **2** secure. *Satârul era folosit, în trecut, ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului.* **3** (*milit.; glum.*) v. Sabie. Spadă.

satâráș s.m. (*milit.; în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› satârgiu, șatâr. *Satârașii erau soldații lefegii din vechea gardă domnească, înarmați cu satâre.*

satârgí-baș́a s.m. invar. (*milit.; înv.*) ‹înv.› șatârbaș. *Satârgi-baș́a era comandantul satârgiilor.*

satârgíu s.m. (*milit.; în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› satâraș, șatâr.

satelít, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*astron.*) ‹înv.› trabant. *Luna este staelitul Pământului.* **2** adj. fig. (*în opoz. cu „principal”; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, secundar, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic. *Se aduce în discuție o chestiune satelită care nu interesează pe nimeni.*

satiră vb. I. tr. (*înv.; compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situații etc.*) v. Ridiculiza. Satiriza.

sătiră s.f. ridiculizare, satirizare, ‹înv.› satirisire, ‹fig.› biciuire. *Donici este apreciat pentru satira viciilor contemporanilor în fabulele sale.*

satiriázis s.n. (*med.*) aidomanie. *Satiriazisul este o exagerare anormală a apetitului sexual la bărbați.*

satíric, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii satirice.* **2** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este satirică.* **3** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar satiric, dar foarte talentat.* **II** s.m. (*lit.*) ‹înv.› satirist. *Gr. Alexandrescu a fost un mare satiric.*

satirisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situații etc.*) v. Ridiculiza. Satiriza.
satirisíre s.f. (*înv.*) Ridiculizare. Satiră. Satirizare.
satiríst s.m. (*lit.; înv.*) v. Satiric.
satirizá vb. I. tr. (*compl. indică deprinderi, obiceiuri, caractere etc. sau stări, situații etc.*) a ridiculiza, ◊înv.◊ a satira, a satirisi, ◊fig.◊ a biciui, a flagela. *Donici a satirizat în fabulele lui viciile contemporanilor săi.*
satirizáre s.f. ridiculizare, satiră, ◊înv.◊ satirisire, ◊fig.◊ biciuire.
satisfáce vb. III. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a împăca, a mulțumi. *Prin măsura luată, patronul a satisfăcut pe angajații care vroiau să intre în grevă.* **2** (*compl. indică oameni*) a mulțumi, ◊pop.◊ a îndestula, ◊înv. și reg.◊ a destula, ◊reg.◊ a joi[2]. *Notele luate la examen l-au satisfăcut.* **3** (*compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) a împlini, a îndeplini, a realiza, ◊pop. și fam.◊ a izbândi, ◊înv.◊ a plini, ◊fig.; rar◊ a sătura. *În sfârșit, și-a satisfăcut visul de ani.* **4** (*compl. indică dorințe, rugăminți etc.*) a asculta, a împlini, a îndeplini. *I-a satisfăcut dorința de a merge la teatru.* **5** (*compl. indică serviciul militar*) a efectua, a executa, a face, a îndeplini, a presta. *Și-a satisfăcut serviciul militar pentru o carieră în armată.*
satisfácere s.f. **1** împlinire, îndeplinire, realizare, ◊rar◊ satisfacție. *A sărbătorit cu fast satisfacerea visului său de ani.* **2** (*rar*) v. Mândrie. Mulțumire. Satisfacție.
satisfácție s.f. **1** bucurie, desfătare, juisare, mângâiere, mulțumire, plăcere, ◊livr.◊ juisență, ◊înv. și pop.◊ mulțumită (v. *mulțumit*), ◊înv.◊ haz, mângâietură, ◊latin.; înv.◊ letiție, ◊fran.◊ plezir. *Cadoul primit i-a produs o mare satisfacție.* **2** mândrie, mulțumire, ◊rar◊ satisfacere, ◊înv.◊ mândrețe, trufă[2], trufie, ◊latin.◊ contentație. *Are o mare satisfacție că a reușit primul la concursul de rezidențiat.* **3** (*rar*) v. Împlinire. Îndeplinire. Realizare. Satisfacere.
satisfăcătór, -oáre adj. **1** acceptabil, admisibil, convenabil, mulțumitor, ◊fam.◊ pasabil. *A găsit argumentele satisfăcătoare pentru demararea proiectului.* **2** îndestulător, mulțumitor, suficient. *Are un număr satisfăcător de CD-uri cu muzică clasică.*
satisfăcút, -ă adj. **1** (*despre oameni*) mulțumit, ◊înv. și pop.◊ norocit, ◊înv. și reg.◊ destulat, mulțumitor, ◊înv.◊ odihnit[2], ◊latin.◊ content, ◊fig.◊ sătul. *Se simte satisfăcut pentru fapta pe care a făcut-o.* **2** (*despre oameni*) împăcat, mulțumit, ◊pop.◊ împăciuit. *Satisfăcuți, angajații și-au reluat lucrul.* **3** (*despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) bucuros, mulțumit, vesel, voios, ◊înv.◊ dichis[2], ◊fig.; înv. și pop.◊ luminat[2]. *Este foarte satisfăcut pentru că a reușit la facultate.* **4** (*despre dorințe, porniri, necesități etc.*) împlinit, îndeplinit, realizat. *Visul satisfăcut îi provoacă o stare de bine.*
satráp s.m. **1** (*polit.*) autocrat, despot, dictator, potentat, tiran, ◊înv.◊ autocrator, samoderjeț. *Satrapul își folosește nelimitat puterile discreționare.* **2** fig. ◊fig.◊ călău, despot, tiran, zbir. *Domnitorul crud era considerat un satrap.*
satrápic, -ă adj. (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, autocratic, despotic, dictatorial, samavolnic, tiranic, ◊înv.◊ absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state satrapice au evoluat spre democrație.*
saturáre s.f. (*chim., fiz.*) saturație. *Saturarea este starea unei soluții în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate de substanță.*
saturát, -ă adj. (*chim., fiz.; despre sisteme fizico-chimice sau tehnice, compuși chimici etc.*) ◊rar◊ sătul. *O soluție saturată are concentrația maximă pentru presiunea și temperatura la care se află.*
saturáție s.f. **I 1** (*chim., fiz.*) saturare. **2** sațietate, săturare, ◊pop.◊ saț, ◊înv.◊ săturătură. *După o masă îmbelșugată, are senzația de saturație. Mănâncă ponderat, pentru a nu ajunge la saturație.* **II** fig. sațietate. *Nu mai deschide televizorul, deoarece a ajuns la saturație văzând atâtea emisiuni de prost-gust.*
satúrn s.n. (*chim. ; astăzi rar*) v. Plumb.
saturnále s.f. pl. fig. desfrâu, dezmăț, libertinaj, luxură, orgie, ◊fig.; livr.◊ bacanală, ◊fig.; înv. și pop.◊ scârnăvie. *Astă-noapte au fost mari saturnale acasă la ei.*
saturnián, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Galeș. Melancolic. Trist.
satúrnic, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Galeș. Melancolic. Trist.
saturnísm s.n. (*med.*) intoxicație cu plumb. *În saturnism vaporii sau sărurile plumbului pătrund în organism pe cale digestivă sau respiratorie.*
saț s.n. **I 1** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **2** (*pop.*) v. Saturație. Sațietate. Săturare. **3** (*pop.*) v. Îmbuibare. **4** (*pop.*) v. Aviditate. Insațiabilitate. Insațietate. Lăcomie. Nesaț. Voracitate. **II** fig. (*pop.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Greață. Îngrețoșare. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.
sațiát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Mâncat[2]. Sătul. Săturat.
sațietáte s.f. **1** saturație, săturare, ◊pop.◊ saț, ◊înv.◊ săturătură. **2** ◊fig.◊ saturație.
sau conj. coord. disj. **1** (*în corelație cu sine însuși sau cu „de”, „fie”, „ori”, introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) de (...de) (v. *de*[1]), fie (... fie) (v. *fie*[1]), ori (...ori), ◊înv. și reg.◊ au (... au) (v. *au*[2]), oare (...oare), ◊reg.◊ măcar (... măcar), ◊înv.◊ săvai (...săvai), veri (...veri). *Sau una, sau alta, le vom suporta pe toate cu stoicism. Sau este vreme bună, sau este vreme rea, tot voi pleca în concediu.* **2** (*cu val. de adv. interog.; în replici interog., exprimând îndoiala, nedumerirea, nesiguranța față de afirmația cuiva*) oare?, poate?, ◊astăzi rar◊ au[1]?, ◊înv. și pop.◊ ori?, ◊reg.◊ doar? *-De ce nu vorbești? Sau nu ești mulțumită de cadou? -De ce ești mirată? Sau nu ți-am dat răspunsul dorit?*
săur subst. (*reg.*) v. Iaurt. Lapte acru.
saurián s.m. (*zool.*) lacertilian. *Cameleonul este un saurian.*
savánt, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. cărturar, erudit, învățat[2], ◊reg.◊ cărtureț, ◊înv.◊ diac, ◊fig.◊ dascăl, ◊fig.; înv.◊ lumină. *Iorga a fost un mare savant. Este un distins savant care a format o școală de matematică.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) citit[2], cult[2], cultivat, doct, erudit, învățat[2], ◊livr.◊ sapient, ◊pop.◊ știut[2], ◊înv. și reg.◊ pricopsit, știutor, ◊fig.◊ luminat[2]. *Studenții îl apreciază pentru că este un profesor savant.* **2** (*despre cuvinte, expresii, forme gramaticale*) cărturăresc, cult[2], livresc. *„Sangvinar” este un cuvânt savant.* **3** rafinat[2]. *Regizorul a dat dovadă și în această creație a sa de o savantă măiestrie în mânuirea efectelor cinematografice.*
savanterí́e s.f. (*fam.; iron.*) v. Pedanterie. Pedantism. Pretențiozitate.
savantísm s.n. (*fam.; iron.*) v. Pedanterie. Pedantism. Pretențiozitate.
savantlắc s.n. (*fam.; iron.*) **1** v. Artă. Dibăcie. Iscusință. Îndemânare. Măiestrie. Meșteșug. Pricepere. Stil. Știință. Talent. **2** v. Erudiție. Știință. **3** v. Pedanterie. Pedantism. Pretențiozitate.
savarínă s.f. (*arg.*) **1** v. Agent de circulație. **2** (*anat.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
savoáre s.f. **I 1** suculență. *Perele, ținute în beci peste iarnă, nu și-au pierdut savoarea.* **2** deliciu. *Această mâncare are o savoare aparte.* **II** fig. **1** farmec, ◊fig.◊ sevă, suculență. *Autorul a descris cu savoare viața din acest colț uitat de lume.* **2** delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ◊fig.◊ deliciu, dulceață, îmbătare, vis, ◊fig.; înv. și pop.◊ lipici, ◊fig.; înv.◊ dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o savoare.* **3** farmec, haz. *Anecdotele vânătorești spuse de actor au avut o savoare aparte.*
savoniérá s.f. săpunieră. *Și-a cumpărat o savonieră nouă, deoarece cea veche s-a crăpat.*
savurá vb. I. tr. **1** (*compl. indică alimente, băuturi etc.*) a degusta, ◊livr.◊ a sirota, ◊rar◊ a legumi. *Savurează cafeaua pe terasă.* **2** fig. (*despre oameni*) a se delecta, a se desfăta. *A savurat un roman bun.*
savuráre s.f. degustare, degustație. *Savurarea cafelei este una dintre plăcerile ei.*
savúră s.f. (*mar., aeron.*) balast, lest[1]. *O navă se încarcă cu savură pentru a i se asigura echilibrul.*
savurós, -oásă adj. **I 1** (*despre mâncăruri*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, plăcut, suculent, ◊livr.◊ sapid, ◊pop.◊ pofticios, ◊fam.◊ fain, meseriaș, mișto, ◊reg.◊ ibiu, ◊înv.◊ nostim. *A pregătit o masă savuroasă.* **2** (*despre băuturi*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, licoros, plăcut, ◊livr.◊ ambroziac, sapid, ◊pop.◊ pofticios, ◊fam.◊ fain, meseriaș, mișto, ◊reg.◊ ibiu, ◊înv.◊ nostim. *A băut un vin savuros.* **II** fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ◊fig.◊ absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, subjugător, suculent, vrăjit[2], ◊fig.; înv.◊ aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este savuros.*

saxanã s.f. fig. (*înv.* și *reg.*) v. Ananghie. Greutate. Încercare. Mizerie. Necaz. Nevoie. Suferință. Vicisitudine.

saxatíl, -ă adj. (*despre organisme*) litofil, saxicol. *Organismele saxatile se dezvoltă și trăiesc printre stânci sau roci.*

saxícol, -ă adj. (*despre organisme*) litofil, saxatil.

saxitoxínă s.f. (*chim.*) mitilitoxină. *Saxitoxina este o neurotoxină foarte puternică, extrasă din unele microorganisme flagelate marine.*

saxofón s.n. (*anat. ; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

saxón, -ă adj. **1** ‹înv.› saxonic. *Nobilii saxoni erau și militari încercați.* **2** (*rar*) v. Sas.

saxónic, -ă adj. (*înv.*) v. Saxon.

sazán s.m. (*iht.; reg.*) v. Ciprin. Crap (*Cyprinus carpio*).

sazolíc s.n. (*reg.*) **1** (*fin.; în trecut*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **2** v. Procent. Procentaj.

să conj. subord., conj. coord. cop. **1** conj. subord. (*introduce o prop. compl. indir.*) de[1], și. *Parcă îl pune cineva să se suie mereu pe fereastră.* **2** conj. coord. cop. (*cu nuanță completivă; înv.* și *pop.*) v. Și.

săbáș s.n. (*reg.*) **1** (*adesea precedat de prep. „după", „pe"*) v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **2** v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **3** v. Deprindere. Obicei. Obișnuință.

săbăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales materiale textile, piele tăbăcită*) v. Croi[2]. Tăia.

săbáire s.f. (*reg.*) v. Croială. Croire. Croit. Tăietură.

săbăít s.n. (*reg.*) v. Croială. Croire. Croit. Tăietură.

săbăíță s.f. (*reg.*) v. Croitoreasă.

săbășág s.n. (*reg.*) **1** v. Concediu. **2** v. Vacanță. **3** (*milit.*) v. Învoire. Permisie.

săbău s.m. (*reg.*) **1** v. Croitor. **2** (*tăb.*) v. Blănar. Cojocar.

săbiá vb. I. tr. (*înv.* și *pop.; compl. indică dușmani, adversari etc.*) ‹reg.› a săbui, ‹fran.› a sabra.

săbiát, -ă adj. (*reg.; despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziș. Plecat[2]. Povârnit.

săbicioáră s.f. (*iht.; reg.*) v. Sabie. Sabiță. Săbioară. Săbiuță (*Pelecus cultratus*).

săbiíță s.f. (*iht.; reg.*) v. Sabie. Sabiță. Săbioară. Săbiuță (*Pelecus cultratus*).

săbioáie s.f. (*înv.*) v. Săbioi.

săbioáră s.f. **I** săbiuță, ‹reg.› săbiușcă. *Băiețelul este înarmat cu o săbioară din material plastic.* **II** (*iht.*) **1** *Pelecus cultratus*; sabie, sabiță, săbiuță, ‹reg.› bârcie, săbicioară, săbiiță. **2** (*reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*). **III** (*bot.; reg.*) **1** v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*). **2** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **IV** (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

săbióí s.n. ‹înv.› săbioaie. *Nu poate să țină săbioiul în mână, de greu ce este.*

săbiúșcă s.f. (*reg.*) v. Săbioară. Săbiuță.

săbiúță s.f. **I** săbioară, ‹reg.› săbiușcă. **II 1** (*iht.*) *Pelecus cultratus*; sabie, sabiță, săbioară, ‹reg.› bârcie, săbicioară, săbiiță. **2** (*ornit.; reg.*) v. Cioc-întors (v. *cioc*[2]). Năvodar (*Recurvirostra avosetta*). **III** (*bot.*) **1** *Gladiolus imbricatus*; ‹reg.› coasă, cocardău, cocoșică, cordău, crin-vânăt, liliom, rogoz, săbioară, săgeată, săgețea, săgețică, sângele-voinicului (v. *sânge*), scânteioară, secărele (v. *secărea*), seceră, secerele (v. *secerea*), seceruică, seceruie, spetează, speterează[2]. **2** (*pop.*) v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*).

săblăzná s.f. (*înv.*) **1** v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare. **2** v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **3** v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **4** (*fiziol., med.*) v. Poluție. Spermatoree. **5** v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.

săblăzní vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** refl. (*despre oameni*) v. Greși. Păcătui.

săblăznítor s.m. (*reg.; înv.*) v. Păcătos.

săboíe s.f. (*reg.*) v. Croitorie.

săbór s.m. (*bot.; reg.*) v. Agavă. Limba-boului (v. *limbă*) (*Agave americana*).

săbuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică dușmani, adversari etc.*) v. Săbia.

săcástru s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Șiră.

săcălúț s.n. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

săcărámbit s.n. (*mineral.*) nagyagit. *Săcărâmbitul este folosit la extragerea aurului.*

săcărít, -ă adj. (*reg.; despre lanuri de grâu sau despre boabe de grâu*) v. Secăros.

săcătéu s.n. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

săcerățícă s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Secerătoare.

săciuít[1] s.n. (*silv.; reg.*) v. Defrișare. Defrișat[1]. Despădurire. Despădurit[1].

săciuít[2]**, -ă** adj. (*silv.; înv.* și *reg.; despre suprafețe împădurite*) v. Defrișat[2]. Despădurit[2].

săcotéi s.n. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

săcsie s.f. (*reg.*) v. Curătură.

săcúi[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Săculeț. Săcușor. **2** v. Trăistuță. **3** (*gosp.*) v. Săculeț. Sedilă[2].

săcuí[2] vb. IV. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.

săcuiéț s.n. (*reg.*) **1** v. Săculeț. Săcușor. **2** (*gosp.*) v. Săculeț. Sedilă[2].

săcuít, -ă adj. (*jur.; arg.; despre oameni*) v. Arestat[2]. Deținut. Încarcerat. Închis. Întemnițat. Reținut.

săculéte s.m. (*reg.*) **1** v. Săculeț. Săcușor. **2** (*gosp.*) v. Săculeț. Sedilă[2].

săculéț s.n. **I 1** săcușor, ‹livr.› sachet, ‹înv. și reg.› săculeț, ‹reg.› bătăcui, buzdugea, săcăluț, săcăteu, săcotei, săcui[1], săcuieț, săculete, săcuț, tăbeică, tăbol, tăbuieț, tăbultoc, tăfălcă, țoșcă, ‹fran.› saşeu. *Pe rafturile dulapului a pus săculețe cu levănțică.* **2** traistă, ‹reg.› jacă, ‹arg.› trașcaletă. *A scos dintr-un săculeț ceva de-ale gurii.* **3** (*și* ***săculeț de mână***) legătură, pungă, ‹pop.› boccea, ‹reg.› doldoașă, ‹înv.› boccealâc. *Ținea în mână un săculeț în care avea nimicuri femeiești.* **4** (*gosp.; și reg.,* ***săculețul cașului***) sedilă[2], ‹reg.› sac, sac mic, săcui[1], săcuieț, săculete, scurgător, zăgârnă. *În săculeț se pune brânza la scurs.* **II** (*p. anal.*) **1** (*anat.; rar*) ***săculeț seminal*** v. Testicul. **2** (*anat.; reg.*) v. Scrot. **3** (*la pl.* ***săculețe***; *med.; înv.*) v. Flebectazie. Varice. Venectazie.

săcultéț s.n. (*înv.* și *reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

săcușór s.m. **1** săculeț, ‹livr.› sachet, ‹înv. și reg.› săculeț, ‹reg.› bătăcui, buzdugea, săcăluț, săcăteu, săcotei, săcui[1], săcuieț, săculete, săcuț, tăbeică, tăbol, tăbuieț, tăbultoc, tăfălcă, țoșcă, ‹fran.› saşeu. **2** (*anat.; înv.*) ***săcușor pentru aer*** v. Sac aerian. Sac pulmonar.

săcúț s.n. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

sădélcă s.f. (*agric.; reg.*) ‹reg.› sădelniță, sădilă, sighincă. *Cu sădelca se fac gropi pentru sădit răsadurile sau vița-de-vie.*

sădélniță s.f. (*agric.; reg.*) ‹reg.› sădelcă, sădilă, sighincă.

sădí vb. IV. **I 1** tr. (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a planta, a pune, a răsădi, a repica, a transplanta, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A sădit în livadă mai multe specii de meri. A sădit flori în curtea casei.* **2** tr. (*agric.; rar; compl. indică semințe de culturi*) v. Însămânța. Semăna[1]. **3** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni sau populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **II** tr. fig. **1** ‹fig.› a planta, a răsădi. *Învățătorul a sădit în el pasiunea cititului.* **2** (*înv.; compl. indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza. Ridica. Urzi.

sădílă s.f. (*agric.; reg.*) ‹reg.› sădelcă, sădelniță, sighincă.

sădíre s.f. **I** (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], punere, pus[1], răsădire, răsădit[1], sădit[1], transplantare, ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru sădirea merilor în grădină a adus un specialist.* **II** (*concr.; înv.*) **1** v. Plantație. **2** v. Semănătură.

sădít[1] s.n. (*pom., agric.*) **1** plantare, plantat[1], punere, pus[1], răsădire, răsădit[1], sădire, transplantare, transplantat[1], ‹rar› implantare, transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. **2** (*înv.* și *reg.*) v. Butășire. Butășit.

sădít[2]**, -ă** adj. (*pom., agric.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) plantat[2], răsădit[2], transplantat[2], ‹rar› implantat, ‹pop.› presădit, ‹reg.› răstăvit. *Merii sădiți sunt de specii diferite.*

săditór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. plantator, ‹înv.› răsăditor. *Pentru plantarea pomilor a chemat un săditor.* **2** s.n. (*agric.*) plantator. *Săditorul este folosit la plantarea puieților sau a răsadurilor.*

săditúră s.f. (*înv.*) v. Plantație.
sădríe s.f. (*jur.; reg.*) v. Tribunal.
săfindéi-de-cámp s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).
săftiéle s.f. pl. (*ind. piel.; reg.*) v. Marochin. Saftian.
săgár s.m. (*milit.; înv.*) **1** v. Luptător. Războinic. **2** v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.
săgeác[1] s.n. (*gosp.; reg.*) v. Crăcană. Pirostrie.
săgeác[2] s.n. **I** (*constr.; reg.; în forma sageac*) v. Streașină. **II** (*înv.*) **1** v. Ceaprăzărie. **2** v. Canaf. Ciucure.
săgeacăr s.m. (*înv.*) v. Ceaprazar.
săgeátă s.f. **I** ‹reg.› puișcoi, răpezitor, țeapă, țeh[2], ‹înv.› dardă, săhăidac. *Bărbații vânau, odinioară, cu arcuri și săgeți.* **II** (*p. anal.*) **1** (*tehn.; la moara de vânt*) ‹reg.› colur. *De săgeți sunt fixate aripile morii de vânt.* **2** (*tehn.; la moara de vânt*) fofează, ‹reg.› col[2]. **3** (*geomorf.*) ***săgeată litorală*** = cordon litoral, lido, perisip. *Săgeata litorală separă marea de un golf sau de o lagună.* **4** (*tehn.; la leagăn; pop.*) v. Pârghie. **5** (*pop.*) v. Par. Prăjină. **6** (*reg.*) ‹reg.› suliță. *Săgeata este un brad tânăr, cu ramurile retezate până aproape de vârf, care se înfige pe mormânt, la capul unei persoane tinere.* **7** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Aripă. Fofează. Spetează. **8** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, sulinar, suliță, țăruș, țeapă, țepușă. *Săgețile se înfig în vârful caselor țărănești, pentru a fixa leațul cel mai de sus al scheletului acoperișului.* **9** (*la arc; reg.*) v. Coardă. **10** (*la fierăstrău; reg.*) v. Cordar. Cheie. Întinzător. Strună[1]. **III** (*bot.*) **1** (*art.*) ***săgeata-apei*** = *Sagittaria sagittifolia*; ‹reg.› iarba-săgeții (v. *iarbă*); (*reg.*) ***săgeata-Domnului*** v. Sporiș. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*); ***săgeata-lui-Dumnezeu*** v. **a** Verigel (*Orobanche caryophyllacea*); **b** Verigel (*Orobanche gracilis*). **2** (*reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **IV** fig. **1** (*med.*) împunsătură, înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgetare, săgetătură, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. *Simte săgeți în piept când obosește.* **2** butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Săgețile pamfletarului nu iartă pe nimeni.* **3** ‹fig.› suliță. *Soarele aruncă săgeți de lumină.* **4** (*meteor.; înv. și pop.*) v. Fulger. **5** (*meteor.; înv. și pop.*) v. Trăsnet. **6** (*med., med. vet.; în credințe și superstiții; reg.*) v. Săgetătură.
săgét, -eátă adj. (*precedă subst. determ.; reg.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
săgetá vb. I. fig. **I** tr. **1** (*med.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”*) a înjunghia, ‹fig.; reg.› a pușca. *O durere ascuțită îl săgetează în piept.* **2** (*despre ger, crivăț etc.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) ‹fig.› a biciui, a înțepa, a pișca, a șfichiui. *Crivățul l-a săgetat tot drumul.* **3** (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolți, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a pișca, a șfichiui. *L-a săgetat cu vorbe usturătoare.* **4** (*în superstiții; reg.; compl. indică ființe*) v. Deochea. **II** intr. (*meteor.; reg.*) **1** v. Fulgera. Fulgura. **2** v. Detuna. Trăsni.
săgetăr s.m. (*milit.; înv. și reg.*) v. Arcaș. Săgetător.
săgetáre s.f. **I** săgetat, săgetătură. *A doborât căpriorul prin săgetare.* **II** fig. **1** (*med.*) împunsătură, înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹fig.› ace (v. *ac*), fulgerătură, săgeată, săgetătură, ‹fig.; pop› tăietură, țeapă. **2** ‹fig.› biciuire, înțepare, șfichiuială, șfichiuire. *Mergând pe jos, simțea săgetarea usturătoare a crivățului.*
săgetáș s.m. (*milit.; înv.*) v. Arcaș. Săgetător.
săgetát s.n. săgetare, săgetătură.
săgetátor, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*milit.*) arcaș, ‹înv. și reg.› săgetar, ‹înv.› dârdar, săgetaș. *Este recunoscut ca săgetător experimentat.* **2** s.m., s.f. (*în credințe și superstiții*) ‹reg.› săgetătură. *Săgetătorul este un duh rău, despre care se crede că ar provoca boala numită săgetătură.* **3** s.m. (*art. **Săgetătorul**; astron.; nm. pr.*) Arcașul (v. *arcaș*). *Săgetătorul este o constelație din emisfera australă.* **II** adj. fig. **1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi săgetător în inimă.* **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹fig.› ascuțit[2], subțire. *Decepția i-a provocat o durere săgetătoare.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, sec, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii săgetătoare.* **4** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii săgetătoare a căpitanului de vas.*
săgetătúră s.f. **I 1** săgetare, săgetat. **2** (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Săgetător. **II** fig. **1** (*med.*) împunsătură, înjunghietură, înțepătură, junghi, nevralgie intercostală, ‹fig.› ace (v. *ac*), săgeată, săgetare, ‹fig.; pop.› tăietură, țeapă. **2** (*med., med. vet.; în credințe și superstiții*) ‹fig.; reg.› săgeată. *Săgetătura este numele mai multor boli care se manifestă brusc și cu violență prin dureri de cap, de ochi, prin congestii cerebrale, paralizii etc.* **3** (*meteor.; reg.*) v. Trăsnet.
săgetúică s.f. (*înv.*) v. Săgețea. Săgețică.
săgetúță s.f. (*înv.*) v. Săgețea. Săgețică.
săgețíea s.f. **1** săgețică, ‹înv.› săgetuică, săgetuță. **2** (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
săgețíél s.m. (*bot.; înv.*) **1** v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*). **2** v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*).
săgețícă s.f. **I** săgeția, ‹înv.› săgetuică, săgetuță. *I-a cumpărat copilului un set de săgețele pentru a învăța să tragă cu arcul.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **2** v. Buchet (*Geranium pusillum*). **3** v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]). Greghetin (*Geranium pratense*). **4** (*la pl. **săgețele***) v. Lintea-pratului (v. *linte*) (*Lathyrus pratensis*).
săghiéș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).
săgneálă s.f. (*med. vet.; reg.*) v. Sagnă.
săgní vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică animale*) v. Înfiera. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.
săgníre s.f. (*reg.*) v. Înfierare.
săgnít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2].
săgnitúră s.f. (*med. vet.; reg.*) v. Sagnă.
săhăidác s.n. (*înv.*) **1** v. Săgeată. **2** v. Tolbă.
săhălbăr s.m. (*miner.; reg.*) v. Cărbunar.
săiástră s.f. (*mitol. pop.; mai ales în basme; reg.*) v. Crăiasă. Fee. Zână. Zână măiastră.
săidăcăríe s.f. (*colect.; înv. și reg.*) v. Harnașament.
săláș s.n. **I 1** adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, ‹astăzi poetic› vatră, ‹pop.› gazdă, oploșeală, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹reg.› acioală, aciuaș, cortel[2], olej, sălașnă, stătut[1], stăuină, ‹înv.› adăpostealâ, coperemânt, locaș[1], loc de lăcuită, locuire, mutare, mutat, odaie, sat, sălășluință, sălășluire, ședere, șezământ[1], șezut, umbrar, vistier[2], ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, vizuină, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei, ‹arg.› gogoașă. *Cei doi soți doreau să aibă și ei un sălaș al lor.* **2** adăpost, culcuș, ‹înv. și reg.› strat, ‹reg.› cotrog. *Ciobanii au lărgit sălașul pentru oi de la stână.* **3** (*urmat de determ. „de țigani”, „țigănesc”*) așezare, șatră, ‹înv. și reg.› balagan, ‹reg.› gașcă, ‹arg.› trib. *La marginea satului este un sălaș de țigani.* **4** bârlog, cuib, culcuș, vizuină, ‹înv. și pop.› peșteră, ‹reg.› bortă, cârtog, cobârlău, cotrog, covru, hârtop, mișină, pătul, scorciob, stăuină, ‹înv.› locuință, ogradă, vistier[2], ‹fig.› cuibar. *Vulpea și-a făcut un sălaș unde să-și crească puii.* **5** (*bis.*) ‹înv.› sălășluire. *Sălașul este locașul sfinților, al sufletelor credincioșilor.* **6** (*înv. și reg.*) v. Reședință. Sediu. **7** (*înv. și reg.*) v. Sat. **8** (*înv. și reg.*) v. Cătun. **9** (*constr.; înv. și reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **10** (*constr.; înv. și reg.*) v. Grajd. **11** (*constr.; înv. și reg.*) v. Staul. **12** (*înv. și reg.*) v. Așternut[1]. Culcuș. Pat. **13** (*reg.*) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **14** (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **15** (*anat.; reg.*) v. Placentă. **16** (*înv.*) v. Cort. **17** (*milit.; înv.*) v. Campament. Cartier. Lagăr. Tabără. **II** (*adesea constr. cu vb. „a căuta”, „a cere”, „a da”, „a găsi”*) adăpost, găzduire, ‹rar› ospitalitate, ‹pop.› sălășluire. *Drumeții au cerut sălaș peste noapte la motel.*

sălășnă s.f. (*reg.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș.
sălăbăgíe s.f. (*reg.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență.
sălăbăríe s.f. (*reg.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență.
sălăgeá s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).
sălășél s.n. (*reg.*) v. Sicriaș. Sicrinel.
sălăși vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **3** intr. (*despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **4** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) v. Trage.
sălășitoáre s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*). **2** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis arvensis*). **3** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis hircina*).
sălășluí vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **2** refl. (*despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Aciua. Adăposti. **3** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **4** intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **5** intr. (*despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **6** intr., refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) v. Trage.
sălășluínță s.f. (*înv.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** v. Trai. Viață. Viețuire.
sălășluíre s.f. **I** (*pop.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a căuta”, „a cere”, „a da”, „a găsi”*) v. Adăpost. Găzduire. Sălaș. **2** v. Aciuare. Adăpostire. Găzduire. Primire. **3** v. Popas. Poposire. **4** v. Așezare. Fixare. Instalare. Oprire. Stabilire. Stabilizare. Statornicire. **5** v. Trai. Viață. Viețuire. **II** (*concr.; înv.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** (*bis.*) v. Sălaș. **3** v. Sat. **4** v. Cătun.
sălășluít, -ă adj. (*pop.; despre ființe*) v. Aciuat. Adăpostit. Cuibărit. Oploșit.
sălășluitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Locuitor.
sălăștioáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*). **2** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis arvensis*).
sălășuí vb. IV. **1** refl. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici. **2** intr. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) v. Trage. **3** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ține. **4** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **5** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui.
sălășuíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Așezare. Fixare. Instalare. Oprire. Stabilire. Stabilizare. Statornicire.
sălătrúică s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).
sălătúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).
sălățeá s.f. (*bot.*) **1** *Ranunculus ficaria*; grâușor, sălățică, untișor, ‹înv. și reg.› scânteiuță-galbenă, ‹reg.› bășicuța-porcului (v. *bășicuță*), brânza-vacii (v. *brânză*), calce-mică (v. *calce*[1]), ceairort, ciubotele-cucului (v. *ciubotă*), fetică, iarba-rândunelei-mici (v. *iarbă*), rărunchi[2], salata-cucului (v. *salată*), salata-mielului (v. *salată*), salată-de-câmp, salată-mică, salată-nemțească, salată-sălbatică, sălăgea, sălătruică, sălătuță, săliție, scălci-mici (v. *scalce*), scorbuțăriță, untișorul-vacii (v. *untișor*), untul-vacilor (v. *unt*). **2** (*reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*).
sălățícă s.f. (*bot.*) **1** *Ranunculus ficaria*; grâușor, sălățea, untișor, ‹înv. și reg.› scânteiuță-galbenă, ‹reg.› bășicuța-porcului (v. *bășicuță*), brânza-vacii (v. *brânză*), calce-mică (v. *calce*[1]), ceairort, ciubotele-cucului (v. *ciubotă*), fetică, iarba-rândunelei-mici (v. *iarbă*), rărunchi[2], salata-cucului (v. *salată*), salata-mielului (v. *salată*), salată-de-câmp, salată-mică, salată-nemțească, salată-sălbatică, sălăgea, sălătruică, sălătuță, săliție, scălci-mici (v. *scalce*), scorbuțăriță, untișorul-vacii (v. *untișor*), untul-vacilor (v. *unt*). **2** *Aposeris foetida*; ‹reg.› salata-câinilor (v. *salată*). **3** (*art.; reg.*) ***sălățica-zidului*** v. Răsfug (*Chondrilla juncea*).
sălăngă s.f. (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
sălbátic, -ă adj., adv. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „domestic”; despre animale și păsări*) ‹rar› pădureț, ‹înv.› sălbăticos. *Animalele sălbatice trăiesc în păduri, în jungle, în prerii etc. Tigrul este un animal sălbatic. A vânat câteva rațe sălbatice.* **2** (*despre animale*) nedomesticit, neîmblânzit, ‹livr.› indomptabil, ‹pop.› sireap. *Mustangii sunt cai sălbatici.* **3** (*despre animale, în special despre cai*) aprig, focos, nestăpânit, sireap, vijelios, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar sălbatic.* **4** (*despre oameni*) fricos, sperios, temător, timorat, ‹înv.› timoros. *De ce ești așa de sălbatică și fugi de oameni?* **5** (*despre plante*) necultivat, ‹reg.› rău, sălbăticos. *Vița-de-vie sălbatică are strugurii acri.* **6** (*despre pomi, viță-de-vie etc.*) nealtoit, ‹reg.› rău. *Fructele copacilor sălbatici își pierd, în timp, calitățile.* **7** (*bot.; despre plante, arbori fructiferi etc.*) pădureț, ‹pop.› mistreț, ‹reg.› mistricit. *Merii sălbatici cresc în pădure.* **8** (*bot.; despre fructe*) ‹pop.› pădureț, ‹înv. și reg.› păduratic, păduresc. *Merele sălbatice sunt foarte acre.* **9** frust, natural. *Frumusețea sălbatică a peisajului montan impresionează profund.* **10** (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) înțelenit, necultivat, nedesțelenit, nelucrat, țelinos, ‹înv. și pop.› sterp, ‹înv. și reg.› țelinit, ‹reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole sălbatice.* **11** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) deșert, gol[2], necultivat, pustiu, vid, ‹rar› stingher, ‹pop.› luciu[2], ‹înv. și reg.› secret[3], ‹înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc sălbatic, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **12** (*rar; despre locuri, drumuri, căi etc.*) v. Necălcat. Nestrăbătut. Neumblat. **II 1** (*despre popoare, neamuri etc.*) barbar, primitiv, ‹înv.› sălbăticesc, sireap, varvar, varvaricesc, vărvăresc. *Romanii au cucerit numeroase populații sălbatice.* **2** (*despre popoare, comunități umane etc.*) necivilizat, primitiv, ‹rar› vandalic. *Sociologii încearcă să cunoască viața unor popoare încă sălbatice.* **3** (*despre oameni*) sălbăticit. *Orice om devine sălbatic dacă este supus unei izolări îndelungate.* **4** (*despre existență, trai etc.*) înapoiat, neevoluat, primar, primitiv, rudimentar. *Un trai sălbatic se caracterizează prin simplitatea exigențelor materiale și spirituale.* **5** fig. (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om sălbatic, fără educație și cultură.* **6** fig. (*despre manifestări ale oamenilor*) ‹fig.› barbar, primitiv. *De ce mănânci cu mâna? Ce sunt apucăturile astea sălbatice?* **7** fig. (*fam.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **III 1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sângeros, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om sălbatic și ursuz. Este sălbatică la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sângeros, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime sălbatică.* **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) barbar, crud, feroce, inuman, nemilos, neomenos, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› dur. *Inchiziția utiliza procedee de tortură sălbatice.* **IV 1** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament sălbatic.* **2** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, viu, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire sălbatică.* **3** (*deprec.; despre sex*) ‹deprec.› animalic. **4** fig. (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig,

cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, violent, ‹fig.› înfricoșător, nebun, sfâșietor. *Acum, printre străini, știe ce înseamnă dorul sălbatic de țară.* **5** fig. (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) dezlănțuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, tumultuos, ‹fig.› debordant, furtunos, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie sălbatică.* **6** fig. (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, tumultuos. *Pârâul sălbatic, umflat de ploi, înecă tot ce este în calea lui.* **7** fig. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹fig.› colosal, îndrăcit, turbat. *O furtună sălbatică i-a luat acoperișul casei.* **8** fig. (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt sălbatic. Astăzi este un ger sălbatic.* **B** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă sălbatic cu adversarii.*

sălbăticésc, -éască adj. (*înv.; despre popoare, neamuri etc.*) v. Barbar. Primitiv. Sălbatic.

sălbăticéște adv. (*modal; înv.*) v. Brutal. Violent.

sălbăticí vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) ‹rar› a (se) primitiviza, ‹reg.› a se detorni, ‹înv.› a se însălbătici, a (se) sirepi. *Nu a ieșit de o săptămână din casă și are senzația că s-a sălbăticit. Izolarea sălbăticește pe om.* **2** refl. (*despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) a se părăgini, ‹reg.› a se pârlogi, ‹înv.› a se pustii. *Neîngrijită, livada de meri s-a sălbăticit.* **3** refl., intr. (*înv. și reg.; despre ape, râuri, șuvoaie*) v. Agita. Clocoti. Dezlănțui. Frământa. Fremăta. Învălura. Învolbura. Tulbura. Zbate. Zbuciuma.

sălbăticíe s.f. **I 1** ‹pop.› sirepie, ‹înv.› sălbăticime, sălbăticiune. *Toți știu cât de periculoasă este sălbăticia urșilor grizzly.* **2** (*mai ales constr. cu vb. ca „a cădea", „a lăsa" și cu prep. „în"*) paragină, părăginire, părăsire, ‹astăzi rar› neîngrijire. *Via a fost lăsată în sălbăticie.* **3** (*rar*) v. Claustrare. Izolare. Însingurare. Recluziune. Singurătate. Solitudine. **II** (*concr.*) **1** pustietate, pustiu, sihăstrie, ‹rar› sălbăticiune, stihie, ‹înv.› sălbăticime. *Colindând lumea, a străbătut multe sălbăticii. Cum poți trăi în sălbăticia asta?* **2** (*zool.; reg.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Lighioană. Sălbăticiune. **III 1** barbarie, primitivism, primitivitate, ‹rar› rudimentarism, rudimentaritate, ‹înv.› barbarism, sălbăticime, sălbăticiune, varvarie. *Pe glob mai există oameni sau colectivități umane în stadiu de sălbăticie.* **2** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, tiranie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru sălbăticia lor.* **IV** (*geol.; înv.*) v. Paleolitic.

sălbăticíme s.f. **I 1** (*zool.; reg.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Lighioană. Sălbăticiune. **2** (*concr.; înv.*) v. Pustietate. Pustiu. Sălbăticie. Sihăstrie. **II** (*înv.*) v. Sălbăticie. **III** (*înv.*) **1** v. Barbarie. Primitivism. Primitivitate. Sălbăticie. **2** v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

sălbăticíre s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

sălbăticít, -ă adj. **1** (*despre culturi, terenuri cultivabile, locuri etc.*) neîngrijit, părăginit, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹reg.› părăginos. *Livada de meri este sălbăticită de mult timp.* **2** (*despre oameni*) sălbatic. **3** (*despre fizionomia, privirea oamenilor*) ‹înv.› însălbăticit. *În privirea lui sălbăticită se vedea numai furie oarbă.*

sălbăticitúră s.f. (*zool.; reg.*) v. Animal. Bestie. Dihanie. Fiară. Jivină. Lighioană. Sălbăticiune.

sălbăticiúne s.f. **I 1** (*zool.*) animal, bestie, dihanie, fiară, jivină, ‹înv. și pop.› lighioană, ‹pop.› gadină, jiganie, jigodie, ‹reg.› bidiganie, ciută, gad, oară[2], pociganie, poghibală, sălbăticie, sălbăticime, sălbăticitură. *Se teme să nu fie atacat de sălbăticiunile pădurii.* **2** (*concr.; rar*) v. Pustietate. Pustiu. Sălbăticie. Sihăstrie. **II** (*înv.*) v. Sălbăticie. **III** (*înv.*) **1** v. Barbarie. Primitivism. Primitivitate. Sălbăticie. **2** v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

sălbăticós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*reg.; despre plante*) v. Necultivat. Sălbatic. **2** (*înv.; în opoz. cu „domestic"; despre animale și păsări*) v. Sălbatic. **II** adj. **1** (*reg.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Animalic. Barbar. Bestial. Brutal. Câinesc. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Inuman. Neîmblânzit. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Subuman. Violent. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **III** adv. (*modal; înv.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent.

sălbătioáră s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› sălbătișoară.

sălbătișoáră s.f. (*zool.; reg.*) ‹reg.› sălbătioară.

sălbăție s.f. (*bot.*) **1** *Lolium temulentum*; ‹reg.› beție, buneică, ciormoiag, năgară, nebunariță, nebunele (v. *nebunealâ*), neghină, obsigă, odos, troscot-amețitor (v. *troscot*[1]), zizanie. **2** (*reg.*) v. Raigras. Raigras-englezesc. Zizanie (*Lolium perenne*).

sălbioáră s.f. (*reg.*) v. Sălbuliță.

sălbíș s.m. (*bot.; reg.*) v. Crușân (*Rhamnus frangula*).

sălbíță s.f. (*reg.*) v. Sălbuliță.

sălbiúță s.f. (*reg.*) v. Sălbuliță.

sălbulíță s.f. ‹reg.› sălbioară, sălbiță, sălbiuță. *Poartă o sălbuliță la gât.*

sălcári s.m. pl. (*colect.; reg.*) v. Sălcet. Sălciș.

sălcăríe s.f. (*colect.; reg.*) v. Sălcet. Sălciș.

sălcăríș s.n. (*colect.; reg.*) v. Sălcet. Sălciș.

sălcăríță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pitulice (*Phyllscopus collybita*).

sălcét s.n. (*colect.*) sălciș, ‹reg.› loază, sălcari, sălcărie, sălcăriș, sălcime, sălciniș. *Sălcetul este crângul de sălcii sau locul acoperit cu sălcii.*

sălcícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Sălcioară. **2** v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*).

sălcíme s.f. (*colect.; reg.*) v. Sălcet. Sălciș.

sălciníș s.n. (*colect.; reg.*) v. Sălcet. Sălciș.

sălcioáră s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› sălcică. **2** *Clitopilus prunulus*; nicorete. **3** (*reg.*) v. Mlajă. Răchita-cea-fragedă (v. *răchită*). Răchită. Răchită-albă. Răchită-verde (*Salix fragilis*). **4** (*reg.; și **sălcioară-mirositoare***) v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*). **5** (*reg.*) v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*). **6** (*reg.*) v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*). **7** (*reg.*) v. Sânziene-de-grădină (v. *sânziană*) (*Solidago canadensis*). **8** (*reg.*) v. Flori-de-toamnă (v. *floare*) (*Aster salignus*).

sălcíos, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre apă*) v. Sălciu. **2** (*despre gust*) v. Fad. Leșietic. Leșios. Sălciu. Searbăd[1].

sălcíș s.n. (*colect.*) sălcet, ‹reg.› sălcari, sălcărie, sălcăriș, sălcime, sălciniș.

sălcíu, -íe adj. **I 1** (*despre apă*) ‹pop.› leșietic, leșios, ‹reg.› lihod, mâlos, sărături, searbăd[1], ‹înv.› sălcios. *Apa din fântână este sălcie.* **2** (*despre gust*) fad, leșietic, leșios, searbăd[1], ‹reg.› lihod, ‹înv.› sălcios, sălcos. *Supa are gust sălciu.* **II** fig. (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], searbăd[1], sec, somnifer. *Filmul i se pare sălciu.*

sălciúță-mirositoare s.f. (*bot.; reg.*) v. Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*).

sălcós, -oásă adj. (*înv.; despre gust*) v. Fad. Leşietic. Leşios. Sălciu. Searbăd[1].
sălcúţă s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Salcie. Salcie-albă. Salcie-alburie (*Salix alba*). **2** v. Salcie. Salcie-jalnică. Salcie-moartă. Salcie-plângătoare. Salcie-plecată. Salcie-pletoasă. Salcie-răchitoasă (*Salix babylonica*). **3** v. Troscot-de-apă (v. *troscot*[1]). Troscotul-broaştelor (v. *troscot*[1]) (*Polygonum amfibium*). **II** (*bot., bis.*) v. Stâlpare.
sălíe s.f. (*reg.*) **1** v. Giulgiu. Linţoliu. **2** (*ţes.*) v. Văl. Voal. **3** v. Voaletă.
sălişoára s.f. (*constr.; rar*) v. Săliţă.
sălíţă s.f. (*constr.*) ‹rar› sălişoară. *Musafirii sunt conduşi să-şi lase paltoanele într-o săliţă de lângă sufragerie.*
sălíţie s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâuşor. Sălăţea. Sălăţică. Untişor (*Ranunculus ficaria*).
sălmăjác s.n. (*reg.*) ‹reg.› mindir, păier, străjac. *Sălmăjacul este o saltea umplută cu paie.*
săltá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, fiinţe etc.*) a lua, a ridica, a sui, a urca. *Bărbatul a săltat sacul pe umeri. Tatăl îşi saltă fetiţa pe genunchi.* **2** tr., intr. a înălţa, a ridica, ‹rar› a lua. *Îşi saltă capul de pe pernă. Saltă din umeri a nedumerire.* **3** intr. (*despre fiinţe*) a sări, a ţopăi, ‹reg.› a hopăi. *Nu mai sălta pe pat!* **4** intr. (*despre fiinţe*) a sări. *A săltat cu uşurinţă peste gard. Iezii saltă pe câmpie.* **5** intr. (*despre oameni*) a sări, ‹reg.› a zăleti. *Baschetbalistul saltă şi marchează.* **6** refl. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Ridica. Scula. **7** intr., refl. (*biol.; pop. şi fam.; despre oameni, animale şi păsări*) v. Creşte. Dezvolta. Înălţa. Mări. **8** tr., intr. (*pop.*) v. Dansa. Juca. **9** intr. (*înv. şi reg.; despre ape, râuri, şuvoaie*) v. Agita. Clocoti. Dezlănţui. Frământa. Fremăta. Învălura. Învolbura. Tulbura. Zbate. Zbuciuma. **10** tr. (*reg.; compl. indică copii mici*) v. Legăna. **11** intr. (*înv.*) v. Mişca. **II** fig. **1** intr. a tresălta, ‹fig.› a sări. *Sufletul îi saltă de emoţie. Inima îi saltă în piept de bucurie.* **2** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Avansa. Înainta. Înălţa. Promova. Ridica. **3** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Lua. Ridica. **4** tr. (*fam.; compl. indică acte, documente etc.*) v. Lua. Reţine. **5** tr. (*fam.; glum.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.
săltáre s.f. **I 1** ridicare, ridicat[1], săltat[1], suire, suit[1], urcare, urcat[1]. *Bărbatul a făcut un efort mare la săltarea sacului de ciment pe umeri. Săltarea fetiţei pe genunchi este o plăcere pentru tatăl ei.* **2** sărire, sărit[1]. *Încetează cu săltările pe pat!* **3** (*pop.*) v. Salt[2]. Săritură. **4** (*pop.*) v. Ţopăială. Ţopăit. Ţopăitură. **5** (*pop.*) v. Dans. Joc. **6** (*fiziol.; înv.*) v. Bătaie. Mişcare. Palpitare. Palpitaţie. Pulsare. Pulsaţie. Ticăială[1]. Ticăit[1]. Ticăitură. Tresăltare. Tresărire. Tresăritură. Zbatere. Zvâcneală. Zvâcnet. Zvâcnire. Zvâcnit. Zvâcnitură. **II** fig. **1** (*pop. şi fam.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Creştere. Dezvoltare. Evoluţie. Înaintare. Mers-înainte. Pas[2]. Pas înainte (v. *pas*[2]). Progres. Propăşire. **2** (*fam.*) v. Arestare. Ridicare. **3** (*înv.*) v. Aprindere. Ardenţă. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescenţă. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervenţă. Fervoare. Flacără. Foc. Incandescenţă. Înflăcărare. Înfocare. Însufleţire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1].
săltát[1] s.n. **1** ridicare, ridicat[1], săltare, suire, suit[1], urcare, urcat[1]. **2** (*reg.*) v. Salt[2]. Săritură.
săltát[2], -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre părţi ale corpului*) înălţat, ridicat[2]. *La întrebarea pusă, stătea cu umerii săltaţi, arătându-şi nedumerirea.* **2** (*despre mers, mişcări etc.*) săltăreţ, sprinten, vioi, zglobiu, ‹rar› săltător. *Fata are mersul săltat. Se deplasează cu paşi săltaţi.* **3** (*despre dansuri*) ritmat, sacadat, săltăreţ, săltător, ‹reg.› scuturat[2]. *Hora este un dans popular săltat.* **4** (*pop. şi fam.; despre copii sau despre pui de animale*) v. Crescut[2]. Dezvoltat. Măricel. Măricică. Mărişor. **II** fig. adj., s.m., s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit.
săltăréţ, -eáţă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fiinţe*) iute, sprinten, uşor[2], vioi, ‹astăzi rar› săltător, ‹rar› veloce, ‹fam.› zglobiu, ‹reg.› lorit, obârcaci, schitaci[1], ‹înv.› alegru, deşteptat[2], iruc, pripelnic, săltând, ‹fig.; fam.› dezgheţat. *Este săltăreaţă ca o căprioară.* **2** (*despre mers, mişcări etc.*) săltat[2], sprinten, vioi, zglobiu, ‹rar› săltător. **3** (*despre dansuri*) ritmat, sacadat, săltat[2], săltător, ‹reg.› scuturat[2]. *Hora este un dans popular săltăreţ.* **4** ‹rar› săltător, ‹înv.› săltând. *Barca se leagănă pe undele săltăreţe ale lacului.* **II** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*).
săltătór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre dansuri*) ritmat, sacadat, săltat[2], săltăreţ, ‹reg.› scuturat[2]. **2** (*astăzi rar; despre fiinţe*) v. Iute. Săltăreţ. Sprinten. Uşor[2]. Vioi. **3** (*rar; despre mers, mişcări etc.*) v. Săltat[2]. Săltăreţ. Sprinten. Vioi. Zglobiu. **4** (*rar*) v. Săltăreţ. **II** s.f. **1** (*pesc.; reg.*) v. Leagăn. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsie. Spasm.
săltătúră s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Salt[2]. Săritură. **2** (*înv.*) v. Dans. Joc.
săltánd, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre fiinţe*) v. Iute. Săltăreţ. Sprinten. Uşor[2]. Vioi. **2** v. Săltăreţ.
sălteálă s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienaţie. Alienaţie mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demenţă. Nebunie.
săluí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Aciua. Adăposti. Culca. Găzdui. Primi. Ţine. **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Trage.
sălutárí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Saluta.
sămăchíşă s.f. (*reg.*) **I** (*culin.*) v. Chişleag. Lapte prins. Străgheaţă. **II** (*bot.*) **1** v. Brumărea. Flox. Liliac-nemţesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*). **2** v. Coronişte (*Coronilla varia*). **3** v. Saschiu (*Vinca minor*). **4** v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*).
sămădáş s.n. (*reg.*) **1** (*mat.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală. **2** v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situaţie.
sămădău s.m. (*reg.*) **1** v. Casier. **2** v. Contabil.
sămădí vb. IV. tr. (*mat.; reg.*) v. Calcula. Socoti.
sămăduşág s.n. (*reg.*) v. Contabilitate.
sămăhoáncă s.f. (*reg.*) v. Rachiu.
sămăluí vb. IV. **1** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) v. Aprecia. Calcula. Estima. Evalua. Socoti. **2** tr., intr., refl. (*înv. şi reg.*) v. Chibzui. Gândi. Judeca. Socoti. **3** tr. (*mat.; reg.*) v. Calcula. Socoti.
sămăluíre s.f. (*înv.*) **1** v. Calcul. Calculare. Socoteală. Socotire. Socotit[1]. **2** v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţenie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă.
sămănăciúne s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanţă. Corespondenţă. Potrivire. Similaritate. Similitudine.
sămărár s.m. (*înv.*) v. Samaragiu.
sămărăş s.n. sămărel. *Pune pe spatele măgăruşului un sămăraş.*
sămărát, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Jovial. Vesel. Voios.
sămărél s.n. sămăraş.
sămăşluí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Chibzui. Gândi. Judeca. Socoti. **2** v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **3** (*compl. indică acte solemne, ritualice etc.*) v. Celebra. Oficia. Săvârşi.
sămânţá vb. I. tr. (*agric.; reg.; compl. indică seminţe de culturi*) v. Însămânţa. Semăna[1].
sămânţâr s.m. (*bot.; reg.*) v. Tărtăcuţă. Tălv. Tigvă (*Lagenaria gourda*).
sămânţáre s.f. (*agric.; reg.*) v. Însămânţare. Însămânţat. Semănare[1]. Semănat. Semănătură[1].
sămânţă s.f. **I 1** (*adesea colect.; bot.*) ‹reg.› sad, ‹înv.› chimă, plod. *Ţăranii seamănă sămânţă pe câmpul proaspăt arat. Pune într-un ghiveci câteva seminţe de flori.* **2** (*bot.*) boabă, bob[1], grăunte, ‹reg.› boambă, boană, ‹poetic› fir. *Înainte de a pune grâul la fiert, a ales cu grijă seminţele.* **3** (*bot.*) sâmbure. *Îşi cumpără câteva pungi cu seminţe de floarea-soarelui.* **4** (*biol.; rar*) v. Germen. Microb. Microorganism. **5** (*biol.; înv. şi pop.*) ‹înv. şi reg.› rod[1]. *Din sămânţă se dezvoltă fătul.* **6** (*înv. şi pop.*) v. Familie. Neam. **7** (*înv. şi pop.*) v. Neam. Seminţie. Trib. **8** (*înv. şi pop.*) v. Neam. Seminţie. Spiţă. **9** (*biol.; pop.*) v. Spermatoid. Spermatozoid. Spermie. **10** (*biol.; pop.*) v. Spermă. **11** (*biol.; pop.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) v. Prăsilă. Rasă[1]. Soi[1]. Specie. **12** (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaş. **II** fig. **1** fărâmă, fir, pic[1], picătură, pişcătură, strop, ‹fig.› sâmbure. *Nu a rămas nicio sămânţă din brânza abia cumpărată.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, grăunte, pic[1], picătură, sâmbure, scânteie, strop. *Nu are nicio sămânţă de mulţumire.* **3** esenţă, fond, materie, ‹fig.› inimă, măduvă, miez, nucleu, sâmbure. *Încearcă să pătrundă sămânţa lucrurilor. Umorul şi autoironia constituie sămânţa personalităţii sale.* **4** ‹fig.› germen, izvor, sursă. *Invidia este sămânţa neînţelegerilor dintre ele.* **5** (*biol.*) germen, ‹fig.› aluat, plămadă. *El este parcă din altă sămânţă, deşi îi este frate.* **6** cauză, considerent, mobil, motiv,

pricină, prilej, raţiune, temei, ‹fig.› fundament, izvor, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituţiei a vrut să ştie care a fost sămânţa care a declanşat protestul salariaţilor.* **7** pretext. *Cele două prietene s-au întâlnit şi au găsit sămânţă de discuţie.* **8** (*peior.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

sămânţós, -oásă adj. (*pop. şi fam.; despre fiinţe*) v. Fecund. Prolifer. Prolific.

sămcúţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Brâncuţă (*Sisymbrium officinale*). **2** v. Cucută-de-pădure (*Galium schultesii*). **3** v. Şopârliţă (*Veronica chamaedrys*).

sămostreá s.f. (*milit.; înv.*) v. Arbaletă.

sămsărí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică valori, efecte publice etc.*) v. Negocia. Trafica.

sămsăríe s.f. (*înv.*) v. Misitie. Samsarlâc.

sănătáte s.f. **I 1** ‹reg.› arcalie. *Părinţii se îngrijesc atent de sănătatea copiilor.* **2** (*la pl. **sănătăţi**; înv.*) v. Toast. **II** fig. ‹fig.› forţă, robusteţe, tărie. *O economie puternică este semnul sănătăţii unei societăţi.*

sănătós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „bolnav”; despre fiinţe sau despre organismul lor*) ‹pop.› nebolit, ‹reg.› fireş, ghigan, ipen. *Este perfect sănătos la şaptezeci de ani, deoarece a făcut sport toată viaţa.* **2** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) intact, întreg, neatins, nevătămat, teafăr, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. şi reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deşi accidentul a fost violent, şoferul a rămas sănătos. Mâna îi este sănătoasă după căzătură.* **3** (*despre oameni; adesea, mai ales fam., determ. prin „la cap”, „la minte”*) întreg, normal, teafăr, zdravăn. *Nu poţi face aşa ceva. Doar eşti sănătos la minte!* **II** adj. (*p. anal.*) **1** (*mai ales fig.; despre corpuri, obiecte etc.*) puternic, rezistent, solid, tare, trainic, zdravăn, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetăţii este sănătos. Tavanul se sprijină pe colonade sănătoase.* **2** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; mai ales fig.; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2] purificat, salubru, tare, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer sănătos.* **3** fig. (*fam.; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Intact. Întreg. Neatins. Nestricat. Neştirbit. **III** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre caracterul lor*) cinstit, corect, drept, incoruptibil, integru, leal, necoruptibil, onest, ‹fig.› alb, curat, nepătat, ‹fig.; pop.› oblu, ‹fig.; reg.› tistaş, ‹fig.; înv.› nevătămat. *Este un om sănătos în afaceri.* **2** adecvat, conform, convenabil, corespunzător, cuvenit, eficace, indicat, nimerit, oportun, pertinent, potrivit, recomandabil, recomandat. *Cea mai sănătoasă tactică părea în acel moment tăcerea.* **3** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înţelept, judecat, judicios, pertinent, raţional, rezonabil, socotit[2], util. *De la prietenii adevăraţi primeşte întotdeauna numai sfaturi sănătoase.* **4** (*despre activităţi, acţiuni ale oamenilor*) serios, stăruitor, temeinic. *După o cercetare sănătoasă şi neîntreruptă a reuşit să-şi termine la timp cartea pentru a o publica.* **5** (*despre lovituri, bătăi etc.*) grozav, straşnic, teribil, zdravăn, ‹fig.; înv.› tătăresc. *I-a tras o bătaie sănătoasă.* **6** (*despre râs*) ‹fig.› plin, ‹fig.; fam.› gras. *Are un râs sănătos.* **7** (*despre elemente ale naturii*) bun. *O ploaie sănătoasă ne-ar scăpa de secetă.* **IV** adv. fig. (*modal*) serios, stăruitor, temeinic. *S-a apucat sănătos de treabă.*

sănătoşá (sănătoşí) vb. I. (IV.) tr., refl. (*med., med. vet.; înv. şi reg.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoşi. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

sănătoşáre (sănătoşíre) s.f. (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoşire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

sănătoşát, -ă (sănătoşít, -ă) adj. (*med., med. vet.; înv. şi reg.; despre fiinţe*) v. Îndreptat. Înfiripat. Însănătoşit. Întremat. Înzdrăvenit. Lecuit. Refăcut. Restabilit. Tămăduit. Vindecat[2].

sănătoşí vb. IV. (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) = sănătoşa.

sănătoşíre s.f. (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) = sănătoşare.

sănătoşít, -ă adj. (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) = sănătoşat.

săndulíe s.f. (*rar*) v. Covor. Scoarţă.

săniát s.n. (*reg.*) v. Săniuş.

săniér s.n. (*reg.*) v. Patină[1].

sănioáră s.f. săniuţă, ‹reg.› săniucă, săniuşcă, scârlete, tragă, trăgace (v. *trăgaci*), trăgăciţă, trăguş, trăguţă.

sănişoáră s.f. (*bot.*) *Sanicula europaea*; ‹reg.› buruiană-de-dambla, cinci-foi, cinci-foi-mari, iarba-frântului (v. *iarbă*), iarba-sasului (v. *iarbă*), omag, sarponel.

săniúcă s.f. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă.

săniúş s.n. **1** ‹reg.› săniat. *A descoperit un loc ideal pentru săniuş, pe o coastă de deal.* **2** derdeluş. *Este mare veselie când copiii sunt la săniuş.*

săniúşcă s.f. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă.

săniúţă s.f. sănioară, ‹reg.› săniucă, săniuşcă, scârlete, tragă, trăgace (v. *trăgaci*), trăgăciţă, trăguş, trăguţă. *Copiii se dau cu săniuţele pe pârtie.*

săpá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică pământ, gropi, şanţuri etc.*) a excava, a scobi, ‹rar› a străpunge, înv. şi reg.› a scurma. *Militarii au săpat în jurul taberei un şanţ adânc pe care l-au umplut cu apă. A angajat un fântânar care să-i sape o fântână.* **2** tr. (*agric.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) a prăşi, ‹pop.› a răscoli, ‹reg.› a căpăli, a căpălui, a copăi, a plugări, a târşi[1], a troşeni, a ţărnui. *A săpat lotul cu floarea-soarelui pentru a afâna pământul.* **3** tr. (*agric.; compl. indică plante agricole*) a prăşi. *A săpat porumbul pentru a distruge buruienile care cresc în jurul lui.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, aşezări etc. îngropate sau acoperite de pământ*) a dezgropa, a scoate. *Arheologii au săpat ruinele unei aşezări dacice.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, ţărmuri etc.*) a (se) măcina, a (se) mina, a (se) roade, a (se) scobi, ‹reg.› a (se) nisipi, ‹fig.› a (se) mânca. *Valurile mării au săpat ţărmul. Malurile s-au săpat din cauza apei.* **6** tr., refl. (*geomorf., geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) eroda, a (se) roade, a (se) sfărâma, a (se) spăla, ‹reg.› a (se) coptorî, a (se) coptoroşi, ‹fig.› a (se) mânca. *Torenţii sapă pantele munţilor. Solul nu s-a săpat încă în această zonă.* **7** tr. (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a ciopli, a dăltui, a lucra, a sculpta, a tăia, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vişlui. *I-a săpat chipul în marmură.* **8** tr. (*pop.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **9** tr. (*înv.; compl. indică construcţii, elemente de construcţie, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuşi. Prăvăli. Risipi. Surpa. **II** fig. **1** tr. ‹fig.› a imprima, a întipări. *Trecerea timpului i-a săpat riduri adânci pe chip.* **2** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) a se fixa, a rămâne, ‹fig.› a se grava, a se imprima, a se întipări, a se pecetlui, ‹fig.; înv.› a se tipări. *Cuvintele ei au impresionat-o atât de mult, încât i s-au săpat în minte. Acest eveniment emoţionant i s-a săpat în memorie pentru totdeauna.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forţa etc. cuiva ori a ceva*) a submina, ‹fig.› a surpa, a torpila, ‹fig.; fam.› a mânca. *L-a săpat pe şeful său până când acesta a fost demis din funcţie. Prin acţiunea lor eşuată au urmărit să sape autoritatea statului.* **4** tr. (*compl. indică scaunul, tronul sau ranguri, funcţii înalte în ierarhia socială*) a uzurpa, ‹fig.› a surpa. *Mulţi prinţi au săpat, de-a lungul istoriei, tronul părintelui lor.*

săpáre s.f. **I 1** excavare, excavaţie, săpat[1], ‹înv.› săpătură. *Militarii au reuşit să termine săparea şanţului din jurul taberei în câteva zile. Fântânarii se ocupă cu săparea fântânilor.* **2** (*agric.*) praşilă, prăşire, prăşit[1], sapă[2], săpat[1], ‹pop.› praşă, prăşitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prăşeală, săpătură, târşenit, târşit[1], târşitură, troşenire, troşenit. *Prin săparea porumbului se distrug buruienile care cresc în jurul lui.* **3** măcinare, minare, roadere, săpat[1]. *Ţărmul mării se poate surpa oricând din cauza săpării produse de valuri.* **4** (*geomorf., geol.*) erodare, eroziune, roadere, spălare, şiroire. *Săparea unui teren în pantă este provocată de torenţi sau de ploi.* **5** cioplire, cioplit[1], săpat[1], sculptare, sculptat[1], tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1]. *Săparea blocurilor de marmură este anevoioasă.* **II** fig. fixare, ‹fig.› gravare, imprimare, întipărire, pecetluire. *Săparea în memorie a cuvintelor spuse de cineva se produce atunci când acestea te impresionează profund.*

săpáş s.m. (*înv.*) v. Săpător.

săpát[1] s.n. **1** excavare, excavaţie, săpare, ‹înv.› săpătură. **2** (*agric.*) praşilă, prăşire, prăşit[1], sapă[2], săpare, ‹pop.› praşă, prăşitură, ‹reg.› căpălire, copăire, copăit, prăşeală, săpătură, târşenit, târşit[1], târşitură, troşenire, troşenit. **3** măcinare, minare, roadere, săpare. **4** cioplire, cioplit[1], săpare, sculptare, sculptat[1], tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1].

săpát², **-ă** adj. **1** (*agric.; despre terenuri cultivate cu plante agricole*) prășit², ‹pop.› răscolit². *Terenul săpat este cultivat cu porumb.* **2** (*agric.; despre plante agricole*) prășit². *Porumbul săpat a crescut înalt.* **3** (*despre maluri, țărmuri etc.*) măcinat, ros, ‹fig.› mâncat². *Porțiuni din țărmul săpat încep să cadă în mare.* **4** (*geomorf., geol.; despre sol, roci, terenuri*) erodat, ros, sfărâmat, ‹rar› erozionat, ‹reg.› coptorât, coptoroșit. *Este dificil de întărit un teren săpat.* **5** (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) cioplit², dăltuit², sculptat², tăiat², ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹reg.› vijluit. *Monumentul săpat a fost plasat în fața muzeului de artă.* **6** (*înv. și reg.; despre sol, forme de relief etc.*) v. Accidentat. Denivelat. Învălurat. Neregulat.

săpălău s.n. (*reg.*) **1** v. Otic. **2** v. Tărnăcop.

săpălícă s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpălíe s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpălígă s.f. **1** (*agric.*) săpușoară, ‹reg.› săpuță. **2** ‹pop.› sapă¹, ‹reg.› ogărătoare, otic, săpălică, săpălie, săpălucă, săpălugă, săpelă, săpiță, săpoaică, săpucă, săpuliță, săpușoară, săpuță, scrapină, șpițac. *Săpăliga se folosește în legumicultură sau în horticultură.*

săpălúcă s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpălúgă s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpător, -oáre s.m., s.f., s.n. **I 1** s.m., s.f. ‹înv.› dezgropător, săpaș, ‹fran.› sapeur. *Săpătorii excavează pământul.* **2** s.m. (*a. plast.; pop.*) v. Gravor. **3** s.m. (*a. plast.; pop.*) v. Sculptor. **4** s.m. (*pop.*) v. Pietrar. **5** s.m. (*reg.*) v. Gropar. **II 1** s.f., s.n. (*reg.*) v. Cazma. Hârleț. **2** s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Rariță¹.

săpătúră s.f. **I 1** excavație. *Săpătura în care se va turna fundația clădirii este adâncă.* **2** (*a. plast.; înv.*) v. Sculptură. **3** (*a. plast.; înv.; și **săpătură cu apă tare***) v. Gravură. Stampă. **II 1** (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit¹. Sapă². Săpare. Săpat¹. **2** (*înv.*) v. Excavare. Excavație. Săpare. Săpat¹. **3** (*înv.*) v. Cioplire. Cioplit¹. Săpare. Săpat¹. Sculptare. Sculptat¹. Tăiat¹. Tăiere.

săpélă s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpíță s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpoáică s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpói s.n. (*reg.*) v. Tărnăcop.

săptămânál, -ă adj., s.n. **1** adj. ‹înv.› săptămânar. *Merge săptămânal la biserică.* **2** s.n., adj. hebdomadar. *Este editorialist la un săptămânal foarte cunoscut. Revista săptămânală are un cuprins mai ales politic.*

săptămânár, -ă adj. (*înv.*) v. Săptămânal.

săptămână s.f. **1** ‹înv.› sâmbătă. *Doctorul i-a dat o săptămână de concediu medical pentru că a fost bolnav.* **2** (*art.; relig.; la creștinii ortodocși; și nm. pr.*) ***săptămâna albă*** = săptămâna brânzei. *Săptămâna albă este prima săptămână din postul Paștelui, în care este permis consumul produselor lactate și al ouălor;* ***săptămâna brânzei*** = săptămâna albă; ***săptămâna cea mare*** = ***săptămâna mare*** = ***săptămâna Paștilor*** = ***săptamâna patimilor*** = ‹pop.› săptămâna deniilor, ‹reg.› săptămâna chinului, săptămâna neagră, ‹înv.› straste. *Săptămâna mare este săptămâna de dinaintea Paștelui;* ***săptămâna învârstată*** = cârneleagă, ‹reg.› săptămâna aicilor, săptămâna cătărigelor, săptămâna clisei, săptămâna curată, săptămâna de harți, săptămâna de praguri, săptămâna hârțească, săptămâna hârții, săptămâna împestrițată, săptămâna mistreață, săptămâna pestriță, săptămâna tărcată, săptămâna vârstată. *Săptămâna învârstată este penultima săptămână de dinaintea postului Paștelui;* ***săptămâna Paștilor*** = ‹pop.› săptămâna luminată, săptămâna sărbătorilor, ‹reg.› săptămâna albilor, săptămâna blajinilor, săptămâna mironosițelor, săptămâna nedeii, săptămâna negrilor, săptămâna Paștilor mici, săptămâna Tomii. *Săptămâna Paștilor este săptămâna care începe cu Duminica Paștilor;* (*pop.*) ***săptămâna cărnii*** v. Cârneleagă. Câșlegi. Harți; ***săptămâna deniilor*** v. Săptămâna cea mare. Săptămâna mare. Săptămâna Paștilor. Săptămâna patimilor; ***săptămâna luminată*** = ***săptămâna sărbătorilor*** v. Săptămâna Paștilor; (*reg.*) ***săptămâna aicilor*** = ***săptămâna cătărigelor*** = ***săptămâna clisei*** = ***săptămâna curată*** = ***săptămâna de harți*** = ***săptămâna de praguri*** = ***săptămâna hârțească*** = ***săptămâna hârții*** = ***săptămâna împestrițată*** = ***săptămâna mistreață*** = ***săptămâna pestriță*** = ***săptămâna tărcată*** = ***săptămâna vârstată*** v. Cârneleagă. Săptămâna învârstată; ***săptămâna albilor*** = ***săptămâna blajinilor*** = ***săptămâna mironosițelor*** = ***săptămâna nedeii*** = ***săptămâna negrilor*** = ***săptămâna Paștilor mici*** = ***săptămâna Tomii*** v. Săptămâna Paștilor; ***săptămâna chinului*** = ***săptămâna neagră*** v. Săptămâna cea mare. Săptămâna mare. Săptămâna Paștilor. Săptămâna patimilor; ***săptămâna pestriță*** v. Cârneleagă. Câșlegi. Harți.

săpúcă s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpuiór s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpulíță s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

săpún s.n., s.m. **I** s.n. **1** ***săpun cationic*** = săpun inversat. *Săpunul cationic are proprietăți bacteriostatice foarte importante, fiind folosit ca antiseptic extern și ca dezinfectant al instrumentelor, veselei sau al recipientelor care au conținut produse alimentare;* ***săpun inversat*** = săpun cationic. **2** (*geol.*) ***săpun de pământ*** = argilă smectică. *Săpunul de pământ în combinație cu apa produce o spumă folosită în industria textilă.* **3** (*reg.*) v. Bășică. Bulbuc. Clăbuc. Spumă. **II** s.m. (*bot.; reg.; și art., **săpunul-calului**, **săpunul-câinelui**, **săpunul-păsăricii**, **săpunul-popii***) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunăr s.m. **1** ‹înv.› săpungiu. *Săpunarul fabrică și vinde săpun.* **2** (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunâre s.f. (*bot.; înv.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunăríță s.f. (*bot.*) *Saponaria officinalis*; ciuin, odagaci, ‹pop.› săpunel, ‹reg.› berbecei (v. *berbecel*), buruiană-albă, floare-de-săpun, floarea-călugărului (v. *floare*), floarea-studentului (v. *floare*), flori-albe (v. *floare*), flori-bătăi (v. *floare*), flori-de-tăietură (v. *floare*), grozdică, iarbă-de-săpun, iarbă-de-soponit, isop, juni (v. *june*), mărarul-calului (v. *mărar*), mielușei (v. *mielușel*), pidosnic, rădăcină-de-săpun, rogodai, rupturi-de-mal (v. *ruptură*), sansiu-turcesc-de-câmp (v. *saschiu*), săpuior, săpun, săpunar, săpunaș, săpunăriță, săpunioară, săpuniță, săpunul-calului (v. *săpun*), săpunul-câinelui (v. *săpun*), săpunul-păsăricii (v. *săpun*), săpunul-popii (v. *săpun*), spuma-calului (v. *spumă*), spumariță, văcărică, văcăriță, ‹înv.› săpunare, săpunărică, teiță.

săpunáș s.n., s.m. **I** s.n. săpunel. **II** s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **2** v. Feciorică (*Herniaria glabra* sau *Herniaria incana*).

săpunărícă s.f. (*bot.; înv.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpuneálă s.f. **I 1** (*rar*) v. Săpunire. Săpunit. **2** (*colect.; reg.*) v. Bășică. Bulbuc. Clăbuc. Spumă. **3** (*bot.; reg.; în forma **soponeală***) v. Ochiul-boului (v. *ochi¹*) (*Aster alpinus*). **II** fig. (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

săpunél, -eá s.n., s.m., s.f. **I** s.n. săpunaș. **II** (*bot.*) **1** s.f. (*la pl. **săpunele***) *Aster novae-angliae*; ‹reg.› dumitraș, floarea-Sfintei-Marii (v. *floare*), pocrovă (v. *pocrov*), salbă-moale, sălcioară, stele-chineze (v. *stea*), vinețele (v. *vinețea*). **2** s.m., s.f. (*pop.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **3** s.m. (*reg.; în forma **sopunel***) *Thymus comosus*, ‹reg.› cimbrișor. **4** s.m. (*reg.*) v. Vălul-miresei (v. *văl*) (*Gypsophila muralis*). **5** s.f. (*la pl. **săpunele**; reg.*) v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*). **6** s.m. (*art.; reg.; în forma **soponel***) ***soponelul-calului*** v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).

săpungíu s.m. (*înv.*) v. Săpunar.

săpuní vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori părți ale corpului lor*) ‹reg.› a (se) spuma, ‹înv.› a (se) însăpuni. *După ce s-a jucat prin nisip, s-a săpunit bine pe mâini. A săpunit pe spate copilul.* **2** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

săpuniéră s.f. savonieră. *Și-a cumpărat o săpunieră nouă, deoarece cea veche s-a crăpat.*

săpunioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunire s.f. **1** săpunit, ‹rar› săpuneală. *După săpunirea întregului corp, își face duș cu apă călduță.* **2** fig. (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

săpunít s.n. săpunire, ‹rar› săpuneală.

săpuníță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpușoáră s.f. **1** (*agric.*) săpăligă, ‹reg.› săpuță. **2** (*reg.*) v. Săpăligă. **3** (*reg.*) v. Tărnăcop.

săpúță s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Săpăligă. Săpușoară. **2** v. Săpăligă.

sără vb. I. **1** tr. (*compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) ‹reg.› a sărui. *A uitat să săreze carnea pentru friptură.* **2** tr., refl. a (se)

saliniza. *Apa acestui lac s-a sărat, deoarece acesta s-a format pe un masiv de sare.*
sărác, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) mizer, neajutorat, necăjit, nevoiaș, sărman, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. și pop.› lipsit, neajuns[2], neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. și fam.› nepricopsit, ‹pop. și fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărâștean, ‹înv. și reg.› mișel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaș, calindroi, misăricios, oarfân, obielos, pământit, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol[2], răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam., deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și sărac. Nu au nimic, sunt săracii satului.* **2** s.m., s.f. (*pop.*) v. Cerșetor. Milog. **3** adj., s.m., s.f. (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a fi”, „a rămâne” și cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Orfan. **4** adj., s.m., s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a fi”, „a rămâne” și cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Văduv. **II** adj. **1** (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) biet, nenorocit, nevoiaș, sărman, ‹livr.› pauper, ‹rar› mizer, ‹înv. și pop.› umilit, ‹pop.› nemernic, păcătos, sărăcan, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ticălos, ‹reg.› săget, slab, ‹înv.› cainic, mișel, mișelos, mizeros. *Săracii oameni abia își pot duce traiul de azi pe mâine.* **2** (*despre așezări, regiuni, țări etc.*) mizer, mizerabil, prăpădit, sărăcăcios, ‹rar› slăbuț, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› sărman. *Trăiește într-un sat sărac de munte.* **3** (*mai ales despre interioare*) mizer, mizerabil, sărăcăcios, umil, ‹rar› meschin, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› mizericos, sărăcesc. *În camera ei săracă era o dezordine de nedescris.* **4** (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) modest, sărăcăcios, simplu, ‹rar› sumar, ‹pop.› nevoiaș, ‹înv.› sărăcesc, ‹fig.› anahoretic, umil, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. *Duce o viață săracă.* **5** (*despre modul de viață al oamenilor*) banal, comun, neînsemnat, obișnuit, prozaic, ‹rar› trivial. *Traiul zilnic al acestor oameni este sărac.* **6** (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sec, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureț, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind sărac.* **7** insuficient, neîndestulător, nesatisfăcător, nesuficient, redus. *Instrumentarul din laborator este sărac.* **8** (*despre limbă, stil etc.*) redus. *Tânărul are un vocabular sărac.* **9** (*despre plante, vegetație etc.*) ‹rar› sărăcăcios. *Vor să taie copacul, deoarece are ramurile sărace.* **10** (*despre perioade, ani*) ‹astăzi rar› sterp. *Anul trecut a fost sărac pentru agricultură. După perioade sărace, urmează, de regulă, perioade de înflorire economică.* **III** adj. fig. (*mai ales despre surse de lumină*) slab, ‹fig.› orb[2]. *În sufragerie becurile sunt sărace.* **IV** adv. (*modal; rar*) v. Modest. Sărăcăcios. Simplu.
sărár s.n. (*reg.*) v. Solniță.
sărăre s.f. **1** sărat[1], ‹înv. și reg.› sărătură. *Pentru conservarea cașului este obligatorie sărarea lui.* **2** salinizare. *Apa lacului Ursu de la Sovata a suferit procesul de sărare din cauza dizolvării masivului de sare pe care s-a format.*
sărát[1] s.n. sărare, ‹înv. și reg.› sărătură.
sărát[2], -ă adj. **I** salin, ‹astăzi rar› sărăturos. *Ocna Sibiului este o stațiune renumită prin calitatea lacurilor sărate din împrejurimi.* **II** fig. **1** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă sărată pentru un autoturism.* **2** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) anecdotic, hazliu, spiritual. *Relatarea faptelor a fost sărată.*
sărăbói s.m. (*bot.; reg.*) v. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria siceraria*).
sărăcán, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** adj. (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.
sărăcăcíe s.f. (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.
sărăcăciós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre locuințe*) umil, ‹rar› meschin, ‹fam.› calicos. *Fiind oameni sărmani, au trăit toată viața lor într-o casă mică și sărăcăcioasă.* **2** (*mai ales despre interioare*) mizer, mizerabil, sărac, umil, ‹rar› meschin, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› mizericos, sărăcesc. **3** (*despre așezări, regiuni, țări etc.*) mizer, mizerabil, prăpădit, sărac, ‹rar› slăbuț, ‹pop. și fam.› puchinos, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› sărman. **4** (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) modest, sărac, simplu, ‹rar› sumar, ‹pop.› nevoiaș, ‹înv.› sărăcesc, ‹fig.› anahoretic, umil, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. **5** (*în opoz. cu „fertil”; rar; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **6** (*rar; despre plante, vegetație etc.*) v. Sărac. **II** adv. (*modal*) modest, simplu, ‹rar› sărac, sumar, ‹înv. și reg.› sărăcește, ‹înv.› mișelește. *Cei mai mulți oameni trăiesc sărăcăcios. Se îmbracă sărăcăcios.*
sărăcél, -eá adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Sărăcuț.
sărăcésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** (*mai ales despre interioare*) v. Mizer. Mizerabil. Sărac. Sărăcăcios. Umil. **2** (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) v. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu.
sărăcéște adv. (*modal; înv. și reg.*) v. Modest. Sărăcăcios. Simplu.
sărăcí vb. IV. **1** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a scăpăta, a (se) strâmtora, ‹pop.› a (se) calici, ‹fam.› a (se) decava, ‹înv. și reg.› a sărmăni, ‹înv.› a însărăci, a meseri, a (se) mișeli, a (se) mofluzi, a (se) stinge, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) speti, a (se) toca, a (se) usca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până a sărăcit. Jocurile de noroc l-au sărăcit. Cheltuielile cu avocații l-au sărăcit.* **2** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, colectivități etc.*) a (se) pauperiza, a (se) proletariza. *Mulți oameni au sărăcit în ultimii ani. Criza economică a sărăcit populația.* **3** tr. (*compl. indică terenuri, suprafețe agricole etc.*) a secătui, ‹înv. și reg.› a slei. *Seceta a sărăcit câmpiile.* **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge. **5** intr., tr. (*fam.*) v. Descrește. Diminua. Împuțina. Micșora. Reduce. Scădea.
sărăcíe s.f. **I 1** mizerie, ‹înv. și pop.› urgie, ‹pop.› scăpătare, ‹înv. și reg.› ticală, ‹înv.› scăpăciune, scăpătăciune. *Toată viața a trăit în sărăcie.* **2** lipsă, mizerie, nevoie, penurie, privațiune, ‹livr.› indigență, ‹înv. și pop.› neavere, ‹pop.› caliceală, calicenie, calicie, ‹înv. și reg.› ništotă, scumpete, ticăloșie, ‹reg.› milă, sărăpanie, slăbie[1], sușig, ‹înv.› golătate, meserătate, mișelătate, mișelie, mizerăciune, mofluzie, neajungere, neputință, nevoință, sărăcăcie, sărmănie, scădere, scumpătate, siclet, slăbiciune, ‹fig.; rar› penitență, ‹fig.; înv.› strâmtare. *După război, a fost o mare sărăcie în țară.* **3** ariditate, infecunditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sterilitate, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Sărăcia unui sol lutos este cunoscută.* **4** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) insuficiență, lipsă, ‹înv.› neajungere. *În acest caz penal este o mare sărăcie de probe.* **5** (*înv.*) v. Văduvie. **II** (*concr.*) **1** (*pop. și fam.; deprec.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond. **2** (*bot.; reg.*) v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). **III** fig. ***sărăcie cu duhul*** = ***sărăcie de duh*** = nătângie, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza sărăciei cu duhul*; (*rar*) ***sărăcie de minte*** = ***sărăcie mintală*** v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Sărăcie cu duhul. Sărăcie de duh. Stupiditate. Stupizenie.
sărăcílă s.m. (*pop.*) **1** (*în opoz. cu „bogat”; deprec.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*meteor.*) v. Austru.
sărăcíme s.f. (*colect.*) ‹pop. și fam.› golănime, ‹pop.› calicime, ‹înv.› golătate, raia, sărmănime. *Primăria a împărțit pachete cu alimente sărăcimii orașului.*
sărăcín[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Mei (*Panicum miliaceum*).
sărăcín[2] s.m., s.f. (*în Antic.; înv.*) v. Sarazin.
sărăcinésc, -eáscă adj. (*în Ev. Med., în apusul Europei; înv.*) v. Arab. Maur. Sarazin.
sărăcíos, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „bogat”; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*despre așezări, regiuni, țări etc.*) v. Mizer. Mizerabil. Prăpădit. Sărac. Sărăcăcios. **3** (*mai ales despre*

interioare) v. Mizer. Mizerabil. Sărac. Sărăcăcios. Umil.
sărăcíre s.f. **1** scăpătare, ‹pop.› calicire, ‹fam.› decavare, ‹înv.› mișelire, ‹fig.› eversiune, ruinare. *Sărăcirea lui s-a datorat jocurilor de noroc.* **2** pauperizare, proletarizare. *Starea de sărăcire a populației s-a accentuat în ultimul timp.*
sărăcít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) scăpătat[2], ‹fam.› decavat, ‹înv.› stins[2], ‹fig.› ruinat. *Omul de afaceri sărăcit a avut o tentativă de suicid. Persoanele sărăcite trăiesc în mari privațiuni.* **2** (*despre pământ, soluri etc.*) ‹reg.› storcit. *Nicio plantă nu mai crește pe un sol sărăcit.*
sărăcói, -oáie adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne" și cu determ. introduse prin prep. „de"*) v. Orfan. **2** s.m., s.f. v. Cerșetor. Milog.
sărăcústă s.f. (*în Biserica Ortodoxă; înv. și reg.*) v. Sărindar.
sărăcúț, -ă adj., s.m., s.f. ‹rar› sărăcel, ‹pop.› sărmănel, sărmănică, sărmănuț, ‹reg.› sărmăncuț. *S-a căsătorit cu o fată frumoasă, dar cam sărăcuță.*
sărădí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică sumane, catrințe etc.*) ‹reg.› a sărădui. *A sărădit sumanul cu un șnur împletit din fire de lână, vopsită mai ales în negru.*
sărădui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică sumane, catrințe etc.*) ‹reg.› a sărădi.
sărăndíc, -ă adj., s.m. (*reg.; adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne" și cu determ. introduse prin prep. „de"*) v. Orfan.
sărăntóc, -oácă s.m., s.f. **1** (*în opoz. cu „bogat"; pop.; deprec.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **2** (*reg.*) v. Cerșetor. Milog.
sărăpánie s.f. (*reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.
sărăríe s.f. **1** (*înv.*) v. Mină de sare (v. *mină*[1]). Ocnă. Salină. **2** (*reg.*) v. Solniță.
sărăríță s.f. (*pop.*) v. Solniță.
sărătór s.n. (*reg.*) v. Solniță.
sărăturát, -ă adj. (*despre pământ, soluri, terenuri etc.*) sărături, ‹înv. și reg.› slătinos. *Solul sărăturat este nefertil.*
sărătúră s.f. **I 1** ‹pop. și fam.› slatină. *A scăpat mai multă sare și ciorba a devenit o sărătură.* **2** ‹înv. și reg.› slatină, ‹reg.› loc sărat. *Sărăturile sunt terenuri nefertile.* **3** ‹înv. și pop.› slatină, ‹pop.› saramură. *Sărătura este un izvor de apă sărată sau apă care conține sare în mod natural.* **4** (*culin.; pop.*) v. Saramură. **5** (*bot.; reg.*) ***sărătură-roșie*** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*); ***sărătură-tufoasă*** v. Iarbă-de-sărătură (*Suaeda maritima*). **II** (*înv. și reg.*) v. Sărare. Sărat[1].
sărăturós, -oásă adj. **1** (*despre pământ, soluri, terenuri etc.*) sărăturat, ‹înv. și reg.› slătinos. **2** (*astăzi rar*) v. Salin. Sărat[2]. **3** (*reg.; despre apă*) v. Sălciu.
sărățéa adj., s.f. **1** adj. sărățică. **2** s.f. (*mai ales la pl. **sărățele**; culin., com.*) saleu, sărățică. *Îi plac foarte mult sărățelele cu chimen.*
sărățícă adj., s.f. **1** adj. sărățea. *Supa i-a ieșit cam sărățică.* **2** s.f. (*mai ales la pl. **sărățele**; culin., com.*) saleu, sărățea.
sărbătoáre s.f. **I 1** zi festivă, ‹înv. și pop.› praznic, ‹înv.› sărbătorie. *Petrece sărbătorile în familie, mai ales Paștele și Crăciunul.* **2** festivitate, solemnitate, ‹rar› paradă, ‹înv.› parisie, sărbătorie. *Sărbătoarea cu care se celebrează ziua națională emoționează totdeauna.* **3** sărbătorire, serbare. *Peste o săptămână este sărbătoarea nunții părinților lor.* **4** (*la pl.; relig. creștină*) ***sărbători împărătești*** = praznice împărătești(v. *praznic*). *Sărbătorile împărătești sunt legate, îndeosebi, de momente din viața lui Iisus Hristos și a Maicii Domnului.* **5** (*la pl.; în Antic. greacă*) ***sărbători dionisiace*** = dionisii, jocuri dionisiace (v. *joc*), serbări dionisiace (v. *serbare*). *Sărbătorile dionisiace erau organizate în cinstea zeului Dionysos.* **6** (*rar*) v. Festivitate. Serbare. **7** (*rar; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfrânge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **II** (*la pl. **sărbători**; fiziol.; reg.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.
sărbătorésc, -eáscă adj. festiv, solemn, ‹înv.› solemnel. *La manifestarea organizată cu ocazia zilei naționale, în amfiteatru a fost o atmosferă sărbătorească. Decorațiile s-au înmânat militarilor într-un cadru sărbătoresc.*
sărbătorésțe adv. (*modal*) festiv, solemn. *Sala este împodobită sărbătorește.*
sărbătorí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică evenimente, oameni, instituții etc.*) a aniversa, a celebra, a serba, a ține, ‹pop. și fam.› a prăznui, ‹înv. și reg.› a prăznici. *Universitatea și-a sărbătorit cu fast întemeierea.* **2** (*compl. indică evenimente, amintirea unor personalități etc.*) a comemora, a serba, ‹pop.› a pomeni. *Uniunea scriitorilor a sărbătorit 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.*
sărbătoríe s.f. (*înv.*) **I 1** v. Sărbătoare. Zi festivă. **2** v. Festivitate. Serbare. **3** v. Festivitate. Sărbătoare. Solemnitate. **4** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfrânge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **II** v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.
sărbătorírе s.f. **I 1** aniversare, celebrare, serbare, ‹rar› celebrație, ‹pop. și fam.› prăznuire, ‹reg.› prăznuială. *Sărbătorirea universității s-a făcut cu fast.* **2** sărbătoare, serbare. **3** (*relig.*) ‹înv.› obnovlenie. *Astăzi este sărbătorirea Fecioarei Maria.* **4** (*înv.*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **II** comemorare, serbare, ‹rar› comemorație, ‹pop.› pomenire, ‹înv.› pomană. *A participat la sărbătorirea a 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.*
sărbezeálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Acreală. Acrime. Înăcreală.
sărbezéle s.f. pl. (*bot.; reg.; și **sărbezele-roșii***) v. Strugurii-ursului (v. *strugure*) (*Arctostaphylos uva-ursi*).
sărbezénie s.f. (*reg.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].
sărbezí vb. IV. refl. **I 1** (*pop.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **2** (*reg.; despre lapte*) v. Acri. Altera. Înăcri. **3** (*reg.; despre lapte*) v. Brânzi. Tăia. **II** (*reg.; despre dinți, gură*) v. Strepezi.
sărbezíme s.f. (*pop.*) v. Acreală. Acrime. Înăcreală.
sărbezít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2]. **2** (*despre lapte*) v. Acrit. Alterat. Înăcrit. **3** (*despre lapte*) v. Brânzit. Tăiat[2].
sărbezíu, -íe adj. (*în opoz. cu „strident"; reg.; despre culori, nuanțe etc.*) v. Discret. Estompat. Pal. Palid. Sfumat. Spălăcit. Stins[2]. Șters. Tern.
sărcălí vb. IV. intr. (*reg.; despre cotofene*) ‹reg.› a sărcui.
sărceá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Lișiță[1] (*Fulica atra*).
sărcină vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Însărcina.
sărcinăre s.f. (*înv.*) v. Însărcinare. Misiune. Sarcină.
sărcinátă adj. f. (*reg.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.
sărcinér s.n. (*gosp.; pop.*) v. Prepeleac.
sărcinioáră s.f. (*rar*) v. Sărcinuță.
sărcinúță s.f. ‹rar› sărcinioară. *Ridică în spate o sărcinuță de lemne.*
sărciór s.m. (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac.
sărcuí vb. IV. intr. (*reg.; despre cotofene*) ‹reg.› a sărcăli.
sărélniță s.f. (*reg.*) v. Solniță.
sărí vb. IV. **I 1** intr. (*despre ființe*) a sălta. *A sărit cu ușurință peste gard. Iezii sar pe câmpie.* **2** intr. (*despre oameni*) a sălta, ‹reg.› a zăleti. *Baschetbalistul sare și marchează.* **3** intr. (*despre ființe*) a sălta, a țopăi, ‹reg.› a hopăi. *Nu mai sări pe pat!* **4** tr. (*compl. indică ziduri, obstacole etc.*) a escalada, a trece. *Evadatul a sărit zidul închisorii.* **5** intr. (*despre oameni*) a se arunca, a se avânta, a se azvârli, a se precipita, a se repezi, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Sare în șa și pleacă în grabă.* **6** intr. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a tăbărî, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înfiepta, a năboi[2], a se năpârti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovări, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Sare asupra lui cu toată forța. Uliul a sărit asupra prăzii.* **7** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte cusute, atașate etc.*) a cădea, a se desprinde. *I-a sărit un nasture de la haină.* **8** intr. (*despre lichide, noroi etc.*) a împroșca, a stropi, ‹reg.› a proșca. *Când o mașină trece cu viteză printr-o baltă, apa sare în toate părțile.* **9** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; rar; mai ales despre stări ale ființelor*) v. Dispărea. Pieri. Trece. **10** tr., intr. (*pop.*) v. Dansa. Juca. **11** tr. (*biol.; pop.; despre masculii animalelor; compl. indică femele*)

v. Fecunda. **12** intr. (*med., med. vet.; reg.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **13** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre sânge*) v. Da[2]. Ieși. Țâșni. **14** intr. (*înv.; despre flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **II** fig. **1** intr. a tresălta, ‹fig.› a sălta. *Sufletul îi sare de emoție. Inima îi sare în piept de bucurie.* **2** intr. (*despre oameni*) ‹fig.› a exploda, a izbucni, a răbufni. *Enervat la maximum, abia se stăpânea să nu sară.* **3** tr. (*compl. indică elemente ale unui ansamblu*) a omite. *Articolul a fost rebătut, întrucât au fost sărite două paragrafe.* **4** intr. (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **III** (*cu val. de interj.; la imper., pers. 2 pl.*) ajutor! *Săriți! Mi-a furat poșeta!!*

săriceá s.f. (*chim.; reg.*) v. Alaun. Sulfat dublu de aluminiu și de potasiu.

sărícică s.f. **I** (*bot.*) **1** *Salsola kali*; ciurlan, salcicorn, ‹rar› salsolă, ‹reg.› burcum, căruța-dracului (v. *căruță*), ciulin, curai, fugaci, iarba-porcului (v. *iarbă*), iarbă-sărată, parpalac, pochitnic, rostogol, tartan, tărfălog, tăvălug, târtan[1], vălătan, vălătuc. **2** *Salsola soda*; ‹reg.› spaima-iepurelui (v. *spaimă*). **II** (*chim.; pop.*) **1** v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen. **2** (*și sărícică de lămâie*) v. Acid citric. Acid tartric. Sare de lămâie. **3** v. Clorură mercurică. Sublimat coroziv.

sărindár s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) ‹înv. și reg.› sărăcustă. *Sărindarul este un ciclu de rugăciuni făcute de preot timp de 40 de zile consecutive pentru morți, pentru iertarea păcatelor, pentru cei suferinzi etc.*

săríre s.f. **I 1** săltare, sărit[1]. *Încetează cu sărirele pe pat!* **2** escaladare, sărit[1], trecere, ‹livr.› escaladă. *O scară i-a permis sărirea zidului.* **II** fig. omitere, ‹fig.› sărit[1]. *Articolul a fost rebătut din cauza săririi unor paragrafe din text.*

sărít[1] s.n. **I 1** săltare, sărire. **2** escaladare, sărire, trecere, ‹livr.› escaladă. **3** (*biol., zool.; reg.*) v. Goană. Gonire. Împerechere. Împreunare. Montă. **II** fig. omitere, ‹fig.› sărire.

sărít[2], -ă s.f., adj., s.m. **I** s.f. **1** (*pop.*) v. Salt[2]. Săritură. **2** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **II** adj., s.m., s.f. fig. (*psih.*) alienat, dement, descreierat, înnebunit, nebun, smintit, ‹fig.› scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2]. *Oamenilor săriți li se fac tratamente speciale.*

săritór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre oameni*) amabil, binevoitor, complezent, culant, favorabil, îndatoritor, prevenitor, serviabil, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de săritor, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.* **II 1** s.f. (*geomorf., hidrol.; pop.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **2** s.f. (*reg.*) v. Pârleaz. **3** s.m. (*entom.; reg.*) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*). **4** s.m. (*înv.*) v. Acrobat.

săritúră s.f. **I 1** salt[2], ‹pop.› săltare, sărită (v. *sărit[2]*), ‹fam.› zbugheală, ‹înv. și reg.› săltătură, ‹reg.› jocot, saitoc, săltat, țâști[1], țâștoc, zburdătură. *Trece pârâul dintr-o săritură.* **2** hop, salt[2]. *Suportă greu săriturile mașinii pe un drum de țară.* **3** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **II** fig. omisiune. *În text sunt multe sărituri de cuvinte.*

sărmán, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”*) mizer, neajutorat, necăjit, nevoiaș, sărac, ‹livr.› indigent, pauper, ‹rar› mofluz, ‹înv. și pop.› lipsit, neajuns[2], neavut, nenorocit, pirpiriu, ‹pop. și fam.› nepricopsit, ‹pop. și fam.; deprec.› coate-goale, ‹pop.› calic, sărăcan, ‹pop.; deprec.› sărăcilă, sărăntoc, ‹fam.; deprec.› amărâștean, ‹înv. și reg.› mișel, slăbănog, suflă-n-pungă, ‹reg.› bedaș, calindroi, misăricios, oarfăn, obielos, pământit, purligan, sărăcios, ‹înv.› coldan, measer, necesitos, neputernic, neputincios, smerin, smerit, ‹fig.› gol[2], răpciugos, ‹fig.; rar› dezbrăcat[2], ‹fig.; fam., deprec.› păduchios, ‹fig.; reg.› peleag, ‹fig.; înv.› deșert. *A ajuns bătrân și sărman. Nu au nimic, sunt sărmanii satului.* **2** s.m., s.f. (*reg.*) v. Cerșetor. Milog. **II** adj. **1** (*precedă subst. determ.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) biet, nenorocit, nevoiaș, sărac, ‹livr.› pauper, ‹rar› mizer, ‹înv. și pop.› umilit, ‹pop.› nemernic, păcătos, sărăcan, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ticălos, ‹reg.› săget, slab, ‹înv.› cainic, mișel, mișelos, mizeros. *Sărmanii oameni abia își pot duce traiul de azi pe mâine.* **2** (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb.„a fi”, „a rămâne” și cu determ. introduse prin prep. „de”; despre copii*) v. Orfan. **3** (*reg.; despre copii*) v. Bastard. Ilegitim. Natural. Nelegitim. **4** (*înv.; despre așezări, regiuni, țări etc.*) v. Mizer. Mizerabil. Prăpădit. Sărac. Sărăcăcios.

sărmălíță s.f. (*culin.; reg.*) v. Sărmăluță.

sărmălúță s.f. (*culin.*) ‹reg.› gălușcuță, găluștea, sărmăliță. *Îi plac sărmăluțele în foi de viță-de-vie.*

sărmăncúț, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Sărăcuț.

sărmănél, -eá adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Sărăcuț.

sărmăní vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Sărăci. Scăpăta.

sărmămícă adj., s.f. (*pop.*) v. Sărăcuță (v. *sărăcuț*).

sărmănie s.f. (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

sărmăníme s.f. (*colect.; înv.*) v. Sărăcime.

sărmănúț, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) v. Sărăcuț.

sărós, -oásă adj. (*chim.; înv.*) v. Salin.

sărpún s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **2** v. Cimbrișor (*Thymus pulegioides*).

sărpunél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **2** v. Cimbrișor (*Thymus pulegioides*).

sársám s.n. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Harnașament. **2** (*tehn.; înv. și reg.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă. **3** (*anat.; reg.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis. **II** (*fam.; în forma țarțam*) **1** (*ind. text.*) v. Franj. **2** (*la pl. țarțamuri; deprec.*) v. Zorzoane. **3** v. Canaf. Ciucure.

sărui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Săra.

sărút s.n. **1** gură, sărutare, ‹pop. și fam.› pupătură, ‹fam.› guriță, pup[1], pusi, țoc, țocăială, țocăit, ‹fam.; glum.› bezea, ‹arg.› ștampilă, ventuză. *La despărțire i-a dat un sărut.* **2** sărutare, sărutat, ‹pop. și fam.› pupare, pupat, pupătură, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› țucare, țucat, ‹înv.› sărutătură.

sărutá vb. I. **1** tr., refl. recipr. ‹pop. și fam.› a (se) pupa, ‹fam.› a (se) pupăci, a (se) pupici, a (se) țocăi, ‹reg.› a (se) țuca, a (se) țucui. *Își sărută copila pe frunte. Tinerii îndrăgostiți s-au sărutat când s-au întâlnit.* **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Saluta.

sărutáre s.f. **1** sărut, sărutat, ‹pop. și fam.› pupare, pupat, pupătură, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› țucare, țucat, țucată, ‹înv.› sărutătură. *Sărutarea mâinii unei doamne este un semn de profund respect.* **2** gură, sărut, ‹pop. și fam.› pupătură, ‹fam.› guriță, pup[1], pusi, țoc, țocăială, țocăit, ‹fam.; glum.› bezea, ‹arg.› ștampilă, ventuză. **3** (*înv.*) v. Salut[1]. Salutare.

sărutăt s.n. **1** sărut, sărutare, ‹pop. și fam.› pupare, pupat, pupătură, ‹fam.› țocăit, ‹reg.› țucare, țucat, țucată, ‹înv.› sărutătură. **2** (*înv.*) v. Salut[1]. Salutare.

sărutătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Sărut. Sărutare. Sărutat. **2** v. Salut[1]. Salutare.

săscúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăiță. Crăișor. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* și *Tagetes patula*).

săsește adv. (*modal; în legătură cu vb. „a vorbi”*) ‹reg.› nemțește. *Are un prieten care vorbește săsește.*

săsíță s.f. (*reg.*) v. Săsoaică.

săsoáică s.f. ‹înv. și reg.› săsoaie, ‹reg.› sască[1], săsiță. *Profesoara lor de germană este săsoaică.*

săsoáie s.f. (*înv. și reg.*) v. Săsoaică.

săstuí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Țistui.

sătáș s.m. (*înv.*) v. Consătean.

sătéac s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.

săteán, -ă s.m., s.f. săteancă, țăran, țărancă[1], ‹înv. și pop.› nație, plugar, ‹pop.› român, ‹fam.; peior.› opincar, ‹înv. și reg.› mojic, poporan, ‹reg.› lăturean, paur, pr ost, ‹reg.; peior.› târsânar, ‹înv.› parasnic, ‹iron.› sumănar, ‹peior.› mămăligar, paporniță. *Face parte dintr-o familie de săteni înstăriți.*

săteáncă s.f. săteană (v. *sătean*), țărancă[1], ‹pop.› romîncă, ‹fam.; peior.› opincăriță, ‹reg.› lucrătorească, păuriță, plugăreasă, plugăriță, țărăniță. *Multe sătence vând în piețe produse alimentare.*

sătenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Rural. Sătesc. Țărănesc.

sătenéște adv. (*modal; înv.*) v. Țărănește.

sătésc, -eáscă adj. **1** rural, țărănesc, ‹înv.› sătenesc, țărănatic. *Vechile tradiții românești s-au păstrat în special în mediul sătesc.* **2** rural. *Multe localități sătești au devenit orașe.*

sătíc s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.

săticeán s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.

săticél s.n. (*înv. și reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.

sătișór s.n. sătuc, sătuleț, ‹rar› sătulean, ‹înv. și reg.› săticel, sătucel, ‹reg.› săteac, sătic, săticean, sătucean, săturel, sătuț.

sătnic s.m. (*milit.; în armata romană; înv.*) v. Centurion. Sutaș.
sătúc s.n. sătișor, sătuleț, ‹rar› sătulean, ‹înv. și reg.› săticel, sătucel, ‹reg.› săteac, sătic, săticean, sătucean, săturel, sătuț. *Se întoarce cu drag, ori de câte ori poate, în sătucul natal.*
sătuceán s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.
sătucél s.n. (*înv. și reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.
sătúl, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre ființe*) mâncat[2], săturat, ‹înv. și pop.› ospătat[2], ‹înv. și reg.› sațiat, ‹reg.› omiat. *Sătui, excursioniștii au pornit la drum.* **2** (*chim., fiz.; rar; despre sisteme fizico-chimice sau tehnice, compuși chimici etc.*) v. Saturat. **3** (*fam.; glum.; despre recipiente*) v. Arhiplin. **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) blazat, dezabuzat, plictisit, scârbit, ‹fig.› săturat. *Sătul din cauza unui serviciu anost și fără satisfacții, s-a hotărât să-și schimbe locul de muncă.* **2** (*despre oameni*) dezgustat, ‹fig.› îngrețoșat, obosit, săturat, scârbit, strepezit. *Sătul, își evită colegii care îl bârfesc.* **3** (*despre oameni*) mulțumit, satisfăcut. *Pentru fapta pe care a făcut-o se simte sătul.* **III** s.n. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.
sătuleán s.n. (*rar*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.
sătuléț s.n. sătișor, sătuc, ‹rar› sătulean, ‹înv. și reg.› săticel, sătucel, ‹reg.› săteac, sătic, săticean, sătucean, săturel, sătuț.
sătură vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) îndestula, ‹înv. și reg.› a (se) destula, ‹reg.› a (se) însăța, a (se) sătui. *S-a săturat după o masă atât de copioasă.* **2** refl. (*despre ființe*) ‹reg.› a se îmbucări. *Caii s-au săturat după ce au păscut o zi întreagă pe câmp.* **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se plictisi, a i se urî, ‹fig.› a i se acri. *S-a săturat să stea în spital.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dezgusta, ‹fig.› a (se) îngrețoșa, a (se) scârbi, ‹fig.; fam.› a i se acri. *Se satură văzând unele emisiuni proaste la televizor.* **3** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.; pop.› a se hrăni. *S-a săturat de mizeriile ce i se fac.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un rău etc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) scutura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a săturat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate sătura de patima jocurilor de noroc.* **5** tr. (*rar; compl. indică dorințe, porniri, necesități etc.*) v. Împlini. Îndeplini. Realiza. Satisface.
săturáre s.f. **1** saturație, sațietate, ‹pop.› saț, ‹înv.› săturătură. *După o masă copioasă, are senzația de săturare. Mănâncă ponderat, pentru a nu ajunge la săturare.* **2** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate.
săturát, -ă adj. **I** (*despre ființe*) mâncat[2], sătul, ‹înv. și pop.› ospătat, ‹înv. și reg.› sațiat, ‹reg.› omiat. **II** fig. (*despre oameni*) **1** blazat, dezabuzat, plictisit, scârbit, ‹fig.› sătul. **2** dezgustat, ‹fig.› îngrețoșat, obosit, sătul, scârbit, strepezit.
săturăcióș, -oásă adj. (*înv.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.
săturătór, -oáre adj. (*înv.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.
săturătúră s.f. (*înv.*) v. Saturație. Sațietate. Săturare.
săturél s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.
sătúț s.n. (*reg.*) v. Sătișor. Sătuc. Sătuleț.
sățiós[1], -oásă adj. **I 1** (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) consistent, hrănitor, nutritiv, substanțial, suculent, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este sățioasă.* **2** (*înv.; despre recoltă, producție etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelșugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent. **II** fig. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.
sățiós[2], -oásă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Însetat. Setos.
sățuí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Îndestula. Sătura.
săvăi adv., conj. **I** adv. **1** (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; înv. și pop.*) v. Chiar. Exact. Tocmai. **2** (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; înv. și pop.*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **3** (*restrictiv; reg.*) v. Barem[1]. Măcar. **II** conj. (*înv.*) **1** conj. coord. disj. (*în corelație cu sine însuși sau cu „fie”, „ori”, „sau”, introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție*) v. De[1]. Fie[1]. Ori. Sau. **2** conj. subord. (*introduce o prop. circ. conces.*) v. Deși.
săvârșénie s.f. (*înv.*) **1** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **2** v. Sfârșit[1].
săvârși vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) a efectua, a executa, a face, a împlini, a îndeplini, a înfăptui, a realiza, ‹rar› a antretui, ‹înv. și pop.› a plini, ‹fam.› a percuta, ‹înv.› a execvi, a umple, ‹grec.; înv.› a epiherisi. *Colectivul a săvârșit tot ce i-a cerut directorul de proiect.* **2** (*compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) a efectua, a executa, a face, a făuri, a înfăptui, a realiza, ‹înv.› a unelti. *Sculptorul a săvârșit statuia ecvestră a domnitorului.* **3** (*compl. indică fapte rele, infracțiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) a comite[2], a face, a făptui, ‹înv. și pop.› a lucra, ‹înv.› a plini, a urma. *A săvârșit o crimă.* **4** (*compl. indică acte solemne, ritualice etc.*) a celebra, a oficia, ‹înv.› a sămășlui. *Primarul săvârșește mai multe căsătorii într-o zi.* **5** (*relig.; compl. indică servicii religioase*) a celebra, a oficia, a sluji, ‹înv.› a executa. *Preotul săvârșește liturghia.* **6** (*înv.*) v. Petrece. **7** (*muz.; înv.; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **8** (*înv.; compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) v. Alcătui[1]. Compune. Constitui. Forma. Întocmi. **II 1** refl. (*înv. și pop.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.; adesea cu determ. „din viață”*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina. **3** tr. (*înv.; compl. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) v. Consuma[1]. Epuiza. Isprăvi. Sfârși. Termina. **4** refl. (pas.) (*jur.; înv.; despre pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) v. Prescrie. Stinge. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **III** tr. (*înv.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa.
săvârșíe s.f. (*exprimă durata absolută; reg.*) v. Eternitate. Nemurire. Vecie. Veșnicie.
săvârșíre s.f. **I 1** efectuare, executare, execuție, facere, împlinire, îndeplinire, înfăptuire, lucrare, realizare, ‹înv.› înființare, săvârșit[1], umplere, umplut[1]. *Pentru săvârșirea în bune condiții a planului, colectivul a primit o primă consistentă.* **2** comitere, facere, făptuire. *Este judecat pentru săvârșirea unor crime.* **3** celebrare, oficiere, ‹rar› celebrație. *Săvârșirea cununiei civile va avea loc la primărie.* **4** (*relig.*) celebrare, oficiere, slujire, slujit, ‹rar› celebrație, ‹înv.› serbare. *Săvârșirea liturghiei este un moment solemn în timpul serviciului religios.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **2** (*înv.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încetare. Încheiere. Sfârșire. Sfârșit[1]. Terminare. Terminat[1]. **3** (*jur.; înv.*) v. Prescriere. Stingere. **III** (*înv.*) **1** v. Destinație. Funcție. Scop. **2** v. Absolut. Desăvârșire. Perfecțiune. Sublim.
săvârșít[1] s.n. (*înv.*) **I** v. Efectuare. Executare. Execuție. Facere. Împlinire. Îndeplinire. Înfăptuire. Lucrare. Realizare. Săvârșire. **II 1** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **2** v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1]. **III 1** v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **2** v. Destinație. Funcție. Scop.
săvârșít[2], -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvit[2]. Încheiat. Sfârșit[2]. Terminat[2]. **2** (*mai ales despre lucruri*) v. Gata. Isprăvit[2]. Încheiat. Terminat[2]. **3** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Ma-

gistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **II** adj., s.m., s.f. v. Decedat. Defunct. Dispărut. Mort. Răposat[2]. Sucombat.

săvârșitór, -oâre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Executant. Executor. **2** s.m. v. Creator. Demiurg. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator.

săvârșitúră s.f. (*înv.*) v. Isprăvire. Isprăvit[1]. Încetare. Încheiere. Sfârșire. Sfârșit[1]. Terminare. Terminat[1].

săzdânie s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Creare. Creație. Facere. Geneză. Zidire. **2** (*concr.; zool.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).

sâcâí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a supăra, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl sâcâie cu veșnicele ei lamentări.* **2** (*compl. indică oameni*) a hărțui, a șicana, ‹pop.› a surchidi, ‹reg.› a ștrăpățui, a țuhăi, a țurăi, ‹înv.› a molesta, a străgăni, ‹fig.› a se juca. *Îi face plăcere să-și sâcâie subalternii.* **3** (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, ‹pop. și fam.› a boscorodi, ‹pop.› a dondăni, a prociti, a sucăli, a tolocăni, ‹fam.› a socri, ‹reg.› a cihăi, a cincăi, a ciocmăni, a hui, a morcoti, a morocăni, a moronci, a șondroli, a tolontăi, a turui, a țăcăli, a țuhăi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cățăi, a cățănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua își sâcâie soțul.* **4** (*despre senzații, stări fizice etc.; compl. indică ființe*) a chinui, a jena, a necăji, a supăra, ‹pop. și fam.› a ține. *De câteva zile îl sâcâie o tuse uscată.*

sâcâiálă s.f. **1** agasare, enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâire, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. **2** hărțuială, hărțuire, șicanare, ‹pop.› surchideală, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Sâcâiala subalternilor este o practică în unele instituții.* **3** bodogăneală, cicăleală, cicălire, cicălit, dăscăleală, ‹pop. și fam.› dăscălitură, ‹pop.› cârâ[1], ‹fam.› caterincă, ‹reg.› morocăneală, socreală, șondroleală, ‹înv.; iron.› letopiseț, ‹fig.› pisălogeală, ‹fig.; pop. și fam.› descântec, ‹fig.; fam.› pisăgeală, țăcăneală. *Nu mai suport sâcâiala ta!* **4** (*fiziol.*) jenă, ‹pop.› supărare. *De câteva zile o tuse uscată îi provoacă o sâcâială permanentă.*

sâcâíre s.f. agasare, enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, tracasare, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Sâcâirea colegei a devenit o plăcere pentru el.*

sâcâít, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** agasat, enervat, iritat, plictisit, supărat, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Sâcâit, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.* **2** hărțuit, șicanat. *Tânăra sâcâită a fost nevoită să-și părăsească serviciul.* **II** (*rar; mai ales despre copii*) v. Jucăuș. Neastâmpărat. Vioi. Zburdalnic. Zvăpăiat.

sâcâitór, -oâre adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plicticos, plictisitor, supărător, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii sâcâitor.* **2** (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) chinuitor, păcătos, rebel, supărător, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹înv.› penibil, ‹fig.; înv.› tenace. *Tusea uscată este sâcâitoare.* **3** (*despre oameni*) cicălitor, ‹reg.› hurduit, necăjitor, păcălitor, ‹fig.› pisălog, ‹fig.; pop. și fam.› lătrător. *Este o femeie sâcâitoare.* **II** adv. (*modal*) agasant, enervant, supărător. *Scaunul scârțâie sâcâitor. Plouă sâcâitor de mult. Întreabă, sâcâitor, același lucru.*

sâcâldisí vb. IV. (*turc.; înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **2** refl. (*despre oameni*) v. Plictisi. Urî.

sâdéșcă s.f. (*agric.; reg.*) v. Vânturătoare (v. *vânturător*).

sâhlâr s.n. (*bot.; reg.*) v. Hățiș. Sihlă.

sâhlăríe s.f. (*bot.; reg.*) v. Hățiș. Sihlă.

sâhlíște s.f. (*bot.; reg.*) v. Hățiș. Sihlă.

sâí vb. IV. refl. (*reg.*) = sfii.

sâlță s.f. (*înv.*) v. Lat[1].

sâmbătár s.m. (*relig.*) sâmbătaș. *Sâmbătarul este adeptul unei secte religioase care serbează ziua de sâmbătă*

sâmbătáș s.m. (*relig.*) sâmbătar.

sâmbătă s.f. **1** (*art.; relig.*) ***sâmbăta Floriilor*** = sâmbăta lui Lazăr. *Sâmbăta Floriilor este sâmbăta de dinaintea Floriilor;* ***sâmbăta lui Lazăr*** = sâmbăta Floriilor; ***sâmbăta mare*** = sâmbăta Paștelui, sâmbăta Paștilor. *Sâmbăta mare este sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor;* ***sâmbăta Paștelui*** = sâmbăta mare, sâmbăta Paștilor; ***sâmbăta Paștilor*** = sâmbăta mare, sâmbăta Paștelui; ***sâmbăta morților = sâmbăta moșilor*** = moșii (v. *moș*), ziua moșilor (v. *zi*), ‹reg.› moșii de cărnelegi (v. *moș*), moșii de hranghel (v. *moș*), moșii de iarnă (v. *moș*), moșii de Rusalii (v. *moș*), moșii de toamnă (v. *moș*), moșii Duminicii Mari (v. *moș*), moșii Rusaliilor (v. *moș*). *În sâmbetele morților se fac slujbe speciale de pomenire pentru cei morți;* ***sâmbăta părinților*** = sâmbăta plăcintelor. *Sâmbăta părinților este sâmbăta care precedă Lăsatul secului;* ***sâmbăta plăcintelor*** = sâmbăta părinților. **2** (*relig.; la mozaici*) sabat, ‹rar› șabăs. *Sâmbăta este ultima zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare.* **3** (*înv.*) v. Săptămână.

sâmbovímă s.f. (*bot.*) *Celtis australis*; mierea-ursului (v. *miere*).

sâmbrá vb. I. refl. recipr. (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

sâmbrár s.m. (*reg.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.

sâmbrâș s.m. (*înv. și reg.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș.

sâmbră s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie. **2** (*înv. și reg.; și **sâmbră în plug***) ‹reg.› simbrie. *Sâmbra este o întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor.* **3** (*reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **4** (*reg.*) v. Cost[1]. Preț. Valoare.

sâmbrălí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

sâmbrăluí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2].

sâmbrășíe s.f. (*reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie.

sâmburâr s.m. (*ornit.; reg.*) v. Botgros. Cireșar (*Coccothraustes coccothraustes*).

sâmburáș s.m. (*bot.*) sâmburel, ‹reg.› sâmburuț.

sâmbure s.m. **I 1** (*bot.*) sâmânță. *Își cumpără câteva pungi cu sâmburi de floarea-soarelui.* **2** (*bot.; reg.*) v. Miez. **3** (*bot.; reg.*) ***sâmbure de fag*** v. Jir. **4** (*fiz.; înv.*) v. Nucleu. Nucleu atomic. **II** fig. **1** fărâmă, fir, pic[1], picătură, pișcătură, strop, ‹fig.› sâmânță. *Nu a rămas niciun sâmbure din brânza abia cumpărată.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, grăunte, pic[1], picătură, sâmânță, scânteie, strop. *Nu are niciun sâmbure de mulțumire.* **3** ‹fig.› embrion, germen. *Lucrarea pe care și-au propus-o este încă în fază de sâmbure.* **4** început, obârșie, origine, provenință, sorginte, sursă, ‹fig.› izvor, rădăcină, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are sâmbure daco-latin.* **5** esență, fond, materie, ‹fig.› inimă, măduvă, miez, nucleu, sâmânță. *Încearcă să pătrundă sâmburele lucrurilor. Umorul și autoironia constituie sâmburele personalității sale.* **6** (*rar*) v. Interior. Pântece. Sân.

sâmburél s.m. (*bot.*) sâmburaș, ‹reg.› sâmburuț.

sâmburós, -oásă s.f., adj. **1** s.f. (*bot.*) drupacee. *Prunul este o sâmburoasă.* **2** adj. fig. (*rar; mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) v. Consistent. Deosebit. Important. Însemnat. Mare[1]. Monumental. Notabil. Prețios. Remarcabil. Semnificativ. Serios. Substanțial. Temeinic. Valoros.

sâmburúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Sâmburaș. Sâmburel.

sâmceâ s.f. **1** (*reg.*) v. Stricnea. **2** (*la pl. **sâmcele**; reg.; și **sâmcele de ziuă***) v. Zori[1].

sâmcelát, -ă adj., s.n. **1** adj. (*înv.; despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Tăios. **2** s.n. (*reg.*) v. Zori[1].

sâmcelós, -oásă adj. (*înv.; despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Tăios.

sân s.m., s.n. **I 1** s.m. (*anat.; la femei*) mamelă, piept, ‹pop.› țâță, ‹reg.; deprec.› zător, ‹glum.› plămân, ‹engl.; arg.› airbag, ‹arg.› amortizor, balcon, balon[1], bidon, pectoral, pepenaș, ‹vulg.› uger. **2** s.n. piept. *Strânge copilul la sân.* **3** s.n. (*anat.; înv. și pop.*) v. Mitră. Uter. **4** s.n. (*pesc.; reg.*) v. Matcă. Matiță. **5** s.n. (*geomorf.; înv.; adesea cu determ. „de mare”*) v. Golf. **II** s.n. fig. **1** (*ca sediu al stărilor și trăirilor sufletești, al sentimentelor, al virtuților, al vieții etc.*) inimă, suflet, ‹fig.› piept. *Reușita copiilor în viață i-a umplut sânul de bucurie și de mulțumire. Când rămâne singură în casă, stă cu frica în sân. Dorul de casă i-a pătruns adânc în sân.* **2** interior, ‹fig.› pântece, ‹fig.; rar› sâmbure. *Geologii forează sânul pământului.* **3** mijloc. *Cel mai bine se simte în sânul familiei.*

sâneáță s.f. (*milit.; înv. și reg.*) **1** v. Flintă. **2** v. Pușcă.

sânețár s.m. (*milit.;înv. și reg.*) ‹ înv. și reg.› sânețaș. *Sânețarii erau ostașii înarmați cu sănețe.*

sânețáș s.m. (*milit.;înv. și reg.*) ‹ înv. și reg. › sânețar.

sângе s.n. **I 1** (*biol.*) ‹înv. și pop.› zeamă, zeamă roșie, ‹arg.› borș, bulion, mușțar, turnesol. *Îi curge sânge din nas.* **2** (*biol.*) rasă[1], ‹pop.› viță. *Calul este de sânge arab.* **3** familie, neam, ‹fig.; înv. și reg.› rădăcină. *Se vede clar, după trăsături, că este din sângele nostru.* **4** (*med. vet.; la vite, la cai și la oi; pop.; și **sânge grabnic**, **sânge lin***) ‹reg.› sânger, sângerare, sângerătură, sângereală. *Sângele se manifestă prin lipsa poftei de mâncare, prin somnolență, respirație grea, răcirea urechilor etc.* **5** (*med., med. vet.; reg.*) ***sânge mohorât*** v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă. **6** (*filos.; în opoz. cu „spirit”; înv.*) v. Materie. **7** (*jur.; înv.; astăzi poetic*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere. **8** (*înv.; astăzi poetic*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **II 1** (*bot.*) ***sânge-a-nouă-frați* = *sânge-de-nouă-frați*** = (*art.*) ***sângele-dracului* = *sângele-zmeului*** = ‹înv.› sânge-de-godie, (*art.*) sângele-dracului. *Sângele-a-nouă-frați este un produs vegetal rășinos, folosit pentru mirosul plăcut pe care îl degajă prin ardere sau, în medicina populară, ca praf dizolvat în alcool ori în diferite uleiuri vegetale;* (*art.*) ***sângele-voinicului* = a** *Lathyrus odoratus*; indrușaim, latir, ‹rar› sânge-de-voinic, ‹reg.› floare-de-mazăre, hărăgică, măzărată (v. *măzărat*), măzărean, măzărică, măzăriche, măzăroi, măzăruică, oreșniță, pejmă; **b** *Nigritella rubra*; ‹reg.› musucel; **c** *Nigritella nigra*; ‹reg.› musucel, puțoi; **d** (*reg.*) v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*); **e** (*reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*); (*rar*) ***sânge-de-voinic*** v. Indrușaim. Latir. Sânge-le-voinicului (*Lathyrus odoratus*); (*înv.*) ***sânge-de-godie*** = (*art.*) ***sângele-dragonului*** v. Sânge-a-nouă-frați. Sânge-de-nouă-frați. Sângele-dracului. Sângele-zmeului. **2** (*vinif.; pop.*) ***sânge de iepure*** = (*art.*) ***sângele Domnului*** v. Vin roșu. **3** (*fam.*) ***sânge de prună*** v. Țuică. **4** (*vinif; înv.*) ***sânge de auă*** v. Vin. **III** fig. **1** ascendență, obârșie, origine, ‹fig.; livr.› extracție. *Are sânge polonez. Fata are sânge modest.* **2** viață. *Militarii își apără țara cu sângele lor. Și-ar fi dat și sângele pentru a se face bine copilul ei.* **3** jertfă, sacrificiu. *Lupta pentru libertate cere sânge.* **4** (*adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra”, „a-și pierde”*) ***sânge rece*** = calm[2], cumpăt, fire, stăpânire, stăpânire de sine, ‹fig.; rar› răceală. *În situații critice nu-și pierde sângele rece.*

sângeáp s.m. (*zool.; înv.*) **1** v. Bursuc. Viezure (*Meles meles*). **2** v. Dihor. Dihor-comun. Dihor-de-câmp. Dihor-negru-de-uscat. Dihor-puturos (*Putorius putorius*). **3** v. Jder (*Martes martes*). **4** v. Veveriță (*Sciurus vulgaris*).

sângeápă s.f. (*reg.*) v. Cinzeacă.

sângeclí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.

sângeói subst. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

sângepíu, -íe adj. (*înv.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

sângеr s.m., s.n., adj. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Cornus sanguinea*; ‹reg.› lemn-pucios, sângerel, sânginel. **2** (*reg.*) v. Salbă-moale. Vonicer (*Evonymus europaeus*). **3** (*reg.; și **sânger-pătat***) v. Iarbă-împușcată (*Hypochoeris maculata*). **II** s.n. (*med. vet.; la vite, la cai și la oi; reg.*) v. Sânge. Sânge grabnic. Sânge lin. **III** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neînduărător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent.

sângerá vb. I. **I 1** tr., intr. a (se) înroși, a (se) însângera, a (se) roși, ‹înv. și reg.› a (se) mohorâți, ‹reg.› a cruși, ‹înv.› a crunta, a (se) încrunta, a purpura, a (se) rubina. *Rana i-a sângerat și sângele a început să se prelingă.* **2** intr., refl. (*med. vet.; pop.; despre vite, cai, oi etc.*) ‹reg.› a se însplina, a se însplinoșa. *Vitele sângerează, adică li se umflă splina.* **3** tr. (*med. vet.; pop.; compl. indică vite, cai, oi etc.*) ‹reg.› a stricni[1]. *Zootehnicianul sângerează vita pentru a o vindeca de sânge.* **II** tr. fig. a împurpura, a înroși, ‹fig.› a incendia, a însângera. *Când răsare, soarele sângerează cerul.*

sângeráre s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) hemoragie, hemoree, pierdere de sânge, ‹rar› sângerat[1], ‹înv. și reg.› sângerătură. *A murit în urma accidentului, din cauza unei puternice sângerări interne.* **2** însângerare, ‹rar› sângerat[1], ‹înv. și reg.› sângerătură, ‹înv.› cruntare, încruntare. *Sângerarea ranei s-a produs după julirea ei din neatenție.* **3** (*med. vet.*) ‹înv.› sângerată (v. *sângerat*[2]). *Sângerarea este luarea de sânge în scop terapeutic sau pentru efectuarea anumitor analize medicale.* **4** (*med. vet.; la vite, la cai și la oi; reg.*) v. Sânge. Sânge grabnic. Sânge lin. **5** (*înv.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **II** fig. înroșire, ‹fig.› însângerare. *Sângerarea cerului apare la răsăritul soarelui.*

sângerâriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Coada-zmeului (v. *coadă*). Șerpariță (*Calla palustris*).

sângerát[1] s.n. (*rar*) **1** (*med.; med. vet.*) v. Hemoragie. Hemoree. Pierdere de sânge. Sângerare. **2** v. Însângerare. Sângerare.

sângerát[2], -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) însângerat, ‹astăzi rar› sângerând, ‹înv. și reg.› sângios, ‹înv.› cruntat, încruntat, sângeratic, sângerător, sângeros. *Sângerat, accidentatul este dus de urgență la spital.* **2** (*despre ochi*) congestionat, injectat, înroșit, însângerat, roșcat, roșit, roșu, ‹rar› sângeros. *Ochii sângerați îi trădează oboseala.* **3** (*înv. și pop.; despre excreții fiziologice, lichide, materii etc.*) v. Sângeriu. **II** adj. fig. **1** roșu-aprins, ‹fig.› însângerat, ‹fig.; înv.› sângeros. *Îi întinde un trandafir sângerat.* **2** (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu. **III** s.f. (*med. vet.; înv.*) v. Sângerare.

sângerátic, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat[2]. **2** (*despre excreții fiziologice, lichide, materii etc.*) v. Sângeriu. **3** (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neînduărător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **4** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverșunat. Nepotolit. Sângeros. Vajnic. Violent. **II** fig. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu.

sângerătór, -oáre adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat[2].

sângerătúră s.f. **1** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Hemoragie. Hemoree. Pierdere de sânge. Sângerare. **2** (*înv. și reg.*) v. Însângerare. Sângerare. **3** (*med. vet.; la vite, la cai și la oi; reg.*) v. Sânge. Sânge grabnic. Sânge lin.

sângerând, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi*) deschis, necicatrizat, netămăduit, nevindecat, viu. *Deși tratată, rana rămâne încă sângerândă.* **2** (*astăzi rar; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat[2].

sângereálă s.f. (*med. vet.; la vite, la cai și la oi; reg.*) v. Sânge. Sânge grabnic. Sânge lin.

sângereásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).

sângerél s.m. (*bot.; reg.*) v. Sânger (*Cornus sanguinea*).

sângeréte s.m. (*culin., ind. alim.*) **1** ‹reg.› gâlbaș, groiză, măietic, păsătic, pungă, sângeoi, tișcă, trandafir, vireș, ‹înv.› lucanică. *Sângeretele este preparat în casă mai ales în preajma sărbătorilor de iarnă.* **2** (*reg.*) v. Caltaboș. **3** (*reg.*) v. Cârnat. **4** (*reg.*) v. Salam.

sângerícă s.f. (*bot.*) **1** *Scleranthus perennis*; ‹reg.› sinerită. **2** (*reg.*) v. Buruiana-surpăturii (*Scleranthus annuus*). **3** (*reg.*) v. Feciorică (*Herniaria glabra* sau *Herniaria incana*). **4** (*reg.*) v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).

sângeríu, -íe adj. **1** (*despre excreții fiziologice, lichide, materii etc.*) ‹livr.› sangvinolent, ‹înv.

și pop.› sângerat², ‹înv.› sângeratic, sângeros. *Bolnavul are sputa sângerie.* **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) roșu, ‹livr.› sangvinolent, ‹reg.› roibat, sângiu, varoș, ‹fig.; rar› sângerat², ‹fig.; înv.› sângeratic, sângeros. *Îi place foarte mult culoarea sângerie. Și-a cumpărat o pălărie sângerie. La fereastra camerei sunt ghivece cu mușcate sângerii.*

sângerós, -oásă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, tiran, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încăinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om sângeros și ursuz. Este sângeroasă la mânie.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, subuman, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime sângeroasă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, vajnic, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă sângeroasă.* **4** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, teribil, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă sângeroasă.* **5** (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil. **6** (*psih.; înv.; despre oameni sau despre temperamentul lor*) v. Sangvin. Sangvinic. **7** fig. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte sângeroase.* **II** adj. **1** (*rar; despre ochi*) v. Congestionat. Injectat. Înroșit. Însângerat. Roșcat. Roșit. Roșu. Sângerat². **2** (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat². **3** (*înv.; despre excreții fiziologice, lichide, materii etc.*) v. Sângeriu. **4** fig. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu. **5** fig. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Însângerat. Roșu-aprins. Sângerat². **III** adv. (*modal*) aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. și pop.› năsilnic, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se poartă sângeros cu adversarii.* **IV** s.f. (*bot.; reg.*) v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).

sânginél s.m. (*bot.; reg.*) v. Sânger (*Cornus sanguinea*).

sângiós, -oásă adj. **1** (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Însângerat. Sângerat². **2** (*psih.; înv. și reg.; despre oameni sau despre temperamentul lor*) v. Sangvin. Sangvinic. **3** (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

sângíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu.

sânișór s.m., s.n. **1** s.m. (*anat.*) pieptișor, pieptuleț, pieptuț, sânuleț, ‹rar› sânuț, ‹pop.› țâțică, țâțișoară, țâțucă, țâțuță. **2** s.n. (*geomorf.; înv.*) v. Golfuleț.

sânoásă adj. f. (*înv.; despre femei*) v. Pieptoasă (v. *pieptos*).

sânt, sântă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales în relig. creștină; înv. și pop.*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veșnic. **2** (*art.; relig. creștină; înv. și pop.; nm. pr.*) ***Sântul Duh*** v. Sfântul Duh (v. *sfânt*). Sfântul Spirit (v. *sfânt*). **3** (*relig.; înv. și reg.; despre cărți, obiecte, podoabe etc.*) v. Bisericesc. Religios. Sfânt. **4** (*relig.; înv. și reg.*) v. Sacral¹. Sacrosanct. Sacru. Sfânt. **5** (*înv. și reg.; despre drepturi, jurăminte etc.*) v. Intangibil. Inviolabil. Sacral¹. Sacramental. Sacrosanct. Sacru. Sfânt. **6** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Candid. Cast. Feciorelnic. Fecioresc. Inocent. Neprihănit. Nevinovat. Pudic. **II** **1** s.m., s.f. (*relig. creștină; înv. și pop.*) v. Sfânt. **2** s.m., s.f. (*relig. creștină; înv. și pop.; urmat de un nm. pr.*) v. Sfânt. **3** s.m. (*art. **Sântul**; relig.; pop.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **4** s.m. (*relig. creștină; reg.*) v. Martir². Mucenic².

sântuléț s.m. (*relig.; înv. și pop.*) v. Sfântuleț. Sfințișor.

sânțénie s.f. (*relig.; înv. și pop.*) v. Dumnezeire. Sacralism. Sacralitate. Sanctitate. Sfințenie.

sânți vb. IV. tr. (*relig.; înv.; compl. indică clerici*) v. Consacra. Hirotoni. Hirotonisi. Ordona.

sânție s.f. (*înv.*) **1** v. Sfințenie. **2** (*art. **sânția**; bis.; urmat de un adj. pos.*) v. Sfinția (v. *sfinție*).

sânțíre s.f. (*înv.*) **1** (*relig.*) v. Consacrare. Hirotonie. Hirotonire. Hirotonisire. **2** v. Sfințire¹. Sfințit¹.

sânțít, -ă adj. (*relig.; înv.; despre clerici*) v. Consacrat. Hirotonisit. Hirotonit.

sânuléț s.n. (*anat.*) pieptișor, pieptuleț, pieptuț, sânișor, ‹rar› sânuț, ‹pop.› țâțică, țâțișoară, țâțucă, țâțuță.

sânúț s.m. (*anat.; rar*) v. Pieptișor. Pieptuleț. Pieptuț. Sânișor. Sânuleț.

sânzalău subst. (*țes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, mânzoc, otic, otinc, turnătoare (v. *turnător*), urioc. *Sânzalăul este firul de urzeală care nu a trecut prin ițe și prin spată.*

sânzânioâră s.f. (*bot.; reg.*) v. Drăgaică. Sânziană (*Galium verum*).

sânziână s.f. **I** (*la pl. **sânziene***) **1** (*relig. creștină; nm. pr.*) Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (v. *naștere*), ‹pop.› Drăgaica (v. *drăgaică*). *Sânzienele se celebrează la 24 iunie.* **2** (*mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **II** (*bot.*) **1** *Galium verum*; drăgaică, ‹reg.› floarea-lui-Sântion (v. *floare*), floarea-lui-Sf. Ion (v. *floare*), sânzânioară, smântânică, tămăiță. **2** *Galium rotundifolium*; ‹reg.› floarea-Sfântului-Ion (v. *floare*), răcovină. **3** ***sânziană-albă*** = *Galium mollugo*; drăgaică, ‹reg.› beteala-reginei (v. *betelă*), măturică; (*la pl.*) ***sânziene-albe*** = *Asperula glauca*; sânziene-de-toamnă; ***sânziene-de-grădină*** = *Solidago canadensis*; ‹reg.› drăgaică, năvalnicul-ăl-mare (v. *năvalnic*), sălcioară; ***sânziene-de-pădure*** = **a** *Asperula odorata*; vinariță, ‹reg.› mama-padurii (v. *mamă*), sculătoare (v. *sculător*), tămâioasă (v. *tămâios*), vinarie, vinăriță, vineriță; **b** (*reg.*) v. Cucută-de-pădure (*Galium schultesii*); ***sânziene de toamnă*** = *Asperula glauca*; sânziene-albe. **4** (*înv. și reg.; și **sânziană-galbenă***) v. Turiță (*Galium aparine*). **5** (*reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **6** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **7** (*reg.*) v. Floare-de-perină (*Anthemis tinctoria*). **8** (*reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **9** (*reg.*) v. Smântânică (*Galium cruciata*).

sârb, sârbă s.m., s.f., adj. **I** **1** s.m., s.f. sârboaică, ‹înv.› sârbac, sârbcă, ‹peior.› sârbotei. *Sârbii au capitala la Belgrad.* **2** s.m., s.f. ‹ieșit din uz› iugoslav. *Sârbii au locuit într-un stat dispărut în prezent din Europa.* **3** s.f. (*j. folc.*) ‹reg.› sârbească (v. *sârbesc*), sârboaică, sârbscă. *Sârba se joacă în cerc.* **4** s.f. (*reg.*) v. Jiletcă. Vestă. **5** s.m. (*impr.*) v. Bulgar. **II** adj. **1** sârbesc. *Milorad Pavić a fost un cunoscut poet, prozator și istoric sârb. Cunoaște foarte bine viața comunităților sârbe din România.* **2** sârbesc,

‹ieșit din uz› iugoslav. *Războiul de eliberare națională a Iugoslaviei a fost purtat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial între rezistența sârbă și puterile Axei.*
sârbác s.m. (*înv.*) v. Sârb.
sârbăríe s.f. (*reg.*) ‹reg.› sârbie. *Sârbăria este grădina de legume cultivată de sârbi.*
sârbcă s.f. (*înv.*) v. Sârbă (v. *sârb*). Sârboaică.
sârbésc, -eáscă adj., s.f. **I** adj. **1** sârb. **2** sârb, ‹ieșit din uz› iugoslav. **3** (*relig.; reg.*) v. Greco-oriental. Greco-răsăritean. Ortodox. Răsăritean. **4** (*înv.; mai ales despre cărți, texte, cuvinte*) v. Slavon. Slavonesc. **II** s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Sârbă (v. *sârb*).
sârbéște adv. (*modal; înv.*) v. Slavonește.
sârbíe s.f. (*reg.*) ‹reg.› sârbărie.
sârbo-croátă s.f. (*lingv.*) limbă sârbo-croată. *Sârbo-croata este limba slavă vorbită de sârbi și de croați în fostul spațiu iugoslav.*
sârboáică s.f. **1** sârbă (v. *sârb*), ‹înv.› sârbcă. *Prietenul lui s-a căsătorit cu o sârboaică.* **2** (*j. folc.; reg.*) v. Sârbă (v. *sârb*).
sârbotéi s.m. (*peior.*) v. Sârb.
sârbscă s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Sârbă (v. *sârb*).
sârdâr s.m. (*bot.; reg.*) v. Iederă (*Hedera helix*).
sârg s.n. **1** bunăvoință, râvnă, silință, zel, ‹înv.› proeresis, proerisit. *Munca și sârgul au stat la baza acestei performanțe.* **2** (*pop.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Labori ozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduințe. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.
sârghíe s.f. (*reg.*) v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea.
sârguí vb. IV. refl., intr. (*despre oameni*) **1** (*pop.*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma. **2** (*înv.*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2].
sârguiálă s.f. (*înv.*) **1** v. Grabă. Stringență. Urgență. Zor. **2** v. Efort. Încercare. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduințe. Străduință. **3** v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Labori ozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduințe. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.
sârguincíos, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană sârguincioasă.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un sârguincios cercetător al civilizației elene. Depune o muncă sârguincioasă pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** adv. (*modal*) sârguitor, zelos. *Elevul își face sârguincios temele.*
sârguínță s.f. **1** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, silință, străduințe, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. **2** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sforțare, silință, stăruință, străduințe, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Munceșteu cu sârguință.*
sârguitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, silitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, silitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. **II** adv. (*modal*) sârguincios, zelos.
sârjiță s.f. (*agric.; înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› sârjoacă, ‹înv.› îndoitură. *Sârjița este un lan de grâu în care crește și secară.*
sârjoácă s.f. (*agric.; înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› sârjiță, ‹înv.› îndoitură.
sârmăci s.m. (*muz., milit.; înv.*) **1** v. Surlaș. **2** v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist.
sârmă s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› tel, ‹reg.› drot. *Gardul este făcut din plasă de sârmă, fixată între pari.* **2 *sârmă ghimpată*** = ‹rar› sârmă cu ghimpi. *Închisoarea era împrejmuită cu un gard din sârmă ghimpată;* ***sârmă de frecat parchetul*** = sârmă de parchet; ***sârmă de parchet*** = sârmă de frecat parchetul. *Femeia de serviciu curăță parchetul cu o sârmă de parchet;* (*rar*) ***sârmă cu ghimpi*** v. Sârmă ghimpată. **3** (*reg.*) v. Coroană. Diademă. **4** (*reg.*) v. Panglică. **5** (*la obiecte de încălțăminte; reg.*) v. Șiret[1]. **6** (*înv.*) v. Filigran. **II** (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).
sârmeá[1] s.f. (*chim.; înv.*) v. Antimoniu. Stibiu.
sârmeá[2] s.f. (*gosp.; reg.*) v. Bătător. Tel.
sârmós, -oásă adj. **1** (*despre barbă, mustăți etc.*) înțepător, țepos. *Are mustăți sârmoase.* **2** (*reg.; despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros.
sârmulíță s.f. **1** sârmușoară. *S-a zgâriat la picior într-o sârmuliță.* **2** (*bot.; reg.*) v. Orzoaică-de-baltă (*Vallisneria spiralis*). **3** (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).
sârmușoáră s.f. sârmuliță.
sârnic[1] s.n. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.
sârnic[2], -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.
sârsáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*).
sârviăn s.m. (*reg.*) v. Zarzavagiu.
sâsâi[1] s.n. (*constr.; reg.*) ‹reg.› sâsâiac. *Sâsâiul este un hambar din scânduri sau din nuiele împletite, folosit pentru păstrarea cerealelor (în special a porumbului).*
sâsâí[2] vb. IV. intr. **1** (*despre unele animale, păsări sau insecte*) a fâsâi, a șâșâi, a șuiera, ‹reg.› a gâsâi. *Șerpii sâsâie.* **2** (*despre oameni*) ‹reg.› a șișcăvi. *Bărbatul sâsâie printre dinți.* **3** (*mai ales despre lemne verzi, cetină*) a fâsâi. *Lemnele sâsâie în sobă.* **4** (*rar; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșâi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.
sâsâiác s.n. (*constr.; reg.*) ‹reg.› sâsâi[1].
sâsâiálă s.f. **1** fâsâială, fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâire, sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. *Sâsâiala șerpilor este înfricoșătoare.* **2** pelticeală, pelticie, sâsâit[1], sâsâitură, ‹reg.› cepelegie. *Sâsâiala este defectul omului peltic.* **3** sâsâire, sâsâit[1], sâsâitură. *În timpul unui spectacol, pentru a se face liniște atunci când unele persoane vorbesc cu voce tare, se aud sâsâieli.*
sâsâíre s.f. **1** fâsâială, fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâit[1], sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** sâsâială, sâsâit[1], sâsâitură. **3** (*rar*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Fâșâitură. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Foșnitură.
sâsâít[1] s.n. **1** fâsâială, fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâitură, șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** pelticeală, pelticie, sâsâială, sâsâitură, ‹reg.› cepelegie. **3** sâsâială, sâsâire, sâsâitură.
sâsâít[2], -ă adj., adv., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) peltic, ‹reg.› cepeleag, limbos, limbut, șișcav, șișcăvit. *Prietena ei este sâsâită, adică pronunță „ș” în loc de „s”.* **2** s.m., s.f. peltic. *Sâsâiții vorbesc în vârful limbii.* **3** adv. (*modal*) peltic. *Prietena lui vorbește sâsâit.*
sâsâitúră s.f. **1** fâsâială, fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit[1], șuier, șuierat[1], șuierătură. **2** sâsâire, sâsâială, sâsâit[1]. **3** pelticeală, pelticie, sâsâială, sâsâit[1], ‹reg.› cepelegie. **4** sâsâială, sâsâire, sâsâit[1].
scábie s.f. **1** (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări*) acarioză, râie, ‹reg.› parhal, parhă, rapăn[1], râială, scărpineală, zgaibă. *Scabia este o boală contagioasă.* **2** (*bot.; înv.*) v. Scabioasă (v. *scabios*) (*Scabiosa*). **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
scabiós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*med., med. vet.; despre oameni, animale și păsări*) râios, ‹reg.› răpănos, râiat. *Medicul a descoperit în școală doi copii scabioși. Animalele scabioase sunt tratate de medicul veterinar.* **2** s.f. (*bot.*) *Scabiosa*; ‹înv.› scabie.
scabrós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scârbos, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar›

măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› buruienos, deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii scabroase.* **2** fig. (*înv.; despre probleme, situații, circumstanțe etc.*) v. Anevoios. Delicat. Dificil. Gingaș. Greu. Ingrat.

scabrozitáte s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, incovenienţă, indecenţă, licenţiozitate, necuviinţă, nerușinare, obscenitate, pornografie, trivialitate, vulgaritate, ‹livr.› licenţă, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcăţenie, ‹înv.› măscărătură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendaţi pentru scabrozitatea exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus scabrozitatea la extrem.*

scadénţă s.f. (*fin., econ.*) termen, ‹pop.› soroc, ‹reg.› roc, ‹înv.› diorie, vadea, vreme, vreme cu soroc. *Scadenţa poliţei este la 15 februarie. Când ai scadenţă la bancă?*

scafandriér s.m. acvanaut, cufundător, plonjor, scafandru.

scafándru s.m. acvanaut, cufundător, plonjor, scafandrier. *Scafandrul este specializat în lucrări sub apă.*

scáfă s.f. **1** (*gosp.*) căuș, ‹înv. și reg.› cauc, ‹reg.› cioacă[2], lingură de scos, șofei, șuflă. *Scoate grăunţele din sac cu o scafă.* **2** (*zool.; la broasca-ţestoasă; rar*) v. Carapace. **3** (*gosp.; înv. și reg.*) v. Găvan. **4** (*la balanţă; înv. și reg.*) v. Disc. Platan[2]. Taler[2]. Talger. Tas. **5** (*anat.; înv. și reg.*) v. Craniu. Cutie craniană. **6** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1]. **7** (*înv.*) v. Pahar. **8** (*înv.*) v. Cupă[1]. **9** (*înv.*) v. Ceașcă. **10** (*geomorf; înv.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **11** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă.

scafoíd s.n. (*anat.*) os navicular. *Scafoidul este unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului, situate între talus și oasele cuneiforme.*

scai s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și **scai-măgăresc**, reg., **scai-mare**, **scai-muced**, **scai-voinicesc***) *Onopordon acanthium*; anghinare-sălbatică, ciulin, ghimpe[1], ghimpe-mare (v. *ghimpe[1]*), scaiete, ‹reg.› pălămidă[1], sita-zânelor (v. *sită*), spin-alb, spin-măgăresc, spinul-cerbului (v. *spin*). **2** *Carduus nutans*; ciulin, scaiete, ‹reg.› cornet[3], dârnomete, ghincar, gobici, spin, tăvălug. **3** (*și, reg., **scai-gogonel**, **scai-rotund**, **scai-rotunjor***) *Echinops sphaerocephalus*; rostogol, scaiete, ‹reg.› arici[1], căpăţânoasă (v. *căpăţânos*), măciuca-ciobanului (v. *măciucă*). **4** *Cirsium vulgare*; ‹reg.› ciulin, crăpușnic, ghimpe[1], scaiete, spini (v. *spin*). **5** ***scai-albastru** = **scai-vânăt** = Eryngium planum*; ‹reg.› buruiana-zmeului (v. *buruiană*), mărăcini (v. *mărăcine*), samcă, spin-albastru, spin-de-mucedă, spin-vânăt, spinul-vântului (v. *spin*), șipul-vântului (v. *șip[2]*); ***scai-galben** = Centaurea solstitialis*; ‹reg.› pălămidă[1], vădană (v. *vădan*), zglăvoc-galben; ***scai-ghimpos** = Centaurea calcitrapa*; ghimpe[1], scaiete, ‹reg.› pasul-dropiei (v. *pas[2]*), scai-mărunt, scai-voinicesc, scaiul-dracului, ștevie-de-hat, vădană (v. *vădan*); (*art.*) ***scaiul-dracului** = **a** Eryngium campestre*; ‹reg.› amărea, buruiană-mucedă, căruţa-dracului (v. *căruţă*), iarba-măgarului (v. *iarbă*), îndrăcită (v. *îndrăcit*), morcov-de-deal, rostogol, scaieţi (v. *scaiete*), scaiul-vântului, scăiuș, sperioasă (v. *sperios*), spin, spin-alb, spin-de-mucedă, spinţa-dracului (v. *spinţă*), spinul-dracului (v. *spin*), spinul-Sfintei-Mării (v. *spin*), spinul-vântului (v. *spin*), sporul-casei (v. *spor*), tăvălici, umbrelă-spinoasă; **b** (*reg.*) v. Ghimpe[1]. Scai-ghimpos. Scaiete (*Centaurea calcitrapa*); (*reg.*) ***scai-amar*** v. Schinel (*Cnicus benedictus*); ***scai-de-ochi** = **scai-voinicesc** =* (*art.*) ***scaiul-voinicului*** v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*); ***scai-de-papură*** v. Bucsău (*Spartium junceum*); ***scai-mărunt*** v. **a** (*și **scai-voinicesc***) Ghimpe[1]. Scai-ghimpos. Scaiete (*Centaurea calcitrapa*); **b** Turiță (*Galium aparine*); **c** Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*); ***scai-porcesc*** v. Buruiană-porcească (*Hipochoeris radicata*); ***scai-rusesc*** v. Holeră (*Xanthium spinosum*); ***scai-tătăresc** = (art.) **scaiul-popii*** v. Scaiete (*Xanthium strumarium*); (*art.*) ***scaiul-vântului*** v. Scaiul-dracului (*Eryngium campestre*); ***scaiul-voinicului*** v. Scăiuș. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus pilosus*). **6** (*rar; și **scai-pestriț**, art., **scaiul-Sfintei-Mării***) v. Armurar (*Sylibum marianum*). **7** (*reg.*) v. Scaiete. Spin (*Carduus kerneri*). **8** (*reg.; și **scai-roșu**, **scai-voinicesc***) v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*). **9** (*reg.; și **scai-voinicesc***) v. Tătarnică (*Echinops ritro*). **10** (*reg.; și, art., **scaiul-măgarului**, **scaiul-voinicului***) v. Scaiete (*Dipsacus laciniatus*). **11** v. Zgrăbunțică (*Lapsana communis*). **II** (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

scaieciós s.m. (*ornit.; reg.*) v. Inăriță (*Carduelis flammea*).

scaiéte s.m. **I** (*bot.*) **1** *Onopordon acanthium*; anghinare-sălbatică, ciulin, ghimpe[1], ghimpe-mare (v. *ghimpe[1]*), scai, scai-măgăresc, ‹reg.› pălămidă[1], scai-mare, scai-muced, scai-voinicesc, sita-zânelor (v. *sită*), spin-alb, spin-măgăresc, spinul-cerbului (v. *spin*). **2** *Carduus nutans*; ciulin, scai, ‹reg.› cornet[3], dârnomete, ghincar, gobici, spin, tăvălug. **3** *Echinops sphaerocephalus*; rostogol, scai, ‹reg.› arici[1], căpăţânoasă (v. *căpăţânos*), măciuca-ciobanului (v. *măciucă*), scai-gogoneț, scai-rotund, scai-rotunjor. **4** *Centaurea calcitrapa*; ghimpe[1], pasul-dropiei (v. *pas[2]*), scai-ghimpos, scai-mărunt, scai-voinicesc, scaiul-dracului, ștevie-de-hat, vădană (v. *vădan*). **5** *Carduus kerneri*; spin, ‹reg.› scai. **6** (*și art., pop. **scaietele-popii***) *Xanthium strumarium*; ‹reg.› cănăriță, cornățel, cornuți (v. *cornut*), purcelaș, scai-tătăresc, scaiul-popii (v. *scai*). **7** *Dipsacus laciniatus*; ‹reg.› dipsac-laciniat, porci (v. *porc*), scai, scaiul-măgarului (v. *scai*), scaiul-voinicului (v. *scai*), scăiuș, varga-ciobanului (v. *vargă*). **8** (*reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **9** (*reg.; și **scaiete-muscălesc***) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **10** (*reg.*) v. Pălămidă[1]. Pălămidă-seacă (v. *pălămidă[1]*) (*Cirsium arvense*). **11** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **12** (*reg.*) v. Scai (*Cirsium vulgare*). **13** (*reg.*) v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*). **15** (*reg.*) v. Zgrăbunțică (*Lapsana communis*). **16** (*reg.*) v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*). **17** (*la pl. **scaieți**; reg.*) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*). **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **2** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

scai s.m. (*iht.; înv.*) v. Rechin.

scálă s.f. **I 1** (*electron.*) scară. *Caută pe scala radioului postul preferat.* **2** scară de măsură, scară gradată, scară grafică. *Scala reprezintă totalitatea reperelor dispuse pe un instrument de măsură, reprezentând valori ale unei mărimi care se măsoară.* **3** (*înv.*) v. Scară. **4** (*muz.; înv.*) v. Scară. Scară muzicală. **5** (*muz.; înv.*) ***scală cromatică*** v. Scară cromatică. **II** (*înv.*) **1** v. Vamă. **2** v. Port[2]. **3** (*mar.*) v. Ambarcader. Apuntament. Debarcader.

scálce s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce[1]*) (*Caltha palustris*). **2** (*la pl.*) ***scălci-mici*** v. **a** Rostopască (*Chelidonium majus*); **b** Grâușor. Sălăţea. Sălăţică. Untișor (*Ranunculus ficaria*); **c** Scânteioară. Scânteiuţă. Scânteiuţă-roșie (*Anagallis arvensis*); **d** Scânteiuţă. Scânteiuţă-de-câmp (*Gagea arvensis*).

scáldă s.f (*pop.*) **I** v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **II** (*concr.*) **1** v. Scăldătoare. **2** v. Scăldătoare. **3** v. Baie[1]. Cadă. Vană[1].

scalén s.m. (*anat.*) mușchi scalen (v. *mușchi[1]*). *Scalenii sunt cei trei mușchi egali, în formă de triunghi scalen, situați între vertebrele cervicale și primele două perechi de coaste.*

scalói s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

scaloián s.m. (*folc.; pop.*) v. Caloian.

scalp s.n. (*rar*) v. Scalpare.

scalpáre s.f. ‹rar› scalp. *Scalparea dușmanului era, în trecut, un procedeu obișnuit la indienii luptători din America.*

scalpéte s.m. (*arg.*) v. Huligan.

scamatór s.m. **1** iluzionist, prestidigitator, ‹rar› fachir, ‹reg.› boscar, ‹înv.› cabaz. *Iosefini a fost un celebru scamator român.* **2** fig. escroc, hoț, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, șnapan, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, ‹fig.; înv.› calpuzan. *Mulți scamatori au prosperat în ultimul timp.*

scamatoríe s.f. **1** iluzionism, prestidigitație, ‹rar› fachirism, ‹fam.› hocus-pocus, panglicărie, ‹reg.› boscărie. *Scamatoria este arta de a crea iluzii prin prestidigitație.* **2** fig. escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, șmecherie, ‹fig.› panglicărie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj. *A fost inculpat pentru scamatorie.*

scámă s.f. **1** ‹înv. și reg.› stramă, stramiță. *Când iese din atelierul de croitorie este plin de scame.* **2** (*colect.*) ‹înv.› destrămătură, destră-

mătură de pânză, șarpie. *Scamele se întrebuințau, în trecut, la pansamente, în loc de vată sau de tifon.* **3** (*colect.; anat.; rar*) v. Puf[2]. **4** (*colect.; bot.; rar; la unele plante sau la fructe*) v. Lanugo. Puf[2]. **5** (*reg.*) v. Vată. **6** (*reg.*) Rumegătură. Rumeguș. **7** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

scámnie s.f. (*reg.*) **1** v. Scaun. **2** v. Bancă[1].

scamonée s.f. (*farm.*) ‹rar› scamoniu. *Scamoneea este folosită în medicină ca purgativ.*

scamóniu subst. (*farm.; rar*) v. Scamonee.

scanáre s.f. scanat. *În unele centre de xeroxare se execută și scanări de texte.*

scanát s.n. scanare.

scandál s.n. **I 1** scenă, ‹fam.› cancan[2], caterincă, ‹fig.; pop.› țesală, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală, țigănie. *Este penibil să faci scandal în public. În restaurant a fost un scandal de o violență neobișnuită.* **2** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era un scandal de nedescris.* **3** (*înv. și reg.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. **4** (*înv. și reg.*) v. Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stinghereală. Stingherire. **5** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **6** (*înv.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **7** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **II** (*fam.*) v. Portjartier.

scandalagioáică s.f., adj. arțăgoasă (v. *arțăgos*), certăreață (v. *certăreț*), gâlcevitoare (v. *gâlcevitor*), ‹rar› vociferantă (v. *vociferant*), ‹înv. și pop.› zavragioaică, ‹pop. și fam.› țâfnoasă (v. *țâfnos*), zurbagie (v. *zurbagiu*), ‹pop.› pricinașă (v. *pricinaș*), rânzoasă (v. *rânzos*), ‹înv. și reg.› sfadnică (v. *sfadnic*), sfădalnică (v. *sfădalnic*), sfădicioasă (v. *sfădicios*), ‹reg.› dâcoasă (v. *dâcos*), dârzoasă (v. *dârzos*), gâlcevoasă (v. *gâlcevos*), hurduită (v. *hurduit*), poravă (v. *porav*), potcașă (v. *potcaș*), pricinelnică (v. *pricinelnic*), pricinoasă (v. *pricinos*), scandaloasă (v. *scandalos*), sfădăioasă (v. *sfădăios*), sfădăreață (v. *sfădăreț*), sfădăușă (v. *sfădăuș*), trușnită (v. *trușnit*), țambricoasă (v. *țambricos*), ‹înv.› arțăgașă (v. *arțăgaș*), certașă (v. *certaș*), gâlcevicioasă (v. *gâlcevicios*), nespravnică (v. *nespravnic*), pricelnică (v. *pricelnic*), pricioasă (v. *pricios*), pricitoare (v. *pricitor*), sfădace (v. *sfădaci*), sfăditoare (v. *sfăditor*), ‹fig.› bățoasă (v. *bățos*), clonțoasă (v. *clonțos*), țăndăroasă (v. *țăndăros*), ‹fig.; rar› scorțoasă (v. *scorțos*), ‹fig.; fam.› ațoasă (v. *ațos*), colțată (v. *colțat*), dințată (v. *dințat*), ‹fig.; reg.› năpârcoasă (v. *năpârcos*). *Vecina este cam scandalagioaică.*

scandalagíu adj., s.m. arțăgos, certăreț, gâlcevitor, ‹rar› vociferant, ‹înv. și pop.› zavragiu, ‹pop. și fam.› țâfnos, zurbagiu, ‹pop.› pricinaș, rânzos, ‹fam.; deprec.› volintir, ‹înv. și reg.› sfadnic, sfădalnic, sfădicios, ‹reg.› cârgiogar, dâcos, dârzos, gâlcevos, hurduit, limujder, porav, potcaș, pricinelnic, pricinos, scandalos, sfădăios, sfădăreț, sfădăuș, trușnit, țambricos, ‹înv.› arțăgaș, certaș, gâlcevicios, nespravnic, pricelnic, pricios, pricitor, sfădaci, sfăditor, ‹fig.› bățos, clonțos, colțos, țăndăros, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam scandalagiu.*

scandalisí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Indigna. Revolta. Scandaliza. **2** refl. (*despre oameni*) v. Jena. Rușina. Sfii. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Mira[1]. Nedumeri.

scandalizá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) indigna, a (se) revolta, ‹rar› a se răzvrăti, ‹înv.› a (se) scandalisi, a (se) scăndăli, ‹fig.; înv.› a răscula. *Atitudinea indecentă a băiatului i-a scandalizat pe toți. S-a scandalizat când a auzit că a fost învinovățit pe nedrept.*

scandalizáre s.f. **1** indignare, revoltare, revoltă, ‹rar› indignație, răzvrătire, ‹pop› oțărâre, oțăreală, ‹înv.› oțărime, ‹fig.› răscoală. *Atitudinea indecentă a băiatului a produs scandalizarea celor de față.* **2** (*cu sens atenuat*) epatare, siderare, stupefacție, stupefiere, șocare, uimire, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzație, care urmărește scandalizarea publicului.*

scandalizát, -ă adj. (*despre oameni*) indignat, revoltat. *Persoanele scandalizate de atitudinea indecentă a băiatului au cerut pedepsirea acestuia.*

scandalós, -oásă adj. **I 1** (*despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) incalificabil, necalificabil, revoltător, ‹înv. și reg.› scăndălicios, ‹înv.› revoltant. *Tânărul are un comportament scandalos față de colege. Este de un individualism scandalos.* **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) rușinos. *Gestul băiatului a fost scandalos. Disputa dintre acești doi maeștri ai condeiului este scandaloasă.* **3** (*reg.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **II** fig. (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], umflat, usturător. *A plătit o sumă scandaloasă pentru un autoturism.*

scandáre s.f. scandat, ‹înv.› scanzie. *Actorul este un adevărat maestru în scandarea versurilor latine și grecești.*

scandát s.n. scandare, ‹înv.› scanzie.

scandináv, -ă adj. scandinavic, ‹livr.› eddic. *Suedia, Norvegia și Danemarca aparțin spațiului scandinav.*

scandinávic, -ă adj. scandinav, ‹livr.› eddic.

scaner ['skenər] s.n. **1** scanograf. *Scanerul este un aparat folosit pentru explorarea și înregistrarea amănunțită, punct cu punct, a unei suprafețe, a unui corp, a unei substanțe etc.* **2** (*med., med. vet.*) computer tomograf, tomodensitometru, tomograf computerizat. *La scaner se fac computertomografii.*

scanográf s.n. scaner.

scánzie s.f. (*înv.*) v. Scandare. Scandat.

scăpár s.n. (*rar*) **I** v. Scăpărare. **II** (*concr.*) **1** v. Scăpărare. **2** (*meteor.*) v. Fulger. **3** (*meteor.*) v. Fulgerare. Fulgerat. Fulgerătură.

scăpát s.n. **1** (*în opoz. cu „răsărit"; pop.*) v. Apunere. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. **2** (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **3** (*geogr.; în opoz. cu „orient", „răsărit"; reg.*) v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest.

scapét s.m. **1** scopit[2]. *Scapetul este un bărbat castrat. Are glasul subțire, ca de scapet.* **2** (*relig.; în trecut*) ‹în trecut› scopit[2]. *Scapeții erau membrii unei secte creștine apărute în Rusia, care practicau asceza și castrarea.*

scapeți vb. IV. tr. (*chir.; rar; compl. indică bărbați*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

scapifórm, -ă adj. (*bot.; despre plante*) scapoid. *Plantele scapiforme au tulpina erbacee nefoliată.*

scapoíd, -ă adj. (*bot.; despre plante*) scapiform.

scapolít s.n. (*mineral.*) wernerit. *Scapolitul este un mineral amorf, incolor sau opac, care se întâlnește în unele roci vulcanice.*

scapulalgíe s.f. (*med.*) omalgie, omodinie, scapulodinie. *Scapulalgia este o afecțiune dureroasă a umărului.*

scapulár, -ă adj. (*anat.*) umeral. *Centura scapulară leagă membrele superioare de trunchi.*

scápulă s.f. (*anat.; la oameni*) omoplat, spată, ‹pop.› lopățica umărului (v. *lopățică*), ‹reg.› dreavă, lopata de la mână (v. *lopată*), lopata mâinii (v. *lopată*), lopata umărului (v. *lopată*), lopată, lopățiță, ‹ital.; înv.› spală. *Prin cădere și-a fracturat scapula stângă.*

scapulodínie s.f. (*med.*) omalgie, omodinie, scapulalgie.

scarandív, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaș. Gracil. Grațios. Suav. **2** v. (*despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros.

scaraóschi s.m. (*pop.*) = scaraoțchi.

scaraóțchi s.m. (*pop. și fam.; și, pop., în forma* ***scaraoschi***) **1** (*și, pop.,* ***scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare****; și nm. pr.*) v. Dracul

(v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*). **2** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

scără s.f. **I 1** ‹reg.› loitră, ‹înv.› scală. *A sprijinit scara de tulpina cireșului pentru a se suie să culeagă cireșe.* **2** (*la vehicule*) treaptă, ‹reg.› padnoșcă. *Bătrânul a alunecat de pe scara trenului și și-a scrântit glezna.* **3** (*mar.*) ***scară de pisică*** = scara măței, scara pisicii. *Scara de pisică este formată din două parâme unite între ele prin trepte de lemn;* (*art.*) ***scara măței*** = scara pisicii, scară de pisică; ***scara pisicii*** = scara măței, scară de pisică. **4** peron. *Mașina parchează în dreptul scării vilei.* **5** (*tehn.*) ***scară rulantă*** = escalator. *În marile magazine există lifturi și scări rulante.* **6** (*la moară*) ‹reg.› loitră, scaun, scaunul coșului (v. *scaun*), strat, stratul coșului (v. *strat*), ursoaie. *În scară este fixat coșul.* **7** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Cățel. Cordenci. **8** (*la car sau căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce. **9** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Crucea dinainte (v. *cruce*). **10** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă. **11** (*reg.*) v. Năsălie. **II 1** ***scară a valorilor*** = scară de valori. *Scara valorilor este ierarhizarea, clasificarea conform unui criteriu de apreciere;* ***scară de valori*** = scară a valorilor. **2** (*electron.*) scală. *Caută pe scara radioului postul preferat.* **3** (*muz.; și* ***scară muzicală***) ‹înv.› octoih, scală. *Scara muzicală este succesiunea sunetelor muzicale, cuprinzând aproximativ opt octave.* **4** (*muz.*) ***scară cromatică*** = ‹înv.› scală cromatică. *Scara cromatică reprezintă seria de douăsprezece semitonuri care alcătuiesc o octavă.* **5** (*climat.*) ***scară absolută de temperatură*** = scară Kelvin; ***scară Kelvin*** = scară absolută de temperatură. *Scara Kelvin notează cu 0° K cea mai coborâtă temperatură posibilă.* **6** (*art.; mineral.*) ***scara de duritate*** = scara durității. *Scara de duritate este succesiunea progresivă a durității celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate;* ***scara durității*** = scara de duritate. **7** (*art.*) ***scara ființelor*** = scara viețuitoarelor. *Scara ființelor este reprezentarea grafică a evoluției ființelor, de la cele mai simple până la cele mai evoluate;* ***scara viețuitoarelor*** = scara ființelor. **8** ***scară de măsură*** = ***scară gradată*** = ***scară grafică*** = scală. *Scara gradată reprezintă totalitatea reperelor dispuse pe un instrument de măsură, reprezentând valori ale unei mărimi care se măsoară.* **9** (*înv.*) v. Conținut. Cuprins[1]. Sumar. Tablă de materii (v. *tablă*[1]). **10** (*înv.*) v. Glosar. **III** (*art.; bot.*) ***scara-doamnei*** = ***scara-domnului*** = *Polemonium coeruleum*; scăricea. **IV** fig. **1** ierarhie, ‹fig.; rar› lanț. *Dorința lui este să ajungă în vârful scării sociale.* **2** dimensiune, mărime, măsură, proporție. *Dormitorul are scară normală.*

scaréu s.n. (*mar.*) tacoz. *Pe scareu este sprijinit corpul unei nave aduse pe uscat pentru reparații.*

scarificá vb. I. tr. (*chir.; compl. indică pielea unui bolnav*) ‹înv.› a hărăcsi. *I-a scarificat pielea de pe o porțiune mică a brațului, cu un bisturiu, pentru a elibera puroiul care se acumulase.*

scarificáre s.f. (*chir.*) scarificație. *Scarificarea se face cu un bisturiu, cu un brici sau cu un scarificator.*

scarificáție s.f. (*med.*) scarificare.

scarlatínă s.f. (*med.*) ‹înv. și pop.› vârsat, vărsat spuzos, ‹pop.› foc-viu, ‹reg.› angină, bubat[1], bube (v. *bubă*), cochinadă, cochinar, coracă, fapt, fapt-de-vânt, focărie, mârceav, mârced, mohorâciune, pojar, purpur, rapor, roșior, șopârlaiță, vărsat, vărsat mare, vărsat mărunțel, vărsat pietros, vărsat porcesc, vărsat spoit, zăpor[2]. *Scarlatina este o boală acută infecțioasă, contagioasă și epidemică, frecventă mai ales la copii.*

scarlatinifórm, -ă adj. scarlatinoid. *Rubeola are manifestări scarlatiniforme.*

scarlatinoíd, -ă adj. scarlatiniform.

scarmós s.n. (*mar.; reg.*) v. Strapazan. Ujbă.

scárpă s.f. (*reg.*) **1** v. Condur. **2** v. Papuc.

scatíu s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Carduelis spinus*; ‹reg.› cintezoi, ciz, lugăciță, lugocel, oiță, pasăre-galbenă, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), saicior, scaiete, sticlete, țaisăl, țâscăn. **2** ***scatiu-cu-cap-roșu*** = *Carduelis flammea cabaret*; inăriță-cu-cap-roșu. **3** (*rar*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*). **4** (*rar*) v. Inăriță-galbenă. Inăriță-verde (*Serinus canaria serinus*). **5** (*reg.*) v. Presură[1]. Presură-aurie (v. *presură*[1]). Presură-de-câmp (v. *presură*[1]). Presură-de-holdă (v. *presură*[1]). Presură-galbenă (v. *presură*[1]) (*Emberiza citrinella*). **II** (*arg.*) **1** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte. **2** v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

scatoálcă s.f. **I** (*pop. și fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **2** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"*) v. Palmă. **3** (*adesea constr. cu vb. „a lua", „a da", „a trage" și precedat de art. nehot. „o"*) v. Pumn. **II** (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

scatofág, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) coprofag. *Scatofagii se hrănesc cu excremente.*

scatofagíe s.f. (*psih.*) coprofagie. *Scatofagia se manifestă prin ingerarea de excremente.*

scatofíl, -ă adj. (*psih.; despre oameni*) coprofil. *Bolnavul scatofil suferă de coprofilie.*

scatofilíe s.f. (*psih.*). coprofilie. *Scatofilia se caracterizează prin atracție pentru excremente.*

scatofobíe s.f. (*psih.*) coprofobie. *Scatofobia este repulsia față de excremente.*

scatól s.n. (*biol.*) metilindol. *Scatolul este eliminat prin materiile fecale și determină mirosul specific al acestora.*

scatológic, -ă adj. (*livr.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar.

scatologíe s.f. (*psih.*) coprolalie, coprologie. *Scatologia este tendința morbidă de a folosi cuvinte scabroase și obscene.*

scatóm s.n. (*med., med. vet.*) coprom, fecalom, stercorom. *Scatomul este un conglomerat dur de materii fecale în intestin, care dă, la palpare, senzația de tumoare.*

scaturí vb. IV. intr. (*latin.; înv.; despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din"*) v. Izvorî. Veni.

scaturígine s.f. (*hidrol.; latin.; înv.*) v. Izvor.

scáun s.n. **I 1** ‹reg.› scamnie. *Și-a cumpărat pentru bucătărie patru scaune din lemn de fag.* **2** ***scaun de supliciu*** = scaun de tortură; ***scaun de tortură*** = scaun de supliciu. *Prizonierul a fost așezat pe scaunul de tortură.* **3** (*relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***scaunul apostolic*** = ***scaunul pontifical*** = **a** papalitate, pontificat, sfântul scaun (v. *sfânt*), ‹rar› păpie. *Benedict al XVI-lea a obținut scaunul otifical după moartea papei Ioan Paul al II-lea, în aprilie 2 005;* **b** sfântul scaun (v. *sfânt*). *Scaunul apostolic este reședința papei.* **4** (*adm.; în trecut; în Transilv.*) ‹înv.› scăunime. *Scaunul era diviziunea și organizarea teritorial-administrativă a așilor și a secuilor.* **5** (*fam.*) v. Telescaun. **6** (*înv. și reg.*) v. Laviță. **7** (*reg.*) v. Năsălie. **8** (*art.; în Biserica Ortodoxă; reg.*) ***scaunul diacului*** v. Strană. **9** (*înv.*) v. Jilț. Tron[1]. **10** (*mat.; arg.*) v. Patru. **II 1** (*în măcelării, abatoare etc.*) butuc, trunchi. *Măcelarul poționează carnea pe scaun.* **2** (*tehn.; la meliță*) bătător, strat, trup, ‹reg.› grindei. *Pe scaunul meliței se așază inul sau cânepa pentru a fi melițate.* **3** (*tehn.; în dulgherie; și* ***scaun de cioplit***, ***scaun de cuțitoit***, ***scaun de doage***, ***scaun de lemnar***, ***scaun de lucrat***, *reg.*, ***scaun de capră***, ***scaun de cuțitoaie***, ***scaun de mezdrelit***, ***scaun de mezdrit***, ***scaun de strujit***, ***scaun de tras***, ***scaun de văsărit***) scăunoaie. *Pe scaun se așază rotarul, dulgherul sau lemnarul când lucrează cu cuțitoaia.* **4** (*în dulgherie*) ***scaun de cioplit*** = butuc, ‹reg.› bedreag. *Ucenicul stă lângă scaunul de cioplit al rotarului.* **5** (*în dulgherie; la scăunoaie*) cal. *Scaunul dulgherului are patru picioare.* **6** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) butuc, pat, picior, strat, talpă, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârciog. *Pe scaun se sprijină întreaga unealtă.* **7** (*muz.; la instrumentele cu coarde*) căluș, scăunaș, scăunel. *Și-a dus violoncelul la lutier pentru a-i schimba scaunul.* **8** (*tehn.; pop.; la sanie*) v. Oplean. **9** (*tehn.; reg.*) ***scaun de înspițat*** = ***scaun de spițe*** v. Cobilă. **10** (*art.; tehn.; la car sau la căruță; reg.*) ***scaunul de dinainte*** v. Gresie. Perinoc. **11** (*tehn.; la osia carului; reg.*) v. Pod[1]. **12** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Posadă[1]. Schimbătoare (v. *schimbător*). **13** (*la moară; reg.; și* ***scaunul coșului***) v. Scară. **14** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Cățel. Cordenci. **15** (*constr.; la acoperișul unor case; reg.; și* ***scaunul podului***) v. Cocleț. **16** (*art.; anat.; la oameni și la animale; reg.*) ***scaunul gurii*** v. Falcă. Maxilar. **17** (*anat.; la cabaline și la bovine; reg.*) v. Greabăn. **18** (*anat.; la oameni și la unele animale; reg.*) v. Ceafă. Cerbice. Grumaz. **19** (*înv.*) v. Abator. **20** (*com.; înv.*) v. Carmangerie. Măcelărie. **21** (*com.; înv.*) v. Pescărie. **III** (*înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Consiliu. Divan. Sfat. **2** (*jur.*) v. Judecătorie. **3** (*jur.*) v. Tribunal. **IV** (*fiziol.;*

eufem.) **1** v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **2** v. Excremente (v. *excrement*). Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **V** (*art.; bot.; reg.*) ***scaunul-cucului*** v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*); ***scaunul-Domnului*** v. Brumărea (*Phlox paniculata*). Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]); ***scaunul-lui-Dumnezeu*** v. Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*); ***scaunul-popii*** v. **a** Arșinic (*Lychnis chalcedonica*); **b** Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*); **c** Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*); **d** Steluțe (v. *steluță*) (*Erigeron acer*). **VI** fig. **1** (*polit.*) domnie, ◊fig.› coroană, sceptru, tron[1]. *Primului născut al regelui îi revine scaunul.* **2** (*înv.*) v. Bastion. Centru. Citadelă. Focar. Sediu. Vatră. **3** (*înv.*) v. Capitală. **4** (*înv.*) v. Cap. Creier. Deșteptăciune. Intelect. Inteligență. Judecată. Minte. Pricepere. Rațiune. Spirit.

scăci vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică haine, stofe, rufe șifonate*) v. Călca. Netezi.

scădea vb. II. **I** intr. (*indică dimensiunea*) **1** a descrește, a se diminua, a se micșora, a se reduce, ◊pop.› a se mici, ◊fam.› a se pitici, ◊reg.› a scăpăta, ◊fig.; pop.› a se pișca. *Spre seară, coborând spre asfințit, globul soarelui scade.* **2** a se împuțina, a se micșora, a se reduce, a se restrânge, ◊înv. și reg.› a se strâmta. *În ultimii ani pădurile au scăzut.* **3** (*în opoz. cu „a răsări”; rar; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca. **4** (*înv. și reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **II** (*arată cantitatea*) **1** tr. (*mat.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) ◊înv. și reg.› a detrage, a trage, ◊înv.› a deduce, a defalca, a lua, a scoate, a subtragui, a subtrahirui, a sustrage. *Elevul a scăzut 150 din 300. A scăzut un număr zecimal dintr-un întreg.* **2** intr. a descrește, a se diminua, a se împuțina, a se micșora, a se reduce, ◊pop.› a se mici, ◊fam.› a sărăci, ◊înv.› a se puțina. *Numărul fumătorilor scade continuu.* **3** intr. (*despre prețuri*) a coborî, a se ieftini, a se micșora, a se reduce, ◊reg.› a se lesni. *Prețurile la unele alimente au scăzut.* **4** intr. (*despre valori, fapte, situații etc.*) a se împuțina, a se micșora, a se rări, a se reduce, ◊reg.› a scăpăta. *Recompensele bănești au scăzut. S-a constatat că infracțiunile au scăzut.* **5** intr. a lăsa, a micșora, a reduce. *Întrucât marfa nu se vindea, producătorii au scăzut din preț.* **6** tr. (*compl. indică pedepse, sentințe, condamnări etc.*) a coborî, a micșora, a reduce, ◊înv. și pop.› a ușura, ◊fig.› a îndulci. *În urma recursului, judecătorul i-a scăzut pedeapsa.* **7** tr. (*compl. indică valori, rații etc.*) a micșora, a reduce, ◊pop.› a mici, ◊fig.; înv.› a îngusta. *Băncile au scăzut creditele.* **8** intr. (*despre sosuri, mâncăruri cu sos etc.*) a se îngroșa. *Tocănița a fiert mult timp și a scăzut.* **9** intr. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi. **10** intr. (*înv.*) v. Păgubi. **III** (*indică intensitatea*) **1** intr. (*despre fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote etc.*) a se alina, a se amortiza, a se atenua, a se calma, a descrește, a se diminua, a se domoli, a se estompa, a se liniști, a se micșora, a se modera, a se pondera, a se potoli, a se reduce, a slăbi, a se tempera, ◊pop. și fam.› a se astâmpăra, ◊pop.› a se lăsa, a se ogoi, ◊reg.› a îngădui, a se nestoia, ◊fig.› a se dilua, a se îmblânzi, a se îndulci, a se înmuia, a se muia, a se pacifica, a se subția, ◊fig.; rar› a amorți, a se slei, ◊fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară a scăzut în urma instalării termopanelor la ferestre.* **2** intr. (*despre temperatură*) a coborî, a descrește, a se micșora. *După tratament, temperatura bolnavului a scăzut.* **3** intr. (*meteor.; despre presiunea atmosferică*) a coborî, a se depresuriza. *De câteva zile presiunea atmosferică a scăzut.* **4** tr. (*compl. indică glasul, tonul*) a coborî, a slăbi. *În timpul discursului oratorul a scăzut brusc tonul.* **5** intr. (*despre foc, flăcări*) a se învălui, a se micșora. *Focul ardea bine, dar, din când în când, scădea la adierile vântului.* **IV** intr. (*indică durata*) a descrește, a se diminua, a se micșora, a se reduce, a se scurta, ◊pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea scade, iar ziua crește.* **V** (*indică valoarea, calitatea*) **1** tr. (*compl. indică valoarea, calitatea etc. cuiva sau a ceva*) a diminua, a micșora, ◊fig.› a știrbi. *Nimic nu-i poate scădea reputația.* **2** intr. (*înv.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Decădea. Regresa.

scădénie s.f. (*în opoz. cu „progres”; înv.*) v. Decadență. Decădere. Declin. Regres. Regresiune.

scădére s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** descreștere, diminuare, micșorare, reducere, ◊rar› descaladare. *Extinderea satului a dus la scăderea suprafeței terenului cultivat.* **2** (*hidrol.; înv.*) v. Reflux. **II** (*arată cantitatea*) **1** (*mat.*) ◊înv. și reg.› tragere, ◊înv.› scăzământ, substracție, sustragere. *Scăderea este una dintre cele patru operații aritmetice fundamentale.* **2** descreștere, diminuare, împuținare, micșorare, reducere, ◊livr.› deperditie, diminuție, ◊rar› descaladare, ◊înv.› puținare. *În ultimul timp se observă o scădere a numărului fumătorilor.* **3** ieftinire, micșorare, reducere. *La sfârșitul anului s-a constatat o scădere a prețurilor la unele alimente.* **4** îngroșare. *Fierberea îndelungată a unei mâncări duce la scăderea sosului.* **5** (*înv.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **6** (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **III** (*indică intensitatea*) **1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, slăbire, temperare, ◊rar› alin[2], ◊fig.› diluare, ◊fig.; înv.› slobozire. *Scăderea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** coborâre, descensiune, descreștere, micșorare. *Se anunță o scădere bruscă a temperaturii în zona montană.* **IV** (*indică durata*) descreștere, micșorare, reducere, scurtare. *Toamna, are loc scăderea zilei.* **V** (*indică valoarea, calitatea*) **1** diminuare, micșorare, ◊fig.› știrbire, ◊fig.; înv.› știrbitură. *Critica poate juca un rol important în scăderea valorii unei opere.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, slăbiciune, tară[2], viciu, ◊livr.› pasiune, ◊rar› defectuozitate, ◊înv. și pop.› rău, ◊pop. și fam.› boală, meteahnă, ◊fam.› hibă, ◊reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ◊înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ◊fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ◊fig.; pop. și fam.› beteșug, ◊fig.; fam.› codiță. *Scăderile lui educaționale sunt evidente.* **3** (*în opoz. cu „progres”; înv.*) v. Decadență. Decădere. Declin. Regres. Regresiune. **4** (*înv.*) v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare. **5** fig. (*înv. și reg.*) v. Coborâre. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire. **VI** (*înv.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

scăfârlíe s.f. **I** (*anat.*) **1** (*pop. și fam.*) v. Craniu. Cutie craniană. **2** (*pop. și fam.*) v. Creștet. Sinciput. Vertex. **3** (*pop. și fam.; deprec.*) v. Cap. **4** (*pop.; în forma* ***scovârlie***) v. Cavitate orbitară. Orbită. **5** (*înv. și reg.*) v. Os parietal. Parietal. **6** (*înv. și reg.*) v. Patelă. Rotulă. **7** (*reg.; în forma* ***scovârlie***) v. Bulbul ochiului (v. *bulb*). Globul ocular. Globul ochiului (v. *glob*). **II 1** (*la pălărie; reg.*) v. Calotă. **2** (*bis.; înv.*) v. Caliciu. Cupă[1]. Potir.

scăfíță s.f. (*reg.*) v. Căuș.

scăieciór s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

scăiér s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

scăiós, -oásă adj. (*bot.; înv.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Țepos.

scăișór s.m. (*reg.*) **I** (*ornit.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **II** (*bot.*) **1** v. Cornicei (*Ranunculus arvensis*). **2** v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*). **3** (*la pl.* ***scăișori***) v. Fluturași (v. *fluturaș*). Fluturi (v. *fluture*) (*Cosmos bipinnatus*) **4** (*la pl.* ***scăișori***) v. Pejmă (*Amberboa moschata*).

scăiúș s.m. (*bot.*) **1** *Dipsacus pilosus*; varga-ciobanului (v. *vargă*), ◊reg.› dipsac-păros, scaiul-voinicului (v. *scai*), varga-păstorului (v. *vargă*). **2** (*reg.*) v. Scaiete (*Dipsacus laciniatus*). **3** (*reg.*) v. Flori-de-paie (v. *floare*). Imortelă Nemuritoare (v. *nemuritor*) (*Helichrysum bracteatum*). **4** (*reg.*) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

scăiușél s.m. (*ornit.; reg.*) ***scăiușel-de-luncă*** = ***scăiușel-de-pădure*** = ***scăiușel-mare*** = ***scăiușel-mic*** = ***scăiușel-negricios*** v. Mărăcinar. Mărăcinar-cu-gât-roșu. Mărăcinar-de-luncă. Mărăcinar-mic. Urzicar (*Saxicola rubetra*).

scălán s.n. (*bot.; reg.*) v. Ciorchine. Strugure.

scălámb, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **2** (*despre obiecte de încălțăminte*) v. Deformat. Scâlciat. Strâmb. Strâmbat.

scălâmbăiá vb. I. (*pop.* și *fam.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpul, părți ale corpului ori, p. ext., ființe*) v. Deforma. Strâmba. **2** refl. (*despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba. **3** refl. (*despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

scălâmbăiálă s.f. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

scălâmbăiát, -ă adj. (*în opoz. cu „frumos”; pop.* și *fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

scălâmbăiére s.f. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

scălâmbăitúră s.f. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

scăldá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îmbăia, înv. și pop.› a (se) la[2], înv. și reg.› a (se) băi, ‹reg.› a feredui. *În fiecare seară își scaldă copilul.* **2** tr. (*despre ape curgătoare sau stătătoare; compl. indică maluri, țărmuri, regiuni, teritorii etc.*) a spăla, a uda, ‹înv.› a prerăura. *Oceanul scaldă țărmul. Pârâul scaldă valea umbroasă dintre dealuri.* **3** tr. (*fiziol.*) a acoperi, a uda, a umple, ‹fig.› a înmuia, a muia. *De emoție, o transpirație abundentă îi scaldă fața.* **II** refl. fig. a se oglindi, a se proiecta, a se răsfrânge, a se reflecta, a se vedea, ‹fig.› a se răsturna. *Chipul ei se scaldă în apa limpede a lacului.*

scăldáre s.f. **I** baie[1], îmbăiere, scăldat[1], ‹pop.› scaldă, scăldătoare, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› fereduială, fereduire, lăutoare, scăldăciune, scăldușă, scăldușcă, ‹înv.› îmbăietură. *După scăldare, copilul a adormit imediat.* **II** (*concr.; înv. și reg.*) **1** ‹înv. și reg.› scăldătoare. **2** v. Scăldătoare.

scăldát[1] s.n. **1** baie[1], îmbăiere, scăldare, ‹pop.› scaldă, scăldătoare, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› fereduială, fereduire, lăutoare, scăldăciune, scăldușă, scăldușcă, ‹înv.› îmbăietură. **2** (*concr.; reg.*) v. Scăldătoare.

scăldát[2], -ă adj. (*despre ochi; adesea urmat de determ. „de lacrimi”*) înmuiat, muiat, plin. *Are ochii scăldați de lacrimi.*

scăldăciúne s.f. (*reg.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1].

scăldătoáre s.f. **I** (*pop.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **II** (*concr.*) **1** (*înv. și pop.*) ‹pop.› scaldă, ‹reg.› scălduș, scăldușcă. *Scăldătoarea este apa în care se scaldă cineva.* **2** (*înv. și pop.*) ‹pop.› scaldă, ‹înv. și reg.› scăldare, ‹reg.› scăldat[1]. *Scăldătoarea este un loc într-o apă unde cineva se poate scălda.* **3** (*înv. și pop.*) v. Baie[1]. Cadă. Vană[1]. **4** (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› scăldare. *Scăldătoarea este vasul în care este scăldat copilul.* **5** (*bis.; reg.*) v. Cristelniță. **6** (*sport; înv. și pop.*) v. Bazin. Bazin de înot. **III** fig. **1** (*geogr.; în opoz. cu „orient”, „răsărit”; rar; și, art., **scăldătoarea soarelui**) v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest. **2** (*în opoz. cu „răsărit”; pop.; și, art., **scăldătoarea soarelui**) v. Apunere. Apus[1]. Asfințire. Asfințit.

scăldătúră s.f. (*înv. și reg.*) **I** v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **II** (*concr.*) **1** v. Baie[1]. Cadă. Vană[1]. **2** (*bis.*) v. Cristelniță.

scăldúșă s.f. (*reg.*) **I** v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **II** (*concr.*) **1** v. Scăldătoare. **2** v. Baie[1]. Cadă. Vană[1].

scăldúșcă s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*la car sau la căruță; pop.*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie. **2** (*la coasă; reg.*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea. **II** (*reg.*) v. Baie[1]. Îmbăiere. Scăldare. Scăldat[1]. **III** (*concr.; reg.*) **1** v. Scăldătoare. **2** v. Baie[1]. Cadă. Vană[1].

scălúș s.m. **I 1** (*tehn.; la car sau la căruță; pop.*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie. **2** (*înv. și reg.*) v. Căluș. **3** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Buhai. Cârlig. Greblă. Hreapcă. Vergea. **II** (*entom.; reg.*) **1** v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*). **2 scăluș-de-apă** v. Libelulă (*Libellula depressa*). **3** v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mic. (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*).

scămá vb. I. tr., refl. (*înv.*) **1** (*compl. sau sub. indică țesături ori obiecte confecționate din fire împletite*) v. Scămoșa. **2** (*ind. text.; compl. sau sub. indică țesături*) v. Scămoșa.

scămáre s.f. (*înv.*) v. Scămoșare. Scămoșat[1].

scămătúră s.f. (*înv.*) v. Destrămătură. Răritură.

scămós, -oásă adj. **1** (*despre materiale textile, țesături sau despre obiecte din fibre textile*) pufos, scămoșat[2], ‹pop.› lânos. *Are un palton din stofă scămoasă pe o parte.* **2** (*rar; despre plante sau despre părți ale lor*) v. Lanifer. Pufos.

scămoșá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică țesături ori obiecte confecționate din fire împletite*) ‹rar› a se dezlâna, ‹înv.› a (se) scăma. *Puloverul s-a scămoșat din cauza uzurii.* **2** tr., refl. pas. (*ind. text.; compl. sau sub. gram. indică țesături*) ‹pop. și fam.› a (se) flocoși, ‹înv.› a (se) scama. *Țesăturile se scămoșează scoțând la suprafață, în mod mecanizat, capetele fibrelor, pentru a obține un strat moale de fibre și un aspect plușat.*

scămoșáre s.f. **1** ‹rar› dezlânare. *Scămoșarea puloverului s-a produs din cauza uzurii.* **2** scămoșat[1], ‹reg.› scămoșeală, ‹înv.› scămare. *Un material textil capătă un aspect plușat prin scămoșare.* **3** (*med., med. vet.; rar*) v. Cojire. Descuamare. Descuamație. Exfoliație. Exfoliere. Jupuire.

scămoșát[1] s.n. scămoșare, reg.› scămoșeală, ‹înv.› scămare.

scămoșát[2], -ă adj. **1** (*despre țesături sau despre obiecte confecționate din fire împletite*) ‹rar› dezlânat. *Puloverul scămoșat nu mai poate fi purtat.* **2** (*despe materiale textile, țesături sau despre obiecte din fibre textile*) pufos, scămos, ‹pop.› lânos.

scămoșeálă s.f. (*reg.*) v. Scămoșare. Scămoșat[1].

scăndálí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Indigna. Revolta. Scandaliza. **2** refl. (*despre oameni*) v. Jena. Rușina. Sfii.

scăndăliciós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre atitudini, gesturi etc. ale oamenilor*) v. Incalificabil. Necalificabil. Revoltător. Scandalos.

scăpá vb. I. **I 1** tr., intr. a (se) degaja, a (se) descleșta, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) elibera, a (se) libera, a scoate, ‹rar› a lăsa, înv. și pop.› a (se) slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și scăpa talia din încleștarea lui.* **2** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a aluneca, a cădea, a luneca, ‹înv. și pop.› a pica[2]. *Farfuria i-a scăpat din mână.* **3** refl. (*înv.; despre ființe; de obicei cu determ. locale*) v. Aluneca. Cădea. Luneca. **4** tr. fig. (*compl. indică ironii, cuvinte nepotrivite, aberații etc.*) ‹fig.; rar› a lăsa. *Voit i-au scăpat câteva ironii la adresa preopinentului său.* **II 1** intr., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, „din”, „de la”*) a (se) salva, ‹pop.› a (se) izbăvi, a (se) mântui, înv. și reg.› a (se) litrosi, ‹înv.› a hălădui, a (se) milui, a (se) mistui, a (se) rătui, ‹fran.; înv.› a eșapa. *Au fost singurii care au scăpat de la înec după naufragiu. A scăpat un copil din vâltoarea râului.* **2** intr. (*despre oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a elibera, a libera, a salva, a scoate, înv. și pop.› a dezbate[2], a mântui, a slobozi, ‹înv.› a apuca, a ierta, a opri, a trimite, a volnici. *A scăpat din lagărul german la sfârșitul războiului.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a se elibera, a ieși, a se libera, ‹înv.› a lăsa. *Din lipsă de probe, a scăpat de închisoare după câteva luni. L-au arestat și pe el, tocmai când scăpase ea.* **4** intr. (*despre militari*) a se elibera, a se libera, înv. și pop.› a se slobozi, ‹înv.› a licenția. *După un an de stagiu militar a scăpat.* **5** intr. (*despre deținuți, prizonieri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a evada, a fugi, ‹arg.› a emigra. *Un deținut a reușit să scape din închisoare.* **6** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. care arată situații, stări etc. în care se află cineva*) a salva, a scoate, înv. și pop.› a ușura, ‹pop.› a mântui, ‹înv.› a hălăstui, a mistui, a slobozi. *Părinții au reușit s-o scape din situația financiară grea în care se afla.* **7** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) a ieși. *A reușit să scape din încurcătură.* **8** intr. (*despre oameni, colectivități umane, țări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică situații, stări etc. în care se află cineva sau ceva*) ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca. *Spre bătrânețe, a scăpat de sărăcie. A reușit să scape de influența lui nefastă.* **III 1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se debarasa, a se degaja, a se descotorosi, a se dezbăra, ‹reg.› a se coroti, a se cortorosi, a se dezgurga, ‹înv.› a se părăsi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹fig.› a se scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, a scăpat de o veche cunoștință după câteva vorbe schimbate.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ.*

introduse prin prep. „de”) a se debarasa, a se descotorosi, ‹fam.› a expedia, ‹fig.; fam.› a se curăța, ‹fig.; reg.› a se tistăli[1], ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca. *Au scăpat repede de cei nepofiți.* **3** intr. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a se dezbăra, a se dezobișnui, a dezvăța, a se lăsa, ‹înv.› a se părăsi, ‹fig.› a se debarasa, a se descotorosi, a se lecui, a se sătura, a se scutura, a se vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *A scăpat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu poate scăpa de patima jocurilor de noroc.* **4** intr. (*med., med. vet.; despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de” care indică boli, suferințe fizice sau psihice etc.*) a se lecui, a se tămădui, a se vindeca, ‹înv. și pop.› a se mântui. *A consultat mai mulți medici pentru a scăpa de migrenă. A scăpat de psihoză schimbând locul de muncă.* **5** intr., refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se dispensa, a se lipsi, a renunța, ‹reg.› a se dehlemeti. *Nu poate scăpa de ochelari.* **6** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se achita, ‹fam.› a se plăti. *A scăpat onorabil de obligația morală pe care o avea față de bunici.* **7** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se eschiva, a se sustrage, ‹înv. și reg.› a șovăi[1], ‹înv.› a se detrage, a lipsi, ‹fran.› a se refuza, ‹fig.› a se deroba, a se dezerta, a se fofila, a fugi, a se strecura, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu poate scăpa de obligațiile pe care le are în calitate de părinte.* **IV 1** tr. (*compl. indică evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) a pierde, a rata. *A scăpat deschiderea expoziției. A scăpat începutul ceremoniei.* **2** tr. (*compl. indică vehicule*) a pierde. *A scăpat trenul din cauză că a întârziat.* **3** tr. (*compl. indică sunete, litere, cuvinte*) a omite, ‹fig.› a mânca. *Când vorbește repede, scapă sunete. Dactilografa a scăpat multe cuvinte din text.* **4** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a uita, ‹reg.› a zăuita. *În acest moment îi scapă numele ei de fată. I-a scăpat să-i spună că are o scrisoare în cutia poștală.* **5** tr. (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) a lăsa, a neglija, a omite, a uita, ‹înv. și pop.› a trece, ‹reg.› a întrelăsa, ‹înv.› a lipsi, a negriji, a neîngriji, a tăcea, ‹latin.; rar› a pretera. *În biografia făcută scriitorului nu a scăpat aspectul anecdotic al vieții lui. A spus definiția pe de rost, fără a scăpa un singur cuvânt.* **6** intr. (*despre erori, confuzii etc.*) a se strecura. *Unele erori au scăpat în notele bibliografice. Multe greșeli de tipar au scăpat în text.* **7** intr. (*mec.; despre gazele din motoare cu ardere internă*) a eșapa, a ieși. *Din motoarele mașinilor scapă dioxid de carbon.* **8** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a străbate, a se strecura. *O rază de lumină scapă, uneori, prin storuri.* **9** intr. (*reg.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „la”*) v. Ajunge. Veni. **10** tr. (*reg.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea.

scăpare s.f. **I 1** degajare, descleștare, desfacere, desprindere, eliberare, liberare, ‹înv. și pop.› slobozire. *Descheierea corsetului a produs scăparea taliei din strânsoare.* **2** alunecare, cădere, lunecare. *Tremurul mâinii a provocat scăparea cuțitului.* **II 1** salvare, ‹pop.› izbăvire, mântuire, ‹înv.› izbavă, mântuință, salut[2], selamet, slobozire. *Scăparea copilului din vâltoarea râului a fost riscantă.* **2** eliberare, liberare, salvare, scoatere, ‹înv. și pop.› dezbatere[2], mântuire, slobozire, ‹înv.› eliberație, liberație, scăpătură, ‹fig.; rar› dezgrădire. *Scăparea deținuților din lagărele germane a fost o prioritate pentru armata învingătoare.* **3** eliberare, ieșire, liberare, ‹rar› egresiune, ‹turc.; înv.› itlac. *Avocatul a cerut scăparea clientului său din arest.* **4** (*constr. mai ales cu vb. „a găsi”*) adăpost, azil, refugiu, ‹înv.› năzuință, ocrotire, ‹fig.› liman, vizuină, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de la mănăstire o scăpare.* **III 1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) debarasare, degajare, descotorosire, ‹fam.› expediere, ‹reg.› cortorosire, ‹fig.› scuturare, scuturat[1]. *Scăparea de o veche cunoștință s-a făcut rapid, după câteva vorbe schimbate.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) dezbărare, dezobișnuire, dezvăț, dezvățare, ‹reg.› dezbăr, ‹înv.› dezobișnuință, ‹fig.› debarasare, scuturare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în scăparea lui de fumat.* **IV 1** pierdere, ratare. *Regretă foarte mult scăparea începutului ceremoniei.* **2** omisiune, ‹reg.› întrelăsare. *Faptul că nu l-a trecut pe listă a fost o scăpare regretabilă.* **3** (*concr.*) eroare, greșeală, inadvertență, incorectitudine, inexactitate, ‹fig.; înv.› lunecare. *În calculele sale s-a strecurat o scăpare. Traducerea textului conține multe scăpări.*

scăpát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) salvat, ‹pop.› izbăvit, mântuit. *Copilul scăpat din vâltoarea râului a fost adus la mal.* **2** (*despre evenimente, ocazii, spectacole, întâlniri etc.*) pierdut, ratat. *A regretat începutul scăpat al ceremoniei.* **3** (*despre litere, cuvinte, pasaje dintr-un text*) omis. *Numele scăpat a fost adăugat pe listă.* **4** (*pop. și fam.; despre oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobit. Eliberat. Emancipat.

scăpăciúne s.f. (*înv.*) v. Mizerie. Sărăcie.

scăpără vb. I. **I 1** intr. (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele scapără pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului scapără în lumina soarelui. Zăpada scapără sub clarul de lună.* **2** intr. (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi scăpăra privirea când o întâlnea.* **3** tr. (*compl. indică scântei, flăcări etc.*) a împrăștia. *Focul scapără mii de scântei.* **4** tr. (*compl. indică chibrituri, brichete etc.*) a aprinde. *Scapără chibritul mai repede!* **5** intr. (*meteor.; pop.*) v. Fulgera. Fulgura. **6** intr. (*reg.; despre oameni; adesea determ. prin „din ochi”, „din pleoape”*) v. Clipi. **II** intr. fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre idei, gânduri, sentimente, imagini etc.*) ‹fig.› a luci, a străfulgera, a strălumina. *Speranța îi scapără în suflet pentru câteva secunde. Îi scapără în minte, pentru o clipă, icoana bunicii.*

scăpărár s.n. (*reg.*) v. Scăpărătoare (v. *scăpărător*).

scăpăráre s.f. **I 1** aprindere, scăpărat. *S-a ars la flacăra produsă prin scăpărarea unui chibrit.* **2** ‹rar› scapăr. *Scăpărarea fulgerului luminează noaptea.* **3** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licăritură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră scăpărarea stelelor pe cer.* **4** (*concr.*) ‹rar› scapăr. *De sub copitele cailor ieșeau scăpărări viorii.* **5** (*concr.; meteor.; pop.*) v. Fulger. **II** fig. **1** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹fig.› foc, lumină, rază, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde scăpărarea din priviri.* **2** ‹fig.› licăr, licărire, licărit, lucire, pâlpâire, rază, străfulgerare. *Simte o scăpărare de speranță în suflet.*

scăpărát s.n. **1** aprindere, scăpărare. **2** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licăritură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. **3** (*concr.; meteor.; pop.*) v. Fulger.

scăpărământ s.n. (*pop.*) v. Scăpărătoare (v. *scăpărător*).

scăpărătór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, scăpărători, plini de vioiciune.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) ‹fig.› scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› strălucind, strălucios. *Fiind un elev scăpărător, este respectat de colegi. Are o inteligență scăpărătoare.* **II** s.f. **1** ‹pop.› scăpărământ, ‹reg.› scăpărar, scăpărătură. *Cu scăpărătoarea se scapără pentru a aprinde ceva.* **2** (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit. **3** (*reg.*) v. Brichetă. **4** (*tehn.; la armele de vânătoare; reg.*) v. Cocoș.

scăpărătúră s.f. **1** (*reg.*) v. Scăpărătoare (v. *scăpărător*). **2** (*înv.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare.

scăpătá vb. I. **1** intr. a amurgi, a se însera, a se întuneca, ‹pop.› a înmurgi, ‹înv. și reg.› a murgi, ‹reg.› a se umbri. *Scăpăta și în depărtare se vedeau munții într-o lumină roșie.* **2** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a sărăci, a (se) strâmtora, ‹pop.› a (se) calici, ‹fam.› a (se) decava, ‹înv. și reg.› a sărmăni, ‹înv.› a însărăci, a meseri, a (se) mișeli, a (se) mofluzi, a (se) stinge, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) speti, a (se) toca, a (se) usca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până a scăpătat. Jocurile de noroc l-au scăpătat. Cheltuielile cu avocații l-au scăpătat.* **3** intr. (*înv. și pop.; despre ființe; de obicei cu determ. locale*) v. Aluneca. Cădea. Luneca. **4** intr. (*înv. și pop.; despre ființe, vehicule etc.*) v. Coborî. **5** intr. (*în opoz. cu „a răsări"; pop.; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca. **6** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Greși. Păcătui. **7** refl. (*reg.; despre oameni sau animale; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Împiedica. Lovi. Poticni. **8** intr. (*reg.; despre valori, fapte, situații etc.*) v. Împuțina. Micșora. Rări. Reduce. Scădea. **9** intr. (*reg.*) v. Descrește. Diminua. Micșora. Reduce. Scădea. **10** intr. (*înv.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Decădea. Regresa. **11** intr., refl. (*înv.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la"*) v. Abate[2]. Depărta. Devia. Divaga. Îndepărta. **12** intr. (*înv.; despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuși. Răsturna.

scăpătáre s.f. **1** sărăcire, ‹pop.› calicire, ‹fam.› decavare, ‹înv.› mișelire, ‹fig.› eversiune, ruinare. *Scăpătarea lui s-a produs din cauza jocurilor de noroc.* **2** (*pop.*) v. Mizerie. Sărăcie. **3** (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară. **4** (*în opoz. cu „progres"; înv.*) v. Decadență. Decădere. Declin. Regres. Regresiune.

scăpătát[1] s.n. **1** (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară. **2** (*geogr.; în opoz. cu „orient", „răsărit"; pop.*) v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest. **3** (*geogr.; înv. și reg.*) v. Miazănoapte. Nord.

scăpătát[2], -ă adj. (*despre oameni*) sărăcit, ‹fam.› decavat, ‹înv.› stins[2], ‹fig.› ruinat. *Omul de afaceri scăpătat a avut o tentativă de suicid. Persoanele scăpătate trăiesc în mari privațiuni.*

scăpătăciúne s.f. (*înv.*) v. Mizerie. Sărăcie.

scăpătíș s.n. (*reg.*) **1** v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară. **2** (*geogr.; în opoz. cu „orient", „răsărit"*) v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest.

scăpătór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Salvator.

scăpătúră s.f. (*înv.*) v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere.

scăpău s.n. (*fiziol.; pop.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

scărăndăviciós, -oásă adj. (*înv.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2].

scărâmbă s.f. (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.

scărícă s.f. (*rar*) v. Scăricică. Scărișoară. Scăriță.

scăriceá s.f. **1** (*bot.*) *Polemonium coeruleum*; scara-doamnei (v. *scară*), scara-domnului (v. *scară*). **2** (*rar*) v. Scăricică. Scărișoară. Scăriță.

scăricícă s.f. **1** scărișoară, scăriță, ‹reg.› loitriță, scărușă, scăruță. *S-a suit pe o scăricică pentru a lua o carte de pe ultimul raft al bibliotecii.* **2** scărișoară, scăriță, ‹rar› scărică, scăricea. *A urcat în clopotnița bisericii pe o scăricică de lemn.*

scărígă s.f. (*la car, la căruță sau la sanie; reg.*) v. Codârlă. Fund.

scărílă s.f. **1** (*la car, la căruță sau la sanie; pop.*) v. Codârlă. Fund. **2** (*reg.*) v. Pârleaz.

scăríș adj., adv. (*înv.*) **1** adj. v. Gradat[2]. Gradual. Progredient. Progresiv. Treptat. **2** adv. (*modal*) v. Gradat[2]. Gradual. Progresiv. Treptat.

scărișoáră s.f. **I 1** scăricică, scăriță, ‹reg.› loitriță, scărușă, scăruță. **2** scăricică, scăriță, ‹rar› scărică, scăricea. **II** (*bot.; reg.*) v. Iarbă-puturoasă. Puciognă (*Bifora radians*).

scăríță s.f. **1** scăricică, scărișoară, ‹reg.› loitriță, scărușă, scăruță. **2** scăricică, scărișoară, ‹rar› scărică, scăricea. **3** (*tehn.; la gater*) biglă. **4** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă.

scărmănă vb. I. **I** tr. **1** (*ind. text.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) a dărăci, a pieptăna, ‹reg.› a drâgla, a hecela, a hrebăna, a străfloca, a știmoci. *Femeile scarmănă lâna la darac.* **2** (*ind. text.; compl. indică fuiorul de in sau de cânepă*) a peria, a pieptăna. *A scărmănat fuiorul ieșit din ragilă pentru a-l curăța de câlți sau de impurități.* **3** (*compl. indică fulgii penelor*) ‹reg.› a peni. **4** (*înv. și reg.; compl. indică cărbunii, jarul, focul*) v. Răscoli. Răvăși. Scormoni. Zgândări. **5** (*reg.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli. **II** fig. **1** tr., refl. recipr. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui. **2** tr. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** tr. (*înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Explora. Investiga. Studia. Urmări.

scărmănáre s.f. **I 1** (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], pieptănare, pieptănat[1], pieptănătură, scărmănat[1], ‹rar› dăreceală, ‹reg.› hrebănat[1]. *După scărmănare, lâna se toarce și se țese.* **2** (*reg.*) v. Jumuleală. Jumulire. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Părueală. **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

scărmănát[1] s.n. **1** (*ind. text.*) dărăcire, dărăcit[1], pieptănare, pieptănat[1], pieptănătură, scărmănare, ‹rar› dăreceală, ‹reg.› hrebănat[1]. **2** fig. (*fam.*) v. Părueală.

scărmănát[2], -ă adj. **I** (*ind. text.*) **1** (*despre lână brută, cânepă etc.*) dărăcit[2], pieptănat[2], ‹reg.› hrebănat[2]. *Lâna scărmănată este apoi toarsă.* **2** (*despre fuiorul de in sau de cânepă*) periat[2], pieptănat[2]. **II** fig. (*fam.; despre ființe*) v. Bătut[2]. Lovit.

scărmănătoáre s.f. (*ind. text.*) darac, dărăcitor, ‹pop.› dreve (v. *dreavă*), ‹reg.› drâglu, hecelă, hotrelă, hrebăn, huci[2], perie, pieptene, vergele (v. *vergea*). *Scărmănătoarea este folosită la scărmănat lâna sau cânepa.*

scărmănătúră s.f. fig. (*fam.*) **1** v. Părueală. **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

scărmăneálă s.f. fig. (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

scărpiná vb. I. **I** refl. (*despre ființe*) ‹reg.› a se ciorsăi, a se orjoveni[2], a se zgâmăi, a se zgrepța. *Se scarpină violent pe brațul ciupit de țânțari.* **II** tr. fig. (*fam.*) **1** (*compl. indică coardele unor instrumente muzicale*) v. Ciupi. Pișca. **2** (*glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

scărpináre s.f. **1** scărpinat, scărpinătură, ‹livr.› grataj, ‹reg.› scărpineală, scărpiniș. *Scărpinarea a fost atât de violentă, încât pielea a început să sângereze.* **2** fig. (*înv.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"; înv.*) v. Bătaie. Corecție.

scărpinát s.n. scărpinare, scărpinătură, ‹livr.› grataj, ‹reg.› scărpineală, scărpiniș.

scărpinătúră s.f. scărpinare, scărpinat, ‹livr.› grataj, ‹reg.› scărpineală, scărpiniș.

scărpineálă s.f. (*reg.*) **I 1** v. Scărpinare. Scărpinat. **2** (*med., med. vet.; la oameni și la animale*) v. Acarioză. Râie. Scabie. **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

scărpiníș s.n. (*reg.*) **1** v. Scărpinare. Scărpinat. **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

scărțáș s.n. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

scărúșă s.f. (*reg.*) v. Scăricică. Scărișoară. Scăriță.

scărúță s.f. (*reg.*) v. Scăricică. Scărișoară. Scăriță.

scăturínă s.f. (*hidrol.; înv.*) v. Izvor. Matcă. Obârșie.

scăunáș s.n., s.m. **I** s.n. **1** scăunel, ‹pop.› scăuneci, scăunuț, ‹înv. și reg.› scăunicel, ‹reg.› scăunuș. *Copiii au intrat în sala de mese și s-au așezat pe scăunașe, așteptând mâncarea.* **2** (*muz.; la instrumentele cu coarde*) căluș, scaun, scăunel. *Și-a dus violoncelul la lutier pentru a-i schimba scăunașul.* **3** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gresie. Perinoc. **4** (*tehn.; la car; reg.*) v. Telegău. **5** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Căpătâi. Vârtej. **6** (*mat.; arg.*) v. Patru. **II** s.m. (*adm.; în trecut; în Transilv.*) ‹în trecut; în Transilv.› scăunean. *Scăunașul era locuitorul unui scaun.* **III** s.m. (*bot.; reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*).

scăuneán s.m. (*adm.; în trecut; în Transilv.*) ‹în trecut; în Transilv.› scăunaș.

scăunéci s.n. (*pop.*) v. Scăunaș. Scăunel.

scăunél s.n. **I 1** scăunaș, ‹pop.› scăuneci, scăunuț, ‹înv. și reg.› scăunicel, ‹reg.› scăunuș. **2** (*muz.; la instrumentele cu coarde*) căluș, scaun, scăunaș. **II** (*bot.; reg.*) v. Fierea-pă-

mântului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*).
scăunicél s.n. (*înv. și reg.*) v. Scăunaș. Scăunel.
scăuníme s.n. (*adm.; în Transilv.; înv.*) v. Scaun.
scăunúș s.n. (*tehn.; reg.*) **1** (*la osia carului*) v. Pod[1]. **2** (*la car sau la căruță*) v. Gresie. Perinoc.
scăunoáie s.f. (*tehn.; în dulgherie*) scaun, scaun de cioplit, scaun de cuțitoit, scaun de doage, scaun de lemnar, scaun de lucrat, ‹reg.› scaun de capră, scaun de cuțitoaie, scaun de mezdrelit, scaun de mezdrit, scaun de strujit, scaun de tras, scaun de văsărit. *Pe scăunoaie se așază rotarul, dulgherul sau lemnarul când lucrează cu cuțitoaia.*
scăunúș s.n. (*reg.*) v. Scăunaș. Scăunel.
scăunúț s.n. (*pop.*) v. Scăunaș. Scăunel.
scăzământ s.n. **1** micșorare, reducere. *Dacă plătești impozitul în primele trei luni ale anului, ți se face un scăzământ de câteva zeci de lei.* **2** rabat, reducere. *Pentru a-și putea vinde marfa, a făcut un scăzământ la preț.* **3** pierdere, reducere. *Din cauza bolii, se vede la ea un evident scăzământ în greutate.* **4** (*fin.; rar*) v. Scont. **5** (*mat.; înv.*) v. Scădere.
scăzătív adj. (*gram.; înv.; despre verbe*) v. Defectiv.
scăzătór, -oáre s.m., adj. **1** s.m. (*mat.*) ‹înv.› subtraend, subtrăgător. *Scăzătorul este numărul care se scade din alt număr.* **2** adj. (*înv.; despre numere, mărimi fizice, valori etc.*) v. Degresiv. Descrescător. Descrescând. Descrescent.
scăzút, -ă adj. **I** (*indică dimensiunea*)**1** (*în opoz. cu „larg", „mare"; despre suprafețe, spații etc.*) descrescut, diminuat, micșorat, redus. *Suprafețele aride scăzute sunt în atenția agronomilor.* **2** (*înv. și reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **II** (*arată cantitatea*) **1** diminuat, împuținat, micșorat, redus, ‹înv.› prostrat. *Numărul scăzut al fumătorilor este o realitate.* **2** (*în opoz. cu „mare", „ridicat"; despre prețuri*) avantajos, coborât, convenabil, ieftin, jos, mic, micșorat, redus, ‹reg.› lesne, ‹înv.› puțin. *În preajma sărbătorilor, prețurile mărfurilor sunt destul de scăzute.* **3** (*fin.; despre monede, mărci și efecte poștale etc.*) demonetizat, depreciat, devalorizat, ‹livr.› devalutat, ‹înv. și reg.› devalvat. *Scăzută, moneda națională începe să-și revină.* **4** (*despre sosuri, mâncăruri cu sos etc.*) îngroșat, ‹reg.› scurs[2]. *Îi place tocănița cu sosul scăzut.* **5** (*în opoz. cu „mult", „mare"; despre caracteristici, posibilități, situații etc. ale oamenilor*) insuficient, mic, puțin, redus, slab, ‹fran.› feblu. *Posibilitățile scăzute de reabilitare financiară îl neliniștesc. Are șanse scăzute să ia examenul dacă nu învață serios.* **III** (*indică intensitatea*) **1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, slăbit, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele scăzute nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre temperatură*) coborâtă (v. *coborât*), joasă (v. *jos*), ‹astăzi rar› scoborâtă (v. *scoborât*[2]). *A răcit din cauza temperaturii scăzute de afară.* **3** (*meteor.; despre presiunea atmosferică*) coborât, depresurizat. **4** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea scăzută. De departe se aude freamătul scăzut al pădurii.* **5** (*despre stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) alinat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, liniștit, ponderat, potolit[2], redus, ‹înv. și pop.› ostoit. *O durere scăzută este mai ușor de suportat.* **IV** (*indică valoarea, calitatea*) **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) mediocru, modest, redus, ‹rar› simplu, ‹fig.› slăbuț. *Rezultatele scăzute la învățătură l-au adus în situația de corigență.* **2** (*despre stări, situații etc.*) mic, minor, neimportant, neînsemnat, neperceptibil, nesemnificativ, slab, ‹înv.› ușor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este scăzută. Influența anturajului asupra tânărului este scăzută.* **3** mic, prost, redus, slab. *Vizibilitatea este scăzută din cauza ceții.* **4** diminuat, micșorat, ‹fig.› șterbit. *A hotărât să iasă la pensie, din cauza prestigiului scăzut.* **5** (*med., med. vet.; despre însușiri sau manifestări ale organismului uman ori animal*) diminuat, micșorat, redus, ‹înv.› prostrat. *Nu poate ieși noaptea fără însoțitor, din cauza acuității scăzute a vederii.* **6** (*rar; despre oameni*) v. Degradat. Înjosit. Umilit.
scálbă s.f. (*reg.*) v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură.
scâlceâ s.f. (*pesc.; reg.*) v. Scâlcează.
scâlceáză s.f. (*pesc.*) ‹reg.› scâlcea, tălpig, traglă. *Pescarii stârnesc peștii cu scâlceaza.*
scâlcíă vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de încălțăminte*) a (se) deforma, a (se) strâmba, ‹reg.› a (se) scrombăi. *Fiind purtați zilnic, pantofii s-au scâlciat.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică tocurile ori talpa încălțămintei*) a (se) toci. *A dus pantofii la cizmar pentru că i s-au scâlciat tocurile.* **II** tr. fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a masacra, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește scâlciind cuvintele. Și-a scâlciat scrisul din cauza artritei de la degete.*
scâlciát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte de încălțăminte*) deformat, strâmb, strâmbat, ‹pop. și fam.› scălămb, ‹reg.› scrombăit, strâbălat[1]. *Pantofii scâlciați trebuie aruncați.* **2** (*despre tocurile sau talpa încălțămintei*) tocit. *Merge greu din cauza tocurilor scâlciate ale pantofilor.* **II** fig. (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› deformat, schimonosit[2], schingiuit[2], stâlcit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea scâlciată a cuvintelor este proprie de regulă, celor cu puțină știință de carte.*
scâlciére s.f. **I 1** deformare, strâmbare. *Pantofii trebuie aruncați, deoarece scâlcierea lor este prea mare.* **2** tocire. *Scâlcierea tocurilor de la pantofi îngreunează mersul.* **II** fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Scâlcierea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care vorbesc corect.*
scâlcietúră s.f. deformare, strâmbătură. *Gheata de la un picior are o scâlcietură vizibilă.*
scânceálă s.f. **1** scâncet, scâncit[1], scâncitură, ‹reg.› smicurare, smicureală, ‹fig.; reg.› cherțăneală. **2** scâncet, scâncitură. **3** geamăt, scâncet, tânguire, vaier, vaiet, ‹rar› gemătură, gemut, ‹reg.› vaicăr, vaietec, ‹înv.› gemulă, iuiuleat, scâncitură.
scâncet s.n. **1** scânceală, scâncit[1], scâncitură, ‹reg.› smicurare, smicureală, ‹fig.; reg.› cherțăneală. *În casă nu se auzea decât scâncetul copilului.* **2** scânceală, scâncitură. *Câinele scoate din când în când câte un scâncet de durere.* **3** geamăt, scânceală, tânguire, vaier, vaiet, ‹rar› gemătură, gemut, ‹reg.› vaicăr, vaietec, ‹înv.› gemulă, iuiuleat, scâncitură. *Scâncetele bolnavei s-au auzit toată noaptea.* **4** ‹pop. și fam.; peior.› smiorcăială, smiorcăit[1]. *Încetează cu scâncetele astea prefăcute!*
scâncí vb. IV. **1** intr., refl. (*despre copii*) a plânge, ‹pop. și fam.; peior.› a (se) smiorcăi, ‹înv. și reg.› a (se) scrivi, ‹reg.› a îngeme, a mormăi[1], a se răcădui, a (se) scârciumi, a schercăni, a schișni, a smicura, ‹reg.; peior.› a (se) smârci, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a (se) chelălăi, ‹fig.; reg.› a cherțăni, ‹fig.; glum.› a orăcăi, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Copilul a început iar să scâncească.* **2** intr. (*despre câini, rar, despre alte animale*) a chelălăi, a schelălăi, a scheuna, ‹reg.› a țăhni, a țilăi. *Câinele scâncește de durere.* **3** refl. (*despre oameni*) a se lamenta, ‹pop. și fam.› a se smiorcăi, ‹fam.; deprec.› a se sclifosi. - *De unde ai furat banii? - Nu i-am furat, mamă, se scâncea băiatul.*
scâncít[1] s.n. scânceală, scâncet, scâncitură, ‹reg.› smicurare, smicureală, ‹fig.; reg.› cherțăneală.
scâncít[2]**, -ă** adj. **1** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, plâns[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, trist, ‹livr.› dolent, larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce scâncită.* **2** (*mai ales despre copii*) plângăcios, plângăreț, smiorcăit[2], văicăreț, ‹rar› plângaci, văităreț, văitător, ‹înv. și pop.› plângător, ‹fam.› văicăros, ‹reg.› pușițos, scârnăvit, scrivit, smiorcănit[2], ‹reg.; peior.› smârcit, ‹înv.› văieratic, ‹fig.; fam.› bâzâit[2]. *Are o fetiță tare scâncită.*
scâncitór, -oáre adj. (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, plâns[2], scâncit[2], tânguios, tânguitor, trist, ‹livr.› dolent, larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros.
scâncitúră s.f. **1** scânceală, scâncet, scâncit[1], ‹reg.› smicurare, smicureală, ‹fig.; reg.› cherțăneală. **2** scânceală, scâncet. **3** (*înv.*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire.

Vaier. Vaiet. **4** (*deprec.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

scăndură s.f. **I 1** ‹pop.› blană, doască, dulap[1], ‹reg.› doloagă, scoarță, țambră. *Casa are acoperișul din scânduri. În trecut existau străzi podite cu scânduri.* **2** (*mai ales la pl.* ***scânduri****; la sg. cu sens colectiv; astăzi mai ales pop.*) dușumea, pardoseală, podea, ‹pop.› podină, ‹reg.› padiment, pod[1], vatră, ‹înv.› planșete (v. *planșetă*), pomostină. *Scânduril e casei sunt din lemn de stejar.* **3** (*la ragila de pieptănat fuioarele*) ‹reg.› coadă, lopată, lopățică, pat. **4** (*tehn.; la războiul de țesut*) chingă, spetează, stinghie, ‹înv. și pop.› argea, ‹pop.› blană. *Scândura este un braț al vatalei.* **5** (*gosp.; rar*) v. Planșetă. **6** (*pop.; și* ***scândură de brad***) v. Coșciug. Sarcofag. Sicriu. **7** (*tehn.; la plug; pop.*) v. Cormană. Răsturnătoare (v. *răsturnător*). **8** (*reg.*) v. Laviță. **9** (*adesea colect.; reg.*) v. Șindrilă. **10** (*gosp.; reg.*) v. Fund. Tocător. **11** (*gosp.; reg.; adesea urmat de determ. „de lemn", „de mămăligă"*) v. Fund. **12** (*mai ales la pl.* ***scânduri****; înv.*) v. Butuc. Obadă. **II** (*deprec.*) v. Slăbătură.

scândureá s.f. **1** scândurică, scânduriță, ‹pop.› scândurice, ‹reg.› scândureană, scândurișcă, scânduruță. *Se pun două scândurele cruciș, apăsând castraveții, ca să fie toți cuprinși de saramură.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Lopățică.

scândureánă s.f. (*reg.*) **1** v. Scândurea. Scândurică. Scândurită. **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

scândurícă s.f. **1** scândurea, scândurită, ‹pop.› scândurice, ‹reg.› scândureană, scândurișcă, scânduruță. **2** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Bulfeu. Cruce. Spetează. Stinghie.

scânduríce s.f. **1** (*pop.*) v. Scândurea. Scândurică. Scândurită. **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Lopățică.

scânduríșcă s.f. (*reg.*) v. Scândurea. Scândurică. Scândurită.

scândurí**ță** s.f. **1** scândurea, scândurică, ‹pop.› scândurice, ‹reg.› scândureană, scândurișcă, scânduruță. **2** (*tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Femeiușcă. Muierușcă. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Lopățică.

scândurúșă s.f. (*reg.*) v. Scândurea. Scândurică. Scândurită.

scândurúță s.f. (*reg.*) v. Scândurea. Scândurică. Scândurită.

scânteiá vb. I. intr. **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele scânteiază pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului scânteiază în lumina soarelui. Zăpada scânteiază sub clarul de lună.* **2** (*despre surse de lumină*) a eclata, a lumina, a sclipi, a străluci, ‹înv. și pop.› a luceferi, ‹reg.› a glănțui, a vedera, ‹înv.› a văpăi, ‹fig.› a zâmbi, ‹impr.› a vedea. *Farul scânteiază în noapte. Candelabre scânteiază în salon.* **3** (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a sclipi, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi scânteia privirea când o întâlnea.* **4** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) a luci, a sclipi, a sticli, a străluci, ‹rar› a strălumina, ‹înv. și pop.› a luceferi, a lumina, ‹înv.› a vâlvora. *Acoperișul de tablă al casei scânteiază în razele soarelui. Tăișul cuțitului a scânteiat în lumina felinarului.*

scântéie s.f. **I 1** ‹reg.› izlă, sferă, sicră, ‹înv.› segnetă, ‹fig.; rar› steluță. *Depozitul se poate aprinde la cea mai mică scânteie.* **2** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licăritură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. **3** licăr, licărire, licărit, lucire, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde scânteierea din priviri.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **2** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **3** v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **4** v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).

scânteiére s.f. **1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licăritură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră scânteierea stelelor pe cer.* **2** brianță, lucire, sclipire, sticlire, strălucire, ‹livr.› efulgență, ‹rar› luciditate, strălucius, străluminare, ‹înv.› lucealâ, luceață, lucime, lucoare, lucor, sticleală, străluceală, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează scânteierea diamantului. Își ferește ochii de scânteierea zăpezii.* **3** licăr, licărire, licărit, lucire, sclipire, sticlire, străfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde scânteierea din priviri.*

scânteietór, -oáre adj. **I 1** (*despre aștri, surse de lumină*) luminos, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2], seninos, strălucind, străluminat. *Pe cer se vede luceafărul scânteietor. Candelabrul din salon este prea scânteietor.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, lucitor, sclipitor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăștie o lumină scânteietoare.* **3** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, lucitor, luciu[2], sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, străfulgerător, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv. și reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. *Crestele munților sunt acoperite de zăpezi albe, scânteietoare. Izvorul își duce undele scânteietoare în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante scânteietoare.* **4** (*mai ales despre surse de lumină*) licăritor[2], lucitor, sclipitor, ‹astăzi rar› lucind, sclipind, ‹pop. și fam.› sclipicios, ‹înv.› scânteind, scânteios, ‹fig.› clipicios. *Flacăra scânteietoare a lumânarii luminează discret încăperea. Lumina stelelor este scânteietoare.* **5** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, sclipitor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, scânteietori, plini de vioiciune.* **6** (*despre materii, materiale, despre piele, față, păr etc.*) lucios, lucitor, sclipitor, ‹rar› luciu[2], ‹înv.› sclivisit. *Mătasea este un material scânteietor. Are părul negru, scânteietor.* **II** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) ‹fig.› scăpărător, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› strălucind, strălucios. *Fiind un elev scânteietor, este respectat de colegi. Are o inteligență scânteietoare.*

scânteínd, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **3** (*mai ales despre surse de lumină*) v. Licăritor[2]. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. **4** (*despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2].

scânteioáră s.f. **I** scânteiuță. *Focul împrăștie mii de scânteioare.* **II** (*bot.*) **1** *Anagallis arvensis*; scânteiuță, scânteiuță-roșie, ‹reg.› aurică, buruiana-bureților (v. *buruiană*), coardă-de-găină, focșor (v. *focușor*), gonitoare (v. *gonitor*), intiță, minteuță, ochișor, plescaiță, răcovină, roșuță (v. *roșuț*), scălci-mici (v. *scalce*), scânteie, sclipeț, soponelul-calului (v. *soponel*), văcariță, ‹înv.› paperină. **2** *Commelina communis*; ‹reg.› atârnătoare, cheița-raiului (v. *cheiță*), ghețișoară. **3** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **4** (*reg.*) v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*). **5** (*reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **6** (*reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **7** (*la pl.* ***scânteioare****; reg.*) v. Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*).

scânteiós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Scli-

pitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **3** (*mai ales despre surse de lumină*) v. Licăritor[2]. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. **4** (*despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2].

scânteiță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cocoșel-de-câmp (*Adonis aestivalis*) **2** (*și* ***scânteiță-galbenă***) v. Rostopască (*Chelidonium majus*). **3** v. Ruscuță. Ruscuță-de-primăvară. Ruscuță-primăvăratică (*Adonis vernalis*). **4** (*în forma* ***schintiță***) v. Scrântitoare (*Potentilla supina*).

scânteiuță s.f. **I** scânteioară. **II** (*bot.*) **1** (*și* ***scânteiuță-roșie***) *Anagallis arvensis*; scânteioară, ‹reg.› aurică, buruiana-bureților (v. *buruiană*), coardă-de-găină, focșor (v. *focușor*), gonitoare (v. *gonitor*), intiță, minteuță, ochișor, plescaiță, răcovină, roșuță (v. *roșuț*), scălci-mici (v. *scalce*), scânteie, sclipeț, soponelul-calului (v. *soponel*), văcariță, ‹înv.› paperină. **2** (*și* ***scânteiuță-de-câmp***) *Gagea arvensis*; ‹reg.› brumărea, ceapa-ciorii (v. *ceapă*), scălci-mici (v. *scalce*). **3** (*la pl.* ***scânteiuțe***) *Aster novi-belgii*; ‹reg.› cătane (v. *cătană*), pocroavă, salbă-moale, sălcioară, săpunele (v. *săpunel*), stele-chineze (v. *stea*), steluțe (v. *steluță*), vinețele (v. *vinețea*). **4** (*reg.; și* ***scânteiuță-roșie***) v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*). **5** (*reg.*) v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **6** (*reg.*) v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*). **7** (*reg.*) v. Ceapa-ciorii (v. *ceapă*) (*Gagea pratensis*). **8** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **9** (*reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*). **10** (*reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*). **11** (*reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*). **12** (*reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **13** (*reg.*) v. Răcovină (*Stellaria media*). **14** ***scânteiuță-galbenă*** v. **a** (*înv. și reg.*) Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*); **b** (*reg.*) Rostopască (*Chelidonium majus*); **c** (*reg.*) Ciuboțica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); (*reg.*) ***scânteiuță-de-munte*** v. **a** Parpian (*Antennaria dioica*); **b** Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*); (*la pl.*) ***scânteiuțe-albe*** v. **a** Rotilițe-albe (v. *rotiliță*). Rotocele-albe. (*Achillea ptarmica*); **b** Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*). **15** (*la pl.* ***scânteiuțe***; *reg.*) v. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*). **III** (*entom.; reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

scâr s.n. (*reg.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf.

scârbăvnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

scârbă s.f. **I** aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, silă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ‹fig.› greață, ‹fig.; livr.› viscozitate, ‹fig.; pop.› saț, ‹fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o scârbă instinctivă față de actele de violență extremă. Scârba față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.* **II** (*înv. și reg.*) **1** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe. **2** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *pas*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **3** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **4** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **5** (*adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **6** v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare. **7** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **8** v. Furie. Înverșunare. Mânie. **9** v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare.

scârbélnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut[2]. Urât[2]. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

scârbélniță s.f. (*reg.*) v. Scârboșenie.

scârbí vb. IV. **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) dezgusta, a (se) îngrețoșa, ‹reg.› a (se) scârboli, a (se) silnici, ‹înv.› a (se) îngreța, a (se) îngrețălui, a oțârî. *Grăsimea din farfurie îl scârbește. S-a scârbit de atâta mâncare.* **2** fig. a (se) dezgusta, ‹fig.› a (se) îngrețoșa, a (se) sătura, ‹fig.; fam.› a i se acri. *Se scârbește văzând unele emisiuni proaste la televizor.* **II 1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Afecta[1]. Amărî. Dezola. Indispune. Îndurera. Întrista. Mâhni. Necăji. Supăra. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **3** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui. **4** refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **7** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **8** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Abandona. Abjura. Aboli. Dispensa. Renega. Renunța. Repudia.

scârbíe s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

scârbíre s.f. dezgustare, îngrețoșare. *Grăsimea i-a produs scârbire.*

scârbít, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** dezgustat, îngrețoșat. *Înlătură, scârbit, grăsimea din farfurie.* **2** (*mai ales fig.*) blazat, dezabuzat, plictisit, ‹pop. și fam.› lehămetit, ‹reg.› lehămetuit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.› sătul, săturat. *Scârbit din cauza unui serviciu plictisitor și fără satisfacții, s-a hotărât să-și schimbe locul de muncă.* **3** fig. dezgustat, ‹fig.› îngrețoșat, obosit, sătul, săturat, strepezit. *Scârbit, își evită colegii care îl bârfesc.* **II 1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **2** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Enervat. Excitat. Iritat. Necăjit. Nervos. Stresat. Supărat. Surescitat. **3** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **4** (*înv.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

scârbolí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dezgusta. Îngrețoșa. Scârbi.

scârbós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, mâncăruri etc.*) grețos, ‹pop.› bălos, ‹reg.› găgios, silos. *Ciulamaua nu s-a putut mânca pentru că era scârboasă.* **2** (*despre lucruri, materii etc.*) dezgustător, infect, respingător, ‹înv. și pop.› spurcat[2], ‹pop.› scârnav. *Are trupul acoperit cu scuame scârboase.* **3** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, stătut[2], urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărândăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii scârboase, de sulf* **II** adj. (*mai ales fig.*) **1** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, sordid, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face scârbos.* **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) antipatic, dezagreabil, neplăcut, nesuferit, repugnant, repulsiv, respingător, ‹rar› displăcut, ‹înv. și pop.› urât[2], ‹pop.; peior.› căcănar, ‹înv. și reg.› urgisit, ‹arg.› nasol, naspa. *N-am văzut o femeie mai scârboasă în viața mea!* **3** (*despre oameni*) dezgustător, ‹ pop. și fam.› parșiv, ‹fig.› grețos. *Când este beat, devine scârbos.* **4** (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) dezgustător, oribil, sinistru, ‹fig.› grețos, inomabil. *Pe față îi apăru un rânjet scârbos.* **5** (*despre*

firea, caracterul oamenilor) detestabil, dezgustător, execrabil, oribil, respingător, ‹fam.› îngrozitor, ‹fig.› infect. *Are un caracter scârbos.* **6** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, trivial, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât², ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat², ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii scârboase.* **III** adv. (*modal*) **1** dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, respingător, urât. *Miroase scârbos în cameră.* **2** dezgustător, grețos, oribil. *Îi rânjește scârbos.*

scârboșénie s.f. (*pop. și fam.*) **1** ‹reg.› scârbelniță, scârbotenie. *Nu poate să mănânce o asemenea scârboșenie.* **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹pop. și fam.› scârboșenie, scârnăvie, spurcăciune, ‹reg.› scârnăvitură. *O scârboșenie de femeie beată și murdară cerșește în colțul străzii.*

scârboténie s.f. (*reg.*) v. Scârboșenie.

scârciór, -oáră adj. (*reg.; despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

scârciumí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi¹. **2** refl. (*despre ființe*) v. Foi. Frământa. Perpeli. Răsuci. Suci². Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli. **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna. **4** intr., refl. (*despre copii*) v. Plânge. Scânci.

scârjâí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Hârșâi.

scârjâiálă s.f. (*reg.*) v. Hârșâială. Hârșâire. Hârșâit. Hârșâitură.

scârjâít s.n. (*reg.*) v. Hârșâială. Hârșâire. Hârșâit. Hârșâitură.

scârjâitúră s.f. (*reg.*) v. Hârșâială. Hârșâire. Hârșâit. Hârșâitură.

scârléte s.m. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuță.

scârlionț s.m. (*reg.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf.

scârlionțát, -ă adj. (*reg.; depre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

scârlionțí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică părul*) v. Bucla. Cârlionța. Inela. Încreți. Ondula.

scârn, scă rnă adj (*înv.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

scârnav, -ă adj. **I 1** (*înv. și pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*înv. și pop.; despre mirosuri*) v. Dezagreabil. Dezgustător. Displăcut. Dizgrațios. Fetid. Grețos. Greu. Infect. Împuțit. Neplăcut. Nesuferit. Pestilențial. Puturos. Rău. Rău-mirositor. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos. Stătut². Urât². **3** (*pop.; despre lucruri, materii etc.*) v. Dezgustător. Infect. Respingător. Scârbos. **4** (*în opoz. cu „puternic”; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **II** (*înv. și pop.*) **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar. **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

scârnă s.f. (*fiziol.; pop.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală.

scârnăvénie s.f. **1** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*pop. și fam.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹pop. și fam.› scârboșenie, scârnăvie, spurcăciune, ‹reg.› scârnăvitură.

scârnăví vb. IV. (*înv. și pop.*) **I 1** refl. (*fiziol.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **II** tr. fig. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Întina. Mânji. Murdări. Necinsti. Păta. Pângări. Polua. Profana. Terfeli. Vești.

scârnăvíe s.f. **I 1** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*înv. și pop.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **3** (*pop. și fam.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹pop. și fam.› scârboșenie, scârnăvenie, spurcăciune, ‹reg.› scârnăvitură. *O scârnăvie de femeie beată și murdară cerșește în colțul străzii.* **II** fig. **1** (*înv. și pop.*) v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incoveniență. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate. **2** (*înv. și pop.*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie. Saturnale. **3** (*pop. și fam.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdrențăă. **4** (*pop.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Sceleratețe. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **5** (*înv.*) v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Întinare. Mânjire. Murdărire. Necinstire. Pătare. Pângărire. Profanare. Terfelire.

scârnăvít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit². Smiorcăit². Văicăreț.

scârnăvitúră s.f. (*reg.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Scârboșenie. Scârnăvenie. Scârnăvie. Spurcăciune.

scârtoágă s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

scârț s.n. **1** ‹rar› scârțâitoare (v. *scârțâitor*). *Are pantofi cu scârț.* **2** (*chim.; fam.*) v. Polistiren. Polistirol. Trolitul.

scârțâc s.m. (*muz.; deprec.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

scârțăn, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

scârțár, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

scârțâí vb. IV. intr. **1** (*despre obiecte, materiale, corpuri etc.*) ‹înv.› a încrișca, a prâsni¹. *Poarta scârțâie îngrozitor.* **2** (*despre scânduri uscate, podele vechi etc.*) a pârâi. *Parchetul a început să scârțâie.* **3** a scrâșni. *Cheia scârțâie în broască.*

scârțâiálă s.f. **1** pârâit, pârâitură, scârțâire, scârțâit¹, scârțâitură, ‹rar› pârâială. *Scârțâiala parchetului este insuportabilă.* **2** scârțâire, scârțâit¹, scrâșnet, scrâșnire, scrâșnit, ‹rar› scrâșcat. *Se aude scârțâiala cheii în broasca ușii.*

scârțâíre s.f. **1** pârâit, pârâitură, scârțâială, scârțâit¹, scârțâitură, ‹rar› pârâială. **2** scârțâială, scârțâit¹, scrâșnet, scrâșnire, scrâșnit.

scârțâít¹ s.n. **1** pârâit, pârâitură, scârțâială, scârțâire, scârțâitură, ‹rar› pârâială. **2** scârțâială, scârțâire, scrâșnet, scrâșnire, scrâșnit.

scârțâít², -ă adj. (*despre sunete, zgomote*) ascuțit², scârțâitor, strident, ‹rar› brusc. *Zgomotul scârțâit al scaunului hârșâit pe parchet este enervant.*

scârțâitór, -oáre adj., s.f., s.m. **I** adj. (*despre sunete, zgomote*) ascuțit², scârțâit², strident, ‹rar› brusc. **II** s.f. **1** (*j. de copii*) morișcă, zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› zbârnâitoare de gândac (v. *zbârnâitor*), ‹reg.› sfârâitoare, sfârlează. *Scârțâitoarea este făcută dintr-un cărăbuș (sau dintr-o altă insectă care face zgomot când zboară) imobilizat cu un ac și lăsat să zbârnâie în aer prin bătaia aripilor.* **2** (*j. de copii*) duruitoare, morișcă, zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› hârâitoare, moară, pârâitoare , ‹reg.› turuitoare, vâjâitoare (v. *vâjâitor*), vânturătoare (v. *vânturător*), zbângă, zbângăitoare, zbârnel, zbârnoaie (v. *zbârnoi*), zvârdină, ‹înv.› sfârlitoare. *Scârțâitoarea se confecționează din tablă, scândură, hârtie în forma aripilor sau a roții unei mori, care se învârtesc în bătaia vântului ori cu mâna, producând un sunet caracteristic.* **3** morișcă, pârâitoare, sperietoare (v. *sperietor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹reg.› turuitoare. *Scârțâitoarea imită aripile unei mori de vânt, fiind folosită pentru a speria păsările în livezi, pe ogoare sau pe acoperișul caselor.* **4** (*rar*) v. Scârț. **III** s.f. (*bot.*) *Polycnemum arvense*; troscoțel, ‹reg.› hericică, troscot-de-câmp (v. *troscot¹*). **IV** s.m. (*adm.; deprec.*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș.

scârțâitúră s.f. pârâit, pârâitură, scârțâială, scârțâire, scârțâit¹, ‹rar› pârâială.

scârțimúș s.n. (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob.

scelerát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, ticălos, ultim, înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹rus.› padleț, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om scelerat.* **2** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, ticălos, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhânos, cotăzit, hârlav, înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai scelerate manipulări.*

sceleratéțe s.f. abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, sceleratețe, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire.

scelerăție s.f. abjecție, abominație, fărădelege, infamie, josnicie, mârșăvie, mișelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoșenie, păcătoșie, sceleratețe, ticăloșenie, ticăloșie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, înv. și pop.› rău, urgie, ‹pop. și fam.› blestemăție, parșivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârșăvenie, înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mișelătate, nebunie, neștiință, neștiut[1], neștiutură, păcătuință, păgânătate, păgânie, răutate, verigășie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. și reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăție, necurățire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice scelerație.*

scenáriu s.n. **1** (*teatru, cinemat. etc.; înv.*) v. Artă regizorală. Direcție de scenă. Înscenare. Montare[1]. Punere în scenă. Regie. **2** fig. complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, lucrătură, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unui scenariu.*

scénă s.f. **I 1** (*în teatru, operă etc.*) cadru, decor, ‹rar› scenărie. *Scena reprezintă un castel.* **2** cadru, peisaj, priveliște, tablou, vedere, ‹livr.› sit[1], înv.› priveală, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *O scenă minunată ne apare în față după ridicarea ceții.* **II 1** teatru. *Cunoscutul actor s-a consacrat toată viața scenei.* **2** (*lit., muz.*) înv.› perdea, scenetă. *Nimeni nu poate uita scena balconului din piesa „Romeo și Julieta" a lui Shakespeare.* **3** (*lit.*) artă dramatică, dramaturgie, literatură dramatică, teatru. *Caragiale este clasicul scenei românești.* **4** (*lit.*) episod, fragment. *Ultima scenă a unui roman polițist este cea mai palpitantă.* **5** scandal, ‹fam.› cancan[2], caterincă, ‹fig.; pop.› țesală, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală, țigănie. *Este penibil să faci o scenă în public. În restaurant a fost o scenă de o violență neobișnuită.*

scenărie s.f. (*în teatru, operă etc.; rar*) v. Cadru. Decor. Scenă.

scenétă s.f. **1** (*lit.*) piesetă, ‹rar› piescioară. *Scenetele dramaturgului au avut mare succes la public.* **2** (*lit., muz.; înv.*) v. Scenă.

scénic, -ă adj. **1** (*teatru, cinemat. etc.*) regizoral. *În cazul acestei piese, actul creației scenice a fost elogiat atât de critici, cât și de spectatori.* **2** (*teatru*) spectacular, teatral, ‹înv.› teatralicesc, teatricesc. *Romanul a fost transpus într-o creație scenică remarcabilă.*

scenografíe s.f. artă scenică. *A dovedit în regia și scenografia spectacolului gust și talent.*

scéptic, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*filos.*) pironian. *Scepticii susțin că nicio afirmație nu poate fi socotită mai îndreptățită decât alta. În concepția filosofilor sceptici lucrurile sunt incognoscibile.* **2** adj. (*despre oameni*) defetist, incredul, neîncrezător, înv.› necredincios. *Este sceptic în ceea ce privește reușita afacerii.*

scepticísm s.n. **1** (*filos.*) pironism. *Scepticismul este o concepție idealistă care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii de către om a lumii existente, a adevărului obiectiv, a oricărei cunoștințe certe.* **2** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranță, rezervă, șovăială, șovăire, ‹livr.› dubitație, ‹rar› addubitație, înv.› aporie, îndoiciune, îndoință, necredință, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există niciun scepticism în ceea ce privește câștigarea concursului.*

scéptru s.n. **I** înv. și reg.› toiag, înv.› cârjă. *Domnitorul este înfățișat în tablou cu sceptrul în mână.* **II** fig. (*polit.*) **1** domnie, ‹fig.› coroană, scaun, tron[1]. *Primului născut al regelui îi revine sceptrul.* **2** autoritate, dominare, dominație, hegemonie, putere, stăpânire, supremație, ‹fig.› braț, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub sceptrul Angliei.*

scheáun s.n. chelălăială, chelălăit[1], chelălăitură, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, înv. și reg.› chelălău.

scheelít [ʃe'lit] s.n. (*mineral.*) tungstit. *Scheelitul este folosit pentru obținerea wolframului.*

schelár s.m. (*înv.*) v. Vameș.

schélă s.f. **1** (*constr.*) eșafodaj, înv. și reg.› grindiș, ‹reg.› alaș, pat, înv.› stelaj. *Schela este alcătuită din bare de lemn sau de metal legate între ele, având rolul de a susține o platformă cu materiale, instalații, muncitori etc.* **2** (*mar.; înv. și reg.*) v. Ambarcader. Apuntament. Debarcader. **3** (*înv. și reg.*) v. Port[2]. **4** (*nav.; reg.*) v. Barcă. Luntre. **5** (*în Ev. Med., în unele țări; înv.*) v. Eșafod.

schelălăí vb. IV. **1** intr. (*despre câini, rar, despre alte animale*) a chelălăi, a scânci, a scheuna, ‹reg.› a țăhni, a țilăi. *Câinele schelălăie de durere.* **2** intr., refl. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii*) ‹reg.› a scheuna. *Toată ziua copilul ei schelălăie.*

schelălăiálă s.f. chelălăială, chelălăit[1], chelălăitură, scheaun, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, înv. și reg.› chelălău. *Schelălăiala câinelui se auzea până departe.*

schelălăít s.n. chelălăială, chelălăit[1], chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăitură, scheunare, scheunat, scheunătură, înv. și reg.› chelălău.

schelălăitúră s.f. chelălăială, chelălăit[1], chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, scheunare, scheunat, scheunătură, înv. și reg.› chelălău.

schelăríe s.f. (*constr.*) schelet. *Schelăria cabanei se zărește de departe.*

schelét s.n. **I 1** (*anat.*) osatură, sistem osos, ‹rar› osărie, înv.› dabilă, ‹fig.› cherestea. *Era așa de slab, încât i se vedea scheletul prin piele.* **2** (*constr.*) schelărie. **3** (*constr.*) osatură, structură. *Scheletul blocului este din beton armat.* **4** (*fam.; glum.*) v. Slăbătură. **II** fig. schemă, structură, ‹fig.› armătură, osatură. *Programele școlare reprezintă scheletul viitoarelor manuale.*

schelétic, -ă adj. (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, slab, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› slăbănogit, tras, uscăcios, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmăngit, pogârjit, pomisit, posmăgit, răceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› țârlic. *Este atât de scheletică, încât au rămas doar ochii de ea.*

scheletologíe s.f. (*anat., med.*) osteologie. *Scheletologia se ocupă cu studiul oaselor din organism.*

scheletós, -oásă adj. (*în opoz. cu „gras"; înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

schemátic, -ă adj. **1** simplificat. *Palatul făcea o impresie grandioasă, chiar în faza schematică a conceperii lui. Indicațiile primite au fost schematice.* **2** dogmatic, mecanic, simplist, ‹fig.› liniar, rigid. *Are o viziune schematică asupra vieții.*

schematizá vb. I. tr. (*compl. indică o operă, o lucrare, o situație etc.*) a simplifica. *Într-un film repetarea acelorași situații schematizează povestea. I s-a cerut să schematizeze seriile sinonimice pe care le folosește în discursurile sale.*

schematizáre s.f. simplificare. *Într-un film se ajunge la schematizarea poveștii prin repetarea acelorași situații.*

schematizát, -ă adj. simplificat. *În acest roman psihologia schematizată a personajelor diluează interesul cititorilor.*
schémă s.f. **1** plan, schiță, ‹înv.› chip, izvod, închipuire. *Schema vilei a fost făcută de un arhitect.* **2** plan, ‹fig.› ecuație. *Este vorba de o schemă politică greu de rezolvat.* **3** structură, ‹fig.› armătură, osatură, schelet. **4** (*adm.*) organigramă. *Se așteaptă noua schemă a personalului institutului.* **5** (*inform.*) ***schemă logică*** = diagramă logică, logigramă, organigramă. *Schema logică este reprezentarea unui algoritm cu ajutorul unor simboluri grafice.*
schembeă s.f. (*turc.; înv.*) **1** (*anat.; la animale*) v. Burduhan. Stomac. **2** (*culin.*) v. Drob[1]. **3** (*culin.*) v. Ciorbă de burtă.
schențălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) v. Smuci. Zgâlțâi.
schépsis s.n. **I 1** (*fam.*) v. Acuitate. Agerime. Clarviziune. Pătrundere. Penetranță. Penetrație. Perspicacitate. Sagacitate. Subtilitate. Vivacitate. **2** (*fam.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **3** (*înv.*) v. Cugetare. Gândire. Meditare. Meditație. Reflectare. Reflecție. Reflexie. **II** (*mat.; înv.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală.
schercămí vb. IV. intr. (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.
schésis s.n. (*grec.; înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul, natura, caracterul*) v. Legătură. Raport. Relație.
scheună vb. I. **1 1** intr. (*despre câini, rar, despre alte animale*) a chelălăi, a scânci, a schelălăi, ‹reg.› a țăhni, a țilăi. *Câinele scheaună de durere.* **2** intr., refl. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii*) ‹reg.› a schelălăi. *Toată ziua copilul ei scheaună.* **II** intr. fig. (*fam.; mai ales deprec.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.
scheunăre s.f. chelălăială, chelălăit, chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunat, scheunătură, ‹înv. și reg.› chelălău. *Scheunarea câinelui se auzea până departe.*
scheunát s.n. chelălăială, chelălăit, chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunătură, ‹înv. și reg.› chelălău.
scheunătúră s.f. chelălăială, chelălăit, chelălăitură, scheaun, schelălăială, schelălăit, schelălăitură, scheunare, scheunat, ‹înv. și reg.› chelălău.
schevofilachíe s.n. (*în Biserica Catolică; grec.; înv.*) v. Sacristie.
schi s.n. **1** (*mai ales la pl. **schiuri***) ‹rar› patină[1]. *Și-a luat schiurile și a urcat pe munte pentru a schia.* **2** (*sport*) ***schi nautic*** = water-ski. *În schiul nautic executantul, tras de o ambarcațiune sau de un elicopter, alunecă pe apă cu ajutorul unor schiuri speciale.*
schiagrafíe s.f. (*med., med. vet.*) radiografie, radiogramă, röntgenografie, ‹reg.› rază. *Schiagrafia este fotografia unui organ, a unui corp opac sau a unei porțiuni din interiorul corpului uman ori animal, obținută cu ajutorul razelor X.*
schiascóp s.n. (*tehn. med.*) retinoscop. *Cu schiascopul se examinează umbra pupilară, pentru a determina gradul de refracție a ochiului.*
schiascopíe s.f. (*med.*) cheratoscopie, pupiloscopie, retinoscopie. *Schiascopia este măsurarea refracției ochiului, prin interpretarea optică a umbrei ce apare în câmpul pupilei.*
schiaz s.m. (*bot. reg.*) v. Măcriș (*Rumex acetosella*).
schíjă s.f. **1** (*milit.*) ‹înv.› țandără. *În timpul războiului a fost lovit de o schijă în piept.* **2** (*ind. sider.; reg.*) v. Fontă. Tuci.
schílav, -ă adj., s.m., s.f. (*med.; pop.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.
schílă s.f. (*zool.; reg.; deprec.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.
schilăví vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.
schilăvíe s.f. (*med.; reg.*) v. Hernie.
schilăvíre s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Mutilare. Schilodeală. Schilodire.
schilăvít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit.
schilăvós, -oásă adj. (*med.; reg.; despre ființe*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.
schilí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
schilód, -oádă adj., s.m., s.f. **1 1** adj., s.m., s.f. (*med.*) handicapat, infirm, invalid, ‹livr.› estropiat, valetudinar, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹pop.› beteag, schilav, ‹înv. și reg.› calic, neputincios, nevolnic, sec, slăbănog, ‹reg.› bolnav, chilav, milog, obidnic, pedestru, schilăvos, schirnog, schirnogit, șont, șontit, ‹reg.; deprec.› oșiștie, ‹înv.› mișel, rupturit, secat[2], slăbănogit, smintit, ‹turc.; înv.› sacat. *A fost lovit de o mașină și a rămas schilod pe viață. Un schilod cerșea la poarta bisericii.* **2** adj., s.m., s.f. olog, ‹pop. și fam.› șontorog, ‹înv. și reg.› slăbănog, ‹reg.› năvleg, obidnic, pedestru. *A rămas schilod în urma poliomielitei.* **3** adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) mutilat, schilodit, ‹livr.› estropiat, ‹pop. și fam.› șontorogit, ‹pop.› stropșit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› năvleg, schilăvit, șofârnogit, ‹înv.› rupturit, sacatifsit, sluțit[2]. **4** adj. (*med., med. vet.; despre membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe*) ciuntit, mutilat, schilodit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› șofârnogit, șoncăit, șontit. **II** adj. fig. (*despre cuvinte, fraze, limbă, vorbire etc.*) ‹fig.› schilodit.
schilodeálă s.f. **1** (*med., med. vet.*) mutilare, schilodire, ‹livr.› estropiație, estropiere, ‹înv. și pop.› sluțire, ‹înv. și reg.› calicire, ‹reg.› schilăvire, ‹înv.› sluțit[1]. **2** (*med., med. vet.*) ciuntire, mutilare, schilodire, ‹reg.› șofârnogeală. **3** (*în opoz. cu „frumusețe”*) diformitate, hâdoșenie, hidoșenie, imundicitate, imundiție, schilodenie, sluțenie, urâțenie, ‹rar› sluție, ‹pop. și fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, șoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluție. *O sperie schilodeala bărbatului.*
schilodénie s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) anormalitate, infirmitate, invaliditate, ‹pop. și fam.› beteșug, meteahnă, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, picneală, ‹înv.› pocire, slăbănogire, ‹turc.; înv.› sacatlâc. *S-a născut cu o schilodenie gravă la picior.* **2** (*în opoz. cu „frumusețe”*) diformitate, hâdoșenie, hidoșenie, imundicitate, imundiție, schilodeală, sluțenie, urâțenie, ‹rar› sluție, ‹pop. și fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, șoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluție. **II** (*concr.; rar; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.
schilodí vb. IV. **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) mutila, ‹livr.› a estropia, ‹înv. și reg.› a (se) calici, a (se) schilăvi, a (se) strica, ‹reg.› a (se) betegi, a chilăvi, a (se) nimurici, ‹înv.› a (se) rupturi, ‹grec.; înv.› a se sacatifsi. *Explozia l-a schilodit pe viață. Din neatenție, s-a schilodit cu pistolul.* **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) a ciunti, a mutila, ‹înv. și pop.› a sluți, a sminti, ‹pop. și fam.› a șontorogi, ‹înv. și reg.› a strica, ‹reg.› a șofârnogi, a șonți. *I-au schilodit picioarele în bătaie.* **3** tr., refl. a (se) ologi, ‹înv. și reg.› a (se) calici. *S-a schilodit în urma poliomielitei.* **4** tr. (*reg.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti.
schilodíre s.f. (*med., med. vet.*) **1** mutilare, schilodeală, ‹livr.› estropiație, estropiere, ‹înv. și pop.› sluțire, ‹înv. și reg.› calicire, ‹reg.› schilăvire, ‹înv.› sluțit[1]. *Suferea din cauza schilodirii din timpul exploziei.* **2** ciuntire, mutilare, schilodeală, ‹reg.› șofârnogeală. *A stat la pat câteva zile în urma schilodirii piciorului în bătaie.*
schilodít, -ă adj. **I** (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) mutilat, schilod, ‹livr.› estropiat, ‹pop. și fam.› șontorogit, ‹pop.› stropșit, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› năvleg, schilăvit, șofârnogit, ‹înv.› rupturit, sacatifsit, sluțit[2]. *Persoanele schilodite în timpul exploziei au fost duse de urgență la spital.* **2** (*despre membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe*) ciuntit, mutilat, schilod, ‹înv. și reg.› stricat, ‹reg.› șofârnogit, șoncăit, șontit. *Mâna schilodită i-a fost operată.* **II** fig. (*despre cuvinte, fraze, limbă, vorbire etc.*) ‹fig.› schilod. *Vorbea într-o limbă schilodită.*
schímă s.f. **I** (*bis.; înv.*) **1** (*de obicei urmat de determ. „călugărească”, „îngerească”*) v. Rasă[2]. **2** v. Cin[1]. Tagmă. **II 1** (*rar*) v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură. **2** (*înv.*) v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **III** (*stil.; înv.; în forma **shimă***) v. Figură de stil. Imagine. Trop.

schimb s.n. **I 1** înlocuire, schimbare, ‹înv.› mutare. *Schimbul bujiilor arse s-a făcut într-un atelier specializat.* **2** (*econ., com.*) ***schimb în natură*** = barter, troc[1], ‹înv. și reg.› trampă[1], ‹înv.› trămpăluit. *Schimbul în natură este forma cea mai simplă a comerțului.* **3** (*fiz.*) transfer. *Schimbul este o trecere a unei energii, a unei sarcini electrice, a unei particule de la un corp la altul, de la un sistem fizic la altul.* **4** tură[1]. *Conducerea fabricii a propus să se lucreze în două schimburi. Săptămâna trecută a lucrat numai în schimbul de noapte.* **5** (*miner.*) șut[2]. *Minerii se întorc obosiți din schimb.* **II** (*concr.; mai ales la pl.* ***schimburi***) albitură, primeneli (v. *primeneală*), rufă, rufărie, ‹reg.› cămășuțe (v. *cămășuță*), premeniturі (v. *premenitură*). *Schimburile au fost duse la spălătorie.*

schimbá vb. I. **I** (*predomină ideea de înlocuire, de mutare*) **1** tr. (*compl. indică mai ales obiecte stricate, uzate, învechite, necorespunzătoare etc.*) a înlocui, ‹înv.› a prepune. *A schimbat bujiile arse. Și-a schimbat bandajul de la mână.* **2** tr. (*compl. indică valori, obiecte etc.*) a preschimba, ‹înv.› a prenoi. *A schimbat aurul în bijuterii.* **3** tr. (*compl. indică persoane angajate sau care au o anumită poziție socială ori politică*) a înlocui, ‹înv. și pop.› a muta, ‹fran.; înv.› a ramplasa. *Conducerea a schimbat mai mulți angajați din cauza neregulilor descoperite.* **4** tr. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a da[2], a înlocui. *Nu-și schimbă mașina de teren cu o limuzină.* **5** refl., tr. a (se) primeni. *S-a schimbat după ce a terminat treaba în grădină. Schimbă așternuturile la sfârșit de săptămână.* **6** tr. a muta. *Organizatorii excursiei au schimbat locul de plecare a grupului de excursioniști.* **7** tr. (*compl. indică cursul unui râu, al unui drum etc.*) a abate[2], a deturna, a devia, a modifica, a muta. *Oamenii au schimbat cursul râului pentru a proteja satul de inundații.* **8** tr., refl. a (se) deplasa, a (se) muta. *A schimbat accentul pe vocala din prima silabă a cuvântului.* **9** tr. (*compl. indică păreri, impresii etc.*) a împărtăși. *Cei doi au schimbat impresii din călătorie.* **10** tr. (*compl. indică gânduri, intenții, hotărâri, planuri etc. a le oamenilor*) a muta, ‹înv. și reg.› a strămuta. *Când primim o veste rea, ne schimbăm gândurile de la preocupările zilnice.* **II** (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** tr. (*fiz.; compl. indică valori*) a converti, a preface, a transforma. *Conducerea firmei a schimbat în kilowați consumul de gaz metan măsurat inițial în metri cubi.* **2** tr. (*compl. indică unități bănești ale unei țări, valori economice etc.*) a converti, a transforma. *A schimbat titlurile în numerar. Schimbă leii în euro.* **3** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a (se) preface, a (se) transforma, ‹rar› a se rezolva, ‹înv.› a (se) prăvăli. *Hristos a schimbat apa în vin. Râul s-a schimbat în pod de gheață din cauza gerului. Mlaștinile s-au schimbat în uscat.* **4** refl. (*despre vreme, climă, temperatură etc.*) a se modifica. *Clima s-a schimbat în ultimii ani.* **5** refl. (*fon.; despre sunete*) a se altera, a se modifica, a se preface, a se transforma. *În unele cuvinte sunetul „v” s-a schimbat, trecând la „j”.* **6** refl. (*fon.; despre sunete*) a se modifica, a se preface, a se transforma, a trece. *„L” intervocalic se schimbă în „r” în cuvintele românești de origine latină.* **7** tr. (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a modifica, a prefaca, a prelucra, a refface, a transforma, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a schimbat textul articolului. Arhitectul a schimbat planul catedralei.* **8** tr. (*compl. indică legi, stări de lucruri, concepții etc.*) a modifica, a reforma, ‹fig.› a răsturna. *A schimbat ortografia.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) modifica, a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) transfigura, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) întoarce, a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) stră(for)ma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a schimbat radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a schimbat caracterul, devenind un om ursuz.* **10** tr. (*compl. indică mai ales oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a face, a preface, a transforma. *Anturajul nepotrivit te poate schimba în derbedeu. O asemenea veste te schimbă din om în neom.* **11** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică glasul, vocea*) a preface. *Și-a schimbat vocea pentru a nu fi recunoscut.* **12** tr. (*compl. indică planurile, intențiile etc. cuiva*) a modifica, ‹înv. și pop.› a destocmi. *Nu și-a schimbat intenția de a se căsători cât mai curând.* **13** refl., tr. a (se) modifica, a (se) preface, ‹fig.› a (se) primeni. *Moda se schimbă încontinuu, după modelul occidental.* **14** tr., refl. a (se) preface, a (se) transforma, ‹reg.› a (se) veli, a se velnici, ‹înv.› a veni, ‹fig.; înv.› a (se) răzvrăti. *Neșansa în viață a schimbat bunătatea lui în răutate. Iubirea lor s-a schimbat în ură. Suspinele fetei s-au schimbat într-un scâncet domol și prelung.* **15** refl. a fluctua, a oscila, a varia[2]. *Greutatea lui se schimbă de la an la an.* **16** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a fluctua, a oscila, a varia[2]. *Fiind o persoană inconsecventă, se schimbă adesea când trebuie să ia o hotărâre.* **17** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Deghiza. Travesti. **18** tr. (*mat.; înv.; compl. indică egalități, inegalități, fracții etc.*) v. Reduce. Simplifica.

schimbáre s.f. **I** (*predomină ideea de înlocuire, de mutare*) **1** înlocuire, schimb, ‹înv.› mutare. *Schimbarea bujiilor arse s-a făcut într-un atelier specializat.* **2** preschimbare. *Schimbarea aurului în bijuterii se face în ateliere de specialitate.* **3** înlocuire. *A fost obligatorie schimbarea unor angajați din cauza neregulilor descoperite.* **4** primeneală, primenire, primenit[1], schimbat[1], ‹reg.› premenitură. *Schimbarea așternuturilor se face la sfârșit de săptămână.* **5** mutare, ‹înv.› schimbătură. *Schimbarea locului de plecare în excursie a fost anunțată în ultimul moment.* **6** abatere, deviație, deviere, modificare, mutare. *Schimbarea cursului râului a fost necesară pentru protejarea satului de inundații.* **7** deplasare, mutare. *Schimbarea accentului pe vocala din prima silabă a cuvântului a modificat sensul acestuia.* **8** împărtășire. *Schimbarea impresiilor din călătorie le creează o stare de bine.* **II** (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, transformare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă schimbare.* **2** ecart, modificare, variație. *În ultimul timp a survenit o schimbare a climei.* **3** (*fon.*) alterare, modificare, prefacere, transformare. *În unele cuvinte s-a produs schimbarea sunetului „v” în „j”.* **4** (*fon.*) modificare, prefacere, transformare, trecere. *Schimbarea lui „l” intervocalic în „r” în cuvintele românești de origine latină este o lege fonetică de bază.* **5** modificare, prefacere, prelucrare, refacere, transformare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit schimbări înainte de publicare.* **6** modificare, reformare. *S-a votat schimbarea ortografiei.* **7** modificare, prefacere, ‹fig.› primenire, primenit[1]. *Schimbarea modei se face, de obicei, după modelul occidental.* **8** metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, transfigurare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› stră(for)mare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, stră(for)mație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Schimbarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în schimbarea caracterului colegului său.* **9** (*la j. de noroc sau la bursă*) diferență, fluctuație, instabilitate, ‹fig.› oscilație. *Ia în calcul schimbările zilnice ale cursului bursei.* **10** deviație, deviere, mutare, mutație, ‹fig.› deturnare. *În societatea modernă asistăm la schimbări de personalitate.* **11** (*concr.*) inovare, inovație, noutate, prefacere. *Schimbările apar mai ales în domeniul tehnologiei de vârf.* **12** (*mat.; înv.*) v. Reducere. Reducție. Simplificare. **III** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Schimbarea la Față*** = ‹înv. și pop.› Preobrajenie. *Schimbarea la Față se prăznuiește la 6 august.*

schimbát[1] s.n. primeneală, primenire, primenit[1], schimbare, ‹reg.› premenitură.

schimbát[2], -á adj. **I** (*predomină ideea de înlocuire, de mutare*) **1** (*despre cursul unui râu, al unui drum etc.*) deviat, modificat, ‹înv.› abătut. *Autocarul merge pe o rută schimbată.* **2** primenit[2]. *Este o plăcere să dormi într-un așternut schimbat.* **II** (*predomină ideea de transformare, de modificare*) **1** (*fon.; despre sunete*) alterat, modificat, prefăcut, transformat. *În unele cuvinte „v” schimbat devine „j”.* **2** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) modificat, prefăcut, prelucrat[2], refăcut, transformat. *Textul schimbat al articolului a fost predat la tipar.* **3** (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, modificat, prefăcut, preschimbat, transfigurat, transformat, ‹înv.› strămutat[2].

Clădirea cu aspectul schimbat este de nerecunoscut. Are comportamentul schimbat din cauza singurătății. **4** modificat, prefăcut, ‹fig.› primenit[2]. *Moda schimbată după modelul occidental este agreată mai ales de tineri.* **5** (*reg.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil.

schimbăcíos, -oásă adj., s.f. pl. **I** adj. (*pop. și fam.*) **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil. **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil. **II** s.f. pl. (***schimbăcioase***; *bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (*Ipomaea purpurea*).

schimbăciúne s.f. (*înv.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

schimbătór, -oáre adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** instabil, mișcător, mobil, nestatornic, variabil, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt schimbătoare.* **2** (*meteor.; mai ales despre vânturi*) instabil, neregulat, nestabil, variabil. *În partea nordică a țării vânturile sunt schimbătoare.* **3** (*despre mărimi, cantități, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) fluctuant, instabil, nestabil, oscilant, variabil, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune schimbătoare.* **4** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, variabil, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului schimbător.* **5** (*în opoz. cu „durabil”, „etern”*) efemer, pasager, pieritor, temporar, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt schimbătoare. Între cele două culturi a fost o schimbătoare lipsă de contact. Supărarea ei a fost schimbătoare.* **II** adj. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, versatil, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› pluitind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om schimbător.* **2** (*despre oameni*) infidel, neconsecvent, neconstant, nefidel, nestatornic, ‹înv.› necredincios, strămutător. *Este un tânăr schimbător în dragoste.* **III** s.n. **1** (*tehn.; la calea ferată*) ***schimbător de cale*** = ramificație. *Schimbătorul de cale se montează la intersecția a două linii de cale ferată, pentru a permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) iapă, pedală, tălpig, ‹reg.› călcătoare (v. *călcător*), libidău, lopițea, măiuț, piciorag, piciorog, potnog, scândurea, scândureană, tălpău, tălpel, tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpiță, tălpoi. *Cu ajutorul schimbătorului se schimbă ițele.* **3** (*chim.*) ***schimbător de ioni*** = ionit. *Schimbătorul de ioni are proprietatea de a schimba ionii săi cu o cantitate echivalentă de alți ioni din soluția cu care vine în contact.* **4** (*tehn.; reg.*) v. Ac. Ac feroviar. Macaz. **IV** s.f. (*tehn.*) **1** (*la plug*) cocârlă, ‹pop.› pană, ‹reg.› cocârțeală, corlobaie, crivea, dreptar, dric, gârloafă, lăsătoare (v. *lăsător*), lopățică, mănușă, mână, mutătoare (v. *mutător*), mutelcă, peniță, sabie, schimboaie, slobozitor, stinghie, strat, strâmbar, struneală, șa, tindeche. *Schimbătoarea este fixată în cele două dăltuituri din podul osiei.* **2** (*la moară*) posadă[1], ‹reg.› cumpănă, punte, regulator, scaun, vârtej. *Prin ridicarea sau coborârea pietrei morii cu ajutorul schimbătoarei se obține o făină mai mare sau mai măruntă.*

schimbătúră s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare. **2** (*înv.*) v. Mutare. Schimbare.

schimboáie s.f. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

schímnic, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. anahoret, ascet, eremit, pustnic, sihastru, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oșelnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un schimnic.* **2** adj. (*rar; mai ales despre modul de viață al oamenilor*) v. Ascetic. Sihăstresc.

schimnicésc, -eáscă adj. (*rar; mai ales despre modul de viață al oamenilor*) v. Ascetic. Sihăstresc.

schimnicéște adv. (*modal; rar*) v. Ascetic. Sihăstrește.

schimnicí vb. IV. intr., refl. (*bis.; despre oameni*) a (se) pustnici, a (se) sihăstri, ‹reg.› a pustelnici. *La mănăstirile de pe muntele Athos schimnicesc mulți călugări ortodocși. Băiatul lor s-a schimnicit de tânăr.*

schimnicíe s.f. **I 1** ascetism, asceză, pustnicie, sihăstrie, ‹rar› schimnicit. *Schimnicia presupune renunțarea la viața laică.* **2** (*bis.; concr.*) schit, sihăstrie, ‹livr.› ermitaj, ‹rar› remeție. *Urmând drumul prin pădure, au ajuns la o schimnicie.* **II** fig. claustrare, izolare, însingurare, recluziune, singurătate, solitudine, ‹fig.› sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o schimnicie totală.*

schimnicíre s.f. (*rar*) ‹rar› pustnicire. *Nu poate înțelege schimnicirea tânărului.*

schimnicít s.n. (*rar*) v. Ascetism. Asceză. Pustnicie. Schimnicie. Sihăstrie.

schimonáh s.m. (*rar*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.

schimonoseálă s.f. **I 1** grimasă, rictus, schimonosire, schimonositură, strâmbătură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngânăciune, oțărâtură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. *A făcut o schimonoseală de dispreț când l-a văzut.* **2** maimuțăreală, maimuțărie, strâmbătură, ‹înv. și reg.› momițărie, mosnițărie, ‹înv.› maimuțire, ‹fig.; livr.› psitacism. *Copiii se întrec în schimonoseli.* **3** desfigurare, schimonosire, slutire, urâțire, ‹rar› slutit[1], ‹înv. și pop.› pocitură, ‹pop. și fam.› pocire. **II** fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], ‹fig.; pop.› stropșeală, stropșire.

schimonosí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p. ext., ființe*) a (se) desfigura, a (se) sluți, a (se) urâți, ‹pop. și fam.› a (se) poci[1], a (se) scofâlci, ‹pop.› a se hâzi, a șoimăni, a șoimări, ‹reg.› a deturpa, a se opăci, a se plesura, a (se) ponosi, a se smârzi, a (se) șonți, ‹înv.› a (se) grozăvi, a se omrăzi, ‹fig.; rar› a despodobi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) strica, ‹arg.› a rașcheta. *Explozia i-a schimonosit fața. Chipul i se schimonosește din cauza durerii de cap.* **2** refl. (*despre oameni*) a se maimuțări, a se poci[1], a se strâmba, ‹rar› a se maimuți, ‹înv. și pop.› a se sluți, ‹pop. și fam.› a se scălâmbăia, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a se otrăți, a se șchimi, a se zgâmboi[2], ‹înv.› a se înstrâmba, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *Mănâncă odată și nu te mai schimonosi atâta!* **3** refl. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea peior.*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **II** tr. fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a masacra, a scâlcia, a schingiui, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește schimonosind cuvintele. Și-a schimonosit scrisul din cauza artritei de la degete.*

schimonosíre s.f. **I 1** desfigurare, schimonoseală, slutire, urâțire, ‹rar› slutit[1], ‹înv. și pop.› pocitură, ‹pop. și fam.› pocire. *Schimonosirea feței din cauza exploziei îl face de nerecunoscut.* **2** grimasă, rictus, schimonoseală, schimonositură, strâmbătură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngânăciune, oțărâtură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. **3** (*înv.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealâ[1]. Toană[1]. **II** fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Schimonosirea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care o vorbesc corect.*

schimonosít[1] s.n. fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală,

schimonosire, stâlcire, stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. și fam.› pocire, pocit[1], ‹fig.; pop.› stropșeală, stropșire.

schimonosít[2], -á adj. **I 1** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) desfigurat, slut, sluțit[2], urât[2], urâțit, ‹pop. și fam.› pocit[2], ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șonțit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. *Nu se mai întâlnește cu prietenii din cauza feței schimonosite.* **2** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, pocit[2], respingător, slut, strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearîz, pâcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este schimonosit. Are mâinile schimonosite.* **II** fig. (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› deformat, scâlciat, schingiuit[2], stâlcit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea schimonosită a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puțină știință de carte.*

schimonositúră s.f. **I 1** grimasă, rictus, schimonoseală, schimonosire, strâmbătură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngănăciune, oțărătură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. **2** (*înv.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealî[1]. Toană[1]. **II** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, sluțenie, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. *Se apropie de el o schimonositură. O schimonositură de om i-a îngrozit pe toți.*

schindoárță s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

schindúf s.m. (*bot.*) **1** *Trigonella foenum graecum*; ‹reg.› molotru. **2** *Conioselium vaginatum*; ‹reg.› bucinișel. **3** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus vulgaris*). **4** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus pulegioides*). **5** (*reg.*) v. Sulfină. Sulfină-albastră (*Melilotus coerulea* sau *Trigonella coerulea*).

schinél s.m. (*bot.*) *Cnicus benedictus*; ‹reg.› iarbă-amară, iarbă-creață, scai-amar, șofran-sălbatic (v. *șofran*[1]).

schingi s.n. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazнă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

schingiuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a canoni, a căzni, a chinui, a martiriza, a tortura, ‹livr.› a suplicia, ‹înv. și pop.› a munci, a trudi, ‹înv. și reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui[2], a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. și pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au schingiuit pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **2** fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a masacra, a scâlcia, a schimonosi, a stâlci, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. și fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește schingiuind cuvintele. Și-a schingiuit scrisul din cauza artritei de la degete.*

schingiuíre s.f. **1** chinuire, torturare, ‹înv.› mortificare, mortificație, ‹fig.; înv.› armășie. *Schingiuirea osânditului a fost cumplită.* **2** calvar, canon, cazнă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuit[1], suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după scingiuirea cumplită la care a fost supus.*

schingiuít[1] s.n. calvar, canon, cazнă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, suferință, supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie.

schingiuít[2], -ă adj. **1** (*despre ființe*) chinuit, torturat, ‹livr.› supliciat, ‹înv. și pop.› căznit, ‹înv. și reg.› pătimaș, ‹înv.› mortificat, muncit, nevoit, pătimitor, pățit. *Omul schingiuit a murit în dureri cumplite.* **2** fig. (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› deformat, scâlciat, schimonosit[2], stâlcit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea schingiuită a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puțină știință de carte.*

schintíță s.f. (*bot.; reg.*) = scânteiță.

schiór s.m. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.

schipetár s.m. albanez, ‹înv.› arbănaș, arnăut, arvanit. *Schipetarii sunt descendenții ilirilor.*

schir s.n. (*med., med. vet.*) **1** cancer schiros. *Schirul este o formă de neoplasm mamar retractil.* **2** (*înv.*) v. Cancer. Neoformație. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă.

schírdă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Căpiță. Claie. Porcoi. Stog.

schirfosí vb. IV. tr. (*în opoz. cu „a economisi”; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.

schirlopán s.m. (*reg.*) v. Lungan. Vlăjgan.

schirnóg, -oăgă adj. (*med.; reg.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

schirnogít, -ă adj. (*med.; reg.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

schismátic, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) adamit, anticrist, eretic, ‹rar› papistaș, ‹pop.› letin, necredincios, păgân, ‹înv. și reg.› spurcat[2], ‹înv.› disident, ‹înv.; deprec. sau peior.› spurcăciune. *Savantul a fost considerat de Inchiziție un schismatic.*

schísmă s.f. sciziune. *În interiorul partidului aflat la putere s-a produs o schismă.*

schistocít s.n. (*biochim.*) schizocit. *Schistocitul este o hematie fragmentată.*

schistozómă s.f. (*biol.; la mamifere și păsări*) bilharzie. *Schistozoma este un vierme parazit al vaselor sangvine.*

schistozomiáză s.f. (*med., med. vet.*) bilharzioză. *Schistozomiaza este o boală provocată de schistozomă.*

schișní vb. IV. intr. (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.

schit s.n. (*bis.*) schimnicie, sihăstrie, ‹livr.› ermitaj, ‹rar› remeție. *Urmând drumul prin pădure, au ajuns la un schit.*

schitáci[1], -ce adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. **3** (*despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

schitáci[2], -ce adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

schitácie s.f. (*reg.*) v. Agerime. Agilitate. Iuțeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Ușurință. Vioiciune. Vivacitate.

schiteán s.m. (*bis.*) ‹înv.› schitelnic. *Schiteanul trăiește într-un schit.*

schitélnic s.m. (*bis.; înv.*) v. Schitean.

schitișór s.n. (*bis.*) schituleț. *În vârful muntelui este un schitișor.*

schítnic s.m. (*înv.*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru.

schituléț s.n. (*bis.*) schitișor.

schițá vb. I. **1** tr. (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) a contura, a creiona, a desena, a eboșa, ‹înv. și pop.› a scrie, a zugrăvi, ‹înv.› a șerui[2]. *Pictorul i-a schițat profilul din câteva linii.* **2** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări, situații, personaje, caractere etc.*) a contura, ‹fig.› a creiona, a desena. *A schițat sugestiv caracterele eroilor romanului.* **3** tr. (*compl. indică expuneri, planuri, orientări etc.*) a trasa, ‹fig.› a creiona. *A schițat strategiile bancare de viitor.*

schițáre s.f. **1** (*a. plast.*) conturare, creionaj, creionare, desenare, desenat[1]. *Schițarea profilului i-a luat doar câteva minute.* **2** trasare. *Înainte de redactarea lucrării este obligatorie schițarea planului acesteia.*

schițá s.f. **1** (*a. plast.*) creion, crochiu, eboșă. *Pictorul a făcut o schiță care reprezintă profilul unei fete.* **2** plan, schemă, ‹înv.› chip, izvod, închipuire. *Schița vilei a fost făcută de un arhitect.* **3** bruion, ciornă, concept, ‹fran.; înv.› eschisă, ‹engl.› draft, ‹fig.; livr.› canava. *A dat unui prieten schița nuvelei sale pentru a-și spune părerea.* **4** (*tehn.*) desen. *A făcut schița mașinii.*

schivernisí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** tr. (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare*

etc.) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni. **2** tr. (*compl. indică fonduri, venituri, averi etc.*) v. Administra. **3** refl. (*despre oameni*) v. Ajunge. Îmbogăți. Îmburghezi. Înavuți. Înstări. Parveni.

schizmí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică elemente, lucruri etc. deosebite, disparate*) v. Alcătui[1]. Compune. Constitui. Forma. Întocmi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma.

schizocít s.n. (*biochim.*) schistocit. *Schizocitul este o hematie fragmentată.*

schizofazíe s.f. (*psih.*) disfrazie. *Schizofazia este o tulburare patologică întâlnită în formele avansate de schizofrenie.*

schizofrén, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizofrenic. *Schizofrenii au o sărăcire afectivă evidentă și se izolează în sine.*

schizofrénic, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizofren.

schizofrénie s.f. (*psih.*) **1** demență precoce, dezagregare mentală, dezagregare psihică. *Schizofrenia este o boală psihică ireversibilă, deosebit de gravă.* **2 *schizofrenie oniroidă*** = onirofrenie. *Schizofrenia oniroidă este o tulburare a capacității psihice, caracterizată prin stări halucinatorii.*

schizogenéză s.f. (*biol.; la unele bacterii, alge sau anelide*) schizogenie. *Schizogeneza este reproducerea asexuată prin diviziunea celulei sau a organismului.*

schizoí d, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizotim, schizotimic. *Schizoidul este o persoană predispusă la schizofrenie.*

schizoid, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizotim, schizotimic. *Schizoidul este o persoană predispusă la schizofrenie.*

schizoidíe s.f. (*psih.*) personalitate schizoidă, schizotimie. *Schizoidia este tipul de personalitate caracterizată prin scăderea capacității relaționale, prin distorsiuni perceptive și cognitive, prin bizarerii și excentricități comportamentale, la care se adaugă idei de referință, convingeri ciudate cu influențe magice sau paranormale, frazări neobișnuite idiosincretice vagi, digresive.*

schizotím, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizoid, schizotimic.

schizotímic, -ă s.m., s.f. (*psih.*) schizoid, schizotim.

schizotimíe s.f. (*psih.*) personalitate schizoidă, schizoidie.

schnauzer ['ʃnautser] s.m. (*zool.*) grifon. *Schnauzerul este un câine de vânătoare, de talie mijlocie, înzestrat cu un simț al mirosului deosebit de fin.*

sciadofíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ombrofil, sciafil, scotofil. *Plantele sciadofile au afinitate pentru locurile umbroase.*

sciafíl, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ombrofil, sciadofil, scotofil.

sciatalgíe s.f. (*med.*) nevralgie sciatică, sciatică. *Sciatalgia este cauzată de o suferință a nervului sciatic.*

sciátică s.f. (*med.*) nevralgie sciatică, sciatalgie.

science-fiction [ˌsajəns'fikʃən] s.n. (*lit.*) literatură de anticipație, literatură științifico-fantastică. *În science-fiction subiectele se referă la viitor.*

sciéntică s.f. scientologie, știința despre știință (v. *știință*). *Scientica studiază știința ca fenomen social, evoluția și structura ei, precum și rolul acesteia în societate.*

scientologíe s.f. scientică, știința despre știință (v. *știință*).

scifozoáre s.n. pl. (*zool.*) acalefe. *Meduza-fără-văl face parte din clasa scifozoarelor.*

scindá vb. I. **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a împărți, a secționa, a segmenta, a separa, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a scindat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unități, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărți, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) separa, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanțe se scindează în urma reacției.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) sciziona, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să scindeze partidul în două grupări. Colectivul s-a scindat în două tabere.* **4** tr. (*fiz.; compl. indică nuclee atomice*) a diviza, a fisiona. *Au reușit să scindeze nucleele atomice grele în nuclee cu masa mai mică, provocând degajarea unei foarte mari cantități de energie.*

scindáre s.f. **1** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împărțire, secționare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă scindarea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** descompunere, desfacere, despărțire, divizare, fracționare, împărțire, separare, ‹rar› dezalcătuire. *Scindarea celor două substanțe s-a produs în urma reacției.* **3** despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracționare, împărțire, separare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Scindarea colectivului în două tabere era previzibilă.* **4** (*fiz.*) divizare, fisionare, fisiune. *Prin scindare, nucleul atomic greu se împarte în nuclee cu masa mai mică.*

scindát, -ă adj. (*despre un grup, o organizație, ansamblu, o colectivitate etc.*) dezbinat, despărțit[2], divizat, fracționat, fragmentat, împărțit, separat, ‹înv.› despreunat. *Între angajații scindați în două tabere au început altercațiile.*

scintigrafíe s.f. (*med.*) **1** gamagrafie, scintilografie. *Cu ajutorul scintigrafiei se explorează un țesut sau un organ intern bolnav prin introducerea unei substanțe radioactive, în vederea stabilirii diagnosticului.* **2 *scintigrafie cerebrală*** = gamaencefalografie. *Cu ajutorul scintigrafiei cerebrale se explorează sistemul nervos prin introducerea în organism a unui izotop radioactiv injectabil, emițător de radiații gama.*

scintigrámă s.f. (*med.*) scintilogramă. *Scintigrama este înregistrarea grafică a radioactivității unui țesut prin introducerea unei substanțe radioactive, în vederea stabilirii unui diagnostic.*

scintiláție s.f. (*livr.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare.

scintilografíe s.f. (*med.*) gamagrafie, scintigrafie.

scintilográmă s.f. (*med.*) scintigramă.

scioi s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuf-pitic (*Otus scops*).

sciolto ['ʃolto] adj. invar., adv. **1** adj. invar. (*despre versuri*) alb. *A scris foarte multe poezii cu versuri sciolto.* **2** adv. (*modal; indică modul de executare a unei bucăți muzicale*) furtunos, impetuos, iute.

scit, scítă adj. scitic. *Când murea un rege scit, acesta era îngropat împreună cu paharnicul lui. Arheologii au descoperit o așezare scită.*

scítală s.f. (*rar*) v. Bici. Biciușcă.

scític, -ă adj. scit.

scitoíd, -ă adj. (*bot.; despre organe vegetale*) coriaceu. *Unele plante au tulpina scitoidă.*

sciurcá vb. I. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Scuipa.

scizioná vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică un grup, o organizație, o colectivitate etc.*) a (se) despărți, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracționa, a (se) împărți, a (se) scinda, a (se) separa, ‹înv. și pop.› a osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reușit să scizioneze partidul în două grupări. Colectivul s-a scizionat în două tabere.*

scizionár, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) fracționist, scizionist.

scizionísm, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) fracționist, scizionar. *Scizioniștii sunt adepții fracționismului.*

sciziparitáte s.f. (*biol.*) amitoză, diviziune directă, fiziparitate. *Sciziparitatea se produce prin strangulare sau prin înmugurire, fără apariția cromozomilor.*

sciziúne s.f. **1** (*polit.*) disidență, ‹înv.› erezie, osebire. *Sciziunea poate apărea din cauza opiniilor divergente în cadrul unui partid.* **2** schismă. *În interiorul partidului aflat la putere s-a produs o sciziune.*

scizúră s.f. **1** (*anat.*) crăpătură, fisură. *Are scizuri în călcâie.* **2** fig. altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], zâzanie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.›

carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de scizură între doi parteneri de afaceri.*
sclai s.n. (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Car[2].
sclav, sclávă s.m., s.f. (*în Ev. Med.*) aservit, rob, subjugat, ‹livr.› serv, ‹înv.› nevolnic, prădat[2], șerb. *Sclavul era dependent total față de un stăpân.*
sclavăj s.n. **1** aservire, robie, sclavie, servitudine, servitute, ‹reg.› robșag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, șerbie. **2** captivitate, robie, sclavie, servitute, ‹înv.› plean, pradă, robire, robitură, sclavism, servaj, servitate, șerbie.
sclavíe s.f. **1** aservire, robie, sclavaj, servitudine, servitute, ‹reg.› robșag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, șerbie. *Starea de sclavie a unor țărani a fost menținută mult timp, chiar dacă scriptic erau declarați liberi.* **2** robie, ‹fig.› lanțuri (v. *lanț*), ‹fig.; înv.› legătură. *După secole de luptă, negrii au scăpat de sclavie.* **3** captivitate, robie, sclavaj, servitute, ‹înv.› plean, pradă, robire, robitură, sclavism, servaj, servitate, șerbie. *De-a lungul istoriei, multe popoare s-au aflat în stare de sclavie.* **4** (*rar*) v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere.
sclavísm s.n. (*înv.*) **1** v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute. **2** v. Aservire. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitudine. Servitute.
sclăbúc s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Bale. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă.
scleămă s.f. (*constr.; la acoperișul casei; reg.*) v. Cătușă. Chingă.
sclepéniță s.f. (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
sclepț s.m. (*entom.*) **1** (*înv. și reg.; și sclepț-crăiesc*) v. Musca-cailor (v. *muscă*). Musca-calului (v. *muscă*). Musca-câinelui (v. *muscă*). Musca-vitelor (v. *muscă*). Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde. Streche. Strechea-cailor (v. *streche*). Trântor-de-cai (*Gastrophilus equi*). **2** (*înv. și reg.; și sclepț-mare*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*). **3** (*reg.*) v. Streche. Strechea-oilor (v. *streche*) (*Oestrus ovis*). **4** (*reg.*) v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*). **5** (*reg.*) v. Țânțar (*Culex pipiens*).
sclereídă s.f. (*bot.*) scleroblast. *Sclereida este o celulă moartă și lignificată, care formează țesutul dur al cojilor sau al sâmburilor.*
sclerifică vb. I. refl. (*bot.; despre țesuturi vegetale*) a se lignifica, ‹rar› a se lemnifica. *Tulpina unor plante se sclerifică.*
sclerificáre s.f. (*bot.*) lignificare. *Sclerificarea tulpinilor plantelor se produce în timp.*
sclerificát, -ă adj. (*bot.; despre țesuturi vegetale*) lemnos, lignificat, ‹rar› lemnificat, ligniscent, lignos. *Miezul sâmburilor sclerificați ai caiselor este plăcut la gust.*
sclerítă s.f. (*med.*) sclerotită. *Sclerita este inflamația scleroticii.*
scleroblást s.n. (*bot.*) sclereidă.
sclerodermíe s.f. (*med.*) dermatoscleroză. *Sclerodermia se caracterizează prin îngroșarea pielii și a țesutului celular subcutanat.*
scleróm s.n. (*med.*) scleroză.
sclerós, -oásă adj. **1** (*anat., med., med. vet.; despre țesuturi*) fibros, îngroșat, ‹fam.› vânos. **2** (*med.; rar; despre ființe sau despre organe ale lor*) v. Sclerozat.
scleroterapíe s.f. (*med.*) terapie sclerozantă. *Scleroterapia este tratamentul varicelor membrelor inferioare, a celor esofagiene sau a hemoroizilor.*
sclerótică s.f. (*anat.*) albul ochilor (v. *alb*), ‹înv.› albuș. *Sclerotica este învelișul exterior, netransparent, al globului ocular.*
sclerotítă s.f. (*med.*) sclerită.
scleroză vb. I. refl. (*med.; impr.; despre oameni*) v. Ramoli. Seniliza.
sclerozáre s.f. (*impr.*) **1** (*med.*) Ramolire. Senilizare. **2** v. Decrepitudine. Gatism. Gerontism. Ramolire. Ramolisment. Senilitate.
sclerozát, -ă adj. **1** (*med.; despre ființe sau despre organe ale lor*) ‹rar› scleros. *Face un tratament special pentru ca mușchii sclerozați să-și recapete elasticitatea.* **2** (*impr.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat.
sclerózǎ s.f. (*med.*) **1** sclerom. *Scleroza este o boală care se caracterizează prin proliferarea țesutului conjunctiv, ca umare a unor procese inflamatorii cronice sau degenerative.* **2** ***scleroză insulară*** = ***scleroză în plăci*** = ***scleroză multioculară*** = ***scleroză multiplă*** = leuconevraxită. *Scleroza în plăci este o boală a sistemului nervos central, caracterizată prin apariția unor plăci de demielinizare, care dau tulburări de mișcare, de vedere sau psihice;* ***scleroză renală*** = angioscleroză renală, nefroangioscleroză, nefroscleroză. *Scleroza renală evoluează spre insuficiență renală;* ***scleroză vasculară*** = angioscleroză.
sclidirí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
sclidiritór subst. (*tehn.; reg.*) v. Dorn. Priboi.
sclifoseálă s.f. **1** (*fam.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură. **2** (*fam.; deprec.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].
sclifosí vb. IV. refl. (*fam.; deprec.; despre oameni*) **1** v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **2** v. Lamenta. Scânci.
sclifosíre s.f. (*fam.; deprec.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].
sclifosít[1] s.n. **1** (*fam.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură. **2** (*fam.; deprec.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].
sclifosít[2], -ă adj., s.m., s.f. (*fam.; deprec.*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios.
sclimpúș s.n. (*reg.*) v. Cârlig.
sclímțiță s.f. (*bot.; reg.*) = scrânțiță.
sclip s.n. (*constr.; înv.*) v. Arc. Arcadă. Boltă. Boltire. Boltitură. Cupolă.
sclipeálă s.f. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipire, sclipit[1], strălucire, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licărătură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală.
sclípet s.n. (*pop. și fam.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Strălucire.
sclípeț s.m. (*bot.*) **1** *Potentilla erecta*; ‹reg.› calidemia, cinci-degete, găinușe (v. *găinușă*), iarba-faptului (v. *iarbă*), sclipeței, scrântitoare, strâmsurea. **2** (*înv. și reg.*) v. Brânca-ursului (v. *brâncă*). Crucea-pământului (v. *cruce*) (*Heracleum sphondylium*). **3** (*reg.*) v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*). **4** (*reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*). **5** (*reg.*) v. Rocoțea (v. *rocoțel*) (*Stellaria graminea*). **6** (*reg.*) v. Roșuță (v. *roșuț*) (*Anagallis caerulea*). **7** (*reg.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).
sclipeței s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Sclipeț (*Potentilla erecta*).
sclipí vb. IV. intr. **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele sclipesc pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului sclipește în lumina soarelui. Zăpada sclipește sub clarul de lună.* **2** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a licări, a pâlpâi, a tremura, a vibra, ‹pop.› a fâlfâi, ‹fig.› a palpita. *Focul sclipește în șemineu. Flăcările focului sclipesc în întunericul nopții.* **3** (*despre aștri*) a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *La amiază, soarele sclipește puternic.* **4** (*despre surse de lumină*) a eclata, a lumina, a scânteia, a străluci, ‹înv. și pop.› a luceferi, ‹reg.› a glănțui, a vedera, ‹înv.› a văpăi, ‹fig.› a zâmbi, ‹impr.› a vedea. *Farul sclipește în noapte. Candelabre sclipesc în salon.* **5** (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sticli, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi sclipea privirea când o întâlnea.* **6** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) a luci, a scânteia, a sticli, a străluci, ‹rar› a strălumina, ‹înv. și pop.› a luceferi, a lumina, ‹înv.› a vâlvora. *Acoperișul de tablă al casei sclipește în razele soarelui. Tăișul cuțitului sclipește în lumina felinarului.* **7** (*rar; despre oameni; adesea determ. prin „din ochi”, „din pleoape”*) v. Clipi.
sclipiciós, -oásă adj. (*pop. și fam.; mai ales despre surse de lumină*) v. Licăritor[2]. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor.
sclipínd, -ă adj. (*astăzi rar; mai ales despre surse de lumină*) v. Licăritor[2]. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor.
sclipíre s.f. **1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipit[1], strălucire, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licărătură, sclipi-

tură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră sclipirea stelelor pe cer.* **2** briantă, lucire, scânteiere, sticlire, strălucire, ‹livr.› efulgență, ‹rar› luciditate, străluciu, străluminare, ‹înv.› luceală, luceață, lucime, lucoare, lucor, sticleală, strălucească, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează sclipirea diamantului. Își ferește ochii de sclipirea zăpezii.* **3** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sticlire, strălucire, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde sclipirea din priviri.*

sclipít[1] s.n. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, strălfulgerare, ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licărătură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală.

sclipít[2]**, -ă** adj. (*înv.*) **1** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **3** (*despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2].

sclipitór, -oáre adj. **I 1** (*despre aștri, surse de lumină*) luminos, scânteietor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2], seninos, străluminat. *Pe cer se vede luceafărul sclipitor. Candelabrul din salon este prea sclipitor.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, lucitor, scânteietor, strălucit, strălucitor, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăștie o lumină sclipitoare.* **3** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, lucitor, luciu[2], scânteietor, strălucit, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv. și reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. *Crestele munților sunt acoperite de zăpezi albe, sclipitoare. Izvorul își duce undele sclipitoare în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante sclipitoare.* **4** (*mai ales despre surse de lumină*) licăritor[2], lucitor, scânteietor, ‹astăzi rar› lucind, sclipind, ‹pop. și fam.› sclipicios, ‹înv.› scânteind, scânteios, ‹fig.› clipicios. *Flacăra sclipitoare a lumânării luminează discret încăperea. Lumina stelelor este sclipitoare.* **5** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, strălucitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, sclipitori, plini de vioiciune.* **6** (*despre materii, materiale, despre piele, față, păr etc.*) lucios, lucitor, scânteietor, ‹rar› luciu[2], ‹înv.› sclivisit. *Mătasea este un material sclipitor. Are părul negru, sclipitor.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) ‹fig.› scăpărător, scânteietor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› strălucind, strălucios. *Fiind un elev sclipitor, este respectat de colegi. Are o inteligență sclipitoare.* **2** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este sclipitoare.*

sclipitúră s.f. (*rar; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Strălfulgerare.

sclipuí[1] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

sclipuí[2] vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică bârne, tavane etc.*) v. Arcui. Bolti.

sclipui[3] vb. IV. intr. (*reg.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Bria. Licări. Luci. Scăpăra. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străfulgera. Străluci.

sclipuít[1]**, -ă** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător.

sclipuít[2]**, -ă** adj. (*constr.; reg.; despre construcții, elemente de construcție etc.*) v. Arcuit. Boltit. Curbat.

sclitádă s.f. (*înv. și reg.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.

scliviseálă s.f. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].

sclivisí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop. și fam.; deprec.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2]. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică metale, pietre prețioase etc.*) v. Lustrui. Șlefui. **4** tr. (*înv.; compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apreta. Scrobi.

sclivisíre s.f. **1** (*pop. și fam.; deprec.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1]. **2** (*înv. și reg.*) v. Netezire. Netezit[1]. Nivelare. Nivelat[1]. **3** (*înv. și reg.*) v. Lustruire. Lustruit[1]. Șlefuire. Șlefuit[1].

sclivisít, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „neîngrijit”; pop. și fam.; deprec.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **2** (*înv.; despre materii, materiale, despre piele, față, păr etc.*) v. Lucios. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. **3** (*înv. și reg.; despre suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezit[2]. Nivelat[2]. **4** (*înv. și reg.; despre suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) v. Lustruit[2]. Netezit[2]. Șlefuit[2]. **5** (*înv.; despre țesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) v. Apretat[2]. Scrobit[2].

scoábă s.f. **I 1** ‹pop.› pleviță[1], ‹reg.› țiitor. *Scoaba este folosită mai ales în construcții provizorii, pentru fixarea între ele a unor piese de lemn.* **2** (*la car sau la căruță*) cercel, ‹reg.› draghină, ghermec. *Scoaba este un inel de fier la capătul de jos al leucii, prin care intră osia.* **3** (*tehn.; la joagăr*) ‹reg.› cioacă[2], parcan, sponcă. **4** (*tehn.; reg.*) v. Cioplitor. Cuțitoaie. **5** (*tehn.; în rotărie, în dulgherie; reg.*) v. Ghin. **6** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie; reg.*) v. Gripcă. Răzuș. Teslă. **7** (*tehn.; în dogărie; reg.*) v. Zgârci[1]. **8** (*deprec.*) v. Slăbătură. **9** (*arg.*) v. Briceag. **10** (*arg.*) v. Cuțit. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Măceașă. **2** (*la pl. **scoabe***) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*).

scoáce vb. III. **1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică*) v. Răscoace. **2** refl. (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica. **3** refl. (*reg.; despre lapte*) v. Brânzi. Tăia. **4** refl. (*reg.; despre lapte*) v. Acri. Altera. Înăcri. **5** refl. (*înv.; despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprinde. Fermenta. Încinge[1].

scoárnă s.f. (*fam.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

scoárță s.f. **1** (*bot.*) coajă, ‹rar› epidermă, ‹reg.› cojbă. *Pe scoarța bradului este multă rășină.* **2** (*geol.; adesea cu determ. „terestră”, „a pământului”*) litosferă. *Scoarța este învelișul exterior solid al globului pământesc.* **3** (*anat.*) ***scoarță cerebeloasă*** = cortex cerebelos. *Scoarța cerebeloasă este lama de substanță cenușie aflată la suprafața cerebelului;* ***scoarță cerebrală*** = cortex cerebral, ‹înv.› palium. *Scoarța cerebrală este stratul de substanță nervoasă cenușie care acoperă suprafața emisferelor cerebrale.* **4** copertă, copertină, învelitoare, ‹înv. și reg.› tartaj, ‹reg.› tablă[1]. *Scoarțele cărților sunt divers colorate.* **5** covor, ‹rar› săndulie, ‹pop.› țol, velință, ‹înv. și reg.› tapet, ‹reg.› lăicer, scorțar, tepih. *Și-a cumpărat o scoarță nouă, din lână pură.* **6** (*text.*) ‹înv.› chilim. *Patul este acoperit cu o scoarță înflorată.* **7** (*la car sau la căruță*) ‹reg.› loitrar. *Scoarțele înlocuiesc loitrele carului sau ale căruței când se transportă grăunțe sau alte lucruri mărunte.* **8** (*bot.; înv. și reg.*) ***scoarță-dulce*** v. Scorțișoară. **9** (*med., med. vet.; reg.*) v. Coajă. Crustă. Pojghiță. **10** (*la ou; reg.*) v. Coajă. Găoace. **11** (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără. **12** (*reg.*) v. Rogojină. **13** (*reg.*) v. Scândură. **14** (*art.; tehn.; la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale; reg.*) ***scoarța morii*** v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **15** (*la încălțăminte; înv.*) v. Ștaif. **16** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

scoáte vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică lichide aflate într-un spațiu închis sau circumscris, în recipiente*) a extrage, a lua, ‹înv.› a detrage. *A scos vin din butoi.* **2** (*compl. indică materii solide, minereuri, țiței, substanțe minerale utile*) a extrage. *Minerii scot cărbuni din mine.*

3 (*compl. indică obiecte, corpuri aflate într-un spațiu închis, într-un ansamblu, într-un tot etc.*) a extrage, ‹pop.› a trage, ‹înv.› a excepe. *A scos din pachetul de cărți de joc un valet.* **4** (*chir.; compl. indică țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) a exciza, a extirpa. *Medicul i-a scos tumoarea.* **5** (*chir., stomat.*) a extrage. *Medicul i-a scos glontele din umăr. Dentistul i-a scos măseaua de minte.* **6** (*compl. indică lucruri înfipte, fixate în ceva; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe"*) a lua, a smulge. *A scos câțiva bulbi de crizantemă din pământ.* **7** (*compl. indică dinții unei perii de sârmă, ai unei roți dințate etc.*) a edenta, a rupe, a smulge. *A scos aproape toți dinții periei după ce a frecat dușumeaua.* **8** (*compl. indică obiecte, așezări etc. îngropate sau acoperite de pământ*) a dezgropa, a săpa. *Arheologii au scos ruinele unei așezări dacice.* **9** a lua. *Scoate-ți mâinile din buzunar!* **10** (*compl. indică bunuri materiale*) a obține, a realiza. *Anul acesta au scos o producție record de grâu.* **11** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a căpăta, a obține, a primi, a vedea. *Nu scoate un ban de la el dacă nu îl roagă frumos.* **12** (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a recupera. *A reușit să scoată de la el banii împrumutați. După multe procese a reușit să-și scoată pământurile luate de stat.* **13** (*rar; compl. indică oameni*) v. Aduna. Convoca. Întruni. Reuni. Strânge. **14** (*bot.; înv. și pop.; despre plante; compl. indică fructe*) v. Da[2]. Face. Produce. Rodi. **15** (*pop.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui. **16** (*înv.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune. **17** fig. (*compl. indică afirmații, informații, mărturisiri etc.*) ‹fig.› a smulge, a stoarce. *Nu a reușit să scoată nimic de la el în legătură cu ce s-a întâmplat în acel loc. A scos o promisiune de la ea.* **II 1** (*compl. indică lucruri unite, prinse, fixate etc. împreună*) a desface, a desprinde, ‹rar› a dezgărdina, ‹înv. și reg.› a dezbârna, a dezghioca, ‹înv.› a detrage. *A scos zăbrelele de la ferestre.* **2** (*compl. indică foile unei cărți, ale unui caiet etc.*) a desfoia, a desprinde, a rupe, a separa. *A scos câteva file din album.* **3** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a dezbrăca, a trage, ‹pop. și fam.› a deștoli, ‹pop.› a lepăda, ‹înv.› a desfășa, a devesti, a dezbrăcădi, a dezbrăcălui, a dezveșt e. *Când ajunge acasă, își scoate hainele de oraș și își pune un trening. Își scoate rochia și îmbracă halatul de casă.* **4** (*compl. indică pantofi, ghete etc.*) a descălța, a trage, ‹pop.› a lepăda, ‹reg.› a desculța. *Înainte de a intra în casă, și-a scos pantofii plini de noroi.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau de podoabă*) a lua. *Își scoate pălăria de pe cap când intră în casă. Își scoate lanțul de la gât înainte de a se culca.* **III 1** a degaja, a descleșta, a desface, a desprinde, a elibera, a libera, a scăpa, ‹rar› a lăsa, ‹înv. și pop.› a slobozi. *Și-a descheiat corsetul pentru a-și scoate talia din încleștarea lui.* **2** (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a elibera, a libera, a salva, a scăpa, ‹înv. și pop.› a dezbate[2], a mântui, a slobozi, ‹înv.› a apuca, a ierta, a opri, a trimite, a volnici. *A fost scos din lagărul german la sfârșitul războiului.* **3** (*compl. indică oameni; urmat de determ. care arată situații, stări etc. în care se află cineva*) a salva, a scăpa, ‹înv. și pop.› a ușura, ‹pop.› a mântui, ‹înv.› a hălăstui, a mistui, a slobozi. *Părinții au reușit s-o scoată din situația financiară grea în care se afla.* **4** (*relig.; înv.; compl. indică oameni*) v. Izbăvi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. **IV** (*compl. indică părți ale corpului*) a arăta. *Și-a scos capul la fereastra compartimentului de tren.* **V 1** (*compl. indică obiecte, colete poștale, scrisori, acte etc.*) a lua, a ridica. *S-a dus la poștă să scoată un colet.* **2** (*compl. indică sume de bani*) a încasa. *Își scoate alocația de la poștă.* **3** (*compl. indică sume de bani depozitate în conturi*) a lua, a retrage, ‹pop.› a trage. *A scos din cont banii de care avea nevoie.* **4** (*fin.; înv.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) v. Încasa. Lua. Percepe. Strânge. **VI 1** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a suprima, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A scos un rând din text.* **2** (*compl. indică urme lăsate de corpuri străine sau de substanțe care pătează*) a curăța, a depărta, a elimina, a îndepărta, a înlătura, ‹reg.› a dezbârna, a primiti, ‹latin.; înv.› a repurga. *A scos petele de grăsime cu un detergent special.* **3** (*compl. indică substanțe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „dintre"*) a elimina, a exclude, a înlătura, a suprima, ‹reg.› a delătura. *A scos dulciurile din alimentație din cauza diabetului.* **4** (*compl. indică fapte de limbă, de cultură, reguli etc.*) a elimina, ‹fig.; înv. și pop.› a lepăda. *A reușit să scoată din vocabularul său toate regionalismele.* **5** (*compl. indică persoane angajate*) a concedia, a disponibiliza, a îndepărta, ‹livr.› licenția, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv.› a slobozi, ‹grec.; înv.› a exoflisi[2], ‹rus.; înv.› a ovolni, ‹arg.› a restructura. *Patronul a scos din firmă o parte dintre angajați din cauza iminentului faliment.* **6** (*compl. indică persoane care ocupă un post*) a demite, a destitui, a îndepărta, ‹rar› a demisiona, ‹pop. și fam.› a caterisi, ‹înv.› a dezridica, ‹fig.; fam.› a zbura, ‹arg.› a smântâni. *După noua grilă, mulți funcționari au fost scoși din posturile lor.* **7** (*compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) a desărcina, a destitui, a elibera, a îndepărta, a revoca[1], ‹fig.› a descăuna, a detrona, a mazili, ‹fig.; fam.› a debarca, a zbura. *Ministrul l-a scos din funcția de secretar de stat.* **8** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe" etc.*) a elimina, a exclude, a îndepărta, a înlătura, ‹fig.› a lichida. *Conducerea l-a scos din organizație din cauza abaterilor repetate.* **9** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) a alunga, a depărta, a goni, a izgoni, a îndepărta, a prigoni, ‹livr.› a baleia, ‹rar› a răzmeri, a surghiuni, ‹înv. și pop.› a lua, a oropsi, ‹fam.› a mătrăși, ‹înv. și reg.› a întiri, a mâna, ‹reg.› a detorni, a dudui, a gorgoni, a haicăi, a hâcii, a hâcili, a hâciui, a hușcăi, a păfuga, a poteri, a sprânji, a steji, a tintiri, a țipa[2], a zogoni, ‹înv.› a răschira, a ridica, ‹fig.; fam.› a mătura, ‹fig.; înv. și reg.› a tăia, ‹fig.; reg.› a răni, ‹fig.; înv.› a lepăda, ‹arg.› a flitui. *A scos câinele străin din curte.* **10** (*rar; compl. indică oameni*) v. Retrage. **11** (*înv.*) v. Excepta. Exclude. **12** (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea. **VII 1** a emite, a produce. *Privighetoarea scoate sunete splendide.* **2** (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a pronunța, a rosti, a spune, a vorbi, a zice, ‹reg.› a bleși. *De frică, n-a mai putut scoate niciun cuvânt.* **3** (*mai ales despre oameni; compl. indică țipete, chiote, răcnete etc.*) a da[2], a emite, ‹pop.› a slobozi. *A scos un țipăt de groază când a văzut arătarea.* **4** a produce, ‹înv. și pop.› a slobozi. *Potcoavele scot scântei când caii aleargă pe o șosea pietruită.* **5** (*compl. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) a degaja, a elimina, a emana, a emite, a exala, a împrăștia, a răspândi, ‹înv.› a dezabura, a exabora, a răsfuga, a slobozi. *Coșurile fabricilor scot gaze periculoase pentru sănătate.* **VIII 1** (*tipogr.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) a edita, a imprima, a publica, a tipări, ‹rar› a lansa, ‹înv.› a publicui, a scrie, a stampa, ‹latin.; înv.› a eda. *A scos un nou roman de aventuri.* **2** (*despre state, bănci naționale, instituții financiare; compl. indică bilete de bancă, monede, bancnote, hârtii de valoare, obligații, acțiuni etc.*) a emite, a lansa. *Banca Națională a scos o bancnotă nouă.* **3** (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **4** (*jur.; înv.; compl. indică acte, documente etc.*) v. Copia. Reproduce.

scoátere s.f. **I 1** extragere, ‹pop.› tragere. *Scoaterea apei din puțul îngust se face cu o găleată specială.* **2** (*ind. extract.*) extragere. *Se intensifică operația de scoatere a cărbunilor din noul strat.* **3** (*ind. extract.*) exploatare, extragere. *S-au construit sonde pentru scoaterea țițeiului.* **4** (*stomat.*) extracție, extragere, ‹rar› evulsiune. *Merge la medicul stomatolog pentru scoaterea unei măsele.* **5** (*chir.*) ablațiune, exereză, extirpare, ‹rar› extirpație. *S-a internat în spital pentru scoaterea unei tumori.* **6** smulgere. *S-a dus în grădină pentru scoaterea din pământ a câtorva bulbi de crizantemă.* **7** scos[1]. *Scoaterea cartofilor din pământ se face cu grijă, pentru a nu-i atinge cu sapa.* **8** dezgropare. *Arheologii se ocupă cu scoaterea ruinelor unei așezări dacice.* **9** obținere, realizare. *Anul acesta, scoaterea unei producții record de grâu s-a datorat timpului favorabil.* **10** fig. ‹fig.› smulgere, stoarcere. *Scoaterea unor informații de la el în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în acel loc a fost imposibilă.* **II** desfoiere, desprindere, rupere, separare. *Scoaterea unor file din album a fost o greșeală.* **III** eliberare, liberare, salvare, scăpare, ‹înv. și pop.› dezbatere[2], mântuire, slobozire, ‹înv.› eliberație, liberație, scăpătură,

‹fig.; rar› dezgrădire. *Scoaterea deținuților din lagărele germane a fost o prioritate pentru armata învingătoare.* **IV 1** desfacere, desprindere, ‹rar› dezgărdinare, înv. și pop.› dezbatere[2]. *În timpul scoaterii zăbrelelor de la ferestre au căzut câteva bucăți de cărămidă.* **2** dezbrăcare, dezbrăcat[1], tragere, ‹pop.› lepădare, ‹fam.› dezechipare, ‹înv. și reg.› dezbrăcăciune, ‹înv.› devestiment, dezbrăcământ. *Când ajungem acasă, scoaterea hainelor pe care le purtăm în oraș este recomandată și din punct de vedere igienic.* **3** descălțare, descălțat[1], ‹pop.› lepădare. *Pantofii fiind plini de noroi, scoaterea lor la intrarea în casă este obligatorie.* **V 1** încasare. *Scoaterea alocației de la poștă se face în anumite zile ale lunii.* **2** retragere. *Banca ia comision la scoaterea din cont a unei sume de bani.* **VI 1** anulare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], suprimare, ștergere, tăiere. *Scoaterea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **2** curățare, curățat[1], eliminare, îndepărtare, înlăturare, ‹înv.› repurgație. *Pentru scoaterea petelor de grăsime a folosit un detergent special.* **3** eliminare, excludere, înlăturare, suprimare, ‹reg.› delăturare. *Se recomandă bolnavilor de diabet scoaterea dulciurilor din alimentație.* **4** concediere, disponibilizare, îndepărtare, ‹livr.› licențiere, ‹înv. și pop.› slobozire, ‹înv.› exoflisire[2]. *Patronul a hotărât scoaterea unei părți din personalul firmei din cauza iminentului faliment.* **5** demitere, destituire, îndepărtare, ‹rar› destituțiune, ‹pop. și fam.› caterisire, ‹înv.› luare. *Scoaterea funcționarei din postul pe care îl ocupa a provocat nemulțumirea colegilor ei.* **6** desărcinare, destituire, eliberare, îndepărtare, ‹fig.› descăunare, detronare, mazilire, mazilit[1], ‹fig.; fam.› debarcare. *Scoaterea lui din funcția de secretar de stat a avut ca motiv incompetența.* **7** eliminare, excludere, excluziune, îndepărtare, înlăturare, ‹înv.› eliminație. *Abaterile repetate au determinat scoaterea lui din organizație.* **VII** emitere, producere, ‹înv. și pop.› slobozire. *Privighetoarea este renumită pentru scoaterea unor sunete splendide.* **VIII** (*tipogr.*) editare, imprimare, imprimat[1], publicare, tipărire, tipărit[1], tragere, ‹înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie. *Este necesară scoaterea unor cărți cu ilustrații.*

scobáci s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

scobái s.m. (*iht.; reg.*) v. Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

scobár[1] s.m. **I** (*iht.*) **1** *Chondrostoma nasus*; ‹reg.› mațe-negre (v. *mați*), morun, pod[2], podete, podeț[2], poduț[1], scobaci, scobai. **2** (*înv.*) v. Mreană (*Barbus barbus*). **II** (*ornit.; reg.*) **1** v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*). **2** v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*).

scobăr[2] s.n. (*tehn.; în dogărie; reg.*) v. Zgârci[1].

scobărlí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.

scobí vb. IV. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) a găuri, a perfora, a sfredeli, a străpunge, ‹livr.› a exciza, ‹rar› a scormoni, ‹înv. și pop.› a găvăni, ‹fam.› a străbate, înv. și reg.› a petrece, a potrăcăli; ‹reg.› a borteli, a borti, a burghia, a butori, a găuni, a găvănoși, a hudrăli, a răzbici[2], a sclidiri, a sfredeluși, înv.› a transpersa. *A scobit zidul cu un burghiu pentru beton.* **2** tr. (*compl. indică pământ, gropi, șanțuri etc.*) a excava, a săpa, ‹rar› a străpunge, ‹înv. și reg.› a scurma. *Militarii au scobit în jurul taberei un șanț adânc pe care l-au umplut cu apă. A angajat un fântânar care să-i scobească o fântână.* **3** intr. (*ind. extract.*) a hava. *A scobit în zăcământ pentru a ușura desprinderea materialului din masiv.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică maluri, țărmuri etc.*) a (se) măcina, a (se) mina, a (se) roade, a (se) săpa, ‹reg.› a (se) nisipi, ‹fig.› a (se) mânca. *Valurile mării au scobit țărmul. Malurile s-au scobit din cauza apei.* **5** tr. (*rar; compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) v. Ciopli. Dăltui. Lucra. Săpa. Sculpta. Tăia. **6** tr. (*rar; compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) v. Cresta. Scrijeli. Zgâria. **7** tr. (*rar; adesea cu indicarea obiectului acțiunii*) v. Răzui. Râcâi. **8** refl. (*rar; despre cavități, forme de relief etc.*) v. Adânci. Deschide. **9** tr. (*reg.; compl. indică cojile dure ale unor fructe*) v. Dezghioca. **10** tr. (*med.; arg.*) v. Chiureta. Racla. **II** refl. (*despre oameni*) **1** a se scormoni, ‹pop.› a se scociorî, înv. și reg.› a se scorbeli, ‹reg.› a se scofeli. *Detestă pe cei care se scobesc în nas în văzul tuturor.* **2** ‹reg.› a se scodoli. *După ce mănâncă se scobește în dinți.* **3** (*fam.; urmat de determ. indir. introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Scotoci.

scobiceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Măceașă.

scobíre s.f. **1** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, înv.› străpunsură. *Scobirea zidului a fost dificilă.* **2** (*ind. extract.*) havaj, havare, scobitură. *Scobirea în zăcământ se face cu haveza.*

scobít[1] s.n. **1** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, înv.› străpunsură. **2** (*înv.*) v. Cioplire. Cioplit[1]. Săpare. Săpat[1]. Sculptare. Sculptat[1]. Tăiat[1]. Tăiere.

scobít[2], -ă adj. **1** (*despre materii sau materiale dure*) găurit[2], perforat[2], sfredelit[2], străpuns[2], înv. și reg.› potrăcălit, ‹reg.› bortelit, bortit. *În zidul scobit a fixat cuie pentru rafturile bibliotecii.* **2** (*despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) adânc, adâncit, concav, ‹pop.› găvănos, ‹reg.› covătat, covătos, covățit, dovâncat, găvănoșit, scufundos, ‹înv.› găvănat. *În asfalt era o denivelare scobită.*

scobitór, -oáre s.f., s.m. **I** s.f. **1** ‹reg.› țepușcă. *În măslinele de pe platou sunt înfipte scobitori.* **2** (*tehn.; astăzi rar*) v. Daltă. **3** (*tehn.; în dulgherie; pop.*) v. Lambar. Lambă. Lămbuitor. **4** fig. (*fam.; glum.*) v. Slăbătură. **II 1** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Drycopus*). **2** s.m. (*înv.*) v. Dulgher. Lemnar. **3** s.m. (*a. plast.; înv.*) v. Sculptor.

scobitúră s.f. **I 1** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, înv.› străpunsură. **2** (*ind. extract.*) havaj, havare, scobire. **II** (*concr.*) **1** adâncitură, cufundătură, scufundătură, înv. și pop.› adâncătură, ‹pop. și fam.› scofâlcitură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› bortitură. *În scobiturile solului s-a acumulat apă de ploaie.* **2** adâncitură, concavitate, ‹reg.› dovâncătură, ‹înv.› găvănătură. *A făcut cu un sfredel o scobitură în lemn.* **3** (*geomorf.*) văgăună. *Trăia ca un pustnic într-o scobitură de munte. În malul râului este o scobitură adâncă.* **4** adâncitură, ‹pop.› găvan, ‹reg.› leafă[2]. *Scobitura linguriței nu este prea mare.* **5** adâncitură, cavitate, gaură, înv. și reg.› scorbură, ‹reg.› bortă, bortitură, scâlbă, scochină, ‹înv.› deșert, zgău. *Piesa are multe scobituri la suprafață.* **6** cioplitură, crestătură, dăltuitură, ‹rar› dăltuială, ‹reg.› crestez, vișluitură, ‹fig.› brazdă. *Ușa veche are scobituri adânci.* **7** (*constr.*) adâncitură, cotlon, firidă, intrând, nișă, ‹pop.› ocniță, ‹reg.› ghireată, intrătură, obloc, parsechi, petcă, podișor, podmol, stelaj, ungher, unghet, ‹înv.› sfiridă. *Soba se află într-o scobitură a peretelui.* **8** (*anat.*) antru, cavitate. *Scobitura poate fi osoasă sau viscerală.* **9** (*bot.*) alveolă. *Scobiturile sunt cavitățile în care sunt înfipți sâmburii unor fructe.* **10** (*croitorie; rar*) v. Răscroială. Răscroitură. **11** (*a. plast.; înv.*) v. Sculptură. **III** (*bot.; reg.*) **1** (*la pl.* ***scobituri***) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **2** v. Măceașă.

scoborâre s.f. (*astăzi rar*) **1** v. Coborâre. Coborâș. **2** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Coborâre. Descindere. **3** v. Coborâre. Lăsare.

scoborâș s.n. (*astăzi rar*) **1** v. Coborâre. Coborâș. **2** (*concr.; geomorf.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant.

scoborât[1] s.n. (*astăzi rar*) v. Coborâre. Coborâș.

scoborât[2], -ă adj. (*astăzi rar*) **1** (*despre terenuri, pământ etc.*) v. Coborât. Jos. **2** (*despre jaluzele, storuri etc.*) v. Coborât. Lăsat. Tras. **3** (*despre temperatură*) v. Coborâtă (v. *coborât*). Joasă (v. *jos*). Scăzută (v. *scăzut*). **4** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet. Lânced. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Stins[2]. Tainic. Ușor[2].

scoborâtór, -oáre s.m., adj. (*astăzi rar*) **1** s.m. (*mai ales la pl.* ***scoborâtori***) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **2** adj. (*fon.; în*

opoz. cu „ascendent"; despre accente, diftongi, game etc.) v. Coborâtor. Descendent. Descensiv. Descrescător. Descrescent.

scoborî vb. IV. (*astăzi rar*) **I 1** intr., refl., tr. (*despre ființe, vehicule etc.*) v. Coborî. **2** intr., refl. (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din"*) v. Coborî. Descinde. **3** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri etc.*) v. Coborî. Lăsa. Trage. **4** intr., refl. (*despre noapte, întuneric, ceață etc.*) v. Coborî. Lăsa. **5** intr. (*în opoz. cu „a răsări"; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca. **II** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Coborî. Degrada. Dezonora. Înjosi. Umili.

scobutíl s.n. (*farm.*) scopolamină. *Scobutilul este folosit ca sedativ, hipnotic și spasmolitic.*

scoc s.n. **1** (*la moara de apă*) jgheab, uluc, ‹pop.› burlan, lăptoc, șipot, ‹reg.› hadă, padină, pod[1], slobozitoare (v. *slobozitor*), ton[3], vălău, ‹înv.› hamza. *Prin scoc curge apa care pune în mișcare roata morii.* **2** (*silv.*) jilip, plancă, uluc, ‹reg.› plevașcă, riz, rol[2], vălău. *Pe scoc se scot, prin alunecare, bușteni din pădure.* **3** (*hidrol.; rar*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **4** (*înv. și reg.*) v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc. **5** (*constr.; înv. și reg.*) v. Jgheab. Streașină. **6** (*constr.; reg.*) v. Olan. Țiglă[1]. **7** (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].

scóchină s.f. (*reg.*) **1** v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură. **2** v. Scorbură. **3** (*pesc.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].

scochițá vb. I. refl. (*reg.*) **1** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușì. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji. **2** (*despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

scocioráre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Râcâială. Râcâire. Râcâit[1]. Râcâitură. Scormonire. Scurmare. Scurmătură. **2** (*pop.*) v. Râcâială. Râcâire. Zgândărire. **3** (*pop.*) v. Răscolire. Scormonire. Scormonit[1]. Zgândărire.

scociorát s.n. (*înv. și pop.*) v. Râcâială. Râcâire. Râcâit[1]. Râcâitură. Scormonire. Scurmare. Scurmătură.

scociorátór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Vătrai.

scocioríi vb. IV. **I 1** tr., intr. (*înv. și pop.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** tr. (*pop.; compl. indică cărbunii, jarul, focul*) v. Răscoli. Răvăși. Scormoni. Zgândări. **3** tr. (*pop.; despre ființe; compl. indică leziuni*) v. Râcâi. Zgândări. **4** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Scobi. Scormoni. **5** tr. (*cineget.; pop.; despre vânători, câini de vânătoare etc.; compl. indică vânatul*) v. Scormoni. Scorni. Stârni. **6** intr. (*pop.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **7** refl. (*înv. și reg.; mai ales despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **8** refl. (*înv. și reg.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **9** tr. (*jur.; reg.; compl. indică oameni, locuințe etc.*) v. Percheziționa. **10** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi. **II** fig. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba.

scoculéț s.n. (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1].

scodâc s.m. (*entom.; reg.*) v. Păduche. Păduche-de-cap (*Pediculus capitis*).

scodolí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** intr. (*înv. și reg.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **3** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Scobi. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi.

scodormolí vb. IV. tr. (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

scof s.n. (*la moară; reg.*) v. Stavilă. Stăvilar. Zăgaz.

scofáină s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Caldeiră. Cazan. Căldare. Căldare glaciară. Circ. Circ glaciar. Zănoagă.

scofálă s.f. (*fam.; iron.*) **1** v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit. **2** v. Ispravă. Treabă.

scofâlcí vb. IV. **1** refl. (*mai ales despre oameni sau despre fața lor*) ‹fig.› a se descărna. *Îmbătrânind, obrajii i s-au scofâlcit.* **2** refl. (*constr.; pop. și fam.; despre pereți, tencuială, despre varul de pe pereți etc.*) v. Burdușì. Coji. Coșcovi. Împușca. Scoroji. **3** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p. ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **4** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică obiecte, lucruri etc. ori despre părți ale lor*) v. Deforma. Strâmba.

scofâlcíre s.f. **1** ‹fig.› descărnare. *La unele persoane, odată cu îmbătrânirea, are loc și scofâlcirea obrajilor.* **2** (*constr.; pop. și fam.*) v. Burdușire. Cojire. Coșcovire. Împușcare. Scorojire. **3** (*pop. și fam.*) v. Deformare. Strâmbare.

scofâlcít, -ă adj. **1** (*mai ales despre oameni sau despre fața lor*) ‹reg.› sfarogit, ‹fig.› descărnat, ‹arg.› papacioc. *Are obrajii scofâlciți.* **2** (*constr.; pop. și fam.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) v. Burdușit. Cojit. Coșcovit. Împușcat. Scorojit. **3** (*pop. și fam.; despre obiecte, lucruri etc. sau despre părți ale lor*) v. Deformat. Diform. Strâmb.

scofâlcitúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Adâncitură. Cufundătură. Scobitură. Scufundătură.

scofelí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **3** refl. (*despre oameni*) v. Scobi. Scormoni.

scofelít, -ă adj. (*reg.; despre pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâit[2]. Scormonit[2]. Scurmat[2].

scoicăr s.f. **1** (*ornit.*) *Haematopus ostralegus*; ‹rar› ostrigar, stridiar, ‹reg.› culic-de-mare, țarcă-de-mare. **2** (*arg.*) v. Afemeiat. Crai.

scóică s.f. **I** (*zool.*) **1** bivalvă, lamelibranhiat, ‹înv.› ostrac, ostrică. *Scoicile sunt moluște acvatice, marine și dulcicole.* **2 *scoică-de-baltă*** = ***scoică-de-lac*** = *Anodonta cygnea*; anodontă; ***scoică-de-mărgăritar*** = *Meleagrina margaritifera*; scoică-de-perle-de-mare; ***scoică-de-perle-de-mare*** = *Meleagrina margaritifera*; scoică-de-mărgăritar; (*înv.*) ***scoică-de-mare*** v. Ostree. Stridie (*Ostrea edulis*). **3** cochilie. *Fetița poartă un șirag de scoici.* **4** (*p. anal.*) cochilie, ‹rar› cochiliaj, ‹înv. și reg.› țest, ‹înv.› hârb, ostrac, ‹fig.; reg.› ladă. *Melcul se retrage în scoică.* **5** (*p. anal.; la broasca-țestoasă; rar*) v. Carapace. **II** (*anat.*) **1** (*art.; rar*) ***scoica urechii*** v. Auriculă. P avilion auricular. Pavilionul urechii (v. *pavilion*). Ureche. **2** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

scolástic, -ă adj., s.m. (*pedag.; înv.*) **1** adj. v. Școlar[2]. **2** s.m. v. Copil de școală (v. *copil*[1]). Elev. Școlar[1].

scolasticéște adv. (*modal; înv.*) v. Școlărește.

scólim s.m. (*bot.*) *Cynara scolymus*; anghinare, ‹reg.› carciofoi, spinul-câinelui (v. *spin*). *Scolimul este folosit în alimentație și în medicină.*

scolopéndră[1] s.f. **1** (*entom.*) *Scolopendra cingulata*; cârcăiac, ‹reg.› carete, patruzeci-de-picioare, scolopendriță, urechelniță. **2** (*zool.*) *Oniscus scolopendra*; ‹reg.› mâța-popii (v. *mâță*), vierme.

scolopéndră[2] s.f. (*bot.; rar*) v. Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

scolopéndriță s.f. (*entom.; reg.*) v. Cârcăiac. Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*).

sconát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput.

sconcénie s.f. (*înv.*) **1** v. Cap. Capăt. Colț. Extremă (v. *extrem*). Extremitate. Limită. Margine. **2** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

sconcs s.m. (*zool.*) *Mephitis mephitis*; ‹reg.› puturos.

scont s.n. (*fin.*) ‹rar› scăzământ, ‹înv.› discount. *Scontul este o reducere acordată unui debitor care achită o poliță sau o datorie înainte de scadență.*

scontát, -ă adj. (*despre efectul, rezultatul unor acțiuni, evenimente, procese*) așteptat[2], prevăzut, previzibil. *Vorbele profesorului au avut rezultatul scontat.*

scontatór s.m., adj. (*fin.*) ‹fran.; înv.› escontor. *Scontatorul efectuează operații de scont.*

scop s.n. **1** cauză, obiectiv, țel, țintă, ‹înv.› pricină, sfârșit[1], țeh[2]. *Luptă pentru un scop nobil.* **2** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, sens, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Scopul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **3** obiect, obiectiv, țel, țintă, ‹înv.› destinație, pravăț, țenchi[2], ‹ital.; înv.› vistă,

«engl.» target. *Viața și opera romancierului au devenit scopul cercetării criticului.* **4** deziderat, finalitate, țel, țintă. *Acest tip de acțiune are un scop precis.* **5** destinație, funcție, ‹înv.› destinare, săvârșire, săvârșit[1], treabă. *S-a dat construcției un alt scop.*

scópcă s.f. (*reg.*) **1** v. Alergare. Alergătură. Fugă. Goană. Ropot. **2** v. Galop.

scopcí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Alerga. Fugi. Goni. **2** (*despre cai*) v. Galopa.

scopí vb. IV. tr. (*chir.; înv. și pop.*) **1** (*compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **2** (*compl. indică bărbați*) v. Castra. Emascula. Steriliza.

scopíre s.f. (*chir.; înv. și pop.*) **1** (*la animale*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **2** (*la bărbați*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

scopít[1] s.n. (*chir.; înv. și pop.*) **1** (*la animale*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **2** (*la bărbați*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare.

scopít[2]**, -ă** s.m., adj. **I** s.m. **1** scapet. *Scopitul este un bărbat castrat. Are glasul subțire ca de scopit.* **2** (*relig.; în trecut*) ‹în trecut› scapet. *Scopiții erau membrii unei secte creștine apărute în Rusia, care practicau asceza și castrarea.* **II** adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat. **2** (*despre bărbați*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat.

scopolamínă s.f. (*farm.*) scobutil. *Scopolamina este folosită ca sedativ, hipnotic și spasmolitic.*

scopólie s.f. (*bot.; rar*) v. Mutulică (*Scopolia carniolica*).

scópos s.n. (*muz.; înv.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică.

scoposí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **2** (*compl. indică foloase, profituri etc.*) v. Beneficia. Câștiga.

scoposít, -ă adj. (*reg.*) v. Plănuit. Proiectat.

scópot[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Depărtare. Distanță. Interval. Spațiu. **2** v. Răstimp. Timp. Vreme.

scópot[2] s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică felul*) v. Dușcă. Gât. Gură. Înghițitură. Sorbitură.

scopt, scoáptă adj. **1** (*despre lapte acru*) opărit, ‹reg.› răscopt[2]. *Din laptele acru scopt, încălzit la foc mic, se alege brânza.* **2** (*reg.; despre lapte*) v. Acrit. Alterat. Înăcrit. **3** (*reg.; despre lapte*) v. Brânzit. Tăiat[2]. **4** (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2].

scoptătúră s.f. (*alim.; reg.*) ‹reg.› scoptură. *Scoptătura este brânza de vacă obținută din laptele acru încălzit.*

scoptúră s.f. (*alim.; reg.*) ‹reg.› scoptătură.

scor s.n. **1** (*sport*) ***scor alb*** = meci nul (*v. meci*[1]). *Singura șansă de calificare a echipei este să câștige sau să facă scor alb.* **2** (*fam.*) v. Preț. Tarif. Taxă.

scorbelí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** tr., intr. (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **3** refl. (*despre oameni*) v. Scobi. Scormoni. **4** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Răvăși.

scorbelít, -ă adj. **1** (*înv. și reg.*) v. Cotrobăit[2]. Răscolit[2]. Scotocit[2]. **2** (*reg.; despre pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâit[2]. Scormonit[2]. Scurmat[2].

scorbelitúră s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Crestătură. Scrijeleală. Scrijelire. Scrijelitură. Zgârietură. **2** v. Adâncitură. Cufundătură. Scobitură. Scufundătură.

scorboroșeálă s.f. (*stomat.; reg.*) v. Carie.

scorboroșí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunoși. **2** (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; stomat.; despre dinți, măsele*) v. Caria. Găuri. Strica.

scorboroșít, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos. **2** (*despre munți, pământ etc.*) v. Scorburos. **3** (*stomat.; despre dinți, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat. **II** fig. (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) v. Înăbușit. Înfundat[2]. Mat. Pierdut. Slab. Stins[2]. Surd. Șters. Uscat[2]. Vătuit[2].

scórbură s.f. **1** ‹pop.› găunoșenie, ‹reg.› bortă, borturâ, boștură, butoarcă, butură, corobaie, corobană, găunoșitură, năclad, rădăcină, retezătură, scochină, tujligă, tulpină. *O veveriță își are cuibul într-o scorbură.* **2** (*înv. și reg.*) v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură. **3** (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1]. **4** (*geomorf; reg.*) v. Cavernă. Grotă. Peșteră. **5** (*stomat.; reg.*) v. Carie. **6** (*anat.; reg.*) v. Craniu. Cutie craniană. **7** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

scorburí vb. IV. refl. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunoși.

scorburós, -oásă adj. **1** (*despre copaci, trunchiuri de copaci*) găunos, ‹reg.› bortos, boșturos, budugănios, buștihos, buturos, corobăios, corobănos, coșcov, scorboroșit, scrobos[2], stupos, știurbos, ‹înv.› deșert. *Trunchiul stejarului bătrân este scorburos.* **2** (*despre munți, pământ etc.*) ‹reg.› scorboroșit. *Excursioniștilor le apare în față peretele scorburos al muntelui.* **3** (*reg.; despre fructe cu coaja tare, păstăi etc.*) v. Găunos. Gol[2]. Sec. **4** (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Mâncat[2]. Viermănos. **5** (*reg.; despre boabe de cereale, semințe etc.*) v. Sec. **6** (*stomat.; reg.; despre dinți, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat.

scorbút s.n. (*med.*) ‹pop.› studeniță. *Scorbutul este o boală cronică provocată de lipsa vitaminei C din alimentație.*

scorbutáriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).

scorciób s.n. (*reg.*) v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

scordáto adv. (*modal; muz.; indică modul de executare a unei bucăți muzicale*) dezacordat, discordat.

scórer s.m. (*sport*) golgheter. *Scorerul marchează cele mai multe goluri în raport cu adversarii și coechipierii săi pe durata unei competiții.*

scoréț s.n. (*tehn.; reg.*) **1** (*la moară*) v. Piscoaie (v. *piscoi*). Vrană. **2** (*la coșul morii*) v. Teică[1].

scorfí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi.

scórie s.f. **I 1** (*tehn.*) țunder. *Scoria se formează la suprafața unei piese de oțel încălzite la temperaturi înalte.* **2** zgură. *Scoria este un reziduu obținut la extragerea metalelor din minereuri sau la topirea lor.* **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], viciu, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Are multe scorii în comportamentul său în societate. Scoriile lui educaționale sunt evidente.*

scoríș s.m. (*bot.; reg.*) = scoruș.

scormoní vb. IV. **I 1** tr., intr. (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) a râcâi, a scurma, ‹rar› a scotoci, ‹înv. și pop.› a scociorî, ‹pop. și fam.› a zgândări, ‹pop.› a răscoli, a săpa, a zgâria, ‹înv. și reg.› a scodoli, a scorbeli, a scorni, a răşchira, a zgârmăi, ‹reg.› a dricui, a răcăli[2], a răşcăli, a răşchia, a râbâi, a răcălui, a scodormoli, a scurmuzi. *Găina scormonește pământul, căutând râme. Porcul scormonește prin gunoi.* **2** tr. (*compl. indică cărbuni, jar etc.*) a răscoli, a răvăși, a zgândări, ‹pop.› a scociorî, ‹înv. și reg.› a scărmăna, a scorni, ‹reg.› a râcâi, ‹înv.› a scotoci, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Scormonește jarul ca să întețească focul.* **3** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a căuta, a cotrobăi, a răscoli, a scotoci, a se uita, a umbla, ‹pop.› a scociorî, a scurma, ‹fam.› a fuşeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcăi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a cobârlui, a cociobăi, a corleși, a cotili, a cotorî, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Scormonește prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.* **4** tr. (*cineget.; despre vânători, câini de vânătoare etc.; compl. indică vânatul*) a scorni, a stârni, ‹pop.› a scociorî. *Câinii sunt trimiși să scormonească vânatul prin pădure, pentru a intra în bătaia puștilor.* **5** refl. (*despre oameni*) a se scobi, ‹pop.› a se scociorî, ‹înv. și reg.› a se scorbeli, ‹reg.› a se scofeli. *Detestă pe cei care se scormonesc în nas în văzul tuturor.* **6** tr. (*tehn.; rar; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge. **7** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Deștepta. Scula. Trezi. **II** tr. fig. **1** ‹fig.› a aţâţa, a reînnoi, a stârni, a zgândări, ‹fig.; fam.› a răscoli. *Vederea lui îi scormonește mânia.* **2** (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”*) a iscodi, a scruta, ‹fig.› a sfredeli, a străbate, a străpunge, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl scormonește cu privirea. O scormonește cu ochii, din celălalt colț al sălii.*

scormoníre s.f. **1** râcâială, râcâire, râcâit[1], râcâitură, scurmare, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scocioráre, scociorát, ‹reg.› râcâiș. *Toată curtea este plină de scormonirile găinilor.* **2** răscolire, scormonit[1], zgândărire, ‹pop.› scocioráre. *A întreținut focul prin scormonirea periodică a jarului.*

scormonít[1] s.n. răscolire, scormonire, zgândărire, ‹pop.› scocioráre.

scormonít[2], -ă adj. (*despre pământ, gunoi, noroi etc.*) râcâit[2], scurmat[2], ‹rar› râmat, ‹pop.› răscolit[2], ‹reg.› scofelit, scorbelit. *Gunoiul scormonit de porci a fost adunat și pus într-un recipient.*

scormonitór, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales fig.; despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său scormonitor.* **2** fig. (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scormănător. *Nimic nu scapă privirii scormonitoare a căpitanului de vas.* **II 1** s.m., s.f. scotocitor. *Este un pasionat scormonitor de arhive.* **2** s.m. (*ornit.; reg.*) ***scormonitor-de-pietriș*** = *Arenaria interpres*; ‹reg.› pietroșel, pietroșel-de-țărmuri, rostogolitor-de-piatră. **3** s.n. (*agric.; înv.*) v. Cultivator.

scornăci, -ce adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Agil. Ager. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **2** (*despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Creativ. Creator. Imaginativ. Ingenios. Inventiv. Iscoditor. Iscusit. Născocitor.

scorneálă s.f. **1** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scornire, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. *Așa-zisele sale realizări sunt produse ale scornelii. Scornelile autorilor de romane SF se bazează pe date științifice.* **2** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scornire, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. *Cei care au ceva de ascuns recurg la scorneli. Nu mai suportă scornelile lui.*

scorní vb. IV. **I 1** tr. (*cineget.; compl. indică vânatul*) a goni, a hăitui, a mâna, a stârni, ‹pop.› a bate. *Gonacii au scornit mistreții din ascunzișurile lor, pentru a fi vânați mai ușor.* **2** tr. (*cineget.; despre vânători, câini de vânătoare etc.; compl. indică vânatul*) a scormoni, a stârni, ‹pop.› a scocioră. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Ațâța. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică fapte, sentimente, reacții, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Cauza. Crea. Declanșa. Determina. Dezlănțui. Genera. Isca. Naște. Ocaziona. Prilejui. Produce. Provoca. Stârni. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **6** refl. (*înv. și reg.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **7** tr. (*înv. și reg.; compl. indică cărbuni, jar etc.*) v. Răscoli. Răvășì. Scormoni. Zgândări. **8** tr. (*înv. și reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **9** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Deștepta. Scula. Trezi. **II** tr. **1** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a găndi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, ‹livr.› a excogita, ‹rar› a plăsmi, ‹înv. și pop.› a izvodi, ‹pop.› a iscodi, a închipui, ‹fam.› a combina, ‹înv. și reg.› a slimui[1], ‹reg.› a tocmi, ‹înv.› a începe, a medita, a năluci, a unelti, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să scornească o metodă tehnică nouă.* **2** (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a ticlui, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A scornit o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **3** (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici.

scorníci[1] s.n. (*culin.; reg.*) v. Cocârțăi (v. *cocârțău*). Puricei (v. *puricel*).

scornící[2] vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui.

scorníre s.f. **I 1** (*cineget.*) bătaie, goană, gonire, hăituială, hăituire, stârnire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată[1]*). *Scornirea vânatului este făcută de gonaci.* **2** bătaie, stârnire. *Scornirea peștilor se face pentru a-i scoate din locurile ascunse.* **3** (*înv. și reg.*) v. Cauzare. Creare. Declanșare. Determinare. Dezlănțuire. Generare. Iscare. Naștere. Producere. Provocare. Stârnire. **4** (*înv. și reg.*) v. Declanșare. Dezlănțuire. Iscare. Izbucnire. Începere. Pornire. Producere. Stârnire. Venire. **II 1** concepere, creare, elaborare, imaginare, inventare, născocire, plănuire, plăsmuire, proiectare, realizare, ‹livr.› excogitare, ‹înv. și pop.› izvodire, ‹înv.› plasmă,[2] ‹fig.; înv.› urzire. *După mai multe încercări, a reușit scornirea unei noi metode tehnice.* **2** inventare, născocire, plăsmuire, ticluire, ‹fig.› urzire. *Scornirea unor povești fantastice este pasiunea vânătorilor și a pescarilor.* **3** afabulație, fantezie, ficțiune, imaginație, invenție, închipuire, născocire, plăsmuire, scorneală, ‹înv.› fandasie, ‹fig.› mit, ‹fig.; fam.› minciună. **4** fabulație, invenție, minciună, născoceală, născocire, născocitură, neadevăr, palavră, plăsmuire, poveste, scornitură, ‹pop. și fam.› vorbă, ‹pop.› iscoditură, ‹fam.› balivernă, banc[2], brașoavă, fabulă, gogoriță, text, ‹fam.; glum.› goangă, ‹reg.› bacliu, iloave, iznoavă, loajă, ‹reg.; glum.› litii (v. *litie*), șoadă (v. *șod*), șoșoale, vlavă, ‹înv.› basnă, băsnire, ‹fig.; pop. și fam.› gogoașă, gogoșea, ‹fig.; pop.› vrăjitorie, ‹fig.; fam.› basm, cucuri (v. *cuc*), șopârlă, tromboane (v. *trombon*), vrajă, vrăjeală, ‹fig.; reg.› gogoși de tufă (v. *gogoașă*), scoverzi (v. *scovardă*), ‹fig.; înv.› născătură, ‹arg.› dumă, iordan, mandravelă, ștangă. **2** (*fam.*) v. Creație. Invenție. Născocire. Plăsmuire.

scornocí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui.

scoroámbă s.f. (*bot.*) porumbă[1], porumbea, ‹reg.› coroabă, corobeață, târnoslivă. *Scoroamba este fructul porumbarului.*

scorobéte s.m. (*entom.; reg.*) v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*).

scorogói s.m. (*bot.; reg.*) v. Bundița-vântului (v. *bundiță*) (*Phlomis pungens*).

scorojeálă s.f. (*constr.*) cojeală, coșcoveală, coșcovitură, împușcătură, scorojitură, ‹rar›

cojitură. *Zidarul a înlăturat scorojeala de pe pereți înainte de a-i tencui.*
scorojí vb. IV. refl. **1** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) a se burdusi, a se coji, a se coșcovi, a se împușca, ‹pop. și fam.› a se scofâlci, ‹reg.› a se bășica, a se căușa, a se coifi, a se coroba, a se coși, a se ghioci, a se scochița. *Tencuiala din camere s-a scorojit.* **2** (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) a se coji, a se descuama, a se exfolia, a se jupui, ‹pop.› a se jupi, ‹înv.› a se tărâța. *Pielea de pe mâini i s-a scorojit de la detergenți.* **3** (*despre plante, obiecte etc.*) ‹pop.› a se sfarogi, ‹reg.› a se scochița, a se scrobi, a se scrombăi, a se sfaiogi, a se sfârlogi, a se sfoiegi. *Salcâmii s-au scorojit. Pantofii neunși se scorojesc.* **4** (*reg.; despre fructe, semințe etc.*) v. Răscoace.
scorojíre s.f. (*constr.*) burdușire, cojire, coșcovire, împușcare, ‹pop. și fam.› scofâlcire, ‹reg.› corobare, coșire. *Scorojirea pereților pune probleme proprietarului apartamentului.*
scorojít, -ă adj. **1** (*constr.; despre pereți, tencuială, varul de pe pereți etc.*) burdușit, cojit, coșcovit, împușcat, ‹pop. și fam.› coșcov, scofâlcit, ‹reg.› bășicat, despuiat. *Trebuie să repare pereții scorojiți ai camerelor.* **2** (*med., med. vet.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) cojit, descuamat, exfoliat, jupuit[2]. *Își îngrijește pielea scorojită de pe spate cu o soluție calmantă.* **3** (*despre plante, obiecte etc.*) ‹rar› stafidit, ‹pop.› sfarogit. *Pantofii scorojiți trebuie aruncați.*
scorojitúră s.f. (*constr.*) cojeală, coșcoveală, coșcovitură, împușcătură, scorojeală, ‹rar› cojitură.
scorombár s.m. (*bot.; reg.*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*).
scorpăt s.m. (*bot.; reg.*) v. Soc. Soc-negru (*Sambucus nigra*).
scorpénă s.f. (*iht.; rar*) v. Porc-de-mare. Scorpie-de-mare (*Scorpaena porcus*).
scórpie s.f. **I 1** (*iht.*) ***scorpie-de-mare*** = *Scorpaena porcus*; porc-de-mare, ‹rar› scorpenă. **2** (*art.; zool.; rar*) ***scorpia-cărților*** = ***scorpia-de-hârtie*** v. Chelifer. Scorpionul-de-cărți (v. *scorpion*) (*Chelifer cancroides*). **3** (*zool.; înv. și pop.*) v. Scorpion. **4** (*art. **Scorpia**; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Scorpionul (v. *scorpion*). **5** (*zool.; reg.*) v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*). **6** (*zool.; reg.*) v. Broască-țestoasă (*Testudo graeca, Testudo hermanni* și *Emys orbicularis*). **7** (*ornit.; reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*). **8** (*înv.*) v. Harapnic. **II** fig. ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *S-a căsătorit cu o scorpie.*
scorpión s.m. **1** (*zool.*) ‹înv. și pop.› scorpie. *Mușcătura scorpionului poate fi mortală.* **2** (*art.; zool.*) ***scorpionul-de-cărți*** = *Chelifer cancroides*; chelifer, ‹rar› scorpia-cărților (v. *scorpie*), scorpia-de-hârtie (v. *scorpie*). **3** (*art. **Scorpionul**; astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Scorpia (v. *scorpie*). *Scorpionul se află situat în emisfera australă.*
scortelí vb. IV. intr. (*înv.; despre flințe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla.
scorțár s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*și **scorțar-mic***) *Certhia familiaris*; scorțăraș, scorțărel, scorțărel-cu-degete-mari, scorțărel-cu-degete-scurte, scorțărel-nordic, ‹reg.› cojaiță, cojar, cojoaică, pasăre-mânuitoare. **2** (*și **scorțar-comun, scorțar-mare***) *Sitta europaea*; țiclean, ‹reg.› bocănitoare, cățărătoare (v. *cățărător*), ciocănitoare-mică, ciocârleț, oiță, toi[1], țânțăruș, țâțiduș, țiclău[1], țiclean, țiclete, țicloi[1], ținc[1], țoi[1], țoi-comun (v. *țoi*[1]), zglibete. **II** (*reg.*) **1** v. Covor. Scoarță. **2** (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
scorțălí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică trunchiuri de copaci, ramuri de arbori*) v. Coji. Descoji. Jupui. **2** intr. (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.
scorțăráș s.m. (*ornit.*) *Certhia familiaris*; scorțar, scorțar-mic, scorțărel, scorțărel-cu-degete-mari, scorțărel-cu-degete-scurte, scorțărel-nordic, ‹reg.› cojaiță, cojar, cojoaică, pasăre-mânuitoare.
scorțărél s.m. (*ornit.; și **scorțărel-cu-degete-mari, scorțărel-cu-degete-scurte, scorțărel-nordic***) *Certhia familiaris*; scorțar, scorțar-mic, scorțăraș, ‹reg.› cojaiță, cojar, cojoaică, pasăre-mânuitoare.
scorți vb. IV. **1** tr. (*rar; compl. indică broșuri, cărți, caiete, manuscrise etc.*) v. Broșa. Cartona. Lega[1]. **2** refl. (*înv. și reg.; despre piele, palme, tălpi*) v. Bătători. Bătuci.
scorțícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Scorțișoară.
scorțișoáră s.f. **I 1** (*bot.*) ‹înv. și reg.› scoarță-dulce, ‹reg.› fohoi, scorțică, scorțiță-dulce (v. *scorțiță*), scorțuță, trestie-de-țâmet, țimet, ‹înv.› casia. *În prăjitura cu mere se pune scorțișoară. Îi place vinul fiert cu scorțișoară.* **2** (*reg.*) v. Băcan[2]. **II** (*înv. și reg.*) v. Păturică.
scorțișoríu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșcat-cenușiu.
scorțitór s.m. (*înv.; de obicei determ. prin „de cărți”*) v. Legător.
scorțitoríe s.f. (*înv.*) v. Legătorie.
scorțiță s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) ***scorțiță-dulce*** v. Scorțișoară. **2** v. Băcan[2].
scorțonéră s.f. (*bot.*) *Scorzonera hispanica*; salsifi, ‹reg.› artifi, lutățea, salată-de-iarnă.
scorțorós, -oásă adj. (*reg.; despre arbori, trunchiuri de copaci, lemne etc.*) v. Scorțos.
scorțós, -oásă adj. **I 1** (*despre arbori, trunchiuri de copaci, lemne etc.*) ‹reg.› scorțoros. *Veverița și-a făcut vizuina într-un copac scorțos.* **2** (*despre materii, materiale etc.*) aspru, rugos, zgrunțuros, ‹rar› grunzuros, zgrunțuit, ‹reg.› orozan, orozănos. *Lemnul negeluit este scorțos.* **3** (*despre pielea viețuitoarelor*) ‹reg.› scorțoșat. *Are pielea feței scorțoasă pentru că lucrează într-o fabrică de ciment.* **4** (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neelastic, neflexibil, rigid, tare, țeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este scorțoasă.* **II** fig. (*despre oameni*) **1** rigid, ‹fig.› scrobit[2]. *La lansarea cărții a invitat și un critic mai puțin scorțos.* **2** (*rar*) v. Arțăgos. Bățos. Certăreț. Clonțos. Colțos. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. Țăndăros.
scorțoșá vb. I. refl. (*pop.; despre piele, palme, tălpi*) v. Bătători. Bătuci.
scorțoșát, -ă adj. (*reg.; despre pielea viețuitoarelor*) v. Scorțos.
scorțotínă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
scorțúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Scorțișoară.
scorúm s.m. (*bot.; înv.*) **1** v. Scoruș (*Sorbus domestica*). **2** Sorb[1]. Sorb-de-pădure (v. *sorb*[1]). Sorb-sălbatic (v. *sorb*[1]) (*Sorbus torminalis*).
scorúmă s.f. (*bot.; înv.*) v. Scoruță[1].
scorúmnic, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume etc.*) v. Pârguit[2]. Precoce. Timpuriu. Văratic.
scorúș s.m. (*bot.*) **1** (*și **scoruș-de-munte, scoruș-păsăresc, scoruș-sălbatic***) *Sorbus aucuparia*; ‹reg.› drimoc, lemn-câinesc, lemn-pucios, merișor[1], mersină, pomul-ursului (v. *pom*), sorb[1]. **2** *Sorbus domestica*; ‹înv.› scorum, ‹reg.› sorb[1]. **3** (*reg.*) v. Sorb[1]. Sorb-de-pădure (v. *sorb*[1]). Sorb-sălbatic (v. *sorb*[1]) (*Sorbus torminalis*). **4** (*reg.*) ***scoruș-nemțesc*** v. **a** Moșmon (*Mespilus germanica*); **b** Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **5** (*reg.; în forma **scoriș***) ***scoriș-de-munte*** v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*).
scorúșă[1] s.f. (*bot.*) ‹înv.› scorumă. *Scorușa este fructul comestibil al scorușului.*
scorúșă[2] s.f. (*culin.; reg.*) v. Minciună. Minciunea. Minciunică. Scovardă. Uscătură. Uscățea (v. *uscățel*). Uscățică.
scos[1] s.n. scoatere. *Scosul cartofilor din pământ se face cu grijă, pentru a nu-i atinge cu sapa.*
scos[2], scoásă adj. **1** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) anulat, eliminat, înlăturat, suprimat, șters, tăiat[2]. *Cuvintele scoase se repetau în text.* **2** (*despre persoane care ocupă un post*) demis, destituit, îndepărtat, ‹pop. și fam.› caterisit. *Funcționara scoasă își caută un alt loc de muncă.* **3** (*despre persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) destituit, îndepărtat, revocat, ‹fig.› detronat, mazilit[2], ‹fig.; fam.› debarcat. *Consilierul scos s-a întors la profesia de bază.* **4** (*despre gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) degajat, emanat, emis, exalat, iradiat, împrăștiat, răspândit. *Gazele scoase sunt periculoase pentru sănătate.* **5** (*chir.; despre țesuturi, organe etc. bolnave sau secțiuni din acestea*) excizat, extirpat. *Țesutul scos este trimis la analize.* **6** (*rar; despre frunte, obiecte etc.*) v. Boltit. Bombat. Proeminent.
scosătúră s.f. (*în opoz. cu „concavitate”; înv.*) v. Convexitate. Elevație. Excrescență. Ieșind. Ieșitură. Proeminență. Protuberanță. Ridicătură. Umflătură.
scotch[1] ['skoț] s.n. whisky scoțian. *A băut un pahar de scotch, cu un cub de gheață.*
scotch[2] ['skoț] s.n. bandă adezivă (v. *bandă*[2]). *A întărit marginile pachetului cu scotch.*
scótic, -ă adj. (*înv.*) v. Scoțian.

scotoceálă s.f. căutare, căutat[1], cotrobăială, cotrobăire, cotrobăit[1], scotocire, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție. *După o oră de scotoceală, renunță să mai găsească stiloul.*

scotocí vb. IV. **I 1** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) a căuta, a cotrobăi, a răscoli, a scormoni, a se uita, a umbla, ‹pop.› a scocioră, a scurma, ‹fam.› a fuşeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. şi reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcâi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduşi, a cobârlui, a ciocobăi, a corleşi, a cotili, a cotorî, a coţobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroşi, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Scotocește prin toate sertarele biroului, dar nu-şi găsește stiloul.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. indir. introduse prin prep. „în", „prin"*) ‹fig.; fam.› a se scobi, a se scurma. *Se scotocește prin buzunare după cheile de la mașină.* **3** tr. (*rar; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **4** tr. (*rar; compl. indică focul sau corpuri combustibile*) v. Aprinde. Aţâţa. Încinge[1]. Înteți. Înviora. **5** tr. (*înv.; compl. indică cărbuni, jar etc.*) v. Răscoli. Răvăşi. Scormoni. Zgândări. **II** tr. fig. ‹fig.; rar› a scurma. *Paparazzi au scotocit toată existența marelui actor. Își scotocește mintea, dar nu-şi dă seama de unde îl cunoaşte pe acest om.*

scotocíre s.f. căutare, căutat[1], cotrobăială, cotrobăire, cotrobăit[1], scotoceală, scotocit[1], ‹fam.; glum.› percheziție.

scotocít[1] s.n. căutare, căutat[1], cotrobăială, cotrobăire, cotrobăit[1], scotoceală, scotocire, ‹fam.; glum.› percheziție.

scotocít[2], -ă adj. cotrobăit[2], răscolit[2], ‹înv. şi reg.› scorbelit, ‹reg.› rostopolit. *Poşeta scotocită era aruncată pe masă.*

scotocitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scrutător, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› ţinteş, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii scotocitoare a căpitanului de vas.* **2** s.m., s.f. scormonitor. *Este un pasionat scotocitor de arhive.*

scotofil, -ă adj. (*bot.; despre plante*) ombrofil, sciadofil, sciafil. *Plantele scotofile au afinitate pentru locurile umbroase.*

scotofilíe s.f. (*psih.*) nictofilie. *Scotofilia este preferința pentru noapte, pentru întuneric.*

scotóm fiziologic s.n. (*med.*) pată oarbă. *Scotomul fiziologic este aria care marchează locul intrării nervului optic la nivelul retinei şi care nu este sensibilă la lumină.*

scoţătúră s.f. (*în opoz. cu „concavitate"; înv.*) v. Convexitate. Elevație. Excrescență. Ieşind. Ieşitură. Proeminență. Protuberanță. Ridicătură. Umflătură.

scoţéz, -ă adj. (*înv.*) v. Scoţian.

scoţián, -ă adj. **1** ‹înv.› scotic, scoţez. *Kiltul este specific portului național scoțian.* **2** fig. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

scovârdă s.f. **I** (*culin.*) **1** (*mai ales la pl. **scoverzi***) minciună, minciunea, minciunică, uscătură, uscățea (v. *uscățel*), uscățică, ‹reg.› pancovă, pup[3], scoruşă[2], surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică. *Scoverzile sunt prăjituri făcute din bucățele de aluat dulce, prăjite în ulei sau coapte.* **2** (*pop.*) v. Clătită. **3** (*reg.*) v. Alivancă. **II** fig. (*la pl. **scoverzi**; reg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

scovârdá vb. I. (*înv. şi reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arca[2]. Arcui. Cambra. Curba. Flecta. Flexa. Flexiona. Gondola[1]. Încovoia. Îndoi. **2** refl. (*despre suprafețe de pământ*) v. Scufunda.

scovârdáre s.f. (*înv.*) v. Arcuire. Arcuitură. Cambrare. Curbare. Flectare. Flexare. Flexiune. Încovoiere. Încovoietură. Îndoire. Îndoitură. Răsucitură.

scovârdât, -ă adj. (*înv. şi reg.; mai ales despre lucruri, obiecte neflexibile, rigide*) v. Arcuit. Cambrat. Curb. Curbat. Încovoiat. Îndoit.

scovârlíe s.f. (*anat.; pop., reg.*) = scăfârlie.

scovérgă s.f. (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

scrab s.m. (*bot.; reg.*) = scrabă.

scrábă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **2** v. Ciormoiag (*Melampyrum cristatum*). **3** v. Ciormoiag (*Melampyrum saxosum*). **4** (*în forma **scrab***) v. Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*).

scrămură s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucăţică. Fărâmă. Pic[1].

scrăpină s.f. (*reg.*) v. Săpăligă.

scrâncíob s.n. balansoar, leagăn, ‹reg.› dăinuş, dulap[2], glenci, huiț, hunțuț, huță, huțână, huțunătoare, lanțuri (v. *lanț*), scârțimuş, vârtej, vârtiloi, zdrâncă, zvârdină, ‹înv.› clătinător. *Copiii se dau într-un scrânciob care se învârte.*

scrânciobáş s.n. scrânciobel, ‹reg.› huțuț, huțuțui.

scrânciobél s.n. scrânciobaş, ‹reg.› huțuț, huțuțui.

scrânteálă s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) entorsă, scrântitură, ‹reg.› vine încălecate (v. *vână*). *A călcat strâmb şi a făcut o scrânteală.* **2** (*med., med. vet.; pop. şi fam.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire. **3** fig. (*psih.; şi **scrânteală la cap***) alienare, alienare mintală, alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, nebunie, ‹fig.› rătăcire, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală. *A fost internat cu diagnosticul de scrânteală.* **II** (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).

scrânten s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac[1]*). Liliac-nemțesc (v. *liliac[1]*). Liliac-roşu (v. *liliac[1]*). Liliac-sălbatic (v. *liliac[1]*) (*Syringa vulgaris*).

scrântí vb. IV. **1** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) a (se) deplasa, a (se) dezarticula[1], a (se) disloca, a (se) luxa, ‹pop. şi fam.› a (se) răsuci, a (se) suci[2], ‹înv. şi reg.› a (se) sminti, ‹reg.› a se luşi, a (se) muruli, a se muta, a pica[2], a (se) preti, a (se) proclinti, a sări, a (se) strica. *Şi-a scrântit osul umărului. Femurul i s-a scrântit în urma căderii.* **2** refl. fig. (*psih.; despre oameni; adesea urmat de determ. „la minte", „la cap"*) a se aliena, a înnebuni, a se sminti, ‹fig.› a deraia, a se trăsni, ‹fig.; pop. şi fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se țăcăni. *S-a scrântit din cauza unui şoc puternic.*

scrântíre s.f. **1** (*med., med. vet.*) deplasare, dezarticulare, dezarticulație, dislocare, exartroză, luxare, luxație, ‹rar› exarticulație, torsiune, ‹pop. şi fam.› răsucire, scrânteală, scrântitură, sucire, sucitură, ‹reg.› luşitură, proclinteală, proclintire, ‹înv.› suceală. *Scrântirea femurului i-a provocat dureri mari.* **2** fig. (*psih.*) alienare, alienare mintală, alienație, alienație mintală, boală de nervi, boală mintală, boală nervoasă, demență, nebunie, ‹fig.› rătăcire, scrântire, ‹fig.; rar› eroare, ‹fig.; fam.› căpială, căpiere, filoxeră, țăcăneală.

scrântít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*med., med. vet.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) deplasat, dezarticulat[1], dislocat, luxat, ‹pop. şi fam.› răsucit[2], sucit[2], ‹înv. şi reg.› dezbinat, ‹reg.› luşit, proclintit, ‹înv.› dezbârnat. *A fost operată din cauza femurului scrântit.* **2** adj., s.m., s.f. fig. (*psih.*) alienat, dement, descreierat, înnebunit, nebun, smintit, ‹fig.› sărit[2], ‹fig.; pop. şi fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2]. *Oamenilor scrântiți li se fac tratamente speciale.*

scrântitoáre s.f. (*bot.*) **1** *Potentilla supina*; ‹reg.› arginție, gălbenuşă, schintiță **2** *Potentilla argentea*; ‹reg.› buruiene-de-cel-perit (v. *buruiană*), buruiene-de-spăriet (v. *buruiană*), cervilcă, iarba-vătămăturii (v. *iarbă*), periţele, scrintea. **3** (*pop.; şi reg., **scrântitoare-de-baltă***) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **4** (*reg.*) v. Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*). **5** (*reg.*) v. Cinci-degete. Frunză-de-cinci-degete (*Potentilla reptans*). **6** (*reg.*) v. Ciumărea (*Galega officinalis*). **7** (*reg.*) v. Cocoşel-de-câmp (*Adonis aestivalis*). **8** (*reg.*) v. Dreţe. Duminecea (*Lysimachia nummularia*). **9** (*reg.*) v. Sclipeţ (*Potentilla erecta*).

scrântitúră s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** entorsă, scrânteală, ‹reg.› vine încălecate (v. *vână*). **2** (*pop. şi fam.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **2** v. Dreţe. Duminecea (*Lysimachia nummularia*).

scrântiță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bob-de-ţarină (v. *bob[1]*) (*Lathyrus sylvester*). **2** (*în forma **sclintiță***) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **3** (*în forma **sclintiță***) v. Cerenţel. Driadă (*Dryas octopetala*).

scrâşcá vb. I. intr. (*înv. şi reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. „cu dinții", „în dinți"*) v. Scrâşni.

scrâşcâre s.f. (*înv. şi reg.; de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) v. Scrâşnet. Scrâşnire. Scrâşnit. Scrâşnitură.

scrâșcât s.n. (*rar; de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) v. Scârțâială. Scârțâire. Scârțâit[1]. Scrâșnet. Scrâșnire. Scrâșnit.

scrâșneálă s.f. (*rar; de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) v. Scrâșnet. Scrâșnire. Scrâșnit. Scrâșnitură.

scrâșnet s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) scrâșnire, scrâșnit, scrâșnitură, ‹rar› scrâșneală, ‹înv. și reg.› scrâșcare, ‹reg.› crâșcare. *Îi simțea furia și îi auzea scrâșnetele dinților.* **2** scârțâială, scârțâire, scârțâit[1], scrâșnire, scrâșnit, ‹rar› scrâșcat. *Se aude scrâșnetul cheii în broasca ușii.*

scrâșní vb. IV. intr. **1** (*despre oameni; de obicei urmat de determ. „din dinți", „din măsele", înv., „cu dințiie", „în dinți"*) ‹înv. și reg.› a scrâșca, ‹reg.› a crâșca, a hârji, ‹înv.› a încrișca. *Furios, scrâșnește din dinți.* **2** a scârțâi. *Cheia scrâșnește în broască.*

scrâșnire s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) scrâșnet, scrâșnit, scrâșnitură, ‹rar› scrâșneală, ‹înv. și reg.› scrâșcare, ‹reg.› crâșcare. **2** scârțâială, scârțâire, scârțâit[1], scrâșnet, scrâșnit, ‹rar› scrâșcat.

scrâșnít s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) scrâșnet, scrâșnire, scrâșnitură, ‹rar› scrâșneală, ‹înv. și reg.› scrâșcare, ‹reg.› crâșcare. **2** scârțâială, scârțâire, scârțâit[1], scrâșnet, scrâșnire, ‹rar› scrâșcat.

scrâșnitúră s.f. (*de obicei urmat de determ. „dinților", „de dinți", „din dinți"*) scrâșnet, scrâșnire, scrâșnit, ‹rar› scrâșneală, ‹înv. și reg.› scrâșcare, ‹reg.› crâșcare.

screenshot ['skrinʃot] s.n. (*inform.; engl.*) v. Captură de ecran.

screm s.n. (*fiziol.*) **1** (*reg.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*înv.*) v. Scremet. Scremut[1].

scremătúră s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Scremet. Scremut[1].

scréme vb. III. refl. **1** (*fiziol.; despre ființe*) ‹pop.› a se căzni, ‹reg.› a se munci. *Este constipat și se screme să iasă afară.* **2** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **3** (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.

scrémet s.n. **I** (*fiziol.*) **1** scremut[1], ‹reg.› scremuș, ‹înv.› screm, scremătură. **2** (*concr.; înv.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **II** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› scremut[1], ‹fig.; reg.› scremuș. *Își storcea creierii să rezolve problema și, de-atâta scremet, a început să-l doară capul.*

scremúș s.n. (*reg.*) **1** (*fiziol.*) v. Scremet. Scremut[1]. **2** fig. v. Scremet. Scremut[1].

scremút[1] s.n. **I 1** (*fiziol.*) scremet, ‹reg.› scremuș, ‹înv.› screm, scremătură. **2** (*înv. și reg.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură. **II** fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› scremet, ‹fig.; reg.› scremuș.

scremút[2], -ă adj. (*arg.; despre materii, obiecte, materiale etc.*) v. Inferior. Mizerabil. Ordinar. Prost. Rău.

scrib s.m. **1** (*în cancelariile domnești din Țările Rom.*) diac, grămătic, pisar, scriitor, uricar, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofețel. *Scribii întocmeau și copiau acte.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› conțopist, copist, ‹înv.› prescriitor. *Scribii scriau sau înregistrau acte de cancelarie.* **3** (*iron.* sau *peior.*) ‹iron. sau peior.› scribăreț. *Jurnaliștilor fără valoare, aserviți politic, li se spune scribi.* **4** (*deprec.*) ‹deprec.› conțopist, copist, scriitoraș, scriptolog. *Este un mărunt scrib la primărie.*

scribăréț s.m. (*iron.* sau *peior.*) ‹iron. sau peior.› scrib.

scribomán, -ă s.m., s.f. (*deprec.*) ‹deprec.› scriptoman. *Scribomanii au mania scrisului.*

scribomanie s.f. **1** (*psih.*) grafomanie, graforee. *Cei care suferă de scribomanie scriu mult și fără logică.* **2** (*deprec.*) ‹deprec.› scriptomanie. *Scribomania este mania scrisului.*

scrie vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) a alcătui[1], a compune, a crea, a elabora, a face, a întocmi, a realiza, a redacta, ‹rar› a da[2], ‹înv.› a izvodi, a redija, a sintesi, a tocmi, a tonisi. *Eminescu a scris o operă de valoare universală. Beethoven a scris simfonii nemuritoare.* **2** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „la"*) a colabora. *I s-a propus să scrie la ziarul local.* **3** intr. ‹înv.› a semna. *Copilul a scris bunicilor despre întâmplările din vacanța petrecută la mare.* **4** refl. recipr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a coresponda, ‹înv.› a corespondelui, a corespunde. *Cât timp a studiat în străinătate, și-au scris permanent.* **5** tr. (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) a adresa, a expedia, a trimite, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a scris colegului ei o scrisoare.* **6** tr. (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a înscrie, a însemna, a nota[1], a trece, ‹înv. și reg.› a notălui, ‹înv.› a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A scris într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **7** tr. a preciza, a prevedea, a specifica. *În ordinul primit nu era scrisă și această măsură.* **8** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr., introdusă prin conj. „că"*) a arăta, a susține. *Jurnalistul scrie că situația din zona inundată nu este bună.* **9** tr. (*med., med. vet.; pop.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda. **10** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi. **11** tr. (*înv.; compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **12** tr. (*înv.; despre texte, scrieri etc.; compl. indică date, informații, note etc.*) v. Conține. Cuprinde. Include. **II 1** tr. (*a. plast.; înv. și pop.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) v. Contura. Creiona. Desena. Eboșa. Schița. **2** tr. (*pict.; înv. și pop.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi. **3** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică urme, amprente etc.*) v. Imprima. Întipări. **4** tr. (*milit.; înv. și pop.; compl. indică tineri; de obicei cu determ. ca „la oaste", „la steaguri", „la cătănie"*) v. Încorpora. Înrola. Recruta. **5** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Iscăli. Semna. **6** tr. (*pop.; compl. indică ouă de Paște, obiecte de ceramică etc.*) v. Încondeia. **7** tr. (*fam.; compl. indică formulare, acte tipărite în alb*) v. Completa. **8** tr. (*lingv.; înv.; compl. indică texte, cuvinte etc.*) v. Ortografia. **9** tr. (*jur.; înv.; compl. indică acte, documente etc.*) v. Copia. Reproduce. **10** tr. (*înv.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) v. Edita. Imprima. Publica. Scoate. Tipări. **11** tr. (*înv.; compl. indică colectivități umane, animale, vehicule etc.*) v. Recenza[1]. **12** tr. (*econ.; înv.; compl. indică bunuri, obiecte etc.*) v. Inventaria. Înregistra. **III** tr. fig. a contura, a descrie, a face, a trasa. *Din avion se vede cum râul scrie numeroase cotituri în zona de șes.*

scriere s.f. **I 1** ‹înv.› scrisoare, ‹glum.› pisanie. *Copiii învață în clasa întâi scrierea literelor alfabetului.* **2** scris[1], ‹înv.› scriptură, scrisoare. *Vorbirea și scrierea corectă în limba maternă sunt esențiale în dezvoltarea deplină a individului.* **3** caligrafiere. *Este solicitat pentru scrierea caracterelor ideografice chineze.* **4** ‹înv.› scrisoare. *Popoarele de origine latină au luat scrierea de la romani.* **5** scriitură, scris[1], ‹rar› literă, ‹înv. și pop.› scrisoare, slovă, ‹înv.› scriptură, ‹fran.› ecritură. *Scribii aveau scrierea frumoasă și citeață.* **6** grafie, scris[1], ‹rar› scriitură. *Scrierea ei poate fi ușor recunoscută.* **7** (*milit.; înv. și pop.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare. **8** (*înv.*) v. Descriere. Expunere. Înfățișare. Prezentare. Redare. Zugrăvire. **II** (*lingv.*) **1** ‹înv. și pop.› slovă. *Scrierea gotică nu-i este familiară.* **2 *scriere cu caracter silabic*** = scriere silabică; ***scriere silabică*** = scriere cu caracter silabic. *În scrierea silabică semnele reprezintă silabe, nu sunete.* **3 *scriere glagolitică*** = alfabet glagolitic. *Scrierea glagolitică se întâlnește în unele texte slave bisericești.* **4** (*înv.*) v. Ortografie. **5** (*înv.*) ***scriere etimologică*** v. Ortografie etimologică. **III 1** alcătuire, compunere, creare, elaborare, întocmire, realizare, redactare, scris[1], ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Scrierea unei opere științifice se face cu multă trudă.* **2** ‹fig.; fam.› pană. *Cu scrierea talentată și îndrăzneață a tânărului poet începe să se contureze un nou curent literar.* **IV** (*concr.*) **1** lucrare, operă, text, ‹livr.› op, ‹rar› pagini (v. *pagină*), ‹înv. și pop.› scriptură, ‹înv.› operat[1], scriitură, scrisoare, uvraj, ‹fig.; peior.› maculatură[1]. *Și-a predat scrierea la tipografie, pentru a fi tipărită.* **2** carte, lucrare, operă, tipăritură, tom, volum, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de scrieri ale clasicilor literaturii universale.* **3** (*lit.*) ***scriere dramatică*** = lucrare dramatică, operă dramatică, piesă, ‹german.; înv.› știuc. *Cunoscutul regizor a pus în scenă scrierile dramatice ale lui Caragiale.* **4** (*înv.*) ***scriere în scurt*** v. Prescurtare. Rezumat. **5** (*înv.*) ***scriere frumoasă*** v. Stilisti că.

scriitór, -oáre s.m., s.f., s.n. **I 1** s.m., s.f. (*lit.*) literat, om de litere, ‹rar› beletrist, ‹înv.› literator, lucrător cu pana, lucrător în condei, ‹latin.; înv.› scriptor, ‹deprec.› condeier, ‹fig.› pană. *Critica îl consideră un scriitor rafinat.* **2** s.m., s.f. (*lit.*) autor. *Poeții sunt scriitorii lui de suflet.* **3** s.m. (*lit.*) ***scriitor dramatic*** = autor dramatic, dramaturg, poet dramatic, ‹înv.› dramatist. *Cunoscutul scriitor dramatic a publicat recent o nouă piesă de teatru.* **4** s.m. (*în cancelariile domnești din Țările Rom.*) diac, grămătic, pisar, scrib, uricar, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofețel. *Scriitorii întocmeau și copiau acte.* **5** s.m. (*rar*) v. Autor. Semnatar. **6** s.m., s.f. (*a. plast.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică domeniul*) v. Desenator. Designer. **7** s.m. (*a. plast.; reg.*) v. Pictor. **8** s.m. (*geogr.; înv.*) ***scriitor de pământ*** v. Geograf. **II** s.n. (*înv.*) v. Birou.

scriitoráș s.m. (*deprec.*) ‹deprec.› conțopist, copist, scrib, scriptolog. *Este un mărunt scriitoraș la primărie.*

scriitoricésc, -eăscă adj. literar. *Poetul se dedică exclusiv activității scriitoricești. Tânărul are un evident talent scriitoricesc.*

scriitoríe s.f. (*înv.*) **1** v. Beletristică (v. *beletristic*). Literatură. Litere (v. *literă*). **2** (*adm.*) v. Cancelarie.

scriitúră s.f. **I 1** condei, scris[1], ‹pop.› slovă. *Are o scriitură ordonată.* **2** scriere, scris[1], ‹rar› literă, ‹înv. și pop.› scrisoare, slovă, ‹înv.› scriptură, ‹fran.› ecritură. **3** (*rar*) v. Grafie. Scriere. Scris[1]. **II** (*concr.; înv.*) v. Lucrare. Operă. Scriere. Text.

scrijéle s.f. pl. (*culin.; reg.*) v. Jumări.

scrijeleálă s.f. crestătură, scrijelire, scrijelitură, zgârietură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› sferdiță, ‹ital.› graffiti. *Scrijelelile de pe masă sunt adânci.*

scrijelí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) a cresta, a zgâria, ‹rar› a hârșâi, a scobi, ‹înv. și reg.› a încresta[1], ‹înv.› a semna, a semnui, ‹fig.› a brăzda. *A scrijelit masa cu un cuțit.* **2** (*rar*) v. Grava.

scrijelíre s.f. crestătură, scrijeleală, scrijelitură, zgârietură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› sferdiță, ‹ital.› graffiti.

scrijelít, -ă adj. (*despre suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) crestat, zgâriat, ‹fig.› brăzdat. *Masa scrijelită trebuie refăcută.*

scrijelitúră s.f. crestătură, scrijeleală, scrijelire, zgârietură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› sferdiță, ‹ital.› graffiti.

scrímă s.f. (*sport*) ‹înv.› arme (v. *armă*). *Este talentat la scrimă.*

scrín s.n. comodă, ‹reg.› șufladă, ‹înv.› sicriu, șifonier. *Rufăria de pat se află în sertarele scrinului.*

scrínte s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **2** v. Scumpie[1] (*Cotinus coggygria*). **3** (*în formele* ***scrintea, scrintee***) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **4** (*în forma* ***scrintea***) v. Scrântitoare (*Potentilla argentea*).

scrinteá s.f. (*bot.; reg.*) = scrinte.

scrintée s.f. (*bot.; reg.*) = scrinte.

scripcár s.m. **1** (*muz.*) lăutar, violonist, viorist, ‹rar› diblagiu, ‹pop.› diblaș, ‹înv. și reg.› lăutaș, viorar, ‹reg.› ceteraș, contralău, diblar, highidiș, igreț, zicar, zicaș, zicălaș, zicălău, zicător, ‹reg.; deprec.› carcalete, ‹deprec.› scârțac, ‹meton.› vioară[2], violină, ‹meton.; înv. și pop.› lăută, ‹meton.; fran.; înv.› violon[1]. *Scripcarii români sunt foarte apreciați.* **2** (*entom.*) *Saperda carcharias*; plopar, ‹reg.› cobzar, tăietor-de-lemne, țâț, țigan-de-pământ, țigănaș, vaca-lui-Dumnezeu (v. *vacă*).

scrípcă s.f. (*muz.; astăzi mai ales pop.*) **1** vioară[2], violină, ‹pop.› diblă, lăută, ‹reg.› ceteră, țigulcă, ‹înv.› violiță, ‹grec.; înv.› violi, ‹fran.; înv.› violon[1]. *Lăutarul cântă din scripcă. Și-a cumpărat un arcuș nou pentru scripcă.* **2** ‹reg.› scripcărie. *Își câștigă pâinea cu scripca.*

scripcăráș s.m. (*entom.; reg.*) v. Greier-de-câmp (*Gryllus campestris*).

scripcărie s.f. (*reg.*) v. Scripcă.

scrípete s.m. (*tehn.*) **1** muflă, palan, ‹reg.› cigă, durigă, hârlete, scrivac, viră. *Scripetele este folosit la ridicarea unor greutăți mari.* **2** ***scripete-muflu*** = muflă, pastică. *Scripetele-muflu este un sistem de scripeți așezați pe același ax sau pe axe în prelungire, care formează o parte a palanului.* **3** (*la războiul de țesut*) căluș, călușel. *Cu ajutorul scripetelui se ridică și se coboară, alternativ, ițele.* **4** (*la fântână*) mână. *Cu scripetele se ridică și se cufundă gălețile.* **5** (*la sucală; reg.*) ‹reg.› durigă, duriță, garigă, rotiță. *Scripetele transmite mișcarea circulară a roții la axul pe care se află mosorul.* **6** (*la pl.* ***scripeți***; *la moară; reg.*) v. Vârtej.

scripisí vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică documente, acte etc.*) v. Parafa.

scripisíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Parafare.

scripisít, -ă adj. (*jur.; înv.; despre documente, acte etc.*) v. Parafat.

scríptic, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre limbaj, stil etc.*) v. Scris[2]. **2** (*în opoz. cu „oral"; despre examene, probe etc.*) v. Scris[2].

scriptológ s.m. (*deprec.*) **1** v. Birocrat. Formalist. **2** ‹deprec.› conțopist, copist, scrib, scriitoraș. *Este un mărunt scriptolog la primărie.*

scriptologíe s.f. (*deprec.*) v. Birocratism. Birocrație. Funcționarism.

scriptomán, -ă s.m., s.f. (*deprec.*) ‹deprec.› scriboman. *Scriptomanii au mania scrisului.*

scriptomanía s.f. (*deprec.*) ‹deprec.› scribomanie. *Scriptomania este mania scrisului.*

scríptor s.m. (*lit.; latin.; înv.*) v. Literat. Om de litere. Scriitor.

scriptoríe s.f. (*adm.; înv.*) v. Birou.

scriptóriu s.n. (*înv.*) v. Birou.

scriptúră s.f. **I 1** (*relig.; nm. pr.; și, art., înv.,* ***Scriptura Sfântă***) Biblie, Sfânta Scriptură (v. *sfânt*). *Scriptura cuprinde Vechiul Testament și Noul Testament.* **2** (*înv. și pop.*) v. Lucrare. Operă. Scriere. Text. **3** (*înv. și reg.*) v. Inscripție. **4** (*art.; relig.; înv.; nm. pr.*) ***Scriptura cea Veche*** = ***Scriptura Veche*** v. Legea lui Moise (v. *lege*). Legea Veche (v. *lege*). Testamentul cel Vechi (v. *testament*). Testamentul Vechi (v. *testament*). Vechiul Testament (v. *vechi*[2]); ***Scriptura cea Nouă*** v. Legea cea Nouă (v. *lege*). Legea lui Hristos (v. *lege*). Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*). Legea Nouă (v. *lege*). Noul Testament (v. *nou*). Testamentul cel Nou (v. *testament*). **5** (*înv.*) v. Epistolă. Scrisoare. **II** (*înv.*) **1** v. Scriere. Scris[1]. **2** (*lingv.*) v. Ortografie. **3** v. Scriere. Scriitură. Scris[1]. **4** v. Consemnare. Înregistrare. Menționare. Precizare. Specificare. **5** v. Indicație. Precizare. Prescripție. Prevedere. **6** v. Normă. Precept. Principiu. Rânduială. Regulă.

scripturístic, -ă adj. (*în opoz. cu „oral"; înv.; despre examene, probe etc.*) v. Scris[2].

scris[1] s.n. **I 1** scriere, ‹înv.› scriptură, scrisoare. *Vorbirea și scrisul corect în limba maternă sunt esențiale în dezvoltarea deplină a individului.* **2** condei, scriitură, ‹pop.› slovă. *Are un scris ordonat.* **3** ‹rar› caligrafie. *Scrisul elevului este îngrijit.* **4** scriere, scriitură, ‹rar› literă, ‹înv. și pop.› scrisoare, slovă, ‹înv.› scriptură, ‹fran.› ecritură. *Scribii aveau scrisul frumos și citeț.* **5** grafie, scriere, ‹rar› scriitură. *Scrisul ei poate fi ușor recunoscut.* **II 1** alcătuire, compunere, creare, elaborare, întocmire, realizare, redactare, scriere, ‹înv.› elaborație, izvodire, redacție, redijare. *Scrisul unei opere științifice se face cu multă trudă.* **2** stil. *Recunoaște autorul articolului din ziar după scris.* **III** (*concr.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** (*reg.*) v. Epistolă. Scrisoare.

scris[2], scrísă adj., s.f. art. **I** adj. **1** (*despre cuvinte, texte etc.*) ‹înv.› semnat[2]. *Din acea perioadă există o dovadă scrisă, aparținând unui negustor grec.* **2** (*despre limbaj, stil etc.*) ‹rar› scriptic. *Limba scrisă este mult mai îngrijită decât exprimarea orală.* **3** (*în opoz. cu „oral"; despre examene, probe etc.*) ‹rar› scriptic, ‹înv.› scripturistic. *Au fost stabilite datele probelor scrise din cadrul bacalaureatului.* **4** (*pop.*) v. Desenat[2]. **5** (*pict.; pop.; despre ființe, obiecte, peisaje etc.*) v. Pictat. Zugrăvit[2]. **6** (*pop.; despre materiale textile*) v. Brodat. **II** s.f. art. (***scrisa***; *pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

scrisoáre s.f. **I 1** epistolă, ‹rar› slovă, ‹înv. și pop.› carte, răvaș, ‹pop.› exivă, ‹fam.› misivă, ‹reg.› papir, propis, scris[1], ‹înv.› depeșă, epistolie, literă, pitac[2], poslanie, scriptură, tremes, tresură, trimitere, ‹turc.; înv.› efta, ‹glum.› pisanie. *Îi trimitea mamei lungi scrisori de pe front.* **2** ***scrisoare recomandată*** = recomandată (v. *recomandat*), ‹ieșit din uz› carte de comândare. *Destinatarul semnează un formular, atestând astfel că a intrat în posesia scrisorii recomandate.* **3** (*lit.*) epistolă. *Multe dintre scrisorile lui Horațiu au caracter satiric.* **4** ***scrisoare deschisă*** = ‹înv.› scrisoare publică. *Scrisoarea deschisă are de obicei caracter polemic;* (*înv.*) ***scrisoare publică*** v. Scrisoare deschisă. **5** (*în diplomație*) ***scrisoare de acreditare*** = ‹înv.› scrisoare creditivă. *Noul ambasador prezintă președintelui statului scrisorile de acreditare;* (*înv.*) ***scrisoare creditivă*** v. Scrisoare de acreditare. **6** (*fin.*) ***scrisoare de credit*** = ‹înv.› scrisoare de schimb. *Pentru a i se acorda suma solicitată, i se cere*

o scrisoare de credit de la bancă; (*com.*) ***scrisoare de trăsură*** = fraht. *Scrisoarea de trăsură însoțește o încărcătură transportată pe calea ferată, conținând date referitoare la marfă, la expeditor, la destinatar, la stația de destinație, precum și condițiile intervenite între cel care expediază marfa și cel care o transportă*; (*fin.; înv.*) ***scrisoare de schimb*** v. Scrisoare de credit. **7** (*înv. și reg.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **8** (*înv. și reg.*) v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn. **9** (*înv. și reg.*) v. Inscripție. **10** (*reg.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*). **11** (*înv.*) v. Lucrare. Operă. Scriere. Text. **12** (*art.; topogr.; înv.*) ***scrisoarea locului*** v. Topografie; (*geogr.*) ***scrisoarea pământului*** v. Geografie; (*meteor.*) ***scrisoarea vânturilor*** v. Anemografie. **13** (*jur.; înv.*) ***scrisoare de vechilâc*** v. Vechilet. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Scriere. Scriitură. Scris[1]. **2** (*înv.*) v. Scriere. **3** (*înv.*) v. Scriere. Scris[1]. **4** (*înv.*) v. Scriere. **5** (*înv.; și* ***scrisoare împrejur***) v. Descriere. Expunere. Înfățișare. Prezentare. Redare. Zugrăvire. **6** (*înv.*) Recensământ.

scrisorícă s.f. **1** ‹pop.› cărticea, cărțulie, răvășel, înv.› cărțăluie. **2** (*pop. și fam.*) v. Bilet.

scrivác s.n. (*tehn.; reg.*) **1** (*la moară*) v. Vârtej. **2** v. Scripete.

scriveálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

scriví vb. IV. intr., refl. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Geme. Lamenta. Tângui. Văita. **2** (*despre copii*) v. Plânge. Scânci.

scrivít, -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

scrivitúră s.f. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

scroáfă s.f. **I 1** (*zool.*) purcea, ‹pop.› poarcă, ‹reg.› măscuroaică, măscuroaie. *Scroafa este femela porcului.* **2** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Scroafa-cu-Purcei*** = ‹pop.› Porcii (v. *porc*), Vierii (v. *vier*[2]). *Scroafa-cu-Purcei se află în constelația Taurului.* **3** (*ornit.; reg.*) ***scroafă-de-baltă*** v. **a** Bâtlănaș (*Ardetta minuta*); **b** Stârc-mic. Stârc-pitic (*Ixobrychus minutus*). **4** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** (*muz.; reg.*) v. Contrabas.

scrob[1] s.n. v. **I** (*culin.*) jumări, omletă, ‹reg.› ieșniță, pancoș, papară, papă[2], păpărădă, prajilă, ratotă, înv.› sfungată. *A pregătit pentru masă un scrob din cinci ouă.* **II** (*reg.*) **1** ‹reg.› scrociob. *Scrobul este pojghița de gheață care se formează deasupra zăpezii.* **2** (*constr.*) v. Tencuială.

scrob[2] s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă.

scrobeálă s.f. **1** (*ind. text.; și* ***scrobeală albă***) apret, ‹reg.› aspreală, crohmală, întăreală, scrob[2], șterc, vârtoșală. *Femeia cumpără scrobeală pentru cearșafuri.* **2** ***scrobeală albastră*** = albăstreală, ‹reg.› scrobeală vânătă. *Scrobeala albastră este folosită în gospodărie pentru a accentua albul rufelor*; (*reg.*) ***scrobeală vânătă*** v. Albăstreală. Scrobeală albastră. **3** (*pop.*) ‹reg.› mânjeală. *Cu scrobeală se ung firele urzelii pentru a nu se rupe.* **4** (*culin.; reg.*) v. Prăjeală. Rântaș. **5** (*constr.; reg.*) v. Tencuială. **6** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

scrobí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică țesături, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) a apreta, ‹pop.› a înăspri, ‹reg.› a aspri, a crohmăli, a mânji, înv.› a sclivisi. *A scrobit cămășile.* **2** tr. (*pop.; compl. indică fire de urzeală*) ‹reg.› a mânji. *Firele de urzeală se scrobesc pentru a nu se rupe.* **3** refl. (*reg.; despre zăpadă*) ‹reg.› a se scrombăi. *Zăpada, când se scrobește, prinde la suprafață o pojghiță de gheață.* **4** tr. (*reg.; compl. indică rufe*) v. Albăstri. **5** refl. (*reg.; despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

scrobíre s.f. **1** (*ind. text.*) apret, apretaj, apretare, apretat[1], scrobit[1], ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire. *Scrobirea pânzei este bine realizată.* **2** (*reg.*) v. Albăstrire.

scrobít[1] s.n. (*ind. text.*) apret, apretaj, apretare, apretat[1], scrobire, ‹rar› apretură, ‹pop.› întărire, ‹reg.› asprire, crohmălire.

scrobít[2], -ă adj. **I 1** (*despre țesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) apretat[2], tare, ‹fam.› lustruit[2], ‹reg.› crohmălit, înv.› sclivisit. *Poartă numai cămăși scrobite.* **2** (*reg.; despre zăpadă*) ‹reg.› scrobos[1], scrombăit. *Zăpada scrobită a prins la suprafață o pojghiță de gheață.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv. și pop.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind scrobit și dificil, nu are prieteni.* **2** rigid, ‹fig.› scorțos. *La lansarea cărții a invitat și un critic mai puțin scrobit.*

scrobós[1], -oásă adj. (*reg.; despre zăpadă*) ‹reg.› scrobit[2], scrombăit.

scrobós[2], -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.

scroboteálă s.f. (*vit.; reg.*) v. Tescovină.

scrociób s.n. (*reg.*) ‹reg.› scrob[1].

scrofăí vb. IV. tr. refl. recipr. fig. (*reg.; compl. sau sub indică oameni*) v. Porcăi.

scrofălí vb. IV. tr. refl. recipr. fig. (*reg.; compl. sau sub indică oameni*) v. Porcăi.

scrofărí vb. IV. tr. refl. recipr. fig. (*reg.; compl. sau sub indică oameni*) v. Porcăi.

scrofărie s.f. fig. (*înv.*) v. Porcărie.

scrofíță s.f. **I 1** (*zool.*) ‹rar› scrofuliță, scrofușoară. **2** (*iht.; reg.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **II** (*ornit.*) **1** *Sylvia borin*; ‹reg.› pitulice, pitulice-de-grădină, pitulice-sură, privighetoare-de-grădină, salvie-de-grădină. **2** (*pop.*) v. Stârc-mic. Stârc-pitic (*Ixobrychus minutus*). **3** (*reg.*) v. Pitulice. Purceluşă (v. *purceluș*) (*Sylvia hortensis*). **4** (*reg.*) v. Pitulice. Purceluşă (v. *purceluș*) (*Sylvia curruca*).

scrofotí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

scrofulăre s.f. (*bot.; rar*) v. Buberic (*Scrophularia nodosa*).

scrofulariacée s.f. (*bot.*) ‹rar› scrofularinee. *Scrofulariaceele cuprind ierburi, arbori sau arbuști cu florile hermafrodite și cu fructele capsule ori bace.*

scrofularinée s.f. (*bot.; rar*) v. Scrofulariacee.

scrófulă s.f. (*med.*) **1** ‹pop.› gâlcă, uimă, ‹reg.› cârtiță, jolnă, moimă[2]. *Scrofulele sunt ganglionii limfatici din regiunea cervicală, inghinală sau axilară atinși de scrofuloză.* **2** (*pop.*) v. Scrofuloză.

scrofulíță s.f. (*zool.; rar*) v. Scrofiță.

scrofulós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med.*) ‹reg.› șuios. *Scrofuloșii sunt bolnavi de scrofuloză.*

scrofulóză s.f. (*med.*) ‹pop.› scrofulă, ‹reg.› cârtiță, șui[5]. *Scrofuloza este o afecțiune cronică de natură tuberculoasă, caracterizată prin inflamarea ganglionilor limfatici cervicali, inghinali sau axilari.*

scrofușoáră s.f. (*zool.; rar*) v. Scrofiță.

scroll s.n. burtieră, crawl. *Scrollul este banda care apare în josul ecranului de televiziune și care conține informații.*

scrombăí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre zăpadă*) ‹reg.› a se scrobi. *Zăpada, când se scrombăiește, prinde la suprafață o pojghiță de gheață.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de încălțăminte*) v. Deforma. Scâlcia. Strâmba. **3** refl. (*despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

scrombăít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre zăpadă*) ‹reg.› scrobit[2], scrobos[1]. *Zăpada scrombăită a prins la suprafață o pojghiță de gheață.* **2** (*despre obiecte de încălțăminte*) v. Deformat. Scâlciat. Strâmb. Strâmbat.

scrot s.n. (*anat.; și, înv.,* ***scrotul boașelor***) ‹pop.› punga boașelor (v. *pungă*), ‹reg.› săculeț. *Scrotul cuprinde testiculele.*

scrum s.n. **1** arsură. *După ce a copt vinetele, a curățat scrumul de pe aragaz.* **2** ‹reg.› stur. *În urma incendiului, toate lucrurile s-au transformat în scrum.* **3** (*înv. și reg.*) v. Cenușă. **4** (*reg.*) v. Funingine.

scrumbíe s.f. (*iht.*) ***scrumbie-albastră*** = *Scomber scombrus*; ‹rar› scrumbie-de-mare; ***scrumbie-de-Dunăre*** = *Caspialosa pontica*; chepă, ‹pop.› scrumbie-de-putină, înv.› scrumbie-din-gura-Dunării; ***scrumbie-mică-de-neam*** = *Clupea cultriventris nordmanni*; rizeafcă-mică, rizeafcă-mică-de-neam, scrumbioară, scrumbioară-mică; (*rar*) ***scrumbie-de-mare*** v. Scrumbie-albastră (*Scomber scombrus*); (*pop.*) ***scrumbie-de-putină*** v. Chepă. Scrumbie-de-Dunăre (*Caspialosa pontica*); (*înv.*) ***scrumbie-din-gura-Dunării*** v. Chepă. Scrumbie-de-Dunăre (*Caspialosa pontica*).

scrumbioáră s.f. (*iht.*) **1** scrumbiță. *Au pescuit câteva scrumbioare.* **2** (*și* ***scrumbioară-mică***) *Clupea cultriventris nordmanni*; scrumbie-mică-de-neam, rizeafcă-mică, rizeafcă-mică-de-neam. **3** (*pop.*) v. Gingirică (*Clupeonella cultriventris*).

scrumbíță s.f. (*iht.*) **1** scrumbioară. **2** (*rar*) v. Rizeafcă (*Alosa caspia nordmanni*). **3** (*înv.*) v. Hering (*Clupea harengus*).

scrumélniță s.f. (*astăzi rar*) v. Scrumieră.

scrumí vb. IV. tr. (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) ‹pop.› a scrumui. *Incendiul i-a scrumit casa.*
scrumíe s.f. (*rar*) v. Scrumieră.
scrumiéră s.f. ‹astăzi rar› scrumelniță, ‹rar› cenușar, cenușieră, scrumie, scuturătoare (v. *scuturător*), ‹pop.› cenușerniță. *Roagă chelnerul să îi aducă și o scrumieră.*
scrumuí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Scrumi.
scruntár s.n. (*reg.*) **1** ‹înv.› scruntărie, scruntărire. *Scruntarul este un loc nisipos sau pietros la marginea mării ori a unui râu, a unei bălți etc.* **2 *scruntar de pădure*** v. Pădurice.
scruntăríe s.f. (*înv.*) v. Scruntar.
scruntăríre s.f. (*înv.*) v. Scruntar.
scrupós, -oásă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios.
scrupulós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre acțiuni, realizări etc. ale lor*) conștiincios, exigent, meticulos, minuțios. *Este scrupulos în tot ce face. Face o analiză scrupuloasă a cheltuielilor din ultima vreme.* **2** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], atent, meticulos, migălos, minuțios, riguros, serios, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu scrupulos despre numeralele din limba română.* **3** maniac, meticulos, pedant, tipicar, ‹fam.› tabietliu, ‹înv.› pedantesc, pedantic, tabietgiu. *Este scrupuloasă în privința curățeniei.* **II** adv. (*modal*) conștiincios, meticulos, minuțios. *Își rezolvă scrupulos sarcinile de serviciu.*
scrupulozitáte s.f. **1** acribie, conștiinciozitate, exigență, meticulozitate, rigurozitate, ‹fam.; peior.› tipicărie. *Ceea ce caracterizează un cercetător adevărat este scrupulozitatea.* **2** atenție, grijă, meticulozitate, migală, migăleală, minuție, minuțiozitate, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› piguleală, scumpătate, ‹reg.› bughineală, migoroșeală, milcoșeală, puchineală. *Studiază această problemă cu multă scrupulozitate.*
scrutá vb. I. tr. **1** (*compl. indică întinderi de pământ, obiective, cerul etc.*) a măsura, a privi, a se uita, ‹pop.› a ochi[2], ‹înv.› a cerca, ‹arg.› a se rigli. *Scrutează de pe creastă valea de la poalele muntelui. Scruta șoseaua, așteptându-l să apară cu mașina.* **2** (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii", „cu privirea"*) a iscodi, ‹fig.› a scormoni, a sfredeli, a străbate, a străpunge, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl scrutează cu privirea. O scrutează cu ochii, din celălalt colț al sălii.* **3** (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a analiza, a cerceta, a examina, a măsura, a observa, a privi, a studia, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au scrutat din cap până în picioare.*
scrutáre s.f. analiză, cercetare, examinare, observare, observație, studiere, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Scrutarea atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.*
scrutátor, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, viu, ‹rar› puternic, ‹înv.› țintеș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii scrutătoare a căpitanului de vas.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său scrutător.* **II** s.m. (*înv.*) v. Cercetător. Om de știință.
scrutín s.n. **I** (*polit.*) **1** alegeri (v. *alegere*), vot, votare, ‹înv. și reg.› votizare, ‹înv.› votarisire, votație, ‹latin.; înv.› votizație. *Rezultatele scrutinului au fost făcute publice.* **2 *scrutin individual*** = scrutin nominal, scrutin uninominal. *Scrutinul individual este votarea în care pe fiecare buletin este trecut numele unui singur candidat;* ***scrutin nominal*** = scrutin individual, scrutin uninominal; ***scrutin uninominal*** = scrutin individual, scrutin nominal. **II** (*înv.*) v. Analiză. Cercetare. Examinare. Observare. Observație. Studiere. Studiu.
scúfă s.f. **1** bonetă, căciuliță, scufie, scufiță, tichie, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. *Multe femei în vârstă își pun, noaptea, o scufă ca să nu răcească.* **2** (*la ortodocși; rar*) ‹rar› scufie. *Scufa este un fel de căciuliță (cilindrică) confecționată mai ales din pâslă, pe care o poartă călugării și călugărițele.* **3** (*înv. și reg.*) v. Scufie. **4** (*reg.*) v. Bonetă. Bonețică. Scufie. Scufiță.
scufíe s.f. **I 1** bonetă, căciuliță, scufă, scufiță, tichie, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. **2** bonetă, bonețică, scufiță, ‹reg.› căiță, căpiță, scufă, tichie. *Copilul poartă o scufie albă.* **3** (*la ortodocși; rar*) ‹rar› scufă. **4** ‹înv. și reg.› scufă. *Scufia este un acoperământ pentru cap purtat de femei, asemănător cu o bonetă.* **II** (*bot.*) caliptră, piloriză, zonă apicală. *Scufia este un țesut protector care acoperă vârful radicelei.*
scufioárá s.f. (*înv.*) v. Scufiuță.
scufíță s.f. **I 1** bonetă, căciuliță, scufă, scufie, tichie, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. **2** bonetă, bonețică, scufie, ‹reg.› căiță, căpiță, scufă, tichie. **II** (*arg.*) **1** (*anat.*) v. Cap. **2** v. Condom. Prezervativ.
scufiúță s.f. (*reg.*) ‹înv.› scufioară. *Poartă prin casă o scufiuță.*
scufundá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ambarcațiuni*) a (se) îneca, a submerge, a șavira, ‹înv.› a gistrui. *Nava s-a scufundat în timpul unei furtuni puternice. Printr-o manevră greșită, pescarul a scufundat barca.* **2** tr. (*compl. indică corpuri*) a imerge, a imersa. *Au scufundat noul submarin în prezența autorităților.* **3** tr., refl. (*de obicei urmat de determ. locale*) a (se) adânci, a (se) afunda, a (se) cufunda, a se duce[2], a (se) înfunda, ‹înv.› a (se) adânca, ‹fig.› a se îneca. *Cu fiecare pas, picioarele i se scufundau în noroi.* **4** refl. (*despre suprafețe de pământ*) ‹înv. și reg.› a se scovârda, ‹reg.› a se sodomi. *Pământul s-a scufundat, înghițind și gospodăriile oamenilor.* **5** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se nărui, a se prăbuși, a se prăvăli, a se rupe, a se surpa, ‹pop.› a se ponorî, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se scufunde în urma revărsărilor repetate.* **II** fig. **1** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „în"*) ‹fig.› a se cufunda, a se îneca. *Clădirea se scufundă în întuneric. Sala se scufundă în tăcere.* **2** refl. a dispărea, a se pierde, a pieri, ‹fig.› a se afunda, a se mistui, a se topi, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei se scufundă în noapte.* **3** refl., intr. (*despre oameni; cu determ. - compl. indr. introduse prin prep. „în"*) ‹fig.› a se adânci, a (se) afunda, a (se) cufunda, a (se) pierde. *Adesea se scufunda în gânduri ore întregi.* **4** refl. (*în opoz. cu „a răsări"; despre aștri*) a apune, a asfinți, a coborî, a dispărea, a se lăsa, a pieri, a se pleca, ‹fig.› a cădea, a se culca, a se înclina. *Soarele se scufundă în spatele dealului.* **5** tr. (*rar; compl. indică ființe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) v. Aținti. Fixa. Pironi. Rezema. Ținti. Țintui.
scufundáci s.m. (*ornit.*) **1** *Podiceps cristatus*; bodârlău[1], corcodel[1], cufundar, scufundar, ‹reg.› fundac, nir, niroc. **2** (*reg.*) v. Bodârlău[1]. Cufundac. Cufundar. Cufundar-mare (*Gavia arctica*).
scufundár s.m. (*ornit.*) *Podiceps cristatus*; bodârlău[1], corcodel[1], cufundar, scufundaci, ‹reg.› fundac, nir, niroc.
scufundáre s.f. **I 1** înecare, ‹rar› scufundat[1]. *Scufundarea navei s-a produs în timpul unei furtuni puternice.* **2** imersiune, submergență, submersiune, ‹rar› imersare. *Scufundarea noului submarin a fost urmărită de autorități.* **3** adâncire, afundare, cufundare, cufundătură, înfundare. *Cu fiecare pas, scufundarea picioarelor în noroi era tot mai mare.* **4** năruire, prăbușire, surpare. *Scufundarea malurior a fost cauzată de revărsările repetate ale râului.* **II** fig. (*în opoz. cu „răsărit"; rar*) v. Apunere. Apus[1]. Asfințire. Asfințit.
scufundát[1] s.n. (*rar*) v. Înecare. Scufundare.
scufundát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre ambarcațiuni*) înecat. *Nava scufundată nu a putut fi scoasă la suprafață.* **2** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) năruit[2], prăbușit, prăvălit, surpat[2], ‹pop.› ponorât, ‹înv.› povârnit. *Malurile scufundate au colmatat râul.*
scufundătúră s.f. **1** adâncitură, cufundătură, scobitură, ‹înv. și pop.› adâncătură, ‹pop. și fam.› scofâlcitură, ‹înv. și reg.› scorbelitură, ‹reg.› bortitură. *În scufundăturile solului s-a acumulat apa de ploaie.* **2** surpătură, ‹rar› scufundiș. *Scufundăturile se produc în urma cutremurelor.*
scufundíș s.n. (*rar*) v. Scufundătură. Surpătură.
scufundós, -oásă adj. **1** (*rar; despre covoare, iarbă, fân etc.*) v. Moale. **2** (*reg.; despre părți ale unor obiecte, despre suprafețe etc.*) v. Adânc. Adâncit. Concav. Scobit[2].

scuí vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

scuipă vb. I. **I 1** intr. (*despre ființe*) ‹reg.› a hraconi, a se sciurca, a stupi, ‹arg.› a flitui. *Nu trebuie să scuipi pe stradă.* **2** intr. (*despre pisici*) ‹reg.› a stropoli[1]. *La vederea câinelui, pisica începe să scuipe.* **3** tr. (*med.; compl. indică secreții ale căilor respiratorii*) a expectora, ‹pop.› a hârcâi. *Bolnavul scuipă des flegmă.* **II** tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică obiecte, bunuri etc.*) v. Da[2]. Dărui. Oferi. **2** (*compl. indică greșeli, acte criticabile etc.*) v. Declara. Mărturisi. Recunoaște. **3** (*compl. indică oameni sau încrederea, așteptările, speranțele etc. cuiva*) v. Trăda.

scuipăre s.f. **1** scuipătură, ‹reg.› stupitură. *Scuiparea pe stradă certifică lipsa de bun-simț și de educație.* **2** (*med.; rar*) v. Expectorare. Expectorație. **3** (*med.; pop.*) ***scuipare de sânge*** v. Hemoptizie.

scuipát[1] s.n., s.m. **I** s.n. **1** salivă, scuipătură, spută, ‹rar› apă, ‹pop.› stupit, ‹reg.› bleasc, scuipici, stupitură, ‹arg.› flit. *Unele afecțiuni digestive pot provoca producerea în exces a scuipatului.* **2** (*med.*) expectorație, flegmă, scuipătură, spută, ‹reg.› hraconit, mlaci, ‹arg.› flaimuc. *Când cineva este gripat, scuipatul este abundent.* **3** (*arg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **II** s.m. **1** (*art.; bot.; reg.*) ***scuipatul-cucului*** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*). **2** (*art.; ornit; reg.*) ***scuipatul-dracului*** v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*). **3** (*arg.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond.

scuipát[2]**, -ă** adj. fig. (*înv. și reg.; de obicei constr. cu vb. „a fi”; mai ales despre oameni*) v. Leit.

scuipătoáre s.f. **1** ‹reg.› stupitoare. *Stomatologul i-a dat pacientului o scuipătoare.* **2** (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

scuipátór s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

scuipătúră s.f. **1** scuipare, ‹reg.› stupitură. **2** salivă, scuipat[1], spută, ‹rar› apă, ‹pop.› stupit, ‹reg.› bleasc, scuipici, stupitură, ‹arg.› flit. **3** (*med.*) expectorație, flegmă, scuipat[1], spută, ‹reg.› hraconit, mlaci, ‹arg.› flaimuc.

scuipíci subst. (*reg.*) v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută.

scul s.n. (*țes.*) ‹înv. și reg.› sucitură, ‹reg.› căleap, ‹înv.› mătărângă. *A cumpărat mai multe sculuri de lână, ca să împletească un pulover.*

sculá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) deștepta, a (se) trezi, ‹astăzi rar› a (se) scutura, ‹pop.› a (se) pomeni, ‹înv. și reg.› a (se) scormoni, a (se) stârni, a (se) suminica, ‹înv.› a se ridica, a (se) scorni. *L-a sculat un zgomot puternic. S-au sculat foarte devreme pentru a merge la pescuit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; adesea urmat de determ. „din morți”, „din mormânt”*) a (se) însufleți, a învia, ‹înv. și pop.› a (se) deștepta, a (se) trezi, ‹înv.› a însufleta, a (se) ridica, ‹fig.; înv.› a stârni. *Iisus Hristos l-a sculat pe Lazăr din morți. Morții se vor scula la judecata de apoi.* **3** refl. a se ridica, ‹pop. și fam.› a se sălta. *Se scoală de la birou pentru a-și face o cafea. S-a sculat sătul de la masă.* **4** refl., tr. a (se) ridica. *Studenții din aulă se scoală la intrarea rectorului. Prin jocul lor, actorii au sculat spectatorii în picioare.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **6** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **7** refl. (*pop.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura. **8** tr. (*pop.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.*) v. Antrena. Mobiliza. **9** tr. (*zootehn.; reg.; compl. indică animale*) v. Crește. **10** refl. (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre părul oamenilor sau al animalelor*) a se ridica, a se zbârli. *La vederea câinelui, pisicii i s-a sculat tot părul.* **2** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică situații, stări etc.*) v. Îndrepta. Normaliza. Redresa. Reface.

sculaméntt s.n. (*med.; pop.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică.

sculáre s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. „din somn”*) deșteptare, deșteptat[1], sculat[1], trezire, trezit[1], ‹pop.› pomenire. *Scularea bruscă i-a provocat dureri de cap.* **2** însuflețire, înviere, ‹livr.› anastază, ‹înv. și pop.› deșteptare, ‹înv.› sculat[1], sculătoare (v. *sculător*), sculătură. *La judecata de apoi va avea loc scularea morților.* **3** ridicare, sculat[1]. *La scularea de pe pat a simțit un junghi în dreptul inimii.* **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare. **5** (*pop.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **II** fig. (*înv.*) v. Îndreptare. Normalizare. Redresare. Refacere.

sculát[1] s.n. **1** (*adesea urmat de determ. „din somn”*) deșteptare, deșteptat[1], sculare, trezire, trezit[1], ‹pop.› pomenire. **2** ridicare, sculare. **3** (*înv.*) v. Însuflețire. Înviere. Sculare.

sculát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre ființe*) deștept, treaz. *Dimineața, devreme, îl găsi sculat, lucrând la calculator.* **2** (*despre oameni*) ridicat[2]. *Stă sculat, în picioare, nu pe scaun.* **3** (*reg.; despre oameni*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

scúlă s.f. **I 1** (*tehn.*) instrument, unealtă, ustensilă, ‹înv. și pop.› ciniel, ‹pop. și fam.› dichis[1], ‹înv. și reg.› sărsam, ‹reg.› halat[2], horată, sculeață, talant[2], ‹înv.› vase (v. *vas*), ‹grec.; înv.› ergalie. *Zidarul și-a adus sculele necesare pentru a zugrăvi apartamentul.* **2** (*pop.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă. **3** (*la pl. **scule**; bis.; pop.*) v. Odoare (v. *odor*[1]). **4** (*anat.; pop.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **5** (*milit.; fam.*) v. Armă. **6** (*arg.*) v. Cuțit. **7** (*arg.*) v. Pumnal. Stilet[1]. **II** fig. **1** (*fam.; mai ales peior.*) ‹fig.; fam.› instrument. *Abia târziu a realizat că prietenul său era scula șefului.* **2** (*peior.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

sculăráie s.f. (*colect.; reg.*) v. Scularie.

sculărie s.f. (*colect.*) ‹reg.› sculăraie. *Scularia din atelierul său era compartimentată pe domenii.*

sculătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*înv. și reg.*) v. Ceas deșteptător. Deșteptător. **2** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș. **3** s.f. (*înv.*) v. Însuflețire. Înviere. Sculare. **4** s.f. fig. (*înv.*) v. Îndreptare. Normalizare. Redresare. Refacere. **II** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Bujorel. Gemănariță (*Orchis papilionacea*). **2** v. Linariță (*Linaria vulgaris*). **3** v. Poroinic (*Orchis purpurea*). **4** v. Poroinic (*Orchis militaris*). **5** v. Poroinic. (*Orchis mascula*). **6** v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*). **7** v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **8** v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*). **9** ***sculătoare-mare*** v. Mutulică (*Scopolia carniolica*).

sculátúră s.f. (*înv.*) v. Însuflețire. Înviere. Sculare.

sculeáță s.f. (*tehn.; reg.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă.

sculéț subst. (*țes.; înv.*) v. Sculișor.

sculí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Isprăvi. Înceta. Încheia. Sfârși. Termina.

sculișór s.n. (*țes.*) ‹reg.› sculuț, ‹înv.› sculeț. *I-a mai rămas un sculișor de lână după împletirea puloverului.*

sculptă vb. I. tr. **1** (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a ciopli, a dălțui, a lucra, a săpa, a tăia, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vișlui. *I-a sculptat chipul în marmură.* **2** (*compl. indică lemn, marmură etc.*) a modela, ‹înv.› a slei, ‹fig.; înv.› a se mlădia. *Sculptează marmura pentru a realiza un bust.*

sculptáre s.f. **1** cioplire, cioplit[1], săpare, săpat[1], sculptat[1], tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1]. *Sculptarea blocurilor de marmură este anevoioasă.* **2** modelare. *Ebeniștii sunt specialiști în sculptarea lemnului.*

sculptát[1] s.n. cioplire, cioplit[1], săpare, săpat[1], sculptare, tăiat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1].

sculptát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) cioplit[2], dălțuit[2], săpat[2], tăiat[2], ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹reg.› vijluit. *Monumentul sculptat a fost plasat în fața Muzeului de Artă.* **2** (*despre lemn, marmură etc.*) modelat[2]. *Bustul este din marmură sculptată.*

sculptogénic, -ă adj. (*despre oameni sau despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) sculptural. *Tânăra are corpul sculptogenic, care amintește de frumusețea formală a sculpturilor antice.*

scúlptor s.m. (*a. plast.*) ‹pop.› săpător, ‹înv.› cioplitor, pietrar, scobitor, scultător. *Brâncuși este considerat unul dintre cei mai valoroși sculptori din întreaga lume.*

sculptúrăl, -ă adj. (*despre oameni sau despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) sculptogenic.

sculptúră s.f. (*a. plast.*) ‹înv.› cioplitură, ermoglifică, săpătură, scobitură. *„Moise" este una dintre cele mai frumoase sculpturi realizate de Michelangelo. Băiatul învață tainele sculpturii.*
scultătór s.m. (*a. plast.; înv.*) v. Sculptor.
sculúț s.n. (*țes.; reg.*) v. Sculișor.
scump, scú mpă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre lucruri, materiale, servicii etc.*) costisitor, ‹livr.› dispendios, ‹fam.› fițos, ‹înv. și reg.› bănos, ‹înv.› costător. *Viața într-o capitală este scumpă. Poartă haine și bijuterii scumpe.* **2** (*despre obiecte, cărți, bijuterii, tablouri etc.*) ales[2], prețios, rar, valoros, ‹înv.› prețuit. *În casă are multe tablouri scumpe.* **3** (*despre lucruri, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) bogat, luxos, prețios, ‹fam.› fițos, ‹înv.› luciu[2], luxurios, ‹fig.› princiar, ‹fig.; rar› luminos, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *A purtat o toaletă scumpă la recepție.* **4** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], ‹înv.› nemăsurat, nesuferit, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat, usturător. *A plătit o sumă scumpă pentru un autoturism.* **5** (*despre ființe*) drag, iubit, îndrăgit[2], ‹engl.› sweet, ‹fig.› dulce. *Mama este cea mai scumpă ființă.* **6** (*despre lucruri, obiecte etc.*) drag, iubit, îndrăgit[2], ‹înv.› vrut. *Nu se poate despărți de cărțile lui scumpe.* **7** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător. **8** (*în opoz. cu „neîngrijit"; înv. și reg.; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) v. Ales[2]. Aparte. Deosebit. Distins. Elegant. Elevat. Îngrijit. Literar. Rafinat[2]. Select. Subtil. **9** (*înv.; despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) v. Amănunțit[2]. Atent. Meticulos. Migălos. Minuțios. Riguros. Scrupulos. Serios. **II** s.m., s.f., adj. (*înv. și reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **III** s.m., s.f. (*mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) drag, iubit, ‹pop.› mândru, mândruț, ‹fam.› pui[1], puică, puișor, puiuleț, puiuț, ‹reg.› țață, ‹engl.› darling. *Nu te amări, scumpa mea! Scumpule, vino puțin până la mine! Ce mai faci, scumpo?*
scumpăciúni s.f. pl. (*înv.*) v. Scumpeturi (v. *scumpete*).
scumpărá vb. I. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. Târgui. **2** tr. (*compl. indică mai ales sume de bani; adesea cu determ. ca „pe datorie", „ca împrumut", „cu dobândă", „cu camătă"*) v. Da[2]. Împrumuta. **3** tr. (*compl. indică prizonieri, robi, captivi etc.*) v. Răscumpăra. **4** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Izbăvi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva.
scumpăráre s.f. (*înv.*) **1** v. Răscumpărare. **2** (*relig.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare. **3** v. Răzbunare. Vendetă.
scumpărătoáre s.f. (*înv.*) v. Achiziție. Achiziționare. Cumpărare. Cumpărat[1]. Dobândire. Luare. Obținere. Procurare.
scumpătáte s.f. **1** (*rar*) v. Scumpete. **2** (*înv. și pop.*) v. Scumpete. **3** (*la pl. **scumpătăți**; pop. și fam.*) v. Scumpeturi (v. *scumpete*). **4** (*pop.*) v. Atenție. Grijă. Meticulozitate. Migală. Migăleală. Minuție. Minuțiozitate. Scrupulozitate. **5** (*pop.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **6** (*înv.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie. **7** (*înv.*) v. Acribie, Exactitate. Exactitudine. Precizie. Rigoare. Rigurozitate. **8** (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.
scumpeálă s.f. (*înv.*) v. Scumpete.
scumpéliște s.f. (*reg.*) v. Scumpete.
scumpénie s.f. **1** (*pop.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie. **2** (*înv.*) v. Scumpete. **3** (*la pl. **scumpenii***) v. Scumpeturi (v. *scumpete*).
scumpéte s.f. **I 1** ‹înv. și pop.› scumpătate, ‹reg.› scumpeliște, ‹înv.› scumpeală, scumpenie. *Nu face față cu salariul său scumpetei din țară.* **2** (*înv. și reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **3** (*înv.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie. **4** (*înv.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **II** (*concr.*) **1** ‹rar› scumpătate. *Bine că te-am întâlnit, scumpete!* **2** (*la pl. **scumpeturi***) ‹pop. și fam.› scumpătăți (v. *scumpătate*), ‹înv. și reg.› scumpii (v. *scumpie*[2]), ‹înv.› scumpăciuni, scumpenii (v. *scumpenie*), ‹fig.› nestemate (v. *nestemată*). *I-a oferit toate scumpeturile lumii, numai să-i fie soție.*
scumpí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a crește, a (se) majora, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1], a (se) sui, a (se) urca. *Comercianții au scumpit prețurile la alimente.* **2** refl. (*despre oameni*) a se zgârci[2], ‹reg.› a se hârsi, a se pomisi. *S-a scumpit și a pierdut ocazia.* **3** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se lăcomi, a se zgârci[2], ‹pop.; deprec.› a se calici, ‹reg.› a se pungi. *Mai lasă din preț! Nu te mai scumpi atâta!*
scumpíe' s.f. (*bot.*) **1** *Cotinus coggygria*; ‹reg.› liliac[1], oțetar, rui[3], scrinte. **2** (*înv. și reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-roșu (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]) (*Syringa vulgaris*). **3** (*înv. și reg.*) v. Oțetar (*Rhus typhina*). **4** (*reg.; și **scumpie-altoită***) v. Liliac[1]. Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]). Liliac-persan (v. *liliac*[1]) (*Syringa persica*). **5** (*reg.*) v. Lemnul-vântului (v. *lemn*). Liliac[1]. Liliac-românesc (v. *liliac*[1]) (*Syringa josikaea*).
scumpíe² s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie. **2** (*înv. și reg.; la pl. **scumpii***) v. Scumpeturi (v. *scumpete*). **3** (*înv.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate.
scumpínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*).
scumpíre s.f. creștere, majorare, mărire, ridicare, sporire, suire, urcare. *Scumpirea prețurilor la alimente îngrijorează populația.*
scumpișór, -oáră adj. (*fam.; despre ființe*) ‹fam.› scumpuleț, scumpușor.
scumpuléț, -eáță adj. (*fam.; despre ființe*) ‹fam.› scumpișor, scumpușor.
scumpușór, -oáră adj. (*fam.; despre ființe*) ‹fam.› scumpișor, scumpuleț.
scund, scúndă adj. **1** (*în opoz. cu „înalt", „lung"; despre ființe, în special despre oameni*) mărunt, mic, scurt, ‹rar› scundac, ‹înv. și pop.› puțin. *Este un bărbat scund.* **2** (*despre obiecte, construcții etc.*) jos, mărunt, mic, ‹reg.› pitulat. *La marginea orașului sunt multe case scunde. Televizorul stă pe o masă scundă.* **3** (*despre anumite specii de plante sau de animale*) mărunt, mic, pitic. *A cumpărat răsaduri de trandafiri scunzi. Are o livadă de meri scunzi, foarte roditori.*
scundăc, -ă adj. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „înăltuț"; despre oameni*) ‹reg.› scundănac, ‹înv.› scundatic. *Băiețelul este scundac pentru vârsta lui.* **2** (*în opoz. cu „înalt", „lung"; despre ființe, în special despre oameni*) v. Mărunt. Mic. Scund. Scurt.
scundátic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Scundac.
scundánác, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Scundac.
scundicél, -eă adj. (*în opoz. cu „înăltuț"; înv. și reg.; despre oameni*) v. Scurticel. Scurticică. Scurtișor. Scurtuț.
scunducél, -eá adj. (*în opoz. cu „înăltuț"; înv. și reg.; despre oameni*) v. Scurticel. Scurticică. Scurtișor. Scurtuț.
scundúț, -ă adj. (*în opoz. cu „înăltuț"; reg.; despre oameni*) v. Scurticel. Scurticică. Scurtișor. Scurtuț.
scurá vb. I. refl., tr. (*relig.; înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Izbăvi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva.
scúre vb. III. refl. (*înv.; despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din"*) v. Izvorî. Veni.
scurgătór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.f. (*pop.*) v. Scurgere. **2** s.m., s.n. (*gosp.; reg.*) v. Săculeț. Sedilă[2]. **3** s.f. (*hidrotehn.; înv.*) v. Deversor. **4** s.f. (*la moară; înv.*) v. Stavilă. Stăvilar. Zăgaz.
scúrge vb. III. **I 1** refl. (*despre lichide, materii vâscoase etc.*) a se prelinge, ‹pop.› a pica[2], ‹înv. și reg.› a piști, ‹reg.› a se provărsa, ‹înv.› a se slobozi. *Substanța chimică s-a scurs din recipientul în care se afla. Picăturile de ploaie se scurg pe geamuri.* **2** refl. (*despre lichide*) a se strecura. *Apa se scurge prin fisura sticlei.* **3** tr. (*compl. indică mai ales alimente*) ‹înv. și reg.› a strânge. *Scurge brânza proaspătă printr-un tifon.* **4** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a aluneca, a curge, a luneca, a picura, a se prelinge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni, ‹fig.› a se strecura. *Picături de transpirație i se scurg pe frunte.* **5** refl. (*despre materii purulente*) ‹înv.› a se desfunda. *Puroiul i se scurge din rană.* **6** refl. (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a se infiltra, a intra, a pătrunde, ‹reg.› a se stoarce, ‹înv.› a se răsfuga. *După ploaie, apa se scurge în pământ.* **7** refl. (*astăzi rar; despre ape*) v. Curge. **8** refl. (*rar; despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Seca. **9** tr. (*hidrotehn.; rar; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) v. Asana. Deseca. Seca. **10** tr. (*fiziol., med., med. vet.; pop.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante; compl. indică fetuși, embrioni*) v. Avorta. **11** tr. (*înv. și reg.; compl.*

indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport) v. Descărca. Deșerta. Goli. **12** refl. (*înv.; despre râuri, fluvii etc.; cu determ. locale*) v. Vărsa. **II** refl. fig. **1** (*mai ales despre vehicule în mișcare*) a se perinda, a se succeda, a urma. *Mașinile se scurg una după alta.* **2** (*despre șiruri de oameni, de vehicule etc. în mișcare*) a trece. *Șoferii așteaptă să se scurgă tot alaiul, pentru a putea vira la dreapta.* **3** (*despre timp sau despre unități de timp*) a trece, ‹fig.› a curge, a se strecura, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a se călători. *Uneori, timpul se scurge prea repede.* **4** (*despre timp sau despre măsuri de timp*) a se împlini, a trece. *S-au scurs zece ani de la terminarea facultății.* **5** (*fam.; despre ființe*) v. Fofila. Furișa. Prefira. Prelinge. Strecura. **III** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuințe la un preț modic, l-a scurs de bani.*

scúrgere s.f. **I 1** efluență, prelingere, ‹rar› prelinsătură, scurs[1], scursoare, scursură. *Scurgerea substanței chimice din recipient s-a produs din cauză că acesta avea o mică fisură.* **2** strecurare. *Scurgerea apei din sticlă se face printr-o fisură a ei.* **3** ‹rar› scurs[1], scursoare. *Apa menajeră este evacuată prin canale de scurgere.* **4** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Secreție. **II** (*concr.*) **1** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Secreție. **2** (*med.; reg.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică. **3** (*med.; reg.*) v. Leucoree. **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Otoree. **5** (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree. **6** (*fiziol.; reg.*) ***scurgere de sânge*** v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menstre. Menstruație. Period. **III** (*concr.*) ‹pop.› scurgătoare (v. *scurgător*), ‹reg.› scursură, ‹înv.› scursoare. *Scurgerea din pardoseala băii s-a înfundat.* **IV** fig. **1** perindare, succedare. *Urmărește distrat, de la fereastră, scurgerea oamenilor pe stradă.* **2** trecere, ‹fig.› curgere, curs[1]. *Nimeni nu poate opri scurgerea timpului.*

scuríl, -ă adj. (*latin.; înv.*) v. Caraghios. Comic. Hazliu.

scurilíe s.f. (*înv.*) v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc.

scurilitáte s.f. (*latin.; înv.*) **1** v. Bufonadă. Bufonerie. Caraghioslâc. Clovnerie. Comicărie. Giumbușluc. **2** v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Incovenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

scurmá vb. I. **I 1** tr., intr. (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) a râcâi, a scormoni, ‹rar› a scotoci, ‹înv. și pop.› a scociorî, ‹pop. și fam.› a zgândări, ‹pop.› a răscoli, a săpa, a zgâria, ‹înv. și reg.› a scodoli, a scorbeli, a scorni, a rășchira, a zgârmăi, ‹reg.› a dricui, a răcăli[2], a răscăli, a rășchia, a râbâi, a râcălui, a scodormoli, a scurmuzi. *Găina scurmă pământul, căutând râme. Porcul scurmă prin gunoi.* **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică frunze, praf, nisip*) v. Agita. Înălța. Răscoli. Ridica. Stârni. **3** intr. (*pop.; despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Căuta. Cotrobăi. Răscoli. Scormoni. Scotoci. Uita. Umbla. **4** tr. (*pop.; despre oameni; compl. indică suprafața unor obiecte*) v. Râcâi. Zgâria. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică pământ, gropi, șanțuri etc.*) v. Excava. Săpa. Scobi. **6** tr. (*agric.; reg.; compl. indică ogoare, terenuri etc.*) v. Ara. Brăzda. **7** tr. (*reg.; despre ființe; compl. indică leziuni*) v. Râcâi. Zgândări. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică pământ, pulbere, cenușă etc.*) a răscoli. *A scurmat pulberea de pe cărare pentru a-și găsi agrafa căzută din păr.* **2** tr. (*rar*) v. Scotoci. **3** tr. (*rar; despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) v. Chinui. Frământa. Obseda. Persecuta. Preocupa. Prigoni. Râcâi. Roade. Tiraniza. Tortura. Urmări. **4** tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări. **5** tr. (*fam.; compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii", „cu privirea"*) v. Iscodi. Scormoni. Scruta. Sfredeli. Străbate. Străpunge. **6** refl. (*fam.; despre oameni; urmat de determ. indir. introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Scotoci.

scurmáci s.m. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Gheară.

scurmáre s.f. **1** râcâială, râcâire, râcâit[1], râcâitură, scormonire, scurmătură, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș. *Toată curtea este plină de scurmările găinilor.* **2** fig. (*rar*) v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Martelaj. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare. Zgândărire.

scurmát[1] s.n. (*rar*) v. Râcâială. Râcâire. Râcâit[1]. Râcâitură. Scormonire. Scurmare. Scurmătură.

scurmát[2], -ă adj. (*despre pământ, gunoi, noroi etc.*) râcâit[2], scormonit[2], ‹rar› râmat, ‹pop.› răscolit[2], ‹reg.› scofelit, scorbelit. *Gunoiul scurmat de porci a fost adunat și pus într-un recipient.*

scurmátor, -oáre adj. fig. (*pop.; despre privire, ochi*) v. Acvilin. Ager. Atent. Cercetător. Coroziv. Iscoditor. Întrebător. Pătrunzător. Penetrabil. Penetrant. Săgetător. Scormonitor. Scotocitor. Scrutător. Sfredelitor. Străbătător. Străpungător. Tăios. Viu.

scurmătúră s.f. râcâială, râcâire, râcâit[1], râcâitură, scormonire, scurmare, ‹rar› scurmat[1], ‹înv. și pop.› scociorâre, scociorât, ‹reg.› râcâiș.

scurméică s.f. (*zool.; reg.*) v. Pisică (*Felis domestica*).

scurmúș s.n. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Gheară.

scurmuzí vb. IV. tr. (*reg.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma.

scurs[1] s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*rar*) v. Efluență. Prelingere. Scurgere. **2** (*rar*) v. Scurgere. **3** (*hidrol.; reg.*) v. Curent. Curs[1]. Umblet. **II** s.m. fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scursoare, scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină.

scurs[2], scúrsă adj. **1** (*despre lichide*) prelins[1]. *Picăturile de ploaie scurse pe geamuri se adună pe pervaz.* **2** (*înv. și reg.; despre recipiente, saci etc. sau, p. ext, despre vehicule de transport*) v. Descărcat[2]. Deșertat[2]. Golit[2]. **3** (*reg.; despre sosuri, mâncăruri cu sos etc.*) v. Îngroșat. Scăzut.

scursoáre s.f. **I** (*concr.*) **1** scursură. *Trebuie să curețe șanțul plin de scursori. Mecanicul are hainele pătate cu scursoarea din motorul mașinii.* **2** (*la pl. **scursori***) lătură, spălătură, zoaie, ‹reg.› hâlbe, spălăcitură. *După ce a spălat vasele, a aruncat scursorile într-o groapă.* **3** (*fiziol.; pop.*) v. Secreție. **4** (*med.; înv. și reg.*) v. Leucoree. **5** (*med., med. vet.; înv. și reg.; **și scursoare fără sânge***) v. Diaree. **6** (*med.; reg.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică. **7** (*med., med. vet.; înv.*) ***scursoare cu sânge*** v. Dizenterie. **II 1** (*rar*) v. Efluență. Prelingere. Scurgere. **2** (*rar*) v. Scurgere. **3** (*fiziol.; pop.*) v. Secreție. **4** (*hidrol.; reg.*) v. Curent. Curs[1]. Umblet. **III** (*concr.; înv.*) v. Scurgere. **IV** fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursură, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din scursoarea societății.*

scursúră s.f. **I** (*concr.*) **1** scursoare. **2** (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **3** (*înv. și reg.*) v. Făgaș. **II 1** (*rar*) v. Efluență. Prelingere. Scurgere. **2** (*hidrol.; înv. și reg.*) v. Curs[1]. Curent. Umblet. **3** (*reg.*) v. Vărsare. **4** (*fiziol.; înv.*) v. Secreție. **III** (*concr.*) **1** (*fiziol.; înv. și reg.*) v. Secreție. **2** (*fiziol., med., med. vet.; înv. și reg.*) ***scursură cu sânge*** v. Dizenterie. **3** (*med.; înv.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică. **4** (*fiziol., med., med. vet.; înv.; și **scursură fără sânge***) v. Diaree. **5** (*med.; înv.*) v. Leucoree. **IV** (*concr.; reg.*) v. Scurgere. **V 1** (*deprec.* sau *peior.*) ‹deprec. sau peior.› adunătură, gloată, strânsură, șleahtă, ‹reg.; deprec. sau peior.› taifa, zbor[2], ‹înv.; deprec.› vlog. *În fața barului era o scursură de tineri zgomotoși.* **2** fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, spumă, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină.

scurt, scúrtă adj., adv., s.f. **A** adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*în opoz. cu „lung"; mai ales despre texte, lucrări, volume etc.*) mic, redus, restrâns. *A publicat un articol scurt despre etimologia unui cuvânt.* **2** (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, succint, ‹înv.› rezumator, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul scurt al jurnalistului.* **3** (*în opoz. cu „înalt", „lung"; despre ființe, în special despre oameni*) mărunt, mic, scund, ‹rar› scundac, ‹înv. și pop.› puțin. *Este un bărbat scurt.* **4** (*în opoz. cu „lung"; despre lucruri, obiecte, păr, coarne etc.*) mic, ‹reg.› berc[2], ciutac[3]. *Mânecile rochiei trebuie lungite pentru că au rămas scurte. Tânăra are părul prea scurt. Coarnele berbecuțului sunt scurte.* **5** (*despre drumuri*) ‹fam.› rapid. *Se interesează care este drumul cel mai scurt până la aeroport.* **6** (*fam.; despre expuneri, texte*) v. Concis. Rezumativ. Sintetic. Succint. Sumar. **II** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) **1** mic. *Iarna, ziua este scurtă. Până la Paște mai este o*

perioadă scurtă de timp. **2** puțin. *În scurt timp ajunge și ea la locul de întâlnire. După o scurtă liniște, a început vacarmul.* **III** (*arată cantitatea; înv.*) v. Puțin. **IV** fig. (*indică valoarea, calitatea; rar; despre oameni sau despre mentalitatea, inteligența, judecata lor*) v. Impermeabil. Închistat. Încuiat[2]. Îngust. Limitat. Mărginit. Mic. Obtuz. Opac[2]. Plafonat. Plat[2]. Redus. **B** adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. ca „a apuca", „a lega"*) strâns[2], ‹fran.› bref. *Apucă scurt câinele de lesă.* **2** brusc, deodată, fulgerător, instantaneu, repede, subit, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, ‹înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit scurt.* **3** categoric, decis, ferm, hotărât, net[2], radical, tranșant, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză scurt propunerea.* **C** s.f. **1** (*pop.*) v. Retevei. Scurtătură. **2** (*med.; pop.*) v. Adenopatie. **3** (*med.; reg.*) v. Adenită. Limfadenită. **4** (*indică durata; înv.*) v. Micime. Scurtime.

scurtá vb. I. **I** tr. (*indică dimensiunea*) **1** (*compl. indică texte, scrieri etc.*) a micșora, a prescurta, a reduce. *Din cauză că articolul era prea mare, autorul a fost nevoit să scurteze textul pentru a-l putea publica.* **2** (*compl. indică cuvinte, titluri etc.*) a abrevia, a prescurta. *A scurtat titlul cărții.* **3** (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) ‹reg.› a reteza. *Și-a scurtat rochia la croitoreasă.* **4** (*compl. indică părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte*) a tăia. *Trebuie să scurteze mânecile puloverului, care s-au lungit după spălări repetate.* **5** (*compl. indică obiecte*) a ciunti. *Bârnele au fost scurtate pentru a putea fi folosite.* **6** (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a tăia. *A scurtat drumul spre aeroport, mergând pe centura orașului.* **7** (*compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) a tăia, a tunde, ‹pop. și fam.› a reteza, ‹pop.› a tușina, ‹reg.› a costrui, a rotunji. *Vara își scurtează părul. Mustața trebuie să fie scurtată.* **8** (*reg.; compl. indică obiecte cu o lungime relativ mare, în special lemne sau scânduri*) v. Tăia. **9** (*reg.; compl. indică oameni aflați în mișcare; adesea cu determ. „din urmă"*) v. Ajunge. Prinde. **10** (*înv.; compl. indică oameni; adesea cu determ. „de cap"*) v. Decapita. **II** (*indică durata*) **1** refl. a descrește, a se diminua, a se micșora, a se reduce, a scădea, ‹pop.› a se mici. *Primăvara, noaptea se scurtează, iar ziua crește.* **2** tr. (*compl. indică texte citite, discursuri, prezentări etc.*) a concentra, a prescurta, a reduce, a rezuma, ‹rar› a sumariza, ‹fig.› a comprima, a condensa. *A scurtat discursul din cauza lipsei de timp.* **III** tr. (*arată cantitatea; mat.; înv.; compl. indică egalități, inegalități, fracții etc.*) v. Reduce. Simplifica.

scurtáre s.f. **I** (*indică dimensiunea*) **1** micșorare, prescurtare, reducere, ‹livr.› racursi, ‹înv.› liniștire. *Pentru a putea publica articolul, a fost obligatorie scurtarea textului acestuia.* **2** tăiere. *Șoferul a mers pe centura orașului pentru scurtarea drumului spre aeroport.* **3** (*concr.*) abreviație, abreviere, prescurtare, ‹german.› abreviatură. *Scurtarea pentru „domnul" este „dl". Dicționarul are o listă cu scurtările folosite de autori.* **II** (*indică durata*) **1** descreștere, micșorare, reducere, scădere. *Toamna are loc scurtarea zilei.* **2** concentrare, prescurtare, reducere, rezumare, ‹fig.› comprimare, condensare. *A fost nevoit să recurgă la scurtarea discursului său din cauza lipsei de timp.* **3** (*înv.*) v. Micime. Scurtime.

scurtát, -ă adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre texte, scrieri etc.*) micșorat, prescurtat, redus, ‹livr.› racursi. *A fost publicat textul scurtat al articolului.* **2** (*despre cuvinte, titluri etc.*) abreviat, prescurtat. *În lucrare se utilizează titlurile scurtate ale cărților din bibliografie.* **3** (*despre părți ale obiectelor, ale clădirilor etc.*) retezat[2], tăiat[2]. *Pușca are țeava scurtată. Multe case au rămas cu acoperișurile scurtate după bombardament.* **4** (*despre părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana părul unor animale*) tăiat[2], tuns[2], ‹pop. și fam.› retezat[2], ‹pop.› tușinat, ‹reg.› costrușit. *Îi stă mai bine cu părul scurtat.* **5** (*înv.; despre oameni; adesea cu determ. „de cap"*) v. Decapitat. **II** (*indică durata; despre texte citite, discursuri, prezentări etc.*) concentrat, prescurtat, redus, rezumat, ‹fig.› comprimat, condensat[2]. *A fost nevoit să recurgă la o expunere scurtată a discursului său din cauza lipsei de timp.*

scurtătúră s.f. retevei, ‹pop.› scurtă (v. *scurt*), zburătură, ‹reg.› caravei, cotromplete, jilăvete, răzbici[1], resteu, scatoalcă, scurtei, șui[2], șutavei, șuvei, șuvete, toldaș, toldău, toldie, tuschie, verdete. *Scurtătura este o bucată de lemn scurtă și groasă.*

scurtéi s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

scurtéică s.f. cățaveică, ‹înv. și reg.› giubeică, ‹reg.› bunză, zoavă. *Scurteica este o haină țărănească pentru femei, lungă până în talie.*

scurteicúță s.f. ‹reg.› camizol, capotel, ciupag, paltonaș, polcuță. *Fetița și-a îmbrăcat scurteicuța și a plecat la sănius.*

scurticél, -eá adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre texte, scrieri etc.*) scurticică, scurtișor, scurtuț. *Textul publicat este scurticel* **2** (*în opoz. cu „înăltuț"; despre oameni*) scurticică, scurtișor, scurtuț, ‹înv. și reg.› scundicel, scunducel, ‹reg.› scunduț. *Șotul ei este scurticel.* **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) micuț, scurticică, scurtișor, scurtuț, ‹pop.› micșor. *Mânecile rochiei au rămas cam scurticele.* **4** (*despre drumuri*) scurticică, scurtișor, scurtuț. *Ei merg pe drumul cel mai scurticel către casă.* **II** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurtișor, scurtuț. *Timpul până la examenul de licență este scurticel.*

scurticícă adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre texte, scrieri etc.*) scurticea (v. *scurticel*), scurtișoară (v. *scurtișor*), scurtuță (v. *scurtuț*). **2** (*în opoz. cu „înăltuț"; despre oameni*) scurticea (v. *scurticel*), scurtișoară (v. *scurtișor*), scurtuță (v. *scurtuț*), ‹înv. și reg.› scundicea (v. *scundicel*), scunducea (v. *scunducel*), ‹reg.› scunduță (v. *scunduț*). **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) micuță (v. *micuț*), scurticea (v. *scurticel*), scurtișoară (v. *scurtișor*), scurtuță (v. *scurtuț*), ‹pop.› micșoară (v. *micșor*). **4** (*despre drumuri*) scurticea (v. *scurticel*), scurtișoară (v. *scurtișor*), scurtuță (v. *scurtuț*). **II** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurticea (v. *scurticel*), scurtișoară (v. *scurtișor*), scurtuță (v. *scurtuț*).

scurtíme s.f. (*în opoz. cu „lungime"*) **I** (*indică dimensiunea*) micime. *Articolul nu a fost publicat din cauza scurtimii și a superficialității lui.* **II** (*indică durata*) **1** micime, ‹înv.› scurtare, scurtă (v. *scurt*). *Este cunoscută scurtimea vieții unei efemeride.* **2** concentrare, concizie, laconicitate, laconism, lapidaritate, sobrietate. *Scurtimea exprimării este atributul unei minți organizate.*

scurtișór, -oáră adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre texte, scrieri etc.*) scurticel, scurticică, scurtuț. **2** (*în opoz. cu „înăltuț"; despre oameni*) scurticel, scurticică, scurtuț, ‹înv. și reg.› scundicel, scunducel, ‹reg.› scunduț. **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) micuț, scurticel, scurticică, scurtuț, ‹pop.› micșor. **4** (*despre drumuri*) scurticel, scurticică, scurtuț. **II** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurticel, scurticică, scurtuț.

scurtúț, -ă adj. **I** (*indică dimensiunea*) **1** (*despre texte, scrieri etc.*) scurticel, scurticică, scurtișor. **2** (*în opoz. cu „înăltuț"; despre oameni*) scurticel, scurticică, scurtișor, ‹înv. și reg.› scundicel, scunducel, ‹reg.› scunduț. **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) micuț, scurticel, scurticică, scurtișor, ‹pop.› micșor. **4** (*despre drumuri*) scurticel, scurticică, scurtișor. **II** (*indică durata; despre timp sau despre noțiuni temporale*) scurticel, scurticică, scurtișor.

scut s.n. **I 1** (*milit.*) pavăză, ‹înv.› aspidă[2], calcan. *În bătăliile din trecut ostașii purtau scuturi.* **2** (*constr.; reg.*) v. Șopron. **3** (*la sabie; înv.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Gardă. **4** (*herald.; înv.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă. **II** fig. **1** apărare, ocrotire, protecție, sprijin, ‹fig.› adăpost, adăpostire, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăposteală. *Codrul a fost adesea scut pentru haiduci.* **2** grijă, ocrotire, protecție, ‹fig.› aripă, pavăză, umbră, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub scutul mamei.*

scutár[1] s.m. **1** (*la stână; înv. și reg.*) v. Stăpân. **2** (*reg.*) v. Baci. Cioban.

scutár[2] s.m. (*în Ev. Med., în Europa Apuseană; înv.*) v. Scutier.

scutáș s.m. (*înv.*) v. Baci. Cioban.

scuteálă s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Adăpost. **2** (*constr.; reg.*) v. Șopron. **3** (*înv.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **4** (*înv.; adesea cu determ. care indică felul*) v. Dispensă. Scutire.

scútec s.n. **1** ‹pop.› cârpă, pelincă, ‹reg.› doldoașe (v. *doldoașă*), procov, rantie, râză. *A spălat scutecele în care fusese înfășat copilul.* **2** fig. (*pop. și fam.*) v. Izvor. Început. Obârșie. Origine. Proveniență. Rădăcină. Sâmbure. Sorginte. Sursă.

scutecél s.n. ‹pop.› pelincuță. *Cumpără pentru bebeluș scutecele noi.*

scutélnic[1] s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› om de scuteală, scutnic. *Scutelnicii erau scutiți de plata birului domnesc în schimbul îndeplinirii unor obligații (militare).*

scutélnic[2] s.m. (*în Ev. Med., în Europa Apuseană; rar*) v. Scutier.

scutelnicél s.m. (*milit.; înv.*) ‹înv.› ostaș de scuteală. *Scutelnicelul slujea în schimbul unei scutiri de dări.*

scutí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a cruța, a dezlega, a ierta, ‹rar› a desface, ‹înv. și pop.› a slăbi, a ușura, ‹înv.› a dezobliga, a milui, a opri, a pardona, a slobozi. *L-a scutit de jurământul făcut.* **2** tr. (*jur.; compl. indică acuzați; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a absolvi, a ierta, ‹înv.› a pardona. *Judecătorul a scutit acuzatul de pedeapsă.* **3** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a dispensa. *L-a scutit de grija cumpărăturilor. Părinții i-au scutit de cheltuieli inutile.* **4** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a slăbi. *Te rog să-l scuteşti de aberațiile tale!* **5** tr. (*astăzi rar; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **6** tr. (*rar; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **7** refl. (*reg.; despre ființe; de obicei cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Aciua. Adăposti. **8** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **9** tr. (*înv.*) v. Păstra.

scutiér s.m. (*în Ev. Med., în Europa Apuseană*) ‹rar› scutelnic[2], ‹înv.› scutar[2]. *Scutierul purta scutul și celelalte arme ale seniorului său.*

scutínță s.f. (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*adesea cu determ. care indică felul*) v. Dispensă. Scutire.

scutíre s.f. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absolvire, cruțare, dezlegare, iertare, ‹livr.› remisiune, ‹reg.› dezleganie, ‹înv.› dezlegat[1], dezlegătură, dezobligare, dezobligație, iertăciune, slobozire. *Scutirea de jurământul făcut a fost benefică pentru el.* **2** (*jur.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) absoluțiune, absolvire, iertare. *A fost eliberat prin scutire de pedeapsă, întrucât fapta săvârșită s-a prescris.* **3** (*adesea cu determ. care indică felul*) dispensă, ‹înv.› remisiune, scuteală, scutință. *Nici nu poate fi vorba de scutire de impozite.* **4** (*înv.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **5** (*med., med. vet.; înv.*) ***scutire asupra*** = ***scutire de boală*** v. Imunitate.

scutít, -ă adj. (*înv.; despre locuri, așezăminte, drumuri etc.*) v. Adăpostit. Apărat. Asigurat. Ferit. Ocrotit. Păzit[2]. Protejat. Sigur.

scutitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. **2** adj. v. Apărător. Ocrotitor. Prezervativ. Protector. **3** adj. v. Apărător. Ocrotitor. Protector. Tutelar.

scútnic s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Scutelnic[1].

scútur s.n. (*rar*) **I 1** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Cutremurare. Cutremurat[1]. Cutremurătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâiturâ. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură. **2** v. Adiere. Boare. Briză. Pală[1]. Suflare. Suflu. Undă. **3** (*de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde”, „a simți”, „a străbate”, „a trece”; adesea cu determ. ca „rece”, „de frig”, „de gheață”*) v. Fior[1]. Scuturătură. **4** (*med., med. vet.*) v. Friguri (v. *frig*). Frisoane. Scuturătură. Tremor. Tremur. Tremurătură. **II** v. Scuturare. Scuturat[1].

scutúră vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică covoare, pături, haine etc.*) a bate. *Scutură covoarele din casă săptămânal.* **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se curăța. *Se scutură de zăpadă înainte de a intra în casă.* **3** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte sau de îmbrăcăminte; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a curăța. *Își scutură cizmele de zăpadă la intrarea în casă. După ce s-a tuns, își scutură bluza de păr.* **4** refl. (*despre părți ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) a cădea, a se desprinde, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹reg.› a se strohui, a se vărsa, ‹fig.› a se dezlipi. *Florile cireșului s-au scuturat în timpul furtunii.* **5** refl., tr. (*astăzi rar; sub. sau compl. indică ființe*) v. Deștepta. Scula. Trezi. **6** tr. (*rar*) v. Împrăștia. Presăra. Răsfira. Răspândi. Semăna[1]. **7** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **8** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) v. Arunca. Azvârli. Zvârli. **II 1** tr., refl. pas. a (se) agita, a (se) clătina, a (se) zgudui, ‹reg.› a (se) clătări, a (se) cobâlțâi. *Flaconul cu soluția injectabilă trebuie să se scuture bine înainte de folosire.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) clătina, a (se) cutremura, a (se) zdruncina, a (se) zgâlțâi, a (se) zgudui, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a scuturat puternic la seism.* **3** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a hurduca, a legăna, a zdruncina, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl scutură rău pe drumurile cu gropi.* **4** tr. (*compl. indică ființe*) a clătina, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹înv. și reg.› a zbiciula[1], ‹reg.› a smocăni, a strohăi, a zbihui, a zblendui, a zgâcina. *Trebuie să-l scuture cu putere pentru a-l trezi.* **5** refl. (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) a se înfiora, a tremura, a tresări, ‹reg.› a zăleti, ‹fig.› a se cutremura. *Copilul se scutură la vederea mascaților.* **6** tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui. **III** fig. **1** refl. (*despre oameni, colectivități umane, țări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică situații, stări etc. în care se află cineva sau ceva*) a scăpa, ‹fig.› înv.› a (se) dezbrăca. *Spre bătrânețe, s-a scuturat de sărăcie. A reușit să se scuture de influența lui nefastă.* **2** tr. ‹fig.› a îndepărta, a înlătura. *Au scuturat lanțurile robiei.* **3** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se debarasa, a se degaja, a se descotorosi, a se dezbăra, a scăpa, ‹fig.; înv. și pop.› a se dezbăiera. *Fiind grăbită, s-a scuturat de o veche cunoștință după câteva vorbe schimbate.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) vindeca, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a scuturat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate scutura de patima jocurilor de noroc.* **5** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; pop. și fam.› a curăța. *Escrocul l-a scuturat de toți banii.* **6** tr. (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **7** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **8** tr. (*fam.; compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) v. Ataca. Critica. Judeca.

scuturáre s.f. **I 1** scuturat[1], ‹rar› scutur. *Când a ajuns acasă, scuturarea hainelor de praf a fost obligatorie pentru că, pe drum, l-a prins o vijelie puternică.* **2** batere, bătut[1], scuturat[1]. *Scuturarea covoarelor o face săptămânal.* **3** cădere, desprindere, scuturat[1], ‹reg.› scuturiș. *Toamna aceasta, scuturarea frunzelor copacilor a fost timpurie.* **4** (*pop. și fam.*) v. Dereticare. Deretícat[1]. **II 1** agitare, clătinare, zguduire. *Este necesară scuturarea flaconului cu soluția injectabilă înainte de folosire.* **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Scuturarea de la seism a fost foarte puternică.* **3** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Scuturarea produsă de căruță pe un drum cu gropi este insuportabilă.* **4** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **III** fig. **1** ‹fig.› îndepărtare, înlăturare, scuturat[1]. *Scuturarea lanțurilor robiei a fost un deziderat al populației de culoare din America* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) debarasare, degajare, descotorosire, scăpare, ‹fig.› scuturat[1]. *Scuturarea de o veche cunoștință s-a făcut rapid, după câteva vorbe schimbate.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un nărav etc.*) dezbărare, dezobișnuire, dezvățare, scăpare, ‹fig.› debarasare, scuturat[1]. *Voința a jucat un rol primordial în scuturarea lui de fumat.* **4** (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție. **5** (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă.

Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **6** (*fam.*) v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină.

scuturát[1] s.n. **I 1** scuturare, ‹rar› scutur. **2** batere, bătut[1], scuturare. **3** cădere, desprindere, scuturare, ‹reg.› scuturiș. **4** (*pop.* și *fam.*) v. Dereticare. Dereticat[1]. **II 1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **III** fig. **1** ‹fig.› îndepărtare, înlăturare, scuturare. **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) debarasare, degajare, descotorosire, scăpare, ‹fig.› scuturare. **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) dezbărare, dezobișnuire, dezvățare, dezvățare, scăpare, ‹fig.› debarasare, scuturare. **4** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”; fam.*) v. Bătaie. Corecție. **5** (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **6** (*fam.*) v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină.

scuturát², **-ă** adj. **I 1** (*pop.* și *fam.; despre locuințe, încăperi etc.*) v. Dereticat[2]. **2** (*reg.; despre dansuri*) v. Ritmat. Sacadat. Săltat[2]. Săltăreț. Săltător. **II** fig. (*despre oameni*) **1** curățel, îngrijit, spălat[2], spălățel, ‹fig.; fam.› scuturățel. *În mulțimea de nemulțumiți sunt și oameni mai scuturați.* **2** (*fam.*) v. Aspectuos. Prezentabil.

scútură s.f. (*med.; înv.*) v. Amețeală. Vârtej. Vertij.

scuturătór, **-oáre** s.f., s.n. **1** s.f. (*agric.*) ***scuturător de paie*** = cai (v. *cal*). *Scuturătorul de paie scutură paiele de boabe și le evacuează din mașina de treierat.* **2** s.f. (*rar*) v. Scrumieră. **3** s.f. (*tehn.; la coșul morii; pop.*) v. Teică. **4** s.n. (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez. **5** s.f. (*gosp.; reg.*) v. Sită.

scuturătúră s.f. **I** (*pop.*) **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hpurducătură, scuturare, scuturat[1], zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** clătinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, ‹reg.› zbihuială. *L-a sculat cu o scuturătură puternică.* **4** (*de obicei constr. cu vb. ca „a cuprinde”, „a simți”, „a străbate”, „a trece”; adesea cu determ. ca „rece”, „de frig”, „de gheață”*) fior[1], ‹rar› scutur. *Are scuturături din cauza febrei. Fiind îmbrăcată subțire, simte scuturături în spate.* **5** (*med., med. vet.*) friguri (v. *frig*), frisoane, tremor, tremur, tremurătură, ‹rar› scutur, ‹fam.› tremurici. *Scuturăturile au încetat după ce a luat medicamentele.* **6** spasm. *Râde în hohote, cu scuturături.* **7** (*geofiz.; înv.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism. **II** (*pop.*) **1** ‹reg.› scuturiș. *Culege nucile căzute după scuturătura copacului.* **2** v. Dereticare. Dereticat[1]. **3** v. Curățenie. Dereticare. **4** (*concr.*) ‹reg.› scutureală. *Copiii au cules scuturătura de sub nuc.* **5** (*concr.; și* ***scuturătură de fân***) ‹pop.› stroh, ‹reg.› strohotiș, trohot. *Scuturăturile sunt florile de fân scuturate sau rămășițele sfărâmate de fân care rămân în iesle, pe fundul carului etc.* **III** fig. (*fam.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a mânca”, „a primi”, „a trage”*) v. Bătaie. Corecție. **2** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **3** v. Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputație. Învinuire. Recriminare. Recriminație. Reproș. Vină.

scuturățél, **-ícă** adj. fig. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Curățel. Îngrijit. Scuturat[2]. Spălat[2]. Spălățel. **2** v. Aspectuos. Prezentabil.

scutureálă s.f. (*reg.*) **1** v. Curățenie. Dereticare. **2** (*concr.*) v. Scuturătură.

scuturíș s.n. (*reg.*) **1** v. Scuturătură. **2** v. Cădere. Desprindere. Scuturare. Scuturat[1].

scuț s.m. (*reg.*) v. Ciucure. Țurțur.

scuză vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) apăra, a (se) dezvinovăți, a (se) disculpa, a (se) justifica, ‹rar› a (se) dezvinui, a inocenta, a inocentiza, ‹înv. și reg.› a (se) cura, ‹înv.› a se dezvina, a se dezvinovi, a se îndrepta, a (se) îndreptăți, a (se) mântui. *Degeaba te scuzi, tot nu te cred că n-ai avut timp să-mi scrii câteva rânduri.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a ierta, ‹înv.› a îndrepta. *Scuzați-mă pentru câteva momente, dar trebuie să dau un telefon.* **3** tr. (*compl. indică situații, acțiuni, stări sufletești etc.*) a justifica, a motiva. *Dorința de a se afirma scuză mijloacele folosite.* **II** (*la imper., pers. 2 pl.* ***scuzați!***; *cu val. de interj.; în constr. eliptice; ca formulă de politețe pentru a cere scuze, permisiunea etc.*) iertați!, pardon! *Scuzați! Sunteți amabil să-mi spuneți cum se ajunge la gară? Scuzați! Nu am văzut că sunteți în spatele meu!*

scuzábil, **-ă** adj. (*despre fapte, gesturi, moduri de comportament etc.*) justificabil, motivabil, remisibil, ‹fran.› pardonabil. *Mijloacele folosite pentru a se afirma sunt scuzabile din punctul lui de vedere.*

scuzáre s.f. (*rar*) **1** v. Dezvinovățire. Disculpare. Justificare. Justificație. Scuză. **2** v. Justificare. Justificație. Motivare. Motivație. Scuză.

scuzát, **-ă** adj. (*rar*) **1** (*despre oameni*) v. Dezvinovățit. Disculpat. **2** v. Justificat. Motivat.

scúză s.f. **1** dezvinovățire, disculpare, justificare, justificație, ‹rar› dezvinuire, scuzare, ‹înv.› dezvinovare, dezvinovație, disculpație, excuzație, ‹ital.› disculpă. *Scuza lui nu l-a convins.* **2** (*de obicei la pl.* ***scuze***; *constr. mai ales cu vb. ca „a cere”, „a prezenta”*) iertare, ‹pop.› iertăciune, ‹înv.› pardon. *Îmi cer scuze, dacă te-am supărat cu ceva.* **3** justificare, justificație, motivare, motivație, ‹livr.› determinare, ‹rar› scuzare, ‹înv.› răspuns. *Nu are nicio scuză pentru comportarea sa.* **4** motiv, pretext, ‹înv.› șteamăt, ‹grec.; înv.› profasis, ‹fig.› alibi, ‹fig.; înv.› cale. *Ce scuză ai invocat pentru a lipsi de la întâlnire?*

seámă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) număr, serie, sumă. *O seamă de întrebări au rămas fără răspuns.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) grămadă, mulțime. *În scurt timp făcuse o seamă de datorii. O seamă de angajați ai firmei au intrat în grevă.* **3** socoteală, ‹pop.› rost, ‹reg.› ogod. *Nu mai știa seama averii lui.* **4** socoteală, ‹înv.› răspuns. *Până la urmă va da seamă de minciunile spuse.* **5** cont, socoteală, ‹fig.› spate, spinare. *Îi pune în seamă insuccesul lui.* **6** grijă, pază, ‹fig.› mână. *Cât timp a fost plecată, și-a lăsat copilul în seama părinților.* **7** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a-și găsi”*) egal, pereche, potrivă, seamăn, ‹reg.› pocaianie. *Este atât de frumoasă, încât nu are seamă în lume.* **8** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. **9** (*pop.*) v. Rânduială. Rost. **10** (*pop.*) v. Condiție. Rang. Stare. Teapă. Treaptă. **11** (*art.* ***seama***; *pop.; precedat de prep. „de” și urmat de o determ. în gen.*) v. Vârstă[1]. **12** (*înv. și reg.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **13** (*înv. și reg.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit. **14** (*înv. și reg.*) v. Epocă. Interval. Perioadă. Răstimp. Spațiu. Timp. Vreme. **15** (*fin.; în trecut; înv.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **16** (*înv.; de obicei urmat de determ. „de bani”*) v. Sumă. **17** (*mat.; înv.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală.

seámăn s.m. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a-și găsi”*) egal, pereche, potrivă, seamă, ‹reg.› pocaianie. *Este atât de frumoasă, încât nu are seamăn în lume.* **2** (*în forma* ***semen***) aproapele (v. *aproape*), ‹înv. și pop.› soț, ‹înv.› priatnicul (v. *priatnic*), vecinul (v. *vecin*), ‹grec.; înv.› omofil. *Iubește-ți semenul ca pe tine însuți!*

seánță s.f. (*înv.*) v. Ședință.

seáră s.f. **1** amurg, apus[1], asfințire, asfințit, crepuscul, înserare, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.›

amurgire, amurgit, înmurgit, scăpătare, scăpătat[1], sfințit[2], ‹înv. și reg.› murgeală, ‹reg.› murgilă, murgit, scăpătiș, ‹înv.› sfințire[2], vesperă, zori de seară (v. *zori*[1]), ‹poetic› vărsarea serii (v. *vărsare*). *Vor ajunge la mare pe seară.* **2** (*bot.; înv.; în forma sară*) v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*).

seárbăd[1], -ă adj. **I 1** (*despre mâncăruri, băuturi*) dulceag, fad, insipid, ‹pop.› spelb, ‹reg.› lânced, lihod, lișteav. *Mâncărurile serbede nu sunt preferate.* **2** (*despre gust*) fad, leșietic, leșios, sălciu, ‹reg.› lihod, ‹înv.› sălcios, sălcos. *Supa are gust searbăd.* **3** (*în opoz. cu „strident"; pop.; despre culori, nuanțe etc.*) v. Discret. Estompat. Pal. Palid. Sfumat. Spălăcit. Stins[2]. Șters. Tern. **4** (*pop.; despre lumină, surse de lumină etc.*) v. Discret. Pal. Palid. Slab. Spălăcit. Stins[2]. **5** (*în opoz. cu „sărat"; pop.; despre alimente, mâncăruri etc.*) v. Nesărat. **6** (*reg.; despre apă*) v. Sălciu. **7** (*în opoz. cu „fertil"; reg.; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **II 1** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip searbăd. Îi aruncă o privire searbădă.* **2** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **3** (*în opoz. cu „gras"; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **4** (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Puhav. Umflat. **III** fig. **1** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, sec, somnifer. *Filmul i se pare searbăd.* **2** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost searbădă.*

seárbăd[2], -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*înv. și pop.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2]. **2** (*înv. și pop.; despre lapte*) v. Acrit. Alterat. Înăcrit. **3** (*în opoz. cu „copt"; reg.; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde. **II** s.m. (*la pl.* ***serbezi***; *bot.; reg.*) v. Strugurii-ursului (v. *strugure*) (*Arctostaphylos uva-ursi*).

sébum s.n. (*biol.*) ‹reg.› usuc, ‹înv.› smegmă. *Glandele sebacee secretă sebum.*

sec, seăcă adj., adv., s.m., s.f., s.n. **A** adj. **I 1** (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) secat[2], uscat[2], ‹rar› secătuit, ‹înv. și reg.› sterp, ‹reg.› secătos. *Au intrat în pădure trecând prin albia seacă a unui pârâu.* **2** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, arid, pleșuv, secetos, uscat[2], xeric, ‹rar› tare, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secățiv. *Un teren sec nu are o rețea hidrografică permanentă.* **3** (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sărac, steril, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureț, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind sec.* **4** (*despre băuturi alcoolice*) dry. *A comandat chelnerului un vin sec. Bea un whisky sec.* **5** (*rar; despre aer sau, p. ext., despre vânt, ger etc.*) v. Uscat[2]. **6** (*înv. și reg.; despre alimente sau mâncăruri*) v. Gol[2]. Simplu. **7** (*în opoz. cu „gras"; reg.; despre cărnuri*) v. Macru. Slab. **8** (*înv.; despre anotimpuri, vreme, ani*) v. Secetos. Uscat[2]. **II 1** (*despre tuse*) uscat[2]. *Copilul are o tuse seacă.* **2** (*în opoz. cu „gras"; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **3** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre țesuturi și organe*) v. Atrofiat. Degenerat. **4** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat. **5** adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **6** (*reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **7** (*biol.; înv.; despre ființe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Steril. Sterp. **8** (*poetic; despre ochi*) v. Uscat[2]. **9** fig. (*pop.; despre buze, gât, gură*) v. Aprins[2]. Ars[2]. Fript. Uscat[2]. **10** fig. (*fam.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Dărâmat[2]. Distrus. Epuizat. Extenuat. Frânt. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Rupt. Secat[2]. Secătuit. Sfârșit[2]. Sleit[2]. Stins[2]. Stors[2]. Surmenat. Terminat[2]. Topit[2]. Trudit. Uzat. Vlăguit. Zdrobit. **III 1** (*despre fructe cu coaja tare, păstăi etc.*) găunos, gol[2], ‹reg.› scorburos. *Câteva din nucile cumpărate sunt seci.* **2** (*despre boabe de cereale, semințe etc.*) ‹reg.› lihaș, scorburos, secăreț[1], secățiu, secău. *Boabele de grâu sunt seci din cauza caniculei.* **3** (*despre varză*) ‹reg.› sterp. *Varza seacă are căpățâna insuficient formată.* **4** (*mai ales fig.; despre sunete, zgomote*) ‹înv. și reg.› secățiv, ‹fig.› uscat[2], ‹fig.; rar› lemnos. *Fotoliul, prin cădere, a produs o bufnitură seacă.* **5** (*în opoz. cu „plin"; înv. și pop.; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) v. Deșert. Deșertat[2]. Gol[2]. Vid. **6** (*reg.; despre arme sau despre obiecte, corpuri care au un lăcaș special care trebuie umplut*) v. Gol[2]. Neîncărcat. **7** fig. (*în opoz. cu „sătul"; reg.; despre ființe*) v. Flămând. Flămânzit. Înfometat. Nemâncat. Nesătul. Nesăturat. **IV** fig. **1** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, tăios, uscat[2]. *I se adresează pe un ton sec.* **2** (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], somnifer. *Filmul i se pare sec.* **3** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost seacă.* **4** (*despre științe, concepte, stil etc.*) ‹fig.› arid, ‹fig.; rar› costeliv, lemnos. *Matematica este pentru el o știință seacă.* **5** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, urzicător, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii seci.* **6** (*despre stil*) denotativ, neutru, obiectiv. *Stilul lucrării este sec.* **7** (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹fig.› dens, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul sec al jurnalistului.* **8** (*despre ornamentații, interioare etc.*) neîncărcat, simplu. *Ornamentațiile din camera copilului sunt seci și executate cu gust.* **9** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; rar; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neșovăitor. Statornic. **B** adv. fig. (*modal*) răstit, ‹fig.› aspru, dur, rece, tăios, uscat[2]. *Îi vorbește sec.* **C** adj., s.m., s.f. **1** (*med.; înv. și reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **2** fig. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) bleg, nătăflet, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, tont, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru. *Copilul ăsta este tare sec! De regulă, secii sunt ușor de înșelat.* **D** s.n. **1** (*bis.; pop.*) v. Post[2]. **2** (*anat.; la unele animale; reg.*) v. Deșert.

secă vb. I. **I 1** intr. (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) ‹rar› a se scurge, a secătui, ‹pop.› a se stârpi, ‹reg.› a sicni. *Izvorul a secat din cauza secetei.* **2** tr. (*compl. indică râuri, izvoare, bălți, iazuri, lacuri, fântâni etc.*) ‹rar› a secătui, a slei, ‹pop.› a usca. *Seceta a secat lacul.* **3** tr. (*hidrotehn.; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) a asana, a deseca, ‹rar› a aseca, a scurge, a secătui, a slei. *Au fost secate bălțile din zona periferică a orașului.* **4** intr. (*mai ales fig.; despre ochi*) a se usca. *Nu mai poate plânge, deoarece ochii i-au secat.* **5** tr. (*pop.; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli. **II** intr. (*înv. și pop.*) **1** (*med., med. vet.; despre țesuturi și organe*) v. Atrofia. Degenera. **2** (*med., med. vet.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paraliza. **3** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Vești. **4** (*despre boabe de cereale sau despre semințe*) ‹înv. și pop.› a secătui. *Boabele de grâu au secat, pierzându-și puterea germinativă.* **III** fig. **1** tr. a goli, ‹fig.› a secătui, ‹fig.; pop. și fam.› a zvânta, ‹fig.; fam.› a cheli, a slei. *A secat trezoreria.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau forța lor fizică ori psihică*) a epuiza, a extenua, a istovi, a sfârși, a solicita, a surmena, a vlăgui, ‹fig.› a consuma[2], a frânge, a omorî, a rupe, a

secătui, a sfârâma, a slei, a se stinge, a stoarce, a suge, a topi, a uza, a zdrobi, ‹fig.; rar› a ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl seacă.* **3** intr. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se liniști, a muți, a se pierde, a se potoli, a se stinge, ‹fig.› a amuți. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă a secat.* **4** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a epuiza, a isprăvi, a încheia, a sfârși, a termina, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să secе toate aspectele problemei.* **5** intr. (*despre stări, senzații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, a se sfârși, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a se topi. *Entuziasmul lui a secat din cauza dezinteresului celor din jur.* **6** tr. (*rar; compl. indică oameni sau mijloacele lor materiale*) v. Secătui. Stoarce. Suge. Vlăgui. **IV** tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre senzații, stări etc.*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a sfredeli. *Îl seacă situația în care se află.* **2** (*despre senzații, dureri etc.*) a chinui, ‹fig.› a arde, a coace, a fierbe, a sfredeli. *Moare de foame, dar setea îl seacă.* **3** (*fam.*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări. **4** (*înv.*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

secántă s.f. (*mat.*) transversală (v. *transversal*). *Secanta este dreapta care intersectează un (arc de) cerc, un arc de curbă sau o curbă în cel puțin două puncte ori mai multe drepte sau plane.*

secără s.f. (*bot.*) **1** *Secale cereale*; ‹reg.› hărană, salbă, secărea. **2** (*reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **3** ***secară-cornută*** = *Claviceps purpurea*; corn-de-secară, cornul-secarei (v. *corn*), ‹rar› clonții-babei (v. *clonț*), ‹reg.› coarnă, mama-săcării (v. *mamă*), pălire[2], pintenul-secarei (v. *pinten*), ‹înv.› sară, secarămăluroasă, secară-pintenată; (*reg.*) ***secară-albă*** v. Alac (*Triticum monococcum*); ***secară-dulce*** v. Anason-dulce. Anason-mare. Anason-nemțesc. Chimen-dulce. Fenicul. Molură (*Foeniculum vulgare*); ***secară-sălbatică*** v. Obsigă (*Bromus secalinus*); (*înv.*) ***secară-măluroasă*** = ***secară-pintenată*** v. Corn-de-secară. Cornul-secarei (v. *corn*). Secară-cornută (*Claviceps purpurea*).

secáre s.f. **I 1** ‹rar› secătuire. *Lipsa ploilor explică secarea multor râuri.* **2** ‹rar› secat[1], secătuire, ‹pop.› uscare. *Secarea lacului s-a produs din cauza secetei.* **3** (*hidrotehn.*) asanare, asanat[1], desecare, ‹rar› asecare, secătuire. *Edilii au fost de acord cu secarea bălților din zona periferică a orașului.* **II** (*înv. și pop.*) **1** v. Fanare. Îngălbenire. Ofilire. Pălire[2]. Uscare. Veștejire. **2** ‹înv. și pop.› secătuire. *Prin secare, boabele de grâu își pierd puterea germinativă.* **III** fig. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹fig.› secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală secare.*

secát[1] s.n. (*rar*) v. Secare.

secát[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) sec, uscat[2], ‹rar› secătuit, ‹înv. și reg.› sterp, ‹reg.› secătos. *Au intrat în pădure trecând prin albia secată a unui pârâu.* **2** (*despre râuri, izvoare etc.*) ‹rar› secătuit. *Lacul secat în timpul verii își revine toamna, odată cu începerea ploilor.* **3** (*hidrotehn.; despre terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) asanat[2], desecat, ‹rar› asecat. *Pe terenul de la marginea orașului, cu bălți secate, se va ridica un complex comercial.* **II 1** (*înv. și pop.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **2** (*înv. și pop.; despre boabe de cereale sau despre semințe*) ‹înv. și pop.› secătuit. *Semințele secate nu mai au putere germinativă.* **3** (*în opoz. cu „plin”; înv. și pop.; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) v. Deșert. Deșertat[2]. Gol[2]. Vid. **4** (*înv.; despre alimente, fructe, legume, nutrețuri etc.*) v. Deshidratat. Uscat[2]. **5** fig. gol[2], golit[2], ‹fig.› secătuit, sleit[2]. *S-a scris în ziare despre trezoreria secată.* **III 1** (*med., med. vet.; înv.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paralizat. **2** fig. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, secat, s-a așezat pe o bancă.* **IV** (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **2** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

secăciós, -oásă adj. (*geol.; înv.; despre soluri, regiuni etc.*) v. Areic. Arid. Pleșuv. Sec. Secetos. Uscat[2]. Xeric.

secăciúne s.f. (*meteor.; înv. și pop.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune.

secărăți vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică lanuri de grâu*) v. Secări.

secărățít s.n. (*reg.*) v. Secărit.

secăreá s.f. (*bot.*) **1** *Bromus samosus*; ‹reg.› gnopă, iarba-ovăzului (v. *iarbă*), iarba-vântului (v. *iarbă*), obsigă, odaie. **2** (*reg.; și* ***secărea-de-grădină***) v. Anason. Chimen-de-câmp. Chimen-de-grădină (*Pimpinella anisum*). **3** (*reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **4** (*reg.*) v. Obsigă (*Bromus secalinus*). **5** (*reg.*) v. Secară (*Secale cereale*). **6** (*la pl.* ***secărele***; *reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

secăréț[1]**, -eáță** adj. (*reg.; despre boabe de cereale, semințe etc.*) v. Sec.

secăréț[2]**, -eáță** adj. (*reg.; despre lanuri de grâu sau despre boabe de grâu*) v. Secăros.

secărí vb. IV. tr. (*compl. indică lanuri de grâu*) ‹reg.› a secărăți. *Au secărit lanul de grâu pentru că era plin de secară.*

secărícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*).

secărít s.n. ‹reg.› secărățit. *Secăritul este operația de curățare a lanurilor de grâu de secară.*

secărița s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **2** v. Perișor[1] (*Elymus asper*).

secărós, -oásă adj. (*despre lanuri de grâu sau despre boabe de grâu*) ‹reg.› săcărit, secăreț[2]. *Lanurile de grâu secăroase sunt cele prin care a crescut secară. Grâu secăros și neghinos.*

secătós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Sec. Secat[2]. Uscat[2]. **2** (*despre anotimpuri, vreme, ani*) v. Secetos. Uscat[2]. **3** (*despre aer sau, p. ext., despre vânt, ger etc.*) v. Uscat[2].

secătuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică terenuri, suprafețe agricole etc.*) a sărăci, ‹înv. și reg.› a slei. *Seceta a secătuit câmpiile.* **2** tr. (*compl. indică resurse naturale sau, p. ext., solul*) a epuiza. *Îngrășămintele chimice folosite abuziv secătuiesc rezervele de substanțe nutritive din sol.* **3** intr. (*rar; despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Seca. **4** tr. (*rar; compl. indică râuri, izvoare, bălți, iazuri, lacuri, fântâni etc.*) v. Seca. **5** tr. (*hidrotehn.; rar; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) v. Asana. Deseca. Seca. **6** tr. (*pop.; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli. **II** intr. (*înv. și pop.*) **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **2** (*despre boabe de cereale sau despre semințe*) ‹înv. și pop.› a seca. *Boabele de grâu au secătuit, pierzându-și puterea germinativă.* **III** fig. tr. **1** (*compl. indică oameni sau mijloacele lor materiale*) ‹fig.› a stoarce, a suge, a vlăgui, ‹fig.; rar› a seca. *Băiatul își secătuiește părinții de bani. Au secătuit rezervele țării.* **2** a goli, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop. și fam.› a zvânta, ‹fig.; fam.› a cheli, a slei. *A secătuit trezoreria.* **3** (*compl. indică ființe sau forța lor fizică ori psihică*) a epuiza, a extenua, a istovi, a sfârși, a solicita, a surmena, a vlăgui, ‹fig.› a consuma[2], a frânge, a omorî, a rupe, a seca, a sfărâma, a slei, a se stinge, a stoarce, a suge, a topi, a uza, a zdrobi, ‹fig.; rar› a ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl secătuiește.*

secătuíre s.f. **I 1** epuizare. *Secătuirea rezervelor de substanțe nutritive din sol s-a produs din cauza folosirii abuzive a îngrășămintelor chimice.* **2** (*rar*) v. Secare. **3** (*rar*) v. Secare. **4** (*hidrotehn.; rar*) v. Asanare. Asanat[1]. Desecare. Secare. **II** (*înv. și pop.*) **1** v. Fanare. Îngălbenire. Ofilire. Pălire[2]. Uscare. Veștejire. **2** ‹înv. și pop.› secare. *Prin secătuire, boabele de grâu își pierd puterea germinativă.* **III** fig. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹fig.› secare, sfărâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală secătuire.*

secătuít, -ă adj. **I** (*rar*) **1** (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Sec. Secat[2]. Uscat[2]. **2** (*despre râuri, izvoare etc.*) v. Secat[2]. **II 1** (*înv. și pop.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit. **2** (*înv. și pop.; despre boabe de cereale sau despre semințe*) ‹înv. și pop.› secat. *Semințele secătuite nu mai au*

putere germinativă. **3** fig. gol², golit², ‹fig.› secat², sleit². *S-a scris în ziare despre trezoreria secătuită.* **III** fig. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit², surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat², distrus, frânt, rupt, secat², sleit², stins², stors², terminat², topit², uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit², ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit.

secătură s.f. **I 1** canalie, pușlama, ‹fam.› hahaleră, muhaia, pramatie, ‹grec.; înv.› cațaon, ‹fig.› lepră, ‹fig.; rar› dalmațian. *Nu și-a putut închipui că persoana pe care a ajutat-o este o asemenea secătură.* **2** derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, ‹astăzi rar› lazaron, ‹pop. și fam.› cioflingar, spală-linte, spală-poamă, spală-varză, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-n biserică, fluieră-vânt, flutură-vânt, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcănar, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› cutră, marțafoi¹, pațachină², șmecher, ‹fam.; deprec.› pui de lele (v. *pui*¹), tras-împins, ‹înv. și reg.› pujlău, ‹reg.› ceacănău, dârdală, hoantă, orbete, oșiștie, poghibală, pujlă, ‹reg.; deprec.› nandralău, plotogea, potlogilă, potlogitură, smârcitură, târșoagă, techergheu, tereblecea, ‹înv.› ștrengar, ‹ital.› mascalzone, ‹deprec. sau peior.› meltean, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, zdreanță, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi, ‹arg.› ciumalău, deșeu, figurant, labagiu, lest¹, sichimea, ‹vulg.› căcăstorar. *Individul este o secătură lipsită de caracter.* **II 1** (*înv. și pop.*) v. Bagatelă. Fleac. Mărunțiș. Nimic. Prostie. **2** (*înv. și reg.*) v. Curătură. **3** (*înv.*) v. Uscătură.

secățiu, -ie adj. **1** (*geol.; înv. și reg.; despre soluri, regiuni etc.*) v. Areic. Arid. Pleșuv. Sec. Secetos. Uscat². Xeric. **2** (*în opoz. cu „gras”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Uscat². Uscățiv. **3** (*reg.; despre boabe de cereale, semințe etc.*) v. Sec.

secățiv, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „gras”; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Uscat². Uscățiv. **2** (*înv. și reg.; despre sunete, zgomote*) v. Sec. Uscat². **3** (*geol.; înv.; despre soluri, regiuni etc.*) v. Areic. Arid. Pleșuv. Sec. Secetos. Uscat². Xeric. **4** (*în opoz. cu „gras”; înv.; despre cărnuri*) v. Macru. Slab.

secău, -ăie adj. (*reg.*) **1** (*despre boabe de cereale, semințe etc.*) v. Sec. **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt². Uscat². Uscățiv.

secera vb. I. tr. **I** (*înv.; compl. indică recolte, roade etc.*) v. Aduna. Culege. Recolta. Strânge. **II** fig. **1** (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹fig.› a zbura. *L-a secerat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a secerat adversarul în ring.* **2** (*despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) a decima, a distruge, a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, a prăpădi, ‹fig.› a cosi, ‹fig.; pop. și fam.› a căsăpi, ‹fig.; înv.› a dezrădăcina, a dijmui, a zeciui. *Războaiele seceră milioane de oameni.* **3** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹fig.› a detuna, a spulbera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a secerat pe dușmani.*

secerár s.m. sg. (*pop.*) v. August¹.

seceráre s.f. (*agric.*) secerat¹, seceriș, ‹pop.› seceră, înv. și reg.› secerătură, ‹înv.› secerăciune. *Secerarea se execută, mecanic, cu secerătoarea.*

secerăriță s.f. (*bot.; înv.*) v. Cosițel (*Sium latifolium*).

secerát¹ s.n. (*agric.*) **1** secerare, seceriș, ‹pop.› seceră, înv. și reg.› secerătură, ‹înv.› secerăciune. **2** (*rar*) v. Seceriș.

secerát², -ă adj. (*despre câmpuri*) ‹fig.› ras². *Câmpul secerat miroase încă a grâu.*

séceră s.f. **I 1** (*agric.; pop.*) v. Secerare. Secerat¹. Seceriș. **2** (*agric.; înv.*) v. Seceriș. **3** (*concr.; bot.; înv.; în forma secere*) v. Recoltă. **II** (*agric.; reg.*) v. Cosor. Târpan. **III** (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

secerăciúne s.f. (*înv.*) **1** (*agric.*) v. Secerare. Secerat¹. Seceriș. **2** (*concr.; bot.*) v. Recoltă.

secerătoáre s.f. (*tehn., agric.*) **1** ‹reg.› săcerățică, seceriță. *Cu secerătoarea sunt secerate plantele agricole.* **2** ***secerătoare-treierătoare*** = combină. *Secerătoarea-treierătoare este folosită la recoltarea cerealelor, la secerat, la treierat sau la balotarea paielor.*

secerătúră s.f. **I** (*agric.*) **1** (*rar*) v. Seceriș. **2** (*înv. și reg.*) v. Secerare. Secerat¹. Seceriș. **II** (*concr.*) **1** (*bot.; înv. și reg.*) v. Recoltă. **2** (*agric.; reg.*) v. Miriște.

secerățeá s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Secerea. Secerică. Seceriucă.

secerățícă s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Secerea. Secerică. Seceriucă.

secérdă s.f. (*bot.; reg.*) v. Gălbinare (*Serratula tinctoria*).

sécere s.f. (*agric.; înv.*) = seceră.

secereá s.f. **1** (*tehn., agric.; pop.*) ‹pop.› secerică, seceruică, ‹reg.› secerățea, secerățică. **2** (*la pl. secerele; bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

secerícă s.f. (*tehn., agric.; pop.*) ‹pop.› secerea, seceruică, ‹reg.› secerățea, secerățică. *Băiatul a luat o secerică pentru a secera alături de părinți.*

seceríș s.n. **1** (*agric.*) secerare, secerat¹, ‹pop.› seceră, ‹înv. și reg.› secerătură, ‹înv.› secerăciune. *Secerișul se execută, mecanic, cu secerătoarea.* **2** (*agric.*) ‹rar› secerat¹, secerătură, ‹înv.› seceră, secerăciune, seceruș. *Țăranii se pregătesc de seceriș.* **3** (*concr.; bot.; înv. și pop.*) v. Recoltă.

seceríște s.f. (*agric.; reg.*) v. Miriște.

secerița s.f. (*tehn., agric.; reg.*) v. Secerătoare.

secerúică s.f. **I** (*tehn., agric.; pop.*) ‹pop.› secerea, secerică, ‹reg.› secerățea, secerățică. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **2** v. Amăreală. Șerpariță. Șerpânță. Șopârliță. Tămâioară (*Polygala vulgaris*).

secerúie s.f. (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).

secerúș s.n. (*agric.; înv.*) v. Seceriș.

secetáte s.f. (*înv.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune.

sécetă s.f. **1** (*meteor.*) sicitate, uscăciune, ‹înv. și pop.› lipsă, secăciune, ‹înv. și reg.› neploaure, ‹reg.› stearpă (v. *sterp*), ‹înv.› secetate, sete, seteciune. *Anul acesta a fost o secetă cumplită. Seceta a afectat majoritatea țărilor europene.* **2** (*rar*) v. Ariditate. Infecunditate. Infertilitate. Nefertilitate. Neproductivitate. Nerodnicie. Sărăcie. Sterilitate. Uscăciune.

secetós, -oásă adj. **1** (*despre anotimpuri, vreme, ani etc.*) uscat, ‹livr.› areic, ‹reg.› secătos, ‹înv.› sec. *Plantele s-au uscat din cauza timpului secetos.* **2** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, arid, pleșuv, sec, uscat², xeric, ‹rar› tare, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secățiv. *Un teren secetos nu are o rețea hidrografică permanentă.* **3** (*fiziol.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Însetat. Setos.

secfestrariseálă s.f. (*jur.; înv.*) v. Sechestrare.

secfestrarisí vb. IV. tr . (*jur.; înv.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestra.

secfestrarisíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Sechestrare.

secfestrarisít, -ă adj. (*jur.; înv.; despre bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestrat.

secfestrarisitór, -oáre s.m., s.f. (*jur.; înv.*) v. Sechestrator.

secfestruí vb. IV. tr. (*jur.; înv. și reg.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestra.

secfestruíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Sechestrare.

secfestruít, -ă adj. (*înv.; despre mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestrat.

secfíu s.m. (*bot.*) **1** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **2** (*reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*). **3** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*). **4** (*la pl. **secfii**; reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*). **5** (*reg.; în forma **sanfiu**; la pl. **sanfii***) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **6** (*reg.; în forma **sanfiu**) **sanfiu-de-câmp*** v. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **7** (*înv.*) v. Romaniță-mare (*Anthemis nobilis*).

sechélă s.f. fig. consecință, efect, repercusiune, rezultat, urmare, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, rod¹. *Nu s-a gândit la sechelele faptelor sale.*

secherește s.f. (*reg.*) v. Cărăușie. Cărăușit.

secherești s.n. (*reg.*) v. Cărăușie. Cărăușit.
sechestrá vb. I. **I** tr. **1** (*jur.; compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) ‹pop.› a zălogi, ‹înv. și reg.› a secfestrui, ‹reg.› a foglăli, a prenora, ‹înv.› a espuma, a secfestrarisi, a zeberi. *I-au sechestrat obiectele de artă și bijuteriile pentru că avea mari datorii către stat.* **2** (*jur.; compl. indică bunuri*) a confisca, a lua, ‹înv.› a zeberi. *Bunurile obținute ilicit i-au fost sechestrate.* **3** (*compl. indică oameni*) ‹rar› a deține, ‹pop.› a zălogi, ‹înv. și reg.› a cuprinde, ‹înv.› a funtui, a popri, a zeberi. *Răpitorii l-au sechestrat pe afacerist pentru a obține o sumă importantă de bani.* **4** (*compl. indică obiecte*) v. Ascunde. Dosi. Pune. **II** refl. fig. (*rar*) v. Claustra. Izola. Însingura. Refugia. Sihăstri.
sechestráre s.f. (*jur.*) **1** ‹pop.› zălogire, ‹înv.› secfestrariseală, secfestrarisire, secfestruire, ‹ieșit din uz› sechestrație. *Sechestrarea obiectelor de artă și a bijuteriilor a fost executată pentru că proprietarul avea mari datorii către stat.* **2** confiscare, luare, ‹înv. și reg.› confiscarisire, ‹înv.› confiscație. *Judecătorul a hotărât sechestrarea bunurilor obținute ilicit.* **3** ‹pop.› zălogire. *Sechestrarea aferistului a avut ca scop obținerea unei sume importante de bani.*
sechestrát, -ă adj. (*jur.*) **1** (*despre bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) ‹pop.› zălogit, ‹înv.› secfestrarisit, secfestruit. *Bunurile sechestrate au fost redate proprietarului după ce acesta și-a achitat datoriile către stat.* **2** (*despre bunuri*) confiscat, luat[2]. *Pământurile sechestrate i-au fost înapoiate.*
sechestratór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) ‹înv.› secfestrarisitor. *Sechestratorul pune sub sechestru averea cuiva.*
sechestrație s.f. (*jur.; ieșit din uz*) v. Sechestrare.
sechestrectomíe s.f. (*chir.*) sechestrotomie. *Prin sechestrectomie se extrage un fragment de os necrozat.*
sechestrotomíe s.f. (*chir.*) sechestrectomie.
sechéstru s.n. (*jur.*) **1** ‹pop.› zălog[2], ‹înv.› opreliște, zeberează. *Procurorul i-a pus sechestru pe casă.* **2** poprire, ‹înv.› zăpor[1]. *Instanța judecătorească a pus sechestru pe toate obiectele de artă deținute de inculpat.*
sechiráș s.m. (*înv. și reg.*) **1** v. Birjar. Surugiu. Vizitiu. **2** v. Cărăuș. Căruțaș. Chirigiu.
seci s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Curătură. **2** (*reg.*) v. Nuia. Vargă. Vergea. **3** (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc. **4** (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
seciuí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică arbori, crengi etc.*) v. Ciunti. Reteza. Tăia. Trunchia.
sécol s.n. **1** veac, ‹înv.› sută. *Friedrich von Schiller s-a născut și a creat în secolul al XVIII-lea.* **2** (*art.*) ***secolul luminilor*** = iluminism, luminism. *Reprezentanții de seamă ai secolului luminilor românesc au fost Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu.* **3** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, eră, ev, perioadă, timp, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În secolul lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în secolul feudalismului timpuriu.* **4** (*indică o perioadă de timp raportată la ceea ce se petrece*) epocă, eră. *S-a format în secolul de afirmare a pozitivismului în biologie.* **5** (*indică totalitatea persoanelor care trăiesc în aceeași perioadă de timp sau totalitatea acțiunilor, faptelor omenești etc. care caracterizează o anumită perioadă de timp*) epocă, veac, vreme. *În opera sa a surprins neliniștea și aspirațiile secolului.* **6** ***secolul vitezei*** = epoca vitezei. *Secolul vitezei se caracterizează printr-un ritm de viață alert, printr-o dinamizare a activităților în toate domeniile.* **7** (*prin exager.; de obicei precedat de art. nehot. „un”*) eternitate, ev, veșnicie. *A trecut un secol de când nu s-au mai văzut.* **8** (*art.; ist.; înv.; nm. pr.*) ***Secolul de Mijloc*** v. Evul de Mijloc (v. *ev*). Evul Mediu (v. *ev*).
second-hand ['sekəndhend] adj. invar. (*peior.; despre materii, obiecte, materiale etc.*) v. Inferior. Mizerabil. Ordinar. Prost. Rău.
secrét[1] s.n. (*fiziol.; înv.*) v. Secreție.
secrét[2]**, -ă** adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre gânduri, intenții, fapte, sentimente etc. ale oamenilor*) nedeclarat, nedezvăluit, nedivulgat, nemărturisit. *Nutrește o dragoste secretă pentru colega lui.* **2** confidențial, tainic, ‹înv.› secretic, secretnic. *Hotărârile s-au luat în urma unei întâlniri secrete.* **3** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns[2], lăuntric, mistic, tainic, tăinuit, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație secretă față de el.* **4** (*despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) ascuns[2], ezoteric, inițiatic, tainic, ‹livr.› acroamatic, ‹rar› ermetic. *Unele practici magice secrete sunt cunoscute numai de inițiați.* **5** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, sibilic, sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona secretă a sufletului este greu de definit.* **6** (*despre texte, mesaje etc.*) codificat, încifrat. *A primit un mesaj secret.* **7** (*polit.; despre organizații, teorii, teze etc.*) clandestin, conspirativ, ilegal, ‹fig› subteran. *Face parte dintr-o organizație militară secretă.* **II** adj. **1** (*mai ales despre intrări*) ascuns[2], camuflat, mascat. *A descoperit intrarea secretă a castelului.* **2** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, singuratic, tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singuret, singurit. *Se retrage în colțul cel mai secret al camerei.* **III** s.n. **1** taină, ‹rar› arcan[1], ‹înv. și pop.› tăinicie, ‹reg.› tărășenie, ‹înv.› tăinuire, ‹fig.› ascunziș, ‹fig.; reg.› talant[1]. *Nu poți pătrunde secretele firii omenești.* **2** taină, ‹înv. și pop.› meșteșug. *Secretele de fabricație sunt foarte bine păzite. Arta culinară are secretele ei.* **3** (*mai ales constr. cu vb. „a păstra”*) discreție, tăcere, ‹rar› pudoare. *Este una dintre rarele persoane care știe să păstreze secretul asupra celor discutate.* **4** enigmă, mister[2], problemă, taină, ‹rar› arcan[1], misteriozitate, neînțeles[1], ‹fam.› ghicitoare (v. *ghicitor*), ‹înv.› nepricepere, neștiută (v. *neștiut*[2]), neștiutură, ‹fig.› rebus, șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este un secret. În natură sunt multe secrete nedezlegate.* **5** fig. ‹fig.› rețetă. *Nu există un secret al fericirii. Crede că prietenul său deține secretul înavuțirii.*
secrét[3]**, -ă** s.m., adj. **I 1** s.m. art. (***secretul***; *înv. și pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **II** adj. **1** (*pop.; despre locuri, drumuri, căi etc.*) v. Necălcat. Nestrăbătut. Neumblat. **2** (*înv. și reg.; despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid. **3** (*înv. și reg.; despre teritorii, locuri etc.*) v. Nelocuit. Nepopulat.
secretá vb. I tr. (*fiziol.; despre organe, organisme etc.; compl. indică secreții, substanțe organice etc.*) ‹astăzi rar› a elabora. *Ficatul secretă bila.*
secretár[1] s.n. (*în grădinile zoologice*) serpentariu. *În secretar trăiesc șerpi în condiții asemănătoare celor din natură.*
secretár[2]**, -ă** s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*adm.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) ‹înv. și reg.› secretareș, ‹german.; înv.› protocolist. *Secretarul înaltului demnitar este o persoană de încredere care se ocupă mai ales cu redactarea anumitor lucrări (secrete) sau cu întocmirea corespondenței.* **2** s.m., s.f. (*adm.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) ‹înv. și pop.› iscălitor, ‹înv. și reg.› secretareș, ‹german.› protocolaret. *Secretarul are atribuții administrative diverse. Secretara instituției rezolvă lucrările curente de secretariat, corespondența sau răspunde la comunicările telefonice.* **3** s.m. (*polit.; în unele state; în trecut și la noi*) ***secretar de stat*** = ministru (de Externe), ‹înv.› ministru extern, secretar al statului, secretar de țară, secretarul statului, ‹ieșit din uz› ministru al Afacerilor Străine, ministru al Interesurilor Străine, ‹în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; ieșit din uz› marele- postelnic (v. *mare*[1]); (*înv.*) ***secretar al statului*** = ***secretar de țară*** = (*art.*) ***secretarul statului*** v. Ministru (de Externe). Secretar de stat. **4** s.m. (*arg.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș.
secretáre s.f. (*fiziol.; rar*) v. Secreție.
secretáreș s.m. (*adm.; înv. și reg.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) **1** v. Secretar[2]. **2** (*adm.*) v. Secretar[2].
secretariát s.n. (*adm.*) **1** ‹înv. și reg.› secretărășie. *Fiind angajat la cabinetul înaltului demnitar, s-a specializat în munca de secretariat.* **2** ‹înv.› secretărie. *Secretariatul său în instituție a durat patru ani.*
secretărășie s.f. (*adm.; înv. și reg.*) v. Secretariat.
secretărie s.f. (*adm.; înv.*) v. Secretariat.

secretătóriu, -ie adj. (*fiziol.; înv.*) v. Secretor.
secrétic, -á adj. (*înv.*) v. Confidențial. Secret[2]. Tainic.
secretív, -ă adj. (*fiziol.; rar*) v. Secretor.
secrétnic, -ă adj. (*înv.*) v. Confidențial. Secret[2]. Tainic.
secretór, -oáre adj. (*fiziol.; despre organe, organisme etc.*) ‹rar› secretiv, ‹înv.› secretătoriu. *Glandele digestive și cele endocrine sunt glande secretoare.*
secretós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Discret.
secréție s.f. (*fiziol.*) **1** ‹rar› secretare, ‹înv. și pop.› scurgere, ‹pop.› scursoare, ‹înv.› elaborație, scursură, secret[1], stoarcere. *Acizii biliari au rol de stimulare a secreției biliare.* **2** ***secreție endocrină*** = ***secreție internă*** = incret, increție. *Prin secreția endocrină produșii de secreție pătrund în circulația sangvină, servind nevoilor metabolice ale organismului;* ***secreție exocrină*** = ***secreție externă*** = excreție. *Prin secreția exocrină sau externă se elimină substanțele nocive din organism.* **3** (*concr.*) înv. și pop.› scurgere, ‹pop.› scursoare, înv. și reg.› scursură. *Asistenta ia o probă din secreție pentru a o duce la laborator.*
sectánt, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. (*relig.*) pocăit, ‹rar› sectar. *Sectantul este adeptul unei secte religioase creștine.* **2** adj. (*despre oameni sau despre manifestările lor*) sectar, ‹rar› sectarist. *Persoanele sectante au o atitudine intolerantă față de cei care au alte convingeri filosofice, politice, religioase etc.*
sectantísm s.n. (*rar*) v. Sectarism.
sectár, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** ‹rar› sectarist. *Sectarul este partizanul intolerant și exclusivist al unei doctrine (filosofice, politice, religioase).* **2** (*relig.; rar*) v. Pocăit. Sectant. **II** adj. (*despre oameni sau despre manifestările lor*) sectant, ‹rar› sectarist.
sectarísm s.n. ‹rar› sectantism. *Sectarismul fanaticilor religioși este de condamnat.*
sectaríst, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) **1** s.m., s.f. v. Sectar. **2** adj. (*despre oameni sau despre manifestările lor*) v. Sectant. Sectar.
séctă s.f. **1** (*relig.*) ‹înv.› eres. *Secta mormonilor impune forme riguroase de organizare și de comportament social.* **2** (*peior.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.
sécter s.n. (*gosp.; reg.*) v. Doniță. Șiștar[1].
sectór s.n. **I 1** porțiune, regiune, zonă. *Părinții i-au dat din pământul lor un sector bine delimitat pentru a-l cultiva cu grâu.* **2** parte, porțiune. *Un sector din piață este destinat florilor. Un sector al localității a fost complet distrus în timpul furtunii.* **3** (*adm.*) cvartal, microraion, ‹ieșit din uz› raion. *Orașul are mai multe sectoare.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) branșă, disciplină, domeniu, ramură, specialitate, ‹înv› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe sectoare economice.* **2** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, ‹rar› ordin, ‹fig.› arenă, plan, șantier, tărâm, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A intrat de tânăr în sectorul politicii.* **3** (*adm.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, resort, serviciu. *S-au făcut mari progrese în sectorul public.* **4** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult sectorul cercetărilor.* **5** (*geom.*) ***sector circular*** = sector de cerc; ***sector de cerc*** = sector circular. *Sectorul de cerc reprezintă mulțimea punctelor din interiorul unui cerc, situată între două raze;* ***sector sferic*** = ‹înv.› sector sfericesc. *Sectorul sferic reprezintă mulțimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei;* (*înv.*) ***sector sfericesc*** v. Sector sferic. **6** (*astron., nav., av.; rar*) v. Sextant.
sectoríst s.m. (*în trecut*) v. Polițist de proximitate.
sécție (secțiúne) s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) raion. *Secția de cosmetice a magazinului este la etajul al doilea.* **2** (*adm.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) circumscripție, ‹fam.› circă, ‹înv.› despărțire. *Secția sanitară are un sediu nou.* **3** (*și* ***secție de poliție****, ieșit din uz,* ***secție de miliție***) comisariat, poliție, ‹ieșit din uz› miliție. *Se duce la secție să reclame spargerea. Infractorii au fost duși la secție.* **II** (*în forma* ***secțiune***) **1** (*chir.*) secționare, tăiere, ‹rar› discizie. *Ortopedul a trebuit să-i facă secțiunea capului femural.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) bucată, crâmpei, fracțiune, fragment, frântură, parte, porțiune, tranșă, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg.› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, ștuc. *A mâncat o secțiune din pâine.* **3** profil. *Exploatarea geologică s-a făcut în secțiune verticală.* **4** diviziune, parte, ‹rar› despărțământ, despărțire. *Prima secțiune a simfoniei este lirică.*
secționá vb. I. tr. **1** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a împucătăți, a împucăți, a împărți, a scinda, a segmenta, a separa, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Și-a secționat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** (*chir.; compl. indică organe, țesuturi vii, nervi etc.*) a cresta, a deschide, a inciza, a tăia. *I-a secționat puțin pielea pentru a-l vaccina.*
secționáre s.f. **1** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împucătățire, împărțire, scindare, segmentare, ‹rar› segmentație, ‹înv.› împărțeală, ‹fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă secționarea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** (*chir.*) secțiune, tăiere, ‹rar› discizie. **3** (*chir.*) crestătură, incizare, incizie, incizură, tăietură. *Vaccinarea s-a făcut printr-o secționare.*
secțiúne s.f. = secție.
secuí vb. IV. tr. (*silv.; compl. indică arbori*) a inela, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a certi, a plesura. *A secuit arborele prin înlăturarea unui inel din scoarță, pentru a împiedica circulația sevei și a provoca uscarea lentă a acestuia înainte de doborâre.*
secuiáncă s.f. (*reg.*) v. Maghiară (v. *maghiar*). Unguroaică.
secuienésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Secuiesc.
secuiésc, -eáscă adj. ‹înv.› secuienesc. *Vorbește românește cu accent secuiesc.*
secuíre s.f. (*silv.*) inelare, ‹pop.› ciungire, ‹reg.› certire, plesurare. *Secuirea arborilor se face pentru a împiedica circulația sevei și a provoca uscarea lentă a acestora înainte de doborâre.*
seculár, -ă adj. **1** ‹livr.› centenar. *Această universitate nemțească este seculară.* **2** (*despre stări, procese sociale, evenimente etc.*) străvechi. *La multe popoare suveranitatea regală este seculară. Aservirea obștilor sătești de către feudali a fost un proces secular.* **3** (*rar*) v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.
secularizá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică instituții religioase, forme de învățământ, clerici*) v. Laiciza.
secularizáre s.f. **1** ‹înv.› secularizație. *Prin secularizare, averile mănăstirești au trecut în patrimoniul statului.* **2** (*înv.*) v. Laicizare.
secularizát, -ă adj. (*înv.; despre instituții religioase, forme de învățământ, clerici*) v. Laicizat.
secularizáție s.f. (*înv.*) v. Secularizare.
secúnd, -ă num. ord., adj., s.m. **I 1** num. ord., adj. ‹înv.› secundar. *Gimnasta română a ocupat locul secund la olimpiadă.* **2** adj. (*în opoz. cu „principal"; rar; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) v. Colateral. Marginal. Minor. Neimportant. Neînsemnat. Nesemnificativ. Secundar. **II** s.m. **1** (*mar.*) adjunct, ofițer secund, ‹rar› locotenent. *Secundul a preluat comanda navei.* **2** (*sport*) arbitru secund, secundant. *Secundul a ridicat fanionul, semnalând un fault în atac.*
secundá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a ajuta, a asista, ‹înv. și reg.› a asistălui, ‹fig.; înv. și pop.› a urma. *Asistenta l-a secundat pe medic în timpul operației.* **2** (*muz.*) a acompania, ‹rar› a însoți, ‹poetic› a îngâna. *Compozitorul secundează interpreta la pian.* **II** fig. (*cinemat.; compl. indică actori titulari*) a dubla. *Din cauză că actorul principal s-a îmbolnăvit, un alt actor l-a secundat.*
secundánt, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ajutor, asistent, ‹înv.› secundator. *S-a oferit ca secundant la elaborarea acestui proiect.* **2** s.m. (*sport*) arbitru secund, secund. **3** s.m. (*muz.; rar*) v. Acompaniator.
secundár, -ă adj., s.m., s.f., num. ord. **I** adj. **1** (*geol.*) mezozoic. *Perioada secundară se caracterizează prin mișcări importante ale scoarței pământului și prin apariția primilor pești osoși, a primelor păsări și mamifere.* **2** (*pedag.; în unele țări*) liceal. *Și-a încheiat studiile secundare.* **3** accesoriu, anex, auxiliar, subsidiar. *Are o eșarfă de mătase ca element secundar la rochie.* **4** (*gram.; despre părți de propoziție sau despre propoziții*) dependent, subordonat. *Atributul este o parte de propoziție secundară.* **5** (*în opoz. cu „principal"; mai ales despre probleme teoretice sau practice*) colateral, marginal, minor, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ‹rar› secund, ‹fig.› adiacent, lateral, lăturalnic, periferic, satelit. *Se aduce în discuție o chestiune*

secundară care nu interesează pe nimeni. **6** (*în opoz. cu „major”*) mărunt, mic, minor, neimportant, neînsemnat, redus. *Contribuția acestui poet la dezvoltarea literaturii este secundară.* **7** accidental, neesențial. *În caracterizarea făcută a scos în evidență numai aspectele secundare ale evenimentului.* **8** (*în opoz. cu „principal”*) episodic, întâmplător, neesențial. *Dramaturgii stabilesc profiluri precise personajelor secundare.* **II** s.m. (*med.*) medic secundar (v. *medic*[1]). *Secundarii se specializează în clinici, efectuând un stagiu care durează între 3 și 5 ani.* **III** s.f. (*gram.*) propoziție secundară, propoziție subordonată, subordonată (v. *subordonat*). *Secundara depinde de altă propoziție din frază. Secundară subiectivă. Secundară atributivă. Secundară completivă. Secundară predicativă.* **IV** num. ord., adj. (*înv.*) v. Secund.

secundatór s.m. (*înv.*) v. Ajutor. Asistent. Secundant.

secúndă s.f. **1** ‹reg.› perț. *Un minut are 60 de secunde.* **2** ceas, clipă, clipită, minut, moment, oră, timp, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit secunda morții.* **3** (*muz.; în sistemul temperat*) ***secundă mare*** = ton[2], ‹înv.› secundă majoră. *Secunda mare este raportul dintre două sunete alăturate, echivalent cu două semitonuri;* ***secundă mică*** = semiton, ‹înv.› secundă minoră. *Secunda mică este a douăsprezecea parte dintr-o octavă;* (*înv.*) ***secundă majoră*** v. Secundă mare. Ton[2]; ***secundă minoră*** v. Secundă mică. Semiton.

secúre s.f. **1** satâr. *Securea era folosită, în trecut, ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului.* **2** (*pop.*) v. Topor.

securícă s.f. (*înv. și reg.*) v. Securice. Toporișcă.

securíce s.f. toporișcă, ‹înv. și reg.› securică, ‹înv.› securiță. *Taie trestia cu o securice.*

securíst s.m. (*în regimul comunist din România*) băiat cu ochi albaștri, ‹fam.; iron.› urechelniță, ‹arg.› stânjenel. *Fiind dizident, era urmărit în permanență de un securist.*

securít s.n. geam securit. *Securitul este folosit pentru confecționarea parbrizelor.*

securitáte s.f. **1** apărare, asigurare, pază, protecție, protejare, securizare, siguranță, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de securitate a granițelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **2** siguranță, ‹înv.› siguranție, siguritate. *Un câine credincios îți dă un sentiment de securitate. Poliția trebuie să asigure securitatea publică.* **3** ***securitate colectivă*** = ‹înv.› securitate comună. *Securitatea colectivă este starea relațiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni;* (*înv.*) ***securitate comună*** v. Securitate colectivă. **4** (*în trecut*) ‹în trecut› poliție de siguranță, siguranța statului (v. *siguranță*). *Securitatea era poliția politică secretă.*

securiță s.f. (*înv.*) v. Securice. Toporișcă.

securizáre s.f. apărare, asigurare, pază, protecție, protejare, securitate, siguranță, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate.

secvénță s.f. (*muz.*) progresie. *Secvența este repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri.*

sedán s.n. (*transp.*) berlină. *Sedanul este un tip de autoturism cu un singur compartiment și cu un spațiu separat pentru bagaje.*

sedáre s.f. (*med.*) sedație. *Înaintea unor intervenții chirurgicale se face sedarea pacienților.*

sedatív, -ă adj., s.n. (*farm.*) analgetic, analgezic, antalgic, antinevralgic, calmant, lenitiv. *Medicamentele sedative temperează sau înlătură durerea.*

sedáție s.f. (*med.*) sedare.

sedeálă s.f. (*bis.*) sedelnă. *Sedeala este un imn religios cântat în biserică, în timpul executării căruia cei prezenți stau pe scaune.*

sedeáncă s.f. (*înv. și reg.*) v. Clacă. Șezătoare (v. *șezător*).

sedélnă s.f. (*bis.*) sedeală.

sedentár, -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹fran.› cazanier. *Persoanele sedentare sunt predispuse la obezitate.* **2** (*despre modul de viață al oamenilor sau despre activități, îndeletniciri etc.*) ‹înv.› șezător. *S-a îngrășat din cauza vieții lui sedentare. Păstoritul, în decursul timpului, a fost nomad, sedentar sau intensiv.* **3** (*în opoz. cu „nomad”; despre oameni, populații*) stabil, statornic, ‹rar› fixat[2], ‹înv.› așezător, oturacliu, stătător. *Germanii sunt o populație sedentară. Din oieri transhumanți s-au transformat în oieri sedentari.*

sedentarísm s.n. sedentaritate. *Sedentarismul este considerat o adevărată boală a secolului.*

sedentarítate s.f. sedentarism.

sédereș, -ă adj. (*reg.; despre culori*) v. Vinețiu.

sedílă[1] s.f. (*lingv.*) ‹fam.› codiță. *Sedila este un semn diacritic în formă de virgulă, care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet.*

sedílă[2] s.f. (*gosp.*) săculeț, ‹reg.› sac, sac mic, săcui[1], săcuieț, săculete, săculețul cașului (v. *săculeț*), scurgător, zăgârnă. *În sedilă se pune brânza la scurs.*

sedimént s.n. **1** ‹înv.› șezământ[2]. *Pe fundul cănii de ceai s-a format un sediment.* **2** (*geomorf.*) depozit, depunere. *Sedimentele aluvionare sunt transportate de râuri și torente.*

sedimentá vb. I. refl. (*despre particule sau despre fragmente de minerale, roci, organisme etc. aflate într-un mediu lichid*) a se acumula, a se așeza, a se depozita, a se depune, a se lăsa. *Aluviunile s-au sedimentat pe fundul albiei râului.*

sedimentáre s.f. acumulare, așezare, depozitare, depunere, lăsare, sedimentație. *Sedimentarea aluviunilor pe fundul albiei râului poate îngreuna navigația.*

sedimentáție s.f. acumulare, așezare, depozitare, depunere, lăsare, sedimentare.

sedimentologíe s.f. (*geol.*) litologie. *Sedimentologia se ocupă cu studiul modului de formare a sedimentelor și a rocilor sedimentare.*

sediționós, -oásă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat. **2** v. Agitator. Ațâțător. Incitator. Instigator. Provocator. Tulburător.

sediționíune s.f. (*livr.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

sédiu s.n. **I 1** reședință, rezidență, ‹înv. și reg.› sălaș, ‹înv.› locuință, ședere, șez, șezământ[1], ‹rus.; înv.› stoliță. *Regele și-a părăsit sediul pentru a face o vizită oficială în străinătate.* **2** local, ‹înv.› localitate. *Se interesează unde este sediul Academiei din București. A intrat în sediul prefecturii.* **II** fig. centru, ‹fig.› bastion, citadelă, focar, vatră, ‹fig.; înv.› scaun, steajăr, șez, șezut. *Roma este sediul latinității.*

seducătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, șarmant, ‹rar› fascinator, ‹înv. și pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este seducător.* **2** adj. (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, ispititor, îmbietor, tentant, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare seducătoare.* **3** adj. (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, sexy, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie seducătoare.* **4** adj. (*despre oameni sau despre înfățișarea lor*) atrăgător, ‹livr.› amabil, ‹pop. și fam.› nurliu, ‹fran.; iron.› pempant, ‹fig.; pop.› lipicios. *Este un bărbat seducător. Are un chip seducător.* **5** s.m., s.f., adj. ademenitor, amăgitor, înșelător, ‹livr.› falacios, ‹rar› momitor, ‹reg.› tășcător, ‹înv.› balamut, celuitor, gâmbositor, înceluitor, îngânător, înșelăcios, prilesteț, prilestitor, ‹fig.; înv.› răpunător. *Casanova avea renumele de seducător de femei.* **6** s.m. (*jur.*) corupător, pervertitor, ‹înv.› depravator, ‹fran.; înv.› coruptor, ‹fig.; livr.› deleter. *Seducătorul de minore a fost arestat.* **II** adj. fig. (*despre oameni, despre fizionomia lor sau despre însușiri ale lor*) ‹fig.› captivant, fascinant, răpitor, ‹fig.; rar› fascinator. *Imaginația scriitorului este seducătoare.*

sedúce vb. III. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, ‹reg.› a slăvi, ‹înv.› a năluci, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a sedus pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **2** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a ispiti, a momi, a tenta, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl seduce cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **3** (*despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) a ademeni, a amăgi, a înșela[1], ‹înv. și reg.› a prilesti, ‹înv.› a celui, a încelui, a seduiza. *Acest tânăr a sedus multe fete pe care apoi le-a părăsit.* **4** (*jur.;*

compl. indică minori) a corupe, a perverti. *Bărbatul care a sedus mai multe minore a fost arestat.* **II** fig. (*compl. indică oameni sau sufletul, conștiința lor*) a corupe, a perverti, ◊fig.; fam.› a otrăvi, ◊fig.; înv.› a vătăma. *Banii seduc oamenii și sufletul lor.*

sedúcere s.f. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducție, ◊rar› desfăt, ◊înv.› delectație, desfătăciune, ◊fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ◊fig.; înv.› pișță, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: seducerea spectatorilor.* **2** ademenire, amăgire, atracție, ispită, ispitire, momire, seducție, tentație, ◊pop.› momitură, ◊înv. și reg.› sminteală, ◊reg.› ademană, ademeneală, ◊înv.› blazną, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazną, ◊fig.› nadă[1], ◊fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o seducere.* **3** ademenire, amăgire, seducție, ◊pop.› amăgeală, ◊înv. și reg.› celușag. *Prietenii îl condamnă pentru seducerea fetelor pe care apoi le părăsește.* **4** (*jur.*) corupere, corupție, pervertire, seducție. *Seducerea minorilor se pedepsește cu ani grei de închisoare.*

sedúcție s.f. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, ◊rar› desfăt, ◊înv.› delectație, desfătăciune, ◊fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, vrăjire, ◊fig.; înv.› pișță, răpitură. **2** ademenire, amăgire, atracție, ispită, ispitire, momire, seducere, tentație, ◊pop.› momitură, ◊înv. și reg.› sminteală, ◊reg.› ademană, ademeneală, ◊înv.› blazną, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazną, ◊fig.› nadă[1], ◊fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. **3** ademenire, amăgire, seducere, ◊pop.› amăgeală, ◊înv. și reg.› celușag. **4** (*jur.*) corupere, corupție, pervertire, seducere.

seduizá vb. I. tr. (*înv.; despre bărbați; compl. indică mai ales fete, femei*) v. Ademeni. Amăgi. Înșela[1]. Seduce.

sedús, -ă adj. **1** (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, ◊înv.› ademenit, ◊fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, vrăjit[2], ◊fig.; înv.› orbecat. *Publicul sedus a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **2** (*mai ales despre fete, femei*) ademenit, amăgit, înșelat[1], momit, ◊înv. și reg.› prilestit, ◊reg.› rușinat, ◊înv.› celuit, înceluit. *Tânăra sedusă a făcut plângere la poliție.*

sefárd, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. sefardim, sefardit. *Sefarzii sunt evreii de rit spaniol, care vorbesc iudeo-spaniola.* **2** adj. sefardit. *Populația sefardă a fost expulzată din Spania în sec. al XV-lea.*

sefardím s.m., s.f. sefard, sefardit.

sefardít, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. sefard, sefardim. **2** adj. sefard.

sefér s.n. (*milit.; turc.; înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război.

seftereá s.f. (*bot.; reg.*) v. Fumăriță (*Fumaria officinalis*).

segedeá s.f. (*turc.; înv.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

segmént s.n. **1** (*zool.*) inel. *Corpul unor viermi este alcătuit din segmente.* **2** (*zool.*) metamer. *Segmentele alcătuiesc corpul viermilor anelizi și al artropodelor.* **3** (*geom.*) ***segment de sferă*** = segment sferic; ***segment sferic*** = segment de sferă. *Segmentul de sferă sau sferic reprezintă mulțimea punctelor din sferă cuprinse între două planuri paralele.*

segmentá vb. I. tr. **1** (*gram.; compl. indică lanțul vorbirii sau elemente ale acestuia*) a despărți, a diviza, a fragmenta, a împărți, ◊rar› a dezarticula[2]. *Segmentează fraza în propoziții.* **2** (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a împărți, a împărți, a împărți, a scinda, a secționa, a separa, ◊înv.› a despica, ◊fig.› a rupe, a tăia. *Și-a segmentat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

segmentáre s.f. **1** (*biol.*) segmentație. *Segmentarea este procesul de divizare succesivă a celulei-ou fecundată sau a zigotului, care duce la formarea embrionului.* **2** (*zool.*) metamerie, segmentație. *Segmentarea este împărțirea corpului unor animale în metamere.* **3** (*gram.*) despărțire, divizare, fragmentare, împărțire. *Unii elevi fac cu dificultate segmentarea frazei în propoziții.* **4** defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, împărțire, împărțire, scindare, secționare, ◊rar› segmentație, ◊înv.› împărțeală, ◊fig.› rupere, tăiat[1], tăiere. *A hotărât să facă segmentarea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

segmentát, -ă adj. (*despre un tot, o unitate etc.*) divizat, fracționat, fragmentat, împărțit, împărțit. *A vândut un lot din pământul segmentat.*

segmentáție s.f. **1** (*biol.*) segmentare. **2** (*zool.*) metamerie, segmentare. **3** (*rar*) v. Defalcare. Defalcație. Despărțire. Dividere. Divizare. Diviziune. Fragmentare. Fragmentație. Împărțire. Împărțire. Scindare. Secționare. Segmentare.

segnétă s.f. (*înv.*) v. Scânteie.

segregă vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanțe, materii în amestec cu altele de densități diferite*) v. Alege. Despărți. Izola. Separa.

segregáre s.f. (*rar*) **1** v. Despărțire. Izolare. Separare. Separație. **2** (*polit.; și segregare rasială*) v. Discriminare rasială. Segregație rasială.

segregáție s.f. **1** (*polit.*) ***segregație rasială*** = discriminare rasială, ◊rar› segregare, segregare rasială. *Segregația rasială trebuie combătută.* **2** (*rar*) v. Despărțire. Izolare. Separare. Separație.

segregaționísm s.n. (*polit.*) rasism, ură de rasă (v. *ură*[1]). *În SUA segregaționismul a fost abolit prin lege. Numeroase filme au ca subiect segregaționismul.*

segregaționíst, -ă adj. (*polit.*) rasial, rasist. *Germania nazistă a dus o politică segregaționistă.*

seif s.n. casă de bani (v. *casă*[2]), ◊rar› ladă, ladă de bani, ladă de fier, ◊arg.› lenjerie, ursoaică[1]. *Și-a depus valorile la o bancă, într-un seif.*

seignettoelectricitáte s.f. (*fiz.; la substanțele dielectrice*) feroelectricitate. *Seignettoelectricitatea se manifestă prin apariția polarizării spontane, provocată de schimbarea poziției ionilor în rețeaua cristalină.*

seín, -ă adj. **1** (*pop.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur. **2** (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur.

seír s.n. (*turc.; înv.*) v. Cadru. Peisaj. Privelițe. Scenă. Tablou. Vedere.

seísm s.n. (*geofiz.*) cutremur, mișcare seismică, mișcare telurică, ◊pop. și fam.› zguduială, zguduire, zguduitură, ◊înv. și reg.› tremur, ◊reg.› tremurare, ◊înv.› scuturătură, tremurat[1]. *Un seism produce întotdeauna panică în rândul populației.*

seismál, -ă adj. (*geofiz.; rar*) v. Seismic.

seísmic, -ă adj., s.f. (*geofiz.*) **1** adj. ◊rar› seismal. *În Haiti au loc frecvent catastrofe seismice.* **2** s.f. (*rar*) v. Prospecțiune seismică. Seismometrie.

seismográf s.n. (*geofiz.*) seismometru. *Seismograful înregistrează, grafic, momentul, durata și intensitatea mișcărilor seismice.*

seismometríe s.f. (*geofiz.*) prospecțiune seismică, ◊rar› seismică (v. *seismic*). *Seismometria studiază viteza de propagare a undelor seismice din scoarța pământului, provocate prin exploziii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitor substanțe minerale utile.*

seismométru s.n. (*geofiz.*) seismograf.

seismonastíe s.f. (*bot.*) tigmonastie. *Seismonastia este o mișcare a organelor unor plante superioare, provocată de lovire sau de scuturare.*

seismoterapíe s.f. (*med.*) vibroterapie. *Seismoterapia este un procedeu terapeutic folosit în unele atonii funcționale.*

sejúr s.n. (*fran.*) v. Stat[3]. Ședere.

sel s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.

selacián s.m. (*iht.*) plagiostom. *Rechinul este un selacian.*

sélah s.m. (*iht.; grec.; înv.*) v. Calcan. Cambulă. Cambulă-de-mare (*Scophthalmus maeoticus*).

selám subst. (*turc.; înv.*) **1** (*ist.; la turci*) ***selam-aga*** = ◊turc.; înv.› seleam-agasi. *Selam-aga era reprezentantul sultanului sau al vizirului însărcinat să răspundă la salutul trimis acestuia de către domnitorul unui stat.* **2** v. Salut[1]. Salutare. **3** (*iron.*) v. Selamlâc.

selamét s.n. **1** (*fin.; înv. și reg.*) v. Bancrută. Crah. Faliment. **2** (*înv.*) v. Noroc. Șansă. **3** (*înv.*) v. Salvare. Scăpare.

selamlâc s.n. (*turc.; înv.*) **1** (*constr.; la turci*) ◊turc.; înv. iron.› selam. *Selamlâcul era partea casei destinată bărbaților și musafirilor.* **2** v. Compliment. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea.

seleám-agasi s.m. (*ist.; la turci; turc.; înv.*) v. Selam-aga (v. *selam*).

seléct, -ă adj. **1** (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personali-*

tatea, gustul etc. lor) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, stilat, subtil, ‹fam.› şic[1], ‹fig.› cizelat[2], subţiat, subţire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane selecte.* **2** (*despre localuri, magazine etc.*) stilat. *Îşi cumpără hainele dintr-un magazin select din Paris. A fost invitat la un restaurant select.* **3** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], subtil, ‹înv. şi reg.› scump, ‹fig.; rar› susţinut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj select.* **4** (*fam.; despre oameni sau despre aerul, mina, ţinuta etc. lor*) v. Distins. Elegant. Fin[1]. Nobil. Rafinat[2].

selectá vb. I. tr. **1** (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a aranja, a clasa, a selecţiona, a sorta, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. *A selectat actele pe categorii.* **2** (*compl. indică oameni, echipe etc.*) a alege, a selecţiona. *Antrenorul l-a selectat pentru meciul de săptămâna viitoare. Profesorul şi-a selectat o echipă de cercetători tineri să lucreze la proiectul european.* **3** (*compl. indică posturi de radio sau de televiziune*) a alege. *A selectat la televizor un canal unde se prezintă ştiri.* **4** (*biol.; compl. indică seminţe, plante de cultură, animale domestice sau, p. ext., specii de plante ori de animale*) a alege, a selecţiona. *Specialiştii au selectat anumite specii de plante pentru a le ameliora prin selecţii succesive.* **5** (*compl. indică idei, informaţii, materiale documentare etc.*) ‹fig.› a spicui. *A selectat din studiile citite câteva idei mai importante.*

selectáre s.f. **1** alegere, ales[1], clasare, selectat[1], selecţie, selecţionare, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere. *Selectarea actelor pe categorii trebuie făcută cu atenţie.* **2** selecţie, selecţionare, triaj, triere. *Meciul de selectare a jucătorilor pentru echipa naţională s-a desfăşurat cu porţile închise. Există criterii clare de selectare a membrilor unei echipe de cercetare.* **3** (*biol.*) selecţionare. *Selectarea anumitor specii de plante urmăreşte ameliorarea acestora.*

selectát[1] s.n. alegere, ales[1], clasare, selectare, selecţie, selecţionare, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere.

selectát[2], -ă adj. (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) **1** ales[2], clasat, sortat[2], triat[2]. *Actele selectate pe categorii sunt puse în dosare speciale.* **2** ales[2], bun, fin[1], selecţionat[2], sortat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi selectate.*

selécţie s.f. **1** alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecţionare, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere. **2** selectare, selecţionare, triaj, triere.

selecţioná vb. I. tr. **1** (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a aranja, a clasa, a selecta, a sorta, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. **2** (*compl. indică oameni, echipe etc.*) a alege, a selecta. **3** (*biol.; compl. indică seminţe, plante de cultură, animale domestice sau, p. ext., specii de plante ori de animale*) a alege, a selecta. *Specialiştii au selecţionat anumite specii de plante pentru a le ameliora prin selecţii succesive.*

selecţionár s.m. (*rar*) v. Selecţionator.

selecţionáre s.f. **1** alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecţie, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triat[1], triere. **2** selectare, selecţie, triaj, triere. **3** (*biol.*) selectare. *Selecţionarea anumitor specii de plante urmăreşte ameliorarea acestora.*

selecţionát[1] s.n. alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecţie, selecţionare, sortare, sortat[1], triat[1], triere.

selecţionát[2], -ă adj. (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) ales[2], bun, fin[1], selectat[2], sortat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain.

selecţionátor s.m. ‹rar› selecţionar. *Selecţionatorul lucrează în domeniul selecţiei şi ameliorării plantelor de cultură şi a animalelor domestice.*

selecţionísm s.n. (*biol.; rar*) v. Darwinism. Evoluţionism. Transformism.

selecţioníst, -ă s.m., s.f. (*biol.; rar*) v. Darwinist.

seléf s.m. (*turc.; înv.*) v. Antecesor. Înaintaş. Precursor. Predecesor. Premergător.

selém s.n. (*înv.*) v. Acont. Arvună. Avans.

selemachésă s.f. (*înv.*) v. Acont. Arvună. Avans.

selenár, -ă adj. lunar, ‹rar› selenic, selenit, ‹impr.› selenologic. *Suprafaţa selenară a fost sondată de astronauţi.*

selenaút s.m. (*astron.*) ‹rar› lunaut, selenit. *Selenautul este astronautul care explorează Luna.*

selénic, -ă adj. (*rar*) v. Lunar. Selenar.

selenít, -ă adj., s.m. (*rar*) **1** adj. v. Lunar. Selenar. **2** s.m. (*astron.*) v. Selenaut.

seléniu s.n. (*chim.*) ***seleniu cenuşiu*** = seleniu metalic; ***seleniu melalic*** = seleniu cenuşiu. *Conductibilitatea electrică a seleniului metalic se schimbă în funcţie de iluminare.*

selenográf s.m. (*astron.*) selenolog. *Selenograful este specialist în selenografie.*

selenográfic, -ă adj. (*astron.*) ‹înv.› selinograficesc. *Studiile selenografice sunt descriptive.*

selenografíe s.f. (*astron.*) selenologie. *Selenografia se ocupă cu studiul descriptiv al Lunii, al structurii şi al formaţiilor sale, al proceselor fizice etc.*

selenológ s.m. (*astron.*) selenograf.

selenológic, -ă adj. (*impr.*) v. Lunar. Selenar.

selenologíe s.f. (*astron.*) selenografie.

self s.n. (*fiz.; ieşit din uz*) v. Bobină. Bobină de self.

self-control [selfkən'trol] s.n. (*psih.; engl.*) v. Autocontrol.

self-defense [selfdi'fens] s.n. (*sport; engl.*) v. Autoapărare.

self-service [self'servis] s.n. (*engl.*) v. Autoservire.

selfinductánţă s.f. (*fiz.*) autoinductanţă, autoinducţie, selfinducţie.

selfindúcţie s.f. (*fiz.*) autoinductanţă, autoinducţie, selfinductanţă. *Selfinducţia este fenomenul de producere a unei forţe electromotoare într-un circuit.*

selídă s.f. (*grec.; înv.*) v. Filă. Foaie.

seliniásm s.n. (*psih.; grec.; înv.*) v. Lunatism. Noctambulism. Somnambulism.

selinográficésc, -eáscă adj. (*astron.; înv.*) v. Selenografic.

sélniţă s.f. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

semafór s.n. **1** (*tehn.*) autostop, stop, ‹rar› semnalizator. *Şoferul opreşte la culoarea roşie a semaforului.* **2** (*tehn.*) ‹rar› semnalizator. *Semaforul este foarte important în circulaţia feroviară.* **3** (*anat.; arg.*) v. Ochi[1].

semantém s.n. (*lingv.*) lexem, morfem lexical. *Semantemul este cuvântul sau partea de cuvânt considerată ca purtătoare a semnificaţiei.*

semántic, -ă adj., s.f., s.m. **1** adj. (*lingv.*) semasiologic. *Multe cuvinte moştenite din latină au suferit modificări semantice.* **2** s.f. (*lingv.*) lexematică, semasiologie, ‹rar› semantism. *Semantica se ocupă cu studiul sensurilor cuvintelor din punct de vedere descriptiv, comparativ şi istoric.* **3** s.m., adj. (*filos.*) semanticist. **4** s.f. (*lingv.; rar*) v. Accepţie. Conotaţie. Conţinut. Înţeles[1]. Semnificaţie. Sens. Valoare.

semanticián s.m. (*lingv.*) semasiolog. *Semanticianul este specialist în semantică.*

semanticísm s.n. (*filos.*) nominalism semantic. *Semanticismul contestă caracterul obiectiv al cunoaşterii la nivelul treptei raţionale.*

semanticíst, -ă s.m. adj. (*filos.*) semantic. *Semanticiştii sunt adepţii semanticismului.*

semantísm s.n. (*lingv.; rar*) **1** v. Accepţie. Conotaţie. Conţinut. Înţeles[1]. Semnificaţie. Sens. Valoare. **2** v. Lexematică. Semantică (v. *semantic*). Semasiologie.

semasiológ s.m. (*lingv.*) semantician.

semasiológic, -ă adj. (*lingv.*) semantic.

semasiologíe s.f. (*lingv.*) lexematică, semantică (v. *semantic*), ‹rar› semantism.

semăluí vb. IV. tr., refl. (*înv. şi reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Apropia. Asemăna. Asemui. Compara.

semăluitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

semănă[1] vb. I. tr. **I 1** (*agric.; compl. indică seminţe de culturi*) a însămânţa, ‹rar› a sădi, ‹pop.› a pune, a răsădi, ‹reg.› a sămânţa. *Au semănat grâul.* **2** (*agric.; compl. indică cereale*) a pune. *Seamănă porumb pe câteva hectare.* **3** a împrăştia, a presăra, a răsfira, a răspândi, ‹rar› a scutura. *Invitaţii la cununie au semănat flori în faţa tinerilor căsătoriţi.* **4** (*pom., agric.; rar; compl. indică puieţi, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Replanta. Sădi. Transplanta. **5** (*înv.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Îngropa. **II** fig. **1** (*compl. indică idei, teorii, principii, metode, învăţături etc.*) a difuza, a lansa, a populariza, a propaga, a propovădui, a răspândi. *Ideile cele mai valoroase sunt semănate prin intermediul cărţilor.* **2** (*relig.; despre clerici; compl. indică dogme, credinţa etc.*) a predica, a propaga, a propovădui, a răspândi. *Clericii catolici şi*

ortodocși au semănat creștinismul în lumea a treia. **3** (*compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) a disemina, a împrăștia, a propaga, a răspândi, ‹fig.; înv.› a sufla. *Seamănă numai ură între ei.*

semănă[2] vb. I. intr. **1** (*despre ființe, obiecte, stări etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a aduce, a se apropia, a se asemăna, a se asemui, ‹înv. și pop.› a se lovi, ‹înv. și reg.› a răduce, ‹reg.› a se cumpăni, ‹înv.› a se închipui, a se podobi. *Seamănă foarte mult cu tatăl ei.* **2** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „a”*) a arăta, a părea. *Nu seamănă a avocat.*

semănáre[1] s.f. **I** (*agric.*) **1** însămânțare, însămânțat, semănat, semănătură[1], ‹reg.› sămânțare, pus[1], ‹înv.› semeniș[1]. *Semănarea grâului se face primăvara.* **2** punere, pus[1], semănat. *Se fac arăturile pentru semănarea porumbului.* **II** fig. (*relig.*) predicare, propagare, propovăduire, răspândire. *Semănarea credinței creștine este frecventă în lumea a treia.*

semănáre[2] s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

semănăriță s.f. (*tehn., agric.; înv.*) v. Semănătoare (v. *semănător*[1]).

semănáș, -ă adj. (*înv.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

semănát s.n. (*agric.*) **1** însămânțare, însămânțat, semănare[1], semănătură[1], ‹reg.› sămânțare, pus[1], ‹înv.› semeniș[1]. **2** punere, pus[1], semănare[1].

semănăríe s.f. (*agric.; înv.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță.

semănătór[1], -oáre s.f., s.m., adj. **I** s.f. (*tehn., agric.*) ‹reg.› mărcătoare, ‹înv.› semănariță. *Semănatul se execută, mecanic, cu semănătoarea.* **II** fig. (*astăzi mai ales fig.*) **1** s.m., s.f. popularizator, propagator, propovăduitor, răspânditor. *Este un cunoscut semănător al tradițiilor de la sate în mediul urban.* **2** adj. popularizant, popularizator, propagator, propovăduitor. *A scos o revistă semănătoare a politicii economice a guvernului.*

semănătór[2], -oáre adj. (*înv.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

semănătúră[1] s.f. (*agric.*) **1** însămânțare, însămânțat, semănare[1], semănat, ‹reg.› sămânțare, pus[1], ‹înv.› semeniș[1]. **2** (*concr.*) ‹reg.› semeniș[1]. *A pus sperietori în semănături, ca să alunge păsările. Semănăturile s-au înviorat după ploaie.* **3** (*concr.*) ‹înv.› sădire. *Străbate călare semănăturile.*

semănătúră[2] s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

sémbe adv. (*local; reg.*) v. Vizavi.

sémen[1] s.m. (*tehn.*) ghin. *Semenul este folosit la tăierea copcilor în gheață.*

sémen[2] s.m. = seamăn.

semenínță s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

semeníș[1] s.n. (*agric.*) **1** (*concr.; reg.*) v. Semănătură[1]. **2** (*înv.*) v. Însămânțare. Însămânțat. Semănare[1]. Semănat. Semănătură[1].

semeníș[2] subst. (*reg.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.

semeníște s.f. (*reg.*) v. Indiciu. Semn.

semeríng s.n. (*anat.; arg.*) v. Anus.

semestriál, -ă adj. bianual, ‹înv.› bisanual. *S-a abonat la o revistă științifică semestrială.*

seméstru s.n., s.m. **1** s.n. ‹înv.› șaselunie, ‹grec.; înv.› examinie. *Programează întâlnirea în al doilea semestru al anului.* **2** s.m. (*pedag.; arg.*) v. Student.

seméț, -eáță adj., adv. **I** adj. **1** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, splendid, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fâlos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile semețe ale munților se profilează în depărtare.* **2** avântat, maiestuos. *Urmărește zborul semeț al acvilei.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, temerar, viteaz, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii semeți se aruncă în focul bătăliei.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) mândru, țanțoș, ‹pop.› dârz, fâlos, ortoman, ‹înv.› cinteș. *Îi plăcea să-i vadă pe călăreți semeți și stăpâni pe cai.* **3** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, suficient, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fâlos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurgițat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind semeț și dificil, nu are prieteni.* **4** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, sfidător, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de semeață.* **III** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, sfidător, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde semeț părinților.*

semeți vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se mândri, a se trufi[1], ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurgița, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se ridica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te semețești!* **2** refl. (*astăzi rar; despre oameni; urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) v. Cuteza. Încumeta. Îndrăzni. Vrea. **3** refl. (*înv. și pop.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura. **4** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Excita. Îmbărbăta. Încuraja. Îndemna. Însufleți. Stimula. Susține. **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Contrapune. Împotrivi. Încontra[2]. Opune.

semeție s.f. **I** grandoare, maiestate, măreție. *Orice excursionist este impresionat de semeția piscurilor acestor munți.* **II** **1** demnitate, mândrie, ‹pop.› dârzenie, făloșenie, făloșie. *Domnitorul muntean are o atitudine plină de semeție în fața solului turc.* **2** bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, temeritate, ‹livr.› intrepiditate, petulanță, ‹rar› cutezare, dârzoșenie, ‹pop. și fam.› suflet, ‹pop.› inimă, voinicie, ‹înv.› dârzie, inimoșie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoșare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semețire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ‹latin.› audacie, ‹grec.; înv.› taros. *Luptă cu semeție pentru scopurile sale.* **3** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, suficiență, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fâlie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; pop. și fam.›

păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Semeţia tinereţii trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **4** aplomb, aroganţă, impertinenţă, insolenţă, ireverenţă, îndrăzneală, măgărie, necuviinţă, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumţie, sfruntare, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, ţănţoşie, ‹pop. şi fam.› ţâfnă, înv. şi reg.› măroşie, ‹înv.› dârzie, nestidinţă, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu semeţie.* **5** (*înv.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răsculare. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă. **6** (*înv.; în forma* ***sumeţie***) v. Indisciplină. Indocilitate. Inobedienţă. Insubordonare. Neascultare. Nedisciplină. Nesubordonare. Nesupunere. Obrăznicie. Recalcitranţă. Refractarism.

semeţíre s.f. (*înv.*) **1** v. Bărbăţie. Bravură. Curaj. Cutezanţă. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeţie. Temeritate. **2** v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate.

semiaríd, -ă adj. (*despre regiuni, ţinuturi, soluri etc.*) subdeşertic. *Regiunile semiaride au caracteristici asemănătoare, în parte, cu cele ale deşertului.*

semiautomát, -ă adj. (*despre sisteme tehnice*) semiautomatic. *Lucrează la un strung semiautomat. Şi-a cumpărat un tensiometru electronic semiautomat.*

semiautomátic, -ă adj. (*despre sisteme tehnice*) semiautomat.

semibarbár, -ă adj. (*rar; despre popoare, neamuri etc.*) v. Semiprimitiv.

semicálc s.n. (*lingv.*) calc lingvistic parţial, ‹rar› semiîmprumut. *Semicalcul este cuvântul sau expresia în care o parte se împrumută, iar cealaltă se ia din resursele interne ale limbii.*

semicarbonizáre s.f. (*ind. sider.*) semicocsificare, semidistilare. *Semicarbonizarea este procesul de descompunere termică a cărbunelui, prin care se obţin semicocs, gudron şi gaze.*

semicărturár s.m. semidoct, semierudit, semisavant. *Semicărturarii se cred culţi, instruiţi, dar au numai cunoştinţe superficiale.*

semicărturărésc, -eáscă adj. semilivresc, semisavant. *În textele vechi se întâlnesc numeroase formaţii lexicale semicărturăreşti.*

semicentenár s.n. ‹livr.› cincantenar, ‹înv.› semisecol. *Lunea următoare se va comemora semicentenarul morţii artistului.*

semicirculár, -ă adj. hemiciclic, ‹înv.› semirond. *Într-un amfiteatru semicircular încap peste 3 000 de persoane.*

semicivilizát, -ă adj. (*despre oameni sau despre popoare, comunităţi umane etc.*) semiprimitiv, semisălbatic. *Locuitorii acestui sat de munte sunt semicivilizaţi. Există mulţi oameni semicivilizaţi, care au un nivel insuficient de civilizaţie.*

semicocsificáre s.f. (*ind. sider.*) semicarbonizare, semidistilare.

semicolón s.n. (*lingv.; înv.*) v. Punct şi virgulă.

semiconsoánă s.f. (*fon.*) semiconsonantă, semivocală. *Semiconsoana este un sunet intermediar între vocală şi consoană, cu însuşiri comune amândurora.*

semiconsonántă s.f. (*fon.*) semiconsoană, semivocală.

semiconsonántic, -ă adj. (*fon.*) semivocalic. *„E" şi „i" sunt sunete semiconsonantice în diftongii „ea" şi „ia".*

semicretín, -ă adj. (*despre oameni*) semiimbecil. *Oamenii semicretini suferă de o formă relativ uşoară de cretinism. După afirmaţiile pe care le face, lumea îl consideră semicretin.*

semicúlt, -ă adj. (*despre oameni*) semidoct, semiintelectual.

semicultísm s.n. semicultură, semidoctism, semidocţie. *Semicultismul şi semiştiinţa sunt extrem de periculoase pentru cultură, respectiv pentru ştiinţă.*

semicultúră s.f. semicultism, semidoctism, semidocţie.

semidiamétru s.n. (*geom.; înv.*) v. Rază.

semidistiláre s.f. (*ind. sider.*) semicarbonizare, semicocsificare.

semidóct, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) semicult, semiintelectual. **2** s.m. semicărturar, semierudit, semisavant. *Semidocţii se cred culţi, instruiţi, dar au numai cunoştinţe superficiale.*

semidoctísm s.n. semicultism, semicultură, semidocţie.

semidocţíe s.f. semicultism, semicultură, semidoctism.

semierudít s.m. semicărturar, semidoct, semisavant.

semifabricát, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre produse industriale, materiale de construcţii etc.*) prefabricat, semifinit. *Şi-a construit o magazie din materiale semifabricate. După finisare, produsul semifabricat va fi pus în vânzare.* **2** s.n. (*constr.*) prefabricat. *Multe blocuri au fost făcute din semifabricate.* **3** s.n. prefabricat, ‹rar› semiprodus. *Această firmă execută semifabricatele necesare confecţionării hainelor.*

semifinít, -ă adj. (*despre produse industriale, materiale de construcţii etc.*) prefabricat, semifabricat.

semiglób s.n. (*geogr.; înv.*) v. Emisferă.

semigluméţ, -eáţă adj. (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) semiserios. *La gluma făcută îi răspunde cu un ton semiglumeţ.*

semigrás, -ă adj., s.n. (*tipogr.; rar*) v. Aldin. Bold[1]. Caractere compacte (v. *caracter*). Compact. Gras. Gros.

semigrúp s.n. (*mat.*) monoid. *Semigrupul este o mulţime în care fiecărei perechi de elemente i se asociază un element din aceeaşi mulţime.*

semiimbecíl, -ă adj. semicretin.

semiintelectuál, -ă adj. (*despre oameni*) semicult, semidoct.

semiîmprumút s.n. (*lingv.; rar*) v. Calc lingvistic parţial. Semicalc.

semiîntunéric s.n. penumbră, semiobscuritate, ‹rar› semiumbră. *Nu l-a văzut, deoarece stătea în semiîntuneric.*

semijobén s.n. ‹fam.› semiţilindru. *Semijobenul are calota scundă.*

semilichíd, -ă adj. (*rar; despre substanţe sau despre aspectul lor*) v. Văscos.

semilivrésc, -éscă adj. semicărturăresc, semisavant. *În textele vechi se întâlnesc numeroase formaţii lexicale semilivreşti.*

semiluminós, -oásă adj. (*înv.; despre locuri, spaţii etc.*) v. Semiobscur.

semilunár, -ă adj. **1** falciform. *Pe fluviu lunecă lin corăbii cu pânze semilunare. Secera este un instrument semilunar.* **2** (*înv.; despre reviste, publicaţii etc.*) v. Bilunar. Bimensual.

semilúnă s.f. **I** ‹înv.› luna înjumătăţită (v. *lună*), luna jumătate (v. *lună*), lună. *Semiluna are formă de semicerc.* **II** fig. **1** (*polit.; nm. pr.*) Imperiul Otoman (v. *imperiu*), Poartă. *Ţările Române plăteau bir Semilunei.* **2** (*relig.*) islam, islamism, legea lui Mohamed (v. *lege*), mahomedanism, musulmanism, religia mahomedană (v. *religie*). *Semiluna este un cult religios întemeiat de Mahomed în sec. al VII-lea, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran.*

seminál, -ă adj. (*fiziol.*) spermatic. *Lichidul seminal transportă şi hrăneşte spermatozoizii. Vezicula seminală secretă lichidul seminal.*

seminariál, -ă adj. **1** (*teol.*) ‹înv.› seminaricesc. *Prelatul a urmat studiile seminariale la Socola.* **2** (*pedag.*) ‹înv.› seminaristic. *Aceste versuri datează din perioada seminarială de la Paris.*

seminaricésc, -eáscă adj. (*teol.; înv.*) v. Seminarial.

seminarístic, -ă adj. (*pedag. ; înv.*) v. Seminarial.

semincioáre s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).

seminégru, -neágră adj., s.n. (*tipogr.; rar*) v. Aldin. Bold[1]. Caractere compacte (v. *caracter*). Compact. Gras. Gros.

seminóm s.n. (*med.*) goniom, gonocitom. *Seminomul este o tumoră malignă a testiculului.*

seminţénie s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Familie. Neam. **2** (*înv. şi reg.*) v. Neam. Seminţie. Spiţă. **3** (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaş.

seminţíe s.f. **1** neam, trib, ‹înv. şi pop.› sământă, ‹înv. şi reg.› limbotenie, ‹înv.› răgulă. *Cei 12 fii ai lui Iacov sunt strămoşii celor 12 seminţii ale israeliţilor. Strămoşii lui se trag din seminţia tătarilor.* **2** neam, spiţă, ‹livr.› stirpe, ‹înv. şi pop.› sământă, ‹înv. şi reg.› seminţenie, ‹reg.› porodiţă, strană, ţicanie, ţică[1], ‹înv.› rod[1], rudă[1], rudenie, soi[1], stepenă, ‹fig.› viţă, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹impr.› rasă[1]. *A păstrat ca însemne tainice de seminţie părul blond şi ochii albaştri. În acest port dunărean trăiau toate seminţiile de oameni.* **3** (*art.; adesea cu determ. „întreagă", „toată"*) ***seminţia omenească*** = lume, omenire, umanitate, univers, ‹înv. şi reg.› omenime, ‹reg.› lumucă, ‹înv.› seminţia pământenilor, viii (v. *viu*). *Toată seminţia omenească militează pentru pace. În cartea sa studiază o perioadă importantă din istoria seminţiei omeneşti;* (*înv.*) ***seminţia pământenilor*** v. Lume. Omenire. Seminţia omenească (v. *seminţie*). Umanitate. Univers. **4** (*astăzi rar*) v. Neam. Popor. Populaţie.

5 (*astăzi rar*) v. Familie. Neam. **6** (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă. **7** (*înv.*) v. Neam. Popor. **8** (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **9** (*înv.*) v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță. **10** (*antrop.; înv.*) v. Rasă[1].

semiobscúr, -ă adj. (*despre locuri, spații etc.*) ‹înv.› semiluminos. *Intră într-o încăpere semiobscură.*

semiobscuritáte s.f. penumbră, semiîntuneric, ‹rar› semiumbră. *Nu l-a văzut, deoarece stătea în semiobscuritate.*

semioclusívă s.f., adj. (*fon.*) africată, consoană semioclusivă. *Sunetele „ĉ" și „ĝ" sunt semioclusive.*

semiológ s.m. semiotician. *Semiologul este specialist în semiotică.*

semiológic, -ă adj. **1** (*med.*) semiotic. *A ajuns profesor la Catedra semiologică a Universității de Medicină din București.* **2** semiotic. *A semnat câteva romane și numeroase studii semiologice.*

semiologíe s.f. **1** (*med.*) semiotică (v. *semiotic*), simptomatologie, ‹înv.› patognomonică, patognomonie. *Semiologia se ocupă cu studiul simptomelor bolilor, stabilind metodele de investigare în vederea precizării diagnosticului.* **2** semiotică (v. *semiotic*). *Semiologia se ocupă cu studiul general al semnelor folosite în cadrul vieții sociale și al comunicării prin intermediul acestora.*

semiopăc, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, medii*) semitransparent, translucid, ‹rar› pelucid. *Farfuriile din serviciul de masă sunt dintr-un material semiopac.*

semiorbiculár, -ă adj. (*livr.*) v. Semirotund.

semiósie s.f. (*astron.; înv.*) **1** v. Paralaxă. Paralaxă astronomică. Paralaxă diurnă. Paralaxă geocentrică. **2** v. Paralaxă. Paralaxă anuală. Paralaxă anuală a stelelor. Paralaxă astronomică. Paralaxă heliocentrică. Paralaxă stelară.

semiótic, -ă s.f., adj. **I** s.f. **1** (*med.*) semiologie, simptomatologie, ‹înv.› patognomonică, patognomonie. **2** semiologie. **II** adj. **1** (*med.*) semiologic. **2** semiologic.

semioticián s.m. semiolog.

semiportál s.n. (*constr.*) semiportic. *Semiportalul este un aparat de ridicat, având o șină de rulare pe sol și o alta fixată de o construcție.*

semiportíc s.n. (*constr.*) semiportal.

semiprimitív, -ă adj. **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) ‹rar› semibarbar, semisălbatic. *În lume există încă națiii semiprimitive.* **2** (*despre oameni sau despre popoare, comunități umane etc.*) semicivilizat, semisălbatic. *Locuitorii acestui sat de munte sunt semiprimitivi. Există mulți oameni semiprimitivi, care au un nivel insuficient de civilizație.*

semiprodús s.n. (*rar*) v. Prefabricat. Semifabricat.

semireliéf s.n. (*a. plast.; rar*) v. Basorelief. Relief scund.

semirónd, -ă adj. (*înv.*) v. Hemiciclic. Semicircular.

semirotúnd, -ă adj. **1** (*tehn.; despre capul niturilor*) emisferic. **2** (*despre obiecte sau despre forma lor*) ‹livr.› semiorbicular. *Și-a cumpărat o pereche de pantofi cu vârful semirotund. Marginile patului sunt semirotunde.*

semisavánt, -ă adj., s.m. **1** adj. semicărturăresc, semilivresc. *În textele vechi se întâlnesc numeroase formații lexicale semisavante.* **2** s.m. semicărturar, semidoct, semierudit. *Semisavanții se cred culți, instruiți, dar au numai cunoștințe superficiale.*

semisălbátic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre popoare, comunități umane etc.*) semicivilizat, semiprimitiv. **2** (*rar; despre popoare, neamuri etc.*) v. Semiprimitiv.

semischíf s.n. (*sport*) gig. *Semischiful este o ambarcație cu scaune rulante, folosită la învățarea canotajului.*

semisécol s.n. (*înv.*) v. Semicentenar.

semiseriós, -oásă adj. (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) semiglumeț. *La gluma făcută îi răspunde cu un ton semiserios.*

semisféră s.f. (*geom.; rar*) v. Emisferă.

semisféric, -ă adj. (*rar*) v. Emisferic.

semisómn s.n. (*rar*) v. Aromeală. Aromire. Ațineală. Aținire. Dormitare. Moțăială. Moțăire. Moțăit. Moțăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolență. Toropeală.

semistíh s.n. (*vers.; înv.*) v. Emistih.

semít, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. semitic. **2** s.m., s.f. (*rar*) v. Evreică. Evreu. Israelian. Israelit.

semític, -ă adj. semit. *Araba și ebraica sunt limbi semitice.*

semitíst, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Semitolog.

semitológ, -ă s.m., s.f. ‹rar› semitist. *Semitologul este specialist în semitologie.*

semitón s.n. (*muz.; în sistemul temperat*) secundă mică, ‹înv.› secundă minoră. *Semitonul este a douăsprezecea parte dintr-o octavă.*

semitórt s.n. (*ind. text.*) roving. *Semitortul este un produs intermediar obținut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă căreia i s-a aplicat o torsiune parțială înainte de a fi supusă laminării și filării finale.*

semitransparént, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, medii*) semiopac, translucid, ‹rar› pelucid. *Farfuriile din serviciul de masă sunt dintr-un material semitransparent.*

semitravérsă s.f. (*nav.*) traversină. *Semitraversa este o traversă de rezistență din scheletul unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale.*

semițilíndru s.n. (*fam.*) v. Semijoben.

semiúmbră s.f. (*rar*) v. Penumbră. Semiîntuneric. Semiobscuritate.

semivocálă s.f. (*fon.*) semiconsoană, semiconsonantă. *Semivocala este un sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora.*

semivocálic, -ă adj. (*fon.*) semiconsonantic. *„E" și „i" sunt sunete semivocalice în diftongii „ea" și „ia".*

semizéu s.m. (*mitol.*) ‹rar› demizeu. *Hercule a fost un semizeu.*

semn s.n. **I 1** indicator, jalon, reper. *Pe potecile montane sunt semne pentru ca drumeții să nu rătăcească drumul.* **2** marcă[1], ‹înv.› însemnătură, notă. *Vitele fiecărui proprietar au semne distinctive, pentru a putea fi recunoscute cu ușurință.* **3** ***semn de hotar*** = **a** ‹înv.› semn de moșie. *Semnul de hotar este o piatră, un stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren;* **b** (*înv.* și *pop.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială; (*înv.*) ***semn de moșie*** v. Semn de hotar. **4** ***semn de carte*** = ‹reg.› zăloagă. *Folosește ca semn de carte o foaie îndoită.* **5** ***semn grafic*** = caracter. *Textul este scris cu alfabet latin, dar conține și alt fel de semne grafice.* **6** (*lingv.*) ***semn de exclamare*** = ***semn de exclamație*** = (*art.*) ***semnul exclamației*** = ***semnul exclamării*** = ‹rar› punct al mirării, punct de exclamație, punct de mirare, semnul mirării. *Primise un mesaj în care, după fiecare propoziție, urmau numeroase semne de exclamare;* ***semn de întrebare*** = (*art.*) ***semnul întrebării*** = ‹înv.› punct de întrebare, punct întrebător, semn întrebător, semn răspunzător. *Semnul întrebării se pune după o interogație;* ***semn de punctuație*** = semn ortografic. *Elevii învață încă din primele clase semnele de punctuație;* ***semn ortografic*** = semn de punctuație; (*art., la pl.*) ***semnele citării*** = ghilimele, ‹înv.› aducătoare, semnul aducerii. *Citatele folosite într-o lucrare se pun între semnele citării;* (*art.; rar*) ***semnul mirării*** v. Semn de exclamare. Semn de exclamație. Semnul exclamației. Semnul exclamării; (*înv.*) ***semn întrebător*** = ***semn răspunzător*** v. Semn de întrebare. Semnul întrebării; (*în scrierea greacă*) ***semn suflătiv*** v. Spirit lent. Spirit lin. Spirit moale; (*art.*) ***semnul aducerii*** v. Ghilimele. Semnele citării. **7** (*mat.*) ***semn negativ*** = semnul minus. *Semnul negativ se folosește în notarea numerelor mai mici ca zero;* (*art.*) ***semnul egal*** = egal. *După semnul egal se scrie rezultatul ecuației;* ***semnul minus*** = semn negativ. **8** (*astrol.*) ***semn zodiacal*** = (*art., la pl.*) ***semnele zodiacului*** = zodiac, zodie. *Semnul său zodiacal este Balanța.* **9** (*astrol.*) constelație, zodie. *În zodiacul sideral sunt 12 semne.* **10** (*art.; relig. creștină*) ***semnul crucii*** = semnul sfintei cruci; ***semnul sfintei cruci*** = semnul crucii. *Când intră în biserică, face semnul crucii.* **11** (*adesea constr. cu vb. „a da", „a lovi", „a nimeri", „a trage" și precedat de prep. „în" sau „la"*) țintă, ‹reg.› șaibă, ‹înv.› proașcă, țel. *Trage cu arcul la semn.* **12** (*med., med. vet.*) cicatrice, urmă, ‹rar› rană, stigmat, ‹înv. și reg.› beleaznă, ‹reg.› pupăză. *I-a rămas un semn pe genunchi după ce a alunecat pe gheață.* **13** (*med., med. vet.*) echimoză, vânătaie, vibice, vinețeală, ‹înv. și reg.› vânătare, ‹reg.› șteaf, vâlcez, vâlcezeală, vânățauă, ‹înv.› vânătură[2], ‹arg.› moveu. *Boxerul avea corpul plin de semne.* **14** (*med., med. vet.*) ***semn fizic*** = semn obiectiv. *Semnul fizic este semnul care poate fi pus în evidență de către medic;* ***semn obiectiv*** = semn fizic; (*art.*) ***semnul cutei*** = semnul faldului. *Semnul cutei este imaginea radiologică observată la tranzitul baritat gastroduodenal, care este o caracteristică a cancerului gastric;* ***semnul faldului*** = semnul cutei. **15** (*med., med. vet.*) indiciu, manifestare, simptom, ‹rar› senzație. *Bolnavul prezintă evidente semne de demență senilă.* **16** întipărire, urmă, ‹pop.› călcătură, ‹fig.›

amprentă, tipar. *Cizmele lăsau semne adânci în zăpadă.* **17** urmă. *Criminaliștii caută semne ale prezenței ucigașului în casa victimei.* **18** semnal. *A ieșit din sală la semnul convenit.* **19** (*fin.; rar; urmat de determ. care indică valoarea*) ***semn monetar*** v. Ban. Monedă. Piesă. **20** (*rar*) v. Știre. Veste. **21** (*mai ales la pl.* ***semne***; *înv. și pop.*) v. Semnalment. **22** (*pop. și fam.*) v. Punct de reper. **23** (*înv.*) v. Insignă. Însemn. **24** (*înv.*) v. Consemnare. Însemnare. Mențiune. Notație. Notă. **25** (*înv.*) v. Inscripție. **26** (*înv.*) v. Titlu. **27** (*bis.; înv.*) v. Icoană. **28** (*la pl. semne; înv.*) v. Tatuaj. **29** (*înv.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor. **30** (*jur.; arg.*) v. Amanet. Gaj. Garanție. **II 1** însemn, simbol. *Roșul este semnul pasiunii. În astrologie, indigoul este semnul poporului român.* **2** dovadă, indicație, indiciu, mărturie, pildă, probă, ‹livr.› testimoniu, ‹rar› piatră de încercare, piatră de încercat, piatră de probat, piatră de probă, ‹înv. și reg.› scrisoare, tudumană, ‹înv.› dovedeală, mărturiseală, piatră de cercare, răspuns. *Există semne numeroase care să-i confirme presupunerea.* **3** amintire, suvenir. *I-a dat ca semn un pandantiv.* **4** indiciu, ‹reg.› semeniște. *Norii negri sunt un semn că va veni o furtună.* **5** (*cu determ. „bun" sau „rău", care indică natura prevestirii*) piază, prevestire, ‹livr.› augur, ‹reg.› pricaz[1], ‹înv.› cobe, ogur. *Crede că dacă îi iese cineva înainte cu o găleată plină este un semn bun. Se crede că atunci când cântă bufnița este un semn rău.* **6** (*și* ***semn caracteristic***, ***semn distinctiv***) atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, specific, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un semn al civilizației.* **7** (*rar*) v. Criteriu. Normă. Principiu. **8** (*înv.*) v. Minune. Miracol.

semná vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) a iscăli, a subscrie, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a signa, a subiscăli. *Părțile implicate au semnat contractul.* **2** refl. (*despre oameni*) a se iscăli, ‹pop.› a se scrie. *S-a semnat în josul paginii.* **3** tr. (*compl. indică mai ales acte oficiale*) a iscăli, a încheia, a subscrie, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a subiscăli. *Reprezentanții celor două state au semnat tratatul.* **4** tr. (*înv.; compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) v. Consemna. Înregistra. Înscrie. Însemna. Nota[1]. Scrie. Trece. **5** intr. (*înv.*) v. Scrie. **II** tr. **1** (*rar; compl. indică urme, amprente etc.*) v. Imprima. Întipări. **2** (*înv.; compl. indică lucruri, animale etc.*) v. Însemna. Marca. **3** (*înv.*) v. Bifa[1]. Însemna. Marca. **4** (*înv.; compl. indică animale*) v. Înfiera. **5** (*înv.; compl. indică pachete, plicuri, încăperi etc.*) v. Pecetlui. Sigila. **6** (*înv.; compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice ziduri, pereți etc.*) v. Cresta. Scrijeli. Zgâria. **7** (*înv.; compl. indică monede*) v. Bate. **8** (*înv.; compl. indică proprietăți, terenuri etc.*) v. Circumscrie. Delimita. Demarca. Hotărnici. Încercui. Limita. Marca. Mărgini. **III 1** tr. (*înv. și reg.*) v. Arăta. Indica. Preciza. Spune. **2** tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **3** intr. (*înv.*) v. Însemna. Semnifica. Simboliza. Spune. **4** tr. (*despre ființe, plante, pietre, culori etc.*) v. Reprezenta. Simboliza.

semnál s.n. **1** (*și* ***semnal rutier***) indicator. *Au apărut noi semnale pentru circulație.* **2** semn. **3** (*topogr.*) ***semnal topografic*** = baliză. *Semnalul topografic este o construcție de lemn, de metal sau de piatră, care fixează poziția unui punct pe teren.* **4** exemplar-semnal (v. *exemplar*[1]), număr-semnal. *Semnalul este exemplarul dintr-o carte sau dintr-o publicație periodică pe care se dă bunul de difuzare al redactorului respectiv.* **5** (*rar; și, înv., în formele* ***signal***, ***țignal***) v. Fluierătură.

semnalá vb. I. **1** tr. a arăta, a indica, a menționa, a preciza, a specifica, ‹înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a semnalat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **2** tr. a nota[1], a observa, a releva, a remarca, a reține, a sublinia. *Comisia de verificare a procesului de votare a semnalat unele nereguli.* **3** tr. a arăta, a desemna, a indica. *Panoul cuprinde un tabel care semnalează câștigătorii concursului.* **4** tr. (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) a aminti, a arăta, a cita, a indica, a menționa, a numi, a pomeni, ‹rar› a semnaliza, ‹înv.› a memora, a prenumi, a semnui, ‹fig.› a atinge. *Autorul a semnalat în introducere problemele principale ce urmau a fi tratate.* **5** tr. (*rar*) v. Semnaliza. **6** refl. (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) v. Deosebi[2]. Departaja. Detașa. Distinge. Evidenția. Ilustra. Remarca. Singulariza. **7** refl. (*înv.*) v. Deosebi[2]. Distinge. Evidenția. Ilustra. Singulariza.

semnalábil, -ă adj. (*rar*) v. Notabil. Relevabil.

semnaláre s.f. **1** indicare, menționare, precizare, specificare. *Buletinul meteorologic a cuprins și semnalarea recomandărilor specialiștilor referitoare la caniculă.* **2** arătare, desemnare, indicare, ‹rar› designare. *Trebuie afișat un tabel cu semnalarea câștigătorilor concursului.* **3** amintire, citare, indicare, menționare, mențiune, pomenire, ‹rar› semnalizare, ‹înv.› pomană. *Semnalarea studiilor folosite într-o cercetare științifică este obligatorie.* **4** observare, relevare, relevație, remarcare, sesizare, subliniere. *Semnalarea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.* **5** (*rar*) v. Semnalizare.

semnalát, -ă adj. (*despre oameni, studii, evenimente etc.*) amintit, citat[2], indicat, menționat, pomenit, ‹înv.› vorbit[2]. *Studiul semnalat este una dintre cele mai bune cercetări ale problemei în discuție.*

semnalizá vb. I. tr. **1** ‹rar› a semnala. *O mașină de poliție îl semnalizează cu farurile, pentru a opri. Cantonierul semnalizează trecerea trenului.* **2** (*rar; compl. indică oameni*) v. Anunța. Comunica. Informa. Încunoștința. Înștiința. Vesti. **3** (*rar; compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) v. Aminti. Arăta. Cita. Indica. Menționa. Numi. Pomeni. Semnala.

semnalizáre s.f. **1** ‹rar› semnalare. *Farul este unul dintre sistemele de semnalizare a navelor pe timp de noapte.* **2** (*rar*) v. Amintire. Citare. Indicare. Menționare. Mențiune. Pomenire. Semnalare.

semnalizatór s.n. (*tehn.; rar*) v. Autostop. Semafor. Stop.

semnalmént s.n. (*mai ales la pl.* ***semnalmente***) ‹înv. și pop.› semn. *Bărbatul jefuit a reținut semnalmentele atacatorului.*

semnáre s.f. **1** iscălire, iscălit[1], subscriere, ‹rar› semnat[1], subsemnare, ‹înv.› iscăleală, subiscălire. *Secretara a dus directorului actele pentru semnare.* **2** încheiere. *Semnarea tratatului s-a făcut într-un cadru oficial.*

semnát[1] s.n. (*rar*) v. Semnare.

semnát[2], -ă adj. **I 1** (*despre acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) iscălit[2], subscris, ‹înv.› subiscălit, subsemnat. *A înmânat avocatului actele semnate.* **2** (*înv.; despre cuvinte, texte etc.*) v. Scris[2]. **II** (*înv.; despre lucruri, animale etc.*) v. Însemnat. Marcat[2].

semnatár, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› subscris, ‹înv.› subscribent, subscriitor. *În cererea formulată, semnatarii acesteia solicită rezolvarea unui conflict de muncă.* **2** s.m., s.f., adj. ‹înv.› semnător. *Semnatarii pactului de neagresiune germano-sovietic din august 1939 au fost miniștrii de externe Joachim von Ribbentrop (Germania) și V. Molotov (Rusia). Persoanele semnatare s-au adunat pentru o scurtă ședință.* **3** s.m., s.f. autor, ‹rar› scriitor, ‹înv.› izvoditor, ‹grec.; înv.› singraf. *Matematicianul, ca semnatar al acestei lucrări, a primit Premiul Nobel.*

semnátor, -oáre s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Semnatar.

semnătúră s.f. **1** iscălitură, ‹livr.› apostilă, ‹înv. și reg.› subscriere, ‹înv.› signatură, subscripție, subsemnătură, tura, ‹rus.; înv.› podpiscă. *Are nevoie de semnătura proprietarului pe document. I-a recunoscut imediat semnătura.* **2** (*inform., electron.*) ***semnătură digitală*** = semnătură electronică; ***semnătură electronică*** = semnătură digitală. *Persoana care a trimis informațiile a fost identificată pe baza semnăturii electronice.*

semnificá vb. I. **1** tr. (*despre semne, figuri, simboluri, sigle etc.*) a închipui, a înfățișa, a reprezenta, a simboliza. *Crucea semnifică creștinătatea. Balanța semnifică justiția.* **2** tr. a însemna, a simboliza, a spune, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a însemnui, a semna. *-Ce semnifică titlul poeziei?* **3** tr., intr. unipers. a fi, a însemna. *-Ce semnifică când visezi bijuterii?* **4** tr. a ilustra, a însemna, a reprezenta, ‹fig.› a marca. *Ultimul volum de versuri al poetului semnifică un eveniment în istoria literaturii române.* **5** tr. (*jur.; înv.*) v. Notifica.

semnificánt s.n., adj. **1** s.n. (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificat"*) substanță. *Semnificantul este complexul sonor care formează baza unui sens lexical sau gramatical.* **2** caracteristic, semnificativ, ‹fig.› simptomatic. **3** adj. (*înv.; despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii,*

creații etc. ale oamenilor) v. Evocativ. Evocator. Expresiv. Nuanțat. Pitoresc. Plastic. Pregnant. Semnificativ. Sugestiv. Viu.
semnificáre s.f. **1** (*lingv.; astăzi rar*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare. **2** (*rar*) v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **3** (*rar*) v. Amploare. Importanță. Însemnătate. Semnificație. Sens. Valoare.
semnificát s.n. **1** (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificant”*) concept, ‹rar› denotat. *Semnificatul este conținutul semantic, sensul unui semn lingvistic.* **2** (*înv.*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare.
semnificatív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) elocvent, revelator, ‹înv.› spunător. *Exemplul lui este semnificativ și nu poate fi respins. Protestul său este semnificativ.* **2** reprezentativ, revelator, simbolic, ‹fig.› emblematic. *A ales ca motto pentru volumul său de poezii un vers semnificativ.* **3** caracteristic, semnificant, ‹fig.› simptomatic. *O întâmplare izolată a devenit, datorită presei, o întâmplare semnificativă. Se oprește asupra acestui subiect, deoarece i se pare semnificativ.* **4** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, sugestiv, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este semnificativ. Folosește metafore semnificative.* **5** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, serios, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea literaturii.* **6** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, sensibil, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este semnificativă.* **7** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], serios, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă semnificativă.* **8** sugestiv, ‹rar› sugerativ, ‹fig.; rar› vorbitor. *I-a făcut un gest semnificativ pentru a înțelege că nu trebuie să dezvolte subiectul. Filmul are un final semnificativ.* **II** adv. (*modal*) apreciabil, considerabil, mult, serios, simțitor, substanțial, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie semnificativ la îmbogățirea limbii.*
semnificáție s.f. **I 1** (*lingv.*) accepție, conotație, conținut, înțeles[1], sens, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare, însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit cu o semnificație figurată.* **2** (*lingv.; în semiotică; în opoz. cu „conotație”*) denotație. *Semnificația este sensul conceptual fundamental al unui cuvânt.* **3** înțeles[1], rațiune, rost, sens, ‹rar› semnificare, ‹înv. și pop.› meșteșug, tâlc, ‹pop.› noimă, ‹reg.› merchez, ‹înv.› tocmeală, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Semnificația acestui gest extrem este de nepătruns pentru cunoscuți.* **4** înțeles[1], mesaj, sens, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹reg.› tiririm, ‹înv.› socoteală, ‹fig.› dedesubt, ‹fig.; fam.› clenci, ichi. *Semnificația discursului este una politică.* **5** sens, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹fig.; înv.› preț. *În limbajul familiar au apărut semnificații noi la multe cuvinte.* **II 1** amploare, importanță, însemnătate, sens, valoare, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre semnificația fenomenului globalizării.* **2** importanță, însemnătate, relevanță, valoare, ‹fig.› dimensiune, preț. *Viața ei a căpătat o altă semnificație din momentul apariției copilului.*
semnișór s.n. semnuleț. *Are un semnișor deasupra sprâncenei, de la o căzătură din copilărie.*
semnuí vb. IV. tr. (*înv.*) **I** (*compl. indică oameni, studii, evenimente etc.*) v. Aminti. Arăta. Cita. Indica. Menționa. Numi. Pomeni. Semnala. **II 1** (*compl. indică lucruri, animale etc.*) v. Însemna. Marca. **2** (*compl. indică animale*) v. Înfiera. **3** (*compl. indică suprafețe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereți etc.*) v. Cresta. Scrijeli. Zgâria.
semnuléț s.n. semnișor.
sempervirént, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) sempervirescent.
sempervirescént, -ă adj. (*bot.; despre organe ale plantelor*) sempervirent. *Acele de brad sempervirescente sunt verzi în permanență.*
sempitérn, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; livr.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.
sempiternél, -ă adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; fran.; adesea prin exager. sau poetic*) v. Etern. Nemuritor. Nepieritor. Nesfârșit[2]. Neuitat. Perpetuu. Veșnic. Viu.
semt s.n. (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă.
semuí[1] vb. IV. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a asemăna, a asemui, a confunda, a lua, ‹rar› a confuziona, ‹reg.› a peznui. *L-a salutat, semuindu-l cu altcineva.* **2** (*reg.; compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor necunoscute anterior*) v. Recunoaște. **3** (*înv.; compl. indică două sau mai multe obiecte, ființe, fenomene etc.*) v. Alătura. Compara. Confrunta.
semuí[2] vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raționa[1]. Răzgândi. Reflecta.
semuiálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.
semuíre s.f. (*înv.*) v. Afinitate. Analogie. Analogism. Apropiere. Asemănare. Asemuire. Concordanță. Corespondență. Potrivire. Similaritate. Similitudine.
senát s.n. (*polit.*) **1** (*în Roma antică din perioada regală*) sfatul bătrânilor (*v. sfat*). *Senatul era format din patricieni.* **2** (*în unele state; nm. pr.*) Camera Superioară (v. *cameră*), ‹înv.› Senglit. *Senatul este format din senatori.* **3** (*în trecut; nm. pr.*) ‹înv.› Senglit. *Ștefan cel Mare a avut legături strânse cu Senatul Veneției.*
senatór s.m. (*polit.*) ‹înv.› senglitic. *Lista senatorilor aleși în urma scrutinului a fost publicată în presă.*
senatorésc, -eáscă adj. (*polit.; înv.*) v. Senatorial.
senatoriál, -ă adj. (*polit.*) ‹înv.› senatoresc. *Un nou birou senatorial s-a deschis în oraș. De regulă, grupurile senatoriale din Parlament organizează conferințe de presă.*
senatoríe s.f. (*astăzi rar*) ‹înv.; deprec.› senatorlâc. *Senatoria a revenit unui cunoscut om de afaceri.*
senatorlâc s.n. (*înv.; deprec.*) v. Senatorie.
sénă s.f. (*bot., farm.*) siminichie, ‹reg.› foi-de-mamă (v. *foaie*), frunza-mamei (v. *frunză*). *Sena are calități diuretice și purgative.*
séndviș s.n. = sandvici.
senectúte s.f. bătrânețe, vetustate, ‹înv.› mătorie, sinec[2], ‹fig.› amurg, căruntețe, ‹fig.; înv.› cărunțime. *Senectutea este adesea o perioadă de bilanț.*
senescéнță s.f. (*biol.*) îmbătrânire, veștejire, ‹fig.; reg.› dârvăreală. *După 50 de ani încep să fie vizibile efectele senescenței.*
sénic s.n. (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.
senil, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) decrepit, ramolit, senilizat, ‹fam.; deprec.› baccelit, ‹reg.› honcit, ‹înv.› matofit, xanamorisit, ‹deprec.› răsuflat, ‹fig.› fosilizat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› hârbuit, hodorogit, rablagit, rablagiu, țăndărit, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisit, ‹impr.› sclerozat. *Bătrânul senil a fost internat în spital.*
senilísm s.n. (*med.*) gerontism. *Senilismul poate apărea și la persoanele tinere, manifestându-se prin modificări cutanate.*
senilitáte s.f. decrepitudine, gatism, gerontism, ramolire, ramolisment, ‹pop. și fam.; peior.› hâire, ‹fam.› ramoleală, ‹înv.› ramolisire, ramoliție, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boșorogeală, boșorogire, ‹impr.› sclerozare. *Starea de senilitate a bătrânului avansează rapid.*
senilizá vb. I. refl. (*med.; despre oameni*) a se ramoli, ‹fam.› a se copilări, ‹fam.; deprec.› a se bacceli, ‹reg.› a se honci, ‹înv.› a se matofi, ‹fig.› a se fosiliza, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› a se hârbui, a se hodorogi, a se rablagi, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› a se zaharisi, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹impr.› a se scleroza. *Biata femeie s-a senilizat prea repede.*
senilizáre s.f. (*med.*) ramolire, ‹fig.› fosilizare, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisire, ‹impr.› sclerozare. *Boala îndelungată a provocat și senilizarea prematură a femeii.*
senilizát, -ă adj. (*despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) decrepit, ramolit, senil, ‹fam.;

deprec.› baccelit, ‹reg.› honcit, ‹înv.› matofit, xanamorisit, ‹deprec.› răsuflat, ‹fig.› fosilizat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› hârbuit, hodorogit, rablagit, rablagiu, țăndărit, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› zaharisit, ‹impr.› sclerozat.

senín, -ă adj., s.n. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, înseninat, limpede, pur[2], străveziu, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit senin după furtună.* **2** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) frumos, însorit, ‹rar› soros, strălucit, ‹pop.› sorit, ‹înv.› seninos. *Pentru mâine se anunță timp senin. Săptămâna trecută au fost numai zile senine.* **3** (*despre stări atmosferice, zile sau momente ale zilei etc.*) limpede, luminos, ‹înv. și reg.› luced, ‹poetic› dalb, ‹fig.› alb. *Când s-a trezit era o zi senină. Zorii se revarsă senini peste oraș.* **4** (*despre seri, nopți*) frumos, înseninat, ‹înv.› seninos. *Este o noapte senină, cu lună plină.* **5** (*rar; despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, potolit[2], stăpânit, temperat, tihnit, ‹fig.› înstrunat, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este senină și veselă.* **2** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, tihnit, ‹fig.› limpede, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe senină, fără griji.* **3** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], tihnit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat. *Între colaboratori este o atmosferă senină.* **4** (*despre oameni sau despre firea, atitudinea etc. lor*) ‹fig.› olimpian, olimpic. *În orice situație își păstrează calmul senin. Își privește discipolii cu un aer senin.* **5** (*despre ochi, privire*) clar, limpede, luminos, pur[2], ‹fig.› curat. *Fetița are ochii mari și seniní.* **6** apolinic, echilibrat, ‹fig.› luminos. *Scriitorul are o structură senină.* **7** (*despre suflet*) ‹fig.; înv.› lin[2]. *Are sufletul senin, acum, că s-au limpezit lucrurile.* **8** (*în opoz. cu „închis", „stătut", „viciat"; rar; despre aer, atmosferă*) v. Bun. Curat. Liber. Nealterat. Nepoluat. Nestricat. Nevătămător. Neviciat. Oxigenat. Ozonat. Ozonizat. Proaspăt. Pur[2]. Purificat. Salubru. Sănătos. Tare. **9** (*rar; despre privire, ochi*) v. Acvilin. Ager. Atent. Cercetător. Coroziv. Iscoditor. Întrebător. Pătrunzător. Penetrabil. Penetrant. Săgetător. Scormonitor. Scotocitor. Scrutător. Sfredelitor. Străbătător. Străpungător. Tăios. Viu. **10** (*în opoz. cu „răgușit", „voalat"; rar; despre sunete, voce*) v. Argintiu. Argintos. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Nealterat. Pur[2]. **B** s.n. **I 1** albastru, albăstrime, azur, claritate, limpezime, seninătate, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vineție (v. *vinețiu*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, senineală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. *Stătea întins pe iarbă și privea seninul cerului.* **2** (*rar; urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **3** (*în opoz. cu „noapte"; rar*) v. Zi. **4** (*relig.; în Biblie; înv.*) v. Cer[2]. Eden. Împărăția cerului (v. *împărăție*). Împărăția cerurilor (v. *împărăție*). Paradis. Patria cerească (v. *patrie*). Patria obștească (v. *patrie*). Rai[1]. **5** (*poetic; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **II** fig. (*rar*) v. Seninătate.

seninára s.f. fig. (*înv. și reg.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Destindere. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Relaxare. Repaus. Seninătate. Tihnă.

seninát[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate.

seninát[2], -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; înv.; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **2** (*înv.; mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) v. Lăudat. Mărit[3]. Preaînălțat. Prealuminat. Preamărit. Preaslăvit. Proslăvit. Slăvit. Venerat. **3** (*înv.; despre ființe*) v. Adorat. Divinizat. Idolatrizat. Slăvit. Venerat. **II** fig. (*reg.; despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Înstrunat. Liniștit. Pașnic. Potolit[2]. Senin. Stăpânit. Temperat. Tihnit.

seninătate s.f. **I** albastru, albăstrime, azur, claritate, limpezime, senin, ‹rar› limpeziș, luciditate, ‹pop.› vineție (v. *vinețiu*), ‹înv. și reg.› seninat[1], ‹reg.› sineală, ‹înv.› limpezeală, senineală, senineață, seninime, ‹fig.› peruzea. **II** fig. **1** (*adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, tihnă, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, senineață. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de seninătate.* **2** ‹fig.; rar› senin. *Seninătatea chipului îi trădează echilibrul interior.*

senineálă s.f. (*înv.*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate.

senineáță s.f. (*înv.*) **1** v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate. **2** fig. (*înv.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla", „a avea", „a-și găsi"*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Destindere. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Relaxare. Repaus. Seninătate. Tihnă.

seniníme s.f. (*înv.*) v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate.

seninós, -oásă adj. (*înv.*) **I 1** (*în opoz. cu „întunecat", „cețos", „noros"; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **2** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) v. Frumos. Însorit. Senin. **3** (*despre seri, nopți*) v. Frumos. Înseninat. Senin. **4** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre firea lor*) v. Calm[2]. Domol. Înstrunat. Liniștit. Pașnic. Potolit[2]. Senin. Stăpânit. Temperat. Tihnit. **2** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) v. Bun. Calm[2]. Limpede. Lin[2]. Liniștit. Netulburat. Pașnic. Plăcut. Senin. Tihnit.

seniór s.m. **1** (*în societatea feudală apuseană și în contemporaneitate*) aristocrat, gentilom, nobil, patrician, ‹rar› magnat, patriciu, ‹înv.› evghenist, gentil, ‹înv.; în Antic. romană› optimat, ‹grec.; înv.› evghenis. *În Evul Mediu, mulți seniori își asigurau protecția regală.* **2** (*astăzi rar; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn.

senióra s.f. (*span.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Doamnă.

seniorál, -ă adj. (*în Ev. Med., în Europa; rar*) v. Seniorial.

senioriál, -ă adj. (*în Ev. Med., în Europa*) ‹rar› senioral. *În Spania au vizitat mai multe castele senioriale.*

senioríe s.f. (*în Ev. Med., în Europa Apuseană*) ‹ital.› signorie. *Senioria era demnitatea, rangul de senior.*

seniorítă s.f. (*span.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnișoară. Duduie.

sens s.n. **I 1** (*lingv.*) accepție, conotație, conținut, însemnare, însemnătate, înțeles[1], semnificație, valoare, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit în sens figurat.* **2** înțeles[1], rațiune, rost, semnificație, ‹rar› semnificare, ‹înv. și pop.› meșteșug, tâlc, ‹pop.› noimă, ‹reg.› merchez, ‹înv.› tocmeală, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Sensul acestui gest extrem este de nepătruns pentru cunoscuți.* **3** înțeles[1], mesaj, semnificație, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹reg.› tiririm, ‹înv.› socoteală, ‹fig.› dedesubt, ‹fig.; fam.› clenci, ichi. *Sensul discursului este unul politic.* **4** semnificație, ‹înv. și pop.› tâlc, ‹fig.; înv.› preț. *În limbajul familiar au apărut semnificații noi la multe cuvinte.* **5** coerență, logică (v. *logic*[2]), noimă, șir, ‹înv.› cuget. *Argumentarea sa nu are sens. Vorbește fără sens.* **6** justificare, justificație, logică (v. *logic*[2]), motivare, motivație, noimă, rațiune, rost, temei, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are niciun sens.* **7** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, scop, țel, țintă, ‹pop.› noimă. *Sensul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **8** amploare, importanță, însemnătate, semnificație, valoare, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre sensul fenomenului globalizării.* **II 1** direcție, parte, ‹rar› rută[1], ‹înv.› directriță. *Se despart, iar prietenul său merge în sensul opus.* **2** direcție, latură, parte. *Tufele își întind ramurile în toate sensurile.* **3** tendință, ‹fig.› cale, direcție, drum, făgaș, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce sens va urma această societate? Sensul pe care l-a luat discuția ar trebui schimbat.* **4** ‹fig.› direcție, linie, orientare. *Trebuie să știi sensul în care să acționezi. A urmărit sensul în care a evoluat poetul.* **5** tendință, ‹fig.› direcție, linie, stindard. *Urmează sensul politicii partidului din care face parte.* **6** chip, fel, gen, manieră, mod, ‹rar› spirit. *Au fost luate și alte măsuri în același sens.* **III** (*înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Simț. **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul*)

v. Simț. Simțământ. **3** ***sens practic*** v. Simț practic. **4** v. Sentiment. Simțământ. Simțire. **5** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) v. Sentiment. Simțământ.

sensál s.m. (*ital.; înv.*) v. Intermediar. Mijlocitor. Misit. Samsar.

sensíbil, -ă adj. **I 1** (*fiziol.; despre organe*) senzitiv, senzorial, ‹rar› senzațional, ‹înv.› simțibil, simțicios. *Omul are cinci organe sensibile: ochiul, urechea, mucoasa pituitară nazală, limba și pielea.* **2** (*despre ființe, plante sau despre organe, organisme, părți ori simțuri ale lor*) simțitor, ‹înv.› simțibil, simțicios. *E ste sensibil la cel mai slab sunet, deoarece are auzul foarte fin. Cele mai multe plante sunt sensibile la frig.* **3** (*despre senzații, percepții, fenomene etc.*) vizibil. *Poetul încearcă să aducă în opera sa întregul univers sensibil. Vrea să pătrundă cu mintea dincolo de realitatea sensibilă.* **4** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, emoționabil, impresionabil, simțitor, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simțibil, simțicios, ‹fig.› liric, plăpând. *Femeile sunt mai sensibile decât bărbații.* **5** (*despre manifestări, trăsături etc. ale oamenilor*) ‹înv.› simțibil. *Dragostea ei pentru copii este deosebit de sensibilă.* **6** (*despre oameni*) susceptibil, ‹reg.› sensibilos. *Când îi faci un compliment, este foarte sensibil, întrebându-se dacă nu-ți bați joc de el.* **7** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, simțitor, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este sensibilă.* **8** fig. (*despre subiecte, probleme etc.*) ‹fig.› delicat, gingaș. *Refuză să discute problemele intime, deoarece le consideră sensibile.* **II 1** (*despre aparate, instrumente de măsură, mașini etc.*) fin[1], ‹rar› senzitiv, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simțitor. *Antiradarul fiind un aparat foarte sensibil, detectează cu ușurință prezența unui radar. Farmaciile sunt dotate cu cântare electronice sensibile.* **2** (*despre materiale fotografice*) impresionabil. *Materialele fotografice sunt foarte sensibile, putând înregistra acțiunea luminii sub forma unei imagini latente care devine vizibilă prin developare.* **3** (*chim.; despre substanțe sau corpuri*) activ, ‹înv.› simțitor. *O substanță chimică sensibilă este impresionată de anumiți agenți. Cărbunele sensibil este folosit la recuperarea gazolinei din gazele de sondă.*

sensibilitáte s.f. **I 1** (*fiziol.*) ‹livr.› estezie, ‹înv.› simțibilitate, simțiciune, simțire, simțitate. *Ochii lui și-au recăpătat sensibilitatea. Cele mai multe plante au o mare sensibilitate la frig.* **2** (*fiziol.*) ***sensibilitate tactilă*** = pipăit[1], ‹înv.› pipăire. *Sensibilitatea tactilă este un simț.* **3** emotivitate, emoționabilitate, impresionabilitate, simțire. *Femeile au o sensibilitate mai puternică decât bărbații.* **4** susceptibilitate. *Sensibilitatea lui excesivă l-a determinat să nu-i mai facă vreun compliment.* **II** (*tehn.*) finețe. *A verificat sensibilitatea cântarului.*

sensibilizá vb. I. **I tr. 1** (*despre creații, idei etc. ale oamenilor; compl. indică oameni*) a emoționa, a impresiona. *Picturile expuse au sensibilizat puternic publicul venit la vernisaj. Muzica clasică o sensibilizează.* **2** (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tuși, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a sensibilizat pe toți.* **II** tr., refl. fig. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) încarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) traduce. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se sensibilizează.*

sensibilizáre s.f. **1** emoționare, impresionare. *Arta urmărește sensibilizarea omului. Expoziția de pictură a produs vizitatorilor o sensibilizare vizibilă.* **2** fig. concretizare, materializare, realizare, ‹fig.› încarnare, întruchipare, întrupare. *Sensibilizarea proiectului i-a adus arhitectului mari satisfacții.*

sensibilizát, -ă adj. (*despre oameni*) emoționat, impresionat. *Publicul sensibilizat a ovaționat minute în șir.*

sensibilós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) v. Afectiv. Emotiv. Emoționabil. Impresionabil. Sensibil. Simțitor. **2** (*despre oameni*) v. Sensibil. Susceptibil. **3** (*despre aparate, instrumente de măsură, mașini etc.*) v. Fin[1]. Sensibil.

sentențiós, -oásă adj. **1** (*despre cugetări, judecăți, stil etc.*) aforistic. *Adesea stilul lui este sentențios.* **2** (*mai ales despre modul de exprimare*) pretențios, ‹fig.› prețios. *Când vrea să-și dea importanță, tonul îi este sentențios.*

sentențiozitáte s.f. prețiozitate. *Sentențiozitatea frazelor lui îi irită pe cei mai mulți dintre prieteni.*

sentimént s.n. **1** afect. *În psihanaliză un rol important îl joacă sentimentele, inconștientul și emoțiile.* **2** simțământ, simțire, ‹fam.› feeling, ‹înv.› sens, simțiciune. *Limba este mijlocul obișnuit prin care omul își exteriorizează sentimentele.* **3** pasiune, patos, simțire, ‹înv.› simț. *Actorul își interpretează rolurile cu mult sentiment.* **4** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) simțământ, ‹înv.› sens, simțiciune, simțire. *A avut toată viața un puternic sentiment de recunoștință pentru cel care i-a fost mentor. Văzând-o cât suferă, un sentiment de milă îi cuprinde sufletul.* **5** impresie, părere, senzație. *Sentimentul lui este că deranjează pe cei prezenți. Trăiește cu sentimentul că este vinovată de ceea ce s-a întâmplat.* **6** conștiință, simțire. *Sentimentul dreptății le lipsește multora.* **7** certitudine, convingere, credință, încredințare, siguranță, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut sentimentul că adevărul va învinge.* **8** lirism, sentimentalism, ‹rar› sentimentalitate, ‹fig.; peior.› dulcegărie. *Declarația tânărului îndrăgostit este plină de sentiment.*

sentimentál, -ă adj. **1** (*despre oameni*) afectuos, drăgăstos, duios, iubitor, ‹înv.› doritor. *Mama este sentimentală cu toți copiii.* **2** (*despre oameni*) languros, tandru. *A cunoscut o fată drăguță și sentimentală.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) amoros, galant. *Este renumit pentru aventurile sale sentimentale.* **4** (*despre manifestări ale oamenilor*) ‹fig.› liric. *Îi răspunde pe un ton sentimental. Vocea lui are accente sentimentale.* **5** (*despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) languros, ‹rar› sentimentalist, ‹peior.› operetistic, ‹fig.› dulceag, siropos. *Prezentarea făcută cărții este sentimentală. I-a scris o scrisoare plină de declarații sentimentale.* **6** afectiv. *Poeziile sale au o amprentă sentimentală puternică.*

sentimentalísm s.n. lirism, sentiment, ‹rar› sentimentalitate, ‹fig.; peior.› dulcegărie.

sentimentalíst, -ă adj. (*rar; despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) v. Languros. Sentimental.

sentimentalitáte s.f. (*rar*) v. Lirism. Sentiment. Sentimentalism.

sentínță s.f. **I 1** (*jur.*) decizie, hotărâre, hotărâre judecătorească, verdict, ‹rar› judecată, ‹înv.› hotărâtură, județ, lege, ordonanță, proces, ‹arg.› strigătură. *Sentința Curții de Apel a fost definitivă.* **2** aforism, cugetare, dicton, maximă, ‹livr.› adagiu, gnom, ‹rar› apoftegmă, parimie, ‹pop.› zicere, ‹fam.› panseu, vorbă, ‹înv.› pildă. *Citește cu plăcere o carte de sentințe.* **3** (*fam.*) v. Decizie. Hotărâre. **II** fig. apreciere, aviz, judecată, opinie, părere, verdict. *Concurenții așteaptă sentința comisiei de examen.*

senzáție s.f. **1** (*fiziol.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”,* care *indică natura, felul*) ‹înv.› simțiciune. *Are o senzație de sfârșeală. Senzația de sete devine tot mai puternică.* **2** (*fiziol.*) ***senzație chinestezică*** = senzație musculară; ***senzație musculară*** = senzație chinestezică. *Senzația musculară se activează la acțiunea stimulilor externi sau la declanșarea oricărei mișcări (voluntare ori involuntare), furnizând informații despre greutatea, volumul, asperitatea sau culoarea obiectelor;* ***senzație internă*** = senzație organică; ***senzație organică*** = senzație internă. *Senzațiile organice sunt extrem de importante pentru supraviețuire, ele informând despre modificările din interiorul corpului, receptorii fiind localizați în vase de sânge, esofag, stomac, căi respiratorii, inimă etc.* **3** percepție, ‹rar› acuitate. *Are o senzație eronată în privința mirosurilor. În noapte are senzația liniștii eterne.* **4** impresie, părere, sentiment. *Senzația lui este că deranjează pe cei prezenți. Trăiește cu senzația că este vinovată de ceea ce s-a întâmplat.* **5** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a produce”*) vâlvă, ‹fam.› furori (v. *furoare*), ‹fig.› zgomot. *Divorțul celor două mari staruri hollywoodiene a produs senzație.* **6** (*med., med. vet.; rar*) v. Indiciu. Manifestare. Semn. Simptom.

senzaționál, -ă adj., adv. **I** adj. (*fiziol.; rar; despre organe*) v. Sensibil. Senzitiv. Senzorial. **II** adj. (*fam.*) **1** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemai-

cunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârşit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaş. **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **3** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1]. **4** (*mai ales despre creaţii, manifestări ale oamenilor*) v. Admirabil. Deosebit. Excelent. Grozav. Încântător. Minunat. Remarcabil. **5** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Deosebit. Important. Însemnat. Remarcabil. **III** adv. (*modal; fam.*) **1** v. Admirabil. Deosebit. Excelent. Remarcabil. **2** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepţional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **3** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) v. Consternant. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Uimitor. Uluitor.

senzitív, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*fiziol.; despre organe*) sensibil, senzorial, ‹rar› senzaţional, ‹înv.› simţibil, simţicios. **2** (*rar; despre aparate, instrumente de măsură, maşini etc.*) v. Fin[1]. Sensibil. **II** s.f. (*bot.*) *Mimosa pudica*; mimoză, mimoză senzitivă, ‹rar› mimoză simţitoare, simţitoare (v. *simţitor*), ‹înv.› simţitivă.

senzoriál, -ă adj. (*fiziol.; despre organe*) sensibil, senzitiv, ‹rar› senzaţional, ‹înv.› simţibil, simţicios. *Omul are cinci organe senzoriale: ochiul, urechea, mucoasa pituitară nazală, limba şi pielea.*

senzorialísm s.n. (*rar*) **1** v. Senzorialitate. **2** (*filos.*) v. Senzualism.

senzorialitáte s.f. ‹rar› senzorialism. *Obiectele, în special jucăriile, dezvoltă senzorialitatea copiilor. Are o natură instinctivă, în care predomină senzorialitatea şi senzualitatea.*

senzuál, -ă adj., adv. **I** adj. ‹înv.› simţual. *Este înzestrat cu o deosebită sensibilitate senzuală. Reacţia senzuală nu implică intelectul.* **II** adj. **1** epicureic, epicureu, epicurian, voluptuos. *A trăit din plin, cu o senzuală delectare, toate plăcerile vieţii.* **2** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau despre senzaţii, stări etc.*) erotic, voluptuos. *Încearcă să-şi alunge gândurile senzuale.* **3** carnal, fizic[2], lumesc, sexual, trupesc, ‹înv.› pieliţesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile senzuale sunt considerate păcat de către biserică.* **4** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) aţâţător, excitant, incitant, provocator, ‹rar› provocant. *Tânăra are un mers senzual. Îi aruncă priviri senzuale.* **5** (*despre oameni*) lasciv, voluptuos. *Este o femeie senzuală, care atrage privirile bărbaţilor.* **6** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) impudic, lasciv, libidinos, obscen, voluptuos, ‹livr.› lubric. *A fost amendat pentru gesturi senzuale.* **III** adv. (*modal*) provocator. *Dansează senzual. Îi zâmbeşte senzual.*

senzualísm s.n. **1** erotism, senzualitate, sexualism, simţuri (v. *simţ*), ‹rar› carnalitate, ‹înv.› simţualism, simţualitate. *Are o puternică înclinaţie spre senzualism.* **2** lascivitate, senzualitate, ‹livr.› lubric, lubricitate. *Dansul tinerei se caracterizează prin senzualism.* **3** (*filos.*) ‹rar› senzorialism. *Senzualismul susţine că întreaga cunoaştere provine din senzaţii.*

senzualitáte s.f. **1** erotism, senzualism, sexualism, simţuri (v. *simţ*), ‹rar› carnalitate, ‹înv.› simţualism, simţualitate. **2** lascivitate, senzualism, ‹livr.› lubric, lubricitate.

sepálă s.f. (*bot.*) foaie. *Sepalele alcătuiesc caliciul florii.*

separá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) despărţi, a (se) desprinde, a (se) detaşa, a (se) izola, a (se) rupe, ‹rar› a se excepta, ‹pop.› a stingheri, ‹înv. şi reg.› a (se) dezbăşcălui, ‹reg.› a dezbăşcăşi, a (se) dezbăşcăşui, ‹înv.› a (se) dezgârli, a se dezice[2], a periorisi. *A fost nevoit să se separe de grup din cauza unei neînţelegeri.* **2** refl. (*despre fiinţe*) a se despărţi, a se izola, a se răzleţi, ‹înv. şi pop.› a se osebi, ‹pop.› a se răzneţi, a se răzni, ‹reg.› a se răzlogi. *Câţiva dintre turişti s-au separat de ceilalţi, plecând spre cabană pe un drum mai scurt.* **3** refl. recipr. (*despre oameni*) a se despărţi. *Cei doi asociaţi s-au separat pentru că nu s-au înţeles în privinţa viitorului firmei.* **4** refl. recipr. (*jur.; despre persoane căsătorite*) a se despărţi, a divorţa, ‹livr.› a repudia, ‹pop. şi fam.› a se lăsa, ‹înv. şi reg.› a se despreuna, a se desura, a se dezmărita, ‹reg.› a destrunoca, ‹înv.› a se împărţi, ‹fig.; înv.› a se dezlega. *Tinerii s-au separat după un an de la căsătorie.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a despărţi, a îndepărta, ‹reg.› a debârnâi. *Ai lui vor să îl separe de prietena sa.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a se aliena, a se izola, a se îndepărta, ‹livr.› a se confina. *În ultimul timp s-a separat de viaţa socială şi politică.* **7** tr. (*compl. indică fiinţe care se bat, se încaieră, sportivi care luptă în ring etc.*) a despărţi, ‹înv. şi reg.› a despreuna, ‹înv.› a dezuni. *A separat câinii care se băteau. Arbitrul separă boxerii în ring.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică componentele unui tot, ale unui ansamblu etc. ori substanţe, materii în amestec cu altele de densităţi diferite*) a (se) alege, a (se) despărţi, a (se) izola, ‹rar› a (se) segrega, ‹înv. şi pop.› a (se) deosebi[2], a (se) osebi[2], ‹înv.› a dezamesteca. *Separă fructele bune de cele stricate. Smântâna se separă din laptele nefiert.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elemente care alcătuiesc un tot, un ansamblu*) a (se) desprinde, a (se) detaşa, a (se) rupe, ‹reg.› a se dezvoca. *A separat aşchii groase din trunchiul de copac tăiat. I s-a separat unghia de la un deget din cauza infecţiei.* **3** tr, refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică părţi dintr-un întreg, elemente dintr-un tot etc.; adesea cu determ. care indică instrumentul acţiunii*) a (se) decupa, a (se) desface, a (se) desprinde, a (se) detaşa. *A separat o bucată din carton cu un foarfece. Mâneca se separă cu uşurinţă, după tiparul aşezat pe stofă.* **4** tr. (*compl. indică foile unei cărţi, ale unui caiet etc.*) a desfoia, a desprinde, a rupe, a scoate. *A separat câteva file din album.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică membre ori alte părţi ale corpului*) a (se) desprinde, a (se) detaşa, ‹reg.› a se dezbârna. *În accident, unei victime i s-a separat un picior de corp.* **6** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărţi, a divide, a diviza, a fracţiona, a fragmenta, a îmbucăţăţi, a îmbucăţi, a împărţi, a scinda, a secţiona, a segmenta, ‹înv.› a despica, ‹fig.› a rupe, a tăia. *Şi-a separat proprietatea în părţi egale pentru a le da copiilor săi.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică elementele unui tot, ale unei unităţi, ale unui ansamblu, ale unui amestec etc.*) a (se) decompoza, a (se) descompune, a (se) desface, a (se) despărţi, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, ‹rar› a (se) dezalcătui, ‹înv.› a (se) despica. *Cele două substanţe se separă în urma reacţiei.* **8** refl. (*lingv.; despre elementele unui cuvânt*) a se deglutina. **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică un un grup, o organizaţie, o colectivitate etc.*) a (se) despărţi, a (se) dezbina, a (se) dezmembra, a (se) divide, a (se) diviza, a (se) fracţiona, a (se) împărţi, a (se) scinda, a (se) sciziona, ‹înv. şi pop.› a osebi[2], a răzori, a rezolva, ‹înv.› a (se) despica, a despreuna, a se dezacorda, a diastalisi, a se rămuri, ‹fig.› a (se) rupe. *A reuşit să separe partidul în două grupări. Colectivul s-a separat în două tabere.* **10** refl. ‹fig.› a se despărţi. *Drumurile noastre se separă aici pentru totdeauna.* **11** refl. (*jur.; impr.; despre organe legislative*) v. Dizolva. **III** tr. **1** (*compl. indică spaţii locuibile*) a compartimenta, a despărţi. *Şi-a separat casa după necesităţile familiei sale.* **2** (*despre obstacole, bariere, hotare etc.; compl. indică lucruri, spaţii etc. diferite*) a despărţi. *Gardul separă cele două proprietăţi.*

separábil, -ă adj. (*despre un tot, o unitate, un ansamblu etc.*) divizibil, ‹înv.› despărţibil. *Molecula este separabilă în atomi.*

separáre s.f. **I 1** despărţire, desprindere, detaşare, izolare, rupere, separaţie, ‹livr.› diremţiune, ‹înv. şi reg.› despărţenie, ‹reg.› dezbăşcăşuială, ‹înv.› despărţeală, despărţiciune, despărţime, despărţitură. *Separarea lui de grup i-a surprins pe prieteni.* **2** (*jur.*) despărţire, divorţ, separaţie, ‹livr.› diremptiune, ‹pop.› despărţenie, ‹înv. şi reg.› despreunare, dezmăritare, ‹înv.› desoţenie, despărţeală. *A auzit de separarea tinerilor proaspăt căsătoriţi.* **3** despărţire, ‹înv. şi reg.› despreunare, ‹înv.› dezunire. *Nu se amestecă atunci când este vorba de separarea unor oameni care se bat.* **II 1** despărţire, izolare, separaţie, ‹livr.› clivaj, ‹rar› segregare, segregaţie, ‹înv.› deosebire, periorisire. *Separarea copiilor bolnavi de cei sănătoşi este obligatorie.* **2** alegere, izolare. *După separarea untului, din zerul rămas se face urdă.* **3** desfoiere, desprindere, rupere,

scoatere. *Separarea unor file din album a fost o greşeală.* **4** împărţeală, împărţire, partiţie. *După moartea părinţilor, separarea bunurilor s-a făcut între cele două fiice.* **5** descompunere, desfacere, despărţire, divizare, fracţionare, împărţire, scindare, ‹rar› dezalcătuire. *Separarea celor două substanţe s-a produs în urma reacţiei.* **6** (*lingv.*) deglutinare. *Separarea se produce prin falsa analiză a unor cuvinte.* **7** despărţire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracţionare, împărţire, scindare, ‹înv.› despreunare, ‹fig.› fractură, ruptură, spărtură. *Separarea colectivului în două tabere era previzibilă.*

separăt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fiinţe*) despărţit[2], izolat, răzleţit, ‹înv. şi pop.› osebit, ‹pop.› răznit, ‹reg.› dezbăşcăşuit, răznatic. *Turiştii separaţi de grup au plecat spre cabană pe un drum mai scurt.* **2** (*despre un grup, o organizaţie, ansamblu, o colectivitate etc.*) dezbinat, despărţit[2], divizat, fracţionat, fragmentat, împărţit, scindat, ‹înv.› despreunat. *Între angajaţii separaţi în două tabere au început altercaţiile.* **3** despărţit[2], izolat. *Apartamentul are camerele separate prin holuri.* **4** aparte, deosebit, distinct, special. *Noua secţie a firmei ocupă o clădire separată.* **5** deosebit, despărţit[2]. *Hanul avea două construcţii complet separate.* **6** deosebit, diferit, distinct, ‹rar› neunit, ‹înv. şi reg.› chilin. *Cântăreţul avea un program separat în spectacol.* **7** independent. *Dezvoltarea separată a celor două dialecte explică deosebirile majore dintre ele. Medicina şi farmacia sunt două discipline separate.* **II** adv. (*modal*) **1** ‹înv.› osebi[1]. *Locuieşte separat de părinţi.* **2** independent. *Cele două dialecte s-au dezvoltat separat unul de celălalt.* **3** aparte, deosebit, ‹pop.› deosebi[1], ‹fam.› başca. *A primit leafa separat de primă.*

separatísm s.n. izolare. *Dorinţa de ascensiune politică poate să aducă separatismul la prima ocazie.*

separatór, -oáre adj. despărţitor, izolator, ‹înv.› osebitor. *A ridicat un gard separator între cele două case.*

separáţie s.f. **1** despărţire, desprindere, detaşare, izolare, rupere, separare, ‹livr.› diremţiune, ‹înv. şi reg.› despărţenie, ‹reg.› dezbăşcăşuială, ‹înv.› despărţeală, despărţiciune, despărţime, despărţitură. **2** (*jur.*) despărţire, divorţ, separare, ‹livr.› diremţiune, ‹pop.› despărţenie, ‹înv. şi reg.› despreunare, dezmăritare, ‹înv.› desoţenie, despărţeală. **3** despărţire, izolare, separare, ‹livr.› clivaj, ‹rar› segregare, segregaţie, ‹înv.› deosebire, periorisire.

separéu s.n. (*constr.*) boxă, ‹rar› cameră separată. *Şi-au rezervat o masă într-un separeu al sălii restaurantului.*

sépie s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. stricat).

sepiolít s.n. (*geol.*) piatră ponce, spumă-de-mare, ‹înv.› piatră spumoasă. *Sepiolitul este o rocă vulcanică, foarte uşoară, spongioasă, întrebuinţată la şlefuire, curăţare etc.*

sepión s.m. (*zool.*) os de sepie, ‹înv.› osul sepiei (v. *os*). *Sepionul este cochilia internă, rudimentară a sepiei, cu aspect spongios.*

seppukú s.n. harachiri. *Samuraiul şi-a făcut seppuku pentru că a fost dezonorat.*

septémbrie s.m. invar. ‹înv. şi pop.› răpciune, ‹pop.› vinicer, vinimeriu. *În septembrie se deschid şcolile.*

septentrión s.n. sg. (*geogr.; livr.*) v. Miazănoapte. Nord.

septentrionál, -ă adj. (*geogr.*) **1** boreal, nordic, ‹înv.› nopţiar. *Emisfera septentrională se află la nord de ecuator. Aceste dealuri formează coasta septentrională a Carpaţilor.* **2** (*în opoz. cu „antarctic"; astăzi rar*) v. Arctic. Nordic.

septét s.n. (*muz.*) septuor. *Septetul este o formaţie muzicală de şapte interpreţi.*

séptic, -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** microbian, ‹rar› microbic. *Copilul are o infecţie septică în gât. Septicemia este caracterizată prin existenţa unui focar septic în organism.* **2** (*mai ales despre obiecte, medii de viaţă*) contaminat, infestat, nedezinfectat. *Instrumentele chirurgicale septice trebuie sterilizate.*

septicemíe s.f. **1** (*med., med. vet.*) piemie. *Septicemia este infecţia generalizată a sângelui.* **2** (*med. vet.*) ***septicemie hemoragică*** = holera găinilor (v. *holeră*), holeră, pasteureloză, ‹rar› pneumoenterită. *Septicemia hemoragică este o boală infecţioasă a păsărilor.*

septicopiemíe s.f. (*med.*) piohernie. *Septicopiemia este o formă de septicemie în care microbii determină focare purulente în organism.*

septinevríe s.f. (*med.*) septinevrită. *Septinevria este diseminarea virusurilor pe cale nervoasă.*

septinevrítă s.f. (*med.*) septinevrie.

septuór s.n. (*muz.*) septet.

septúplu, -ă adj. înşeptit. *La această firmă a primit o sumă septuplă pentru munca prestată.*

sepulcrál, -ă adj. **1** funerar, tombal, tumular, ‹rar› mormântal, mormântos. *Trupul neînsufleţit a fost depus într-o cameră sepulcrală.* **2** (*despre voce, sunete etc.*) funebru, mormântal, ‹rar› mormântar[2]. *Vocea lui are un ton sepulcral.*

sepúlcru s.n. groapă, loc de veci, locaş de veci (v. *locaş*[1]), mormânt, ‹livr.› sepultură, ‹rar› necropolă, ‹înv. şi pop.› locuinţă eternă, locuinţă ultimă, ‹pop. şi fam.› casă de veci (v. *casă*[1]), ‹înv. şi reg.› îngropniţă, locuţ de vecie, ‹înv.› grobnic, gropiţă, gropniţă, îngropământ, locşor de repaus, ‹ital.; înv.› tombă. *A fost condus la sepulcru de câţiva prieteni.*

sepultúră s.f. (*livr.*) **1** v. Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. *locaş*[1]). Mormânt. Sepulcru. **2** v. Inhumaţie. Îngropare. Înhumare. Înmormântare.

sequóia s.f. (*bot.*) *Sequoia gigantea*; arborele-mamut (v. *arbore*).

ser s.n. **1** (*biol.; şi* ***ser sangvin***) ‹înv.› zer, zerul sângelui (v. *zer*). *Serul este plasma fără fibrinogen.* **2** (*farm.*) ***ser imunizant*** = antiser, imunoser. *Serul imunizant este ser sangvin de origine animală sau umană care conţine anticorpi specifici unui antigen determinat, obţinuţi prin inocularea acestui antigen;* ***ser specific*** = ser monovalent. *Serul specific conţine anticorpi specifici pentru un anumit tip de microorganisme sau pentru un anumit tip de antigen;* ***ser monovalent*** = ser specific.

seráf s.n. (*în creştinism, mozaism, islamism*) înger, spirit bun, spirit ceresc, spirit sfânt, ‹înv.› angel, ‹grec.; înv.› evdemon, ‹turc.; înv.› melec. *Serafii sunt mediatori între Dumnezeu şi credincioşi.*

seráfic, -ă adj. **I** angelic, îngeresc, serafimic, ‹rar› cherubic, ‹înv.› serafiu. *Copilul are o faţă serafică.* **II** fig. **1** minunat, splendid, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc. *Muzica pe care o ascultă este serafică.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], virgin, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă priveşte cu un zâmbet serafic.*

serafím s.m. (*în Biserica Ortodoxă; pop.*) v. Ripidă.

serafímic, -ă adj. angelic, îngeresc, serafic, ‹rar› cherubic, ‹înv.› serafiu.

serafiu, -ie adj. (*înv.*) v. Angelic. Îngeresc. Serafic. Serafimic.

serái s.n. **1** (*în Imperiul Otoman*) harem. *Seraiul era apartamentul destinat cadânelor într-un palat turcesc.* **2** (*constr.; reg.*) v. Staul. **3** (*constr.; reg.*) v. Grajd. **4** (*constr.; reg.*) v. Magazie. Şopron. Şură. **5** (*în ţările monarhice; înv.*) v. Curte. Palat[1].

serál, -ă adj. serotin, vesperal. *Îşi făceau siestele serale în parcul din apropiere. Îi plăceau plimbările serale pe malul mării.*

serasír s.n. (*înv.*) v. Brocart.

serátă s.f. ‹fran.; înv.› soarea. *Prietena ei a dat o serată muzicală.*

séră rece s.f. (*constr.*) frigidarium.

serbá vb. I. tr. **1** (*compl. indică evenimente, oameni, instituţii etc.*) a aniversa, a celebra, a sărbători, a ţine, ‹pop. şi fam.› a prăznui, ‹înv. şi reg.› a prăznici. *Universitatea şi-a serbat cu fast întemeierea.* **2** (*compl. indică evenimente, amintirea unor personalităţi etc.*) a comemora, a sărbători, ‹pop.› a pomeni. *Uniunea scriitorilor a sărbătorit 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.*

serbáre s.f. **I 1** aniversare, celebrare, sărbătorire, ‹rar› celebraţie, ‹pop. şi fam.› prăznuire, ‹reg.› prăznuială. *Serbarea universităţii s-a făcut cu fast.* **2** sărbătoare, sărbătorire. *Peste o săptămână este serbarea nunţii părinţilor lor.* **3** festivitate, ‹rar› sărbătoare, ‹înv.› sărbătorie. *A participat la serbarea de decernare a premiilor pentru cel mai bun actor al anului.* **4** (*la pl.; în Antic. greacă*) ***serbări dionisiace*** = dionisii, jocuri dionisiace (v. *joc*), sărbători dionisiace (v. *sărbătoare*). *Serbările dionisiace erau organizate în cinstea zeului Dionysos.* **5** (*relig.; înv.*) v. Celebrare. Oficiere. Săvârşire. Slujire. Slujit. **6** (*relig. înv.*) v. Hram. **II** comemorare, sărbătorire, ‹rar› comemoraţie, ‹pop.› pomenire, ‹înv.› pomană. *A participat la*

serbarea a 100 de ani de la moartea cunoscutului romancier.

serbezí vb. IV. **1** intr., refl. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Îngălbeni. Păli[1]. **2** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate*) v. Decolora. Ieși. Spălăci.

serbezíe s.f. (*reg.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

serbezitúră[1] s.f. (*înv.*) v. Acreală. Acrime. Înăcreală.

serbezitúră[2] s.f. (*înv.*) v. Gălbeneală. Paliditate. Paloare. Pălire[1].

serclăj s.n. (*livr.*) = cerclaj.

serdár s.m. (*milit.; în Imperiul Otoman; turc.; înv.*) v. G eneral[1].

serenádă s.f. (*jur.; arg.*) v. Rechizitoriu.

serenísim, -ă adj. (*în unele țări; ca titlu de onoare pentru unii prelați ai Bisericii Catolice sau ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, mărit[3], prealuminat, preamărit, preaslăvit, slăvit, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Serenisim prinț, sunteți așteptat!*

serenitáte s.f. acalmie, calm[2], liniște, pace, tăcere, ‹livr.› chietudine, ‹înv. și pop.› lin[2], ‹înv. și reg.› paos, ‹înv.› liniștire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *S-a grăbit spre casă, remarcând serenitatea dinaintea furtunii.*

seréno adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) calm[2], calmato, liniștit, potolit[2].

sergént s.m. (*în trecut; și **sergent de stradă**, **sergent de noapte***) gardian, gardian public, ‹pop.› gardist, ‹reg.› gabor, ‹înv.› boactăr, polițai, zapciu, ‹german.› filăr, ‹arg.› geanabet, scatiu, sticlete. *Sergenții urmăreau să prevină incidente neplăcute pe străzile orașelor, în parcuri sau în grădinile publice.*

serialísm s.n. (*muz.*) muzică serială. *Serialismul este o etapă în evoluția atonalismului și a dodecafoniei.*

sericícol, -ă adj. (*zootehn.*) sericol. *Secția sericicolă se află în încăperi special amenajate ale fermei.*

sericicultór, -oáre s.m., s.f. (*zootehn.*) sericultor. *Sericicultorii sunt specializați în sericicultură.*

sericicultúră s.f. (*zootehn.*) sericultură. *Sericicultura se ocupă cu creșterea viermilor-de-mătase în vederea obținerii gogoșilor destinate prelucrării.*

serícol, -ă adj. (*zootehn.*) sericol.

sericultór, -oáre s.m., s.f. (*zootehn.*) sericultor.

sericultúră s.f. (*zootehn.*) sericultură.

série s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) număr, seamă, sumă. *O serie de întrebări au rămas fără răspuns.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) rând, ‹pop.› unde (v. *undă*). *A urmat o nouă serie de toasturi. Cloșca a scos două serii de pui.* **3** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) înșirare, înșiruire, succesiune, șir, ‹fig.› cortegiu. *Adesea, își întâmpină fiul cu o serie de reproșuri.* **4** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) promoție. *Bunicul ei a făcut parte din prima serie de elevi de la renumitul liceu.* **5** rând, tranșă. *O a doua serie de elevi a plecat la mare pentru o săptămână. Când era student, mânca la cantină în seria a doua.* **6** (*fiz.*) ***serie radioactivă*** = familie radioactivă. *Seria radioactivă este formată dintr-un element radioactiv inițial și din toate elementele rezultate din acesta prin dezintegrări succesive.* **7** (*fiz., chim.*) ***serie electrochimică*** = șirul lui Volta (v. *șir*). **8** (*chim.*) ***serie alifatică*** = serie grasă; ***serie grasă*** = serie alifatică. **9** (*biochim.*) ***serie limfocitară*** = linie limfocitară. *Seria limfocitară reprezintă succesiunea de celule care se dezvoltă și se divid, pornind de la limfoblast și ajungând în final la limfocitul matur;* ***serie granulocitară*** = ***serie mielocitară*** = linie mielocitară. *Seria mielocitară este seria de celule tinere care, după multiplicare și maturație în măduva osoasă, ajung la stadiul de leucocit polinuclear adult sau granulocit.* **10** (*mat.*) ***serie iterativă*** = serie recurentă; ***serie recurentă*** = serie iterativă. *În seria recurentă fiecare termen se calculează cu ajutorul termenilor care îl precedă.*

serigrafiát s.n. (*tipogr.*) serigrafiere. *Serigrafiatul este operația de imprimare pe sticlă, pe lemn, pe textile cu ajutorul unui ecran de mătase.*

serigrafiére s.f. (*tipogr.*) serigrafiat.

seriografíe s.f. (*med.; în radiologia vasculară*) radiografie în serie. *Printr-o seriografie se efectuează radiografii succesive, cu o anumită frecvență, la nivelul aceleiași regiuni anatomice.*

seriós, -oásă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cuminți, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, sobru, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om serios.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) grav, sever[2], sobru, solemn, ‹fig.› rigid. *Profesorul este o persoană serioasă, care impune respect. Fața lui are o expresie serioasă.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) grav, marțial, solemn, ‹fam.› doctoral, ‹înv.› solemnel, ‹deprec.› profesoral. *Tonul discursului a fost serios. În timpul ceremoniei participanții au o ținută serioasă.* **4** (*despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) amănunțit[2], atent, meticulos, migălos, minuțios, riguros, scrupulos, ‹înv.› scump. *A făcut un studiu serios despre numeralele din limba română.* **5** (*despre activități, acțiuni ale oamenilor*) stăruitor, temeinic, ‹fig.› sănătos. *După o cercetare serioasă și neîntreruptă a reușit să-și termine la timp cartea pentru a o publica.* **6** (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) adânc, profund, temeinic, ‹fig.› aprofundat, pătrunzător, solid. *Are cunoștințe serioase în domeniul său.* **7** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, gândit, judicios, matur, socotit[2], temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. și reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Inițiativa acțiunii sale s-a dovedit serioasă, având în vedere rezultatele obținute.* **8** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, solid, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost serioase.* **9** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, substanțial, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuție serioasă la dezvoltarea literaturii.* **10** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptățit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, temeinic, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbizuit, raționabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză serioasă pentru a fi crezut.* **II** adj. **1** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, greu, sever[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă serioasă pentru crimă.* **2** (*med., med. vet.; despre boli, răni etc.*) grav, malign, periculos, primejdios, sever[2], ‹înv. și pop.› greu, rău, ‹fam.› urât[2]. *Suferă de o boală serioasă. Are o rană serioasă la cap, în urma accidentului.* **3** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, structural, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri serioase în societate.* **4** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, substanțial, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă serioasă.* **III** adv. (*modal*) **1** chibzuit, cuminte, înțelept, înțelepțește, judicios, rațional, temeinic. *În ceea ce privește hotărârea luată a procedat serios.* **2** adevărat, cert, chiar, efectiv, sigur. *Serios, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.* **3** apreciabil, considerabil, mult, semnificativ, simțitor, substanțial, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie serios la îmbogățirea limbii.* **4** (*ca determ. al unui adj., căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, grav, greu, rău, tare. *Prietena ei este serios bolnavă.* **5** stăruitor, temeinic, ‹fig.› sănătos. *S-a apucat serios de treabă.* **6** convingător, elocvent, ‹înv.› luminat[2]. *I-a spus serios, aducându-i argumente solide, că nu are dreptate. Și-a exprimat serios opinia.* **IV** (*cu val. de interj.; întărește sau garantează o afirmație*) zău!, ‹fran.› parol! - *Este adevărat că ai obținut o bursă în străinătate? - Serios!* **V** s.n. (*înv.*) v. Seriozitate.

seriozitáte s.f. **1** sobrietate, ‹înv.› serios. *Ceea ce îl caracterizează este seriozitatea. Este de o seriozitate exemplară.* **2** gravitate, solemnitate. *I se adresează cu seriozitate.* **3** severitate. *Seriozitatea minei sale îl distanțează de*

subalterni. **4** capacitate, competență, destoinicie, pregătire, pricepere, valoare, vrednicie, ‹livr.› periție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru seriozitatea sa profesională.* **5** soliditate, temeinicie, ‹fig.› tărie. *A câștigat procesul datorită seriozității probelor aduse.* **6** profunzime, temeinicie, ‹fig.› maturitate, soliditate. *Ceea ce impresionează la acești doi tineri este seriozitatea sentimentelor lor.* **7** importanță, însemnătate, valoare, ‹înv.› mărie[1], mărime. *Nimeni nu contestă seriozitatea contribuției poetului la dezvoltarea literaturii. Toți sunt deplin convinși de seriozitatea acestei decizii.* **8** gravitate, pericol, periculozitate, primejdie, severitate. *Suferă de o boală a cărei seriozitate este cunoscută de toți.* **9** importanță, însemnătate, profunzime, ‹fig.› adâncime. *Seriozitatea prefacerilor din societate, din ultimii ani, este o realitate.*

sermaiá s.f. (*înv.*) **1** (*econ.*) v. Capital[1]. **2** (*fin.*) v. Fonduri (v. *fond*). Mijloace (v. *mijloc*). Resurse (*v. resursă*).

seroaglutináre s.f. (*med.*) diagnostic serologic, reacție serică, reacție serologică, serodiagnostic, seroreacție. *Seroaglutinarea este folosită pentru evidențierea anticorpilor specifici produși de microbii respectivi.*

serodiagnóstic s.n. (*med.*) diagnostic serologic, rea cție serică, reacție serologică, seroaglutinare, seroreacție.

seroprofilaxíe s.f. (*med.*) seroterapie profilactică. *Seroprofilaxia este o metodă terapeutică de prevenire a apariției unei infecții.*

seroreácție s.f. (*med.*) diagnostic serologic, reacție serică, reacție serologică, seroaglutinare, serodiagnostic.

serós, -oásă adj., s.f. **1** adj. (*biol.; despre lichide, substanțe etc.*) apos, ‹înv.› zeros. *Din rană se prelinge un lichid seros.* **2** s.f. membrană seroasă. *Seroasa acoperă unele organe ale cavității toracice sau abdominale ori tapisează cavitățile închise ale organismului (peritoneu, pleură, pericard).*

seroterapíe profilactică s.f. (*med.*) seroprofilaxie.

serotín, -ă adj. **1** seral, vesperal. *Își făceau siestele serotine în parcul din apropiere. Îi plăceau plimbările serotine pe malul mării.* **2** serotinal. *Perioada serotină este cuprinsă între mijlocul lunii iulie și mijlocul lunii septembrie.*

serotinăl, -ă adj. serotin.

serpasíl s.n. (*farm.*) rezerpină. *Serpasilul este un alcaloid vegetal, folosit ca medicament hipotensiv și ca tranchilizant.*

serpengeá s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

serpentáriu s.n. (*în grădinile zoologice*) secretar[1]. *În serpentariu trăiesc șerpi în condiții asemănătoare celor din natură.*

serpentín, -ă s.f., adj. **I** s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, sinuozitate, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Serpentinele șoselelor sunt foarte periculoase.* **2** (*la alambic*) ‹reg.› șarpe, șlangă. *Serpentina este țeava spiralată a alambicului.* **II** adj. (*înv.; despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Șerpuit. Șerpuitor. Unduios.

serpétă s.f. cosoraș, cosorel. *Vița-de-vie se curăță cu o serpetă.*

sertár s.n. **1** ‹înv. și reg.› sicriu, ‹reg.› fioc, lada mesei (v. *ladă*), ladă, lădămeasă, pui[1], pult, șufladă, troneci, ‹înv.› chichie, raclă, ‹fran.; rar› tiroar. *Își ține bijuteriile în sertarul de la noptieră.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) cutie, cutie-sertar. *Ține vesela în sertarul mesei.* **3** (*tehn.; la cuptoarele industriale sau la căldările de abur*) registru, șuber, ventil. *Sertarul servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum.* **4** (*tehn.*) vană[2]. *Sertarul este folosit în construcția unor robinete, pe care le închide și le deschide deplasându-se, printr-o mișcare de translație, în lungul axei sale.* **5** (*arg.*) v. Buzunar.

sertăráș s.n. sertărel, ‹înv. și reg.› lăduța mesei (v. *lăduță*), ‹reg.› lădița mesei (v. *lădiță*), ‹reg.› puiet[2], puiuc. *Biroul lui are mai multe sertărașe.*

sertărél s.n. sertăraș, ‹înv. și reg.› lăduța mesei (v. *lăduță*), ‹reg.› lădița mesei (v. *lădiță*), ‹reg.› puiet[2], puiuc.

sertizáj s.n. sertizare.

sertizáre s.f. sertizaj. *Rubinul a fost fixat în montura inelului prin sertizare.*

serv, servă s.m., s.f. **1** (*în Ev. Med.; livr.*) v. Aservit. Rob. Sclav. Subjugat. **2** (*în Ev. Med.; livr.*) v. Iobag. Șerb. **3** (*livr.*) v. Argat. Servitor. Slugă. **4** (*în Biserica Ortodoxă; reg.*) v. Paracliser. Țârcovnic.

servág s.n. **1** (*în Ev. Med.; livr.*) v. Iobăgie. Șerbie. **2** (*înv.*) v. Aservire. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitudine. Servitute. **3** (*înv.*) v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute.

servántă s.f. femeie de serviciu, servitoare (v. *servitor*), slujnică (v. *slujnic*), ‹astăzi rar› slugă, ‹rar› slujitoare (v. *slujitor*), ‹fam.› mariță, ‹reg.› jupânească, ‹înv.› fată, londonieră, madamă. *Servanta începe curățenia de la ultimul etaj al vilei.*

sérvă s.f. (*sport; rar*) v. Serviciu.

serveálă s.f. (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

serví vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) a funcționa, a lucra, a sluji, ‹reg.› a slugători, ‹înv.› a posluși, a slugări. *A servit toată viața ca arhivar. A servit în teatru cinci decenii.* **2** intr. (*despre oameni*) a sluji, ‹pop.› a slugări, a slugărnici. *Femeia a servit în familia avocatului câțiva ani.* **3** intr. (*despre oameni, mai ales despre preoți*) a oficia, a sluji. *La biserica din parohie servesc doi preoți.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a slugători. *Funcționarul de la ghișeu încearcă să servească cu promptitudine oamenii care așteaptă la rând.* **5** tr. (*compl. indică activități culturale, sociale etc.*) a ajuta, a sluji, a sprijini, a susține. *Prin descoperirile sale, fizicianul a servit cercetarea în domeniu.* **6** tr. a sluji. *Prin tot ce a făcut și-a servit exemplar patria.* **II 1** intr., refl. a (se) folosi, a (se) întrebuința, a (se) sluji, a (se) utiliza, ‹înv.› a (se) slugări. *Pentru o asemenea operație se servește de ambele mâini. Acest aparat servește la scoaterea dopurilor.* **2** refl. (*despre oameni*) a se folosi, a întrebuința, a recurge, a se sluji, a utiliza, a uza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să se servească de metode dure de educație.* **3** refl. a se folosi, a întrebuința, a se sluji, a umbla, a utiliza, a uza. *Se servește de tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **4** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a beneficia, a se bucura, a se folosi, a profita, ‹reg.› a se hăsnui, ‹înv.› a se sprijini. *S-a servit de un ajutor substanțial din partea prefecturii.* **5** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „la”*) a ajuta, a folosi, a sluji, ‹reg.› a se slugători, ‹înv.› a osfinti, a pârtini. *Banii primiți îi vor servi la achitarea datoriei.* **6** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **III** tr. **1** (*compl. indică băuturi, mâncăruri etc.*) ‹înv.› a sluji. *Valetul a servit băuturile la dineu. Ospătarii serveau micii cu promptitudine la mesele clienților.* **2** (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a cinsti, a ospăta, a trata, ‹pop.› a omeni, a tratarisi. *Și-a servit musafirii cu cele mai alese delicatese.* **3** a deservi, ‹rar› a contraservi. *Metroul servește tot orașul.* **4** (*impr.; compl. indică mâncăruri, băuturi etc.*) v. Lua. **5** fig. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) a comunica, a împărtăși, a spune, a transmite, a zice. *I-a servit părerea sa despre proiectul propus.*

serviábil, -ă adj. (*despre oameni*) amabil, binevoitor, complezent, culant, favorabil, îndatoritor, prevenitor, săritor, ‹livr.› acort, obligant, ‹rar› cooperativ, ‹înv.› grațios, slugărelnic. *Este un om extrem de serviabil, gata oricând să-ți facă un serviciu cu plăcere și cu promptitudine.*

serviabilitáte s.f. amabilitate, bunăvoință, complezență, culanță, grațiozitate, ‹înv.› complăcere, priință. *Serviabilitatea lui a măgulit-o.*

servíciu s.n. **I 1** funcție, job, loc, ocupație, post[1], slujbă, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. și reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin[1], huzmet, mansup, orândă[1], tistie, tisturie, treabă, ‹fig.; înv. și reg.› pită. *De câtva timp, are un serviciu mai bine plătit.* **2** (*relig.; adesea determ. prin „religios”, „divin”*) ceremonie, oficiu, slujbă, ‹înv.› poslușanie. *De Paște, serviciul religios durează toată noaptea.* **3** (*milit.*) ***serviciu militar*** = armată, militărie, stagiu, stagiu militar, ‹rar› slujbă, ‹înv. și pop.› oaste, oștire, ‹pop.› cătănie, miliție, ‹înv.› lucrare în oaste, oștenie, soldăție, vitejie. *Face serviciul militar la geniști.* **4** (*sport*) ‹rar› servă. *În acest moment, tenismenul român a trecut la serviciu.* **II 1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) ‹pop.› priință, ‹înv.› slujbă. *I-ar face un mare serviciu dacă ar fi de acord cu el. Recomandându-l unui specialist, i-a făcut un mare serviciu.* **2** (*mai ales la pl.* ***servicii***) ajutor, concurs, oficii (v. *oficiu*), sprijin. *A recurs la*

serviciile prietenului lui pentru a ieși din impas. **3** (*de obicei constr. cu vb. „a face", „a aduce"*) folos. *A adus mari servicii extinderii învățământului la sate.* **III 1** (*adm.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, resort, sector. *S-au făcut mari progrese în serviciul public.* **2** (*adm.*) ***serviciu de ecarisaj*** = ecarisaj. *Serviciul de ecarisaj a strâns câinii fără stăpân și cadavrele de animale.* **3** (*polit.*) ***serviciu de contrainformații*** = contrainformații, contraspionaj. *A fost ofițer la serviciul de contrainformații.* **4** (*relig.*) ***serviciu funebru*** = serviciu mortuar. *La serviciul funebru au participat toți colegii de serviciu ai celui dispărut;* ***serviciu mortuar*** = serviciu funebru. **5** (*concr.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică materialul, destinația etc.*) garnitură, set, ‹rar› sortiment, ‹înv.› tuț, tuțin. *Și-a descompletat serviciul spărgând un pahar.*

serviétă s.f. **1** geantă, mapă[1], ‹înv.› ghiozdan, ‹fran.› maletă. *Avocatul își ține dosarele într-o servietă.* **2** (*înv.*) v. Șervet. **3** (*fran.; înv.*) v. Șervețel.

servíl, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, obsecvios, plecat[2], slugarnic, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugăratic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor servil și cinstit. De regulă, subordonații sunt servili în fața șefilor.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], slugarnic, smerit, supus, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament servil față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini ale lor*) lingușitor, ‹fig.; înv.› târâtor. *Sluga are o comportare servilă față de stăpân.* **4** fig. literal, textual. *Traducerea servilă este o traducere făcută cuvânt cu cuvânt.* **II** adv. (*modal*) slugarnic, ‹înv.› slugărește. *Se poartă servil cu directorul. Nu îi place să urmeze servil indicațiile date.*

servilísm s.n. obsecviozitate, slugărnicie, umilință, ‹rar› servilitate, supușenie, ‹înv.› șerbie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism. *Ceea ce îl caracterizează este servilismul față de șefi.*

servilitáte s.f. (*rar*) v. Obsecviozitate. Servilism. Slugărnicie. Umilință.

servíre s.f. **I 1** slujire, sprijinire, susținere. *Servirea cercetării a fost o prioritate în viață pentru cunoscutul fizician.* **2** servit, slujire, slujit. *Servirea patriei se concretizează în tot ceea ce a făcut.* **II 1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) cinstire, ospătare, servit, tratare, ‹rar› ospătat[1]. *Servirea musafirilor cu cele mai alese delicatese este un obicei în familia lor.* **2** deservire. *În firmă funcționează o cantină pentru servirea salariaților.*

servít s.n. **1** servire, slujire, slujit. **2** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) cinstire, ospătare, servire, tratare, ‹rar› ospătat[1]. **3** (*reg.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă.

servitáte s.f. (*înv.*) v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute.

servitór, -oáre s.m., s.f. **I 1** s.m. argat, slugă, ‹livr› serv, ‹rar› slujitor, ‹înv. și reg.› curtean, ‹reg.› biriș, heteșar, slugănie, slujbaș, ‹înv.› celednic, poslușnic, ‹turc.; înv.› iprău, ‹ieșit din uz› rândaș. *La conac erau mulți servitori.* **2** s.f. femeie de serviciu, om de serviciu, servantă, slujnică (v. *slujnic*), ‹astăzi rar› slugă, ‹rar› slujitor, ‹fam.› mariță, ‹reg.› jupânească, troagăr[1], ‹înv.› fată, londonieră, madamă. *Servitoarea începe curățenia de la ultimul etaj al vilei.* **3** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **II** s.f. (*art.; ornit.; reg.*) ***servitoarea-cucului*** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

servitoríme s.f. (*colect.*) slujitorime, ‹pop.› slugărime, ‹reg.› slugăret. *Mai mare peste servitorime este o femeie între două vârste.*

servitúdine s.f. aservire, robie, sclavaj, sclavie, servitute, ‹reg.› robșag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, șerbie. *Starea de servitudine a unor țărani a fost menținută mult timp, chiar dacă scriptic erau declarați liberi.*

servitúte s.f. **1** aservire, robie, sclavaj, sclavie, servitudine, ‹reg.› robșag, ‹înv.› robitură, sclavism, servaj, șerbie. **2** aservire, înrobire, robie, robire, subjugare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la servitutea unei țări de către o putere străină.* **3** înrobire, subjugare. *În Evul Mediu, țăranii erau, în majoritate, în stare de servitute.* **4** captivitate, robie, sclavaj, sclavie, ‹înv.› plean, pradă, robire, robitură, sclavism, servaj, servitate, șerbie. *De-a lungul istoriei, multe popoare s-au aflat în stare de servitute.* **5** aservire, atârnare, dependență, obediență, subordonare, supunere, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o servitute de secole.* **6** (*livr.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **7** (*livr.*) v. Datorie. Îndatorire. Obligație. **8** (*în Ev. Med.; livr.*) v. Iobăgie. Șerbie.

sérvus interj. (*ca formulă de salut; fam.*) v. Salutare!

sesám s.m. (*bot.; rar*) v. Susan (*Sesamum indicum*).

sesamoíd s.n. (*anat.*) os sesamoid. *Sesamoidele se dezvoltă mai ales în dreptul articulațiilor carpiene și tarsiene.*

sésie[1] s.f. (*în Ev. Med., în Transilv., Bucov. și Ban.*) ‹în Ev. Med., în Țara Rom.› delniță, jirebie. *Sesia era partea din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani din acel sat.*

sésie[2] s.f. (*înv.*) v. Ședință.

sesiză vb. I. tr. **1** (*compl. indică ilegalități, abateri etc.*) a arăta, a dezvălui, a releva, a revela. *Comisia a sesizat procuraturii neregulile financiare descoperite în instituție.* **2** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a remarca, a reține, a surprinde, a vedea, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a sesizat noul look al fetei.* **3** a constata, a înțelege, a observa, a pricepe, a remarca, a vedea, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A sesizat că un virus a pătruns în computer.* **4** a înțelege, a percepe, a pricepe, a prinde, ‹fig.› a desprinde, a pătrunde, ‹fig.; fam.; glum.› a se descălța, ‹arg.› a bunghi. *Trebuie să citească un context mai larg pentru a sesiza sensul unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până când a sesizat semnificația ironiei lui.* **5** (*compl. indică stări, situații, fapte etc.*) a aprecia, a intui, a înțelege, ‹livr.› a priza[2], ‹fig.› a descifra, a dibui, a mirosi, a prinde, ‹fig.; înv.› a pricepe. *Are un spirit ascuțit dacă poate să sesizeze asemenea nuanțe.* **6** (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a ghici, a intui, a prevedea, ‹fam.› a nimeri, ‹fig.› a întrevedea, a întrezări, a mirosi, a pătrunde, ‹fig.; livr.› a penetra. *Este aproape imposibil să sesizeze sfârșitul conflictului dintre ei. A sesizat mersul evenimentelor.*

sesizábil, -ă adj. **1** (*despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) concret, fizic[2], material, palpabil, pământesc, perceptibil, pipăibil, ‹rar› pipăit[2], tangibil, ‹înv.› pipăicios, pipăitor, pusăitor, trupesc. *Masa este un obiect sesizabil. Ploaia este un fenomen meteorologic sesizabil.* **2** (*despre fenomene, stări etc.*) observabil, perceptibil, sesizant. *Starea ei de rău este sesizabilă.*

sesizánt, -ă adj. **1** frapant, izbitor, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor, ‹rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este sesizantă.* **2** (*despre fenomene, stări etc.*) observabil, perceptibil, sesizabil.

sesizáre s.f. **I 1** observare, relevare, relevație, remarcare, semnalare, subliniere. *Sesizarea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.* **2** înțelegere, percepere, pricepere, prindere, ‹înv.› iscusenie, pricepătură, știutură, ‹fig.› pătrundere. *Trebuie să citească un context mai larg pentru sesizarea sensului unor cuvinte. Au trecut câteva clipe până la sesizarea semnificației ironiei lui.* **3** intuire, prevedere, ‹fig.› întrevedere, întrezărire. *Este aproape imposibilă sesizarea sfârșitului conflictului dintre ei.* **II** (*concr.*) reclamație. *Primăria a primit multe sesizări în legătură cu încălcarea dreptului de proprietate.*

sestón abiotic s.n. (*biol.*) abioseston, tripton. *Sestonul abiotic reprezintă ansamblul componentelor moarte dintr-un seston.*

set s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică materialul, destinația etc.*) garnitură, serviciu, ‹rar› sortiment, ‹înv.› tuț, tuțin. *Și-a descompletat setul spărgând un pahar.*

séte s.f. **I 1** însetare, ‹înv. și reg.› însetoșare. *Și-a potolit setea cu câteva pahare de apă.*

2 (*meteor.; înv.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune. **II** fig. **1** ‹fig.› însetare. *Fiind foarte atrăgătoare, toți o privesc cu sete.* **2** aviditate, lăcomie, ‹fig.› foame, însetare. *Ceea ce l-a caracterizat pe acest domnitor a fost setea de noi cuceriri.* **3** (*urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pentru", „de", care indică felul*) apetență, chef, dispoziție, dorință, gust[2], plăcere, poftă, ‹fig.› apetit, însetare, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșare. *Acest roman i-a deschis setea pentru citit.*

seteciúne s.f. (*meteor.; înv.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune.

setós, -oásă adj. **1** (*despre ființe*) însetat, ‹rar› nebăut, înv. și reg.› însetoșat, secetos, ‹înv.› sățios[2]. *Este foarte setos din cauza canicului.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ahtiat, avid, dorit, doritor, dornic, jinduit, jinduitor, râvnitor, ‹fig.› flămând, înfometat, însetat, lacom, ‹fig.; înv. și reg.› însetoșat, ‹fig.; înv.› lihnit. *Tânărul este setos de muzică.*

setoșá vb. I. intr. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Înseta.

setuí vb. IV. intr. (*înv.; despre ființe*) v. Înseta.

seu s.n. fig. avere, avut[1], avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, stare, ‹fig.› aur, cheag, comoară, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva seu pentru a face și acțiuni caritabile.*

sévas s.n. (*grec.; înv.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

sévă s.f. **I** (*bot.; la plante*) măduvă, suc, ‹pop.› lapte, mâzgă, must, mustăreață, ‹reg.› mâzgală, miericică, muc, mursă, usuc, ‹înv.› lapte vegetal, umezeală. *Seva circulă prin vasele libero-lemnoase ale plantelor.* **II** fig. **1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vlagă, ‹fig.› nerv, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Seva i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o sevă inepuizabilă.* **2** farmec, ‹fig.› savoare, suculență. *Autorul a descris cu sevă viața din acest colț uitat de lume.*

séver[1] s.n. sg. (*geogr.; înv.*) v. Miazănoapte. Nord.

sevér[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) exigent, pretențios, riguros, ‹livr.› catonian, catonic, exiguu, ‹rar› pretensiv, strict. *Tatăl este sever cu fiul său în ceea ce privește învățătura. Este un ofițer sever cu subalternii săi.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) grav, serios, sobru, solemn, ‹fig.› rigid. *Profesorul este o persoană severă, care impune respect. Fața lui are o expresie severă.* **3** (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, violent, ‹fig.› apăsător, aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele severe ale tatălui.* **4** (*despre pedepse, sentințe judecătorești etc.*) drastic, grav, greu, serios, ‹fig.› aspru, dur, înăsprit. *A primit o pedeapsă severă pentru crimă.* **5** (*despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) riguros, strașnic, strict, ‹rar› strâns[2], ‹fig.› aspru. *Într-o cazarmă disciplina este severă.* **6** (*despre activități, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) riguros, strașnic, strict. *Comisia a făcut firmei un control financiar sever.* **7** (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viață etc.*) auster, sobru, ‹fig.› aspru, spartan. *Sportivii de performanță duc o viață severă și disciplinată.* **8** (*med., med. vet.; despre boli, răni etc.*) grav, malign, periculos, primejdios, serios, ‹înv. și pop.› greu, rău, ‹fam.› urât[2]. *Suferă de o boală severă. Are o rană severă la cap, în urma accidentului.* **9** (*despre însușiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) auster, grav, sobru, ‹fig.; rar› aspru, uscat[2]. *Catedrala are o frumusețe severă. Este atras de arhitectura severă a mănăstirii. Scriitorul german a fost tradus într-un stil sever.* **II** adv. (*modal*) **1** drastic, strașnic, ‹fig.› aspru, dur. *Îl pedepsește sever pentru greșeală.* **2** exigent. *Are obiceiul de a-i judeca prea sever pe cei din jur.*

severitáte s.f. **1** exigență, pretenție, rigurozitate, ‹livr.› exiguitate. *Severitatea tatălui în ceea ce privește învățătura fiului său este exagerată.* **2** seriozitate. *Severitatea minei sale îl distanțează de subalterni.* **3** constrângere, intransigență, rigoare, rigurozitate, strașnicie, strictețe, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate severitatea unui regim alimentar strict.* **4** austeritate, sobrietate. *Severitatea vieții monahale este greu de înțeles pentru laici.* **5** gravitate, pericol, periculozitate, primejdie, seriozitate. *Suferă de o boală a cărei severitate este cunoscută de toți.* **6** austeritate, gravitate, rigorism, sobrietate, ‹fig.; rar› asprime. *Severitatea catedralei este impresionantă.*

sevráj s.n. ablactare, ablactație, înțărcare, înțărcat[1]. *Sevrajul s-a făcut când copilul avea zece luni.*

sex s.n. **I 1** (*biol.*) ‹înv.› neam, soi[1]. *Boala fiind ereditară, se poate transmite la copiii de sex masculin.* **2** (*biol., anat., med.*) ***sex anatomic*** = sex somatic. *Sexul anatomic este etapa finală anatomică de evoluție a sexualizării, caracterizată prin apariția diferențelor morfologice feminine sau masculine;* ***sex cromozomial*** = sex genetic, sex gonozomic. *Sexul cromozomial este determinat de natura cromozomului sexual al spermatozoidului;* ***sex genetic*** = sex cromozomial, sex gonozomic; ***sex gonozomic*** = sex cromozomial, sex genetic; ***sex somatic*** = sex anatomic. **3** (*art.*) ***sexul cel frumos*** = ***sexul cel slab*** = ***sexul frumos*** = ***sexul slab*** = femeile (v. *femeie*), ‹rar› sexul plin de grații, soiul frumos (v. *soi[1]*), ‹înv.› sexul fără barbă. *Tânărul s-a impus sexului frumos prin eleganță și inteligență;* ***sexul tare*** = bărbații (v. *bărbat*), ‹rar› sexul urât, sexul viril. *Această demnitate este rezervată, prin tradiție, sexului tare;* (*rar*) ***sexul plin de grații*** v. Femeile (v. *femeie*). Sexul cel frumos. Sexul cel slab. Sexul frumos. Sexul slab; ***sexul urât = sexul viril*** v. Bărbații (v. *bărbat*). Sexul tare; (*înv.*) ***sexul fără barbă*** v. Femeile (v. *femeie*). Sexul cel frumos. Sexul cel slab. Sexul frumos. Sexul slab. **4** (*anat.*) organ genital (v. *organ[1]*), ‹înv. și reg.› trup, ‹eufem.› părțile rușinoase (v. *parte*). **5** ***sex oral*** = ‹arg.› muie, papacioacă (v. *papacioc*) . **II** (*gram.; înv.*) v. Gen.

sex-appeal [sexə´pil] s.n. **1** ‹pop. și fam.› nuri, vino-ncoa, vino-ncoace, ‹fig.; pop.› lipici. *Vedeta este o tânără cu sex-appeal.* **2** bărbăție, masculinitate, virilitate, ‹arg.› fâloșie. *Tânărul este de un sex-appeal provocator.*

sex-magazín s.n. sex-shop.

sex-shop ['sexʃop] s.n. sex-magazin. *Într-un sex-shop se vând publicații și materiale pornografice.*

sexós, -oásă adj. (*fam.; glum.*) **1** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) v. Ademenitor. Atrăgător. Excitant. Excitator. Ispititor. Îmbietor. Seducător. Sexy. Tentant. **2** (*despre bărbați*) v. Potent. Viril.

sextánt s.n. **1** (*astron., nav., av.*) ‹rar› sector. *Sextantul este un instrument optic, folosit la măsurarea distanței unghiulare dintre două puncte terestre , a înălțimii aștrilor deasupra orizontului etc.* **2** (*mat.*) ‹înv.› sfert de cerc. *Sextantul este arcul sau sectorul de cerc egal cu 60°.*

séxtă s.f. (*muz.*) supradominantă. *Sexta este a șasea treaptă a gamei diatonice, de la o treaptă dată.*

sextét s.n. (*muz.*) sextuor. *Sextet este o lucrare muzicală scrisă pentru un ansamblu format din șase voci sau din șase instrumente.*

sextuór s.n. (*muz.*) sextet.

sextúplu, -ă adj. înșesit. *Douăzeci și patru este sextuplu față de 4.*

sexuál, -ă adj. **1** (*despre relațiile dintre oameni*) erotic, fizic[2], fiziologic, intim, trupesc. *Relația lor este sexuală.* **2** carnal, fizic[2], lumesc, senzual, trupesc, ‹înv.› pielițesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile sexuale sunt considerate păcat de către biserică.*

sexualísm s.n. erotism, senzualism, senzualitate, simțuri (v. *simț*), ‹rar› carnalitate, ‹înv.› simțualism, simțualitate. *Are o puternică înclinație spre sexualism.*

sexuát, -ă adj. (*gram.; rar; despre substantive, gen*) v. Animat.

séxy adj. invar. (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, tentant, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie sexy.*

sezón s.n. **1** anotimp, înv. și reg.› timp, ‹înv.› stagiune. *În zonele temperate sunt patru sezoane.* **2** ***sezonul alb*** = iarnă. *Sezonul alb este cel mai rece anotimp.* **3** epocă, perioadă, timp, vreme, ‹reg.› pânc. *Sezonul cireșelor a trecut. A început sezonul verdețurilor.*

sezonál, -ă adj. sezonier.

sezoniér, -ă adj. sezonal. *Muncile sezoniere se execută numai în cursul unei anumite perioade de timp. În timpul muncilor agricole se înființează grădinițe sezoniere pentru copii.*

sezoníst, -ă s.m., s.f. **1** estivant, vilegiaturist. *Sezoniștii își petrec concediul într-o stațiune balneară sau termală, la țară, la mare ori la munte.* **2** (*jur.; arg.*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.

sfacelát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ţesuturi, organe etc.*) cangrenos. *Ţesutul sfacelat trebuie detaşat de ţesuturile sănătoase vecine.*

sfádă s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*pop.*) v. Controversă. Discuţie. Dispută. **3** (*pop.*) v. Ceartă. Discuţie. Vorbă. Zarvă. **4** (*înv.*) v. Animozitate. Discordie. Duşmănie. Hainie. Inamiciţie. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmăşie. Zâzanie.

sfádnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv. şi reg.*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfagnét s.n. (*geomorf.; livr.*) v. Turbărie[1]. Turbieră.

sfaióg s.m. (*entom.; reg.*) v. Pisica-popii (v. *pisică*).

sfaiogí vb. IV. refl. (*reg.; despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

sfalerít s.n. (*mineral.*) blendă, sulfură de zinc. *Sfaleritul este principalul minereu de zinc.*

sfalţuít, -ă adj. (*constr.; reg.; despre drumuri*) v. Asfaltat[2].

sfandosí vb. IV. refl. (*înv. şi reg.; adesea peior.; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuţări.

sfanţ s.m. (*fin.*) **1** (*în trecut*) ‹în trecut› pitac[1], sorocovăţ. *Sfanţul a fost o monedă rusească de aramă, care valora 5 copeici.* **2** (*în trecut*) ‹înv. şi reg.› husăş. *Sfanţul a fost o veche monedă ungurească de argint, care a circulat şi în Transilvania.* **3** (*la pl.* ***sfanţi***; *pop. şi fam.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

sfără[1] s.f. (*înv. şi pop.*) **1** ‹reg.› mârlăiţă. *A deschis fereastra pentru a ieşi sfara înecăcioasă din bucătărie.* **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ştire. Veste.

sfără[2] s.f. (*înv.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

sfarét s.m. (*iht.; reg.*) **1** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peştele-dracului (v. *peşte*), sacagiţă[2], sacăucă, sfârlă, ţăucă, ţâţâoagă, vârligoanţă, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă. **2** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

sfărghie s.f. (*reg.*) v. Aşchie. Surcea. Surcică. Ţandără.

sfarogeálă s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

sfarogí vb. IV. refl. (*pop.; despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

sfarogít, -ă adj. **1** (*pop.; despre plante, obiecte etc.*) v. Scorojit. **2** (*reg.; mai ales despre oameni sau despre faţa lor*) v. Scofâlcit.

sfáşcă s.f. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Vătăşiţă. Vorniceasă.

sfat s.n. **I 1** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învăţătură, povaţă, povăţuire, sfătuire, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. şi pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăţ, învăţare, învăţat[1], învăţătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opşag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povăţuială, povăţuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecţie. *A apelat la sfatul specialiştilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **2** povaţă, precept, recomandare, recomandaţie. *La grădiniţă copiii primesc sfaturi privind igiena.* **3** (*constr. cu vb. ca „a sta”, „a se pune” şi cu prep. „la”*) taifas, vorbă, ‹fam.› taclale, ‹reg.› taină, tală, tăineală, târşag, ‹înv.› împreunare de vorbă, voroavă. *Toată ziua cele două vecine stau la sfat.* **4** (*înv. şi pop.*) v. Conferinţă. Consfătuire. **5** (*pop. şi fam.*) v. Colocuţiune. Conversaţie. Convorbire. Dialog. Discuţie. Interlocuţiune. **6** (*înv. şi reg.*) v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţnie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. **7** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimţământ. Consimţire. Dezlegare. Încuviinţare. Îngăduinţă. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voinţă. Vrere. **8** (*polit., milit.; înv.*) v. Alianţă. Bloc[1]. Coaliţie. **II** (*concr.*) **1** adunare, ‹înv.› convent, obşte, radă, sobor, zbor[2]. *Sfatul bătrânilor din comunitate a hotărât să se ia măsuri drastice în această situaţie gravă.* **2** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) consiliu, divan, ‹înv.› răzlog[2], scaun, singlit, tănaci. *Membrii sfatului aveau atribuţii de ordin politic, juridic, administrativ, financiar şi religios.* **3** (*art.; polit.; în Roma antică din perioada regală*) ***sfatul bătrânilor*** = senat. *Sfatul bătrânilor era format din patricieni.* **4** (*adm.; înv.; şi, ieşit din uz,* ***sfat popular***) v. Consiliu. Primărie. **5** (*adm.; înv.; adesea cu determ. care indică domeniul sau forul pe lângă care se desfăşoară activitatea*) v. Consiliu. **6** (*art.; pedag.; înv.*) ***sfatul profesorilor*** v. Consiliu pedagogic. **7** (*înv.*) v. Categorie. Clasă. Grup. Grupare.

sfătnic s.m. (*bot.; reg.*) v. Ferigă (*Dryopteris filix-mas*).

sfădăci, -ce adj. (*înv.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădălnic, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădăiós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădălíe s.f. (*reg.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

sfădăréţ, -eáţă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădăúş, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** refl. (*recipr.*) (*pop.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **3** refl. recipr. (*înv.; despre animale*) v. Încăiera.

sfădiciós, -oásă adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfădíre s.f. **1** (*pop.*) v. Certare. Dojenire. Mustrare. **2** (*înv.*) v. Altercaţie. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contenţiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuţie. Disensiune. Dispută. Divergenţă. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînţelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*înv.*) v. Chibzuire. Contenţiune. Deliberare. Dezbatere[1]. Discutare. Discuţie. Pertractare. Pertractaţie.

sfăditór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

sfălí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri.

sfănţoáică s.f. (*fin.; înv.*) ‹înv.› sfănţuică. *Sfănţoaica valora o jumătate de sfanţ.*

sfănţuí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) **1** v. Corupe. Mitui. Plăti. **2** v. Escroca. Frustra. Înşela[1]. Pungăşi. Specula.

sfănţuiálă s.f. (*fam.*) **1** v. Mituială. Mituire. **2** v. Escrocare. Înşelare[1]. Pungăşire.

sfănţúică s.f. (*fin.; înv.*) ‹înv.› sfănţoaică.

sfănţuíre s.f. (*fam.*) v. Mituială. Mituire.

sfărâmá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, corpuri solide*) a zdrobi, ‹înv. şi pop.› a risipi, ‹pop.› a fărâma, a zdrumica, a zobi, ‹reg.› a zdroşi, a zdruhăi, ‹înv.› a răzdumica, a zdruncina, ‹fig.; fam.› a ucide. *Copacul, prin cădere, a sfărâmat gardul de beton. A călcat din greşeală pe colierul de scoici şi l-a sfărâmat.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori părţi ale lor*) a (se) strivi, a (se) zdrobi, ‹înv. şi pop.› a (se) risipi, ‹pop. şi fam.› a (se) turti, ‹pop.› a se stâlci, a ţăndări, ‹înv. şi reg.› a struci, a zdrumica, ‹reg.› a se stârci, a tăpşi, a teflegi, a ţăndărui. *Din cauza vitezei, l-a acroşat şi i-a sfărâmat o portieră. Automobilul s-a sfărâmat în urma impactului cu un copac.* **3** tr. (*compl. indică corpuri solide*) a sparge, a zdrobi, ‹reg.› a hăbuci, a strica. *Sfarâmă gheaţa de pe râu pentru a face o copcă. Zidarii sfărâmă cărămizile cu ciocanul.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) a (se) casa, a (se) sparge, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) zobi. *Sticla de la ferestre s-a sfărâmat în timpul cutremurului.* **5** tr. (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a amănunţi, a concasa, a fărâmiţa, a mărunţi, a zdrobi, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A sfărâmat asfaltul pentru a reface structura drumului.* **6** tr. (*compl. indică substanţe, materii, corpuri dure*) a mărunţi, a pisa, a zdrobi, ‹înv. şi pop.› a smicura, a zdrumica, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a pisălogi, a pisăza, a zdroboli. *A sfărâmat zahărul în piuliţă pentru a pudra prăjitura.* **7** tr. (*compl. indică seminţe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliş tare*) a sparge, a strivi, a zdrobi, ‹pop.› a strica. *Sfărâmă nucile cu un cleşte special. A*

sfărâmat un sâmbure de prună în dinți. **8** tr. (*compl. indică legume, fructe, frunze*) a strivi, a zdrobi, ‹pop.› a sparge, a zdruci, ‹reg.› a zdrumica, ‹înv.› a răzdumica. *A sfărâmat cartofii fierți pentru a face piure. După ce sfărâmă cățeii de usturoi, îi freacă cu ulei pentru a face mujdei.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) a (se) distruge, a (se) rupe, a (se) strica, ‹înv.› a vătăma. *Râul învolburat a sfărâmat digul care proteja localitatea.* **10** tr., refl. (*geomorf., geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) eroda, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) spăla, ‹reg.› a (se) coptori, a (se) coptoroși, ‹fig.› a (se) mânca. *Torenții sfărâmă pantele munților. Solul nu s-a sfărâmat încă în această zonă.* **11** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a călca, a strivi, a zdrobi, ‹pop. și fam.› a stâlci, a turti, ‹pop.› a fărâma, a stropși, a zdruci, a zdrumica, a zobi, ‹înv. și reg.› a răzbi, a struci, a struji, a zdruncina, ‹reg.› a murseca, a pistisi, a storci, ‹înv.› a smăcina. *Călărețul s-a repezit asupra lui ca să-l sfărâme sub picioarele calului. A sfărâmat cu mașina un bătrân pe trecerea de pietoni.* **12** refl. (*despre valuri, ape învolburate etc.*) a se sparge, a se zdrobi. *Valurile mării se sfărâmă de țărm din cauza furtunii.* **13** tr. (*pop.; compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **14** tr. (*reg.; compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) v. Crăpa. Despica. Sparge. Spinteca. Tăia. **15** tr. (*reg.; compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) v. Dezghioca. **16** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa. **17** tr. (*înv.; compl. indică linii, spații etc.*) v. Frânge. Întrerupe. **18** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **19** tr. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl sfărâmă. S-a sfărâmat studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** refl. (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se sfărâmă în tăcere.* **3** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹fig.› a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se sfărâmă de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) împrăștia, a (se) îndepărta, a (se) risipi, a (se) spulbera, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a sfărâmat. Panica populației s-a sfărâmat repede. Glasul lui blând i-a sfărâmat orice temere.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza, a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a sfărâmat speranțele.* **6** refl. ‹fig.› a se sparge. *Credea că inima i se sfărâmă de emoție.* **7** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se prăpădi, a se sfârși, a se topi. *Se sfărâmă de dorul ei. Plânge de se sfărâmă.* **8** tr. (*înv.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii.

sfărâmare s.f. **I 1** zdrobire, ‹pop.› fărâmare, zdrobeală, zdrumicare, zobire, ‹reg.› fărâmire, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *A regretat mult sfărâmarea colierului de scoici.* **2** strivire, zdrobire, ‹pop. și fam.› turtire, ‹pop.› stâlcire, ‹înv. și reg.› zdrumicare. *Sfărâmarea automobilului s-a produs în urma impactului cu un copac.* **3** spargere, spart[1], zdrobire, ‹reg.› stricare. *Sfărâmarea gheții a fost necesară pentru a face o copcă.* **4** casare, spargere, zdrobire, ‹pop.› fărâmare, zobire. *Sfărâmarea sticlei de la fereastră s-a produs în timpul cutremurului.* **5** amănunțire, amănunțit[1], concasare, fărâmițare, fărâmițat[1], mărunțire, zdrobire, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Sfărâmarea asfaltului se face cu mașini speciale.* **6** mărunțire, pisare, pisat[1], zdrobire, ‹fam.› pisăgeală, ‹înv.› smicurare. *A fost necesară sfărâmarea zahărului în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **7** spargere, spart[1], strivire, zdrobire, ‹pop.› stricare. *Sfărâmarea nucilor se face cu clește special.* **8** strivire, zdrobire, ‹pop.› spargere, zdrucire, ‹reg.› zdrumicare. *După sfărâmarea cartofilor fierți, se adaugă lapte și unt pentru a face piure. A pus în friptură usturoi după sfărâmarea lui.* **9** spargere, zdrobire. *Sfărâmarea valurilor mării de țărm te înfioară în timpul furtunii.* **10** (*pop.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire. **II** fig. **1** epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹fig.› secare, secătuire, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală sfărâmare.* **2** ‹fig.› destrămare, evaporare, risipire, spulberare, zdrobire. *Vestea primită a avut ca urmare sfărâmarea gândurilor negre.*

sfărâmat, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, corpuri solide*) zdrobit, ‹pop.› fărâmat, zdrumicat, zobit. *Colierul de scoici sfărâmat nu mai poate fi purtat.* **2** (*despre obiecte sau părți ale lor*) strivit, zdrobit, ‹pop.› stâlcit[2], ‹înv. și reg.› zdrumicat, ‹reg.› stârcit. *Automobilul sfărâmat a fost dus la reparat. Portiera sfărâmată a mașinii a fost schimbată.* **3** (*despre obiecte sau materiale friabile*) casat, spart[2], zdrobit, ‹pop.› fărâmat, țăndărit, zobit. *Sticla sfărâmată de la fereastră a fost înlocuită.* **4** (*despre materii, materiale etc. dure*) amănunțit[2], concasat, fărâmițat[2], mărunțit[2], zdrobit, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul sfărâmat este încărcat într-un camion.* **5** (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) mărunțit[2], pisat[2], zdrobit, ‹înv. și pop.› zdrumicat, ‹fam.› pisăgit, ‹reg.› pisăzat, zdrobolit, ‹înv.› smicurat. *A pudrat prăjitura cu zahărul sfărâmat.* **6** (*despre semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) spart[2], strivit, zdrobit, ‹pop.› stricat. *Nucile sfărâmate sunt alese și apoi date prin mașină.* **7** (*despre legume, fructe, frunze*) strivit, zdrobit, ‹pop.› spart[2], ‹reg.› zdrobolit, zdrumicat. *Cartofii fierți sfărâmați sunt amestecați cu lapte și unt pentru a face piure. Usturoiul sfărâmat a fost făcut mujdei.* **8** (*despre construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) distrus, rupt, stricat, ‹înv.› smăcinat. *Digurile sfărâmate au fost refăcute după retragerea apelor.* **9** (*geomorf., geol.; despre sol, roci, terenuri*) erodat, ros, săpat[2], ‹rar› erozionat, ‹reg.› coptorât, coptoroșit. *Este dificil de întărit un teren sfărâmat.* **10** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) strivit, zdrobit, ‹pop. și fam.› turtit, ‹pop.› fărâmat, zdrumicat, zobit, ‹înv. și reg.› zdruncinat[2], ‹înv.› smăcinat. *A fost operat la genunchiul sfărâmat. Degetele sfărâmate i-au fost bandajate.* **II** fig. **1** (*despre stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› destrămat, evaporat, risipit, spulberat. *Cu gândul de mărire sfărâmat, a revenit la cruda realitate.* **2** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, spulberat, strivit, surpat[2], topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile sfărâmate.*

sfărâmă s.f. **1** (*pop.*) v. Sfărâmătură. **2** (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fărâmă. Firimitură.

sfărâmător s.n. (*tehn.*) berbec. *Cu sfărâmătorul se mărunțesc diferite materiale.*

sfărâmătură s.f. **1** ‹rar› brizură, zdrobitură, ‹pop.› sfărâmă, zdrumicătură, ‹înv.› sfărâmuș. *A strâns sfărâmăturile geamului și le-a aruncat.* **2** ‹reg.› brac[2], fărâmătură. *Geologul a luat o sfărâmătură de stâncă pentru colecție.* **3** bucățică, fărâmătură, ‹reg.› drob[1]. *Din cozonac n-a mai rămas nicio sfărâmătură.* **4** (*rar*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Rest. Ruină. Surpătură. **5** (*mat.; înv.*) v. Fracție. Fracție ordinară. **6** (*înv.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie.

sfărâmicios, -oasă adj. (*despre materii, materiale etc. dure*) fărâmicios, friabil, ‹pop.› nisipos, ‹reg.› scrupos, sfărmos, spârtigos, zdroburos, zguros. *Pământul lutos devine sfărâmicios. Malurile râului sunt sfărâmicioase.*

sfărâmuș s.n. (*înv.*) v. Sfărâmătură.

sfărgâci s.n. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

sfărmos, -oasă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios.

sfărșáng s.n. (*relig.; la creștinii ortodocși; reg.*) v. Câșlegi.
sfășíe s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Fâșie. Panglică. Șuviță. **2** (*reg.*) v. Chimir. Șerpar.
sfăt s.m. (*reg.*) **1** (*în Biserica Ortodoxă*) v. Paracliser. Țârcovnic. **2** v. Clopotar.
sfătós, -oásă adj. (*despre oameni*) **1** ‹reg.› fific, opșegos. *Bunicul ei este un bătrân cult și sfătos.* **2** (*reg.*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput. **3** (*reg.*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.
sfătoșénie s.f. ‹reg.› ocoșag, opșag, ‹înv.› sfătoșie. *Copiilor le place sfătoșenia bunicului.*
sfătoșí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].
sfătoșíe s.f. (*înv.*) v. Sfătoșenie.
sfătuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a îndruma, a povățui, ‹înv.› a năstăvi, a vodi, ‹fig.› a călăuzi, a conduce, a dirija, a ghida, a pilota, ‹fig.; înv.› a drege, a miji. *Mama l-a sfătuit bine în viață.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a arăta, a consilia, a îndruma, a învăța, a povățui, ‹rar› a dăscăli, ‹pop. și fam.› a zice, ‹reg.› a difti, ‹înv.› a mângâia, a paște[2], a preapări, ‹grec.; înv.› a parigorisi. *Îl sfătuiește cum să depășească momentele dificile.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a îndemna, a povățui. *Prietena ei o sfătuiește numai la bine.* **4** tr. (*compl. indică oameni; urmat de o prop. compl. dr.*) a recomanda, ‹pop. și fam.› a zice. *Pentru că starea pacientului nu este prea bună, doctorul îl sfătuiește să urmeze cu strictețe tratamentul prescris. Părinții l-au sfătuit să nu intre în politică.* **5** refl. recipr. (*despre oameni*) a se consfătui, a se consulta, ‹înv. și pop.› a se chibzui, ‹pop.› a se împogodi, ‹înv. și reg.› a se divăni, ‹reg.› a se cislui, ‹grec.; înv.› a se parigorisi. *Politicienii s-au sfătuit și au hotărât acțiunile din Parlament.* **6** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi. **7** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Tăifăsui. **8** tr. (*înv. și reg.; urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **9** tr. (*med., med. vet.; înv.; compl. indică tratamente, medicamente etc.*) v. Da[2]. Indica. Prescrie. Recomanda. **10** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Jura.
sfătuiálă s.f. (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sugestie. Vorbă.
sfătuíre s.f. **1** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sugestie, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la sfătuirea specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **2** consultare, ‹înv. și pop.› chibzuire. *Politicienii au luat această decizie după o sfătuire îndelungă.* **3** (*pop. și fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. **4** (*med., med. vet.; înv.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Aviz. Indicație. Instrucțiuni (v. *instrucțiune*). Prescripție. Recomandare. Recomandație.
sfătuít s.n. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a lua”, „a respecta”, „a ține”*) v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă.
sfătuitór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. călăuză, îndrumător, mentor, povățuitor, sfetnic, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost sfătuitor toată viața.* **2** s.m. consilier, povățuitor, sfetnic, ‹înv.› mercuriar, ‹turc.; înv.› erchian. *Sfătuitorul domnitorului era unul dintre cei mai înțelepți boieri.* **3** s.m., s.f., adj. călăuzitor, îndrumător, povățuitor, ‹înv.› îndreptător, năstăvitor, purtător, sleditor, ‹fig.› guru, luceafăr, lumină, luminător. *Savantul i-a fost sfătuitor în primii ani de cercetare.* **4** adj. îndrumător, povățuitor, ‹înv.› învățător. *Acest ghid sfătuitor cuprinde noțiunile cele mai importante de igienă.* **5** adj. (*polit., adm.; înv.; despre organisme administrative, legislative etc. sau despre votul cetățenilor*) v. Consultativ.
sfătuitúră s.f. (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sugestie. Vorbă.
sfățát, -ă adj. (*ital.; înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.
sfânt, sfântă adj, s.m., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales în relig. creștină*) celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, veșnic, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Sufletele celor credincioși ajung în împărăția sfântă.* **2** (*art.; relig. creștină.; nm. pr.*) ***Sfânta Fecioară*** = Fecioara Maria (v. *fecioară*), Împărăteasa (v. *împărătească*), Madona (v. *madonă*), Maica Domnului (v. *maică*), Născătoare de Dumnezeu (v. *născător*), Născătoarea (v. *născător*), Născătoarea Domnului (v. *născător*), Născătoarea lui Dumnezeu (v. *născător*), Preacinstita (v. *preacinstit*), Preacurata (v. *preacurat*), Prealuminata (v. *prealuminat*), Preanevinovata , Preasfânta (v. *preasfânt*), Precista , ‹înv.› Bogorodnița. *Sfânta Fecioară este venerată de credincioșii creștini.* **3** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Sfântul Duh*** = ***Sfântul Spirit*** = ‹înv. și pop.› Sântul Duh. *Sfântul Duh este reprezentat în iconografia religioasă, mai ales, ca un porumbel, ca un nor luminos sau ca o ploaie de limbi de foc.* **4** (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Sfânta Treime*** = Trinitate, Troiță, ‹fig.; înv.› Lumină. *Sfânta Treime este uniunea spirituală a celor trei persoane sau ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Sfântul Duh, reprezentând un singur Dumnezeu.* **5** (*art.; relig. creștină; și nm. pr.*) ***sfânta slujbă*** = liturghie, ‹la catolici și luterani› mesă, misă. *Sfânta slujbă este partea principală a slujbei, oficiată duminica și în timpul sărbătorilor religioase, în cadrul căreia are loc săvârșirea sfintelor taine.* **6** (*art.; în practicile relig. creștine*) ***sfânta împărtășanie*** = (*la pl.*) ***sfintele taine*** = cuminecare, cuminecătură, euharistie, împărtășanie, împărtășire, ‹la catolici› comuniune, ‹la protestanți› cina Domnului (v. *cină*), ‹rar› împărtășit, dumnezeieștile taine (v. *dumnezeiesc*), ‹înv. și pop.› grijanie, grijire, pricestanie, ‹pop. și fam.› cele sfinte (v. *cel*), ‹înv.› eulogie, luarea trupului și sângelui lui Hristos (v. *luare*), precistie. *Sfânta împărtășanie este una dintre cele șapte taine, ce constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, care, sfințite de preot, devin trupul și sângele lui Iisus Hristos.* **7** (*la pl.; relig. creștină*) ***sfintele taine*** = cele șapte taine. *Sfintele taine sunt: botezul, mirul, euharistia, penitența, preoția, căsătoria și maslul.* **8** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Sfânta Scriptură*** = Biblie, Scriptură, ‹înv.› Scriptura Sfântă (v. *scriptură*). *Sfânta scriptură conține Vechiul Testament și Noul Testament.* **9** (*art.; relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***sfântul părinte*** = episcopul Romei (v. *episcop*), papă[1], pontiful roman (v. *pontif*), pontiful Romei (v. *pontif*), suveranul pontif (v. *suveran*), vicarul lui Hristos (v. *vicar*), ‹înv.› papij. *Sfântul părinte este șeful suprem al Bisericii Catolice.* **10** (*art.; relig. în organizarea Bisericii Catolice*) ***sfântul scaun*** = **a** papalitate, pontificat, scaunul apostolic (v. *scaun*), scaunul pontifical (v. *scaun*), ‹rar› păpie. *Benedict al XVI-lea a obținut sfântul scaun după moartea papei Ioan Paul al II-lea, în aprilie 2005*; **b** scaunul apostolic (v. *scaun*), scaunul pontifical (v. *scaun*). *Sfântul scaun este reședința papei.* **11** (*relig.; despre cărți, obiecte, podoabe etc.*) bisericesc, religios, ‹înv. și reg.› sânt. *Are în bibliotecă multe cărți sfinte. La slujbă, preoții îmbracă veșmintele sfinte.* **12** (*relig.*) sacral[1], sacrosanct, sacru, ‹livr.› sacrat[1], ‹înv. și reg.› sânt. *A fost pus să jure pe Biblia sfântă. În biserică este o icoană sfântă, făcătoare de minuni. Se închină în fața sfintei cruci.* **13** (*relig.*) divin, sacral[1], sacramental, sacrat[1], sacrosanct, sacru. *Textele sfinte nu trebuie denaturate.* **14** sacru, slăvit. *Numele patriei este sfânt. Pământul patriei este sfânt.* **15** sacru, solemn. *Cuvântul de onoare este sfânt pentru el. Un jurământ depus în fața poporului este considerat sfânt.* **16** (*despre drepturi, jurăminte etc.*) intangibil, inviolabil, sacral[1], sacramental, sacrosanct, sacru, ‹rar› neviolabil, ‹înv. și reg.› sânt. *Dreptul la libertate trebuie să fie sfânt.* **17** (*despre oameni*) ‹rar› dumnezeiesc. *Datorită vieții curate pe care a dus-o, a fost considerat de localnici un om sfânt.* **18** (*despre atitudini, sentimente etc. ale oamenilor*) desăvârșit, infailibil, perfect. *Credința sa în Dumnezeu este sfântă.* **19** (*fam.; despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **20** (*art.; reg.*) ***sfânta boală*** v. **a** (*med., med. vet.*) Dizenterie; **b** (*med.*) Epilepsie. **II** **1** s.m., s.f. (*relig. creștină*) ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› preacuvios, preafericit, preapodobnă, preapodobnic, ‹latin.; înv.› sanct.

Părinții ei au în casă icoanele mai multor sfinți. Sfânta Parascheva este patroana Moldovei. **2** s.m., s.f. (*relig. creștină; urmat de un nm. pr.*) ‹înv. și pop.› sânt. *S-a născut iarna, la Sfântul Andrei. De Sfânta Maria, 15 august, este hramul bisericii de la mănăstirea Văratec.* **3** s.f. (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Sfânta Maria Mică*** = Nașterea Maicii Domnului (v. *naștere*). *Sfânta Maria Mică se celebrează la 8 septembrie.* **4** s.m. (*art.; relig. creștină; nm. pr.*) ***Sfântul Ioan Botezătorul*** = Înainte-mergătorul (v. *înainte-mergător*). **5** s.f. (*art.; relig.; la iudei*) ***sfânta sfintelor*** = sanctuar, ‹înv.› sfinția sfinților (v. *sfinție*). *În sfânta sfintelor din Ierusalim se ținea chivotul legii.* **6** s.m. (*mai ales la pl.* ***sfinți***; *culin.; în practicile bisericii creștine*) mucenic[1], sfințișor, ‹reg.› bradoș, brădulеț, moș, ‹înv.› brânduș. *Sfinții se mănâncă în ziua de 9 martie, când se prăznuiesc cei 40 de sfinți martiri din Sevastia.* **7** s.m. (*art.* ***Sfântul***; *relig.; pop.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atoziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **8** s.m. (*mai ales la pl.* ***sfinți***; *relig. creștină; pop.; și art.* ***sfinții 40 de mucenici***) v. Martir[2]. Mucenic[2]. **9** s.f. (*la pl.* ***sfinte***; *mitol. pop.; reg.; și* ***sfinte mari***) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **10** s.f. (*reg.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **11** s.f. (*art.* ***Sfânta***; *în credințe și superstiții; reg.; eufem.; nm. pr.*) v. Moartea (v. *moarte*). **12** s.m. (*la pl.* ***sfinți***; *reg.*) v. Barbete. Favoriți (v. *favorit*). **13** s.m. (*art.; bot.; reg.*) ***Sfântul-Petru*** v. Lilicea (*Iberis amara*). **14** s.m. (*mat.; arg.*) v. Opt.

sfântăriu s.n. (*relig.; la creștini; înv.*) v. Altar. Sanctuar.

sfântuléț s.m. (*relig.*) sfințișor, ‹înv. și pop.› sântuleț.

sfârâí vb. IV. **I 1** intr. (*despre foc sau despre corpuri inflamabile care ard*) a pârâi, a trosni, ‹înv.› a prâsni[1]. *Focul sfârâie în sobă.* **2** intr. (*despre fuse de tors, despre roți sau, p. ext., despre obiecte în mișcare*) ‹reg.› a prâsni[2], a prăznăi. *Fusul sfârâie în aer.* **3** tr. (*rar; compl. indică alimente, în special carne*) v. Frige. Prăji. **4** intr. (*rar, despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi”*) v. Fâlfâi. Flutura. Pâlpâi. **5** intr. (*rar; despre insecte*) v. Țârâi[1]. **6** intr. (*reg.; despre pisici*) v. Toarce. **7** intr. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi. **8** intr. (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui. **9** intr. (*reg.; despre ploaie, picături de ploaie, grindină etc.*) v. Pârâi. Răpăi. Ropoti. **II** intr. fig. (*rar; despre oameni*) v. Clocoti. Fierbe. Mocni.

sfârâiác s.n. (*reg.*) v. Bâzâitoare (v. *bâzâitor*). Sfârâitoare.

sfârâiálă s.f. **I 1** sfârâit[1], sfârâitură. *Din bucătărie se aude sfârâiala uleiului în tigaie.* **2** pârâit, pârâitură, sfârâit[1], sfârâitură, trosnet, trosnitură, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. *În sobă se aude sfârâiala lemnelor care ard.* **3** sfârâit[1], sfârâitură. *În camera în care are loc șezătoarea se aude sfârâiala fuselor de tors.* **4** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **5** (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet. **II** fig. (*fam.*) v. Afacere. Avantaj. Câștig. Chilipir. Folos. Profit.

sfârâióc s.n. (*reg.*) v. Bâzâitoare (v. *bâzâitor*). Sfârâitoare.

sfârâít[1] s.n. **1** sfârâială, sfârâitură. **2** pârâit, pârâitură, sfârâială, sfârâitură, trosnet, trosnitură, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. **3** sfârâială, sfârâitură. **4** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **5** (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

sfârâít[2], -ă adj. (*rar; mai ales despre cartofi*) v. Prăjit.

sfârâitoáre s.f. **1** bâzâitoare (v. *bâzâitor*), ‹reg.› sfârâiac, sfirâioc. *Copiii se joacă cu o sfârâitoare.* **2** (*j. de copii; reg.*) v. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

sfârâitúră s.f. **1** sfârâială, sfârâit[1]. **2** pârâit, pârâitură, sfârâială, sfârâit[1], trosnet, trosnitură, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. **3** sfârâială, sfârâit[1]. **4** (*rar*) v. Bătaie. Bătaie de aripi. Fâlfâială. Fâlfâire. Fâlfâit. Fâlfâitură. Fluturare. Fluturat. Pâlpâire. Pâlpâit. **5** (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

sfârc s.n. **I** (*anat.*) **1** mamelon, ‹rar› ragadă, ‹pop.› gurgui, ‹reg.› bonț, dul, ‹arg.› trăgaci. *În sfârcuri se deschid canalele galactofore.* **2** zgârci[1]. *Îl trage de sfârcul urechii.* **3** (*reg.*) v. Ligament. Tendon. **4** (*reg.*) v. Vână. Venă. **5** (*art.; reg.*) ***sfârcul gâtlanului*** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă. **6** (*înv.*) v. Cartilaj. Zgârci[1]. **II 1** (*la bici*) șfichi, ‹pop.› pleasnă, ‹reg.› pană, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), șugar, vârf. *Vizitiul îndeamnă caii cu sfârcul biciului.* **2** (*pesc.; la undiță; reg.*) v. Strună[1].

sfârcâí vb. (*reg.*) **1** tr. v. Biciui. Șfichiui. **2** tr. (*compl. indică tutun, droguri sub formă de pulbere etc.*) Priza[1]. Trage. **3** intr., tr. v. Smiorcăi.

sfârcâít[1] s.n. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1].

sfârcâít[2], -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Smiocăit[2].

sfârcél s.n. (*tehn.; la suveică; reg.*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).

sfârcós, -oásă adj. (*anat.; înv.; despre țesuturi*) v. Cartilaginos.

sfârcuí vb. IV. tr. (*astăzi rar*) v. Biciui. Șfichiui.

sfârlâr s.m. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

sfârlá s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Bobârnac. **2** (*anat.; reg.; la porci*) v. Bot. Rât[1]. **II** (*înv. și reg.*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez. **III** (*iht.; reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă.

sfârleáză s.f. **1** (*la fusul de tors*) prâsnel, titirez, ‹reg.› cigă, maciulă, măciucă, moț[1], muc, roata de la fus (v. *roată*[1]), roata fusului (v. *roată*[1]), roată[1], smâc, vârf. *Sfârleaza face ca fusul să se învârtească uniform și mai ușor.* **2** prâsnel, titirez, înv. și reg.› sfârlă, ‹reg.› smâc. *Sfârleaza este o jucărie cu un vârf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană.* **3** (*j. de copii; reg.*) v. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **4** (*ind. casnică; înv.*) v. Vârtelniță.

sfârléica s.f. (*reg.*) ‹reg.› bulcă, pălincă. *Sfârleica este o turtă preparată din făină de porumb, care se coace în vatră, sub cenușă.*

sfârlitoáre s.f. (*j. de copii; înv.*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

sfârlitúră s.f. (*cor.; înv.*) v. Piruetă.

sfârlogí v. IV. refl. (*reg.*) **I 1** (*despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji. **2** (*despre pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2]. **II** fig. (*despre oameni*) v. Chinui. Consuma[2]. Frământa. Măcina. Mânca. Mistui. Pârjoli. Sfârâma. Zbate. Zbuciuma.

sfârnár s.m. (*înv. și reg.*) **1** (*com.*) v. Comerciant. Negustor. **2** Geambaș.

sfârnărie s.f. (*com.; înv. și reg.*) v. Comerț. Negoț. Negustorie.

sfârșeálă s.f. **1** epuizare, extenuare, istoveală, istovire, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală sfârșeală.* **2** (*med., med. vet.*) atonie, flaciditate, moleșeală, slăbiciune, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› șubrezeală, ‹fam.› fleșcăială, ‹înv. și reg.› topiciune, ‹reg.› molăiață, zălezitură, ‹înv.› moleață, molesitură. *Sfârșeala i se manifesta tot mai accentuat.* **3** leșin, ‹pop. și fam.› lihneală, ‹înv. și reg.› leșinătură, ‹reg.› leșială, leșie[2], leșiere, leșuială. *Are o senzație de sfârșeală din cauza oboselii.* **4** (*înv.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

sfârșénie s.f. **1** (*înv.* și *pop.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1]. **2** (*înv.* și *pop.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare. **3** (*relig. creștină; înv.* și *pop.*) v. Judecata cea de pe urmă (v. *judecată*). Judecata cea mare (v. *judecată*). Judecata de apoi (v. *judecată*). Judecata înfricoșată (v. *judecată*). Judecata lui Dumnezeu (v. *judecată*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*). **4** (*înv.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

sfârși vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) isprăvi, a înceta, a (se) încheia, a (se) termina, ‹rar› a epiloga, ‹pop.› a (se) dovedi, a (se) găti, a (se) istovi, a (se) mântui, ‹reg.› a răfui, a (se) sculi, ‹înv.› a (se) săvârși. *Au sfârșit treaba spre dimineață. Disputele dintre ei nu s-au sfârșit.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) a finaliza, a isprăvi, a încheia, a termina, ‹livr.› a fini, ‹reg.› a oteși[1]. *A reușit să-și sfârșească lucrarea la termen.* **3** tr. (*compl. indică creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a încheia, a termina. *Nu știe dacă va putea să sfârșească simfonia începută de tatăl lui.* **4** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc. ale oamenilor*) a isprăvi, a încheia, a închide, a termina, ‹reg.› a răfui. *Au sfârșit ședința după două ore de dezbateri.* **5** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a epuiza, a isprăvi, a încheia, a termina, ‹pop.› a găta, a mântui, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să sfârșească toate aspectele problemei.* **6** tr. (*compl. indică forme de învățământ, ani școlari etc.*) a absolvi, a isprăvi, a încheia, a termina. *Mai are un an până sfârșește facultatea.* **7** tr. (*compl. indică probleme, activități, stări etc.*) a încheia, a lichida, a termina. *S-a întâlnit cu el ca să sfârșească toate problemele care au fost între ei. Și-au sfârșit răfuielile vechi.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a (se) consuma[1], a (se) epuiza, a (se) isprăvi, a (se) termina, ‹rar› a lichida, ‹fam.› a fitui, ‹reg.› a (se) găti, a se petrece, ‹înv.› a săvârși, ‹fig.› a se duce[2], a (se) topi. *A sfârșit toate rezervele alimentare. S-a sfârșit tușul din imprimantă.* **9** refl. (*despre acțiuni, proiecte etc. ale oamenilor*) a ieși, a se isprăvi, a se termina. *Cum se va sfârși, să se sfârșească!* **10** refl. (*despre stări, fenomene, acțiuni etc.*) a se încheia, a se termina, ‹înv. și pop.› a se petrece, ‹înv. și reg.› a se obârși. *Totul este trecător și se sfârșește la un moment dat. De multe ori viața se sfârșește brusc.* **11** refl. (*despre acțiuni, tratative, întreceri sportive etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încheia, a se termina, ‹fig.› a se solda. *Campania lor electorală s-a sfârșit cu succes.* **12** refl. (*despre stări, situații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a seca, a se topi. *Entuziasmul lui s-a sfârșit din cauza dezinteresului celor din jur.* **13** refl. (*despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) a se duce[2], a se încheia, a se termina, a trece, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a veni, ‹înv.› a se pleca. *Deja s-a sfârșit o oră de când așteaptă tramvaiul. Vara s-a sfârșit.* **14** refl. (*despre perioade de timp, termene etc.*) a expira, a se isprăvi, a se încheia, a se termina. *Termenul de garanție a frigiderului s-a sfârșit. Timpul de gândire s-a sfârșit.* **15** refl. (*despre spații delimitate, localități, drumuri etc.*) a se încheia, a se termina, ‹pop.› a se curma. *Satul este atât de lung încât pare că nu se mai sfârșește.* **16** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a sta, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a sfârșit după câteva ore. Ploile nu se mai sfârșesc și este pericol de inundații.* **17** intr. (*despre oameni*) a conchide, a conclude, a concluziona, a încheia. *Criticul a sfârșit subliniind valoarea cărții pentru cultura română.* **18** tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; compl. indică oameni*) a termina, ‹pop. și fam.› a împlini. *După câteva săptămâni a sfârșit-o cu el.* **19** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se stinge, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, a repauza, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu s-a sfârșit în 1889, după o boală grea.* **20** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. și pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se storî, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfârâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl sfârșește. S-a sfârșit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **21** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. „de zile”*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **22** intr., refl. (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› a (se) hămesi, a (se) lihni, ‹reg.› a se leși[2], a se lihăi[2], ‹fig.; fam.› a leșina, a se topi. *După zile de regim alimentar sever, era sfârșit.* **23** tr. (*înv. și reg.; compl. indică misiuni, obligații etc.*) v. Împlini. Împlinti. Înfăptui. Realiza. **24** tr. (*înv.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii. **25** tr. (*jur.; înv.; compl. indică hotărâri judecătorești, sentințe, acte de autoritate etc.*) v. Aplica. Executa. Îndeplini. **26** refl. (*jur.; înv.; despre pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii*) v. Prescrie. Stinge. **II** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se prăpădi, a se sfârâma, a se topi. *Se sfârșește de dorul ei. Plânge de se sfârșește.* **III** (*la imper., pers. 2 sg.* **sfârșește!**; *cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, stai!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Sfârșește! Nu mai suport țipetele tale!*

sfârșíre s.f. **I 1** isprăvire, isprăvit[1], încetare, încheiere, sfârșit[1], terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură. *Nimeni nu mai speră în sfârșirea disputei dintre ei.* **2** finalizare, isprăvire, încheiere, terminare. *Lucrarea va fi publicată într-o revistă de specialitate după sfârșirea redactării.* **3** isprăvire, încheiere, închidere, sfârșit[1], terminare. *Sfârșirea ședinței s-a făcut după două ore de dezbateri.* **4** încheiere, sfârșit[1], ‹înv. și reg.› istov. *În casa lor grijile sunt fără sfârșire.* **5** epuizare, isprăvire, terminare. *După sfârșirea tuturor argumentelor acțiunii sale, a așteptat decizia comisiei de disciplină.* **6** consumare, epuizare, isprăvire, sfârșit[1], terminare. *Cartușul imprimantei trebuie umplut înainte de sfârșirea totală a tușului.* **II** (*concr.; gram.; înv.*) v. Desinență. Terminație.

sfârșít[1] s.n. **I 1** isprăvire, isprăvit[1], încetare, încheiere, sfârșire, terminare, terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură. **2** isprăvire, încheiere, închidere, sfârșire, terminare. **3** încheiere, sfârșire, ‹înv. și reg.› istov. **4** consumare, epuizare, isprăvire, sfârșire, terminare. **II** (*concr.*) **1** cap, capăt, final, fine, încheiere, ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv. și reg.› istov, ‹înv.› concenie, coneț, cumplire, obârșenie, obârșie, obârșire, săvârșit[1], sfârșitură, termen. *A dus treaba până la sfârșit.* **2** ‹înv.› săvârșenie. *Când va fi sfârșitul lumii, toți vom da socoteală în fața lui Dumnezeu.* **3** final, urmă. *A venit la sfârșit, după ce cele mai importante hotărâri fuseseră deja luate.* **4** deznodământ, soartă. *Nu știe care va fi sfârșitul meciului din această seară.* **5** deznodământ, epilog, final, încheiere, ‹livr.› expunțiune, fine. *Filmul a avut un sfârșit neașteptat.* **6** fine, ‹pop. și fam.› coadă. *Morala este plasată la sfârșitul fabulei.* **7** coadă, extremitate. *A găsit loc într-un vagon aflat la sfârșitul trenului.* **8** ‹fig.› apus[1], asfințit. *Actorul este la sfârșitul carierei.* **9** decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, stingere, sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], repaus, ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, samodivă, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), repauzare, săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere,

apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, odihnire, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ‹fig.; rar› pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Sfârșitul poetului a provocat durere.* **10** ***sfârșit de săptămână*** = weekend. *Sfârșitul de săptămână l-a petrecut la Predeal, cu câțiva prieteni.* **11** (*înv.*) v. Cauză. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă. **12** (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

sfârșít[2], -ă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) isprăvit[2], încheiat, terminat[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Nu poate fi vorba de o dispută sfârșită între ei.* **2** (*despre acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) finalizat, isprăvit[2], încheiat, terminat[2], ‹livr.› finit. *Lucrarea sfârșită a fost predată profesorului.* **3** (*despre activități, acțiuni etc.*) isprăvit[2], încheiat, terminat[2]. *Ședința sfârșită a incitat la discuții particulare.* **4** (*despre probleme, activități, stări etc.*) încheiat, lichidat, terminat[2]. *Consideră vechea răfuială sfârșită.* **5** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, surmenat, trudit, vlăguit, înv. și pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, în sfârșit s-a așezat pe o bancă.* **6** (*pop. și fam.; despre ființe*) ‹pop. și fam.› hămesit, lihnit, ‹înv. și reg.› pocâltit, ‹reg.› hlipit, leșiat[2], leșnit, leșuit, lihăit, ništocit, știulghit, ‹fig.; fam.› leșinat[2]. *Mânca lacom ca un animal sfârșit de foame.*

sfârșitór s.m. (*înv.*) v. Creator. Demiurg. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator.

sfârșitúră s.f. (*înv.*) **I** (*concr.*) **1** v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1]. **2** v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire. **3** (*gram.*) v. Desinență. Terminație. **II** v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire.

sfârtâi s.n. (*înv. și reg.*) v. Sfert.

sfârtecă vb. I. tr. **1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) a ciopârți, a sfâșia, ‹rar› a dilacera, ‹pop. și fam.› a căsăpi, ‹pop.› a dumica, a măcelări, ‹reg.› a cârnosi, a cârti, a ciocârti, a crâmpoți, a hăcui. *Corbii au sfârtecat corpul ursului mort.* **2** (*despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a rupe, a sfâșia, ‹livr.› a lacera, ‹înv. și reg.› a murseca, ‹reg.› a corbi, ‹înv.› a deșira. *Lupii înfometați au sfârtecat mai multe oi. Un câine i-a sfârtecat mâna.* **3** (*compl. indică ființe*) a sfâșia, ‹înv. și reg.› a sparge, a spârcui. *În luptă și-au sfârtecat adversarii cu săbiile. L-a sfârtecat cu pumnalul.* **4** (*despre animale sau păsări de pradă; compl. indică prăzi, stârvuri, cadavre*) a devora, a sfâșia. *Leul își sfârtecă în liniște prada.* **5** (*compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) a ferfeniți, a rupe, a sfâșia, a zdrențui, ‹pop. și pop.› a spinteca, ‹pop.› a hărtăni, ‹fam.› a vărzui. *Cei doi băieți și-au sfârtecat cămășile în timpul bătăii. Coperțile cărții s-au sfârtecat.*

sfârtecáre s.f. **1** ciopârțeală, ciopârțire, ciopârțit[1], sfâșiere, ‹reg.› hăcuire, hăcuit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Corbii au coborât și au început sfârtecarea ursului mort.* **2** sfâșiere, ‹livr.› lacerare, lacerație, ‹înv. și reg.› murmecare. *După sfârtecarea oilor de către lupi, ciobanii au adus la stână mai mulți câini.* **3** ferfenițire, rupere, sfâșiere, zdrențuire, ‹pop. și fam.› spintecare, spintecat[1], ‹pop.› hărtănire. *Sfârtecarea cămășilor celor doi băieți s-a produs în timpul bătăii.*

sfârtecát, -ă adj. **1** (*despre animale moarte sau sacrificate ori despre părți ale corpului lor*) ciopârțit[2], sfâșiat, ‹pop.› măcelărit[2]. *Leșul sfârtecat a fost îndepărtat de gunoieri.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) rupt, sfâșiat, ‹livr.› lacerat, ‹înv. și reg.› mursecat. *Mâna sfârtecată i-a fost operată .* **3** (*despre ființe*) sfâșiat, ‹înv. și reg.› spârcuit. *Cei sfârtecați de săbiile inamicilor trăgeau să moară.* **4** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) ferfenițit, rupt, sfâșiat, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hărtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos. *Cămășile sfârtecate nu au mai putut fi reparate. Cartea are coperțile sfârtecate.*

sfâșiá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică animale moarte sau sacrificate ori părți ale corpului lor*) a ciopârți, a sfârteca, ‹rar› a dilacera, ‹pop. și fam.› a căsăpi, ‹pop.› a dumica, a măcelări, ‹reg.› a cârnosi, a cârti, a ciocârti, a crâmpoți, a hăcui. *Corbii au sfâșiat corpul ursului mort.* **2** ‹înv.› a smăcina. *Îl tortura sfâșiindu-i carnea de pe el.* **3** (*despre animale sălbatice sau despre câini; compl. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a rupe, a sfârteca, ‹livr.› a lacera, ‹înv. și reg.› a murseca, ‹reg.› a corbi, ‹înv.› a deșira. *Lupii înfometați au sfâșiat mai multe oi. Un câine i-a sfâșiat mâna.* **4** (*compl. indică ființe*) a sfârteca, ‹înv. și reg.› a sparge, a spârcui. *În luptă și-au sfâșiat adversarii cu săbiile. L-a sfâșiat cu pumnalul.* **5** (*despre animale sau păsări de pradă; compl. indică prăzi, stârvuri, cadavre*) a devora, a sfârteca. *Leul își sfâșie în liniște prada.* **II 1** tr. (*compl. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) a ferfeniți, a rupe, a sfârteca, a zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) spinteca, ‹pop.› a hărtăni, ‹fam.› a vărzui. *Cei doi băieți și-au sfâșiat cămășile în timpul bătăii. Coperțile cărții s-au sfâșiat.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a (se) zdrențui, ‹reg.› a (se) petici, a (se) șofili. *A sfâșiat flaneaua de atâta purtat. Pătura nu mai poate fi folosită pentru că s-a sfâșiat.* **3** tr. (*compl. indică materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) a rupe, a spinteca, ‹livr.› a lacera, ‹înv.› a sparge. *A sfâșiat un cearșaf uzat pentru a face cârpe de praf.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) găuri, a (se) rupe, a (se) uza, a (se) zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) flenduri, ‹reg.› a (se) deshăma. *Pantalonii i s-au sfâșiat în genunchi.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități, popoare*) a (se) dezbina, a (se) învrăjbi. *Lupta pentru putere i-a sfâșiat pe cei doi prieteni. Asociații au început să se certe și să se sfâșie.* **2** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, a (se) vitupera, ‹fig.› a pecetlui, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bârfi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și sfâșie vecinii. După ruptură, încep să se sfâșie.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică inima ori sufletul omului*) ‹fig.› a (se) despica, a (se) frânge, a (se) zdrobi. *Inima i se sfâșie de tristețe.*

sfâșiát, -ă adj. **I 1** (*despre animale moarte sau sacrificate ori despre părți ale corpului lor*) ciopârțit[2], sfârtecat, ‹pop.› măcelărit[2]. *Leșul sfâșiat a fost îndepărtat de gunoieri.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) rupt, sfârtecat, ‹livr.› lacerat, ‹înv. și reg.› mursecat. *Mâna sfâșiată i- a fost operată .* **3** (*despre ființe*) sfârtecat, ‹înv. și reg.› spârcuit. *Cei sfâșiați de săbiile inamicilor trăgeau să moară.* **II 1** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) ferfenițit, rupt, sfârtecat, zdrențăros, zdrențuit, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hărtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos. *Cămășile sfâșiate nu au mai putut fi reparate. Cartea are coperțile sfâșiate.* **2** (*despre materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) rupt, spintecat[2], ‹livr.› lacerat, ‹înv.› spart[2]. *Din cearșaful sfâșiat a făcut cârpe de praf* **3** (*despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) zdrențuit, ‹reg.› peticit[2], șofilit. *Iarna, pune în cușca câinelui o pătură sfâșiată.* **4** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rufos, rupt, uzat, zdrențăros, zdrențuit, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. *Pantalonii sfâșiați au fost reparați de croitor.* **III** fig. (*despre oameni*) copleșit, toropit, ‹fig.› biruit, frânt, învins, ‹fig.; pop.› potopit. *După eșecul avut, stătea deoparte, sfâșiată, cu privirea în gol.*

sfâșiére s.f. **I 1** ciopârțeală, ciopârțire, ciopârțit[1], sfârtecare, ‹reg.› hăcuire, hăcuit, ‹fig.; pop. și fam.› căsăpire. *Corbii au coborât și au început sfâșierea ursului mort.* **2** sfârtecare, ‹livr.› lacerare, lacerație, ‹înv. și reg.› mursecare. *După sfâșierea oilor de către lupi, ciobanii au adus la stână mai mulți câini.* **II 1** ferfenițire, rupere, sfâșiere, zdrențuire, ‹pop. și fam.› spintecare, spintecat[1], ‹pop.› hărtănire. *Sfâșierea cămășilor celor doi băieți s-a produs în timpul bătăii.* **2** rupere, spintecare, spintecat[1], ‹livr.› lacerare, lacerație. *Prin sfâșierea cearșafului uzat și-a făcut cârpe de praf.*

sfâșietór, -oâre adj., adv. fig. **I** adj. **1** (*mai ales despre sunete*) jalnic, tânguios, tânguitor, văitat[2], ‹fig.; înv.› lăcrimos. *Un geamăt sfâșietor se aude*

în depărtare. Fata a izbucnit într-un plâns sfâșietor. **2** (*despre impresii, sentimente etc.*) copleșitor, covârșitor, ‹fig.› nimicitor, ‹fig.; pop.› potopitor. *O tristețe sfâșietoare îi cuprinde sufletul.* **3** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, violent, ‹fig.› înfricoșător, nebun, sălbatic. *Acum, printre străini, știe ce înseamnă dorul sfâșietor de țară.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) excepțional, extraordinar, grozav, nemaipomenit, tare. *Cântă o melodie sfâșietor de tristă.*

sfâșietúră s.f. ruptură, spintecătură, ‹pop.› picnitură, ‹reg.› picneală, ‹înv.› spărtură. *Sfâșietura rochiei îi dezvelește o parte din spate.*

sféclă s.f. (*bot.*) **1** (*și **sfeclă-de-borș**, **sfeclă-pangele**, **sfeclă-potajeră***) *Beta vulgaris*; ‹reg.› burac, burgundă, nap, pangea, ripă. **2** (*și **sfeclă-de-masă**, **sfeclă-pangele**, **sfeclă-roșie***) *Beta rubra*; ‹reg.› nap, pangea, ripă. **3** (*și **sfeclă-albă**, **sfeclă-de-zahăr**, **sfeclă-dulce***) *Beta altissima*; ‹reg.› gurgui. **4** (*și **sfeclă-de-nutreț**, **sfeclă-de-nutreț-galbenă**, **sfeclă-furajeră***) *Beta lutea*; ‹reg.› burac, nap, rădăcină-galbenă. **5** (*și **sfeclă-albă**, **sfeclă-de-frunze**, **sfeclă-mangold***) *Beta cicla*; brugundici, mangold, nap-de-nutreț.

sfeclí vb. IV. tr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; fam.*) v. Păți.

sféde s.f. (*reg.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

sfedelúș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

sfen s.n. (*mineral.*) titanit. *Sfenul este folosit ca materie primă pentru obținerea oxidului de titan.*

sféră s.f. **I 1** (*geom.*) suprafață sferică. *Sfera este mulțimea punctelor din spațiu care se află la o distanță constantă de un punct fix, numit centru.* **2** (*astron.; și art. **sfera cerească***) bolta cerească (v. *boltă*) bolta cerului (*boltă*), boltă, cer[2], firmament, înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), spațiu, ‹rar› boltire, ‹înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ‹poetic› bolta lumii (v. *boltă*), empireu, ‹fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe sfera cerească sclipesc stelele.* **3** glob, ‹rar› rotoghilă, ‹înv.› galie. *Se joacă cu o sferă din plastic.* **4** (*astăzi rar*) v. Glob. Globul pământesc (v. *glob*). Lume. Mapamond. Pământ. Univers. **5** (*geogr., astron.; astăzi rar*) v. Planetă. **6** (*astron.; astăzi rar*) v. Astru. Corp ceresc. Luceafăr. **7** (*p. anal.; reg.*) v. Scânteie. **8** (*geogr.; înv.*) v. Glob geografic. Glob pământesc. Glob terestru. **9** (*astron.; înv.*) v. Orbită. **10** (*înv.*) v. Aer[1]. Atmosferă. Cer[2]. Slavă. Spațiu. Văzduh. Zarișe. Zări (v. *zare*). **II 1** (*log.*) denotație, extensiune. *Sfera reprezintă totalitatea obiectelor la care se aplică un concept.* **2** (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult sfera cercetărilor.* **3** fig. (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], societate, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-o sferă benefică pentru formarea lui profesională.*

sferdetéu s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Căpătâi. Vârtej.

sferdí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) v. Ciopli. Dăltui. Lucra. Săpa. Sculpta. Tăia.

sferdiţúră s.f. (*reg.*) v. Crestătură. Scrijeleală. Scrijelire. Scrijelitură. Zgârietură.

sféric, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) bulbiform, globular, orbicular, sferiform, ‹rar› sferular, ‹impr.› rotund. *Unele plante au rizomul sferic. Creierul are forma sferică sau ovoidală.* **2** rotund, ‹reg.› bumbărat, bumbuliu, bumburat, tărtăneț. *A făcut din zăpadă un bulgăre sferic.*

sferifórm, -ă adj. (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) bulbiform, globular, orbicular, sferic, ‹rar› sferular, ‹impr.› rotund.

sferoíd s.n. (*mat.*) elipsoid de revoluție, elipsoid de rotație. *Sferoidul se obține prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale.*

sferoidál, -ă adj. (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) ‹înv.› sferoidic. *Un corp sferoidal are o formă apropiată de aceea a unei sfere.*

sferoídic, -ă adj. (*mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) v. Sferoidal.

sfert s.n. **1** pătrime, ‹înv. și pop.› pătrar, ‹reg.› fârtai. *Sfertul este a patra parte dintr-un tot, dintr-o unitate sau dintr-o cantitate. A împărțit foaia în sferturi.* **2** ‹înv. și reg.› sfârtai, ‹fran.; înv.› cuart. *Angajații au primit doar un sfert din salariu. Pentru șipcă i-a trebuit un sfert de metru. A mâncat un sfert din pâine.* **3** (*cu determ. introduse prin prep. „de"*) ‹pop.› litră, ‹reg.› fârtai. *Bătrânul a cumpărat un sfert de țuică.* **4** (*mat.; înv.*) ***sfert de cerc*** v. Sextant.

sfertán s.n. (*arg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

sfertișór s.n. sfertuleț, ‹reg.› sfertuț.

sfertuléț s.n. sfertișor, ‹reg.› sfertuț.

sfertúț s.n. (*reg.*) v. Sfertișor. Sfertuleț.

sferulár, -ă adj. (*rar; mai ales despre obiecte sau despre forma lor*) v. Bulbiform. Globular. Orbicular. Sferic. Sferiform.

sfésnic s.n. **I 1** ‹rar› fețnicar, ‹înv. și reg.› luminar, ‹înv.› luminător. *La Crăciun și la Paște pune pe masă un sfeșnic de argint.* **2** (*reg.*) v. Opaiț. **3** (*reg.*) v. Facă. Făclie. Torță. **4** fig. (*înv.*) v. Busolă. Călăuză. Dascăl. Îndrumător. Învățător. Mentor. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic. **II** (*bot.; reg.*) v. Darie (*Pedicularis exaltata*).

sfeșnicél s.n. sfeșnicuț.

sfeșnicioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*).

sfeșnicúț s.n. sfeșnicel.

sfeștánie s.f. (*relig.*) consacrare, sfințire[1], sfințit[1], târnoseală, târnosire, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură. *Sfeștania bisericii mănăstirii va fi făcută de mitropolitul Moldovei și Bucovinei.*

sfeștóc s.n. (*bis.*) mătăuz, pămătuf, ‹reg.› smoc, struț. *Preotul stropește agheasma cu sfeștocul.*

sfeteriseálă s.f. (*fam.*) **1** (*jur.*) v. Defraudare. Delapidare. Deturnare. Fraudare. Sustragere. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

sfeterisí vb. IV. tr. (*fam.*) **1** (*jur.; compl. indică bani publici*) v. Defrauda. Delapida. Deturna. Frauda. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

sfeterisíre s.f. (*fam.*) **1** (*jur.*) v. Defraudare. Delapidare. Deturnare. Fraudare. Sustragere. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

sfeterismós subst. (*grec.; înv.*) **1** (*jur.*) v. Defraudare. Delapidare. Deturnare. Fraudare. Sustragere. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

sfetí vb. IV. **1** refl. (*înv. și reg.*) v. Întâmpla. **2** tr. (*înv.și reg.; compl. indică cărți de joc*) v. Amesteca. Bate. **3** tr. (*j. de cărți; înv. și reg.*) v. Trișa. **4** refl. (*reg.; despre oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **5** refl. (*înv.; mai ales despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **6** tr. (*înv.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa. **7** refl. (*înv.; despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) v. Afla. Auzi. Cunoaște. **8** refl. (*înv.; despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) v. Desfășura. Evolua. Întâmpla. Petrece. **9** tr. (*înv.; compl. indică întrevederi, audiențe etc.*) v. Cere. Postula. Solicita. **10** tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri, obiecte necunoscute sau secrete, adevăruri tăinuite etc.*) v. Afla. Depista. Descoperi. Găsi.

sfetítel s.m. (*relig.; înv.*) v. Arhiereu. Arhipăstor. Ierarh.

sfétnic s.m. **1** călăuză, îndrumător, mentor, povățuitor, sfătuitor, ‹înv.› povață, tocmitor, ‹fig.› busolă, dascăl, învățător, ‹fig.; fam.; glum.› tată, ‹fig.; înv.› sfeșnic. *Mama i-a fost sfetnic toată viața .* **2** consilier, povățuitor, sfătuitor, ‹înv.› mercuriar, ‹turc.; înv.› erchian. *Sfetnicul domnitorului era unul dintre cei mai înțelepți boieri.* **3** (*în trecut; înv.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", „peste", „pe"*) v. Conducător. Șef.

sfiálă s.f. **1** jenă, rușine, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stingherează, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă. *Minte fără nicio sfială.* **2** rușine, sfiiciune, timiditate, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹fam.› smerenie, ‹înv.› sființă. *Plini de sfială, copiii recitau poezii în fața musafirilor.* **3** bună-cuviință, decență, jenă, maniere (v. *manieră*), modestie, pudoare, rușine, ‹rar› pudicitate, ‹latin.; înv.› pudiciție. *Multe persoane sunt lipsite de sfială.*

sfidá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a afronta, a brava, a înfrunta, a sfrunta, ‹înv. și reg.› a lupta, ‹înv.› a mustra. *Un angajat a îndrăznit să-și sfideze patronul în fața tuturor.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, ale*

unor fenomene și procese naturale sau primejdii, pericole etc.) a brava, a desfide, a înfrunta, a sfrunta. *Sfidează moartea cu demnitate. Îmbrăcați în șube, copiii sfidează gerul de afară.* **II** (*înv.; compl. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu" sau de o prop. compl. dr.*) v. Amenința. Avertiza.

sfidáre s.f. **1** înfruntare, sfruntare, ‹înv.› sfrunterie. *Sfidarea patronului a avut drept consecință concedierea angajatului.* **2** bravadă, bravare, desfidere, sfruntare, ‹înv.› desfid. *Uneori sfidarea morții are consecințe grave.* **3** provocare, sfruntare. *A considerat vorbele colegului ca o sfidare. Opulența vieții unor vedete este o sfidare pentru omul de rând.*

sfidátor, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor*) provocator. *A răspuns gestului sfidător al colegului cu o replică tăioasă. A intrat în sală aruncând în jur priviri sfidătoare.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăzneț, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfruntat, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de sfidătoare.* **II** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfruntat, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde sfidător părinților.*

sfiélnic, -ă adj. (*despre oameni*) aprehensiv, rușinos, sfiicios, sfios, timid, ‹pop. și fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâșin, ‹înv.› sfieț, smerin, stidicios, stidivos, stidliv. *Fetița ei este foarte sfielnică.*

sfiéț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid.

sfigmográf s.n. (*med.*) arteriograf, pulsograf, pulsometru. *Cu ajutorul sfigmografului se înregistrează pulsul și variațiile tensiunii arteriale.*

sfigmografíe s.f. (*med.*) arteriografie. *Sfigmografia se face cu ajutorul arteriografului sau al unui traductor de puls.*

sfigmográmă s.f. (*med.*) **1** arteriogramă. *Sfigmograma este traseul pulsului obținut prin arteriografie.* **2** catacrotism. *Sfigmograma este o anomalie a pulsului, caracterizată prin ușoare expansiuni ale arterei după șocul principal.*

sfigmomanométru s.n. (*med.*) sfigmometru, sfigmotensiometru, tensiometru. *Cu sfigmomanometrul se ia tensiunea arterială.*

sfigmométru s.n. (*med.*) sfigmomanometru, sfigmotensiometru, tensiometru.

sfigmós subst. (*fiziol.; grec.; înv.*) v. Puls. Pulsație. Undă pulsatilă.

sfigmotensiométru s.n. (*med.*) sfigmomanometru, sfigmometru, tensiometru.

sfíi vb. IV. refl. **1** (*despre oameni*) a se jena, a se rușina, ‹înv. și reg.› a se stânjeni, ‹înv.› a se înfrunta, a se scandalisi, a se scăndăli, a se stidi, ‹fig.; reg.› a se teși. *Se sfiește să împrumute bani.* **2** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Speria. Teme[2]. **3** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **4** (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Apăra. Feri. Păzi. **5** (*înv. și reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **6** (*reg.; în forma sâi; mai ales despre cai*) v. Speria. **7** (*înv.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „de la"*) v. Abate[2]. Depărta. Devia. Divaga. Îndepărta.

sfiiciós, -oásă adj. (*despre oameni*) aprehensiv, rușinos, sfielnic, sfios, timid, ‹pop. și fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâșin, ‹înv.› sfieț, smerin, stidicios, stidivos, stidliv.

sfiiciúne s.f. **1** jenă, rușine, sfială, stânjeneală, stânjenire, stingherească, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă. **2** rușine, sfială, timiditate, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹fam.› smerenie, ‹înv.› sființă.

sființă s.f. (*înv.*) v. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Timiditate.

sfiíre s.f. (*rar*) **1** Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherească. Stingherire. **2** v. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Timiditate.

sfin s.m. (*zool.; înv.*) v. Porc (*Sus scrofa domestica*).

sfineăc s.m. (*bot.; reg.*) v. Cărpiniță (*Carpinus orientalis*).

sfíngă s.f. (*înv.*) **1** (*în mitol. antic.*) v. Sfinx. **2** (*entom.; în forma **sfínghe***) v. Sfinx.

sfínghe s.f. (*entom.; înv.*) = sfingă.

sfințénie s.f. **1** ‹înv.› sânție, sfinție. *Mănăstirea devenise loc de pelerinaj datorită sfințeniei călugărului.* **2** dumnezeire, sacralism, sacralitate, sanctitate, ‹rar› sacramentalitate, ‹înv. și pop.› sânțenie, ‹înv.› sfinție. *A perceput, cu toată ființa, sfințenia acestor locuri de pelerinaj.* **3** (*relig.; înv.*) v. Consacrare. Sfeștanie. Sfințire[1]. Sfințit[1]. Târnoseală. Târnosire.

sfinți[1] vb. IV. **I** tr. **1** (*relig.; compl. indică persoane decedate*) a canoniza, a sacraliza, a sanctifica, ‹înv.› a sacra. *Ștefan cel Mare a fost sfințit.* **2** (*relig.; compl. indică lo case de cult*) a consacra, a târnosi[1], ‹înv.› a dedica. *Mitropolitul a sfințit biserica mănăstirii.* **3** (*relig.; compl. indică obiecte*) ‹livr.› a sanctifica, ‹înv.› a osveti, a potrebi. *La Bobotează, preoții sfințesc apa. De Paște, oamenii duc la biserică pască, cozonac, pâine, ouă roșii pentru ca preoții să le sfințească.* **4** (*teol.; compl. indică divinități*) a adora, a venera. *Credincioșii catolici și ortodocși o sfințesc pe Fecioara Maria.* **5** (*relig.; pop.; compl. indică clerici*) v. Consacra. Hirotoni. Hirotonisi. Ordona. **II** tr. **1** (*reg.; despre fiori, parfumuri etc.; compl. indică aerul, atmosfera sau spații, încăperi etc.*) v. Îmbălsăma. Înmiresma. Odoriza. Parfuma. **2** (*înv.; compl. indică mai ales obiceiuri*) v. Consacra. Consfinți. Fixa. Stabili. Statornici. **3** (*înv.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea. **III** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **2** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

sfinți[2] vb. IV. intr. (*în opoz. cu „a răsări"; pop.; despre aștri*) v. Apune. Asfinți. Coborî. Dispărea. Lăsa. Pieri. Pleca.

sfințíe s.f. **I 1** (*art. **sfinția**; bis.; urmat de un adj. pos.*) ‹înv.› sânția (v. *sânție*), sfințirea (v. *sfințire*[1]), sfințitatea. *Sfinția sa, preotul parohiei, este foarte respectat de enoriași.* **2** (*relig.; înv.*) v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). **3** (*relig.; înv.*) v. Dumnezeire. Sacralism. Sacralitate. Sanctitate. Sfințenie. **4** (*înv.*) v. Sfințenie. **5** (*teol.; înv.*) v. Adorare. Adorație. Cult[1]. Sfințire[1]. Venerare. Venerație. **6** (*art.; relig.; la iudei; înv.*) ***sfinția sfinților*** v. Sanctuar. Sfânta sfintelor (v. *sfânt*). **II** (*med.; reg.*) v. Lues. Sifilis.

sfințíre[1] s.f. **I 1** (*relig.*) canonizare, sacralizare, sacralizație, sanctificare, ‹înv.› sacrare, sanctificație. *Bisericii îi trebuie numeroase dovezi pentru a aproba sfințirea unei persoane.* **2** (*relig.*) consacrare, sfeștanie, sfințit[1], târnoseală, târnosire, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură. *Sfințirea bisericii mănăstirii va fi făcută de mitropolitul Moldovei și Bucovinei.* **3** sfințit[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură. *O datină străveche este sfințirea apei de Bobotează. Când are loc sfințirea de către preot a pâinii și vinului, în biserică este o liniște solemnă.* **4** (*teol.*) adorare, adorație, cult[1], venerare, venerație, ‹înv.› despus, sfinție. *Este cunoscută sfințirea Fecioarei Maria de către credincioșii catolici și ortodocși.* **5** (*relig.; pop.*) v. Consacrare. Hirotonie. Hirotonire. Hirotonisire. **6** (*relig.; înv.*) v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]). **7** (*art. **sfințirea**; înv.; urmat de un adj. pos.*) v. Sfinția (v. *sfinție*). **II** (*înv.*) v. Consacrare. Consfințire. Fixare. Stabilire. Statornicire.

sfințíre[2] s.f. (*înv.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

sfințișór s.m. **1** (*relig.*) sfântuleț, ‹înv. și pop.› sântuleț. **2** (*mai ales la pl. **sfințișori**; culin.; în practicile bisericii creștine*) mucenic[1], sfânt, ‹reg.› bradoș, brăduleț, moș, ‹înv.› brânduș. *Sfințișorii se mănâncă în ziua de 9 martie, când se prăznuiesc cei 40 de sfinți martiri din Sevastia.* **3** (*mat.; arg.*) v. Opt.

sfințít[1] s.n. (*relig.*) **1** consacrare, sfeștanie, sfințire[1], târnoseală, târnosire, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură. **2** sfințire[1], ‹înv.› sânțire, sfințitură. **3** (*înv.*)

v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă*[1]). Casa lui Dumnezeu (v. *casă*[1]). Locaș de cult (v. *locaș*[1]). Locaș de închinare (v. *locaș*[1]). Locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]). Locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]). Locaș sfânt (v. *locaș*[1]).

sfințít[2] s.n. **1** (*geogr.; în opoz. cu „orient", „răsărit"; înv. și pop.*) v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest. **2** (*pop.*) v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

sfințít[3]**, -ă** adj. **I** (*relig.*) **1** (*despre persoane decedate*) canonizat, sacrat[1], sanctificat. *Ștefan cel Mare este unul dintre voievozii sfințiți.* **2** (*despre locașe de cult*) târnosit. *Biserica sfințită are ca patron pe Sfântul Neculai.* **3** (*pop.; despre clerici*) v. Consacrat. Hirotonisit. Hirotonit. **II** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

sfințitátea s.f. art. (*bis.; înv.; urmat de un adj. pos.*) v. Sfinția (v. *sfinție*).

sfințitúră s.f. (*relig.; înv.*) **1** v. Consacrare. Hirotonie. Hirotonire. Hirotonisire. **2** v. Sfințire[1]. Sfințit[1].

sfinx s.m. **1** (*în mitol. antic.*) ‹înv.› sfingă. *Sfinxul era un monstru fabulos, cu corp de leu, cu cap de femeie și cu aripi de vultur.* **2** (*entom.*) ‹înv.› sfinghe. *Sfinxii sunt fluturi mari care zboară în timpul serii sau noaptea.*

sfiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) aprehensiv, rușinos, sfielnic, sfiicios, timid, ‹pop. și fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâșin, ‹înv.› sfieț, smerin, stidicios, stidivos, stidliv. *Fetița ei este foarte sfioasă.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) decent, pudic, rușinos. *Tânăra sfioasă a roșit auzind bancul obscen. Are o comportare sfioasă în societate.*

sfioșénie s.f. (*rar*) **1** Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherea-lă. Stingherire. **2** v. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Timiditate.

sfirídă s.f. (*constr.; înv.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură.

sfítă s.f. (*bis.*) felon[1]. *Sfita este un veșmânt preoțesc brodat sau țesut în fir, în formă de pelerină scurtă (cu o mică deschizătură la gât), pe care îl îmbracă preotul peste celelalte haine, când oficiază slujba.*

sfoáră s.f. **I 1** ‹înv. și pop.› viță, ‹înv. și reg.› oajdă[1], ‹reg.› strajă, șpagat, șpargă, ‹înv.› ață. *A legat sacul la gură cu o sfoară.* **2** (*la fierăstrău*) coardă, strună[1]. *Prin răsucire, sfoara întinde pânza fierăstrăului.* **3** (*gimn., cor.*) șpagat. *Sfoara este o figură de gimnastică sau de balet care constă în menținerea trunchiului în poziție verticală și cu picioarele întinse complet, în unghi drept cu trunchiul.* **4** (*pesc.; la undiță*) ‹reg.› strună[1]. **5** (*la o apă curgătoare; pop.*) v. Fir. Firul apei (v. *fir*). **6** (*reg.; și* ***sfoară cu plumb***) v. Fir cu plumb. Plumb. **7** (*pesc.; reg.*) v. Pripon. **8** (*pesc.; reg.*) v. Undiță[1]. **II** (*cu val. de adv.; modal; pop.; în legătură cu vb. de mișcare; de obicei urmat de determ. locale*) v. Direct. Drept. Neocolit.

sfoiág s.m., s.n. **I** s.m. (*entom.*) **1** (*pop.*) v. Vierme-de-făină. **2** (*reg.*) v. Cârcâiac. Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*). **II** s.n. (*reg.*) v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță.

sfoiegeálă s.f. (*reg.*) v. Mucegai. Mucezeală. Mușiță.

sfoiegí vb. IV. (*reg.*) **1** intr., refl. (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Mucegăi. Mucezi. **2** (*despre plante, obiecte etc.*) v. Scoroji.

sfoiegít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ziduri, pietre, materii organice etc.*) v. Muced. Mucegăit. Mucezit[2]. **2** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **3** (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **4** (*despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

sfor s.n. (*reg.*) **1** (*la o apă curgătoare*) v. Fir. Firul apei (v. *fir*). **2** (*hidrol.*) v. Sorb[2].

sforár adj., s.m. fig. (*fam.*) v. Bizantin. Intrigant.

sforăí vb. IV. intr. **1** (*despre oameni*) ‹fam.; glum. sau deprec.› a hârâi, a toarce, ‹înv. și reg.› a sforcăi, ‹reg.› a a forăi, a horăi, horcăi, a horcăni, a horcoti, a horogi, a hrocoti, a hropoti, a pârsni, a ronhăi, a sfornăi. *Bătrânul a adormit într-un fotoliu și sforăie zgomotos.* **2** (*despre animale, mai ales despre cai*) a forăi, a fornăi, ‹rar› a smiorcăi, ‹reg.› a necheza, a pârsni, a sfârâi, a străfiga[1], a strănuta, a trage, a țâfni, a zdrăvăna. *Caii s-au oprit încordați, sforăind și tropăind.*

sforăiálă s.f. **I 1** sforăit, sforăitură, ‹rar› sforăire, ‹fam.; glum. sau deprec.› hârâială, ‹reg.› forăială, forăit, horăire, horăit, horăitură, horcăială, horcăit, horcăitură, horcoteală, horcotire, hropot. *De pe terasă se aude sforăiala bătrânului adormit într-un fotoliu.* **2** forăială, forăit, fornăială, fornăit[1], sforăit, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat. *Se auzea tropotul regulat al cailor și, din când în când, sforăiala lor aspră.* **II** fig. ‹fig.› sforăitură, ‹fig.; rar› sforăire. *Încearcă să-și ascundă adevăratele intenții prin sforăieli patriotarde.*

sforăíre s.f. (*rar*) **1** v. Sforăială. Sforăit. Sforăitură. **2** fig. v. Sforăială. Sforăitură.

sforăít s.n. **1** sforăială, sforăitură, ‹rar› sforăire, ‹fam.; glum. sau deprec.› hârâială, ‹reg.› forăială, forăit, horăire, horăit, horăitură, horcăială, horcăit, horcăitură, horcoteală, horcotire, hropot. **2** forăială, forăit, fornăială, fornăit[1], sforăială, sforăitură, ‹reg.› strănutare, strănutat.

sforăitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) ronflant. *Este sforăitor din cauza unei deviații de sept.* **2** fig. (*în opoz. cu „firesc", „natural"; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sonor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului sforăitor.*

sforăitúră s.f. **I 1** sforăială, sforăit, ‹rar› sforăire, ‹fam.; glum. sau deprec.› hârâială, ‹reg.› forăială, forăit, horăire, horăit, horăitură, horcăială, horcăit, horcăitură, horcoteală, horcotire, hropot. **2** forăială, forăit, fornăială, fornăit[1], sforăială, sforăit, ‹reg.› strănutare, strănutat. **II** fig. ‹fig.› sforăială, ‹fig.; rar› sforăire.

sforăríe s.f. fig. (*fam.*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.

sforcăí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Sforăi.

sforicícă s.f. sforișoară. *A legat pachetelul cu o sforicică.*

sforișoáră s.f. sforicică.

sfornăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Sforăi. **2** v. Fârnâi. Fonfăi. Fornăi.

sforță vb. I. refl. **1** (*despre oameni*) a se forța, a se opinti, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se umeri, ‹reg.› a se hușupi, a se înțepta, a se ozmi, a se răcăi[2], a se tecărui. *Se sforțează din răsputeri să mute dulapul în celălalt colț al camerei.* **2** (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se strădănui, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se sforțează de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **3** (*despre oameni*) a se forța, a încerca, a se sili, a se strădui. *Tânărul se sforțează să câștige încrederea fetei.* **4** (*despre oameni*) a se sili, a se strădui, ‹fig.› a se lupta. *Se sforțează să uite ce i s-a întâmplat. Se sforțează să fie înțeles de cei din jur.* **5** (*înv.*) v. Crește. Înmulți. Mări. Ridica. Spori[1]. Urca.

sforțáre s.f. **1** opinteală, opintire, opintitură, ‹înv.› silire. *Au reușit să mute dulapul în celălalt colț al camerei după multă sforțare.* **2** cazmă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, silință, străduanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninţă, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină sforțare.* **3** efort, încercare, osteneală, silință, străduanie, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, sforțarea lui a fost de prisos.* **4** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sârguință, silință, stăruință, străduanie, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu sforțare.*

sfórță s.f. (*înv.*) **1** v. Cazmă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

sforzando [sfor'tsando] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) sforzato.
sforzato [sfor'tsato] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) sforzando.
sfragística s.f. sigilografie. *Sfragistica se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor.*
sfranț s.n. (*med.; înv. și reg.*) v. Lues. Sifilis.
sfrâncióc s.m. (*ornit.*) **1** (*și* ***sfrâncioc-coțofănesc, sfrâncioc-mare, sfrâncioc-păsăresc, sfrâncioc-popesc***) *Lanius excubitor*; berbecel, lupul-vrăbiilor (v. *lup*), ‹pop.› lupul-vrăbiei (v. *lup*), lupul-vrăbiilor-mare (v. *lup*), ‹reg.› berbecuț, capra-dracului (v. *capră*), gheoș, supășărel, șoimuț, tăcăitoare, țăcăitoare, țărculice, țărcuță, uliu-mic, ‹latin.; înv.› laniu. **2** (*și* ***sfrâncioc-roșiatic, sfrâncioc-roșu***) *Lanius collurio*; ‹pop.› berbecel, codălbiță, lup-păsărel, lupul-ciorii (v. *lup*) lupul-păsărilor (v. *lup*), lupul-vrăbiilor (v. *lup*), lupul-vrăbiilor-cu-spinarea-roșiatică (v. *lup*), lupul-vrăbiilor-roșiatic (v. *lup*), spaima-uliilor (v. *spaimă*), șoimuț, ‹reg.› șofrac, șofran[2], șofrăcuț, vrabia-lupului (v. *vrabie*). **3** ***sfrâncioc-mic*** = *Lanius minor*; ‹pop.› berbecel-mic, lupul-vrăbiilor-cel-mic (v. *lup*), lupul-vrăbiilor-mic (v. *lup*), ‹reg.› țărculice. **4** (*reg.*) ***sfrâncioc-gheoș*** v. Ciocănitoare-pestriță-mare (*Dendrocopus major pinetorum*).
sfrédel s.n. **I** (*tehn.*) **1** (*și, reg.,* ***sfredel cu smâc***) burghiu, ‹reg.› bârdie, șaitău, ștecaiz, vișeu. *Pentru a găuri pereții, are nevoie de sfredele din materiale foarte dure.* **2** (*în dulgherie, în rotărie etc.*) butelnic, spițelnic, ‹reg.› lingură, spițar. *Sfredelul este un burghiu mic și subțire.* **3** (*la burghiu; rar*) v. Spirală (v. *spiral*). **4** (*miner.; înv. și reg.*) v. Pic[2]. Pickhammer. Picon. **5** (*în dulgherie, în tâmplărie etc.; reg.*) ***sfredel-cu-vârtej*** v. Coarbă. **II** (*p. anal.*) **1** (*art.; entom.*) ***sfredelul-lemnului*** = sfredeluș. *Sfredelul-lemnului este omida fluturelui numit „răchitar”.* **2** (*pop. și fam.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf. **3** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **III** (*art.* ***Sfredelul****; nm. pr.*) **1** (*astron.; și* ***Sfredelul- Mare***) ‹reg.› Spițelnicul- Mare (v. *spițelnic*). *Sfredelul este un grup de patru stele din constelația Orion.* **2** (*astron.; și* ***Sfredelul- Mic, Sfredelul- Pământului***) ‹reg.› Burghiul (v. *burghiu*), Câinele-Mic (v. *câine*), Iezii-Caprei (v. *ied*), Spițelnicul-Mic (v. *spițelnic*). *Sfredelul este un grup de trei stele din constelația Vizitiul.* **3** (*mitol. pop.; pop.; și* ***Sfredelul Rusaliilor***) v. Strat de Rusalii. Todorusale.
sfredeláș s.n., s.m. (*reg.*) **I** s.n. (*tehn.*) v. Burghiaș. Sfredeluș. **II** s.m. **1** (*ornit.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** (*entom.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*). **3** (*entom.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
sfredeleác s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*tehn.*) v. Burghiaș. Sfredeluș. **2** s.m. (*ornit.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
sfredelecăș s.n. (*tehn.; reg.*) v. Burghiaș. Sfredeluș.
sfredelecúț s.n. (*tehn.; reg.*) v. Burghiaș. Sfredeluș.
sfredelí vb. IV. tr. **I** (*tehn.*) **1** (*compl. indică materii sau materiale dure*) a găuri, a perfora, a scobi, a străpunge, ‹livr.› a exciza, ‹rar› a scormoni, ‹înv. și pop.› a găvăni, ‹fam.› a străbate, înv. și reg.› a petrece, a potricăli, ‹reg.› a borteli, a borti, a burghia, a butori, a găuni, a găvănoși, a hudrăli, a răzbici[2], a sclidiri, a sfredeluși, ‹înv.› a transpersa. *A sfredelit zidul cu un burghiu pentru beton.* **2** (*reg.; compl. indică materiale, piese etc.*) v. Strunji. **II** fig. **1** (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”*) a iscodi, a scruta, ‹fig.› a scormoni, a străbate, a străpunge, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl sfredelește cu privirea. O sfredelește cu ochii, din celălalt colț al sălii.* **2** (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) a tulbura, ‹fig.› a învifora, a învolbura, a răscoli, a răvăși, ‹fig.; pop.› a zădârî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morții marelui actor i-a sfredelit sufletul.* **3** (*despre senzații, stări etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a munci, ‹fig.› a apăsa, a consuma[2], a devora, a măcina, a mistui, a mușca, a opresa, a râcâi, a roade, a seca. *Îl sfredelește situația în care se află.* **4** (*despre senzații, dureri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, ‹fig.› a arde, a coace, a fierbe, a seca. *Moare de foame, dar setea îl sfredelește.* **5** (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a sfredelit pe toți.*
sfredelíre s.f. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. *Sfredelirea zidului a fost dificilă.*
sfredelít[1] s.n. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, străpungere, străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură.
sfredelít[2]**, -ă** adj. (*despre materii sau materiale dure*) găurit[2], perforat[2], scobit[2], străpuns[2], ‹înv. și reg.› potricălit, ‹reg.› bortelit, bortit. *În zidul sfredelit a fixat cuie pentru rafturile bibliotecii.*
sfredelitór, -oáre adj. fig. **1** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii sfredelitoare a căpitanului de vas.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său sfredelitor.* **3** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, străpungător, subțire. *Simte un junghi sfredelitor în inimă.*
sfredelitúră s.f. (*pop. și fam.*) v. Buclă. Cârlionț. Creț. Inel. Ondulație. Ondulă. Undă. Val. Zuluf.
sfredelúș s.n., s.m. **I** s.n. (*tehn.*) burghiaș, ‹reg.› burghiuț, sfredelaș, sfredeleac, sfredelecaș, sfredelecuț. *Face găuri în lemn cu un sfredeluș.* **II** s.m. **1** (*entom.*) sfredelul-lemnului (v. *sfredel*). *Sfredelușul este omida fluturelui numit „răchitar”.* **2** (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **3** (*entom.; reg.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*). **4** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **5** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).
sfredelușí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.
sfrenție s.f. (*med.; înv. și reg.*) v. Lues. Sifilis.
sfrențós, -oásă adj. (*med.; înv.*) v. Luetic. Sifilitic.
sfrijí vb. IV. refl. (*pop. și fam.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** (*în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.
sfrijíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Atrofiere. Chircire. Degenerare. Închircire. Pipernicire.
sfrijít, -ă adj. (*pop. și fam.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv. **3** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.
sfrijitúră s.f. (*pop. și fam.*) **1** (*de obicei precedă un subst. de care se leagă prin prep. „de”*) ‹pop. și fam.› chircitură, ‹înv. și reg.› prizăritură, ‹reg.› pipirig. *Este o sfrijitură de om.* **2** v. Slăbătură.
sfruntá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a afronta, a brava, a înfrunta, a sfida, ‹înv. și reg.› a lupta, ‹înv.› a mustra. *Un angajat a îndrăznit să-și sfrunteze patronul în fața tuturor.* **2** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene și procese naturale sau primejdii, pericole etc.*) a brava, a desfide, a înfrunta, a sfida. *Sfruntează moartea cu demnitate. Îmbrăcați în șube, copiii sfruntează gerul de afară.*
sfruntáre s.f. **1** înfruntare, sfidare, ‹înv.› sfrunterie. *Sfruntarea patronului a avut drept consecință concedierea angajatului.* **2** bravadă, bravare, desfidere, sfidare, ‹înv.› desfid. *Uneori sfruntarea morții are consecințe grave.* **3** pro-

vocare, sfidare. *A considerat vorbele colegului ca o sfruntare. Opulența vieții unor vedete este o sfruntare pentru omul de rând.* **4** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, trufie, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țâțnoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu sfruntare.*

sfruntát, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverențios, îndrăznet, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, prezumțios, semeț, sfidător, trufaș[1], ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, țanțoș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoș, spanciulit, șulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colțos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› țestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcționara era așa de sfruntată.* **2** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăznet, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, trufaș[1], urât[2], ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde sfruntat părinților.*

sfrunteríe s.f. (*înv.*) **1** v. Înfruntare. Sfidare. Sfruntare. **2** v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.

sfúlger s.n. (*meteor.; reg.*) v. Fulger.

sfulgerá vb. I. intr. (*meteor.; reg.*) v. Fulgera. Fulgura.

sfumát, -ă adj. (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori sfumate.*

sfumegós, -oásă adj. (*rar*) v. Fumegos.

sfungátă s.f. (*culin.; înv.*) v. Jumări. Omletă. Scrob[1].

shímă s.f. (*stil.; înv.*) = schimă.

shipping ['ʃipiŋ] s.n. (*mar.; engl.*) v. Transport pe apă.

shocking ['ʃokiŋ] adj. invar. (*engl.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Epatant. Stupefiant. Surprinzător. Șocant. Uimitor. Uluitor.

shopping ['ʃopiŋ] s.n. (*com.; engl.*) v. Cumpărătură. Târguială.

shopping center [ˌʃopiŋ 'sentər] s.n. (*com.; engl.*) v. Centru comercial.

shorthorn ['ʃort'horn] s.n. (*zool.; și nm. pr.*) durham. *Shorthornul este o rasă englezească de taurine.*

show [ʃou] s.n. **1** manifestare, manifestație, reprezentație, spectacol, ‹înv.› arătare, paratiseală, priveliște, privire, privit. *Cu ocazia zilei naționale au avut loc multe show-uri.* **2** fig. (*peior.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

shuttle ['ʃatəl] subst. (*aeron.; engl.*) v. Astronavă. Cosmonavă. Navă cosmică. Navă spațială.

sialagóg, -ă adj. (*despre substanțe, medicamente, alimente etc.*) ptialagog. *Medicamentele sialagoge măresc secreția salivară.*

sialidáză s.f. (*hist.*) neuraminidază. *Sialidaza este o enzimă care desface legătura dintre acidul neuraminic și zaharurile din moleculele de glicoproteide existente la suprafața celulelor.*

sialorée s.f. (*med.*) hipersialie, polisialie, ptialism. *Sialoreea este o secreție abundentă de salivă, întâlnită în unele maladii sau provocată prin medicamente.*

sibaritísm s.n. corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, viciu, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre sibaritism.*

sibilánt, -ă s.f., adv. **I** s.f. (*fon.*) **1** consoană sibilantă, consoană șuierătoare, sunet sibilant, șuierătoare (v. *șuierător*). *Sibilanta este o consoană constrictivă sau fricativă prepalatală ori postalveolară. „Ș" și „j" din limba română sunt sibilante.* **2** consoană sibilantă, consoană siflantă, siflantă (v. *siflant*), sunet sibilant, sunet siflant. *Sibilanta este o consoană constrictivă sau fricativă dentală ori alveolară. „S" și „z" sunt sibilante.* **3** consoană sibilantă, consoană siflantă, consoană șuierătoare, sibilantă, siflantă (v. *siflant*), sunet sibilant, sunet siflant, șuierătoare (v. *șuierător*). *Sibilantele sunt consoane constrictive sau fricative, oricare dintre consoanele „ș", „j", „s", „z" din limba română.* **II** adv. (*modal*) șuierător. *Fluierul are crăpătura liniară pentru a suna sibilant.*

sibílic, -ă adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilin, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinois, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona sibilică a sufletului este greu de definit.* **2** premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, profetesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment sibilic. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate sibilică.*

sibilín, -ă adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilinic, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinois, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. **2** premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilic, sibilinic, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, profetesc.

sibilínic, -ă adj. **1** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns[2], criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles[2], ocult, secret[2], sibilic, sibilin, tainic, ‹înv.› misteric, neajuns[2], tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nedescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. **2** premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilic, sibilin, vaticinant, vaticinar, vizionar, ‹înv.› menitor, profetesc.

sicámenă s.f. (*bot.; înv.*) v. Sicomor (*Ficus sycomorus*).

sicatív, -ă adj., s.n. (*chim.*) desicativ. *Substanțele sicative favorizează eliminarea apei dintr-un corp sau dintr-o altă substanță.*

sícă s.f. (*bot.*) *Statice gmelini*; ‹reg.› garofiță-de-mare, limba-boului (v. *limbă*), limba-peștelui (v. *limbă*), marchedon.

sichimeá s.f. (*arg.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

síchiș, -ă adj., adv. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **2** adv. (*modal*) v. Anevoie. Greu.

sici s.n. (*în j. de copii cu arșice; reg.*) ‹reg.› armaș, vizir. *Siciul este poziția arșicului când cade pe muchie.*

siciliánă s.f. siciliancă. *Lucrează ca menajeră în casa unei siciliene.*

siciliáncă s.f. siciliană.

sicitáte s.f. **1** (*meteor.*) secetă, uscăciune, ‹înv. și pop.› lipsă, secăciune, ‹înv. și reg.› neplouare, ‹reg.› stearpă (v. *sterp*), ‹înv.› secetate, sete, seteciune. *Anul acesta a fost o sicitate cumplită. Sicitatea a afectat majoritatea țărilor europene.* **2** fig. ‹fig.› sterilitate. *În perioada actuală, literatura suferă de o anume sicitate.*

siclemíe s.f. (*med.*) anemie falciformă, drepanocitoză. *Siclemia este o anomalie ereditară a sângelui, cu evoluție gravă.*

siclét s.n. (*înv.*) **1** v. Mizerie. Necaz. Neplăcere. Supărare. **2** v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

sicmí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică saci, recipiente, ambalaje, încărcături etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli. **2** intr. (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Seca.

sicofánt s.m. (*livr.*) **1** v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **2** v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

sicofantíe s.f. (*înv.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

sicofantíre s.f. (*înv.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

sicomór s.m. (*bot.*) *Ficus sycomorus*; ‹înv.› sicamenă.

sicózis s.n. (*med.*) foliculită profundă. *Sicozisul este o inflamație profundă a foliculilor de pe față.*
sícră s.f. (*reg.*) v. Scânteie.
sicriáș s.n. **1** sicrinel, ‹pop.› tronișor, tronuleț, ‹reg.› sălășel, sicrior, ‹înv.› sicriuț. **2** (*înv. și reg.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță. **3** (*înv. și reg.*) v. Lădișoară. Lădiță.
sicrinél s.n. **1** sicriaș, ‹pop.› tronișor, tronuleț, ‹reg.› sălășel, sicrior, ‹înv.› sicriuț. **2** (*înv.*) v. Lădișoară. Lădiță.
sicriór s.n. (*reg.*) v. Sicriaș. Sicrinel.
sicríu s.n. **1** coșciug, sarcofag, ‹înv. și pop.› raclă, ‹pop.› lemn, scândură, scândură de brad, ‹fam.› patru-scânduri, ‹reg.› brad, casă[1], copârșeu, jgheab, ladă, ladă de mort, sălaș, tron[2], ‹înv.› chivot, coș[1], locșor, năsălie, ‹glum.› costum de cherestea, costum de placaj, costum de scânduri, ‹fig.; glum.› paltonaș, ‹arg.› pardesiu de scânduri. *A stat o noapte întreagă lângă sicriul tatălui ei.* **2** (*art.; în Vechiul Testament*) ***sicriul legii*** = chivotul (v. *chivot*), chivotul legii (v. *chivot*), lada păcii (v. *ladă*), ‹înv.› racla legii (v. *raclă*). *Vechii evrei păstrau în sicriul legii tablele legii și toiagul lui Aron.* **3** (*înv. și reg.*) v. Cufăr. Ladă. **4** (*înv. și reg.*) v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier. **5** (*înv. și reg.*) v. Cutie. **6** (*înv. și reg.*) v. Sertar. **7** (*înv.*) v. Comodă. Scrin.
sicriúț s.n. (*înv.*) v. Sicriaș. Sicrinel.
sictír s.n. (*arg.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].
sictireálă s.f. (*arg.*) **1** v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1]. **2** v. Înjurătură.
sictirí vb. IV. tr., refl. recipr. (*arg.*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
sictirisí vb. IV. tr., refl. recipr. (*arg.*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
sída s.f. (*med.*) sindrom imunodeficitar dobândit. *Sida se transmite pe cale sexuală sau sangvină și se caracterizează prin slăbirea ori dispariția completă a reacțiilor imunitare ale organismului.*
sidéf s.n. ‹livr.› nacru, ‹înv.› pinin. *Și-a cumpărat nasturi de sidef pentru rochie. Pielea ei are o strălucire de sidef*
sidefáre s.f. (*tehn.*) graminare. *Un obiect capătă aspectul sidefului prin sidefare.*
sidefíu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ‹rar› sidefos. *Nori sidefii acoperă cerul. Marea căpătase o culoare sidefie.*
sidefós, -oásă adj. (*rar*) v. Sidefiu.
sidér s.n. (*chim.; reg.*) v. Fier.
siderá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a consterna, a minuna, a perplexa, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile siderează prin ineditul lor.* **2** a epata, a stupefia, a surprinde, a șoca, a uimi, a ului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i sidereze pe toți cu cunoștințele lui.*
siderál, -ă adj. (*astron.*) **1** astral, ‹rar› siderîc, solar. *În spațiul sideral au loc numeroase fenomene necunoscute oamenilor.* **2** celest, ceresc, ‹rar› sideric. *Multe corpuri siderale rămân încă neidentificate.* **3** stelar[2], ‹rar› sideric, ‹înv.› stelesc, stelin, stelnic. *Cei doi tineri se plimbă prin parc, învăluiți de lumina siderală.* **4** cosmic, interplanetar, spațial, ‹rar› sideric. *Toată lumea urmărește cu emoție lansarea unei nave siderale.*
sideráre s.f. epatare, scandalizare, stupefacție, stupefiere, șocare, uimire, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzație, care urmărește siderarea publicului.*
siderát, -ă adj. (*adesea constr. cu vb. „a rămâne”; despre oameni*) consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, stupefiat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas siderat auzind cele povestite.*
sidéric, -ă adj. (*astron.; rar*) **1** v. Astral. Sideral. **2** v. Celest. Ceresc. Sideral. **3** v. Sideral. Stelar[2]. **4** v. Cosmic. Interplanetar. Sideral. Spațial.
siderít s.n. **1** (*mineral.*) sideroză. *Sideritul este carbonat natural de fier folosit în industria metalurgică.* **2** (*astron.*) siderolit. *Sideritul este un meteorit constituit aproape în întregime din fier.*
siderofilínă s.f. (*biochim.*) transferină. *Siderofilina din plasma sangvină fixează fierul și îl transportă în diferite organe.*
siderolít s.n. (*astron.*) siderit.
sideropeníe s.f. (*med.*) hiposideremie. *Un bolnav cu sideropenie are un deficit de fier în organism.*
siderosilicóză s.f. (*med.*) silicosideroză. *Siderosilicoza este o pneumoconioză minerală mixtă, cauzată de inhalarea masivă de pulberi de oxid de fier și de siliciu.*
siderotecníe s.f. (*înv.*) v. Metalurgia fierului (v. *metalurgie*). Siderurgie.
sideróză s.f. (*mineral.*) siderit.
siderurgíe s.f. metalurgia fierului (v. *metalurgie*), ‹înv.› siderotecnie. *Siderurgia se ocupă cu extragerea și prelucrarea fierului și a aliajelor lui.*
siemens ['ziməns] s.n. (*fiz.*) ‹rar› mho. *Siemensul este unitatea de măsură a conductanței electrice.*
siéptru s.n. (*reg.*) v. Chimir. Șerpar.
siéstă s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) ‹astăzi rar› tabiet, ‹înv.› paidos. *După masă își face siesta, plimbându-se în parc. După siestă, au început să joace table.*
sífilis s.n. (*med.*) **1** lues, ‹rar› boală franțuzească, boală nemțească, boală specifică, verolă, virulozâ, ‹pop.› pădureț, pierit, ‹pop.; eufem.› cel pădureț, cel perit, ‹înv. și reg.› sfrânt, sfrenție, ‹reg.› frenție, gânci, gubăvie, mâncătură, sfinție, șui[5], ‹înv.› frențuș, malafrânță, sifilitic, ‹arg.› sifon. *Sifilisul este o boală venerică.* **2** ***sifilis congenital*** = ***sifilis ereditar*** = eredosifilis. *Sifilisul congenital apare la copil după o naștere prematură.*
sifilític, -ă adj., s.m., s.f., s.n. **I 1** adj., s.m., s.f. (*med.*) luetic, ‹reg.› frențit, frențos, gânceluit, ‹înv.› înfrânt, malafrânțat, sfrențos, ‹arg.› sisi. *Sifiliticii trebuie să urmeze un tratament medical special.* **2** adj. fig. (*fam.*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **II** s.n. (*med.; înv.*) v. Lues. Sifilis.
siflánt, -ă s.f., adj. **I** s.f. (*fon.*) **1** consoană sibilantă, consoană siflantă, sibilantă (v. *sibilant*), sunet sibilant, sunet siflant. *Siflanta este o consoană constrictivă sau fricativă dentală ori alveolară. „S” și „z” sunt siflante.* **2** consoană sibilantă, consoană siflantă, consoană șuierătoare, sibilantă (v. *sibilant*), sunet sibilant, sunet siflant, șuierătoare (v. *șuierător*). *Siflantele sunt consoane constrictive sau fricative, oricare dintre consoanele „ș”, „j”, „s”, „z” din limba română.* **II** adj. (*mai ales despre vocea sau respirația oamenilor*) v. Șuierător. Șuierat[2].
siflóm s.n. (*med.*) **1** gomă sifilitică. *Siflomul este tumora care apare în faza a treia a sifilisului.* **2** ***siflom primar*** = șancru dur, șancru sifilitic, șancru tare. *Siflomul primar este semnul principal al sifilisului primar.*
sifomicéte s.f. pl. (*bot.*) ficomicete. *Sifomicetele reprezintă o clasă de ciuperci inferioare, care provoacă mana cartofului și a tomatelor.*
sifón s.n. **I 1** ‹astăzi rar› sodă, ‹pop.› apă gazoasă. *Sifonul este o apă acidulată, obținută prin saturarea cu dioxid de carbon, sub presiune, a apei potabile.* **2** (*reg.*) v. Tâlv. **II** (*arg.*) **1** v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **2** (*med.*) v. Lues. Sifilis.
sifoná vb. I. **1** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Supăra. **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.
sifonagíu s.m. (*rar*) v. Sifonar.
sifonár s.m. **1** ‹rar› sifonagiu. *Sifonarul fabrică apă acidulată cu dioxid de carbon și încarcă sau vinde sifoane.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
sifonát, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Supărat.
sígă s.f. (*geol.; reg.*) v. Lignit.
sighiartárie s.f. (*reg.*) v. Curelărie.
sighiartău s.m. (*reg.*) v. Curelar.
sighinăș, -ă adj. (*în opoz. cu „puternic”; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.
sighíncă s.f. (*agric.; reg.*) ‹reg.› sădelcă, sădelniță, sădilă. *Cu sighinca se fac, manual, gropi pentru sădit răsadurile sau vița-de-vie.*
sigilá vb. I. tr. (*compl. indică pachete, plicuri, încăperi etc.*) a pecetlui, ‹înv.› a semna. *A sigilat pachetul trimis prin poștă. Tirurile cu marfă sunt sigilate la ieșirea din țară. Poliția a sigilat apartamentul după descoperirea crimei.*
sigiláre s.f. pecetluire, pecetluit[1], sigilat[1]. *Vameșii au cerut sigilarea tirurilor cu marfă la ieșirea din țară.*
sigilát[1] s.n. pecetluire, pecetluit[1], sigilare.
sigilát[2], -ă adj. (*despre pachete, plicuri, încăperi etc.*) pecetluit[2]. *A primit din străinătate, prin poștă, două pachete sigilate.*
sigíliu s.n. **I 1** pecete, ștampilă, ‹înv. și reg.› pecetlar, ștempel, ‹reg.› biag, țil, ‹înv.› muhur, pecetnic, peciu. *Notarul aplică mai multe sigilii pe actul de proprietate.* **2** pecete. *A*

recunoscut sigiliul domnesc. Vameșii rup sigiliile de la ușile tirului. **3** (*adm.*) ***sigiliu sec*** = timbru sec. *Sigiliul sec este o ștampilă în relief, fără tuș, care se imprimă pe anumite acte, cu o mașină specială.* **4** (*astăzi rar*) v. Ștampilă. **5** (*la pl.* ***sigilii***; *arg.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **II** fig. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un sigiliu al civilizației.*

sigilografíe s.f. sfragistică. *Sigilografia se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor.*

sigisbéu s.m. (*în trecut; în unele țări*) ‹în trecut; în unele țări› cicisbeu. *Sigisbeul era un curtezan al unei femei măritate, care o însoțea pretutindeni.*

sigmoidoproctíe s.f. (*chir.*) sigmoidostomie.

sigmoidostomíe s.f. (*chir.*) sigmoidoproctie. *Sigmoidostomia este crearea unui anus artificial pe colonul sigmoid.*

signá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) v. Iscăli. Semna. Subscrie.

signál s.n. (*înv.*) = semnal.

signatúră s.f. (*muz.; înv.*) v. Armătură. Armură.

signor [si'ɲor] s.m. (*ital.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn.

signora [si'ɲora] s.f. (*ital.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Doamnă.

signorie [siɲo'rie] s.f. (*în Ev. Med., în Europa Apuseană; ital.*) v. Seniorie.

signorina [siɲo'rina] s.f. (*ital.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domnișoară. Duduie.

sígur, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, veridic, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii sigure ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre evenimente, fenomene, situații etc.*) cert, inevitabil. *Declanșarea grevei este sigură.* **3** (*despre fapte, informații, date, cunoștințe etc.*) categoric, cert, precis, ‹rar› neapărat. *A obținut informații sigure de la martori oculari.* **4** (*despre mijloace, remedii etc.*) cert, eficace, eficient. *Metoda neconvențională folosită este un remediu sigur împotriva spondilozei.* **5** (*despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) adăpostit, apărat, asigurat, ferit, ocrotit, păzit[2], protejat, ‹înv.› scutit, ‹fig.; înv.› umbrit. *S-a retras într-un loc sigur din cauza ploii.* **6** (*despre locuri de muncă*) stabil. *Fiul ei are un serviciu sigur.* **7** (*despre bani*) adevărat, nefalsificat. *Sunt siguri banii aceștia?* **8** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; înv.; despre obiecte, construcții etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic. **II** adj. **1** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, solid, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost sigure pentru judecători în luarea deciziei finale.* **2** (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) cert, desăvârșit, infailibil, perfect. *A pus în aplicare un procedeu sigur de fabricație.* **3** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, vădit, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul lui pentru pictură este sigur. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt sigure.* **4** (*în opoz. cu „șovăielnic”, „nesigur”; despre mers, pași etc.*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât, îndesat, neabătut, neezitant, neșovăielnic, neșovăitor. *Înaintează cu pași siguri.* **5** (*despre oameni*) convins, încredințat, ‹înv.› adeverit. *Sunt sigur că vei înțelege situația.* **6** (*despre oameni*) autentic, drept, real, veridic, veritabil. *Se comportă ca un succesor sigur la șefia partidului.* **III** adv. (*modal*) **1** (*având val. unei afirmații*) absolut, bineînțeles, cert, certamente, desigur, firește, garantat, incontestabil, indiscutabil, natural, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, normal, precis, ‹rar› naturalmente, ‹înv.› odoacă. - *Crezi că vei avea câștig de cauză? - Sigur!* **2** indiscutabil, neapărat, negreșit, neîndoielnic, neîndoios, precis, ‹pop.› nesmintit. *Sigur va veni la premieră.* **3** adevărat, cert, chiar, efectiv, serios. *Sigur, nu este nicio dificultate în aplanarea acestor dispute.* **4** (*în legătură cu vb. ca „a călca”, „a păși”*) apăsat[2], energic, ferm, hotărât. *Comandantul vasului calcă sigur pe puntea vaporului.*

sigurá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asigura. Încredința.

siguránță s.f. **I 1** apărare, asigurare, pază, protecție, protejare, securitate, securizare, ‹înv.› siguranție, sigureală, siguritate. *Se iau măsuri de siguranță a granițelor din cauza stării conflictuale dintre cele două state.* **2** securitate, ‹înv.› siguranție, siguritate. *Un câine credincios îți dă un sentiment de siguranță. Poliția trebuie să asigure siguranța publică.* **3** certitudine, convingere, credință, încredințare, sentiment, ‹livr.› convicțiune, ‹înv.› crezământ. *Totdeauna a avut siguranța că adevărul învinge.* **4** precizie. *Violonistul are o mare siguranță în mânuirea arcușului. Acest desen denotă siguranță în mânuirea creionului.* **5** aplomb, dezinvoltură, îndrăzneală. *Este admirat pentru siguranța de care dă dovadă în orice moment.* **6** încredere, nădejde, ‹reg.› snagă. *Cunoscându-l, are siguranță că nu va divulga secretul.* **7** fermitate, hotărâre. *Siguranța îi caracterizează orice acțiune.* **8** certitudine, infailibilitate. *Când s-a înscris la facultate, a avut siguranța reușitei.* **9** (*tehn.*) ***siguranță în funcționare*** = fiabilitate. *Trebuie testată siguranța în funcționare a instalației electrice.* **II** (*art.; în trecut*) ***siguranța statului*** = ‹în trecut› poliție de siguranță, securitate. *Siguranța statului era poliția politică secretă.* **III** (*concr.*) **1** (*fin.; înv. și reg.*) v. Asigurare. **2** (*înv.*) v. Adeverință. Dovadă. Mărturie. **3** (*econ., fin.; înv.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer.

sigurarisí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Asigura. Garanta.

siguráție s.f. (*înv.*) **1** v. Apărare. Asigurare. Pază. Protecție. Protejare. Securitate. Securizare. Siguranță. **2** v. Securitate. Siguranță.

sigureálă s.f. (*înv.*) v. Apărare. Asigurare. Pază. Protecție. Protejare. Securitate. Securizare. Siguranță.

siguripsí vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*fin.; compl. sau sub. indică oameni, bunuri etc.*) v. Asigura. **2** refl. v. Asigura. Garanta. **3** refl. v. Asigura. Convinge. Încredința. Vedea.

siguripsíre s.f. (*înv.*) **1** (*fin.*) v. Asigurare. **2** v. Asigurare. Garantare.

siguripsitór, -oáre adj. (*fin.; înv.*) v. Asigurător.

siguritáte s.f. (*înv.*) **1** v. Apărare. Asigurare. Pază. Protecție. Protejare. Securitate. Securizare. Siguranță. **2** v. Securitate. Siguranță.

sigurítă s.f. (*fin.; înv.*) v. Asigurare.

sihástru, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. anahoret, ascet, eremit, pustnic, schimnic, ‹rar› schimonah, solitar, ‹înv.› aschitac, aschitean, colibnic, monah, oșelnic, schitnic. *Trăiește izolat, ca un sihastru.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, retras, singur, singuratic, solitar, ‹fig.› pustnic. *Un bărbat sihastru trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai sihastru, la mănăstire.* **2** (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Iernatic. Insociabil. Închis. Încuiat[2]. Mocnit. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Sumbru. Taciturn. Tăcut. Tenebros. Urâcios. Ursuz.

sihástresc, -eáscă adj. (*mai ales despre modul de viață al oamenilor*) ascetic, ‹rar› pustnicesc, schimnic, schimnicesc, ‹înv.› pustiesc, sihăstricesc. *Duce un trai sihăstresc.*

sihástrește adv. (*modal*) ascetic, ‹înv.› pustnicește, schimnicește. *Își petrece sihăstrește viața.*

sihástrí vb. IV. **1** intr., refl. (*bis.; despre oameni*) a (se) pustnici, a (se) schimnici, ‹reg.› a pustelnici. *La mănăstirile de pe muntele Athos sihăstresc mulți călugări ortodocși. Băiatul lor s-a sihăstrit de tânăr.* **2** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) claustra, a (se) izola, a (se) însingura, ‹fig.› a se refugia, ‹fig.; rar› a se sechestra. *Dorindu-și liniște, s-a sihăstrit într-o cameră de la mansardă.*

sihástricésc, -eáscă adj. (*înv.; mai ales despre modul de viață al oamenilor*) v. Ascetic. Sihăstresc.

sihástríe s.f. **I 1** ascetism, asceză, pustnicie, schimnicie, ‹rar› schimnicit. *Sihăstria presupune renunțarea la viața laică.* **2** pustietate, pustiu, sălbăticie, ‹rar› sălbăticiune, stihie, ‹înv.› sălbăticime. *Colindând lumea, a străbătut multe sihăstrii. Cum poți trăi în sihăstria asta?* **3** (*concr.; bis.*) schimnicie, schit, ‹livr.› ermitaj, ‹rar› remeție. *Urmând drumul prin pădure, au ajuns la o sihăstrie.* **II** fig. **1** claustrare, izolare, însingurare, recluziune, singurătate, solitudine, ‹fig.› schimnicie. *Daniil Sihastrul*

a trăit într-o sihăstrie totală. **2** pustietate, pustiu, singurătate, ◊fig.› dezolare, ◊fig.; rar› vid. *Omul este o ființă socială și sociabilă căreia nu-i place să trăiască în sihăstrie. Satul părăsit are un aer de sihăstrie.*

sihăstríț, -ă adj. (*bis.; despre oameni*) ‹rar› pustnicit. *Oamenii sihăstriți trăiesc departe de lume.*

síhlă s.f. **1** hățiș, ‹reg.› sâhlar, sâhlărie, sâhliște, sihlete, târșar. *În mijlocul pădurii este o sihlă.* **2** (*bot.; reg.*) v. Brad-roșu. Molid (*Picea abies*). **3** (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

sihléte s.f. (*reg.*) v. Hățiș. Sihlă.

silabă vb. I. tr. (*compl. indică cuvinte*) a silabisi, ‹pop. și fam.› a buchisi, ‹fam.› a bucheri, ‹înv.› a buchirisi.

silabár s.n. (*înv.*) v. Abecedar.

silábă s.f. (*gram.*) ◊înv.› încheietură, slovenire. *Silaba se pronunță într-o singură emisiune a vocii.*

silabí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică cuvinte*) v. Silabisi. **2** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) v. Silabisi.

silábic, -ă adj. (*fon.; în opoz. cu „semison"; despre vocale*) plenison. *Vocalele silabice pot forma singure sau împreună cu una ori mai multe consoane o silabă.*

silabíre s.f. (*înv.*) v. Silabisire. Silabisit.

silabisáție s.f. (*înv.*) v. Silabisire. Silabisit.

silabisí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică cuvinte*) a silaba, ‹pop. și fam.› a buchisi, ‹fam.› a bucheri, ‹înv.› a buchirisi, a silabi. *Elevul silabisește titlul poeziei.* **2** (*compl. indică texte, enunțuri etc.*) ‹pop. și fam.› a buchisi, ‹fam.› a bucheri, ‹înv.› a buchirisi, a silabi, a sloveni. *Abia silabisește un rând dintr-un ziar.*

silabisíre s.f. silabisit, ◊înv.› silabire, silabisație, slovenire. *Pentru copiii care știu să citească silabisirea unui cuvânt este enervantă.*

silabisít s.n. silabisire, ◊înv.› silabire, silabisație, slovenire.

silán s.m. (*chim.*) hidrură de siliciu. *Silanul este un compus al siliciului cu hidrogenul.*

sílă s.f. **1** aversiune, dezgust, fobie, neplăcere, oroare, repugnanță, repulsie, scârbă, ‹rar› execrație, nesuferire, ‹pop. și fam.› lehamite, ◊înv.› sfârșeală, urât[1], ‹latin.; înv.› odiu, ◊fig.› greață, ◊fig.; livr.› viscozitate, ◊fig.; pop.› saț, ◊fig.; fam.› acrime, alergie, îngrețoșare, ‹arg.› jitie[1]. *Simte o silă instinctivă față de actele de violență extremă. Sila față de ceea ce văzuse era accentuată de revoltă.* **2** constrângere, forță, silnicie, violență, ‹livr.› servitute, ◊înv. și reg.› zor, ‹reg.› sălăbăgie, sălăbărie, ◊înv.› nevoie, osteninţă, ostenire, potrivnicie, silință, silnicire, violație, ◊fig.› presiune, ◊fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică sila nu este permisă.* **3** (*înv. și reg.*) v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie. **4** (*reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie. **5** (*înv.*) v. Forță. Putere. **6** (*înv.*) v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare. **7** (*concr.; milit.; înv.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **8** (*înv.*) v. Minune. Miracol. **9** (*înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

silențiós, -oásă adj. **1** (*despre aparatură, mașini, motoare etc.*) nezgomotos. *Și-a cumpărat un aspirator silențios.* **2** (*despre locuri, spații interioare etc.*) liniștit, tăcut, ◊fig.› adormit. *Îi plăcea să se plimbe noaptea prin mănăstirea silențioasă. Casa era silențioasă fără râsul copiilor.*

silénțiu s.n. (*latin.; înv.*) v. Liniște. Tăcere.

silépsă s.f. (*gram.*) sinezăă. *Silepsa este o construcție sintactică bazată pe folosirea acordurilor în frază după asociații logice, și nu după normele gramaticale obișnuite.*

sílex s.n. (*mineral.*) cremene, ‹reg.› beabe, beancă, beuță, bicaș, gălătuș. *Silexul are proprietatea de a produce scântei prin lovire cu obiecte de oțel.*

sílfă s.f. (*mitol. celtică și germanică*) silfidă.

silfídă s.f. (*mitol. celtică și germanică*) silfă. *Silfida este o divinitate rustică, reprezentată printr-un duh aerian feminin, care întruchipează elementul aerului.*

silhuí[1] vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

silhuí[2], -ie adj. fig. (*pop.*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

silí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică oameni*) a constrânge, a face, a forța, a obliga, a soma, a violenta, ‹pop.› a silnici, ‹reg.› a tipi, ◊înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a săcâldisi, ◊fig.› a încolți, a presa, ◊fig.; înv. și reg.› a strânge, ◊fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a silit să depună mărturie.* **2** (*compl. indică oameni*) a constrânge, a forța, a nevoi, a obliga, ◊înv.› a periorisi. *A fost silit să elibereze locuința.* **3** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a constrânge, a forța, a obliga, a supune. *Boala de diabet îl silește la un regim alimentar sever.* **4** (*compl. indică oameni*) a condamna, a constrânge, a forța, a obliga, ◊înv. și pop.› a trage, ‹pop.› a osândi. *Prin atitudinea sa, o silește să-și încalce principiile morale.* **5** (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a constrânge, a obliga, a reduce. *A silit fata la supunere oarbă.* **6** (*pop. și fam.; compl. indică părți ale corpului, mecanisme etc.*) v. Forța. **7** (*înv.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **8** (*înv.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola. **II 1** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ◊înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ◊înv. și reg.› a se păzi, a se străduni, ‹reg.› a se păsmăngi, a se siruli, a șpărui, ◊înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ◊fig.› a se sfărâma, a se zbate, ◊fig.; înv. și reg.› a se lupta, ◊fig.; reg.› a se zoli, ◊fig.; înv.› a se învălui. *Se silește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **2** refl. (*despre oameni*) a se forța, a încerca, a se sforța, a se strădui. *Tânărul se silește să câștige încrederea fetei.* **3** refl. (*despre oameni*) a se sforța, a se strădui, ◊fig.› a se lupta. *Se silește să uite ce i s-a întâmplat. Se silește să fie înțeles de cei din jur.* **4** refl. (*despre oameni*) a căuta, a încerca, a se strădui, a vedea, ‹pop.› a cerca, a se munci, a se osteni, a se trudi, ◊înv.› a sta, ‹fran.; înv.› a tenta. *Silește-te să nu plângi când îl întâlnești!* **5** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2].

silicagél s.n. (*chim.*) gel de silice. *Silicagelul este întrebuințat ca absorbant și ca purtător de catalizatori.*

silicăt s.m. (*chim., mineral.*) ***silicat de sodiu*** = sticlă de apă, sticlă solubilă. *Silicatul de sodiu este o substanță obținută prin topirea unui amestec de silice și hidroxid de sodiu;* ***silicat de zirconiu*** = zircon. *Silicatul de zirconiu este utilizat pentru obținerea dioxidului de zirconiu, cristalele limpezi fiind folosite ca pietre semiprețioase;* ***silicat hidratat*** = hidrosilicat.

silicatáre s.f. (*constr.*) silicatizare. *Silicatarea este un procedeu de consolidare și de impermeabilizare a terenurilor de fundații, a pereților săpăturilor etc., prin introducerea în pământ a unei soluții de silicat de sodiu și a unei soluții de electrolit.*

silicatizáre s.f. (*constr.*) silicatare.

silícă s.f. (*constr.*) cărămidă refractară silicioasă, dinas. *Silica este un material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu.*

silíce s.f. (*chim.*) bioxid de siliciu, dioxid de siliciu. *Silicea se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.*

siliciére s.f. (*metalurg.*) silicizare. *Prin siliciere, stratul superficial al unor piese de oțel sau de fontă devin mai rezistente la coroziune.*

silicifér, -ă adj. (*despre minereuri, roci, terenuri etc.*) silicios. *Un minereu silicifer conține siliciu.*

silicificáre s.f. silicifiere. *Silicificarea este un proces natural de îmbogățire relativă în siliciu a unei roci, a unui material, a unei plante etc.*

silicifiére s.f. silicificare.

siliciós, -oásă adj. (*despre minereuri, roci, terenuri etc.*) silicifer.

silicizáre s.f. (*metalurg.*) siliciere.

silicosideróză s.f. (*med.*) siderosilicoză. *Silicosideroza este o pneumoconioză minerală mixtă, cauzată de inhalarea masivă de pulberi de oxid de fier și de siliciu.*

silínță s.f. **I 1** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, străduanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ◊înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ◊înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ◊înv.› căznire, nevoință, osteninţă, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ◊fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât*

mai puțină silință. **2** efort, încercare, osteneală, sforțare, străduință, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, silința lui a fost de prisos.* **3** (*înv.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **II 1** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, stăruință, străduință, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu silință.* **2** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguință, străduință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], laboriozitate, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o silință ieșită din comun de un caz de corupție.* **3** bunăvoință, râvnă, sârg, zel, ‹înv.› proeresis, proerisit. *Munca și silința au stat la baza acestei performanțe.*

silíre s.f. constrângere, forțare, obligare, somare, violentare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin silire a putut să afle adevărul de la el.*

sílește s.f. **1** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. ca „satului", „târgului", „cătunului" etc.*) v. Vatră. **2** (*înv. și reg.*) v. Arie[1]. **3** (*înv. și reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **4** (*înv. și reg.*) v. Loc de casă.

silít, -ă adj., adv. **I 1** (*despre acțiuni, convenții, legături etc.*) forțat, impus, silnic. *Executarea acestei măsuri a fost silită. Deși silită, căsătoria era valabilă.* **2** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs silit.* **3** (*înv. și pop.; despre pași, mers etc.*) v. Alergător. Grabnic. Grăbit. Iute. Întins[2]. Precipitat. Rapid. Repede. Repezit. Zorit[2]. **4** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; înv.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș. **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silnic, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește silit.*

silitór, -oáre adj. **I 1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, străduitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străduitor, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană silitoare.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› conștiaceu. *Este un silitor cercetător al civilizației elene. Depune o muncă silitoare pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** (*gram.; înv.*) **1** (*despre diateză*) v. Activ. **2** (*despre verbe*) v. Incoativ. Ingresiv.

silítră s.f. **I 1** (*chim.; pop.*) v. Azotat de potasiu (v. *azotat*[1]). Nitrat de potasiu. Salpetru-de-India. **2** (*înv. și reg.*) v. Praf de pușcă. Pulbere. Pulbere neagră. **II** (*reg.*) **1** v. Băț de chibrit. Chibrit. **2** v. Alică. Șevrotină. **3** (*milit.*) v. Cartuș. Glonț.

silitriciós, -oásă adj. (*înv.*) v. Silitros.

silitrós, -oásă adj. ‹înv.› salpetros, silitricios. *A făcut tratament cu apă silitroasă.*

silitúră s.f. (*înv.*) v. Constrângere. Forțare. Obligare. Silire. Somare. Violentare.

sílnic, -ă adj., adv., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre convenții, legături etc.*) forțat, impus, silit. **2** (*despre măsuri, ordine etc.*) brutal, forțat, violent. *Autoritățile au recurs la mijloace silnice pentru a reprima manifestația.* **3** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, tiranic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri silnice împotriva grevi-știlor.* **4** (*astăzi rar; despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) v. Anevoios. Dificil. Greoi. **5** (*înv. și pop.; despre pași, mers etc.*) v. Alergător. Grabnic. Grăbit. Iute. Întins[2]. Precipitat. Rapid. Repede. Repezit. Zorit[2]. **6** (*înv.; despre oameni*) v. Despotic. Neronian. Tiran. Tiranic. **7** (*înv.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **II** adj. **1** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, studiat[2], teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs silnic.* **2** (*rar; despre oameni*) v. Stânjenit. Stingher. Stingherit. **III** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, studiat[2], teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește silnic.* **IV 1** s.m., s.f. (*bot.*) *Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*; ‹reg.› brâncă, buruiana-leacului (v. *buruiană*), buruiana-zgaibii (v. *buruiană*), buruiană-de-orbalț, buruiană-rotundă-de-bube, coada-ielelor (v. *coadă*), coarda-ielelor (v. *coardă*), frunză-de-zgaibă, iarba-cârțitelor (v. *iarbă*), iarba-mătrililor (v. *iarbă*), iarba-zgăibii (v. *iarbă*), iedera-zânelor (v. *iederă*), mărul-lupului (v. *măr*[1]), nejelnică, orbalț, piperul-apelor (v. *piper*), prelungoasă, prelunjoară, pristenior, rărunchioară, rărunchioară-de-pădure, rotunjoară (v. *rotunjor*), supărare. **2** s.m. (*rar*) v. Siluitor. Violator.

silnicí vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **2** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dezgusta. Îngrețoșa. Scârbi. **3** tr. (*înv.; compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) v. Forța. Sparge. Strica. Viola.

silnície s.f. **1** constrângere, forță, silă, violență, ‹livr.› servitute, ‹înv. și reg.› zor, ‹reg.› sălăbăgie, sălăbărie, ‹înv.› nevoie, osteneală, ostenire, potrivnicie, silință, silnicire, violație, ‹fig.› presiune, ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică silnicia nu este permisă.* **2** abuz, exces, ilegalitate, injustiție, samavolnicie, ‹livr.› arbitraritate, ‹înv. și reg.› silă, ‹înv.› necuviință, puternicie, volnicie, ‹înv.; glum.› catahrisme, ‹grec.; înv.› catahris. *Cetățenii nu admit silniciile puterii.* **3** (*pop.*) v. Asuprire. Exploatare. Împilare. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Tiranie. Urgisire. **4** (*înv.*) v. Forță. Putere. **5** (*înv.*) v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare.

silnicíre s.f. (*înv.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență.

silnicít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Asuprit. Exploatat. Împilat. Oprimat. Oropsit. Persecutat. Prigonit. Robit. Urgisit. Vitregit.

silós, -oásă adj. (*reg.; despre lucruri, mâncăruri etc.*) v. Grețos. Scârbos.

sílță s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*).

siluetă vb. I. tr. (*rar*) **1** (*a. plast.; compl. indică siluete*) v. Contura. Desena. **2** (*teatru, operă; compl. indică roluri*) v. Executa. Interpreta. Juca.

siluétă s.f. **I** formă. *Prin curte, în întunericul nopții, se mișcau siluete nedeslușite.* **2** linie, talie, ‹fran.› carură. *Silueta suplă a fetei este evidențiată de o centură lată.*

siluí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică mai ales femei, minori*) a abuza, a batjocori, a necinsti, a viola, ‹rar› a violenta, ‹pop. și fam.› a râde, ‹reg.› a căzni, a râsui, ‹înv.› a dezonora, a ruguci, a rușina, a sili, a smeri, ‹fig.› a pângări, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹arg.› a crăciuni. *A fost trimis în judecată pentru că a siluit o bătrână.* **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **II** fig. **1** (*compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a perverti, a răstălmăci, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a trunchia, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *A fost siluit voit textul comunicatului.* **2** (*compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) a încălca, a nesocoti, ‹fig.› a rupe, ‹fig.; înv.› a vătăma. *A siluit jurământul și a divulgat secretul.*

siluíre s.f. **I 1** abuzare, batjocorire, necinstire, viol, violare, ‹rar› violentare, ‹înv. și reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire. *Siluirea unei persoane este pedepsită de lege.* **2** (*înv.*) v. Constrângere. Forțare.

Obligare. Silire. Somare. Violentare. **II** fig. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificație, pervertire, răstălmăcire, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, violentare, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza siluirii textului comunicatului.*

siluít, -ă adj. **1** (*mai ales despre femei, minori*) abuzat, batjocorit, necinstit, violat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹reg.› ruşinat, ‹fig.› pângărit. *Femeia siluită a fost internată în spital.* **2** fig. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, pervertit, răstălmăcit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, trunchiat, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul siluit al comunicatului l-a revoltat.*

siluitór s.m. violator, ‹rar› batjocoritor, silnic. *Siluitorul a fost condamnat la ani grei de pușcărie.*

silúr s.m. (*bot.*) *Euphrasia stricta* și *Euphrasia rostkoviana*; dințură, ‹reg.› buruiență, buruienuță, dragostea-fetei (v. *dragoste*), floare-de-ochi, mângâierea-apelor (v. *mângâiere*).

silurián, -ă adj. (*geol.*) siluric. *Sub formațiuni siluriene a fost descoperit un granit vechi. Flora siluriană este reprezentată prin alge calcaroase și prin plante terestre.*

silúric, -ă adj. (*geol.*) silurian.

silvanál, -ă adj. (*silv.; înv.*) v. Forestier. Silvic.

silvănă s.f. (*reg.*) v. Codru. Pădure.

silvanístică s.f. (*silv.; înv.*) v. Silvicultură.

sílvă s.f. (*rar*) v. Codru. Pădure.

silvéstru, -ă adj. (*rar; despre terenuri, ținuturi etc.*) v. Împădurit. Păduros. Silvos.

sílvic, -ă adj. (*silv.*) forestier, ‹înv.› silvanal. *Tatăl lui este muncitor silvic.*

silvicultór s.m. (*silv.*) ‹reg.› ferșter. *Silvicultorul este specialist în silvicultură.*

silvicultúră s.f. (*silv.*) ‹rar› pădurărie[2], pădurărit, ‹înv.› silvanistică. *Silvicultura se ocupă cu studiul culturii, amenajării și exploatării pădurilor.*

sílvie s.f. (*ornit.; reg.*) ***silvie-greluşel*** = ***silvie-de-țărm*** = ***silvie mătăsoasă*** v. Lăcar-de-țărm. Privighetoare-de-stuf. Privighetoare-de-stufărie. Privighetoare-de-trestie-fluvială. Privighetoare-de-trestii (*Locustella fluviatilis*).

silvoíz s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) **1** v. Magiun. **2** v. Dulceață.

silvós, -oásă adj. (*despre terenuri, ținuturi etc.*) împădurit, păduros, ‹rar› lemnos, pădurat, păduratic, păduret, pădurit, silvestru. *În ținuturile silvoase alunecările de teren sunt rare.*

silvostépă s.f. (*geomorf.*) antestepa. *Silvostepa este o zonă de tranziție între pădure și stepă.*

síma s.f. (*geol.*) pirosferă. *Sima este o zonă din interiorul pământului, situată între barisferă și litosferă, care are o temperatură foarte ridicată.*

simandicós, -oásă adj. **1** (*fam.; adesea peior.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **2** (*înv.; despre mărimi, cantități, valori etc.*) v. Apreciabil. Bun. Bunicel. Bunicică. Considerabil. Deosebit. Estimabil. Evaluabil. Important. Însemnat. Mare[1]. Notabil. Remarcabil. Ridicat[2]. Semnificativ. Serios. Substanțial.

simbiónt s.m. (*biol.*) simbiot. *Simbiontul este un organism care trăiește în simbioză cu altul.*

simbiót s.m. (*biol.*) simbiont.

simbiótic, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) simbiotrof. *Un organism simbiotic trăiește în simbioză cu altul.*

simbiotróf, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) simbiotic.

simbióză s.f. **1** (*biol.*) mutualism. *Simbioza este o formă de conviețuire a două specii de organisme, în care ambele contribuie la satisfacerea nevoilor de hrană.* **2** fig. amiciție, prietenie. *Simbioza lor durează de ani de zile.*

simból s.n. **1** însemn, semn. *Roșul este simbolul pasiunii. În astrologie, indigoul este simbolul poporului român.* **2** emblemă, ‹rar› atribut, ‹fig.; înv.› pecete. *Crucea este simbolul creștinismului. Cocoșul este simbolul vegherii.* **3** (*în arte*) figură, imagine. *Simbolul din tablou reprezintă o floare.* **4** reprezentare, ‹înv.› chip. *Crinul este simbolul purității.* **5** (*art.; relig.*) ***simbolul credinței*** = crezul (v. *crez*), ‹livr.› credo, ‹rar› mărturia credinței (v. *mărturie*), ‹înv.› credință, mărturisirea credinței (v. *mărturisire*). *În simbolul credinței se face o expunere succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine.*

simbólic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** alegoric, simbolistic. *Compoziția picturală conține multe imagini simbolice.* **2** reprezentativ, revelator, semnificativ, ‹fig.› emblematic. *A ales ca motto pentru volumul său de poezii un vers simbolic.* **II** s.f. simbolistică (v. *simbolistic*), simbologie.

simbolístic, -ă adj., s.f. **1** adj. alegoric, simbolic. **2** s.f. simbolică (v. *simbolic*), simbologie. *Simbolistica se ocupă cu studiul și explicarea simbolurilor.*

simbolizá vb. I. tr. **1** (*despre semne, figuri, simboluri, sigle etc.*) a închipui, a înfățișa, a reprezenta, a semnifica. *Crucea simbolizează creștinătatea. Balanța simbolizează justiția.* **2** (*despre ființe, plante, pietre, culori etc.*) a reprezenta, ‹înv.› a semna. *Crinul simbolizează puritatea. Verdele simbolizează prospețimea.* **3** a exprima, a incarna, a întruchipa, a întrupa, a personifica, a reprezenta, ‹înv.› a închipa. *Această femeie simbolizează bunătatea. Făt-Frumos simbolizează forța binelui.* **4** a însemna, a semnifica, a spune, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a însemnui, a semna. - *Ce simbolizează titlul poeziei?*

simbolizáre s.f. incarnare, incarnație, întruchipare, întrupare, personificare, reprezentare, ‹înv.› personificație, simbolizație. *Această femeie este simbolizarea bunătății.*

simbolizáție s.f. (*înv.*) v. Incarnare. Incarnație. Întruchipare. Întrupare. Personificare. Reprezentare. Simbolizare.

simbologíe s.f. simbolică (v. *simbolic*), simbolistică (v. *simbolistic*).

simbriáș s.m. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Angajat. Salariat. Slujbaș. **2** (*milit.; înv.*) v. Mercenar.

simbríe s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Leafă[1]. Remunerație. Retribuție. Salariu. **2** (*înv.* și *reg.*) v. Chirie. Locație. **3** (*înv.* și *reg.*) v. Arendă. **4** (*reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie. **5** (*reg.*) v. Sâmbră. Sâmbră în plug. **6** (*înv.*) v. Răsplată. Recompensă.

simbrioără s.f. (*pop.*) v. Lefușoară.

simbriót s.m. (*milit.; înv.*) v. Mercenar.

simétric, -ă adj. (*despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) armonios, concordant, echilibrat, proporționat, regulat, ‹grec.; înv.› simmetru. *Ansamblul arhitectonic din centrul orașului este simetric.*

simetríe s.f. **1** armonie[1], concordanță, echilibru, proporție, proporționalitate, regularitate, ‹frar› potrivire, ‹fig.› euritmie, simfonie. *Clădirea teatrului are ceva din simetria clasicismului.* **2** (*mat.*) corespondență. *Simetria unghiurilor.*

simfíză s.f. (*med.*) sinechie, ‹înv.› lipitură. *Simfiza pleurală poate apărea în urma unei pleurezii.*

simfiziotomíe s.f. (*chir*) sincondrotomie. *Prin simfiziotomie se obține o lărgire a bazinului.*

simfónic, -ă adj. fig. (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹fig.› dulce, mlădios, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea simfonică a râului.*

simfoníe s.f. **1** (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **2** fig. armonie[1], concordanță, echilibru, proporție, proporționalitate, regularitate, simetrie, ‹fig.› euritmie.

simfonisí vb. IV. refl. recipr. (*grec.; înv.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.

simián, -ă adj. (*zool.; despre mamifere*) simic, simiesc. *Mamiferele simiene sunt primate cu encefalul foarte dezvoltat. Craniul descoperit este simian.*

símic, -ă adj. (*zool.; despre mamifere*) simian, simiesc.

símie s.f. (*zool.; înv.*) v. Maimuță.

simiésc, -eăscă adj. (*zool.; despre mamifere*) simian, simic.

simigeríe s.f. (*ind. alim.*) covrigărie. *Într-o simigerie se fac și se vând covrigi.*

simigíu s.m. (*ind. alim.*) covrigar, ‹înv.› covrigiu. *Simigiul este persoana care face sau vinde covrigi.*

similár, -ă adj. analog[2], apropiat, asemănător, asemenea, asemuit, comparabil, corespondent, ‹livr.› confratern, sinonim, ‹înv.› asemănat, asemuitor, podobnic, semăluitor, semănaș, semănător[2], tocmai, ‹fig.› înrudit. *Criminalistul le vorbește studenților despre două cazuri similare.*

similarítate s.f. afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similitudine, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemenință, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semenință, semuire,

‹fig.› înrudire. *Între culturile romanice există numeroase similarități. Între cei doi există similaritate de idei.*

similigravúră s.f. (*tipogr.*) autotipie. *Similigravura este un procedeu fotochimic de executare a unui clișeu.*

similitúdine s.f. **1** afinitate, analogie, analogism, apropiere, asemănare, asemuire, concordanță, corespondență, potrivire, similaritate, ‹pop.› potriveală, ‹înv. și reg.› semuială, ‹reg.› asemeninţă, semeniș[2], ‹înv.› asemăluire, asemănătură, potroz, rudenie, sămănăciune, semănare[2], semănătură[2], semeninţă, semuire, ‹fig.› înrudire. **2** (*geom.*) asemănare. *Similitudinea este corespondența între punctele a două figuri în care raportul lungimilor segmentelor omoloage este constant.*

siminíc s.m. (*bot.; reg.*) = siminoc.

siminichíe s.f. (*bot., farm.*) senă, ‹reg.› foi-de-mamă (v. *foaie*), frunza-mamei (v. *frunză*). *Siminichia are calități diuretice și purgative.*

siminóc s.m. (*bot.*) **1** *Helichrysum arenarium*; ‹rar› imortelă, ‹reg.› cirișor, mărgică, mușețel, ochișor, rozmarin, sisinel, urda-vacii (v. *urdă*). **2** (*reg.*) *Gnaphalium uliginosum*; ‹reg.› iarbă-de-apă, iarbă-flocoasă, iarbă-lânoasă, lânărică, zifnă. **3** (*reg.*) v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*). **4** (*reg.*) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*). **5** (*reg.*) v. Firicică (*Filago germanica*). **6** (*reg.*) v. Flocoșele (*Filago arvensis*). **7** (*reg.; și, în forma* ***siminic, siminic-de-câmp, siminic-de-deal***) v. Parpian (*Antennaria dioica*).

simít s.m. (*culin.; pop.*) v. Susan.

simmétru, -ă adj. (*grec.; înv.; despre două sau mai multe măsuri, mărimi, valori etc. ori despre părți componente ale unui ansamblu, ale unui tot, despre ansambluri, sisteme materiale sau mentale etc.*) v. Armonios. Concordant. Echilibrat. Proporționat. Regulat. Simetric.

simpatétic, -ă adj. sugestiv. *Arta descriptivă a scriitorului este una simpatetică. Scenele familiale din film produc o rezonanță simpatetică cititorului. Cine trăiește creația direct are o putere simpatetică mai mare.*

simpátic, -ă adj., s.n. **1** adj. (*mai ales despre oameni*) agreabil, nostim, plăcut, șarmant, ‹înv. și pop.› nurliu. *Este o persoană prietenoasă și simpatică.* **2** s.n. (*art.; anat.; înv.*) ***simpaticul cel mare*** v. Marele simpatic (v. *mare*[1]). Nervul mare simpatic (v. *nerv*). Sistem nervos ortosimpatic. Sistem nervos simpatic. Sistem simpatic.

simpaticoblastóm s.n. (*med.*) simpatoblastom. *Simpaticoblastomul este format din celule ale pielii mai evoluate.*

simpaticogonióm s.n. (*med.*) simpatogoniom. *Simpaticogoniomul este o tumoare nematură derivată din ganglionii simpatici.*

simpaticolític, -ă adj., s.n. (*farm., med.*) simpaticoplegic, simpatolitic. *Un medicament simpaticolitic paralizează sistemul nervos simpatic.*

simpaticomimétic, -ă adj., s.n. (*farm., med.*) simpatomimetic. *Un medicament simpaticomimetic provoacă excitația sistemului nervos simpatic.*

simpaticoplégic, -ă adj., s.n. (*farm., med.*) simpaticolitic, simpatolitic.

simpatíe s.f. afecțiune, atașament, ‹reg.› țiitură, ‹înv.› amor, ‹fig.› slăbiciune, ‹fig.; înv.› plecare. *Simpatia bunicilor pentru nepoți este puternică.*

simpatizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a agrea, a-i plăcea, ‹reg.› a vori[2]. *Îl simpatizează pentru că este sincer.*

simpatizánt s.m. (*sport*) fan, suporter, susținător. *Este un pasionat simpatizant al clubului de fotbal Steaua.*

simpatizáre s.f. agreare. *Simpatizarea ginerelui de către socri este evidentă.*

simpatoblastóm s.n. (*med.*) simpaticoblastom.

simpatogonióm s.n. (*med.*) simpaticogoniom.

simpatolític, -ă adj. (*farm., med.*) simpaticolitic, simpaticoplegic.

simpatomimétic, -ă adj., s.n. (*farm., med.*) simpaticomimetic.

simpatriót s.m. (*grec.; înv.*) v. Compatriot. Conațional. Concetățean.

simpérasma s.f. (*grec.; înv.*) v. Conchidere. Concluzie. Încheiere.

simpetál, -ă adj. (*bot.; despre corola unor flori sau, p. ext., despre flori*) gamopetal. *Corola simpetală are petalele unite, concrescute.*

simplaménte adv. (*modal; rar*) v. Propriu-zis. Strict. Stricto sensu.

simplétă s.f. (*înv.*) **1** v. Frusteță. Simplicitate. Simplitate. Sobrietate. **2** v. Modestie. Simplicitate. Simplitate. Sobrietate.

símplice adj. invar. (*înv.; despre limbaj*) v. Comun. Nesofisticat. Simplu.

simplicitáte s.f. **1** facilitate, înlesnire, simplitate, ușurință, ‹rar› lesniciune, ușurătate, ușurime, ‹înv.› lesne, lesnime, lesnire, lesnitate, ușureală. **2** frusteță, simplitate, sobrietate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; rar› patriarhalitate. **3** modestie, simplitate, sobrietate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; fam.› nuditate. **4** simplitate, ‹rar› elementaritate. **5** modestie, simplitate, ‹livr.› umilitate, ‹înv.› prostie, prostime. **6** naturalețe, simplitate, sobrietate. **7** credulitate, naivitate, simplitate. **8** (*mai ales fig.*) agramatism, ignoranță, incultură, nepricepere, neștiință, simplitate, ‹înv.› ignoraţie, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. **9** (*rar*) v. Cinste. Francheţe. Lealitate. Loialitate. Sinceritate.

simplificá vb. I. tr. **1** (*mat.; compl. indică egalități, inegalități, fracții etc.*) a reduce, ‹înv.› a reduțirui, a schimba, a scurta. *Profesorul i-a cerut elevului să simplifice fracția.* **2** (*compl. indică texte, discursuri etc. care conțin elemente sofisticate sau introduse artificial*) ‹livr.› a desofistica. *Pentru a se face înțeles, a simplificat textul pe care urma să-l citească în fața mulțimii.* **3** (*compl. indică o operă, o lucrare, o situație etc.*) a schematiza. *Într-un film repetarea aceleași situații simplifică povestea. I s-a cerut să simplifice seriile sinonimice pe care le folosește în discursurile sale.*

simplificáre s.f. **1** (*mat.*) reducere, reducție, ‹rar› simplificație, ‹înv.› dezbinare, schimbare. *Simplificarea unei fracții constă în suprimarea factorilor comuni de la numitorul și de la numărătorul ei.* **2** schematizare. *Într-un film se ajunge la simplificarea poveștii prin repetarea aceloraşi situații.* **3** ‹livr.› desofisticare. *Simplificarea textului unui discurs este necesară când te adresezi unei mulțimi eterogene.*

simplificát, -ă adj. **1** schematic. *Palatul făcea o impresie grandioasă, chiar în faza simplificată a concepției lui. Indicațiile primite au fost simplificate.* **2** schematizat. *În acest roman psihologia simplificată a personajelor diluează interesul cititorilor.*

simplificáție s.f. (*mat.; rar*) v. Reducere. Reducție. Simplificare.

simplíst, -ă adj. **1** dogmatic, mecanic, schematic, ‹fig.› liniar, rigid. *Are o viziune simplistă asupra vieții.* **2** (*despre teorii, cugetări, afirmații etc.*) elementar, neevoluat. *Definiția unei noțiuni nu trebuie să fie simplistă și neștiințifică.*

simplitáte s.f. **I** facilitate, înlesnire, simplicitate, ușurință, ‹rar› lesniciune, ușurătate, ușurime, ‹înv.› lesne, lesnime, lesnire, lesnitate, ușureală. *Se discută despre simplitatea acordării creditelor. Este uimit de simplitatea conectării la diferite servere.* **II 1** frusteţe, simplicitate, sobrietate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; rar› patriarhalitate. *Îi place simplitatea vieții de la mănăstire. În casa bunicilor domnea un aer de simplitate rustică.* **2** modestie, ‹fig.; rar› patriarhalitate. *Ceea ce caracterizează traiul celor mai mulți este simplitatea.* **3** modestie, simplicitate, ‹livr.› umilitate, ‹înv.› prostie, prostime. *Nu se jenează de simplitatea condiției sociale a viitoarei lui soții.* **4** modestie, simplicitate, sobrietate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; fam.› nuditate. *Adesea se îmbracă cu o simplitate căutată.* **5** frugalitate. *Un om cumpătat apreciază simplitatea unei mese, nu opulența ei.* **6** simplicitate, ‹rar› elementaritate. *Folosește un discurs care se caracterizează prin simplitate, pentru a fi înțeles și de oamenii cu mai puțină știință de carte.* **7** naturalețe, simplicitate, sobrietate. *În scrierile romancierului excelează simplitatea mijloacelor de expresie.* **8** (*mai ales fig.*) agramatism, ignoranță, incultură, nepricepere, neștiință, simplicitate, ‹înv.› ignoraţie, prostăticie, prostie, prostime, ‹iron.› inocență, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, tenebră, ‹fig.; înv.› pâclă. *Simplitatea celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.* **9** credulitate, naivitate, simplitate. *Simplitatea lui în relațiile cu oamenii deranjează pe mulți.* **10** degajare, dezinvoltură, firesc, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, spontaneism, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Simplitatea ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.* **11** (*rar*) v. Cinste. Francheţe. Lealitate. Loialitate. Sinceritate.

símplu, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „compus”, „complex”; despre substanțe, corpuri etc. sau despre părți componente ale unui corp, ale unui tot, ale unui ansamblu*) ‹înv.› prost.

În vechime, apa era considerată un corp simplu. Această floare are frunzele simple, fiind alcătuite dintr-un singur limb. În limbă există cuvinte simple și cuvinte compuse. Formele verbale pot fi simple și compuse. **2** (*în opoz. cu „amestecat"; despre materii granulare, semințe etc.*) curat, neamestecat, pur[2], ‹reg.› tistaș. *Grâul cumpărat este simplu, neavând semințe de neghină.* **3** (*despre alimente sau mâncăruri*) gol[2], înv. și reg.› sec. *Fiind bolnav, trebuie să mănânce brânza de vaci simplă, fără smântână. De foame, mănâncă pâine simplă.* **II** adj. **1** (*despre obiecte, piese, aparate, instrumente, mașini etc.*) necomplicat, nesofisticat. *Și-a cumpărat un mixer simplu.* **2** (*despre mâncăruri, coafuri etc.*) neelaborat, nesofisticat. *Pregătește meniuri simple. Îi cere coafezei să-i facă o coafură simplă.* **3** (*despre meniuri, mese, hrană etc.*) frugal, ușor[2], ‹fam.› soft[1], ‹fig.› auster. *Au preferat un meniu simplu, dar rafinat.* **4** (*despre ornamentații, interioare etc.*) neîncărcat, ‹rar› strict, ‹fig.› sec. *Ornamentațiile din camera copilului sunt simple și executate cu gust.* **5** modest, nepretențios. *I-a cumpărat un cadou simplu.* **6** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte*) neîmpodobit, neornat, nesofisticat, ‹înv.› dezbrăcat[2], sadea, sadetica, ‹fig.; fam.› nud. *Bluza pe care o poartă este simplă și foarte elegantă.* **7** (*despre clădiri, ținută, vestimentație etc.*) sobru. *În centrul orașului se află clădirea simplă și impunătoare a catedralei. La ceremonie, bărbații erau în ținută simplă. Este o persoană de o eleganță simplă.* **8** frust, natural. *Mediul simplu în care trăiesc acești oameni este departe de tumultul vieții moderne.* **9** (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) modest, sărac, sărăcăcios, ‹rar› sumar, ‹pop.› nevoiaș, ‹înv.› sărăcesc, ‹fig.› anahoretic, umil, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. *Duce o viață simplă.* **10** (*despre condiția socială*) modest, umil, ‹înv. și pop.› prost, ‹înv.› prostatic, umilitor. *S-a căsătorit cu o tânără de condiție simplă.* **11** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) inferior, modest, neimportant, neînsemnat, umil, ‹înv. și pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, șcheau, ‹fig.› mărunt, mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un simplu funcționar la primărie.* **III** adj. **1** (*despre ființe*) inferior, neevoluat, primitiv, rudimentar, ‹înv.› prost. *În peșteri trăiesc și specii de animale simple.* **2** (*despre obiecte, unelte, instrumente etc.*) primitiv, rudimentar. *La începuturile civilizației uneltele erau simple.* **IV** adj. **1** (*despre calcule, exerciții, socoteli etc.*) elementar. *Au avut de rezolvat exerciții simple.* **2** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) elementar, primar, rudimentar. *Unii elevi abia își însușesc noțiunile simple de gramatică.* **3** (*despre noțiuni, cunoștințe, cursuri, tratate etc.*) elementar, ușor[2], ‹fig.› accesibil. *Cursul de folcloristică este simplu.* **4** (*despre acțiuni, activități etc.*) facil, necomplicat, nedificil, nesofisticat, ușor[2], ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină simplă. Metoda nouă de predare pare simplă.* **5** (*despre acțiuni, posibilități de acțiune etc.*) comod, facil, lejer, lesnicios, ușor[2], ‹înv. și pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A ales o cale mai simplă de a uda grădina.* **6** (*despre limbaj*) comun, nesofisticat, ‹înv.› simplice. *Folosește un limbaj simplu când se adresează copiilor.* **7** (*despre limbaj, stil etc.*) familiar, neafectat, necăutat, nesofisticat, obișnuit. *Captează auditoriul prin limbajul său simplu. Stilul cărții este simplu.* **8** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, spontan, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi simple.* **9** (*în opoz. cu „instruit", „învățat", „cult", „cultivat"*) agramat, ignorant, incult, necultivat, neinstruit, neînvățat, prost, ‹livr.› ignar, ‹rar› laic, ‹înv. și pop.› necărturar, prostac, ‹pop. și fam.› netrecut prin școală, ‹fam.› neșcolit, ‹fam.; deprec.› nespălat, ‹reg.› mut, prostav, ‹înv.› gros, neabețedat, nepricopsit, neștiut[2], ‹fig.› barbar, neluminat, ‹arg.› habarnamist. *Un om simplu face multe greșeli de limbă.* **10** (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Cinstit. Franc[2]. Leal. Loial. Neprefăcut. Sincer. **11** (*rar; despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Mediocru. Modest. Redus. Scăzut. **12** (*fam.; deprec. sau peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **V** adj. **1** (*precedă subst. determ.*) singur, unic. *Băiatul poartă doar un simplu tricou pe un asemenea frig. Din tot stocul de cărți a mai rămas un simplu exemplar.* **2** (*sport; în tenis; în opoz. cu „dublu", „triplu"; despre probe sau partide*) single. **VI** adv. (*modal*) **1** modest, sărăcăcios, ‹rar› sărac, sumar, ‹înv. și reg.› sărăcește, ‹înv.› mișelește. *Cei mai mulți oameni trăiesc simplu. Se îmbracă simplu.* **2** auster, nesofisticat, sobru. *Se îmbracă simplu.* **3** degajat, dezinvolt, firesc, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nestudiat, nonșalant. *Deși timidă, a jucat simplu în fața spectatorilor.* **4** familiar, firesc, natural, nepretențios, nesofisticat, obișnuit, popular, ‹înv.› apla. *Deși om de mare cultură, în fața mulțimii se exprimă simplu, pe înțelesul tuturor.* **5** ușor[2]. *Ar fi mai simplu pentru el să-i spună adevărul. Nu este simplu să muncești 12 ore pe zi.* **6** (*muz.; indică modul de executare a unei bucăți muzicale*) innocente.

simpodíe s.f. (*med.*) sirenomelie. *Simpodia este o malformație congenitală care se caracterizează prin fuzionarea membrelor inferioare.*

simpótic, -ă adj. (*livr.*) v. Orgiac. Orgiastic.

simptóm s.n. (*med., med. vet.*) indiciu, manifestare, semn, ‹rar› senzație. *Bolnavul prezintă evidente simptome de demență senilă.*

simptomátic, -ă adj. **1** (*înv.; despre fenomene, evenimente, stări etc.*) v. Accidental. Aleatoric. Aleatoriu. Incidental. Întâmplător. Ocazional. Sporadic. **2** fig. caracteristic, semnificant, semnificativ. *O întâmplare izolată a devenit, datorită presei, o întâmplare simptomatică. Se oprește asupra acestui subiect, deoarece i se pare simptomatic.*

simptomatologíe s.f. (*med.*) semiologie, semiotică (v. *semiotic*), ‹înv.› patognomonică, patognomonie. *Simptomatologia se ocupă cu studiul simptomelor bolilor, stabilind metodele de investigare în vederea precizării diagnosticului.*

simț s.n. **I 1** (*fiziol.*) ‹înv.› sens, simțire. *Omul are cinci simțuri: văzul, auzul, mirosul, pipăitul și gustul. Văzul și auzul sunt simțuri artistice.* **2** impuls natural, instinct. *Simțul este un complex de reflexe înnăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o specie.* **3** (*la pl.* ***simțuri***) erotism, senzualism, senzualitate, sexualism, ‹rar› carnalitate, ‹înv.› simțualism, simțualitate. *Are o puternică înclinație spre simțuri.* **4** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) simțământ, ‹înv.› sens. *Tânăra are un simț al datoriei ieșit din comun. A reușit să imprime elevilor simțul proporțiilor.* **5** ***simț practic*** = ‹înv.› sens practic. *Femeile au un deosebit simț practic în rezolvarea diferitor probleme concrete.* **6** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) acuitate, aptitudine, înclinare, înclinație, ‹fig.› aplecare. *Pictorul are un simț deosebit pentru culorile pastel.* **7** (*înv.*) v. Pasiune. Patos. Sentiment. Simțire. **8** (*înv.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealâ[1]. Toană[1]. **9** (*înv.*) ***simț comun*** v. Bun-simț. **II** (*lingv.; înv.*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare.

simțământ s.n. **1** sentiment, simțire, ‹fam.› feeling, ‹înv.› sens, simțiciune. *Limba este mijlocul obișnuit prin care omul își exteriorizează simțămintele.* **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) sentiment, ‹înv.› sens, simțiciune, simțire. *A avut toată viața un puternic simțământ de recunoștință pentru cel care i-a fost mentor. Văzând-o cât suferă, un simțământ de milă îi cuprinde sufletul.* **3** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) simț, ‹înv.› sens.

simți vb. IV. **I 1** tr. a percepe. *Imediat cum a ieșit afară a simțit gerul. După câtva timp de mers prin ploaie, simte umezeală la picioare.* **2** tr. (*despre animale; compl. indică mai ales mirosuri*) a adulmeca. *Pisica simte imediat mirosul șoarecilor.* **3** tr. (*compl. indică senzații, sentimente, stări etc.*) a avea. *Înainte de examen simte mari emoții.* **4** tr. (*compl. indică o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.*) a fi, a încerca, a resimți, ‹înv. și pop.› a veni, ‹fig.› a trăi. *Simte rușine pentru ceea ce a spus.* **5** tr. (*compl. indică senzații, stări psihice, afective etc.*) a avea, a încerca. *A simțit o mare dezamăgire când a văzut-o.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) a anticipa, a intui, a presimți, ‹fig.› a mirosi, ‹fig.; fam.› a adulmeca, ‹fig.; înv.› a aulma, a ulma. *A simțit devalorizarea valutei.* **7** refl. a se resimți, ‹fig.› a se răsfrânge, a se repercuta. *Tensiunea dintre părinți se simte între copii. Furia înmagazinată în el se simte în modul lui de a acționa.* **8** tr. (*înv.; compl. indică sufe-*

rințe, greutăți etc.) v. Duce[2]. Îndura. Răbda. Suferi. Suporta. **II** tr. fig. (*urmat de un compl. indir. introdus prin prep. „din" sau în prop. neg. cu compl. „nimic"*) ‹fig.› a câștiga, a înțelege, a profita. - *Ai simțit ceva din această ședere în străinătate? Dacă ia banii cu țârâita, nu simte nimic.*

simțibil, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe, plante sau despre organe, organisme, părți ori simțuri ale lor*) v. Sensibil. **2** (*fiziol.; despre organe*) v. Sensibil. Senzitiv. Senzorial. **3** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) v. Afectiv. Emotiv. Emoționabil. Impresionabil. Sensibil. Simțitor. **4** (*despre manifestări, trăsături etc. ale oamenilor*) v. Sensibil.

simțibilitáte s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Sensibilitate.

simțicíos, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe, plante sau despre organe, organisme, părți ori simțuri ale lor*) v. Sensibil. Simțitor. **2** (*fiziol.; despre organe*) v. Sensibil. Senzitiv. Senzorial. **3** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) v. Afectiv. Emotiv. Emoționabil. Impresionabil. Sensibil. Simțitor.

simțiciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Sentiment. Simțământ. Simțire. **2** (*urmat de determ. care indică natura, felul*) v. Sentiment. Simțământ. **3** (*fiziol.*) v. Sensibilitate. **4** (*fiziol.; adesea constr. cu prep. „de", indicând natura, felul*) v. Senzație. **5** v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

simțíre s.f. **1** sentiment, simțământ, ‹fam.› feeling, ‹înv.› sens, simțiciune. **2** emotivitate, emoționabilitate, impresionabilitate, sensibilitate. *Femeile au o simțire mai puternică decât bărbații.* **3** pasiune, patos, sentiment, ‹înv.› simț. *Actorul își interpretează rolurile cu multă simțire.* **4** conștiință, sentiment. *Simțirea dreptății le lipsește multora.* **5** (*înv. și pop.*) v. Bun-simț. **6** (*fiziol.; înv.*) v. Simț. **7** (*înv.; urmat de determ. care indică natura, felul*) v. Sentiment. Simțământ. **8** (*fiziol.; înv.*) v. Sensibilitate. **9** (*înv.*) v. Cuget. Fire. Gândire. Intelect. Judecată. Minte. Rațiune. Spirit.

simțitáte s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Sensibilitate.

simțitívă s.f. (*bot.; înv.*) v. Mimoză. Mimoză senzitivă. Mimoză simțitoare. Senzitivă (v. *senzitiv*) (*Mimosa pudica*).

simțitór, -oáre adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe, plante sau despre organe, organisme, părți ori simțuri ale lor*) sensibil, ‹înv.› simțicios. *Este simțitor la cel mai slab sunet, deoarece are auzul foarte fin. Cele mai multe plante sunt simțitoare la frig.* **2** (*despre oameni sau despre caracterul, firea lor*) afectiv, emotiv, emoționabil, impresionabil, sensibil, ‹reg.› sensibilos, ‹înv.› simțibil, simțicios, ‹fig.› liric, plăpând. *Femeile sunt mai simțitoare decât bărbații.* **3** (*înv.; despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) v. Bulversant. Duios. Emoționant. Impresionant. Înduioșător. Patetic. Răscolitor. Tulburător. **II** adj. **1** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, vădit, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este simțitoare.* **2** (*înv.; despre aparate, instrumente de măsură, mașini etc.*) v. Fin[1]. Sensibil. **3** (*chim.; înv.; despre substanțe sau corpuri*) v. Activ. Sensibil. **III** adv. (*modal*) apreciabil, considerabil, mult, semnificativ, serios, substanțial, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie simțitor la îmbogățirea limbii.* **IV** s.f. (*bot.; rar*) v. Mimoză. Mimoză senzitivă. Senzitivă (v. *senzitiv*) (*Mimosa pudica*).

simțívără s.f. (*ornit.; pop.*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).

simțuál, -ă adj. (*înv.*) v. Senzual.

simțualísm s.n. (*înv.*) v. Erotism. Senzualism. Senzualitate. Sexualism. Simțuri (v. *simț*).

simțualitáte s.f. (*înv.*) v. Erotism. Senzualism. Senzualitate. Sexualism. Simțuri (v. *simț*).

simulá vb. I. tr. **1** a se arăta, a se face, a poza, a se preface, ‹pop.› a se îngâna, ‹reg.› a se marghioli, ‹înv.› a se fățări, a se fățărnici. *Simulează că este supărat pentru a nu fi deranjat.* **2** (*compl. indică sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) a afecta[1], a mima, ‹fig.› a juca. *Simulează o nepăsare totală față de tot ce se întâmplă. Încerca să-și înșele prietenii, simulând un calm care îi dezarma.*

simulácru s.n. **1** copie, imitație, ‹deprec.› pastișă. *Această melodie este un simulacru.* **2** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.

simulánt, -ă s.m., s.f. prefăcut, simulator. *Bolnavul cu așa-zisa apendicită acută era un simulant.*

simuláre s.f. prefăcătorie, simulație, ‹înv.› prefăcanie, ‹fig.› actorie. *De cele mai multe ori, recurgea la o simulare iscusită pentru a obține ceea ce își propusese.*

simulát, -ă adj. prefăcut. *Vorbește cu o gravitate simulată.*

simulatór, -oáre s.m., s.f. prefăcut, simulant.

simulație s.f. prefăcătorie, simulare, ‹înv.› prefăcanie, ‹fig.› actorie.

simultán, -ă adj., adv. **I** adj. (*despre două sau mai multe acțiuni, evenimente, fenomene etc.*) concomitent, paralel, sincron, sincronic, ‹rar› homocrom. *Tehnica nu poate evolua fără o dezvoltare si multană a științei.* **II** adv. **1** (*modal*) concomitent, paralel, totdeodată, totodată, ‹înv.› împreună. *A învățat simultan engleza și germana.* **2** (*temporal*) concomitent, deodată, odată. *Vorbesc simultan, încât nu se mai înțelege nimic.*

simultaneitáte s.f. concomitență, paralelism, sincronism. *Artiștii care fac parte dintr-un anumit curent ajung, la un moment dat, la simultaneitate în gândire.*

sin[1] s.m. **1** (*reg.*) v. Fin[2]. **2** (*în opoz. cu „senior"; înv.; pe lângă un nm. pr. de persoană*) v. Fiul (v. *fiu*). Junior.

sin[2] s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Magazie. Șopron. Șură. **2** v. Șopron.

sin[3] s.n. (*anat.; înv.*) = sinus.

sinagógă s.f. (*relig.; la mozaici*) locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), templu, ‹rar› havră. *Evreii se închină în sinagogă.*

sinalágmă s.f. (*jur.; înv.*) v. Contract. Convenție.

sinalău s.n. (*constr.; reg.*) v. Magazie. Șopron. Șură.

sinalgezíe s.f. (*med.*) sinalgie. *Sinalgezia este o durere resimțită, prin simpatie, la nivelul unui organ sănătos.*

sinalgíe s.f. (*med.*) sinalgezie.

sinanstrofíe s.f. (*grec.; înv.*) v. Anturaj. Companie[1]. Societate. Tovărășie.

sinanterále s.f. pl. (*bot.*) sinantere. *Sinanteralele reprezintă ordinul de plante care cuprinde familia compozeelor.*

sinantére s.f. pl. (*bot.*) sinanterale.

sinantróp, -ă adj. (*despre plante și animale*) antropofil. *Plantele sau animalele sinantrope cresc ori trăiesc în apropierea așezărilor omenești.*

sinaptolític, -ă adj., s.n. (*farm.*) ganglioplegic, neuroleptic, neuroplegic, sinaptoplegic. *Medicamentele sinaptolitice au efect sedativ asupra funcțiilor cognitive și asupra comportamentului.*

sinaptoplégic, -ă adj., s.n. (*farm.*) ganglioplegic, neuroleptic, neuroplegic, sinaptolitic.

sinarmonie s.f. (*fon.; în limbile turcice*) armonie vocalică (v. *armonie*[1]), sinarmonism. *Sinarmonia se produce prin asimilare progresivă vocalică.*

sinarmonísm s.n. (*fon.; în limbile turcice*) armonie vocalică (v. *armonie*[1]), sinarmonie.

sinaxár s.n. (*în Biserica Ortodoxă*) minologhion, ‹rar› legendă. *Sinaxarul cuprinde calendarul cu o scurtă expunere a vieții tuturor sfinților și martirilor de peste an.*

sinălău s.n. (*tehn.; în dulgherie, în tâmplărie, în tăbăcărie etc.; reg.*) v. Cioplitoare (v. *cioplitor*). Cuțitoaie.

sinăluí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.*) v. Cuțitoi.

sincaínă s.f. (*chim., farm.*) novocaină, procaină. *Sincaina este întrebuințată ca anestezic local.*

síncer, -ă adj., adv. **I** adj. **1** adevărat, real. *Are o prețuire sinceră pentru învățătoarea sa.* **2** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, ‹rar› simplu, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› deschis, verde. *A fost totdeauna sincer față de prietenii adevărați.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, ‹înv.› nefățărit, prost, ‹fig.› verde. *Un gest sincer impresionează pe oricine.* **4** (*rar; despre culori, nuanțe*) v. Intens. Strălucitor. Viu. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, direct, fățiș, franc[2], ‹înv.› aievea, avedere, înfățișat, ‹fig.› neted, verde. *I-a spus sincer, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.*

sinceritáte s.f. **1** cinste, francheță, lealitate, loialitate, ‹rar› simplicitate, simplitate, ‹înv.› sadacat, ‹fig.› rectitudine. *Tânăra este de o sinceritate exemplară.* **2** (*la pl.* ***sinceități***; *rar*) v. Confesiune. Confidență. Destăinuire. Dezvăluire. Mărturisire. Spovedanie.

sinceríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Sângerică (*Scleranthus perennis*).

sinchiseálă s.f. (*fam.*) v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare.

sinchisí vb. IV. (*fam.*) **1** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Îngrijora. Neliniști. Păsa[1]. **2** refl. (*despre oameni; mai ales în constr. neg.*) v. Interesa.

Păsa[1]. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.

sinchisíre s.f. (*fam.*) v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare.

sinchisít s.n. (*fam.*) v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare.

sincipút s.n. (*anat.*) **1** creștet, vertex, ‹pop. și fam.› scăfârlie, ‹reg.› teme[1], vârtejul capului (v. *vârtej*). *Sinciputul reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene.* **2** bregmă. *Sinciputul este punctul de întâlnire a oaselor parietale cu osul frontal.*

sincondrotomíe s.f. (*chir*) simfiziotomie. *Prin sincondrotomie se obține o lărgire a bazinului.*

sincopát, -ă adj. **1** (*despre muzică, mai ales despre muzica de jazz*) ritmic. **2** (*despre mișcări, sunete, vorbire etc.*) sacadat. *Mâna ei are mișcări sincopate, de păpușă mecanică. O prinsese un râs sincopat, nervos. Se aude sunetul sincopat al unui clopoțel.*

sincrétic, -ă adj. sincretist, ‹rar› sincretistic. *Opera este o artă sincretică. Acest poem este sincretic.*

sincretíst, -ă adj. sincretic, ‹rar› sincretistic.

sincretístic, -ă adj. (*rar*) v. Sincretic. Sincretist.

sincrociclotrón s.n. (*fiz.*) fazotron. *Sincrociclotronul este ciclotronul în care particulele sunt accelerate într-un câmp alternativ cu frecvență variabilă.*

sincrofazotrón s.n. (*fiz.*) cosmotron, sincropozitron. *Sincrofazotronul poate imprima particulelor elementare o energie comparabilă cu aceea a razelor cosmice.*

sincrón, -ă adj. (*despre două sau mai multe acțiuni, evenimente, fenomene etc.*) concomitent, paralel, simultan, sincronic, ‹rar› homocrom.

sincrónic, -ă adj. **1** (*despre două sau mai multe acțiuni, evenimente, fenomene etc.*) concomitent, paralel, simultan, sincron, ‹rar› homocrom. *Tehnica nu poate evolua fără o dezvoltare sincronică a științei.* **2** (*lingv.; în opoz. cu „diacronic"; despre metode de studiu, despre puncte de vedere etc.*) descriptiv, static. *A făcut o cercetare sincronică a faptelor de limbă din opera lui Alecsandri.*

sincronicitáte s.f. sincronie, sincronitate.

sincroníe s.f. sincronicitate, sincronitate. *Sincronia celor două fenomene poate fi și spontană.*

sincronísm s.n. concomitență, paralelism, simultaneitate. *Artiștii care fac parte dintr-un anumit curent ajung, la un moment dat, la sincronism în gândire.*

sincronitáte s.f. sincronicitate, sincronie.

sincronizatór s.n. (*cinemat.*) sincronizeză. *Cu ajutorul sincronizatorului se pune în concordanță pelicula cinematografică ce conține imaginea cu banda sonoră.*

sincronizéză s.f. (*cinemat.*) sincronizator.

sindesmologíe s.f. (*anat.*) artrologie, desmologie. *Sindesmologia se ocupă cu studiul articulațiilor.*

sindiatémnusă s.f. (*geom.; înv.*) v. Cosecantă.

sindicá vb. I. tr., refl. (*rar*) v. Sindicaliza.

sindicalísm s.n. **1** anarhosindicalism. *Sindicalismul a fost un curent în mișcarea muncitorească apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, care susținea că scopul luptei clasei muncitoare este obținerea de reforme economico-sociale cu ajutorul sindicatelor.* **2** mișcare sindicală. *Sindicalismul este sistemul de organizare a angajaților în sindicate.*

sindicalizá vb. I. tr., refl. ‹rar› a (se) sindica. *Toate compartimentele sectorului economic s-au sindicalizat.*

síndie s.m. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Ispravnic.

sindiréi s.m. (*bot.; reg.*) v. Țelină[1]. Țelină-de-grădină (v. *țelină*[1]) (*Apium graveolens*).

sindrofíe s.f. **1** (*fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **2** (*reg.*) Amiciție. Prietenie.

sindróm s.n. (*med.*) ***sindrom Boeck*** = sarcoid. *Sindromul Boeck este o tumoare benignă a pielii;* ***sindrom de abstinență*** = criză de abstinență. *Sindromul de abstinență este provocată de întreruperea bruscă a consumului de medicamente, în special al celui de droguri;* ***sindrom de malabsorbție*** = malabsorbție. *Sindromul de malabsorbție este perturbarea absorbției sau a resorbției intestinale a grăsimilor, proteinelor, glucidelor și vitaminelor;* ***sindrom Down*** = mongolism. *Sindromul Down este cauzat de o aberație cromozomială, caracterizându-se prin debilitate mintală și printr-un facies de tip mongoloid;* ***sindrom extrapiramidal*** = sistem extrapiramidal. *Sindromul extrapiramidal este ansamblul tulburărilor sistemului motor, incluzând modificări ale tonicității musculare și ale reglării mișcărilor involuntare și automate;* ***sindrom imunodeficitar dobândit*** = sida. *Sindromul imunodeficitar dobândit se transmite pe cale sexuală sau sangvină și se caracterizează prin slăbirea ori dispariția completă a reacțiilor imunitare ale organismului;* ***sindrom Schaumann*** = sarcoidoză. *Sindromul Schaumann este o afecțiune caracterizată prin multiple leziuni sarcoide;* ***sindrom stilocarotidian*** = stilalgie. *Sindromul stilocarotidian este o durere craniană laterală, care apare adesea după traumatisme sau intervenții chirurgicale de genul amigdalectomiei ori extracțiilor dentare.*

sine qua non [ˌsinekva'non] loc. adj. indispensabil, neapărat, necesar, nedispensabil, obligatoriu, vital, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi sine qua non pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții sine qua non pentru nevoile persoanelor cu handicap.*

sineálă s.f. (*reg.*) **1** v. Albăstreală. Ultramarin[1]. **2** v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate.

sínec[1] s.n. (*reg.*) v. Zori[1].

sínec[2] s.n. (*înv.*) v. Bătrânețe. Senectute. Vetustate.

sinecá vb. I. intr., refl. (*relig.; reg.; despre oameni*) v. Închina. Ruga[1].

sinechíe s.f. (*med.*) simfiză, ‹înv.› lipitură. *Sinechia pleurală poate apărea în urma unei pleurezii.*

sinédriu s.n. (*jur.; la vechii evrei*) sanhedrin. *Sinedriul era tribunalul suprem, cu sediul la Ierusalim, prezidat de marele preot.*

sinefaptoméni subst. (*geom.; grec.; înv.*) v. Cotangentă.

sinepítrop s.m. (*bis.; înv.*) v. Coepitrop.

sinerézá s.f. (*fon.*) crază, sinizeză. *Sinereza este fuziunea a două vocale într-un diftong ascendent, prin transformarea primei vocale în semivocală.*

sinergétic, -ă adj. (*biol.*) sinergic.

sinérgic, -ă adj. (*biol.*) sinergetic. *Prin contracția mușchilor sinergici crește acțiunea mușchilor antagoniști.*

sinergíe s.f. (*biol.*) sinergism. *Între aceste elemente diferite există o sinergie indubitabilă.*

sinergísm s.f. (*biol.*) sinergie.

sinesálgie s.f. (*med., med. vet.*) sinestezalgie. *Sinestalgia este o durere provocată de simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros.*

sinestezalgíe s.f. (*med., med. vet.*) sinestalgie.

sinesteziе s.f. **1** compenetrație. *Sinestezia presupune întrepătrunderea senzațiilor de miros, văz și auz.* **2** (*optic.*) ***sinestezie vizuală*** = sinopsie. *Sinestezia vizuală este contopirea razelor vizuale pentru a forma imaginea.*

sinéș s.m. (*iht.; reg.*) v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).

sinét s.n. (*înv.*) **I 1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** v. Adeverință. Dovadă. Mărturie. **3** (*econ., fin.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer. **4** (*fin.*) v. Accept. Cambie. Poliță[2]. Trată. **5** (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Hrisov. **II 1** v. Sipet. **2** v. Casetă. Cutioară. Cutiuță. **III** fig. v. Amuletă. Apotropaic. Fetiș[1]. Mascotă. Talisman.

sinéț s.m. (*iht.; reg.*) v. Plătică[1] (*Brama brama*).

sineță vb. I. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Împușca.

sinețár s.m. (*milit.; înv.*) v. Armurier.

sinețáș s.m. (*milit.; înv.*) v. Pușcaș.

sinézá s.f. (*gram.*) silepsă. *Sineza este o construcție sintactică bazată pe folosirea acordurilor în frază după asociații logice, și nu după normele gramaticale obișnuite.*

singamíe s.f. (*biol.*) fecundare, fecundat, fecundație. *În urma singamiei se formează zigotul.*

single ['singəl] adj. invar. (*sport; în tenis; în opoz. cu „dublu", „triplu"; despre probe sau partide*) simplu.

singlít s.n. (*polit.; înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Consiliu. Divan. Sfat. **2** (*nm. pr.*) v. Camera Superioară (v. *cameră*). Senat. **3** (*nm. pr.*) v. Senat.

singlític s.m. (*polit.; înv.*) v. Senator.

singráf s.m. (*grec.; înv.*) v. Autor. Semnatar.

singrámă s.f. (*grec.; înv.*) v. Creație. Lucrare. Operă. Producție.

singulár, -ă adj., s.n. **I** adj., s.n. (*gram.*) ‹înv.› individual, singuratic, singurit, unitor. *Numărul singular arată un singur exemplar dintr-o categorie de ființe sau de lucruri. Prin singular*

indicăm un anumit obiect sau obiectul în genere. **II** adj. **1** individual. *Când este certat, are o atitudine singulară, care îl deosebește de ceilalți frați.* **2** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, deosebit, individual, insolit, neobișnuit, special. *Are de judecat un caz singular.* **3** (*adesea fig.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăzneț, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, straniu, ‹divr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lunatic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost singulară.*

singularitáte s.f. **1** unicitate. *Această experiență este interesantă prin singularitatea ei. Este un adevăr sui-generis exprimat în singularitatea lui.* **2** (*rar*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

singularizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică particularități, însușiri, trăsături etc. ale unor elemente, fenomene, procese etc.*) a individualiza, a izola, ‹rar› a uniciza. *După multe cercetări, a reușit să singularizeze specificul climei dintr-o regiune nordică extremă. Caracteristicele procesului biologic studiat au fost singularizate după experiențe repetate.* **2** refl. (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre creații ale lor etc.*) a se deosebi[2], a se departaja, a se detașa, a se distinge, a se evidenția, a se ilustra, a se remarca, ‹rar› a se despărți, ‹înv.› a se însemna, a se semnala, a se vesti. *Între ceilalți creatori, el se singularizează și ca un deschizător de drumuri. Lucrarea lui se singularizează prin originalitate.* **3** refl. a se deosebi[2], a se distinge, a se evidenția, a se ilustra, ‹înv.› a se însemna, a se semnala. *Pe hartă, regiunile de câmpie se singularizează de celelalte prin colorația verde.*

singularizáre s.f. individualizare, izolare, ‹rar› unicizare. *Singularizarea specificului climei dintr-o regiune nordică extremă s-a făcut după multe cercetări.*

síngur, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) neînsoțit, neîntovărășit. *Îi place să meargă singură la cumpărături.* **2** (*precedă subst. determ.; adesea precedat de „un”, „unul” sau „o”*) unic, ‹înv.› singuratic. *Este singurul copil la părinți. I-a rămas singurul său prieten până la sfârșitul vieții. Au avut un singur băiat și două fete.* **3** (*bot.; despre flori, frunze etc.*) solitar, unic. *Această plantă face o singură floare.* **4** (*precedă subst. determ.*) simplu, unic. *Băiatul poartă doar un singur tricou pe un asemenea frig. Din tot stocul de cărți a mai rămas un singur exemplar.* **II** adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, retras, singuratic, solitar, ‹fig.› pustnic, sihastru. *Un bărbat singur trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai singur, la mănăstire.* **2** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, răzleț, retras, singuratic, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor singur și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **3** (*despre oameni*) izolat, stingher, străin. *Se simte singur între acești oameni din înalta societate.* **4** (*despre ființe*) stingher, ‹pop.› pustiu. *Murindu-i părinții, copilul a rămas singur pe lume.* **5** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, rătăcit, răzleț, singuratic, solitar, ‹fig.› pribeag. **III** adv. (*modal*) **1** neînsoțit, neîntovărășit, singur, ‹înv.› salt[1]. *Deși în vârstă, se duce la plimbare singur.* **2** izolat, retras, singuratic, solitar. *Trăiește singur, într-o colibă, la marginea pădurii.*

singură vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Claustra. Izola. Însingura.

singurátic, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, retras, singur, solitar, ‹fig.› pustnic, sihastru. **2** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, răzleț, retras, singuratic, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. **3** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, răzleț, retras, singur, solitar, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. **4** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, rătăcit, răzleț, singur, solitar, ‹fig.› pribeag. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci singuratici. Au apărut câțiva nori singuratici.* **5** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], tainic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai singuratic al camerei.* **II** adj. (*înv.; precedă subst. determ.; adesea precedat de „un”, „unul” sau „o”*) v. Singur. Unic. **III** adv. (*modal*) izolat, retras, singur, solitar. **IV** adj., s.n. (*gram.; înv.*) v. Singular. **V 1** s.m., s.f. (*fam.*) v. Solitar. **2** s.n. (*înv.*) v. Solitar.

singurătáte s.f. **1** claustrare, izolare, însingurare, recluziune, solitudine, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o singurătate totală.* **2** pustietate, pustiu, ‹fig.› dezolare, sihăstrie, ‹fig.; rar› vid. *Omul este o ființă socială și sociabilă căreia nu-i place să trăiască în singurătate. Satul părăsit are un aer de singurătate.*

singurél, -eá adj. (*despre oameni*) singurică, ‹reg.› singurior, singuriță, singuruț, ‹înv.› unișor. *Era singurel la părinți.*

singurét, -eáță adj. (*înv.; despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) v. Ascuns[2]. Discret. Dosnic. Ferit. Izolat. Lăturalnic. Retras. Secret[2]. Singuratic. Tainic. Tăinuit.

singurícă adj. (*despre femei, fete etc.*) singurea (v. *singurel*), ‹reg.› singurioară (v. *singurior*), singuriță, singuruță (v. *singuruț*), ‹înv.› unișoară (v. *unișor*). *Era singurică la părinți.*

singuriór, -oáră adj. (*reg.; despre oameni*) v. Singurel. Singurică.

singurít, -ă adj., s.n. (*înv.*) **1** adj. (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) v. Ascuns[2]. Discret. Dosnic. Ferit. Izolat. Lăturalnic. Retras. Secret[2]. Singuratic. Tainic. Tăinuit. **2** adj., s.n. (*gram.*) v. Singular.

singuríță adj. (*reg.; despre femei, fete etc.*) v. Singurea (v. *singurel*). Singurică.

singuríu, -íe adj. (*reg.; despre ființe*) v. Izolat. Însingurat. Pribeag. Răzleț. Retras. Singur. Singuratic. Solitar.

singurúț, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Singurel. Singurică.

sinharíticon s.n. (*grec.; înv.*) v. Congratulare. Congratulație. Felicitare. Gratulare. Gratulație.

siní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică rufe*) v. Albăstri.

símic, -ă adj. (*rar*) v. Chinez[2]. Chinezesc.

sinície s.f. (*metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.

sinichésion subst. (*grec.; înv.*) v. Casă[1]. Căsătorie. Căsnicie. Mariaj. Matrimoniu. Menaj.

sinichióză s.f. (*stil.; grec.; înv.*) v. Conjuncție.

simdísis s.n. (*filos.; în opoz. cu „materie”, „existență”; grec.; înv.*) v. Conștiință. Cuget. Gândire. Mental. Spirit. Suflet.

sinilí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică rufe*) v. Albăstri.

sinilíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albăstriu. Albăstrui.

sinimíton s.n. (*geom.; grec.; înv.*) v. Cosinus.

sinisfóră s.f. (*grec.; înv.*) **1** v. Chetă. Colectă. **2** v. Contribuție. **3** v. Cotizație.

sinistră vb. I. tr. (*despre dezastre naturale; compl. indică localități, zone geografice, terenuri, recolte etc.*) a calamita, a devasta. *Inundațiile au sinistrat zeci de localități.*

sinistrát, -ă adj. (*despre grupuri umane, localități, zone geografice, terenuri etc.*) calamitat. *Orașul a fost declarat zonă sinistrată, din cauza distrugerilor produse de inundații.*

sinistrocardíe s.f. (*med.*) levocardie. *Sinistrocardia este deplasarea anormală a cordului în interiorul hemitoracelui stâng.*

sinístru, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) jalnic, lugubru, macabru, sumbru, ‹livr.› luctuos, ‹fig.› funebru. *În casă era o atmosferă sinistră. Toți aveau figuri sinistre din cauza nenorocirii.* **2** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, funest, nefast, sumbru, ‹pop.› pocit[2], ‹fig.› demonic, diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire sinistră.* **3** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) groaznic, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, oribil, oripilant, ‹livr.› formidolos, ‹înv. și pop.› spăimântător, spăimos, ‹înv.› îngrozit, spăimântăcios, spăimântos, ‹fran.; înv.› epuvantabil, ‹fig.› apocaliptic. *În timpul războiului se pot vedea scene sinistre.* **4** (*despre manifestări, creații etc. ale oamenilor*) dezgustător, oribil, scârbos, ‹fig.› grețos, inomabil. *Pe față îi apăru un rânjet sinistru.* **5** (*mai ales despre glume sau farse*) nepotrivit, ‹fig.› deplasat. *Era supărat pentru că i se făcuse o farsă sinistră.* **II** adv. (*modal*) **1** lugubru, macabru, sumbru. *Lupii urlă sinistru.* **2** (*muz.; indică modul de executare*

a unei piese muzicale) misterioso, sumbru. **III** s.n. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, urgie, ‹înv. şi pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. şi reg.› pojar, pustieşag, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este un sinistru aducător de moarte.*

siniubíre s.f. (*în opoz. cu „altruism"; înv.*) v. Egoism. Individualism.

siniubitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „altruist"; înv.*) v. Egoist. Individualist. Meschin.

sinizáre s.f. sinizaţie. *Sinizarea este renunţarea la propria naţionalitate, pentru a adopta limba, obiceiurile şi religia chinezilor.*

sinizáţie s.f. sinizare.

sinizéză s.f. (*fon.*) crază, sinereză. *Sinizeza este fuziunea a două vocale într-un diftong ascendent, prin transformarea primei vocale în semivocală.*

sinód s.n. (*relig.*) **1** (*la ortodocşi*) sobor, ‹înv.› gloată. *Sinodul este un for ecleziastic, alcătuit din mitropoliţi, episcopi şi arhierei, care se întruneşte periodic pentru a rezolva probleme de administraţie bisericească.* **2** (*la catolici*) conciliu, sobor. *În sinoade se iau decizii asupra unor chestiuni de dogmă, de morală, de disciplină ecleziastică etc.*

sinodál, -ă adj. (*relig.*) sinodic, ‹rar› conciliar, ‹înv.› sinodalnic, sinodicesc, sobornic, sobornicesc. *Biserica a hotărât o nouă lege sinodală. Papa poate convoca o adunare sinodală, care poate fi obişnuită sau extraordinară.*

sinodálnic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Sinodal. Sinodic.

sinódic, -ă adj. (*relig.*) sinodal, ‹rar› conciliar, ‹înv.› sinodalnic, sinodicesc, sobornic, sobornicesc.

sinodicésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) v. Sinodal. Sinodic.

sinoním, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*lingv.; despre cuvinte sau despre sensurile lor*) echivalent, identic, sinonimic. *În locul cuvintelor populare foloseşte termenii literari sinonimi.* **2** (*livr.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar. **3** (*livr.; despre date, mărturii, realităţi, adevăruri etc.*) v. Coincident. Concordant. Congruent. Corespunzător. Echivalent. **II** s.n. (*lingv.*) echivalent. *Cuvântul „cumpănă" are ca sinonim literar termenul „balanţă".*

sinonímic, -ă adj., s.f. (*lingv.*) **1** adj. (*despre cuvinte sau despre sensurile lor*) echivalent, identic, sinonim. **2** s.f. (*rar*) v. Sinonimie.

sinonimíe s.f. **1** (*lingv.*) ‹rar› sinonimică (v. *sinonimic*), ‹înv.› sinonimitate. *Sinonimia este totalitatea sinonimelor unei limbi.* **2** (*livr.*) v. Coincidenţă. Concordanţă. Congruenţă. Echivalenţă. **3** (*rar*) v. Identitate.

sinonimitáte s.f. (*lingv.; înv.*) v. Sinonimie.

sinópsă s.f. (*înv.*) **1** v. Compendiu. Conspect. **2** v. Prescurtare. Rezumat.

sinopsíe s.f. **1** (*psih.*) audiţie colorată. *Sinopsia la unele persoane este legată de auzirea unor anumite sunete.* **2** (*optic.*) sinestezie vizuală. *Sinopsia este contopirea razelor vizuale pentru a forma imaginea.*

sinoptofór s.n. (*tehn. med.*) amblioscop. *Sinoptoforul este folosit pentru explorarea şi tratamentul tulburărilor vederii binoculare.*

sinoriáş, -ă adj. (*în opoz. cu „distanţat", „îndepărtat"; înv.; despre terenuri, clădiri, localităţi etc.*) v. Adiacent. Alăturat. Apropiat. Contiguu. Învecinat. Lăturaş. Vecin.

sinorisí vb. IV. refl. (*înv.*) **1** (*despre oameni, popoare, ţări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Învecina. Mărgini. **2** (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoţi. Întovărăşi. Uni[2].

sinoviálă s.f. (*anat.*) membrană sinovială. *Membrana sinovială este membrana seroasă din cavitatea articulaţiilor şi din tecile tendoanelor, care secretă sinovia.*

sinovialóm s.n. (*med.*) sinoviom. *Sinovialomul este tumoarea (malignă) a unei sinoviale.*

sinovíe s.f. (*fiziol.*) lichid sinovial. *Sinovia este secretată de membranele situate în cavitatea articulaţiilor, cărora le asigură o bună funcţionare.*

sinoviolíză s.f. (*med.*) sinoviorteză. *Sinoviolíza este tratamentul bolilor sinovialei prin injectarea intraarticulară a unor substanţe chimice sau a unor radioizotopi.*

sinovióm s.n. (*med.*) sinovialom.

sinoviortéză s.f. (*med.*) sinovioliză.

sinovítă s.f. (*med.*) ***sinovită crepitantă*** = tendinită crepitantă, tenosinovită crepitantă. *Sinovita crepitantă este o inflamaţie acută, uscată, care se produce mai ales la nivelul tecilor sinoviale ale tendoanelor muşchilor antebraţului, caracterizându-se prin dureri intense şi prin apariţia unui zgomot la mobilizarea articulaţiei;* ***sinovită tendinoasă*** = tenosinovită. *Sinovita tendinoasă este o afecţiune inflamatorie localizată la nivelul tecii sinoivale a unui tendon.*

sintáctic, -ă adj., s.f. **I** adj. (*gram.*) sintaxic. *Acelaşi cuvânt poate avea, după locul ocupat în propoziţie, funcţiuni sintactice deosebite.* **II** s.f. **1** (*gram.; rar*) v. Sintaxă. **2** (*stil.; rar*) ***sintactică poetică*** v. Sintaxă poetică.

sintagmátion s.n. (*jur.; grec.; înv.*) v. Cod[2].

sintágmă s.f. (*lingv.*) colocaţie. *Sintagma este formată dintr-un grup de două sau mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare.*

sintalgón s.n. (*farm.*) difenilpropilamină, metadonă. *Sintalgonul se administrează dependenţilor de droguri în faza de sevraj.*

sintáxă s.f. **1** (*gram.*) ‹rar› sintactică (v. *sintactic*), ‹înv.› sintetică (v. *sintetic*), sinteză. *Sintaxa se ocupă cu studiul funcţiilor cuvintelor şi ale propoziţiilor în vorbire, stabilind regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze.* **2** (*stil.*) ***sintaxă poetică*** = ‹rar› sintactică poetică (v. *sintactic*). *Sintaxa poetică denumeşte totalitatea procedeelor stilistice (repetiţia, interogaţia şi invocaţia retorică, antiteza etc.) ale limbii literare, ce ţin de topica propoziţiei şi a frazei.*

sintăxic, -ă adj. (*gram.*) sintactic.

sinteázã s.f. (*mai ales la pl.* ***sinteaze***; *biochim.*) ligază. *Sinteazele catalizează unele procese de sinteză din organism.*

sinterizáre s.f. (*tehn.*) concreţionare. *Sinterizarea este operaţia de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi şi presarea lor în forme speciale.*

sintesí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică studii, opere ştiinţifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Realiza. Redacta. Scrie.

sintétic, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre expuneri, texte*) concis, rezumativ, succint, sumar, ‹fam.› scurt, ‹înv.› rezumator. *A făcut un raport sintetic privind deplasarea în străinătate.* **2** (*în opoz. cu „natural", „original"; despre lucruri, obiecte etc.*) artificial, contrafăcut, fals, imitat, ‹fig.; rar› orb[2]. *Are un colier din pietre sintetice.* **II** adv. (*modal*) concis, succint, sumar. *I-a expus sintetic faptele. A prezentat sintetic concluziile cercetării.* **III** s.f. (*gram.; înv.*) v. Sintaxă.

sintetizá vb. I. tr. (*compl. indică idei, expuneri etc.*) a recapitula, a rezuma, ‹livr.› a chintesenţia, ‹rar› a sumariza, ‹înv.› a recapitului. *Sintetizează cele spuse pentru a ajunge la o concluzie. Au desprins ideile principale după ce au sintetizat toate concluziile.*

sintetizáre s.f. **1** sinteză. *Vorbitorii de la tribună au făcut un efort de sintetizare a materialului de prezentat.* **2** recapitulare, rezumare, ‹înv.› recapitulaţie. *O concluzie se poate desprinde în urma sintetizării celor spuse. Au desprins ideile principale după sintetizarea concluziilor.*

sintézã s.f. **I 1** sintetizare. **2** rezumat, sumar, ‹înv.› epitomă, extract, prescurt, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Elevii au de alcătuit sinteza acţiunii unei nuvele, ca temă pentru acasă.* **3** (*biol.*) biosinteză. *Prin sinteză se obţine un compus chimic la nivelul celulei vii.* **4** (*chim.*) ***sinteză oxo*** = hidroformilare, oxosinteză, reacţie de carbonilare. *Sinteza oxo este un procedeu industrial de obţinere a aldehidelor.* **5** (*rar*) v. Amestec. Amestecătură. Combinare. Combinaţie. Melanj. Mixtură. **II** (*gram.; înv.*) v. Sintaxă.

sintíchi s.n. (*grec.; înv.*) **1** (*polit.*) v. Tratat. **2** v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie.

sintoníe s.f. (*fiz.*) acord. *Sintonia este egalitatea frecvenţelor de oscilaţie ale unor sisteme oscilante.*

sintonizá vb. I. tr. (*fiz.; compl. indică sisteme fizice oscilante*) a acorda. *A sintonizat cele două sisteme pentru ca ele să oscileze cu aceeaşi frecvenţă.*

sintonizáre s.f. (*fiz.*) acordare. *Sintonizarea sistemelor fizice oscilante se face pentru ca ele să oscileze cu aceeaşi frecvenţă.*

sinuá vb. I. intr. (*livr.*) **1** (*despre lucruri, obiecte etc. fiexibile, elastice sau despre părţi ale lor*) v. Apleca. Arcui. Atârna. Cădea. Coborî. Culca. Curba. Înclina. Încovoia. Îndoi. Lăsa. Pleca. **2** fig. (*despre probleme, situaţii etc.*) v. Complica. Încâlci. Încurca. Întortochea.

sinucíd, -ă s.m., s.f., s.n. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Sinucigaș. Suicid. **2** s.n. v. Omorâre. Sinucidere. Suicid. Suicidere.
sinucíde vb. III. refl. (*despre oameni*) a se omorî, a se suicide, ‹rar› a se ucide, ‹pop.› a se sodomi. *Persoanele care se sinucid nu sunt înmormântate cu preot.*
sinucídere s.f. omorâre, suicid, suicidere, ‹înv.› sinucid. *Sinuciderea ei a fost o mare dramă pentru familie.*
sinucigáș, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. suicid, ‹înv.› sinucid. *Sinucigașii au un fond psihic extrem de labil.* **2** adj. fig. (*despre manifestări, acțiuni, planuri etc. ale oamenilor*) ‹fig.› suicidar. *Generozitatea lui i se pare sinucigașă. Nu intră în afaceri sinucigașe.*
sinuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, strâmb, sucit[2], șerpuit, șerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpuind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încâlcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele sinuoase ale vaporului și au ieșit pe punte.* **2** (*despre mișcări*) șerpuit, șerpuitor, ‹rar› ondulat, șerpuind. *Un om beat are, de regulă, mersul sinuos.* **II** adj. fig. **1** complex, complicat, ‹fig.› întortocheat, labirintic, ‹fig.; livr.› tortuos. *Trăirile sufletești sunt sinuoase. Modul ei de a gândi este sinuos.* **2** (*rar; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant. Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil. **3** (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Fluctuant. Indecis. Indeterminat. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Oscilant. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor. **III** adv. (*modal*) șerpuit. *Trece de pe o parte pe alta a străzii, mergând sinuos. Fuge sinuos, ca să nu poată fi țintit.*
sinuozitáte s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), șerpuială, șerpuire, șerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuș, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, șovăitură, vârtej. *Sinuozitățile șoselelor sunt foarte periculoase.* **2** cot, cotitură, meandru, șerpuială, șerpuire, șerpuitură, ‹reg.› șovăitură, taolă. *Șoseaua urmează sinuozitățile fluviului.* **3** (*geomorf.*) neregularitate, ondulație. *Pe suprafața dunelor sunt sinuozități.*
sínus s.n. (*anat.*) **1** ***sinus carotidian*** = bulb carotidian. *Sinusul carotidian are rol în reglarea presiunii arteriale și a ritmului cardiac;* ***sinus laringian*** = ventricul laringian. *Cele două sinusuri laringiene sunt situate între corzile vocale.* **2** (*înv.; în forma* ***sin***) v. Circumvoluție. Girus cerebral.
sinusoidál, -ă adj. (*fiz.; despre mărimi fizice periodice*) armonic.
sioúx s.m. invar. dakota. *Sioux este o populație amerindiană din America de Nord.*
sípcă s.f. (*reg.*) v. Portțigaret. Țigaret. Țigaretă.
sipeciór s.n. (*înv.*) v. Sipețel.
sípet s.n. **1** ‹reg.› orman[1], ‹înv.› sinet. *Își păstrează argintăria într-un sipet.* **2** (*înv. și reg.*) v. Cufăr. Ladă.
sipetáș s.n. (*înv.*) v. Sipețel.
sipețél s.n. ‹înv.› sipecior, sipetaș. *Își ține bijuteriile într-un sipețel.*
sipícă s.f. (*bot.*) **1** *Cephalaria transsilvanica*; ‹reg.› bărburel. **2** *Scabiosa ochroleuca*; ‹reg.› năsturaș-de-bube. **3** v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*). **4** (*reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **5** (*reg.*) v. Mușcatul-dracului (v. *mușcat*) (*Scabiosa columbaria* și *Scabiosa lucida*).
sir[1] [sər] s.m. (*engl.; adesea urmat de un nm. pr.*) v. Domn.
síre s.m. (*la vocat.*) maiestate. *Fiți atent, sire!*
síreaci adv. (*explic.; înv.*) v. Adică. Anume. Recte.
sireáp, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre animale; în special despre cai*) aprig, focos, nestăpânit, sălbatic, vijelios, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar sireap.* **2** (*pop.; despre animale*) v. Nedomesticit. Neîmblânzit. Sălbatic. **3** (*reg.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Animalic. Barbar. Bestial. Brutal. Câinesc. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Inuman. Neîmblânzit. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Subuman. Violent. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **5** (*înv.; despre popoare, neamuri etc.*) Barbar. Primitiv. Sălbatic. **II** adv. (*modal; înv.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent. **III** s.f. (*zool.; pop.*) v. Iapă.
siréc s.n. (*pesc.*) rarită[2], ‹reg.› radină. *Sirecul este o rețea cu ochiurile largi, care se adaugă volocului obișnuit, pentru a încurca mai ușor peștele.*
siréni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Liliac[1]. Liliac-comun (v. *liliac[1]*). Liliac-nemțesc (v. *liliac[1]*). Liliac-roșu (v. *liliac[1]*). Liliac-sălbatic (v. *liliac[1]*) (*Syringa vulgaris*).
sirénic, -ă adj. ‹înv.› sirenicesc. *Stând pe țărmul mării, are impresia că aude în depărtări un cântec sirenic.*
sirenicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Sirenic.
sirenomelíe s.f. (*med.*) simpodie. *Sirenomelia este o malformație congenitală care se caracterizează prin fuzionarea membrelor inferioare.*
sirepí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Sălbătici.
sirepíe s.f. **1** (*pop.*) v. Sălbăticie. **2** (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.
siriác, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m. ‹slavon.; înv.› siriianin. *Siriecii aparțineau unor populații din vechea Mesopotamie.* **2** s.f. (*lingv.*) veche siriană (v. *vechi[2]*). *Siriaca este o limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, considerată o limbă moartă, fiind folosită astăzi numai ca limbă liturgică de către catolicii și iacobinii sirieni, de nestorieni, precum și de alte culte.* **3** adj. (*rar*) v. Sirian.
sirián, -ă adj., s.f. **I** adj. ‹rar› siriac, sirienesc. *Stepa siriană este traversată de fluviul Eufrat.* **II** s.f. **1** siriancă. *Sirienele de religie ortodoxă se îmbracă decent, cerințele vestimentare nefiind atât de restrictive ca în cazul femeilor musulmane.* **2** (*lingv.*) limbă siriană, ‹înv.› limbă sirienească. *Siriana este o limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, de origine arabă, vorbită de sirieni.*
siriáncă s.f. siriană (v. *sirian*). *La Facultatea de Medicină s-au înscris mai multe sirience.*
sirienésc, -eăscă adj. (*rar*) v. Sirian.
siriiánin s.m. (*slavon.; înv.*) v. Siriac.
sirinderícă s.f. (*bot.*) *Philadelphus coronarius*; lămâiță, ‹reg.› căjmină, iasmin-de-grădină, lemn-alb, mălin, pom, pom-alb, pomul-raiului (v. *pom*), scumpină, sipică, zevios.
siringocistadenóm s.n. (*med.*) siringom.
siringóm s.n. (*med.*) siringocistadenom. *Siringomul este o tumoare chistică benignă a glandelor sudoripare.*
sirípă s.f. (*bot.; reg.*) v. Muștar-de-câmp. Ridiche. Ridichioară (*Sinapis arvensis*).
síriță s.f. (*zool.; reg.*) v. Mânzare.
siróp s.n. **1** ‹reg.› mursă. *Își servește musafirii cu sirop de zmeură. Medicul i-a prescris un sirop de tuse.* **2** (*ind. alim.*) ***sirop de cartofi*** = zahăr de amidon, zahăr de cartofi, ‹reg.› miere de baraboi, miere de napi, miere de picioci, țucăr-crumpe, țucăr crumpel, țucăr de crump, țucăr de crumpe, zahăr de picioci. *Siropul de cartofi este o glucoză solidă, obținută prin hidroliza amidonului de cartofi, care este aromatizată cu diferite esențe alimentare.*
siropá vb. I. tr. (*astăzi rar; compl. indică mai ales blaturi de tort sau prăjituri*) v. Însiropa.
siropáre s.f. (*astăzi rar*) v. Însiropare.
siropát, -ă adj. (*astăzi rar; mai ales despre blaturi de tort sau prăjituri*) v. Însiropat.
siropós, -oásă adj. fig. (*despre manifestări, atitudini, creații artistice etc. ale oamenilor*) languros, sentimental, ‹fig.› **dulceag.** *Prezentarea făcută cărții este siropoasă. I-a scris o scrisoare plină de declarații siropoase.*
sirotá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică alimente, băuturi etc.*) v. Degusta. Savura.
sirulí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.
sísi adj. invar. **1** (*psih.; fam.; glum.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** (*med.; arg.*) v. Luetic. Sifilitic.
sisifián, -ă adj. (*rar*) v. Sisific.

sisífic, -ă adj. ‹rar› sisifian. *Subiectul filmului a fost inspirat din mitul sisific.*

sisinél s.m. pl. (*bot.*) **1** (*la pl.* ***sisinei***; *și* ***sisinei-de-munte***) *Pulsatilla alba*; ‹rar› dediței (v. *dediței*), dedițeii-Alpilor (v. *dediței*), ‹reg.› oiță, omeluțe, trierei-de-munte, vișină-de-munte. **2** (*la pl.* ***sisinei***) *Pulsatilla pratensis*; adormițele, dediței, ‹reg.› brebenel, capul-câinelui (v. *cap*), cocoșei (v. *cocoșel*), dediță, floarea-paștelui (v. *floare*), floarea-vântului (v. *floare*), găgățele, iarba-vântului (v. *iarbă*), sufleței, vânturele (v. *vânturel*). **3** (*la pl.* ***sisinei***; *rar*) v. Dediței (v. *dediței*) (*Pulsatilla vulgaris*). **4** (*reg.*) v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*). **5** (*reg.*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

sistá vb. I. tr. (*compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) a înceta, a întrerupe, a opri, a suspenda, ‹înv.› a discontinua. *Au sistat activitatea în mină în urma exploziei.*

sistáltic, -ă adj. (*med.; fran.; înv.*) v. Sistolic.

sistáre s.f. încetare, întrerupere, oprire, suspendare, ‹înv.› discontinuare, discontinuație. *S-a decis sistarea activității minei în urma exploziei.*

sistém s.n. **I 1** ansamblu, univers. *Profesorul a făcut o expunere a sistemului filosofic al lui Kant.* **2** structură. *Punctul slab al colecției de texte populare recent apărute este lipsa unui sistem.* **3** (*lingv.*) structură. *Cele mai multe neologisme s-au înglobat definitiv în sistemul limbii române. Elementele care sunt nepotrivite cu legile sistemului unei limbi dispar.* **4** (*anat., biol., fiziol.*) aparat. *Fumatul provoacă boli ale sistemului respirator. Sistemul digestiv are ca rol transformarea alimentelor în glucide, lipide, proteine etc. sub o formă asimilabilă. Sistemul cardiovascular include inima, sângele și vasele sangvine.* **5** (*anat.*) ***sistem apud*** = sistem endocrin difuz; ***sistem cardionector*** = ***sistem nodal*** = țesut cardionector, țesut nodal. *Sistemul cardionector asigură propagarea și reglarea contracției miocardice;* ***sistem cerebrospinal*** = ***sistem nervos central*** = ***sistem nervos cerebrospinal*** = ax cerebrospinal, nevrax. *Sistemul nervos central este format din creier și din măduva spinării;* ***sistem endocrin difuz*** = sistem apud. *Sistemul endocrin difuz reunește celulele endocrine care produc hormonii polipeptidici și neurotransmițători;* ***sistem extrapiramidal*** = sindrom extrapiramidal. *Sistemul extrapiramidal este ansamblul tulburărilor sistemului motor, incluzând modificări ale tonicității musculare și ale reglării mișcărilor involuntare și automate;* ***sistem nervos autonom*** = sistem nervos vegetativ, sistem neurovegetativ; ***sistem nervos ortosimpatic*** = ***sistem nervos simpatic*** = ***sistem simpatic***= marele simpatic (v. *mare*[1]), nervul mare simpatic (v. *nerv*), ‹înv.› simpaticul cel mare (v. *simpatic*). *Sistemul nervos simpatic este partea sistemului nervos vegetativ care reglează funcțiile glandelor și ale organelor interne;* ***sistem nervos parasimpatic*** = parasimpatic. *Sistemul nervos parasimpatic este partea sistemului nervos vegetativ care controlează contracțiile involuntare ale fibrelor musculare de la nivelul vaselor sangvine, al tubului digestiv, al vezicii, al organelor genitale și al rectului;* ***sistem nervos vegetativ*** = sistem nervos autonom, sistem neurovegetativ. *Sistemul nervos vegetativ menține viața vegetativă, anume funcționarea tuturor organelor și a țesuturilor, asigurând coordonarea funcțiilor vitale de bază: circulație, respirație, digestie și excreție;* ***sistem neurovegetativ*** = sistem nervos autonom, sistem nervos vegetativ; ***sistem osos*** = osatură, schelet, ‹rar› osărie, ‹înv.› dabilă, ‹fig.› cherestea. *Era așa de slab, încât i se vedea linia sistemului osos prin piele;* ***sistem reticulat*** = formațiune reticulată, substanță reticulată. *Sistemul reticulat este sistemul de neuroni interconectați în rețea, care se întind de la măduva spinării la talamus;* ***sistem reticuloendotelial*** = sistem retotelial. *Sistemul reticuloendotelial este rețeaua și sistemul de celule dispersate în tot organismul, caracterizate prin activitatea lor fagocitară imunodependentă, mobilitate și radiorezistență;* ***sistem retotelial*** = sistem reticuloendotelial. **6** (*biol.*) ***sistem biologic*** = biosistem. *Sistemul biologic este un sistem eterogen, integrat, deschis, în echilibru fluent, informațional, programat, autoreglabil (cibernetic), evolutiv și capabil de optimizare continuă a funcționării sale.* **7** (*geomorf.*) ***sistem muntos*** = catenă, catenă muntoasă, lanț. *Sistemul muntos al Carpaților este acoperit de păduri întinse.* **8** (*filos.; în materialismul istoric; adesea cu determ. „social” sau „social-economic”*) formațiune socială, formațiune social-economică, orânduire, ‹rar› orânduială. *În anii '50 s-au făcut numeroase arestări, cei închiși fiind considerați un pericol pentru noul sistem social.* **9** (*ist.*) orânduire, regim, societate. *Elevii au avut de studiat sistemul sclavagist.* **10** (*polit., econ.*) ordine, regim. *Împrejurările actuale pot crea noi sisteme mondiale.* **11** (*jur.*) ***sistem judiciar*** = justiție. *Și-a găsit un post în sistemul judiciar.* **12** (*fiz., geom.*) ***sistem de referință*** = referențial. *Sistemul de referință este un ansamblu de corpuri (considerate fixe) în raport cu care se definește mișcarea altor corpuri.* **13** (*econ. polit.*) ***sistem monetar*** = mercantilism timpuriu. *Sistemul monetar reprezintă totalitatea monedelor existente la un moment dat într-o țară și a raporturilor stabilite între valorile lor.* **14** (*pedag.*) ***sistem lancasterian*** = ***sistem monitorial*** = lancasterianism. *Sistemul monitorial a fost fondat în Anglia, la sfârșitul sec. al XVIII-lea.* **15** (*astron.*) ***sistem geocentric*** = geocentrism. *Sistemul geocentric este concepția potrivit căreia Pământul se află în centrul Universului;* ***sistem heliocentric*** = heliocentrism. *Sistemul heliocentric este teoria fundamentată de Copernic, potrivit căreia Soarele este în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul lui;* ***sistem planetar*** = ***sistem solar*** = lume, ‹înv.› sistem soresc. *Sistemul planetar este ansamblul alcătuit din Soare și totalitatea corpurilor cerești care gravitează în jurul lui;* ***sistem stelar*** = galaxie. *Stelele sistemului stelar au diferite mărimi și forme;* (*înv.*) ***sistem soresc*** v. Lume. Sistem planetar. Sistem solar. **16** (*art.; chim.*) ***sistemul periodic al elementelor*** = tabelul periodic al elementelor (v. *tabel*), tabelul periodic al lui Mendeleev (v. *tabel*), tabloul periodic al elementelor (v. *tablou*). *Sistemul periodic al elementelor conține toate elementele chimice, aranjate în funcție de proprietățile lor fizice și chimice.* **17** (*mineral.*) ***sistem cristalografic*** = ***sistem de cristalizare*** = ‹înv.› sistem cristalin. *Sistemul cristalografic este categoria în care sunt grupate cristalele după caracterele generale ale simetriei lor;* (*înv.*) ***sistem cristalin*** v. Sistem cristalografic. Sistem de cristalizare. **18** (*lingv.*) ***sistem lingvistic*** = idiom, limbă, ‹livr.› glosie, ‹înv. și pop.› vorbă. *Româna este un sistem lingvistic romanic. Latina este un sistem lingvistic mort.* **19** ***sistem criptografic*** = criptosistem. *Sistemul criptografic este un mod de scriere secretă cu ajutorul unui cod de semne convențional.* **20** (*inform.*) ***sistem BBS*** (***Buletin Board System***) = freenet, rețea gratuită. **21** (*electron.*) ***sistem audio*** = combină muzicală. *Și-au cumpărat un sistem audio nou.* **II 1** doctrină, învățătură, teorie, ‹înv.› ucenie. *Este adeptul sistemului liberal.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) chip, fel, formă, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, ‹pop.› putință, ‹înv. și reg.› urmare, ‹reg.› modru, ‹înv.› așezământ, manoperă, marșă, mediu[1], mers, mijlocire, tropos, ‹fig.› cale, ‹fig.; înv.› cap. *Nu găsește un sistem rezonabil de aplanare a conflictului.* **3** (*tehn.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) metodă, procedeu, soluție. *Este interesat de noul sistem de asamblare a roboților.* **4** metodă. *Lucrarea trădează lipsa unui sistem.* **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, manieră, mod, modalitate, regim, stil. *Tinerii se gândesc la un alt sistem de viață.* **6** model, tip. *A inventat un nou sistem de sondare a planetelor.* **7** (*rar*) v. Stil. **8** (*fam.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință. **9** (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă.

sistemátic, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** ‹rar› sistemic. *Matematica este o știință sistematică. Are cunoștințe sistematice în domeniu.* **2** (*mai ales despre planuri, proiecte*) coerent, structural, ‹fig.› închegat, legat[4], ‹fig.; rar› strâns[2]. *Cei doi arhitecți discută despre necesitatea unui plan sistematic de urbanizare.* **3** (*despre proiecte, acțiuni etc.*) metodic, organizat. *Dezvoltarea sistematică a economiei trebuie să fie o preocupare centrală.* **4** (*despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) periodic, regulat. *Având diabet, merge la controale sistematice la medic. Inspecțiile în școli sunt sistematice.* **5** (*rar*) v. Mecanic. Mecanizat. **II** adv. (*modal*) **1** metodic, organizat, ‹înv.› metodicește. *Orice disciplină trebuie învățată sistematic. Procedează sistematic în acțiunile sale.* **2** periodic, regulat. *Fiind diabetic, merge sistematic la controale medicale.* **3** obișnuit, regulat. *Întârzie sistematic la serviciu.* **4** (*rar; în legătură cu vb. ale gândirii*) v. Exact. Precis. Riguros. **III** s.f. (*biol.*) taxonomie. *Sistematica este studiul unor grupe de plante sau de*

animale din punctul de vedere al descrierii și clasificării speciilor.

sistematizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) a aranja, a așeza, a clasa, a clasifica, a dispune, a distribui, a grupa, a împărți, a orândui, a ordona, a organiza, a potrivi, a pune, a rândui, a repartiza, ‹rar› a sistemiza, ‹pop.› a alcătui[1], a chiti[1], a deretica, a întocmi, ‹reg.› a înciocăla, a tiposi, ‹înv.› a dispoza, a drege, a rămuri, a tocmi. *A sistematizat piesele jocului după un anumit criteriu.* **2** (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasa, a clasifica, a ordona, a organiza, a structura, ‹înv.› a despărți. *Și-a sistematizat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **3** (*compl. indică activități practice, așezări urbane sau rurale etc.*) a regula, ‹înv.› a regularisi. *Noul primar a reușit în scurt timp să sistematizeze cartierele mărginașe ale orașului.* **4** (*hidrotehn.; compl. indică cursuri de apă*) a corecta, a regula, a regulariza. *Cursul râului a fost sistematizat din cauza revărsărilor repetate.* **5** (*compl. indică sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) a moderniza, a perfecționa. *Rețeaua de distribuție a gazului a fost sistematizată. Au sistematizat linia de îmbuteliere a apei minerale.*

sistematizáre s.f. **1** aranjare, aranjat[1], așezare, clasare, clasificare, distribuire, împărțire, ordonare, rânduială, rânduire, repartizare, ‹înv.› orânduire. *Sistematizarea pieselor jocului i-a luat timp.* **2** aranjare, clasare, clasificare, ordonare, organizare, structurare. *A fost obligatorie sistematizarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **3** regulare. *Sistematizarea cartierelor mărginașe ale orașului se impunea.* **4** (*hidrotehn.*) corectare, regulare, regularizare. *Sistematizarea cursului râului a fost obligatorie din cauza revărsărilor repetate.* **5** modernizare, perfecționare. *Sistematizarea liniei de îmbuteliere a apei minerale a fost necesară.*

sistematizát, -ă adj. **1** (*despre obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) aranjat[2], clasat, ordonat, organizat, rânduit. *A realizat cu piesele sistematizate ale jocului o anumită construcție.* **2** (*despre sisteme tehnice, căi de comunicație etc.*) modernizat, perfecționat. *Linia sistematizată de îmbuteliere a apei minerale a fost dată în folosință.*

sistémic, -ă adj. (*rar*) v. Sistematic.

sistemizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza.

sistiseálă s.f. (*înv.*) v. Prezentare. Recomandare. Recomandație.

sistisí vb. IV. (*grec.; înv.*) **1** tr. (*compl. indică instituții, asociații, etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Prezenta. Recomanda.

sistisíre s.f. (*înv.*) v. Constituire. Creare. Făurire. Formare. Fundare. Instituire. Înființare. Întemeiere. Organizare.

sistólic, -ă adj. (*med.*) ‹fran.; înv.› sistaltic. *Tensiunea sistolică reprezintă presiunea inimii generată pentru a pompa sângele de la inimă spre celelalte organe.*

sit[1] s.n. (*livr.*) v. Cadru. Peisaj. Privelițe. Scenă. Tablou. Vedere.

sit[2] s.n. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

sitár[1] s.m. (*ornit.*) **1** (*și **sitar-de-pădure**, art., **sitarul-pădurean**, reg., **sitar-de-pământ**, **sitar-de-rât-mare***) *Scolopax rusticola*; ‹rar› becață, ‹reg.› ciocănea, farfadoi, pasărea-ciobanului (v. *pasăre*), pasărea-pământului (v. *pasăre*), saloantă, șnep, șaloancă, ‹înv.› școlopac. **2** ***sitar-cu-coada-neagră*** = ***sitar-de-mal*** = ***sitar-de-mal-cu-coada-neagră*** = ***sitar-de-mal-mare*** = *Limosa limosa*; fluierar-cu-coadă-lungă, fluierar-cu-coadă-neagră, ‹reg.› fluierice; ***sitar-negru*** = *Plegadis falcinellus*; țigănuș, ‹reg.› corovatic, soloancă; (*rar*) ***sitar-cu-picioroange*** v. Cataligă. Piciorong (*Himantopus himantopus*). **3** (*reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheață. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruș. Pescăruș-cu-gușă-albă. Pescăruș-de-munte. Pescăruș-de-prund. Pescăruș-negru (*Cinclus cinclus*). **4** (*reg.*) v. Ciocârlan (*Galerida cristata*).

sitár[2] s.m. ciurar. *Sitarul face site.*

sítă s.f. **I 1** (*gosp.*) ‹reg.› scuturătoare (v. *scuturător*). *Cerne făina prin sită.* **2** (*gosp.*) ciur. *A trecut legumele fierte prin sită.* **3** (*electron.*) grătar, grilă. *Prin sită trece fluxul de electroni sau de ioni emis de catod.* **4** (*tipogr.*) ***sită fotografică*** = raster. *Sita fotografică este o placă de sticlă, pătrată sau rotundă, cu o rețea fină de linii ori de puncte, folosită pentru fotoreproducerea anumitor figuri.* **5** (*gosp.; pop.*) v. Strecurătoare. **6** (*apic.; reg.*) v. Obrăzar. **7** (*apic.; la stup; reg.*) v. Urdiniș. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***sita-zânelor*** v. **a** Anghinare-sălbatică. Ciulin. Ghimpe[1]. Ghimpe-mare (v. *ghimpe[1]*). Scai. Scai-măgăresc. Scaiete (*Onopordon acanthium*); **b** Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*).

site [sait] s.n. (*inform.*) website. *Site- ul instituției trebuie actualizat.*

siteăv, -ă adj. (*reg.; mai ales despre glas*) v. Gâjâit[2]. Răgușit.

sitélcă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Fileu. Plasă[1]. Plasă pescărească (v. *plasă[1]*). Rețea.

sití vb. IV. refl. (*reg.; despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori din pânză*) v. Destrăma. Deșira. Rări. Zdrențui.

sitícă s.f. (*gosp.*) **1** (*pop.*) v. Sitișoară. **2** (*reg.*) v. Strecurătoare.

sitiología s.f. dietetică (v. *dietetic*). *Sitiologia se ocupă cu studiul alimentelor.*

sitíșcă s.f. (*gosp.; pop.*) **1** v. Sitișoară. **2** v. Strecurătoare.

sitișoáră s.f. (*gosp.*) ‹pop.› sitică, sitișcă, ‹înv. și reg.› sitiță.

sitíță s.f. (*gosp.; înv. și reg.*) v. Sitișoară.

sitiví vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau despre glasul lor*) v. Răguși.

sitomaníe s.f. (*med.*) bulimie periodică. *Sitomania este o stare patologică manifestată prin dorința de a mânca continuu.*

situá vb. I. **1** refl. (*despre oameni, echipe sportive etc.*) a se clasa, a se clasifica, a se plasa. *Echipa națională de baschet s-a situat pe locul întâi la campionatul mondial.* **2** tr. (*compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) a amplasa, a așeza, a fixa, a plasa, a stabili, ‹înv.› a statornici. *A situat fabrica departe de centrul orașului.* **3** refl. (*despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „lângă” etc.*) a se afla, a fi, a se găsi, a veni, ‹fig.; înv. și pop.› a cădea, ‹fig.; înv.› a zăcea. *Scara palatului se situează lângă lac.* **4** tr., refl. a (se) plasa, a (se) pune. *Articolul enclitic se situează după nume.*

situáre s.f. **I 1** clasare, clasificare, plasare. *Situarea echipei naționale pe locul întâi la campionatul mondial a fost sărbătorită cu mare fast.* **2** amplasare, așezare, fixare, plasare, stabilire. *Primăria a acceptat situarea fabricii la marginea orașului.* **II** (*concr.*) amplasament, amplasare, așezare, loc, poziție, ‹rar› situație, ‹înv.› așezământ, pusăciune, pusătură, pusoare, stare, stat[3]. *Prin situare, supermarketul mulțumește pe locuitorii orașului.*

situát, -ă adj. (*despre oameni*) avut[2], bogat, înstărit, ‹pop.› bănos, chiabur, cuprins[2], ‹reg.› găzdac, găzduț, taxidit, ‹înv.› paralâu, ‹fig.; iron. sau peior.› barosan, ‹arg.› baștan, păduchios. *Este u n bărbat situat.*

situáție s.f. **I 1** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziție, stare, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă situație, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în situații excepționale.* **2** circumstanță, ipostază, împrejurare, moment, ocazie, prilej. *Este o situație favorabilă pentru a începe afacerea.* **3** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) stare, ‹reg.› rând, ‹înv.› stepenă. *Situația țării s-a schimbat după încheierea păcii. Situația internă a statelor europene este agravată de criza economică.* **4** soartă, stare. *Nu s-a știut nimic despre situația alpiniștilor după trecerea furtunii.* **5** etapă, fază, punct, stadiu. *Primarului i se expune situația în care se află construcția.* **6** condiție, poziție, stare, ‹reg.› prindoare, ‹fig.; înv.› obraz. *Au o situație materială excelentă.* **7** grad, poziție, rang, ‹înv.› stepenă, ‹fig.› treaptă. *Părinții lui au cea mai înaltă situație în ierarhia socială.* **8** loc, poziție. *Este conștient de situația pe care o ocupă în societate.* **9** poziție, ‹înv.› pusăciune. *Nu păreau afectați de situația umilitoare în care se aflau. Se afla în situația de a avea pentru prima dată în față un adversar redutabil.* **10** rost, stare, ‹reg.› rânduială, ‹fig.; fam.› temei. *Orice om care muncește își face încet-încet o situație.* **11** fig. (*adesea urmat de determ. ca „sufletească”, „de spirit”*) dispoziție, stare. *Este vesel și nu crede că ar putea exista ceva care să-i poată schimba situația sufletească.* **II** (*concr.*) **1** dare de seamă, raport, referat, ‹reg.› sămădaș, ‹înv.› doclad, otnoșenie, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› tacrir, ‹rus.; înv.› povească, predstavlenie. *Pentru a putea primi subvenția a fost necesară o situație despre starea financiară a instituției.* **2** avere, avut[1], avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), stare, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns[2]*),

‹fam.; glum.› caşcaval, ‹înv. şi reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdăşag, găzdăşie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. şi fam.› bunătăţi (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva situaţie pentru a face şi acţiuni caritabile.* **3** (*rar*) v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziţie. Situare.

situaţionál, -ă adj. circumstanţial, conjunctural. *Trebuie ţinut seama şi de contextul situaţional în care a apărut acest fenomen.*

sítus s.n. (*med.*) ***situs antigenic*** = determinant antigenic, epitop. *Situsul antigenic este partea moleculei de antigen la nivelul căreia se leagă anticorpul specific*; (*anat.*) ***situs inversus*** = transpoziţie viscerală. *Situs ul inversus este poziţia „în oglindă" a organelor viscerale faţă de situarea lor normală.*

sitúţă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Strecurătoare.

siv, sívă adj. (*reg.*) **1** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunţit. Grizonat. Înălbit. Încărunţit. Sur. **2** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenuşiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

skating ['skeitiŋ] s.n. patine cu role (v. *patină*[1]), patine cu rotile (v. *patină*[1]), patine pe role (v. *patină*[1]), patine pe rotile (v. *patină*[1]), role, rotile (v. *rotilă*). *Cu skatingul te deplasezi pe sol în mişcări asemănătoare cu cele de pe patinoar.*

skeet [skit] s.n. (*sport*) talere (v. *taler*[2]). *A câştigat proba de skeet la tir.*

skijet s.n. (*sport*) jetski. *Skijetul este un vehicul asemănător unei motociclete, propulsat de un jet subacvatic.*

slab, slábă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „gras"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slăbănog, slăbit, supt[2], uscat[2], uscăţiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop. şi fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, piţigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. şi reg.› mârşav, rău, searbăd[1], sec, secăţiu, secăţiv, slăbicios, ‹reg.› coţac, hition, mârşolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscăţiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. şi fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› ţârlic. *Este atât de slabă, încât au rămas doar ochii de ea.* **2** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre faţa oamenilor*) slăbănog, slăbit, tras, uscăţiv, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop.› pierit, ‹reg.› mârcav, mârced, posmăgit, ‹înv.› mişel, ‹fig.› ascuţit[2], supt[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Faţa ei, deşi slabă, este frumoasă. Are faţa slabă şi de o paloare aristocratică.* **3** (*în opoz. cu „gras"; despre cărnuri*) macru, ‹reg.› mârşav, pecioasă, sec, ‹înv.› secăţiv. *I s-a recomandat să mănânce numai carne slabă.* **4** (*în opoz. cu „gras"; despre alimente*) degresat. *Cumpără numai smântână slabă. Răciturile sunt slabe. Face o plăcintă cu brânză de vaci slabă.* **5** (*în opoz. cu „puternic"; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaş, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slăbit, slăbuţ, şubred, şubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. şi pop.› slăbănogit, ‹pop. şi fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, piţigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› mârşav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaş, slăburiu, şiştav, şiştăvit, şubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leşinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teşmenit, ‹fig.; înv.› subţire. *Este slab, predispus mereu la îmbolnăviri.* **6** (*despre organe ale corpului, despre facultăţi fizice sau psihice etc.*) slăbit, ‹fig.› tocit. *Are vederea slabă. Are memoria slabă.* **7** (*p. anal.; rar; mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **8** (*med.; înv.; despre oameni*) v. Apoplectic. Paralitic. **9** fig. (*despre oameni*) influenţabil, ‹fig.› moale, ‹fig.; pop. şi fam.› ofticos. *Nu poate lua decizii ferme pentru că este o persoană slabă.* **II** adj. **1** (*în opoz. cu „solid", „trainic"; despre obiecte, construcţii, elemente de construcţie etc.*) nerezistent, nesolid, netrainic, slăbit, şubred, şubrezit, ‹rar› precar. *Cortul, fiind slab, a fost distrus de furtună. Pilonii podului slabi din cauza inundaţiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii oraşului.* **2** (*despre soluţii, băuturi, mâncăruri etc.*) diluat, îndoit, subţiat, subţire, ‹reg.› apătos, rărit[2], spălăcit, ‹înv.› întins[2], ‹fig.; pop.› lungit. *Nu bea vin slab.* **3** (*despre băuturi alcoolice*) ‹reg.› molceag. *Ţuica pe care a cumpărat-o este slabă.* **4** (*în opoz. cu „tare"; despre ţigări, tutun*) uşor[2]. *Fumează ţigări slabe.* **5** (*pop.; despre elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) v. Dărăpănat. Degradat. Deteriorat. Măcinat[2]. Părăginit. Ruinat. Stricat. Vechi[2]. **6** (*în opoz. cu „fertil"; reg.; despre pământ, terenuri etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleşuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2]. **7** (*înv.; despre ape, cavităţi, săpături etc.*) v. Mic. Neadânc. **III** adj. **1** (*despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „la", care indică domeniul de activitate*) ‹fam.; deprec.› prost. *Este slab în materie de politică. Aşa o echipă slabă de fotbal nu mai văzuse de multă vreme.* **2** (*despre elevi, studenţi, persoane care activează într-un anumit domeniu de activitate etc.; cu determ. introduse prin prep. „la"*) nepregătit. *Fiul ei este slab la matematică.* **3** (*în opoz. cu „talentat"; despre oameni de litere, de artă, muzicieni etc.*) netalentat, nevaloros, prost, ‹pop. şi fam.› rău, ‹fig.› anemic. *Nu a fost greu să se constate că este un jurnalist slab.* **4** (*în opoz. cu „valoros"; despre creaţii, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereuşit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, ‹fam.› îngrozitor, rău, ‹fig.› anemic, stângaci. *Prestaţia boxerului favorit a fost slabă.* **5** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) nemulţumitor, nesatisfăcător. *A primit o ofertă de preţ slabă. Rezultatele echipei de fotbal la campionatul european au fost slabe.* **6** (*despre păreri, argumente etc. ale oamenilor*) atacabil, neconvingător, vulnerabil. *Trebuie să fii atent cum pui problema, deoarece ai o argumentare slabă.* **7** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; fam.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Natâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **8** (*precedă subst. determ.; reg.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire şi înţelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaş. Sărac. Sărman. **9** (*înv.; despre manifestări, atitudini, stări, acţiuni etc. ale oamenilor*) v. Greşit. Rău. **10** (*înv.; despre veşti, întâmplări etc.*) v. Neplăcut. Prost. Rău. **11** fig. (*rar; mai ales despre trai, mijloace de existenţă, anumite evenimente*) v. Anahoretic. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu. Umil. **IV** adj. **1** (*despre stări, situaţii etc.*) mic, minor, neimportant, neînsemnat, neperceptibil, nesemnificativ, scăzut, ‹înv.› uşor[2]. *Ameliorarea stării bolnavului este slabă. Influenţa anturajului asupra tânărului este slabă.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre dureri, suferinţe fizice sau sufleteşti, stări fiziologice ori psihice, sentimente etc.*) mic. *Durerile sunt acum mai slabe.* **3** (*în opoz. cu „mare"; despre stări sufleteşti, sentimente, senzaţii etc.*) mic, puţin, redus. *Medicul are speranţe slabe că va reuşi la rezidenţiat. Rezultatul concursului i-a dat o satisfacţie slabă.* **4** (*în opoz. cu „mult", „mare"; despre caracteristici, posibilităţi, situaţii etc. ale oamenilor*) insuficient, mic, puţin, redus, scăzut, ‹fran.› feblu. *Posibilităţile slabe de reabilitare financiară îl neliniştesc. Are şanse slabe să ia examenul dacă nu învaţă serios.* **V** adj. **1** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniştit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], uşor[2], ‹înv. şi reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt slab.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) mic, uşor[2]. *Furtuna fiind slabă, nu s-a produs nicio distrugere. Gerul de astăzi este slab.* **3** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre sunete, zgomote etc.*) înăbuşit, înfundat[2], pierdut, stins[2], surd, ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, şters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroşit. *În depărtare se aude zgomotul slab al valurilor mării.* **4** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, stins[2], tainic, uşor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. şi reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leşinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. şi pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbeşte cu vocea slabă. De departe se aude freamătul slab al pădurii.* **5** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre lumină, surse de lumină*) mic, pal, palid, redus, sărac, ‹pop. şi fam.› puchinos, ‹fig.› anemic, leşinat[2], ‹fig.; pop. şi fam.› chior. *Încearcă să citească, dar lumina slabă îi oboseşte ochii.* **6** (*despre lumină*) difuz, palid, stins[2], ‹fig.› diafan, potolit[2].

Când cerul este acoperit de nori, lumina este slabă. Odată cu înserarea, lumina devine slabă. **7** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, spălăcit, stins[2], ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină slabă. Abia i se distinge silueta în razele slabe ale lunii.* **8** (*mai ales despre surse de lumină*) ‹fig.› orb[2], sărac. *În sufragerie becurile sunt slabe.* **9** (*despre lumină, întuneric, umbră etc.*) ‹fig.› subțiat, subțire. *Spre dimineață, întunericul devine slab.* **10** mic, prost, redus, scăzut. *Vizibilitatea este slabă din cauza ceții.* **11** fig. vag, ‹fig.› debil. *O privea cu un surâs slab.* **12** fig. (*despre mirosuri*) vag, ‹fig.; fam.› leșinat[2]. *În cămară se simte o aromă slabă de gutui.* **VI** adv. (*modal*) **1** deplorabil, lamentabil, prost. *Filmul este realizat slab.* **2** prost. *Nu a luat bacalaureatul deoarece a fost slab pregătit.* **3** prost. *Această marfă se vinde slab.* **4** moderat. *Vântul bate slab. Plouă slab.* **5** înăbușit, înfundat[2], stins[2], surd, ‹fig.› mocnit. *Fata a început să plângă slab.* **6** înăbușit, înfundat[2], pierdut, stins[2], surd. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună slab.* **7** insuficient. *Sala este slab luminată.* **8** puțin, ușor[2]. *Bea ceaiul slab îndulcit. Băutura este slab alcoolizată.* **9** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) debole. **VII** s.f. (*reg.*) v. Lăuză.

slăbină s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la unele animale*) v. Deșert. **2** v. Abdomen. Burtă. Pântece.

slăbiță s.f. (*anat.; la unele animale; reg.*) v. Deșert.

slad s.n. (*înv. și reg.*) v. Malț.

slădniță s.f. (*înv. și reg.*) ‹reg.› slădărie. *În sladniță se prepară sau se păstrează malțul.*

slai s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.; la sanie*) v. Oplean. **2** (*la ambarcații*) v. Usnă.

slálom s.n. fig. (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

slănă s.f. (*culin., ind. alim.; pop.*) v. Slănină.

slăniță s.f. (*reg.*) v. Leasă.

slargándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) încetinind, tardando.

slătină s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Sărătură. **2** (*pop. și fam.*) v. Sărătură. **3** (*înv. și reg.*) v. Sărătură. **4** (*culin.; înv. și reg.*) v. Saramură. **5** (*chim.; reg.*) v. Clorură de sodiu. Sare. Sare de bucătărie. **6** (*reg.*) v. Solniță.

slav, slavă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. slavon, ‹înv.› slovean, sloveni (v. *sloven*), șcheau. *Bulgarii și rușii sunt slavi.* **2** adj. slavon, slavonesc, ‹livr.› slavic, ‹înv.› slovean, sloven, slovenesc, șchienesc, șcheiesc. *Textul este scris cu caractere slave. Mulți termeni bisericești sunt de origine slavă.* **3** s.f. (*lingv.*) ***slavă comună*** = limbă slavă comună. *Slava comună este limba vorbită de slavi până la începutul sec. al IX-lea, înainte de a se despărți în limbi și dialecte;* ***slavă de cultură*** = limbă slavă de cultură, limbă slavonă, slavonă (v. *slavon*), ‹rar› slavonă bisericească (v. *slavon*), ‹înv.› limbă slavonească, limbă slovenească, slavonie, slovenie. *Slava de cultură a fost utilizată, în Evul Mediu, și în Țările Române, ca limbă liturgică și de cancelarie;* ***slavă veche*** = limbă slavă veche, limbă veche slavă, paleoslavă, veche slavă (v. *vechi*[2]), ‹astăzi rar› limbă slavică, ‹ieșit din uz› bulgară veche (v. *bulgar*), slavă bulgară, slavă bulgărească, ‹impr.› slavă bisericească, slavă veche bisericească. *Slava veche este o limbă dispărută, de origine indo-europeană;* (*ieșit din uz*) ***slavă bulgară*** = ***slavă bulgărească*** v. Limbă slavă veche. Limbă veche slavă. Paleoslavă. Slavă veche. Veche slavă (v. *vechi*[2]); (*impr.*) ***slavă bisericească*** = ***slavă veche bisericească*** v. Limbă slavă veche. Limbă veche slavă. Paleoslavă. Slavă veche. Veche slavă (v. *vechi*[2]).

slávă s.f., interj., prep. **I** s.f. **1** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slăvire, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere, slava trecutului este evidentă.* **2** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slăvire, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o slavă meritată.* **3** glorie, grandoare, măreție, mărire, splendoare, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de slavă.* **4** binecuvântare, glorificare, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slăvire, ‹înv.› lăudare. *Slava zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.* **5** (*relig. creștină*) har, mulțumire, ‹înv. și pop.› mulțumită (v. *mulțumit*). *Credincioșii aduc slavă lui Dumnezeu.* **6** (*înv.*) v. Ceremonie. Cinste. Fast[1]. Paradă. Pompă. Solemnitate. **II** s.f. **1** aer[1], atmosferă, cer[2], spațiu, văzduh, zarișe, zări (v. *zare*), ‹pop.› vinețe (v. *vinețiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării slăvii.* **2** (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **III** interj. (*bis.*) mărire!, osana! *Slavă Ție, Doamne!* **IV** prep. (*constr. cu dat.; introduce un circ. instr., cu nuanță cauzală; înv.*) v. Datorită. Grație. Mulțumită.

slávic, -ă adj. (*livr.*) v. Slav. Slavon. Slavonesc.

slăvină s.f. (*reg.*) v. Canea. Cep.

slavísm s.n. (*polit.; rar*) **1** ‹înv.› slavitate. *Slavismul este influența slavă manifestată în Țările Române de la întemeiere până în epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu.* **2** v. Panslavism.

slavitáte s.f. (*polit.; înv.*) v. Slavism.

slavón, -ă s.m., s.f., s.n., adj. **I** **1** s.m., s.f. slav, ‹înv.› slovean, sloveni (v. *sloven*), șcheau. **2** s.f. (*lingv.*) limbă slavă de cultură, limbă slavonă, slavă de cultură (v. *slav*), ‹rar› slavonă bisericească, ‹înv.› limbă slavonească, limbă slovenească, slavonie, slovenie; (*rar*) ***slavonă bisericească*** v. Limbă slavă de cultură. Limbă slavonă. Slavă de cultură (v. *slav*). **3** s.n. slavonesc. *Cuvântul bisericesc în discuție vine dintr-un slavon mai puțin cunoscut.* **II** adj. **1** slav, slavonesc, ‹livr.› slavic, ‹înv.› slovean, slovenesc, sloven, șcheiesc, șchienesc. **2** (*mai ales despre cărți, texte, cuvinte*) slavonesc, ‹înv.› sârbesc, slovenesc. *A cercetat numeroase manuscrise slavone pentru lucrarea sa de doctorat.* **3** (*rar*) v. Chirilic.

slavonésc, -eáscă adj., s.n. **I** adj. **1** slav, slavon, ‹livr.› slavic, ‹înv.› slovean, slovenesc, sloven, șcheiesc, șchienesc. **2** (*mai ales despre cărți, texte, cuvinte*) slavon, ‹înv.› sârbesc, slovenesc. **3** (*rar*) v. Chirilic. **II** s.n. slavon.

slavonéște adv. (*modal*) ‹înv.› sârbește, slovenește. *Manuscrisul a fost scris slavonește.*

slavonie s.f. (*lingv.; înv.*) v. Limbă slavă de cultură. Limbă slavonă. Slavă de cultură (v. *slav*). Slavonă (v. *slavon*).

slavosloví vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) v. Cânta. Cinsti. Elogia. Exalta. Glorifica. Lăuda. Mări. Omagia. Preamări. Preaslăvi. Proslăvi. Slăvi. Venera.

slavoslovíe s.f. (*relig.; înv.*) **1** v. Doxologie. **2** v. Tedeum.

slăbănóg, -oágă adj., s.m., s.f. **I** **1** adj. (*în opoz. cu „gras”; astăzi mai ales fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbit, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, slăbănogit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, răceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› țârlic. *Este atât de slăbănoagă, încât au rămas doar ochii de ea.* **2** adj. (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; astăzi mai ales fam.; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbit, tras, uscățiv, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop.› pierit, ‹reg.› mârcav, mârced, posmăgit, ‹înv.› mișel, ‹fig.› ascuțit[2], supt[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Fața ei, deși slăbănoagă, este frumoasă. Are chipul slăbănog și de o paloare aristocratică.* **3** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit. **4** adj. (*în opoz. cu „puternic”; pop. și fam.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **5** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; pop.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **6** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „bogat”; înv. și reg.*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **7** adj., s.m., s.f. (*med.; înv. și reg.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **8** adj., s.m., s.f. (*med.; înv. și reg.*) v. Olog. Schilod. **9** adj., s.m., s.f. (*med.; înv. și reg.*) v. Apoplectic. Paralitic. **10** adj. (*înv.; despre arcuri, coarde aflate în tensiune etc.*) v. Destins. Detensionat. Discordat. Relaxat. Slăbit. **11** adj. fig. (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”,*

„tare", „zgomotos"; fam.; despre sunete, glas, ton) v. Coborât. Domol. Încet Lânced. Leşinat[2]. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Plăpând. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Somnoros. Stins[2]. Tainic. Uşor[2]. **II** s.m. (*bot.*) **1** *Impatiens noli-tangere*; ‹reg.› brăduleţ, brie, buruiana-celor-slabi (v. *buruiană*), calapăr, iadeş, iarbă-roşie, ploponog, răchiţele (v. *răchiţică*). **2** *Ephedra distachya*; cârcel. **3** (*reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*). **4** (*reg.*) v. Brei (*Mercurialis perennis*). **5** (*reg.*) v. Buberic (*Scrophularia nodosa*). **6** (*reg.*) v. Buruiana-viermilor (v. *buruiană*) (*Polygonum mite*). **7** (*reg.*) v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). **8** (*reg.*) v. Jale-de-câmp (*v. jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*). **9** (*şi* ***slăbănog-de-câmp***; *reg.*) v. Trepădătoare (v. *trepădător*) (*Mercurialis annua*).

slăbănogeálă s.f. (*înv. şi reg.*) **I** v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputinţă. Slăbiciune. Şubrezenie. **II** (*med., med. vet.*)**1** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă. **3** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie.

slăbănogí vb. IV. **I** refl., tr. (*în opoz. cu „a se întări"; înv. şi pop.; sub. sau compl. indică fiinţe ori forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi. **II** (*med., med. vet.; înv.*) **1** intr., refl. (*despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Paraliza. **2** refl. (*despre fiinţe*) v. Îmbolnăvi.

slăbănogíe s.f. **I** (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) **1** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă. **3** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **II** (*înv.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputinţă. Slăbiciune. Şubrezenie.

slăbănogíre s.f. (*înv.*) **I** (*med., med. vet.*) **1** v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă. **3** v. Anormalitate. Infirmitate. Invaliditate. Schilodenie. **II** v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputinţă. Slăbiciune. Şubrezenie.

slăbănogít, -ă adj. **I 1** adj. (*în opoz. cu „gras"; înv. şi pop.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv. **2** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; înv. şi pop.; mai ales despre faţa oamenilor*) v. Slab. Slăbănog. Slăbit. Tras. Uscăţiv. **3** (*în opoz. cu „puternic"; înv. şi pop.; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaş. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit. **4** (*med., med. vet.; înv.; despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Paralizat. **II** fig. (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; înv. şi pop.; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet Lânced. Leşinat[2]. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Plăpând. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Somnoros. Stins[2]. Tainic. Uşor[2].

slăbănós, -oásă adj. (*în opoz. cu „puternic"; înv.; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaş. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit.

slăbătáte s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Caşexie. Descărnare. Emaciaţie. Emaciere. Slăbire.

slăbătúră s.f. (*adesea glum.* sau *deprec.*) ‹pop. şi fam.› sfrijitură, ‹fam.; glum.› scobitoare (v. *scobitor*), schelet, ‹reg.; deprec.› şcomârlă, ‹deprec.› scândură, scoabă, ‹fig.› ţâr[2], ‹fig.; fam.› mumie. *Nu este o slăbătură, ci o femeie bine proporţionată.*

slăbeálă s.f. (*reg.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputinţă. Slăbiciune. Şubrezenie.

slăbeáţă s.f. (*reg.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputinţă. Slăbiciune. Şubrezenie.

slăbí vb. IV. **I 1** intr. (*în opoz. cu „a se îngrăşa"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) ‹pop. şi fam.› a se jigări, a se sfrîji, ‹pop.› a se rebegi, ‹fam.› a se împuţina, ‹înv. şi reg.› a se mârşăvi, a răi, a scădea, ‹reg.› a se căuşa, a se hitioni, a se mârcezi, a se ogărî, a se ogârji, a se pieuci, a se sfoiegi, a se şuia, a tâlbi, a zălezi, ‹înv.› a ostâmpi, ‹fig.› a se stinge, a se topi, a se usca. *Boala l-a slăbit în aşa măsură, încât trebuie să facă tratament de recuperare.* **2** intr. (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părţi ale corpului lor*) a se descărna, a se emacia. *Ţinuţi fără hrană multe zile, câinii au slăbit.* **3** intr. (*despre fiinţe*) a se trage. *A slăbit la faţă şi ochii i s-au adâncit în orbite.* **4** intr., tr. (*în opoz. cu „a se întări"; sub. sau compl. indică fiinţe ori forţele, puterile lor*) a (se) debilita, a (se) şubrezi, ‹livr.› a se ratatina, ‹înv. şi pop.› a (se) slăbănogi, ‹reg.› a se nevoieşi, a se şiştăvi, a (se) ticăloşi, ‹înv.› a stâmpi, ‹fig.; livr.› a (se) evira, ‹fig.; reg.› a se păstrămi, a se teşmeni. *Boala l-a slăbit în aşa măsură, încât trebuie să facă tratament de recuperare.* **5** intr. (*despre organe ale corpului, despre facultăţi fizice sau psihice etc.*) a se debilita, ‹înv.› a stâmpi, a se tâmpi, ‹fig.› a se toci. *Vederea ei a slăbit în ultimul timp.* **6** intr. (*med.; despre memorie, judecată etc.*) a se obnubila. *Memoria i-a slăbit cu trecerea anilor.* **7** intr. (*med.; despre membre*) a se muia, ‹rar› a se deroba. *La bătrâneţe, din cauza reumatismului, picioarele i-au slăbit.* **II 1** tr. (*în opoz. cu „a strânge", „a încorda", „a întări", „a întinde"; compl. indică sfori, funii, cordoane, panglici etc.*) a destinde, a lărgi, ‹înv. şi pop.› a slobozi. *Şi-a slăbit cu o gaură cureaua de la pardesiu. A slăbit odgonul care leagă barca de mal pentru a nu se rupe din cauza valurilor mari.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică arcuri, coarde aflate în tensiune*) a (se) destinde, a (se) detensiona, a (se) relaxa, ‹înv.› a destruna. *Slăbeşte arcul după ce ţinteşte. Arcul s-a slăbit.* **III 1** intr. (*despre glas, ton*) a coborî, a scădea. *În timpul discursului oratorul a slăbit brusc tonul.* **2** intr. (*despre fenomene ale naturii sau sociale, şocuri, zgomote, stări etc.*) a se alina, a se amortiza, a se atenua, a se calma, a descreşte, a se diminua, a se domoli, a se estompa, a se linişti, a se micşora, a se modera, a se pondera, a se potoli, a se reduce, a scădea, a se tempera, ‹pop. şi fam.› a se astâmpăra, ‹pop.› a se lăsa, a se ogoi, ‹reg.› a îngădui, a se nestoia, ‹fig.› a se dilua, a se îmblânzi, a se îndulci, a se înmuia, a se muia, a se pacifica, a se subţia, ‹fig.; rar› a amorţi, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară a slăbit în urma instalării termopanelor la ferestre.* **3** tr., intr. (*compl. sau sub. indică stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera, a (se) uşura, ‹rar› a pacifica, ‹înv. şi pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. şi reg.› a (se) mângâia, a (se) oteşi[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oşeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a slăbit durerea pentru moment.* **4** intr. (*despre lumină, întuneric, umbră etc.*) ‹fig.› a se subţia. *Spre dimineaţă, întunericul slăbeşte.* **5** intr. (*despre lumnina zilei*) a se stinge, ‹fig.› a amurgi. *Când lumina slăbeşte, ţăranii se întorc de la câmp.* **6** intr. (*med., med. vet.; despre boli, febră*) a se atenua, a ceda, ‹fig.; pop.› a se slei. *Gripa a slăbit în urma medicaţiei.* **IV** tr. (*compl. indică oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a scuti. *Te rog să-l slăbeşti cu aberaţiile tale!* **2** (*înv. şi pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Absolvi. Cruţa. Dezlega. Ierta. Scuti. **3** (*înv.; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) v. Frustra. Lipsi. Priva. Vitregi. **V** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică obiecte, construcţii, elemente de construcţie etc.*) a (se) şubrezi. *Folosirea îndelungată a slăbit scaunul. Pilonii podului s-au slăbit din cauza inundaţiilor repetate.* **2** (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălţăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza.

slăbiciós, -oásă adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*în opoz. cu „gras"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv. **2** (*med.*) v. Astenic. Astenizat.

slăbiciúne s.f. **I 1** debilitate, fragilitate, gracilitate, neputinţă, şubrezenie, ‹rar› lingăvie, slăbire, ‹înv. şi pop.› slăbie[1], ‹pop. şi fam.› jigăreală, ‹înv. şi reg.› slăbănogeală, ‹reg.› slăbeală, slăbeaţă, ‹înv.› deznervare, deznervaţie, slăbănogie, slăbănogire, slăbime, ‹fig.› anemie. *Munca extenuantă şi oboseala l-au adus în stare de slăbiciune.* **2** impotenţă, incapacitate, neputinţă, ‹pop.› becisnicie, netrebnicie, nevolnicie, ‹reg.› nevoioşetură, ‹înv.› nemernicie, răslăbire, răslăbitură. *Nu poate să facă eforturi mari din cauza slăbiciunii sale trupeşti.* **3** epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârşeală, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervaţie, lingăvie, ‹înv. şi pop.› osteneală, ‹înv. şi reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârşenie, sfârşitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învăţatul noaptea l-a dus la*

o stare de totală slăbiciune. **4** (*med., med. vet.*) atonie, flaciditate, moleșeală, sfârșeală, ‹pop.› și fam.› moliciune, ‹pop.› șubrezeală, ‹fam.› fleșcăială, ‹înv. și reg.› topiciune, ‹reg.› molăiață, zălezitură, ‹înv.› moleață, moleșitură. *Slăbiciunea i se manifesta tot mai accentuat.* **5** (*med., med. vet.; înv. ș i pop.*) v. Cașexie. Descărnare. Emaciație. Emaciere. Slăbire. **6** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **II 1** ‹înv.› slăbie[1]. *Bunătatea nu este un semn de slăbiciune. Profită de momentul ei de slăbiciune și îi mai cere niște bani.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, tară[2], viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Slăbiciunile lui educaționale sunt evidente.* **3** netemeinicie, ‹fig.› șubrezenie. *A încercat să-l convingă de slăbiciunea argumentelor sale.* **4** manie, pasiune, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹înv. și reg.› nacafa, ‹fig.; fam.› țăcăneală. *Slăbiciunea lui este automobilismul.* **5** febleță. *Mezina este slăbiciunea tatălui.* **III** (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie. **IV** fig. **1** afecțiune, atașament, simpatie, ‹fig.; înv.› plecare. *Slăbiciunea bunicilor pentru nepoți este puternică.* **2** incapacitate, incompetență, necompetență, neregătire, neprecepere, ‹fig.; fam.; deprec.› nulitate. *A fost dat afară din serviciu din cauza slăbiciunii lui.*

slăbíe[1] s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie. **2** (*înv. și reg.*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Sfârșeală. Slăbiciune. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Anemie. Spanemie. **II** (*reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Privațiune. Sărăcie. **III** (*înv.*) **1** v. Slăbiciune. **2** (*de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

slăbíe[2] s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la animalele patrupede*) v. Șold[1]. **2** (*la unele animale*) v. Deșert. **3** (*la pl. **slăbii***) v. Abdomen. Burtă. Pântece.

slăbíme s.f. (*înv.*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie.

slăbíre s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) cașexie, descărnare, emaciație, emaciere, ‹înv. și pop.› slăbiciune, ‹reg.› slăbătate. *Slăbirea lui o îngrijorează și hotărăște să-l ducă la medic.* **2** (*rar*) v. Debilitate. Fragilitate. Gracilitate. Neputință. Slăbiciune. Șubrezenie. **3** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **4** (*fiziol.; înv.*) v. Diastolă. **II 1** destindere, lărgire, ‹înv. și pop.› slobozire. *După o masă copioasă a fost nevoie de slăbirea curelei.* **2** destindere, detensionare, relax, relaxare, relaxație, ‹rar› destrunare. *Prin slăbirea corzii, se pune în mișcare un mecanism.* **III 1** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, temperare, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Slăbirea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **2** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, liniștire, potolire, temperare, ușurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. și pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oșenire, ‹înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deșarjă. *A simțit o slăbire a durerii după ce a luat medicamentul.* **IV** șubrezire. *Slăbirea pilonilor podului din cauza inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.*

slăbít, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „gras"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, supt[2], uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de slăbită, încât au rămas doar ochii de ea.* **2** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului lor*) descărnat, emaciat. *Câinii slăbiți au fost internați în clinica veterinară, pentru tratament.* **3** (*în opoz. cu „dolofan", „plin"; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbănog, tras, uscățiv, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop.› pierit, ‹reg.› mârcav, mârced, posmăgit, ‹înv.› mișel, ‹fig.› ascuțit[2], supt[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Fața ei, deși slăbită, este frumoasă. Are fața slăbită și de o paloare aristocratică.* **4** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este slăbit, predispus mereu la îmbolnăviri.* **5** (*despre organe ale corpului, despre facultăți fizice sau psihice etc.*) slab, ‹fig.› tocit. *Are vederea slăbită. Are memoria slăbită.* **II** (*despre arcuri, coarde afiate în tensiune etc.*) destins, detensionat, discordat, relaxat, ‹rar› destrunat, ‹înv.› slăbănog. *Partida de tenis s-a întrerupt, deoarece plasa era slăbită.* **III** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, temperat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele slăbite nu mai deranjează pe nimeni.* **IV** (*în opoz. cu „solid", „trainic"; despre obiecte, construcții, elemente de construcție etc.*) nerezistent, nesolid, netrainic, slab, șubred, șubrezit, ‹rar› precar. *Cortul, fiind slăbit, a fost distrus de furtună. Pilonii podului slăbiți din cauza inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.*

slăbitór, -oáre adj. (*med.; înv.; despre boli, medicamente sau despre efectele lor*) v. Atonic.

slăbonél adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăboteán, -ă adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăbúc, -ă adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăbuleăc adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăbuleán, -ă adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăbuléț, -eáță adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; înv. și reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăburíu, -íe adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **2** (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

slăbușór, -oáră adj. (*în opoz. cu „grăsuț"; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Slăbuț.

slăbúț, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „grăsuț"; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) ‹înv. și reg.› slăbuleț, ‹reg.› slăbonel, slăbotean, slăbuc, slăbuleac, slăbulean, slăbușor. *Fetița este cam slăbuță pentru înălțimea ei.* **2** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, șubred, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șiștav, șiștăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. **3** (*p. anal.; rar; despre așezări, regiuni, țări etc.*) v. Mizer. Mizerabil. Prăpădit. Sărac. Sărăcăcios. **II** fig. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) mediocru, modest, redus, scăzut. *Rezultatele slăbuțe la învățătură l-au adus în situația de repetenție.* **2** (*despre creatori, sportivi, profesioniști etc.*) mediocru, ‹fig.› obscur. *Este un compozitor slăbuț.*

slădăríe s.f. (*reg.*) v. Sladniță.

slădíci subst. (*fiziol., med.; înv. și reg.*) v. Greață. Nausea.

slădún s.m. (*bot.; pop.*) **1** v. Gorun (*Quercus petraea*). **2** v. Stejar. Stejar-de-luncă. Stejar-pedunculat (*Quercus robur*). **3** v. Stejar-pufos. Tufan (*Quercus pubescens*).

slănină s.f. **1** (*culin., ind. alim.*) ‹pop.› slană, ‹fam.› șuncă, ‹reg.› clisă, lard, sală[2], șpec, untură. *Îi place slănina puțin prăjită pe gril.* **2** (*fam.*) v. Osânză. **3** (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› osânză, șunci (v. *șuncă*). *Are ceva slănină pe el! De gras ce este, îi atârnă slăninile.*

slăninós, -oásă adj. **1** (*pop.; despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos. **2** (*în opoz. cu „slab"; fam.; deprec.; despre oameni sau animale*) v. Corpolent. Gras. Gros. Masiv. Obez. Opulent. Planturos. Plin. Rotofei. Rotund. Trupeș. Umflat. Voluminos.

slătinós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre pământ, soluri, terenuri etc.*) v. Sărăturat. Sărături.

slăví vb. IV. tr. **1** (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a venera, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a ridica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța. *Popoarele trebuie să-și slăvească eroii.* **2** (*compl. indică zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) a binecuvânta, a glorifica, a lăuda, a mări, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, ‹rar› a ferici. *Slăviți ziua în care s-a format România Mare!* **3** (*compl. indică persoane*) a adora, a diviniza, a idolatriza, a venera, ‹înv.› a cinsti, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a deifica, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul își slăvește mama.* **4** (*rar; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **5** (*reg.; compl. indică oameni*) v. Amăgi. Atrage. Captiva. Delecta. Desfăta. Fascina. Fermeca. Încânta. Seduce.

slăvíre s.f. **1** apologie, cinste, cinstire, elogiu, glorie, laudă, mărire, omagiu, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, ‹rar› apologetism, ‹înv.› lăudare, mărie[1], pohfală, pohvalenie, supuneri (v. *supunere*), ‹fig.› dafini (v. *dafin*), lauri (v. *laur*), ‹fig.; înv.› lucire, ofrandă, umbrire. *Prezentarea care i s-a făcut a însemnat o slăvire meritată.* **2** elogiere, exaltare, glorificare, lăudare, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, ‹rar› cântare, ‹înv.› exaltație, prealăudare, preaslăvie, sărbătorie, sărbătorire, vârtute, ‹fig.› apoteozare, apoteoză. *În această scriere slăvirea trecutului este evidentă.* **3** binecuvântare, glorificare, laudă, mărire, preamărire, preaslăvire, proslăvire, slavă, ‹înv.› lăudare. *Slăvirea zilei în care s-a format România Mare trebuie să rămână vie în inima fiecărui român.* **4** adorare, adorație, divinizare, idolatrizare, venerare, venerație, ‹înv.› cinstire. *Slăvirea femeii a fost și rămâne o temă predilectă a poeziei din toate timpurile.*

slăvít, -ă adj. **1** (*despre eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) elogiat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, ‹rar› cântat[2]. *Eroii slăviți au murit pentru patrie.* **2** (*despre zile de sărbătoare, praznice, sărbători etc.*) binecuvântat, glorificat, lăudat, mărit[3], preamărit, preaslăvit, proslăvit, ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Slăvita zi a formării României Mari rămâne în memoria tuturor românilor.* **3** (*ca epitet acordat monarhilor sau membrilor familiilor princiare*) preamărit, preaslăvit, ‹livr.› august[2]. *Slăvite rege!* **4** (*ca termen respectuos de adresare către domnitori, mari demnitari, mari prelați etc.*) ilustrisim, mărit[3], prealuminat, preamărit, preaslăvit, ‹în unele țări› serenisim, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv.› înălțat. *Slăvite prinț, sunteți așteptat!* **5** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, venerat, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Slăvite Doamne, Ție ne rugăm! Slăvite împărate, ți-am îndeplinit porunca!* **6** sacru, sfânt. *Numele patriei este slăvit. Pământul patriei este slăvit.* **7** (*despre ființe*) adorat, divinizat, idolatrizat, venerat, ‹înv.› cinstit, seninat[2], ‹fig.› deificat, sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul slăvit nu a mai jucat.* **8** (*astăzi rar; despre oameni, despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Ultracunoscut. Vestit. **9** (*înv. și pop.; despre familie, neam, nume, viță*) v. Ales[2]. Aristocrat. Aristocratic. Bun. Distins. Ilustru. Înalt. Mare[1]. Nobil. **10** (*înv. și pop.*) v. Glorios. Mărit[3].

slăvitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Proslăvitor. **2** v. Adorator.

sleămă s.f. (*reg.*) v. Fărămă. Fir. Pic[1]. Picătură. Pișcătură. Strop.

sledí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Urma. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndrepta. Îndruma. Orienta.

sledítor s.m. (*înv.*) v. Călăuzitor. Îndrumător. Povățuitor. Sfătuitor.

sleeping-car ['slipiŋkar] s.n. (*transp.; engl.*) v. Vagon de dormit. Wagon-lit.

sleí vb. IV. **I 1** refl. (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) a se coagula, a se închega, a se solidifica, ‹pop.› a se năcălăi, ‹reg.› a se țepeni. *Untura topită se sleiește prin răcire.* **2** refl. (*despre mâncăruri preparate cu grăsimi și răcite*) ‹rar› a se solidifica, ‹reg.› a se făcăi. *Mâncărica de porc s-a sleit.* **3** refl. (*rar; despre lichide sau substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega. **4** tr. (*hidrotehn.; rar; compl. indică terenuri cu surplus de apă, bălți etc.*) v. Asana. Deseca. Seca. **5** tr. (*rar; compl. indică râuri, izvoare, bălți, iazuri, lacuri, fântâni etc.*) v. Seca. **6** refl. (*înv. și pop.; despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) v. Întări. Învârtoșa. Solidifica. **7** refl. (*înv. și pop.; despre lichide*) v. Îngheța. Solidifica. **8** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales legume fierte*) v. Bate. Făcălui. Freca. **9** tr. (*pop.; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli. **10** tr. (*înv. și reg.; compl. indică terenuri, suprafețe agricole etc.*) v. Sărăci. Secătui. **11** tr. (*înv. și reg.; compl. indică metale topite sau obiecte din metal*) v. Turna[1]. **12** tr. (*înv.; compl. indică lemn, marmură etc.*) v. Modela. Sculpta. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl sleiește. S-a sleit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Dilua. Diminua. Domoli. Estompa. Îmblânzi. Îndulci. Înmuia. Liniști. Micșora. Modera. Muia. Pacifica. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Subția. Tempera. **3** refl. (*med., med. vet.; pop.; despre boli, febră etc.*) v. Atenua. Ceda. Slăbi. **4** tr. (*pop.; compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) v. Epuiza. Isprăvi. Încheia. Seca. Sfârși. Termina. **5** tr. (*fam.*) v. Goli. Seca. Secătui.

sleiálă s.f. (*înv.*) **1** v. Coagulare. Închegare. Sleire. Solidificare. **2** v. Sleire. Sleit[1].

sleíre s.f. **I 1** coagulare, închegare, solidificare, ‹pop.› sleit[1], ‹înv.› sleială, sleitură. *Sleirea unturii topite se produce prin răcire.* **2** (*rar*) ‹rar› sleit[1], ‹înv.› sleială, sleitură. *Sleirea este secarea și curățarea de nămol, de pietre etc. a unei fântâni.* **3** (*înv. și pop.*) v. Înghețare. Solidificare. **II** fig. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală sleire.*

sleít[1] s.n. **1** (*rar*) ‹rar› sleire, ‹înv.› sleială, sleitură. *Sleirea este secarea și curățarea de nămol, de pietre etc. a unei fântâni.* **2** (*pop.*) v. Coagulare. Închegare. Sleire. Solidificare.

sleít[2], -ă adj. **I 1** (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) coagulat, închegat, solidificat, ‹pop.› năcălăit, ‹înv. și reg.› însleit. *Untura sleită se păstrează în borcane.* **2** (*înv. și pop.; despre lichide*) v. Înghețat. Solidificat. **3** (*înv. și pop.; mai ales despre legume fierte*) v. Bătut[2]. Făcăluit[2]. Frecat[2]. **4** (*înv. și pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **5** (*pop.; despre recipiente, saci etc. sau, p. ext, despre vehicule de transport*) v. Golit[2]. Descărcat[2]. Deșertat[2]. **6** (*înv. și reg.; despre metale topite sau obiecte din metal*) v. Turnat[2]. **7** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a fi"; despre oameni*) v. Leit. **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergă-*

tură, sleit, s-a așezat pe o bancă. **2** gol², golit², ‹fig.› secat², secătuit. *S-a scris în ziare despre trezoreria sleită.* **3** (*rar; despre lumină, surse de lumină etc.*) v. Debil. Discret. Livid. Pal. Palid. Plăpând. Slab. Spălăcit. Stins². Surd. **4** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; înv. și pop.; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet Lânced. Leșinat². Lin². Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Plăpând. Potolit². Scăzut. Slab. Somnoros. Stins². Tainic. Ușor².

sleitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Coagulare. Închegare. Sleire. Solidificare. **2** v. Sleire. Sleit¹.

sléme s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Coamă. Creastă. Culme. **2** (*constr.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **3** (*la fântână*) v. Cumpănă. **4** (*gosp.*) v. Prepeleac.

slemneá s.f. (*constr.; reg.*) v. Coamă. Creastă. Culme.

slimuí¹ vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

slimuí² vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

slimuít, -ă adj. (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

slin s.n. **1** (*pop.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** (*fiziol.; reg.*) v. Ceară. Cerumen. **3** (*anat.; la mamifere; reg.*) v. Mamelă. Uger.

slimí vb. IV. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

slinós, -oásă adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, soios, sordid, ‹înv. și pop.› picat², scârnav, sleit², spurcat², ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos², roghioș, ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul slinos. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie slinos.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) jegos, mânjit, murdar, negru, nespălat, soios, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, râpos², soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a așezat la masă cu mâinile slinoase. Are călcâiele slinoase.*

slip s.n. ‹livr.› perizoma. *Nu poate intra în mare, deoarece și-a uitat slipul acasă.*

slivisí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

sloágă s.f. (*în opoz. cu „ceartă", „neînțelegere", „vrajbă"; înv. și reg.*) v. Acord. Armonie¹. Înțelegere. Liniște. Pace. Unire.

sloámă s.f. (*reg.; cu determ. care indică aspectul, forma etc.*) v. Literă. Slovă.

slóbod, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni, grupuri de oameni, comunități etc.*) v. Liber. **2** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre comunități umane*) v. Independent. Liber. Neatârnat. **3** (*polit.; înv. și pop.; despre state, popoare etc.*) v. Autonom. Independent. Liber. Neatârnat. Suveran. **4** (*econ., polit.; înv. și pop.; despre regiuni, teritorii etc. sau despre organizații, instituții, unități industriale, bancare etc.*) v. Autonom. Liber. **5** (*înv. și pop.; despre persoane care au săvârșit o infracțiune sau care sunt bănuite că au comis o infracțiune*) v. Liber. Neînchis. Neîntemnițat. **6** (*înv. și pop.; despre animale*) v. Liber. Nelegat. **II** adj. **1** (*înv. și pop.; despre ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate ori despre obiecte bine legate, ancorate etc.*) v. Dezlegat². Eliberat. **2** (*înv. și pop.; despre legături, noduri etc.*) v. Larg. Liber. **3** (*pop.; despre căi de comunicație sau de acces*) v. Deschis. Liber. **4** (*înv.; despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) v. Comod. Confortabil. Lejer. Ușor². **5** (*mai ales fig.; înv. și pop.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar. **III** adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre oameni, mai ales despre tineri*) v. Liber. Necăsătorit. **2** (*înv. și pop.; despre perioade de timp, linii de comunicații, locuri dintr-o incintă etc.*) v. Disponibil. Liber. Neocupat. **3** (*despre bănci, scaune etc.*) v. Gol². Liber. Neocupat. **IV** adv. (*modal; înv. și pop.*) v. Liber. Nestânjenit. Nestingherit.

slobodáș, -ă adj., s.m., s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› slobodnic, slobozean. *Slobodașii trăiau într-un sat de coloniști, care era stăpânit de un boier sau de o mănăstire.*

slobódnic, -ă adj., s.m., s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› slobodaș, slobozean.

slóboz s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*¹). Penis.

slobozeán, -ă adj., s.m., s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› slobodaș, slobodnic.

slobozénie s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Libertate. **2** (*înv. și pop.*) v. Independență. **3** (*polit.; înv. și pop.*) v. Autonomie. Independență. Libertate. Neatârnare. Nondependență. Suveranitate. **4** (*econ., polit.; înv. și pop.*) v. Autonomie. Libertate. **5** (*înv. și reg.*) v. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipație. Liberare. **6** (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere. **7** (*înv.*) v. Concediu. **8** (*înv.*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie. **9** (*stil.; înv.*) v. Licență poetică. **10** (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **11** (*înv.*) v. Indulgență. Îngăduință. Îngăduire. Înțelegere. Permisivitate. Toleranță. **12** (*fiziol.; înv.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **II** (*concr.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Autorizație. Liber. Licență. Permis¹. **2** (*milit.; înv.*) v. Învoire. Permisie.

slobozí vb. IV. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobi. Elibera. Emancipa. Libera. **3** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică militari*) v. Elibera. Libera. Scăpa. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **5** tr. (*reg.; compl. indică boi*) v. Dejuga. Desprinde. **6** tr. (*înv.; compl. indică trupe, unități militare etc.*) v. Demobiliza. **7** tr. (*înv.; compl. indică persoane angajate*) v. Concedia. Disponibiliza. Îndepărta. Scoate. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Abilita. Andosa. Autoriza. Delega. Împuternici. Învesti. **II** (*înv. și pop.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate sau obiecte bine legate, ancorate etc.*) v. Dezlega. Elibera. **2** tr. (*compl. indică ființe, lucruri ținute strâns; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Lăsa. **3** tr. (*compl. indică obiecte strânse, legate sau închise la un capăt*) v. Deschide. Desface. Dezlega. **4** tr. (*în opoz. cu „a strânge", „a încorda", „a întări", „a întinde"; compl. indică sfori, funii, cordoane, panglici etc.*) v. Destinde. Lărgi. Slăbi. **5** tr. (*compl. indică sfori, sârme, ațe, curele, șireturi etc. încurcate sau înnodate, noduri etc.*) v. Desface. Dezlega. Deznoda. **6** tr., refl. Degaja. Desclești. Desface. Desprinde. Elibera. Libera. Scăpa. Scoate. **III 1** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe, vehicule etc.; adesea întărit prin „jos" sau „în jos"*) v. Coborî. **2** refl. (*înv. și pop.; despre păr*) v. Învolta. Revărsa. **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică arme de foc*) v. Declanșa. Descărca. **4** tr. (*pop.; compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) v. Arunca. Azvârli. Lansa. Trage. Zvârli. **5** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Afunda. Cufunda. **6** tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli. **IV** refl. **1** (*fiziol.; înv. și pop.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși. **2** (*fiziol.; înv. și pop.; despre ființe*) v. Ieși. Urina. **3** (*fiziol.; pop.; despre masculi*) v. Ejacula. **4** (*înv.; despre lichide, materii vâscoase*) v. Prelinge. Scurge. **5** (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce². Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli. **6** (*predomină ideea începerii unei acțiuni; înv.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) v. Apuca. **7** (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre*

manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **8** fig. (*înv.; despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) v. Alina. Amortiza. Atenua. Calma. Descrește. Dilua. Diminua. Domoli. Estompa. Îmblânzi. Îndulci. Înmuia. Liniști. Micșora. Modera. Muia. Pacifica. Pondera. Potoli. Reduce. Scădea. Slăbi. Subția. Tempera. **V** tr. **1** (*jur.; înv. și pop.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) v. Hotărî. Menționa. Prescrie. Prevedea. Specifica. Stabili. Statua. Stipula. **2** (*înv. și pop.*) v. Emite. Produce. Scoate. **3** (*înv. și pop.*) v. Iradia. **4** (*pop.; mai ales despre oameni; compl. indică țipete, chiote, răcnete etc.*) v. Da[2]. Emite. Scoate. **5** (*înv.; compl. indică gaze, vapori, mirosuri, căldură etc.*) v. Degaja. Elimina. Emana. Emite. Exala. Împrăștia. Răspândi. Scoate. **6** (*înv.; compl. indică legi, decrete, hotărâri, note etc.*) v. Da[2]. Elabora. Emite. Face. **7** (*înv.; compl. indică produse, mărfuri etc.*) v. Furniza. Livra. **8** (*înv.; compl. indică sume de bani*) v. Achita. Depune. Plăti. Vărsa. **VI** (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. care indică situații, stări etc. în care se află cineva*) v. Salva. Scăpa. Scoate. **2** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Izbăvi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. **3** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvi. Cruța. Dezlega. Ierta. Scuti. **4** tr. (*jur.; compl. indică inculpați*) v. Achita.

slobozíe s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Libertate. **2** (*polit.; înv. și reg.*) v. Autonomie. Independență. Libertate. Neatârnare. Nondependență. Suveranitate. **3** (*econ., polit.; înv. și reg.*) v. Autonomie. Libertate. **4** (*înv.*) v. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipație. Liberare. **5** (*înv.*) v. Desfrâu. Dezmăț. Libertinaj. Luxură. Orgie. **II** (*concr.; înv.*) **1** (*milit.*) v. Învoire. Permisie. **2** (*polit.*) v. Colonie[1]. Posesiune.

slobozíre s.f. **I** (*înv. și pop.*) **1** v. Eliberare. Liberare. Salvare. Scăpare. Scoatere. **2** v. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipație. Liberare. **3** v. Concediere. Disponibilizare. Îndepărtare. Scoatere. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Dezlegare. Eliberare. **2** (*înv. și pop.*) v. Destindere. Lărgire. Slăbire. **3** (*înv. și pop.*) v. Deschidere. Desfacere. Dezlegare. **4** (*înv. și pop.*) v. Desfacere. Dezlegare. Deznodare. **5** (*înv. și pop.*) v. Degajare. Descleștare. Desfacere. Desprindere. Eliberare. Liberare. Scăpare. **6** (*concr.; înv.*) v. Autorizație. Liber. Licență. Permis[1]. **7** fig. (*înv.*) v. Alinare. Amortizare. Atenuare. Calmare. Descensiune. Descreștere. Diluare. Diminuare. Domolire. Estompare. Liniștire. Micșorare. Potolire. Reducere. Scădere. Slăbire. Temperare. **III** (*înv. și pop.*) **1** v. Coborâre. Coborâș. **2** v. Declanșare. Descărcare. **IV 1** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **2** (*med. , med. vet.; înv.*) ***slobozire de sânge*** v. Luare de sânge. **V** (*înv.*) **1** v. Salvare. Scăpare. **2** (*relig.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare. **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Absolvire. Cruțare. Dezlegare. Iertare. Scutire. **VI 1** (*înv. și pop.*) v. Emitere. Producere. Scoatere. **2** (*înv.*) v. Degajare. Efluență. Eliminare. Emanare. Emanație. Emisiune. Exalare. Exalație. Împrăștiere. Răspândire.

slobozít[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Declanșare. Descărcare. **2** (*art.*) ***slobozitul vieții*** v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

slobozít[2]**, -ă** adj. **1** (*înv. și pop.; despre oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobit. Eliberat. Emancipat. **2** (*înv.; despre ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate ori despre obiecte bine legate, ancorate etc.*) v. Dezlegat[2]. Eliberat. **3** (*înv.; despre acte, documente etc.*) v. Eliberat. Emis.

slobozitór, -oáre s.n., s.f., s.m., adj. **I 1** s.n. (*tehn.; la războiul de țesut*) întinzător, întorcător, ‹pop.› armăsar, zatcă, ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› crivea, lăsător, năpustitor, pochiheci, prăjină, vârtej, zăvor. *Cu slobozitorul se răsucește pânza țesută pe sulul de dinainte.* **2** s.f. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Grăunțar. **3** s.n. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **4** s.n. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Femeiușcă. Muierușcă. **5** s.f. (*la moara de apă; reg.*) v. Igheab. Scoc. Uluc. **6** s.n. (*tehn.; la armele de foc; reg.*) v. Trăgaci. **7** s.n. (*ind. lemnului, dulgherie; reg.*) v. Gealău. **II** s.m., s.f., adj. (*înv. și pop.*) v. Dezrobitor. Eliberator. Liberator. **III** s.m. (*relig.; înv.*) v. Izbăvitor. Mântuitor. Redemptoriu. Salvator. **IV** adj. (*înv.; despre substanțe, medicamente sau despre efectul lor*) v. Cenotic. Laxativ. Purgativ.

slobozitúră s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Declanșare. Descărcare. **2** (*reg.*) v. Oprire. Popas. Poposire. Ședere. **3** (*înv.*) v. Dezrobire. Eliberare. Emancipare. Emancipație. Liberare.

slog s.n. (*reg.*) v. Hat[1]. Hotar. Răzor.

sloi[1] s.n. **I 1** (*pop.; și **sloi de gheață***) v. Țurțur. **2** (*pop.*) v. Stâncă. **3** (*reg.*) v. Patină[1]. **4** (*tehn.; înv.*) v. Ghețar. Ghețărie. **II** (*culin.; pop.*) ‹reg.› tocană. *Sloiul se prepară din carne de oaie păstrată în seu sau în untură timp mai îndelungat.*

sloí[2] vb. IV. refl. (*rar; despre lichide*) v. Îngheța. Solidifica.

sloiéte s.m. (*reg.*) v. Țurțur.

sloiéț s.m. (*reg.*) v. Ciucure. Țurțur.

slomní vb. IV. (*reg.*) **1** refl. impers. v. Afirma. Auzi. Spune. Șopti. Vorbi. Zice. Zvoni. **2** intr., refl. (*despre fenomene luminoase*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Miji. Răsări[1]. **3** tr. (*despre oameni; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura. **4** intr., tr. v. Exersa. Repeta.

slommíre s.f. (reg.) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

slon s.n. **1** (*constr.; reg.*) v. Șopron. **2** (*înv.*) v. Barieră. **3** (*arhit. bis.; înv.*) v. Pridvor. Tindă.

slonéci s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopronel.

slonișór s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopronel.

slonuléț s.n. (*constr.; înv. și reg.*) v. Șopronel.

slovác, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹reg.› tăut. *Slovacii sunt originari din Slovacia.* **2** adj. ‹reg.› tăuțesc. *A vizitat Bratislava, capitala slovacă.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă slovacă. *Slovaca face parte din familia limbilor slave, grupul occidental.*

slóvă s.f. **I 1** (*astăzi mai ales înv.; cu determ. care indică aspectul, forma etc.*) literă, ‹pop. și fam.› buche, ‹înv. și reg.› râță, ‹reg.› sloamă. *Copiii învață slovele alfabetului la grădiniță. Scrie afișul cu slove de tipar.* **2** (*la pl.; astăzi mai ales înv.*) ***slove latine*** = caractere latine (v. *caracter*), latine (v. *latin*), litere latine (v. *literă*), litere romane (v. *literă*). *Mulți tineri japonezi știu să scrie și cu slove latine;* (*înv.*) ***slovă slavonă*** = ***slovă slavonească*** v. Chirilice (v. *chirilic*). Literă chirilică. Literă slavă. **3** (*fon.; înv.*) ***slovă glasnică*** v. Vocală; ***slovă neglasnică*** v. Consoană. Consonantă. **4** (*tipogr.; înv.*) ***slovă mare*** v. Capitală (v. *capital*[2]). Literă mare. Majusculă (v. *majuscul*). Verzală (v. *verzal*). **II 1** (*rar*) v. Epistolă. Scrisoare. **2** (*înv. și pop.*) v. Alfabet. **3** (*înv. și pop.*) v. Scriere. Scriitură. Scris[1]. **4** (*lingv.; înv. și pop.*) v. Scriere. **5** (*înv. și pop.*) v. Cultură. Cunoștințe (v. *cunoștință*). Instrucție. Învățătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*). **6** (*pop.*) Condei. Scriitură. Scris[1].

sloveán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **I** s.m., s.f. **1** v. Slav. Slavon. **2** v. Sloven. **II** adj. **1** v. Slav. Slavon. Slavonesc. **2** v. Sloven.

slovén, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› noricean, slovean, ‹latin.; înv.› noric[1]. *Slovenii sunt originari din Slovenia.* **2** adj. ‹înv.› slovean. *Stiria este o regiune istorică slovenă.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă slovenă. *Slovena face parte din familia limbilor slave, grupul meridional.* **4** s.m. (*la pl.* ***sloveni***; *înv.*) v. Slav. Slavon. **5** adj. (*înv.*) v. Slav. Slavon. Slavonesc.

slovenésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** v. Slav. Slavon. Slavonesc. **2** (*mai ales despre cărți, texte, cuvinte*) v. Slavon. Slavonesc.

slovenéște adv. (*modal; înv.*) v. Slavonește.

slovenéț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Elocvent.

slovení vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică texte, enunțuri etc.*) v. Silabisi.

slovenie s.f. (*lingv.; înv.*) v. Limbă slavă de cultură. Limbă slavonă. Slavă de cultură (v. *slav*). Slavonă (v. *slavon*),

sloveníre s.f. (*înv.*) **1** v. Silabisire. Silabisit. **2** (*concr.; gram.*) v. Silabă.

slovésnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Elocvent.

slovușoáră s.f. (*înv. și reg.*) ‹reg.› slovuță.

slovúță s.f. (*înv.*) v. Slovușoară.

slugăr, -ă adj. (*înv.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Supus. Umil.

slugárnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*adesea peior.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, obsecvios, plecat[2], servil, supus, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugărătic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior. › pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor slugarnic și cinstit. De regulă, subordonații sunt slugarnici în fața șefilor.*

2 (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat², servil, smerit, supus, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament slugarnic față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **3** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; reg.; despre oameni*) v. Bun. Cinstit. Constant. Credincios. Devotat. Fidel. Leal. Loial. Statornic. **II** adv. (*modal*) servil, ‹înv.› slugărește. *Se poartă slugarnic cu directorul. Nu îi place să urmeze slugarnic indicațiile primite.*

slúgă s.f. **I 1** argat, servitor, ‹livr› serv, ‹rar› slujitor, ‹înv. și reg.› curtean, ‹reg.› biriș, hetețar, slugănie, slujbaș, ‹înv.› celednic, poslușnic, ‹turc.; înv.› ipneu, ‹ieșit din uz› rândaș, rândășiță. *Sluga bine plătită muncește cu spor.* **2** (*astăzi rar*) v. Femeie de serviciu. Om de serviciu. Servantă. Servitor. Slujnică (v. *slujnic*). **3** fig. oportunist. *În politică sunt multe slugi.* **II** (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Resteu. **2** v. Trăgătoare (v. *trăgător*).

slugăníe s.f. (*reg.*) v. Argat. Servitor. Slugă.

slugărátic, -ă adj. (*înv.; despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Supus. Umil.

slugăreálă s.f. **I 1** slugărie, slugărire, slugărit, ‹rar› slugărnicie, slugărnicire, slujire, slujit, ‹înv.› slugăritură. *Câștigă îndestulător din slugăreala la stăpân.* **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› slugărie, slugărire, slugărit, slugărnicire. *Relațiile internaționale ale unui stat trebuie să fie demne, nu de slugăreală a marilor puteri.* **II** fig. obsecviozitate, servilism, slugărnicie, umilință, ‹fig.› ciocoism, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire. *Ceea ce îl caracterizează este slugăreala în fața șefilor.*

slugărélnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Supus. Umil. **2** (*despre oameni*) v. Amabil. Binevoitor. Complezent. Culant. Favorabil. Îndatoritor. Prevenitor. Săritor. Serviabil.

slugărésc, -eăscă adj. (*înv.*) **1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Supus. Umil. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.

slugărește adv. (*modal; înv.*) v. Servil. Slugarnic.

slugărét s.n. (*colect.; reg.*) v. Servitorime. Slujitorime.

slugărí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a slugărnici. *Nu are de gând s-o slugărească toată viața. S-a săturat să-și slugărească soțul.* **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Servi. Sluji. **3** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Funcționa. Lucra. Servi. Sluji. **4** intr., refl. pas. (*înv.*) v. Folosi. Întrebuința. Servi. Sluji. Utiliza. **II** intr. fig. (*înv.*) v. Coborî. Gudura. Înjosi. Ploconi. Târî. Umili.

slugărie s.f. **I 1** slugăreală, slugărire, slugărit, ‹rar› slugărnicie, slugărnicire, slujire, slujit, ‹înv.› slugăritură. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› slugăreală, slugărire, slugărit, slugărnicire. **II** fig. obsecviozitate, servilism, slugărnicie, umilință, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire.

slugăríme s.f. (*colect.; pop.*) v. Servitorime. Slujitorime.

slugăríre s.f. **I 1** slugăreală, slugărie, slugărit, ‹rar› slugărnicie, slugărnicire, slujire, slujit, ‹înv.› slugăritură. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› slugăreală, slugărie, slugărit, slugărnicire. **II** fig. **1** obsecviozitate, servilism, slugărnicie, umilință, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire. **2** (*rar*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Umilire.

slugărít s.n. **I 1** slugăreală, slugărie, slugărire, ‹rar› slugărnicie, slugărnicire, slujire, slujit, ‹înv.› slugăritură. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› slugăreală, slugărie, slugărire, slugărnicire. **II** fig. **1** obsecviozitate, servilism, slugărnicie, umilință, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărire, ‹fig.; rar› slugărnicire. **2** (*rar*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Umilire.

slugărítor, -oáre adj. (*înv.; în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) v. Bun. Cinstit. Constant. Credincios. Devotat. Fidel. Leal. Loial. Statornic.

slugărítúră s.f. (*înv.*) v. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slujire.

slugărnicí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a slugări. **2** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Servi. Sluji. **II** intr. fig. (*înv.*) v. Coborî. Gudura. Înjosi. Ploconi. Târî. Umili.

slugărnicíe s.f. **1** obsecviozitate, servilism, umilință, ‹rar› servilitate, supușenie, ‹înv.› șerbie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire, ‹ fig.; fam.; peior. › pupincurism. *Ceea ce îl caracterizează este slugărnicia față de șefi.* **2** (*rar*) v. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slugărit.

slugărnicíre s.f. **I 1** (*rar*) v. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slugărit. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit. **II** fig. **1** (*rar*) v. Ciocoism. Obsecviozitate. Servilism. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slugărit. Slugărnicie. Umilință. **2** (*înv.*) v. Înjosire. Ploconeală. Ploconire. Târâre. Umilire.

slugătorí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Funcționa. Lucra. Servi. Sluji. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Servi. **3** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „la"*) v. Ajuta. Folosi. Servi. Sluji.

slugói s.m. ‹fam.; deprec.› țuțer, ‹fig.; fam.; deprec.› lacheu. *Este unul dintre slugoii proprietarului fabricii.*

slugós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) v. Ascultător. Obedient. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Supus. Umil. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat². Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.

slugulíce s.f. (*reg.*) v. Slugulițâ.

slugulíță s.f. (*pop.*) ‹reg.› slugulice, sluguță.

slugúță s.f. (*reg.*) v. Slugulițâ.

slujbáș, -ă s.m., s.f. **1** angajat, salariat, ‹înv. și pop.› năimit, ‹pop. și fam.› simbriaș, ‹reg.› breslaș, ‹înv.› lefaș, lefegiu, supus. *Fratele ei este slujbaș, iar sora este elevă.* **2** (*adm.*) funcționar, lucrător al statului, ‹astăzi rar› amploiat, ‹înv. și reg.› tist, ‹înv.› mădular, oficial, ‹înv.; peior.› clănțău, ‹deprec.› scârțâitor. *Adesea, slujbașii din administrația statului nu sunt binevoitori cu publicul.* **3** (*la pl. **slujbași***) angajați (v. *angajat*), personal, salariați (v. *salariat*). *Slujbașilor firmei li s-au mărit salariile.* **4** (*reg.*) v. Argat. Servitor. Slugă.

slújbă s.f. **1** funcție, job, loc, ocupație, post¹, serviciu, ‹rar› misiune, oficiu, sarcină, ‹înv. și reg.› poslușanie, ‹reg.› breaslă, servit, ‹înv.› cin¹, huzmet, mansup, orândă¹, tistie, tisturie, ‹fig.; înv. și reg.› pită. *De câtva timp, are o slujbă mai bine plătită.* **2** (*relig.; adesea determ. prin „religioasă", „divină", „sfântă"*) ceremonie, oficiu, serviciu. *De Paște, slujba religioasă durează toată noaptea.* **3** (*milit.; rar; cu determ. care precizează sensul*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar. **4** (*pop. și fam.*) v. Lucru. Muncă. Treabă. **5** (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere. **6** (*înv. și reg.*) v. Însărcinare. Misiune. Sarcină. **7** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Serviciu.

slujbulíță s.f. slujbușoară.

slujbușoáră s.f. slujbuliță.

slují vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) a funcționa, a lucra, a servi, ‹reg.› a slugători, ‹înv.› a poslusi, a slugări. *A slujit toată viața ca arhivar. A slujit în teatru cinci decenii.* **2** intr. (*despre oameni*) a servi, ‹pop.› a slugări, a slugărnici. *Femeia a slujit în familia avocatului câțiva ani.* **3** intr. (*despre oameni, mai ales despre preoți*) a oficia, a servi. *La biserica din parohie slujesc doi preoți.* **4** tr. (*compl. indică activități culturale, sociale etc.*) a ajuta, a servi, a sprijini, a susține. *Prin descoperirile sale, fizicianul a slujit cercetarea în domeniu.* **5** tr. (*relig.; compl. indică servicii religioase*) a celebra, a oficia, a săvârși, ‹înv.› a executa. *Preotul slujește litughia.* **6** tr. a servi. *Prin tot ce a făcut și-a slujit exemplar patria.* **7** intr. (*relig.; înv. și pop.; despre oameni*) v. Pleca. Smeri. Supune. Umili. **8** intr. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Închina. Ruga¹. **9** tr. (*înv.; compl. indică băuturi, mâncăruri etc.*) v. Servi. **II 1** intr., refl. a (se) folosi, a (se) întrebuința, a (se) servi, a (se) utiliza, ‹înv.› a (se) sluga. *Acest aparat slujește la scoaterea dopurilor. Pentru o asemenea operație se slujește de ambele mâini.* **2** refl. a se folosi, a întrebuința, a recurge, a se servi, a utiliza, a uza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să se slujească de metode dure de educație.* **3** refl. a se folosi, a întrebuința, a se servi, a umbla, a utiliza, a uza. *Se slujește de tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a ajuta, a avantaja, a favoriza, ‹înv.› a favora. *Situația materială bună l-a slujit în carieră.* **5** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „la"*) a ajuta, a folosi, a servi, ‹reg.› a se slugători, ‹înv.› a osfinti, a părtini. *Banii primiți îi vor sluji la achitarea datoriei.*

slujíre s.f. 1 servire, servit, slujit. *Slujirea patriei se concretizează în tot ceea ce a făcut.*

2 servire, sprijinire, susținere. *Slujirea cercetării a fost o prioritate în viață pentru cunoscutul fizician.* **3** (*relig.*) celebrare, oficiere, săvârșire, slujit, ‹rar› celebrație, ‹înv.› serbare. *Slujirea liturghiei este un moment solemn în timpul serviciului religios.* **4** (*rar*) v. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slugărit.

slujít s.n. **1** servire, servit, slujire. **2** (*relig.*) celebrare, oficiere, săvârșire, slujire, ‹rar› celebrație, ‹înv.› serbare. **3** (*rar*) v. Slugăreală. Slugărie. Slugărire. Slugărit.

slujitór, -oáre s.m., s.f. **I** s.m., s.f. (*rar*) **1** v. Femeie de serviciu. Om de serviciu. Servantă. Servitor. Slujnică (v. *slujnic*). **2** v. Argat. Servitor. Slugă. **II** s.m. **1** (*relig.; pop. și fam.; de obicei cu determ. „al altarului", „bisericesc"*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **2** (*în trecut, în Țările Rom.; înv. și reg.*) v. Arnăut. Nefer. Poteraș. **3** (*la pl.* ***slujitori****; milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Viteji (v. *viteaz*).

slujitorésc, -eáscă adj. (*milit.; înv.*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc.

slujitoríme s.f. (*colect.*) servitorime, ‹pop.› slugărime, ‹reg.› slugăret. *La conac, mai mare peste slujitorime este o femeie între două vârste.*

slújnic, -ă s.f., s.m. **I** s.f. **1** femeie de serviciu, servantă, servitoare (v. *servitor*), ‹astăzi rar› slugă, ‹rar› slujitoare (v. *slujitor*), ‹fam.› mariță, ‹reg.› jupânească, ‹înv.› fată, londonieră, madamă. *Slujnica începe curățenia de la ultimul etaj al vilei.* **2** (*art.; ornit.; reg.*) ***slujnica-cucului*** v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*). **II** s.m. (*reg.*) v. Piuar.

slujniceá s.f. (*reg.*) v. Slujnicuță.

slujnicúță s.f. ‹reg.› slujnicea.

slut, slútă adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], strâmb, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearîz, păcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este slut. Are mâinile slute.* **2** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) desfigurat, schimonosit[2], sluțit[2], urât[2], urâțit, ‹pop. și fam.› pocit[2], ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șontit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. *Nu se mai întâlnește cu prietenii din cauza feței slute.*

sluticél, -éa adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Slutișor.

sluticícă adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Slutișoară (v. *slutișor*).

sluticiúne s.f. (*în opoz. cu „frumusețe"; înv.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie.

slutișór, -oáră adj. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› sluticel, sluticică, ‹pop.› grozăvior, sluțior.

sluténie s.f. **1** (*în opoz. cu „frumusețe"*) diformitate, hâdoșenie, hidoșenie, imundicitate, imundiție, schilodeală, schilodenie, urâțenie, ‹rar› sluție, ‹pop. și fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, șoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluție. *O sperie sluțenia bărbatului.* **2** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțitură, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. *Se apropie de el o sluțenie. O sluțenie de om i-a îngrozit pe toți.*

sluți vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p. ext., ființe*) a (se) desfigura, a (se) schimonosi, a (se) urâți, ‹pop. și fam.› a (se) poci[1], a (se) scofâlci, ‹pop.› a se hâzi, a șoimăni, a șoimări, ‹reg.› a deturpa, a se opăci, a se plesura, a (se) ponosi, a se smârzi, a (se) șonți, ‹înv.› a (se) grozăvi, a se omrăzi, ‹fig.; rar› a despodobi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) strica, ‹arg.› a rașcheta. *Explozia i-a sluțit fața. Chipul i se sluțește din cauza durerii de cap.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) urâți. *Noua coafură o sluțește. S-a sluțit în urma operației estetice nereușite.* **3** tr. (*med., med. vet.; înv. și pop.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi. **4** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba.

sluție s.f. (*în opoz. cu „frumusețe"; înv.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie.

sluțiór, -oără adj. (*pop.; despre oameni*) v. Slutișor.

sluțíre s.f. **I 1** desfigurare, schimonoseală, schimonosire, urâțire, ‹rar› sluțit[1], ‹înv. și pop.› pocitură, ‹pop. și fam.› pocire. *Sluțirea feței din cauza exploziei îl face de nerecunoscut.* **2** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Mutilare. Schilodeală. Schilodire. **II** (*concr.; înv.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.

sluțít[1] s.n. **1** (*rar*) v. Deformare. Deformație. Strâmbare. **2** (*rar*) v. Desfigurare. Schimonoseală. Schimonosire. Sluțire. Urâțire. **3** (*med., med. vet.; înv.*) v. Mutilare. Schilodeală. Schilodire.

sluțít[2]**, -á** adj. **1** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) desfigurat, schimonosit[2], slut, urât[2], urâțit, ‹pop. și fam.› pocit[2], ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șontit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. **2** (*în opoz. cu „frumos"; pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **3** (*med., med. vet.; înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit.

sluțitúră s.f. (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțenie, urâțenie, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire.

smac s.n. (*fam.*) **1** (*cosmet.; deprec.*) v. Fard. **2** (*farm., cosmet.; peior.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent.

smalț s.n. **1** email, glazură, ‹rar› smălțuială, ‹reg.› călai, maz, mazlu, mortasâncă, smânțuială. *Smalțurile pot fi incolore sau colorate.* **2** (*bot.; reg.*) ***smalț-de- sticlă*** v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*). **3** (*anat.; arg.*) v. Piele. Tegument.

smaragdím, -ă adj. (*livr.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Smaraldiu.

smaraldíu, -ie adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ‹livr.› smaragdin. *Apa lacului este smaraldie.*

smăcináa vb. I. (*înv.*) **I** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) v. Clătina. Cutremura. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **II** tr. **1** v. Sfâșia. **2** (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** (*compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **4** (*fiziol.; compl. indică funcții ale organismului*) v. Deregla. **III** tr. fig. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Asmuți. Ațâța. Excita. Incendia. Incita. Instiga. Întărâta. Monta. Provoca. Răscoli. Stârni. Tulbura.

smăcináre s.f. (*înv.*) **I** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Cutremurare. Cutremurat[1]. Cutremurătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură. **II 1** v. Sfărâmare. Zdrobire. **2** v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **III** fig. v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.

smăcinát, -á adj. (*înv.*) **I** (*despre construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) v. Distrus. Rupt. Sfărâmat. Stricat. **II 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **2** (*stomat.; despre dinți, măsele*) v. Cariat. Găurit[2]. Stricat. **III** fig. **1** (*despre oameni, colectivități etc.*) v. Ațâțat. Incitat. Instigat. Întărâtat. Provocat. Stârnit. **2** (*despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniștit. Zbuciumat.

smăcinătúra s.f. (*înv.*) **1** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Cutremurare. Cutremurat[1]. Cutremurătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură. **2** v. Sfărâmare. Zdrobire.

smăcuí vb. IV. refl., tr. (*fam.; deprec. sau peior.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia.

smălțá vb. I. tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a împestrița, a păta, ‹rar› a pestrița,

‹înv. și reg.› a popistri, ‹înv.› a însmălța, ‹fig.› a smălțui. *Stropi de diferite culori smălțau pereții vazei.*

smălțát, -ă adj. **1** (*mai ales despre obiecte*) împestrițat, panașat, pătat, pestriț, ‹rar› smălțuit[2], ‹pop.› înspicat, ‹reg.› încrestit, ‹înv.› însmălțat. *Pereții vazei sunt galbeni, smălțați cu violet și roz.* **2** (*rar; despre obiecte de metal sau de ceramică ori despre suprafața lor*) v. Emailat. Glazurat. Smălțuit[2].

smălțuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică obiecte de metal sau de ceramică ori suprafața lor*) a emaila, a glazura. *Olarii smălțuiesc vasele de ceramică.* **2** fig. (*compl. indică mai ales obiecte*) a împestrița, a păta, a smălța.

smălțuiálă s.f. (*rar*) v. Email. Glazură. Smalț.

smălțuíre s.f. emailaj, emailare, glazurare, smălțuit[1], ‹înv.› smălțuitură. *Smălțuirea manuală a vaselor de ceramică este o muncă migăloasă.*

smălțuít[1] s.n. emailaj, emailare, glazurare, smălțuire, ‹înv.› smălțuitură.

smălțuít[2], -ă adj. **1** (*despre obiecte de metal sau de ceramică ori despre suprafața lor*) emailat, glazurat, ‹rar› smălțat. *A cumpărat mai multe vase de ceramică smălțuite.* **2** (*rar; mai ales despre obiecte*) v. Împestrițat. Panașat. Pătat. Pestriț. Smălțat.

smălțuitór s.m. emailator, emailor. *Smălțuitorul este specializat în lucrări de emailare.*

smălțuitúră s.f. (*înv.*) v. Emailaj. Emailare. Glazurare. Smălțuire. Smălțuit[1].

smâc interj., s.n. **I** interj. (*adesea cu val. vb.; pop.*) v. Huști! Țâști[1]! Țușt[1]! Zbughi[1]! **II** s.n. (*reg.*) **1** v. Căluș. **2** v. Laț[1]. **3** (*adesea constr. cu vb. ca „a pune", „a cădea"*) v. Capcană. Cursă[2]. Prinzătoare (v. *prinzător*). **4** v. Câlți. **5** (*la fusul de tors*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez. **6** v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez.

smâcăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) v. Smuci. Zgâlțâi.

smântânǎ s.f. **I 1** ‹pop.› spumă, ‹reg.› smoală. *Mănâncă brânză de vaci cu smântână.* **2** (*reg.*) v. Caimac. **3** (*culin.; reg.*) ***smântână acră*** v. Chișleag. Lapte prins. Străgheață. **4** (*reg.; glum.; în forma mâstână*) v. Rachiu. **5** (*biol.; arg.*) v. Sperմă. **II** fig. **1** ‹fig.› caimac, floare, spumă. *În urma afacerii, el a luat smântâna.* **2** elită, ‹fig.› aristocrație, caimac, cremă, floare, frunte, spumă. *Acest profesor face parte din smântâna intelectuală a țării.* **III** (*bot.; reg.*) v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Cladophora, Spirogyra* etc.).

smântâní vb. IV. tr. **1** (*compl. indică lapte sau vase*) ‹reg.› a smoli. *Femeia smântânește laptele.* **2** (*arg.; compl. indică persoane care ocupă un post*) v. Demite. Destitui. Îndepărta. Scoate.

smântânícă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Galium cruciata*; ‹reg.› buruiene-de-roce (v. *buruiană*), iarba-crucii (v. *iarbă*), sânziană. **2** (*reg.*) v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **3** (*reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **4** (*reg.*) v. Drăgaică. Sânziană (*Galium verum*). **5** (*reg.*) v. Iarbă-mare (*Inula helenium*). **II** (*reg.*) v. Caimac.

smântânire s.f. smântânit. *Prin smântânire se obține smântână dulce și lapte degresat.*

smântânít s.n. smântânire.

smânțuiálă s.f. (*reg.*) v. Email. Glazură. Smalț.

smârc s.n. **1** (*geomorf, hidrol.*) bălțoacă, lăcoviște, mlaștină, mocirlă, ‹pop.› rovină, ‹înv. și reg.› hățiș, lagună, ‹reg.› bahnă, bahniță, balhui, bară, băhniș, bălăștioagă, băltac, băltiș, bâlc, bulătău, bulhac, corvoseală, dâlbă, mărghilă, mlacă, mlașniță, molastină, ploștină, rât[2], smârdie, stârmină, șaltău, tălbăriță, tău[1], ‹înv.› batac, băltină, bent, paludă, pistelniță. *La marginea satului este un smârc plin de papură și stuf* **2** (*hidrol.; rar*) v. Izvor. **3** (*rar*) v. Smoc. **4** (*tehn.; la fântână; reg.*) v. Pompă[1]. **5** (*la fântână; reg.*) v. Cumpănă. **6** (*gosp.; reg.*) v. Tâlv. **7** (*reg.*) v. Furtun. **8** (*tehn.; reg.*) v. Tub. Țeavă. **9** (*hidrol.; înv.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

smârcâiálă s.f. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1].

smârcâitúră s.f. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

smârceálă s.f. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

smârceâv, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

smârced, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2].

smârcí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre lichide, mai ales despre apă*) v. Musti. **2** intr., refl. (*peior.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.

smârcít, -ă adj. (*reg.; peior.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

smârcitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. **2** (*deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** (*deprec.*) v. Bețivan.

smârcós, -oásă adj. **1** (*despre pământ, locuri etc.*) bălțos, mlăștinos, mocirlos, divr.› paludos, ‹rar› lăcoviștit, ‹pop.› rovinos, ‹reg.› bâhnos, mărghilos, mârvinos, mlăcos, moinos, moiștos, ploșinos, ploștinos, râtos[1], smârdios, ‹înv.› lăcos. *Pământul de lângă râu este smârcos.* **2** (*rar; despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios.

smârcuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Smiorcăi.

smârculéț s.n. ‹reg.› zmârcurel.

smârd, smârdă adj., s.f. **I** adj. (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) **1** v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **2** (*în opoz. cu „frumos"*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **II** s.f. (*înv.*) **1** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** fig. (*relig.*) v. Păcat.

smârdie s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.

smârdiós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ, locuri etc.*) v. Băltos. Mlăștinos. Mocirlos. Smârcos.

smârzénie s.f. (*în opoz. cu „frumusețe"; reg.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie.

smârzí vb. IV. refl. (*reg.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți.

smecléu s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

smediór, -oáră adj. (*reg.; despre oameni*) v. Smedișor.

smedișór, -oâră adj. (*despre oameni*) ‹reg.› smedior. *Are doi băieți: unul blonduț, celălalt smedișor.*

smégmă s.f. (*biol.; înv.*) v. Sebum.

smereálă s.f. (*rar*) v. Smerenie.

smerélnic, -ă adj. (*relig.; înv.*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit.

smerénie s.f. **I 1** umilință, ‹înv.› micșorare, milă, milcuire, molcomenie, molcomire. *Soția lui este de o smerenie exagerată.* **2** umilință, ‹fam.› spășeală, spășenie, ‹înv.› cuceritură, oviliciune, smericiune, smerință, smerire, smeritură, smernicie, umileciune, umilire. *A sărutat cu smerenie mâna stareței. Îl roagă cu smerenie să îi acorde câteva clipe.* **3** ‹rar› smereală. *Ascultă cu smerenie vorbele bătrânului.* **4** (*relig.*) obsecviozitate, plecare, supunere, umilință, ‹rar› chenoză, ‹înv.› netrebnicie, oviliciune, plecat[1], plecăciune, umiliațiune, umilitate. *Adevărații credincioși dovedesc smerenie în fața lui Dumnezeu.* **5** (*relig.*) credință, cucernicie, cuvioșenie, cuvioșie, devoțiune, dumnezeire, evlavie, pietate, pioșenie, piozitate, religiozitate, ‹înv. și pop.› dreptate, ‹înv.› blagocestie, blagocestivie, cucerie, cucerire, destoinicie, evsevie, hristoitie, preapodobie, râvnă, râvnire, smerire, umilință, ‹grec.; înv.› evsplahnie, ‹fig.; înv.› înfrângere. *Smerenia lui este recunoscută de toți.* **6** (*fam.*) v. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Timiditate. **7** (*fam.*) v. Reținere. Rezervă. **8** (*înv.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare. **9** (*înv.*) v. Modestie. **II** (*înv.*) v. Candoare. Castitate. Feciorie. Inocență. Neprihănire. Nevinovăție. Pudicitate. Pudoare.

smerí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se umili, ‹fam.› a se spăsi, ‹înv.› a se cuceri, a se mici, a se micșora, a se milcui, a se molcomi. *O femeie demnă nu se smerește niciodată în fața unui bărbat.* **2** refl. (*relig.; despre oameni*) a se pleca, a se supune, a se umili, ‹înv. și pop.› a sluji, ‹înv.› a primi, ‹grec.; înv.› a se evlavisi. *Se smerește în fața lui Dumnezeu.* **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înjosi. Ploconi. Umili. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înjosi. Umili. **5** refl. (*înv.; despre oameni; folosit de obicei în formule de politețe*) v. Ruga[1]. **6** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **II** refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Făli. Fuduli. Lăuda. Mândri. **2** v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări.

III refl. (*reg.; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **IV** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **2** (*compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola.

smericiúne s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

smérin, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*relig.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit. **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Condescendent. Cuviincios. Decent. Deferent. Politicos. Respectuos. Reverențios. **4** (*despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid. **II** (*în opoz. cu „bogat"; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

smerínță s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

smerire s.f. (*înv.*) **I 1** v. Smerenie. Umilință. **2** (*relig.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviosenie. Cuviosie. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Piosenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie. **3** v. Înfrângere. Învingere. **II** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

smerít, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre chipul oamenilor*) umil, ‹fam.› spășit. *Copilul certat pentru greșeala făcută are figura smerită. Degeaba își ia un aer smerit, că tot nu îl iartă.* **2** (*relig.; despre oameni*) credincios, cucernic, cuvios, evlavios, pios, plecat[2], preacredincios, religios, ‹livr.› devot, ‹rar› orant, ‹înv. și pop.› drept, ‹pop.› închinător, ‹înv. și reg.› smernic, ‹înv.› bine-credincios, blagocestiv, cucerit, evlavnic, evsevios, pietos, pravoslavnic, râvnitor, smerelnic, smerin, ‹latin.› piu, ‹grec.; înv.› evlavicos. *Este un om smerit, cu frica lui Dumnezeu.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, supus, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament smerit față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **4** (*pop. și fam.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Condescendent. Cuviincios. Decent. Deferent. Politicos. Respectuos. Reverențios. **5** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid. **6** (*înv.; despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) v. Supus. **7** (*înv.; despre oameni*) v. Modest. **8** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; înv.; despre oameni*) v. Bun. Cinstit. Constant. Credincios. Devotat. Fidel. Leal. Loial. Statornic. **II** (*în opoz. cu „bogat"; înv.; despre oameni*) v. Mizer. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

smeritúră s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

smérnic, -ă adj. **1** (*relig.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Credincios. Cucernic. Cuvios. Evlavios. Pios. Plecat[2]. Preacredincios. Religios. Smerit. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Smerit. Supus. Umil. Umilit. **3** (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.

smernicíe s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

smet s.n. (*înv.*) v. Deviz.

smiálț s.m. (*iht.; reg.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

smián subst. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

smiârță s.f. (*reg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură.

smic s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) **1** v. Fărâmă. Firimitură. **2** v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

smicăráie s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

smiceá s.f. **1** (*bot.*) lăstar[1], mladă, mlădiță, pui[1], rejeton, telom, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, smicele sau bulbi.* **2** (*pop.*) v. Nuia. Vargă. Vergea. **3** (*geomorf.; înv. și reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **4** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

smicelúșă s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› smiceluță. *Alunul se înmulțește prin smicelușe.*

smicelúță s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› smicelușă.

smiclí vb. IV. intr. (*înv.*) **1** (*meteor.*) v. Fulgera. Fulgura. **2** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) v. Luci. Lumina. Străluci.

smiclíre s.f. (*înv.*) **1** (*meteor.*) v. Fulgerare. Fulgerat. Fulgerătură. **2** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire.

smicurá vb. I. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică porumbul sau pănușile ori boabele de pe știuletele de porumb*) v. Dezghioca. **3** intr., refl. (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Scânci. **4** tr. (*înv.*) v. Biciui. Șfichiui.

smicuráre s.f. **1** (*reg.*) v. Scânceală. Scâncet. Scâncit[1]. Scâncitură. **2** (*înv.*) v. Mărunțire. Pisare. Pisat[1]. Sfărâmare. Zdrobire.

smicurát, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunțit[2]. Pisat[2]. Sfărâmat. Zdrobit. **2** (*despre boabele de pe știuleții de porumb*) v. Dezghiocat[2].

smicurătúră s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

smicureálă s.f. (*reg.*) v. Scânceală. Scâncet. Scâncit[1]. Scâncitură.

smidár s.n. (*reg.*) v. Smidă[1].

smídă[1] s.f. ‹reg.› smidar, smidărie. *A auzit ursul din smida de mure.*

smídă[2] s.f. (*meteor.; înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a bate", „a cădea", „a da"*) v. Grindină. Piatră. **2** v. Fulger.

smidăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Smidă[1]. **2** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.

smidí vb. IV. intr. (*înv.*) **1** (*meteor.*) v. Fulgera. Fulgura. **2** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) v. Luci. Lumina. Străluci.

smidiș s.n. (*reg.*) ‹reg.› smiget. *Smidișul este un tufiș des dintr-o pădure.*

smied s.n. (*reg.*) v. Hidromel. Mied.

smigét s.n. (*reg.*) ‹reg.› smidiș.

smint s.m. (*psih.; înv. și reg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

smíntă s.f. **1** (*psih.; înv. și reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*înv. și reg.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **3** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **4** (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a avea", „a fi"*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu.

sminteálă s.f. **I 1** aiureală, zăpăceală, ‹pop. și fam.› țicneală, ‹fig.; fam.› țăcăneală. *Sminteala bătrânului este cunoscută de toți. S-a obișnuit cu sminteala ei.* **2** (*psih.; pop. și fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Opreliște. Piedică. Stavilă. **2** (*înv. și pop.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare. **3** (*înv. și reg.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **4** (*înv.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **5** (*înv.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **III 1** (*înv. și reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Atracție. Ispită. Ispitire. Momire. Seducere. Seducție. Tentație. **2** (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **IV** fig. (*pop. și fam.*) v. Întunecare. Orbire. Rătăcire.

smințénie s.f. (*psih.; înv. și reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

smíntí vb. IV. **I 1** refl. (*psih.; mai ales fam.; despre oameni*) a se aliena, a înnebuni, ‹pop. și fam.› a se țicni, ‹pop.› a se îndrăci, a nebuni, a se zărghi, ‹fam.› a căpia, a se dili, a se sona, ‹reg.› a se bolânzi, a se huni, a se opăci, a se

preclăti, a se preclinti, a primi, a sturluiba, a se trifui, a se zăluzi, ‹înv.› a se ienăci, ‹fig.› a deraia, a se scrânti, a se trăsni, ‹fig.; pop. și fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se țăcăni, ‹arg.› a se ușchi. *S-a smintit din cauza unui șoc puternic.* **2** tr. (*med., med. vet.; înv. și pop.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi. **3** tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **4** tr. (*înv. și reg.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) v. Afecta[1]. Ataca. Distruge. Strica. Vătăma. Zdruncina. **II** (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) v. Aneantiza. Distruge. Nimici. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) v. Clătina. Clinti. Deplasa. Mișca. Muta. Urni. **III 1** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **3** intr., refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Greși. Păcătui. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura. **5** tr. (*înv.; compl. indică drumuri, căi etc.*) v. Greși. Încurca. Pierde. Rătăci. **6** tr. fig. (*înv.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contraface. Deforma. Denatura. Distorsiona. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Mutila. Perverti. Răstălmăci. Silui. Trunchia. Violenta. **IV** refl. (*înv. și reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.

smintíre s.f. **1** (*psih.; pop. și fam.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*înv.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare.

smintít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*psih.; mai ales fam.*) alienat, dement, descreierat, înnebunit, nebun, ‹rar› nebunit, ‹pop. și fam.› apucat[2], candriu, deșucheat, diliman, hututui, țicnit, ‹pop.› îndrăcit, luat[2], lunatic, zărghit, ‹fam.› diliu, exaltat, sonat, șui[3], ‹fam.; glum.› sisi, zurliu, ‹fam.; eufem.› glumeț, ‹înv. și reg.› lipsit, nerod, smint, ‹reg.› bahahui, bolând, cantaur, căhui, căpăvit, huimac, huimatic, leunat, pălăurat, preclătit, preclintit, primit, prost, șuietic, vântuit, zăluzit, ‹înv.› apelpisit, buiac, luatic, ‹fig.› sărit[2], scrântit, ‹fig.; pop. și fam.› căpiat, strecheat, ‹fig.; fam.› atins, dus[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› pălit[2], săltat[2], ‹arg.› buibui, pocnit[2], sandilău, sandiliu, ușchit. *Oamenilor smintiți li se fac tratamente speciale.* **2** adj. (*med.; înv.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **3** adj. (*med., med. vet.; înv.; despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2]. **II** adj. (*mai ales fam.*) **1** (*despre oameni*) aiurea, aiurit, anapoda, bezmetic, descreierat, nebun, zănatic, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› deșucheat, țicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. și reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, pășmăngit, stropșit, șucheat, șuchi, treșucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieș, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit, țăcănit, ‹fig.; reg.› lepșit, târșit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om smintit și neserios.* **2** (*despre fapte, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dement, demențial, nebunesc. *Și-a pierdut viața din cauza gestului său smintit.* **III** adj. **1** (*înv. și pop.; despre modul de exprimare a cuiva; despre scrieri, texte etc.*) v. Aberant. Defectuos. Eronat. Fals. Greșit. Impropriu. Incorect. Necorect. Prost. Rău. Viciat. Vicios. **2** (*înv. și reg.; despre rezultate, calcule etc.*) v. Defectuos. Eronat. Fals. Greșit. Incorect. Inexact. Neadevărat. Necorect. **3** (*înv. și reg.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) v. Compromis[2]. Defect. Defectat. Deranjat. Dereglat. Deteriorat. Stricat. **4** (*înv.*) v. Defectuos. Necorespunzător. **5** fig. (*în opoz. cu „adevărat"; înv.; despre afirmații, texte, situații etc.*) v. Alterat. Contrafăcut. Deformat. Denaturat. Distorsionat. Escamotat. Fals. Falsificat. Măsluit[2]. Mistificat. Mutilat. Pervertit. Răstălmăcit. Siluit. Trunchiat.

smiorcăí vb. IV. **I 1** intr., tr. ‹reg.› a sfârcâi, a smârcui, a smiorcăni. *Când plânge începe să smiorcăie zgomotos. Adesea când vorbește își smiorcăie nasul.* **2** intr. (*rar; despre oameni*) v. Fârnâi. Fonfăi. Fornăi. **3** intr. (*rar; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi. **4** intr. (*rar; mai ales despre câini*) v. Mârâi. **5** intr. (*pop. și fam.; despre obiecte îmbibate cu apă sau despre apă*) ‹reg.› a smiorcăni. *Pantofii îi smiorcăie de apă.* **II 1** intr., refl. (*despre copii*) a plânge, ‹reg.› a se sufleca, ‹fig.› a (se) miorcăi, a (se) miorlăi, ‹fig.; glum.› a orăcăi. *Fetița s-a smiorcăit toată ziua din cauză că i s-a stricat păpușa.* **2** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Lamenta. Scânci. **3** intr., refl. (*pop. și fam.; peior.; despre copii*) v. Plânge. Scânci.

smiorcăiálă s.f. **1** smiorcăit[1], ‹reg.› sfârcâit[1], smârcâială, smârcitură, smiorcăneală. *Plânge și i se aud smiorcăielile.* **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› smiorcăit[1], smiorcăitură, ‹fam.› sclifoseală, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› scriveală, ‹reg.› scrivitură, smârcâială, smârcâitură, smârceală, smiorcăneală, smiorcănit[1]. *Smiorcăiala fetiței nu mai încetează.* **3** (*pop. și fam.; peior.*) v. Scâncet.

smiorcăít[1] s.n. **1** smiorcăială, ‹reg.› sfârcâit[1], smârcâială, smârcitură, smiorcăneală. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› smiorcăială, smiorcăitură, ‹fam.› sclifoseală, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› scriveală, ‹reg.› scrivitură, smârcâială, smârcâitură, smârceală, smiorcăneală, smiorcănit[1]. **3** (*pop. și fam.; peior.*) v. Scâncet.

smiorcăít[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› sfârcâit[2]. *Este răcită și smiorcăită.* **2** (*mai ales despre copii*) plângăcios, plângăreț, scâncit[2], văicăreț, ‹rar› plângaci, văităreț, văitător, ‹înv. și pop.› plângător, ‹fam.› văicăros, ‹reg.› pușițos, scârnăvit, scrivit, smiorcănit[2], ‹reg.; peior.› smârcit, ‹înv.› văieratic, ‹fig.; fam.› bâzâit[2]. *Are o fetiță tare smiorcăită.* **3** (*de obicei peior.; mai ales despre glasul oamenilor*) plângăreț, ‹fig.› miorlăit[2], miorlăitor. *A început să vorbească cu o voce smiorcăită.*

smiorcăitúră s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› smiorcăială, smiorcăit[1], ‹fam.› sclifoseală, sclifosit[1], ‹înv. și reg.› scriveală, ‹reg.› scrivitură, smârcâială, smârcâitură, smârceală, smiorcăneală, smiorcănit[1].

smiorcăneálă s.f. (*reg.*) **1** v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. **2** v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

smiorcăní vb. IV. (*reg.*) **1** intr., tr. v. Smiorcăi. **2** intr. (*despre obiecte îmbibate cu apă sau despre apă*) v. Smiorcăi.

smiorcănít[1] s.n. (*reg.*) v. Smiorcăială. Smiorcăit[1]. Smiorcăitură.

smiorcănít[2], -ă adj. (*reg.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

smirdár s.m. (*bot.*) **1** *Rhododendron kotschyi*; rododendron, ‹reg.› bujor-de-munte, bujorel-de-munte, coacăză, cocăzar, iederă, merișor[1], perișoare (v. *perișoară*), popdele, ruja-munților (v. *rujă*), ruja-stâncilor (v. *rujă*), rujă, trandafir-de-munte, tulichină, vâsc-de-munte. **2** *Vaccinium vitis idaea*; coacăz-de-munte, merișor[1], merișor-de-munte (v. *merișor[1]*), ‹reg.› coacăză, cocăzar, stropșeli (v. *stropșeală*). **3** (*reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*). **4** (*înv.*) v. Iarbă-de-mare. Raigras-de-mare. Zegras. Zosteră (*Zostera marina*).

smirít s.n. (*geol.; înv.*) v. Șmirghel.

smírnă s.f. **1** benzoe, ‹înv.› miră. *Smirna este o rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic.* **2** (*reg.*) v. Tămâie. **3** (*bot.; reg.*) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*). **4** (*bot.; reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **5** (*bot.; reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **6** (*bot.; reg.*) ***smirnă-de-grădină*** v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*).

smírom adj. (*reg.; despre oameni*) v. Modest.

smoálă s.f. **1** ‹reg.› catran, pec[2], zeft, ‹latin.; înv.› pece. *Smoala se folosește ca liant la prepararea asfaltului.* **2** (*chim.; reg.*) v. Catran. Gudron. Ulei greu (v. *ulei[1]*). **3** (*reg.*) v. Noroi[1]. **4** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **5** (*reg.*) v. Smântână. **6** (*bot.; reg.*) v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Cladophora, Spirogyra* etc.). **7** (*fiziol.; înv.*) v. Meconiu. **8** (*arg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

smoc s.n. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) ‹rar› smârc. *A smuls un smoc de iarbă.* **2** (*urmat de determ. „de păr", „de lână"*) ‹rar› vâlvoi, ‹pop. și fam.› pămătuf, ‹pop.› șomoiog. *În timpul bătăii i-a smuls un smoc de păr.* **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Mănunchi. **4** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi. **5** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse*

prin prep. „de", care arată felul) v. Legătură. Mănunchi. Snop. **6** (*bis.; reg.*) v. Mătăuz. Pămătuf. Sfeștoc. **7** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Teanc[1]. Vraf. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Albăstriță (*Centaurea jacea*). **2** v. Corovatic (*Centaurea nigrescens*). **3** v. Ghioc (*Centaurea phrygia*). **4** v. Zglăvoc (*Centaurea nervosa*).

smocăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Părui.

smocăiálă s.f. (*reg.*) v. Păruială.

smocăít, -ă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

smocăní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui.

smochínă s.f. **1** (*bot.*) ‹reg.› tabană (v. *taban*), ‹înv.› fige. *Smochinele sunt foarte dulci.* **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

smochiní vb. IV. refl., tr. fig. (*fam.; sub. sau compl. indică pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) v. Boți. Brăzda. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2].

smochiníre s.f. fig. (*fam.*) v. Cutare[2]. Încrețire. Ridare. Zbârcire.

smochiníț, -ă adj. fig. (*fam.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Boțit. Brăzdat. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit.

smoculéț s.n. smocușor, ‹reg.› smocurel.

smocurél s.n. (*reg.*) v. Smoculeț. Smocușor.

smocușór s.n. smoculeț, ‹reg.› smocurel.

smolí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte de lemn*) a cătrăni. *Smolește butoaiele.* **2** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale acestuia*) v. Arde. Bronza. Înnegri. **3** refl. (*pop.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **II** tr. (*reg.; compl. indică lapte sau vase*) v. Smântâni.

smolíre s.f. cătrăneală, cătrănire, ‹rar› cătrănit[1], ‹pop. și fam.› cătrănitură, ‹înv.› smolitură. *Unele obiecte din lemn pot fi protejate de umezeală prin smolire.*

smolít, -ă adj. **1** (*despre obiecte de lemn*) cătrănit[2]. *Butoaiele smolite sunt pregătite pentru murături.* **2** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu. **3** (*pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **4** (*înv. și reg.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **5** (*reg.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

smolitúră s.f. (*înv.*) v. Cătrăneală. Cătrănire. Smolire.

smolițíu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheș. Tuciuriu.

smólniță s.f. (*reg.*) v. Noroi[1].

smomí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** tr. (*reg.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Ațâța. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura. **3** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fugi.

smórfuri s.n. pl. (*ital.; înv.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

smoródină s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și smorodină-neagră*) v. Agriș-negru. Struguri-negri (v. *strugure*). **2** (*și smorodină-roșie*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*).

smotoceálă s.f. (*reg.*) v. Păruială.

smotocí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui.

smrad s.n. **1** (*înv.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie. **2** (*reg.; în forma smread*) v. Ogrinji.

smreád s.n. (*reg.*) = smrad.

smreádec adj. (*înv.; despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

smreduí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Contagia. Contamina. Infecta. Infesta. Molipsi.

smreduiálă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire.

smreduíre s.f. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Contagiere. Contagiune. Contaminare. Contaminație. Infectare. Infecție. Infestare. Molipsire. **2** v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

smreduít, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre ființe*) v. Contaminat. Infectat. Infestat. Molipsit.

smreduitór, -oáre adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil.

smuceálă s.f. smucire, smucit[1], smucitură, ‹reg.› zbiceală[2].

smucí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) a zgâlțâi, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹reg.› a hăți, a schențăli, a smâcăi. *A smucit poarta ca să o deschidă.* **2** refl. (*despre ființe*) a se zbate, ‹pop.› a zvâcni, ‹reg.› a se zbici[4]. *Se smucește, vrând să scape din legături. Câinele se smucește în lesă.* **3** tr., refl. a (se) smulge. *I-a smucit telefonul din mână. S-a smucit din brațele lui.*

smucíre s.f. **1** smuceală, smucit[1], smucitură, ‹reg.› zbiceală[2]. *Printr-o smucire bruscă a reușit să scape de legături. Corectează poziția câinelui prin smuciri ușoare cu lesa.* **2** smulgere, smuls[1], ‹livr.› divulsiune, ‹înv.› smulgătură, smulsătură. *L-a reclamat la poliție pentru smucirea telefonului din mână.*

smucít[1] s.n. smuceală, smucire, smucitură, ‹reg.› zbiceală[2].

smucít[2]**, -ă** adj. fig. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Aprins[2]. Eruptiv. Focos. Furtunos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năprasnic. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Viforos. Vijelios. Violent. Vulcanic.

smucitúră s.f. smuceală, smucire, smucit[1], ‹reg.› zbiceală[2].

smúgă s.f. (*înv.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

smúge s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Șalău[1] (*Stizostedion lucioperca* sau *Lucioperca sandra*). **2** (*și, în forma smuj, smuj-pestriț*) v. Șalău-vărgat (v. *șalău*[1]) (*Stizostedion volgense*).

smuj s.m. (*iht.; reg.*) = smuge.

smulgătoáre s.f. (*înv.*) v. Pensetă.

smulgătúră s.f. (*înv.*) v. Smucire. Smulgere. Smuls[1].

smúlge vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri înfipte în ceva*) a extrage, a trage, ‹înv.› a detrage. *A smuls cu un clește cuiele înfipte în scândură.* **2** tr. (*compl. indică lucruri înfipte, fixate în ceva; urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de pe"*) a lua, a scoate. *A smuls câțiva bulbi de crizantemă din pământ.* **3** tr. (*compl. indică dinții unei perii de sârmă, ai unei roți dințate etc.*) a edenta, a rupe, a scoate. *A smuls aproape toți dinții periei după ce a frecat dușumeaua.* **4** tr. (*compl. indică lăstari, frunze sau petale ale unei plante, ale unei flori etc.*) a desfoia, a rupe, ‹fig.› a ciupi. *Smulge cu grijă frunzele uscate ale florilor din glastre.* **5** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor, în special părul*) ‹înv.› a dezrădăcina. *Pieptănând-o, i-a smuls, din greșeală, câteva fire de păr.* **6** tr., refl. a (se) smuci. *I-a smuls telefonul din mână. S-a smuls din brațele lui.* **7** tr. a mușca. *Cuțitul strungului smulge o parte din suprafața metalului.* **8** tr., refl. a (se) smuci. *I-a smuls telefonul din mână. S-a smuls din brațele lui.* **9** tr. (*înv. și pop.; compl. indică păsări tăiate sau penele lor*) v. Jumuli. **10** tr. (*pom., hort.; reg.; compl. indică lăstari sau plante de cultură ori părți ale lor*) v. Copili. Plivi. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică teritorii, țări*) ‹fig.› a răpi. *Otomanii le-au smuls zona cea mai mănoasă a țării.* **2** (*compl. indică afirmații, informații, mărturisiri etc.*) ‹fig.› a scoate, a stoarce. *Nu a reușit să smulgă nimic de la el în legătură cu ce s-a întâmplat în acel loc. I-a smuls o promisiune.*

smúlgere s.f. **I 1** extragere, extras[1], tragere. *Smulgerea cuielor înfipte în scândură s-a făcut cu ajutorul unui clește.* **2** scoatere. *S-a dus în grădină pentru smulgerea din pământ a câtorva bulbi de crizantemă.* **3** smucire, smuls[1], ‹livr.› divulsiune, ‹înv.› smulgătură, smulsătură. **II** fig. ‹fig.› scoatere, stoarcere. *Smulgerea unor informații de la el în legătură cu ce s-a întâmplat în acel loc a fost imposibilă.*

smuls[1] s.n. smucire, smulgere, ‹livr.› divulsiune, ‹înv.› smulgătură, smulsătură.

smuls[2]**, smúlsă** adj. **1** (*înv. și pop.; despre pene, fulgi*) v. Jumulit. **2** (*pop.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **3** (*fam.; despre păr sau, p. ext., despre oameni*) v. Ciufulit. Despletit[2]. Nepieptănat. Zbârlit.

smulsătúră s.f. (*înv.*) v. Smucire. Smulgere. Smuls[1].

smulturít, -ă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

snágă s.f. (*reg.*) **1** v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** v. Năruv. **3** (*econ.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1]. **4** v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere. **5** v. Încredere. Nădejde. Siguranță.

snoábă s.f. (*reg.*) = snoavă.

snoávă s.f. **1** (*lit.*) anecdotă, glumă, ‹reg.› dafie, iznoavă, palotie, polojenie, trantie, ‹înv.› glumie, ‹fran.› facție. *A publicat o culegere de snoave.* **2** (*reg.; în forma* ***snoabă****; de obicei constr. cu vb. „a face”*) v. Boroboață. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Șotie. Trăsnaie. **3** (*reg.; în forma* ***znov***) v. Datină. Fel. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță.

snob, snoábă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) ‹rar› snobat, snobistic. *S-a retras din cercul acelor tineri de bani gata, frivoli și snobi până la prost-gust. Condamnă atitudinea lui snoabă.*

snobăt, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Snob.

snobístic, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Snob.

snop s.m. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) **1** ‹reg.› mătrăcală. *Cară cu brațele snopii de grâu până la căruță.* **2** legătură, mănunchi. *Cei doi cărau în spate câte un snop mare de nuiele.* **3** legătură, mănunchi, ‹reg.› smoc. *Când ajunge acasă, pune snopul de chei pe masă.* **4** (*pop.*) v. Fascicul. Mănunchi. **5** (*înv.*) v. Buchet. Mănunchi. **II** (*bot.; rar*) v. Tufă.

snopeálă s.f. (*mai ales fam.*) snopire, stâlceală, stâlcire, ‹rar› stâlcitură, ‹fig.› bumbăceală, ‹fig.; fam.› burdușeală, burdușire, ‹fig.; înv. și reg.› ucisătură. *A primit o snopeală serioasă pentru că a spus minciuni.*

snopéște adv. (*modal; pop.*) ‹înv.› snopiș. *A aranjat parii snopește.*

snopí vb. IV. **1** tr. (*mai ales fam.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a stâlci, ‹înv. și pop.› a stropși, ‹pop. și fam.› a cotonogi, ‹pop.› a dobzăla, ‹fam.› a garnisi, ‹înv. și reg.› a storî, a tărbăci, ‹reg.› a otânji, a stolohăni, a toropi[2], ‹fig.› a bumbăci, a melița, a strivi, a tăbăci[1], a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l snopește zdravăn.* **2** refl. (*fam; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui. **3** tr. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi.

snopíre s.f. (*mai ales fam.*) snopeală, stâlceală, stâlcire, ‹rar› stâlcitură, ‹fig.› bumbăceală, ‹fig.; fam.› burdușeală, burdușire, ‹fig.; înv. și reg.› ucisătură.

snopíș adv. (*modal; înv.*) v. Snopește.

snopișór s.m. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) snopuleț, snopușor, ‹reg.› snopiț, snopșorel.

snopít, -ă adj. (*mai ales fam.; despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie”*) stâlcit[2], ‹înv. și pop.› ostoit, ‹pop. și fam.› cotonogit, ‹fig.› bumbăcit[2], zdrobit, ‹fig.; fam.› burdușit, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[2], ‹fig.; reg.› melestuit, ‹arg.› șifonat. *Tânărul snopit a fost transportat la spital.*

snopíț s.m. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Snopișor. Snopuleț. Snopușor.

snopșorél s.m. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Snopișor. Snopuleț. Snopușor.

snopuléț s.m. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) snopișor, snopușor, ‹reg.› snopiț, snopșorel.

snopușór s.m. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) snopișor, snopuleț, ‹reg.› snopiț, snopșorel.

snovélnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

snovós, -oásă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

snow-board [,snəubord] s.n. (*sport*) snowboarding. *Practică snow-boardul alpin.*

snowboarding ['snəubordiŋ] s.n. (*sport*) snow-board.

soăclăr s.m. (*reg.*) v. Curelar.

soăcră s.f. mamă-soacră, ‹pop.› socrie, ‹înv.; iron.› patefon. *Se înțelege foarte bine cu soacra.*

soăge vb. III. tr. (*compl. indică aluat*) **1** (*înv. și reg.*) ‹reg.› a asoga, a mormăi[2], a solzi, a sovârlta, a vârcălui. *A început să sogească aluatul pentru a-i da formă de pâine și a-l introduce în cuptor.* **2** (*reg.*) v. Frământa. Plămădi.

soáre s.m. **1** (*geogr.; pop.*) (*în opoz. cu „orient”, „răsărit”*) ***soare-apune*** = (*reg.*) ***soare-petrece*** = ***soare-scapătă*** v. Apus[1]. Asfințit. Occident. Vest; (*în opoz. cu „occident”*) ***soare-răsare*** v. Est. Orient. Răsărit[2]. **2** (*med.; reg.*) ***soare-în-cap*** = ***soare-sec*** v. Heliozăi. Insolație. **3** (*bot.; reg.*) ***soare-răsare*** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*); (*art.*) ***soarele-și-luna*** v. Buruiană-de-nouă-daturi (*Ranunculus auricornus*). **4** (*iht.; reg.*) v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).

soareá s.f. (*fran.; înv.*) v. Serată.

soártă s.f. **I 1** dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ața vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi sorții. A avut o viață plină de împliniri pentru că soarta i-a fost favorabilă.* **2** destin, viitor, ‹rar› hazard. *O specializare în străinătate i-a influențat soarta.* **3** situație, stare. *Nu s-a știut nimic despre soarta alpiniștilor după trecerea furtunii.* **4** deznodământ, sfârșit[1]. *Nu știe care va fi soarta meciului din această seară.* **II** (*în forma* ***sorț***) **1** (*la pl.* ***sorți***) posibilitate, șansă. *Fiind un compozitor cunoscut, are mari sorți de a-și vinde imediat discurile. Crezi că are sorți de izbândă în această întreprindere a lui?* **2** (*constr. cu prep. „la”; pop.*) v. Recrutare. **III** (*anat.; reg.*) v. Placentă.

soáță s.f. **1** (*astăzi rar*) v. Nevastă. Soție. **2** (*înv. și reg.*) v. Pereche. **3** (*înv. și reg.*) v. Asociată (v. *asociat*). Părtașă (v. *părtaș*). Tovarășă (v. *tovarăș*). **4** (*înv. și reg.*) v. Amică (v. *amic*). Apropiată (v. *apropiat*). Prietenă (v. *prieten*). **5** (*înv. și reg.*) v. Însoțitoare (v. *însoțitor*). Tovarășă (v. *tovarăș*). **6** (*înv.*) v. Colaboratoare (v. *colaborator*).

sobár s.m. ‹reg.› pietrar. *Sobarul face sau repară sobe.*

sóbă s.f. **I 1** ‹rar› plită, ‹reg.› caihă, cameniță, cuptor, ploatăn, șparhat, șpor[2]. *A aprins focul în sobă.* **2** mașină, mașină de gătit, plită, ‹reg.› plat[1], șparhat. *A pus supa la fiert pe sobă. Prepară mâncarea la o sobă cu gaz.* **3** (*înv. și reg.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie. **4** (*reg.*) v. Bucătărie. **5** (*apic.; reg.*) v. Albinărie[1]. Prisacă. Stupărie[1]. Stupină. **6** (*arhit. bis. bizantină; reg.*) v. Nartecă. Nartex. Pronaos. Tindă. **II** fig. (*fam.; glum.*) v. Nevastă. Soție.

sobíță s.f. sobușoară.

soból[1] s.m. (*zool.*) **1** *Talpa europaea*; cârtiță, ‹pop.› guzgan-orb, orb[2], orbeț, ‹reg.› mitorlan, mușuroi[1], orbeț, șoarece-chior, șobolan, șomâc, tocăniță[1], tâncul-pământului (v. *tânc*). **2** (*reg.*) ‹reg.› sobolitură. *Sobolul este mușuroiul făcut de cârtițe.* **3** (*reg.*) v. Chițcan-călător. Guzgan. Șobolan. Șobolan-călător. Șobolan-cenușiu. Șobolan-morăresc (*Rattus norvegicus*). **4** (*reg.*) v. Orbeț. Spalax (*Spalax microphthalmus*).

soból[2] s.m. (*înv.*) **1** (*zool.*) v. Samur. Zibelină (*Martes zibellina*). **2** v. Samur. Zibelină.

sobolăș s.m. (*zool.; înv.*) ‹înv.› soboluț.

sobolitúră s.f. (*reg.*) ‹reg.› sobol[1].

sobolúț s.m. (*zool.; înv.*) ‹înv.› sobolaș.

sobór s.n. **I 1** (*relig.; la ortodocși*) sinod, ‹înv.› gloată. *Soborul este un for ecleziastic, alcătuit din mitropoliți, episcopi și arhierei, care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească.* **2** (*relig.; la catolici*) conciliu, sinod. *În soboare se iau decizii asupra unor chestiuni de dogmă, de morală, de disciplină ecleziastică etc.* **3** (*înv.*) v. Adunare. Întrunire. Reuniune. **4** (*înv.*) v. Adunare. Sfat. **II** (*arhit. bis.; înv.*) v. Catedrală.

soborât adj. (*reg.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat.

soborî vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aduna. Întruni. Reuni. Strânge.

sobórnic, -ă adj. (*relig.; înv.*) **1** v. Ecumenic. **2** (*la catolici*) v. Sinodal. Sinodic.

sobornicésc, -eáscă adj. (*relig.; înv.*) **1** v. Ecumenic. **2** (*la catolici*) v. Sinodal. Sinodic.

sobrichét s.n. (*fran.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.

sobrietáte s.f. **I 1** modestie, simplicitate, simplitate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; fam.› nuditate. *Adesea se îmbracă cu o sobrietate căutată.* **2** frusteţe, simplicitate, simplitate, ‹înv.› simpleță, ‹fig.; rar› patriarhalitate. *Îi place sobrietatea vieții de la mănăstire. În casa bunicilor domnea un aer de sobrietate rustică.* **3** austeritate, severitate. *Sobrietatea vieții monahale este greu de înțeles pentru laici.* **4** austeritate, gravitate, rigorism, severitate, ‹fig.; rar› asprime. *Sobrietatea catedralei este impresionantă.* **5** naturaleţe, simplicitate, simplitate. *În scrierile romancierului excelează sobrietatea mijloacelor de expresie.* **6** concentrare, concizie, laconicitate, laconism, lapidaritate, scurtime. *Sobrietatea exprimării este atributul unei minți organizate, logice.* **II 1** seriozitate, ‹înv.› serios. *Ceea ce îl caracterizează este sobrietatea. Este de o sobrietate exemplară.* **2** chibzuială, chibzuinţă, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, tact, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe sobrietatea pe care o are acum, la bătrânețe.* **III** fig. **1** atenție, băgare de seamă, circumspecție, grijă, luare-aminte, precauție, prevedere, prudență, ‹fig.› rezervă. *Poliția rutieră recomandă sobrietate în trafic.* **2** ‹fig.› răceală, reținere, rezervă. *La început a fost primit cu sobrietate în grupul lor, dar, cu timpul, au devenit buni prieteni. Sesizează sobrietatea din glasul său când vorbește cu persoane necunoscute.*

sóbru, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre clădiri, ținută, vestimentație etc.*) simplu. *În centrul orașului se află clădirea sobră și impunătoare a catedralei. La ceremonie, bărbații erau în ținută sobră. Este o persoană de o eleganță sobră.* **2** (*despre însușiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) auster, grav, sever[2], ‹fig.; rar› aspru, uscat[2]. *Catedrala are o frumusețe sobră. Este atras de arhitectura sobră a mănăstirii. Scriitorul german a fost tradus într-un stil sobru.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) distins, solemn, ‹rar› academic. *Celebrul tenor este o persoană sobră, care trezește admirație.* **2** (*despre atitudini ale oamenilor, despre stil etc.*) academic, distins, elevat, solemn. *S-a remarcat prin stilul sobru al intervenției sale.* **3** (*despre limbaj, exprimare etc.*) oficial, solemn. *Este un funcționar corect, care, în relațiile cu publicul, folosește un limbaj sobru.* **4** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) grav, sever[2], serios, solemn, ‹fig.› rigid. *Profesorul este o persoană sobră, care impune respect. Fața lui are o expresie sobră.* **5** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cuminţit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, stăpânit, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om sobru.* **6** (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viață etc.*) auster, sever[2], ‹fig.› aspru, spartan. *Sportivii de performanță duc o viață sobră și disciplinată.* **III** adv. (*modal*) auster, nesofisticat, simplu. *Se îmbracă sobru.*

só bură s.f. (*înv. și reg.*) v. Caimac.

sobușoáră s.f. sobiță.

sobúță s.f. (*reg.*) v. Cămăruță. Odăiță.

soc s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***soc-negru***) *Sambucus nigra*; ‹reg.› holer, hoz, iboz, scorpat. **2** (*înv. și reg.*) ***soc-mic*** v. Boz[1]. Bozie (*Sambucus ebulus*); (*reg.*) ***soc-de-câmp*** v. Urda-vacii (v. *urdă*) (*Cardaria draba*).

socác s.n. (*înv. și reg.*) v. Stradă.

socăci s.m. (*înv. și reg.*) v. Bucătar.

socăcí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică alimente, mâncăruri*) v. Face. Găti. Pregăti. Prepara.

socăcíță s.f. (*înv. și reg.*) v. Bucătăreasă.

sociábil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, prietenos, volubil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› soțios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găşcar. *Îi plac oamenii sociabili, care stabilesc cu uşurinţă relaţii cu cei din jur.* **2** (*despre oameni*) ‹fig.› atașabil. *Este o fată deosebit de sociabilă, pe care toată lumea o îndrăgește.*

sociabilitáte s.f. comunicativitate, expansivitate, ‹fig.› expansiune. *Îi invidiază sociabilitatea.*

sociál, -ă adj. **1** ‹înv.› socios. *Este ahtiat după poziții sociale importante.* **2** (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Comunicativ. Expansiv. Extravertit. Jovial. Prietenos. Sociabil. Volubil.

sociál-darwinism s.n. (*sociol.*) darwinism social. *Social-darwinismul extinde legile biologice ale lui Darwin la viața socială.*

sociál-economic, -ă adj. (*econ.*) socioeconomic. *Criza financiară a provocat schimbări majore ale mediului social-economic.*

socialísm utopic s.n. (*polit.*) comunism utopic. *Socialismul utopic reprezintă ansamblul doctrinelor premarxiste privind o societate întemeiată pe desființarea proprietății private și pe egalitatea socială și economică.*

socializá vb. I. intr. (*despre oameni*) a relaționa. *Fiind o fire deschisă, socializează bine cu toată lumea.*

sociál-juridic, -ă adj. sociojuridic. *Medicina legală este o disciplină care se situează la granița dintre științele medico-biologice și cele social-juridice. Evaziunea fiscală este un fenomen social-juridic.*

sociál-politic, -ă adj. sociopolitic.

sociál-profesional, -ă adj. socioprofesional.

sociál-uman, -ă adj. sociouman.

societár, -ă s.m., s.f. (*econ.; rar*) v. Acționar.

societáte s.f. **I 1** colectivitate, comunitate, obște, ‹înv.› comunită, obștime. *Oamenii trăiesc în societate.* **2** lume. *Fata a ieșit prima dată în societate însoțită de părinți.* **3** anturaj, companie[1], tovărășie, ‹grec.; înv.› sinanstrofie. *A trăit clipe de neuitat în societatea savantului.* **4** (*urmat de determ. care indică felul*) ambianță, ambient, ambiental, anturaj, lume, mediu[1], ‹înv.› mijloc, ‹fig.› aer[1], atmosferă, cadru, cerc, climat, sferă, ‹fig.; rar› pepinieră, ‹fig.; înv.› ocol. *Lucrează într-o societate benefică pentru formarea lui profesională.* **II** (*ist.*) **1** orânduire, regim, sistem. *Elevii au avut de studiat societatea sclavagistă.* **2** ***societate feudală*** = feudalism, feudalitate, orânduire feudală. *Societatea feudală a fost un regim politic, social, economic ce a urmat după sclavagism și a precedat capitalismul, fiind caracterizat prin proprietatea nobiliară asupra pământului și, parțial, asupra țăranilor.* **III 1** asociație, ‹înv.› reuniune. *A intrat într-o societate secretă.* **2** ‹înv.› reuniune. *Prietenul său și-a înființat o societate pe acțiuni.* **3** ***societate de binefacere*** = patronaj. *Societatea de binefacere este o asociație care are ca scop ajutorarea celor aflați în nevoie.*

sociocentrísm s.n. (*sociol.*) sociomorfism. *Sociocentrismul este tendința de a considera „socialul" superior „individualului".*

socioeconómic, -ă adj. (*econ.*) social-economic.

sociojurídic, -ă adj. social-juridic.

socioléct s.n. (*sociol., lingv.*) dialect social. *Sociolectul este varietatea socială a unei limbi, folosită de un individ în procesul comunicării, într-un anumit context sociolingvistic.*

sociologíe electorală s.f. (*sociol.*) psefologie. *Sociologia electorală are ca obiect studiul atitudinii politice și al comportamentului grupurilor de alegători, pentru a detecta factorii care îi influențează în deciziile luate.*

sociometríe s.f. (*sociol.*) microsociologie. *Sociometria a inițiat studiul sociometric al microgrupurilor de oameni (elevii dintr-o clasă, membrii unei echipe sportive, ai unei echipe dintr-un atelier etc.), analizând relațiile afective stabilite în interiorul acestora.*

sociomorfísm s.n. sociocentrism.

sociopolític, -ă adj. social-politic. *Istoricii studiază fenomenele sociopolitice din anumite epoci. Când se cercetează opera unor scriitori, trebuie să se facă referiri și la contextul sociopolitic în care aceștia au trăit.*

socioprofesionál, -ă adj. social-profesional. *Autoritățile au obligația de a urmări integrarea socioprofesională a tinerilor care părăsesc orfelinatele.*

sociosféră s.f. (*psih.*) psihosferă. *Sociosfera este alcătuită din „totalitatea personalităților umane", privite ca înveliș al planetei.*

socioștiínță s.f. știință socială. *Socioștiința este o ramură a sociologiei generale.*

socioterapeútic, -ă adj., s.f. (*psih.*) **1** adj socioterapic. *I se recomandă un tratament complex, care să combine mijloacele medicamentoase cu cele psihoterapeutice și socioterapeutice.* **2** s.f. socioterapie.

socioterápic, -ă adj. (*psih.*) socioterapeutic.

socioterapíe s.f. (*psih.*) socioterapeutică (v. *socioterapeutic*). *Prin socioterapie se urmărește înlăturarea tulburărilor afective și de comportament ale unui individ, folosind judicios relațiile cu membrii grupului social din care acesta face parte. Suferind o depresie din cauza ieșirii la pensie, bărbatul a fost îndrumat spre un centru de socioterapie.*

socioumán, -ă adj. social-uman. *Filosofia, sociologia și psihologia sunt științe socioumane.*
sóclu s.n. **1** piedestal, postament, ‹livr.› bazament. *Bustul marelui om de cultură se află pe un soclu din marmură.* **2** bază, postament, suport, ștender, ‹înv.› sultoi, supunere. *Grilajul grădinii este fixat pe un soclu de ciment.* **3** (*constr.*) ‹înv.› prag. *Soclul de la pod necesită reparații.*
socoátă s.f. **I 1** (*pop.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **2** (*înv.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **3** (*înv.*) v. Cugetare. Judecată. Minte. Raționament. Rațiune. **4** (*înv.*) v. Raționament. **5** (*înv.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere. **II 1** (*mat.; înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală. **2** (*concr.; econ.; înv.*) v. Notă. Notă de plată.
socolán, -ă adj., s.m. **1** adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **2** s.m. (*ornit.; înv.*) v. Șoim. Vindereu (*Falco peregrinus*).
sócolnic s.m. (*înv.*) v. Șoimar.
sócote s.f. pl. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Atrepsie. **2** (*med., med. vet.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.
socoteá s.f. (*j. de noroc; înv.*) v. Fisă. Jeton. Marcă[1].
socoteálă s.f. **I 1** (*mat.; adesea constr. cu vb. „a face”*) calcul, ‹rar› computație, ‹înv. și pop.› socotință, ‹înv. și reg.› socoată, ‹reg.› sămădaș, ‹înv.› comput, lucrare, schepsis, seamă. *Zilnic face multe socoteli pentru a-și rentabiliza afacerea.* **2** calcul, calculare, socotire, socotit[1], ‹rar› calculație, ‹pop.› răboj, ‹înv.› computare, răvaș, sămăluire. *A făcut socoteala invitaților care vor veni în noaptea de revelion. Noaptea l-a prins în bibliotecă, uitând socoteala timpului.* **3** (*contab.; rar*) v. Cont. Partidă. **4** (*mat.; pop.*) v. Calcul. Operație. **5** (*concr.; econ.; fam.*) v. Notă. Notă de plată. **6** (*înv.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare. **II 1** cont, seamă, ‹fig.› spate, spinare. *Îi pune în socoteală insuccesul lui.* **2** seamă, ‹înv.› răspuns. *Până la urmă va da socoteală de minciunile spuse.* **3** rost, ‹înv. și reg.› șart[2]. *În ultimul timp nimic nu mai este cu socoteală.* **4** ordine, rânduială, regulă, rost, ‹înv. și pop.› treabă, ‹înv. și reg.› soroc, ‹înv.› har, ordin. *Cunoaște foarte bine socoteala lucrurilor în casa în care este menajeră de ani de zile.* **5** seamă, ‹pop.› rost, ‹reg.› ogod. *Nu mai știa socoteala averii lui.* **III 1** calcul, gând, idee, intenție, plan, proiect, ‹livr.› sugestie, ‹înv. și pop.› minte, ‹pop.› socoată, ‹fam.› combinație, ‹înv. și reg.› propus, ‹înv.› cuget, cugetare, duh, privință, propozit, răfuială, săvârșit[1], socotință, socotire. *Socoteala sa este să înlăture concurența.* **2** calcul, plan, proiect, ‹fig.› ecuație. *Prezența unui număr așa mare de persoane la ceremonie nu a intrat în socoteala inițială.* **3** (*înv. și pop.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **4** (*înv. și pop*) v. Cugetare. Judecată. Minte. Raționament. Rațiune. **5** (*fam.*) v. Credință. Idee. Judecată. Opinie. Părere. **6** (*fam.*) v. Rațiune. Rost. Temei. **7** (*înv.*) v. Rațonament. **IV** (*fam.*) **1** v. Chestiune. Lucru. Poveste. Problemă. Treabă. **2** v. Vendetă. **V** (*înv.*) **1** v. Decizie. Hotărâre. Voie. Voință. Vrere[2] v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **3** v. Explicare. Explicație. Justificare. Justificație. Motivare. Motivație. **4** v. Înțeles[1]. Mesaj. Semnificație. Sens. **VI** (*înv.*) **1** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **2** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **VII** (*anat.; eufem.*) **1** v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **2** v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
socotí vb. IV. **I** tr. **1** (*mat.*) a calcula, ‹înv. și pop.› a număra[1], ‹înv. și reg.› a chemului, ‹reg.› a răfui, a răvășlui, a sămădi, a sămălui, ‹înv.› a computa. *Socotește cât face 275 plus 150.* **2** (*mat.*) a număra[1], ‹livr.› a denombra, ‹reg.› a sămălui. *Deși încă mic, știe să socotească foarte bine.* **3** (*compl. indică bunuri, mărfuri etc. sau valoarea acestora*) a aprecia, a calcula, a estima, a evalua, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a măsura, ‹înv. și pop.› a prețui, ‹înv. și reg.› a prinde, ‹reg.› a răfui, ‹înv.› a prețălui, a sămălui. *A socotit cheltuielile pentru renovarea apartamentului.* **4** (*compl. indică mărimi, cantități, distanțe, valori etc.*) a aprecia, a aproxima, a calcula, a estima, a evalua, a potrivi. *Socotește că peștele cântărește 3 kilograme.* **II 1** tr. a chibzui, a se gândi, a judeca, ‹înv. și reg.› a sămălui, ‹înv.› a sămășlui, ‹fig.› a cântări, a cumpăni, a drămui. *A socotit toate variantele de proiect.* **2** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a susține, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta, ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A socotit că nu este pregătit pentru examen.* **3** tr. (*compl. indică manifestări, acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situații, stări etc.*) a aprecia, a considera, a crede, a găsi, a vedea. *Socotește gestul său drept un semn al dorinței de împăcare.* **4** tr. a considera, ‹rar› a proclama, ‹înv.› a prochema, a proclamarisi, a propovădui. *Socotește minciuna o plagă. Socotește primăvara ca cel mai frumos anotimp.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a considera, a crede, a i se părea, ‹pop.› a ține, ‹fam.› a apărea, ‹înv.› a afla, ‹fig.› a eticheta, a taxa. *Lumea îl socotește impostor.* **6** tr. a considera, a privi. *Un artist nu poate să socotească viața cu ochii unui om de afaceri.* **7** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) a (se) crede, a (se) considera, a (se) închipui, a (se) vedea, ‹rar› a (se) visa, ‹pop.› a (se) ține. *Se socotește îndreptățit să-și ceară drepturile. Până la ultima evoluție din întrecerea sportivă, membrii comisiei de arbitraj l-au socotit câștigătorul medaliei de aur.* **III** tr. **1** (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a ști, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi socotit că se va întâmpla astfel? Nu a socotit că în ceai era somnifer.* **2** (*urmat de o prop. compl. dr.*) a crede, a estima, a presupune, a prezuma, ‹reg.› a probălui, ‹înv.› a supoza. *Socotește că își va termina lucrarea în următoarele trei zile.* **3** (*rar; urmat de o prop. compl. dr.*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **4** (*înv. și reg.*) v. Atribui. **IV 1** tr. (*înv. și reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Îngriji. Vedea. **2** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Apăra. Feri. Păzi. **3** tr. (*înv. și reg.*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Păzi. Veghea. **5** tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima. **V** tr. **1** (*înv.; compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Privi. Uita. Vedea. **2** (*înv.; compl. indică ființe, lucruri*) v. Căuta. **3** (*înv.; compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Investiga. Studia. Urmări. **4** (*înv.; compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) v. Analiza. Comenta. Explica. Interpreta. **5** (*înv.; compl. indică locuri, localități etc.*) v. Merge. Vedea. Vizita. **VI** refl. recipr. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Răfui.
socotínță s.f. **I 1** (*mat.; înv. și pop.; adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Calcul. Socoteală. **2** (*înv.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare. **3** (*înv.*) v. Recensământ. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **2** (*înv. și pop.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere. **3** (*înv.*) v. Cugetare. Judecată. Minte. Raționament. Rațiune. **4** (*înv.*) v. Calcul. Gând. Idee. Intenție. Plan. Proiect. Socoteală. **5** (*înv.*) v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență. **III** (*reg.*) v. Superstiție. **IV** (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].
socotíre s.f. **I 1** calcul, calculare, socoteală, socotit[1], ‹rar› calculație, ‹pop.› răboj, ‹înv.› computare, sămăluire. **2** apreciere, aproximare, aproximație, calcul, calculare, estimare, estimație, evaluare, ‹livr.› apreciație, ‹rar› măsurare, prețuire, valutare, ‹înv. și reg.› prețăluire, ‹reg.› prețuială, ‹înv.› evaluație. *Socotirea cheltuielilor pentru renovarea apartamentului i se pare exagerată.* **3** (*înv.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare. **II** (*relig. creștină; înv.*) v. Judecata cea de pe urmă

(v. *judecată*). Judecata cea mare (v. *judecată*). Judecata de apoi (v. *judecată*). Judecata înfricoşată (v. *judecată*). Judecata lui Dumnezeu (v. *judecată*). Vremea cea de apoi (v. *vreme*). Vremea de apoi (v. *vreme*). **III** (*înv.*) **1** v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţenie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă. **2** v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere. **3** v. Calcul. Gând. Idee. Intenţie. Plan. Proiect. Socoteală. **IV** (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecţie. Sprijin. **2** v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1].

socotít[1] s.n. **I 1** calcul, calculare, socoteală, socotire, ‹rar› calculaţie, ‹pop.› răboj, ‹înv.› computare, sămăluire. **2** (*înv.*) v. Numărare. Numărat. Numărătoare. **II** (*înv.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere. **III** (*înv.*) v. Admiraţie. Apreciere. Atenţie. Cinste. Cinstire. Condescendenţă. Considerare. Consideraţie. Deferenţă. Onoare. Preţuire. Recunoaştere. Respect. Reverenţă. Stimă. Trecere. Vază[1].

socotít[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, ‹pop.› chitit[1], ‹înv. şi reg.› sameş, socotitor, ‹reg.› samalit, ‹slavon.; înv.› văzdârjnic, ‹fig.› înfrânat, tacticos, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. şi fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› economˈ. *Fiind un om socotit, a reuşit să se descurce în viaţă.* **2** (*despre oameni*) chibzuit, cuminte, înţelept, ‹pop.› mintos. *Are încredere în sfaturile lui pentru că este o persoană socotită.* **3** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, gândit, judicios, matur, serios, temeinic, ‹rar› cumpănitor, ‹înv. şi reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Iniţiativa acţiunii sale s-a dovedit socotită, având în vedere rezultatele obţinute.* **4** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înţelept, judecat, judicios, pertinent, raţional, rezonabil, util, ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevăraţi primeşte întotdeauna numai sfaturi socotite.* **II** adj. **1** (*reg.; despre personalităţi*) v. Important. Însemnat. Marcant. Remarcabil. **2** (*înv.; despre oameni sau despre acţiuni, manifestări, creaţii ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Preţuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil. **III** adv. (*modal*) bărbăteşte, chibzuit, cumpănit, matur, temeinic. *A răspuns socotit la provocare.*

socotitór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Calculator. **2** (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susţinător. **II** adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2].

socotitúră s.f. (*jur.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

socreálă s.f. (*reg.*) **1** v. Socrie. **2** v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială. **3** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputaţie. Morală. Mustrare. Observaţie. Reproş.

socrí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) **1** v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **2** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

socríe s.f. **1** (*înv. şi reg.*) ‹reg.› socreală. *Socria nu o încânta pe mama băiatului.* **2** (*pop.*) v. Mamă- soacră. Soacră.

socrioáră s.f. (*reg.*) ‹reg.› socriţă, socruluţă, ‹înv.› socrişoară.

socrişoáră s.f. (*înv.*) v. Socrioară. Socriţă. Socruluţă.

socrişór s.m. (*înv. şi reg.*) ‹înv.› socruleţ.

socríţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› socrioară, socruluţă, ‹înv.› socrişoară.

sócru s.m. tată-socru. *Are un socru foarte cumsecade.*

socruléţ s.m. (*înv.*) v. Socrişor.

socrulúţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› socrioară, socriţă, ‹înv.› socrişoară.

sodál s.m. (*înv.*) **1** v. Calfă. **2** v. Ucenic.

sodalít s.n. (*mineral.*) feldspatoid, nefelin. *Sodalitul intră în componenţa rocilor eruptive alcaline.*

sodalitáte s.f. (*în trecut; înv.*) v. Breaslă. Corporaţie. Tagmă.

sódă s.f. **1** (*chim.*) carbonat de sodiu, ‹înv.› natron, natru. *Soda se întrebuinţează la fabricarea săpunurilor.* **2** (*chim.*) ***sodă caustică*** = hidroxid de sodiu, ‹reg.› natron. *Soda caustică distruge ţesuturile vegetale şi animale.* **3** (*astăzi rar*) v. Sifon. **4** (*chim.; rar*) v. Natrit. **5** (*arg.*) v. Votcă.

sódăş s.m. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Cauţiune. Fideiusor. Garant. **2** (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Moşnean. Răzeş.

sódiu s.n. (*abr. Na; chim.*) natriu. *Sodiul face parte din grupa metalelor alcaline.*

sodóm s.m., s.n. **I** s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** (*înv. şi reg.; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Mulţime. Puzderie. Sumedenie. **3** (*reg.*) v. Potop. **4** (*geomorf.; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună. **II** s.m. (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş.

sodomí vb. IV. **1** tr. (*rar; compl. indică fiinţe*) v. Sodomiza. **2** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Omorî. Sinucide. Suicide. **3** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **4** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică construcţii, elemente de construcţie, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuşi. Prăvăli. Risipi. Surpa. **5** refl. (*reg.; despre suprafeţe de pământ*) v. Scufunda.

sodomíst s.m. (*înv.*) ‹înv.› sodomit, sodomlean. *Sodomiştii practică sodomia.*

sodomít s.m. (*înv.*) ‹înv.› sodomist, sodomlean.

sodomizá vb. I. tr. (*compl. indică fiinţe*) ‹rar› a sodomi. *Bărbatul a fost condamnat la ani grei de puşcărie pentru că a sodomizat mai mulţi băieţei.*

sodomleán s.m. (*înv.*) ‹înv.› sodomist, sodomit.

sofá s.f. canapea, canapea otomană, ‹înv.› otomană. *Obosit, se întinde pe sofa.*

sofismatésc, -eáscă adj. (*filos.; înv.; despre raţionamente, teorii etc.*) v. Sofistic.

sofistăríe s.f. (*înv.*) v. Sofisticărie.

sofístic, -ă adj. **1** (*filos.; despre raţionamente, teorii etc.*) ‹înv.› sofismatesc, sofisticesc. **2** (*despre ştiri, informaţii, afirmaţii, argumente etc.*) eronat, fals, greşit, inexact, necorect, neexact, nefondat, neîntemeiat, ‹înv.› eroneu, neajuns[2], ‹fig.; înv.› rătăcit, vânturos. *Anunţul de la televizor a fost sofistic. I-a dat informaţii sofistice.*

sofisticá vb. I. tr. **1** (*fam.; compl. indică probleme, situaţii etc.*) v. Complica. Încurca. **2** (*înv.; compl. indică băuturi alcoolice*) v. Contrafaceˈ. Falsifica. Prefaceˈ.

sofisticát, -ă adj. (*despre limbaj, stiluri sau despre forme ale unor obiecte, fenomene etc.*) ‹engl.› trendy. *Are o coafură sofisticată.*

sofisticăríe s.f. (*fam.; iron.*) ‹înv.› sofistărie. *Exprimă-te clar şi nu mai recurge la tot felul de sofisticării!*

sofisticésc, -eáscă adj. (*filos.; înv.; despre raţionamente, teorii etc.*) v. Sofistic.

sofítă s.f. (*electr.*) lampă sofită. *Sofita este o lampă electrică cu incandescenţă, de formă tubulară, legată în circuitul electric prin ambele capete.*

sofóră s.f. (*bot.; rar*) v. Salcâm-japonez (*Sophora japonica*).

sofră s.f. (*la fântână; reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine.

sofragí-başa s.m. (*în epoca fanariotă, în Ţările Rom.; turc.; înv.*) v. Vel-sofragiu.

sframicínă s.f. (*farm.*) farmicetină. *Sframicina este un antibiotic folosit în tratamentul infecţiilor cu stafilococi, streptococi etc.*

soft[1] adj. invar. (*fam.; despre meniuri, mese, hrană etc.*) v. Frugal. Simplu. Uşor[2].

soft[2] s.n. (*inform.*) software. *Softul este un set de instrucţiuni sau de programe executate de computer, care include sistemul de operare, programe utilitare, limbaje de programare şi programe-aplicaţii.*

software ['softwer] s.n. (*inform.*) **1** soft[2]. **2** logicial. *Software- ul este un sistem informatic generalizat, de prelucrare, stocare şi regăsire a informaţiei, format dintr-un număr de fişiere de calculatoare conectate, distincte logic.* **3** program. *Software- ul este un set algoritmic de instrucţiuni codificate utilizat de un calculator pentru rezolvarea unei probleme complexe.*

soglăsnică s.f. (*fon.; înv.*) v. Consoană. Consonantă.

soglăsuíre s.f. (*jur.; înv.*) v. Acord. Consens. Înţelegere.

soi[1] s.n. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, gen, neam, sort, sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. şi pop.› chip, ‹înv. şi reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiţă, sad. *Primăvara, apar cele mai multe soiuri de legume. Unele soiuri de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite soiuri de seminţe pentru a le sădi în*

grădină. **2** (*biol.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) prăsilă, rasă[1], specie, ‹pop.› sămânță, ‹reg.› strană, ‹înv.› specială (v. *special*). *În deltă trăiesc foarte multe soiuri de păsări. Fermierul a achiziționat mai multe vaci dintr-un soi austriac.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, clasă, fel, gen, specie, tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unui soi de oameni cu însușiri deosebite.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, gen, specie, tip, înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sămânță, sculă, stambă, tacâm. *Ce soi de om o mai fi și ăsta?* **5** caracter, categorie, fel, gen, natură, teapă, ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[2], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de soiul lui nu a mai întâlnit.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, mod, specie, specimen, tip, varietate, ‹reg.› modru. *Există mai multe soiuri de raționamente.* **7** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, mod. *Are un soi de indolență care enervează pe oricine.* **8** (*art.; rar*) ***soiul frumos*** v. Femeile (v. *femeie*). Sexul cel frumos. Sexul cel slab. Sexul frumos. Sexul slab. **II** (*înv.*) **1** v. Neam. Popor. **2** v. Neam. Semințe. Spiță. **3** (*antrop.*) v. Rasă[1]. **4** (*biol.*) v. Sex. **III** (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soi[2] s.n. (*pop.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

sóia s.f. (*bot.*) *Glycine hispida*; fasole-japoneză, fasole-soia.

soiálă s.f. (*înv.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

soileálă s.f. (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soileănu s.n. art. (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soiléscovici s.n. art. (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soiléscu s.n. art. (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soilí vb. IV. intr. (*arg.; despre ființe*) v. Dormi. Odihni. Repauza.

soilít s.n. (*arg.*) v. Dormit. Odihnă. Repaus. Somn[2].

soiós, -oásă adj. **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, sordid, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinos, râpat, râpos[2], roghioș, ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul soios. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie soios.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) jegos, mânjit, murdar, negru, nespălat, slinos, ‹pop. și fam.› janghinos, răpănos, rufos, urduros, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› căcăcios, ‹pop.› gunoios, îngălat, nelăut, solzos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, smârd, ‹reg.› ciul, cotăzit, imos, lipos, lutos, mâzgos, mozolit, oacăr, perceat, piscoș, potâng, râpos[2], soit, șiclit, tinos, ‹înv.› matuf, ‹fran.› ordurier, ‹arg.› șmuțig. *S-a așezat la masă cu mâinile soioase. Are călcâiele soioase.*

soioșíe s.f. (*rar*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

soít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

soitár s.m. (*în Ev. Med.; înv.*) v. Bufon. Măscărici. Paiață. Pitic.

soiúz s.n. (*reg.*) v. Căpută.

sol[1] s.m. **I 1** delegat, emisar, împuternicit, mesager, reprezentant, trimis[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. și reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, solii străini au fost în număr mare.* **2** crainic, mesager, trimis[1], vestitor, ‹pop.› lipcan, strigător, ‹reg.› crancău, ‹înv.› aprod, orator, poslaneț, poslanic, pristav, telal, trompetar, ‹fig.› mag[1]. *Solul a adus știri îmbucurătoare.* **3** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **4** (*arg.*) v. Acolit. Complice. Copărtaș. Părtaș. **II** fig. (*mai ales cu determ. care indică apartenența*) exponent, reprezentant, ‹fig.› interpret, ‹fig.; rar› organ[1]. *Scriitorul a fost solul elitei românești din secolul său.*

sol[2] s.n. **1** (*geol.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) pământ, teren. *Solul lutos nu este bun pentru agricultură.* **2** pământ. *Alpiniștii din construcții lucrează la mare înălțime față de sol.* **3** (*gimn.*) exercițiu la sol. *Gimnasta din România a luat medalia de aur pentru sol.*

sol[3] s.n. (*chim.*) coloid, soluție coloidală. *Solul are particulele în stare de dispersie.*

solăn s.m. (*bot.; înv.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*).

solanacée s.f. (*bot.*) solanee. *Cartoful este o solanacee.*

solanée s.f. (*bot.*) solanacee.

solár, -ă adj. (*astron.*) **1** ‹înv.› eliac. *Folosește un sistem de încălzire bazat pe energia solară.* **2** (*rar*) v. Astral. Sideral.

solarimétru s.n. (*tehn.*) piranograf, piranometru. *Cu solarimetrul se măsoară intensitatea radiației solare globale și a celei difuze pe unitatea de suprafață orizontală.*

solarizáre s.f. **1** (*biol.*) ‹rar› solarizație. *Solarizarea este scăderea sensibilității procesului de fotosinteză, din cauza intensității prea mari a luminii.* **2** (*fotogr.*) ‹rar› solarizație. *Solarizarea este scăderea sensibilității plăcilor, a filmelor și a hârtiei fotografice în punctele expuse unei iluminări foarte intense, acestea apărând întunecate pe pozitivele fotografice.*

solarizáție s.f. (*rar*) **1** (*biol.*) v. Solarizare. **2** (*fotogr.*) v. Solarizare.

sólă s.f. (*agric.*) tarla, ‹reg.› tablă[1], tabun, tabunel. *Pe această sólă este cultivat porumb.*

solăríe s.f. (*fin.; în trecut, în Mold.*) solărit. *Solăria era impozitul perceput pe sarea extrasă, vândută sau transportată.*

solărít s.n. (*fin.; în trecut, în Mold.*) solărie.

solăríță s.f. (*reg.*) v. Solniță.

sold s.n. (*mai ales la pl.* ***solduri***; *com.*) ‹înv.› marda. *Își cumpără haine de la solduri.*

soldă vb. I. **I** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **2** (*econ.*) v. Onora. Plăti. Remunera. Retribui. **II** refl. fig. (*despre acțiuni, tratative, întreceri sportive etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încheia, a se sfârși, a se termina. *Campania lor electorală s-a soldat cu succes.*

soldát s.m. **I** (*milit.*) **1** militar, ostaș, oștean, ‹pop.› cătană, panțir, stratiot, ‹reg.› radavoi, ‹înv.› luător de sold, om de oaste, om de război, oștenitoriu, oștitor, săgar, voinic, voinic de oaste, ‹înv.; meton.› oaste, ‹turc.; înv.› cul, ‹poetic› viteaz, ‹metom.› uniformă (v. *uniform*), ‹arg.› oagăr. *Este soldat de carieră. Soldații sunt oameni de onoare.* **2** (*rar*) ***soldat de ordonanță*** v. Ordonanță. **II** fig. militant, ‹fig.› combatant, luptător, ostaș. *Este un soldat pentru drepturile animalelor.*

soldatéscă s.f. (*colect.; milit.; livr.; peior.*) v. Militărime. Ostășime. Soldățime.

sóldă s.f. (*milit.*) ‹înv.› leafă[1]. *Ienicerii turci primeau soldă.*

soldățáș s.m. (*milit.; pop.*) v. Soldățel.

soldățél s.m. (*milit.*) ‹pop.› cătănioară, cătăniță, cătănuță, soldățaș.

soldățésc, -eáscă adj. (*milit.*) cazon, militar, milităresc, ostășesc, ‹rar› marțial, ‹pop.› cătănesc, ‹înv.› oștenesc, oștesc, slujitoresc, voinicesc. *Nu a făcut armata, întrucât nu-i place regimul soldățesc. Viața soldățească l-a disciplinat.*

soldățéște adv. (*modal; milit.*) militărește, ostășește, ‹pop.› cătănește, ‹reg.› cătănășește, ‹înv.› oștenește. *Se poartă soldățește și în familie. Salută soldățește.*

soldăți vb. IV. intr. (*milit.; reg.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Războiși[3].

soldățíe s.f. (*milit.; înv.*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar.

soldățíme s.f. (*colect.; milit.*) militărime, ostășime, ‹livr.; peior.› soldatescă, ‹pop.› cătănime. *Soldățimea prezintă onorul președintelui.*

soléle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*)

solémn, -ă adj., adv. **I** adj. **1** festiv, sărbătoresc, ‹înv.› solemnel. *La manifestarea organizată cu ocazia zilei naționale, în amfiteatru a fost o atmosferă solemnă. Decorațiile s-au înmânat militarilor într-un cadru solemn.* **2** sacramental. *Citește actul solemn al întemeierii republicii.* **3** sacru, sfânt. *Cuvântul de onoare este solemn pentru el. Un jurământ depus în fața poporului este considerat solemn.* **4** sacerdotal, sacru. *Toate persoanele care participau la ceremonie au înțeles importanța solemnă a evenimentului și au păstrat un moment de reculegere.* **5** (*jur.; despre acte*) formal, oficial. *Actele solemne trebuie să respecte cerințele impuse de lege pentru a fi considerate legale și valabile.* **6** (*despre anumite momente din viața oamenilor sau a unei colectivități*)

deosebit, important, însemnat, ‹înv.› solemnel. *Căsătoria religioasă a reprezentat pentru ei un moment solemn, care nu poate fi uitat.* **7** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) grandios, maiestuos, măreț, mirific, ‹înv.› solemnel. *O noapte solemnă se lasă peste oraș.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) distins, sobru, ‹rar› academic. *Celebrul tenor este o persoană solemnă , care trezește admirație.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) grav, sever[2], serios, sobru, ‹fig.› rigid. *Profesorul este o persoană solemnă, care impune respect. Fața lui are o expresie solemnă.* **3** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) ceremonial, ceremonios, protocolar, reverențios, ‹rar› reverențial. *Totdeauna a avut o atitudine solemnă față de profesorul său.* **4** (*despre atitudini ale oamenilor, despre stil etc.*) academic, distins, elevat, sobru. *S-a remarcat prin stilul solemn al intervenției sale.* **5** (*despre ton, ținută*) magistral, profesoral. *Cunoscutul academician vorbește cu un ton solemn.* **6** (*despre limbaj, exprimare etc.*) oficial, sobru. *Este un funcționar corect, care, în relațiile cu publicul, folosește un limbaj solemn.* **7** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) grav, marțial, serios, ‹fam.› doctoral, ‹înv.› solemnel, ‹deprec.› profesoral. *Tonul discursului a fost solemn. În timpul ceremoniei participanții au o ținută solemnă.* **8** (*despre ambianță, mediu etc.*) academic, convențional, ‹fig.› rece. *În aulă era o atmosferă solemnă.* **9** fig. (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, desăvârșit, perfect, profund, total, ‹fig.› suveran. *O liniște solemnă domnea în toată casa.* **III** adv. (*modal*) **1** festiv, sărbătorește. *Sala este împodobită solemn.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) maestoso, maiestuos. **3** (*muz.; indică modul de executare a unei bucăți muzicale*) grav, marciale, marțial, profondo.

solemnéi, -ă adj. (*înv.*) **I 1** v. Festiv. Sărbătoresc. Solemn. **2** (*despre anumite momente din viața oamenilor sau a unei colectivități*) v. Deosebit. Important. Însemnat. Solemn. **3** (*despre natură sau despre elemente, fenomene, procese ale ei*) v. Grandios. Maiestuos. Măreț. Mirific. Solemn. **II** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Grav. Marțial. Serios. Solemn.

solemnitáte s.f. **I 1** festivitate, sărbătoare, ‹rar› paradă, ‹înv.› parisie, sărbătorie. *Solemnitatea cu care se celebrează ziua națională emoționează totdeauna.* **2** ceremonial, ceremonie. *S-au făcut multe pregătiri pentru solemnitatea primirii regelui.* **3** ceremonie, cinste, fast[1], paradă, pompă[2], ‹înv.› resm, slavă. *Oaspeții au fost primiți cu multă solemnitate.* **4** importanță, însemnătate. *Este copleșit de solemnitatea celebrării evenimentului.* **5** grandoare, măreție. *Solemnitatea nopții te îmbie la contemplație.* **II** gravitate, seriozitate. *I se adresează cu solemnitate.*

solfegiá vb. I. intr. (*muz.*) ‹înv.› a paralaghisi. *Coristul solfegiază pentru a-și încălzi vocea.*

solfégiu s.n. (*muz.*) ‹înv.› paralaghie. *Elevii învață solfegiul la ora de muzică.*

solí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** v. Anunța. Comunica. Transmite. Vesti. **2** (*compl. indică întrevederi, audiențe etc.*) v. Cere. Postula. Solicita. **3** (*compl. indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) v. Apela. Cere. Recurge. Solicita.

solicitá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică întrevederi, audiențe etc.*) a cere, a postula, ‹înv.› a sfeti, a soli. *A solicitat o audiență la director.* **2** (*compl. indică posturi*) a cere, a dori, a pretinde. *A solicitat postul de secretară.* **3** (*compl. indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) a apela, a cere, a recurge, ‹înv. și pop.› a merge, ‹înv. și reg.› a pofti, ‹reg.› a suruclui, ‹înv.› a năzui, a soli. *Surprinși de o ninsoare abundentă pe munte, turiștii au solicitat ajutorul salvamontiștilor. La nevoie, solicită sprijinul părinților.* **4** (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „la", care indică acțiuni comune, evenimente etc.*) a chema, a convoca. *Studenții au fost solicitați la miting.* **5** (*compl. indică oameni*) a invita, a pofti, a ruga[1]. *L-a solicitat să colaboreze la noul proiect.* **6** (*rar; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica. **7** (*fam.; compl. indică taxe, bani etc.*) v. Cere. Pretinde. **II 1** (*compl. indică eforturi, calități deosebite, inovații etc.*) a cere, a comporta, a impune, a necesita, a pretinde, a reclama, ‹înv.› a nevoi. *Munca de cercetare solicită acribie deosebită și multă dăruire.* **2** (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a provoca, a stârni, a suscita, a trezi, ‹fig.› a aprinde, a atița, a deștepta. *Vorbele lui i-au solicitat ambiția.* **3** (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o solicită cu totul.* **4** (*compl. indică ființe sau forța lor fizică ori psihică*) a epuiza, a extenua, a istovi, a sfârși, a surmena, a vlăgui, ‹rar› a enerva, ‹înv. și pop.› a osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se stori, ‹reg.› a dehobi, a (se) dologi, a stoci, ‹înv.› a zămorî, ‹fig.› a consuma[2], a frânge, a omorî, a rupe, a seca, a secătui, a sfărâma, a slei, a se stinge, a stoarce, a suge, a topi, a uza, a zdrobi, ‹fig.; rar› a ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl solicită.*

solicitánt, -ă s.m., s.f. aplicant, aspirant, petiționar, solicitator, ‹rar› postulant, ‹înv. și pop.› jălbaș, ‹înv.› petent. *Se numără printre solicitanții unui post universitar.*

solicitáre s.f. **I 1** cerere, cerință. *La solicitarea lui a fost primit de director.* **2** apel, apelare, cerere. *Solicitarea celor rătăciți pe munte a fost interceptată de salvamontiști.* **3** cerere, doleanță, rugăminte, ‹rar› poftire, ‹înv. și reg.› poftă. *Nu-i poate satisface această solicitare.* **4** apel, cerere, rugăminte, ‹fam.› strigăt, ‹înv.› apelație, regea, regealâc. *Solicitarea sa pentru ajutorarea sinistraților a dat rezultat.* **5** chemare, convocare. *Solicitarea la miting a fost apreciată de studenți.* **6** invitare, invitație, ‹înv.› poftă. *A dat curs solicitării de a colabora la noul proiect.* **7** (*econ. de piață*) cerere, cerință, necesitate, nevoie, trebuință. *Administrația trebuie să țină seamă de solicitările pieței.* **II** recurgere, recurs. *Solicitarea bunăvoinței cuiva mascheză adesea impasul în care te poți afla la un moment dat.*

solicitát, -ă adj. cerut[2]. *Ajutorul solicitat a venit din partea salvamontiștilor.*

solicitatór, -oáre s.m., s.f. aplicant, aspirant, petiționar, solicitant, ‹rar› postulant, ‹înv. și pop.› jălbaș, ‹înv.› petent.

solicitúdine s.f. **1** amabilitate, atenție, bunăvoință, prietenie. *Solicitudinea pe care i-a arătat-o o face curioasă.* **2** prevenire, ‹înv.› prevenință, prevenție. *Timorată că cererea ei va fi refuzată, și-a recăpătat calmul când a constatat solicitudinea directorului.*

solíd, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „moale"; despre corpuri solide*) dur, rezistent, tare, tenace, ‹pop.› țeapăn, vârtos, ‹înv.› vladnic. *Corpurile solide au o structură compactă și o mare coeziune moleculară.* **2** (*despre corpuri, obiecte, etc.*) puternic, rezistent, sănătos, tare, trainic, zdravăn, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este solid. Tavanul se sprijină pe colonade solide.* **3** (*despre construcții, elemente de arhitectură etc.*) masiv. *Ușa de la intrare este solidă.* **4** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre obiecte, construcții etc.*) dăinuitor, durabil, rezistent, stabil, temeinic, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile solide impresionează prin măreție.* **5** (*despre corpuri, substanțe, preparate etc.*) consistent, dens, tare, ‹pop.› vârtos. *Mortarul este solid.* **II** adj. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, putut[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană solidă, care muncește din greu.* **2** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, masiv, puternic, robust, spătos, trupeș, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugby sunt solizi.* **3** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat[4], musculos, robust, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup solid, ca de atlet.* **4** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Amarnic. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz. **III** adj. **1** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, temeinic, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredințător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost solide.* **2** (*despre afirmații, idei, teorii,*

opinii etc. ale oamenilor) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, vădit, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Mărturiile martorilor au fost solide pentru judecători în luarea deciziei finale.* **3** fig. (*despre însușiri, manifestări, cunoștințe etc. ale oamenilor*) adânc, profund, serios, temeinic, ‹fig.› aprofundat, pătrunzător. *Are cunoștințe solide în domeniul său.* **4** fig. (*despre sentimente, trăiri, hotărâri etc. ale oamenilor*) ‹fig.› indestructibil, indisolubil. *Prietenia lor este solidă.* **5** fig. stabil. *Are o carieră solidă. Firma sa este solidă.* **IV** adv. (*modal*) bine, temeinic. *Casa este solid construită.* **V** s.n. (*geom.*) ‹înv.› trup. *Solidul este un corp geometric cu trei dimensiuni, limitat de o suprafață închisă, cu volum măsurabil.*

solidár, -ă adj. înfrățit, unit. *O cerință a epocii actuale este lupta solidară a popoarelor împotriva terorismului.*

solidarísm s.n. (*rar*) v. Legătură. Solidaritate. Unitate.

solidarităte s.f. **1** legătură, unitate, ‹rar› solidarism, ‹fig.› coeziune. *Între cele două popoare există o strânsă solidaritate.* **2** confraternitate, frăție, înfrățire, solidarizare, unitate. *Solidaritatea popoarelor în lupta împotriva terorismului este o cerință a epocii actuale.*

solidarizá vb. I. refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se uni[2], ‹fam.› a se înfrăți. *Elevii se solidarizează cu profesorii aflați în grevă.*

solidarizáre s.f. confraternitate, frăție, înfrățire, solidaritate, unitate.

solidificá vb. I. **1** refl. (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) a se întări, a se învârtoșa, ‹înv. și pop.› a se slei, ‹înv. și reg.› a se vârtoșa, ‹înv.› a se împuteri. *Lava fierbinte se solidifică pe măsură ce se scurge de pe munte. Picăturile de ceară căzute din lumânare se solidifică pe masă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică substanțe, materii, materiale etc.*) a (se) întări, a (se) înțeleni, a (se) înțepeni, a (se) învârtoșa. *Înghețul solidifică noroiul de pe străzi. Ipsosul se solidifică imediat.* **3** refl. (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) a se coagula, a se închega, a se slei, ‹pop.› a se năclăi, ‹reg.› a se țepeni. *Untura topită se solidifică prin răcire.* **4** tr. (*compl. indică substanțe, materii etc.*) a coagula, a lega[1]. *Smoala solidifică bitumul.* **5** refl. (*despre lichide*) a îngheța, ‹rar› a se sloi[2], ‹înv. și pop.› a se slei, ‹reg.› a se prinde, a se stura, ‹înv.› a se strânge. *Lacul s-a solidificat din cauza temperaturilor extrem de scăzute.* **6** refl. (*rar; despre mâncăruri preparate cu grăsimi și răcite*) v. Slei.

solidificáre s.f. **1** întărire, învârtoșare, ‹înv.› solidificație. *Solidificarea lavei se produce pe măsură ce se scurge de pe munte.* **2** coagulare, închegare, sleire, ‹pop.› sleit[1], ‹înv.› sleială, sleitură. *Solidificarea unturii topite se produce prin răcire.* **3** coagulare, legare. *Solidificarea smoalei se face cu bitum.* **4** înghețare, ‹rar› congelație, ‹înv. și pop.› sleire. *Gerul a provocat solidificarea lacului.*

solidificát, -ă adj. **1** (*despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) întărit, învârtoșat. *Geologii adună probe din lava solidificată.* **2** (*despre substanțe, materii, materiale etc.*) întărit, învârtoșat, ‹reg.› vârtojit. *Ipsosul solidificat nu mai poate fi folosit.* **3** (*despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) coagulat, închegat, sleit[2], ‹pop.› năclăit, ‹înv. și reg.› însleit. *Untura solidificată se păstrează în borcane.* **4** (*despre lichide*) înghețat, ‹pop.› sleit[2], ‹reg.› îngerat. *Patinează pe lacul solidificat.*

solidificáție s.f. (*înv.*) v. Întărire. Învârtoșare. Solidificare.

soliditáte s.f. **I 1** duritate, rezistență, tărie, tenacitate, ‹rar› vârtoșenie, ‹înv.› tărime, vârtoșare, vârtute. *Fierul are o soliditate mai mare decât alte metale.* **2** durabilitate, rezistență, stabilitate, tărie, temeinicie, trăinicie, ‹înv. și reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoșie, vârtoșime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este soliditatea zidurilor care o înconjoară.* **3** consistență, tărie, ‹înv.› aereală, legătură, vârtoșie. *Înainte de a folosi crema pentru tort, cofetarul îi verifică soliditatea.* **II 1** seriozitate, temeinicie, ‹fig.› tărie. *A câștigat procesul datorită soliditătii probelor aduse.* **2** putere, trăinicie. *Nu se îndoiește de soliditatea relației lor.* **3** fig. profunzime, seriozitate, temeinicie, ‹fig.› maturitate. *Ceea ce impresionează la acești doi tineri este soliditatea sentimentelor lor.*

solíe s.f. (*înv.*) **I 1** v. Delegație. **2** v. Însărcinare. Misiune. Sarcină. **3** v. Mesaj. Știre. Veste. **II** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Chemare. Menire. Misiune. Rol[1]. Rost. Sarcină. Vocație.

solificáre s.f. (*geol.*) pedogeneză. *Solificarea este procesul de formare a solurilor.*

solifluxiúne s.f. (*geomorf.*) gelifluxiune. *Solifluxiunea este procesul de alunecare lentă a solului pe pante, ca urmare a îmbibării cu apă a straturilor superficiale.*

solilóc s.n. = solilocviu.

solilocvá vb. I. intr. (*despre oameni*) a monologa, monologiza. *Supărat, continuă să solilocveze, străbătând camera în lung și în lat.*

solilócviu (**solilóc**) s.n. monolog, ‹rar› soliloghie. *Solilocviul este vorbirea cu sine însuși.*

soliloghíe s.f. (*rar*) v. Monolog. Solilocviu.

sóliman s.n. (*mineral.; înv.*) v. Onix.

solipéd, -á adj., s.n. (*zool.*) monodactil. *Calul este un animal soliped.*

solíst, -ă s.m., s.f. **1** solo. *Vioara întâi cântă solistă în spectacolul din această seară.* **2** ***solist vocal*** = ‹fam.; glum. sau deprec.› gurist. *A fost angajat ca solist vocal într-o trupă rock.*

solitár, -ă adj., adv., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre viața lor*) izolat, însingurat, retras, singur, singuratic, ‹fig.› pustnic, sihastru. *Un bărbat solitar trăiește într-o colibă, la marginea pădurii. Duce un trai solitar, la mănăstire.* **2** (*despre ființe*) izolat, însingurat, pribeag, răzleț, retras, singur, singuratic, ‹pop.› răzneț, ‹reg.› singuriu, zgulit, ‹înv.› retirat. *Un cocor solitar și-a făcut cuib într-o gospodărie țărănească.* **3** (*despre obiecte, elemente dintr-un peisaj etc.*) izolat, rătăcit, răzleț, singur, singuratic, ‹fig.› pribeag. *În lanul de grâu se zăresc câțiva maci solitari. Au apărut câțiva nori solitari.* **4** (*bot.; despre flori, frunze etc.*) singur, unic. *Această plantă face o floare solitară.* **5** (*astăzi rar; despre străzi, drumuri etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Nebătut. Necirculat. Neumblat. Pustiu. **II** adv. (*modal*) izolat, retras, singur, singuratic. *Trăiește solitar, într-o colibă, la marginea pădurii.* **III 1** s.m., s.f. ‹fam.› singuratic. *Solitarii trăiesc izolați de societate.* **2** s.n. (*la inele*) ‹înv.› singuratic. *Solitarul inelului arunca raze de scântei în lumina soarelui.* **3** s.m. (*rar*) v. Anahoret. Ascet. Eremit. Pustnic. Schimnic. Sihastru. **4** s.m. (*zool.; rar*) v. Tenie (*Taenia*).

solitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1]. **2** v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor. **3** (*polit.*) v. Parlamentar.

solitúdine s.f. claustrare, izolare, însingurare, recluziune, singurătate, ‹rar› claustrație, sălbăticie, ‹înv.› osebiciune, osebire, ‹fig.› schimnicie, sihăstrie. *Daniil Sihastrul a trăit într-o solitudine totală.*

solmizáre s.f. (*muz.; în Ev. Med.*) solmizație. *Solmizarea era sistemul de intonare silabică a sunetelor.*

solmizáție s.f. (*muz.; în Ev. Med.*) solmizare.

sólniță s.f. **1** ‹pop.› sărăriță, ‹reg.› căsiță, ocniță, piuliță, sarniță, sărar, sărărie, sărător, sărelniță, slatină, solăriță, șcătuie. *În solniță a pus sare iodată.* **2** (*gosp.; reg.*) v. Piuliță. **3** (*reg.*) v. Fructieră.

sólo s.m. invar., adj. invar. **1** s.m. invar. solist. **2** adj. invar. (*fam.; glum.; despre oameni, mai ales despre tineri*) v. Liber. Necăsătorit.

soloágăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

soloăncă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sitar-negru (v. *sitar*[1]). Țigănuș (*Plegadis falcinellus*).

solodéț s.n. (*tehn.; la suveică; reg.*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).

solomiác s.n. (*chim.; reg.*) v. Cositor[2]. Staniu.

solomiazuí vb. IV. tr. (*tehn.; reg.; compl. indică vase de aramă, obiecte metalice etc.*) v. Cositori. Spoi.

solomíe s.f. (*chim.; reg.*) **1** v. Clorură de amoniu. Salmiac. **2** v. Cositor[2]. Staniu.

solomít s.n. (*constr.; rar*) v. Stufit.

solomonár s.m. (*pop.*) **1** (*astron.*) v. Astronom. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Șaman. Vrăjitor.

solomonărie s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

solomoneálă s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

solomoní vb. IV. tr. (*în credințe și superstiții; pop.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

solomoníe s.f. **1** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vra-

jă. Vrăjitorie. **2** (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

solomoníre s.f. (*în credinţe şi superstiţii; pop.*) **1** v. Descântare. Fermecare. Vrăjire. **2** v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

solomonít, -ă adj. (*în credinţe şi superstiţii; pop.; despre fiinţe*) v. Fermecat. Vrăjit[2].

solonăr s.m. (*tăb.; înv.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

solonéţ s.n. (*bot.; reg.*) v. Brâncă[1] (*Salicornia herbacea*).

solovărfiţă s.f. (*bot.; reg.*) v. Bundiţa-vântului (v. *bundiţă*) (*Phlomis pungens*).

soltár s.m. (*reg.*) v. Sortator forestier.

solúbil, -ă adj. **1** (*chim.; despre substanţe sau elemente chimice*) disolubil, dizolvabil. *Sarea de bucătărie este o substanţă solubilă.* **2** fig. (*despre probleme, situaţii etc.*) rezolvabil, soluţionabil.

solubilitáte s.f. (*chim.*) disolubilitate. *Solubilitatea este proprietatea unei substanţe de a putea fi dizolvată într-un solvent.*

solúţie s.f. **I** (*chim.*) **1** ***soluţie coloidală*** = coloid, sol[3]. *Soluţia coloidală are particulele în stare de dispersie.* **2** (*înv.; în forma* ***soluţiune***) v. Dizolvare. Solvire. **II 1** (*tehn.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) metodă, procedeu, sistem. *Este interesat de noua soluţie de asamblare a roboţilor.* **2** (*tehn.*) ***soluţie-mamă*** = soluţie-matcă. *Soluţia-mamă rămâne în urma solidificării unui aliaj;* ***soluţie-matcă*** = soluţie-mamă. **3** (*mat.*) dezlegare, răspuns, rezolvare, rezultat. *Elevul a găsit soluţia problemei de geometrie.* **4** (*mat.*) rădăcină. *A aflat soluţia ecuaţiei algebrice.* **5** clarificare, desluşire, elucidare, explicare, explicaţie, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluţionare, ‹înv.› desluşeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. **6** remediu, ‹fig.› antidot, derivativ, ‹fig.; pop. şi fam.› leac. *Munca este soluţia plictiselii.*

soluţioná vb. I. **1** tr. (*compl. indică idei, probleme, noţiuni etc.*) a clarifica, a desluşi, a elucida, a explica, a explicita, a lămuri, a limpezi, a preciza, a rezolva, ‹înv. şi pop.› a tălmăci, ‹înv.› a explicălui, a explicui, a răspica, a răzvidi, a săvârşi, a sfeti, ‹fig.; înv.› a dezamesteca, a dezgurzi. *Ceea ce trebuie soluţionat nu este apariţia acestei credinţe, ci menţinerea ei. Câteodată, în loc să soluţioneze, strică.* **2** tr. a rezolva, ‹fig.› a bifa[1]. *A mai soluţionat încă o acţiune care rămăsese neterminată.* **3** tr. (*compl. indică litigii, controverse, conflicte etc.*) a clarifica, a lichida, a rezolva, ‹înv.› a paravlepsi. *Părinţii au reuşit să soluţioneze disensiunile dintre ei.* **4** tr. (*compl. indică o evoluţie viitoare a unor stări, acţiuni etc.*) a decide, a delibera, a hotărî, a rezolva, a stabili, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să soluţioneze strategia de dezvoltare economică.*

soluţionábil, -ă adj. (*despre probleme, situaţii etc.*) rezolvabil, ‹fig.› solubil. *Problema pe care o are calculatorul este soluţionabilă.*

soluţionáre s.f. **1** clarificare, desluşire, elucidare, explicare, explicaţie, explicitare, lămurire, limpezire, precizare, rezolvare, soluţie, ‹înv.› desluşeală, răspicare, ‹fig.; înv.› dezamestecare. *Soluţionarea menţinerii acestei credinţe este dificilă.* **2** rezolvare, ‹fig.› bifare. *Şi-a propus soluţionarea acţiunii care rămăsese neterminată.* **3** clarificare, rezolvare. *Părinţii au intervenit în soluţionarea disensiunilor dintre ei.*

soluţionát, -ă adj. **1** rezolvat, ‹fig.› bifat. *Chestiunile soluţionate erau notate într-un carnet.* **2** (*despre litigii, diferende etc.*) judecat. *Diferendul soluţionat a avut ca urmare împăcarea celor doi.*

soluţiúne s.f. (*chim.; înv.*) = soluţie.

solvábil, -ă adj. (*fin.; despre debitori*) solvent[2]. *Debitorii solvabili au cu ce-şi plăti datoriile.*

solvabilitáte s.f. (*fin.*) bonitate, ‹rar› plătnicie, solvenţă. *Se află în stare de solvabilitate acela care îşi poate plăti toate datoriile scadente.*

solvát s.m., adj. (*chim.*) dizolvat, ‹înv.› disolut. *Solvatul este format din moleculele substanţei dizolvate şi cele ale solventului.*

solvatáre s.f. (*chim.*) dizolvare, ‹înv.› disoluţie. *Prin solvatare, se stabilesc legături de natură electrostatică între ionii sau moleculele substanţei dizolvate şi moleculele dizolvantului.*

solvént[1] s.m. (*chim.*) dizolvant. *Şi-a cumpărat un solvent pentru lacul de unghii.*

solvént[2]**, -ă** adj. (*fin.; despre debitori*) solvabil.

solvénţă s.f. (*fin.; rar*) v. Bonitate. Solvabilitate.

solví vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică substanţe, materii*) a (se) descompune, a (se) dizolva, ‹rar› a (se) rezolva, ‹fam.› a (se) topi, ‹înv.› a se desface. *Sucul gastric solveşte substanţele azotoase. Zahărul se solveşte rapid în cafeaua fierbinte.*

solvíre s.f. (*chim.*) dizolvare, ‹fam.› topire, topit[1], ‹înv.› soluţiune. *Solvirea zahărului în cafeaua fierbinte este rapidă.*

solvít, -ă adj. (*chim.; despre substanţe, materii*) dizolvat, ‹fam.› topit[2]. *Amestecă zahărul solvit cu crema de ciocolată.*

solz s.m. **1** (*iht., zool.*) ‹înv.› ecaliu. *Şerpii au corpul acoperit cu solzi.* **2** (*geol.; rar*) v. Falie. Fractură. Paraclază. **3** (*geol.*) v. Cută. Încreţitură. **4** (*med.; pop.*) v. Impetigo. **5** (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

solzárie s.f. (*bot.; reg.*) v. Mama-Pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*).

solzí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică aluat*) v. Soage.

solzişór s.m. (*iht., zool.*) solzuleţ, ‹pop.› solzuţ.

solzós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

solzuléţ s.m. (*iht., zool.*) solzişor, ‹pop.› solzuţ.

solzúţ s.m. (*iht., zool.; pop.*) v. Solzişor. Solzuleţ.

somá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a invita. *Îl somează să nu se mai amestece în treburile sale.* **2** a constrânge, a face, a forţa, a obliga, a sili, a violenta, ‹pop.› a silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolţi, a presa, ‹fig.; înv. şi reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a somat să depună mărturie.* **3** (*jur.*) a interpela. *A fost somat să plătească datoriile către bancă.*

somáre s.f. **1** invitare, invitaţie, somaţie. *Somarea de a nu se mai amesteca în treburile lui a fost făcută cu un ton dur.* **2** constrângere, forţare, obligare, silire, violentare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin somare a putut să afle adevărul de la el.* **3** (*jur.*) interpelare. *A fost acţionat în judecată deoarece nu a răspuns somărilor băncii.*

somatoagnozíe s.f. (*med.*) asomatognozie. *Ca urmare a somatoagnoziei nu-şi mai percepea mâinile.*

somatogén, -ă adj. (*biol.*) somatogenic. *Organismele somatogene s-au dezvoltat din celule somatice.*

somatogénic, -ă adj. (*biol.*) somatogen.

somatognozíe s.f. (*psih.*) cenestezie. *Somatognozia este impresia generală, nediferenţiată, pe care fiecare individ o are despre propriul său corp.*

somatomegalíe s.f. (*med.*) gigantism. *Somatomegalia este creşterea exagerată în înălţime a unui individ faţă de media populaţiei de aceeaşi vârstă şi sex.*

somatometríe s.f. (*antrop., biol.*) antropologie biologică, antropologie fizică, antropologie somatică, antropometrie. *Somatometria se ocupă cu studiul variaţiilor morfologice ale omului, mai ales prin măsurători ale oaselor.*

somatopsíhic, -ă adj. (*med.*) psihosomatic. *Tratează în cartea sa afecţiunile somatopsihice.*

somatostimulínă s.f. (*biochim.*) hormon de creştere, hormon somatotrop, somatotrofină, somatotropină. *Somatostimulina este secretată de celulele lobului anterior al hipofizei.*

somatotrofínă s.f. (*biochim.*) hormon de creştere, hormon somatotrop, somatostimulină, somatotropină.

somatotropínă s.f. (*biochim.*) hormon de creştere, hormon somatotrop, somatostimulină, somatotrofină.

somáţie s.f. **1** invitare, invitaţie, somare. **2** (*concr.; jur.*) avertisment, ‹ieşit din uz› prevenire. *A primit o somaţie de plată a datoriei.*

someşeánă s.f. (*j. folc.*) abrudeană, abrudeancă, ardeleană (v. *ardelean*), ardeleneasca (v. *ardelenesc*), ciobănaş, haţegană, lugojeană. *Someşeana este un dans popular din Transilvania, cu mişcare moderată.*

somitáte s.f. autoritate, forţă, putere. *Tânărul economist este o adevărată somitate în domeniu.*

somn[1] s.m. (*iht.*) **1** *Silurus glanis*; ‹rar› salmon, ‹reg.› mihalţ. **2** ***somn-american*** = ***somn-pitic*** = *Amiurus nebulosus*; opt-mustăţi.

somn[2] s.n. **I 1** dormit, odihnă, repaus, ‹rar› dormire, odihnit[1], ‹arg.› soi[1], soileală, soileanu, soilescovici, soilescu, soilit. *După câteva ore de somn, s-a trezit reconfortat.* **2** (*med., med. vet.*) ***somn letargic*** = letargie, moarte aparentă, stare letargică, ‹înv.› letarg. *În timpul*

somnului letargic pacientul este inconștient, imobil și poate răspunde doar la stimuli exteriori puternici. **3** ***somn de iarnă*** = somn hibernal, (*art.*) somnul iernii; ***somn hibernal*** = somn de iarnă, (*art.*) somnul iernii. *Urșii se pregătesc de somnul hibernal*; (*art.*) ***somnul iernii*** = somn de iarnă, somn hibernal. **4** (*înv.*) ***somn-umblător*** v. Somnambulism. **II** fig. **1** (*art.; în concepțiile relig.*) ***somnul cel veșnic*** = ***somnul de veci*** = ***somnul mormântului*** = ***somnul morții*** = ***somnul veșnic*** = ***somnul veșniciei*** = moarte, ‹fig.› liniște de veci, liniște eternă, liniște veșnică, odihnă de veci, odihnă veșnică, odihnire, pace, repaus, repaus etern, ‹fig.; rar› mormânt, pacificare, ‹fig.; înv. și pop.› noapte, repauzare, ‹fig.; înv.› somn etern (v. *somn*[2]). *Somnul cel veșnic este fără sfârșit*; (*înv.*) ***somn etern*** v. Liniște de veci. Liniște eternă. Liniște veșnică. Moarte. Odihnă de veci. Odihnă veșnică. Odihnire. Pace. Repaus. Repaus etern. Somnul cel veșnic. Somnul de veci. Somnul mormântului. Somnul morții. Somnul veșnic. Somnul veșniciei. **2** (*înv.*) v. Fantasmă. Fantezie. Grădini suspendate (v. *grădină*). Himeră. Iluzie. Irealitate. Închipuire. Mit. Utopie. Vis. **III** (*entom.; reg.; și art.* ***somnul-cucului***) v. Mărgica-cucului (v. *mărgică*).

somná vb. I. intr. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Dormi. Odihni. Repauza.

somnambúl, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.*) lunatic, noctambul, ‹reg.› șuietic, ‹înv.› lunav, somnambulist. *Somnambulii fac automat, în timpul somnului, acte coordonate pe care nu le țin minte la trezire.*

somnambulésc, -eăscă adj. (*psih.; rar*) Somnambulic.

somnambúlic, -ă adj. (*psih.*) ‹rar› somnambulesc. *Lucrează automat și egal, ca într-o stare somnambulică. A pus cartea pe masă cu o mișcare înceată, somnambulică.*

somnambulísm s.n. (*psih.*) lunatism, noctambulism, ‹pop.› lunie, ‹înv.› boală de lună, boală din lună, boală lunatică, lunătăcie, lunovnie, somn-umblător, ‹fran.› noctambulație, ‹grec.; înv.› selianism. *Somnambulismul se caracterizează prin executarea automată a unor acte coordonate în timpul somnului, de care individul nu-și amintește la trezire.*

somnambulíst, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; înv.*) v. Lunatic. Noctambul. Somnambul.

somnăríe s.f. (*înv.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

sómnea s.m. art. (*reg.*) v. Somnorilă.

somnicáș s.m. (*iht.; rar*) v. Somnișor[1]. Somnuleț[1].

somníe s.f. (*rar*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnífer, -ă s.n., adj. **I 1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotic, hipnotizant, narcotic, soporifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. *Substanțele somnifere provoacă somn. Somniferele se eliberează numai pe bază de rețetă.* **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, hipnotizant, moleșitor, narcotic, soporifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. *Mirosul de crini are efect somnifer.* **II** adj. fig. (*mai ales despre acțiuni, manifestări, realizări ale oamenilor*) anost, neinteresant, plicticos, plictisitor, ‹fig.› adormitor, arid, fad, insipid, lânced, nesărat, plat[2], sălciu, searbăd[1], sec. *Filmul i se pare somnifer.*

somnișór[1] s.m. (*iht.*) somnuleț[1], ‹rar› somnicaș.

somnișór[2] s.n., s.m. **I** s.n. **1** somnuleț[2]. *După masă a tras un somnișor care l-a reconfortat.* **2** (*entom.; reg.*) v. Mărgica-cucului (v. *mărgică*). **II** s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Apărătoare (v. *apărător*) (*Calamintha clinopodium*). **2** v. Mac. Mac-de-grădină (*Papaver somniferum*). **3** v. Mac. Mac-de-câmp. Mac-roșu (*Papaver rhoeas*). **4** v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*).

somnolá vb. I. intr. (*livr.; despre ființe*) v. Aromi. Aţipi. Dormita. Moţăi. Picoti. Piroti.

somnolár, -ă adj. (*livr.; despre ființe*) v. Somnolent. Somnos.

somnolaritáte s.f. (*livr.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnolént, -ă adj. (*despre ființe*) somnos, ‹livr.› somnolar. *Copilul este somnolent, fiind încă sub influența medicamentelor.*

somnolénță s.f. aromeală, aromire, aţipeală, aţipire, dormitare, moţăială, moţăire, moţăit, moţăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, toropeală, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, piocească, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din somnolență.*

somnoră vb. I. intr. (*livr.; despre ființe*) v. Aromi. Aţipi. Dormita. Moţăi. Picoti. Piroti.

somnórea s.m. (*reg.*) v. Somnorilă.

somnoreálă s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnorílă s.m. (*fam.*) ‹reg.› somnea, somnorea. *O persoană care doarme mult este numită somnorilă.*

somnorós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe*) adormit. *Era cam somnoros și nu a auzit telefonul.* **2** fig. (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, moale, puturos, trândav[2], ‹fig.› adormit, trântor. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea somnoros.* **3** fig. (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ușor[2], ‹fig.› leșinat[2], plăpând, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea somnoroasă. De departe se aude freamătul somnoros al pădurii.* **II** s.f. (*bot.*) **1** *Laserpitium prutenicum*; ‹reg.› lipan[1]. **2** (*reg.*) v. Captalan-negru (*Verbascum nigrum*). **3** (*reg.*) v. Lintea-pratului (v. *linte*) (*Lathyrus pratensis*). **4** (*reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **5** (*reg.*) v. Pătrunjel-de-câmp (*Peucedanum oreoselinum*). **6** (*reg.*) v. Pidosnic (*Cerinthe minor* și *Cerinthe glabra*). **7** (*reg.*) v. Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*). **8** (*reg.*) v. Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).

somnoroșeálă s.f. (*reg.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnoroșíe s.f. (*înv.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnós, -oásă adj. (*despre ființe*) somnolent, ‹livr.› somnolar.

somnoșáre s.f. (*înv.*) v. Aromeală. Aromire. Aţipeală. Aţipire. Dormitare. Moţăială. Moţăire. Moţăit. Moţăitură. Picoteală. Picotire. Piroteală. Pirotire. Somnolenţă. Toropeală.

somnoterapíe s.f. (*psih., med.*) hipnoterapie, narcoterapie. *În somnoterapie se folosesc ca mijloace de tratare a bolii somnul prelungit cu hipnotice și hipnoza.*

somnuleț[1] s.m. (*iht.*) somnișor[1], ‹rar› somnicaș.

somnuleț[2] s.n. somnișor[2].

somón[1] s.m. (*iht.*) *Salmo salar*; lacs.

somón[2] s.n. (*culin., ind. alim.; turc.*) v. Colac.

sómot s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Catifea. Velur.

somotéi s.m. (*iht.*) ‹reg.› mocotei. *Somoteiul este un pui de somn sau un somn mic, până la un an.*

somptuós, -oásă adj. **I 1** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, splendid, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este somptuoasă.* **2** (*despre obiecte, construcții, interioare, elemente arhitectonice, vehicule etc.*) elegant, luxos, ‹fam.› domnesc. *Interiorul teatrului este somptuos.* **II** fig. (*despre stil, mod de exprimare etc.*) ‹fig.› înflorit. *Tema nu este tratată cu rigoarea științei, ci în maniera somptuoasă a retoricii.*

somptuozitáte s.f. **1** fast[1], lux, măreție, pompă[2], splendoare, ‹livr.› magnificență, ‹înv. și reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de somptuozitatea de la palatul regal.* **2** eleganță, lux, ‹reg.› nielcoșag, ‹fig.; înv.› mândrețe. *Palatul se particularizează prin somptuozitatea interioarelor.*

somsíd, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Vecin.
somuí vb. IV. refl. impers. (*reg.*) v. Afirma. Auzi. Spune. Șopti. Vorbi. Zice. Zvoni.
son s.n. **1** (*rar*) v. Sunet. **2** (*fon.; rar*) v. Sunet. Sunet articulat. **3** (*fon.; înv.*) ***son dental*** v. Consoană dentală. Dentală. **4** (*muz.; înv.*) v. Ton[2]. Tonalitate.
soná vb. I. refl. (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.
sonár s.n. (*nav.*) asdic. *A detectat bancul de pești cu ajutorul sonarului.*
sonát, -ă adj., s.m., s.f. (*psih.; fam.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
sondá vb. I. **I 1** intr. a fora. *A sondat la mare adâncime pentru a se ajunge la minereu.* **2** tr. (*compl. indică solul, subsolul, fundul unei ape, cosmosul, atmosfera etc.*) a explora. *Sondează terenul în căutare de țiței.* **II** tr. fig. **1** a cerceta, a examina, a încerca, ‹fig.; fam.› a fora. *Trebuie să sondeze toate posibilitățile pentru a vedea dacă sunt șanse de reușită.* **2** (*compl. indică oameni sau gânduri, sentimente, intenții etc. ale lor*) a investiga. *Firme specializate sondează opinia publică. Scriitorul sondează exigențele publicului cititor.* **3** (*compl. indică situații, stări, împrejurări etc.*) a tatona, ‹fig.› a dibui, a pipăi, ‹fig.; înv. și pop.› a undi. *Nu este sigur dacă trebuie să intre în afacere, de aceea mai sondează încă.*
sondáj s.n. **I 1** foraj, forare, forat, sondare. **2** explorare, explorație, sondare. **3** (*sociol.*) ***sondaj de opinie*** = anchetă, anchetă de opinie, poll. *Sondajele de opinie sunt frecvent folosite de televiziuni.* **4** (*sociol.*) ***sondaj electoral*** = exit poll. *Sondajul electoral se efectuează la ieșirea de la vot a alegătorilor.* **II** fig. **1** investigare, investigație, ‹fig.› sondare. **2** tatonare, ‹fig.› dibuire, pipăire, sondare.
sondăr s.m. (*ind. extract.; reg.*) v. Sondor.
sondáre s.f. **I 1** foraj, forare, forat, sondaj. *A fost necesară o sondare la mare adâncime pentru a se ajunge la minereu.* **2** explorare, explorație, sondaj. *Țițeiul este descoperit prin sondări repetate ale zonei.* **II** fig. **1** investigare, investigație, ‹fig.› sondaj. *Firme specializate se ocupă de sondarea opiniei publice.* **2** tatonare, ‹fig.› dibuire, pipăire, sondaj. *După doi ani de sondare, s-a hotărât să-și deschidă afacerea.*
sondatór s.m. (*ind. extract.; înv.*) v. Sondor.
sóndă s.f. **1** (*ind. extract.*) puț. *Au forat o sondă pentru exploatarea unui zăcământ de petrol.* **2** ***sondă cosmică*** = sondă spațială; ***sondă spațială*** = sondă cosmică. *Sonda spațială este un satelit artificial sau un vehicul cosmic fără oameni la bord, destinat explorării spațiului cosmic ori corpurilor cerești.*
sondór s.m. (*ind. extract.*) ‹reg.› sondar, ‹înv.› sondator. *Sondorii lucrează la o sondă.*
sonéză s.f. (*fon.; înv.*) v. Vocală.
song s.n. (*în muzica ușoară; livr.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică.
sónic, -ă adj. sonor.
sonór, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** sonic. *Aspectul sonor al cuvintelor se modifică prin trecerea de la o limbă la alta. În traficul terestru sau aerian sunt folosite diverse semnale optice ori sonore.* **2** (*cinemat.; în opoz. cu „mut”; despre filme*) vorbit[2], vorbitor. *Sunt peste 80 de ani de când a fost inventat filmul sonor.* **3** (*fon.; despre consoane*) fonic. *Consoanele sonore se emit prin vibrarea coardelor vocale.* **4** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, muzical, ‹rar› melopeic, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, unduios, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea sonoră a râului.* **5** (*despre sunete*) intens, puternic, răsunător, viu, zgomotos, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul sonor al torentului dezlănțuit.* **6** fig. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sunător, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului sonor.* **II** s.n. (*la radio, la televizor etc.; fam.*) v. Sunet.
sonoritáte s.f. **1** (*fon.*) fonie. *Anumite sonorități dau cuvântului un farmec eufonic deosebit.* **2** (*lit.*) armonie[1], cantabilitate, eufonie, melodie, muzicalitate, ‹fig.› muzică. *Sonoritatea versurilor eminesciene este unică.* **3** (*muz.*) răsunet, rezonanță, timbru, ton[2]. *Sonoritatea orgii îi umple sufletul de visare. Această vioară are o sonoritate deosebită.*
sóntic, -ă adj. (*latin.; înv.; despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) v. Important. Însemnat.
sópă s.f. (*milit.; în trecut; înv.*) v. Ghioagă.
soponeálă s.f. (*bot.; reg.*) = săpuneală.
soponél s.m. (*bot.; reg.*) = săpunel.
soporatív, -ă adj., s.n. (*înv.*) **1** adj., s.n. (*farm.*) v. Hipnagog. Hipnotic. Hipnotizant. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific. **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) v. Hipnotic. Hipnotizant. Moleșitor. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific.
soporifér, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotic, hipnotizant, narcotic, somnifer, soporific, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. *Substanțele soporifere provoacă somn. Soporiferele se eliberează numai pe bază de rețetă.* **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, hipnotizant, moleșitor, narcotic, somnifer, soporific, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ. *Mirosul de crini are efect soporifer.*
soporífic, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) hipnagog, hipnotic, hipnotizant, narcotic, somnifer, soporifer, ‹rar› dormitiv, ‹înv.› soporativ, ‹arg.› zăhărel. **2** adj. (*despre băuturi, mirosuri etc. sau despre efectul lor asupra unui organism*) hipnotic, hipnotizant, moleșitor, narcotic, somnifer, soporifer, ‹rar› adormitor, aromitor, dormitiv, ‹înv.› soporativ.
sopunél s.m. (*bot.; reg.*) = săpunel.
sor[1] s.f. (*bot.; pop.*) = soră.
sor[2] s.n. (*reg.*) v. Șorici.
sóră s.f. **I 1** ***soră bună*** = ***soră dreaptă*** = ‹reg.› soră dulce. *Sora bună are ambii părinți comuni cu frații săi;* ***soră vitregă*** = ‹reg.› soră de lingură, soră de scoarță. *Se înțelege foarte bine cu sora ei vitregă;* (*reg.*) ***soră de lingură*** = ***soră de scoarță*** v. Soră vitregă; ***soră dulce*** v. Soră bună. Soră dreaptă. **2** (*med.; și* ***soră de caritate***, ***soră de ocrotire***) infirmieră (v. *infirmier*), ‹reg.› vectăriță, veltăriță, ‹înv.› bolnicească, spitalagioaică. *Sora de la salon este foarte atentă cu bolnavii.* **3** (*bis.; în mănăstirile de călugărițe*) novice. *O soră are cel mai mic grad în ierarhia călugărească.* **4** (*la nunțile țărănești; pop.*) ***soră de ginere*** = ***soră de mire*** = ***soră de mireasă*** v. Vătășiță. Vorniceasă. **5** (*pop.*) ***soră de cruce*** = ‹reg.› mătcuță[1], văruță, verișoară de cruce (v. *verișor*). *Sora de cruce este prietena nedespărțită a cuiva, de care este legată prin jurământ până la moarte.* **6** fig. amică (v. *amic*), apropiată (v. *apropiat*), prietenă (v. *prieten*). *La petrecere a chemat numai surori.* **7** fig. ‹fig.; pop.› surată. *Româna este soră cu italiana.* **II** (*bot.*) **1** (*art.; pop.*) ***sora-soarelui*** v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*). **2** (*pop.; în forma* ***sor***) ***sor-cu-frate*** = **a** *Melampyrum nemorosum*; ‹reg.› carpenă, ciormoiag, frate-cu-sor, grâu-negru, grâul-prepeliței (v. *grâu*), grâul-prepelițelor (v. *grâu*), grâușor, lup-vânăt, miazănoapte, păduroi, scrab; **b** (*reg.*) v. Ciormoiag. Condroniu (*Melampyrum arvense*). **3** (*reg.*) v. Copil[2].
sorb[1] s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***sorb-de-pădure***, ***sorb-sălbatic***) *Sorbus torminalis*; ‹reg.› mărăcine, păducel, scorum, scoruș. **2** *Sorbus aria*; ‹reg.› păducel. **3** (*reg.*) v. Scoruș (*Sorbus domestica*). **4** (*reg.*) v. Scoruș. Scoruș-de-munte. Scoruș-păsăresc. Scoruș-sălbatic (*Sorbus aucuparia*).
sorb[2] s.n. **1** (*tehn.*) crepină. *Sorbul servește drept filtru la capătul unei conducte.* **2** (*hidrol.; pop.*) ‹reg.› sfor. *Sorbul este un vârtej de apă cu centrul adânc, foarte periculos.* **3** (*hidrol.; reg.*) v. Baltă. **4** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Iezer. **5** (*reg.*) v. Sorbire. Sorbit. Sorbitură.
sorbăcăí vb. IV. tr. (*reg.; mai ales despre câini și pisici, deprec., despre oameni; compl. indică apă, mâncare*) v. Limpi.
sorbăcăiálă s.f. (*reg.*) v. Sorbire. Sorbit. Sorbitură.
sorbăcáit s.n. (*reg.*) v. Sorbire. Sorbit. Sorbitură.
sorbeálă s.f. (*reg.*) v. Sorbire. Sorbit. Sorbitură.
sorbestreá s.f. (*bot.*) *Sanguisorba officinalis*; ‹reg.› cârligățea, ceapă-rea, cebare, sângereasă, sângerică, sorbitoare.
sorbét s.n. (*reg.*) v. Sorbire. Sorbit. Sorbitură.
sorbí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică lichide, sucuri etc. pe care le conține un corp, un organism, o materie etc.*) a suge, ‹pop. și fam.› a bea. *Bebelușul a sorbit tot laptele din biberon.* **2** (*compl. indică mai ales materii fluide*) a absorbi, a aspira, a încorpora, a înghiți, a resorbi, ‹pop. și fam.› a suge, ‹pop.› a trage. *Pământul s-a dezghețat și începe să soarbă apa rezultată din topirea zăpezii.* **3** (*adesea poetic; compl. indică aer, miresme etc.*) a aspira, a

inspira, a respira, a trage, ‹pop. și fam.› a suge. *Dimineața sorbim aerul proaspăt de afară.* **II** fig. **1** (*despre apă, pământ etc.*) ‹fig.› a înghiți. *Înota în fluviu și deodată a fost sorbit de un vârtej puternic. La cutremur, pământul l-a sorbit de viu.* **2** ‹fig.› a distruge. *Munca brută i-a sorbit toată vlaga.* **3** (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, a stăpâni, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o soarbe cu totul.*

sorbíre s.f. **1** sorbit, sorbitură, ‹reg.› sorb[2], sorbăcăială, sorbăcăit, sorbeală, sorbet. *Sorbirea unui pahar de coniac și aprinderea unei țigări după masă au devenit un tabiet pentru el.* **2** înghițitură, sorbit, sorbitură. *A băut toată cafeaua dintr-o sorbire.* **3** absorbire, absorbție, aspirație, încorporare, resorbție, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de sorbire a apei de ploaie este mică.*

sorbít s.n. **1** sorbire, sorbitură, ‹reg.› sorb[2], sorbăcăială, sorbăcăit, sorbeală, sorbet. **2** înghițitură, sorbire, sorbitură.

sorbitoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).

sorbitúră s.f. **I 1** sorbire, sorbit, ‹reg.› sorb[2], sorbăcăială, sorbăcăit, sorbeală, sorbet. **2** înghițitură, sorbire, sorbit. **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică felul*) dușcă, gât, gură, înghițitură, ‹reg.› ghiorțăitură, scopot[2], șluc, șneap[2]. *Bărbatul a luat o sorbitură de țuică din sticlă.* **II** (*culin.*) **1** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› udătură. *La fiecare prânz trebuie să se mănânce și o sorbitură.* **2** (*reg.*) v. Supă.

sorbonárd, -ă adj. sorbonian. *Un absolvent sorbonard este un fost student al unei facultăți din universitatea pariziană Sorbona.*

sorbonián, -ă adj. sorbonard.

sórcovă s.f. ‹reg.› survă. *Și-a confecționat singur sorcova pentru dimineața zilei de Anul Nou.*

sorcovăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Sorcovi.

sorcovăiálă s.f. (*reg.*) v. Sorcoveală. Sorcovire. Sorcovit.

sorcovăíre s.f. (*reg.*) v. Sorcoveală. Sorcovire. Sorcovit.

sorcovăít s.n. (*reg.*) v. Sorcoveală. Sorcovire. Sorcovit.

sorcoveálă s.f. sorcovire, sorcovit, ‹reg.› sorcovăială, sorcovăire, sorcăvăit.

sorcoví vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) ‹reg.› a sorcovăi. *De Anul Nou, copiii merg pe la casele oamenilor pentru a-i sorcovi.* **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

sorcovíre s.f. sorcoveală, sorcovit, ‹reg.› sorcovăială, sorcovăire, sorcovăit.

sorcovít s.n. sorcoveală, sorcovire, ‹reg.› sorcovăială, sorcovăire, sorcovăit. *De Anul Nou, copiii merg pe la casele oamenilor cu sorcovitul.*

sordíd, -ă adj. **I 1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) înnegrit, jegos, maculat, mânjit, murdar, negru, nespălat, pătat, slinos, soios, ‹înv. și pop.› picat[2], scârnav, sleit[2], spurcat[2], ‹pop. și fam.› răpănos, ‹pop.› năclăios, năclăit, smolit, solzos, tăvălit, terfelit, zăbălos, zoios, ‹fam.› împuțit, păduchios, puchinos, puchios, pucios, ‹înv. și reg.› imălos, mazac, ‹reg.› dervelit, feștelit, fuligos, lincăvit, lipos, lutos, matuf, mărdăgit, mârșav, mâșit, mâzgos, mocicoș, mozolit, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, pogan, răpchinoș, râpat, răpos[2], roghioș, ronghioș, slimuit, soit, șiclit, tinos, ‹înv.› imat, scârn, smârceav, smârced, ‹fig.; reg.› puturos. *Cămașa are gulerul sordid. De câteva zile folosește același șorț de bucătărie sordid.* **2** (*mai ales despre oameni sau despre înfățișarea lor*) dezgustător, dizgrațios, hidos, imund, oribil, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, ‹rar› dizgrațiat, ‹reg.› mârșav, ‹înv.› dezgustos, ‹fig.› grețos, ‹fig.; pop.; deprec.› borât[2]. *Cicatricea de pe față îl face sordid.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ultim, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om sordid.* **2** (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, ticălos, turpid, ‹fig.› infect, murdar, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai sordide manipulări.* **3** (*în opoz. cu „generos", „nobil"; despre oameni*) meschin, ‹fig.› mic. *Este un individ sordid, lipsit de generozitate și de noblețe sufletească.*

soreán, -ă s.m., s.f. **I** s.m. (*iht.*) **1** *Alburnus alburnus*; albișoară (v. *albișor*), albiță, obleț, ‹reg.› arvat[1], fâlfă, lătăreață (v. *lătăreț*), loitrar, pește-alb, pește-albișor, sabiță, săbioară, soreancă, soreață[1], sorenaș, sorete, soreț, stoiceț, șuică, țăucă, târâitoare, țiclean, țuș-cov-de-sac, țuș-cov-mic, uclei. **2** *Leucaspius delineatus*; fufă, plevușcă, ‹rar› plevuică, ‹reg.› chișoarcă, față, liticaș, muscan, muscănel, plănticuță, pleavă, sârmă, sârmuliță, soreașcă, sorenaș, sorez, tiulcă. **3** (*reg.*) v. Biban-soare (*Lepomis gibbosus*). **4** (*reg.*) v. Caracudă. Caracudă-de-baltă. Caracudă-de-Dunăre. Caracudă-de-gârlă. Caracudă-de-lac. Caracudă-roșie. Caras. Cărășel (*Carassius carassius*). **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

soreáncă s.f. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*). **2** (*bot.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

soreáșcă s.f. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

soreáță[1] s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*). **2** v. Beldiță. Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).

soreáță[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

sorél s.m. (*iht.; reg.*) v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).

sorenáș s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*). **2** v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

soréte s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Biban-soare (*Lepomis gibbosus*). **2** v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*). **3** (*și în forma* **soreț**) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

soréț s.m. (*iht.; reg.*) = sorete.

soréz s.m. (*iht.; reg.*) v. Fufă. Plevușcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

sórgă s.f. (*înv.*) v. Grabă. Stringență. Urgență. Zor.

sorgínte s.f. **1** început, obârșie, origine, proveniență, sursă, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are sorginte daco-latină.* **2** obârșie, origine, sursă, ‹înv.› izvod, ‹fig.› izvor. *Pentru a putea fi tratată, trebuie depistată sorgintea infecției.* **3** (*hidrol.; înv.*) v. Izvor. Matcă. Obârșie.

sórgoș, -ă adj., adv. (*reg.*) **1** adj. v. Grabnic. Neîntârziat. Presant. Urgent. **2** adv. (*temporal*) v. Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Rapid. Repede. Urgent.

sorgoșeálă s.f. (*reg.*) v. Grabă. Stringență. Urgență. Zor.

sorí vb. IV. refl. (*pop.; despre ființe*) v. Însori.

sorícă[1] s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sorícă[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

sorín, -ă adj., s.f. **1** adj. (*rar; despre locuri, meleaguri, țări etc.*) v. Însorit. **2** s.f. (*bot.; reg.*) v. Floarea-soarelui (v. *floare*) (*Helianthus annuus*).

soriór s.m. (*astron.; înv.*) v. Parhelie.

soríște s.f. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

sorít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) v. Frumos. Însorit. Senin. **2** (*despre locuri, meleaguri, țări etc.*) v. Însorit.

soríță s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sórliță (**șórliță**) s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Gaie (*Milvus milvus*). **2** v. Gaie-neagră. Șoim-bătlănos. (*Milvus migrans*). **3** v. Gipaet. Vultan-de-miei. Vultur-auriu. Vultur-bălan. Vultur-bărbos. Vultur-cu-barbă. Vultur-de-miei. Vultur-negru. Vulturul-mieilor (v. *vultur*). Zăgan (*Gypaëtus barbatus aureus*).

soroácă s.f. (*reg., înv.*) = soroc.

soróc s.n. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Dată. Moment. Termen. Timp. Vreme. Zi. **2** (*înv. și pop.*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme. **3** (*înv. și pop.*) v. Epocă. Interval. Perioadă. Răstimp. Spațiu. Timp. Vreme. **4** (*fin., econ.; pop.*) v. Scadență. Termen. **5** (*pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **6** (*înv. și reg.*) v. Ordine. Rânduială. Regulă. Rost. Socoteală.

7 (*jur., adm.; în forma* ***soroacă****; reg.*) v. Citație. **8** (*înv.*) v. Extremitate. Limită. Margine. **9** (*înv.*) v. Rată. **10** (*lingv.; în forma* ***soroacă****; înv.*) v. Punct. **II 1** (*fiziol.; pop.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **2** (*med.; reg.*) ***soroc alb*** v. Leucoree.

soroceálă s.f. **1** (*pop.*) v. Dată. Moment. Termen. Timp. Vreme. Zi. **2** (*jur., adm.; reg.*) v. Chemare. Citare. Citație. Convocare. Invitare. Invitație. **3** (*înv.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

sorocí vb. IV. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi. **2** (*pop.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **3** (*jur.; înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Chema. Cita. Invita. **4** (*reg.; compl. indică necazuri, moartea etc.*) v. Cobi.

sorocínă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotocele-albe (*Achillea millefolium*). **2** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*) (*Achillea collina*).

sorocíre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** (*înv.*) v. Dată. Moment. Termen. Timp. Vreme. Zi.

sorocít, -ă adj. **1** (*înv. și pop.; mai ales despre oameni*) v. Hărăzit. Menit. Predestinat. Sortit. Ursit. **2** (*jur.; înv. și reg.; despre oameni*) v. Chemat. Citat[2].

sorocovăț s.m. (*fin.*) **1** (*în trecut*) pitac[1], sfanț. *Sorocovățul a fost o monedă rusească de aramă, care valora 5 copeici.* **2** (*la pl.* ***sorocoveți****; înv. și reg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

sorós, -oásă adj. (*rar*) **1** (*despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) v. Frumos. Însorit. Senin. **2** (*despre locuri, meleaguri, țări etc.*) v. Însorit.

sort s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, gen, neam, soi[1], sortiment, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe sorturi de legume. Unele sorturi de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite sorturi de semințe pentru a le sădi în grădină.*

sortá vb. I. tr. (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a aranja, a clasa, a selecta, a selecționa, a tria, ‹înv.› a dezamesteca. *A sortat actele pe categorii.*

sortánt s.m. sortator.

sortáre s.f. alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecție, selecționare, selecționat[1], sortat[1], triat[1], triere. *Sortarea actelor pe categorii trebuie făcută cu atenție.*

sortát[1] s.n. alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecție, selecționare, selecționat[1], sortare, triat[1], triere.

sortăt[2]**, -ă** adj. (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) **1** ales[2], clasat, selectat[2], triat[2]. *Actele sortate pe categorii sunt puse în dosare speciale.* **2** ales[2], bun, fin[1], selectat[2], selecționat[2], superior, triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi sortate.*

sortatór s.m. **1** sortant. *Sortatorul selecționează anumite materii, produse dintr-un grup sau dintr-un ansamblu.* **2** ***sortator forestier*** = ‹reg.› soltar, sortir.

sortí vb. IV. tr. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a sortit numai bucurii.* **2** (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a face, a hărăzi, a meni, a predestina, a ursi, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt sortiți unul altuia. A fost sortită să-i fie soție. Este sortit carierei militare.*

sortilégiu s.n. (*în credințe și superstiții*) descântec, farmec, magie, vrajă, vrăjitorie, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. și pop.› descântătură, ‹pop. și fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meșteșug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. și reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, râvnă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fărmăcitură, fermecăciune, nălucință, vâlhovnicie, vâlșebnicie, vrăjie, ‹ieșit din uz› grații (v. *grație*). *Țiganca i-a făcut un sortilegiu de deochi.*

sortimént s.n. **1** preparat[1], produs, ‹înv.› preparație. *S ortimentele culinare sunt foarte diversificate în restaurante.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, gen, neam, soi[1], sort, specie, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. **3** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică materialul, destinația etc.*) v. Garnitură. Serviciu. Set.

sortír s.m. (*reg.*) v. Sortator forestier.

sortíre s.f. dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*) , prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec. ; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ață vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi sortirii. A avut o viață plină de împliniri pentru că sortirea i-a fost favorabilă.*

sortít, -ă adj. (*mai ales despre oameni*) hărăzit, menit, predestinat, ursit, ‹rar› destinat, predeterminat, ‹înv. și pop.› rânduit, sorocit, ‹înv.› preursit. *Ea îi este soția sortită.*

sorț s.m. = soartă.

sorțár s.m. (*înv. și pop.*) ‹înv. și pop.› sorțaș. *Sorțarul era tânărul desemnat prin sorți să presteze serviciul militar.*

sorț s.m. = soartă.

sorúcă s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sorúică s.f. (*reg.*) v. Surioară.

soruleănă s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sorureă s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sorúță s.f. (*reg.*) v. Surioară.

sos s.n. (*culin.*) ‹reg.› îngroșăluță, mărtaș, rântaș. *A pregătit o mâncărică de carne cu mult sos.*

sosí vb. IV. **1** intr. (*despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la”, „în”, „până la”, „până în”*) a accede, a ajunge, a veni, ‹înv.› a deștinde, a merge, ‹grec.; înv.› a chetandisi, a proftaxi. *Excursioniștii sosesc la destinație după un drum obositor. Nava sosește în port cu o mică întârziere.* **2** intr. (*despre ființe*) a veni, ‹pop. și fam.› a pica[2]. *Chiar în acel moment a sosit și ea.* **3** intr. (*despre obiecte, mărfuri, scrisori etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „din”, „de la”*) a ajunge, a parveni, a veni. *I-a sosit o scrisoare din străinătate. În sfârșit, i-a sosit pachetul de la părinți.* **4** intr. (*despre timp sau despre unități, intervale, perioade de timp etc.*) a veni. *Datoria trebuie plătită când sosește ziua scadenței. A sosit momentul să se căsătorească.* **5** intr. (*mai ales despre anotimpuri*) a da[2], a se face, a veni. *După o iarnă grea, a sosit în sfârșit, primăvara.* **6** intr. (*despre momente ale zilei, fenomene, stări*) a se face, a se ivi, a începe, a se lăsa, a veni. *Pornește la drum cum sosește dimineața.* **7** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni aflați în mișcare; adesea cu determ. „din urmă”*) v. Ajunge. Prinde. **8** intr. (*pop.; despre fenomene ale naturii, calamități etc.*) v. Abate[2]. Veni. **9** refl. (*înv.; despre timp sau despre măsuri de timp*) v. Împlini. **10** intr. (*cop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; înv.; despre oameni*) v. Ajunge. Deveni.

sosíre s.f. **I 1** ajungere, sosit[1], venire, venit[1]. *Vestea sosirii vaporului în port s-a răspândit imediat.* **2** venire, venit[1]. *Datoria trebuie plătită la sosirea zilei scadenței.* **3** venire, venit[1]. *După o iarnă grea, sosirea primăverii este o binefacere pentru natură.* **4** fig. (*biol.*) naștere. *Sosirea copilului a decurs în condiții normale.* **II** (*concr.; sport; la alergările de cai sau, p. ext., la alte curse sportive*) potou, țintă. *Jocheii forțează caii să atingă cât mai repede sosirea.*

sosít[1] s.n. ajungere, sosire, venire, venit[1].

sosít[2]**, -ă** adj. venit[2]. *În tabără, copiii sosiți sunt cazați câte patru în cameră.*

sósna s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Cătină-roșie. Tamariscă (*Tamarix tetrandra* și *Tamarix ramosissima*). **2** v. Arborele-vieții (v. *arbore*). Tuia (*Thuja orientalis* și *Thuja occidentalis*). **3** v. Moțul-curcanului (v. *moț*[1]) (*Polygonum orientale*).

sosnăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*).

sostenimént s.n. (*ital.; înv.*) v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin.

sótea s.m. art. (*înv.* și *reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

sotír s.m. (*grec.; înv.*) v. Salvator.

sotíză s.f. (*fran.; rar*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

sótnic s.m. **1** (*milit.; în Ev. Med., în Mold.*) hotnog, sutaș, ‹turc.; înv.› iuzbașă. *Sotnicul comanda o sută de ostași.* **2** (*reg.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer.

soț s.m. **I 1** bărbat, ‹înv. și pop.› căsean, ‹pop. și fam.› talpa casei (v. *talpă*), ‹pop.› dânsul, domn, el, om, român, ‹fam.› tovarăș de viață, ‹fam.; iron.› jupân, ‹înv. și reg.› mărit[1], soție, ‹reg.› gospodar, mireaz, ortac, ‹înv.› casnic, căsar, căsaș, căsător. *Soțul ei este medic.* **2** (*ornit.; rar*) v. Bărbătuș. **3** (*înv.* și *pop.*) v. Pereche. **II 1** (*înv.* și *pop.*) v. Aproapele (v. *aproape*). Semen. **2** (*înv.* și *pop.*) v. Asociat. Părtaș. Tovarăș. **3** (*înv.* și *pop.*) v. Însoțitor. Tovarăș. **4** (*pop.*) v. Tovarăș. **5** (*reg.*) v. Camarad. Tovarăș. **6** (*înv.*) v. Amic. Apropiat. Prieten. **7** (*înv.*) v. Aliat. **8** (*înv.*) v. Părtaș.

soți vb. IV. refl. recipr. **1** (*reg.; despre oameni, grupuri de oameni etc.*) v. Alia. Asocia. Grupa. Însoți. Întovărăși. Uni[2]. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Căsători. Uni[2].

soție s.f. **I 1** nevastă, ‹rar› doamnă, ‹astăzi rar› soață, ‹înv. și pop.› muiere[2], ‹pop. și fam.; glum.› balabustă, ‹pop.› dânsa, ea, femeie, pirandă, ‹pop.; iron. sau peior.› omoaie (v. *omoi*), ‹fam.› consoartă, jumătate, pereche, tovarășă de viață (v. *tovarăș*), ‹fam.; glum.› babă, ‹fam.; iron.› jupânească, ‹reg.› borească, hazaică, ‹înv.› damă, madamă, ‹glum.› jandarm, molie, ‹peior.› cartoafă, ‹fig.; fam.; glum.› sobă, ‹arg.› franțuzoaică, ornitorinc, remorcă. *Soția lui este tânără și frumoasă.* **2** (*înv.* și *reg.*) v. Bărbat. Soț. **3** (*înv.* și *reg.*) v. Însoțitoare (v. *însoțitor*). Tovarășă (v. *tovarăș*). **4** (*înv.*) v. Amică (v. *amic*). Apropiată (v. *apropiat*). Prietenă (v. *prieten*). **5** (*înv.*) v. Aliată (v. *aliat*). **6** (*înv.*) v. Pereche. **7** (*înv.*) v. Părtașă (v. *părtaș*). **8** (*înv.*) v. Tovarășă (v. *tovarăș*). **II** (*înv.* și *reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie.

soțiésc, -éască adj. (*înv.*) v. Casnic. Conjugal. Marital. Matrimonial.

soțiíre s.f. (*reg.*) v. Asociație. Asociere. Întovărășire. Tovărășie.

soțioáră s.f. nevestică, ‹pop.› nevăstuță, nevestioară, ‹pop.; glum.› nevăstuică, ‹înv. și reg.› muierușcă, ‹reg.› nevăstucă, nevăstuie, soțucă.

soțiór s.m. bărbățel, ‹fam.› bărbătuș, ‹reg.› soțuc, soțuleț, soțuluc.

soțiós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Comunicativ. Expansiv. Extravertit. Jovial. Prietenos. Sociabil. Volubil.

soțúc s.m. (*reg.*) v. Bărbățel. Soțior.

soțúcă s.f. (*reg.*) v. Nevestică. Soțioară.

soțuléț s.m. (*reg.*) v. Bărbățel. Soțior.

soțulúc s.m. (*reg.*) v. Bărbățel. Soțior.

soul [səul] s.n. (*muz.*) funky. *Soulul este un stil de interpretare instrumentală a bluesului, într-o manieră aspră și neîngrijită.*

sound blaster [‚saund'blastər] s.n. placă de sunet. *Pe sound blaster se imprimă vibrațiile vocii sau ale unui instrument.*

soundtrack ['saundtrek] s.n. (*cinemat.*) coloană sonoră, pistă sonoră. *Soundtrackul filmului este foarte clar.*

sovatisí vb. IV. tr. (*constr.; grec.; înv.; compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.

sovâlcă vb. I. tr. (*reg.; despre animale, iron., despre oameni; compl. indică alimente, mâncăruri etc.*) v. Înfuleca.

sovăltá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică aluatul*) v. Soage.

sovârf s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***sovârf-roșu***) *Origanum vulgare*; ‹reg.› arigan, broască, busuioc-de-pădure, busuiocul-fecioriilor (v. *busuioc*), cocoșei-ungurești (v. *cocoșel*), dost, forăstău, măghiran, măghiran-sălbatic, milot, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*), rigan, stropan, trifoiște. **2** (*reg.*) v. Ciocul-berzei (v. *cioc*[2]) (*Geranium lucidum*). **3** (*reg.*) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*). **4** (*reg.*) v. Pălăria-cucului (v. *pălărie*) (*Geranium phaeum*). **5** (*reg.*) v. Priboi (*Geranium silvaticum*). **6** (*reg.*) ***sovârf-galben*** v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **7** (*reg.*) v. Sulfină. Sulfină-galbenă (*Melilotus officinalis*).

sovârvárițá s.f. (*bot.*) **1** *Inula britannica*; ‹reg.› arnică, buruiana-lui-Sfântu-Vasile (v. *buruiană*), buruiană-de-durere-de-toate, floarea-albeței (v. *floare*), floare-de-albeață, floare-de-gălbenare, gălbioară (v. *gălbior*), iarba-lingurii (v. *iarbă*), iarbă-mare, văduva-ce-țipă-copiii (v. *văduv*). **2** (*reg.*) v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*). **3** (*reg.*) v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*). **4** (*reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

sovón s.n. **1** (*înv.* și *reg.*) v. Giulgiu. Lințoliu. **2** (*țes.; reg.*) v. Văl. Voal. **3** (*la pl.* ***sovoane***; *reg.*) v. Zorzoane.

sovprén s.n. (*chim.*) neopren. *Sovprenul este o varietate de cauciuc sintetic termoplastic, foarte rezistent la căldură.*

spádă s.f. **1** (*sport; la scrimă*) ‹reg.› coardă. *Spada este o armă formată dintr-o lamă îngustă de oțel și mâner.* **2** (*milit.*) sabie, ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› spangă, ‹glum.› satâr, ‹poetic› fier, ‹deprec.› vătrai, ‹ieșit din uz› cosperdie, ‹arg.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză. *Are o spadă moștenită de la străbunicul lui. Ostașii încrucișau spadele în luptă.*

spadón s.m. (*iht.; înv.*) v. Pește-cu-spadă. Peștele-spadă (v. *pește*) (*Xiphias gladius*).

spaghéte s.f. pl. ‹arg.› conducte (v. *conductă*). *Îi plac spaghetele cu brânză de oi.*

spagiríe s.f. alchimie. *Spagiria urmărea aflarea pietrei filosofale și a elixirului vieții.*

spahíe[1] s.f. (*reg.*) v. Năravi. Pasiune. Patimă. Viciu.

spahíe[2] s.m. (*reg.*) v. Latifundiar. Mare proprietar (v. *mare*[1]). Moșier.

spahíu s.m. (*milit.; în Ev. Med., în Imperiul Otoman*) ‹reg.› parhiu. *Spahiii, înrolați în cavalerie, erau recrutați din rândurile aristocrației militare.*

spáimă s.f. **I 1** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, teroare, ‹înv. și pop.› înfricare, oțărâre, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozătură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o spaimă cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) ‹reg.› spăimâie. *În tinerețe a fost spaima cartierului. Neiertător pentru cea mai mică greșeală, profesorul de matematică este spaima elevilor.* **3** (*pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **4** (*psih.; pop.*) v. Nevropatie. Nevroză. Psihonevroză. **5** (*med. pop.; pop.*) v. Sperietură. **6** (*fam.*) ‹fam.› teroare. *Directoarea este spaima elevilor. Fizica este spaima ei. Spărgătorii sunt spaima băncilor.* **7** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **II** (*ornit.; reg.*) **1** (*și, art.,* ***spaima-nopții***) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*). **2** (*art.*) ***spaima-țiganului*** v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*); ***spaima-ulilor*** v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roșiatic. Sfrâncioc-roșu (*Lanius collurio*). **III** (*art.; bot.; reg.*) ***spaima-iepurelui*** v. Săricică (*Salsola soda*).

spálax s.m. (*zool.*) *Spalax microphthalmus*; orbeț, ‹pop.› cățelul-pământului (v. *cățel*), ‹reg.› grivan, porcuț, sobol[1], șomâc, șuiță, tocăniță[1], țâncul-pământului (v. *țânc*).

spálă s.f. (*anat.; la oameni; ital.; înv.*) v. Omoplat. Scapulă. Spată.

spălă-linte s.m., s.f. **I** s.m. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Fricos. Laș. Poltron. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **II** s.f. (*milit.; arg.*) v. Sabie. Spadă.

spălă-poamă s.m., s.f. **I** s.m. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Fricos. Laș. Poltron. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **II** s.f. (*milit.; arg.*) v. Sabie. Spadă.

spălă-varză s.m., s.f. **I** s.m. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Fricos. Laș. Poltron. **2** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **3** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț. **II** s.f. (*milit.; arg.*) v. Sabie. Spadă.

spalét s.n. (*milit.; înv.*) v. Epolet.

spaliér s.n. gard verde, gard viu. *Spalierul casei este din dafini.*

spanác s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***spanac-comun, spanac-de-grădină***) *Spinacia oleracea*; ‹reg.› drăgăvii. **2** ***spanac-alb*** = ***spanac-porcesc*** = ***spanac-sălbatic*** = *Chenopodium album*; lobodă, ‹reg.› căpriță, laba-gâștei (v. *labă*), lobodă-bolundă, lobodă-câinească, lobodă-nebună, piciorul-caprei (v. *picior*), piciorul-gâștei (v. *picior*), talpa-gâștei (v. *talpă*), tămâiță, trepădătoare (v. *trepădător*); ***spanac-porcesc*** = *Chenopodium hybridum*; ‹reg.› buruiană-de-bubă-rea, cioane, frunze-de-piatră (v. *frunză*), iarba-zgăibii (v. *iarbă*), lobodă, lobodă-puturoasă, papelă, piciorul-caprei

(v. *picior*), piciorul-gâștei (v. *picior*), talpa-gâștei (v. *talpă*), tămâioară, tămâiță; ***spanac-porcesc*** = (*art.*) ***spanacul-ciobanilor*** = ***spanacul-oilor*** = ***spanacul-porcilor*** = ***spanacul-stânelor*** = *Chenopodium bonus-henricus*; ‹reg.› dalac, buruiana-spurcului (v. *buruiană*), fierul-plugului (v. *fier*), fraga-tătarului (v. *fragă*), iarbă-înfăinată, iarbă-piciorul-gâștei, lobodă-albă; (*reg.*) ***spanac-puturos*** v. Lobodă-puturoasă. Susai-puturos (v. *susai*[1]) (*Chenopodium vulvaria*); ***spanac-de-Anglia*** = ***spanac-englezesc*** v. Ștevie. Ștevie-bună. Ștevie-de-grădină. Ștevie-de-mâncare (*Rumex patientia*). **II** fig. bagatelă, fleac, nimic, ‹fig.› jucărie, mezelic, ‹fig.; fam.› păpușă. *Pentru el e un spanac să repare un calculator.*

spáncă s.f., adj. (*zool.*) ‹reg.› poloșă, polspancă, spanioală (v. *spaniol*). *Oaia spancă are lâna creață, moale și fină.*

spanciulí vb. IV. refl. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăța. Răzgâia.

spanciulít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*mai ales despre copii, tineri*) v. Alintat. Răsfățat[2]. Rău. Răzgâiat. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1].

spanemíe s.f. (*med., med. vet.*) anemie, ‹reg.› slăbie[1]. *Spanemia este determinată de scăderea cantitativă și calitativă a globulelor roșii și a hemoglobinei din sânge.*

spángă s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Sabie. Spadă. **2** (*în trecut*) v. Tesac. **3** v. Baionetă.

spanioálă s.f. (*zool.; reg.*) = spaniolă (v. *spaniol*).

spaniól, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. hispanic, ‹rar› spanioloaică. *Tânăra s-a căsătorit cu un spaniol.* **2** adj. hispanic, ‹livr.› espagnolesc, ‹rar› hispan, ‹înv.› spaniolesc. *Este un admirator al culturii spaniole.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă spaniolă. *Spaniola este vorbită în Spania și în toate țările Americii Centrale și ale Americii de Sud, cu excepția Braziliei.* **II** s.f. (*zool.; reg.; în forma* ***spanioală***) v. Spancă.

spaniolésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Hispanic. Spaniol.

spanioloáică s.f. (*rar*) v. Hispanică (v. *hispanic*). Spaniolă (v. *spaniol*).

sparadráp s.n. (*farm.; înv.*) v. Emplastru. Leucoplast. Plasture.

sparángă s.f. (*bot.; reg.*) = sparanghel.

sparánghel s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***sparanghel-bun***) *Asparagus officinalis*; ‹reg.› coasta-dracului (v. *coastă*), coasta-vrăjmașului (v. *coastă*), iepurel, păr, ragila-pământului (v. *ragilă*), umbra-cucului (v. *umbră*), umbra-iepurelui (v. *umbră*). **2** (*reg.; și* ***sparanghel-sălbatic***) v. Umbra-iepurelui (v. *umbră*) (*Asparagus tenuifolius*). **3** (*reg.; în forma* ***sparangă***) ***sparangă-de-brădet*** v. Sugătoare (v. *sugător*) (*Monotropa hipopytis*). **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

sparcétă s.f. (*bot.; și* ***sparcetă-comună***, ***sparcetă-cultivată***) *Onobrychis viciaefolia*; ‹reg.› iarbă-săracă, trifoi, trifoi-ișpănesc, trifoi-turcesc, unghia-găinii (v. *unghie*[1]), unguroancă.

spargániu s.m. (*bot.; înv.*) v. Buzdugan (*Sparganium ramosus*).

spárge vb. III. **I** (*predomină ideea de desprindere, de desfacere, de rupere violentă, în părți neregulate, a unui corp, a unui întreg. a unui tot etc.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc*) a (se) crăpa, a (se) fisura, a plesni, a pocni. *Farfuria s-a spart după ce a fost pusă pe un vas cu apă clocotită.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) a (se) casa, a (se) sfărâma, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) zobi. *Sticla de la ferestre s-a spart în timpul cutremurului.* **3** tr. (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) a crăpa, a despica, a spinteca, a tăia, ‹reg.› a dezgheura, a dezghioca, a răsări[2], a sfărâma, a zdrobi. *Sparge lemnele cu toporul.* **4** tr. (*compl. indică corpuri solide*) a sfărâma, a zdrobi, ‹reg.› a hăbuci, a strica. *Sparge gheața de pe râu pentru a face o copcă. Zidarii sparg cărămizile cu ciocanul.* **5** refl. (*despre corpuri dure, ziduri, construcții etc.*) a se crăpa, a se despica. *Prin izbire, nuca s-a spart în două. Zidul s-a spart pe toată lungimea lui din cauza alunecărilor de teren.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică capul oamenilor ori al altor ființe*) a (se) crăpa. *I-a spart capul cu o piatră. A fost internată pentru că i s-a spart capul în accident.* **7** tr. (*compl. indică semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) a sfărâma, a strivi, a zdrobi, ‹pop.› a strica. *Sparge nucile cu un clește special. A spart un sâmbure de prună în dinți. Sparge aspirina între dinți.* **8** refl., tr. (*sub. sau compl. indică corpuri ori suprafețe dure, solide*) a (se) rupe. *I s-a spart smaltul unui dinte când a încercat să crape coaja unei alune. A spart cu un par țurțurii formați la streașina casei.* **9** tr. (*compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) a forța, a strica, a viola, ‹înv. și pop.› a zdrobi, ‹înv.› a silnici. *A spart broasca ușii pentru a putea intra în casă.* **10** tr. (*compl. indică instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) a devaliza, a devasta, a jefui, a prăda, ‹arg.› a trosni. *Casa a fost spartă de hoți. Indivizi mascați au spart seiful băncii.* **11** refl. (*despre valuri, ape învolburate etc.*) a se sfărâma, a se zdrobi. *Valurile mării se sparg de țărm din cauza furtunii.* **12** tr. (*agric.; înv. și pop.; compl. indică terenuri înțelenite*) v. Desfunda. Desțeleni. **13** tr. (*înv.; compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa. **14** refl. fig. ‹fig.› a se sfărâma. *Credea că inima i se sparge de emoție.* **15** tr. fig. a curma, a întrerupe ‹fig.› a frânge, a rupe. *Nu a mai putut suporta și a spart tăcerea.* **16** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Rage. Răcni[1]. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **17** tr. fig. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) v. Abate[2]. Călca. Contraveni. Încălca. Nesocoti. Transgresa. Viola. **II** (*predomină ideea de distrugere, de modificare a formei unui corp, a unui întreg, a unui tot etc. prin străpungere, prin găurire, prin apăsare etc.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte casante ori fabricate din metale sau materiale puțin rezistente*) a (se) găuri, a (se) perfora. *Cauciucul unei roți s-a spart pe drum. Cizmarul folosește o sulă pentru a sparge marginea tălpii pantofului.* **2** tr. a distruge, a strica. *Mașinile de mare tonaj au spart șoselele.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de încălțăminte*) a (se) găuri. *De atâta purtat, pantofii i s-au spart în talpă.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) bătuci, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) muia, a (se) strivi, a (se) terciui, a se zdrobi, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifliga, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a (se) flecui, a (se) meci[3], a (se) motoci, a (se) pistosi, a (se) stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a (se) stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au spart.* **5** refl. (*despre abcese*) a crăpa, a se deschide, a se desface, a plesni. *După ce abcesul se sparge, durerea trece.* **6** tr. a străpunge. *Manifestanții au spart cordonul de polițiști și s-au apropiat de clădirea guvernului. Inamicul a spart frontul.* **7** refl. (*astăzi rar; mai ales despre suferințe fizice sau morale, stări psihice*) v. Dispărea. Înceta. Pieri. Trece. **8** tr., refl (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza. **9** tr. (*înv. și pop.; compl. indică animale*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia. **10** tr. (*înv. și pop.; compl. indică părți moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) v. Despica. Înjunghia. Spinteca. **11** tr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza. **12** tr. (*pop.; compl. indică legume, fructe, frunze*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **13** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Sfârteca. Sfâșia. **14** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **15** refl. (*înv. și reg.; iron.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **16** tr. (*înv. și reg.; compl. indică localități, construcții etc.*) v. Distruge. Nimici. Rade. Zdrobi. **17** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică zăpada, gheața etc.*) v. Topi. **18** tr. (*înv.; compl. indică materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) v. Rupe. Sfâșia. Spinteca. **19** tr. (*înv.; compl. indică drumuri, șosele etc.*) v. Croi[2]. Deschide. Tăia. **20** refl. (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **21** tr. fig. (*compl. indică manifestații, acțiuni etc. ale oamenilor*) a lichida. *Unii lideri au încercat să spargă greva.* **22** refl. fig. (*reg.; despre glas*) v. Răguși. **23** tr. (*arg.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti. **III** (*predomină ideea de*

desfacere, de disociere etc. a unui ansamblu, a unui tot etc. în elementele componente) **1** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersa. Împânzi. Împrăștia. Răsfira. Răspândi. Răzleți. Risipi. **2** refl. (*înv. și pop.; despre state, puteri, comunități umane etc.*) v. Decădea. Regresa. **3** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică nori, ceață, fum etc.*) v. Destrăma. Disipa. Împrăștia. Răsfira. Răzleți. Risipi. Spulbera. **4** refl. (*pop. și fam.; despre întruniri, adunări, petreceri, jocuri etc.*) ‹pop. și fam.› a se strica, ‹reg.› a se spărgălui, a se spărgui. *Petrecerea s-a spart spre dimineață din cauza intervenției poliției. După ce hora s-a spart din cauza unor bătăi, sătenii au plecat la casele lor.* **5** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; fam.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli. **6** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi. **7** tr. fig. (*milit.; înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge.

spărgere s.f. **I** (*predomină ideea de desprindere, de desfacere, de rupere violentă, în părți neregulate, a unui corp, a unui întreg, a unui tot etc.*) **1** crăpare, crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnire, plesnit[1], pocnire, spart[1]. *Spargerea farfuriei este aproape sigură dacă se pune pe un vas cu apă clocotită.* **2** casare, sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› fărâmare, zobire. *Spargerea sticlei de la fereastră s-a produs în timpul cutremurului.* **3** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. *Spargerea lemnelor s-a făcut cu toporul.* **4** sfărâmare, spart[1], zdrobire, ‹reg.› stricare. *Spargerea gheții a fost necesară pentru a face o copcă.* **5** crăpare, crăpat[1], spart[1]. *A fost internată și operată din cauza spargerii capului în accident.* **6** sfărâmare, spart[1], strivire, zdrobire, ‹pop.› stricare. *Spargerea nucilor se face cu un clește special.* **7** rupere. *Prin spargerea țurțurilor de la streșinile caselor se previn accidente. Încercarea de a crăpa o alună între dinți a fost cauza spargerii smaltului unui dinte.* **8** forțare, stricare, violare. *A fost necesară spargerea broaștei de la ușă pentru a putea intra în casă.* **9** devalizare, devastare, jefuire, prădare, ‹arg.› călcare, giolărie, gioleală, intervenție, paradeală, trăsnaie, trosneală. *Au fost arestați pentru spargerea casei. Spargerea seifului băncii s-a făcut în câteva minute.* **10** sfărâmare, zdrobire. *Spargerea valurilor mării de țărm te înfioară în timpul furtunii.* **11** (*geol.; înv.*) v. Efuziune. Erupție. Erupție vulcanică. Vulcanism. **II** (*predomină ideea de distrugere, de modificare a formei unui corp, a unui întreg, a unui tot etc. prin străpungere, prin găurire, prin apăsare etc.*) **1** găurire. *Șoferul a oprit mașina din cauza spargerii unui cauciuc.* **2** crăpare, deschidere, desfacere, plesnire. *După spargerea abcesului, durerea trece.* **3** străpungere. *Când nemulțumirea manifestanților a crescut, nimeni nu a mai putut împiedica spargerea cordonului de polițiști care înconjura clădirea guvernului.* **4** (*pop.*) v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire. **5** (*înv. și reg.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire. **III** (*predomină ideea de desfacere, de disociere etc. a unui ansamblu, a unui tot etc. în elementele componente*) **1** (*înv. și pop.*) v. Dispersare. Dispersie. Împrăștiere. Răsfirare. Răspândire. Răzlețire. Risipire. **2** (*înv. și pop.*) v. Destrămare. Disipare. Împrăștiere. Răsfirare. Risipire. **3** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› spart[1], stricare. *Spargerea petrecerii s-a produs spre dimineață, când a intervenit poliția. După spargerea horei din cauza unor bătăi, sătenii au plecat la casele lor.* **4** fig. (*milit.; înv.*) v. Înfrângere. Învingere.

spăros s.m. (*iht.*) *Sargus annularis*; ‹reg.› caras-de-mare.

spart[1] s.n. **I** (*predomină ideea de desprindere, de desfacere, de rupere violentă, în părți neregulate, a unui corp, a unui întreg, a unui tot etc.*) **1** crăpare, crăpat[1], fisurare, fisurat[1], plesnire, plesnit[1], pocnire, spargere. **2** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spintecare, spintecat[1], tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. **3** sfărâmare, spargere, zdrobire, ‹reg.› stricare. **4** crăpare, crăpat[1], spargere. **5** sfărâmare, spargere, strivire, zdrobire, ‹pop.› stricare. **II** (*predomină ideea de desfacere, de disociere etc. a unui ansamblu, a unui tot etc. în elementele componente*) **1** (*înv. și pop.*) v. Destrămare. Disipare. Împrăștiere. Răsfirare. Risipire. **2** (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› spargere, stricare. **3** fig. (*milit.; înv.*) v. Înfrângere. Învingere.

spart[2], spártă adj. **I** (*predomină ideea de desprindere, de desfacere, de rupere violentă, în părți neregulate, a unui corp, a unui întreg, a unui tot etc.*) **1** (*despre vase de sticlă, de porțelan, de lut, obiecte casante etc.*) crăpat[2], fisurat[2], plesnit[2], pocnit[2]. *Farfuria spartă a fost lipită pe spate cu un adeziv.* **2** (*despre obiecte sau materiale friabile*) casat, sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› fărâmat, zobit. *Sticla spartă de la fereastră a fost înlocuită.* **3** (*despre lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) crăpat[2], despicat[2], spintecat[2], tăiat[2]. *Lemnele sparte au fost stivuite.* **4** (*despre capul oamenilor sau al altor ființe*) crăpat[2]. *A fost internată pentru că avea capul spart.* **5** (*despre semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› stricat. *Nucile sparte sunt alese și apoi date prin mașină.* **6** (*despre mecanisme, închizători etc. sau despre obiecte încuiate ori închise*) forțat, stricat, violat. *Broasca spartă a ușii trebuie reparată.* **7** (*înv. și reg.; despre construcții, clădiri etc.*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit. **8** fig. (*în opoz. cu „econom"; fam.; despre oameni*) v. Cheltuitor. Risipitor. **II** (*predomină ideea de distrugere, de modificare a formei unui corp, a unui întreg, a unui tot etc. prin străpungere, prin găurire, prin apăsare etc.*) **1** (*despre obiecte casante sau fabricate din metale ori materiale puțin rezistente*) găurit[2], perforat[2], ‹reg.› pușticat. *Șoferul a înlocuit cauciucul spart.* **2** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, bătut[2], fleșcăit, lovit, strivit, terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile sparte în timpul transportului au fost aruncate.* **3** străpuns[2]. *Cordonul polițiștilor odată spart a permis aproprierea manifestanților de clădirea guvernului.* **4** (*pop.; despre legume, fructe, frunze*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **5** (*înv.; despre materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) v. Rupt. Sfâșiat. Spintecat[2]. **6** (*înv.; despre obiecte de încălțăminte*) v. Rupt. Uzat. **7** fig. (*despre glas*) gâjâit[2], răgușit, ‹fig.; pop. și fam.› dogit, hodorogit. *Are vocea spartă din cauza unei răceli puternice.* **8** fig. (*înv.; despre instrumente muzicale de suflat*) v. Uzat. **III** (*predomină ideea de desfacere, de disociere etc. a unui ansamblu, a unui tot etc. în elementele componente*) **1** (*înv. și pop.; despre nori, ceață, fum etc.*) v. Destrămat. Disipat. Împrăștiat. Risipit. **2** fig. (*înv.; despre armate, popoare etc.*) v. Bătut[2]. Biruit. Înfrânt. Învins.

spartán, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. ‹rar› spartiat. *Spartanii erau locuitorii vechii republici Sparta.* **II** adj. **1** ‹rar› spartiat, ‹înv.› spartanic, spartanicesc. *Licurg a fost un legiuitor mitic spartan.* **2** fig. (*despre viață sau despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viață etc.*) auster, sever[2], sobru, ‹fig.› aspru. *Sportivii de performanță duc o viață spartană și disciplinată.*

spartánic, -ă adj. (*înv.*) v. Spartan.

spartanicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Spartan.

spártă s.f. (*bot.*) **1** *Stipa tenacissima*; alfa. *Sparta este o plantă originară din Algeria.* **2** (*reg.*) v. Drob[2]. Drobiță[1] (*Genista tinctoria*).

spartiát, -ă s.m., s.f., adj. (*rar*) **1** s.m., s.f. v. Spartan. **2** adj. v. Spartan.

spas s.n. (*art.; bot.; reg.*) ***spasul-dracului*** v. **a** Ferigă; **b** Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-mare. Ferigă-voinicească (*Pteridium aquilinum*); **c** Ferigă (*Dryopteris filix-mas*); **d** Ferigă (*Dryopteris spinulosa*); **e** Feriguță. Feriguță-dulce. Iarbă-dulce (*Polypodium vulgare*); **f** Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*); ***spasul-drumului*** v. Ferigă (*Dryopteris spinulosa*).

spasm, spasmă s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*med., med. vet.*) convulsie, ‹înv.› sălătoare (v. *sălător*), strânsoare. *Are spasme repetate din cauza febrei mari. Bolnavii de epilepsie au spasme generalizate.* **2** (*med., med. vet.*) colică, crampă, ‹pop.› apucat[1], apucătură, mătrice, ‹înv. și reg.› fărâmare de inimă, ‹reg.› mătrăchină, plâns-rău, plânsul-cel-rău (v. *plâns[1]*), plânsoare, rosură, strâns[1], strânsoare, strânsură, surdomaș, vătămătură. *Copiii mici au frecvent spasme.* **3** (*med.*) ***spasm vascular*** = angiospasm. **4** scuturătură. *Râde în hohote, cu spasme.* **5** (*rar*) v. Hohot. Sughiț. Suspin. **6** (*art.; med.; înv.*) ***spasmul cel mare*** v. Tetanos. **II** s.f. (*med.; reg.*) **1** v. Epilepsie. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Samcă.

spasmátic, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsiv. Spasmodic. Spastic.

spasmódic, -ă adj., s.n. **1** adj. (*med., med. vet.*) convulsiv, spastic, ‹înv.› spasmatic, spasmologic, spasmos, spazmoticesc, strângător, zbuciumător. *Râsul spasmodic poate fi generat, în*

unele cazuri, de tulburări psihice. Această boală se caracterizează prin mișcări spasmodice. **2** adj., s.n. (*farm.*) antispasmatic, antispasmodic, antispastic, spasmolitic. *Atropina este un medicament spasmodic. Spasmodicele combat convulsiile.*

spasmodicitate s.f. (*med., med. vet.*) spasticitate. *Spasmodicitatea este starea caracterizată prin spasme mai mult sau mai puțin accentuate.*

spasmofíl, -ă s.m., s.f. (*med., med. vet.*) spasmofilic.

spasmofílic, -ă s.m., s.f. (*med., med. vet.*) spasmofil. *Spasmofilicii suferă de spasmofilie.*

spasmofilíe s.f. (*med., med. vet.*) tetanie lentă. *Spasmofilia apare din cauza insuficienței glandelor paratiroide, a botulismului, a carențelor alimentare sau de calciu.*

spasmolític, -ă adj., s.n. (*farm.*) antispasmatic, antispasmodic, antispastic, spasmodic.

spasmológic, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsiv. Spasmodic. Spastic.

spasmós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsiv. Spasmodic. Spastic.

spástic, -ă adj. (*med., med. vet.*) convulsiv, spasmodic, ‹înv.› spasmatic, spasmologic, spasmos, spazmoticesc, strângător, zbuciumător.

spasticitáte s.f. (*med., med. vet.*) **1** spasmodicitate. **2** hipertonie musculară.

spat greu s.n. (*mineral.*) barită, baritină, hidrat de bariu. *Spatul greu este folosit în tehnologia forajelor.*

spátă s.f. **I** (*anat.*). **1** (*astăzi mai ales pop.; la oameni*) omoplat, scapulă, ‹pop.› lopățica umărului (v. *lopățică*), ‹reg.› dreavă, lopata de la mână (v. *lopată*), lopata mâinii (v. *lopată*), lopata umărului (v. *lopată*), lopată, lopățiță, ‹ital.; înv.› spală. *Și-a fracturat spata stângă prin cădere.* **2** (*la animalele patrupede*) ‹înv. și reg.› arm, ‹reg.› lopată, lopățiță, lopățică. *Spata este regiunea corpului corespunzătoare celor două oase scapulare.* **3** (*la oameni; pop.*) v. Spate. Spinare. **4** (*la animale; pop.*) v. Spate. Spinare. Șale (v. *șa*). **5** (*la pl. **spete**; la cabaline și la bovine; reg.*) v. Greabăn. **6** fig. (*la pl. **spete**; înv.*) v. Protecție. Sprijin. **II 1** (*milit.; înv. și reg.*) v. Sabie. Spadă. **2** (*înv. și reg.*) v. Rezemătoare. Spate. Spătar[2]. Spetează. **3** (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău de munte. Gater. Joagăr. **4** (*pesc.; reg.*) v. Lopățică. **5** (*milit.; înv.*) v. Paloș. **III** (*art.; bot.; reg.*) ***spata-dracului*** v. **a** Ferigă; **b** (*și **spata-porumbului***) Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-mare. Ferigă-voinicească (*Pteridium aquilinum*); **c** Ferigă (*Dryopteris filix-mas*); **d** Ferigă (*Dryopteris spinulosa*); **e** Ferigă (*Matteucia struthiopteris*); **f** Limba-cerbului (v. *limbă*). Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

spăte s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la oameni*) spinare, ‹pop. și fam.› cârcă, ‹pop.› spată, ‹reg.› șale (v. *șa*), ‹înv.› gârbă, ‹glum.› cocoașă. *Excursioniștii își duc rucsacurile în spate. Pe spate are o cicatrice de la operație.* **2** (*la animale*) spinare, șale (v. *șa*), ‹pop.› spată, ‹reg.› șaucă. *A pus șaua pe spatele calului. Își mângâie pisica pe spate.* **II** (*p. anal.*) **1** rezemătoare, spătar[2], spetează, ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› răzimar. *Se sprijină de spatele băncii.* **2** (*la construcții*) dos. *Spatele casei nu a fost încă renovat.* **3** (*la spații împrejmuite*) dos, fund, ‹înv.› spinare. *Spatele grădinii dă spre pădure.* **4** (*la obiecte de îmbrăcăminte*) spinare. *Poartă un palton vechi, ros în spate. Cârpește spatele puloverului, pe care îl agățase în niște scaieți.* **5** (*la stână; reg.*) ‹reg.› spătar[2], spătel. *Spatele servește ca rezemătoare pentru ciobanii care mulg oile.* **III** fig. **1** cont, seamă, socoteală, ‹fig.› spinare. *Îi pune în spate insuccesul lui.* **2** (*înv.*) v. Protecție. Sprijin.

spatíe[1] s.f. (*j. de cărți*) ghindă, treflă, ‹pop. și fam.› cruce. *A primit un valet de spatie.*

spátie[2] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*).

spátoș, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Spătos. **2** (*despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

spatulát, -ă adj. (*despre obiecte, corpuri etc.*) aplatizat, lățăreț, lățit, plat[2], turtit, ‹înv. și reg.› lățâi, lățeț, ‹reg.› lățăuș, lățui. *Rațele au ciocul spatulat.*

spațiá vb. I. tr. (*tipogr.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) a depărta, a distanța, a îndepărta, a rări, ‹înv.› a spaționa. *A spațiat cuvintele scrise împreună.*

spațiál, -ă adj. **I 1** cosmic, interplanetar, sideral, ‹rar› sideric. *Toată lumea urmărește cu emoție lansarea unei nave spațiale.* **2** dimensional. *Foarte mici, după criteriul spațial, ochii lui erau obositor de intenși.* **II** fig. (*despre noțiuni, imagini, modul de organizare a unei lucrări etc.*) amplu, bogat, cuprinzător, extins, larg, lax, ‹fig.› întins[2]. *Romanul are o structură spațială. Are o perspectivă spațială asupra acestui proiect.*

spațialitáte s.f. ‹rar› spațiozitate. *În multe din creațiile sale, poetul surprinde ceea ce transcede spațialitatea și temporalitatea.*

spațiát, -ă adj. **1** (*tipogr.; despre litere, cuvinte, rânduri*) depărtat, distanțat, rărit[2], ‹rar› răsfirat. *Textul anunțului are cuvintele foarte spațiate.* **2** (*despre pagini scrise*) aerat. *Cartea de basme pentru copii are paginile spațiate.*

spațiére s.f. (*tipogr.*) depărtare, distanțare, îndepărtare, rărire, rărit[1], răritură. *La corectură, a fost făcută spațierea cuvintelor scrise împreună.*

spaționá vb. I. tr. (*tipogr.; înv.; compl. indică litere, cuvinte, rânduri*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta. Rări. Spația.

spațiós, -oásă adj. **1** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) cuprinzător, încăpător, întins[2], larg, mare[1]. *Casa are un salon spațios.* **2** (*despre locuri, artere de circulație etc.*) întins[2], larg, vast[2]. *Vila are o curte interioară spațioasă. În toate capitalele europene sunt bulevarde spațioase.*

spațiozitáte s.f. (*rar*) v. Spațialitate.

spátiu s.n. **1** cuprins[1], întindere, întins[1], suprafață, teritoriu, ‹livr.› superficie, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. *Ploile au căzut pe tot spațiul țării.* **2** (*astron.; adesea determ. prin „ceresc”*) bolta cerească (v. *boltă*), bolta cerului (v. *boltă*), boltă, cer[2], firmament, înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), sfera cerească (v. *sferă*), sferă, ‹rar› boltire, ‹înv.› crângul cerului (v. *crâng*), crug, vârtute, vârtutea cerului (v. *vârtute*), ‹poetic› bolta lumii (v. *boltă*), empireu, ‹fig.› tăria cerească (v. *tărie*), tăria cerului (v. *tărie*), tărie, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe spațiul ceresc sclipesc stelele.* **3** loc, zonă. *În oraș sunt multe spații de joacă pentru copii.* **4** depărtare, distanță, interval, ‹pop.› cale, ‹reg.› scopot[1], ‹înv.› diastemă, distare, loc. *Spațiul dintre cele două case nu este mare.* **5** (*tipogr.; și **spațiu alb***) blanc, ‹înv.› albitură. *Spațiul dintre cuvinte este prea mare.* **6** aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, văzduh, zarișe, zări (v. *zare*), ‹pop.› vinețe (v. *vinețiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării spațiului.* **7** epocă, interval, perioadă, răstimp, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Spațiile de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **8** (*rar*) ***spațiu vizual*** v. Câmp vizual. Unghi vizual. Vedere. **9** (*astron.; înv.*) v. Orbită.

spaván s.n. (*med. vet.; la cai sau, rar, la boi*) eparven, ‹pop.› os mort, ‹reg.› șpat. *Spavanul se formează la încheietura piciorului de dinapoi.*

spazmoticésc, -eáscă adj. (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsiv. Spasmodic. Spastic.

spăcél s.n. (*reg.*) **1** v. Corset. **2** (*în portul pop. românesc*) v. Ie[1]. **3** (*la haine, bluze, rochii etc.*) v. Mânecă. **4** (*la cămăși*) v. Piept. Plastron.

spăilúc s.m. (*reg.*) v. Latifundiar. Mare proprietar (v. *mare*[1]). Moșier.

spăimá vb. I. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

spăimát[1] s.n. (*med. pop.; înv.*) v. Sperietură.

spăimát[2]**, -ă** adj. (*înv.; despre oameni*) v. Încrâncenat. Înfiorat. Înfricoșat. Îngrozit. Înspăimântat. Terifiat. Zguduit[2].

spăimăíe s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Spaimă.

spăimânt s.n. (*înv.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.

spăimântá vb. I. refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Încrâncena. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

spăimântáre s.f. (*înv.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.

spăimântát, -ă adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Încrâncenat. Înfiorat. Înfricoșat. Îngrozit. Înspăimântat. Terifiat. Zguduit[2].

spăimântăcíos, -oásă adj. (*înv.; despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru.

spăimântătór, -oáre adj. **1** (*înv. și pop.; despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru.

2 (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.; înv.*) v. Colosal. Enorm. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Gigantic. Grozav. Imens. Incredibil. Infinit. Neauzit. Negrăit. Neînchipuit. Nemaiauzit. Nemaicunoscut. Nemaiîntâlnit. Nemaipomenit. Nemaivăzut. Nesfârșit[2]. Nespus. Teribil. Uimitor. Uluitor. Unic. Uriaș.

spăimântătúră s.f. **1** (*med. pop.; reg.*) v. Sperietură. **2** (*înv.*) v. Groază. Încrâncenare. Înfiorare. Înfricoșare. Îngrozire. Înspăimântare. Oroare. Spaimă. Teroare.

spăimántos, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru. **2** (*despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

spăimós, -oásă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre situații, stări, evenimente etc.*) v. Groaznic. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Oribil. Oripilant. Sinistru. **2** (*despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

spălá vb. I. **I 1** tr., refl. ‹înv. și pop.› a (se) la[2], ‹pop.› a (se) leșia, ‹reg.› a se leșui[3]. *Își spală dinții după fiecare masă. Se spală săptămânal pe cap. Se spală pe mâini după ce vine de afară.* **2** tr. (*compl. indică rufe, obiecte etc.*) ‹înv. și pop.› a la[2], ‹reg.› a zoli. *Spală vasele imediat după masă. Orice fruct trebuie să fie spălat înainte de a fi mâncat. Și-a spălat mașina într-un atelier specializat.* **3** tr. (*compl. indică minereuri, metale etc.*) a deburba. *Căutătorii de aur spală nisipul aurifer din albia râului.* **4** tr. (*despre ape curgătoare sau stătătoare; compl. indică maluri, țărmuri, regiuni, teritorii etc.*) a scălda, a uda, ‹înv.› a prerâura. *Oceanul spală țărmul. Pârâul spală valea umbroasă dintre dealuri.* **5** tr., refl. (*geomorf., geol.; despre ape, ploi etc.; compl. sau sub. indică solul, roci, terenuri*) a (se) eroda, a (se) roade, a (se) săpa, a (se) sfărâma, ‹reg.› a (se) coptori, a (se) coptoroși, ‹fig.› a (se) mânca. *Torenții spală pantele munților. Solul nu s-a spălat încă în această zonă.* **6** refl. (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolora. Ieși. Spălăci. **7** tr. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.; compl. indică scânduri, obiecte din lemn etc.*) v. Gelui. Rindela. Rindelui. **8** tr. (*înv.; despre ape, în special despre râuri, fluvii; compl. indică regiuni, ținuturi, localități etc.*) v. Parcurge. Străbate. Traversa. **9** tr. (*înv.; compl. indică pomi fructiferi sau părți ale lor, culturi etc.*) v. Stropi. **II** fig. **1** refl., tr. (*relig.; sub. sau compl. indică oameni*) a (se) izbăvi, a (se) mântui, a (se) purifica, a (se) răscumpăra, a (se) salva, ‹fig.› a (se) curăța, a (se) elibera, a (se) înălbi, ‹fig.; înv.› a (se) dezbrăca, a ridica, a (se) șterge. *În fața lui Dumnezeu, cei păcătoși se spală prin pocăință și rugăciuni.* **2** tr. (*adesea constr. cu pron. pers. în dat.; compl. indică păcate, greșeli, fapte incorecte etc.*) a expia, a ispăși. *Și-a spălat păcatul de a fi mințit. Și-a spălat crima prin ani grei de închisoare.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) a pedepsi, a răzbuna. *A venit momentul să spele umilința îndurată în public.* **4** tr., refl. ‹fig.› a (se) șterge. *Nu știa ce să-i spună pentru a-i spăla amărăciunea.* **5** tr. (*compl. indică reputația, onoarea etc. cuiva sau, p. ext., oameni*) a reabilita. *A făcut tot ce a fost posibil pentru a spăla onoarea soțului ei. Prin fapta sa s-a spălat în ochii tuturor.* **6** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca”, „a se înnora”; despre cer*) a se deschide, a se însenina, a se înseni, a se limpezi, a se lumina. *După ploaie, cerul s-a spălat.* **7** tr. (*fam.; compl. indică averi, bunuri etc.*) v. Legaliza. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) v. Deposeda. Despuia. Jefui. Prăda. Spolia. Tâlhări.

spălâre s.f. **I 1** spălat[1], ‹pop.› lăut[1], lăutură, leșiat[1], ‹reg.› linciureală, ‹înv.› spălăciune. *Spălarea pe mâini este obligatorie înainte de a te așeza la masă.* **2** lavaj, spălat[1], spălătură, ‹înv. și reg.› spălătorie. *Pentru spălarea vaselor se folosesc detergenți speciali. Spălarea mașinilor se face în ateliere specializate.* **3** (*geomorf., geol.*) erodare, eroziune, roadere, săpare, șiroire. *Spălarea unui teren în pantă este provocată de torenți sau de ploi.* **II** fig. expiație, expiere, ispășire. *Se roagă pentru spălarea păcatelor.*

spălát[1] s.n. **1** spălare, ‹pop.› lăut[1], lăutură, leșiat[1], ‹reg.› linciureală, ‹înv.› spălăciune. **2** lavaj, spălare, spălătură, ‹pop.› leșiat[1], ‹înv. și reg.› spălătorie.

spălát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre corpul lor ori despre părți ale acestuia*) ‹pop.› lăut[2]. *Copiii trebuie învățați să aibă totdeauna fața și mâinile spălate. Își aplică o cremă hidratantă pe fața spălată.* **2** (*despre haine, rufe*) curățat[2], ‹pop.› lăut[2], ‹reg.› zolit. *Întinde rufele spălate pe o frânghie, la soare.* **3** (*despre rufe, obiecte etc.*) curat. *Cearșafurile spălate și apretate trebuie călcate umede. Șterge paharele spălate.* **4** (*despre oameni*) curățel, îngrijit, spălățel, ‹înv. și reg.› acurat, netejor, ‹reg.; iron.› netezel, ‹fig.› scuturat[2], ‹fig.; fam.› scuturățel. *În mulțimea de nemulțumiți sunt și oameni mai spălați.* **5** (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolorat. Ieșit. Spălăcit. Șters. Tern. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „întunecat”, „cețos”, „noros”; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, înseninat, limpede, pur[2], senin, străveziu. *Cerul a devenit spălat după furtună.* **2** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori spălate.* **3** (*fam.; despre oameni*) v. Aspectuos. Prezentabil. **4** (*fam.; despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) v. Ales[2]. Cizelat[2]. Deosebit. Distins. Elevat. Fin[1]. Patrician. Rafinat[2]. Rasat. Select. Stilat. Subtil. Subțiat. Subțire.

spălăceálă s.f. (*reg.*) v. Decolorare. Ieșire. Spălăcire.

spălăcí vb. IV. refl. **I** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) a se decolora, a ieși, ‹rar› a păli[1], ‹reg.› a se plăvița, a se serbezi, a se spăla, a se spălătoci. *Culoarea bluzei s-a spălăcit din cauza spălărilor repetate. Perdelele s-au spălăcit la spălat.* **II** fig. **1** (*rar; despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) v. Fana. Ofili. Trece. Vești. **2** (*reg.; despre băuturi, substanțe aromatice*) v. Răsufla.

spălăcioásă s.f. (*bot.*) **1** *Senecio vernalis*; ‹reg.› cel pierit, cruciuliță, cruguliță, petimbroasă, tufar, tufă. **2** (*reg.*) v. Cruciuliță (*Senecio vulgaris*). **3** (*reg.*) v. Amărăciune. Amărătăciune (*Senecio fuchsii*).

spălăcíre s.f. decolorare, ieșire. *Spălăcirea culorilor hainelor se datorează spălărilor repetate.*

spălăcít, -ă adj. **I 1** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) decolorat, ieșit, șters, tern, ‹reg.› spălat[2], spălătocit, spălătuit. *Încearcă să învioreze culorile spălăcite ale bluzei folosind un balsam special.* **2** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, stins[2], șters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori spălăcite.* **3** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, stins[2], ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină spălăcită. Abia i se distinge silueta în razele spălăcite ale lunii.* **4** (*reg.; despre soluții, băuturi, mâncăruri etc.*) v. Diluat. Îndoit. Slab. Subțiat. Subțire. **II** fig. (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, sterp, sur, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip spălăcit. Îi aruncă o privire spălăcită.*

spălăcitúră s.f. **1** (*reg.*) v. Lătură. Scursori (v. *scursoare*). Spălătură. Zoaie. **2** (*înv.*) v. Decolorare. Ieșire. Spălăcire. **3** (*înv.; și **spălăcitură de ploscă***) v. Poșircă.

spălăciúne s.f. (*înv.*) v. Spălare. Spălat[1].

spălătocí vb. IV. refl. (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolora. Ieși. Spălăci.

spălătocít, -ă adj. (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolorat. Ieșit. Spălăcit. Șters. Tern.

spălătór, -oáre s.n., s.f. **I** s.n. **1** lavabou, lavoar. *Pe spălător se așază ligheanul și celelalte obiecte necesare pentru spălat.* **2** lavoar. *Spălătoarele din căminele studențești sunt bine întreținute.* **3** (*gosp.*) ‹reg.› văluș. *Pentru a spăla vasele, gospodinele folosesc spălătoare din burete, din pânză sau din sârmă.* **4** (*gosp.; reg.*) v. Albie[1]. Copaie. Covată. Troacă. **II** s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Spălătoreasă. **2** (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar. **3** (*în practicile relig. creștine;*

reg.) ‹reg.› spălătorie. *Spălătoarea este vasul sau locul în care preotul se spală pe mâini înainte ori după liturghie.* **4** (*gosp.; înv.*) v. Lighean.
spălătoreásă s.f. ‹înv. și pop.› spălătoare (v. *spălător*), ‹pop.› spălătoriță, ‹reg.› vișăriță. *Este spălătoreasă la un spital.*
spălătoríe s.f. **1** curățătorie. *Și-a dus paltonul la spălătoria chimică.* **2** (*înv. și reg.*) v. Lavaj. Spălare. Spălat[1]. Spălătură. **3** (*în practicile relig. creștine; reg.*) ‹reg.› spălătoare (v. *spălător*).
spălătoríță s.f. (*pop.*) v. Spălătoreasă.
spălătuít, -ă adj. (*reg.; despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) v. Decolorat. Ieșit. Spălăcit. Șters. Tern.
spălătúră s.f. **1** lavaj, spălare, spălat[1], ‹înv. și reg.› spălătorie. *Pentru spălătura vaselor se folosesc detergenți speciali. Spălătura mașinilor se face în ateliere specializate.* **2** (*med., med. vet.*) clismă, ‹pop.› clistir, ‹ieșit din uz› lavement. *Spălătura se face în caz de constipație.* **3** (*med., med. vet.*) ***spălătură intestinală*** = enterocliză. **4** (*med., med. vet.*) ***spălătură rectală*** = rectocliză. **5** (*mai ales la pl.* ***spălături***) lătură, scursori (v. *scursoare*), zoaie, ‹reg.› hâlbe, spălăcitură. *După ce a spălat vasele, a aruncat spălăturile într-o groapă.* **6** (*înv. și reg.; și* ***spălătură de ploscă***) v. Poșircă. **7** (*vulg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
spălățél, -ícă adj. (*despre oameni*) **1** curățel, îngrijit, spălat[2], ‹înv. și reg.› acurat, netejor, ‹reg.; iron.› netezel, ‹fig.› scuturat[2], ‹fig.; fam.› scuturățel. *În mulțimea de nemulțumiți sunt și oameni mai spălăței.* **2** fig. (*fam.*) v. Aspectuos. Prezentabil.
spărgăciós, -oásă adj. (*pop.; despre obiecte sau materiale friabile*) v. Casabil. Casant.
spărgăluí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe care se află într-un grup, care formează o colectivitate*) v. Dispersa. Împânzi. Împrăștia. Răsfira. Răspândi. Răzleți. Risipi. **2** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi. **3** refl. (*reg.; despre întruniri, adunări, petreceri, jocuri etc.*) v. Sparge. Strica. **II** tr. fig. (*milit.; reg.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge.
spărgăluiálă s.f. (*reg.*) v. Dispersare. Dispersie. Împrăștiere. Răsfirare. Răspândire. Răzlețire. Risipire.
spărgătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. cambriolor, ‹arg.› lupache, paraditor, șpringar, trăsnitor. *Printre cei arestați sunt și doi renumiți spărgători de bănci.* **2** s.m. (*inform.*) ***spărgător de cod*** = hacker, pirat informatic. *Spărgătorul de cod a fost depistat de autorități și arestat.*
spărgătúră s.f. (*înv.*) v. Breșă. Deschizătură. Gaură. Spărtură.
spărgău s.n. (*meteor.; înv. și reg.*) v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.
spărguí vb. IV. refl. (*reg.; despre întruniri, adunări, petreceri, jocuri etc.*) v. Sparge. Strica.
spărtigós, -oásă adj. (*reg.*) **I 1** (*despre obiecte sau materiale friabile*) v. Casabil. Casant. **2** (*despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios. **II** fig. (*despre vocea, glasul oamenilor*) v. Strident. Țipător.
spártúră s.f. **I 1** casură, crăpătură, fisură, fractură, plesnitură, ‹rar› pocnitură. *Spărtura vasului este prelungă.* **2** ciob, fărâmă, țandără, ‹înv. și pop.› cățuie, ‹pop. și fam.› hârb, ‹reg.› breanc, șplităr, tioc, troacă, ‹înv.› ostrac. *A luat o spărtură de geam și a tăiat cu el sfoara.* **3** breșă, deschizătură, gaură, ‹înv.› spărgătură. *A trecut printr-o spărtură din gardul grădinii.* **4** gaură, ruptură, știrbitură, ‹înv.› frântură. *După inundații au apărut mai multe spărturi în dig.* **5** (*geomorf; înv.*) v. Chei (v. *cheie*). Defileu. Strâmtoare. **6** (*înv.*) v. Ruptură. Sfâșietură. Spintecătură. **II** fig. despărțire, dezbinare, dezmembrare, divizare, fracționare, împărțire, scindare, separare, ‹fig.› fractură, ruptură. *Spărtura colectivului în două tabere era previzibilă.*
spărți vb. IV. tr. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Depărta. Distanța. Îndepărta.
spăseălă s.f. **1** (*fam.*) v. Smerenie. Umilință. **2** (*relig.; înv.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.
spăsénie s.f. **1** (*fam.*) v. Smerenie. Umilință. **2** (*relig.; înv.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.
spăsí vb. IV. **1** refl. (*fam.; despre oameni*) v. Smeri. Umili. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică păcate, greșeli, fapte incorecte etc.*) v. Expia. Ispăși. **3** refl., tr. (*relig.; înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Izbăvi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. **4** refl. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1].
spăsíre s.f. (*înv.*) **1** v. Expiație. Expiere. Ispășire. **2** (*relig.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare.
spăsít, -ă adj. **1** (*fam.; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Pocăit. **2** (*fam.; mai ales despre chipul oamenilor*) v. Smerit. Umil. **3** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Izbăvit. Mântuit. Salvat.
spăsitór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Expiator. Ispășitor. **2** (*relig.*) v. Izbăvitor. Mântuitor. Redemptoriu. Salvator.
spătár[1] s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***spătar mare*** = (*art.*) ***spătarul cel mare*** = mare-hatman (v. *mare*[1]), mare- spătar (v. *mare*[1]). *Spătarul cel mare, în Țara Românească, respectiv marele- hatman, în Moldova, era comandantul oștilor țării în lipsa domnitorului.*
spătár[2] s.n. **1** rezemătoare, spate, spetează, ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› răzimar. *Se sprijină de spătarul băncii.* **2** (*la stână; pop.*) v. Strungă. **3** (*la stână; reg.*) ‹reg.› spate, spătel. *Spătarul servește ca rezemătoare pentru ciobanii care mulg oile.* **4** (*la ham; reg.*) v. Gâtar.
spătăreásă s.f. (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) ‹înv.› spătăriță, spătăroaie. *Spătăreasa era soția unui spătar.*
spătăríe s.f. (*milit.; înv.*) v. Arsenal.
spătăríță s.f. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Spătăreasă.
spătăroáie s.f. (*în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Spătăreasă.
spátél s.n. (*la stână; reg.*) ‹reg.› spate, spătar[2]. *Spătelul servește ca rezemătoare pentru ciobanii care mulg oile.*
spátíc s.n. (*anat.; fam.*) ‹fam.› spătișor, spătuț.
spátișór s.n. (*anat.; fam.*) ‹fam.› spătic, spătuț.
spátós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv.› spatoș. *Este un băiat înalt, spătos.* **2** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, masiv, puternic, robust, solid, trupeș, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugby sunt spătoși.*
spátúț s.n. (*anat.; fam.*) ‹fam.› spătic, spătișor.
spâldării s.f. pl. (*reg.*) v. Puzderie.
spân, spână adj. **1** (*despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) ‹reg.› copar, copos, spânat, spânatic, spânău, spânzac, spânzatic, ‹înv.› rareș. *Trebuie să te ferești de omul spân. Tânărul are fața spână.* **2** (*despre femelele animalelor*) ‹reg.› spânatică (v. *spânatic*). *Oile spâne nu dau lapte sau dau foarte puțin.*
spânát, -ă adj. (*reg.; despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân.
spânátic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân. **2** (*despre femelele animalelor*) v. Spân.
spânău adj. (*reg.; despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân.
spânjin s.m. (*bot.; reg.*) v. Spânz. Spânz-purpuriu (*Helleborus purpurescens*).
spânț s.m. (*bot.; reg.*) = spânz.
spânz s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***spânz-purpuriu***) *Helleborus purpurescens*; elebor, ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), bojoțel, boșuță, coada-popii (v. *coadă*), coaiele-popii (v. *coi*[1]), cucurig, iarba-nebunilor (v. *iarbă*), iarbă-stearpă, iarbă-strănutătoare, iarbă-șerpească, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), ouăle-popii (v. *ou*), păduchii-popii (v. *păduche*), poranici, spânjin. **2** *Helleborus niger*; ‹reg.› boz[1], bozățel, bujorei (v. *bujorel*), cucurig, iarba-nebunilor (v. *iarbă*), iarbă-stearpă, iarbă-strănutătoare, iarbă-șerpească, ruscuță, stirigoaie, strigoaie (v. *strigoi*), trandafir-de-iarnă. **3** (*și* ***spânz-puturos***) *Helleborus odorus*; ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), bojoțel, bozățel, cucurig, iarbă-de-curățenie, iarbă-șerpească, nipreală, strecurătoare. **4** *Helleborus dumetorum*; ‹reg.› bojoțel, cucurig. **5** (*reg.; și* ***spânz-albastru, spânz-de-cal, spânz-de-deal, spânz-de-munte, spânz-de-vite, spânz-galben***) v. Ruscuță. Ruscuță-de-primăvară. Ruscuță-primăvăratică (*Adonis vernalis*). **6** (*reg.*) ***spânz-negru*** v. Stirigoaie (*Veratrum nigrum*). **7** (*reg.; în forma* ***spânț***) ***spânț-alb*** v. Stirigoaie (*Veratrum album*).
spânzâc, -ă adj. (*reg.; despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân.
spânzâtic, -ă adj. (*reg.; despre bărbați sau despre părți ale feței lor*) v. Spân.
spânzí vb. IV. tr. (*med. vet.; pop.; compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) ‹pop.›

a înierba, a spânzui. *A spânzit animalul bolnav, înfigându-i în piele un fir de spânz.*

spânzuí vb. IV. tr. (*med. vet.; pop.; compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) ‹pop.› a înierba, a spânzi.

spânzurá vb. I. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) strangula. *S-a spânzurat în podul magaziei din cauza necazurilor. Domnul a decis ca trădătorii să fie spânzurați.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) a acroșa, a agăța, a atârna, a prinde, a pune, a suspenda, ‹pop.› a anina, a zgrepțăna, ‹înv. și reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârța, a împrinde, a tăgârța. *Și-a spânzurat paltonul în cuier. A spânzurat cu dificultate oglinda pe perete.* **3** intr. (*despre lucruri, obiecte etc. sau despre părți ale corpului*) a atârna, a sta, ‹înv.› a pluti. *Paltonul spânzură în cuier. Mâna ei spânzură peste marginea fotoliului.* **4** intr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte, părți ale corpului etc.*) a atârna, a cădea, a curge, ‹fig.› a se revărsa. *Panglicile de la pălărie îi spânzură pe spate. Îi spânzură burta, de gras ce este.* **5** intr. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Atârna. Depinde.

spânzurâre s.f. **1** spânzurat[1], spânzurătoare, strangulare, ‹înv.› spânzurătură. *Criminalul a fost condamnat la moarte prin spânzurare.* **2** acroșaj, acroșare, agățare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurat[1], suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. *Spânzurarea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.*

spânzurát[1] s.n. **1** spânzurare, spânzurătoare, strangulare, ‹înv.› spânzurătură. **2** acroșaj, acroșare, agățare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, suspendare, ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare.

spânzurát[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) strangulat. *Părinții au făcut un șoc când și-au descoperit fiica spânzurată.* **2** (*despre obiecte, materiale etc.*) agățat[2], atârnat[2], suspendat, ‹pop.› aninat[2], ‹reg.› atăgârțat, împrins, ‹înv.› suspens. *Oglinda spânzurată este ușor strâmbă.*

spânzurătoáre s.f. **I** spânzurare, spânzurat[1], strangulare, ‹înv.› spânzurătură. **II** (*concr.*) **1** ștreang, ‹reg.› stâlpan, ‹înv.› pierzări (v. *pierzare*). *Condamnații erau aduși la spânzurătoarea înălțată în piața orașului.* **2** (*constr.*) ‹pop.› furci (v. *furcă*), ‹reg.› acăstău, crăcană. *L-a atârnat într-o spânzurătoare în formă de furcă cu doi dinți, pentru a-l omorî.* **3** (*constr., pesc.*) uscătorie. *În spânzurătoare pescarii usucă carmacele.*

spânzurătúră s.f. (*înv.*) v. Spânzurare. Spânzurat[1]. Spânzurătoare. Strangulare.

spârc s.m. (*pop.; deprec.*) v. Băietan. Băiețandru. Copilandru. Flăcăiandru.

spârcâí vb. IV. **1** refl. (*fiziol.; pop.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși. **2** intr. (*reg.; despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieși. Irupe. Izbucni. Răbufni. Țâșni.

spârcâiálă s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.

spârcâitúră s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.

spârcuí vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Sfârteca. Sfâșia. **2** (*înv.; compl. indică armate, grupuri de răufăcători etc.*) v. Împrăștia. Risipi.

spârcuít, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre ființe*) Sfârtecat. Sfâșiat. **2** (*înv.; despre armate, grupuri de răufăcători etc.*) v. Împrăștiat. Risipit.

spârnél s.n. (*reg.*) = prânsnel.

speaker [spi:kə] s.m. (*electron.*) boxă, difuzor, hautparleur, incintă acustică. *Casetofonul are speakerele foarte puternice.*

special, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** anume, anumit, aparte, deosebit, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› înadins. *Folosește o metodă specială pentru a scrie repede la calculator.* **2** aparte, deosebit, distinct, separat. *Noua secție a firmei ocupă o clădire specială.* **3** (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, deosebit, distinct, particular, specific, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros special.* **4** (*despre situații, fapte, întâmplări etc.*) aparte, deosebit, individual, insolit, neobișnuit, singular. *Are de judecat un caz special.* **5** deosebit, neobișnuit. *Casa se remarcă prin mărimea specială a ferestrelor.* **6** (*jur., polit.; despre comisii, adunări, sesiuni, ședințe, măsuri, legi etc.*) extraordinar. *Pentru analizarea situației de criză s-a întrunit o comisie specială.* **7** (*despre limbaje, terminologii*) specializat. **8** (*despre discipline științifice, domenii ale artei, ale tehnicii etc.*) particular. *În unele școli se fac cursuri speciale de matematică.* **9** (*rar; despre domenii de activitate, instituții, colective de cercetare etc.*) v. Specializat. **10** (*înv.; despre profesioniști*) v. Specialist. **II** adv. (*modal*) **1** (*poartă accentul în frază*) anume, dinadins, expres[2], intenționat, înadins. *A râs zgomotos, special să fie remarcată.* **2** anume, ‹înv.› specialmente. *S-a dus special la ea pentru a o verifica.* **3** (*înv.; ca determ. al unui adj. căruia îi dă val. de super. abs.*) v. Foarte. Nespus. Tare. **III** s.f. (*înv.*) **1** (*biol.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) v. Prăsilă. Rasă[1]. Soi[1]. Specie. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate.

specialíst, -ă adj. (*despre profesioniști*) ‹înv.› special. *La aceeași concluzie s-au oprit aproape unanim și cercetătorii specialiști.*

specialitáte s.f. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) branșă, disciplină, domeniu, ramură, sector, ‹înv.› rămureală, specie, tagmă, ‹arg.› felie. *Tatăl ei a lucrat în mai multe specialități economice.*

specializá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se perfecționa. *S-a specializat în domeniul juridic.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică instituții, întreprinderi etc.*) a (se) profila. *Emisiunea este specializată în știri financiare. Această instituție medicală s-a specializat în tratarea bolnavilor în regim de urgență.* **3** tr. (*înv.*) v. Arăta. Indica. Menționa. Preciza. Semnala. Specifica.

specializáre s.f. **1** perfecționare. *Instituția l-a trimis la cursuri de specializare în străinătate.* **2** profilare. *Specializarea unei secții a redacției revistei pe traduceri a fost o necesitate imediată.*

specializát, -ă adj. **1** (*despre limbaje, terminologii*) special. *În tratatele de medicină este folosit un limbaj specializat.* **2** (*despre domenii de activitate, institute, colective de cercetare etc.*) ‹rar› special. *În colectivele de cercetare specializate se elaborează lucrări de interes național.*

specialménte adv. (*modal; înv.*) v. Anume. Special.

spécie s.f. **1** (*biol.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) prăsilă, rasă[1], soi[1], ‹pop.› sământă, ‹reg.› strană, ‹înv.› specială (v. *special*). *În deltă trăiesc foarte multe specii de păsări. Fermierul a achiziționat mai multe vaci dintr-o specie austriacă.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, gen, neam, soi[1], sort, sortiment, tip, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe specii de legume. Unele specii de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite specii de semințe pentru a le sădi în grădină.* **3** ***specie relictă*** = relictă. *Specia relictă a supraviețuit, în decursul timpurilor geologice, dispariției florei sau faunei din care făcea parte.* **4** (*și în forma **speță**; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, gen, soi[1], tip, ‹înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sământă, sculă, stambă, tacâm. *Ce specie de om o mai fi și ăsta?* **5** (*și în forma **speță***) categorie, clasă, fel, gen, soi[1], tip, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unei specii de oameni cu însușiri deosebite.* **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fel, gen, mod, soi[1], specimen, tip, varietate, ‹reg.› modru. *Există mai multe specii de raționamente.* **7** (*jur.; în forma **speță***) cauză judecătorească. *Speța este o pricină concretă supusă spre rezolvare unui organ de jurisdicție. Judecătorul trebuie să soluționeze speța pe care o pledează avocatul.* **8** (*înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Branșă. Disciplină. Domeniu. Ramură. Sector. Specialitate. **9** (*mat.; înv.; în forma **speție***) v. Calcul. Operație.

specífic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, particular, propriu, structural, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura specifică a poeziilor sale.* **2** caracteristic, clasic, definitoriu, elocvent, reprezentativ, tipic[2]. *Îi dă un exemplu specific de ceea ce înseamnă marea artă.* **3** (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, deosebit, distinct, particular, special, sui-generis, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros specific.* **4** caracteristic, dintotdeauna, obișnuit, ‹înv.› obicnit. *A făcut prezentările în stilul său specific. Surâsul său specific îi reapare pe chip.* **II** s.n. **1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, urmă, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură,

valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un specific al civilizației.* **2** specificitate, ‹rar› element, tipicitate, tipism. *Fiecare domeniu al artei are specificul său. Cultura fiecărui popor se individualizează prin specificul ei național.* **3** spirit. *Neologismele se adaptează la normele și la specificul limbii în care pătrund.* **4** element, natură. *Nu se descuraja nici în cele mai grele momente; așa era specificul lui.*

specifică vb. I. tr. **1** (*compl. indică fapte, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a menționa, a preciza, a reține. *Ca istoric, îi revine sarcina de a specifica evenimentele politice majore.* **2** a preciza, a prevedea, a scrie. *În ordinul primit nu era specificată și această măsură.* **3** a arăta, a indica, a menționa, a preciza, a semnala, ‹înv.› a specializa. *Buletinul meteorologic a specificat recomandările specialiștilor referitoare la caniculă.* **4** (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a hotărî, a menționa, a prescrie, a prevedea, a stabili, a statua, a stipula, ‹înv. și pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a specificat în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.*

specificáre s.f. **I 1** consemnare, înregistrare, menționare, precizare, ‹înv.› scriptură. *Ca istoric, îi revine sarcina specificării evenimentelor politice majore.* **2** indicare, menționare, precizare, semnalare. *Buletinul meteorologic a cuprins și specificarea recomandărilor specialiștilor referitoare la caniculă.* **II** (*concr.*) indicație, însemnare, mențiune, notă, notificare, notificație, observație, precizare, specificație. *Pe cererea candidatului sunt câteva specificări ale directorului instituției.*

specificát, -ă adj. (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, stabilit, statornicit. *Într-o zi specificată, știută doar de ei, se vor logodi.*

specificatív, -ă adj. specificator. *În ordinul primit nu existau instrucțiuni specificative.*

specificatór, -oáre adj. specificativ.

specificáție s.f. indicație, însemnare, mențiune, notă, notificare, notificație, observație, precizare, specificare.

specificitáte s.f. **1** specific, ‹rar› element, tipicitate, tipism. **2** (*chim.*) ***specificitate izomerică*** = stereospecificitate. *Specificitatea izomerică este afinitatea chimică selectivă pentru unul din izomerii unui corp.*

specifíciu s.n. (*farm.; înv.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu.

specimén s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, mod, soi[1], specie, tip, varietate, ‹reg.› modru. **2** (*biol.*) exemplar[1], individ. *Într-o clasificare în regnul animal sau vegetal interesează mai mult genul sau grupa decât specimenul.* **3** exemplu, model, mostră, probă, tip. *Profesorul a dat studenților un specimen de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **4** (*peior.* sau *deprec.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

speciós, -oásă adj. (*despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) amăgitor, aparent, deluzoriu, iluzoriu, înșelător, neadevărat, ‹rar› nălucitor, vizionar, ‹înv. și reg.› părut[2], ‹reg.› cealău, celarnic, măglisitor, ‹înv.› amăgeu, ‹fig.› deșert, mincinos, ‹fig.; fam.› lunecos. *Presupunerile pe care le-a făcut s-au dovedit specioase.*

spectácol s.n. **1** (*adesea urmat de determ. care indică felul*) manifestare, manifestație, reprezentație, show, ‹înv.› arătare, parastiseală, priveliște, privire, privit. *Cu ocazia zilei naționale au avut loc multe spectacole artistice.* **2** ***spectacol de varietăți*** = revistă, varietăți (v. *varietate*). *Arșinel și Stela Popescu sunt figuri marcante ale spectacolului de varietăți românesc.* **3** ***spectacol de gală*** = ceremonie, gală[1]. *Spectacolul de gală al filmului românesc a avut loc la Sibiu.*

spectacológic, -ă adj. (*rar; mai ales despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) v. Impresionant. Spectacular. Spectaculos.

spectaculár, -ă adj. **1** (*mai ales despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) impresionant, spectaculos, ‹rar› spectacologic. *Evoluția la bârnă a atletei a fost spectaculară.* **2** (*teatru*) scenic, teatral, ‹înv.› teatralicesc, teatricesc. *Romanul a fost transpus într-o creație spectaculară remarcabilă.*

spectaculós, -oásă adj. (*mai ales despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) impresionant, spectaculos, ‹rar› spectacologic. *Evoluția la bârnă a atletei a fost spectaculară.*

spectatór, -oáre s.m., s.f. **1** privitor, ‹înv.› uitător, ‹fran.; înv.› spectatrice. *Spectatorii din sala teatrului trăiesc emoțiile personajelor.* **2** martor. *Trecătorii au fost spectatori la încăierarea dintre cele două bande de interlopi.*

spectatríce s.f. (*fran.; înv.*) v. Privitoare (v. *privitor*). Spectatoare (v. *spectator*).

spectrál, -ă adj. fantomatic, ‹rar› fantomal. *În noapte, se distinge o siluetă spectrală pe aleea parcului.*

spéctru s.n. **I 1** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că spectrele sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **2** chip, imagine, umbră, vedenie, vedere, viziune. *Este obsedat de spectrul morții.* **II 1** ***spectru de radiație x*** = spectru de raze x, spectru x; ***spectru de raze x*** = spectru de radiație x, spectru x; ***spectru x*** = spectru de radiație x, spectru de raze x. *Spectrul x este spectrul radiațiilor electromagnetice cu frecvențe mai înalte decât cele ale radiațiilor ultraviolete.* **2** (*fiz.*) ***spectru solar*** = ‹înv.› spectru eliac, spectrul Soarelui. *Spectrul solar este spectrul radiațiilor electromagnetice emise de Soare;* (*înv.*) ***spectru eliac*** = (*art.*) ***spectrul Soarelui*** v. Spectru solar. **3** ***spectru acustic*** = spectru sonor; ***spectru sonor*** = spectru acustic. *Spectrul sonor este ansamblul amplitudinilor componentelor armonice ale unui sunet.* **4** (*geogr.*) ***spectru biologic*** = spectru floristic; ***spectru floristic*** = spectru biologic. *Spectrul biologic sau floristic este proporția procentuală a diverse categorii ecologice de specii dintr-un teritoriu sau dintr-o biocenoză.*

spécul s.n. (*latin.; înv.*) v. Oglindă.

speculă vb. I. **1** tr. (*compl. indică mărfuri*) a negustori, a precupeți, a trafica, ‹înv. și reg.› a precupi. *Persoane dubioase speculează fel de fel de mărunțișuri.* **2** intr., tr. (*fin., com.*) ‹înv.› a specularisi. *Acest bărbat s-a îmbogățit speculând la bursă.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a escroca, a frustra, a înșela[1], a pungăși, ‹fam.› a coțcări, a potlogări, a sfânțui, a șmecheri, a țepui[2], ‹reg.› a șufări, ‹fig.› a încârca, ‹fig.; fam.› a carota, a căptuși, a jumuli, a trufa, ‹fig.; reg› a coși, ‹arg.› a șmenui. *Vânzătorul a speculat bătrâna cu zece lei.*

speculánt, -ă s.m., s.f. adj. **I 1** s.m., s.f., adj. afacerist, profitor, ‹rar› traficant[1], ‹pop. și fam.› gheșeftar, ‹fam.› bișnițar, ‹fam.; iron.› businessman, ‹înv.› speculativ, speculator[2], ‹arg.› farfurist, franzelar, fripturist, molie. *Speculanții vând marfa la prețuri mari. Este cunoscut ca un cămătar speculant.* **2** s.m. (*fin.*) cămătar, ‹înv. și reg.› ujuraș, ‹înv.› camatnic, cămătarnic, cămătaș, dobânziu, haramgiu, iudă, luător de camătă, mamelegiu, mitarnic, muftagiu, privătar, uzurar, uzurier, zaraf, ‹ieșit din uz› ciufut. *Un speculant cunoscut în lumea interlopă a fost arestat.* **3** s.m. (*com.; rar*) v. Comerciant. Negustor. **4** s.m. (*reg.*) v. Geambaș. **II** adj. fig. (*fam.; deprec.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

speculár, -ă adj. (*în opoz. cu „practic”; fran.; mai ales despre gândire, inteligență, cunoaștere*) v. Speculativ. Teoretic[2].

speculáre s.f. fig. ‹fig.› exploatare, ‹fig.; înv.› exploatație. *Speculările slăbiciunilor acestei fete îl arată ca un om lipsit de scrupule.*

specularisí vb. IV. intr., tr. (*fin., com.; înv.*) v. Specula.

speculatív, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*în opoz. cu „practic”; mai ales despre gândire, inteligență, cunoaștere*) teoretic[2], ‹înv.› speculator[2], ‹fran.› specular. *Preocupările speculative pot fi primejdioase.* **II 1** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant. **2** adj. fig. (*fam.; deprec.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

speculatór[1] s.m. (*înv.*) v. Călău. Gâde.

speculatór[2], -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. (*în opoz. cu „practic”; fran.; mai ales despre gândire, inteligență, cunoaștere*) v. Speculativ. Teoretic[2]. **II 1** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Afacerist. Profitor. Speculant. **2** adj. fig. (*deprec.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

speculáție s.f. **1** (*fin., com.*) ‹astăzi rar› speculă. *Speculațiile la bursă l-au ruinat.* **2** afacere, ‹pop. și fam.› gheșeft, gheșeftărie, ‹fam.› bișniță, mișmaș, ‹fig.; fam.› învârteală. *S-a obișnuit să recurgă la tot felul de speculații, unele discutabile.*

spéculă s.f. **1** ‹înv.› precupie. *Afaceriștii cumpără de la țărani produse agricole la prețuri mici și apoi le vând la preț de speculă. Face speculă cu țigări.* **2** (*fin., com.; astăzi rar*) v. Speculație.

speech [spiţ] s.n. (*engl.*) v. Alocuţiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolaţiune.
speed [spid] s.n. (*chim.; engl.*) v. Metadrină. Metamfetamină.
spegmá vb. I. intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Alerga. Fugi. Goni.
spéie s.f. (*reg.*) **1** (*pesc.*) v. Leagăn. **2** (*constr.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul. **3** (*gosp.*) v. Coşar[2]. Pătul. Porumbar[2].
spelb, spélbă adj. (*pop.*) **1** (*despre mâncăruri, băuturi*) v. Dulceag. Fad. Insipid. Searbăd[1]. **2** (*despre oameni sau despre faţa lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **3** fig. (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleşuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2].
spélcă s.f. (*pop.*) **1** v. Bold[2]. Ac cu gămălie. **2** v. Ac de cap. Ac de păr.
spelcúţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*în forma* ***spilcuţă***) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **2** (*în forma* ***spilcuţă***) v. Crizantemă. Dumitriţă. Tufănică. Tufăniţă (*Chrysanthemum indicum*). **3** (*la pl.* ***spelcuţe***) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*). **4** (*la pl.* ***spelcuţe***) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).
speleológ, -ă s.m., s.f. speolog.
speleológic, -ă adj. speologic.
speleológie s.f. speologie.
speleoterapíe s.f. speoterapeutică. *Speleoterapia este tratarea unor boli prin cure de aer din peşteri sau din saline.*
speleotomíe s.f. (*chir.*) cavernotomie. *Speleotomia este incizia unei caverne pulmonare.*
spelling s.n. (*lingv.; engl.*) v. Ortografie.
spelúncă s.f. **1** tavernă, ◊fig.; fam.; peior.◊ bombă. *Îşi petrece tot timpul în spelunci mizere.* **2** (*geomorf.; înv.*) v. Cavernă. Grotă. Peşteră.
spendă vb. I. tr. (*înv.; compl. indică sume de bani*) v. Cheltui. Da[2]. Folosi. Întrebuinţa. Plăti. Utiliza.
spénţer s.n. (*înv. şi reg.*) v. Surtuc. Veston.
speológ, -ă s.m., s.f. speleolog. *Speologul este specialist în speologie.*
speológic, -ă adj. speleologic. *Studiile speologice româneşti sunt apreciate de specialiştii de peste hotare.*
speologíe s.f. speleologie. *Speologia se ocupă cu studiul peşterilor din punct de vedere geologic, arheologic, biologic.*
speoterapeútică s.f. (*med.*) speleoterapie.
speră vb. I. tr. **1** (*de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a crede, ◊a nădăjdui, ◊înv. şi reg.◊ a nădăi, ◊înv.◊ a-răbda, a upovăi. *Speră că va obţine creditul de la bancă.* **2** (*adesea constr. cu prep. „în"*) a aştepta, a nădăjdui, ◊înv. şi reg.◊ a se nădăi, ◊înv.◊ a upovăi. *Să nu speri ajutor de la el.*
speránţă s.f. **I 1** nădejde, ◊înv.◊ răbdare, sperare, upovăinţă. *Speranţa nu piere niciodată.* **2** credinţă, încredere, nădejde, ◊rar◊ nădăjduire, ◊reg.◊ putere, ◊înv.◊ nădăjduinţă. *Are speranţa că lucrurile se vor schimba în bine.* **II** (*concr.*) ◊înv.◊ sperare, vântă[1]. *Nepotul său era speranţa bătrâneţelor ei.*
sperăre s.f. (*înv.*) **1** v. Nădejde. Speranţă. **2** (*concr.*) v. Speranţă.
spérgulă s.f. (*bot.; rar*) v. Hrana-vacii (v. *hrană*) (*Spergula arvensis*).
speriá vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se teme[2], ◊astăzi rar◊ a se sfii, ◊rar◊ a se înfrigura, ◊înv.◊ a se stidi, ◊arg.◊ a se târşi[2]. *S-a speriat de reacţia lui violentă. Nu se sperie să spună adevărul.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) nelinişti, a preocupa, a (se) tulbura, ◊fam.◊ a (se) îngândura, ◊reg.◊ a (se) îngrija, ◊înv.◊ a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ◊grec.; înv.◊ a (se) intriga-risi, ◊fig.; rar◊ a vântura, ◊fig.; pop. şi fam.◊ a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păţi ceva pe stadion o sperie. Toţi s-au speriat din cauza avertismentelor meteorologice.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a intimida, a înfricoşa, a timora. *O sperie cu ameninţările lui.* **4** refl. (*mai ales despre cai*) ◊reg.◊ a se sâi. *Armăsarul s-a speriat şi l-a trântit la pământ.* **5** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a uimi, a ului[1]. *Speria lumea cu nebuniile ei. Erudiţia tânărului a speriat auditoriul.* **II** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.
speriát[1] s.n. frică, sperietură, ◊înv. şi reg.◊ sperieciune, ◊înv.◊ înfricoşătură.
speriát[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) alarmat, alertat, angoasat, frământat[2], impacientat, intrigat, îngrijorat, neliniştit, ◊livr.◊ impacient, ◊rar◊ îngrijat, tresărit[2], ◊fam.◊ îngândurat, morcovit, ◊înv.◊ îngrijit, neodihnit. *Speriaţi din cauza avertismentelor meteorologice, au părăsit oraşul.* **2** (*despre fiinţe*) intimidat, înfricoşat, timorat. *Speriată de ameninţările lui, a făcut plângere la poliţie.* **3** (*reg.; despre fiinţe*) v. Fricos. Sperios. Temător. **4** (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre acţiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situaţii, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoşător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil.
speribănă s.f. (*bot.; reg.; şi* ***speribană-târgată***) v. Obligeană (*Acorus calamus*).
sperieciós, -oásă adj. (*înv. şi reg.; despre fiinţe*) v. Fricos. Sperios. Temător.
sperieciúne s.f. (*înv. şi reg.*) v. Frică. Speriat[1]. Sperietură.
speriére s.f. intimidare, înfricoşare, timorare. *Ameninţările lui îi creează o stare de speriere.*
sperietór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. **1** momâie, ◊pop.◊ matahală, măgăoaie, popândău, ◊înv. şi reg.◊ paparudă, ◊reg.◊ budihaie, ciuhaie, ciuhă, copaiţă, copală, maimucă, maimuţă, măiugă, mătăuz, mogâldan, mogâldeaţă, momăiaţă, moşneag, mozomainică, namilă, păuză, poci[3], popândea, popândeţ, popânzac, popânzoi, poponeţ[1], pusciuhă, stanghilă. *Sperietorile sunt folosite mai ales pentru sperierea păsărilor dăunătoare culturilor.* **2** morişcă, pârâitoare, scârţâitoare (v. *scârţâitor*), zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ◊reg.◊ turuitoare. *Sperietoarea imită aripile unei mori de vânt, fiind folosită pentru a speria păsările în livezi, pe ogoare sau pe acoperişul caselor.* **3** (*reg.*) v. Arătare. Colos. Dihanie. Gigant. Matahală. Namilă. Titan. Uriaş. **II** adj. (*înv. şi reg.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre acţiuni, manifestări, atitudini ale lor sau despre situaţii, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoşător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil.
sperietúră s.f. **1** frică, speriat[1], ◊înv. şi reg.◊ sperieciune, ◊înv.◊ înfricoşătură. *Glumeşte pe seama sperieturii ei în momentul când s-a văzut la o înălţime aşa de mare.* **2** (*med. pop.*) ◊pop.◊ spaimă, ◊reg.◊ spăimat[1], spăimântătură. *De când era copil suferă de sperietura de şarpe.*
speriós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fiinţe*) fricos, temător, ◊livr.◊ formidolos, poltron, ◊rar◊ năzuros, ◊înv. şi pop.◊ spăimos, temut[2], ◊înv. şi reg.◊ sperieciós, ◊reg.◊ năzatic, speriat[2], ◊înv.◊ spăimântos, ◊fig.; pop.◊ cufuricios, ◊arg.◊ paraclisit, târşelos. *Fetiţa este atât de sperioasă încât nu poate fi lăsată singură în casă. Are o căţeluşă foarte sperioasă.* **2** (*despre oameni*) fricos, sălbatic, temător, timorat, ◊înv.◊ timoros. *De ce eşti aşa de sperioasă şi fugi de oameni?* **3** (*înv. şi reg.*) v. Ameninţător. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).
sperjúr s.m., s.n. (*jur.*) **1** s.m. ◊înv.◊ jurător strâmb, ◊grec.; înv.◊ epiorc. *Sperjurii jură fals sau îşi încalcă jurământul.* **2** s.n. (*în legislaţiile care admit jurământul ca mijloc de probă*) jurământ fals, jurământ mincinos, ◊înv.◊ sperjurare, ◊grec.; înv.◊ epiorchie. *O persoană este pedepsită de lege pentru sperjur.*
sperjuráre s.f. (*jur.; în legislaţiile care admit jurământul ca mijloc de probă; înv.*) v. Jurământ fals. Jurământ mincinos. Sperjur.
spérlă adj. invar. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.
sperlí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul, barba, penele*) v. Ciufuli. Zbârli. **2** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) v. Înfoia. Răsfira. Umfla. Zbârli.
sperlít, -ă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.
spermacéti s.n. (*biol.*) alb de balenă, ceară de balenă, cetaceum, spermanţet, ulei de caşalot (v. *ulei[1]*).
spermanţét s.n. (*biol.*) alb de balenă, ceară de balenă, cetaceum, spermaceti, ulei de caşalot (v. *ulei[1]*). *Spermanţetul se foloseşte în cosmetică şi în farmacie.*
spermatángiu s.n. (*biol.*) spermatogonie, spermogonie.
spermátic, -ă adj. (*fiziol.*) seminal. *Lichidul spermatic transportă şi hrăneşte spermatozoizii. Vezicula spermatică secretă lichidul seminal.*
spermatíst s.m. (*biol.*) animalculist. *Spermatiştii susţineau că în spermatozoid se află, miniaturizat, viitorul organism.*
spermatítă s.f. (*med.*) funiculită. *Spermatita este inflamaţia cordonului spermatic.*
spermatocíd, -ă adj., s.n. (*farm.*) spermicid.
spermatocistectomíe s.f. (*chir.*) veziculectomie. *Spermatocistectomia este ablaţia unei vezicule seminale.*

spermatocistítă s.f. (*med.*) veziculită. *Spermatocistita este inflamația acută sau cronică a veziculelor seminale.*
spermatofítă s.f. (*bot.*) antofită, fanerogamă. *Spermatofitele sunt plantele care au flori.*
spermatogamét s.m. (*biol.*) anterozoid, gamet mascul, microgamet.
spermatogenéză s.f. (*biol.*) microgametogeneză, spermiogeză. *Spermatogeneza este procesul de formare a spermatozoizilor.*
spermatogomíe s.f. (*biol.*) spermatangiu, spermogonie. *Spermatogonia este o celulă germinală producătoare de spermatii.*
spermatoíd s.m. (*biol.*) spermatozoid, spermie, ‹pop.› sămânță, ‹înv.› animalcul.
spermatorée s.f. (*fiziol.*) poluție, ‹înv.› săblazná. *Spermatoreea este eliminarea involuntară de spermă în afara actului sexual.*
spermatozoíd s.m. (*biol.*) spermatoid, spermie, ‹pop.› sămânță, ‹înv.› animalcul. *Spermatozoidul este gametul masculin al animalelor și plantelor, format dintr-o celulă mobilă, prevăzută cu unul sau cu mai mulți flageli.*
spérmă s.f. (*biol.*) ‹pop.› sămânță, ‹înv.› suc genital, ‹arg.› albuș, caimac, cartuș, clei, frișcă[2], lapți, lipici, mehlem, muci (v. *muc*), mujdei, peltea, polen[1], scrobeală, smântână, spumă, spuză, tărâță, zaț, ‹vulg.› borală, zeamă. *Sperma este o substanță lichidă secretată de glandele sexuale masculine, care conține spermatozoizi.*
spermicíd adj., s.n. (*farm.*) spermatocid. *Spermicidele distrug spermatozoizii, fiind folosite ca anticoncepționale locale.*
spermíe s.f. (*biol.*) spermatoid, spermatozoid, ‹pop.› sămânță, ‹înv.› animalcul.
spermiogenéză s.f. (*biol.*) microgametogeneză, spermatogeneză.
spermogoníe s.f. (*biol.*) spermatangiu, spermatogonie.
spermolít s.m. (*med.*) calcul seminal, calcul spermatic. *Spermolitul este localizat la nivelul unui segment al căilor de eliminare a lichidului seminal.*
spesá vb. I. tr. (*în opoz. cu „a economisi”; reg.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) v. Arunca. Azvârli. Cheltui. Disipa. Irosi. Împrăștia. Prăpădi. Risipi. Zvârli.
speteálă[1] s.f. (*med. vet.; mai ales la animalele de tracțiune*) ‹înv.› spetire, spetitură. *Speteala este o durere acută în regiunea lombară, provocată de un efort prea mare.*
speteálă[2] s.f. (*la cămăși; reg.*) v. Platcă.
speteáză s.f. **I 1** rezemătoare, spate, spătar[2], ‹înv. și reg.› spată, ‹înv.› răzimar. *Se sprijină de speteaza băncii.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) bată, bătează, braț, brățară, fâlcea, fofează, lopățea, mănușă, mână. *Spetezele sunt unite în partea de sus cu arțarul, iar în partea de jos cu vatalele.* **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) chingă, scândură, stinghie, ‹înv. și pop.› argea, ‹pop.› blană. *Speteaza este un braț al vatalei.* **4** (*la pl. **speteze**; tehn.; la războiul de țesut*) aripi (v. *aripă*), crucișe (v. *cruciș*), cumpene (v. *cumpănă*), fofelnițe (v. *fofelniță*), răscruci (v. *răscruce*). *Spetezele sunt cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței pe care sunt așezate fofezele.* **5** (*tehn.; la războiul de țesut*) ‹reg.› speterează[1]. *Cu speteaza se ridică firele de urzeală când se țese cu alesături.* **6** (*tehn.; la moara de vânt*) braț, chingă, coardă, stinghie, ‹pop.› curmeziș, ‹reg.› legătură. *Spetezele intră în componența scării coșului morii.* **7** (*tehn.; la moara de vânt*) aripă, fofează, ‹reg.› lopată, săgeată. *Spetezele morii sunt rotite de vânt.* **8** (*tehn.; la roata morii de apă*) ‹reg.› resteu. *Spetezele unesc obezile.* **9** (*tehn.; la fierăstrău*) braț, crac, margine, mână, mâner, pervaz, ‹reg.› condac[1], cotoi[1]. *Fierăstrăul are două speteze simetrice.* **10** (*tehn.; la vârtelniță*) aripă, cruce, ‹reg.› crucișă (v. *cruciș*), cumpănă, fofelniță, lopată, lopăcioară, lopățică, lopiscă, răscruce, șiștoare (v. *șiștor*). **11** (*tehn.; la car sau la căruță*) bulfeu, cruce, stinghie, ‹pop.› scăldușcă, scăluș, ‹reg.› fiulare, jiglă, lopățică, remeneacă, scândurică. *Speteaza leagă jugul de policioară.* **12** (*tehn.; la fundul carului sau al căruței*) ‹reg.› chingă, curmeziș, fâlcea, stinghie. *Spetezele sunt cele două bucăți lungi de lemn care leagă scândurile ce formează fundul carului.* **13** (*mai ales la pl. **speteze**; tehn.; la loitrele căruței sau ale carului*) ‹reg.› băț, brățară, carfă, fus, fustel, gratie, lopățică, spiță, sul. *Spetezele leagă carâmbii.* **14** (*tehn.; la cârceiele carului*) pop, stinghie, ‹reg.› lopățică. **15** (*tehn.; la coarnele plugului*) ‹reg.› brăcinar, chingă, mână, vargă, vergea. **16** (*reg.*) v. Otic. **17** (*tehn.; la grapă; reg.*) v. Stinghie. **18** (*pesc.; reg.*) v. Lopățică. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și **speteză-galbenă, speteză-sălbatică***) v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*). **2** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **3** v. Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*). **4** v. Mălaiul-cucului (v. *mălai*). Rugină (*Luzula pilosa*). **5** (*și **speteză-pestriță, speteză-tărcată***) v. Obligeană (*Acorus calamus*). **6** v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*). **7** v. Rugină (*Juncus effusus*). **8** v. Rugină (*Juncus inflexus*). **9** v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*). **10** v. Stânjenel (*Iris florentina*). **11 *speteză-sălbatică*** v. Închegătoare (v. *închegător*) (*Teucrium polium*).
spetegioáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Iris. Stânjen-de-baltă. Stânjen-galben. Stânjenel (*Iris pseudacorus*). **2** (*în forma **spetejoară***) v. Obligeană (*Acorus calamus*).
spetejoáră s.f. (*bot.; reg.*) = spetegioară.
speterează[1] s.f. (*la războiul de țesut; reg.*) v. Speteză.
speterează[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
spetí vb. IV. refl., tr. **1** (*sub. sau compl. indică animale de tracțiune ori , p. ext., oameni*) a deșela, a istovi, ‹pop.› a se umeri, ‹reg.› a dăula, a (se) dihăni, ‹fig.› a deznoda. *La deal, se dă jos din căruță pentru a nu speti caii.* **2** fig. (*sub. sau compl. indică oameni*) a sărăci, a scăpăta, a (se) strâmtora, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) toca, a (se) usca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până s-a spetit. Jocurile de noroc l-au spetit. Cheltuielile cu avocații l-au spetit.*
spetíe s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*). **2** v. Rugină (*Juncus effusus*).
spetíre s.f. **1** deșelare, istovire, ‹reg.› dăulare, ‹înv.› deșelătură. *Calul s-a oprit din cauza spetirii.* **2** (*med. vet.; mai ales la animalele de tracțiune; înv.*) v. Speteală[1].
spetít, -ă adj. (*despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) deșelat, istovit, ‹reg.› dăulat, întârnițat, târnițat. *Calul spetit a fost ajutat de căruțaș.*
spetitúră s.f. (*med. vet.; mai ales la animalele de tracțiune; înv.*) v. Speteală[1].
spéță s.f. = specie.
spéție s.f. (*mat.; înv.*) = specie.
spéze s.f. pl. (*rar*) v. Cheltuieli (v. *cheltuială*).
spic s.n. (*reg.*) **I 1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **2** (*art.*) ***spicul nopții*** v. Miez de noapte. Miezul nopții (v. *miez*). **3** (*meteor.; de obicei determ. prin „de zăpadă”*) v. Fleașcă. Fleșcăială. Fleșcăraie. Lapoviță. Zloată. **II** (*bot.*) **1** v. Spiculeț. Spicușor. **2** (*art.*) ***spicul-ierbii*** v. Brei (*Mercurialis perennis*). **3** (*art.*) ***spicul-viței*** v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*).
spică vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică spice*) v. Spicui. **2** intr. (*despre graminee*) v. Înspica.
spicăt, -ă adj. **1** (*reg.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur. **2** (*bot.; înv.; despre graminee*) v. Înspicat.
spiccáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale la instrumentele cu coarde și arcuș*) sacadat.
spícher s.m. (*telev., radio; adesea cu determ. care indică domeniul*) crainic. *Spicherul trebuie să aibă o dicție perfectă.*
spícheriță s.f. (*telev., radio; adesea cu determ. care indică domeniul*) crainică (v. *crainic*). *Ani de zile a fost spicheriță la radio.*
spichinát s.m. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*). **2** (*reg.*) v. Levănțică (*Lavandula officinalis*).
spichinél s.m. (*bot.; înv. și reg.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*).
spicilégiu s.n. (*lit.*) antologie, crestomație, florilegiu. *Autorul figurează într-un spicilegiu de proză germană.*
spicuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică spice*) ‹reg.› a spica. *S-a dus în lan și a început să spiculască grâul.* **2** intr. (*înv.; despre graminee*) v. Înspica. **II** tr. fig. (*compl. indică idei, informații, materiale documentare etc.*) a selecta. *A spicuit din studiile citite câteva idei mai importante.*
spicuiálă s.f. spicuire.
spicuíre s.f. spicuială. *Spicuirea grâului se poate face direct din lan.*
spícul s.n. **1** (*bot.; rar*) v. Spiculeț. Spicușor. **2** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.; înv.*) v. Lance. Suliță.
spiculát, -ă adj. (*zool.; despre scheletul unor protozoare*) spiculifer.
spiculéț s.n. (*bot.*) **1** spicușor, ‹rar› spicul, ‹reg.› spic, spicurel, spicușel, spicuț. **2** (*la pl. **spiculețe***) v. Calomfir (*Chrysanthemum balsamita*). **3** (*la pl. **spiculețe***) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*).

spiculifér, -ă adj. (*zool.; despre scheletul unor protozoare*) spiculat. *Sheletele spiculifere au în componența lor niște corpusculi silicioși sau calcaroși, numiți spiculi.*
spicurél s.n. (*bot.; reg.*) v. Spiculeț. Spicușor.
spicușél s.n. (*bot.; reg.*) v. Spiculeț. Spicușor.
spicușór s.n. (*bot.*) spiculeț, ‹rar› spicul, ‹reg.› spic, spicurel, spicușel, spicuț. *Fiecare spicușor de grâu are la bază două foițe aspre.*
spicúț s.n. (*bot.; reg.*) v. Spiculeț. Spicușor.
spidométru s.n. (*tehn.*) indicator de turație, indicator de viteză, tahometru, vitezometru. *Spidometrul indică viteza instantanee a mașinii.*
spilcuí vb. IV. tr., refl. (*fam.; adesea peior.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
spilcuiálă s.f. (*fam.; adesea peior.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].
spilcuíre s.f. (*fam.; adesea peior.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].
spilcuít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; fam.; adesea peior.; despre oameni*) Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.
spilcúță s.f. (*bot.; reg.*) = spelcuță.
spin s.m. **I** (*bot.*) **1** aculeol, aculeu, ghimpe[1], mărăcine, țeapă, țep, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în spini.* **2** ‹înv.› rug. *Vinde în piață mături de spini.* **3** (*și* ***spin-muscălesc***) *Carduus acanthoides*; ‹reg.› cătină, crăpușnic, liț, porumbel, scai, scaiete, scai-roșu, scai-voinicesc, unghia-ursului (v. *unghie*[1]). **4** *Carduus kerneri*; scaiete, ‹reg.› scai. **5** (*pop.; și* ***spin-de-holeră, spin-mocănesc, spin-muscălesc, art., spinul-holerei***) v. Holeră (*Xanthium spinosum*). **6** (*reg.; și* ***spin-alb, spin-de-mucedă, art., spinul-dracului, spinul-Sfintei-Mării, spinul-vântului***) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*). **7** (*reg.; și* ***spin-alb***) v. Albaspină. Păducel. Păducel-alb. Păducel-mic (*Crataegus monogyna*). **8** (*reg.; și* ***spin-albastru***) v. Tătarnică (*Echinops ritro*). **9** (*reg.; și* ***spin-negru, art., spinul-cerbului***) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*). **10** (*reg.*) v. Agavă. Limba-boului (v. *limbă*) (*Agave americana*). **11** (*reg.*) v. Ciulin. Scai. Scaiete (*Carduus nutans*). **12** (*reg.*) v. Jep. Jneapăn (*Pinus mugo*). **13** (*reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **14** (*reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*). **15** (*la pl.* ***spini***; *reg.*) v. Scai (*Cirsium vulgare*). **16** (*la pl.* ***spini***; *reg.*) v. Cânepioară. Urzicuță. Verbină (*Verbena hybrida*). **17** (*art.; rar*) ***spinul-Mariei*** = ***spinul-Sfintei-Marii*** v. Armurar (*Sylibum marianum*); (*reg.*) ***spin-alb*** v. **a** (*și* ***spin-măgăresc***) Anghinare-sălbatică. Ciulin. Ghimpe[1]. Ghimpe-mare (v. *ghimpe*[1]). Scai. Scai-măgăresc. Scaiete (*Onopordon acanthium*); **b** (*și art., în forma* ***spine, spinele-cerbului***) Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*); ***spin-albastru*** = ***spin-de-mucedă*** = ***spin-vânăt*** = (*art.*) ***spinul-vântului*** v. Scai-albastru. Scai-vânăt (*Eryngium planum*); ***spin-de-agriș*** v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*); ***spin-voinicesc*** = (*art.*) ***spinul-voinicului*** v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*); (*art.*) ***spinul-asinului*** = ***spinul-lui-Cristos*** = ***spinul-lui-Hristos*** v. Păliur (*Paliurus spina-Christi*); ***spinul-câinelui*** v. Anghinare. Scolim (*Cynara scolymus*); ***spinul-cerbului*** v. **a** Anghinare-sălbatică. Ciulin. Ghimpe[1]. Ghimpe-mare (v. *ghimpe*[1]). Scai. Scai-măgăresc. Scaiete (*Onopordon acanthium*); **b** Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*); ***spinul-șoarecelui*** v. Ghimpe[1]. Ghimpe-păduret (v. *ghimpe*[1]) (*Ruscus aculeatus*); ***spinul-tălpii-ursului*** v. Acantă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Acanthus longifolius*). **II** (*p. anal.*) **1** (*tehn.*) cui cilindric, știft, ‹reg.› ciocâlteu. *Spinii sunt folosiți mai ales în cizmărie.* **2** (*iht.; cu determ. care precizează sensul*) os. *Vârsta unui pește poate fi determinată prin spinul aripioarei dorsale. La acest pește spinul dorsal nu este dințat.* **3** (*rar*) v. Așchie. Țeapă. Țep. Țepușă. **4** (*anat.; reg.*) v. Coloană vertebrală. Rahis. Șira spinării (v. *șir*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).
spinál, -ă adj. rahidian. *Are dureri ale mușchilor spinali.*
spinăre s.f. **I 1** (*anat.; la oameni*) spate, ‹pop. și fam.› cârcă, ‹pop.› spată, ‹reg.› șale (v. *șa*), ‹înv.› gârbă, ‹glum.› cocoașă. *Excursioniștii își duc rucsacurile în spinare. Pe spinare are o cicatrice de la operație.* **2** (*anat.; la animale*) spate, șale (v. *șa*), ‹pop.› spată, ‹reg.› șaucă. *A pus șaua pe spinarea calului. Își mângâie pisica pe spinare.* **3** (*anat.; la cabaline și la bovine; reg.*) v. Greabăn. **II** (*p. anal.*) **1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) coamă, creastă, creștet, culme, muchie, sprânceană, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Spinările dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **2** (*la pl.; geomorf.*) ***spinări de berbec*** = roci mutonate (v. *rocă*[1]), ‹fran.› roches moutonnees. *Spinările de berbec sunt niște blocuri stâncoase, șlefuite și rotunjite pe suprafețele superioare de abraziunea glaciară, care de la distanță seamănă cu spinarea unor oi în turmă.* **3** (*hidrol.*) creastă. *Buștenii alunecau la vale, pe spinările valurilor.* **4** (*la obiecte de îmbrăcăminte*) spate. *Poartă un palton vechi, ros în spinare. Cârpește spinarea flanelei, pe care o agățase în niște scaieți.* **5** (*art.; bot.*) ***spinarea-lupului*** = **a** *Athyrium filix-femina*; ‹reg.› feriga, ferigea; **b** (*reg.*) v. Feriga; **c** (*reg.*) v. Ruginiță (*Asplenium ruta muraria*). **6** (*tehn.; fam.*) ***spinare de măgar*** v. Limitator de viteză. **7** (*tehn.; reg.*) v. Muchie. **8** (*reg.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină. **9** (*la spații împrejmuite; înv.*) v. Dos. Fund. Spate. **III** fig. cont, seamă, socoteală, ‹fig.› spate. *Îi pune în spinare insuccesul lui.*
spinărél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).
spinărie s.f. (*colect.*) mărăcini (v. *mărăcine*), mărăciniș, ‹pop.› leașă, ‹reg.› mărăcinet, spinăriș, spinet, spiniș. *Stepa este acoperită cu spinărie.*
spinăríș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mărăcini (v. *mărăcine*). Mărăciniș. Spinărie.
spinărós, -oásă adj. (*reg.; despre terenuri*) v. Ciulinos. Ghimpos. Mărăcinit. Mărăcinos. Spinos.
spinărúică s.f. (*anat.; reg.*) v. Spinărușă. Spinăruță.
spinărúșă s.f. (*anat.*) spinăruță, ‹reg.› spinăruică.
spinărúță s.f. (*anat.*) spinărușă, ‹reg.› spinăruică.
spíne s.m. (*bot.; reg.*) = spin.
spinét s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mărăcini (v. *mărăcine*). Mărăciniș. Spinărie.
spinétă s.f. (*muz.*) epinetă. *Spineta este un vechi instrument muzical cu clape și coarde metalice, asemănător clavecinului.*
spinicél s.m. (*bot.; reg.*) v. Spinișor. Spinul. Spinuleț. Spinuț. Țepușă.
spiníș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Mărăcini (v. *mărăcine*). Mărăciniș. Spinărie.
spinișór s.m. (*bot.*) spinul, spinuleț, spinuț, țepușă, ‹reg.› spinicel. *Un spinișor de cactus i-a intrat sub unghie.*
spiníță s.f. (*reg.*) v. Catrință. Fotă.
spinós, -oásă adj. **I 1** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) armat, ghimpos, înghimpat, mărăcinos, țepos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, ‹înv.› ciulinos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina spinoasă.* **2** (*despre terenuri*) ciulinos, ghimpos, mărăcinit, mărăcinos, spinos, ‹reg.› spinăros. *Câmpul este spinos din cauză că nu a fost cultivat.* **II** fig. (*despre modalități de abordare a unor probleme, procedee, metode sau despre profesii, preocupări, acțiuni etc. ale oamenilor*) anevoios, dificil, greu, ‹fig.› aspru. *Se confruntă adesea cu aspectele spinoase ale cercetării arheologice.*
spinoziăn, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) spinozist. *Filosofii spinozieni sunt adepți ai sistemului filosofic al lui Spinoza.*
spinozíst, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) spinozist.
spintecă vb. I. **I 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înjunghia, a (se) tăia, ‹pop.› a (se) cuțita, a (se) junghia, ‹reg.› a (se) încuțita, ‹arg.› a ara, a crăciuni, a șănțui, a șindi. *Beat fiind, a spintecat un vecin. Cei doi tineri s-au spintecat în timpul bătăii.* **2** tr. (*compl. indică animale*) a înjunghia, a tăia, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹înv. și reg.› a stricni[1]. *A angajat un om pentru a spinteca porcul înainte de Crăciun.* **3** tr. (*compl. indică părți moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) a despica, a înjunghia, ‹înv. și pop.› a despinteca, a sparge. *A spintecat pântecele peștelui și a scos icrele.* **4** tr. (*anat.; rar; compl. indică mai ales cadavre*) v. Diseca. **II 1** tr. (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) a crăpa, a despica, a sparge, a tăia, ‹reg.› a dezgheura, a dezghioca, a răsări[2], a sfărâma, a zdrobi. *Spintecă lemnele cu toporul.* **2** tr. (*compl. indică brazde*) a despica, a tăia. *Plugul tractorului spintecă brazde.* **3** tr. (*compl. indică materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) a rupe, a sfâșia, ‹livr.› a lacera, ‹înv.› a sparge. *A spintecat un cearșaf uzat pentru a face cârpe de praf* **4** tr., refl. (*pop. și fam.;*

compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.) v. Ferfeniți. Rupe. Sfârteca. Sfâșia. Zdrențui. **III** tr. fig. (*despre ambarcațiuni, păsări, sunete, fascicule de lumină etc.; compl. indică mase de aer sau de apă*) a despica, a străbate, ‹fig.› a tăia. *Vaporul spintecă valurile. Păsările spintecă aerul. Lumina farurilor spintecă ceața.*

spintecáre s.f. **I 1** înjunghiat[1], înjunghiere, spintecat[1], tăiere, ‹pop.› junghiere, ‹înv.› înjunghietură. *A angajat un om pentru spintecarea porcului înainte de Crăciun.* **2** despicare, spintecat[1], ‹înv.› despintecare. *A scos icrele după spintecarea pântecelui peștelui.* **II 1** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecat[1], tăiat, tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. *Spintecarea lemnelor s-a făcut cu toporul.* **2** rupere, sfâșiere, spintecat[1], ‹livr.› lacerare, lacerație. *Prin spintecarea cearșafului uzat și-a făcut cârpe de praf.* **3** (*pop. și fam.*) v. Ferfenițire. Rupere. Sfârtecare. Sfâșiere. Zdrențuire.

spintecát[1] s.n. **I 1** înjunghiat[1], înjunghiere, spintecare, tăiere, ‹pop.› junghiere, ‹înv.› înjunghietură. **2** despicare, spintecare, ‹înv.› despintecare. **II 1** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, tăiat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. **2** rupere, sfâșiere, spintecare, ‹livr.› lacerare, lacerație. **3** (*pop. și fam.*) v. Ferfenițire. Rupere. Sfârtecare. Sfâșiere. Zdrențuire.

spintecát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) înjunghiat[2], tăiat[2], ‹arg.› arat[2], șănțuit. *Tânărul spintecat a fost internat și operat.* **2** (*despre părți moi, musculoase ale corpului animal sau uman*) despicat[2], înjunghiat[2], ‹înv.› despintecat. *A scos icrele peștelui prin pântecele spintecat.* **II 1** (*despre lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) crăpat[2], despicat[2], spart[2], tăiat[2]. *Lemnele spintecate au fost stivuite.* **2** (*despre materiale textile sau metalice, obiecte etc.*) rupt, sfâșiat, ‹livr.› lacerat, ‹înv.› spart[2]. *Din cearșaful spintecat a făcut cârpe de praf* **3** (*pop. și fam.; despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfenițit. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. Zdrențăros. Zdrențuit.

spintecătúră s.f. **1** ruptură, sfâșietură, ‹pop.› picnitură, ‹reg.› picneală, ‹înv.› spărtură. *Spintecătura rochiei îi dezvelește o parte din spate.* **2** (*pop. și fam.; la unele obiecte de îmbrăcăminte*) v. Șliț. **3** (*croitorie; pop.*) v. Crăpătură. Tăietură. **4** (*vulg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

spinterométru s.n. (*electrotehn.*) eclator de lumină. *Spinterometrul este folosit pentru măsurarea tensiunilor electrice înalte.*

spínță s.f. (*reg.*) **1** v. Foi (v. *foaie*). Fustă. **2** (*art.; bot.*) ***spința-dracului*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

spinúl s.m. (*bot.*) spinișor, spinuleț, spinuț, țepușă, ‹reg.› spinicel.

spinuléț s.n. (*bot.*) spinișor, spinul, spinuț, țepușă, ‹reg.› spinicel.

spinurós, -oásă adj. (*bot.; înv.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) v. Armat. Ghimpos. Înghimpat. Mărăcinos. Spinos. Țepos.

spinúț s.m. (*bot.*) spinișor, spinul, spinuleț, țepușă, ‹reg.› spinicel.

spinúță s.f. (*bot.*) **1** *Phyteuma orbiculare*; bănică. **2** (*reg.*) v. Cărbune (*Phyteuma vagneri*).

spión, -oánă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. iscoadă, ‹reg.› verbuncaș, ‹înv.› cearșit, iscodnic, limbă, privitor, ‹fig.› cârtiță. *În organizația lor secretă a pătruns un spion care i-a trădat.* **2** s.m. (*la ușă; rar*) v. Vizetă. Vizieră. Vizor. **3** s.m. (*j. de șah; înv.*) v. Nebun.

spioná vb. I. tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a iscodi, a observa, a pândi, a urmări, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leși[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudăși, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis iscoade pentru a spiona tabăra adversarilor.*

spionáj s.n. **1** ‹înv.› ceașitlâc. *Lucrează în spionaj.* **2** (*rar*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spionáre s.f. cercetare, iscodire, iscodit[1], observare, pândă, pândire, urmărire, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Spionarea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.*

spionát s.n. (*rar*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spionărie s.f. (*înv. și reg.*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spionătúră s.f. (*înv.*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spionie s.f. (*înv.*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spionlâc s.n. (*înv.*) v. Cercetare. Iscodire. Iscodit[1]. Observare. Pândă. Pândire. Spionare. Urmărire. Urmărit[1].

spirál, -ă adj., s.f. **I** adj. spiralat, spiralic, spiroid, spiroidal, ‹rar› spiraliform, spiraloid. **II** s.f. **1** răsucitură, spiră, ‹rar› tel, ‹pop.› răsuceală. *Spiralele arcurilor sunt confecționate din oțel.* **2** (*tehn.; la burghiu*) ‹rar› sfredel. *Spirala burghiului s-a stricat.*

spiralát, -ă adj. **1** spiral, spiralic, spiroid, spiroidal, ‹rar› spiraliform, spiraloid. *A învârtit foița între degete, dându-i o formă spiralată. Are o brățară spiralată, terminată cu un cap de șarpe. Acest microb are forma unui bastonaș spiralat.* **2** (*mai ales despre scări*) sucit[2]. *Scara din interiorul vilei este spiralată.* **3** ‹rar› melcat. *A cules de pe plajă cochilii spiralate.*

spirálic, -ă adj. spiral, spiralat, spiroid, spiroidal, ‹rar› spiraliform, spiraloid.

spiralifórm, -ă adj. (*rar*) v. Spiral. Spiralat. Spiralic. Spiroid. Spiroidal.

spiraloíd, -ă adj. (*rar*) v. Spiral. Spiralat. Spiralic. Spiroid. Spiroidal.

spiránt, -ă adj., s.f. (*fon.*) **1** adj. (*despre consoane, sunete*) constrictiv, continuu, fricativ. *Sunetele spirante se pronunță prin îngustarea canalului fonator.* **2** s.f. consoană constrictivă, consoană spirantă, fricativă (v. *fricativ*). *„F", „v", „s", „z" sunt spirante.*

spíră s.f. **1** răsucitură, spirală (v. *spiral*), ‹rar› tel, ‹pop.› răsuceală. **2** (*tehn.*) buclă. *Cablul de la televizor face mai multe spire.*

spireă s.f. (*bot.; rar*) v. Floarea-miresei (v. *fioare*) (*Spiraea vanhouttei*).

spirínce s.f. (*bot.; reg.*) v. Bătrâniș. Șoricel (*Erigeron canadensis*).

spírit s.n. **I 1** (*relig.; nm. pr.*) Duh, Duhul Sfânt (v. *duh*). *Spiritul este una dintre cele trei ipostaze sub care este prezentată Divinitatea.* **2** (*relig.; în opoz. cu „trup"*) atman, duh, suflet, ‹înv.› sufleție. *Spiritul este de esență divină și nemuritor.* **3** (*în creștinism, mozaism și islamism*) ***spirit bun = spirit ceresc = spirit sfânt*** = înger, seraf, ‹înv.› angel, ‹grec.; înv.› evdemon, ‹turc.; înv.› melec. *Spiritele cerești sunt mediatori între Dumnezeu și credincioși.* **4** ***spirit al întunericului = spirit al răului = spirit necurat = spirit rău*** = demon, diavol, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), satană, tartor, ‹livr.› belzebut, lucifer, ‹înv. și pop.› înger drăcesc, șarpe, ‹înv. și pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret*[3]), vrăjmașul (v. *vrăjmaș*), ‹pop. și fam.› chimiță[1], michiduță, nichipercea, pârlea, scaraoțchi, ‹pop. și fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roșie, cel de pe comoară, cel rău, împelițatul (v. *împelițat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puț, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat*[2]), tichiuță, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuță, ‹înv. și reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. și reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi, spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **5** (*teol.*) suflet,

‹reg.› bleasc, ‹înv.› abur. *După moarte, spiritul ei va ajunge în rai.* **6** (*mitol. pop.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) duh, geniu. *Spiritele păzesc apele, pădurile, comorile etc. Spiritul adâncurilor. Spiritul comorilor.* **7** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, morometț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurătenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că spiritele sunt sufletele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **8** (*fiziol.; înv.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. Suflu. **9** (*înv.*) v. Aer[1]. **10** fig. ‹fig.› suflet. *O literatură trebuie să afirme spiritul unui popor. În poeziile sale a exprimat candoarea spiritului românesc.* **II 1** (*filos.; în opoz. cu „materie", „existență"*) conștiință, cuget, gândire, mental, suflet, ‹livr.› for interior, ‹înv.› cunoștință, știință, ‹grec.; înv.› sinidisis. *Spiritul este atributul omului.* **2** cuget, fire, gândire, intelect, judecată, minte, rațiune, ‹livr.› nous, ‹înv.› înțeles[1], simțire. *Dezvoltarea științei și a tehnicii este opera spiritului.* **3** deșteptăciune, intelect, inteligență, judecată, minte, pricepere, rațiune, ‹livr.› ingeniu, ‹pop. și fam.› duh, ‹pop.; glum.› colărez, ‹fam.› doxă, ‹reg.› pamet[1], ‹înv.› înțelegere, ‹fig.› cap, creier, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› bilă[2], ‹fig.; înv.› scaun. *Folosește-ți propriul spirit, nu urma sfaturile altora!* **4** specific. *Neologismele se adaptează la normele și la spiritul limbii în care pătrund.* **5** duh, haz, umor, ‹fig.› piper, sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de spirit.* **6** (*la pl. **spirite***) conștiință colectivă, opinie publică. *Spiritele pot fi manipulate.* ***7 spirit de castă*** = spirit de echipă, spirit de grup; ***spirit de echipă*** = spirit de castă, spirit de grup; ***spirit de grup*** = spirit de castă, spirit de echipă. *Îl susține din spirit de grup.* **8** duh, haz, umor, ‹fig.› piper, sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de spirit.* **9** anecdotă, glumă, ‹fam.› banc[2], gag, poantă, ‹reg.› leterii, polojénie, trancotă, ‹german.› witz, ‹engl.› wit, ‹arg.› dumă. *Îi plac spiritele vânătorești spuse cu haz.* **10** ***spirit de revanșă*** = revanșism. *Spiritul de revanșă este dorința de răzbunare. A devenit un om stăpânit de spirit de revanșă pentru că a avut mult de suferit pe nedrept.* **11** (*lingv.; în scrierea greacă*) ***spirit aspru*** = ‹grec.; înv.› dasie. *Spiritul aspru arată că sunetul deasupra căruia este pus este aspirat;* ***spirit lent*** = ***spirit lin*** = ***spirit moale*** = ‹înv.› psili, semn suflătiv. *În greacă spiritul lin marchează lipsa aspirației sunetului deasupra căruia este pus.* **12** (*rar*) v. Chip. Fel. Gen. Manieră. Mod. Sens. **13** fig. ***spirit gregar*** = ‹fig.› gregarism, gregaritate. *Persoanele a căror comportare se caracterizează prin spirit gregar și-au pierdut individualitatea în mijlocul grupului din care fac parte.* **III** (*înv.*) **1** (*chim.*) v. Alcool. Alcool etilic. Etanol. Spirt. Spirt alb. **2** (*chim.; și **spirit de vin***) v. Spirt de vin. **3** (*biochim.*) v. Ferment. Maia[1].

spiritóso adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vivace.

spirituál, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*filos.; în opoz. cu „material"*) ideal, imaterial, necorporal, nematerial, ‹rar› netrupesc, spiritualist, ‹înv.› spirituos. *Dumnezeu este o identitate spirituală.* **2** (*în opoz. cu „material"*) imaterial, nematerial, sufletesc. *Pentru mulți poezia este hrană spirituală.* **3** (*despre însușiri, activități etc. ale oamenilor*) moral, sufletesc, ‹înv.› moralicesc, moralnic. *Elevul subliniază caracterele fizice și spirituale ale eroului. Nu este într-o stare spirituală tocmai bună.* **4** (*despre însușiri, stări etc. ale oamenilor*) lăuntric, psihic, psihologic, sufletesc. *Pictorul pune în evidență în portretele sale forța spirituală a modelelor. Nu are starea spirituală necesară pentru a face față unei polemici.* **5** cerebral, intelectual, mintal, rațional. *În psihologia experimentală starea spirituală a unui individ se determină cu ajutorul unui test.* **6** intelectual, ‹rar› spiritualist. *Formația spirituală a poetului este legată de acest străvechi oraș moldav.* **7** (*despre oameni*) ‹înv.› spirituos, spirtos. *Oricât de spiritual ai fi, nu placi oricui. Este o femeie fină, cultă și spirituală.* **8** (*despre vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) deștept, inteligent, ‹înv.› spirituos, spirtos. *Tânărul a făcut o remarcă spirituală.* **9** (*mai ales despre creații, manifestări ale oamenilor*) anecdotic, hazliu, ‹fig.› sărat[2]. *Relatarea faptelor a fost spirituală.* **II** adj. **1** (*relig.*) bisericesc, eclezial, ecleziastic, religios, ‹înv.› duhovnicesc, religionar. *Dogmele spirituale trebuie respectate cu sfințenie. Mulți cărturari au lucrat la traducerea și tipărirea cărților cu caracter spiritual.* **2** (*relig.; despre preoți, pastori*) bisericesc, duhovnicesc, religios, sufletesc. *Starețul mănăstirii este părintele spiritual al tânărului scriitor.* **3** (*despre părinți*) adoptiv, sufletesc. *Nașii de cununie sunt pentru tinerii căsătoriți părinți spirituali.* **III** s.m. (*relig.; astăzi rar*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual.

spiritualicéște adv. (*modal*) moralicește, moralmente, sufletește, ‹rar› spiritualmente. *Necazurile au distrus-o spiritualicește.*

spiritualíst, -ă adj. (*rar*) **1** (*filos.; în opoz. cu „material"*) v. Ideal. Imaterial. Necorporal. Nematerial. Spiritual. **2** v. Intelectual. Spiritual.

spiritualitáte s.f. (*filos.; în opoz. cu „materialitate"*) idealitate, imaterialitate, necorporalitate. *Unii filosofi contestă ideea spiritualității îngerilor.*

spiritualizá vb. I. tr. (*chim.; înv.; compl. indică lichide*) v. Distila.

spiritualizáre s.f. (*chim.; înv.*) v. Distilare. Distilație.

spiritualizát, -ă adj. (*despre sentimente, relații interumane etc.*) platonic. *Legătura dintre cei doi este spiritualizată.*

spiritualizáție s.f. (*chim.; înv.*) v. Distilare. Distilație.

spiritualménte adv. (*modal*) v. Moralicește. Moralmente. Spiritualicește. Sufletește.

spirituós, -oásă adj. (*înv.*) **I 1** (*filos.; în opoz. cu „material"*) v. Ideal. Imaterial. Necorporal. Nematerial. Spiritual. **2** (*despre oameni*) v. Spiritual. **3** (*despre vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Deștept. Inteligent. Spiritual. **II** (*despre băuturi*) v. Alcoolic. Spirtos.

spirituș s.n. (*chim.; reg.*) v. Alcool. Alcool etilic. Etanol. Spirt. Spirt alb.

spirobactérie s.f. (*microbiol.*) spirochet.

spirochét s.m. (*microbiol.*) spirobacterie. *Spirochetul este o bacterie în formă de spirală.*

spirochetóză s.f. (*med.*) ***spirochetoză bronhopulmonară*** = bronhospirochetoză. *Spirochetoza bronhopulmonară se caracterizează prin bronșită cu expectorație sangvinolentă;* ***spirochetoză recurentă*** = borelioză, febră recurentă, tifos recurent (v. *tifos[1]*). *Spirochetoza recurentă este o boală infecțioasă, endemică sau epidemică, transmisă omului de purici ori de căpușe.*

spirocíd, -ă adj., s.n. (*farm.*) antiluetic, antisifilitic. *Ca medicament spirocid se folosește bismutul. Bismutul este un spirocid.*

spiroíd, -ă adj. spiral, spiralat, spiralic, spiroidal, ‹rar› spiraliform, spiraloid. *A învârtit foița între degete, dându-i o formă spiroidă. Are o brățară spiroidă, terminată cu un cap de șarpe. Acest microb are forma unui bastonaș spiroid.*

spiroidál, -ă adj. spiral, spiralat, spiralic, spiroid, ‹rar› spiraliform, spiraloid.

spirt s.n. (*chim.*) **1** alcool. *Spirtul se găsește în vin și în unele substanțe zaharoase fermentate.* **2** (*și **spirt alb**, reg., **spirt de rachiu***) alcool, alcool etilic, etanol, ‹reg.› damf, gais, spirituș, ‹înv.› spirit. *Spirtul se obține prin distilare fracționată.* **3** ***spirt de vin*** = ‹înv.› spirit, spirit de vin. *Spirtul de vin este o varietate superioară de alcool, care se obține prin distilarea vinului;* (*pop.*) ***spirt de lemn*** v. Alcool metilic. Metanol; (*reg.*) ***spirt de naft*** v. Gaz[1]. Petrol lampant; (*înv.*) ***spirt-de-sare*** v. Acid clorhidric; ***spirt de pucioasă*** v. Acid sulfuric. Vitriol; ***spirt-de-țipirig*** v. Amoniac. **4** ***spirt medicinal*** = spirt sanitar; ***spirt sanitar*** = spirt medicinal. *Spirtul sanitar este folosit ca dezinfectant extern.*

spirtiéră s.f. lampă de alcool, lampă de spirt, mașină de spirt. *Își face cafeaua într-un ibric, pe o spirtieră.*

spirtós, -oásă adj. **1** (*despre băuturi*) alcoolic, ‹înv.› spirituos. *Băuturile spirtoase sunt interzise copiilor.* **2** (*înv.; despre lichide*) v. Evaporabil. Volatil. Volatilizabil. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Spiritual. **4** (*înv.; despre vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) Deștept. Inteligent. Spiritual.

spitál s.n. **1** (*med.*) ‹reg.› corhaz, ‹înv.› bolniță, ospital[1], ‹grec.; înv.› nosocomion. *Este medic într-un mare spital universitar. S-a internat în spital, pentru a se opera.* **2** (*med.*) ***spital de psihiatrie*** = casă de nebuni (v. *casă[1]*), casă de sănătate (v. *casă[1]*), ospiciu, ‹fam.› balamuc, spital de nebuni, ‹arg.› dilibău. *În spitalul de psihiatrie sunt tratate persoanele cu boli psihice;* (*fam.*) ***spital de nebuni*** v. Casă de nebuni (v. *casă[1]*). Casă de sănătate (v. *casă[1]*). Ospiciu. Spital de psihiatrie. **3** (*med.*) ***spital de evacuare*** = ambulanță de evacuare. *Spitalul de evacuare este folosit pentru răniții și bolnavii de pe front.* **4** (*înv.; și **spital de***

obște, spital pentru săraci) ‹înv.› bolniță. *Spitalul era o instituție filantropică în care erau îngrijiți și tratați bolnavii sau bătrânii săraci.* **5** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **6** (*arg.*) v. Haină. Mantou Palton. **7** (*arg.*) v. Pardesiu. **8** (*cosmet.; jar.*) v. After-shave.

spitalagioáică s.f. (*med.; înv.*) v. Infirmieră (v. *infirmier*). Soră. Soră de caritate. Soră de ocrotire.

spitalagíu s.m. (*med.; înv.*) v. Infirmier.

spitaliót s.m. (*med.; înv.*) v. Infirmier.

spitalizá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică bolnavi*) a (se) interna. *A fost spitalizat de urgență la secția de neurologie. S-a spitalizat pentru investigații.*

spitalizáre s.f. (*med., med. vet.*) internare. *Doctorul semnează fișa de spitalizare a bolnavului. În timpul spitalizării i s-au făcut mai multe investigații.*

spitalizát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre bolnavi*) internat[2]. *Bolnavul spitalizat a fost dus într-o rezervă.*

spitálatic, -ă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv.

spițár s.n. (*tehn.; în dulgherie, în rotărie etc.; reg.*) v. Butelnic. Sfredel. Spițelnic.

spíță s.f. **I 1** (*la scara de lemn*) fuscel, treaptă, ‹reg.› cui, pretcă, stinghie, ștează[2], țepoc, zap. *Scara trebuie reparată pentru că s-au rupt câteva spițe.* **2** (*constr.; înv. și reg.*) v. Treaptă. **3** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează. **4** (*tehn.; la prâsnelul morii; reg.*) v. Șiștor. **5** (*la roata morii; reg.*) v. Cruce. **6** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce. **7** (*reg.*) v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea. **8** (*gosp.; reg.*) v. Doniță. Șiștar[1]. **9** (*gram.; înv.*) v. Grad de comparație. **II 1** neam, seminție, ‹livr.› stirpe, ‹înv. și pop.› sământă, ‹înv. și reg.› semințenie, ‹reg.› porodiță, strană, țicanie, țică[1], ‹înv.› rod[1], rudă[1], rudenie, soi[1], stepenă, ‹fig.› viță, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹impr.› rasă[1]. *A păstrat ca însemne tainice de spiță părul blond și ochii albaștri. În acest port dunărean trăiau toate spițele de oameni.* **2** (*jur.*) tulpină. *Spița reprezintă totalitatea persoanelor descendente din aceeași persoană (autor comun), care dobândesc, într-o succesiune, partea ce ar fi revenit autorului lor comun, dacă acesta ar fi fost în viață.* **3** (*și* ***spiță de neam, spiță genealogică***, *art.*, ***spița neamului***) arbore genealogic, genealogie, ‹înv.› cartea neamului (v. *carte*). *După ani de investigații, și-a stabilit spița.* **4** baștină, naștere, obârșie, origine, proveniență, ‹rar› provenire, ‹înv. și reg.› neam, ‹reg.› tămădaș, ‹înv.› ijdăranie, purcedere, purces, seminție, ‹fig.› matrice, ‹fig.; livr.› extracție, stirpe. *Este un boier vechi, care se trage, după spiță, dintr-o familie nobilă franceză.* **5** (*pop. și fam.*) v. Generație. **6** (*înv.*) v. Demnitate. Onoruri (v. *onoare*). Rang. Titlu.

spițărăt, -ă adj. (*reg.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Dantelat.

spițélnic s.n. **1** (*tehn.; în dulgherie, în rotărie etc.*) butelnic, sfredel, ‹reg.› lingură, spițar. *Spițelnicul este un burghiu mic și subțire.* **2** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.; și* ***Spițelnicul-Mare***) v. Sfredel. Sfredelul-Mare (v. *sfredel*). **3** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.; și* ***Spițelnicul-Mic***) v. Sfredel. Sfredelul-Mic (v. *sfredel*). Sfredelul Pământului (v. *sfredel*).

spițér s.m. (*înv. și pop.*) v. Farmacist.

spițereásă s.f. (*înv. și pop.*) v. Farmacistă (v. *farmacist*).

spițerésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Farmaceutic. Oficinal.

spițerie s.f. **1** (*farm.; înv. și pop.*) v. Farmacie. **2** (*farm.; înv. și reg.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu. **3** (*înv.*) v. Băcănie. **4** (*ind. alim.; înv.*) v. Aromat[1]. Condiment. Ingredient. Mirodenie.

spițúră s.f. (*reg.*) v. Dantelă.

splai s.n. chei. *Pasagerii se adună pe splai înainte de plecarea navei.*

splanhnectomíe s.f. (*med.*) splanhnicectomie. *Splanhnectomia este rezecția unui nerv splanhnic.*

splanhnicectomíe s.f. (*med.*) splanhnectomie.

splanhnocrániu s.n. (*anat.*) viscerocraniu. *În splanhnocraniu se află aparatele senzoriale olfactiv și optic, precum și segmentele inițiale ale aparatelor respirator și digestiv.*

splanhnomegalíe s.f. (*med.*) megalosplanhnie, megasplanhnie. *Splanhnomegalia este hipertrofia viscerelor.*

splanhnoptóză s.f. (*med.*) visceroptoză. *Splanhnoptoza este căderea viscerelor din cauza unui defect al organelor de suspensie.*

splanhnotróp, -ă adj. (*med.; despre medicamente, microbi, virusuri*) viscerotrop. *Microbii splanhnotropi se fixează, de preferință, pe viscere.*

spléndid, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre peisaje, priveliști etc.*) elizeic, magnific, minunat, mirific, paradiziac, ‹pop.› mândru, ‹înv.› preafrumos, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor. *În față se deschide un peisaj splendid.* **2** (*despre peisaje, priveliști etc.*) grandios, impresionant, impunător, maiestuos, măreț, superb, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este splendidă.* **3** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreț, semeț, ‹înv. și pop.› mândru, ‹înv. și reg.› fălos, ‹înv.› faeș, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile splendide ale munților se profilează în depărtare.* **4** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, maiestuos, măreț, monumental, superb, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție splendidă.* **5** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, ‹înv.› pohfălos, ‹fig.› sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este splendidă.* **II** adj. **1** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) grandios, măreț, ‹înv.› vederos, ‹fig.› strălucitor. *Concertul renumitului cântăreț spaniol a fost un spectacol splendid.* **2** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, sublim, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice splendide. Cunoscuta actriță are o interpretare splendidă în rolul principal.* **3** minunat, superb, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este splendidă.* **III** adv. (*modal*) minunat, superb, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› divin, dumnezeiește, îngerește. *Soprana cântă splendid.*

splendoáre s.f. **I 1** frumusețe, mândrețe, ‹înv. și reg.› mândrie, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucealã, ‹fig.; latin.; înv.› luce. *Splendoarea peisajului montan este unică.* **2** grandoare, măreție, monumentalism, monumentalitate, ‹rar› grandios, urieșime, ‹grec.; înv.› megaloprepie, ‹fig.› trufie. *Orașul este renumit pentru splendoarea catedralei.* **3** măreție, ‹înv.› pohfală, ‹fig.› brianță, strălucire. *Este un stil baroc plin de splendoare și fantezie.* **4** bogăție, fast[1], lux, pompă[2], ‹fig.› strălucire. *Se simțea copleșită de splendoarea dineului.* **5** fast[1], lux, măreție, pompă[2], somptuozitate, ‹livr.› magnificență, ‹înv. și reg.› fălie, ‹înv.› ighemonicon, pohfală, saltanat, ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de splendoarea de la palatul regal.* **6** (*concr.*) frumusețe, minunăție, minune, ‹pop. și fam.› mândrețe, ‹reg.› mândrenie, mândrulenie, ‹fig.› rază, vis. *Splendorile din palat îi tăiau răsuflarea.* **II** glorie, grandoare, măreție, mărire, slavă, ‹înv.› mărie[1], mărime, vântă[2], ‹fig.› strălucire, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de splendoare.*

splemítă s.f. (*med.*) lienită. *Splenita este inflamația splinei.*

splenomegalíe s.f. (*med.*) megalosplenie. *Splenomegalia este mărirea splinei în anumite boli.*

splinăriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Splinuță. Splinuță-de-aur (*Solidago virgaurea*).

splínă s.f. **I 1** (*anat.*) lien. *Splina este cel mai mare organ al sistemului limfoid, care produce limfocite, anticorpi, depozitează globulele roșii etc.* **2** (*bot.; și* ***splină-de-aur***) *Chrysosplenium alternifolium*; ‹pop.› splinuță, ‹reg.› argințică-de-pădure, aurariță, bulbuc, limba-cerbului (v. *limbă*). **3** (*med. vet.; la vite; pop.*) ‹reg.› însplinare, însplinat, însplineală. *Animalele pot muri de splină dacă nu sunt tratate.* **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă. **II** (*tehn.; reg.*) **1** (*la car sau la căruță*) v. Crucea dinapoi (v. *cruce*). **2** (*la car, la căruță sau la sanie*) v. Furcă. Limbă. Pisc.

splint s.n. (*tehn.*) cui de siguranță, cui spintecat.

splinúță s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***splinuță-de-aur***) *Solidago virgaurea*; ‹reg.› floare-boierească,

floare-buiacă, mănunchi, splinariță, vargă-de-aur, zmeoaică. **2** (*pop.*) v. Splină. Splină-de-aur (*Chrysosplenium alternifolium*).

spodobí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Învrednici.

spoí vb. IV. **I 1** tr. (*constr.; compl. indică pereți, încăperi, clădiri etc.*) a vărui, ‹pop.› a unge, ‹înv. și reg.› a tencui, ‹reg.› a linciuri, a mânji, a meseli, a puțui, ‹înv.› a calangi. *Zugravul a spoit pereții bucătăriei.* **2** tr. (*tehn.; compl. indică vase, obiecte metalice etc.*) a cositori, ‹reg.› a polei[3], a solomiazui. *A spoit vasele pentru a se împiedica oxidarea lor.* **3** tr. (*tehn., a. plast.; înv. și pop.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Arginta. Polei[3]. Sufla. **4** tr. (*tehn., a. plast.; înv. și pop.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Auri. Polei[3]. Sufla. **5** tr. (*constr.; înv. și reg.; compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui. **II** tr., refl. (*înv. și reg.; peior.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia.

spoiálă s.f. **I 1** (*constr.*) spoire, spoit[1], văruială, văruire, văruit[1]. **2** (*cosmet.; înv. și reg.; peior.*) v. Fard. **II** fig. superficialitate, ‹fig.› lustru, poleială, pospai, pospăială. *Îi demască public spoiala de cultură.*

spoíre s.f. **1** (*constr.*) spoială, spoit[1], văruială, văruire, văruit[1]. *Spoirea pereților camerei a fost obligatorie din cauză că aveau mucegai.* **2** (*tehn.*) cositorire, cositorit[1], spoit[1], ‹rar› cositoreală, ‹înv.› spoitură. *Se ocupă cu spoirea vaselor.* **3** (*tehn., a. plast.; pop.*) v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare. **4** (*tehn., a. plast.; pop.*) v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

spoít[1] s.n. **1** (*constr.*) spoială, spoire, văruială, văruire, văruit[1]. **2** (*tehn.*) cositorire, cositorit[1], spoire, ‹rar› cositoreală, ‹înv.› spoitură. **3** (*tehn., a. plast.; pop.*) v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare. **4** (*tehn., a. plast.; pop.*) v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

spoít[2], -ă adj. **I 1** (*constr.; despre pereți, încăperi, clădiri etc.*) văruit[2], ‹reg.› muruit. *În camerele spoite aerul este proaspăt.* **2** (*tehn.; despre vase, obiecte metalice etc.*) cositorit[2], ‹rar› staniat. *Vinde cratițe spoite.* **3** (*tehn., a. plast.; pop.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Argintat. Poleit[2]. Suflat[2]. **4** (*tehn.; pop.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) v. Aurit. Poleit[2]. Suflat[2]. **5** (*constr.; înv. și reg.; despre pereții unei case țărănești*) v. Lipit[2]. Muruit. **II** (*înv. și reg.; peior.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].

spoitór s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*constr.; rar*) v. Zugrav. **2** (*la pl.* ***spoitori****; bot.; reg.*) v. Pejmă (*Amberboa moschata*). **II** s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Bidinea. **2** ***spoitor mic*** v. Pensulă.

spoitoreásă s.f. (*constr.*) ‹pop.› chivuță. *Spoitoreasa se ocupă cu spoitul.*

spoitúră s.f. (*tehn.; înv.*) v. Cositorire. Cositorit[1]. Spoire. Spoit[1].

spoliá vb. I. tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică obiectul deposedării*) a deposeda, a despuia, a jefui, a prăda, a tâlhări, ‹înv. și pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. și fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înșelăciune, au reușit să-i spolieze pe bătrâni de toate bunurile lor.*

spoliát, -ă adj. (*despre oameni*) deposedat, despuiat, jefuit[2], prădat[2], ‹înv. și reg.› jerpelit, ‹arg.› globit, golit[2]. *Bătrânii spoliați caută dreptatea în justiție.*

spoliatór, -oáre s.m., s.f. jefuitor, prădător, ‹rar› pleșcan, ‹reg.› jacaș, jăpcan, jăpcaș, ‹înv.› pleșcaș, pleșcuitor, pradnic, prădaș, ‹fig.; înv.› dezbrăcător. *Spoliatorii sunt pedepsiți prin lege.*

spoliáție s.f. deposedare, despuiere, jefuire, prădare, spoliere, ‹fig.; pop. și fam.› dezbrăcare. *Spolierea bătrânilor de bunurile lor s-a făcut prin înșelăciune.*

spolocánie s.f. (*în practicile relig. ortodoxe; pop.*) ‹reg.› lunea curată (v. *luni*), ziua forfecarilor (v. *zi*). *Spolocania este prima zi a Postului Mare, când se spală vasele în care s-a gătit de dulce.*

spóncă s.f. **1** (*pop.*) v. Agrafă. Clamă. **2** (*reg.*) v. Cataramă. Închizătoare. **3** (*reg.*) v. Copcă[1]. **4** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Scoabă.

spondilalgíe s.f. (*med.*) spondilodinie. *Spondilalgia este o durere vertebrală.*

spondilartrítă anchilozantă s.f. (*med.*) pelvispondilită reumatismală, spondilită anchilozantă. *Spondilartrita anchilozantă este reumatismul inflamator cronic care afectează, la bărbații tineri, articulațiile sacroiliace ale coloanei vertebrale.*

spondilítă anchilozantă s.f. (*med.*) pelvispondilită reumatismală, spondilartrită anchilozantă.

spondilodiníe s.f. (*med.*) spondilalgie.

spóngie s.f. (*zool.*) *Spongia officinalis*; burete.

spongiér s.m. (*zool.*) *Spongiaria*; burete-de-mare.

spongioblást s.n. (*hist.*) celulă amacrină. *Spongioblastul nu are axon.*

spongiós, -oásă adj. (*despre obiecte, materiale etc. sau despre aspectul, consistența, textura lor*) buretos, miarolitic, poros, ‹reg.› puhav. *Stofa cumpărată are aspect spongios. Plămânii au o structuă spongioasă.*

spongiozitáte s.f. porozitate, ‹înv.› porime. *Unele corpuri solide se caracterizează prin spongiozitate, întrucât au pori în masa lor.*

sponsálie s.f. (*înv.*) v. Logodnă.

spontán, -ă adj. **1** brusc, fulgerător. *Are de multe ori reacții spontane.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) degajat, dezinhibat, dezinvolt, firesc, liber, natural, neafectat, neartificial, necăutat, neconvențional, neprefăcut, nesilit, nesofisticat, nestudiat, nonconvențional, nonșalant, simplu, ‹înv.› liberal, prostatic, ‹fig.; înv.› deznodat. *Se mișcă pe scenă cu gesturi spontane.*

spontaneísm s.n. degajare, dezinvoltură, firesc, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneitate, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate.

spontaneitáte s.f. degajare, dezinvoltură, firesc, mobilitate, naturalețe, nonșalanță, simplitate, spontaneism, ‹rar› natural, ‹înv.› naturalitate. *Spontaneitatea ei în fața spectatorilor a surprins pe mulți.*

spor s.n. **1** adaos, increment, supliment. *La salariu primește un spor pentru funcția de șef al colectivului.* **2** randament. *Lucrează fără spor. Este obosit și nu are spor în activitate.* **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Noian. Opulență. Prisos. Ubertate. **4** (*înv.*) v. Belșug. Bogăție. Bunăstare. Prosperitate. **5** (*econ.; înv.*) v. Beneficiu. Câștig. Emolument. Profit. Venit[1]. **6** (*art.; bot.; reg.*) ***sporul-casei*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*).

spor feméi s.m. (*bot.; la gimnosperme*) macrospor, megaspor, sac embrionar.

sporádic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, evenimente, stări etc.*) accidental, aleatoric, aleatoriu, incidental, întâmplător, ocazional, ‹divr.› contingent, stocastic, ‹rar› cazual, ‹înv.› simptomatic. *A fost un diferend sporadic pe care îl regretă.* **2** izolat, răzleț. *S-au constatat câteva cazuri sporadice de gripă în școală.* **II** adv. (*modal*) **1** accidental, incidental, ocazional. *Cei doi s-au mai văzut doar sporadic.* **2** izolat, răzleț, ‹înv.› sporadicește. *Câțiva nori apar, sporadic, pe cerul senin.*

sporadicéște adv. (*modal; înv.*) v. Izolat. Răzleț. Sporadic.

sporí[1] vb. IV. **I** (*arată cantitatea*) **1** tr. (*compl. indică venituri*) a mări, a rotunji. *Și-a sporit averea de când a intrat în afaceri.* **2** tr. (*compl. indică mai ales cantități*) a mări, a multiplica, ‹divr.› a augmenta. *Doctorul i-a sporit doza de antibiotic.* **3** intr. a crește, a se înmulți, a se mări, a se ridica, a se urca, ‹înv.› a se mulți, a prisosi, a se sforța, a se umnoji. *Numărul manifestanților sporește de la oră la oră.* **4** tr., intr. a crește, a (se) mări, ‹divr.› a augmenta. *Capitalul firmei a sporit mult.* **5** intr. (*despre grupuri sau rânduri de oameni*) a crește, a se îndesi, a se îngroșa, a se înmulți. *Coloanele de manifestanți au sporit.* **6** tr., intr. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a crește, a (se) majora, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) scumpi, a (se) sui, a (se) urca. *Comercianții au sporit prețurile la alimente.* **7** intr. a crește, a se mări, a se ridica. *Rata șomajului a sporit din cauza crizei economice.* **8** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat. ; înv.*) v. Ajuta. Folosi. Prii. **II** (*indică intensitatea*) **1** intr. (*mai ales despre fenomene atmosferice*) a se accentua, a se acutiza, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întârâta, a se întări, a se înteți, a se mări, ‹pop.› a se umfla, ‹reg.› a se iuți, ‹înv.› a se adăuga, ‹fig.› a se aspri. *Forța vijeliei sporește.* **2** tr., intr. (*compl. sau sub. indică valori electrice, optice, acustice*) a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a (se) întări, a (se) mări, a (se) potența. *A sporit tensiunea curentului electric. Intensitatea sunetelor sporește din ce în ce mai mult.* **3** intr. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a crește, a se mări, a se ridica, a se sui, a se urca. *Temperatura i-a sporit pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **4** intr. (*despre stări de spi-*

rit, conflicte sociale, politice, economice etc.) a crește, a se îndârji, a se înteți, ‹fig.› a se ascuți. *Polemicile dintre ei au sporit la maximum.* **5** intr., tr. (*sub. sau compl. indică senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) acutiza, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) exacerba, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări, ‹înv.› a (se) adăuga, ‹fig.› a (se) accentua, a (se) adânci, a (se) ascuți, a (se) înăspri, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) pui[2], ‹fig.; înv.› a (se) lăți. *Disensiunile dintre ei sporesc pe zi ce trece. Singurătatea sporește depresia.* **6** tr., intr. a (se) amplifica, a crește, a (se) dezvolta, a (se) extinde, a (se) îmbogăți, a (se) lărgi, a (se) mări. *Schimburile comerciale dintre cele două țări au sporit în ultimul timp. Împrumutul neologismelor sporește vocabularul unei limbi.* **7** tr., intr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **8** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Încuraja. Îndemna. Stimula. **III** tr., intr. (*indică dimensiunea; compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) a crește, a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) urca. *Și-a sporit proprietatea prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu au sporit în unele zone ale țării.* **IV** intr. (*indică valoarea, calitatea; înv.*) **1** (*despre state, națiuni, instituții, forme de organizare a raporturilor sociale etc.*) v. Avansa. Dezvolta. Evolua. Înainta. Progresa. Propăși. **2** (*despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) v. Propăși. Prospera.

sporí[2] vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

sporiceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Sporiș. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*).

sporíci s.m. (*bot.*) = sporiș.

sporíre s.f. **I** (*arată cantitatea*) **1** mărire, rotunjire. *Este evidentă sporirea averii după intrarea lui în afaceri.* **2** mărire, multiplicare, ‹livr.› augmentare, ‹fig.; fam.› umflare. *Doctorul i-a recomandat sporirea dozei de antibiotic.* **3** creștere, înmulțire, mărire, ‹înv.› umplutură. *Sporirea numărului manifestanților s-a produs rapid.* **4** creștere, mărire, ‹livr.› augmentare, augmentație. *Sporirea capitalului firmei a adus venituri suplimentare angajaților.* **5** creștere, majorare, mărire, ridicare, scumpire, suire, urcare. *Sporirea prețurilor la alimente îngrijorează populația.* **6** creștere, mărire, ridicare. *Se constată o sporire a ratei șomajului din cauza crizei economice.* **II** (*indică intensitatea*) **1** accentuarea, acutizare, amplificare, creștere, intensificare, întărire, întețire, mărire, ‹înv.› adăugare. *Sporirea forței vijeliei a fost devastatoare.* **2** amplificare, creștere, intensificare, întărire, mărire, potențare, ‹rar› amplificație. *S-au făcut remedieri în rețeaua electrică pentru sporirea tensiunii curentului.* **3** acutizare, agravare, amplificare, creștere, intensificare, întețire, mărire, ‹fig.› accentuare, adâncire, ascuțire, înăsprire. *Cei doi s-au despărțit din cauza sporirii disensiunilor dintre ei.* **III** (*indică dimensiunea*) creștere, extindere, întindere, lărgire, mărire. *În unele zone ale țării se constată o sporire a terenurilor cultivate cu grâu.*

sporíș s.m. (*bot.*) **1** (*și în forma* ***sporici***) *Verbena officinalis*; verbină, verbină-de-câmp, verbină-sălbatică, ‹reg.› iarbă-spornică, măturică, măturiță, săgeata-Domnului (v. *săgeată*), sporicea, spornic. **2** (*reg.; și în forma* ***sporici***) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*). **3** (*reg.*) *Nepeta pannonica* ; poala-Sfintei-Mării (v. *poală*). **4** (*reg.*) v. Cânepioară. Urzicuță. Verbină (*Verbena hybrida*). **5** (*înv.*) v. Cactus (*Cactus*). **6** (*înv.*) v. Lumânărica-Domnului (v. *lumânărică*). Lumânărică (*Verbascum thapsus*).

sporít, -ă adj. **I** (*arată cantitatea*) **1** (*despre venituri*) mărit[3], rotunjit. *A donat spitalului o parte din venitul anual sporit.* **2** (*despre numere, cantități etc.*) crescut[2], mărit[3], ridicat[2]. *Numărul sporit al manifestanților a speriat autoritățile.* **3** (*despre sume, valori, prețuri etc.*) crescut[2], majorat[2], mărit[3], ridicat[2], urcat[2]. *Puterea de cumpărare este mai mică din cauza prețurilor sporite.* **II** (*indică intensitatea*) **1** (*mai ales despre fenomene atmosferice*) acutizat, amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, întețit, mărit[3]. *Forța sporită a vijeliei a produs panică în rândul populației.* **2** (*despre valori electrice, optice, acustice*) amplificat, crescut[2], intensificat, întărit, mărit[3], potențat. *Pentru ca sistemul să funcționeze normal este nevoie de o tensiune sporită a curentului.* **3** (*despre senzații, sentimente, manifestări etc. ale oamenilor*) acutizat, agravat, amplificat, crescut[2], intensificat, întețit, mărit[3], ‹fig.› accentuat, ascuțit[2]. *Cei doi s-au despărțit din cauza disensiunilor sporite dintre ei.* **III** (*indică dimensiunea; despre suprafețe de pământ, proprietăți etc.*) crescut[2], extins, lărgit, mărit[3]. *Terenurile cultivate sporite i-au rotunjit veniturile.*

spórnic, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** economicos. *Pentru a nu face cheltuieli mari, le dă zilierilor mâncare spornică, deosebit de sățioasă care nu se consumă repede.* **2** (*rar; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos. **3** (*înv. și reg.; despre recoltă, producție etc.*) v. Abundent. Bogat. Bun. Îmbelșugat. Îndestulat. Mare[1]. Mănos. Mult. Opulent. **4** (*înv.; despre pământ, terenuri*) v. Bogat. Fecund. Fertil. Gras. Mănos. Productiv. Roditor. Rodnic. Uberos. Untos. **II 1** adj., s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț. **2** s.m. (*la pl.* ***spornici***; *înv.*) v. Însurăței. Miri (v. *mire*). Tinerii (v. *tânăr*). **III** s.m. (*bot.; reg.*) v. Sporiș. Verbină. Verbină-de-câmp. Verbină-sălbatică (*Verbena officinalis*).

spornicíe s.f. (*înv.*) v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neoboseală. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

sporobiónt s.m. (*bot.*) sporofit.

sporofít s.m. (*bot.*) sporobiont. *Sporofitul este un organism vegetal, rezultat din oul fecundat, care, la maturitate, poartă sporii.*

sporováĭ vb. IV. tr., intr. a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a trăncăni, ‹pop. și fam.› a tăifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a tăinui, a tândăli, a tolocăni, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. și reg.› a spori[2], ‹reg.› a blești, a fâsâi, a forfoti, a hănțăni, a holoti, a hondrăi, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi, a oșpoji, a pălămoji, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a pruji, a pupezi, a stroncăni, a știolfăi, a tăifăsi, a tăini, a tălălăi, a tălăpăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuți, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănțăni, a forfeca, a măcina, a meliță, a râșni, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a căței, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Vecinele ei sporovăiesc vrute și nevrute. Cele două prietene sporovăiesc toată ziua la telefon.*

sporovăiálă s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănătură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de sporovăiala celor din jur.*

sporovăíre s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănătură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

sporovăít s.n. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit,

trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

sport s.n. (*art.*) ***sportul alb*** = tenis, tenis de câmp. *Practică sportul alb din copilărie;* ***sportul cu balonul oval*** = rugbi; ***sportul cu balonul rotund*** = ***sportul rege*** = fotbal. *Sportul cu balonul rotund are cei mai mulți suporteri;* ***sportul cu mănuși*** = box[1], pugilism, ‹rar› cest[2], pugilat, pugilistică. *Fratele ei este campion național la sportul cu mănuși.*

sportíst, -ă s.m., s.f. (*sport; deprec.*) v. Sportiv.

sportív, -ă s.m., s.f. (*sport*) ‹rar› sportsman, ‹deprec.› sportist. *Sportivii români au câștigat, de-a lungul timpului, foarte multe medalii de aur la campionatele mondiale sau la olimpiade.*

sportivitáte s.f. ‹engl.› fairplay. *Între cei doi boxeri a fost o luptă aprigă, menținută însă în limitele sportivității.*

sportsmán, -ă s.m., s.f. (*sport; rar*) v. Sportiv.

spot s.n. anunț. *La toate televiziunile se prezintă numeroase spoturi comerciale.*

spovádă s.f. **1** (*relig.; astăzi mai ales pop.*) confesiune, mărturisire, spovedanie, spovedire, spovedit[1], ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură. **2** (*înv.*) v. Confesiune. Confidență. Destăinuire. Dezvăluire. Mărturisire. Spovedanie.

spovedánie s.f. **1** (*relig.*) confesiune, mărturisire, spovadă, spovedire, spovedit[1], ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură. *Spovedania făcută preotului i-a adus liniștea sufletească.* **2** confesiune, confidență, destăinuire, dezvăluire, mărturisire, ‹rar› sinceități (v. *sinceritate*), ‹înv.› spovadă. *A aflat amănunte picante din spovedania ei. Spovedania pe care i-a făcut-o l-a impresionat mult.*

spovedeálă s.f. (*relig.; înv. și reg.*) v. Confesiune. Mărturisire. Spovadă. Spovedanie. Spovedire. Spovedit[1].

spovedí vb. IV. **1** refl., tr. (*în practicile relig. creștine; sub. sau compl. indică credincioși*) a (se) mărturisi, ‹înv. și pop.› a se ierta, ‹înv. și reg.› a (se) griji, ‹înv.› a (se) duhovnici, a se spune. *A mers la biserică să se spovedească preotului. Preotul îi spovedește pe credincioși.* **2** refl. (*despre oameni*) a se confesa, a se confia, a se destăinui, a se mărturisi, ‹latin.; înv.› a se confide, ‹fig.› a se abandona. *S-a spovedit ei, spunându-i adevărul despre afacere.* **3** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; pop.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăși. Încredința. Mărturisi. Revela. Spune. Zice.

spovedíre s.f. **1** (*relig.*) confesiune, mărturisire, spovadă, spovedanie, spovedit[1], ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură. **2** (*pop.*) v. Destăinuire. Dezvăluire. Divulgare. Împărtășire. Încredințare. Mărturisire. Revelare.

spovedít[1] s.n. (*relig.*) mărturisire, spovadă, spovedanie, spovedire, ‹rar› confesare, mărturisanie, ‹înv. și reg.› spovedeală, ‹înv.› mărturisitură.

spovedít[2], -ă adj. (*relig.; despre credincioși*) ‹înv. și reg.› curat. *O persoană spovedită simte o mare liniște sufletească.*

spoveditór s.m. (*relig.; înv.*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual.

spovédnic s.m. (*relig.; înv.*) v. Confesor. Duhovnic. Părinte spiritual.

sprăfcă s.f. (*jur.; înv.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

spray [ʃprei] s.n. (*tehn.*) atomizator, atomizor, pulverizator, ‹rar› vaporizator, ‹înv.› stropitor, ‹arg.› pompă[1]. *Și-a cumpărat un spray de ultimă generație pentru pulverizarea parfumului în camere.*

sprânceánă s.f. **I** (*anat.*) **1** ‹înv.› sufruncea, supracilie. *Are sprâncenele frumos arcuite.* **2** (*reg.*) v. Cil palpebral. Geană. **3** (*reg.*) v. Pleoapă. **II 1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) coamă, creastă, creștet, culme, muchie, spinare, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop.› culmiș, ‹reg.› lucină. *Sprâncenele dealurilor sunt acoperite cu pășuni.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) bucată, fâșie, limbă, petic, ‹înv.› platoviță. *I-a luat abuziv o sprânceană de teren. O sprânceană de pădure a fost tăiată.* **III** fig. (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, rază, ‹fig.› fum, pânză, șuviță, trâmbă. *O sprânceană de lumină pătrunde pe sub ușă.*

sprâncenát, -ă adj. (*despre oameni*) ‹rar› însprâncenat, ‹înv. și reg.› sprâncenos. *Fata este oacheșă și sprâncenată.*

sprânceneá s.f. (*anat.; pop.*) v. Sprâncenuță.

sprâncenós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Sprâncenat.

sprâncenúșă s.f. (*anat.; reg.*) v. Sprâncenuță.

sprâncenúță s.f. (*anat.*) ‹pop.› sprâncenea, ‹reg.› sprâncenușă.

sprânjí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică grupuri de ființe, colectivități*) v. Împrăștia. Răspândi. Răzleți. Risipi.

spre prep. **I** (*introduce un circ. de loc*) **1** (*după vb. de mișcare; circ. indică direcția de deplasare, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spațiu*) către, înspre, la[1]. *Cei doi au consultat busola și au pornit spre nord.* **2** (*circ. indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni*) asupra, către, înspre, la[1], ‹înv.› a[2], despre, între, supra. *Profesorul își aruncă privirea spre elev și-l vede copiind.* **3** (*după vb. de mișcare; circ. indică destinația, care este un loc în direcția căruia se deplasează cineva*) către, înspre, la[1]. *Mergea spre cantină pentru a lua masa.* **4** (*după vb. de mișcare; circ. indică traseul, direcția unei deplasări*) în, la[1]. *Tinerii merg grăbiți spre vale, pentru a prinde autobuzul.* **5** (*circ. indică reperul față de care este orientată poziția cuiva*) către, la[1]. *Dorm cu spatele spre perete.* **6** (*înv.; circ. indică situarea în contact nemijlocit cu o suprafață*) v. Pe. **II** (*introduce un circ. de scop*) **1** înspre, pentru, ‹înv.› către. *Tot ce a făcut, a fost numai spre binele ei.* **2** ca, de[2], drept, pentru. *A dat spre exemplu un fapt banal.* **3** (*urmat de un vb. la inf.*) pentru. *A luat cuvântul spre a combate pe antevorbitorul său.* **4** (*înv.*) v. La[1]. Pentru. **III** (*introduce un circ. de timp*) **1** (*circ. exprimă o aproximație*) către, înspre, ‹înv. și pop.› lângă, ‹reg.› asupra, ‹înv.› despre, înde. *A venit acasă spre dimineață.* **2** (*circ. indică apropierea de un anumit moment*) în, înspre. *A început să fulgere spre zori.* **IV** (*introduce un atr.*) **1** (*atr. indică locul situat în direcția unui punct*) către. *Îi place să se plimbe pe cărarea spre izvor.* **2** (*atr. indică apropierea de un anumit moment*) către. *Nu mai știe drumul spre hotel.* **V** (*introduce un circ. de mod care indică sensul în care evoluează o stare, un fenomen etc.*) înspre. *Starea ei merge spre bine. Boala se îndreaptă spre vindecare.* **VI** (*introduce un compl. indir.*) **1** (*compl. indică ideea de adversitate, de ostilitate*) asupra, contra[1], împotriva, la[1], pe, ‹înv. și reg.› alean, ‹înv.› către, despre. *Se repede spre inamic. Câinii au sărit spre hoți.* **2** (*înv. și reg.*) v. Ca. Drept. **VII** (*înv.; introduce un circ. instr.*) v. În.

sprehuí[1] vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) v. Întoarce. Învârti. Răsuci. Roti. Suci[2]. **2** tr., refl. v. Prăfui. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

sprehúi[2], -ie adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) v. Dezordonat. Dezmățat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat. **3** (*în forma* ***zbrehui;*** *despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

sprehuiát, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

sprehuiétic, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic.

spríjin s.n. **I 1** pop, proptea, reazem, sprijinitoare (v. *sprijinitor*), susținere, ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaș, papainog, pripoană, proptă, proptiș, șoș, șprai[1], ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. **2** (*tehn.*) reazem, rezemătoare. *Printr-un*

sprijin se face legătura dintre două corpuri solide ale unui sistem tehnic. **II 1** ajutor, concurs, oficii (v. *oficiu*), serviciu. *A recurs la sprijinul prietenului lui pentru a ieși din impas.* **2** ajutor, concurs, contribuție, ‹înv.› părtinire. *Sprijinul ei la pregătirea colegei de birou a fost esențială.* **3** ajutor, auxiliar. *Cafeaua sau ceaiul negru pot fi un sprijin prețios în cazul somnolenței.* **4** ajutor, asistență, ocrotire, protecție, ‹livr.› recurs, ‹înv. și pop.› ajutorință, ‹înv. și reg.› ajutorie, sprijoană, ‹înv.› sprijineală, ‹latin.› auxiliu, ‹turc.; înv.› aralâc, iamac, ‹ital.; înv.› sosteniment. *Persoanele cu dizabilități beneficiază de sprijin calificat.* **5** ajutor, ocrotire, patronaj, protecție, susținere, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de sprijinul unei societăți filantropice.* **6** protecție, ‹înv.› regea, regealâc, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; reg.› proptă, ‹fig.; înv.› spate, spete (v. *spată*). *Are multe relații care îi pot servi ca sprijin la nevoie.* **7** (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) egidă, oblăduire, ocrotire, patronaj, protecție, ‹fig.› auspiciu. *Gramatica limbii române a apărut cu sprijinul Academiei.* **8** apărare, ocrotire, protecție, ‹înv. și pop.› oblăduire, sprijoană, ‹înv.› apărământ, apărătură, ogur, osfinteală, regea, regealâc, scuteală, scutință, scutire, socoteală, socotință, socotire, sprijineală, sprijoană, vântă[1], vârtute, ‹grec.; înv.› prostasie, ‹fig.› adăpost, adăpostire, scut, ‹fig.; înv.› acoperământ, adăposteală. *Codrul a fost adesea loc de sprijin pentru haiduci.* **9** argument, susținere. *Nicio intervenție nu mai poate fi făcută ca sprijin pentru validarea proiectului.* **III** (*concr.*) ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijinitor, susținător, ‹rar› proteguitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrop, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este sprijinul bătrâneții ei.*

sprijineálă s.f. **I** (*înv.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). **II 1** v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **III** (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.

sprijiní vb. IV. **I 1** tr., refl. (*pas.*) (*compl. sau sub. indică obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) a (se) propti, a (se) rezema, a (se) susține, a tutora, ‹reg.› a (se) popri, a (se) prijini. *Și-a sprijinit pereții magaziei cu mai mulți stâlpi groși. Aracii sprijină butucii viței-de-vie. Poarta stricată se sprijină într-un par.* **2** tr. (*compl. indică obiecte*) a propti, a pune, a rezema. *Pentru a se urca în copac, a sprijinit scara de trunchiul lui. Și-a sprijinit rucsacul de piciorul mesei.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) rezema, a (se) susține, a (se) ține, ‹pop. și fam.› a (se) propti. *Simțind că leșină, s-a sprijinit de un perete. Își sprijină fruntea fierbinte de geamul rece pentru a-i trece durerea de cap. Își sprijină mama, apucând-o de braț.* **II 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „cu” ori de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) ajuta, a (se) ajutora, a (se) ocroti, a (se) proteja, a (se) susține, ‹rar› a (se) protegui, ‹înv. și pop.› a înlesni, ‹înv. și reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ‹înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ‹fig.; fam.› a (se) cârpi, a (se) propti. *L-a sprijinit la greu. Prietenii adevărați se sprijină în orice împrejurare.* **2** tr. (*compl. indică activități culturale, sociale etc.*) a ajuta, a servi, a sluji, a susține. *Prin descoperirile sale, fizicianul a sprijinit cercetarea în domeniu.* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) a patrona, a susține, a tutela. *Acest proiect este sprijinit de un cunoscut om de afaceri.* **4** tr. (*compl. indică organizații, instituții etc.*) a ajuta, a ocroti, a patrona, a proteja, a susține. *Căminul de bătrâni este sprijinit de o societate filantropică.* **5** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, ‹înv. și reg.› a se nădăi, a se uzbăi, ‹înv.› a se așeza, a se încredința, a se încumeta, a nădăjdui, a repauza, a se semeți, a sta, a se stărui, ‹fig.› a miza, a se rezema, a se susține, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se sprijină pe date concrete.* **6** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se încrede, ‹înv. și reg.› a se îmbizui, ‹înv.› a se uzbăi, ‹fig.› a se lăsa. *În tot ce face se sprijină pe părinți. Se sprijină pe ajutorul lor.* **7** tr. (*compl. indică păreri, idei, aserțiuni etc.*) a susține. *A sprijinit ideea primarului de a înființa o nouă grădiniță pentru copiii din cartierul lor. Îi sprijină planul, cu toate că el, ca persoană, îi este antipatic.* **8** tr. (*mai ales pop.; urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a stabili, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document sprijină că el este proprietarul casei.* **9** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Apuca. Lua. Prinde. **10** refl. (*înv. și reg.; despre ființe sau despre vehicule aflate în mișcare*) v. Opri. Sta. **11** tr. (*sport; înv. și reg.; compl. indică lovituri ale adversarului*) v. Eschiva. Feri. Para[3]. **12** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oaspeți, solicitanți etc.*) v. Întâmpina. Primi. **13** refl. (*înv.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși. **14** tr. (*jur.; înv.; compl. indică inculpați*) v. Apăra. **15** refl. (*înv.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Beneficia. Bucura. Folosi. Profita. Servi.

sprijiníre s.f. **I** proptire, rezemare, susținere. *A folosit mai mulți pari groși pentru sprijinirea pereților magaziei.* **II 1** ajutare, ajutorare, ocrotire, protejare, susținere, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire. *Sprijinirea părinților la bătrânețe este o datorie a copiilor.* **2** servire, slujire, susținere. *Sprijinirea cercetării a fost o prioritate în viață pentru cunoscutul fizician.* **3** susținere. *Sprijinirea ideii de a înființa o nouă grădiniță pentru copiii din cartierul lor a fost unanimă.*

sprijinít, -ă adj. **1** (*despre obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) proptit, rezemat, susținut. *Magazia sprijinită în stâlpi are un aspect dezolant.* **2** (*despre oameni*) ajutat, ajutorat, ocrotit, oploșit, protejat, susținut, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *De regulă, omul sprijinit este recunoscător.*

sprijinitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre stâlpi, grinzi, ziduri etc.*) portant, susținător. *Pentru a nu se dărâma, pereții magaziei sunt susținuți cu stâlpi sprijinitori.* **II** (*concr.*) **1** s.f. pop, proptea, reazem, sprijin, susținere, ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaș, papainog, pripoană, proptă, proptiș, șoș, șpraiț, ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. *Gardul casei are mai multe sprijinitoare.* **2** s.m., s.f. ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, susținător, ‹rar› proteguitor, protejator, ‹fam.› apărare, ‹înv.› feritor, orfanotrop, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute.

sprijoánă s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*înv. și reg.*) v. Ajutor. Asistență. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **II** (*concr.; înv.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere.

sprinteiór, -oáră adj. (*pop.; despre ființe*) ‹pop.› sprintenel, sprintenică, ‹reg.› sprinteniu. *Băiețelul este foarte sprinteior.*

sprínten, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) iute, săltăreț, ușor[2], vioi, ‹astăzi rar› săltător, ‹rar› veloce, ‹fam.› zglobiu, ‹reg.› lorit, obârcaci, schitaci[1], ‹înv.› alegru, deșteptat[2], iruc, pripelnic, săltând, ‹fig.; fam.› dezghețat. *Este sprintenă ca o căprioară.* **2** (*mai ales despre cai*) focos, iute, ușor[2], ‹pop.› ortoman. *Are o iapă sprintenă care a câștigat mai multe concursuri hipice. La trăsură a înhămat doi cai sprinteni.* **3** (*despre ființe*) ager, agil, iute, repede, ușor[2], vioi, vivace, zglobiu, ‹pop. și fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteț, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deși în vârstă, este încă sprinten în mișcări.* **4** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) alert, iute, vioi, ‹fig.› zvelt. *Balerina, printr-o rotire sprintenă, se întoarce cu fața spre public pentru reverență.* **5** (*despre mers, mișcări etc.*) săltat[2], săltăreț, vioi, zglobiu, ‹rar› săltător. *Fata are mersul sprinten. Se deplasează cu pași sprinteni.* **6** (*pop.; despre îmbrăcăminte*) v. Subțire. Ușor[2]. **II** fig. **1** (*despre oameni*) ager, agil, comprehensiv, deștept, dibaci, inteligent, iscusit, isteț, îndemânatic, priceput, ‹fig.› dezghețat, ‹fig.; fam.› breaz, deschis, descuiat, destupat, ‹fig.; fam.; glum.› descălțat[2]. *În timpul tratativelor s-a dovedit foarte sprinten.* **2** (*despre clădiri, părți ale lor etc.*) ‹fig.› suplu. *De departe se văd*

coloanele sprintene ale templului. Biserica are două turle sprintene.

sprinteneálă s.f. **1** agerime, agilitate, iuțeală, repeziciune, suplețe, ușurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reușit să prindă mingea cu mare sprinteneală.* **2** fig. agerime, agilitate, deșteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligență, iscusință, istețime, îndemânare, pricepere, ‹fig.› vioiciune. *Își întrecea prietena prin sprinteneală și eficiență.*

sprintenél, -eá adj. (*pop.; despre ființe*) ‹pop.› sprinteior, sprintenică, ‹reg.› sprinteniu.

sprintení vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2].

sprintenícă adj. (*pop.; despre ființe*) ‹pop.› sprinteioară (v. *sprinteior*), sprintenea (v. *sprintenel*), ‹reg.› sprintenie (v. *sprinteniu*).

sprinteníe s.f. (*înv.*) v. Agerime. Agilitate. Iuțeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Ușurință. Vioiciune. Vivacitate.

sprinteníu, -íe adj. (*reg.; despre ființe*) v. Sprinteior. Sprintenel. Sprintenică.

sprintinătáte s.f. (*înv.*) v. Agerime. Agilitate. Iuțeală. Repeziciune. Sprinteneală. Suplețe. Ușurință. Vioiciune. Vivacitate.

sprințár, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de sprințar.* **2** (*reg.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **3** (*înv.; despre oameni*) v. Nestatornic. **II** fig. **1** ‹fig.› hoinar, nestatornic, ‹fig.; pop.› spulberatic. *I-a trecut prin minte un gând sprințar.* **2** (*înv.; despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Bârfitor. Calomniator. Calomnios. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Ponegritor. Vituperativ.

sprue [spru] s.f. (*med.*) psilozis. *Persoanele bolnave de sprue prezintă diaree cronică, anemie, glosită.*

spudaxí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) v. Învăța. Studia.

spudaxít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit.

spúlber s.n. fig. (*rar*) v. Decimare. Decimație. Destrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire.

spulberá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică praf, frunze etc.*) a împrăștia, a risipi, ‹pop.› a zburătăci. *Vântul spulberă frunzele uscate.* **2** tr. (*despre vânt; compl. indică zăpada*) a viscoli. *Vântul a bătut puternic și a spulberat pe alocuri zăpada.* **3** refl., tr. (*sub. sau compl. indică nori, ceață, fum etc.*) a (se) destrăma, a (se) disipa, a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răzleți, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a se despica, a (se) sparge, ‹reg.› a (se) vărzui, ‹înv.› a (se) rășchira, ‹fig.› a (se) deșira, a (se) ridica, ‹fig.; pop.› a (se) răzbuna. *Vântul a spulberat norii.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică armate, grupuri de răufăcători etc.*) a împrăștia, a risipi, ‹fig.› a vântura. *Ostașii lui Ștefan i-au spulberat pe turci.* **2** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹fig.› a detuna, a secera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a spulberat pe dușmani.* **3** tr. (*compl. indică lucruri, spații etc.*) a aneantiza, a distruge, a nimici, ‹fig.› a desființa, a extermina, a topi, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a spulberat cartiere întregi. Beți fiind, au spulberat tot ce au găsit în bar.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) împrăștia, a (se) îndepărta, a (se) risipi, a (se) sfărâma, a (se) zdrobi. *Gândul său de mărire s-a spulberat. Panica populației s-a spulberat repede. Glasul lui blând i-a spulberat orice temere.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza, a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a spulberat speranțele.* **6** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Supăra.

spulberáre s.f. **I** împrăștiere, risipire. *Spulberarea frunzelor uscate se datorează vântului.* **II** fig. **1** aneantizare, distrugere, nimicire, ‹fig.› desființare, exterminare, ‹fig.; înv.› topire. *Au fost amendați pentru spulberarea lucrurilor din bar.* **2** ‹fig.› destrămare, evaporare, risipire, sfărâmare, zdrobire. *Vestea primită a avut ca urmare spulberarea gândurilor negre.*

spulberát, -ă adj. **I 1** (*despre praf, frunze etc.*) împrăștiat, risipit, ‹pop.› sulberător. *Funzele spulberate trebuie adunate și arse.* **2** (*despre zăpadă*) viscolit. *Zăpada spulberată a format troiene.* **II** fig. **1** (*despre stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› destrămat, evaporat, risipit, sfărâmat. *Cu gândul de mărire spulberat, a revenit la cruda realitate.* **2** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, strivit, surpat[2], topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile spulberate.*

spulberátic, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*despre oameni*) v. Hoinar. Nestatornic. Sprințar.

spulberătór, -oáre adj. (*pop.; despre praf, frunze etc.*) v. Împrăștiat. Risipit. Spulberat.

spulberătúră s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*). **2** (*med.*) v. Spurcat[1]. **3** v. Lamură.

spumá vb. I. **I 1** intr. (*despre ape, valuri etc.*) a clăbuci, a spumega, ‹înv.› a aspuma. *Valurile râului spumează sub vâsle. La spălat, apa cu detergenți spumează.* **2** refl. (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a asuda, a se clăbuci, a se înspuma, a se înspumega, a spumega. *Goniți fără milă, caii se spumau.* **3** intr. (*despre oameni sau animale*) a spumega. *Caii spumau și mușcau frâiele. Epilepticii spumează când intră în criză.* **4** tr. (*compl. indică mâncăruri sau lichide date în fiert ori fermentate*) a spumui. *A spumat supa când a început să fiarbă.* **5** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni ori părți ale corpului lor*) v. Săpuni. **6** refl. (*reg.; despre materiale, obiecte etc.*) v. Patina. Roade. Toci. Uza. **II** intr. fig. (*despre oameni, mulțimi de oameni etc.*) ‹fig.› a spumega. *Bătrânul a început să spumeze de ciudă.*

spumánt, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre vin, șampanie*) înspumat, spumos. *Savurează șampania spumantă.* **2** s.m. (*chim., tehn.*) spumogen. *Spumantul, dizolvat într-un lichid, favorizează formarea spumelor stabile, fiind utilizat în extinctoare, la prepararea betoanelor etc.*

spumáre s.f. **1** clăbucire, spumegare, ‹rar› spumegat[1], ‹înv.› aspumare. *Când barca merge cu viteză, în urma ei se produce spumarea apei.* **2** (*fiziol.*) asudare, înspumare, spumegare. *Spumarea cailor este rezultatul efortului fizic mare.*

spumáriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

spumát, -ă adj. **1** (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, înspumegat, spumegat[2], spumegător, spumegând, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat. *Valurile spumate se lovesc de stânci.* **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) asudat[2], înspumat, înspumegat, spumegat[2], ‹rar› spumatic, spumos, ‹pop.› spumegând. *Se oprește pentru a da răgaz armăsarului spumat să se odihnească.*

spumátic, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre ape, valuri etc.*) v. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2]. Spumegător. Spumegând. Spumos. **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Asudat[2]. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2].

spúmă s.f. **I 1** spumegare, ‹reg.› spumuială. *Spuma valurilor mării scaldă litoralul.* **2** bășică, bulbuc, clăbuc, ‹reg.› săpun, săpuneală. *Apa face spumă când spală cu detergenți.* **3** (*fiziol.*) clăbuci (v. *clăbuc*), ‹reg.› sudoare, zoaie. *Obosit și plin de spumă, calul se așază pe iarbă. În fața ei se oprește un călăreț având calul acoperit de spumă.* **4** (*fiziol.*) bale, clăbuci (v. *clăbuc*), ‹reg.› mlaci, sclăbuc, spumegar, zăbale (v. *zăbală*), zoaie. *Din botul calului se prelinge spumă.* **5 *spumă-de-mare*** = **a** (*geol.*) piatră ponce, sepiolit, ‹înv.› piatră spumoasă. *Spuma-de-mare este o rocă vulcanică, foarte ușoară, spongioasă, întrebuințată la șlefuire, curățare etc.*; **b** (*mineral.; pop.*) v. Giobertit. Magnezit. **6** (*cosmet.*) ***spumă de păr*** = ‹engl.› mousse. **7** (*pop.*) v. Caimac. **8** (*pop.*) v. Floare. **9** (*pop.*) v. Smântână. **10** (*reg.*) v. Burete. **11** (*art.; bot.; reg.*) ***spuma-calului*** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **12** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **II** fig. **1** elită, ‹fig.› aristocrație, caimac, cremă, floare, frunte, smântână. *Acest profesor*

face parte din spuma intelectuală a țării. **2** ‹fig.› caimac, floare, smântână. *În urma afacerii, el a luat spuma.* **3** lamură, ‹fig.› cremă, esență, floare. *Mitul păstrează pentru eternitate spuma spiritualității unui popor.* **4** (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, substructură, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din spuma societății.*

spumărîță s.f. (*bot.; reg.*) v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*).

spumătoáre s.f. (*gosp.; înv.*) v. Spumieră.

spumeálă s.f. (*bot.; reg.*) v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*).

spumegă vb. I. intr. **I 1** (*despre ape, valuri etc.*) a clăbuci, a spuma, ‹înv.› a aspuma. *Valurile râului spumegă sub vâsle. La spălat, apa cu detergenți spumegă.* **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) a asuda, a se clăbuci, a se înspuma, a se înspumega, a se spuma. *Goniți fără milă, caii spumegă.* **3** (*despre oameni sau animale*) a spuma. *Caii spumegau și mușcau frâiele. Epilepticii spumegă când intră în criză.* **II** fig. (*despre oameni, mulțimi de oameni etc.*) ‹fig.› a spuma. *Bătrânul a început să spumege de ciudă.*

spumegár s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Bale. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă.

spumegáre s.f. **I 1** clăbucire, spumare, ‹rar› spumegat[1], ‹înv.› aspumare. *Când barca merge cu viteză, în urma ei se produce spumegarea apei.* **2** asudare, înspumare, spumare. *Spumegarea cailor este rezultatul efortului fizic mare.* **II** (*concr.*) spumă, ‹reg.› spumuială. *Spumegarea valurilor mării scaldă litoralul.*

spumegăt[1] s.n. (*rar*) v. Clăbucire. Spumare. Spumegare.

spumegăt[2]**, -ă** adj. **1** (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, înspumegat, spumat, spumegător, spumegând, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat. *Valurile spumegate se lovesc de stânci.* **2** (*fiziol.; despre animale, mai ales despre cai*) asudat[2], înspumat, înspumegat, spumat, ‹rar› spumatic, spumos, ‹pop.› spumegând. *Se oprește pentru a da răgaz armăsarului spumegat să se odihnească.*

spumegător, -oáre adj. (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, înspumegat, spumat, spumegat[2], spumegând, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat.

spumegând, -ă adj. **1** (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, înspumegat, spumat, spumegat[2], spumegător, spumos, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat. **2** (*fiziol.; pop.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Asudat[2]. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2].

spumegós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre ape, valuri etc.*) v. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2]. Spumegător. Spumegând. Spumos.

spumiéră s.f. (*gosp.*) ‹reg.› chepcea, ‹înv.› spumătoare. *Cu spumiera se ia spuma strânsă deasupra supei când începe să fiarbă.*

spumogén s.n. (*chim., tehn.*) spumant. *Spumogenul, dizolvat într-un lichid, favorizează formarea spumelor stabile, fiind utilizat în extinctoare, la prepararea betoanelor etc.*

spumós, -oásă adj. **I 1** (*despre ape, valuri etc.*) înspumat, înspumegat, spumat, spumegat[2], spumegător, spumegând, ‹rar› spumatic, ‹înv. și reg.› spumegos, ‹înv.› aspumat. **2** (*despre vin, șampanie*) înspumat, spumant. *Savurează șampania spumoasă.* **3** (*fiziol.; rar; despre animale, mai ales despre cai*) v. Asudat[2]. Înspumat. Înspumegat. Spumat. Spumegat[2]. **4** (*rar; despre aluaturi*) v. Afânat. Pufos. **II** fig. (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase spumoasă.*

spumuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică mâncăruri sau lichide date în fiert ori fermentate*) a spuma. *A spumuit supa când a început să fiarbă.* **2** fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

spumuiálă s.f. (*reg.*) v. Spumă. Spumegare.

spunătór, -oáre adj. (*înv.; despre fapte, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Elocvent. Revelator. Semnificativ.

spúne vb. III. **I** (*în concurență cu „a zice”*) **1** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a pronunța, a rosti, a scoate, a vorbi, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut spune niciun cuvânt.* **2** tr., refl. a (se) pronunța, a (se) zice. *Moldovenii spun „chicior” pentru „picior”. În Muntenia se spune „pă” pentru „pe”.* **3** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) a rosti, a vorbi, a zice, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹înv.› a glăsi, ‹fig.› a debita. *Spune minciuni pentru a ieși din încurcătură.* **4** intr., tr. abs. a vorbi, a zice, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹reg.› a rupe, ‹înv.› a vorovi, ‹arg.› a cardi. *Spune-i direct, fără ocolișuri! Din cauza zgomotului trenului ar fi vrut să ridice vocea, dar s-a oprit să spună tare pentru că o persoană dormea.* **5** tr. (*compl. indică versuri, poezii etc.*) a declama, a recita, a rosti, ‹înv. și pop.› a zice, ‹pop.› a cuvânta. ‹fig.; fam.› a debita. *A spus poezia cu intonație, impresionând publicul.* **6** tr. (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a exprima, a formula, a pronunța, a rosti, a zice. *Trebuie încurajat să-și spună public părerea.* **7** tr. (*compl. indică idei, opinii, concepții, teorii, teze etc. ale oamenilor*) a enunța, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, ‹înv.› a înainta, ‹fig.; rar› a desface. *Și-a spus clar opiniile într-o emisiune televizată.* **8** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a afirma, a declara, a mărturisi, a relata, a zice, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. și reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A spus unele lucruri menite să impresioneze.* **9** tr. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) a comunica, a împărtăși, a transmite, a zice, ‹înv.› a parastisi, a rosti, ‹fig.› a servi. *I-a spus părerea sa despre proiectul propus.* **10** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) a arăta, a expune, a istorisi, a înfățișa, a nara, a povesti, a prezenta, a relata, ‹livr.› a enara, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a istori, a parastisi, a rosti, ‹fran.› a raconta. *Martorul a spus cum s-a petrecut accidentul.* **11** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi spune cât de mult îl iubește. Nu-și spune nimănui sentimentele.* **12** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a afirma, a declara, a pretinde, a susține, a zice, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A spus că cei puși sub urmărire nu sunt vinovați.* **13** intr. (*despre oameni*) a zice, ‹pop. și fam.› a face. *Nu sunt de acord, a spus tatăl.* **14** refl. impers. a se afirma, a se auzi, a se șopti, a se vorbi, a se zice, a se zvoni, ‹înv. și reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a spus că această lege va fi modificată.* **15** tr. a arăta, a indica, a preciza, ‹înv. și reg.› a semna, ‹înv.› a premite, ‹grec.; înv.› a prohdeorisi. *După cum a spus, totul îi este acum clar.* **16** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a numi, a porecli, a supranumi, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, lui Ștefan i s-a spus cel Mare. Oamenii i-au spus Hoțomanul pentru că fura.* **17** refl. impers. a se chema, a se numi, a se zice, ‹înv.› a se pomeni, a se răspunde. - *Cum se spune acestui obicei?* **18** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a susține, ‹pop. și fam.› a zice. *Istoricii spun că acea revoltă nu a fost o revoluție. Cunoscutul arheolog spune că este vorba de o descoperire neolitică.* **19** tr. a admite, a presupune, a zice. *Spune că preopinentul său are dreptate în ceea ce susține.* **20** tr. a însemna, a semnifica, a simboliza, ‹fam.› a zice, ‹înv.› a însemnui, a semna. - *Ce spune titlul poeziei?* **21** tr. (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) a denunța, a pârî, a raporta, a reclama, ‹înv. și pop.› a arăta, ‹fam.› a zice, ‹înv. și reg.› a ponoslui, ‹reg.› a izda, ‹înv.› a descoperi, a donosi, a jelui, a vădi, ‹fig.; pop.› a vinde, ‹fig.; fam.› a aranja, a turna[1], ‹fig.; reg.› a dichisi, ‹fig.; înv.› a măcăni, ‹arg.› a borî, a cânta, a ciripi, a cloncăni, a desena, a guița, a înfunda, a lătra, a mârâi, a peți, a sifona, a stropi, a trâmbița, a vărsa, a vomita. *L-a spus la poliție pentru o faptă gravă pe care nu a făcut-o.* **22** tr. a ordona, a porunci, a zice, ‹pop. și fam.› a vorbi. *Spune-le să tacă! Nu-i place să spună subordonaților în fiecare zi ce au de făcut.* **23** tr. a obiecta, a reproșa, a zice, ‹rar› a obiecționa, ‹înv.› a prici[3], a remonstra. *Nu are ce să-i spună, căci se poartă foarte frumos. Spune mereu că nu este ajutată la treabă.* **24** tr. (*înv. și pop.; mai ales urmat de prop. interog.*) v. Întreba. **25** tr. (*înv. și pop.; compl. indică texte, scrieri etc.*) v. Citi. Lectura. Parcurge. Vedea. **26** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; despre oameni sau animale*) v. Chema. Numi. **27** tr. (*pop.; despre texte,*

scrieri etc.; compl. indică date, informații, note etc.) v. Conține. Cuprinde. Include. **28** tr. (*înv. și reg.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **29** tr. (*înv. și reg.; compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **30** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Înfățișa. Prezenta. Veni. **31** tr. (*înv.*) v. Arăta. Indica. **32** tr. (*relig.; înv.; despre clerici; compl. indică dogme, credința etc.*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi. **33** refl. (*în practicile relig. creștine; înv.; despre credincioși*) v. Mărturisi. Spovedi. **II** fig. **1** tr. a evoca, ‹fig.› a trezi, ‹fig.; pop.› a zice, ‹fig.; înv.› a vorbi. *Nu-ți spune nimic întâmplarea aceasta?* **2** tr. (*muz.; pop.; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **3** tr., intr. (*folc.*) v. Doini.

spunént s.m. (*mat.; înv.*) v. Exponent.

spúnere s.f. **I 1** rostire, ‹fig.› debitare[1]. *Spunerea minciunii l-a scos din încurcătură.* **2** enunțare, exprimare, formulare, pronunțare, rostire, zicere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Spunerea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **3** declamare, declamație, recitare, ‹înv.› recitație, ‹fig.; fam.› debitare[1]. *A impresionat publicul prin spunerea cu intonație a poeziei.* **4** (*rar*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **5** (*înv.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare. **6** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a admite", „a suferi", „a suporta"*) v. Contrazicere. Răspuns. Replică. Ripostă. **7** (*relig.; înv.*) v. Predicare. Propagare. Propovăduire. Răspândire. **8** (*înv.*) v. Prevestire. Prezicere. Prorocire. Vestire. **II** (*concr.*) **1** (*pop.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **2** (*lit.; înv.*) v. Istorie. Istorisire. Narațiune. Poveste. Povestire. **3** (*înv.*) v. Știre. Veste.

spuntá vb. I. intr. (*ital.; înv.; despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. Vedea. Zări.

spurc s.n., s.m. (*reg.*) **I** s.n. **1** (*fiziol.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*med.*) v. Spurcat[1]. **3** (*med., med. vet.*) v. Reumatism. **II** s.m. **1** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*zool.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **3** (*zool.; eufem.*) v. Lup (*Canis lupus*).

spurcá vb. I. **I** refl. **1** (*în practicile religiei creștine; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› a se dedulci. *S-a spurcat mâncând carne în zi de post.* **2** (*fiziol.; reg.; despre ființe*) v. Defeca. Ieși. **II** fig. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocori. Întina. Necinsti. Pângări. Profana. Viola. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocori. Compromite. Dezonora. Întina. Mânji. Murdări. Necinsti. Păta. Pângări. Polua. Profana. Terfeli. Veșteji. **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Pângări. Silui. Viola. **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **5** tr. (*înv. și pop.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza. **6** refl. (*pop. și fam.; cu determ. introduse prin prep. „cu", „la"*) ‹fig.; pop. și fam.› a se dedulci. *Băiatul se spurcă cu petreceri și chefuri.*

spurcáci s.m. (*ornit.*) *Otis tetrax*; ‹reg.› dropie-mică, dropie-pitică, dropiță-mică, spurcoaică.

spurcáre s.f. **I** (*fiziol.; pop.*) v. Cenoză. Defecare. Defecație. Ieșire. Purgație. **II** fig. (*înv. și pop.*) **1** v. Batjocorire. Necinstire. Pângărire. Profanare. Sacrilegiu. Violare. **2** v. Batjocorire. Compromitere. Dezonorare. Întinare. Mânjire. Murdărire. Necinstire. Pătare. Pângărire. Profanare. Terfelire.

spurcát[1] s.n. (*pop.*) **1** (*fiziol.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **2** (*med.*) ‹reg.› spulberătură, spurc, spurcăciune. *Spurcatul este o boală de piele.* **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă. **4** (*med., med. vet.*) v. Reumatism.

spurcát[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*înv. și pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** adj. (*înv. și pop.; despre lucruri, materii etc.*) v. Dezgustător. Infect. Respingător. Scârbos. **3** adj. (*pop.; despre substanțe, materii etc.*) v. Impur. Murdar. Necurat. **4** s.m., s.f., adj. (*relig.; înv. și reg.*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **II** adj. fig. **1** (*înv. și pop.; despre lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocorit. Întinat. Necinstit. Pângărit. Profanat. **2** (*înv. și pop.; despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) v. Batjocorit. Compromis[2]. Dezonorat. Discreditat. Întinat. Maculat. Mânjit. Murdărit. Necinstit. Pătat. Pângărit. Profanat. Terfelit. **3** (*pop. și fam.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Infect. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Murdar. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Sordid. Ticălos. Turpid. **4** (*pop. și fam.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Ordurier. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar. **5** (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Bizantin. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Delicvescent. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Dezordonat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Pierdut. Putred. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. Viermănos. **6** (*înv.*) v. Carnal. Fizic[2]. Lumesc. Păgân. Senzual. Sexual. Trupesc. **III** s.m. (*art. **spurcatul**; pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

spurcăciúne s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie. **2** (*fiziol.; pop.*) v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală. **3** (*med.; reg.*) v. Spurcat[1]. **4** (*med. vet., med.; reg.*) v. Cisticercoză. Trichineloză. Trichinoză. **5** (*relig.; înv.; deprec.* sau *peior.*) v. Adamit. Anticrist. Eretic. Schismatic. **II 1** (*pop. și fam.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) ‹pop. și fam› scârboșenie, scârnăvenie, scârnăvie, ‹reg.› scârnăvitură. *O spurcăciune de femeie beată și murdară cerșește în colțul străzii.* **2** (*pop. și fam.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie. **3** fig. (*pop.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine.

spurcăílă s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

spurcătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Pângăritor. Profanator.

spurcățénie s.f. (*pop. și fam.*) **1** v. Înjurătură. **2** v. Imoralitate. Impudicitate. Impudoare. Inconvenientă. Indecență. Licențiozitate. Necuviință. Nerușinare. Obscenitate. Pornografie. Scabrozitate. Trivialitate. Vulgaritate.

spurcoáică s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Spurcaci (*Otis tetrax*). **2** v. Diavoliță. Drăcoaică. Tatoriță.

spurcoáie s.f. (*reg.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

spus, spúsă adj., s.f. **I** adj. (*despre afirmații, expresii etc.*) rostit, vorbit[2], zis, ‹fig.› debitat[2]. *Enormitățile spuse au enervat-o peste măsură.* **II** s.f. **1** afirmație, aserțiune, cuvânt, declarație, mărturisire, relatare, vorbă, zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Spusele lui nu au niciun suport real.* **2** (*reg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **3** (*înv.*) v. Arătare. Expoziție. Expunere. Istorisire. Înfățișare. Narare. Povestire. Prezentare. Relatare. **4** (*înv.*) v. Explicație. Indicație. Instrucțiuni (v. *instrucțiune*). Îndrumare. Lămurire.

spusc s.n. (*pesc.; la gardurile pescărești; reg.*) v. Călcătoare (v. *călcător*).

spútă s.f. **1** (*med.*) expectorație, flegmă, scuipat[1], scuipătură, ‹reg.› hraconit, mlaci, ‹arg.› flaimuc. *Când cineva este gripat, sputa este abundentă.* **2** salivă, scuipat[1], scuipătură, ‹rar› apă, ‹pop.› stupit, ‹reg.› bleasc, scuipici, stupitură, ‹arg.› flit. *Unele afecțiuni digestive pot provoca producerea în exces a sputei.*

spuzár s.n. (*gosp.; reg.*) v. Vătrai.
spúză s.f. **I 1** ‹reg.› șperlă. *Spuza rămâne în sobă după ce ard lemnele.* **2** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Bășicuță. Bubuliță. Papulă. Spuzeală. **3** (*biol.; arg.*) v. Spermă. **II** fig. (*pop. și fam.; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Mulțime. Potop. Pulbere. Puzderie. Sumedenie.
spuzeálă s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) bășicuță, bubuliță, papulă, înv. și reg.› spuză, spuzitură, ‹reg.› roșeală, vișteală[2]. *A făcut spuzeală pe corp în urma intoxicării.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Alergie. Anafilaxie. Erupție. Exantem. **3** (*med.; pop.*) v. Herpes. **II** fig. (*pop. și fam.; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Mulțime. Potop. Pulbere. Puzderie. Sumedenie.
spuzénie s.f. fig. (*pop.; de obicei urmat de determ. la pl., introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Mulțime. Potop. Pulbere. Puzderie. Sumedenie.
spuzí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; despre piele*) ‹reg.› a se viști[2]. *Tot corpul s-a spuzit de la rujeolă.*
spuzít, -ă adj. (*med., med. vet.; despre piele*) ‹reg.› vișitit. *Are pielea feței spuzită.*
spuzitúră s.f. (*med., med. vet.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Bășicuță. Bubuliță. Papulă. Spuzeală. **2** (*reg.*) v. Alergie. Anafilaxie. Erupție. Exantem.
st interj. (*adesea cu „s" repet.*) liniște!, pst!, tăcere!, ‹pop.› țist!, ‹reg.› meclez!, ‹arg.› mucles! *St! Vine profesoara!*
sta vb. I. intr. **I 1** (*despre ființe sau despre vehicule aflate în mișcare*) a se opri, înv. și reg.› a se sprijini, înv.› a se popri. *Cei doi au stat câteva minute în fața unei vitrine cu cărți. Mașina a stat la stop.* **2** (*despre ființe; cu determ. locale*) a se opri, a poposi, a ședea, a trage, a zăbovi, ‹pop.› a (se) odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *Au stat la umbra unui brad, după un urcuș greu.* **3** intr. (*despre mecanisme, aparate, obiecte în mișcare, despre timp etc.*) a se opri, ‹fig.› a încremeni. *Motorul mașinii a stat din cauza gerului. În casă nimic nu se mișcă, încât pare că timpul a stat.* **4** intr. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a se termina, a trece, ‹rar› a osteni, înv. și pop.› a ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, înv.› a se precurma. *Ninsoarea a stat după câteva ore. Ploile nu mai stau și este pericol de inundații.* **II 1** (*despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*) a se așeza, a ședea, ‹pop. și fam.› a se lăsa, ‹pop.› a se pune, ‹fam.› a se instala. *În timpul liturghiei stă în genunchi.* **2** (*despre ființe; de obicei cu determ. locale, introduse prin prep. „pe", „la"*) a ședea. *Îi place să citească ziarul când stă pe o bancă, în parc. Pisica stă pe pervazul ferestrei. Stă la gura sobei.* **3** (*despre oameni*) a lenevi, a trândăvi, înv. și pop.› a înlenevi, a înleni, ‹pop. și fam.› a tândăli, a tolăni, a trântori, ‹pop.› a lungări, ‹reg.› a colnici, a coșmăgi, a diuguli, a migăli, a milcoși, a mocăi, a modoși, a putori, a târomi, a zăcări, ‹iron.› a se menaja, ‹fig.› a cloci, ‹fig.; pop. și fam.› a se împuți. *Nu face nimic; toată ziua stă în casă.* **4** (*despre oameni; cu determ. locale*) a rămâne, a zăbovi, înv.› a prebândi. *A stat mai mult timp în catedrală, pentru a-i admira frescele. Mai stă în oraș pentru a se întâlni cu un coleg din liceu.* **5** (*despre oameni; cu determ. locale*) a rămâne. - *Stai seara aceasta la noi? Pe caniculă este bine să stăm în casă.* **6** a petrece. *A stat cu prietenul lui din tinerețe o zi întreagă.* **7** (*despre oameni*) a întârzia, a zăbovi, ‹pop. și fam.› a stărui, înv.› a amâna, a apuca. *Îi plăcea să stea seara, pe o bancă din parc.* **8** (*despre oameni; cu determ. temporale sau locale*) a aștepta, a zăbovi. *Stai aici până mă întorc!* **9** (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a domicilia, a fi, a locui, a ședea, a viețui, ‹pop.› a hălădui, a sălășlui, a vecui, înv. și reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăși, înv.› a sălășui, a via[2]. *Și-au construit o casă în care să stea singuri.* **10** (*despre oameni, ființe sau despre vehicule aflate în mișcare*) a staționa. *Nava a stat în port două ore. Stă sub o prelată până trece ploaia.* **11** (*înv. și pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Îndeletnici. Ocupa. **12** (*pop.; despre ființe, lucruri etc.; adesea cu determ. locale*) v. Afla. Exista. Fi. Găsi. **13** (*înv.; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține. **14** (*înv.; despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „cu", „asupra"*) v. Insista. Stărui. **15** (*înv.; despre oameni*) v. Căuta. Încerca. Sili. Străduí. Vedea. **16** (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „pe"*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **III 1** (*mai ales despre lucruri, obiecte; cu determ. locale*) a se afla, a fi, a se găsi. *Dicționarele stau pe raftul al doilea din bibliotecă.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc. sau despre părți ale corpului*) a atârna, a spânzura, înv.› a pluti. *Paltonul stă în cuier. Mâna ei stă peste marginea fotoliului.* **3** (*despre substanțe, materiale, corpuri plutitoare etc.*) a pluti. *Uleiul stă la suprafața apei.* **4** (*despre oameni*) a se ține. *Stai drept! Ai deja gheb.* **5** impers. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; de obicei cu determ. modale ca „bine", „rău", „frumos"*) a ședea. *Călătorului îi stă bine cu drumul. Îi stă bine cu pălărie.* **6** impers. (*pop. și fam.; în constr. neg.; cu determ. modale ca „frumos", „bine"*) ‹pop. și fam.› a cădea, a ședea. - *De ce nu te gândești când vorbești? Nu stă frumos! Să nu-l lăsăm să aștepte! Nu stă bine!* **IV 1** (*cu determ. introduse prin prep „în"*) a consista, a consta, a rezida, înv.› a stărui. - *În ce stă această tehnică?* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a se limita, a se mărgini, a se reduce, a se rezuma, ‹rar› a se încheia. *Șofatul nu stă doar în cunoștințe teoretice. Valoarea unui actor nu stă numai în talent.* **V** (*înv. și pop.; urmat de o prop. compl. indir. introdusă prin conj. „să"*) v. Gândi. Intenționa. Plănui. Proiecta. Vrea. **2** (*înv.; despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) v. Apărea. Declanșa. Dezlănțui. Isca. Ivi. Izbucni. Începe. Porni. Produce. Stârni. **VI** (*la imper., pers. 2 sg. stai!; cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă un ordin*) **1** oprește!, stop!, ‹reg.› loh! - *Stai! - Nu vezi culoarea roșie a semaforului!* **2** (*ca îndemn cu care sunt oprite animalele de tracțiune, mai ales caii*) oprește!, ‹pop.› ho! *Când ajunge în intersecție, căruțașul îi strigă calului: Stai!* **3** ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, sfârșește!, stop!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Stai! Nu mai suport țipetele tale!*
stabíl, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „mobil"; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) fix, imobil[2], neclintit, nemișcat, ‹rar› imobiliar, nemișcător, stătător, ‹pop.› nesmintit, nestrămutat, înv.› neclătit, statornic. *Lângă clădirea stabilă a circului este o construcție transportabilă, folosită la spectacolele date în diferite alte locuri. Podul peste această apă de munte este stabil.* **2** (*în opoz. cu „provizoriu"; despre așezări omenești, domicilii, sedii etc.*) fix, permanent, statornic, înv. și pop.› stătător. *Domiciliul ei este stabil în Iași. Firma are sediu stabil.* **3** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre obiecte, construcții etc.*) dăinuitor, durabil, rezistent, solid, temeinic, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile stabile impresionează prin măreție.* **4** (*despre locuri de muncă*) sigur. *Fiul ei are un serviciu stabil.* **5** ‹fig.› solid. *Are o carieră stabilă. Firma sa este stabilă.* **6** (*în opoz. cu „nomad"; despre oameni, populații*) sedentar, statornic, ‹rar› fixat[2], înv.› așezător, oturaciu, stătător. *Germanii sunt o populație stabilă. Din oieri transhumanți s-au transformat în oieri stabili.* **7** (*în opoz. cu „nomad"; despre țigani*) statornic, ‹pop.› vătraș. *Țiganii stabili s-au stabilit definitiv într-un loc.* **8** (*în opoz. cu „schimbător"*) fix, ‹fig.› rigid. *Oda are o formă stabilă.* **II 1** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) același, consecvent, constant, neschimbat, neschimbător, statornic, ‹rar› nedezmințit. *Era evidentă silința lui de a fi drept, nepărtinitor, stabil față de toți.* **2** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) același, consecvent, constant, egal, neschimbat, neschimbător, principial, statornic, ‹rar› nedezmințit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei este stabil în respectarea angajamentelor făcute.* **3** (*în opoz. cu „variabil"; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, nefluctuant, neschimbat, neschimbător, statornic, staționar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori stabile. Studiul acordă o atenție deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt stabile. Situația economică a țării este stabilă.* **4** (*în opoz. cu „efemer"; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, durabil, inalienabil, statornic, trainic, ‹înv.› rămâitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt stabile.*
stabilí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se așeza, a se fixa, a se instala, a se opri, a se stabiliza, a se statornici, înv. și pop.› a se pune, ‹pop.› a

se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălășui, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a stabilit cu domiciliul în Iași.* **2** tr. (*compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) a amplasa, a așeza, a fixa, a plasa, a situa, ‹înv.› a statornici. *A stabilit fabrica departe de centrul orașului.* **3** refl. (*despre dureri, junghiuri etc.*) a se localiza, ‹fig.› a se cuibări. *Durerea i s-a stabilit în spate.* **4** tr., refl. a (se) statornici, ‹fig.› a (se) întrona. *Între cele două partide s-au stabilit relații de coabitare.* **II 1** tr. (*compl. indică mai ales valori*) a calcula, a determina, a fixa, a măsura. *Stabilește temperatura optimă pentru lichefierea oțelului.* **2** tr. (*compl. indică mărimi, distanțe, valori etc.*) a determina, a fixa, a preciza, a statornici, ‹înv.› a limpezi. *A stabilit compoziția rocii în urma unei analize de laborator.* **3** tr. (*compl. indică mai ales proprietăți, caracteristici ale unor ființe, stări, fenomene, creații etc.*) a defini, a determina, a identifica, a preciza, ‹înv.› a lămuri, a mărgini, a răspica. *Criticul a stabilit trăsăturile esențiale ale operei scriitorului.* **4** tr. (*compl. indică mai ales diagnostice*) a fixa, a preciza, a pune. *Doctorul i-a stabilit diagnosticul.* **5** tr. a fundamenta. *A stabilit principiile noului proiect.* **6** tr. a descoperi, a găsi. *Lingvistul a stabilit etimologia mai multor cuvinte după o cercetare profundă.* **7** tr. a constata. *Controlul financiar a stabilit frauda.* **8** tr. (*compl. indică norme, practici etc.*) a institui, a introduce. *Conducerea firmei a stabilit o nouă grilă de salarizare pentru angajați.* **9** tr. (*compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) a consacra, a consfinți, a fixa, a statornici, ‹înv.› a sfinți[1], ‹fig.; rar› a implânta. *Tinerii au stabilit obiceiul de a organiza, lunar, o serată muzicală.* **10** tr. (*compl. indică înțelegeri, convenții, proiecte etc.*) a face, a institui. *Guvernul a stabilit un nou acord comercial cu partenerii săi economici.* **11** tr. (*compl. indică organizații, comisii etc.*) a alcătui[1], a constitui, a crea, a desemna, a forma, a institui, a înființa, a numi, a organiza, ‹înv.› a tocmi. *A luat inițiativa de a stabili comitetul de părinți pe școală.* **12** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a fixa, a hotărî, a institui, a întocmi, a statornici, ‹înv.› a așeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a stabilit impozitul pe venit. Directorul instituției a stabilit regulamentul de ordine interioară.* **13** tr. (*compl. indică mai ales date, termene*) a asigna, a fixa, a hotărî, a preciza, a statornici, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. și pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost stabilită. Au stabilit un nou termen pentru semnarea contractului.* **14** tr. a comanda, a decide, a dispune, a fixa, a hotărî, a ordona, a porunci, a statornici, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comândăli, a priti, ‹înv.› a comândălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au stabilit deplasarea armatei într-un punct strategic.* **15** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică soluții, posibilități, situații etc.*) a (se) alege, a (se) decide, a (se) fixa, a (se) hotărî, ‹pop.› a (se) îndemna, ‹reg.› a (se) răzlogi, ‹înv.› a (se) rezolva, ‹fig.; reg.› a (se) cumpăni, a se dezbate[1]. *După multă chibzuială, a stabilit soluția care trebuie urmată. Până la urmă s-a stabilit varianta plecării în stațiune cu trenul.* **16** tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a clarifica, a decide, a hotărî, a lămuri, a limpezi, a statornici. *Trebuie să stabilim ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **17** tr. a decide, a determina, a hotărî, ‹fig.› a pecetlui. *Calificarea echipei naționale la campionatul mondial a fost stabilită în ultimele minute ale meciului.* **18** tr. (*compl. indică afaceri, înțelegeri etc.*) a aranja, a rândui, a reglementa, ‹rar› a regula, ‹înv. și pop.› a orândui, ‹înv.› a regularisi. *S-au întâlnit ca să stabilească afacerea despre care au vorbit.* **19** tr. (*compl. indică o evoluție viitoare a unor stări, acțiuni etc.*) a decide, a delibera, a hotărî, a rezolva, a soluționa, ‹fig.› a pecetlui. *Urma să stabilească strategia de dezvoltare economică.* **20** tr. (*compl. indică obiceiuri, mode etc.*) a instaura, ‹fig.› a întrona. *Directorul a stabilit reguli noi de disciplină în școală.* **21** tr. (*compl. indică contracte, tratate, tranzacții etc.*) a definitiva, a încheia, ‹înv.› a închide. *A reușit să stabilească contractul cu primăria.* **22** tr. (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a hotărî, a menționa, a prescrie, a prevedea, a specifica, a statua, a stipula, ‹înv. și pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a stabilit în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.* **23** tr. a obține, a realiza. *Sportivul a stabilit un nou record atletic.* **24** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a înverdera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a susține, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document stabilește că el este proprietarul casei.* **25** tr. (*înv.; compl. indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza.

stabilimént s.n. (*ieșit din uz*) **1** v. Așezământ. Fundație. **2** (*econ.*) v. Firmă. Întreprindere. Unitate. **3** v. Instituție. Unitate. **4** v. Bordel. Casă de prostituție (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.

stabilíre s.f. **I 1** așezare, fixare, instalare, oprire, stabilizare, statornicire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Stabilirea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **2** amplasare, așezare, fixare, plasare, situare. *Primăria a acceptat stabilirea fabricii la marginea orașului.* **3** statornicire. *Stabilirea relațiilor de coabitare a apropiat membrii celor două partide.* **II 1** calculare, determinare, fixare, măsurare, ‹rar› determinație. *Este necesară stabilirea temperaturii optime pentru lichefierea oțelului.* **2** definire, determinare, precizare, ‹înv.› determinație. *Criticul se ocupă cu stabilirea trăsăturilor esențiale ale operei scriitorului.* **3** fixare, precizare, punere. *În cazul unor boli cu manifestări atipice, stabilirea diagnosticului este mai greu de făcut.* **4** determinare, fixare, precizare, statornicire, ‹înv.› limpezire. *Stabilirea compoziției rocii s-a făcut în urma unei analize de laborator.* **5** fundamentare. *Stabilirea principiilor noului proiect a presupus o documentare prealabilă serioasă.* **6** constatare. *S-a deschis o anchetă în urma stabilirii fraudei.* **7** instituire, introducere. *Stabilirea grilei noi de salarizare în firmă a mulțumit pe angajați.* **8** consacrare, consfințire, fixare, statornicire, ‹înv.› sfințire[1]. *Stabilirea obiceiului de a organiza, lunar, o serată muzicală a provocat bucuria prietenilor.* **9** alcătuire, constituire, creare, desemnare, formare, instituire, înființare, numire, organizare. *Ședința a avut ca scop stabilirea comitetului de părinți pe școală.* **10** fixare, hotărâre, precizare. *Comisiei îi revine stabilirea unui nou termen de livrare a mărfurilor.* **11** fixare, hotărâre, precizare, statornicire, ‹rar› determinare, ‹înv.› determinație, însemnare. *Au discutat despre stabilirea datei când se va semna contractul.* **12** aranjare, orânduire, reglementare, ‹rar› regulare, ‹înv.› regularisire. *Stabilirea afacerii va avea loc astăzi.* **13** instaurare, instaurație, ‹fig.› întronare. *Stabilirea unor noi reguli de disciplină în școală se impunea.* **14** obținere, realizare. *Stabilirea unui nou record atletic este o victorie a sportului românesc.*

stabilít, -ă adj. **1** (*despre reguli, obiceiuri etc.*) consacrat, consfințit, fixat[2], statornicit. *Organizarea, lunar, a unei serate muzicale a devenit un obicei stabilit.* **2** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, statornicit. *Într-o zi stabilită, știută doar de ei, se vor logodi.* **3** definit, determinat, precizat. *Au discutat un aspect bine stabilit al afacerii.* **4** (*despre contracte, tratate, tranzacții etc.*) definitivat, încheiat. *Contractul stabilit a fost semnat de ambele părți.*

stabilitáte s.f. **I 1** fixitate, imobilitate, neclintire, nemișcare. *Folosește o pastă care conferă protezei dentare stabilitate.* **2** echilibru. *Păstrarea stabilității unei nave în timpul unei furtuni puternice este o grea încercare pentru tot echipajul.* **3** durabilitate, rezistență, soliditate, tărie, temeinicie, trăinicie, ‹înv. și reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoșie, vârtoșime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este stabilitatea zidurilor care o înconjoară.* **II** consecvență, constanță, statornicie. *Stabilitatea în atitudini și în gândire îi atrage respectul colegilor.*

stabilizá vb. I. **I 1** tr. (*fin.; compl. indică valoarea monedei naționale*) a fixa. *Banca Națională a stabilizat cursul leului.* **2** refl. (*mai ales despre situații, stări*) a se consolida, a se întări, ‹fig.; fam.› a se osifica. *Situația lor financiară s-a stabilizat în ultima vreme.* **II** refl.

(*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se așeza, a se fixa, a se instala, a se opri, a se stabili, a se statornici, ‹înv. și pop.› a se pune, ‹pop.› a se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălășui, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a se rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a stabilizat cu domiciliul în Iași.*

stabilizánt s.n. (*chim.*) stabilizator.

stabilizáre s.f. **I 1** (*fin., econ.*) ***stabilizare bănească*** = ***stabilizare monetară*** = reformă monetară, ‹înv.› reformă bănească. *Printr-o stabilizare monetară se înlocuiește moneda unei țări cu o monedă nouă, având un curs diferit față de prima.* **2** (*fin.*) fixare. *Banca Națională se ocupă cu stabilizarea cursului monedei naționale.* **3** consolidare, întărire, ‹fig.; fam.› osificare. *Poate să vorbească acum de o stabilizare a situației lor financiare.* **II** așezare, fixare, instalare, oprire, stabilire, statornicire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Stabilizarea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.*

stabilizatór s.m. (*chim.*) stabilizant. *Stabilizatorul se adaugă unei soluții coloidale sau unei suspensii pentru a-i mări stabilitatea ori pentru a o stabiliza.*

stacănă s.f. (*pop. și fam.*) v. Cană[1].

staccáto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) martellato, sacadat.

stáchie (**ștáchie**) s.f. (*arg.*) **1** (*anat.*) v. Mână. Palmă. **2** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"*) v. Palmă.

stacój s.m. (*zool.; rar*) **1** (*și **stacoj-de-mare***) v. Homar. Rac-de-mare (*Homarus vulgaris*). **2** v. Rac (*Astacus fluviatilis*).

stacojíu, -ie adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) carmin, ‹pop.› cârmâziu, ‹reg.› stanculiu, ‹înv.› parangun, ‹turc.; înv.› leochiu. *Și-a cumpărat o fustă stacojie.* **2** ecarlat, roșu-vișiniu. *Are un sacou stacojiu.* **3** (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Bric[1]. Cărămiziu. Fov. Roșcat. Roșiatic. Teracot. **4** (*rar; despre păr, barbă etc.*) v. Arămiu. Roșcat. Roșcovan. Roșiatic. Roșiu. Roșu.

stadéră s.f. (*metrol.; înv.*) v. Balanță. Cântar.

stádie s.f. ‹înv.› stadion, stadiu. *Stadia este o veche unitate de măsură pentru lungime, care varia între 147 și 193,2 metri (aproximativ 125 de pași).*

stadimétric, -ă adj. (*topogr.*) tahimetric. *Tahimetrele sunt dotate cu un dispozitiv stadimetric pentru măsurarea distanțelor. Unghiul stadimetric este un unghi diedru format în luneta topografică.*

stadimetríe s.f. (*topogr.*) taheometrie, tahimetrie. *Stadimetria este o metodă de măsurare a distanțelor terestre cu ajutorul tahimetrului.*

stadimétru s.n. (*topogr.*) celerimetru, taheometru, tahimetru. *Stadimetrul permite ridicarea topografică rapidă a planurilor și a hărților prin măsurarea distanțelor până la un punct vizat pe cale optică, prin citire cu ajutorul unei mire așezate în acest punct.*

stadión s.n. **1** (*sport*) arenă, arenă sportivă, ‹înv.› boinic, stadiu. *Campionatul mondial de atletism s-a desfășurat pe stadionul din Berlin.* **2** (*înv.*) v. Stadie.

stádiu s.n. **1** etapă, fază, punct, situație. *Primarului i se expune stadiul în care se află construcția.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) etapă, fază, moment, punct, ‹fig.› treaptă. *Se află într-un stadiu de vârf al carierei. În fiecare stadiu al vieții a învățat câte ceva.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) grad, ‹fig.› nivel, treaptă. *Stadiul de dezvoltare a țării este ridicat. Dreptatea este cel mai înalt stadiu al desăvârșirii. Lucrarea este la un înalt stadiu de abstracțiune.* **4** (*psihanal.*) ***stadiu falic*** = fază falică. *Stadiul falic este o etapă în dezvoltarea sexualității infantile, în timpul căreia pulsiunile se organizează, pentru ambele sexe, în jurul funcției simbolice a falusului.* **5** (*sport; la vechii greci; înv.*) v. Arenă. Arenă sportivă. Stadion. **6** (*înv.*) v. Stadie.

staf (**staff**) s.n. stat-major. *Staful este un grup de persoane cu atribuții speciale (de conducere a unei întreprinderi, a unei organizații, a unei acțiuni etc.), sub direcția unui șef.*

stafáj s.n. (*rar*) v. Decor. Decorație. Design. Ornament. Ornamentație. Podoabă.

staff s.n. = staf.

stafídă s.f. (*bot.*) ‹înv. și reg.› rozinchină, ‹reg.› poamă, poamă-de-strugure, struguraș, strugurei-uscați (v. *strugurel*), strugurel, struguri (v. *strugure*), struguri-uscați (v. *strugure*), struguriță. *În pasca de brânză se pun stafide.*

stafidí vb. IV. **1** refl. (*despre struguri sau despre boabele lor*) a se usca. *Strugurii încep să se stafidească când toamna este foarte călduroasă.* **2** tr., refl. fig. (*fam.; compl. sau sub. indică pielea, fața, fruntea oamenilor ori, p. ext., părți ale corpului lor*) v. Boți. Brăzda. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2].

stafidíre s.f. fig. (*fam.*) v. Cutare[2]. Încrețire. Ridare. Zbârcire.

stafidít, -ă adj. **I 1** (*despre struguri sau despre boabele lor*) uscat[2]. *Strugurii stafidiți nu sunt buni pentru vin.* **2** (*rar; despre plante, obiecte etc.*) v. Scorojit. **II** fig. (*fam.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) v. Boțit. Brăzdat. Crestat. Creț. Cutat. Încrețit. Ridat. Zbârcit.

stafíe s.f. (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că stafiile sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.*

stafilím, -ă adj. uvular. *Pronunță „r" în mod stafilin, ca francezii.*

stafilotomíe s.f. (*chir.*) uvulotomie. *Stafilotomia este incizia luetei.*

stagiatúră s.f. stagiu. *Tânărul absolvent dorește să își facă stagiatura la un avocat în dreptul muncii.*

stăgiu s.f. **1** stagiatură. **2** (*milit.; și **stagiu militar***) armată, militărie, serviciu militar, ‹rar› slujbă, ‹înv. și pop.› oaste, oștire, ‹pop.› cătănie, miliție, ‹înv.› lucrare în oaste, oștenie, soldăție, vitejie. *Face stagiul militar la genieți.*

stagiúne s.f. **1** (*teatru, muz.*) ‹înv.› stațiune. *Opera își deschide stagiunea cu „Flautul fermecat" de Mozart.* **2** (*înv.*) v. Anotimp. Sezon.

stagná vb. I. intr. **I 1** (*despre apă*) a (se) bălti, ‹reg.› a (se) băltăci, a lăcări. *Apa stagnează pe câmp din cauza ploilor abundente.* **2** (*despre mirosuri, căldură etc.*) a persista. *Parfumul ei stagnează încă în odaie.* **II** fig. **1** (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) a trena, ‹fig.› a amorți, a lâncezi. *Interesul pentru cultură nu trebuie să stagneze niciodată.* **2** ‹fig.› a lâncezi, a vegeta, ‹fig.; rar› a tânji. *Viața orașului stagnează.*

stagnánt, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „curgător"; despre ape*) necurgător, stătător, ‹înv. și pop.› stătut[2]. *Lacurile sunt ape stagnante.* **2** (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) trenant, ‹livr.› staționar. *Are o afacere favorabilă pe o piață stagnantă.*

stagnáre s.f. **1** băltire, ‹înv.› stagnație. *Stagnarea îndelungată a apei de ploaie în gropile de pe șosea degradează asfaltul.* **2** fig. trenare, ‹fig.› lâncezeală, lâncezire, paralizie, ‹fig.; înv.› lâncezie, lâncezime, stagnație. *În industrie se constată o perioadă de stagnare.*

stagnáție s.f. (*înv.*) **1** v. Băltire. Stagnare. **2** fig. v. Lâncezeală. Lâncezire. Paralizie. Stagnare. Trenare.

stalactítă s.f. (*geomorf.*) ‹pop.› lapte de piatră, lapte de stâncă, ‹înv.› țurțur. *Stalactitele pot fi admirate în peșteri.*

stam s.m. (*bot.; înv.*) v. Stamină.

stámbă s.f. **I 1** (*ind. text.*) ‹pop.› cit, ‹german.› catun. *Rochiile de stambă nu mai sunt la modă.* **2** (*tipogr.; înv.*) v. Presă. Teasc. **3** (*constr. cu vb. ca „a da", „a pune"; tipogr.; înv.*) v. Tipar. **II** fig. **1** (*rar*) v. Amprentă. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Întipărire. Marcă[1]. Notă. Particularitate. Pecete. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Sigiliu. Specific. Ștampilă. Timbru. Tipar. Trăsătură. Urmă. Valență. **2** (*reg.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare. **3** (*peior.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. **III** (*a. plast.; în forma **stampă***) gravură, ‹înv.› săpătură, săpătură cu apă tare. *A participat la vernisajul unei expoziții de stampe.*

stamboálă s.f. (*metrol.; reg.*) v. Baniță. Dublu-decalitru.

stamínă s.f. (*bot.*) ‹înv.› stam, vase de pulbere (v. *vas*), vase pulberoase (v. *vas*), vasele pulberii (v. *vas*) . *Stamina este organul masculin de reproducere al florii, care produce polen.*

stamn subst. (*hidrol.; înv.*) v. Heleșteu. Iaz.

stámnă (*înv. și reg.*) **1** v. Cană[1]. **2** v. Urcior.

stampă vb. I. tr. (*tipogr.; înv.; compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) v. Edita. Imprima. Publica. Scoate. Tipări.
stamparisí vb. IV. tr. (*ind. text.; înv.; compl. indică țesături*) v. Imprima.
stámpă s.f. (*a. plast.*) = stambă.
stan s.m. (*reg.*) **1** (*la îmbrăcăminte*) v. Clin. **2** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie.
stână s.f. **1** (*pop.*) v. Stâncă. **2** (*geomorf.; reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.
stăncă[1] s.f. (*ornit.*) **1** *Coloeus monedula*; ceucă, stăncuță, ‹reg.› cioacă[1], cioară-gulerată, cioară-pucioasă, ciochiță, ciorică, ciovică, crancău, lisarcă, papagal-țigănesc, porumb-țigănesc, porumbel-țigănesc, stăncușoară. **2** (*reg.*) v. Cioară (*Corvus*).
stâncă[2] s.f. (*reg.*) v. Stâncă.
stanculíu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Carmin. Stacojiu.
stand s.n. (*tehn.; și **stand de încercări, stand de probă***) banc[1], banc de lucru (v. *banc*[1]). *Menghina este montată pe un stand.*
ständard s.n., adj. invar. **I** s.n. **1** (*și **standard de viață***) nivel, ‹engl.› standing, ‹fig.; livr.› tren. *Standardul de viață din Elveția este foarte ridicat.* **2** ***standard de stat*** = stas. *Standardul de stat este aprobat de guvern și are aplicare obligatorie.* **II** adj. invar. fig. (*despre situații, stări, formule etc.*) banal, comun, șablonard, ‹fig.› standardizat, stereotip. *Unii dintre actori sunt obișnuiți cu o modalitate de joc standard.*
standardizá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică produse*) a tipiciza, a tipiza. *Mașinile agricole au fost standardizate. Ministerul a hotărât să standardizeze unele produse, reducând astfel diversele variante ale unui produs la un singur tip.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales terminologii*) a (se) normaliza, a (se) tipiza. *În ultimul timp se urmărește ca terminologii aparținând unor importante domenii de activitate să fie standardizate.* **II** fig. **1** tr. a uniformiza. *Viața lor a fost standardizată.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, concepții, metode etc.*) a (se) banaliza, a (se) vulgariza, ‹fig.› a (se) demonetiza. *Viziunea regizorului a standardizat sentimentul sacrului.*
standardizáre s.f. **I 1** tipizare. *Cea mai mare organizație de standardizare din lume are sediul la Geneva. Standardizarea produselor s-a făcut pentru a se crea un singur tip corespunzător scopului.* **2** (*stand.*) normalizare. *Prin standardizare se urmărește reglementarea tehnică a producției.* **II** fig. **1** uniformizare. *Oamenii inteligenți se opun standardizării vieții lor.* **2** banalizare, vulgarizare. *Subiectul biblic a fost tratat în așa fel, încât s-a ajuns la standardizare.*
standardizát, -ă adj. **1** (*despre produse*) tipizat. *Medicamentele sunt produse standardizate.* **2** fig. (*despre situații, stări, formule etc.*) banal, comun, șablonard, ‹fig.› standard, stereotip.
standárt s.n. (*înv.*) v. Fanion. Steguleț.
standing ['stendiŋ] s.n. (*engl.*) v. Nivel. Standard. Standard de viață.
standoálă s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Magazie. Șopron. Șură. **2** (*agric.*) v. Arie[1].
stănghilă s.f. (*reg.*) v. Momâie. Sperietoare (v. *sperietor*).
staniát, -ă adj. (*tehn.; rar; despre vase, obiecte metalice etc.*) v. Cositorit[2]. Spoit[2].
staniól s.n. poleială, ‹rar› polei[1], ‹reg.› șic[2], ‹înv.› poleitură, poliment. *Multe sortimente de bomboane sunt învelite în staniol.*
stánițe s.f. **1** ‹reg.› bătătură, bouriște, meriză, merizătoare, merizi, meriziște, merizitină, merizuș, opreliște, stavă, torină, torișe, văcărie, zăcălău, zăcărit, zăcătoare (v. *zăcător*), zăcătură. *Vitele, oile, caii etc. se odihnesc, vara, la stanițe.* **2** (*milit.; înv.*) v. Cantonament. Tabără.
stánița s.f. (*constr.; înv.*) **1** v. Bordei. Colibă. **2** v. Cabană[1].
stániu s.n. (*chim.*) cositor[2], ‹reg.› călai, pleu, solomiac, solomie, țin. *Staniul se folosește la protejarea altor metale contra coroziunii.*
stánța s.f. **1** (*lit.; livr.*) v. Poezie. Stihuri (v. *stih*). Versuri (v. *vers*). **2** (*înv.*) v. Cameră. Încăpere. Odaie.
star s.n. (*cinemat., muz., teatru*) divă[1], monstru sacru, vedetă, ‹fig.› stea. *Marily n Monroe a fost unul dintre starurile cinematografului american.*
stáre s.f. **I 1** caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipostază, împrejurare, postură, poziție, situație, ‹rar› ocurență, ‹înv. și pop.› treabă, ‹fam.› fază, ‹înv.› împrejur-stare, înconjurare, peristas, prilejire, stat[3], stătătură, ‹fig.› context. *În altă stare, te ajutam. Nu se recurge la forța armată decât în stări excepționale.* **2** ***stare de fapt = stare de lucruri*** = ‹rar› stare a lucrurilor, ‹înv.› statul lucrurilor (v. *stat*[3]). *Nu poate explica această stare de fapt. El nu cunoaște starea de lucruri din acea zonă a țării;* (*rar*) ***stare a lucrurilor*** v. Stare de fapt. Stare de lucruri; (*art.; înv.*) ***statul lucrurilor*** v. Stare de fapt. Stare de lucruri. **3** (*milit.*) ***stare de război*** = beligerență. *În timpul stării de război căutau soluții de acceptare a păcii.* **4** (*med., med. vet.*) ***stare letargică*** = letargie, moarte aparentă, somn letargic (v. *somn*[2]), ‹înv.› letarg. *În timpul stării letargice pacientul este inconștient, imobil și poate răspunde doar la stimuli exteriori puternici.* **5** dispoziție, ‹fig.› situație. *Este vesel și nu crede că ar putea exista ceva care să-i poată schimba starea.* **6** situație, soartă. *Nu s-a știut nimic despre starea alpiniștilor după trecerea furtunii.* **7** (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) situație, ‹reg.› rând, ‹înv.› stepenă. *Starea țării s-a schimbat după încheierea păcii. Starea internă a statelor europene este agravată de criza economică.* **8** condiție, poziție, situație, ‹reg.› prindoare, ‹fig.; înv.› obraz. *Au o stare materială excelentă.* **9** condiție, rang, teapă, ‹pop.› seamă, ‹fig.› treaptă, ‹fig.; pop.› mână. *Nu este de starea lui ca să se preteze la asemenea fapte. Cei doi sunt de aceeași stare.* **10** rost, situație, ‹reg.› rânduială, ‹fig.; fam.› temei. *Orice om care muncește își face încet-încet o stare.* **11** posibilitate, putere, putință, ‹înv.› putincioșie, ‹fig.; rar› cheag. *Fiecare cotizează după starea lui. Acolo unde este necesitate trebuie să fie și stare.* **12** (*concr.*) avere, avut[1], avuție, bogăție, bun, mijloace (v. *mijloc*), situație, ‹rar› tezaur, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹pop.› strânsă (v. *strâns*[2]), ‹fam.; glum.› caşcaval, ‹înv. și reg.› bogătate, prilej, prindere, ‹reg.› apucătură, blagă, găzdăcie, găzdășag, găzdășie, iosag, prinsoare, stat[3], ‹înv.› bucate (v. *bucată*), economie, perilavi, periusie, strânsoare, vistier[2], ‹latin.; înv.› pecunie, ‹fig.› aur, cheag, comoară, seu, ‹fig.; pop. și fam.› bunătăți (v. *bunătate*), ‹fig.; fam.› grăsime, osânză, ‹fig.; înv.› mâzgă. *Are ceva stare pentru a face și acțiuni caritabile.* **13** (*biol.; reg.*) v. Gravidie. Graviditate. Maternitate. Sarcină. **14** (*înv.*) ***stare împotrivă = stare în contră*** v. Frondă. Împotrivire. Oponență. Opozabilitate. Opoziție. Opunere. Rezistență. **II 1** (*în practicile relig. ortodoxe*) mărturie. *Starea este partea dintr-o cântare bisericească executată, alternativ, de două persoane.* **2** (*rar*) v. Oprire. **3** (*în practicile relig. ortodoxe; pop.*) ‹pop.› stâlp. *Stările sunt evangheliile care se citesc la oprirle procesiunii mortuare până la biserică și în drum spre cimitir.* **4** (*în practicile relig. ortodoxe; reg.*) v. Popas. **5** (*înv.*) v. Contenire. Încetare. Întrerupere. Oprire. **6** (*înv.*) v. Oprire. Stat[3]. **III 1** (*adesea fig.; de obicei complinit prin „pe loc”*) rămas[1], rămânere, stat[3]. *I s-a părut o idee bună starea sa la un motel peste noapte. Starea pe loc, în aceeași poziție, i-a anchilozat genunchiul.* **2** (*rar*) v. Stat[3]. Ședere. **3** (*rar*) v. Stat[3]. Ședere. **4** (*nav.; rar*) v. Navigație. Plutire. **5** (*reg.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **IV** (*rar*) **1** v. Atenție. Grijă. Interes. Preocupare. **2** v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă. **V 1** (*rar*) v. Stat[3]. Ședere. **2** (*rar*) v. Stat[3]. **3** (*rar*) v. Stat[3]. **4** (*anat.; înv. și reg.*) v. Corp. Trup. **5** (*înv. și reg.*) v. Făptură. Înălțime. Statură. Talie. **6** (*reg.*) v. Alură. Atitudine. Port[1]. Poză. Poziție. Ținută. **7** (*înv.*) v. Amplasament. Amplasare. Așezare. Loc. Poziție. Situare. **8** (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Strană.
stáreț, -ă s.m., s.f. (*relig.*) egumen, egumenită, superior, ‹înv. și reg.› proestos, staroste, ‹înv.› egumenie[2], năstavnic, proestoasă, prot[2]. *Călugărul este stareț la mănăstirea Sihla. Stareța de la mănăstirea Agapia a făcut Teologia.*
starlétă s.f. (*cinemat.*) ‹fig.; fam.; peior.› steluță. *Această starletă visează să devină, într-o zi, star de cinema.*
stároste s.m. **I 1** (*în Ev. Med., mai ales în Țara Rom.*) ‹înv.› baș[2], proestos, protomeștер. *Starostele negustorilor era un boier recunoscut ca om corect.* **2** (*în Ev. Med., mai ales în Mold.; înv.*) v. Pârcălab. **3** (*în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Ispravnic. **4** (*în trecut; înv.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, „peste”, „pe”*) v. Conducător. Șef. **II 1** (*la nunțile țărănești*) ‹reg.› tarisfat. *Starostele conduce ceremonia unei nunți sau îndeplinește un anumit rol în această ceremonie.* **2** (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv. și reg.*) v. Egumen. Stareț. Superior. **3** (*reg.*)

v. Peţitor. **III** (*art.; polit.; arg.*) ***starostele curcănimii*** v. Ministru de Interne.
starpalăie adj. (*biol.; reg.; despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Stearpă (v. *sterp*). Sterilă (v. *steril*).
stârşînă s.m. (*adm.; rus.; înv.*) v. Primar.
start s.n. **I 1** (*sport*) plecare. *Atletul a avut un start bun.* **2** (*echit.; la cursele de cai*) barieră. **II** fig. debut, început, ‹fig.; pop. şi fam.› revărsat[1]. *Startul artistei a fost remarcabil.*
stártbloc s.n. (*sport*) blocstart. *Startblocul este un aparat folosit de alergătorii de viteză pentru plecări.*
stas s.n. standard de stat. *Stasul este aprobat de guvern şi are aplicare obligatorie.*
stásis s.f. (*grec.; înv.*) v. Contenire. Încetare. Oprire. Întrerupere.
stat[1] s.n. (*polit.*) **1** ţară, ‹înv. şi reg.› stăpânire, ‹înv.› politie, publică, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹turc.; înv.› memlechet. *Germania este un stat cu o mare putere economică în lume.* **2** putere, ţară, ‹înv.› putinţă, stăpânie. *România are bune relaţii cu statele Europei.* **3** ***stat federal*** = federaţie. *Australia, Brazilia, Canada, Germania, India, Rusia, SUA sunt state federale.*
stat[2] s.n. ***stat de plată*** = ***stat de salarii*** = ‹fam.› fluturaş, fluturaş de salariu, ‹înv.› stat de lefi. *Colaboratorii au încasat suma de bani trecută în statul de salarii;* ***stat de funcţii*** = stat de organizare, stat de personal; ***stat de organizare*** = stat de funcţii, stat de personal; ***stat de personal*** = stat de funcţii, stat de organizare. *În statul de personal este trecut postul pe care îl ocupă fiecare salariat;* (*înv.*) ***stat de lefi*** v. Stat de plată. Stat de salarii.
stat[3] s.n. **I 1** oprire, ‹înv.› stare, stătut[1]. *Statul din mers din cauza întâlnirii cu un prieten îl determină să nu-şi mai continue drumul spre magazin.* **2** (*rar*) v. Oprire. **3** (*înv.*) v. Contenire. Încetare. Întrerupere. Oprire. **II 1** rămas[1], rămânere, stare. **2** şedere, ‹rar› stare, ‹fran.› sejur. *Statul lui la Braşov, la conferinţa stomatologilor, a durat cinci zile.* **3** şedere, ‹rar› stare. *Este sătul de atâta stat în casă.* **4** (*nav.; rar*) v. Navigaţie. Plutire. **III** (*rar*) v. Atenţie. Grijă. Interes. Preocupare. **IV 1** şedere, ‹rar› stare, ‹înv. şezătură. *Statul în poziţie orizontală pentru o lungă perioadă de timp este incomod.* **2** ‹rar› stare. *I se recomandă evitarea statului în picioare.* **3** ‹rar› stare. *Scaunele par incomode şi nu îndeamnă la stat.* **4** (*înv. şi pop.*) v. Făptură. Înălţime. Statură. Talie. **5** (*înv. şi pop.; de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălţime. Mărime. Statură. Talie. **6** (*concr.; reg.*) v. Toiag. **7** (*înv.*) v. Amplasament. Amplasare. Aşezare. Loc. Poziţie. Situare. **V 1** (*reg.*) v. Avere. Avut[1]. Avuţie. Bogăţie. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situaţie. Stare. **2** (*înv.*) v. Caz. Circumstanţă. Condiţie. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziţie. Situaţie. Stare. **3** (*teol. ortodoxă; înv.*) v. Ipostază. **4** (*înv.*) v. Demnitate. Onoruri (v. *onoare*). Rang. Titlu.
stat[4]**, stătă** adj. (*înv.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2].
stat-majór s.n. **1** (*milit.*) ‹înv.› ştab, ştab-major. *Preşedintele ţării numeşte şeful de stat-major, care trebuie să fie unul dintre militarii cu cel mai înalt grad în armată.* **2** staf (staff). *Statul-major este grupul de persoane cu atribuţii speciale (de conducere a unei întreprinderi, a unei organizaţii, a unei acţiuni etc.), sub direcţia unui şef.*
státic, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*în artă; despre atitudini, gesturi etc. ale personajelor*) hieratic, imobil[2], înţepenit, rigid. *Bărbatul din tablou are o ţinută statică. Figura îi este statică.* **2** (*lingv.; în opoz. cu „diacronic"; despre metode de studiu, despre puncte de vedere etc.*) descriptiv, sincronic. *A făcut o cercetare statică a faptelor de limbă din opera lui Alecsandri.* **II** s.f. **1** (*art.; fiz.*) ***statica gazelor*** = aerostatică. *Statica gazelor este o ramură a mecanicii fluidelor.* **2** (*art.; mec.*) ***statica lichidelor*** = hidrostatică. *Statica lichidelor studiază echilibrul lichidelor şi al corpurilor cufundate în lichide.* **3** (*fiziol.; rar*) v. Echilibru.
staticitáte s.f. (*în opoziţie cu „dinamism"*) statism. *Artistul nu permite instaurarea staticităţii. Atmosfera romanului este de perfectă staticitate.*
statísm s.n. **1** (*în opoziţie cu „dinamism"*) staticitate. **2** (*tehn.*) statisticitate. *Statismul este proprietatea unui regulator de a asigura stabilizarea mărimii reglate.*
statíst, -ă s.m., s.f. (*în teatru, în operă sau în filme; înv.*) v. Figurant. Mimant.
statístic, -ă s.f., s.m. **I** s.f. **1** (*fiz.*) ***statistică clasică*** = statistică Maxwell-Boltzmann. *Statistica clasică se bazează pe interacţiunile din mecanica clasică;* ***statistică Maxwell-Boltzmann*** = statistică clasică. **2** (*biol., med.*) ***statistică vitală*** = biostatistică. *Statistica vitală studiază şi interpretează structurile şi fenomenele caracteristice vieţii.* **II** s.m. (*înv.*) v. Statistician.
statisticián, -ă s.m., s.f. ‹înv. statistic. *Apelează la un statistician reputat pentru a-l ajuta într-o campanie de cercetare.*
statisticitáte s.f. (*tehn.*) statism.
statíve s.f. pl. (*ind. casnică.; pop.*) v. Război[2]. Război de ţesut (v. *război*[2]).
statizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică bunuri mobile sau imobile, întreprinderi, instituţii particulare etc.*) v. Etatiza. Naţionaliza.
statocíst s.n. (*zool., la nevertebrate*) otocist. *Statocistul este organul auditiv format dintr-o veziculă cu celule ciliate, plină cu lichid şi cu numeroase otolite.*
statocónia s.f. (*colect.; zool.*) otoliţi. *Statoconia este constituită din granule mici de carbonat de calciu, care se află , împreună cu cilii, în urechea internă a vertebratelor sau în vezicula auditivă a nevertebratelor, servind la formarea senzaţiei de echilibru ori la transmiterea vibraţiilor sonore.*
statocréd s.m. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Idolatru. Păgân. Politeist.
statoreactór s.n. (*av.*) atodid. *Statoreactorul este un reactor cu flux continuu de gaze, folosit pentru propulsia unor avioane supersonice.*
statorí vb. IV. tr. **1** (*înv. şi reg.*) v. Comanda. Decide. Dispune. Fixa. Hotărî. Ordona. Porunci. Stabili. Statornici. **2** (*înv.; compl. indică mai ales date, termene*) v. Asigna. Fixa. Hotărî. Preciza. Stabili. Statornici. **3** (*înv.; compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înfiinţa. Întemeia. Organiza.
statórnic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „provizoriu"; despre aşezări omeneşti, domicilii, sedii etc.*) fix, permanent, stabil, ‹înv. şi pop.› stătător. *Domiciliul ei statornic este în Iaşi. Firma are sediu statornic.* **2** (*în opoz. cu „nomad"; despre oameni, populaţii*) sedentar, stabil, ‹rar› fixat[2], ‹înv.› aşezător, oturaciu, stătător. *Germanii sunt o populaţie statornică. Din oieri transhumanţi s-au transformat în oieri statornici.* **3** (*în opoz. cu „nomad"; despre ţigani*) stabil, ‹pop.› vătraş. *Ţiganii statornici s-au stabilit definitiv într-un loc.* **4** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) acelaşi, consecvent, constant, neschimbat, neschimbător, stabil, ‹rar› nedezmiţit. *Era evidentă silinţa lui de a fi drept, nepărtinitor, statornic faţă de toţi.* **5** (*în opoz. cu „schimbător"; despre oameni*) acelaşi, consecvent, constant, egal, neschimbat, neschimbător, principial, stabil, ‹rar› nedezmiţit, ‹fig.› neclintit, ‹fig.; înv.› vârtos. *De obicei, este statornic în respectarea angajamentelor făcute.* **6** (*în opoz. cu „variabil"; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, nefluctuant, neschimbat, neschimbător, stabil, staţionar, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori statornice. Studiul acordă o atenţie deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt statornice. Situaţia economică a ţării este statornică.* **7** (*în opoz. cu „efemer"; despre stări, sentimente, relaţii etc.*) constant, durabil, inalienabil, stabil, trainic, ‹înv.› rămâitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt statornice.* **8** (*în opoz. cu „infidel", „necredincios"; despre oameni*) bun, cinstit, constant, credincios, devotat, fidel, leal, loial, ‹livr.› devot, ‹reg.› slugarnic, ‹înv.› slugăritor, smerit, ‹fig.› nestrămutat. *S-a convins că îi este un partener de viaţă statornic.* **9** (*în opoz. cu „delăsător"; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, persuasiv, răzbătător, stăruitor, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om statornic, nu renunţă la proiectele lui.* **10** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) activ, continuu, neîntrerupt, susţinut, viu, ‹rar› nediminuat, nemicşorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă statornică împotriva fumatului.* **11** (*în opoz. cu „şovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) dârz, decis, ferm, hotărât, intransigent, neabătut, neşovăitor, ‹livr.› determinat, ‹rar› oţărât, ‹înv.› nepregetător, ‹fig.› bătos, inflexibil, neclintit, neflexibil, nestrămutat, ‹fig.; livr.› inebranlabil, ‹fig.; rar› sec, stâncos, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; înv.› neclătit, neurnit, vârtos, vârtucios. *Statornic, tânărul i-a contrazis pe toţi.* **12** (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) nezdruncinat, ‹livr.› indefectibil, ‹pop. şi fam.› nesmintit, ‹fig.› neclintit, tare. *Dragostea ei pentru copii este statornică. Are credinţa statornică că va reuşi*

să depășească aceste greutăți. **13** (*în opoz. cu „mobil"; înv.; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil.

statornicéște adv. (*modal; înv.*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Permanent. Pururi. Veșnic.

statornicí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) a se așeza, a se fixa, a se instala, a se opri, a se stabili, a se stabiliza, ‹înv. și pop.› a (se) pune, ‹pop.› a se sălășlui, ‹fam.› a se aranja, ‹înv. și reg.› a se sălășui, ‹înv.› a se lăcășlui, a se prinde, a se sădi, a se stăvi, a se stâlpi, ‹fig.; rar› a rădăcina. *După mai multe mutări cu serviciul prin țară, în cele din urmă s-a statornicit cu domiciliul în Iași.* **2** tr., refl. a (se) stabili, ‹fig.› a (se) întrona. *Între cele două partide s-au statornicit relații de coabitare.* **3** tr. (*compl. indică mărimi, distanțe, valori etc.*) a determina, a fixa, a preciza, a stabili, ‹înv.› a limpezi. *A statornicit compoziția rocii în urma unei analize de laborator.* **4** tr. (*compl. indică reguli, obiceiuri etc.*) a consacra, a consfinți, a fixa, a stabili, ‹înv.› a sfinți[1], ‹fig.; rar› a împlânta. *Tinerii au statornicit obiceiul de a organiza, lunar, o serată muzicală.* **5** refl. (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la", „pe la" etc.*) a se invetera, ‹fig.› a se încuiba, a se înrădăcina, a se înțeleni, ‹fig.; înv.› a se rădăcina. *Acest obicei s-a statornicit de secole la români. Frica s-a statornicit în sufletul ei.* **6** refl. (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) ‹fig.› a se împământeni, a se încetăți. *Unele obiceiuri moldovenești s-au statornicit în zone limitrofe din Transilvania.* **7** tr. (*compl. indică legi, taxe, norme etc.*) a fixa, a hotărî, a institui, a întocmi, a stabili, ‹înv.› a așeza, a lega[1], a orândui, a politici, a rândui, a scoate, a scorni, a tocmi. *Guvernul a statornicit impozitul pe venit. Directorul instituției a statornicit regulamentul de ordine interioară.* **8** tr. (*compl. indică mai ales date, termene*) a asigna, a fixa, a hotărî, a preciza, a stabili, ‹rar› a determina, a plănui, ‹înv. și pop.› a pune, ‹înv.› a defige, a însemna, a statori. *Data meciului a fost statornicită. Au statornicit un nou termen pentru semnarea contractului.* **9** tr. a comanda, a decide, a dispune, a fixa, a hotărî, a ordona, a porunci, a stabili, ‹rar› a prescrie, ‹înv. și pop.› a orândui, a rândui, ‹pop.› a soroci, ‹înv. și reg.› a statori, ‹reg.› a comăndăli, a priti, ‹înv.› a comăndălui, a demânda, a dispoza, a învăța, a judeca, a poveli, a răspunde, a sămășlui, ‹rus.; înv.› a comendirui. *Generalii au statornicit deplasarea armatei într-un punct strategic.* **10** tr. (*predomină ideea de explicitare, de înțelegere*) a clarifica, a decide, a hotărî, a lămuri, a limpezi, a stabili. *Trebuie să statornicim ceea ce este de făcut cu moștenirea noastră.* **11** tr. a hotărî, a lăsa, a rândui, a vrea, ‹înv. și pop.› a orândui. *Așa a statornicit Dumnezeu să se întâmple.* **12** tr., refl. a (se) permanentiza, ‹rar› a stărui, ‹înv.› a (se) perena. *Situația de criză s-a statornicit.* **13** tr. (*astăzi rar; compl. indică instituții, asociații etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înființa. Întemeia. Organiza. **14** tr. (*înv.; compl. indică instalații, mașini, construcții, sedii etc.*) v. Amplasa. Așeza. Fixa. Plasa. Situa. Stabili. **15** tr. (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge. **16** tr. (*înv.*) v. Consolida. Întări. **17** tr. (*înv.; compl. indică tratate, alianțe etc.*) v. Încheia. **18** tr. (*înv.; compl. indică stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili.

statornicíe s.f. **1** consecvență, constanță, stabilitate. *Statornicia în atitudini și în gândire îi atrage respectul colegilor.* **2** cinste, credință, devotament, fidelitate, lealitate, loialitate, ‹rar› lealism, loialism, ‹înv. și reg.› priință, ‹înv.› sadacat. *Nu a pus nicio clipă la îndoială statornicia colaboratorilor săi.* **3** asiduitate, insistență, perseverență, persistență, stăruință, tenacitate, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Statornicia lui e demnă de invidie.* **4** dârzenie, decizie, fermitate, hotărâre, intransigență, neînduplecare, nestrămutare, neșovăire, ‹livr.› determinare, ‹rar› radicalism, ‹înv.› nepreget, stavăr, stătătorie, vârtute, ‹fig.› consistență, inflexibilitate, neclintire, ‹fig.; fam.› îmbățoșare. *Dă dovadă de statornicie în respectarea legii.* **5** (*înv. și reg.*) v. Durabilitate. Rezistență. Soliditate. Stabilitate. Tărie. Temeinicie. Trăinicie.

statornicíre s.f. **1** așezare, fixare, instalare, oprire, stabilire, stabilizare, ‹pop.› sălășluire, ‹înv. și reg.› sălășuire, stăvire, ‹înv.› lăcășluire, locuință. *Statornicirea familiei doctorului în sat e benefică pentru oamenii locului.* **2** stabilire. *Statornicirea relațiilor de coabitare a apropiat membrii celor două partide.* **3** fixare, hotărâre, precizare, stabilire, ‹rar› determinare, ‹înv.› determinație, însemnare. *Au discutat despre statornicirea datei când se va semna contractul.* **4** determinare, fixare, precizare, stabilire, ‹înv.› limpezire. *Statornicirea compoziției rocii s-a făcut în urma unei analize de laborator.* **5** consacrare, consfințire, fixare, stabilire, ‹înv.› sfințire[1]. *Statornicirea obiceiului de a organiza, lunar, o serată muzicală a provocat bucuria prietenilor.* **6** ‹fig.› încuibare, înrădăcinare. *Este evidentă statornicirea indolenței la mulți tineri.* **7** ‹fig.› împământenire, încetățenire. *Statornicirea unor obiceiuri moldovenești în zone limitrofe din Transilvania s-a produs cu mult timp în urmă.* **8** permanentizare. *Statornicirea unei situații de criză ar avea urmări grave asupra societății.* **9** (*astăzi rar*) v. Constituire. Creare. Făurire. Formare. Fundare. Instituire. Înființare. Întemeiere. Organizare. **10** (*înv.*) v. Consolidare. Întărire. **11** (*înv.*) v. Încheire.

statornicít, -ă adj. **1** (*mai ales despre noțiuni, unități, mărimi temporale*) anume, anumit, cunoscut, determinat, fixat[2], hotărât, precizat, rânduit, specificat, stabilit. *Într-o zi statornicită, știută doar de ei, se vor logodi.* **2** (*despre reguli, obiceiuri etc.*) consacrat, consfințit, fixat[2], stabilit. *Organizarea, lunar, a unei serate muzicale a devenit un obicei statornicit.* **3** (*despre practici, obiceiuri, mode etc.*) ‹fig.› împământenit, încetățenit. *Obiceiul statornicit de a ara curtea celui urat în noaptea de Anul Nou, specific Moldovei, se regăsește și în zone limitrofe din Transilvania.* **4** (*despre obiceiuri, vicii, defecte, prejudecăți, sentimente etc.*) inveterat, ‹fig.› încuibat, înrădăcinat. *Cu greu se poate scăpa de un obicei statornicit.*

statornicitór s.m. (*înv.*) v. Creator. Demiurg. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator.

statuá vb. I. tr. **1** ‹rar› a statuta. *Regulamentul statuează îndatoririle angajaților. Prin această lege se statuează dreptul cetățenilor români de a călători liber în țările Uniunii Europene.* **2** (*jur.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) a hotărî, a menționa, a prescrie, a prevedea, a specifica, a stabili, a stipula, ‹înv. și pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a statuat în contract obligațiile celui care ia pământul în arendă.*

statuár, -ă adj. monumental. *Statuar în gesturi și atitudini, actorul a cucerit publicul.*

statúră s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) înălțime, mărime, talie, ‹înv. și pop.› stat[3], ‹fam.› gabarit, ‹reg.› stan, statut[1], ‹înv.› mărire, pusoare, vârstă[1]. *Îi plac fetele de statură medie. Își întrece colegii de clasă cu statura.* **2** făptură, înălțime, talie, ‹înv. și pop.› boi[2], stat[3], ‹fam.› lungime, ‹înv. și reg.› stare. *Se deosebește de colegii lui prin statura sa atletică.*

státus s.n. (*sociol.*) statut, statut social.

statút s.n. **1** regulament. *Universitățile au statute și administrații proprii. Orice societate comercială funcționează potrivit unui statut.* **2** (*sociol.; și* ***statut social***) status. *Statutul social al artiștilor este nesatisfăcător în societatea actuală.* **3** (*jur.; înv.; nm. pr.*) v. Constituție. Lege Fundamentală.

statutá vb. I. tr. (*rar*) v. Statua.

stáție s.f. **I 1** oprire. *Chiar în fața parcului este o stație de autobuz.* **2** (*ferov.*) gară[1]. *Așteaptă în stație sosirea trenului dinspre București.* **3** (*ferov.*) ***stație de triaj*** = triaj. *În stația de triaj se garează materialul rulant, se compun și se recompun trenurile de marfă sau de călători etc.* **4** (*astron.*) ***stație cosmică*** = stație spațială; ***stație spațială*** = stație cosmică. *Stația spațială este un vehicul cosmic ori un satelit artificial plasat pe o orbită în jurul Pământului, care servește ca laborator, ca observator extraatmosferic sau ca rampă de lansare spre alte planete.* **5** ***stație de benzină*** = ‹astăzi rar› stație de distribuție. *Alimentează mașina la stația de benzină din cartier;* (*astăzi rar*) ***stație de distribuție*** v. Stație de benzină. **6** (*telec.*) ***stație de emisie-recepție*** = stație de radiocomunicații; ***stație de radiocomunicații*** = stație de emisie-recepție. *Stația de radiocomunicații este ansamblul instalațiilor și al anexelor necesare funcționării unui serviciu sau a unui post de radiocomunicație;* ***stație de radioficare*** = centru de radioficare, post de radiodistribuție (v. *post*[1]). *Printr-o stație de radioficare se distribuie programele de radiodifuziune.* **7** (*în practicile relig. ortodoxe; reg.; în forma* ***stațiune***) v. Popas. **8** (*înv.*) v. Oprire.

Popas. **9** (*med.; arg.; în forma* ***staţiune***) ***staţiune la mare*** v. Infirmerie. **10** (*arg.; în forma* ***staţiune***) ***staţiune la munte*** = ‹arg.› izolator. **II** (*rar; în forma* ***staţiune***) v. Alură. Atitudine. Port[1]. Poză. Poziţie. Ţinută. **III** (*teatru, muz.; înv.; în forma* ***staţiune***) v. Stagiune.

staţioná vb. I. intr. **1** (*despre vehicule, trenuri, nave etc.*) a se opri, ‹pop. şi fam.› a şedea. *Taxiurile nu au voie să staţioneze în anumite zone ale oraşului. Trenurile staţionează mai mult timp în gările marilor oraşe.* **2** (*despre oameni, fiinţe sau despre vehicule aflate în mişcare*) a sta. *Nava a staţionat în port două ore. Staţionează sub o prelată până trece ploaia.* **3** (*milit.; astăzi rar; despre trupe*) v. Cantona.

staţionár, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „schimbător”*) neschimbat. *Starea bolnavei este staţionară.* **2** (*în opoz. cu „variabil”; despre fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, despre evenimente etc.*) constant, invariabil, nefluctuant, neschimbat, neschimbător, stabil, statornic, ‹rar› nevariabil. *Îi înapoiază banii în valori staţionare. Studiul acordă o atenţie deosebită acelor compartimente ale limbii care sunt staţionare. Situaţia economică a ţării este staţionară.* **3** (*livr.; despre fenomene, manifestări, activităţi, acţiuni etc.*) v. Stagnant. Trenant. **4** (*rar; despre oameni, grupuri de oameni*) înv.› stătător. *Generalul dă ordin ca trupele staţionare să se deplaseze spre nord.*

staţionáre s.f. **1** oprire, staţionat[1]. *Staţionarea taxiurilor în această zonă a oraşului este interzisă.* **2** (*milit.; rar*) v. Cantonare.

staţionát[1] s.n. oprire, staţionare.

staţionát[2], -ă adj. (*despre vehicule*) oprit, parcat. *Maşinile staţionate în locuri interzise sunt ridicate de poliţie.*

staţiúne s.f. (*rar, înv., arg.*) = staţie.

stául s.n. **I 1** (*constr.*) înv. şi pop.› ocolaş, ‹înv. şi reg.› ogradă, plasă[1], sălaş, târlă, ‹reg.› coşar[2], coşăreaţă, cotârlete, obor, ocol, palancă, pătul, perdea, poiată, saia[2], saivan, serai, ştalog, tream, ţarc, voreţ. *Ciobanul intră în staul ca să mulgă oile.* **2** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Grajd. **3** (*constr.; înv. şi reg.*) v. Bordei. Colibă. **4** (*reg.*) v. Oierie[2]. Stână. Târlă. **5** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **6** (*înv.*) v. Cireadă. Turmă. **II 1** (*art.; relig. creştină; reg.; nm. pr.*) ***Staulele Floriilor*** = ***Staulele Florilor*** v. Duminica Floriilor (v. *duminică*). Duminica Florilor (v. *duminică*). Florii. **2** fig. (*relig.; înv.*) v. Biserică. Casa Domnului (v. *casă[1]*). Casa lui Dumnezeu (v. *casă[1]*). Locaş de cult (v. *locaş[1]*). Locaş de închinare (v. *locaş[1]*). Locaş de rugăciune (v. *locaş[1]*). Locaş dumnezeiesc (v. *locaş[1]*). Locaş sfânt (v. *locaş[1]*). **3** fig. (*relig.; înv.*) v. Confesiune. Credinţă. Cult[1]. Religie. Rit.

stávă s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Herghelie. **2** (*reg.*) ‹reg.› pletiţă. *Stava este grămada făcută din 13 snopi pe câmp.* **3** (*reg.*) v. Staniştе.

stávăr s.n. (*înv.*) v. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigenţă. Neînduplecare. Nestrămutare. Neşovăire. Statornicie.

stávilă s.f. **I 1** (*hidrotehn.*) ‹reg.› oblon. *Stavila serveşte la închiderea sau la deschiderea, manuală sau mecanică, a unui orificiu, a unui deversor etc.* **2** (*la moară*) stăvilar, zăgaz, ‹reg.› scof, ştează[1], ‹înv.› iaz, scurgătoare (v. *scurgător*). **3** (*înv.*) v. Stânog. **II** fig. dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenienţă, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliştе, piedică, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucţie, zăgaz, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina o asemenea stavilă în cercetarea lor.*

stázá s.f. (*med., med. vet.*) ***stază biliară*** = colestază. *Staza biliară este diminuarea sau întreruperea scurgerii biliare în intestin;* ***stază sangvină*** = congestie pasivă. *Staza sangvină este încetinirea sau oprirea fluxului sângelui ori a unui alt fluid într-o regiune a organismului.*

stăceálă s.f. (*reg.*) Agoniseală. Agonisire. Economie.

stăcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.

stăciunâ vb. I. tr. (*reg.; compl. indică lumânări sau lămpi cu petrol*) ‹reg.› a mucări. *A stăciunat cu o foarfecă partea arsă a lumânării.*

stăncuşoárá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ceucă. Stancă[1]. Stăncuţă (*Coloeus monedula*).

stăncúţă s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Coloeus monedula*; ceucă, stancă[1], ‹reg.› cioacă[1], cioară-gulerată, cioară-pucioasă, ciochiţă, ciorică, ciovică, crancău, lisarcă, papagal-ţigănesc, porumb-ţigănesc, porumbel-ţigănesc, stăncuşoară. **2** (*reg.*) v. Cioară (*Corvus*). **II** (*eufem.*) v. Romă (v. *rom[2]*), Ţigancă. **III** (*bot.; reg.*) v. Talpa-gâştei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*).

stănét s.n. (*reg.*) **1** v. Stâncă. **2** (*geomorf*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.

stănóg s.n. **1** ‹înv.› stavilă. *Stănogul este bara de lemn care desparte caii sau vitele într-un grajd.* **2** (*reg.*) v. Pripon. Ţăruş. **3** (*constr.; reg.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **4** (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

stăpân, -ă s.m., s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) deţinător, posesor, proprietar, proprietăreasă, stăpânitor, ‹pop.› găzdoi, ‹reg.› gazdă, ‹înv.› domn, ocinaş[1], posesuitor, ‹arg.› gagiu. *Stăpânul autovehiculului nu avea certificatul la el când a fost oprit de poliţist.* **2** (*adesea determ. de un adj. pos.*) patron[2], şef, ‹fam.› bos, ‹fam.; iron.› jupân, jupâneasă, ‹reg.› stăpâncă, stăpâneasă, ‹înv.› despină, despuietor, domn, ‹arg.› şustăr. *Stăpâna ta este foarte cicălitoare.* **3** (*la stână*) ‹pop.› stânaş, ‹înv. şi reg.› scutar[1], stânar, ‹reg.› dragoman, stânaci. *Stăpânul are în posesia sa un mare număr de oi.* **4** (*art.* ***Stăpânul***; *relig.; nm.* pr.) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînţelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotştiutorul (v. *atotştiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veşnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providenţa (v. *providenţă*), Puternicul (v. *puternic*), Tatăl (v. *tată*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotţiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Străşnic (v. *străşnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreţ, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Stăpânul care a dat naştere cerului şi pământului.* **5** (*bis.; adesea ca epitet; de obicei urmat de determ. care precizează sensul*) ‹înv.› stăpânitor. *Sfânta Fecioară este stăpâna celor necăjiţi.* **6** amfitrion, gazdă, ‹rar› oaspete, ‹înv. şi pop.› domn, ‹pop.› găzdoi, ‹înv.› ospătător. *Stăpânul pensiunii făcea onorurile.* **7** (*polit.; în opoz. cu „supus”; astăzi rar*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod. **8** (*milit.; astăzi rar*) v. Cuceritor. Ocupant. **II** fig. ‹fig.› rege[1]. *Mozart este stăpânul muzicii clasice. Leul este stăpânul animalelor.*

stăpânáş s.m. (*pop.*) v. Stăpânel.

stăpânărie s.f. (*polit.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.

stăpâncă s.f. (*reg.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patroană (v. *patron[2]*). Stăpână (v. *stăpân*). Şefă (v. *şef*).

stăpâneăsă s.f. (*reg.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patroană (v. *patron[2]*). Stăpână (v. *stăpân*). Şefă (v. *şef*).

stăpânéi, -eă s.m. (*rar*) ‹rar› stăpânică, ‹pop.› stăpânaş, ‹reg.› stăpânişoară.

stăpânésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Domnesc. Voievodal.

stăpâní vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) a avea, a deţine, a poseda, ‹înv.› a posesui, a ţine. *Stăpâneşte mai multe tablouri valoroase.* **2** tr. (*polit.; despre suverani; compl. indică state, popoare*) a cârmui, a conduce, a dirigui, a domni, a guverna, ‹rar› a regenta, ‹înv. şi pop.› a oblădui, ‹înv. şi reg.› a schivernisi, ‹înv.› a birui, a chivernisi, a crăi, a despune, a hătmăni, a împărăţi, a ocârmui, a povăţui, a vlădui, ‹latin.; înv.› a rege[2], ‹fig.; înv.› a duce[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost primul care a stăpânit cele două ţări româneşti unite.* **3** intr. (*polit.; despre oameni, colectivităţi, popoare etc.*) a domina, a trona, ‹rar› a sultăni. *Stăpâneşte peste două regate.* **4** tr. (*compl. indică domenii de activitate, spaţii, acţiuni, situaţii etc.*) a controla, a domina. *Forţele armate stăpânesc situaţia în regiune.* **5** tr. (*milit.; înv.; compl. indică oraşe, fortăreţe, puncte strategice etc.*) v. Cuceri. Lua. Ocupa. **6** tr. (*milit.; înv.; compl. indică trupe inamice, puncte strategice, persoane care aparţin unor*

unități militare etc.) v. Captura. Lua. **II** tr. **1** (*compl. indică un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc.*) a cunoaște, a pricepe, a ști, ‹fam.› a vedea, ‹arg.› a bunghi. *Stăpânește bine fizica și chimia.* **2** (*compl. indică o limbă*) a cunoaște, a poseda, a ști, ‹arg.› a gini. *Stăpânește la perfecție franceza, italiana și spaniola.* **III 1** tr. (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a domina, a poseda, a subjuga, ‹fig.› a încăleca, a robi. *A reușit să-și stăpânească subalternii. Adesea îl stăpânește furia. Este stăpânit de un singur gând.* **2** tr. (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a reprima, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și stăpânească suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își stăpânește curiozitatea.* **3** tr. (*compl. indică lacrimi, gemete, gesturi, impulsuri etc. ale oamenilor*) a opri, a reține, ‹rar› a prididi, ‹ital.; înv.› a aresta[2], ‹fig.› a birui, a înghiți. *Și-a stăpânit cu greu lacrimile. Nu și-a putut stăpâni plânsul.* **4** tr. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a ține, ‹fig.› a birui, a înfrâna, a înfrânge, a înstruna, a învinge, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își stăpânește dorința de a-i spune adevărul.* **5** refl. (*mai ales despre oameni*) a se abține, a se domina, a răbda, a se reține, a se ține, ‹rar› a se inhiba, ‹fam.› a se rezerva, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. și fam.› a se mărgini, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi stăpânit, ar fi izbucnit în plâns.* **6** tr. (*despre lecturi, spectacole etc.; compl. indică oameni*) a domina, a preocupa, a solicita, ‹fig.› a absorbi, a acapara, a captiva, a încătușa, a înlănțui, a sorbi, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a lănțui. *Lectura romanului o stăpânește cu totul.* **7** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se controla, a se domoli, a se liniști, a se potoli, a se tempera. *Încearcă să te stăpânești și să judeci lucrurile la rece!* **8** tr. (*compl. indică oameni, mai ales copii sau manifestări ale lor*) ‹fig.› a înfrâna, a struni, ‹fig.; înv.› a hățui. *Un pedagog bun știe să-și stăpânească elevii.* **9** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a pondera, a potoli, a tempera, ‹fig.› a dezumfla, a înfrâna, a stăvili, a zăgăzui, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Vestea i-a stăpânit avântul.* **IV** fig. intr. **1** ‹fig.› a pluti. *O liniște deplină stăpânește peste sat.* **2** (*despre fenomene, manifestări sufletești etc.*) ‹fig.› a domni. *Afară stăpânește întunericul. Doar tăcerea stăpânește în camera pustie.* **3** (*despre clădiri, înălțimi etc.*) ‹fig.› a domina, a domni, ‹fig.; înv.› a domna. *Catedrala stăpânește piața orașului.* **4** ‹fig.› a trona. *În familia lor stăpânește veselia.*

stăpânícă s.f. (*rar*) ‹rar› stăpânea (v. *stăpânel*), ‹pop.› stăpânișoară.

stăpâníe s.f. (*înv.*) **I** (*polit.*) **1** v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **2** v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **3** (*concr.*) v. Putere. Stat[1]. Țară. **II** (*și* ***stăpânia sineșului****; adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra”, „a-și pierde”*) v. Calm[2]. Cumpăt. Fire. Stăpânire. Stăpânire de sine.

stăpânire s.f. **I 1** deținere, posedare, posesiune. *Este cercetat pentru stăpânire ilegală de armament.* **2** posesiune, proprietate, ‹înv.› cuprins[1]. *Are certificat de stăpânire pentru casă.* **3** posesiune, ‹fig.› mână. *Are în stăpânire toate actele casei.* **4** (*polit.*) cârmuire, conducere, diriguire, domnie, guvernare, ‹înv. și pop.› oblăduire, ‹înv.› chiverniseală, chivernisire, domnire, împărăție, oblastie, ocârmuire, purtare, purtat[1], stăpânărie, stăpânie, țiitură, vlădicie, ‹turc.; înv.› zabitlâc, ‹fig.› cârmă. *În timpul stăpânirii Moldovei, Ștefan cel Mare a ridicat foarte multe biserici.* **5** (*polit.*) autoritate, dominare, dominație, hegemonie, putere, supremație, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub stăpânirea Angliei.* **6** ocupație. *Dacia a fost sub stăpânire romană.* **7** (*adesea fig.*) dominație, domnie, putere. *În epoca modernă se vorbește mult despre stăpânirea banului.* **8** fig. ‹fig.› dominare, dominație, subjugare, tiranie. *Uneori stăpânirea unor amintiri dureroase poate duce la gesturi necugetate.* **II 1** cunoaștere, pricepere, ‹latin.› pericție. *Stăpânirea mai multor domenii ale științei este astăzi o necesitate.* **2** cunoaștere, posedare, știință, ‹arg.› ginire. *Pentru cei care lucrează în turism stăpânirea mai multor limbi este obligatorie.* **III 1** controlare. *Stăpânirea emoțiilor este foarte importantă.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) abstinență, abținere, continență, reținere, ‹livr.› abstențiune, ‹fam.› post[2], ‹înv.› mortificație, ‹fig.› înfrânare, ‹fig.; rar› penitență. *A reușit să-și refacă sănătatea prin stăpânire de la excese alimentare.* **3** (*și* ***stăpânire de sine****, art., înv.,* ***stăpânirea sineșului****; adesea constr. cu vb. ca „a-și păstra”, „a-și pierde”*) calm[2], cumpăt, fire, ‹înv.› stăpânia sineșului (v. *stăpânie*), stăpânie, ‹fig.› sânge rece, ‹fig.; rar› răceală. *În situații critice nu-și pierde stăpânirea de sine.* **4** reținere. *Arată multă stăpânire când vorbește cu o persoană enervantă.* **5** domolire, potolire, stăvilire, ‹fig.› înfrânare, zăgăzuire, ‹fig.; rar› frenație. *Urmarea aflării veștii a fost stăpânirea avântului său.* **6** (*rar*) v. Influență[1]. Înrâurire. Putere. **7** (*rar*) v. Autoritate. Putere. **8** (*înv.*) v. Autoritate. **IV** (*concr.; polit.*) **1** cârmuire, guvern. *Stăpânirea a luat măsuri severe împotriva infractorilor.* **2** (*înv. și reg.*) v. Stat[1]. Țară.

stăpânișoáră s.f. (*pop.*) v. Stăpânea (v. *stăpânel*). Stăpânică.

stăpânít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre clase sociale*) dominat. *În statele feudale existau clase stăpânite.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cuminți, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, temperat, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om stăpânit.* **3** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) reținut. *Fata este reținută în comportare. În glas i se simțea furia stăpânită. I se adresează pe un ton stăpânit.* **4** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, potolit[2], temperat, tihnit, ‹înv. și pop.› dezmâniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este stăpânită și veselă.* **II** s.m., s.f. (*rar*) v. Supus.

stăpânitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre oameni, categorii sociale, partide politice, idei, concepții etc.*) dominant. *Clasa stăpânitoare își creează un aparat de represiune.* **II 1** s.m., s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. care indică obiectul posesiunii*) deținător, posesor, proprietar, proprietăreasă, stăpân, ‹pop.› găzdoi, ‹reg.› gazdă, ‹înv.› domn, ocinaș[1], posesuitor, ‹arg.› gagiu. *Stăpânitorul autovehiculului nu avea certificatul la el când a fost oprit de polițist.* **2** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, suveran, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari stăpânitori.* **3** s.m. ‹fig.; rar› împărat. *Se comportă în așa fel, încât lasă senzația că este stăpânitorul lumii.* **4** s.m., s.f. (*milit.; astăzi rar*) v. Cuceritor. Ocupant. **5** s.m., s.f. (*bis.; înv.; adesea ca epitet; de obicei urmat de determ. care precizează sensul*) v. Stăpân.

stăreți vb. IV. intr. (*relig.*) a egumeni. *Călugărul a stărețit la această mănăstire ani întregi.*

stărețíe s.f. (*relig.*) egumenie[1]. *Mitropolitul i-a dat stăreția mănăstirii Sihla.*

stârlíci s.m. pl. (*reg.*) v. Târlic.

stârostí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică fete, femei nemăritate*) v. Cere. Peți.

stârostíe s.f. **1** (*pop.*) v. Cerere în căsătorie. Pețire. Pețit. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Pârcălăbie. **3** (*înv.*) v. Isprăvnicie.

stârostít s.n. (*reg.*) v. Cerere în căsătorie. Pețire. Pețit.

stârostói, -oâie s.m., s.f. (*reg.*) v. Pețitor.

stârpâre s.f. (*reg.; deprec. sau peior.*) = sterpară (v. *sterpar*).

stârpăríe s.m. (*la stână; reg.*) ‹reg.› sterpar. *Stârpăria este locul îngrădit, în care stau oile sterpe, mieii și berbecii.*

stărui vb. IV. **I** intr. **1** (*despre oameni*) a insista, ‹înv. și pop.› a vorbi, ‹reg.› a bărăni, a crici, ‹înv.› a poftori, ‹fig.› a pistona. *Nu înțeleg de ce stărui; tot nu vei obține nimic.* **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”*) a accentua, a insista, ‹fig.› a apăsa, a se opri, a pedala. *Stăruie asupra obligațiilor zilnice ale echipei pe care o conduce.* **3** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „cu”, „asupra”*) a insista, ‹înv.› a sta, ‹fig.› a se întinde, a se lungi. *Nu vrea să mai stăruie asupra acestui subiect.* **4** (*despre oameni*) a insista, a persevera, a persista. *Va stărui până i se face dreptate.* **5** (*despre oameni*) a se

ambiționa, a se încăpățâna, a se încrâncena, a se îndărătnici, a se îndârji, a merge, a persevera, a persista, ‹reg.› a păzi, ‹fig.› a se întârâta. *Stăruie în susținerea unui punct de vedere fals.* **6** (*rar; despre ființe*) v. Dori. Jindui. Năzui. Pofti. Pretinde. Râvni. Tinde. Urmări. Visa. Viza[2]. **7** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Întârzia. Sta. Zăbovi. **II 1** intr. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a continua, a persista, ‹fam.› a se lăți, ‹înv.› a pesti. *Scandalul stăruie încă în presă.* **2** intr. (*despre stări, situații, amintiri etc.*) a dăinui, a dura[2], a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, ‹fig.› a pluti. *Frica stăruie încă în sufletul ei. Amintirea bunicilor stăruie până astăzi.* **3** intr. (*rar*) v. Permanentiza. Statornici. **4** intr. (*înv.*) v. Consista. Consta. Rezida. Sta. **5** refl. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini.

stăruială s.f. (*înv.*) **1** v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Persistență. Statornicie. Stăruință. Tenacitate. **2** v. Dăinuire. Menținere. Persistență.

stăruință s.f. **I 1** insistență, ‹înv.› stăruire, ‹fig.› pistonare. *Nu mai poate face față stăruințelor lui repetate.* **2** asiduitate, insistență, perseverență, persistență, statornicie, tenacitate, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Stăruința lui este demnă de invidie.* **3** perseverență, răbdare, tenacitate. *Dă dovadă de stăruință în toate întreprinderile sale. S-a angajat într-o lucrare care, pe lângă știință, necesită și multă stăruință.* **4** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu stăruință.* **5** cerbicie, dârzenie, încăpățânare, îndărătnicie, perseverență, persistență, tenacitate, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el stăruința de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **II** (*înv.*) v. Dăinuire. Menținere. Persistență.

stăruire s.f. (*înv.*) **I 1** v. Insistență. Stăruință. **2** v. Asiduitate. Insistență. Perseverență. Persistență. Statornicie. Stăruință. Tenacitate. **II** v. Dăinuire. Menținere. Persistență.

stăruit, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ajuns. Bogat. Îmbogățit. Înavuțit. Înstărit.

stăruitor, -oare adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) insistent. *Copilul devenise atât de stăruitor, încât părinții au convenit să-i cumpere jucăria dorită.* **2** (*în opoz. cu „delăsător”; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, persuasiv, răzbătător, statornic, tenace, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om stăruitor, nu renunță la proiectele lui.* **3** (*despre firea oamenilor*) perseverent, răbdător, tenace, ‹livr.› pacient, ‹rar› răbduriu, ‹astăzi rar› străduitor, ‹pop.› pilos, ‹înv.› nevoitor. *Femeile au, în general, o fire stăruitoare.* **4** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, susținut, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un stăruitor cercetător al civilizației elene. Depune o muncă stăruitoare pentru a-și finaliza lucrarea.* **5** (*despre oameni*) ambițios, încăpățânat, îndărătnic, îndârjit, perseverent, rezistiv. *Este extrem de stăruitor în încercarea de a-și îndeplini visurile.* **II** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dârz, îndârjit, perseverent, tenace, ‹fig.› îndărătnic. *Apreciază la el dorința stăruitoare de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **2** (*despre stări, senzații, sentimente etc.*) persistent, remanent. *Are o durere stăruitoare de cap. Gândul că va câștiga la concurs premiul cel mare devenea din ce în ce mai stăruitor.* **3** (*despre activități, acțiuni ale oamenilor*) serios, temeinic, ‹fig.› sănătos. *După o cercetare stăruitoare și neîntreruptă a reușit să-și termine la timp cartea pentru a o publica.* **4** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”*) durabil, peren, persistent, rezistent, trainic, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este stăruitor.* **III** adv. (*modal*) **1** insistent, ‹înv. și reg.› tare. *Sindicaliștii cer stăruitor să li se mărească salariile.* **2** serios, temeinic, ‹fig.› sănătos. *S-a apucat stăruitor de treabă.*

stătător, -oáre adj., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „curgător”; despre ape*) necurgător, stagnant, ‹înv. și pop.› stătut[2]. *Lacurile sunt ape stătătoare.* **2** (*rar; în opoz. cu „mobil”; despre obiecte, construcții, poduri etc.*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemișcat. Stabil. **3** (*în opoz. cu „provizoriu”; înv. și pop.; despre așezări omenești, domicilii, sedii etc.*) v. Fix. Permanent. Stabil. Statornic. **4** (*în opoz. cu „nomad”; înv.; despre oameni, populații*) v. Sedentar. Stabil. Statornic. **5** (*în opoz. cu „efemer”; înv.; despre stări, sentimente, relații etc.*) v. Constant. Durabil. Inalienabil. Stabil. Statornic. Trainic. **6** (*înv.; despre oameni, grupuri de oameni*) v. Staționar. **7** (*în opoz. cu „delăsător”; înv.; despre oameni*) v. Insistent. Perseverent. Persistent. Persuasiv. Răzbătător. Statornic. Stăruitor. Tenace. **8** (*jur.; înv.; despre robi, slugi etc.*) v. Ohabnic. **9** (*înv.; despre decizii, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Definitiv. Irevocabil. **10** (*înv.; despre fenomene, stări, procese etc.*) v. Constant. Egal. Imprescriptibil. Imuabil. Imutabil. Invariabil. Invariant. Nepreschimbat. Neschimbător. Permanent. **II** s.m. (*econ.; înv.*) ***stătător bun*** v. Girant. Remitent.

stătătorie s.f. (*înv.*) v. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigență. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie.

stătătură s.f. (*înv.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare.

stătuleț s.n. (*polit.*) microstat, țărișoară ‹reg.› țăruță. *Andorra este un stătuleț în S-V Europei, în partea estică a munților Pirinei, renumit pentru sporturile de iarnă. Monaco, San Marino, Liechtenstein, Vatican, Luxemburg se numără printre stătuletele Europei.*

stătut[1] s.n. **1** (*reg.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** (*reg.*) v. Casă[1]. Gospodărie. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie. **4** (*înv.*) v. Oprire. Stat[3].

stătut[2], -ă adj. **I 1** (*despre apă*) clocit[2], răsuflat, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹pop. și fam.› împuțit, trezit[2], ‹reg.› băhnit, băhlit, mocnit, zăcut[2], ‹înv.› stat[4]. *În gropile din asfalt persistă o apă stătută.* **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stricat, vechi[2], ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea stătută trebuie aruncată.* **3** (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stricat, viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul stătut provoacă afecțiuni pulmonare.* **4** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, urât[2], ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, naspa. *Dinspre lac vin efluvii stătute, de sulf* **II 1** (*în opoz. cu „curgător”; înv. și pop.; despre ape*) v. Necurgător. Stagnant. Stătător. **2** (*înv.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit.

stăuină s.f. (*reg.*) **1** v. Saivan. **2** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **3** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină.

stăulișteș.f. (*reg.*) ‹reg.› stăvărie, stâneică, stânișoară, stâniște. *Stăuliștea este locul pe care a existat înainte o stână.*

stăvár s.m. **1** (*pop.*) v. Herghelegiu. **2** (*zool.; înv.*) v. Armăsar. Cal nejugănit.

stăvărár s.m. (*reg.*) v. Herghelegiu.

stăvărie s.f. (*reg.*) ‹reg.› stăulișteș, stâneică, stânișoară, stâniște.

stăvărișteș.f. (*reg.*) v. v. Herghelie.

stăveálă s.f. (*reg.; adesea în constr. neg. cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă.

stăví vb. IV. refl. (*mai ales în constr. neg.*) **1** (*înv. și reg.; despre ființe venite din altă parte*) v. Aciua. Adăposti. Cuibări. Oploși. **2** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **3** (*înv. și reg.; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține. **4** (*înv. și reg.; bot.; despre plante*) v. Crește. Dezvolta. Trăi. Vegeta. **5** (*înv. și reg.; despre oameni sau, p. ext., despre animale de casă*) v. Astâmpăra. Cuminți. Domoli. Liniști. Potoli. **6** (*înv.; despre oameni sau despre populații; cu determ. locale*) v. Așeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici.

stăvilár s.n. **I 1** (*hidrotehn.*) baraj, ecluză, zăgaz, ‹reg.› iezătură, iezidură, năsadă, opritoare, opust, puritoare, răcăstău. *Stăvilarele sunt foarte importante în timpul inundațiilor.* **2** (*la moară*) stavilă, zăgaz, ‹reg.› scof, șteață[1],

‹înv.› iaz, scurgătoare (v. *scurgător*). **II** fig. (*rar*) v. Barieră. Dificultate. Greutate. Handicap. Hop. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenienţă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Obstrucţie. Opreliște. Piedică. Stavilă. Zăgaz.

stăvilí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică ape curgătoare*) a bara, a opri, a zăgăzui, ‹reg.› a hăti. *Digul a stăvilit pârâul dezlănţuit.* **2** (*compl. indică ape sau malurile lor*) a îndigui, a zăgăzui. *Riveranii stăvilesc malurile râurilor.* **3** (*rar; compl. indică mai ales căi de acces*) v. Bara. Tăia. **II** fig. **1** (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a pondera, a potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a dezumfla, a înfrâna, a zăgăzui, ‹fig.; pop. şi fam.› a năbuşi. *Vestea i-a stăvilit avântul.* **2** (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acţiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacţii etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înăbuşi, a înfrâna, a reprima, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. şi fam.› a năbuşi. *Nimic nu poate stăvili declanşarea erupţiei unui vulcan. Anumite mirosuri îi stăvilesc pofta de mâncare.* **3** (*compl. indică acţiuni, conversaţii, discuţii etc.*) a curma, a întrerupe, a opri, ‹fig.› a reteza, a tăia. *Zgomotul mare de afară a stăvilit discuţia celor doi.*

stăvilíre s.f. **I 1** barare, zăgăzuire. *Este greu de realizat stăvilirea apelor curgătoare.* **2** îndiguire, zăgăzuire. *Stăvilirea malurilor apelor este necesară pentru a se evita inundaţiile.* **II** fig. **1** domolire, potolire, stăpânire, ‹fig.› înfrânare, zăgăzuire, ‹fig.; rar› frenaţie. *Urmarea aflării veştii a fost stăvilirea avântului său.* **2** împiedicare, oprire, stopare, ‹fig.› frânare, înfrânare, sufocare. *Se impune stăvilirea abuzurilor din administraţie.* **3** curmare, întrerupere, oprire. *Zgomotul de afară a determinat stăvilirea discuţiei celor doi.*

stăvilít, -ă adj. **1** (*despre ape curgătoare*) barat, zăgăzuit. *Apele stăvilite nu mai prezintă un pericol.* **2** (*despre malurile apelor*) îndiguit, zăgăzuit. *Malurile stăvilite protejează localităţile riverane de inundaţii.*

stăvíre s.f. (*înv. şi reg.*) v. Aşezare. Fixare. Instalare. Oprire. Stabilire. Stabilizare. Statornicire.

stâlceálă s.f. snopeală, snopire, stâlcire, ‹rar› stâlcitură, ‹fig.› bumbăceală, ‹fig.; fam.› burduşeală, burdușire, ‹fig.; înv. şi reg.› ucisătură. *A primit o stâlceală serioasă pentru că a spus minciuni.*

stâlcí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică fiinţe; adesea cu determ. modale*) a snopi, ‹înv. şi pop.› a stropşi, ‹pop. şi fam.› a cotonogi, ‹pop.› a dobzăla, ‹fam.› a garnisi, ‹înv. şi reg.› a storî, a tărbăci, ‹reg.› a otânji, a stolohăni, a toropi[2], ‹fig.› a bumbăci, a meliţa, a strivi, a tăbăci[1], a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdușî, a potcovi, a ţesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. şi reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colţ şi-l stâlceşte zdravăn.* **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică obiecte friabile sau părţi ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **3** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** refl. (*pop.; despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **II** tr. fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a masacra, a scâlcia, a schimonosi, a schingiui, a strica, a tortura, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. şi fam.› a măscări[1], a poci[1], a stropşi. *Vorbeşte stâlcind cuvintele. Şi-a stâlcit scrisul din cauza artritei de la degete.*

stâlcíre s.f. **I 1** stâlceală, snopeală, snopire, ‹rar› stâlcitură, ‹fig.› bumbăceală, ‹fig.; fam.› burduşeală, burdușire, ‹fig.; înv. şi reg.› ucisătură. **2** (*rar*) v. Strivire. Turtire. Zdrobire. **3** (*pop.*) v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire. **II** fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcit[1], stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. şi fam.› pocire, pocit[1], stropşeală, stropşire. *Stâlcirea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care o vorbesc corect.*

stâlcít[1] s.n. fig. denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stricare, tortură, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. şi fam.› pocire, pocit[1], ‹fig.; pop.› stropşeală, stropşire.

stâlcít[2], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fiinţe; adesea determ. prin „în bătaie”*) snopit, ‹înv. şi pop.› ostoit, ‹pop. şi fam.› cotonogit, ‹fig.› bumbăcit[2], zdrobit, ‹fig.; fam.› burduşit, ‹fig.; înv. şi reg.› ucis[2], ‹fig.; reg.› melestuit, ‹arg.› şifonat. *Tânărul stâlcit în bătaie a fost transportat la spital.* **2** (*rar; despre obiecte friabile sau părţi ale lor, despre materiale, plante etc.*) v. Strivit. Turtit. Zdrobit. **3** (*pop.; despre obiecte sau părţi ale lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **II** adj. fig. (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› deformat, scâlciat, schimonosit[2], schingiuit[2], stricat, ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. şi fam.› pocit[2], stropşit. *Pronunţarea stâlcită a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puţină ştiinţă de carte.* **III** adv. fig. (*modal; în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunţa”, „a se exprima”, „a scrie”*) defectuos, eronat, fals, greşit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă stâlcit în română. Cuvintele au fost scrise stâlcit.*

stâlcitúră s.f. (*rar*) **1** v. Snopeală. Snopire. Stâlceală. Stâlcire. **2** fig. v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonosit[1]. Stâlcire. Stâlcit[1]. Stricare. Tortură.

stâlp s.m. **I 1** (*constr.*) bârnă[1], grindă, madrieră, ştender, ‹înv. şi pop.› pociumb, ‹pop.› şarampoi[2], ‹reg.› bălvan, direc, lungiş, lungon, pâj, şaf[1], şaranţ, şoş, şteamp, ştenap, ţap, ţăruş, ‹înv.› uşor[1]. *A folosit pentru schelăria cabanei stâlpi din lemn de fag.* **2** (*constr.; la pridvor*) par, parmac. *Stâlpii pridvorului susţin streaşina acoperişului.* **3** (*telec.*) ***stâlp de telegraf*** = ‹pop.› par de telegraf. *Stâlpii de telegraf sunt dispuşi de-a lungul căilor de comunicaţie terestră.* **4** (*constr.; înv. şi reg.; şi, art., **stâlpul uşii***) v. Uşor[1]. **5** (*în practicile relig. ortodoxe; pop.*) ‹pop.› stare. *Stâlpii sunt evangheliile care se citesc la opririle procesiunii mortuare până la biserică şi în drum spre cimitir.* **6** (*art. **Stâlpul**; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Steaua Polară (v. *stea*). **7** (*arhit.; înv.*) v. Columnă. **8** (*fiz.; înv.*) ***stâlp voltaic*** = (*art.*) ***stâlpul lui Volta*** v. Element. Pilă electrică (v. *pilă[1]*). **II 1** (*tehn.; la războiul de ţesut*) braţ, furcă, mână, ‹reg.› ciocan[2], cujbă, pară[2]. *În stâlpi se sprijină sulurile.* **2** (*reg.*) v. Chingă. Stinghie. **III** (*bot.; înv. şi reg.*) v. Cracă. Creangă. Ramură. **IV 1** (*art.*) ***stâlpul casei = stâlpul familiei*** = cap de familie, capul familiei (v. *cap*), ‹pop. şi fam.› talpa-casei (v. *talpă*), ‹fam.› tată de familie. *Fratele mai mare devenise, după moartea tatălui lor, stâlpul familiei.* **2** (*înv.*) ‹înv.› bătrân, moş, tei. *Stâlpul era primul deţinător al unui pământ, cu titlu de moştenitor.*

stâlpán s.m., s.n. **1** s.n. (*milit.; rar*) v. Ghioagă. **2** s.m. (*reg.*) v. Spânzurătoare. Ştreang.

stâlpár s.m. (*fin.; înv.*) v. Direclie.

stâlpâre s.f. **1** (*bot., bis.; înv. şi pop.*) ‹pop. şi fam.› mâţişor, ‹înv. şi reg.› mărţişor, ‹reg.› salcie, sălcuţă, ‹înv.› crachină. *Stâlparele sfinţite se împart de către preot, în biserică, în Duminica Floriilor.* **2** fig. (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Lăstar[1]. Mlădiţă. Nepot. Os. Rejeton. Urmaş. Viţă. Vlăstar.

stâlpí vb. IV. **1** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică fiinţe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) v. Aţinti. Fixa. Ţinti. Ţintui. **2** refl. (*înv.; despre oameni sau despre populaţii; cu determ. locale*) v. Aşeza. Fixa. Instala. Opri. Stabili. Stabiliza. Statornici.

stâlpişór s.m. **1** stâlpuleţ, stâlpuşor. **2** ‹rar› stâlpuleţ. *Stâlpişorul este un monument în formă de coloană, care se aşază la capul mortului.*

stâlpít, -ă adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*despre ochi, privire*) v. Aţintit. Fixat[2]. Sticlos. Ţintit. Ţintitor. Ţintuit. **2** (*despre fiinţe*) v. Încremenit. Înlemnit. Înmărmurit. Înţepenit. Neclintit. Nemişcat. Ţeapăn. Ţintuit.

stâlpnic s.m. (*relig.*) ‹livr.› stilit, ‹înv.› turnean. *Stâlpnicii trăiau, ca sihaştri, pe vârful unui munte sau al unei coloane, al unui stâlp.*

stâlpocí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încorda. Opinti.

stâlpuléţ s.n. **1** stâlpişor, stâlpuşor. **2** (*rar*) v. Stâlpişor. **3** (*constr.; reg.*) v. Uşor[1].

stâlpuşór s.m. **1** stâlpişor, stâlpuleţ. **2** (*tehn.; la car sau la căruţă; reg.*) v. Mănuşă.

stâmpétă s.f. (*meteor.; înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

stâmpí vb. IV. **I 1** intr. (*reg.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „din” sau „cu”*) v. Conteni. Înceta. Întrerupe. Opri. **2** intr. (*înv.; despre ochi*) ‹înv.› a se tâmpi. *Ochii care stâmpesc şi-au pierdut acuitatea.* **3** tr. (*înv.; compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acţiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacţii etc.*) v. Inhiba. Împiedica. Opri. Stopa. **II** intr. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „a se întări”; despre fiinţe sau despre forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi. **2** (*despre organe ale corpului, despre facultăţi fizice sau psihice etc.*) v. Debilita. Slăbi.

stânáci s.m. (*la stână; reg.*) v. Stăpân.

stânár s.m. (*la stână; înv. şi reg.*) v. Stăpân.

stânâș s.m. (*la stână; pop.*) v. Stăpân.
stână s.f. **1** oierie[2], târlă, ‹înv. și pop.› perdea, ‹pop.› cășărie, ‹reg.› araci, băcie, câșlă, colibă, mandră[1], mutare, odaie, odalâc, poloște, sălaș, staul, ‹înv.› estenă. *La orice stână sunt câini care păzesc oile de animlele sălbatice.* **2** (*la stână; reg.*) v. Strungă.
stâncă s.f. **I 1** ‹rar› stei, ‹pop.› sloi[1], stană, ‹reg.› canara, cârșie, janț[2], stancă[2], stănet. *Câteva stânci s-au dislocat din munte și s-au împrăștiat pe șosea.* **2** (*geol.*) ***stâncă eratică*** = bloc eratic (v. *bloc*[1]), ‹rar› rocă eratică (v. *rocă*[1]), ‹înv.› piatră eratică. *Stânca eratică este transportată de ghețari în regiuni diferite ca structură geologică.* **3** (*geomorf.; reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **4** (*geol.; înv.*) v. Piatră. Rocă[1]. **II** fig. (*rar*) v. Barieră. Dificultate. Greutate. Handicap. Hop. Impas. Impediment. Inconvenient. Inconvenientă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Obstrucție. Opreliște. Piedică. Stavilă. Zăgaz.
stâncăríe s.f. (*colect.*) ‹rar› stâncime. *Evadatul se ascunde în stâncării greu de cercetat.*
stâncíme s.f. (*colect.; rar*) v. Stâncărie.
stâncíu, -íe adj. (*înv.; despre munți, terenuri etc.*) v. Stâncos.
stâncós, -oásă adj. **I** (*despre munți, terenuri etc.*) ‹înv. și reg.› stârminos, ‹reg.› stâncuros, țuhlos, ‹înv.› stânciu. *Abia puteau merge prin acele locuri stâncoase. Terenul stâncos este nefertil.* **II** fig. (*rar*) **1** (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neșovăitor. Statornic. **2** (*despre ființe sau despre constituția lor*) v. Ciolănos. Osos.
stâncurós, -oásă adj. (*reg.; despre munți, terenuri etc.*) v. Stâncos.
stânéică s.f. (*reg.*) ‹reg.› stăuliște, stăvărie, stânișoară, stâniște. *Stâneica este locul pe care a existat înainte o stână.*
stâng, stângă adj. fig. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Tartufist. Viclean.
stângáci, -ce adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) ‹înv.› stângăreț. *Oamenii stângaci scriu cu mâna stângă.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) inabil, nătâng, neabil, neajutorat, neîndemânatic, nepriceput. *Este atât de stângace, încât nu este în stare să facă ceva singură.* **2** (*despre manifestări, acțiuni, creații etc. ale oamenilor*) ‹fig.› neîndemânatic. *Aranjează actele de pe birou cu gesturi stângace.* **3** (*despre ființe sau despre mișcări, acțiuni etc. ale lor*) greoi, încet, lent, moale, molatic, molâu, ‹fig.› împiedicat, mătăhălos. *Stângaci cum este, abia poate alerga. Fiind prea gras, are mișcările stângace.* **4** (*în opoz. cu „valoros"; despre creații, realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) deplorabil, lamentabil, necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nesatisfăcător, nevaloros, prost, slab, ‹fig.› anemic. *Prestația boxerului favorit a fost stângace.* **5** (*jur.; înv.; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Ilegal. Ilicit. Incorect. Lăturalnic. Murdar. Necinstit. Necorect. Necurat. Nelegal. Neonest. Oneros. **III** s.m. (*polit.; înv.*) v. Liberal.
stângâcí vb. IV. intr. (*înv. și reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
stângăcíe s.f. inabilitate, nătângie, neîndemânare, nepricepere, ‹reg.› mangoseală, ‹înv.› maladresă. *Deși ajunsă la vârsta maturității, este de o stângăcie revoltătoare.*
stângăréț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) v. Stângaci.
stánișoară s.f. **1** ‹reg.› stânuță. **2** (*reg.*) ‹reg.› stăuliște, stăvărie, stâneică, stâniște.
stâniște s.f. (*reg.*) ‹reg.› stăuliște, stăvărie, stâneică, stânișoară. *Stâniștea este locul pe care a existat înainte o stână.*
stânj s.m. (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).
stânjen s.m. **I** (*metrol.*) **1** ‹înv.› prăjină stânjenească. *Stânjenul este o unitate de măsură pentru lungime.* **2** (*și **stânjen de lemne***) ‹reg.› șing. *Stânjenul este egal cu 8m*[3]. **II** (*bot.*) **1** (*și, pop., **stânjen-albastru, stânjen-vânăt, reg., stânjen-turchiaz***) *Iris germanica*; iris, stânjenel, stânjenel-de-grădină, stânjenel-vânăt, stânjenel-violet, ‹reg.› caciță, catiță, ceapă, coada-cocoșului (v. *coadă*), cocoș, cocoșel, cosița-fetelor (v. *cosiță*), crin-albastru, crin-vânăt, floare-vânătă, frunză-lată, iarbă-lată, lilie, lilie-sălbatică, lilie-vânătă, liliom, liliom-albastru, liliom-negru, liliom-vânăt, liliu-vânăt, paparigă, păpurică, pescuț, sabie, sanfii (v. *sanfiu*), spetează, stânj, stânjenaș, stânjeniță, șovar, șovârâșcă, tulipan, tulipan-de-grădină, tulipan-de-iarbă. **2** (*și, la pl., **stânjeni-de-pădure, stânjeni-pestrițí, reg., stânjeni-pestrițați***) *Iris variegata*; iris, stânjenel, ‹reg.› liliom-păsăresc. **3** ***stânjen-de-baltă*** = ***stânjen-galben*** = *Iris pseudacorus*; iris, stânjenel, ‹pop.› stânjenel-de-baltă, stânjenel-galben, stânjenel-păpuros, ‹reg.› colțul-lupului (v. *colț*), crin-de-apă, crin-de-toamnă, crin-galben, crinul-fânului (v. *crin*), lilie-galbenă, liliu-galben, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), papură, păpurică, spetează, spetează-galbenă, spetează-sălbatică, spetegioară; ***stânjen-de-munte*** = *Iris ruthenica*; ‹pop.› stânjen-micuțel, ‹reg.› stânjenel, stânjenel-de-munte; (*pop.*) ***stânjen-micuțel*** v. Stânjen-de-munte; (*reg.*) ***stânjen-alb*** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus radiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **4** (*reg.*) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*). **5** (*reg.; și **stânjen-vânăt***) v. Sânjenel (*Iris florentina*). **6** (*reg.*) v. Rățișoară (*Iris pumila*).
stânjenár s.m. (*în exploatările forestiere; reg.*) ‹reg.› metăraș, metrar. *Stânjenarul face stânjeni de lemne.*
stânjenáș s.m. (*la pl. **stânjenași**; bot.; reg.*) **1** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **2** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus radiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).
stânjeneálă s.f. **1** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjenire, stingherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stinghereală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. **2** jenă, rușine, sfială, sfiiciune, stânjenire, stinghereală, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă.
stânjenél s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și **stânjenel-de-grădină, stânjenel-vânăt, stânjenel-violet***) *Iris germanica*; iris, stânjen, ‹pop.› stânjen-albastru, stânjen-vânăt, ‹reg.› caciță, catiță, ceapă, coada-cocoșului (v. *coadă*), cocoș, cocoșel, cosița-fetelor (v. *cosiță*), crin-albastru, crin-vânăt, floare-vânătă, frunză-lată, iarbă-lată, lilie, lilie-sălbatică, lilie-vânătă, liliom, liliom-albastru, liliom-negru, liliom-vânăt, liliu-vânăt, paparigă, păpurică, pescuț, sabie, sanfii (v. *sanflu*), spetează, stânj, stânjen-turchiaz, stânjenaș, stânjeniță, șovar, șovârâșcă, tulipan, tulipan-de-grădină, tulipan-de-iarbă. **2** *Iris variegata*; iris, stânjen, stânjeni-de-pădure (v. *stânjen*), stânjeni-pestrițí (v. *stânjen*), ‹reg.› liliom-păsăresc, stânjeni-pestrițați (v. *stânjen*). **3** (*și, pop., **stânjenel-de-baltă, stânjenel-galben, stânjenel-păpuros***) *Iris pseudacorus*; iris, stânjen-de-baltă, stânjenel-galben, ‹pop.› stânjenel-de-baltă, stânjenel-galben, stânjenel-păpuros, ‹reg.› colțul-lupului (v. *colț*), crin-de-apă, crin-de-toamnă, crin-galben, crinul-fânului (v. *crin*), lilie-galbenă, liliu-galben, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), papură, păpurică, spetează, spetează-galbenă, spetează-sălbatică, spetegioară, *Iris florentina*; ‹reg.› crin-albastru, crin-vânăt, floare-vânătă, lilie, lilie-vânătă, rădăcină-de-micșunea, spetează, stânjen, stânjen-vânăt, stânjeniță . **5** (*reg.*) v. Bujor (*Paeonia officinalis*). **6** (*reg.*) v. Rățișoară (*Iris pumila*). **7** (*reg.; și **stânjenel-de-munte***) v. Stânjen-de-munte (*Iris ruthenica*). **II** (*în regimul comunist din România; arg.*) v. Băiat cu ochi albaștri. Securist.
stânjení vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stingheri, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie stânjenit, întrucât are de lucru.* **2** tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în" sau „la"*) a împiedica, a jena, a stingheri. *Tocurile înalte o stânjenesc în mers. Placa dentară o stânjenește la mestecat.* **3** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Jena. Rușina. Sfii.
stânjeníre s.f. **1** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stin-

gherire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherealâ, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Stânjenirea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.* **2** jenă, ruşine, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stingherealâ, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioşenie, ‹pop.› ruşinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› ruşinţă, scandal, ‹înv.› ruşinăciune, stideală, stidinţă, stidire, ‹fig.› rezervă. *Minte fără nicio stânjenire.*

stânjenít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** conturbat, deranjat, importunat, incomodat, încurcat[2], stingherit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii stânjeniţi nu pot reîncepe imediat lucrul.* **2** încurcat[2], jenat, stingherit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Se simte stânjenită în prezenţa unor persoane necunoscute.* **3** stingher, stingherit, ‹rar› silnic. *Cearta la care asistă îl face să se simtă stânjenit.*

stânjenitór, -oáre adj. (*despre situaţii, stări sau despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomod, incomodant, jenant, neplăcut, stingheritor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost stânjenitor pentru fată. Îi pune întrebări stânjenitoare.*

stânjeníţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **2** v. Caprifoi (*Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*). **3** v. Stânjenel (*Iris florentina*). **4** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

stânjeníu, -íe adj., s.n. (*rar*) **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micşuniu. Mov. Violet. Vioriu. **2** s.n. v. Lila. Liliachiu. Mov. Violet. Vioriu.

stânúţă s.f. (*reg.*) v. Stânişoară.

stârc s.m. (*ornit.*) **1** (*şi* ***stârc-blond, stârc-cu-coamă, stârc-galben***) *Ardeola ralloides*; ‹reg.› bâtlan-galben. **2** ***stârc-alb*** = ***stârc-alb-mare*** = ***stârc-alb-nobil*** = ***stârc-bâtlan*** = *Egretta alba*; egretă, erodiu-alb, erodiu-mare, ‹reg.› bâtlan-alb, bâtlan-cenuşiu, ceapur-mare, erodiu-cu-conci, stârc-bălan; ***stârc-cenuşiu*** = ***stârc-mare-cenuşiu*** = ***stârc-vânăt*** = *Ardea cinerea*; bâtlan, boulean-de-baltă, erodiu, erodiu-cenuşiu, ‹reg.› ceapur, cetie, fundac, gâtlan, pescar, pescăriţă; ***stârc-de-noapte*** = **a** *Nycticorax nycticorax*; ‹rar› erodiu-nocturn, ‹reg.› cuacă, stârc-cenuşiu-de-noapte, stârc-cenuşiu-mic; **b** (*reg.*) v. Bou-de-baltă (*Botaurus stellaris*); ***stârc-mic*** = ***stârc-pitic*** = *Ixobrychus minutus*; ‹pop.› scrofiţă, ‹reg.› scroafă-de-baltă, ‹înv.› străcuşor; ***stârc-purpuriu*** = ***stârc-roşu*** = *Ardea purpurea*; bâtlan-roşiatic, bâtlan-roşu, ‹reg.› bâtlan-scorţişor, ceapur-roşu, ciaclă-de-trestie, ciaclă-roşie, gac-roşu, stârc-purpurat, stârc-roşietic; (*reg.*) ***stârc-alb-mic*** = ***stârc-bălan-mic*** v. Bâtlan-mic (*Ardea garzetta*); ***stârc-bălan*** v. Egretă. Erodiu-alb. Erodiu-mare. Stârc-alb. Stârc-alb-mare. Stârc-alb-nobil. Stârc-bâtlan (*Egretta alba*); ***stârc-cenuşiu-de-noapte*** = ***stârc-cenuşiu-mic*** v. Stârc-de-noapte (*Nycticorax nycticorax*); ***stârc-cenuşiu-mic*** v. Corb-de-noapte (*Nycticorax europaeus*); ***stârc-lopătar*** v. Lopătar (*Platalea leucorodia*); ***stârc-negru*** v. Barză-neagră (*Ciconia nigra*); ***stârc-pitic*** v. Bâtlănaş (*Ardetta minuta*); ***stârc-purpurat*** = ***stârc-roşietic*** v. Bâtlan-roşiatic. Bâtlan-roşu. Stârc-purpuriu. Stârc-roşu (*Ardea purpurea*). **3** (*înv. şi reg.*) v. Barză. Cocostârc (*Ciconia ciconia*).

stârcí vb. IV. **I 1** refl. (*pop.; despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2]. **2** tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boţi. Mototoli. Şifona. **II 1** tr. (*reg; compl. indică obiecte friabile sau părţi ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **2** refl. (*reg.; despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) v. Dărăpăna. Degrada. Delabra. Deteriora. Măcina. Părăgini. Ruina. Strica. **III** intr. (*reg.; despre oameni*) v. Cere. Cerşi. Milogi.

stârcigât, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit.

stârcióg s.m. (*tehn.; reg.*) **1** (*la sucală, la vârtelniţă*) v. Butuc. Pat. Picior. Scaun. Strat. Talpă. **2** (*la vârtelniţă*) v. Fus. Fusul vârtelniţei (v. *fus*).

stârcít adj. **I** (*pop.*) **1** (*despre fiinţe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **2** (*mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **II** (*reg.*) **1** (*despre obiecte friabile sau părţi ale lor, despre materiale, plante etc.*) v. Strivit. Turtit. Zdrobit. **2** (*despre obiecte sau părţi ale lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **3** (*despre elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) v. Dărăpănat. Degradat. Deteriorat. Măcinat[2]. Părăginit. Ruinat. Stricat. Vechi[2].

stârfocí vb. IV. (*reg.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori aşezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleşcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi. **2** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.

stârlíci s.m. (*med.; reg.*) v. Alunea. Alunică. Aluniţă.

stârmínă s.f. **1** (*geomorf.; înv. şi reg.*) ‹reg.› stârminc. *Stârmina este un deal stâncos.* **2** (*geomorf.; înv. şi reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **3** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviste. Mlaştină. Mocirlă. Smârc.

stârminós, -oásă adj. (*înv. şi reg.; despre munţi, terenuri etc.*) v. Stâncos.

stârmnic s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Stârmină.

stârneálă s.f. **1** (*rar*) v. Înălţare. Răscolire. Ridicare. Stârnire. **2** (*pop.*) v. Cauzare. Creare. Declanşare. Determinare. Dezlănţuire. Generare. Iscare. Naştere. Producere. Provocare. Stârnire. **3** (*pop.*) v. Declanşare. Dezlănţuire. Iscare. Izbucnire. Începere. Pornire. Producere. Stârnire. Venire.

stârní vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică frunze, praf, nisip*) a agita, a înălţa, a răscoli, a ridica, ‹înv. şi pop.› a scurma. *Vântul puternic stârneşte praful de pe străzi.* **2** tr. (*compl. indică mai ales câini*) a asmuţi, a aţâţa, a hărţui, a întărâta, a provoca, ‹pop.› a sumuţa, a zădârî, ‹înv. şi reg.› a slobozi, ‹reg.› a amuţa, a ascuma, a căţăla, a căţelări, a căţeli, a hărăţi, a ţurăi. *Vânătorii stârnesc câinii.* **3** tr. (*cineget.; compl. indică vânatul*) a goni, a hăitui, a mâna, a scorni, ‹pop.› a bate. *Gonacii au stârnit mistreţii din ascunzişurile lor, pentru a fi vânaţi mai uşor.* **4** tr. (*cineget.; despre vânători, câini de vânătoare etc.; compl. indică vânatul*) a scormoni, a scorni, ‹pop.› a scociorî. *Câinii sunt trimişi să stârnească vânatul prin pădure, pentru a intra în bătaia puştilor.* **5** tr. (*compl. indică oameni, colectivităţi etc.*) a agita, a aţâţa, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a tulbura, ‹pop.› a sumuţa, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, ‹înv. şi reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuţi, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au stârnit populaţia.* **6** refl. (*despre fenomene ale naturii, despre manifestări, stări, sentimente ale oamenilor etc.*) a apărea, a se declanşa, a se dezlănţui, a se isca, a se ivi, a izbucni, a începe, a se porni, a se produce, ‹înv. şi pop.› a se găti, ‹pop.› a se ridica, ‹înv. şi reg.› a se dezlega, a se scociorî, a se scorni, ‹reg.› a se dezvoca, ‹înv.› a dezlănţa, a prorupe, a se scula, a se slobozi, a se sparge, a sta, ‹fig.› a se aprinde, a se învolta, a se naşte, ‹fig.; pop. şi fam.› a se născoci, ‹fig.; pop.› a se descărca, a se prăvăli. *Din senin, s-a stârnit o vijelie puternică. Iubirea i s-a stârnit brusc în suflet.* **7** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Deştepta. Scula. Trezi. **8** refl., tr. (*înv. şi reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **II 1** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacţii, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanşa, a determina, a dezlănţui, a genera, a isca, a naşte, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, ‹livr.› a origina, ‹înv. şi pop.› a pricinui, ‹înv. şi reg.› a scorni, ‹înv.› a pricini, a prileji, ‹fig.› a ridica, a trezi. *Gestul său a stârnit un val de indignare.* **2** tr. (*compl. indică discuţii, polemici etc.*) a întărâta, a stimula, ‹fig.› a incita. *Afirmaţiile politicianului au stârnit polemicile dintre jurnalişti.* **3** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a provoca, a solicita, a suscita, a trezi, ‹fig.› a aprinde, a aţâţa, a deştepta. *Vorbele lui i-au stârnit ambiţia.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică agitaţie, tensiuni etc.*) a (se) face, a (se) produce, a (se) provoca. *Declaraţia actriţei a stârnit senzaţie. S-a stârnit mare tevatură în jurul acestei ştiri.* **5** tr. a exalta, a excita, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a aţâţa, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi stârneşte imaginaţia.* **6** tr. (*înv. şi pop.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales stări fiziologice, psihice,*

senzații) v. Cauza. Crea. Da[2]. Determina. Face. Induce. Produce. Provoca. **7** tr. (*pop.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui. **III** fig. **1** tr. ‹fig.› a aţâţa, a reînnoi, a scormoni, a zgândări, ‹fig.; fam.› a răscoli. *Vederea lui îi stârneşte mânia.* **2** refl. (*înv.; despre fiinţe*) v. Însufleţi. Învia. Scula.

stârnire s.f. **I 1** înălţare, răscolire, ridicare, ‹rar› stârneală. *Vântul puternic a provocat stârnirea prafului de pe străzi.* **2** asmuţire, aţâţare, hărţuială, hărţuire, întărâtare, provocare, ‹rar› asmuţeaă, asmuţitură, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹înv. şi reg.› sumuţat[1], ‹reg.› hărâţire, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură. *Hăitaşii se ocupă şi cu stârnirea câinilor.* **3** (*cineget.*) bătaie, goană, gonire, hăituială, hăituire, scornire, ‹reg.› roată[1], roată de vânat (v. *roată[1]*). *Stârnirea vânatului este făcută de gonaci.* **4** bătaie, scornire. *Stârnirea peştilor se face pentru a-i scoate din locurile ascunse.* **5** aţâţare, incitare, instigare, instigaţie, întărâtare, provocare, tulburare, ‹rar› excitare, incitaţie, provocaţie, ‹pop.› sumuţare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. şi reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc stârnirea populaţiei pentru a produce haos.* **6** declanşare, dezlănţuire, iscare, izbucnire, începere, pornire, producere, venire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. şi reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupţie. *Stârnirea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **II** cauzare, creare, declanşare, determinare, dezlănţuire, generare, iscare, naştere, producere, provocare, ‹rar› determinaţie, prilejuire, provocaţie, ‹înv. şi pop.› pricinuire, ‹pop.› stârneală, ‹înv.› prilejire, scornire, ‹fig.› ridicare, trezire, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la stârnirea unui val de indignare.*

stârnit, -ă adj. **1** (*despre praf, nisip etc.*) înălţat, răscolit[2]. *Praful stârnit de vânt irită ochii.* **2** (*mai ales despre câini*) asmuţit, aţâţat, hărţuit, întărâtat, ‹pop.› sumuţat[2], ‹reg.› hărăţit. *Câini stârniţi nu se mai opresc din lătrat.* **3** (*despre fiinţe*) ‹fig.› răscolit[2]. *Albinele stârnite ies din stup.* **4** (*despre oameni, colectivităţi etc.*) aţâţat, incitat, instigat, întărâtat, provocat, ‹livr.› concitat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Instigatorii manipulează populaţia stârnită.* **5** (*despre fenomene sau procese naturale ori, p. ext., despre conflicte, fenomene sociale etc.*) declanşat, dezlănţuit, iscat, izbucnit, pornit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› aprins. *Vijelia stârnită a oprit circulaţia.*

stârnitór, -oáre adj. (*rar; despre fenomene, stări etc.*) v. Pricinuitor. Producător. Provocator.

stârpeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Avort. Embriotocie.

stârpí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică plante, mai ales buruieni*) a extirpa, ‹reg.› a pustii. *Au stârpit buruienile din grădină.* **2** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică plante, mai ales arbori*) v. Dezrădăcina. **3** tr. (*pop. şi fam.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică fiinţe, colectivităţi etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. **4** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică boli infecţioase sau contagioase, epidemii etc.*) v. Eradica. **5** tr. (*fiziol., med., med. vet.; pop.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante; compl. indică fetuşi, embrioni*) v. Avorta. **6** tr. (*chir.; pop.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **7** refl. (*pop.; despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Seca. **II** tr. fig. (*pop. şi fam.*) **1** v. Tăia. **2** (*compl. indică situaţii tensionate, realităţi sociale negative, manifestări extreme etc.*) v. Desfiinţa. Dezrădăcina. Eradica. Extirpa. Lichida. Suprima.

stârpíme s.f. (*biol.; înv.*) v. Sterilitate.

stârpíre s.f. **I 1** extirpare. *Grădinarul a început stârpirea buruienilor din grădină.* **2** (*pop. şi fam.*) v. Dezrădăcinare. **3** (*pop. şi fam.*) v. Decimare. Decimaţie. Destrucţie. Distrugere. Exterminare. Exterminaţie. Masacrare. Măcelărire. Nimicire. **4** (*pop. şi fam.*) v. Eradicare. **5** (*chir.; pop.*) v. Castrare. Castraţie. Emasculare. Emasculaţie. Sterilizare. **II** fig. (*pop. şi fam.*) v. Desfiinţare. Dezrădăcinare. Eradicare. Extirpare. Lichidare. Suprimare.

stârpít, -ă adj. **1** (*pop. şi fam.; despre fiinţe, colectivităţi etc.*) v. Decimat. Distrus. Exterminat. Masacrat. Măcelărit[2]. Nimicit. **2** (*pop.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat. **3** (*în opoz. cu „gras”; pop.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv.

stârpitór, -oáre adj., s.n. (*înv.*) **1** adj. (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) v. Destructor. Devastator. Dezastruos. Distructiv. Distrugător. Nimicitor. Pustiitor. Ruinător. Zdrobitor. **2** (*agric.*) v. Extirpator.

stârpitúră s.f. **I 1** (*adesea deprec.* sau *peior.*) ‹reg.› sterpăciune, ‹fig.› avorton, ‹fig.; pop.› lepădătură. *Cum s-a putut îndrăgosti de o asemenea stârpitură?* **2** (*adesea deprec.* sau *peior.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) pocitanie, pocitură, ‹pop. deprec.› ouat, ‹reg.› miarţă, sterpăciune, smiarţă, ‹reg.; deprec.› râcea, ‹fig.› avorton, ‹fig.; reg.› obidă. *O stârpitură de moşneag să rădă de noi, oameni în toată firea? Au o stârpitură de capră.* **3** (*pop.; peior.*) ‹pop.; peior.› sterpătură, ‹reg.; deprec. sau peior.› stârpare, sterpăciune, sterpălaie. *Este o stârpitură pentru că nu poate să facă copii.* **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Avorton. **II** fig. (*de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) ‹fig.› leşinătură, ‹fig.; reg.› obidă. *O stârpitură de câine le ieşi în cale.*

stârv s.n. (*mai ales cu privire la animale*) cadavru, corp, corp neînsufleţit, hoit, trup, ‹înv. şi pop.› mortăciune, oase (v. *os*), ‹pop.› leş[1], ‹reg.› hanţ, stârvină, ‹înv.› dabilă, ‹poetic› lut, ‹arg.› moaşte. *Stârvurile animalelor înecate sunt adunate după inundaţie şi arse.*

stârví vb. IV. tr. (*rar; compl. indică corpul fiinţelor*) v. Mortifica.

stârvină s.f. (*mai ales cu privire la animale; reg.*) v. Cadavru. Corp. Corp neînsufleţit. Hoit. Trup.

stea s.f. **I 1** (*astron.*) luceafăr, ‹fig.› făclie. *Spre dimineaţă, stelele se sting pe cer.* **2** (*astron.*) ***stea căzătoare*** = meteor, ‹înv. şi pop.› zmeu, ‹înv.› arătare. *Steaua căzătoare este un punct luminos, alcătuit din corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră, care se mişcă, noaptea, pe cer, cu mare viteză, lăsând o dâră ce dispare după scurt timp;* ***stea căzătoare foarte strălucitoare*** = bolid. *Steaua căzătoare foarte strălucitoare este un meteorit care cade pe Pământ;* (*art.; nm. pr.*) ***Steaua Polară*** = ‹pop.› Steaua-Ciobanului, ‹reg.› Candela-Cerului (v. *candelă*), Împăratul (v. *împărat*), Stâlpul (v. *stâlp*), Steajărul (v. *steajăr*), Steaua-Săracului, Ţâgâra, ‹înv.› Steaua-Tramundana, Tramontana. *Marinarii urmăresc, în călătoriile lor, Steaua Polară;* (*pop.*) ***stea comată*** = ***stea cu coadă*** = ***stea cu coamă*** v. Cometă; (*art.; nm. pr.*) ***Steaua-Ciobanului*** v. **a** Luceafărul (v. *luceafăr*); **b** ‹pop.› Luceafărul-cel-Frumos (v. *luceafăr*), Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopţii (v. *luceafăr*), Luceafărul-de-Miezul-Nopţii (v. *luceafăr*), ‹reg.› Regina-Stelelor (v. *regină*); **c** Luceafărul de Seară (v. *luceafăr*). Luceafărul Înserării (v. *luceafăr*); **d** (*şi* ***Steaua-Dimineţii, Steaua-Păstorilor, Steaua-Zorilor***) Luceafărul-de-Dimineaţă (v. *luceafăr*). Luceafărul-de-Zi (v. *luceafăr*). Luceafărul-Dimineţii (v. *luceafăr*). Luceafărul-Zilei (v. *luceafăr*). Luceafărul-Zorilor (v. *luceafăr*); **e** Steaua Polară; (*reg.*) ***Steaua-Săracului*** v. Steaua Polară; (*înv.*) ***Steaua-Tramundana*** v. Steaua Polară. **3** (*astrol.; înv.*) ***stea nebuloasă*** v. Nebuloasă (v. *nebulos*). **4** fig. (*cinemat., muz., teatru*) divă[1], monstru sacru, star, vedetă. *Marilyn Monroe a fost una dintre stelele cinematografului american.* **5** fig. dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), zodie, ‹fig.; pop.› aţa vieţii (v. *aţă*), ‹fig.; înv.› lot. *A avut o viaţă plină de împliniri pentru că steaua i-a fost favorabilă.* **II 1** (*art.; a. plast.*) ***steaua culorilor*** = cerc cromatic. **2** (*tipogr.*) asterisc, steluţă. *Steaua, pusă după un cuvânt, trimite la o notă aflată în josul paginii.* **3** ţintă, ‹înv. şi pop.› stemă. *Calul lor are o stea în frunte.* **4** (*meteor.; poetic*) v. Fulg. Puf[2]. **5** (*înv.*) v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui. **III** (*zool.*) ***stea-de-mare*** = *Asteroidea*; asteridă, asterie, asterisc. **IV** (*bot.; reg.*) **1** v. Cornaci (*Trapa natans*). **2** (*la pl.* ***stele***) v. Arşinic (*Lychnis chalcedonica*). **3** (*art.*) ***steaua-fetei*** v. Steluţă (*Stellaria nemorum*); (*la pl.*) ***stele-chineze*** v. **a** Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*); **b** Scânteiuţe (v. *scânteiuţă*) (*Aster novi-belgii*).

steag s.n. **I 1** drapel, stindard, ‹livr.; poetic› flamură, ‹înv. şi reg.› banderiu, prapur, ‹înv.› bandieră, grapă[1]. *Soldaţii arborează steagul în unitate.* **2** (*milit.; în trecut*) ‹turc.; înv.› bairac. *Steagul era unitatea militară care servea sub acelaşi drapel.* **3** (*milit.; în Ev. Med., în Ţările Rom.*) buluc, ceată, pâlc, polc, ‹înv.› bulucbaşie. *Steagul, format din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.* **4** (*ist.*) ***steag de domnie*** = (*art.*) steagul stăpânirii; (*art.*) ***steagul stăpânirii*** = steag de domnie. *Steagul de domnie era bastonul având la capătul de sus un glob de argint şi o semilună, pe care, în*

perioada suzeranității turcești, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnitorii din Țările Române. **5** *(la nunțile țărănești; pop.; și* ***steag de mire****)* ‹reg.› băț, brad, toiag, vătășel, zazlău. *Steagul de mire este un băț împodobit cu năframe de mătase, cu panglici și spice de grâu, pe care îl poartă un călăreț în fruntea alaiului de nuntă.* **6** *(rar)* v. Fanion. Steguleț. **7** *(reg.)* ‹reg.› prapur. *Steagul este bradul împodobit cu flori, cu panglici etc., care se face la moartea unei fete sau a unui tânăr necăsătorit.* **II** *(art.; bot.; reg.)* ***steagul-zânelor*** v. **a** Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*); **b** Torțel (*Cuscuta europaea*).

steájăr s.n. **I 1** *(agric.; pop.)* ‹pop.› țeh[2], ‹reg.› par. *Steajărul este stâlpul din mijlocul ariei de treierat cu cai.* **2** *(reg.)* ‹reg.› par. *În jurul steajărului se clădesc clăile de fân sau de grâu.* **3** *(art.* ***Steajărul****; astron.; reg.; nm. pr.)* v. Steaua Polară (v. *stea*). **II** fig. *(înv.)* v. Bastion. Centru. Citadelă. Focar. Sediu. Vatră.

steámet s.n. *(înv. și reg.)* v. Cuvânt. Motiv. Pretext.

stearínă s.f. *(chim.)* tristearină. *Stearina este folosită la fabricarea săpunului.*

steatít s.n. *(mineral.)* talc, ‹înv.› talc de Veneția. *Steatitul se găsește în rocile metamorfice și este utilizat pentru confecționarea unor obiecte decorative, în industrie, în cosmetică etc.*

steatóm s.n. *(med.)* adipom, lipom. *Steatomul rezultă din proliferarea țesutului adipos normal.*

steatonecróză s.f. *(med.)* granulom lipofagic. *Steatonecroza este necroza țesutului adipos.*

stéblă s.f. **1** *(bot.; înv. și pop.)* v. Trunchi. Tulpină. **2** *(reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul)* v. Buchet. Mănunchi.

steclúță s.f. *(med.; înv.)* = sticluță.

stegár s.m. **I 1** *(milit.)* portdrapel, portstindard, ‹înv.› cornet[1], praporcic, sangeac-beg, sangeactar, sangeagaș, sangeangiu, vexilar, ‹turc.; înv.› bairactar. *Stegarul poartă steagul unei unități militare.* **2** *(la nunțile țărănești; pop.)* ‹reg.› stegiș. *Stegarul poartă steagul de mire.* **II** fig. *(rar)* v. Portdrapel.

stegărél s.n. *(pop.)* v. Steguleț.

stegíș s.m. *(la nunțile țărănești; reg.)* v. Stegar.

steguléț s.n. **1** ‹pop.› stegărel, ‹reg.› steguț. *Copiii agită în aer stegulețe multicolore.* **2** fanion, ‹rar› steag, ‹înv.› standart. *Steguletul se folosește la semnalizări.*

stegúț s.n. *(reg.)* v. Steguleț.

stei s.n. *(rar)* **1** v. Stâncă. **2** v. Bolovan. Pietroi.

stejár s.m. *(bot.)* **1** *Quercus*; ‹reg.› jipan[1], ‹grec.; înv.› valan. *Stejarul are lemnul foarte dur.* **2** *Quercus sessiliflora*; ‹pop.› gârniță[1], ‹reg.› ghindar, tufan, tufă. **3** *(și* ***stejar-de-luncă****,* ***stejar-pedunculat****) Quercus robur*; ‹reg.› gorun, slădun, terș, tufan. **4** ***stejar-pufos*** = *Quercus pubescens*; tufan, ‹pop.› slădun, ‹reg.› lemn-tare, stejărică, tufă; ***stejar-roșu*** = *Quercus borealis*; stejar-roșu-american; ***stejar-roșu-american*** = *Quercus borealis*; stejar-roșu. **5** *(pop.)* v. Cer[1] (*Quercus cerris*). **6** *(pop.; și* ***stejar-negru****)* v. Gorun (*Quercus petraea*). **7** *(pop.)* v. Gârniță[1] (*Quercus frainetto*).

stejăráș s.m. *(bot.; pop.)* v. Stejărel.

stejărél s.m. *(bot.)* **1** ‹pop.› stejăraș. *În spatele casei se înalță un stejărel.* **2** *(pop.)* v. Gorun (*Quercus petraea*). **3** *(reg.)* v. Cer[1] (*Quercus cerris*).

stejărărie s.f. *(colect.; reg.)* v. Stejăriș.

stejărét s.n. *(colect.; pop.)* v. Stejăriș.

stejărícă s.f. *(reg.)* **1** *(bot.)* v. Stejar-pufos. Tufan (*Quercus pubescens*). **2** *(colect.)* v. Stejăriș.

stejărie s.f. *(colect.; reg.)* v. Stejăriș.

stejărime s.f. *(colect.; reg.)* v. Stejăriș.

stejăríș s.n. *(colect.)* ‹pop.› stejăret, ‹reg.› stejărărie, stejărică, stejărie, stejărime, stejăriște. *Din stejăriș se ivește o vulpe.*

stejăríște s.f. *(colect.; reg.)* v. Stejăriș.

stejăríu, -íe adj. *(pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.)* v. Verziu. Verzui.

stéje s.f. *(înv.)* v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor.

stejí vb. IV. **1** intr., refl. *(înv. și reg.; despre oameni)* v. Alerta. Grăbi. Iuți. Zori[2]. **2** tr. *(reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din")* v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate.

stelăj s.n. **1** *(constr.; reg.)* v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nișă. Scobitură. **2** *(reg.)* v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea. **3** *(constr.; înv.)* v. Eșafodaj. Schelă.

stelár[1] s.m. *(astrol.; înv.)* v. Astrolog. Cititor în stele.

stelár[2], -ă adj. **1** *(astron.)* sideral, ‹rar› sideric, ‹înv.› stelesc, stelin, stelnic. *Cei doi tineri se plimbă prin parc, învăluiți de lumina stelară.* **2** stelat, stelifer, steliform. *A primit cadou un pandantiv stelar cu diamant.* **3** *(rar; despre cer)* v. Înstelat.

stelát, -ă adj. **1** stelar[2], stelifer, steliform. **2** *(rar; despre animale; adesea urmat de determ. „în frunte")* v. Țintat. **3** *(înv.; despre cer)* v. Înstelat.

stelămánt s.n. *(astron.; înv.)* v. Astronomie.

stelésc, -eáscă adj. *(astron.; înv.)* v. Sideral. Stelar[2].

stelí vb. IV. intr. **1** *(în opoz. cu „a apune"; reg.; despre aștri)* v. Apărea. Arăta. Ieși. Ivi. Răsări[1]. Ridica. **2** *(înv.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.)* v. Bria. Licări. Luci. Scăpăra. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străfulgera. Străluci.

stelifér, -ă adj. stelar[2], stelat, steliform.

stelifórm, -ă adj. stelar[2], stelat, stelifer.

stelín, -ă adj. *(astron.; înv.)* v. Sideral. Stelar[2].

stelișoáră s.f. *(reg.)* **1** *(astron.)* v. Steluță. **2** *(bot.)* v. Aster. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*).

stelíță s.f. *(bot.; și* ***steliță-vânătă****, reg.,* ***steliță-sălbatică****) Aster amellus*; aster, ‹reg.› flori-cojocărești (v. *floare*), flori-de-Ierusalim (v. *floare*), gălățence, iarba-vântului (v. *iarbă*), ochiul-boului (v. *ochi*[1]), rujă-de-toamnă, rujă-vânătă, ruscă[2], ruscă-vânătă (v. *ruscă*[2]), ruscuță-vânătă, scânteiuțe (v. *scânteiuță*), stelișoară, steluță-sălbatică, steluțe-vinete (v. *steluță*), vărsătoare (v. *vărsător*).

stélnic, -ă adj. *(astron.; înv.)* v. Sideral. Stelar[2].

stelnicăriță s.f. *(bot.; reg.)* v. Păducherniță (*Lepidium ruderale*).

stélniță s.f. *(entom.)* **1** *(pop.)* v. Păduche-de-lemn. Ploșniță. Ploșniță-de-casă (*Cimex columbarius, Cimex lectularius, Cimex prasinus, Euryderma ornata, Eurygaster maura*). **2** *(reg.)* ***stelniță-de-lemn*** v. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Phyrrhocoris apterus*).

stelós, -oásă adj. **1** *(reg.; despre aștri, surse de lumină)* v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** *(reg.; despre lumină sau despre surse de lumină)* v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **3** *(înv.; despre cer)* v. Înstelat.

stelușoáră s.f. *(astron.; reg.)* v. Steluță.

stelúță s.f. **I 1** *(astron.)* ‹reg.› stelișoară, stelușoară. **2** fig. *(rar)* v. Scânteie. **3** fig. *(fam.; peior.)* v. Starletă. **II 1** *(tipogr.)* asterisc, stea. *Steluța, pusă după un cuvânt, trimite la o notă aflată în josul paginii.* **2** ‹reg.› strelici. *Supa de găină are steluțe de grăsime.* **3** *(meteor.; poetic; și* ***steluță de gheață****,* ***steluță de zăpadă****)* v. Fulg. Puf[2]. **III** *(bot.)* **1** *Stellaria nemorum*; ‹reg.› albumeală, bătrâniș, iarbă-moale, steaua-fetei (v. *stea*). **2** *(la pl.* ***steluțe****) Erigeron alpinus* și *Erigeron racemosus*; ‹reg.› ochiul-boului (v. *ochi*[1]). **3** *(la pl.* ***steluțe****) Erigeron acer*; ‹reg.› scaunul-popii (v. *scaun*). **4** *(reg.; și, la pl.,* ***steluțe-de-munte****)* v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*). **5** *(reg.)* v. Bătrâniș. Șoricel (*Erigeron canadensis*). **6** *(reg.)* v. Iarbă-mare (*Stellaria holostea*). **7** *(reg.)* v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Aster alpinus*). **8** *(reg.; și* ***steluța-fetei****)* v. Rocoțea (v. *rocoțel*) (*Stellaria graminea*). **9** *(la pl.* ***steluțe****; reg.)* v. Bănuț. Părăluță (*Bellis perennis*). **10** *(la pl.* ***steluțe****; reg.; și, art.,* ***steluța-șoricelului****)* v. Bumbișor (*Erigeron acris*). **11** *(la pl.* ***steluțe****; reg.)* v. Fluturași (v. *fluturaș*). Fluturi (v. *fluture*) (*Cosmos bipinnatus*). **12** *(la pl.* ***steluțe****; reg.)* v. Fluturei (v. *fluturel*). Fluturi (v. *fluture*) (*Gaillardia aristata*). **13** *(la pl.* ***steluțe****; reg.)* v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*). **14** *(la pl.* ***steluțe****; reg.)* v. Scânteiuțe (v. *scânteiuță*) (*Aster novi-belgii*). **15** *(reg.)* ***steluță-albă*** = *(art.)* ***steluța-fetei*** v. Răcovină (*Stellaria media*); ***steluță-albișoară*** v. Lâna-caprelor (v. *lână*) (*Serastium lanatum*); *(la pl.)* ***steluțe-vinete*** v. Steliță. Steliță-vânătă (*Aster amellus*). **IV** *(entom.; reg.)* v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

stémă s.f. **I 1** *(herald.)* armoarii, blazon, emblemă, ‹rar› ecuson, ‹înv.› arămături (v. *armătură*), herb, marcă[1], parasimă, pavăză, scut, ‹înv. și reg.› țimir. *Ușile castelului aveau stema familiei princiare.* **2** *(polit.; înv. și pop.)* v. Domnie. **3** *(înv. și pop.)* v. Stea. Țintă. **4** *(mineral.; înv.)* v. Nestemată. Piatră nestemată. Piatră prețioasă. Piatră rară. Piatră scumpă. **II** fig. *(înv.)* **1** v. Decor. Decorație. Design. Ornament. Ornamentație. Podoabă. **2** v. Amprentă. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Întipărire. Marcă[1]. Notă. Particularitate. Pecete. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Sigiliu. Specific. Ștampilă. Timbru. Tipar. Trăsătură. Urmă. Valență.

stenahoríe s.f. *(înv.)* **1** v. Dificultate. Greutate. Impas. Impediment. Inconvenient.

Inconvenienţă. Neajuns[1]. Nevoie. Obstacol. Oprelişte. Piedică. **2** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **3** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) v. Încurcătură. Jenă. **4** v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1]. **5** (*med.*) v. Astm.

stenahorisí vb. IV. (*înv.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Plictisi. Urî. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forţa. Obliga. Sili. Soma. Violenta.

stenahorisít, -ă adj. (*înv.*) v. Coercitiv. Constrângător.

stenahorít, -ă adj. (*înv.*) v. Coercitiv. Constrângător.

sténic, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; înv.; despre boli, răni*) v. Uşor[2]. **2** fig. ‹fig.› întăritor, tonic, tonifiant. *Muzica este un factor stenic pentru melomani. Glumele lui sunt stenice.*

stenocardíe s.f. (*med.*) angină pectorală, boala Heberden (v. *boală*), ‹fam.› angină de piept, ‹înv.› coracă. *Bolnavii de stenocardie acuză dureri constrictive la nivelul regiunii precordiale, însoţite de angoasă şi de senzaţia de moarte iminentă.*

stenofág, -ă adj. (*despre animale*) oligofag. *Animalele stenofage au nutriţia limitată la un număr restrâns de specii.*

stenográf, -ă s.m., s.f. ‹înv.› tah, taheograf, tahigraf. *Stenograful practică stenografia.*

stenografiá vb. I. tr. (*compl. indică spusele, vorbirea oamenilor*) ‹înv.› a tahigrafia. *Secretara de şedinţă a stenografiat discuţiile care au avut loc.*

stenografiát[1] s.n. stenografiere. *Caută pe cineva care se pricepe la stenografiat.*

stenografiát[2], -ă adj. (*despre spusele, vorbirea oamenilor*) ‹înv.› tahigrafiat. *Transcrie convorbirea stenografiată.*

stenográfic, -ă adj. ‹înv.› tahigrafic. *A ţinut o conferinţă la Academie, care, după notele stenografice, a fost îndelung aplaudată de auditoriu.*

stenografíe s.f. ‹înv.› tahigrafie. *Când nu au timp să scrie tot ce spune profesorul, unii studenţi recurg la stenografie.*

stenografiére s.f. stenografiat[1].

sténos s.n. (*med.; înv.*) v. Astm.

stenozáj s.n. (*med.*) stenozare.

stenozáre s.f. (*med.*) stenozaj. *Stenozarea este îngustarea canalelor sau a orificiilor organismului.*

stenóză s.f. (*med.*) **1** strâmtare. *Stenoza este îngustarea patologică permanentă a unui orificiu sau a unui organ cavitar, provocată de un proces inflamator, tumoral, degenerativ etc.* **2** ***stenoză mitrală*** = maladie mitrală. *Stenoza mitrală afectează valvula inimii dintre atriul şi ventriculul stâng.*

stepáj s.n. (*med.*) mers stepat. *Stepajul este o formă patologică de mers, provocat de paralizia nervului sciatic exterior.*

stépă s.f. **1** (*geomorf.*) ‹astăzi rar›pustă. *Dropia este o pasăre specifică stepei.* **2** fig. enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârşire, nesfârşit[1], vastitate, ‹fig.› mare[2], ocean[2], ‹fig.; înv.› luciu[2], ‹fig.; grec.; înv.› pelag. *Din satelit se vede stepa continentului asiatic.*

stépenă s.f. (*înv.*) **1** (*constr.*) v. Treaptă. **2** v. Grad. Poziţie. Rang. Situaţie. **3** v. Situaţie. Stare. **4** v. Neam. Seminţie. Spiţă.

stercolít s.n. (*fiziol., med.*) coprolit. *Stercolitul este o concreţiune fecală infiltrată de săruri calcare.*

stercorál, -ă adj. (*med.*) stercorar.

stercorár, -ă adj. (*med.*) stercoral.

stercoróm s.n. (*med. , med. vet.*) coprom, fecalom, scatom. *Stercoromul este un conglomerat dur de materii fecale în intestin, care dă, la palpare, senzaţia de tumoare.*

stéreo[1] adj. invar., s.f. **1** adj. invar. stereofonic. *Înregistrarea este stereo. Şi-a cumpărat căşti stereo pentru telefonul mobil. Are un sistem audio stereo.* **2** s.f. stereofonie.

stéreo[2] s.n. (*tipogr.*) stereotip.

stereoagnozíe s.f. (*med.*) agnozie tactilă, astereognozie. *Stereoagnozia este pierderea simţului tactil, în cazuri de hemiplegie.*

stereocinematografíe s.f. (*cinemat.*) cinematografie stereoscopică, cinematografie tridimensională. *Stereocinematografia oferă spectatorului senzaţia unor imagini în relief*

stereodinámică s.f. (*fiz.*) dinamica solidelor (v. *dinamic*). *Stereodinamica se ocupă cu studiul legilor mişcării corpurilor solide.*

stereofónic, -ă adj. stereo[1].

stereofoníe s.f. stereo[1]. *În sălile de cinematograf moderne stereofonia este excelentă.*

stereofotografíe s.f. (*optic., topogr.*) fotografie stereoscopică, stereofotogramă, stereogramă. *Stereofotografia este compusă din două fotograme ale aceluiaşi obiect, luate sub unghiuri diferite, care, privite la stereoscop, permit obţinerea imaginii în spaţiu a obiectului.*

stereofotográmă s.f. (*topogr.*) fotografie stereoscopică, stereofotografie, stereogramă.

stereofotogrammetríe s.f. (*topogr.*) stereogrammetrie. *Stereofotogrammetria se bazează pe procedeul fotografiilor duble, care permite obţinerea nu numai a contururilor diferitor obiecte, ci şi a înălţimilor lor.*

stereográmă s.f. (*topogr.*) fotografie stereoscopică, stereofotografie, stereofotogramă.

stereogrammetríe s.f. (*topogr.*) stereofotogrammetrie.

stereometríe s.f. (*geom.*) geometrie în spaţiu, ‹înv.› geometrie solidă. *Stereometria se ocupă cu studiul figurilor ale căror elemente sunt situate în planuri diferite.*

stereospecificitáte s.f. (*chim.*) specificitate izomerică. *Stereospecificitatea este afinitatea chimică selectivă pentru unul din izomerii unui corp.*

stereoteleviziúne s.f. (*telec.; mai ales în televiziune*) stereoviziune.

stereotíp adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „schimbător"; despre anumite tipuri de exprimare, formulări etc.*) fix, neschimbat, stereotipic. *Aşa-numitul limbaj de lemn foloseşte formule stereotipe.* **2** (*despre cuvinte, fraze, argumente etc.*) banalizat, stereotipic, ‹fig.› răsuflat, tocit. *Regizorul a reuşit să brodeze, pe baza unui subiect stereotip, o intrigă captivantă.* **3** fig. (*despre situaţii, stări, formule etc.*) banal, comun, şablonard, ‹fig.› standard, standardizat. *Unii dintre actori sunt obişnuiţi cu o modalitate de joc stereotipă.* **II** s.n. **1** (*tipogr.*) stereo[2]. *Stereotipul este folosit ca formă de tipar la tipărirea ediţiilor unei lucrări de mare tiraj.* **2** fig. (*lit.*) tic[2], ‹fig.› clişeu, şablon, şlagăr, tipar, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendinţa spre stereotipuri în poezie este combătută de criticii literari.*

stereotipár s.m. (*tipogr.*) stereotipist.

stereotípic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „schimbător"; despre anumite tipuri de exprimare, formulări etc.*) fix, neschimbat, stereotip. **2** (*despre cuvinte, fraze, argumente etc.*) banalizat, stereotip, ‹fig.› răsuflat, tocit.

stereotipíe s.f. fig. ‹fig.; rar› stereotipism. *Nu ştie cum să înlăture din viaţa lui stereotipia şi plictiseala. Stereotipia motivelor din unele filme comerciale este evidentă.*

stereotipísm s.n. fig. (*rar*) v. Stereotipie.

stereotipíst s.m. (*tipogr.*) stereotipar. *Stereotipistul este lucrătorul specializat în stereotipie.*

stereoviziúne s.f. (*telec.; mai ales în televiziune*) stereoteleviziune. *Stereoviziunea este viziunea stereoscopică.*

steríl, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*biol.; despre fiinţe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) sterp, ‹înv. şi pop.› ştir[3], ‹reg.› starpalaie, ştiriţă[1], ‹înv.› neploditor, neplodnic, sec, sterpicios. *Fiinţele sterile nu pot procrea.* **2** (*bot.; în opoz. cu „fertil"; despre plante*) sterp. *Plantele sterile nu fac roade sau seminţe.* **3** (*în opoz. cu „fertil"; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleşuv, sărac, sec, sterp, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, păduret, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind steril.* **4** (*med., med. vet.; despre spaţii, obiecte etc.*) aseptic, dezinfectat[2], sterilizat, ‹reg.› dezincifiat. *Operaţiile se fac în medii sterile.* **5** fig. (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹fig.› deşert, gratuit, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost sterile.* **II** s.n. (*mineral.*) gangă. *Sterilul acoperă mineralul util dintr-un zăcământ sau o piatră preţioasă în stare naturală.*

sterilét s.n. (*med.*) dispozitiv contraceptiv intrauterin. *Femeia a făcut o infecţie din cauza steriletului.*

sterilitáte s.f. **I 1** (*biol.*) agenezie, infecunditate, infertilitate, ‹înv. şi reg.› sterpăciune, ‹înv.› neplodire, stârpime, sterpie, ştirie[2]. *Sterilitatea este incapacitatea de reproducere biologică.* **2** ariditate, infecunditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, uscăciune, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Sterilitatea unui sol lutos este cunoscută.* **II** fig. **1** ‹fig.› sicitate.

În perioada actuală, literatura suferă de o anume sterilitate. **2** ineficacitate, ineficiență, inutilitate, neeficiență, superfluență, superfluitate, zădărnicie. *Sterilitatea rugăminților lor nu mai putea fi pusă la îndoială.*

sterilizá vb. I. tr. **I 1** (*chir.; compl. indică animale*) a castra, a emascula, ‹livr.› a evira, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹pop.› a întoarce, a jugăni, a stârpi, ‹reg.› a bate, a curăți, a herelui, a suci[2]. *Armăsarul a fost sterilizat.* **2** (*chir.; compl. indică cocoși*) a castra, a claponi, a emascula, ‹livr.› a evira, ‹reg.› a coponi, a curăți. *Și-a sterilizat cocoșii pentru a-i îngrășa.* **3** (*chir.; compl. indică bărbați*) a castra, a emascula, ‹livr.› a evira, ‹rar› a scapeți, ‹înv. și pop.› a scopi, ‹înv.› a dezbărbăți. *Eunucii erau sterilizați.* **4** (*med., med. vet.; compl. indică spații, obiecte etc.*) a aseptiza, a dezinfecta, ‹reg.› a dezinficia. *Asistenta sterilizează instrumentarul stomatologic.* **II** fig. (*rar; compl. indică sentimente, acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) v. Anihila. Anula. Neutraliza. Paraliza.

sterilizánt, -ă adj., s.n. (*farm., med., med. vet.; rar*) v. Dezinfectant.

sterilizáre s.f. **1** (*chir.; la animale*) castrare, castrație, emasculare, emasculație, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹pop.› întoarcere, jugănire, jugănit[1], stârpire, ‹reg.› batere, curățire, hereluire, sucire. *Sterilizarea unui animal se face sub anestezie.* **2** (*chir.; la bărbați*) castrare, castrație, emasculare, emasculație, ‹livr.› evirare, evirație, ‹înv. și pop.› scopire, scopit[1], ‹înv.› dezbărbățire. *Sumerienii au fost primii care au supus bărbații operației de sterilizare, pentru a-i transforma în eunuci.* **3** (*med., med. vet.*) aseptizare, dezinfectare, dezinfecție, ‹rar› dezinfectat[1], ‹înv.› dezinfectație. *Asistenta pregătește instrumentarul pentru sterilizare.*

sterilizát, -ă adj. **1** (*despre animale*) castrat, emasculat, ‹înv. și pop.› scopit[2], ‹pop.› întors[2], jugănit[2], stârpit, ‹reg.› bătut[2], curățit[2], hereluit, soborât, sucit[2]. *Armăsarul sterilizat nu mai este așa de nărăvaș.* **2** (*despre bărbați*) castrat, emasculat, ‹înv. și pop.› scopit[2]. *Bărbații sterilizați păzeau haremurile sultanului.* **3** (*med., med. vet.; despre spații, obiecte etc.*) aseptic, dezinfectat[2], steril, ‹reg.› dezincifiat.

steriná s.f. (*biochim.*) sterol.

stern s.n. (*anat.*) os sternal, ‹reg.› osul pieptului. *De stern sunt prinse coastele și cele două clavicule.*

sternalgíe s.f. (*med.*) sternodinie. *Sternalgia este durerea localizată la nivelul sternului.*

stérnă s.f. (*agric.; reg.*) v. Mirițe.

stérniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine pratensis*). **2** v. Stupitul-cucului (v. *stupit*) (*Cardamine amara*).

sternodiníe s.f. (*med.*) sternalgie.

steról s.n. (*biochim.*) sterină. *Sterolul are un rol important în metabolismul organismului, deoarece intră în structura colesterolului și a derivaților acestuia.*

sterp, steárpă adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*biol.; despre ființe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) steril, ‹înv. și pop.› știr[3], ‹reg.› starpalaie, știriță[1], ‹înv.› neploditor, neplodnic, sec, sterpicios. *Ființele sterpe nu pot procrea.* **2** (*bot.; despre plante*) steril. *Plantele sterpe nu fac roade sau semințe.* **3** (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sărac, sec, steril, uscat[2], ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureț, searbăd[1], slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind sterp.* **4** (*astăzi rar; despre perioade, ani*) v. Sărac. **5** (*rar; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **6** (*înv. și pop.; despre pământ, terenuri agricole etc.*) v. Înțelenit. Necultivat. Nedesțelenit. Nelucrat. Sălbatic. Țelinos. **7** (*înv. și reg.; despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) v. Sec. Secat[2]. Uscat[2]. **8** (*reg.; despre varză*) v. Sec. **II** (*reg.*) **1** s.n. ‹reg.› sterpar. *Sterpul este scocul care se află în dreptul stavilei și prin care curge apa când moara nu este în funcțiune.* **2** s.n. (*pesc.*) v. Podeț[1]. **3** s.n. (*tehn.; la car*) v. Tânjală. **4** s.n. (*anat.*) v. Trahee. **5** s.f. (*meteor.*) v. Secetă. Sicitate. Uscăciune. **III** adj. fig. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, zadarnic, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost sterpe.* **2** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹fig.› sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este stearpă.* **3** ‹fig.› deșert, gol[2], vid. *Viața lui este stearpă fără femeia iubită.* **4** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, sur, spălăcit, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip sterp. Îi aruncă o privire stearpă.*

sterpár, -ă s.m., s.f., s.n. **I** (*la stână*) **1** s.m. (*pop.*) ‹reg.› sterpetar. *Sterparul este ciobanul care păzește oile sterpe, miorii și berbecii.* **2** s.n. (*reg.*) ‹reg.› stârpărie. *Sterparul este locul îngrădit, în care stau oile sterpe, mieii și berbecii.* **3** s.f. (*colect.; reg.; în forma **sterpare***) ‹reg.› sterpet. **4** s.f. (*reg.; deprec. sau peior.; în forma **stârpare***) v. Stârpitură. Sterpătură. **II** s.n. sterp.

sterpáre s.f. (*reg.*) = sterpară (v. *sterpar*).

sterpăciúne s.f. **I 1** (*biol.; înv. și reg.*) v. Agenezie. Infecunditate. Infertilitate. Sterilitate. **2** (*reg.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Pocitanie. Pocitură. Stârpitură. **3** (*reg.*) v. Stârpitură. **4** (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Stârpitură. Sterpătură. **5** (*înv.*) v. Ariditate. Infecunditate. Infertilitate. Nefertilitate. Neproductivitate. Nerodnicie. Sărăcie. Sterilitate. Uscăciune. **II** fig. (*înv.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferență. Indolență. Inerție. Insensibilitate. Letargie. Nepăsare. Nesilință. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostrație. Răceală. Tembelism.

sterpăláie s.f. (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Stârpitură. Sterpătură.

sterpătúră s.f. (*pop.; peior.*) ‹pop.; peior.› stârpitură, ‹reg.; deprec. sau peior.› stârpare, sterpăciune, sterpălaie. *Este o sterpătură pentru că nu poate să facă copii.*

sterpét s.n. (*colect.; reg.*) ‹reg.› sterpare (v. *sterpar*). *Sterpetul reprezintă totalitatea oilor sterpe dintr-o stână.*

sterpetár s.m. (*la stână; reg.*) v. Sterpar.

sterpiciós, -oásă adj. (*biol.; înv.; despre ființe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Steril. Sterp.

sterpíe s.f. (*înv.*) **1** (*biol.*) v. Sterilitate. **2** (*biol.*) v. Agenezie. Infecunditate. Infertilitate. Sterilitate. **3** v. Ariditate. Infecunditate. Infertilitate. Nefertilitate. Neproductivitate. Nerodnicie. Sărăcie. Sterilitate. Uscăciune.

sterpitáte s.f. (*înv.*) v. Ariditate. Infecunditate. Infertilitate. Nefertilitate. Neproductivitate. Nerodnicie. Sărăcie. Sterilitate. Uscăciune.

sterpitúdine s.f. (*rar*) Ariditate. Infecunditate. Infertilitate. Nefertilitate. Neproductivitate. Nerodnicie. Sărăcie. Sterilitate. Uscăciune.

sterpós, -oásă adj. (*în opoz. cu „fertil”; înv.; despre pământ, terenuri etc.*) v. Arid. Infecund. Infertil. Nefertil. Neproductiv. Neroditor. Nerodnic. Pietros. Pleșuv. Sărac. Sec. Steril. Sterp. Uscat[2].

stertór s.n. (*fiziol.*) respirație stertoroasă. *Stertorul este respirația zgomotoasă care apare în unele come profunde.*

stetoscóp s.n. (*tehn. med.*) fonendoscop. *Stetoscopul este folosit mai ales în auscultația pulmonară și în cea cardiacă.*

steward ['stjuard] s.m. (*transp.*) camarot. *Stewardul servește echipajul sau pasagerii unei (aero)nave.*

stibínă s.f. (*mineral.*) antimonit. *Stibina reprezintă cel mai important minereu de stibiu.*

stíbiu s.n. (*chim.*) antimoniu, ‹pop.› sarea mâței (v. *sare*), sarea pisicii (v. *sare*), ‹înv.› oglinda măgarului (v. *oglindă*), sârmea[1], surmă. *Stibiul este un metaloid folosit în tehnică sub formă de aliaje.*

stick s.n. (*inform.; și **stick de memorie***) flash, ‹engl.› key stick, memory stick. *Pe stick se stochează informații.*

sticker ['stikər] s.n. (*tehn.; engl.*) v. Autoadeziv. Autocolant.

stíciu s.n. (*reg.*) v. Băț. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă.

sticiuí vb. IV. tr. (*vit.; reg.; compl. indică struguri*) v. Musti. Mustui.

sticlár s.m. **1** ‹înv. și reg.› uiegar. *Sticlarul fabrică sau vinde obiecte de sticlă.* **2** (*înv. și pop.*) v. Geamgiu. **3** (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Bețiv.

stíclă s.f. **I 1** geam, ‹reg.› glajă, ‹înv.› **vitru**[1]. *Sticla de la vitrina magazinului strălucește de curățenie.* **2** (*și **sticlă de ochelari***) lentilă, ‹înv.› linte. *Multe persoane preferă ochelarii cu sticlă fumurie, care refractă razele soarelui.* **3** (*la lampa cu petrol; și **sticlă de lampă***) cilindru, glob, ‹reg.› burlui, uiagă. *A cumpărat o sticlă pentru lampă.* **4** (*chim.*) ***sticlă organică*** = plexiglas, polimetacrilat de metil, stiplex. *Din sticlă organică se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații. Sticla organică este folosită în chirurgia ortopedică pentru înlo-*

cuirea oaselor; ***sticlă de apă*** = ***sticlă solubilă*** = silicat de sodiu. *Sticla solubilă este o substanță obținută prin topirea unui amestec de silice și hidroxid de sodiu.* **5** butelie, ‹pop. și fam.› șip[3], ‹reg.› belcă, butelcă, glajă, uiagă, ‹german.› flașă. *La restaurant comandă o sticlă de vin sec.* **6** ***sticlă de iena*** = iena, vas de iena. *Sticla de iena este rezistentă la foc. Încălzește friptura în cuptor, într-o sticlă de iena.* **7** (*geol.*) ***sticlă mecanică*** = sticlă vulcanică; ***sticlă vulcanică*** = sticlă mecanică. *Sticla mecanică sau vulcanică este o rocă efuzivă necristalizată, provenită prin răcirea bruscă a lavei.* **8** ***sticlă incendiară*** = cocteil Molotov. *Manifestanții aruncă sticle incendiare înspre mașinile de poliție.* **II 1** (*optic.; pop.*) v. Monoclu. **2** (*la pl.* ***sticle****; fam.*) v. Ochelari. **3** (*la televizor; fam.*) v. Ecran. **4** (*fam.; iron.*) v. Mărgea. Mărgică. **5** (*chim.; arg.*) v. Metadrină. Metamfetamină.

sticlărie s.f. ‹reg.› glăjerie. *Sticlăria este fabrica sau atelierul în care se produce ori se prelucrează sticla.*

sticleálă s.f. (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

sticléte s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*și, reg.,* ***sticlete-de-scai***) *Carduelis carduelis*; ‹pop.› băbușcă, ‹reg.› brundărel, ciuș-de-ghimpe, cucoană, cuconiță, domnișoară, domnișor, domnuț, lipovencuță, lugăciță, lugocel, oiță, pasăre-de-scai, pasăre-domnească, pasărea-scaiului (v. *pasăre*), scai, scaiete, scăiecior, scăier, scăișor, spinărel, sticlețel, tiglișor, turculeț, țiclău-mic (v. *țiclău*[1]), țiclean, țiclete, țicloi[1], țiglișor, vărguță, vârdare. **2** (*reg.*) v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **3** fig. (*la pl.* ***sticleți****; fam.*) ‹fig.; fam.› fluturași (v. *fluturaș*), fluturi (v. *fluture*), gărgăuni (v. *gărgăun*). *Are numai sticleți în cap.* **II** (*iht.; reg.*) v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*). **III** (*arg.*) **1** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de noapte. Sergent de stradă. **2** v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

sticlețél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

sticlí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a străfulgera, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi sticlea privirea când o întâlnea.* **2** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) a luci, a scânteia, a sclipi, a străluci, ‹rar› a strălumina, ‹înv. și pop.› a luceferi, a lumina, ‹înv.› a vâlvora. *Acoperișul de tablă al casei sticlește în razele soarelui. Tăișul cuțitului a sticlit în lumina felinarului.* **3** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a străfulgera, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele sticlesc pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului sticlește în lumina soarelui. Zăpada sticlește sub clarul de lună.* **II** tr. (*rar; compl. indică flințe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) v. Aținti. Fixa. Ținti. Țintui.

sticlíre s.f. **1** licăr, licărire, licărit, lucire, lumină, scânteiere, sclipire, străfulgerare, strălucire, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde sticlirea din priviri.* **2** brianță, lucire, scânteiere, sclipire, strălucire, ‹livr.› efulgență, ‹rar› luciditate, străluciu, străluminare, ‹înv.› luceală, luceață, lucime, lucoare, lucor, sticleală, strălucează, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează sticlirea diamantului. Își ferește ochii de sticlirea zăpezii.*

sticliș s.n. (*rar*) v. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Lumină. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Străfulgerare. Strălucire.

sticlișoáră s.f. (*rar*) v. Sticluță.

sticlít, -ă adj. **I** (*rar; despre ochi, privire*) v. Ațintit. Fixat[2]. Sticlos. Țintit. Țintitor. Țintuit. **II** (*înv. și reg.*) **1** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu.

sticlitór, -oáre adj. (*rar; despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2].

sticloáce s.f. (*reg.*) v. Sticloi.

sticloáie s.f. (*reg.*) v. Sticloi.

sticloánță s.f. (*glum.*) v. Sticloi.

sticlóci s.n. (*reg.*) v. Țoi[2].

sticlói s.n. (*pop.*) ‹reg.› sticloace, sticloaie, ‹glum.› sticloanță. *Sticloiul de vin s-a golit în câteva ore.*

sticlós, -oásă adj. **I 1** hialin, hialoid, vitrian, vitrificat, vitros, ‹reg.› uiegos. *Tapetul de pe pereții casei are aspect sticlos.* **2** (*despre ochi, privire*) ațintit, fixat[2], țintit, țintitor, țintuit, ‹rar› sticlit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹reg.› ațintat, ‹fig.› pironit. *Rămâne cu ochii sticloși asupra tabloului.* **3** (*despre privire*) ‹reg.› însticloșat. *Se vedea că îi este frică, deoarece ochii îi deveniseră sticloși.* **4** (*rar; despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2]. **II** fig. (*rar; despre aer sau, p. ext., despre vânt, ger etc.*) v. Uscat[2].

sticlozitáte s.f. vitrozitate. *Sticlozitatea rocilor vulcanice poate fi observată cu ușurință.*

sticluliță s.f. (*rar*) v. Sticluță.

sticlúș s.n. (*meteor.; reg.*) v. Ghețuș. Polei[1].

sticlușoáră s.f. (*rar*) v. Sticluță.

sticlúță s.f. **1** ‹rar› sticlișoară, sticluliță, sticlușoară, ‹pop. și fam.› șipurel, șipușor, ‹reg.› glăjiță, glăjuță. *Își pune cafea pentru serviciu într-o sticluță.* **2** (*med.; înv.; în forma* ***stecluță***) v. Ventuză.

stideálă s.f. (*înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **2** v. Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherealã. Stinghe-rire.

stidí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Jena. Rușina. Sfii. **2** v. Speria. Teme[2].

stidiciós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid.

stidínță s.f. (*înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **2** v. Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherealã. Stinghe-rire.

stidíre s.f. (*înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a fi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **2** v. Jenă. Rușine. Sfială. Sfiiciune. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherealã. Stinghe-rire.

stidivós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid.

stidlív, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Aprehensiv. Rușinos. Sfielnic. Sfiicios. Sfios. Timid.

stifós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre substanțe, produse, alimente, băuturi etc. sau despre gustul, efectele etc. lor*) v. Astringent. Restringent. **2** (*mai ales despre vinuri*) v. Acid. Aspru. Înăsprit. Înțepător. Pișcăcios. Pișcător.

stigmát s.n. **I 1** rușine, ‹fig.› pată, pecete. *Băiatul aruncase un mare stigmat asupra familiei.* **2** fig. ‹fig.› pecete. *Poartă stigmatul rușinii. Chipul său are întipărit deja stigmatul bolii de care suferă.* **II 1** (*bot.*) stigmă. *Stigmatul este partea superioară a pistilului, pe care se prinde și încolțește polenul.* **2** (*entom.*) stigmă. *Stigmatele sunt cele două deschizături ale traheelor, așezate pe părțile laterale ale corpului unor insecte, ale unor miriapode etc.* **3** (*med., med. vet.; rar*) v. Cicatrice. Semn. Urmă.

stigmatifér, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) stigmatofor. *Plantele stigmatifere poartă stigmate.*

stigmatizá vb. I. tr. **1** (*în trecut; compl. indică sclavi, condamnați etc.*) ‹în trecut› a înfiera, ‹înv.› a pecetlui. *Condamnații erau stigmatizați în piețele centrale ale orașelor.* **2** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a vitupera, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost stigmatizat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

stigmatizáre s.f. **1** (*în trecut*) ‹în trecut› înfierare, ‹rar› înfierat[1], ‹înv.› pecetluire. *Stigmatizarea condamnaților se făcea public, în piețele centrale ale orașelor.* **2** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, vituperare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat stigmatizarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*

stigmatizát, -á adj. (*în trecut; despre sclavi, condamnați etc.*) ‹în trecut› înfierat[2], ‹înv.› pecetluit[2]. *Sclavii stigmatizați erau recunoscuți după stigmat de proprietarii lor.*

stigmatofór, -ă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) stigmatifer.
stígmă s.f. **1** (*bot.*) stigmat. **2** (*entom.*) stigmat.
stih s.n. **1** (*la pl.* ***stihuri***; *lit.; adesea poetic*) poezie, versuri (v. *vers*), ‹livr.› stanță, ‹înv. și reg.› verșuri (v. *verș*), ‹înv.› muză, poetică (v. *poetic*), stihurime. *A scris drame, stihuri și romane.* **2** (*lit.; înv.*) v. Vers. **3** (*la pl.; lit.; înv.*) ***stihuri leonicești*** v. Versuri leonine (v. *vers*). **4** (*bis.; înv.*) v. Verset.
stihár s.m. (*înv.*) v. Poet.
stihiál, -ă adj. stihinic.
stihíe s.f. **I 1** (*la pl.* ***stihii***; *de obicei determ. prin „naturii”*) elemente (v. *element*). *Cele patru stihii sunt: focul, apa, aerul și pământul. Stihiile naturii s-au dezlănțuit cu violență.* **2** (*rar*) v. Pustietate. Pustiu. Sălbăticie. Sihăstrie. **II** fig. (*rar*) v. Iluzie. Închipuire. Miraj. Nălucire. Părere. Umbră.
stihínic, -ă adj. stihial. *Forțele stihinice ale naturii pot fi devastatoare.*
stihotvórț s.m. (*rus.; înv.*) v. Poet.
stihuí vb. IV. intr. (*lit.; astăzi rar; mai ales despre poeți*) v. Rima. Versifica.
stihuíre s.f. (*lit.; astăzi rar*) v. Versificare. Versificație.
stihuít s.n. (*lit.; înv.*) v. Versificare. Versificație.
stihuitór s.m. (*iron.* sau *deprec.*) **1** v. Poet. **2** v. Versificator.
stihurél s.n. (*lit.; astăzi rar; iron.* sau *deprec.*) v. Versurel. Versuleț.
stihurghíe s.f. (*lit.; grec.; înv.*) v. Versificare. Versificație.
stihurghisí vb. IV. intr. (*lit.; grec.; înv.; mai ales despre poeți*) v. Rima. Versifica.
stihurgíu s.m. (*înv.*) v. Poet.
stihurgós s.m. (*lit.; grec.; înv.*) v. Poet.
stihurírne s.f. (*lit.; înv.*) v. Poezie. Stihuri (v. *stih*). Versuri (v. *vers*).
stil s.n. **I 1** scris[1]. *Recunoaște autorul articolului din ziar după stil.* **2** ‹rar› rostire, ‹fig.› condei, pană. *Admiră stilul acestui tânăr nuvelist.* **3** (*lingv.*) limbaj, ‹rar› grai, vorbire. *Se exprimă într-un stil academic.* **4** (*stil.*) ***stil indirect liber*** = vorbire indirectă liberă. *Stilul indirect liber constă în redarea comunicării cuiva în vorbirea indirectă fără a o introduce printr-un verb de declarație sau printr-o conjuncție;* ***stil neutru*** = vorbire intelectuală, vorbire neutră, vorbire obiectivă. *Stilul neutru este caracteristic operelor științifice.* **II 1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, manieră, metodă, mod. *Are un stil original de a compune versuri.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, manieră, mod, modalitate, regim, sistem. *Tinerii se gândesc la un alt stil de viață.* **3** ‹rar› sistem. *Creatorul acestor tablouri nu se încadrează în stilul pictural clasic.* **4** (*arhit.*) ***stil gotic*** = stil ogival. *În orașul Chartres din Franța este o celebră catedrală construită în stil gotic, care are un valoros ansamblu de vitralii și sculpturi;* ***stil gotic radiant*** = ***stil gotic reionant*** = goticul reionant. *Stilul gotic reionant, creat în sec. al XVIII-lea, se caracterizează prin motive ornamentale numeroase, cu rozete imense polilobate și radiante;* ***stil ionian*** = ***stil ionic*** = ionic, ordin ionic. *Stilul ionic se caracterizează prin coloane zvelte care au capitelul împodobit cu volute laterale;* ***stil ogival*** = stil gotic; ***stil rococo*** = rococo. *Stilul rococo a apărut în Franța, în sec. al XVIII-lea, după baroc.* **5** artă, dibăcie, iscusință, îndemânare, măiestrie, meșteșug, pricepere, știință, talent, ‹fam.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu mult stil.* **6** fig. ‹fig.; fam.› clasă. *Această femeie se îmbracă cu stil. După modul cum vorbește, se vede că are stil.* **III** (*în trecut; rar*) v. Condei.
stilá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, ‹livr.› a (se) chintesența, ‹înv.› a dezgrosolaniza, a se iscusi, a (se) politici, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a se sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai stilat de când a schimbat anturajul.*
stilalgíe s.f. (*med.*) sindrom stilocarotidian. *Stilalgia este o durere craniană laterală, care apare adesea după traumatisme sau intervenții chirurgicale de genul amigdalectomiei ori extracțiilor dentare.*
stiláre s.f. cultivare, ‹fig.› cizelare, rafinare, subțiere, șlefuire, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Stilarea a obținut-o prin educație, prin artă.*
stilát, -ă adj. **1** (*despre stil, exprimare etc.*) ‹fig.› cultivat, rafinat[2], subțiat, subțire. *Discursul profesorului este totdeauna stilat.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, patrician, ‹fig.› civilizat, cizelat[2], rafinat[2], șlefuit[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om stilat.* **3** (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, subtil, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane stilate.* **4** (*despre localuri, magazine etc.*) select. *Își cumpără hainele dintr-un magazin stilat din Paris. A fost invitat la un restaurant stilat.*
stilbmétru s.n. (*fiz.*) luminanțmetru, nitmetru. *Stilbmetrul este folosit pentru măsurarea luminanței.*
stilét[1] s.n. pumnal, ‹înv. și pop.› jungher, junghi, ‹înv. și reg.› șiș, ‹înv.› pumnar, ‹arg.› sculă, șuriu, unealtă. *Stiletul este o armă albă cu lama scurtă, cu două tăișuri și cu vârful foarte ascuțit.*
stilét[2] s.n. (*în trecut; rar*) v. Condei.
stilíst, -ă s.m., s.f. **1** (*lit.*) ‹fig.; turc.; înv.› calemgiu. *Tânărul scriitor are calitățile necesare unui stilist.* **2** creator de modă. *John Galliano este renumitul stilist al casei Dior.*
stilístică s.f. (*stil.*) ‹înv. › scriere frumoasă. *Stilistica se ocupă cu studiul mijloacelor de exprimare artistice, expresive, ale unei colectivități, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor.*
stilít s.m. (*relig.; livr.*) v. Stâlpnic.
stilizá vb. I. tr. **1** (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) ‹rar› a subtiliza, ‹fig.› a cizela, a șlefui, ‹fig.; fam.› a ciopli, a peria, a pieptăna, ‹fig.; înv.› a ageri. *După ce și-a stilizat studiul, l-a trimis la revistă pentru a fi publicat. Jurnalistul a stilizat exprimările comune din interviu.* **2** (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte etc.*) a esențializa. *Pictorul a stilizat în mod desăvârșit figura unei tinere.*
stilizáre s.f. **1** ‹rar› subtilizare, ‹fig.› cizelare, șlefuire, ‹fig.; fam.› pieptănare. *I s-a cerut stilizarea studiului înainte de publicare.* **2** (*a. plast.*) esențializare. *Stilizarea figurii tinerei este o reușită desăvârșită a pictorului.*
stilizát, -ă adj. **1** (*despre lucrări literare, științifice etc.*) ‹fig.› cizelat[2], lucrat[2], șlefuit[2]. *Studiul stilizat a fost trimis la revistă pentru a fi publicat.* **2** (*a. plast.; despre figuri, obiecte etc.*) esențializat. *Figura stilizată a tinerei este o reușită desăvârșită a pictorului.*
stilográf s.n. (*rar*) v. Stilou. Toc rezervor (v. *toc*[2]).
stilometríe s.f. (*stil.*) stilostatistică. *Stilometria este folosirea statisticilor pentru studierea faptelor de stil.*
stilostatístică s.f. (*stil.*) stilometrie.
stilóu s.n. toc rezervor (v. *toc*[2]), ‹rar› stilograf. *A primit cadou un stilou cu peniță din aur.*
stimá vb. I. tr. (*compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a cinsti, a lăuda, a onora, a prețui, a respecta, ‹livr.› a priza[2], ‹rar› a slăvi, ‹înv. și pop.› a omeni, ‹înv. și reg.› a prețălui, ‹reg.› a tistăli[2], ‹înv.› a aprețui, a considera, a pohfalisi, a reputa, a respectălui, a respectui, a socoti, a stimarisi, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a aproba, a credita. *Îl stimează pe pictor pentru talentul său.*
stimábil, -ă adj. (*fam.; adesea iron.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.
stimarisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri sau acțiuni, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Prețui. Respecta. Stima.
stimát, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, onorat, prețuit, respectabil, respectat, venerabil, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinsteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este un judecător stimat, cu multă experiență.*
stímă s.f. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, trecere, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig. rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de stima prietenilor.* **2** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, trecere, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit.

Este un muzician total, care și-a cucerit nu numai stima în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.

stimátór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) v. Admirator.

stimós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre mărfuri*) v. Apreciat. Căutat[2]. Cerut[2]. Prețuit.

stimosí vb. IV. tr. (*reg.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi.

stímul s.m., s.n. **1** s.m. (*fiziol.*) excitant, excitator, stimulent. *Cafeaua este un stimul.* **2** s.m. (*fiziol.*) ***stimul liminal*** = stimul prag. *Stimulul liminal este stimulul cu intensitatea cea mai mică care poate determina un răspuns;* ***stimul prag*** = stimul liminal. **3** s.m. (*psih.*) ***stimul condițional*** = excitant condițional. *Stimulul condițional determină formarea unui reflex condiționat.* **4** s.n. imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimulent, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost stimul pentru tot ce a făcut în viață.*

stimulá vb. I. tr. **1** (*fiziol.; compl. indică funcții, organe etc.*) a activa, a excita, ‹rar› a enerva, ‹pop.› a ațâța. *Funcția cortexului suprarenal este stimulată de un hormon.* **2** (*compl. indică activități, procese etc.*) a activa, a activiza, a dinamiza, a intensifica, a înviora, ‹fig.› a anima, a însufleți, a reînvia, ‹fig.; livr.› a vivifica. *Munca stimulează forțele și energia organismului.* **3** (*compl. indică oameni*) a încuraja, a îndemna, ‹înv.› a spori[1], ‹fig.› a îmbia, a îmboldi, ‹fig.; pop. și fam.› a purta, ‹fig.; fam.› a mâna, ‹fig.; reg.› a opinti. *Aprecierile colegilor îl stimulează să-și continue cercetarea.* **4** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a activiza, a impulsiona, a îndemna, ‹rar› a impulsa, ‹fig.› a cataliza, a îmboldi, a propulsa, ‹fig.; înv.› a porni. *Succesul inițial al proiectului i-a stimulat să-și finalizeze cercetarea. Procesul de coalizare a forțelor politice democratice poate fi stimulat de societatea civilă.* **5** (*compl. indică oameni*) a îndemna, ‹grec.; înv.› a parachinisi, ‹fig.› a împinge, ‹fig.; pop.› a înghimpa, a mișca. *Gelozia l-a stimulat să comită o asemenea faptă.* **6** (*compl. indică oameni*) a excita, a îmbărbăta, a încuraja, a îndemna, a însufleți, a susține, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și stimuleze oștenii la luptă.* **7** (*compl. indică discuții, polemici etc.*) a întărâta, a stârni, ‹fig.› a incita. *Afirmațiile politicianului au stimulat polemicile dintre jurnaliști.*

stimuláre s.f. **1** (*fiziol.*) activare, excitare, excitație, ‹rar› stimulație, ‹pop.› ațâțare. *Stimularea funcției cortexului suprarenal.* **2** activare, dinamizare, intensificare, înviorare, ‹livr.› escaladare, escaladă. *Stimularea producției din instituție este rezultatul noilor investiții.* **3** impulsionare, ‹rar› stimulație, ‹fig.› îmboldire, propulsare. *Societatea civilă are un rol important în stimularea procesului de coalizare a forțelor politice democratice.*

stimulatív, -ă adj. **1** stimulator, ‹fig.› adjuvant, ‹fig.; rar› îmbolditor. *Sfatul ei a fost un factor stimulativ în luarea acestei decizii. Premiile pe care le-a câștigat în cadrul concursurilor internaționale sunt un factor stimulativ pentru formarea sa.* **2** competitiv, concurențial, emulativ, încurajator, stimulator. *Întrecerile dintre elevi sunt stimulative pentru ei.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc.*) antrenant, mobilizator, stimulator. *A avut o inițiativă stimulativă.*

stimulatór, -oáre adj., s.m., s.n. **I** adj. **1** stimulativ, ‹fig.› adjuvant, ‹fig.; rar› îmbolditor. **2** competitiv, concurențial, emulativ, încurajator, stimulativ. **3** (*despre manifestări, acțiuni etc.*) antrenant, mobilizator, stimulativ. **II 1** s.m. (*biol., hort.*) ***stimulator de creștere*** = substanță de creștere. *Stimulatorii de creștere, în cantități mici, accelerează dezvoltarea plantelor.* **2** s.n. (*tehn. med.*) ***stimulator cardiac*** = cardiostimulator, pacemaker, ‹fig.› cutie neagră. *Stimulatorul cardiac servește la stimularea ritmului cardiac anormal.*

stimulație s.f. (*rar*) **1** (*fiziol.*) v. Activare. Excitare. Excitație. Stimulare. **2** v. Impulsionare. Stimulare.

stimulént s.n. **1** excitant, excitator, stimul. **2** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, ‹livr.› dictamen, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șfung, ‹înv.› năstav, porneală, ‹grec.; înv.› parachinisis, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, suport, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2].

stindárd s.n. **I** drapel, steag, ‹livr.; poetic› flamură, ‹înv. și reg.› banderiu, prapur, ‹înv.› bandieră, grapă[1]. *Soldații arborează stindardul în unitate.* **II** fig. **1** cauză. *A părăsit stindardul care-i însufleța pe amândoi în lupta pentru câștigarea dreptății.* **2** ideal. *Și-a făcut din dorința de a ajuta pe cei nevoiași un stindard.* **3** sens, tendință, ‹fig.› direcție, linie. *Urmează stindardul politicii partidului din care face parte.* **4** ‹fig.› front, tabără. *Sunt sub același stindard în lupta pentru combaterea consumului de droguri.*

stingătór, -oáre s.n., s.f. **1** s.n. extinctor. *Stingătorul este folosit la stingerea incendiilor.* **2** s.f. (*rar*) ***stingătoare de lumânări*** v. Mucarniță.

stínge vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică foc, incendii etc.*) a înăbuși, ‹pop.› a năbuși. *Pompierii au stins cu greu focul izbucnit în bloc.* **2** refl. (*despre lumnina zilei*) a slăbi, ‹fig.› a amurgi. *Când lumina se stinge, țăranii se întorc de la câmp.* **3** refl. (*despre lumină, surse sau corpuri luminoase*) a păli[1]. *Odată cu venirea serii, lumina Soarelui începe să se stingă.* **4** tr. (*compl. indică mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) a închide, a întrerupe, a opri. *A stins pentru câteva minute calculatorul. Spre dimineață, a stins lumina de la intrarea în casă.* **5** refl. (*despre foc, cărbuni etc.*) a se trece. *Focul din sobă s-a stins. Jarul s-a stins.* **6** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a sucomba, ‹rar› a exita, ‹înv. și pop.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zducni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, a repauza, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a se răci. *Eminescu s-a stins în 1889, după o boală grea.* **7** refl. (*despre neamuri, semințiii etc.*) a pieri, ‹reg.› a se urvi. *Neamul ei s-a stins din cauză că fiul său nu a avut urmași.* **8** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre manifestări ale oamenilor*) a dispărea, a pieri. *Când a dat cu ochii de el, zâmbetul i s-a stins de pe față.* **9** refl. (*despre sunete, voci, zgomote etc.*) a dispărea, a înceta, a se liniști, a muți, a se pierde, a pieri, a se potoli, ‹fig.› a amuți, a seca. *Odată cu venirea nopții, gălăgia din stradă s-a stins.* **10** refl., tr. (*jur.; sub. sau compl. indică pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) a (se) prescrie, ‹pop.› a (se) curma, ‹înv.› a se paragrafisi, a (se) prescribălui, a se săvârși, a se sfârși. *Pedeapsa se stinge după doi ani. Judecătorul a stins pedeapsa din cauza trecerii timpului.* **11** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **12** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Sărăci. Scăpăta. Strâmtora. **13** tr. (*glum.; compl. indică mâncare*) ‹reg.; glum.› a sturî. *A stins tot ce avea în farfurie.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. stări, senzații, dorințe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, a (se) ușura, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a stins durerea pentru moment.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale ființelor*) a (se) calma, a (se) astâmpăra, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) potoli, a (se) tempera. *Apa rece a izvorului i-a stins setea. Pentru moment, foamea i s-a stins cu un corn. Emoția i s-a stins cum a pășit pe scenă.* **3** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a slăbi, ‹fig.› a se topi, a se usca. *S-a stins foarte mult în ultimele luni.* **4** refl. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) a se epuiza, a se extenua, a se istovi, a se sfârși, a solicita, a se surmena, a se vlăgui, ‹fig.› a se consuma[2], a se frânge, a se omorî, a se rupe, a seca, a secătui, a se sfărâma, a se slei, a se stoarce, a suge, a se topi, a se uza, a se zdrobi, ‹fig.; rar› a se ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a se dezbina, a murseca. *S-a stins studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a (se) aneantiza,

a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) strivi, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a stins speranțele.* **6** refl. (*despre imagini vizuale*) ‹fig.› a se voala. *Silueta ei s-a stins în noapte. Plopii se sting în depărtare.* **7** refl. (*despre corpuri cerești*) a se întuneca. *Soarele s-a stins din cauza eclipsei.* **8** tr. (*compl. indică ochii, vederea*) a orbi. *Bătrânețea i-a stins privirea.* **9** refl. (*med.; despre ființe*) a agoniza. *Bolnava se stinge.*

stíngere s.f. **I 1** înăbușire. *După stingerea focului, s-au putut evalua pagubele.* **2** ‹rar› stins[1]. *Dascălul se ocupă cu stingerea lumânărilor din biserică, la sfârșitul slujbei.* **3** închidere, întrerupere, oprire. *Stingerea calculatorului este obligatorie după câteva ore de funcționare.* **4** decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], sucombare, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], repaus, ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, samodivă, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), repauzare, săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit*[1]), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], despărțire, deznodământ final, deznodământ tragic, odihnire, somnul cel veșnic (v. *somn*[2]), somnul de veci (v. *somn*[2]), somnul mormântului (v. *somn*[2]), somnul morții (v. *somn*[2]), somnul veșnic (v. *somn*[2]), somnul veșniciei (v. *somn*[2]), ‹fig.; rar› pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Stingerea poetului a provocat durere.* **5** dispariție, încetare. *Stingerea acordurilor disonante de vioară a fost o binefacere.* **6** (*jur.*) prescriere, ‹înv.› paragrafisire, săvârșire. *Stingerea pedepsei s-a făcut după doi ani.* **7** (*înv.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **II** fig. **1** astâmpărare, calmare, domolire, liniștire, potolire. *Un corn nu era suficient pentru stingerea foamei.* **2** fig. (*în opoz. cu „răsărit”; pop.*) v. Apunere. Apus[1]. Asfințire. Asfințit.

stinghér, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) singur, ‹pop.› pustiu. *Murindu-i părinții, copilul a rămas stingher pe lume.* **2** (*despre oameni*) izolat, singur, străin. *Se simte stingher printre acești oameni din înalta societate.* **3** (*despre oameni*) stânjenit, stingherit, ‹rar› silnic. *Cearta la care asistă îl face să se simtă stingher.* **4** (*rar; despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) v. Deșert. Gol[2]. Necultivat. Pustiu. Sălbatic. Vid. **5** (*mat.; reg.; despre numere întregi*) v. Impar. **II** fig. (*despre oameni*) celibatar, necăsătorit, nefamilist, neînsurat, nemăritată, ‹fig.› tomnatic. *Prietenul lui este stingher.*

stingherеálă s.f. **1** jenă, rușine, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stingherire, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă. *Minte fără nicio stingherеală.* **2** (*pop. și fam.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare.

stingherí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a supăra, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie stingherit, întrucât are de lucru.* **2** (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau „la”*) a împiedica, a jena, a stânjeni. *Tocurile înalte o stingheresc în mers. Placa dentară o stingherește la mestecat.* **3** (*pop.; compl. indică ființe*) v. Despărți. Desprinde. Detașa. Izola. Rupe. Separa.

stingherírе s.f. **1** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, supărare, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherеală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Stingherirea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.* **2** jenă, rușine, sfială, sfiiciune, stânjeneală, stânjenire, stingherеală, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹pop.› rușinare, ‹fam.› încurcătură, ‹înv. și reg.› rușință, scandal, ‹înv.› rușinăciune, stideală, stidință, stidire, ‹fig.› rezervă.

stingherít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** conturbat, deranjat, importunat, incomodat, încurcat[2], stânjenit, tulburat, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii stingheriți nu pot reîncepe imediat lucrul.* **2** încurcat[2], jenat, stânjenit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Se simte stingherită în prezența unor persoane necunoscute.* **3** stânjenit, stingher, ‹rar› silnic.

stingheritór, -oáre adj. (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomod, incomodant, jenant, neplăcut, stânjenitor, supărător, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost stingheritor pentru fată. Îi pune întrebări stingheritoare.*

stínghie s.f. **1 1** (*în tâmplărie*) ‹înv. și reg.› preghiță, ‹reg.› ștează[2]. *Lemnarul întărește stinghiile de la pat.* **2** chingă, ‹reg.› calafat, curmeziș, pop, punte, stâlp, ușă, zăplaz. *Stinghia se pune la fundul unui vas de lemn.* **3** (*tehn.; la moara de vânt*) braț, chingă, coardă, spetează, ‹pop.› curmeziș, ‹reg.› legătură. *Stinghiile intră în componența scării coșului morii.* **4** (*tehn.; la războiul de țesut*) chingă, scândură, spetează, ‹înv. și pop.› argea, ‹pop.› blană. *Stinghia este un braț al vatalei.* **5** (*tehn.; la cârceiele carului*) pop, spetează, ‹reg.› jiglă, lopățică. *Stinghia leagă cele două lopățele ale cârcelei.* **6** (*tehn.; la car sau la căruță*) bulfeu, cruce, spetează, ‹pop.› scăldușcă, scăluș, ‹reg.› fiulare, jiglă, lopățică, remeneacă, scândurică. *Stinghia leagă jugul de policioară.* **7** (*tehn.; la grapă*) ‹reg.› fălcea, grindă, grindei, măselar, punte, spetează, ștoare (v. *ștor*), talpă, urs. *Stinghia unește mărăcinii.* **8** (*tehn.; la fundul carului sau al căruței; reg.*) v. Spetează. **9** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **10** (*tehn.; la scara de lemn; reg.*) v. Fuscel. Spiță. Treaptă. **II** (*anat.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Regiune inghinală. **2** (*art.; reg.*) ***stínghia nasúlui*** v. Zgârciul nasului (v. *zgârci*[1]).

stinghioáră s.f. stinghiuță.

stinghiúță s.f. stinghioară.

stins[1] s.n. (*rar*) v. Stingere.

stins[2]**, stínsă** adj., adv. **I** adj. **1** (*despre foc, incendii etc.*) înăbușit. *Incendiul stins a lăsat în urmă un adevărat dezastru.* **2** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, șters, tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori stinse.* **3** (*despre lumină*) difuz, palid, slab, ‹fig.› diafan, potolit[2]. *Când cerul este acoperit de nori, lumina este stinsă. Odată cu înserarea, lumina devine stinsă.* **4** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, spălăcit, ‹rar› lin[2], pălit[1], ‹pop.› searbăd[1], ‹fig.› debil, livid, plăpând, surd, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină stinsă. Abia i se distinge silueta în razele stinse ale lunii.* **5** (*despre mecanisme, aparate, surse de lumină etc.*) închis, întrerupt, oprit. *Nu poate sta mult timp cu calculatorul stins.* **6** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, înfundat[2], pierdut, slab, surd, ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, șters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul stins al valurilor mării.* **7** (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, tainic, ușor[2], ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea stinsă. De departe se aude freamătul stins al pădurii.* **8** (*despre ochi*) ‹fig.› apus[2]. *Bătrânul ridică spre el ochii stinși.* **9** (*jur.; despre pedepse penale, legi, litigii, drepturi la acțiune, drepturi de proprietate, împrumuturi, privilegii etc.*) prescris. *Peste ani, infractorul s-a putut întoarce în țară datorită pedepsei stinse.* **10** (*înv.; despre oameni*) v. Sărăcit. Scăpătat[2]. **II** adj. fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, stins, s-a așezat pe o bancă.* **2** dispărut, pierdut, trecut[2], ‹fig.› apus[2]. *Pe față i se mai poate vedea o urmă din frumusețea ei stinsă.* **3** (*despre ochi*) gol[2]. *Ochii ei stinși nu exprimă nimic.* **III** adv. (*modal*) **1** înăbușit, înfundat[2], slab, surd, ‹fig.› mocnit. *Fata a început să plângă stins.* **2** înă-

buşit, înfundat[2], pierdut, slab, surd. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună stins.*
stipelár, -ă adj. (*bot.*) stipular.
stipelát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) stipulat. *Plantele stipelate sunt prevăzute cu stipele.*
stipélă s.f. (*bot.*) stipul. *Stipelele sunt cele două frunzişoare crescute la baza peţiolului sau a limbului frunzei, care protejează mugurii axilari.*
stipendiá vb. I. tr. (*fin., econ.; compl. indică oameni, instituţii, organizaţii, proiecte etc.*) a finanţa, a subvenţiona, ‹fam.› a suporta, ‹înv.› a economisi. *A stipendiat câţiva tineri în timpul studiilor în străinătate. Unele instituţii de asistenţă socială sunt stipendiate de oameni de afaceri. Proiectul a fost stipendiat din fonduri europene.*
stipendiár s.m. (*milit.; înv.*) v. Mercenar.
stipendiát, -ă adj. (*fin., econ.; despre oameni, instituţii, organizaţii, proiecte etc.*) finanţat, subvenţionat. *Proiectul stipendiat trebuie să fie finalizat în doi ani.*
stipendiére s.f. (*fin., econ.*) finanţare, subvenţionare, ‹fam.› suport. *Criza economică a avut repercursiuni imediate asupra stipendierii unor instituţii de asistenţă socială.*
stipendíst, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Bursier.
stipéndiu s.n. **1** (*econ.*) grant, subvenţie, ‹rar› subsidiu, ‹înv.› pensie, retribuţie. *Pentru proiectul lor li s-a aprobat stipendiul din fondurile europene.* **2** (*înv.*) v. Bursă. Bursă de studii.
stíplex s.n. (*chim.*) plexiglas, polimetacrilat de metil, sticlă organică. *Din stiplex se fac diferite obiecte rezistente la şocuri şi la trepidaţii. Stiplexul este folosit, în chirurgia ortopedică, pentru înlocuirea oaselor.*
stípul s.n. (*bot.*) stipelă.
stipulá vb. I. tr. (*jur.; compl. indică clauze, condiţii, principii etc.*) a hotărî, a menţiona, a prescrie, a prevedea, a specifica, a stabili, a statua, ‹înv. şi pop.› a slobozi, a suna, ‹înv.› a merge. *Notarul a stipulat în contract obligaţiile celui care ia pământul în arendă.*
stipulár, -ă adj. (*bot.*) stipelar.
stipulăre s.f. (*jur.*) clauză, condiţie, dispoziţie, prevedere, punct, stipulaţie, termen, ‹înv. şi pop.› tocmeală, ‹înv.› şart[2]. *Trebuie cercetate stipulările din contract.*
stipulát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) stipelat.
stipulaţie s.f. (*jur.*) clauză, condiţie, dispoziţie, prevedere, punct, stipulare, termen, ‹înv. şi pop.› tocmeală, ‹înv.› şart[2].
stírcă s.f. (*reg.*) = ştircă.
stirén s.m. (*chim.*) feniletenă, vinilbenzen. *Stirenul se utilizează ca materie primă la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc.*
stirigoáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Stirigoaie (*Veratrum nigrum*).
stirigoáie s.f. (*bot.*) **1** *Veratrum nigrum*; ‹reg.› bozăţel, iarbă-şerpească, spânz-negru, stirigoaică, strigoaică[2]. **2** *Veratrum album*; ‹reg.› mărul-strigoiului (v. *măr*[1]), spânţ-alb. **3** (*reg.*) v. Brânduşă-de-toamnă (*Crocus banaticus*). **4** (*reg.*) v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*). **5** (*reg.*) v. Coada-cocoşului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*). **6** (*reg.*) v. Genţiană. Ghinţură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*). **7** (*reg.*) v. Odolean. Valeriană (*Valeriana officinalis*). **8** (*reg.*) v. Odolean (*Valeriana dioica*). **9** (*reg.*) v. Spânz (*Helleborus niger*).
stírpe s.f. (*livr.*) **1** v. Neam. Seminţie. Spiţă. **2** v. Familie. Neam. **3** fig. v. Baştină. Matrice. Naştere. Obârşie. Origine. Provenienţă. Spiţă.
stivá vb. I. tr. (*rar; compl. indică obiecte, materiale etc. de acelaşi fel*) v. Stivui.
stiváj s.n. (*rar*) v. Stivuire.
stiváre s.f. (*rar*) v. Stivuire.
stivatór s.m. (*nav.; rar*) v. Arimor. Stivuitor.
stívă s.f. (*mar.; rar*) v. Cală[1]. Hambar.
stivuí vb. IV. tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc. de acelaşi fel*) ‹rar› a stiva. *Mărfurile sunt stivuite în magazii.*
stivuíre s.f. ‹rar› stivaj, stivare. *Muncitorii se ocupă cu stivuirea mărfurilor în magazii.*
stivuitór s.m. (*nav.*) arimor, ‹rar› stivator. *Stivuitorul stivuieşte mărfurile în magazia unei nave.*
stoámpă s.f. (*reg.*) v. Bolovan. Pietroi.
stoárce vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică fructe, seminţe etc.*) a presa, a tescui, a zdrobi, ‹reg.› a destoarce[3], a stropşi. *A stors seminţele de floarea-soarelui pentru a obţine ulei. A stors fagurii pentru a scoate mierea.* **2** tr. (*compl. indică brânză, caş*) a presa, a tescui. *Ciobanii storc caşul pentru a ieşi zerul.* **3** tr. (*compl. indică abcese, bube, coşuri etc.*) ‹înv.› a zdrobi. *Nu este indicat ca persoanele care au coşuri pe faţă să şi le stoarcă, deoarece se pot infecta.* **4** tr. (*pop.; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deşerta. Goli. **5** refl. pas. (*înv. şi reg.; despre lichide*) v. Filtra. Strecura. **6** tr. (*reg.; despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) v. Infiltra. Intra. Pătrunde. Scurge. **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe ori forţa lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârşi, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învăţatul noaptea îl stoarce. S-a stors studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau mijloacele lor materiale*) ‹fig.› a secătui, a suge, a vlăgui, ‹fig.; rar› a seca. *Băiatul îşi stoarce părinţii de bani. Au stors rezervele ţării.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a scurge, a suge, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuinţe la un preţ modic, l-a stors de bani.* **4** tr. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivităţi*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul îşi stoarce propriul popor.* **5** tr. (*compl. indică afirmaţii, informaţii, mărturisiri etc.*) ‹fig.› a scoate, a smulge. *Nu a reuşit să stoarcă nimic de la el în legătură cu ce s-a întâmplat în acel loc. I-a stors o promisiune.*
stoárcere s.f. **I 1** presare, stors[1], tescuire, tescuit[1], zdrobeală, zdrobire, ‹înv. şi reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Stoarcerea seminţelor de floarea-soarelui se face pentru a se obţine uleiul.* **2** stors[1], ‹înv.› storsură. *Şi-a cumpărat o maşină de spălat, întrucât stoarcerea manuală a rufelor este epuizantă.* **3** ‹rar› stors[1], ‹înv.› storsătură. *Stoarcerea coşurilor poate cauza infecţii ale pielii.* **4** (*fiziol.; înv.*) v. Secreţie. **II** fig. **1** extorcare, jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire, stors[1]. *A fost condamnat pentru stoarcerea repetată a unor persoane în vârstă.* **2** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuţie, prigoană, prigonire, tiranie, urgisire, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, ‹fig.; înv.› apăsătură, armăşie, învăluială, strânsoare. *Stoarcerea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **3** ‹fig.› scoatere, smulgere. *Stoarcerea unor informaţii de la el în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în acel loc a fost imposibilă.*
stobór s.n., s.m. **1** s.n. (*constr.; înv. şi pop.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură. **2** s.n. (*la fântână; înv. şi reg.*) v. Colac. Ghizd. Margine. **3** s.m. (*înv. şi reg.*) v. Ulucă. **4** s.n. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.
stoborât, -ă adj. fig. (*reg.*) **1** (*bot.; despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) v. Foios. Frunzos. Stufos. Tufos. **2** (*despre frunziş, desişuri etc.*) v. Dens. Des. Nepătruns.
stoc s.n. depozit, economie, rezervă, ‹înv.› rezervaţie. *A făcut stoc de alimente şi a supravieţuit până a fost descoperit de salvamontişti.*
stocá vb. I. tr. **1** (*compl. indică produse, obiecte, mărfuri, materii prime etc.*) a depozita, a înmagazina, ‹înv.› a strânge. *Lemnele cumpărate au fost stocate într-o şură.* **2** (*inform.; compl. indică informaţii, date, muzică etc.*) ‹fig.› a înmagazina. *Şi-a stocat datele din calculatorul său pe un hard disk extern.*
stocáj s.n. depozitare, înmagazinare, magazinaj, magazinare, stocare.
stocáre s.f. depozitare, înmagazinare, magazinaj, magazinare, stocaj. *Prăvălia nu are o capacitate mare de stocare a mărfurilor perisabile.*
stocástic, -ă adj. (*livr.; despre fenomene, evenimente, stări etc.*) v. Accidental. Aleatoric. Aleatoriu. Incidental. Întâmplător. Ocazional. Sporadic.
stocí vb. IV. (*reg.*) **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică inflamaţii ori corpul fiinţelor, părţi ale acestuia*) v. Dezinflama. Dezumfla. **2** refl., tr. (*în forma **storci**; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori aşezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleşcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi. **3** tr. (*în forma **storci**; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe ori forţa lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua.

Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Apăsa. Asupri. Despuia. Exploata. Împila. Împovăra. Mulge. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Stoarce. Suge. Tiraniza. Urgisi. Vitregi.

stocít, -ă adj. (*reg.*) **I** (*în forma* ***storcit***) **1** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Fleșcăit. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit. **2** (*despre pământ, soluri etc.*) v. Sărăcit. **II** fig. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Dărâmat[2]. Distrus. Epuizat. Extenuat. Frânt. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Rupt. Secat[2]. Secătuit. Sfârșit[2]. Sleit[2]. Stins[2]. Stors[2]. Surmenat. Terminat[2]. Topit[2]. Trudit. Vlăguit. Uzat. Zdrobit.

stofát, -ă adj. (*rar; despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Robust. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic.

stófă s.f. **1** (*ind. text.*) ‹reg.› coroftie, pănură, ‹fran.; înv.› etofă. *Și-a cumpărat stofă pentru un costum de haine.* **2** fig. (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, vocație, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are stofă pentru teatru.*

stog s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) căpiță, claie, porcoi, ‹pop.› înfurcitură, plastă, porcan, ‹reg.› boaghe, capiște[1], clădiș, fundac, fundei, furcitură, glugă, măgar, ploscă[2], por[2], porcănaș, porcoiață, porconeață, porculean, porculete, porculeț, porcuț, porșog, porșor, pup[3], schirdă. *Și-a făcut culcuș într-un stog de fân.* **2** (*reg.*) ***stog de câmp*** = ***stog de falce*** = ‹înv.› stog de măsură. *Stogul de câmp este măsura pentru fân (sau pentru alte păioase), care a variat după epoci și după regiuni*; (*înv.*) ***stog de măsură*** v. Stog de câmp. Stog de falce. **3** (*p. anal.; geomorf.; reg.*) v. Bosă. Dâmb. Înălțime. Ridicătură. **4** (*reg.*) v. Cireadă. Turmă.

stogomán, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*zootehn.; pop.*) v. Stogoș. **2** adj. (*pop.; despre lână*) v. Stogoșă (v. *stogoș*). **3** adj. (*reg.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

stogós, -oásă adj. (*zootehn.; pop.; despre oi sau despre rase de oi*) v. Stogoș.

stógoș, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*zootehn.*) ‹pop.› stogoman, stogos, ‹reg.› stogoșat, stogu. *Oile stogoșe provin din încrucișarea raselor țigaie și țurcană.* **2** adj. (*despre lână*) ‹pop.› stogomană (v. *stogoman*). *Lâna stogoșă provine de la oile stogoșe.* **3** adj. (*reg.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

stogoșát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*zootehn.; despre oi sau despre rase de oi*) v. Stogoș. **2** (*despre părul oamenilor*) v. Lățos.

stógu adj. invar. (*zootehn.; despre oi sau despre rase de oi*) v. Stogoș.

stoguléț s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) stogușor.

stogușór s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) stoguleț.

stohán subst. (*bot.; reg.*) v. Stufărie. Stufăriș[1]. Trestiș.

stóic, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) **1** adj. ‹înv.› stoicos, ‹ieșit din uz› stoician. *Zenon a fost un filosof stoic.* **2** s.m., s.f. ‹înv.› stoicos, ‹ieșit din uz› stoician. *Stoicii sunt adepții stoicismului.*

stoicét s.m. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

stoician, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.; ieșit din uz*) **1** adj. v. Stoic. **2** s.m., s.f. v. Stoic.

stoicísm s.n. ‹înv.› stoicitate. *Îi suportă cu stoicism prezența. A îndurat, plin de stoicism, loviturile vieții.*

stoicitáte s.f. (*înv.*) v. Stoicism.

stoicós, -oásă adj., s.m., s.f. (*filos.*) **1** adj. v. Stoic. **2** s.m., s.f. v. Stoic.

stol s.n. **I 1** cârd, ‹reg.› ciopor, toană[2], toi[2]. *Un stol de porumbei se rotește deasupra parcului.* **2** (*milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) buluc, ceată, pâlc, polc, steag, ‹înv.› bulucbășie. *Stolul, format din mercenari, avea aproximativ efectivul unui regiment.* **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi. **4** (*bot.; reg.*) v. Tufă. **5** (*reg.*) v. Colan. Colier. Salbă. Șirag. **6** (*milit.; înv.*) v. Coloană. **7** (*mar. milit.; înv.*) v. Escadră. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹fig.› cohortă, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; fam.› regiment, ‹fig.; înv.› oștime. *Un stol de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.*

stolér s.m. (*înv. și pop.*) v. Tâmplar.

stolerie s.f. (*pop.*) v. Tâmplărie.

stolétnic s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Aloe (*Aloë ferox* și *Aloë succotrina*). **2** v. Broască. Limba-soacrei (v. *limbă*). Opunția (*Opuntia ficus-indica* și *Opuntia vulgaris*). **3** v. Doctor (*Aloë vera*). **4** v. Limbă. Talpa-ursului (v. *talpă*) (*Phyllocactus ackermanni*). **5** v. Vâsc. Vâsc-alb. Vâsc-de-brad. Vâsc-de-păr (*Viscum album*).

stolí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

stolíre s.f. (*înv.*) v. Aranjare. Aranjat[1]. Dichiseală. Dichisire. Ferchezuială. Ferchezuire. Gătire. Gătit[1].

stolít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; înv.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

stolíță s.f. (*rus.; înv.*) **1** v. Capitală. **2** v. Reședință. Sediu.

stólnică s.f. (*la nunțile țărănești; pop.*) ‹pop.› stolniceasă, ‹reg.› stolniciță.

stolniceásă s.f. (*la nunțile țărănești; pop.*) ‹pop.› stolnică, ‹reg.› stolniciță. *Stolniceasa este femeia care pregătește mâncarea, servește nuntașii sau are alte atribuții.*

stolnicíță s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Stolnică. Stolniceasă.

stólniță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Planșetă.

stolohăní vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci.

stolohános, -oásă adj. (*reg.; despre drumuri, arături etc.*) v. Bolovănos. Gloduros. Pietros.

stolón s.n. (*bot.*) tulpină târâtoare. *Stolonul, în contact cu pământul, formează rădăcini, dând naștere la noi plante.*

stolós, -oásă adj. (*reg.; despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) v. Foios. Frunzos. Stufos. Tufos.

stomác s.n. **I 1** (*anat.; la animale*) burduhan, ‹pop.› burduf, ‹reg.› baldăr, bârdan, târban, ‹turc.; înv.› schembea. **2** (*anat.; la rumegătoare*) ***stomac glandular*** = cheag. *Stomacul glandular este una dintre cele patru despărțituri ale stomacului din care se extrage lactofermentul*; (*la păsări*) ***stomac măcinător*** = pipotă, rânză, ‹reg.› bătucă, dâcă[1], mură[2], pipoașcă, râșnitoare, râșniță, ‹fig.; reg.› morișcă. **3** (*anat.*) ‹rar› ventricul, ventru, ‹înv. și pop.› mațe (v. *maț*), rânză, ‹pop.› burtă, inimă, pântece, ‹fam.› pipotă, ramazan, ‹înv. și reg.› vintricel[1], ‹reg.› bârdan, foale, moară, râșniță, rumegătoare, rumegătură, rumeguș, târfă[2], ‹înv.› bandor, zgău, ‹glum.› cantină, ‹arg.› abataj, ghiozdan, jgheab, magazie, raft. *Ia un medicament contra durerilor de stomac.* **4** (*fiziol.; rar*) v. Digerare. Digestie. Mistuire. **II** fig. (*pop.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare.

stomacál, -ă adj. gastric, ‹înv.› stomahic. *Sucul stomacal are rol în digestie. A fost internat în spital din cauza unei hemoragii stomacale.*

stomáhic, -ă adj. **1** (*farm.*) ‹înv.› stomahical. *Medicamentele stomahice favorizează digestia gastrică.* **2** (*înv.*) v. Gastric. Stomacal.

stomahícal, -ă adj. (*farm.; înv.*) v. Stomahic.

stomatítă s.f. (*med.*) **1** ‹pop.› mărgăritărel, pleasnă, plesniță, studeniță, ‹reg.› plesnie, strudiniță. *Stomatita este inflamația mucoasei bucale provocată de unele boli generale sau cauzată de microbi, toxine etc.* **2** ***stomatită gangrenoasă*** = noma. *Stomatita gangrenoasă este o ulcerație a peretelui obrazului, pe care, uneori, îl perforează.*

stomatológ, -ă s.m., s.f. (*stomat.*) dentist, odontoiatru, ‹reg.› dințălar, ‹arg.› dințar. *S-a dus la stomatolog pentru a-și trata un dinte.*

stomatológic, -ă adj. (*med.*) dentar. *Și-a deschis un cabinet stomatologic.*

stomatologíe s.f. (*stomat.*) dentistică, odontoiatrie. *Stomatologie se ocupă cu studiul anatomiei, al fiziologiei și al patologiei cavității bucale și al dinților.*

stop interj., s.n. **I** interj. **1** (*exprimă un ordin*) oprește!, stai!, ‹reg.› loh! *Stop! Nu vezi culoarea roșie a semaforului!* **2** (*exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, sfârșește!, stai!, termină!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Stop! Nu mai suport țipetele tale!* **II** s.n. (*tehn.*) autostop, semafor, ‹rar› semnalizator. *Șoferul oprește la culoarea roșie a stopului.*

stopá vb. I. **1** intr., tr. (*sub. sau compl. indică vehicule în mers ori mersul acestora*) a (se) opri. *Autobuzul a stopat la schimbarea culo-*

rii semaforului. Un viscol puternic a stopat circulația tramvaielor. **2** tr. (*compl. indică mașini, utilaje etc.*) a frâna, a opri, ‹rar› a frena. *Vatmanul a stopat brusc tramvaiul în apropiere de trecerea de pietoni.* **3** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, ‹înv.› a inhibționa, a podpri, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate stopa declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi stopează pofta de mâncare.*

stopáj s.n. (*croitorie*) stopare[2], stopat[1]. *Stopajul este repararea fină a unei țesături rupte, deșirate, rărite etc.*

stopáre[1] s.f. **1** oprire. *Stoparea mașinilor la culoarea roșie a semaforului este obligatorie. Viscolul puternic a cauzat stoparea circulației tramvaielor.* **2** frânare, oprire, ‹rar› frenaj, frenație. *Stoparea bruscă a tramvaiului a provocat panică în rândul pasagerilor.* **3** împiedicare, oprire, ‹fig.› frânare, înfrânare, stăvilire, sufocare. *Se impune stoparea abuzurilor din administrație.* **4** (*sport*) ‹rar› stopat[2]. *Stoparea este împiedicarea unui jucător de a continua atacul.*

stopáre[2] s.f. (*croitorie*) stopaj, stopat[1].

stopát[1] s.n. (*croitorie*) stopaj, stopare[2].

stopát[2] s.n. (*sport; rar*) v. Stopare.

stóper s.m. (*sport; la fotbal*) apărător, fundaș, ‹ieșit din uz› bec[1]. *A fost unul dintre renumiții stoperi ai echipei naționale de fotbal.*

stor s.n. jaluzea, persiană, rulou, transperant, ‹rar› roletă, voleu. *Vara, când soarele este arzător, se trag storurile la ferestre.*

storáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Decimare. Decimație. Destrucție. Distrugere. Exterminare. Exterminație. Masacrare. Măcelărire. Nimicire.

storcăít s.n. (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1].

storcătór, -oáre s.m., s.f., s.n., adj. **I** s.m., s.f., s.n. **1** s.f. ‹reg.› storcitoare (v. *storcitor*). *Pune portocalele în storcător, pentru a le extrage sucul.* **2** s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. care arată felul*) v. Presă. Teasc. **3** s.n. (*vit.; reg.*) v. Mustuitor. **4** s.m. fig. (*rar; și* ***storcător de averi***) v. Asupritor. Exploatator. Împilător. Opresiv. Opresor. Oprimant. Persecutor. Prigonitor. Vampir. **II** adj. (*reg.; în opoz. cu „fertilizator”; despre plante, recolte etc.*) ‹reg.› storcitor. *Plantele storcătoare epuizează substanțele nutritive din pământ, secătuindu-l.*

storcí vb. IV. refl., tr. (*reg.*) = stoci.

storcíre s.f. (*reg.*) v. Strivire. Terciuală. Terciuire. Zdrobire.

storcít, -ă adj. (*reg.*) = stocit.

storcitór, -oáre adj., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*în opoz. cu „fertilizator”; despre plante, recolte etc.*) ‹reg.› storcător. **2** s.f. v. Storcătoare (v. *storcător*).

storcoși vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

storcoșít, -ă adj. (*reg.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bătucit. Bătut[2]. Lovit. Spart[2]. Strivit. Terciuit. Zdrobit.

storí vb. IV. **I 1** refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui. **2** tr. (*înv. și reg.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. „în bătaie”*) v. Snopi. Stâlci. **4** intr. (*reg.; despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **5** tr. (*reg.; glum.; în forma* ***sturi***; *compl. indică mâncare*) v. Stinge. **II** refl. fig. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Ruina. Sărăci. Scăpăta. Speti. Strâmtora. Toca. Usca.

stornáre s.f. (*contab.*) storno. *Stornarea este rectificarea unei înregistrări contabile făcute eronat în jurnalul de contabilitate, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalente cu cea trecută greșit.*

stórno s.n. (*contab.*) stornare.

stors[1] s.n. **I 1** presare, stoarcere, tescuire, tescuit[1], zdroboală, zdrobire, ‹înv. și reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Storsul strugurilor se face pentru a se obține vinul.* **2** stoarcere, ‹înv.› storsură. *Și-a cumpărat o mașină de spălat, întrucât storsul manual al rufelor este epuizant.* **3** (*rar*) v. Stoarcere. **II** fig. extorcare, jecmăneală, jecmănire, jefuire, ‹fig.› jumulire, jupuială, jupuire, stoarcere. *A fost condamnat pentru storsul repetat al unor persoane în vârstă.*

stors[2]**, stoársă** adj. **I** (*despre fructe, semințe etc.*) presat[2], tescuit[2], zdrobit, ‹reg.› zdrobolit. *Semințele de floarea-soarelui stoarse, din care s-a scos uleiul, sunt aruncate.* **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, stors, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; rar; mai ales despre fața oamenilor*) v. Ascuțit[2]. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Tras. Uscățiv. **3** (*fin.; glum.; despre agenți economici, persoane etc.*) v. Falit. Insolvabil.

storsătúră s.f. (*rar*) v. Stoarcere.

storsúră s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Presare. Stoarcere. Stors[1]. Tescuire. Tescuit[1]. Zdroboală. Zdrobire. **2** (*înv.*) v. Stoarcere. **3** (*înv.*) v. Stoarcere. Stors[1].

strábic, -ă adj. (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) cruciș, încrucișat, pieziș, sașiu, ‹pop. și fam.› ceacâr, chior, chiorâș, ‹pop.› strunit, zbanghiu, ‹reg.› balcâz, bazaochi, ceur, chiomp, honchiu, împonciș, pachionț, paliu[1], ponc, ponciș, șantaliu, ‹înv.› împoncișat, ‹fran.› luș, ‹fig.; rar› strâmb. *Copilul are ochii strabici.*

strabísm s.n. (*med.*) **1** heterotropie, privire încrucișată. *Strabismul constă în lipsa permanentă a paralelismului axelor globilor oculari.* **2** ***strabism convergent*** = endoforie, esoforie. *Strabismul convergent este tendința de deviere a ochiului spre interior;* ***strabism divergent*** = exoforie. *Strabismul divergent este devierea latentă a axelor vizuale în afară;* ***strabism latent*** = heteroforie. *Strabismul latent este devierea latentă a axelor vizuale;* ***strabism vertical*** = divergență verticală, hipertropie, sursumvergență, ‹astăzi rar› anopie. *Strabismul vertical este deviația axei vizuale a unui ochi în sus.*

stráchină s.f. (*gosp.*) blid, ‹reg.› cățân, taier, teică[1]. *I-a pus în față o strachină cu mâncare.*

strádă s.f. **1** ‹pop.› uliță, ‹înv. și reg.› socac, troian[2], ‹reg.› șosea, ‹înv.› pod[1]. *Strada care duce spre centru a fost închisă temporar, pentru executarea unor lucrări.* **2** (*ferov., transp.; înv.*) ***stradă ferată*** v. Cale ferată. Drum-de- fier. Linie ferată.

stradélă s.f. străduță, ‹pop.› ulicioară, ‹reg.› zăhată. *Dacă o lua pe acea stradelă, ajungea mai repede la gară.*

strai s.n. **I 1** (*adesea la pl.* ***straie***; *pop.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veșmânt. **2** (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **II** (*bot.; reg.*) ***strai-de-broască*** = (*art.*) ***straiul-broaștei*** v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*).

straínic, -ă s.m., s.f. (*înv.*) = stranic.

străjă s.f. **I 1** pază, străjuire, supraveghere, veghe, veghere, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. *La instituțiile importante serviciul de străjă este asigurat zi și noapte de o firmă specializată. Pentru a se feri de hoți, proprietarii au întărit straja domeniului cu încă două persoane.* **2** gardă, pază, veghe, ‹înv. și reg.› aret[1]. *Soldatul stă de străjă trei ore.* **II** (*concr.*) **1** pază, paznic, păzitor, străjer, ‹astăzi rar› priveghetor, veghetor, ‹reg.› sotnic, vectăr, ‹înv.› prevegheu, pristav, priveghi, strajnic, străjuitor, veghe. *Tânărul este străjă la cireada satului.* **2** (*milit.*) pază, santinelă, veghe, ‹pop.› caraulă, pândar, străjer, ‹reg.› caraulaș, șălbocar, șilboc, ‹înv.› boactăr, vartă[2], vedetă, vigilie, viglă. *Straja se află în post, la intrarea în garnizoană.* **3** (*milit.*) gardă, pază, ‹pop.› caraulă, ‹înv.› culuc, păzitoare (v. *păzitor*), străjerie, vartă[2]. *Multă lume asistă la schimbarea străjii la palat.* **4** (*milit.; astăzi rar*) v. Escortă. **5** (*în Ev. Med., în Țara Rom.; pop.*) v. Plăieș. Străjer. **6** (*milit.; reg.*) v. Jandarm. **7** (*milit.; în opoz. cu „ariergardă”; înv.*) v. Avangardă. **8** (*milit.; înv.*) v. Grănicer. **9** (*milit.; înv.*) v. Patrulă. **10** (*înv.*) v. Barieră. **11** (*înv.*) v. Vamă. **III** (*p. anal.; reg.*) **1** (*la sabie*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Gardă. **2** (*constr.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **3** v. Sfoară.

străjnic s.m. (*înv.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer.

strămă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Destrămătură. Răritură. **2** v. Scamă.

strambéle s.f. pl. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1].

strámbițe s.f. pl. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason.

Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
strámiță s.f. (*înv. și reg.*) v. Scamă.
stramóniu subst. (*bot.; latin.; înv.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).
stránă s.f. **I** (*în Biserica Ortodoxă*) **1** ‹reg.› scaunul diaculuí (v. *scaun*), ‹înv.› stare. *Dascălul cântă din strană.* **2 *strană arhierească*** = strană domnească. *În strana arhierească stăteau în trecut domnitorii, iar astăzi stau demnitarii bisericești, în timpul serviciului religios;* ***strană domnească*** = strană arhierească. **II** (*reg.*) **1** v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea. **2** (*biol.; adesea urmat de determ. care precizează sensul*) v. Prăsilă. Rasă[1]. Soi[1]. Specie. **3** v. Neam. Seminție. Spiță.
strangulá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a gâtui, a jugula, a sugruma, ‹înv. și reg.› a îneca, a sugusa, ‹reg.› a beregătui, a fuitui, a îmberegăți, a înăduși, a năduși, a șugui[2], a zgăira, ‹înv.› a dezgruma. *Criminalul și-a strangulat victima.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) spânzura. *S-a strangulat în podul magaziei din cauza necazurilor. Domnul a decis ca trădătorii să fie strangulați.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a înăbuși, a sufoca, ‹fig.› a îneca, a sugruma. *Emoția puternică o strangulează.* **2** (*compl. indică vocea, glasul*) ‹fig.› a sugruma. *Mânia îi strangulează vocea.*
stranguláre s.f. **1** gâtuire, jugulare, sugrumare, ‹rar› strangulație, ‹pop.› gâtuială, ‹înv. și reg.› înecare, ‹reg.› beregățire, îmberegățire, înăbușire, ‹înv.› gâtuitură, sugrumătură. *Legistul a constatat moartea prin strangulare a victimei.* **2** spânzurare, spânzurat[1], spânzurătoare, ‹înv.› spânzurătură. *Criminalul a fost condamnat la moarte prin strangulare.* **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Ileus. Obstrucție intestinală. Ocluzie intestinală.
strangulát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) gâtuit, sugrumat, ‹reg.› beregățit, îmberegățit, înăbușit, ‹înv.› sugușat. *Trupul bătrânei strangulate a fost transportat la morgă.* **2** spânzurat[2]. *Părinții fetei au făcut un șoc când și-au descoperit fiica strangulată.* **II** fig. (*despre voce, glas*) înăbușit, ‹fig.› gâtuit, înecat, sugrumat, surd. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea strangulată. Are glasul strangulat de furie.*
strangulátie s.f. (*rar*) **1** v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare. **2** (*med., med. vet.; în forma* ***strangulațiune***) v. Ileus. Obstrucție intestinală. Ocluziune intestinală.
strangulațiúne s.f. (*med., med. vet.; rar*) = strangulație.
strănic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Străin. **2** adj., s.m., s.f. v. Pribeag. Străin. **3** adj., s.m., s.f. v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond. **4** adj., s.m., s.f. v. Străin. **5** adj. (*despre limbă, dialecte etc.*) v. Străin. **6** s.m., s.f. v. Invitat. Musafir. Oaspete. **7** s.m., s.f. (*în forma* ***strainic***) v. Călător. Drumeț. **8** s.m., s.f. (*relig.; în forma* ***strainic***) v. Pelerin.
strániu, -ie adj., adv. **1** adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) abracadabrant, aiurea, aiurit, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, funambulesc, inexplicabil, insolit, interesant, îndrăznet, năstrușnic, nebun, neobișnuit, original, paradoxal, pitoresc, singular, ‹livr.› fantasc, ‹astăzi rar› problematic, ‹rar› străin, ‹pop.› pidosnic, pocit[2], poznaș, ‹fam.› sanchiu, ușchit, vampos, ‹reg.› bengos, benguț, deșănțat, poznit, șod, ‹înv.› ciudit, ciudos, minunat, ‹grec.; înv.› paraxin, ‹engl.› fancy, ‹fig.› exotic, lupetic, ‹fig.; fam.› fistichiu, întors[2], pembe, sucit[2], trăsnit[2], ‹fig.; înv.› exorbitant. *Ideea de a purta frac la o petrecere banală a fost stranie.* **2** adv. (*modal*) aiurea, bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantezist, insolit, original, pitoresc, ‹fam.› ușchit, ‹fig.; fam.› fistichiu, trăsnit[2]. *Adesea se îmbracă straniu. Se comportă straniu.*
strapáț s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Canicula. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Nădușeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.
strapazán s.n. (*mar.*) ujbă, ‹reg.› opac[1], scarmos. *De strapazan se leagă vâsla bărcii cu ajutorul unei cureluse.*
stráște s.f. (*înv.*) **1** (*mai ales la pl.* ***strasti***) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *pas*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **2** (*relig.; la creștinii ortodocși; și nm. pr.*) v. Săptămâna cea Mare (v. *săptămână*). Săptămâna Mare (v. *săptămână*). Săptămâna Paștilor (v. *săptămână*). Săptamâna patimilor (v. *săptămână*). **3** (*relig.; la creștinii ortodocși*) v. Denie.
strășnic, -ă adj., adv., s.m. **A** adj. **I 1** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, teribil, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună strașnică i-a luat acoperișul casei.* **2** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, tare, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt strașnic. Astăzi este un ger strașnic.* **3** (*despre lovituri, bătăi etc.*) grozav, teribil, zdravăn, ‹pop.› vrăjmaș, ‹fam.› bun, năstrușnic, sfânt, ‹fam.; glum.› criminal[2], ‹fig.› sănătos, ‹fig.; înv.› tătăresc. *I-a tras o bătaie strașnică.* **4** (*despre lovituri*) apăsat[2], greu, puternic, zdravăn, ‹pop.› țeapăn. *I-a dat un pumn strașnic în stomac.* **5** (*în opoz. cu „slab", „stins"; înv. și pop.; despre voce, sunete, zgomote etc.*) v. Amplu. Detunător. Intens. Puternic. Răsunător. Rezonant. Ridicat[2]. Tare. Tonant. Tunător. **6** (*fam.; despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) v. Intens. Nemaipomenit. Nemăsurat. Pasionat. Pătimaș. Puternic. Sălbatic. Viu. **II 1** (*despre stări, acțiuni etc. ale oamenilor*) bun, excelent, grozav, zdravăn, ‹fam.; glum.› criminal[2]. *Oricine se simte alt om după un somn strașnic. O baie strașnică este reconfortantă după o zi de muncă.* **2** (*pop. și fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **III 1** (*despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) riguros, sever[2], strict, ‹rar› strâns[2], ‹fig.› aspru. *Într-o cazarmă disciplina este strașnică.* **2** (*despre activități, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) riguros, sever[2], strict. *Comisia a făcut firmei un control financiar strașnic.* **IV** (*pop. și fam.*) **1** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Aprig. Dârz. Înflăcărat. Înverșunat. Mare[1]. Pasionat. Violent. **2** (*despre competiții, întreceri etc.*) v. Aprig. Dârz. Disputat. Îndârjit. Înverșunat. **3** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverșunat. Nepotolit. Sângeros. Vajnic. Violent. **4** (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **B** adv. (*modal*) **I 1** aprig, intens, năprasnic, puternic, tare, violent, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă strașnic.* **2** groaznic, grozav, năprasnic, teribil, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› amar, amarnic. *L-a pedepsit strașnic pentru ce i-a făcut.* **3** drastic, sever[2], ‹fig.› aspru, dur. *Îl pedepsește strașnic pentru greșeală.* **II** (*pop. și fam.*) **1** v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent. **2** v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverșunat. **3** v. Aprig. Înverșunat. Violent. **III** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.; fam.*) **1** v. Colosal. Consternant. Deosebit. Excepțional. Extraordinar. Extrem. Foarte. Groaznic. Grozav. Incredibil. Înfiorător. Îngrozitor. Înspăimântător. Neasemuit. Nemaipomenit. Nespus. Ridicol. Surprinzător. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **2** v. Consternant. Extraordinar. Grozav. Nemaipomenit. Nespus. Surprinzător. Uimitor. Uluitor. **C** s.m. (*bot.*) *Asplenium trichomanes*; ruginiță, ‹reg.› acul-pământului (v. *ac*), dorul-Maicii-Preciste (v. *dor*), ferigă-mărunță, ferigă-sălbatică, ferigea, ferigea-vărgată, ferigea-vânătă, feriguță, părul-doamnei (v. *păr*), părul-Maicii-Domnului (v. *păr*), pocitoc, teișor. **D** s.m. (*art.* ***Strașnicul;*** *relig.; înv.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Dom-

nul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

strat s.n. **I 1** brazdă, răzor, ‹rar› postată, ‹înv. și reg.› tablă[1], ‹reg.› melegar[2], mușchi[2]. *În mijlocul grădinii erau straturi de flori.* **2** (*geol.*) pătură, ‹rar› pală[1]. *Muncitorii au ajuns la un strat dur de roci după ce au săpat câțiva metri de pământ.* **3** (*geol.*) orizont. *Geologii studiază stratele de rocă.* **4** (*geol.*) ***strat acvifer*** = pânză de apă subterană. *Stratul acvifer este folosit ca sursă de apă potabilă sau industrială.* **5** (*geol.*) ***strat alunecos*** = teren alunecos. *Stratul alunecos constă într-o alternanță de nisipuri ce absorb apă în cantitate mare și de argile care, fiind impermeabile, produc alunecarea nisipurilor de deasupra lor.* **6** (*urmat de determ. care arată felul*) pat. *Vulpea și-a făcut culcuș pe un strat de frunze. Doarme pe un strat de crengi.* **7** (*urmat de determ. care indică felul*) perdea. *Un strat gros de fum de la incendiu desparte cele două case. Soarele răsare dintre straturi de nori.* **8** (*mitol. pop.; nm. pr.*) ***Strat de Rusalii*** = Todorusale, ‹pop.› Sfredelul Rusaliilor (v. *sfredel*), ‹reg.› Todoruse. *Stratul de Rusalii cade în a patra miercuri după Paște, în ziua de Sfântul Toader, cu 24 de zile înainte de Rusalii.* **9** (*înv. și reg.*) v. Așternut[1]. **10** (*înv. și reg.*) v. Pat. **11** (*înv. și reg.*) v. Adăpost. Culcuș. Sălaș. **12** (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **13** (*reg.*) ‹reg.› covăseală, maia[1]. *Stratul se amestecă cu laptele dulce pentru ca acesta să se transforme în lapte acru.* **14** (*anat.; reg.; și* ***strat de copii***) v. Placentă. **15** (*anat.; reg.*) v. Mitră. Uter. **16** (*agric.; reg.; și* ***strat cald, strat de gunoi, strat de răsad***) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **17** (*înv.*) v. Categorie. Categorie socială. Pătură. Pătură socială. **II 1** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) butuc, pat, picior, scaun, talpă, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârcioag. *Pe strat se sprijină întreaga unealtă.* **2** (*tehn.; la meliță*) bătător, scaun, trup, ‹reg.› grindei. *Pe stratul meliței se așază inul sau cânepa pentru a fi melițate.* **3** (*tehn.; la moara de vânt; pop.*) v. Fruntar. **4** (*milit.; la pușcă; înv. și reg.*) v. Pat. **5** (*constr.; la case; reg.*) v. Talpă. Tălpoi. **6** (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă. **7** (*constr.; reg.*) v. Acoperământ. Acoperiș. Înveliș. Învelitoare. **8** (*tehn.; la teascul morii; reg.*) v. Masă[1]. **9** (*tehn.; la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale; reg.*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **10** (*la moară ; reg.*) v. Crivac[2]. **11** (*art.; la moară; reg.; și* ***stratul coșului***) v. Scară. **12** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **13** (*la fântână; reg. *) v. Colac. Ghizd. Margine. **14** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Pat. **15** (*milit.; înv.*) v. Afet.

stratagémă s.f. **1** (*milit.*) ‹înv.› strataghemată. *Diversiunea a fost doar o stratagemă gândită de generalul armatei.* **2** abilitate, artificiu, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› finețuri (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la stratageme care nu-l onorează.*

strataghemátă s.f. (*înv.*) **1** (*milit.*) v. Stratagemă. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

stratég s.m. (*milit.*) ‹înv.› strategic, strategist. *Iulius Caesar a fost un mare strateg.*

stratégic s.m. (*milit.; înv.*) v. Strateg.

strategíst s.m. (*milit.; înv.*) v. Strateg.

stratificáre s.f. **I 1** (*geol.*) stratificație, ‹rar› stratigrafie. *Nisipurile eoliene au o stratificare inegală.* **2** (*pom.*) ‹înv.› stratificație. *Stratificarea este un procedeu tehnic de grăbire a încolțirii semințelor de pomi fructiferi și a butașilor, prin așezarea lor în straturi suprapuse, izolate între ele prin turbă, mușchi, nisip, rumeguș, pentru a asigura condițiile optime de umiditate și de temperatură.* **II** fig. ‹fig.; rar› stratificație. *Gramaticianul ia în seamă stratificarea stilistică a limbii.*

stratificát, -á adj. (*geol.; despre sol, roci, minereuri etc. sau despre structura acestora*) ‹înv. și reg.› lespedos, ‹înv.› păturos. *Sedimentele au o structură stratificată. Vulcanul erupe, pe lângă lavă, cenușă, aer și gaze și roci stratificate.*

stratificáție s.f. **I 1** (*geol.*) stratificare, ‹rar› stratigrafie. **2** (*pom.; înv.*) v. Stratificare. **II** fig. (*rar*) v. Stratificare.

stratigráf s.n. (*med., med. vet.*) planigraf, radiotom, tomograf. *Tomografiile se realizează cu ajutorul stratigrafului.*

stratigrafíe s.f. (*geol.*) **1** geologie istorică. *Stratigrafia studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre și legile evoluției globului pământesc.* **2** (*med.*) radiotomie, tomografie. *Stratigrafia se execută cu ajutorul tomografului, pentru a se realiza imagini ale secțiunilor unui organ.* **3** (*rar*) v. Stratificare. Stratificație.

stratilát s.m. (*în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Hatman.

stratiót s.m. (*milit., folc.; în vicleim; pop.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.

stratocamíl s.m. (*ornit.; înv.*) v. Struț (*Struthio camelus*).

stratocúmulus s.m. (*meteor.*) cumulostratus. *Stratocumulus se formează la o altitudine care variază între 50 și 2 000 m.*

stratóped subst. (*milit.; grec.; înv.*) v. Cantonament. Tabără.

stratórnic s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Mare-postelnic (v. *mare*[1]). Postelnic.

stráță s.f. (*contab.*) ‹ieșit din uz› mână curentă. *Strața este registrul contabil în care se înscriu toate operațiile economice și financiare ale unei întreprinderi.*

străbáte vb. III. **I 1** intr., tr. (*despre obiecte ascuțite; compl. indică materiale, suprafețe etc. dure; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a pătrunde, a penetra, a răzbate, a răzbi, a străpunge, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a străbătut cu greutate prin perete. Cuiul i-a străbătut talpa pantofului.* **2** intr., tr. (*despre ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a răzbate, a răzbi, a trece. *Au reușit cu greu să străbată prin hățișul tufelor de mure.* **3** tr. (*despre ambarcațiuni, păsări, sunete, fascicule de lumină etc.; compl. indică mase de aer sau de apă*) a despica, ‹înv.› a răspica, ‹fig.› a spinteca, a tăia. *Vaporul străbate valurile. Păsările străbat aerul. Lumina farurilor străbate ceața.* **4** tr. (*despre fulgere; compl. indică văzduhul*) a brăzda. *Fulgerele străbăteau cerul.* **5** intr. a intra, a pătrunde. *Razele soarelui străbat în cameră pe fereastră. Picăturile de ploaie nu străbat prin geacă.* **6** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a intra, a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a trece, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. *Zgomotul de afară nu străbate prin termopane. Frigul a străbătut în cameră prin geamul deschis. Lumina nu străbate prin jaluzele.* **7** intr. (*cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a scăpa, a se strecura. *O rază de lumină străbate, uneori, prin storuri.* **8** intr. (*despre sunete, voce etc.; cu determ. introduse prin prep. „până la”, „la”*) a ajunge, a răzbate, a răzbi, ‹pop. și fam.› a răsări[1]. *Vocea ei stridentă străbate până în cealaltă parte a casei.* **9** intr. (*despre ființe; cu determ. care indică distanțe*) a face, a merge, a parcurge, ‹fig.› a depăna. *Străbate zilnic kilometri între casă și serviciu.* **10** tr. (*compl. indică spații, distanțe*) a măsura, a parcurge, ‹rar› a străbăia, ‹pop.› a lua, ‹înv.› a trece. *Nervos, străbate camera în lung și în lat.* **11** tr. (*sport; compl. indică distanțe*) a acoperi, a parcurge. *Atleta a străbătut distanța într-un timp record.* **12** tr. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a umbla, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a zvânta, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vântura. *Toată ziua străbate străzile.* **13** tr. (*despre oameni; compl. indică locuri*) a colinda, a cutreiera, a merge, a traversa, a trece, a umbla. *În concediu, a străbătut munții.* **14** tr. (*despre ape, în special despre râuri, fluvii; compl. indică regiuni, ținuturi, localități*) a parcurge, a traversa, ‹rar› a străbăia, ‹înv.› a spăla. *Dunărea străbate mai multe țări.* **15** tr. (*despre căi de comunicație; compl. indică spații, distanțe etc.*) a parcurge, a traversa, ‹rar› a străbăia. *Acest drum european străbate Austria și Germania. Avionul a primit*

permisiunea să străbată spațiul aerian suedez. **16** intr., tr. (*rar; sub. compl. indică stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma. **17** tr. (*tehn.; fam.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge. **18** tr. (*fam.; compl. indică ziare, cărți, reviste etc.*) v. Foileta. Frunzări. Răsfoi. **19** tr. (*fam.; compl. indică texte, scrieri etc.*) v. Citi. Lectura. Parcurge. Vedea. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”*) a iscodi, a scruta, ‹fig.› a scormoni, a sfredeli, a străpunge, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl străbate cu privirea. O străbate cu ochii, din celălalt colț al sălii.* **2** (*despre senzații; compl. indică ființe*) a copleși, a cuprinde, a pătrunde, a răzbi, ‹fig.› a străpunge, a tăia. *L-a străbătut foamea. O străbate setea. L-a străbătut frigul.*

străbătere s.f. **I 1** pătrundere, penetranță, penetrare, penetrație, răzbatere, răzbire, străpungere, trecere, ‹înv.› străbătătură. *Străbaterea pironului prin perete s-a făcut cu greutate.* **2** intrare, pătrundere, trecere. *A tras jaluzele pentru a permite străbaterea luminii prin fereastră.* **3** parcurgere, traversare. *După străbaterea mai multor țări, Dunărea se varsă în Marea Neagră.* **II** fig. (*înv.*) v. Acuitate. Agerime. Ascuțime. Clarviziune. Pătrundere. Penetranță. Penetrație. Perspicacitate. Sagacitate. Subtilitate. Vivacitate.

străbălá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Corupe. Deboșa. Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia.

străbăláre s.f. (*reg.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu.

străbălát[1], -á adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **2** (*despre obiecte de încălțăminte*) v. Deformat. Scâlciat. Strâmb. Strâmbat.

străbălát[2], -á adj. (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Îmbălat. Îmbăloșat.

străbătătór, -oáre adj. **I 1** (*în opoz. cu „delăsător”; rar; despre oameni*) v. Insistent. Perseverent. Persistent. Persuasiv. Răzbătător. Statornic. Stăruitor. **2** (*înv.; despre mirosuri*) v. Intens. Pătrunzător. Penetrant. Puternic. Tare. **3** (*înv.; mai ales despre umezeală*) v. Pătrunzător. Răzbătător. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său străbătător.* **2** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii străbătătoare a căpitanului de vas.*

străbătătúră s.f. (*înv.*) v. Pătrundere. Penetranță. Penetrare. Penetrație. Răzbatere. Răzbire. Străbatere. Străpungere. Trecere.

străbún, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. străbunic, străbunică, strămoș, ‹pop.› răzbunic, răzbunică, ‹înv. și reg.› auș, ‹reg.› răzbun[1], răzmamă, uică, ‹înv.› protopărinte, strămamă, strămater, tătuș. *Străbunii lui sunt originari din Basarabia.* **2** s.m. (*la pl. **străbuni***) bătrâni (v. *bătrân*), bunici (v. *bunic*), părinți (v. *părinte*), strămoși (v. *strămoș*), ‹astăzi rar› străbunici (v. *străbunic*), ‹pop. și fam.› buni (v. *bun*). *Aceste tradiții le păstrăm de la străbuni.* **II** adj. **1** părintesc, strămoșesc, ‹înv.› moșesc, străbunesc. *Voievozii și-au apărat întotdeauna glia străbună.* **2** (*despre tradiții, obiceiuri, datini, practici etc.*) străvechi, ‹înv.› străbunesc. *Țăranii din regiunile de munte respectă cu sfințenie tradițiile străbune. În aceste locuri îndepărtate de țară, nunțile se fac după datina străbună românească.*

străbunésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** v. Părintesc. Străbun. Strămoșesc. **2** (*despre tradiții, obiceiuri, datini, practici etc.*) v. Străbun. Străvechi.

străbuníc s.m. **1** străbun, strămoș, ‹pop.› răzbunic, ‹înv. și reg.› auș, ‹reg.› răzbun[1], uică, ‹înv.› protopărinte, tătuș. **2** (*la pl. **străbunici**; astăzi rar*) v. Bătrâni (v. *bătrân*). Bunici (v. *bunic*). Părinți (v. *părinte*). Strămoși (v. *strămoș*).

străbunícă s.f. străbună (v. *străbun*), strămoașă (v. *strămoș*), ‹pop.› răzbunică, ‹reg.› răzmamă, ‹înv.› strămamă, strămater. *Străbunica de pe tată avea ochi albaștri.*

străchineá s.f. (*gosp.; pop.*) v. Străchinuță.

străchiníță s.f. (*gosp.; înv.*) v. Străchinuță.

străchinúță s.f. (*gosp.*) ‹pop.› străchinea, străchioară, ‹înv.› străchiniță. *I-a pus pisicii laptele într-o străchinuță.*

străchioáră s.f. (*gosp.; pop.*) v. Străchinuță.

străcușór s.m. (*ornit.; înv.*) v. Stârc-mic. Stârc-pitic (*Ixobrychus minutus*).

strădălnic, **-ă** adj. (*astăzi rar; despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

strădănie s.f. **1** cazană, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteneală, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină străd**ănie.* **2** efort, încercare, osteneală, sforțare, silință, străduință, ‹înv.› sârguială. *Deși a făcut tot ce era posibil, străd**ănia lui a fost de prisos.* **3** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, stăruință, străduință, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Muncește cu străd**ănie.* **4** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguință, silință, străduință, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o străd**ănie ieșită din comun de un caz de corupție.* **5** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **6** (*înv.*) v. Martiraj. Martiriu. Martirizare. Martirizație. Mucenicie. Supliciu.

strădáre s.f. (*înv.*) **1** v. Cazană. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străd**anie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

strădănuí vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Străd**ui. Trudi. Zbuciuma.

strădănuiálă s.f. (*înv.*) v. Cazană. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străd**anie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

strădănuínță s.f. (*înv.*) v. Cazană. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străd**anie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

strădănuíre s.f. (*înv.*) v. Cazană. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străd**anie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

strădănuít, **-ă** adj. (*înv.; despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) v. Agitat. Frământat[2]. Neliniștit. Nepotolit. Zbuciumat.

străduí vb. IV. refl. **1** (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se trudi, a se zbuciuma, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străd**ănui, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a șpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se străduiește de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **2** (*despre oameni*) a se sforța, a se sili, ‹fig.› a se lupta. *Se străduiește să uite ce i s-a întâmplat. Se străduiește să fie înțeles de cei din jur.* **3** (*despre oameni*) a căuta, a încerca, a se sili, a vedea, ‹pop.› a cerca, a se munci, a se osteni, a se trudi, ‹înv.› a sta, ‹fran.; înv.› a tenta. *Străduiește-te să nu plângi când îl întâlnești!* **4** (*despre oameni*) a se forța, a încerca, a se sforța, a se sili. *Tânărul se străduiește să câștige încrederea fetei.* **5** (*med., med. vet.; înv.; despre ființe*) v. Chinui. Suferi.

străduială s.f. (*rar*) v. Caznă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străbanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

străduință s.f. **1** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, străbanie, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninț, ostenit[2], sforță, străbare, străbănuială, străbănuință, străbănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. **2** efort, încercare, osteneală, sforțare, silință, străbanie, ‹înv.› sârguială. **3** asiduitate, insistență, perseverență, râvnă, sârguință, sforțare, silință, stăruință, străbanie, zel, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹pop.› osârdie, ‹înv.› pază. **4** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguință, silință, străbanie, tenacitate, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos.

străduire s.f. (*rar*) v. Caznă. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străbanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

străduitor, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, vrednic, zelos, ‹astăzi rar› străbalnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană străduitoare.* **2** (*astăzi rar; despre firea oamenilor*) v. Perseverent. Răbdător. Stăruitor. Tenace.

străduță s.f. stradelă, ‹pop.› ulicioară, ‹reg.› zăhată. *Dacă o lua pe acea străduță, ajungea mai repede la gară.*

străfíg s.n. (*reg.*) **1** v. Strănut. Strănutare. Strănutat. **2** (*med., med. vet.*) v. Astm.

străfigă[1] vb. I. intr. **1** (*pop.; despre oameni și despre unele animale*) v. Strănuta. **2** (*fiziol.; reg.; despre oameni*) v. Sughița. **3** (*reg.; despre cai*) v. Necheza. Râncheza. **4** (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi.

străfigă[2] vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe, părți ale corpului lor sau organe*) v. Străpunge.

stráfigát s.n. (*fiziol.; reg.*) v. Strănut. Strănutare. Strănutat.

străfín, -ă adj. (*rar; despre anumite produse, băuturi etc.*) v. Extrafin. Superfin. Suprafin. Ultrafin.

străfloca vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul, barba, penele*) v. Ciufuli. Zbârli. **3** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) v. Înfoia. Răsfira. Umfla. Zbârli. **4** tr. (*ind. text.; compl. indică lână brută, cânepă etc.*) v. Dărăci. Pieptăna. Scărmăna.

străflocát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

străflocós, -oásă adj. (*reg.; despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) v. Lățos. Lânos. Mițos. Păros.

străformă vb. I. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma.

străformáre s.f. (*reg.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

străformáție s.f. (*înv.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

străfulgerá vb. I. intr. **I 1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străluci, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele străfulgeră pe bolta albastră a cerului. Diamantul inelului străfulgeră în lumina soarelui. Zăpada străfulgeră sub clarul de lună.* **2** (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străluci, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi străfulgera privirea când o întâlnea.* **II** fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre idei, gânduri, sentimente, imagini etc.*) ‹fig.› a luci, a scăpăra, a strălumina. *Speranța îi străfulgeră în suflet pentru câteva secunde. Îi străfulgeră în minte, pentru o clipă, icoana bunicii.*

străfulgeráre s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], ‹livr.› scintilație, ‹rar› licăriș, licăritură, sclipitură, ‹înv. și pop.› lucoare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, zare, ‹pop. și fam.› sclipet, ‹pop.› licăreală, ‹înv.› licureală, scăpărătură, ‹poetic› senin, vâltoare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, vâlvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră străfulgerarea stelelor pe cer.* **2** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, strălucire, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde străfulgerarea din priviri.* **3** (*meteor.; rar*) v. Fulger. **II** fig. ‹fig.› licăr, licărire, licărit, lucire, pâlpâire, rază, scăpărare. *Simte o străfulgerare de speranță în suflet.*

străfulgerátor, -oáre adj. (*rar; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.

străfulgí vb. IV. tr. (*med., med. vet.; reg.; compl. indică sâni, ugere*) v. Inflama. Umfla.

străfúnd s.n. **1** adânc, adâncime, afund, fund, profunzime. *Foarte multe animale rare trăiesc în străfundurile mărilor și ale oceanelor.* **2** adânc, adâncime, afund, fund, măruntaie, profunzime, ‹reg.› afundiș, afunzime, ‹fig.› baiere (v. *baier*), ‹fig.; înv.› mațe (v. *mat*). *În străfundul pământului se găsesc importante zăcăminte de fier.*

străgălíe s.f. (*tehn.; la car sau la căruță*) ‹reg.› opor, oporință, oporniță, rândunică, țăcălie[2]. *Străgălia, montată pe osia roții, între pod și capătul butucului, împiedică frecarea dintre acestea.*

străgăneálă s.f. (*rar*) v. Șicană.

străgăní vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Hărțui. Sâcâi. Șicana.

străgănire s.f. (*rar*) v. Șicană.

străgheáță s.f. **1** (*culin.; pop.*) ‹pop.› chișleag, lapte prins, ‹reg.› lapte apos, lapte gros, lapte închegat, lapte subțire, lapte verde, lapte zburat, leurdă, sămăchișă, smântână acră. *Străgheața este lapte de vacă nefiert, închegat pe cale naturală, de la care s-a luat smântâna.* **2** (*reg.*) v. Lactoser. Zer. **3** (*biol.; reg.*) v. Cheag. Cheag sangvin. Coagul. **4** (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

străgheță vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega.

străgmí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apăra. Feri. Păzi.

străicúță s.f. (*reg.*) v. Trăistuță.

străín, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj., s.m., s.f. **1** ‹rar› peregrin, ‹înv. și pop.; peior.› latin, ‹pop.› pripășit, ‹reg.› bulbac, goleț, strânsură, taișpin, ‹înv.› avenitură, curbet, nemernic, nimerit, prișleț, stranic, varvar, venitură, ‹deprec.› venetic, ‹peior.› străinar, străinez, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană. *Se vede că nu ești de pe la noi, că ești străin. Străinii nu știu obiceiurile locului. Chiar și după atâția ani, locuitorii satului îl consideră un străin.* **2** pribeag, ‹înv.› nemernic, stranic, venit[2], ‹înv.› proidit. *La poarta lor a bătut un străin care le-a cerut ceva de mâncare.* **3** ‹înv.› stranic. *Uneori te simți străin între ai tăi. Străinii nu sunt acceptați la un consiliu de familie.* **II** adj. **1** (*despre limbă, dialecte etc.*) ‹înv.› stranic. *Cartea i-a fost tradusă în câteva limbi străine.* **2** (*despre lucruri, obiecte etc.*) ‹reg.› omenesc. *Nu a pus niciodată mâna pe vreun lucru străin.* **3** înstrăinat, ‹fig.› dezrădăcinat. *O persoană străină are multă nostalgie pentru trecutul său.* **4** (*despre oameni*) izolat, singur, stingher. *Se simte străin printre acești oameni din înalta societate.* **5** (*despre oameni*) necunoscut. *La aniversarea actorului au venit mulți cunoscuți, dar și persoane străine.* **6** (*despre lucruri, interioare, ambient etc.*) nefamiliar. *După o perioadă atât de lungă în care fusese plecat, când a intrat în casă a avut senzația că totul este străin.* **7** extern, ‹rar› extraneu, străinatic. *Polemica dintre cei doi colegi este pentru el o problemă străină. Critica literară este o chestiune străină sferei lui de interes.* **8** (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit.

Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

străină vb. I. refl. (*înv. și pop.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Înstrăina.

străinăr s.m. (*peior.*) v. Străin.

străinăre s.f. (*înv.*) v. Înstrăinare.

străinăș adj., s.m. (*reg.*) v. Străinel. Străinior.

străinătic, -ă adj. (*rar*) v. Extern. Străin.

străinătate s.f. (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

străinéi, -eă adj., s.m. (*pop.*) ‹pop.› străinior, ‹reg.› străinaș, străinișor, străinuc.

străinéz s.m. (*peior.*) v. Străin.

străinie s.f. (*jur.; reg.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

străiniór, -oáră adj. (*pop.*) ‹pop.› străinel, ‹reg.› străinaș, străinișor, străinuc.

străinísm s.n. (*lingv.; rar*) v. Barbarism. Xenism.

străinișór, -oáră adj. (*reg.*) v. Străinel. Străinior.

străinúc, -ă adj. (*reg.*) v. Străinel. Străinior.

străíță s.f. (*reg.*) v. Hăinișoară. Hăiniță. Hăinuță.

străiúț s.n. (*înv.*) v. Hăinișoară. Hăiniță. Hăinuță.

străjác s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› mindir, păier, sălmăjac. *Străjacul este o saltea umplută cu paie.* **2** v. Saltea.

străjér s.m. **1** pază, paznic, păzitor, strajă, ‹astăzi rar› priveghetor, veghetor, ‹reg.› sotnic, vectăr, ‹înv.› prevegheu, pristav, priveghi, strajnic, străjuitor, veghe. *Tânărul este străjer la cireada satului.* **2** (*în Ev. Med., în Țara Rom.*) plăieș, ‹pop.› strajă. *Străjerii erau locuitorii de la graniță, însărcinați cu paza frontierei țării, în regiunile de munte.* **3** (*milit.; pop.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

străjereásă s.f. (*înv.*) ‹înv.› străjerință. *Străjereasa era soția străjerului.*

străjerie s.f. (*milit.; înv.*) v. Gardă. Pază. Strajă.

străjerínță s.f. (*înv.*) ‹înv.› străjereasă.

străjí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) v. Păzi. Străjui. Supraveghea. Veghea.

străjnicíe s.f. (*înv.*) v. Pază. Strajă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere.

străjuí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) a păzi, a supraveghea, a veghea, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹înv.› a străji, a strășnici, a țepui[1], ‹grec.; înv.› a epistasi. *Paznicul străjuiește intrarea în instituție. L-a rugat pe vecinul său să-i străjuiască vila cât timp este plecat în delegație.* **2** tr. (*compl. indică suprafețe, hotare, lucruri etc.*) a delimita, a limita, a mărgini, a țărmuri. *Păpurișul străjuiește iazul.* **3** tr. (*rar; despre animale; compl. indică prada*) v. Pândi. **4** refl. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Apăra. Feri. Păzi. **5** tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

străjuíre s.f. **I 1** păzire, supraveghere, veghere, ‹înv.› epistasie. *Pentru străjuirea proprietății folosește camere de luat vederi.* **2** pază, strajă, supraveghere, veghe, veghere, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. *La instituțiile importante serviciul de străjuire este asigurat zi și noapte de o firmă specializată. Pentru a se feri de hoți, proprietarii au întărit străjuirea domeniului cu încă două persoane.* **II** (*concr.; cineget.; rar*) v. Pândă.

străjuít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre locuri, obiective, bunuri etc.*) v. Păzit[2]. **2** (*despre lucruri, alimente etc.*) v. Interzis. Oprit.

străjuitór s.m. (*înv.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer.

străluceálă s.f. (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

strălucí vb. IV. intr. **I 1** (*despre surse de lumină*) a eclata, a lumina, a scânteia, a sclipi, ‹înv. și pop.› a luceferi, ‹reg.› a glănțui, a vedera, ‹înv.› a văpăi, ‹fig.› a zâmbi, ‹impr.› a vedea. *Farul strălucește în noapte. Candelabre strălucesc în salon.* **2** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) a luci, a lumina, ‹pop.› a zări, ‹reg.› a răza, ‹înv.› a smicli, a smidi, ‹fig.› a zâmbi. *Soarele strălucește pe cer. Luna strălucește în fereastră.* **3** (*despre aștri*) a sclipi, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *La amiază, soarele strălucește puternic.* **4** (*despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) a luci, a scânteia, a sclipi, a sticli, ‹rar› a strălumina, ‹înv. și pop.› a luceferi, a lumina, ‹înv.› a vâlvora. *Acoperișul de tablă al casei strălucește în razele soarelui. Tăișul cuțitului a strălucit în lumina felinarului.* **5** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) a bria, a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, ‹înv. și pop.› a lumina, ‹pop.› a răsfulgera, ‹reg.› a sclipui[3], ‹înv.› a steli, ‹fig.› a clipi, a fulgera, a palpita. *Stelele strălucesc pe bolta albastră a cerului. Diamantul strălucește în lumina soarelui. Zăpada strălucește sub clarul de lună.* **6** (*despre ochi, privire*) a licări, a luci, a scăpăra, a scânteia, a sclipi, a sticli, a străfulgera, ‹fig.› a se aprinde, a arde. *Îi strălucea privirea când o întâlnea.* **7** (*meteor.; pop.*) v. Fulgera. Fulgura. **II** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) a excela, ‹fig.› a bria, a eclata, a luci, a triumfa, ‹fig.; înv.› a străluмina. *Spectacolul de Anul Nou strălucește prin talentul interpreților.*

strălucínd, -ă adj. (*înv.*) **I** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **II** fig. **1** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) v. Bogat. Fastuos. Grandios. Luxos. Magnific. Mare[1]. Pompos. Sclipitor. Somptuos. Splendid. Strălucit. Strălucitor. **2** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) v. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.

străluciós, -oásă adj. **I 1** (*înv. și reg.; despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*înv. și reg.; despre lumină, surse de lumină etc.*) v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Străluciu. **3** (*înv. și reg.; despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. **II** fig. **1** (*pop.; despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) v. Bogat. Fastuos. Grandios. Luxos. Magnific. Mare[1]. Pompos. Sclipitor. Somptuos. Splendid. Strălucit. Strălucitor. **2** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) v. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor.

strălucíre s.f. **I 1** luminozitate. *Strălucirea monitorului îl determină să-și pună ochelarii de protecție.* **2** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) lumină, rază, ‹rar› senin, străluminare, ‹înv. și pop.› lume, răsfrângere, vedere, ‹reg.› zare, ‹înv.› luceafăr, luceală, luceață, lucoare, smiclire, ‹latin înv.› luce, ‹fig.› bătaie. *Îi orbea strălucirea soarelui. Paharele sclipeau în strălucirea candelabrului aprins.* **3** (*fiz.*) luminanță. *Strălucirea este mărimea fotometrică egală cu raportul dintre intensitatea unei surse luminoase și proiecția suprafeței acesteia pe un plan.* **4** (*art.; astron.*) ***strălucirea stelelor*** = magnitudine, mărime stelară. *Strălucirea stelelor este măsura strălucirii unui astru, exprimată printr-un număr a cărui valoare este inversă față de puterea de iluminare.* **5** luciu[2], lustru, ‹înv.› perdaf, ‹fig.› polei[1]. *Bijuteria și-a pierdut, în timp, strălucirea.* **6** brianță, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, ‹livr.› efulgență, ‹rar› luciditate, străluciu, străluminare, ‹înv.› luceală, luceață, lucime, lucoare, lucor, sticleală, străluceală, strălucitură, strălucoare, ‹fig.› foc. *O fascinează strălucirea diamantului. Își ferește ochii de strălucirea zăpezii.* **7** licăr, licărire, licărit, lucire, scânteiere, sclipire, sticlire, străfulgerare, ‹rar› sticliș, ‹fig.› foc, lumină, rază, scăpărare, ‹fig.; reg.› strelici. *Îndrăgostiții nu-și pot ascunde strălucirea din priviri.* **8** ‹fig.› lumină. *Orice urmă de strălucire i-a pierit de pe chip.* **II** fig. **1** frumusețe, mândrețe, splendoare, ‹fig.; înv.› luceală, ‹fig.; latin.; înv.› luce. *Strălucirea peisajului montan este unică.* **2** măreție, splendoare, ‹fig.› brianță. *Este un stil baroc plin de strălucire și fantezie.* **3** fast[1], lux, măreție, pompă[2], somptuozitate, splendoare, ‹fig.; înv. și pop.› lustru, ‹fig.; înv.› lucoare. *Toți sunt impresionați de strălucirea de la palatul regal.* **4** bogăție, fast[1], lux, pompă[2], splendoare. *Se simțea copleșită de strălucirea dineului.* **5** glorie, grandoare, măreție, mărire, slavă, splendoare, ‹fig.; înv.› lucire, lucoare, străluminare. *Acest popor are un trecut plin de strălucire.* **6** celebritate, faimă, glorie, prestigiu, renume, reputație, ‹fig.› aureolă, ‹fig.; înv.› lucire. *Publicarea cărții i-a adus strălucirea în lumea autorilor de romane SF.* **7** plasticitate, ‹fig.› forță, relief. *Construcția folosită de autor în acest roman nu are strălucire. Calitatea esențială a frazei lui Creangă este strălucirea ei.*

strălucít, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre aștri, surse de lumină*) luminos, scânteietor, sclipitor, strălucitor, străluciu, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2],

seninos, strălucind, străluminat. **2** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, lucitor, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucitor, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv. și reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. **3** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucitor, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. **4** (*rar; despre ochi, privire*) v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2]. **5** (*rar; despre vreme, zile, momente ale zilei etc.*) v. Frumos. Însorit. Senin. **6** (*înv.; despre culori, nuanțe*) v. Intens. Strălucitor. Viu. **II** adj. fig. **1** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹fig.› sclipitor, strălucitor, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. **2** falnic, glorios, ‹fig.› aurit[2]. *Prevede țării sale un viitor strălucit.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) eroic, glorios, vitejesc. *Bătălia a fost strălucită.* **4** (*despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› briant, eclatant, răsunător, strălucitor, ‹fig.; rar› coruscant, tropotitor, ‹fig.; înv. și pop.› sunător. *A ținut un discurs strălucit.* **5** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹fig.› strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor strălucit. Faptele sale de arme au rămas strălucite. Este autorul unor aforisme strălucite.* **6** (*despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) ‹fig.› scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, ‹fig.; înv.› strălucind, strălucios. *Fiind un elev strălucit, este respectat de colegi. Are o inteligență strălucită.* **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Ipcărige. Iperige (*Gypsophila paniculata*).

strălucitór, -oáre adj. **I 1** (*despre lumină*) intens, mare[1], puternic, tare, viu, ‹livr.› fervid, ‹înv.› eclatant, lucitor. *Lumina lămpii este prea strălucitoare pentru această cameră.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucit, străluciu, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. *Farul împrăștie o lumină strălucitoare.* **3** (*despre aștri, surse de lumină*) luminos, scânteietor, sclipitor, strălucit, străluciu, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2], seninos, strălucind, străluminat. *Pe cer se vede luceafărul strălucitor. Candelabrul din salon este prea strălucitor.* **4** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) briant, licăritor[2], lucios, lucitor, luciu[2], scânteietor, sclipitor, strălucit, ‹astăzi rar› lucind, ‹rar› lucid, strălfulgerător, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹înv. și reg.› luced, strălucios, ‹înv.› înstrălucios, luceferant, străluminos. *Crestele munților sunt acoperite de zăpezi albe, strălucitoare. Izvorul își duce undele strălucitoare în lumina soarelui spre locuri depărtate. Are un inel cu diamante strălucitoare.* **5** (*mai ales despre dimineți*) luminos, radios, ‹poetic› dalb. *Se bucură de această dimineață strălucitoare la malul mării.* **6** (*despre culori, nuanțe*) intens, viu, ‹rar› sincer, ‹înv.› strălucit, vioi, ‹fig.› aprins[2], incendiar, împurpurat, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori strălucitoare.* **7** (*despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, umed, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, strălucitori, plini de vioiciune.* **8** (*despre ochi, privire, înfățișare*) luminos, ‹fig.› fosforescent, fosforic. *Când este fericită, ochii îi sunt strălucitori.* **II** fig. **1** (*despre peisaje, privelești etc.*) elizeic, magnific, minunat, mirific, paradiziac, splendid, ‹fig.; înv.› lucitor. *În fața se deschide un peisaj strălucitor.* **2** (*despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) grandios, măreț, splendid. *Concertul renumitului cântăreț spaniol a fost un spectacol strălucitor.* **3** (*despre interioare, ceremonii, întruniri etc.*) bogat, fastuos, grandios, luxos, magnific, mare[1], pompos, somptuos, splendid, ‹fig.› sclipitor, strălucit, ‹fig.; pop.› strălucios, ‹fig.; înv.› strălucind. *Reședința regală este strălucitoare.* **4** (*despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› briant, eclatant, răsunător, strălucit, ‹fig.; rar› coruscant, tropotitor, ‹fig.; înv. și pop.› sunător. **5** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, bine-cunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut, vestit, ‹fig.› strălucit, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. **6** (*despre oameni sau despre manifestări, însușiri etc. ale lor*) ‹fig.› scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucit, ‹fig.; înv.› strălucind, strălucios.

strălucitúră s.f. (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

strălúciu, -ie adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre aștri, surse de lumină*) luminos, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹livr.› efulgurat, ‹rar› lucid, senin, ‹înv. și reg.› luced, sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› stelos, ‹înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) clar, limpede, lucitor, scânteietor, sclipitor, strălucit, strălucitor, ‹înv. și reg.› sticlit, strălucios, vederos, ‹reg.› lumitor, sclipos, stelos, ‹înv.› luminăcios, scânteind, scânteios, sclipit[2], străluminat. **3** (*rar; despre ochi, privire*) v. v. Fulgurant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Scăpărător. Scânteietor. Sclipitor. Strălucitor. Umed. Umezit[2]. **II** s.n. (*rar*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

strălucoáre s.f. (*înv.*) v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire.

străluminá vb. I. intr. **I** (*rar; despre obiecte, corpuri etc. cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) v. Luci. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străluci. **II** fig. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre idei, gânduri, sentimente, imagini etc.*) ‹fig.› a luci, a scăpăra, a străfulgera. *Speranța îi strălumină în suflet pentru câteva secunde. Îi strălumină în minte, pentru o clipă, icoana bunicii.* **2** (*înv.; despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) v. Bria. Eclata. Excela. Luci. Străluci. Triumfa.

străluminăre s.f. **I** (*rar*) **1** (*urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **2** v. Brianță. Lucire. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Strălucire. **II** fig. (*înv.*) v. Glorie. Grandoare. Măreție. Mărire. Slavă. Splendoare. Strălucire.

străluminát, -ă adj. (*înv.*) **I 1** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*). v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **II** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*). Arhicunoscut. Bine-cunoscut. Celebru. Faimos. Ilustru. Legendar. Mare[1]. Renumit. Reputat. Strălucit. Strălucitor. Ultracunoscut. Vestit.

străluminătór s.m. (*relig; înv.*) v. Predicator. Propagator. Propovăduitor.

străluminós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre aștri, despre luciul apelor sau despre metale, obiecte, suprafețe lucioase, pietre prețioase etc.*) v. Briant. Licăritor[2]. Lucios. Lucitor. Luciu[2]. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. **2** (*în opoz. cu „opac", „colorat"; despre sticlă, lentile*) v. Alb. Clar. Incolor. Transparent.

strălúnț s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lăstun. Lăstun-alb. Lăstun-de-casă (*Delichon urbica*).

strămá vb. I. tr. (*țes.; reg.; compl. indică țesături, împletituri, fire textile țesute sau obiecte țesute, tricotate*) v. Desface. Desfira. Destrăma. Deșira.

strămămă s.f. (*înv.*) v. Străbună (v. *străbun*). Străbunică. Strămoașă (v. *strămoș*).

strămáter s.f. (*înv.*) v. Străbună (v. *străbun*). Străbunică. Strămoașă (v. *strămoș*).

strămătós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) v. Ferfenițit. Rupt. Sfârtecat. Sfâșiat. Zdrențăros. Zdrențuit. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

strămătúră s.f. (*reg.*) v. Destrămătură. Răritură.

strămínă s.f. (*geomorf.; înv.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

străminós, -oásă adj. (*înv.; despre pante, urcușuri, munți etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiș. Pieziș. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

strămiór s.m. (*zool.; pop.*) ‹reg.› păcuină. *Strămiorul este oaia sau berbecul de doi spre trei ani.*

strămóină s.f. (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă.

strămóș, -oáșă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. străbun, străbunic, străbunică, ‹pop.› răzbunic, răzbunică, ‹înv. și reg.› auș, ‹reg.› răzbun[1], răzmamă, uică, ‹înv.› protopărinte, strămamă, strămater. tătuș. *Strămoșii lui sunt originari din Basarabia.* **2** s.m. (*la pl. **strămoși***) bătrâni (v. *bă-*

trân), bunici (v. *bunic*), părinți (v. *părinte*), străbuni (v. *străbun*), ‹astăzi rar› străbunici (v. *străbunic*), ‹pop. și fam.› buni (v. *bun*). *Aceste tradiții le păstrăm de la strămoși.*

strămoșán s.m. (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș.

strămoșésc, -éască adj. **1** părintesc, străbun, ‹înv.› moșesc, străbunesc. *Voievozii și-au apărat întotdeauna glia strămoșească.* **2** ‹înv.› tătânesc. *Nu încalcă legea strămoșească.* **3** (*înv.; despre particularități fizice sau psihice, tulburări, manifestări patologice etc. ale ființelor*) v. Congenital. Ereditar. Înnăscut. Moștenit.

strămoșíre s.f. (*jur.; reg.*) v. Ereditate. Moștenire. Patrimoniu. Succesiune.

strămoșteán s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

strămur s.m. (*înv.*) **1** v. Strămurare. **2** v. Joardă. Jordie. Vargă.

strămură vb. I. tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Asmuți. Ațâța. Excita. Incendia. Incita. Instiga. Întărâta. Monta. Provoca. Răscoli. Stârni. Tulbura.

strămurare s.f. **I 1** ‹pop.› strămurariță, ‹reg.› bold[2], surcalău, țepușă, ‹înv.› strămur, strămurea. *Cu strămurarea se îmboldesc vitele la mers.* **2** (*pop.*) v. Joardă. Jordie. Vargă. **3** (*bot.; pop.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar. **4** (*reg.*) v. Nuia. Vargă. Vergea. **II** fig. (*înv. și reg.*) **1** v. Imbold. Impuls. Impulsie. Inspirație. Îndemn. Mișcare. Mobil. Pornire. Pretext. Resort. Stimul. Stimulent. Suport. **2** v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.

strămurăriță s.f. (*pop.*) **1** v. Strămurare. **2** v. Joardă. Jordie. Vargă.

strămuráș s.n. (*bot.; reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.

strămureá s.f. (*înv.*) v. Strămurare.

strămută vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) a disloca, ‹înv.› a străpune, a străpurta, ‹fig.; înv.› a transplanta. *Mulți ardeleni au fost strămutați în Moldova.* **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. locale*) a se deplasa, a se muta, ‹fam.› a se trambala, ‹înv. și reg.› a se petrece. *Așteptând autobuzul în frig, se strămută din loc în loc, pentru a nu îngheța.* **3** refl. (*adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „la", „din", „de la", „pe"*) a se muta, ‹livr.› a se demenaja, ‹reg.› a se coltosi. *Familia ei s-a strămutat cu domiciliul în altă localitate.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, mai ales salariați*) a (se) muta, a (se) permuta, a (se) transfera, ‹livr.› a transloca, ‹reg.› a ștrampori, ‹înv.› a (se) premutarisi, ‹rus.; înv.› a perivodi. *A fost strămutată ca secretară într-un departament nou dintr-o sucursală a firmei. S-a strămutat cu serviciul în capitală.* **5** tr. (*reg.; compl. indică vinul*) v. Pritoci. **6** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Transfigura. Transforma. **7** tr. (*mat.; înv.; compl. indică valori, figuri geometrice etc.*) v. Transforma. **II** fig. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică gânduri, intenții, hotărâri, planuri etc. ale oamenilor*) v. Muta. Schimba. **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. ca „din viață", „din lumea aceasta" etc.*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **3** refl. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Adormi. Apune. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Mistui. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. Trece.

strămutáre s.f. **I 1** dislocare, ‹reg.› străpunere. *S-a hotărât strămutarea unor trupe militare din regiunea unde erau cantonate.* **2** deplasare, mutare, ‹fam.› trambalare, ‹înv.› locomutare. *În frig, când aștepți pe cineva, strămutarea dintr-un loc în altul este indicată pentru a nu îngheța.* **3** mutare, mutat, permutare, permutație, strămutat[1], transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. *Strămutarea cu serviciul în capitală i-a schimbat viața.* **4** mutare, mutat, ‹livr.› demenajare. *Strămutarea familiei în altă localitate se va face în această vară.* **5** (*rar*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare. **6** (*jur.; înv.*) v. Transfer. Transmisiune. Transmitere. **7** (*med., med. vet.; înv.*) v. Cancer secundar. Metastază. Tumoră malignă secundară. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Adormire. Apunere. Apus[1]. Decedare. Deces. Deznodământ final. Deznodământ tragic. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârșit[1]. Stingere. Sucombare.

strămutát[1] s.n. mutare, mutat, permutare, permutație, strămutare, transfer, transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație.

strămutát[2], -ă adj. **1** (*despre populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) dislocat. *Trupele militare strămutate au fost instalate într-o altă regiune a țării.* **2** (*înv.; despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfozat. Modificat. Prefăcut. Preschimbat. Schimbat[2]. Transfigurat. Transformat.

strămutátor, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Infidel. Neconsecvent. Neconstant. Nefidel. Nestatornic. Schimbător.

strămutátură s.f. (*înv.*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

strănepót, -oátă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹pop.› răznepot. *Deși nu este foarte bătrână, are deja doi strănepoți.* **2** (*la pl.* **strănepoți**) descendență, descendenți (v. *descendent*), posteritate, urmași (v. *urmaș*), ‹înv.› generație, mărădic, ‹fig.› moștenitori (v. *moștenitor*). *Bunicii sunt mândri de strănepoții lor.*

strănicí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Călători. Colinda. Cutreiera. Deplasa. Peregrina. Umbla. Voiaja.

strănút s.n. strănutare, strănutat, ‹rar› strănutătură, ‹reg.› străfig, străfigat. *Este foarte răcit și nu mai termină cu strănuturile.*

strănutá vb. I. intr. **1** (*despre oameni și despre unele animale*) ‹pop.› a străfiga[1], ‹reg.› a pârșni, a răpciuga, a zdrăvăna. *Este foarte răcit și strănută încontinuu.* **2** (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi.

strănutáre s.f. **1** strănut, strănutat, ‹rar› strănutătură, ‹reg.› străfig, străfigat. **2** (*reg.*) v. Forăială. Forăit. Fornăială. Fornăit[1]. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

strănutát s.n. **1** strănut, strănutare, ‹rar› strănutătură, ‹reg.› străfig, străfigat. **2** (*reg.*) v. Forăială. Forăit. Fornăială. Fornăit[1]. Sforăială. Sforăit. Sforăitură.

strănutătoáre s.f. (*bot.*) **1** *Achillea cartilaginea*; ‹reg.› cănăcei (v. *cănăcel*), ciucurei (v. *ciucurel*), rotilițe-albe (v. *rotiliță*), rotoțele-albe, scânteiuțe-albe (v. *scânteiuță*). **2** (*reg.*) v. Rotilițe-albe (v. *rotiliță*). Rotoțele-albe (*Achillea ptarmica*).

strănutătúră s.f. (*rar*) v. Strănut. Strănutare. Strănutat.

străplantá vb. I. tr. (*pom., agric.; înv.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) v. Planta. Pune. Răsădi. Repica. Replanta. Sădi. Transplanta.

străpúne vb. III. tr. (*înv.; compl. populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) v. Disloca. Strămuta.

străpúnere s.f. (*reg.*) v. Strămutare.

străpungátor, -oáre adj. fig. **1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, subțire. *Simte un junghi străpungător în inimă.* **2** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii străpungătoare a căpitanului de vas.*

străpúnge vb. III. **I 1** intr., tr. (*despre obiecte ascuțite; compl. indică materiale, suprafețe etc. dure; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin"*) a pătrunde, a penetra, a răzbate, a răzbi, a străbate, a trece, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a străpuns cu greutate prin perete. Cuiul i-a străpuns talpa pantofului.* **2** tr. (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) a găuri, a perfora, a scobi, a sfredeli, ‹livr.› a exciza, ‹rar› a scormoni, ‹înv. și pop.› a găvăni, ‹fam.› a străbate, ‹înv. și reg.› a petrece, a potricăli, ‹reg.› a borteli, a borti, a burghia, a butori, a găuni, a găvănoși, a hudrăli, a răzbici[2], a sclidiri, a sfredelui, ‹înv.› a transpersa. *A străpuns zidul cu un burghiu pentru beton.* **3** tr. (*compl. indică ființe, părți ale corpului lor sau organe*) ‹reg.› a străfiga[2], ‹înv.› a proidi. *Criminalul i-a străpuns inima cu un cuțit.* **4** tr. a sparge. *Manifestanții au străpuns cordonul de polițiști și s-au apropiat de clădirea guvernului. Inamicul a străpuns frontul.* **5** tr. (*sport; compl. indică apărarea echipei adverse*) a depăși. *Ieșenii au reușit să străpungă apărarea clujenilor.* **6** tr. (*rar; compl. indică pământ, gropi, șanțuri etc.*) v. Excava. Săpa. Scobi. **II** fig. **1** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în", „prin", „printre"*) a intra, a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a străbate,

a trece, ‹fig.› a se strecura. *Zgomotul de afară nu străpunge prin termopane. Frigul a străpuns în cameră prin geamul deschis. Lumina nu străpunge prin jaluzele.* **2** tr. (*compl. indică oameni; de obicei determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”*) a iscodi, a scruta, ‹fig.› a scormoni, a sfredeli, a străbate, ‹fig.; fam.› a scurma. *Îl străpunge cu privirea. O străpunge cu ochii, din celălalt colț al sălii.* **3** tr. (*despre senzații*) a copleși, a cuprinde, a pătrunde, a răzbi, ‹fig.› a străbate, a tăia. *L-a străpuns foamea. O străpunge setea. L-a străpuns frigul.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a străpuns pe toți.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a amărî, a dezola, a indispune, a îndurera, a întrista, a mâhni, a necăji, a supăra, ‹fig.› a acri, a cătrăni, a îmbolnăvi, a înlăcrima, a învenina, a otrăvi, a pleoști, ‹fig.; înv. și pop.› a venina, ‹fig.; fam.› a (se) dezumfla, a tufli, ‹fig.; reg.› a depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a ofili, a trudi. *Vestea primită l-a străpuns.*

străpúngere s.f. **1** pătrundere, penetranță, penetrare, penetrație, răzbatere, răzbire, străbatere, trecere, ‹înv.› străbătătură. *Străpungerea pironului în perete s-a făcut cu greutate.* **2** (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpuns[1], șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. *Străpungerea zidului a fost dificilă.* **3** spargere. *Când nemulțumirea manifestanților a crescut, nimeni nu a mai putut împiedica străpungerea cordonului de polițiști care înconjura clădirea guvernului.*

străpúns[1] s.n. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, șlițuire, ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură.

străpúns[2], -ă adj. **1** (*despre materii sau materiale dure*) găurit[2], perforat[2], scobit[2], sfredelit[2], înv. și reg.› potricălit, ‹reg.› bortelit, bortit. *În zidul străpuns a fixat cuie pentru rafturile bibliotecii.* **2** spart[2]. *Cordonul polițiștilor odată străpuns a permis aproprierea manifestanților de clădirea guvernului.*

străpunsúră s.f. (*tehn.; înv.*) v. Găurire. Găurit[1]. Perforaj. Perforare. Perforat[1]. Perforație. Scobire. Scobit[1]. Scobitură. Sfredelire. Sfredelit[1]. Străpungere. Străpuns[1]. Șlițuire.

străpurtă vb. I. tr. (*înv.; compl. populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) v. Disloca. Strămuta.

străromână s.f. (*lingv.*) protoromână, română comună (v. *român*), română primitivă (v. *român*). *Străromâna este limba română vorbită între sec. al VI-lea și al XIII-lea, în nordul și sudul Dunării, anterioară diferențierii dialectelor.*

străstuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura.

străstuiálă s.f. (*înv.*) v. Cazną. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

străstuíre s.f. (*înv.*) v. Cazną. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

strășnicí vb. IV. **1** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Înfuria. Înverșunare. Mânia. **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Înfiora. Înfricoșa. Îngrozi. Înspăimânta. Oripila. Terifia. **3** tr. (*înv.; compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) v. Păzi. Străjui. Supraveghea. Veghea.

strășnicíe s.f. **I 1** constrângere, intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strictețe, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate strășnicia unui regim alimentar sever.* **2** forță, putere, tărie, vigoare. *Strigă cu strășnicie după ajutor.* **3** (*înv. și reg.*) v. Grozăvie. Monstruozitate. Oroare. **II** fig. (*pop. și fam.*) v. Asprime. Greutate. Rigoare.

strătăiá vb. I. (*rar*) **1** refl. (*despre linii, drumuri etc.*) v. Interfera. Intersecta. Încrucișa. Întretăia. Întretese. **2** tr. (*despre ape, în special despre râuri, fluvii; compl. indică regiuni, ținuturi, localități*) v. Parcurge. Străbate. Traversa. **3** tr. (*despre căi de comunicație; compl. indică spații, distanțe etc.*) v. Parcurge. Străbate. Traversa.

strătorícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Șopârliță. Ventricea. Ventrilică. Veronică (*Veronica officinalis*).

strățése vb. III. tr. (*țes.; înv.*) v. Întretese.

străvălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică construcții, elemente de construcție, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Risipi. Surpa.

străvăzătór, -oáre adj. (*înv.; despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Diafan. Fin[1]. Flu. Străveziu. Subțire. Transparent. Ușor[2]. Vaporos.

străvéchi, -e adj. **1** (*mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) imemorabil, imemorial, ‹rar› răzvechi, ‹înv.› nepomenit, preavechi, ‹fig.› antediluvian, ‹fig.; înv.› sur. *Unele mamifere s-au adaptat la viața marină din timpuri geologice străvechi.* **2** (*despre populații, limbi, obiecte etc.*) arhaic, primitiv, vechi[2]. *Studiază civilizațiile străvechi. În mormântul descoperit s-au găsit unelte străvechi de fier.* **3** (*despre stări, procese sociale, evenimente etc.*) secular. *La multe popoare suveranitatea regală este străveche. Aservirea obștilor sătești de către feudali a fost un proces străvechi.* **4** (*despre tradiții, obiceiuri, datini, practici etc.*) străbun, ‹înv.› străbunesc. *Țăranii din regiunile de munte respectă cu sfințenie tradițiile străvechi. În aceste locuri îndepărtate de țară, nunțile se fac după datina străveche românească.* **5** bătrân, vechi[2], ‹fig.› cărunt. *Schitul se află în mijlocul unei păduri străvechi.*

străvechíme s.f. (*înv.; și nm. pr.*) v. Antichitate. Vechime.

străvedeá vb. II. **1** refl. (*astăzi* rar) v. Oglindi. Proiecta. Răsfrânge. Reflecta. Vedea. **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică obiecte, ființe etc. situate la mare distanță*) v. Întrevedea. Întrezări. Transpărea.

străvedére s.f. (*înv.*) v. Diafanitate. Transparență.

străvestí vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Deghiza. Travesti.

străvestíre s.f. (*înv.*) v. Deghizare. Travestire.

străvestít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Deghizat. Travestit.

străvezíme s.f. (*rar*) v. Diafanitate. Transparență.

străvezíu, -íe adj. **I 1** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase străvezie.* **2** (*în opoz. cu „întunecat”, „cețos”, „noros”; despre cer, zare, atmosferă etc.*) albastru, clar, curat, înseninat, limpede, pur[2], senin, ‹livr.› limpid, ‹rar› lucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹reg.› despăienjenit, liber, tistaș, ‹înv.› luciu[2], seninat[2], seninos, ‹poetic› dalb, lin[2], ‹fig.› spălat[2]. *Cerul a devenit străveziu după furtună.* **3** imaterial, impalpabil. *Umbra este străvezie.* **4** (*în opoz. cu „puternic”; fam.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **II** fig. (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, înverșerat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, vizibil, ‹fig.› marcat[2]. *Dă semne străvezii de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era străvezie.*

străvezós, -oásă adj. (*înv.; despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Diafan. Fin[1]. Flu. Străveziu. Subțire. Transparent. Ușor[2]. Vaporos.

străjnic s.m. (*zool.; înv. și pop.*) ‹reg.› noaten. *Străjnicul este mânzul de la șase luni până la doi-trei ani.*

strâmb, strâmbă adj., adv., s.n., s.f. **I** adj. **1** (*despre obiecte, lucruri etc. sau despre părți ale lor*) deformat, diform, ‹pop. și fam.› scofâlcit, ‹reg.› ciumpaș. *Scândurile strâmbe ale dușumelei trebuie înlocuite.* **2** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, încovoiat, îndoit, întors[2], răsucit[2], strâmbat. *În urma exploziei, din clădire au rămas doar fiare strâmbe.* **3** (*despre obiecte sau despre părți ale lor*) îndoit, ‹fig.; pop.› cârn. *Cuțitul nu mai poate fi folosit din cauza vârfului strâmb.* **4** (*despre obiecte de încălțăminte*) deformat, scâlciat, strâmbat, ‹pop. și fam.› scălâmb, ‹reg.› scrombăit, strâmbălat[1]. *Pantofii strâmbi trebuie aruncați.* **5** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) aplecat[2], înclinat, lăsat, plecat[2], povârnit, prăvălit, ‹pop. și fam.› hâit, ‹pop.› ponorât, pornit, ‹reg.› șonțit, șovăi, șovârnit, ‹înv.› povortit, ‹fig.› șoldit, șoldiu. *Poarta strâmbă trebuie reparată.* **6** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, sucit[2], șerpuit, șerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpu-

ind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încâlcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele strâmbe ale vaporului și au ieșit pe punte.* **7** (*despre litere*) necaligrafic. *A scris, cu litere strâmbe, o cerere simplă.* **8** (*înv.; despre metale prețioase*) v. Contrafăcut. Fals. **II** adj. **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmbat, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de strâmb, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele strâmb.* **2** (*despre corp, părți ale corpului sau, p. ext., despre ființe*) deformat, deviat, strâmbat. *Are dureri mari de spate din cauza coloanei vertebrale strâmbe.* **3** (*despre părți ale corpului, mai ales despre picioare*) ‹reg.› jimb. *Merge foarte greu din cauza picioarelor strâmbe.* **4** (*în opoz. cu „frumos”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, pocit[2], respingător, schimonosit[2], slut, urât[2], ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălâmbăiat, sluțit[2], ‹fam.› șui[3], ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, pacearîz, pâcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este strâmb. Are mâinile strâmbe.* **5** fig. (*rar; despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic. **6** fig. (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; rar; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Confecționat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Mânzesc. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Prețios. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **7** fig. (*rar; despre modul de înțelegere a lucrurilor, de percepere a realităților etc.*) v. Eronat. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. **8** fig. (*în opoz. cu „real”; pop.; despre afirmații, mărturii etc.*) v. Fals. Inautentic. Inventat. Mincinos. Născocit. Neadevărat. Neautentic. Neîntemeiat. Nereal. Plăsmuit. Scornit. **9** fig. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Nedrept. **III** adv. (*modal*) **1** aplecat[2], înclinat, ‹înv.› costiș. *Magazia stă strâmb.* **2** (*în legătură cu vb. „a se uita”, „a privi”, „a căuta”*) cruciș, încrucișat, pieziș, sașiu, ‹pop. și fam.› boldiș, chiorâș, ‹pop.› zbanghiu, ‹reg.› chiondorâș, ghioldiș, ponciș. *Copilul trebuie operat din cauză că se uită strâmb.* **3** fig. (*pop.*) v. Fals. **IV** s.n. (*înv. și reg.*) v. Inechitate. Injustețe. Injustiție. Nedreptate. Neechitate. Nejustiție. **V** s.f. fig. (*fam.*) **1** (*la pl. **strâmbe***) v. Dificultate. Greutate. Neajuns[1]. Necaz. Șicană. **2** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.

strâmbă vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică obiecte, lucruri etc. ori părți ale lor*) a (se) deforma, ‹pop. și fam.› a (se) scofâlci, ‹înv. și reg.› a se coroji, ‹înv.› a (se) suci[2]. *Scândurile dușumelei s-au strâmbat din cauza greutății mobilei.* **2** (*compl. sau sub. indică obiecte din fier, din metal etc.*) a (se) curba, a (se) încovoia, a (se) îndoi , a (se) întoarce, a (se) răsuci. *Cuiele s-au strâmbat sub lovitura ciocanului.* **3** (*compl. sau sub. indică obiecte de încălțăminte*) a (se) deforma, a (se) scâlcia, ‹reg.› a (se) scrombăi. *Fiind purtați zilnic, pantofii s-au strâmbat.* **4** (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părți ale lor care au o poziție verticală*) a (se) apleca, a (se) înclina, a (se) lăsa, a (se) pleca, a (se) povârni, a (se) prăvăli, ‹pop. și fam.› a (se) hâi, ‹pop.› a (se) pologi, ‹reg.› a (se) șovârni, ‹fig.; reg.› a (se) șoldi. *Poarta de la gard s-a strâmbat în timp.* **II** **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) cocoșa, a (se) curba, a (se) încârliga, a (se) încovoia, a (se) îndoi, ‹reg.› a (se) încârjoia. *Greutățile pe care le cară îi strâmbă spatele. S-a strâmbat sub greutatea rucsacului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpul, părți ale corpului ori, p. ext., ființe*) a (se) deforma, ‹pop. și fam.› a (se) suci[2], a (se) scălâmbăia. *Reumatismul i-a strâmbat mâinile. Coloana vertebrală s-a strâmbat foarte tare în urma accidentului.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părți ale corpului, mai ales picioarele*) ‹reg.› a (se) jimba. *Picioarele i s-au strâmbat din cauza bolii.* **4** refl. (*despre oameni*) a se maimuțări, a se poci[1], a se schimonosi, ‹rar› a se maimuți, ‹înv. și pop.› a se sluți, ‹pop. și fam.› a se scălâmbăia, ‹pop.› a se jimba, ‹reg.› a se otrăți, a se șchimi, a se zgâmboi[2], ‹înv.› a se înstrâmba, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *Mănâncă odată și nu te mai strâmba atâta!* **III** fig. **1** refl. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea peior.*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **2** tr. (*înv.; compl. indică afirmații, texte, situații etc.*) v. Altera. Contrafface. Deforma. Denatura. Distorsiona. Escamota. Falsifica. Măslui. Mistifica. Mutila. Perverti. Răstălmăci. Silui. Trunchia. Violenta.

strâmbár s.n. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

strâmbáre s.f. **I** **1** deformare, ‹pop. și fam.› scofâlcire. *Strâmbarea scândurilor dușumelei s-a produs din cauza greutății mobilei.* **2** curbare, încovoiere, îndoire. *Strâmbarea cuiului s-a datorat loviturii puternice cu ciocanul.* **3** deformare, scâlciere. *Pantofii trebuie aruncați, deoarece strâmbarea lor este prea mare.* **4** aplecare, înclinare, lăsare, plecare, povârnire, prăvălire, ‹pop. și fam.› hâire, ‹reg.› șovârneală. *Strâmbarea porții este acum vizibilă.* **II** deformare, deformație, ‹rar› sluțit[1]. *Strâmbarea mâinilor s-a produs din cauza reumatismului. Strâmbarea coloanei vertebrale este evidentă după accident.*

strâmbát, -ă adj. **I** **1** (*mai ales despre obiecte confecționate din metale*) contorsionat, curbat, încovoiat, îndoit, întors[2], răsucit[2], strâmb. **2** (*despre obiecte de încălțăminte*) deformat, scâlciat, strâmb, ‹pop. și fam.› scălămb, ‹reg.› scrombăit, strâmbălat[1]. **II** **1** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, sucit[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. **2** (*despre corp, părți ale corpului sau, p. ext., despre ființe*) deformat, deviat, strâmb. **III** fig. (*în opoz. cu „adevărat”; înv.; despre afirmații, texte, situații etc.*) v. Alterat. Contrafăcut. Deformat. Denaturat. Distorsionat. Escamotat. Fals. Falsificat. Măsluit[2]. Mistificat. Mutilat. Pervertit. Răstălmăcit. Siluit. Trunchiat.

strâmbătáte s.f. (*înv. și pop.*) v. Inechitate. Injustețe. Injustiție. Nedreptate. Neechitate. Nejustiție.

strâmbătáți vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Asupri. Năpăstui. Nedreptăți. Oropsi. Ostraciza. Persecuta. Prigoni. Urgisi. Vitregi.

strâmbătáțire s.f. (*înv. și reg.*) v. Asuprire. Năpăstuire. Nedreptate. Nedreptățire. Oropsire. Ostracizare. Persecutare. Persecuție. Urgisire.

strâmbătáțit, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Asuprit. Năpăstuit. Nedreptățit. Oropsit. Persecutat. Urgisit. Vitregit.

strâmbătúră s.f. **1** deformare, scâlcietură. *Gheata de la un picior are o strâmbătură vizibilă.* **2** grimasă, rictus, schimonoseală, schimonosire, schimonositură, ‹rar› schimă, strâmbet, ‹pop. și fam.› scălâmbăială, scălâmbăiere, scălâmbăitură, ‹pop.› izmeneală, ‹fam.› țachismă, ‹înv.› îngânăciune, oțărâtură, ‹turc.; înv.› cehrea, ‹ital.; înv.› smorfuri. *A făcut o strâmbătură de dispreț când l-a văzut.* **3** maimuțăreală, maimuțărie, schimonoseală, ‹înv. și reg.› momițărie, mosnițărie, ‹fig.; livr.› psitacism. *Copiii se întrec în strâmbături.*

strâmbet s.n. (*rar*) v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură.

strâmbuleț s.m. (*mai ales la pl. **strâmbuleți**; reg.; în croitorie*) v. Coltișor.

strâmbúță s.f. (*mai ales la pl. **strâmbuțe**; reg.; în croitorie*) v. Coltișor.

strâmsureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Sclipeț (*Potentilla erecta*).

strâmt, strâmtă adj. **I** **1** (*în opoz. cu „larg”, „lat”; despre cavități, deschizături, spații, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) îngust, mic, ‹livr.› exiguu, ‹rar› strâmtat, ‹înv.› strâmtorat. *Craterul vulcanului este strâmt. Pătrunde în încăpere printr-o ușă strâmtă. Străzile orașului sunt strâmte.* **2** (*în opoz. cu „larg”; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) îngust, mulat, strâns[2], ‹înv.› strâmtorit, ‹fran.› colant. *Pantalonii sunt prea strâmți pentru el. Rochia este strâmtă la mijloc și o incomodează.* **3** (*despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) mic, necuprinzător, neîncăpător, nespațios, ‹rar› strâmtorat. *Casa are un salon strâmt. Compartimentul este cam strâmt pentru câte bagaje au.* **4** (*despre orificii, pori etc.*) mic, subțire. *Are nasul drept, cu nările strâmte. Apa de ploaie se infiltrează prin porii strâmți ai tencuielii.* **II** fig. **1** (*despre oameni, despre manifestări, acțiuni ale lor sau despre medii sociale*) meschin, ‹fig.› îngust, limitat, mărginit, obtuz, plat[1], redus. *E un spirit strâmt, care nu poate discerne valorile. Trăiește într-un cerc strâmt, dominat de un sentiment de automul-*

țumire. **2** (*înv.* și *reg.; mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) v. Anahoretic. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu. Umil.

strâmtă vb. I. **1** tr., refl. (*în opoz. cu „a se lărgi"; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) îngusta. *Croitorul i-a strâmtat taiorul. Pantalonii se strâmtează spre glezne.* **2** refl. (*despre materiale textile*) a intra, a se strânge, ‹reg.› a se cupi. *Bluza s-a strâmtat la spălat.* **3** refl. (*în opoz. cu „a se lărgi"; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) a se gâtui, a se îngusta, a se subția, a se sugruma, ‹rar› a se strânge, ‹înv. și pop.› a se strâmtora, ‹reg.› a se cosăci. *Drumul care duce spre pădure se strâmtează. Valea se strâmtează când intră în munte* **4** tr., refl. (*înv.* și *reg.*) v. Împuțina. Micșora. Reduce. Restrânge. Scădea.

strâmtár s.m. **1** (*la pl.* ***strâmtari****; pop.*) v. Ițari. **2** (*ieșit din uz; deprec.; în forma* ***strimțar***) ‹ieșit din uz; deprec.› nădrăgar, pantalonar. *Sătenii îi spuneau strimțar pentru că purta pantaloni (strâmți).*

strâmtáre s.f. **I 1** (*în opoz. cu „lărgire"*) îngustare, ‹reg.› cosăcire, ‹înv.› îngusteală, strâmtorare. *A fost necesară strâmtarea străzilor pentru a se lărgi carosabilul.* **2** (*med.*) stenoză. *Strâmtarea este îngustarea patologică permanentă a unui orificiu sau a unui organ cavitar, provocată de un proces inflamator, tumoral, degenerativ etc.* **II** fig. (*înv.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privațiune. Sărăcie.

strâmtát, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) îngustat. *Taiorul strâmtat îi cade bine pe talie.* **2** (*în opoz. cu „larg", „lat"; despre cavități, deschizături, spații, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) v. Îngust. Mic. Strâmt.

strâmteálă s.f. **1** (*înv.* și *reg.*) v. Îngustime. Micime. Strâmtime. **2** fig. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) v. Încurcătură. Jenă. Strâmtoare.

strâmtéțe s.f. (*rar*) v. Îngustime. Micime. Strâmtime.

strâmticél, -eá adj. strâmticică, strâmtișor, strâmtuț, ‹pop.› strâmtorel, strâmtorică, strâmtuliț. *Trotuarul este strâmticel.*

strâmticícă adj. strâmticea (v. *strâmticel*), strâmtișoară (v. *strâmtișor*), strâmtuță (v. *strâmtuț*), ‹pop.› strâmtorea (v. *strâmtorel*), strâmtuliță (v. *strâmtuliț*).

strâmtíme s.f. îngustime, micime, ‹livr.› exiguitate, ‹rar› strâmțete, strâmtoare, ‹înv. și reg.› strâmteală, ‹înv.› strâmtorare, strâmtură, strânsoare. *Strâmtimea străzilor este specifică orașelor italiene.*

strâmtișór, -oáră adj. strâmticel, strâmticică, strâmtuț, ‹pop.› strâmtorel, strâmtorică, strâmtuleț.

strâmtoáre s.f. **A I 1** (*geomorf*) gap, pas[3], pasaj, trecătoare (v. *trecător*), ‹rar› poartă, ‹pop.› plai, strungă, ‹reg.› obârșie, ‹înv.› potecă, strâmtură, ‹turc.; înv.› ghecet. *A trecut prin strâmtoarea Oituz pe jos. Peisajul este deosebit de frumos în strâmtoarea Bran.* **2** (*geomorf.*) chei (v. *cheie*), defileu, ‹rar› poartă, ‹pop.› strungă, ‹reg.› șchei[2], ‹înv.› spărtură, strâmtură. *Strâmtoarea Bicazului oferă un peisaj unic.* **3** (*rar*) v. Îngustime. Micime. Strâmtime. **4** (*anat.; arg.*) v. Vagin. **II** fig. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) dificultate, impas, încurcătură, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv. și pop.› strâmtoreală, ‹fig.; înv.› strâmtură, strânsoare. *A obligat-o să accepte condițiile contractului într-un moment când se găsea la strâmtoare.* **2** (*adesea determ. prin „financiară"; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) încurcătură, jenă, ‹fig.; astăzi rar› strâmtorare, ‹fig.; înv.› strâmteală. *Nu îl poate împrumuta, deoarece este și el într-o mare strâmtoare financiară.* **3** (*înv.*) v. Constrângere. Forțare. Obligare. Silire. Somare. Violentare. **8** (*bot.; reg.*) v. Gladiolă (*Gladiolus hybridus* sau *Gladiolus gandavensis*).

strâmtorá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a sărăci, a scăpăta, ‹pop.› a calici, ‹fam.› a (se) decava, ‹înv. și reg.› a sărmăni, ‹înv.› a însăraci, a meseri, a mișeli, a (se) mofluzi, a (se) stinge, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) speti, a (se) toca, a (se) usca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până s-a strâmtorat. Jocurile de noroc l-au strâmtorat. Cheltuielile cu avocații l-au strâmtorat.* **2** tr. (*înv.* și *pop.; compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burduși. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi. **3** refl. (*înv.* și *pop.; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) v. Gâtui. Îngusta. Strâmta. Subția. Sugruma. **4** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura. **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) v. Anihila. Anula. Contracara. Împiedica. Neutraliza. Opri. Zădărnici.

strâmtorâre s.f. **I** (*în opoz. cu „lărgire"; înv.*) v. Îngustare. Strâmtare. **II** fig. (*astăzi rar*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) v. Dificultate. Impas. Încurcătură. Strâmtoare. **2** (*adesea determ. prin „financiară"; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla"*) v. Încurcătură. Jenă. Strâmtoare.

strâmtorát, -ă adj. **I 1** (*rar; despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții, părți componente ale lor*) v. Mic. Necuprinzător. Neîncăpător. Nespațios. Strâmt. **2** (*în opoz. cu „larg", „lat"; înv.; despre cavități, deschizături, spații, încăperi, obiecte sau despre locuri de trecere, ape, văi etc.*) v. Îngust. Mic. Strâmt. **3** (*în opoz. cu „larg"; înv.; în forma* ***strâmtorit****; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) v. Îngust. Mulat. Strâmt. Strâns[2]. **II** fig. (*despre oameni*) **1** (*rar*) v. Conturbat. Deranjat. Importunat. Incomodat. Încurcat[2]. Stânjenit. Stingherit. Tulburat. **2** (*rar*) v. Încurcat[2]. Jenat. Stânjenit. Stingherit. **3** (*înv.*) v. Constrâns.

strâmtorătór, -oáre adj. (*înv.*) v. Coercitiv. Constrângător.

strâmtoreálă s.f. fig. (*înv.* și *pop.; de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) v. Dificultate. Impas. Încurcătură. Strâmtoare.

strâmtorél, -eá adj. (*pop.*) v. Strâmticel. Strâmticică. Strâmtișor. Strâmtuț.

strâmtorícă adj. (*pop.*) v. Strâmticea (v. *strâmticel*). Strâmticică. Strâmtișoară (v. *strâmtișor*). Strâmtuță (v. *strâmtuț*).

strâmtorít, -ă adj. (*înv.*) = strâmtorat.

strâmtuléț adj. (*pop.*) v. Strâmticel. Strâmtișor. Strâmtuț.

strâmtúră s.f. (*înv.*) **I 1** (*geomorf.*) v. Chei (v. *cheie*). Defileu. Strâmtoare. **2** (*geomorf*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **3** (*cu sens dimensional*) v. Îngustime. Micime. Strâmtime. **II** fig. (*de obicei constr. cu vb. „a fi", „a se afla", „a se găsi", „a pune"*) v. Dificultate. Impas. Încurcătură. Strâmtoare.

strâmtúț, -ă adj. strâmticel, strâmticică, strâmtișor, ‹pop.› strâmtorel, strâmtorică, strâmtuleț.

strângătór, -oáre adj., s.n., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) adunător, economă, păstrător, ‹pop.› cruțător, ‹înv. și reg.› scump, ‹reg.› ninirâzât, păstrielnic, sclipuit[1], șporoș, ‹fig.› strâns[2]. *Toată viața a fost un om chibzuit și strângător.* **2** s.m., s.f., adj. (*rar*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **3** s.n. (*în dulgherie; rar*) ‹reg.› adunător. *Strângătorul este o presă cu care se strâng în cerc doagele.* **4** adj. (*înv.; despre substanțe, produse, alimente, băuturi etc. sau despre gustul, efectele etc. lor*) v. Astringent. Restringent. **5** adj., s.n. (*farm.; înv.*) v. Antidiareic. Constipant. **6** s.m. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Agent de percepție. Perceptor. **7** s.m. (*înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Achizitor. Colector. **8** s.m. (*anat.; înv.*) v. Mușchi constrictor (v. *mușchi*[1]).

strângе vb. III. **I** (*predomină ideea de apropiere în spațiu*) **1** tr. (*compl. indică mai ales obiecte*) a apăsa, a comprima, a presa, ‹înv. și pop.› a păsa[1], ‹înv.› a greuia. *Strânge mingea pentru a scoate aerul din ea.* **2** tr. (*compl. indică obiecte care se pot desface*) a închide. *A strâns umbrela după ce s-a uscat.* **3** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale lor*) a lega[1]. *Purta șalvari care erau strânși pe glezne. Și-a strâns halatul cu un cordon.* **4** tr., refl. a (se) încinge[2], a (se) înfășura, ‹înv.› a (se) împrejura. *Un chimir cu ținte îi strânge mijlocul. Se strânge cu un brâu de piele.* **5** tr. (*despre sfori, lanțuri, legături, învelitori etc.; compl. indică corpul ființelor sau părți ale lui*) a curma. *Lanțul îi strânge gâtul câinelui. Ghipsul a fost scos, întrucât îi strângea piciorul. Corsetul îi strânge trupul.* **6** tr. (*compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) a înșuruba, ‹rar› a înșurubui, ‹pop. și fam.› a șurubări, a șurubui, ‹reg.› a crepeni, a șorofli, a șurubi. *A strâns bine becul în fasung.* **7** tr. (*compl. indică pături, haine, hârtii etc.*) a împături, a îndoi, a plia, ‹pop.› a păturі. *A strâns scrisoarea și a pus-o în plic.* **8** tr. (*compl. indică pumnii, fălcile, dinții etc. oamenilor*) a încleșta. *Furios, și-a strâns pumnii, gata să se repeadă asupra lui.* **9** tr. (*compl. indică oameni*) a îmbrățișa. *La plecare, a strâns-o la piept.* **10** refl. (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) a se con-

tracta, a se retracta, a se zgârci[2]. *Simte cum i se strânge mușchiul de la piciorul stâng.* **11** refl. (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se chirci, a se contracta, a se ghemui, a se închirci, a se zgârci[2], ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a strâns din cauza durerilor abdominale. Corpul i se strângea din cauza spasmelor repetate.* **12** tr. (*compl. indică părți mobile ale corpului ființelor*) a apropia. *Și-a strâns palmele când a început să se roage.* **13** tr. (*compl. indică părul, șuvițe de păr etc.*) a lega[1], a prinde. *Și-a strâns părul cu o fundă.* **14** refl. (*despre materiale textile*) a intra, a se strâmta. ‹reg.› a se cupi. *Bluza s-a strâns la spălat.* **15** refl. (*în opoz. cu „a se lărgi”; rar; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) v. Gâtui. Îngusta. Strâmta. Subția. Sugruma. **16** tr. (*înv. și reg.; compl. indică mai ales alimente*) v. Scurge. **17** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități, țări*) a (se) consolida, a (se) întări, ‹fig.› a (se) cimenta. *Relația lor de prietenie s-a strâns în timp.* **18** tr. fig. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Încolți. Obliga. Presa. Sili. Soma. Violenta. **19** tr. fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Tortura. **II** (*predomină ideea de acumulare, de adunare etc.*) **1** tr., refl. a (se) acumula, a (se) aduna, a (se) concentra, a (se) înmagazina. *Rezervele de produse alimentare au fost strânse în anii precedenți.* **2** tr. (*compl. indică valută, bani etc.*) a acumula, a aduna, a tezauriza, ‹rar› a antretui, ‹reg.› a sulzui, a tocăli, ‹impr.› a capitaliza. *Lucrând în străinătate, a strâns multă valută.* **3** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) a acumula, a aduna, a agonisi, a cumula, a economisi, a face, ‹rar› a economiza, a scuti, ‹pop. și fam.› a încropi, a înjgheba, ‹pop.› a alcătui[1], a chivernisi, a cruța, ‹înv. și reg.› a slivisi, ‹reg.› a chimelui, a mirui[2], a noji[1], a prițipi, a răgădui[1], a sclipui[1], a scofeli, a stăci, a șpărui, a șporoli, a zorobi, ‹înv.› a astrânge, ‹fig.› a prăsi, ‹fig.; pop. și fam.› a înnoda. *În câțiva ani a reușit să strângă o avere imensă.* **4** tr. (*compl. indică recolte, roade etc.*) a aduna, a culege, a recolta, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a poghirci, ‹reg.› a sureti, ‹înv.› a secera. *Viticultorii au strâns strugurii din vii.* **5** tr. (*compl. indică produse, fonduri etc.*) a aduna, a colecta. *O mașină strânge legumele de la fermieri pentru a fi duse în piețe.* **6** tr. (*fin.; compl. indică taxe, impozite, comisioane, vamă etc.*) a încasa, a lua, a percepe, ‹pop. și fam.› a ridica, ‹înv.› a scoate. *Primăria strânge taxe de la persoanele fizice și juridice. Statul strânge impozite pe proprietăți.* **7** tr. (*compl. indică obiecte de artă, timbre, cărți etc.*) a aduna, a colecționa, a culege. *De-a lungul anilor a strâns direct de la pictori multe tablouri.* **8** tr. (*compl. indică obiecte împrăștiate, răspândite, risipite*) a aduna, a culege, a lua, a ridica, ‹reg.› a tulduza. *În fiecare zi strânge hainele copiilor împrăștiate peste tot în cameră.* **9** tr. (*compl. indică așternuturi de pat, fețe de masă etc.*) a aduna, ‹înv. și reg.› a deșterne. *A strâns așternuturile de pat, pentru că musafirii nu au rămas și noaptea următoare.* **10** intr. (*despre oameni*) a curăța, a deretica, ‹pop. și fam.› a scutura, ‹înv. și reg.› a griji, ‹reg.› a câștiga, a cioroboti, a orândui, a puțui, a răbui, a rândui, a tăgăși, a ticăzui, a tișăli[1]. *Toată ziua strânge prin casă.* **11** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) aduna, a (se) întruni, a (se) reuni, ‹reg.› a (se) închelba, a (se) închelbăra, a (se) întroloca, a soborî. *Tinerii s-au strâns la o șezătoare literară.* **12** tr. (*compl. indică oameni*) a aduna, a convoca, a întruni, a reuni, ‹rar› a scoate, ‹fam.› a mobiliza. *Decanul a strâns studenții în amfiteatru pentru anunțuri importante.* **13** refl. (*despre ființe*) a se aglomera, a se îmbulzi, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi, a năvăli, ‹rar› a se buscula, ‹pop. și fam.› a se buluci, ‹pop.› a se grămădi, ‹reg.› a se bui, a se bulzi, a se dicăsi, a se înghebeji, a se nălogi, a se poroboti, a se târși[1], ‹înv.› a se îngloti, ‹fig.› a aflui, ‹fig.; rar› a se mușuroi[2]. *La ora deschiderii, oamenii s-au strâns în fața intrării supermarketului.* **14** tr. a aduna, a reuni, ‹fig.› a înmănunchea. *Și-a strâns ultimele șlagăre pe un nou disc.* **15** tr. (*despre albine; compl. indică nectar, polen*) a aduna, a culege. *Albinele strâng polenul florilor.* **16** refl. (*despre nori*) a se îngrămădi, ‹fig.; pop.› a se bolovăni, a se zidi. *Norii se strâng peste sat.* **17** refl. (*reg.; despre unele substanțe, alimente etc. lichide, în special despre lapte*) v. Coagula. Închega. Îngroșa. Prinde. **18** tr. (*înv.; compl. indică produse, obiecte, mărfuri, materii prime etc.*) v. Depozita. Înmagazina. Stoca. **19** refl. (*înv.; despre lichide*) v. Îngheța. Solidifica.

strângere s.f. **I** (*predomină ideea de apropiere în spațiu*) **1** apăsare, apăsat[1], comprimare, presaj, presare, presat[1], strâns[1], ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură. *Scoate aerul din minge prin strângerea acesteia.* **2** legare, legat[2], strâns[1], ‹rar› acolare. *Pentru strângerea halatului are nevoie de un cordon.* **3** încingere[2], încins[1], înfășurare, înfășurat[1], strâns[1]. *Împotriva durerilor de șale se recomandă strângerea mijlocului cu un brâu de lână.* **4** (*tehn.*) înșurubare, înșurubat[1], strâns[1]. *Becul se fixează în fasung prin strângere.* **5** împăturire, îndoire, pliere, strâns[1], ‹rar› pliaj, ‹pop.› păturire. *Prin strângere, hainele nu se boțesc.* **6** încleștare, strâns[1], ‹înv.› strânsătură, strânsoare. *Nervozitatea îi era trădată de strângerea pumnilor.* **7** îmbrățișare, îmbrățișat[1], înlănțuire, ‹rar› îmbrățare, ‹înv.› apinzătură, strâns[1], strânsoare, strânsură, ‹fig.› încleștare, ‹fig.; fam.› acoladă. *S-au despărțit după o lungă strângere în brațe.* **8** (*fiziol.*) contractare, contracție, zgârcire, ‹înv.› strânsoare, zgârcitură. *Magneziul este indicat în cazul strângerii mușchilor.* **9** chircire, contractare, ghemuire, închircire, zgârcire, ‹înv.› strânsătură. *Strângerea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.* **10** fig. consolidare, întărire, ‹fig.› cimentare, cimentuire. *Strângerea relației lor de prietenie s-a produs în timp.* **II** (*predomină ideea de acumulare, de adunare etc.*) **1** acumulare, adunare, concentrare, înmagazinare. *Strângerea rezervelor de produse alimentare este o necesitate.* **2** acumulare, adunare, strâns[1], tezaurizare, ‹impr.› capitalizare. *Strângerea de valută a permis mărirea fondului de investiții.* **3** acumulare, adunare, agonisire, economisire, ‹pop.› cruțare, ‹înv. și reg.› surzuială, surzuire, ‹reg.› șpăruială. *Strângerea acestei averi imense s-a făcut doar în câțiva ani.* **4** adunare, adunat[1], culegere, cules[1], recoltare, recoltat[1], recoltă, strâns[1], ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. *Strângerea strugurilor este pentru cei mai mulți un prilej de bucurie. A sosit timpul strângerii porumbului.* **5** adunare, colectare, strâns[1]. *Strângerea legumelor de la fermieri se face cu o mașină specială.* **6** (*fin.*) încasare, luare, percepere, strâns[1], ‹înv.› percepție. *Primăria se ocupă cu strângerea taxelor de la persoanele fizice și juridice.* **7** adunare, colecționare, culegere. *Cea mai mare pasiune a lui este strângerea de tablouri direct de la pictori.* **8** adunare, culegere, cules[1], ridicare, ridicat[1], strâns[1]. *Strângerea hainelor copiilor împrăștiate peste tot în casă trebuie făcută în fiecare zi.* **9** adunare, convocare, întrunire, reunire, ‹înv.› convocațiune, strânsoare. *Strângerea studenților în amfiteatru s-a făcut la cererea decanului pentru anunțuri importante.*

strâns[1] s.n. **I** (*predomină ideea de apropiere în spațiu*) **1** apăsare, apăsat[1], comprimare, presaj, presare, presat[1], strângere, ‹înv. și pop.› strânsoare, ‹înv.› apăsătură, strânsătură, strânsură. **2** legare, legat[2], strângere, ‹rar› acolare. **3** încingere[2], încins[1], înfășurare, înfășurat[1], strângere. **4** (*tehn.*) înșurubare, înșurubat[1], strângere. **5** împăturire, îndoire, pliere, strângere, ‹rar› pliaj, ‹pop.› păturire. **6** încleștare, strângere, ‹înv.› strânsătură, strânsoare. **7** (*med.; pop.*) v. Tetanie. Tetanism. **8** (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **9** (*înv.*) v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Înlănțuire. Strângere. **II** (*predomină ideea de acumulare, de adunare etc.*) **1** acumulare, adunare, strângere, tezaurizare, ‹impr.› capitalizare. **2** adunare, adunat[1], culegere, cules[1], recoltare, recoltat[1], recoltă, strângere, ‹reg.› suretiu, tunsoare, ‹înv.› strânsoare, strânsură. **3** adunare, colectare, strângere. **4** (*fin.*) încasare, luare, percepere, strângere, ‹înv.› percepție. **5** adunare, culegere, cules[1], ridicare, ridicat[1], strângere.

strâns[2]**, strânsă** adj., adv., s.f. **I** adj. (*predomină ideea de apropiere în spațiu*) **1** (*mai ales despre obiecte*) apăsat[2], comprimat, presat[2]. *Nu mai poate scoate capacul borcanului bine strâns.* **2** (*despre obiecte care se pot desface*) închis, nedesfăcut. *Și-a pus umbrela strânsă în cuier.* **3** (*despre piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) înșurubat[2]. *Abia a putut să deșurubeze becul strâns din fasung.* **4** (*despre arcuri, corzi, cabluri etc.*) încordat, înstrunat, întins[2], strunit. *Corzile foarte strânse ale viorii s-au rupt.* **5** (*despre paturi, haine, hârtii etc.*) împăturit, îndoit, pliat, ‹pop.› păturit. *Scrisoarea strânsă*

este pusă în plic. **6** (*în opoz. cu „larg”; despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre părți ale lor*) îngust, mulat, strâmt, înv.› strâmtorit, ‹fran.› colant. *Pantalonii sunt prea strânși pentru el. Rochia este strânsă la mijloc și o incomodează.* **7** (*despre pumni, fălci, dinți etc.*) încleștat. *Se îndreaptă amenințător spre băiat, cu pumnii strânși.* **8** (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi, vase etc.*) contractat, retractat, zgârcit. *Mușchii strânși trebuie relaxați prin masaj.* **9** (*despre ființe sau despre corpul lor*) chircit, contractat, ghemuit, închircit, zgârcit, ‹pop. și fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit, stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoșat, patic, stârcigat, tâmbușit, zgulit. *Strâns de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul strâns, într-un colț al patului.* **10** (*despre ființe sau despre corpul lor*) ghemuit, ‹reg.› încinchit. *Din cauza frigului, copiii stau strânși în pat.* **11** (*despre părți mobile ale corpului ființelor*) apropiat. *Se ruga cu palmele strânse.* **12** (*despre grupuri, formații etc. de oameni, de vehicule etc. aflate în mișcare*) compact, des. *Soldații mărșăluiesc în rânduri strânse.* **13** (*rar; despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) v. Riguros. Sever[2]. Strașnic. Strict. **14** (*în opoz. cu „larg”; înv.*) v. Restrâns. **15** fig. (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități etc.*) intim, trainic, ‹fig.› apropiat. *Relațiile dintre cele două etnii sunt strânse. Legăturile dintre ei sunt strânse.* **16** fig. (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹fig.› dens, sec, telegrafic. *Publicul apreciază stilul strâns al jurnalistului.* **17** fig. (*rar; mai ales despre planuri, proiecte*) v. Coerent. Închegat. Legat[4]. Sistematic. Structural. **II** adj. (*predomină ideea de acumulare, de adunare etc.*) **1** (*despre bunuri materiale, averi, bogății etc.*) acumulat, adunat[2], agonisit, cumulat, economisit. *Capitalul strâns este depus în bancă.* **2** (*despre plante, fructe, flori etc.*) adunat[2], cules[2], recoltat[2]. *Strugurii strânși sunt puși în lăzi speciale pentru a fi transportați.* **3** fig. (*despre oameni*) adunător, econom, păstrător, strângător. *Toată viața a fost un om chibzuit și strâns.* **III** adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a apuca”, „a lega”*) scurt, ‹fran.› bref. *Apucă strâns cânele de lesă.* **IV** s.f. (*pop.*) **1** (*bot.*) v. Recoltă. Rod[1]. **2** v. Provizii. **3** v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare.

strânsătură s.f. (*înv.*) **1** v. Apăsare. Apăsat[1]. Comprimare. Presaj. Presare. Presat[1]. Strângere. Strâns[1]. **2** v. Încleștare. Strângere. Strâns[1]. **3** v. Chircire. Contractare. Ghemuire. Închircire. Strângere. Zgârcire. **4** (*med.*) v. Tetanie. Tetanism.

strânsoáre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Apăsare. Apăsat[1]. Comprimare. Presaj. Presare. Presat[1]. Strângere. Strâns[1]. **2** (*med.; pop.*) v. Tetanie. Tetanism. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **4** (*fiziol.; înv.*) v. Contractare. Contracție. Strângere. Zgârcire. **5** (*med., med. vet.; înv.*) v. Convulsie. Spasm. **6** (*înv.*) v. Îngustime. Micime. Strâmtime. **7** (*înv.*) v. Încleștare. Strângere. Strâns[1]. **8** (*înv.*) v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Înlănțuire. Strângere. **9** (*jur.; înv.*) v. Pedeapsă. Sancțiune. **10** fig. (*înv.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **11** fig. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **12** fig. (*înv.*) v. Apăsare. Asuprire. Despuiere. Exploatare. Împilare. Jug. Năpăstuire. Opresiune. Oprimare. Oropsire. Persecutare. Persecuție. Prigoană. Prigonire. Stoarcere. Tiranie. Urgisire. **13** fig. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a fi”, „a se afla”, „a se găsi”, „a pune”*) v. Dificultate. Impas. Încurcătură. Strâmtoare. **14** fig. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **II 1** (*înv. și reg.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **2** (*bot.; înv. și reg.*) v. Recoltă. Rod[1]. **3** (*înv.*) v. Adunare. Adunat[1]. Culegere. Cules[1]. Recoltare. Recoltat[1]. Recoltă. Strângere. Strâns[1]. **4** (*înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **5** (*înv.*) v. Colecție. **6** (*înv.*) v. Adunare. Convocare. Întrunire. Reunire. Strângere.

strânsúră s.f. **I 1** (*med.; pop.*) v. Tetanie. Tetanism. **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **3** (*înv.*) v. Apăsare. Apăsat[1]. Comprimare. Presaj. Presare. Presat[1]. Strângere. Strâns[1]. **4** (*înv.*) v. Îmbrățișare. Îmbrățișat[1]. Înlănțuire. Strângere. **5** fig. (*înv.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **6** fig. (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazn. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură. **II 1** adunătură, grămadă. *Fulgerele străbăteau strânsura norilor.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. **3** (*înv. și pop.*) v. Adunare. Întrunire. Reuniune. **4** (*înv. și pop.*) v. Furaj. Masă verde (v. *masă*[2]). Nutreț. **5** (*bot.; pop.*) v. Recoltă. Rod[1]. **6** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **7** (*înv.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **8** (*înv.*) v. Adunare. Adunat[1]. Culegere. Cules[1]. Recoltare. Recoltat[1]. Recoltă. Strângere. Strâns[1]. **9** (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior.› adunătură, gloată, scursură, șleahtă, ‹reg.; deprec. sau peior.› taifa, zbor[2], înv.; deprec.› vlog. *În fața barului era o strânsură de tineri zgomotoși.*

strânsureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Trifoiaș (*Trifolium campestre*).

streáșină s.f. **I** (*constr.*) **1** jgheab, înv. și reg.› scoc, ‹reg.› apărătoare (v. *apărător*), cetârnă, plasă[1], poaltă, polată, streșinar, țurană. *La acoperișul casei are streșini pentru scurgerea apei de ploaie.* **2** ‹reg.› sageac. *Streașina este o prelungire a podului, care ferește pereții de ploaie.* **3** (*la casele țărănești; reg.*) v. Prispă. **4** (*înv.*) Cat. Etaj. Nivel. **II** (*reg.; glum.*) **1** (*la pălărie*) v. Bor. Margine. **2** v. Cozoroc. Vizieră.

strecătoáre s.f. **1** (*gosp.; înv. și pop.*) v. Strecurătoare. **2** (*înv. și reg.*) v. Catrință. Fotă.

stréche s.f. (*entom.*) **1** (*și, art., strechea-vitelor*) *Hypoderma bovis*; ‹reg.› bâză, băzdară, boanză, bonzar, bonză, musca-boului (v. *muscă*), muscă-de-băzai, muscă-de-bâzăit, muscă-de-bâzdârit, muscă-de-marhă, muscoi-de-câmp, sclepț, țânțar. **2** (*și, art., strechea-oilor*) *Oestrus ovis*; înv. și reg.› sclepț, ‹reg.› mușiță. **3** (*și, art., strechea-cailor*) *Gastrophilus equi*; musca-cailor (v. *muscă*), musca-calului (v. *muscă*), musca-câinelui (v. *muscă*), musca-vitelor (v. *muscă*), muscă-de-cal, muscă-veninoasă, muscă-verde, trântor-de-cai, înv. și reg.› sclepț, sclepț-crăiesc, ‹reg.› bânzar-de-câmp, gâza-calului (v. *gâză*), muscă-căiască, muscă-căinească, muscă-rea, muscoi, tăun. **4** (*înv. și reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*).

strecheá vb. I . intr. **1** (*med. vet.; despre animale*) ‹reg.› a bâzdâri. *O vacă a strecheat.* **2** fig. (*psih.; pop. și fam.; despre oameni*) v. Aliena. Deraia. Înnebuni. Scrânti. Sminti. Trăsni.

strecheát, -ă adj. fig. (*psih.; pop. și fam.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit.

strecurá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lichide*) a filtra, înv. și reg.› a se stoarce. *A strecurat supa pentru a o limpezi. Strecoară laptele ca să separe caimacul.* **2** refl. (*despre lichide; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a se infiltra, a se insinua, a pătrunde. *Apa subterană s-a strecurat în temelia casei deoarece terenul este mlăștinos.* **3** refl. (*despre lichide*) a se scurge. *Apa se strecoară prin fisura sticlei.* **4** refl. (*despre ființe*) a se fofila, a se furișa, ‹pop.› a se înfurișa, ‹reg.› a se fâștica, a se șipi, a se șupuri, înv.› a se fura, ‹fig.› a se prefira, a se prelinge, ‹fig.; fam.› a se scurge, a se șterge. *Pisica s-a strecurat pe lângă copil și a intrat în casă.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) insinua, a intra, a se vârî, ‹fig.› a (se) infiltra. *Polițistul a reușit să se strecoare în grupul infractorilor.* **6** refl. a se prefira, ‹fig.› a se furișa. *Lumina lunii se strecoară printre ramurile copacilor.* **7** refl. (*cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a scăpa, a străbate. *O rază de lumină se strecoară, uneori, prin storuri.* **8** refl. (*despre erori, confuzii etc.*) a scăpa. *În notele bibliografice s-au strecurat unele erori. În text s-au strecurat multe greșeli de tipar.* **9** tr. (*reg.; compl. indică vinul*) v. Pritoci. **II** fig. **1** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre unele secreții*) a aluneca, a curge, a luneca, a pica, a picura, a se prelinge, a se scurge, ‹pop.› a merge, a pica[2], a veni. *Picături de transpirație i se strecoară pe frunte.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică sentimente, senzații, idei, stări etc.*) a (se) băga, a (se) vârî, ‹fig.› a (se) infiltra, a (se) insinua. *Nedreptățile au strecurat ura în sufletele lor. Tristețea i s-a strecurat iremediabil în suflet.* **3** refl. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a intra, a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a străbate, a trece, ‹fig.› a străpunge. *Zgomotul nu se strecoară prin termopane. Frigul s-a strecurat în cameră prin geamul deschis. Lumina nu se strecoară prin jaluzele.* **4** refl. (*despre timp sau despre unități de timp*) a trece, ‹fig.› a curge, a se scurge, a zbura, ‹fig.; pop.› a se călători. *Uneori timpul se strecoară*

prea repede. **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică vorbe*) a sufla, a şopti. *Când stăteau la masă, i-a strecurat câteva vorbe care au bulversat-o. I-a strecurat secretul la ureche.* **6** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la"*) a se eschiva, a scăpa, a se sustrage, ‹fig.› a se deroba, a dezerta, a se fofila, a fugi, ‹fig.; înv. şi pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a dezertui. *Nu se poate strecura de la obligaţiile pe care le are în calitate de părinte.*

strecurâre s.f. **1** filtrare. *Strecurarea laptelui se face cu o strecurătoare.* **2** scurgere. *Strecurarea apei din sticlă se face printr-o fisură a ei.* **3** fofilare, furişare, furişat[1], ‹reg.› şupurire. *Strecurarea pisicii în casă a fost pe neobservate.*

strécură s.f. (*gosp.; reg.*) v. Strecurătoare.

strecurătoáre s.f. **1** (*gosp.*) ‹înv. şi pop.› strecătoare, ‹pop.› sită, sitişcă, ‹reg.› ciurel, găurar, răvar, râuşor, sitică, situţă, strecură. *După ce fierbe, supa se trece printr-o strecurătoare pentru a fi limpezită* **2** (*bot.; reg.*) v. Spânz. Spânz-puturos (*Helleborus odorus*).

stréde s.f. sg. (*apic.; înv. şi reg.*) v. Fagure.

strelíci s.m. (*reg.*) **I 1** v. Efelidă. Lentigo. Nev melanic. Nev pigmentar. Pistrui. **2** v. Steluţă. **3** v. Fărâmă. Fir. Pic[1]. Picătură. Pişcătură. Strop. **II** fig. Foc. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Lumină. Rază. Scăpărare. Scânteiere. Sclipire. Sticlire. Străfulgerare. Strălucire.

stréped adj. (*reg.; despre dinţi, gură*) v. Strepezit.

strépede s.m. (*entom.*) **1** câşiţă, ‹pop.› codan, codat[1], ‹reg.› carete, codaţ. *Strepedele este larva unei insecte diptere care se dezvoltă în brânza alterată.* **2** (*reg.*) v. Molie (*Tinea*). **3** (*reg.*) v. Viermănar (*Sarcophaga carnaris*).

strepezeálă s.f. ‹rar› strepeziciune. *După ce a mâncat prune verzi foarte acre, simte o strepezeală în gură.*

strepezí vb. IV. **1** refl. (*despre dinţi, gură*) ‹reg.› a se sărbezi. *După ce a mâncat prune verzi foarte acre, i s-a strepezit gura. Merele sunt atât de acre încât i s-au strepezit dinţii.* **2** tr. fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Martela. Mânia. Necăji. Omorî. Oripila. Plictisi. Răscoli. Sâcâi. Supăra. Tracasa. Zgândări.

strepeziciúne s.f. (*rar*) v. Strepezeală.

strepezíre s.f. ‹înv.› strepezitură. *Strepezirea dinţilor se produce atunci când se mănâncă fructe acre sau necoapte.*

strepezít, -ă adj. **1** (*despre dinţi, gură*) ‹reg.› streped. *Are gura strepezită de la prunele acre mâncate.* **2** fig. (*despre oameni*) dezgustat, ‹fig.› îngreţoşat, obosit, sătul, săturat, scârbit. *Strepezit, îşi evită colegii care îl bârfesc.*

strepezitúră s.f. (*înv.*) v. Strepezire.

strepitoso [strepi'tozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) zgomotos.

streptomicínă s.f. (*fam.; glum.*) v. Brandy. Coniac.

stres s.n. **1** ‹fig.› inconfort, ‹fig.; fam.› frecuş. *Întrebările insistente ale unei persoane pot crea o stare de stres. Şomajul provoacă stres.* **2** enervare, excitabilitate, excitaţie, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritaţie, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, supărare, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. şi pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de stres a unei persoane.*

stresát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe, mai ales despre oameni*) încordat, ‹fig.› congestionat, tensionat. *Este mereu stresat din cauza problemelor de la serviciu.* **2** (*despre oameni*) enervat, excitat, iritat, necăjit, nervos, supărat, surescitat, ‹înv. şi reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Sresaţi din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut şoferului să plece imediat din staţie.*

streşínár s.n. (*constr.; reg.*) v. Jgheab. Streaşină.

streşinúţă s.f. (*constr.*) ‹reg.› streşioară.

streşioáră s.f. (*constr.; reg.*) v. Streşinuţă.

stretch [stretʃ]s.n. (*gimn.*) stretching. *Stretch-ul are ca scop stimularea ţesuturilor, pentru a le spori elasticitatea.*

stretching ['stretʃiŋ] s.n. (*gimn.*) stretch.

steténie s.f. (*relig. creştină; la ortodocşi; înv. şi pop.; nm. pr.*) v. Întâmpinarea Domnului (v. *întâmpinare*).

striáţie s.f. **1** dungă, nervură, vână. *Placa de marmură albă are striaţii roz.* **2** (*de obicei la pl. striaţii*) striu. *Pe creştetul păsării se observă numeroase striaţii fine, roşcat-cărămizii.*

stricá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părţi ale lor*) a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) învechi, a (se) uza, ‹pop. şi fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a (se) răblări, ‹înv. şi reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. şi fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au stricat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au stricat.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică elemente de construcţie, construcţii, imobile etc.*) a (se) dărăpăna, a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) măcina, a (se) părăgini, a (se) ruina, ‹pop. şi fam.› a (se) părădui, ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) răntui, a (se) stârci, ‹arg.› a (se) nasoli. *Conacul s-a stricat cu timpul. Igrasia a stricat chiliile mănăstirii.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică construcţii, părţi ale unor construcţii, drumuri etc.*) a (se) distruge, a (se) rupe, a (se) sfărâma , ‹înv.› a vătăma. *Râul învolburat a stricat digul care proteja localitatea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, vehicule, instrumente, construcţii etc.*) a (se) avaria, a (se) deteriora, ‹reg.› a brăcui, ‹arg.› a (se) buli. *A stricat maşina în accident. Sistemul tehnic s-a stricat.* **5** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) deregla, a (se) deteriora, ‹rar› a se detraca, ‹reg.› a mitocosi, ‹arg.› a (se) buli. *Motorul maşinii s-a stricat.* **6** tr. (*compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) a forţa, a sparge, a viola, ‹înv. şi pop.› a zdrobi, ‹înv.› a silnici. *A stricat broasca uşii pentru a putea intra în casă.* **7** tr. a distruge, a sparge. *Maşinile de mare tonaj au stricat şoselele.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălţăminte*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a se învechi, a (se) ponosi, a (se) roade, a (se) toci, a (se) uza, ‹înv. şi pop.› a (se) sparge, ‹înv. şi reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănţui, a ştofloci, a ştrăpăţui, a teşmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a stricat repede pantofii. Paltonul i s-a stricat cu trecerea timpului.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) a (se) distruge, a (se) nimici, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) prăpădi, ‹înv. şi reg.› a (se) vătăma, ‹reg.› a prăpădui. *Ploile abundente au stricat recolta de grâu din acest an. Culturile s-au stricat din cauza inundaţiilor.* **10** refl., tr. (*sub. sau compl. indică materii, produse etc. perisabile*) a (se) degrada, a (se) deprecia. *Laptele s-a stricat din cauza căldurii.* **11** refl. (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) a se acri, a se altera, a se cloci, a se descompune, a fermenta, a se înăcri, ‹rar› a se dezagrega, ‹pop. şi fam.› a se împuţi, ‹pop.› a se ciumări, a se sărbezi, ‹înv. şi reg.› a se sminti, ‹reg.› a se corfeli, a se jigni, a se mocni, a se păşcăvi, a se scoace, a se stârfoci, a se trâfni, a se trohni, a se zeri. *Mâncarea s-a stricat din cauză că nu a fost ţinută la rece.* **12** refl. (*despre materii grase*) a se altera, a se descompune, a se râncezi. *Untul nu poate fi consumat pentru că s-a stricat.* **13** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpuri ori materii organice, lucruri obţinute din astfel de materii etc.*) a (se) descompune, a putrezi, ‹rar› a (se) putrefia, a (se) putregăi, ‹reg.› a (se) mârcezi, ‹înv.› a se dezalcătui. *Umezeala a început să strice lemnele din gard. Cadavrul a început să se strice.* **14** tr. (*despre brumă, ger etc.; compl. indică plante sau părţi ale lor*) a vătăma, ‹fig.› a pişca. *Toamna, bruma strică frunzele copacilor.* **15** tr. a deranja, ‹arg.› a buli. *Vântul i-a stricat coafura.* **16** refl., tr. (*sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) a (se) altera, a (se) impurifica, a (se) polua, a (se) vicia, ‹rar› a (se) corupe, ‹înv.› a (se) molipsi. *Atmosfera s-a stricat de la noxele fabricilor din oraş.* **17** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăţi, a se mohorî, a se posomori, a se tulbura, a se urâţi, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a stricat şi au început ploile.* **18** tr. (*pop.; compl. indică seminţe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliş tare*) v. Sfărâma. Sparge. Strivi. Zdrobi. **19** tr. (*pop.; compl. indică bunuri materiale, bani, obiecte etc.*) v. Irosi. Pierde. Risipi. **20** tr. (*reg.; compl. indică corpuri solide*) v. Sfărâma. Sparge. Zdrobi. **21** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ţesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecţionate din fire textile ţesute, împletite sau din pânză*) v. Destrăma. Deşira. Rări. Zdrenţui. **22** tr. (*reg.; compl. indică cusături, împletituri, obiecte cusute*) v. Descoase. **23** refl. (*reg.; despre copaci*) v. Usca. **II 1** intr. (*constr. cu dat.*) a dăuna, a prejudicia, ‹înv. şi pop.› a vătăma, ‹înv. şi reg.› a reoni. *Excesul*

de grăsimi strică sănătății. **4** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a vătăma, a zdruncina, ⟨înv. și reg⟩ a sminti, ⟨fig.⟩ a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ⟨fig.; înv.⟩ a paște[2], ⟨arg.⟩ a buli. *Condițiile în care lucrează i-au stricat plămânii.* **3** refl. (*stomat.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre dinți, măsele*) a se caria, a se găuri, ⟨reg.⟩ a se scorboroși. *I s-a stricat o măsea.* **4** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici sau patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a vătăma, a zdruncina, ⟨înv. și reg⟩ a sminti, ⟨fig.⟩ a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ⟨fig.; înv.⟩ a paște[2], ⟨arg.⟩ a buli. *Condițiile în care lucrează i-au stricat plămânii.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) corupe, a (se) deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) perverti, a (se) vicia, ⟨livr.⟩ a (se) fornica, ⟨pop. și fam.⟩ a (se) sminti, ⟨pop.⟩ a (se) nebuni, ⟨reg.⟩ a se dezbrăcina, a (se) mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ⟨înv.⟩ a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ⟨fran.; înv.⟩ a se devergonda, ⟨fig.⟩ a (se) polua, ⟨fig.; livr.⟩ a impesta, ⟨fig.; fam.⟩ a (se) molipsi, ⟨fig.; înv.⟩ a se dezmierda. *S-a stricat, ducând o viață de orgii.* **6** tr. (*compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) a dejuca, a împiedica, a zădărnici, ⟨rar⟩ a contraria, a eluda, a obstacula, ⟨fam.⟩ a zbârși. *Au stricat planurile concurenței.* **7** refl. (*pop. și fam.; despre întruniri, adunări, petreceri, jocuri etc.*) ⟨pop. și fam.⟩ a se sparge, ⟨reg.⟩ a se spărgălui, a se spărgui. *Petrecerea s-a stricat spre dimineață din cauza intervenției poliției. După ce hora s-a stricat din cauza unor bătăi, sătenii au plecat la casele lor.* **8** tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida"; pop.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima. **9** tr. (*pop.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Defavoriza. Dezavantaja. **10** tr. (*înv.; despre oameni; compl. indică țări, ținuturi etc.*) v. Bântui. Devasta. Distruge. Nimici. Pârjoli. Pustii. **11** tr. (*înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda. **III** (*mai ales fig.*) **1** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Mutila. Schilodi.**3** tr. (*med., med. vet.; înv. și reg.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi. **4** tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **5** tr. (*în superstiții; reg.; compl. indică ființe*) v. Deochea. **6** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **7** tr. (*înv.; compl. indică fecioare*) v. Deflora. Dezvirgina. Necinsti. **IV** fig. **1** refl. (*despre stări, situații etc.*) a se deprecia, a se înrăutăți, ⟨fig.⟩ a degenera, a se degrada, a se deteriora. *Situația lor materială s-a stricat.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) corupe, ⟨fig.⟩ a (se) deforma, a (se) mutila, a (se) vicia. *Limba se poate strica sub influența barbarismelor împrumutate masiv.* **3** tr. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ⟨fig.⟩ a deforma, a masacra, a scâlcia, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a tortura, ⟨fig.; livr.⟩ a estropia, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ a măscări[1], a poci[1], a stropși. *Vorbește stricând cuvintele. Și-a stricat scrisul din cauza artritei de la degete.* **4** tr. (*compl. indică legături matrimoniale*) ⟨fig.⟩ a desface, a rupe, ⟨fig.; înv.⟩ a despărți. *A stricat logodna pentru că nu era pe deplin hotărâtă.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică relații sociale, politice, diplomatice etc.*) ⟨fig.⟩ a (se) rupe. *Cele două țări au stricat relațiile diplomatice. Prietenia lor s-a stricat din cauza convingerilor politice opuse.* **6** tr. (*med., med. vet.; inv. și pop.; compl. indică ființe*) v. Contagia. Contamina. Infecta. Infesta. Molipsi. **7** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori , p. ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **8** tr. (*în credințe și superstiții; pop.; compl. indică vrăji, farmece, blesteme etc.*) v. Desface. Dezlega. **9** refl. (recipr.) (*fam.; despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.

stricáre s.f. **I 1** degradare, deteriorare, învechire, uzare, ⟨pop. și fam.⟩ hârbuire, hodorogire, ⟨fam.⟩ paradire, rablagire, ⟨reg.⟩ hrentuire, ⟨înv.⟩ degradație, deteriorație, ⟨fig.⟩ îmbătrânire, ⟨arg.⟩ paradeală. *Și-a schimbat mobila din cauza stricării fotoliilor.* **2** dărăpănare, degradare, deteriorare, măcinare, părăginire, ruinare. *Stricarea conacului s-a produs în timp.* **3** degradare, deteriorare, învechire, ponosire, roadere, tocire, uzare, ⟨rar⟩ eroziune, ponoseală, ⟨înv. și reg.⟩ dârvăreală, ⟨reg.⟩ rânțuială, ⟨fig.; rar⟩ umilință. *A renunțat la palton din cauza stricării lui.* **4** avariere, deteriorare, ⟨fig.; pop.⟩ vătămare. *Specialiștii încearcă să preîntâmpine stricarea sistemului de iluminat al orașului.* **5** (*tehn.*) defectare, dereglaj, dereglare, deteriorare, disfuncție, disfuncționalitate, ⟨rar⟩ detracare, ⟨arg.⟩ bueleală. *Mașina nu a mai putut fi pornită din cauza stricării motorului.* **6** forțare, spargere, violare. *A fost necesară stricarea broaștei de la ușă pentru a putea intra în casă.* **7** distrugere, nimicire, ⟨pop. și fam.⟩ prăpădire. *Se iau măsuri pentru prevenirea stricării recoltelor pe timp secetos.* **8** acrire, alterare, descompunere, fermentare, înăcrire, ⟨pop. și fam.⟩ împuțeală, împuțire, împuțitură, ⟨înv. și reg.⟩ împuțiciune, ⟨reg.⟩ jignire, ⟨înv.⟩ împuțicenie. *Stricarea mâncării se produce din cauza căldurii.* **9** alterare, descompunere, râncezire. *La cald, stricarea untului este rapidă.* **10** deranjare. *Vântul puternic i-a provocat stricarea coafurii.* **11** alterare, poluare, viciere, ⟨rar⟩ kogai. *Stricarea aerului se face de la noxele fabricilor din oraș.* **12** înrăutățire, ⟨fig.; fam.⟩ zbârlire. *Când au pornit în excursie, nu s-au gândit la posibilitatea stricării vremii.* **13** (*pop.*) v. Sfărâmare. Spargere. Spart[1]. Strivire. Zdrobire. **14** (*reg.*) v. Sfărâmare. Spargere. Spart[1]. Zdrobire. **15** (*înv.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **II 1** (*med., med. vet.*) deranjare. *Stricarea permanentă a stomacului se explică prin regimul alimentar pe care îl are.* **2** (*pop. și fam.*) ⟨pop. și fam.⟩ spargere. *Stricarea petrecerii s-a produs spre dimineață când a intervenit poliția. După stricarea horei din cauza unor bătăi, sătenii au plecat la casele lor.* **3** (*pop. și fam.*) v. Corupere. Decădere. Depravare. Pervertire. Pierzare. Viciere. **4** (*pop.*) v. Călcare. Încălcare. Nesocotire. Transgresare. Violare. **III** fig. **1** corupere, pervertire, ⟨fig.⟩ deformare, mutilare, viciere. *Stricarea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.* **2** denaturare, ⟨fig.⟩ deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], tortură, ⟨fig.; livr.⟩ estropiere, ⟨fig.; rar⟩ stâlcitură, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ pocire, pocit[1], stropșeală, stropșire. *Stricarea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care o vorbesc corect.* **3** ⟨fig.⟩ desfacere, rupere. *Neînțelegerile dintre tineri au dus la stricarea logodnei lor.*

stricát, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, învechit, uzat, vechi[2], ⟨pop. și fam.⟩ hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ⟨fam.⟩ jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ⟨înv. și reg.⟩ dezblehuit, ⟨reg.⟩ ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ⟨înv.⟩ vătămat, ⟨glum.⟩ obosit, ⟨fig.⟩ îmbătrânit, ruinat, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ jigărit, ⟨arg.⟩ cealapa. *Fotoliile stricate au fost reparate.* **2** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, ruinat, vechi[2], ⟨pop. și fam.⟩ părăduit, ⟨pop.⟩ slab, ‹ reg.› hurbuluit, rântuit, stârcit, ⟨fig.⟩ amărât, ⟨fig.; înv.⟩ deșirat. *Conacul stricat a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **3** (*despre construcții, părți ale unor construcții, drumuri etc.*) distrus, rupt, sfărâmat, ⟨înv.⟩ smăcinat. *Digurile stricate au fost refăcute după retragerea apelor.* **4** (*despre obiecte, vehicule, instrumente etc.*) avariat, deteriorat. *Automobilul stricat este asigurat.* **5** (*tehn.; despre mecanisme, aparate, sisteme tehnice etc.*) compromis[2], defect, defectat, deranjat, dereglat, deteriorat, ⟨rar⟩ detracat, ⟨reg.⟩ mitocosit, ⟨înv.⟩ smintit, ⟨fig.⟩ defunct. *Motorul stricat al mașinii nu mai poate fi reparat.* **6** (*despre mecanisme, închizători etc. sau despre obiecte încuiate ori închise*) forțat, spart[2], violat. *Broasca stricată a ușii trebuie reparată.* **7** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, ros, tocit, uzat, vechi[2], ⟨pop. și fam.⟩ rău, ⟨reg.⟩ picnit, rânțuit, ⟨fig.⟩ amărât. *Și-a peticit paltonul stricat.* **8** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], vechi[2], ⟨înv. și pop.⟩ searbăd[2], ⟨pop. și fam.⟩ împuțit, ⟨reg.⟩ jignit, mocnit, sărbezit,

scopt, trândav[2]. *Mâncarea stricată trebuie aruncată.* **9** (*despre materii grase*) alterat, descompus, rânced. *Untul stricat nu trebuie mâncat.* **10** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) descompus, putred, putrezit, ‹livr.› putrid, ‹rar› putregăit, ‹pop.› putregăios, ‹reg.› mârcav, mârced, zăcut[2], ‹înv.› dezalcătuit, ‹fig.; rar› topit[2]. *În pădure s-a găsit un cadavru stricat.* **11** (*despre ouă*) clocit[2], tulbure, vechi[2]. *Ouăle stricate nu pot fi consumate.* **12** (*în opoz. cu „proaspăt", „curat"; despre aer, atmosferă*) alterat, impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], viciat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul stricat provoacă afecțiuni pulmonare.* **13** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, înrăutățit, mohorât, urât[2], ‹livr.› morn, ‹reg.› mocnit, ‹fig.› fumuriu, infam, posomorât, ‹fig.; fam.› zbârlit. *Vremea stricată îi determină să rămână acasă.* **14** (*pop.; despre semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) v. Sfărâmat. Spart[2]. Strivit. Zdrobit. **15** (*reg.; despre băuturi alcoolice*) v. Contrafăcut. Falsificat. Prefăcut. **II** adj. **1** (*med., med. vet.; despre stomac*) deranjat. *Ține regim din cauza stomacului stricat.* **2** (*stomat.; despre dinți, măsele*) cariat, găurit[2], ‹pop.› găunos, ‹reg.› coșcov, scorboroșit, scorburos, ‹înv.› smăcinat, ‹fig.; fam.›, mâncat[2]. *Stomatologul i-a extras măseaua stricată.* **3** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, viciat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, dezmierdat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață stricat.* **III** adj. (*mai ales fig.*) **1** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit.**2** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre membre ale ființelor sau, p.ext., despre ființe*) v. Ciuntit. Mutilat. Schilod. Schilodit. **3** (*înv.; despre fecioare*) v. Deflorată. Dezvirginată. **IV** adj. fig. **1** (*despre limbă, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) corupt, pervertit, ‹fig.› deformat, mutilat. *Unele comunități vorbesc o limbă stricată.* **2** (*despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) denaturat, ‹fig.› deformat, scâlciat, schimonosit[2], schingiuit[2], stâlcit[2], ‹fig.; livr.› estropiat, ‹fig.; pop. și fam.› pocit[2], stropșit. *Pronunțarea stricată a cuvintelor este proprie, de regulă, celor cu puțină știință de carte.* **3** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, vicios, ‹fig.› barbar. *Exprimarea lui în română este stricată.* **4** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, vicios. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt stricate. Interpretarea datelor problemei este stricată.* **5** (*despre relații sociale, politice, diplomatice etc.*) ‹fig.› rupt. *Cele două țări consideră, în acest moment, relațiile lor diplomatice stricate. Prietenia lor stricată a surprins pe toată lumea.* **6** (*pop. și fam.; despre față, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Sluțit[2]. Urât[2]. Urâțit. **V** s.m., s.f. cocotă, demimondenă, depravat, desfrânat, destrăbălat, dezmățat, femeie de moravuri ușoare, femeie de stradă, femeie ușoară, imoral, prostituată, rufian, ‹livr.› fornicator, frinee, hetairă, mesalină, ‹astăzi rar› curtezană, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› curvar, curvă, curvet, curvișteină, matracucă, târfă[1], târfoștină, ‹pop.› curvaș, lele, papină, prașcău, țiitură, ‹pop.; deprec.› dârloagă, hanțușcă, țolină, ‹pop.; peior.› hăitană, ‹fam.› damă, damă de companie, damă de consumație, fată galantă, femeie de consum, femeie galantă, madamă, pațachină[2], profesionistă, ‹fam.; deprec. sau peior.› fufă, japiță, putorișcă, traseistă, ‹înv. și reg.› pârțotină, telăliță, teleleică[2], țorfă, țorfotină, ‹reg.› bandură, cotohaliță, coturbă, crăiță, dolobandură, ghiolbană, harțaba, husniță, iobniță, landră, leură, madaranță, mârjoală, mârțână, mișarcă, motârcă, panțușcă, patîrcă, pocrișă, pohoață (v. *pohoț*), puiniță, rapandulă, răsturnică, răuleancă, scorțotină, târcoavă, târnoață, traftiroaică, vișteală[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› lindră, mârliță[2], paceaură, pliuhă, puielniță, pujlă, râncalău, șulpe, tarbă, târșitură, tută (v. *tut*[2]), vijlă[1], ‹înv.› celetnică, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, damă publică, femeie publică, huriște, loretă, magopață, mehariu, muiere îmblătoare (v. *muiere*[2]), muiere slobodă (v. *muiere*[2]), palațandră, panchiță, panțură, preacurvar, preacurvitor, tălaniță, ușarnică, ‹fran.› demimondă, gigoletă, ‹eufem.› cameristă, șanticler, ‹fig.› pasăre de noapte, podoabă, pupăză, ‹fig.; livr.› bacantă, ‹fig.; pop. și fam.› pupezoaică, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› boarfă, buleandră, fleandură, gioarsă, rufă, zdreanță, ‹fig.; pop.› rablă, ‹fig.; pop.; deprec.› cățea, haită, îmbălăciune, întinzătură, ‹fig.; fam.; iron.› păsărică, pui de lele (v. *pui*[1]), puiculiță, puicuță, vrăbioară, ‹fig.; fam.; deprec. sau peior.› borfet, panaramă, parașută, ‹fig.; reg.› bulă[2], corcoată, cotreanță, fleanță, gudă, handră, libră[1], ruptură, șuleandră, șulfă, tearfă, terfeloagă, țoloabă, țundră, ‹fig.; înv.› vândută (v. *vândut*), ‹fig.; deprec. sau peior.› lepădătură, otreapă, poamă, putoare, târâtură, ‹arg.› acadea, armăsăroaică, başoldină, bomboană, bordeleză, bufă, bufniță, calmant, calorifer, captivă (v. *captiv*), cardaș, catifea, cataveică, chiftea, chiftică, coardă, conopidă, cordache, cordea, cordelie, cordină, cotarlă, cotoarbă, dameză, famă, farfuză, fârță, fârțoagă, finfă, fleașcă, fleoarță, fleorțotină, fleștură, fliușcă, floarță, floștină, fluture de noapte, focă, garidă, hastură, hâță, iapă, jagardea, jantă, jartea, libarcă, libelulă, lipitoare (v. *lipitor*), magnoliță, maimuță, maimuțică, marcoavă, marfă, mastroacă, mătrăgună, meseriașă (v. *meseriaș*), metreancă, mordină, oafă, oarfă, pacientă (v. *pacient*), papacioacă (v. *papacioc*), papiță, parașutistă, pârjoală, penală (v. *penal*), penalistă, pipiță, pițipoancă, planoristă, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), potloagă (v. *potlog*), pralină, prăjitoare, producătoare (v. *producător*), puiță, pușcătoare (v. *pușcător*) , răpitoare (v. *răpitor*), scabie, scroafă, sepie, servitoare (v. *servitor*), sugativă, știoalfă, tapeză, taxatoare (v. *taxator*), tivitoare, ursoaică[1], veverită, zaharină, zână, ‹vulg.› frecangioaică, spălătură, spintecătură. *Dorea să învețe pentru a le face cinste părinților, nu să ajungă o stricată.* **VI** adv. fig. (*modal; în legătură cu vb. ca „a vorbi", „a pronunța", „a se exprima", „a scrie"*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, vicios, ‹fig.› stâlcit[2], ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă stricat în engleză. Cuvintele au fost scrise stricat.*

stricăcios, -oásă adj. (*înv.*) **1** v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător. **2** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Alterabil. **3** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

stricăciúne s.f. **I 1** daună, dezavantaj, pagubă, pierdere, prejudiciu, ‹livr.› maleficiu, ‹înv. și pop.› pricaz[1], ‹pop.› supărare, ‹înv. și reg.› smintă, sminteală, ‹reg.› ștetă, ‹înv.› detriment, eziet, piericiune, scădere, stricare, stricătură, ‹fran.› tor[2], ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; pop.› vătămare, ‹fig.; fam.› gaură, ‹fig.; reg.› zdruncinealâ, ‹fig.; înv.› vătămătură. *Nu se pot estima stricăciunile aduse de inundații.* **2** avarie, deterioare. *Alimentarea cu apă a fost întreruptă din cauza unei stricăciuni a sistemului de canalizare.* **3** (*pop. și fam.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Depravare. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Sibaritism. Viciu. **II 1** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Lezare. Leziune. Vătămare. **2** (*med.; reg.*) v. Hernie. **3** (*med.; înv.*) v. Lepră.

stricătór, -oáre adj. (*astăzi rar*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

stricătúră s.f. (*înv.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

stricățél, -eá adj., s.m., s.f. stricățică.

stricățícă adj., s.f. stricățea (v. *stricățel*).

stricneá s.f. **1** ‹reg.› sâmcea. *Stricneaua este utilizată la crestarea pielii unui animal bolnav, pentru a-i lua sânge.* **2** (*chir.; înv.*) v. Bisturiu. Cuțit.

stricní[1] vb. IV. tr. **1** (*înv. și reg.; compl. indică animale*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia. **2** (*med. vet.; reg.; compl. indică vite, cai, oi etc.*) v. Sângera. **3** (*pom.; înv. și reg.; compl. indică plante*) v. Altoi[2]. **4** (*înv. și reg.*) v. Biciui. Șfichiui. **5** (*med.; reg.; despre dureri fizice;*

compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", „prin") v. Înjunghia.
stricní² vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Striga. Țipa¹. Urla. Vui. Zbiera.
stricnitúră s.f. (*fiziol., med.; pop.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înțepătură. Junghi. Nevralgie intercostală.
strict, strictă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre reguli de comportare, ordine, dogme, indicații, diete etc.*) riguros, sever², strașnic, ‹rar› strâns², ‹fig.› aspru. *Într-o cazarmă disciplina este strictă.* **2** exact, precis, riguros, științific. *A dat o definiție strictă acestei noțiuni.* **3** (*despre activități, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) riguros, sever², strașnic. *Comisia a făcut firmei un control financiar strict.* **4** (*rar; despre oameni*) v. Exigent. Pretențios. Riguros. Sever². **5** (*rar; despre ornamentații, interioare etc.*) v. Neîncărcat. Simplu. **6** (*rar; despre mărimi, cantități, valori etc.*) v. Derizoriu. Infim. Mărunt. Mic. Minim². Neimportant. Neînsemnat. Nesemnificativ. **II** adv. (*modal*) **1** minim², minimum. *Cabanierii mai au provizii pentru strict o săptămână.* **2** propriu-zis, stricto sensu, ‹rar› simplamente. *Nu și-a luat strict un angajament. Estetica tratează, strict, principiile generale ale frumosului.*
strictéțe s.f. **1** constrângere, intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie, ‹înv.› strășnicire, ‹fig.› asprime, duritate. *Diabeticii suportă cu greutate strictețea unui regim alimentar sever.* **2** rigurozitate, ‹fig.› religiozitate. *Adevărații credincioși păstrează cu strictețe preceptele religioase.*
stricto sensu loc. adv. (*modal*) propriu-zis, strict, ‹rar› simplamente.
strícțiúne s.f. (*fiz.*) **1** contractare, contracție, contragere. *Metalele își reduc volumul prin strictiune.* **2** subțiere, ‹înv.› subțietură. *Un corp de formă alungită își micșorează, prin strictiune, grosimea.*
stridént, -ă adj. **I 1** (*despre sunete, voci etc.*) discordant, disonant, distonant, inarmonios, nearmonios, ‹fig.› dizarmonic. *La un moment dat, sunetele orchestrei au devenit stridente.* **2** (*despre sunete, zgomote*) ascuțit² scârțâit², scârțâitor, ‹rar› brusc. *Zgomotul strident al scaunului hârșâit pe parchet este enervant.* **3** (*despre vocea, glasul oamenilor*) țipător, ‹fig.› trâmbițător, ‹fig.; reg.› spărtigos. *Un copil a început să-și strige mama cu o voce stridentă. Are un glas strident, nemuzical.* **4** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, tare, țipător, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins², bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe stridente.* **II** fig. ‹fig.; fam.› strigător. *Nedreptatea care i s-a făcut este stridentă. Metafora este stridentă în context.*
stridénță s.f. **1** dezacord, discordanță, discrepanță, disonanță, distonanță, inadecvare, neadecvare, neconcordanță, nepotrivire, ‹rar› diston, distonare, inadecvație. *S-a scris mult despre stridența dintre firea scriitorului și atmosfera literară a epocii sale.* **2** ‹fig.› violență. *Din tablourile pictorului lipsesc culorile de o anumită stridență.*
stridiár s.m. (*ornit.; rar*) v. Scoicar (*Haematopus ostralegus*).
stridie s.f. (*zool.*) *Ostrea edulis*; ostree, ‹înv.› ostrac, scoică-de-mare.
stridór s.n. (*fiziol.*) respirație stridoroasă. *Stridorul este zgomotul aspru, ascuțit, care se aude în timpul inspirației, specific obstrucției laringiene sau laringitei spastice.*
strie s.f. (*med.*) vergetură. *Stria are aspect liniar și culoare violacee, apoi sidefie.*
strigá vb. I. **I 1** intr. (*despre oameni*) a țipa¹, a urla, a vui, a zbiera, ‹livr.› a clama, ‹rar› a vuieta, ‹pop. și fam.› a tuna, ‹pop.› a băuna, a chirăi, ‹înv. și reg.› a olălăi, a toi³, ‹reg.› a bornăi, a stricni², a tololoi², ‹înv.› a chema, ‹fig.› a mugi, a rage. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât strigau mai tare.* **2** intr. (*despre oameni*) a răcni¹, a țipa¹, a urla, a zbiera, ‹reg.› a bornăi, a otătăi, a puhăi, a răncoti, a țipoti, a țipui, a țipuri, a țivli, ‹fig.› a rage, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii strigă așa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Strigă de durere când este atins la piciorul lovit.* **3** intr. (*despre oameni*) a răcni¹, a țipa¹, a urla, a vocifera, a zbiera, ‹fig.› a trâmbița. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, strigă, amenință, bate cu pumnul în masă.* **4** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a răcni¹, a se răsti, a țipa¹, a urla, a zbiera, ‹pop. și fam.› a se bursuca, a se burzului, a se stropși, ‹pop.› a se cotobăni, a se otârî, ‹fam.› a se răți, a se zborși, a se zmei, ‹înv. și reg.› a se răpști, ‹reg.› se cotofăni, a hropsi, a se născocorî, a se otătăi, a se răboli, a se răboți, a se răcămăți, a se răgădui¹, a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuța, a trușni, a truștui, ‹înv.› a se îngurguța, a marecuvânta, a răcăi¹, ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata strigă la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria și striga la ea.* **5** intr. (*despre oameni*) a chicoti, a chioti, a chiui, a hăuli, a țipa¹, ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi², a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui². *Fetele și flăcăii strigau în vii.* **6** intr. (*despre animale și păsări*) a țipa¹, a zbiera, ‹reg.› a țulăi. *Caii strigă pe pajiște. Se spune că, atunci când țarca strigă, îți vor veni musafiri.* **7** tr. (*compl. indică oameni sau animale*) a chema. *Își strigă copiii în casă. Stăpânul își strigă câinele.* **8** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, fraze etc.*) a exclama. *„Nu pot să cred!", strigă el cu indignare.* **9** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni sau animale*) v. Chema. Numi. **10** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice. **11** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **12** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Protesta. **13** tr. (*înv. și reg.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica. **14** tr. (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge. **II** intr. fig. (*muz.; despre instrumente muzicale*) a cânta, a răsuna, a sufla, a suna. *Din depărtare se aud goarnele de vânătoare cum strigă.*
strigáre s.f. **I 1** (*la pl. **strigări***) vestiri (v. *vestire*), ‹reg› mărturisiri (v. *mărturisire*), vești (v. *veste*). *Când s-au făcut strigările în biserică, s-a aflat data nunții.* **2** (*rar*) v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret. **3** (*rar*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **4** (*rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Exclamare. Exclamație. Strigăt. **5** (*pop.*) v. Chiuit. Chiuitură. Strigătură. **6** (*pop.*) v. Apel. **7** (*jur.; fam.; de obicei constr. cu vb. „a vinde", „a scoate", „a da", urmate de prep. „la", „prin" etc.*) v. Licitație. Mezat. **8** (*înv.*) v. Murmur. Protest. **9** (*înv.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **II** fig. (*rar*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Inspirație. Îndemn. Mișcare. Mobil. Pornire. Pretext. Resort. Stimul. Stimulent. Suport.
strígă s.f. **I 1** (*entom.; și **strigă-de-noapte**, art., **striga-nopții***) *Acherontia atropos*; cap-de-mort, fluture-cap-de-mort, fluturele-de-morții (v. *fluture*), ‹reg.› buha-ciumei (v. *buhă*), cap-de-moarte, capul-lui-Adam (v. *cap*), capul-morților (v. *cap*), omidă-cu-aripi, strigoi, strigoiaș, suflet-de-strigoi, sufletul-morților (v. *suflet*). **2** (*ornit.*) *Tyto alba guttata*; ‹reg.› buhă-cu-cârpă, huhurez-de-casă. **3** (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*). **4** (*entom.; reg.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi¹*) (*Saturnia pyri*). **II** (*pop.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică¹. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Babă. Strigoaică¹. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
strígăt s.n. **1** țipăt, urlet, zbieret, ‹înv. și reg.› olălău, ‹reg.› urlătură, ‹înv.› chemare, vreavă, ‹glum. sau iron.› vocaliză. *Strigătele lui i-au atras atenția.* **2** răcnet, țipăt, urlet, zbierătură, zbieret, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. și reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, țipătură¹, țipot, ‹fig.› muget, răget. *Strigătele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.* **3** chicot, chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, țipăt, ‹pop.› hău², iuit, iuitură, ‹înv. și reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, țipuritură. *Toți au izbucnit în strigăte de bucurie la vederea mirilor.* **4** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) exclamare, exclamație, ‹rar› strigare, ‹înv.› ecfonis. *A urmărit rechizitoriul procurorului reprimându-și strigătele de uimire.* **5** (*la sg. cu sens colectiv*) vociferare, vociferație, ‹pop. și fam.› garagață. *Oratorul și-a întrerupt discursul în strigătul mulțimii. Se uită pe geam, contrariat de strigătul din stradă.* **6** (*pop.; adesea întărit prin „de joc" sau „în joc"*) v. Chiuit. Chiuitură. Strigătură. **7** (*fam.*) v. Apel. Cerere. Rugăminte. Solicitare.
strigătór, -oáre s.m., adj. **I** s.m. (*pop.*) v. Crainic. Mesager. Sol¹. Trimis¹. Vestitor. **II** adj. fig. (*fam.*) **1** (*despre culori, nuanțe*) v. Aprins². Bătător la ochi. Congestionat. Criant. Dezagreabil. Intens. Izbitor. Puternic.

Strident. Tare. Țipător. Violent. Viu. **2** v. Strident.

strigătúră s.f. **1** chiuit, chiuitură, ‹pop.› strigare, strigăt, ‹reg.› horă[1]. *La horă, flăcăii se întreceau în strigături.* **2** (*rar*) v. Răcnet. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret. **3** (*în superstiții; înv. și reg.*) v. Deochi. **4** (*jur.; arg.*) v. Decizie. Hotărâre. Hotărâre judecătorească. Sentință. Verdict.

strigoáică[1] s.f. **1** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaie (v. *strigoi*), umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroaie (v. *moroi*), strigă, turca, urcoaie (v. *urcoi*), urgoaică, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeață (v. *moromeț*), moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, necurățenie, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. **2** (*în credințe și superstiții*) babă, vrăjitoare (v. *vrăjitor*), ‹rar› magă[3], vrăjitoreasă, ‹înv. și pop.› descântătoare (v. *descântător*), strigoaie (v. *strigoi*), ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop. și fam.› farmazoană (v. *farmazon*), farmazoancă, ‹pop.› băbăreasă, bosorcaie, fermecătoare (v. *fermecător*), fermecătoreasă, meșteră (v. *meșter*), meșteriță, râvnitoare (v. *râvnitor*), strigă, ‹înv. și reg.› zârnoaică, ‹reg.› bosconiță, cotoroanță, meștereasă, meșteritoare, șișcă[3], vidmă, vrăjmătoare, ‹înv.› magheniță, maghistă, magopață, mama-mușă (v. *mamă*), vâlfă, vrace, ‹fig.; pop. și fam.› talpa-iadului (v. *talpă*), talpă de iad, talpă la iad, tălpoi. *S-a dus la o strigoaică să-i ghicească.*

strigoáică[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Stirigoaie (*Veratrum nigrum*).

strigói, -oáie s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], umbră, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurățenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că strigoii sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **2** s.m., s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.; mai ales la f.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor. **3** s.m. (*teol.; înv.; în relig. politeiste*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu. **II** (*reg.*) **1** s.m., s.f. (*entom.*) v. Cap-de-mort. Fluture-capde-mort. Fluturele-morții (v. *fluture*). Striga-nopții (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*). **2** s.m., s.f. (*entom.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*). **3** s.f. (*bot.*) v. Spânz (*Helleborus niger*).

strigoiá vb. I. tr. (*în credințe și superstiții; reg.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

strigoiáș s.m. (*entom.; reg.*) v. Cap-de-mort. Fluture-cap-de-mort. Fluturele-morții (v. *fluture*). Striga-nopții (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*).

strimțár s.m. (*ieșit din uz; deprec.*) = strâmtar.

stringént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre nevoi, motive, despre caracterul unor fenomene sociale, economice etc.*) imperativ, imperios, presant. *Există un motiv stringent să grăbim finalizarea acțiunii.* **2** absolut, imperios, neapărat. *Procurarea medicamentelor a devenit o necesitate stringentă.* **II** adv. (*modal*) absolut, imperios, neapărat. *Este stringent necesar să mergi la doctor.*

stringénță s.f. **1** ‹livr.› imperiozitate. *Rezolvarea problemei câinilor comunitari din marile orașe este o stringență. Recunoașterea stringenței înnoirii relațiilor dintre aceste două state este un pas înainte în diplomația europeană.* **2** grabă, urgență, zor, ‹reg.› sorgoșeală, ‹înv.› sârguială, sorgă. *E mare stringență să cheme doctorul.*

stripáj s.n. (*tehn.*) stripare, stripping. *Stripajul este scoaterea unui lingou din lingotieră după solidificare, cu ajutorul unui pod rulant echipat cu un striper.*

stripáre s.f. (*tehn.*) stripaj, stripping.

strípping s.n. (*tehn.*) stripaj, stripare.

striște s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** (*înv. și pop.; de obicei constr. cu vb. „a avea"*) v. Noroc. Șansă. **3** (*înv. și reg.*) v. Ghinion. Nenoroc. Neșansă.

striu s.n. (*de obicei la pl.* ***striuri***) striație. *Pe creștetul păsării se observă numeroase striuri fine, roșcat-cărămizii.*

striví vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) a ecrasa, a turti, a zdrobi, ‹pop. și fam.› a stâlci, ‹pop.› a pătuli, a stropși, a zdruci, a zobi, ‹înv. și reg.› a struci, ‹reg.› a năsădi, a stârci, a struji, a zdroși, a zdrumica, ‹înv.› a strucina, a zdruncina. *A strivit cutia de carton cu pumnul. Mașina a intrat pe câmp și a strivit tot lanul de porumb.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori părți ale lor*) a (se) sfărâma, a (se) zdrobi, ‹înv. și pop.› a (se) risipi, ‹pop. și fam.› a (se) turti, ‹pop.› a se stâlci, ‹înv. și reg.› a struci, a zdrumica, ‹reg.› a se stârci, a tăpși, a teflegi, a țăndărui. *Din cauza vitezei, l-a acroșat și i-a strivit o portieră. Automobilul s-a strivit în urma impactului cu un copac.* **3** tr. (*compl. indică semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) a sfărâma, a sparge, a zdrobi, ‹pop.› a strica. *Strivește nucile cu un clește special. A strivit un sâmbure de prună în dinți.* **4** tr. (*compl. indică legume, fructe, frunze*) a sfărâma, a zdrobi, ‹pop.› a sparge, a zdruci, ‹reg.› a zdrumica, ‹înv.› a răzdumica. *A strivit cartofii fierți pentru a face piure. După ce strivește căței de usturoi, îi freacă cu ulei pentru a face mujdei.* **5** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a călca, a sfărâma, a zdrobi, ‹pop. și fam.› a stâlci, a turti, ‹pop.› a fărâma, a stropși, a zdruci, a zdrumica, a zobi, ‹înv. și reg.› a răzbi, a struci, a struji, a zdruncina, ‹reg.› a murseca, a pistisi, a storci, ‹înv.› a smăcina. *Călărețul s-a repezit asupra lui ca să-l strivească sub picioarele calului. A strivit cu mașina un bătrân pe trecerea de pietoni.* **6** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) bătuci, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) muia, a (se) sparge, a (se) terciui, a (se) zdrobi, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifligi, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a (se) flecui, a (se) meci[3], a (se) motoci, a (se) pistosi, a (se) stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a (se) stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au strivit.* **7** tr. (*compl. indică struguri*) a tescui, a zdrobi, ‹înv. și pop.› a călca, ‹reg.› a pistosi, a stroncăni, a stropși. *A strivit strugurii pentru a face mustul.* **8** tr. (*compl. indică plante textile*) a bate, a zdrobi. *A strivit inul pentru a i se desprinde firele.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a bumbăci, a melița, a tăbăci[1], a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l strivește zdravăn.* **2** tr. (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹fig.› a detuna, a secera, a spulbera, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a strivit pe dușmani.* **3** tr. (*compl. indică sentimente, stări sufletești sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a stăpâni, a ține, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a reprima, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și strivească suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își strivește curiozitatea.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a aneantiza, a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a ucide, a (se) zdrobi. *Eșecul avut nu i-a strivit speranțele.*

strivíre s.f. **1** turtire, zdrobire, ‹rar› stâlcire, strivitură, ‹înv. și pop.› stropșire, ‹pop.› zdrobeală, zobire, ‹înv.› stropșitură, strucinătură. *Strivirea lanului de porumb i-a adus mari pagube proprietarului.* **2** sfărâmare, zdrobire, ‹pop. și fam.› turtire, ‹pop.› stâlcire, ‹înv. și reg.› zdrumicare. *Strivirea automobilului s-a produs în urma impactului cu un copac.* **3** sfărâmare, spargere, spart[1], zdrobire, ‹pop.› stricare. *Strivirea nucilor se face cu un clește special.* **4** sfărâmare, zdrobire, ‹pop.› spargere, zdrucire, ‹reg.› zdrumicare. *După strivirea cartofilor fierți, se adaugă lapte și unt pentru a face piure. A pus în friptură usturoi după strivirea lui.* **5** terciuală, terciuire, zdrobire, ‹reg.› fleciuire, storcire. *La căderea sacoșei, strivirea roșiilor nu a putut fi evitată.* **6** tescuire, zdrobire. *Prin strivirea strugurilor se obține mustul.*

strivít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte friabile sau părți ale lor, despre materiale, plante etc.*) turtit, zdrobit, ‹rar› stâlcit[2], ‹pop.› stropșit, zobit, ‹reg.› dârât, stârcit. *Cutia strivită a fost aruncată. Porumbul strivit a fost dat la animale.*

2 (*despre obiecte sau părți ale lor*) sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› stâlcit[2], ‹înv. și reg.› zdrumicat, ‹reg.› stârcit. *Automobilul strivit a fost dus la reparat. Portiera strivită a mașinii a fost schimbată.* **3** (*despre semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) sfărâmat, spart[2], zdrobit, ‹pop.› stricat. *Nucile strivite sunt alese și apoi date pin mașină.* **4** (*despre legume, fructe, frunze*) sfărâmat, zdrobit, ‹pop.› spart[2], ‹reg.› zdrobolit, zdrumicat. *Cartofii fierți striviți sunt amestecați cu lapte și unt pentru a face piure. Usturoiul strivit a fost făcut mujdei.* **5** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) sfărâmat, zdrobit, ‹pop. și fam.› turtit, ‹pop.› fărâmat, zdrumicat, zobit, ‹înv. și reg.› zdruncinat[2], ‹înv.› smăcinat. *A fost operat la genunchiul strivit. Degetele strivite i-au fost bandajate.* **6** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătut[2], bătucit, fleșcăit, lovit, spart[2], terciuit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile strivite în timpul transportului au fost aruncate.* **II** fig. (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, spulberat, surpat[2], topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile strivite.*

strivitór, -oáre adj. fig. **1** copleșitor, covârșitor, ‹fig.› nimicitor, orbitor. *Are o personalitate strivitoare. Inteligența lui este strivitoare.* **2** decisiv, determinant, hotărâtor, irefutabil, ‹fig.› zdrobitor, ‹fig.; înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor strivitoare aduse.*

strivitúră s.f. (*rar*) **I** v. Strivire. Turtire. Zdrobire. **II** (*concr.*) **1** (*med.*) v. Contuzie. Lovire. Lovitură. **2** ‹rar› zdrobitură. *Cana de plastic are o strivitură la gură.*

strófulus s.n. (*med.*) dermatoză alergică, prurigo. *Strofulusul se caracterizează prin vezicule mărunte care provoacă mâncărimi intense.*

stroh s.n. (*pop.; adesea cu determ. „de fân", „de paie"*) ‹pop.› scuturătură, scuturătură de fân, ‹reg.› strohotiș, trohot. *Strohurile sunt florile de fân scuturate sau rămășițele sfărâmate de fân care rămân în iesle, pe fundul carului etc.*

strohăí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui. **2** (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunți. Toca.

stróhot s.n. (*bot.; reg.*) v. Culm. Pai.

strohotíș s.n. (*reg.; adesea cu determ. „de fân", „de paie"*) v. Scuturătură. Scuturătură de fân. Stroh.

strohuí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*reg.; despre părți ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) v. Cădea. Desprinde. Scutura. **2** tr. (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunți. Toca.

stroi s.n. **1** (*milit.; înv. și reg.*) v. Rând. Șir. **2** (*înv.*) v. Nuia. Vargă. Vergea.

strolincheát, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic.

stroncáni vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică struguri*) v. Strivi. Tescui. Zdrobi. **2** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

stroncánire s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

stroncánitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*reg.*) **1** s.m., s.f., adj. v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț. **2** s.m. (*vit.*) v. Mustuitor.

strop s.n. **I 1** pic[1], picătură, picur[1], stropitură, ‹pop. și fam.› leac, ‹reg.› năstrap, țârc, țârcâială, țârcâiaș, țârcâitură, ‹înv.› picurătură, ‹fig.› lacrimă. *Plouă cu stropi mari. Zăpada topită se prelinge în stropi de pe crengile copacilor.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul lichidului*) boabă, bob[1], picătură. *Stropii de rouă strălucesc multicolor în lumina soarelui.* **3** lacrimă, ‹rar› umezeală, ‹pop.› zeamă. *Un strop îi tremură în colțul genelor.* **4** fărâmă, fir, pic[1], picătură, pișcătură, ‹pop.› țâră[1], ‹reg.› piculete, sleamă, strelici, ‹fig.› sământă, sâmbure. *Nu a rămas niciun strop din brânza abia cumpărată.* **II** fig. ‹fig.› bob[1], dram, fărâmă, fir, grăunte, pic[1], picătură, sământă, sâmbure, scânteie. *Nu are niciun strop de mulțumire.*

stropăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

stropeálă s.f. **1** (*rar*) v. Împroșcare. Împroșcătură. Stropire. Stropit. Stropitură. **2** (*arg.*) v. Băutură. Lichid.

stropélnic s.n. (*în fierărie; reg.*) v. Praftoriță. Praftură. Stropitoare (v. *stropitor*).

stropélniță s.f. **1** (*în fierărie; reg.*) v. Praftoriță. Praftură. Stropitoare (v. *stropitor*). **2** (*înv.*) v. Stropitoare (v. *stropitor*).

stropí vb. IV. **I 1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică pământul sau plante, obiecte, ființe, străzi, plantații etc.*) a (se) uda, ‹pop. și fam.› a adăpa, a boteza, ‹reg.› a permetezli, a (se) prăsni[1]. *Dimineața, obișnuiește să stropească florile din grădină. Străzile se stropesc pentru a nu se ridica praful. Stropește rufele cu apă înainte de a le călca. Preotul a stropit credincioșii cu agheasmă.* **2** tr. (*compl. indică pomi fructiferi sau părți ale lor, culturi etc.*) ‹înv.› a spăla. *Stropește merii contra dăunătorilor.* **3** tr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a împroșca, ‹înv. și pop.› a vopsi, ‹înv. și reg.› a oprosca, ‹reg.› a prosca. *Automobilul l-a stropit cu noroi.* **4** intr. (*despre lichide, noroi etc.*) a împroșca, a sări, ‹reg.› a proșca. *Când o mașină trece cu viteză printr-o baltă, apa stropește în toate părțile.* **5** intr. (*arg.*) v. Ejacula. **6** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, a vexa, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost stropit public, într-o emisiune televizată.*

stropíre s.f. **1** stropit, udare, udat[1], ‹înv.› udătură. *Stropirea florilor trebuie făcută dimineața.* **2** stropit, udare, udat[1], umezire, umezit[1]. *Stropirea rufelor este obligatorie pentru a se călca bine.* **3** împroșcare, împroșcătură, stropit, stropitură, ‹rar› stropeală. *Când plouă, stropirea cu noroi a trecătorilor este frecventă.*

stropít s.n. **1** stropire, udare, udat[1], ‹înv.› udătură. **2** stropire, udare, udat[1], umezire, umezit[1]. **3** împroșcare, împroșcătură, stropire, stropitură, ‹rar› stropeală.

stropitór, -oáre s.n., s.f. **1** s.n. (*chim.*) pisetă. *Cu stropitorul se spală precipitatele de pe vasele de laborator sau de pe filtre.* **2** s.f. (*gosp.*) ‹pop.› udătoare, ‹reg.› proașcă, ‹înv. și reg.› cofă, ‹înv.› doniță, stropelniță. *Udă florile cu o stropitoare.* **3** s.f. (*în fierărie*) praftoriță, praftură, ‹pop.› udătoare, ‹reg.› stropelnic, stropelniță. *Cu stropitoarea se udă fierul și cărbunii încinși.* **4** s.n., s.f. (*tehn.; înv.*) v. Atomizator. Atomizor. Pulverizator. Spray.

stropitúră s.f. **I** împroșcare, împroșcătură, stropire, stropit, ‹rar› stropeală. **II** (*concr.*) **1** pic[1], picătură, picur[1], strop, ‹pop. și fam.› leac, ‹reg.› năstrap, țârc, țârcâială, țârcâiaș, țârcâitură, ‹înv.› picurătură, ‹fig.› lacrimă. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care arată felul lichidului*) împroșcătură, pată, ‹pop.› mânjitură, ‹înv. și reg.› imăciune, ‹reg.› pătătură, picătură. *Stropiturile de noroi uscate sunt greu de curățat.*

stropoleálă[1] s.f. (*reg.*) v. Roboteală. Robotit. Trebăluială.

stropoleálă[2] s.f. (*reg.*) v. Certare. Dojenire. Mustrare.

stropolí[1] vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** intr. (*reg.; despre pisici*) v. Scuipa.

stropolí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Roboti. Trebălui. **2** tr. (*compl. indică rufe*) v. Clăti. Limpezi.

stropșeálă s.f. **I** (*înv. și pop.*) **1** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*med.*) v. Epilepsie. **II 1** (*pop.*) ‹pop.› răstealâ, răstire, ‹fam.› rățoială, rățoitură, ‹înv. și reg.› răstitură, ‹reg.› răboleală. *Îl roagă să înceteze cu stropșeala și să poarte discuția pe un ton calm. Copilul s-a săturat de stropșelile tatălui său.* **2** (*pop.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **3** fig. (*pop. și fam.*) v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonosit[1]. Stâlcire. Stâlcit[1]. Stricare. Tortură. **III** (*reg.*) v. Rachiu. **IV** (*la pl. **stropșeli**; bot.; reg.*) v. Coacăz-de-munte. Merișor[1]. Merișor-de-munte (v. *merișor*[1]). Smirdar (*Vaccinium vitis idaea*).

stropșí vb. IV. **I 1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci. **3** refl., intr. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea urmat de determ.*

introduse prin prep. „la”) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **4** tr. (*pop.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **5** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Juli. Jupui. Zdreli. Zgâria. **6** tr., intr. (*pop.*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza. **7** tr. (*reg.; compl. indică fructe, semințe etc.*) v. Presa. Stoarce. Tescui. Zdrobi. **8** tr. (*reg.; compl. indică struguri*) v. Strivi. Tescui. Zdrobi. **9** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi. **10** tr. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Prăpădi. **11** tr. (*înv.; compl. indică inamici, adversari*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **12** tr. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) v. Abate[2]. Călca. Contraveni. Încălca. Nesocoti. Transgresa. Viola. **II** tr. fig. **1** (*pop. și fam.; compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) v. Deforma. Denatura. Masacra. Scâlcia. Schimonosi. Schingiui. Stâlci. Strica. Tortura. **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Cosi. Desființa. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **3** (*milit.; înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **4** (*milit.; înv.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi.

stropșíre s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Strivire. Turtire. Zdrobire. **2** (*med.; înv. și reg.*) v. Epilepsie. **II** fig. (*pop. și fam.*) v. Deformare. Denaturare. Masacrare. Scâlciere.

stropșít, -ă adj. **I 1** (*pop.; despre obiecte friabile sau părți ale lor, despre materiale, plante etc.*) v. Strivit. Turtit. Zdrobit. **2** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Julit[2]. Jupuit[2]. Zdrelit[2]. **3** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit. **4** (*reg.; despre față, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Sluțit[2]. Urât[2]. Urâțit. **5** (*med.; reg.*) v. Comițial. Epileptic. **6** (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **7** (*înv.; despre inamici, adversari*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit. **II** fig. (*pop. și fam.; despre cuvinte, limbă, scriere etc.*) v. Deformat. Denaturat. Scâlciat. Schimonosit[2]. Schingiuit[2]. Stâlcit[2]. Stricat.

stropșitoáre s.f. (*reg.*) **1** (*vit.*) v. Mustuitor. **2** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) v. Presă. Teasc.

stropșitúră s.f. **I 1** (*pop.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie. **2** (*med.; înv. și reg.*) v. Epilepsie. **3** (*înv.*) v. Strivire. Turtire. Zdrobire. **II** fig. (*milit.; înv.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

stropuléț s.n. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) **1** piculeț, picușor, stropușor, ‹pop.› picuruș, picuș, picuț, ‹reg.› picuruț, ‹înv.› stropuț. *Încep să cadă câțiva stropuleți de ploaie.* **2** picătură, stropușor, ‹reg.› picătură, picăturică. *A băut numai un stropuleț de cafea.* **II** fig. ‹fig.› piculeț, picușor, stropușor, ‹fig.; pop.› picuț. *Nu are niciun stropuleț de mulțumire.*

stropușór s.n. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) **1** piculeț, picușor, stropuleț, ‹pop.› picuruș, picuș, picuț, ‹reg.› picuruț, ‹înv.› stropuț. **2** picătură, stropuleț, ‹fig.; reg.› picătură, picăturică. **II** fig. ‹fig.› piculeț, picușor, stropuleț, ‹pop.› picuț.

stropúț s.n. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Picușor. Stropuleț. Stropușor.

strucí vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **2** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** (*compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi.

strucináː vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi.

strucinătúrăː s.f. (*înv.*) v. Strivire. Turtire. Zdrobire.

structuráː vb. I. **1** tr. (*compl. indică idei, cunoștințe, părți ale unei lucrări etc.*) a aranja, a clasa, a clasifica, a ordona, a organiza, a sistematiza, ‹înv.› a despărți. *Și-a structurat coerent ideile înainte de a începe redactarea lucrării.* **2** refl. a se configura, a se contura, a se profila, ‹fig.; fam.› a se lumina. *Revista se structurează ca o publicație mondenă.* **3** tr. a alcătui[1], a concepe, a întocmi, a plăsmui, a realiza, ‹rar› a plăsmi, ‹fig.› a urzi. *A structurat o interesantă colecție de mărci poștale pe domenii. A apelat la un numismat ca să-i structureze colecția sa de monede.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică limbi naturale ori elemente constitutive ale lor*) ‹rar› a (se) ordona. *Limbajul se structurează după legile exprimării logice.* **5** refl. (*biol.; despre organisme animale sau vegetale*) a se forma, a se întocmi. *Organismul se structurează după legi proprii fiecărei specii.*

structurál, -ă adj. **1** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, substanțial, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri structurale în societate.* **2** organizatoric. *În colectiv s-au făcut schimbări structurale importante.* **3** (*mai ales despre planuri, proiecte*) coerent, sistematic, ‹fig.› închegat, legat[4], ‹fig.; rar› strâns[2]. *Cei doi arhitecți discută despre necesitatea unui plan structural de urbanizare.* **4** (*lingv.; despre concepte, teorii, metode, discipline etc.*) structuralist. *Lingvistica structurală s-a dezvoltat de la teoria lui F. de Saussure. Mulți lingviști s-au ocupat cu studierea structurală a câmpurilor noționale.* **5** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, particular, propriu, specific, tipic[2], ‹pop. și fam.› deosebitor, ‹înv.› însușit, ‹latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura structurală a poeziilor sale.* **6** (*rar*) v. Alcătuitor. Component. Constituant. Constituent. Constitutiv. Formativ.

structuralísm psihologic s.n. (*psih.*) configurationism, gestaltism, ‹rar› configuratism. *Adepții structuralismului psihologic susțin că, în învățarea citirii și a scrierii cuvintelor, copilul prinde totul în forme întregi, în structuri.*

structuralíst, -ă adj. (*lingv.; despre concepte, teorii, metode, discipline etc.*) structural.

structurăre s.f. **1** ordonare, organizare, sistematizare. *A fost obligatorie structurarea coerentă a ideilor înainte de a începe redactarea lucrării.* **2** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, întocmire, rânduială, structură, ‹înv.› dispoziție, locație. *S-a gândit mult la structurarea colecției de mărci poștale. A apelat la un numismat pentru a se ocupa de structurarea colecției sale de monede.*

structúrăː s.f. **1** organizare, ‹înv.› lucrare. *Structura unui organism este foarte complexă.* **2** (*fiz., chim.*) grupare. *Îl interesează structura atomilor în molecula unei substanțe.* **3** (*constr.*) osatură, schelet. *Structura blocului este din beton armat.* **4** (*arhit.*) construcție. *Fântâna arteziană are o structură spectaculară.* **5** sistem. *Punctul slab al colecției de texte populare recent apărute este lipsa unei structuri.* **6** (*lingv.*) sistem. *Cele mai multe neologisme s-au înglobat definitiv în structura limbii române. Elementele care sunt nepotrivite cu legile structurii unei limbi dispar.* **7** alcătuire, aranjament, aranjare, aranjat[1], așezare, dispunere, distribuție, întocmire, rânduială, structurare, ‹înv.› dispoziție, locație. **8** alcătuire, compoziție, construcție, economie, organizare, organizație, ‹rar› substanță, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Structura și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **9** alcătuire, componență, compoziție, ‹rar› alcătuială, alcătuință. *Cunoscutul sociolog a studiat structura etnică a societății românești.* **10** schemă, ‹fig.› armătură, osatură, schelet. *Programele școlare reprezintă structura viitoarelor manuale.* **11** (*geol.*) ***structură geologică*** = ***structură tectonică*** = geotectonică, tectonică. *Structura geologică reprezintă modul de dispunere în scoarța terestră a straturilor și a altor formații de roci;* ***structură sticloasă*** = structură vitroasă; ***structură vitroasă*** = structură sticloasă. *Rocile eruptive au structură vitroasă.* **12** (*econ.*) ***structură economică*** = bază economică, ‹înv.› orânduire economică. *O structură economică optimă poate fi realizată prin respectarea exigențelor științei economice.* **13** (*psih.*) caracter, fire, natură, suflet, temperament, ‹livr.› umoare, ‹înv. și pop.› năravˌ, ‹înv. și reg.› feleșag, naturel, ‹reg.› talent, ‹înv.› duh, ‹fig.›

inimă, plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are o structură veselă. Structura sa este înclinată spre visare.* **14** conformație, constituție, constituție somatopsihică, factură, fizic[2], natură, ‹rar› conformanță, ‹înv.› crasis, temperament. *Structura fetei i-a permis să aspire la o performanță în gimnastică.* **15** aspect, configurație, conformație, fizionomie, formă, înfățișare, profil, ‹înv.› făptură. *Vor să-și cumpere pământ pentru a-și ridica o casă, dar structura terenului nu îi satisface.*

strudiníță s.f. (*med.; reg.*) v. Stomatită.

strufínă s.f. (*bot.; reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

strug[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Rug.

strug[2] s.n. (*tehn.; reg.*) = strung.

strúgur s.m. (*bot.; reg.*) = strugure.

struguráș s.m. (*bot.*) **1** strugurel, ‹reg.› strugușor. **2** (*reg.*) v. Stafidă. **3** (*reg.*) v. Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*). **4** (*la pl. **strugurași**; reg.; și **strugurași-roșii***) v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **5** (*reg.*) v. Coacăză.

strúgure s.m. **I** (*bot.*) **1** ciorchine, ‹reg.› scălan. *A rupt câțiva struguri și i-a pus pe o tavă.* **2** ‹înv. și reg.› poamă, poamă de struguri, poamă de vie, poamă din vie, ‹înv.› auă. *În vie sunt două soiuri de struguri. Dinspre podgorii vine miros de struguri copți.* **3** (*la pl.*) ***struguri-negri*** = *Ribes nigrum*; agriș-negru, ‹reg.› coacăz-negru, coacăză-neagră, pomușoară-neagră, smorodină, smorodină-neagră, strugurei-negri (v. *strugurel*); (*art.*) ***strugurii-ursului*** = *Arctostaphylos uva-ursi*; ‹reg.› camninică, sărbezele, sărbezele-roșii, serbezi (v. *searbăd*[2]), strugurel; (*reg.; în forma **strugur***) ***strugur-câinesc*** = (*art.*) ***strugurul-câinelui*** v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*); (*art.*) ***strugurul-lupului*** v. Dalac (*Paris quadrifolia*); (*la pl.*) ***struguri-de-mare*** v. Cârmâz (*Phytolacca americana*); ***struguri-domnești*** = ***struguri-spinoși*** v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*); ***struguri-sălbatici*** v. Lăuruscă. Viță-de-pădure. Viță-de-vie-sălbatică. Viță-sălbatică (*Vitis silvestris*). **4** (*la pl. **struguri**; reg.*) v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **5** (*reg.; și, **strugure-acru**, la pl., **struguri-cruzi**, **struguri-necopți**, **struguri-verzi***) v. Aguridă. **6** (*reg.; și **strugure-spinos***) v. Coacăză. **7** (*la pl. **struguri**; reg.*) v. Agrișă. **8** (*la pl. **struguri**; reg.; și **struguri-uscați***) v. Stafidă. **II** fig. (*cu val. de adv.; modal*) ‹fig.› ciorchine. *Oamenii stăteau strugure la ferestre, privind parada militară.*

strugurél s.m. (*bot.*) **1** struguraș, ‹reg.› strugușor. **2** (*reg.*) v. Agriș. Coacăz-domnesc. Coacăz-sălbatic (*Ribes grossularia*). **3** (*reg.; și la pl. **strugurei-roșii***) v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **4** (*reg.*) v. Ochii-șoricelului (v. *ochi*[1]) (*Saxifraga adscendens*). **5** (*reg.*) v. Cârmâz (*Phytolacca americana*). **6** (*reg.*) v. Strugurii-ursului (v. *strugure*) (*Arctostaphylos uva-ursi*). **7** (*la pl.; reg.*) ***strugurei-negri*** v. Agriș-negru. Struguri-negri (v. *strugure*) (*Ribes nigrum*). **8** (*reg.*) v. Coacăză. **9** (*reg.; și la pl, **strugurei-uscați***) v. Stafidă.

struguríță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Coacăz (*Ribes rubrum*). **2** v. Coacăză. **3** v. Stafidă.

strugușór s.m. (*bot.; reg.*) v. Struguraș. Strugurel.

struján s.n. (*bot.; la porumb*) cocean, ‹reg.› bâlie, buzdugan, cotor, covrag, dulean, hacean, hlujan, hlujar, hulug, jip[1], lujer, rădăcină, ștulău, tufleu, tujlean, tulăuaș, tulean, tuleu, vejie. *Strujenii sunt folosiți ca nutreț.*

strujeá s.f. (*reg.*) v. Strujitură.

strují vb. IV. tr. **1** (*tehn.; pop.; compl. indică materiale, piese etc.*) v. Strunji. **2** (*pop.; compl. indică bucăți de lemn, de piatră etc.*) v. Ciopli. **3** (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **5** tr. (*reg.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi.

strujíre s.f. (*pop.*) **1** (*tehn.*) v. Strunjire. **2** v. Cioplire. Cioplit[1].

strujít[1] s.n. (*pop.*) **1** (*tehn.*) v. Strunjire. **2** v. Cioplire. Cioplit[1].

strujít[2]**, -ă** adj. (*tehn.; pop.; despre materiale, piese etc.*) v. Strunjit.

strujitór s.m. (*reg.*) v. Strungar[1].

strujitúră s.f. (*mai ales la pl. **strujituri**; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) **1** ‹reg.› strujea. *În atelier se aflau, pe jos, numai strujituri de metal.* **2** talaș, ‹reg.› hoaspe. *În timpul prelucrării lemnului cu rindeaua se formează strujiturile.*

strújniță s.f. (*tehn.*) **1** (*în rotărie*) strung, ‹reg.› estergă, vârtej. *Cu strujnița se strunjesc căpățânile de la roți.* **2** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.*) v. Rindea. **3** (*în tâmplărie, în dulgherie; înv.*) v. Gripcă. Răzuș. Teslă.

strúnă[1] s.f. **I 1** (*muz.*) coardă, ‹rar› legătură. *O strună a viorii s-a rupt.* **2** (*la fierăstrău*) coardă, sfoară. *Prin răsucire, struna întinde pânza fierăstrăului.* **3** (*tehn.; la fierăstrău*) cheie, cordar, întinzător, ‹înv. și reg.› încordător, ‹reg.› aripă, cordârlău, lemnuș, limbă, lopățică, pană, piedică, răsucitoare, săgeată, struneală, sucitor. *Cu ajutorul strunei se răsucește coarda fierăstrăului cu ramă pentru a-i întinde pânza.* **4** (*pesc.; la undiță*) ‹reg.› pleasnă, sfârc. *Struna face legătura între sfoara și cârligul undiței.* **5** (*la zăbala căpăstrului*) zăbăluță, ‹reg.› strunea. *Struna înconjoară bărbia calului și se leagă de cele două capete ale zăbalei.* **6** (*la arc; înv. și reg.*) v. Coardă. **7** (*pesc.; la undiță; reg.*) v. Sfoară. **8** (*pesc.; la crâsnic; reg.*) v. Coardă. **9** (*geom.; la cerc; înv.*) v. Coardă. **10** (*înv.*) v. Descendență. Filiație. Succesiune. **II 1** (*art.; bot.*) ***struna-cocoșului*** = *Cerastium vulgatum*; ‹reg.› cornuță, iarbă-de-smidă, paștele-găinilor (v. *paș te*[1]). **2** (*reg.*) ***struna-gâștei*** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).

strúnă[2] s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Panarițiu. **2** (*med., med. vet.*) v. Bătătură. Clavus. Durilon. Indurație.

strunătoáre s.f. (*med.; reg.*) v. Panarițiu.

struneá s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.; la teica morii*) v. Căpăstru. **2** (*la zăbala căpăstrului*) v. Strună[1]. Zăbăluță.

struneálă s.f. **I** (*rar*) **1** v. Încordare. Înstrunare. Întindere. Strunire. **2** v. Domolire. Înfrânare. Liniștire. Strunire. **3** v. (*muz.*) v. Acordaj. Acordare. Înstrunare. Strunire. **II** (*concr.; reg.*) **1** (*la fierăstrău*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **2** (*tehn.; la plug*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

strung s.n. (*tehn.*) **1** ‹reg.› fug-banc, strungar[2]. *Toată viața a muncit în fabrică, la strung.* **2** (*în rotărie*) strujniță, ‹reg.› estergă, vârtej. *Cu strungul se strunjesc căpățânile de la roți.* **3** (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; reg.; în forma **strug***) v. Rindea.

strungăci, -ce s.m., adj. (*reg.*) **1** s.m. (*la stână*) v. Strungar[2]. **2** adj. (*despre oameni*) ‹reg.› strungar[2], strungaș, strungăreț. *Omul strungaci are strungăreață.*

strungár[1] s.m. ‹reg.› strujitor. *Strungarul este muncitorul calificat în prelucrarea pieselor la strung.*

strungár[2]**, -ă** s.m., s.n., adj. **I** s.m. (*la stână; pop.*) ‹reg.› mânător, strungaci, strungaș. *Strungarul mână oile la strungă pentru a fi mulse.* **II** s.n. (*reg.*) **1** (*la stână*) v. Strungă. **2** (*la stână*) v. Strungă. **3** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Corleț. **4** (*tehn.*) v. Potricală. **5** (*tehn.*) v. Strung. **III** adj. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› strungaci, strungaș, strungăreț.

strungăș, -ă s.m., adj. (*reg.*) **1** s.m. (*la stână*) v. Strungar[2]. **2** adj. (*despre oameni*) ‹reg.› strungaci, strungar[2], strungăreț.

strúngă s.f. **1** (*la stână*) ‹pop.› spătar[2], ‹reg.› staul, strungar[2], șură, tragă. *Strunga este un loc îngrădit unde stau oile înainte sau după muls.* **2** (*la stână*) ‹reg.› mulgăreață, mulgătoare (v. *mulgător*), parcan, poartă, răzlog[1], stână, strungar[2], strungăreață (v. *strungăreț*), strungăriță, urdiniș, ușă. *Strunga este o deschizătură îngustă prin care trec oile pe rând, pentru muls.* **3** (*geomorf.; pop.*) v. Chei (v. *cheie*). Defileu. Strâmtoare. **4** (*geomorf.; pop.*) v. Gap. Pas[3]. Pasaj. Strâmtoare. Trecătoare (v. *trecător*). **5** (*anat.; pop.*) v. Diastemă. Strungăreață (v. *strungăreț*). **6** (*țes.; reg.*) v. Răritură. **7** (*la butoi; reg.*) v. Vrană. **8** (*apic.; la fagurii de miere; reg.*) v. Alveolă. Celulă. **9** (*anat.; reg.*) v. Nară. Narină.

strungăréț, -eáță s.f., adj. **I** s.f. **1** (*anat.*) diastemă, ‹pop.› strungă, ‹reg.› postrungă, rărime, răriște, răritură. *Băiatul are strungăreața dintre dinții incisivi frontali anormal de mare.* **2** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **II** adj. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› strungaci, strungar[2], strungaș.

strungárí vb. IV. tr. (*tehn.; pop.; compl. indică materiale, piese etc.*) v. Strunji.

strungăríe s.f. (*tehn.*) strungărit. *Strungăria este o meserie grea.*

strungărít s.n. (*tehn.*) strungărie.

strungăríță s.f. (*la stână; reg.*) v. Strungă.

strungătór s.n. (*tehn.; reg.*) v. Potricală.

strunghíl s.m. (*iht.*) *Gobius melanostomus*; guvid-mare.

strungíță s.f. (*la stână; reg.*) v. Strungulița. Strunguță.
strungulíță s.f. (*la stână; pop.*) ‹pop.› strunguță, ‹reg.› strungiță.
strungúță s.f. (*la stână; pop.*) ‹pop.› strungulița, ‹reg.› strungiță.
struní vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică arcuri, corzi, cabluri etc.*) a încorda, a înstruna, a întinde. *Meșterul a strunit prea mult corzile viorii.* **2** (*muz.; compl. indică instrumente muzicale cu coarde*) a acorda, a înstruna, ‹pop.› a potrivi. *I-a strunit violoncelul.* **3** (*compl. indică mai ales cai înșeuați sau înhămați*) a domoli, a înfrâna, a liniști. *A reușit cu greutate să strunească calul speriat de tunete.* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni, mai ales copii sau manifestări ale lor*) a stăpâni, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a reprima, a strivi, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reușit să-și struneasscă suferința fizică și a alergat mai departe. Cu greu își strunește curiozitatea.* **3** (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, a ține, ‹fig.› a birui, a înfrâna, a înfrânge, a înstruna, a învinge, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia își strunește dorința de a-i spune adevărul.*
struníre s.f. **1** încordare, înstrunare, întindere, ‹rar› struneală, ‹înv.› încordăciune, încordătură, înstrunătură. *Strunirea în exces a corzilor unei viori poate provoca ruperea lor.* **2** (*muz.*) acordaj, acordare, înstrunare, ‹rar› struneală, ‹înv.› înstrunătură. *Înaintea concertului este obligatorie strunirea instrumentelor.* **3** domolire, înfrânare, liniștire, ‹rar› struneală. *Trebuie răbdare pentru strunirea unui cal speriat de tunete.*
struníț, -ă adj. **1** (*despre arcuri, corzi, cabluri etc.*) încordat, înstrunat, întins[2], strâns[2]. *Corzile foarte strunite ale viorii s-au rupt.* **2** (*mai ales despre cai înșeuați sau înhămați*) domolit, înfrânat, liniștit, potolit[2]. *Reușește să încalece calul strunit după sperietură.* **3** (*pop.; despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic.
strunjí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică materiale, piese etc.*) ‹pop.› a struji, a strungări, ‹reg.› a sfredeli. *A învățat să strunjească o piesă la strung.*
strunjíre s.f. (*tehn.*) ‹pop.› strujire, strujit[1]. *Piesa a fost prelucrată prin strunjire, la strung.*
strunjít, -ă adj. (*tehn.; despre materiale, piese etc.*) ‹pop.› strujit[2]. *Piesele strunjite au fost prelucrate la strung.*
strup s.n. (*reg.*) **1** (*la ham*) v. Cruce. **2** v. Vână de bou.
strupálnic s.n. (*la ham; reg.*) v. Cruce.
struț s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** *Struthio camelus*; ‹înv.› stratocamil. **2** ***struț-american*** = *Rhea americana*; nandu. **II** s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi. **2** (*bis.*) v. Mătăuz. Pământuf. Sfeștoc. **III** s.m. (*reg.*) **1** (*ind. alim.*) v. Corn. **2** (*culin., ind. alim.*) v. Cozonac. **3** v. Ciucure. Țurțur. **4** (*art.; bot.*) ***struțul-mirelui*** v. Bătrâniș. Șoricel (*Erigeron canadensis*).
struțișór s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchețel. **2** s.m. (*la pl. **struțișori**; bot.*) v. Struțușori (v. *struțușor*) (*Selaginella selaginoides*).
struțúc s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchețel.
struțuciór s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchețel.
struțurél s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchețel.
struțușór s.m., s.n. **1** s.m. (*bot.; la pl. **struțușori***) *Selaginella selaginoides*; ‹reg.› motocei (v. *motocel*), struțișori (v. *struțișor*). **2** s.m. (*bot.; reg.*) v. Brădișor. Cornișor[1]. Cornișor-de-munte (v. *cornișor*[1]) (*Lycopodium selago*). **3** s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchețel.
stuc s.n. (*constr.*) stucaj, stucărie, ‹turc.; înv.› mermer. *Decorația sălilor este din stuc.*
stucáj s.n. (*constr.*) stuc, stucărie, ‹turc.; înv.› mermer.
stucărie s.n. (*constr.*) stuc, stucaj, ‹turc.; înv.› mermer.
stúdeniță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Arenaria serpyllifolia*; ‹reg.› arinariță, năsiparniță. **2** (*reg.*) v. Fumăriță (*Fumaria schleicheri*). **3** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*). **II 1** (*med.; pop.*) v. Scorbut. **2** (*med.; pop.*) v. Stomatită. **3** (*stomat.; reg.*) v. Carie. **4** (*la cai; reg.*) v. Mișină.
studént, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*pedag.*) ‹arg.› gaman, semestru. *În urma bursei primite, a devenit student al unei universități occidentale. Este student la Fizică.* **2** s.m. pl. art. (*relig.*) ***studenții în Biblie*** = iehoviștii, martorii lui Iehova (v. *martor*). *Studenții în Biblie sunt membrii unei secte milenariste, care preconizează un stat teocratic.*
studiá vb. I. **I 1** tr. a se instrui, a învăța, ‹înv. și reg.› a se pricopsi. *Este o persoană căreia îi place să studieze în permanență. A studiat și în străinătate.* **2** tr. (*compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) a învăța, ‹înv. și reg.› a ștudirui, ‹înv.› a lucra, a pedepsi, ‹grec.; înv.› a spudaxi. *A studiat materia la istorie pentru teză în patru ore. Pentru că nu îi place geometria, studiază greu noțiunile predate la școală.* **3** tr. (*compl. indică cursuri, materiale didactice etc.*) a citi, a învăța. *A studiat, de la un capăt la altul, tot cursul de literatură comparată pentru examen.* **4** intr. a învăța, a se pregăti, a se prepara. *A studiat foarte serios pentru acest examen.* **5** tr. (*compl. indică domenii de cunoaștere sau de activitate practică, tehnică, artistică etc. sau discipline științifice, artistice, tehnice etc.*) a face, a urma. *A studiat Literele. Tatăl ei a studiat Dreptul.* **6** tr. (*compl. indică clase, ani de studiu, cursurile unei instituții de învățământ etc.; de obicei urmat de determ. care precizează instituția sau locul*) a urma. *Băiatul lor a studiat numai o clasă de liceu. Anul întâi l-a studiat la București, apoi s-a mutat la Iași.* **II 1** tr. (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a cerceta, a examina, a investiga, a urmări, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A studiat cauzele fenomenului de secetă.* **2** tr. (*compl. indică probleme, teme științifice etc.*) a aborda, a trata, ‹fig.› a ataca. *În cercetarea sa a studiat neologismele din sec. al XIX-lea.* **3** tr. (*compl. indică scrieri, documente, cărți etc.*) a cerceta, a consulta, a examina, ‹înv.› a răscoli, a răsfoi. *A studiat documente de arhivă.* **4** tr. a cerceta, a se documenta, a se informa, a vedea, ‹înv.› a se pliroforisi. *A studiat dacă nu s-a mai scris despre acest subiect.* **5** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) a analiza, a cerceta, a examina, a măsura, a observa, a privi, a scruta, a urmări, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au studiat din cap până în picioare.* **6** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiecte, ființe etc.*) a (se) analiza, a (se) căuta, a (se) cerceta, a (se) examina, ‹înv.› a (se) cerca. *Un cadou se primește cu plăcere, nu se studiază în cele mai mici amănunte.* **7** tr. (*arg.; compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage.
studiát[1] s.n. (*rar*) v. Învățare. Învățat[1]. Studiere. Studiu.
studiát[2]**, -ă** adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, teatral, ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs studiat.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit. **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, teatral, ‹rar› teatralist. *Zâmbește studiat.*
studiére s.f. **I** învățare, învățat[1], studiu, ‹rar› studiat[1], ‹înv.› citanie. *Studierea lecțiilor îi ocupă aproape toată după-amiaza.* **II 1** (*de obicei cu determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiu, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Studierea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.* **2** abordare, tratare, ‹fig.› atacare. *Studierea neologismelor din sec. al*

XIX-lea este o prioritate în cercetarea sa. **3** cercetare, consultare, examinare. *Studierea bibliografiei este obligatorie înainte de a scrie un studiu.* **4** analiză, cercetare, examinare, observare, observație, scrutare, studiu, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de seamă, scrutin. *Studierea atentă a tânărului de către viitorii socri a fost stânjenitoare pentru el.*

studió s.n. **1** (*în arte*) atelier. *Se simte foarte bine într-un studio foto.* **2** canapea, recamier. *În sufragerie are un studio capitonat cu catifea verde.*

stúdiu s.n. **I 1** învățare, învățat[1], studiere, ‹rar› studiat[1], ‹înv.› citanie. **2** învățare, învățat[1], învățătură, ‹înv.› deprindere. *În sesiune studenții se pun pe studiu.* **3** ‹înv.› citanie. *Studiul istoriei l-a pasionat din școala primară.* **4** învățătură, școală, ‹reg.› școlărie, școlărit. *De câțiva ani se află la studiu în Anglia.* **5** (*la pl.* ***studii***) cultură, cunoștințe (v. *cunoștință*), instrucție, învățătură, pregătire, ‹înv. și pop.› slovă, ‹pop. și fam.› știință de carte, ‹înv. și reg.› cărturărie, pricopseală, pricopsire, ‹reg.› scrisoare, ‹înv.› minte, ‹fig.› carte, lumină. *Îi întrece pe toți în privința studiilor. Deși este foarte isteț, nu are prea multe studii.* **6** (*la pl.; pedag.*) ***studii aprofundate*** = ciclu de studii aprofundate, master, masterat. *Și-a început studiile aprofundate la o universitate din Anglia. Are studii aprofundate în informatică;* ***studii superioare*** = studii universitare. *Toți an gajații firmei au studii superioare;* ***studii universitare*** = studii superioare. **II 1** (*de obicei cu determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, urmărire, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. **2** analiză, cercetare, examinare, observare, observație, scrutare, studiere, ‹astăzi rar› luare-aminte, ‹pop.› iscodire, ‹înv.› iscoadă, ispită, ispiteală, ispitire, luare de grijă, scrutin. **III** (*concr.*) **1** cercetare, observații (v. *observație*). *Studiile sale privind istoria gramaticii au fost publicate într-un volum.* **2** (*de obicei cu determ. care precizează domeniul*) lucrare. *Profesorul i-a recomandat să consulte mai multe studii de lingvistică.* **3** (*pedag.; rar*) v. Disciplină. Materie. Obiect.

stuf s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***stuf-de-baltă***) *Phragmites communis* sau *Phragmites australis*; trestie, trestie-de-acoperit, trestie-de-baltă, ‹reg.› nadă[2], pană, pipirig, sulică, șișcă[2], șovar. **2** (*rar; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **3** (*rar; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Tufă. **4** (*reg.*) v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*). **5** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*).

stufăráie s.f. (*bot.; pop.*) v. Stufărie. Stufăriș[1].

stufărie s.f. (*bot.*) stufăriș[1], trestiiș, ‹rar› trestiet, ‹pop.› stufăraie, ‹reg.› stohan, tihăraie, trestar, trestărie, trestiaș.

stufăríș[1] s.n. (*bot.*) stufărie, trestiiș, ‹rar› trestiet, ‹pop.› stufăraie, ‹reg.› stohan, tihăraie, trestar, trestărie, trestiaș. *Vânează rațe în stufăriș.*

stufăríș[2] s.n. (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, lăstăriș, mladă, tufărie, tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș, târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un stufăriș sare o căprioară.*

stufít s.n. (*constr.*) ‹rar› solomit. *Stufitul este un material termoizolant făcut din tulpini uscate de stuf, presate și legate sub formă de panouri.*

stufós, -oásă adj. **I** (*despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) foios, frunzos, tufos, ‹reg.› lobodos, stolos, ‹fig.; reg.› stoborât. *Mănăstirea este lângă o pădure bătrână, cu arbori stufoși. Stejarul din grădină are coroana stufoasă.* **II** fig. **1** (*despre părul oamenilor, despre blana, coama, coada animalelor*) înfoiat, ‹fig.› tufos, ‹fig.; înv.› umbros. *Părul stufos îi cade, în valuri, pe spate.* **2** (*despre stil, despre exprimarea orală sau scrisă etc.*) ‹fig.› buruienos. *Editorialul său nu a plăcut, pentru că a fost scris într-un stil stufos.*

stufuléț s.m. (*bot.*) stufușor.

stufușór s.m. (*bot.*) stufuleț.

stup s.m. **I** (*apic.*) ‹reg.› coș[1], coșniță, lădiță, matcă, picsă, știubei, târnă, ulei[2]. *În livadă are și câțiva stupi.* **II** (*entom.; reg.*) **1** v. Albină (*Apis mellifica*). **2** ***stup-galben*** v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*). **3** ***stup-țigănesc*** v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

stupái interj. (*exprimă un ordin; milit.; rus.; înv.*) v. Marș!

stupár s.m. (*apic.*) **1** albinar, apicultor, prisăcar, ‹înv. și reg.› mierar, ‹reg.› muscar, stupinar. *Este un stupar pasionat.* **2** (*reg.*) v. Albinărie[1]. Prisacă. Stupărie[1]. Stupină.

stupărărie s.f. (*apic.; reg.*) v. Albinărie[2]. Albinărit. Apicultură. Prisăcărie[1]. Stupărit.

stupărie[1] s.f. (*apic.*) albinărie[1], prisacă, stupină, ‹rar› prisăcărie[2], ‹reg.› sobă, stupar, stupinea. *În stupării viețuiesc mii de albine.*

stupărie[2] s.f. (*apic.; înv. și pop.*) v. Albinărie[2]. Albinărit. Apicultură. Prisăcărie[1]. Stupărit.

stupărít s.n. (*apic.*) albinărie[2], albinărit, apicultură, prisăcărie[1], ‹înv. și pop.› stupărie[2], ‹înv. și reg.› prisăcărit, ‹reg.› stupărărie, stupie, stupinărit. *Cei care se ocupă cu stupăritul trebuie să fie devotați meseriei lor.*

stupefácție s.f. **1** consternare, năuceală, perplexitate, stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Stupefacția lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **2** epatare, scandalizare, siderare, stupefiere, șocare, uimire, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzație, care urmărește stupefacția publicului.*

stupefiá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a surprinde, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile stupefiază prin ineditul lor.* **2** a năuci, a uimi, a ului[1]. *Vestea morții subite a prietenului său l-a stupefiat.* **3** a epata, a sidera, a surprinde, a șoca, a uimi, a ului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i stupefieze pe toți cu cunoștințele lui.*

stupefiánt, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) consternant, năucitor, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel stupefiant de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini stupefiante prin ineditul lor.* **2** (*despre situații, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) curios, neasemuit, surprinzător, uimitor, uluitor. *Întâmplarea i s-a părut stupefiantă, fără a-i găsi o explicație logică.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) epatant, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs stupefiant prin temele controversate dezbătute.* **II** s.n. drog[1], halucinogen, psihedelic, ‹arg.› chimicală, eter, marfă, material, substanță, zăhărel. *A fost condamnat pentru consum și trafic de stupefiante.*

stupefiát, -ă adj. (*despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne"*) **1** consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, surprins, uimit, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas stupefiat auzind cele povestite.* **2** năuc, năucit, perplex, uimit, uluit. *Stupefiat, la vederea fotografiilor din ziare, nu a mai putut găsi nicio scuză în favoarea lui.*

stupefiére s.f. **1** minunare, surprindere, uimire, uluială, uluire, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. *Stupefierea lor în fața ineditului imaginilor a fost copleșitoare.* **2** epatare, scandalizare, siderare, stupefacție, șocare, uimire, uluială, uluire.

stupélniță s.f. (*bot.; reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*).

stupí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Scuipa.

stupíd, -ă adj., s.m., s.f., adv. **I** adj. **1** adj. (*despre situații, idei, afirmații, manifestări etc. ale oamenilor*) aberant, absurd, elucubrant, ilogic, incoerent, irațional, nelogic, nerațional. *În contextul discuției, afirmația lui este stupidă.* **2** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) bleg, nătăfleț, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, tont, ‹înv. și pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. și fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleț, găgăuță, gogoman, îngrămădit, muhaia, slab, șui[3], tândală, zevzec, zgubilistic, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹înv. și reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleț, bolocan, cherapleș, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, huși, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieș, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruț, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[3], paliu[2],

păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, șuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălășman, tălămb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheș, tronc[3], tucan, tuieș, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deștept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare stupid! De regulă, stupizii sunt ușor de înșelat.* **3** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) inept, nătâng, neghiob, neghiobesc, nerod, nerozesc, netot, prostesc, ‹înv.› prostatic, ‹arg.› giurumist. *Gestul lui de a lovi copilul a fost stupid.* **4** (*despre manifestări, acțiuni ale oamenilor*) idiot, imbecil, tâmpit. *A făcut o glumă stupidă. Gestul său i se pare total stupid.* **II** adv. (*modal*) măgărește, necugetat, neghiobește, nerozește, prostește. *S-a purtat stupid cu ea și a avut de suferit.*

stupiditáte s.f. **I** nătângie, neghiobie, nerozie, prostie, stupizenie, ‹rar› nătângeală, netoție, ‹pop. și fam.› tonție, ‹fam.› zevzecie, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nărozenie, ‹turc.; înv.› zevzeclâc, ‹fran.; rar› sotiză, ‹iron.› deșteptăciune, ‹fig.› sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. *Nu i se cere niciodată părerea din cauza stupidității.* **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioție, idioție, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupizenie, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea stupiditate.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nătângie, nebunie, neghiobie, nerozie, nesocotință, prostie, stupizenie, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. *Spune multe stupidități când este nervos.* **3** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupizenie, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați stupiditățile pe care le-a susținut.*

stupíe s.f. (*apic.; reg.*) v. Albinărie[2]. Albinărit. Apicultură. Prisăcărie[1]. Stupărit.

stupinár s.m. (*apic.; reg.*) v. Albinar. Apicultor. Prisăcar. Stupar.

stupínă s.f. (*apic.*) albinărie[1], prisacă, stupărie[1], ‹rar› prisăcărie[2], ‹reg.› sobă, stupar, stupinea. *În stupine viețuiesc mii de albine.*

stupinărít s.n. (*apic.; reg.*) v. Albinărie[2]. Albinărit. Apicultură. Prisăcărie[1]. Stupărit.

stupineá s.f. (*reg.*) v. Albinărie[1]. Prisacă. Stupărie[1]. Stupină.

stupiníță s.f. **1** (*mai ales pop.*) ‹reg.› stupinuță. *Într-un colț al livezii și-a amenajat o stupiniță.* **2** (*bot.*) *Platanthera bifolia*; ‹reg.› iarba-cășunatului (v. *iarbă*), iarba-cășunăturii (v. *iarbă*), poroinic-alb, untul-vacii-mirositor (v. *unt*), violetă-de-noapte.

stupinúță s.f. (*reg.*) v. Stupiniță.

stupít s.n., s.m. (*pop.*) **1** s.n. v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută. **2** s.m. (*art.*) ***stupitul-cucului*** = **a** (*bot.*) *Cardamine pratensis*; ‹reg.› iarba-cucului (v. *iarbă*), limba-șarpelui (v. *limbă*), paștele-cailor (v. *paște*[1]), paștele-calului (v. *paște*[1]), punga-popii (v. *pungă*), râjnică, scuipatul-cucului (v. *scuipat*[1]), spumăriță, spumeală, sterniță; **b** *Cardamine amara*; ‹reg.› hrean-de-apă; sterniță; **c** (*entom.; reg.*) v. Mărgica-cucului (v. *mărgică*).

stupitoáre s.f. (*reg.*) v. Scuipătoare.

stupitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Scuipare. Scuipătură. **2** v. Salivă. Scuipat[1]. Scuipătură. Spută.

stupizénie s.f. **I** nătângie, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, ‹rar› nătângeală, netoție, ‹pop. și fam.› tonție, ‹fam.› zevzecie, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹înv.› nărozenie, ‹turc.; înv.› zevzeclâc, ‹fran.; rar› sotiză, ‹iron.› deșteptăciune, ‹fig.› sărăcie cu duhul, sărăcie de duh, ‹fig.; rar› sărăcie de minte, sărăcie mintală. **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioție, idioție, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, tâmpenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniță. **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma"*) gogomănie, nătângie, nebunie, neghiobie, nerozie, nesocotință, prostie, stupiditate, ‹rar› netoție, ‹înv. și reg.› nătărăie, ‹glum.› blegomanie, ‹iron.› deșteptăciune, ‹iron. sau peior.› credulitate. **3** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, tâmpenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate.

stupoáre s.f. **1** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacție, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Stupoarea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **2** (*psih.*) stupor. *Stupoarea apare în unele psihoze, manifestându-se prin deprimare, amuțire, imobilitate și insensibilitate totală.*

stúpor s.n. (*psih.*) stupoare.

stupós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.

stur, stúră s.m., s.f. **I** **1** s.m. (*înv. și reg.*) v. Ciucure. Țurțur. **2** s.f. (*meteor.; reg.*) v. Chiciură. Promoroacă. **II** s.m. (*reg.*) **1** v. Zgură. **2** v. Scrum.

stură vb. I. (*reg.*) **1** refl. (*despre lichide*) v. Îngheța. Solidifica. **2** intr. impers. (*meteor.*) v. Bruma. **3** intr. impers. (*meteor.*) v. Bura. Burnița. Țărâi[1].

sturión s.m. (*iht.*) acipenserid, ganoid. *Nisetrul face parte din familia sturionilor.*

sturî vb. IV. (*reg.*) = a storî.

sturlubátic, -á adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic.

sturluibá vb. I. intr. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

sturluibát, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

sturz s.m. (*ornit.*) **1** (*și* ***sturz-cântăreț, sturz-de-vii, sturz-roșcat, sturz-roșu***) *Turdus musicus*; ‹reg.› brebeneac, mierlă-de-munte-cenușie, sturzișor. **2** (*reg.*) ***sturz-de-iarnă*** = ***sturz-de-munte*** = ***sturz-mare*** v. Cocoșar (*Turdus pilaris*); ***sturz-de-piatră*** = ***sturz-de-stâncă*** v. Mierlă-de-piatră (*Monticola saxatilis*); ***sturz-de-trestie*** = ***sturz-de-trestie-mare*** = ***sturz-de-stuf*** v. Caracateț (*Acrocephalus arundinaceus*); ***sturz-moțat*** v. Mătăsar (*Bombycilla garrulus*). **3** (*reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*). **4** (*reg.*) v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*). **5** (*reg.*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).

stúrză s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sturzoaică.

sturzél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sturzișor. Sturzuleț.

sturziór s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sturzișor. Sturzuleț.

sturzișór s.m. (*ornit.*) **1** sturzuleț, ‹reg.› sturzel, sturzior. **2** (*reg.*) v. Sturz. Sturz-cântăreț. Sturz-de-vii. Sturz-roșcat. Sturz-roșu (*Turdus musicus*).

sturzoáică s.f. (*ornit.*) ‹reg.› sturză, sturzoaie. *Sturzoaica este femela sturzului.*

sturzoáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sturzoaică.

sturzuléț s.m. (*ornit.*) sturzișor, ‹reg.› sturzel, sturzior.

suábi (**suévi**) s.m. pl. (*ist.*) ‹înv.› șvabi (v. *șvab*[2]). *Suabii sunt o populație germanică.*

suáv, -ă adj. **1** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, gracil, grațios, ‹livr.› botticellian, ‹rar› diafanin, ‹reg.› scarandiv, ‹înv.› cilibiu, gingălaș, molceluș, ușor[2], zarif, ‹fran.› mignon, ‹fig.› dalb, dulce, eteric, vaporos. *Îi soarbe din priviri chipul suav.* **2** (*despre glas, sunete, melodii etc.*) agreabil, atrăgător, frumos, melodios, plăcut, ‹fam.› fain, ‹fig.› dulce. *Are o voce suavă.* **3** (*despre aer, mirosuri etc.*) aromit, dulce, dulceag, îmbălsămat, îmbătător, înmiresmat, parfumat, ‹livr.› fragrant, ‹rar› înmiasmat, tămâiat[2], ‹pop.› miresmat, ‹înv.› bălsămat, miresmător, mirosnic, parfumator. *În salon se simte mirosul suav al buchetului de crini.*

suavitáte s.f. **1** delicatețe, eleganță, finețe, gingășie, grație, ‹livr.› venustate, ‹înv.› gingășime, lin[2]. *Gesturile ei față de copii sunt pline de suavitate.* **2** delicatețe, fragilitate, gingășie, gracilitate, ‹fig.› drăgezime. *Această fetiță este de o suavitate tulburătoare.* **3** duioșie, farmec, ‹fig.› dulceață. *Toți sunt fermecați de suavitatea vocii ei.*

sub prep., adv. **I** prep. (*introduce un circ. de loc*) **1** (*circ. indică situarea într-un plan inferior în raport cu ceva*) dedesubtul (v. *dedesubt*). *Sub avion se vedeau pădurile de brad ale Carpaților.* **2** (*după vb. de mișcare; circ.*

indică intrarea într-un spațiu situat dedesubtul unui obiect) în. *Când l-a văzut s-a ascuns sub pat.* **II** adv. (*local; în opoz. cu „deasupra"*) dedesubt. *Bluza se pune deasupra, maioul sub.*

subacvál, -ă adj. (*despre plante, animale, vulcani etc.*) subacvatic, submarin, submers.

subacvátic, -ă adj. (*despre plante, animale, vulcani etc.*) subacval, submarin, submers. *Plantele subacvatice cresc și trăiesc în apă. Cercetătorii biologi sunt interesați de viața animalelor subacvatice. Vulcanii subacvatici pot produce valuri foarte mari când erup.*

subalimentá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) subnutri. *Caii sunt foarte slabi, pentru că proprietarul lor i-a subalimentat. Se subalimentează pentru a slăbi.*

subalimentáre s.f. malnutriție, subalimentație, subnutriție. *Mulți copii din țările subdezvoltate mor anual din cauza subalimentării.*

subalimentát, -ă adj. (*despre ființe*) subnutrit. *Calul subalimentat a fost transportat într-o clinică veterinară.*

subalimentáție s.f. malnutriție, subalimentare, subnutriție.

subalpéstru, -ă adj. (*geogr.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) subalpin.

subalpín, -ă adj. (*geogr.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) subalpestru. *Stațiunea climaterică se află într-o splendidă zonă subalpină. În partea nordică a județului se dezvoltă o vegetație subalpină, reprezentată prin pajiști și întinse păduri de conifere.*

subaltérn, -ă adj., s.m. inferior, subordonat, ‹înv.› namestnic. *Sunt foarte buni prieteni, dar la serviciu unul este subalternul celuilalt.*

subamiázã s.f. (*reg.; de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie.

subapicál, -ă adj. (*anat., bot.*) infraapical.

subaprecіá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimaliza, a minimiza, a subestima, a subevalua, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia. *Nu subaprecia puterea pe care o are acest om! Criticii au subapreciat ultimul roman al scriitorului.*

subapreciát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) bagatelizat, minimalizat, minimizat, subestimat, subevaluat, ‹fig.; rar› depreciat. *Romanul subapreciat nu a avut succes la pubic.*

subapreciére s.f. bagatelizare, minimalizare, minimizare, subestimare, subevaluare, ‹fig., rar› depreciere. *Scriitorul nu a avut succes la pubic din cauza subaprecierii romanului de către critici.*

subarendá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică spații locative*) v. Subînchiria.

subarendáș s.m. (*în trecut*) ‹înv.› subarendator. *Subarendașul lua în folosință temporară un bun prin subînchiriere.*

subarendatór s.m. (*în trecut; înv.*) v. Subarendaș.

subasmént s.n. (*constr.*) bază, fundament, fundație, temelie, ‹livr.› bazament, ‹rar› substrucție, talpă, ‹pop.› poală, ‹reg.› arca[1], pat, temel, vatră, ‹înv.› rădăcină, sultoi, temei, ‹fig.; înv.› urzire, urzit, vârtute. *Subasmentul casei este din beton armat.*

subáșă s.f. (*înv.*) **1** (*adm.; în teritoriile aflate sub administrație turcească*) v. Primar. **2** (*fin.; în trecut*) v. Agent de percepție. Perceptor.

subaxilár, -ă adj. (*bot.*) infraaxilar.

subăríe s.f. (*med.; înv.*) v. Coriză. Guturai. Rinită.

subcarpátic, -ă adj. (*geogr.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) subcarpatin, ‹rar› precarpatic. *Câmpia Română se întinde între Dunăre și dealurile subcarpatice.*

subcarpatín, -ă adj. (*geogr.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) subcarpatic, ‹rar› precarpatic.

subcármuire s.f. (*în vechea organizare teritorial-administrativă a țării*) ‹înv.› subtcârmuitorie, subtocârmuire. *Subcârmuirea era organul de conducere și administrare a unei plase, condus de un subcârmuitor.*

subcármuitór s.m. (*în vechea organizare teritorial-administrativă a țării*) ‹înv.› subocârmuitor. *Subcârmuitorul conducea o subcârmuire.*

subchiriáș, -ă s.m., s.f. ‹rar› sublocatar. *Subchiriașul închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriașul principal.*

subchirúrg s.m. (*med. vet.; ieșit din uz*) v. Felcer.

subcomisár s.m. ‹înv.› epistat. *Subcomisarul este un grad de poliție, imediat inferior celui de comisar.*

subconsúm s.n. subconsumație. *Subconsumul este un consum de bunuri sub nivelul fiziologic necesar.*

subconsumáție s.f. subconsum.

subconștiént s.n. (*psihanal.*) ‹rar› subconștiință, ‹fig.› adânc. *Prin amintirile sale încearcă să aducă ecouri din subconștient.*

subconștiínță s.f. (*psihanal.; rar*) v. Subconștient.

subcontractánt, -ă s.m., s.f. (*econ.*) subcontractor. *Subcontractantul prestează servicii în cadrul unui proiect major.*

subcontractór, -oáre s.m., s.f. (*econ.*) subcontractant.

subcután, -ă adj. (*despre nervi, traumatisme, agenți patogeni, corpuri străine, injecții etc.*) hipodermic, subcutanat, subcutaneu, ‹înv.› superficial.

subcutanát, -ă adj. (*despre nervi, traumatisme, agenți patogeni, corpuri străine, injecții etc.*) hipodermic, subcutan, subcutaneu, ‹înv.› superficial. *Bolnavul are abcese subcutanate. Asistenta i-a făcut o injecție subcutanată.*

subcutanéu, -ée adj. (*despre nervi, traumatisme, agenți patogeni, corpuri străine, injecții etc.*) hipodermic, subcutan, subcutanat, ‹înv.› superficial.

subdeșértic, -ă adj. (*despre regiuni, ținuturi, soluri etc.*) semiarid. *Regiunile subdeșertice au caracteristici asemănătoare, în parte, cu cele ale deșertului.*

subdiafragmátic, -ă adj. (*anat.*) subfrenic. *Profesorul predă structura morfofuncțională a tubului digestiv subdiafragmatic.*

subdivíde III. vb. tr., refl (*compl. sau sub. indică porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit*) a (se) subdiviza, a (se) subîmpărți. *Această familie de păsări se subdivide în mai multe specii.*

subdivizá vb. I. tr., refl (*compl. sau sub indică porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit*) a (se) subdivide, a (se) subîmpărți.

subdivizáre s.f. subîmpărțire. *Trebuie să facă subdivizarea jumătăților acestui întreg.*

subdivizát, -ă adj. (*despre porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit*) subîmpărțit. *Părțile subdivizate sunt mai mici.*

subdiviziúne s.f. subîmpărțire, ‹înv.› despărțire, subîmpărțitură. *În interiorul fiecărei diviziuni sunt subdiviziuni stabile.*

súber s.n. (*bot.*) plută[2]. *Suberul este folosit ca material izolant în construcția avioanelor, la confecționarea colacilor de salvare, la fabricarea dopurilor etc.*

subestimá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimaliza, a minimiza, a subaprecia, a subevalua, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia. *Nu subestima puterea pe care o are acest om! Criticii au subestimat ultimul roman al scriitorului.*

subestimáre s.f. bagatelizare, minimalizare, minimizare, subapreciere, subevaluare, ‹fig., rar› depreciere. *Scriitorul nu a avut succes la pubic din cauza subestimării romanului de către critici.*

subestimát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) bagatelizat, minimalizat, minimizat, subapreciat, subevaluat, ‹fig., rar› depreciat. *Romanul subestimat nu a avut succes la pubic.*

subevaluá vb. I. tr. (*compl. indică oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau valoarea acestora*) a bagateliza, a minimaliza, a minimiza, a subaprecia, a subestima, ‹fig.› a demonetiza, ‹fig.; rar› a deprecia.

subevaluáre s.f. bagatelizare, minimalizare, minimizare, subapreciere, subestimare, ‹fig., rar› depreciere.

subevaluát, -ă adj. (*despre oameni, fapte, întâmplări, idei etc. sau despre valoarea lor*) bagatelizat, minimalizat, minimizat, subapreciat, subestimat, ‹fig., rar› depreciat.

subfamílie s.f. (*biol.*) trib. *Subfamilia este subdiviziunea familiei, cuprinzând genuri înrudite.*

subfrénic, -ă adj. (*anat.*) subdiafragmatic. *Profesorul predă structura morfofuncțională a tubului digestiv subfrenic.*

subgrúpă s.f. (*chim.*) grupă secundară.

subiéct s.n., s.m. **I** s.n. **1** chestiune, lucru, problemă, temă, ‹înv. și reg.› prochimen, ‹înv.› materie, obiect. *Subiectele care trebuie discutate sunt diverse.* **2** materie, ‹înv.› madea. *Nu mai divaga! Intră direct în subiect!* **3** (*lit.*) acțiune, afabulație, fabulație, intrigă, ‹rar› anecdotică (v. *anecdotic*), fabulă, ‹fig.› tramă, țesătură. *Subiectul romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **4** (*lingv.*) actant, agent. *Subiectul este autorul acțiunii verbului.* **5** (*rar; de obicei urmat de determ.*

introduse prin prep. „de”) v. Motiv. Ocazie. Pretext. Pricină. Prilej. **II** s.m. **1** (*lingv., folc.; și* ***subiect vorbitor, rar, subiect grăitor***) individ vorbitor, informator, vorbitor. *Subiectul vorbitor este persoana a cărei vorbire este supusă observației, analizei, cercetării. Într-o anchetă folclorică se caută un subiect bun cunoscător al folclorului din zona respectivă.* **2** (*fin.*) ***subiect impozabil*** = contribuabil, ‹înv. și reg.› tăblar, ‹înv.› birnic, dajnic, dăjdiar, liude, mode. *Subiecții impozabili plătesc impozite după criterii stabilite prin lege.* **3** (*art.*) ***subiectul transcendental*** = eul transcendental. *Subiectul transcendental este principiul activității de cunoaștere.* **4** (*lit., cinemat., operă; rar*) v. Caracter. Erou. Personaj. **5** (*med., med. vet.; înv.*) v. Caz. Pacient. **6** (*înv.*) v. Calfă.

subiectív, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) parțial[2], părtinitor, pătimaș, tendențios, ‹rar› pasionat, ‹reg.› părtăluitor. *Un judecător nu trebuie să fie niciodată subiectiv. Profesorul care are o atitudine subiectivă față de studenți încalcă deontologia profesională. Observațiile criticului sunt subiective.* **2** (*filos.; în opoz. cu „obiectiv”*) ideal, mental. *Metoda lasă prea mult loc pentru aprecieri subiective. Cauze subiective determină adesea o stagnare a activității.* **3** (*despre concepții, atitudini, hotărâri, creații etc. ale oamenilor*) individual, particular, personal, propriu. *Are o viziune subiectivă asupra vieții. Decizia de a ieși din partid a fost subiectivă.* **II** s.f. (*gram.*) propoziție subiectivă. *Subiectiva îndeplinește funcția de subiect al regentei.*

subiectivísm s.n. **1** (*în opoz. cu „obiectivitate”*) părțialitate, patimă, părtinire, ‹rar› pasiune, ‹înv.› părtășie. *Acest profesor dă dovadă de subiectivism în relațiile cu studenții.* **2** (*în opoz. cu „obiectivitate”*) subiectivitate. *Subiectivismul unui artist este reacția acestuia față de realitatea obiectivă.* **3** personalism. *Subiectivismul este atitudinea celui care ia în considerare numai interesele și punctele de vedere personale.*

subiectivíst, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni, creații etc. ale lor*) personalist. *Nu poți avea o discuție rațională cu el, deoarece este prea subiectivist. În unele studii ale sale recurge la speculații subiectiviste.*

subiectivitáte s.f. (*în opoz. cu „obiectivitate”*) subiectivism.

subiécție s.f. subjecțiune.

subinvolúție s.f. (*biol.*) regresiune. *Subinvoluția este revenirea unei specii sau a unui organ la un stadiu mai puțin evoluat.*

subiscălí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) v. Iscăli. Semna. Subscrie. **2** (*compl. indică mai ales acte oficiale*) v. Iscăli. Încheia. Semna. Subscrie.

subiscălít, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) v. Iscălit[2]. Semnat[2]. Subscris. **2** s.m., s.f. (*mai ales art.* ***subiscălitul, subiscălita***; *de obicei urmat de indicarea numelui și prenumelui*) v. Subscris. Subsemnat.

subít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** brusc, inopinat, instantaneu, neașteptat, neprevăzut, ‹fam.› instant. *Ieșirea ei din sală a fost subită. O înduioșare subită o făcuse să lăcrimeze.* **2** brusc, fulgerător, instantaneu, năprasnic, neașteptat, ‹latin.; înv.› repentin. *Lovitura la tâmplă i-a provocat o moarte subită.* **II** adv. (*modal*) brusc, deodată, fulgerător, instantaneu, repede, scurt, ‹pop.› numai, odată, ‹reg.› târla-mârla, ‹înv.› neoprit. *Furtuna s-a dezlănțuit subit.*

súbito adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) brusc, instantaneu.

subîmpărți vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub indică porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit*) a (se) subdivide, a (se) subdiviza. *Această familie de păsări se subîmparte în mai multe specii.*

subîmpărțíre s.f. **1** subdivizare. *Trebuie să facă subîmpărțirea jumătăților acestui întreg.* **2** (*concr.*) subdiviziune, ‹înv.› despărțire, subîmpărțitură. *În interiorul fiecărei diviziuni sunt subîmpărțiri stabile.*

subimpărțit, -ă adj. (*despre porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit*) subdivizat. *Părțile subîmpărțite sunt mai mici.*

subîmpărțitúră s.f. (*înv.*) v. Subdiviziune. Subîmpărțire.

subînchiriére s.f. ‹rar› sublocațiune. *Noii locatari au ocupat două camere, prin subînchiriere, de la chiriașul principal.*

subînțelége vb. III. refl. a apărea, a reieși[1], a rezulta. *Vina lui se subînțelege clar din aceste documente.*

subjecțiúne s.f. **1** subiecție. *Subjecțiunea este ridicarea unei chestiuni de către o persoană la care răspunde însăși persoana care a pus-o.* **2** (*înv.*) v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere.

subjonctív adj., s.n. (*gram.*) conjunctiv, ‹înv.› modă supuitoare, modul supunătiv (v. *mod*), plecare supuitoare, plecător, supuitor. *Modul subjonctiv exprimă, în general, o acțiune realizabilă, posibilă. Subjonctivul este un mod verbal frecvent în limba franceză.*

subjugá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a robi, a supune, ‹pop. și fam.› a astâmpăra, ‹latin.; înv.› a devinge, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a subjugat cu puterea armelor.* **2** (*milit.; compl. indică teritorii, state etc.*) a cuceri, a lua, a ocupa, a supune, ‹pop.› a pleca, ‹înv.› a hăpui, a pobedi, a prididi, a reduce. *Traian a subjugat Dacia și a colonizat-o.* **3** (*despre oameni sau despre sentimente, convingeri, idei etc. ale lor; compl. indică oameni*) a domina, a poseda, a stăpâni, ‹fig.› a încăleca, a robi. *A reușit să-și subjuge subalternii. Adesea îl subjugă furia. Este subjugat de un singur gând.* **II** fig. (*compl. indică oameni*) **1** a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a vrăji, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a subjugat pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **2** (*despre pasiuni, sentimente, preocupări, vicii etc.*) a captiva, ‹fig.› a înlănțui, a înrobi, a robi, ‹fig.; rar› a ademeni. *Dragostea l-a subjugat pe tânăr.*

subjugáre s.f. **I 1** aservire, înrobire, robie, robire, servitute, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la subjugarea unei țării de către o putere străină.* **2** înrobire, servitute. *În Evul Mediu, țăranii erau, în majoritate, în stare de subjugare.* **3** (*milit.; urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) cucerire, ocupare, supunere, ‹înv.› supunăciune, supusăciune. *Subjugarea Daciei de către romani s-a produs la începutul sec. al II-lea d.Hr.* **II** fig. **1** captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, vrăjire, ‹fig.; înv.› piștă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: subjugarea spectatorilor.* **2** ‹fig.› dominare, dominație, stăpânire, tiranie. *Uneori subjugarea unor amintiri dureroase poate duce la gesturi necugetate.*

subjugát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre teritorii, state etc.*) cucerit, ocupat, supus. *Unul dintre statele subjugate de romani a fost Dacia.* **2** (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) aservit, înrobit, robit, supus, ‹înv.› șerbit, ‹fig.› îngenuncheat. *A fost zeci de ani o națiune subjugată.* **3** fig. (*despre oameni*) captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul subjugat a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **II** s.m., s.f. (*în Ev. Med.*) aservit, rob, sclav, ‹livr.› serv, ‹înv.› nevolnic, prădat[2], șerb. *Subjugatul era dependent total față de un stăpân.*

subjugătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Înrobitor. Robitor. **2** adj. fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână, întrucât subiectul este subjugător.*

sublím, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, nemaipomenit, perfect, splendid, superb, ‹livr.› alat, arhetipic, mirobolant, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice sublime. Cunoscuta actriță are o interpretare sublimă în rolul principal.* **2** s.n. absolut, desăvârșire, perfecțiune, ‹livr.› impecabilitate, ‹rar› sublimitate, ‹înv.› săvârșire, ‹fig.; înv.› umplutură. *De obicei, un om de cultură crede în sublimul unei creații artistice.*

sublimă vb. I. **1** refl., intr. (*chim.; despre substanțe în stare cristalină*) ‹rar› a (se) evapora. **2** refl., intr., tr. fig. (*rar; sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) v. Civiliza. Cizela. Cultiva. Deștepta. Lumina. Rafina. Stila. Subția. Șlefui.

sublimăre s.f. **1** (*chim.*) ‹rar› evaporare, evaporație, ‹înv.› sublimație. *Prin sublimare, o substanță se transformă direct din stare solidă în stare de vapori, fără a trece prin faza lichidă.* **2** (*psihanal.*) ‹rar› sublimație. *Sublimarea este devierea energiei psihice izvorâte din tendințe instinctuale și egoiste spre atingerea unor scopuri spirituale și altruiste.*

sublimăt, -ă s.m., adj. **1** s.m. (*chim.*) ***sublimat coroziv*** = clorură mercurică, ‹pop.› săricică. *Sublimatul coroziv este folosit ca dezinfectant extern.* **2** adj. fig. (*rar; despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) v. Civilizat. Cizelat[2]. Cultivat. Manierat. Patrician. Rafinat[2]. Stilat. Șlefuit[2].

sublimație s.f. **1** (*psihanal.; rar*) v. Sublimare. **2** (*chim.; înv.*) v. Sublimare.

subliminál, -ă adj. (*psih.; despre stări, procese etc. psihice*) infraliminal. *Stimulul subliminal este inferior pragului de percepție sau de reacție.*

sublimitáte s.f. (*rar*) v. Absolut. Desăvârșire. Perfecțiune. Sublim.

subliniá vb. I. tr. **1** a accentua, a evidenția, a întări, a învedera, a potența, a puncta, a releva, a reliefa, ‹fig.› a marca, ‹fig.; înv.› a ridica. *În intervenția sa a subliniat importanța proiectului.* **2** (*compl. indică texte scrise sau tipărite*) a marca. *Recenzentul a subliniat cu roșu citatele greșite din carte.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică corpul uman sau părți ale lui*) a accentua, a arăta, a contura, a evidenția, a marca, a mula, a reliefa. *Taiorul îi subliniază talia subțire.* **4** a nota[1], a observa, a releva, a remarca, a reține, a semnala. *Comisia de verificare a procesului de votare a subliniat unele nereguli.*

subliniát[1] s.n. subliniere.

subliniát[2]**, -ă** adj. accentuat, evidențiat, întărit, potențat, reliefat, ‹fig.› marcat[2]. *În ultimul volum al poetului se remarcă o notă subliniată de lirism.*

subliniére s.f. **1** subliniat. *Orice bibliotecă interzice sublinierea textului cărților.* **2** accentuare, arătare, evidențiere, întărire, potențare, punctare, relevare, relevație, reliefare, ‹rar› accentuație, ‹fig.› marcare. *Vorbitorul s-a limitat la sublinierea importanței proiectului.* **3** observare, relevare, relevație, remarcare, semnalare, sesizare. *Sublinierea unor nereguli în procesul de votare a produs nemulțumirea alegătorilor.*

sublocatár, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Subchiriaș.

sublocațiúne s.f. (*rar*) v. Subînchiriere.

sublocotenént s.m. (*milit.*) ‹înv.› podporușnic, praporcic, ‹rus.; înv.› podparucic. *Sublocotenentul este gradul cel mai mic în ierarhia ofițerilor din armată.*

submandibulár, -ă adj. (*anat., med.*) submaxilar.

submarín, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre plante, animale, vulcani etc.*) subacval, subacvatic, submers. *Plantele submarine cresc și trăiesc în apă. Cercetătorii biologi sunt interesați de viața animalelor submarine. Vulcanii submarini pot produce valuri foarte mari când erup.* **2** (*nav.; despre nave, aparate tehnice etc.*) submers, submersibil, ‹rar› submergibil. *Navele submarine sunt adaptate pentru a se cufunda și a funcționa sub suprafața apei.* **II** s.n. (*nav.*) submersibil, ‹rar› submergibil. *Submarinele moderne sunt echipate cu mai multe periscoape.*

submaxilár, -ă adj. (*anat., med.*) submandibular.

submérge vb. III. **I** intr. **1** (*despre ambarcațiuni*) a se îneca, a se scufunda, a șavira, ‹înv.› a gistrui. *Nava a submers în timpul unei furtuni puternice. Printr-o manevră greșită, pescarul a submers barca.* **2** (*despre ape curgătoare*) a inunda, a se revărsa, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, ‹înv. și reg.› a exunda, ‹reg.› a (se) năboi[2]. *Râurile submerg mai ales primăvara, după topirea zăpezii.* **II** tr. fig. (*mai ales despre plante dăunătoare; compl. indică terenuri, spații etc.*) a năpădi, ‹fig.› a copleși, a cotropi, a invada, a împresura, a înăbuși. *Mărăcinii și scaieții au submers grădina.*

submergénță s.f. imersiune, scufundare, submersiune, ‹rar› imersare.

submergíbil, -ă adj., s.n. (*nav.; rar*) **1** adj. (*despre nave, aparate tehnice etc.*) v. Submarin. Submers. Submersibil. **2** s.n. v. Submarin. Submersibil.

submérs, -ă adj. **1** (*despre plante, animale, vulcani etc.*) subacval, subacvatic, submarin. **2** (*nav.; despre nave, aparate tehnice etc.*) submarin, submersibil, ‹rar› submergibil.

submersíbil, -ă adj., s.n. (*nav.*) **1** adj. (*despre nave, aparate tehnice etc.*) submarin, submers, ‹rar› submergibil. **2** s.n. (*nav.*) submarin, ‹rar› submergibil.

submersiúne s.f. imersiune, scufundare, submergență, ‹rar› imersare. *Submersiunea noului submarin a fost urmărită de autorități.*

submicrón s.m. (*fiz.*) ultramicron. *Submicronul este o particulă coloidală cu dimensiune inferioară unei zecimi de micron. Submicronii sunt vizibili numai la ultramicroscop.*

subminá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forța etc. cuiva ori a ceva*) ‹livr.› a suplanta, ‹fig.› a săpa, a surpa, a torpila, ‹fig.; fam.› a mânca. *L-a subminat pe șeful său până când acesta a fost demis din funcție. Prin acțiunea lor eșuată au urmărit să submineze autoritatea statului.* **2** fig. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au subminat plămânii.*

subminánt, -ă adj. (*despre acțiuni, factori etc.*) subminativ.

subminăre s.f. ‹livr.› suplantare. *A fost condamnat pentru încercarea de subminare a autorității statului.*

subminát, -ă adj. (*despre autoritatea, forța, acțiunile, realizările etc. unui stat, ale unei puteri, ale unui adversar etc.*) ‹livr.› suplantat. *Acțiunea lor subminată a avut urmări tragice.*

subminatív, -ă adj. (*despre acțiuni, factori etc.*) subminant. *Drogurile sunt factori subminativi ai sănătății.*

subministrá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri.

submisiúne s.f. (*înv.*) v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere.

submontán, -ă adj. (*geogr.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) ‹rar› submuntos, ‹înv.› submuntean. *Mulți preferă, vara, aerul răcoros din regiunile submontane. Clima submontană îi face foarte bine.*

submulțíme s.f. (*mat.*) parte. *În cadrul acestei mulțimi sunt mai multe submulțimi. Submulțimea numerelor reale.*

submunteán, -ă adj. (*geogr.; înv.; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) v. Submontan.

submuntós, -oásă adj. (*geogr.; rar; despre zone, ținuturi etc. sau despre climă, vegetație, faună*) v. Submontan.

subnitrát s.m. (*chim.*) nitrat bazic.

subnutrí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) subalimenta. *Caii sunt foarte slabi, pentru că proprietarul lor i-a subnutrit. Se subnutrește pentru a slăbi.*

subnutrít, -ă adj. (*despre ființe*) subalimentat. *Calul subnutrit a fost transportat într-o clinică veterinară.*

subnutríție s.f. malnutriție, subalimentare, subalimentație. *Mulți copii din țările subdezvoltate mor anual din cauza subnutriției.*

subocármuitór s.m. (*în vechea organizare teritorial-administrativă a țării; înv.*) v. Subcârmuitor.

subofițér s.m. (*milit.; în vechea organizare a armatei*) reangajat, ‹înv.› unterofițer, ‹peior.› tablagiu.

subordinație s.f. (*înv.*) **1** v. Ascultare. Cumințenie. Docilitate. Obediență. Supunere. **2** v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere. **3** v. Subordine. Subordonare. **4** (*gram.*) v. Subordonare.

subórdine s.f. subordonare, ‹înv.› subordinație.

subordoná vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, state etc.*) a (se) aservi, a (se) înfeuda, a (se) supune, ‹pop.› a înzăbăla. *Multe state slab dezvoltate au fost subordonate de statele puternic industrializate.* **2** tr., refl. a (se) subsuma. *Dialectele sunt ramificații ale limbii care se subordonează acesteia.* **3** tr., refl. a (se) subsuma. *În revistă se publică orice creație de valoare, indiferent cărui curent s-ar subordona această creație.* **4** tr. (*compl. indică lucruri, fenomene etc.*) a subsuma. *De cele mai multe ori, interesul public este subordonat celui personal.*

subordonábil, -ă adj. subsumabil. *Dialectele sunt subordonabile unei limbi.*

subordonáre s.f. **1** aservire, atârnare, dependență, obediență, servitute, supunere, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o subordonare de secole.* **2** subordine, ‹înv.› subordinație. *Raporturile dintre ei sunt de colaborare, nu de subordonare.* **3** subsumare. *În politică nu trebuie să se practice subordonarea intereselor generale celor personale.* **4** (*gram.*) ‹înv.› subordinație. *Raporturile de subordonare există între termeni cu funcții sintactice diferite, dintre care unul este determinat, iar celălalt determinant.*

subordonát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre state, ținuturi, instituții etc.*) dependent, supus, ‹înv.› închinat. *Mult timp a fost un stat subordonat.* **2** subsumat. *Dialectele subordonate acestei limbi se deosebesc între ele mai ales în plan fonetic și lexical.* **3** (*gram.; despre părți de propoziție sau despre propoziții*) dependent, secundar. *Atributul este o parte de propoziție subordonată.* **4** subsecvent. *Prioritatea pictorului a fost transmiterea unui crez ideologic, în detrimentul realizării plastice, care a rămas subordonată.* **5** (*rar*) v. Accesoriu. Insignifiant. Neglijabil. Neimportant. Neînsemnat. Nesemnificativ. **II** adj., s.m., s.f. inferior, subaltern, ‹înv.› namestnic. *Sunt foarte buni prieteni, dar la serviciu unul este subordonatul celuilalt.* **III** s.f. (*gram.*) propoziție secundară, propoziție subordonată, secundară (v. *secundar*). *Subordonata depinde de altă propoziție din frază. Subordonată subiectivă. Subordonată atributivă. Subordonată completivă. Subordonată predicativă.*

subpământ s.n. (*geol.; înv.*) v. Subsol.

subpământeán, -ă adj. **1** subteran, ‹înv.› subpământenesc, subpământesc, subpământic. *Cele mai multe plante au o creștere subpământeană și una aeriană. Bogățiile subpământene ale țării sunt mari.* **2** subteran, ‹rar› acherontic. *Hades este, în mitologia greacă, zeul lumii subpământene.*

subpământenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Subpământean. Subteran.

subpământésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Subpământean. Subteran.

subpământic, -ă adj. (*înv.*) v. Subpământean. Subteran.

subprefect s.m. (*adm., polit.*) ‹înv. și reg.› vicișpan, ‹reg.› șpan, ‹înv.› isprăvnicel, priveghetor, privilighet, vătaf de plai, vătaful plaiului (v. *vătaf*), zapciu. *Subprefectul este subordonat prefectului unui județ.*

subprefectúră s.f. (*adm., polit.*) ‹înv.› taht, vătășie de plai. *Subprefectura, ca instituție subordonată prefecturii, este condusă de un subprefect.*

subprodús s.n. (*econ.*) produs secundar. *Subprodusul este obținut în cursul fabricării altui produs.*

subráț s.n. **1** (*anat.*) axilă, subsuoară, ‹reg.› sumână. *Acuză dureri în subraț.* **2** subsuoară. *Subrațul este partea unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă subsuoara și care corespunde părții de jos a încheieturii mânecii cu corsajul.*

subrăcíre s.f. (*fiz.*) suprarăcire. *Subrăcirea este situația metastabilă a unei substanțe care, fiind răcită lent, își păstrează starea de agregare, deși la temperatura atinsă ar fi trebuit să treacă într-o nouă stare de agregare.*

subrăcít, -ă adj. (*fiz.; despre substanțe*) suprarăcit. *Substanțele subrăcite se află în stare de suprarăcire.*

subréctor s.m. (*înv.*) v. Prorector.

subrétă s.f. cameristă, fată în casă. *De obicei, o subretă este o persoană discretă și credincioasă.*

subrogáre s.f. (*jur.*) subrogație. *Subrogarea este o operație juridică prin care o persoană substituie pe alta în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului.*

subrogáție s.f. (*jur.*) subrogare.

subscribént s.m. (*înv.*) **1** v. Semnatar. **2** v. Subscriitor. **3** v. Abonat.

subscríe vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) a iscăli, a semna, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a subiscăli. *Părțile implicate au subscris contractul.* **2** tr. (*compl. indică mai ales acte oficiale*) a iscăli, a încheia, a semna, ‹rar› a subsemna, ‹înv.› a subiscăli. *Reprezentanții celor două state au subscris tratatul* **3** refl. (*înv.; compl. indică oameni, instituții etc.; cu determ. introduse prin prep. „la”*) v. Abona. **II** fig. **1** intr. (*despre oameni sau despre colectivități; cu determ. introduse prin prep. „la”*) a accede, a adera, a se ralia. *Subscrie fără rezervă la părerea colectivului.* **2** tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concede. Consimți. Încuviința. Îndupleca. Îngădui. Învoi. Lăsa. Permite. Primi. Vrea.

subscríere s.f. **I 1** iscălire, iscălit[1], semnare, ‹rar› semnat[1], subsemnare, ‹înv.› iscăleală, subiscălire. *Secretara a dus directorului actele pentru subscriere.* **2** (*astăzi rar*) v. Subscripție. **II** (*concr.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Iscălitură. Semnătură. **2** (*înv.*) v. Abonament.

subscriitór, -oáre s.m., s.f. **1** ‹înv.› prenumerant, subscribent, subscriptor. *A contribuit ca subscriitor la tipărirea volumului.* **2** (*înv.*) v. Semnatar. **3** (*înv.*) v. Abonat.

subscríptor s.m. (*înv.*) v. Subscriitor.

subscripție s.f. **1** ‹astăzi rar› subscriere, ‹înv.› prenumerație. *A donat o sumă importantă de bani la o subscripție organizată de o societate de binefacere.* **2** (*concr.; înv.*) v. Iscălitură. Semnătură.

subscrís, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) iscălit[2], semnat[2], ‹înv.› subiscălit, subsemnat. *A înmânat avocatului actele subscrise.* **II** s.m., s.f. **1** (*mai ales art.* ***subscrisul, subscrisa;*** *de obicei urmat de indicarea numelui și prenumelui*) subsemnat, ‹înv.› subiscălit. **2** (*înv. și pop.*) v. Semnatar. **3** (*art.* ***subscrisul, subscrisa;*** *înv.; în exprimări orale; ține locul pron. pers.*) v. Subsemnatul (v. *subsemnat*).

subsecvént, -ă adj. **1** următor, ‹înv.› venitor. *Nu s-a discutat primul paragraf de lege, ci s-a trecut la paragraful subsecvent.* **2** subordonat. *Prioritatea pictorului a fost transmiterea unui crez ideologic, în detrimentul realizării plastice, care a rămas subsecventă.*

subsemnà vb. I. tr. (*rar*) **1** (*compl. indică acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) v. Iscăli. Semna. Subscrie. **2** (*compl. indică acte oficiale*) v. Iscăli. Încheia. Semna. Subscrie.

subsemnáre s.f. (*rar*) v. Iscălire. Iscălit[1]. Semnare. Subscriere.

subsemnát, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*mai ales art.* ***subsemnatul, subsemnata;*** *de obicei urmat de indicarea numelui și prenumelui*) subscris, ‹înv.› subiscălit. *Subsemnatul, Marian Vasilescu, vă aduc la cunoștință că demisionez din funcția pe care o am.* **2** (*art.* ***subsemnatul, subsemnata***; *pop. și fam.; în exprimări orale; ține locul pron. pers.*) ‹fam.; glum.› mandea, ‹reg.› tetea (v. *tete*), ‹înv.› subscrisul (v. *subscris*), ‹arg.› mandiru. *Dacă-ți spune subsemnatul, te rog să-l crezi!* **II** adj. (*înv.; despre acte, scrisori, felicitări, opere literare, muzicale etc.*) v. Iscălit[2]. Semnat[2]. Subscris.

subsemnătúră s.f. (*înv.*) v. Iscălitură. Semnătură.

subsidiár adj. **1** accesoriu, anex, auxiliar, secundar. *Are o eșarfă de mătase ca element subsidiar la rochie.* **2** auxiliar, complementar, întregitor, suplimentar, ‹rar› complinitor. *Nu are nevoie de explicații subsidiare.*

subsídiu s.n. (*rar*) v. Grant. Stipendiu. Subvenție.

subsól s.n. **1** (*geol.*) ‹rar› subteran, ‹înv.› subpământ. *Compoziția chimică a subsolului influențează starea de fertilitate a solului cultivat. Subsolul maritim este valorificat prin forări cu ajutorul platformelor de la suprafața apei.* **2** (*constr.*) ‹reg.› pohreb. *În subsolul blocului s-a spart o țeavă.*

subspécie s.f. (*biol.*) **1** microspecie. *Subspecia este formată din indivizi similari fenotipic.* **2** rasă geografică (v. *rasă*[1]). *Subspecia este atașată de o anumită regiune din arealul speciei, nu de un biotip definit.*

substantificá vb. I. tr., refl. pas. (*gram.; înv.; compl. sau sub. gram. indică părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului*) v. Substantiva. Substantiviza.

substantificáre s.f. (*gram.; înv.*) v. Substantivare. Substantivizare.

substantív s.n. (*gram.*) **1** nume, ‹înv.› substarnic. *Substantivul denumește ființe, lucruri, acțiuni, fenomene etc. și este caracterizat prin declinare.* **2** ***substantiv colectiv*** = ‹înv.› numele cel strângător (v. *nume*). *Substantivul colectiv denumește prin forma de singular o multitudine de obiecte identice, considerate ca un întreg;* ***substantiv comun*** = apelativ. *Substantivele comune denumesc obiecte de același fel;* ***substantiv neutru*** = ‹înv.› substantiv eterogen. *Substantivele neutre au la singular formă masculină și la plural formă feminină;* ***substantiv propriu*** = nume propriu. *Substantivele proprii denumesc obiecte sau ființe considerate izolat, pentru a le distinge de celelalte din clasa lor ;* (*înv.*) ***substantiv eterogen*** v. Substantiv neutru; ***substantiv material*** v. Nume de materie.

substantivá vb. I. tr., refl. pas. (*gram.; compl. sau sub. gram. indică părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului*) a (se) substantiviza, ‹înv.› a substantifica. *Adjectivele se pot substantiva.*

substantiváre s.f. (*gram.*) substantivizare, ‹înv.› substantificare. *Substantivarea adjectivelor este frecventă în limba română.*

substantivát, -á adj. (*gram.; despre părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului*) substantivizat. *Adjectivele substantivate au funcțiile sintactice ale unui substantiv.*

substantivizá vb. I. tr., refl. pas. (*gram.; compl. sau sub. gram. indică părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului*) a (se) substantiva, ‹înv.› a substantifica.

substantivizáre s.f. (*gram.*) substantivare, ‹înv.› substantificare.

substantivizát, -á adj. (*gram.; despre părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului*) substantivat.

substánță s.f. **I 1** materie, ‹înv.› trup. *Substanța din care este făcută masa este lemnul. În scoarța pământului sunt diverse substanțe minerale.* **2** (*de obicei urmat de determ.*) ‹înv.› substare. *Heroina este o substanță albă, cristalină, solubilă în alcool și benzen. Aceste substanțe constituie materia primă pentru industria farmaceutică. Plantele își iau substanțele nutritive din sol.* **3** (*art.; filos.; în opoz. cu „spirit”*) ***substanța universului*** = materie, ‹înv.› sânge, substare. *Substanța universului există în afară și independent de conștiința omenească.* **4** corp, corp străin, materie, ‹înv.› trup, trup străin. *Strecurând lichidul prin tifon, îndepărtează substanțele străine.* **5** (*biol.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) ‹înv.› substare. *Ovulele conțin substanță vitelină. Pentru refacerea osului, chirurgul a avut nevoie de o porțiune de substanță osoasă.* **6** (*biol.*) ***substanță albă*** = substanță nervoasă albă; ***substanță cenușie*** = ***substanță nervoasă cenușie*** = **a** materie cenușie. *Substanța cenușie se află la suprafața creierului și în interiorul măduvei spinării, dând naștere fluxului nervos;* **b** fig. gândire, intelect, înțelegere, judecată, minte, rațiune, ‹fig.› cap, materie cenușie. *Este apreciat pentru substanța lui cenușie, dar și pentru seriozitatea cu care lucrează;* ***substanță nervoasă albă*** = substanță albă. *Substanța nervoasă albă este partea sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase.* **7** (*biol., hort.*) ***substanță de creștere*** = stimulator de creștere. *Substanțele de creștere, în cantități mici, accelerează dezvoltarea plantelor.* **8** (*fiziol.*) ***substanță fecală*** = excrement, fecale (v. *fecală*), materie fecală, murdărie, ‹înv. și pop.› scârnăvenie, scârnăvie, ‹pop.› scăpău, scârnă, spurcat[1], spurcăciune, ‹fam.› caca, coco, ‹fam.; eufem.› treabă mare, ‹reg.› gâli, screm, spurc, ‹înv.› scremet, ‹eufem.› scaun, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, ‹fig.; înv.; deprec.› căcârnat, ‹arg.› hândel, ‹vulg.› căcat, căcătură, rahat[1]. **9** (*anat.*) ***substanță reticulată*** = formațiune reticulată, sistem reticulat. *Susbtanța reticulată este sistemul de neuroni interconectați în rețea, care se întind de la măduva spinării la talamus.* **10** esență, natură, ‹înv.› usie, ‹ieșit din uz› estime. *Omul poate exprima în noțiuni substanța oricărui fenomen sau lucru.* **11** (*lingv.; în teoria lui Saussure; în opoz. cu „semnificat”*) semnificant. *Substanța este complexul sonor care formează baza unui sens lexical sau gramatical.* **12** (*rar*) v. Alcătuire. Compoziție. Construcție. Economie. Organizare. Organizație. Structură. **13** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant. **II** fig. ‹fig.› miez. *Cuvintele sale sunt pline de substanță.*

substanțiál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** material. *În sculptură și în pictură linia creează o existență substanțială pe un plan ideal.* **2** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, vital, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimii ani au avut loc prefaceri substanțiale în societate.* **3** (*despre mărimi, cantități, valori etc.*) apreciabil, bun, bunicel, bunicică, considerabil, deosebit, estimabil, evaluabil, important, însemnat, mare[1], notabil, remarcabil, ridicat[2], semnificativ, serios, ‹înv.› simandicos, ‹fig.› consistent, frumos, frumușel, frumușică, generos, gras, masiv, respectabil, ‹fig.; rar› miezos, ‹arg.› baban, barosan. *Are o leafă substanțială.* **4** (*mai ales despre realizări, creații, acțiuni ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, prețios, remarcabil, semnificativ, serios, temeinic, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sămburos. *Poetul a adus o contribuție substanțială la dezvoltarea literaturii.* **5** (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) consistent, hrănitor, nutritiv, sățios[1], suculent, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este substanțială.* **6** fig. ‹fig.; înv.› măduvos. *La întrebarea aparent banală, răspunsul său a fost substanțial.* **II** adv. (*modal*) **1** apreciabil, considerabil, mult, semnificativ, serios, simțitor, vădit, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie substanțial la îmbogățirea limbii.* **2** consistent, mult, substanțialmente, ‹fig.; fam.› gros. *A plătit substanțial pentru a achiziționa acest tablou.* **3** consistent, mult, substanțialmente, tare, ‹fig.; fam.› rău. *Stresul influențează substanțial creșterea numărului de bolnavi.*

substanțialitáte s.f. esențialitate. *Noțiunile reflectă lucrurile în substanțialitatea lor.*

substanțialménte adv. (*modal*) **1** consistent, mult, substanțial, ‹fig.; fam.› gros. **2** consistent, mult, substanțial, tare, ‹fig.; fam.› rău. **3** (*rar*) v. Apreciabil. Considerabil. Mult. Semnificativ. Serios. Simțitor. Substanțial. Vădit. Vizibil.

substáre s.f. (*înv*) **1** (*de obicei urmat de determ.*) v. Substanță. **2** (*filos.; în opoz. cu „spirit”*) v. Materie. Substanța universului (v. *substanță*). **3** (*biol.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Substanță.

substárnic s.n. (*gram.; înv.*) v. Nume. Substantiv.

substituént s.m. înlocuitor, substitut, succedaneu. *Zaharina este un bun substituent al zahărului.*

substitui vb. IV. tr. a înlocui. *Leacurile bătrânești nu pot substitui medicamentele prescrise de medic. În textele codificate literele sunt substituite de numere.*

substituíbil, -á adj. înlocuibil. *Acest medicament este substituibil.*

substituíre s.f. înlocuire, substituție. *Medicul a recomandat pacientului substituirea vechiului antibiotic cu unul de generație nouă.*

substitút s.m., s.n. **1** s.m. locțiitor, ‹înv.› leitenant, locotenent, locținer, supleant, vechil. *Substitutul directorului are drept de semnătură.* **2** s.n. înlocuitor, substituent, succedaneu. **3** s.n. (*lingv.*) anafor, anaforic. *Substitutul este un cuvânt sau un grup de cuvinte care reia un cuvânt exprimat anterior, în vederea accentuării noțiunii ori ideii exprimate anterior.*

substitúție s.f. înlocuire, substituire.

substrăcție s.f. (*înv.*) **1** (*mat.*) v. Scădere. **2** v. Sustragere.

substrăs s.n. (*mat.; înv.*) = sustras.

substrát s.n. **1** bază. *Melodia sa are un substrat folcloric.* **2** (*lingv.*) element autohton. *Substratul din limba română este reprezentat de cuvintele daco-trace.*

substructúră s.f. **1** (*constr.*) infrastructură. *Substructura cuprinde elementele care susțin partea principală a unei construcții.* **2** fig. (*peior.*) ‹fig.; peior.› drojdie, gunoi, lepădătură, leșinătură, pleavă, putregai, scurs[1], scursoare, scursură, spumă, ‹fig.; pop.; peior.› codină. *Acești indivizi fac parte din substructura societății.*

substrúcție s.f. (*constr.; rar*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie.

subsumá vb. I. **1** tr., refl. a (se) subordona. *Dialectele sunt ramificații ale limbii care se subsumează acesteia.* **2** tr., refl. a (se) subordona. *În revistă se publică orice creație de valoare, indiferent cărui curent s-ar subsuma această creație.* **3** tr. (*compl. indică lucruri, fenomene etc.*) a subordona. *De cele mai multe ori, interesul public este subsumat celui personal.*

subsumábil, -ă adj. subordonabil. *Dialectele sunt subsumabile unei limbi.*

subsumáre s.f. subordonare. *În politică nu trebuie să se practice subsumarea intereselor generale celor personale.*

subsumát, -ă adj. subordonat. *Dialectele subsumate acestei limbi se deosebesc între ele mai ales în plan fonetic și lexical.*

subsuoáră s.f. **1** (*anat.*) axilă, subraț, ‹reg.› sumână. *Acuză dureri la subsuoară.* **2** subraț. *Subsuoara este partea unui obiect de îmbrăcăminte care corespunde părții de jos a încheieturii mânecii cu corsajul.* **3** (*bot.*) axilă. *Subsuoara este locul unde se unește ramura cu trunchiul unei plante sau frunza cu ramura.*

subtcârmuitorie s.f. (*în vechea organizare teritorial-administrativă a țării; înv.*) v. Subcârmuire.

subtentoriál, -ă adj. (*anat.*) infratentorial.

subterán, -ă adj., s.n., s.f. **I** adj. **1** subpământean, ‹înv.› subpământenesc, subpământesc,

subpământic. *Cele mai multe plante au o creștere subterană și una aeriană. Bogățiile subterane ale țării sunt mari.* **2** subpământean, ‹rar› acherontic. *Hades este, în mitologia greacă, zeul lumii subterane.* **3** fig. (*despre organizații, clădiri, teorii, teze etc.*) clandestin, conspirativ, ilegal, secret[2]. *Face parte dintr-o organizație militară subterană.* **II 1** s.n., s.f. (*miner.; de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) mină[1], ‹astăzi rar› ocnă, ‹înv. și reg.› baie[2], rudărie, ‹reg.› caună, hudă, știoalnă, ‹înv.› lagum, madem, minieră. *Munca în subteran este foarte grea. În subterana de cărbuni a avut loc o explozie.* **2** s.f. hrubă, ‹înv.› culă, ocniță. *Pentru a se ajunge în partea cealaltă a castelului, se trece printr-o subterană.* **3** s.n. (*geol.; rar*) v. Subsol.

subterfúgiu s.n. abilitate, artificiu, stratagemă, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› finețuri (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la subterfugii care nu-l onorează.*

subtil, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său subtil.* **2** ‹fig.› subțire. *Una din caracteristicile personajului principal al romanului este ironia subtilă.* **3** (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) abil, ingenios, inventiv, iscusit. *A făcut o mișcare subtilă pentru a câștiga partida de șah.* **4** (*în opoz. cu „neînțrijit"; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) ales[2], aparte, deosebit, distins, elegant, elevat, îngrijit, literar, rafinat[2], select, ‹înv. și reg.› scump, ‹fig.; rar› susținut, ‹fig.; înv.› podobnic, poleit[2]. *În înalta societate este folosit întotdeauna un limbaj subtil.* **5** ‹fig.› imponderabil. *Figurile de stil ale cunoscutului poet au nuanțe subtile.* **6** (*mai ales fig.; despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, ‹fam.› șic[1], ‹fig.› cizelat[2], subțiat, subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane subtile.* **7** (*despre nuanțe de exprimare, despre gusturi, simțuri etc.*) fin[1], rafinat[1]. *Pictorul are un simț subtil al culorii. Este apreciat pentru că face o distincție subtilă între noțiuni.* **8** (*rar; în opoz. cu „autentic", „natural"; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **9** (*despre parfumuri, mirosuri etc.*) discret. *Dinspre camera ei vine un miros subtil de iasomie. Bomboana are un parfum subtil de cireșe amare.* **10** (*rar; despre corpuri gazoase*) v. Rarefiat. Subțiat. **11** (*înv.; despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) v. Subțire.

subtilitáte s.f. **1** acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Subtilitatea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.* **2** ingeniozitate, inventivitate, iscusință. *Orchestra s-a remarcat prin subtilitatea interpretării.* **3** finețe, rafinament, rafinare, ‹livr.› tenuitate, ‹rar› rafinație, ‹fig.› subțiime, subțirime, ‹fig.; fam.› șlif, ‹fig.; înv.› rafinărie, subțietate, subțirenie, subțiritate. *Subtilitatea observațiilor ei nu este o surpriză pentru nimeni. Este un critic de mare subtilitate.* **4** distincție, eleganță, finețe, noblețe, rafinament, ‹fig.; grec.; înv.› evghenie. *Tânăra se remarcă prin subtilitatea comportării. Îi admiră subtilitatea limbajului.* **5** (*la pl. **subtilități***) ‹fig.; înv.› subțietăți (v. *subțietate*), subțirități (v. *subțiritate*). *Cartea abundă în subtilități greu de înțeles pentru o persoană neinițiată.* **6** (*la pl. **subtilități***) ‹fig.› ascunzișuri (v. *ascunziș*). *Subtilitățile sunt străine modului său franc de a fi. Rămâne derutat când nu-i poate înțelege toate subtilitățile argumentărilor.*

subtilizá vb. I. tr. **1** (*rar; compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) v. Stiliza. **2** (*fam.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

subtilizáre s.f. **1** (*rar*) v. Stilizare. **2** (*fam.*) v. Furt. Sustragere.

subtitráre s.f. (*cinemat., telev.*) titluri (v. *titlu*). *În România, filmele străine au subtitrările în românește.*

subtocârmuíre s.f. (*în vechea organizare teritorial-administrativă a țării*) v. Subcârmuire.

subtói s.n. (*constr.; la case; reg.*) v. Talpă. Tălpoi.

subtraénd subst. (*mat.; înv.*) v. Scăzător.

subtraguí vb. IV. tr. (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea.

subtrahiruí vb. IV. tr. (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea.

subtrăgătór s.m. (*mat.; înv.*) v. Scăzător.

subțiá vb. I. **I 1** tr., refl. (*tehn.; compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) a (se) efila, ‹reg.› a (se) subțira, ‹înv.› a dezgroșa. *A subțiat la strung piesa de metal. Unul din capetele pipetei se subțiază în timpul prelucrării.* **2** tr. (*ind. text.; compl. indică fire textile*) a afina. *Mașina subțiază firul în timpul torsului.* **3** refl. (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) ‹reg.› a se subțira. *S-a subțiat mult în urma unui regim alimentar drastic. A făcut sport ca să slăbească și să i se subțieze talia. Mâinile i s-au subțiat la bătrânețe.* **4** refl. a se alungi. *Mansarda se subțiază mult în părțile laterale.* **5** refl. (*în opoz. cu „a se lărgi"; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) a se gâtui, a se îngusta, a se strâmta, a se sugruma, ‹rar› a se strânge, ‹înv. și pop.› a se strâmtora, ‹reg.› a se cosăci. *Drumul care duce spre pădure se subțiază. Valea se subțiază când intră în munte.* **6** tr. (*compl. indică soluții, băuturi, mâncăruri etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) a dilua, a îndoi, ‹fig.› a alungi, a lungi. *Negustorul a subțiat vinul cu apă.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze ori corpuri gazoase*) a (se) rarefia, a (se) rarifica, ‹reg.› a (se) subțira. *Aerul se subțiază în straturile superioare ale atmosferei. Vântul subțiază norii.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vocea, glasul oamenilor*) a (se) ascuți, a (se) pițigăia, ‹reg.› a (se) pițigârni. *Când se ceartă cu cineva, își subțiază vocea. Glasul i se subțiază când este nervos.* **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) șlefui, ‹fig.; rar› a se sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai subțiat de când a schimbat anturajul.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descrește, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) liniști, a (se) micșora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, a (se) tempera, ‹fig.› a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, ‹fig.; rar› a amorți, a se slei, ‹fig.; înv.› a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a subțiat în urma instalării termopanelor la ferestre.* **3** refl. (*despre lumină, întuneric, umbră etc.*) a slăbi. *Spre dimineață, întunericul se subțiază.* **4** tr., refl. a (se) ageri, ‹fig.› a (se) ascuți. *În scurt timp a reușit să subțieze inteligența elevilor săi.* **5** refl. (*rar; despre auz*) v. Ascuți.

subțiát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) efilat, ‹înv.› dezgroșat. *Prin capătul subțiat al pipetei curg picăturile.* **2** (*despre soluții, băuturi, mâncăruri, vinuri etc.*) diluat, îndoit, slab, subțire, ‹reg.› apătos, rărit[2], spălăcit, ‹înv.› întins[2], ‹fig.; pop.› lungit. *Nu bea vin subțiat.* **3** (*despre vocea, glasul oamenilor*) ascuțit, pițigăiat, subțire, ‹rar› piuitor, ‹reg.› înțiglat. **4** (*despre corpuri gazoase*) rarefiat, subțire, ‹rar› subtil. *Norii, din ce în ce mai subțiați, fac loc razelor soarelui.* **II** fig. **1** (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fig.› cizelat[2], subțire, ‹fig.; fam.› spălat[2]. **2** (*despre stil, exprimare etc.*) stilat, ‹fig.› cultivat, rafinat[2], subțire. **3** (*despre lumină, întuneric, umbră etc.*) slab, ‹fig.› subțire.

subțiátic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) v. Subțiratic. **2** (*despre voce, glas etc.*) v. Subțiratic.

subțiére s.f. **I 1** (*fiz.*) stricțiune, ‹înv.› subțietură. *Un corp de formă alungită își micșorează, prin subțiere, grosimea.* **2** ‹înv.› dezgroșare. *Subțierea unui băț se poate*

realiza și cu un briceag. **3** diluare, diluție. *Subțierea oțetului se face cu apă.* **4** rarefacție, rarefiere, rarificare, ‹înv.› subțietură. *Din cauza subțierii aerului, presiunea atmosferică scade odată cu creșterea altitudinii.* **II** fig. cultivare, stilare, ‹fig.› cizelare, rafinare, șlefuire, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Subțierea a obținut-o prin educație, prin artă.*

subțietáte s.f. (*înv.*) **I 1** v. Subțiime. Subțirime. **2** v. Subțiime. Subțirime. **3** v. Finețe. Subțirime. **II** fig. **1** (*la pl.* ***subțietăți***) v. Subtilități (v. *subtilitate*). **2** v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. Subțiime. Subțirime.

subțietúră s.f. (*înv.*) **1** (*fiz.*) v. Stricțiune. Subțiere. **2** v. Rarefacție. Rarefiere. Rarificare. Subțiere.

subțiíme s.f. **I 1** subțirime, ‹înv.› subțietate, subțirenie, subțiritate. *În depărtare, printre clădirile înalte și masive, se distinge subțiimea minaretului moscheii.* **2** subțirime, ‹înv.› subțietate, subțirenie. *Pentru a împleti o căciuliță, firul tors trebuie să aibă o anumită subțiime.* **II** fig. **1** ‹fig.› ascuțime. *A constatat o subțiime a auzului după tratament.* **2** finețe, rafinament, rafinare, subtilitate, ‹fig.› subțirime, ‹fig.; fam.› șlif, ‹fig.; înv.› rafinărie, subțietate, subțirenie, subțiritate. *Îi admiră subțiimea limbajului. Este un critic de mare subțiime.*

subțirá vb. I. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) v. Efila. Subția. **2** refl. (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Subția. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică gaze ori corpuri gazoase*) v. Rarefia. Rarifica. Subția.

subțirátic, -ă adj. **1** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) ‹reg.› subțiatic. *Are în grădină câțiva arbuști mici, cu ramurile subțiratice și scurte. Vaza are gâtul subțiratic. Turnul bisericii este subțiratic.* **2** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) elastic, subțire, suplu, zvelt, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› suletnic, șugar, șui[4], șuiеț, tivilichiu, ‹înv.› levent, ‹turc.; înv.› ivilichiu. **3** (*despre voce, glas etc.*) ‹reg.› subțiatic. *Din capătul holului se aude un glas subțiratic.*

subțíre adj. **I 1** (*despre obiecte, corpuri etc. cu formă alungită*) efilat, ‹înv.› subtil. *Într-un sfeșnic ard două lumânări subțiri. Firul tors este deosebit de subțire.* **2** (*despre lemne*) ‹reg.› sumernic. *Folosește numai lemne subțiri pentru focul din plita bucătăriei.* **3** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) elastic, subțiratic, suplu, zvelt, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› suletnic, șugar, șui[4], șuiеț, tivilichiu, ‹înv.› levent, ‹turc.; înv.› ivilichiu. *Era înaltă, subțire și cu o ținută extrem de elegantă.* **4** (*în opoz. cu „gros”; despre părți ale corpului ființelor, în special despre talie*) efilat, îngust, mic. *Rochia îi evidențiază talia subțire.* **5** (*despre orificii, pori etc.*) mic, strâmt. *Are nasul drept, cu nările subțiri. Apa de ploaie se infiltrează prin porii subțiri ai tencuielii.* **6** (*despre piele, membrane etc.*) delicat, fin. *Vântul îi irită fața, pentru că are pielea subțire.* **7** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, transparent, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase subțire.* **8** (*despre materiale, medii etc.*) rar, transparent, ușor[2]. *Voalul este un material subțire. O ceață subțire plutește peste apa lacului.* **9** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) ușor[2], ‹pop.› sprinten. *Începe să poarte haine subțiri odată cu încălzirea vremii.* **10** (*despre corpuri gazoase*) rarefiat, subțiat, ‹rar› subtil. **11** (*despre mâncăruri, sosuri*) apos, inconsistent, moale, neconsistent, ‹fam.› lung, ‹reg.› molicel, molicică. *Ciulamaua este cam subțire.* **12** (*despre soluții, băuturi, mâncăruri, vinuri etc.*) diluat, îndoit, slab, subțiat, ‹reg.› apătos, rărit[2], spălăcit, ‹înv.› întins[2], ‹fig.; pop.› lungit. **13** (*despre sunete*) acut, ascuțit[2], înalt, ‹reg.› țivlit, țivlitor. *Cele mai multe persoane nu pot suporta sunetele subțiri.* **14** (*despre vocea, glasul oamenilor*) ascuțit[2], pițigăiat, subțiat, ‹rar› piuitor, ‹reg.› înțiglat. *Glasul îi devine subțire când este nervos.* **15** (*înv.; despre obiecte, materii etc.*) v. Fin[1]. Mărunt. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său subțire.* **2** (*despre oameni, grupuri sociale sau profesionale ori despre personalitatea, gustul etc. lor*) ales[2], deosebit, distins, elevat, fin[1], patrician, rafinat[2], rasat, select, stilat, subtil, ‹fig.› cizelat[2], subțiat, ‹fig.; fam.› spălat[2]. *La concertul cameral au participat persoane subțiri.* **3** (*despre oameni*) bine-crescut, civilizat, fin[1], manierat, politicos, ‹fig.› urban. *Are copii subțiri de care este mândru.* **4** (*despre oameni sau despre aerul, mina, ținuta etc. lor*) distins, elegant, fin[1], nobil, rafinat[2]. *Are o figură luminoasă și subțire. Totdeauna se remarcă printr-o ținută subțire.* **5** (*despre stil, exprimare etc.*) stilat, ‹fig.› cultivat, rafinat[2], subțiat. *Discursul profesorului este totdeauna subțire.* **6** (*în opoz. cu „greoi”, „obtuz”; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, pătrunzător, profund, rațional, ‹fig.› luminos, treaz. *Este considerat un om cu mintea subțire.* **7** subtil. *Una din caracteristicile personajului principal al romanului este ironia subțire.* **8** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, violent, viu, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător. *Simte un junghi subțire în inimă.* **9** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, viu, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător. *Decepția i-a provocat o durere subțire.* **10** (*despre ger, vânt*) ‹fig.› tăios. *Nu a putut rezista mult afară, deoarece gerul era subțire. Din spate bătea un vânt subțire și rece.* **11** (*despre lumină, întuneric, umbră etc.*) slab, ‹fig.› subțiat. *Spre dimineață, întunericul devine subțire.* **12** (*rar; despre oameni*) v. Dificil. Mofturos. Năzuros. **13** (*rar; în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Confecționat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Mânzesc. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Prețios. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **14** (*în opoz. cu „puternic”; înv.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fraged. Fragil. Gingaș. Gracil. Leșinat[2]. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **15** (*înv.; despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) v. Important. Însemnat.

subțirél, -eá adj. **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) subțirică, ‹reg.› subțiriu. *Fiul ei este un tânăr înalt și subțirel.* **2** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături etc.*) ‹reg.› subțiriu. *Și-a făcut un costum dintr-un tergal subțirel.*

subțirénie s.f. (*înv.*) **1** v. Subțiime. Subțirime. **2** fig. v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. Subțiime. Subțirime.

subțirícă adj. (*despre ființe*) subțirea (v. *subțirel*), ‹reg.› subțirie (v. *subțiriu*). *Fiica ei este o tânără înaltă și subțirică.*

subțiríme s.f. **I 1** subțiime, ‹înv.› subțietate, subțirenie, subțiritate. *În depărtare, printre clădirile înalte și masive, se distinge subțirimea minaretului moscheii.* **2** subțiime, ‹înv.› subțietate, subțirenie. *Pentru a împleti o căciuliță, firul tors trebuie să aibă o anumită subțirime.* **3** finețe, ‹înv.› subțietate, subțiritate. *Mireasa a purtat o rochie dintr-un material de o subțirime aparte.* **II** fig. finețe, rafinament, rafinare, subtilitate, ‹fig.› subțiime, ‹fig.; fam.› șlif, ‹fig.; înv.› rafinărie, subțietate, subțirenie, subțiritate. *Îi admiră subțirimea limbajului. Este un critic de mare subțirime.*

subțiritáte s.f. (*înv.*) **I 1** v. Subțiime. Subțirime. **2** v. Finețe. Subțirime. **II** fig. **1** (*la pl.* ***subțirități***) v. Subtilități (v. *subtilitate*). **2** v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. Subțiime. Subțirime.

subțiríu, -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Subțirel. Subțirică. **2** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături etc.*) v. Subțirel.

subulát, -ă adj. (*biol.*) subuliform. *Oragenele subulate se termină cu un vârf ascuțit.*

subulifórm, -ă adj. (*biol.*) subulat.

subumán, -ă adj. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman, neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime subumană.*

suburbán, -ă s.f., adj. **1** s.f. (*adm.*) comună suburbană. *Suburbanele sunt situate la marginea sau în apropierea unui oraș de care depind din punct de vedere administrativ.* **2** adj. fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, vulgar, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2],

‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii suburbane.*

suburbíe s.f. antioraș, mahala, periferie, ‹livr.› foburg, ‹reg.› cut, oștează, ‹grec.; înv.› exocastron, ‹turc.; înv.› cadalâc. *În suburbie sunt multe case dărăpănate.*

subvénție s.f. grant, stipendiu, ‹rar› subsidiu, ‹rar› subsidiu, ‹înv.› pensie, retribuție. *Pentru proiectul lor li s-a aprobat subvenția din fondurile europene.*

subvenționá vb. I. tr. (*fin., econ.; compl. indică oameni, instituții, organizații, proiecte etc.*) a finanța, a stipendia, ‹fam.› a suporta, ‹înv.› a economisi. *A subvenționat câțiva tineri în timpul studiilor în străinătate. Unele instituții de asistență socială sunt subvenționate de oameni de afaceri. Proiectul a fost subvenționat din fonduri europene.*

subvenționáre s.f. (*fin., econ.*) finanțare, stipendiere, ‹fam.› suport. *Criza economică a avut repercursiuni imediate asupra subvenționării unor instituții de asistență socială.*

subvenționát, -ă adj. (*econ., fin.; despre oameni, instituții, organizați, proiecte etc.*) finanțat, stipendiat. *Proiectul subvenționat trebuie să fie finalizat în doi ani.*

subversív, -ă adj. (*jur.; despre activități, firme etc.*) clandestin, ilegal, ilicit, neautorizat, nelegal, nelegitim. *Tinerii care făceau comerț subversiv cu țigări au fost prinși de poliție.*

subwoofer [sab'ufər] s.n. (*electron.*) woofer. *Subwooferul este difuzorul care redă basul.*

subzistá vb. I. intr. **1** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a ține. *Palatul subzistă din sec. al XIX-lea.* **2** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a trăi, a ține, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale subzistă pe Pământ din timpuri străvechi.*

subzisténță s.f. **1** întreținere, trai, viață. *Cei mai mulți oameni au foarte puține mijloace de subzistență.* **2** (*înv.*) v. Aflare. Existență. Prezență.

suc s.n. **I** (*bot.*) **1** (*și **suc celular**, **suc vacuolar***) zeamă, ‹reg.› zemărie. *Sucul din fructe sau din legume se extrage prin presare ori stoarcere. Îi dă copilului suc de morcov. Maioneza se prepară cu suc de lămâie.* **2** (*la plante*) mădună, sevă, ‹pop.› lapte, mâzgă, must, mustăreață, ‹reg.› mâzgală, mierică, muc, mursă, usuc, ‹înv.› lapte vegetal, umezeală. *Sucul circulă prin vasele libero-lemnoase ale plantelor.* **3** (*pop.*) v. Mana-florilor (v. *mană*). Mană. Nectar. **4** (*pop.*) v. Latex. **II** (*biol.*) **1** (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) ‹înv.› umezeală. *I-a crescut aciditatea sucului gastric. Sucul pancreatic are un rol important în digestia alimentelor.* **2 *suc nuclear*** = cariolimfă, carioplasmă, nucleoplasmă. *Sucul nuclear este plasma nucleară în care sunt înglobați cromozomii.* **3** zeamă. *Sucul este lichidul care se scurge din carne, când este preparată.* **4** (*la ovine; reg.*) ***suc de lână*** v. Usuc. **5** (*înv.*) ***suc genital*** v. Spermă.

sucálă s.f. **1** (*tehn.; la războiul de țesut*) rodan, ‹reg.› cicârâg, letcă. *Cu sucala se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare.* **2** (*ind. casnică; pop.*) v. Vârtelniță. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Navetă[1]. Suveică. **4** (*în dulgherie, în tâmplărie etc.; ~~reg.~~*) v. Coarbă. **5** (*reg.*) v. Frigare.

súcaș, -ă adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaș. Nărăvit.

súcă s.f. (*reg.*) **1** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostească[1]. Toană[1]. **2** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **3** v. Năravi.

sucăleálă s.f. (*reg.*) v. Înfășurare. Învălătucire. Învârtire. Învârtit[1]. Răsuceală. Răsucire. Răsucit[1]. Răsucitură. Sucire. Sucit[1]. Sucitură.

sucăleáță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleț. Sucitor. Vergea.

sucăléte s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Sul. Trâmbă. Val.

sucălí vb. IV. tr. **1** (*pop., compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășura. Învălătuci. Învârti. Răsuci. Roti. Rula. Suci[2]. Vălătuci. **2** (*pop.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **3** (*reg.*) v. Rasoli.

succedá vb. I. **I 1** refl. (*despre ființe*) a se perinda, a trece, a se vântura. *Prin magazine se succed mulți oameni.* **2** refl. (*mai ales despre vehicule în mișcare*) a se perinda, a urma, ‹înv. și pop.› a se petrece, ‹fig.› a se scurge. *Mașinile se succed una după alta.* **3** refl. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a urma, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. *Generațiile se succed într-o ordine prestabilită.* **4** refl. a se perinda, a se prefira, a trece, ‹fig.› a defila, a se derula. *În vis se succedau imagini frumoase din copilărie.* **5** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a urma, ‹înv.› a obârși. *I-a succedat în funcția de director un coleg din institut.* **6** intr. (*jur.; rar*) v. Dobândi. Moșteni. **7** tr. (*reg.; compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Reuși. **II** refl. fig. (*despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) a se desfășura, a evolua, a se întâmpla, a se petrece, ‹fig.› a se derula. *Evenimentele s-au succedat conform planului.*

succedanéu s.n. înlocuitor, substituent, substitut. *Zaharina este un bun succedaneu al zahărului.*

succedáre s.f. **1** perindare, trecere, ‹fig.› scurgere. *Urmărește distrat, de la fereastră, succedarea oamenilor pe stradă.* **2** înșirare, înșiruire, perindare, succesiune, ‹înv.› înșirătură, mergere, ‹fig.› derulare, ‹fig.; înv.› vârtejire. *Constată, cu tristețe, succedarea rapidă a anilor.* **3** perindare, prefirare, trecere, ‹înv.› defileu, ‹fig.› defilare, derulare. *Succedarea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.* **4** urmare. *Succedarea colegului în funcția sa de director era previzibilă.*

succés s.f. **1** izbândă, realizare, reușită, ‹fam.› ispravă, ‹înv.› reieșire, reușire. *E sigur de succesul negocierilor. Succesul în viață este condiționat, de cele mai multe ori, de o muncă susținută. Este sigur de succesul negocierilor.* **2** izbândă, reușită, victorie. *Fanii ovaționează, fericiți de succesul echipei de fotbal.* **3** audiență, reușită. *Vedeta este emoționată de un asemenea succes la festival.*

succesiúne s.f. **I** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) **1** înșirare, înșiruire, serie, șir, ‹fig.› cortegiu. *Adesea, își întâmpină fiul cu o succesiune de reproșuri.* **2** înșirare, înșiruire, perindare, succedare, ‹înv.› înșirătură, mergere, ‹fig.› derulare, ‹fig.; înv.› vârtejire. **3** lanț, suită, șir, șirag, ‹reg.› șiretenie[2]. *Viața ei a fost o succesiune de evenimente fericite și triste. Succesiunea surprizelor a fost lungă.* **4** lanț, șir. *În depărtare se vede o succesiune de dealuri. Pe această stradă este o succesiune de case-tip.* **5** consecutivitate, ordine. *Urmărește succesiunea cuvintelor în frază.* **6** alternare, alternanță, alternare, rotație. *Este obligatorie succesiunea culturilor pentru a se obține recolte bune.* **7** descendență, filiație, ‹înv.› strună[1], ‹fig.› linie, viță. *A stabilit succesiunea corectă a ilustrei sale familii.* **II** (*concr.; jur.*) ereditate, moștenire, patrimoniu, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv. și reg.› miraz[1], moștină[1], rămășiță[1], ‹reg.› strămoșire, ‹înv.› clironomie, diadohie, dobândă, dostoianie, dostoinicie, erezie[2], erezire, erezitate, eritagiu, lăsământ, moșnenie, moștenie, nemestnicie, ocină, rămas[2]. *După moartea părinților, a primit ca succesiune toată averea lor.*

succesív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** consecutiv. *Tipărește ediții succesive din marii clasici.* **2** gradat[2], gradual, treptat. *Prin adăugarea succesivă a unor suplimente la noile ediții ale cărții, autorul urmărește actualizarea subiectul tratat.* **II** adv. (*modal*) **1** treptat. *Începând cu primăvara, nopțile scad succesiv. În dezvoltarea ei, știința încearcă să înlăture, succesiv, tezele a căror eroare a fost dovedită.* **2** ‹înv.› succesivamente. *Dependințele casei au fost construite succesiv. L-a căutat timp de două seri, succesiv.*

succesivaménte adv. (*modal; înv.*) v. Succesiv.

succesór, -oáre s.m., s.f. **1** continuator, urmaș, ‹rar› epigon, ‹înv.› următor. *Este un demn succesor al lui Brâncuși.* **2** (*polit.*) moștenitor, urmaș, ‹înv. și reg.› următor, ‹înv.› diadoh. *Tânărul prinț va fi succesorul la tron.* **3** (*jur.*) moștenitor, urmaș, ‹livr.› erede, ‹înv. și reg.› moșnean, moștean, rămas[2], ‹înv.› clironom, erezitar, moșan, moșancă, moșneancă, ocean[1], ocinaș[1], ocinătoriu, strămoștean, uricaș, următor. *În cele mai multe cazuri, succesorii se ceartă de la avere.*

succín s.n. ambră galbenă, chihlimbar, ‹înv.› electru[2]. *Din succin se fac bijuterii, obiecte de artă, mătănii, țigarete.*

succínt, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, ‹înv.› rezumator, ‹fig.› dens, sec, strâns[2], telegrafic. *Publicul apreciază stilul succint al jurnalistului.* **2** (*despre expuneri,*

texte) concis, rezumativ, sintetic, sumar, ‹fam.› scurt, ‹înv.› rezumator. *A făcut un raport succint privind deplasarea în străinătate.* **3** sumar, ‹înv.› repede. *I s-a cerut să facă o expunere succintă a împrejurărilor în care s-a produs accidentul rutier.* **II** adv. (*modal*) **1** concis, laconic, lapidar. *I-a răspuns succint. Și-a caracterizat succint discipolul.* **2** concis, sintetic, sumar. *I-a expus succint faptele. A prezentat succint concluziile cercetării.*

suceálă s.f. **1** (*pop.*) v. Înfășurare. Învălătucire. Învârtire. Învârtit[1]. Răsuceală. Răsucire. Răsucit[1]. Răsucitură. Sucire. Sucit[1]. Sucitură. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

suci[1] s.m. (*tăb.; reg.*) v. Blănar. Cojocar.

sucí[2] vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a învârti, a răsuci, a roti, a rula, a vălătuci, ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A sucit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **2** tr., refl. (pas.) (*compl. sau sub. gram. indică fire textile, paie, tulpini de plante, mlădițe etc.*) a (se) răsuci. *Femeia sucește firele de bumbac când toarce. Firele de borangic se sucesc, în fabrici, cu ajutorul unor mașini speciale.* **3** refl. (*despre frunze*) a se răsuci, ‹pop.› a se ciuci. *Frunzele plantelor se sucesc când încep să se veștejească.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) a (se) întoarce, a (se) învârti, a (se) răsuci, a (se) roti, ‹înv. și reg.› a (se) vârti, ‹reg.› a cărica, a (se) rotila, a sprehui[1]. *A sucit cheia în broască și a deschis ușa. Mânerul robinetului se sucește ușor.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a frământa, a învârti, a răsuci. *De emoție, fata sucește batista în mână.* **6** tr. (*compl. indică țigări*) a răsuci. *Bărbatul își sucește o țigară.* **7** tr. (*compl. indică aluat*) a învârti, a rula. *A sucit foaia de plăcintă și a pus-o în tavă.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori trupul lor*) a (se) contorsiona, a (se) răsuci, ‹rar› a (se) torsiona. *Osteoporoza sucește oasele și corpul. Se sucește de durere.* **9** refl., tr. (*sub. sau compl. indică ființe, părți ale corpului lor, plante etc.*) a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) răsuci, ‹reg.› a (se) covriga, a se covrigi, a (se) încolătăci, ‹înv.› a (se) învălui, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) împleti, a (se) împletici. *Șarpele s-a sucit în jurul unei crengi.* **10** tr. (*înv. și pop.; compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) v. Împleti. Lucra. Tricota. **11** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică corpul, părți ale corpului ori, p. ext., ființe*) v. Deforma. Strâmba. **12** tr. (*chir.; reg.; compl. indică animale*) v. Castra. Emascula. Steriliza. **13** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma. **14** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică obiecte, lucruri etc. ori părți ale lor*) v. Deforma. Strâmba. **II 1** refl. (*despre ființe*) a se foi, a se frământa, a se perpeli, a se răsuci, a se zbate, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a sucit în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **2** refl. (*despre ființe*) a se răsuci. *Ajuns la locul întâlnirii a început să se sucească când la dreapta, când, la stânga, încercând să-și zărească prietenul venind. Copilul se sucește pe scaun tot timpul mesei.* **3** refl. (*despre ființe; adesea determ. prin „pe loc”*) a se răsuci, a se roti. *Fata se sucea în fața oglinzii pentru a vedea cum îi cade rochia. Câinele se sucește pe loc, încercând să-și prindă coada.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părți ale corpului; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „la”, „spre”, „după”*) a (se) întoarce, a (se) răsuci, ‹pop.› a (se) întorna. *Este atât de frumoasă, încât toată lumea sucește capul după ea. Toți ochii s-au sucit spre tânără.* **5** tr., refl. (*med., med. vet.; pop. și fam.; compl. sau sub. indică oase ori extremitățile lor mobile*) v. Deplasa. Dezarticula[1]. Disloca. Luxa. Scrânti. **6** tr. (*pop.; compl. indică săbii, paloșe, buzdugane etc.*) v. Învârti. Mânui. Răsuci. Roti. **7** tr. (*pop.; compl. indică vehicule, nave etc.*) v. Braca. Cârmi. Coti. Vira. **8** tr. (*înv. și reg.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage. **III** refl. fig. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se neliniști, a se precipita, a se zbuciuma, ‹fig.› a se lupta, a se zbate, a se zvârcoli. *Se sucește mult înaintea afișării rezultatului concursului.*

sucíe s.f. (*reg.*) v. Cojocărie. Cojocărit.

sucíre s.f. **I 1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucit[1], sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. *Sucirea covorului s-a făcut după ce acesta a fost aspirat.* **2** răsucire, răsucit[1], sucit[1]. *Sucirea firelor de bumbac se realizează cu ajutorul unor mașini speciale.* **3** întoarcere, întors[1], învârtire, învârtit[1], răsucire, rotire, ‹livr.› convoluție. *Sucirea cheii în broască se face cu dificultate.* **4** încolăcire, înfășurare, învălătucire, răsucire, sucit[1], ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură. *Urmărește sucirea șarpelui în jurul unei crengi.* **5** (*chir.; la animale; reg.*) v. Castrare. Castrație. Emasculare. Emasculație. Sterilizare. **II 1** foială, foire, perpelire, răsucire, zvârcolire. *Sucirea din timpul nopții a fost cauzată de coșmarurile pe care le-a avut.* **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire.

sucít[1] s.n. **1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit[1], răsucitură, sucire, sucitură, ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. **2** răsucire, răsucit[1], sucire. **3** încolăcire, înfășurare, învălătucire, răsucire, sucire, ‹rar› vălătuceală, ‹pop.› colăcitură, încolăceală, încolăcitură.

sucít[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, materiale flexibile etc.*) înfășurat[2], învălătucit, învârtit[2], răsucit[2], rotit[2], ‹rar› vălătucit. *Covorul sucit încape perfect în portbagaj.* **2** (*despre fire textile, paie, tulpini de plante, mlădițe etc.*) răsucit[2]. *A împletit o bluză din firele de bumbac sucite.* **3** (*despre obiecte, părți ale unor obiecte etc.*) întors[2], învârtit[2], răsucit[2], rotit[2], ‹rar› contort. *Pe timp de noapte lasă în broască cheia sucită.* **4** (*despre ființe, despre părți ale corpului lor, despre plante etc.*) încârligat, încolăcit, încovrigat, înfășurat[2], învălătucit, răsucit[2], ‹rar› acolat, contort, ‹fig.; pop. și fam.› împleticit, împletit[2]. *A luat de pe creangă șarpele sucit.* **5** (*mai ales despre oameni sau despre trupul lor*) contorsionat, răsucit[2]. *Stă în pat cu trupul sucit.* **6** (*despre oameni sau despre corpul lor*) adus[2], aplecat[2], cocârjat, cocoșat, curbat, gârbov, gârbovit, înclinat, încovoiat, îndoit, plecat[2], strâmb, strâmbat[2], ‹rar› deșelat, ‹înv. și pop.› cocârlat, ‹pop.› gârjobat, încocârjat, ‹înv. și reg.› încujbat, ‹reg.› leucit[2], pucliș, ‹înv.› aplecușat, ‹fig.; reg.› obădat. *Este atât de sucit, încât are înălțimea unui copil. Bătrânul are spatele sucit.* **7** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, șerpuit, șerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpuind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încălcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele sucite ale vaporului și au ieșit pe punte.* **8** (*mai ales despre scări*) spiralat. *Scara din interiorul vilei este sucită.* **9** (*reg.; despre animale*) v. Castrat. Emasculat. Sterilizat. **II 1** (*despre părți ale corpului*) întors[2], răsucit[2], ‹pop.› întunat[2]. *Toată lumea este cu capul sucit după ea când trece pe stradă.* **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre oase sau despre extremitățile lor mobile*) v. Deplasat. Dezarticulat[1]. Dislocat. Luxat. Scrântit. **III** fig. **1** (*despre exprimare, fraze etc.*) încurcat[2], ‹fig.› împiedicat, încălcit, întortocheat. *Exprimarea sucită făcea scrisoarea de neînțeles.* **2** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Lunatic. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

sucitór, -oáre s.n., s.f. **I** s.n. **1** (*gosp.*) făcăleț, vergea, ‹rar› sul, ‹pop.› mestecău[1], ‹reg.› melesteu, plăcintor, sucăleață. *Cu sucitorul se întinde aluatul.* **2** (*tehn.; la moară; reg.*) ‹reg.› grăunțar, năpustitor. *Sucitorul, prin învârtire, reglează cantitatea de grăunțe care trebuie să curgă în gaura pietrei de moară.* **3** (*la fierăstrău; reg.*) v. Cheie. Cordar. Întinzător. Strună[1]. **4** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce. **5** (*la prâsnelul morii; reg.*) v. Șiștor. **6** (*tehn.; înv.*) v. Coarbă. Manivelă. Manșă. **II** s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Capîntortură (*Jynx torquilla*). **2** v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **3** v. Purceluș-neagră (v. *purceluș*) (*Sylvia atricapilla*).

sucitúră s.f. **I 1** înfășurare, învălătucire, învârtire, învârtit[1], răsuceală, răsucire, răsucit, răsucitură, sucire, sucit[1], ‹pop.› suceală, ‹reg.› sucăleală. **2** (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulație.

Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxație. Scrântire. **II** (*concr.*) **1** (*pop.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortochetură. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură. Turnantă (v. *turnant*). **2** (*ind. text.; înv. și reg.*) v. Jurubiță. **3** (*țes.; înv. și reg.*) v. Scul. **4** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Gânj.

sucíță s.f. (*tăb.; reg.*) v. Cojocărească. Cojocărită.

sucombá vb. I. intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârși, a se stinge, ‹rar› a exita, ‹înv.› a se pierde, a se răpune, a se săvârși, ‹pop.› a se isprăvi, ‹înv. și reg.› a se pristăvi, ‹înv. și reg.; iron.› a se sparge, ‹reg.› a storî, a se urvi, a zdrucni, ‹înv.› a despieri, a se istovi, a lipsi, a se proslăvi, a repauza, ‹eufem.› a pleca, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, a trece, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. și pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăța, ‹fig.; înv. și reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăși, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni, ‹arg.› a o mierli, a răci. *După o boală grea, Eminescu a sucombat în 1889.*

sucombáre s.f. decedare, deces, dispariție, expiere, moarte, pieire, prăpădire, răposare, sfârșit[1], stingere, ‹livr.› exitus, extincție, ‹rar› răposat[1], ‹înv. și pop.› săvârșire, sfârșenie, ‹pop.› pierzanie, pierzare, ‹înv. și reg.› cataroi[2], ‹reg.› devlă, petrec, pieiște, pocaină, topenie, ‹înv.› concenire, istov, lipsire, mortăciune, petrecanie, petrecere, pierdere, piericiune, prăpăditură, prestavlenie, pristăvire, răsuflarea sufletului (v. *răsuflare*), săvârșenie, săvârșit[1], scădere, sconcenie, slobozitul vieții (v. *slobozit[1]*), ‹eufem.› plecare, ‹fig.› adormire, apunere, apus[1], deznodământ final, deznodământ tragic, ‹fig.; rar› nimicire, pahar mortal, ‹fig.; înv. și pop.› paharul morții (v. *pahar*), strămutare, ‹fig.; înv.› deznodământ fatal, expirare, expirație, ‹fig.; iron. sau peior.› crăpare, ‹arg.› mierleală, mierlire. *Sucombarea poetului a provocat durere.*

sucombát, -ă adj. (*despre oameni*) decedat, defunct, dispărut, mort, răposat[2], ‹înv. și pop.› pierit, ‹pop.› pierdut, ‹înv.› pristăvit, repauzat, săvârșit[2], ‹fig.› adormit, ‹fig.; înv.› expirat. *Străbunii noștri sucombați trebuie pomeniți.*

sucrázǎ s.f. (*biochim.*) sucroză, zaharoză, zahăr.

sucróză s.f. (*biochim.*) sucrază, zaharoză, zahăr. *Sucroza este o dizaharidă care se găsește aproape în toate plantele, mai ales în trestia-de- zahăr și în sfecla-de- zahăr.*

sucțiúne s.f. absorbire, absorbție, aspirație, încorporare, resorbție, sorbire, sucțiune, ‹pop. și fam.› sugere. *Capacitatea solului pietros de sucțiune a apei de ploaie este mică.*

sucuí vb. IV. **1** tr. (absol.), refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Acomoda. Adapta. Deda. Deprinde. Familiariza. Învăța. Obișnui. **2** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Obișnui.

suculént, -ă adj. **I 1** (*despre fructe și legume*) moale, mustos, zemos, ‹reg.› molicel, molicică. *Îi plac perele suculente.* **2** (*despre anumite alimente, substanțe etc.*) consistent, hrănitor, nutritiv, sățios[1], substanțial, ‹livr.› feculent, ‹rar› nutribil, ‹înv.› mistuitor, nutritor, săturăcios, săturător, viptuitor. *Friptura de porc este suculentă.* **3** (*adesea fig.; despre mâncăruri*) apetisant, bun, delicios, gustos, îmbietor, plăcut, savuros, ‹livr.› sapid, ‹pop.› pofticios, ‹fam.› fain, meseriaș, mișto, ‹reg.› ibiu, ‹înv.› nostim. *A pregătit o masă suculentă.* **II** fig. (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este suculent.*

suculénță s.f. **1** savoare. *Perele, ținute în beci peste iarnă, nu și-au pierdut suculența.* **2** fig. farmec, ‹fig.› savoare, sevă. *Autorul a descris cu suculență viața din acest colț uitat de lume.*

sucursálă s.f. **1** (*econ., com. etc.*) agentură, agenție, filială, reprezentanță, ‹înv.› despărțământ. *Firma și-a inaugurat noua sucursală comercială.* **2** (*bis.; înv.*) v. Metoc.

sud[1] s.n. (*geogr.*) miazăzi, ‹înv. și pop.› miază, ‹reg.› prânz, ‹înv.› amiază, austru, meriziu, miezul zilei (v. *miez*). *Caravana se îndreaptă spre sud. Un vânt cald bate dinspre sud.*

sud[2] s.n. **1** (*jur.; înv.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces. **2** (*jur.; reg.*) v. Tribunal. **3** (*jur.; reg.*) v. Judecătorie. **4** (*adm.; înv.; de obicei urmat de determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) v. Județ.

sud-ést s.n. (*geogr.*) ‹înv.› sud-ost. *Excursioniștii s-au îndreptat spre sud-est pentru a ajunge la cabană.*

sud-éstic adj. (*geogr.*) ‹înv.› sud-ostic. *Grecia se află în partea sud-estică a Europei.*

sud-óst s.n. (*geogr.; înv.*) v. Sud-est.

sud-óstic adj. (*geogr.; înv.*) v. Sud-estic.

sud-óvest s.n. (*geogr.; înv.*) v. Sud-vest.

sudúc s.m. (*iht.; reg.*) = sudac.

sud-uést s.n. (*geogr.; înv.*) v. Sud-vest.

sud-vest s.n. (*geogr.*) ‹pop.› apus-miazăzi (v. *apus[1]*), ‹înv.› sud-ovest, sud-uest. *Pentru a ajunge în port, iahtul a fost îndreptat spre sud-vest.*

sudá vb. I. **1** refl. (*med., med. vet.; mai ales despre oase*) a se prinde. *După fractură, oasele s-au sudat repede.* **2** tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) aglutina, a (se) alipi, a (se) lipi, a (se) reuni, a (se) uni[2]. *Hematiile se sudează sub acțiunea unor substanțe. Vorbitorii sudează frecvent afixele posesive.*

sudác (sudúc) s.m. (*iht.; reg.*) v. Șalău[1] (*Stizostedion lucioperca* sau *Lucioperca sandra*).

sudáj s.n. (*tehn.*) sudare, sudat[1], sudură.

sudálmă s.f. (*pop.*) **1** v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **2** v. Înjurătură.

sudáre s.f. **1** (*tehn.*) sudaj, sudat[1], sudură. *Sudarea celor două piese de metal se face în anumite condiții de temperatură și presiune.* **2** (*lingv., biol., tehn.*) aglutinare, alipire, lipire, lipitură, reunire, unire. *Sudarea hematiilor se face sub acțiunea unor substanțe.*

sudát[1] s.n. (*tehn.*) sudaj, sudare, sudură.

sudát[2], -ă adj. **1** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, aglutinat, alipit, lipit[2], reunit, unit. *Afixe posesive sudate. Hematii sudate.* **2** fig. (*în opoz. cu „eterogen”; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen, unitar, ‹fig.› închegat, monolit, monolitic. *Echipa națională de fotbal este o echipă sudată.*

sudáție s.f. (*fiziol.; rar*) v. Apă. Nădușeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație.

súdic, -ă adj. (*geogr.; în opoz. cu „boreal”, „nordic”, „septentrional”*) **1** austral, meridional. *Emisfera sudică se află la sud de ecuator.* **2** (*despre regiuni, teritorii, țări, localități etc.*) meridional, ‹înv.› meridionalicesc. *Coasta sudică a Carpaților este acoperită cu păduri de foioase. A vizitat multe țări europene sudice.*

sudoáre s.f. **I** (*fiziol.*) **1** apă, nădușeală, sudorație, transpirație, ‹rar› sudație, umezeală, ‹înv. și pop.› asudătură, ‹pop.› înădușeală, ‹reg.› asud, asudoare, năbușeală, năduf, ‹înv.› apă sudorală, exalare, exalație. *Era tot numai sudoare din cauza febrei.* **2** v. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă. **II** fig. **1** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțină sudoare.* **2** (*înv.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie. **III** (*bot.*) **1** (*art.; pop.*) ***sudoarea-calului*** = ***sudoarea-calului-puturoasă*** = ***sudoarea-capului*** v. **a** Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis repens*); **b** (*reg.*) Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*); ***sudoarea-laptelui*** v. Captalan (*Petasites officinalis* sau *Petasites hybridus*). **2** (*reg.*) v. Cuscrișor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*). **3** (*reg.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*).

sudorál, -ă adj. (*rar; despre medicamente, agenți, substanțe etc.*) v. Diaforetic. Sudorifer. Sudorific.

sudoráție s.f. (*fiziol.*) **1** asudare, asudat[1], exsudare, exsudație, nădușeală, transpirare, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură. *Prin sudorație se elimină unele toxine din organism.* **2** (*concr.*) apă, nădușeală, sudoare, transpirație, ‹rar› sudație, umezeală, ‹înv. și pop.› asudătură, ‹pop.› înădușeală, ‹reg.› asud, asudoare, năbușeală, năduf, ‹înv.› apă sudorală, exalare, exalație.

sudorífer, -ă adj. (*despre medicamente, agenți, substanțe etc.*) diaforetic, sudorific, ‹rar› sudoral.

sudorífic, -ă adj. (*despre medicamente, agenți, substanțe etc.*) diaforetic, sudorifer, ‹rar› sudoral. *Substanțele sudorifice provoacă o transpirație abundentă.*

sudúc s.m. (*iht.; reg.*) = sudac.

suduí vb. IV. tr. **1** (*pop.* și *fam.*) (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** (*pop.; compl. indică oameni*) v. Injuria. Insulta. Invectiva. Jigni. Ofensa. Ultragia. Vexa. **3** (*pop.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

suduiálă s.f. **1** (*pop.*) v. Înjurătură. **2** (*pop.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **3** (*reg.*) v. Certare. Dojenire. Mustrare.

suduíre s.f. **1** (*pop.*) v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*). **2** (*înv.*) v. Certare. Dojenire. Mustrare. **3** (*înv.*) v. Înjurătură.

suduitúră s.f. (*pop.*) **1** v. Înjurătură. **2** v. Afront. Agresiune verbală. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Ofensă. Rușine. Ultraj. Umilință. Vexațiune. Violențe (v. *violență*). Violențe de limbaj (v. *violență*). Violențe verbale (v. *violență*). Vorbe grele (v. *vorbă*).

sudúră s.f. (*tehn.*) **1** sudaj, sudare, sudat[1]. **2** ***sudură autogenă*** = autosudură. *Poartă ochelari de protecție în timpul sudurii autogene.*

suedéz, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹înv.› suedian, svez, șved. *S-a dus în vacanță în orașul Malmö, la niște suedezi pe care i-a cunoscut pe litoralul românesc al Mării Negre.* **2** adj. ‹înv.› suedian, șved, șvezesc. *Limba suedeză este o limbă germanică. Stockholmul, capitala suedeză, a fost denumită „capitala europeană verde”.*

suedián, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Suedez. **2** adj. v. Suedez.

suévi s.m. pl. (*ist.*) = suabi.

suferí vb. IV. **I** intr. (*med., med. vet.; despre ființe*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată boala, partea bolnavă a corpului sau organul bolnav*) ‹înv. și pop.› a pătimi. *Suferă de o boală letală. De ani de zile suferă de ficat.* **2** a se chinui, ‹înv. și reg.› a se osândi, a se tici[2], a se tigori, ‹înv.› a se nevoi, a se strădui, ‹fig.; înv.› a se tescui. *A suferit mult timp din cauza unei boli incurabile.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată boala*) a avea. *Suferă de tuberculoză de câțiva ani.* **II 1** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suporta, a trăi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a tici[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiți, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A suferit multe umilințe de la colegi.* **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată natura suferinței*) a pătimi, ‹înv. și pop.› a se munci, ‹înv.› a ucide. *Suferă de căldură și de sete. Tânărul suferă de o gelozie chinuitoare.* **3** tr. (*compl. indică suferințe, greutăți etc.*) a duce[2], a îndura, a răbda, a suporta, ‹pop.› a apuca, ‹înv.› a simți. *Rămânând văduvă, femeia a suferit toate greutățile și necazurile familiei.* **4** tr. (*compl. indică suferințe, necazuri etc.*) a încerca, a îndura, a pătimi, a suporta. *Au suferit în viață multe neajunsuri.* **5** tr. (*compl. indică pierderi, pagube materiale sau spirituale etc.*) a avea. *În timpul secetei agricultorii au suferit mari pierderi.* **6** tr. (*compl. indică pedepse, condamnări etc.*) a suporta. *A suferit o condamnare de doi ani pentru furt.* **7** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suporta, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot suferi comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **8** tr. (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) a suporta, ‹fig.› a accepta, a înghiți, a mistui, ‹fig.; înv.› a honipsi. *Nu poate suferi oamenii vulgari.* **9** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre alimente*) v. Prii. **III** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Împotrivi. Opune. Rezista.

suferíbil, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) v. Acceptabil. Suportabil. Tolerabil. **2** (*despre situații, stări etc.*) v. Acceptabil. Admisibil. Bunicel. Bunicică. Convenabil. Suportabil. Tolerabil.

suferínd, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; în opoz. cu „sănătos”; despre ființe*) bolnav, nesănătos, ‹rar› morbos, morbulent, ‹înv. și pop.› războlit, ‹pop.› beteag, ‹înv. și reg.› neputincios, pătimaș, rău, ‹reg.› marod, păzit[2], ‹înv.› lânced, malad, mișel, pătimitor, răslăbit, răutățit, ‹turc.; înv.› sacat. *Fiind suferind, nu s-a putut duce la interviu.* **2** (*despre față, privire etc.*) bolnăvicios, ‹înv.› suferitor. *Este un tânăr uscățiv, cu o figură veșnic suferindă. Femeia are privirea suferindă.*

suferínță s.f. **1** amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), turment, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de suferință.* **2** chinuire. *Suferința bătrânei din cauza durerilor de cap a impresionat-o.* **3** calvar, canon, caznă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], supliciu, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹rar› mortificat, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după suferința cumplită la care a fost supus.* **4** (*med., med. vet.*) afecțiune, boală, maladie, rău, ‹livr.› mal[2], morb, ‹înv. și pop.› nevoie, slăbiciune, slăbire, supărare, ‹pop. și fam.› beteșug, ‹pop.› călcătură, patimă, vătămare, ‹înv. și reg.› neputință, slăbănogeală, slăbănogie, ‹reg.› betegeală, betegie, betegire, izdat, morbiciune, păs, ‹înv.› lâncezime, lângoare, morbiciune, pătimire, slăbănogire, zaiflâc. *Îl mistuia o suferință pulmonară.* **5** (*mai ales la pl.* ***suferințe***) ananghie, greutate, încercare, mizerie, necaz, nevoie, vicisitudine, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe suferințe în cursul vieții.*

suferíre s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

suferít, -ă adj. **1** (*despre chinuri, suferințe etc.*) îndurat, răbdat[2]. *Nu-și aduce aminte cu plăcere de necazul suferit.* **2** (*înv.; despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) v. Acceptabil. Suportabil. Tolerabil. **3** (*înv.; despre situații, stări etc.*) v. Acceptabil. Admisibil. Bunicel. Bunicică. Convenabil. Suportabil. Tolerabil.

suferitór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Răbdător. **2** (*despre față, privire etc.*) v. Bolnăvicios. Suferind.

suficiént, -ă adj., adv., interj. **I** adj. **1** îndestulător, mulțumitor, satisfăcător. *Are un număr suficient de CD-uri cu muzică clasică.* **2** destul, îndestulător, ‹reg.› bugăt. *Nu are bani suficienți pentru a-și cumpăra un televizor cu plasmă.* **3** (*mai ales fig.; despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, trufaș[1], țanțoș, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pâșin, ‹reg.› făleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bățos, împănunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind suficient și dificil, nu are prieteni.* **II** adv. **1** (*cu sens cantitativ*) destul, îndeajuns, îndestulător, ‹reg.› bugăt, destulat, ‹înv.› îndestul. *A muncit suficient astăzi. A suferit suficient.* **2** (*cu val. de interj.; în constr. eliptice*) destul!, îndeajuns!, ‹fam.› oho! *Ai timp? -Suficient!*

suficiență s.f. **1** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, trufie, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țanțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.›

fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ◊grec.; înv.◊ megaloprepie, megalopsihie, ◊fran.◊ gloriolă, ◊fig.◊ aere (v. *aer*[1]), fumuri (*v. fum*), împăunare, ◊fig.; înv. și pop.◊ păunire, ◊fig.; înv.◊ umflare. *Suficiența tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **2** fig. ◊fig.◊ îngustime, mărginire, obtuzie, obtuzitate, opacitate, ◊fig.; rar◊ obtuziune. *Este iritat de suficiența multora dintre acei ajunși șefi.*

sufit s.n. (*constr.; înv. și reg.*) v. Plafon. Tavan.

sufix s.n. (*lingv.*) ***sufix gramatical*** = sufix flexionar; ***sufix flexionar*** = sufix gramatical. *Cu ajutorul sufixului flexionar se cree ază forme gramaticale.*

sufixáre s.f. (*lingv.*) sufixație. *Sistemul de sufixare al limbii române este extrem de complex.*

sufixáție s.f. (*lingv.*) sufixare.

sufixóid s.n. (*lingv.*) pseudosufix. *Sufixoidul este un element de compunere sau un cuvânt folosit ca sufix în compunerea savantă de termeni științifici și tehnici.*

suflá vb. I. **I 1** intr. (*despre ființe obosite, bolnave etc.; de obicei cu determ. modale de felul „greu", „tare", „zgomotos"*) a gâfâi, a pufăi, ◊reg.◊ a îngeme, a lihăi[1], a răsufla, a se șușcăi. *Suflă zgomotos după ce urcă nouă etaje. Cățelul începe să sufle greu după mult alergat.* **2** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică nasul*) a trage. *Își suflă nasul zgomotos.* **3** intr. (*muz.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din", care arată instrumentul*) a cânta, a suna, ◊reg.◊ a uiui, ◊fig.; pop.◊ a zice. *Știe să sufle din flaut.* **4** intr. (*muz.; despre instrumente muzicale*) a cânta, a răsuna, a suna, ◊pop. și fam.◊ a urla, ◊înv.◊ a asuna, ◊fig.◊ a striga. *Din depărtare se aud goarnele de vânătoare cum suflă.* **5** tr. (*constr. un pron. pers. în dat.; compl. indică vorbe*) a șopti, ◊fig.◊ a strecura. *Când stăteau la masă, i-a suflat câteva vorbe care au bulversat-o. I-a suflat secretul la ureche.* **6** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică date, informații, cunoștințe etc.*) a șopti. *Colegul de bancă îi suflă răspunsul la întrebarea pusă de profesor.* **7** tr. (*mai ales despre sufleori; compl. indică replici dintr-o piesă de teatru, dintr-un libret de operă*) ◊înv.◊ a suflărisi. *Sufleorul îi suflă replica.* **8** intr. (*despre vânt*) a bate, a trece, ◊pop. și fam.◊ a lovi, ◊reg.◊ a pălăi, a umbla, a vântura. *Cu o săptămână în urmă a suflat crivățul peste oraș.* **9** intr. (*fiziol.; înv. și pop.; despre ființe*) v. Răsufla. Respira. **10** tr. (*în credințe și superstiții; pop.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **II** tr. (*tehn., a. plast.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) **1** (*de obicei cu determ. „cu argint"*) a arginta, a polei[3], ◊înv. și pop.◊ a spoi, ◊reg.◊ a pocosti, a șicui, ◊înv.◊ a argintui, a înarginti, a întrarginta. *Pictorul suflă o icoană cu argint. Mânerul sabiei este suflat cu argint.* **2** (*de obicei cu determ. „cu aur"*) a auri, a polei[3], ◊rar◊ a aura, ◊înv. și pop.◊ a spoi, ◊pop.◊ a înauri, a întrauri, ◊reg.◊ a pocosti, a șicui. *Sculptorul suflă o statuie cu aur. Turlele bisericii sunt suflate cu aur.* **III** tr. fig. **1** (*înv. și reg.; compl. indică mai ales mâncare sau băuturi*) v. Topi. **2** (*înv.; compl. indică sentimente, stări sufletești etc.*) v. Insufla. **3** (*înv.; compl. indică stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc.*) v. Disemina. Împrăștia. Propaga. Răspândi. Semăna[1].

sufláci s.m. (*muz.; la cimpoi; reg.*) v. Suflătoare (v. *suflător.*)

suflái s.n. (*tehn.*) **1** foale, ◊înv. și reg.◊ sufloi. *Cu ajutorul suflaiurilor se pompează aerul în forjă. Suflaiurile sunt folosite și în fierării, pentru întețirea focului.* **2** suflător. *Suflaiul este folosit pentru executarea sudurii cu gaz sau pentru tăierea cu flacără oxiacetilenică.*

sufláre s.f. **I 1** (*fiziol.*) răsuflare, respirație, suflu, ◊rar◊ respirare, ◊înv. și pop.◊ suflet, ◊pop.◊ răsuflet, răsuflu, ◊reg.◊ răsufluș, ◊înv.◊ duh, răsuflătură, spirit, ◊poetic◊ respir. *Își trage cu greu suflarea după ce a urcat în goană scările.* **2** (*fiziol.*) bufeu, răsuflare, respirație, ◊înv. și pop.◊ suflat[1], suflet, ◊pop.◊ răsuflet. *Suflarea este aerul care iese pe gură.* **3** suflu. *A curățat masa de scrum dintr-o suflare.* **4** tragere. *Își ceartă copilul pentru suflarea zgomotoasă a nasului în public.* **5** bătaie, suflu, ◊înv. și pop.◊ suflat[1], ◊reg.◊ bătătură, zăliște. *Spicele de grâu se înclină în sufiarea puternică a vântului.* **6** adiere, boare, briză, pală[1], suflu, undă, ◊rar◊ scutur, ◊reg.◊ oloreală, reveneală, ◊fig.◊ abur, aburire, ◊fig.; rar◊ abureală, ◊fig.; pop.◊ răsuflet, ◊fig.; înv.◊ aburel. *Suflarea vântului abia se simțea.* **7** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Expirare. Expirație. Răsuflare. **8** (*înv. și pop.*) v. Ființă. Suflet. Viață. **II 1** (*tehn., a. plast.*) argintare, argintat[1], poleire, poleit[1], ◊rar◊ poleitură, suflat[1], ◊pop.◊ spoire, spoit[1], ◊înv.◊ argintuire, argintuit[1], întrargintare. *Pentru suflarea unei icoane nu este necesar mult argint.* **2** (*tehn., a. plast.*) aurire, aurit[1], poleire, poleit[1], ◊rar◊ poleitură, suflat[1], ◊pop.◊ aureală, întraurire, spoire, spoit[1], ◊înv.◊ aurat[1]. *Sculptorul a terminat suflarea statuii.* **3** (*tehn.*) sablaj, sablare, sablat. *Cu aparatul de suflare se netezește și se finisează suprafața unei piese metalice.* **III** fig. **1** (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, făptură, ființă, necuvântător, vietate, viețuitoare (v. *viețuitor*), ◊fig.; înv.◊ zidire, zidire. *În natură există încă multe suflări necunoscute de om.* **2** lume. *Noaptea, toată suflarea a adormit.* **3** (*rar*) v. Influență[1]. Înrâurire. Putere. **4** (*relig. creștină; înv.*) ◊fig.; înv.◊ suflat[1]. *Sfinții au început să vorbească din suflarea Duhului Sfânt.*

suflát[1] s.n. **I 1** (*rar*) v. Ființă. Suflet. Viață. **2** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Bufeu. Răsuflare. Respirație. Suflare. **3** (*înv. și pop.*) v. Bătaie. Suflare. Suflu. **4** fig. (*relig. creștină; înv.*) ◊fig.; înv.◊ suflare. **II** (*tehn., a. plast.; rar*) **1** v. Argintare. Argintat[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare. **2** v. Aurire. Aurit[1]. Poleire. Poleit[1]. Suflare.

suflát[2], -ă adj. (*tehn., a. plast.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) **1** argintat, poleit[2], ◊pop.◊ spoit[2], ◊reg.◊ pocostit, poligit, șicuit. *Icoana suflată este veche de câteva sute de ani.* **2** aurit, poleit[2], ◊pop.◊ înaurit, întraurit, spoit[2], ◊reg.◊ pocostit, poligit, șicuit. *Turlele suflate ale bisericii strălucesc orbitor în lumina soarelui.*

súflă-n-pungă s.m. invar. (*în opoz. cu „bogat"*) v. Neajutorat. Necăjit. Nevoiaș. Sărac. Sărman.

súflă-n-vânt s.m. invar. (*reg.; deprec.*) v. Paște-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Tărâie-brâu.

suflărisí vb. IV. tr. (*înv.; mai ales despre sufleori; compl. indică replici dintr-o piesă de teatru, dintr-un libret de operă*) v. Sufla.

suflătór, -oáre s.m., s.f., s.n. **I** (*muz.*) **1** s.m. ◊înv.◊ sunător. *A fost la un recital susținut de o formație de suflători.* **2** s.f. (*la cimpoi*) ◊reg.◊ sufiaci, sufleci, sufleț. *Prin suflătoare se suflă aer în burduf.* **II** s.m. (*zool.; înv. și reg.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*). **III** s.n. (*tehn.*) suflai. *Suflătorul este folosit pentru executarea sudurii cu gaz sau pentru tăierea cu flacără oxiacetilenică.*

suflătúră s.f. **1** (*reg.*) v. Nămete. Noian. Troian[2]. **2** (*zool.; înv.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).

sufleca vb. I. **1** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a îndoi, a întoarce, a răsfrânge, a ridica, a sumete, a trage, ◊pop.◊ a răsuci, a sumeca, a supune, ◊înv. și reg.◊ a răsufleca, a suci[2], ◊reg.◊ a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a suflecat marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **2** refl. (*despre oameni*) ◊înv. și reg.◊ a răsufleca. *Își suflecă mânecile bluzei înainte de a se apuca de frământat pâinea.* **3** refl. (*reg.; despre copii*) v. Plânge. Smiorcăi.

suflecáre s.f. îndoire, întoarcere, ridicare, ridicat[1], ◊rar◊ suflecat[1], ◊înv. și reg.◊ suflecătură, ◊înv.◊ sumetere. *Pe ploaie, suflecarea marginilor pantalonilor este necesară pentru a nu le murdări de noroi.*

suflecát[1] s.n. (*rar*) v. Îndoire. Întoarcere. Ridicare. Ridicat[1]. Suflecare.

suflecát[2], -ă adj. **1** (*despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) îndoit, întors[2], răsfrânt, ridicat[2], sumes, tras, ◊pop.◊ sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor suflecate.* **2** (*reg.; despre carâmbii cizmelor*) v. Răsfrânt. **3** (*glum.; despre nasul oamenilor*) v. Cârn.

suflecătúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Îndoire. Întoarcere. Ridicare. Ridicat[1]. Suflecare.

sufléci s.m. (*muz.; la cimpoi; reg.*) v. Suflătoare (v. *suflător*).

sufleciór s.n. (*reg.*) v. Sufletel.

suflerie aerodinamică s.f. tunel aerodinamic. *Într-o suflerie aerodinamică se determină, experimental, forțele aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor modele sau machete de avioane, de aripi de avioane etc.*

súflet s.n. **I 1** (*filos.; în opoz. cu „materie", „existență"*) conștiință, cuget, gândire, mental, spirit, ◊livr.◊ for interior, ◊înv.◊ cunoștință, știință, ◊grec.; înv.◊ sinidisis. *Sufletul este atributul omului.* **2** psihic, ◊rar◊ psihism. *Are sufletul răvășit. Acea întâmplare i-a marcat pentru totdeauna sufletul.* **3** (*ca sediu al*

stărilor și trăirilor sufletești, al sentimentelor, al virtuților, al vieții etc.) inimă, ‹fig.› piept, sân. *Reușita copiilor în viață i-a umplut sufletul de bucurie și de mulțumire. Când rămâne singură în casă, stă cu frica în suflet. Dorul de casă i-a pătruns adânc în suflet.* **4** (*ca ansamblu al facultăților afective și morale ale oamenilor, ca centru și simbol al vieții sufletești*) inimă, ‹înv.› pântece, ‹fig.; înv.› mațe (v. *mat*). *Este un om cu suflet bun. A adunat în sufletul său multă tristețe.* **5** (*psih.*) caracter, fire, natură, structură, temperament, ‹livr.› umoare, ‹înv. și pop.› nărav, ‹înv. și reg.› feleșag, naturel, ‹reg.› talent, ‹înv.› duh, ‹fig.› inimă, plămadă, ‹fig.; pop.› moare. *Are un suflet vesel. Sufletul său este înclinat spre visare.* **6** (*relig.; în opoz. cu „trup”*) atman, duh, spirit, ‹înv.› suflețe. *Sufletul este de esență divină și nemuritor.* **7** (*teol.*) spirit, ‹reg.› bleasc, ‹înv.› abur. *După moarte, sufletul ei va ajunge în rai.* **8** ființă, viață, ‹rar› suflat[1], ‹înv. și pop.› suflare, ‹înv.› vreme, ‹fig.; înv.› cap. *Simte că nu mai are suflet în el. Își jurase să o ajute atâta timp cât va avea suflet.* **9** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Răsuflare. Respirație. Suflare. **10** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Bufeu. Răsuflare. Respirație. Suflare. **11** (*fiziol.; înv. și pop.*) v. Expirare. Expirație. Răsuflare. **12** (*pop. și fam.*) v. Ardoare. Avânt. Elan. Impetuozitate. Temperament. **13** (*pop. și fam.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **14** (*pop. și fam.*) v. Omenie. **15** (*pop. și fam.; mai ales constr. cu vb. ca „a avea”, „a simți”*) v. Îndurare. Milă. Milostivire. **16** (*pop.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj. **17** (*anat.; reg.*) v. Cord. Inimă. **18** (*art.; în forma* ***sufletu'***; *cu val. de adv.; modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum. **II** fig. **1** ‹fig.› spirit. *O literatură trebuie să afirme sufletul unui popor. În poeziile sale a exprimat candoarea sufletului românesc.* **2** animator, însuflețitor. *Prietenul său este sufletul petrecerilor.* **3** locuitor. *Orașul New York are o populație de peste 8 milioane de suflete.* **III** (*entom.; reg.*) **1** v. Bohoci (*Mamestra brassicae*). **2** ***suflet-de-strigoi*** = (*art.*) ***sufletul-morților*** v. Cap-de-mort. Fluture-cap-de-mort. Fluturele-morții (v. *fluture*). Striga-nopții (v. *strigă*). Strigă. Strigă-de-noapte (*Acherontia atropos*). **IV** (*la pl.* ***suflete***; *bot.; înv.*) Cercelușii (v. *cercelușe*). Lăcrămioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).

sufletecá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau poale*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage.

sufletésc, -eáscă adj. **1** (*în opoz. cu „material”*) imaterial, nematerial, spiritual. *Pentru mulți poezia este o hrană sufletească.* **2** (*despre însușiri, activități etc. ale oamenilor*) moral, spiritual, ‹înv.› moralicesc, moralnic. *Elevul subliniază caracterele fizice și sufletești ale eroului. Nu este într-o stare sufletească tocmai bună.* **3** (*despre însușiri, stări etc. ale oamenilor*) lăuntric, psihic, psihologic, spiritual. *Pictorul pune în evidență în portretele sale forța sufletească a modelelor. Nu are starea sufletească necesară pentru a face față unei polemici.* **4** (*relig.; despre preoți, pastori*) bisericesc, duhovnicesc, religios, spiritual. *Starețul mănăstirii este părintele sufletesc al tânărului scriitor.* **5** (*despre părinți*) adoptiv, spiritual. *Nașii de cununie sunt pentru tinerii căsătoriți părinți sufletești.* **6** (*înv.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Deștept. Educat. Instruit. Învățat[2]. Școlit. **7** (*înv.*) v. Omenesc. Uman.

sufletéște adv. (*modal*) **1** moralicește, moralmente, spiritualicește, ‹rar› spiritualmente. *Necazurile au distrus-o sufletește.* **2** psihologicește, ‹rar› psihicește, ‹înv.› psicologicamente. *Înțelege ce îl motivează sufletește. Nu știe dacă va fi vreodată pregătit sufletește să treacă printr-o încercare asemănătoare.*

sufletúț s.n. (*reg.*) v. Sufletel.

sufléț s.m. (*muz.; la cimpoi; reg.*) v. Suflătoare (v. *suflător*).

sufletél s.n., s.f. **I** s.n. ‹reg.› suflecior, sufletuț. *Numai ea știe ce este în sufletelul ei.* **II** s.f. (*de obicei la pl.* ***sufletele***; *bot.; reg.*) **1** v. Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*). **2** v. Cercelușei (v. *cercelușe*). Lăcrimioară. Mărgăritar. Mărgăritărel (*Convallaria majalis*).

sufleți vb. IV. **1** intr. (*reg.; despre ființe*) v. Exista. Fi. Trăi. Viețui. **2** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **3** tr. (*înv.*) v. Jura.

sufleție s.f. (*relig.; în opoz. cu „trup”; înv.*) v. Atman. Duh. Spirit. Suflet.

suflói s.n. **1** (*tehn.; înv. și reg.*) v. Foale. Suflai. **2** (*muz.; reg.*) ‹reg.› tutoi, tuturez. *Sufloiul este un bucium mic, făcut din coajă de alun, de mesteacăn sau de salcie.*

súflu s.n. **I 1** suflare. *A curățat masa de scrum dintr-un suflu.* **2** bătaie, suflare, ‹înv. și pop.› suflat[1], ‹reg.› bătătură, zăliște. *Spicele de grâu se înclină în suflul puternic al vântului.* **3** adiere, boare, briză, pală[1], suflare, undă, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Suflul vântului abia se simțea.* **4** (*fiziol.*) răsuflare, respirație, suflare, ‹rar› respirare, ‹înv. și pop.› suflet, ‹pop.› răsuflet, răsuflu, ‹reg.› răsufluș, ‹înv.› duh, răsuflătură, spirit, ‹poetic› respir. *Își trage cu greu suflul după ce a urcat în goană scările.* **5** (*med.*) ***suflu anorganic*** = suflu funcțional, suflu inocent. *Suflul anorganic este suflul independent de orice leziune anatomică a cordului;* ***suflu funcțional*** = suflu anorganic, suflu inocent; ***suflu inocent*** = suflu anorganic, suflu funcțional; ***suflu placentar*** = suflu uterin. *Suflul placentar este suflul de intensitate și tonalitate variabile, sincron cu pulsul, care se ascultă la femeia gravidă, începând cu luna a patra de sarcină;* ***suflu uterin*** = suflu placentar. **6** (*fon.*) aspirație. *În română ocluzivele finale sunt rostite cu un ușor suflu.* **II** fig. **1** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca suflu în suflet.* **2** ‹fig.› curent, fluid, impuls. *Contemplând natura, un suflu de inspirație îi străbătea simțirea.*

sufocá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) asfixia, a (se) înăbuși, a (se) îneca, ‹înv. și pop.› a (se) năbuși, a (se) năduși, ‹pop.› a (se) înăduși, ‹reg.› a dezgruma, ‹înv.› a (se) împresura, ‹fran.; înv.› a etufa, ‹fig.› a (se) sugruma. *Îi sufocă fumul de țigară. Se sufocă de la atâta fum inhalat.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înăbuși, ‹fig.› a îneca, a strangula, a sugruma. *Emoția puternică o sufocă.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică plante*) ‹fig.› a înăbuși, a îneca, ‹fig.; rar› a sugruma. *Scaieții sufocă florile.* **2** (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a tăia, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate sufoca declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi sufocă pofta de mâncare.*

sufocánt, -ă adj. **I 1** (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) asfixiant, înăbușitor, înecăcios, ‹rar› înecător, ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› nădușitor, ‹fran.; înv.› etufant, ‹fig.› sugrumător. *Fumul din încăpere este sufocant.* **2** (*despre aer, atmosferă etc.*) apăsător, greu, irespirabil, înăbușitor, încărcat[2], nerespirabil, viciat, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă sufocantă din cauza geamurilor închise.* **3** (*mai ales despre căldură*) înăbușitor, mocnit, ‹înv. și pop.› nădușitor, ‹pop.› năbușitor, zăpușit, ‹fig.› sugrumător. *Afară este o căldură sufocantă.* **II** fig. (*despre emoții, stări de spirit deosebite etc.*) ‹fig.› sugrumător. *Nu mai poate scăpa de dragostea lui sufocantă.*

sufocáre s.f. **I 1** asfixie, asfixiere, înăbușire, înec, înecare, sufocație, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. *Era să moară prin sufocare cu fumul inhalat.* **2** (*med.*) dispnee, ‹pop. și fam.› înecăciune, ‹pop.› năduf, ‹înv.› opresiune. *Sufocarea este greutatea în respirație întâlnită în unele boli cardiace, pulmonare sau ale sistemului nervos.* **II** fig. **1** ‹fig.; rar› sufocație. *Sufocarea copilului pe scenă a fost cauzată de o emoție puternică.* **2** împiedicare, oprire, stopare, ‹fig.› frânare, înfrânare, stăvilire. *Se impune sufocarea abuzurilor din administrație.*

sufocát, -ă adj. (*despre ființe*) asfixiat, înăbușit, înecat, ‹înv. și pop.› nădușit. *Trupul persoanei sufocate este dus la morgă.*

sufocáție s.f. **1** asfixie, asfixiere, înăbușire, înec, înecare, sufocare, ‹rar› înecăciune, ‹înv.› împresurare, înecătură, necătură, ‹fig.› sugrumare. **2** fig. (*rar*) v. Sufocare.

sufocátor, -oáre adj. (*înv.; despre aer, atmosferă etc.*) v. Apăsător. Greu. Irespirabil. Înăbușitor. Încărcat[2]. Nerespirabil. Sufocant. Viciat.

sufragerie s.f. (*constr.*) **1** sală de mâncare (v. *sală*[1]), sală de mese (v. *sală*[1]), tricliniu, ‹înv. şi reg.› prânzitor, ‹înv.› sală de ospeţe (v. *sală*[1]). *Musafirii au fost invitaţi în sufragerie.* **2** refectoriu, sală de trapeză (v. *sală*[1]), trapeză, ‹înv.› trapezare, trapezărie. *Sufrageria este sala de mese dintr-un internat, dintr-o mănăstire etc.*

sufrágiu s.n. **I 1** vot, ‹înv.› glas, ‹latin.; înv.› vox. *Persoanele până la 18 ani nu au drept de sufragiu. La alegerile în postul de director a obţinut sufragiile membrilor colectivului din care făcea parte.* **2** ***sufragiu universal*** = vot universal, ‹astăzi rar› vot obştesc. *Sufragiul universal este sistemul de votare în care dreptul de vot este acordat tuturor cetăţenilor majori ai unei ţări.* **II** fig. adeziune, asentiment, ‹fig.› vot. *Iniţiativa lor a întrunit sufragiul colegilor.*

sufrunceá s.f. (*anat.; înv.*) v. Sprânceană.

sugáci s.m., adj. **1** s.m. copil mic (v. *copil*[1]), nou-născut, prunc, sugar, ‹înv. şi pop.› coconaş, plod, sugător, ‹pop.› copil de ţâţă (v. *copil*[1]), ‹fam.› bebe, bebeluş, boţ cu ochi, cocă[2], ‹înv. şi reg.› cocon[2], lilig, poroboc, ‹înv.› aplecat[2], ‹fig.; înv.› faşă, ‹arg.› patefon. **2** s.m., adj. fig. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv. ‹fig.› sugător. *Persoanele sugace trebuie să facă tratament de dezalcoolizare. Sugacii îşi şubrezesc sănătatea.*

sugár, -ă s.m., s.f. **I 1** s.m. copil mic (v. *copil*[1]), nou-născut, prunc, sugaci, ‹înv. şi pop.› coconaş, plod, sugător, ‹pop.› copil de ţâţă (v. *copil*[1]), ‹fam.› bebe, bebeluş, boţ cu ochi, cocă[2], ‹înv. şi reg.› cocon[2], lilig, poroboc, ‹înv.› aplecat[2], ‹fig.; înv.› faşă, ‹arg.› patefon. *Îşi ţine cu dragoste sugarul în braţe. Sunt multe cărţi cu informaţii utile despre îngrijirea sugarilor.* **2** s.f. (*reg.*) v. Ţigară. Ţigaretă. **3** s.m. fig. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv. **II** s.m. (*bot.; reg.*) v. Cinsteţ. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-pădure (*Salvia glutinosa*).

sugatívă s.f. **1** hârtie sugativă, ‹rar› hârtie sugătoare, sugătoare (v. *sugător*), ‹înv.› hârtie sugară. *Sugativa absoarbe cerneala.* **2** (*fam.; glum.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv. **3** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

sugăréţ, -eáţă adj. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

sugăríce s.f. (*pop.*) v. Biberon.

sugărít s.n. (*reg.*) v. Sugere. Supt[1].

sugătór, -oáre adj., s.m., s.f. s.n. **I 1** s.f. (*rar*) v. Hârtie sugativă. Sugativă. **2** s.m. (*înv. şi pop.*) v. Copil mic (v. *copil*[1]). Nou-născut. Prunc. Sugaci. Sugar. **3** s.f. (*anat.; reg.*) v. Amigdală. Tonsilă. **4** s.f. (*înv.*) v. Biberon. **5** s.n., adj. (*zool.; înv.*) v. Mamifer. **6** adj. (*înv.; despre corpuri solide sau lichide*) v. Absorbant. Absorbitor. **II** adj., s.m., s.f. fig. (*fam.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv. **III** s.f. (*bot.*) *Monotropa hipopytis*; ‹reg.› sparangă-de-brădet, suge-pin.

sugătúră s.f. (*înv.*) v. Sugere. Supt[1].

súge vb. III. tr. **I 1** (*despre sugari sau despre puii de mamifere; compl. indică lapte, biberoane etc.*) ‹înv.› a zbea. *Pus la sân, copilul suge laptele matern în linişte.* **2** (*compl. indică lichide, sucuri etc. pe care le conţine un corp, un organism, o materie etc.*) a sorbi, ‹pop. şi fam› a bea. *Bebeluşul a supt tot laptele din biberon. Ţânţarii i-au supt sângele.* **3** (*pop. şi fam.; compl. indică mai ales materii fluide*) v. Absorbi. Aspira. Încorpora. Înghiţi. Resorbi. Sorbi. **4** (*pop. şi fam.; compl. indică aer, miresme etc.*) v. Aspira. Inspira. Respira. Sorbi. Trage. **5** (*pop.; compl. indică tutun, ţigări etc.*) v. Fuma. **II** fig. **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivităţi*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, a vitregi, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul îşi suge propriul popor.* **2** (*compl. indică fiinţe sau forţa lor fizică ori psihică*) a epuiza, a extenua, a istovi, a sfârşi, a solicita, a surmena, a vlăgui, ‹fig.› a consuma[2], a frânge, a omorî, a rupe, a seca, a secătui, a sfârâma, a slei, a se stinge, a stoarce, a topi, a uza, a zdrobi, ‹fig.; rar› a ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a dezbina, a murseca. *Învăţatul noaptea îl suge.* **3** (*compl. indică oameni sau mijloacele lor materiale*) ‹fig.› a secătui, a stoarce, a vlăgui, ‹fig.; rar› a seca. *Băiatul îşi suge părinţii de bani. Au supt rezervele ţării.* **4** (*compl. indică oameni*) a extorca, a jecmăni, a jefui, ‹fig.› a jumuli, a jupui, a mulge, a scurge, a stoarce, ‹fig.; rar› a jintui, ‹fig.; pop.› a jupi, ‹fig.; fam.› a carota. *Sub pretextul că îi poate facilita cumpărarea unei locuinţe la un preţ modic, l-a supt de bani.* **5** fig. (*fam.*) v. Bea. Trage.

súge-bute s.m. invar. (*pop.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

súge-pin s.m. invar. (*bot.; reg.*) v. Sugătoare (v. *sugător*) (*Monotropa hipopytis*).

sugél s.m. **I** (*bot.*) **1** (*şi, reg., **sugel-roşu***) *Lamium purpureum*; urzică-moartă, urzică-roşie, ‹reg.› ţigancă, urzica-câinelui (v. *urzică*). **2** ***sugel-alb*** = *Lamium album*; mierichică-albă, urzică-albă, urzică-creaţă, urzică-moartă, ‹reg.› faţa-mâţei (v. *faţă*), mierea-ursului-cu-flori-bălăi (v. *miere*), urzică-moartă-albă, urzică-surdă, urzici-mortăreţe (v. *urzică*); ***sugel-galben*** = *Galeobdolon luteum*; ‹reg.› gălbiniţă, urzică-galbenă, urzică-moartă, urzică-moartă-galbenă; (*reg.*) ***sugel-roşu*** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **3** (*rar*) v. Urzică-de-câmp. Urzică-moartă. Urzică-moartă-pătată (*Lamium maculatum*). **4** (*reg.*) v. Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*). **II** (*med.; pop.*) v. Panariţiu.

sugeră vb. I. tr. **1** (*compl. indică idei, hotărâri etc. ale oamenilor*) ‹înv.› a năstăvi, ‹latin.; înv.› a propina, ‹fig.› a inspira, a insufla. *Le-a sugerat ideea de a înfiinţa o fundaţie culturală.* **2** a evoca. *Unele dintre picturile sale sugerează tehnica impresionistă.*

sugeráre s.f. sugestie. *Funcţia simbolurilor se reduce la sugerare.*

sugeratív, -ă adj. (*rar*) v. Semnificativ. Sugestiv.

súgere s.f. **1** supt[1], ‹pop.› suptoare, suptură, ‹reg.› sugărit, ‹înv.› sugătură. *Obiceiul sugerii degetului mare este frecvent întâlnit la copii.* **2** supt[1], ‹livr.› lincţiune. *Pentru îndepărtarea gustului neplăcut din gură îi recomandă sugerea unei bomboane mentolate.* **3** ‹înv.› supt[1]. *Sugerea sângelui este, în credinţele populare, apanajul vampirilor.* **4** (*pop. şi fam.*) v. Absorbire. Absorbţie. Aspiraţie. Încorporare. Resorbţie. Sorbire. Sucţiune. **5** (*fam.*) v. Fumat[1].

sugést subst. (*înv.*) v. Tribună.

sugestíbil, -ă adj. (*despre oameni*) sugestionabil.

sugestibilitáte s.f. (*psih.*) ‹rar› sugestivitate. *Sugestibilitatea este gradul de reactivitate la sugestie a unei persoane.*

sugéstie s.f. **1** sugerare. **2** (*psih.*) ‹rar› sugestionare. *Sugestia este influenţa exercitată asupra psihicului sau comportamentului cuiva, în stare de veghe sau în stare hipnotică, folosită în scopuri terapeutice.* **3** propunere, ‹înv.› predlojenie, problemă, propozit, propoziţie, punere înainte. *Sugestia sa a fost supusă aprobării membrilor Consiliului Director.* **4** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învăţătură, povaţă, povăţuire, sfat, sfătuire, vorbă, ‹rar› îndemnare, ‹înv. şi pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăţ, învăţare, învăţat[1], învăţătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opşag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povăţuială, povăţuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecţie. *A apelat la sugestiile specialiştilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.* **5** (*livr.*) Calcul. Gând. Idee. Intenţie. Plan. Proiect. Socoteală.

sugestioná vb. I. refl. (*psih.*) a se autosugestiona. *S-a sugestionat că nu îl doare capul.*

sugestionábil, -ă adj. (*despre oameni*) sugestibil. *Criticul nu trebuie să fie o persoană sugestibilă. Oamenii sugestionabili sunt sensibili la sugestii.*

sugestionáre s.f. (*psih.; rar*) v. Sugestie.

sugestív, -ă adj., adv. **I** adj. **1** semnificativ, ‹rar› sugerativ, ‹fig.; rar› vorbitor. *I-a făcut un gest sugestiv pentru a înţelege că nu trebuie să dezvolte subiectul. Filmul are un final sugestiv.* **2** (*în arte*) pictural, pitoresc, plastic, ‹rar› pictoric. *Tablourile lui excelează prin amănuntele sugestive. Învaţă, încă de pe băncile şcolii de arte, să distingă nuanţele sugestive.* **3** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creaţii etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanţat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, viu, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreţ, ‹fig.; înv. şi reg.› vorbareţ. *Limbajul acestei scrieri este sugestiv. Foloseşte metafore sugestive.* **4** simpatetic. *Arta descriptivă a scriitorului este una sugestivă. Scenele familiale din film produc o rezonanţă sugestivă cititorului. Cine trăieşte creaţia direct are o putere sugestivă mai mare.* **II** adv. (*modal*) expresiv, pitoresc, plastic, ‹fig.› colorat[2], nuanţat. *Îi face sugestiv din ochi. Tinerii se exprimă sugestiv.*

sugestivitáte s.f. **1** elocvență, expresivitate, plasticitate, pregnanță, ‹rar› expresie, ‹înv.› rostire. *Ideea regizorului a fost prezentată în spectacol cu toată sugestivitatea artistică necesară.* **2** (*în arte*) picturalitate, plasticitate. *Sugestivitatea tablourilor sale este remarcabilă.*

sughíț s.n. **1** (*fiziol.*) ‹înv. și reg.› sughițeală, ‹reg.› asughiț. *Apa rece îi provocă sughițuri.* **2** (*mai ales la pl.* ***sughițuri***) hohot, suspin, ‹rar› spasm, ‹pop.› suspinare. *Fata plânge cu sughițuri. Îi povestește, printre sughițuri, cum i s-a furat portofelul.*

sughițá vb. I. intr. (*fiziol.; despre oameni*) ‹reg.› a străfiga[1]. *A început să sughițe după ce a băut un pahar cu apă rece.*

sughițáre s.f. (*fiziol.*) sughițat, ‹înv.› sughițătură. *Râsul îndelungat i-a provocat sughițare. Dacă își sperie copilul, acesta se oprește brusc din sughițare.*

sughițát s.n. (*fiziol.*) sughițare, ‹înv.› sughițătură.

sughițătúră s.f. (*fiziol.; înv.*) v. Sughițare. Sughițat.

sughițeálă s.f. (*fiziol.; înv. și reg.*) v. Sughiț.

sugíu s.n. (*med.; pop.*) v. Panarițiu.

sugiúc s.n. **1** (*ind. alim.*) bigi-bigi. *Sugiucul este o pastă gelatinoasă, dulce, amestecată cu miez de nucă.* **2** (*ind. alim.; înv.*) v. Ghiuden. **3** (*med.; reg.*) v. Panarițiu. **4** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

sugrumă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) a gâtui, a jugula, a strangula, ‹înv. și reg.› a îneca, a suguși, ‹reg.› a beregătui, a fuitui, a îmberegăți, a înăbuși, a năbuși, a șugui[2], a zgâira, ‹înv.› a dezgruma. *Criminalul și-a sugrumat victima.* **2** refl. (*în opoz. cu „a se lărgi”; despre drumuri, văi, obiecte, piese etc.*) a se gâtui, a se îngusta, a se strâmta, a se subția, ‹rar› a se strânge, ‹înv. și pop.› a se strâmtora, ‹reg.› a se cosăci. *Drumul care duce spre pădure se sugrumă. Valea se sugrumă când intră în munte.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) asfixia, a (se) înăbuși, a (se) îneca, a (se) sufoca. *Îi sugrumă fumul de țigară. Se sugrumă de la atâta fum inhalat.* **2** tr. (*compl. indică manifestări, acțiuni ale oamenilor, mișcări sociale etc.*) a reprima, ‹fig.› a înăbuși, a jugula, ‹fig.; rar› a astupa. *Revoluția a fost sugrumată cu violență.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a înăbuși, a sufoca, ‹fig.› a îneca, a strangula. *Emoția puternică o sugrumă.* **4** tr. (*compl. indică vocea, glasul*) ‹fig.› a strangula. *Mânia îi sugrumă vocea.* **5** tr. (*rar; compl. indică plante*) v. Înăbuși. Îneca. Sufoca.

sugrumáre s.f. **I** gâtuire, jugulare, strangulare, ‹rar› strangulație, ‹pop.› gâtuială, ‹înv. și reg.› înecare, ‹reg.› beregătire, îmberegățire, înăbușire, ‹înv.› gâtuitură, sugrumătură. *Legistul a constatat moartea prin sugrumare a victimei.* **II** fig. **1** asfixie, asfixiere, înăbușire, înec, înecare, sufocare, sufocație. *Era să moară prin sugrumare cu fumul inhalat.* **2** reprimare, ‹fig.› înăbușire, jugulare. *Sugrumarea revoluției s-a făcut cu multă violență.*

sugrumát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) gâtuit, strangulat, ‹reg.› beregățit, îmberegățit, înăbușit, ‹înv.› sugușat. *Trupul bătrânei sugrumate a fost transportat la morgă.* **2** fig. (*despre voce, glas*) înăbușit, ‹fig.› gâtuit, înecat, strangulat, surd. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea sugrumată. Are glasul sugrumat de furie.*

sugrumătór, -oáre adj. fig. **1** (*despre aburi, fum, vapori, miros etc.*) asfixiant, înăbușitor, înecăcios, sufocant. *Fumul din încăpere este sugrumător.* **2** (*mai ales despre căldură*) înăbușitor, mocnit, sufocant. *Afară este o căldură sugrumătoare.* **3** (*despre emoții, stări de spirit deosebite etc.*) ‹fig.› sufocant. *Nu mai poate scăpa de dragostea lui sugrumătoare.*

sugrumătúră s.f. **1** (*concr.*) gâtuire, gâtuitură. *Un stomac bolnav poate prezenta sugrumături.* **2** (*înv.*) v. Gâtuire. Jugulare. Strangulare. Sugrumare.

sugușá vb. I. tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe*) v. Jugula. Gâtui. Strangula. Sugruma.

sugușát, -ă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Gâtuit. Strangulat. Sugrumat.

suhát s.n. **1** (*pop.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **2** (*reg.*) v. Păscut. Pășunare. Pășunat.

suhățíe s.f. (*reg.*) **1** v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **2** v. Păscut. Pășunare. Pășunat.

suí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică munți*) a escalada, a urca. *Everestul a fost suit prima dată în 1953.* **2** tr. (*despre ființe sau despre vehicule în mișcare*) a urca. *Mașina suie greu panta abruptă. Turiștii suie pe munte, la o stână, unde sunt așteptați la masă.* **3** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) a se cățăra, a se ridica, a se urca, ‹pop. și fam.› a se cocoța, a se zgâibăra, ‹pop.› a se aburca, a se cotobăni, a se țuțuia, a se zgrepțăna, ‹fam.› a se burica, ‹reg.› a se cucuia, a se găibă ra, a se îmbârca, a se popoța, a se pupăza, a se pupuia, a se suliga, a se țuguia. *Veverița s-a suit pe copac și a intrat într-o scorbură.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, ființe*) a lua, a ridica, a sălta, a urca. *Bărbatul a suit sacul pe umeri. Tatăl își suie fetița pe genunchi.* **5** refl. (*despre oameni*) a se urca. *Unele persoane în vârstă se suie cu greutate în tramvai.* **6** tr., refl. a (se) pune, a (se) urca. *Îl suie pe cal. Se suie pe bicicletă.* **7** intr., tr., refl. a (se) înălța, a (se) ridica, a (se) urca. *Stolul de păsări suie spre cer. Se chinuie să suie în aer un zmeu. Avionul s-a suit la mare altitudine.* **8** refl., intr. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a crește, a se mări, a se ridica, a spori[1], a se urca. *Temperatura i s-a suit pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **9** refl., intr. (*mai ales fig.; despre sume, valori, venituri, prețuri etc.*) a crește, a (se) majora, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) urca. *Comercianții au suit prețurile la alimente.* **10** intr. (*rar; despre drumuri, cărări etc.*) v. Urca. **11** intr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică sunete, zgomote etc.*) v. Înălța. Ridica. Urca. **12** refl. (*în opoz. cu „a apune”; pop.; despre aștri*) v. Apărea. Arăta. Ieși. Ivi. Răsări[1]. Ridica. **13** refl. (*fam.; despre plante agățătoare*) v. Ridica. Urca. **II** intr. fig. (*despre evenimente, procese, fenomene etc.*) ‹fig.› a urca. *Apariția mamiferelor suie până în neozoic.*

sui-géneris adj. invar. (*despre mirosuri, gust etc.*) aparte, deosebit, distinct, particular, special, specific, ‹fam.› fain. *Parfumul ei are un miros sui-generis.*

suián s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Leucă.

suicíd s.n., s.m. **1** s.n. omorâre, sinucidere, suicidere, ‹înv.› sinucid. *Suicidul ei a fost o mare dramă pentru familie.* **2** s.m. sinucigaș, ‹înv.› sinucid. *Suicizii au un fond psihic extrem de labil.*

suicidár, -ă adj. fig. (*despre manifestări, acțiuni, planuri etc. ale oamenilor*) ‹fig.› sinucigaș. *Generozitatea lui i se pare suicidară. Nu intră în afaceri suicidare.*

suicíde vb. III. refl. (*despre oameni*) a se omorî, a se sinucide, ‹rar› a se ucide, ‹pop.› a se sodomi. *Persoanele care se suicid nu sunt înmormântate cu preot.*

suicídere s.f. omorâre, sinucidere, suicid, ‹înv.› sinucid.

suínă s.f. (*zool.*) porcină (v. *porcin*[2]). *În ultimul timp, fermierii au creat multe ferme de suine.*

suíre s.f. **1** cățărare, cățărat, ridicare, urcare, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiș, suit[1], urcuș, ‹pop. și fam.› cocoțare, ‹pop.› aburcare, cățărătură, coțobăneală, coțobănire, țuțuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare. *Suirea pe copac a fost anevoioasă.* **2** suit[1], urcare, urcat[1], ‹pop. și fam.› ridicare. *Suirea unui mare număr de trepte presupune efort.* **3** suit[1], urcare, urcat[1]. *Suirea în tramvai este anevoioasă pentru persoanele în vârstă.* **4** ridicare, ridicat[1], săltare, săltat[1], suit[1], urcare, urcat[1]. *Bărbatul a făcut un efort mare la suirea sacului de ciment pe umeri. Suirea fetiței pe genunchi este o plăcere pentru tatăl ei.* **5** ascensiune, înălțare, ridicare, suit[1], urcare, urcat[1]. *Suirea avionului este spectaculoasă.* **6** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suiș, suit[1], urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut ochelarii în timpul suirii muntelui.* **7** creștere, mărire, ridicare, urcare. *Suirea temperaturii s-a produs pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **8** (*mai ales fig.*) creștere, majorare, mărire, ridicare, scumpire, sporire, urcare. *Suirea prețurilor la alimente îngrijorează populația.*

suíș s.n. **I 1** urcuș. *Își ajuta copilul acolo unde i se părea că suișul era greu pentru el.* **2** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suire, suit[1], urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. **3** (*rar*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1]. **4** (*concr.; geomorf.; înv.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **II** fig. ‹fig.› ridicare, urcuș. *Viața este plină de suișuri și de coborâșuri.*

suít[1] s.n. **1** suire, urcare, urcat[1], ‹pop. și fam.› ridicare. **2** suire, urcare, urcat[1]. **3** ridicare, ridicat[1], săltare, săltat[1], suire, urcare, urcat[1]. **4** ascensiune, înălțare, ridicare, suire, urcare, urcat[1]. **5** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suire, suiș, urcare, urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. **6** (*rar*) v. Cățărare. Cățărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].

suít², **-ă** adj. **1** (*rar; despre părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, în special despre guler*) v. Ridicat². **2** fig. (*înv.; despre fruntea oamenilor*) v. Înalt.

suíță s.f. **I 1** alai, cortegiu, ‹înv.› ecpaia, gloată, paradă, saltanat, tacâm. *Suita domnitorului era formată din căpetenii de oști și din demnitari.* **2** lanț, succesiune, șir, șirag, ‹reg.› șiretenie². *Viața ei a fost o suită de evenimente fericite și triste. Suita surprizelor a fost lungă.* **3** (*rar*) v. Asociere. Înlănțuire. Legare. Legătură. **II** (*muz.*) ***suită preclasică*** = partită. *Suita preclasică este un gen muzical apărut la începutul sec. al XVII-lea.*

suitór, **-oáre** adj., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre plante*) agățător, cățărător, grimpant, urcător. *În balcon are numai plante suitoare.* **2** (*în opoz. cu „descendent”; despre voce, ton sau despre unități metrice de versificație*) ascendent, urcător, ‹rar› ascensional, ascensiv. *Ritmul versurilor este suitor.* **3** (*rar; despre curenți de aer, drumuri etc.*) v. Ascendent. **II** s.f. **1** (*miner.*) ‹reg.› șutău. *Suitoarea este trecerea verticală sau înclinată care face legătura între două lucrări miniere situate la niveluri diferite sau între un orizont subteran și suprafață și care nu este echipată cu mijloace de transport.* **2** (*bot.; reg.*) v. Împărătească. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **3** (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

suitúră s.f. (*înv.*) v. Ascensiune. Escaladare. Înălțare. Ridicare. Suire. Suiș. Suit¹. Urcare. Urcat¹. Urcuș.

suiulgíu s.m. (*înv.*) **1** v. Fântânar. **2** v. Sacagiu.

suiúz s.n. (*reg.*) v. Flec.

suivántă s.f. (*fran.*) v. Doamnă de companie.

sul s.n. **I 1** (*tehn.; la războiul de țesut; adesea cu determ. „dinainte”, „de dinainte”*) cilindru. *Pe sul se înfășoară pânza pe măsură ce este țesută.* **2** (*tehn.; la fântână*) ‹pop.› val. *Pe sul se înfășoară lanțul care ține găleata.* **3** (*gimn.; rar*) v. Bară. Bară fixă. Rec. **4** (*gosp.; rar*) v. Făcăleț. Sucitor. Vergea. **5** (*tehn.; la jug; reg.*) v. Ceafă. **6** (*tehn.; la jug sau la jujeu; reg.*) v. Cerbice. **7** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Carâmb. **8** (*tehn.; la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Spetează. **9** (*tehn.; la scară; reg.*) v. Carâmb. **10** (*tehn.; la grindeiul morii; reg.*) v. Cep. **11** (*tehn.; reg.*) v. Tăvălug. **12** (*vit.; reg.*) v. Mustuitor. **II** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) **1** trâmbă, val, vălătuc, ‹reg.› sucălete, vangăr, vălug, văluș, vig. *Vânzătoarea taie din sulul de stofă metrajul necesar clientului pentru un palton. Cumpără mai multe suluri de sârmă pentru a-și face un gard.* **2** rulou. *Pe masa arhitectului sunt o mulțime de suluri de planuri. A cerut farmacistei un sul de tifon.* **III** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) **1** coloană, trâmbă, vârtej, vârtej de praf, ‹pop.› volbură. *În spatele automobilului se ridică un sul de praf.* **2** (*rar*) v. Trombă. Vârtej. **3** (*rar*) v. Fascicul. Mănunchi. **IV** (*reg.*) v. Nămete. Noian. Troian². **V** (*geomorf.; înv.*) v. Peninsulă. **VI** (*iht.; reg.*) v. Mihalț (*Lota lota*).

sulác s.n. **1** (*iht.*) *Cyprinus carpio hungaricus*; ‹pop.› sulă, ‹reg.› crap-săltăreț, crap-sulatic, crap-sulednic, sular, sulinar, suloi, ulucar¹. **2** (*anat.; pop.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ¹*). Penis.

sulár s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** v. Fusar (*Aspro streber*). **3** v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*).

sulástru s.m. (*iht.; rar*) v. Mihalț (*Lota lota*).

sulátic, **-ă** adj., s.n. **I** adj. (*pop.*) **1** v. Alungit. Elongat. Lung. Lungăreț. Lunguieț. Oblong. Prelung. Prelungit. **2** (*mai ales despre stoguri sau despre vârful lor*) v. Țuguiat. **II** (*anat.; reg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ¹*). Penis.

súlă s.f. **I** (*tehn.*) ‹reg.› suliță, surcalău. *Sula este folosită în cojocărie și în cizmărie pentru a găuri pielea.* **II** (*anat.; pop. și fam.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ¹*). Penis. **III** (*iht.*) **1** (*pop.; și* ***sulă-de-mare***) ‹reg.› undrea, undrea-de-apă (*Syngnatus nigrolineatus*). **2** (*pop.*) v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*). **3** (*reg.*) v. Fusar (*Aspro streber*). **4** (*reg.; și, art.,* ***sula-ciobanului***) v. Fusar mare. Pietrar (*Aspro zingel*).

sulăí vb. IV. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

sulcína s.f. (*bot.; reg.*) = sulfină.

súlea s.m. art. (*reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

sulédnic, **-ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor². Vioi. Vivace. Zglobiu. **2** (*în forma* ***suletnic***; *despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Elastic. Subțiratic. Subțire. Suplu. Zvelt.

sulegét, **-ă** adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Elastic. Subțiratic. Subțire. Suplu. Zvelt. **2** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **3** (*despre corpuri, obiecte etc.*) v. Elastic. Flexibil. Lax. Mlădios. Mlădiu. Moale. Suplu.

suléte s.m. (*tehn.*) **1** (*la loitrele căruței sau ale carului; pop.*) v. Carâmb. **2** (*tehn.; la jug sau la jujeu; înv. și reg.*) v. Cerbice.

sulétnic, **-ă** adj. (*reg.*) = sulednic.

sulf¹ s.n. (*chim.*) **1** pucioasă (v. *pucios*), ‹pop.› piatră pucioasă, ‹reg.› tâmpor, ‹înv.› iarbă-pucioasă. *Sulful este un metaloid cu miros pătrunzător, specific, care se întrebuințează la fabricarea unor coloranți, în industria cauciucului, în farmacie etc.* **2** ***sulf medicinal*** = floare de pucioasă, floare de sulf. *Sulful medicinal se obține prin sublimarea acestuia;* ***sulf volatil*** = anhidridă sulfuroasă, bioxid de sulf, dioxid de sulf. *Sulful volatil este folosit în vopsitorie ca decolorant.*

sulf² s.n. (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact¹. Tranzacție.

sulfamídă s.f. (*farm.*) **1** sulfonamidă. *Sulfamidele au proprietăți antibiotice.* **2** ***sulfamidă antidiabetică*** = sulfamidă hipoglicemiantă; ***sulfamidă hipoglicemiantă*** = sulfamidă antidiabetică. *Sulfamida hipoglicemiantă acționează prin stimularea secreției de insulină.*

sulfanilamídă s.f. (*farm.*) prontosil alb. *Sulfanilamida este una dintre primele sulfamide antiinfecțioase.*

sulfát s.m. **1** (*chim.*) ***sulfat acid*** = ‹impr.› bisulfat. *Sulfatul acid este o sare a acidului sulfuric, în care amândoi atomii de hidrogen din molecula acidului sulfuric sunt substituiți de metal;* ***sulfat cromic*** = sulfat de crom. *Sulfatul cromic este folosit ca mordant la vopsirea lânii, în fabricarea vopselelor verzi și ca glazură pentru porțelan;* ***sulfat de aluminiu*** = ‹înv.› sulfat de acid aluminiu. *Sulfatul de aluminiu are gust astringent, este solubil în apă, cu reacție acidă, fiind folosit în industrie, în medicină etc.;* ***sulfat de bariu*** = alb de barită. *Sulfatul de bariu este folosit la prepararea litoponului, în industria hârtiei, a cauciucului și ca substanță de contrast în examenele radiologice ale tubului digestiv;* ***sulfat de chinină*** = ‹înv.› sulfat-de-China. *Sulfatul de chinină are gust amar, este greu solubil în apă rece și este folosit în medicină;* ***sulfat de crom*** = sulfat cromic; ***sulfat de fier*** = ***sulfat feros*** = calaican, melanterit, ‹reg.› caraboi¹, chiclaz, galiță, piatră-verde, ‹înv.› vitriol de fier, vitriol feros, vitriol verde. *Sulfatul feros este folosit în industria coloranților, la fabricarea cernelii, în agricultură etc.;* ***sulfat de mercur*** = sulfat mercuros; *Sulfatul de mercur se prezintă sub formă de pulbere incoloră sau albă-gălbuie, insolubilă în apă, care se descompune la cald;* ***sulfat de zinc*** = ‹înv.› vitriol alb. *Sulfatul de zinc este folosit ca mordant, ca agent de conservare pentru piei sau pentru lemn, având, totodată și diferite întrebuințări în medicină;* ***sulfat dublu de aluminiu și de potasiu*** = alaun, ‹pop.› piatră-acră, ‹reg.› sare-acră, săricea, timșeu, tipsă. *Sulfatul dublu de aluminiu și de potasiu este folosit în farmacie, în vopsitorie, în tăbăcărie și în industrie;* ***sulfat mercuros*** = sulfat de mercur; (*înv.*) ***sulfat de acid aluminiu*** v. Sulfat de aluminiu; ***sulfat-de-China*** v. Sulfat de chinină. **2** (*mineral.*) ***sulfat de cupru*** = calcantit, ‹rar› sulfat de aramă, ‹pop.› piatră-vânătă, ‹reg.› caraboi¹, galascan, galascău, galaschiu, piatră-mierie, șar², ‹înv.› vitriol albastru, vitriol de aramă, vitriol vânăt, ‹turc.; înv.› caraboia. *Sulfatul de cupru este folosit în agricultură ca fungicid;* (*rar*) ***sulfat de aramă*** v. Calcantit. Sulfat de cupru; (*înv.*) ***sulfat de var*** v. Ghips. Ispos. **3** (*farm.*) ***sulfat de cocaină*** = ‹arg.› superbombă. *Sulfatul de cocaină este o pastă de bază care rezultă prin dizolvarea carbonatului de cocaină în kerosen și prin amestecarea ulterioară cu acid sulfuric;* ***sulfat de magneziu*** = sare amară, sare de Seidlitz. *Sulfatul de magneziu este folosit ca purgativ.* **4** ***sulfat de sodiu*** = mirabilit, sarea lui Glauber (v. *sare*). *Sulfatul de sodiu, prezent în apa de mare, este folosit în industria sticlei, în vopsitorie, în farmacie etc.*

sulfatáj s.n. (*chim.*) sulfatare.

sulfatăre s.f. (*chim.*) sulfataj. *Sulfatarea este procesul prin care se introduce o grupare sulfat în molecula unei substanțe organice.*
sulfhidrăt s.m. (*mineral.; ieșit din uz*) v. Hidrosulfură. Sulfură acidă.
sulfidáre s.f. (*chim.*) xantogenare. *Sulfidarea este transformarea alcalicelulozei în xantogenat de celuloză în procesul de fabricare a viscozei.*
sulfínă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***sulfină-galbenă***) *Melilotus officinalis*; ‹reg.› iarbă-de-piatră, molotru, molotru-galben, sovârf, tămâiță, trifoi-mare. **2** (*și* ***sulfină-albă***) *Melilotus albus*; ‹reg.› drăgaică, molotru-alb, trifoi-mare. **3** (*și* ***sulfină-albastră***) *Melilotus coerulea* sau *Trigonella coerulea*; ‹reg.› molotru-albastru, schinduf. **4** (*reg.; în forma* ***sulcină***) ***sulcină-de-pus-printre-straie*** v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*); ***sulcină-puturoasă*** v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis arvensis*).
sulfinícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Sulfiniță.
sulfiníță s.f. (*bot.; înv. și reg.*) ‹reg.› sulfinică. *Florile de sulfiniță sunt plăcut mirositoare.*
sulfít acid s.m. (*chim.*) ‹impr.› bisulfit. *Sulfitul este sarea acidului sulfuros rezultată prin combinarea unor cantități echivalente de acid și de bază.*
sulfitáj s.n. (*ind. alim.*) sulfitare.
sulfitáre s.f. (*ind. alim.*) sulfitaj. *Prin sulfitare se conservă vinurile sau sucurile timp îndelungat.*
sulfizáre s.f. (*tehn.*) ‹rar› sulfocianizare. *Sulfizarea este tratamentul termochimic pentru îmbogățirea cu azot și cu sulf a straturilor superficiale ale pieselor din oțel sau din fontă, pentru a le mări rezistența la uzură.*
sulfocianizáre s.f. (*tehn.; rar*) v. Sulfizare.
sulfocianúră s.f. (*chim.*) cianură de sulf, rodanură, tiocianat, tiocianură. *Sulfocianura este sarea acidului tiocianic.*
sulfonamídă s.f. (*farm.*) sulfamidă.
sulfuráj s.n. (*rar*) v. Sulfurare.
sulfuráre s.f. ‹rar› sulfuraj. *Prin sulfurare se distrug dăunătorii boabelor de cereale, de fasole, de mazăre etc., larvele și insectele vătămătoare pentru plante sau se tratează plantele bolnave de făinare.*
sulfúră s.f. **1** (*chim.*) ***sulfură de carbon*** = bisulfură de carbon, ‹înv.› sulfură de cărbune. *Sulfura de carbon este un compus binar al carbonului cu sulf, care este folosit la obținerea mătăsii artificiale, ca solvent, ca insecticid (în agricultură) etc.*; ***sulfură de cupru*** = ‹rar› sulfură cuproasă. *Sulfura de cupru este combinația cuprului cu sulful, care se prezintă sub formă de cristale negre, insolubile în apă*; ***sulfură de fier*** = bisulfură de fier, pirită. *Sulfura de fier este o combinație binară a fierului cu sulful, sub formă de cristale, insolubilă în apă, dar solubilă în acizi*; ***sulfură de stibiu*** = ‹pop.› sarea mâței (v. *sare*), sarea pisicii (v. *sare*). *Sulfura de stibiu se folosește la vulcanizarea și la colorarea cauciucului, la fabricarea chibriturilor, la colorarea sticlei și a porțelanului în galben*; ***sulfură de fier și de cupru*** = ***sulfură dublă de fier și de cupru*** = calcopirită, ‹pop.› bisor. *Sulfura de fier și de cupru reprezintă cel mai important minereu de cupru*; (*rar*) ***sulfură cuproasă*** v. Sulfură de cupru; (*înv.*) ***sulfură de cărbune*** v. Bisulfură de carbon. Sulfură de carbon. **2** (*mineral.*) ***sulfură acidă*** = hidrosulfură, ‹ieșit din uz› sulfhidrat. *Sulfura acidă este o sare a acidului sulfhidric, în care numai unul dintre cei doi atomi de hidrogen din molecula acidului sulfhidric este înlocuit de metal*; ***sulfură de plumb*** = galenă. *Sulfura de plumb este utilizată în radiotehnică*; ***sulfură de zinc*** = blendă, sfalerit. *Sulfura de zinc este principalul minereu de zinc.*
sulfúric, -ă adj. (*rar; despre ape, băi etc. sau despre procese, despre reacții chimice etc.*) v. Sulfuros.
sulfuríu, -íe adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
sulfurós, -oásă adj. **1** (*chim.; despre substanțe*) ‹înv. și reg.› pucios, ‹înv.› pucecios. *Substanțele sulfuroase aparțin grupului compușilor oxigenați ai sulfului.* **2** (*despre ape, băi etc. sau despre procese, despre reacții chimice etc.*) ‹rar› sulfuric, ‹înv. și reg.› pucios. *Apele sulfuroase sunt benefice în tratarea anumitor afecțiuni.*
sulhău s.m. (*la loitrele căruței sau ale carului; reg.*) v. Carâmb.
sulí vb. IV. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.
sulícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Begonie-cerată. Gheață (*Begonia semperflorens*). **2** v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit. Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*).
sulicioáră s.f. **I** suliță. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Suliță (*Dorycnium herbaceum*). **2** (*în forma* ***sulițioară***) v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*).
sulíg s.m. (*reg.*) v. Ciucure. Țurțur.
suligă vb. I. refl. (*reg.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.
sulimán s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Ajuga genevensis*; ‹reg.› gubănaș, iarbă-de-greutate, lavrentină, vinerița, vinețică. **2** (*reg.*) v. Lavretină. Vineriță (*Ajuga reptans*). **II 1** (*cosmet.; înv. și pop.*) v. Fard. **2** (*chim., farm.; înv.*) v. Chinovar. Cinabru. Vermillon.
sulimeneálă s.f. (*pop.*) **1** v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere. **2** (*concr.; cosmet.*) v. Fard.
sulimení vb. IV. **1** refl., tr. (*înv. și pop.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia. **2** tr., refl. (*pop. și fam.; compl. sau sub. indică lucruri, suprafețe etc.; cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Da[2]. Vopsi. **3** tr. (*fam.; compl. indică edificii, interioare, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Moderniza. Preface. Renova. **4** tr. (*pict.; înv.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi.
sulimenire s.f. (*înv. și pop.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.
sulimenít[1] s.n. (*înv.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.
sulimenít[2], -ă adj. (*înv. și pop.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2]. Machiat[2].
sulimenitúră s.f. (*înv.*) **1** (*cosmet.*) v. Fard. **2** (*chim., farm.*) v. Chinovar. Cinabru. Vermillon.
sulinár s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*constr.; înv. și reg.*) v. Burlan. **2** (*tehn.; înv. și reg.*) v. Canal. Conductă. Tub. **3** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, săgeată, suliță, țăruș, țeapă, țepușă. *Sulinarele se înfig în vârful caselor țărănești, pentru a fixa leațul cel mai de sus al scheletului acoperișului.* **II** s.m. (*iht.; reg.*) v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*).
sulínă s.f. (*bot.; înv. și reg.*) v. Cornaci (*Trapa natans*).
sulițắr s.m. **1** (*ornit.*) *Anas acuta*; rață-sulițar. **2** (*milit.; în vechea cavalerie a unor țări; înv.*) v. Lăncier. Sulițaș.
sulițắș s.m. (*milit.; în vechea cavalerie a unor țări*) lăncier, ‹înv.› fuștaș, sulițar. *Sulițașii erau înarmați cu lănci.*
sulițắt, -ă adj. ‹rar› sulițos. *Veninarița are frunzele sulițate.*
súliță s.f. **I** (*milit.; în Antic. și în Ev. Med.*) lance, ‹înv.› fuște, pică[3], spicul, ‹turc.› giudea. *Cele două oști se luptau cu sulițele.* **II** (*reg.*) **1** ‹reg.› săgeată. *Sulița este un brad tânăr, cu ramurile retezate până aproape de vârf, care se înfige pe mormânt, la capul unei persoane tinere.* **2** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, săgeată, sulinar, țăruș, țeapă, țepușă. **3** (*tehn.*) v. Sulă. **III** fig. **1** ‹fig.› săgeată. *Soarele aruncă sulițe de lumină.* **2** butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Sulițele pamfletarului nu iartă pe nimeni.*
sulițícă s.f. **I** sulicioară. **II** (*bot.*) **1** *Dorycnium herbaceum*; ‹reg.› brâncuță-de-pisică, fălcată, fălcățe, floarea-vinului (v. *floare*), sulicioară, sunătoare, trifoi-sălbatic, trifoiul-caprelor (v. *trifoi*), vinuț. **2** (*reg.*) v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*).
sulițíoară s.f. (*bot.; reg.*) = sulicioară.
sulițíos, -oásă adj. (*rar*) v. Sulițat.
sulói s.m. (*iht.; reg.*) v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*).
sultán s.m. (*în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu*) padișah, ‹înv.› șah[1]. *Sultanul este monarhul otoman.*
sultanát s.n. (*rar*) ‹rar› sultănie.
sultáne s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).
sultanín s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› galben sultănesc. *Sultaninul a fost o monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române.*
sultăní vb. IV. intr. (*polit.; rar; despre oameni, colectivități, popoare etc.*) v. Domina. Stăpâni. Trona.
sultănícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Călțunaș. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).
sultăníe s.f. (*rar*) ‹rar› sultanat. *Sultănia este demnitatea de sultan.*
sultói s.n. (*înv.*) **1** (*constr.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie. **2** v. Bază. Postament. Soclu. Suport. Ștender.

sulughíț s.n. (*reg.*) v. Ciucure. Țurțur.
sulumíná s.f. (*bot.; reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*).
sulzuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică valută, bani etc.*) v. Acumula. Aduna. Strânge. Tezauriza.
sumă vb. I. tr. (*mat.; rar*) v. Adiționa. Aduna. Totaliza.
sumăbilă adj. (*mat.*) **1** (*despre funcții*) integrabilă. *Funcția sumabilă este funcția care are o integrală.* **2** (*despre o serie*) convergentă. *La seria sumabilă șirul sumelor parțiale tinde către o anumită limită.*
sumác s.n. **1** covor sumac. *Sumacul are o anumită țesătură, cu figuri sau desene geometrice de diferite culori.* **2** (*chim.; rar*) v. Tanant.
sumán s.n. **1** dulamă, ‹reg.› chit², contăș, gubă, recăl, uioș. *Sumanul este o haină lungă, purtată la țară de bărbați și de femei.* **2** (*țes.; pop.*) v. Aba. Dimie. Pănură.
sumár, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre expuneri, texte*) concis, rezumativ, sintetic, succint, ‹fam.› scurt, ‹înv.› rezumator. *A făcut un raport sumar privind deplasarea în străinătate.* **2** succint, ‹înv.› repede. *I s-a cerut să facă o expunere sumară a împrejurărilor în care s-a produs accidentul rutier.* **3** (*în opoz. cu „serios", „profund"; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) expeditiv, fugitiv, rapid, superficial, ‹fig.; rar› fugos. *Consultul sumar al medicului l-a nemulțumit pe pacient.* **4** (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, neaprofundat, netemeinic, pompieristic, superficial. *Analiza pe care a făcut-o este sumară.* **5** (*rar; mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente*) v. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu. **II** adv. (*modal*) **1** concis, sintetic, succint. *Publicului i se prezintă, sumar, subiectul piesei. Teoria este enunțată sumar. I-a expus sumar faptele. A prezentat sumar concluziile cercetării.* **2** expeditiv, fugitiv, superficial. *O asemene a problemă gravă nu poate fi tratată sumar.* **3** neaprofundat, superficial, ‹fig.; înv.› gros. *A analizat sumar subiectul romanului.* **4** grosso modo. *Ceea ce susține se întemeiază, sumar, pe observații curente.* **5** (*rar*) v. Modest. Sărăcăcios. Simplu. **III** s.n. **1** conținut, cuprins¹, tablă de materii (v. *tablă*¹), ‹înv.› registru, scară, sumă, tabel, ‹grec.; înv.› pinax. *A deschis cartea la sumar pentru a găsi pagina capitolului căutat.* **2** rezumat, sinteză, ‹înv.› epitomă, extract, prescurt, ‹grec.; înv.› perilipsis. *Elevii au de alcătuit sumarul acțiunii unei nuvele, ca temă pentru acasă.* **3** (*econ.; înv.*) v. Inventar. Listă.
sumáre s.f. (*mat.; rar*) v. Adiție. Adiționare. Adunare. Totalizare.
sumarisí vb. IV. tr. (*mat.; înv.*) v. Adiționa. Aduna. Totaliza.
sumarizá vb. I. tr. (*rar*) **1** v. (*compl. indică texte, discursuri, prezentări, informații etc.*) v. Concentra. Prescurta. Reduce. Rezuma. Scurta. **2** (*compl. indică idei, expuneri etc.*) v. Recapitula. Rezuma. Sintetiza.
sumáție s.f. **1** (*fiziol.*) adiție latentă. *Sumația este apariția unei reacții fiziologice în organism în urma mai multor excitații succesive.* **2** cumulare, cumulație, însumare. *Sumația atâtor însușiri deosebite face din el o personalitate unică.*
súmă s.f. **1** (*mat.*) total, ‹înv.› totime. *În urma adunării i-a dat o sumă rotundă.* **2** (*de obicei urmat de determ. „de bani"*) ‹înv.› seamă. *Îi înapoiază suma de bani datorată.* **3** cantitate. *Nu trebuie apreciat cineva după suma de bani pe care o câștigă.* **4** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) cifră, număr, total, ‹reg.› număruș. *Suma turiștilor veniți la mare în acest an a fost foarte mare.* **5** număr, ‹înv.› cislă. *Suma elevilor din clasă este de 28.* **6** totalitate. *Criticul și-a propus să analizeze suma metaforelor din ultimul volum al poetului.* **7** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) număr, seamă, serie. *O sumă de întrebări au rămas fără răspuns.* **8** (*înv.*) v. Conținut. Cuprins¹. Sumar. Tablă de materii (v. *tablă*¹).
sumănár s.m. **1** (*iron.*) v. Sătean. Țăran. **2** (*reg.*) v. Piuar.
sumănáș s.n. sumănel, ‹reg.› sumăniță, sumănuț. *Copilul este îmbrăcat cu un sumănaș.*
sumănél s.n. sumănaș, ‹reg.› sumăniță, sumănuț.
sumănícă s.f. (*reg.*) v. Surtuc. Veston.
sumăníță s.f. (*reg.*) v. Sumănaș. Sumănel.
sumănúț s.n. (*reg.*) v. Sumănaș. Sumănel.
sumănă s.f. (*anat.; reg.*) v. Axilă. Subraț. Subsuoară.
súmbru, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, tenebros, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. *Camerele locuinței sunt sumbre.* **2** (*despre țesături, haine etc.*) închis, întunecat, mohorât, sur, ‹pop.› suriu. *Bătrânii preferă hainele sumbre la culoare.* **3** (*despre stări, situații, despre ființe sau despre aspectul, înfățișarea lor etc.*) jalnic, lugubru, macabru, sinistru, ‹livr.› luctuos, ‹fig.› funebru. *În casă era o atmosferă sumbră. Toți aveau figuri sumbre din cauza nenorocirii.* **4** (*despre situații sau despre manifestări, sentimente, gânduri etc. ale oamenilor*) apăsător, depresiv, deprimant, dezolant, ‹fig.› negru. *Nu putea scăpa de gândurile sumbre.* **5** (*mai ales despre presentimente*) fatal, fatidic, funest, nefast, sinistru, ‹pop.› pocit², ‹fig.› demonic, diabolic. *Înainte de accident a avut o presimțire sumbră.* **6** fig. (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat², mocnit, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană sumbră, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale sumbre.* **II** adv. (*modal*) **1** lugubru, macabru, sinistru. *Lupii urlă sumbru.* **2** (*muz.; indică modul de executare a unei bucăți muzicale*) misterioso, sinistru. **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) cupo. **4** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) funesto, trist.
súmcă s.f. (*milit.; înv.*) v. Cartușieră.
sumecá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage.
sumecát, -ă adj. (*pop.; despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoit. Întors². Răsfrânt. Ridicat². Suflecat². Sumes. Tras.
sumedeálă s.f. (*reg.*) v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală.
sumedénie s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) **1** amar, duium, grămadă, mulțime, noian, puzderie, ‹înv. și pop.› poiede, ‹reg.› posmol, pujdină, silă, sumedie, tălabă, topenie, ‹înv.› înmulțime, mulțit, putere, ‹fig.› groază, grozăvenie, grozăvie, mare², negură, pădure, potop, prăpăd, puhoi, ‹fig.; înv. și pop.› urgie, ‹fig.; înv. și reg.› întuneric, ‹fig.; reg.› păcură, polog¹, prăpădenie, smidărie, ‹fig.; înv.› oștire. *În urma lui era o sumedenie de oameni. Limuzina mirilor era urmată de o sumedenie de mașini.* **2** mulțime, puzderie, ‹înv. și reg.› sodom, ‹fig.› potop, pulbere, ‹fig.; pop. și fam.› spuză, spuzeală, ‹fig.; pop.› spuzenie. *La bal, s-a împrăștiat o sumedenie de confeti deasupra participanților. Pe cer străluceșe o sumedenie de stele.*
sumédie s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.
sumeriánă s.f. (*lingv.*) limbă sumeriană. *Sumeriana era scrisă cu litere cuneiforme.*
sumérnic, -ă adj. (*reg.; despre lemne*) v. Subțire.
sumés, -eásă adj. **1** (*astăzi mai ales pop.; despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) îndoit, întors², răsfrânt, ridicat², suflecat², tras, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor sumese.* **2** (*rar; despre nasul oamenilor*) v. Cârn. **3** (*pop.; despre mustață*) v. Răsucit².
sumété vb. III. tr. **1** (*astăzi mai ales pop.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) a îndoi, a întoarce, a răsfrânge, a ridica, a sufleca, a trage, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, ‹înv. și reg.› a răsufleca, a suci², ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a sumes marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **2** (*pop.; compl. indică mustăți*) v. Răsuci.
sumetecá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage.
sumétere s.f. (*înv.*) v. Îndoire. Întoarcere. Ridicare. Ridicat¹. Suflecare.
sumețíe s.f. (*înv.*) = semeție.
suminică vb. I. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Deștepta. Scula. Trezi.
sumisiúne s.f. (*rar*) v. Ascultare. Cumințenie. Docilitate. Obediență. Supunere.
súmo s.m. (*sport*) sumotori.
sumotóri s.m. (*sport*) sumo. *Sumotori este persoana care practică lupta japoneză sumo.*

sumulíță s.f. sumușoară. *A primit o sumulița frumoasă pentru serviciul prestat.*
sumușoáră s.f. sumuliță.
sumuță vb. I. **1** refl. (*rar; despre oameni*) v. Afecta[1]. Fandosi. Maimuțări. **2** tr. (*pop.; compl. indică mai ales cai*) ‹reg.› a sumuți. *A sumuțat caii pentru a merge mai repede.* **3** tr. (*pop.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **4** tr. (*pop.; compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Ațâța. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura. **5** refl. (*reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
sumuțáre s.f. (*pop.*) **1** v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire. **2** v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare.
sumuțát[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire.
sumuțát[2], -ă adj. (*pop.; despre câini*) v. Asmuțit. Ațâțat. Hărțuit. Întărâtat. Stârnit.
sumuțuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales cai*) v. Sumuța.
sun s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Sunet. **2** (*reg.*) v. Ecou. Răsunet. Vuiet. Vuire. **3** (*înv.*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1].
sună vb. I. **I 1** intr. (*muz.; despre instrumente muzicale*) a cânta, a răsuna, a sufla, ‹pop. și fam.› a urla, ‹înv.› a asuna, ‹fig.› a striga. *Din depărtare se aud goarnele de vânătoare cum sună.* **2** intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, bălăngăni, a băngăni, a clăncăi, a dăngăni, a zdrăngăni, ‹rar› a zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, a țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele sună când începe slujba în biserică.* **3** intr. (*despre obiecte, mecanisme etc. care produc sunete*) a se auzi. *Pendula de pe hol sună tare.* **4** intr. (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a urla, a vui, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea sună de glasuri și strigăte.* **5** intr. (*despre clopoței*) a zdrăngăni, ‹rar› a zurnui, ‹reg.› a tingăli, a tingăni, a țăncăni. *În ajunul Anului Nou sună peste tot clopoțeii urătorilor. Clopoțeii de la gâtul cailor sună vesel.* **6** tr. (*compl. indică clopoței, clopote etc.*) a trage. *Ajunși la recepția motelului, au sunat clopoțelul, așteptând să apară cineva pentru a le da o cameră.* **7** intr. (*muz.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”, care arată instrumentul*) a cânta, a sufla, ‹reg.› a uiui, ‹fig.; pop.› a zice. *Știe să sune din fiaut.* **8** intr. (*despre sonerii, telefoane, ceasuri etc.*) a țârâi[1], a zbârnâi, ‹reg.› a zurui. *Telefonul sună prelung. Nu a auzit când a sunat ceasul.* **9** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșâi, a foșni, a fremăta, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele sună în bătaia vântului.* **10** intr. (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a susura, a șopoti, a șușoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului sună.* **11** intr. (*despre oameni*) a apela, a telefona. *Sună la Poliție pentru a comunica accidentul.* **12** intr. (*rar; despre crengi uscate, vreascuri etc.*) v. Trosni. **13** intr. (*rar; despre lemne sau obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni. **14** intr. (*rar; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **15** intr. (*rar; despre foc*) v. Dudui. Vui. **16** tr. (*jur.; înv. și pop.; compl. indică clauze, condiții, principii etc.*) v. Hotărî. Menționa. Prescrie. Prevedea. Specifica. Stabili. Statua. Stipula. **17** intr. (*pop.; despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) v. Bubui. Detuna. Dudui. Trăsni. Tuna. Vui. **18** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fam.; despre urechi*) v. Țiui. Vui. **19** intr. (*despre oameni; înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni. **20** refl. impers. (*înv. și reg.*) v. Afirma. Auzi. Spune. Șopti. Vorbi. Zice. Zvoni. **II** intr. fig. (*adesea fam.*) a părea. *Mărturia lui sună fals pentru anchetator. Versurile acestui poet îi sună mai mult romantice decât simboliste.*
sunăicá s.f. (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*).
sunáre s.f. **1** sunat, ‹înv.› sunătură. *Sunarea clopotelor seara anunță că a doua zi este sărbătoare.* **2** tragere. *Își chemă slujnica prin sunarea clopoțelului.* **3** (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1]. **4** (*rar*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Fâșâitură. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Foșnitură. **5** (*rar*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire. **6** (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Sfârâială. Sfârâit[1]. Sfârâitură. Trosnet. Trosnitură.
sunát s.n. **1** sunare, ‹înv.› sunătură. **2** (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuier. Zumzet. Zvon[1]. **3** (*rar*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Fâșâitură. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Foșnitură. **4** (*rar*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire.
sunătoáre s.f. (*bot.*) **1** *Hypericum perforatum*; pojarniță, ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), buruiană-de-năduf, crucea-voinicului (v. *cruce*), drobișor, fălcățea, floare-de-foc-viu, floare-de-năduf, floare-de-sunătoare, floare-galbenă, floarea-lui-Ioan (v. *floare*), hamei-de-pământ, harnică (v. *harnic*), iarba-crucii (v. *iarbă*), iarba-lui-Sfântul-Ioan (v. *iarbă*), iarba-sângelui (v. *iarbă*), iarba-spaimei (v. *iarbă*), iarba-spurcății (v. *iarbă*), iarbă-de-sunătoare, închegătoare (v. *închegător*), jale-de-munte (v. *jale*[2]), lemnie (v. *lemniu*), osul-iepurelui (v. *os*), poala-Maicii-Domnului (v. *poală*), poala-Maicii-Precista (v. *poală*), pojar, pojărnică, prozornică, sânziană, sovârf-galben, sovârvariță, sunaică, șerlai, zburătoare (v. *zburător*). **2** *Hypericum maculatum*; ‹reg.› brâncuță-de-pisică, fălcățea, iarba-spaimei (v. *iarbă*), lujerică, merișor[1], sovârvariță, sulițică, sulițioară, trifoi-căpresc, trifoiul-caprelor (v. *trifoi*). **3** *Crepis rhocadifolia*; ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), găină-părăsită. **4** *Crepis foetida*; ‹reg.› barba-lupului (v. *barbă*), lăptuca-iepurilor (v. *lăptucă*), măselar, pojarniță. **5** (*reg.*) v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce*[1]) (*Caltha palustris*). **6** (*reg.*) v. Clocotici (*Rhinanthus alpinus*). **7** (*reg.*) v. Gălbenuși (v. *gălbenuș*) (*Crepis pulchra*). **8** (*reg.*) v. Gura-leului (v. *gură*) (*Antirrhinum majus*). **9** (*reg.; și* ***sunătoare-schimbăcioasă***) v. Iarba-osului (v. *iarbă*) (*Helianthemum nummularium*). **10** (*reg.*) v. Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **11** (*reg.*) v. Sulițică (*Dorycnium herbaceum*). **12** (*reg.*) ***sunătoare-de-munte*** v. Parpian (*Antennaria dioica*).
sunătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, murmurător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură sunătoare în bătaia vântului.* **2** (*despre instrumente muzicale, voce etc.*) ‹fam.› cântător. *Copiii mărșăluiesc în ritmul fanfarei sunătoare. Se aude de departe un fluier sunător.* **3** (*rar; mai ales despre vânt*) v. Șuierător. Țiuitor. Vâjâitor. **4** fig. (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, umflat, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului sunător.* **5** fig. (*înv. și pop.; despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) v. Briant. Eclatant. Răsunător. Strălucit. Strălucitor. **II** s.f. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă. **III** (*înv.*) **1** s.m. (*muz.*) v. Instrumentist. Orchestrant. **2** s.m. (*muz.*) v. Suflător. **3** s.f. (*fon.*) v. Vocală.
sunătúră s.f. (*înv.*) v. Sunare. Sunat.
sunățív, -ă adj. (*fon.; înv.*) v. Vocalic.
súnder s.n. (*telec.; engl.*) v. Microreceptor. Pâlnia receptorului (v. *pâlnie*). Pâlnia telefonului (v. *pâlnie*). Pâlnie. Receiver. Receptor. Receptor telefonic.
sunducós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) **1** v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil. **2** v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
súnet s.n. **I 1** ‹rar› son, ‹înv. și reg.› sun, ‹reg.› șteamăt. *Orice ființă se sperie de sunetele prea puternice. Îl privește uimit, deoarece scoate sunete ciudate.* **2** (*muz.*) notă. *Violoncelul scoate sunete grave.* **3** ‹înv.› răsunare. *Se aude sunetul clopotelor. Îl trezește sunetul sirenei.* **4** (*la radio, la televizor etc.*) ‹fam.› sonor. *Îl roagă să dea sunetul mai tare la televizor.* **5** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, susur, susurare, șâșâit, șopot,

șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude sunetul frunzelor în bătaia vântului.* **6** (*rar*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuiet. Zumzet. Zvon[1]. **7** (*rar*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire. **8** (*muz.; rar*) v. Cânt. Cântare. Cântat[1]. Cântec. Melodie. **9** (*pop.*) v. Ecou. Răsunet. Vuiet. Vuire. **10** (*înv. și reg.*) v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonație. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet. **11** (*înv. și reg.*) v. Zgomot. **II** (*fon.*) **1** (*și* ***sunet articulat***) ‹rar› son, ‹înv.› fonem. *Sunetul este elementul vorbirii rezultat din modificarea, prin articulare, a curentului de aer expirat prin aparatul fonator.* **2** ***sunet exploziv*** = consoană explozivă, consoană ocluzivă, explozivă (v. *exploziv*), ocluzivă (v. *ocluziv*). *„B" și „p" sunt sunete explozive;* ***sunet sibilant*** = consoană sibilantă, consoană șuierătoare, sibilantă (v. *sibilant*), șuierătoare (v. *șuierător*). *Sunetul sibilant este o consoană constrictivă sau fricativă prepalatală ori postalveolară. „Ș" și „ j" din limba română sunt sunete sibilante;* ***sunet sibilant*** = ***sunet siflant*** = **a** consoană sibilantă, consoană siflantă, sibilantă (v. *sibilant*), siflantă (v. *siflant*). *Sunetul sibilant sau siflant este o consoană constrictivă ori fricativă dentală ori alveolară. „S" și „z" sunt sunete sibilante;* **b** consoană sibilantă, consoană siflantă, consoană șuierătoare, sibilantă (v. *sibilant*), siflantă (v. *siflant*), șuierătoare (v. *șuierător*). *Sunetele sibilante sau siflante sunt consoane constrictive ori fricative, oricare dintre consoanele „ș", „j", „s", „z" din limba română .* **III** fig. (*înv.*) **1** v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1]. **2** v. Ecou. Interes. Răsunet. Rezonanță.

sunetíst s.m. (*tehn.*) inginer de sunet. *Sunetistul este specializat în realizarea părții sonore a unui film de cinematograf sau de televiziune.*

sunimiéz subst. (*reg.; de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie.

supă vb. I. tr. a cina. *Ieri seară, după concert, au supat la un restaurant cu specific italian.*

supápă s.f. **I** (*tehn.*) **1** (*la orificii*) ventil, ‹pop.› răsuflătoare. *Cu supapa se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide și gaze.* **2** ***supapă electrică*** = redresor. *Cu ajutorul supapei electrice se obține transformarea unui curent electric alternativ în curent electric continuu.* **II** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

súpă s.f. (*culin.*) ‹pop. și fam.› sorbitură, ‹pop.› zeamă, ‹reg.› holearcă. *Îi place supa cu găluște.*

supără vb. I. **I 1** refl. (*despre oameni*) ‹pop. și fam.› a se burzului, ‹fam.› a se îmbufna, a se sifona, a se zborși, ‹reg.› a bănui, a se botoșa, a se buftăni, a se bufti, a se îmboța, a se înierba, a se obrăzi, ‹înv.› a se îngreuia, a se paraponisi, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, ‹fig.; fam.› a se zbârli, ‹fig.; reg.› a se spulbera, ‹arg.› a se bășica, a se șucări. *Nu îi este nici acum foarte clar de ce s-a supărat prietenul său pe el.* **2** refl. (*recipr.*) (*despre oameni*) a se certa, a se învrăjbi, ‹pop.› a se gâlcevi, a se lua, a se mânia, a se sfădi, ‹înv. și reg.› a se pricinui, ‹reg.› a se cârcoti, a se cârti, a se ciocmăni, a se discuta, a se noji[2], a se pereci, a se poroboti, a se pricini, a se rohoti, a se țuli, ‹înv.› a se îngâmba, a se pârî, a se prici[3], a se prigoni, ‹fig.; pop. și fam.› a se bălăbăni, a se bălăcări, ‹fig.; pop.› a se înfurci, ‹fig.; fam.› a se răfui, a se strica, ‹arg.› a se șucări. *S-a supărat pe asociatul său. Cei doi se supără toată ziua de la lucruri minore.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înciuda, a (se) necăji, ‹pop.› a (se) ciudi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) oftica. *S-a supărat pentru că i s-a făcut observație în public.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a afecta[1], a (se) amărî, a dezola, a (se) indispune, a (se) îndurera, a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) necăji, ‹înv. și pop.› a (se) obidi, ‹pop.› a (se) ciumări, ‹fam.› a (se) morcovi, ‹înv. și reg.› a (se) scârbi, ‹reg.› a (se) cârcăli, a (se) îmborboi, a se probozi, ‹înv.› a atrista, a (se) oscârbi, a (se) oțârî, a (se) râvni, a (se) săblăzni, ‹fig.› a (se) acri, a (se) cătrăni, a (se) îmbolnăvi, a (se) înlăcrima, a (se) învenina, a (se) otrăvi, a (se) pleoști, a străpunge, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) venina, ‹fig.; fam.› a dezumfla, a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a (se) depăra, a se topseca, ‹fig.; înv.› a (se) ofili, a (se) trudi, ‹arg.› a se cacioli, a îmbâcsi. *Vestea primită l-a supărat.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) a necăji, a nemulțumi, ‹reg.› a opăci. *Decizia ei de a demisiona îl supără.* **6** tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a tracasa, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran.; înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scociori, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl supără cu veșnicele ei lamentări.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a tulbura, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie supărat, întrucât are de lucru.* **8** refl. (*despre oameni*) a se ofensa, ‹fam.› a se ofusca, ‹fig.; fam.› a se șifona. *Nu înțelege de ce s-a supărat, căci îi spusese numai adevărul.* **9** tr. (*despre senzații, stări fizice etc.; compl. indică ființe*) a chinui, a jena, a necăji, a sâcâi, ‹pop. și fam.› a ține. *De câteva zile îl supără o tuse uscată.* **10** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Adjura. Conjura. Implora. **11** tr. (*înv.; compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **12** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; despre oameni*) v. Plictisi. Urî. **13** tr. (*înv.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi. **II** tr. **1** (*milit.; pop.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** (*milit.; înv.; compl. indică teritorii străine*) v. Cotropi. Invada. Încălca. Năpădi.

supărălnic, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **2** (*reg.; despre oameni*) v. Supărăcios. Susceptibil. **3** (*înv.; despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Neplăcut. Supărător. **4** (*înv.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

supărare s.f. **I 1** ‹pop. și fam.› burzuluială, ‹fam.› îmbufnare, ‹reg.› botoșare, ‹arg.› șucăr, șucăreală. *Prietenul său nu îi înțelege supărarea.* **2** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, tristețe, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Supărarea i-a invadat sufletul după vestea primită.* **3** mizerie, necaz, neplăcere, ‹înv. și pop.› price, ‹înv. și reg.› dârvală, ‹reg.› but[3], hâcă, sagnă, ‹înv.› săblazmă, scădere, siclet. *Ferice de acei care sunt feriți de supărări!* **4** necaz, păs, ‹înv.› pamet[2]. *Adesea își povestește supărările și bucuriile.* **5** nemulțumire, neplăcere, ‹rar› displăcere, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹înv.; astăzi fam.› parapon, ‹înv.› paraponiseală, pricinuire, ‹fran.› tor[2]. - *Ce supărare ai, de stai atât de îngândurat?* **6** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulțumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, tevatură, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. și pop.› poznă, răutate, ‹pop. și fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. și reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, șugă, șugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosință, nevoință, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. și fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâșcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multe supărări a avut în ultimul timp!* **7** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, tulburare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingăreală, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.;

livr.› asomare. *Supărarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.* **8** enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, surescitabilitate, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de supărare a unei persoane.* **9** deranj. *Nu va fi nicio supărare dacă nu poți să mă împrumuți.* **10** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Afecțiune. Boală. Maladie. Rău. Suferință. **11** (*pop. și fam.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. **12** (*pop. și fam.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Urâ[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **13** (*pop. și fam.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **14** (*pop.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **15** (*fiziol.; pop.*) v. Jenă. Sâcâială. **16** (*fam.*) v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare. **17** (*med.; reg.*) v. Epilepsie. **II** (*bot.; reg.*) v. Silnic (*Glechoma hederaceum* și *Glechoma hirsutum*).

supărát, -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** ‹pop. și fam.› botos, burzuluit, ‹pop.› înfârnat, ‹fam.› bășicat, bosumflat, îmbufnat, mofluz, ofuscat, sifonat, zborșit, ‹reg.› bănuit, botoșat, ‹fig.› turgid, ‹fig.; fam.› șifonat, umflat, zbârlit, ‹fig.; reg.› topsecat, ‹arg.› șucărit. *Este supărat dintr-o cauză știută numai de el. Toată ziua stă supărată.* **2** certat, învrăjbit. *Tinerii supărați s-au împăcat la insistențele prietenilor.* **3** înciudat, necăjit, ‹pop. și fam.› ciudos, ‹fig.› acru, ‹fig.; pop. și fam.› ofticat. *După altercația avută la serviciu cu un coleg, era cam supărat.* **4** abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, trist, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supărălnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], păclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Supărat după vestea primită, s-a închis în sine.* **5** necăjit, nemulțumit, ‹înv.; astăzi fam.› paraponisit. *Este supărat pentru că a făcut o asemenea greșeală.* **6** agasat, enervat, iritat, plictisit, sâcâit, tracasat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Supărat, a părăsit ședința pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.* **7** ofensat, ‹fam.› ofuscat. *Supărat, a plecat din sală pentru că a fost criticat.* **8** enervat, excitat, iritat, necăjit, nervos, stresat, surescitat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Supărați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.* **II** (*arg.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

supărăciós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) susceptibil, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹reg.› corencios, găgios, supăralnic, supăros. *Persoanele supărăcioase nu știu de glumă.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, irascibil, iritabil, nervos, surescitabil, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. și reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supărălnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înținat. *A devenit supărăcios pentru că i-a eșuat planul. Are o fire supărăcioasă și dificilă.* **3** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **4** (*înv.; despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Neplăcut. Supărător.

supărătór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) contrariant, dezagreabil, neplăcut, ‹rar› displăcut, ‹fam.› păcătos, urât[2], ‹înv.› supăralnic, supărăcios, ‹fig.› inconfortabil, ‹fig.; fam.› tâmpit. *A ajuns în situația supărătoare de a-l refuza.* **2** (*despre situații, stări sau despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) deranjant, importun, incomod, incomodant, jenant, neplăcut, stânjenitor, stingheritor, ‹înv.› molest. *Gestul lui a fost supărător pentru fată. Îi pune întrebări supărătoare.* **3** (*despre stări, situații etc.*) jenant, neplăcut, penibil, ‹fam.› urât[2], ‹arg.› giurumist. *În fața ei se află într-o situație supărătoare știind că a mințit-o. Nu vrea să-l întâlnească din cauza unor amintiri supărătoare.* **4** (*mai ales despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) agasant, enervant, iritant, plicticos, plictisitor, sâcâitor, ‹livr.› ambetant, ‹înv.› necăjitor, ‹fig.› oripilant, păcătos, ‹fig.; livr.› ancombrant, ‹arg.› șucăritor. *Dacă mai pui multe întrebări, riști să devii supărător.* **5** (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) chinuitor, păcătos, rebel, sâcâitor, ‹înv. și pop.› necăjos, ‹înv.› penibil, ‹fig.; înv.› tenace. *Tusea uscată este supărătoare.* **6** (*înv.; despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor, despre situații etc.*) v. Demoralizant. Demoralizator. Depresiv. Deprimant. Descurajant. Descurajator. **II** adv. (*modal*) agasant, enervant, sâcâitor. *Scaunul scârțâie supărător. Plouă supărător de mult. Întreabă, supărător, același lucru.*

supărătúră s.f. (*înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

supăreálă s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

supăréte s.m. (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v . Prispă.

supărós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Supărăcios. Susceptibil. **2** v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **3** v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

supășărél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).

súper adj. invar. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

superangulár, -ă adj. (*fotogr.*) superunghiular.

superarbitrá vb. I. tr. a supraarbitra. *A superarbitra înseamnă a judeca în calitate de superarbitru.*

superarbitráre s.f. ‹înv.› supraarbitriu.

superarbítru s.m. **1** supraarbitru. *Superarbitrul hotărăște într-un litigiu în care arbitrii au păreri diferite.* **2** (*sport*) supraarbitru. *Superarbitrul este delegat de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfășurării unor competiții, cu drept de a interveni numai în cazuri de reclamații și de contestații.*

supérb, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre peisaje, priveliști etc.*) grandios, impresionant, impunător, maiestuos, măreț, splendid, ‹fig.; rar› august[2]. *Din avion, imaginea Everestului, în lumina soarelui, este superbă.* **2** (*despre construcții, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, maiestuos, măreț, monumental, splendid, ‹fig.› trufaș[1], ‹fig.; înv. și pop.› luminos. *Catedrala este o construcție superbă.* **3** minunat, splendid, ‹fig.› ambroziac, celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, edenic, îngeresc, serafic. *Muzica pe care o ascultă este superbă.* **4** (*despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) desăvârșit, excelent, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, ideal, magistral, minunat, mirobolant, nemaipomenit, perfect, splendid, sublim, ‹livr.› alat, arhetipic, ‹rar› excelentisim, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› înfricoșat, ‹fam.› cool, extra, giopsi, meseriaș, mortal, periculos, senzațional, super, teribil, trăsnet, țuț, ultra, ‹înv.› apelpisit, nepomenit, săvârșit[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2], ‹fig.; fam.› colosal, demențial, supranatural, ‹arg.› adevărat, belea, bengos, futere, giorno, marfă, penal, supărat. *Volumul de poezii a fost tipărit în condiții grafice superbe. Cunoscuta actriță are o interpretare superbă în rolul principal.* **II** adv. (*modal*) minunat, splendid, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› divin, dumnezeiește, îngerește. *Soprana cântă superb.*

superbíe s.f. **1** (*livr.*) v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu. **2** (*rar*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune.

Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.

superbómbă s.f. **1** (*milit.*) bombă cu hidrogen, bombă termonucleară. *Explozia unei superbombe se datorează energiei termonucleare dezvoltate prin reacția de fuziune a nucleelor de hidrogen (deuteriu, tritiu).* **2** (*farm.; arg.*) v. Sulfat de cocaină.

supercalculatór s.n. (*electron.*) supercomputer, supracomputer, transputer. *În instituțiile de profil specialiștii lucrează pe supercalculatoare.*

supercentralizát, -ă adj. supracentralizat, ultracentralizat. *Sistemul de învățământ este supercentralizat.*

supercompúter s.n. (*electron.*) supercalculator, supracomputer, transputer.

superconfórt s.n. supraconfort, ultraconfort. *Într-un hotel de cinci stele este superconfort.*

supercunoscút, -ă adj. (*fam.*) v. Arhicunoscut. Banal. Depășit. Răscunoscut. Știut[2]. Ultracunoscut. Vechi[2].

superdotát, -ă adj. (*despre oameni*) supradotat. *Tânăra este superdotată din punct de vedere muzical.*

superdóză s.f. supradozaj, supradoză. *A murit din cauza unei superdoze de heroină.*

supereficiént, -ă adj. ultraeficient. *Sistemele de aer condiționat sunt supereficiente în timpul zilelor toride.*

superégo s.n. (*psih.*) supraeu. *Superegoul este partea personalității considerată cenzor al întregului comportament uman.*

superfecundáție s.f. (*biol.*) superimpregnare. *Superfecundația este fecundare succesivă a două ovule la interval de câteva zile unul de altul, ambele provenind din aceeași ovulație.*

superfetatóriu, -ie adj. (*livr.*) v. Inutil. Nenecesar. Netrebuincios. Neutil. Redundant. Superfluu.

superficiál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „adânc", „apăsat"; despre urme, pași*) ușor[2]. *Săniuța a lăsat urme superficiale în zăpadă.* **2** (*înv.; despre nervi, traumatisme, agenți patigeni, corpuri străine, injecții etc.*) v. Hipodermic. Subcutan. Subcutanat. Subcutaneu. **II** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) facil, formal, neaprofundat, netemeinic, pompieristic, sumar. *Analiza pe care a făcut-o este superficială.* **2** (*în opoz. cu „serios", „profund"; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) expeditiv, fugitiv, rapid, sumar, ‹fig.; rar› fugos. *Consultul superficial l-a nemulțumit pe pacient.* **3** (*despre idei, noțiuni, informații etc.*) aproximativ, imprecis, vag, ‹înv.› apropiativ, apropios. *Are idei superficiale despre economia de piață.* **4** (*despre creații ale oamenilor, despre cunoștințele, pregătirea etc. lor*) diletantic, diletantist, diletantistic. *Are o pregătire superficială în domeniul medicinei.* **III** adj. fig. **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om superficial.* **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹fig.› lax, lejer, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburatic. *În tinerețe a fost o persoană superficială. Are o fire superficială.* **IV** adv. (*modal*) **1** netemeinic. *Lucrează superficial.* **2** expeditiv, fugitiv, sumar. *O asemene a problemă gravă nu poate fi tratată superficial.* **3** neaprofundat, sumar, ‹fig.; înv.› gros. *A analizat superficial subiectul romanului.*

superficialitáte s.f. **I 1** ușurință, ‹fig.; livr.› tenuitate. *L-a criticat fără să-i cunoască scrierile, cu superficialitate. Tratează totul cu mare superficialitate.* **2** ‹fig.› lustru, poleială, pospai, pospăială, spoială. *Îi demască public superficialitatea de cultură.* **II** fig. deșărtăciuni (v. *deșărtăciune*), frivolitate, neseriozitate, ușurătate, ‹fig.› lejeritate. *Nu te lăsa pradă superficialității.*

superfície s.f. (*livr.*) **1** v. Cuprins[1]. Întindere. Întins[1]. Spațiu. Suprafață. Teritoriu. **2** v. Față. Întindere. Întins[1]. Suprafață.

superfílm s.n. (*cinemat.; rar*) v. Superproducție. Supraproducție.

superfín, -ă adj. (*despre anumite produse, băuturi etc.*) extrafin, suprafin, ultrafin, ‹rar› străfin. *Au fost serviți cu un coniac superfin. A cumpărat o ciocolată superfină.*

superfinisáre s.f. (*tehn.*) superfiniție, supernetezire, vibronetezire. *Superfinisarea este o operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor obiecte metalice, efectuată prin mișcări lente, rectilinii, alternative ale unor abrazive, combinate cu mișcări de avans ale obiectului prelucrat.*

superfiniție s.f. (*tehn.*) superfinisare, supernetezire, vibronetezire.

superfluénță s.f. ineficacitate, ineficiență, inutilitate, neeficiență, superfluitate, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate. *Superfluența rugăminților lor nu mai putea fi pusă la îndoială.*

superfluitáte s.f. ineficacitate, ineficiență, inutilitate, neeficiență, superfluență, zădărnicie, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate.

superflúu, -úă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, van, zadarnic, ‹livr.› oțios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost superflue.* **2** inutil, nenecesar, netrebuincios, neutil, redundant, ‹livr.› superfetatoriu, ‹fig.› parazit, parazitar. *Povestește pe scurt, fără amănunte superflue!* **II** adv. (*modal*) inutil. *Metaforele sunt folosite superfluu. Nu este superfluu a menționa că acest obicei se păstrează până astăzi în anumite zone ale țării.*

superfortăreáță zburătoare s.f. (*av. milit.*) suprafortăreață zburătoare. *Superfortăreața zburătoare este un avion de bombardament blindat, de mare tonaj, dotat cu mai multe motoare și guri de foc.*

supergréu, -greá adj. supragreu. *Valiza este supergrea.*

superimpregnáre s.f. (*biol.*) superfecundație.

superindustrializát, -ă adj. (*despre orașe, zone, țări etc.*) supraindustrializat.

superinfécție s.f. (*med., med. vet.*) suprainfecție. *Superinfecția este o infecție secundară, care apare în unele boli infecțioase.*

superintendént s.m. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice; înv.*) v. Eparh. Episcop.

superiór, -oáră adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) ales[2], bun, fin[1], selectat[2], selecționat[2], sortat[2], triat[2], ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi superioare.* **2** (*despre anumite produse de consum*) fin[1]. *A făcut cadou o cutie cu bomboane superioare.* **3** (*despre oameni sau despre însușiri, calități etc. ale lor*) preeminent. *Îi este superior doar în ceea ce privește poziția socială. Caritatea este o virtute superioară.* **4** (*despre oameni*) ales[2], aparte, deosebit, distins, rar, ‹fam.› fain. *A reușit să se împrietenească numai cu oameni superiori.* **5** evoluat. *Actorul se află într-un stadiu superior al carierei sale.* **6** înalt, ridicat[2]. *Țările avansate au ajuns la un nivel superior de dezvoltare economică și culturală.* **II 1** s.m. șef, ‹fig.; fam.› vârf, ‹arg.› gagiu. *De regulă, subalternii execută, fără comentarii, ordinele superiorilor. Când se întoarce dintr-o inspecție, trebuie să dea raportul superiorului său direct.* **2** s.m., s.f. (*relig.*) egumen, egumenită, stareț, ‹înv. și reg.› staroste, ‹înv.› egumenie[2], năstavnic, proestoasă, prot[2]. *Călugărul este superior la mănăstirea Sihla. Superioara de la mănăstirea Agapia a făcut Teologia.*

superioritáte s.f. **I 1** preeminență. *Este o persoană onestă, care recunoaște, fără invidie, superioritatea colegului său de breaslă. Nobilii și-au păstrat superioritatea socială, dar, cu timpul, și-au pierdut supremația politică și economică.* **2** autoritate, șefie. *Cei care îi recunoșteau superioritatea nu-i ieșeau din cuvânt.* **3** elevație, eminență. *Cunoscutul actor poate să exprime, cu superioritate, caracterul personajului interpretat.* **II 1** avantaj, prerogativă. *Nu ezită să profite de superioritatea sa în orice situație.* **2** majoritate. *Nu au reușit să marcheze, deși erau în superioritate.*

supermagazín s.n. (*com.*) supermarket. *Își face cumpărăturile, o dată la două săptămâni, dintr-un supermagazin.*

superman ['supermen] s.m. (*engl.*) v. Supraom.

supermárket s.n. (*com.*) supermagazin.

supermicroscóp s.n. ultramicroscop. *La supermicroscop sunt observate obiectele ale căror dimensiuni sunt sub limita de separare a microscopului obișnuit.*

supermodérn, -ă adj. extramodern, ultramodern, ultramodernist. *Vedeta poartă haine supermoderne.*

supernaturalísm s.n. (*rar*) v. Supranaturalism.
supernetezíre s.f. (*tehn.*) superfinisare, superfiniție, vibronetezire.
supernumerár adj. (*înv.*) v. Supranumerar.
superoxíd s.m. (*chim.*) peroxid. *Superoxidul este un oxid derivat de la apa oxigenată.*
superperformánt, -ă adj. ultraperformant. *Are un sistem audio superperformant. Și-a cumpărat un laptop superperformant.*
superpetroliér s.n. supertanc. *Superpetrolierul este un petrolier de mare capacitate.*
superplín, -ă adj. (*despre locuri, încăperi*) arhiplin, ultraplin. *Stadionul a fost superplin la concertul vedetei americane de muzică rock.*
superplús s.n. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.
superpozíție s.f. **1** (*fiz., tehn.*) suprapunerea efectelor (v. *suprapunere*). *Superpoziția este proprietatea unui sistem fizic sau tehnic caracterizat de legi și de relații binare și omogene, care, pe această bază, permite însumarea acțiunilor exercitate asupra lui, efectul rezultantei tuturor acțiunilor fiind identic cu rezultanta efectelor produse de fiecare acțiune în parte.* **2** (*rar*) v. Suprapunere.
superprodúcție s.f. (*cinemat.*) suprapoducție, ‹rar› superfilm. *Filmul Cleopatra, realizat în 1963, este o superproducție a cinematografiei americane.*
superpúne vb. III. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică figuri geometrice, obiecte, straturi etc.*) v. Suprapune.
superpús, -ă adj. (*rar; despre obiecte, straturi etc.*) v. Suprapus.
superputére s.f. (*polit.*) supraputere. *SUA este o superputere.*
superrefractăr, - ă adj. (*despre materiale*) suprarefractar. *Materialele superrefractare rezistă la temperaturi extrem de mari.*
supersensíbil, -ă adj. (*despre instrumente, aparate de măsură de mare precizie etc.*) extrasensibil, ultrasensibil. *La înregistrarea melodiei pe disc a folosit un microfon supersensibil.*
supershow ['superʃou] s.n. superspectacol. *Concertul trupei americane de rock a fost un supershow.*
supersistém s.n. (*lingv.; rar*) v. Diasistem.
superspectácol s.n. supershow.
superstár s.n. superstea, supervedetă. *Barbara Streisand este un superstar al Hollywoodului. Distribuirea în roluri de o mare sensibilitate au transformat-o pe Julia Roberts într-un superstar.*
superstatál, -ă adj. (*despre organizații, organisme internaționale*) suprastatal, ‹rar› supranațional.
superste ă s.f. superstar, supervedetă.
superstíție s.f. ‹livr.› eres, ‹reg.› socotință, ‹înv.› disidemonie. *Mentalul colectiv este dominat de diverse superstiții.*
superstițiós, -oásă adj. (*despre oameni*) ‹înv.› disidemonesc, disidemonic, disidemonios. *Superstițioasă, se supărase că i-a tăiat calea o pisică neagră.*
superstrát s.n. (*lingv.*) suprastrat. *Superstratul reprezintă totalitatea elementelor lingvistice din limba vorbită de un popor de cuceritori, considerată din punctul de vedere al influenței pe care o exercită asupra limbii vorbite în regiunile invadate. Limba francilor este superstrat față de limba galo-romană.*
superstructúră s.f. (*constr.; rar*) v. Suprastructură.
supertánc s.n. superpetrolier. *Supertancul este un petrolier de mare capacitate.*
supertrúst s.n. supratrust. *Supertrustul cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producție din mai multe țări capitaliste.*
superunghiulár, -ă adj. (*fotogr.*) superangular.
supervedétă s.f. superstar, superstea. *Barbara Streisand este o supervedetă a Hollywoodului. Distribuirea în roluri de o mare sensibilitate au transformat-o pe Julia Roberts într-o supervedetă.*
supervizór s.n. (*inform.*) monitor[2]. *Supervizorul este un program de control care supraveghează activitatea unui sistem de calcul.*
supinatór s.n. (*med.*) susținător plantar. *Supinatorul este un aparat ortopedic alcătuit dintr-o lamă pentru susținerea bolții unui picior plat.*
suplantá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forța etc. cuiva ori a ceva*) v. Submina.
suplantáre s.f. (*livr.*) v. Subminare.
suplantát, -ă adj. (*livr.; despre autoritatea, forța, acțiunile, realizările etc. unui stat, ale unei puteri, ale unui adversar etc.*) v. Subminat.
supleá vb. II. tr. (*livr.*) **1** (*compl. indică oameni care au o anumită funcție, o anumită obligație etc.*) v. Înlocui. Suplini. **2** (*compl. indică ceea ce lipsește, ceea ce nu este suficient etc.*) v. Suplini.
supleánt, -ă s.m., s.f. (*înv.*) **1** v. Locțiitor. Substitut. **2** (*pedag.*) v. Înlocuitor. Suplinitor.
supleáre s.f. (*livr.*) **1** v. Suplinire. **2** v. Înlocuire. Suplinire.
suplecá vb. I. refl. (*milit.; înv.; despre armate, ostași etc.*) v. Pleca. Preda. Supune.
suplecát, -ă adj. (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.
supletív, -ă adj. **1** (*gram.; despre forme gramaticale*) ‹rar› completiv. *Formele gramaticale supletive completează ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt.* **2** (*jur.; despre norme legale*) facultativ. *Articolul de lege discutat conține o normă supletivă, nu una imperativă.*
supletúră s.f. (*pedag.; înv.*) v. Suplinire.
suplețe s.f. **I 1** (*fiz.*) elasticitate, flexibilitate, mlădiere, ‹rar› înmlădiere, ‹înv.› încovoiciune, vânj. *Ciupește corzile chitarei pentru a le încerca suplețea.* **2** agerime, agilitate, iuțeală, repeziciune, sprinteneală, ușurință, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reușit să prindă mingea cu mare suplețe.* **3** elasticitate, grație, mlădiere, zvelțete, ‹rar› înmlădiere. *Suplețea mersului tinerei încântă privirea.* **4** eleganță, finețe. *Poartă rochii strâmte pentru a-i ieși în evidență suplețea taliei.* **II** fig. ‹fig.› elasticitate, flexibilitate, mobilitate. *O mare calitate umană este judecarea cu suplețe a faptelor sau a acțiunilor.*
suplică vb. I. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Adjura. Conjura. Implora.
suplicánt, -ă s.m., s.f. (*jur.; înv.*) v. Reclamant.
suplicáre s.f. (*înv.*) v. Adjurație. Conjurare. Implorare. Implorație.
suplicáție s.f. (*înv.*) v. Adjurație. Conjurare. Implorare. Implorație.
súplică s.f. **1** (*în Ev. Med., în Țările Române*) ‹turc.; înv.› arzihal, arzmahzar, magzar. *Suplica este adresată unei autorități, cu scopul de a se obține drepturi sau favoruri.* **2** (*înv. și reg.*) v. Cerere. Petiție. **3** (*jur.; înv.*) v. Plângere. Reclamație.
supliciá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni*) **1** v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **2** v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.
supliciát, -á adj. (*livr.; despre oameni*) **1** v. Chinuit. Schingiuit[2]. Torturat. **2** v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2].
supliciére s.f. (*livr.*) v. Calvar. Canon. Cazнă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.
suplíciu s.n. **I 1** calvar, canon, cazнă, chin, damnațiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferință, torturare, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. și pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. și reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificație, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, rană, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după supliciul cumplit la care a fost supus.* **2** martiraj, martiriu, martirizare, martirizație, mucenicie, ‹înv. și pop.› patimă, ‹înv.› martir[1], martirism, mărturie, mucenie, mucenire, strădanie, ‹fig.; rar› pasiune. *Supliciul este suferința pe care a îndurat-o o persoană pentru convingerile sale religioase, ideologice etc.* **II** fig. ‹fig.› tortură. *A viziona un film atât de prost a fost un supliciu pentru el. Impozitele mari sunt un supliciu pentru populație.*
suplimént s.n. **1** adaos, anexă, apendice, completare, ‹latin.› addenda, ‹înv.› lipitură. *Volumul de poezii are un supliment care cuprinde postumele poetului.* **2** adaos, increment, spor. *La salariu primește un supliment pentru funcția de șef al colectivului.* **3** auxiliar, ‹fig.› adjuvant. *Acest medicament este un bun supliment pentru memorie.*
suplimentár, -ă adj. **1** adițional, auxiliar. *A atașat o sursă suplimentară de putere calorică.* **2** auxiliar, complementar, întregitor, subsidiar, ‹rar› complinitor. *Nu are nevoie de explicații suplimentare.*
suplíni vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni care au o anumită funcție, o anumită obligație etc.*) a înlocui, ‹livr.› a suplea. *A suplinit o profesoară cât timp aceasta a fost în concediu de maternitate.* **2** (*compl. indică ceea ce lipsește, ceea ce nu este suficient etc.*) ‹livr.› a

suplea. *Nimic nu suplinește în viața unui copil lipsa mamei.*

suplinínță s.f. (*pedag.; rar*) v. Suplinire.

suplinire s.f. **1** înlocuire, ‹livr.› supleare. *La direcție s-a discutat despre suplinirea unei profesoare în perioada concediului ei de maternitate.* **2** (*pedag.*) ‹rar› suplininţă, ‹înv.› supletură. *Suplinirea este funcția de suplinitor la o catedră.* **3** ‹livr.› supleare. *Necunoscându-și bunica, a găsit într-o mătușă mai în vârstă o suplinire.*

suplinitór, -oáre s.m., s.f., adj. (*pedag.*) înlocuitor, ‹înv.› supleant. *Este suplinitor la un liceu din oraș.*

súplu, -ă adj. **I 1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) elastic, flexibil, lax, mlădios, mlădiu, moale, ‹rar› înmlădios, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› șui[4], ‹înv.› încovoios, plecăcios. *Pantofii au talpa suplă.* **2** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) elastic, subțiratic, subțire, zvelt, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› suletnic, șugar, șui[4], șuieț, tivilichiu, ‹înv.› levent, ‹turc.; înv.› ivilichiu. *Era înaltă, suplă și cu o ținută extrem de elegantă.* **3** (*despre părți ale corpului*) elegant, fin[1]. *Poartă rochii strâmte, pentru a-i ieși în evidență talia suplă. Tânăra are degetele lungi și suple.* **4** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, grațios, mlădios, mlădiu, zvelt, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași supli.* **5** (*în opoz. cu „aspru"; rar; despre suprafața unor obiecte, materiale etc. sau despre pielea, părul oamenilor, blana animalelor etc.*) v. Catifelat. Mătăsos. Moale. Neted. **II** fig. **1** (*despre clădiri, părți ale lor etc.*) ‹fig.› sprinten. *De departe se văd coloanele suple ale templului. Biserica are două turle suple.* **2** (*despre oameni sau despre firea lor*) acomodabil, adaptabil, ‹fig.› elastic, flexibil, maleabil, mlădios. *Fiind un om suplu, nu a suferit mult după ce și-a schimbat locul de muncă.*

supórt s.n. **I 1** bază, postament, soclu, ștender, ‹înv.› sultoi, supunere. *Grilajul grădinii este fixat pe un suport de ciment.* **2** cadru, trepied, ‹înv.› triped. *A luat aparatul de fotografiat de pe suport.* **3** (*fin., econ.; fam.*) v. Finanțare. Subvenționare. **II** fig. **1** imbold, impuls, impulsie, îndemn, mobil, pornire, pretext, stimul, stimulent, ‹fig.› inspirație, mișcare, resort, ‹fig.; rar› îmboldire, pinten, strigare, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› bold[2]. *Gloria i-a fost suport pentru tot ce a făcut în viață.* **2** ‹fig.› bază, vertebrație. *Gelozia sa nu are suport real.*

suportá vb. I. tr. **1** (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suferi, a trăi, ‹înv. și pop.› a lua, ‹înv. și reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiți, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a lupta. *A suportat multe umilințe de la colegi.* **2** (*compl. indică suferințe, greutăți etc.*) a duce[2], a îndura, a răbda, a suferi, ‹pop.› a apuca, ‹înv.› a simți. *Rămânând văduvă, femeia a suportat toate greutățile și necazurile familiei.* **3** (*compl. indică suferințe, necazuri etc.*) a încerca, a îndura, a pătimi, a suferi. *Au suportat în viață multe neajunsuri.* **4** (*compl. indică pedepse, condamnări etc.*) a suferi. *A suportat o condamnare de doi ani pentru furt.* **5** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a tolera, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot suporta comportamentul irresponsabil al fiului lor.* **6** (*compl. indică mai ales oameni; de obicei în constr. neg.*) a suferi, ‹fig.› a accepta, a înghiți, a mistui, ‹fig.; înv.› a honipsi. *Nu poate suporta oamenii vulgari.* **7** (*compl. indică cheltuieli, obligații etc.*) ‹fig.; rar› a întâmpina. *Părinții suportă deplasarea lui în străinătate. Este conștient că nu poate suporta o asemenea cheltuială.* **8** (*compl. indică medicamente, tratamente sau mâncăruri, băuturi etc.*) a tolera, ‹reg.› a pristui. *Organismul ei suportă bine tratamentul cu citostatice. Bolnavii hepatici nu suportă mâncărurile grase.* **9** a rezista. *Termosul nu a suportat presiunea aburilor foarte fierbinți și s-a spart. Mașina nu a suportat impactul cu tirul.* **10** (*compl. indică greutăți, poveri etc.*) a ține. *Balansoarul suportă trei persoane. Deși veche, casa poate suporta și o mansardă.* **11** (*fin., econ.; fam.; compl. indică oameni, instituții, organizații, proiecte etc.*) v. Finanța. Stipendia. Subvenționa.

suportábil, -ă adj. **1** (*despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) acceptabil, tolerabil, ‹livr.› tenabil, ‹înv. și pop.› ușor[2], ‹înv.› suferibil, suferit. *Gelozia ei nu este suportabilă. Durerea a devenit suportabilă. Iarna aceasta a fost suportabilă.* **2** (*despre aer*) ‹rar› respirabil. *Aerul din acest restaurant este suportabil.* **3** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, admisibil, bunicel, bunicică, convenabil, tolerabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil, suferit. *Inflația a fost suportabilă.*

supórter s.m. (*sport*) fan, simpatizant, susținător. *Este un pasionat suporter al clubului de fotbal Steaua.*

supostátnic s.m. (*înv.*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș.

supozá vb. I. tr. (*înv.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) v. Crede. Estima. Presupune. Prezuma. Socoti.

supozíție s.f. **1** conjectură, ipoteză, presupunere, prezumție, ‹înv.› supunere. *Existența vieții pe Marte rămâne o supoziție.* **2** bănuială, ipoteză, presupunere, prezumție, ‹rar› presupus[1]. *Supoziția că este bolnavă s-a adeverit.*

súpra prep. (*introduce un circ. de loc care indică direcția unei mișcări sau a unei acțiuni; înv.*) v. Asupra. Către. Înspre. La[1]. Spre.

supraabundént, -ă adj. ultraabundent, ‹livr.› pletoric. *Discursul său este supraabundent în metafore.*

supraabundénță s.f. ‹fran.; înv.› surabondanță. *Supraabundența metaforelor este deranjantă.*

supraaglomeráre s.f. supraaglomerație. *În timpul sărbătorilor medicii nu mai fac față urgențelor din cauza supraaglomerării.*

supraaglomerát, -ă adj. ultraaglomerat. *Când se fac reduceri de prețuri, marile complexe comerciale sunt supraaglomerate.*

supraaglomerátie s.f. supraaglomerare.

supraalimentá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) supranutri, ‹reg.› a (se) îndupări. *S-a îngrășat din cauză că s-a supraalimentat.*

supraalimentáre s.f. hiperalimentare, hiperalimentație, hipernutriție, supraalimentație, supranutriție. *Fiind prea slab, medicii i-au prescris un regim de supraalimentare.*

supraalimentát, -ă adj. (*despre ființe*) supranutrit, ‹rar› suprahrănit. *Copilul supraalimentat poate avea diferite afecțiuni.*

supraalimentáție s.f. hiperalimentare, hiperalimentație, hipernutriție, supraalimentare, supranutriție.

supraapreciá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrede, a se supraestima, a se supraevalua, ‹rar› a se supraprețui, ‹înv.› a se pretinde, ‹fig.; livr.› a se monetiza. *Nu are mulți prieteni pentru că prea se supraapreciază.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau calități, creații, realizări etc. ale lor*) a supraestima, a supraevalua, ‹rar› a supraprețui, ‹fig.; livr.› a monetiza. *Valoarea filmului a fost supraapreciată. A supraapreciat capacitatea lui de adaptare la situațiile limită.*

supraapreciére s.f. supraestimare, supraevaluare. *Desconsiderarea celor din jur are la bază supraaprecierea forțelor proprii.*

supraarbitrá vb. I. tr. a superarbitra. *A supraarbitra înseamnă a judeca în calitate de superarbitru.*

supraarbítriu s.m. (*înv.*) v. Superarbitrare.

supraarbítru s.m. **1** superarbitru. *Supraarbitrul hotărăște într-un litigiu în care arbitrii au păreri diferite.* **2** (*sport*) superarbitru. *Supraarbitrul este delegat de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfășurării unor competiții, cu drept de a interveni numai în cazuri de reclamații și de contestații.*

suprabugetár, -ă adj. (*fin.*) extrabugetar. *Cheltuielile făcute au fost suprabugetare.*

supracalificát, -ă adj. ultracalificat. *Personalul din firmă este supracalificat.*

supracentralizát, -ă adj. supercentralizat, ultracentralizat. *Sistemul de învățământ este supracentralizat.*

supracílie s.f. (*anat.; înv.*) v. Sprânceană.

supracompresiúne s.f. (*tehn.*) supracomprimare. *Supracompresiunea este mărirea presiunii finale de compresiune în cilindrii unui motor cu ardere internă, pentru a-i spori puterea.*

supracomprimáre s.f. (*tehn.*) supracompresiune.

supracompúter s.n. (*electron.*) supercalculator, supercomputer, transputer. *În instituțiile de profil specialiștii lucrează pe supracomputere.*

supraconductibilitáte s.f. (*tehn.*) supraconductivitate, supraconducție. *Supraconduc-*

tibilitatea este anularea rezistenței electrice a anumitor materiale răcite la temperaturi foarte joase, însoțită și de alte manifestări specifice.

supraconductivitáte s.f. (*tehn.*) supraconductibilitate, supraconducție.

supraconducție s.f. (*tehn.*) supraconductibilitate, supraconductivitate.

supraconfórt s.n. superconfort, ultraconfort. *Într-un hotel de cinci stele este supraconfort.*

supracopértă s.f. anvelopă. *Cartea a fost reeditată cu o supracopertă de plastic.*

supracurént s.n. (*electr.*) ‹rar› supraintensitate. *Supracurentul este curentul electric de intensitate mai mare decât cea normal prevăzută pentru un anumit circuit, a cărui apariție este dăunătoare pentru siguranța în funcționare a circuitului respectiv.*

supradominántă s.f. (*muz.*) sextă. *Supradominanta este a șasea treaptă a gamei diatonice, de la o treaptă dată.*

supradotát, -ă adj. (*despre oameni*) superdotat. *Tânăra este supradotată din punct de vedere muzical.*

supradozáj s.n. superdoză, supradoză.

supradóză s.f. superdoză, supradozaj. *A murit din cauza unei supradoze de heroină.*

supraelaborát, -ă adj. ultraelaborat. *Și-a făcut o coafură supraelaborată. Perfecționist fiind, are și un limbaj supraelaborat.*

supraestimá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrede, a se supraaprecia, a se supraevalua, ‹rar› a se supraprețui, ‹înv.› a se pretinde, ‹fig.; livr.› a se monetiza. **2** tr. (*compl. indică oameni sau calități, creații, realizări etc. ale lor*) a supraaprecia, a supraevalua, ‹rar› a supraprețui, ‹fig.; livr.› a monetiza.

supraestimáre s.f. supraapreciere, supraevaluare.

supraetaját, -ă adj. (*despre construcții, elemente de construcție etc.*) ‹rar› supraînălțat. *În centrul orașului s-a ridicat o parcare supraetajată.*

supraéu s.n. (*psih.*) superego. *Supraeul este partea personalității considerată cenzor al întregului comportament uman.*

supraevaluá vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se încrede, a se supraaprecia, a se supraestima, ‹rar› a se supraprețui, ‹înv.› a se pretinde, ‹fig.; livr.› a se monetiza. **2** tr. (*compl. indică oameni sau calități, creații, realizări etc. ale lor*) a supraaprecia, a supraestima, ‹rar› a supraprețui, ‹fig.; livr.› a monetiza.

supraevaluáre s.f. supraapreciere, supraestimare. *Desconsiderarea celor din jur are la bază supraevaluarea forțelor proprii.*

supraexcitá vb. I. tr. (*fiziol.; rar*) v. Surescita.

supraexcitáre s.f. (*fiziol., psih.; rar*) v. Surescitare. Surescitație.

supraexcitáție s.f. (*fiziol., psih.; rar*) v. Surescitare. Surescitație.

suprafață vb. I. tr. (*compl. indică îmbrăcămintea rutieră*) a finisa, a uniformiza.

suprafațát, -ă adj. (*despre îmbrăcămintea rutieră*) finisat[2], uniformizat.

suprafáță s.f. **I 1** (*geom.*) ‹înv.› deasuprime, surfață. *Suprafața este aria limitată de o linie închisă măsurată în unități la pătrat.* **2** (*geom.*) ***suprafață plană*** = plan. *Suprafața plană este suprafața pe care o dreaptă poate fi aplicată în orice sens;* ***suprafață sferică*** = sferă. *Suprafața sferică este mulțimea punctelor din spațiu care se află la o distanță constantă de un punct fix, numit centru.* **3** întindere, mărime, ‹fig.› arie[2]. *Privește luna răsărită pe suprafața nesfârșită a cerului.* **4** cuprins[1], întindere, întins[1], spațiu, teritoriu, ‹livr.› superficie, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. *Ploile au căzut pe toată suprafața țării.* **5** regiune, teritoriu, zonă. *Satul se află pe o suprafață inundabilă.* **6** față, întindere, întins[1], ‹livr.› superficie, ‹înv.› surfață. *Pe suprafața pământului se găsesc numeroase specii de plante și de animale.* **II** fig. **1** (*rar*) v. Aparență. Haină. Umbră. **2** (*fin.; fam.*) v. Fonduri (v. *fond*). Mijloace (v. *mijloc*). Resurse (v. *resursă*).

suprafín, -ă adj. (*despre anumite produse, băuturi etc.*) extrafin, superfin, ultrafin, ‹rar› străfin. *Au fost serviți cu un coniac suprafin. A cumpărat o ciocolată suprafină.*

suprafirésc, -éască adj., s.n. **1** adj. supranatural. *Puține din fenomenele suprafirești pot fi explicate din punct de vedere științific.* **2** s.n. supranatural. *Omul are nevoie să creadă în suprafiresc.*

suprafortăreáță zburătoare s.f. (*av. milit.*) superfortăreață zburătoare. *Suprafortăreața zburătoare este un avion de bombardament blindat, de mare tonaj, dotat cu mai multe motoare și guri de foc.*

suprafuziúne s.f. (*fiz.*) supratopire. *Suprafuziunea este răcirea foarte joasă a unei substanțe lichide care a rămas în această stare de agregare, deși a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare.*

supragréu, -greá adj. supergreu. *Valiza este supragrea.*

supragreutáte s.f. obezitate. *Supragreutatea este o tară a lumii moderne.*

suprahrămít, -ă adj. (*rar; despre ființe*) v. Supraalimentat. Supranutrit.

supraimpúnere s.f. (*geol.*) epigeneză, epigenie. *Supraimpunerea este un proces de depunere succesivă a unor minerale, după formarea rocilor în care sunt înglobate.*

supraindividuál, -ă adj. suprapersonal. *Există un inconștient supraindividual.*

supraindustrializát, -ă adj. (*despre orașe, zone, țări etc.*) superindustrializat.

suprainfécție s.f. (*med., med. vet.*) superinfecție. *Suprainfecția este o infecție secundară, care apare în unele boli infecțioase.*

supraintensitáte s.f. (*electr.; rar*) v. Supracurent.

supraintitulă vb. I. tr. (*compl. indică scrieri*) a supranumi. *Romanul „Adela" al lui G. Ibrăileanu este subintitulat „Matineu literar".*

supraînălțát, -ă adj. (*rar; despre construcții, elemente de construcție etc.*) v. Supraetajat.

supraîncărcát, -ă adj. (*despre vehicule, recipiente etc.*) arhiplin. *Tramvaiul ajunge supraîncărcat în stație. Nu-și poate duce singur, din cauza greutății, valiza supraîncărcată.*

supralicitá vb. I. intr. ‹înv.› a adârdisi, a artorosi. *A supralicitat și a cumpărat tabloul.*

supralicitáre s.f. supralicitație. *Participanții la licitație trebuie să respecte valoarea salturilor de supralicitare.*

supralicitáție s.f. supralicitare.

supraluminá s.f. (*constr.; la ferestre sau la uși; rar*) v. Oberliht.

supranaturál, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** suprafiresc. *Puține din fenomenele supranaturale pot fi explicate din punct de vedere științific.* **2** (*despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) fabulos, fantastic, legendar, miraculos, mitic, nepământesc, ‹înv.› nespus, ‹fran.; înv.› surnatural. *Zmeul este un personaj supranatural. Este înzestrat cu o forță supranaturală.* **3** (*în opoz. cu „material"*) imaterial, nematerial, nepământean, nepământesc, ‹rar› extranatural, ‹fig.› lunar, ‹fig.; rar› lunatic. *Se închină unor puteri supranaturale. Piramidele par construite de mâini supranaturale.* **4** fig. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **II** s.n. suprafiresc. *Omul are nevoie să creadă în supranatural.*

supranaturalísm s.n. ‹rar› supernaturalism. *Supranaturalismul este concepția potrivit căreia ar exista fapte, forțe, elemente etc. supranaturale.*

supranațional, -ă adj. **1** transnațional. *Volksbank este o bancă supranațională.* **2** (*rar; despre organizații, organisme internaționale*) v. Superstatal. Suprastatal.

supranúme s.n. cognomen, nume, poreclă, ‹înv. și reg.› sclitadă, ‹reg.› ponos, porecleală, poreclire, ‹înv.› porecliturâ, surnume, surnumire, ‹fran.› sobrichet. *Poetul latin Ovidiu a avut supranumele Naso.*

supranumerár adj. ‹înv.› supernumerar, surnumerar. *Sindromul Down este determinat de prezența unui cromozom supranumerar.*

supranumí vb. IV . tr. **1** (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a numi, a porecli, a spune, a zice, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, Ștefan a fost supranumit cel Mare. Oamenii l-au supranumit Hoțomanul pentru că fura.* **2** (*compl. indică scrieri*) a supraintitula.

supranumít, -ă adj. (*despre oameni, animale etc.*) denumit, intitulat, numit, poreclit, zis, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, supranumit Hoțomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.*

supranutrí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) supraalimenta, ‹reg.› a (se) îndupări. *S-a îngrășat din cauză că s-a supranutrit.*

supranutrít, -ă adj. (*despre ființe*) supraalimentat, ‹rar› suprahrănit. *Copilul supranutrit poate avea diferite afecțiuni.*

supranutríție s.f. hiperalimentare, hiperalimentație, hipernutriție, supraalimentare,

supraalimentație. *Fiind prea slab, medicii i-au prescris un regim de supranutriție.*
supraóm s.m. ‹engl.› superman. *Nu poate face față atâtor ore de nesomn, căci nu este supraom.*
supraomenésc, -eáscă adj. suprauman. *Această femeie a făcut sacrificii supraomenești ca să salveze viața fiului ei. Numai pentru că a avut o voință supraomenească a reușit să meargă din nou, infirmând diagnosticul de paralizie.*
supraorbitál, -ă adj. (*anat.*) supraorbitar. *Nervul supraorbital merge superior față de axa orbitei. Oculistul constată la pacient o sensibilitate dureroasă la nivelul orificiilor supraorbital, suborbitar și metonier.*
supraorbitár, -ă adj. (*anat.*) supraorbital.
supraordináre s.f. (*log.*) ‹rar› supraordinație. *Supraordinarea este cuprinderea în sfera unei noțiuni a altor noțiuni cu sferă mai mică.*
supraordinație s.f. (*log.; rar*) v. Supraordinare.
supraordonátă s.f. (*gram.*) propoziție regentă, propoziție supraordonată, regentă (v. *regent*). *Supraordonatei îi este subordonată o propoziție sau o parte de propoziție.*
supraoxidáre s.f. (*chim.*) ‹rar› supraoxidație.
supraoxidație s.f. (*chim.; rar*) v. Supraoxidare.
supraoxigenáre s.f. (*chim.*) ‹rar› supraoxigenație.
supraoxigenație s.f. (*chim.; rar*) v. Supraoxigenare.
suprapersonál, -ă adj. supraindividual. *Există un inconștient suprapersonal.*
supraplús s.m. (*înv.*) v. Excedent. Exces. Plus. Prisos. Prisosință. Surplus.
suprapopulá vb. I. refl. (*despre spații, teritorii, localități etc.*) a se aglomera, a se ticsi. *Multe dintre orașele țării se supraopulează în timpul anului universitar.*
suprapopuláre s.f. aglomerare, ticsire. *Supraopularea multor orașe se produce în timpul anului universitar.*
suprapopulát, -ă adj. (*despre spații, teritorii, localități, încăperi etc.*) aglomerat, ticsit, ‹fam.› full. *Într-un oraș suprapopulat viața este trepidantă.*
suprapopulație relativă s.f. (*econ. polit.*) masă de șomeri (v. *masă*[2]). *Suprapopulația relativă este excedentul populației muncitorești în raport cu necesitățile de forță de muncă.*
suprapréț s.n. (*econ.*) preț de speculă, preț negru. *Și-a cumpărat mașina la suprapreț.*
supraprețuí vb. IV. (*rar*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Încrede. Supraaprecia. Supraestima. Supraevalua. **2** tr. (*compl. indică oameni sau calități, creații, realizări etc. ale lor*) v. Supraaprecia. Supraestima. Supraevalua.
supraproblémă s.f. (*în regia de teatru; la S. Stanislavski*) acțiune parcursivă, supratemă. *Supraproblema este acțiunea principală către care converg ideile și acțiunile secundare.*
supraprodúcție s.f. (*cinemat.*) superproducție, ‹rar› superfilm. *Filmul Cleopatra, realizat în 1963, este o supraproducție a cinematografiei americane.*
supraprodús s.n. (*econ.; în doctrina marxistă; rar*) v. Plusprodus.
suprapúne vb. III. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică figuri geometrice, obiecte, straturi etc.*) ‹rar› a (se) superpune. *Arheologii au descoperit că localitatea se suprapune peste ruinele unui oraș antic. A suprapus două ritmuri muzicale.* **2** refl. recipr. (*despre figuri, linii, suprafețe, perioade de timp, concepte etc.*) a coincide, ‹pop.› a se încăleca. *Orele la care au loc cele două meciuri importante din Ligă se suprapun. Cele două imagini nu se suprapun. În această zi s-au suprapus două sărbători.*
suprapúnere s.f. **1** ‹rar› superpoziție. *Suprapunerea unor localități peste ruinele unor orașe antice este o realitate probată de arheologi.* **2** (*art.; fiz, tehn.*) ***suprapunerea efectelor*** = superpoziție. *Suprapunerea efectelor este proprietatea unui sistem fizic sau tehnic caracterizat de legi și de relații binare și omogene, care, pe această bază, permite însumarea acțiunilor exercitate asupra lui, efectul rezultantei tuturor acțiunilor fiind identic cu rezultanta efectelor produse de fiecare acțiune în parte.* **3** ‹pop.› încălecare. *Catolicii și ortodocșii vor sărbători Paștele în aceeași zi, suprapunerea datelor acestei sărbători fiind foarte rară.* **4** încălecare. *Pendula s-a stricat din cauza suprapunerii celor două limbi.*
suprapús, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri, strate geologice etc.*) ‹rar› superpus. *Săpăturile au evidențiat existența mai multor strate geologice suprapuse . În camera copiilor sunt paturi suprapuse.* **2** (*despre figuri, linii, suprafețe, perioade de timp, concepte etc.*) ‹pop.› încălecat. *Planta are frunzele în formă de solzi suprapuși.*
supraputére s.f. (*polit.*) superputere. *SUA este o supraputere.*
suprarăcíre s.f. (*fiz.*) subrăcire. *Suprarăcirea este situația metastabilă a unei substanțe care, fiind răcită lent, își păstrează starea de agregare, deși la temperatura atinsă ar fi trebuit să treacă într-o nouă stare de agregare.*
suprarăcít, -ă adj. (*fiz.; despre substanțe*) subrăcit. *Substanțele suprarăcite se află în stare de suprarăcire.*
suprarealísm s.n. ‹fran.› surrealism. *Salvador Dali este unul dintre principalii reprezentanți ai suprarealismului.*
suprarealíst, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ‹fran.› surrealist. *Suprarealiștii au cultivat, în principal, iraționalul, hazardul, straniul și improvizația.* **2** adj. ‹fran.› surrealist. *Explorarea visului, experimentarea dicteului automat sunt trăsături tipic suprarealiste.*
suprarefractár, -ă adj. (*despre materiale*) superrefractar. *Materialele suprarefractare rezistă la temperaturi extrem de mari.*
suprarenálă s.f. (*anat.*) capsulă suprarenală, glandă suprarenală. *Suprarenalele se află deasupra rinichilor și produc adrenalina și unii hormoni.*
suprarenalóm s.n. (*med.*) epinefrom. *Suprarenalomul este o tumoare a glandei suprarenale.*
suprarenínă s.f. (*biochim., farm.*) adrenalină, epinefrină. *Suprarenina este un hormon produs de glandele suprarenale, folosit ca medicament.*
suprarezisténț, -á adj. ultrarezistent. *Și-a cumpărat niște pantofi suprarezistenți.*
suprasaturáre s.f. **1** (*chim.*) suprasaturație. *Suprasaturarea este starea instabilă a unei soluții în care concentrarea substanței dizolvate la o anumită temperatură este mai mare decât cea corespunzătoare saturației. Într-o soluție ajunsă la suprasaturare apar centri de cristalizare.* **2** fig. ‹fig.› suprasaturație.
suprasaturáție s.f. **1** (*chim.*) suprasaturare. **2** fig. ‹fig.› suprasaturare. *Piața de mașini de lux dă semne de suprasaturație. Aparițiile televizate ale acestui personaj politic au dus la suprasaturație.*
suprasensíbil, -ă adj. **1** (*fotogr.; despre materiale fotografice*) ultrasensibil. **2** (*despre ființe*) extrasensibil, ultrasensibil. *Încearcă să nu o supere cu nimic, deoarece este o persoană suprasensibilă.*
suprastatál, -ă adj. (*despre organizații, organisme internaționale*) superstatal, ‹rar› supranațional.
suprastrát s.n. (*lingv.*) superstrat. *Suprastratul reprezintă totalitatea elementelor lingvistice din limba vorbită de un popor de cuceritori, considerată din punctul de vedere al influenței pe care o exercită asupra limbii vorbite în regiunile invadate. Limba francilor este suprastrat față de limba galo-romană.*
suprastructúră s.f. (*constr.*) ‹rar› superstructură. *Suprastructura formează partea utilă a unei construcții.*
supratáră s.f. extratară. *Supratara este tara celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi.*
supratáxă s.f. ‹înv.› surtaxă. *Pe lângă taxă a mai fost fixată și o suprataxă.*
supratémă s.f. (*în regia de teatru; la S. Stanislavski*) acțiune parcursivă, supraproblemă. *Supratema este acțiunea principală către care converg ideile și acțiunile secundare.*
supratensiúne s.f. (*fiz.*) supravoltaj. *Supratensiunea provoacă deranjamente și avarii. Supratensiunea periclitează siguranța și buna funcționare a circuitelor electrice.*
supratipár s.n. ‹rar› surșarj. *Supratiparul este desenul sau textul tipărit pe o marcă poștală ulterior emisiunii sale, pentru a-i schimba valoarea inițială sau pentru a marca un eveniment.*
supratopíre s.f. (*fiz.*) suprafuziune. *Supratopirea este răcirea foarte joasă a unei substanțe lichide care a rămas în această stare de agregare, deși a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare.*
supratrúst s.n. supertrust. *Supratrustul cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producție din mai multe țări capitaliste.*
supraumán, -ă adj. supraomenesc. *Această femeie a făcut sacrificii supraumane ca să salveze viața fiului ei. Numai pentru că a avut o voință supraumană a reușit să meargă din nou, infirmând diagnosticul de paralizie.*
supraveghéa vb. I. **1** tr. (*compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) a păzi, a străjui, a veghea, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹înv.› a străji, a strășnici, a țepui[1], ‹grec.; înv.› a epistasi. *Paznicul supraveghează intrarea în instituție. L-a rugat pe vecinul său să-i*

supravegheze vila cât timp este plecat în delegație. **2** tr. (*compl. indică ființe sau terenuri, suprafețe cultivate etc.*) a păzi, ‹înv. și reg.› a griji, ‹reg.› a păstori, a păndi. *Ciobanul supraveghează turma de oi. Au angajat un paznic care să supravegheze culturile.* **3** tr. (*compl. indică desfășurarea unor acțiuni, evoluția unor fenomene, a unor stări etc.*) a veghea, ‹înv.› a surveghea. *Polițiștii de la circulație supraveghează desfășurarea traficului în zona cea mai aglomerată a orașului. Medicii supraveghează evoluția stării bolnavului.* **4** tr. (*compl. indică ființe, procese, stări, acțiuni ale oamenilor etc.*) a observa, a urmări, ‹reg.› a chimelui, ‹fig.› a adulmeca. *Unii vecini supraveghează orice mișcare pe care o faci.* **5** tr. (*înv. și pop.; compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) v. Administra. Cârmui. Conduce. Gospodări. Manageriza. Ține. **II** tr., refl. fig. a (se) controla. *Își supraveghează exprimarea când se află în societate. Își supraveghează cu greu ticurile. Se enervează atât de tare, încât nu se mai poate supraveghea.*

supraveghére s.f. **1** păzire, străjuire, veghere, ‹înv.› epistasie. *Pentru supravegherea proprietății folosește camere de luat vederi.* **2** pază, străjă, străjuire, veghe, veghere, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. *La instituțiile importante serviciul de supraveghere este asigurat zi și noapte de o firmă specializată. Pentru a se feri de hoți, proprietarii au întărit supravegherea domeniului cu încă două persoane.* **3** (*constr. cu prep. „sub”*) urmărire. *Condamnat la muncă în folosul comunității, este sub supravegherea directă a unui polițist. Bănuit de fraudă, este pus sub supraveghere.* **4** (*de obicei constr. cu vb. „a se afla”, „a fi”, „a sta”, „a ține” și constr. cu prep. „sub”*) observație. *Bolnavul se află sub supravegherea medicului din cauză că nu i se poate pune un diagnostic. După administrarea tratamentului, îl mai ține sub supraveghere câteva zile.* **5** (*constr. cu prep. „sub”*) control. *Este eliberat sub supraveghere judiciară.* **6** controlare. *Se iau măsuri pentru supravegherea inflației. Nu au soluții pentru supravegherea prețurilor.* **7** (*psih.; rar*) v. Autocontrol.

supraveghetór, -oáre s.m., s.f. **1** ‹astăzi rar› priveghetor, priveghi, veghetor, ‹înv. și pop.› luător de seamă, ‹înv.› dragoman, efor, prevegheu, ‹latin.; înv.› respicient. *A fost angajată ca supraveghetoare a elevilor pentru perioada examenelor de bacalaureat. Supraveghetorii urmăreau cu atenție culesul viei.* **2** controlor, ‹înv.› luător de socoteli. *Supraveghetorii traficului aerian au un mare grad de stres.*

supravení vb. IV. intr. (*înv.*) **1** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) v. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni. **2** (*despre fenomene meteorologice, dezastre naturale etc.*) v. Întâmpla. Produce. Surveni. Veni.

supraviá vb. I. intr. (*înv.; despre ființe*) v. Rămâne. Supraviețui.

supraviețuí vb. IV. intr. (*despre ființe*) a rămâne, ‹înv.› a supravia, a survieți. *Nu a supraviețuit nimeni catastrofei aviatice.*

supravízită s.f. (*med.; rar*) v. Contravizită.

supravoltáj s.n. (*fiz.*) supratensiune.

suprém, -ă adj. **1** absolut, necondiționat, suveran. *În anumite situații autoritatea judecătorului este supremă.* **2** ultim. *A făcut sacrificiul suprem pentru a-și salva fiul.*

supremație s.f. **1** (*polit.*) autoritate, dominare, dominație, hegemonie, putere, stăpânire, ‹înv. și reg.› vlastă, ‹înv.› biruință, maiestate, oblăduință, puternicie, stăpânie, tărie, tiranie, țiitură, vârtute, vlădicie, volnicie, ‹latin.; înv.› potestate, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹fig.› braț, sceptru, ‹fig.; înv. și pop.› sabie. *Teritoriul s-a aflat sub supremația Angliei.* **2** control, dominație. *Dorește să dețină supremația în domeniul în care lucrează.* **3** preponderență. *Prin tehnică și intonație, violonistul deține supremația în interpretarea Capriciilor lui Paganini.*

supresiúne s.f. (*înv.*) **1** v. Suprimare. **2** v. Reprimare. **3** (*fon.*) v. Cădere. Dispariție. Suprimare.

supresoáre s.f. (*electron.*) grilă supresoare. *Supresoarea este așezată între anodul și grila-ecran a unui tub electronic, pentru a împiedica captarea, de grila-ecran, a electronilor proveniți din emisiunea secundară a anodului.*

suprimă vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a șterge, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a șticui, ‹fig.› a amputa. *A suprimat un rând din text.* **2** (*compl. indică substanțe, alimente, băuturi etc. sau, p. ext., deprinderi considerate nocive; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din”, „dintre”*) a elimina, a exclude, a înlătura, a scoate, ‹reg.› a delătura. *A suprimat din alimentație dulciurile din cauza diabetului.* **3** (*jur.; în opoz. cu „a valida”; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) a aboli, a abroga, a anula, a desființa, a infirma, a invalida, ‹rar› a rescinde, ‹pop.› a strica, a șterge, ‹înv.› a anerisi, a desputernici, a nulifica, a risipi, ‹fig.; înv.› a surpa. *Sclavia a fost suprimată de foarte mult timp.* **4** (*compl. indică situații tensionate, realități sociale negative, manifestări extreme etc.*) a desființa, a lichida, ‹fig.› a dezrădăcina, a eradica, a extirpa, ‹fig.; pop. și fam.› a stârpi. *Corupția trebuie suprimată prin legi severe.* **5** a elimina, a înlătura. *Pentru a trata o boală, medicul trebuie să-i suprime cauza.* **6** (*compl. indică gânduri, senzații, sentimente etc.*) a ecarta, a elimina, a îndepărta, a înlătura, ‹fig.› a adormi, a alunga, a risipi, ‹fig.; reg.› a râni. *A reușit să-i suprime vigilența și l-a înșelat.* **7** (*compl. indică publicații*) a interzice, a suspenda. *Cenzura comunistă a suprimat multe ziare.* **8** (*compl. indică funcții, posturi etc.*) a desființa. *A fost suprimat postul de secretar științific al institutului.* **9** (*compl. indică oameni*) a asasina, a executa, a omorî, a ucide, ‹livr.› a imola, a suplicia, ‹rar› a masacra, ‹înv. și pop.› a prăpădi, a sfârși, ‹pop. și fam.› a termina, ‹pop.› a dovedi, a găti, a isprăvi, a însura[1], a răpune, ‹fam.› a elimina, ‹înv. și reg.› a jertfi, a pieri, a pustii, a sparge, a stinge, ‹reg.› a didui, a mătrăși, a prăda, a stropși, a toropi[2], ‹înv.› a cumpli, a desufleți, a hărăcsi, a istovi, a pierde, a săvârși, a sfărâma, a strica, ‹fig.› a cosi, a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși, ‹arg.› a achita, a dizolva, a îmbălsăma, a împăia, a mierli, a potcovi, a răci, a răzui. *Teroriștii au suprimat zeci de persoane.* **10** (*compl. indică organizații, rețele, asociații etc.*) a desființa, a lichida, ‹fig.› a demantela, a destrăma, a neantiza. *A reușit să suprime o rețea de spionaj.* **11** (*compl. indică agenți patogeni*) a anihila, a inactiva. *Prin dezinsecție se încearcă să se suprime microbii din saloanele spitalului.* **12** (*tehn.; compl. indică legături, comunicații între două conducte sau circuite etc.*) a debranșa, a întrerupe, ‹fam.› a lua. *Din cauza exploziei dintr-un apartament, au suprimat instalația de gaz metan a blocului.*

suprimáre s.f. **1** anulare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], scoatere, ștergere, tăiere. *Suprimarea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **2** (*fon.*) cădere, dispariție, ‹înv.› supresiune. *Adesea, suprimarea vocalei finale are scop stilistic.* **3** eliminare, excludere, înlăturare, scoatere, ‹reg.› delăturare. *Se recomandă bolnavilor de diabet suprimarea dulciurilor din alimentație.* **4** (*jur.; în opoz. cu „validare”*) abolire, abrogare, abrogație, anulare, desființare, infirmare, invalidare, ‹rar› aboliție, anulație, ‹pop.› ștergere, ‹înv.› dezlegare, nulificare. *În statele democratice s-a legiferat suprimarea inegalității de rasă și de sex.* **5** desființare, lichidare, ‹fig.› dezrădăcinare, eradicare, extirpare, ‹fig.; livr.› eradicație, ‹fig.; pop. și fam.› stârpire. *Suprimarea corupției este un imperativ major.* **6** eliminare, înlăturare. *Tratarea unei boli presupune suprimarea cauzei acesteia.* **7** interzicere, suspendare. *Cenzura a hotărât suprimarea ziarului.* **8** desființare. *Suprimarea postului a provocat nemulțumirea celui care l-a ocupat.* **9** ‹înv.› supresiune. *Visul oricărui plătitor de taxe este suprimarea impozitelor. Suprimarea competiției ar reduce indivizii la același numitor. Autoritățile comuniste au fost condamnate pentru suprimarea libertății de exprimare.* **10** asasinare, asasinat[1], omorâre, ucidere, ‹rar› ucis[1], ‹pop.› răpunere, ‹înv.› omorâciune, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), ucigătură, ‹fig.; fam.› lichidare, ‹arg.› achitare. *Hoții au premeditat suprimarea proprietarilor casei pe care au jefuit-o.* **11** desființare, lichidare, ‹fig.› destrămare. *Suprimarea rețelei de spionaj este meritul întregii echipe de contraspionaj.*

suprimát, -ă adj. **1** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise, etc.*) anulat, eliminat, înlăturat, scos[2], șters, tăiat[2]. *Cuvintele suprimate se repetau în text.* **2** (*jur.; în opoz. cu „validat”; despre acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) abolit, abrogat, anulat, desființat, invalidat, înlăturat, ‹înv.› nulificat, răsuflat.

Ordonanța suprimată avea vicii de formă. **3** (*despre publicații*) interzis, suspendat. *Consultă în arhivă un ziar suprimat, care îi era bine cunoscut din tinerețe.* **4** (*despre oameni*) asasinat[2], omorât, ucis[2], ‹livr.› supliciat, ‹pop. și fam.› terminat[2], ‹pop.› răpus, ‹înv. și reg.› jertfit, ‹fig.; fam.› lichidat, ‹arg.› achitat. *Cele două persoane suprimate nu au fost identificate.* **5** (*despre agenți patogeni*) anihilat, inactiv.

supt[1] s.n. **1** sugere, ‹pop.› suptoare, suptură, ‹reg.› sugărit, ‹înv.› sugătură. *Obiceiul suptului degetului mare este frecvent întâlnit la copii.* **2** sugere, ‹livr.› lingere. *Pentru îndepărtarea gustului neplăcut din gură îi recomandă suptul unei bomboane mentolate.* **3** (*fam.*) v. Fumat[1]. **4** (*înv.*) v. Sugere. **5** (*arg.*) v. Felație.

supt[2]**, súptă** adj. **I 1** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, uscat[2], uscățiv, ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd[1], sec, secățiu, secățiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit[2], ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit[2], ‹arg.› târlic. *Este atât de suptă, încât au rămas doar ochii de ea.* **2** fig. (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbănog, slăbit, tras, uscățiv, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Fața ei, deși suptă, este frumoasă. Are chipul supt și de o paloare aristocratică.* **II** (*mai ales despre materii fluide*) absorbit. *Apa suptă i-a pătruns în plămâni.*

suptoáre s.f. (*pop.*) v. Sugere. Supt[1].

suptúră s.f. (*pop.*) v. Sugere. Supt[1].

supuitór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian. **2** s.m., s.f., adj. (*milit.; înv.*) v. Cuceritor. Ocupant. **3** s.n. (*gram.; înv.*) v. Conjunctiv. Subjonctiv.

supunăciúne s.f. (*înv.*) **1** (*milit.; urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) v. Cucerire. Ocupare. Subjugare. Supunere. **2** v. Aservire. Înrobire. Robie. Robire. Servitute. Subjugare. Supunere.

supúne vb. III. **I 1** tr. (*milit.; compl. indică teritorii, state etc.*) a cuceri, a lua, a ocupa, a subjuga, ‹pop.› a pleca, ‹înv.› a hăpui, a pobedi, a prididi, a reduce. *Traian a supus Dacia și a colonizat-o.* **2** tr. (*compl. indică țări, popoare, grupuri sociale, oameni*) a aservi, a înrobi, a robi, a subjuga, ‹pop. și fam.› a astâmpăra, ‹latin.; înv.› a devinge, ‹fig.› a apleca, a înfeuda, a îngenunchea, ‹fig.; înv. și pop.› a lega[1]. *I-a supus cu puterea armelor.* **3** refl. (*milit.; despre oștiri, trupe, localități, cetăți etc.*) a ceda, a se pleca. *Orașul s-a supus în fața invadatorilor.* **4** refl. (*milit.; despre armate, ostași etc.*) a se pleca, a se preda, ‹înv.› a se cuceri, a se închina, a se paradosi, a se povinui, a se supleca, ‹fig.› a se apleca. *Turcii s-au supus moldovenilor lui Ștefan cel Mare.* **5** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a constrânge, a forța, a obliga, a sili. *Boala de diabet îl supune la un regim alimentar sever.* **6** refl. (*de obicei urmat de determ. în dat.; despre oameni*) a asculta, a se conforma, a se executa, a urma, ‹fig.; înv.› a se înjuga. *Este o fire independentă care nu se supune indicațiilor altora.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, state etc.*) a (se) aservi, a (se) înfeuda, a (se) subordona, ‹pop.› a înzăbăla. *Multe state slab dezvoltate au fost supuse statelor puternic industrializate.* **8** refl. (*relig.; despre oameni*) a se pleca, a se smeri, a se umili, ‹înv. și pop.› a sluji, ‹înv.› a primi, ‹grec.; înv.› a se evlavisi. *Se supune în fața lui Dumnezeu.* **9** refl. (*despre oameni*) a se pleca, a se preda, ‹înv.› a se vinovăți, ‹fig.› a se apleca, a ceda, a se închina, ‹fig.; pop.› a se da[2], ‹fig.; fam.› a se plia. *Deși a avut de înfruntat numeroase greutăți, nu s-a supus.* **10** tr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a hărăzi, a meni. *Aceste produse sunt supuse vânzării pe piața agricolă.* **11** tr. (*adesea cu determ. în dat. sau introduse prin prep. „la”*) a expune. *Intrând în marea agitată cu copilul, l-a supus pe acesta unui mare pericol.* **12** tr. (*milit.; înv. și reg.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **13** tr. (*fin.; înv. și reg.; compl. indică persoane fizice sau juridice, venituri etc.*) v. Impoza. Impozita. Impune. **14** tr. (*înv.; despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) v. Copleși. Covârși. Cuprinde. Lua. Năpădi. Răzbi. **15** tr. (*înv.*) v. Predispune. **16** (*jur.; înv.; compl. indică bunuri imobile*) v. Ipoteca. **17** tr. (*jur.; înv.; compl. indică mai ales obiecte de valoare*) v. Amaneta. **18** tr. (*înv.; compl. indică animale sălbatice*) v. Domestici. Îmblânzi. **19** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Prostitua. **II 1** tr. (*pop.; compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau pantaloni*) v. Îndoi. Întoarce. Răsfrânge. Ridica. Sufleca. Sumete. Trage. **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde.

supúnere s.f. **I 1** (*milit.; urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) cucerire, ocupare, subjugare, ‹înv.› supunăciune, supusăciune. *Supunerea Daciei de către romani s-a produs la începutul sec. al II-lea d.Hr.* **2** aservire, înrobire, robie, robire, servitute, subjugare, ‹înv.› supunăciune, supusăciune, ‹fig.› înfeudare, îngenunchere. *Se urmărește promovarea unei politici economice care să nu ducă la supunerea unei țări de către o putere străină.* **3** aservire, atârnare, dependență, obediență, servitute, subordonare, ‹rar› sclavie, ‹înv.› închinăciune, subjecțiune, submisiune, subordinație, supușie, ‹turc.; înv.› intisap, ‹fig.; rar› vasalitate. *Multe națiuni aflate sub dominație străină au reușit să scape de o supunere de secole.* **4** ascultare, cuminție, docilitate, obediență, ‹rar› cuminție, sumisiune, supușenie, ‹înv.› ascultăciune, ascultământ, plecăciune, poslușanie, subordinație. *Supunerea trebuie să fie asumată de către copil.* **5** (*relig.*) obseciozitate, plecare, smerenie, umilință, ‹rar› chenoză, ‹înv.› netrebnicie, oviliciune, plecat[1], plecăciune, umiliațiune, umilitate. *Adevărații credincioși dovedesc supunere în fața lui Dumnezeu.* **6** (*pop. și fam.*) v. Cuviință. Decență. Politețe. Respect. Reverență. Urbanitate. **7** (*concr.; la pl.* ***supuneri****; înv.*) v. Apologie. Cinste. Cinstire. Elogiu. Glorie. Laudă. Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **8** (*înv.*) v. Prostituție. **II** (*înv.*) v. Conjectură. Ipoteză. Presupunere. Prezumție. Supoziție. **III** (*înv.*) v. Bază. Postament. Soclu. Suport. Ștender.

supurá vb. I. intr. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) a curge, a puroia, ‹pop.› a apătoșa, a musti, ‹reg.› a chifti, a zemoși. *Rana s-a infectat și a început să supureze.*

supuránt, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) purulent, ‹rar› puroiat, zemuitor, ‹înv. și reg.› puroios. *Are pe picioare răni supurante.* **2** (*med.; despre boli*) supurativ. *Are o infecție de tip supurant. A fost diagnosticat cu pneumonie supurantă.*

supuráre s.f. (*med., med. vet.; rar*) v. Purulență. Supurație.

supurativ, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) supurant.

supurație s.f. (*med., med. vet.*) purulență, ‹rar› supurare, ‹înv.› puroire. *Supurația plăgii operatorii este o complicație postoperatorie. Îi prescrie antibiotice pentru stoparea supurației leziunii.*

supús, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre teritorii, state etc.*) cucerit, ocupat, subjugat. *Unul dintre statele supuse de romani a fost Dacia.* **2** (*despre state, ținuturi, instituții etc.*) dependent, subordonat, ‹înv.› închinat. *Mult timp a fost un stat supus.* **3** (*despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) aservit, înrobit, robit, subjugat, ‹înv.› șerbit, ‹fig.› îngenuncheat. *A fost zeci de ani o națiune supusă.* **4** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, umil, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugăratic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor supus și cinstit. De regulă, subordonații sunt supuși în fața șefilor.* **5** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, smerit, umil, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament supus față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **6** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) ‹înv.› preaplecat, smerit. *Dintotdeauna a fost supusul lui slujitor.* **7** (*despre ființe*) ascultător, bun, cuminte, docil, înțelegător, obedient, plecat[2], ‹înv. și reg.› plecăcios, ‹reg.› plainic, ‹înv.› ascultăreț, ascultoi, podanic, ‹fig.; livr.› maniabil. *Este un copil supus, care nu iese din cuvântul părinților.* **8** (*înv. și reg.; despre ființe, lucruri etc.*) v. Ascuns[2]. **II** s.m., s.f. **1** ‹rar› stăpânit, ‹înv.› mișel, nevolnic. *Ștefan cel Mare a fost respectat de supușii săi.* **2** (*jur.; rar*) v. Cetățean. Cetățeancă. **3** (*înv.*) v. Angajat. Salariat. Slujbaș.

supusăciúne s.f. (*înv.*) **1** (*milit.; urmat de determ. care indică teritorii, state etc.*) v. Cucerire. Ocupare. Subjugare. Supunere.

2 v. Aservire. Înrobire. Robie. Robire. Servitute. Subjugare. Supunere.
supușénie s.f. **1** (*jur.; astăzi rar*) v. Cetățenie. **2** (*rar*) v. Ascultare. Cumințenie. Docilitate. Obediență. Supunere. **3** (*rar*) v. Obsecviozitate. Servilism. Slugărnicie. Umilință.
supușie s.f. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Cetățenie. **2** v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere.
sur, sură adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) cânepiu, cenușiu, fumuriu, gri, plumburiu, prăfuriu, ‹rar› fuliginos, ‹pop.› afumat, sein, șoreciu, ‹reg.› colbiu, colburiu, fumur, lupan, siv, stogoman, stogoș, suran, ‹înv.› plumbiu, sângepiu, ‹turc.; înv.› bozafer. *Și-a făcut o fianea dintr-o lână de culoare sură. Părul lupului este sur.* **2** (*despre țesături, haine etc.*) închis, întunecat, mohorât, sumbru, ‹pop.› suriu. *Bătrânii preferă hainele sure la culoare.* **3** (*despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) albit, cărunt, cărunțit, grizonat, înălbit, încărunțit, ‹pop. și fam.› înspicat, ‹pop.› lai, surit, ‹reg.› despicat[2], pestriț, sein, siv, spicat, ‹înv.› însurit, ‹fig.› argintiu, înflorit, nins. *Deși tânăr, are părul sur.* **4** (*despre cai*) vânăt. *La trăsură are înhămat un cal sur.* **5** (*mai ales fig.; despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) încețoșat, neclar, tulbure, tulburiu, ‹reg.› suriu. *Negurile sure ale nopții au învăluit natura. Aerul unei dimineți sure de toamnă îl înviorează.* **II** adj. fig. **1** (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹fig.› sterp, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este sură.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, șters, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip sur. Îi aruncă o privire sură.* **3** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost sură.* **4** (*înv.; mai ales despre intervale de timp, epoci istorice*) v. Antediluvian. Imemorabil. Imemorial. Străvechi. **III** s.n. cenușiu, fumuriu, gri. *Surul este o nuan ță ternă.*
surabondánță s.f. (*fran.; înv.*) v. Supraabundență.
súra s.f. (*anat.; rar*) v. Pulpă.
surán, -ă adj. (*despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.
surátă s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Amică (v. *amic*). Apropiată (v. *apropiat*). Prietenă (v. *prieten*). **2** (*art.; mitol. pop.; reg.; și nm. pr.*) ***surata-din-pădure*** v. Mama-pădurii (v. *mamă*). **II** fig. (*pop.*) v. Soră.
surâde vb. III. intr. **I** (*despre oameni*) a zâmbi, ‹pop. și fam.› a râde. *Povestirile lui o făceau să surâdă. Surâde ironic auzindu-i elucubrațiile.* **II** fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) **1** (*despre oameni*) a conveni, a plăcea, a prefera, ‹fig.› a zâmbi. *Îi surâde să stea în camera cu vederea spre mare.* **2** ‹fig.› a zâmbi, ‹fig.; pop. și fam.› a râde. *Norocul i-a surâs pentru câțiva ani.*
surâdere s.f. (*înv.*) v. Surâs. Zâmbet. Zâmbire.
surâs s.n. zâmbet, zâmbire, ‹înv.› surâdere, zâmbitură. *Are un surâs fermecător.*
surâzător, -oăre adj. **I** (*despre oameni sau despre fața lor*) zâmbăreț, zâmbitor, ‹astăzi rar› zâmbind, ‹fam.› zâmbăreț, ‹înv.› surâzând, zâmbareț, zâmbit. *Este o persoană care nu se supără niciodată, care este mereu amabilă și surâzătoare.* **II** fig. **1** favorabil, prielnic, propice. *Soarta i-a fost surâzătoare.* **2** (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, ispititor, îmbietor, seducător, tentant, ‹fig.› chemător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare surâzătoare.* **3** convenabil. *Afacerea i se pare surâzătoare. Provincia nu i se pare surâzătoare ca repartiție.*
surázând, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Surâzător. Zâmbăreț. Zâmbitor.
surc subst. (*tehn.; la suveică; reg.*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).
surcalău s.n. (*reg.*) **1** v. Strămurare. **2** (*tehn.*) v. Sulă. **3** (*tehn.; la suveică*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).
surcăláș subst. (*tehn.; reg.; la suveică*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*).
surceá s.f. **I 1** aşchie, surcică, țandără, ‹înv. și pop.› despicătură, ‹pop.› zburătură, ‹reg.› lospătură, puzderie, salcă[1], sălângă, scărâmbă, sclepeniță, scoarță, seci, sfarghie, șleamuri, șplităr, tioc, țeapcă, țepeligă, țepigă, ‹înv.› ostrac, oțapoc. **2** gătej, surcea, uscătură, vreasc, ‹pop.› dărâmături (v. *dărâmătură*), ‹înv. și reg.› târș, ‹reg.› clenci, covrag, hăbădic, hăbădie, hrești, osâc, poclaș, pogmete, raburi, rancotă, rapainoage, rascotă, ratină, rătie, seci, selniță, sfârgaci, șibă, vârșeie (v. *vârșel*), zăgneată, ‹înv.› șormânt, uscăciune. **II** (*p. anal.; reg.*) v. Cârlig. Igliță. Navetă[1].
surclasá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a depăși, a întrece, ‹fig.› a eclipsa. *Își surclasează colegii prin inteligența sa sclipitoare.*
surd, surdă adj., s.m., s.f., adv. **I 1** adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) hipoacuzic, ‹reg.› plehub, pliurd, purd, tăul. *Este surd din naștere.* **2** adj. (*fon.; despre consoane*) afon. *Consoanele surde se pronunță fără vibrarea coardelor vocale.* **3** adj. (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, înfundat[2], pierdut, slab, stins[2], ‹înv.› îndesat, tâmpit, ‹fig.› mat, șters, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul surd al valurilor mării.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni*) indiferent, nepăsător, nesimțitor. *Este surd la observațiile părinților.* **2** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ascuns[2], reținut, tăinuit, ‹fig.› mocnit. *Fierbe în el o ură surdă.* **3** (*despre senzații, impresii*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușit, nelămurit, neprecis, vag. *Are o senzație surdă de teamă. De câteva zile are o durere surdă în piept.* **4** (*despre lumină, surse de lumină etc.*) discret, pal, palid, slab, spălăcit, stins[2], ‹fig.› debil, livid, plăpând, ‹fig.; rar› sleit[2]. *Lampadarul răspândea o lumină surdă. Abia i se distinge silueta în razele surde ale lunii.* **5** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori surde.* **6** (*despre voce, glas*) înăbușit, ‹fig.› gâtuit, înecat, strangulat, sugrumat. *Emoția era atât de mare, încât avea vocea surdă. Are glasul surd de furie.* **III** adv. (*modal*) **1** înăbușit, înfundat[2], slab, stins[2], ‹fig.› mocnit. *Fata a început să plângă surd.* **2** înăbușit, înfundat[2], pierdut, slab, stins[2]. *Izbiturile toporului în trunchiul copacului răsună surd.* **3** (*înv. și pop.; în forma **surda***) v. Degeaba. Inutil. Zadarnic.
surdâc, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Surdicel. Surdicică. Surdișor.
surdátic, -ă adj. (*pop.; despre ființe*) v. Surdicel. Surdicică. Surdișor.
súrdă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Becațină-mică (*Lymnocryptes minimus*). **2** ***surdă-de-mare*** v. Prundăraș-de-nămol (*Limicola falcinellus*).
surdicél adj. (*despre ființe*) surdicică, surdișor, ‹pop.› surdatic, surduț, ‹înv. și reg.› surdac.

surdicícă adj. (*despre ființe*) surdișoară (v. *surdișor*), ‹pop.› surdatică (v. *surdatic*), surduță (v. *surduț*), ‹înv. și reg.› surdacă (v. *surdac*).

surdiná vb. I. tr., refl. (*rar*) ‹rar› a (se) surdiniza. *Când studiază acasă, violonistul surdinează, emițând sunetele în surdină.*

surdínă s.f. (*muz.; la instrumentele cu coarde sau la cele de suflat*) ‹rar› pieptene. *Anumite pasaje dintr-o compoziție muzicală necesită folosirea surdinei de către violonceliști.*

surdinizá vb. I. tr., refl. (*rar*) ‹rar› a (se) surdina.

surdisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amâna. Aștepta. Îngădui. Păsui[1].

surdișór, -oáră adj. (*despre ființe*) surdicel, surdicică, ‹pop.› surdatic, surduț, ‹înv. și reg.› surdac.

surditáte s.f. **1** (*med., med. vet.*) surzeală, suzenie, ‹pop.› asurzie, ‹înv. și reg.› surzie, surzime, ‹înv.› asurzime. *Surditatea intervine mai ales la persoanele în vârstă.* **2** (*med., med. vet.*) ***surditate parțială*** = hipoacuzie. *Surditatea parțială se poate trata;* ***surditate totală*** = anacuzie, cofoză. *Nu aude nimic din cauză că suferă de surditate totală;* (*med.*) ***surditate verbală*** = afazie analitică. *Bolnavul cu surditatea verbală nu înțelege sensurile cuvintelor pe care le aude.*

surdomáș s.m. (*reg.*) **I 1** (*med.*) v. Molete[1]. **2** (*med., med. vet.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **II** (*entom.*) Vierme-de-făină.

surdomutísm s.n. (*med.*) surdomutitate. *Surdomutismul se caracterizează prin asocierea surdității cu imposibilitatea articulării cuvintelor, cu toate că aparatul fonator este normal.*

surdomutitáte s.f. (*med.*) surdomutism.

surdúcă s.f. (*reg.*) **1** v. Bulgăre. Cocoloș. **2** (*sport*) v. Minge.

surdúț, -ă adj. (*pop.; despre ființe*) v. Surdicel. Surdicică. Surdișor.

suréc s.n. (*zool.; înv.*) v. Vită.

surescitá vb. I. tr. (*fiziol.*) ‹rar› a (se) supraexcita. *Faptul că a trebuit să fie atent timp îndelungat l-a surescitat la maximum.*

surescitábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) excitabil, irascibil, iritabil, nervos, supărăcios, ‹livr.› atrabiliar, ‹pop.› rânzos, ‹fam.› nevricos, ‹înv. și reg.› necăjicios, sunducos, ‹reg.› năzdrăvan, ‹înv.› nătâng, provocabil, sângeros, sângios, supăralnic, ‹fig.› bilios, ‹fig.; rar› izbucnitor, ‹fig.; fam.› ardeiat, șifonabil, ‹fig.; reg.› înținat. *A devenit surescitabil pentru că i-a eșuat planul. Are o fire surescitabilă și dificilă.*

surescitabilitáte s.f. enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitare, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune.

surescitáre s.f. **1** (*fiziol., psih.*) surescitație, ‹rar› supraexcitare, supraexcitație. *Surescitarea este o excitație extremă, care se observă la unii nevropați sau la maniaci.* **2** enervare, excitabilitate, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, ‹înv. și pop.› voie rea, ‹pop.› năduf, ‹fam.› plictiseală, ‹grec.; înv.› nixis, ‹fig.› tensiune. *Calmantele atenuează starea de surescitare a unei persoane.*

surescitát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** enervat, excitat, iritat, necăjit, nervos, stresat, supărat, ‹înv. și reg.› scârbit, ‹fig.› înfierbântat, tensionat, ‹fig.; fam.› capsat. *Surescitați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.* **2** exaltat, ‹rar› tresăltat. *Era puțin surescitată după confruntarea avută cu fosta ei prietenă.*

surescitáție s.f. (*fiziol., psih.*) surescitare, ‹rar› supraexcitare, supraexcitație.

suretí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică recolte, roade etc.*) v. Aduna. Culege. Recolta. Strânge.

surétiu s.n. (*reg.*) v. Adunare. Adunat[1]. Culegere. Cules[1]. Recoltare. Recoltat[1]. Recoltă. Strângere. Strâns[1].

surf [sərf] s.n. (*sport*) surfing. *Prietenul ei este înnebunit după surf.*

surfáță s.f. (*înv.*) **1** (*geom.*) v. Suprafață. **2** v. Față. Întindere. Întins[1]. Suprafață.

surfer ['sərfər] s.m. (*sport*) surfist. *Surferul este sportivul care practică surful.*

surfing ['sərfiŋ] s.n. (*sport.*) surf.

surfíst [sər'fist] s.m. (*sport*) surfer.

surghiún s.n., adj., s.m., s.f. (*jur.*) **I** s.n. **1** exil, exilare, pribegie, surghiunire, ‹astăzi rar› proscriere, proscripție, ‹reg.› străinie, ‹înv.› exilație, izgoană, străinătate, surghiunie, surgunlâc, urgie, urgisie, zatocenie, ‹grec.; înv.› exorie, ‹slavon.; înv.› izgnanie. *Perioada de surghiun l-a marcat pentru tot restul vieții.* **2** (*în regimurile totalitare*) deportare, surghiunire, ‹înv.› surghiunie, surgunlâc. *Surghiunul a însemnat pentru foarte mulți oameni pierderea vieții.* **II** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Alungat. Exilat. Gonit. Izgonit. Pribeag. Proscris. Relegat. Surghiunit.

surghiuní vb. IV. tr. **1** (*jur.; compl. indică oameni*) a alunga, a exila, a goni, a izgoni, a ostraciza, a proscrie, a relega, ‹înv. și reg.› a urni, ‹înv.› a urgisi, ‹grec.; înv.› a exorisi. *Bălcescu a fost surghiunit din cauza rolului său în revoluția de la 1848.* **2** (*jur.; în regimurile totalitare; compl. indică oameni*) a deporta, a exila. *Mulți oameni nevinovați au fost surghiuniți din motive politice.* **3** (*rar; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate.

surghiuníe s.f. (*jur.; înv.*) **1** v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire. **2** (*în regimurile totalitare*) v. Deportare. Surghiun. Surghiunire.

surghiuníre s.f. (*jur.*) **1** exil, exilare, pribegie, surghiun, ‹astăzi rar› proscriere, proscripție, ‹reg.› străinie, ‹înv.› exilație, izgoană, străinătate, surghiunie, surgunlâc, urgie, urgisie, zatocenie, ‹grec.; înv.› exorie, ‹slavon.; înv.› izgnanie. **2** (*în regimurile totalitare*) deportare, surghiun, ‹înv.› surghiunie, surgunlâc. **3** alungare, exilare, gonire, izgonire, proscriere, ostracizare, relegare, relegație, ‹livr.› ostracism, ‹înv.› exorisire, urgisire. *După surghiunire, scriitorul și-a publicat cărțile în străinătate.*

surghiunít, -ă adj., s.m., s.f. **1** (*jur.*) alungat, exilat, gonit, izgonit, pribeag, proscris, relegat, ‹înv.› înstrăinat, surghiun. *Multe dintre persoanele surghiunite din motive politice nu s-au mai întors.* **2** (*jur.*) deportat. *Surghiuniții au avut un regim de viață foarte greu.* **3** (*rar; despre ființe*) v. Alungat. Gonit. Izgonit. Prigonit.

surgúci s.n., s.m. **I** s.n. (*la turbanul unor demnitari turci*) panaș. *Sultanul are turban cu surguci.* **II** s.m. (*bot.*) **1** *Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*; ‹reg.› bonzari, cătănioare (v. *cătănioară*), ciocănași (v. *ciocănaș*), ciocul-ciorii (v. *cioc*[2]), ciocul-păsării (v. *cioc*[2]), coconași (v. *coconaș*), crăcuțe (v. *crăcuță*), floare-domnească, floarea-grâului (v. *floare*), gâlceavă, nemțișor-de-grădină, ocheși (v. *ocheș*), pa pucei (v. *papucel*), pinten, pintenaș, tătăiși (v. *tătăișă*[1]), toporași (v. *toporaș*), țâța-caprei (v. *țâță*), țâța-oii (v. *țâță*). **2** (*reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **3** (*reg.*) v. Brebenea. Brebenel (*Corydalis marchalliana*).

surgunlâc s.n. (*jur.; înv.*) **1** v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire. **2** (*în regimurile totalitare*) v. Deportare. Surghiun. Surghiunire.

surí vb. IV. intr. (*pop.; despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Albi. Cărunți. Grizona. Înălbi. Încărunți.

suricél, -eá adj. (*pop.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) ‹pop.› surișor.

surioáră s.f. ‹reg.› soricá[1], soriță, sorucă, soruică, soruleană, sorurea, soruță. *Surioara ei abia a împlinit trei anișori.*

surișór, -oárá adj. (*pop.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) ‹pop.› suricel.

surít, -ă adj. (*pop.; despre părul sau barba oamenilor ori, p. ext., despre oameni*) v. Albit. Cărunt. Cărunțit. Grizonat. Înălbit. Încărunțit. Sur.

suríu, -íe adj. **1** (*pop.; despre țesături, haine etc.*) v. Închis. Întunecat. Mohorât. Sumbru. Sur. **2** (*reg.; despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) v. Încețoșat. Neclar. Sur. Tulbure. Tulburiu.

surjécție s.f. (*mat.*) funcție surjectivă.

surlár s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Surlaș.

surlăș s.m. **1** (*muz., milit.*) ‹înv.› sârmaci, surlar. *Surlașii cântă din surlă.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

súrlă s.f. (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1].

surlișoárá s.f. (*muz.*) surliță.

surlíță s.f. (*muz.*) surlișoară.

súrmă s.f. (*chim.; înv.*) v. Antimoniu. Stibiu.

surmená vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) vlăgui, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. și pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se storî, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) con-

suma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl surmenează. S-a surmenat studiind pentru examenul de titularizare pe post.*

surmenáj s.n. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenare, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire.

surmenáre s.f. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, vlăguire, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[2]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfârâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală surmenare.*

surmenát, -ă adj. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], trudit, vlăguit, ‹înv. și pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, surmenat, s-a așezat pe o bancă.*

surmontá vb. I. tr. (*compl. indică dificultăți, neajunsuri etc.*) a birui, a depăși, a răzbi, ‹fig.› înfrânge, a învinge, a rezolva. *În scurt timp au reușit să surmonteze toate greutățile.*

surnaturál, -ă adj. (*fran.; înv.; despre eroi, personaje etc. sau despre caracteristici ale lucrurilor, ale ființelor etc.*) v. Fabulos. Fantastic. Legendar. Miraculos. Mitic. Nepământesc. Supranatural.

surnúme s.n. (*înv.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.

surnumerár adj. (*înv.*) v. Supranumerar.

surnumí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

surnumíre s.f. (*înv.*) v. Cognomen. Nume. Poreclă. Supranume.

surogát s.n. erzaț, înlocuitor. *Bea numai surogat de cafea, deoarece are probleme cu inima.*

surpá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) a cădea, a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) risipi, ‹înv. și pop.› a pica[2], ‹pop.› a (se) hâi, ‹înv. și reg.› a se detuna, ‹reg.› a (se) hăiti, a (se) hului, a (se) hurubăi, a (se) hurui, a (se) îmburda, a (se) oroia, a (se) sodomi, a străvăli, a (se) ului[1], ‹înv.› a se cotropi, a (se) prăpădi, a (se) săpa, a (se) sfărâma, a (se) sparge. *Foișorul din grădină s-a surpat în timpul furtunii. Cutremurul a surpat casa.* **2** refl. (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) a se nărui, a se prăbuși, a se prăvăli, a se rupe, a se scufunda, ‹pop.› a se ponorî, ‹reg.› a se păvui, a turlăși, a se urni. *Malurile râului încep să se surpe în urma revărsărilor repetate.* **3** refl. (*med.; pop.; despre oameni*) v. Boșorogi. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forța etc. cuiva ori a ceva*) a submina, ‹fig.› a săpa, a torpila, ‹fig.; fam.› a mânca. *L-a surpat pe șeful său până când acesta a fost demis din funcție. Prin acțiunea lor eșuată au urmărit să surpe autoritatea statului.* **2** (*compl. indică scaunul, tronul sau ranguri, funcții înalte în ierarhia socială*) a uzurpa, ‹fig.› a săpa. *Mulți prinți au surpat, de-a lungul istoriei, tronul părintelui lor.* **3** (*polit.; înv. și pop.; compl. indică monarhi*) v. Descăuna. Detrona. Mazili. **4** (*jur.; în opoz. cu „a valida"; înv.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima.

surpáre s.f. **I 1** cădere, dărăpănare, dărâmare, darâmat[1], năruire, năruit[1], prăbușire, prăvălire, risipire, surpat[1], ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură. *În timpul cutremurului s-a produs surparea casei.* **2** năruire, prăbușire, scufundare. *Surparea malurior a fost cauzată de revărsările repetate ale râului.* **3** (*geol.*) surpătură. *S-a produs o surpare de teren.* **4** lunecare, surpătură. *Surparea stâncilor a produs blocarea șoselei.* **II** (*concr.*) **1** (*med.; pop.*) v. Hernie. **2** (*înv.*) v. Dărăpănătură. Dărâmătură. Năruitură. Paragină. Prăbușitură. Resturi (v. *rest*). Ruină. Surpătură. **III** fig. **1** dezmembrare, ‹fig.› descompunere, destrămare, distrugere, nimicire, ‹fig.; livr.› disoluție, ‹fig.; rar› dezalcătuire, ‹fig.; înv.› desfacere. *Surparea imperiilor este dovedită de istorie.* **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundență. Afluență. Belșug. Bogăție. Cornul abundenței (v. *corn*). Exces. Îmbelșugare. Îndestulare. Lux. Noian. Opulență. Prisos. Revărsare. Ubertate. **3** (*înv.*) v. Uzurpare. **4** (*polit.; înv.; și* ***surpare de scaun***) v. Descăunare. Detronare. Mazilire. Mazilit[1].

surpát[1] s.n. cădere, dărăpănare, dărâmare, dărâmat[1], năruire, năruit[1], prăbușire, prăvălire, risipire, surpare, ‹rar› prăbușeală, ‹înv. și pop.› picare, ‹reg.› huluială, huluire, ‹înv.› cotropire, risipă, risipitură.

surpát[2], -ă adj. **I 1** (*despre construcții, elemente de construcții, clădiri etc.*) căzut, dărăpănat, dărâmat[2], năruit[2], prăbușit, prăvălit, risipit, ‹pop.› hâit, ‹reg.› huluit. *Terenul pe care se află casa surpată trebuie să fie curățat.* **2** (*despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) năruit[2], prăbușit, prăvălit, scufundat[2], ‹pop.› ponorât, ‹înv.› povârnit. *Malurile surpate au colmatat râul.* **3** (*med.; pop.; despre bărbați*) v. Boșorog. Boșorogit. Coios. Vătămat. **II** fig. (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, spulberat, strivit, topit[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile surpate.*

surpăcíos, -oásă adj. ‹reg.› surpător, surupos. *Malul acesta este surpăcios.*

surpătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*reg.*) ‹reg.› surpăcios, surupos. **2** s.m., s.f. fig. destructor, distrugător, ‹fig.› devastator. *Unii cotropitori au fost adevărați surpători ai culturilor popoarelor supuse.*

surpătúră s.f. **I 1** (*geol.*) surpare. **2** scufundătură, ‹rar› scufundiș. *Surpăturile se produc în urma cutremurelor.* **3** lunecare, surpare. **II** (*concr.*) **1** dărăpănătură, dărâmătură, năruitură, paragină, prăbușitură, rest, ruină, ‹rar› sfărâmătură, ‹înv. și reg.› detunătură, ‹reg.› hârciob, hurubiște, ruinătură, ‹înv.› năruire, risipă, risipire, risipitură, surpare, ‹fig.› dezastru. *Din palatul domnesc a rămas doar o dărâmătură.* **2** prăbușitură, ‹înv. și reg.› ponorâtură, ‹reg.› surpezeală, surpiș, surpuș, surupenie, surupină, surupiște. *Aceste flori au crescut într-o surpătură de mal.* **3** (*med.; pop.*) v. Hernie. **4** (*geomorf.; pop.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

surpezeálă s.f. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surpíș s.n. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surplús s.n. excedent, exces, plus, prisos, prisosință, ‹reg.› radăș, ‹înv.› prisoseală, prisosire, prisosit, prisositură, rămas[2], superplus, supraplus. *Surplusul de produse alimentare duce la scăderea prețului acestora.*

surprínde vb. III. tr. **I 1** (*despre suferințe fizice sau despre moarte; compl. indică ființe*) a găsi. *Moartea l-a surprins în somn.* **2** (*compl. indică ființe*) a prinde, ‹pop.› a apuca, ‹înv. și reg.› a pripi, ‹reg.› a zăpsi. *L-a surprins copiind la examen.* **3** (*despre unități de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.; compl. indică ființe*) a ajunge, a apuca, a găsi, a prinde, ‹înv. și reg.› a lovi. *Furtuna i-a surprins în largul mării.* **4** (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a uimi, a ului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile surprind prin ineditul lor.* **5** (*compl. indică oameni*) a epata, a sidera, a stupefia, a șoca, a uimi, a ului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i surprindă pe toți cu cunoștințele lui.* **6** (*compl. indică oameni*) a frapa, a șoca, ‹fig.› a izbi, a lovi. *A surprins-o atitudinea lui. L-a surprins paloarea ei.* **7** (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a remarca, a reține, a sesiza, a vedea, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a surprins noul look al fetei.* **8** (*rar; compl. indică suspecți, urmăriți, infractori etc.*) v. Depista. Descoperi. Dovedi. **9** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **II** fig. **1** (*compl. indică impresii, stări etc.*) a aprehenda, ‹fig.› a prinde, a recepta. *Limbajul surprinde realitatea.* **2** (*rar; compl. indică interesul, atenția, afecțiunea etc. cuiva*) v. Capta.

surpríndere s.f. **I 1** minunare, stupefiere, uimire, uluială, uluire, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. *Surprinderea lor în fața ineditului imaginilor a fost copleșitoare.* **2** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacție, stupoare, surpriză, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Surprinderea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **3** (*înv.*) v. Surpriză. **II** (*concr.; înv.*) v. Atenție. Cadou. Dar[2]. Surpriză.

surprins, -ă adj. (*adesea constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, uimit, uluit, înv. și pop.› încrucit, înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas surprins auzind cele povestite.*

surprinzător, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) consternant, năucitor, stupefiant, uimitor, uluitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel surprinzător de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini surprinzătoare prin ineditul lor.* **2** (*despre situații, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) curios, neasemuit, stupefiant, uimitor, uluitor. *Întâmplarea i s-a părut surprinzătoare, fără a-i găsi o explicație logică.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) epatant, stupefiant, șocant, uimitor, uluitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs surprinzător prin temele controversate dezbătute.* **4** frapant, izbitor, sesizant, șocant, uimitor, uluitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este surprinzătoare.* **5** (*despre fapte, întâmplări etc.*) imprevizibil, neașteptat, nebănuit, negândit, neprevăzut, neprevizibil, nescontat, ‹latin.; înv.› repentin. *Un eveniment surprinzător l-a determinat să-și amâne plecarea în concediu. Urmările acestei descoperiri au fost surprinzătoare.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) **1** colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, tare, teribil, uimitor, uluitor, înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare surprinzător de scump.* **2** consternant, extraordinar, grozav, nemaipomenit, nespus, teribil, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este surprinzător de urât.*

surpríză s.f. **I 1** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacție, stupoare, surprindere, uimire, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Surpriza lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **2** ‹înv.› surprindere. *Întâlnirea cu el a fost o surpriză plăcută. Mărturisirea lui a fost o surpriză pentru ea.* **II** (*concr.*) atenție, cadou, dar[2], ‹rar› dăruire, ‹înv. și pop.› danie, ‹pop. și fam.› cinste, peșcheș, ‹pop.› dăruială, plocon, ‹fam.› prezent[1], ‹fam.; glum.› cadorisire, ‹reg.› odor[1], ‹înv.› dăruință, dărușag, don[2], halal, liberalitate, peșchelâc, prosfora[1], surprindere. *Surprizele primite de ziua ei au încântat-o.*

surpúș s.n. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surrealísm s.n. (*fran.*) v. Suprarealism.

surrealíst, -ă s.m., s.f., adj. (*fran.*) **1** s.m., s.f. v. Suprarealist. **2** adj. v. Suprarealist.

súrsă s.f. **I 1** izvor. *Soarele este o sursă de lumină și de căldură.* **2** obârșie, origine, sorginte, ‹înv.› izvod, ‹fig.› izvor. *Pentru a putea fi tratată, trebuie depistată sursa infecției.* **3** început, obârșie, origine, proveniență, sorginte, ‹înv.› ijdăranie, începătură, ‹fig.› izvor, rădăcină, sâmbure, ‹fig.; pop. și fam.› scutec, ‹fig.; înv.› fântână. *Limba română are sursă latină.* **4** informație, izvor. *Sursele folosite pentru studiu sunt foarte diverse.* **5** ‹fig.› filon, izvor. *Legendele sunt o sursă nesecată pentru scriitori.* **6** ‹fig.› izvor. *Știe această informație din surse autorizate.* **II** (*hidrol.*) **1** (*rar*) v. Izvor. Matcă. Obârșie. **2** (*înv.*) v. Izvor. **III** fig. ‹fig.› germen, izvor, sământă. *Invidia este sursa neînțelegerilor dintre ele.*

sursumvergénță s.f. (*med.*) divergență verticală, hipertropie, strabism vertical, ‹astăzi rar› anopie. *Sursumvergența este deviația axei vizuale a unui ochi în sus.*

surșárj s.n. (*rar*) v. Supratipar.

surtáxă s.f. (*înv.*) v. Supraxă.

surtúc s.n. **1** veston, ‹înv. și reg.› spențer, ‹reg.› sumănică. *Surtucul se poartă peste cămașă.* **2** mintean, ‹pop.› laibăr, ‹reg.› baibarac, căput, lăibărac, loleandră. *Surtucul este o haină bărbătească scurtă, din aba sau din dimie, purtată de țărani.* **3** fig. (*rar*) v. Citadin. Orășean.

surtucár s.m. **1** (*pop.; iron.* sau *deprec.*) v. Intelectual. **2** (*pop.; iron.* sau *peior.*) v. Citadin. Orășean.

surtucáș s.n. (*reg.*) v. Surtucel.

surtucél s.n. ‹reg.› surtucaș. *Își îmbracă băiețelul cu un surtucel.*

surucluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la", care indică ajutor, sprijin, înțelegere, bunăvoință, îndurare etc. din partea cuiva*) v. Apela. Cere. Recurge. Solicita.

surugiésc, -eáscă adj. (*astăzi rar*) **I** (*înv.*) v. Birjăresc. **II 1** (*deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **2** fig. (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Decoltat. Deocheat. Deplasat. Deșănțat. Ieftin. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Murdar. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Picant. Piperat. Porcesc. Porcos. Pornografic. Scabros. Scârbos. Suburban. Trivial. Vulgar.

surugiéște adv. (*modal; astăzi rar*) **1** (*înv.*) v. Birjărește. **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănește. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mahalagește. Mârlănește. Mitocănește. Mojicește. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

surugíu s.m. **1** birjar, vizitiu, ‹înv. și pop.› droșcar, ‹înv. și reg.› cocier, muscal[1], sechiraș, ‹reg.› ciociaș, ciociș, nopsamoș, ‹înv.› mânaș, poștalion, poștaș, veturin. *Surugiul a plesnit caii cu biciul.* **2** (*art. Surugiul; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Cărucerul (v. *cărucer*). Vizitiul (v. *vizitiu*).

surulét s.m. (*reg.*) ‹reg.› suruț. *Surulețul, când este înhămat la trăsură, aleargă ca vântul.*

surupénie s.f. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surupínă s.f. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surupíște s.f. (*reg.*) v. Prăbușitură. Surpătură.

surupós, -oásă adj. (*reg.*) ‹reg.› surpăcios, surpător.

surút s.m. (*reg.*) ‹reg.› suruleț.

súrvă s.f. (*reg.*) v. Sorcovă.

surveghéa vb. I. tr. (*înv.; compl. indică desfășurarea unor acțiuni, evoluția unor fenomene, a unor stări etc.*) v. Supraveghea. Veghea.

survení vb. IV. intr. **1** (*despre evenimente, fapte, acțiuni etc.*) a se întâmpla, a se petrece, a se produce, înv. și reg.› a se prileji, ‹înv.› a se eveni, a se purta, a supraveni. *Într-un orășel de provincie nu survine nimic important. Nu poate înțelege cum a survenit o asemenea confuzie.* **2** (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se ivi, a se întâmpla, a se petrece, a se produce, ‹înv.› a urma, ‹latin.; înv.› a obveni, a ocurge, ‹fig.› a veni. *În viața lor a survenit o schimbare majoră.* **3** (*despre fenomene meteorologice, dezastre naturale etc.*) a se întâmpla, a se produce, a veni, ‹înv.› a supraveni. *Seismul a survenit în timpul nopții.*

survițuí vb. IV. intr. (*înv.; despre ființe*) v. Rămâne. Supraviețui.

survól s.n. (*av.*) ‹rar› survolaj. *Survolul este zborul cu avionul efectuat deasupra unui teritoriu determinat.*

survoláj s.n. (*av.; rar*) v. Survol.

surzeálă s.f. (*med., med. vet.*) surditate, surzenie, ‹pop.› asurzie, înv. și reg.› surzie, surzime, ‹înv.› asurzime. *Surzeala intervine mai ales la persoanele în vârstă.*

surzénie s.f. (*med., med. vet.*) surditate, surzeală, ‹pop.› asurzie, înv. și reg.› surzie, surzime, ‹înv.› asurzime.

surzí vb. IV. **1** intr. (*med., med. vet.; despre ființe*) a asurzi, ‹reg.› a pliurzi. *Unele persoane surzesc cu cât înaintează în vârstă.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a asurzi. *Țipă așa de tare că îl surzește.*

surzíe s.f. (*med., med. vet.; înv.* și *reg.*) v. Surditate. Surzeală. Surzenie.

surzíme s.f. (*med., med. vet.; înv.* și *reg.*) v. Surditate. Surzeală. Surzenie.

surzíre s.f. (*med., med. vet.*) asurzire, asurzit, ‹rar› asurzeală, asurzitură, ‹reg.› surzitură. *Se teme de surzire.*

surzitór, -oáre adj. (*înv.; despre zgomote, sunete etc.*) v. Asurzitor. Infernal.

surzitúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Asurzire. Asurzit. Surzire.

surzuí vb. IV. (*reg.; compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*)

v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. Târgui.
surzuiálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Acumulare. Adunare. Agonisire. Economisire. Strângere.
surzuíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Acumulare. Adunare. Agonisire. Economisire. Strângere.
sus adv., adj. invar., s.n. **I** adv. (*local; în opoz. cu „dedesubt"*) deasupra. *Ne-am culcat pe iarbă; sus cerul cu stele, dedesubt umezeala pământului.* **II** adj. invar. **1** ***sus-amintit*** = ***sus-citat*** = ***sus-menționat*** = ***sus-numit*** = ***sus-pomenit*** = ***sus-zis*** = ‹înv.› prezis. *Revine la autorul sus-amintit, precizând lucrarea de referință a acestuia.* **2** (*pop.; despre obiecte, construcții etc.*) v. Înalt. Ridicat[2]. **III** s.n. (*geomorf.; pop. ; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.
susái[1] s.m. (*bot.*) **1** *Sonchus arvensis*; ‹pop.› căpusnic, ‹reg.› castravan, iarba-iepurelui (v. *iarbă*), lăptuca-gâștei (v. *lăptucă*), lăptucă, pălămidă-grasă (v. *pălămidă*[1]), susaiță, tâlhărea. **2** *Sonchus asper*; ‹reg.› lăptuca-gâștei (v. *lăptucă*), lăptucă, pălămidă-grasă (v. *pălămidă*[1]), susan, susaiță. **3** *Sonchus oleraceus*; lăptucă, lăptucă-de-pădure, lăptucă-iepurească, ‹reg.› iarba-iepurelui (v. *iarbă*), iarba-iepurilor (v. *iarbă*), lăptuca-gâștei (v. *lăptucă*), pălămidă-grasă (v. *pălămidă*[1]), susan, susaiță. **4** *Sonchus palustris*; ‹reg.› lăptuca-gâștei (v. *lăptucă*), lăptucă, pălămidă-grasă (v. *pălămidă*[1]), susan. **5** ***susai-de-munte*** = *Cicerbita alpina*; mlecin; ***susai-de-munte*** = ***susai-de-pădure*** = ***susai-pădureț*** = ***susai-sălbatic*** = *Mycelis muralis*; tâlhărea, ‹reg.› crestanie, făgețea, floarea-hoțului (v. *floare*), foaia-făgetului (v. *foaie*), foaia-tâlharului (v. *foaie*), iarba-tâlharului (v. *iarbă*), salată-câinoasă (v. *salată*); ***susai-de-pădure*** = ***susai-pădureț*** = *Lactuca muralis*; ‹reg.› crestățea, susai-sălbatic, tâlhărea; ***susai-puturos*** = *Chenopodium vulvaria*; lobodă-puturoasă, ‹reg.› buruiană-de-bubă-rea, spanac-puturos; (*reg.*) ***susai-sălbatic*** v. Susai-de-pădure. Susai-pădureț (*Lactuca muralis*). **6** (*reg.*) v. Crestățea (*Lactuca quercina*). **7** (*reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-veninoasă (*Lactuca virosa*). **8** (*reg.; și* ***susai-țigănesc***) v. Lăptucă. Lăptucă-amară. Lăptucă-sălbatică. Salată-sălbatică (*Lactuca serriola*). **9** (*reg.; și* ***susai-iepuresc***, ***susai-porcesc***) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **10** (*reg.; și* ***susai-de-pădure***) v. Salata-iepurelui (v. *salată*) (*Prenanthes purpurea*). **11** (*reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **12** (*reg.*) v. Tălhărea (*Lactuca sagittata*).
susái[2] s.n. (*constr.; reg.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul.
susán s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Sesamum indicum*; ‹rar› sesam. **2** (*reg.*) v. Brăbin. Breabăn (*Bunias orientalis*). **3** (*reg.*) v. Susai[1] (*Sonchus asper*). **4** (*reg.*) v. Lăptucă. Lăptucă-de-pădure. Lăptucă-iepurească. Susai[1] (*Sonchus oleraceus*). **5** (*reg.*) v. Susai[1] (*Sonchus palustris*). **II** s.n. (*culin.*) ‹pop.› simit. *Îi plac covrigii cu susan.*
susáiță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Susai[1] (*Sonchus arvensis*). **2** v. Susai[1] (*Sonchus asper*). **3** v. Lăptucă. Lăptucă-de-pădure. Lăptucă-iepurească.
suscitá vb. I. tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a trezi, ‹fig.› a aprinde, a ațâța, a deștepta. *Vorbele lui i-au suscitat ambiția.*
susiorí vb. IV. intr. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor; reg.*) v. Înfrăți. Lăstări.
suspéct, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bănuit, suspectat, ‹înv. și pop.› prepus[2]. *Tinerii suspecți că ar simpatiza cu opoziția erau marginalizați.* **2** (*despre oameni*) dubios, ‹astăzi rar› problematic. *A intrat în cercul unor tineri suspecți.* **3** (*despre anturaj, relații etc.*) dubios, interlop, ‹fig.› deocheat. *Își duce viața într-un mediu suspect.* **4** (*despre mijloace de acțiune, metode, atitudini etc. ale oamenilor*) dubios, echivoc, îndoielnic, ‹rar› îndoicios, ‹fig.› necurat. *Surâdea cu un aer de mulțumire care nu avea nimic suspect.* **5** (*despre afaceri, speculații, înțelegeri etc.*) dubios, veros, ‹fig.› nelămurit, tulbure. *Este incriminat pentru speculații suspecte la bursă.* **6** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) abnorm, anormal, nefiresc, nenormal, neobișnuit, ‹fam.› dubios, fițos, ‹înv.› preastrâin, ‹fig.› deviat. *Are un comportament suspect.* **7** anormal, nefiresc, nenormal, neobișnuit, ‹rar› factice, ‹fam.› dubios. *Aude un zgomot suspect la motorul motocicletei.* **II** adv. (*modal*) dubios. *I se pare suspect că i-a dispărut pașaportul.*
suspectá vb. I. tr. **1** (*compl. indică oameni, colectivități umane, organisme sociale etc.*) a bănui, a suspiciona, ‹ livr.› a se mefia, ‹înv. și pop.› a prepune. *Lumea îl suspectează că minte în legătură cu cele petrecute.* **2** (*compl. indică manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau procese, fenomene etc.*) ‹înv.› a suspicia. *Suspectează bunăvoința lui bruscă față de ea. Un lingvist experimentat suspectează un fapt de limbă atestat o singură dată.*
suspectáre s.f. bănuială, bănuire, ‹livr.› suspecțiune. *Pentru a scăpa de suspectare, a susținut că era plecat din oraș atunci când s-au petrecut faptele incriminate.*
suspectát, -ă adj. (*despre oameni*) bănuit, suspect, ‹înv. și pop.› prepus[2]. *Tinerii suspectați că ar simpatiza cu opoziția erau marginalizați.*
suspecțiúne s.f. (*livr.*) v. Bănuială. Bănuire. Suspectare.
suspendá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) a acroșa, a agăța, a atârna, a prinde, a pune, a spânzura, ‹pop.› a anina, a zgrepțăna, ‹înv. și reg.› a aculma, ‹reg.› a atăgârța, a împrinde, a tăgârța. *Și-a suspendat paltonul în cuier. A suspendat cu dificultate oglinda pe perete.* **2** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică poduri mobile, bariere etc.*) a (se) ridica. *Au suspendat podul mobil pentru a permite trecerea vapoarelor. Bariera se suspendă după ce a trecut trenul.* **II** tr. **1** (*compl. indică îndeletniciri, activități, lucrări etc.*) a înceta, a întrerupe, a opri, a sista, ‹înv.› a discontinua. *Au suspendat activitatea în mină în urma exploziei.* **2** (*compl. indică activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) a interzice, a întrerupe, a opri. *În semn de protest, sindicaliștii din învățământ au suspendat cursurile în școli timp de câteva ore.* **3** (*compl. indică publicații*) a interzice, a suprima. *Cenzura comunistă a suspendat multe ziare.* **4** (*compl. indică acțiuni, fapte etc.*) a amâna, a întrerupe, a proroga. *Suspendă finalizarea construcției, pretinzând sume suplimentare.* **5** (*jur.; compl. indică drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) a abjudeca, a anula, ‹fig.; înv. și pop.› a despuia. *Instanța i-a suspendat chiriașului dreptul de abitație.*
suspendáre s.f. **I** acroșaj, acroșare, agățare, agățat[1], atârnare, atârnat[1], prindere, prins[1], spânzurare, spânzurat[1], ‹pop.› aninare, aninat[1], atârnătură, ‹reg.› atăgârțare. *Suspendarea oglinzii pe perete s-a făcut cu dificultate.* **II 1** încetare, întrerupere, oprire, sistare, ‹înv.› discontinuare, discontinuație. *S-a decis suspendarea activității minei în urma exploziei.* **2** interzicere, întrerupere, oprire. *Sindicaliștii din învățământ au cerut suspendarea cursurilor în școli timp de câteva ore.* **3** interzicere, suprimare. *Cenzura a hotărât suspendarea ziarului.* **4** (*jur.*) ‹înv.› suspensiune. *Suspendarea dreptului de locuire a chiriașului a fost hotărâtă în instanță.* **5** ‹înv.› suspensiune. *În urma alegerilor s-a hotărât suspendarea lui din funcție.*
suspendát, -ă adj. **I** (*despre obiecte, materiale etc.*) agățat[2], atârnat[2], spânzurat[2], ‹pop.› aninat[2], ‹reg.› atăgârțat, împrins, ‹înv.› suspens. *Oglinda suspendată este ușor strâmbă.* **II 1** (*despre activități, manifestări, procese etc. în plină desfășurare*) interzis, întrerupt, oprit. *Cursurile suspendate vor fi reluate peste două zile.* **2** (*despre publicații*) interzis, suprimat. *Consultă în arhivă un ziar suspendat, care îi era bine cunoscut din tinerețe.* **3** (*jur.; despre drepturi, titluri, împuterniciri etc.*) abjudecat, anulat.

suspéns, -ă adj. (*înv.; despre obiecte, materiale etc.*) v. Agăţat[2]. Atârnat[2]. Spânzurat[2]. Suspendat.

suspénsie s.f. **1** pauză. *Pentru a crea o stare de emoţie intensă, persoana care anunţa premiile recurgea la momente de suspensie.* **2** (*jur.; înv.; în forma* ***suspensiune***) v. Suspendare. **3** (*înv.; în forma* ***suspensiune***) v. Suspendare.

suspensiúne s.f. (*înv.*) = suspendare.

suspensór s.n. (*med., med. vet.*) bandaj hernial, bandaj pentru hernie, cerc. *Suspensorul apasă pe locul herniei inghinale.*

suspiciá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor sau procese, fenomene etc.*) v. Suspecta.

suspicioná vb. I. tr. (*compl. indică oameni, colectivităţi umane, organisme sociale etc.*) a bănui, a suspecta, ◊ivr.› a se mefia, ◊înv. şi pop.› a prepune. *Lumea îl suspicionează că minte în legătură cu cele petrecute.*

suspiciós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, bănuitor, circumspect, incredul, neîncrezător, temător, ◊ivr.› aprehensiv, difident, mefient, ◊rar› bănuicios, bănuielnic, ◊înv. şi reg.› prepuielnic, prepuitor, ◊reg.› năzarnic, ◊înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era suspicios din fire.*

suspiciúne s.f. bănuială, circumspecţie, incredulitate, neîncredere, ◊ivr.› difidenţă, mefienţă, ◊rar› necrezare, ◊pop. şi fam.› prepus[1], ◊reg.› bănat, bedă, ◊înv.› prepunere, prevenţiune, ◊grec.; înv.› ipopsie. *Îi ascultă relatarea plin de suspiciune.*

suspín s.n. **I 1** of, oftare, oftat, suspinare, suspinat, ◊pop.› aht, ◊înv. şi reg.› oft, ◊înv.› hlipăt, oftătură. *Când şi-a văzut fiica coborând din avion, a scos câteva suspine de uşurare. În tăcerea camere i, se aud, din când în când, suspinele bolnavului.* **2** (*mai ales la pl.* ***suspine***) hohot, sughiţ, ◊rar› spasm, ◊pop.› suspinare. *Fata plânge cu suspine. Îi povesteşte, printre suspine, cum i s-a furat portofelul.* **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Astm. **II** fig. (*înv. şi pop.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulţumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Canon. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Lacrimi (v. *lacrimă*). Martiraj. Martiriu. Otravă. Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Pelin. Povară. Suferinţă. Tortură. Turment.

suspiná vb. I. intr. (*despre oameni*) a ofta, ◊reg.› a şioi[2], a (se) şuşcăi, a şuşni, a (se) uşta, ◊înv.› a hlipi. *De când i-au plecat copiii în străinătate, suspină, de supărare, toată ziua.*

suspinári s.f. **1** of, oftare, oftat, suspin, suspinat, ◊pop.› aht, ◊înv. şi reg.› oft, ◊înv.› hlipăt, oftătură. **2** (*pop.*) v. Hohot. Sughiţ. Suspin.

suspinát s.n. of, oftare, oftat, suspin, suspinare, ◊pop.› aht, ◊înv. şi reg.› oft, ◊înv.› hlipăt, oftătură.

suspinătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni sau despre sufletul, inima lor*) ◊reg.› suspinos, ◊înv.› suspinând. *Necazul a transformat-o într-o femeie extrem de sensibilă şi suspinătoare.* **2** s.m., s.f. (*înv.*) v. Adorator.

suspinând, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre sufletul, inima lor*) v. Suspinător.

suspinós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre sufletul, inima lor*) v. Suspinător.

sustracţiúne s.f. (*rar*) v. Furt. Sustragere.

sustrágere vb. III. **I 1** tr. (*jur.; compl. indică bani publici*) a defrauda, a delapida, a deturna, a frauda, ◊fam.› a sfeterisi. *Doi angajaţi au sustras o sumă mare de bani din conturile firmei.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a fura, a lua, ◊astăzi rar› a zeciui, ◊rar› a hoţi, a înstrăina, ◊pop. şi fam.› a cărăbăni, ◊pop.› a găbji, ◊fam.› a achiziţiona, a ciordi, a dili, a dispărea, a ghibirdisi, a opera, a sfeterisi, a subtiliza, a şparli, a şterpeli, ◊fam.; glum.› a împrumuta, ◊înv. şi reg.› a fulăi, ◊reg.› a bojogări, a ciorti, a ciuşdi, a fâşni, a hărşni, a huiji, a linge, a pili[1], a poghirci, a pucului, a şpilui, a şuchea[2], a şuchiri, a şupi[2], ◊peior.› a dijmui, ◊fig.; fam.› a şterge, ◊arg.› a aporta, a apreta, a bali, a buli, a caramangi, a cardi, a căduli, a cânta, a coti, a gioli, a horşchi, a îmbrăţişa, a juli, a mangli, a panghi, a paşli, a răcui, a şmenui, a şucări, a şuti, a trosni, a uşchi, a zuli. *Au fost prinşi când sustrăgeau fier vechi.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) a fura, a-şi însuşi[1] , a lua, ◊fam.› a ciordi, a palma, a şparli, a şterpeli, ◊fam.; glum.› a confisca, a împrumuta, ◊reg.› a cotârji, ◊fig.; fam.› a ciupi, a pişca, a volatiliza, ◊fig.; fam.; glum.› a sălta, ◊fig.; reg.› a ciupeli, ◊arg.› a aporta, a bali, a buli, a cardi, a extrage, a furgăsi, a furlua, a gioli, a hali, a panacota, a servi, a speria, a şuti, a tria, a umfla, a uşchi. *I-a sustras portofelul cu bani. I-a sustras cardul.* **II 1** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) a se eschiva, a scăpa, ◊înv. şi reg.› a şovăi[1], ◊înv.› a se detrage, a lipsi, ◊fran.› a se refuza, ◊fig.› a se deroba, a dezerta, a se fofila, a fugi, a se strecura, ◊fig.; înv. şi pop.› a trage, ◊fig.; înv.› a dezertui. *Nu se poate sustrage de la obligaţiile pe care le are în calitate de părinte.* **2** refl. (*despre oameni*) a se feri. *Trebuie să se sustragă dintr-o relaţie furtunoasă cu o persoană nepotrivită. Nu s-a putut sustrage influenţei muzicii americane.* **3** refl. (*sport*) a forfeta. *Echipa s-a sustras, anunţând că nu va participa la competiţia în care era angajată.* **4** tr. (*despre gânduri, idei, preocupări etc.; compl. indică oameni*) a abate[2], a distrage, ◊înv.› a distra. *Grijile zilnice o sustrag de la lucru.* **III** tr. (*mat.; înv.; compl. indică numere, mulţimi etc.*) v. Scădea.

sustrágere s.f. **I 1** (*jur.*) defraudare, delapidare, deturnare, fraudare, ◊fam.› sfeteriseală, sfeterisire, ◊înv.› delapidaţie, ◊fran.› peculat, ◊grec.; înv.› sfeterismos. *Sunt anchetaţi pentru sustragerea unei sume mari de bani din conturile firmei.* **2** furt, ◊rar› sustracţiune, ◊fam.› subtilizare, şparlire, şterpeleală, şterpelire, ◊înv.› înstrăinare, ◊arg.› panacot, şuteală[2], trosneală. *Sustragerea portofelului s-a produs în autobuz.* **II 1** eschivare, ◊rar› eschivat, ◊înv.› şovăială, ◊fig.› dezertare, fofilare, ◊fig.; livr.› dezerţiune, ◊fig.; rar› dezertaţie. *Nu ştie cum să-şi justifice sustragerea de la obligaţiile pe care le are în calitate de părinte.* **2** ◊înv.› substracţie. *Sustragerea dintr-o relaţie furtunoasă cu o persoană nepotrivită i se pare o idee salvatoare.* **II** (*mat.; înv.*) v. Scădere.

sustrás, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*jur.; despre sume de bani publici*) defraudat, delapidat, fraudat. *Suma de bani sustrasă a fost mare.* **2** (*despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) furat[2], însuşit, luat[2], ◊rar› înstrăinat, ◊pop. şi fam.› cărăbănit, ◊fam.› ciordit[2], şparlit, şterpelit, ◊fig.; fam.› ciupit[2], ◊arg.› aportat[2], giolit, importat, manglit, şutit. *Portofelul sustras a fost găsit într-un tomberon.* **II** s.n. (*mat.; înv.; în forma* ***substras***) v. Descăzut.

susţinátor, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. (*despre stâlpi, grinzi, ziduri etc.*) portant, sprijinitor. *Pentru a nu se dărâma, pereţii magaziei sunt susţinuţi cu stâlpi susţinători.* **II** s.m., s.f. **1** adept, aderent, partizan, ◊rar› părtaş, ◊înv.› părtean, următor. *Ideile democratice câştigă din ce în ce mai mulţi susţinători.* **2** (*sport*) fan, simpatizant, suporter. *Este un pasionat susţinător al clubului de fotbal Steaua.* **3** ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, ◊rar› proteguitor, protejator, ◊fam.› apărare, ◊înv.› feritor, orfanotrop, părtinitor, păzitor, priitor, scutitor, socotitor, veghetor, vindecător, ◊fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, tutore, ◊fig.; rar› mamă, ◊fig.; pop. şi fam.› proptea, ◊fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ◊fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este susţinătoarea bătrâneţii ei.* **4** ◊rar› întreţinător. *Unchiul lor a fost, după moartea tatălui, susţinătorul familiei. Mai multe firme au fost susţinătoarele acestei gale de muzică.* **III** s.n. (*med.*) ***susţinător plantar*** = supinator. *Susţinătorul plantar este un aparat ortopedic alcătuit dintr-o lamă pentru susţinerea bolţii unui picior plat.*

susţíne vb. III. **I 1** tr., refl. (*pas.*) (*compl. sau sub. indică obiecte, construcţii, părţi ale acestora, pomi etc.*) a (se) propti, a (se) rezema, a (se) sprijini, a tutora, ◊reg.› a (se) popri, a (se) prijini. *Şi-a susţinut pereţii magaziei cu mai mulţi stâlpi groşi. Aracii susţin viţa-de-vie. Poarta stricată se susţine într-un par.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori părţi ale corpului lor*) a (se) rezema, a (se) sprijini, a (se) ţine, ◊pop. şi fam.› a (se) propti. *Simţind că leşină, s-a susţinut de un perete. Îşi susţine fruntea fierbinte de geamul rece pentru a-i trece durerea de cap. Îşi susţine mama, apucând-o de braţ.* **3** refl. a purta, a sprijini, a ţine. *Vor merge cât îi vor susţine picioarele. Citeşte cât îl susţin ochii.* **II 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni; de obicei* ***urmat*** *de determ. introduse prin prep.* ***„la”, „cu” sau*** *de prop. cu vb. la conjunct.*) a (se) **ajuta, a** (se) ajutora, a (se) ocroti, a (se) proteja, a (se) sprijini, ◊rar› a (se) protegui, ◊înv. şi pop.› a înlesni, ◊înv. şi reg.› a (se) acurge, a lesni, a (se) prindori, ◊înv.› a (se) îndemâna, a opri, a (se) protecta, ◊fig.; fam.› a (se) cârpi, a (se) propti. *L-a susţinut la greu. Prietenii adevăraţi se susţin în orice împrejurare.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) hrăni, a (se) întreţine, a (se) ţine, ◊rar› a (se) menţine, ◊înv.› a (se) viptui. *Se susţin dintr-un salariu.* **3** tr. (*compl. indică activităţi culturale, sociale etc.*)

a ajuta, a servi, a sluji, a sprijini. *Prin descoperirile sale, fizicianul a susținut cercetarea în domeniu.* **4** tr. (*compl. indică idei, puncte de vedere, metode etc.*) a apăra, a pleda. *Avocatul susține cauza clientului său.* **5** tr. (*compl. indică păreri, idei, aserțiuni etc.*) a sprijini. *A susținut ideea primarului de a înființa o nouă grădiniță pentru copiii din cartierul lor. Îi susține planul, cu toate că el, ca persoană, îi este antipatic.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) a patrona, a sprijini, a tutela. *Acest proiect este susținut de un cunoscut om de afaceri.* **7** tr. (*compl. indică organizații, instituții etc.*) a ajuta, a ocroti, a patrona, a proteja, a sprijini. *Căminul de bătrâni este susținut de o societate filantropică.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a excita, a îmbărbăta, a încuraja, a îndemna, a însufleți, a stimula, ‹înv.› a îndrăzni, a mângâia, a semeți, ‹fig.; rar› a galvaniza, ‹fig.; înv.› a insufla. *Ștefan cel Mare a știut să-și susțină oștenii la luptă.* **9** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a afirma, a declara, a pretinde, a spune, a zice, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A susținut că cei puși sub urmărire nu sunt vinovați.* **10** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr., introdusă prin conj. „că”*) a arăta, a scrie. *Jurnalistul susține că situația din zona inundată nu este bună.* **11** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr., introdusă prin conj. „că”*) a spune, ‹pop. și fam.› a zice. *Istoricii susțin că acea revoltă nu a fost o revoluție. Cunoscutul arheolog susține că este vorba de o descoperire neolitică.* **12** tr. (*compl. indică idei, aserțiuni, păreri etc.*) a argumenta, a demonstra, a dovedi, a proba, ‹rar› a mărturisi, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a arăta, a argumentirui, a probui, ‹fig.› a funda. *Avocatul susține nevinovăția clientului său.* **13** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. care indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc. ale oamenilor*) a adeveri, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a demonstra, a dovedi, a întări, a învedera, a mărturisi, a proba, a sprijini, a stabili, ‹înv. și pop.› a zice, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a încredința, a mărturi, a probui, ‹grec.; înv.› a epihirosi, ‹fig.; pop. și fam.› a vorbi. *Acest document susține că el este proprietarul casei.* **14** tr. a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a înțelege, a judeca, a opina, a pricepe, a socoti, ‹pop.› a chiti[1], a cugeta; ‹fam.› a vorbi, a zice, ‹înv.› a cunoaște, a digna, a număra[1]. *A susținut că nu este pregătit pentru examen.* **15** tr. (*compl. indică lupte, bătălii, tratative etc.*) a da[2], a desfășura, a duce[2], a purta. *În decursul vremii, românii au susținut multe bătălii pentru a apăra independența țării.* **16** tr. (*compl. indică spectacole, concerte, concursuri, examene etc.*) a da[2]. *Vedeta a susținut mai multe concerte în străinătate. A susținut concursul de ocupare a postului de lector universitar.* **17** tr. (*sport; compl. indică jocuri, probe etc. sportive*) a juca. *Vor susține meciul decisiv sâmbăta viitoare.* **18** tr. (*rar; compl. indică privirea*) v. Înfrunta. **III** fig. **1** refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „pe”*) a se baza, a se bizui, a conta, a se fundamenta, a se încrede, a se întemeia, a se sprijini, ‹fig.› a miza, a se rezema, ‹fig.; înv.› a se închina. *În argumentarea cercetării se susține pe date concrete.* **2** tr. (*compl. indică fenomene fizice, chimice sau stări sufletești, situații, conflicte etc.*) a întreține, a menține, ‹fig.› a alimenta, a hrăni. *Susține focul cu lemne. Amintirile îi susțin creativitatea.* **3** refl. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Împotrivi. Opune. Rezista.

susținere s.f. **I 1** proptire, rezemare, sprijinire. *A folosit mai mulți stâlpi groși pentru susținerea pereților magaziei.* **2** (*concr.*) pop, proptea, reazem, sprijin, sprijinitoare (v. *sprijinitor*), ‹rar› punct de reazem, punct de sprijin, ‹pop.› poprea, ‹reg.› chezaș, papainog, pripoană, proptă, proptiș, șoș, șpraiț, ‹înv.› rezemătură, sprijineală, sprijoană. *Gardul casei are mai multe susțineri.* **3** (*concr.; miner.*) armătură. *Susținerea este construcția minieră care proptește tavanul, pereții și, uneori, talpa unei excavații subterane.* **II 1** ajutare, ajutorare, ocrotire, protejare, sprijinire, ‹rar› proteguire, ‹înv.› miluire. *Susținerea părinților la bătrânețe este o datorie a copiilor.* **2** întreținere. *Face mari sacrificii pentru susținerea copiilor.* **3** servire, slujire, sprijinire. *Susținerea cercetării a fost o prioritate în viață pentru cunoscutul fizician.* **4** apărare, pledare. *Avocatul se ocupă cu susținerea cauzei clientului său în instanță.* **5** sprijinire. *Susținerea ideii de a înființa o nouă grădiniță pentru copiii din cartierul lor a fost unanimă.* **6** ajutor, ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, tutelaj, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium. *Căminul de bătrâni se bucură de susținerea unei societăți filantropice.* **7** argument, sprijin. *Nicio intervenție nu mai poate fi făcută ca susținere pentru validarea proiectului.* **8** ducere, purtare. *Susținerea unei campanii electorale este costisitoare.*

susținút, -ă adj. **I** (*despre obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) proptit, rezemat, sprijinit. *Magazia susținută în stâlpi are un aspect dezolant.* **II 1** (*despre oameni*) ajutat, ajutorat, ocrotit, oploșit, protejat, sprijinit, ‹rar› proteguit, ‹fig.; fam.› proptit. *De regulă, omul susținut este recunoscător.* **2** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, tenace, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un susținut cercetător al civilizației elene. Depune o muncă susținută pentru a-și finaliza lucrarea.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) activ, continuu, neîntrerupt, statornic, viu, ‹rar› nediminuat, nemicșorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă susținută împotriva fumatului.* **4** (*despre spectacole, concerte, concursuri, examene etc.*) dat[2]. *Concertul susținut i-a adus vedetei un succes răsunător.* **III** fig. (*rar; în opoz. cu „neîngrijit”; despre stil, exprimare, limbaj etc.*) v. Ales[2]. Aparte. Deosebit. Distins. Elegant. Elevat. Îngrijit. Literar. Rafinat[2]. Select. Subtil.

súsur s.n. **I 1** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuierătură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude susurul unui izvor de munte.* **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuierătură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude susurul frunzelor în bătaia vântului.* **3** murmur, zumzet, zvon[1]. *De afară răzbate un susur nedeslușit de glasuri.* **4** (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzătură. Zumzet. **II** (*rar*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.

susură vb. I. **1** intr. (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a suna, a șopoti, a șușoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului susură.* **2** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fălălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele susură în bătaia vântului.* **3** intr. (*rar; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **4** tr. (*rar; adesea constr. cu un pron pers. în dat.; despre oameni*) v. Șopti. Șușoti. Șușui.

susuráre s.f. **1** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuierătură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuierătură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă.

susurátor, -oáre adj. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, murmurând, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› șoptitor. *În apropiere se aude un izvor susurător.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, murmurător, sunător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură susurătoare în bătaia vântului.*

susurós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) v. Murmurător. Murmurând. Susurător. Șopotitor. Șoșoitor. Șușuitor. **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) v. Foșnitor. Fremătător. Murmurător. Sunător. Susurător. Șopotitor. Șoșoitor. Șușuitor.

súșă s.f. (*la cărți, registre etc.; rar*) v. Cotor. Matcă.

suşíg s.n. (*reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie.
sutagrád s.n. (*înv.*) v. Centigrad.
sutamétru s.n. (*metrol.; înv.*) v. Centimetru.
sutánă s.f. (*bis.*) anteriu, reverendă, ‹rar› caftan, ‹reg.› mintie, ‹înv.› libadea. *Sutana preotului este de mătase.*
sutăr s.n., s.m. **1** s.n. (*fam.*) v. Sută. **2** s.m. (*milit.; înv.; în armata română*) v. Centurion. Sutaş.
sutáş s.m. **1** (*milit.; în armata română*) centurion, ‹înv.› sătnic, sutar. *Sutaşul comanda o centurie de soldaţi.* **2** (*milit.; în Ev. Med., în Mold.*) hotnog, sotnic, ‹turc.; înv.› iuzbaşă. *Sutaşul comanda o sută de ostaşi.*
sútă num. card., s.f. **I** num. card. (*adesea în componenţa unor num. card. compuse; de obicei precedă subst de care se leagă prin prep. „de”*) ‹astăzi rar› sutime. *Nimeni nu ştie cum va evolua omenirea peste o sută de ani.* **II** s.f. **1** ‹fam.› sutar. *Vânzătoarea nu are să-i dea rest la o sută.* **2** (*înv.*) v. Secol. Veac.
sutíc s.m. (*pop. şi fam.*) v. Sutişoară.
sutién s.n. brasieră, ‹pop. şi fam.› ţâţar[2], ‹fam.› balconet, ‹glum.› ham[2].
sutíme s.f. **1** s.f. (*cu val de num. fracţ.*) procent. *I-au lipsit câteva sutimi ca să-l egaleze.* **2** (*cu val. de num. card.; precedă subst. de care se leagă prin prep. „de”; astăzi rar*) v. Sută.
sutişoáră s.f. ‹pop. şi fam.› sutic. *Îi numără în palmă câteva sutişoare.*
suvăiţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› ghiordan. *Suvăiţa este un şir de mărgele cusute pe o panglică, care se poartă ca podoabă la pălării.*
suvéică s.f. **1** (*tehn.; la războiul de ţesut*) navetă[1], ‹pop.› suvelniţă, ‹reg.› sucală. *Suveica serveşte la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii.* **2** (*pop.; şi* ***suveică de plasă***) v. Cârlig. Igliţă. Navetă[1].
suveicheá s.f. (*reg.*) v. Suveicuţă.
suveicúţă s.f. ‹reg.› suveichea.
suvélniţă s.f. (*tehn.; la războiul de ţesut; pop.*) v. Navetă[1]. Suveică.
suvenír s.n. **1** aducere-aminte, amintire, evocare, ‹rar› evocaţie, ‹reg.› aminteală, ‹grec.; înv.› promit, ‹fran.; înv.› resuvenire, ‹poetic› memento, ‹fig.› ecou, reconstituire, ‹fig.; rar› reconstrucţie. *Suvenirul întâmplărilor petrecute în copilărie îi face plăcere.* **2** (*concr.*) amintire, semn. *I-a dat ca suvenir un pandantiv.*
suverán, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** absolut, necondiţionat, suprem. *În anumite situaţii autoritatea judecătorului este suverană.* **2** absolut, total. *Manifestă o dragoste suverană pentru copiii ei. Îi tratează cu un dispreţ suveran.* **3** (*polit.; despre state, popoare etc.*) autonom, independent, liber, neatârnat, ‹înv. şi pop.› slobod, ‹înv.› nedependent, volnic. *Suntem un popor suveran.* **4** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) atotputernic, omnipotent. *Se crede suveran, dar nu e decât un biet om. Puterea cuvântului este suverană.* **5** fig. (*cu nuanţă intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, desăvârşit, perfect, profund, total, ‹fig.› solemn. *O linişte suverană domnea în toată casa.* **II** **1** s.m., s.f. (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh. *Suveranul este conducătorul unei monarhii.* **2** s.m., s.f. (*polit.*) cap încoronat, împărat, împărăteasă, maiestate, monarh, ‹în fosta Rusie› ţar, ţarină, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› amira, amiroană, imperator, imperatrice, imperatriţă, împărăţie, ţariţă. *Traian a fost unul dintre cei mai importanţi suverani ai romanilor.* **3** s.m., s.f. (*polit.*) cap încoronat, maiestate, monarh, rege[1], regină, suveran, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, crăiasă, ‹înv.› rigă. *Juan Carlos este suveranul Spaniei. Elisabeta a II-a este suverana Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord.* **4** s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, vodă, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. şi pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari suverani.* **5** s.m. (*art.; relig.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***suveranul pontif*** = episcopul Romei (v. *episcop*), papă[1], pontiful roman (v. *pontif*), pontiful Romei (v. *pontif*), sfântul părinte (v. *sfânt*), vicarul lui Hristos (v. *vicar*), ‹înv.› papij. *Suveranul pontif este şeful suprem al Bisericii Catolice.* **III** s.m. (*fin.; înv.*) v. Liră sterlină (v. *liră*[2]).
suveranitáte s.f. (*polit.*) autonomie, independenţă, libertate, neatârnare, nondependenţă, ‹înv. şi pop.› slobozenie, ‹înv. şi reg.› slobozie, ‹înv.› nedependenţă, volnicie. *Mişcările popoarelor pentru emancipare şi suveranitate au avut consecinţe favorabile.*
suverián s.n. (*fin.; înv.*) v. Liră sterlină (v. *liră*[2]).
suvintrí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oi*) v. Tuşina.
suzeranitáte s.f. (*polit.*) ‹înv.› epitropie, epitropisire. *Unele provincii româneşti au fost, de-a lungul timpului, sub suzeranitatea Porţii Otomane.*
suzétă s.f. tetină, ‹fam.› didi, ţoaşcă, ‹reg.› ţâţar[2], ‹arg.› ţâţă. *A cumpărat pentru copil câteva suzete.*
svástică s.f. (*relig.*) cruce încârligată. *Svastica este un străvechi simbol religios indian.*
svéter s.n. (*rar*) v. Jerseu. Pulover.
svez s.m. (*înv.*) v. Suedez.
sweet [swit] adj. invar. (*engl.; despre fiinţe*) v. Drag. Iubit. Îndrăgit[2]. Scump.
syrinx s.n. (*muz.; livr.*) v. Nai.

Ş, ş

şa s.f. **I 1** (*geomorf*) curmătură, ‹reg.› deşilătură. *Pe culmea muntelui este o şa.* **2** (*anat.*) ***şa turcească*** = fosă pituitară. *Şaua turcească se află, transversal, pe faţa osului sfenoid, la nivelul ei fiind situată hipofiza.* **3** (*reg.; şi* ***şa de povară, şa de măgar***) v. Samar. **4** (*constr.; reg.*) v. Olan. Ţiglă[1]. **5** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*). **II 1** (*la pl., în forma* ***şale***; *anat.; la oameni*) ‹pop.› rărunchi[1], ‹reg.› râne (v. *rână*), şaucă, ‹înv.› lombe. *Regiunea şalelor este zona lombară a coloanei vertebrale. Lumbago apare în dreptul şalelor.* **2** (*la pl., în forma* ***şale***; *anat.; la oameni*) mijloc, ‹pop.› încheietura şalelor (v. *încheietură*), ‹înv.› lumbi. *O dor foarte tare şalele. Nu se mai poate îndoi de şale.* **3** (*la pl., în forma* ***şale***; *anat.; la animale*) spate, spinare, ‹pop.› spată, ‹reg.› şaucă. *A pus şaua pe şalele calului. Îşi mângâie pisica pe şale.* **4** (*şi, art.,* ***şaua corpului, şaua picioarelor***; *şi la pl., în forma* ***şale***; *şi, art.,* ***şalele ale mici, şalele la încingătoare***; *anat.; pop.*) v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum. **5** (*la pl., în forma* ***şale***; *anat.; la oameni; reg.*) v. Spate. Spinare. **6** (*la pl., în forma* ***şale***; *anat.; la cabaline şi la bovine; reg.*) v. Greabăn.

şábăr s.n. (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) raz, răzuitor. *Şabărul este format dintr-o bară rotundă şi scurtă de oţel, cu tăiş lăţit şi ascuţit la un capăt.*

şăbăs s.n. (*relig.; la mozaici; rar*) v. Sabat. Sâmbătă.

şablón s.n. **I 1** model, tipar. *Şi-a făcut un şablon după care să execute piesa.* **2** formă, model, mul[2], tipar, ‹rar› calapod, ‹pop.› calup. *Zidarii au folosit şabloane pentru a zugrăvi încăperile grădiniţei. Îşi face singură pălăriile după şabloane speciale.* **II** fig. **1** (*lit.*) tic[2], ‹fig.› clişeu, stereotip, şlagăr, tipar, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendinţa spre şabloane în poezie este combătută de criticii literari.* **2** ‹fig.› reţetă. *Nu există un şablon după care să creezi personaje credibile într-o operă.*

şablonă vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese*) a şabloniza. *Lucrătorii care şablonează piese, le trasează, le toarnă, le controlează sau le măsoară folosind un şablon.*

şablonárd, -ă adj. (*despre situaţii, stări, formule etc.*) banal, comun, standard, ‹fig.› standardizat, stereotip. *Actorul recită versurile în mod şablonard.*

şablonizá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese*) a şablona.

şablonizát, -ă adj. rutinar, rutinier. *Stilul administrativ este şablonizat.*

şabrácă s.f. cioltar, valtrap, ‹pop.› ţol, ‹reg.› harşa, ibâncă, japiu, pocladă, pocrovăţ, trupar, ‹înv.› abai, ‹fran.› caparason. *Şabraca se pune sub şaua calului.*

şacál s.m. **1** (*zool.*) *Canis aureus*; ‹înv.› ceacal, vulpe-aurie, vulpe-galbenă, vulpe-roşie. **2** (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

şadárván s.n. (*înv.*) v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz.

şaf[1] s.m. (*constr.; reg.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ştender.

şaf[2] s.n. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.

şáfar s.m. (*înv.*) **1** (*în trecut*) v. Administrator. Intendent. **2** (*arg.*) v. Intermediar. Mediator. Mijlocitor.

şaflíc s.n. (*gosp.; reg.*) v. Căldare. Găleată.

şáfru s.n. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.

şágă s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

şah[1] s.m. **1** (*polit.*) şahinşah. *Preşedintele american a avut o întrevedere cu şahul Iranului.* **2** (*în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu; înv.*) v. Padişah. Sultan.

şah[2] s.n. (*sport*) înv.› şatrange, ‹fran. înv.› eşec. *A învăţat să joace şah de la tatăl său.*

şahinşáh s.m. (*polit.*) şah[1].

şahíst, -ă adj. şahistic. *În capitală a fost organizat un important turneu şahist naţional. Băiatul are un talent şahist de excepţie.*

şahístic, -ă adj. şahist.

şahmaránd s.n. (*înv.*) v. Brocart.

şaht s.n. (*miner.; reg.*) v. Puţ.

şáibă s.f. **1** (*tehn.*) rondelă, ‹reg.› nucă. *Şaibele sunt folosite mai ales ca garnituri între o piuliţă şi piesa la care aceasta se asamblează prin înşurubare.* **2** (*reg.; adesea constr. cu vb. „a da", „a lovi", „a nimeri", „a trage" şi precedat de prep. „în" sau „la"*) v. Semn. Ţintă.

şăică[1] s.f. (*nav.; reg.*) v. Şlep[1].

şáică[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Gamelă. **2** (*gosp.*) v. Cratiţă.

şăică[3] s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *ubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

şaír s.m. (*lit.; turc.; înv.*) v. Poet.

şaitău s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Burghiu. Sfredel. **2** (*tehn.*) v. Cric[2]. Vinci. **3** (*tehn.*) v. Macara. **4** (*tehn.*) v. Menghină. **5** (*tehn.; în dogărie*) v. Vârtej. **6** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) v. Presă. Teasc. **7** v. Canea. Cep.

şal s.n. **1** ‹reg.› taclit, ‹înv.› baidir. *A primit cadou un şal în culori pastelate.* **2** (*rar; şi, înv.,* ***şal de gât***) v. Fular.

şaláng s.n. (*reg.*) v. Canaf. Ciucure.

şalazíe s.f. (*med.*) şalazion.

şalazión s.n. (*med.*) şalazie. *Şalazionul este o tumoretă dură şi nedureroasă a albului ochiului.*

şalazodermíe s.f. (*med.*) dermatolizie. *Şalazodermia este o malformaţie congenitală, ereditară şi recesivă.*

şalazogamíe s.f. (*biol.*) acrogamie. *Şalazogamia este specifică angiospermelor.*

şalăiáş s.m. (*iht.*) ‹reg.› şalâor.

şalău[1] s.m. **I** (*iht.*) **1** *Stizostedion lucioperca* sau *Lucioperca sandra*; ‹reg.› guran, smuge, sudac. **2** ***şalău-de-mare*** = *Morone labrax*; lavrac, lup-de-mare; ***şalău-vărgat*** = *Stizostedion volgense*; ‹reg.› smuge, smuj-pestriţ, şalău-armenesc; (*reg.*) ***şalău-armenesc*** v. Şalău-vărgat (*Stizostedion volgense*). **II** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) ‹fam.; deprec. sau peior.› grande, grangur, mahăr, ştab, ‹arg.› barosan, baştan, draibăr. *Are un frate şalău la primărie.*

şalău[2] s.n. (*constr.; reg.*) v. Oblon.

şalâór s.m. (*iht.; reg.*) v. Şalăiaş.

şaldáie s.f. (*iht.; reg.*) v. Crăişor. Lostriţă (*Hucho hucho*).

şaléf s.m. (*bot.; reg.*) v. Jale[2]. Jale-de-grădină (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-grădină. Salvie. Salvie-de-grădină (*Salvia officinalis*).

șalgău s.m. (*înv.*) **1** înv.› ocnar, ocnaș, ocnean, salinar. *Șalgăii munceau în mine de sare.* **2** (*jur.*) v. Condamnat. Deținut. Pușcăriaș.
șálmă s.f. (*reg.*) **1** v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie. **2** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie.
șalótă s.f. (*bot.*) *Allium ascalonicum*; ceapă-franțuzească, cepușoară, hașmă, ‹reg.› poroi, pur[1], vlașiță.
șáltăr s.n. (*electr.*) comutator, întrerupător, întreruptor, ‹înv.› pară[2]. *A apăsat șaltărul pentru a aprinde lumina.*
șaltáu s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
șalupár s.m. (*mar.*) ‹rar› șalupist, ‹înv.› șalupier. *Șaluparul conduce o șalupă.*
șalúpă s.f. (*arg.*) v. Bocanc. Gheată.
șalupiér s.m. (*mar.; înv.*) v. Șalupar.
șalupíst s.m. (*mar.; rar*) v. Șalupar.
șalvaragíu s.m. (*iron.*). v. Oriental. Turc.
șalvír s.m. (*reg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
șam s.n. (*ind. text.; înv.*) v. Damasc.
șamán s.m. (*în credințe și superstiții*) vrăjitor, ‹rar› taumaturg, ‹înv. și pop.› descântător, făcător-de-minuni, strigoi, ursitor, ‹pop. și fam.› farmazon, ‹pop.› făcaș, fermecător, râvnitor, solomonar, vraci, ‹reg.› măiestru, șișcoi, ‹înv.› vrăjalnic. *S-a dus la un șaman să-i ghicească.*
șambelán (*în statele monarhice din Europa Apuseană; fran.*) v. Cămăraș.
șámfă s.f. (*în cizmărie; reg.*) v. Calapod.
șamoá adj. invar. (*fran.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.
șamotár s.m. (*tehn.*) șamotier, șamotor. *Șamotarul se ocupă cu arderea cărămizilor refractare.*
șamotiér s.m. (*tehn.*) șamotar, șamotor.
șamotór s.m. (*tehn.*) șamotar, șamotier.
șampánie s.f. (*vinif.*) ‹arg.› calciu. *Oaspeții închină un pahar de șampanie în cinstea gazdei.*
șampanizáre s.f. (*vinif.*) șampanizat. *Vinul destinat șampanizării trebuie să aibă anumite proprietăți.*
șampanizát s.n. (*vinif.*) șampanizare.
șan s.n. calapod. *Șanurile puse în pantofi împiedică deformarea acestora.*
șancroíd s.n. (*med.*) șancru moale. *Șancroidul este o boală venerică infecțioasă, care se poate complica, uneori, cu o congestie dureroasă a ganglionilor inghinali și cu o evoluție spre supurație.*
șăncru s.n. (*med.*) ***șancru dur*** = ***șancru sifilitic*** = ***șancru tare*** = siflom primar. *Șancrul sifilitic este semnul principal al sifilisului primar;* ***șancru moale*** = șancroid.
șandramá s.f. **1** (*constr.*) magherniță. *La marginea orașului erau șandramale în care locuiau oameni săraci.* **2** fig. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Babă. Bătrân. Moș. Moșneag.
șanfrená vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică muchiile unor piese de metal*) a teși. *A șanfrenat marginea acestei piese în vederea sudării.*
șanfrenáre s.f. (*tehn.*) teșire. *Înainte de sudarea piesei trebuie să se facă șanfrenarea muchiilor ei.*
șanjá vb. I. **1** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma. **2** refl. (*arg.; despre oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.
șánsă s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a avea”*) **1** noroc, ‹livr.› fortuna, ‹înv. și pop.› norocire, strișe, ‹pop.› parte, ‹fam.› baftă, ‹reg.› chită[1], știmă, ‹înv.› selamet, ‹fig.; rar› vână. *A avut șansa de a pleca într-o croazieră pe Marea Mediterană. Nu mai credea în șansa unei ascensiuni profesionale.* **2** posibilitate, sorți (v. *soartă*). *Fiind un compozitor cunoscut, are mari șanse de a-și vinde imediat discurile. Crezi că are șanse să izbândească în această întreprindere a lui?*
șantá[1] s.f. (*bot.; reg.*) v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Leonurus cardiaca*).
șantá[2] vb. I. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
șantáj s.n. (*jur.*) înv.› exacțiune. *Bănuit de șantaj, a fost pus sub urmărire de poliție.*
șantajíst, -á s.m., s.f. (*jur.*) ‹rar› șantajor, ‹înv.› exactor. *Șantajiștii profită de secretele oamenilor pentru a-i stoarce de bani.*
șantajór, -oáre s.m., s.f. (*jur.; rar*) v. Șantajist.
șantalíu, -íe adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **2** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciș. Încrucișat. Pieziș. Sașiu. Strabic.
șanticlér subst. (*eufem.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
șantiér s.n. **1** ‹înv.› bina. *Potrivit noului proiect de urbanism, zona centrală a orașului urma să devină un mare șantier.* **2** fig. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, ‹fig.› arenă, plan, tărâm, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A pășit de tânăr pe șantierul politicii.*
șanț[1] s.n. **I 1** ‹reg.› dup, hindichi, șarampoi[1], ‹înv.› lagum. *Șanțul de pe marginea drumului s-a umplut cu apă în urma ploilor repetate. Mașina s-a răsturnat într-un șanț.* **2** (*milit.*) tranșee, ‹reg.› ștelung, ‹înv.› lagum, ocop. *Soldații ies la atac din șanțuri.* **II** (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Fosă. Reces. **2** (*fam.*) v. Crestătură. Creț. Cută. Dungă. Încrețire. Încrețitură. Rid. Zbârcitură.
șanț[2] s.n. (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.
șápcă s.f. **I 1** ‹reg.› șlică. *Și-a cumpărat o șapcă în carouri.* **2** chipiu, ‹înv.› ceapcă. *Controlorii din tren poartă șapcă.* **3** (*reg.*) v. Căciulă. **4** (*milit.; reg.; și* ***șapcă de fier***) v. Cască. **II** (*art.; anat.; reg.*) ***șapca-șezutului*** v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum.
șapirográf s.n. (*tipogr.*) hectograf. *La șapirograf se multiplică texte sau desene.*
șapirografiát, -á adj. (*tipogr.; despre texte sau desene*) hectografiat. *Pentru nuntă a făcut invitații șapirografiate.*
șápte s.m. **1** ‹fam.› șeptar. *Nu este mulțumit că a primit un șapte la teză.* **2** (*j. de cărți*) șeptar, ‹fam.› șeptic, ‹reg.› șeptacă. *A făcut un ful de șapte. Pentru un careu mai are nevoie de un șapte de caro.*
șar[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Dungă. Linie. Vargă. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Rând. Șir. Șirag. **3** v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială. **4** (*art.; la o apă curgătoare*) ***șarul apei*** v. Fir. Firul apei (v. *fir*).
șar[2] s.n. **1** (*chim.; rar*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen. **2** (*mineral.; rar*) v. Realgar. **3** (*înv. și reg.*) v. Cocleală. Patină[2]. **4** (*mineral.; reg.*) v. Calcantit. Sulfat de cupru. **5** (*înv.*) v. Culoare. Vopsea.
șar[3], șără adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
șarabánă s.f. (*transp.; reg.*) v. Haraba.
șarádă s.f. **1** enigmă. *Șarada este un joc distractiv, care se prezintă ca o ghicitoare.* **2** fig. enigmă, mister[2], problemă, secret[2], taină, ‹fig.› rebus, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este o șaradă. În natură sunt multe șarade nedezlegate.*
șarampói[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Dâră. Urmă. **2** v. Șanț[1]. **3** (*la pl., în forma* ***șărămpaie; meteor.***) ***șărămpaie de foc*** v. Fulger.
șarampói[2] s.m., s.n. **1** s.m. (*constr.; pop.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** s.m. (*la gard; pop.*) v. Par. Parmac. **3** s.m. (*reg.*) v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea. **4** s.n. (*reg.; în forma* ***șarampou***) v. Barieră.
șarampóu s.n. (*reg.*) = șarampoi[2].
șarán s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Ciprin. Crap (*Cyprinus carpio*). **2** v. Țipar (*Misgurnus fossilis*).
șaránț s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** (*la gard*) v. Par. Parmac. **3** (*constr.*) v. Ușor[1].
șarăríu, -íe adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albastru-deschis. Bleu-ciel.
șarc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Balama. Șarnieră.
șarét s.m. (*bot.; reg.*) v. Cimbru (*Satureja hortensis*).
șarétă s.f. (*transp.*) cabrioletă, faeton, ‹rar› lectică, tilburi, ‹reg.› teleleică[3], troică. *Șareta este o trăsură ușoară, trasă de obicei de un cal.*
șarg, șargă adj. (*despre părul cailor sau, p. ext. despre cai*) galben, gălbui, izabel, ‹reg.› pantiș, șergaci. *Are un cal alb și unul șarg.*
șárgă s.f. (*reg.*) **1** v. Dungă. Linie. Vargă. **2** (*urmat de determ. care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.*) v. Pată.
șarjá vb. I. tr. (*rar; compl. indică arme de foc*) v. Încărca. Umple.
șarlatán s.m. **1** escroc, hoț, impostor, înșelător, pungaș, șnapan, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist,

‹pop. şi fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coţcar, pehlivan, pişicher, ‹înv. şi reg.› mafler, pârlaci, şuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaş, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], şalvir, şoltic, ‹înv.› amăgeu, celainâ, geambaş, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpuşar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coţovlaie, giolar, şmenar, şuşter, ţepar[1], ţepuitor. *Mulţi şarlatani au prosperat în ultimul timp.* **2** farsor, impostor, şnapan. *Fiind un naiv, oricând poate fi victima unui şarlatan.*

şarlatăncă s.f. **1** escroacă (v. *escroc*), hoaţă (v. *hoţ*), impostoare (v. *impostor*), înşelătoare (v. *înşelător*), şnapancă, ‹rar› fumistă (v. *fumist*), ‹pop. şi fam.› pezevenche (v. *pezevenchi*), ‹fam.› pişicheră (v. *pişicher*), pungăşoaică, ‹reg.› potcaşă (v. *potcaş*), şoltică (v. *şoltic*), ‹arg.› prăjitoare. **2** farsoare (v. *farsor*), impostoare (v. *impostor*), şnapancă.

şarlatanerie s.f. (*rar*) v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie.

şarlatanésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) hoţesc, pungăşesc, ‹pop.› tâlhăresc, ‹fam.› potlogăresc, ‹înv.› lotresc, ‹fran.› crapulos. *Are apucături şarlatăneşti. Oamenii naivi cred în minciunile şarlatăneşti.*

şarlataníe s.f. **1** escrocherie, hoţie, impostură, incorectitudine, înşelăciune, înşelătorie, pungăşie, şmecherie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumisterie, şarlatanerie, şarlatanism, ‹pop. şi fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungăşeală, ‹fam.› coţcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pişicherlâc, şmechereală, şmecherlâc, ‹fam.; glum.› ţeapă, ‹înv. şi reg.› şulerie, ‹reg.› însăluşag, şoltcărie, ‹înv.› coţcă, geambaşie, matrapazlârie, meşteşug, papugerie, şălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fuşerai, şmen, şmenuială *A fost inculpat pentru şarlatanie.* **2** ‹rar› şarlatanism. *Autorităţile duc o luptă susţinută contra şarlataniei.*

şarlatanísm s.n. (*rar*) **1** v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie. **2** v. Şarlatanie.

şárlă s.f. (*zool.*) **1** (*pop.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **2** (*reg.*) v. Gloabă. Mârţoagă.

şarm s.n. drăgălăşenie, drăgălăşie, farmec, graţie, ‹pop.› drăgănele, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Tânăra are un şarm înnăscut.*

şarmánt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) agreabil, nostim, plăcut, simpatic, ‹înv. şi pop.› nurliu. *Este o persoană prietenoasă şi şarmantă.* **2** (*despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situaţii etc.*) agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, ‹rar› fascinator, ‹înv. şi pop.› dezmierdat, dezmierdător, ‹înv.› desfătat, desfătăcios, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, vrăjit[2], ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este şarmant.*

şarniéră s.f. (*tehn.*) balama, ‹pop.› ţâţână, ‹înv. şi reg.› pafta, ‹reg.› pipă, şarc, ‹înv.› cardenă. *Prinde uşa în şarniere.*

şărpe s.m. **I 1** (*zool.*) colubridă, ofidian, ‹reg.› gândac, vierme, ‹reg.; eufem.› peşte, ‹înv.› zmeu. **2** (*zool.*) ***şarpe-auriu*** = ***şarpe uriaş*** = *Boa constrictor*; boa; ***şarpe-cu-clopoţei*** = *Crotalus horridus*; crotal, ‹înv.› şarpe-sunător; ***şarpe-cu-ochelari*** = *Naja naja*; cobră, naja; ***şarpe-de-alun*** = *Coronella austriaca*; şarpe-neted; ***şarpe-de-apă*** = **a** (*şi **şarpe-de-casă**, art., **şarpele-casei**) Natrix natrix*; ‹reg.› gândac-alb-de-casă, şarpe-gheuş, vierme-alb; **b** *Natrix tessellata*; şarpe-de-baltă; ***şarpe-de-baltă*** = *Natrix tessellata*; şarpe-de-apă; ***şarpe-de-mare*** = **a** *Coluber jugularis caspius*; şarpe-de-nisip; **b** *Ophiura;* ofiur. *Şarpele-de-mare seamănă cu steaua-de-mare, având însă cele cinci braţe mai subţiri şi mai lungi;* ***şarpe-de-nisip*** = *Coluber jugularis caspius*; şarpe-de-mare; ***şarpe-neted*** = *Coronella austriaca*; şarpe-de-alun; ***şarpe-orb*** = **a** *Iulus terrestris*; iulus; **b** (*entom.*) *Julus sabulorus;* ‹reg.› orbeţ; (*reg.*) ***şarpe-ciont*** = ***şarpe-ciung*** = ***şarpe-cu-creastă*** = ***şarpe-de-sadină*** = ***şarpe-pestriţ*** = ***şarpe-scurt*** = ***şarpe-veninat*** v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*); ***şarpe-de-sticlă*** v. Năpârcă (*Anguis fragilis*); ***şarpe-gheuş*** v. Şarpe-de-apă. Şarpe-de-casă. Şarpele-casei (*Natrix natrix*); (*înv.*) ***şarpe-sunător*** v. Crotal. Şarpe-cu-clopoţei (*Crotalus horridus*). **3** (*art.; în credinţe şi superstiţii*) ***şarpele casei*** = ceasornicul casei (v. *ceasornic*), ceasornicul de casă (v. *ceasornic*), ceasornicul morţii (v. *ceasornic*). *În peretele cămării se aude, uneori, ticăitul şarpelui casei.* **4** (*înv. şi pop.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **5** (*mitol. pop.; pop.; **şarpe balaur**, **şarpe băläurel***) v. Balaur. **6** fig. ‹fig.› şerpoaică, viperă, ‹fig.; pop. şi fam.› pui de năpârcă (v. *pui*[1]), pui de viperă (v. *pui*[1]). *A crescut la sânul ei un şarpe care i-a făcut numai rău în viaţă.* **II 1** (*la alambic; reg.*) v. Serpentină (v. *serpentin*). **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril.Organ genital masculin. (v. *organ*[1]) Penis. **III** (*iht.; reg.*) v. Ţipar (*Misgurnus fossilis*). **IV** (*bot.; reg.*) *Polystichum lonchitis*; ‹reg.› ferigă, ferigă-de-brădet. **V** (*art. **Şarpele**; astron.; nm. pr.*) ‹reg.› Calea-Rătăciţilor (v. *cale*). *Şarpele este o constelaţie ecuatorială din emisfera boreală.*

şarpíe s.f. (*înv.*) v. Scamă.

şart[1] interj. (*cu val. vb.*) pleosc! *Şart! I-a tras o palmă.*

şart[2] s.n. **I 1** (*înv. şi reg.*) v. Rost. Socoteală. **2** (*înv.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin. **3** (*înv.*) v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie. **4** (*jur.; înv.*) v. Clauză. Condiţie. Dispoziţie. Prevedere. Punct. Stipulare. Stipulaţie. Termen. **II** (*înv.*) **1** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiţie. Uz. Uzanţă. **2** v. Datină. Obicei. Rânduială. Regulă. Tipic[1]. Uz. Uzanţă.

şartofél s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.

şase s.m. **1** (*j. de cărţi*) şesar. *Pentru o chintă mică mai are nevoie de un şase de caro.* **2** (*cu val. de interj.; exprimă iminenţa unui pericol şi un îndemn la precauţie; fam.*) v. Atenţie!

şaseluníe s.f. (*înv.*) v. Semestru.

şasíu s.n. (*tehn.*) ramă[1]. *Şasiul se montează pe osiile unui vehicul pentru a susţine caroseria.*

şaş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Vultan. Vultan-cu-capul-alb. Vultan-sur. Vultur. Vultur-alb. Vultur-cu-cap-alb. Vultur-cu-gâtul-gol. Vultur-de-gâşte. Vultur-de-piatră. Vultur-de-stâncă. Vultur-goleş. Vultur-gulerat. Vultur-mare. Vultur-negru. Vultur-pleşuv. Vultur-pleşuv-sur. Vultur-sur. Vultur-vânăt (*Gyps fulvus*).

şăşcă s.f. (*entom.; reg.*) **1** v. Căluţ. Cosaş. Cosaş-mic (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*). **2** v. Căluţ. Cosaş. Cosaş-mare. Cosaş-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*).

şaşmá s.f. (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

şatâr s.m. (*milit.; în Ţările Rom.; înv.*) ‹înv.› satâraş, satârgiu. *Şatârii erau soldaţii lefegii din vechea gardă domnească, înarmaţi cu satâre.*

şatârbáş s.m. (*milit.; înv.*) ‹înv.› satârgi-başa. *Şatârbaşul era comandantul satârgiilor.*

şatén, -ă adj. (*despre părul oamenilor*) castaniu. *Îşi prinde părul şaten în două coade.*

şatránge s.n. (*sport; înv.*) v. Şah[2].

şátră s.f. **I 1** (*urmat de determ. „de ţigani”, „ţigănească”*) aşezare, sălaş, ‹înv. şi reg.› balagan, ‹reg.› gaşcă, ‹arg.› trib. *La marginea satului este o şatră de ţigani.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Cort. **3** (*milit.; înv. şi reg.*) v. Bivuac. Tabără. **4** (*la trăsură; reg.*) v. Burduf. Coş[1]. Coviltir. **II 1** (*constr.; pop.*) ‹înv. şi reg.› umbrar. *Şatra este construcţia improvizată în care negustorii îşi expun marfa la târguri şi în pieţe.* **2** (*fam.*) v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea. **3** (*constr.; la casele ţărăneşti; reg.*) v. Prispă.

şáucă s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la animale*) v. Crupă. **2** (*la oameni*) v. Şale (v. *şa*). **3** (*la animale*) v. Spate. Spinare. Şale (v. *şa*).

şavirá vb. I. intr. **1** (*despre vehicule*) a se răsturna. *Din cauza vitezei nepotrivite, la o curbă periculoasă, şoferul a pierdut controlul maşinii, care a şavirat.* **2** (*despre ambarcaţiuni*) a se îneca, a se scufunda, a submerge, ‹înv.› a gistrui. *Nava a şavirat în timpul unei furtuni puternice.*

şăgăci, -ce adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şăgălnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şăgârt s.m. (*reg.*) v. Ucenic.

şăgós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şăicár s.m. (*milit.; înv.*) v. Pontonier.

şăinălí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferinţele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge. **2** intr. (*despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **3** tr. (*compl. indică oameni sau sănătatea, forţele etc. lor*) v. Conserva. Cruţa. Menaja. Păstra.

şăipríglu s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.

șălár, -ă adj. (*reg.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.
șălbocár s.m. (*milit.; reg.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.
șăleán, -ă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
șălúț s.n. ‹rar› șelișor. *Lăsându-se răcoare, și-a pus un șăluț pe umeri.*
șălviríe s.f. (*înv.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.
șăncălánie s.f. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie.
șăncăléț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
șăncălíe s.f. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghidușie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ștrengărie.
șăncălós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.
șănțișór s.n. șănțuleț, ‹pop.› șănțuc, șănțușor, ‹înv.› șănțuț.
șănțúc s.n. (*pop.*) v. Șănțișor. Șănțuleț.
șănțuí vb. IV. **1** refl. (*fam.; despre pielea, fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părți ale corpului lor*) *fața, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Cuta. Încreți. Rida. Zbârci[2]. **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia.
șănțuít, -ă adj. (*arg.; despre ființe*) v. Înjunghiat[2]. Spintecat[2]. Tăiat[2].
șănțuitór s.n. (*în dulgherie*) ulucitor, ‹reg.› ulucar[2]. *Cu șănțuitorul se fac șanțuri de-a lungul marginilor unor piese de lemn care se asamblează.*
șănțuléț s.n. șănțișor, ‹pop.› șănțuc, șănțușor, ‹înv.› șănțuț. *Apa a săpat un șănțuleț pe lângă gard. Apa de ploaie a umplut șănțulețul de lângă casă.*
șănțușór s.n. (*pop.*) v. Șănțișor. Șănțuleț.
șănțúț s.n. (*înv.*) v. Șănțișor. Șănțuleț.
șărănglíță s.f. (*reg.*) v. Agrafă. Clamă.
șărpăoáș subst. (*pop.*) v. Chimir. Șerpar.
șăruí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică plante prășitoare*) v. Rărița.
șătrár s.m. **1** corturar, țigan nomad, ‹rar› șătraș, ‹pop. și fam.› zlătar, ‹pop.› zavragiu, ‹reg.› goleț. *Șătrarii s-au așezat la marginea satului.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ***șătrar mare*** = mare-șătrar (v. *mare*[1]), vel-șătrar. *Șătrarul mare era șeful boierilor care aveau în grijă corturile domnești și tunurile și care asigurau aprovizionarea armatei în timp de război.*
șătráș s.m. (*rar*) v. Corturar. Șătrar. Țigan nomad.
șătrăreásă s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹rar› șătrăriță, ‹înv.› șătrăroaie. *Șătrăreasa era soția șătrarului, boier care avea în grijă corturile domnești și tunurile și care asigura aprovizionarea armatei în timp de război.*
șătrăríță s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; rar*) v. Șătrăreasă.
șătrăroáie s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; rar*) v. Șătrăreasă.
șágmí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Îngâna. Murmura. Șopti. Șușoti. Șușui.
șángăví vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
șâșâí vb. IV. **1** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele șâșâie în bătaia vântului.* **2** tr. (*compl. indică copii mici*) a șușui. *Mama șâșâia copilul pentru a-l adormi.* **3** intr. (*despre unele animale, păsări sau insecte, mai ales despre șerpi*) a fâsâi, a sâsâi[2], a șuiera, ‹reg.› a gâsâi. *Șerpii șâșâie.*
șâșâiálă s.f. șâșâit, șușuială, șușuit[1]. *Lasă șâșâiala! Nu vezi că fetița a adormit?*
șâșâít s.n. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude șâșâitul frunzelor în bătaia vântului.* **2** șâșâială, șușuială, șușuit[1].
șáștálcă s.f. (*iht.; reg.*) v. Mreană (*Barbus barbus*).
șcaboárcă s.f. (*reg.*) v. Lădișoară. Lădiță.
șcătúică s.f. (*reg.*) v. Casetă. Cutioară. Cutiuță.
șcătúie s.f. (*reg.*) = șcătulă.
șcătúlă s.f. (*reg.*) **1** v. Cutie. **2** v. Casetă. Cutioară. Cutiuță. **3** (*în forma **șcătuie***) v. Solniță.
șcericăí vb. IV. intr. (*reg.; despre păsări*) v. Ciripi. Pirui.
șcheau s.m., adj. (*înv.*) **I** s.m. v. Slav. Slavon. **II** adj. (*despre oameni*) **1** v. Inferior. Modest. Neimportant. Neînsemnat. Simplu. Umil. **2** v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
șchei[1] subst. (*anat.; reg.*) v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum.
șchei[2] subst. (*geomorf.; reg.*) v. Chei (v. *cheie*). Defileu. Strâmtoare.
șcheiésc, -iáscă adj. (*înv.*) v. Slav. Slavon. Slavonesc.
șchiáva interj. (*cu val. vb.; arg.*) v. Fugi! Pleacă!
șchienésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Slav. Slavon. Slavonesc.
șchimí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba.
șchiontrópea s.m. art. (*reg.*) **1** v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **2** (*deprec.*) v. Șchiopârlan.
șchiop, șchioápă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre oameni sau animale*) ‹pop. și fam.› șontorog, ‹pop.› cotonog, șontâcăit, ‹reg.› ciumpav, pedestru, șantaliu, șchiopat[2], șodâlc, șoiog, șonc[2], șoncăit, șont, șontrop, șonțit, șovâlcăit[2], ștrol, ‹reg.; deprec.› șchiopârnog, ‹înv.› șchiopător. *A rămas șchiop în urma căzăturii.* **2** (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **II** s.m. (*med. vet.; reg.*) **1** v. Pietin. **2** v. Ariceală.
șchiopă vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a șchiopăta. *Glonțul tras de polițist l-a șchiopat. S-a șchiopat când a călcat greșit pe o treaptă.* **2** intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
șchiopát[1] s.n. (*med. vet.; reg.*) v. Pietin.
șchiopát[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop.
șchiopătá vb. I. **I 1** intr. (*despre oameni sau animale*) ‹livr.› a claudica, ‹pop. și fam.› a șontorogi, ‹pop.› a cotonogi, a se poticni, a șontâcăi, ‹înv. și reg.› a stângăci, ‹reg.› a alicni, a ciumpăvi, a hodâcăi, a hotâcăi, a lihni, a pocoși[1], a șanta[2], a șângăvi, a șchiopa, a șodâlcăi, a șoflânca, a șoldâcăi, a șoncăi, a șontăi, a șontâcălui, a șonți, a șovâlcăi, a ștrofălui[2], ‹reg.; deprec.› a șchiopârca. *Șchiopătează din ce în ce mai tare din cauza coxartrozei. Calul, rănit la un picior, șchiopătează.* **2** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică oameni ori animale*) a șchiopa. **II** intr. fig. (*despre activități, acțiuni etc.*) ‹fig.› a se poticni. *Discuția lor cam șchiopătează. Afacerile îi șchiopătează în ultimul timp.*
șchiopătáre s.f. șchiopătat[1], ‹livr.› claudicație, ‹rar› șchiopătătură, șchiopătură, șchiopenie, ‹pop.› cotonogeală, cotonogire, ‹reg.› șovâlcăială, șovâlcăit[1]. *Șchiopătarea femeii, din cauza coxartrozei, este din ce în ce mai vizibilă.*
șchiopătát[1] s.n. șchiopătare, ‹livr.› claudicație, ‹rar› șchiopătătură, șchiopătură, șchiopenie, ‹pop.› cotonogeală, cotonogire, ‹reg.› șovâlcăială, șovâlcăit.
șchiopătát[2]**, -ă** adj. (*despre mers*) șchiopătând, șoldiu, ‹pop.› șontâcăit, ‹reg.› șovâlcăit[2]. *Nu poate alerga din cauza mersului șchiopătat.*
șchiopătătúră s.f. (*rar*) v. Șchiopătare. Șchiopătat[1].
șchiopătând, -ă adj. (*despre mers*) șchiopătat[2], șoldiu, ‹pop.› șontâcăit, ‹reg.› șovâlcăit[2].
șchiopătór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop.
șchiopătúră s.f. (*rar*) v. Șchiopătare. Șchiopătat[1].
șchiopârc interj. (*de obicei repet.; adesea cu val. vb.; sugerează mersul șchiopătat al unei ființe; fam.*) v. Șontâc! Șovâlc!
șchiopârcă vb. I. intr. (*reg.; deprec.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.
șchiopârlán s.m. (*pop.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› șchiontropea, șchiopârlea, șchiopea, șoldea, șontea, șontropea. *Un șchiopârlan zdrențuros cerșea la poarta bisericii.*
șchiopârlea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Șchiopârlan.
șchiopárnog, -oágă adj. (*reg.; deprec.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop.
șchiópea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Șchiopârlan.

șchiopénie s.f. (*rar*) v. Șchiopătare. Șchiopătat[1].
șciupăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
școálă s.f. **I 1** învățătură, studiu, ‹reg.› școlărie, școlărit. *De câțiva ani se află la școală în Anglia.* **2** (*pedag.*) ***școală elementară*** = școală primară; ***școală primară*** = **a** școală elementară. *A urmat școala primară în orașul natal;* **b** (*înv.*) v. Școală normală; ***școală normală*** = ‹înv. și reg.› școală normălească, ‹înv.› preparandală, preparandie, școală preparandală, școală primară. *Școala normală pregătește învățători;* ***școală profesională*** = profesională. *În școlile profesionale sunt pregătiți elevii pentru a deveni muncitori calificați;* (*înv. și reg.*) ***școală normălească*** v. Școală normală; ‹înv.› ***școală politehnică*** v. Institut politehnic. Politehnică; ***școală preparandală*** v. Școală normală; (*în unele țări; ieșit din uz; urmat de determ. care indică domeniul*) ***școală secundară*** v. Colegiu. Gimnaziu. Liceu. **3** (*pedag.*) ‹înv.› liceu. *Intră în școală cu gândul să se învoiască de la ore.* **4** ***școală de șoferi*** = ‹fam.› șoferie. *Nu i s-a părut greu să urmeze cursurile școlii de șoferi în paralel cu cele de la facultate.* **5** (*înv. și reg.*) ***școală sărăcească*** v. Casă de copii (v. *casă*[1]). Orfelinat. **6** (*milit., pedag.; înv.*) ***școală de război*** v. Academie militară. **II 1** (*polit.*) ***școală societară*** = armonism, falansterianism, fourierism, garantism. *Școala societară a apărut în Franța.* **2** (*filos. greacă din sec. 7-6 î.Hr.*) ***școală ioniană*** = școală ionică. *Gânditorii școlii ioniene susțineau un naturalism radical imanent, influențați fiind de religiile supranaturaliste anterioare;* ***școală ionică*** = școală ioniană. **3** (*filos.; în Antic. greacă*) ***școală filosofică peripatetică*** = liceu. *Școala filosofică peripatetică a fost întemeiată de Aristotel.* **4** (*filos.*) ***școală imanentă*** = filosofie imanentă. *Adepții școlii imanente susțin că existența, realitatea reprezintă conținutul conștiinței.* **III** (*înv. și reg.*) **1** (*pom.*) v. Pepinieră. **2** (*agric.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **IV** fig. (*reg.*) v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală.
școlár[1] s.m. **1** (*pedag.*) copil de școală (v. *copil*[1]), elev, ‹înv.› copil de învățătură (v. *copil*[1]), scolastic, școlean, ucenic. *Cel mai mare dintre fiii lui este școlar.* **2** (*înv.*) v. Discipol. Elev. Învățăcel. Ucenic. **3** (*farm.; arg.*) v. Codeină. Metilmorfină.
școlár[2]**, -ă** adj. (*pedag.*) **1** școlăresc. **2** ‹înv.› scolastic. *Participă la adunarea festivă de la începutul anului școlar.* **3** didactic. *Este ocupat cu întocmirea programei școlare.*
școlaritáte s.f. (*pedag.*) ‹rar› școlărie. *Are 12 ani de școlaritate.*
școlarizá vb. I. tr. (*pedag.; compl. indică oameni*) ‹reg.› a școlări. *Există instituții speciale în care sunt școlarizați copiii cu dizabilități. Educatorii au fost școlarizați în liceele pedagogice.*
școlărésc, -eáscă adj. **1** (*pedag.*) școlar[2]. *Își amintește cu plăcere de viața școlărească. Colecționează perle școlărești din lucrările de bacalaureat.* **2** fig. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) infantil, naiv, pueril, ‹fig.› copilăresc. *Face glume școlărești. Pune întrebări școlărești.*
școlărește adv. (*modal*) ‹înv.› scolasticește. *Fiid obosit, silabisește un text banal școlărește. Este timpul să nu te mai comporți școlărește!*
școlărét s.n. (*colect.; pop.*) v. Școlărime.
școlări vb. IV. (*pedag.*) **1** intr. (*despre elevi*) ‹rar› a școli. *Au școlărit împreună la un liceu din capitală.* **2** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Școlariza.
școlăríe s.f. **1** (*pedag.; rar*) v. Școlaritate. **2** (*reg.*) v. Învățătură. Studiu. Școală.
școlărime s.f. (*colect.*) ‹pop.› școlăret. *I se părea că toată școlărimea orașului invadase mijloacele de transport.*
școlărít s.n. (*reg.*) v. Învățătură. Studiu. Școală.
școlăríță s.f. (*pedag.*) elevă (v. *elev*), ‹înv.› ucenică (v. *ucenic*). *Cea mai mare dintre fiicele lui este școlăriță.*
școleán s.m. (*pedag.; înv.*) v. Copil de școală (v. *copil*[1]). Elev. Școlar[1].
școlériu s.m. (*pedag.; înv.*) v. Dascăl. Învățător.
școlí vb. IV. **I 1** tr. (*pedag.; rar; compl. indică mai ales adolescenți, copii*) v. Instrui. Învăța. **2** intr. (*rar*) v. Școlări. **II** tr. fig. (*pop. și fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
școlișoáră s.f. școliță, ‹pop.› școluță.
școlít, -ă adj. (*despre oameni*) **1** citit[2], cult[2], cultivat, deștept, educat, instruit, învățat[2], ‹livr.› literat, ‹înv.› pedepsit, politicit, spudaxit, studiat[2], sufletesc, ‹fig.› crescut[2], ‹fig.; înv. și pop.› poleit[2]. *Are pretenția că este un om școlit.* **2** educat, format[2], instruit, învățat[2], pregătit[2]. *Este un lingvist școlit la școala germană.*
școlíță s.f. școlișoară, ‹pop.› școluță.
școlopăc s.m. (*ornit.; înv.*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*).
școlúță s.f. (*pop.*) v. Școlișoară. Școliță.
școmărlă s.f. (*reg.*) **1** v. Lulea. Pipă. **2** (*deprec.*) v. Slăbătură.
școrlit s.n. (*reg.*) v. Bordel. Casă de prostituție (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.
șcort s.n. (*reg.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Intrigă. Mașinație. Uneltire.
ședator s.m. (*pedag.; în trecut; înv.*) v. Monitor[1].
ședeá vb. II. intr. **I 1** (*despre ființe; cu determ. locale, introduse prin prep. „pe”, „la”*) a sta. *Îi place să citească ziarul când șade pe o bancă, în parc. Pisica șade pe pervazul ferestrei. Șade la gura sobei.* **2** (*despre ființe; cu determ. care indică locul, poziția etc.*)a se așeza, a sta, ‹pop. și fam.› a se lăsa, ‹pop.› a se pune, ‹fam.› a se instala. *În timpul liturghiei șade în genunchi.* **3** (*despre ființe; cu determ. locale*) a se opri, a poposi, a sta, a trage, a zăbovi, ‹pop.› a (se) odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *Au șezut la umbra unui brad, după un urcuș greu.* **II 1** (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a domicilia, a fi, a locui, a sta, a viețui, ‹pop.› a hălădui, a sălășlui, a vecui, ‹înv. și reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăși, ‹înv.› a sălășui, a via[2]. *Și-au construit o casă în care să șadă singuri.* **2** (*pop. și fam.; despre vehicule, trenuri, nave etc.*) v. Opri. Staționa. **III 1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) a i se potrivi, a prinde, a-i veni, ‹fig.› a-i cădea. *Rochia de mătase îi șade bine.* **2** impers. (*constr. cu dat.; de obicei cu determ. modale ca „bine”, „rău”, „frumos”*) a-i sta. *Călătorului îi șade bine cu drumul. Îi șade bine cu pălărie.* **3** impers. (*pop. și fam.; în constr. neg.; cu determ. modale ca „frumos”, „bine”*) ‹pop. și fam.› a cădea, a sta. *De ce nu te gândești când vorbești? Nu șade frumos! Să nu-l lăsăm să aștepte. Nu șade bine!*
ședére s.f. **I 1** stat[3], ‹rar› stare, ‹înv. șezătură. *Șederea în poziție orizontală pentru o lungă perioadă de timp este incomodă.* **2** (*rar*) v. Inactivitate. Inacțiune. Inerție. Neactivitate. Nonacțiune. Pasivism. Pasivitate. **3** (*înv.*) v. Demnitate. Poziție. Rang. **II 1** stat[3], ‹rar› stare, ‹fran.› sejur. *Șederea lui la Brașov, la conferința stomatologilor, a durat cinci zile.* **2** stat[3], ‹rar› stare. *Este sătul de atâta ședere în casă.* **3** oprire, popas, poposire, ‹pop.› odihnă, ‹reg.› slobozitură, ‹înv.› poprire, șezământ[1]. *Șederea lor la cabană a fost de câteva ore. Au mers zi și noapte fără ședere.* **4** oprire, poposire, zăbovire, ‹reg.› mas, ‹înv.› locuire, șezătură. *A fost necesară o ședere la umbra unui brad, după un urcuș greu.* **5** (*înv.*) v. Adunare. Întrunire. Reuniune. **6** (*înv.*) v. Ședință. **III 1** domiciliere, locuire, viețuire, ‹înv.› locuință, locuit[1]. *Dacă are 10 ani de ședere pe teritoriul țării, poate căpăta cetățenia.* **2** (*concr.; înv.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **3** (*concr.; înv.*) v. Reședință. Rezidență. Sediu. **IV** (*teol.; înv.*) v. Catismă.
ședínță s.f. ‹înv.› seanță, sesie[2], ședere, șezătură. *La fiecare sfârșit de lună colectivul are ședință de analiză a activității.*
șef, șéfă s.m., s.f. **1** s.m. superior, ‹fig.; fam.› vârf, ‹arg.› gagiu. *De regulă, subalternii execută, fără comentarii, ordinele șefilor. Când se întoarce dintr-o inspecție, trebuie să dea raportul șefului său direct.* **2** s.m., s.f. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau precedate de prep. „de”, care indică domeniul, sfera de activitate*) conducător, ‹fam.› ștab. *Șeful întreprinderii este un foarte bun manager.* **3** s.m. (*de obicei urmat de determ. în gen.*) conducător, fruntaș, lider, ‹engl.› chief, ‹fig.› părinte, ‹fig.; pop.› baci, ‹fig.; fam.› vârf. *Șeful partidului este un distins intelectual.* **4** s.m. ***șef de cabinet*** = director de cabinet (v. *director*[1]). *Șeful de cabinet este însărcinat cu pregătirea lucrărilor unui conducător de mare instituție.* **5** s.m. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, „peste”, „pe”*) conducător, ‹în trecut› vătaf, vătăman, vătășel,

‹înv.› dragoman, prefectuş, sfetnic, staroste. *Breasla rotarilor avea ca şef pe cel mai bun meseriaş. În tinereţe, a fost şeful vânătorilor din judeţ.* **6** s.m. (*milit.*) cap, căpetenie, comandant, conducător, ‹pop.› căpitănie, ‹fam.› mai-marele, ‹înv. şi reg.› comândaş, tist, ‹reg.› capişte[2], ‹înv.› birău, călăuz, căpitan, comandir, comendarisiu, nacealnic, povăţuitor, proprietar, tocmitor, vârhovnic, voievod, vornic, ‹latin.; înv.› prepozit, ‹fig.; fam.› vârf, ‹fig.; înv.› exarh, ‹ieşit din uz› comanduitor. *Şeful acestei armate este un cunoscut general.* **7** s.m. conducător, ‹rar› diriguitor, ‹înv.› principal. *Tudor Vladimirescu a fost unul dintre şefii Eteriei.* **8** s.m. (*muz.*) ***şef de orchestră*** = conducător, conducător de orchestră, dirijor, ‹înv.› direjetor, dirigent, maestru dirigent, ‹engl.› bandleader. *La intrarea şefului de orchestră, publicul aplaudă entuziast.* **9** s.m., s.f. (*adesea determ. de un adj. pos.*) patron[2], stăpân, ‹fam.› bos, ‹fam.; iron.› jupân, jupâneasă, ‹reg.› stăpâncă, stăpâneasă, ‹înv.› despină, despuietor, domn, ‹arg.› şustăr. *Şefa ei este foarte cicălitoare.*

şefíe s.f. **1** autoritate, superioritate. *Cei care îi recunoşteau şefia nu-i ieşeau din cuvânt.* **2** conducere, direcţie, ‹înv.› directorat. *Şefia întreprinderii este deţinută de un foarte bun manager.* **3** (*milit.*) comandă, conducere, ‹înv.› povaţă, povăţuire, ‹engl.› board, ‹ieşit din uz› comenduială. *Escadronul de tancuri se află sub şefia unui colonel. Flota se află sub şefia amiralului.*

şégă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău.

şéged s.m. (*reg.*) v. Calfă.

şeitalâu s.n. (*reg.*) **1** v. Ieşire. Plimbare. Promenadă. **2** (*la ceas*) v. Pendul.

şeitán s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

şeitălétiu s.f. (*reg.*) v. Ieşire. Plimbare. Promenadă.

şeitălí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Plimba.

şelár s.m. ‹reg.› şoronar, tărnicer. *Şelarul confecţionează şei sau alte obiecte de harnaşament.*

şelământ s.n. (*înv. şi reg.*) v. Harnaşament.

şelăreásă s.f. şelăriţă.

şelăríţă s.f. şelăreasă. *Şelăriţa este soţia şelarului.*

şelf s.n. (*geomorf.*) platformă continentală. *Şelful este regiunea fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de ţărm şi povârnişul continental.*

şelişór s.n. (*rar*) v. Şăluţ.

şelteáţă s.f. (*anat.; reg.*) = şerteaţă.

şelúţă s.f. ‹pop.› şeuliţă, şeuşoară.

şeminéu s.n. cămin. *Livingul este încălzit de focul din şemineu.*

şenál (*nav.; şi şenal navigabil*) pas[3]. *Şenalul este o porţiune adâncă, navigabilă a unui curs de apă, a unui canal, a unui lac.*

şeptácă s.f. (*j. de cărţi; reg.*) v. Şapte. Şeptar.

şeptár s.m. **1** (*j. de cărţi*) şapte, ‹fam.› şeptic, ‹reg.› şeptacă. *A făcut un ful de şeptari. Pentru un careu mai are nevoie de un şeptar de caro.* **2** (*fam.*) v. Şapte.

şeptíc s.m. (*j. de cărţi*) **1** ‹reg.› şeptucă. *În şeptic, valoarea cea mai mare o are cartea marcată cu numărul şapte.* **2** (*fam.*) v. Şapte. Şeptar.

şeptúcă s.f. (*j. de cărţi; reg.*) v. Şeptic.

şeptúnghi s.n. (*geom.; înv.*) v. Heptagon.

şerb, şeárbă s.m., s.f. (*în Ev. Med.*) **1** iobag, ‹livr.› serv, ‹înv. şi reg.› ţăran, ‹înv.› nevolnic, podan, prost, ‹în Ev. Med., în Ţara Rom.› rumân, ‹în Ev. Med., în Mold.› vecin. *Şerbul era dependent de stăpânul feudal.* **2** (*înv.*) v. Aservit. Rob. Sclav. Subjugat.

şerbegíu s.m. ‹înv.› şerbetar. *Şerbegiul prepara şi vindea şerbet.*

şerbél s.n. (*reg.*) v. Oală de noapte. Vas de noapte.

şerbeléu s.n. (*reg.*) v. Oală de noapte. Vas de noapte.

şerbetár s.m. (*înv.*) v. Şerbegiu.

şerbí vb. IV. **1** intr., tr. (*în Ev. Med.; sub. sau compl. indică oameni*) a iobăgi, ‹în Ev. Med., în Ţara Rom.› a rumâni, ‹în Ev. Med., în Mold.› a vecini. *El a şerbit pe pământurile boierului toată viaţa. A şerbit mulţi ţărani liberi.* **2** intr., refl. (*mai ales în limbajul bisericesc; înv.; despre oameni; urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina.

şerbíe s.f. **1** (*în Ev. Med.*) iobăgie, ‹livr.› servaj, servitute, ‹în Ev. Med., în Ţara Rom.› rumânie, ‹în Ev. Med., în Mold.› vecinătate, vecinie. *Printre reformele împăratului Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană se numără şi desfiinţarea şerbiei.* **2** (*reg.*) v. Cazană. Chin. Efort. Forţare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforţare. Silinţă. Strădanie. Străduinţă. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **3** (*înv.*) v. Aservire. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitudine. Servitute. **4** (*înv.*) v. Captivitate. Robie. Sclavaj. Sclavie. Servitute. **5** (*înv.*) v. Obsecviozitate. Servilism. Slugărnicie. Umilinţă.

şerbíre s.f. (*în Ev. Med.*) iobăgie, iobăgire. *Generaţii de ţărani au trăit în şerbire, adică având condiţia de iobagi.*

şerbít, -ă adj. (*înv.; despre grupuri sociale, popoare, oameni etc.*) v. Aservit. Înrobit. Robit. Subjugat. Supus.

şercán s.n. (*reg.*) v. Zmeu.

şereşínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Coada-şoricelului (v. *coadă*) (*Achillea collina*).

şergăci, -ce adj. (*reg.*) **1** (*despre părul cailor sau, p. ext., despre cai*) v. Galben. Gălbui. Izabel. Şarg. **2** (*despre părul oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Bălai. Bălan. Blond. Blondin. Galben.

şergát, -ă adj. (*reg .; despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

şerguiát, -ă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălţat. Florean. Pătat. Pestriţ. Tărcat.

şerín s.m. (*milit.; în Ev. Med.*) mârzac. *Şerinul era un nobil tătar care conducea o ceată ostăşească.*

şerlăi s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cinsteţ. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-pădure (*Salvia glutinosa*). **2** v. Iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*) (*Salvia sclarea*). **3** v. Jale[2]. Jale-de-grădină (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-grădină. Salvie. Salvie-de-grădină (*Salvia officinalis*). **4** v. Jale-de-câmp (v. *jale*[2]). Jaleş. Jaleş-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*). **5** v. Pojarniţă. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **6** v. Salvie-de-Etiopia (v. *salvie*) (*Salvia aethiopis*).

şerpá vb. I. intr. (*înv.; mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) v. Încolăci. Şerpui. Undui.

şerpámă s.f. (*colect.; reg.*) v. Şerpărie.

şerpár s.n., s.m. **1** s.n. chimir, ‹reg.› chingă, praştie, sfâşie, sieptru, şărpăoaş, teşcherea[1], tisău. *Şerparul este purtat mai ales de ţăranii din Transilvania.* **2** s.m. (*iht.; reg.*) v. Ţipar (*Misgurnus fossilis*).

şerpăriţă s.f. (*bot.*) **1** *Polygala vulgaris*; amăreală, şerpânţă, şopârliţă, tămâioară, ‹reg.› seceruică. **2** *Polygala amara*; amăreală. **3** *Polygala comosa*; amăreală, şopârliţă, ‹reg.› iarbă-lăptoasă, iarbă-lipitoare. **4** *Teucrium chamaedrys*; dumbeţ, ‹reg.› iarba-smiziei (v. *iarbă*), iarbă-smidă, jugăreţ, jugureţ[1], jugureţ, scânteiuţă, sclipeţ, spulberătură, şugărel, tămâioară. **5** *Polygonum bistorta*; răculeţ, ‹reg.› buruiana-rândunicii (v. *buruiană*), cârligăţie, cârligete, cârligat, cârligăţică, cârligel, cârliguţ, ghinţură, iarba-balaurului (v. *iarbă*), iarba-bolnavului (v. *iarbă*), iarba-şarpelui (v. *iarbă*), iarbă-iute, iarbă-roşie, lemn-dulce, moţul-curcanului (v. *moţ*[1]), nodurar, rădăcina-şarpelui (v. *rădăcină*), scoriş-de-munte, troscot[1], troscoţel, ţâţa-fiului (v. *ţâţă*). **6** *Calla palustris*; coada-zmeului (v. *coadă*), ‹reg.› iarba-şarpelui (v. *iarbă*), rânduniţă, sângerariţă, tămâiţă. **7** *Sedum acre*; şerpânţă, şoaldină, ‹reg.› buruiană-de-trânji, iarbă-de-şoaldină, muşchi[2], oloisă, trânji (v. *trând*[1]), trânjin, trinpăn. **8** (*reg.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*).

şerpăciúne s.f. (*colect.; reg.*) v. Şerpărie.

şerpălău s.m. (*zool.; reg.*) v. Şerpoi.

şerpărie s.f. (*colect.*) ‹reg.› şerpamă, şerpăciune. *Şerpăria este o mulţime de şerpi. Este periculos să intri în acea peşteră, deoarece este acolo o şerpărie.*

şerpéliţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*). **2** v. Ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]) (*Myosotis palustris*).

şerpéncă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cratiţă.

şerpésc, -eăscă adj. I şerpiu, ‹rar› şerpos. *Ochii şerpeşti te fascinează. Îi plac bijuteriile în formă şerpească.* **II** fig. **1** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) duşmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaş, ‹fig.› advers, veninos, ‹fig.; înv. şi pop.› aspidă[1]. *Se aştepta la acţiuni şerpeşti din partea opozanţilor.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, maliţios, răutăcios, sarcastic, ‹fig.› amar, otrăvit[2], veninos. *Face comentarii şerpeşti la adresa lui.* **3** (*despre*

manifestări ale oamenilor) insidios, înşelător, perfid, viclean. *A recurs la un mijloc şerpesc pentru a-i câştiga încrederea. I-a făcut o propunere şerpească.*

şerpănţă s.f. (*bot.*) **1** *Polygala vulgaris*; amăreală, şerpariţă, şopârliţă, tămâioară, ‹reg.› seceruică. **2** *Sedum acre*; şerpariţă, şoaldină, ‹reg.› buruiană-de-trânji, iarbă-de-şoaldină, muşchi[2], oloisă, trânji (v. *trând*[1]), trânjin, trinpăn. **3** (*reg.*) v. Genţiană. Ghinţură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*).

şerpét s.m. (*bot.; reg.*) v. Gălbinare (*Serratula tinctoria*).

şerpí vb. IV. intr. (*înv.; mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) v. Încolăci. Şerpui. Undui.

şerpişór s.m. (*zool.*) şerpuleţ, şerpurel, ‹reg.› şerpulete.

şerpíu, -íe adj. şerpesc, ‹rar› şerpos.

şerpoáică s.f. **I 1** (*zool.*) şerpuliţă, ‹reg.› şerpoaie, viermoaie. *Şerpoaica este femela şarpelui.* **2** (*bot.; reg.*) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Văzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*). **II** fig. ‹fig.› şarpe, viperă, ‹fig.; pop. şi fam.› pui de năpârcă (v. *pui*[1]), pui de viperă (v. *pui*[1]). *A crescut la sânul ei o şerpoaică care i-a făcut numai rău în viaţă.*

şerpoáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Şerpoaică. Şerpuliţă.

şerpói s.m. (*zool.*) ‹reg.› şerpălău. *Dintr-o scorbură a ieşit, ameninţător, un şerpoi.*

şerpós, -oásă adj. (*rar*) v. Şerpesc. Şerpiu.

şerpuí vb. IV. intr. (*mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) a se încolăci, a undui, ‹rar› a se mlădia, a şovăi[1], ‹înv.› a şerpa, a şerpi, ‹fig.› a ondula. *Cărări strâmte şerpuiesc printre stânci.*

şerpuiálă s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuire, şerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. **2** cot, cotitură, meandru, sinuozitate, şerpuire, şerpuitură, ‹reg.› şovăitură, taolă.

şerpuínd, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Şerpuit. Şerpuitor. Unduios. **2** (*despre mişcări*) v. Sinuos. Şerpuit. Şerpuitor.

şerpuíre s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuială, şerpuitură, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. *Şerpuirile şoselelor sunt foarte periculoase.* **2** cot, cotitură, meandru, sinuozitate, şerpuială, şerpuitură, ‹reg.› şovăitură, taolă. *Şoseaua urmează şerpuirile fluviului.*

şerpuít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], şerpuitor, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› şerpuind, ‹pop. şi fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. şi reg.› şovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încălcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele şerpuite ale vaporului şi au ieşit pe punte.* **2** (*despre mişcări*) sinuos, şerpuitor, ‹rar› ondulat, şerpuind. *Un om beat are, de regulă, mersul şerpuit.* **II** (*modal*) sinuos. *Trece de pe o parte pe alta a străzii, mergând şerpuit. Fuge şerpuit, ca să nu poată fi ţintit.*

şerpuitór, -oáre adj. **1** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], şerpuit, unduios, ‹livr.› tortuos, ‹rar› şerpuind, ‹pop. şi fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. şi reg.› şovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încălcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. **2** (*despre mişcări*) sinuos, şerpuit, ‹rar› ondulat, şerpuind.

şerpuitúră s.f. **1** cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuială, şerpuire, turnantă (v. *turnant*), ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. **2** cot, cotitură, meandru, sinuozitate, şerpuială, şerpuire, ‹reg.› şovăitură, taolă.

şerpuléte s.m. (*zool.; reg.*) v. Şerpişor. Şerpuleţ. Şerpurel.

şerpuléţ s.m. (*zool.*) şerpişor, şerpurel, ‹reg.› şerpulete.

şerpulíţă s.f. (*zool.*) şerpoaică, ‹reg.› şerpoaie, viermoaie.

şerpurél s.m. (*zool.*) şerpişor, şerpuleţ, ‹reg.› şerpulete.

şerteáţă s.f. (*anat.; reg.*) **1** (*la oameni şi la animale*) v. Coccis. **2** (*la păsări; în forma şelteaţă*) v. Tărtiţă.

şeruí[1] vb. IV. (*tăb.; compl. indică resturile de carne de pe dosul pieilor*) a cărnosi, a descărna, ‹reg.› a cărnui. *Pieile, înainte de a fi prelucrate, trebuie să fie şeruite.*

şeruí[2] vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*a. plast.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) v. Contura. Creiona. Desena. Eboşa. Schiţa. **2** (*pict.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi. **3** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situaţii etc.*) v. Descrie. Expune. Înfăţişa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi.

şeruíre s.f. (*tăb.*) cărnosire, descărnare, ‹reg.› cărnuire. *Prin şeruire se îndepărtează resturile de carne de pe dosul pieilor.*

şeruitură s.f. (*înv.*) **1** (*pict.*) v. Pânză. Pictură. Tablou. **2** v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfăţişare.

şervét s.n. **1** ‹reg.› salvet, ‹înv.› servietă. *După ce a mâncat, s-a şters cu un şervet la gură. A cumpărat un set de şervete pentru bucătărie.* **2** prosop, ştergar, ‹înv. şi reg.› mânăştergură, peşchir, ‹reg.› chindeu, măsai[1], profes, senic, spălătoare (v. *spălător*), sprijinea-lă, ştergătoare (v. *ştergător*), ştergură[1], ştergureu, ‹arg.› fotă. *Femeile de la ţară ţes şervete pe care le dăruiesc oaspeţilor de seamă mai ales la nunţi.* **3** (*reg.*) v. Năframă.

şervéţél s.n. ‹fran. înv.› servietă. *Şi-a suflat nasul într-un şerveţel.*

şes, şeásă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*geomorf.*) câmp, câmpie, ‹reg.› cohalm, diuz, hulistrii, şestină. *Capitala ţării se află într-o zonă de şes.* **2** (*geol.*) ***şes lacustru*** = depozit lacustru, formaţiune lacustră, teren lacustru. *Şesul lacustru este rezultatul depunerilor pe fundul unei ape dulci.* **3** (*geomorf.; pop.*) v. Platou. Podiş. **4** (*reg.*) v. Bariş. Broboadă. Năframă. **II** adj. **1** (*despre suprafeţe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, orizontal, plan, plat[2], ‹rar› nud, ‹pop. şi fam.› otova, ‹pop.› oblu, ‹reg.› polejnic, şesos, ‹înv.› tins, tocmai, ‹fig.› ras[2], şters. *În faţă se întinde o câmpie şeasă, fără denivelări.* **2** (*despre suprafeţe de pământ*) întins[2], lin[2], neted, plan, ‹rar› nud, ‹înv. şi pop.› luciu[2], ‹reg.› şeştin. *Platouri şese luaseră locul colinelor.*

şesár s.m. (*j. de cărţi*) şase. *Pentru o chintă mică mai are nevoie de un şesar de caro.*

şesenál s.n. (*econ.*) plan şesenal. *Şesenalul este gândit pentru o perioadă de şase ani.*

şesós, -oásă adj. (*reg.; despre suprafeţe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Şes.

şest interj. (*exprimă iminenţa unui pericol şi un îndemn la precauţie; arg.*) v. Atenţie!

şéstină s.f. (*geomorf ; reg.*) **1** v. Câmp. Câmpie. Şes. **2** v. Platou. Podiş.

şeş-beş subst. (*turc.; înv.*) v. Tablă[2].

şéştin, -ă adj. (*despre suprafeţe de pământ*) v. Întins[2]. Lin[2]. Neted. Plan. Şes.

şeulíţă s.f. (*pop.*) v. Şeluţă.

şeuşoáră s.f. (*pop.*) v. Şeluţă.

şevalét s.n. (*a. plast.*) cavalet, căluş. *Pictorul şi-a aşezat tabloul pe un şevalet pentru a face câteva retuşări.*

séver s.n. (*tehn.*) răzuitor de dinţare. *Şeverul este folosit la şeveruire.*

şeveruíre s.f. (*tehn.*) răzuire, răzuire de dinţare. *Flancurile roţilor dinţate se netezesc prin şeveruire.*

şevrétă s.f. (*zool.; fran.; rar*) v. Căpriţă.

şevrón s.n. (*milit.; fran.; înv.*) v. Epolet.

şevrotímă s.f. alică, ‹reg.› mărunţiş, silitră, şiret[2]. *În sezonul de vânătoare se aude în păduri şuieratul şevrotinelor.*

şez s.n. (*înv.*) **1** v. Reşedinţă. Rezidenţă. Sediu. **2** fig. v. Bastion. Centru. Citadelă. Focar. Sediu. Vatră.

şezământ[1] s.n. (*înv.*) **1** v. Oprire. Popas. Poposire. Şedere. **2** v. Adăpost. Aşezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuinţă. Sălaş. **3** v. Reşedinţă. Rezidenţă. Sediu.

şezământ[2] s.n. (*înv.*) v. Sediment.

şezător, -oáre s.f., adj. **I** s.f. **1** clacă, ‹înv. şi reg.› sedeancă, ‹reg.› clic[1], furcărie, habă, habără, opaiţ, povicerc. *Femeile de la ţară se adună la şezătoare mai ales pentru a toarce.* **2** (*de obicei determ. prin „literară”*) întrunire, reuniune. *La această şezătoare literară s-au spus multe epigrame.* **II** adj. (*înv.; despre modul de viaţă al oamenilor sau despre activităţi, îndeletniciri etc.*) v. Sedentar.

şezătúră s.f. (*înv.*) **I 1** v. Stat[3]. Şedere. **2** v. Oprire. Poposire. Şedere. Zăbovire. **3** v. Şedinţă. **II** (*geomorf*) v. Platou. Podiş.

şezău subst. (*reg.*) v. Fotoliu. Jilţ.

şezút s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la oameni*) dos, fund, ‹pop.› cur, ‹pop.; eufem.› dinapoia (v. *dinapoi*),

dindărătul (v. *dindărăt*), ‹fam.› popou, popsi, ‹fam.; glum.› bumbăreață, ‹reg.; eufem.› el, ‹înv.› spinare, ‹eufem.› pardon, posterior, ‹glum.› crupă, ‹arg.› diferențial, raft, tuhăs, turcaleț. *I-a tras o palmă peste șezut.* **2** (*înv.* și *pop.*) v. Anus. **3** (*la oameni; pop.*) v. Fesă. **II** (*înv.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** (*art.; înv.* și *reg.*) ***șezutul satului*** v. Vatră. **3** fig. v. Bastion. Centru. Citadelă. Focar. Sediu. Vatră.

șfac s.n. (*reg.*) v. Laț[1].

șfârcă s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tobă.

șfărăráie s.f. (*reg*) ‹reg.› șfărărie. *Șfărăraia este fumul înecăcios rezultat din arderea grăsimilor sau ieșit din sobă într-o încăpere.*

șfărăríe s.f. (*reg*) ‹reg.› șfărăraie.

șfébelă s.f. (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

șfei s.m. (*iht.; reg.*) v. Boarcă. Boarță (*Rhodeus sericeus*).

șfichi s.n. **1** (*la bici*) sfârc, ‹pop.› pleasnă, ‹reg.› pană, plesnitoare, pocnitoare (v. *pocnitor*), șugar, vârf. *Vizitiul îndeamnă caii cu șfichiul biciului.* **2** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichiuitură, țep, țepușă. *Șfichiurile pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

șfichiuí vb. IV. tr. **I** a biciui, ‹astăzi rar› a sfârcui, ‹înv. și reg.› a stricni[1], a zbiciula[1], ‹reg.› a fișcui, a sfârcâi, , a zbiciui, ‹înv.› a smicura, a zbici[4]. *A fost amendat pentru că a șfichiuit caii cu bestialitate.* **II** fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) ‹fig.› a biciui, a înțepa, a pișca, a săgeta. *Crivățul l-a șfichiuit tot drumul.* **2** (*compl. indică oameni; adesea urmat de un circ. instr.*) ‹fig.› a arde, a atinge, a împunge, a încolți, a înghimpa, a înțepa, a mușca, a pișca, a săgeta. *L-a șfichiuit cu vorbe usturătoare.* **3** (*compl. indică oameni*) a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a înțepa, a pișca, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl șfichiuiește atunci când face o gafă.*

șfichiuiálă s.f. **I** biciuială, biciuire, șfichiuire, șfichiuitură. **II** fig. **1** ‹fig.› biciuire, înțepare, săgetare, șfichiuire. **2** ironizare, persiflare, zeflemisire, ‹fig.› împungere, înțepare, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre.

șfichiuíre s.f. **I** biciuială, biciuire, șfichiuială, șfichiuitură. *A fost amendat pentru șfichiuirea cu bestialitate a cailor.* **II** fig. **1** ‹fig.› biciuire, înțepare, săgetare, șfichiuială. *Mergând pe jos, simțea șfichiuirea usturătoare a crivățului.* **2** ironizare, persiflare, zeflemisire, ‹fig.› împungere, înțepare, șfichiuială, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul șfichiuirii ziariștilor.*

șfichiuitór, -oáre adj. fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.*) ‹fig.› biciuitor, înțepător, pișcător, usturător. *Astăzi este un ger șfichiuitor.* **2** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, tăios, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar șfichiuitor, dar foarte talentat.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹fig.› împungător, înțepător, urzicător. *I se adresează pe un ton șfichiuitor. Glumele lor sunt șfichiuitoare.* **4** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, tăios, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este șfichiuitoare.*

șfichiuitúră s.f. **1** biciuială, biciuire, șfichiuială, șfichiuire. **2** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, țep, țepușă.

șfung s.n. (*reg.*) **1** v. Ardență. Ardoare. Avânt. Elan. Entuziasm. Fervență. Fervoare. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pasiune. Patimă. Patos. Pornire. **2** v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent.

și conj. coord. cop., conj. coord. advers., conj. coord. concl., conj. subord., adv. **A I** conj. coord. cop. **1** (*leagă două prop., ambele principale sau ambele subord., ori două părți de prop. care stau pe același plan, exprimând similitudinea relațională a unui elem. cu altul pe baza unei referințe în comun*) ‹înv. și pop.› că, iar, ‹înv.› e[1], i[1]. *Și-a pus pardesiul și a ieșit din casă. Sora și fratele seamănă ca două picături de apă. Îi place istoria și geografia.* **2** (*cu nuanță completivă*) ‹înv. și pop.› de[1], să. *Rămâi câteva clipe și mă așteaptă până termin convorbirea.* **II** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția, restricția sau diferența dintre ideile exprimate de cele două prop. ori părți de prop.*) **1** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație restrictivă sau contrară*) dar[1], însă, or, totuși, ‹înv. și pop.› ci, iar, ‹înv.› e[1]. *Aș vrea să te cunosc, și nu-mi dai nicio posibilitate. Emoționată, fata auzea cuvintele, și nu le înțelegea.* **2** (*arată o opoz.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație restrictivă*) ‹înv. și pop.› că. *Chiar dacă cei doi ar lucra inegal, și tot se termină treaba începută de amândoi.* **III** conj. coord. concl. așadar, atunci, dar[1], deci, ‹livr.› or, ‹pop.› apoi, ‹înv.› utrinde, ‹latin.› ergo. *Și revin la cele spuse anterior.* **B** conj. subord. (*introduce o prop. compl. indir.*) de[1], să. *Parcă îl pune cineva și se urcă mereu pe fereastră.* **C** adv. (*precedă partea de vorbire la care se referă sau, când este în legătură cu un vb. refl. ori cu forme vb. compuse, stă între auxil., pron. refl. etc. și vb.*) **I** (*modal*) **1** (*exprimă o completare, prin surplus sau prin cumul, a unei informații*) încă. *Prea puțini, și numai câțiva dintre conducătorii instituției, au știut de noua măsură a ministerului.* **2** (*în legătură cu „pe lângă”, „după ce” etc., exprimă o completare prin cumul*) ‹înv. și reg.› încă. *Pe lângă cele mai frumoase calități, Dumnezeu i-a dat și noroc. După ce că este ignorant, mai este și arogant.* **3** (*exprimă atașarea unui element la altele neexprimate sau exprimate într-o comunicare anterioară ori atașarea unui element la ceva subînțeles sau presupus ca posibil*) chiar. *-Îl veți lua și pe el cu voi? Ce-o mai fi și asta!* **4** (*în corelație cu „cum”*) întocmai. *Cum a prevăzut, s-a și întâmplat.* **5** (*pe lângă un adj. sau un adv. la compar. intensifică gradația*) chiar. *Tatăl era un bun meseriaș, însă cei doi fii sunt și mai buni.* **6** (*în prop. neg.*) nici. *Deși era obligat să dea câțiva din câinii pe care îi avea, nu se îndura și de cel nou venit să-l alunge.* **II** (*temporal*) **1** imediat, îndată. *I-a și amintit de datorie când l-a văzut.* **2** deja. *Concursul se și desfășura când a intrat în sală.* **III** (*advers.; în legătură cu adv. „ca”, exprimă o raportare comparativă care se face prin aproximare*) aproape. *Discuțiile pentru perfectarea afacerii sunt ca și încheiate. Această perioadă din viața ei este ca și necunoscută pentru mine.*

șiarchín s.m. (*bot.*) v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*).

șíbă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică. **2** v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

șibioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Crăculiță. Crăcușoară. Crăcuță. Crenguță. Rămurea. Rămurică.

șibióg s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*). **2** v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*). **3** v. Mirodea (*Hesperis alpina*).

șibói s.m., s.n. (*bot.; reg.*) **I** s.m. **1** v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*). **2** v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*). **3** v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **II** s.n. v. Ciorchine. Grapă[2]. Racem.

șic[1] s.n., adj. invar. (*fam.*) **I** s.n. **1** v. Bun-gust. Distincție. Eleganță. Rafinament. **2** v. Farmec. Haz. **II** adj. invar. **1** (*despre oameni, grupuri sociale, profesionale etc. sau despre personalitatea, gustul etc. lor*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Elevat. Fin[1]. Patrician. Rafinat[2]. Rasat. Select. Stilat. Subtil. **2** (*despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.*) v. Distins. Elegant.

șic[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Poleială. Staniol. **2** v. Fluturaș. Fluture. Paietă.

șicaná vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a hărțui, a sâcâi, ‹pop.› a surchidi, ‹reg.› a ștrăpățui, a țuhăi, a țurăi, ‹înv.› a molesta, a străgăni, ‹fig.› a se juca. *Îi face plăcere să-și șicaneze subalternii.*

șicanáre s.f. hărțuială, hărțuire, sâcâială, ‹pop.› surchideală, ‹reg.› ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Șicanarea subalternilor este o practică în unele instituții.*

șicanatór, -oáre adj., s.m., s.f. cârcotaș, șicanier, ‹rar› procesiv, ‹pop. și fam.› cârtitor, ‹fam.› cusurgiu, cusurgioaică, gâlcevitor, ‹reg.› cârcioğar. *Persoanele șicanatoare sunt evitate. Șicanatorii caută mereu ceartă.*

şicánă s.f. **1** ‹rar› străgăneală, străgănire. *Lasă-te de şicane!* **2** (*mai ales la pl. şicane*) dificultate, greutate, neajuns[1], necaz, ‹fig.; fam.› strâmbe (v. *strâmb*). *Vecinii îi fac tot felul de şicane.* **3** complicaţie, încurcătură, ‹fam.› chinezărie, ‹reg.› cârşenie, ‹fig.› încâlceală. *Încearcă să evite, pe cât posibil, şicanele.* **4** (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Strategemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

şicaniér, -ă adj. cârcotaş, şicanator, ‹rar› procesiv, ‹pop. şi fam.› cârtitor, ‹fam.› cusurgiu, cusurgioaică, gâlcevitor, ‹reg.› cârciogar.

şiclít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios. **3** (*chim.; despre metale sau despre obiecte din metal*) v. Coclit. Oxidat. Ruginit. **4** (*despre suprafeţe, terenuri etc.*) v. Alunecos. Glisant. Lucios. Luciu[2]. Lunecos.

şíclu s.n. (*reg.*) **1** v. Alunecuş. Gheţuş. Lunecuş. **2** (*meteor.*) v. Fleaşcă. Fleşcăială. Fleşcăraie. Lapoviţă. Zloată.

şicuí vb. IV. tr. (*tehn., a. plast.; reg.; compl. indică obiecte din metal, din lemn etc.*) **1** v. Arginta. Polei[3]. Sufla. **2** v. Auri. Polei[3]. Sufla.

şicuít, -ă adj. (*tehn.; reg.; despre obiecte din metal, din lemn etc.*) **1** v. Argintat. Poleit[2]. Suflat[2]. **2** v. Aurit. Poleit[2]. Suflat[2].

şif[1] adv. (*modal; reg.*) v. Oblic. Pieziş.

şif[2] s.n. (*tipogr.*) galion. *Pe şif se aşază rândurile de litere culese.*

şifón[1] s.n. **1** (*ind. text.*) madipolon. *Şifonul se foloseşte la confecţionarea lenjeriei de pat şi de corp.* **2** (*înv.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă.

şifón[2] s.n. (*reg.*) v. Dulap[2]. Garderob. Şifonier.

şifoná vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) a (se) boţi, a (se) mototoli, ‹rar› a (se) cocoloşi, ‹reg.› a (se) golomozi, a îngurzi, a se morşi, a (se) mozoli, a se obânci, a stârci, a (se) târnosi[2], a (se) timburi, a (se) zgârgori, ‹arg.› a tălăbăzi. *Şi-a şifonat rochia.* **2** refl. fig. (*fam.; despre oameni*) v. Ofensa. Supăra. **3** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **4** tr. (*arg.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

şifonábil, -ă adj. fig. (*fam.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Bilios. Excitabil. Irascibil. Iritabil. Nervos. Supărăcios. Surescitabil.

şifonáre s.f. boţire, mototolire, ‹reg.› îngurzeală. *Boţirea rochiei o determină pe fată să se schimbe.*

şifonát, -ă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) boţit, mototolit, necălcat, ‹reg.› mozolit, podorosât, timburit. *Deşi a călcat o zi întreagă, i-au mai rămas şi pentru a doua zi haine şifonate.* **2** fig. (*fam.; despre oameni*) v. Supărat. Turgid. **3** (*arg.; despre fiinţe; adesea determ. prin „în bătaie”*) v. Snopit. Stâlcit[2].

şifoniér s.n. **1** dulap[2], garderob, ‹înv. şi reg.› cozliu, sicriu, ‹reg.› orman[1], parsechi, podişor, podişor mare, şifon[2], şofrânar, ‹înv.› chivot, veşmântar, ‹german.› castăn. *Şifonierul este neîncăpător pentru hainele pe care le are.* **2** (*înv.*) v. Comodă. Scrin.

şilbóc s.n. (*milit.; reg.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

şild s.n. **1** (*tehn.*) ‹înv.› plăsea. *Şildul este o piesă de metal sau de plastic care se fixează în dreptul mânerelor şi broaştelor de la uşi, ferestre sau sertare, pentru protecţie sau ca ornament.* **2** (*reg.*) v. Cozoroc. Vizieră.

şimbóră s.f. (*bot.; reg.*) v. Cimbru (*Satureja hortensis*).

şimitáu s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Drişcă. Făţuitoare (v. *făţuitor*). **2** (*în zidărie*) v. Mistrie.

şimituí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică pereţii unei case ţărăneşti*) v. Lipi. Murui.

şimlédăr s.n. (*reg.*) v. Cozoroc. Vizieră.

şínă s.f. **1** (*ferov.*) ‹reg.› raf, şing, şteangără. *Accidentul a avut loc pe şinele de cale ferată. Se lucrează la şinele de tramvai.* **2** (*la roţile de lemn ale căruţei sau ale carului*) cerc, ‹reg.› raf, şing. *Pentru a consolida obezile roţilor căruţei, în jurul acestora se fixează o şină.* **3** ‹reg.› şparing. *Sania are pe tălpi câte o şină. În bibliotecă sunt două fotolii cu şine.* **4** (*ferov., transp.; pop.*) v. Cale ferată. Drum-de-fier. Linie ferată. **5** (*înv.; de obicei determ. prin „de aur”*) v. Bară. Lingou.

şinc s.n. (*reg.*) v. Masă[1]. Tarabă. Tejghea.

şincăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.

şincăít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.

şindél s.n. (*arg.*) v. Cuţit.

şindí vb. IV. tr., refl. recipr. (*arg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Înjunghia. Spinteca. Tăia.

şindilíciu s.m. (*reg.*) ‹reg.› şindiliş, şindrar. *Şindiliciul este un acoperiş de şindrilă.*

şindiliş s.n. (*reg.*) ‹reg.› şindiliciu, şindrar.

şindrár s.n. (*reg.*) ‹reg.› şindiliciu, şindiliş.

şíndră s.f. (*adesea colect.; reg.*) v. Şindrilă.

şindrilár s.m. şiţar. *Şindrilarul este meseriaşul care face sau vinde şindrilă.*

şindrílă s.f. (*adesea colect.*) ‹pop.› prăştilă, şiţă, ‹reg.› scândură, şindră, şpanglă, ştablon. *Casa are acoperişul din şindrilă.*

şindrilí vb. IV. tr. (*compl. indică clădiri, garduri etc.*) ‹reg.› a şindrui. *A şindrilit acoperişul casei.*

şindrilíre s.f. şindrilit[1]. *A lucrat la şindrilirea acoperişului casei câteva zile.*

şindrilít[1] s.n. şindrilire.

şindrilít[2], -ă adj. (*despre clădiri, garduri etc.*) ‹reg.› şindruit. *Are o casă nouă şindrilită.*

şindruí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică clădiri, garduri etc.*) v. Şindrili.

şindruít, -ă adj. (*reg.; despre clădiri, garduri etc.*) v. Şindrilit[2].

şing s.n. (*reg.*) **1** (*ferov.*) v. Şină. **2** (*la roţile de lemn ale căruţei sau ale carului*) v. Cerc. Şină. **3** (*metrol.*) v. Cot. **4** v. Stânjen. Stânjen de lemne.

şingalíu s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

şingaló (*arg.*) **1** v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist. **2** (*milit.*) v. Jandarm.

şinór s.n. (*reg.*) **1** v. Brandenburg. Găitan. **2** v. Şiret[1]. Şnur. **3** (*la obiecte de încălţăminte*) v. Şiret[1].

şinorí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică dosare, registre etc.*) v. Şnurui. **2** (*compl. indică haine*) v. Şnurui.

şinorít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre dosare, registre etc.*) v. Şnuruit. **2** (*despre haine*) v. Şnuruit.

şinorúţ s.n. (*reg.*) v. Şnuruleţ.

şíntăr s.m. (*reg.*) **1** v. Ecarisor. Hingher. **2** v. Călău. Gâde.

şinuí vb. IV. tr. (*compl. indică roţile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., vehicule cu roţi de lemn*) a fereca, a lega[1], ‹pop.› a cetlui, a înfiera. *A şinuit roţile căruţei.*

şinuíre s.f. ferecare, ferecat[1], şinuit[1], ‹pop.› cetluire, cetluit, ferecătură, înfierare. *În sat există un meşter care se ocupă cu şinuirea roţilor căruţelor.*

şinuít[1] s.n. ferecare, ferecat[1], şinuire, ‹pop.› cetluire, cetluit, ferecătură, înfierare.

şinuít[2], -ă adj. (*despre roţile de lemn ale unor vehicule sau, p. ext., despre vehicule cu roţi de lemn*) ferecat[2], legat[4], ‹pop.› înfierat[2]. *Are o căruţă nouă, cu roţile şinuite.*

şióí[1] s.n. (*hidrol.; reg.*) = şuvoi[1].

şioí[2] vb.IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Ofta. Suspina.

şioiós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **2** (*despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos.

şip[1] s.m. (*iht.*) *Acipenser sturio*; ‹rar› şipcă[2], viză-galbenă (v. *vizâ[2]*).

şip[2] s.m. (*reg.*) **1** (*anat.; la dinţi, măsele*) v. Rădăcină. **2** (*art.; bot.*) ***şipul-vântului*** v. Scai-albastru. Scai-vânăt (*Eryngium planum*).

şip[3] s.n. (*pop. şi fam.*) **1** v. Ampulă. Fiolă. Flacon. **2** v. Carafă. **3** v. Butelie. Sticlă.

şipán s.n. (*reg.*) ‹reg.› şipoi. *A adus la masă un şipan cu vin.*

şípcă[1] s.f. leaţ, zăbrea, ‹pop.› ostreţ, ‹reg.› lătete, pălanc, spiţă, şarampoi[2], ştachetă, ştează[2], taban, tiplu, zăvor. *Gardul este făcut din şipci.*

şípcă[2] s.f. (*iht.; rar*) v. Şip[1] (*Acipenser sturio*).

şipcí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pereţi sau tavane de lemn*) v. Şipcui.

şipcuí vb. IV. tr. (*compl. indică pereţi sau tavane de lemn*) ‹reg.› a şipci, a şpraiţui, a şuşăli, a vergela. *A şipcuit pereţii casei cu şipci de fag.*

şipói s.n. (*reg.*) ‹reg.› şipan.

şípot s.n. **I 1** (*hidrol.*) ciuroi, ‹reg.› bijoi, ciuciur, târ, târău, ţip, ţuroi, vistierie. *Şipotul curge pe un jgheab de lemn.* **2** (*geomorf., hidrol.; pop.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **3** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **II** (*pop.*) **1** (*la streaşina casei*) v. Uluc. **2** (*la moara de apă*) v. Jgheab. Scoc. Uluc. **3** (*constr.*) v. Burlan. Jgheab. Uluc. **4** (*constr.*) v. Olan. Ţiglă[1].

şipurél s.n. (*pop. şi fam.*) **1** v. Flaconaş. **2** v. Cărăfioară. **3** v. Sticluţă.

șipușór s.n. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Flaconaș. **2** v. Cărăfioară. **3** v. Sticluță.
șipúț s.n. (*reg.*) v. Flaconaș.
șir, șíră s.n., s.f. **A** s.n. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) **I** (*cu sens spațial*) **1** (*milit.*) rând, ‹înv.› și reg.› stroi. *Niciun militar nu se mișcă din șir. Ostașii defilează în șiruri la ceremonii.* **2** șirag, ‹înv.› mătcal. *I-a făcut cadou un șir de perle. Tânăra poartă un splendid șir de mărgele.* **3** lanț, succesiune. *În depărtare se vede un șir de dealuri. Pe această stradă este un șir de case-tip.* **4** (*geomorf.; determ. prin „muntos”, „de munți” sau printr-un nm. pr.*) brâu, lanț, șirag. *Șirul Carpaților mărginește Transilvania.* **5** (*bis.*) ***șir de mătănii*** = mătănii (v. *mătanie*), șirag de mătănii. *Călugărul învârte un șir de mătănii între degete.* **6** (*art.; fiz., chim.*) ***șirul lui Volta*** = serie electrochimică. **7** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) coloană, convoi, lanț, rând, șirag, ‹reg.› trâmbă, ‹fig.; fam.› cârnat. *Pe autostradă s-a format un lung șir de mașini.* **8** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) rând, șirag, ‹reg.› ord, șar[1], ‹înv.› rang, ‹poetic› dâră, ‹fig.; rar› pânză. *De-a lungul șoselei se întinde un șir de plopi. A plantat în fața casei un șir de trandafiri.* **9** ‹rar› șirag. *Un șir de lacrimi i se scurge pe obrajii palizi.* **10** (*înv.* și *pop.; într-un text*) v. Rând. **II** (*cu sens temporal*) **1** lanț, succesiune, suită, șirag, ‹reg.› șiretenie[2]. *Viața ei a fost un șir de evenimente fericite și triste. Șirul surprizelor a fost lung.* **2** înșirare, înșiruire, serie, succesiune. ‹fig.› cortegiu. *Adesea, își întâmpină fiul cu un șir de reproșuri.* **3** amar, grămadă, mulțime, ‹fam.› cârd, ‹fig.› car. *A trecut un șir de ani de când nu ai mai scris o scrisoare.* **4** coerență, înlănțuire, înlănțuire logică, legătură, ‹fig.› curs[1], lanț. *A încercat să reconstruiască șirul impresiilor din călătorie. Concluzia la care ajunge cineva este determinată de șirul unor fapte.* **5** coerență, logică (v. *logic*[2]), noimă, sens, ‹înv.› cuget. *Argumentarea sa nu are șir. Vorbește fără șir.* **III** **1** (*la pl. șiruri*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, ‹pop.› crilă, liotă, ‹reg.› canara, ciopor, clapie, hârhom, laie, landră, lume albă, mișină, sarabalie, tală, toalpă, trâmbă, ‹înv.› cin[1], ordie, orta, otac, tabără, tacâm, ‹turc.; înv.› tarapana, ‹fig.› cohortă, stol, turmă, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *Un șir de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.* **2** (*rar*) v. Grămadă. **3** (*mai ales la pl. șiruri; rar*) v. Categorie. Clasă. Grup. Grupare. **B** s.f. (*art.; anat.*) **1** ***șira spinării*** = coloană vertebrală, rahis, ‹reg.› spin, șira spatelor, vârful spetei (v. *vârf*), vârful spetelor (v. *vârf*), ‹înv.› greabănul spinării (v. *greabăn*), osul spinării (v. *os*). *În timpul accidentului, și-a fracturat șira spinării;* (*reg.*) ***șira spatelor*** v. Coloană vertebrală. Rahis. Șira spinării. **2** (*reg.*) ***șira pieptului*** v. Furca pieptului (v. *furcă*).

șirág s.f. **I** (*cu sens spațial*) **1** șir, ‹înv.› mătcal. **2** colan, colier, salbă, ‹înv. și pop.› gherdan, zgardă, ‹reg.› stol. *La recepție a purtat un șirag din perle naturale.* **3** (*geomorf.; determ. prin „muntos”, „de munți” sau printr-un nm. pr.*) brâu, lanț, șir. **4** ***șirag de mătănii*** = mătănii (v. *mătanie*), șir de mătănii. **5** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) coloană, convoi, lanț, rând, șir, ‹reg.› trâmbă, ‹fig.; fam.› cârnat. **6** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) rând, șir, ‹reg.› ord, șar[1], ‹înv.› rang, ‹poetic› dâră, ‹fig.; rar› pânză. **7** (*rar*) v. Șir. **II** (*cu sens temporal*) lanț, succesiune, suită, șir, ‹reg.› șiretenie[2]. **III** (*rar*) v. Grămadă. Mulțime. **IV** (*milit.*) **1** (*pop.*) v. Front. **2** (*pop.*) v. Coloană. **3** (*înv. și reg.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*).
șíră s.f. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› gireadă, săcastru. *Pe câmp se văd adunate șire de paie și stoguri de coceni. Grâul a fost adunat în șire.*
șiréglă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› leasă, loitrar, loitră, șușlete. *Șiregla este un grătar pentru nutreț, fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei.* **2** (*la car, la căruță sau la sanie*) v. Codârlă. Fund. **3** (*constr.*) v. Targă. **4** (*la car sau la căruță*) v. Loitră. **5** (*gosp.*) v. Roabă.
șirét[1] s.n. **1** (*la obiecte de încălțăminte*) ‹rar› legătură, ‹pop.› șnur, ‹reg.› panglică, sârmă, șinor. *Copilul își desface cu greu șireturile de la ghete.* **2** șnur, ‹rar› legătură, ‹reg.› șinor, ‹înv.› chiostec. *Tânărul a îmbrăcat, la balul mascat, o jiletcă roșie, cu șireturi de fir. Pe pereții din sufragerie atârnă tablouri cu șireturi lungi.*
șirét[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Alică. Șevrotină. **2** v. Cartuș. Glonț.
șirét[3]**, -eátă** adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) șmecher, viclean, ‹livr.› astut, astucios, ‹înv. și reg.› marghiol, ‹fam.› hoțoman, pișicher, șmecheros, ‹reg.› hămeșăgos, hămișliu, hâtru, lotru, ocoș, șpilăr, ‹înv.› dahiu, telpiz, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.; fam., deprec.› speculant, speculativ, speculator[2], ‹arg.› ciumeg. *Este un om șiret, care știe să iasă din orice încurcătură.* **2** (*despre oameni*) abil, șmecher, viclean, ‹pop.› mehenghi, ‹fam.› deștept, meseriaș, ‹înv.› meșteșugos, ‹arg.› cioran, jamparliu. *Nu a fost acceptat ca partener de afaceri pentru că era cunoscut ca o persoană cam prea șireată.* **3** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, viclean, ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugăreț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, vicleni, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie șireată, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie șireată.* **II** s.m., s.f. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, viclean, ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un șiret jalnic.*
șireténie[1] s.f. **1** șmecherie, viclenie, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹reg.› hămișag. *Nebunia lui era o mască sub care își ascundea șiretenia.* **2** abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretlic, șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineți (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișcunlanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan.
șireténie[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Desfășurare. Dezvoltare. Evoluție. Mers. **2** (*cu sens temporal*) v. Lanț. Succesiune. Suită. Șir. Șirag.
șiretlíc s.n. abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șmecherie, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineți (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișcunlanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la șiretlicuri care nu-l onorează.*
șiréție s.f. (*rar*) **1** v. Șiretenie[1]. Șmecherie. Viclenie. Vulpenie. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.
șiríc s.n. (*înv.*) v. Par. Prăjină.
șiríncă s.f. **I** **1** (*înv. și reg.*) v. Basma. Tulpan. **2** (*reg.*) v. Năframă. **3** (*reg.*) v. Bariș. Broboadă. Năframă. **II** (*reg.*) **1** ‹reg.› lătunoaie (v. *lătunoi*), șurină. *Șirinca este o fâșie lungă de pământ arabil.* **2** v. Dungă. Linie. Vargă.
șirlău s.n. (*înv. și reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi. Torent. **2** (*mai ales la pl. șirlaie; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei*

urmat de determ. introduse prin prep. „de”) v. Pârâu. Puhoi. Râu. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. Val.
șirm s.n. (*reg.*) v. Cozoroc. Vizieră.
șiroádă s.f. (*reg.*) **1** v. Baie[1]. Cadă. Vană[1]. **2** (*gosp.*) v. Ciubăr. **3** (*gosp.*) v. Putină.
șirói[1] s.n. **1** (*hidrol.*) puhoi, șuvoi[1], torent, ‹rar› debaclu, ‹înv. și pop.› undă, ‹pop.› noian, zăpor[1], ‹înv. și reg.› năboi[1], poarnă, șirlău, ‹reg.› năboială, sel, șopor, șușoi, turlaș, vâjoi. *În urma ploilor abundente, șiroaiele de pe munți au inundat satul. Șiroaiele distrug totul în calea lor.* **2** (*mai ales la pl.* **șiroaie**; *prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, pârâu, puhoi, râu, șuvoi[1], torent, val, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuțuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față șiroaie de lacrimi. Au curs șiroaie de cerneală pe acest subiect.*
șiroí[2] vb. IV. intr. (*despre ape*) ‹rar› a șuvoi[2]. *Apa șiroia prin burlane.*
șiroíre s.f. **1** ‹reg.› șuroială, șuruit, șuruitură. *Șiroirea apei prin burlane era asurzitoare.* **2** (*geomorf., geol.*) abraziune, erodare, eroziune, roadere, săpare, spălare. *Șiroirea unui teren în pantă este provocată de torenți sau de ploi.*
șiruí vb. IV. **1** refl., tr. (*înv. și reg.; sub. sau compl. indică ființe, obiecte, construcții etc.*) v. Alinia. Înșira. Înșirui. Ordona. Rândui. **2** tr. (*înv.; compl. indică mărgele, pietre prețioase sau semiprețioase, scoici etc.*) v. Înșira. Înșirui.
șiruléț s.n. ‹pop.› șiruț.
șirușlíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).
șirúț s.n. (*pop.*) v. Șiruleț.
șiș s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Hanger. **2** (*înv. și reg.*) v. Pumnal. Stilet[1]. **3** (*arg.*) v. Cuțit.
șișcalău s.n. (*tehn.; reg.*) v. Tocătoare (v. *tocător*). Tocătoare de furaj (v. *tocător*).
șișcár s.m. (*arg.*) v. Bătăuș. Cuțitar.
șișcáv, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Peltic. Sâsâit[2]. **2** v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.
șișcă[1] s.f. (*tehn.; reg.*) v. Tocătorare (v. *tocător*). Tocătoare de furaj (v. *tocător*).
șișcă[2] s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Papură. Papură-de-baltă. Șovar (*Typha angustifolia sau Typha latifolia*). **2** v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit. Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*). **3** v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*).
șișcă[3] s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
șișcăní vb. IV. tr. (*reg.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi.
șișcăríe s.f. (*reg.*) v. Vrăjit[1]. Vrăjitorie.
șișcăví vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Sâsâi[2]. **2** v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.
șișcăvít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Peltic. Sâsâit[2]. **2** v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit.
șișcói s.m. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Șaman. Vrăjitor.
șișcórniță s.f. (*tehn.; reg.*) v. Tocătoare (v. *tocător*). Tocătoare de furaj (v. *tocător*).
șișír s.n. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău.
șișneáb s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).
șiștár[1] s.n. (*gosp.*) doniță, ‹reg.› bărbânță, cart, secter, spiță, toc[2]. *Șiștarul este folosit mai ales la muls, pentru strângerea laptelui.*
șiștár[2] s.n. (*în rotărie; reg.*) ‹reg.› șișteală, șiștoare. *Șiștarul este o unealtă asemănătoare cu un compas.*
șiștáv, -ă adj. (*reg.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **2** (*în opoz. cu „puternic”; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.
șiștăráș s.n. (*gosp.*) șiștărel.
șiștărél s.n. (*gosp.*) șiștăraș.
șiștăví vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** (*în opoz. cu „a se întări”; despre ființe sau despre forțele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Șubrezi.
șiștăvíre s.f. (*reg.*) v. Atrofiere. Chircire. Degenerare. Închircire. Pipernicire.
șiștăvít, -ă adj. (*în opoz. cu „puternic”; reg.; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.
șișteálă s.f. (*în rotărie; reg.*) ‹reg.› șiștar[2], șiștoare.
șiștoácă s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Văiugă[1].
șiștoáre s.f. (*în rotărie; reg.*) ‹reg.› șiștar[2], șișteală.
șiștói s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. (v. *organ*). Penis.
șiștór, -oáre s.m., s.f. (*tehn.*) **1** s.m., s.f. (*la prâsnelul morii*) ‹reg.› spiță, sucitor. *Prâsnelul este alcătuit de obicei din șapte șiștori.* **2** s.f. (*la loitră; reg.*) v. Fuscel. **3** s.f. (*la joagăr; reg.*) v. Măsea. **4** s.f. (*la vârtelniță; reg.*) v. Aripă. Cruce. Spetează. **5** s.m. (*la meliță; reg.*) v. Fălcea. **6** s.f. (*la grapă; reg.*) v. Stinghie.
șitoáre s.f. (*la țesături sau la îmbrăcăminte; reg.*) v. Lizieră.
șițár s.m. șindrilar. *Șițarul este meseriașul care face sau vinde șindrilă.*
șiță s.f. **1** ‹pop.› doască, draniță. *Fânarul din curte este acoperit cu șiță.* **2** (*adesea colect.; pop.*) v. Șindrilă.
șiu s.n. (*ind. extract.*) sabot. *Șiul, fixat la capătul inferior al unor coloane tubulare sau al unor dispozitive de curățare a sondei, are rol de protecție și de ghidaj în timpul introducerii lor în gaura de sondă ori de element de dislocare a depunerilor de la talpa acesteia.*
șiuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Șuiera.
șiușí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fluiera.
șlacrăful s.m. art. (*reg.; eufem*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
șlag[1] s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Apoplexie. Ictus apoplectic. Paralizie. **2** (*silv.*) v. Parchet.
șlag[2] s.n. (*metrol.; reg.*) v. Balanță. Cântar.
șlágăr s.n. **1** (*muz.*) hit. *Noul șlagăr al compozitorului este difuzat zilnic la mai multe posturi de radio.* **2** fig. (*lit.*) tic[2], ‹fig.› clișeu, stereotip, șablon, tipar, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendința spre șlagăre în poezie este combătută de criticii literari.*
șlăidăr s.n. (*reg.*) v. Praștie.
șláier s.n. (*țes.; reg.*) v. Văl. Voal.
șlăifăr s.m. (*tehn.; reg.*) v. Tocilar.
șlam s.n. (*tehn.*) ‹înv.› șlic. *Șlamul este un amestec de apă cu particule fine de substanțe minerale în suspensie, provenind din instalațiile de preparare mecanică a minereurilor sau cărbunilor.*
șlángă s.f. (*la alambic; reg.*) v. Serpentină (v. *serpentin*).
șlap s.m. (*reg.*) v. Papuc.
șlarf s.m. (*reg.*) v. Papuc.
șlăităf s.n. (*reg.*) v. Portmoneu. Portofel.
șleácnă s.f. (*reg.*) v. Zgură.
șleáhtă s.f. (*deprec. sau peior.*) **1** ‹deprec. sau peior.› bandă[1], cârdășie, clan, clică, coterie, gașcă, tagmă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o șleahtă de falsificatori de carduri.* **2** ‹deprec. sau peior.› adunătură, gloată, scursură, strânsură, ‹reg.; deprec. sau peior.› taifa, zbor[2], ‹înv.; deprec.› vlog. *În fața barului era o șleahtă de tineri zgomotoși.*
șleámpăt, -ă adj. (*fam.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Delăsător. Nearanjat. Neglijent. Neîngrijit.
șleámuri s.n. pl. (*reg.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
șleápă s.f. (*în trecut; înv. și reg.*) v. Tricorn.
șleápcă s.f. (*în trecut; înv.*) v. Tricorn.
șleau[1] s.m. (*bot.; înv.*) v. Ulm. Ulm-campestru. Ulm-de-câmp (*Ulmus carpinifolia*).
șleau[2] s.n. (*la ham*) știreang, trăgătoare (v. *trăgător*), ‹reg.› lugău, știric[1]. *Șleaul leagă pieptarul hamului de orcic.*
șleau[3] s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Drum. Itinerar. Parcurs. Rută[1]. Traiect. Traiectorie. Traseu. **2** (*reg.*) v. Făgaș. **3** (*reg.*) v. Șosea.
șlefuí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică metale, pietre prețioase etc.*) a lustrui, ‹înv. și reg.› a sclivisi. *Bijutierul șlefuiește diamantele cu scopul de a le mări valoarea și strălucirea.* **2** (*tehn.; compl. indică suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) a netezi, ‹înv.› a lucia, a lustrui. *A șlefuit suprafața piesei cu un abraziv, pentru a înlătura asperitățile.* **3** (*compl. indică obiecte de metal, materiale*

dure etc.) a cizela. *Statueta a fost șlefuită cu multă măiestrie.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică lucrări literare, științifice etc.*) a stiliza, ‹fig.› a cizela, ‹fig.; fam.› a ciopli, a peria, a pieptăna, ‹fig.; înv.› a ageri. *După ce și-a șlefuit studiul, l-a trimis la revistă pentru a fi publicat.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, personalitatea, gustul etc. lor*) a (se) civiliza, a (se) cultiva, a (se) stila, ‹fig.› a (se) cizela, a (se) deștepta, a (se) lumina, a (se) rafina, a (se) subția, ‹fig.; rar› a (se) sublima, ‹fig.; fam.› a (se) ciopli, a (se) pili[1], ‹fig.; înv.› a (se) roade. *S-a mai șlefuit de când a schimbat anturajul.*

șlefuíre s.f. **I 1** lustruire, lustruit[1], șlefuit[1], ‹rar› lustruială, ‹înv.› lustru, sclivisire. *Bijutierul folosește pentru șlefuirea diamantelor instrumente speciale cu scopul de a le mări valoarea și strălucirea.* **2** (*tehn.*) netezire, șlefuit[1], ‹înv.› luciere. *A folosit un abraziv pentru șlefuirea suprafeței piesei .* **3** cizelare, cizelat[1], șlefuit[1]. *A lucrat mult la șlefuirea statuetei.* **II** fig. **1** stilizare, ‹fig.› cizelare, ‹fig.; fam.› pieptănare. *I s-a cerut șlefuirea studiului înainte de publicare.* **2** cultivare, rafinare, stilare, ‹fig.› cizelare, subțiere, ‹fig.; rar› limpezire, mlădiere, ‹fig.; fam.› cioplire. *Șlefuirea a obținut-o prin educație, prin artă.*

șlefuít[1] s.n. **1** lustruire, lustruit[1], șlefuire, ‹rar› lustruială, ‹înv.› lustru, sclivisire. **2** (*tehn.*) netezire, șlefuire, ‹înv.› luciere. **3** cizelare, cizelat[1], șlefuire.

șlefuít[2], -ă adj. **I 1** (*tehn.; despre suprafețe metalice cu asperități sau neregularități*) lustruit[2], netezit[2], ‹înv. și reg.› leit, ‹înv.› poleit[2], sclivisit. *Toporul are tăișul șlefuit.* **2** (*despre obiecte de metal, materiale dure etc.*) cizelat. *Statueta șlefuită este foarte frumoasă.* **II** fig. **1** (*despre lucrări literare, științifice etc.*) stilizat, ‹fig.› cizelat[2], lucrat[2]. *Studiul șlefuit a fost trimis la revistă pentru a fi publicat.* **2** (*despre oameni sau despre spiritul, caracterul lor*) cultivat, manierat, patrician, stilat, ‹fig.› civilizat, cizelat, rafinat[2], ‹fig.; rar› sublimat, ‹fig.; fam.› cioplit[2]. *Educația și arta l-au transformat într-un om șlefuit.*

șlégăr s.n. (*anat.; la membrele posterioare ale animalelor patrupede; reg.*) v. Coapsă.

șléngher s.n. (*arg.*) **1** v. Batistă. **2** v. Cravată.

șlep[1] s.n. (*nav.*) ‹rar› ceam, ‹reg.› șaică[1]. *Pe Dunăre trece un lung convoi de șlepuri trase de un vapor. Unele șlepuri au bazine pentru peștele viu.*

șlep[2] s.n. (*la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiești; înv.*) v. Coadă. Trenă.

șlepăr s.m. (*nav.*) ‹reg.› lădier. *Șleparul conduce un șlep.*

șlepcuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.

șlépoiță s.f. (*meteor.; reg.*) v. Fleașcă. Fleșcăială. Fleșcăraie. Lapoviță. Zloată.

șlic s.n. (*tehn.; înv.*) v. Șlam.

șlícă s.f. (*reg.*) v. Șapcă.

șlif s.n. fig. (*fam.*) v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. Subțiime. Subțirime.

șling s.n. (*reg.*) **1** v. Broderie. **2** v. Dantelă.

șlingherái s.n. (*reg.*) **1** v. Broderie. **2** v. Dantelă.

șlinguí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase.

șlip s.n. (*ferov.; reg.*) v. Traversă.

șlípă s.f. (*constr.; reg.*) v. Tencuială.

șlíper s.n. (*ferov.; reg.*) v. Traversă.

șliț s.n. **1** (*la pantaloni*) prohab, ‹pop.› despicătură, ‹fam.; glum.› prăvălie, ‹arg.› astupător, ghișeu. *Șlițul pantalonilor se încheie cu nasturi sau cu fermoar.* **2** (*la unele obiecte de îmbrăcăminte*) ‹pop. și fam.› spintecătură. *Fusta ei are un șliț adânc.* **3** (*tehn.*) ‹reg.› ținc[2]. *Șlițul este o scobitură într-o piesă de lemn sau într-un element de construcție.*

șlițuíre s.n. (*tehn.*) găurire, găurit[1], perforaj, perforare, perforat[1], perforație, scobire, scobit[1], scobitură, sfredelire, sfredelit[1], străpungere, străpuns[1], ‹livr.› excizare, terebrație, ‹reg.› bortelire, găunire, ‹înv.› străpunsură. *Șlițuirea zidului a fost dificilă.*

șloag s.n. (*reg.*) v. Furtun.

șloásăr s.m. (*reg.*) **1** v. Lăcătuș. **2** v. Tocilar.

șlofár s.m. (*reg.*) v. Tocilar.

șlofróc s.n. (*reg.*) v. Rochie.

șloguí vb. IV. intr., refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Paraliza.

șluc s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică felul*) v. Dușcă. Gât. Gură. Înghițitură. Sorbitură.

șmag s.n. (*reg.*) **1** v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum. **2** v. Iz.

șmécher, -ă adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) **1** șiret[3], viclean, ‹livr.› astut, astuțios, ‹înv. și reg.› marghiol, ‹fam.› hoțoman, pișicher, șmecheros, ‹reg.› hămeșăgos, hămișliu, hâtru, lotru, ocoș, șpilăr, ‹înv.› dahiu, telpiz, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.; fam., deprec.› speculant, speculativ, speculator[2], ‹arg.› ciumeg. *Este un om șmecher, care știe să iasă din orice încurcătură.* **2** abil, șiret[3], viclean, ‹pop.› mehenghi, ‹fam.› deștept, meseriaș, ‹înv.› meșteșugos, ‹arg.› cioran, jamparliu. *Nu a fost acceptat ca partener de afaceri pentru că era cunoscut ca o persoană cam prea șmecheră.* **II** s.m. (*fam.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

șmechereálă s.f. (*fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

șmechereásca s.f. art. (*lingv.; fam.*) v. Argou.

șmecherí vb. IV. tr. **I** (*fam.; compl. indică oameni*) **1** v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa. **2** v. Escroca. Frustra. Înșela[1]. Prosti. Pungăși. Specula. **II** (*arg.; compl.; indică aparate, instalații, utilaje etc.*) v. Aranja. Potrivi. Regla. Repara.

șmecherie s.f. **1** șiretenie[1], șmecherie, viclenie, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹reg.› hămișag. *Nebunia lui era o mască sub care își ascundea șmecheria.* **2** abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, tertip, truc, viclenie, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineturi (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleauca, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la șmecherii care nu-l onorează.* **3** escrocherie, hoție, impostură, incorectitudine, înșelăciune, înșelătorie, pungășie, șarlatanie, ‹livr.› tripotaj, ‹rar› fumiserie, șarlatanerie, șarlatanism, ‹pop. și fam.› pezevenclâc, potlogărie, pungășeală, ‹fam.› coțcărie, inginerie, matrapazlâc, pehlivănie, pișicherlâc, șmechereală, șmecherlâc, ‹fam.; glum.› țeapă, ‹înv. și reg.› șulerie, ‹reg.› însălușag, șolticărie, ‹înv.› coțcă, geambașie, matrapazlârie, meșteșug, papugerie, șălvirie, ‹turc.; înv.› calpuzanlâc, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, trufă[1], ‹fig.; fam.› carotaj, ‹arg.› fușerai, șmen, șmenuială. *A fost inculpat pentru șmecherie.*

șmecherlâc s.n. (*fam.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

șmecheroáică s.f. (*fam.*) v. Ștrengăriță.

șmecherós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.

șmen s.n. (*arg.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

șmenár s.m. (*arg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

șmenuí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Înșela[1]. Pungăși. Specula. **2** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

șmenuiálă s.f. (*arg.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.

șmírghel s.n. **1** (*geol.*) ‹rar› emeri, ‹înv.› smirit. *Șmirghelul este o rocă metamorfică.* **2** (*ind. lemnului, lăcătușerie etc.*) hârtie de șmirghel, hârtie-șmirghel. *Cu șmirghelul se curăță sau se lustruiesc anumite obiecte.*

șmírglu s.n. (*tehn.; reg.*) v. Mașină de polizat. Polizor[1].

șmotreálă s.f. (*fam.*) v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș.

șmotrí vb. IV. tr. **I** (*fam.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **II** (*milit.; înv.*) **1** (*compl. indică garnizoane, cazarme etc.*) v. Inspecta. **2** (*compl. indică soldați*) v. Instrui.

șmótru s.n. **I** (*fam.*) **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **3** v. Curățenie. Dereticare. **II** (*milit.; înv.*) **1** v. Inspecție. **2** v. Instrucție.

șmúțig, -ă adj. **1** (*înv.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **2** (*arg.; despre*

ființe sau despre părți ale corpului lor) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

șnáidăr s.m. (*reg.*) v. Croitor.

șnaidărí|ță s.f. (*reg.*) v. Croitoreasă.

șnălă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

șnapán s.m. **1** escroc, hoț, impostor, înșelător, pungaș, șarlatan, ‹livr.› fripon, ‹rar› fumist, ‹pop. și fam.› pezevenchi, potlogar, ‹pop.› pepelea, ‹fam.› coțcar, pehlivan, pișicher, ‹înv. și reg.› mafler, pârlaci, șuler, ‹reg.› pasmarghiol, potcaș, pui de giol (v. *pui*[1]), pungaci[1], șalvir, șoltic, ‹înv.› amăgeu, celaină, geambaș, ‹angl.› racketeer, ‹fig.› panglicar, papugiu, păpușar, scamator, ‹fig.; înv.› calpuzan, ‹arg.› coțovlaie, giolar, șmenar, șușter, țepar[1], țepuitor. *Mulți șnapani au prosperat în ultimul timp.* **2** farsor, impostor, șarlatan. *Fiind un naiv, oricând poate fi victima unui șnapan.*

șnapáncă s.f. **1** escroacă (v. *escroc*), hoață (v. *hoț*), impostoare (v. *impostor*), înșelătoare (v. *înșelător*), șarlatancă, ‹rar› fumistă (v. *fumist*), ‹pop. și fam.› pezevenche (v. *pezevenchi*), ‹fam.› pișicheră (v. *pișicher*), pungășoaică, ‹reg.› potcașă (v. *potcaș*), șoltică (v. *șoltic*), ‹arg.› prăjitoare. **2** farsoare (v. *farsor*), impostoare (v. *impostor*), șarlatancă.

șnaps s.n. (*fam.*) v. Rachiu.

șneap[1] s.m. (*ornit.; reg.*) = șnep.

șneap[2] s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică felul*) v. Dușcă. Gât. Gură. Înghițitură. Sorbitură.

șnec s.n. transportor-melc. *Cu șnecul se transportă materiale pulverulente sau în formă de pastă.*

șnef s.m. (*ornit.; reg.*) = șnep.

șnep s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*). **2** (*și, în forma* ***șneap, șneap-mare***) v. Fluierar-mare (*Numenius arquata*). **3** v. Ploier. Ploier-auriu. Ploier-auriu-mare. Ploier-pestriț (*Charadrius apricarius*). **4** v. Ploier-de-munte (*Charadrius morinellus*). **5** (*în forma* ***șnef***) ***șnef-de-țărmuri*** v. Fluierar (*Tringa totanus*).

șnit s.n. (*tehn.; rar*) v. Știft.

șniuc s.n. (*reg.; și, în forma* ***șnuc, șnuc-bâbesc***) v. Tutun.

șniucuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică tutun, droguri sub formă de pulbere etc.*) v. Priza[1]. Trage.

șnórăr s.m. (*arg*) **1** v. Cerșetor. Milog. **2** v. Chilipirgiu. Peșchegiu. Pleșcar. Pleșcaș. Pomanagiu.

șnuc s.n. (*reg.*) = șniuc.

șnuftabác s.n. (*reg.*) v. Tutun.

șnur s.n. **1** șiret[1], ‹rar› legătură, ‹reg.› șinor, ‹înv.› chiostec. *Tânărul a îmbrăcat, la balul mascat, o jiletcă roșie cu șnururi de fir. Pe pereții din sufragerie atârnă tablouri cu șnururi lungi.* **2** (*electr.; și* ***șnur electric***) cordon. *Șnurul aspiratorului s-a stricat.* **3** (*la obiecte de încălțăminte; pop.*) v. Șiret[1].

șnuruí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică dosare, registre etc.*) ‹reg.› a șinori. *Toate dosarele au fost șnuruite, pentru a nu se extrage foi din ele.* **2** (*compl. indică haine*) ‹reg.› a șinori. *Croitoreasa șnuruiește jiletca cu șnururi de fir.*

șnuruít, -ă adj. **1** (*despre dosare, registre etc.*) ‹reg.› șinorit. *Dosarele șnuruite au fost ordonate pe domenii, în dulapuri.* **2** (*despre haine*) ‹reg.› șinorit. *Jiletca șnuruită este foarte frumoasă.*

șnuruléț s.n. ‹reg.› șinoruț.

șoácăț[1] s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› șonț, ștronț. *Șoacăț este un calificativ dat unei persoane străine, în special uneia de origine germană.*

șoácăț[2] s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **2** v. Șoarece. Șoarece-de-casă (*Mus musculus*).

șoálă s.f. (*reg.*) v. Vară (v. *văr*). Verișoară (v. *verișor*).

șoáldină s.f. **I** (*bot.*) **1** *Sedum acre*; șerpariță, șerpânță, ‹reg.› buruiană-de-trânji, iarbă-de-șoaldină, mușchi[2], oloisă, trânji (v. *trând*[1]), trânjin, trinpăn. **2** *Sedum neglectum*; ‹reg.› iarbă-de-șoaldină. **3** (*reg.; în forma* ***șoldină***) v. Brădișor. Cornișor[1]. Cornișor-de-munte (v. *cornișor*[1]) (*Lycopodium selago*). **4** (*reg.; în forma* ***șoldină***) v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*). **II** (*med.; pop.*) ‹reg.› șoldariță, șoldoriță. *Șoaldina este o boală în care simptomul cel mai important este durerea de șolduri.*

șoánă s.f. (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ștrengărie.

șoáptă s.f. **I 1** șușoteală, șușotit, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot. *Din camera alăturată se auzea o șoaptă neînțeleasă de glasuri. La aflarea veștii, în mulțime se stârni o șoaptă de îngrijorare.* **2** (*mai ales la pl.* ***șoapte***) bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, vituperare, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamuție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia șoaptele și invidia.* **3** (*la pl.* ***șoapte***) vorbă, zvon[1], ‹rar› rumoare, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șoșot, ‹înv.› auz, cuvânt, faimă, voroavă, vuiet, zvoană, ‹fig.; înv.› sunet. *Nu trebuie să crezi toate șoaptele. Tot mai multe șoapte se referă la o iminentă remaniere guvernamentală.* **II** fig. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1]. *Dinspre pădure se aude șoapta frunzelor în bătaia vântului.* **2** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1]. *În poiană se aude șoapta unui izvor de munte. În poiană se aude șoapta unui izvor de munte.*

șoárece s.m. **I** (*zool.*) **1** (*și* ***șoarece-de-casă***) *Mus musculus*; ‹reg.› gâdiuță, gheran, nioțirlan, paruș, șoacăț[2], șomâc, șomârdoc, țâncul-pământului (v. *țânc*). **2** (*și* ***șoarece-berc, șoarece-de-câmp, șoarece-de-mișună***) *Microtus arvalis*; ‹reg.› popândău, popândeț, popândoc, poponeț[1], țiștar. **3** (*și* ***șoarece-de-câmp, șoarece-de-pădure***) *Apodemus silvaticus*; ‹reg.› popândău, popânzac, popânzoi, poponeț[1]. **4** ***șoarece-alunar*** = *Muscardinus abellanarius*; pârș-roșu. **5** (*reg.; și* ***șoarece-de-moară, șoarece-de-pădure, șoarece-mare, șoarece-roșu-de-pădure***) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*). **6** (*reg.; și* ***șoarece-cu-bot-ascuțit, șoarece-de-pădure, șoarece-mare, șoarece-mare-de-pădure***) v. Chițcan (*Sorex araneus*). **7** (*reg.; și* ***șoarece-cu-urechi***) v. Liliac[2]. Liliac-de-amurg (v. *liliac*[2]). Liliac-de-seară (v. *liliac*[2]). Liliac-urecheat (v. *liliac*[2]) (*Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula*). **8** (*reg.*) ***șoarece-chior*** v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **II** (*iht.*) ***șoarece-de-mare*** = **a** *Motella tricirrhata*; ‹reg.› pește-jidovesc; **b** (*reg.*) v. Limbă-de-mare (*Solea nasuta* sau *Solea lascaris*); **c** (*reg.*) v. Limbă-de-mare (*Solea impar*). **III 1** (*rar*) ***șoarece-de-birou*** v. Birocrat. Formalist. **2** (*arg.*) ***șoarece-de-hotel*** v. Hoț. Pungaș.

șoátăr s.n. (*geol.; reg.*) v. Pietriș. Prund. Prundiș.

șoávă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Acvilă-țipătoare (*Aquila clanga*). **2** v. Cioară (*Corvus*). **3** v. Erete-alb. Șorecar. Uliu-alb. Uliul-stepelor (v. *uliu*) (*Circus macrourus*). **4** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **5** v. Gaie (*Milvus milvus*).

șobolán s.m. **I** (*zool.*) **1** *Mus decumanus*; guzgan, ‹reg.› chițcan, chițoran, cloțan, gherlan, ghioarlă, ghiorțan, grivan, guz, hârciog, hârț, itcan, lostun, mioarcă, miogârțan, mitorlan, mițorgan, noțârlan, păsoi, pâtoc, pință, popândău, popânzac, poponeț[1], spurc, șoacăț[2], șoarece-de-moară, șoarece-de-pădure, șoarece-mare, șoarece-roșu-de-pădure, șomâc, șomârdoc, țușcan, zezeran. **2** (*și* ***șobolan-călător, șobolan-cenușiu, șobolan-morăresc***) *Rattus norvegicus*; chițcan-călător, guzgan, ‹reg.› chițoran, cloțan, mițorgan, potcan, poțoc, sobol[1]. **3** ***șobolan-de-casă*** = *Rattus rattus*; șobolan-negru; ***șobolan-moscat*** = *Desmana moschata*; desman; ***șobolan-negru*** = *Rattus rattus*; șobolan-de-casă. **4** (*reg.*) v. Cârtiță. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.*) v. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Scelerat. Ticălos.

șoboláncă s.f. ‹pop.› șobolănoaică. *Șobolanca este femela șobolanului.*

șobolănoáică s.f. (*pop.*) v. Șobolancă.

șoc s.n. **I 1** (*med., med. vet.*) ictus. *Șocul se manifestă brusc și intens, fiind însoțit de cădere.* **2** (*med.*) ***șoc apexian*** = impuls cardiac. *Șocul apexian este șocul produs de vârful inimii asupra peretelui toracic în timpul*

sistolei; ***şoc infecţios*** = şoc septic; ***şoc septic*** = şoc infecţios. *Şocul infecţios sau septic complică evoluţia unei infecţii bacteriene severe.* **II** ‹fig.› impact. *Realizările ştiinţei sunt uneori un şoc pentru conştiinţa umană.*

şocá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a contraria, a vexa, ‹livr.› a froasa, ‹fig.› a izbi. *Ieşirea lui nervoasă de faţă cu alţii l-a şocat.* **2** a epata, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, a ului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i şocheze pe toţi cu cunoştinţele lui.* **3** a frapa, a surprinde, ‹fig.› a izbi, a lovi. *A şocat-o atitudinea lui. L-a şocat paloarea ei.*

şocánt, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) epatant, stupefiant, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs şocant prin temele controversate dezbătute.* **2** frapant, izbitor, sesizant, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este şocantă.*

şocáre s.f. epatare, scandalizare, siderare, stupefacţie, stupefiere, uimire, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzaţie, care urmăreşte şocarea publicului.*

şocát, -ă adj. (*despre oameni*) contrariat, vexat, ‹fig.› izbit. *Văzându-i ieşirea nervoasă, femeia îl priveşte şocată.*

şod, şoádă adj., s.f. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre situaţii, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric.Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneţ. Năstruşnic. Nebun. Neobişnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **II** s.f. (*reg.*) **1** v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie. **2** v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie. **3** (*glum.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

şodálc, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiop.

şodálcăi vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

şodí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Glumi.

şodolán s.n. (*anat.; reg.*) **1** v. Femur. **2** (*la animalele patrupede*) v. Şold[1].

şodomán, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şodomăríe s.f. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

şodós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şofá vb. I. intr. (*despre oameni*) a conduce, ‹fam.› a mâna. *Şofează mai bine pe timp de zi.*

şofáj s.n. şofat. *Şofajul este ştiinţa şi tehnica de a conduce un automobil.*

şofát s.n. şofaj.

şofârnogeálă s.f. (*reg.*) v. Ciuntire. Mutilare. Schilodeală. Schilodire.

şofárnogí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică membre ale fiinţelor sau, p. ext., fiinţe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi.

şofárnogít, -ă adj. (*reg.; despre membre ale fiinţelor sau, p.ext., despre fiinţe*) v. Ciuntit. Mutilat. Schilod. Schilodit.

şoféi s.n. (*gosp.; reg.*) **1** v. Ciubăr. **2** v. Cofă. Doniţă. **3** v. Căuş. Scafă.

şofél s.n. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.

şofér s.m. conducător, conducător auto, ‹livr.› driver. *Şoferii trebuie să fie deosebit de atenţi în trafic.*

şoféră s.f. (*rar*) v. Conducătoare (v. *conducător*). Conducătoare auto (v. *conducător*). Şoferiţă.

şoferíe s.f. (*fam.*) v. Şcoală de şoferi.

şoferíţă s.f. conducătoare (v. *conducător*), conducătoare auto (v. *conducător*), ‹rar› şoferă, ‹fran.› şofeză.

şoféză s.f. (*fran.*) v. Conducătoare (v. *conducător*). Conducătoare auto (v. *conducător*). Şoferiţă.

şofílă s.f. (*reg.*) v. Ruptură. Zdreanţă.

şofilí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Sfâşia. Zdrenţui.

şofilít, -ă adj. (*reg.; despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Sfâşiat. Zdrenţuit.

şofláncă vb. I. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

şofrác s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roşiatic. Sfrâncioc-roşu (*Lanius collurio*).

şofrán[1] s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***şofran-vărgat***) *Crocus variegatus*; brânduşă-albă, şofrănel. **2** (*şi* ***şofran-galben***) *Crocus moesiacus*; brânduşă-galbenă. **3** (*şi* ***şofran-de-toamnă***) *Crocus banaticus*; şofrănel. **4** (*şi* ***şofran-de-primăvară***) *Crocus heuffelianus*; brânduşă, brânduşă-albastră, brânduşă-de-munte, brânduşă-de-primăvară, ‹reg.› măseaua-ciutei (v. *măsea*), mituvele, nuccea, ruscea, şofrănel. **5** (*şi* ***şofran-de-grădină, şofran-neadevărat, şofran-prost, şofran-roşu, şofran-sălbatic***) *Carthamus tinctorius*; şofrănaş, şofrănel, ‹reg.› berbecel-roşiatic, urlean. **6** ***şofran-bun*** = *Crocus sativus*; şofran-de-grădină, şofran-galben, şofran-primăvăratic; ***şofran-de-grădină*** = *Crocus sativus*; şofran-bun, şofran-galben, şofran-primăvăratic; ***şofran-galben*** = *Crocus sativus*; şofran-bun, şofran-de-grădină, şofran-primăvăratic; ***şofran-primăvăratic*** = *Crocus sativus*; şofran-bun, şofran-de-grădină, şofran-galben; (*reg.*) ***şofran-sălbatic*** v. Schinel (*Cnicus benedictus*).

şofrán[2] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roşiatic. Sfrâncioc-roşu (*Lanius collurio*).

şofrangíu s.m. (*înv.*) ‹înv.› şofrănar. *Şofrangiul era un negustor de şofran.*

şofrăcúţ s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roşiatic. Sfrâncioc-roşu (*Lanius collurio*).

şofrănár s.m. (*înv.*) ‹înv.› şofrangiu.

şofrănáş s.m. (*bot.*) *Carthamus tinctorius*; şofran[1], şofran-de-grădină (v. *şofran*[1]), şofran-neadevărat (v. *şofran*[1]), şofran-prost (v. *şofran*[1]), şofran-roşu (v. *şofran*[1]), şofran-sălbatic (v. *şofran*[1]), şofrănel, ‹reg.› berbecel-roşiatic, urlean.

şofrănél s.m. (*bot.*) **1** *Crocus variegatus*; brânduşă-albă, şofran[1], şofran-vărgat (v. *şofran*[1]). **2** *Crocus banaticus*; şofran[1], şofran-de-toamnă (v. *şofran*[1]). **3** *Cirsium furiens*; ‹reg.› crăpuşnic. **4** *Carthamus tinctorius*; şofran[1], şofran-de-grădină (v. *şofran*[1]), şofran-neadevărat (v. *şofran*[1]), şofran-prost (v. *şofran*[1]), şofran-roşu (v. *şofran*[1]), şofran-sălbatic (v. *şofran*[1]), şofrănaş, ‹reg.› berbecel-roşiatic, urlean. **5** (*reg.*) v. Brânduşă. Brânduşă-albastră. Brânduşă-de-munte. Brânduşă-de-primăvară. Şofran[1]. Şofran-de-primăvară (v. *şofran*[1]) (*Crocus heuffelianus*).

şofrăníu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

şofránár s.n. (*reg.*) v. Dulap[2]. Garderob. Şifonier.

şógor s.m. (*reg.*) v. Cumnat.

şogorán s.m. (*reg.*) v. Cumnat.

şogoríţă s.f. (*reg.*) v. Cumnată (v. *cumnat*).

şohán adv. (*temporal; reg.*) v. Nicicând. Niciodată. Vreodată.

şohánít adv. (*temporal; reg.*) v. Nicicând. Niciodată. Vreodată.

şoim s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*şi* ***şoim-de-vară***, *art.*, ***şoimul-ciocârliilor, şoimul-rândunelelor***) *Falco subbuteo*; erete, eretele-rândunelelor (v. *erete*), uliu-vânăt, uliul-rândunelelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-păsărar, ‹reg.› lăstunar. **2** (*şi* ***şoim-de-iarnă, şoim-pitic***) *Falco columbarius aesalon*; erete, erete-de-iarnă, erete-pitic, gaia-găinilor (v. *gaie*), şoimuleţ-de-iarnă, şoimuleţ-pitic, uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), vindereu, ‹pop.› uli-de-vrăbii, ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier. **3** *Falco peregrinus*; vindereu, ‹înv.› socolan. **4** ***şoim-bătlănos*** = *Milvus migrans*; gaie-neagră, ‹reg.› sorliţă, şurlicar, şurligaie, şuşugaie, uligaie, uligan-brun. **II** fig. (*pop.*) **1** (*şi* ***şoim de munte***) ‹fig.; pop.› şoiman, şoiman de munte, ‹fig.; înv.› pardos[1]. *Aceşti tineri sunt nişte viteji, adevăraţi şoimi de munte.* **2** ‹fig.; pop.› şoiman, şoimuleţ. *Şoimul nechează şi îşi ia trapul.* **3** (*în trecut*) ***şoim de codru*** v. Haiduc.

şoimán, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **I** adj. (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1]. **II 1** s.f. (*la pl.* ***şoimane***; *mitol. pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimăriţe (v. *joimăriţă*). **2** s.m. fig. (*şi* ***şoiman de munte***) ‹fig.; pop.› şoim, şoim de munte, ‹fig.; înv.› pardos[1]. **3** s.m. fig. ‹fig.; pop.› şoim, şoimuleţ.

şoimár s.m. ‹înv.› socolnic. *Şoimarii vânează cu ajutorul şoimilor.*

şoimăneálă s.f. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „frumuseţe”*) v. Diformitate. Hâdoşenie. Hidoşenie. Imundicitate. Imundiţie. Schilodeală. Schilodenie. Sluţenie. Urâţenie. **2** v. Alint.

Alintare. Dezmierdare. Mângâiere. **3** v. Alintare. Răsfăţ. Răsfăţare. Răsfăţat[1]. Răzgâială. Răzgâiere.

şoimănésc, -eăscă adj. fig. (*pop.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaţilor*) v. Bărbătesc. Curajos. Viteaz. Vitejesc.

şoimăní vb. IV. **1** tr. (*pop.; în credinţele pop.; despre fiinţe supranaturale; compl. indică faţa, înfăţişarea firească a cuiva sau, p. ext., fiinţe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluţi. Urâţi. **2** refl. (*reg.; mai ales despre copii, tineri*) v. Alinta. Răsfăţa. Răzgâia.

şoimánit, -ă adj. **1** (*pop.; în credinţele pop.; despre faţa, înfăţişarea firească a cuiva sau, p. ext., despre fiinţe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Sluţit[2]. Urât[2]. Urâţit. **2** (*reg.; despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

şoimărí vb. IV.tr. (*pop.; în credinţele pop.; despre fiinţe supranaturale; compl. indică faţa, înfăţişarea firească a cuiva sau, p. ext., fiinţe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluţi. Urâţi.

şoimăríe s.f. (*vân.*) şoimărit.

şoimărít s.n. (*vân.*) şoimărie. *Şoimăritul este vânătoarea cu şoimi.*

şoimél s.m. (*ornit.; pop.*) v. Şoimişor. Şoimuleţ. Şoimuşor.

şoiméşte adv. fig. (*modal; pop.*) v. Bărbăteşte. Curajos. Eroic. Vitejeşte.

şoimí vb. IV. tr. (*cineget.; reg.; compl. indică păsări sălbatice*) v. Prinde. Vâna.

şoimişór s.m. (*ornit.*) şoimuleţ, şoimuşor, ‹pop.› şoimel, şoimulaş, şoimulean, şoimuţ.

şoimoăică s.f. (*ornit.; rar*) ‹rar› şoimoaie. *Şoimoaica este femela şoimului.*

şoimoăie s.f. (*ornit.; rar*) ‹rar› şoimoaică.

şoimulăş s.m. (*ornit.; pop.*) v. Şoimişor. Şoimuleţ. Şoimuşor.

şoimuleán s.m. (*ornit.; pop.*) v. Şoimişor. Şoimuleţ. Şoimuşor.

şoimuléţ s.m. **I 1** (*ornit.*) şoimişor, şoimuşor, ‹pop.› şoimel, şoimulaş, şoimulean, şoimuţ. **2** (*ornit.*) ***şoimuleţ-de-iarnă*** = ***şoimuleţ-pitic*** = *Falco columbarius aesalon*; erete-de-iarnă, erete-pitic, gaia-găinilor (v. *gaie*), şoim, şoim-de-iarnă, şoim-pitic, uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), vindereu, ‹pop.› uli-de-vrăbii, ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier; ***şoimuleţ-de-seară*** = *Falco vespertinus*; erete, erete-de-noapte, erete-de-seară, vânturel, vânturel-de-seară, vânturel-închis-de-seară, vânturel-vânăt, vindereu, ‹reg.› şurligaie, şuşugaie, vinderel-cu-picioare-roşii, vinderel-de-seară. **II** fig. (*pop.*) ‹fig.; pop.› şoim, şoiman. *Şoimuleţul nechează şi îşi ia trapul.*

şoimuşór s.m. (*ornit.*) şoimişor, şoimuleţ, ‹pop.› şoimel, şoimulaş, şoimulean, şoimuţ.

şoimúţ s.m. (*ornit.*) **1** (*pop.*) v. Şoimişor. Şoimuleţ. Şoimuşor. **2** (*pop.*) v. Sfrâncioc. Sfrâncioc-roşiatic. Sfrâncioc-roşu (*Lanius collurio*). **3** (*reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coţofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).

şoióg, -oăgă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiop.

şóiţă s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Gaiţă[1] (*Garrulus glandarius*). **2** v. Albinar Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

şol s.n. (*reg.*) **1** v. Cană[1]. **2** v. Ceaşcă.

şólă s.f. (*reg.*) v. Opincă.

şold[1] s.n. **I** (*anat.*) **1** (*la om*) ‹reg.› chiciu. *Tânăra merge legânându-şi şoldurile. Cele două femei stau cu mâinile în şold şi se ceartă.* **2** (*la animalele patrupede*) ‹înv. şi reg.› arm, ‹reg.› slăbie[2], şodolan. *Netezeşte părul calului de la coamă spre şolduri.* **3** (*alim.; pop.; mai ales la animalele rumegătoare şi la porcine*) v. But[1]. Coapsă. **4** (*reg.*) v. Os sacru. Os sacrum. Sacrum. **5** (*art.; la cabaline şi la bovine; reg.*) ***şoldul deasupra*** v. Greabăn. **II** fig. (*geomorf.*) clină, coastă, coborâş, costişă, muchie, pantă, povârniş, pripor, repeziş, versant *Pădurile de pe şoldurile munţilor au înfrunzit.*

şold[2], şoáldă adj. (*reg.; despre animale*) v. Şoldit. Şoldiu.

şoldán s.m. (*zool.; reg.*) v. Iepure (*Lepus europaeus*).

şoldár s.n. (*la ham*) ‹reg.› chitrim, copsar, ţoft. *Şoldarul este o curea care trece peste spatele calului, în regiunea şoldurilor.*

şoldăriţă s.f. (*med.; reg.*) v. Şoaldină.

şoldácăi vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

şóldea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Şchiopârlan.

şoldí vb. IV. tr., refl. fig. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Apleca. Înclina. Lăsa. Pleca. Povârni. Prăvăli. Strâmba.

şoldiát, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Şoldit. Şoldiu.

şóldină s.f. (*bot.; reg.*) = şoaldină.

şoldíş adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. de mişcare*) şoldiu. *Merge şoldiş, adică cu un şold ieşit în afară.* **2** fig. oblic, pieziş. *Drumeagul coboară şoldiş.*

şoldít, -ă adj. **1** (*despre animale*) şoldiu, ‹reg.› şold[2], şoldiat, şolduit, şolduros. *În urma accidentului, calul a rămas şoldit.* **2** fig. (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părţi ale lor care au o poziţie verticală*) înclinat, lăsat, plecat[2], povârnit, prăvălit, strâmb, ‹fig.› şoldiu. *Poarta şoldită trebuie reparată.*

şoldíu, -íe adj., adv. **I** adj. **1** (*despre animale*) şoldit, ‹reg.› şold[2], şoldiat, şolduit, şolduros. **2** (*despre mers*) şchiopătat[2], şchiopătând, ‹pop.› şontâcăit, ‹reg.› şovâlcăit[2]. *Nu poate alerga din cauza mersului şoldiu.* **3** fig. (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părţi ale lor care au o poziţie verticală*) înclinat, lăsat, plecat[2], povârnit, prăvălit, strâmb, ‹fig.› şoldiş. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mişcare*) şoldiş.

şoldorăríţă s.f. (*med.; reg.*) v. Şoaldină.

şoldoveán s.m. (*fam.; glum.* sau *iron.*) v. Moldovean.

şoldoveáncă s.f. (*fam.; glum.* sau *iron.*) v. Moldoveană (v. *moldovean*). Moldoveancă.

şolduít, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Şoldit. Şoldiu.

şoldurós, -oásă adj. (*reg.; despre animale*) v. Şoldit. Şoldiu.

şolériu s.m. (*pedag.; reg.*) v. Dascăl. Învăţător.

şólnă s.f. (*reg.*) **1** v. Cană[1]. **2** v. Ceaşcă.

şolodár s.m. (*reg.*) v. Hamal.

şolomán, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şolománie s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

şolométş, -eáţă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şolonvríg s.m. (*ornit.; reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*).

şoloróf s.n. (*reg.*) v. Şorţ.

şolovăţ s.m. (*bot.; reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

şoltăc interj. (*de obicei repet.; adesea cu val. vb.; sugerează mersul şchiopătat al unei fiinţe; reg.*) v. Şontâc! Şovâlc!

şóltic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Escroc. Hoţ. Impostor. Înşelător. Pungaş. Şarlatan. Şarlatancă. Şnapan. Şnapancă. **2** v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

şolticăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie. **2** v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

şoltúz s.m. (*adm.; în Ev. Med., în Mold.*) ‹în Ev. Med., în Ţara Rom.› judeţ, ‹în Ev. Med., în Mold.; înv.› voit[1]. *Comuna era condusă de un şoltuz.*

şomác s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Cârtiţă. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **2** Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*). **3** v. Orbeţ. Spalax (*Spalax microphthalmus*). **4** v. Şoarece. Şoarece-de-casă (*Mus musculus*).

şomárdoále subst. pl. (*reg.*) v. Hârtoape (v. *hârtop*). Hopuri (v. *hop*). Văgăuni (v. *văgăună*).

şomârdóc s.m. (*zool.; reg.*) **1** Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*). **2** v. Şoarece. Şoarece-de-casă (*Mus musculus*).

şomér , -ă s.m., s.f. neangajat. *Soţul ei este şomer de câteva luni.*

şomoióg s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) fumuiag, ‹pop.› şomoltoc. *A dat calului un şomoiog de fân. A şters coasa cu un şomoiog de iarbă.* **2** (*pop.; urmat de determ. „de păr", „de lână"*) v. Smoc. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Buchet. Mănunchi.

şomoltóc s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) **1** (*pop.*) v. Fumuiag. Şomoiog. **2** (*reg.*) v. Buchet. Mănunchi.

şonc[1] interj. (*de obicei repet.; sugerează mersul şchiopătat al unei fiinţe; reg.*) v. Şontâc! Şovâlc!

şonc[2], şoáncă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiop.

şoncăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta.

şoncăít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Şchiop. **2** (*med., med. vet.; despre*

membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe) v. Ciuntit. Mutilat. Schilod. Schilodit.

şondoroí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

şondoroiálă s.f. (*reg.*) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

şondoroít s.n. (*reg.*) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

şondroleálă s.f. (*reg.*) v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Sâcâială.

şondrolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

şondromăneálă s.f. (*reg.*) v. Cârâială. Ciondăneală. Ciorovăială. Ciorovăire. Hârâială.

şondromămí vb. IV. refl. recipr. (*reg.; despre oameni*) v. Cârâi. Ciondăni. Ciorovăi. Hârâi.

şondromănít s.n. (*reg.*) v. Cârâială. Ciondăneală. Ciorovăială. Ciorovăire. Hârâială.

şont, şoántă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **2** (*med.; despre oameni*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

şontăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

şontăc interj. (*de obicei repet.; adesea cu val. vb.; sugerează mersul șchiopătat al unei ființe*) șovâlc!, ‹fam.› șchiopârc!, ‹reg.› hodâc!, șoltâc!, șonc[!!], știopâlc! *Bătrânul a pornit, șontâc, șontâc, spre casă.*

şontăcăí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

şontâcăít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **2** (*despre mers*) v. Șchiopătat[2]. Șchiopătând.

şontâcăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

şóntea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Șchiopârlan.

şontoróg, -oágă adj., s.m., s.f. (*pop. și fam.; adesea deprec.*) **1** adj. (*despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **2** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **3** adj., s.m., s.f. v. Olog. Schilod.

şontorogí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** tr. (*med., med. vet.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi. **2** intr. (*despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

şontorogít, -ă adj. (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Mutilat. Schilod. Schilodit.

şontróp, -oápă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop.

şontrópea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Șchiopârlan.

şonț s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› șoacăț[1], știonț. *Șonț este un calificativ dat unei persoane străine, în special uneia de origine germană.*

şonțí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva ori, p. ext., ființe*) v. Desfigura. Schimonosi. Sluți. Urâți. **2** tr. (*med., med. vet.; compl. indică membre ale ființelor sau, p. ext., ființe*) v. Ciunti. Mutila. Schilodi. **3** intr. (*despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

şonțít, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Slușit[2]. Urât[2]. Urâțit. **2** (*despre oameni sau animale*) v. Șchiop. **3** (*med., med. vet.; despre membre ale ființelor sau, p. ext., despre ființe*) v. Ciuntit. Mutilat. Schilod. Schilodit. **4** (*despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părți ale lor care au o poziție verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb. **II** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod.

şop[1] s.m. (*zool.*) *Procyon lotor*; raton, ursuleț-spălător.

şop[2] s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Șopron. **2** v. Umbrar.

şopăcăí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Îngâna. Murmura. Șopti. Șușoti. Șușui. **2** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Șopti. Șușoti. Șușui.

şopăcăiálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

şopăcăít s.n. (*pop. și fam.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

şopăcăítor, -oáre adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor.

şopăí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Îngâna. Murmura. Șopti. Șușoti. Șușui. **2** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Șopti. Șușoti. Șușui.

şopăiálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

şopáire s.f. (*pop. și fam.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

şopáit s.n. (*pop. și fam.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

şopárcă s.f. (*zool.; reg.*) = șopârlă.

şopârcúță s.f. (*zool.; reg.*) v. Șopârliță.

şopârláiță s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și şopârlaiță-albă*) *Parnassia palustris*; șopârlică, șopârliță, șopârliță-albă, ‹rar› parnasie, parnasie-de-mlaștini, ‹reg.› plescaiță, șopârlariță, șopârlariță-albă. **2** *Prunella vulgaris*; busuioc-de-câmp, busuioc-roșu, busuioc-sălbatic, șopârliță, ‹reg.› iarba-lui-Antonie (v. *iarbă*), iarba-lupăriei (v. *iarbă*), iarba-șopârlei (v. *iarbă*), iarbă-neagră, șopârlariță. **3** *Veronica officinalis*; ventricea, ventrilică, veronică, ‹reg.› buruiană-de-cel-perit, mătrice, strătorică. **4** (*reg.*) v. Ruin. Ruin-alb (*Succisa pratensis*). **5** (*reg.*) v. Amăreală. Șerpariță. Șopârliță (*Polygala comosa*). **6** (*reg.*) v. Iarbă-lăptoasă (*Polygala major*). **II** (*med.*) **1** (*pop.*) v. Angină difterică. Angină faringiană. Difterie. Difterie faringiană. **2** (*reg.*) v. Scarlatină.

şopârlăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Șopârloi.

şopârlár s.m. (*ornit.*) *Buteo buteo*; șorecar, uliu, uliul-șopârlelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-de-pădure, uli-hoitar, uli-iepurar, uli-șorecar, ‹reg.› ploier, șurlicar, uică, uie.

şopârlárița s.f. **I** (*med.; pop.*) v. Angină difterică. Angină faringiană. Difterie. Difterie faringiană. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Busuioc-de-câmp. Busuioc-roșu. Busuioc-sălbatic. Șopârliță (*Prunella vulgaris*). **2** (*și şopârlariță-albă*) v. Șopârliță. Șopârliță-albă. Șopârlică. Șopârliță. Șopârliță-albă (*Parnassia palustris*).

şopârlă s.f. **I** (*zool.*) **1** ‹reg.› șopârleață, șopârtan, ‹fran.› lezard. *Șopârlele au ieșit la soare pe lespezile calde.* **2** (*și şopârlă-verde*) *Lacerta viridis*; guștер, ‹reg.› năpârcă, șovrigar. **3** (*reg.; și şopârlă-de-apă*) v. Salamandră (*Salamandra salamandra*). **4** (*reg.; și şopârlă-de-apă-pestriță*) v. Salamandră (*Salamandra maculosa*). **5** (*reg.; în forma şopârcă*) *şopârcă-oarbă* v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*). **II** fig. (*fam.*) **1** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Țesătură. Uneltire. Urzeală. **2** v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

şopârlău s.m. (*zool.; reg.*) v. Șopârloi.

şopârleáță s.f. (*zool.; reg.*) v. Șopârlă.

şopârlícă s.f. (*bot.*) *Parnassia palustris*; șopârlaiță, șopârlaiță-albă, șopârliță, șopârliță-albă, ‹rar› parnasie, parnasie-de-mlaștini, ‹reg.› plescaiță, șopârlariță, șopârlariță-albă.

şopârlíță s.f. **I** (*zool.*) ‹reg.› șopârcuță. **II** (*bot.*) **1** *Veronica chamaedrys*; ‹reg.› sămcuță, veronică. **2** *Veronica beccabunga*; bobornic, ‹reg.› priboi, pribolnic, răzătal, veronică. **3** *Veronica latifolia*; iarba-șarpelui (v. *iarbă*), ventrilică. **4** *Veronica prostrata*; bobornic, ventricea, ventrilică, ‹reg.› veronică. **5** (*și şopârliță-albă*) *Parnassia palustris*; șopârlaiță, șopârlaiță-albă, șopârlică, ‹rar› parnasie, parnasie-de-mlaștini, ‹reg.› plescaiță, șopârlariță, șopârlariță-albă. **6** *Prunella vulgaris*; busuioc-de-câmp, busuioc-roșu, busuioc-sălbatic, șopârlaiță, ‹reg.› iarba-lui-Antonie (v. *iarbă*), iarba-lupăriei (v. *iarbă*), iarba-șopârlei (v. *iarbă*), iarbă-neagră, șopârlariță. **7** *Polygala vulgaris*; amăreală, șerpariță, șerpânță, tămâioară, ‹reg.› seceruică. **8** *Polygala comosa*; amăreală, șerpariță, ‹reg.› iarbă-lăptoasă, iarbă-lipitoare. **9** (*reg.*) v. Iarbă-lăptoasă (*Polygala major*).

şopârlói s.m. (*zool.*) ‹reg.› șopârlan, șopârlău.

şopârlúță-galbenă s.f. (*zool.; reg.*) v. Salamandră (*Salamandra maculosa*).

şopârtân s.m. (*zool.; reg.*) v. Șopârlă.

şopeltiví vb. IV. intr. (*despre copiii mici*) v. Gânguri.

şopór s.n. (*hidrol.; reg.; adesea determ. prin „de apă" sau „de ape"*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.

şoporoí vb. IV. intr. (*reg.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) v. Șopti. Șușoti. Șușui.

şoporoiálă s.f. (*reg.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

șópot s.n. **1** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șoșoit, șuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude șopotul unui izvor de munte.* **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșâială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude șopotul frunzelor în bătaia vântului.* **3** (*reg.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură. **șopoteálă** s.f. (*reg.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

șopotéi s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopron.

șopotí vb. IV. **1** intr. (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a suna, a susura, a șușoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului șopotește.* **2** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fâlălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele șopotesc în bătaia vântului.* **3** intr. (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera. **4** tr. (*reg.*) v. Îngâna. Murmura. Șopti. Șușoti. Șușui. **5** tr. (*reg.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Șopti. Șușoti. Șușui.

șopotínd, -ă adj. (*rar; despre glas, vorbe, sunete etc.*) v. Îngânat. Murmurat. Mut. Șoptit[2]. Șoptitor. Șușuit[2].

șopotíre s.f. (*reg.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură.

șopotít, -ă adj. (*reg.; despre glas, vorbe, sunete etc.*) v. Îngânat. Murmurat. Mut. Șoptit[2]. Șoptitor. Șușuit[2].

șopotitór, -oáre adj. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, murmurând, susurător, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› șoptitor. *În apropiere se aude un izvor șopotitor.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, murmurător, sunător, susurător, șoșoitor, șușuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură șopotitoare în bătaia vântului.*

șopréț s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopron.

șoprón s.n. **1** (*constr.*) ‹pop.› poiată, ‹reg.› acioală, chițiboaică, fialdără, odaie, pălimar, perdea, plesnicar, scut, scuteală, sin[2], slon, șop[2], șopotei, șopreț, șoproneață, șupă[1], șușop, șușopru, tream, umbrar. *În șopron se țin uneltele agricole. Și-a dus tractorul sub șopron.* **2** (*constr.*) magazie, șură, ‹reg.› colnă, găbănaș, perdea, rateș, saivan, serai, sin[2], sinalău, standoală, ștalău, umbrar. *A depozitat nutrețul în șopron.* **3** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești; reg.*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă.

șopronáș s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopronel.

șoproneáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Șopron.

șopronél s.n. (*constr.*) ‹înv. și reg.› slonuleț, ‹reg.› sloneci, slonișor, șopronaș, șopruleț, șopruț.

șopruléț s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopronel.

șoprúț s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopronel.

șopteálă s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Șoaptă. Șușoteală. Șușotit. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură. **2** (*arg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

șoptí vb. IV. **1** intr., tr. a îngâna, a murmura, a șușoti, a șușui, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a șâgni, a șopoti, ‹fig.› a adia. *Se auzea un glas al unui copil care șoptea un cântec. Bătrâna șoptea o rugăciune.* **2** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) a șușoti, a șușui, ‹rar› a susura, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a se pupui[2], a șoporoi, a șopoti, a șoșoni. *Băiatul a șoptit: -Îmi pare rău! I-a șoptit să aducă cafea musafirilor. Cineva i-a șoptit să închidă fereastra.* **3** tr. (*constr. un pron. pers. în dat.; compl. indică vorbe*) a sufla, ‹fig.› a strecura. *Când stăteau la masă, i-a șoptit câteva vorbe care au bulversat-o. I-a șoptit secretul la ureche.* **4** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică date, informații, cunoștințe etc.*) a sufla. *Colegul de bancă îi șoptește răspunsul la întrebarea pusă de profesor.* **5** refl. impers. a se afirma, a se auzi, a se spune, a se vorbi, a se zice, a se zvoni, ‹înv. și reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a șoptit că această lege va fi modificată.* **6** tr., intr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a cleveti, a defăima, a denigra, a detracta, a discredita, a infama, a ponegri, a vitupera, ‹înv. și pop.› a ocărî, ‹pop. și fam.› a fețeli, a huli, a povesti, ‹pop.› a năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a feși, a îmbârfi, a pedepsi, a publica, ‹înv.› a balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a măscări[1], a mozaviri, a pișpăi, a pohlibui, a ponosi, a ponoslui, a prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a critica, ‹fig.› a pecetlui, a sfâșia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bâzâi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe colțuri și-și șoptesc vecinii. După ruptură, încep să șoptească unul despre celălat.* **II** intr. fig. **1** (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a suna, a susura, a șopoti, șușoti, a șușui. *Apa izvorului șoptește.* **2** (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, a șușui. *Frunzele șoptesc în bătaia vântului.*

șoptíre s.f. șoptit[1]. *Șoptirea colegilor din fața ei o deranjează, distrăgând-o de la lecție.*

șoptít[1] s.n. șoptire.

șoptít[2], -ă adj. (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) îngânat, murmurat, mut, șoptitor, șușuit[2], ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. *Îi spune ceva cu glas șoptit.*

șoptitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) îngânat, murmurat, mut, șoptit[2], șușuit[2], ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. **2** s.m., s.f. (*înv.*) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor. **II** fig. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, murmurând, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor. *În apropiere se aude un izvor șoptitor.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, murmurător, sunător, susurător, șopotitor, șoșoitor, șușuitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură șoptitoare în bătaia vântului.*

șoptós, -oásă adj. (*reg.; despre glas, vorbe, sunete etc.*) v. Îngânat. Murmurat. Mut. Șoptit[2]. Șoptitor. Șușuit[2].

șorecár s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Buteo buteo*; șopârlar, uliu, uliul-șopârlelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-de-pădure, uli-hoitar, uli-iepurar, uli-șorecar, ‹reg.› ploier, șurlicar, uică, uie. **2** (*și șorecar-acvilin, șorecar-feroce, șorecar-mare*) *Buteo rufinus*; ‹reg.› uligaie, uliu-mare. **3** (*și șorecar-de-iarnă, șorecar-încălțat*) *Buteo lagopus*; ‹reg.› uie, uliu-de-baltă, uliu-încălțat. **4** (*și șorecar-de-baltă, șorecar-roșu, șorecar-ruginiu*) *Circus aeruginosus*; erete-de-baltă, erete-de-stuf, uliu-de-baltă, uliu-de-stuf, uliu-de-trestie. **5** (*și șorecar-cenușiu*) *Circus pygargus*; erete-cenușiu, erete-sur, uliu-cenușiu, uliu-sur. **6** (*și șorecar-roșcat, șorecar-roșu, șorecar-vulpin*) *Buteo vulpinus*; ‹pop.› uli-roșu, uli-vulpin. **7** *Circus macrourus*; erete-alb, uliu-alb, uliul-stepelor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-de-câmp, uli-palid, ‹reg.› șoavă. **8** *Circus cyaneus*; erete-de-câmp, erete-vânăt, uliu-alb, uliu-vânăt, ‹reg.› gaie, uligaie. **9** (*reg.*) v. Gaie (*Milvus milvus*). **II** s.m. (*zool.; în forma șoricar*) teckel. *Șoricarul este un câine de vânătoare.*

șorecátiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Acvilă-pitică (*Aquila pennatus*).

șorecăí vb. IV. intr. (*reg.; despre unele animale*) v. Șoricări.

șorecărésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Șoricesc.

șorecíe s.f. (*reg.*) **1** (*chim.*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen. **2** (*bot.*) v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotocele-albe (*Achillea millefolium*).

șorecíu, -íe adj. (*pop.; despre culori, obiecte, despre părul, blana animalelor, despre penele păsărilor etc.*) v. Cânepiu. Cenușiu. Fumuriu. Gri. Plumburiu. Prăfuriu. Sur.

șorecoáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Șoricioaică

șoricár s.m. (*zool.*) = șorecar.

șoricáș s.m. (*zool.; reg.*) v. Șoricel. Șoricuț.

șoricărí vb. IV. intr. (*despre unele animale*) ‹reg.› a șorecăi. *Pisica șoricărește în gospodărie mai ales noaptea.*

șoricărie s.f. (*colect.; zool.*) șoricărime, șoricime, ‹rar› șoricărit. *Pentru că nu putea*

scăpa de şoricăria din hambar, şi-a luat două pisici.
şoricărime s.f. (*colect.; zool.*) şoricărie, şoricime, ‹rar› şoricărit.
şoricărít s.n. (*colect.; zool.; rar*) v. Şoricărie. Şoricărime. Şoricime.
şoriceásă s.f. **1** (*zool.; rar*) v. Şoricioaică. **2** (*chim.; pop.*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen.
şoricél s.m. **I** (*zool.*) şoricuţ, ‹reg.› şoricaş. *Şoriceii sunt simpaticii eroi ai unor desene animate celebre.* **II** (*bot.*) **1** *Myosurus minimus*; codiţucă. **2** *Erigeron canadensis*; bătrâniş, ‹reg.› coada-vacii (v. *coadă*), spirince, steluţă, struţul-mirelui (v. *struţ*). **3** (*reg.*) v. Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **IV** (*la pl.* ***şoricei****; med. vet.; mai ales la cai; reg.*) **1** v. Emfizem pulmonar. Tignafes. **2** v. Zâmbre. **3** v. Morvă. Răpciugă.
şoricésc, -eáscă adj., s.f. **1** adj. ‹reg.› şorecăresc. *A scris o carte de poveşti despre destinul unei familii din neamul şoricesc.* **2** s.f. (*chim.; înv.*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen.
şoríci s.n. **1** ‹reg.› sor[2]. *Îi place şoriciul crud cu sare. A tăiat câteva felii dintr-o costiţă afumată, cu slănină şi şorici.* **2** (*arg.*) v. Faţă. Obraz.
şoricícă s.f. (*chim.; reg.*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen.
şoricíme s.f. (*zool.; colect.*) şoricărie, şoricărime, ‹rar› şoricărit.
şoricioáică s.f. **1** (*zool.*) ‹rar› şoriceasă, ‹reg.› şorecoaie. *Şoricioaica este femela şoarecelui.* **2** (*chim.; pop.*) v. Anhidridă arsenioasă. Arsenic. Arsenic alb. Trioxid de arsen.
şoricúţ s.m. **1** (*zool.*) şoricel, ‹reg.› şoricaş. **2** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).
şorliţár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gaie (*Milvus milvus*).
şórliţă s.f. (*ornit.; reg.*) = sorliţă.
şormánt s.n. (*înv.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
şoroflău s.n. (*tehn.; reg.*) v. Şurubelniţă.
şoroflí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) v. Înşuruba. Strânge.
şoronár s.m. (*reg.*) v. Şelar.
şorozáş s.n. (*milit.; reg.*) v. Încorporare. Înrolare. Recrutare.
şorozí vb. IV. tr. (*milit.; reg.; compl. indică tineri*) v. Încorpora. Înrola. Recruta.
şorţ s.n. **1** ‹reg.› şolorof, şvartug. *Îşi pune un şorţ de fiecare dată când găteşte. Fierarul îşi protejează hainele cu un şorţ de piele.* **2** (*în portul popular femeiesc*) ‹reg.› pestelcă, ţol. *Şorţul se poartă mai ales în Transilvania.*
şorţuléţ s.n. ‹reg.› pestelcuţă. *Fetiţa are un şorţuleţ roşu.*
şoseá s.f. **1** ‹reg.› şleau[3]. *A oprit maşina la marginea şoselei pentru a se odihni câteva minute. Se circulă bine pe şoselele curăţate de zăpadă.* **2** (*reg.*) v. Stradă. **3** (*reg.*) v. Cale. Drum.
şoselá vb. I. tr. (*rar; compl. indică drumuri*) v. Şoselui.
şoseláre s.f. (*rar*) v. Şoseluire.
şoselát, -ă adj. (*rar; despre drumuri*) v. Şoseluit.
şoseluí vb. IV. tr. (*compl. indică drumuri*) ‹rar› a şosela. *Primăria a şoseluit un drum comunal.*
şoseluíre s.f. ‹rar› şoselare. *Şoseluirea drumului a costat foarte mulţi bani.*
şoseluít, -ă adj. (*despre drumuri*) ‹rar› şoselat. *Drumul şoseluit are câţiva kilometri.*
şoş s.m. (*reg.*) **1** v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ştender. **2** v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susţinere.
şoşăiálă s.f. (*rar*) **1** v. Fâşâială. Fâşâire. Fâşâit. Foşnet. Foşnire. Foşnit. Freamăt. Murmur. Sunet. Susur. Susurare. Şâşâit. Şopot. Şoşoit. Şuiet. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură. Zumzet. Zvon[1]. **2** v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.
şóşet s.n. (*rar*) v. Fâşâială. Fâşâire. Fâşâit. Foşnet. Foşnire. Foşnit. Freamăt. Murmur. Sunet. Susur. Susurare. Şâşâit. Şopot. Şoşoit. Şuiet. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură. Zumzet. Zvon[1].
şoşoále s.f. pl. (*reg.; glum.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
şoşói[1] s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Iepure (*Lepus europaeus*). **2** (*glum.*) v. Rom[2]. Ţigan.
şoşoí[2] vb. IV. **1** intr. (*despre frunzele mişcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâşâi, a foşăi, a foşni, a fremăta, a suna, a susura, a şâşâi, a şopoti, a şuşoti, a şuşui, ‹rar› a sâsâi[2], a ţânţăni, a zumzui, ‹pop. şi fam.› a zurui, ‹reg.› a fălălăi, a licăi, a pârâi, a scorţăli, a sfârâi, a şuşora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a şopti. *Frunzele şoşoiesc în bătaia vântului.* **2** intr., tr. (*pop.*) v. Îngâna. Murmura. Şopti. Şuşoti. Şuşui. **3** tr. (*pop.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) v. Şopti. Şuşoti. Şuşui.
şoşoít s.n. **1** fâşâială, fâşâire, fâşâit, foşnet, foşnire, foşnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, şâşâit, şopot, şuiet, şuşuială, şuşuire, şuşuit[1], şuşuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› şoşăială, şoşet, şuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› şoaptă. *Dinspre pădure se aude şoşoitul frunzelor în bătaia vântului.* **2** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foşnet, murmur, susur, susurare, şopot, şuiet, zumzet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, şuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriş, şoşot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› şoaptă. *În poiană se aude şoşoitul unui izvor de munte.* **3** (*pop.*) v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.
şoşoitór, -oáre adj. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, murmurând, susurător, şuşuitor, şopotitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› şoptitor. *În apropiere se aude un izvor şoşoitor.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foşnitor, fremătător, murmurător, sunător, susurător, şopotitor, şuşuitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› şoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură şoşoitoare în bătaia vântului.*
şoşoneálă s.f. (*reg.*) v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură.
şoşoní vb. IV. intr. (*reg.; adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) v. Şopti. Şuşoti. Şuşui.
şóşot s.n. (*reg.*) **1** v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foşnet. Murmur. Susur. Susurare. Şopot. Şoşoit. Şuiet. Zumzet. Zvon[1]. **2** v. Şoaptă. Şuşoteală. Şuşotit. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit[1]. Şuşuitură. **3** v. Şoapte (v. *şoaptă*). Vorbă. Zvon[1].
şótcă s.f. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.
şotélnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.
şótie s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) boroboaţă, ispravă, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, prostie, trăsnaie, ‹pop. şi fam.› pocinog, ‹reg.› boaţă, dandana, dănănaie, dănănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boţ. *Pentru şotiile făcute la şcoală i-au scăzut nota la purtare.* **2** (*pop. şi fam.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.
şotiós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.
şotroágă s.f. (*reg.; mai ales deprec.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.
şotrón s.n. (*j. de copii*) ‹reg.› de-a clasele, de-a şcoala, la şchiopică, paradis, parizon, ştrenche. *Copiii joacă şotron.*
şovăr s.m. (*bot.*) **1** *Carex silvatica* şi *Carex pilosa*; rogoz. **2** *Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*; papură, papură-de-baltă, ‹reg.› bătea, berbecuţ, culm, nadă[2], rogoz, rogoz-de-pe-tău, rogoz-negru, sasău, speteză, spetie, şişcă[2], trestie, ţipirig[1]. **3** *Echium rubrum*; ‹reg.› cap-de-cocoş, capul-ariciului (v. *cap*), capul-şarpelui (v. *cap*), capul-veveriţei (v. *cap*), capul-viperei (v. *cap*). **4** ***şovar-de-munte*** = *Poa trivialis*; ‹reg.› fân, fân-de-livezi, firicea, firişor, firuţă, iarbă-deasă; (*reg.*) ***şovar-sălbatic*** v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* şi *Hemerocallis fulva*). **5** (*reg.*) v. Buzdugan (*Sparganium ramosum*). **6** (*reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **7** (*reg.*) v. Stuf. Stuf-de-baltă. Trestie. Trestie-de-acoperit Trestie-de-baltă (*Phragmites communis* sau *Phragmites australis*). **8** (*reg.*) v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*). **9** (*reg.*) v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*).
şovăi[1] vb. IV. intr. **I 1** (*despre fiinţe*) a se clătina, a se împletici, ‹reg.› a se mătăcăni, a se mătăhăi, a se mătăhăli, a se mătălăi, a se mătănăi, a se mâşcăi. *A simţit că şovăie şi s-a oprit pentru câteva clipe.* **2** (*rar*) v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.

3 (*rar; mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) v. Încolăci. Şerpui. Undui. **4** (*înv.; despre fiinţe, vehicule, cursuri de apă etc.*) v. Coti. Lua. Merge. **II 1** (*despre oameni*) a se codi, a ezita, a pregeta, ‹astăzi rar› a se sfii, ‹rar› a dubita, a vacila, ‹înv. şi reg.› a se îndoi, ‹reg.› a se cioşmoli, a se coşmăgi, a se îngăima, a se nedumeri, a se scârciumi, a se smeri, a şovârca, a tântăvi, ‹înv.› a se cruţa, a lipsi, ‹fig.› a balansa, a flota, a oscila, a pendula, ‹fig.; livr.› a claudica, ‹fig.; rar› a cârmi, ‹fig.; fam.› a se foi, ‹fig.; reg.› a mătănăi, ‹fig.; înv.› a se atârna, a se clăti, a se cumpăni, a se legăna, ‹vulg.› a se coi[2]. *Şovăie între a-şi cumpăra o rochie sau o pereche de pantofi. Să nu şovăim să ajutăm pe cei săraci.* **2** (*în constr. neg.*) a aştepta, a ezita. *Nu are de ce să şovăie, din moment ce propunerea făcută este atât de avantajoasă.* **3** (*înv. şi reg.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Eschiva. Scăpa. Sustrage. **III** fig. (*despre stări, situaţii etc.*) ‹fig.› a fluctua, a oscila. *Accentul şovăie uneori şi la cuvintele vechi.*

şovăí[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Şuiera. Ţiui. Urla. Vâjâi. Vui.

şovăiálă s.f. **1** ezitare, nehotărâre, nesiguranţă, şovăire, ‹înv.› ezitaţiune. *Avea o şovăială în mers din cauza rănii de la genunchi.* **2** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăire, ‹livr.› irezoluţie, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitaţiune, vacilaţie, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. *Şovăiala lui era justificată, deoarece oferta nu i se părea avantajoasă.* **3** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranţă, rezervă, scepticism, şovăire, ‹livr.› dubitaţie, ‹rar› addubitaţie, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoinţă, necredinţă, ‹fig.; rar› întrebare. *Nu există nicio şovăială în ceea ce priveşte câştigarea concursului.* **4** (*înv.*) v. Eschivare. Sustragere.

şovăielnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mişcări, mers etc.*) clătinat[2], ezitant, împiedicat, împleticit, nehotărât, nesigur, poticnit, şovăitor, ‹rar› clătinător, şovăind, şovăit. *Bătrânul are un mers şovăielnic.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, şovăitor, ‹rar› şovăind, şovăit, vacilant, ‹înv. şi reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. *Nu înţelege comportarea lui şovăielnică. Negustorii îşi îmbie clienţii şovăielnici să le cumpere marfa.* **II** adv. (*modal*) **1** ezitant, nehotărât, nesigur. *Se îndreaptă şovăielnic spre camera de unde venea un zgomot ciudat.* **2** ezitant, indecis, nehotărât, nesigur, şovăitor. *Îi răspunde destul de şovăielnic.*

şovăind, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre mişcări, mers etc.*) v. Clătinat[2]. Ezitant. Împiedicat. Împleticit. Nehotărât. Nesigur. Poticnit. Şovăielnic. Şovăitor. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor.

şovăire s.f. **1** ezitare, nehotărâre, nesiguranţă, şovăială, ‹înv.› ezitaţiune. **2** bâjbâială, codeală, codire, ezitare, indecizie, îndoială, nedumerire, nehotărâre, pregetare, reticenţă, şovăială, ‹livr.› irezoluţie, ‹rar› vacilare, ‹pop.› preget, ‹reg.› coşmăgire, ‹înv.› ezitaţiune, vacilaţie, ‹fig.› abulie, fluctuaţie, oscilare, oscilaţie, pendulare, ‹fig.; livr.› claudicaţie, ‹fig.; rar› legănare, ‹fig.; reg.› mătănăire. **3** dubiu, incertitudine, incredulitate, îndoială, neîncredere, nesiguranţă, rezervă, scepticism, şovăială, ‹livr.› dubitaţie, ‹rar› addubitaţie, ‹înv.› aporie, îndoiciune, îndoinţă, necredinţă, ‹fig.; rar› întrebare.

şovăít, -ă adj. **1** (*rar; despre mişcări, mers etc.*) v. Clătinat[2]. Ezitant. Împiedicat. Împleticit. Nehotărât. Nesigur. Poticnit. Şovăielnic. Şovăitor. **2** (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor. **3** (*înv. şi reg.; despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Şerpuit. Şerpuitor. Unduios.

şovăitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre mişcări, mers etc.*) clătinat[2], ezitant, împiedicat, împleticit, nehotărât, nesigur, poticnit, şovăielnic, ‹rar› clătinător, şovăind, şovăit. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) ezitant, indecis, nedecis, nehotărât, nesigur, reticent, şovăielnic, ‹rar› şovăind, şovăit, vacilant, ‹înv. şi reg.› înclinciurat, ‹reg.› codelnic, îmbalansat, pregetos, ‹înv.› înclinător, îndoielnic, îndoit, pregetător, târzielnic, vacilatoriu, ‹fig.› fluctuant, indeterminat, oscilant, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; fam.› oscilatoriu. **II** adv. (*modal*) ezitant, indecis, nehotărât, nesigur, şovăielnic.

şovăitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortocheturâ. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Şerpuială. Şerpuire. Şerpuitură. Turnantă (v. *turnant*). **2** Cot. Cotitură. Meandru. Sinuozitate. Şerpuială. Şerpuire. Şerpuitură.

şovâí, -ie adj. (*reg.; despre obiecte, corpuri neflexibile ori despre părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb.

şovâíc interj. (*de obicei repet.; adesea cu val. vb.; sugerează mersul şchiopătat al unei fiinţe*) şontâc!, ‹fam.› şchiopârc!, ‹reg.› hodâc!, şoltâc!, şonc[1]! ştiopâlc! *Bătrânul a pornit, şovâlc, şovâlc, spre casă.*

şovâlcái vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Şchiopăta. **2** intr. v. Balansa. Clătina. Legăna. Oscila. Pendula.

şovâlcăiálă s.f. (*reg.*) v. Şchiopătare. Şchiopătat[1].

şovâlcáít[1] s.n. (*reg.*) v. Şchiopătare. Şchiopătat[1].

şovâlcáít[2]**, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau animale*) v. Şchiop. **2** (*despre mers*) v. Şchiopătat[2]. Şchiopătând.

şovârcá vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*despre fiinţe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mişui. Mişuna. Roi[2]. Viermui. **2** (*despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Şovăi[1].

şovárăşcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*).

şovârneálă s.f. (*reg.*) v. Aplecare. Înclinare. Lăsare. Plecare.Povârnire. Prăvălire. Strâmbare.

şovârní vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte, corpuri neflexibile ori părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Apleca. Înclina. Lăsa. Pleca. Povârni. Prăvăli. Strâmba.

şovârnít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, corpuri neflexibile sau despre părţi ale lor care au o poziţie verticală*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Lăsat. Plecat[2]. Povârnit. Prăvălit. Strâmb.

şovín, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) şovinist. *Documentul apărut în presă are un vădit caracter şovin. Şovinii trebuie combătuţi în ceea ce susţin. Manifestările şovine ale unor persoane nu sunt reprezentative pentru o naţiune.*

şoviníst, -ă s.m., s.f., adj. (*polit.*) şovin.

şovrigăr s.m. (*zool.; reg.*) v. Guşter. Şopârlă. Şopârlă-verde (*Lacerta viridis*).

şozénie s.f. (*reg.*) **1** v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudăţenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăţie. Minune. Năstruşnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **2** v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

şozíe s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

şpagagíu s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› ciubucar, şpăgar, şperţar. *Acest funcţionar este cunoscut ca mare şpagagiu.*

şpagát s.n. **1** (*gimn., cor.*) sfoară. *Şpagatul este o figură de gimnastică sau de balet care constă în menţinerea trunchiului în poziţie verticală şi cu picioarele întinse complet, în unghi drept cu trunchiul.* **2** (*reg.*) v. Sfoară.

şpágă s.f. (*fam.*) v. Mită.

şpais s.n. (*constr.; reg.*) v. Cămară.

şpalét s.n. (*constr.; reg.*) v. Oblon.

şpan s.m. **1** (*în trecut; înv. şi reg.*) v. Administrator. Intendent. **2** (*adm., polit.; reg.*) v. Prefect. **3** (*adm., polit.; reg.*) v. Subprefect. **4** (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

şpanchíu, -íe adj., adv. (*pop.*) = zbanghiu.

şpanganét s.n. (*milit.; înv.*) v. Baionetă.

şpânglă s.f. (*adesea colect.; reg.*) v. Şindrilă.

şpârgă s.f. (*reg.*) **1** v. Frânghie. Funie. **2** v. Sfoară.

şparhát s.n. (*reg.*) **1** v. Cuptor. **2** v. Sobă. **3** v. Maşină. Maşină de gătit. Plită. Sobă.

şparíng s.n. (*reg.*) v. Şină.

şparleálă s.f. (*fam.*) v. Furat[1]. Furt. Hoţie. Pungăşie. Rapt. Tâlhărie.

şparlí vb. IV. tr. (*fam.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.

şparlíre s.f. (*fam.*) v. Furt. Sustragere.

șparlít, -ă adj. (*fam.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.
șpat s.n. (*med. vet.; la cai sau, rar, la boi; reg.*) v. Eparven. Spavan.
șpațír s.n. (*reg.*) v. Ieșire. Plimbare. Promenadă.
șpațirí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Plimba.
șpăcluiálă s.f. (*constr.*) șpăcluire.
șpăcluíre s.f. (*constr.*) șpăcluială. *Prin șpăcluire se netezește tencuiala cu ajutorul șpaclului.*
șpăgár s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› ciubucar, șpagagiu, șperțar.
șpăguí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Mitui. Plăti.
șpăltuíre s.f. (*tăb.*) despicare, șpăltuit. *Șpăltuirea pieilor se face în grosime.*
șpăltuít s.n. (*tăb.*) despicare, șpăltuire.
șpăruí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge. **2** intr. (*despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.
șpăruiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Acumulare. Adunare. Agonisire. Economisire. Strângere. **2** v. Cazna. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.
șpắgă s.f. (*reg.*) v. Cenușă.
șpec s.n. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Slănină.
șpénglăr s.m. (*reg.*) v. Tinichigiu.
șpenglărí́ță s.f. (*reg.*) v. Tinichigerească. Tinichigerită. Tinichigiță.
șpențálă vb. I. tr. (*silv.; reg.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
șpențálí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) v. Cârpi. Coase. Prinde. Țese.
șperáclu s.n. (*tehn.*) paspartu, ‹arg.› deschizător. *A deschis lacătul cu un șperaclu.*
șpérge vb. III. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) v. Duce[2]. Pleca. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
șpérlă s.f. (*reg.*) **1** v. Spuză. **2** v. Jar. Jăratic. **3** v. Praf. Pulbere.
șperț s.n. (*fam.*) **1** v. Mită. **2** v. Mituială. Mituire.
șperțár s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› ciubucar, șpagagiu, șpăgar. *Acest funcționar este cunoscut ca mare șperțar.*
șperțăríe s.f. (*fam.*) v. Mită.
șperțuí vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Corupe. Mitui. Plăti.
șperțuiálă s.f. (*fam.*) v. Mituială. Mituire.
șpic s.m. (*bot.; înv.*) v. Lavandă. Levănțică (*Lavandula angustifolia*).
șpicăluí vb. IV. tr. (*culin.; reg.; compl. indică bucăți de carne, legume etc.*) v. Împăna.
șpíghel s.n. (*german.; înv.*) v. Oglindă.
șpígniță s.f. (*reg.*) **1** v. Foi (v. *foaie*). Fustă. **2** v. Rochie.
șpil s.n. (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.
șpílăr, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean.
șpiluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
șpiț[1] s.m. (*zool.*) lulu[1]. *Șpițul este un câine de talie mică, cu părul pufos și cu urechile drepte.*
șpiț[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Blacheu. **2** v. Dantelă. **3** (*la îmbrăcăminte*) v. Clin.
șpiț[3] s.n. (*agric.; reg.*) v. Trior.
șpiț[4] s.n. (*miner.; reg.*) **1** v. Pic[2]. Pickhammer. Picon. **2** ‹reg.› șpițer. *Șpițul este un târnăcop cu două brațe în formă de tăiș, ale căror planuri formează o cruce.*
șpiț[5] s.n. (*reg.*) v. Portțigaret. Țigaret. Țigaretă.
șpițác s.n. (*reg.*) v. Săpăligă.
șpițbárbă s.f. (*reg.*) v. Barbișon. Bărbuță. Cioc[2].
șpíțer s.n. (*miner.; reg.*) ‹reg.› șpiț[4].
șpițigáre s.f. (*reg.*) v. Portțigaret. Țigaret. Țigaretă.
șpițuít, -ă (*reg.; despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Tăios.
șplinguít, -ă adj. (*arg.; despre instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) v. Devalizat. Devastat. Jefuit[2]. Prădat[2].
șplítăr s.n. (*reg.*) **1** v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Țandără. **2** v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără.
șpónghie s.f. (*reg.*) v. Burete.
șpor[1] s.m. (*la cizmele călăreților; reg.*) v. Pinten.
șpor[2] s.n. (*reg.*) v. Sobă.
șporolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogății etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.
șpóroș, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Adunător. Econom. Păstrător. Strângător.
șpraiț s.n. (*reg.*) v. Pop. Proptea. Reazem. Sprijin. Sprijinitoare (v. *sprijinitor*). Susținere.
șpraițuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*silv.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși. **2** (*compl. indică pereți sau tavane de lemn*) v. Șipcui.
șprángă s.f. (*mar.*) Legătură. Odgon. Parâmă.
șprănțuí vb. IV. tr. (*silv.; reg.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
șpringăr s.m. (*arg.*) **1** v. Cambriolor. Spărgător. **2** v. Hoț. Pungaș.
șprițˈ s.n. ‹fam.› mișmaș, ‹înv.› macmahon. *Cei doi și-au potolit setea cu câte un șprițˈ.*
șprițˈ s.n. **1** poș[1]. *Șprițul este un cornet din pânză densă sau din hârtie pergament, folosit în bucătărie pentru turnarea unor compoziții.* **2** (*reg.*) v. Vermorel. **3** (*reg.*) v. Pușcoci.
șprițˈ s.n. (*constr.; reg.*) v. Mortar.
șprițuí vb. IV. refl. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Bea. Trage. **2** v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
șprițuít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
șpronță vb. I. tr. (*silv.; reg.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
șpronțuí vb. IV. tr. (*silv.; reg.; compl. indică capetele buștenilor*) v. Olări. Teși.
șpronțuít s.n. (*silv.; reg.*) v. Olărit[2].
șprot s.m. (*iht.*) *Sprattus sprattus phalericus*; sardeluță.
șprunc s.n. (*reg.*) v. Ardență. Ardoare. Avânt. Elan. Entuziasm. Fervență. Fervoare. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pasiune. Patimă. Patos. Pornire.
șpur s.m. (*reg.*) **1** v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]). **2** (*bot.*) v. Copil[2].
șpureán s.m. (*reg.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).
șpureăucă s.f. (*reg.*) v. Bastardă (v. *bastard*). Copil din flori (v. *copil*[1]).
șpúriu s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Presentiment. Presimțire. **2** v. Fler. Perspicacitate.
șpuroáică s.f. (*reg.*) v. Bastardă (v. *bastard*). Copil din flori (v. *copil*[1]).
șráfânțigăr s.n. (*tehn.; reg.*) v. Șurubelniță.
șráubștoc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Menghină.
șráumholț s.n. (*tehn.; reg.*) v. Șurubelniță.
ștab s.m., s.n. **I** s.m. (*fam.*) **1** (*deprec. sau peior.*) ‹fam.; deprec. sau peior.› grande, grangur, mahăr, șalău[1], ‹arg.› barosan, baștan, draibăr. *Are un frate ștab la primărie.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de" care indică domeniul, sfera de activitate*) v. Conducător. Șef. **II** s.n. (*milit.; înv.; și ștab-major*) v. Stat-major.
ștablón s.n. (*adesea colect.; reg.*) v. Șindrilă.
ștachétă s.f. (*reg.*) **1** v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea. **2** v. Ulucă.
ștáchie s.f. (*arg.*) = stachie.
ștafetár s.m. (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă.
ștafétă s.f. **1** curier, mesager, ‹înv. și reg.› olac, olăcar, ‹înv.› alergător, menzil, paic, pezodrom, pion, poștă[1], ștafetar, tabelar, tătar, umblător, vătășel. *Ștafetele duc corespondența soldaților mobilizați.* **2** (*fam.; iron.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Clevetală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea. **3** (*înv.*) v. Știre. Veste.
ștafírung s.n. (*german.*) v. Trusou.
ștáier s.n. (*fin.; reg.*) v. Bir. Contribuție. Dare. Impozit. Impunere.
ștaif s.n. **I 1** (*la încălțăminte*) ‹înv.› scoarță. *Cu ștaiful se întărește partea de la spate a încălțămintei pentru a-i menține forma.* **2** (*reg.*) v. Carâmb. Tureatcă. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Bun-gust. Distincție. Eleganță. Rafinament. **2** v. Afectare. Afectație. Artificialitate. Emfază. Grandilocvență. Manierism. Patos. Prețiozitate. Retorism.
ștal s.n. (*constr.; reg.*) v. Grajd.
ștalár s.n. (*constr.; reg.*) v. Grajd.
ștalău s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Grajd. **2** v. Magazie. Șopron. Șură. **3** v. Coteț.
ștalóg s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Grajd. **2** Staul.
ștamp s.n. (*reg.*) v. Marcă[2]. Marcă poștală (v. *marcă*[2]). Timbru.
ștampilă vb. I. tr. **1** (*compl. indică acte, documente, scrisori etc.*) a pecetlui, ‹înv. și

reg.› a peceti, a ștemplui. *Notarul ștampilează actul de proprietate.* **2** (*compl. indică mărci poștale, timbre etc.*) a oblitera. *Au ștampilat timbrele, anulându-le astfel.* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a veșteji. *A fost ștampilat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.* **2** (*compl. indică oameni*) a bârfi, a blama, a calomnia, a cleveti, a defăima, a denigra, a detracta, a discredita, a infama, a ponegri, a șopti, a vitupera, ‹fig.› a pecetlui, a sfâșia, ‹fig.; pop.› a îngăla, ‹fig.; fam.› a bârzăi, a forfeca, a încondeia, a înnegri, a mâli, ‹fig.; reg.› a otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și ștampilează vecinii.*

ștampilare s.f. **1** pecetluire, ‹înv. și reg.› ștempluire. *Ștampilarea actului de proprietate cade în sarcina notariului.* **2** obliterare, obliterație. *Timbrele nu sunt valabile după ștampilare .*

ștampilát, -ă adj. **1** (*despre acte, documente, scrisori etc.*) pecetluit[2], înv. și reg.› ștempluit. *Păstrează actele de moștenire ștampilate într-un sertar al biroului.* **2** (*despre mărci poștale, timbre etc.*) obliterat. *Timbrele ștampilate nu sunt valabile.*

ștampílă s.f. **I 1** pecete, sigiliu, ‹înv. și reg.› pecetlar, ștempel, ‹reg.› biag, țil, ‹înv.› muhur, pecetnic, peciu. *Notarul aplică mai multe ștampile pe actul de proprietate.* **2** ‹astăzi rar› sigiliu, ‹înv. și reg.› pecete, ștempel. *Funcționara mânuiește ștampila cu mare rapiditate.* **3** (*arg.*) v. Tatuaj. Tatuare. **4** (*arg.*) v. Gură. Sărut. Sărutare. **II** fig. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o ștampilă a civilizației.*

ștampilofíl, -ă s.m., s.f. marcofil, marcofilist, ștampilofilist. *Ștampilofilii se ocupă cu ștampilofilia.*

ștampilofilíe s.f. marcofilie. *Ștampilofilia este colecționarea și studierea ștampilelor poștale.*

ștampilofilíst, -ă s.m., s.f. marcofil, marcofilist, ștampilofil.

ștampilográf, -ă s.m., s.f. marcograf. *Ștampilografii se ocupă cu ștampilografia.*

ștampilografíe s.f. marcografie. *Ștampilografia este tehnica și arta de a realiza ștampile.*

ștángă s.f. **I 1** (*tehn.; pop.*) v. Rangă. **2** (*anat.; arg.*) v. Braț. Mână. Membru superior. **3** (*anat.; arg.*) v. Mână. Palmă. **4** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; arg.*) v. Palmă. **II** (*arg.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

ștanța vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică obiecte de metal sau din mase plastice în curs de prelucrare*) a ștanțui. *Au ștanșat niturile la prese.*

ștanțáre s.f. (*tehn.*) ștanțat, ștanțuire. *Cuțitele de ștanțare specială se folosesc pe scară largă.*

ștanțát s.n. (*tehn.*) ștanțare, ștanțuire.

ștanță s.f. (*tehn.*) **1** tipar. *Monedele se bat în ștanțe.* **2** ‹rar› șnit. *Ștanțele sunt folosite la tăierea dintr-o dată a întregului contur al unei piese.*

ștar s.m. (*mat.; arg.*) v. Patru.

ștárghie s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.

ștatánvălt s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

ștatánvaltuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

ștáufer s.n. (*tehn.*) gresor cu presiune.

ștánțuí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică obiecte de metal sau din mase plastice în curs de prelucrare*) a ștanța.

ștánțuíre s.f. (*tehn.*) ștanțare, ștanțat.

șteaf s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.

șteah s.n. (*reg.*) **1** v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie. **2** v. Praf. Pulbere.

șteámăt, -ă s.n., s.f. **I** (*reg.*) **1** s.n. v. Rămășiță[1]. Rest. **2** s.n., s.f. (*mai ales în constr. neg.*) v. Țipenie. **3** s.f. (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **4** s.f. v. Umbră. **II** s.n., s.f. (*reg.*) **1** v. Sunet. **2** v. Zgomot. **III** s.n. (*înv.*) v. Motiv. Pretext. Scuză.

șteamp s.m. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** (*la gard*) v. Par. Parmac. **3** v. Pripon. Țăruș.

șteand s.n. (*muz.; reg.*) v. Buhai.

șteángără s.f. (*ferov.; reg.*) v. Șină.

șteanț s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

șteap s.m. (*reg.*) **1** v. Băț. Nuia. Vargă. Vergea. **2** (*bot.*) v. Aculeol. Aculeu. Ghimpe[1]. Mărăcine. Spin. Țeapă. Țep. Țepușă.

șteáză[1] s.f. (*reg.*) **1** (*ind. text.*) v. Piuă. **2** (*geomorf, hidrol.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **3** (*la moară*) v. Stavilă. Stăvilar. Zăgaz.

șteáză[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea. **2** (*în tâmplărie*) v. Stinghie. **3** (*la scara de lemn*) v. Fuscel. Spiță. Treaptă.

ștecáiz s.n. **1** (*miner.; înv. și reg.*) v. Pic[2]. Pickhammer. Picon. **2** (*tehn.; reg.*) v. Burghiu. Sfredel.

ștécăl s.n. (*la încălțăminte; reg.*) v. Toc[3].

ștécăr s.n. (*electr., telec.*) fișă. *A introdus ștecărul în priză.*

ștélă s.f. (*entom.; reg.*) v. Păduche-de-găină (*Dermanysus avium*).

ștélung s. (*milit.; reg.*) v. Șanț[1]. Tranșee.

ștémpel s.n. **1** (*tipogr.; rar*) v. Patriță. **2** (*înv. și reg.*) v. Pecete. Sigiliu. Ștampilă. **3** (*înv. și reg.*) v. Ștampilă. **4** (*reg.*) v. Marcă[2]. Marcă poștală (v. *marcă[2]*). Timbru.

ștempluí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică acte, documente, scrisori etc.*) v. Pecetlui. Ștampila.

ștempluíre s.f. (*înv. și reg.*) v. Pecetluire. Ștampilare.

ștempluít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre acte, documente, scrisori etc.*) v. Pecetluit[2]. Ștampilat.

ștemuí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică porțiunile sudate sau nituite ale unor bucăți de tablă, ale unor piese etc.*) a mata[2]. *Muncitorii ștemuiesc porțiunea sudată a celor două bucăți de tablă cu un ciocan.*

ștemuíre s.f. (*tehn.*) matare, ștemuit. *Ștemuirea porțiunii sudate a celor două bucăți de tablă se face cu un ciocan.*

ștemuít s.n. (*tehn.*) matare, ștemuire.

ștenáp s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender. **2** (*la gard*) v. Par. Parmac.

șténder s.n. **1** bază, postament, soclu, suport, ‹înv.› sultoi, supunere. *Grilajul grădinii este fixat pe un ștender de ciment.* **2** (*constr.*) bârnă[1], grindă, madrieră, stâlp, ‹înv. și pop.› pociumb, ‹pop.› șarampoi[2], ‹reg.› bălvan, direc, lungiș, lungon, pâj, șaf[1], șaranț, șoș, șteamp, ștenap, țap, țăruș, ‹înv.› ușor[1]. *A folosit pentru schelăria cabanei ștendere din lemn de fag.*

șterc s.n. **1** (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă. **2** (*înv.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

ștercuí vb. IV. tr. (*vit.; reg.; compl. indică struguri*) v. Musti. Mustui.

ștergár s.n. **1** prosop, șervet, ‹înv. și reg.› mânăștergură, peșchir, ‹reg.› chindeu, măsai[1], profes, senic, spălătoare (v. *spălător*), sprijineală, ștergătoare (v. *ștergător*), ștergură[1], ștergureu, ‹arg.› fotă. *Femeile de la țară țes ștergare pe care le dăruiesc oaspeților de seamă mai ales la nunți.* **2** (*pop.*) v. Năframă.

ștergărăș s.n. (*pop.*) v. Prosopel.

ștergărél s.n. (*pop.*) v. Prosopel.

ștergări vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de" care indică lichidul îndepărtat*) v. Șterge. Usca.

ștergătór, -oáre s.f., s.n. **1** s.f. preș. *În fața ușii are o ștergătoare dintr-un material gros și poros pentru șters talpa încălțămintei.* **2** s.f., s.n. (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar. **3** s.f. (*reg.*) v. Năframă.

șterge vb. III. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de" care indică lichidul îndepărtat*) a (se) usca, ‹reg.› a se ștergări. *După ce l-a spălat, femeia a șters copilul cu un prosop. Și-a șters fruntea transpirată cu o batistă. Șterge-te, nu pune mâinile ude pe cărți!* **2** tr. (*compl. indică obiecte; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de" care indică materia îndepărtată*) a curăța, ‹livr.› a deterge, ‹înv. și reg.› a cura,

‹reg.› a tăgăși. *Șterge praful de pe mobilă cu o cârpă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vopsele, culori*) a (se) lua. *Vopseaua de pe ușă s-a șters. Își șterge oja de pe unghii cu acetonă.* **4** tr. (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a tăia, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștricui, ‹fig.› a amputa. *A șters un rând din text.* **5** tr. (*jur.*) a radia[2]. *I-a șters ipoteca după achitarea integrală a apartamentului.* **6** refl. (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) a se estompa, ‹fig.; fam.› a se topi. *Contururile se șterg odată cu lăsarea întunericului.* **7** tr. (*jur.; în opoz. cu „a valida"; pop.; despre organe de jurisdicție; compl. indică acte normative, sisteme social-politice, instituții etc.*) v. Aboli. Abroga. Anula. Desființa. Infirma. Invalida. Suprima. **II** fig. **1** tr., refl. ‹fig.› a (se) spăla. *Nu știa ce să-i spună pentru a-i șterge amărăciunea.* **2** tr. (*compl. indică orașe, construcții etc.*) a distruge, a nimici, a rade, a zdrobi, ‹fig.› a pulveriza. *Cutremurul a șters blocul de pe fața pământului. Taifunul a șters tot orășelul.* **3** tr. (*relig.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) a dezlega, a ierta, ‹fig.› a ridica. *Numai Dumnezeu îi poate șterge păcatul.* **4** refl., tr. (*relig.; înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Curăța. Elibera. Izbăvi. Înălbi. Mântui. Purifica. Răscumpăra. Salva. Spăla. **III** fig. (*fam.*) **1** tr. ‹fig.; fam.› a rade, ‹fig.; înv.› a răzui. *Un șofer neatent i-a șters aripa din dreapta mașinii. Mingea a șters pământul și a intrat în poartă.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni*) v. Fugi. **4** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre oameni; adesea la imper.*) v. Dispărea. Fugi. **5** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre ființe*) ‹fig.; fam.› a o zbughi[2]. *Băiatul a șters-o într-o clipă afară, după ce a făcut pozna.* **6** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; despre ființe*) v. Dispărea. Dizolva. Eclipsa. Evapora. Pieri. Volatiliza. **7** refl. (*despre ființe*) v. Fofila. Furișa. Prefira. Prelinge. Strecura. **8** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **9** tr. (*compl. indică ființe*) v. Lua. Răpi.

ștergere s.f. **1** curățare, curățat[1]. *Folosește o cârpă pentru ștergerea prafului de pe mobile.* **2** anulare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], scoatere, suprimare, tăiere. *Ștergerea rândului din text a fost obligatorie pentru că acesta se repeta.* **3** (*jur.*) radiere[2]. *Actul de ștergere a ipotecii i-a fost predat imediat ce a dovedit că a achitat la bancă întreaga sumă pentru apartamentul achiziționat.* **4** estompare. *Ștergerea contururilor se produce odată cu lăsarea întunericului.* **5** (*jur.; în opoz. cu „validare"; pop.*) v. Abolire. Abrogare. Abrogație. Anulare. Desființare. Infirmare. Invalidare. Suprimare.

șterghínă s.f. (*reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

ștérgură[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Prosop. Șervet. Ștergar. **2** (*reg.*) v. Batistă. **3** v. Năframă.

ștérgură[2] s.f. (*reg.*) v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

șterguréu s.n. (*reg.*) v. Prosop. Șervet. Ștergar.

șterpeleálă s.f. (*fam.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Furt. Sustragere.

ștérpelí vb. IV. tr. (*fam.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.

ștérpelíre s.f. (*fam.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Furt. Sustragere.

ștérpelít, -ă adj. (*fam.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.

șters, ștearsă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) anulat, eliminat, înlăturat, scos[2], suprimat, tăiat[2]. *Cuvintele șterse se repetau în text.* **2** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) estompat, neclar, pierdut, vag, ‹fig.› vaporos, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi șterse. Fotografia fiind veche, imaginile șterse abia se disting.* **3** (*opoz. cu „strident"; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], tern, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› ușor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veșted. *În expoziție erau expuse peisaje în culori șterse.* **4** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) decolorat, ieșit, spălăcit, tern, ‹reg.› spălat[2], spălătocit, spălătuit. *Încearcă să învioreze culorile șterse ale bluzei folosind un balsam special.* **5** (*despre monede, medalii sau despre relieful sculpturilor*) frust, tocit. *Monedele sunt atât de șterse, încât nu se mai poate deslușì nimic pe ele.* **6** (*mai ales despre obiecte*) mat. *Mobila din sufragerie are suprafața ștearsă.* **II** adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre fizionomia, privirea etc. lor*) inexpresiv, neexpresiv, placid, searbăd[1], ‹fig.› cenușiu, incolor, palid, pustiu, spălăcit, sterp, sur, ‹fig.; rar› deșert. *Este o femeie mărunțică, slăbuță și cu chip șters. Îi aruncă o privire ștearsă.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, înfundat[2], pierdut, slab, stins[2], surd, ‹fig.› mat, uscat[2], vătuit[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul șters al valurilor mării.* **3** (*despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) drept, lis, neted, orizontal, plan, plat[2], șes, ‹fig.› ras[2]. *În față se întinde o câmpie ștearsă, fără denivelări.* **4** (*mai ales despre fețe, manifestări, creații ale oamenilor*) anodin, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› fad, frivol. *Spectacolul a fost șters.* **5** (*despre oameni, mai ales despre scriitori, artiști*) neglijabil, neimportant, neînsemnat, ‹fig.› inexistent. *Unii scriitori șterși ca valoare sau ca notorietate sunt declarați la un moment dat geniali.* **III** s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.

ștersătúră s.f. **1** răsătură, ‹înv.› ștersură. *Nu se admit ștersături în tezele de la examenul de admitere în facultate.* **2** anulare, tăietură. *Textul dat la tipar are multe ștersături.*

ștersúră s.f. (*înv.*) v. Răsătură. Ștersătură.

ștérț s.n. (*reg.*) **I 1** v. Feștilă. Fitil. **2** v. Opaiț. **3** v. Felinar. Lampă. **II 1** (*gosp.*) v. Făcăleț. **2** (*la stână*) v. Urdar.

ștétă s.f. (*reg.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

ștévie s.f. (*bot.*) **1** (*și ștevie-bună, ștevie-de-grădină, ștevie-de-mâncare*) *Rumex patientia*; măcrișul-calului (v. *măcriș*), ‹reg.› spanac-de-Anglia, spanac-englezesc, urzica-rațelei (v. *urzică*). **2** (*și, art., ștevia-stânelor*) *Rumex alpinus*; ‹reg.› urzica-rațelei (v. *urzică*). **3** (*și ștevie-de-baltă*) *Rumex palustris*; dragavei, dragaveică, măcriș-de-apă. **4** (*și ștevie-creață*) *Rumex crispus*; dragavei, ‹reg.› crestățea, hrenuț, limba-boului (v. *limbă*). **5** *Rumex conglomeratus*; măcrișul-calului (v. *măcriș*), ‹reg.› brustan, dragavei, dragomir. **6** *Rumex sanguineus*; ‹reg.› dragavei. **7** (*și ștevie-de-munte*) *Astrantia major*; ‹reg.› cinstea-câmpului (v. *cinste*), faptul-mare (v. *fapt*), iarbă-de-orbalț, iurpăsătoare, umbrelă-stelată. **8** *Acetosa pratensis*; măcriș, ‹pop.› acriș. **9** (*reg.*) *ștevie-de-hat* v. Ghimpe[1]. Scai-ghimpos. Scaiete (*Centaurea calcitrapa*).

ștezá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică țesături de lână*) ‹reg.› a ștezui.

ștezuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică țesături de lână*) ‹reg.› a șteza.

ști vb. IV. **I 1** tr. a cunoaște. *Până nu stai cu omul în casă, nu-l știi cum este. Îl știe pe profesor foarte bine.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ.-elemente pred. suplimentare*) a cunoaște. *Te știam om manierat și cumpătat.* **3** tr. a cunoaște, ‹astăzi rar› a pricepe. *Toată lumea știe întâmplarea, deși ei încearcă s-o țină în secret.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a se cunoaște. *Cei doi se știu de când erau copii.* **5** tr. (*compl. indică ființe, lucruri etc. sau trăsături, caracteristici ale lor cunoscute anterior*) a cunoaște, a identifica, a recunoaște. *Abia a știut-o în noua ei ținută. În scrisoare a știut scrisul tatălui ei.* **6** tr. a cunoaște, a presimți, a prevedea. *Nu poate să știe cât va dura această situație.* **7** tr. a afla, a cunoaște. *Deși era dureros pentru ea, totuși a vrut să știe adevărul.* **8** tr. (*compl. indică vești, știri, informații etc.*) a afla, a auzi, ‹înv. și pop.› a oblici. *Trebuie să știe toți ce s-a petrecut în realitate.* **9** tr. a se dumiri, a înțelege, a se lămuri, a pricepe, ‹reg.› a se nădăi, ‹fig.› a se dezmetici, a se trezi, ‹fig.; înv.› a se dezmeți. *Nu a știut pe unde se află.* **10** tr. (*compl. indică soluții, remedii, explicații etc.*) a avea, a găsi, a poseda. *Știe rezolvare pentru orice situație.* **11** tr. (*adesea în constr. cu înțeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-și imagina, a-și închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a visa, ‹rar› a prevesti, ‹înv. și reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi știut că se va întâmpla astfel? Nu a știut că în ceai era somnifer.* **12** tr. (*compl. indică imagini, evenimente etc.*) a(-și) aminti, a reține, ‹arg.› a

şucări. *Mai ştii ce revistă ai citit săptămâna trecută? A ştiut că s-au cunoscut la o onomastică.* **II** tr. **1** (*compl. indică un domeniu al cunoaşterii, o artă, un meşteşug etc.*) a cunoaşte, a pricepe, a stăpâni, ‹fam.› a vedea, ‹arg.› a bunghi. *Ştie bine fizica şi chimia.* **2** (*compl. indică o limbă*) a cunoaşte, a poseda, a stăpâni, ‹arg.› a gini. *Ştie la perfecţie franceza, italiana şi spaniola.* **3** a cunoaşte, a înţelege, a pricepe, ‹fig.; fam.› a cuprinde. *Ştii sensul acestei expresii?*

ştibloáncă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

ştic s.n. (*reg.*) **1** (*vit.*) v. Mustuitor. **2** (*în forma* ***ştichi***) v. Băţ. Nuia. Vargă. Vergea.

ştichi s.n. (*reg.*) = ştic.

ştift s.n. **I** (*tehn.*) cui cilindric, spin, ‹reg.› ciocâlteu. *Ştifturile sunt folosite mai ales în cizmărie.* **II** (*mai ales fig.; fam.*) **1** ‹fam.› porcărie, prostie. *Telefonul cumpărat s-a dovedit a fi un ştift.* **2** (*deprec.; de obicei precedă termenul calificat de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.

ştih s.n. (*milit.; înv.*) v. Baionetă.

ştiinţă s.f. **I 1** învăţătură, ‹livr.› sapienţă, ‹înv.› dăscălie, didascalie, ‹fig.; înv.› azbuche, luminare. *Cei care preţuiesc ştiinţa au şanse mai mari de a reuşi în viaţă.* **2** erudiţie, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹fig.› carte. *Este un om de mare ştiinţă.* **3** disciplină, ‹grec.; înv.› epistimie. *În ultimul timp au apărut noi ştiinţe, precum informatica.* **4** ***ştiinţă politică*** = politologie. *Ştiinţa politică se ocupă cu studiul fenomenului politic în ansamblul lui;* ***ştiinţă socială*** = socioştiinţă. *Ştiinţa socială este o ramură a sociologiei generale;* (*art.*) ***ştiinţa despre ştiinţă*** = scientică, scientologie. *Ştiinţa despre ştiinţă studiază ştiinţa ca fenomen social, evoluţia şi structura ei, precum şi rolul acesteia în societate;* ***ştiinţa exegezei*** = hermeneutică; ***ştiinţa viitorului*** = futurologie, prospectivă, viitorologie. *Ştiinţa viitorului se ocupă cu studierea legilor şi metodelor noi de prospectare a viitorului;* (*la pl.*) ***ştiinţe exacte*** = ştiinţe reale. *În ştiinţele exacte se fac formulări logice, prezentate în formă matematică;* ***ştiinţe naturale*** = (*art.*) ***ştiinţele naturii*** = ‹înv.› istorie naturală. *Ştiinţele naturii se ocupă cu studiul fenomenelor biotice şi abiotice din cadrul învelişurilor pământului în conexiune şi în complexitatea lor;* ***ştiinţe reale*** = ştiinţe exacte; ***ştiinţe umaniste*** = ştiinţe umanistice; ***ştiinţe umanistice*** = ştiinţe umaniste. *Ştiinţele umanistice au ca obiect de studiu omul şi mediul său social şi natural;* (*art.; jur.; înv.*) ***ştiinţa pravilelor*** v. Drept. Jurisprudenţă. **5** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusinţă, isteţie, isteţime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, talent, uşurinţă, ‹livr.› periţie, ‹rar› îndemânaţie, tărie, trezie, ‹pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› pricepuţie, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră ştiinţa chirurgului în mânuirea bisturiului.* **6** artă, dibăcie, iscusinţă, îndemânare, măiestrie, meşteşug, pricepere, stil, talent, ‹fam.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu multă ştiinţă.* **7** cunoaştere, posedare, stăpânire, ‹arg.› ginire. *Pentru cei care lucrează în turism ştiinţa mai multor limbi este obligatorie.* **8** (*pop. şi fam.*) ***ştiinţă de carte*** v. Cultură. Cunoştinţe (v. *cunoştinţă*). Instrucţie. Învăţătură. Pregătire. Studii (v. *studiu*). **9** (*înv.*) v. Cunoştinţă. Pregătire. **II** (*înv.*) **1** (*mai ales constr. cu vb. „a avea”, „a lua”*) v. Cunoştinţă. **2** v. Cunoaştere. **3** (*mai ales constr. cu vb. „a avea”, „a lua”*) v. Ştire. Veste. **4** v. Informaţie. Ştire. Veste. **5** (*filos.; în opoz. cu „materie”, „existenţă”*) v. Conştiinţă. Cuget. Gândire. Mental. Spirit. Suflet.

ştiinţélnic, -ă adj. (*înv.*) v. Ştiinţific.

ştiinţésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Ştiinţific.

ştiinţiál, -ă adj. (*înv.*) v. Ştiinţific.

ştiinţífic, -ă adj. **1** ‹înv.› ştiinţelnic, ştiinţesc, ştiinţial. *Cele mai bune lucrări ştiinţifice sunt premiate de Academie. Limbajul ştiinţific trebuie să fie precis.* **2** exact, precis, riguros, strict. *A dat o definiţie ştiinţifică acestei noţiuni.* **3** (*înv.; despre cultură, disciplinele umaniste etc.*) v. Literar.

ştil s.n. (*reg.*) v. Creion.

ştilbură vb. I. refl. (*reg.; despre apă*) v. Tulbura.

ştílbure adj. (*în opoz. cu „limpede”; reg.; despre lichide*) v. Tulbure. Turbid.

ştilburoásă adj. (*în opoz. cu „limpede”; reg.; despre lichide*) v. Tulbure. Turbid.

ştim s.m. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Ţepoşică (*Nardus stricta*). **2** fig. (*glum.*) v. Păr.

ştímár subst. (*reg.*) v. Imaş. Izlaz. Păşune. Ţarină[1].

ştímă s.f. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”*) v. Noroc. Şansă. **2** v. Frupt. Mană. **3** v. Presentiment. Presimţire.

ştimocí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*ind. text.; compl. indică lâna brută, cânepă etc.*) v. Dărăci. Pieptăna. Scărmăna. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Părui.

ştimuí vb. IV. refl. (*despre date, mărturii, realităţi, adevăruri etc.*) v. Concorda. Corespunde. Potrivi.

ştioácă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Ghionoi.

ştioálfă (ştoárfă) s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

ştioálnă s.f. (*reg.*) **I 1** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **2** (*pesc.*) v. Copcă[2]. Ochi[1]. **II** (*miner.*) **1** v. Galerie. **2** (*de obicei urmat de determ. care arată felul, natura*) v. Mină[1]. Subteran.

ştiobâlc interj. (*pop.; adesea cu val. vb.*) v. Bâldâbâc! Bâltâc!

ştiobálcăi vb. IV. refl., intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Bălăci.

ştiobâlcăiálă s.f. (*reg.*) v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit.

ştiobâlcăít s.n. (*reg.*) v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit.

ştioi s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciuf. Ciuf-pitic (*Otus scops*). **2** v. Ciuf-de-baltă (*Asio flammeus*).

ştiol s.n. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Cămin. Coş[1]. Horn. **2** (*miner.*) v. Galerie. **3** (*geomorf.*) v. Cavernă. Grotă. Peşteră.

ştiolfăi vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică alimente sau lucruri necomestibile*) v. Molfăi. Morfoli. Mozoli. **2** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

ştiólniţă s.f. (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

ştiopálc interj. (*de obicei repet.; adesea cu val. vb.; sugerează mersul şchiopătat al unei fiinţe; reg.*) v. Şontâc! Şovâlc!

ştiorlâcăi vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre păsări*) v. Ciripi. Pirui. **2** (*despre copiii mici*) v. Gânguri.

ştiorlâcăiálă s.f. (*reg.*) v. Ciripeală. Ciripire. Ciripit. Glas. Piruit.

ştipuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Refeca. Tivi. **2** (*compl. indică materiale, ţesături etc.*) v. Tigheli.

ştir[1] s.m. (*bot.*) **1** (*şi* ***ştir-alb, ştir-de-porci, ştir-porcesc, ştir-sălbatic, ştir-verde***) *Amaranthus retroflexus*; ‹reg.› ştiriţa-porcului (v. *ştiriţă*[2]), ştiriţă[2]. **2** (*şi* ***ştir-bun, ştir-mic, ştir-porcesc, ştir-prost, ştir-roşu***) *Amaranthus angustifolius*; moţul-curcanului (v. *moţ*[1]). **3** *Phleum paniculatum*; coada-vulpii (v. *coadă*). **4** (*reg.*) *Atriplex patula*; ‹reg.› talpa-gâştei (v. *talpă*). **5** (*reg.*) v. Bănuţ. Părăluţă (*Bellis perenis*). **6** (*reg.; şi* ***ştir-roşu***) v. Busuioc-roşu (*Amaranthus caudatus*). **7** (*reg.; şi* ***ştir-alb, ştir-roşu***) v. Lobodă. Lobodă-albă. Lobodă-albă-de-grădină. Lobodă-bună. Lobodă-de-grădină. Lobodă-domnească. Lobodă-porcească (*Atriplex hortensis*). **8** (*reg.; şi* ***ştir-negru***) v. Pelinariţă (*Artemisia vulgaris*).

ştir[2] s.n. (*reg.*) v. Lanţ.

ştir[3], ştíră adj. **1** (*biol.; înv. şi pop.; despre fiinţe, mai ales despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Steril. Sterp. **2** (*reg.; despre plante*) v. Neroditor.

ştirb, ştírbă adj. **1** (*despre oameni sau animale*) ‹rar› ştirbit, ‹reg.› jimb, ştirboc, ştirbocit. *Bătrânul este ştirb şi foarte slab.* **2** (*despre vase de sticlă, de porţelan, de lut, despre obiecte casante etc.*) ciobit, ciocnit, ştirbit. *A aruncat paharul ştirb.* **3** (*despre unelte tăioase*) ştirbit, tocit. *Cuţitul ştirb nu mai taie deloc.*

ştirbeálă s.f. (*reg.*) **1** (*la oameni sau la animale*) v. Ştirbenie. Ştirbitură. **2** v. Ciobitură. Ciocnitură. Ştirbitură.

ştirbénie s.f. (*la oameni sau la animale*) ştirbitură, ‹înv. şi reg.› ştirbină, ‹reg.› ştirbeală, ştirboceală.

ştirbí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni sau animale*) ‹reg.› a (se) ştirboci. *A avut o dantură foarte bună, dar la bătrâneţe a ştirbit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică vase de sticlă, de porţelan, de lut, obiecte casante etc.*) a (se) ciobi, a (se) ciocni. *A ştirbit, prin lovire, marginea paharului. Marginea farfuriei s-a*

ştirbit. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică unelte tăioase*) a (se) toci. *Cuţitul s-a ştirbit din cauză că a încercat să taie cu el un plastic dur. A ştirbit toporişca atunci când a vrut să despice un butuc din lemn de esenţă tare.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică valoarea, calitatea etc. cuiva sau a ceva*) a diminua, a scădea. *Nimic nu-i poate ştirbi reputaţia.* **2** (*înv.; despre oameni sau despre acţiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligaţii, angajamente etc.*) v. Abate[2]. Călca. Contraveni. Încălca. Nesocoti. Transgresa. Viola.

ştirbínă s.f. **1** (*înv. şi reg.; la oameni sau la animale*) v. Ştirbenie. Ştirbitură. **2** (*înv. şi reg.*) v. Ciobitură. Ciocnitură. Ştirbitură. **3** (*înv.*) ‹înv.› ştirbitură.

ştirbíre s.f. **I 1** ciobire, ciocnire. *Ştirbirea marginii paharului s-a produs prin lovire.* **2** tocire. *Încercarea de a tăia un plastic dur a provocat ştirbirea cuţitului.* **II** fig. diminuare, micşorare, scădere, ‹fig.; înv.› ştirbitură. *Critica joacă un rol important în ştirbirea valorii unei opere.*

ştirbít, -ă adj. **I 1** (*despre vase de sticlă, de porţelan, de lut, despre obiecte casante etc.*) ciobit, ciocnit, ştirb. **2** (*despre unelte tăioase*) ştirb, tocit. **3** (*rar; despre oameni sau animale*) v. Ştirb. **II** fig. (*despre valoarea, calitatea etc. cuiva sau a ceva*) diminuat, micşorat, scăzut. *A hotărât să iasă la pensie, din cauza prestigiului ştirbit.*

ştirbitúră s.f. **I 1** (*la oameni sau la animale*) ştirbenie, ‹înv. şi reg.› ştirbină, ‹reg.› ştirbeală, ştirboceală. *Când râde, i se vede ştirbitura. Îşi acoperă gura cu mâna ori de câte ori vorbeşte, pentru a nu i se vedea ştirbitura.* **2** ciobitură, ciocnitură, ‹înv. şi reg.› ştirbină, ‹reg.› ciumblitură, ştirbeală. *Ştirbitura paharului este destul de mare.* **3** gaură, ruptură, spărtură, ‹înv.› frântură. *După inundaţii au apărut mai multe ştirbituri în dig.* **4** (*înv.*) ‹înv.› ştirbină. *Ştirbitura este un fragment de dinte sau de măsea rămas în gingie.* **II** fig. (*înv.*) **1** v. Diminuare. Scădere. Ştirbire. **2** v. Călcare. Încălcare. Nesocotire. Transgresare. Violare.

ştirbóc, -oácă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Ştirb.

ştirboceálă s.f. (*la oameni sau la animale; reg.*) v. Ştirbenie. Ştirbitură.

ştirbocí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Ştirbi.

ştirbocít, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Ştirb.

ştírcă s.f. (*reg.*) **1** (*vit.*) v. Mustuitor. **2** v. Otic. **3** (*în forma* ***stircă***) v. Băţ de chibrit. Chibrit.

ştíre s.f. **1** veste, ‹rar› semn, ‹înv. şi reg.› uişag, ‹reg.› ţăitung, ‹înv.› auz, cuvânt, glas, havadiş, pliroforie, spunere, ştafetă, ştiinţă, vuiet, ‹turc.; înv.› mujdea, ‹fig.; înv. şi pop.› sfară[1]. *Părinţii aşteaptă cu emoţie o ştire de la fiica lor. Ştirea primită de la prietenii lor i-a tulburat.* **2** mesaj, veste, ‹înv.› solie. *Ştirile din zona sinistrată ajung cu greu la public.* **3** comunicare, informaţie, înştiinţare, veste, ‹înv. şi pop.› răspuns, ‹arg.› exivă. *A auzit ştirea la televizor.* **4** informaţie, veste, ‹rar› cunoştinţă, ‹reg.› hir, ‹înv.› mărturie, pliroforie, ştiinţă. *De când a plecat din ţară, nu i-a parvenit nicio ştire despre ea.* **5** (*înv.; mai ales constr. cu vb. „a avea”*) v. Cunoaştere.

ştirí[1] vb. IV. refl., intr. (*reg.; despre oameni sau despre glasul lor*) v. Răguşi.

ştirí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Anunţa. Comunica. Informa. Încunoştinţa. Înştiinţa. Vesti.

ştirícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coţofană. Ţarcă (*Pica pica*).

ştiriceá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coţofană. Ţarcă (*Pica pica*).

ştiricí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Anunţa. Comunica. Informa. Încunoştinţa. Înştiinţa. Vesti. **2** v. Cerceta. Informa. **3** (*compl. indică oameni*) v. Iscodi.

ştiríe[1] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coţofană. Ţarcă (*Pica pica*).

ştiríe[2] s.f. (*biol.; înv.*) v. Agenezie. Infecunditate. Infertilitate. Sterilitate.

ştiríţă[1] adj. (*biol.; reg.; despre femelele animalelor sau despre femei*) v. Stearpă (v. *sterp*). Sterilă (v. *steril*).

ştiríţă[2] s.f. (*bot.; reg.; şi art., **ştiriţa-porcului***) v. Ştir[1]. Ştir-alb (v. *ştir*[1]). Ştir-de-porci (v. *ştir*[1]). Ştir-porcesc (v. *ştir*[1]). Ştir-sălbatic (v. *ştir*[1]). Ştir-verde (v. *ştir*[1]) (*Amaranthus retroflexus*).

ştirós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre substanţe, produse, alimente, băuturi etc., sau despre gustul, efectele etc. lor*) v. Astringent. **2** (*despre plante, despre cojile unor fructe, despre păstăile unor plante etc.*) v. Aţos. Fibros. Teios.

ştiubéci s.n. (*chim.; înv.*) v. Alb de plumb. Ceruză.

ştiubéi s.n. (*reg.*) **1** (*apic.*) ‹reg.› buduroi, ştubeu. *Ştiubeiul este făcut dintr-un trunchi de copac scorburos sau scobit.* **2** (*apic.*) v. Stup. **3** ‹reg.› buduroi, ştubeu. *Ştiubeiul, îngropat în pământ, serveşte ca ghizd la o fântână puţin adâncă.*

ştiúcă s.f. **1** (*iht.*) *Esox lucius*; ‹pop.› lupul-bălţii (v. *lup*), ‹reg.› mârliţă[1], raţă. **2** (*iht.*) ***ştiucă-de-mare*** = *Belone euxini*; zărgan, ‹reg.› ţipar-de-mare. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ştiuculíţă s.f. (*iht.*) ‹pop.› ştiucuţă, ‹reg.› vârlă.

ştiucúţă s.f. (*iht.; pop.*) v. Ştiuculiţă.

ştiuhuréz s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf (*Asio otus*).

ştiulbícă vb. I. intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Aromi. Aţipi. Dormita. Moţăi. Picoti. Piroti.

ştiulboánă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

ştiuldíc interj. (*reg.; adesea cu val. vb.*) v. Bâldâbâc! Bâltâc!

ştiuleág s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Ştiulete.

ştiuleán s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Ştiulete.

ştiuléte s.m. **I** (*bot.; la porumb*) **1** ‹pop.› păpuşă, păpuşoi, ‹reg.› ciocan[1], ciocălău, cotolan, cucuruz, drugă, drugălău, porumb, ştiuleag, tiulihău, tofleac, tuleu, tulihoi. *Nu mai avea niciun ştiulete în pătul. Îi plac ştiuleţii copţi în spuză.* **2** cocean, ‹reg.› ciocan[1], ciocălău, cioclod, ciuculete, drugă, drugălău, duduloi, ştiulean, ştiuleu, tulug, vejie. *A pus pe foc ştiuleţii desfăcuţi de boabe.* **II** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ştiuléu s.n. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Ştiulete.

ştiulghít, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe*) v. Hămesit. Lihnit. Sfârşit[2].

ştiup subst. (*reg.*) **1** v. Pospai. **2** v. Praf. Pulbere.

ştiur s.m. (*zool.; înv.*) v. Veveriţă (*Sciurus vulgaris*).

ştiurbós, -oásă adj. (*reg.; despre copaci, trunchiuri de copaci*) v. Găunos. Scorburos.

ştiút[1] s.n. (*înv.*) v. Cunoaştere.

ştiút[2]**, -ă** adj. **1** (*despre lucruri, fapte, evenimente etc.*) cunoscut. *Aceste întâmplări ştiute nu mai trebuie aduse în discuţie.* **2** (*despre locuri, obiceiuri etc.*) cunoscut, familiar. *După ani, se întoarce să mai vadă locurile ştiute.* **3** (*despre oameni*) anume, anumit, cunoscut. *Când a făcut acea remarcă, s-a referit la o persoană ştiută.* **4** convenit, cunoscut, stabilit. *A ieşit din casă la semnalul ştiut.* **5** arhicunoscut, banal, depăşit, răscunoscut, ultracunoscut, vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc ştiut şi nimeni nu a râs.* **6** (*pop.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Doct. Erudit. Învăţat[2]. Savant.

ştiutór, -oáre adj., sm., s.f. **1** adj., sm., s.f. (*astăzi rar*) v. Cunoscător. **2** adj. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Citit[2]. Cult[2]. Cultivat. Doct. Erudit. Învăţat[2]. Savant.

ştiutúră s.f. (*înv.*) **1** v. Cunoaştere. **2** v. Înţelegere. Percepere. Percepere. Prindere. Sesizare.

ştoágăr s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ştoárfă s.f. (*arg.*) = ştioalfă.

ştocáus s.n. (*jur.; german.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

ştócfiş s.m. **1** (*iht.; înv. şi reg.*) v. Cod[1]. Moruă (*Gadus morrhua*). **2** (*ind. alim.; înv.*) v. Batog.

ştoflocí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălţăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza.

ştoi s.n. (*anat.; vulg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ştopolí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părţi ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) v. Cârpi. Coase. Prinde. Ţese.

ştos s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură. **2** v. Izbitură. Lovitură.

ştraf s.n. (*jur.; înv. şi reg.*) **1** v. Amendă. Penalitate. Penalizare. **2** v. Condamnare. Pedeapsă. Penitenţă. **3** Pedeapsă. Sancţiune.

ştrafát, -ă adj. (*reg.; despre ţesături, despre obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

ștraif s.n. **1** bandă[2], bantă, fâșie. *Croitorul coase un ștraif la pantaloni.* **2** (*reg.*) v. Dungă. Linie.

ștráihmas s.n. (*tehn.; în dulgherie; reg.*) v. Zgârieci.

ștráimodlu s.n. (*tehn.; în dulgherie; reg.*) v. Zgârieci.

ștram, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ager. Agil. Comprehensiv. Deștept. Dibaci. Inteligent. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Priceput.

ștramporí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni, mai ales salariați*) v. Muta. Permuta. Strămuta. Transfera.

ștrapáț s.n. (*reg.*) **1** v. Alergare. Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet. **2** v. Cazna. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare.

ștrápă s.f. (*reg.*) v. Alergare. Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet.

ștrăfuí vb. IV. tr. (*jur.; înv. și reg.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Amenda[1]. Penaliza.

ștrăpățuí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Hărțui. Sâcâi. Șicana. **2** (*compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza.

ștrăpățuiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Alergare. Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet. **2** v. Harță. Hărțuială. Hărțuire. Încăierare. **3** v. Hărțuială. Hărțuire. Sâcâială. Șicanare.

ștrăpățuít s.n. (*reg.*) **1** v. Alergare. Alergătură. Fugă. Fugăreală. Goană. Umblătură. Umblet. **2** v. Harță. Hărțuială. Hărțuire. Încăierare. **3** v. Hărțuială. Hărțuire. Sâcâială. Șicanare.

ștreang s.n. **1** laț[1], ‹pop.› juvăț, ‹reg.› hăț, ștric[1], ‹înv.› arcan[2], osăl. *Călăul îi pune osânditului un ștreang de gât.* **2** spânzurătoare, ‹reg.› stâlpan, ‹înv.› pierzări (v. *pierzare*). *Condamnații erau aduși la ștreangul înălțat în piața orașului.* **3** (*la ham*) șleau[2], trăgătoare (v. *trăgător*), ‹reg.› lugău, ștric[1]. *Ștreangul leagă pieptarul hamului de orcic.* **4** (*pop.*) v. Frânghie. Funie. **5** (*arg.*) v. Cravată.

ștrec s.n. (*reg.*) **1** (*ferov., transp.*) v. Cale ferată. Drum-de-fier. Linie ferată. **2** (*miner.*) v. Galerie.

ștrecuíre s.f. (*ind. piel.*) ștrecuit. *Prin ștrecuire, pielile sunt curățate de resturile de carne.*

ștrecuít s.n. (*ind. piel.*) ștrecuire.

ștremeleág s.n. **1** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** (*reg.*) v. Furcă. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

ștremeléu s.n. (*reg.*) v. Furcă.

ștrénche s.f. (*j. de copii; reg.*) v. Șotron.

ștrengár adj., s.m. **I 1** adj. (*despre oameni*) drăcos, poznaș. *Are un băiat ștrengar, care face numai ce vrea.* **2** adj., s.m. nebunatic, poznaș, ‹fam.› afurisit, ‹reg.› bazaochi, ‹fig.; reg.› ghibirdic. *În tinerețe a fost un ștrengar fără pereche.* **3** adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **II** s.m. **1** ‹fam.› hoț, hoțoman, tâlhar, ‹reg.› calindroi, nandraș, ‹grec.; înv.› catergar. *Mare ștrengar mai ești!* **2** (*înv.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **3** (*înv.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **4** (*glum.*) v. Afemeiat. Crai. **III** s.m. (*reg.*) v. Frânghier.

ștrengărí vb. IV. intr. (*înv.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.

ștrengăríe s.f. **1** ghidușie, glumă, năzbâtie, năzdrăvănie, nebunie, poznă, ‹livr.› goliardie, incartadă, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, ‹pop.› nebuneli (v. *nebunealăă*), ‹fam.› pehlivănie, ‹reg.› dizmerenie, ghidușărie, iznoavă, marafet, poșovaică, potâng, prujă, prujitură, șagă, șalmă, șoadă (v. *șod*), șoană, șolomănie, șolticărie, șozenie, șozie, tanaboață, tămășag, trancotă, tricozenie, zgoangă, ‹înv.› cabaz, cabazlâc, ‹fran.› badinaj, badinerie, ‹fig.; reg.› loaze (v. *loază*). *Ștrengăriile copiilor sunt de cele mai multe ori amuzante.* **2** drăcie, drăcovenie, năzbâtie, poznă, ‹pop.› drăcărie, ‹fam.› parascovenie, ‹înv. și reg.› rele (v. *rău*). *Nu poate uita ștrengăriile din copilărie.* **3** farsă, festă, ghidușie, glumă, păcăleală, păcălitură, poznă, ‹pop. și fam.› ghidușlâc, renghi, șotie, ‹pop.› carașic, ‹înv. și reg.› marghiolie, ‹reg.› ghidușărie, mișculanță, năsărâmbă, opșag, păcală, șalmă, șăncălănie, șăncălie, șoadă (v. *șod*), șodomănie, trufă[3], trufășag, ‹înv.› bosma, ‹fran.› atrapă, ‹fig.; fam.› abureală, aburire, ‹fig.; înv.› potcoveală. *Fire ludică, se ține numai de ștrengării.* **4** bazaconie, năzbâtie, poznă, trăsnaie, ‹reg.› trăsneală. *-Iarăși ai făcut o ștrengărie? -Nu.* **5** (*înv.*) v. Golănie. **6** (*înv.*) v. Hoinăreală. Hoinărie. Vagabondaj. Vagabondare.

ștrengăríță s.f. **1** ‹pop. și fam.› hoțoaică, tâlhăriță, tâlhăroaică, ‹fam.› hoțomancă, șmecheroaică, ‹reg.› hăitușcă, ștrengăroaică. *Fata asta este o mare ștrengăriță!* **2** drăcoaică, ‹fig.› diavoliță, tartoriță, ‹fig.; pop.› diavoloaică, ‹fig.; reg.› zgâtie. *Tânăra ștrengăriță îl privește pe sub gene.*

ștrengăroáică s.f. (*reg.*) v. Ștrengăriță.

ștric[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Frânghie. Funie. **2** v. Laț[1]. Ștreang. **3** (*la ham*) v. Șleau[2]. Ștreang. Trăgătoare (v. *trăgător*).

ștric[2] s.n. (*reg.*) v. Funicular.

ștric[3] s.n. (*reg.*) **1** (*fiz.*) v. Grad. **2** (*la aparatele de măsură*) v. Linie. Liniuță.

ștric[4] s.n. (*reg.*) **1** v. Dantelă. **2** v. Jerseu. Pulover.

ștricar s.m. (*reg.*) v. Frânghier.

ștricăní vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase. **2** (*compl. indică dantele, tricoturi etc.*) v. Croșeta. **3** (*compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) v. Împleti. Lucra. Tricota.

ștricuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) v. Anula. Elimina. Îndepărta. Înlătura. Rade. Radia[2]. Scoate. Suprima. Șterge. Tăia.

ștrimf s.m. (*reg.*) v. Ciorap.

ștrofálui[1] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Pedepsi.

ștrofálui[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiopăta.

ștrol, ștroálă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Șchiop.

ștronț s.m. (*fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› șoacă[1], șonț. *Ștronț este un calificativ dat unei persoane străine, în special uneia de origine germană.*

ștronțá vb. I. intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a ștronțui. *La școală copiii vorbesc românește, dar acasă ștrontează, pentru că mama lor este nemțoaică.*

ștronțuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a ștronța.

ștubéu s.n. (*reg*) **1** (*apic.*) ‹reg.› buduroi, știubei. *Ștubeul este făcut dintr-un trunchi de copac scorburos sau scobit.* **2** ‹reg.› buduroi, știubei. *Ștubeul, îngropat în pământ, servește ca ghizd la o fântână puțin adâncă.*

ștuc s.n. **1** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) v. Bucată. Crâmpei. Fracțiune. Fragment. Frântură. Parte. Porțiune. Secțiune. Tranșă. **2** (*înv.*) v. Bucată. Exemplar[1]. **3** (*lit.; german.; înv.*) v. Lucrare dramatică. Operă dramatică. Piesă. Scriere dramatică

ștudiruí vb. IV. (*înv. și reg.; compl. indică cunoștințe teoretice și practice din discipline științifice, tehnice, artistice, obiecte de învățământ etc.*) v. Învăța. Studia.

ștulău s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.

șturm s.n. (*milit.; în opoz. cu „defensivă"; înv. și reg.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă (v. *ofensiv*).

ștuț s.n. **1** (*tehn.*) tubulură. *Ștuțul permite realizarea unui racord sau scurgerea unui fluid dintr-un recipient ori printr-o conductă.* **2** (*milit.; reg.*) v. Carabină.

șubár s.m. (*reg.*) v. Piuar.

șúbă s.f. **1** ‹reg.› contoman. *Iarna, poartă o șubă de urs.* **2** (*țes.; reg.*) v. Aba. Dimie. Pănură. **3** (*anat.; arg.*) v. Limbă.

șúber s.n. **1** (*tehn.; la cuptoarele industriale sau la căldările de abur*) registru, sertar, ventil. *Șuberul servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum.* **2** (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn. **3** (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor.

șubíță s.f. șubuliță, ‹reg.› șubuță. *I-a cumpărat fetiței o șubiță din blană de iepure.*

șúbler s.n. (*tehn.*) picior cu culisă. *Șublerul este un instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, compus dintr-o riglă gradată cu două brațe, între care se prinde piesa ce trebuie măsurată.*

șubrăv, -ă adj. (*reg.*) **1** (*în opoz. cu „puternic"; despre flințe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit. **2** (*despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.

șúbred, -ă adj. **I 1** (*în opoz. cu „solid", „trainic"; despre construcții, clădiri etc.*) nerezistent, nesolid, netrainic, slab, slăbit,

șubrezit, ‹rar› precar. *Cortul, fiind șubred, a fost distrus de furtună. Pilonii podului șubrezi din cauza inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.* **2** (*despre obiecte*) netrainic, ‹livr.› caduc. *Nu poți pune greutăți pe masă pentru că este șubredă.* **3** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubrezit, ‹livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șistav, șistăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire. *Este șubred, predispus mereu la îmbolnăviri.* **4** (*despre sănătate*) ‹fig.; rar› molâie. *Din copilărie a avut o sănătate șubredă.* **II** fig. **1** (*despre realizări, manifestări etc. ale oamenilor*) discutabil. *Teoria sa nu a fost acceptată pentru că argumentele invocate erau șubrede.* **2** (*despre stări, situații etc.*) nesigur, precar, ‹fig.; pop.› ușor[2]. *Cei mai mulți bugetari se află într-o situație materială șubredă.* **3** (*despre idei, teorii, concepții etc.*) ‹fig.› firav. *Documentarea lucrării este șubredă.*

șubrezeálă s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune.

șubrezénie s.f. **I 1** ‹livr.› caducitate. *În cameră era un singur scaun a cărui șubrezenie a constatat-o sprijinindu-se de el. Șubrezenia podului este îngrijorătoare.* **2** debilitate, fragilitate, gracilitate, neputință, slăbiciune, ‹rar› lingăvie, slăbire, ‹înv. și pop.› slăbie[1], ‹pop. și fam.› jigăreală, ‹înv. și reg.› slăbănogeală, ‹reg.› slăbeală, slăbeață, ‹înv.› deznervare, deznervație, slăbănogie, slăbănogire, slăbime, ‹fig.› anemie. *Munca extenuantă și oboseala l-au adus în stare de șubrezenie.* **II** fig. **1** nesiguranță, precaritate. *Șubrezenia zilei de mâine este o realitate pentru mulți oameni.* **2** netemeinicie, slăbiciune. *A încercat să-l convingă de șubrezenia argumentelor sale.*

șubrezí vb. IV. refl., tr. **1** (*în opoz. cu „a se întări"; sub. sau compl. indică ființe ori forțele, puterile lor*) a (se) debilita, a slăbi, ‹livr.› a se ratatina, ‹înv. și pop.› a (se) slăbănogi, ‹reg.› a se nevoiești, a se șistăvi, a (se) ticăloși, ‹înv.› a stâmpi, ‹fig.; livr.› a (se) evira, ‹fig.; reg.› a se păstrăma, a se teșmeni. *Boala l-a șubrezit în așa măsură, încât trebuie să facă tratament de recuperare.* **2** (*sub. sau compl. indică obiecte, construcții, elemente de construcție etc.*) a (se) slăbi. *Folosirea îndelungată a șubrezit scaunul. Pilonii podului s-au șubrezit din cauza inundațiilor repetate.*

șubrezíre s.f. **I 1** slăbire. *Șubrezirea pilonilor podului în urma inundațiilor repetate îi îngrijorează pe locuitorii orașului.* **2** debilitare. *Trebuie să facă un tratament sever din cauza șubrezirii sănătății.* **II** fig. ‹fig.› anemiere, ‹fig.; rar› anemizare. *Prostul gust duce la șubrezirea artei.*

șubrezít, -ă adj. **1** (*opoz. cu „solid", „trainic"; despre construcții, clădiri etc.*) nerezistent, nesolid, netrainic, slab, slăbit, șubred, ‹rar› precar. **2** (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) debil, delicat, firav, fragil, gingaș, gracil, neputincios, nevolnic, pirpiriu, plăpând, prizărit, slab, slăbit, slăbuț, șubred, livr.› valetudinar, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam› sfrijit, slăbănog, ‹pop.› becisnic, lingav, pițigăiat, ‹pop.; deprec.› ouat, ‹fam.› străveziu, zgubilitic, ‹înv. și reg.› mârșav, netare, suleget, ticălos, ‹reg.› gubav, lingăvit, morânglav, netrebuit, obidnic, pedestru, plămânos, scârnav, sighinaș, slăburiu, șistav, șistăvit, șubrav, ‹înv.› deznervat, slăbănos, ‹fig.› fraged, leșinat[2], moale, ‹fig.; fam.› păcătos, ‹fig.; reg.› macru, teșmenit, ‹fig.; înv.› subțire.

șubulíță s.f. șubiță, ‹reg.› șubuță.

șubúță s.f. (*reg.*) v. Șubiță. Șubuliță.

șuc s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a da"*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură.

șucár, -ă adj., s.n., s.m. (*arg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „urât"; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **II 1** s.m. (*în forma șucăr*) v. Hoț. Pungaș. **2** s.n. (*și în forma șucăr*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **3** s.n. (*în forma șucăr*) v. Supărare.

șucăreálă s.f. (*arg.*) v. Supărare.

șucărí vb. IV. (*arg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. Spilcui. **2** refl. (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **3** refl. (*despre oameni*) v. Supăra. **4** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra. **5** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **6** tr. v. Constata. Înțelege. Observa. Pricepe. Remarca. Sesiza. Vedea. **7** refl. (*despre oameni*) v. Debruia. Descurca. **8** tr. (*compl. indică imagini, evenimente etc.*) v. Aminti. Reține. Ști.

șucărít, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Supărat.

șucăritór, -oáre adj. (*arg.; mai ales despre manifestări, atitudini. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Agasant. Enervant. Iritant. Plicticos. Plictisitor. Sâcâitor. Supărător.

șucheá[1] vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.

șucheá[2] vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

șucheát, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) v. Corupt. Deboșat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deșănțat. Dezmățat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licențios. Necuviincios. Nemoral. Nerușinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios.

șucheténie s.f. (*reg.*) **1** v. Bizarerie. Ciudățenie. Excentricitate. Extravaganță. Fantezie. Originalitate. Teribilism. **2** Bazaconie. Bizarerie. Ciudățenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăție. Minune. Năstrușnicie. Năzdrăvănie. Poznă.

șuchi, șúche adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

șuchirí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

șuetár s.m. (*j. de cărți; rar*) v. Bancher.

șuétă s.f. **1** (*j. de cărți; rar*) v. Bancă[2]. **2** (*fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune.

șufárí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Înșela[1]. Pungăși. Specula.

șufládă s.f. (*reg.*) **1** v. Sertar. **2** v. Comodă. Scrin.

șúflă s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Căuș. Scafă. **2** v. Lopată. **3** (*mar.*) v. Lopată. Ramă[2]. Vâslă.

șugár adj., s.n. (*reg.*) **1** adj. (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Elastic. Subțiratic. Subțire. Suplu. Zvelt. **2** s.n. (*la bici*) v. Sfârc. Șfichi.

șúgă s.f. (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

șugărél s.m. (*bot.; reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*).

șugubáț, -eáță adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **2** (*reg.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **II** s.m., s.f., adj. (*înv.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

șugubínă s.f. **1** (*jur.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› satara. *Șugubina era o amendă în bani sau în vite, percepută pentru răscumpărarea omuciderii, a tâlhăriei sau a adulterului.* **2** (*reg.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

șuguí[1] vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Glumi. **2** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

șuguí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

șuguiálă s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› șuguire, șuguit.

șuguíre s.f. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› șuguială, șuguit.

șuguít s.n. (*pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› șuguială, șuguire.

șuguitór, -oáre adj. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

șuhárie s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Coriză. Guturai. Rinită. **2** (*med., med. vet.*) v. Răceală.

șui[1] s.m. (*entom.; reg.*) v. Car[1] (*Anobium pertinax*).

şui² s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.
şui³, şúie adj. (*fam.*) **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit². Respingător. Schimonosit². Slut. Strâmb. Urât². **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** (*psih.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
şui⁴, şúie adj. (*reg.*) **1** (*despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Elastic. Subţiratic. Subţire. Suplu. Zvelt. **2** (*despre corpuri, obiecte etc.*) v. Elastic. Flexibil. Lax. Mlădios. Mlădiu. Moale. Suplu.
şui⁵, şúie s.n., adj. (*reg.*) **I** s.n. **1** (*med., med. vet.*) v. Astm. **2** (*med., med. vet.*) v. Emfizem pulmonar. **3** (*med., med. vet.; şi, art., **şuiul cel orb***) v. Artrită. **4** (*med., med. vet.*) v. Cancer. Neoformaţie. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **5** (*med.*) v. Gută. Podagră. **6** (*med.*) v. Hemoroizi. **7** (*med.*) v. Lues. Sifilis. **8** (*med.*) v. Scrofuloză. **9** (*med., med. vet.*) v. Cangrenă. Necroză. **II** adj. (*med., med. vet.; despre oameni şi unele animale*) **1** v. Astmatic. **2** v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos.
şuiá vb. I. refl. (*în opoz. cu „a se îngrăşa"; reg.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Slăbi.
şúică s.f. (*iht.; reg.*) v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburnus*).
şúier s.n. **1** fluier, fluierare, fluierat, fluierătură, şuierat¹, şuierătură, ‹reg.› fâşcâit, fâşcâitură. *Se aud de departe şuierele ciobanilor.* **2** şuierare, şuierat¹, şuierătură, ţiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit¹, vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. *Şuierul vântului se aude în streşini. Şuierul mării este cumplit în timpul furtunii.* **3** fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit¹, sâsâitură, şuierat¹, şuierătură. *Şuierul şerpilor este înfricoşător.* **4** piuială, piuit, piuitură, şuierat¹, şuierătură, ţiuit, ţiuitură, vâjâit¹, vâjâitură. *Soldaţii fugeau spre tranşee înnebuniţi de şuierul gloanţelor.*
şuiéra vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) ‹reg.› a şiui. *A vârât două degete în gură şi a şuierat puternic. A şuierat tare, sperând să fie auzit de şoferul din taxiul care trecea pe lângă el.* **2** (*despre unele animale, păsări sau insecte*) a fâsâi, a sâsâi², şâşâi, ‹reg.› a gâsâi. *Şerpii şuieră.* **3** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a ţiui, a urla, a vâjâi, a vui, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnâi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. şi pop.› a zgomota, ‹reg.› a şovăi², a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul şuieră în streşinile casei. Marea şuieră cumplit în timpul furtunii.* **4** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) a piui, a ţiui, a vâjâi, ‹reg.› a ţistui. *Gloanţele şuierau în depărtare. Sabia şuieră când despică aerul.*
şuierare s.f. şuier, şuierat¹, şuierătură, ţiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit¹, vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet.
şuierát¹ s.n. **1** fluier, fluierare, fluierat, fluierătură, şuier, şuierătură, ‹reg.› fâşcâit, fâşcâitură. **2** şuier, şuierare, şuierătură, ţiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit¹, vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. **3** fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit¹, sâsâitură, şuier, şuierătură. **4** piuială, piuit, piuitură, şuierat¹, şuierătură, ţiuit, ţiuitură, vâjâit¹, vâjâitură. **5** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierătură, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit¹, ţăcănitură. *În depărtare se aude şuieratul mitralierelor.*
şuierát², -ă adj. (*mai ales despre vocea sau respiraţia oamenilor*) şuierător, ‹rar› siflant.
şuierátor, -oáre adj., s.f., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre vocea sau respiraţia oamenilor*) şuierat², ‹rar› siflant. *Vorbeşte printre dinţi, cu o voce şuierătoare. Fiind bolnav de plămâni, are o respiraţie şuierătoare.* **2** (*mai ales despre vânt*) ţiuitor,vâjâitor, ‹rar› sunător. *A început să bată un vânt şuierător.* **3** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) piuitor, ţiuitor, vâjâitor. *Gloanţele şuierătoare străbat văzduhul.* **II** s.f. **1** fluierătoare (v. *fluierător*), ţiuitoare (v. *ţiuitor*). *Copilul scoate sunete dintr-o şuierătoare.* **2** consoană sibilantă, consoană şuierătoare, sibilantă (v. *sibilant*), sunet sibilant. *Şuierătoarea este o consoană constrictivă sau fricativă prepalatală ori postalveolară. „Ş" şi „j" din limba română sunt şuierătoare.* **3** consoană sibilantă, consoană siflantă, consoană şuierătoare, sibilantă (v. *sibilant*), siflantă (v. *siflant*), sunet sibilant, sunet siflant. *Şuierătoarele sunt consoane constrictive sau fricative, oricare dintre consoanele „ş", „j", „s", „z" din limba română.* **III** adv. (*modal*) sibilant. *Fluierul are crăpătura liniară pentru a suna şuierător.*
şuierătúră s.f. **1** fluier, fluierare, fluierat, fluierătură, şuier, şuierat¹, ‹reg.› fâşcâit, fâşcâitură. **2** şuier, şuierare, şuierat¹, ţiuit, vâjâială, vâjâire, vijâit¹, vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. **3** fâsâire, fâsâit, fâsâitură, sâsâială, sâsâire, sâsâit¹, sâsâitură, şuier, şuierat¹. **4** piuială, piuit, piuitură, şuier, şuierat¹, ţiuit, ţiuitură, vâjâit¹, vâjâitură. **5** păcăneală, pacănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, şuierat¹, ţăcăneală, ţăcănire, ţăcănit¹, ţăcănitură.
şúiet s.n. **1** clipoceală¹, clipocire¹, clipocit, foşnet, murmur, susur, susurare, şopot, şoşoit, zumzet, zvon¹, ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, şuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriş, şoşot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› şoaptă. *În poiană se aude şuietul unui izvor de munte.* **2** fâşâială, fâşâire, fâşâit, foşnet, foşnire, foşnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, şâşâit, şopot, şoşoit, şuşuială, şuşuire, şuşuit¹, şuşuitură, zumzet, zvon¹, ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› şoşâială, şoşet, şuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› şoaptă. *Dinspre pădure se aude şuietul frunzelor în bătaia vântului.*
şuiétic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **3** (*med.*) v. Lunatic. Noctambul. Somnambul.
şuietúră s.f. (*rar*) **1** v. Clipoceală¹. Clipocire¹. Clipocit. Foşnet. Murmur. Susur. Susurare. Şopot. Şoşoit. Şuiet. Zumzet. Zvon¹. **2** v. Fâşâială. Fâşâire. Fâşâit. Foşnet. Foşnire. Foşnit. Freamăt. Murmur. Sunet. Susur. Susurare. Şâşâit. Şopot. Şoşoit. Şuiet. Şuşuială. Şuşuire. Şuşuit¹. Şuşuitură. Zumzet. Zvon¹.
şuiét, -iáţă adj. (*reg.; despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Elastic. Subţiratic. Subţire. Suplu. Zvelt.
şuiós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre oameni şi unele animale*) v. Astmatic. **2** (*med., med. vet.*) v. Ftizic. Tebecist. Tuberculos. **3** (*med.*) v. Scrofulos. Strumos.
şuíţă s.f. (*zool.; reg.*) **1** *Spermophilus citellus*; ‹reg.› tâncul-pământului (v. *ţânc*). **2** v. Orbeţ. Spalax (*Spalax microphthalmus*). **3** v. Veveriţă (*Sciurus vulgaris*).
şulár s.n. (*croitorie; reg.*) **1** v. Saia¹. **2** v. Însăilătură.
şulái vb. IV. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.
şuleándră s.f. (*reg.*) **1** v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă. **2** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
şuleáucă s.f. (*reg.*) **1** v. Înşelăciune. Înşelătorie. **2** v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie¹. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.
şúier s.m. **1** (*înv. şi reg.*) v. Escroc. Hoţ. Impostor. Înşelător. Pungaş. Şarlatan. Şnapan. **2** (*j. de cărţi; înv. şi reg.*) v. Trişor. **3** (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
şuleríe s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie. **2** (*j. de cărţi*) v. Trişare.
şúlfă s.f. fig. (*reg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*deprec. sau peior.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Puşlama. Secătură. Zdreanţă. **3** (*deprec.*) v. Caiafă. Comedian. Comediant. Fariseu. Făţarnic. Histrion. Iezuit. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Şiret³. Tartuf. Viclean.
şulhétic, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezum-

ţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1]. **2** (*despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpaiat. Zvânturat. Zvânturatic.

şulingrós s.m. (*ornit.; reg.*) v. Botgros. Cireşar (*Coccothraustes coccothraustes*).

şúlpe s.f. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Vulpe. Vulpoaică (*Vulpes vulpes*). **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

şum s.n. (*reg.*) v. Arămoi.

şumár s.m. (*silv.; reg.*) v. Pădurar.

şúmen, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** adj., s.m., s.f. v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

şumeneálă s.f. (*reg.*) v. Beţie. Ebrietate.

şumení vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta.

şumenít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

şúncă s.f. **I** (*culin., ind. alim.*) **1** jambon. *În cămară are cârnaţi, şuncă şi costiţă afumată.* **2** (*fam.*) v. Slănină. **II** (*la pl. şunci; fam.; peior.*) ‹fam.; peior.› osânză, slănină. *Are ceva şunci pe el! De gras ce este, îi atârnă şuncile.*

şuncăríe s.f. (*ind. alim., com.; înv.*) v. Cârnăţărie. Mezelărie.

şúner s.n. (*nav.*) goletă. *Şunerul are de la două până la şase catarge.*

şupár, -ă adj. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Năbădăios. Nărăvaş. Nărăvit.

şúpă[1] s.f. (*constr.; reg.*) v. Şopron.

şúpă[2] s.f. (*milit.; reg.*) v. Escortă.

şupí[1] vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre fiinţe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbărî. Zvârli. **2** tr. (*compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acţiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acţiunii*) v. Bate. Izbi. Lovi. Trânti.

şupí[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.

şupuréţ, -eáţă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Băgăreţ. Înfigăreţ.

şupurí vb. IV. refl. (*reg.; despre fiinţe*) v. Fofila. Furişa. Strecura.

şupuríre s.f. (*reg.*) v. Fofilare. Furişare. Furişat[1]. Strecurare.

şúră s.f. **1** (*constr.*) magazie, şopron, ‹reg.› colnă, găbănaş, perdea, rateş, saivan, serai, sin[2], sinalău, standoală, ştalău, umbrar. *A depozitat nutreţul în şură.* **2** (*reg.; la stână*) v. Strungă.

şúrgăn s.n. (*telec.; reg.*) v. Telegramă.

şurgămí vb. IV. tr., intr. (*telec.; reg.*) v. Telegrafia.

şurínă s.f. (*reg.*) ‹reg.› lătunoaie (v. *lătunoi*), şirincă. *Şurina este o fâşie lungă de pământ arabil.*

şurişoáră s.f. (*constr.; reg.*) v. Şuriţă.

şurítă s.f. (*constr.*) ‹reg.› şurişoară.

şuríu s.n. (*arg.*) **1** v. Cuţit. **2** v. Pumnal. Stilet[1].

şurlău s.n. (*tehn.; la car, la căruţă sau la sanie; reg.*) v. Opritoare. Piedică. Zăvor.

şurlicăr s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **2** v. Gaie (*Milvus milvus*). **3** v. Gaie-neagră. Şoim-bâtlănos (*Milvus migrans*). **4** v. Şopârlar. Şorecar. Uliu. Uliul-şopârlelor (*Buteo buteo*).

şurligáie s.f. (*reg.*) **I** (*ornit.*) **1** v. Erete. Erete-de-noapte. Erete-de-seară. Şoimuleţ-de-seară. Vânturel. Vânturel-de-seară. Vânturel-închis-de-seară. Vânturel-vânăt. Vindereu (*Falco vespertinus*). **2** v. Erete. Erete-roşu. Vânturel. Vânturel-roşu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*). **3** v. Gaie (*Milvus milvus*). **4** v. Gaie-neagră. Şoim-bâtlănos (*Milvus migrans*). **5** v. Gipaet. Vultan-de-miei. Vultur-auriu. Vultur-bălan. Vultur-bărbos. Vultur-cu-barbă. Vultur-de-miei. Vultur-negru. Vulturul-mieilor (v. *vultur*). Zăgan (*Gypaëtus barbatus aures*). **II** fig. (*mitol. pop.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

şurluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică roţile unui vehicul sau, p. ext., vehicule*) v. Împiedica. Înfrâna.

şuroiálă s.f. (*reg.*) v. Şiroire.

şurúb s.n. **I 1** (*tehn.*) ‹reg.› civie. *Pentru a fixa rafturile a avut nevoie de mai multe şuruburi.* **2** (*tehn.*) ***şurub fără fine*** = şurub fără sfârşit, şurub melc; ***şurub fără sfârşit*** = şurub fără fine, şurub melc; ***şurub melc*** = şurub fără fine, şurub fără sfârşit. *Şurubul melc este o tijă filetată angrenată cu o roată dinţată, căreia îi imprimă o mişcare de rotaţie;* ***şurub micrometric*** = micrometru, palmer. *Cu şurubul micrometric se măsoară grosimea unor piese;* ***şurub prizonier*** = prizon[1]. *Şurubul prizonier se foloseşte ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multe piese.* **3** (*reg.*) v. Canea. Cep. **4** (*tehn.; în tâmplărie; reg.*) v. Cleşte. **5** (*tehn.; reg.*) v. Menghină. **6** (*tehn.; reg.*) v. Şurubelniţă. **7** (*tehn.; în dogărie; reg.*) v. Vârtej. **8** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Vârtej. **9** (*tehn.; reg.*) v. Cric[2]. Vinci. **10** (*muz.; reg.; adesea determ. prin „de pian", „de vioară", „de ţambal"*) v. Acordătoare. Acordor[2]. Cheie. **11** (*înv.; în forma* ***şurup***) ***şurup de dopuri*** v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbuşon. **12** (*art.; tehn.; înv.; în forma* ***şurup***) ***şurupul lui Arhimede*** v. Elice. **II** fig. (*fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

şurubár s.n. (*reg.*) **1** v. Canea. Cep. **2** (*tehn.*) v. Şurubelniţă.

şurubárí vb. IV. (*pop.* şi *fam.*) **1** (*compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) v. Înşuruba. Strânge. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa.

şurubăríe s.f. fig. (*pop.* şi *fam.*) v. Abilitate. Artificiu. Cal troian. Calul troian (v. *cal*). Învârtitură. Manej. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

şurubăríţă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Şurubelniţă.

şurubélniţă s.f. **1** (*tehn.*) ‹reg.› mutelcă, răzuş, şoroflău, şrafanţigăr, şraumholţ, şurub, şurubar, şurubăriţă. *Şurubelniţa este folosită la înşurubarea sau la deşurubarea şuruburilor.* **2** (*tehn.; la teasc*) broască, ‹reg.› gâscă. **3** (*reg.*) v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbuşon. **4** (*tehn.; reg.*) v. Burghiu de filetat. Tarod.

şurubí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) v. Înşuruba. Strânge. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa.

şurubuí vb. IV. tr. (*pop.* şi *fam.*) **1** (*compl. indică piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui obiect, ale unui mecanism etc.*) v. Înşuruba. Strânge. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Îmbrobodi. Încânta. Înşela[1]. Minţi. Mistifica. Momi. Orbi. Păcăli. Trişa.

şuruít s.f. (*reg.*) v. Şiroire.

şuruitúră s.f. (*reg.*) v. Şiroire.

şurúp s.n. (*înv.*) = şurub.

şus s.n. (*reg.*) v. Descărcătură. Detunătură. Foc. Împuşcătură. Rafală.

şústă s.f. (*fam.*) **1** v. Acord. Aranjament. Combinaţie. Contract. Convenţie. Înţelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacţie. **2** v. Legătură de dragoste. Legătură sexuală. Relaţie.

şústăr s.m. (*arg.; adesea determ. de un adj. pos.*) v. Patron[2]. Stăpân.

şuşálă s.f. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă.

şuşálcă s.f. (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanţă.

şuşárcă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Năgară (*Stipa capillata*). **2** v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*).

şuşálí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pereţi sau tavane de lemn*) v. Şipcui.

şúşăniţă s.f. (*reg.*) **1** v. Fâşie. Panglică. Şuviţă. **2** (*hidrol.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Şuviţă.

şuşcái vb. IV. (*reg.*) **1** intr., refl. (*despre oameni*) v. Ofta. Suspina. **2** refl. (*despre fiinţe obosite, bolnave etc.*) v. Gâfâi. Pufăi. Sufla.

şuşléte s.n. (*reg.*) **1** (*la car, la căruţă sau la sanie*) v. Codârlă. Fund. **2** ‹reg.› leasă, loitrar, loitră, şireglă. *Şuşletele este un grătar pentru nutreţ fixat de peretele grajdului, deasupra ieslei.*

şuşní vb. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Ofta. Suspina.

şúşnic s.n. (*reg.*) v. Leasă.

șușói s.n. (*hidrol.; reg.; adesea determ. prin „de apă" sau „de ape"*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.
șușóp s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopron.
șușópru s.n. (*constr.; reg.*) v. Șopron.
șușorá vb. I. intr. (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.
șușórcă s.f. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Pănușă.
șușoteálă s.f. șoaptă, șușotit, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot. *Din camera alăturată se auzea o șușoteală neînțeleasă de glasuri. La aflarea veștii, în mulțime se stârni o șușoteală de îngrijorare.*
șușotí vb. **1** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușui, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fălălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. *Frunzele șușotesc în bătaia vântului.* **2** intr. (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a suna, a susura, a șopoti, a șușui, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. *Apa izvorului șușotește.* **3** intr., tr. a îngâna, a murmura, a șopti, a șușui, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a șâgni, a șopoti, ‹fig.› a adia. *Se auzea un glas al unui copil care șușotea un cântec. Bătrâna șușotea o rugăciune.* **4** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) a șopti, a șușui, ‹rar› a susura, ‹pop.și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a se pupui[2], a șoporoi, a șopoti, a șoșoni. *Băiatul a șușotit: -Îmi pare rău! I-a șușotit să aducă cafea musafirilor. Cineva i-a șușotit să închidă fereastra.*
șușotít s.f. șoaptă, șușoteală, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot.
șuștá vb. I. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Protesta.
șúștăr s.m. (*reg.*) v. Cizmar. Pantofar.
șuștăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Cizmărie[1]. Pantofărie[1]. **2** v. Cizmărie[2]. Pantofărie[2].
șuștăríță s.f. (*reg.*) v. Cizmăreasă. Pantofăreasă.
șúșter s.m. (*arg.*) **1** v. Rom[2]. Țigan. **2** v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.
șușugáie s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Erete. Erete-de-noapte. Erete-de-seară. Șoimuleț-de-seară. Vânturel. Vânturel-de-seară. Vânturel-închis-de-seară. Vânturel-vânăt. Vindereu (*Falco vespertinus*). **2** Erete. Erete-roșu. Vânturel.Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*). **3** v. Gaie-neagră. Șoim-bâtlănos (*Milvus migrans*). **4** v. Gipaet. Vultan-de-miei. Vultur-auriu. Vultur-bălan. Vultur-bărbos. Vultur-cu-barbă. Vultur-de-miei. Vultur-negru. Vulturul-mieilor (v. *vultur*). Zăgan (*Gypaëtus barbatus aures*). **5** v. Vultan-brun. Vultan-de-câmp. Vultan-negru Vultan-pleșuv. Vultur. Vultur-brun. Vultur-călugăresc. Vultur-cenușiu. Vultur-de-câmp. Vultur-negru. Vultur-pleșuv. Vultur-pleșuv-negru. Vultur-sur (*Aegypius monachus*).
șușuí vb. IV. **1** intr. (*despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) a fâșâi, a foșăi, a foșni, a fremăta, a suna, a susura, a șâșâi, a șopoti, a șoșoi[2], a șușoti, ‹rar› a sâsâi[2], a țânțăni, a zumzui, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹reg.› a fălălăi, a licăi, a pârâi, a scorțăli, a sfârâi, a șușora, a tufări, ‹înv.› a prâsni[1], a zuzui, ‹fig.› a șopti. **2** intr. (*despre ape curgătoare*) a clipoci[1], a murmura, a suna, a susura, a șopoti, a șușoti, ‹rar› a zgomota, a zvoni, ‹pop. și fam.› a zurui, ‹pop.› a zuzui, ‹reg.› a corcăi, a licări, a ujui, ‹înv.› a murmui, ‹fig.› a șopti. **3** intr., tr. a îngâna, a murmura, a șopti, a șușoti, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a șâgni, a șopoti, ‹fig.› a adia. **4** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.*) a șopti, a șușoti, ‹rar› a susura, ‹pop. și fam.› a șopăcăi, a șopăi, ‹pop.› a șoșoi[2], ‹reg.› a se pupui[2], a șoporoi, a șopoti, a șoșoni. **5** tr. (*compl. indică copii mici*) a șâșâi. *Mama șușuia copilul pentru a-l adormi.*
șușuiálă s.f. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** șâșâială, șâșâit, șușuit[1]. **3** șoaptă, șușoteală, șușotit, șușuire, șușuit[1], șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot.
șușuíre s.f. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuit[1], șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** șoaptă, șușoteală, șușotit, șușuială, șușuit[1], șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot.
șușuit[1] s.n. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuitură, zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude șușuitul frunzelor în bătaia vântului.* **2** șâșâială, șâșâit, șușuială. *Lasă șușuitul! Nu vezi că fetița a adormit?* **3** șoaptă, șușoteală, șușotit, șușuială, șușuire, șușuitură, ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot. *Din camera alăturată se auzea un șușuit neînțeles de glasuri. La aflarea veștii, în mulțime se stârni un șușuit de îngrijorare.*
șușuít[2], -ă adj. (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) îngânat, murmurat, mut, șoptit[2], șoptitor, ‹rar› șopotind, ‹reg.› șopotit, șoptos, ‹fig.› umbrit. *Îi spune ceva cu glas șușuit.*
șușuitór, -oáre adj. **1** (*despre ape curgătoare, vânt sau despre alte elemente ale naturii*) murmurător, murmurând, susurător, șoșoitor, șopotitor, ‹înv.› murmuitor, susuros, ‹fig.› șoptitor. *În apropiere se aude un izvor șușuitor.* **2** (*despre frunze, ierburi etc.*) foșnitor, fremătător, murmurător, sunător, susurător, șopotitor, șoșoitor, ‹înv.› susuros, ‹fig.› șoptitor, ‹fig.; livr.› frisonant. *Frunzele tremură șușuitoare în bătaia vântului.*
șușuitúră s.f. **1** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], zumzet, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. **2** șoaptă, șușoteală, șușotit, șușuială, șușuire, șușuit[1], ‹rar› șoșăială, ‹înv. și pop.› șopteală, ‹pop. și fam.› șopăcăială, șopăcăit, șopăială, șopăire, șopăit, ‹pop.› șoșoit, ‹reg.› pupuială, pupuit, pupuitură, șoporoială, șopot, șopotire, șoșoneală, șoșot.
șușuméte s.m. (*reg.*) v. Ciozvârtă. Halcă[1]. Hartan.
șut[1] (**șuț**) s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
șut[2] s.n. (*miner.*) schimb. *Minerii se întorc obosiți din șut.*
șut[3] s.n. (*tehn.; reg.*) v. Menghină.
șut[4], -ă adj. (*reg.; despre mâncăruri, alimente etc.*) v. Ardeiat. Asezonat. Condimentat. Iute. Picant. Piperat.
șutáre s.f. (*sport*) șutat. *Șutarea spre poartă s-a concretizat printr-un gol.*
șutăș, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Inabil. Nătâng. Neabil. Neajutorat. Neîndemânatic. Nepriceput.
șutát s.f. (*sport*) șutare.
șutavéi s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.
șutău s.n. (*miner.; reg.*) v. Suitoare (v. *suitor*).
șuteálă[1] s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Adulare. Adulație. Flatare. Lingușeală. Lingușire. Măgulea-lă. Măgulire. **2** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.
șuteálă[2] s.f. (*arg.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Furt. Sustragere.
șutéu s.m. (*ind. alim., com.; înv.*) v. Brutar.
șutí vb. IV. tr. (*arg.*) **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.
șutíc s.n. (*reg.*) v. Beznă. Întunecare. Întunecime. Întuneric. Negură. Obscuritate. Tenebră.
șutilí vb. IV. tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Adula. Flata. Linguși. Măguli. **2** v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.
șutít, -ă adj. (*arg.; despre obiecte, materiale, bunuri, bani etc.*) v. Furat[2]. Însușit. Luat[2]. Sustras.
șutitór s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

șuvéi s.n. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** v. Retevei. Scurtătură.
șuvéte s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.
șuvíță s.f. **I** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) **1** ‹rar› limbă, ‹înv. și pop.› viță, ‹pop.› pală[1], ‹reg.› vârstă[2], viție. *O șuviță de păr îi cade pe frunte.* **2** fâșie, panglică, ‹rar› limbă, ‹înv. și reg.› sfâșie, ‹reg.› fașie, pleasnă, șușăniță, ‹înv.› platoviță. *Materialul a fost tăiat în șuvițe egale.* **3** (*hidrol.*) ‹reg.› șușăniță. *Pârâul din marginea satului devine o șuviță îngustă de apă în timpul secetei.* **II** fig. (*de obicei determ. prin „de lumină”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, rază, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, trâmbă. *O șuviță de lumină pătrunde pe sub ușă.*
șúvix s.n. (*reg.*) v. Cremă de ghete. Vacs.
șuvixuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Face. Lustrui. Văcsui.
șuvói[1] s.n. **I 1** (*hidrol.*) puhoi, șiroi[1], torent, ‹rar› debaclu, ‹înv. și pop.› undă, ‹pop.› noian, zăpor[1], ‹înv. și reg.› năboi[1], poarnă, șirlău, ‹reg.› năboială, sel, șopor, șușoi, turlaș, vâjoi. *În urma ploilor abundente, șuvoaiele de pe munți au inundat satul. Șuvoaiele distrug totul în calea lor.* **2** (*mai ales la pl. **șuvoaie**; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, pârâu, puhoi, râu, șiroi[1], torent, val, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuțuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față șuvoaie de lacrimi. Au curs șuvoaie de cerneală pe acest subiect.* **3** (*hidrol.; reg.; în forma **șioi***) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **4** (*pesc.; reg.; în forma **șioi***) v. Copcă[2]. Ochi[1]. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulțime compactă în mișcare etc.*) ‹fig.› fluviu, flux, puhoi, râu, torent. *După meci, pe străzi a început să curgă un adevărat șuvoi de oameni. Pe autostrăzi se scurg șuvoaie de mașini.*
șuvoí[2] vb. IV. intr. (*rar; despre ape*) v. Șiroi[2].
șvab[1] s.m. (*entom.*) **1** (*și **șvab-negru***) *Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*; gândac-de-bucătărie, gândac-de-casă, gândac-negru, libarcă, libarcă-neagră, ‹reg.› gâzoabă, pepe-roșie, pleazna, ploșniță, taracan, tarhan, zgripț. **2** (*și **șvab-mărunt***) *Phyllodromia germanica*; corhan, libarcă, libarcă-galbenă, rus[1], ‹reg.› colțan, prus[1], tarhan, tăun.
șvab[2]**, șvábă** s.m. pl., adj. **1** (*la pl. **șvabi***) suabi. *Șvabii sunt o populație germanică.* **2** șvăbesc. *În limba română au pătruns elemente germane din dialectul șvab.*
șvaiț, șváiță adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
șváițắr, -ă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
șváncă s.f. (*reg.*) v. Jintiță.
șvártug s.n. (*reg.*) v. Șorț.
șvarț s.n. (*ind. alim.*) filtru, ‹rar› cafea nemțească. *Preferă șvarțul în loc de nes.*
șvăbésc, -eăscă adj. șvab[2].
șved, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Suedez. **2** adj. v. Suedez.
șvéster subst. (*german.; înv.*) v. Guvernantă (v. *guvernant*).
șvezésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Suedez.
șvițerán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Elvețian. Elvețiancă. **2** adj. v. Elvețian.
șvițeráncă s.f. (*înv.*) v. Elvețiană (v. *elvețian*). Elvețiancă.
șvung s.n. (*arg.*) v. Eficacitate. Eficiență.

Tt

tab s.n. (*milit., transp.*) transportor auto blindat. *Taburile se pot deplasa pe orice teren, fiind destinate transportului infanteriei şi al statului-major.*

tabác[1] s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** (*rar*) v. Tutun (*Nicotiana tabacum*). **2** (*reg.*) v. Mahorcă. Tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*). **3** (*art.; reg.*) ***tabacul-câmpului*** v. Arnică. Pod-bal-de-munte (*Arnica montana*). **4** (*reg.; în forma* ***tăbacă***) ***tăbacă-sălbatică*** v. Cuscrişor (*Pulmonaria rubra*). **II** s.n. **1** ‹reg.› şniuc, şnuc băbesc, şnuftabac. *Prizează, din când în când, tabac.* **2** (*rar*) v. Tutun.

tabác[2] s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].

tabachéră s.f. **1** portţigaret, ‹rar› porttabac, portţigar, ‹reg.› picsă, tarţă, ‹înv.› tabacherniţă, tăbăcar[2], ‹arg.› magazie. *De ziua lui, a primit cadou o tabacheră de argint.* **2** (*anat.; arg.*) v. Cap.

tabachérniţă s.f. (*înv.*) v. Portţigaret. Tabacheră.

tabacióc s.n. (*reg.*) v. Tutun.

tabagísm s.n. (*med.*) intoxicaţie nicotică, nicotinism. *Tabagismul este provocat de nicotina conţinută de tutun.*

tablagíu s.m. (*milit.; în vechea organizare a armatei; peior.*) v. Reangajat. Subofiţer.

tabalhaná s.f. (*înv.*) v. Argăsitorie. Tăbăcărie[1].

tabán, -ă s.n., s.f. (*reg.*) **I** s.n. **1** v. Branţ. **2** (*tehn.; la plug*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă. **3** v. Leaţ. Şipcă[1]. Zăbrea. **4** (*constr.; la casele ţărăneşti*) v. Prispă. **5** (*constr.; la case*) v. Talpă. Tălpoi. **II** s.f. (*bot.*) v. Smochină.

tabaná s.f. (*tăb.; înv.*) v. Argăsitorie. Tăbăcărie[1].

tabár s.n. (*înv.*) v. Mantie.

tabardós s.n. (*arg.*) **1** v. Rachiu. **2** v. Ţuică.

tábă s.f. (*reg.*) v. Chip. Efigie.

tábără s.f. **I 1** (*milit.*) bivuac, ‹înv. şi reg.› şatră, ‹înv.› conac. *Trupele s-au aşezat în tabere.* **2** (*milit.*) campament, cartier, lagăr, ‹rar› camping, ‹reg.› cortel[2], ‹înv.› ordie, sălaş, tabie. *Tabăra este astfel stabilită încât să permită efectuarea unor exerciţii practice pe teren.* **3** (*milit.*) cantonament, ‹reg.› stanişte, ‹grec.; înv.› stratoped. *Soldatul se retrage înspre tabără.* **4** (*milit.; la romani*) castru, lagăr, ‹înv.› tabie. *Arheologii au descoperit urmele unei tabere romane la Dunăre.* **5** (*sport*) cantonament. *Fotbaliştii au tabăra la Predeal.* **6** (*milit.; înv.*) v. Popas. **7** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **II 1** grupare, partidă, ‹astăzi rar› lagăr, ‹înv.› parte, partid. *Face parte din tabăra liberală a tineretului din facultate.* **2** grup, ‹fam.› ceată, ‹înv.› grupă, ‹fig.› cor. *S-a alăturat taberei care îl susţine pe fostul director.* **3** parte. *În urma acestui scandal politic, în tabăra adversă sunt multe controverse.* **4** (*milit.; înv. şi reg.*) v. Armată. Forţe armate (v. *forţă*). Oaste. Oştire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **5** (*milit.; înv.*) v. Gloată. **6** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*). **III** fig. ‹fig.› front, stindard. *Sunt în aceeaşi tabără în lupta pentru combaterea consumului de droguri.*

tabél s.n. **I 1** ‹înv.› tablă[1], tablou. *I s-a cerut să întocmească un tabel cu valorile lunare ale precipitaţiilor din anul trecut.* **2** listă, ‹înv.› izvod, tablă[1], tablou, tăbliţă. *A întocmit un tabel cu participanţii la licitaţie.* **3** (*art.; chim.*) ***tabelul periodic al elementelor*** = ***tabelul periodic al lui Mendeleev*** = sistemul periodic al elementelor (v. *sistem*), tabloul periodic al elementelor (v. *tablou*). *Tabelul periodic al elementelor conţine toate elementele chimice, aranjate în funcţie de proprietăţile lor fizice şi chimice.* **4** (*mat.*) ***tabel de logaritmi*** = tablă de logaritmi (v. *tablă*[1]), ‹înv.› tablă logaritmică (v. *tablă*[1]). *Tabelul de logaritmi este cartea care cuprinde tabele cu logaritmul unor numere, cu ajutorul cărora se pot calcula logaritmii tuturor numerelor.* **5** (*reg.; în forma* ***tabelă***) v. Cadastru. Carte funciară. Carte funduară. Registru de cadastru. **6** (*art.; mat.; înv.; în forma* ***tabelă***) ***tabela aritmeticii*** = ***tabela înmulţirii*** = ***tabela pitagorică*** v. Tabla înmulţirii (v. *tablă*[1]). Tabla lui Pitagora (v. *tablă*[1]). **7** (*înv.*) v. Conţinut. Cuprins[1]. Sumar. Tablă de materii (v. *tablă*[1]). **II 1** (*reg.; în forma* ***tabelă***) v. Tăbliţă. **2** (*reg.; în forma* ***tabelă***) v. Tablă[1]. **3** (*înv.*) v. Planşă. **III** (*înv.*) **1** v. Cadru. Peisaj. Privelişte. Scenă. Tablou. Vedere. **2** (*a. plast.*) v. Desen.

tabelár s.m. (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ştafetă.

tabélă s.f. (*reg.; înv.*) = tabel.

tabernácul s.n. **1** (*relig.; la vechii evrei*) cortul mărturiei (v. *cort*). *În tabernacul era păstrat chivotul legii.* **2** (*relig.; la creştini*) chivot, ‹înv.› lipsanotecă. *În tabernacul se păstrează cuminecătura şi sfântul mir.* **3** (*într-un templu mozaic*) altar.

tábes s.n. (*med.*) **1** ataxie locomotorie. *Tabesul este o boală de origine sifilitică.* **2** ***tabes periferic*** = pseudoataxie, pseudotabes. *Tabesul periferic este un sindrom care are caracteristicile tabesului, dar fără etiologie sifilitică.*

tabétic, -ă adj., s.m., s.f. (*med.*) ataxic. *Tabeticul nu-şi coordonează mişcările.*

tábie s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Bastion. **2** v. Campament. Cartier. Lagăr. Tabără. **3** v. Redută. **4** (*la romani*) v. Castru. Lagăr. Tabără.

tabiét s.n. **1** ‹înv.› chef. *Şi-a băut cafeaua, după tabiet.* **2** (*mai ales la pl.* ***tabieturi***) deprindere, obicei, obişnuinţă, tic[2], ‹înv.› taifet, ‹fig.› apucătură. *Este o persoană vârstnică ce are tabieturile ei.* **3** comoditate, confort. *Îi place să aibă acum, la bătrâneţe, tot tabietul cu care se obişnuise.* **4** (*astăzi rar; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Siestă. **5** (*înv.*) v. Chef. Dispoziţie. Dorinţă. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voinţă. Vrere.

tabietgíu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Maniac. Meticulos. Pedant. Scrupulos. Tipicar.

tabietlíu, -íe adj., s.m., s.f. (*fam.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Maniac. Meticulos. Pedant. Scrupulos. Tipicar. **2** s.m., s.f. v. Maniac.

tablă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Tavă. Tipsie.

tablá-başa adv. (*modal; reg.*) v. Bine. Comod. Confortabil.

táblă[1] s.f. **I** tinichea, ‹reg.› badog, pleu, ‹înv.› fier alb. *Casa pe care şi-a ridicat-o are*

acoperișul din tablă. Și-a cumpărat un lighean de tablă. **II 1** ‹reg.› tabelă. *Elevul rezolvă pe tablă un exercițiu la matematică.* **2** (*în Antic. romană*) ***tablă cerată*** = tăbliță cerată, tăbliță de ceară, ‹înv.› tablă ceruită. *Pe tablele cerate se scria cu stilul, prin zgâriere;* (*înv.*) ***tablă ceruită*** v. Tablă cerată. Tăbliță cerată. Tăbliță de ceară. **3** (*art., la pl. ; relig.*) ***tablele legii*** = ***tablele lui Moise*** = **a** (*concr.; și tablele mărturiei*) ‹înv.› lespede, tablele poruncilor. *Vechii evrei păstrau în lada păcii tablele legii și toiagul lui Aron;* **b** cele zece porunci (v. *cel*), decalog. *Tablele lui Moise, revelate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai, sunt cuprinse în Vechiul Testament;* (*înv.*) ***tablele poruncilor*** v. Tablele legii. Tablele lui Moise. Tablele mărturiei. **4** (*pedag.; pop.*) v. Tăbliță. **5** (*înv.*) v. Placă. **6** (*pict.; înv.*) v. Pânză. Pictură. Tablou. **III 1** ***tablă de materii*** = conținut, cuprins[1], sumar, ‹înv.› registru, scară, sumă, tabel, ‹grec.; înv.› pinax. *A deschis cartea la tabla de materii pentru a găsi pagina capitolului căutat.* **2** (*mat.*) ***tablă de logaritmi*** = tabel de logaritmi, ‹înv.› tablă logaritmică. *Tabla de logaritmi este cartea care cuprinde tabele cu logaritmul unor numere, cu ajutorul cărora se pot calcula logaritmii tuturor numerelor;* (*art.*) ***tabla înmulțirii*** = ***tabla lui Pitagora*** = ‹rar› tabla pitagorică, ‹înv.› livret, tabela aritmeticii, tabela înmulțirii, tabela pitagorică, tabla Tibetului, tăbliță lui Pitagora (v. *tăbliță*). *Tabla înmulțirii este un tabel care conține produsele înmulțirii între ele a primelor zece numere;* (*rar*) ***tabla pitagorică*** v. Tabla înmulțirii. Tabla lui Pitagora; (*înv.*) ***tablă logaritmică*** v. Tabel de logaritmi. Tablă de logaritmi; (*art.*) ***tabla Tibetului*** v. Tabla înmulțirii. Tabla lui Pitagora. **3** (*înv.*) v. Listă. Tabel. **4** (*înv.*) v. Planșă. **5** (*înv.*) v. Lecție. Temă. **IV 1** (*înv. și reg.*) v. Tăblie. **2** (*constr.; reg.*) v. Oblon. **3** (*gosp.; reg.; adesea urmat de determ. „de lemn", „de mămăligă"*) v. Fund. **4** (*gosp.*) v. Fund. Tocător. **5** (*reg.*) v. Tavă. Tipsie. **6** (*constr.; la ferestre; reg.*) v. Glaf. Pervaz. **7** (*reg.*) v. Plită. **8** (*reg.*) v. Copertă. Copertină. Învelitoare. Scoarță. **9** (*reg.*) v. Carton[1]. Mucava. **10** (*constr.; la casă; reg.*) v. Talpă. Tălpoi. **11** (*anat.; reg.*) v. Plantă[2]. Talpă. **12** (*art.; anat.; reg.*) ***tabla pieptului*** v. Cavitate toracică. Coșul pieptului (v. *coș*[1]). Cutie toracică. Torace. **13** (*tipogr.; înv.*) v. Pagină de zaț. **14** (*înv.*) v. Tabel. **V 1** (*înv. și reg.*) v. Brazdă. Răzor. Strat. **2** (*agric.; reg.*) v. Solă. Tarla. **VI** (*jur.; în unele state; înv.*) **1** (*nm. pr.*) v. Curte de Casație. **2** (*în forma* ***tabulă***) v. Tribunal.

táblă[2] s.f. (*mai ales la pl.* ***table***) ‹înv.› trictrac, ‹turc.; înv.› șeș-beș. *Cei doi vecini joacă table în fiecare zi.*

tablétă s.f. **1** (*farm.*) capsulă, capsulă amilacee, cașetă, comprimat, pastilă, pilulă, ‹pop. și fam.› hap[2], ‹pop.› nasture, năsturaș, ‹fam.› bulină, ‹reg.› bumb, ‹înv.› pil[2]. *Medicul i-a prescris tablete cu antibiotic.* **2** (*gosp.; înv.*) v. Tavă. Tipsie.

tabloíd s.n. (*jurnal.*) ziar de scandal. *Tabloidele sunt căutate de o anumită categorie de cititori.*

tablóu s.n. **I 1** (*pict.*) pânză, pictură, ‹livr.› panou portabil, ‹înv. și pop.› zugrăveală, ‹înv. și reg.› zugravă, ‹reg.› chip, ‹înv.› nacazlâc, șeruitură, tablă[1], zugrăvie, zugrăvitură. *Cunoscutul pictor a deschis o expoziție în care predomină tablourile în ulei.* **2** (*pict.*) ***tablou votiv*** = ‹rar› portret votiv. *Tabloul votiv este un fragment dintr-o pictură murală bisericească, reprezentând pe ctitor și familia sa, ctitorul ținând în mâini, de obicei, miniatura bisericii, pe care o închină lui Dumnezeu.* **3** ‹pop.› cadră. *Fata este frumoasă ca un tablou.* **4** cadru, peisaj, privelițe, scenă, vedere, ‹livr.› sit[1], ‹înv.› priveală, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *Un tablou minunat ne apare în față după ridicarea cortinei.* **5** (*teatru*) ***tablou viu*** = tablou vivant; ***tablou vivant*** = tablou viu. *Tabloul vivant este un grup de persoane care stau nemișcate într-o anumită poziție și atitudine pe o scenă, pentru a evoca o temă simbolică.* **6** (*înv.*) v. Ilustrație. Poză. **II 1** (*art.; chim.*) ***tabloul periodic al elementelor*** = sistemul periodic al elementelor (v. *sistem*), tabelul periodic al elementelor (v. *tabel*), tabelul periodic al lui Mendeleev (v. *tabel*). *Tabloul periodic al elementelor conține toate elementele chimice, aranjate în funcție de proprietățile lor fizice și chimice.* **2** (*înv.*) v. Tabel. **3** (*înv.*) v. Listă. Tabel. **III** (*tehn.*) ***tablou de bord*** = ***tablou de comandă*** = panou de comandă. *Are în față tabloul de comandă al aeronavei.* **IV** (*muz.*) ***tablou muzical*** = tablou simfonic; ***tablou simfonic*** = tablou muzical. *Tabloul simfonic este un gen al muzicii programatice, care are o singură parte, un conținut plastic sau descriptiv și o formă liberă.*

tabú s.n. (*lingv.*) interdicție. *Tabuul este înlocuirea, din superstiție sau din pudoare, a unui cuvânt cu un alt cuvânt ori cu o perifrază, de cele mai multe ori metaforice.*

tabuláre s.f. (*inform.*) tabulație. *Tabularea este imprimarea, vizualizarea unui text pe ecran sau pe hârtie.*

tabulație s.f. (*inform.*) tabulare.

tăbulă s.f. (*jur.; înv.*) = tablă[1].

tabún s.n. (*reg.*) **1** v. Cireadă. Turmă. **2** v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **3** (*agric.*) v. Solă. Tarla.

tabunél s.n. (*agric.; reg.*) v. Solă. Tarla.

taburét s.n. ‹fran.› escabeau. *Pe lângă fotolii, are pe terasă și câteva taburete.*

tac s.n. (*la jocul de biliard*) ‹reg.› achiu[2]. *Tacul este un baston special de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele.*

tacaciu, -íe adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.

tácă s.f. (*reg.*) v. Liniște. Tăcere.

tacâm s.n. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Harnașament. **2** (*pesc.; reg.*) v. Periteag. **3** (*la pl.* ***tacâmuri***; *constr.; reg.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **II 1** (*muz.; înv. și reg.; adesea determ. prin „de lăutari"*) v. Taraf. **2** (*înv.*) v. Alai. Cortegiu. Suită. **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **4** (*înv.; deprec. sau peior.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă. **III** fig. (*peior.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Categorie. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip.

tacít, -ă adj. (*despre acorduri, înțelegeri, convenții etc.*) ‹înv.› tăcut. *Între cele două grupări a fost o înțelegere tacită. Renunțarea la moștenire poate fi tacită sau expresă.*

tacitúrn, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, tăcut, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană taciturnă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale taciturne.*

tackle ['tekəl] s.n. (*sport; la fotbal, la rugbi etc.*) tackling. *Adversarul este deposedat neregulamentar de minge prin tackle.*

tackling ['teklin] s.n. (*sport; la fotbal, la rugbi etc.*) tackle.

taclále s.f. pl. (*constr. cu vb. ca „a sta", „a se pune" și cu prep. „la"; fam.*) v. Sfat. Taifas. Vorbă.

taclagioáică s.f. (*fam.*) v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

taclagíu s.m., adj. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreț.

taclít s.n. (*reg.*) v. Șal.

tacóz s.n. (*mar.*) scareu. *Pe tacoz este sprijinit corpul unei nave aduse pe uscat pentru reparații.*

tacrír s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Dare de seamă. Raport. Referat. Situație. **2** (*jur.*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire. **3** (*jur.*) v. Interogatoriu. **4** (*jur.*) v. Memoriu. Petiție. **5** v. Proces-verbal.

tact s.n. **I 1** (*fiziol.*) pipăit[1], sensibilitate tactilă, ‹înv.› pipăire. *Tactul este un simț.* **2** (*med., med. vet.*) tușeu. *Tactul este examinarea prin palpare a unui organ intern, spre a se constata starea sănătății lui.* **3** (*muz.*) battuta, cadență, măsură, metru, ritm, ritmică (v. *ritmic*), ‹înv.› încheiere, metrică[2], timp. *Tactul acestei melodii este rapid.* **II** chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, temperanță, ‹livr.› continență, ‹rar› cumințe, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe tactul pe care îl are acum, la bătrânețe.*

táctic s.m. (*milit.; înv.*) v. Tactician.

táctică s.f. **1** diplomație, politică (v. *politic*), ‹înv.› politichie. *Tactica pe care ea a adoptat-o a fost benefică, pentru că a obținut ceea ce și-a dorit.* **2** fig. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) metodă. *Are tactica lui de a-și cumini fiul.*

tactician s.m. (*milit.*) ‹înv.› tactic. *Tacticienii sunt specializați în arta conducerii în luptă a trupelor armate.*

tacticós, -oásă adj. **I 1** (*în opoz. cu „grăbit”, „iute”, „pripit”, „repede”; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], temperat, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas tacticos.* **2** (*despre atitudini, acțiuni etc. ale oamenilor*) cumpănit, măsurat[2]. *Totdeauna gesturile ei sunt tacticoase.* **II** fig. (*despre oameni*) calculat, chibzuit, cugetat, cumpănit, cumpătat, echilibrat, măsurat[2], moderat, ponderat, socotit[2], ‹fig.› înfrânat, ‹fig.; rar› rece, ‹fig.; pop. și fam.› cântărit[2], ‹fig.; fam.› econom. *Fiind un om tacticos, a reușit să se descurce în viață.*

tactísm s.n. (*biol.*) taxie. *Tactismul este mișcarea orientată a organismelor sau a organelor acestora ca răspuns la stimuli proveniți din mediul înconjurător.*

taftá s.f. (*țes.*) ‹înv.› ghizea, ‹turc.; înv.› ghizie. *Poartă o rochie din tafta purpurie.*

taftaloáge s.n. pl. (*fam.*) ‹fam.› terfeloage (v. *terfelog*). *Pe masa profesorului de limbi clasice sunt teancuri de taftaloage latinești și grecești.*

taftúr s.n. **1** troc[2]. *Cu tafturul se strânge șaua sau pătura pe cal.* **2** (*înv. și reg.*) v. Brâu. Cingătoare. Încingătoare. **3** (*reg.; în forma tuftur*) v. Canaf. Ciucure.

tágă s.f. (*înv.*) v. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgadă. Tăgăduială. Tăgăduire.

tagéte s.f. pl. (*bot.*) *Tagetes erecta* și *Tagetes patula*; crăișor, crăiță, văzdoagă, ‹reg.› boance (v. *boancă*), boftă, budiană, buruiană-domnească, buzdugi (v. *buzdugă*), căciulițe (v. *căciuliță*), ferfăn, ferfeni-galbeni (v. *ferfăn*), ferfeni-mari (v. *ferfăn*), ferfeni-mici (v. *ferfăn*), ferfeniță, garoafe (v. *garoafă*), moșnegel, ochește (v. *ochește*), popă[1], rujițe (v. *rujiță*), săscuță, șerpoaică, țigănași (v. *țigănaș*), țigănci (v. *țigancă*), țigăncuțe (v. *țigăncuță*), țigănuțe.

tagmatarhíe s.f. (*milit.; grec.; înv.*) v. Batalion.

tágmă s.f. **I 1** (*în trecut*) breaslă, corporație, ‹înv. și reg.› țeh[1], ‹înv.› ceată, cin[1], isnaf, însoțime, orta, rufet, seminție, semt, sistem, sodalitate. *A făcut parte din tagma tipografilor.* **2** rând. *După ce a terminat facultatea, a intrat în tagma avocaților.* **3** (*bis.*) cin[1], ‹înv.› ceată, însoțime, schimă. *Tagma preoțească este formată din preoți și din călugări.* **4** castă, clan. *În tagma bancară se pătrunde greu.* **5** (*rar*) v. Categorie. Clasă. Grup. Grupare. **6** (*înv.*) v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate. **7** (*înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Branșă. Disciplină. Domeniu. Ramură. Sector. Specialitate. **II** (*deprec. sau peior.*) ‹deprec. sau peior.› bandă[1], cârdășie, clan, clică, coterie, gașcă, șleahtă, ‹înv.; deprec. sau peior.› cardașlâc, ecpaia, tacâm, taraf, ‹americ.› gang[2], ‹peior.› omerta, sectă, ‹fig.; deprec. sau peior.› bisericuță, haită, ‹arg.› echipaj, milieu, trib. *Câțiva tineri făceau parte dintr-o tagmă de falsificatori de carduri.*

tah s.m. (*înv.*) v. Stenograf.

taharáu s.m. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).

taheográf s.n., s.m. **1** s.n. (*topogr.*) tahigraf. **2** s.m. (*înv.*) v. Stenograf.

taheometríe s.f. (*topogr.*) stadimetrie, tahimetrie.

taheométru s.n. **1** (*topogr.*) celerimetru, stadimetru, tahimetru. **2** (*mec.; înv.*) v. Tahometru.

tahicardíe s.f. (*med.*) tahiritmie. *Tahicardia este o accelerare fiziologică (în timpul unui efort fizic sau în emoții) sau patologică (în unele afecțiuni) a frecvenței contracțiilor cardiace peste 90 - 100 de bătăi pe minut.*

tahifemíe s.f. (*med.*) tahilalie. *Tahifemia se caracterizează prin accelerarea ritmului verbal.*

tahigráf s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*topogr.*) taheograf. *Tahigraful este folosit la întocmirea planurilor și a hărților, fiind prevăzut cu un creion-trasor, acționat de aparat în timpul observațiilor.* **2** (*mec.*) tahograf. **II** s.m. (*înv.*) v. Stenograf.

tahigrafiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică spusele, vorbirea oamenilor*) v. Stenografia.

tahigrafiát, -ă adj. (*înv.; despre spusele, vorbirea oamenilor*) v Stenografiat[2].

tahigrăfic, -ă adj. (*înv.*) v. Stenografic.

tahigrafíe s.f. (*înv.*) v. Stenografie.

tahilalíe s.f. (*med.*) tahifemie.

tahimétric, -ă adj. (*topogr.*) stadimetric. *Tahimetrele sunt dotate cu un dispozitiv tahimetric pentru măsurarea distanțelor. Unghiul tahimetric este un unghi diedru format în luneta topografică.*

tahimetríe s.f. (*topogr.*) stadimetrie, taheometrie. *Tahimetria este o metodă de măsurare a distanțelor terestre cu ajutorul tahimetrului.*

tahimétru s.n. **1** (*topogr.*) celerimetru, stadimetru, taheometru. *Tahimetrul permite ridicarea topografică rapidă a planurilor și a hărților prin măsurarea distanțelor până la un punct vizat pe cale optică, prin citire cu ajutorul unei mire așezate în acest punct.* **2** (*tehn. med.*) ***tahimetru cardiac*** = cardiotahimetru. *Cu ajutorul tahimetrului cardiac se măsoară frecvența contracțiilor inimii.*

tahiritmíe s.f. (*med.*) tahicardie.

tahmín s.n. (*înv.*) v. Aproximație.

tahogeneratór s.n. (*electron.*) tahometru electric. *Tahogeneratorul este un microgenerator electric folosit în instalațiile automate pentru a măsura viteza unghiulară sau tensiunea electrică.*

tahográf s.n. (*mec.*) tahigraf. *Tahograful este prevăzut cu un mecanism de înregistrare, care măsoară variația turației unei piese rotitoare, în funcție de timp.*

tahométru s.n. **1** (*mec.*) ‹înv.› taheometru. *Tahometrul măsoară viteza unghiulară și turațiile unei piese rotitoare.* **2** (*electron.*) ***tahometru electric*** = tahogenerator. **3** (*tehn.*) indicator de turație, indicator de viteză, spidometru, vitezometru. *Tahometrul indică viteza instantanee a mașinii.*

taht s.n. (*înv.*) **1** v. Capitală. **2** (*adm., polit.*) v. Subprefectură. **3** v. Jilț. Tron[1].

tahvíl s.n. (*econ., fin.; înv.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer.

tai s.n. (*înv.*) v. Balot. Legătură.

táică s.m. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Părinte. Tată. **2** (*reg.; și taică-bătrân, taică-bât, taică-moș*) v. Bunic. Tată-mare. **3** (*reg.*) v. Tată vitreg. **4** (*relig.; reg.; adesea determ. prin „părinte”, „popă”*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **II** (*j. de cărți; arg.*) v. As.

táier s.n. **1** (*reg.*) v. Abajur. **2** (*gosp.; reg.*) v. Blid. Strachină. **3** (*reg.*) v. Disc. Platan[2]. Taler[2]. Talger. Tas. **4** (*gosp.; reg.*) v. Farfurie. Taler[2]. Talger. **5** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **6** (*astron.; înv.*) v. Disc.

taifá s.f. (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Adunătură. Gloată. Scursură. Strânsură. Șleahtă.

taifás s.n. (*constr. cu vb. ca „a sta”, „a se pune” și cu prep. „la”*) sfat, vorbă, ‹fam.› taclale, ‹reg.› taină, tală, tăineală, târșag, ‹înv.› împreunare de vorbă, voroavă. *Toată ziua cele două vecine stau la taifas.*

taifét s.n. (*înv.*) v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. Tabiet. Tic[2].

taifún s.n. (*meteor.*) ciclon, ciclon tropical, uragan, ‹înv.› orcan, tempestă, vânturașcă. *Taifunul se manifestă în zonele tropicale, fiind însoțit de ploi torențiale și de descărcări electrice.*

taín s.n. **1** (*reg.*) v. Aliment. Hrană. Mâncare. **2** (*fin.; reg.*) v. Cotă-parte. Cotitate. **3** (*reg.*) v. Provizii. **4** (*înv.*) v. Porție. Rație.

tainát s.n. (*înv.*) v. Provizii.

táină s.f. **I 1** enigmă, mister[2], problemă, secret[2], ‹rar› arcan[1], misteriozitate, neînțeles[1], ‹fam.› ghicitoare (v. *ghicitor*), ‹înv.› nepricepere, neștiută (v. *neștiut*[2]), neștiutură, ‹fig.› rebus, șaradă, ‹fig.; livr.› logogrif, ‹fig.; înv.› ascuns[1]. *Pentru mulți viața subacvatică este o taină. În natură sunt multe taine nedezlegate.* **2** secret[2], ‹rar› arcan[1], ‹înv. și pop.› tăinicie, ‹reg.› tărășenie, ‹înv.› tăinuire, ‹fig.› ascunziș, ‹fig.; reg.› talant[1]. *Nu poți pătrunde tainele firii omenești.* **3** secret[2], ‹înv. și pop.› meșteșug. *Tainele de fabricație sunt foarte bine păzite. Arta culinară are tainele ei.* **4** (*relig. creștină*) mister[2]. *Taina este inaccesibilă rațiunii omenești și trebuie primită așa cum este dată.* **5** (*relig. creștină; la ortodocși*) ‹la catolici› sacrament, ‹fig.› dar[2]. *Copilul a primit taina botezului când a împlinit două luni.* **6** (*înv. și reg.*) v. Minune. Miracol. **7** (*constr. cu vb. ca „a sta”, „a se pune” și cu prep. „la”; reg.*) v. Sfat. Taifas. Vorbă. **8** (*art., la pl.; în Grecia antică; înv.*) ***tainele eleusinești*** v. Eleusine. Misterele eleusine (v. *mister*[2]). **II** (*concr.; reg.*) v. Ascunzătoare. Ascunziș. Cotlon. Culcuș. Tainiță. Ungher. **III** fig. (*înv.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Farmec. Fascinație. Încântare. Magie. Poezie. Vrajă.

taingíu s.m. (*milit.; înv.*) v. Furier.

taínic, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tăinuit, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.›

singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai tainic al camerei.* **2** ascuns², latent, necunoscut, nedescoperit, neștiut², tăinuit, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața tainică a pădurii. În oricine zace un talent tainic.* **3** (*despre semne, formule etc.*) cabalistic, magic, misterios. *Încearcă să descifreze semnele tainice săpate în piatra funerară. În timpul ceremonialului folosea formule tainice.* **4** (*despre stări, creații, texte, idei, sensuri etc.*) abscons, ascuns², criptic, enigmatic, incognoscibil, misterios, necuprins, neînțeles², ocult, secret², sibilic, sibilin, sibilinic, ‹înv.› misteric, neajuns², tăinos, ‹fig.› crepuscular, indescifrabil, nelămurit, nepătruns, obscur. *Zona tainică a sufletului este greu de definit.* **5** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Discret. **II** adj. **1** (*despre teorii, sisteme, ritualuri etc.*) ascuns², ezoteric, inițiatic, secret², ‹livr.› acroamatic, ‹rar› ermetic. *Unele practici magice tainice sunt cunoscute numai de inițiați.* **2** confidențial, secret², ‹înv.› secretic, secretnic. *Hotărârile s-au luat în urma unei întâlniri tainice.* **3** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns², lăuntric, mistic, secret², tăinuit, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație tainică față de el.* **4** ascuns², mascat, tăinuit, ‹fig.› acoperit. *O emoție tainică se poate declanșa brusc.* **5** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) enigmatic, misterios, neînțeles², nepriceput. *Se lasă cuprins de farmecul tainic al muzicii. Îl privea cu o întrebare tainică a ochilor. Aluziile pe care le făcea rămân tainice.* **6** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin², mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit², scăzut, slab, stins², ușor², ‹astăzi rar› scoborât², ‹înv. și reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leșinat², plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. și pop.› slăbănogit, sleit², ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbește cu vocea tainică. De departe se aude freamătul tainic al pădurii.* **7** fig. adânc, intim, lăuntric, profund. *Cercetătorul a reușit în studiul său să descopere natura tainică a fenomenului.* **III** s.m. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **IV** s.m., s.f. (*înv.*) v. Confident. Intim.

tăinliță s.f. **1** hrubă. *Contrabandiștii își ascund mărfurile în tainițe.* **2** ascunzătoare, ascunziș, cotlon, culcuș, ungher, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, taină, ungheț, ‹înv.› ascuns¹, ascunsoare, colț, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. *Animalul s-a vârât într-o tainiță.*

taiór s.n. costum, costum-taior, ‹fran.› deux-pieces. *Și-a cumpărat un taior elegant.*

taișpín s.m. (*reg.*) v. Străin.

talúg s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

táiverițâ s.f. (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; reg.*) v. Palmă.

takâr s.n. (*geogr.*) deșert de argilă. *Takârul este un teren care se desface în plăci poligonale.*

tal¹ s.n. (*bot.; la licheni*) blastemă. *Talul este lipsit de vase conducătoare.*

tal² s.n. (*reg.*) v. Lot. Parcelă.

taláf s.n. (*mai ales la pl. **talafuri**; înv. și pop.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.

tălam s.n. (*anat.; înv.*) v. Reces. Ventricul.

talamectomíe s.f. (*chir.*) talamotomie.

talamotomíe s.f. (*chir.*) talamectomie. *Talamotomia are drept scop suprimarea parțială și selectivă a unor conexiuni ale talamusului sau ale anumitor părți din talamus.*

tălân s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă.

talángă s.f. balangă, clopot, ‹reg.› tângalău, toacă, toangă, tololoancă, troscot², țingălău, țoangă. *Vaca are o talangă atârnată la gât.*

talaníță s.f. (*zool.; reg.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

talánt¹ s.m. fig. **1** (*reg.*) v. Ascunziș. Secret². Taină. **2** (*înv.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aplecare. Aplicare. Aplicație. Aptitudine. Atracție. Chemare. Dar². Har. Înclinare. Înclinație. Înzestrare. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Stofă. Talent. Vocație. **3** (*înv.*) v. Aptitudine. Capacitate. Facultate. Însușire. Posibilitate.

talánt² s.n. (*reg.*) **1** (*la pl. **talanturi**; constr.*) v. Acaret. Atenansă. Dependință. **2** (*tehn.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă. **3** (*muz.*) v. Fluier. Fluierătoare (v. *fluierător*).

talasemíe s.f. (*med.*) anemie mediteraneeană. *Talasemia are un caracter ereditar dominan, și se manifestă în special la populațiile din bazinul mediteraneean.*

talasofobíe s.f. (*psih.*) fobie a mării. *Talasofobia este o stare patologică manifestată prin teamă de mare și de valuri.*

talăș s.n. (*colect.*) strujitură, ‹reg.› hoaspe. *Talașul se formează în timpul prelucrării lemnului cu rindeaua.*

taláz s.n. (*hidrol.*) undă, val, ‹reg.› talachii, vangor, vop. *Talazurile mării ajung la o înălțime de câțiva metri în timpul unui cutremur subacvatic.*

tálă s.f. (*reg.*) **1** (*constr. cu vb. ca „a sta", „a se pune" și cu prep. „la"*) v. Sfat. Taifas. Vorbă. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă¹. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).

talâm s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravuri*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Închinăciune. Mătanie. Plecăciune. Ploconeală. Reverență. Temenea.

talc s.n. **1** (*mineral.; și înv., **talc de Veneția***) steatit. *Talcul se găsește în rocile metamorfice și este utilizat la confecționarea unor obiecte decorative, în industrie, în cosmetică etc.* **2** (*farm.*) pudră de talc. *Talcul are rol protector și sicativ.*

talént s.n. **1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar², har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, vocație, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant¹. *A realizat faptul că nu are talent pentru teatru.* **2** artă, dibăcie, iscusință, îndemânare, măiestrie, meșteșug, pricepere, stil, știință, ‹fam.; iron.› savantlâc, ‹înv.› iscusime, tehnă, ‹grec.; înv.› perilipsis, ‹fig.; livr.› clasicitate. *Statuia a fost executată cu mult talent.* **3** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusință, isteție, istețime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, știință, ușurință, ‹livr.› perițe, ‹rar› îndemânație, tărie, trezie, ‹pop.› meșteșug, meșteșugire, ‹înv. și reg.› meșterie, ‹reg.› pricepuție, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră talentul chirurgului în mânuirea bisturiului.* **4** calitate, dar², har, însușire. *Are talentul de a stârni compasiunea celor din jur.* **5** (*psih.; reg.*) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament.

talentát, -ă adj. (*despre oameni*) dotat, înzestrat, ‹înv. și pop.› meșteșugos, ‹fam.› meseriaș, ‹înv.› măiestreț, măiestrit, talentos, ‹fig.› binecuvântat, ‹fig.; livr.› aplicat, ‹fig.; fam.› blagoslovit, ‹fig.; înv.› împodobit, ogodnic. *Mozart a fost un muzician talentat.*

talentós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Dotat. Înzestrat. Talentat.

táler¹ s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› ioachim. *Talerul a fost o monedă austriacă din argint, care a circulat și în Țările Române.*

táler² s.n. **1** (*gosp.*) farfurie, talger, ‹înv. și reg› tas, ‹reg.› cățân, taier, tipsie, ‹înv.› patenă. *I-a pus supa într-un taler adânc.* **2** disc, platan², talger, tas, ‹înv. și reg.› scafă, ‹reg.› lingură, taier, tavă, terezie. *A pus pe talerul balanței brățara din aur pentru a o cântări.* **3** (*la pl. **talere** ; muz.*) cimbal, cinel, talgere (v. *talger*), tipsii (v. *tipsie*), țambal, ‹înv.› chimval, tas. *Talerele sunt de alamă și se lovesc între ele pentru a marca ritmul sau cadența.* **4** (*la pl. **talere**; sport*) skeet. *A câștigat proba de talere la tir.*

tálger s.n. **1** (*gosp.; astăzi mai ales pop.*) farfurie, taler², ‹înv. și reg› tas, ‹reg.› cățân, taier, tipsie, ‹înv.› patenă. **2** disc, platan², taler², tas, ‹înv. și reg.› scafă, ‹reg.› lingură, taier, tavă, terezie. **3** (*la pl. **talgere**; muz.*) cimbal, cinel, talere (v. *taler²*), tipsii (v. *tipsie*), țambal, ‹înv.› chimval, tas. **4** (*gosp.; pop.*) v. Tavă. Tipsie.

talhâș s.n. (*în Ev. Med.; turc.; înv.*) v. Firman.

tălie s.f. **I 1** (*anat.*) brâu, mijloc. *Cânepa era până la talia lui de înaltă.* **2** linie, siluetă, ‹fran.› carură. *Talia suplă a fetei este evidențiată de o centură lată.* **3** corsaj. *Talia rochiei este împodobită cu strasuri.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) înălțime, mărime, statură, ‹înv. și pop.› stat³, ‹fam.› gabarit, ‹reg.› stan, stătut¹, ‹înv.› mărire, pusoare, vârstă¹. *Îi plac fetele de talie medie. Își întrece colegii de clasă ca talie.* **2** făptură,

înălțime, statură, ‹înv. și pop.› boi[2], stat[3], ‹fam.› lungime, ‹înv. și reg.› stare. *Se deosebește de colegii lui prin talia sa atletică.* **3** mărime, măsură. *Și-a cumpărat o rochie pe talia ei.* **4** fig. calitate, valoare, ‹fig.› calibru, nivel, ținută, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de aceeași talie. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de o asemenea talie.* **III** (*fin.; înv.*) v. Taxă.

talión s.m. (*farm.; înv.*) ‹înv.› diachil. *Talionul servea la fixarea unui pansament sau conținea diferite substanțe medicamentoase.*

talismán s.n. amuletă, apotropaic, fetiș[1], mascotă, ‹înv.› advar, baier, noroc, ‹fran.› porte-bonheur, ‹fig.; înv.› sinet. *Consideră colțul de lup pe care îl poartă la gât un talisman.*

talkie-walkie [ˌtoki'woki] s.n. (*telec.*) walkie-talkie. *Talkie-walkie este un radiotelefon portativ, folosit pentru comunicații la distanțe scurte.*

tálmă s.f. (*înv.*) v. Pelerină.

tálmeș-bálmeș s.n. (*fam.*) **1** v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură. **2** v. Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală.

talmúdic, -ă adj. (*relig. mozaică*) talmudist. *Textul talmudic a fost definitivat până la sfârșitul sec. al V-lea d.Hr. Prietenul său evreu îi dezvăluie câteva precepte talmudice.*

talmudíst, -ă adj. (*relig. mozaică*) talmudic.

taloáncă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Sitar[1]. Sitar-de-pădure (v. *sitar*[1]). Sitarul-pădurean (v. *sitar*[1]) (*Scolopax rusticola*).

talón s.n. **1** matcă, ‹rar› tulpină. *A păstrat talonul de la cuponul de pensie.* **2** (*j. de cărți; rar*) v. Partidă. **3** (*anat.; rar*) v. Astragal. Talus.

talonáj s.n. (*sport; la rugbi*) talonare.

talonáre s.f. (*sport; la rugbi*) talonaj. *Prin talonare un adversar este împiedicat să-și finalizeze acțiunile.*

tálpă s.f. **I** (*anat.*) plantă[2], ‹reg.› tablă[1], tapșă[2], ‹înv.› plântă. *Talpa este fața inferioară a piciorului, care ia contact cu solul. I-a intrat un spin în talpă.* **II 1** (*constr.; la case*) tălpoi, ‹reg.› bălvan, strat, subtoi, taban, tablă[1], temei. *Talpa este grinda sau ansamblul de piese care se așază la baza unei construcții și pe care aceasta se reazemă.* **2** (*la sanie*) tălpig, ‹rar› patină[1], ‹pop.› fălcea, ‹reg.› falcă, plaz[1], tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpoi. *Sania alunecă pe două tălpi.* **3** (*la roțile carului sau ale căruței*) colac. *Tălpile sunt obezile împreunate ale roților.* **4** (*la pl. **tălpi**; tehn.; la războiul de țesut*) butuci (v. *butuc*), plazuri (v. *plaz*[1]), ‹reg.› craci (v. *crac*), cracii războiului (v. *crac*), drugi (v. *drug*), fofeze (v. *fofează*), grindeie (v. *grindei*), lemne (v. *lemn*), tălpeți (v. *tălpeț*). *Tălpile alcătuiesc patul sau trupul războiului de țesut.* **5** (*tehn.; la sucală, la vârtelniță*) butuc, pat, picior, scaun, strat, ‹reg.› pitrucă, pod[1], stârciog. *Pe talpă se sprijină întreaga unealtă.* **6** (*tehn.; la scaunul dogarului*) călcător, ‹pop.› tălpigă. **7** (*tehn.; la joagăr*) ‹reg.› pod[1], punte. *Talpa este partea care formează fundul unui scoc de joagăr.* **8** (*tehn.; la plug*) călcâi, plaz[1], ‹pop.› trupiță[1], ‹reg.› bârsă, nadă[1], piept, plasă[1], plughiță, pod[1], taban. *Talpa asigură stabilitatea plugului în timpul aratului.* **9** (*tehn.; la plug*) grindei, ‹reg.› pat. **10** (*la pâine, cozonac etc.*) dos, fund. *Nu are voie să mănânce pâine cu talpa arsă din cauză că are ulcer.* **11** (*tehn.; la mașina de cusut; rar*) v. Pedală. **12** (*constr.; pop. și fam.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie. **13** (*art.; pop. și fam.*) ***talpa casei*** v. **a** Cap de familie. Capul familiei (v. *cap*). Stâlpul casei (v. *stâlp*). Stâlpul familiei (v. *stâlp*); **b** Bărbat. Soț. **14** (*tehn.; la grapă; reg.*) v. Stinghie. **15** (*reg.*) v. Pătuiac. Pătul. **16** (*reg.*) v. Laviță. **17** (*metrol.; înv.*) v. Picior. **18** fig. (*pop. și fam.*) ***talpă de iad*** = ***talpă la iad*** = (*art.*) ***talpa iadului*** = **a** ‹fig.; pop. și fam.› tălpoi. *Talpa iadului este mama căpeteniei dracilor*; **b** (*în credințe și superstiții*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **19** fig. (*culin.; fam.*) ‹fig.; fam.› pingea. *Talpa este o friptură tare.* **III** (*art.; bot.*) ***talpa-gâștei*** = **a** *Leonurus cardiaca*; ‹reg.› apucătoare (v. *apucător*), buruiana-orbaltului (v. *buruiană*), buruiană-de-bleasnă, cătușniță, cervană, coada-leului (v. *coadă*), creasta-cocoșului (v. *creastă*), iarba-cășunăturii (v. *iarbă*), iarbă-de-dat, iarbă-flocoasă, laba-lupului (v. *labă*), lungorică, piciorul-gâștei (v. *picior*), somnișor[2], stăncuță, șanta[1], talpa-lupului; **b** *Chenopodium rubrum*; ‹reg.› troscot[1]; **c** (*reg.*) *Trifolium fragiferum*; ‹reg.› căpșunică, cioane; **d** (*reg.*) v. Amarant. Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Celosia cristata*); **e** (*reg.*) v. Ciuboțica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); **f** (*reg.*) v. Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*); **g** (*reg.*) v. Lobodă. Lobodă-albă. Lobodă-albă-de-grădină. Lobodă-bună. Lobodă-de-grădină. Lobodă-domnească. Lobodă-porcească (*Atriplex hortensis*); **h** (*reg.*) v. Priboi (*Geranium macrorrhizum*); **i** (*reg.*) v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*); **j** (*reg.*) *Atriplex patula*; ‹reg.› știr[1]; ***talpa-lupului*** = **a** *Chaiturus marubiastrum*; ‹reg.› cimburel-sălbatic, iarbă-flocoasă, iarbă-neagră, poala-Sfintei-Mării (v. *poală*); **b** (*reg.*) v. Coada-mâței (v. *coadă*) (*Leonurus marrubiastrum*); **c** (*reg.*) v. Papanaș (*Trifolium arvense*); **d** (*reg.*) v. Talpa-gâștei (*Leonurus cardiaca*); ***talpa-stancei*** = *Coronopus squamatus*; ‹reg.› talpa-stâncii; ***talpa-ursului*** = **a** *Acanthus longifolius*; acantă, ‹reg.› brânca-ursului (v. *brâncă*[1]), matrună, pălămidă[1], spinul-tălpii-ursului (v. *spin*); **b** *Heracleum palmatum*; plăcinta-porcului (v. *plăcintă*); **c** *Phyllocactus ackermanni*; limbă, ‹reg.› bostan, broască, limba-boului (v. *limbă*), limba-vecinei (v. *limbă*), palmă, stoletnic; **d** (*reg.*) v. Brânca-ursului (v. *brâncă*[1]). Crucea-pământului (v. *cruce*) (*Heracleum sphondylium*); **e** (*reg.*) v. Piedicuță (*Lycopodium clavatum*); (*reg.*) ***talpa-cocoșului*** v. Piciorul-cocoșului (v. *picior*) (*Ranunculus acris*); ***talpa-cucoanei*** v. Salvie. Urechea-porcului (v. *ureche*) (*Salvia verticillata*); ***talpa-iepurelui*** v. Golomăț (*Dactylis glomerata*); ***talpa-mâței*** = ***talpa-pisicii*** v. **a** Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț. Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*); **b** Firicică (*Filago germanica*); **c** Flocoșele (*Filago arvensis*); **d** Parpian (*Antennaria dioica*); ***talpa-stâncii*** v. Talpa-stancei (*Coronopus squamatus*).

tálpoș s.m. (*milit.; înv.*) v. Infanterist.

tálus s.n. (*anat.*) astragal, ‹rar› talon. *Talusul are formă curboidă.*

tam adv. (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; reg.*) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai.

tam-nisám adv. (*modal; pop. și fam.*) ‹fam.› nitam-nisam. *A venit în vizită tam-nisam. Se trezește vorbind tam-nisam.*

tam-tám s.n. fig. (*pop. și fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

tamachiár, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

tamán adv. **I** (*modal; exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; pop.*) **1** v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **2** v. Chiar. Exact. Tocmai. **II** (*în legătură cu un cuv. sau cu o prop. care arată locul; pop.*) v. Tocmai. **III** (*temporal; reg.*) v. Abia. Doar. Numai. Tocmai.

tamándua s.m. (*zool.*) *Tamandua*; furnicar american (v. *furnicar*[1]). *Tamandua, originar din America de Sud, se hrănește cu furnici și cu termite.*

tamár s.n. (*constr.*) ‹rar› targă. *Tamarul este folosit la transportul cărămizilor pe schele.*

tamaríscă s.f. (*bot.*) **1** *Tamarix tetrandra* și *Tamarix ramosissima*; cătină-roșie, ‹reg.› sosna. **2** *Tamarix germanica* sau *Myricaria germanica*; cătină, cătină-mică, cătină-roșie, ‹reg.› lemn-de-apă, lemnuș-de-apă.

tamazlắc s.n. (*înv. și reg.*) v. Cireadă. Turmă.

tắmba adv. (*modal; exprimă ideea de alăturare sau de combinare a mai multe lucruri, fapte etc.; reg.*) v. In corpore. Împreună. Laolaltă.

tắmbă s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tambíc s.m. (*reg.*) v. Liliputan. Nan[1]. Pigmeu. Pitic.

tambúr s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*tehn.*) tobă. *Tamburul este o piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., care are diverse întrebuințări în tehnică.* **2** (*muz.; rar*) v. Tobă. **II** s.m. **1** (*muz.; rar*) v. Toboșar. **2** (*milit.; peior.*) ***tambur-major*** v. Plutonier.

tamburá vb. I. intr. (*despre oameni*) a tamburina.

tamburagíu s.m. tamburar.

tamburár s.m. tamburagiu. *Tamburarul este instrumentistul care cântă la tambură, un vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, obișnuit la popoarele arabo-persane.*

tamburínă vb. I. intr. (*despre oameni*) a tambura. *Tamburinează cu degetele pe masă, în ritmul melodiei de la radio.*

tamburínă s.f. (*muz.*) ‹înv.› tamburiță. *Tamburina este un vechi instrument muzical,*

folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, în Italia și în Orient, având forma unei mici tobe cu pielea întinsă pe o singură parte, cu mici talgere sau cu clopoței împrejur și la care sunetele se obțin prin agitare în aer sau prin lovire cu mâna.

tamburiță s.f. (*muz.; înv.*) v. Tamburină.

tambúro s.n. (*muz.; ital.*) v. Tobă.

tamiză vb. I. intr. (*despre lumină*) ‹fig.› a se cerne. *Lumina a început să tamizeze prin perdele.*

támjă s.f. (*reg.*) v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă.

tamójnă s.f. (*înv.*) v. Vamă.

tampón s.n. **1** ‹divr.› pesar. *Folosește un tampon pentru a-și opri sângerarea.* **2** ***tampon absorbant*** = absorbant. *Tampoanele absorbante sunt folosite mai ales în scopuri igienice.* **3** (*inform.*) zonă-tampon. *Tamponul este zona de memorie destinată să primească temporar date, în cursul transferului.* **4** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"; arg.*) v. Palmă.

tamponá vb. I. **1** refl. (recipr.), tr. (*sub. sau compl. indică vehicule*) a (se) ciocni, a intra, a (se) izbi, a (se) lovi, ‹rar› a se întreciocni, ‹pop. și fam.› a se pocni. *Două mașini s-au tamponat. Mașina a tamponat o căruță.* **2** tr. (*arg.; compl. indică oameni*) v. Pălmui. Plesni.

tamponáj s.n. (*med., med. vet.*) badijonaj, badijonare, pensulare, pensulație. *Tamponajul se face cu un tampon din tifon sau vată impregnat cu un lichid antiseptic.*

tamponáre s.f. ciocnire, coliziune, impact, izbire, lovire, ‹rar› întreciocnire. *În urma tamponării celor două mașini, șoferii s-au accidentat grav.*

tamponát, -ă adj. (*despre vehicule care vin din direcții opuse*) ciocnit, izbit, lovit, ‹pop. și fam.› pocnit[2]. *Vehiculele tamponate au fost luate de pe șosea.*

tanaboáță s.f. (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

tanáj s.n. (*tăb.; rar*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

tananá s.f. (*reg.*) ‹reg.› tananică.

tanamícă s.f. (*reg.*) ‹reg.› tanana. *Tananica este un dans țigănesc.*

tanánt s.m. (*chim.*) ‹rar› sumac. *Tanantul este folosit pentru tăbăcirea pieilor crude.*

tanáre s.f. (*tăb.; rar*) v. Argăseală. Argăsire. Argăsit[1]. Tăbăceală. Tăbăcire. Tăbăcit[1].

tanatocenóză s.f. (*paleon.*) necrocenoză. *Tanatocenoza este un ansamblu de organisme moarte sau de fosile.*

tanatopraxíe s.f. (*med.*) îmbălsămare. *Prin tanatopraxie, un cadavru este tratat cu anumite substanțe chimice în scopul conservării lui.*

tánăt s.m. (*reg.*) v. Grizu.

tanắu[1] adj., s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tanắu[2] s.m. (*jur.; reg.*) v. Martor.

tanc s.n. **1** (*milit.*) car blindat (v. *car*[2]), car de asalt (v. *car*[2]), car de luptă (v. *car*[2]), car de război (v. *car*[2]), ‹german.› panzer. *Tancurile au spart linia frontului.* **2** (*nav.*) ***tanc petrolier*** = petrolier, tren petrolier, vas petrolier. *Tancul petrolier este o navă construită special pentru transportul produselor petroliere.* **3** (*fotogr.*) doză[2]. *În tanc se developează filme fotografice.*

táncă s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tánda-manda s.f. invar. (*fam.*) v. Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală.

tandalúță s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Tindeche.

tándăl s.m. (*com.; reg.*) v. Telal.

tandắr s.n. (*reg.*) **1** (*constr.; la casele țărănești*) v. Prispă. **2** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă.

tandréțe s.f. **1** gingășie, ‹înv.› gingășime. *Îl mângâie cu tandrețe. Simte în glasul lui tandrețe.* **2** (*concr.; înv.*) v. Amor. Dragoste. Iubire.

tándru, -ă adj. **1** (*despre manifestări, vorbe etc. ale oamenilor*) afectuos, blând, bun, calin, dezmierdător, drag, drăgăstos, duios, iubitor, îmbunat, mângâietor, ‹înv.› mângâios, ‹fig.› cald, ‹fig.; rar› neted. *Își alintă copilul cu vorbe tandre.* **2** (*despre oameni*) languros, sentimental. *A cunoscut o fată drăguță și tandră.* **3** (*despre ochi, privire*) drăgăstos, galeș, languros, lânced, molatic, ‹fig.› umed. *Fata îi aruncă priviri tandre.*

tandúr s.n. (*înv.*) v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

tanduríu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

tangalíu s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

tangénță s.f. fig. ‹fig.› atingere, contact, legătură. *Subliniază rezultatele unor cercetări anterioare, care au tangență cu tema în discuție.*

tangențiál, -ă adj., adv. **I** adj. indirect. *Ignora aluziile tangențiale.* **II** (*modal*) **1** ras[2], razant. *Avionul a trecut tangențial pe lângă peretele de stâncă. Rața sălbatică atinsă de alice zboară tangențial cu solul.* **2** indirect. *A fost implicat tangențial într-o afacere necinstită.*

tangíbil, -ă adj. **1** (*despre obiecte, lucruri, ființe*) palpabil, pipăibil, ‹înv.› trupesc. *Nodulul a fost tangibil la consultul medicului.* **2** (*rar; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil.

tănic, -ă adj. (*chim.; despre soluții*) taninos. *Soluțiile tanice conțin tanin.*

tanín s.n. (*chim.*) acid tanic. *Taninul este extras mai ales din scoarța de stejar, fiind utilizat la tăbăcirea pieilor, la fabricarea cernelurilor negre etc.*

taninós, -oásă adj. **1** (*chim.; despre soluții*) tanic. **2** (*despre vinuri*) ‹înv.› pietros.

tánti s.f. invar. (*astăzi mai ales fam.*) mătușă, ‹pop. și fam.› tușă[2], ‹pop.› lele, tătăișă[2], țață, ‹reg.› babă, muică, naică, nană, teică[2], tetă, uină. *Are o singură tanti, sora mamei.*

tántra yoga s.f. tantrism. *Tantra yoga este o tehnică de yoga și de meditație care urmărește eliberarea de energie prin raporturi sexuale în care orgasmul este întârziat sau reținut.*

tantrísm s.n. tantra yoga.

tanzimát s.n. (*turc.; de obicei urmat de determ. care indică natura, felul, caracterul*) v. Reformă.

taólă s.f. (*reg.*) v. Cot. Cotitură. Meandru. Sinuozitate. Șerpuială. Șerpuire. Șerpuitură.

tapă vb. I. tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.› a taxa. *Își tapează părinții de bani.*

tapagắu s.m. (*pesc.; reg.*) v. Crâsnic. Tifan.

tapangeá s.f. (*reg.*) **1** (*milit.*) v. Pistol. Revolver. **2** (*constr. cu vb. ca „a arde", „a cârpi", „a da", „a mânca", „a primi", „a rade", „a șterge", „a trage"*) v. Palmă.

tápă s.f. (*reg.*) **1** v. Canea. Cep. **2** (*la butoi*) v. Vrană.

tapét s.n. (*înv. și reg.*) v. Covor. Scoarță.

tapetă vb. I. tr. (*compl. indică pereții unei încăperi*) a tapisa.

tapetáre s.f. tapisare.

tapetắt, -ă adj. (*despre pereții unei încăperi*) tapisat.

tapézā s.f. (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

tapisá vb. I. tr. **1** (*compl. indică piese de mobilier*) a capitona, a îmbrăca, ‹rar› a vătui[2]. *Și-au tapisat canapeaua din sufragerie cu o imitație de piele.* **2** (*compl. indică pereții unei încăperi*) a tapeta. *Pereții sufrageriei erau tapisați cu mătase aurie.*

tapisáre s.f. **1** capitonaj, capitonare, îmbrăcare. *A apelat la o firmă specializată pentru tapisarea unor piese de mobilier.* **2** tapetare. *A renunțat la zugrăvirea pereților, preferând tapisarea acestora, din cauza fisurilor în plăci.*

tapisát, -ă adj. **1** (*despre piese de mobilier*) capitonat, îmbrăcat[2], ‹reg.› vătuit[2]. *În sufragerie are o canapea tapisată nouă.* **2** (*despre pereții unei încăperi*) tapetat. *Sufrageria are pereții tapisați.*

tapisiér s.m. tapițer.

tapițér s.m. tapisier. *Tapițerul este specializat în tapisarea mobilei.*

tapomíși s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

tapóșnic s.m. (*bot.*) **1** *Galeopsis ladanum*; ‹reg.› cânepiștă, fața-mâței (v. *față*), zabră. **2** *Galeopsis tetrahit*; ‹reg.› lungorică. **3** *Galeopsis speciosa*; zabră, ‹reg.› cânepiță, urzică-moartă.

tắpșă[1] s.f. (*reg.*) ‹reg.› leafă[2]. *Tapșa este lopățica cu care se netezește mămăliga după ce a fost amestecată.*

tăpșă[2] s.f. (*anat.; reg.*) v. Plantă[2]. Talpă.
tăpșă[3] s.f. (*reg.*) v. Chirie. Locație.
tar s.n. (*înv. și reg.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină.
tarabagíu s.m. (*com.*) ‹fam.› tarabist, ‹reg.› boltaș, ‹înv.› prăvăliaș. *Tarabagiul este negustorul (ambulant) care vinde marfa la o tarabă.*
tarábă s.f. **1** masă[1], tejghea, ‹fam.› șatră, ‹reg.› masă lungă (v. *masă*[1]), pudli, pult, sârghie, stelaj, strană, șinc, ‹înv.› comptoar. *În piață, comercianții își pun marfa pe tarabe.* **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
tarabíst s.m. (*com.; fam.*) v. Tarabagiu.
tarabóstes s.m. pl. (*ist.*) pileați. *Romanii îi numeau pe nobilii daci tarabostes.*
tarác s.m. (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Antricot. Cotlet.
taracán s.m. (*entom.; reg.*) v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab*[1]) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*).
taráf s.n. **1** (*muz.; adesea urmat de determ. „de lăutari”*) ‹pop.› bandă[1], trupă, ‹înv. și reg.› tacâm. *Taraful din Clejani a concertat în toată lumea, având un succes răsunător.* **2** (*înv.; deprec.* sau *peior.*) v. Bandă[1]. Cârdășie. Clan. Clică. Coterie. Gașcă. Șleahtă. Tagmă.
taragót s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
tarán s.m. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).
taráncă s.f. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).
taránd s.m. (*entom.; rar*) v. Tarantulă (*Lycosa tarentula*).
tarantúlă s.f. (*entom.*) *Lycosa tarentula*; ‹rar› tarand. *Înțepătura tarantulei este veninoasă.*
tarapaná s.f. (*turc.; înv.*) **1** (*fin.*) v. Monetărie. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*).
taráre s.f. (*milit.*) tir de taraj. *Tararea este tragerea experimentală de artilerie pentru a determina modificările vitezei inițiale în funcție de starea pulberii întrebuințate.*
táră[1] s.f. dara. *Taraua este greutatea vasului în care se cântărește o marfă.*
táră[2] s.f. (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, viciu, ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fâlincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Tarele lui educaționale sunt evidente.*
tárbă s.f. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
tarcán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*).
tárcoș, -ă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.
tardándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** întârziind, tărăgănând. **2** încetinind, slargando.
tardív, -ă adj. (*despre acțiuni, lucrări etc. ale oamenilor*) întârziat, târziu. *Intervenția tardivă a chirurgului nu a putut salva pacientul.*
tárdo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) alene, încet, lent.
táre adj., adv. **A** adj. **I** (*adesea în opoz. cu „moale”*) **1** (*despre corpuri solide*) dur, rezistent, solid, tenace, ‹pop.› țeapăn, vârtos, ‹înv.› vladnic. *Corpurile tari au o structură compactă și o mare coeziune moleculară.* **2** (*despre fructe*) pietros, ‹rar› lemnos, ‹reg.› moacră. *Preferă perele tari.* **3** (*despre corpuri, substanțe, preparate etc.*) consistent, dens, solid, ‹pop.› vârtos. *Mortarul este tare.* **4** (*despre corpuri, obiecte etc.*) puternic, rezistent, sănătos, solid, trainic, zdravăn, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este tare. Tavanul se sprijină pe colonade tari.* **5** (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neelastic, neflexibil, rigid, scorțos, țeapăn, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este tare.* **6** (*despre țesături, despre articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.*) apretat[2], scrobit[2], ‹rar› sclivisit, ‹fam.› lustruit[2], ‹reg.› crohmălit. *Poartă numai cămăși tari.* **7** (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) întărit, uscat[2], ‹rar› uscăcios, ‹înv. și pop.› ostoit. *Folosește pâinea tare ca pesmet.* **8** (*în opoz. cu „proaspăt”; mai ales despre produse de panificație*) rece, uscat[2], vechi[2]. *Spre seară, în brutărie este numai pâine tare.* **9** (*mai ales despre ouă*) răscopt[1]. *Nu-i plac ouăle tari.* **10** (*geol.; rar; despre soluri, regiuni etc.*) v. Areic. Arid. Pleșuv. Sec. Secetos. Uscat[2]. Xeric. **11** (*milit.; înv.; despre orașe, linii de luptă etc.*) v. Fortificat. Întărit. **II** (*adesea în opoz. cu „slab”*) **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, putut[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană tare, care muncește din greu.* **2** (*despre ființe, în special despre oameni sau, p. ext., despre anumite organe; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) puternic, rezistent, ‹pop.› pilos, răbduriu, ‹fig.; pop.› învârtoșat. *Deși copleșit de necazuri, este un om tare. Este tare la infecții. A trecut cu bine de operație, deoarece are inima tare.* **3** (*despre oameni*) potent, puternic, redutabil, temut[2], valoros, ‹fam.› bazat. *Are adversari tari în competiție.* **4** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, impetuos, puternic, vajnic, viguros, ‹fig.› învățăiat. *Tânărul, având un caracter tare, înfruntă cu ușurință orice adversitate a sorții.* **5** (*adesea fig.*) forte, puternic. *El este o mână tare. Euro este o valută tare.* **6** fig. (*despre sentimente, atitudini etc. ale oamenilor*) nezdruncinat, statornic, ‹livr.› indefectibil, ‹pop. și fam.› nesmintit, ‹fig.› neclintit. *Dragostea ei pentru copii este tare. Are credința tare că va reuși să depășească aceste greutăți.* **7** fig. (*despre afirmațiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, sever[2], violent, ‹fig.› apăsător, aspru, dur. *L-au marcat cuvintele tari ale tatălui.* **8** fig. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, vexatoriu, ‹fig.› sângeros, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte tari.* **9** fig. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹fig.› zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost tari.* **10** fig. (*despre țări, provincii etc.*) puternic, ‹fig.; înv.› ponderos. *Germania este un stat tare economic.* **11** fig. (*fam.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) v. Avizat. Capabil. Competent. Informat. Pregătit[2]. **III** (*indică intensitatea*) **1** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, țipător, violent, viu, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe tari.* **2** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, fervid, intens, mare[1], puternic, strălucitor, viu, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea tare pentru această cameră.* **3** (*în opoz. cu „slab”, „stins”; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tonant, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. și pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este tare.* **4** (*despre mirosuri*) intens, pătrunzător, penetrant, puternic, viu, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros tare de levănțică.* **5** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; despre aer, atmosferă*) bun, curat, nealterat, nepoluat, nestricat, nevătămător, neviciat, oxigenat, ozonat, ozonizat, proaspăt, pur[2], purificat, salubru, sănătos, ‹poetic› viu, ‹fig.› liber, ‹fig.; rar› senin. *La munte este aer tare.* **6** (*despre băuturi*) concentrat, vârtos, ‹rar› viu, ‹înv. și reg.› marmanziu, ‹glum.› vânjos, ‹fig.; reg.› trăsnit[2]. *Nu poate bea vinuri tari.* **7** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, violent, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt tare. Astăzi este un ger tare.* **8** (*înv.; despre senzații, manifestări ale oamenilor etc.*) v. Apăsat[2]. Intens. Puternic. **IV 1** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bes-

tial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** (*înv. şi reg.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Animalic. Barbar. Bestial. Brutal. Câinesc. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Inuman. Neîmblânzit. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Subuman. Violent. **3** (*înv.; despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situaţii etc.*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverşunat. Nepotolit. Sângeros. Vajnic. Violent. **B** adv. (*modal*) **1** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) forte, forzato, puternic. **2** (*adesea în opoz. cu „domol", „încet", „lin"; în legătură cu vb. de mişcare*) grabnic, iute, rapid, repede, ‹pop.› rândunel, ‹înv.› olăceşte. *Merge când încet, când tare.* **3** puternic. *Vocea lui răsună tare pe holurile pustii.* **4** intens, puternic, ‹înv.› prost. *Inima îi bate tare.* **5** puternic, voinicește, zdravăn, ‹pop.› ortomăneşte. *Pentru a-şi stăpâni câinele, trage tare de lesă.* **6** bine, intens, înfiorător, puternic, vârtos, zdravăn. *Afară viscolește tare.* **7** aprig, intens, năprasnic, puternic, strașnic, violent, zdravăn, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă tare.* **8** (*ca determ. al unui adj., căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, grav, greu, rău, serios. *Prietena ei este tare bolnavă.* **9** intens, mult. *Toată viaţa a suferit tare din cauza lipsurilor materiale.* **10** mult, rău. *Piciorul rupt o doare tare.* **11** (*ca determ. al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, groaznic, incredibil, nespus, ‹pop.› hăt. *Cabana este tare departe de aici. Îi aminteşte de fapte petrecute tare de demult.* **12** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) extrem, foarte, ‹reg.› prăci, ‹înv.› vârtos. *S-a sculat tare de dimineaţă.* **13** (*ca determ. al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, groaznic, grozav, incredibil. *Îi plac tare mult dulciurile.* **14** mult, teribil, ‹înv. şi pop.› foarte. *Tare îşi doreşte să aibă o maşină.* **15** groaznic, grozav, înfiorător, mult, rău, teribil, ‹înv. şi pop.› foarte, ‹înv.› morţeşte, ‹fig.› foc. *Părinţii s-au supărat tare pentru necinstea lui.* **16** (*ca determ. al unui adj. căruia îi dă val. de super. abs.*) foarte, nespus, ‹înv.› special, ‹fig.; fam.› catran. *Este tare trist că a pierdut avionul. Este tare bucuros pentru că a luat examenul.* **17** (*în legătură cu vb. ca „a regreta", „a se căi"*) mult, profund, ‹fig.› amar, amarnic. *Regretă tare vorbele grele pe care i le-a spus.* **18** consistent, mult, substanţial, substanţialmente, ‹fig.; fam.› rău. *Stresul influenţează tare creşterea numărului de bolnavi.* **19** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. căruia îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepţional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, teribil, uimitor, uluitor, ‹înv. şi pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzaţional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare tare scump.* **20** (*ca determ. al unui adj. căruia îi dă val. de super. abs.*) excepţional, extraordinar, grozav, nemaipomenit, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, ‹fig.› sfârşietor. *Cântă o melodie tare tristă.* **21** (*ca determ. al unui adj. căruia îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, teribil, uimitor, uluitor, ‹pop.›coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este tare frumoasă.* **22** zdravăn, ‹înv.› abanos. *Se ţine tare.* **23** (*înv. şi reg.*) v. Aprig. Barbar. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inuman. Înverşunat. Necruţător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Violent. **24** (*înv. şi reg.*) v. Bine. **25** (*înv. şi reg.*) v. Insistent. Stăruitor. **26** (*înv.*) v. Aprig. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Încrâncenat. Îndârjit. Înverşunat.

târgă s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) brancardă, ‹pop.› pat, ‹reg.› pataşcă[2], troagăr[2], ‹înv.› lectică. *Salvamontiştii au transportat accidentaţii pe târgi.* **2** (*la car, la căruţă sau la sanie; pop.*) v. Codârlă. Fund. **3** (*pop.*) v. Năsălie. **4** (*reg.*) v. Coş[1]. Paner. **II** (*constr.*) **1** ‹reg.› pataşcă[2], pârângă, şireglă, tragă, traglă. *Targa este folosită pe şantiere, pentru transportul materialelor.* **2** (*rar*) v. Tamar.

target ['target] s.n. (*engl.*) v. Obiect. Obiectiv. Scop. Ţel. Ţintă.

tarhán s.m. (*entom.; reg.*) **1** v. Corhan. Libarcă. Libarcă-galbenă. Rus[1]. Şvab[1]. Şvab-mărunt (v. *şvab[1]*) (*Phyllodromia germanica*). **2** v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Şvab[1]. Şvab-negru (v. *şvab[1]*) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*). **3** ***tarhan-de-câmp*** v. Corhan-de-câmp (*Ectobia lapponica*).

tarhítă s.f. (*ornit.; înv.*) v. Potârniche. Potârniche-cenuşie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*).

tarhón s.m. (*bot.*) **1** *Artemisia dracunculus*; ‹reg.› dracon, sagna-calului (v. *sagnă*). **2** (*reg.*) v. Chimen. Chimion (*Carum carvi*). **3** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*). **4** (*reg.*) v. Hasmaţuchi (*Anthriscus cerefolium*).

tarif s.n. preţ, taxă, ‹fam.› scor, ‹înv.› fiat. *Şi-a deschis o firmă în care prestările de servicii au un tarif moderat.*

tarisfát s.m. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Staroste.

tarlá s.f. (*agric.*) **1** solă, ‹reg.› tablă[1], tabun, tabunel. *Pe această tarla este cultivat porumb.* **2** (*reg.*) v. Postată.

taród s.n. (*tehn.*) burghiu de filetat, ‹reg.› şurubelniţă. *Tarodul este folosit pentru filetarea găurilor înfundate.*

tarónie s.f. (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu.

táros s.n. (*grec.; înv.*) v. Bărbăţie. Bravură. Curaj. Cutezanţă. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeţie. Temeritate.

tarpél s.n. (*reg.*) v. Contestare. Dezminţire. Negare. Negaţie. Renegare. Tăgadă. Tăgăduială. Tăgăduire.

tars s.n. (*anat.*) ‹fam.› gâtul-piciorului (v. *gât*), ‹reg.› rădăcina piciorului (v. *rădăcină*). *Tarsul este segmentul piciorului cuprins între extremitatea inferioară a gambei şi baza oaselor metatarsiene.*

tarsál, -ă adj. (*anat.*) tarsian.

tarsián, -ă adj. (*anat.*) tarsal.

tarsoptóză s.f. (*med.*) picior plat, platfus, platipodie. *Tarsoptoza este o malformaţie congenitală a piciorului, care constă în dispariţia concavităţii plantare fiziologice, planta sprijinindu-se pe sol cu aproape toată suprafaţa ei.*

tarsorafíe s.f. (*chir.*) blefarorafie. *Prin tarsorafie se corectează malformaţiile sau se opresc pierderile de substanţă de la nivelul unei pleoape.*

tartáj s.n. **1** (*înv. şi reg.*) v. Copertă. Copertină. Învelitoare. Scoarţă. **2** (*înv.*) v. Broşură. Cărticică. **3** (*înv.*) v. Caiet. **4** (*înv.*) v. Catastif. Condică. Registru.

tartalác s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Auşel. Auşel-cu-cap-galben. Auşel-de-iarnă. Auşel-de-vară (*Regulus cristatus*). **2** Ochiul-boului (v. *ochi[1]*). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

tartán s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

tártar s.n. (*relig. creştină*) gheenă, hades, iad, infern, orc, ‹înv. şi pop.› lumea întunericului (v. *lume*), ‹înv.› matca focului (v. *matcă*), ‹fig.› adânc, întuneric, ‹fig.; înv.› păcură. *Crede că păcatele îl vor duce în tartar.*

tartarín [tarta'ren] s.m. (*livr.*) v. Fanfaron. Lăudăros.

tartarinádă s.f. (*livr.*) v. Fanfaronadă. Lăudăroşenie. Lăudăroşie.

tartínă s.f. sandvici. *Îşi pregăteşte pentru călătorie câteva tartine cu unt şi caşcaval.*

tártor s.m. **I 1** demon, diavol, drac, duh al întunericului, duh al răului, duh necurat, duh rău, necuratul (v. *necurat*), satană, spirit al întunericului, spirit al răului, spirit necurat, spirit rău, ‹livr.› belzebut, lucifer, mefisto, mefistofel, ‹înv. şi pop.› înger drăcesc, şarpe, ‹înv. şi pop.; eufem.› cornilă, cornoratul (v. *cornorat*), secretul (v. *secret[3]*), vrăjmaşul (v. *vrăjmaş*), ‹pop. şi fam.› chimiţă[1], michiduţă, nichipercea, pârlea, scaraoţchi, ‹pop. şi fam.; eufem.› cel cu coarne, cel cu tichia roşie, cel de pe comoară, cel rău, împeliţatul (v. *împeliţat*), încornoratul (v. *încornorat*), ‹pop.› faraon, idol, sarsailă, zmeu, ‹pop.; eufem.› boierul lumii (v. *boier*), cel de pe scorbură, cel din baltă, cel din bolovani, cel din puţ, codanul (v. *codan*), cornea, cornutul (v. *cornut*), lucru rău, lucru slab, mititelul (v. *mititel*), mohorâtul (v. *mohorât*), nefârtatul (v. *nefârtat*), pârdalnicul (v. *pârdalnic*), procletul (v. *proclet*), spurcatul (v. *spurcat[2]*), tichiuţă, vânătul (v. *vânăt*), vicleanul (v. *viclean*), ‹fam.› benga, naiba, ‹fam.; glum.› aghiuţă, ‹înv. şi reg.› mamon, paha, sotea, ‹înv. şi reg.; eufem.› chima-necazului (v. *chimă*), chima-răului (v. *chimă*), ‹reg.› bedă, carcandilă, draiba, dravol, hâdache, iuhman, nifârtache, nodea, sarsan, scaloi,

spurc, spurcăilă, șchiontropea, șeitan, șotcă, ștatânvalt, tărtăroi, ucigan, vârlan, zgâmbea, ‹reg.; eufem.› cel din răspântie, codea, cornaci, corneci, cotea, mutul (v. *mut*), năpustul (v. *năpust*), neaga-rea, netrebuitul (v. *netrebuit*), pocnetul (v. *pocnet*), pocnitul (v. *pocnit*[2]), poganul (v. *pogan*), sulea, șlactraful, ucigașul (v. *ucigaș*), ‹înv.› ghighiuță, ‹înv.; eufem.› iscusitorul, împiedicătorul (v. *împiedicător*), înfiorătorul (v. *înfiorător*), înșelăciosul (v. *înșelăcios*), înșelătorul (v. *înșelător*), muncitorul (v. *muncitor*), nepriitorul (v. *nepriitor*), ‹eufem.› ducă-se-pe-pustii, el, nevoia (v. *nevoie*), pacostea (v. *pacoste*), păcatul (v. *păcat*), pustiul (v. *pustiu*), ucigă-l-crucea, ucigă-l-toaca, ‹fig.; înv. și reg.› încordătorul (v. *încordător*), ‹fig.; înv.› leu[1]. **2** (*art. tartorul; și nm. pr.*) dracul (v. *drac*), lucifer, necuratul (v. *necurat*), satana (v. *satană*), ‹livr.› mefisto, mefistofel, ‹înv. și pop.› luceafăr, ‹pop. și fam.› michiduță cel bătrân, scaraoțchi, ‹pop.› luceflender, mamonul dracilor (v. *mamon*), sarsailă, scaraoschi cel bătrân, scaraoschi cel mai mare, vătaful (v. *vătaf*), ‹înv. și reg.› mamonul dracilor (v. *mamon*), ‹reg.› sarsaor, ‹fig.; pop.; glum.› tatăl dracilor (v. *tată*), tatăl minciunilor (v. *tată*). *Tartorul s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu și, ca pedeapsă, a fost aruncat în iad, unde a devenit căpetenia dracilor.* **II** fig. (*fam.*) v. Capul răutăților (v. *cap*).

tártoriță s.f. **1** diavoliță, drăcoaică, ‹rar› drăciță, ‹înv. și pop.› drăcoaie, drăculiță, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› zgripțuroaică, ‹pop.› diavoloaică, faraonoaică, idoliță, idoloaică, ‹reg.› diavoloaie, sarsaoroaică, spurcoaică, spurcoaie, tărtăroaică. *Are ochi de tartoriță.* **2** fig. drăcoaică, ștrengăriță, ‹fig.› diavoliță, ‹fig.; pop.› diavoloaică, ‹fig.; reg.› zgâtie. *Tânăra tartoriță îl privește pe sub gene.*

tartrát s.n. (*chim.*) ***tartrat dublu de sodiu și potasiu*** = ***tartrat mixt de sodiu și potasiu*** = sare Seignette. *Tartratul dublu de sodiu și potasiu este un material monocristalin, cu proprietăți piezoelectrice.*

tártru s.n. **1** (*vinif*) piatră de vin, ‹pop.› tirighie. *Tartrul se depune pe pereții vaselor în care se păstrează vinul.* **2** (*stomat.; și* ***tartru dentar***) detritus, odontolit, piatră. *Trebuie să meargă la stomatolog ca să-și îndepărteze tartrul de pe dinți.* **3** (*farm.; înv.*) ***tartru emetic*** = ***tartru stibiat*** v. Emetic. Emetizant. Vomitiv.

tartuf [tar'tyf] s.m. fig. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă. *Îl disprețuia considerându-l un tartuf jalnic.*

tartuferie [tartyfe'rie] s.f. fig. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferism. *E momentul să lași tartuferia și să spui adevărul.*

tartufism [tarty'fism] s.n. fig. duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, viclenie, vicleșug, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie.

tartufíst, -ă [tarty'fist] adj. fig. (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], viclean, ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie tartufistă, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie tartufistă.*

tărță s.f. (*reg.*) v. Portțigaret. Tabacheră.

tarz s.n. (*înv.*) v. Atitudine. Comportare. Purtare. Ținută.

tas s.n. **I 1** disc, platan[2], taler[2], talger, ‹înv. și reg.› scafă, ‹reg.› lingură, taier, tavă, terezie. *A pus pe tasul balanței brățara din aur pentru a o cântări.* **2** (*gosp.; înv. și reg.*) v. Farfurie. Taler[2]. Talger. **3** (*înv. și reg.*) v. Ceașcă. **4** (*gosp.; înv. și reg.*) v. Căuș. **5** (*tehn.; în tâmplărie; reg.*) v. Clește. **6** (*înv.*) v. Cupă[1]. **7** (*gosp.; înv.*) v. Lighean. **II** (*muz.*) **1** (*rar*) v. Timpan. **2** (*la pl.* ***tasuri***; *reg.*) v. Castanietă. **3** (*înv.*) v. Cimbal. Cinel. Talere (v. *taler*[2]). Talgere (v. *talger*). Tipsii (v *tipsie*). Țambal.

tasá vb. I. tr. (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) a bate, a bătători, a bătuci, a compacta, a îndesa, a presa, ‹rar› a compactiza, ‹pop.› a pătuli, a pisa, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a dricui, a dripi, a păturі, a tăpși, a zbătuci. *A tasat pământul cu tăvălugul.*

tasát, -ă adj. (*despre pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) bătătorit, bătucit, bătut[2], îndesat. *Căruțele mergeau cu ușurință pe pământul tasat.*

tasáre s.f. bătătorire, bătucire, compactare, îndesare, ‹rar› compactizare. *Tasarea pământului se face cu un compactor.*

tásă s.f. (*fran.*) **1** v. Ceașcă. **2** v. Cană[1].

tasonár s.m. (*forest.*) tasonator, ‹reg.› tasonean. *Tasonatorul lucrează la tason, punctul de concentrare a materialului lemnos, apropiat de căile de transport.*

tasonatór s.m. (*forest.*) tasonar, ‹reg.› tasonean.

tasoneán s.m. (*forest.; reg.*) v. Tasonar. Tasonator.

tastatúră s.f. **1** (*tehn.*) claviatură, keyboard, manifold. *Și-a cumpărat o tastatură nouă pentru calculator.* **2** (*muz.*) claviatură, keyboard, manual. *Tastatura orgii este complexă.*

tástă s.f. **1** (*muz.; la pian, orgă etc.*) clapă, tușă[1], ‹rar› limbă. *Atingea ușor cu mâna tastele pianului.* **2** (*ind. text.; la ratiera războiului mecanic de țesut*) clapă, tușă[1]. **3** (*muz.; la instrumentele cu coarde; rar*) v. Tastieră.

tasteríst, -ă s.m., s.f. (*tipogr.*) linotipist. *Tasteristul lucrează la linotip.*

tastiéră s.f. (*muz.; la instrumentele cu coarde*) ‹rar› tastă, ‹pop.› limbă. *Pe tastieră, fixată deasupra cutiei de rezonanță, se întind coardele.*

tășcă s.f. **1** geantă. *Pădurarii și vânătorii poartă tăști.* **2** ‹rar› teșcălie, ‹înv. și reg.› tașculă, ‹reg.› patașcă[2], tărculă. *Ține tutunul în tașcă.* **3** (*pop.*) v. Tolbă. **4** (*culin.; reg.*) v. Colțunaș. **5** (*art.; bot.; reg.*) ***tașca-ciobanului*** v. **a** Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*); **b** Pungulița (*Thlaspi arvense*).

tașcúlă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Tașcă. **2** (*reg.*) v. Cutie. **3** (*anat.; reg.*) v. Testicul.

tașmău s.n. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

tat s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciumăfaie. Foaiaciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **2** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

tatáie s.m. **1** (*fam.*) v. Bunic. Tată-mare. **2** (*reg.*) v. Părinte. Tată.

tatánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

tătărin s.m. (*înv.*) v. Tătar.

tátă s.m. **I 1** părinte, ‹înv. și pop.› născător, ‹pop.› tătân, ‹fam.› bătrânul (v. *bătrân*), ‹înv. și reg.› nene, taică, ‹fam.› tati, ‹fam.; glum.› babacă, ‹reg.› babaie, neicuță, niuniuț, tataie, tete, ‹înv.› avă, ‹fran.› papa, ‹țig.› dada[1], ‹arg.› papaşa, puriu. *Tatăl ei este un om deosebit.* **2** ***tată bun*** = tată drept. *Când a crescut a aflat adevărul despre tatăl ei bun;* ***tată drept*** = tată bun; ***tată-mare*** = bunic, ‹pop. și fam.› bun, bunel, ‹fam.› tataie, ‹înv. și reg.› auș, moș, moș-tătuca, unchiaș, ‹reg.› bât, taică, taică-bătrân, taică-bât, taică-moș tată-bătrân, tată-bât, tată-bun, tată-moș, tete, ‹înv.› dead, papucă, ‹arg.› papaie, papaşa. *Tatăl ei mare a fost avocat;* ***tată-socru*** = socru. *Are un tată-socru foarte cumsecade ;* ***tată vitreg*** = ‹înv. și reg.› maștер, ‹reg.› măștihoi, nene, taică, tată al doilea, tată de scoarță, tată fiastru, tată maștер, ‹înv.› mașteh. *Nu se înțelege cu tatăl vitreg;* (*art.; mitol. pop.; și nm. pr.*) ***tatăl-pădurii*** = ‹pop.› mareș-tată, ‹reg.› pădurarul (v. *pădurar*), păduroiul (v. *păduroi*). *Tatăl-pădurii este un personaj închipuit ca un bătrân urât și rău;* (*fam.*) ***tată de familie*** v. Cap de familie. Capul familiei (v. *cap*). Stâlpul casei (v. *stâlp*). Stâlpul familiei (v. *stâlp*); (*reg.*) ***tată al doilea*** = ***tată de salcie*** = ***tată de scoarță*** = ***tată fiastru*** = ***tată maștер*** v. Tată vitreg; ***tată-bătrân*** = ***tată-moș*** v. **a** Bunic. Tată-mare; **b** Unchi; ***tată-bât*** = ***tată-bun*** v. Bunic. Tată-mare. **3** (*art. Tatăl; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*),

Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Ziditorul (v. *ziditor*), ‹ivr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atotțiitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strășnicul (v. *strășnic*), Tatăl Luminilor, Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Tatăl care a dat naștere cerului și pământului*; (*înv.*) ***Tatăl Luminilor*** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele ceresc (v. *părinte*). Părintele milostiv (v. *părinte*). Părintele veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl. Ziditorul (v. *ziditor*). **4** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Tatăl Nostru*** = ‹înv. și reg.› ocinaș[2]. *Tatăl N ostru este numele principalei rugăciuni creștine.* **II** fig. **1** (*fam.*) v. Creator. Demiurg. Făurar[1]. Făuritor. Înfăptuitor. Născocitor. Plăsmuitor. Realizator. **2** (*fam.*) v. Creator. Făuritor. Fondator. Întemeietor. Părinte. **3** (*fam.; glum.*) v. Busolă. Călăuză. Dascăl. Îndrumător. Învățător. Mentor. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic. **4** (*art.; pop.; glum.*) ***tatăl dracilor*** = ***tatăl minciunilor*** v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*).

táti s.m. (*fam.*) v. Părinte. Tată.

tătin s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **2** v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **3** v. Lavrentină. Vineriță (*Ajuga reptans*).

tătniș s.m. (*bot.; reg.*) v. Nemțișor. Nemțișor-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

tatonă vb. I. tr. **1** (*compl. indică situații, stări, împrejurări etc.*) ‹fig.› a dibui, a pipăi, a sonda, ‹fig.; înv. și pop.› a undi. *Nu este sigur dacă trebuie să intre în afacere, de aceea mai tatonează încă.* **2** a căuta, a încerca, ‹înv. și reg.› a probălui. *Tatonează să găsească o soluție cât mai rezonabilă pentru aplanarea conflictului.*

tatonáre s.f. **1** ‹fig.› dibuire, pipăire, sondaj, sondare. *După doi ani de tatonare, s-a hotărât să-și deschidă afacerea.* **2** căutare, încercare. *Tatonările lui au drept scop găsirea unei soluții cât mai rezonabile pentru aplanarea conflictului.*

tatuáj s.n. **1** tatuare, ‹înv.› tatuație. **2** (*concr.*) ‹înv.› pecete, semne (v. *semn*), ‹arg.› ștampilă. *Are un mic tatuaj reprezentând un trandafir deasupra gleznei.*

tatuáre s.f. tatuaj, ‹înv.› tatuație. *Riscurile tatuării sunt puțin cunoscute de tineri. Procesul de tatuare este dureros.*

tatuáție s.f. (*înv.*) v. Tatuaj. Tatuare.

tátă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Tavă. Tipsie.

tátăn s.n. (*gosp.; reg.*) v. Tavă. Tipsie.

tau s.m. (*lingv.*) cruce. *Taul este ultima literă a alfabetului ebraic.*

tăulă s.f. (*bot.*) **1** *Spiraea crenata*; ‹reg.› crețușcă, tavalgă, teișor. **2** *Spiraea salicifolia*; ‹reg.› tavalgă. **3** (*reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*). **4** (*reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **5** (*reg.*) v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **6** (*reg.*) v. Fierea-pământului (v. *fiere*). Potroacă. Țintaură (*Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*). **7** (*reg.*) v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*).

taumatúrg s.m. (*în credințe și superstiții; rar*) v. Șaman. Vrăjitor.

taumaturgíe s.f. (*rar*) **1** (*în credințe și superstiții*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** v. Minune. Miracol.

tăur s.m. **I** (*zool.*) **1** *Bos taurus*; ‹pop.› buhai, ‹reg.› bic, bugă, gonitor, râncaci. **2** ***taur-sălbatic*** = **a** *Bos primigenius;* bour, zimbru; **b***Bison europaeus*; zimbru; (*reg.*) ***taur-de-ciută*** = ***taur-de-pădure*** v. Cerb (*Cervus elaphus*). **3** (*reg.*) v. Bou-de-baltă (*Bombinator igneus* și *Bombinator pachypus*). **II** (*art.* ***Taurul***; *astron.; nm. pr.*) ‹pop.› Cap-de-Bou, ‹reg.› Gonitorul (v. *gonitor*). *Taurul este numele constelației boreale în dreptul căreia Soarele trece între 21 aprilie și 21 mai.* **III** (*entom.; reg.*) **1** v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*). **2** (*art.*) ***taurul-lui-Dumnezeu*** v. Caraban. Nasicorn (*Oryctes nasicornis*).

tauríne s.f. pl. vaci (v. *vacă*). *Și-a deschis o microfermă de taurine.*

tauromahíe s.f. coridă. *Tauromahia este arta de a lupta cu taurii în arenă.*

tautocrónă s.f. (*geom.*) curbă tautocronă (v. *curb*). *Tautocrona este situată în plan vertical, având convexiunea în jos.*

tautológic, -ă adj. (*lingv.*) pleonastic. *Construcțiile tautologice trebuie evitate.*

tautologíe s.f. **1** (*lingv.*) pleonasm. *Tautologia este o greșeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii etc. cu același înțeles.* **2** (*în logica simbolică*) expresie identic adevărată, expresie validă, lege logică, teză logică. *În cadrul unui sistem formal, tautologia este adevărată în orice interpretare.*

tautomerie s.f. (*chim.*) izomerie chimică. *În tautomerie două sau mai multe substanțe, cu aceeași compoziție chimică, diferă prin legături și prin așezarea unora dintre atomi.*

tăvalgă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Taulă (*Spiraea crenata*). **2** v. Taulă (*Spiraea salicifolia*).

taván s.n. (*constr.*) plafon, ‹astăzi rar› pod[1], ‹înv. și reg.› podele (v. *podea*), sufit, ‹reg.› bagdadie, cerine. *A văruit tavanul bucătăriei.*

távă s.f. **1** (*gosp.*) tipsie, ‹pop.› talger, ‹înv. și reg.› tăbliță, ‹reg.› tabla, tablă[1], tață, tățân, ‹înv.› tabletă. *Pune paharele pe o tavă. Friptura este adusă pe o tavă rotundă.* **2** (*reg.*) v. Disc. Platan[2]. Taler[2]. Talger. Tas.

tavérnă s.f. speluncă, ‹fig.; fam.; peior.› bombă. *Își petrece tot timpul în taverne mizere.*

távniță s.f. (*bot.; reg.*) v. Imortelă. Plevaiță (*Xeranthemum annuum* și *Xeranthemum foetidum*).

távolă s.f. (*ital.; înv.*) v. Masă[1].

taxă vb. I. tr. **I** (*fin.*) ‹înv.› a taxirui. *Băncile taxează transferurile de bani. Știi cu cât se taxează apelurile internaționale?* **II** fig. **1** (*compl. indică oameni*) a considera, a i se părea, a socoti, ‹fig.› a eticheta. *Lumea îl taxează drept impostor.* **2** (*compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) a califica, a caracteriza, a numi, ‹fig.› a eticheta, ‹fig.; fam.› a categorisi, ‹fig.; fam.; deprec.› a cataloga. *A fost o perioadă în care a taxa un creator ca modernist echivala cu o stigmatizare.* **3** (*fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.› a tapa. *Își taxează părinții de bani.*

taxacée s.f. (*bot.*) taxinee. *Tisa este o taxacee.*

taxáre s.f. **1** (*fin.*) ‹înv.› taxație. *A fost elaborat regimul de taxare a autovehiculelor achiziționate din străinătate. În telefonie, taxarea convorbirilor se face la minut.* **2** fig. calificare, caracterizare, numire, ‹fig.› etichetare, ‹fig.; fam.› categorisire, ‹fig.; fam.; deprec.› catalogare. *Taxările reflectă, adesea, o realitate.*

taxatór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. încasator. *Taxatorii vindeau bilete într-un mijloc de transport în comun.* **2** s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

taxáție s.f. **1** (*silv.*) ***taxație forestieră*** = dendrometrie. *Taxația forestieră se ocupă cu studiul metodelor de măsurare a volumului arborilor și cu legile de creștere a lor.* **2** (*fin.; înv.*) v. Taxare.

táxă s.f. (*fin.*) **I 1** ‹înv.› talie, tribut. *Fiecare cetățean este obligat prin lege să-și plătească taxele la stat.* **2** preț, tarif, ‹fam.› scor, ‹înv.› fiat. *Și-a deschis o firmă în care prestările de servicii au taxe moderate.* **3** ‹înv.› drept. *La intrările pe autostradă, în unele state, se plătește o taxă.* **4** (*econ.*) ***taxă forfetară*** = forfetare, impozit forfetar. *Taxa forfetară este fixată dinainte la o sumă globală și invariabilă.* **II** (*în Ev. Med.*) **1** (*în Mold.*) ‹în Ev. Med., în Mold.› cotă, ‹înv.› analog[1]. *Taxa era impusă și se aduna prin cotizație.* **2** (*art.; înv.*) ***taxa capului*** v. Capitație.

taxí s.n. (*transp.*) taximetru, ‹rar› taxicou. *A luat un taxi până la gară. În fața supermarketului sunt parcate mai multe taxiuri.*

taxicóu s.n. (*transp.; rar*) v. Taxi. Taximetru.

taxidár s.m. (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› tefterdar, trepădător. *Taxidarul strângea dările.*

taxidermíe s.f. dermatoplastică, dermoplastică, dermoplastie, naturalizare. *Taxidermia este arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzee ale naturii.*
taxidít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Avut[2]. Bogat. Înstărit. Situat. **2** (*despre obiecte, încăperi etc.*) v. Decorat. Gătit[2]. Împodobit. Înfrumusețat. Ornamentat. Ornat. Pavoazat.
taxíe s.f. (*biol.*) tactism. *Taxia este mișcarea orientată a organismelor sau a organelor acestora ca răspuns la stimuli proveniți din mediul înconjurător.*
taximétru s.n. (*transp.*) taxi, ‹rar› taxicou.
t axinée s.f. (*bot.*) taxacee. *Tisa este o taxinee.*
taxiruí vb. IV. tr. (*fin.; înv.*) v. Taxa.
táxis s.n. (*înv.*) v. Demnitate. Onoruri (v. *onoare*). Rang. Titlu.
taxódium s.m. (*bot.*) *Taxodium distichum*; chiparos-de-baltă.
taxonómic, -ă adj. categorial. *Se ocupă cu ordonarea taxonomică a actelor. Studenților li s-a cerut repartizarea taxonomică a plantelor culese în excursia de studiu.*
taxonomíe s.f. (*biol.*) **1** biosistematică, biotaxie, biotaxonomie. *Taxonomia stabilește regulile de clasificare a organismelor vii.* **2** sistematică (v. *sistematic*). *Taxonomia este studiul unor grupe de plante sau de animale din punctul de vedere al descrierii și clasificării speciilor.*
tăbácă s.f. (*bot.; reg.*) = tabac[1].
tăbăcár[1] s.m. (*tăb.*) argăsitor, ‹înv. și reg.› tălpar, ‹reg.› dubar, dubaș, dubălar, ledăr, opincăraș, orgar, pielcar, timar[1], ‹înv.› argăsar, solonar, tabac[2]. *Tăbăcarii sunt specialiști în tăbăcitul pieilor.*
tăbăcár[2] s.m., s.n. **1** s.m. (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› tăbăcaș. *Tăbăcarul este persoana care fumează sau prizează tabac.* **2** s.n. (*înv.*) v. Portțigaret. Tabacheră.
tăbăcáș s.m. (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› tăbăcar[2].
tăbăcăreásă s.f. (*tăb.*) ‹rar› tăbăcăriță, ‹reg.› argăsăriță, dubălăreasă. *Tăbăcăreasa este soția tăbăcarului.*
tăbăcărie s.f. (*tăb.*) **1** ‹reg.› tăbăcărit, timărie, ‹înv.› tăbăcie. *A învățat tăbăcăria de la unchiul său.* **2** argăsitorie, ‹reg.› dubălărie, ‹înv.› argăsărie, tabalhana, tabana, tăbăcie. *Pieile se tăbăcesc în argăsitorii.*
tăbăcărít s.n. (*tăb.; reg.*) v. Tăbăcărie.
tăbăcăriță s.f. (*tăb.; rar*) v. Tăbăcăreasă.
tăbăceálă s.f. (*tăb.*) **1** argăseală, argăsire, argăsit[1], tăbăcire, tăbăcit[1], ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură. *Se ocupă cu tăbăceala pieilor.* **2** (*concr.*) argăseală. *Tăbăceala este un amestec de substanțe în care se argăsesc pieile.*
tăbăcí[1] vb. IV. **I** tr. (*tăb.; compl. indică piei de animale, blănuri*) a argăsi, ‹pop.› a mura, ‹reg.› a cruși, a drege, a dubi, a încruși, a orgăli, a timări. *Tăbăcește piei pentru poșete.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a bumbăci, a melița, a strivi, a zdrobi, a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l tăbăcește zdravăn.* **2** refl. (*despre piele, palme, tălpi*) a (se) bătători, a (se) bătuci. *I s-au tăbăcit palmele de la săpat.*
tăbăcí[2] vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni*) v. Pipa.
tăbăcíe s.f. (*tăb.; înv.*) v. Argăsitorie. Tăbăcărie.
tăbăcíre s.f. (*tăb.*) argăseală, argăsire, argăsit[1], tăbăceală, tăbăcit[1], ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură.
tăbăcít[1] s.n. (*tăb.*) argăseală, argăsire, argăsit[1], tăbăceală, tăbăcire, ‹rar› tanaj, tanare, ‹reg.› crușeală, crușire, crușit[1], dubeală, dubire, dubit[1], încrușire, încrușit[1], murătoare, murătură.
tăbăcít[2], -ă adj. **1** (*tăb.; despre piei de animale, blănuri*) argăsit[2], ‹reg.› crușit[2], dubit[2], încrușit[2]. *A cumpărat câteva piei tăbăcite.* **2** fig. (*despre piele, palme, tălpi*) bătătorit, bătucit. *Are palmele tăbăcite.*
tăbăcitór, -oáre adj. (*tăb.; mai ales despre substanțe*) argăsitor.
tăbălúșă s.f. (*zool.*) v. Cățeluș.
tăbălúșcă s.f. (*zool.*) v. Cățeluș.
tăbărí vb. IV. intr. **1** (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „pe”, „peste” etc.*) a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a se zvârli, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.›a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înșepta, a năboi[2], a se năpărăti, a nooti, a se răpi, a se șupi, a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Tăbărăște asupra lui cu toată forța. Uliul tăbărăște asupra prăzii.* **2** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) a năvăli, ‹înv. și pop.› a tuna. *Interlopii au tăbărât în club și au distrus tot ce au găsit în cale.* **3** (*rar; despre oameni*) v. Așeza. Poposi. **4** (*reg.; despre ființe*) v. Obosi. Osteni. **5** (*milit.; înv.; despre trupe*) v. Cantona.
tăbărcă s.f. (*reg.*) **1** v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină. **2** (*tehn.*) v. Pârghie.
tăbárcí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Târî.
tăbéică s.f. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.
tăblár s.m. (*fin.; înv. și reg.*) v. Contribuabil. Subiect impozabil.
tăbláș s.m. (*jur.; înv. și reg.*) v. Judecător.
tăblíe s.f. ‹înv. și reg.› tablă[1]. *Tăblia este o placă de lemn, de metal etc., cu diverse întrebuințări.*
tăblíță s.f. **I 1** (*pedag.*) ‹rar› placă, ‹pop.› tablă[1], ‹reg.› tabelă, tăbluță, ‹înv.› lespede, panachidă. *Tăblița este o placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau, cu condei (de piatră), școlarii începători.* **2** (*în Antic. romană*) ***tăbliță cerată*** = ***tăbliță de ceară*** = tablă cerată (v. *tablă[1]*), ‹înv.› tablă ceruită (v. *tablă[1]*). *Pe tăblițele cerate se scria cu stilul, prin zgâriere.* **II** (*gosp.; înv. și reg.*) v. Tavă. Tipsie. **III** (*înv.*) **1** (*art.; mat.*) ***tăblița lui Pitagora*** v. Tabla înmulțirii (v. *tablă[1]*). Tabla lui Pitagora (v. *tablă[1]*). **2** v. Listă. Tabel. **3** v. Catastif. Condică. Registru.
tăblúță s.f. (*pedag.; reg.*) v. Tăbliță.
tăból s.m. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.
tăbuiéț s.n. (*reg.*) **1** (*la pernă*) v. Față. Față de pernă. Învelitoare. **2** v. Săculeț. Săcușor.
tăbulație s.f. (*jur.; reg.*) v. Intabulare. Intabulație.
tăbultóc s.n. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.
tăcăí vb. IV. intr. **1** (*despre ceasuri*) a tici[1]. *Ceasul din bucătărie tăcăie tare.* **2** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a pulsa, a tici[1], a tresări, a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i tăcăie cu putere din cauza emoției.*
tăcăitoáre s.f. (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).
tăcătói adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
tăcătór, -oáre adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
tăceá vb. II. **1** intr. (*despre oameni*) ‹fig.› a amuți. *Fericit de vestea primită, a tăcut.* **2** tr. (*înv.; compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) v. Ignora. Neglija. Nesocoti. Ocoli. Omite. **3** tr. (*înv.; compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) v. Lăsa. Neglija. Omite. Scăpa. Uita.
tăcére s.f. **I 1** liniște, ‹reg.› tacă, ‹înv.› fără-voroavă, silențiu. *Spectatorii urmăresc evoluția trapeziștilor într-o tăcere deplină.* **2** mutism, mutenie, ‹rar› mutie, ‹reg.› muțeală, mutitură. *Nu-l poate scoate nimeni din tăcerea lui.* **3** (*mai ales constr. cu vb. „a păstra”*) discreție, secret[1], ‹rar› pudoare. *Este una dintre rarele persoane care știe să păstreze tăcerea asupra celor discutate.* **4** acalmie, calm[2], liniște, pace, serenitate, ‹livr.› chietudine, ‹înv. și pop.› lin[2], ‹înv. și reg.› paos, ‹înv.› liniștire, molcomire, ‹fig.; rar› placiditate. *Au urcat muntele, profitând de starea de tăcere de după furtună. S-a grăbit spre casă, remarcând tăcerea dinaintea furtunii.* **5** fig. întrerupere, pauză. *În timpul intervenției sale, au fost numeroase tăceri din cauză că nu s-a putut concentra.* **II** (*cu val. de interj.*) liniște!, pst!, st!, ‹pop.› țist!, ‹reg.› meclez!, ‹arg.› mucles! *Tăcere! Vine profesoara!*
tăciuná vb. I. tr., refl. **1** (*rar; compl. sau sub. indică lemne ori cărbuni*) v. Carboniza. **2** (*pop.; în forma **tăciuni**; compl. sau sub. indică oameni, corpul lor ori părți ale corpului lor*) v. Arde. Bronza. Înnegri.
tăciunár s.n. (*gosp.; reg.*) **1** v. Vătrai. **2** v. Grătar. Gril.

tăciunăt, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor*) tăciuniu. **2** (*fitopat.; despre unele cereale*) tăciunos. *Are porumb tăciunat în curte.*

tăciúne s.m. **1** cărbune, ‹înv.› ojogitură. *Suflă în tăciuni pentru a reaprinde flacăra.* **2** (*fitopat.*) cărbune, mălură, ‹pop.› arici[1]. *Tăciunele este o boală a plantelor, provocată de ciuperci parazite.* **3** (*bot.; reg.*) *Ustilago tritici*; ‹reg.› arici[1].

tăciuní vb. IV. (*pop.*) = tăciuna.

tăciuníu, -íe adj. (*despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor*) tăciunat. *Părul tăciuniu îi ajunge până la brâu. Ochii tăciunii îi scânteiază de fericire.*

tăciunós, -oásă adj. (*fitopat.; despre unele cereale*) tăciunat.

tácút, -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, urâcios, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hîrsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană tăcută, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale tăcute.* **2** (*mai ales fig.; despre locuri, spații interioare etc.*) liniștit, silențios, ‹fig.› adormit. *Îi plăcea să se plimbe noaptea prin mănăstirea tăcută. Fără râsul copiilor casa era tăcută.* **3** (*mai ales fig.; despre locuri de obicei aglomerate, zgomotoase*) calm[2], liniștit. *Spre seară străzile sunt mai tăcute.* **4** (*înv.; despre acorduri, înțelegeri, convenții etc.*) v. Tacit. **II** fig. (*despre natură, elemente ale naturii*) liniștit, ‹fig.› mut. *Se simte relaxat în codrul tăcut.*

tăfălcă s.f. (*reg.*) v. Săculeț. Săcușor.

tăftúi s.n. (*înv.*) v. Tolbă.

tăgádă s.f. **1** abnegare[2], contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgăduială, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegație. **2** contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgăduială, tăgăduire, ‹înv. și reg.› tăgădaș, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduință.

tăgádnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.

tăgădáș s.n. (*înv. și reg.*) v. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgădă. Tăgăduială. Tăgăduire.

tăgădát s.n. (*înv. și reg.*) v. Contestare. Dezmințire. Negare. Negație. Renegare. Tăgădă. Tăgăduială. Tăgăduire.

tăgăduí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică oameni, credințe, opinii etc.*) a abnega[2], a nega, ‹livr.› a denega. *Și-a tăgăduit strămoșii.* **2** (*compl. indică afirmațiile, ideile, părerile etc. cuiva*) a dezice[1], a nega, a retracta, ‹fig.; înv.› a se lepăda. *Jurnalistul a tăgăduit afirmațiile calomnioase referitoare la actor.* **3** (*compl. indică fapte, acțiuni, știri etc.*) a contesta, a dezminți, a infirma, a nega, a renega, ‹rar› a dezavua, ‹înv.› a protesta. *Știrea privind majorarea prețului la gaze a fost tăgăduită.* **4** (*înv. și reg.; compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) v. Ascunde. Masca. Tăinui. **5** (*înv.; compl. indică lucruri, propuneri, invitații, întâlniri, idei, favoruri, servicii etc.*) v. Refuza. Respinge.

tăgăduiálă s.f. **1** abnegare[2], contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgădă, tăgăduire, ‹livr.› denegare, denegație. **2** contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgădă, tăgăduire, ‹înv. și reg.› tăgădaș, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduință.

tăgăduíre s.f. **1** abnegare[2], contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgădă, tăgăduială, ‹livr.› denegare, denegație. *Tăgăduirea propriei religii este o impietate.* **2** dezicere, negare, retractare, ‹înv.› dezgrăire, retractație, ‹fig.; înv.› lepădare. *Tăgăduirea afirmațiilor calomnioase referitoare la actor a fost apreciată.* **3** contestare, dezmințire, negare, negație, renegare, tăgădă, tăgăduială, ‹înv. și reg.› tăgădaș, tăgădat, ‹reg.› tarpel, ‹înv.› dezmărturisire, tagă, tăgăduință. *Comunicatul cuprindea tăgăduirea știrii privind majorarea prețului la gaze.*

tăgăduít, -ă adj. (*despre afirmațiile cuiva*) dezis, negat, retractat, ‹înv.› dezgrăit. *Nu-l mai crede, după atâtea afirmații tăgăduite.*

tăgășí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Curăța. Deretica. Strânge. **2** tr. (*compl. indică obiecte; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu" sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de" care indică materia îndepărtată*) v. Curăța. Șterge. **3** refl. fig. (*despre oameni*) v. Fugi.

tăgășíre s.f. (*reg.*) v. Curățenie. Dereticare.

tăgârcioáră s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tobă.

tăgârnă s.f. (*reg.*) v. Desagă. Traistă.

tăgârță vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) v. Acroșa. Agăța. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda. **2** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Agăța. Apuca. Atârna. Lua. Prinde. Ține. **3** tr. (*compl. indică obiecte*) v. Târâi. Târșâi. Târî. Trage.

tăgârță s.f. (*reg.*) v. Desagă. Traistă.

tăiá vb. I. **I** tr. **1** (*compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) a crăpa, a despica, a sparge, a spinteca, ‹reg.› a dezgheura, a dezghioca, a răsări[2], a sfărâma, a zdrobi. *Taie lemnele cu toporul.* **2** (*compl. indică obiecte cu o lungime relativ mare, în special lemne sau scânduri*) ‹pop.› a reteza, ‹reg.› a scurta. *A tăiat câțiva metri de scânduri.* **3** (*compl. indică arbori, crengi etc.*) a ciunti, a reteza, a trunchia, ‹înv. și reg.› a seciui. *Oamenii au tăiat mulți copaci din pădure.* **4** (*compl. indică vârful lăstarilor tineri ai unor plante*) a reteza, ‹pop.› a cârni. *Trebuie să taie vârful lăstarilor.* **5** (*adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) a desprinde, a detașa. *Taie din but o bucată de carne cu un cuțit.* **6** (*compl. indică părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte*) a scurta. *Trebuie să taie mânecile puloverului, care s-au lungit după spălări repetate.* **7** (*compl. indică iarbă, crengi, viță -de-vie etc.*) a reteza, a tunde, ‹reg.› a tușina. *Grădinarul a tăiat iarba din curte pentru că era prea înaltă.* **8** (*agric.; compl. indică iarbă, cereale, plante de nutreț etc.*) a cosi. *Au tăiat iarbă pentru animale.* **9** (*compl. indică brazde*) a despica, a spinteca. *Plugul tractorului taie brazde.* **10** (*compl. indică drumuri, șosele etc.*) a croi[2], a deschide, ‹înv.› a sparge. *Cu greu a tăit o potecă prin stratul gros de zăpadă.* **11** (*compl. indică mai ales materiale textile, piele tăbăcită*) a croi[2], ‹reg.› a săbăi. *A tăiat stofa după un tipar.* **12** (*compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) a ciopli, a dălțui, a lucra, a săpa, a sculpta, ‹rar› a scobi, ‹reg.› a sferdi, a vișlui. *I-a tăiat chipul în marmură.* **13** (*compl. indică texte, paragrafe, cuvinte scrise etc.*) a anula, a elimina, a îndepărta, a înlătura, a rade, a radia[2], a scoate, a suprima, a șterge, ‹rar› a efasa, ‹reg.› a ștrica, ‹fig.› a amputa. *A tăiat un rând din text.* **14** (*la anumite j. de cărți; compl. indică cărțile de joc*) ‹rar› a rupe. *Înainte de a împărți cărțile, le întinde jucătorului din stânga, ca să le taie.* **15** (*înv. și pop.; compl. indică obiecte, lucruri etc.*) v. Executa. Face. Realiza. **II 1** tr. (*compl. indică părți ale corpului ființelor, în special membre*) a reteza, ‹pop.› a lua. *Fierăstrăul electric i-a tăiat mâna. L-au torturat cumplit, tăindu-i limba.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor, în special capul*) a reteza, ‹pop.› a rade, ‹reg.› a curma. *L-a tăiat în două cu sabia. Gâdele tăia capetele condamnaților la moarte.* **3** tr. (*chir.; compl. indică membre ale corpului ființelor sau segmente ale lor*) a amputa, a ciunti, a reteza, ‹pop.› a ciungi, ‹reg.› a ciumpăvi, ‹înv.› a ciungări. *Medicii i-au tăiat accidentatului un picior. I-au tăiat mâna pentru a nu i se extinde cangrena.* **4** tr. (*chir.; mai ales fam.; compl. indică bolnavi sau, p. ext., părți ale corpului ori organe ale acestuia*) a opera. *După accident l-a tăiat. I-a tăiat piciorul rupt.* **5** tr. (*chir.; compl. indică organe, țesuturi vii, nervi etc.*) a cresta, a deschide, a inciza, a secționa. *I-a tăiat puțin pielea pentru a-l vaccina.* **6** tr. (*compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) a scurta, a tunde, ‹pop. și fam.› a reteza, ‹pop.› a tușina, ‹reg.› a costruși, a rotunji. *Vara își taie părul. Mustața trebuie să fie tăiată.* **7** tr. (*compl. indică mai ales urechile unor animale*) a cresta. *A tăiat urechile oilor pentru a le recunoaște într-o turmă mai mare.* **8** tr., refl. (*med., med. vet.; fam.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza. **III 1** tr. (*mai ales despre ape curgătoare; compl. indică forme de relief*) a brăzda, ‹înv.› a brăzdui. *Mureșul taie Podișul Transilvaniei.* **2** tr. (*compl. indică drumuri, căi etc.*) a scurta. *A tăiat drumul spre aeroport, mergând pe centura orașului.* **3** tr. (*compl. indică mai ales căi de acces*) a bara,

‹rar› a stăvili. *Stâlpii de telegraf căzuți taie drumul.* **4** tr. (*mai ales fam.; compl. indică drumuri, ape etc.*) a traversa, a trece. *Taie în fugă șoseaua, negândindu-se că ar putea fi victima unui accident. Șoferii încetinesc când taie o cale ferată. Au tăiat Dunărea cu bacul.* **5** refl. recipr. (*rar; despre linii, drumuri etc.*) v. Interfera. Intersecta. Încrucișa. Întretăia. Întretește. **IV 1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înjunghia, a (se) spinteca, ‹pop.› a (se) cuțita, a (se) junghia, ‹reg.› a (se) încuțita, ‹arg.› a ara, a crăciuni, a șănțui, a șindi. *Beat fiind, a tăiat un vecin. Cei doi tineri s-au tăiat în timpul bătăii.* **2** tr. (*compl. indică animale*) a înjunghia, a spinteca, ‹înv. și pop.› a sparge, ‹înv. și reg.› a stricni[1]. *A angajat un om pentru a tăia porcul înainte de Crăciun.* **3** tr. (*med.; pop.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", „prin"*) v. Înjunghia. **4** tr. (*milit.; înv.; compl. indică unități sau subunități militare*) v. Ataca. Izbi. Lovi. **V** refl. (*despre lapte*) a se brânzi, ‹reg.› a se corăsli, a se cotorogi, a se sărbezi, a se scoace, a se urdi, a se zăurdi. *Laptele s-a tăiat la fiert.* **VI** fig. **1** tr. (*compl. indică un tot, o unitate etc.*) a defalca, a despărți, a divide, a diviza, a fracționa, a fragmenta, a îmbucăți, a împărți, a scinda, a secționa, a segmenta, a separa, ‹fig.› a rupe. *Și-a tăiat proprietatea în părți egale pentru a le da copiilor săi.* **2** tr. ‹fig.; pop. și fam.› a stârpi. *A tăiat răul din rădăcină.* **3** tr. (*despre ambarcațiuni, păsări, sunete, fascicule de lumină etc.; compl. indică mase de aer sau de apă*) a despica, a străbate, ‹fig.› a spinteca. *Vaporul taie valurile. Păsările taie aerul. Lumina farurilor taie ceața.* **4** tr. a contura, a desena. *Stolurile de păsări taie cercuri pe cer.* **5** tr. (*compl. indică acțiuni, conversații, discuții etc.*) a curma, a întrerupe, a opri, ‹fig.› a reteza, a stăvili. *Zgomotul mare de afară a tăiat discuția celor doi.* **6** tr. (*compl. indică dezvoltarea, manifestarea unei acțiuni, a unei stări, a unui proces, a unei reacții etc.*) a inhiba, a împiedica, a opri, a stopa, ‹fig.› a frâna, a înăbuși, a înfrâna, a reprima, a stăvili, a sufoca, ‹fig.; rar› a frena, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Nimic nu poate tăia declanșarea erupției unui vulcan. Anumite mirosuri îi taie pofta de mâncare.* **7** tr. (*despre senzații; compl. indică ființe*) a copleși, a cuprinde, a pătrunde, a răzbi, ‹fig.› a străbate, a străpunge. *L-a tăiat foamea. O taie setea. L-a tăiat frigul.* **8** refl., tr. (*sub. sau compl. indică stări fizice, fiziologice ori psihice ale ființelor*) a conteni, a (se) curma, a (se) întrerupe, a (se) opri, ‹fig.› a (se) frânge. *Durerea s-a tăiat după ce a luat medicamentul.* **9** tr. (*rar; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Broda. Fabrica. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Țiclui. Țese. Urzi. **10** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Scoate.

tăiát[1] s.n. **I 1** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiere, ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. **2** tăiere. **3** cioplire, cioplit[1], săpare, săpat[1], sculptare, sculptat[1], tăiere, ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1]. **II 1** retezare, retezat[1], tăiere. **2** cupare, tăiere. **3** (*în religiile mozaică și islamică; înv.*) ***tăiat-împregiur*** v. Circumcizie. Postectomie. Posteotomie. Tăiere-împrejur. **III** fig. defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹fig.› rupere, tăiere.

tăiát[2], -ă adj. **I 1** (*despre lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) crăpat[2], despicat[2], spart[2], spintecat[2]. *Lemnele tăiate au fost stivuite.* **2** (*despre părți ale obiectelor, ale clădirilor etc.*) retezat[2], scurtat. *Pușca are țeava tăiată. Multe case au rămas cu acoperișurile tăiate după bombardament.* **3** (*despre iarbă, crengi, viță-de-vie etc.*) retezat[2], tuns[2], ‹reg.› tușinat. *Iarba tăiată a fost dată la păsări.* **4** (*despre iarbă, cereale, plante de nutreț etc.*) cosit[2]. *Îi place mirosul de iarbă tăiată.* **5** (*despre figuri, modele, ornamente etc.*) cioplit[2], dăltuit[2], săpat[2], sculptat[2], ‹înv. și pop.› mărmurit, ‹reg.› vijluit. *Monumentul tăiat a fost plasat în fața muzeului de artă.* **6** (*despre texte, paragrafe, cuvinte scrise, litere etc.*) anulat, eliminat, înlăturat, scos[2], suprimat, șters. *Fraza a devenit mai clară fără cuvintele tăiate.* **II 1** (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) amputat, ciung, ciuntit, retezat[2], trunchiat, ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Are un picior tăiat. Poartă o proteză la mâna tăiată.* **2** (*chir.; mai ales fam.; despre bolnavi sau, p. ext., despre părți ale corpului ori despre organe ale acestuia*) operat[2]. *Copilul tăiat se simte foarte bine.* **3** (*despre părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana, părul unor animale*) scurtat, tuns[2], ‹pop. și fam.› retezat[2], ‹pop.› tușinat, ‹reg.› costrușit. *Îi stă mai bine cu părul tăiat.* **III** (*despre ființe*) înjunghiat[2], spintecat[2], ‹arg.› arat[2], șănțuit. *Tânărul tăiat a fost internat și operat.* **IV** (*despre lapte*) brânzit, ‹reg.› corăslit, sărbezit, scopt. *Din laptele tăiat se prepară brânză.*

tăiculeán s.m. (*pop.*) v. Tătic.

tăiculíță s.m. (*pop.*) v. Tătic.

tăicușór s.m. (*pop.*) v. Tătic.

tăicúță s.m. (*pop. și fam.*) v. Tătic.

tăiére s.f. **I 1** crăpare, crăpat[1], despicare, despicat[1], spargere, spart[1], spintecare, spintecat[1], tăiat[1], ‹reg.› răsărire[2], ‹înv.› despicătură. *Tăierea lemnelor de foc s-a făcut cu toporul.* **2** tăiat[1]. *Folosește un cuțit electric pentru tăierea pâinii în felii subțiri.* **3** cioplire, cioplit[1], săpare, săpat[1], sculptare, sculptat[1], tăiat[1], ‹pop.› ciopleală, ‹înv.› săpătură, scobit[1]. *Tăierea blocurilor de marmură este anevoioasă.* **4** anulare, eliminare, îndepărtare, înlăturare, radiere[2], scoatere, suprimare, ștergere. *Tăierea rândului din text a fost necesară pentru că acesta se repeta.* **II 1** retezare, retezat[1], tăiat[1]. *A fost condamnat la moarte prin tăierea capului.* **2** (*chir.*) amputare, amputație, ciuntire, ‹pop.› ciuntitură. *Tăierea piciorului este obligatorie în caz de cangrenă.* **3** (*chir.*) secționare, secțiune, ‹rar› discizie. *Ortopedul a trebuit să-i facă tăierea capului femural.* **4** cupare, tăiat[1]. *La unii câini de rasă se impune tăierea urechilor.* **5** (*în religiile mozaică și islamică*) ***tăiere-împrejur*** = circumcizie, postectomie, posteotomie, ‹înv.› obrezanie, obrezuire, tăiat-împregiur (v. *tăiat[1]*), tăietură. *Tăierea-împrejur este o tăiere rituală a prepuțului de jurîmprejur.* **III** scurtare. *Șoferul a mers pe centura orașului pentru tăierea drumului spre aeroport.* **IV 1** înjunghiat[1], înjunghiere, spintecare, spintecat[1], ‹pop.› junghiere, ‹înv.› înjunghietură. *A angajat un om pentru tăierea porcului înainte de Crăciun.* **2** (*înv.*) v. Carnaj. Masacru. Măcel. Omor. **V** fig. defalcare, defalcație, despărțire, dividere, divizare, diviziune, fracționare, fragmentare, fragmentație, îmbucătățire, împărțire, scindare, secționare, segmentare, ‹fig.› rupere, tăiat[1]. *A hotărât să facă tăierea proprietății în părți egale pentru a le da copiilor săi.*

tăietór, -oáre s.n., s.f., s.m., adj., adv. **I** s.n. butuc, trunchi, ‹rar› tăiș, ‹reg.› lemnar, tăiuș. *După ce a terminat de tăiat lemnele, înfige toporul în tăietor.* **II** s.f. (*bot.*) **1** *Inula hirta*; ‹reg.› floare-galbenă. **2** (*reg.*) v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **3** (*reg.*) v. Gențiană. Ghințură (*Gentiana cruciata, Gentiana excisa, Gentiana lutea, Gentiana phlogifolia, Gentiana pneumonanthe* sau *Gentiana punctata*). **III** s.m. (*înv. și pop.*) **1** v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș. **2** v. Călău. Gâde. **IV** adj. (*înv. și pop.; despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Tăios. **V** s.m. (*entom.; reg.*) ***tăietor-de-lemne*** v. Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*). **VI** adv. (*modal; rar*) v. Categoric. Decis. Ferm. Hotărât. Net[2]. Radical. Scurt. Tranșant.

tăietoríe s.f. (*reg.*) v. Abator.

tăietúră s.f. **I 1** (*croitorie*) crăpătură, ‹pop.› despicătură, spintecătură. *Croitoreasa i-a făcut la fustă o tăietură prea mare.* **2** croială, croire, croit, ‹rar› croi[1], croitură, cupă[3], lucrat[1], ‹reg.› săbăire, săbăit. *Pentru tăietura rochiei folosește un tipar.* **3** anulare, ștersătură. *Textul dat la tipar are multe tăieturi.* **4** (*reg.*) v. Curătură. **II 1** cupură. *Tăietura de la deget s-a infectat.* **2** (*chir.*) crestătură, incizare, incizie, incizură, secționare. *Vaccinarea s-a făcut printr-o tăietură.* **3** (*în religiile mozaică și islamică; înv.*) v. Circumcizie. Postectomie. Posteotomie. Tăiere-împrejur. **III** (*bot.; reg.*) v. Lumânărica-pământului (v. *lumânărică*) (*Gentiana asclepiadea*). **IV** fig. **1** linie, trăsătură. *Are tăietura feței fină.* **2** (*fiziol., med.; pop.*) v. Ace (v. *ac*). Fulgerătură. Împunsătură. Înjunghietură. Înțepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. Săgeată. Săgetare. Săgetătură.

tăifăsí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Tăifăsui. **2** v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

tăifăsui vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** ‹pop. și fam.› a sfătui, ‹fam.› a vorbi, ‹reg.› a tăifăsi. *Cei doi soți tăifăsuiesc după-masă despre petrecerea la care fuseseră în weekend.* **2** (*pop. și fam.*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

tăifăsuiálă s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială,

sporovăire, sporovăit, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de tăifăsuiala celor din jur.*

tăifăsuíre s.f. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuit, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

tăifăsuít s.n. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăiala, sporovăire, sporovăit, tăifăsuiala, tăifăsuire, trăncăneală[1], trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăiala, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

tăineálă s.f. (*reg.*) **1** v. Conferință. Consfătuire. **2** (*constr. cu vb. ca „a sta”, „a se pune” și cu prep. „la”*) v. Sfat. Taifas. Vorbă.

tăiní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

tăinicíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Secret[2]. Taină.

tăinicít, -ă adj. (*în opoz. cu „amplu”, „puternic”, „răstit”, „tare”, „zgomotos”; înv.; despre sunete, glas, ton*) v. Coborât. Domol. Încet. Lânced. Lin[2]. Mic. Moale. Molatic. Molcom. Muiat. Potolit[2]. Scăzut. Slab. Stins[2]. Tainic. Ușor[2].

tăinít s.n. (*înv.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune.

tăinós, -oásă adj. (*înv.; despre creații, texte, idei, sensuri etc.*) v. Abscons. Ascuns[2]. Criptic. Enigmatic. Incognoscibil. Misterios. Necuprins. Neînțeles[2]. Ocult. Secret[2]. Sibilic. Sibilin. Sibilinic. Tainic.

tăinuí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) a ascunde, a masca, ‹înv. și reg.› a tăgădui, ‹reg.› a titcui, ‹înv.› a retăcea, ‹fig.› a acoperi, a farda, a înăbuși, a machia. *Simțea că nu mai poate să-și tăinuiască emoția.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a (se) disimula, a oculta, ‹înv.› a pitula, a prămândi, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) deghiza, a (se) masca, a (se) voala, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își tăinuiește sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.* **3** tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde. **II** intr. (*pop.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

tăinuíre s.f. **I 1** ascundere, mascare, ‹fig.› acoperire, fardare. *Tăinuirea emoției nu a durat mult timp.* **2** disimulare, ‹rar› disimulație, ‹fig.› camuflare, deghizare, mascare, voalare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Tăinuirea adevărului de către guvernanți este sancționată politic.* **II** (*concr.; înv.*) v. Secret[2]. Taină.

tăinuít, -ă adj. **I 1** ascuns[2], mascat, tainic, ‹fig.› acoperit. *O emoție tăinuită se poate declanșa brusc.* **2** (*despre stări, senzații, realități etc.*) disimulat, ‹fig.› camuflat, deghizat, mascat, voalat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul tăinuit a fost până la urmă dat publicității. Zâmbetul ei îndrăzneț este expresia unei sfieli tăinuite.* **3** (*despre sentimente, intenții, gânduri etc. ale oamenilor*) ascuns[2], lăuntric, mistic, secret[2], tainic, ‹fig.› lăturalnic. *Are o admirație tăinuită față de el.* **4** (*mai ales despre sentimente ale oamenilor*) ascuns[2], reținut, ‹fig.› mocnit, surd. *Fierbe în el o ură tăinuită.* **5** ascuns[2], latent, necunoscut, nedescoperit, neștiut[2], tainic, ‹fig.› larvar, ‹fig.; livr.› involut. *În timpul expedițiilor a pătruns în viața tăinuită a pădurii. În oricine zace un talent tăinuit.* **II** (*despre elemente de construcție, locuri, încăperi etc.*) ascuns[2], discret, dosnic, ferit, izolat, lăturalnic, retras, secret[2], singuratic, tainic, ‹rar› lăturaș, ‹pop. și fam.› dosit, ‹înv. și reg.› lăturiș, ‹înv.› singureț, singurit. *Se retrage în colțul cel mai tăinuit al camerei.*

tăinuitór, -oáre s.m., s.f. ‹arg.› audient. *Tăinuitorul nu desconspiră locul unde a ascuns bunurile furate.*

tăiós, -oásă adj., adv. **I** adj. (*despre obiecte*) ascuțit[2], ‹înv. și pop.› tăietor, ‹reg.› șpițuit, ‹înv.› ager, agerit, sâmcelat, sâmcelos. *Se rade cu un brici tăios.* **II** adj. fig. **1** (*despre privire*) fulgerător, pătrunzător, ‹fig.› ascuțit[2]. *Îi aruncă o privire tăioasă, supărat de gafa pe care a făcut-o.* **2** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, viu, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii tăioase a căpitanului de vas.* **3** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat[2], ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, sec, uscat[2]. *I se adresează pe un ton tăios.* **4** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, usturător, vitriolant. *Cronica teatrală este tăioasă.* **5** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, usturător, vitriolant. *Este un pamfletar tăios, dar foarte talentat.* **6** (*despre ger, vânt*) ‹fig.› subțire. *Nu a putut rezista mult afară, deoarece gerul era tăios. Din spate bătea un vânt tăios și rece.* **III** adv. fig. (*modal*) răstit, ‹fig.› aspru, dur, rece, sec, uscat[2]. *Îi vorbește tăios.*

tăiș s.n. **1** ascuțiș, lamă, lamină, limbă, pană, pânză, ‹pop.› custură, gură, leafă[2], plasă[1], tăiuș, ‹înv. și reg.› ascuțit[1], ‹reg.› cuțitură, ‹fig.› buză. *Apucă securea de tăiș.* **2** ‹rar› rost, ‹reg.› gură. *Înainte de a folosi fierăstrăul, îi verifică tăișul.* **3** (*rar*) v. Butuc. Tăietor. Trunchi.

tăiței s.m. pl. (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› laște, răstăuțe, tocmagi, tololoți. *Îi place supa de pasăre cu tăiței de casă.*

tăiúș s.n. **1** (*pop.*) v. Ascuțiș. Lamă. Lamină. Limbă. Pană. Pânză. Tăiș. **2** (*reg.*) v. Butuc. Tăietor. Trunchi.

tălăbă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.

tăláie s.f. (*înv. și reg.*) v. Familie. Neam.

tălăniță s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

tălăbăzí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona.

tălălăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **2** v. Hoinări. Vagabonda.

tălălăiálă s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

tălălắu[1] adj.,s.m. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng.

Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tălălău² s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
tălălí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) v. Ajunge. Atinge. Izbi. Lovi. Nimeri. Ochi². Pocni. **2** intr. (*despre oameni înarmați*) v. Nimeri. Ochi². **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Întâlni. Vedea. **4** intr. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Prinde. Reuși. **5** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Potrivi. **6** refl. impers. v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi.
tălăncăí vb. IV. intr. (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.
tălăncămí vb. IV. intr. (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.
tălăngí vb. IV. intr. (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.
tălăpăneálă s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit¹. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală¹. Trăncănit¹. Vorbărie.
tălăpánă vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
tălăpămít s.n. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit¹. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală¹. Trăncănit¹. Vorbărie.
tălășmán, -ă adj. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; despre oameni; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tălășmămí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi. **2** (*compl. indică ființe*) v. Pedepsi.
tălăzuí vb. IV. intr. **1** (*despre ape curgătoare*) a deborda, a deversa, a se revărsa, a se vărsa, ‹pop.› a se desfunda, ‹reg.› a buti, a puhoia. *Râurile tălăzuiesc din cauza ploilor abundente.* **2** fig. a undui, a vălura. *Macii tălăzuiesc odată cu spicele de grâu.*
tălăzuíre s.f. **I 1** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește tălăzuirea mării.* **2** (*rar*) v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare. **II** fig. unduire. *Rafalele de vânt produc tălăzuirea spicelor de grâu.*
tălămb, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni*) v. Inabil. Nătâng. Neabil. Neajutorat. Neîndemânatic. Nepriceput. **3** adj. (*despre oameni*) v. Apatic. Blazat. Delăsător. Dezinteresat. Impasibil. Indiferent. Indolent. Lăsător. Nepăsător. Pasiv. Placid. Prostrat. Tembel.
tălbăcitúră s.f. (*rar*) v. Babilonie. Dezordine. Haos. Încurcătură. Turbulență. Zăpăceală.
tălbăriță s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc.
tăleráș s.m. (*fin.; în trecut*) tălerel¹, ‹înv.› tălerior. *A scos dintr-o pungă mai mulți tălerași.*
tălerél¹ s.m. (*fin.; în trecut*) tăleraș, ‹înv.› tălerior.
tălerél² s.n. (*gosp.; reg.*) v. Farfurioară. Farfuriuță. Tălgeraș. Tălgerel.
tăleriór s.m. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Tăleraș. Tălerel¹.
tălgeráș s.n. (*gosp.; astăzi mai ales pop.*) farfurioară, farfuriuță, tălgerel, ‹reg.› tălerel², tălgeruț. *Își pune puțină dulceață într-un tălgeraș.*
tălgerél s.n. (*gosp.; astăzi mai ales pop.*) farfurioară, farfuriuță, tălgeraș, ‹reg.› tălerel², tălgeruț.
tălgerúț s.n. (*gosp.; reg.*) v. Farfurioară. Farfuriuță. Tălgeraș. Tălgerel.
tălícă pron. de politețe pers. 2 sg. (*reg.*) v. Mătălică. Mătăluță.
tăliúță s.f. (*anat.*) mijlocel.
tălmáci, -ce s.m., s.f. **1** interpret, tălmăcitor, traducător, translator, ‹reg.› dolmaci, ‹înv.› dragoman, tălmăciar, tâlcuitor, ‹turc.; înv.› tergiman. *Caută un tălmaci pentru limba germană. Discuțiile oficiale se fac prin tălmaci.* **2** (*pop. și fam.*) v. Interpret.
tălmácí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică texte, opere literare etc.*) a traduce, a transla, a transpune, ‹rar› a echivala, ‹înv. și reg.› a tâlcui, ‹înv.› a da², a izvodi, a întoarce, a preface, a prepune, a primeni, a scoate. *A tălmăcit mai multe scrieri din latină în română. Nu poate să tălmăcească fraza din engleză în franceză.* **2** (*compl. indică mai ales vise*) a dezlega, a interpreta, ‹înv. și pop.› a tâlcui, ‹înv.› a alătura, a izbândi. *Ar vrea să cunoască pe cineva care să-i tălmăcească visul.* **3** (*înv. și pop.; compl. indică idei, probleme, noțiuni etc.*) v. Clarifica. Desluși. Elucida. Explica. Explicita. Lămuri. Limpezi. Preciza. Rezolva. Soluționa. **4** (*înv. și pop.; compl. indică mai ales gânduri, sentimente, stări ale oamenilo*) v. Exprima. Exterioriza.
tălmăciár s.m. (*înv.*) v. Interpret. Tălmaci. Tălmăcitor. Traducător. Translator.
tălmăcíe s.f. (*înv.*) v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire.
tălmăcíre s.f. **I 1** traducere, transpunere, ‹înv.› interpretație, prefacere, traducție², tălmăcit, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială, tâlcuire, translație. *Tălmăcirea unor scrieri din latină în română este adesea anevoioasă.* **2** dezlegare, interpretare, ‹înv. și pop.› tâlcuire, ‹pop.› tâlc, ‹înv.› dezlegătură, tâlmăcie, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială. *O preocupă tălmăcirea visului.* **3** (*înv.*) v. Explicație. Indicație. Instrucțiuni (v. *instrucțiune*). Îndrumare. Lămurire. **II** (*concr.*) traducere, transpunere, versiune. *Șt. O. Iosif ne-a lăsat niște tălmăciri excepționale ale unor scrieri germane.*
tălmăcít s.n. (*înv.*) v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.
tălmăcitór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*lit.*) traducător, ‹livr.› metafrast, ‹înv.› tâlcuitor. *Firma angajează tălmăcitori pentru limbile portugheză și daneză. Este un cunoscut tălmăcitor al scrierilor lui Heidegger.* **2** s.m., s.f. interpret, tălmaci, traducător, translator, ‹reg.› dolmaci, ‹înv.› dragoman, tălmăciar, tâlcuitor, ‹turc.; înv.› tergiman. **3** s.m., s.f. comentator, interpret, ‹înv. și pop.› tâlcuitor, ‹livr.› interpretator, ‹înv.› tâlcovnic. *Este un renumit tălmăcitor al textelor eminesciene.* **4** s.m. (*înv.*) ***tălmăcitor de vise*** v. Interpret.
tălmăcitúră s.f. (*înv.*) **1** v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere. **2** v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire.
tălmăzoáice s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi¹*) (*Callistephus chinensis*).
tălmút, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Insociabil. Morocănos. Mut. Necomunicativ. Neprietenos. Nesociabil. Posac. Posomorât. Taciturn. Tăcut. Urâcios. Ursuz.
tălpár s.m. **1** (*tăb.; înv. și reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar¹. **2** (*reg.*) v. Opincar. **3** (*reg.*) v. Tălpig.
tălpáș s.m. (*milit.; înv.*) v. Infanterist.
tălpălău s.n. (*în cizmărie; reg.*) v. Calapod.
tălpăluí vb. IV. tr. (*în cizmărie; reg.; compl. indică obiecte de încălțăminte*) v. Pingeli. Pingelui. Tălpui.
tălpășág s.n. (*jur.; în trecut; reg.*) v. Gloabă.
tălpău s.m. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.
tălpél, -eá s.m., s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.
tălpéte s.m. (*reg.*) **1** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **2** (*la sanie*) v. Talpă. Tălpig.
tălpéț s.m. (*reg.*) **1** (*la pl. **tălpeți**; tehn.; la războiul de țesut*) v. Butuci (v. *butuc*). Plazuri (v. *plaz¹*). Tălpi (v. *talpă*). **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **3** (*la sanie*) v. Talpă. Tălpig.
tălpíg s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*la sanie*) talpă, ‹rar› patină¹, ‹pop.› fălcea, ‹reg.› falcă, plaz¹, tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpoi. *Sania alunecă pe două tălpige.* **2** (*tehn.; la războiul de țesut*) iapă, pedală, schimbător, ‹reg.› călcătoare (v. *călcător*), libidău, lopițea, măiuț, piciorag, piciorog, potnog, scândurea, scândureană, tălpău, tălpel, tălpete, tălpeț, tălpiș, tălpiță, tălpoi. *Cu ajutorul tălpigului se schimbă țițele.* **3** (*tehn.; reg.; la scaunul dulgherului*) v. Pedală. **4** (*reg.*) v. Năsălie. **5** (*pesc.; reg.*) v. Scâlcează. **6** (*reg.*) v. Potlog. **II** s.m. ‹reg.› tălpar. *Tălpigul este o încălțăminte rudimentară, alcătuită dintr-o talpă de lemn și o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului.*
tălpígă s.f. (*tehn.; la scaunul dogarului; pop.*) v. Călcător. Talpă.
tălpíș s.m., s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.; la războiul de țesut*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **2** (*la sanie*) v. Talpă. Tălpig.
tălpiță s.f. **1** (*anat.*) tălpuță. **2** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig.

tălpói s.n. **I 1** (*constr.; la case*) talpă, ‹reg.› bălvan, strat, subtoi, taban, tablă[1], temei. *Tălpoiul este grinda sau ansamblul de piese care se așază la baza unei construcții și pe care aceasta se reazemă.* **2** (*la pl. tălpoaie; constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Prispă. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Iapă. Pedală. Schimbător. Tălpig. **4** (*la sanie; reg.*) v. Talpă. Tălpig. **5** (*reg.*) v. Potlog. **II** fig. (*pop. și fam.*) **1** ‹fig.; pop. și fam.› talpa iadului (v. *talpă*), talpă de iad, talpă la iad. *Tălpoiul este mama căpeteniei dracilor.* **2** (*în credințe și superstiții; pop. și fam.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

tălpuí vb. IV. tr. (*în cizmărie; compl. indică obiecte de încălțăminte)* a pingeli, a pingelui, ‹reg.› a tălpălui. *Și-a dus pantofii la cizmar pentru a-i tălpui.*

tălpuiálă s.f. (*în cizmărie; reg.*) v. Pingelire. Pingeluire. Tălpuire. Tălpuit[1].

tălpuíre s.f. (*în cizmărie*) pingelire, pingeluire, tălpuit[1], ‹reg.› tălpuială, tălpuitură. *Și-a dus pantofii la cizmar pentru tălpuire.*

tălpuít[1] s.n. (*în cizmărie*) pingelire, pingeluire, tălpuire, ‹reg.› tălpuială, tălpuitură. *Cizmarul se ocupă cu tălpuitul ghetelor.*

tălpuít[2], -ă adj. (*în cizmărie; despre obiecte de încălțăminte sau despre tălpile încălțămintei*) pingelit, pingeluit. *Pantofii tălpuiți arată ca noi.*

tălpuitúră s.f. (*în cizmărie; reg.*) v. Pingelire. Pingeluire. Tălpuire. Tălpuit[1].

tălpúță s.f. (*anat.*) tălpiță.

tăltinoácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

tămădâș s.n. (*reg.*) v. Baștină. Naștere. Obârșie. Origine. Proveniență. Spiță.

tămăduí vb. IV. (*med., med. vet.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) vindeca, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a (se) învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a (se) ipeni, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi tămăduit mai repede.* **2** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică boli, suferințe fizice sau psihice etc.*) a se lecui, a se scăpa, a se vindeca, ‹înv. și pop.› a se mântui. *A consultat mai mulți medici pentru a se tămădui de migrenă. S-a tămăduit de psihoză schimbând locul de muncă.*

tămăduiálă s.f. (*med., med. vet.; pop.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

tămăduiciúne s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

tămăduínță s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

tămăduíre s.f. (*med., med. vet.*) îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, vindecare, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› vindec, ‹înv.› isțelenie, sănătoșare, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după tămăduirea sa deplină .*

tămăduít, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, vindecat[2], ‹pop.› ridicat[2], ‹reg.› pribolit, sănătoșat, zviduit, ‹înv.› isțelit. *Deși tămăduit, nu și-a reluat încă activitatea.*

tămăduitór, -oâre adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre medicamente, remedii, metode etc.*) întremător, lecuitor, vindecător, ‹înv.› isțelitor, vrăciuitor. *Plantele medicinale conțin substanțe tămăduitoare. Apele termale sunt tămăduitoare în cazul unor boli.* **2** (*med., med. vet.; rar; despre medicamente, tratamente etc.*) v. Curativ. **II** s.m. (*art. **Tămăduitorul**; relig. creștină; nm. pr.*) Fiul lui Dumnezeu (v. *fiu*), Fiul Omului (v. *fiu*), Galileanul, Hristos, Iisus, Iisus Galileanul, Iisus Hristos, Învățătorul (v. *învățător*), Mântuitorul (v. *mântuitor*), Mesia, Mielul Domnului (v. *miel*), Mielul lui Dumnezeu (v. *miel*), Mieluțelul Domnului (v. *mieluțel*), Mieluțelul lui Dumnezeu (v. *mieluțel*), Nazareeanul (v. *nazareean*), Nazarineanul (v. *nazarinean*), ‹pop.› Izbăvitorul (v. *izbăvitor*), ‹înv.› Fiul Omenesc (v. *fiu*), ‹fig.› Lumină de la Lumină, Lumină din Lumină, ‹fig.; înv.› Leul (v. *leu[1]*). *Ne închinăm Tămăduitorului.*

tămășâg s.n. (*reg.*) v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie.

tămășâlnic, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

tămâiá vb. I. **I** intr. (*relig.; despre preoți*) a cădelnița, ‹înv.› a cădi. *Preotul tămâiază în biserică.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a adula, a flata, a linguși, a măguli, ‹fig.› a linge, a peria, a pomăda. *Își tămâiază șeful pentru a fi promovată.* **2** refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

tămâiát[1] s.n. (*relig.; rar*) v. Cădelnițare. Tămâiere.

tămâiát[2], -ă adj. **1** (*rar; despre aer, mirosuri etc.*) v. Aromit. Dulce. Dulceag. Îmbălsămat. Îmbătător. Înmiresmat. Parfumat. Suav. **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

tămâícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lavrentină. Vinerițică (*Ajuga reptans*).

tămâíe s.f. **1** ‹reg.› smirnă, ‹înv.› livan, oliban. *Aprinde tămâie și afumă mormântul.* **2** (*bot.; rar*) v. Arborele-vieții (v. *arbore*). Tuia (*Thuja orientalis* și *Thuja occidentalis*). **3** (*art.; pop.*) ***tămâia-dracului*** v. Tutun (*Nicotiana tabacum*). **4** (*bot.; înv.* și *reg.*) v. Livan (*Boswellia serrata*).

tămâiér s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*bis.*) v. Cădelniță. **2** s.m. (*bot.*) Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).

tămâiére s.f. **1** (*relig.*) cădelnițare, ‹rar› tămâiat[1], ‹înv.› cădire, tămâietură. *Tămâierea face parte din practicile creștine.* **2** fig. adulare, adulație, flatare, lingușeală, lingușire, măguleală, măgulire, ‹fig.› gâdilare, ‹fig.; fam.› perială, perietură, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurism, ‹fig.; înv.› îmbunare, îmbunătură. *Tămâierea șefului enervează pe oamenii onești.*

tămâiérnic s.n. (*bis.; înv.*) v. Cădelniță.

tămâiérniță s.f. (*bis.; reg.*) v. Cădelniță.

tămâietoáre s.f. (*bis.; reg.*) v. Cădelniță.

tămâietúră s.f. (*bis.; înv.*) v. Cădelnițare. Tămâiere.

tămâioáră s.f. (*bot.*) **1** *Viola jooi*; ‹reg.› micșunea, toporași (v. *toporaș*), viorea. **2** *Polygala vulgaris*; amăreală, șerpariță, șerpânță, șopârliță, ‹reg.› seceruică. **3** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **4** (*reg.*) v. Dumbeț. Șerpariță (*Teucrium chamaedrys*). **5** (*reg.*) v. Floarea-raiului (v. *floare*) (*Chrysanthemum cinerariifolium*). **6** (*reg.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **7** (*reg.; și **tămâioară-sălbatică***) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **8** (*reg.*) v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **9** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium ambrosioides*). **10** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*). **11** (*reg.*) v. Tătăișă[1] (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **12** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **13** (*reg.*) v. Toporaș. Viorea. Viorea-mirositoare. Viorele-bune (v. *viorea*). Viorică-de-pădure (*Viola mirabilis*). **14** (*reg.*) v. Viorea. Viorea-nemirositoare (*Viola hirta*). **15** (*reg.; și **tămâioară-albă***) v. Zmeoaie (*Libanotis montana*).

tămâiós, -oásă adj., s.f. **I** adj. (*despre fructe*) busuioc, muscat, ‹rar› busuiocesc, ‹reg.› mușcătar, mușcătaret, mușcățel[2]. *A cumpărat niște pere tămâioase.* **II** s.f. (*bot.*) **1** busuioacă. *Îi place tămâioasa, în special cea de Bohotin.* **2** (*reg.*) v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*). **3** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*). **4** (*reg.*) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).

tămâiță s.f. (*bot.*) **1** (*și **tămâiță-de-grădină***) *Chenopodium botrys*; ‹reg.› izmă, peliniță-grecească, smirnă-de-grădină, studeniță, tămâioară, tămâioasă (v. *tămâios*), vinerițică. **2** (*și **tămâiță-de-grădină***) *Chenopodium ambrosioides*; ‹reg.› tămâioară. **3** ***tămâiță-de-câmp*** = **a** *Ajuga chamaepytis*; ‹reg.› filimică-de-câmp, rută-sălbatică (v. *rută[2]*), tămâiță-galbenă, vinerițică, vinerițică-de-arătură, vinerițică-galbenă;

b (*reg.*) v. Albăstrică. Liliac-de-câmp(v. *liliac*[1]). Liliac-de-toamnă(v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Răchițică-de-toamnă (*Aster tripolium*); (*reg.*) ***tămâiță-galbenă*** v. Tămâiță-de-câmp (*Ajuga chamaepytis*); ***tămâiță-sălbatică*** v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **4** (*reg.*) v. Camomilă. Mușețel (*Matricaria chamomilla* sau *Chamomilla recutita*). **5** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **6** (*reg.*) v. Coada-zmeului (v. *coadă*). Șerpariță (*Calla palustris*). **7** (*reg.*) v. Drăgaică. Sânziană (*Galium verum*). **8** (*reg.*) v. Iarba-Sfântului-Ioan (v. *iarbă*) (*Salvia sclarea*). **9** (*reg.*; *și* ***tămâiță-de-grădină***) v. Lavrentină. Vineriță (*Ajuga reptans*). **10** (*reg.*) v. Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*). **11** v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **12** (*reg.*) v. Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **13** (*reg.*) v. Sulfină. Sulfină-galbenă (*Melilotus officinalis*). **14** (*reg.*; *și* ***tămâiță-fermecătoare***) *Daphne cneorum*; ‹reg.› tulichină.

tămândá vb. I. (*înv. și reg.*) **1** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Amâna. Întârzia. Lăsa. Tărăgăna. **2** refl. (*despre timp sau despre unități de timp*) v. Scurge. Trece.

tămândáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Amânare.

tămânjér s.n. (*reg.*) **1** v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **2** (*la stână*) v. Urdar.

tămânjí vb. IV. (*reg.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgâli. Murdări. Păta. Umple. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **3** tr. (*a. plast.; deprec.*) v. Picta.

tămbălău s.n. (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

tănăci s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Consiliu. Divan. Sfat.

tăntícă s.f. (*fam.*) v. Mătușică.

tăntíță s.f. (*fam.*) v. Mătușică.

tăpălágos, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› tăpălog. *Omul tăpălăgos are picioarele mari și butucănoase.*

tăpălóg, -oágă adj. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› tăpălăgos.

tăpșán s.n. **I 1** (*geomorf.*) platformă, prispă, ‹reg.› maidan. *Tăpșanul este un loc neted sau înclinat, aflat de obicei pe vârful unui munte sau al unui deal.* **2** (*pop.*) v. Loc viran. Maidan. Teren viran. **II** (*reg.*) v. Etajeră. Poliță[1].

tăpșăí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a tăpși, a tăpșui, a tiopăni, a topăli, a tropoti.

tăpși vb. IV. tr. (*reg.*) **1** ‹reg.› a tăpșăi, a tăpșui, a tiopăni, a topăli, a tropoti. *După ce a amestecat mămăliga, o tăpșește cu o lingură înainte de a o răsturna pe fund.* **2** (*compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa. **3** (*compl. indică suprafețe neregulate, denivelate etc.*) v. Netezi. Nivela. Plana[2]. **4** (*compl. indică obiecte sau părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi.

tăpșuí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a tăpșăi, a tăpși, a tiopăni, a topăli, a tropoti.

tărăbălău s.m. (*reg.; deprec.*) v. Paște-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Tărâie-brâu.

tărăboánță s.f. **I 1** (*gosp.; pop.*) v. Roabă. **2** (*transp.; reg.*) v. Cotigă. Teleagă. **II** (*fam.; glum.; de obicei ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Rablă. Rugină. Ruginitură. Vechitură.

tărăbói s.n. gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dândănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era un tărăboi de nedescris.*

tărăbúc s.n. (*reg.*) v. Ogrinji.

tărăbúță s.f. (*reg.*) **1** (*transp.*) v. Cotigă. Teleagă. **2** (*la pl.* ***tărăbuțe***) v. Bagaj.

tărăgăná vb. I. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, lucrări, fapte*) a întârzia, a lungi, a tergiversa, a trena, ‹înv.› a prelungi. *A tărăgănat mult plata chiriei. Lipsa dovezilor concrete tărăgănează ancheta.* **2** tr. (*compl. indică mai ales activități, acțiuni*) a amâna, a lungi, a temporiza, a tergiversa, ‹reg.› a îmbalansa. *Nu mai tărăgăna începerea lucrărilor!* **3** tr. (*compl. indică acțiuni, fapte etc. ale oamenilor*) a amâna, a întârzia, a lăsa, ‹reg.› a tămânda, ‹înv.› a prămândi, a repune, a tinde. *Tărăgănează de la o zi la alta să meargă la doctor.* **4** refl. a se lungi, a trena. *Procesul în care este implicat se tărăgănează de foarte mult timp.* **5** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, glas, melodii*) ‹fig.› a legăna. *Tărăgănează cuvintele când vorbește.* **6** tr., intr. (*folc.; pop.; în forma* ***trăgăna***) v. Doini. **7** intr. (*reg.; în forma* ***trăgăna***; *despre vânt*) v. Adia.

tărăgănáre s.f. **1** amânare, temporizare, tergiversare, ‹rar› tergiversațiune. *Tărăgănarea lucrărilor nu mai poate fi permisă.* **2** tărăgăneală, tergiversare, ‹rar› molcomeală, ‹reg.› târșoneală. *Nu înțelege de ce este această tărăgănare a judecării persoanei acuzate de corupție.* **3** (*pop.; în forma* ***trăgănare***) v. Doinire. Doinit.

tărăgánat, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, lucrări etc.*) întârziat, tergiversat, trenat. *Procesele succesorale tărăgănate produc nemulțumirea celor implicați.* **2** (*despre voce, vorbire*) ‹rar› prelungit. *Bătrânul are o voce tărăgănată.* **3** (*în opoz. cu „rapid”; despre vorbire*) rar, ‹fig.› lăbărțat. *Vorbirea tărăgănată este enervantă.* **4** (*despre sunete, cuvinte, glas, melodii*) ‹fig.› legănat[2]. *Povestește cu glas tărăgănat.* **II** adv. (*modal; pe lângă vb. de declarație*) lent, molcom, ‹rar› lat. *Vorbește tărăgănat și puțin răgușit.*

tărăgánând adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) întârziind, tardando.

tărăgăneálă s.f. tărăgănare, tergiversare, ‹rar› molcomeală, ‹reg.› târșoneală.

tărăntúc, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tărăráie s.f. (*reg.*) v. Încurcătură. Pățanie. Poznă.

tărășénie s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Încurcătură. Pățanie. Poznă. **2** (*fam.*) v. Întâmplare. Pățanie.Peripeție. **3** (*reg.*) v. Secret[2]. Taină. **4** (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Șiretenie[1]. Șiretlic. Șmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleșug. Vulpenie.

tărâm s.n. **I 1** loc, meleag, regiune, teritoriu, ținut, zonă, ‹rar› țărm, ‹reg.› obleaguri (v. *obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe tărâmuri. Vrea să cunoască obiceiurile tărâmului unde face cercetarea folclorică.* **2** fig. (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, teritoriu, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult tărâmul cercetărilor.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, ‹fig.› arenă, plan, șantier, teren, ‹fig.; rar› meleag. *A pășit de tânăr pe tărâmul politicii.*

tărâță vb. I. refl. (*med., med. vet; înv.; despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare, de vânt, necrozată etc.*) v. Coji. Descuama. Exfolia. Jupui. Scoroji.

tărâțár s.n. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Mătreață. Pitiriazis. **2** v. Rumegătură. Rumeguș.

tărâțáre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Cojire. Descuamare. Descuamație. Exfoliație. Exfoliere. Jupuire.

tărâță s.f. **1** (*med.; reg.*) v. Mătreață. Pitiriazis. **2** (*reg.; și* ***tărâță de lemn***) v. Rumegătură. Rumeguș. **3** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

tărâțătúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Cojire. Descuamare. Descuamație. Exfoliație. Exfoliere. Jupuire.

tărâțeálă s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Cojire. Descuamare. Descuamație. Exfoliație. Exfoliere. Jupuire.

tărbácă s.f. (*reg.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere.Vrajbă[1]. Zăzanie. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a trage”, „a se încinge”*) v. Beție. Chef. Petrecere.

tărbăceálă s.f. fig. (*înv.*) **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** v. Batjocură. Bătaie de joc. Derâdere. Deriziune. Iriziune. Luare în derâdere. Luare în râs. Luare peste picior. Parodie. Râs[2]. Zeflemea.

tărbăcí vb. IV. tr. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi. Stâlci. **2** fig. (*compl. indică oameni*) v. Batjocori. Ridiculiza. Zeflemisi.

tărbíță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Potârniche. Potârniche-cenușie. Potârniche-dobrogeană (*Perdix perdix*).

tărcă vb. I. **1** tr. (*compl. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) a dunga, a vărga, ‹pop. și fam.› a bălța, ‹pop.› a învârsta, a vârsta. *A tărcat caietul cu cerneală albastră.* **2** tr., refl. fig.‹pop. și fam.› a (se) bălța. *Primăvara, câmpiile se tărchează cu flori.*

tărcát, -ă adj. **1** (*despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) bălțat, florean, pătat, pestriț, ‹pop.› prian, ‹înv. și reg.› pistrui, ‹reg.› alaci, cheș, perceat, picat[2], pistricios, pric, priu, șar[3], șălean, șerguiat, șvaiț, șvaițăr, tarcoș, tărcuș. *Are o vacă tărcată.* **2** (*despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) dungat, vărgat, zebrat, ‹livr.› bariolat, ‹pop. și fam.› bălțat, ‹pop.› învârstat, pestriț, vârstat, ‹reg.› șălar, șergat, ștrafat, vârcat. *Poartă o fustă tărcată.*

tărcătúră s.f. împestrițătură, pestrițătură, ‹pop. și fam.› bălțătură. *Așa tărcătură nu mai văzuse pe pereții unui vas.*

tărcúlă s.f. (*reg.*) v. Tașcă.

tărcúș, -ă adj. (*reg.; despre animale sau păsări, despre blana ori penajul lor etc.*) v. Bălțat. Florean. Pătat. Pestriț. Tărcat.

tărfălóg s.n. (*bot.; reg.*) = terfelog.

târgărița s.f. (*entom.; reg.*) v. Buburuză. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Vaca-domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

târghelăș s.n. (*jur.; reg.*) v. Acțiune. Cauză. Caz. Judecată. Proces.

târhăt s.n. (*pop.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină.

târicél, -eă adj., adv. **1** adj. târicică, tărișor. *Covrigii sunt cam târicei. Și-a ales din fructieră o pară mai târicea.* **2** adv. (*modal*) repejor, tărișor, ‹reg.› târințel. *Vântul bate târicel în această seară.*

târicícă adj. târicea (v. *târicel*), tărișoară (v. *tărișor*).

tăríe s.f. **I 1** duritate, rezistență, soliditate, tenacitate, ‹rar› vârtoșenie, ‹înv.› tărime, vârtoșare, vârtute. *Folosește fierul pentru că are o tărie mai mare decât alte metale.* **2** durabilitate, rezistență, soliditate, stabilitate, temeinicie, trăinicie, ‹înv. și reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoșie, vârtoșime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este tăria zidurilor care o înconjoară.* **3** consistență, soliditate, ‹înv.› aereală, legătură, vârtoșie. *Înainte de a folosi crema pentru tort, cofetarul îi verifică tăria.* **4** (*concr.; înv.*) v. Pământ. Uscat[2]. **5** (*concr.; milit.; înv.*) v. Fortificație. Întăritură. **6** (*concr.; milit.; înv.*) v. Cetate. Fortăreață. **7** (*concr.; jur.; înv.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **8** fig. seriozitate, soliditate, temeinicie. *A câștigat procesul datorită tăriei probelor aduse.* **II 1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Tăria i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o inepuizabilă tărie.* **2** (*și* ***tărie de caracter, tărie de suflet***) fermitate, putere, ‹înv.› vârtute. *Nu are tăria să-l pună la punct.* **3** forță, putere, strășnicie, vigoare. *Strigă cu tărie după ajutor.* **4** vehemență, vigoare. *Își susține ideile cu tărie.* **5** (*rar*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusință. Isteție. Istețime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Știință. Talent. Ușurință. **6** (*rar; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aptitudine. Atracție. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Talent. Vocație. **7** fig. ‹fig.› forță, robustețe, sănătate. *O economie puternică este semnul tăriei unei societăți.* **8** fig. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. Toiag. Tutore. **III 1** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, forță, intensitate, putere, ‹înv.› mărie[1], mărime, ‹fig.› adâncime, vâlvătaie, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit tăria durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său tăria tensiunii sociale.* **2** concentrație, putere, ‹înv. și reg.› tărime. *Ce tărie are această băutură?* **3** ‹fig.› abur. *După un asemenea chef, tăria băuturii i s-a urcat la cap.* **4** (*optic.; rar*) v. Dioptrie. **5** fig. (*milit.; înv.*) v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **IV** (*cu sens temporal; pop.*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2]. **V** (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Legalitate. Putere. Valabilitate. Valoare. **2** v. Drept. Împuternicire. Putere. **3** v. Autoritate. Putere. **4** (*polit.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **5** (*concr.; milit.*) v. Armată. Forțe armate (v. *forță*). Oaste. Oștire. Putere. Putere armată. Trupe (v. *trupă*). **VI** fig. **1** (*și, art.,* ***tăria văzduhului***) aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, spațiu, văzduh, zarișe, zări (v. *zare*), ‹fig.› eter. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării tăriei văzduhului. Avionul s-a ridicat ca o săgeată în tărie.* **2** (*astron.; și, art.,* ***tăria cerească, tăria cerului***) bolta cerească (v. *boltă*), bolta cerului (v. *boltă*), boltă, cer[2], firmament, înaltul cerului (v. *înalt*), înaltul văzduhului (v. *înalt*), sfera cerească (v. *sferă*), sferă, spațiu, ‹fig.; rar› arc. *În această noapte senină pe tăria cerească sclipesc stelele.* **3** (*geogr.; rar*) v. Altitudine. Cotă. Înălțime. **4** (*concr.; geomorf.; rar; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

tăríme s.f. **I** (*înv. și reg.*) v. Concentrație. Putere. Tărie. **II** (*înv.*) **1** v. Duritate. Rezistență. Soliditate. Tărie. Tenacitate. **2** v. Durabilitate. Rezistență. Soliditate. Stabilitate. Tărie. Temeinicie. Trăinicie. **III** (*concr.; milit.; înv.*) **1** v. Fortificație. Întăritură. **2** v. Cetate. Fortăreață. **IV** (*înv.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

tărințél adv. (*modal; reg.*) v. Repejor. Tăricel. Tărișor.

tăríre s.f. (*jur.; înv.*) v. Legalitate. Putere. Valabilitate. Valoare.

tărișór, -oáră adj., adv. **I** adj. **1** tăricel, tăricică. *Covrigii sunt cam tărișori. Și-a ales din fructieră o pară mai tărișoară.* **2** repejor. *Bate un vânt cam tărișor.* **II** adv. (*modal*) repejor, tăricel, ‹reg.› tărințel. *Vântul bate tărișor în această seară.*

tărnicér s.m. (*reg.*) v. Șelar.

tărnițát, -ă adj. (*reg.; despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) v. Deșelat. Istovit. Spetit.

tăroăsă adj. f. (*înv. și reg.; despre femei*) v. Gravidă. Însărcinată.

tărtăcúță s.f. **I** (*bot.*) **1** *Coccinia indica*; ‹reg.› curcubetă, curcubețea, tărtănică, tătarcă. **2** *Lagenaria gourda*; tâlv, tigvă, ‹reg.› bostănel, cătrună, ciugai, curcubetă, lupoaie, sămânțar, troacă. **3** tâlv, tigvă, ‹reg.› curcubetă. *Tărtăcuța este fructul uscat al acestor plante, care se folosește mai ales ca ornament.* **4** (*reg.; și, la pl.,* ***tărtăcuțe-rotunde***) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **II** fig. (*anat.; fam.; deprec.*) v. Cap.

tărtănéț, -eáță adj. (*reg.*) v. Rotund. Sferic.

tărtănícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tărtăcuță (*Coccinia indica*).

tărtăroáică s.f. (*reg.*) v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță.

tărtăróI s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

tărtăzí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte stricate, uzate, vechi etc.*) v. Repara.

tășcă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

tășcăre s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

tășcătór s.m. (*reg.*) v. Ademenitor. Amăgitor. Înșelător. Seducător.

tășcătúră s.f. (*reg.*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

tășculíță s.f. **I** tășcuță, ‹rar› teșcălie. **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și* ***tășculița-ciobanului***) v. Punguliță. (*Thlaspi arvense*). **2** (*și* ***tășculița-ciobanului***) v. Capselă. Traista-ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*). **3** v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*).

tășcúță s.f. **1** tășculiță, ‹rar› teșcălie. *Își ține portofelul în tășcuța pe care o poartă în permanență cu el. A scos pixul dintr-o tășcuță.* **2** (*art.; bot.; reg.*) ***tășcuța-ciobanului*** v. **a** Punguliță (*Thlaspi arvense*); **b** Capselă. Traista-Ciobanului (v. *traistă*) (*Capsella bursa-pastoris*).

tătár s.m., adj., s.f. **I** s.m. **1** ‹înv.› tatarin. *Tătarii au făcut numeroase expediții de jaf în Țările Române.* **2** (*mitol.; reg.*) v. Colos. Gi-

gant. Titan. Uriaș. **3** (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă. **II** adj. tătăresc. *Triburile tătare sunt de origine mongolă.* **III** s.f. (*lingv.*) limbă tătară. *Tătara face parte din familia altaică, ramura turcică de vest.* **IV** s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.; și* ***tătar-de-sihlă***) v. Cocoș-de-munte. Cocoș-sălbatic (*Tetrao urogallus*). **2** (*bot.; și* ***tătar-de-măturî***) v. Mătură (*Sorghum vulgare*). **tătărcă** s.f. **I** tătăroaică, ‹reg.› tătăriță, tătăroaie. *Tătarcele sunt brunete.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **2** v. Hrișcă (*Fagopyrum esculentum*). **3** v. Mătură (*Sorghum vulgare*). **4** v. Tărtăcuță (*Coccinia indica*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Cocoș-de-mesteacăn (*Lyrurus tetrix*). **IV** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cancer. Neoformație. Neoplasm. Neoplazie. Tumoare malignă. **tătărnică** s.f. (*bot.*) **1** *Echinops commutatus*; ‹reg.› armurar, căpățânoasă (v. *căpățânos*), măciuca-ciobanului (v. *măciucă*), rostogol, scaiete. **2** *Echinops ritro*; ‹reg.› scai, scai-voinicesc, spin, spin-albastru. **tătăíșă**[1] s.f. **I** (*bot.*) **1** *Chrysanthemum cinerariaefolium*; ‹reg.› bumbișor, cănăcei (v. *cănăcel*), căsuțe (v. *căsuță*), plitușe, rută[2], tămâioară. **2** *Pulicaria dysenterica*; ‹reg.› iarbă-de-inimă-rea, punga-babei (v. *pungă*). **3** (*reg.*) v. Afin[1] (*Vaccinium myrtilius*). **4** (*reg.*) v. Crizantemă. Dumitriță. Tufănică. Tufăniță (*Chrysanthemum indicum*). **5** (*reg.*) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **6** (*reg.*) v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **7** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **8** (*reg.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* și *Carlina vulgaris*). **9** (*la pl.* ***tătăiși***; *reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **10** (*la pl.* ***tătăiși***; *reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*). **11** (*la pl.* ***tătăiși***; *reg.*) v. Romaniță-neadevărată. Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*). **12** (*la pl.* ***tătăiși***; *reg.*) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **13** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). **14** (*reg.*) ***tătăișă-albă*** v. Mușcatul-dracului (v. *mușcat*) (*Scabiosa columbaria* și *Scabiosa lucida*); ***tătăișă-vânătă*** v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vinețică. Vinețică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **tătăíșă**[2] s.f. **1** (*înv.* și *pop.*) v. Cumnată (v. *cumnat*). **2** (*pop.*) ‹pop.› lele, leliță, mătușă, nană, țață, ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, țaică[2], țățaie, uină. *Tătăișă Maria, după atâta drum, stați și odihniți-vă pe un scaun!* **3** (*pop.*) v. Mătușă. Tanti. **tătăneásă** s.f. (*bot.*) *Symphytum officinale*; ‹reg.› barba-lui-Tatin (v. *barbă*), barba-tatei (v. *barbă*), boracioc, gavăț, iarba-lui-Tat (v. *iarbă*), iarba-lui-Tate (v. *iarbă*), iarba-lui-Taten (v. *iarbă*), iarba-lui-Tatic (v. *iarbă*), iarba-lui-Tatin (v. *iarbă*), iarba-lui-Tatol (v. *iarbă*), iarba-lutatinului (v. *iarbă*), iarba-tatălui (v. *iarbă*), iarbă-băloasă, iarbă-întăritoare, iarbă-neagră, lutatină, lutație, mierea-ursului (v. *miere*), ploșnițoasă, rădăcină-neagră, sugel-roșu, susai[1], tainic, tat, tatană, tatin, tăltinoacă, tătănească, tătăneață, tătinoaie, zăvăcustă, zlac.

tătăneáscă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătănească (*Symphytum officinale*). **tătăneáță** s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătănească (*Symphytum officinale*). **tătărcéle** s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Rostopască (*Chelidonium majus*). **tătărésc, -eáscă** adj. **1** tătar. **2** fig. (*înv.; despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Sănătos. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **tătăríță** s.f. (*reg.*) v. Tătarcă. Tătăroaică. **tătărî** vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** v. Afurisi. Blestema. **tătăroáică** s.f. tătarcă, ‹reg.› tătăriță, tătăroaie. *Tătăroaicele sunt brunete.* **tătăroáie** s.f. (*reg.*) v. Tătarcă. Tătăroaică. **tătăn** s.m. (*pop.*) v. Părinte. Tată. **tătânésc, -eáscă** adj. (*înv.*) v. Strămoșesc. **tătíc** s.m. ‹pop. și fam.› tăicuță, ‹pop.› tăiculean, tăiculiță, tăicușor, tătuc, tătuț, ‹fam.› tătișor, tătiță, ‹reg.› tătuică, tătuluc, tătuluț, tătușor, tetică. *Îl roagă pe tăticul ei să o ducă la circ.* **tătinoáie** s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătănească (*Symphytum officinale*). **tătișór** s.m. (*fam.*) v. Tătic. **tătíță** s.m. (*fam.*) v. Tătic. **tătúc** s.m. (*pop.*) v. Tătic. **tătúică** s.m. (*reg.*) v. Tătic. **tătúlă** s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foa ia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*). **tătulúc** s.m. (*reg.*) v. Tătic. **tătulúț** s.m. (*reg.*) v. Tătic. **tătúș** s.m. (*înv.*) v. Străbun. Străbunic. Strămoș. **tătușór** s.m. (*reg.*) v. Tătic. **tătúț** s.m. (*pop.*) v. Tătic. **tău**[1] s.n. **1** (*hidrol.; pop.*) v. Lac[1]. **2** (*hidrol.; pop.*) v. Baltă. **3** (*geomorf., hidrol.; pop.*) v. Iezer. **4** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Băltoacă. Lăcoviște. Mlaștină. Mocirlă. Smârc. **5** (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **6** (*reg.*) v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. Udătură. **7** (*geomorf.; înv.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **tău**[2] s.n. (*arg.*) v. Frânghie. Funie. **tăujér** s.n. **1** (*la stână; pop.*) v. Urdar. **2** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **tăúl, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre oameni sau despre animale*) v. Hipoacuzic. Surd. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **tăún** s.m. (*entom.*) **1** *Tabanus bovinus*; ‹înv. și reg.› bondar, sclepț, sclepț-mare, streche, ‹reg.› bondraș, bonzălău, găunei, gâză-de-vite, muscă-de-bâzdărat, muscă-mărhască, muscă-oarbă, muscă-tăună, muscoi, trântor, țânțar, țânțar-mare. **2** (*reg.*) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*). **3** (*reg.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*). **4** v. Musca-cailor (v. *muscă*). Musca-calului (v. *muscă*). Musca-câinelui (v. *muscă*). Musca-vitelor (v. *muscă*). Muscă-de-cal. Muscă-veninoasă. Muscă-verde (*Gastrophilus equi*). **5** (*reg.*) v. Ochiul-păunului (v. *ochi*[1]) (*Saturnia pyri*). **6** (*reg.*) v. Corhan. Libarcă. Libarcă-galbenă. Rus[1]. Șvab[1]. Șvab-mărunt (v. *șvab*[1]) (*Phyllodromia germanica*). **tăurăș** s.m. (*zool.*) tăurean, tăurel, ‹pop.› buhăieș, ‹reg.› tăureac, tăureci, tăurici. *S-a dus în târg cu un tăuraș de vânzare.* **tăureác** s.m. (*zool.; reg.*) v. Tăuraș. Tăurean. Tăurel. **tăureán** s.m. (*zool.*) tăuraș, tăurel, ‹pop.› buhăieș, ‹reg.› tăureac, tăureci, tăurici. **tăuréci** s.m. (*zool.; reg.*) v. Tăuraș. Tăurean. Tăurel. **tăurél** s.m. (*zool.*) tăuraș, tăurean, ‹pop.› buhăieș, ‹reg.› tăureac, tăureci, tăurici. **tăuríci** s.m. (*zool.; reg.*) v. Tăuraș. Tăurean. Tăurel. **tăușór** s.n. (*hidrol.*) tăuț. **tăút** s.m. (*reg.*) v. Slovac. **tăúț** s.n. (*hidrol.*) tăușor. **tăuțésc, -eáscă** adj. (*reg.*) v. Slovac. **tăvălă** s.f. (*agric; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **tăvăleálă** s.f. (*fam.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **tăvălí** vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) rostogoli, ‹reg.› a (se) turduluca. *De bucurie, câinele se tăvălește prin iarbă.* **2** refl. (*despre ființe*) a se zvârcoli. *Se tăvălește în pat din cauza crizelor de rinichi.* **3** tr. (*mai ales fig.; compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) a culca, a doborî, ‹pop.› a pologi, ‹reg.› a dezbârî, a terpeni. *O furtună puternică a tăvălit toate florile din grădină.* **II** tr., refl. (*pop.*) **1** (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple. **2** (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **III** refl. fig. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **tăvălíc** s.n., s.m. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **2** (*bot.; în forma* ***tăvălici***) v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*). **tăvălíci** s.m. (*bot.; reg.*) = tăvălic. **tăvălíre** s.f. **1** rostogolire, ‹rar› tăvălitură. *Tăvălirea câinelui prin iarbă atrăgea privirile celor din jur.* **2** zvârcolire. *Tăvălirile în pat din cauza crizelor de rinichi erau frecvente la acest bolnav.* **3** culcare, culcat[1], doborâre. *O furtună puternică a avut ca urmare tăvălirea florilor din grădină.* **tăvălíș** s.n. (*agric.; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **tăvălít, -ă** adj. **1** (*despre iarbă, flori, cereale etc.*) culcat[2], doborât, ‹pop.› pologit. *După furtună, florile tăvălite și-au revenit cu greu.* **2** (*pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **tăvălitúră** s.f. (*rar*) v. Rostogolire. Tăvălire. **tăvălúg** s.n., s.m. **I 1** s.n. (*agric.*) vălătuc, ‹reg.› mângălău, rol[2], tăvală, tăvălic, tăvăliș, treierătoare, turduluc, val, valț, vălug, ‹înv.› trâmbă. *Tăvălugul se folosește la fărâmarea bulgărilor de pământ, la netezirea și la tasarea solului înainte sau după însămânțare.* **2** s.n. (*tehn.*) ‹reg.› sul. *Tăvălugul este un cilindru greu, folosit la anumite mașini pentru sfărâmare, îndesare, nivelare etc.* **3** s.m., s.n. (*agric.*) val, ‹reg.› vălătuc. *Tăvălugul este un instrument*

rudimentar de treierat. **4** s.n. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Capră. Cumpănă. **II** s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*). **2** v. Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*). **3** v. Ciulin. Scai. Scaiete (*Carduus nutans*).

tăvălugíre s.f. tăvălugit. *Prin tăvălugire se nivelează o arătură sau pietrișul unui drum.*

tăvălugít s.n. tăvălugire.

tăvăneálă s.f. (*constr.*) tăvănire, tăvănit, ‹reg.› tăvănuit. *A făcut tăvăneala încăperilor cabanei cu scânduri de brad.*

tăvămí vb. IV. tr. (*constr.; compl. indică tavane*) ‹reg.› tăvănui.

tăvănire s.f. (*constr.*) tăvăneală, tăvănit, ‹reg.› tăvănuit.

tăvánít s.n. (*constr.*) tăvăneală, tăvănire, ‹reg.› tăvănuit.

tăvănuí vb. IV. tr. (*constr.; reg.; compl. indică tavane*) v. Tăvăni.

tăvănuít s.n. (*constr.; reg.*) v. Tăvăneală. Tăvănire. Tăvănit.

tăcâtí vb. IV. intr. (*fiziol.; despre inimă; reg.*) v. Bate. Palpita. Pulsa. Tăcăi. Ticăi[1]. Tresări. Zbate. Zvâcni.

tăhobít, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Epuizat. Extenuat. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Sfârșit[2]. Surmenat. Trudit. Vlăguit.

tâlbắc interj. (*reg.*) **1** (*adesea cu val. vb.*) v. Bâldâbâc! Bâltâc! **2** (*în forma tâlvâc*) v. Huști! Țâști[1]! Țuști[1]! Zbughi[1]!

tâlbâcâí vb. IV. refl., intr. (*reg.; despre ființe*) v. Bălăci.

tâlbâcâiálă s.f. (*reg.*) v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit.

tâlbâcâít s.n. (*reg.*) v. Bălăceală. Bălăcire. Bălăcit.

tâlc s.n. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **2** (*înv. și pop.*) v. Înțeles. Mesaj. Semnificație. Sens. **3** (*înv. și pop.*) v. Semnificație. Sens. **4** (*pop.*) v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire. Tâlcuire. **5** (*lingv.; înv.*) v. Accepție. Conotație. Conținut. Înțeles[1]. Semnificație. Sens. Valoare. **II** (*concr.; pop.*) **1** (*lit.*) v. Fabulă. **2** v. Comentariu.

tâlcovánie s.f. (*înv.*) **1** v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire. **2** v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.

tâlcóvnic s.m. (*înv.*) v. Comentator. Interpret. Tălmăcitor.

tâlcuí vb. IV. tr. **1** (*înv. și pop.; compl. indică mai ales vise*) v. Dezlega. Interpreta. Tălmăci. **2** (*înv. și pop.; compl. indică texte, opere literare, scrieri istorice, articole de lege etc.*) v. Analiza. Comenta. Explica. Interpreta. **3** (*înv. și reg.; compl. indică texte, opere literare etc.*) v. Tălmăci. Traduce. Transla. Transpune.

tâlcuiálă s.f. (*înv.*) **1** v. Analizare. Analiză. Comentare. Explicare. Interpretare. **2** v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire. **3** v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.

tâlcuíre s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Dezlegare. Interpretare. Tălmăcire. **2** (*înv. și pop.*) v. Analizare. Analiză. Comentare. Explicare. Interpretare. **3** (*înv.*) v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.

tâlcuitór, -oáre s.m., s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Comentator. Interpret. Tălmăcitor. **2** (*lit.; înv.*) v. Tălmăcitor. Traducător. **3** (*înv.*) v. Interpret. Tălmaci. Tălmăcitor. Traducător. Translator. **4** (*înv.*) v. Interpret.

tâlhâr s.m. **1** bandit, ‹pop.› haidamac, hoț de codru, lotreț, ‹înv. și reg.› volintir, ‹reg.› furător, lotrean, lotroman, lotru, robalău, ‹înv.› fur, haramgiu, hânsar, lotroi, războinic, ‹fran.› brigand, ‹fig.; pop.› vameș, ‹arg.› goldan. *Corbea a fost un tâlhar celebru.* **2** (*adesea fam.; cu sens atenuat*) bandit, nemernic, ticălos. *M-a înșelat vânzătorul. E un tâlhar!* **3** ***tâlhar de drumul mare*** = ‹pop.› voinic, voinic de drumul mare. *Tâlharii de drumul mare jefuiesc oamenii pe arterele de circulație, în plină zi;* (*înv. și pop.*) ***tâlhar de mare*** v. Corsar. Forban. Pirat. **4** (*fam.*) v. Ștrengar. **5** (*reg.*) v. Haiduc. **6** (*reg.*) v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș.

tâlhărășúg s.n. (*înv.*) **1** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie. **2** v. Banditism. Jaf. Tâlhărie.

tâlhăreá s.f. (*bot.*) **1** *Lactuca sagittata*; ‹reg.› arnică, crestățea, floarea-hoțului (v. *floare*), susai[1]. **2** *Mycelis muralis*; susai-de-munte (v. *susai*[1]), susai-de-pădure (v. *susai*[1]), susai-pădureț (v. *susai*[1]), susai-sălbatic (v. *susai*[1]), ‹reg.› crestanie, făgețea, floarea-hoțului (v. *floare*), foaia-făgetului (v. *foaie*), foaia-tâlharului (v. *foaie*), iarba-tâlharului (v. *iarbă*), salată-câinoasă. **3** (*reg.*) v. Crestățea (*Lactuca quercina*). **4** (*reg.*) v. (*bot.*) Împărătească. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **5** (*reg.*) v. Salata-iepurelui (v. *salată*) (*Prenanthes purpurea*). **6** (*reg.*) v. Susai[1] (*Sonchus arvensis*). **7** (*reg.*) v. Susai-de-pădure (v. *susai*[1]). Susai-pădureț (v. *susai*[1]) (*Lactuca muralis*).

tâlhărésc, -eáscă adj. (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) **1** banditesc. *Prin acțiuni tâlhărești au reușit să adune avere.* **2** (*pop.*) v. Hoțesc. Pungășesc. Șarlatanesc.

tâlhărește adv. (*modal*) **1** banditește. *L-a înjunghiat tâlhărește, pe la spate.* **2** (*pop.*) v. Hoțește. Pungășește.

tâlhărét s.n. (*colect.; înv.*) v. Tâlhărime.

tâlhărí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică obiectul deposedării*) a deposeda, a despuia, a jefui, a prăda, a spolia, ‹înv. și pop.› a lotri, ‹reg.› a bicheri, a răbăli, ‹înv.› a globăni, ‹fig.; pop. și fam.› a dezbrăca, ‹fig.; înv.› a spăla, ‹arg.› a desfrunzi, a globi, a golgăni, a goli. *Prin înșelăciune, au reușit să-i tâlhărească pe bătrâni de toate bunurile lor.* **2** intr. (*despre oameni*) ‹înv. și pop.› a lotri. *Ieșeau din pădure și începeau să tâlhărească, cum se lăsa noaptea .* **3** tr. (*rar; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.

tâlhăríe s.f. **1** banditism, jaf, ‹înv. și reg.› tâlhărit, ‹reg.› robălie, ‹înv.› tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹fran.› brigandaj. *Unii trăiesc din tâlhărie.* **2** furat[1], furt, hoție, pungășie, rapt, ‹rar› furătură, ‹înv. și pop.› luat[1], ‹pop. și fam.› hoțomănie, pungășeală, ‹fam.› ciordeală, ciordire, ciordit[1], coțcărie, furăciune, sfeterisează, sfeterisire, șparleală, șterpeleală, șterpelire, ‹reg.› bojogărie, cotârlire, răbălaș, răblușag, robălie, ‹înv.› lotrie, pungărire, tâlhărășug, tâlhărire, tâlhărșag, tâlhușag, ‹grec. înv.› sfeterismos, ‹fig.› lovitură, piraterie, ‹fig.; reg.› coșire, ‹arg.› caramangeală, cardeală, căduleală, cojeală, cojire, fușerai, giolărie, gioleală, intervenție, juleală, manglă, mangleală, șuteală[2], zulă, zuleală. *A fost închis de mai multe ori pentru tâlhărie.* **3** (*în trecut; reg.*) v. Haiducie.

tâlhăríme s.n. (*colect.*) ‹înv.› tâlhăret. *Tâlhărimea care locuia la marginea orașului a fost arestată de poliție.*

tâlhăríre s.f. (*înv.*) **1** v. Banditism. Jaf. Tâlhărie. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

tâlhărít s.n. (*înv. și reg.*) v. Banditism. Jaf. Tâlhărie.

tâlhăríță s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Ștrengăriță. **2** (*fam.; deprec.*) v. Hoață (v. *hoț*).

tâlhăroâică s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Ștrengăriță. **2** (*fam.; deprec.*) v. Hoață (v. *hoț*).

tâlhărșâg s.n. (*înv.*) **1** v. Banditism. Jaf. Tâlhărie. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

tâlhuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică așezări omenești, ținuturi, țări etc.*) v. Jefui. Prăda.

tâlhușág s.n. (*înv.*) **1** v. Banditism. Jaf. Tâlhărie. **2** v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.

tâlmí vb. IV. **1** tr., refl. recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Întâlni. Vedea. **2** intr. (*reg.; despre oameni înarmați*) v. Nimeri. Ochi[2]. **3** tr. (*reg.; despre arme, proiectile etc.; compl. indică ființe*) v. Ajunge. Atinge. Izbi. Lovi. Nimeri. Ochi[2]. Pocni. **4** refl. impers. (*reg.*) v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi.

tâlníș s.n. (*înv.*) v. Întâlnire. Întrevedere.

tâlós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) v. Dezmățat. Dezordonat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat.

tâlv s.m., s.n. **I** (*bot.*) **1** s.m. *Lagenaria gourda*; tărtăcuță, tigvă, ‹reg.› bostănel, cătrună, ciugai, curcubetă, lupoaie, sămânțar, troacă. **2** s.m. *Lagenaria siceraria*; tigvă, ‹reg.› pere-curcubete (v. *pară*[2]), săraboi, trăgace (v. *trăgaci*), trăgulă, triov. **3** s.n. tărtăcuță, tigvă, ‹reg.› curcubetă. *Tâlvul este fructul uscat al acestor plante, care se folosește mai ales ca ornament.* **II** s.n. (*gosp.*) **1** tigvă, ‹reg.› troacă. *Tâlvul este făcut din fructul uscat al acestor plante, fiind folosit mai ales pentru păstrarea, transportul și măsurarea lichidelor, pentru păstrarea sării, a cheagului.* **2** ‹reg.› ploscă[1], smârc, trăgaci, trăgulă. *Tâlvul este făcut din fructul uscat al acestor plante, fiind utilizat la scoaterea, prin aspirare, a vinului sau a rachiului dintr-un butoi.* **3** ‹reg.› livăr, sifon. *Tâlvul este un obiect în formă de pâlnie, cu o țeavă lungă și subțire, utilizat la tras vinul sau rachiul din butoi.*

tâlvắc interj. (*reg.*) = tâlbâc.

tâmbúș, -ă adj. (*în opoz. cu „urât"; reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios.

tâmbușí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) v. Aduna. Burdusi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămă-

di. Ticsi. **2** refl. (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2].

tâmbușit, -ă adj. (*reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit.

tâmp, tâmpă adj., s.m., s.f. (*med.; pop. și fam.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit.

tâmpeálă s.f. (*med.;pop. și fam.*) v. Cretinism. Idioțenie. Idioție. Imbecilitate. Tâmpenie.

tâmpénie s.f. **I 1** (*med.*) cretinism, idioțenie, idioție, imbecilitate, ‹pop. și fam.› tâmpeală, ‹înv.› tâmpie, tâmpime. *Tâmpenia este o boală endocrină, congenitală sau dobândită în primii ani ai copilăriei.* **2** dobitocie, imbecilitate, neghiobie, nerozie, prostie, tembelism, ‹pop. și fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de o tâmpenie fără seamăn.* **II** (*concr.*) **1** cretinism, dobitocie, idioțenie, idioție, imbecilitate, inepție, neghiobie, nerozie, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹înv.› prostăticie, ‹arg.› nimicarniță. *Nu a mai auzit o asemenea tâmpenie.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a spune", „a afirma", „a asculta", „a crede"*) aberanță, aberație, abnormitate, absurditate, aiureală, bazaconie, elucubrație, enormitate, fantasmagorie, inepție, paradox, prostie, stupiditate, stupizenie, ‹rar› parigorie, ‹reg.› lozeală, ‹înv.› căciorie, ‹fig.› monstruozitate. *Cei de față au ascultat enervați tâmpeniile pe care le-a susținut.*

tâmpí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*med.; compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) idiotiza, a (se) idioți, a (se) imbeciliza, a (se) nătângi, a (se) prosti[1]. *S-a tâmpit din cauza unui tratament medical greșit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) cretiniza, a (se) îndobitoci, a (se) prosti[1], ‹pop. și fam.› a (se) tembeliza, ‹pop.› a (se) năuci, a nebuni, ‹reg.› a (se) hăbăuci, a (se) tonti. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au tâmpit de tot.* **3** intr. (*reg.; în forma* ***tinchi****; mai ales despre fenomene ale naturii*) v. Conteni. Curma. Înceta. Încheia. Întrerupe. Opri. Potoli. Sfârși. Sta. Termina. Trece. **4** refl. (*înv.; despre ochi*) ‹înv.› a stâmpi. *Ochii care se tâmpesc și-au pierdut acuitatea.* **5** refl. (*înv.; despre organe ale corpului, despre facultăți fizice sau psihice etc.*) v. Debilita. Slăbi. **6** tr. (*milit.; înv.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Afecta[1]. Atinge. Copleși. Emoționa. Impresiona. Înduioșa. Înfiora. Înmuia. Marca. Mișca. Muia. Pătrunde. Răni. Sensibiliza. Sfredeli. Străpunge. Topi. Tulbura. Tușa. Zgudui. **2** tr., refl. v. Ameți. Buimăci. Năuci. Turmenta. Zăpăci.

tâmpíe s.f. (*med.; înv.*) v. Cretinism. Idioțenie. Idioție. Imbecilitate. Tâmpenie.

tâmpíme s.f. (*med.; înv.*) v. Cretinism. Idioțenie. Idioție. Imbecilitate. Tâmpenie.

tâmpină vb. I. **1** tr. (*compl. indică oaspeți, solicitanți etc.*) v. Întâmpina. Primi. **2** refl., recipr. (*înv.; despre grupuri, colectivități adverse etc.*) v. Încăiera. Înfrunta. **3** refl., recipr. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Întâlni. Vedea.

tâmpináre s.f. (*înv.*) v. Întâmpinare. Primire.

tâmpinát s.n. (*înv.*) v. Întâmpinare. Primire.

tâmpină s.f. (*muz.; înv.*) **1** v. Dairea. **2** v. Tobă.

tâmpinătúră s.f. **1** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Reumatism. **2** (*înv.*) v. Întâmpinare. Primire.

tâmpíre s.f. **1** (*med.*) cretinizare, idiotizare, idioțire, imbecilizare, îndobitocire, prostire[1]. *Tâmpirea lui are drept cauză o boală din copilărie.* **2** îndobitocire, prostire[1], ‹înv.› dobitocire. *Izolarea de lume și lipsa de informare l-au adus într-o jalnică stare de tâmpire.*

tâmpít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. (*med.*) cretin, idiot, imbecil, ‹pop. și fam.› tâmp, tembel, ‹fam.; glum.› cașbec, ‹reg.› morocănos, mut, năprui, ‹înv.› geanabet. *Este tâmpit din naștere. Tâmpiții au un deficit intelectual important și tulburări în dezvoltarea fizică.* **2** adj. (*med.; despre oameni*) cretinizat, idiotizat, idiotit, imbecilizat, îndobitocit, prostit[2], ‹fam.› dobitocit. *Omul tâmpit nu mai este recuperabil din punct de vedere medical sau psihic.* **3** adj. (*despre oameni*) îndobitocit, prostit[2]. *Oamenii tâmpiți sunt izolați de lume.* **4** adj. (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) idiot, imbecil, stupid. *A făcut o glumă tâmpită. Gestul său i se pare total tâmpit.* **II** adj. (*înv.*) **1** (*despre obiecte*) v. Teșit. Turtit. **2** (*despre nasul unor animale*) v. Cârn. Lat. Teșit. Turtit. **3** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre sunete, zgomote etc.*) v. Înăbușit. Înfundat[2]. Pierdut. Slab. Stins[2]. Surd. **III** adj. fig. (*fam.*) **1** (*despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** (*despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Inconfortabil. Neplăcut. Supărător.

tâmplár s.m. ‹înv. și pop.› stoler, ‹reg.› bărdaș, cioplitor, măsar, tișlăr, ‹magh.› astalâș. *A angajat un tâmplar pentru a-i face un dulap în bucătărie.*

tâmplă[1] s.f. (*anat.; și, art., reg.,* ***tâmpla capului***) ‹reg.› moalele-capului (v. *moale*), moalele-frunții (v. *moale*), moalele-obrazului (v. *moale*), moartea-cailor (v. *moarte*), moartea-calului (v. *moarte*), moișteț, ochi mort (v. *ochi*[1]), ochi orb (v. *ochi*[1]), timpuri, vacsem. *O doare capul în regiunea tâmplelor.*

tâmplă[2] s.f. (*în Biserica Ortodoxă*) catapeteasmă, iconostas, ‹pop.› perete, ‹înv. și reg.› prăznicar, ‹reg.› fruntar. *Privește cu atenție icoanele tâmplei.*

tâmplăreásă s.f. ‹reg.› tâmplărițǎ. *Tâmplăreasa este soția tâmplarului.*

tâmplăríe s.f. **1** ‹livr.› menuiserie, ‹pop.› stolerie, ‹reg.› tișlărie. *A învățat tâmplăria în școala de meserii.* **2** lemnărie[2], ‹înv. și reg.› teslărie. *Tâmplăria este atelierul lemnarului.*

tâmplăríță s.f. (*reg.*) v. Tâmplăreasă.

tânăr, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; despre ființe*) june, juvenil, mic, nevârstnic, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› mărunt, ‹reg.› brudiu, brudnic[2], ‹fig.› fraged, necopt, primăvăratic, ‹fig.; înv. și reg.› verde. *Nu s-a lovit de greutățile vieții, fiind încă tânăr. Este tânăr, nu-i poți cere să judece ca un om matur.* **2** (*despre plante sau despre părți ale lor*) crud, fraged, ‹înv. și pop.› nou, ‹pop.› călău, ‹înv. și reg.› mlădiu, ‹fig.; pop.› fragă. *Se așază pe iarba tânără.* **3** (*în opoz. cu „vechi"*) actual, contemporan, modern, nou, recent. *Este un stat tânăr, format de foarte puțin timp. Această caracteristică este proprie civilizațiilor tinere.* **4** (*despre vârstă, ani etc.*) ‹înv. și pop.› tinerel, ‹înv.› tineresc, ‹fig.› fraged. *S-a căsătorit la o vârstă tânără.* **II 1** s.m., s.f. adolescent, copil[1], copilă, fetișcană, flăcău, ‹livr.› efeb, ‹reg.› băiată, copoștină, ‹engl.› teenager, ‹glum.› lăptucă, ‹arg.› bidiviu, gagicuță, mioară. *Are entuziasmul unui tânăr.* **2** s.m. fecior, flăcău, june, ‹reg.› dănac, lezieș, mărinean, melean, om prunc, prunc, prunc tânăr, țângălău, ‹înv.› cocon[2], voinic. *S-a făcut tânăr în toată puterea.* **3** s.f. junǎ (v. *june*). *Tânăra pe care a cunoscut-o este foarte frumoasă.* **4** s.m. (*art. la pl.* ***tinerii***) însurăței, miri (v. *mire*), ‹reg.› mirezi (v. *mireaz*), ‹înv.› spornici (v. *spornic*). *La masă, de o parte și de alta a tinerilor stăteau nașii.* **5** s.m. sg. (*reg.*) v. Ginere. Mire. **6** s.f. sg. (*reg.*) v. Mireasă. **7** s.m. (*înv.*) v. Copil[1].

tânărúc, -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Tinerel. Tinerică.

tânărúț, -ă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Tinerel. Tinerică.

tândálă s.m., s.f. **1** s.m. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** s.f. (*art.* ***tândala****; bis.; reg.*) v. Miezul păresimilor (v. *miez*). **3** s.f. (*la pl.* ***tândale****; înv.*) v. Fleac. Nimic. Palavră.

tândăleálă s.f. (*pop.*) **1** v. Migăleală. Mocăială. Mocoșeală. Mocoșire. Moșmondeală. Ticăială[2]. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovărit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

tândálí vb. IV. intr. (*despre oameni*) **1** (*pop. și fam.*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi. **2** (*pop.*) v. Migăli. Mocăi. Mocoși. Moșmondi. Moșmoni. Ticăi[2]. **3** (*pop.*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

tândálít, -ă s.m., s.f., adj. v. (*pop.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

tândălítură s.f. (*pop.*) v. Migăleală. Mocăială. Mocoșeală. Mocoșire. Moșmondeală. Ticăială[2].

tângalắu s.n. (*reg.*) v. Balangă. Clopot. Talangă.

tângă s.f. (*înv. și reg.*) v. Jale[1].

tânguí vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se văicări, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a se glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se tânguiește că viața îi este plină de greutăți.* **2** refl. (*despre ființe*) a geme, a se lamenta, a se văita, ‹pop.› a îngeme, ‹înv. și reg.› a se scrivi, ‹fig.› a miorcăi. *Se tânguie de durere.*

3 tr., intr. a boci, a jeli, a jelui, a plânge, ⟨înv. și reg.⟩ a petrece, ⟨reg.⟩ a văita. *Mereu își tânguiește fiul mort.* **4** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge.

tânguiálă s.f. **1** ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ⟨livr.⟩ ieremiadă, lament, lamentouri, ⟨rar⟩ deplorație, ⟨pop. și fam.⟩ văicăreală, văicărit, ⟨pop.⟩ jeluială, ⟨fam.⟩ văicăritură, ⟨înv. și reg.⟩ olălăire, olecăire, olecătură, scremut[1], ⟨reg.⟩ cântare, văierare, văierat, ⟨înv.⟩ cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ⟨deprec.⟩ scâncitură. *S-a săturat de tânguielile bătrânei.* **2** bocet, plângere, tânguire, ⟨pop.⟩ jalet, jelanie, ⟨înv.⟩ jalovanie. *Tânguiala părinților la înmormântarea fiului se auzea în tot cimitirul.*

tânguiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) tânguitor. **2** (*mai ales despre sunete*) jalnic, tânguitor, văitat[2], ⟨pop.⟩ jelitor, jeluitor, ⟨înv.⟩ lamentabil, ⟨fig.⟩ sfâșietor, ⟨fig.; înv.⟩ lăcrimos. *Un geamăt tânguios se aude în depărtare. Fata a izbucnit într-un plâns tânguios.* **3** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguitor, trist, ⟨livr.⟩ dolent, larmoaiant, ⟨rar⟩ plângaci, ⟨înv.⟩ obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce tânguioasă.* **4** (*despre lătrături*) chelălăit[2], jalnic, tânguitor. *Lătratul tânguios al câinelui nu a încetat toată noaptea.* **5** (*despre glas, melodii etc.*) duios, jalnic, tânguitor, trist, ⟨fran.; înv.⟩ plentiv, ⟨fig.⟩ dureros. *A cântat o doină tânguioasă, care a emoționat publicul.*

tânguíre s.f. **I 1** ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguit[1], văitare, văitat[1], văitătură, ⟨livr.⟩ ieremiadă, lament, lamentouri, ⟨rar⟩ deplorație, ⟨pop. și fam.⟩ văicăreală, văicărit, ⟨pop.⟩ jeluială, ⟨fam.⟩ văicăritură, ⟨înv. și reg.⟩ olălăire, olecăire, olecătură, scremut[1], ⟨reg.⟩ cântare, văierare, văierat, ⟨înv.⟩ cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ⟨deprec.⟩ scâncitură. **2** bocet, plângere, tânguială, ⟨pop.⟩ jalet, jelanie, ⟨înv.⟩ jalovanie. **3** geamăt, scânceală, scâncet, vaier, vaiet, ⟨rar⟩ gemătură, gemut, ⟨reg.⟩ vaicăr, vaietec, ⟨înv.⟩ gemulă, iuiuleat, scâncitură. *Tânguirile bolnavei s-au auzit toată noaptea.* **4** vaier, vaiet, ⟨pop.⟩ vai, ⟨reg.⟩ vaicăr, ⟨înv.⟩ hlipăt. *În depărtare se aude o tânguire neîntreruptă.* **II** (*jur.; înv.*) v. Plângere. Reclamație.

tânguít[1] s.n. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, văitare, văitat[1], văitătură, ⟨livr.⟩ ieremiadă, lament, lamentouri, ⟨rar⟩ deplorație, ⟨pop. și fam.⟩ văicăreală, văicărit, ⟨pop.⟩ jeluială, ⟨fam.⟩ văicăritură, ⟨înv. și reg.⟩ olălăire, olecăire, olecătură, scremut[1], ⟨reg.⟩ cântare, văierare, văierat, ⟨înv.⟩ cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ⟨deprec.⟩ scâncitură.

tânguít[2], -ă adj. (*despre oameni*) bocit[2], jelit[2], jeluit, plâns[2], ⟨reg.⟩ cântat[2]. *Mortul tânguit este tatăl ei.*

tânguitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) tânguios. *Este neplăcut să suporți o persoană tânguitoare.* **2** (*mai ales despre sunete*) jalnic, tânguios, văitat[2], ⟨pop.⟩ jelitor, jeluitor, ⟨înv.⟩ lamentabil, ⟨fig.⟩ sfâșietor, ⟨fig.; înv.⟩ lăcrimos. **3** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguios, trist, ⟨livr.⟩ dolent, larmoaiant, ⟨rar⟩ plângaci, ⟨înv.⟩ obidos, plângeros. **4** (*despre lătrături*) chelălăit[2], jalnic, tânguios. **5** (*despre glas, melodii etc.*) duios, jalnic, tânguios, trist, ⟨fran.; înv.⟩ plentiv, ⟨fig.⟩ dureros.

tânjálă s.f. (*tehn.*) **1** (*la car*) ⟨reg.⟩ limbă, prigon, sterp, tânjăl, tânjălar, tânjălău, tânjăloi. *Tânjala servește pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală, de exemplu grapa ori plugul, sau pentru a transporta greutăți mari.* **2** (*la joagăr; reg.*) v. Iapă. **3** (*la car, căruță, sanie etc.; reg.*) v. Oiște. Proțap.

tânjál s.n. (*tehn.; la car; reg.*) v. Tânjală.

tânjálár s.n. (*tehn.; la car; reg.*) v. Tânjală.

tânjálău s.n. (*tehn.; la car; reg.*) v. Tânjală.

tânjálói s.n. (*tehn.; la car; reg.*) v. Tânjală.

tânjálúță s.f. (*tehn.; la tânjala carului*) cătușă, ⟨reg.⟩ lanț, legătoare de tânjală, limbă. *Tânjăluța este fixată în partea de dinainte a tânjelii.*

tânjeálă s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Zăcere. Zăcut[1].

tânjí vb. IV. intr. **I** (*despre oameni*) **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „după”*) a jindui, a râvni. *Tânjește după alt mod de viață.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a se ahtia, a jindui, a se lăcomi, a râvni, ⟨înv.⟩ a zavistui. *Tânjește la averea unui unchi.* **II 1** (*med., med. vet.; pop. și fam.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea. **2** (*pop.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji. **3** (*înv. și reg.; despre oameni*) v. Murmura. Plânge. **4** (*înv.; despre oameni sau despre chipul, ochii lor*) v. Întrista. Mâhni. Posomorî. **III** fig. **1** (*rar*) v. Lâncezi. Stagna. Vegeta. **2** (*înv.; despre oameni*) v. Lâncezi. Mocni. Vegeta.

tânjíre s.f. (*med., med. vet.; pop. și fam.*) v. Zăcere. Zăcut[1].

tântav, -ă adj., s.m., s.f. (*reg.*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângâit[2].

tântăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

tântăít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

tântăví vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1]. **2** v. Bâlbâi. Gângăvi. Gângâi.

tântele s.f. pl. art. (*bis.; reg.*) v. Miezul păresimilor (v. *miez*).

târâí vb. IV. = târî.

târâie-brâu s.m. invar. (*pop. și fam.; deprec.*) ⟨pop. și fam.; deprec.⟩ pierde-vară, pierde-vremea, ⟨pop.; deprec.⟩ drăgălău, fulău, ⟨înv. și reg.; deprec.⟩ dârlău, ⟨reg.; deprec.⟩ lugău, suflă-n-vânt, tărăblău, târnăfleață, trăncănău. *Tânărul este un târâie-brâu care își irosește timpul degeaba.*

târâíre s.f. = târâre.

târâít s.n. = târât.

târâre (târâíre) s.f. **1** târâș, târât, ⟨înv.⟩ reptație. *Șerpii se deplasează prin târâre.* **2** fig. ploconeală, ploconire, umilire, ⟨fig.; rar⟩ slugărire, slugărit, ⟨fig.; înv.⟩ slugărnicire. *Termină odată cu târârea în fața șefului!*

târâș adv., s.n. **1** adv. (*modal; în legătură cu vb. de mișcare*) ⟨pop.⟩ grăpiș, ⟨reg.⟩ vintriș. *Toată ziua copilul merge târâș prin casă.* **2** s.n. târâre, târât, ⟨înv.⟩ reptație.

târât (târâít) s.n. târâre, târâș, ⟨înv.⟩ reptație.

târâtór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*bot.; despre plante sau despre tulpinele lor*) abrupt, repent. *Plantele cu tulpină târâtoare se întind pe pământ și formează, din loc în loc, rădăcini.* **2** fig. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini ale lor*) v. Lingușitor. Servil. **II** s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*zool.*) reptilă, ⟨reg.⟩ gavăt. *Șarpele face parte din clasa târâtoarelor.* **2** s.f. (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

târâtúră s.f. fig. (*deprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

târbán s.n. (*anat.; la animale; reg.*) v. Burduhan. Stomac.

târbóc s.n. (*pesc.; reg.*) **1** v. Chepcel. **2** v. Minciog.

târcav, -ă adj. **1** (*înv. și reg.; despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Chel[2]. Pleșuv. **2** (*reg.; mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit.

târcăví vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni, mai ales despre bărbați*) v. Cheli. Pleșuvi. **2** intr. (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2].

târcoávă s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

târcól, -oálă s.n., s.f. (*reg.*) **1** s.n. (*constr.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrăditură. **2** s.n. v. Țarc. **3** s.f. (*tehn.; la cilindrul morii*) v. Prâsnel.

târfă[1] s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdrențăr.

târfă[2] s.f. (*anat.; reg.*) v. Stomac.

târfăí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni, mai ales despre femei*) v. Corupe. Deboșa.

Decădea. Deprava. Desfrâna. Destrăbăla. Deșănța. Dezmăța. Perverti. Strica. Vicia. **2** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocări. Sataniza. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

târfoman s.m. (*peior.*) v. Afemeiat. Crai.

târfoștină s.f. (*pop. și fam.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

târg s.n. **I 1** bazar, piață, ‹reg.› plaț, ‹înv.› târgoviște, ‹grec.; înv.› panighir. *Într-un târg există o mare varietate de mărfuri.* **2** bâlci, iarmaroc, ‹pop.› drăgaică, ‹înv. și reg.› zbor[2], ‹reg.› panair. *În fiecare an, la o dată fixă, este târg în sat.* **3** obor. *Unii fermieri duc vitele la târg pentru a le vinde.* **4** orășel, ‹latin.; înv.› urbicul. *Părinții ei locuiesc într-un târg liniștit de munte.* **5** (*adm.; pop.*) v. Centru. Oraș. **6** (*art.; relig. creștină; la ortodocși; pop.; și nm. pr.*) ***târgul iepelor*** = joia apelor (v. *joi*[1]). **7** (*în trecut; astăzi adesea deprec.*) v. Oraș. Urbe. **II 1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) târguială, tocmeală, ‹rar› precupețire, ‹înv. și pop.› negoț, ‹reg.› tocmă, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală, țigănie. *După un târg de câteva ore, s-au învoit ca fiecare să lase din preț. După ce au făcut târgul, cei doi s-au despărțit mulțumiți.* **2** (*pop.*) v. Acord. Înțelegere. Învoială. **3** (*pop.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție.

târgâr s.m. **1** (*înv. și reg.*) v. Târgoveț. **2** (*fin.; înv.*) v. Zaraf.

târgovéț, -eáță s.m., s.f., adj. **I** s.m., s.f. **1** (*în trecut*) ‹înv. și reg.› târgar. *Târgoveții erau locuitorii unui târg.* **2** (*com.; astăzi rar*) v. Comerciant. Negustor. Negustoreasă. Negustoriță. **3** (*astăzi rar; deprec.*) v. Citadin. Orășean. Orășeancă. **II** adj. (*în opoz. cu „rural”; înv.*) v. Citadin. Orășenesc. Urban.

târgovețéște adv. (*modal; astăzi rar; deprec.; mai ales în legătură cu vb. „a se îmbrăca”*) v. Orășenește.

târgovețí vb. IV. refl., tr. (*astăzi rar; deprec.; sub. sau compl. indică persoane din mediul rural*) v. Citadiniza. Orășeniza. Urbaniza.

târgovețíme s.f. (*colect.; astăzi rar; deprec.*) v. Orășenime.

târgóviște s.f. (*înv.*) v. Bazar. Piață. Târg.

târguí vb. IV. **1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se tocmi, ‹înv. și pop.› a se dezbate[2], a se negustori, a se neguța, ‹pop.› a se pogodi, a se precupeți, ‹reg.› a se ogodi, a răzbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se zbate, ‹fig.; deprec. sau peior.› a se țigăni. *A cumpărat casa după ce s-a târguit cu vânzătorul săptămâni întregi. Cei doi negustori s-au târguit câtva timp până au ajuns la o înțelegere.* **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționa. Cumpăra. Dobândi. Lua. Obține. Procura. **3** refl. recipr. (*înv.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.

târguiálă s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) târg, tocmeală, ‹rar› precupețire, ‹înv. și pop.› negoț, ‹reg.› tocmă, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală, țigănie. **2** (*concr.; mai ales la pl. **târguieli***) cumpărătură, ‹engl.› shopping. *A făcut târguieli din diferite magazine.*

târguíre s.f. (*înv. și pop.*) v. Achiziție. Achiziționare. Cumpărare. Cumpărat[1]. Dobândire. Luare. Obținere. Procurare. Târguire.

târguít, -ă adj. (*înv. și pop.; despre produse, materiale, obiecte de artă, valori imobiliare etc.*) v. Achiziționat. Cumpărat[2]. Dobândit. Procurat.

târguitór, -oáre s.m., s.f. **1** (*com.; înv. și reg.*) v. Comerciant. Negustor. Negustoreasă. Negustoriță. **2** (*înv.*) v. Client. Cumpărător. Mușteriu.

târguléț s.n. târgușor, ‹reg.› târguț, ‹fran.; înv.› burgadă.

târgușór s.n. târguleț, ‹reg.› târguț, ‹fran.; înv.› burgadă. *Locuiesc într-un târgușor în care nu se întâmplă nimic important.*

târgúț s.n. (*reg.*) v. Târguleț. Târgușor.

târî (târâí) vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte etc.*) a târșâi, a trage, ‹reg.› a tăgârța. *Valiza este atât de grea, încât o târăște după ea, pe trotuar.* **2** refl. (*despre ființe*) ‹rar› a se târșâi, ‹reg.› se tăbârci. *Pentru a nu fi observat, s-a trântit la pământ și s-a târât până în lanul de porumb. Câinele a început să se târască pentru a intra sub scară.* **3** refl. (*despre anumite animale*) ‹înv.› a se trage. *Șerpii au ieșit din ascunzătoare, târându-se cu repeziciune prin iarbă.* **4** refl. (*despre ființe*) ‹înv. și pop.› a se trage. *Este așa de beat, încât abia se târăște, mișcându-și cu greu picioarele. Câinele rănit s-a târât până la cușcă cu mare efort.* **5** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte etc.*) ‹pop.› a mâna. *Curenții repezi târăsc copacii smulși de furtună. Râul învolburat a târât barca până la pod.* **6** refl. (*despre obiecte care atârnă*) ‹pop.› a se trage. *Trena rochiei se târăște pe pământ.* **7** tr. (*compl. indică oameni*) a antrena, a împinge, a vârî. *Adesea îl târăște în acțiuni periculoase.* **8** tr. (*înv.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **II** refl. fig. (*despre oameni*) a se înjosi, a se ploconi, a se umili, ‹fig.› a se coborî, a se gudura, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. *De ce te târăști atât în fața șefului?*

târla-mârla adv. (*modal; reg.*) v. Brusc. Deodată. Fulgerător. Instantaneu. Repede. Scurt. Subit.

târlân s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) **1** v. Provincial. **2** v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

târlă s.f. **1** oierie[2], stână, ‹înv. și pop.› perdea, ‹pop.› cășărie, ‹reg.› arcaci, băcie, câșlă, colibă, mandră[1], mutare, odaie, odalâc, poloște, sălaș, staul, ‹înv.› estenă. *La orice târlă sunt câini care păzesc oile de animlele sălbatice.* **2** (*înv. și reg.*) v. Staul. **3** (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grobiancă. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic.

târléci s.f. (*reg.*) v. Târliță.

târlíc s.n. (*mai ales la pl. **târlici***) ‹reg.› stârlici, topancă. *Poartă o pereche de târlici împletiți în casă.*

târlioáră s.f. (*reg.*) v. Târliță.

târlișoáră s.f. (*reg.*) v. Târliță.

târlíță s.f. ‹reg.› târleci, târlioară, târlișoară, târluliță, târluță. *În târliță sunt doar câteva oi.*

târlóg s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Vale.

târlulíță s.f. (*reg.*) v. Târliță.

târlúță s.f. (*reg.*) v. Târliță.

târmăc s.n. (*tehn., agric.; reg.*) v. Rariță[1].

târn s.n., s.m. **I** s.n. **1** măturoi, ‹reg.› felezeu, leasă, mătură de târș, târș, târșar. *A îndepărtat zăpada de pe trotuar cu un târn.* **2** (*reg.*) v. Pleavă. **II** s.m. (*bot.; înv. și reg.*) v. Porumbar[1]. Porumbel (*Prunus spinosa*).

târnáț s.n. **1** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești; pop.*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă. **2** (*constr.; reg.*) v. Foișor. **3** (*constr.; la casele țărănești; reg.*) v. Prispă.

târnă s.f. **1** (*pop.*) v. Coșarcă. **2** (*apic.; reg.*) v. Stup.

târnăcóp s.n. ‹reg.› cazma, chilăviță, chirlopan, cioacă[2], cioancă, ciocan[2], crampen, gheunoi, motâcă, pic[2], pioc, săpălău, săpoi, săpușoară, târsă[2], țăpoi, țiu, țucloi. *Sapă în pământul tare cu un târnăcop. Sparge o potiune de asfalt cu târnăcopul.*

târnăfleáță s.f. (*reg.; deprec.*) v. Paște-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Târâie-brâu.

târneáță s.f. (*reg.*) v. Coșarcă.

târnoáță s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

târnóg s.n. (*reg.*) v. Coșarcă.

târnomátă s.f. (*reg.*) **1** v. Pleavă. **2** (*la pl. **târnomate***) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

târnosânie s.f. (*relig.; înv.*) v. Consacrare. Sfeștanie. Sfințire[1]. Sfințit[1]. Târnoseală. Târnosire.

târnoseálă s.f. (*relig.*) consacrare, sfeștanie, sfințire[1], sfințit[1], târnosire, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură.

târnosí[1] vb. IV. **1** tr. (*relig.; compl. indică lăcașe de cult*) a consacra, a sfinți, ‹înv.› a dedica. *Mitropolitul a târnosit biserica mănăstirii.* **2** refl. fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

târnosí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.

târnosíre s.f. (*relig.*) consacrare, sfeștanie, sfințire[1], sfințit[1], târnoseală, ‹reg.› molitvă, paraclis, vodiță, ‹înv.› obnovlenie, osfeștanie, rodină[1], sfințenie, târnosanie, târnositură.

Târnosirea bisericii mănăstirii va fi făcută de mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.
târnosít, -ă adj. **1** (*relig.; despre lăcaşe de cult*) sfinţit[3]. *Biserica târnosită are ca patron pe Sfântul Neculai.* **2** fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
târnositúră s.f. (*relig.; înv.*) v. Consacrare. Sfeştanie. Sfinţire[1]. Sfinţit[1]. Târnoseală. Târnosire.
târnoslív s.m. (*bot.; reg.*) v. Corcodel[2]. Corcoduş (*Prunus cerasifera*).
târnoslívă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Corcoduşă. **2** v. Porumbă[1]. Porumbea. Scoroambă.
târnuí vb. IV. **I** tr. ‹reg.› a târşui. *În fiecare zi târnuieşte curtea.* **II** fig. (*fam.*) **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Părui. **2** tr. (*glum.* sau *iron.; compl. indică fiinţe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
târnuiâlă s.f. **I** târnuire, târnuit[1], ‹reg.› târşuială, târşuit. **II** fig. (*fam.*) **1** v. Părueală. **2** (*glum.* sau *iron.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie.
târnuíre s.f. **I** târnuială, târnuit[1], ‹reg.› târşuială, târşuit. *Pentru târnuirea curţii foloseşte târnul.* **II** fig. (*fam.*) **1** v. Părueală. **2** (*glum.* sau *iron.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecţie.
târnuít[1] s.n. târnuială, târnuire, ‹reg.› târşuială, târşuit.
târnuít[2], -ă adj. fig. (*fam.; glum.* sau *iron.; despre fiinţe*) v. Bătut[2]. Lovit.
târomeálă s.f. (*reg.*) v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleşeală. Moleşire. Toropeală. Toropire.
târomí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea. **2** (*despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.
târpán s.n. cosor, ‹reg.› rizacă, sabiţă, seceră, târpan. *Târpanul seamănă cu o coasă şi este folosit la tăiatul stufului.*
târpénie s.f. (*înv.*) v. Răbdare.
târpí vb. IV. tr. (*înv.* şi *reg.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păţi. Răbda. Suferi. Suporta. Trage. Trăi.
târsáică s.f. (*reg.*) v. Curătură.
târsă[1] s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Păiuş (*Aira caespitosa*). **2** v. Barba-caprei (v. *barbă*). Bărboasă (v. *bărbos*) (*Andropogon ischaemum*). **3** v. Papură-mică (*Typha minima*). **4** ‹reg.› târsână[1]. *Târsa este un soi de iarbă mare, groasă, care creşte la munte.* **II** fig. ‹fig.; reg.› târsână[1], târsoagă. *Târsa este o barbă mare şi încâlcită.*
târsă[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Curătură. **2** v. Târnăcop.
târsătúră s.f. (*reg.*) v. Curătură.
târsânár s.m. (*reg.*) **1** v. Opincar. **2** (*peior.*) v. Sătean. Ţăran.
târsână[1] s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) ‹reg.› târsă[1]. **2** fig. ‹fig.; reg.› târsă[1], târsoagă.
târsână[2] s.f. (*reg.*) v. Nojiţă.
târsoácă s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* şi *Polygonum aviculare*). **2** v. Păiuş (*Aira caespitosa*). **3** v. Iarbă-de-mare. Raigras-de-mare. Zegras (*Zostera marina*). **II** fig. (*în forma* ***târsoagă***) ‹fig.; reg.› târsă[1], târsână.
târsoágă s.f. (*reg.*) = târsoacă.
târş s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*înv.* şi *reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc. **2** (*reg.*) v. Măturoi. Târn. **II** s.m. (*bot. ; reg.*) **1** v. Brad-roşu. Molid (*Picea abies*). **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
târşâg s.n., s.m. (*reg.*) **I** s.n. **1** v. Asociaţie. Asociere. Întovărăşire. Tovărăşie. **2** (*constr. cu vb. ca „a sta", „a se pune" şi cu prep. „la"*) v. Sfat. Taifas. Vorbă. **II** s.m. v. Camarad. Tovarăş.
târşálă s.f. (*arg.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a simţi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.
târşár s.m., s.n. (*reg.*) **I** s.m. (*bot.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş. **2** v. Tufă. **II** s.n. **1** v. Hăţiş. Sihlă. **2** v. Măturoi. Târn.
târşă[1] s.f. (*tehn.; la car, la căruţă sau la sanie; reg.*) v. Opritoare. Piedică.
târşă[2] s.f. (*arg.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a simţi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.
târşâí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte etc.*) a târî, a trage, ‹reg.› a tăgârţa. *Valiza este atât de grea, încât o târşâie după ea, pe trotuar.* **2** refl. (*reg.; despre fiinţe*) v. Târî.
târşâiálă s.f. târşâit, târşâitură. *O enervează târşâiala papucilor pe gresie.*
târşâít s.n. târşâială, târşâitură.
târşâitúră s.f. târşâială, târşâit.
târşeálă s.f. (*reg.*) v. Curătură.
târşelós, -oásă adj. (*arg.; despre fiinţe*) v. Fricos. Sperios. Temător.
târşenít s.n. (*agric.; reg.*) v. Praşilă. Prăşire. Prăşit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].
târşí[1] vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*silv.; compl. indică suprafeţe împădurite sau păduri*) v. Defrişa. Despăduri. **2** tr., intr. (*agric.; compl. sau sub. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăşi. Săpa. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) v. Lăţi. Teşi. Turti. **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Denuda. Dezbrăca. Dezgoli. **5** refl. (*despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcăna. **6** refl. (*despre fiinţe*) v. Aglomera. Îmbulzi. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Năvăli. Strânge. **7** refl. (*despre oameni*) v. Rânji. Ricana. **8** refl. (*despre oameni*) v. Înjosi. Ploconi. Umili.
târşí[2] vb. IV. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Speria. Teme[2].
târşíe s.f. (*tehn.; înv.*) v. Mutelcă. Piuliţă.
târşít[1] s.n. (*agric.; reg.*) **1** v. Praşilă. Prăşire. Prăşit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1]. **2** v. Grăpare. Grăpat.
târşít[2], -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*silv.; despre suprafeţe împădurite*) v. Defrişat[2]. Despădurit[2]. **2** (*despre obiecte*) v. Teşit. Turtit. **3** (*despre nasul unor animale*) v. Cârn. Lat. Teşit. Turtit. **4** (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud. **5** (*despre oameni sau despre picioarele lor*) v. Crăcănat[2]. **II** fig. (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.
târşitoáre s.f. (*agric.; reg.*) v. Netezitoare.
târşitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Curătură. **2** (*agric.*) v. Praşilă. Prăşire. Prăşit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1]. **3** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
târşiţă s.f. (*reg.*) v. Sapă[1].
târşoágă s.f. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Puşlama. Secătură.
târşoáră s.f. (*bot.; rar*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* şi *Polygonum aviculare*).
târşoneálă s.f. (*reg.*) v. Tărăgănare. Tărăgăneală. Tergiversare.
târşuí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Târnui.
târşuiálă s.f. (*reg.*) v. Târnuială. Târnuire. Târnuit[1].
târşuít s.n. (*reg.*) v. Târnuială. Târnuire. Târnuit[1].
târtán[1] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Ciurlan. Salcicorn. Salsolă. Săricică (*Salsola kali*). **2** Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*).
târtán[2] s.m. (*reg.; deprec.*) **1** v. Evreu. Israelian. Israelit. **2** (*filos., relig.; în opoz. cu „religios"*) v. Ateu. Liber-cugetător. Necredincios.
târtă s.f. (*anat.; la păsări; reg.*) v. Târtiţă.
târtăí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza. **2** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Râde.
târtăríţă s.f. (*entom.; reg.*) v. Repede (*Cicindela campestris*).
târtâítă s.f. (*fiziol.; reg.*) v. Flatulenţă. Gaz[1].
târtiţă s.f. (*anat.*) **1** (*la păsări*) ‹pop.› noadă, ‹înv. şi reg.› bumbăreaţă, ‹reg.› şelteaţă, târtă. *Târtiţa este partea posterioară a coloanei vertebrale, în care sunt înfipte penele cozii.* **2** (*arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ[1]*).
târţ interj., s.n. (*reg.*) **I** interj. **1** v. Pârţ! **2** (*exprimă nemulţumire, dezaprobare, desconsiderare*) v. Vacs! **II** s.n. (*fiziol.*) v. Flatulenţă. Gaz[1].
târziélnic, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Şovăielnic. Şovăitor.
târziór adv. (*temporal*) ‹reg.› târziuţ. *S-a trezit cam târzior astăzi.*
târzíu, -íe adj. **1** (*despre unităţi temporale*) avansat, înaintat. *Este o oră târzie din noapte şi nu poate adormi.* **2** (*despre acţiuni, lucrări etc. ale oamenilor*) întârziat, tardiv. *Intervenţia târzie a chirurgului nu a mai putut salva pacientul.* **3** (*înv.; despre fiinţe sau despre mişcări, acţiuni etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu.

târziúț adv. (*temporal; reg.*) v. Târzior.
tățói s.m. (*bot.; reg.*) v. Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*).
tăvsă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cuscută. Torțel (*Cuscuta epithymum*).
teácă s.f. **I 1** ‹rar› tesac, toc[2]. *Teaca sabiei este incrustată cu pietre prețioase. Cuțitele de vânătoare au teci din piele.* **2** (*hist.*) ***teacă Schwann*** = neurilemă, nevrilem. *Teaca Schwann este țesutul nervos fascicular care învelește nervii.* **3** (*art.; anat.; reg.*) ***teaca ochilor*** v. Pleoapă. **II** (*bot.*) **1** legumen, păstaie, ‹rar› legumă. *Teaca este fructul uscat, cu mai multe semințe, dehiscent, cu două valve, caracteristic leguminoaselor.* **2** (*la graminee*) vagină (v. *vagin*). *Teaca este partea frunzei care cuprinde tulpina.* **3** (*reg.; și* ***teacă-pentru-mâncare***) v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*).
teácăr s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
teáfăr, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, întreg, neatins, nevătămat, sănătos, valid, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas teafăr. Mâna îi este teafără după căzătură.* **2** (*despre oameni; adesea, mai ales fam., determ. prin „la cap”, „la minte”*) întreg, normal, sănătos, zdravăn. *Nu poți face așa ceva. Doar ești teafăr la minte!*
teag s.n. (*pesc.; rus.*) v. Periteag.
teáhnă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Abatere. Culpabilitate. Culpă. Eroare. Greșeală. Păcat. Vină. Vinovăție. **2** (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) v. Carență. Cusur. Defect. Deficiență. Dezavantaj. Imperfecțiune. Insuficiență. Lacună. Lipsă. Neajuns[1]. Omisiune. Păcat. Racilă. Scădere. Slăbiciune. Tară[2]. Viciu. **3** (*reg.*) v. Cusur. Dar[2]. Defect. Nărav. Patimă. Viciu.
team [tim] s.n. (*sport; engl.*) v. Echipă. Formație.
teámă s.f. (*adesea constr. cu vb. „a fi”, „a avea”, „a simți”; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică motivul, cauza*) frică, temere, ‹livr.› aprehensiune, poltronerie, ‹rar› temut[1], ‹pop.› păsare[1], spaimă, înv. și reg.› scârbă, înv.› stideală, stidință, stidire, temăt, temătură, temoare, ‹latin.; înv.› timoare, ‹arg.› corcoi, târșală, târșă[2]. *Încremenește de teamă când vede mascatul. Îi este teamă de întuneric.*
teámăt s.n. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a fi”, „a avea”, „a simți”; urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.
teanc[1] s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) grămadă, maldăr, vraf, ‹reg.› clit, năsădă, vangăr, ‹înv.› smoc. *Avocatul are pe birou un teanc de dosare.* **2** (*înv.*) v. Balot. Legătură.
teanc[2] s.n. (*constr.; reg.*) v. Tencuială.
teápă s.f. **1** caracter, categorie, fel, gen, natură, soi[1], ‹fam.› factură, ‹peior.› trampă[1], ‹fig.› calibru, ‹fig.; rar› rasă[1], ‹fig.; reg.› pănură. *Un profitor de teapa lui nu a mai întâlnit.* **2** condiție, rang, stare, ‹pop.› seamă, ‹fig.› treaptă, ‹fig.; pop.› mână. *Nu este de teapa lui ca să se preteze la asemenea fapte. Cei doi sunt de aceeași teapă.*
teără s.f. (*reg.*) **1** (*țes.*) v. Natră. **2** (*ind. casnică*) Război[2]. Război de țesut (v. *război*[2]). **3** (*ind. text.*) v. Urzeală.
teárfă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Buleandră. Cârpă. Fleandură. Otreapă. Petică. Zdreanță. **2** fig. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
teasc s.n. **1** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) presă, ‹reg.› storcătoare (v. *storcător*), stropșitoare, șaitău. *Teasc de ulei. Teasc de struguri.* **2** (*tipogr.*) presă, ‹înv.› stambă. *Cu teascul se imprimă texte sau figuri prin presarea hârtiei pe un zaț.* **3** (*tehn.; în tâmplărie; reg.*) v. Clește.
teatragíu s.m. (*rar*) v. Cabotin.
teatrál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*teatru*) scenic, spectacular, ‹înv.› teatralicesc, teatricesc. *Romanul a fost transpus într-o creație teatrală remarcabilă.* **2** (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, emfatic, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, patetic, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], ‹rar› cabotin, factice, subtil, teatralist, ‹fam.› fițos, ‹fam.; peior.› cocoficos, ‹înv.› meșteșugit, ‹deprec.› melodramatic, ‹fig.› confecționat[2], mânzesc, prețios, ‹fig.; rar› strâmb, subțire. *Adesea are un râs teatral.* **II** adv. (*modal*) afectat[1], artificial, artificios, căutat[2], convențional, fals, forțat, nefiresc, nenatural, nesincer, prefăcut, silit, silnic, studiat[2], ‹rar› teatralist. *Zâmbește teatral.*
teatralicésc, -eáscă adj. (*teatru; înv.*) v. Scenic. Spectacular. Teatral.
teatralísm s.n. teatralitate. *Piesele acestui dramaturg cuprind forme inedite de teatralism. Abuzează de teatralism în comportament.*
teatralíst, -ă s.m., s.f., adj., adv. (*rar*) **1** s.m., s.f. (*teatru, cinemat.*) v. Actor. Actor de cinema. Actor dramatic. Actriță. Actriță de cinema. Actriță dramatică. Artist. Artist de cinema. Artist dramatic. Interpret. **2** adj. (*în opoz. cu „autentic”, „natural”; mai ales despre atitudini, manifestări ale oamenilor*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Emfatic. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Patetic. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral. **3** adv. (*modal*) v. Afectat[1]. Artificial. Artificios. Căutat[2]. Convențional. Fals. Forțat. Nefiresc. Nenatural. Nesincer. Prefăcut. Silit. Silnic. Studiat[2]. Teatral.
teatralitáte s.f. teatralism.
teatricésc, -eáscă adj. (*teatru; înv.*) v. Scenic. Spectacular. Teatral.
teátru s.n. **I 1** actorie. *Fără talent nu se poate face teatru.* **2** scenă. *Cunoscutul actor s-a consacrat toată viața teatrului.* **3** ***teatru de marionete*** = ***teatru de păpuși*** = ‹livr.› grand-guignol, ‹astăzi rar› teatru păpușăresc, ‹înv.› jocul păpușilor (v. *joc*). *În teatrul de marionete, actorii manevrează păpușile de sub scenă; (astăzi rar)* ***teatru păpușăresc*** v. Teatru de marionete. Teatru de păpuși. **4** (*lit.*) artă dramatică, dramaturgie, literatură dramatică, scenă. *Caragiale este clasicul teatrului românesc.* **5** (*milit.*) ***teatru de operații*** = ***teatru de război*** = (*art.*) ***teatrul operațiilor*** = câmp de luptă. *Într-un teatru de război se desfășoară acțiuni militare de mare importanță politico-strategică.* **II** fig. (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
teăucă s.f. (*zool.; reg.*) v. Javră. Jigodie. Potaie.
tebaínă s.f. (*farm., chim.*) paramorfină. *Tebaina este un alcaloid toxic, extras din opiu.*
tebecé s.n. (*med., med. vet.*) boală de piept, ftizie, piept, plămâni (v. *plămân*), tuberculoză pulmonară, ‹livr.› baciloză, ‹rar› pulmonie, ‹pop. și fam.› oftică, ‹pop.› atac, ‹reg.› beteșug uscat, boală căinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ‹înv.› plămânie. *Astăzi, tebeceul poate fi tratat cu rezultate foarte bune.*
tebecíst, -ă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) ftizic, tuberculos, ‹rar› pulmonic, ‹pop. și fam.› ofticat, ofticos, ‹pop.› atacat, ‹reg.› șui[5], șuios. *Fiind tebecist, a stat mult timp internat în spital.*
tecaspór s.m. (*biol.*) acrospor. *Tecasporul este un spor închis într-un conceptacul.*
técă s.f. (*reg.*) v. Caiet.
tecărău s.n. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Ceatlău. Cruce.
tecărui vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Forța. Opinti. Sforța. **2** tr. (*compl. indică vehicule, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Încărca. Umple. **3** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășura. Învălătuci. Învârti. Răsuci. Roti. Rula. Suci[2]. Vălătuci.
tecăruít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, recipiente, vehicule etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „de”*) Greu.Încărcat. Plin.
técher-mecher adv. (*temporal; înv.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.
techerghéu s.m. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
techerghí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Hoinări. Vagabonda.
téckel s.m. (*zool.*) șoricar. *Teckelul este un câine de vânătoare.*
teclíf s.n. (*turc.; înv.*) v. Cerere. Pretenție. Revendicare. Revendicație.
teclífăt s.n. (*turc.; înv.*) v. Cerere. Pretenție. Revendicare. Revendicație.
tectogenéză s.f. (*geomorf.*) tectonogeneză. *Tectogeneza este procesul de formare a structurilor geologice de cutare și faliere.*
tectónică s.f. (*geol.*) **1** geotectonică, structură geologică, structură tectonică. *Tectonica reprezintă modul de dispunere în scoarța*

terestră a stratelor și a altor formații de roci. **2** geotectonică. *Tectonica se ocupă cu studiul structurii scoarței terestre, al mișcărilor și al deformărilor acesteia.*

tectonogenéză s.f. (*geomorf*) tectogeneză.

tecuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică învelișul unor fructe, legume, cereale*) v. Dezghioca.

teculíță s.f. (*rar*) v. Tecuță.

tecúță s.f. ‹rar› teculiță. *Copilul își scoate sabia de jucărie din tecuță.*

tedéum s.n. (*relig.*) ‹înv.› moleben, slavoslovie. *Tedeumul este un scurt serviciu religios, oficiat într-o împrejurare solemnă, când se cântă imnul cu același nume, de preamărire a lui Dumnezeu, în formă de psalm.*

teenager ['tineidʒər] s.m. (*engl.*) v. Adolescent. Copil[1]. Flăcău. Tânăr.

tefaríc s.n. (*turc.; înv.*) v. Bijuterie. Giuvaier. Odor[1]. Podoabă.

tefericí vb. IV. intr. v. Delecta. Desfăta. Răsfăța.

tefericíe s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă. **2** v. Distracție. Petrecere. Plăcere.

teflón s.n. (*chim.*) politetrafluoretilenă. *Teflonul este utilizat la fabricarea garniturilor supuse coroziunii, a țesăturilor termoizolante, a unor izolatori electrici etc.*

téflu s.n. (*anat.*) **1** (*la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1]. **2** (*la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.

teftér s.n. (*turc.; înv.*) v. Catastif. Condică. Registru.

tefterdár s.m. (*înv.*) **1** (*în Imperiul Otoman*) ‹înv.› teftergiu. *Tefterdarul ocupa postul de controlor financiar al unei provincii turcești.* **2** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› taxidar, trepădător. *Tefterdarul strângea dările.*

teftergíu s.m. (*în Imperiul Otoman; înv.*) ‹înv.› tefterdar.

tefuí vb. IV. tr. (*reg.; despre porci; compl. indică pământul*) v. Râma.

teglăr s.m. (*constr.; reg.*) v. Cărămidar.

tegláș s.m. (*constr.; reg.*) v. Cărămidar.

téglă s.f. (*constr.; reg.*) v. Cărămidă.

teglăríe s.f. (*constr.; reg.*) v. Cărămidărie.

teglăz□u s.n. (*reg.*) v. Fier. Fier de călcat.

teglăzí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică haine, stofe, rufe șifonate*) v. Călca. Netezi.

teglăzít, -ă adj. (*reg.; despre haine, stofe, rufe șifonate*) v. Călcat[2].

teglăzuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică haine, stofe, rufe șifonate*) v. Călca. Netezi.

teglăzuíre s.f. (*reg.*) v. Călcare. Călcat[1].

teglăzuít[1] s.n. (*reg.*) v. Călcare. Călcat[1].

teglăzuít[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre haine, stofe, rufe șifonate*) v. Călcat[2].

teglíci s.n. (*tehn.; la jug; reg.*) v. Cui.

tegumént s.n. **1** (*bot.*) coajă, episperm. *Tegumentul este învelișul exterior al semințelor.* **2** (*anat.*) piele, ‹rar› epidermă, ‹pop. și fam.; peior.› coajă, ‹arg.› smalț. *Tegumentele palide sunt caracteristice bolnavilor de anemie, gastrită, miocardite etc.*

téhnă s.f. (*înv.*) **1** v. Artă. Dibăcie. Iscusință. Îndemânare. Măiestrie. Meșteșug. Pricepere. Stil. Știință. Talent. **2** v. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

téhnic, -ă adj., s.f. **I** adj. ‹înv.› tehnologicesc. *Lucrează în domeniul tehnic.* **II** s.f. **1** (*și, art., **tehnica producției***) tehnologie. *Tehnica reprezintă totalitatea uneltelor și a deprinderilor de producție dezvoltate în cursul istoriei, care permit omenirii să cerceteze și să transforme natura înconjurătoare cu scopul de a obține bunuri materiale.* **2** (*stomat.*) ***tehnică dentară*** = odontotehnică. *Tehnica dentară este operația de conservare și de întreținere a sănătății dinților.*

tehnicolór, -ă adj. (*despre filme, fotografii etc.*) color, colorat[2]. *În prezent se fac mai ales filme tehnicolor.*

tehnocratísm s.n. (*polit.*) tehnocrație. *În tehnocratism rolul decizional aparține tehnicienilor și funcționarilor.*

tehnocrație s.f. (*polit.*) tehnocratism.

tehnoléct s.n. (*lingv.; impr.*) v. Limbaj de specialitate.

tehnologicésc, -eăscă adj. (*înv.*) v. Tehnic.

tehnologíe s.f. tehnică (v. *tehnic*), tehnica producției (v. *tehnic*).

tehnologísm s.n. (*sociol.*) civilizație tehnologică. *Tehnologismul subapreciază personalitatea umană, cunoașterea și creația de valori în domeniul umanistic, al artei etc.*

tehnoredactáre s.f. tehnoredacție. *Tehnoredactarea este operația de proiectare și de pregătire tehnică și grafică a unui manuscris destinat tipăririi.*

tehnoredácție s.f. tehnoredactare.

tehnosféră s.f. noosferă. *Tehnosfera este domeniul vieții umane care cuprinde cultura și civilizația.*

tehúi[1]**, -ie** adj. (*reg.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

tehuí[2] vb. IV. tr., refl. (*reg.*) **1** v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

tehuiálă s.f. (*reg.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.

tehuít, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

tei s.m. **1** (*bot.*) ***tei-pucios*** = *Tilia cordata*; tei-roșu, tei-roșu-păduret; ***tei-roșu*** = *Tilia cordata*; tei-pucios, tei-roșu-păduret; ***tei-roșu-păduret***= *Tilia cordata*; tei-pucios, tei-roșu; (*art.; reg.*) ***teiul-lupului*** v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*). **2** (*înv.*) ‹înv.› bătrân, moș, stâlp. *Teiul era primul deținător al unui pământ, cu titlu de moștenitor.*

téică[1] s.f. **1** (*tehn.; la coșul morii*) ‹pop.› scuturătoare (v. *scuturător*), ‹reg.› copăiță, covățică, lingură, pârpăriță, postăviță, scafă, scoculeț, scoreț, tigaie, tigăiță, titirez, vălău. *În teică cad grăunțele înainte de a trece spre pietre, pentru a fi măcinate.* **2** (*pop.*) v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc. **3** (*gosp.; reg.*) v. Blid. Strachină.

téică[2] s.f. (*reg.*) v. Mătușă. Tanti.

teiós, -oásă adj. **1** (*despre plante, despre cojile unor fructe, despre păstăile unor plante etc.*) ațos, fibros, ‹pop.› știros, ‹reg.› înteioșat. *Păstăile sunt cam teioase.* **2** (*fam.; mai ales despre carnea de proastă calitate*) ‹fam.› vânos.

teișór s.m. (*bot.*) **1** teiuleț. **2** *Abutilon theophrasti*; pristolnic, ‹pop.› bună-dimineața, ‹reg.› crucea-păinii (v. *cruce*), dalac, floarea-crucii (v. *floare*), floarea-păinii (v. *floare*). **3** *Kerria japonica*; ‹reg.› trandafir-galben, urzicuță. **4** (*reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*). **5** (*reg.*) v. Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). **6** (*reg.*) v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **7** (*reg.*) v. Ruginiță. Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **8** (*reg.*) v. Taulă (*Spiraea crenata*).

teiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

teiulét s.m. (*bot.*) teișor.

tejgheá s.f. masă[1], tarabă, ‹fam.› șatră, ‹reg.› masă lungă (v. *masă*[1]), pudli, pult, sârghie, stelaj, strană, șinc, ‹înv.› comptoar. *În piață, comercianții își pun marfa pe tejghele.*

tejmíș s.n. (*stil.; turc.; înv.*) v. Metaforă.

tel s.n. **1** (*gosp.*) bătător, ‹reg.› sârmea[2]. *Bate albușurile pentru bezele cu telul.* **2** (*rar*) v. Răsucitură. Spirală (v. *spiral*). Spiră. **3** (*la fotolii, canapele etc.; pop.* și *fam.*) v. Arc. Resort. **4** (*înv.* și *reg.*) v. Sârmă. **5** (*reg.*) v. Beteală.

telál s.m. **1** (*com.*) ‹reg.› dârzar, liboș, obielar, râzar, rufar, tandăl. *Telalul este negustorul ambulant de haine vechi.* **2** (*înv.*) v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.

telamón s.m. (*arhit.*) atlant[1]. *Telamonul este utilizat mai ales ca element de susținere.*

telălíță s.f. (*înv.* și *reg.*) **1** (*com.*) ‹înv.› teleleoaică. *Telălița face comerț ambulant cu haine vechi.* **2** v. Intermediară (v. *intermediar*). Mijlocitoare (v. *mijlocitor*). **3** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

téle s.n. (*electron.; fam.*) v. Televizor.

teleágă s.f. **1** (*transp.*) cotigă, ‹reg.› tărăboanță, tărăbuță, toligă, troagăr[2]. *Teleguța este o căruță scurtă pentru transportat poveri ușoare.* **2** (*tehn.; la plug*) cotigă, ‹reg.› căroaie, dric, ostrobăț, roate (v. *roată*[1]), rotile (v. *rotilă*), teleguță, toligă. *Pe teleagă se reazemă grindeiul plugului.*

teleást s.m. telecineast. *Teleastul este specializat în realizarea filmelor sau a scenariilor pentru televiziune.*

telebénă s.f. (*transp.*) telecabină.

telebusólă s.f. (*av.*) telecompas. *Indicațiile telebusolei sunt transmise pe cale electrică sau pneumatică la instrumentele indicatoare, situate în diferite puncte ale unui avion.*

telecabínă s.f. telebenă. *Așteaptă telecabina ca să urce la Babele.*

telecámeră s.f. (*electron.*) cameră video, videocameră. *Și-a cumpărat o telecameră de ultimă generație. Nunta a fost înregistrată cu o telecameră.*

telecasétă s.f. (*electron.*) casetă audio, videocasetă, videogramă. *A închiriat câteva telecasete cu filme.*

teléchi s.n. (*reg.*) **1** v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate. **2** v. Grădină.
telechím s.n. (*reg.*) v. Cadastru. Carte funciară. Carte funduară. Registru de cadastru.
telecineást s.m. teleast.
telecomandă vb. I. tr. (*tehn.*) a teledirija.
telecompăs s.n. (*av.*) telebusolă.
telecopiát s.n. telecopiere.
telecopiére s.f. telecopiat. *Prin telecopiere se obține copia unui document prin telefon.*
telecurieterapíe [teleky,ritera'pie] s.f. (*med.*) telegamaterapie. *În telecurieterapie se utilizează radiațiile emise de un izotop gama-radioactiv plasat la distanță de organul iradiat.*
teledirijá vb. I. tr. (*tehn.*) a telecomanda. *A teledirijat o comandă prin intermediul unui dispozitiv electronic.*
telefăx s.n. (*telec.*) fax. *Telefaxul transmite facsimilul unui text, al unui desen etc. prin telefon.*
telefón s.n. (*telec.*) **I 1** ***telefon fix*** = fix. *Dacă nu răspunde la telefonul fix, înseamnă că nu este acasă;* ***telefon celular*** = ***telefon mobil*** = celular, mobil, ‹arg.› crocodil. *Și-a cumpărat un telefon mobil nou.* **2** (*astăzi rar*) ***telefon-televizor*** v. Videofon. Videotelefon. **II** (*la pl.* ***telefoane***) centrală telefonică (v. *central*). *La telefoane se efectuează, automat sau manual, legăturile telefonice între abonați.*
telefoná vb. I. intr. (*despre oameni*) a apela, a suna. *Telefonează la Poliție pentru a comunica accidentul.*
telefonáre s.f. (*telec.*) telefonat.
telefonát s.n. (*telec.*) telefonare.
telefoníe s.f. (*telec.*) ***telefonie fără fir*** = radio, radiotelefonie. *Telefonia fără fir este un sistem de comunicație radiofonică în ambele sensuri între două posturi echipate cu radiotelefoane. Polițiștii comunică prin telefonie fără fir;* ***telefonie celulară*** = telefonie digitală, telefonie mobilă; ***telefonie digitală*** = telefonie celulară, telefonie mobilă; ***telefonie mobilă*** = telefonie celulară, telefonie digitală. *Telefonia mobilă folosește o rețea de comunicații de înaltă frecvență.*
telefoníst, -ă s.m., s.f. operator. *Telefonista îl roagă să aștepte până obține legătura cu Germania.*
telefotografíe s.f. (*telec.*) fototelegrafie. *Prin telefotografie se transmit la distanță fotografii, desene, texte, cu ajutorul telegrafiei.*
telegamaterapíe s.f. (*med.*) telecurieterapie.
telegău s.n. (*tehn.*) **1** (*la car*) ‹reg.› parnat, scăunaș. **2** (*la sanie*) ‹reg.› mănușer.
telegeá s.f. (*transp.; pop.*) v. Teleguță.
teleghidáj s.n. (*tehn.*) teleghidare. *Teleghidajul este dirijarea de la distanță (prin telecomandă, fascicul laser etc.) a unui avion, a unei mașini, a unui proiectil etc. pe o traiectorie predeterminată.*
teleghidáre s. (*tehn.*) teleghidaj.
telegráf s.n. **1** (*telec.; reg.*) v. Telegramă. **2** (*bot.*) *Tradescantia virginica;* ‹reg.› obraznică (v. *obraznic*).
telegrafiá vb. I. tr., intr. (*telec.*) ‹reg.› a șurgăni, ‹înv.› a depeșa. *I-a telegrafiat pentru a-l ruga să vină urgent în oraș.*
telegráfic, -ă adj. fig. (*despre limbaj, stil, exprimare*) brevilocvent, concentrat, concis, laconic, lapidar, scurt, succint, ‹fig.› dens, sec, strâns[2]. *Publicul apreciază stilul telegrafic al jurnalistului.*
telegrafíe fără fir s.f. (*telec.; și, rar,* ***telegrafie fără sârmă***) radiotelegrafie. *Telegrafia fără fir constă în transmiterea unor mesaje prin unde electromagnetice.*
telegrámă s.f. (*telec.*) **1** ‹reg.› șurgăn, telegraf, ‹înv.› depeșă. *A trimis o telegramă de felicitare cu ocazia nunții.* **2** ***telegramă telefonată*** = fonogramă. *Telegrama telefonată se transmite prin telefon și este transcrisă de operator pe un formular special sau se înregistrează automat.*
teleguță s.f. **1** (*transp.*) ‹pop.› telegea, ‹reg.› telegușcă. *A înhămat calul la teleguță și a plecat la arie.* **2** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Cotigă. Teleagă.
teleimprimatór s.n. (*telec.*) telescriptor, teletip. *Prin teleimprimator se transmit și se recepționează (pe o bandă sau pe o coală de hârtie) texte cu literele alfabetului obișnuit.*
teleléică[1] s.f. (*înv. și reg.*) v. Intermediară (v. *intermediar*). Mijlocitoare (v. *mijlocitor*).
teleléică[2] s.f. **1** (*art.* ***teleleica****; med.; pop.; eufem.*) v. Ciumă. Pestă. **2** (*înv. și reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
teleléică[3] s.f. (*transp.; reg.*) v. Cabrioletă. Faeton. Șaretă.
teleleoáică s.f. (*înv.*) **1** (*com.*) v. Telăliță. **2** v. Intermediară (v. *intermediar*). Mijlocitoare (v. *mijlocitor*).
teleléu, -eá s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*pop. și fam.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond. **2** s.m. (*reg.*) v. Prostălău.
telemanevrátor s.n. (*tehn.*) telemanipulator. *Telemanevratorul este un mecanism care permite manipularea la distanță, din spatele unui ecran de protecție, a unor substanțe radioactive.*
telemanipulátor s.n. (*tehn.*) telemanevrator.
telemeá s.f. (*culin., ind. alim.*) ‹pop.› saramură. *Preferă telemeaua de oi.*
telemetríst s.m. telemetror. *Telemetristul lucrează cu telemetrul.*
telemetrór s.m. telemetrist.
teleologíe s.f. (*filos.*) finalism, teleonomie. *Teleologia este o concepție conform căreia desfășurarea evenimentelor naturale și sociale se realizează după un scop prestabilit.*
teleonomíe s.f. (*filos.*) finalism, teleologie.
telepát s.m. medium. *Telepatul are capacități paranormale.*
telepatíe s.f. percepție cognitivă, percepție extrasenzorială cognitivă. *Telepatia este facultatea de a percepe fenomene care nu sunt în raza simțurilor.*
telephone banking subst. ['telifəun 'bæŋkiŋ] (*telec.; engl.*) ‹engl.› mobile banking. *Cu un telephone banking se pot executa operațiuni bancare prin intermediul telefoniei mobile.*
teleplásmă s.f. (*în spiritism*) ectoplasmă. *Teleplasma este o substanță spirituală pe care o emană un medium în timpul transei.*
teleprómpter s.n. (*telev.*) prompter. *Prezentatorul citește știrea de pe teleprompter.*
telereglăj s.n. (*tehn.*) telereglare. *Telereglajul este un dispozitiv pentru reglarea de la distanță a unui sistem tehnic cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar.*
telereglăre s.f. (*tehn.*) telereglaj.
telescáun s.n. ‹fam.› scaun. *Traversează pârtia de schi cu telescaunul.*
telescóp s.n. (*optic., astron.*) ‹înv.› microscop solar, uranoscop. *Privește stelele prin telescopul instalat pe terasa din fața casei.*
telescopáj s.n. telescopare. *În urma telescopajului celor două trenuri au fost foarte multe victime.*
telescopáre s.f. telescopaj.
telescriptór s.n. (*telec.*) teleimprimator, teletip.
teletín s.n. (*tăb.; înv. și reg.*) v. Iuft.
teletíp s.n. (*telec.*) teleimprimator, telescriptor.
televiziúne s.f. **1** micul ecran (v. *mic*), televizor, teve, ‹fam.; glum.› tembeliziune. **2** (*telec.*) ***televiziune prin cablu*** = ‹fam.› cablu. *Recepționarea canalelor de televiziune este mai bună calitativ datorită televiziunii prin cablu.*
televizív, -ă adj. televizual.
televizór s.n. **1** micul ecran (v. *mic*), televiziune, teve, ‹fam.; glum.› tembeliziune. *Urmărește la televizor numai emisiunile de știri și filmele documentare.* **2** (*electron.*) ‹fam.› tele. *Și-a cumpărat un televizor nou.*
televizuál, -ă adj. televiziv. *O temă romantică a fost transpusă genial în format televizual. Mediul televizual poate fi benefic sau, din contra, nociv pentru formarea unui copil.*
telitochíe s.f. (*biol.*) partenogeneză telitocă. *În urma telitochiei rezultă numai femele.*
telochinéză s.f. (*biol.*) telofază. *Telochineza este ultima fază a mitozei, în care se formează nucleul și noua membrană.*
telofáză s.f. (*biol.*) telochineză.
telóm s.m. (*bot.*) lăstar[1], mladă, mlădiță, pui[1], rejeton, smicea, vlăstar, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, telomi sau bulbi.*
telosinápsă s.f. (*genet.*) telosindeză. *Telosinapsa este unirea cromozomilor omologi cap la cap, în cursul meiozei.*
telosindéză s.f. (*genet.*) telosinapsă.
telpíz, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre oameni*) v. Șiret[3]. Șmecher. Viclean. **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **II** s.m., s.f. v. Caiafă. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.
telpizíe s.f. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Fățărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate.

Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleşug.

telpizlíc s.n. (*înv.*) v. Duplicitate. Falsitate. Fariseism. Făţărnicie. Ipocrizie. Levantinism. Machiavelism. Minciună. Nesinceritate. Perfidie. Perversitate. Perversiune. Prefăcătorie. Viclenie. Vicleşug.

telúric, -ă adj. **I 1** pământesc, terestru, ‹rar› terian. *Lumea telurică este total diferită de cea astrală. Atmosfera telurică este alterată de noxe.* **2** (*în opoz. cu „ceresc", „dumnezeiesc"*) lumesc, pământesc, terestru, ‹rar› terian, ‹fig.; înv.› lutos. *Copleşit de grijile telurice, uită adesea de ceea ce este mai important pentru sufletul său.* **II** fig. (*rar; despre oameni sau despre înfăţişarea lor*) v. Banal. Comun. Normal. Obişnuit. Prozaic.

telveá s.f. (*înv.*) v. Drojdie. Zaţ.

temasúc s.n. (*înv.*) v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă.

temátică s.f. problematică (v. *problematic*). *Opera sa se caracterizează printr-o tematică variată.*

témă s.f. **1** chestiune, lucru, problemă, subiect, ‹înv. şi reg.› prochimen, ‹înv.› materie, obiect. *Temele care trebuie discutate sunt diverse.* **2** (*lit.*) motiv. *Tema este ideea fundamentală a unei opere literare. Tema zburătorului este de sorginte populară.* **3** (*pedag.*) lecţie, ‹înv.› matimă, tablă[1]. *Elevii au foarte multe teme de pregătit pentru a doua zi.* **4** (*lingv.*) ‹înv.› tulpină. *Tema este gruparea de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină împreună cu eventualele sufixe şi prefixe, caracterizată prin faptul că este comună numai formelor unuia şi aceluiaşi cuvânt.*

temătór, -oáre adj. **1** (*despre fiinţe*) fricos, sperios, ‹livr.› formidolos, poltron, ‹rar› năzuros, ‹înv. şi pop.› spăimos, temut[2], ‹înv. şi reg.› speriecios, ‹reg.› năzatic, speriat[2], ‹înv.› spăimântos, ‹fig.; pop. şi fam.› cufuricios, ‹arg.› paraclisit, târşelos. *Fetiţa este atât de temătoare încât nu poate fi lăsată singură în casă. Are o căţeluşă foarte temătoare.* **2** (*despre fiinţe*) fricos, sălbatic, sperios, timorat, ‹înv.› timoros. *-De ce eşti aşa de temătoare şi fugi de oameni?* **3** (*despre oameni sau despre firea lor*) anxios, bănuitor, circumspect, incredul, neîncrezător, suspicios, ‹livr.› aprehensiv, difident, mefient, ‹rar› bănuicios, bănuielnic, ‹înv. şi reg.› prepuielnic, prepuitor, ‹reg.› năzarnic, ‹înv.› îndoit, necredincios, presupuitor. *Era temător din fire.* **4** (*pop.; despre oameni*) v. Gelos.

temătúră s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a simţi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.

tembél, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) apatic, blazat, delăsător, dezinteresat, impasibil, indiferent, indolent, lăsător, nepăsător, pasiv, placid, prostrat, ‹reg.› nebriştit, plainic, tălâmb, ‹fig.› letargic, rece, ‹fig.; fam.› amorf. *Este o persoană tembelă, lipsită de interes pentru cineva sau ceva şi de iniţiativă.* **2** adj., s.m., s.f. (*med.; pop. şi fam.*) v. Cretin. Idiot. Imbecil. Tâmpit.

tembelíc s.n. (*înv.*) v. Apatie. Delăsare. Impasibilitate. Imperturbabilitate. Indiferenţă. Indolenţă. Inerţie. Insensibilitate. Nepăsare. Nesilinţă. Pasivism. Pasivitate. Placiditate. Prostraţie. Tembelism.

tembelísm s.n. **1** apatie, delăsare, impasibilitate, imperturbabilitate, indiferenţă, indolenţă, inerţie, insensibilitate, nepăsare, nesilinţă, pasivism, pasivitate, placiditate, prostraţie, ‹livr.› oscitanţă, ‹rar› indiferentism, neîngrijire, ‹înv. şi pop.› lingoare, ‹pop.› nepăs, ‹înv.› adiaforie, negrijă, negrijinţă, tembelic, ‹fig.› letargie, răceală, ‹fig.; înv.› sterpăciune. *Starea lui de tembelism faţă de ceea ce se petrece în jur este îngrijorătoare.* **2** dobitocie, imbecilitate, neghiobie, nerozie, prostie, tâmpenie, ‹pop. şi fam.› prosteală[1], ‹înv.› prostime. *Este de un tembelism fără seamăn.*

tembelizá vb. I. tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Cretiniza. Îndobitoci. Prosti[1]. Tâmpi.

tembeliziúne s.f. (*fam.; glum.*) v. Micul ecran (v. *mic*). Televiziune. Televizor. Teve.

téme[1] s.f. (*anat.; reg.*) v. Creştet. Sinciput. Vertex.

téme[2] vb. III. refl. (*despre oameni*) **1** a se speria, ‹astăzi rar› a se sfii, ‹rar› a se înfrigura, ‹înv.› a se stidi, ‹arg.› a se târşi[2]. *S-a temut de reacţia lui violentă. Nu se teme să spună adevărul.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din cauza", „pentru"*) a se îngrijora, a se nelinişti, ‹înv.› a se ciudi, a se griji. *Nu trebuie să te temi din cauza evenimentului care va urma. Se teme pentru soarta copiilor ei.*

teméi s.n. **I 1** bază, fundament, principiu, ‹fig.; rar› început. *Egalitatea tuturor în faţa legii este temeiul unei societăţi democratice moderne.* **2** bază, esenţă, fundament, ‹fig.› piatră de temelie, piatră fundamentală, temelie, ‹fig.; livr.› piatră unghiulară, ‹fig.; rar› început, ‹fig.; înv.› cap, piatră de ugoliţă, rădăcină. *Temeiul teoriei sale este aristotelic.* **3** (*de obicei constr. cu vb. „a aduce", „a găsi"*) argument, îndreptăţire, justificare, justificaţie, legitimare, legitimitate, motiv, motivare, motivaţie, raţiune, ‹rar› legitimizare, ‹înv. şi pop.› îndreptare, ‹pop.› noimă, ‹înv.› dreptate, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.; rar› acoperire. *Nu găseşte niciun temei pentru decizia pe care a luat-o.* **4** justificare, justificaţie, logică (v. *logic[2]*), motivare, motivaţie, noimă, raţiune, rost, sens, ‹înv.› cuget. *Fapta sa nu are niciun temei.* **5** raţiune, rost, ‹fam.› socoteală. *În viaţă orice are un temei. Şi moartea are temeiul ei.* **6** cauză, considerent, mobil, motiv, pricină, prilej, raţiune, ‹rar› raţionament, ‹înv. şi pop.› cuvânt, lucru, ‹pop.› noimă, price, ‹înv.› materie, obiect, ocă, povod, vină, ‹fran.; înv.› rezon, ‹fig.› fundament, izvor, sământă, ‹fig.; înv.› cap. *Directorul instituţiei a vrut să ştie care a fost temeiul care a declanşat protestul salariaţilor.* **7** (*constr. mai ales cu vb. „a avea"*) argument, dovadă, motiv. *Are temeiuri să susţină că şoferul nu a respectat regulile de circulaţie.* **II** (*pop.*) **1** (*cu sens temporal*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2]. **2** (*cu sens local*) v. Centru. Mijloc. **III 1** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăţie. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Prisos. Opulenţă. Ubertate. **2** (*milit.; înv.*) v. Gros. Mulţime. **IV** (*constr.*) **1** (*la case; reg.*) v. Talpă. Tălpoi. **2** (*înv.*) v. Bază. Fundament. Fundaţie. Subasment. Temelie. **V** fig. (*fam.*) **1** Adăpost. Aşezare. Bârlog. Casă[1]. Cămin. Cuib. Cuibar. Culcuş. Domiciliu. Locuinţă. Sălaş. Vizuină. **2** v. Rost. Situaţie. Stare.

temeiá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică edificii, construcţii etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălţa. Ridica. Zidi.

temeiélnic, -ă adj. (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; înv.; despre obiecte, construcţii etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic.

teméinic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre obiecte, construcţii etc.*) dăinuitor, durabil, rezistent, solid, stabil, trainic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreţ, ţeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, ţiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetăţile temeinice impresionează prin măreţie.* **2** (*despre cauze, motive etc.*) bun, fundamentat, îndreptăţit, îndrituit, întemeiat, just, justificat, legitim, logic[2], motivat, serios, ‹rar› determinat, legitimat, ‹înv.› îmbuzuit, raţionabil, ‹fig.; rar› binecuvântat. *Trebuie să vină cu o scuză temeinică pentru a fi crezut.* **3** (*despre manifestări, idei etc. ale oamenilor*) chibzuit, cumpănit, gândit, judicios, matur, serios, socotit[2], ‹rar› cumpănitor, ‹înv. şi reg.› mator, ‹fig.; înv.› răscopt[1]. *Iniţiativa acţiunii sale s-a dovedit temeinică, având în vedere rezultatele obţinute.* **4** (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, ‹livr.› ireprehensibil, ‹rar› edificativ, ‹înv.› decizător, edifiatoriu, încredinţător, înduplecător, pilduitor, ‹fig.› tare, zdrobitor, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câştig de cauză pentru că dovezile lui au fost temeinice.* **5** (*despre însuşiri, manifestări, cunoştinţe etc. ale oamenilor*) adânc, profund, serios, ‹fig.› aprofundat, pătrunzător, solid. *Are cunoştinţe temeinice în domeniul său.* **6** (*mai ales despre realizări, creaţii, acţiuni etc. ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, preţios, remarcabil, semnificativ, serios, substanţial, valoros, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuţie temeinică la dezvoltarea literaturii.* **7** (*despre activităţi, acţiuni ale oamenilor*) serios, stăruitor, ‹fig.› sănătos. *După o muncă temeinică şi neîntreruptă a reuşit să-şi termine la timp cartea pentru a o publica.* **8** (*rar*) v. Adânc. Capital[2]. Cardinal. Chintesenţial. Considerabil. Crucial. Decisiv. Esenţial. Fundamental. Hotărâtor. Important. Însemnat. Major. Mare[1]. Organic. Primordial. Profund. Radical. Serios. Structural. Substanţial. Vital. **9** (*rar; mai ales despre profesionişti; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic. **10** (*rar; despre*

oameni) v. Abil. Destoinic. Deştept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteţ. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **11** (*înv.; despre ţări, provincii etc.*) v. Puternic. **12** fig. (*în opoz. cu „uşor"; fam.; despre somn*) v. Adânc. Greu. Profund. **II** adv. (*modal*) **1** drept, întemeiat, just. *Înainte de a lua o hotărâre, directorul de proiect judecă temeinic punctele de vedere ale colaboratorilor săi.* **2** serios, stăruitor, ◊fig.◊ sănătos. *S-a apucat temeinic de treabă.* **3** bărbăteşte, chibzuit, matur, cumpănit, socotit[2]. *A răspuns temeinic la provocare.* **4** chibzuit, cuminte, înţelept, înţelepţeşte, judicios, raţional, serios. *În ceea ce priveşte hotărârea luată, a procedat temeinic.* **5** bine, solid. *Casa este temeinic construită.*

temeinicíe s.f. **1** durabilitate, rezistenţă, soliditate, stabilitate, tărie, trăinicie, ◊înv. şi reg.◊ statornicie, ◊înv.◊ nestrămutare, tărime, vârtoşie, vârtoşime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este temeinicia zidurilor care o înconjoară.* **2** seriozitate, soliditate, ◊fig.◊ tărie. *A câştigat procesul datorită temeiniciei probelor aduse.* **3** profunzime, seriozitate, ◊fig.◊ maturitate, soliditate. *Ceea ce impresionează la aceşti doi tineri este temeinicia sentimentelor lor.* **4** dreptate, justeţe, ◊fran.; înv.◊ rezon. *Continuă lupta pentru că este conştient de temeinicia cauzei sale.*

teméi s.m. (*constr.; reg.*) v. Bază. Fundament. Fundaţie. Subasment. Talpă. Temelie.

temelí vb. IV. intr. (*înv.; compl. indică instituţii, asociaţii etc.*) v. Constitui. Crea. Ctitori. Făuri. Forma. Funda. Institui. Înfiinţa. Întemeia. Organiza.

temelíe s.f. **I 1** (*constr.*) bază, fundament, fundaţie, subasment, ◊livr.◊ bazament, ◊rar◊ substrucţie, talpă, ◊pop.◊ poală, ◊reg.◊ arca[1], pat, temel, vatră, ◊înv.◊ rădăcină, sultoi, temei, ◊fig.; înv.◊ urzire, urzit, vârtute. *Temelia casei este din beton armat.* **2** (*astron.; înv.*) v. Epactă. **II** fig. bază, esenţă, fundament, temei, ◊fig.◊ piatră de temelie, piatră fundamentală, ◊fig.; livr.◊ piatră unghiulară, ◊fig.; rar◊ început, ◊fig.; înv.◊ cap, piatră de ugolniţă, rădăcină. *Temelia teoriei sale este aristotelică.*

temeneá s.f. (*adesea constr. cu vb. „a face"*) închinăciune, mătanie, plecăciune, ploconeală, reverenţă, ◊astăzi rar◊ compliment, ◊reg.◊ pleoştire, plocon, ◊înv.◊ plecare, ◊turc.; înv.◊ selamlâc, talâm. *Face o temenea în faţa suveranului.*

temení vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Apleca. Închina. Înclina. Pleca. Ploconi. Prosterna.

temerár, -ă adj. (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneţ, neînfricat, semeţ, viteaz, ◊livr.◊ impavid, intrepid, petulant, valent, ◊rar◊ netemut, ◊înv. şi pop.◊ levent, netemător, voinic, ◊pop. şi fam.◊ bărbat, ◊pop.◊ ortoman, voinicos, ◊reg.◊ iutegan, meiris, ◊înv.◊ deliu, hrăbor, neînfricoşat, nespăimântat, valoros, virtuos, ◊latin.◊ audace, ◊fig.◊ amarnic, ◊fig.; pop.◊ coios, ◊fig.; fam.◊ solid. *Luptătorii temerari se aruncă în focul bătăliei.*

témere s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a simţi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) frică, teamă, ◊livr.◊ aprehensiune, poltronerie, ◊rar◊ temut[1], ◊pop.◊ păsare[1], spaimă, ◊înv. şi reg.◊ scârbă, ◊înv.◊ stideală, stidinţă, stidire, teamăt, temătură, temoare, ◊latin.; înv.◊ timoare, ◊arg.◊ corcoi, târşală, târşă[2]. *Încremeneşte de temere când vede mascatul. Are temere de întuneric.* **2** angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacienţă, îngrijorare, nelinişte, panică, preocupare, tulbur, tulburare, ◊livr.◊ aprehensiune, distimie, inchietudine, ◊rar◊ îngrijare, neliniştire, ◊înv. şi pop.◊ păs, ◊fam.◊ frământătură, habar, îngândurare, ◊reg.◊ chită[1], glută, ◊înv.◊ îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ◊fig.; înv.◊ tumult. *Simţea în privirea ei o umbră de temere.* **3** (*pop.*) v. Gelozie.

temeritáte s.f. bărbăţie, bravură, curaj, cutezanţă, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeţie, ◊livr.◊ intrepiditate, petulanţă, ◊rar◊ cutezare, dârzoşenie, ◊pop. şi fam.◊ suflet, ◊pop.◊ inimă, voinicie, ◊înv.◊ dârzie, inimoşie, îndârjie, îndrăznire, mărinimie, neînfricoşare, nespăimântare, netemere, obrăznicie, semeţire, slobozenie, valoare, virtute, volnicie, ◊latin.◊ audacie, ◊grec.; înv.◊ taros. *Luptă cu temeritate pentru scopurile sale.*

temetéu s.n. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.

temleác s.n. (*rar*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

témnic s.n. **1** (*jur.; rar*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă. **2** (*constr.; reg.*) v. Beci. Pivniţă.

temnicér s.m. gardian, ◊reg.◊ pârcălab, ◊arg.◊ izolator, jitar, manechin. *Temnicerii supraveghează deţinuţii dintr-o închisoare.*

temniţá vb. I. tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine.

témniţă s.f. (*jur.*) **1** arest, carceră, închisoare, penitenciar, puşcărie[1], ◊astăzi rar◊ ocnă, ◊rar◊ detenţie, ergastul, temnic, zăbrele (v. *zăbrea*), ◊înv. şi pop.◊ opreală, popreală, prinsoare, ◊pop.◊ robie, ◊fam.◊ beci, gherlă, hrubă, zdup, ◊reg.◊ arişte, hudă, piţigoaică, prinzare, robşag, troian[2], tumurug, varmeghie, ◊înv.◊ criminal[1], legătură, ocniţă, odobeală, pază, păzitori (v. *păzitor*), socotitură, tărie, ◊fran.; înv.◊ prizon[2], ◊german.◊ ştocaus, ◊fig.◊ bastilie, ◊fig.; pop.◊ ciubăr, hârdău, ◊fig.; fam.◊ dubă, răcoare, umbră, ◊fig.; fam.; glum.◊ colivie, coteţ, cuşcă, ◊fig.; reg.◊ călişcă, ◊arg.◊ academie, arcan[2], başcă, bodârlău[2], bulău, calea putreziciunii (v. *cale*), colegiu, facultate, fereală, gros, grotă, incubator, internat[1], întreprindere, marmezan, mititica (v. *mititică*), ospiciu, ostrov, pandaimos, pârnaie, pension, pripon, raft, rece, reveneală, salon[1], spital, tabără, ţuhal, ţuhas, universitate[1], zbârnă. *A stat zece ani în temniţă, la Jilava, din motive politice.* **2** închisoare, puşcărie[1], recluziune, ◊astăzi rar◊ ocnă. *A fost condamnat la 30 de ani de temniţă pentru crimă.*

temoáre s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a avea", „a simţi"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.

temperá vb. I. **1 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, manifestări, acţiuni etc. ale lor*) a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, ◊pop.◊ a (se) molcomi, ◊înv. şi reg.◊ a (se) prinde, a (se) toi[3], ◊reg.◊ a neagoi, ◊fig.; înv. şi pop.◊ a (se) tocmi, ◊fig.; înv.◊ a (se) aşeza. *Copilul s-a temperat după ce a primit o jucărie nouă.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, a slăbi, a (se) uşura, ◊rar◊ a pacifica, ◊înv. şi pop.◊ a (se) ostoi[2], ◊pop.◊ a lina, a (se) ogoi, ◊înv. şi reg.◊ a (se) mângâia, a (se) oţeşi[1], ◊reg.◊ a (se) opăci, a se oşeni, a petrece, ◊înv.◊ a (se) odihni, a osteni, ◊fig.◊ a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ◊fig.; înv. şi pop.◊ a lega[1], ◊fig.; fam.◊ a adăpa, a răci, ◊fig.; reg.◊ a (se) drege, ◊fig.; înv.◊ a aromi. *Medicamentul i-a temperat durerea pentru moment.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales stări fiziologice, procese psihice etc. ale fiinţelor*) a (se) calma, a (se) astâmpăra, a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, ◊fig.◊ a (se) stinge. *Apa rece a izvorului i-a temperat setea. Pentru moment, foamea i s-a temperat cu un corn. Emoţia i s-a temperat cum a păşit pe scenă.* **4** refl. (*despre oameni*) a se calma, a se controla, a se domoli, a se linişti, a se potoli, a se stăpâni. *Încearcă să te temperezi şi să judeci lucrurile la rece!* **5** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a pondera, a potoli, a stăpâni, a stăvili, ◊fig.◊ a dezumfla, a înfrâna, a zăgăzui, ◊fig.; pop. şi fam.◊ a năbuşi. *Vestea i-a temperat avântul.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mişcări, deplasări etc. ori viteza, ritmul lor de desfăşurare*) a (se) domoli, a (se) încetini, a (se) linişti, a (se) potoli, ◊înv.◊ a se molcomi. *Îşi temperează cu greu mişcările nervoase ale mâinilor. Pasul i se temperează.* **II** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fenomene ale naturii ori sociale, şocuri, zgomote, stări etc.*) a (se) alina, a (se) amortiza, a (se) atenua, a (se) calma, a descreşte, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) estompa, a (se) linişti, a (se) micşora, a (se) modera, a (se) pondera, a (se) potoli, a (se) reduce, a scădea, a slăbi, ◊pop. şi fam.◊ a (se) astâmpăra, ◊pop.◊ a se lăsa, a (se) ogoi, ◊reg.◊ a îngădui, a se nestoia, ◊fig.◊ a (se) dilua, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) muia, a (se) pacifica, a (se) subţia, ◊fig.; rar◊ a amorţi, a se slei, ◊fig.; înv.◊ a se slobozi. *Zgomotul de afară s-a temperat în urma instalării termopanelor la ferestre.*

temperamént s.n. **I 1** (*psih.*) caracter, fire, natură, structură, suflet, ◊livr.◊ umoare, ◊înv. şi pop.◊ năravuri, ◊înv. şi reg.◊ feleşag, naturel, ◊reg.◊ talent, ◊înv.◊ duh, ◊fig.◊ inimă, plămadă, ◊fig.; pop.◊ moare. *Are un temperament vesel. Temperamentul său este înclinat spre visare.* **2** (*psih.; în clasificarea lui Hipocrat*) ***temperament coleric*** = tip coleric, ◊înv.◊ temperament veninos. *Temperamentul coleric se caracterizează prin impulsivitate şi nestăpânire;* ***temperament melancolic*** = tip melancolic. *Temepramentul melancolic se caracterizează prin sensibilitate şi inhibiţie;* (*înv.*) ***temperament veninos*** v. Temperament coleric. Tip coleric. **3** ardoare, avânt, elan, impetuozitate,

‹rar› fugozitate, ‹pop. și fam.› suflet, ‹reg.› mau. *Nevăzându-se de mulți ani, se îmbrățișează cu temperament.* **4** (*fiziol.; înv.*) v. Conformație. Constituție. Constituție somatopsihică. Factură. Fizic[2]. Natură. Structură. **II 1** (*climat.; înv.; adesea cu determ. care indică tipul, calitatea*) v. Aer[1]. Climat. Climă. Vreme. **2** (*meteor.; înv.*) v. Temperatură.

temperamentál, -ă adj. **1** (*psih.*) umoral. *Cei doi au câteva particularități temperamentale comune.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) avântat, impetuos, înflăcărat, ‹fig.› arzător, incandescent. *În timpul discursului s-a menținut în generalități, dar adesea a devenit temperamental sau poetic. Are un mod de viață temperamental.*

temperánță s.f. chibzuială, chibzuință, chibzuire, cumințenie, cumpăt, cumpătare, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, ponderație, rațiune, sobrietate, tact, ‹livr.› continență, ‹rar› cuminție, moderanță, temperare, ‹înv. și pop.› socoteală, socotință, trezie, ‹pop.› chiteală[1], potriveală, scumpătate, ‹fam.› schepsis, ‹înv. și reg.› sfat, ‹înv.› chibz, încheiere, modestie, sămăluire, socoată, socotire, tocmeală, ‹fig.› cumpănire, echilibru, ‹fig.; rar› cumpănă, cumpăneală, ‹fig.; înv. și reg.› devlă. *Păcat că nu a avut în tinerețe temperanța pe care o are acum, la bătrânețe.*

temperáre s.f. **1** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, liniștire, potolire, slăbire, ușurare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. și pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[1], oșenire, ‹înv.› ostoitură, oteșire, potolit[1], ușurime, ușurință, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deșarjă. *A simți o temperare a durerii după ce a luat medicamentul.* **2** alinare, amortizare, atenuare, calmare, descensiune, descreștere, diminuare, domolire, estompare, liniștire, micșorare, potolire, reducere, scădere, slăbire, ‹rar› alin[2], ‹fig.› diluare, ‹fig.; înv.› slobozire. *Temperarea zgomotului de afară se datorează instalării termopanelor la ferestre.* **3** (*rar*) v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță.

temperát, -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, potolit[2], stăpânit, tihnit, ‹înv. și pop.› dezmâniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este temperată și veselă.* **2** (*despre oameni*) astâmpărat, așezat[2], chibzuit, cuminte, cumințit, cumpănit, cumpătat, discret, domolit, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2], reținut, rezervat, serios, sobru, stăpânit, ‹înv. și reg.› nebântuit. *Acum, la 30 de ani, este un om temperat.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) calm[2], calmat, domolit, liniștit, moderat, ponderat, potolit[2]. *Se binedispune când îi aude vocea temperată. Se adresează copilului cu un ton temperat.* **4** (*în opoz. cu „grăbit", „iute", „pripit", „repede"; despre mișcări, gesturi, vorbire etc.*) domol, încet, leneș, lent, lin[2], liniștit, măsurat[2], potolit[2], tacticos, ‹livr.› lento, ‹pop.› molcomit, ‹fig.› lânced, moale, rotund. *Se îndepărtează cu pas temperat.* **II 1** (*despre fenomene ale naturii sau sociale, șocuri, zgomote, stări etc.*) alinat, amortizat, atenuat, calmat, diminuat, domolit, estompat, liniștit, micșorat, moderat, ponderat, potolit[2], redus, scăzut, slăbit, ‹înv. și pop.› ostoit, ‹fig.› diluat, înmuiat, ‹fig.; rar› reținut. *Zgomotele temperate nu mai deranjează pe nimeni.* **2** (*despre climă, temperatură, anotimpuri etc.*) blând, moderat, potrivit, ‹rar› lin[2], ‹fig.› dulce. *În sudul continentului european iarna este temperată.*

temperatúră s.f. **1** (*meteor.*) ‹înv.› așezământ, temperament, temperie. *Pentru zilele următoare meteorologii anunță temperaturi în creștere.* **2** (*med., med. vet.*) călduri (v. *căldură*), febră, fierbințeală, friguri (v. *frig*), ‹înv. și pop.› arsătură, înfierbântătură, ‹pop.› arșiță, foc, foc mare, înfierbântare, ‹reg.› arsoare, arzime, laz[2], năplăială, vipie, ‹înv.› aprinzeală, arsură, înfierbințeală, înfocătură, ‹fig.› jar. *E gripat și are temperatură.*

temperíe s.f. (*meteor.; înv.*) v. Temperatură.

tempestáte s.f. (*meteor.; înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

tempéstă s.f. (*meteor.; înv.*) **1** v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **2** v. Ciclon. Ciclon tropical. Taifun. Uragan.

tempestív, -ă adj. (*livr.; mai ales despre oportunități*) v. Adecvat. Binevenit. Bun. Favorabil. Fericit. Indicat. Nimerit. Oportun. Pertinent. Potrivit. Prielnic. Propice.

tempestuós, -oásă adj. **1** (*meteor.; înv.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios. **2** fig. (*livr.; despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mișcări ori corpuri în mișcare*) v. Debordant. Dezlănțuit. Frenetic. Furtunos. Impetuos. Intemperat. Năvalnic. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos.

témplu s.n. **1** (*arhit.; în Antic.*) ***templu circular*** = tolos. *La Roma se păstrează ruinele templului circular închinat Vestei, care datează din sec. al IV-lea î.Hr.* **2** (*în unele ritualuri religioase păgâne; în Antic.*) ‹înv.› capiște[3]. *Statuile zeităților erau ținute în temple, unde li se aduceau ofrande.* **3** (*relig.; la mozaici*) locaș de cult (v. *locaș*[1]), locaș de închinare (v. *locaș*[1]), locaș de rugăciune (v. *locaș*[1]), locaș dumnezeiesc (v. *locaș*[1]), locaș sfânt (v. *locaș*[1]), sinagogă, ‹rar› havră. *Evreii se închină în temple.*

témpo s.n. **1** (*muz.*) mișcare, movimento, ‹înv.› moviment. *Tempoul este viteza cu care se interpretează o compoziție muzicală.* **2** cadență, ritm. *Tempoul pașilor în marș nu se schimbă. Bate cu degetele în masă, într-un anume tempo.*

temporál[1] s.n. (*anat.*) os temporal, ‹ pop.› os mort. *Temporalul are forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inserați mușchii gâtului.*

temporál[2]**, -ă** s.f., adj. **I** s.f. (*gram.*) circumstanțială temporală (v. *circumstanțial*), propoziție circumstanțială temporală, propoziție temporală. *Temporala are în frază funcția unui circumstanțial de timp.* **II** adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **2** v. Laic. Lumesc. Mirean. Pământean. Profan.

temporár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre stări, situații*) nedefinitiv, provizoriu, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Ruptura dintre cei doi a fost temporară.* **2** (*despre îndeletniciri, slujbe etc.*) provizoriu, vremelnic, ‹înv.› precariu, vremelnicesc. *Și-a luat o slujbă temporară până la stabilirea datei concursului pentru postul de redactor la editură.* **3** (*polit., adm.; despre comisii, guverne etc.*) interimar, provizoriu, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Comisia temporară îndeplinește funcțiile unui organ eligibil până la alegerea lui.* **4** (*despre măsuri, soluții*) momentan, provizoriu, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› momental, momentos, provizornic. *Împrumutul pe care i-l solicită este o soluție temporară pentru el.* **5** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) efemer, pasager, pieritor, schimbător, trecător, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt temporare. Între cele două culturi a fost o temporară lipsă de contact. Supărarea ei a fost temporară.* **6** (*jur.*) precar, provizoriu, vremelnic. *Este un deținător temporar al proprietății. Posesiunea casei a fost temporară.* **II** adv. (*temporal*) provizoriu, ‹înv.› provizornic, vremelnicește. *Ocupă temporar demnitatea de ministru al învățământului. După incendiu, spitalul funcționează temporar în clădirea școlii.*

temporizé vb. I. tr. (*compl. indică mai ales activități, acțiuni*) a amâna, a lungi, a tărăgăna, a tergiversa, ‹reg.› a îmbalansa. *Nu mai temporiza începerea lucrărilor!*

temporizáre s.f. amânare, tărăgănare, tergiversare, ‹rar› tergiversațiune. *Temporizarea lucrărilor nu mai poate fi permisă.*

temút[1] s.n. **1** (*rar; adesea constr. cu vb. „a avea", „a simți"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere. **2** (*pop.*) v. Gelozie.

temút[2]**, -ă** adj. **1** (*despre oameni*) potent, puternic, redutabil, tare, valoros, ‹fam.› bazat. *În competiție are adversari temuți.* **2** (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Fricos. Sperios. Temător.

ten s.n. ‹reg.› liță[1]. *Deși înaintată în vârstă, are un ten tineresc.*

tenábil, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) v. Acceptabil. Suportabil. Tolerabil. **2** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre obiecte, construcții etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic.

tenáce adj. **I 1** (*în opoz. cu „delăsător"; despre oameni*) insistent, perseverent, persistent, persuasiv, răzbătător, statornic, stăruitor, ‹livr.› intrepid, ‹rar› străbătător, ‹înv.› stătător, ‹fig.› bătăios, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Fiind un om tenace, nu renunță la proiectele lui.* **2** (*despre firea oamenilor*) perseverent, răbdător, stăruitor, ‹livr.› pacient, ‹rar› răbduriu, ‹astăzi rar› străduitor, ‹pop.› pilos, ‹înv.› nevoitor.

Femeile au, în general, o fire tenace. **3** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) dârz, îndârjit, perseverent, stăruitor, ‹fig.› îndărătnic. *Apreciază la el dorința tenace de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **4** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, zelos, ‹înv. și reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un tenace cercetător al civilizației elene. Depune o muncă tenace pentru a-și finaliza lucrarea.* **II** (*în opoz. cu „moale"; despre corpuri solide*) dur, rezistent, solid, tare, ‹pop.› țeapăn, vârtos, ‹înv.› vladnic. *Corpurile tenace au o structură compactă și o mare coeziune moleculară.* **III** fig. (*înv.*) **1** (*despre mirosuri*) v. Persistent. **2** (*despre senzații, stări fizice sau psihice etc.*) v. Chinuitor. Păcătos. Rebel. Sâcâitor. Supărător.

tenacitáte s.f. **I 1** asiduitate, insistență, perseverență, persistență, statornicie, stăruință, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverație, ‹înv.› acolisitură, aplicație, stăruială, stăruire. *Tenacitatea lui este demnă de invidie.* **2** perseverență, răbdare, stăruință. *Dă dovadă de tenacitate în toate întreprinderile sale. S-a angajat într-o lucrare care, pe lângă știință, necesită și multă tenacitate.* **3** cerbicie, dârzenie, încăpățânare, îndărătnicie, perseverență, persistență, stăruință, ‹fig.; rar› cerbice. *Apreciază la el tenacitatea de a îndeplini ceea ce își punea în gând.* **4** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguință, silință, strădanie, străduință, vrednicie, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o tenacitate ieșită din comun de un caz de corupție.* **II** duritate, rezistență, soliditate, tărie, ‹rar› vârtoșenie, ‹înv.› tărime, vârtoșare, vârtute. *Folosește fierul pentru că are o tenacitate mai mare decât alte metale.*

tenáclu s.n. (*tipogr.*) portmanuscris. *Tenaclul susține pagina manuscrisului în fața culegătorului tipograf.*

tenalgíe s.f. (*med.*) tenodinie. *Tenalgia este o durere localizată la nivelul tendoanelor.*

tenchi[1] s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Alac (*Triticum monococcum*). **2** v. Grâu-moale (*Triticum dicoccum*). **3** v. Porumb (*Zea mays*).

tenchi[2] adv. neg. (*modal; reg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

tenchíște s.f. (*colect.; agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.

tencuí vb. IV. tr. **I** (*constr.*) **1** (*compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) ‹reg.› a drișcui, a malterezi, a măltări, a măltărui, a văcălui, ‹grec.; înv.› a sovatisi. *Zidarul tencuiește pereții casei.* **2** (*înv. și reg.; compl. indică pereți, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Vărui. **3** (*reg.; compl. indică pereții unei case țărănești*) v. Lipi. Murui. **II** (*arg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

tencuiálă s.f. **I** (*constr.*) **1** ‹înv. și reg.› rasol, rasoleală, ‹reg.› drișcă, drișcuială, habaric, maltăr, morânceală, scrob[1], scrobeală, șlipă, teanc[2], tencuitură, târfă, var, var lucrat, varniță, văcălaș, văcăluială, ‹înv.› rasolire. *Din cauza igrasiei, tencuiala de pe tavanul din baie a început să cadă.* **2** (*reg.*) v. Lipitură. **II** (*cosmet.; arg.*) v. Machiaj.

tencuíre s.f. (*constr.*) tencuit[1]. *La blocul nou construit au început lucrările de tencuire a pereților interiori.*

tencuít[1] s.n. (*constr.*) tencuire.

tencuít[2], -ă adj. (*constr.; despre pereți, ziduri, tavane etc.*) ‹reg.› văcăluit. *Aplică tapet pe pereții tencuiți și finisați.*

tencuitúră s.f. (*constr.; reg.*) v. Tencuială.

tendențiónism s.n. tendențiozitate.

tendențiós, -oásă adj. (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) parțial[2], părtinitor, pătimaș, subiectiv, ‹rar› pasionat, ‹reg.› părtăluitor. *Un judecător nu trebuie să fie niciodată tendențios. Profesorul care are o atitudine tendențioasă față de studenți încalcă deontologia profesională. Observațiile criticului sunt tendențioase.*

tendențiozitáte s.f. tendențiosm. *Știrea a fost transmisă pe acest canal de televiziune cu tendențiozitate. După modul în care pune problema este susceptibil de tendențiozitate.*

tendinítă s.f. (*med.*) ***tendinită crepitantă*** = sinovită crepitantă, tenosinovită crepitantă. *Tendinita crepitantă este o inflamație acută, uscată, care se produce mai ales la nivelul tecilor sinoviale ale tendoanelor mușchilor antebrațului, caracterizându-se prin dureri intense și prin apariția unui zgomot la mobilizarea articulației;* ***tendinită de inserție*** = entezită, entezopatie, tendinoperiostită, tenozită. *Tendinita de inserție este în general de natură traumatică.*

tendinoperiostítă s.f. (*med.*) entezită, entezopatie, tendinită de inserție, tenozită.

tendínță s.f. **1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) dispoziție, înclinare, înclinație, pornire, ‹rar› apetiție, ‹fig.› aplecare. *Are tendință spre teatralitate.* **2** dor, dorință, gând, năzuință, pasiune, poftă, pornire, râvnă, ‹rar› năzuire, râvnire, tindere, ‹reg.› năduleală, ‹înv.› dorire, năslire, năslitură, râvnitură, ‹fran.› dezir, ‹fig.› aspirație, vis, ‹fig.; înv.› țintire, visare. *Tânărul are tendințe îndrăznețe.* **3** sens, ‹fig.› cale, direcție, drum, făgaș, linie, ‹fig.; rar› duct. *Ce tendință va urma această societate? Tendința pe care a luat-o discuția ar trebui schimbată.* **4** sens, ‹fig.› direcție, linie, stindard. *Urmează tendința politicii partidului din care face parte.* **5** trend. *-Care este tendința în modă pentru această vară? Cu tunsoarea pe care și-a făcut-o caută să fie în tendința acestui sezon.*

tendón s.n. (*anat.*) **1** ligament, ‹înv. și pop.› zgârci[1], ‹pop.› vână, ‹reg.› pieliță, sfârc, ‹înv.› nerv. *A făcut o întindere de tendon.* **2** ***tendon calcanean*** = tendonul lui Ahile; (*art.*) ***tendonul lui Ahile*** = tendon calcanean. *Tendonul lui Ahile leagă mușchiul triceps sural de tuberozitatea anterioară a tibiei;* ***tendon rotulian*** = ligament rotulian. *Tendonul rotulian este continuarea porțiunii centrale a tendonului mușchiului cvadriceps femural.*

tendór s.n. (*tehn.*) întinzător. *Tendorul este un dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare.*

tenébră s.f. **1** beznă, întunecare, întunecime, întuneric, negură, obscuritate, ‹pop.› negurea lă, ‹reg.› opăcire, șutic, ‹înv.› întunec, întunericime, ‹fig.› negru, noapte, ‹fig.; rar› negreală, negreață. *S-au rătăcit din cauza tenebrei.* **2** fig. agramatism, ignoranță, incultură, nepricepere, neștiință, simplicitate, simplitate, ‹fig.› beznă, întunecime, întuneric, noapte, ‹fig.; înv.› păclă. *Tenebra celor mai mulți copii abandonați ar putea fi combătută prin instruirea lor în școli.*

tenebritáte s.f. (*rar*) v. Întunecime. Întuneric. Obscuritate. Umbră.

tenebrós, -oásă adj. **I** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, sumbru, umbrit, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. *Camerele locuinței sunt tenebroase.* **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ursuz, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană tenebroasă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale tenebroase.* **2** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod tenebros. Viitorul ei este tenebros.*

tenebrozitáte s.f. (*rar*) v. Întunecime. Întuneric. Obscuritate. Umbră.

ténghere s.m. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).

ténie s.f. (*zool.*) *Taenia*; ‹astăzi rar› vierme-solitar, ‹rar› limbric-solitar, limbric-tenia, solitar, ‹înv. și pop.› limbric-mare, ‹pop.› panglică, ‹reg.› cordea, cordică.

ténis s.n. (*sport*) **1** (*și* ***tenis de câmp***) sportul alb (v. *sport*). *Practică tenisul din copilărie.* **2** ***tenis de masă*** = ping-pong. *Românul a devenit campion european la tenis de masă.*

ténno s.m. (*polit.*) micado. *Tenno este numele dat împăratului Japoniei.*

tenodinie s.f. (*med.*) tenalgie. *Tenodinia este o durere localizată la nivelul tendoanelor.*

tenór s.m. (*muz.*) ‹înv.› tenorist. *Carreras, Domingo și Pavarotti sunt cotați drept cei mai mari tenori ai lumii.*

tenorist s.m. (*muz.; înv.*) v. Tenor.

tenosinovítă s.f. (*med.*) **1** sinovită tendinoasă. *Tenosinovita este o afecțiune inflamatorie localizată la nivelul tecii sinoviale a unui tendon.* **2** ***tenosinovită crepitantă*** = sinovită crepitantă, tendinită crepitantă. *Tenosinovita crepitantă este inflamația acută uscată care se produce mai ales la nivelul tecilor sinoviale ale tendoanelor*

mușchilor antebrațului, caracterizându-se prin dureri intense și prin apariția unui zgomot la mobilizarea articulației.

tenozítă s.f. (*med.*) entezită, entezopatie, tendinită de inserție, tendinoperiostită. *Tenozita este în general de natură traumatică.*

tensiométru s.n. (*med.*) sfigmomanometru, sfigmometru, sfigmotensiometru. *Cu tensiometrul se ia tensiunea arterială.*

tensioná vb. I. **I** tr. (*compl. indică fire textile, corpuri elastice etc.*) a încorda, a întinde, a trage. *A tensionat elasticul pentru a-l fixa pe talia fustei.* **II** fig. **1** refl., tr. a (se) încorda. *În ultimul timp, relațiile dintre cei doi s-au tensionat vădit. Astfel de declarații pot tensiona raporturile dintre cele două țări.* **2** tr. ‹fig.› a încărca. *Nu mai tensiona și tu atmosfera cu asemenea observații!*

tensionáre s.f. **I** încordare, întindere, tragere. *Pentru a fixa elasticul pe talia fustei, este necesară tensionarea lui.* **II** fig. **1** încordare. *Ultimul conflict a dus la tensionarea relațiilor dintre cei doi.* **2** încărcare. *Scăderea salariilor a determinat tensionarea atmosferei din instituție.*

tensionát, -ă adj. **I** (*despre fire textile, corpuri elastice etc.*) întins[2]. *Elasticul prea tensionat al taliei fustei o strânge.* **II** fig. **1** (*mai ales despre raporturile dintre oameni*) încordat, ‹fig.› țepos. *Relațiile tensionate dintre cei doi i-au îndepărtat mult.* **2** (*despre atmosferă, ambianță etc.*) ‹fig.› încărcat[2]. *Atmosfera tensionată din casă este greu de suportat din cauza divorțului.* **3** (*despre oameni*) încordat, stresat, ‹fig.› congestionat. *E ste mereu tensionat din cauza problemelor de la serviciu.* **4** (*despre oameni*) enervat, excitat, iritat, necăjit, nervos, stresat, supărat, surescitat, ‹fig.› înfierbântat, ‹fig.; fam.› capsat. *Tensionați din cauza întârzierii, călătorii i-au cerut șoferului să plece imediat din stație.*

tensiúne s.f. **I 1** (*fiz.*) ***tensiune de vapori*** = presiune de vapori. *Tensiunea de vapori este tensiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis;* ***tensiune electromotoare*** = forță electromotoare. *Tensiunea electromotoare este tensiunea electrică la bornele unui generator când circuitul exterior este deschis.* **2** (*fiziol.; și* ***tensiune arterială***) presiune arterială, presiune sangvină, presiunea sângelui (v. *presiune*). *Își menține tensiunea la valorile normale cu ajutorul medicamentelor.* **3** (*fiziol.*) ***tensiune arterială diferențială*** = presiune arterială diferențială. *Tensiunea arterială diferențială este diferența dintre presiunea arterială maximă și cea minimă;* ***tensiune arterială maximă*** = ***tensiune arterială sistolică*** = presiune arterială maximă. *Tensiunea arterială maximă este valoarea presiunii existente în sistemul arterial în timpul sistolei cardiace;* ***tensiune arterială medie*** = presiune arterială medie. *Tensiunea arterială medie este presiunea arterială mijlocie dintr-un ciclu cardiac, exprimată prin media aritmetică a valorilor extreme ale presiunii arteriale;* ***tensiune arterială diastolică*** = ***tensiune arterială minimă*** = presiune arterială minimă. *Tensiunea arterială diastolică este valoarea presiunii care există în artere în momentul diastolei, adică între două contracții cardiace;* ***tensiune intraoculară*** = presiune intraoculară. *Tensiunea intraoculară este presiunea din interiorul globului ocular, care menține întinși pereții acestuia;* ***tensiune venoasă*** = presiune venoasă. *Tensiunea venoasă este presiunea exercitată de sânge asupra pereților venelor într-un punct definit al sistemului venos.* **3** (*med.*) hipertensiune, hipertonie. *Foarte multe persoane suferă de tensiune.* **4** (*fon.*) excursie. *Tensiunea este momentul în care organele articulatorii iau poziția necesară pentru articularea sunetului.* **5** (*fiz.; impr.*) v. Efort unitar. **II** fig. **1** ‹fig.› dramatism. *Situația este plină de tensiune.* **2** încordare, nervozitate, ‹fig.› electricitate. *Nepotrivirea lor de temperament făcea ca relațiile dintre ei să fie dominate de tensiune.* **3** agitație, febrilitate, încordare, înfrigurare, neastâmpăr, neliniște, nerăbdare, ‹fig.; rar› răzvrătire. *Tremurul abia vizibil al mâinii îi trăda tensiunea cu care aștepta răspunsul angajatorului.* **4** încordare, ‹fig.› febră. *Suportă greu tensiunea așteptării cuiva drag.* **5** excitabilitate, enervare, excitație, irascibilitate, iritabilitate, iritare, iritație, necaz, nervi (v. *nerv*), nervozitate, stres, supărare, surescitabilitate, surescitare. *Calmantele atenuează starea de tensiune a unei persoane.*

tentá vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe*) a ademeni, a amăgi, a atrage, a ispiti, a momi, a seduce, ‹reg.› a îmbăgiua, ‹înv.› a aiepta[2], a celui, a iscusi, a încelui, a năpăstui, a opăci, ‹fig.› a îmbia, a orbi, ‹fig.; înv. și pop.› a trage, ‹fig.; înv.› a apuca, a aromi, a înfrânge, ‹arg.› a iordăni. *Îl tentează cu perspectiva unui profit mare pentru a-l determina să intre în afacere.* **2** (*fran.; înv.; compl. indică studii, cercetări etc.*) v. Efectua. Face. Întreprinde. **3** (*fran.; înv.*) v. Căuta. Încerca. Sili. Strădui. Vedea.

tentánt, -ă adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, creații, însușiri etc. ale oamenilor*) ademenitor, atrăgător, ispititor, îmbietor, seducător, ‹fig.› chemător, surâzător. *Perspectiva unui doctorat în SUA i se pare tentantă.* **2** (*mai ales despre femei sau despre părți ale corpului lor*) ademenitor, atrăgător, excitant, excitator, ispititor, îmbietor, seducător, sexy, ‹fam.› mișto, ‹fam.; glum.› sexos, ‹fig.› apetisant, picant, ‹arg.› bun. *Astfel îmbrăcată, este o femeie tentantă.*

tentativă s.f. încercare, ‹pop.› chip. *Tentativa de record absolut la aruncarea suliței i-a reușit. Tentativa de reconciliere a dat greș.*

tentáție s.f. ademenire, amăgire, atracție, ispită, ispitire, momire, seducere, seducție, ‹pop.› momitură, ‹înv. și reg.› sminteală, ‹reg.› ademană, ademeneală, ‹înv.› blaznă, celuire, celuitură, iscușenie, ispiteală, ispitină, ispititură, năpastă, săblazmă, scandală, ‹fig.› nadă[1], ‹fig.; înv.› aromeală, aromire, înfrângere. *Oferta de vacanță este doar o tentație.*

tenuitáte s.f. (*livr.*) **1** v. Finețe. Rafinament. Rafinare. Subtilitate. **2** fig. v. Superficialitate. Ușurință.

teológ s.m. (*relig.*) ‹înv.› bogoslov, grăitor de cele dumnezeiești. *Teologii sunt specialiști în teologie.*

teológál, -ă adj. (*relig.*) teologic.

teológic, -ă adj. (*relig.*) teologal. *A discutat o temă din literatura teologică. A publicat numeroase studii teologice.*

teologíe s.f. (*relig.*) ‹înv.› bogoslovie. *A devenit doctor în teologie.*

teorémă reciprocă s.f. (*mat.*) reciprocă (v. *reciproc*). *Premisele teoremei reciproce sunt concluziile altei teoreme și invers.*

teorétic[1] s.m. (*înv.*) v. Teoretician.

teorétic[2]**, -ă** adj. **1** (*în opoz. cu „practic”*) ‹înv.› teoric, teoricesc. *Pune mare preț pe cunoștințele lui teoretice. Tratează cadrul teoretic al problemei într-un capitol separat al cărții.* **2** (*în opoz. cu „practic”; mai ales despre gândire, inteligență, cunoaștere*) speculativ, ‹înv.› speculator[2], ‹fran.› specular. *Inteligența teoretică și inteligența practică sunt două stări distincte ale inteligenței.* **3** (*în opoz. cu „experimental”*) abstract, abstractizat. *În demonstrație a recurs și la ipoteze teoretice.*

teoreticián s.m. **1** ‹înv.› teoretic[1], ‹fran.; înv.› teorist. *Al. Macedonski a fost teoreticianul curentului simbolist în literatura română. Teoreticianul romantismului a fost V. Hugo.* **2** ideolog. *S. Bărnuțiu a fost unul dintre teoreticienii Revoluției de la 1848 -1849 din Transilvania.*

teoríc, -ă adj. (*în opoz. cu „practic”; înv.*) v. Teoretic[2].

teoricésc, -eáscă adj. (*în opoz. cu „practic”; înv.*) v. Teoretic[2].

teoríe s.f. **1** concepție, teză. *În ultimul timp se vorbește despre o nouă teorie în astronomie.* **2** doctrină, învățătură, sistem, ‹înv.› ucenie. *Este adeptul teoriei liberale.* **3** (*art.; filos.*) ***teoria cunoașterii*** = epistemologie, gnoseologie, noetică. *Teoria cunoașterii studiază procesul cunoașterii științifice, mijloacele de cunoaștere, valorile spiritului uman și limitele cunoașterii;* ***teoria existenței*** = ontologie. *Teoria existenței se ocupă cu studiul trăsăturilor generale ale ființei în sine, ale existenței;* ***teoria valorilor*** = axiologie. *Teoria valorilor se ocupă cu studiul sistematic al originilor, esenței, clasificării, ierarhizării și funcției sociale a valorilor.* **4** (*art.; mat.*) ***teoria erorilor*** = calculul erorilor (v. *calcul*). *Teoria erorilor se ocupă cu studiul erorilor și cu propagarea lor în calcule;* ***teoria probabilității*** = ***teoria probabilităților*** = calcul statistic, calculul probabilităților (v. *calcul*). *Teoria probabilităților permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute.* **5** (*art.; econ. polit.*) ***teoria nominalistă a banilor*** = nominalism. *Teoria nominalistă a banilor susține că banii nu au valoare intrinsecă, ci doar una convențională.* **6** ***teorie contractualistă*** = (*art.*) ***teoria contractului social*** = contractualism. *Teoria contractualistă este o doctrină socială, politică și juridică fundată pe principiul contractului social.* **6** (*înv.*) v. Cercetare. Control. Revizie. Revizuire. Verificare.

teorisí vb. IV. tr. (*grec.; înv.; compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) v. Cerceta.

Controla. Inspecta. Revedea. Revizui. Vedea. Verifica.
teorisíre s.f. (*înv.*) v. Cercetare. Control. Revizie. Revizuire. Verificare.
teórisis subst. (*grec.; înv.*) v. Cercetare. Control. Revizie. Revizuire. Verificare.
teoríst s.m. (*fran.; înv.*) v. Teoretician.
tépih s.n. (*reg.*) **1** v. Covor. Scoarță. **2** v. Preș.
teracót adj. invar.(*despre culori, obiecte, materiale etc.*) bric[1], cărămiziu, fov, roșcat, roșiatic, ‹rar› stacojiu, ‹reg.› buș[2], roșcav, roșiu, ‹înv.› roșcatic. *Bluza ei are culoarea teracot. Poartă un palton teracot.*
terapeútică s.f. (*med., med. vet.*) terapie, tratament, ‹reg.› pază. *Urmând această terapeutică, durata bolii s-a scurtat.*
terapíe s.f. **1** (*med., med. vet.*) terapeutică, tratament, ‹reg.› pază. **2** (*med., med. vet.*) ***terapie intensivă*** = reanimare, ‹astăzi rar› îngrijiri intensive (v. *îngrijire*). *După operație, bolnava a fost internată în secția de terapie intensivă.* **3** (*med.*) ***terapie cognitiv-comportamentală*** = terapie comportamentală. *Prin terapia cognitiv-comportamentală se urmărește înlocuirea unui comportament neadaptat printr-unul adaptat;* ***terapie comportamentală*** = terapie cognitiv-comportamentală; ***terapie fotodinamică*** = fotochimioterapie. *În terapia fotodinamică se asociază un produs chimic cu radiații electromagnetice pentru a face medicamentul activ;* ***terapie genetică*** = genoterapie. *Terapia genetică reprezintă un ansamblu de tehnici prin care ADN-ul, din factor etiopatogenic, devine medicament;* ***terapie sclerozantă*** = scleroterapie. *Terapia sclerozantă este tratamentul varicelor membrelor inferioare, a celor esofagiene sau a hemoroizilor;* ***terapie tisulară*** = histoterapie. *Terapia tisulară se face cu ajutorul unor țesuturi organice conservate la rece.*
terásă s.f. (*geomorf.*) ***terasă aluvială*** = terasă de acumulare. *Terasele aluviale sunt formate pe cuvertura de aluviuni depuse de râu;* ***terasă de acumulare*** = terasă aluvială.
teratogén, -ă adj. (*despre substanțe*) ectrogen. *Substanțele teratogene provoacă malformații.*
teratogenéză s.f. (*biol.*) teratogenie. *Teratogeneza se ocupă cu studiul cauzelor malformațiilor.*
teratogeníe s.f. (*biol.*) teratogeneză.
teratoíd s.n. (*med.*) teratom, tumoare organoidă.
teratóm s.n. (*med.*) teratoid, tumoare organoidă. *Teratomul este o tumoare benignă, congenitală, de natură embrionară.*
térchea-berchea s.m. invar. (*pop.* și *fam.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** v. Nimeni. Om de nimic.
terci s.n. (*culin.*) **1** păsat, ‹reg.› cir[2], meșniță, rișcașă. *A făcut un terci de mălai.* **2** ‹pop.› chiseliță, ‹reg.› clic[2], coleașă, letiu, mlat. *Terciul este o mămăligă foarte moale.* **3** (*p. anal.; pop.* și *fam.*) v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură.
terciuí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) bătuci, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) muia, a (se) sparge, a se strivi, a se zdrobi, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifligi, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a se flecui, a se meci[3], a se motoci, a (se) pistosi, a se stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdoboli, a zdruci, ‹înv.› a se stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au terciuit*
terciuiálă s.f. **1** ‹reg.› toroșteală. *Mâncarea a ajuns o terciuială din cauză că a fiert prea mult.* **2** strivire, terciuire, zdrobire, ‹reg.› fleciuire, storcire.
terciuíre s.f. strivire, terciuială, zdrobire, ‹reg.› fleciuire, storcire. *La căderea sacoșei, terciuirea roșiilor nu a putut fi evitată.*
terciuít, -ă adj. (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, bătut[2], fleșcăit, lovit, spart[2], strivit, zdrobit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit , storcit, storcoșit. *Roșiile terciuite în timpul transportului au fost aruncate.*
terebentínă s.f. (*ind., med.*) ‹reg.› unt de naft, ‹înv.› unt de terpentin. *Terebentina se folosește în industrie ca solvent pentru lacuri, rășini etc. și în medicină.*
terebintacée s.f. pl. (*bot.*) anacardiacee. *Terebintaceele au florile unisexuate și fructul o drupă.*
tereblécea s.m. art. (*reg.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.
terebránt, -ă adj. (*livr.*) **I** (*despre leziuni*) v. Profund. **II 1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) v. Chinuitor. Intens. Mare[1]. Năprasnic. Puternic. Violent. Viu. **2** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) v. Acut. Adânc. Imens. Intens. Mare[1]. Pătrunzător. Profund. Puternic. Violent. Viu.
terebrație s.f. **1** (*med., med. vet., chir.*) perforație. *Terebrația este un orificiu rezultat în urma unui proces patologic sau a unei acțiuni accidentale ori chirurgicale.* **2** (*tehn.; livr.*) v. Găurire. Găurit[1]. Perforaj. Perforare. Perforat[1]. Perforație. Scobire. Scobit[1]. Scobitură. Sfredelire. Sfredelit[1]. Străpungere. Străpuns[1]. Șlițuire.
terén s.n. **I 1** loc, ‹înv.› local. *A cumpărat un teren la marginea orașului. Terenul achiziționat este prielnic semănăturilor de toamnă.* **2** (*agric.*) ***teren arabil*** = loc de arătură. *Are câteva hectare de teren arabil.* **3** ***teren viran*** = loc viran, maidan, ‹pop.› tăpșan, ‹reg.› toloacă, ‹înv.› viranea. *Copiii se joacă pe un teren viran.* **4** (*geol.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) pământ, sol[2]. *Acest teren lutos nu este bun pentru agricultură.* **5** (*geol.*) ***teren alunecos*** = strat alunecos. *Terenul alunecos constă dintr-o alternanță de nisipuri ce absorb apă în mare cantitate și de argile care, fiind impermeabile, produc alunecarea nisipurilor de deasupra lor;* ***teren lacustru*** = depozit lacustru, formațiune lacustră, șes lacustru. *Terenul lacustru este rezultatul depunerilor pe fundul unei ape dulci.* **6** loc, regiune, ținut, zonă, ‹reg.› aret[2]. *Nu cunoaște bine terenul și de aceea are nevoie de o călăuză.* **II** fig. (*de obicei urmat de determ. care indică felul*) domeniu, sector, ‹fig.› arenă, plan, șantier, tărâm, ‹fig.; rar› meleag. *A pășit de tânăr pe terenul politicii.*
tererém s.n. (*înv.*) **I 1** (*muz.*) v. Tril. **2** v. Zorzoane. **II** fig. v. Fumuri (v. *fum*). Ifose (v. *ifos*). Pretenții (v. *pretenție*).
teréstru, -ă adj. **1** pământesc, teluric, ‹rar› terian. *Lumea terestră este total diferită de cea astrală. Atmosfera terestră este alterată de noxe.* **2** (*în opoz. cu „ceresc", „dumnezeiesc"*) lumesc, pământesc, teluric, ‹rar› terian, ‹fig.; înv.› lutos. *Copleșit de grijile terestre, uită adesea de ceea ce este mai important pentru sufletul său.*
terezíe s.f. (*reg.*) **1** (*metrol.*) v. Balanță. Cântar. **2** v. Disc. Platan[1]. Taler[1]. Talger. Tas. **3** (*art., la pl.* ***Terezиile***; *astron.; nm. pr.*) v. Balanța (v. *balanță*). Cumpăna (v. *cumpănă*).
terfăr s.m., s.n. (*la nunțile țărănești; reg.*) **1** s.m. ‹reg.› terfaș. *Terfarii sunt invitații miresei.* **2** s.n. v. Masa de dar (v. *masă*[1]). Masa mare (v. *masă*[1]).
terfáș s.m. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› terfar.
terfăríe s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Masa de dar (v. *masă*[1]). Masa mare (v. *masă*[1]).
terfăríță s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› terfăroaie. *Terfărița este o rudă sau o prietenă a miresei, care o însoțește și are în grijă hainele ei.*
terfăroáie s.f. (*la nunțile țărănești; reg.*) ‹reg.› terfăriță.
terfeleálă s.f. (*înv.* și *pop.*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare.
terfelí vb. IV. **1** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **2** tr. fig. (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a vești, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi terfelește amintirea prin afirmațiile făcute.*
terfelíre s.f. **1** (*pop.*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare. **2** fig. batjocorire, compromitere, dezonorare, necinstire, pângărire, profanare, ‹fig.› întinare, mânjire, murdărire, pătare, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare, ‹fig.; reg.› pricăjire, ‹fig.; înv.› scârnăvie. *Terfelirea memoriei părinților este o impietate.*
terfelít, -ă adj. **1** (*pop.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** fig. (*despre memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) batjocorit, compromis[2], dezonorat, discreditat, necinstit, pângărit, profanat ‹fig.› întinat, maculat, mânjit, murdărit, pătat, ‹fig.; înv. și pop.› spurcat[2], ‹fig.; înv.› imat. *A avut de suferit din cauza reputației lui terfelite.*
terfelitúră s.f. (*înv.*) v. Maculare. Mânjire. Murdărire. Pătare.
terfelóg, -oágă s.n., s.f., s.m. **I** s.n. **1** (*mai ales la pl.* ***terfeloage***; *adesea deprec.*) hârțoagă.

Caută printre terfeloage actul de proprietate al casei. **2** (*la pl.* ***terfeloage*** ; *fam.*) ‹fam.› taftaloage. *Pe masa profesorului de limbi clasice sunt teancuri de terfeloage latinești și grecești.* **3** (*înv.*) v. Catastif. Condică. Registru. **II** s.f. (*reg.*) **1** v. Ruptură. Zdrean**ț**ă. **2** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Vechitură. Zdrean**ț**ă. **3** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **III** s.m. (*bot.; reg.; în forma* ***tărfălog***) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

tergál s.n. **1** (*chim.*) polietilentereftalat, politereftalat de etenă, terilenă, terital, terom. *Tergalul este o fibră sintetică poliesterică foarte rezistentă la lumină, căldură, șifonare și rupere.* **2** (*ind. text.*) terom. *Încă mai poartă un pardesiu vechi din tergal.*

tergimán s.m. (*turc.; înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom. și în alte țări din Orient*) v. Dragoman. **2** v. Interpret. Tălmaci. Tălmăcitor. Traducător. Translator.

tergiversá vb. I. tr. **1** (*compl. indică acțiuni, lucrări, fapte*) a întârzia, a lungi, a tărăgăna, a trena, ‹înv.› a prelungi. *A tergiversat mult plata chiriei. Lipsa dovezilor concrete tergiversează ancheta.* **2** (*compl. indică mai ales activități, acțiuni*) a amâna, a lungi, a tărăgăna, a temporiza, ‹reg.› a îmbalansa. *Nu mai tergiversa începerea lucrărilor!*

tergiversáre s.f. **1** amânare, tărăgănare, temporizare, ‹rar› tergiversațiune. *Tergiversarea lucrărilor nu mai poate fi permisă.* **2** tărăgănare, tărăgăneală, ‹rar› molcomeală, ‹reg.› târșoneală. *Nu înțelege de ce este această tergiversare a judecării persoanei acuzate de corupție.*

tergiversát, -ă adj. (*despre acțiuni, lucrări etc.*) întârziat, tărăgănat, trenat. *Procesele succesorale tergiversate produc nemulțumirea celor implicați.*

tergiversațiúne s.f. (*rar*) v. Amânare. Tărăgănare. Temporizare. Tergiversare.

teriác s.n. (*farm.; rar*) v. Panaceu.

terián, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) **I** adj. **1** v. Pământesc. Teluric. Terestru. **2** (*în opoz. cu „ceresc”, „dumnezeiesc”*) v. Lumesc. Pământesc. Teluric. Terestru. **II** s.m., s.f. v. Muritor. Om. Pământean.

teríbil, -ă adj., adv. **A** adj. **I** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, uimitor, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncotopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță teribilă. A avut șansa teribilă de a participa la o misiune în cosmos.* **II 1** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, terifiant, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă teribilă.* **2** (*despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) atroce, crunt, cumplit, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹înv. și reg.› sperietor, ‹înv.› înfricoșat, oțârâtor, oțeros, speriat[2]. *Este un despot teribil. Fapta sa este teribilă.* **3** (*despre lovituri, bătăi etc.*) grozav, strașnic, zdravăn, ‹pop.› vrăjmaș, ‹fam.› bun, năstrușnic, sfânt, ‹fam.; glum.› criminal[2], ‹fig.› sănătos, ‹fig.; înv.› tătăresc. *I-a tras o bătaie teribilă.* **4** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, ‹reg.› pogan, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic, turbat. *O furtună teribilă i-a luat acoperișul casei.* **5** catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, funest, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe teribile asupra mediului.* **III 1** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, uimitor, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este teribil.* **2** (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **3** (*fam.; despre sentimente, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Exagerat. Excesiv. Imens. **B** adv. (*modal*) **I 1** (*ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, uimitor, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare teribil de scump.* **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, uimitor, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este teribil de frumoasă.* **3** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) consternant, extraordinar, grozav, nemaipomenit, nespus, surprinzător, uimitor, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este teribil de urât.* **II 1** groaznic, grozav, înfiorător, mult, rău, tare, ‹înv. și pop.› foarte, ‹înv.› mortește, ‹fig.› foc. *Părinții s-au supărat teribil pentru necinstea lui.* **2** (*în opoz. cu „puțin”*) mult, tare, ‹înv. și pop.› foarte. *Teribil își dorește să aibă o mașină.* **3** groaznic, grozav, năprasnic, strașnic, zdravăn, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› amar, amarnic. *L-a pedepsit teribil pentru ce i-a făcut.* **4** imens, ‹înv. și pop.› foarte. *O iubește teribil.*

teribilísm s.n. bizarerie, ciudățenie, excentricitate, extravaganță, fantezie, originalitate, ‹rar› excentrism, ‹pop.› pidosnicie, ‹reg.› șuchețenie, ‹fig.› lux. *I se pare un teribilism să-ți cumperi o mașină scumpă când nu ai o casă.*

terifiá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a înfiora, a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta, a oripila, ‹înv.› a înspăima, a strășnici. *Bubuiturile tunetelor îi terifiază. O terifiază întunericul.*

terifiánt, -ă adj. (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, zguduitor, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic.

terifiát, -ă adj. (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, înfricoșat, îngrozit, înspăimântat, zguduit[2], ‹înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Terifiată, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.*

terífic, -ă adj. (*livr.; despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abominabil. Cumplit. Cutremurător. Feroce. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Macabru. Monstruos. Odios. Oribil. Oripilant. Sângeros. Teribil. Terifiant. Zguduitor.

terigén, -ă adj. (*geol.; despre roci sau depozite sedimentare*) clastic, detritic. *A făcut o cercetare pe teren, analizând niște depozite de roci terigene.*

terilénă s.f. (*chim.*) polietilentereftalat, politereftalat de etenă, tergal, terital, terom. *Terilena este o fibră sintetică poliesterică foarte rezistentă la lumină, căldură, șifonare și rupere.*

teritál s.n. (*chim.*) polietilentereftalat, politereftalat de etenă, tergal, terilenă, terom.

teritóriu s.n. **I 1** loc, meleag, regiune, tărâm, ținut, zonă, ‹rar› țărm, ‹reg.› obleaguri (v. *obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe teritorii. Vrea să cunoască obiceiurile teritoriului unde face cercetarea folclorică.* **2** cuprins[1], întindere, întins[1], spațiu, suprafață, ‹livr.› superficie, ‹înv. și pop.› luciu[2], ‹pop.› întinsură, ‹înv.› cuprindere, localitate, olat, ‹fig.› imperiu. *Ploile au căzut pe tot teritoriul țării.* **3** pământ, regiune, ținut. *De mulți ani trăiește pe un teritoriu străin, departe de patria de origine. Sultanul a vrut să transforme țara cucerită*

într-un teritoriu turcesc. **4** regiune, suprafață, zonă. *Satul se află pe un teritoriu inundabil.* **5** ***teritoriu extravilan*** = extravilan. *Are o casă pe teritoriul extravilan al orașului;* ***teritoriu intravilan*** = intravilan. *Teritoriul intravilan cuprinde întreaga suprafață construită a unui oraș sau a unui sat.* **6** (*milit.*) ***teritoriu neutru*** = zonă neutră. *Teritoriul neutru este situat între granițele a două țări pe care nu staționează forțe armate.* **II** fig. (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, zonă. *În ultimul timp și-a lărgit mult teritoriul cercetărilor.*

término s.n., s.m. **I** s.n. **1** dată, moment, timp, vreme, zi, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziției va avea loc la termenul stabilit. I-a înapoiat banii la termenul convenit.* **2** (*fin., econ.*) scadență, ‹pop.› soroc, ‹reg.› roc, ‹înv.› diorie, vadea, vreme, vreme cu soroc. *Termenul poliței este 15 februarie. - Când ai termen la bancă?* **3** interval, perioadă. *Nu trebuie depășit termenul de garanție pentru a repara un aparat.* **4** (*jur.*) clauză, condiție, dispoziție, prevedere, punct, stipulare, stipulație, ‹înv. și pop.› tocmeală, ‹înv.› șart[2]. *Trebuie cercetate termenele din contract.* **5** (*înv.*) v. Cap. Capăt. Final. Fine. Încheiere. Sfârșit[1]. **6** fig. (*înv.*) v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Margine. Țărm. **II** s.m. (*lingv.*) cuvânt, item, lexem, vorbă, ‹livr.› verb, vocabulă, ‹înv. și pop.› zicere, ‹înv.› dicțiune, glas, grai, limbă, locuțiune, parolă, vorbire, voroavă, ‹grec.; înv.› lexis. *În ultimul timp au pătruns în limba română mulți termeni străini.*

termíe s.f. (*fiz.*) megacalorie. *Termia este unitatea de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic.*

terminá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) a (se) isprăvi, a înceta, a (se) încheia, a (se) sfârși, ‹rar› a epiloga, ‹pop.› a (se) dovedi, a (se) găti, a (se) istovi, a (se) mântui, ‹reg.› a răfui, a (se) sculi, ‹înv.› a (se) săvârși. *Au terminat treaba spre dimineață. Disputele dintre ei nu s-au terminat.* **2** tr. (*compl. indică acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) a finaliza, a isprăvi, a încheia, a sfârși, ‹livr.› a fini, ‹reg.› a oteși[1]. *A reușit să-și termine lucrarea la termen.* **3** tr. (*compl. indică creații, acțiuni etc. ale oamenilor*) a desăvârși, a încheia, a sfârși. *Nu știe dacă va putea să termine simfonia începută de tatăl lui.* **4** tr. (*compl. indică teme, argumente, probleme etc.*) a epuiza, a isprăvi, a încheia, a sfârși, ‹pop.› a găta, a mântui, ‹fig.› a seca, ‹fig.; pop.› a slei. *În studiul său nu a reușit să termine toate aspectele problemei.* **5** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a isprăvi, a încheia, a închide, a sfârși, ‹reg.› a răfui. *Au terminat ședința după două ore de dezbateri.* **6** refl. (*despre acțiuni, proiecte etc. ale oamenilor*) a ieși, a se isprăvi, a se sfârși. *Cum se va termina, să se termine!* **7** refl. (*despre stări, fenomene, acțiuni etc.*) a se încheia, a se sfârși, ‹înv. și pop.› a se petrece, ‹înv. și reg.› a se obârși. *Totul este trecător și se termină la un moment dat. De multe ori viața se termină brusc.* **8** tr. (*compl. indică forme de învățământ, ani școlari etc.*) a absolvi, a isprăvi, a încheia, a sfârși. *Mai are un an până termină facultatea.* **9** refl. (*despre acțiuni, tratative, întreceri sportive etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se încheia, a se sfârși, ‹fig.› a se solda. *Campania lor electorală s-a terminat cu succes.* **10** tr. (*compl. indică probleme, activități, stări etc.*) a încheia, a lichida, a sfârși. *S-a întâlnit cu el ca să termine toate problemele care au fost între ei. Și-au terminat răfuielile vechi.* **11** refl. (*despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) a se duce[2], se încheia, a se sfârși, a trece, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a veni, ‹înv.› a se pleca. *Deja s-a terminat o oră de când așteaptă tramvaiul. Vara s-a terminat.* **12** refl. (*despre perioade de timp, termene etc.*) a expira, a se isprăvi, a se încheia, a se sfârși. *Termenul de garanție a frigiderului s-a terminat. Timpul de gândire s-a terminat.* **13** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a (se) consuma[1], a (se) epuiza, a (se) isprăvi, a (se) sfârși, ‹rar› a lichida, ‹fam.› a fitui, ‹reg.› a (se) găti, a se petrece, ‹înv.› a săvârși, ‹fig.› a se duce[2], a (se) topi. *A terminat toate rezervele alimentare. S-a terminat tușul din imprimantă.* **14** refl. (*mai ales despre fenomene ale naturii*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a sta, a trece, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[1], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea s-a terminat după câteva ore. Ploile nu se mai termină și este pericol de inundații.* **15** refl. (*despre spații delimitate, localități, drumuri etc.*) a se încheia, a se sfârși, ‹pop.› a se curma. *Satul este atât de lung încât pare că nu se mai termină.* **16** tr. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; compl. indică oameni*) a sfârși, ‹pop. și fam.› a împlini. *După câteva săptămâni a terminat-o cu el.* **17** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide. **18** intr. (*fiziol.; arg.*) v. Ejacula. **II** tr. fig. (*fam.; compl. indică oameni*) **1** v. Arde. Frige. **2** v. Distruge. Mânca. Mina. Naufragia. Nenoroci. Prăpădi. Ruina. **III** (*la imper., pers. 2 sg.* ***termină*** *!; cu val. de interj.; în constr. eliptice; exprimă mai ales un ordin*) ajunge!, atât!, basta!, destul!, gata!, isprăvește!, încetează!, punct!, sfârșește!, stai!, stop!, ‹reg.› halt!, ‹reg.; peior.› ho! *Termină! Nu mai suport țipetele tale!*

terminál, -ă adj. extrem. *La această insectă, jumătatea terminală a aripii este membranoasă.*

termináre s.f. **I 1** isprăvire, isprăvit[1], încetare, încheiere, sfârșire, sfârșit[1], terminat[1], ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură. *Lucrarea va fi publicată într-o revistă de specialitate după terminarea redactării.* **3** epuizare, isprăvire, sfârșire. *După terminarea tuturor argumentelor acțiunii sale, a așteptat decizia comisiei de disciplină.* **4** isprăvire, încheiere, închidere, sfârșire, sfârșit[1]. *Terminarea ședinței s-a făcut după două ore de dezbateri.* **5** absolvență, absolvire, isprăvire, încheiere. *După terminarea liceului s-a înscris la facultate.* **6** încheiere, lichidare, ‹rar› lichidațiune. *A venit timpul terminării acestor vechi răfuieli.* **7** consumare, epuizare, isprăvire, sfârșire, sfârșit[1]. *Cartușul imprimantei trebuie umplut înainte de terminarea totală a tușului.* **II** (*concr.; gram.; înv.*) v. Desinență. Terminație.

terminát[1] s.n. isprăvire, isprăvit[1], încetare, încheiere, sfârșire, sfârșit[1], terminare, ‹pop.› gătare, istovire, mântuire, ‹înv.› isprăvenie, săvârșire, săvârșitură.

terminát[2], -ă adj. **I 1** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) isprăvit[2], încheiat, sfârșit[2], ‹înv.› săvârșit[2]. *Nu poate fi vorba de o dispută terminată între ei.* **2** (*despre acțiuni, activități, lucrări etc. ale oamenilor*) finalizat, isprăvit[2], încheiat, sfârșit[2], ‹livr.› finit. *Lucrarea terminată a fost predată profesorului.* **3** (*mai ales despre lucruri*) gata, isprăvit[2], încheiat, ‹înv.› săvârșit[2]. *Într-o sală a croitoriei sunt expuse hainele terminate ale clienților.* **4** (*despre activități, acțiuni etc.*) isprăvit[2], încheiat, sfârșit[2]. *Ședința terminată a incitat la discuții particulare.* **5** (*despre prbleme, activități, stări etc.*) încheiat, lichidat, sfârșit[2]. *Consideră vechea răfuială terminată.* **6** (*despre produse, mărfuri etc.*) finit. *Un produs terminat a trecut prin toate fazele de prelucrare.* **7** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Asasinat[2]. Omorât. Suprimat. Ucis[2]. **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, stocit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› zdrobolit. *După atâta alergătură, terminat, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*fam.*) v. Distrus. Minat. Ruinat. **3** (*fin.; fam.; despre agenți economici, persoane etc.*) v. Falit. Insolvabil.

terminație s.f. (*gram.*) desinență, ‹înv.› sfârșire, sfârșitură, terminare. *Terminația este morfemul adăugat la tema sau la rădăcina unui cuvânt.*

terminísm s.n. (*în filos. medievală; în opoz. cu „realism”*) nominalism. *Terminalismul susținea că numai lucrurile individuale au existență reală, noțiunile generale fiind doar simple nume ale lucrurilor.*

terminíst, -ă adj., s.m., s.f. (*filos.*) nominalist. *Terminiștii sunt adepții terminismului.*

terminologíe s.f. (*lingv.*) nomenclatură, vocabular, ‹înv.› vorbire. *În cartea sa a studiat terminologia economică.*

termiónică s.f. (*fiz.*) termoionică. *Termionica se ocupă cu studiul emisiei de electroni de metalele supuse la temperaturi foarte înalte.*

termíță s.f. (*entom.*) *Isoptera*; furnică-albă.

termoadezív, -ă adj. termocolant.

termoanalgezíe s.f. (*med.*) termoanestezie. *Termoanalgezia este alterarea termosensibilității sau a capacității de a distinge căldura de frig.*

termoanestezíe s.f. (*med.*) termoanalgezie.
termocentrálă s.f. **1** centrală termică. (v. *central*) *În termocentrală se produce căldura care este distribuită prin intermediul unui agent termic.* **2** ***termocentrală electrică*** = centrală termoelectrică (v. *central*). *În termocentralele electrice se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz.*
termocolánt, -ă adj. termoadeziv.
termocondúcţie s.f. (*fiz.*) conducţie termică.
termocúplu s.n. (*fiz.*) cuplu termoelectric, termoelement. *Termocuplul este folosit pentru măsurarea temperaturilor.*
termodispérsie s.f. (*biol., fiziol.*) termoliză.
termoelemént s.n. (*fiz.*) cuplu termoelectric, termocuplu.
termoemísie s.f. (*fiz.*) emisiune termoelectronică.
termofór s.n. (*med.*) buiotă. *Termoforul este o pungă plată în care se pune apă caldă şi care este folosită ca mijloc terapeutic.*
termoiónică s.f. (*fiz.*) termionică.
termoizolánt, -ă adj., s.m. (*fiz.*) calorifug, izolant termic, termoizolator. *Materialele termoizolante împiedică transmiterea căldurii.*
termoizoláre s.f. anvelopare, izolare termică, termoizolaţie. *Vara trecută a făcut termoizolarea casei.*
termoizolatór, -oáre adj., s.m. (*fiz.*) calorifug, izolant termic, termoizolant.
termoizoláţie s.f. anvelopare, izolare termică, termoizolare.
termolíză s.f. (*biol., fiziol.*) termodispersie. *Prin termoliză organismul cedează mediului ambiant surplusul de căldură.*
termométru s.n. ‹pop.› grad. *Termometrul indică temperatura unui corp sau a mediilor cu care vine în contact.*
termopenetráţie s.f. (*med., med. vet.*) diatermie, transtermie. *Termopenetraţia este un procedeu fizioterapeutic de încălzire a unor organe sau ţesuturi.*
termopílă s.f. (*fiz.*) pilă termoelectrică (v. *pilă*[1]). *Profesorul vorbeşte studenţilor despre termodinamica termopilelor.*
termoplonjór s.n. (*electr.*) fierbător, plonjor, plonjor electric, ‹arg.› picior. *Termoplonjorul este un aparat electric, din oţel inoxidabil, în formă de spirală, care serveşte la încălzirea rapidă a unei cantităţi de lichid, prin scufundarea lui în lichidul respectiv.*
termopropulsáre s.f. termopropulsie.
termopropúlsie s.f. termopropulsare. *Termopropulsia este o propulsie bazată pe energia termică.*
termoregláj s.n. termoreglare.
termoregláre s.n. termoreglaj. *Termoreglarea este un reglaj (automat) al temperaturii.*
termoregulatór s.n. (*electron.*) regulator de temperatură, termostat. *Termoregulatorul este un aparat automat pentru controlul şi supravegherea temperaturii dintr-o incintă sau dintr-un sistem tehnic.*
termosféră s.f. (*climat.*) ionosferă. *Termosfera este pătura superioară a atmosferei în care se produc aurorele polare.*
termostát s.n. (*electron.*) regulator de temperatură, termoregulator.
termotactísm s.n. (*biol.; la unele animale sau plante*) termotropism.
termotropísm s.n. (*biol.; la unele animale sau plante*) termotactism. *Termotropismul este o reacţie de orientare ori de deplasare provocată de variaţiile de temperatură.*
tern, térnă adj. **I 1** (*despre culori, materiale textile colorate, obiecte de îmbrăcăminte colorate etc.*) decolorat, ieşit, spălăcit, şters, ‹reg.› spălat[2], spălătocit, spălătuit. *Încearcă să înviorezе culorile terne ale bluzei folosind un balsam special.* **2** (*în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanţe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], şters, ‹livr.› blafard, ‹rar› lin[2], ‹pop.› searbăd[1], ‹reg.› sărbeziu, ‹înv.› uşor[2], ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd, veşted. *În expoziţie erau expuse peisaje în culori terne.* **II** fig. **1** (*despre viaţa, existenţa oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, vegetativ. *Viaţa ei în acel mic oraş a fost ternă.* **2** (*lit.; despre opere literare, despre stilul acestora etc.*) apoetic, banal, comun, nepoetic, prozaic, ‹fig.› aplatizat, fad, plat[2], ‹fig.; peior.› pedestru. *Ultimul său volum conţine creaţii terne.*
ternár, -ă adj. (*chim., fiz.; despre compuşi, sisteme fizico-chimice sau amestecuri*) terţiar. *A studiat aliajele ternare de fier. Compuşii ternari conţin carbon, oxigen şi hidrogen.*
teroáre s.f. **1** groază, încrâncenare, înfiorare, înfricoşare, îngrozire, înspăimântare, oroare, spaimă, ‹înv. şi pop.› înfricare, oţărâre, ‹înv. şi reg.› scârbă, ‹reg.› năzar, pălitură, ‹înv.› îngrozâtură, îngroziciune, înspăimare, înspăimântătură, spăimânt, spăimântare, spăimântătură, ‹fig.› cutremur, cutremurătură. *Asistând la teribila scenă, o teroare cumplită a pus stăpânire pe ea.* **2** (*fam.*) ‹fam.› spaimă. *Directoarea este teroarea elevilor. Fizica este teroarea ei. Spărgătorii sunt teroarea băncilor.*
teróm s.n. **1** (*chim.*) polietilentereftalat, politereftalat de etenă, tergal, terilenă, terital. *Teromul este o fibră sintetică de poliester, obţinută din polimer sintetic.* **2** (*ind. text.*) tergal. *Încă mai poartă un pardesiu vechi din terom.*
teroríst, -ă adj. (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹înv.› teroristic. *Un grup de indivizi, printr-un act terorist, a deturnat un avion.*
terorístic, -ă adj. (*înv.; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Terorist.
terorizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a tiraniza, ‹înv.› a tiranisi, a tirăni, ‹arg.› a ghidona. *O bandă de hoţi terorizează locuitorii unui cartier al oraşului.*
terorizáre s.f. tiranizare. *Hoţii au fost pedepsiţi pentru terorizarea locuitorilor unui cartier al oraşului.*
terós, -oásă adj. (*chim.; înv.*) v. Pământos.
terpél s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a face", „a trage"*) v. Raită. Tur[1]. Tură[1].
terpení vb. IV. tr. (*compl. indică iarbă, flori, cereale etc.*) v. Culca. Doborî. Tăvăli.
terpín-hidrat s.n. (*chim.*) hidrat de terpin. *Terpin-hidratul este folosit la purificarea terpinului.*
tersít s.m. (*înv.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreţ.
terş s.m. (*bot.; reg.*) v. Stejar. Stejar-de-luncă. Stejar-pedunculat (*Quercus robur*).
tértă s.f. (*tehn.; la coşul morii; reg.*) v. Hădărag. Titirez.
terteleác s.n. (*tehn.; reg.*) **1** (*la coşul morii*) v. Hădărag. Titirez. **2** (*la joagărul de buşteni*) v. Pârghie. **3** (*la moara de vânt*) v. Crâng. Prâsnel.
tertíp s.n. **1** abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, şiretenie[1], şiretlic, şmecherie, truc, viclenie, vicleşug, vulpenie, ‹livr.› astuţie, ‹rar› şireţie, ‹pop. şi fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiţă, chiţibuş, inginerie, merchez, moftologie, politica, şicană, şpil, ‹fam.; peior.› fineţuri (v. *fineţe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mişculanţă, solomonie, şuleaucă, tărăşenie, teşmec, teşmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.;pop. şi fam.› şurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, şurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la tertipuri care nu-l onorează.* **2** (*fam.*) v. Intrigă. Maşinaţie. Uneltire. **3** (*înv.*) v. Dispoziţie. Hotărâre. Injoncţiune. Ordin. **4** (*înv.*) v. Plan. Proiect.
tertipát s.n. (*turc.; înv.*) v. Abilitate. Artificiu. Strata gemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.
terţét s.n. **1** (*muz.*) trio. *Toate vocile din terţet au fost excelente. Ascultă cu atenţie terţetul din partea a doua a lucrării.* **2** (*vers.; rar*) v. Terţină.
terţiár, -ă adj. (*chim., fiz.; despre compuşi, sisteme fizico-chimice sau amestecuri*) ternar. *A studiat aliajele terţiare de fier. Compuşii terţiari conţin carbon, oxigen şi hidrogen.*
terţínă s.f. (*vers.*) ‹rar› terţet. *Terţina este o strofă formată din trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea, iar al doilea cu primul şi cu al treilea din strofa următoare.*
tesác s.n. **1** (*în trecut*) ‹înv.› spangă. *Tesacul era o sabie scurtă şi lată, purtată de infanterişti şi de sergenţii de stradă.* **2** (*rar*) v. Teacă.
tescovínă s.f. **I 1** (*vinif.*) ‹pop.› prăştină, ‹înv. şi reg.› mălată, ‹reg.› boască, boştină, comină, comoviţă, hostoape, hostopină, loază, scroboteală, vinaţă, voavă, voscă. *Tescovina este ceea ce rămâne după presarea strugurilor pentru obţinerea mustului.* **2** rachiu de tescovină. *Tescovina se obţine prin fermentarea şi distilarea resturilor rămase după presarea strugurilor.* **II** (*reg.*) **1** v. Borhot. **2** v. Turtă. Turtă furajeră.
tescuí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică struguri*) a strivi, a zdrobi, ‹înv. şi pop.› a călca, ‹reg.› a pistosi, a stroncăni, a stropşi. *A tescuit strugurii pentru a face mustul.* **2** (*compl. indică fructe, seminţe etc.*) a presa, a stoarce,

a zdrobi, ‹reg.› a destoarce[3], a stropşi. *A tescuit seminţele de floarea-soarelui pentru a obţine ulei. A tescuit fagurii pentru a scoate mierea.* **3** (*compl. indică brânză, caş*) a presa, a stoarce. *Ciobanii tescuiesc caşul pentru a ieşi zerul.* **4** (*rar; compl. indică lucruri, materiale, obiecte*) v. Aduna. Burduşi. Ghemui. Îndesa. Înghesui. Îngrămădi. Ticsi. **II** fig. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Tortura. **2** refl. (*med., med. vet.; înv.; despre fiinţe*) v. Chinui. Suferi.

tescuiálă s.f. (*înv.*) v. Presare. Stoarcere. Stors[1]. Tescuire. Tescuit[1]. Zdrobeală. Zdrobire.

tescuíre s.f. presare, stoarcere, stors[1], tescuit[1], zdrobeală, zdrobire, ‹înv. şi reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Tescuirea seminţelor de floarea-soarelui se face pentru a se obţine uleiul.*

tescuít[1] s.n. presare, stoarcere, stors[1], tescuire, zdrobeală, zdrobire, ‹înv. şi reg.› storsură, ‹înv.› tescuială.

tescuít[2], -ă adj. **1** (*despre fructe, seminţe etc.*) presat[2], stors[2], zdrobit, ‹reg.› zdrobolit. *Seminţele de floarea-soarelui tescuite, din care s-a scos uleiul, sunt aruncate.* **2** (*rar; despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) v. Burduşit. Îndesat. Înghesuit. Îngrămădit. Ticsit.

teslár s.m. (*înv. şi reg.*) v. Dulgher. Lemnar.

téslă s.f. **1** (*tehn.; în tâmplărie, în dulgherie*) gripcă, răzuş, ‹reg.› faragău, scoabă, ‹înv.› strujniţă. *Tesla este folosită la fasonarea lemnului prin cioplire.* **2** (*constr.; în zidărie; reg.*) v. Mistrie. **3** (*tehn.; reg.*) v. Cioplitor. Cuţitoaie. **4** (*înv.*) v. Topor.

teslăríe s.f. (*înv. şi reg.*) **1** v. Dulgherie. Dulgherit. Lemnărie[2]. Lemnărit. **2** v. Lemnărie[2]. Tâmplărie.

teslím s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Furnizare. Livrare. **2** v. Încredinţare. Înmânare. Predare. Remisiune. Remitere. Transmitere.

teslimarisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) v. Furniza. Livra. **2** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredinţa. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite.

teslimarisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Furnizare. Livrare. **2** v. Încredinţare. Înmânare. Predare. Remisiune. Remitere. Transmitere.

teslimát s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Furnizare. Livrare. **2** v. Încredinţare. Înmânare. Predare. Remisiune. Remitere. Transmitere.

teslimatisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) v. Furniza. Livra. **2** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) v. Aduce. Da[2]. Încredinţa. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite.

teslimatisíre s.f. (*înv.*) **1** v. Furnizare. Livrare. **2** v. Încredinţare. Înmânare. Predare. Remisiune. Remitere. Transmitere.

test s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face"*) experienţă, experiment, experimentare, încercare, probă, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experimentaţiune. *Face numeroase teste în laborator înainte de a pune produsul în vânzare.* **2** (*med.*) ***test Owen*** = trombotest. *Testul Owen este o metodă de control a unui tratament anticoagulant prin derivaţi de dicumarină;* ***test Papanicolau*** = colpocitologie. *Testul Papanicolau se face pentru diagnosticarea unor afecţiuni ale colului uterin.* **3** (*med., med. vet., sport*) ***test antidoping*** = control antidoping. *Atletul a fost suspus unui test antidoping. Calul de curse a fost dus la un test antidoping.*

testă[1] vb. I. tr. (*jur.; compl. indică bunuri*) **1** ‹înv.› a lega[2], a testălui. *A fost la notar pentru a-i testa fiicei sale toată averea ei.* **2** a lăsa. *A testat colaboratorului său dreptul de proprietate asupra compoziţiei la care au lucrat împreună.*

testă[2] vb. I. tr. **1** (*compl. indică aparate, maşini, sisteme tehnice etc.*) a încerca, a proba, a verifica, ‹pop.› a cerca, ‹înv. si reg.› a probălui, ‹înv.› a probăi, a probui. *Când cumperi un aparat electric, trebuie mai întâi să-l testezi la bancul de probe al magazinului.* **2** (*compl. indică metode, procedee, tratamente etc.*) a experimenta, a încerca, a proba. *Pacienta a testat un nou tratament.*

testaménț s.n. **I 1** ‹înv.› carte cu limbă de moarte, diată, tocmeală. *A fost la notar pentru legalizarea testamentului.* **2** ***testament mistic*** = testament secret; ***testament secret*** = testament mistic. *Testamentul secret este scris de testator sau de un terţ, dar semnat de primul, sigilat şi prezentat unui funcţionar de stat, care face un act de subscriere pe înscrisul testamentului ori pe plic.* **3** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Testamentul cel Nou*** = Legea cea Nouă (v. *lege*), Legea lui Hristos (v. *lege*), Legea lui Iisus Hristos (v. *lege*), Legea Nouă (v. *lege*), Noul Testament (v. *nou*), ‹înv.› Scriptura cea Nouă (v. *scriptură*). *Testamentul cel Nou este cea de a doua parte a Bibliei, recunoscută de creştini, în care se prezintă naşterea, viaţa, activitatea, patimile, moartea şi învierea lui Iisus, formarea primelor biserici creştine, vestindu-se cea de-a doua venire a lui Hristos şi începutul unei alte lumi fără sfârşit;* ***Testamentul cel Vechi = Testamentul Vechi*** = Legea lui Moise (v. *lege*), Legea veche (v. *lege*), Vechiul Testament (v. *vechi*[2]), ‹înv.› Cartea cea Veche (v. *carte*), Cartea Veche (v. *carte*), Palia, Scriptura cea Veche (v. *scriptură*), Scriptura Veche (v. *scriptură*), Vechea Lege (v. *vechi*[2]), Vechea Scriptură (v. *vechi*[2]). *Testamentul cel Vechi este prima dintre cele două părţi distincte ale Bibliei, recunoscută de iudaism şi de creştinism, care cuprinde textele sfinte referitoare la credinţele religioase şi la viaţa poporului evreu (până la naşterea lui Iisus Hristos).* **II** (*jur.; înv.*) **1** v. Lege. **2** v. Legislaţie.

testamentár, -ă adj. (*jur.*) ‹înv.› dietar. *Dispoziţiile testamentare ale tatălui lor erau foarte clare. Deşi bătrân, nu şi-a manifestat încă intenţiile testamentare. Nu are niciun moştenitor testamentar.*

testatór, -oáre s.m., s.f. (*jur.*) ‹înv.› dietaş, legatar, legator. *Testatorul este persoana care lasă un testament.*

testălúi vb. IV. tr. (*jur.; înv.; compl. indică bunuri*) v. Testa[1].

testeá s.f. **1** top[1], ‹reg.› conţ, ‹înv.› ris[1], rismă[1]. *Şi-a cumpărat o testea de hârtie pentru imprimantă.* **2** fig. (*rar; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Armată. Grămadă. Mulţime.

testemél s.n. (*pop.*) **1** ‹înv.› pambriu. *Testemelul este o basma mare de pânză, de obicei cu flori colorate pe fond negru.* **2** v. Basma. Tulpan. **3** v. Bariş. Broboadă. Năframă.

testícul s.n. (*anat.*) ‹rar› săculeţ seminal, ‹pop. şi fam.; glum.› ou, ‹pop.› coi[1], desagă fudulie, ‹reg.› boaşă, boş, caisă, doldoaşă, rod[1], taşculă, ‹eufem.› bumb, pepene, ‹glum.› atenansă, ‹arg.› barbaros, biluţă, icră.

testimóniu s.n. **1** (*livr.*) v. Dovadă. Indicaţie. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn. **2** (*înv.*) v. Adeverinţă. Dovadă. Mărturie. **3** (*înv.*) v. Atestat. Certificat.

teşcár s.m. (*arg.*) v. Hoţ. Pungaş.

teşcălíe s.f. (*rar*) **1** v. Taşcă. **2** v. Tăşculiţă. Tăşcuţă.

teşchereá[1] s.f. **I 1** (*fam.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă. **2** (*reg.*) v. Chimir. Şerpar. **II** (*înv.*) **1** v. Atestat. Certificat. **2** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **3** v. Adeverinţă. Dovadă. Mărturie. **4** (*econ., fin.*) v. Adeverinţă. Chitanţă. Recipisă. Vaucer. **5** v. Paşaport.

teşchereá[2] s.f. (*ind. lemnului, în dulgherie, în tâmplărie; înv. şi reg.*) v. Rindea.

teşí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) lăţi, a (se) turti, ‹reg.› a lepşi, a (se) târşi[1]. *A teşit vârful cuţitului cu un ciocan.* **2** tr. (*tehn.; compl. indică muchiile unor piese de metal*) a şanfrena. *A teşit marginea acestei piese în vederea sudării.* **3** tr. (*silv.; compl. indică capetele buştenilor*) a olări, ‹reg.› a buza, a ciuli, a oli, a rosti, a şpenţăla, a şpraiţui, a şprănţuri, a şpronţa, a şpronţui, a tivi. *Muncitorii teşesc buştenii la capete pentru a aluneca uşor pe uluc.* **II** refl. fig. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Jena. Ruşina. Sfii. **2** v. Cutremura. Încrâncena. Înfiora. Înfricoşa. Îngrozi. Înspăimânta. Tremura. Zgudui.

teşíre s.f. (*tehn.*) **1** şanfrenare. *Înainte de sudarea piesei trebuie să se facă teşirea muchiilor ei.* **2** bizotaj, bizotare. *Teşirea pietrelor preţioase se face cu migală.*

teşít, -ă adj. **1** (*despre obiecte*) turtit, ‹reg.› berc[2], lepşit, târşit[2], ‹înv.› tâmpit. *Cuiul teşit trebuie scos şi aruncat.* **2** (*despre nasul unor animale*) cârn, lat, turtit, ‹reg.› pepeşit, târşit[2], ‹înv.› tâmpit. *Mopşii au nasul teşit.* **3** (*despre ridicături de pământ*) lat, turtit. *Au poposit pe vârful teşit al dealului.* **4** (*geom.; înv.; despre unghiuri*) v. Obtuz.

teşitúră s.f. (*pop.*) v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot.

teşméc s.n. (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

teşmecheríe s.f. (*reg.*) v. Abilitate. Artificiu. Stratagemă. Subterfugiu. Şiretenie[1]. Şiretlic. Şmecherie. Tertip. Truc. Viclenie. Vicleşug. Vulpenie.

teşméni vb. IV. (*reg.*) **I 1** refl. (*despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci. **2** tr. (*compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) v. Degrada. Dete-

riora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza. **II** refl. fig. (*în opoz. cu „a se întări"; despre fiinţe sau despre forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi.

teşmenít, -ă adj. (*reg.*) **I 1** v. Fâstâcit. Intimidat. Încurcat[2]. Zăpăcit. **2** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viaţa lor*) v. Corupt. Deboşat. Decadent. Decăzut. Depravat. Desfrânat. Destrăbălat. Deşănţat. Dezmăţat. Disolut. Imoral. Incontinent. Libertin. Licenţios. Necuviincios. Nemoral. Neruşinat. Pervers. Pervertit. Rufianesc. Stricat. Viciat. Vicios. **II** fig. (*în opoz. cu „puternic"; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fraged. Fragil. Gingaş. Gracil. Leşinat[2]. Moale. Neputincios. Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit.

teşós, -oásă adj. (*pop.; despre terenuri, forme de relief, drumuri etc.*) v. Aplecat[2]. Înclinat. Oblic. Pieziş. Plecat[2]. Povârnit.

tetaníe s.f. (*med.*) **1** tetanism, ‹pop.› strâns[1], strânsoare, strânsură, ‹înv.› stânsătură. *Tetania se caracterizează prin contracţii musculare spasmodice şi prin înţepenirea membrelor.* **2** ***tetanie lentă*** = spasmofilie. *Tetania lentă apare din cauza insuficienţei glandelor paratiroide, a botulismului, a carenţelor alimentare sau de calciu.*

tetanísm s.n. (*med.*) tetanie, ‹pop.› strâns, strânsoare, strânsură, ‹înv.› stânsătură.

tetános s.n. (*med.*) ‹pop.› fălcariţă, guşarniţă, ‹înv.› spasmul cel mare (v. *spasm*). *Tetanosul este o boală toxiinfecţioasă gravă.*

tétă s.f. (*reg.*) **1** v. Guvernantă (v. *guvernant*). **2** v. Mătuşă. Tanti.

téte s.m. (*reg.*) **1** v. Bunic. Tată-mare. **2** v. Părinte. Tată. **3** v. Nene. **4** v. Bade. Bădie. Neică. Nene. **5** (*art. **tetea**; în exprimări orale; ţine locul pron. pers.*) v. Subsemnatul (v. *subsemnat*).

tetícă s.m. (*reg.*) v. Tătic.

tetína s.f. suzetă, ‹fam.› didi, ţoaşcă, ‹reg.› ţâţar, ‹arg.› ţâţă. *A cumpărat pentru copil câteva tetine.*

tetraalcoól s.m. (*chim.*) eritrită. *Dintre alcoolii tetravalenţi cel mai simplu este tetraalcoolul.*

tetraborát de sodiu s.n. (*chim.*) borax, tincăl. *Tetraboratul de sodiu este folosit la sudarea metalelor, la fabricarea unor sticle speciale, în tăbăcărie, în medicină etc.*

tetracarboníl de nichel s.m. (*chim.*) nichelcarbonil. *Tetracarbonilul de nichel este un carbonil foarte toxic.*

tetraclormetán s.m. (*chim.*) tetraclorură de carbon.

tetraclorúră de carbon s.f. (*chim.*) tetraclormetan. *Tetraclorura de carbon este folosită ca solvent neinflamabil în unele aparate de stins incendiile, la fabricarea lacurilor, a insecticidelor etc.*

tetrádă s.f. tetralogie. *Tetrada este o grupare de patru entităţi similare sau înrudite.*

tetraedrál, -ă adj. (*geom.*) tetraedric.

tetraédric, -ă adj. (*geom.*) tetraedral. *Un corp tetraedric are forma unui tetraedru.*

tetraevănghel s.n. (*relig.*) evangheliar, evanghelie, tetraevangheliar, ‹înv.› evangheliu. *În tetraevanghel se relatează viaţa, învăţătura, patimile, moartea şi învierea lui Iisus Hristos.*

tetraevangheliár s.n. (*relig.*) evangheliar, evanghelie, tetraevanghel, ‹înv.› evangheliu.

tetrafónic, -ă adj. (*tehn., muz.*) cuadrofonic, cvadrifonic. *Tehnica tetrafonică se bazează pe folosirea a patru surse acustice.*

tetrafoníe s.f. (*muz.*) cuadrofonie, cvadrifonie. *Tetrafonia este o tehnică de înregistrare şi redare muzicală bazată pe folosirea a patru surse acustice.*

tetragón s.n. (*geom.*) **1** patrulater, ‹înv.› patrucolţurat, patrunghi. *Tetragonul este un poligon cu patru laturi.* **2** (*înv.*) v. Pătrat.

tetragonál, -ă adj. (*geom.; despre figuri geometrice*) ‹înv.› tetragonic. *A desenat o piramidă tetragonală.*

tetragónic, -ă adj. (*geom., înv.*) v. Tetragonal.

tetrahidrobenzén s.m. (*chim.*) ciclohexenă. *Tetrahidrobenzenul are şase atomi de carbon în moleculă.*

tetrahidronaftalínă s.f. (*chim.*) tetralină.

tetraiodotironínă s.f. (*biochim.*) tiroxină. *Tetraiodotironina este un hormon tiroidian bogat în iod, care stimulează creşterea şi diferenţierea tisulară.*

tetralínă s.f. (*chim.*) tetrahidronaftalină. *Tetralina este folosită ca dizolvant în industria chimică.*

tetralób s.n. (*arhit.*) cvadrilob. *Tetralobul este un motiv decorativ asemănător trifoiului cu patru foi.*

tetralogíe s.f. tetradă. *Tetralogia este o grupare de patru entităţi similare sau înrudite.*

tetraplegíe s.f. (*med., med. vet.*) cvadriplegie. *Tetraplegia este paralizia celor patru membre din cauza leziunii măduvii spinării.*

tetrapód, -ă s.n., adj. (*zool.*) cvadruped, patruped. *Tetrapodele sunt animale care au patru picioare. Iepurele este un animal tetrapod.*

tetrás s.m. (*ornit.; rar*) v. Cocoş-de-munte. Cocoş-sălbatic (*Tetrao urogallus*).

tetrasiláb, -ă adj. (*lingv., vers.; despre cuvinte sau versuri*) cvadrisilab, cvadrisilabic, tetrasilabic.

tetrasilábic, -ă adj. (*lingv., vers.; despre cuvinte sau versuri*) cvadrisilab, cvadrisilabic, tetrasilab. *Un cuvânt tetrasilabic este format din patru silabe.*

tetravalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente chimice*) cvadrivalent. *Carbonul este un element chimic tetravalent.*

tétine subst. (*bot.; reg.*) v. Călţunaş. Condurul-doamnei (v. *condur*) (*Tropaeolum majus*).

teurgíe s.f. magie albă. *În teurgie se produc efecte miraculoase prin mijloace naturale, bazate pe fenomene fizice, fiziologice sau psihice, pentru a face bine.*

teutón, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** teutonic. *Frankfurt pe Main este un oraş teuton. Prusia a fost parte a statului monastic teuton.* **2** (*rar*) v. German. Germanic. Nemţesc. **II** s.m. pl. art. (***teutonii***) cavalerii teutoni (v. *cavaler*), ordinul teutonic (v. *ordin*). *Teutonii au fost, timp de trei secole, principalul exponent al expansiunii germanilor în teritoriile slavilor din răsăritul Europei.*

teutónic, -ă adj. **1** teuton. **2** (*rar*) v. German. Germanic. Nemţesc.

tevatúră s.f. **1** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. şi fam.› chiloman, ‹pop.› vraişte, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. şi reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, talâ, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. şi fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), şucăr. *În piaţă era o tevatură de nedescris.* **2** bucluc, încurcătură, năpastă, neajuns[1], necaz, nemulţumire, nenorocire, neplăcere, nevoie, pacoste, rău, supărare, ‹livr.› dezagrement, ‹înv. şi pop.› poznă, răutate, ‹pop. şi fam.› daraveră, pocinog, ‹pop.› alagea, dârdoră, păcat, ponos, potcă, poticală, satara, zăduf, ‹fam.› belea, dandana, ‹înv. şi reg.› nacafa, nagodă, pricină, ‹reg.› bacală, bai[2], bedă, chichion, ciudă, cotoarbă, dabilă, dănănaie, dânganie, drăcăraie, încurcală, întâmplare, năvârneală, năzbâcă, năzdrăvănie, păcostenie, răscoboală, supăreală, şugă, şugubină, toroapă, vartă[1], ‹înv.› apăs, nesosinţă, nevoinţă, patimă, silă, stenahorie, supărătură, ‹grec.; înv.› distihie, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.› lovitură, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, val, ‹fig.; pop. şi fam.› pedeapsă, ‹fig.; reg.› crâşcare, ‹fig.; înv.› lovire, undă, ‹arg.› înghesuială. *Multă tevatură a avut în ultimul timp!* **3** (*pop. şi fam.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răsculare. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă.

tevé s.f. micul ecran (v. *mic*), televiziune, televizor, ‹fam.; glum.› tembeliziune. *Urmăreşte la teve numai emisiunile de ştiri şi filmele documentare.*

text s.n. **1** ‹înv.› glăsuire, izvod. *În studiul său a publicat şi fragmente din texte vechi din sec. al XVIII-lea.* **2** lucrare, operă, scriere, ‹livr.› op, ‹rar› pagini (v. *pagină*), ‹înv. şi pop.› scriptură, ‹înv.› operat[1], scriitură, scrisoare, uvraj, ‹fig.; peior.› maculatură[1]. *Şi-a predat textul la tipografie, pentru a fi tipărit.* **3** (*muz.*) cuvinte (v. *cuvânt*). *Ascultă o splendidă melodie fără text.* **4** context. *Fraza nu are niciun înţeles dacă este ruptă din text.* **5** (*fam.*) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

textifórm, -ă adj. (*despre structuri, organe vegetale etc.*) dictiofor, reticular, reticulat.

Structurile textiforme sunt alcătuite în forma unei rețele (de puncte sau de linii).
textílă s.f. (*mai ales la pl.* ***textile***; *ind. text.*) țesătură. *Textilele din in sunt rezistente.*
textuál, -ă adj., adv. **1** adj. literal, ‹înv.› literar, ‹fig.› servil. *Traducerea textuală este o traducere făcută cuvânt cu cuvânt.* **2** adv. (*modal*) ad litteram, exact, întocmai, literal, verbatim, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea textual.*
textualísm s.n. textualitate. *Textualismul este aderența rigidă la text.*
textualitáte s.f. textualism.
textúră s.f. (*ind. text.*) țesătură, urzeală, ‹înv. și reg.› urzitură, ‹reg.› oajdă[1]. *Acest material are o textură foarte fină.*
tezáur s.n. **I 1** bogăție, comoară, ‹înv. și pop.› vistierie, ‹înv.› vistier[2]. *În muzeu sunt numeroase tezaure din vechime.* **2** (*rar*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **3** fig. ‹fig.› comoară, giuvaier, odor[1]. *Copiii sunt un adevărat tezaur pentru părinți.* **II** (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) vistierie, ‹înv.› cămară domnească, culă, hazna, tezaurariat, tezaurărie. *Toate cheltuielile curții domnești erau acoperite din tezaurul statului.*
tezaurár s.m. (*fin.; înv.*) v. Trezorier.
tezaurariát s.n. (*fin.; înv.*) v. Tezaur. Vistierie.
tezaurărie s.n. (*fin.; înv.*) v. Tezaur. Vistierie.
tezaurizá vb. I. tr. (*compl. indică valută, bani etc.*) a acumula, a aduna, a strânge, ‹rar› a antretui, ‹reg.› a sulzui, a tocăli, ‹impr.› a capitaliza. *Lucrând în străinătate, a tezaurizat multă valută.*
tezaurizáre s.f. acumulare, adunare, strângere, strâns[1], ‹impr.› capitalizare. *Tezaurizarea de valută a permis mărirea fondului de investiții.*
téză s.f. **1** concepție, teorie. *În ultimul timp se vorbește de o nouă teză în astronomie.* **2** (*în logica simbolică*) ***teză logică*** = expresie identic adevărată, expresie validă, lege logică, tautologie. *În cadrul unui sistem formal, teza logică este adevărată în orice interpretare.*
tezísm s.n. (*în artă, literatură*) didacticism, ‹rar› didactism. *Tezismul este suprasolicitarea aspectelor explicative, etico-pedagogice, în detrimentul celor emoționale, estetice.*
tfilíne subst. pl. (*relig.; la vechii evrei; rar*) v. Filacteră.
theravada [ter' vada] s.f. (*relig.*) hinayana. *Theravada este budismul timpuriu.*
ti interj. (*de obicei cu „i" prelungit*) **1** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Tii, om ca dumneata mai rar întâlnești! Tii, ce bine îmi pare că ai reușit!* **2** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție*) a[1]!, e[2]!, eh!, ehei!, ț!, vai!, ‹fam.› phi! uau! *Tii, ce splendidă ți-a reușit acuarela! Tii, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!* **3** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ț!, vai!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Tii, ai venit deja! Tii, iată vechiul nostru prieten!* **4** (*exprimă ciudă, necaz*) ah!, of!, uf!, vai! *Tii, fată, rea te-ai mai făcut! Tii! Nu pot să mai fac nimic în casa asta!*
tiamínă s.f. (*biochim., farm.*) adermină, piridoxină, vitamina B_6 (v. *vitamină*). *Tiamina este prescrisă în carențele vitaminice B, în unele dermatoze și în tulburări musculare.*
tiáră s.f. (*bis.*) coroană, ‹înv.› triregn. *Când a fost uns papă, i s-a pus tiara pe cap.*
tíbia s.f. (*anat.*) fluier, fluierul piciorului (v. *fluier*), ‹pop.› țurloi, ‹reg.› boldan, fluieroi, tufleu, tuleu. *Tibia formează, împreună cu peroneul, scheletul gambei.*
tibiálă s.f. (*înv.*) **1** v. Jambieră. **2** v. Tureatcă.
tibișír s.n. (*mineral.; reg.*) v. Cretă.
tic[1] interj. (*de obicei repet.*) tic-tac! *Ceasul se aude: tic! tic! tic!*
tic[2] s.n. **I 1** (*mai ales la pl.* ***ticuri***) deprindere, obicei, obișnuință, tabiet, ‹înv.› taifet, ‹fig.› apucătură. *Este o persoană vârstnică ce are ticurile ei.* **2** (*lit.*) ‹fig.› clișeu, stereotip, șablon, șlagăr, tipar, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendința spre ticuri în poezie este combătută de criticii literari.* **II** (*med.; astăzi rar*) ***tic dureros*** v. Nevralgie de trigemen. Nevralgie facială. Prosopalgie.
tic[3] s.n. (*reg.*) **I** (*anat.*) **1** (*la porci*) v. Bot. Rât[1]. **2** (*la păsări*) v. Cioc[2]. Clonț. Plisc. **II** (*la opinci*) v. Gurgui.
tic[4] s.n. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Putinei. **2** v. Lădișoară. Lădiță.
tic-tac interj., s.n. **1** interj. (*de obicei repet.*) tic[1]! *Ceasul se aude: tic-tac! tic-tac! tic-tac!* **2** s.n. ticăit[1], ticăială[1]. *Este atât de stresat încât nu mai poate suporta nici tic-tacul ceasului.*
ticál s.m. (*fin.*) baht. *Ticalul este unitate monetară în Thailanda.*
ticálă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *păs*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment. **2** v. Mizerie. Sărăcie.
ticăí[1] vb. IV. intr. **1** (*despre ceasuri*) a tăcăi. *Ceasul din bucătărie ticăie tare.* **2** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a pulsa, a tăcăi, a tresări, a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i ticăie cu putere din cauza emoției.*
ticăí[2] vb. IV. **1** intr., refl. (*despre oameni*) a migăli, a (se) mocăi, a (se) mocoși, a (se) moșmondi, a (se) moșmoni, ‹pop. și fam.› a se câcâi, ‹pop.› a tândăli, ‹fam.› a (se) moși, ‹reg.› a chitcăi, a mighiti, a migoroși, a mondăni, a se mongăi, a moșinci, a (se) moșogăi, a (se) moșoi, a (se) moșorogi, a motroși, a (se) mușina. *Nu a terminat curățenia în casă pentru că se ticăiește foarte mult.* **2** refl. (*înv. și reg.; despre flințe*) v. Foi. Frământa. Perpeli. Răsuci. Suci[2]. Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli. **3** refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Chinui. Suferi. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) v. Îndura. Pătimi. Păți. Răbda. Suferi. Suporta. Trăi.
ticăiálă[1] s.f. **1** tic-tac, ticăit[1]. *Este atât de stresat încât nu mai poate suporta nici ticăiala ceasului.* **2** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau ticăielile inimii.*
ticăiálă[2] s.f. migăleală, mocăială, mocoșeală, mocoșire, moșmondeală, ‹rar› mocăire, mocăitură, ‹pop. și fam.› câcâială, ‹pop.› tândăleală, tândălitură. *A renunțat la ajutorul ei pentru că face totul cu ticăială.*
ticăít[1] s.n. **1** tic-tac, ticăială[1]. **2** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare.
ticăít[2], -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) mocăit, mocoșit, moșmondit, ‹reg.› chitcăit, mong, ‹fig.; pop. și fam.› înfășurat[2]. *Fiind ticăită, nu are spor la treabă.* **2** adj. (*precedă subst. determ.; înv. și reg.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Mizer. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **3** adj., s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.
ticăitúră s.f. **1** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. **2** (*rar; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bătaie. Bocăneală. Bocănire. Bocănit. Bocănitură. Ciocăneală. Ciocănire. Ciocănit. Ciocănitură.
ticălós, -oásă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ultim, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹pop.; deprec.› tigoare, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, pohoț, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹rus.› padleț, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lighioană, șobolan, vierme. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi un om ticălos.* **2** s.m. (*adesea fam.; cu sens atenuat*) bandit, nemernic, tâlhar. *M-a înșelat vânzătorul. E un ticălos!* **3** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mișelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, rușinos, scelerat, turpid, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemățesc, fărădelege, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaș, verigășos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai ticăloase manipulări.* **4** adj. (*despre oameni*) afurisit, blestemat, câinos, hain, îndrăcit, rău, ‹înv. și pop.› pustiu, ‹pop. și fam.› pârdalnic, ‹pop.› împe-

liţat, jurat[2], înv. şi reg.› urgisit, ‹reg.› bengos, benguţ, limujder, pricăjit, secret[3], înv.› îndemonit. *A avut un bărbat ticălos, care i-a făcut viaţa un coşmar.* **5** adj. fig. (*despre fenomene meteorologice*) mizer, mizerabil, păcătos, rău, urât[2]. *De câteva zile este o ploaie ticăloasă, care nu mai încetează.* **II** adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*în opoz. cu „puternic"; despre fiinţe sau despre constituţia lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaş. Gracil. Neputincios, Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuţ. Şubred. Şubrezit. **2** (*precedă subst. determ.; înv. şi reg.; despre oameni; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire şi înţelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Mizer. Nenorocit. Nevoiaş. Sărac. Sărman. **3** (*despre starea, situaţia, mediul în care se află o fiinţă, un lucru etc.*) v. Deplorabil. Jalnic. Lamentabil. Mizer. Mizerabil. Nenorocit. Prăpădit. **4** (*despre oameni*) v. Impotent. Incapabil. Necapabil. Neputincios. Prăpădit.

ticăloşénie s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scleraţie, ticăloşie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire.

ticăloşéşte adv. (*modal*) infam, mişeleşte, netrebnic. *S-a purtat ticăloşeşte cu ea.*

ticăloşí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) păcătoşi, ‹pop. şi fam.› a (se) parşivi, ‹înv.› a (se) netrebnici. *Din cauza anturajului, s-au ticăloşit şi tinerii bine educaţi. Lăcomia, goana după avere ticăloşesc pe om.* **2** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Distruge. Nenoroci. Prăpădi. **3** tr., refl. (*în opoz. cu „a se întări"; reg.; compl. sau sub. indică fiinţe ori forţele, puterile lor*) v. Debilita. Slăbi. Şubrezi. **4** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Înjosi. Ploconi. Umili.

ticăloşíe s.f. **1** abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scleraţie, ticăloşenie, turpiditate, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice ticăloşie.* **2** (*înv. şi reg.*) v. Lipsă. Mizerie. Nevoie. Penurie. Privaţiune. Sărăcie.

ticăzuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Curăţa. Deretica. Strânge.

tichíe s.f. **1** bonetă, căciuliţă, scufă, scufie, scufiţă, ‹rar› căciulică, ‹reg.› ceapsă. *Multe femei în vârstă îşi pun, noaptea, o tichie ca să nu răcească.* **2** (*reg.*) v. Bonetă. Boneţică. Scufie. Scufiţă. **3** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **4** (*la pălărie; reg.*) v. Calotă.

tichioáră s.f. (*pop.*) v. Tichiuţă.

tichiúţă s.f. **1** ‹pop.› tichioară. *Înainte de a-l culca, i-a pus copilului o tichiuţă de bumbac pe cap.* **2** (*pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

ticluí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică situaţii, afaceri etc.*) a aranja, a face, a potrivi, ‹pop. şi fam.› a o brodi, a drege, ‹fig.› a cumpăni. *A ştiut să ticluiască în aşa fel lucrurile, încât să nu iasă în pierdere.* **2** (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, ‹pop.› a scoate, a stârni, ‹fam.› a scornici[2], ‹reg.› a poznăi, a scornoci, ‹înv.› a băsni, ‹fig.› a broda, a fabrica, a ţese, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. şi reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuţi. *A ticluit o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **3** (*compl. indică documente, obiecte de artă, mărfuri etc.*) a contraface, a falsifica, a plăsmui, ‹fam.› a meşteşugi. *Ticluieşte paşapoarte.* **4** (*fam.; compl. indică haine sau părţi ale lor*) v. Adapta. Ajusta. Potrivi.

ticluíre s.f. inventare, născocire, plăsmuire, scornire, ‹fig.› urzire. *Ticluirea unor poveşti fantastice este pasiunea vânătorilor şi a pescarilor.*

ticluít, -ă adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) inventat, născocit, plăsmuit, scornit, ‹pop.› iscodit[2], ‹fig.› brodat. *Întâmplarea ticluită n-a fost crezută de nimeni.* **2** fig. (*despre acţiuni, fapte etc.*) iscusit, ‹fig.› meşteşugit. *Pentru a fi siguri de reuşită, au pus la cale o acţiune bine ticluită.*

ticsí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică lucruri, materiale, obiecte etc.*) a aduna, a burduşi, a ghemui, a îndesa, a înghesui, a îngrămădi, ‹rar› a tescui, ‹înv. şi pop.› a strâmtora, ‹pop.› a grămădi, ‹reg.› a bâcsi, a bosoli, a bucşi, a desăgi, a fuitui, a găvozdi, a tâmbuşi, ‹fig.› a căptuşi. *A ticsit în dulap toate puloverele pentru iarnă. Şi-a ticsit hainele vechi în saci de plastic.* **2** refl. (*despre spaţii, teritorii, localităţi etc.*) a se aglomera, a se suprapopula. *Multe dintre oraşele ţării se ticsesc în timpul anului universitar.* **II** refl. fig. (*compl. indică aerul*) a îmbâcsi. *Aerul din sala de conferinţe s-a ticsit.*

ticsíre s.f. **1** burduşeală, burduşire, îndesare, înghesuire, îngrămădire, ‹reg.› înghebejeală. *Ticsirea lucrurilor în dulap i-a luat puţin timp.* **2** aglomerare, suprapopulare. *Ticsirea multor oraşe se produce în timpul anului universitar.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) afluenţă, aflux, aglomerare, aglomeraţie, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmăşag, învălmăşeală, năvală, vălmăşag, ‹rar› bulz, ‹pop. şi fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiş, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este o mare ticsire de oameni.*

ticsít, -ă adj. **1** (*despre lucruri, materiale, obiecte etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) burduşit, îndesat, înghesuit, îngrămădit, ‹rar› tescuit[2], ‹reg.› bucşit, ‹înv.› glogozit. *Cară cu greu o valiză ticsită cu lucruri.* **2** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) doldora, încărcat[2], îndesat, înţesat, plin, umflat, ‹reg.› doldoş, ţeapăn, ţoşcă. *Vine din piaţă cu sacoşele ticsite. Are portofelul ticsit de bancnote.* **3** (*despre locuri, terenuri etc.*) împânzit, înţesat, plin, ‹fig.› împânat. *Pe străzile ticsite de manifestanţi nu se mai poate circula.* **4** (*despre spaţii, teritorii, localităţi, încăperi etc.*) aglomerat, suprapopulat, ‹fam.› full. *Într-un oraş ticsit viaţa este trepidantă.*

tídvă s.f. (*bot.; reg.*) = tigvă.

tifán s.n. (*pesc.*) crâsnic, ‹pop.› cristac, ‹reg.› cercală, ciorpac, comiher, cristaş, halău, leşnic[2], leşniţă, leşteu, lingură, năpatcă, roci, posfat, prijineală, scărţaş, tapagău, ţăpoaică[2]. *Cu ţifanul se prind peşti mici, ca momeală pentru pescuirea peştilor răpitori.*

tifdrúc s.n. (*tipogr.*) calcografie, tipar adânc. *Tifdrucul este un procedeu de tipărire cu forme de tipar care au o suprafaţă netedă, pe care imaginea propriu-zisă este gravată în adâncime.*

tífic, -ă adj. (*med., med. vet.; despre bacili, afecţiuni etc.*) ‹înv.› tifos[2]. *Bacil tific.*

tiflatomíe s.f. (*med.*) tiflectazie. *Tiflatonia este dilataţia cecului.*

tíflă s.f. **1** ‹reg.› bleandă, flişcă. *Tifla este un gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de nas şi cu celelalte degete desfăcute şi mişcate.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

tiflectazíe s.f. (*med.*) tiflatonie.

tiflopexíe s.f. (*chir.*) cecopexie. *Tiflopexia este fixarea cecului de peretele abdominal.*

tiflostomíe s.f. (*med.*) cecostomie. *În urma unei tiflostomii rezultă anusul artificial.*

tifobacilóză s.f. (*med.*) granulie, tifotuberculoză. *Tifobaciloza este o tuberculoză cu aparenţă tifoidică.*

tifón s.n. (*med., med. vet.*) bandaj, faşă, pansament, ‹înv. şi pop.› oblojeală, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, ‹reg.› faşie, fâşie, ‹înv.› înfăşătură. *Chirurgul îi desface rănitului tifoanele.*

tífos[1] s.n. **1** (*med.; şi **tifos abdominal***) febră enterică, febră tifoidă, ‹pop.› lingoare, ‹reg.› boală lungă, boală mare, boală rea, friguri putrede (v. *frig*), troahnă, ‹înv.› friguri lângorice (v. *frig*), friguri nevrice (v. *frig*). *Tifosul este o boală infectocontagioasă, răspândită mai ales în locurile în care se consumă apă nedezinfectată.* **2** (*med.*) ***tifos amaril*** = ***tifos tropical*** = febră galbenă. *Tifosul tropical, cauzat de un arbovirus, se transmite omului prin diverse specii de diptere;* ***tifos epidemic*** = ***tifos european*** = ***tifos exantematic*** = ***tifos peteşial*** = ‹rar› febră exantematică, ‹înv.›

peteci[1]. *Tifosul epidemic este o boală eruptivă foarte gravă, care este transmisă de păduchele-de-corp;* ***tifos recurent*** = borelioză, febră recurentă, spirochetoză recurentă. *Tifosul recurent este o boală infecțioasă, endemică sau epidemică, transmisă omului de purici sau de căpușe.* **3** (*med. vet.; și* ***tifos contagios***) pestă bovină, ‹pop.› ciuma vitelor (v. *ciumă*). *Tifosul este o boală contagioasă, cu evoluție acută și răspândire rapidă.*

tifós[2], -oásă adj. (*med., med. vet. ; înv.; despre bacili, afecțiuni etc.*) v. Tific.

tifotuberculóză s.f. (*med.*) granulie, tifobaciloză.

tigáie s.f. **I 1** (*gosp.*) ‹reg.› lespede, rainã, rânel. *Prăjește șnițelele într-o tigaie de teflon.* **2** (*gosp.; reg.*) ‹reg.› tigăiță. *În tigăi se fixează lumânările aprinse.* **3** (*gosp.; reg.*) v. Cratiță. **4** fig. (*anat.; reg.; glum.*) v. Craniu. Cutie craniană. **II 1** (*milit.; la vechile arme de foc*) tigăiță, ‹reg.› pâj, ‹înv.› loding. *În tigaie se punea praful de pușcă.* **2** (*tehn.; la scrânciob; reg.*) ‹reg.› broască. *În tigaie intră capătul de jos al grindeiului.* **3** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1]. **4** (*tehn.; la grindeiul morii; reg.*) v. Broască. **5** (*tehn.; la crângul morii; reg.*) v. Broască.

tigăioáră s.f. (*gosp.; pop.*) v. Tigăiță.

tigăiță s.f. **I** (*gosp.*) **1** ‹pop.› tigăioară, ‹reg.› tigăiuță. *Își face două ochiuri într-o tigăiță.* **2** (*reg.*) ‹reg.› tigaie. **II 1** (*la vechile arme de foc*) tigaie, ‹înv.› loding. **2** (*tehn.; la coșul morii; reg.*) v. Teică[1].

tigăiúță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Tigăiță.

tighél s.n. **I 1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) paspoal, tiv, tivitură. *Poartă un surtuc cu tighel de catifea roșie.* **2** (*reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură. **II** fig. bordură, chenar, margine. *Baticul are un tighel albastru. Tighelul farfuriilor este auriu.*

tighelí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică materiale, țesături etc.*) ‹reg.› a știpui. *Lenjăreasa a tighelit cearșafurile.* **2** (*reg.; compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Refeca. Tivi. **II** fig. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

tighínă s.f. (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1].

tighimí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

tighinít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit”; reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheș. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

tiglișór s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

tiglós, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre pământ, terenuri etc.*) v. Argilos. Cleios. Clisos. Lutos.

tigmonastíe s.f. (*bot.*) seismonastie. *Tigmonastia este o mișcare a organelor unor plante superioare, provocată de lovire sau de scuturare.*

tignafés s.n. (*med. vet.; mai ales la cai*) emfizem pulmonar, ‹reg.› năduf, șoricei (v. *șoricel*).

tigoáre s.f. (*pop.; deprec.*) **1** v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură. **2** v. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Scelerat. Ticălos.

tigorí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Chinui. Suferi.

tigoríe s.f. (*reg.*) v. Amar. Amărăciune. Calvar. Chin. Durere. Încercări (v. *încercare*). Patimi (v. *patimă*). Păsuri (v. *pas*). Pătimiri (v. *pătimire*). Suferință. Turment.

tígră s.f. (*zool.; înv.*) v. Tigroaică.

tigrésă s.f. (*zool.; rar*) v. Tigroaică.

tigríd s.m. (*zool.; înv.*) v. Tigru (*Felis tigris*).

tigroáică s.f. (*zool.*) ‹rar› tigresă, ‹înv.› tigră, tigroaie. *Tigroaica este femela tigrului.*

tigroáie s.f. (*zool.; înv.*) v. Tigroaică.

tígru s.m. (*zool.*) **1** *Felis tigris*; ‹înv.› tigrid. **2** (*rar*) ***tigru-roșu*** v. Cuguar. Puma (*Felis concolor*).

tígvă s.f. **I** (*bot.*) **1** *Lagenaria gourda*; tărtăcuță, tâlv, ‹reg.› bostănel, cătrună, ciugai, curcubetă, lupoaie, sămânțar, troacă. **2** *Lagenaria vulgaris*; ‹reg.› curcubetă. **3** *Lagenaria siceraria*; tâlv, ‹reg.› pere-curcubete (v. *pară*[2]), sărăboi, trăgace (v. *trăgaci*), trăgulă, triov. **4** tărtăcuță, tâlv, ‹reg.› curcubetă. *Tigva este fructul uscat al acestor plante, care se folosește mai ales ca ornament.* **5** (*reg.*) v. Dovleac (*Cucurbita maxima* sau *Cucurbita pepo*). **6** (*reg.*) ***tigvă-de-tină*** v. Pepene. Pepene-roșu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*); (*în forma* ***tidvă***) ***tidvă-de-apă*** v. Nufăr. Nufăr-alb (*Nymphaea alba*); ***tidvă-de-pământ*** v. Împărătească. Mutătoare (v. *mutător*) (*Bryonia alba*). **II** (*gosp.*) tâlv, ‹reg.› troacă. *Tigva este făcută din fructul uscat al acestor plante, fiind folosită mai ales pentru păstrarea, transportul și măsurarea lichidelor, pentru păstrarea sării, a cheagului.* **III 1** (*anat.; pop.; și, art.,* ***tigva capului***) v. Craniu. Cutie craniană. **2** (*geomorf; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **3** fig. (*anat.; fam.; deprec.*) v. Cap.

tihăráie s.f. (*reg.*) **1** (*geomorf*) ‹reg.› tihărie. *Tihăraia este un povârniș pe coasta unui munte.* **2** (*bot.*) v. Păpuriș. Păpuriște. **3** (*bot.*) v. Stufărie. Stufăriș[1]. Trestiiș.

tihăríe s.f. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› tihăraie.

tihnă s.f. **1** (*adesea în constr. neg., cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) astâmpăr, calm[2], calmare, liniște, liniștire, odihnă, pace, ‹livr.› ecuanimitate, ‹înv. și pop.› tihneală, ‹înv. și reg.› paos, răzbun[2], ‹reg.› ogod, potol, stare, stăveală, ‹înv.› linitate, odihneală, păciuire, răsuflare, tihnire, ‹fig.› destindere, relaxare, repaus, seninătate, ‹fig.; înv. și reg.› seninare, ‹fig.; înv.› așezare, așezământ, discordare, seninează. *Este atât de surescitat, încât nu-și poate găsi o clipă de tihnă.* **2** liniște, pace, ‹înv.› isihie. *S-a bucurat de o viață plină de tihnă.* **3** liniște, pace, răgaz. *După atâta muncă, simte nevoia câtorva momente de tihnă.* **4** comoditate, confort, liniște, ‹înv. și reg.› odihnă, ‹înv.› rahat[2], tihneală, ‹grec.; înv.› evcolie, ‹fig.; fam.› pană. *Nu poate renunța la tihna din vila de la munte.*

tihneálă s.f. **1** (*înv. și pop.; adesea în constr. neg., cu vb. „a afla”, „a avea”, „a-și găsi”*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă. **2** (*înv.*) v. Comoditate. Confort. Liniște. Tihnă.

tihní vb. IV. intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; adesea în constr. neg.*) a-i prii, ‹reg.› a-i tiposi. *După atâta agitație, i-a tihnit și lui somnul în această după-amiază. Nu i-a tihnit concediul la munte din cauza unor probleme survenite la serviciu.*

tihníre s.f. (*înv.*) v. Astâmpăr. Calm[2]. Calmare. Liniște. Liniștire. Odihnă. Pace. Tihnă.

tihnít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre modul de viață al oamenilor, despre momente din viața lor etc.*) bun, calm[2], lin[2], liniștit, netulburat, pașnic, plăcut, ‹înv.› liniștos, ‹fig.› limpede, senin, ‹fig.; înv.› seninos. *Toți își doresc o bătrânețe tihnită, fără griji.* **2** (*despre existența, viața etc. oamenilor*) așezat[2], chibzuit, cumpătat, echilibrat, liniștit, pașnic, potolit[2]. *Au înțeles că au de câștigat, doar, dacă traiul lor este tihnit.* **3** (*despre trai, viață*) comod, liniștit, ușor[2], ‹înv.› lesnicios. *Are o viață tihnită datorită situației materiale bune.* **4** (*despre ambient, atmosferă etc.*) calm[2], domol, lânced, liniștit, molcom, netulburat, pașnic, plăcut, potolit[2], ‹înv.› păciuit, ‹fig.› destins, dulce, relaxat, senin. *Între colaboratori este o atmosferă tihnită.* **5** (*despre ființe sau despre firea lor*) calm[2], domol, liniștit, pașnic, potolit[2], stăpânit, temperat, ‹înv. și pop.› dezmăniat, ‹reg.› opăcit, plainic, ‹înv.› odihnit[2], ‹fig.› înstrunat, senin, ‹fig.; reg.› seninat[2], ‹fig.; înv.› seninos. *O bună educatoare este tihnită și veselă.* **II** adj. **1** (*despre localități, în special despre orașe*) liniștit, patriarhal. *Trăiesc într-un oraș tihnit de munte.* **2** (*despre locuri, adăposturi, refugii*) liniștit, pașnic, ‹fig.; înv.› lin[2]. *Pentru a evita zgomotul din restaurant, au rezervat un separeu tihnit.* **III** adv. (*modal*) lin[2], liniștit, netulburat, pașnic. *Viața celor doi se desfășoară tihnit.*

tihorí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Îngriji.

tij adv. (*modal; înv.; urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

tíja epifizei s.f. art. (*anat.*) habenulă, peduncul anterior al epifizei, ‹pop.› frâul epifizei (v. *frâu*). *Tija epifizei leagă epifiza de hipotalamus.*

tílburi s.n. (*transp.; rar*) v. Cabrioletă. Faeton. Șaretă.

tílda s.f. (*lingv.; în scrierea chirilică*) titlă. *Tilda este un semn grafic plasat deasupra unei litere sau a unui grup de litere pentru a indica o prescurtare ori valoarea numerică a unor litere.*

tilehúș s.n. (*reg.*) v. Alunecuș. Ghețuș. Lunecuș.

tililíc, -ă adj., s.m. (*reg*) **1** adj. (*despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud. **2** s.m. (*ornit.*) v. Fluierar. Prundăraș. Prundăraș-de-râu. Prundăraș-de-râu-cu-cioc-negru. Prundăraș-gulerat-mic. Prundărel (*Charadrius dubius curonicus*).

tilíncă s.f. (*muz.*) ‹reg.› turlică, turlișcă, tutelcă, țuvlic. *Tilinca este un fluier fără găuri, cu un timbru ascuțit, șuierat.*

tilișcă s.f. (*bot.*) *Circaea lutetiana* sau *Circaea alpina*; ‹reg.› iarba-vrăjitoarei (v. *iarbă*), vrăcioară, vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
tiliúțe s.f. pl. (*reg.*) **1**v. Bagaj. **2** v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).
tilóză s.f. (*chim.*) metilceluloză. *Tiloza este folosită ca înlocuitor de gume solubile în apă, ca apret în industria textilă, ca laxativ în medicină, în cosmetică etc.*
timár[1] s.m. (*tăb.; reg.*) v. Argăsitor. Tăbăcar[1].
timár[2] s.m. (*milit.; în Ev. Med.; în Imperiul Otoman; și* ***timar spahiu***) ‹în Ev. Med.; în Imperiul Otoman› timariot, timarist. *Timarul era un soldat căruia sultanul îi dădea în proprietate temporară un lot de pământ, cu obligația de a presta serviciul militar.*
timariót s.m. (*milit.; în Ev. Med.; în Imperiul Otoman)* ‹în Ev. Med.; în Imperiul Otoman› timar[2], timar spahiu (v. *timar*[2]), timarist.
timaríst s.m. (*milit.; în Ev. Med.; în Imperiul Otoman)* ‹în Ev. Med.; în Imperiul Otoman› timar[2], timar spahiu(v. *timar*[2]), timariot.
timărí vb. IV. tr. (*tăb.; reg.; compl. indică piei de animale, blănuri*) v. Argăsi. Tăbăci[1].
timărie s.f. (*tăb.; reg.*) v. Tăbăcărie.
timbrá vb. I. tr. (*compl. indică scrisori*) a franca, a marca. *Și-a timbrat scrisoarea la poștă.*
timbráre s.f. francare, francat[1], marcare. *A mers la poștă pentru timbrarea scrisorii.*
timbrát, -ă adj. (*despre scrisori*) francat[2], marcat[2]. *Numai scrisorile timbrate ajung la destinație.*
timbrofíl, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Filatelist.
timbrofilíe s.f. (*înv.*) v. Filatelie. Timbrologie.
timbrologíe s.f. filatelie, ‹înv.› timbrofilie. *Timbrologia este colecționarea și studierea mărcilor poștale.*
timbrotécă s.f. (*filat.*) maximatecă. *Timbroteca este o colecție de timbre filatelice, clasate sistematic pe teme, valori, emisiuni, serii.*
timbru s.n. **I 1** marcă[2], marcă poștală (v. *marcă*[2]), ‹reg.› pecete, ștamp, ștempel. *A cumpărat mai multe timbre pentru a timbra scrisorile.* **2** (*adm.*) ***timbru sec*** = sigiliu sec. *Timbrul sec este o ștampilă în relief, fără tuș, care se imprimă pe anumite acte, cu o mașină specială.* **3** fig. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un timbru al civilizației.* **II 1** (*muz.*) răsunet, rezonanță, sonoritate, ton[2]. *Timbrul orgii îi umple sufletul de visare. Această vioară are un timbru deosebit.* **2** glas, ton[2], voce, ‹înv. și pop.› vorbă, ‹pop.› viers. *Are un timbru cu inflexiuni specifice.* **3** (*fon.*) ‹rar› rezonanță. *Timbrul este o particularitate a unui sunet care îl deosebește de un alt sunet rostit în condiții de durată, de înălțime și de intensitate identice.* **4** (*înv.*) v. Clopoțel.
timburí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) **1** (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boți. Mototoli. Șifona. **2** (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Jegoși. Macula. Mânji. Murdări. Păta.
timburít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boțit. Mototolit. Necălcat. Șifonat.
time-out ['taimaut] s.n. (*engl.*) v. Pauză. Repaus.
time-share ['taimʃɛ:] s.n. (*com.; engl.*) ‹engl.› time-sharing. *Prin time-share mai mulți turiști pot cumpăra o locuință într-o stațiune turistică, fiecare având dreptul să petreacă în ea un interval de timp proporțional cu suma achitată.*
time-sharing ['taimʃɛ:ring] s.n. (*com.; engl.*) ‹engl.› time-share.
timián s.m. (*bot; reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*).
timíd, -ă adj. (*despre oameni*) **1** aprehensiv, rușinos, sfielnic, sfiicios, sfios, ‹pop. și fam.› smerit, ‹reg.› obraznic, obrăzat, pâșin, ‹înv.› sfiet, smerin, stidicios, stidivos, stidliv. *Fetița ei este foarte timidă.* **2** fig. modest. *După un început timid, jocul de fotbal s-a dezlănțuit.*
timiditáte s.f. rușine, sfială, sfiiciune, ‹rar› sfiire, sfioșenie, ‹fam.› smerenie, ‹înv.› sființă. *Plini de timiditate, copiii recitau poezii în fața musafirilor.*
timișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*).
timoáre s.f. (*latin.; înv.; adesea constr. cu vb. „a fi", „a avea", „a simți"; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică motivul, cauza*) v. Frică. Teamă. Temere.
timocrație s.f. (*polit.*) plutocrație. *Timocrația este o formă de guvernământ în care puterea aparține celor cu averi mari.*
timóftă s.f. (*bot.; reg.*) v. Timoftică (*Phleum pratense*).
timófti s.m. (*bot.; reg.*) v. Timoftică (*Phleum pratense*).
timoftícă s.f. (*bot.*) *Phleum pratense*; ‹reg.› iarba-lui-Timoftei (v. *iarbă*), iarba-lui-Timofteu (v. *iarbă*), iarba-lui-Timofti (v. *iarbă*), iarbă-de-pe-marginea-căii, timoftă, timofti.
timologíe s.f. (*filos., psih.*) axiomatică. *Timologia se ocupă cu studiul înlănțuirii corecte a axiomelor.*
timorá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a intimida, a înfricoșa, a se sfii, a speria. *O timorează cu amenințările lui.*
timoráre s.f. intimidare, înfricoșare, speriere. *Amenințările lui îi creează o stare de timorare.*
timorát, -ă adj. **1** (*despre oameni*) intimidat, înfricoșat, speriat[2]. *Timorată de amenințările lui, a făcut o plângere la poliție.* **2** (*despre ființe*) fricos, sălbatic, sperios, temător, ‹înv.› timoros. – *De ce ești așa de timorată și fugi de oameni?*
timoreglatór, -oáre s.n., adj. (*farm.*) psihoizoleptic, timostabilizator. *Medicamentele timoreglatoare acționează ca stabilizator al tonusului afectiv sau emoțional.*
timorós, -oásă adj. (*înv.; despre ființe*) v. Fricos. Sălbatic. Sperios. Temător. Timorat.
timostabilizatór, -oáre s.n., adj. (*farm.*) psihoizoleptic, timoreglator.
timp s.n., s.m. **I** s.n. (*în concurență cu „vreme"*) **1** (*ca dimensiune a Universului, reprezentând derularea, succesiunea ireversibilă a existențelor, a fenomenelor, a evenimentelor etc.*) vreme. *Timpul trece cu repeziciune atunci când ești ocupat. Această cetate a înfruntat timpul mai bine de câteva secole. Timpul estompează intensitatea unui sentiment.* **2** (*adesea urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", indică un interval oarecare, limitat de două evenimente, întâmplări, acțiuni etc. ori definit în raport cu unitățile sale de măsură*) vreme. *Jaful a avut loc în timpul nopții. A ajuns la biserică în timpul liturghiei. Timp de cinci ani a stat în străinătate. Timp de zece ani nu a mai avut nicio veste de la el.* **3** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", care indică anumite practici, obligații, cerințe etc.*) vreme. *A sosit timpul de seceră. În timpul studiilor universitare a stat în gazdă.* **4** (*urmat de adj. pos. sau de determ. pron. ori în gen. care indică apartenența*) epocă, perioadă, vreme. *A reușit să atragă în jurul lui un număr mare de scriitori ai timpului său.* **5** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, eră, ev, perioadă, secol, veac, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În timpul lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în timpul feudalismului timpuriu.* **6** epocă, interval, perioadă, răstimp, spațiu, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Timpurile de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **7** (*indică un moment din viața sau din activitatea unui individ, determinat de una ori de mai multe fapte, situații, întâmplări etc. particulare*) ani (v. *an*), epocă, perioadă, vreme. *Timpul adolescenței a fost cel mai frumos din viața sa. Timpul șederii la Viena a fost cel mai prodigios din cariera sa muzicală.* **8** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) interval, răstimp, vreme, ‹înv.› diastemă, ‹fig.› curs[1]. *În timp de o zi a fost de două ori la farmacie.* **9** durată, interval, întindere, perioadă, răstimp, ‹reg.› rahat, ‹înv.› vârstă de vreme (v. *vârstă*[1]). *Pe tot timpul verii a fost la țară, la bunici.* **10** ceas, interval, oră, perioadă, răstimp, vreme. *A mai așteptat un timp bun până a venit.* **11** ceas, clipă, clipită, minut, moment, oră, secundă, vreme, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, perț, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit timpul morții.* **12** răstimp, vreme, ‹reg.› scopot[1]. *În tot acest timp nu a scos o vorbă.* **13** (*constr. mai ales cu vb. „a avea", „a da", „a găsi"*) răgaz, vreme, ‹pop.› răspas, ‹reg.› lete, ‹fig. înv.› maidan. *Are timp până mâine să ia decizia potrivită. Nu a găsit timp să-i dea măcar un telefon.* **14** dată, moment, termen, vreme, zi, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziției va avea loc la timpul stabilit. I-a înapoiat banii la timpul convenit.* **15** vreme, zi. *În sfârșit, a sosit și timpul ei; poate hotărî singură ce are de făcut.* **16** epocă, perioadă, sezon, vreme, ‹reg.› pânc. *Timpul ci-*

reşelor a trecut. A început timpul verdeţurilor. **17** (*la pl.* ***timpuri***) circumstanţe (v. *circumstanţă*), concurs de împrejurări, conjunctură, împrejurări (v. *împrejurare*), întâmplări (v. *întâmplare*), vremuri (v. *vreme*), ‹rar› modalitate. *A reuşit în viaţă datorită unor timpuri fericite.* **18** (*fiz.*) ***timp de înjumătăţire*** = perioadă de înjumătăţire. *Timpul de înjumătăţire este intervalul de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv.* **19** (*geol.*) epocă, eră, eră geologică, perioadă, vreme. *În timpul mezozoic au apărut primii peşti ososi, primele păsări şi mamifere.* **20** (*înv. şi reg.*) v. Anotimp. Sezon. **21** (*înv. şi reg.*) v. Etate. Vârstă[1]. **II** s.n. (*meteor.; în concurenţă cu „vreme"; adesea cu determ. care arată felul*) vreme, ‹reg.› veac. *Timpul a început să se încălzească. Parcurile sunt pline de lume când timpul este frumos. În regiunea nordică a ţării timpul este ploios.* **III** s.m. **1** (*muz.*) bătaie, beat[1]. *Un timp este una dintre părţile egale care alcătuiesc o măsură.* **2** (*tehn.*) fază. *În decursul unui timp se realizează o cursă completă a pistonului motor.* **3** (*muz.; înv.*) v. Battuta. Cadenţă. Măsură. Metru. Ritm. Ritmică (v. *ritmic*). Tact. **IV** s.n. (*gram.*) **1** ‹înv.› vreme. *Timpul este o categorie gramaticală a verbului, care arată momentul când se petrece acţiunea verbului.* **2** ***timp imperfect*** = imperfect. *Timpul imperfect aparţine modului indicativ şi exprimă o acţiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea.* **3** (*art.*) ***timpul trecut*** = perfect, trecut[1]. *Timpul trecut exprimă o acţiune petrecută şi încheiată înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referinţă;* ***timpul viitor*** = viitor. *Timpul viitor exprimă o acţiune care se va petrece într-un moment ulterior celui în care se vorbeşte;* (*înv.*) ***timpul nehotărât*** v. Perfectul compus (v. *perfect*); ***timpul săvârşit*** v. Perfectul simplu (v. *perfect*). **V** s.m. (*bot.; reg.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

timpán s.n. **1** (*anat.*) ‹înv.› toba urechii (v. *tobă*), tobă. *Timpanul este o membrană elastică ce desparte urechea externă de cea mijlocie.* **2** (*anat.*) auz, ureche. *Are un timpan înnăscut pentru muzică.* **3** (*muz.*) ‹rar› tas, ţambal, ‹înv. şi reg.› paucă. *Timpanul este un instrument muzical de percuţie asemănător cu toba, dar care poate fi acordat.*

timpanál, -ă adj. (*anat., med.*) timpanic.

timpánic, -ă adj. (*anat., med.*) timpanal.

timpanísm s.n. (*med., med. vet*) balonare, flatulenţă, flatuozitate, meteorism, timpanită, ‹rar› meteorizaţie, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*).

timpanítă s.f. (*med., med. vet.*) balonare, flatulenţă, flatuozitate, meteorism, timpanism, ‹rar› meteorizaţie, ‹pop.› întăritura pântecelui (v. *întăritură*). *Şi-a cumpărat un medicament contra timpanitei.*

timpanón s.n. (*muz.; în Ev. Med.*) v. Ţambal.

tímpuri s.f. pl. (*anat.; reg.*) v. Tâmplă[1].

timpuríu, -íe adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fenomene, stări etc.*) prematur, pretimpuriu, ‹înv.› prematural, prematurat, vremelnic. *Moartea timpurie a soţului ei i-a schimbat radical viaţa. Căderile timpurii de zăpadă au stopat semănăturile de toamnă.* **2** (*despre fructe, legume etc.*) pârguit[2], precoce, văratic, ‹rar› precopt, ‹reg.› oarzăn, orzaştin, orzatic, orzesc, orziu, pârgav, pârgaviţ, primăriu, scorumnic. *Îi plac merele timpurii.* **II** adv. (*temporal*) **1** devreme, repede, ‹pop.› degrabă. *Ghioceii au răsărit timpuriu anul acesta.* **2** curând, devreme, fuga (v. *fugă*), grabnic, imediat, iute, îndată, neîntârziat, numaidecât, rapid, repede, ‹pop.› degrabă, momentan, ‹înv. şi reg.› nepristan, numai, ‹reg.› craga, mintenaş, minteni, tudila, ‹înv.› momental, nemijlocit, peşin, techer-mecher. *A început să plouă şi copiii vor intra timpuriu în casă.*

timşéu s.n. (*chim.; reg.*) v. Alaun. Sulfat dublu de aluminiu şi de potasiu.

tinálă s.f. (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1].

tinamíde s.f. pl. (*ornit.*) tinamiforme. *Tinamidele reprezintă o familie de păsări primitive care au ca tip tinamul.*

tinamifórme s.f. pl. (*ornit.*) tinamide.

tinámu s.m. (*ornit.*) *Tinamus*; găinuşă-de-pampas.

tínă s.f. **I 1** (*geol.; înv. şi reg.*) v. Argilă. Clisă. Humă. Lut. Pământ. Pământ galben. **2** (*înv. şi reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurăţenie. **3** (*reg.*) v. Mâl. Mocirlă. Nămol. Noroi[1]. **4** (*reg.*) v. Noroi[1]. **II** fig. (*înv. şi reg.*) v. Abjecţie. Abominaţie. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârşăvie. Mişelie. Murdărie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoşenie. Păcătoşie. Scelerateţe. Scelerăţie. Ticăloşenie. Ticăloşie. Turpiditate. Turpitudine.

tincál s.n. (*chim.*) borax, tetraborat de sodiu. *Tincalul este folosit la sudarea metalelor, la fabricarea unor sticle speciale, în tăbăcărie, în medicină etc.*

tíncă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.

tinchí vb. IV. (*reg.*) = tâmpi.

tinctúră vb. I. tr. (*rar; compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", care arată culoarea*) v. Colora. Vopsi.

tinctúră s.f. **1** (*farm.*) ‹înv.› zeamă. *Tinctura se obţine prin dizolvarea în alcool sau în eter a unor extrase din plante , din organe de animale ori din minerale.* **2** (*chim., farm.*) ***tinctură de opiu*** = laudanum. *Tinctura de opiu este folosită ca analgezic, depresiv şi antidiareic.* **3** (*înv.*) v. Culoare. Vopsea.

tíndă s.f. **1** (*arhit.; mai ales la casele ţărăneşti sau la vechile case boiereşti ori domneşti*) cerdac, pălimar, pridvor, verandă, ‹pop.› târnaţ, ‹reg.› podeţ[1], pornană, şopron, tandâr, trapazan, ‹înv.› dreg, gorniţă. *Stăteau până târziu în noapte în tinda casei.* **2** (*arhit. bis.*) pridvor, ‹înv.› slon. *Tinda precedă pronaosul unei biserici.* **3** (*arhit. bis. bizantină*) nartecă, nartex, pronaos, ‹reg.› sobă. *Tinda precedă naosul unei biserici.* **4** (*la moara de vânt*) cerdac, pridvor. **5** (*pesc.; la plasa de pescuit; reg.*) v. Limbă **6** (*constr.; înv.*) v. Coridor. Culoar. Gang[1]. **7** (*constr.; la case; înv.*) v. Galerie.

tínde vb. III. **I 1** intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „spre", „către"*) a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a urmări, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. şi reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiţiona, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aţinti, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu tinde spre onoruri. Tinde să exceleze în artele plastice.* **2** intr. a căuta, a încerca. *Criticul tinde să explice miraculosul din legendele pe care le studiază.* **3** intr. a înţelege, a urmări. *Este o persoană care tinde să tragă foloase din orice.* **4** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică arme de foc*) v. Îndrepta. Întinde. Întoarce. Ochi[2]. Ţinti. **5** refl. (*înv.; despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) v. Circula. Extinde. Împrăştia. Întinde. Propaga. Răspândi. Transmite. **II** (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică tabere, echipamente sportive etc.*) v. Instala. Întinde. **2** refl. (*despre fiinţe*) v. Culca. Întinde. Lungi. Tolăni. **3** tr. (*compl. indică părţi ale corpului fiinţelor*) v. Întinde. Lungi. **4** tr. (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) Aduce. Da[2]. Încredinţa. Înmâna. Întinde. Preda. Remite. Transmite. **5** tr. (*compl. indică acţiuni, fapte etc. ale oamenilor*) v. Amâna. Întârzia. Lăsa. Tărăgăna.

tindéche s.f. (*tehn.*) **1** (*la războiul de ţesut*) ‹pop.› zimţi (v. *zimţ*), ‹reg.› colţar, măieţ, măiug, mâţă, tandaluţă, zimţar. *Tindechea ţine pânza întinsă în lăţime atunci când se ţese manual.* **2** (*la plug; reg.*) v. Cocârlă. Schimbătoare (v. *schimbător*).

tíndere s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Întindere. Lungire. **2** (*înv.*) v. Dor. Dorinţă. Gând. Năzuinţă. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendinţă.

tindichelár s.m. (*reg.*) v. Tinichigiu.

tindicheríţă s.f. (*reg.*) Tinichigereasă. Tinichigeriţă. Tinichigiţă.

tinerél, -eá s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. tinerică, ‹înv. şi pop.› junel, ‹reg.› junelaş, tânăruc, tânăruţ, tinerior. *Noul angajat este un tinerel modest şi bine educat. Câţiva bărbaţi tinerei au intrat în horă.* **2** adj. (*înv. şi pop.; despre vârstă, ani etc.*) v. Tânăr. **3** s.m. (*înv.*) v. Copil[1].

tinerésc, -eăscá adj. **1** (*despre atitudini, manifestări etc. ale omenilor*) juvenil, ‹înv.› junesc. *Are o naivitate tinerească dezarmantă.* **2** (*înv.; despre vârstă, ani etc.*) v. Tânăr.

tinerét s.n. (*colect.*) tinerime, ‹înv. şi pop.› tinereţe, ‹pop.› feciorime, flăcăime, ‹fam. › juneţe, ‹înv.› junie, junime. *Tineretul se distrează în discoteci sau în cluburi.*

tinerépe s.f. **I 1** (*în opoz. cu „bătrâneţe"*) juneţe, juvenilitate, ‹livr.› iuventute, ‹reg.› tinerime, ‹înv.› junie, junime, tinerie, voinicie. *Tinereţea este cea mai frumoasă perioadă din viaţă.* **2** (*colect.; înv. şi pop.*) v. Tineret. Tinerime. **II** fig. ‹fig.› frăgezime, prospeţime. *Deşi bătrân, cunoscutul actor şi-a păstrat tinereţea sufletească.*

tinerí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Întineri.

tinerícă s.f., adj. tinerea (v. *tinerel*), ‹reg.› tânărucă (v. *tânăruc*), tânăruţă (v. *tânăruţ*), tinerioară (v. *tinerior*). *Fiica lor este o tinerică foarte drăguţă şi graţioasă.*

tineríe s.f. (*în opoz. cu „bătrâneţe"; înv.*) v. Juneţe. Juvenilitate. Tinereţe.

tineríme s.f. **1** (*colect.*) tineret, ‹înv. și pop.› tinerețe, ‹pop.› feciorime, flăcăime, ‹fam› junețe, ‹înv.› junie, junime. **2** (*în opoz. cu „bătrânețe"; reg.*) v. Junețe. Juvenilitate. Tinerețe.

tineriór, -oáră s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Tinerel. Tinerică.

tingălí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre clopoței*) v. Suna. Zdrăngăni. **2** refl., tr. v. Bălăbăni. Clătina. Legăna.

tingănî vb. IV. intr. (*reg.; despre clopoței*) v. Suna. Zdrăngăni.

tinghireá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Caisă. **2** v. Zarzără.

tinghirél s.m. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).

tingíre s.f. (*gosp.*) ‹reg.› patelă. *Tingirile sunt făcute din fontă sau din aramă.*

tingirícă s.f. (*gosp.*) ‹rar› tingiruță. *Încălzește laptele pentru copil într-o tingirică.*

tingirúță s.f. (*gosp.; rar*) v. Tingirică.

tinicheá s.f. **I 1** tablă[1], ‹reg.› badog, pleu, ‹înv.› fier alb. *Casa pe care și-a ridicat-o are acoperișul din tinichea. Și-a cumpărat un lighean de tinichea.* **2** (*deprec.*) v. Decorație. Medalie. **II** fig. (*fam.; deprec.*) v. Căzătură. Derbedeu. Javră. Jigodie. Lepădătură. Lepră. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Otreapă. Potaie. Pușlama. Secătură. Zdreanță.

tinichegeásă s.f. (*reg.*) v. Tinichigereasă. Tinichigerită. Tinichigiță.

tinichér s.m. (*reg.*) v. Tinichigiu.

tinichereásă s.f. (*reg.*) v. Tinichigereasă. Tinichigerită. Tinichigiță.

tinicheríe s.f. (*reg.*) v. Tinichigerie.

tinichigereásă s.f. tinichigerită, tinichigiță, ‹rar› tinichigioaică, ‹reg.› pleuărită, șpenglărită, tindicherită, tinichegeasă, tinichereasă. **tinichigerí** s.f. ‹reg.› tinicherie. *Într-un atelier de tinichigerie se fac, se repară sau se vând obiecte de tinichea.*

tinichigerítă s.f. tinichigereasă, tinichigiță, ‹rar› tinichigioaică, ‹reg.› pleuărită, șpenglărită, tindicherită, tinichegeasă, tinichereasă. *Tinichigerița este soția tinichigiului.*

tinichigioáică s.f. (*rar*) v. Tinichigereasă. Tinichigerită. Tinichigiță.

tinichigíță s.f. tinichigereasă, tinichigerită, ‹rar› tinichigioaică, ‹reg.› pleuărită, șpenglărită, tindicherită, tinichegeasă, tinichereasă.

tinichigíu s.m. ‹reg.› pleuar, șpenglăr, tindichelar, tiniche, ‹înv.› trihtărar. *Tinichigiul face sau repară obiecte de tinichea ori învelește casele cu tablă.*

tinítus s.n. (*med.*) acufenă, zgomot auricular. *Tinitusul este o senzație auditivă patologică sub formă de zgomote sau de vâjâituri în urechi.*

tinorói s.n. (*reg.*) v. Noroi[1].

tinós, -oásă adj. **1** (*înv. și pop.; despre terenuri, drumuri etc.*) v. Mâlos. Mlăștinos. Mocirlos. Nămolos. Noroios. **2** (*reg.; despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **3** (*reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

tinóvă s.f. (*geomorf., hidrol.*) mlaștină oligotrofă, molhaș. *În tinove cresc plante de baltă.*

tins, tínsă adj. **1** (*înv. și reg.; despre tabere, echipamente sportive etc.*) v. Așezat[2]. Instalat. Întins[2]. **2** (*înv.; despre suprafețe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Șes. **3** (*înv.; despre părți ale corpului ființelor*) v. Întins[3]. Lungit.

tíntă s.f. (*reg.*) v. Cerneală[1].

tintirí vb. IV. tr. (*compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate.

tinzătoáre s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Lambă.

tio interj. (*pop.*) ‹reg.› tiohaha! *Tio! Câine obraznic!*

tioalcoól s.n. (*chim.*) mercaptan, tiol. *Tioalcoolul are miros neplăcut și este folosit la odorizarea gazelor combustibile.*

tioc s.n. (*reg.*) = toc[2].

tiocarbamídă s.f. (*chim.*) tiouree. *Tiocarbamida este folosită la fabricarea unor medicamente și materiale plastice.*

tiocianát s.m. (*chim.*) cianură de sulf, rodanură, sulfocianură, tiocianură. *Tiocianatul este sarea acidului tiocianic.*

tiocianúră s.f. (*chim.*) cianură de sulf, rodanură, sulfocianură, tiocianat.

tiocól s.n. (*chim.*) tioplasat. *Tiocolul este folosit ca înlocuitor al cauciucului.*

tiofenól s.m. (*chim.*) fenil mercaptan, mercaptobenzen. *Tiofenolul este un lichid cu miros pătrunzător.*

tiohahá interj. (*reg.*) v. Tio!

tiohăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Huidui.

tiohăiálă s.f. (*reg.*) v. Huiduială. Huiduire. Huiduit. Huidutură.

tiól s.m. (*chim.*) mercaptan, tioalcool.

tiopáni vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a tăpșăi, a tăpși, a tăpșui, a topăli, a tropoti. *După ce a amestecat mămăliga, o tiopănește cu o lingură înainte de a o răsturna pe fund.*

tioplást s.n. (*chim.*) tiocol.

tiourée s.f. (*chim.*) tiocarbamidă.

tip, típă s.n., s.m., s.f. **I** s.n. **1** model, prototip, ‹înv.› tipos. *Tipul unei noi mărci Mercedes a fost expus la Târgul Internațional de la București.* **2** arhetip, model, prototip, tipar, ‹fig.› calapod. *Dramaturgul a părăsit tipul tragediei antice.* **3** model, sistem. *A inventat un nou tip de sondare a planetelor.* **4** exemplu, model, mostră, probă, specimen. *Profesorul a dat studenților un tip de limbă literară din sec. al XVIII-lea.* **5** (*înv.*) v. Tipar. **6** (*înv.*) v. Chip. Efigie. **II** s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, gen, neam, soi[1], sort, sortiment, specie, varietate, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe tipuri de legume. Unele tipuri de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite tipuri de semințe, pentru a le sădi în grădină.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, clasă, fel, gen, soi[1], specie, varietate, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unui tip de oameni cu însușiri deosebite.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, fel, gen, soi[1], specie, ‹înv. și pop.› nație, seamă, ‹fig.; fam.; deprec.› mâncare, ‹fig.; peior.› poamă, sămânță, sculă, stambă, tacâm. *Ce tip de om o mai fi și ăsta?* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) fel, gen, mod, soi[1], specie, specimen, varietate, ‹reg.› modru. *Există mai multe tipuri de raționamente.* **5** (*psih.; în clasificarea lui Hipocrat*) ***tip coleric*** = temperament coleric, ‹înv.› temperament veninos. *Tipul coleric se caracterizează prin impulsivitate și nestăpânire;* ***tip melancolic*** = temperament melancolic. *Tipul melancolic se caracterizează prin sensibilitate și inhibiție.* **III** s.m., s.f. (*fam.*) v. Chip. Figură. Individ. Ins. Om. Persoană. Personaj.

tipăr s.n. **I** (*tipogr.*) **1** imprimare, imprimat[1], publicare, tipărire. *Romanul său este bun de tipar.* **2** (*constr. cu vb. ca „a da", „a pune"*) ‹înv.› stambă. *A dat manuscrisul la tipar.* **3** ***tipar adânc*** = calcografie, tifdruc. *Tiparul adânc este un procedeu de tipărire cu forme de tipar care au o suprafață netedă, pe care imaginea propriu-zisă este gravată în adâncime;* ***tipar autocrom*** = autocromie. *Cu tiparul autocrom se obțin reproduceri policrome;* ***tipar înalt = tipar plan*** = pantografie, planografie. *Tiparul înalt are elementele de tipărire în relief;* ***tipar transparent*** = diafanie, diafanografie. *Tiparul transparent este un procedeu de tipărire cu cerneluri transparente, pe celofan, celuloid etc.* **4** zaț. *A făcut corectura textului în tipar.* **5** (*înv.*) v. Imprimerie. Tipografie. **II** (*jurnal.*) presă, publicistică (v. *publicistic*), ziare (v. *ziar*), ‹înv.› publicitate. *Într-o democrație adevărată libertatea tiparului este deplină. Această revistă de cultură ocupă un loc important în tiparul românesc.* **III 1** (*tehn.*) ștanță. *Monedele se bat în tipare.* **2** model, șablon. *Și-a făcut un tipar după care să execute piesa.* **3** (*tehn.*) formă. *Muncitorii toarnă fonta în tipare.* **4** (*ind.*) ***tipar metalic*** = cochilie. *Tiparul metalic este folosit la turnarea unor piese de mașini sau a lingourilor.* **5** formă, model, mul[2], șablon, ‹rar› calapod, ‹pop.› calup. *Zidarii au folosit tipare pentru a zugrăvi încăperile grădiniței. Își face singură pălăriile după tipare speciale.* **6** (*în croitorie*) formă, patron[1], ‹rar› mulă[1]. *Croitorii, pentru a croi un obiect de îmbrăcăminte, utilizează tipare de carton sau de lemn.* **7** (*constr.*) cofraj. *În tipare se toarnă ciment.* **8** ‹înv.› tip. *Ciobanii pun cașul în tipare pentru a-l presa. După ce au fost turnate în tipare, cărămizile sunt puse la uscat.* **9** model, ‹înv.› izvod. *A căutat pe internet un tipar de scrisoare de recomandare.* **10** arhetip, model, prototip, tip, ‹fig.› calapod. **11** (*constr.*) ciubuc, ciubucar, lambar, ‹pop.› lămbuitor. *Cu tiparul se fac ornamentele în relief pentru a marca marginile unui perete.* **IV** fig. **1** întipărire, semn, urmă, ‹fig.› amprentă. *Cizmele lăsau tipare adânci în zăpadă.* **2** (*lit.*) tic[2], ‹fig.› clișeu, stereotip, șablon, șlagăr, ‹fig.; rar› loc comun. *Tendința*

spre tipare în poezie este combătută de criticii literari. **3** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ◊fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, trăsătură, valență, ◊fig.; rar› profil, stambă, ◊fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este un tipar al civilizației.*

tipărnă s.f. (*tipogr.; înv.*) v. Imprimerie. Tipografie.

tipárnic, -ă adj., s.m. **1** adj. (*înv. și reg.; despre cărți, reviste, desene, documente etc.*) v. Apărut. Edit. Editat. Imprimat[2]. Publicat. Tipărit[2]. **2** s.m. (*tipogr.; înv.*) v. Tipograf.

tipárniță s.f. (*tipogr.; înv.*) v. Imprimerie. Tipografie.

tipăí vb. IV. intr. (*reg.; despre ființe sau, p. ext., despre picioarele, tălpile lor*) v. Lipăi.

tipăít s.n. (*reg.*) v. Lipăire. Lipăit.

tipăreálă s.f. (*rar*) v. Imprimat[2]. Tipăritură.

tipărí vb. IV. **I** (*tipogr.*) **1** tr. (*compl. indică cărți, reviste, acte, documente etc.*) a edita, a imprima, a publica, a scoate, ◊rar› a lansa, ◊înv.› a publicui, a scrie, a stampa, ◊latin.; înv.› a eda. *A tipărit un nou roman de aventuri.* **2** tr. (*compl. indică texte, imagini, desene etc.*) a imprima, a trage. *Editorul a mai tipărit câteva sute de exemplare din acest dicționar.* **3** refl. (*despre cărți, publicații etc.*) a apărea, a se edita, a ieși, a se publica, ◊înv.› a se publicarisi. *Cartea s-a tipărit în condiții grafice excelente.* **II 1** tr. (*compl. indică bani, monede*) a face, a fabrica. *Au fost prinși doi indivizi care tipăreau bani falși.* **2** tr. (*tehn.; înv. și pop.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Croi[1]. Fasona. Forma. Modela. Mula. **3** tr. (*reg.; compl. indică țesături, în special haine, lucruri confecționate din pânză, stofă etc. încrețite*) v. Descreți. Îndrepta. Netezi. **4** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică urme, amprente etc.*) v. Imprima. Întipări. **5** tr. (*înv.*) v. Grava. **6** refl. fig. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; despre imagini, gânduri, idei, amintiri sau despre chipul, spusele, faptele, sentimentele etc. cuiva*) v. Fixa. Grava. Imprima. Întipări. Pecetlui. Rămâne. Săpa.

tipăríe s.f. (*înv.*) v. Editare. Imprimare. Imprimat[1]. Publicare. Scoatere. Tipărire. Tipărit[1]. Tragere.

tipăríre s.f. **I 1** (*tipogr.*) imprimare, imprimat[1], publicare, tipar. *Romanul său este bun de tipărire.* **2** (*tipogr.*) editare, imprimare, imprimat[1], publicare, scoatere, tipărit[1], tragere, ◊înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie. *Este necesară tipărirea unor cărți cu ilustrații.* **3** apariție, publicare. *Numele său s-a impus în literatura de specialitate după tipărirea acestui tratat.* **II** (*concr.; înv.*) **1** v. Imprimat[2]. Tipăritură. **2** v. Ediție.

tipărít[1] s.n. (*tipogr.*) editare, imprimare, imprimat[1], publicare, scoatere, tipărire, tragere, ◊înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie.

tipărít[2], -ă adj. (*despre cărți, reviste, desene, documente etc.*) apărut, edit, editat, imprimat[2], publicat, ◊înv. și reg.› tiparnic, ◊reg.› trucuit. *Ultimul său roman de aventuri tipărit este senzațional.*

tipăritór s.m. (*înv.*) **1** (*tipogr.*) v. Tipograf. **2** v. Modelor.

tipăritúră s.f. **1** imprimat[2], ◊rar› tipăreală, ◊înv.› publicare, tipărire. *La bibliotecă au fost donate tipărituri care trebuie sortate pe domenii.* **2** carte, lucrare, operă, scriere, tom, volum, ◊livr.› op, ◊reg.› poflioagă. *Are un număr mare de tipărituri ale clasicilor literaturii universale.*

tipésă s.f. (*fam.*) v. Chip. Figură. Individă (v. *individ*). Ins. Om. Persoană. Personaj.

tipí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) v. Constrânge. Face. Forța. Obliga. Sili. Soma. Violenta.

tipíc[1] s.n. **1** datină, obicei, rânduială, regulă, uz, uzanță, ◊rar› uzaj, ◊înv.› șart[2]. *Se străduia să respecte tipicurile existente în familia în care a intrat prin căsătorie.* **2** ceremonial, ceremonie, etichetă, protocol, regulă, rit, ritual, ◊înv. și pop.› lucru, ◊pop. și fam.› rânduială, ◊înv.› politică (v. *politic*) . *Întâlnirea celor doi șefi de stat a respectat tipicul cerut de un astfel de eveniment. Potrivit tipicului, trebuie să se îmbrace în smoching.* **3** (*relig.*) canon, ritual, ◊înv.› trebnic[1]. *Cei mai mulți români celebrează sărbătorile religioase după tipicul ortodox.* **4** canon, lege, normă, regulă. *Clădirea respectă tipicul artei baroce.*

típic[2], -ă adj. **1** caracteristic, definitoriu, distinct, distinctiv, dominant, particular, propriu, specific, structural, ◊pop. și fam.› deosebitor, ◊înv.› însușit, ◊latin.› peculiar. *Melancolia este trăsătura tipică a poeziilor sale.* **2** caracteristic, clasic, definitoriu, elocvent, reprezentativ, specific. *Îi dă un exemplu tipic de ceea ce înseamnă marea artă.*

tipicár, -ă adj. (*despre oameni*) maniac, meticulos, pedant, scrupulos, ◊fam.› tabietliu, ◊înv.› pedantesc, pedantic, tabietgiu. *Este tipicară în privința curățeniei.*

tipicăríe s.f. **1** meticulozitate, pedanterie. *Tipicăria ei este dusă la absurd.* **2** (*fam.; peior.*) v. Acribie. Conștiinciozitate. Exigență. Meticulozitate. Rigurozitate. Scrupulozitate.

tipicitáte s.f. (*rar*) v. Specific. Specificitate.

tipicizá vb. I. tr. (*compl. indică produse*) a standardiza, a tipiza.

tipísm s.n. (*rar*) v. Specific. Specificitate.

tipizá vb. I. **1** tr. (*compl. indică produse*) a standardiza, a tipiciza. *Mașinile agricole au fost tipizate. Ministerul a hotărât să tipizeze unele produse, reducând astfel diversele variante ale unui produs la un singur tip.* **2** tr. (*compl. indică personaje literare, situații, evenimente etc.*) a individualiza. *Cunoscutul scriitor a tipizat nunta la români.* **3** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică mai ales terminologii*) a (se) normaliza, a (se) standardiza. *În ultimul timp se urmărește ca terminologii aparținând unor importante domenii de activitate să fie tipizate.*

tipizáre s.f. **1** standardizare. *Cea mai mare organizație de tipizare din lume are sediul la Geneva. Tipizarea produselor s-a făcut pentru a se crea un singur tip corespunzător scopului.* **2** individualizare. *Tipizarea nunții românești în roman este o reușită.*

tipizát, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre produse*) standardizat. *Medicamentele sunt produse tipizate.* **2** s.n. formular tipizat. *Înainte de a obține actul de înmatriculare a mașinii trebuie să completeze, la poliție, mai multe tipizate.*

típlu s.n. **1** (*tehn.; rar*) v. Diblu. Gujon. **2** (*rar*) v. Canea. Cep. **3** (*reg.*) v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea.

típo s.n. (*tipogr.; fam.*) v. Imprimerie. Tipografie.

tipográf s.m. (*tipogr.*) ◊înv.› drucar, imprimeur, tiparnic, tipăritor. *Meseria de tipograf este foarte grea.*

tipografíe s.f. (*tipogr.*) imprimerie, ◊fam.› tipo, ◊înv.› tipar, tiparnă, tiparniță. *Și-a tipărit lucrarea la cea mai cunoscută tipografie din oraș.*

típos s.n. (*înv.*) v. Model. Prototip. Tip.

tiposí vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **2** tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii", „cu privirea", „din ochi", „din priviri" sau „de sus până jos", „din cap până în picioare"*) v. Analiza. Cerceta. Examina. Măsura. Observa. Privi. Scruta. Studia. Urmări. **3** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; adesea în constr. neg.; reg.*) v. Prii. Tihni. **4** tr. (*tehn.; înv.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Croi[2]. Fasona. Forma. Modela. Mula.

típsă s.f. (*chim.; înv.*) v. Alaun. Sulfat dublu de aluminiu și de potasiu.

tipsíe s.f. **1** (*gosp.*) tavă, ◊pop.› talger, ◊înv. și reg.› tăbliță, ◊reg.› tabla, tablă[1], tață, tățân, ◊înv.› tabletă. *Pune paharele pe o tipsie. Friptura este adusă pe o tipsie rotundă.* **2** (*la pl. tipsii; muz.*) cimbal, cinel, taler[2], talgere (v. *talger*), țambal, ◊înv.› chimval, tas. *Tipsiile sunt de alamă și se lovesc între ele, pentru a marca ritmul sau cadența.* **3** (*gosp.; reg.*) v. Farfurie. Taler[2]. Talger.

tiptíl adv. (*modal*) **1** (*în legătură cu vb. de mișcare*) ◊pop.› cătenelaș, cătinaș, cătinel, cătineluș, cătineluț, cătingan, cătinică, pitiș, pitulat, pituliș, pituluș[1], ◊reg.› diba, ◊înv.› cătinelușel. *Se apropie tiptil de ea și o sperie.* **2** (*în legătură cu vb. de mișcare*) furiș, hoțește, ◊rar› hoțiș. *A ieșit tiptil din casă.* **3** (*înv.*) v. Incognito.

tiptínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Țepoșică (*Nardus stricta*).

tir de taráj s.n. (*milit.*) tarare. *Tirul de taraj este tragerea experimentală de artilerie pentru a determina modificarea vitezei inițiale în funcție de starea pulberii întrebuințate.*

tirá vb. I. **1** intr., refl. (*fam.; despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în", „la"*) v. Pleca. Porni. **2** refl. (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Fugi. **3** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[2]. Lua. Sustrage. **4** tr. (*arg.; compl. indică obiecte*) v. Ascunde. Pune.

tiraliór s.m. (*milit.; în trecut*) ◊german.› plencher. *Tiraliorul era un soldat de infanterie însărcinat cu misiuni de cercetare și de hărțuire a inamicului.*

tirán s.m., adj. **I** s.m. **1** (*polit.; în Antic. și în Ev. Med.*) autocrat, despot, dictator, poten-

tat, satrap, ‹înv.› autocrator, samoderjeț. *Tiranul își folosește nelimitat puterile discreționare.* **2** fig. ‹fig.› călău, despot, satrap, zbir. *Domnitorul crud era considerat un tiran.* **II** adj. (*despre oameni*) **1** despotic, neronian, tiranic, ‹înv.› silnic, ‹fig.; înv.› turcomerit. *Este un conducător tiran.* **2** aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, violent, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om tiran și ursuz. Este tirană la mânie.*

tiránic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*polit.; despre regimuri politice, state etc.*) absolutist, autocrat, autocratic, despotic, dictatorial, samavolnic, satrapic, ‹înv.› absolutistic, autocratoric, dictatoresc, dictatoric, tirănesc. *Unele state tiranice au evoluat spre democrație.* **2** (*despre măsuri, dispoziții, hotărâri etc. luate de unele regimuri politice*) opresiv, oprimant, samavolnic. *În urma măsurilor tiranice luate de guvern, populația s-a răsculat și l-a înlăturat.* **3** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, ilegal, injust, neronian, samavolnic, silnic, ‹înv.› volnic, ‹fig.› inchizitorial, ‹fig.; fam.› exagerat. *Au fost luate măsuri tiranice împotriva greviștilor.* **4** despotic, neronian, tiran, ‹înv.› silnic, ‹fig.; înv.› turcomerit. **5** fig. (*despre idei, gânduri etc.*) chinuitor, obsedant, torturant, ‹fig.› mistuitor, omorâtor. *De câteva zile o macină un gând tiranic.* **II** adv. (*modal*) abuziv, arbitrar, despotic, samavolnic, samavolnicește, ‹înv.› arbitraricește, despotește, tiranicește, tirănește, volnic. *Și-a însușit tiranic proprietatea.*

tiranicéște adv. (*modal; înv.*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Samavolnic. Samavolnicește. Tiranic.

tiranie s.f. **I 1** (*polit.*) absolutism, autocrație, despotism, ‹înv.› autocratorie, despoție, samoderjavie. *În tiranie dominația celui care conduce se manifestă nelimitat.* **2** despotism, samavolnicie, ‹înv.› despoție. *Luptă împotriva oricărui tip de tiranie.* **3** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, urgisire, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, goniturâ, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Tirania poporului este specifică regimurilor totalitare.* **4** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, violență, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru tirania lor.* **5** (*polit.; înv.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **II** fig. **1** ‹fig.› dominare, dominație, stăpânire, subjugare. *Uneori tirania unor amintiri dureroase poate duce la gesturi necugetate.* **2** (*înv.*) v. Calvar. Canon. Cazнă. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

tiranisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*)v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Teroriza. Tiraniza.

tiranizá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a urgisi, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Despotul își tiranizează propriul popor.* **2** (*compl. indică oameni*) a teroriza, ‹înv.› a tiranisi, a tirăni, ‹arg.› a ghidona. *O bandă de hoți tiranizează locuitorii unui cartier al orașului.* **II** fig. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, a urmări, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o tiranizează.*

tiranizáre s.f. terorizare. *Hoții au fost pedepsiți pentru tiranizarea locuitorilor unui cartier al orașului.*

tirás s.m. (*med. vet.; reg.*) v. Medic veterinar (v. *medic*[1]). Zooiatru.

tirănésc, -eăscă adj. (*polit.; înv.; despre regimuri politice, state etc.*) v. Absolutist. Autocrat. Autocratic. Despotic. Dictatorial. Samavolnic. Satrapic. Tiranic.

tirănéște adv. (*modal; înv.*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Samavolnic. Samavolnicește. Tiranic.

tirăní vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) v. Asupri. Exploata. Împila. Împovăra. Năpăstui. Opresa. Oprima. Oropsi. Persecuta. Prigoni. Tiraniza. Urgisi. Vitregi. **2** (*compl. indică oameni*) v. Teroriza. Tiraniza.

tirbușón s.n. destupătoare (v. *destupător*), ‹pop.› rac, ‹reg.› șurubelniță, trăgaci, trăgător, ‹înv.› șurup de dopuri, ‹arg.› destupuș. *A scos dopul de la sticla de vin cu un tirbușon.*

tireostimulínă s.f. (*biochim.*) hormon tireotrop, tireotrofină, tirotrofină. *Tireostimulina are rol în controlarea morfogenezei tiroidei și a tuturor etapelor biosintezei hormonilor tiroidieni.*

tireotomíe s.f. (*chir.*) tirotomie. *Tireotomia este deschiderea chirurgicală a tiroidei, premergătoare traheotomiei.*

tireotoxicóză s.f. (*med.*) tireoză. *Tireotoxicoza este ansamblul tulburărilor provocate de o secreție excesivă a hormonilor tiroidieni.*

tireotrofínă s.f. (*biochim.*) hormon tireotrop, tireostimulină, tirotrofină. *În cele mai multe parcuri de distracții sunt tiribombe.*

tirighíe s.f. **1** (*vinif.; pop.*) v. Piatră de vin. Tartru. **2** (*reg.*) v. Funingine.

tirirím s.n. (*reg.*) **1** v. Înțeles[1]. Mesaj. Semnificație. Sens. **2** (*la pl. **tiririmuri***) v. Zorzoane.

tiroár s.n. (*fran.; rar*) v. Sertar.

tirocalcitomínă s.f. (*biochim.*) calcitonină. *Tirocalcitonina are rol în reglarea metabolismului calciului și al fosforului.*

tiroíd, -ă adj., s.f. (*anat.*) **1** adj. tiroidian. *Cartilajul tiroid este cel mai dezvoltat dintre cartilajele laringelui.* **2** s.f. glandă tiroidă. *Hormonii tiroidei stimulează metabolismul și creșterea organismului.*

tiroidiăn, -ă adj. (*anat.*) tiroid.

tiroléz s.n. (*muz.*) iodler. *Tirolezul este melodia bazată pe o serie de vocalize cu schimbări frecvente de registru.*

tirotomíe s.f. (*chir.*) tireotomie.

tirotrofínă s.f. (*biochim.*) hormon tireotrop, tireostimulină, tireotrofină. *Tireotrofina are rol în controlarea morfogenezei tiroidei și a tuturor etapelor biosintezei hormonilor tiroidieni.*

tiroxínă s.f. (*biochim.*) tetraiodotironină. *Tiroxina este un hormon tiroidian bogat în iod, care stimulează creșterea și diferențierea tisulară.*

tirs s.n. (*în mitol. greacă și romană*) ferulă. *Tirsul era un toiag împodobit cu frunze de viță, de iederă și în vârf cu un con de pin, care era purtat de zeul Dionysos, respectiv Bacchus.*

tirștóc s.n. (*constr.; reg.*) v. Ușor[1].

tisár s.m. (*bot.; reg.*) v. Tisă (*Taxus baccata*).

tísă s.f. (*bot.*) *Taxus baccata*; ‹reg.› molid, tisar.

tisău s.n. (*reg.*) v. Chimir. Șerpar.

tist s.m. (*înv. și reg.*) **1** (*milit.*) v. Ofițer. **2** (*milit.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **3** (*adm.*) v. Funcționar. Lucrător al statului. Slujbaș. **4** v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1].

tistáș, -ă adj., adv. (*reg.*) **I** adj. **1** (*în opoz. cu „murdar"; despre lucruri, obiecte etc.*) v. Curat. Dalb. Imaculat. Neîntinat. Nepătat. **2** (*despre încăperi, case, gospodării etc.*) v. Curat. Îngrijit. **3** (*în opoz. cu „amestecat"; despre materii granulare, semințe etc.*) v. Curat. Neamestecat. Pur[2]. Simplu. **4** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de ape etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netul-

burat. Pur². Transparent. **5** (*în opoz. cu „întunecat”, „ceţos”, „noros”; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur². Senin. Străveziu. **6** fig. (*despre oameni sau despre caracterul lor*) v. Alb. Cinstit. Corect. Curat. Drept. Incoruptibil. Integru. Leal. Necoruptibil. Nepătat. Onest. Sănătos. **II** adv. (*modal; urmat de determ. introduse prin prep. „ca”*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

tistăli[1] vb. IV. (*reg.*) **I 1** intr. (*despre oameni*) v. Curăţa. Deretica. Strânge. **2** refl. (*în opoz. cu „a se întuneca”; despre vreme sau despre zare, atmosferă etc.*) v. Însenina. Limpezi. Lumina. **3** tr. (*tehn.; compl. indică metale, soluţii, amestecuri etc.*) v. Curăţa. Depura. Purifica. **II** refl. fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Debarasa. Descotorosi. Scăpa.

tistăli[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fiinţe, lucruri sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) v. Admira. Aprecia. Cinsti. Lăuda. Onora. Preţui. Respecta. Stima.

tistíe s.f. (*înv. şi reg.*) v. Funcţie. Job. Loc. Ocupaţie. Post[1]. Serviciu. Slujbă.

tisturíe s.f. (*înv. şi reg.*) v. Funcţie. Job. Loc. Ocupaţie. Post[1]. Serviciu. Slujbă.

tistuşág s.n. (*reg.*) v. Curăţenie. Dereticare.

tíşcă s.f. (*culin.; reg.*) v. Sângerete.

tíşlăr s.m. (*reg.*) v. Tâmplar.

tişlăríe s.f. (*reg.*) v. Tâmplărie.

titán s.m. **I 1** (*mitol.*) colos, gigant, uriaş, ‹reg.› tătar. *Titanii au stăpânit în vremuri trecute Pământul.* **2** arătare, colos, dihanie, gigant, matahală, namilă, uriaş, ‹pop. şi fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. şi reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buştiuhală, huimă, mamiţă, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătărală, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău, ‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reuşit să doboare titanul.* **II** fig. ‹fig.› colos, gigant, uriaş. *Goethe este un titan al literaturii universale.*

titanésc, -ă adj. (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, extraordinar, gigantic, titanian, titanic[1], uriaş.

titanián, -ă adj. (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, extraordinar, gigantic, titanesc, titanic[1], uriaş.

titánic[1], -ă adj. **1** (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, extraordinar, gigantic, titanesc, titanian, uriaş. *A depus o muncă titanică pentru a-şi finaliza lucrarea.* **2** (*despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) ales[2], deosebit, distins, eminent, extraordinar, grozav, ilustru, mare[1], remarcabil, ‹rar› eminentisim, ‹pop.› şoiman, ‹fam.› senzaţional, ‹reg.› ţonţoroi, ţunţurliu, ‹înv.› transcendent, zdravăn. *Colectivul teatrului i-a omagiat titanicului artist întreaga carieră.*

titánic[2], -ă s.n., adj. (*geol.*) portlandian. *Titanicul este ultimul etaj al jurasicului. Straturi titanice.*

titanít s.n. (*mineral.*) sfen. *Titanitul este folosit ca materie primă pentru obţinerea oxidului de titan.*

títălă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

titárci s.f. pl. (*bot. ; reg.*) v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*).

titcuí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică manifestări, stări, sentimente etc. ale oamenilor*) v. Ascunde. Masca. Tăinui.

titílă s.f. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf.

titilomanie s.f. (*psih.*) onicofagie, onicotilomanie. *Titilomania este un tic nervos de roadere continuă a unghiilor.*

titiréz s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*la fusul de tors*) prâsnel, sfârlează, ‹reg.› cigă, maciulă, măciucă, moţ[1], muc, roata de la fus (v. *roată*[1]), roata fusului (v. *roată*[1]), roată[1], smâc, vârf. *Titirezul face ca fusul să se învârtească uniform şi mai uşor.* **2** prâsnel, sfârlează, ‹înv. şi reg.› sfârlă, ‹reg.› smâc. *Titirezul este o jucărie cu un vârf ascuţit, care poate fi rotită pe o suprafaţă plană.* **3** (*tehn.; la coşul morii*) hădărag, ‹reg.› bătăiuş, bătează, ciocot, hădărău, mână, pârpăriţă, scuturător, tertă, terteleac. *Titirezul scuturǎ teica şi lasă boabele să cadă din coş.* **4** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Crâng. Prâsnel. **5** (*tehn.; la coşul morii; reg.*) v. Teică[1]. **II** s.m. (*ornit.; reg.*) Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

titirí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oamen*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi.

titirít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheş. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.

titirlíc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pitpalac. Prepeliţă (*Coturnix coturnix*).

títlă s.f. (*lingv.; în scrierea chirilică*) tildă. *Titla este un semn grafic plasat deasupra unei litere sau a unui grup de litere pentru a indica o prescurtare ori valoarea numerică a unor litere.*

títlu s.n. **I 1** (*mai ales la pl. titluri*) demnitate, onoruri (v. *onor*), rang, ‹înv.› spiţă, stat[3], taxis. *Era un om onest pe care nu-l interesa titlul. Prin căsătorie, a urcat scara titlurilor până la vârf.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică domeniul de activitate, profesia etc.*) calitate. *Are titlul de profesor emerit.* **3** ‹înv.› semn. *Nu-şi mai aminteşte titlul romanului.* **4** (*la pl. titluri; cinemat., telev.*) subtitrare. *În România, filmele străine au titlurile în româneşte.* **5** (*înv.*) v. Denominaţie. Denumire. Nume. Numire. **II 1** titru. *Titlul este proporţia de metal preţios dintr-un aliaj, exprimată în părţi la mie.* **2** (*ind. text.*) titru. *Titlul este un număr care indică fineţea firului de mătase şi a fibrelor sintetice.*

titluí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni, animale etc.*) v. Boteza. Chema. Denumi. Intitula. Numi. Porecli. Spune. Supranumi. Zice.

titluít, -ă adj. (*înv.; despre oameni, animale etc.*) v. Denumit. Intitulat. Numit. Poreclit. Supranumit. Zis.

titráj s.n. (*cinemat., telev.*) titrare.

titráre s.f. (*cinemat., telev.*) titraj. *Filmul are greşeli de titrare.*

titrát, -ă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*pedag.*) licenţiat, ‹înv.› licent. *Este titrat în drept. Tinerii titraţi sărbătoresc obţinerea licenţei.* **2** adj. (*cinemat., telev.; despre filme*) tradus.

titrimetríe s.f. (*chim.*) volumetrie. *Titrimetria studiază metodele de dozare a substanţelor în soluţie, prin titrare.*

títru s.n. **1** titlu. *Titrul este proporţia de metal preţios dintr-un aliaj, exprimată în părţi la mie.* **2** (*ind. text.*) titlu. *Titrul este un număr care indică fineţea firului de mătase şi a fibrelor sintetice.*

titulár, -ă s.m., s.f. (*sport*) component. *Este titulară a echipei locale de handbal.*

titularizá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a definitiva. *A fost titularizat pe post prin concurs.*

titularizáre s.f. definitivare. *A obţinut titularizarea la un liceu din capitală.*

titulatúră s.f. (*înv.*) v. Denominaţie. Denumire. Nume. Numire.

tiúcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găină (*Gallus bankiwa domestica*).

tiúlcă s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Gingirică. Sardeluţă (*Clupeonella delicatula*). **2** v. Fufă. Plevuşcă. Sorean (*Leucaspius delineatus*).

tiulihău s.n. (*bot .; la porumb; reg.*) v. Ştiulete.

tiuş s.m. (*bot .; reg.*) **1** v. Nap (*Brassica napus esculenta*). **2** v. Nap-porcesc. Nap-turcesc. Topinambur (*Helianthus tuberosus*),

tiútiu interj. (*reg.*) v. Fugi! Pleacă !

tiutiubéi s.n. (*ornit.; reg.*) v. Cinteză (*Fringilla coelebs*).

tiutiurói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

tiv s.n. **1** refec, tivitură, ‹pop.› refecătură, ‹înv. şi reg.› tiveală, ‹reg.› manişcă, poală, polcea, roit[2], rubăţ, tighel, ‹înv.› omet[2]. *Pentru a-şi scurta fusta, i-a făcut un tiv mai mare.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) paspoal, tighel, tivitură. *Poartă un surtuc cu tiv de catifea roşie.*

tíva interj. (*reg.*) v. Fugi ! Pleacă !

tiveálă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Refec. Tiv. Tivitură.

tiví vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a refeca, ‹pop.› a trage, ‹reg.› a muchia, a rupturi, a ştipui, a tigheli. *Şi-a tivit fusta.* **2** (*ind. lemnului; compl. indică marginile teşite ale scândurilor brute*) a muchia, a refeca. *A tivit cu fierăstrăul marginile scândurilor brute pentru a obţine scânduri paralelipipedice.* **3** (*silv.; reg.; compl. indică capetele buştenilor*) v. Olări. Teşi. **II** fig. (*compl. indică spaţii, lucruri etc.*) a împrejmui, a încadra, a înconjura, a mărgini, ‹fig.; înv.› a răzori. *Piscina este tivită cu mici statuete din marmură.*

tivíc s.n. (*reg.*) v. Lat[1].

tivilichíe s.f. (*înv.*) v. Corset.

tivilichíu, -íe adj. **1** (*pop.; despre oameni*) v. Jovial. Vesel. Voios. **2** (*reg.; despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia*) v. Elastic. Subţiratic. Subţire. Suplu. Zvelt. **3** (*reg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheş. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **4** (*înv.; despre oameni*) v. Imprudent. Inconştient. Intemperant. Irezonabil. Nechibzuit. Necugetat. Necumpătat. Nejudecat. Neprevăzător. Nesăbuit. Nesocotit.

tivíre s.f. **1** refecare, tivit[1]. *Pentru a-şi scurta fusta, a fost necesară tivirea ei.* **2** (*ind. lemnului*) refecare. *Prin tivire se detaşează cu fierăstrăul marginile teşite ale scândurilor brute, pentru a obţine scânduri paralelipipedice.*
tivít[1] s.n. refecare, tivire.
tivít[2], -ă adj. (*despre materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) refecat. *Fusta tivită este puţin mai scurtă.*
tivitoáre s.f. (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
tivitúră s.f. **1** refec, tiv, ‹pop.› refecătură, ‹înv. şi reg.› tiveală, ‹reg.› manişcă, poală, polcea, roit[2], rubăţ, tighel, ‹înv.› omet[2]. **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) paspoal, tighel, tiv.
tivuléţ s.n. tivuşor.
tivuşór s.n. tivuleţ.
tixlím adv. (*modal; reg.; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „cu", „ca"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.
tiz, tíză s.m., s.f. omonim. *Copilul se numeşte Iulian, fiind tizul bunicului.*
tizíc s.n. (*înv. şi reg.*) ‹reg.› tor[1]. *Tizicul este folosit de ţărani ca material de construcţie sau drept combustibil.*
toácă s.f. **1** (*bis.; la biserici sau la mănăstiri*) ‹reg.› tocălie. *Cu toaca se anunţă începerea serviciului religios sau anumite momente ale acestuia.* **2** (*reg.*) v. Balangă. Clopot. Talangă.
toácă-gură subst. (*pop.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreţ.
toăie[1] s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
toăie[2] s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Aconit. Omag (*Aconitum napellus*). **2** v. Iarbă-mare (*Inula helenium*).
toăipă s.f. (*reg.*) v. Bardă. Toporişcă.
toalétă s.f. **1** closet, veceu, ‹pop. şi fam.› budă, ‹pop.› hazna, latrină, plimbătoare, privată (v. *privat*), ‹fam.; glum.› tron[1], ‹înv. şi reg.› pişătoare, ‹reg.› retiradă, umblătoare (v. *umblător*), ‹înv.› baie[1], ieşitoare, plimbare, ‹turc.; înv.› cheneaf, ‹vulg.› căcăstoare, căcăşcioară, căcătoare (v. *căcător*), ‹ieşit din uz› cabinet, cabinet de toaletă. *În cele mai multe şcoli toaletele au fost modernizate.* **2** (*astăzi rar*) v. Chiuvetă. Lavabou. Lavoar.
toálpă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, fiinţe etc.*) v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulţime. Pâlc. Şiruri (v. *şir*).
toánă[1] s.f. **1** (*mai ales la pl. toane*) capriciu, chef, fandoseală, fandosire, fantezie, fason, maimuţăreală, maimuţărie, moft, naz, poftă, prosteală[1], ‹pop. şi fam.› fasoleală, fasolire, hachiţă, pandalie, pârţag, scălămbăială, scălămbăiere, scălămbăitură, ‹pop.› căşunătură, izmeneală, ‹fam.› bâzdâc, farafastâc, fiţă, fiţăraie, fiţărie, marafet, ţachismă, ‹fam.; iron.› graţiozitate, ‹fam. deprec.› sclifoseală, sclifosire, sclifosit[1], ‹înv. şi reg.› marghiolie, nacafa, pală[3], ‹înv. şi reg.; deprec.› meremet, ‹reg.› dezmierdare, gherbe, ghionghionele, marghioleală, năbădaie, năvârlii, piază, pont, strambele, strambiţe, sucă, toancă[2], trăsneală, ţifrăşag, zâmbâc, ‹înv.› farfazoane, schimonosire, schimonositură, simţ, ‹grec.; înv.› paraxenie, paraxin, ‹ital.; înv.› ~~s~~morfuri, ‹fig.; fam.› boală, dambla, ‹arg.› fartiţie, ‹vulg.› căcărie. *O alinta prea tare şi-i suporta toate toanele.* **2** (*la pl. toane*) dispoziţie, voie, ‹reg.› duşi. *Astăzi este în toane bune.* **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Acces. Atac. Criză. Puseu. **4** (*fam.*) v. Manie. **5** (*înv.*) v. Furie. Înverşunare. Mânie.
toánă[2] s.f. (*reg.*) **1** (*iht.; adesea urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de" care arată felul*) v. Banc[1]. **2** v. Cârd. Stol. **3** (*de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de"*) v. Haită. **4** (*biol., iht.*) v. Bătaie. Boişte. **5** (*pesc.*) Copcă[2]. Ochi[1].
toáncă[1] s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
toáncă[2] s.f. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuţăreală. Maimuţărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
toángă s.f. (*reg.*) v. Balangă. Clopot. Talangă.
toápsec s.n. **1** (*med.; reg.*) v. Boală veneriană. Boală venerică. **2** (*înv.*) v. Otravă.
toárce vb. III. **I 1** tr. (*ind. text.; compl. indică fibre textile*) a fila. *Ţesătorii torc lâna la maşini speciale.* **2** intr. (*despre pisici*) ‹reg.› a sfârâi. *Când este mângâiată, pisica toarce de plăcere.* **3** intr. (*fam.; glum.* sau *deprec.*) v. Sforăi. **II** refl. (*în opoz. cu „a pleca"; înv.; despre fiinţe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni.
toárcere s.f. (*ind. text.*) filare, filat[1], tors[1], ‹rar› torcătură. *Un material textil este transformat, prin toarcere, în fire.*
toártă s.f. **1** (*la unele obiecte, vase*) coadă, mâner, ‹reg.› cotor. *A pus mâna pe toarta tigăii încinse şi s-a fript.* **2** (*arheol.; la oale, vase, căni*) mănuşă, ‹reg.› baier. *Arheologul a descoperit un vas cu o toartă ruptă.* **3** ureche, verigă. *A pierdut un cercel pentru că i s-a rupt toarta acestuia.* **4** (*anat.; fam.*) v. Braţ. Mână. Membru superior. **5** (*art.; anat.; reg.*) ***toarta umărului*** v. Claviculă. **6** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Brăţară. Cârceie. **7** (*reg.*) v. Cercel. **8** (*la ace; reg.*) v. Gaură. Ureche.
toast s.n. ‹rar› vivat, ‹înv.› sănătăţi (v. *sănătate*). *În timpul recepţiei s-au rostit toasturi.*
toastá vb. I. intr. (*despre oameni*) a închina, ‹reg.› a noroci. *Invitaţii au toastat pe rând la onomastica sa.*
tobár s.m. (*reg.*) v. Toboşar.
tobăş s.m. (*înv. şi reg.*) v. Toboşar.
tóbă s.f. **I 1** (*muz.*) ‹rar› tambur, ‹pop.› darabană, ‹înv. şi reg.› baraban, barabancă, ‹înv.› litavră, meterhanea, tâmpină, ‹ital.› tamburo. *Din depărtare se aud tobele bătând.* **2** (*tehn.*) tambur. *Toba este o piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., care are diverse întrebuinţări în tehnică.* **3** (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› şfarcă, tăgârcioară. *Toba este preparată din stomacul porcului umplut cu bucăţi mici de carne, de slănină, de mărunţaie etc.* **4** (*la cărţile de joc*) caro, ‹fam.› romb. *I-a intrat un zece de tobă şi a făcut chintă.* **5** (*anat.; fam.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **6** (*anat.; la unele animalele; reg.*) v. Deşert. **7** (*agric.; reg.*) v. Batoză. Maşină de treierat. Treierătoare. **8** (*reg.*) v. Cuptor. Rolă. **9** (*anat.; înv.; şi, art., **toba urechii***) v. Timpan.
tobíţă s.f. (*muz.*) ‹reg.› tobşoră.
tóblă s.f. (*reg.*) ‹reg.› lodbă. *Tobla este despicată dintr-un trunchi de copac şi se întrebuinţează în construcţii sau ca lemn de foc.*
toboşár s.m. **1** (*muz.*) ‹rar› tambur, ‹înv. şi reg.› daragiu, tobaş, ‹reg.› tobar, ‹înv.› darabancic, darabangiu. *Este toboşar într-o formaţie de muzică lăutărească.* **2** (*ornit.; reg.; şi, art., **toboşarul-pădurii***) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* şi *Drycopus*). **3** (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.
tobşóră s.f. (*muz.; reg.*) v. Tobiţă.
toc[1] interj. (*adesea repet.*) cioc[1]! *Toc! Toc! se aude la uşă.*
toc[2] s.n. **I 1** portochelari. *În toc se păstrează ochelarii.* **2** (*rar*) v. Teacă. **3** (*la pernă; pop.*) v. Dos. Dos de pernă. **4** (*înv. şi reg.*) v. Tolbă. **5** (*reg.*) v. Cornet[2]. Fişic. Pachetel. **6** (*gosp.; reg.*) v. Putină. **7** (*gosp.; reg.*) v. Doniţă. Şiştar[1]. **8** (*la pietrele morii sau la râşniţa de măcinat cereale; reg.*) v. Ocol. Văcălie. Veşcă. **9** (*gosp.; reg.*) v. Polonic. **10** (*reg.; în forma **tioc***) v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Ţandără. **11** (*reg.; în forma **tioc***) v. Aşchie. Surcea. Surcică. Ţandără. **II 1** condei, ‹poetic› pană. *Scribii din cancelarii foloseau tocuri.* **2** ***toc rezervor*** = stilou, ‹rar› stilograf. *A primit cadou un toc rezervor cu peniţa din aur.* **3** (*reg.*) v. Portţigaret. Ţigaret. Ţigaretă. **III 1** (*constr.*) cadru, cercevea, chenar, ramă[1], ‹reg.› parcan. *Tocurile ferestrelor sunt din lemn de fag.* **2** (*tehn.; la colţarul dulgherului*) matcă. *În toc se mişcă limba.*
toc[3] s.n. (*la încălţăminte*) ‹reg.› călcâi, ştecăl. *I s-a rupt un toc de la pantof.*
tocá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) a mărunţi, ‹înv. şi reg.› a mărunţuşa, ‹reg.› a hăcui, a nimica, a strohăi, a strohui, a tocăni. *În fiecare zi toacă iarbă la tocător pentru păsări.* **2** tr. (*reg.; compl. indică fiinţe; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", „de"*) v. Izbi. Lovi. Pocni. **3** intr. (*reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni. **II** fig. **1** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăştia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a devora, a înghiţi, a mânca, a mistui, a topi, ‹fig.; pop. şi fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Toacă banii pe toate nimicurile.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a bodogăni, a bombăni, a cicăli, a dăscăli, a plictisi, a sâcâi, ‹fig.› a cârâi, a ciocăni, a pisa, a pisălogi, ‹fig.; pop. şi fam.› a descânta, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bâzâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a cătănăi, a morări, a pritoci, a tocăni. *Toată ziua îşi toacă soţul.* **3** tr., intr. a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, a trăncăni, ‹fig.› a clămpăni, a clănţăni, a forfeca, a măcina, a meliţa, a

râşni, ‹fig.; pop. şi fam.› a bleotăcări, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a cătăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi. *Vecinele ei toacă vrute şi nevrute. Cele două prietene toacă toată ziua la telefon.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a sărăci, a scăpăta, a (se) strâmtora, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) speti, a (se) usca, ‹fig.; înv. şi reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până s-a tocat. Jocurile de noroc l-au tocat.* **5** intr. (*rar; despre arme automate, gloanţe, obiecte cu clape etc.*) v. Păcăni. Pârâi. Răpăi. Ţăcăni.

tocăci s.m. (*ţes.; reg.*) v. Ţesător.

tocănă s.f. (*culin.*) **1** ‹reg.› cricală, mâncărică, ‹fran.› fricase. *Bucătarul cantinei a pregătit pentru prânz o tocană de legume.* **2** (*reg.*) v. Mămăligă. **3** (*reg.*) v. Sloi[1].

tocáre s.f. **1** mărunţire, mărunţit[1], tocat[1]. *Tocarea ierbii la tocător nu îi ia mult timp.* **2** fig. aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăştiere, risipire, zvârlire, ‹fig.› tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Tocarea banilor pe toate nimicurile este una dintre plăcerile ei.*

tocát[1] s.n. **1** mărunţire, mărunţit[1], tocare. **2** fig. aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăştiere, risipire, zvârlire, ‹fig.› tocare, ‹fig.; fam.› păpare.

tocát[2] s.n. (*reg.*) v. Poartă. Prag. Uşă.

tocăt[3], -ă adj. (*despre alimente, furaje, iarbă etc.*) mărunţit[2]. *În fiecare zi dă la păsări iarbă tocată.*

tocăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni. **2** fig. v. Bârfi. Clămpăni. Clănţăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Meliţa. Pălăvrăgi. Râşni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

tocălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică valută, bani etc.*) v. Acumula. Aduna. Strânge. Tezauriza.

tocălíe s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.; la războiul de ţesut*) v. Cătel. Cordenci. **2** (*bis.; la biserici sau la mănăstiri*) v. Toacă.

tocănătór s.n. (*gosp.; reg.*) v. Fund. Tocător.

tocănáu s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleţ.

tocănér s.n. (*gosp.; reg.*) v. Făcăleţ.

tocămí vb. IV. (*reg.*) **I 1** intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bate. Bocăni. Ciocăni. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegri. Jegoşi. Macula. Mânji. Murdări. Păta. **3** tr. (*compl. indică alimente, furaje, iarbă etc.*) v. Mărunţi. Toca. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cârâi. Cicăli. Ciocăni. Dăscăli. Pisa. Pisălogi. Plictisi. Sâcâi. Toca.

tocămíre s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bătaie. Bocăneală. Bocănire. Bocănit. Bocănitură. Ciocăneală. Ciocănire. Ciocănit. Ciocănitură.

tocánit s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „în", „la"*) v. Bătaie. Bocăneală. Bocănire. Bocănit. Bocănitură. Ciocăneală. Ciocănire. Ciocănit. Ciocănitură.

tocănitór, -oáre s.n., s.f. (*reg.*) **1** s.n. (*gosp.*) v. Fund. Tocător. **2** s.f. (*ornit.*) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus şi Drycopus*).

tocăníţă[1] s.f. (*zool.; reg.*) **1** v. Orbeţ. Spalax (*Spalax microphthalmus*). **2** v. Cârtiţă. Sobol[1] (*Talpa europaea*). **3** v. Popândău (*Citellus citellus*).

tocăníţă[2] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus şi Drycopus*).

tocăníţă[3] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagri*).

tocătór, -oáre s.m., s.f., s.n. **1** s.m. (*gosp.*) satâr. *Tocătorul se foloseşte la tocat carnea.* **2** s.f. (*tehn.; şi **tocătoare de furaj***) ‹reg.› şişcalău, şişcă[1], şişcorniţă. *Tocătorul este o maşină de tocat paie, coceni etc. pentru vite.* **3** s.n. (*gosp.*) fund, ‹pop.› cârpător, ‹reg.› scândură, tablă[1], tocănător, tocănitor, ‹înv.› mărunţătoare. *Taie zarzavaturile pe un tocător.* **4** s.n. (*tehn.; la meliţă; reg.*) v. Cuţit. Limbă.

toceálă s.f. fig. (*fam.*) v. Buchiseală. Buchisire. Buchisit.

tocí vb. IV. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică unelte tăioase*) a (se) ştirbi. *Cuţitul s-a tocit din cauză că a încercat să taie cu el un plastic dur. A tocit toporişca atunci când a vrut să despice un butuc din lemn de esenţă tare.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică tocurile ori talpa încălţămintei*) a (se) scâlcia. *A dus pantofii la cizmar pentru că i s-au tocit tocurile.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălţăminte*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a se învechi, a (se) ponosi, a (se) roade, a (se) strica, a (se) uza, ‹înv. şi pop.› a (se) sparge, ‹înv. şi reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănţui, a ştofloci, a ştrăpăţui, a teşmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a tocit repede pantofii. Paltonul i s-a tocit cu trecerea timpului.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică materiale, obiecte etc.*) a (se) patina, a (se) roade, a (se) uza, ‹reg.› a se spuma. *Frecarea a tocit tălpile şezlongului. Tapiseria canapelei s-a tocit.* **5** tr. (*reg.; compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) v. Ascuţi. **II** fig. **1** refl. (*despre organe ale corpului, despre facultăţi fizice sau psihice etc.*) a se debilita, a slăbi. *Vederea ei s-a tocit în ultimul timp.* **2** tr. (*compl. indică lecţii, cursuri etc.*) ‹fig.; fam.› a roade. *A tocit bine materia pentru a fi sigur de reuşita la examen.* **3** tr. (*fam.; compl. indică texte, enunţuri etc.*) v. Buchisi.

tocilă vb. I. tr. (*înv.; compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) v. Ascuţi.

tocilár, -ă s.m., s.f. **1** s.m. ‹rar› ascuţitor, ‹reg.› tocitor, şlaifăr, şloasăr, şlofar. *A dus cuţitele la un tocilar pentru a le ascuţi.* **2** s.m., s.f. fig. (*fam.*) v. Bucher.

tocílă s.f. fig. (*fam.*) v. Bucher.

tocíre s.f. **1** ştirbire. *Încercarea de a tăia un plastic dur a provocat tocirea cuţitului.* **2** scâlcire. *Tocirea tocurilor de la pantofi îngreunează mersul.* **3** degradare, deteriorare, învechire, ponosire, roadere, stricare, uzare, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. şi reg.› dârvăreală, ‹reg.› rănţuială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilinţă. *A renunţat la palton din cauza tocirii lui.*

tocít, -ă adj. **I 1** (*despre unelte tăioase*) ştirb, ştirbit. *Cuţitul tocit nu mai taie deloc.* **2** (*despre tocurile sau talpa încălţămintei*) scâlciat. *Merge greu din cauza tocurilor tocite ale pantofilor.* **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, ros, stricat, uzat, vechi[2], ‹pop. şi fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănţuit, ‹fig.› amărât. *Şi-a peticit paltonul tocit.* **4** (*despre monede, medalii sau despre reliefuri sculpturilor*) frust, şters. *Monedele sunt atât de tocite, încât nu se mai poate desluşi nimic pe ele.* **II** fig. **1** (*despre cuvinte, fraze, argumente etc.*) banalizat, stereotipic, ‹fig.› răsuflat, stereotip. *Regizorul a reuşit să brodeze, pe baza unui subiect tocit, o intrigă captivantă.* **2** (*despre organe ale corpului, despre facultăţi fizice sau psihice etc.*) slab, slăbit. *Are memoria tocită. Are vederea tocită.*

tocitór, -oáre s.m., s.f. **1** s.f. (*înv. şi pop.*) v. Cadă. Zăcătoare (v. *zăcător*). **2** s.m. (*reg.*) v. Tocilar.

tocmác s.n. (*înv.*) v. Mai[3].

tocmági s.m. pl. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tăiţei.

tócmai adv., adj. **A** adv. **I** (*modal*) **1** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) chiar, exact, ‹înv. şi pop.› săvai, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. şi reg.› aşaşi. *Iese tocmai acum din casă. Evenimentele s-au petrecut tocmai aşa.* **2** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul, întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează*) chiar, drept, exact, precis, ‹pop.› întocmai, oblu, taman, ‹înv. şi reg.› acurat, prisne, tam, ‹reg.› tocmaşi, ‹fig.; pop.› curat. *Răsnetul l-a nimerit tocmai pe el. A sosit tocmai la timp.* **3** (*antepus unui subst. sau unui pron., reliefează ori accentuează cuv. la care se referă*) chiar. *Tocmai ea i-a dat banii înapoi.* **4** chiar, numai. *O asemenea fată ar fi tocmai bună să o ia de soţie.* **5** chiar, îndeosebi, ‹înv. şi pop.› osebit, ‹înv.› ales[2]. *Era o linişte deplină şi tocmai asta l-a speriat.* **6** (*ca determ. al unui adj., al unui adv. sau al unui vb., exprimă o nuanţă de exagerare în plus ori în minus; în constr. neg.*) prea. *Noua directoare a liceului este o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână.* **7** (*înv.; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „ca", „cu"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit. **8** (*înv.; întărind un adv. neg.*) v. Chiar. **II** (*temporal*) **1** chiar, încă. *Tocmai din anii copilăriei şi-a manifestat talentul literar. Tocmai de la început treburile nu au mers bine.* **2** abia, doar, numai, ‹reg.› taman. *Au trecut tocmai doi ani de la căsătorie.* **3** chiar, ‹reg.› baş[1]. *Explozia nu s-a produs tocmai în momentul calculat.* **III** (*în legătură cu un cuv. sau cu o prop. care arată locul*) ‹pop.› hăt, taman, tomite. *A venit la nunta fratelui lui tocmai din Australia.* **B** adj. (*înv.*) **1** (*despre suprafeţe, corpuri, obiecte etc.*) v. Drept. Lis. Neted. Orizontal. Plan. Plat[2]. Şes. **2** (*predomină ideea de identitate sau de asemănare între fiinţe, obiecte etc.*) v. Analog[2]. Apropiat. Asemănător. Asemenea. Asemuit. Comparabil. Corespondent. Similar.

tócmaşi adv. (*modal*) **1** (*exprimă ideea de exactitate, de conformitate cu adevărul,*

întărind sensul cuv. determ. sau ideea care urmează; reg.) v. Chiar. Drept. Exact. Precis. Tocmai. **2** (*înv.; urmat de determ. în dat. sau introduse prin prep. „ca", „cu"*) v. Aidoma. Aievea. Asemenea. Chiar. Deopotrivă. Exact. Identic. Întocmai. Leit.

tócmă s.f. (*reg.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) v. Târg. Târguială. Tocmeală. **2** v. Înțelegere. Învoială. **3** v. Logodnă.

tocmăgél s.m. (*bot.*) **1** *Clavaria crispula*; ‹pop.› opintici (v. *opintic*), ‹reg.› barba-caprei (v. *barbă*), burete-creț, meloșel. **2** (*reg.*) v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*). **3** (*la pl. **tocmăgei**; reg.*) v. Creasta-cocoșului (v. *creastă*) (*Clavaria flava*). **4** (*reg.*) v. Burete-de-conopidă (*Clavaria coralloides*).

tocmeálă s.f. **I** (*predomină ideea de punere de acord, de înțelegere, de potrivire*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face"*) târg, târguială, ‹rar› precupețire, ‹înv. și pop.› negoț, ‹reg.› tocmă, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală, țigănie. *După o tocmeală de câteva ore, s-au învoit ca fiecare să lase din preț. După ce au făcut tocmeala, cei doi s-au despărțit mulțumiți.* **2** (*jur.; înv.* și *pop.*) v. Clauză. Condiție. Dispoziție. Prevedere. Punct. Stipulare. Stipulație. Termen. **3** (*pop.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **4** (*pop.*) v. Cerere în căsătorie. Pețire. Pețit. **5** (*reg.*) v. Logodnă. **II** (*predomină ideea de ordine, de rânduială, de constituire; înv.*) **1** (*în opoz. cu „dezordine"*) v. Orânduială. Ordine. Organizare. Rânduială. Regulă. **2** v. Normă. Precept. Principiu. Rânduială. Regulă. **3** v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **4** v. Înțeles[1]. Rațiune. Rost. Semnificație. Sens. **5** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. Poruncă. **6** (*relig.*) v. Creare. Creație. Facere. Geneză. Zidire. **7** (*mai ales la pl. **tocmeli***) v. Așezământ. Fundație. **8** v. Instituție. Unitate. **9** v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **10** (*fiziol.*) v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period. **11** v. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **12** v. Chibzuială. Chibzuință. Chibzuire. Cumințenie. Cumpăt. Cumpătare. Înțelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderație. Ponderație. Rațiune. Sobrietate. Tact. Temperanță. **13** (*concr.; jur.*) v. Testament.

tocmí vb. IV. **I** (*predomină ideea de punere de acord, de înțelegere, de potrivire*) **1** refl. recipr. (*despre oameni*) a se târgui, ‹înv. și pop.› a se dezbate[2], a se negustori, a se neguța, ‹pop.› a se pogodi, a se precupeți, ‹reg.› a se ogodi, a răzbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se zbate, ‹fig.; deprec. sau peior.› a se țigăni. *A cumpărat casa după ce s-a tocmit cu vânzătorul săptămâni întregi. Cei doi negustori s-au tocmit câtva timp până au ajuns la o înțelegere.* **2** refl. (*despre oameni*) a se angaja, a intra, a se încadra, ‹pop și fam.› a se băga, a se vârî, ‹pop.› a se învoi, a merge, a se năimi, a se prinde, a veni, ‹reg.› a se apuca, ‹înv.› a se înnăimi. *S-a tocmit paznic la o fermă zoologică.* **3** tr. (*înv. și pop.; compl. indică bunuri mobile sau imobile, obiecte de folosință temporară etc.*) v. Angaja. Închiria. **4** refl. (recipr.), tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Logodi. **5** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi. **6** refl. (*înv.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Asemăna. Asemui. Compara. Potrivi. **II** (*predomină ideea de ordine, de rânduială, de constituire*) **1** tr., refl. (*înv.* și *reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Aranja. Dichisi. Ferchezui. Găti. Împodobi. **2** tr., refl. (*med., med. vet.; înv.* și *reg.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca. **3** tr. (*înv.* și *reg.; compl. indică obiecte stricate, uzate, vechi etc.*) v. Repara. **4** tr. (*constr.; înv.* și *reg.; compl. indică edificii, temeliile acestora, poduri, terasamente, albiile râurilor, versanți etc.*) v. Consolida. Întări. **5** tr. (*reg.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni. **6** refl. (*reg.; despre stări, procese, situații etc.*) v. Ameliora. Îmbunătăți. Îndrepta. Restabili. **7** tr. (*înv.; compl. indică studii, opere științifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Realiza. Redacta. Scrie. **8** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, elemente ale unui ansamblu etc.*) v. Aranja. Așeza. Clasa. Clasifica. Dispune. Distribui. Grupa. Împărți. Orândui. Ordona. Organiza. Potrivi. Pune. Rândui. Repartiza. Sistematiza. **9** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Călăuzi. Conduce. Dirija. Ghida. Îndrepta. Îndruma. Orienta. **10** tr. (*înv.; compl. indică organizații, comisii etc.*) v. Alcătui[1]. Constitui. Crea. Desemna. Forma. Institui. Înființa. Numi. Organiza. Stabili. **11** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Acorda. Da[2]. Destina. Hărăzi. Hotărî. Meni. Predestina. Rândui. Sorti. Ursi. **12** tr. (*înv.; compl. indică legi, taxe, norme etc.*) v. Fixa. Hotărî. Institui. Întocmi. Stabili. Statornici. **13** tr. (*înv.*) v. Pregăti. **14** refl. (*înv.; despre comunități umane, societăți economice, arte, științe etc.*) v. Propăși. Prospera. **15** tr., refl. fig. (*înv.* și *pop.; compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera.

tocmíre s.f. **1** (*pop.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție. **2** (*în opoz. cu „dezordine"; înv.*) v. Orânduială. Ordine. Organizare. Rânduială. Regulă.

tocmít, -ă adj. (*despre lucrători cu ziua*) ‹pop.› învoit. *Grădinarul tocmit a plantat trandafiri.*

tocmitór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m. (*milit.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **2** s.m.v. Călăuză. Îndrumător. Mentor. Povățuitor. Sfătuitor. Sfetnic. **3** s.m., s.f. v. Creator. Făuritor. Fondator. Întemeietor.

tococardiográf s.n. (*tehn. med.*) cardiotocograf. *Cu ajutorul tococardiografului se înregistrează bătăile cordului fetal.*

tocodinamométru s.n. (*tehn. med.*) tocometru. *Tocodinamometrul măsoară și înregistrează intensitatea și forța contracțiilor uterine, fiind folosit mai ales în urmărirea nașterii.*

tocoferól s.m. (*biochim., farm.*) vitamina E. *Tocoferolul funcționează ca antioxidant, cu rol protector împotriva depunerilor de colesterol la nivelul arterelor coronare, găsindu-se, în stare naturală, în uleiurile vegetale, în salata verde și în germenii de grâu.*

tocométru s.n. (*tehn. med.*) tocodinamometru.

tocoríc s.n. (*fin.; reg.*) v. Bancă[2].

tócțiglă s.f. (*constr.; reg.*) v. Olan. Țiglă[1].

toculéț s.n. (*la încălțăminte*) tocușor.

tocușór s.n. (*la încălțăminte*) toculeț.

Todorusále s.f. pl. (*mitol. pop.; nm. pr.*) Strat de Rusalii, ‹pop.› Sfredelul Rusaliilor (v. *sfredel*), ‹reg.› Todoruse. *Todorusalele cad în a patra miercuri după Paște, în ziua de Sfântul Toader, cu 24 de zile înainte de Rusalii.*

Todorúse s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.; nm. pr.*) v. Strat de rusalii. Todorusale.

tofleác s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Știulete.

toflegí vb. IV. refl. (*reg.; despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

toflícă s.f. (*colect.; iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albitură. Baboiaș. Caracudă. Mărunțiș. Plevușcă.

tofológ, -oăgă adj. (*despre oameni*) v. Bleg. Indolent. Moale. Molatic. Molău. Mototol.

tógă s.f. **1** (*în Antic. romană*) laticlavă. *Toga era purtată de senatorii romani.* **2** robă. *Magistrații poartă togi.*

toháric㎠ s.f. (*lingv.*) limbă toharică. *Toharica este o limbă indo-europeană vorbită în Antichitate în Asia Centrală și cunoscută din texte scrise cu alfabet hindus, datând din secolele al V-lea -al VII-lea d. Hr.*

tohocí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) **1** (*compl. sau sub. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) v. Degrada. Deteriora. Învechi. Ponosi. Roade. Strica. Toci. Uza.

toi[1] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*).

toi[2] s.n. **1** (*cu sens temporal*) miez, mijloc, putere, ‹pop.› tărie, temei, ‹reg.› vipie, viu, ‹înv.› despus, ‹fig.; pop.› dric. *În toiul nopții a început o furtună puternică.* **2** zor, ‹pop. și fam.› dârdoră, ‹fig.› foc. *Au venit ajutoare chiar în toiul luptei. După o scurtă pauză, oamenii au reintrat în toiul muncii.* **3** (*înv.* și *pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **4** (*înv.* și *pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășeală. Luptă. **5** (*înv.* și *pop.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere.

Vrajbă[1]. Zâzanie. **6** (*reg.*) v. Cârd. Stol. **7** (*milit.; înv.*) v. Bătălie. Înfruntare. Luptă. **8** (*milit.; înv.*) v. Gros. Mulțime.

toí[3] vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** intr. (*despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera. **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, manifestări, acțiuni ale lor, stări fiziologice, procese psihice etc.*) v. Astâmpăra. Calma. Domoli. Liniști. Potoli. Tempera.

toiág s.n. **I 1** ‹reg.› măcău, ‹înv.› fuște, stâlpare. *Bătrânul se sprijină în mers într-un toiag.* **2** (*bis.*) ‹reg.› priveghetoare (v. *priveghetor*), stat[3]. *Toiagul este o lumânare în formă de spirală, care se pune în mâna, pe pieptul sau la capul mortului.* **3** (*art., la pl.* ***toiegele***; *astron.; pop.; și nm. pr.*) ‹pop.› trisfetitele (v. *trisfetite*). *Toiegele sunt cele trei stele luminoase așezate în linie dreaptă în mijlocul constelației Orion.* **4** (*înv. și reg.*) v. Sceptru. **5** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Steag. Steag de mire. **6** (*vit.; reg.*) v. Mustuitor. **II** fig. ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, tutore, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este toiagul bătrâneții ei.*

toiegél s.n. toieguț. *Se apără de câini cu un toiegel.*

toiegúț s.n. toiegel.

tóiet s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

toitán, -ă adj. (*reg.; despre copii sau despre pui de animale*) v. Crescut[2]. Dezvoltat. Măricel. Măricică. Mărișor.

tolăneálă s.f. (*pop.*) v. Întindere. Lungire. Tolănire.

tolăní vb. IV. **1** refl. (*despre ființe*) a se culca, a se întinde, a se lungi, ‹fam.› a se trânti, ‹reg.› a se răbuni, a se răcăși, a se tologi, ‹înv.› a se tinde. *Obosiți fiind, s-au tolănit la umbra unui stejar.* **2** intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

tolănire s.f. întindere, lungire, ‹pop.› tolăneală, ‹reg.› tologeală. *Tolănirea comodă la umbra unui stejar a fost reconfortantă pentru drumeți.*

tolănít, -ă adj. (*constr. mai ales cu vb. „a sta”*) **1** (*despre ființe*) culcat[2], întins[2], lungit, ‹fam.› trântit, ‹reg.› răbunit, tologit. *Obosiți fiind, stau tolăniți la umbra unui stejar.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) răsturnat, trântit. *Tolănit pe canapea, citește ziarul.*

tolbáș s.m. (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, coropcar, marchitan, marfagiu, mărunțișar, mărunțușar, trămătar. *Tolbașul era un negustor de mărunțișuri.*

tólbă s.f. **1** ‹pop.› taşcă, ‹reg.› toşcă. *Vânătorul a pus prepelița împușcată în tolbă.* **2** ‹înv. și reg.› toc[2], ‹înv.› cucură[2], faretră, săhăidac, tăftui. *În tolbă se păstrează săgețile.* **3** (*reg.*) v. Desagă. Traistă.

tolbutamídă s.f. (*farm.*) butamidă. *Tolbutamida este un antidiabetic.*

tolcér s.n. (*reg.*) **1** v. Pâlnie. **2** (*bot.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

tolcerăș s.n. (*reg.*) v. Pâlnioară. Pâlniuță.

tolcerúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Petunie (*Petunia hybrida*).

toldăș s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

toldău s.n. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

tóldie s.f. (*reg.*) v. Retevei. Scurtătură.

tolduí vb. IV. (*reg.; despre oameni*) **1** refl. recipr. v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi. **2** refl. v. Căsători.

tolerá vb. I. tr. **1** (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) a accepta, a admite, a aproba, a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi, a suporta, ‹livr.› a accepe, ‹înv. și reg.› a pristăni, ‹înv.› a obicni, a trece, a volnici, ‹fig.; fam.› a înghiți. *Părinții nu pot tolera comportamentul iresponsabil al fiului lor.* **2** (*compl. indică medicamente, tratamente sau mâncăruri, băuturi etc.*) a suporta, ‹reg.› a pristui. *Organismul ei tolerează bine tratamentul cu citostatice. Bolnavii hepatici nu tolerează mâncărurile grase.*

tolerábil, -ă adj. **1** (*despre situații, stări etc.*) acceptabil, admisibil, bunicel, bunicică, convenabil, suportabil, ‹fam.› pasabil, ‹înv.› suferibil, suferit. *Inflația a fost tolerabilă.* **2** (*despre stări, acțiuni, situații neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) acceptabil, suportabil, ‹livr.› tenabil, ‹înv. și pop.› ușor[2], ‹înv.› suferibil, suferit. *Gelozia ei nu este tolerabilă. Durerea a devenit tolerabilă. Iarna aceasta a fost tolerabilă .*

toleránt, -ă adj. **1** (*despre oameni*) concesiv, indulgent, îngăduitor, permisiv, răbdător, ‹pop.› răbduriu, ‹înv.› liberal, ‹fig.› moale. *Este o persoană mult prea tolerantă cu cei care greșesc.* **2** (*despre oameni*) clement, iertător, indulgent, îndurător, îngăduitor, milostiv, ‹fig.; înv.› ieftin. *Învățătorul este tolerant cu elevii.* **3** (*despre idei, concepții, opinii etc. ale oamenilor*) ‹înv.› liberal. *Noțiunea de modernitate extinsă arbitrar a devenit prea tolerantă.*

tolerantísm s.n. (*rar*) v. Indulgență. Îngăduință. Îngăduire. Înțelegere. Permisivitate. Toleranță.

toleránță s.f. **1** indulgență, îngăduință, îngăduire, înțelegere, permisivitate, ‹rar› tolerantism, ‹pop.› îngăduială, ‹înv.› răbdare, slobozenie. *Bunicii manifestă prea multă toleranță față de nepoți.* **2** clemență, iertare, indulgență, îndurare, îngăduință, milostivire. *Arată toleranță față de cei care au greșit fără voie, prima dată. Preoții propovăduiesc toleranța.* **3** (*med., med. vet.*) obișnuință. *Toleranța este proprietatea unui organism de a reacționa identic la acțiunea unor factori mecanici, fizici sau medicamentoși, în doze crescătoare.*

tolígă s.f. (*reg.*) **1** (*transp.*) v. Cotigă. Teleagă. **2** (*tehn.; la plug*) v. Cotigă. Teleagă.

toloácă s.f. (*reg.*) **1** (*agric.*) v. Ogor. Pârloagă. **2** v. Loc viran. Maidan. Teren viran.

toloboátă s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

tolocăneálă s.f. (*pop.*) v. Bâiguială. Bâiguire. Bodogăneală. Bodogănire. Bodogănit. Bolboroseală. Bolborosire. Bolborosit[1]. Bombăneală. Bombănit. Bombănitură. Mormăială. Mormăire. Mormăit[1]. Mormăitură.

tolocăní vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **3** tr. (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **4** tr. (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.

tologeálă s.f. (*reg.*) v. Întindere. Lungire. Tolănire.

tologí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Culca. Întinde. Lungi. Tolăni.

tologít, -ă adj. (*constr. mai ales cu vb. „a sta”; reg.; despre ființe*) v. Culcat[2]. Întins[2]. Lungit. Tolănit.

tololói[1] s.n., s.m., adj. (*reg.*) **1** s.n. v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **2** s.m., adj. v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreț.

tololoí[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **2** v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.

tololóți s.m. pl. (*reg.*) **1** (*culin., ind. alim.*) v. Tăiței. **2** (*culin.*) v. Frecăței. Turnăței. Zdrențe (v. *zdrențuță*).

tolomác, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; pop. și fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tolométru s.n. (*fiz.*) turbidimetru. *Cu tolometrul se măsoară gradul de tulbureală a unei suspensii.*

tolontáí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică cuvinte, fraze etc.*) v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi. Murmura. **2** (*compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

tólos s.n. (*arhit.; în Antic.*) templu circular. *La Roma se păstrează ruinele tolosului închinat Vestei, care datează din sec. al IV-lea î. Hr.*

toltoáșă s.f. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.

toluén s.m. (*chim.*) metilbenzen. *Toluenul este folosit ca materie primă în industria coloranților, la fabricarea unor medicamente etc.*

tom s.n. **1** volum, ‹înv.› trup. *Dicționarul Academiei Române a apărut în mai multe tomuri.* **2** carte, lucrare, operă, scriere, tipăritură, volum, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de tomuri ale clasicilor literaturii universale.*

tomátă s.f. (*bot.*) *Lycopersicum esculentum*; pătlăgea, pătlăgea-de-paradis, pătlăgea-galbenă, pătlăgea-roșie, pătlăgică, roșie (v. *roșu*), ‹reg.› gălățeană, măr-paradis (v. *măr*[2]), paradaisă.

tombăl, -ă adj. funerar, sepulcral, tumular, ‹rar› mormântal, mormântos. *Trupul neînsufleţit a fost depus într-o cameră tombală.*
tómbă s.f. (*ital.; înv.*) v. Groapă. Loc de veci. Locaş de veci (v. *locaş*[1]). Mormânt. Sepulcru.
tomíst, -ă adj., s.m., s.f. (*teol., filos.*) tomistic. *Doctrina tomistă aparţine lui Toma d'Aquino. Tomiştii susţin că ştiinţa şi filosofia trebuie să slujească religiei.*
tomístic, -ă adj. (*teol., filos.*) tomist.
tómite adv. (*în legătură cu un cuv. sau cu o prop. care arată locul; pop.*) v. Tocmai.
tomnátic, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** autumnal, ‹reg.› tomniu. *Gutuiele sunt fructe tomnatice.* **2** fig. (*despre elemente din natură, momente ale zilei etc.*) trist, ‹fig.› melancolic, posomorât. *Îl indispune lumina tomnatică a lunii.* **II** s.f. (*la pl.* ***tomnatice***; *bot.; reg.*) v. Crizantemă. Dumitriţă. Tufănică. Tufăniţă (*Chrysanthemum indicum*). **III** fig. **1** adj. (*despre bărbaţi*) celibatar, necăsătorit, nefamilist, neînsurat, ‹fig.› stingher. *Prietenul lui este tomnatic.* **2** s.m. burlac[1], cavaler, celibatar, flăcău, holtei[1]. *S-a înfiinţat un club al tomnaticilor.*
tomníu, -íe adj. (*reg.*) v. Autumnal. Tomnatic.
tomoáşă s.f. (*reg.*) v. Cocoloş. Ghemotoc. Mototol.
tomodensitometríe s.f. (*med., med. vet.*) computertomografie, tomografie axială computerizată, tomografie computerizată.
tomodensitométru s.n. (*med.*) computer tomograf, scaner, tomograf computerizat.
tomográf s.n. (*med., med. vet.*) **1** planigraf, radiotom, stratigraf. *Tomografiile se realizează cu ajutorul tomografului.* **2** ***tomograf computerizat*** = computer tomograf, scaner, tomodensitometru. *La tomograful computerizat se fac computertomografii.*
tomografíe s.f. (*med., med. vet.*) **1** radiotomie, stratigrafie. *Tomografia se execută cu ajutorul tomografului, pentru a se realiza imagini ale secţiunilor unui organ.* **2** (*concr.*) radiotomie, tomogramă. *Tomografia este imaginea obţinută prin examenul radiologic executat cu ajutorul tomografului.* **3** ***tomografie axială computerizată*** = ***tomografie computerizată*** = computertomografie, tomodensitometrie. *Prin tomografia computerizată se explorează, pe secţiuni subţiri, o anumită regiune din organism.*
tomográmă s.f. (*med., med. vet.*) radiotomie, tomografie.
ton[1] s.m. (*iht.*) *Thunnus thynnus*; ‹înv.› peţudă.
ton[2] s.n. **I 1** (*muz.*) tonalitate, ‹înv.› son. *Gama m ajoră cuprinde cinci tonuri.* **2** (*muz.; în sistemul temperat*) secundă mare, ‹înv.› secundă majoră. *Tonul este raportul dintre două sunete alăturate, echivalent cu două semitonuri.* **3** (*muz.*) răsunet, rezonanţă, sonoritate, timbru. *Tonul orgii îi umple sufletul de visare. Această vioară are un ton deosebit.* **4** inflexiune, intonare, intonaţie, mlădiere, modulare, modulaţie, tonalitate, ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. *Vocea ei are tonuri foarte plăcute.* **5** glas, timbru, voce, ‹înv. şi pop.› vorbă, ‹pop.› viers. *Are un ton cu inflexiuni specifice.* **6** accent, intonaţie, ‹fig.› notă, nuanţă. *Avea în glas un ton plin de îngrijorare.* **7** (*fon.*) înălţime, tonalitate. *În unele limbi tonul este intonaţia deosebită a unor cuvinte care se scriu la fel, dar au sensuri diferite.* **8** (*fon.; înv.*) v. Accent. **II** nuanţă, tonalitate, ‹înv.› vopsea. *Interiorul casei este zugrăvit în vernil cu tonuri de galben. Petalele trandafirului au tonuri de mov.*
ton[3] s.n. (*reg.*) **1** (*la moara de apă*) v. Igheab. Scoc. Uluc. **2** v. Ploscă[1].
tonáj s.n. încărcătură. *Tirurile au un tonaj foarte mare.*
tonalitáte s.f. **I 1** (*muz.*) ton[2], ‹înv.› son. **2** inflexiune, intonare, intonaţie, mlădiere, modulare, modulaţie, ton[2], ‹rar› melodie, ‹fig.› întorsătură, întorsură. **3** (*fon.*) înălţime, ton[2]. **II** nuanţă, ton[2], ‹înv.› vopsea.
tonánt, -ă adj. (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tunător, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. şi pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este tonant.*
tonáre s.f. (*fotogr.*) virare. *Tonarea este tratarea copiilor fotografice cu o soluţie specială pentru a-i schimba nuanţele de negru în alte nuanţe.*
tonátic, -ă adj. (*înv. şi reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretenţios. **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil.
tónă s.f. ‹înv.› tonelă. *Tona este egală cu 1000 de kg.*
toncá vb. I. refl., intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; reg.; despre fiinţe*) v. Apuca. Căşuna. Năzări. Părea. Veni.
toncós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretenţios. **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil.
tonélă s.f. (*înv.*) v. Tonă.
tonétă s.f. (*com.*) chioşc, gheretă. *Are o tonetă de ziare.*
tónic, -ă adj., s.n. **I 1** adj. (*fon.; despre vocale, silabe, cuvinte etc.*) accentuat. *Flexiunea verbală se caracterizează prin opoziţia între radicale tonice şi neaccentuate.* **2** adj. (*despre ritm, intonaţie etc.*) accentuativ. *În frazare se observă creşterea ritmului tonic.* **3** adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, întăritor, reconfortant, reconstituant, roborant, tonifiant, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. *Medicul i-a prescris medicamente tonice pentru a se reface rapid după boală. Tonicul pe care îl ia este un complex de vitamine.* **II** adj. fig. ‹fig.› întăritor, stenic, tonifiant. *Muzica este un factor tonic pentru melomani. Glumele lui sunt tonice.*
tonicardiác, -ă adj. s.n. (*farm.*) cardiotonic. *Tonicardiacul stimulează activitatea inimii, întărindu-i forţa de contracţie şi normalizând ritmul bătăilor.*
toníe s.f. (*fiziol.*) tonus. *Tonia este o stare permanentă de uşoară tensiune a muşchilor unui organism sănătos.*
tonifiá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifica, ‹înv. şi pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. şi fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. şi reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoşa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oţeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoşa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura. *Un regim alimentar echilibrat l-a tonificat. Muşchii s-au tonificat prin exerciţii fizice.*
tonifiánt, -ă adj., s.n. **1** adj., s.n. (*farm.*) fortifiant, fortificant, întăritor, reconfortant, reconstituant, roborant, tonic, ‹înv.› reconfortator, ‹fran.› confortant. **2** adj. fig. ‹fig.› întăritor, stenic, tonic.
tonificá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe, organisme, organe etc.*) a (se) fortifia, a (se) fortifica, a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) întări, a (se) întrema, a (se) învigora, a (se) înzdrăveni, a (se) reconforta, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tonifia, ‹înv. şi pop.› a (se) împulpa, a (se) împuternici, ‹pop. şi fam.› a (se) drege, ‹pop.› a (se) scula, ‹înv. şi reg.› a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) ipeni, a izbuti, a (se) priboli, a (se) vânjoşa, ‹fig.› a (se) căli, a (se) cuirasa, a (se) oţeli, ‹fig.; pop.› a (se) învârtoşa, ‹fig.; fran.› a (se) restaura.
tonificáre s.f. (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonifiere, ‹livr.› vivificare, vivificaţie, ‹înv. şi pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură. *Urmând un regim alimentar echilibrat, tonificarea organismului după boală a fost rapidă.*
tonificát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre fiinţe, organisme, organe etc.*) fortificat, îndreptat, înfiripat, întărit, întremat, învigorat, înzdrăvenit, reconfortat, refăcut, restabilit, ‹reg.› pribolit. *Tonificat după boală, a plecat într-o staţiune montană.*
tonifiére s.f. (*med., med. vet.*) fortificare, îndreptare, înfiripare, întărire, întremare, învigorare, înzdrăvenire, reconfort, reconfortare, refacere, restabilire, tonificare, ‹livr.› vivificare, vivificaţie, ‹înv. şi pop.› împuternicire, ‹înv.› întăritură.
tonisí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică studii, opere ştiinţifice, de artă, muzicale etc.*) v. Alcătui[1]. Compune. Crea. Elabora. Face. Întocmi. Realiza. Redacta. Scrie.
tonitruánt, -ă adj. (*în opoz. cu „slab", „stins"; fran.; despre voce, sunete, zgomote etc.*) v. Amplu. Detunător. Intens. Puternic. Răsunător. Rezonant. Ridicat[2]. Tare. Tonant. Tunător.
tonoásă s.f. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a face"*) v. Boroboaţă. Ispravă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Poznă. Prostie. Şotie. Trăsnaie.

tonocí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
tonocíe s.f. (*reg.*) v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.
tonomát s.n. juke-box. *A introdus în tonomat o fisă pentru a asculta melodia preferată.*
tonós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Boieros. Capricios. Fandosit. Mofturos. Năzuros. Pretențios. **2** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) v. Capricios. Inconstant. Instabil. Neconstant. Nesigur. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Variabil.
tonotactísm s.n. (*biol.*) tonotaxie, tonotropism.
tonotaxíe s.f. (*biol.*) tonotactism, tonotropism. *Tonotaxia este o sensibilitate a organismelor vegetale sau animale la vibrațiile osmotice, ca reacție la schimbarea mediului înconjurător.*
tonotropísm s.n. (*biol.*) tonotactism, tonotaxie.
tonsílă s.f. (*anat.*) amigdală, ‹pop.› gâlcă, ghindură, guşă, înghiţitoare, ‹reg.› bolfă, frăguliță, găletuşă, ghindă, glandure, lătunoaie (v. *lătunoi*), mandulă, mură[2], sugătoare (v. *sugător*). *Tonsilele i s-au inflamat din cauză că a băut apă cu gheață.*
tonsilectomíe s.f. (*chir.*) amigdalectomie. *Prin tonsilectomie se excizează cele două amigdale.*
tonsilítă s.f. (*med.*) amigdalită. *Suferă de tonsilită cronică.*
tonsilotóm s.n. (*chir.*) amigdalotom. *Tonisilotomul este folosit în amigdalotomie.*
tonsilotomíe s.f. (*chir.*) amigdalotomie. *Tonisilotomia este incizia amigdalelor.*
tont, toántă adj., s.m., s.f. **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"*) bleg, nătăfleţ, nătărău, nătâng, neghiob, nerod, netot, prost, prostănac, stupid, ‹înv. şi pop.› năuc, neajuns[2], ‹pop. şi fam.› bobletic, bocciu, haplea, hăplău, tolomac, tontălaucă, tontălău, ‹pop.› flaimuc, slăbănog, tresărit[2], ‹fam.› ciumpalac, fleţ, găgăuță, gogoman, muhaia, slab, şui[3], tândală, zevzec, zgubilitic, ‹fam.; glum.› caşbec, ‹înv. şi reg.› nătântoc, prostan, prostatic, prostănatic, ‹reg.› balamut, bleomb, bleot, bobleţ, bolocan, cherapleş, chimiță[1], chiomp, dilivan, gâltofan, gloan, gog[1], haidamac, hăbăuc, hondrobos, husăn, huşit, hututui, lud, macabău, mangosit, meciurd, metehău, meteleu, modoroi, mohoi, mohoieş, molătău, mong, moroiman, motoflete, motoflocea, motolog, mutălău, natantol, năbârgeac, năhui, nătăbâz, nătânt, nătrui, nătruţ, năvleg, năvligos, nebleznic, nerodoi, nete, netrebuit, nihainic, nizguban, opac[2], paliu[2], păhui[2], pleoncios, pliurd, ponc, ponivos, pricăjit, pucăr, puncău, şuietic, tambă, tanău[1], tancă, tălălău[1], tălăşman, tălâmb, tărăntuc, tăul, tontan, tontălan, tontolete, tontolog, tontovan, trăncănău, trencheş, tronc[3], tucan, tuieş, turuietic, tut[2], ‹reg.; glum.› ivan, ‹reg.; deprec.› morhoanghină, ‹înv.› glupav, prostănău, ‹turc.; înv.› budala, ‹glum.› blegoman, ‹iron.› deştept, ‹iron. sau peior.› credul, cretin, ‹fig.› clăpăug, fonf, redus, redus la minte, redus mintal, sec, ‹fig.; pop. şi fam.› coclit, ‹fig.; fam.› îngrămădit, ‹fig.; reg.› butac, ciubotă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolovan, ‹fig.; înv.› tureatcă, ‹fig.; peior.› oaie, pedestru, ‹arg.› chiftea, fățos, jepat, pamfletar. *Copilul ăsta este tare tont! De regulă, tonții sunt uşor de înşelat.* **2** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Bâlbâit[2]. Gângav. Gângăvit[2]. Gângât.
tontán, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tontálán, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tontăláucă s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; pop. şi fam.*) v. Bleagă (v. *bleg*). Nătăfleață (v. *nătăfleţ*). Nătângă (v. *nătâng*). Neghioabă (v. *neghiob*). Neroadă (v. *nerod*). Netoată (v. *netot*). Proastă (v. *prost*). Prostănacă (v. *prostănac*). Stupidă (v. *stupid*). Toantă (v. *tont*).
tontălău adj., s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; pop. şi fam.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tontí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Cretiniza. Îndobitoci. Prosti[1]. Tâmpi.
tontímă s.f. (*ieşit din uz*) v. Rentă viageră.
tontoléte adj., s.m. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tontológ, -oăgă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tontoroşél s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*).
tontován, -ă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
tonțíe s.f. (*pop. şi fam.*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.
tónus s.n. (*fiziol.*) tonie. *Tonusul este o stare permanentă de uşoară tensiune a muşchilor unui organism sănătos.*
top[1] s.n. testea, ‹reg.› conţ, ‹înv.› ris[1], rismă[1]. *Şi-a cumpărat un top de hârtie pentru imprimantă.*
top[2] s.n. **1** poll. *Topul este un clasament al preferinţelor pentru spectacole, actori, piese muzicale, pe baza punctajului dat de public sau de specialişti. Această melodie ocupă locul întâi în topurile din mai multe ţări.* **2** ‹fig.› vârf. *Cunoscuta cântăreață se află în top.*
top[3] s.n. (*milit.; înv.*) v. Tun.
top-modél s.n. manechin, model, ‹rar› indossatrice. *Actrița este un top-model foarte cunoscut.*
topagnózie s.f. (*med.*) topanestezie.
topáncă s.f. (*reg.*) **1** v. Gheată. **2** (*mai ales la pl. topănci*) v. Târlic. **3** v. Opincă.
topanestezíe s.f. (*med.*) topagnozie. *Topanestezia este incapacitatea de a localiza senzațiile tactile.*
topárh s.m. (*înv.*) **1** v. Principe. Prinţ. **2** (*polit.*) v. Cârmuitor. Conducător. Guvernator. **3** (*polit.; în opoz. cu „supus"*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.
topáz s.n. (*mineral.*) ‹înv.› pazie. *Topazul este folosit ca o piatră semipreţioasă.*
topălí vb. IV. tr. (*reg.*) ‹reg.› a tăpşăi, a tăpşi, a tăpşui, a tiopăni, a tropoti. *După ce a amestecat mămăliga, o topălește cu o lingură înainte de a o răsturna pe fund.*
topáncúță s.f. (*reg.*) v. Ghetuță.
topcíu s.m. (*milit.; turc.; înv.*) v. Artilerist. Tunar.
topeálă s.f. **1** (*reg.*) v. Topire. Topit[1]. **2** (*înv.*) v. Topire. Topit[1].
topectomíe s.f. (*chir.*) cortectomie, corticectomie. *Topectomia este ablaţiunea unei părţi a scoarţei cerebrale.*
topénie s.f. **1** (*pop.*) v. Calamitate. Catastrofă. Dezastru. Flagel. Grozăvie. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Urgie. **2** (*reg.*) v. Decedare. Deces. Dispariție. Expiere. Moarte. Pieire. Prăpădire. Răposare. Sfârşit[1]. Stingere. Sucombare. **3** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Abundenţă. Afluenţă. Belşug. Bogăție. Exces. Îmbelşugare. Îndestulare. Noian. Opulenţă. Prisos. Ubertate. **4** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Mulțime. Noian. Puzderie. Sumedenie.
topfíz s.m. (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.
topí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică zăpada, gheaţa etc.*) ‹reg.› a (se) sparge, ‹fig.› a se duce[2]. *Încălzindu-se vremea, zăpada s-a topit în câteva zile.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică corpuri solide, în special metale*) a (se) lichefia, ‹înv.› a (se) licheface. *Focul topeşte metalele. Aurul se topeşte la peste 1000 de grade.* **3** refl. (*despre ceară, lumânări, ciocolată etc.*) ‹înv.› a se răstopi. *Lumânările din pachet s-au topit din cauza căldurii, lipindu-se unele de altele. Până a ajuns acasă, ciocolata s-a topit.* **4** tr. (*ind. text.; compl. sau sub. indică plante textile*) a descompune, a muia, ‹reg.› a dubi, a mura. *Cânepa este topită industrial pentru a separa firele textile.* **5** tr. (*despre foc; compl. indică bunuri, construcţii, aşezări etc.*) a arde, a consuma[2], a distruge, a mistui, a nimici, ‹pop. şi fam.› a prăpădi, ‹fig.› a devora, a înghiţi. *Flăcările au topit toate bunurile din apartament.* **6** tr., refl. (*chim.; fam.; compl. sau sub. indică substanţe, materii*) v. Descompune. Dizolva. Solvi. **II** fig. **1** refl. (*despre lemne, lumânări etc.*) a se mistui, a se trece. *Lemnele s-au topit repede în sobă.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, spaţii etc.*) a aneantiza, a distruge, a nimici, ‹fig.› a desființa, a extermina, a spulbera, ‹fig.; înv.› a îmburda. *Bombardamentul a topit cartiere întregi. Beţi fiind, au topit tot ce au găsit în bar.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică bunuri materiale, materii prime etc.*) a

(se) consuma[1], a (se) epuiza, a (se) isprăvi, a (se) sfârși, a (se) termina, ‹fig.› a se duce[2]. *A topit toate rezervele alimentare. S-a topit tușul din imprimantă.* **4** tr. (*compl. indică mai ales mâncare sau băuturi*) ‹fig.; înv. și reg.› a sufla. *A topit tot din farfurie. A topit coniacul din sticlă.* **5** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, a zvârli, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Topește banii pe toate nimicurile.* **6** refl. (*despre mărfuri, în special despre publicații*) a dispărea, a se epuiza. *Cartea s-a topit din toate librăriile.* **7** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a slăbi, ‹fig.› a se stinge, a se usca. *S-a topit foarte mult în ultimele luni.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl topește. S-a topit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **9** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a topit pe toți.* **10** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, a zdruncina, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, ‹fig.; înv.› a paște[2]. *Condițiile în care lucrează i-au topit plămânii.* **11** refl. (*despre stări, situații etc.*) a dispărea, a înceta, a pieri, a se sfârși, ‹fig.› a adormi, a se destrăma, a muri, a seca. *Entuziasmul lui s-a topit din cauza dezinteresului celor din jur.* **12** refl. (*despre oameni*) ‹fig.› a se prăpădi, a se sfărâma, a se sfârși. *Se topește de dorul ei. Plânge de se topește.* **13** refl. a dispărea, a se pierde, a pieri, ‹fig.› a se afunda, a se mistui, a se scufunda, ‹fig.; reg.› a se acufunda. *Silueta ei se topește în noapte.* **14** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) a (se) ascunde, ‹fig.› a (se) mistui, a (se) obnubila. *De frica invadatorilor, oamenii se topeau în păduri.* **15** refl. (*fam.; despre ființe*) v. Hămesi. Lihni. Sfârși. **16** refl. (*fam.; despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) v. Estompa. Șterge. **17** refl. (*fam.*) v. Fugi. **18** refl. (*înv.; despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Devitaliza. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.

topiciúne s.f. (*înv. și reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune. **2** fig. v. Comoditate. Indolență. Lene. Lenevie. Lenevire. Nesilință. Trândăveală. Trândăvie. Trândăvire. Trândăvit[1].

topílă s.f. **1** topitoare, ‹reg.› topliță. *Topila este un loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile.* **2** topitoare. *Topila este un cuptor sau un vas folosit în special pentru topirea metalelor.*

topinambúr s.m. (*bot.*) *Helianthus tuberosus*; nap-porcesc, nap-turcesc, ‹pop.› cartofi-dulci (v. *cartof*), cartofi-porcești (v. *cartof*), ‹reg.› cartofel, ceacaribă, crumpenă, gulie, măr-de-pământ (v. *măr*[2]), morcov-porcesc, pere-iernatice (v. *pară*[2]), picioică, tiuș.

topíre s.f. **I 1** (*fiz.*) fuziune. *Fiecare corp are temperatura sa de topire.* **2** topit[1], ‹înv.› topeală. *Topirea zăpezii începe odată cu ivirea primelor raze calde de soare.* **3** lichefiere, ‹înv.› lichefacere, lichefacție. *După topire, fonta este turnată în forme speciale.* **4** topit[1], ‹înv. și reg.› topitură, ‹reg.› topeală. *Fibrele textile ale plantei se detașează de partea lemnoasă a tulpinii prin topire.* **5** (*chim.; fam.*) v. Dizolvare. Solvire. **II** fig. **1** (*rar*) v. Epuizare. Extenuare. Istoveală. Istovire. Secare. Secătuire. Sfărâmare. Sfârșeală. Slăbiciune. Sleire. Surmenaj. Surmenare. Vlăguire. Zdrobire. **2** (*înv.*) v. Aneantizare. Desființare. Distrugere. Exterminare. Nimicire. Spulberare.

topít[1] s.n. **1** topire, ‹înv.› topeală. **2** topire, ‹înv. și reg.› topitură, ‹reg.› topeală. **3** (*chim.; fam.*) v. Dizolvare. Solvire.

topít[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre corpuri solide, în special despre metale*) lichefiat. *Fonta topită se toarnă în forme speciale.* **2** (*despre ceară, lumânări, ciocolată etc.*) ‹înv.› răstopit. *Lumânările topite nu mai pot fi folosite. A pus în frigider batonul de ciocolată topit.* **3** (*ind. text.; despre plante textile*) descompus, muiat, ‹reg.› dubit[2], murat[2]. *Cânepa topită urmează să fie prelucrată.* **4** (*chim.; fam.; despre substanțe, materii*) v. Dizolvat. Solvit. **II** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, stocit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› zdrobolit. *După atâta alergătură, topit, se așeză pe o bancă.* **2** (*despre oameni*) ‹fig.› distrus, pierdut. *Privea topită cum apele îi înghit casa.* **3** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, spulberat, strivit, surpat[2], ucis[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile topite.* **4** (*rar; despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat. **5** (*fam.; despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) v. Estompat. Neclar. Pierdut. Șters. Vag. Vaporos.

topitoáre s.f. **1** topilă, ‹reg.› topliță. **2** topilă.

topitorie s.f. (*metalurg.*) fonderie, turnătorie, ‹reg.› coh, ‹înv.› vărsătorie. *Lucrează în secția de topitorie a fabricii.*

topitúră s.f. **1** (*geol.; rar*) v. Magmă. **2** (*înv. și reg.*) v. Topire. Topit[1].

topless ['topləs] adj. invar. (*engl.; despre oameni, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) v. Dezbrăcat[2]. Dezgolit. Gol[2]. Neîmbrăcat. Nud.

topliciós, -oásă adj. (*reg.; despre pământ*) v. Apătos. Apos.

tópliță s.f. (*reg.*) v. Topilă. Topitoare.

topoclimát s.n. (*climat.*) climă locală, microclimat, microclimă, topoclimă. *Topoclimatul este influențat de condițiile geografice (de relief) locale.*

topoclímă s.f. (*climat.*) climă locală, microclimat, microclimă, topoclimat.

topoestezíe s.f. (*med.*) topognozie. *Prin topoestezie sunt localizate excitațiile percepute la suprafața tegumentelor.*

topognozíe s.f. (*med.*) topoestezie.

topográf s.m. (*topogr.*) geometru, ‹reg.› mocșaidăr. *Topograful este specialist în topografie.*

topografíe s.f. (*topogr.*) ‹reg.› mocșaidărai, ‹înv.› împrejur scrisoare a locurilor, scrisoarea locului (v. *scrisoare*). *Topografia se ocupă cu măsurarea și determinarea poziției elementelor scoarței terestre pe suprafețe restrânse și cu reprezentarea acestora grafică sau numerică.*

topometríst s.m. (*topogr.*) topometru. *Topometristul este specializat în lucrări de topometrie.*

topométru s.m. (*topogr.*) topometrist.

toponím s.n. (*lingv.*) nume de loc, nume topic, toponimic. *Toponimele sunt nume proprii de orașe, sate, ape, munți etc., care pot da informații lingvistice prețioase.*

toponímic, -ă s.n., adj. (*lingv.*) **1** s.n. nume de loc, nume topic, toponim. **2** adj. (*despre nume*) local. *Unele nume toponimice românești s-au format prin sufixare.*

toponimíe s.f. **1** (*lingv.*) toponomastică. *Toponimia studiază originea, sensul, forma și evoluția numelor proprii de locuri.* **2** toponomastică. *Toponimia este totalitatea numelor de locuri, a denumirilor geografice ale unei regiuni, ale unei țări etc.*

toponomástică s.f. **1** (*lingv.*) toponimie. **2** toponimie.

topór s.n. ‹pop.› secure, ‹reg.› manea, ‹înv.› teslă. *Despică un braț de lemne cu toporul.*

toporáș s.n., s.m. **I** s.n. ‹pop.› toporel, toporuș. *Ascute tăișul toporașului înainte de a face niște surcele.* **II** s.m. (*bot.*) **1** (*și, la pl., **toporași-de-munte**, **toporași-de-pădure***) *Viola odorata*; violetă, viorea, viorele-de-grădină (v. *viorea*), viorele-mirositoare (v. *viorea*), ‹înv. și pop.› viola[2], ‹pop.› viorele-bune (v. *viorea*), ‹reg.› călțunaș, cârligel, cocoșel, floare-domnească, flori-mărunte (v. *floare*), flori-mărunțele (v. *floare*), garoafă, găurea, hobridrag, ligoace, mereoare (v. *mereoară*), micsandră, micșunea, micșunele-de-câmp (v. *micșunea*), nemțoaică, șiboi, tămâioară, tămâioasă (v. *tămâios*), vioară[3], vioară-neagră (v. *vioară*[3]), violice, viorele-de-casă (v. *viorea*), viorele-nerii (v. *viorea*), vioriță, zambilă, zambilă-de-câmp, ‹înv.› violă-mirositoare (v. *viola*[2]), viorea-sălbatică. **2** *Viola alpina*; viorea, viorică, ‹reg.› micșunea-de munte. **3** *Viola silvestris*; ‹reg.› colțunii-popii (v. *colțun*), ‹reg.› viorea, ‹înv.›

viorea-pădureață. **4** *Viola mirabilis*; viorea, viorea-mirositoare, viorele-bune (v. *viorea*), viorică-de-pădure, ‹reg.› garoafe (v. *garoafă*), tămâioară, trei-frați, viorele-de-grădină (v. *viorea*), viorele-nerii (v. *viorea*). **5** (*reg.*) v. Căldăruşă (*Aquilegia vulgaris*). **6** (*la pl.* ***toporaşi; reg.; şi toporaşi-de-câmp***) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*). **7** (*reg.*) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **8** (*la pl.* ***toporaşi; reg.***) v. Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*). **9** (*la pl.* ***toporaşi; reg.***) v. Tămâioară (*Viola jooi*). **10** (*la pl.* ***toporaşi; reg.***) v. Viorea. Viorea-nemirositoare (*Viola hirta*).

toporăşiu, -íe adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.

toporâie s.f. (*la coasă, la secure, la topor; reg.*) v. Coadă.

toporél s.n. (*pop.*) v. Toporaș.

toporíș s.m. (*bot.; reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

toporíşcă s.f. **1** securice, ‹înv. și reg.› securică, ‹înv.› securiță. *Băiatul taie trestia cu o toporișcă.* **2** bardă, ‹reg.› faragău, toaipă, toporiște, toporiță. *Stâlpii gardului au fost ciopliți cu toporișca.* **3** (*la coasă, la secure, la topor; reg.*) v. Coadă.

toporíşte s.f. **1** (*la coasă, la secure, la topor; înv. și pop.*) v. Coadă. **2** (*reg.*) v. Bardă. Toporișcă.

toporíță s.f. (*reg.*) v. Bardă. Toporișcă.

toporí vb. IV. tr. fig. (*înv. și reg.; compl. indică fapte, întâmplări etc.*) v. Broda. Fabrica. Fabula. Inventa. Născoci. Plăsmui. Scorni. Ticlui. Țese. Urzi.

toporúş s.n., s.m. **1** s.n. (*pop.*) v. Toporaș. **2** (*bot.; reg.*) v. Nemțișor. Nemțișori-de-câmp (v. *nemțișor*) (*Delphinium consolida* sau *Consolida regalis*).

tópos s.n. (*lit.*) clișeu cultural. *Scriitorul adaugă toposului semnificații noi.*

topotaxíe s.f. (*bot.*) topotropism. *Topotaxia este mișcarea de orientare a plantelor în funcție de izvorul de excitație.*

topotropísm s.n. (*bot.*) topotaxie.

topsecá vb. I. tr. (*înv. și pop ; compl. indică ființe*) v. Învenina. Otrăvi. **2** refl. fig. (*reg.*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Mâhni. Necăji. Otrăvi. Pleoști. Străpunge. Supăra.

topsecát, -ă adj. **I** (*înv. și pop.*) **1** v. Înveninat. Otrăvit[2]. Veninos. **2** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos. **II** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Supărat. Turgid.

topsecós, -oásă adj. (*înv.*) **1** v. Înveninat. Otrăvit[2]. Veninos. **2** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos.

toptangíu s.m. (*com.; înv.*) v. Angrosist.

topúz s.n. (*înv.*) v. Buzdugan.

tor[1] s.n. (*reg.*) **1** v. Tizic. **2** v. Ogrinji.

tor[2] s.n. (*fran.*) **1** v. Nemulțumire. Neplăcere. Supărare. **2** v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

toracál, -ă adj. (*anat.*) toracic.

toracalgíe s.f. (*med.*) toracodinie.

toráce s.n. (*anat.*) **1** cavitate toracică, coșul pieptului (v. *coș[1]*), cutie toracică, ‹rar› grătar, ‹reg.› lada pieptului (v. *ladă*), tabla pieptului (v. *tablă[1]*). *În torace se găsesc plămânii și inima.* **2** (*la oameni și la unele animale vertebrate*) piept. *Toracele este partea superioară a corpului, de la gât până la abdomen.*

toracentéză s.f. (*chir.*) pleurocenteză, puncție pleurală, toracocenteză. *Toracenteza se face în scop explorator sau terapeutic.*

torácic, -ă adj. (*anat.*) toracal. *Pleurezia este una dintre cauzele durerilor toracice. S-a specializat în chirurgie toracică. A fost diagnosticat cu scolioză toracică.*

toracocentéză s.f. (*chir.*) pleurocenteză, puncție pleurală, toracenteză.

toracodiníe s.f. (*med.*) toracalgie. *Toracodinia este o nevralgie intercostală.*

toracoscopíe s.f. (*med.*) pleuroscopie. *Toracoscopia este o metodă de explorare vizuală a cavității pleurale cu ajutorul pleuroscopului.*

torcăreásă s.f. (*reg.*) v. Torcătoare (v. *torcător*).

torcărie s.f. (*reg.*) v. Torcătoare (v. *torcător*).

torcătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.f. (*ind. text.*) torsătoare. *Cu torcătoarea se torc firele textile.* **2** s.f. ‹reg.› torcăreasă. *Torcătoarea toarce lână, in, cânepă etc.* **3** s.f. (*pop.*) ‹reg.› torcărie. *Torcătoarea este o șezătoare unde se toarce.* **4** s.m., s.f. (*ind. text.; pop.*) v. Filator.

torcătorie s.f. (*ind. text.; pop.*) v. Filatură.

torcătúră s.f. (*ind. text.; rar*) v. Filare. Filat[1]. Toarcere. Tors[1].

torcățél s.m. (*bot.; reg.*) v. Torțel (*Cuscuta europaea*).

tordánt, -ă *adj.* (*fam.; despre oameni sau despre situații, întâmplări etc.*) v. Amuzant. Comic. Hazliu. Ilar. Nostim. Vesel.

toreadór s.m. torero. *Toreadorul luptă cu taurii într-o coridă.*

torént s.m., s.n. **I 1** (*hidrol.*) puhoi, șiroi[1], șuvoi[1], ‹rar› debaclu, ‹înv. și pop.› undă, ‹pop.› noian, zăpor[1], ‹înv. și reg.› năboi[1], poarnă, șirlău, ‹reg.› năboială, sel, șopor, șușoi, turlaș, vâjoi. *În urma ploilor abundente, torenții de pe munți au inundat satul. Torenții distrug totul în calea lor.* **2** (*mai ales la pl.* ***torenți; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”***) fluviu, pârâu, puhoi, râu, șiroi[1], șuvoi[1], val, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuțuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față torenți de lacrimi. Au curs torenți de cerneală pe acest subiect.* **II** fig. **1** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care sugerează ideea de succesiune neîntreruptă, de impetuozitate, de mulțime compactă în mișcare etc.*) ‹fig.› fluviu, flux, puhoi, râu, șuvoi[1]. *După meci, pe străzi a început să curgă un adevărat torent de oameni. Pe autostrăzi se scurg torenți de mașini.* **2** ‹fig.› avalanșă. *Un torent de lumină inundă camera.*

torențiál, -ă adj. (*despre ploi*) vijelios. *Ploile torențiale din ultima perioadă au provocat inundații în anumite zone ale țării.*

toréro s.m. toreador.

toríd, -ă adj. (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, canicular, dogoritor, fervid, fierbinte, tropical, ‹pop.› zăpușit, zăpușitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost toride.*

tórină s.f. (*reg.*) **1** v. Staniște. **2** v. Ogrinji.

tóriște s.f. (*reg.*) **1** v. Staniște. **2** v. Ogrinji.

tormác s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Hrean (*Armoracia rusticana*). **2** ***tormac-alb*** v. Coada-șoricelului (v. *coadă*) (*Achillea collina*).

toroápă s.f. (*reg.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** (*zool.*) v. Gloabă. Mârțoagă.

toroipán s.n. (*pop.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

toroipáni vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.

toropálă s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.

toropeálă s.f. **I 1** aromeală, aromire, ațipeală, ațipire, dormitare, moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, picotire, piroteală, pirotire, somnolență, ‹livr.› somnolaritate, ‹rar› dormitat, semisomn, somnie, ‹reg.› clipoceală[2], clipocire[2], picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somnoreală, somnoroșeală, ‹înv.› apestire, somnărie, somnorie, somnoroșie, somnoșare. *Un zgomot de sticlă spartă l-a trezit din toropeală.* **2** langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropire, ‹rar› langurozitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. și pop.› lingoare, ‹pop. și fam.› moliciune, ‹pop.› zăcășeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleață, moleșitură, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de toropeală provocată de caniculă.* **3** (*pop. și fam.*) v. Contemplare. Contemplație. Meditație. Reverie. Vis. Visare. **II** (*meteor.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, năduşeală, pârjol, pojar, zăduf, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înăduşeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocât, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, păclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de toropeala verii.*

toropí[1] vb. IV. tr. (*compl. indică ființe*) **1** (*despre stări fizice*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, ‹înv.› a preacovârși, ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpăstui, a umple. *Era gata să-l toropească somnul când a sunat telefonul.* **2** a moleși, a muia, a vlăgui, ‹fig.› a amorți, a blegi, a domoli, a înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a se bleojdi, a pleoști, a se turti, ‹fig.; fam.› a tufli, ‹fig.; reg.› a se bălmăji, ‹fig.; înv.› a deznerva, a matofi. *Canicula l-a toropit.*

toropí[2] vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Snopi.

Stâlci. **2** (*compl. indică oameni*) v. Asasina. Executa. Omorî. Suprima. Ucide.

toropíre s.f. langoare, lâncezeală, lâncezire, moleşeală, moleşire, toropeală, ‹rar› languro-zitate, torpoare, uncropeală, ‹înv. şi pop.› lingoare, ‹pop. şi fam.› moliciune, ‹pop.› zăcăşeală, ‹reg.› târomeală, ‹înv.› lâncezie, lâncezime, moleaţă, moleşitură, ‹fig.› amorţeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, vegetare, ‹fig.; rar› vegetaţie, ‹fig.; pop. şi fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion.

toropít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) copleşit, ‹fig.› biruit, frânt, învins, sfâşiat, ‹fig.; pop.› potopit. *După eşecul avut, stătea deoparte, toropită, cu privirea în gol.* **2** (*despre fiinţe*) moleşit, ‹reg.› trândav[2]. *Nu mai poate conduce maşina, fiind toropit de oboseală.* **3** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) moleşit, muiat, vlăguit, ‹pop.› fleoş, ‹înv. şi reg.› bătogit, ‹fig.› amorţit, blegit, înmuiat, ‹fig.; pop. şi fam.› fleşcăit, turtit. *Se simte toropit din cauza canicului.* **II** fig. (*despre oameni*) inactiv, pasiv, ‹fig.› letargic, somnolent. *Fiind o fire agitată, nu poate înţelege persoanele toropite.*

toropitór, -oáre adj. (*mai ales despre căldură*) lânced, moleşitor. *În sală este o căldură toropitoare.*

torosí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

toroşteálă s.f. (*reg.*) v. Terciuială.

toroşti vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică fructe, legume foarte coapte ori aşezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleşcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

torpíd, -ă adj. (*rar; despre fiinţe sau despre mişcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu.

torpilá vb. I. **1** tr., refl. (*fam.; glum.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta. **2** tr. fig. (*compl. indică oameni sau puterea, autoritatea, prestigiul, forţa etc. cuiva ori a ceva*) a submina, ‹fig.› a săpa, a surpa, ‹fig.; fam.› a mânca. *L-a torpilat pe şeful său până când acesta a fost demis din funcţie. Prin acţiunea lor eşuată au urmărit să torpileze autoritatea statului.*

torpoáre s.f. (*rar*) **1** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleşeală. Moleşire. Toropeală. Toropire. **2** (*meteor.*) v. Arşiţă. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbinţeală. Înăbuşeală. Năbuşeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpuşeală.

tors[1] s.n. (*ind. text.*) filare, filat[1], toarcere, ‹rar› torcătură. *Un material textil este transformat, prin tors, în fire.*

tors[2] s.n. (*a. plast.*) trunchi. *Sculptura reprezintă torsul unui bărbat.*

tors[3]**, toársă** adj. (*ind. text.; despre fibre textile*) filat[2], răsucit[2]. *Bumbacul tors este suspus unor operaţii de prelucrare tehnologică.*

torsádă s.f. **1** (*arhit.*) cordelieră. *Torsada este un motiv ornamental care imită o frânghie răsucită.* **2** (*ind. text.; înv.*) v. Franj. **3** (*înv.*) v. Canaf. Ciucure.

torsát, -ă adj. (*rar; despre obiecte, corpuri alungite*) v. Răsucit[2].

torsătoáre s.f. (*ind. text.*) torcătoare (v. *torcător*). *Cu torsătoarea se torc firele textile.*

torsătúră s.f. (*ind. text.; pop.*) v. Tort[1].

torsloná vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică fiinţe ori trupul lor*) v. Contorsiona. Răsuci. Suci[2].

torsionáre s.f. (*rar*) v. Răsucire. Torsiune.

torsionát, -ă adj. (*rar; despre obiecte, corpuri alungite*) v. Răsucit[2].

torsiúne s.f. **1** răsucire, ‹rar› torsionare. *La orele de gimnastică se învaţă anumite mişcări de torsiune a corpului.* **2** (*med., med. vet.; rar*) v. Deplasare. Dezarticulare. Dezarticulaţie. Dislocare. Exartroză. Luxare. Luxaţie. Scrântire.

torsúră s.f. (*ind. text.; înv. şi reg.*) v. Tort[1].

tort[1] s.n. (*ind. text.*) ‹pop.› torsătură, ‹înv. şi reg.› torsură. *Tortul este firul tors de in, de cânepă etc.*

tort[2] s.n. (*culin., ind. alim.*) ‹reg.› tortată. *Îi place tortul cu cremă de lămâie.*

tortátă s.f. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Tort[2].

tortíţă s.f. **1** (*înv. şi pop.*) v. Cercel. **2** (*reg.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.

tortuós, -oásă adj. (*livr.*) **I** (*mai ales despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) v. Cotit[2]. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. Strâmb. Sucit[2]. Şerpuit. Şerpuitor. Unduios. **II** fig. **1** v. Complex. Complicat. Întortocheat. Labirintic. Sinuos. **2** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fătarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Şiret[3]. Tartufist. Viclean.

tortură vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a canoni, a căzni, a chinui, a martiriza, schingiui, ‹livr.› a suplicia, ‹înv. şi pop.› a munci, a trudi, ‹înv. şi reg.› a pedepsi, a struji, ‹reg.› a negăti, ‹înv.› a mortifica, a pătui[2], a smăcina, a smeri, a străstui, ‹fig.› a crucifica, a răstigni, ‹fig.; rar› a vampiriza, ‹fig.; înv. şi pop.› a ustura, ‹fig.; reg.› a întinde, a strânge, ‹fig.; înv.› a tescui, a ucide. *L-au torturat pentru a mărturisi o vină pe care nu o avea.* **2** (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a urmări, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. şi reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunţe la proiect o torturează.* **II** fig. (*compl. indică cuvinte, limba, scrierea etc.*) a denatura, ‹fig.› a deforma, a masacra, a scâlcia, a schimonosi, a schingiui, a stâlci, a strica, ‹fig.; livr.› a estropia, ‹fig.; pop. şi fam.› a măscări[1], a poci[1], ‹fig.; pop.› a stropşi. *Vorbeşte torturând cuvintele. Şi-a torturat scrisul din cauza artritei de la degete.*

torturánt, -ă adj. (*despre idei, gânduri etc.*) chinuitor, obsedant, ‹astăzi rar› torturător, ‹rar› torţionar, ‹fig.› mistuitor, omorâtor, tiranic. *De câteva zile o macină un gând torturant.*

torturáre s.f. **1** chinuire, schingiuire, ‹înv.› mortificare, mortificaţie, ‹fig.; înv.› armăşie. *Torturarea osânditului a fost cumplită.* **2** calvar, canon, cazană, chin, damnaţiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferinţă, supliciu, tortură, ‹livr.› supliciere, ‹înv. şi pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. şi reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificaţie, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, scârbă, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. şi reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie.

torturát, -ă adj. **I 1** (*despre fiinţe*) chinuit, schingiuit[2], ‹livr.› supliciat, ‹înv. şi pop.› căznit, ‹înv. şi reg.› pătimaş, ‹înv.› mortificat, muncit, nevoit, pătimitor, păţit. *Omul torturat a murit în dureri cumplite.* **2** (*despre oameni*) chinuit, frământat[2], obsedat, persecutat, urmărit[2]. *Este un om torturat de o idee fixă.* **II** fig. (*despre fiinţe*) chinuit, ‹fig.› fript. *Torturat de sete, caută cu disperare un loc unde să poată bea apă.*

tortúră s.f. **I** calvar, canon, cazană, chin, damnaţiune, durere, patimă, schingiuire, schingiuit[1], suferinţă, supliciu, torturare, ‹livr.› supliciere, ‹înv. şi pop.› muncă, muncitorie, trudă, ‹înv. şi reg.› pocaianie, ‹înv.› dezmăcinare, mortificare, mortificaţie, muncire, obidă, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, răutate, schingi, smăcinare, spaimă, strădanie, strădare, trudnicie, ‹fig.; înv. şi reg.› ucis[1], ‹fig.; înv.› rană, strânsoare, strânsură, tiranie. *A murit după tortura cumplită la care a fost supus.* **II** fig. **1** denaturare, ‹fig.› deformare, masacrare, scâlciere, schimonoseală, schimonosire, schimonosit[1], stâlcire, stâlcit[1], stricare, ‹fig.; livr.› estropiere, ‹fig.; rar› stâlcitură, ‹fig.; pop. şi fam.› pocire, pocit[1], ‹fig.; pop.› stropşeală, stropşire. *Torturarea cuvintelor unei limbi este supărătoare pentru cei care o vorbesc corect.* **2** ‹fig.› supliciu. *A viziona un film atât de prost a fost o tortură pentru el. Împozitele mari sunt o tortură pentru populaţie.* **3** (*mai ales la pl.* ***torturi***) amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferinţă, turment, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, ‹fig.; înv. şi pop.› suspin, ‹fig.; pop. şi fam.› pahar. *Viaţa lor a fost plină de torturi.*

torturătór, -oáre adj. (*astăzi rar; despre idei, gânduri etc.*) v. Chinuitor. Obsedant. Torturant.

tórţă s.f. **1** faclă, făclie, ‹reg.› luşnic, luşniţă, măselariţă[2], sfeşnic, ‹înv.› fachie, făclie de vânt, lampadă, lumânare de vânt, masala. *Câteva persoane din cortegiu au torţe în mâini.* **2** (*arg.*) v. Ţigară. Ţigaretă.

torţél s.m. (*bot.*) **1** *Cuscuta epithymum*; cuscută, ‹reg.› barba-dracului (v. *barbă*), borangic, cânepa-dracului (v. *cânepă*), gălbează, iarbă-de-crescut-părul, iniţă, iriţă, întorţel, limba-păsăricii (v. *limbă*), lipici, mătasea-trifoiului (v. *mătase*), părul-Sfintei-Mării (v. *păr*), râia-trifoiului (v. *râie*), râie, steagul-zânelor (v. *steag*), tâvsă. **2** *Cuscuta trifolii*; cârcel, gălbează, ‹reg.› râie, vârsat, vârsatul-pământului (v. *vârsat*), vârsatul-trifoiului (v. *vârsat*). **3** *Cuscuta europaea*;

‹reg.› borangic, cătină, cânepa-dracului (v. *cânepă*), gălbează, iniță, întorțel, lipici, părul-Sfintei-Mării (v. *păr*), râie, steagul-zânelor (v. *steag*), torcățel. **4** (*reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*).

torționár s.m., adj. (*rar*) **1** s.m. v. Călău. Gâde. **2** adj. (*despre idei, gânduri etc.*) v. Chinuitor. Obsedant. Torturant.

torulóză s.f. (*med.*) criptococoză. *Toruloza afectează sistemul nervos, bronhiile și plămânii.*

tot, toátă adj. nehot., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre sume*) complet, deplin, integral, întreg, total. *I-a înapoiat toată suma de bani.* **2** (*despre teritorii, localități etc.*) întreg. *Are cea mai mare moșie din tot județul.* **3** absolut, complet, deplin, integral, întreg, plenar, total, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. *Într-o democrație adevărată este garantată toată libertatea exprimării ideilor.* **4** fiecare, fiece, oricare, orice, orișicare, ‹pop.› fitece. *Tot omul are tabieturile lui.* **II** adv. **1** (*modal; exprimă continuitatea, persistența; de obicei întărit prin „mai”*) încă. *Tot mai citește această carte, deși îi știe subiectul foarte bine. Afară tot mai ninge.* **2** (*modal*) încă, totuși. *Se întinde pe pat, dar simte că tot nu poate adormi.* **3** (*modal; indică o analogie, o similitudine*) iar. *El avea o fată și ea tot o fată.* **4** (*cu sens exclusiv sau restrictiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive sau exclusive care variază în funcție de context*) numai. *La spectacol, tot personalități vedeai. Avea parte și acum tot de ghinion.* **5** (*temporal*) adesea, adeseori, des, deseori, frecvent. *Se oprește tot în fața vitrinei cu bijuterii.* **III** s.n. ansamblu, întreg, unitate. *Casele cartierului rezidențial formează un tot arhitectonic armonios.*

totál, -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** complet, exhaustiv, integral, întreg, ‹livr.› exaurient. *Fișarea totală a documentelor este necesară pentru realizarea unei lucrări valoroase.* **2** (*despre sume*) complet, deplin, integral, întreg, tot. **3** (*cu nuanță intensivă*) absolut, adânc, complet, deplin, desăvârșit, perfect, profund, ‹rar› adâncit, ‹fig.› solemn, suveran. *O liniște totală domnea în toată casa.* **4** (*despre însușiri, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor*) complet, deplin, desăvârșit, infinit, nemărginit, ‹fig.› nețărmurit, orb[2]. *Are încredere totală în tatăl său.* **5** absolut, complet, deplin, integral, întreg, plenar, tot, ‹livr.› plenitudinar, ‹înv.› cumplit, umplut[2]. **6** global. *A făcut o evaluare totală a rezultatelor cercetării.* **7** absolut, suveran. *Manifestă o dragoste totală pentru copiii ei. Îi tratează cu un dispreț total.* **8** integral, necondiționat, neprecupețit, ‹înv.› nepregetat. *Părinții acordă copiilor ajutor total.* **9** fig. complet, ‹fig.› orb[2]. *Nu poate suferi ideea de supunere totală, necondiționată față de cineva.* **II** adv. (*modal*) **1** absolut, complet, completamente, integral, ‹înv. și pop.› sadea. *Totdeauna a fost total sincer cu părinții.* **2** totalmente. *Are un stil de viață total nefiresc. Este total nepriceput în acest domeniu.* **3** complet, radical. *S-a schimbat total de când nu am mai văzut-o. S-a rupt total de trecut.* **4** complet. *Rana s-a vindecat total. Este total chel.* **III** s.n. **1** (*mat.*) sumă, ‹înv.› totime. *În urma adunării i-a dat un total rotund.* **2** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) cifră, număr, sumă, ‹reg.› număruș. *Totalul turiștilor veniți la mare în acest an a fost foarte mare.* **3** totalitate, ‹înv.› totime, ‹latin.; înv.› universitate[1]. *A inventariat totalul cuvintelor moștenite din latină din acest text.*

totalitár, -ă adj. (*polit.; despre state, regimuri sau despre concepții politice*) totalitarist. *Regimul totalitar practică o politică de forță și violență. În statele totalitare politicul își subordonează toate celelalte sfere de activitate.*

totalitarísm, -ă adj. (*polit.; despre state, regimuri sau despre concepții politice*) totalitar.

totalitáte s.f. **1** total, ‹înv.› totime, ‹latin.; înv.› universitate[1]. **2** sumă. *Criticul și-a propus să analizeze totalitatea metaforelor din ultimul volum al poetului.* **3** integritate, întregime. *O condiție a demarării acțiunii lor a fost respectarea totalității scopului propus.* **4** (*jur.*) universalitate. *A lăsat nepoților prin testament totalitatea bunurilor sale.* **5** unanimitate. *A obținut totalitatea voturilor.* **6** ansamblu. *Întrucât este premiantul clasei, reușește să influențeze totalitatea colegilor.*

totalizá vb. I. tr. **1** (*mat.*) a adiționa, a aduna, ‹rar› a însuma, a suma, ‹înv.› a sumarisi. *Deși mic, totalizează cu ușurință zecimalele.* **2** a însuma. *Opera sa totalizează sute de picturi.*

totalizáre s.f. **1** (*mat.*) adiție, adiționare, adunare, ‹rar› sumare. *A continuat calculul cu totalizarea zecimalelor.* **2** însumare. *Totalizarea lucrărilor acestui pictor este greu de realizat.*

totalizát, -ă adj. (*mat.*) adiționat, adunat[2]. *Cifrele totalizate sunt numere zecimale.*

totalménte adv. (*modal*) total.

totálcă s.f. (*muz.; reg.*) v. Trișcă.

totdeaúna adv. **I** (*modal*) continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, veșnic, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne totdeauna un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.* **II** (*temporal*) **1** (*adesea prin exagerare sau poetic*) etern, pururi, veșnic, ‹înv.› apururea, eternamente. *Părinții vor rămâne totdeauna în sufletul lui.* **2** oricând, orișicând, ‹înv. și pop.› fiecând, ‹înv.› fieștecând, vericând. *Întâlnirea cu tine îmi face plăcere totdeauna.*

totdeodátă adv. (*modal*) concomitent, paralel, simultan, totodată, ‹înv.› împreună.

totíme s.f. (*înv.*) **1** (*mat.*) v. Sumă. Total. **2** v. Total. Totalitate.

totodátă adv. **1** (*modal*) concomitent, paralel, simultan, totdeodată, ‹înv.› împreună. *A învățat totodată engleza și germana.* **2** (*temporal; exprimă simultaneitate*) laolaltă. *Lucrarea are calități rare, greu de dobândit totodată prin orice alt procedeu.*

totolóț s.m. (*culin.; reg.*) v. Bol. Boț. Bulz. Cocoloș.

tótuna adv. (*modal; pop.*) v. Întruna. Mereu.

totúși conj. coord. advers., adv. **I** conj. coord. advers. (*leagă două prop. sau două părți de prop., exprimând, prin confruntare, corelarea unui elem. cu altul ori a unei realități cu alta și arătând opoziția dintre ideile exprimate de cele două prop. sau părți de prop.; după o prop. afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă*) dar[1], însă, or, și, ‹înv. și pop.› ci, iar, ‹înv.› e[1]. *Aș vrea să te cunosc, totuși nu-mi dai nicio posibilitate. Emoționată, fata auzea cuvintele, totuși nu le înțelegea.* **II** adv. **1** (*modal*) încă, tot. *Se întinde pe pat, dar simte că totuși nu poate adormi.* **2** (*conces.*) ‹reg.› meghiș. *Va recunoaște totuși că a greșit.*

továr s.n. (*înv. și reg.*) v. Greu. Greutate. Încărcătură. Pondere. Povară. Sarcină.

továrăș, -ă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹pop.› fârtat, ortac, soț ‹reg.› ‹înv.› arcadaș, împreunător, soție. *Convine cu tovarășii lui să participe la grevă. Sunt tovarăși în lupta pentru o cauză nobilă.* **2** s.m. camarad, ‹pop.› ortac, ‹reg.› ortaș, păitaș, părtaș, soț, târșag, ‹înv.› cardaș, companion, tovărășie. *Și astăzi își aduce cu plăcere aminte de tovarășii alături de care a lucrat în tinerețe.* **3** s.m., s.f. asociat, părtaș, ‹înv. și pop.› soț, ‹pop.› ortac, ortăciță, ‹înv. și reg.› sâmbraș, soață, ‹reg.› ozlaș, prieten, sâmbrar, ‹înv.› coasociat, companion, companist. *Cele două femei sunt tovarășe într-o afacere de succes. Tovarășul ei a fugit cu toți banii firmei.* **4** s.m., s.f. însoțitor, ‹astăzi rar› paranimfă, ‹înv. și pop.› soț, ‹înv. și reg.› soață, soție, ‹înv.› companion, petrecător. *Tovarășul său la drum este un coleg.* **5** s.m. (*fam.*) ***tovarăș de viață*** v. Bărbat. Soț. **6** s.f. (*fam.*) ***tovarășă de viață*** v. Nevastă. Soție.

továrășésc, -ească adj. **1** camaraderesc, colegial. *Au o relație de serviciu strict tovărășească.* **2** amical, prietenesc, prietenos, ‹fam.› camaraderesc, ‹latin.› amicabil. *Are față de el o atitudine tovărășească. Cei trei colegi au avut o întâlnire tovărășească.*

továrășéște adv. (*modal*) camaraderește, colegial. *Se poartă cu el tovărășește, ca și cu ceilalți colegi.*

továrășie s.f. **1** ‹înv. și pop.› fârtăciune, fârtăție, ‹reg.› fârtăție, ortăcie. *După o tovărășie de 10 ani, s-au despărțit. Nu-i place tovărășia dintre fiul ei și acel băiat, despre care auzise că făcuse și închisoare.* **2** asociație, asociere, întovărășire, ‹rar› împerechere, ‹înv. și reg.› sâmbră, soție, ‹reg.› ortăcie, ortăluc, sâmbrășie, simbrie, soțiire, târșag, ‹înv.› însoțime, obște, obștire. *Tovărășia celor doi comercianți a fost pe termen limitat.* **3** anturaj, companie[1], societate, ‹grec.; înv.› sinanstrofie. *A trăit clipe de neuitat în tovărășia savantului.* **4** companie[1], însoțire. *A plecat în excursie în tovărășia celor mai buni prieteni.* **5** (*înv.*) v. Camarad. Tovarăș.

továrí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică animale de povară, oameni sau părți ale corpului lor*) v. Împovăra. Încărca. Îngreuia. Îngreuna. **2** refl. (*despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli.

továrât, -ă adj. (*reg.; despre animale de povară, oameni sau despre părți ale corpului lor*) v. Greu. Împovărat. Încărcat[2]. Îngreuiat. Îngreunat.

tóxic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre anumite substanțe, medicamente etc.*) intoxicant, otrăvitor, ‹pop.› otrăvicios, ‹înv.› otravnic. *În doze mari, unele medicamente pot deveni toxice pentru organism.* **2** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) necomestibil, otrăvitor, veninos, ‹pop.› nebun, otrăvicios, ‹înv.› otravnic. *Ciupercile toxice pot fi ușor confundate cu cele comestibile din cauză că au suferit mutații genetice.* **3** fig. (*despre oameni*) ‹fig.; pop. și fam.› ciufut. *Ce ai, de ești astăzi așa de toxică?* **II** s.n. (*rar*) v. Otravă.

toxicitáte s.f. ‹înv.› venin. *Toxicitatea acestui medicament a fost testată clinic.*

toxicodermíe s.f. (*med.*) toxidermie. *Toxicodermia este o dermatoză de origine toxică.*

toxicofobíe s.f. (*psih.*) toxofobie. *Toxicofobia este teama patologică de otrăvuri.*

toxicofór, -oáre adj. (*despre ființe*) toxofor. *Ființele toxicofore conțin substanțe toxice (pentru om).*

toxicogén, -ă adj. toxigen. *Mucegaiurile toxicogene produc toxine.*

toxicomán, -ă s.m., s.f. adict, drogat, drogoman, ‹arg.› distrus, tripangiu, tripper, tripuist. *Toxicomanii sunt dependenți de droguri.*

toxicomaníe s.f. **1** adicție, drogodependență, drogofilie, drogomanie. *Trebuie să urmeze un tratament medical sever pentru a se vindeca de toxicomanie.* **2** (*psih.*) narcomanie. *Toxicomania este obișnuința morbidă de a consuma narcotice.* **3** (*psih.*) beție albă, beție cu stupefiante, beție rece. *Toxicomania este o stare de amețeală, de tulburare a minții produsă de consumarea stupefiantelor.*

toxidermíe s.f. (*med.*) toxicodermie.

toxigén, -ă adj. toxicogen. *Boala a fost produsă de un streptococ toxigen.*

toxínă vegetală s.f. (*bot.*) fitotoxină. *Toxina vegetală este o substanță organică toxică, produsă de bacterii sau de unele ciuperci.*

toxinoterapíe s.f. (*med.*) toxiterapie. *Toxinoterapia este un tratament realizat cu ajutorul unor toxine.*

toxiterapíe s.f. (*med.*) toxinoterapie.

toxofobíe s.f. (*psih.*) toxicofobie.

toxofór, -ă adj. (*despre ființe*) toxicofor.

trabáli s.m. pl. (*arg.*) v. Țigară. Țigaretă.

trabánt s.m. (*înv.*) **1** (*milit.; în Ev. Med.*) v. Halebardier. **2** (*astron.*) v. Satelit. **3** (*astron.*) v. Astru. Corp ceresc. Luceafăr.

trabúc s.n. havană (v. *havan*), țigară de foi, ‹astăzi rar› țigară de Havana, ‹reg.› țigară de duhan, țigară de frunză, țigară de frunză de duhan, țigară groasă, țigară groasă de frunză, țigară de piele. *Îi place să fumeze trabucuri.*

trac, trăcă s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹înv.› tracian. *Tracii aparțineau unei vechi populații indo-europene din Tracia.* **2** adj. tracic. *Limba tracă este o limbă indo-europeană, vorbită în Antichitate în Dacia și în Peninsula Balcanică. În limba română există puține cuvinte de origine tracă.*

tracasá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, ‹pop.› a ciudi, a zădârî, ‹fam.› a se ataca, a dădăci, a nevroza, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a cârcăli, a chihăi, a frichini, a pupui[2], a purlui, a zăgălui, a zăhătui, ‹înv.› a îndărătnici, a osteni, a scârbi, a stenahorisi, a tribula, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fran.› a obseda, ‹fran. înv.› a eșofa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, a zgândări, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a ~~s~~eca, ‹fig.; reg› a cârnosi, a cetera, a scociorî, ‹arg.› a îmbâcsi. *Îl tracasează cu veșnicele ei lamentări.*

tracasáre s.f. agasare, enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, ‹rar› enervație, exacerbare, ‹pop.› zădărâre, ‹fam.› supărare, ‹înv.› tribulare, ‹fig.› martelaj, zgândărire, ‹fig.; rar› scurmare. *Tracasarea colegei a devenit o plăcere pentru el.*

tracasát, -ă adj. (*despre oameni*) agasat, enervat, iritat, plictisit, sâcâit, supărat, ‹livr.› excedat, ‹pop.› zădărât, ‹fig.› zgândărit, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Tracasat, a părăsit ședința, pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.*

tracián, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Trac.

trácic, -ă adj. trac.

tráco-dac adj. traco-dacic. *Traco-dacii făceau parte din populația tracă din Dacia.*

tráco-dacic adj. traco-dac.

tract[1] s.n. (*med.*) ***tract uveal*** = uvee. *Tractul uveal este tunica vasculară a ochiului, cuprinzând stroma irisului, corpul ciliar și coroida.*

tract[2] s.n. (*înv.*) v. Circulație. Trafic.

tractá vb. I. tr. (*compl. indică camioane, vagoane, vapoare etc.*) a remorca. *Un camion a tractat un autoturism care a rămas fără frâne.*

tractáre s.f. remorcaj, remorcare, ‹rar› remorcație. *Pentru tractare se folosesc cabluri groase.*

tractát, -ă adj. (*despre vehicule*) remorcat. *Autoturismul tractat a rămas fără frâne.*

tractír s.n. (*înv.*) **1** v. Birt. Ospătărie. **2** v. Han[2]. **3** v. Bordel. Casă de prostituțe (v. *casă*[1]). Casă de rendez-vous (v. *casă*[1]). Casă de toleranță (v. *casă*[1]). Lupanar.

tractirgíu s.m. (*înv.*) **1** v. Birtaș. **2** v. Hangiu.

tractiruí vb. IV. tr. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Negocia. Parlamenta. Trata.

tractoríst s.m. ‹rar› mecanic de tractor. *Este tractorist la o fermă agricolă.*

tracțiúne s.f. (*rar*) v. Transport. Transportat[1].

tradíție s.f. **1** datină, obicei, rânduială, uz, uzanță, ‹înv. și pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. și reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, șart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. *Această tradiție s-a păstrat în familia lor din generație în generație. După tradiție, la sărbătorile pascale se fac ouă roșii.* **2** ‹grec.; înv.› paradosis. *Tradiția ne spune cum a luat naștere cetatea Teba.* **3** (*jur.*) consuetudine, cutumă, datină, obicei, uz, uzanță. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunități folosesc practici consacrate prin tradiție.*

tradiționál, -ă adj. **1** (*despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) bătrânesc, patriarhal, vechi[2], ‹rar› anticvat, ‹înv.› obiceainic. *Toți din familie păstrează obiceiurile tradiționale, moștenite din generație în generație.* **2** consacrat, consfințit, obișnuit, ‹rar› sacramental. *Șamanii rostesc formule tradiționale.* **3** clasic, curent, frecvent, obișnuit, uzual. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă tradițională în familie.* **4** (*mai ales despre obiecte; de obicei precedă subst. determ.*) clasic, familiar, obișnuit. *Și-a îmbrăcat tradiționala lui cămașă albastră.*

traducátór, -oáre s.m., s.f. **1** (*lit.*) tălmăcitor, ‹livr.› metafrast, ‹înv.› tâlcuitor. *Firma angajează traducători pentru limbile portugheză și daneză. Este un cunoscut traducător al scrierilor lui Heidegger.* **2** interpret, tălmaci, tălmăcitor, translator, ‹reg.› dolmaci, ‹înv.› dragoman, tălmăciar, tâlcuitor, ‹turc.; înv.› tergiman. *Caută un traducător pentru limba germană. Discuțiile oficiale se fac prin traducător.*

tradúce vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică texte, opere literare etc.*) a tălmăci, a transla, a transpune, ‹rar› a echivala, ‹înv. și reg.› a tâlcui, ‹înv.› a da[2], a izvodi, a întoarce, a preface, a prepune, a primeni, a scoate. *A tradus mai multe scrieri din latină în română. Nu poate să traducă fraza din engleză în franceză.* **2** (*mai ales fig.; fam.; compl. indică soțul sau soția*) v. Înșela[1]. Trăda. **II** tr. (*tehn.; rar; compl. indică mișcări*) v. Transmite. **III** fig. **1** tr. (*despre domenii ale artei sau creații artistice, stiluri, procedee etc.; compl. indică sentimente, stări, senzații, trăiri etc.*) a arăta, a exprima, a înfățișa, a reda, a reprezenta. *Compoziția traduce trăirile muzicianului.* **2** refl. a se manifesta. *Boala se traduce prin apariția unei dureri puternice în zona toracelui.* **3** tr., refl. a (se) concretiza, a (se) materializa, a (se) realiza, ‹fig.› a (se) corporaliza, a (se) incarna, a (se) întruchipa, a (se) întrupa, a (se) sensibiliza. *Arhitectul este satisfăcut pentru că proiectele sale se traduc.*

tradúcere s.f. **I 1** tălmăcire, transpunere, ‹înv.› interpretație, prefacere, tălmăcit, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială, tâlcuire, traducție[2], translație. *Traducerea unor scrieri din latină în română este adesea anevoioasă.* **2** (*mai ales fig.; fam.*) v. Înșelare[1]. Înșelăciune. Trădare. **II** (*concr.*) tălmăcire, transpunere, versiune. *Șt.O.Iosif ne-a lăsat niște traduceri excepționale ale unor scrieri germane.*

tradúcție[1] s.f. (*ret.*) poliptoton. *Traducția constă în reluarea aceluiași cuvânt sub diverse forme flexionare.*

tradúcție[2] s.f. (*înv.*) v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere.

tradús, -ă adj. (*cinemat., telev.; despre filme*) titrat.

trafíc s.n. circulație, ‹înv.› tract[2]. *Traficul pe autostradă este foarte intens.*

trafícă vb. I. tr. **1** (*compl. indică valori, efecte publice etc.*) a negocia, ‹pop.› a sămsări. *A traficat o sumă mare de dolari.* **2** (*compl. indică mărfuri*) a negustori, a precupeți, a specula, ‹înv. și reg.› a precupi. *Persoane dubioase trafichează fel de fel de mărunțișuri.*

traficánt[1]**, -ă** s.m., s.f. **1** ‹engl.› pusher. *Traficanții de droguri au fost arestați.* **2** (*rar*)

v. Afacerist. Profitor. Speculant. **3** (*com.; înv.*) v. Comerciant. Negustor. Negustoreasă. Negustoriță. Târgoveț.

traficánt², **-ă** s.m., s.f. (*înv.*) v. Debitant. Tutungiu. Tutungereasă. Tutungioaică.

trafícă s.f. (*înv.*) v. Debit. Debit de tutun. Regie. Tutungerie.

trafór s.n. (*arhit.*) ajur, traforaj. *Traforul este un ornament perforat, care înlocuiește sau mascheză o tâmplărie.*

traforáj s.n. **1** traforare, ‹rar› traforat. *Și-a cumpărat un fierăstrău special pentru traforaj.* **2** (*arhit.*) ajur, trafor.

traforáre s.f. traforaj, ‹rar› traforat.

traforát s.n. (*rar*) v. Traforaj. Traforare.

traforátor s.n. (*tehn.*) perforator. *Traforatorul este o mașină care servește la perforat.*

traftiroáică s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

tragacánt s.n. gumă tragacantă. *Tragacantul este folosit în farmacie (ca liant pentru tablete), în industria alimentară (ca liant pentru dulciuri), în industria textilă sau în cosmetică.*

trágă s.f. (*reg.*) **I 1** ‹reg.› trăgulă. *Traga este o sanie pentru transportat lemne.* **2** ‹reg.› trăgulă. *Traga este tigva sau furtunul folosit la scoaterea vinului ori a țuicii din butoaie.* **3** v. Sanie. **4** v. Sănioară. Săniuță. **5** (*gosp.*) v. Cociorvă. **II 1** (*constr.*) v. Targă. **2** (*la stână*) v. Strungă. **3** v. Țarc.

trágăn s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Umflătură. **2** (*med.*) v. Adenită. Limfadenită.

tráge vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică fire textile, corpuri elastice etc.*) a încorda, a întinde, a tensiona. *A tras elasticul pentru a-l fixa pe talia fustei.* **2** tr. (*compl. indică clopoței, clopote etc.*) a suna. *Ajunși la recepția motelului, au tras clopoțelul, așteptând să apară cineva pentru a le da o cameră.* **3** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri*) a coborî, a lăsa, ‹astăzi rar› a scoborî. *Trebuia să tragă storurile din cauza soarelui puternic.* **4** tr. (*compl. indică jaluzele, storuri*) a ridica. *Trage jaluzelele pentru a lăsa lumina să pătrundă în cameră.* **5** tr. (*în opoz. cu „a deschide”; compl. indică încuietori, zăvoare etc.*) a închide, a încuia, a pune, ‹rar› a ocluziona. *Noaptea, trage zăvorul la poarta casei.* **6** tr. (*compl. indică extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau poale*) a îndoi, a întoarce, a răsfrânge, a ridica, a sufleca, a sumete, ‹pop.› a răsuci, a sumeca, a supune, ‹înv. și reg.› a răsufleca, a suci², ‹reg.› a înfuleca, a sufleteca, a sumeteca. *Pe ploaie, și-a tras marginile pantalonilor pentru a nu le murdări de noroi.* **7** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a îmbrăca, a pune, ‹fam.› a lua. *Și-a tras repede pantalonii când a auzit soneria.* **8** tr. (*compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a ridica. *Trage-ți puțin fusta la spate!* **9** tr. (*mai ales fam.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a dezbrăca, a scoate, ‹pop. și fam.› a desțoli, ‹pop.› a lepăda, ‹înv.› a desfășa, a devesti, a se dezbrăcădi, a se dezbrăcălui, a dezveșe. *Când ajunge acasă, își trage hainele de oraș și își pune un trening. Își scoate rochia și își trage halatul de casă.* **10** tr. (*compl. indică pantofi, ghete etc.*) a descălța, a scoate, ‹pop.› a lepăda, ‹reg.› a desculța. *Înainte de a intra în casă, și-a tras pantofii plini de noroi.* **11** tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a încălța, a lua, a pune. *Își trage cizmele și iese.* **12** tr. (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) a băga, a îndesa, a înfunda, a vârî, ‹pop.› a plesni, ‹fam.› a tufli. *Fiind frig, îi trage fesul pe cap.* **13** tr. (*compl. indică oameni*) a înfige, ‹înv.› a ridica. *În Evul Mediu trădătorii erau trași în țeapă.* **14** tr. (*compl. indică lucruri, obiecte etc.*) a târî, a târșâi, ‹reg.› a tăgârța. *Valiza este atât de grea, încât o trage după ea, pe trotuar.* **15** intr. (*despre ființe; cu determ. locale*) a se opri, a poposi, a sta, a ședea, a zăbovi, ‹pop.› a se odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *Au tras la umbra unui brad, după un urcuș greu.* **16** intr. (*despre oameni; adesea urmat de determ. locale*) ‹înv. și pop.› a mânea, ‹pop.› a sălășlui, ‹reg.› a măsălui, a sălășì, a sălui, ‹înv.› a conăci, a sălășui. *Au rămas câteva zile la cabana la care au tras.* **17** intr. (*despre oameni*) a se instala. *După un drum lung, spre seară, a tras la un han.* **18** refl. (*despre ființe; mai ales cu determ. locale*) a se apropia, a veni, ‹reg.› a apristui. *Trage-te spre mine, ca să-ți dau ceva! Trăgând spre casă, s-a întâlnit cu un prieten.* **19** refl. (*despre oameni*) a se feri. *Se trage într-o parte, făcându-i loc să treacă.* **20** refl. (*despre ființe*) a slăbi. *S-a tras la față și ochii i s-au adâncit în orbite.* **21** refl. (*rar; despre inflamații, excrescențe etc.*) v. Descrește. Micșora. Regresa. **22** intr. (*înv. și pop.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni. **23** tr. (*înv. și pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Constrânge. Forța. Obliga. Sili. **24** tr. (*înv. și pop.; despre corpuri, mase în mișcare etc.; compl. indică materiale, obiecte etc.*) v. Acționa. Antrena. Mișca. **25** refl. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Târî. **26** refl. (*pop.; despre ființe*) v. Târî. **27** refl. (*pop.; despre obiecte care atârnă*) v. Târî. **28** intr. (*pop.; despre corpuri, obiecte, greutăți etc.*) v. Avea. Cântări. **29** refl. (*înv. și reg.; despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura². Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține. **30** tr. (*reg.; compl. indică arcul unui ceas, al unui mecanism etc.*) v. Întoarce. Învârti. **31** refl. (*înv.; despre anumite animale*) v. Târî. **32** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv.; compl. indică stări, situații etc. în general neplăcute*) v. Cauza. Face. Produce. Provoca. **33** tr., refl. (*milit.; înv.; compl. sau sub. indică ostași, armate etc.*) v. Retrage. **34** tr. fig. (*despre oameni; compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suferi, a suporta, a trăi, ‹fig.› a înghiți, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) lupta. *A tras multe umilințe de la colegi.* **35** tr. fig. (*înv. și pop.; compl. indică ființe*) v. Ademeni. Amăgi. Atrage. Ispiti. Îmbia. Momi. Orbi. Seduce. Tenta. **36** refl. fig. (*înv. și pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de la”*) v. Deroba. Dezerta. Eschiva. Fofila. Fugi. Scăpa. Strecura. Sustrage. **37** tr. fig. (*înv.; compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica **38** tr. fig. (*înv.; compl. indică mai ales obiecte*) v. Aduce. Duce². **II 1** tr. (*compl. indică lucruri înfipte în ceva*) a extrage, a smulge, ‹înv.› a detrage. *A tras cu un clește cuiele înfipte în scândură.* **2** tr. (*compl. indică aer, miresme etc.*) a aspira, a inspira, a respira, a sorbi, ‹pop. și fam.› a suge. *Dimineața, tragem aerul proaspăt de afară.* **3** tr. (*compl. indică gaze, vapori, fum, lichide etc.*) a aspira, a inhala, ‹fam.› a înghiți. *A tras mult fum până a fost salvat de pompieri.* **4** tr. (*despre pompe, aspiratoare etc.; compl. indică lichide, praf, gaze etc.*) a absorbi, a aspira. *Pompa trage fluidul din canal.* **5** tr. (*compl. indică tutun, droguri sub formă de pulbere etc.*) a priza¹, ‹rar› a lua, ‹reg.› a sfârcâi, a șniucui, *Uneori trăgea tutun fin.* **6** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică nasul*) a sufla. *Își trage nasul zgomotos.* **7** intr., tr. (*despre oameni; compl. indică băuturi alcoolice*) a bea, ‹rar› a drinkui, ‹fam.› a se încălzi, a se șprițui, ‹reg.› a țucsui, ‹reg.; peior.› a ghiolcăni, ‹fig.; fam.› a pili², a suge, ‹arg.› a conspecta, a glojdi, a se împărtăși, a se împușca, a machi, a studia, a vopsi. *În ultimul timp trage foarte mult.* **8** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, corpuri aflate într-un spațiu închis, într-un ansamblu, într-un tot etc.*) v. Extrage. Scoate. **9** tr. (*pop.; compl. indică mai ales sume de bani depozitate în conturi*) v. Lua. Retrage. Scoate. **10** tr. (*pop.; compl. indică mai ales materii fluide*) v. Absorbi. Aspira. Încorpora. Înghiți. Resorbi. Sorbi. **11** tr. (*fam.; compl. indică tutun, țigări etc.*) v. Fuma. **12** tr. (*mat.; înv. și reg.; compl. indică numere, mulțimi etc.*) v. Scădea. **13** intr. (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi. **III** tr. **1** (*mat.; compl. indică linii curbe, arce de cerc, chenare etc.*) a descrie, a duce², a trasa, ‹înv.› a perghelui. *Trage o tangentă la cerc.* **2** (*pop.; compl. indică materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) v. Refeca. Tivi. **IV 1** tr. (*compl. indică obiecte tăioase sau lamele lor*) a ascuți, ‹reg.› a înțigla. *Trage briciul pe o curea. Trage cuțitul pe cute.* **2** tr. (*compl. indică obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a băga, a introduce, a trece, a vârî. *Bătrâna trage ața prin urechea acului cu dificultate.* **3** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a trece. *Își trage degetele prin barba deasă. Trage pieptenele prin păr.* **4** tr. (*tipog r.; compl. indică texte, imagini, desene etc.*) a imprima, a tipări. *Editorul a mai tras câteva sute de exemplare din acest dicționar.* **5** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în”, care indică obiectul acțiunii*) a da², a izbi, a lovi, ‹pop.› a împunge, a păli². *A tras cu toporul în butuc pentru a-l despica.* **6** intr. (*despre oameni; cu determ. introduse*

prin prep. „cu”) a da[2]. *A învățat să tragă cu pușca.* **7** intr. (*despre oameni*) a împușca, ‹reg.› a pușcăi. *Polițistul trage în aer, somând infractorul să stea pe loc.* **8** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) a da[2], ‹pop.› a trânti, ‹fam.› a aplica, ‹fig.; fam.› a arde, a cârpi, a lipi, ‹arg.› a ușchi. *În învălmășeala produsă, i-a tras un pumn în spate.* **9** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică mai ales palme*) a plesni, ‹fig.; fam.› a arde, a articula, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2]. *I-a tras o palmă pentru că a fost insolent. I-a tras una de a văzut stele verzi.* **10** tr. (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a arunca, a azvârli, a lansa, a zvârli, ‹pop.› a slobozi, ‹fig.› a împroșca. *Asupra localității au fost trase zeci de rachete.* **11** intr. (*despre arme de foc*) a bate. *Această pușcă trage departe.* **12** tr., intr. (*muz.; pop.; despre oameni; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **13** tr. (*pop.*) v. Dansa. Juca. **14** tr. (*med., med. vet.; pop.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Freca. Fricționa. Masa[1]. **15** tr. (*fam.; compl. indică petreceri*) v. Face. **V** refl. **1** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a coborî, a descinde, a proveni[1], ‹înv.› a se obârși. *Se trage din neamul Cantacuzinilor.* **2** (*despre oameni*) a fi, a proveni[1]. *Văzându-l pe străin, l-a întrebat de unde se trage.* **3** (*lingv.; pop.; despre cuvinte, sensuri ale unui cuvânt, sunete; urmat de determ. introduse prin prep. „de la”, „din”*) v. Deriva. Proveni[1]. Veni. **4** (*pop.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „din”*) v. Deriva. Proveni[1]. Rezulta.

tragedíe s.f. fig. calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, urgie, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o tragedie aducătoare de moarte.*

tragediográf s.m. tragic. *Tragediograful este un autor de tragedii. Studiază tragediografii greci.*

trágere s.f. **I 1** încordare, întindere, tensionare. *Pentru a fixa elasticul pe talia fustei, este necesară tragerea lui.* **2** (*tehn.*) etirare, trefilare, trefilat. *Tragerea este o operație de întindere și de subțiere a metalelor ductile și a fibrelor textile.* **3** sunare. *Își cheamă slujnica prin tragerea clopoțelului.* **4** coborâre, lăsare. *Tragerea storurilor este obligatorie când soarele este puternic.* **5** (*în opoz. cu „deschidere”*) închidere, încuiere, punere. *Seara, are în grijă tragerea zăvorului de la poarta casei.* **6** dezbrăcare, dezbrăcat[1], scoatere, ‹pop.› lepădare, ‹fam.› dezechipare, ‹înv. și reg.› dezbrăcăciune, ‹înv.› devestiment, dezbrăcământ. *Când ajungem acasă, tragerea de pe noi a hainelor pe care le purtăm în oraș este recomandată și din punct de vedere igienic.* **7** fig. (*pop.; urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) v. Aplecare. Aplicare. Aplicație. Aptitudine. Atracție. Chemare. Dar[2]. Har. Înclinare. Înclinație. Înzestrare. Pornire. Predilecție. Predispoziție. Preferință. Pricepere. Stofă. Talent. Vocație. **II 1** extragere, extras[1], smulgere. *Tragerea cuielor înfipte în scândură s-a făcut cu ajutorul unui clește.* **2** suflare. *Își ceartă copilul pentru tragerea zgomotoasă a nasului în public.* **3** (*pop.*) v. Extragere. Scoatere. **4** (*mat.; înv. și reg.*) v. Scădere. **III** ducere, trasare. *Profesorul i-a cerut elevului tragerea unei tangente la cerc.* **IV** (*tipogr.*) editare, imprimare, imprimat[1], publicare, scoatere, tipărire, tipărit[1], ‹înv.› editură, publicație, publicitate, tipărie. *Este necesară tragerea unor cărți cu ilustrații.* **V 1** aruncare, azvârlire, lansare, zvârlire. *Tragerea rachetelor asupra localității a produs multe victime.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Frecare. Fricționare. Masare[1].

trágic, -ă s.m., adj., adv. **1** s.m. tragediograf. *Tragicul este autorul de tragedii. Studiază tragicii greci.* **2** adj. fig. catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, funest, teribil, ‹fig.› nefericit, nenorocit, trist. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe tragice asupra mediului.* **3** adv. fig. (*modal*) dezastruos. *Partida s-a terminat tragic pentru tânărul șahist.*

trăglă s.f. **I** (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Cobilă. **2** (*gosp.*) v. Ciocorvă. **3** (*pesc.*) v. Scâlcează. **II 1** (*transp.; rar*) v. Lectică. Litieră. **2** (*constr.; reg.*) v. Targă.

trahaná s.f. (*culin.; reg.*) v. Frecățel. Turnățel. Zdrențe (v. *zdreanță*).

traheál, -ă adj. (*anat.*) trahean. *Cartilajele traheale constituie baza anatomică a traheei. A făcut un examen traheal cu fibroscopul.*

traheán, -ă adj. (*anat.*) traheal.

trahée s.f. (*anat.*) ‹pop.› gâtlej, ‹reg.› sterp, ‹înv.› răsuflătoare. *Traheea continuă laringele și are rolul de a conduce aerul prin căile respiratorii superioare spre plămâni.*

trahóm s.n. (*med.*) conjunctivită granuloasă, ‹pop.› pohoială. *Trahomul, netratat corespunzător, poate provoca orbirea.*

trai s.n. **1** viață, ‹astăzi rar› trăire, ‹pop.› trăit, veleat, ‹reg.› mersoare, ‹înv.› cust, custare. *Are un trai liniștit.* **2** viață, viețuire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv.› sălășluință. *Îi reproșează soțului traiul prea îndelungat într-un oraș lipsit de viitor.* **3** existență, viață, zile (v. *zi*), ‹astăzi rar› trăire, ‹rar› empirie, existare, ‹înv. și pop.› lume, petrecere, viețuire, ‹pop. și fam.› veac, ‹reg.› moangă, ‹înv.› estire, petrecanie, ‹ieșit din uz› estime. *Sunt o multitudine de factori care amenință traiul omenirii.* **4** (*jur.*) coabitare, coabitație, conviețuire, viață, viețuire, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuință, locuire. *După o perioadă de trai împreună, s-au căsătorit.* **5** întreținere, subzistență, viață. *Cei mai mulți oameni au foarte puține mijloace de trai.*

traiéct s.n. **1** drum, itinerar, parcurs, rută[1], traiectorie, traseu, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. *Face traiectul Iași - Cluj cu trenul.* **2** traiectorie, traseu.

traiectórie s.f. **1** drum, itinerar, parcurs, rută[1], traiect, traseu, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. **2** traiect, traseu. *Expertiza balistică a stabilit traiectoria glonțului. Traiectoria satelitului este urmărită de pe Pământ.*

trainer ['treinər] s.m. (*sport; engl.*) v. Antrenor.

tráinic, -ă adj. **1** (*despre corpuri, obiecte etc.*) puternic, rezistent, sănătos, solid, tare, zdravăn, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este trainic. Tavanul se sprijină pe colonade trainice.* **2** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; despre obiecte, construcții etc.*) dăinuitor, durabil, rezistent, solid, stabil, temeinic, ‹livr.› tenabil, ‹pop.› purtăreț, țeapăn, vârtos, ‹înv.› nestrămutat, sigur, temeielnic, țiitor, ‹fig.› robust. *Multe dintre cetățile trainice impresionează prin măreție.* **3** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) durabil, rezistent, viabil. *Opera poetului este trainică prin perfecțiunea ei.* **4** (*în opoz. cu „efemer”; despre stări, sentimente, relații etc.*) constant, durabil, inalienabil, stabil, statornic, ‹înv.› rămăitor, stătător, ‹fig.› inalterabil, neadormit. *Sentimentele lui pentru ea sunt trainice.* **5** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”*) durabil, peren, persistent, rezistent, stăruitor, ‹astăzi rar› vivace, ‹înv.› îndelungăreț. *Efectul băilor cu ape termale asupra organismului este trainic.* **6** (*despre legături, prietenii, alianțe etc. între oameni, colectivități etc.*) intim, ‹fig.› apropiat, strâns[2]. *Relațiile dintre cele două etnii sunt trainice. Legăturile dintre ei sunt trainice.*

training ['treiniŋ] s.n. (*sport; engl.*) v. Antrenament.

tráistă s.f. **1** desagă, ‹reg.› straiță, tăgârnă, tăgârță, tolbă, ‹înv.› turbincă. *Și-a pus traista cu oale pe umăr și a plecat la piață să le vândă.* **2** săculeț, ‹reg.› jacă, ‹arg.› traşcaletă. *A scos dintr-o traistă ceva de-ale gurii.* **3** (*art.; bot.*) ***traista-ciobanului*** = **a** *Capsella bursa-pastoris*; capselă, ‹pop.› punguliță-păstorului (v. *pungliță*), punguliță, ‹reg.› băşină, buruiană-de-friguri, iarbă-de-friguri, paște-le-cailor (v. *paște*[1]), paștele-calului (v. *paște*[1]), păscuță , plosca-ciobanului (v. *ploscă*[1]), punga-babei (v. *pungă*), punga-popii (v. *pungă*), rapăn[1], tașca-ciobanului (v. *tașcă*), tășculița-ciobanului (v. *tășculiță*), tășculiță, tășcuța-ciobanului (v. *tășcuță*), traista-văcarului; **b** (*reg.*) v. Iberis. Limba-mării (v. *limbă*) (*Iberis umbellata*); **c** (*reg.*) v. Punguliță (*Thlaspi arvense*); (*reg.*) ***traista-văcarului*** v. Capselă. Traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*).

tráistă-goală s.f. (*meteor.*) **1** (*pop.*) v. Austru. **2** (*reg.*) v. Crivăț.

trak s.n. (*muz.*) pistă. *Trackul este înregistrarea (grafică) a unei melodii sau a unui fragment de melodie.*

trámă s.f. **I** ***tramă stradală*** = rețea stradală. *Trama stradală reprezintă totalitatea străzilor dintr-o localitate.* **II** fig. **1** (*lit.*) acțiune, afabulație, fabulație, intrigă, subiect, ‹fig.› țesătură. *Trama romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **2** complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unei trame.* **3** intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, țesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› împârligătură, mâncătorie, panglicărie,

sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de tramele colegilor de serviciu.*

trambalá vb. I. refl. (*fam.; despre ființe; urmat de determ. locale*) v. Deplasa. Muta. Strămuta.

trambaláre s.f. (*fam.*) v. Deplasare. Mutare. Strămutare.

Tramontána s.f. (*astron.; înv.; nm. pr.*) v. Steaua Polară (v. *stea*).

trámpă[1] s.f. (*econ., com.; înv.* și *reg.*) v. Barter. Schimb în natură. Troc[1].

trámpă[2] s.f. (*peior.*) v. Caracter. Categorie. Fel. Gen. Natură. Soi[1]. Teapă.

tramvái s.n. (*transp.*) ‹arg.› pai, panacot. *Tramvaiele s-au oprit din cauza unei pene de curent.*

tranc interj. (*sugerează zgomotul produs de căderea unui corp, de o ciocnire bruscă*) foflenchi!, tronc[1]!, zdrang!, zdup!

trancán s.n. (*milit.; arg.*) v. Pistol. Revolver.

trancaná s.f. (*reg.*) **1** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **2** (*la pl.* ***trancanale***) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

tranchilizánt, -ă adj., s.n. (*farm.*) anxiolitic, ataraxic. *Tranchilizantul este prescris în nevroze și psihoze.*

tráncotă s.f. (*reg.*) **1** v. Anecdotă. Glumă. Spirit. **2** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie. **3** (*la pl.* ***trancote***) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

trandadá s.f. (*pesc.; reg.*) v. Năpastă. Prostovol.

trandafír s.m. **I** (*bot.*) **1** *Rosa*; roză, înv. și reg.› rug, rug-de-casă, rug-de-flori, rug-domnesc, ‹reg.› rugar, rujă, rujă-roșie. **2** ***trandafir-agățător*** = *Rosa multiflora*; ‹pop.› trandafir-japonez-urcător, trandafir-urcător, ‹reg.› grătăraș, trandafir-chitat, trandafir-de-pădure, trandafir-mult-în-coadă; ***trandafir-alb*** = *Rosa alba*; ‹reg.› diul-bălan; ***trandafir-de-dulceață*** = *Rosa centifolia* sau *Rosa rugosa*; ‹reg.› diul, trandafir-chitat, trandafir-de-grădină, trandafir-de-Rusalii, trandafir-oltănit, trandafir-roșu; ***trandafir-de-lună*** = *Rosa chinesis* sau *Rosa damascena*; (*la pl.*) trandafiri-bulgărești; ***trandafir-sălbatic*** = *Rosa canina*; măceș, ‹pop.› curul-boului (v. *cur*), răsură[1], trandafiraș, ‹reg.› cacadâr, căcăduș, laba-mâței (v. *labă*), mărăcine, rug, rug-de-câmp, rug-de-măceș, rug-sălbatic, rugul-vacii (v. *rug*), rujă, rujiță, scoabe (v. *scoabă*), scobituri (v. *scobitură*), scoruș-nemțesc, sipică, spin, trandafir-de-câmp, trandafir-de-munte, trandafir-pitic, trandafirul-câmpului, zgorghin; (*la pl.*) ***trandafiri-bulgărești*** = *Rosa chinesis* sau *Rosa damascena*; trandafir-de-lună; (*pop.*) ***trandafir-japonez-urcător*** = ***trandafir-urcător*** v. Trandafir-agățător (*Rosa multiflora*); (*reg.*) ***trandafir-chitat*** = ***trandafir-de-pădure*** = ***trandafir-mult-în-coadă*** v. Trandafir-agățător (*Rosa multiflora*); ***trandafir-chitat*** = ***trandafir-de-grădină*** = ***trandafir-de-Rusalii*** = ***trandafir-oltănit*** = ***trandafir-roșu*** v. Trandafir-de-dulceață (*Rosa centifolia* sau *Rosa rugosa*); ***trandafir-de-câmp*** = ***trandafir-de-munte*** = ***trandafir-pitic*** = (*art.*) ***trandafirul-câmpului*** v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*); ***trandafir-de-câmp*** = ***trandafir-mic*** = ***trandafir-pitic*** v. Răsură[1] (*Rosa gallica*); ***trandafir-de-iarnă*** v. Spânz (*Helleborus niger*); ***trandafir-de-munte*** v. **a** Măceș-de-munte (*Rosa pendulina*); **b** Smirdar (*Rhododendrom kotschyi*); ***trandafir-galben*** v. Teișor (*Kerria japonica*). **3** (*reg.*) v. Izmă-creață. Mentă-creață (*Mentha crispa*). **II** (*zool.; reg.*) ***trandafir-de-mare*** v. Actinie. Anemonă-de-mare. Dediței-de-mare (*Actinia*). **III 1** (*ind. alim.*) patrician. *Îi plac trandafirii bine fripți pe grătar.* **2** (*ind. alim.; rar*) v. Ghiuden. **3** (*culin.; reg.*) v. Caltaboș. **4** (*culin.; reg.*) v. Sângerete. **IV** (*arg.*) **1** (*anat.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin. (v. *organ*[1]) Penis. **2** (*fin.; urmat de determ. care indică valoarea*) v. Ban. Monedă. Piesă.

trandafiráș s.m. (*bot.*) **1** ‹pop.› trandafirel, trandafiruț. *Trandafirașii din grădină au îmbobocit.* **2** (*pop.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*). **3** (*reg.*) v. Răsură[1] (*Rosa gallica*).

trandafirél s.m. (*bot.*) **1** (*pop.*) v. Trandafiraș. **2** (*reg.*) v. Răsură[1] (*Rosa gallica*).

trandafiríu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. roz, roziu, ‹rar› rozatic, rumeneală, ‹pop. și fam.› pembe, ‹reg.› rozosin. *Culoarea trandafirie se asortează cu negru. Își îmbracă fetița în trandafiriu.* **2** adj. (*despre piele, obraji, buze etc.*) roz, rumen[2], ‹rar› răsuriu. *Copila are fața trandafirie și ochii scânteietori.* **3** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) frez, roșcat, roșiatic, rumeniu. *Îi place foarte mult culoarea trandafirie.* **4** adj. (*despre vinuri sau despre culoarea lor*) roșu-deschis, roze, ‹reg.› ghiurghiuliu, gingirliu, profiriu, ‹înv.› profir. *Savurează paharul cu vin trandafiriu.*

trandafirúț s.m. (*bot.; pop.*) v. Trandafiraș.

transalpín, -ă adj. (*înv.*) v. Transcarpatic. Transcarpatin.

transbórd s.n. (*rar*) v. Transbordare.

transbordáre s.f. ‹rar› transbord. *Transbordarea pasagerilor din trenul avariat în autocare a durat câteva ore.*

transcarpátic, -ă adj. transcarpatin, ‹înv.› transalpin. *Regiunea transcarpatică se află dincolo de munții Carpați (în raport cu Muntenia și cu Moldova).*

transcarpatín, -ă adj. transcarpatic, ‹înv.› transalpin.

transcaucazián, -ă adj. ‹rar› transcaucazic. *Calea ferată transcaucaziană străbate Caucazul.*

transcaucázic, -ă adj. (*rar*) v. Transcaucazian.

transcendént, -ă adj. **1** (*filos.*) metafizic. *Nu interesează pe nimeni speculațiile lui transcendente.* **2** (*înv.; despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1].

transcendentál, -ă adj. (*filos.; la Kant și la discipolii acestuia; în opoz. cu „a posteriori”*) a priori, aprioric. *Prin deducția transcendentală, Kant legitimează categoriile intelectului.*

transcendentalísm s.n. (*filos.; la Kant și la discipolii acestuia; în opoz. cu „empirism” și „relativism”*) apriorism. *Kant susținea transcendentalismul.*

transcontáiner s.n. transtainer. *Transcontainerul este folosit la efectuarea transporturilor combinate: navă -tren - autovehicul.*

transcríe vb. III. tr. **1** (*compl. indică texte, originale etc.*) a copia, a reproduce, ‹înv.› a decopia, a izvodi, a prepune, a prescrie. *A transcris cu migală manuscrisul.* **2** (*lingv.; compl. indică texte scrise*) a transpune. *Textul slavon a fost transcris cu alfabet latin.*

transcríere s.f. **I 1** copiat[1], copiere, reproducere, ‹rar› transcripție. *Transcrierea textului manuscrisului este o operație migăloasă.* **2** transcripție, transpunere. *Și-a propus transcrierea textului din alfabet chirilic în alfabet latin. Germanistul se ocupă cu transcrierea unui text în alfabet gotic.* **3** (*muz.*) ‹rar› transcripție. *Transcrierea este prelucrarea unei piese muzicale care a fost scrisă pentru o anumită voce sau pentru un anumit instrument, pentru a fi cântată de o altă voce sau de un alt instrument.* **4** (*jur.*) transcripție. *Transcrierea este trecerea într-un registru special a elementelor esențiale ale unui act juridic privitor la dobândirea, transmiterea sau stingerea unor drepturi reale imobiliare.* **II** (*concr.*) copie, reproducere, ‹rar› transcripție, ‹înv.› izvod, prescriitură, ‹latin.; înv.› transcript. *A realizat o transcriere fidelă a manuscrisului.*

transcrípt s.n. (*latin.; înv.*) v. Copie. Reproducere. Transcriere.

transcriptáză inversă s.f. (*biochim.*) revers-transcriptoză. *Transcriptaza inversă este o enzimă asociată unor virusuri cancerigene sau leucemice ori virusului SIDA.*

transcrípție s.f. **I 1** transcriere, transpunere. **2** (*jur.*) transcriere. **3** (*rar*) v. Copiat[1]. Copiere. Reproducere. Transcriere. **4** (*filol.; rar*) v. Transliterare. Transliterație. **5** (*muz.; rar*) v. Transcriere. **II** (*concr.; rar*) v. Copie. Reproducere. Transcriere.

transcrís, -ă adj. (*despre texte, originale etc.*) copiat[2], reprodus, transcris. *Textul transcris este un manuscris din sec. al XVII-lea.*

transcután, -ă adj. (*med.*) percutanat. *Absorbția transcutană se face prin traversarea substanței prin pielea intactă.*

transdanubián, -ă adj. transdunărean, ‹rar› transdanubiu. *A vizitat zona transdanubiană.*

transdanúbiu adj. (*rar*) v. Transdanubian. Transdunărean.

transdúcție s.f. (*log.*) raționament transductiv. *În transducție trecerea de la un adevăr la altul nu se face în virtutea unei necesități logice, ci în virtutea unor coincidențe întâmplătoare.*

transdunăreán, -ă adj. transdanubian, ‹rar› transdanubiu.

transfér s.n. **1** mutare, mutat, permutare, permutație, strămutare, strămutat[1], transferare, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație. *Transferul cu serviciul în capitală i-a schimbat viața.*

2 (*jur.*) transmisiune, transmitere, ‹înv.› strămutare, transport. *Prin transfer, un drept de proprietate, o obligație etc. se trece de la o persoană la alta printr-un act juridic sau prin efectul legii.* **3** (*fiz.*) schimb. *Transferul este o trecere a unei energii, a unei sarcini electrice, a unei particule de la un corp la altul, de la un sistem fizic la altul.*

transferá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) muta, a (se) permuta, a (se) strămuta, ‹livr.› a transloca, ‹reg.› a ștrampori, ‹înv.› a (se) premutarisi, ‹rus.; înv.› a perivodi. *A fost transferată ca secretară într-un departament nou dintr-o sucursală a firmei. S-a transferat cu serviciul în capitală.* **2** (*jur.; compl. indică drepturi de proprietate, obligații etc.*) a transmite, a trece, ‹înv.› a preface, a transporta. *A transferat dreptul de proprietate de la vânzător la cumpărător.*

transferáre s.f. mutare, mutat, permutare, permutație, strămutare, strămutat[1], transfer, ‹livr.› translocație, ‹înv.› translație.

transferínă s.f. (*biochim.*) siderofilină. *Transferina din plasma sangvină fixează fierul și îl transportă în diferite organe.*

transfigurá vb. I. tr., refl. (*mai ales fig.; compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) modifica, a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) schimba, a (se) transforma, ‹înv. și pop.› a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) stráforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce.

transfiguráre s.f. **1** (*în arte*) transfigurație. *Dacă la început pictorul imita modele, a ajuns, treptat, la transfigurarea chipurilor. Actorului expresionist i se cere o transfigurare neobișnuită.* **2** (*mai ales fig.*) metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transformare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› stráformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, stráformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură.

transfigurát, -á adj. (*mai ales fig.; despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, modificat, prefăcut, preschimbat, schimbat[2], transformat, ‹înv.› strămutat[2].

transfigurație s.f. (*în arte*) transfigurare.

transformá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică aspectul unor obiecte, așezări etc., înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) a (se) metamorfoza, a (se) modifica, a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) schimba, a (se) transfigura, ‹înv. și pop.› a (se) muta, ‹înv. și reg.› a (se) închipui, a (se) stráforma, ‹înv.› a (se) schizmi, a (se) strămuta, a (se) suci[2], a (se) șanja, a se turna[1], ‹fig.; înv. și pop.› a (se) întoarce. *Aspectul clădirii s-a transformat radical în urma lucrărilor de renovare. Singurătatea i-a transformat caracterul, devenind un om ursuz.* **2** tr., refl. (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a (se) preface, a (se) schimba, ‹rar› a se rezolva, ‹înv.› a (se) prăvăli. *Hristos a transformat apa în vin. Râul s-a transformat în pod de gheață din cauza gerului. Mlaștinile s-au transformat în uscat.* **3** refl. (*despre materii, lucruri, preparate etc.*) a ajunge, a deveni, a se face, a se preface, ‹înv.› a se arăta. *Mâncarea s-a ars și s-a transformat în scrum.* **4** tr. (*compl. indică texte, informații, date, documente etc.*) a modifica, a preface, a prelucra, a refface, a schimba, ‹rar› a lucra, ‹fig.; rar› a refonta. *Corectorul a transformat textul articolului. Arhitectul a transformat planul catedralei.* **5** tr. (*compl. indică mai ales oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a face, a preface, a schimba. *Anturajul nepotrivit te poate transforma în derbedeu. O asemenea veste te transformă din om în neom.* **6** tr., refl. a (se) preface, a (se) schimba, ‹reg.› a (se) veli, a se velnici, ‹înv.› a veni, ‹fig.; înv.› a (se) răzvrăti. *Neșansa în viață a transformat bunătatea lui în răutate. Iubirea lor s-a transformat în ură. Suspinele fetei s-au transfomat într-un scâncet domol și prelung.* **7** tr. (*compl. indică unități bănești ale unei țări, valori economice etc.*) a converti, a schimba. *A transformat titlurile în numerar. Transformă leii în euro.* **8** tr. (*fiz.; compl. indică valori*) a converti, a preface, a schimba. *Conducerea firmei a transformat în kilowați consumul de gaz metan măsurat inițial în metri cubi.* **9** tr. (*mat.; compl. indică valori, figuri geometrice etc.*) ‹înv.› a strămuta. *A transformat fracțiile, potrivit anumitor formule.* **II** refl. (*fon.; despre sunete*) **1** a se altera, a se modifica, a se preface, a se schimba. *În unele cuvinte sunetul „v” s-a transformat, trecând la „j”.* **2** a se modifica, a se preface, a se schimba, a trece. *„L” intervocalic se transformă în „r” în cuvintele românești de origine latină.*

transformábil, -á adj. (*despre materiale, obiecte etc.*) modificabil, ‹rar› susceptibil. *Oțelul este transformabil. Orice text este transformabil înainte de tipărire.*

transformáre s.f. **I 1** devenire, dezvoltare, evoluare, evoluție, modificare, prefacere, schimbare, ‹fig.› curgere, fluiditate, înnoire, mișcare. *Societatea omenească este în continuă transformare.* **2** metamorfozare, metamorfoză, modificare, mutație, prefacere, preschimbare, schimbare, transfigurare, ‹rar› strămutare, transmutație, ‹înv. și pop.› mutare, prefăcătură, schimbătură, ‹reg.› stráformare, ‹înv.› modificație, preobrajenie, schimbăciune, stráformație, strămutătură, transformație, ‹fig.› răsturnare, ‹fig.; înv.› răsturnătură. *Transformarea aspectului clădirii este radicală în urma lucrărilor de renovare. Nu crede în transformarea caracterului colegului său.* **3** modificare, prefacere, prelucrare, refacere, schimbare, ‹fig.; rar› refontă. *Textul a suferit transformări înainte de publicare.* **4** (*mat.*) ‹înv.› transformație. *Transformarea este corespondența, aplicația, funcția între două mulțimi de puncte.* **5** (*mat.*) ***transformare omografică*** = omografie. *Transformarea omografică este corespondența biunivocă a mulțimii numerelor reale sau complexe, exprimată în formă de raport a două polinoame de gradul întâi.* **6** (*biol.*) ***transformare biologică*** = biotransformare. *Transformarea biologică este modificarea suferită de substanțele străine introduse în organism.* **II** (*fon.*) **1** alterare, modificare, prefacere, schimbare. *În unele cuvinte s-a produs transformarea sunetului „v” în „j”.* **2** modificare, prefacere, schimbare, trecere. *Transformarea lui „l” intervocalic în „r” în cuvintele românești de origine latină este o lege fonetică de bază.*

transformát, -ă adj. **I 1** (*despre aspectul unor obiecte, așezări etc., despre înfățișarea, caracterul, firea, comportamentul ființelor etc.*) metamorfozat, modificat, prefăcut, preschimbat, schimbat[2], transfigurat, ‹înv.› strămutat[2]. *Clădirea cu aspectul transformat este de nerecunoscut. Are comportamentul transformat din cauza singurătății.* **2** (*despre texte, informații, date, documente etc.*) modificat, prefăcut, prelucrat[2], refăcut, schimbat[2]. *Textul transformat al articolului a fost predat la tipar.* **II** (*fon.; despre sunete*) alterat, modificat, prefăcut, schimbat[2]. *În unele cuvinte „v” transformat devine „j”.*

transformatór, -oáre adj. înnoitor, novator, reformator, regenerator, ‹rar› primenitor. *A dat soluții transformatoare în domeniul său de activitate. În ultimul timp se constată tendințe transformatoare în artă.*

transformáție s.f. (*înv.*) **1** v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare. **2** (*mat.*) v. Transformare.

transformísm s.n. (*biol.*) darwinism, evoluționism, ‹rar› selecționism. *Transformismul este o concepție despre evoluția speciilor de plante și animale, formulată de naturalistul englez Ch. Robert Darwin.*

transformíst adj., s.m., s.f. (*biol.*) **1** adj. (*despre concepții, teorii etc.*) evolutiv, evoluționist. *Îmbrățișează teoria transformistă a lui Darwin.* **2** s.m., s.f. evoluționist. *Lamark a fost un transformist.*

transfrontaliér, -ă adj. ‹engl.› cross-border. *Se iau măsuri pentru combaterea infracțiunilor transfrontaliere.*

transfuzioníst, -ă s.m., s.f. (*med.*) transfuzor. *Transfuzionistul este persoana specializată în transfuzii.*

transfuzór, -oáre s.m., s.f. (*med.*) transfuzionist.

transgresá vb. I. tr. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a călca, a contraveni, a încălca, a nesocoti, a viola, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, transgresează legea.*

transgresáre s.f. călcare, încălcare, nesocotire, violare, ‹pop.› stricare, ‹înv.› violație, ‹fig.; înv.› știrbitură, vătămare. *Transgresarea legii se pedepsește cu amendă sau cu închisoare.*

transhidrogenáză s.f. (*biochim.*) dehidrază, dehidrogenază. *Transhidrogenaza catalizează oxidarea substanțelor.*

transigént, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) v. Conciliant. Împăciuitor.
transiluminăre s.f. (*med.*) diafanoscopie, diascopie. *Transiluminarea este o metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete).*
transilván, -ă adj. (*rar*) v. Ardelean. Ardelenesc. Transilvănean.
transilvăneán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ardelean, ardeleancă, transilvăneancă, ‹înv. și reg.› ardevan, ungurean, ungureancă, ‹reg.› ardău[1], moicean, moiceancă. *Este un transilvănean neaoș.* **2** adj. ardelean, ardelenesc, ‹rar› transilvan. *Locuiește într-un oraș transilvănean. Are mulți strămoși transilvăneni.*
transilvăneáncă s.f. ardeleană (v. *ardelean*), ardeleancă, transilvăneană (v. *transilvănean*), ‹înv. și reg.› ungureană (v. *ungurean*), ungureancă, ‹reg.› moiceancă. *Este transilvăneancă neaoșă.*
translá vb. I. tr. **1** (*compl. indică texte, opere literare etc.*) a tălmăci, a traduce, a transpune, ‹rar› a echivala, ‹înv. și reg.› a tâlcui, ‹înv.› a da[2], a izvodi, a întoarce, a preface, a prepune, a primeni, a scoate. *A translat mai multe scrieri din latină în română. Nu poate să transleze fraza din engleză în franceză.* **2** (*inform.*) a translata.
translatá vb. I. tr. (*inform.*) a transla. *A translatat fișierul de date al computerului dintr-un format de fișier în altul. A translatat programul calculatorului dintr-un limbaj de programare în altul.*
translátor, -oáre s.m., s.f. interpret, tălmaci, tălmăcitor, traducător, ‹reg.› dolmaci, ‹înv.› dragoman, tălmăciar, tâlcuitor, ‹turc.; înv.› tergiman. *Caută un translator pentru limba germană. Discuțiile oficiale se fac prin translator.*
translație s.f. (*înv.*) **1** v. Tălmăcire. Traducere. Transpunere. **2** v. Mutare. Mutat. Permutare. Permutație. Strămutare. Strămutat[1]. Transfer. Transferare.
transliteráre s.f. (*filol.*) transliterație, ‹rar› transcripție.
transliteráție s.f. (*filol.*) transliterare, ‹rar› transcripție. *Prin transliterație se urmărește să se redea în alt alfabet echivalentele semnelor textului copiat, fără a ține seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabete.*
translocá vb. I. tr. (*livr.; compl. indică oameni*) v. Muta. Permuta. Transfera. Strămuta.
translocáție s.f. (*livr.*) v. Mutare. Mutat. Permutare. Permutație. Strămutare. Strămutat[1]. Transfer. Transferare.
translucíd, -ă adj. (*fiz.; despre corpuri, medii*) semiopac, semitransparent, ‹rar› pelucid. *Farfuriile din serviciul de masă sunt dintr-un material translucid.*
transmarín, -ă adj. ‹rar› ultramarin[2]. *Vaporul a adus mărfuri transmarine, tocmai din Brazilia.*
transmigrá vb. I. intr. (*înv.; despre oameni sau despre colectivități umane; de obicei cu determ. locale care indică țara sau destinația*) v. Emigra. Expatria. Pribegi.
transmigránt s.m. (*înv.*) v. Emigrant. Emigrat. Expatriat. Pribeag.
transmigráre s.f. (*înv.*) **1** v. Emigrare. Emigrație. Expatriere. Pribegie. **2** (*relig.*) v. Metempsihoză. Palingenezie. Reincarnare. Transmigrație.
transmigrăție s.f. **1** (*relig.*) metempsihoză, palingenezie, reincarnare, ‹înv.› transmigrare. *Transmigrația este concepția potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp.* **2** (*înv.*) v. Emigrare. Emigrație. Expatriere. Pribegie.
transmís, -ă adj. (*despre mesaje, adrese oficiale etc.*) adus[2], dat[2], încredințat, înmânat, întins[2], predat, remis. *Citația transmisă este de la judecătorie.*
transmisíbil, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli*) contagios, contaminant, epidemic, infectant, infecțios, molipsitor, ‹înv. și pop.› lipicios, ‹înv. și reg.› umplător, ‹reg.› mutător, ‹înv.› acolisitor, ciumaș, ciumat, ciumos, împărțitor, lipitor, lipitos, luător, molimos, smreduitor. *Bolile transmisibile sunt produse de microorganisme patogene.*
transmísie s.f. = transmisiune.
transmisiúne (transmísie) s.f. **1** (*fiz.*) transmitere. *Transmisiunea este trecerea energiei, a radiațiilor, a undelor dintr-un loc în altul, fără deplasarea surselor acestora.* **2** (*jur.*) transfer, transmitere, ‹înv.› strămutare, transport. *Prin transmisiune, un drept de proprietate, o obligație etc. se trece de la o persoană la alta printr-un act juridic sau prin efectul legii.* **3** (*telec.*) emisiune. *–Ai ascultat transmisiunea radiofonică a concertului de la Viena?* **4** (*fiz.*) transport. *Transmisiunea energiei electromagnetice.* **5** (*tehn.; în forma* ***transmisie***) transmitere. *A schimbat cureaua de transmisie de la mașină.*
transmíte vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) a comunica, a împărtăși, a spune, a zice, ‹înv.› a parastisi, a rosti, ‹fig.› a servi. *I-a transmis părerea sa despre proiectul propus.* **2** (*cu compl. „salutări”, „complimente”, „condoleanțe” sau cu un echivalent al acestora*) a prezenta. *Îl roagă să transmită familiei complimentele sale.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică vești, salutări, vorbe, răspunsuri etc.*) a duce[2]. *I-a transmis surorii ei veștile primite din străinătate.* **4** a anunța, a comunica, a vesti, ‹înv.› a porunci, a soli. *Și-a transmis întoarcerea în țară printr-o telegramă.* **II** tr. **1** (*compl. indică mesaje, adrese oficiale etc.*) a aduce, a da[2], a încredința, a înmâna, a întinde, a preda, a remite, ‹livr.› a confia, ‹înv.› a încrede, a paradosi, a pridădi, a pristavlisi, a teslimarisi, a teslimatisi, a tinde. *Poștașul i-a transmis o citație.* **2** (*compl. indică acte, documente, proiecte etc.*) a depune, a înainta, a înmâna, a preda, a prezenta, a remite, ‹pop.› a băga. *Și-a transmis demisia la direcția instituției.* **3** (*compl. indică obiecte*) a da[2], a trece, ‹fam.› a pasa, ‹arg.› a dili. *A transmis mingea, din greșeală, la adversari. Ca să nu fie descoperiți de autorități, contrabandiștii au transmis marfa complicilor lor de peste graniță.* **4** (*compl. indică obiecte; de obicei cu determ. „din mână în mână”, „din om în om”*) a purta, a trece, ‹înv. și pop.› a umbla. *Muncitorii transmit cărămizile din mână în mână. Mesenii transmit paosul din om în om.* **III 1** tr. (*jur.; compl. indică drepturi de proprietate, obligații etc.*) a transfera, a trece, ‹înv.› a preface, a transporta. *A transmis dreptul de proprietate de la vânzător la cumpărător.* **2** refl. (*despre boli*) a trece. *Gripa s-a transmis de la o persoană la alta.* **3** refl. (*despre boli*) a se lua, a se răspândi. *Unele boli se transmit în anumite sezoane ale anului.* **4** refl. (*despre epidemii, infecții, microbi etc.*) a se propaga. *Epidemia de gripă se transmite cu repeziciune.* **5** refl. (*despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) a circula, a se extinde, a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, ‹pop. și fam.› a se lăți, ‹înv.› a se răschira, a se tinde, ‹fig.; pop. și fam.› a merge, a umbla. *Pe seama ei se transmit tot felul de zvonuri.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) împrăștia, a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) vehicula, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Transmite prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se transmit peste tot.* **7** refl. (*fiz.; despre radiații, energii, unde etc.*) a se propaga, a trece, ‹rar› a merge. *Căldura soarelui se transmite în interiorul pământului până la o adâncime mică. Undele sonore se transmit, prin pereți, dintr-o cameră în alta.* **8** (*tehn.; compl. indică mișcări*) ‹rar› a traduce. **9** tr. (*compl. indică trăsături, calități etc.*) a determina, a impune, ‹fig.› a imprima. *De regulă, un individ dobândește calitățile pe care i le transmite mediul în care trăiește.* **10** fig. ‹fig.› a da[2], a imprima. *Informatizarea școlii va transmite un ritm rapid perfecționării procesului de învățământ.* **IV 1** tr., refl. pas. (*despre aparate sau instalații de telecomunicații; compl. sau sub. gram. indică filme, muzică, programe de divertisment etc.*) a (se) difuza, a (se) emite. *Postul ProTV transmite în această seară un film nou cu Mel Gibbson. La radio s-a transmis ultimul recital al cvartetului Voces.* **2** tr., refl. (*telec.*) a (se) arăta. *La televizor se transmit multe scene violente.*
transmítere s.f. **I 1** comunicare, trimitere. *Transmiterea veștilor se face acum mai ales prin e-mail.* **2** împărtășire. *Transmiterea părerii sale despre proiect le-a fost de ajutor.* **II 1** încredințare, înmânare, predare, remisiune, remitere, ‹înv.› teslimarisire, teslimatisire, ‹turc.; înv.› teslim, teslimat. *Transmiterea citației i-a fost făcută de către poștaș.* **2** depunere, înaintare, înmânare, predare, prezentare, remitere, ‹înv.› paradosire, paradosit. *Transmiterea demisiei i-a fost cerută de directorul instituției.* **3** trecere, ‹fam.› pasare. *Transmiterea mingii la adversari s-a făcut din greșeală. Transmiterea drogurilor de la dealeri la consumatori se face ilegal, în locuri ferite de ochii polițiștilor.* **III 1** (*jur.*) transfer, transmisiune, ‹înv.› strămutare, transport. **2** (*fiz.*) transmisiune. **3** (*tehn.*) transmisie. **IV 1** difuzare, difuziune, propagare, răspândire, ‹fam.› vânturare. *Presa, televiziunea și radioul se*

ocupă cu transmiterea știrilor. **2** (*telec.*) difuzare, emitere. *Transmiterea programelor radiofonice muzicale se face la anumite ore.*

transmițător, -oáre adj. (*fiz.; despre corpuri, substanțe, dispozitive etc.*) emisiv, emitent, emițător. *Măsoară energia radiată de un corp transmițător.*

transmutáre s.f. (*chim.*) transmutație. *Transmutarea este transformarea unui element chimic în altul, realizată prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacții nucleare.*

transmutáție s.f. **1** (*chim.*) transmutare. **2** (*biol.*) ***transmutație genetică*** = conversie. *Transmutația genetică este schimbarea în ordine liniară a genelor.* **3** (*rar*) v. Metamorfozare. Metamorfoză. Modificare. Mutație. Prefacere. Preschimbare. Schimbare. Transfigurare. Transformare.

transnațional, -ă adj. supranațional. *„Volksbank" este o bancă transnațională.*

transparént, -á adj., s.n. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „opac", „colorat"; despre sticlă, lentile*) alb, clar, incolor, ‹înv. și reg.› vederos, ‹înv.› strălucinos. *La geamuri este sticlă transparentă. Ochelarii au lentile transparente.* **2** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, ușor[2], vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase transparentă.* **3** (*despre materiale, medii etc.*) rar, subțire, ușor[2]. *Voalul este un material transparent. O ceață transparentă plutește peste apa lacului.* **4** (*în opoz. cu „tulbure"; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) clar, cristalin, curat, limpede, netulburat, pur[2], ‹rar› lamur, limpetos, pelucid, ‹înv. și pop.› viu, ‹pop.› vioară[1], ‹reg.› rouros, tistaș, viorintă, ‹înv.› chiar, lichid, limpeziu. *Din stâncă iese un izvor cu apa transparentă.* **5** fig. (*în opoz. cu „confuz", „încurcat"; despre idei, informații, concepții, argumente, reprezentări de fapte etc.*) clar, coerent, comprehensibil, comprehensiv, deslușit, explicit, expres[2], inteligibil, lămurit, limpede, net[2], precis, răspicat, ‹fig.› luminos, ‹fig.; rar› neted, ‹fig.; înv.› luminat[2]. *Are o reprezentare transparentă a întregului proiect.* **II** s.n. (*în forma* ***transperant***) jaluzea, persiană, rulou, stor, ‹rar› roletă, voleu. *Vara, când soarele este arzător, se trag transperantele la ferestre.*

transparénță s.f. **I 1** claritate. *Geamurile termopanelor au o transparență perfectă.* **2** diafanitate, ‹rar› străvezime, ‹înv.› prevedere, străvedere, transparițiune. *Pictorul este uimit de transparența desăvârșită a aerului.* **3** claritate, curățenie, limpezeală, limpezime, puritate, ‹livr.› limpiditate, ‹rar› limpeziciune, ‹înv.› limpejune. *De pe puntea vaporului se vede transparența apei mării.* **II** fig. claritate, inteligibilitate, limpezime. *Profesorul este apreciat de studenți pentru transparența expunerilor sale.*

transparițiúne s.f. (*înv.*) v. Diafanitate. Transparență.

transpăreá vb. II. intr. (*despre obiecte, ființe etc. situate la mare distanță*) a se întrevedea, a se întrezări, ‹rar› a se prevedea, a se străvedea, a se umbri, ‹pop.› a năzări. *Abia transpărea în înaltul cerului stolul de cocori.*

transperánt s.n. = transparent.

transpersá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*despre obiecte ascuțite; compl. indică materiale, suprafețe etc. dure*) v. Pătrunde. Penetra. Răzbate. Răzbi. Străbate. Străpunge. Trece. **2** (*tehn.; compl. indică materii sau materiale dure*) v. Găuri. Perfora. Scobi. Sfredeli. Străpunge.

transpirá vb. I. intr. **I 1** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a asuda, a exsuda, a năduși, ‹rar› a transsuda, ‹pop.› a (se) înăduși, a (se) năclăi, ‹reg.› a năboi[2], a răpuci. *A transpirat abundent din cauza alergatului. I-au transpirat palmele.* **2** (*bot.; despre plante*) ‹înv.› a exala. *Plantele transpiră, eliminând apa sub formă de vapori.* **II** fig. **1** (*despre secrete, acțiuni, planuri ascunse etc.*) a se afla, a se auzi, a se cunoaște, ‹fig.› a răsufla, a respira, ‹fig.; fam.› a răzbate. *Secretul relației lor a transpirat în câteva zile.* **2** a se evidenția, a reieși[1], a se reliefa. *Din scrierea lui transpiră un sentiment al inutilității.*

transpirăre s.f. (*fiziol.*) asudare, asudat[1], exsudare, exsudație, nădușeală, transpirat[1], transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură.

transpirát[1] s.n. (*fiziol.*) asudare, asudat[1], exsudare, exsudație, nădușeală, transpirare, transpirație, ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură.

transpirát[2], -ă adj. (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) asudat[2], nădușit, ud, umed, umezit[2], ‹pop.› înădușit, ‹reg.› năboit. *Își șterge ceafa transpirată cu un șervețel.*

transpirație s.f. (*fiziol.*) **1** asudare, asudat[1], exsudare, exsudație, nădușeală, transpirare, transpirat[1], ‹rar› transsudare, transsudație, ‹înv. și pop.› asudătură. *Prin transpirație se elimină unele toxine din organism.* **2** (*concr.*) apă, nădușeală, sudoare, sudorație, ‹rar› sudație, umezeală, ‹înv. și pop.› asudătură, ‹pop.› înădușeală, ‹reg.› asud, asudoare, năbușeală, năduf, ‹înv.› apă sudorală, exalare, exalație. *Era tot numai transpirație din cauza febrei.* **3** (*bot.*) ‹înv.› exalație. *Iarna, pentru a stopa transpirația plantelor din balcon, dă drumul la un calorifer electric.* **4** (*med.*) ***transpirație colorată*** = cromhidroză. *Transpirația colorată este de obicei consecința unor tulburări metabolice.*

transplánt s.n. (*chir.*) **1** grefare, grefă, plastie, transplantare, ‹rar› transplantație. *Accidentatului i s-a făcut un transplant de piele pe mână.* **2** (*concr.*) grefă, grefon. *Transplantul este un fragment de țesut sau un organ grefat dintr-o regiune în alta a corpului aceluiași individ sau de la un organism la altul.*

transplantá vb. I. tr. **I 1** (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a planta, a pune, a răsădi, a repica, a sădi, ‹rar› a implanta, a semăna[1], ‹pop.› a presădi, ‹reg.› a prosădi, a răstăvi, ‹înv.› a împlânta, a însădi, a plântălui, a străplanta. *A transplantat în livadă mai multe specii de meri. A transplantat flori în curtea casei.* **2** (*pom., agric.; compl. indică puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) a replanta, ‹reg.› a reîmplanta. *A transplantat răsadurile de crizanteme în fața casei.* **3** (*chir.; compl. indică țesuturi, organe bolnave etc.*) a grefa. *Chirurgul i-a transplantat o porțiune de piele de pe mână.* **II** fig. **1** (*compl. indică obiceiuri, instituții etc.*) a adapta, a împământeni. *Au reușit să transplanteze instituția căsătoriei în mediul social în care s-au stabilit.* **2** (*înv.; compl. indică populații, minorități naționale, trupe militare etc.*) v. Disloca. Strămuta.

transplantáre s.f. **1** (*pom., agric.*) plantare, plantat[1], punere, pus[1], răsădire, răsădit[1], sădire, sădit[1], ‹rar› implantare, transplantat[1], transplantație, ‹pop.› presădire, răsădeală, ‹înv.› plantație. *Pentru transplantarea merilor în livadă a adus un specialist.* **2** (*pom., agric.*) replantare, transplantat[1], ‹rar› transplantație, ‹reg.› reîmplantare. *Pentru transplantarea răsadurilor de crizanteme a avut nevoie de îngrășământ special.* **3** (*chir.*) grefare, grefă, plastie, transplant, ‹rar› transplantație.

transplantát[1] s.n. (*pom., agric.*) **1** replantare, transplantare, ‹rar› transplantație, ‹reg.› reîmplantare. **2** v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Sădire. Sădit[1]. Transplantare.

transplantát[2], -á adj. **1** (*pom., agric.; despre puieți, răsaduri, material săditor viticol etc.*) plantat[2], răsădit[2], sădit[2], ‹rar› implantat, ‹pop.› presădit, ‹reg.› răstăvit. *Merii transplantați sunt de specii diferite.* **2** (*chir.; despre țesuturi, organe bolnave etc.*) grefat. *Pielea transplantată aparține aceleiași persoane.*

transplantáție s.f. (*rar*) **1** (*pom., agric.*) v. Plantare. Plantat[1]. Punere. Pus[1]. Răsădire. Răsădit[1]. Sădire. Sădit[1]. Transplantare. **2** (*pom., agric.*) v. Replantare. Transplantare. Transplantat[1]. **3** (*chir.*) v. Grefare. Grefă. Plastie. Transplant. Transplantare.

transponíbil, -ă adj. (*rar*) v. Transpozabil.

transpórt s.n. **1** transportat[1], ‹rar› tracțiune. *Instituția a suportat cheltuielile de transport ale colaboratorilor din alte localități. Serviciul de transport a fost asigurat de o firmă de profil.* **2** (*mar.*) ***transport pe apă*** = ‹engl.› shipping. **3** cărare, cărat, ducere, dus[1], purtare, transportare, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. **4** ‹rar› cărătură. *Patronul îi notează transporturile într-un registru.* **5** (*fiz.*) transmisiune. *Transportul energiei electromagnetice.* **6** (*jur.; înv.*) v. Transfer. Transmisiune. Transmitere.

transportá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) a cără, a duce[2], a purta, ‹pop. și fam.› a cărăbăni, ‹înv.› a plimba, a podvodări, a transportui. *Transportă un geamantan greu la taxi.* **2** tr. (*despre vehicule; compl. indică ființe*) a duce[2], a lua, a purta. *Taxiul i-a transportat până la gară.* **3** refl. (*înv. și pop.; despre oameni; cu determ. locale*) v. Deplasa. Duce[2]. Merge. **4** tr. (*jur.; înv.; compl. indică drepturi de proprietate, obligații etc.*) v. Transfera. Transmite. Trece. **II** tr. fig. ‹fig.› a transpune. *Muzica îl transportă în altă lume.*

transportábil, -ă adj. **1** (*despre obiecte*) portabil, portativ[2], ‹înv.› purtăreț, transporta-

tiv. *Când merge în excursie, își ia cu el un radio transportabil.* **2** deplasabil. *Accidentatul, fiind transportabil, a fost urcat într-o mașină pentru a fi dus la spital.*

transportáre s.f. cărare, cărat, ducere, dus[1], purtare, transport, transportat[1], ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire. *Transportarea geamantanului până la taxi a obosit-o.*

transportát[1] s.n. **1** transport, ‹rar› tracțiune. **2** cărare, cărat, ducere, dus[1], purtare, transport, transportare, ‹pop.› ducă[1], ‹înv.› purtat[1], transportație, transportuire.

transportát[2], -ă adj. (*despre oameni*) **I** ‹rar› petrecut. *Se simte transportată pe tărâmul fantastic din film.* **II** fig. **1** ‹fig.› transpus. *Transportat, ascultă concertul transmis la televizor.* **2** absent, distrat, inadvertent, indiferent, îngândurat, năuc, neatent, preocupat, ‹fig.› aerian, căscat[2], dus[2], împrăștiat, ‹fig.; fam.› plecat[2]. *Transportată, ca de obicei, nu a sesizat că întrebarea profesorului îi era adresată ei.*

transportatív, -ă adj. (*înv.; despre obiecte*) v. Portabil. Portativ[2]. Transportabil.

transportatór s.m., s.n. **1** s.m. (*rar*) v. Vagonetar. **2** s.n. (*geom.; înv.*) v. Raportor.

transportáție s.f. (*înv.*) v. Cărare. Cărat. Ducere. Dus[1]. Purtare. Transport. Transportare. Transportat[1].

transportór, -oáre adj., s.n., s.m. **1** adj. purtător. *A înzestrat fabrica de ciment cu benzi transportoare.* **2** s.n. ***transportor cu raclete*** = bandă cu raclete (v. *bandă*[2]). *Transportorul cu raclete este un utilaj folosit la transportul materialelor solide;* ***transportor-melc*** = șnec. *Cu transportorul-melc se transportă materiale pulverulente sau în formă de pastă.* **3** s.n. (*milit.*) ***transportor auto blindat*** = tab. *Transportoarele auto blindate se pot deplasa pe orice teren, fiind destinate transportului infanteriei și al statului-major.* **4** s.m. (*rar*) v. Vagonetar.

transportuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică obiecte, materiale, ființe etc.*) v. Căra. Duce[2]. Purta. Transporta.

transportuíre s.f. (*înv.*) v. Cărare. Cărat. Ducere. Dus[1]. Purtare. Transport. Transportare. Transportat[1].

transpozábil, -ă adj. ‹rar› transponibil. *Secvențele de ADN care se deplasează dintr-o poziție în alta sunt elemente genetice mobile, transpozabile. Unii termeni dintr-o limbă nu pot fi transpozabili în altă limbă. Modelul de guvernare al unei țări nu este automat transpozabil alteia.*

transpozíție s.f. **1** (*anat.*) ***transpoziție viscerală*** = situs inversus. *Transpoziția viscerală este poziția „în oglindă" a organelor viscerale față de situarea lor normală.* **2** (*rar*) v. Transpunere.

transpozón s.m. (*genet.*) protovirus. *Transpozonul este segmentul de ADN care își poate schimba poziția în genom, având însușirea de a modifica expresia și structura altor gene.*

transpúne vb. III. tr. **I 1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) ‹rar› a răstălmăci. *Pictorul își transpune sentimentele în imagini.* **2** (*compl. indică texte, opere literare etc.*) a tălmăci, a traduce, a transla, ‹rar› a echivala, ‹înv. și reg.› a tâlcui, ‹înv.› a da[2], a izvodi, a întoarce, a preface, a prepune, a primeni, a scoate. *A transpus mai multe scrieri din latină în română. Nu poate să transpună fraza din engleză în franceză.* **3** (*lingv.; compl. indică texte scrise*) a transcrie. *Textul slavon a fost transpus cu alfabet latin.* **II** fig. ‹fig.› a transporta. *Muzica îl transpune în altă lume.*

transpúnere s.f. **I 1** ‹rar› transpoziție. *Transpunerea rezultatelor experimentelor sale în domeniul medical a fost benefică.* **2** tălmăcire, traducere, ‹înv.› interpretație, prefacere, traducție[2], tălmăcit, tălmăcitură, tâlcovanie, tâlcuială, tâlcuire, translație. *Transpunerea unor scrieri din latină în română este adesea anevoioasă.* **3** transcriere, transcripție. *Și-a propus transpunerea textului din alfabet chi rilic în alfabet latin. Germanistul se ocupă cu transpunerea unui text în alfabet gotic.* **II** (*concr.*) tălmăcire, traducere, versiune. *Șt. O. Iosif ne-a lăsat niște transpuneri excepționale ale unor scrieri germane.*

transpús, -ă adj. fig. ‹fig.› transportat[2]. *Transpus, ascultă concertul transmis la televizor.*

transpúter s.n. (*electron.*) supercalculator, supercomputer, supracomputer. *În instituțiile de profil specialiștii lucrează pe transputere.*

transsubstanțiațiúne s.f. (*teol.*) transsubstanțiere. *Transubstanțiațiunea este taina prefacerii pâinii și a vinului din împărtășanie în trupul și sângele lui Iisus Hristos.*

transsubstanțiére s.f. (*teol.*) transsubstanțiațiune.

transsudá vb. I. intr. (*fiziol.; rar; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Asuda. Exsuda. Năduși. Transpira.

transsudáre s.f. **1** (*biol.*) transsudație. *Transsudarea este trecerea plasmei din sânge în țesutul interstițial sau într-o cavitate naturală a organismului, prin pereții vaselor mici.* **2** (*fiziol.; rar*) v. Asudare. Asudat[1]. Exsudare. Exsudație. Nădușeală. Transpirare. Transpirat[1]. Transpirație.

transsudáție s.f. **1** (*biol.*) transsudare. **2** (*fiziol.; rar*) v. Asudare. Asudat[1]. Exsudare. Exsudație. Nădușeală. Transpirare. Transpirat[1]. Transpirație.

transtáiner s.n. transcontainer. *Transtainerul este folosit la efectuarea transporturilor combinate: navă -tren-autovehicul.*

transtermíe s.f. (*med., med. vet.*) diatermie, termopenetrație. *Transtermia este un procedeu fizioterapeutic de încălzire a unor organe sau țesuturi.*

transurán, -ă adj. (*chim.; rar; despre elemente*) v. Transuranian. Transuranic.

transuranián, -ă adj. (*chim.; despre elemente*) transuranic, ‹rar› transuran.

transuránic, -ă adj. (*chim.; despre elemente*) transuranian, ‹rar› transuran. *Elementele transuranice au numărul atomic mai mare decât cel al uraniului.*

transvazá vb. I. tr. (*compl. indică lichide, materiale pulverulente etc.*) a pritoci. *Cerneala fiind pe sfârșite, a transvazat un rest dintr-o sticlă în călimară pentru a o umple.*

transvazáre s.f. pritocire. *Și-a umplut călimara prin transvazarea unui rest de cerneală dintr-o sticlă în călimară.*

transvazát, -ă adj. (*despre lichide, despre materiale pulverulente etc.*) pritocit[2]. *Cerneala transvazată are culoarea violetă.*

transvérs, -ă adj., s.f. **1** adj. (*înv.*) v. Latitudinal. Transversal. **2** s.f. (*rar*) v. Transversală (v. *transversal*).

transversál, -ă adj., adv., s.f. **I 1** adj. latitudinal, ‹înv.› transvers. *A comandat un sistem de bare transversale pentru portbagajul mașinii.* **2** adv. (*modal*) curmeziș, oblic, pieziș, ‹reg.› pârco. *Drumul taie câmpia transversal.* **II** s.f. **1**. (*mat.*) secantă. *Transversala este dreapta care intersectează un (arc de) cerc sau o curbă în cel puțin două puncte ori mai multe drepte sau plane.* **2** (*miner.*) ‹rar› transversă (v. *transvers*). *Transversala este galeria orizontală în interiorul unei mine care trece, prin roci sterile, de-a curmezișul direcției stratului.*

transvestísm s.n. (*psih.*) eonism, travestism. *Transvestismul reprezintă adoptarea ținutei vestimentare a sexului opus.*

tranșá vb. I. tr. **1** (*compl. indică probleme, conflicte etc.*) a rezolva. *A tranșat conflictul în favoarea sa.* **2** (*compl. indică animale tăiate sau carnea lor*) ‹reg.› a cinătui, a ciopârți, a pecia. *Măcelarul tranșează un but de porc.*

tranșánt, -ă adj., adv. **1** adj. (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) categoric, decis, expres[2], ferm, formal, hotărât, neezitant, neoscilant, net[2], ‹înv.› rezolut. *Refuzul său tranșant de a participa la concurs l-a uimit.* **2** adv. (*modal*) categoric, decis, ferm, hotărât, net[2], radical, scurt, ‹rar› tăietor, ‹fam.› ritos, ‹înv. și reg.› răzimiș, ‹reg.› nilvan, regulat, ‹înv.› categoricește. *Îi refuză tranșant propunerea.*

tranșáre s.f. rezolvare. *A făcut în așa fel încât tranșarea conflictului a fost în favoarea sa.*

tránșă s.f. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „din"*) bucată, crâmpei, fracțiune, fragment, frântură, parte, porțiune, secțiune, ‹livr.› lambou, ‹pop.› dărab, lespede, partal, ‹înv. și reg.› pârtenie, ‹reg.› conț, hăbuc[1], jarchină, știuc. *A mâncat o tranșă din pâine.* **2** rând, serie. *O a doua tranșă de elevi a plecat la mare pentru o săptămână. Când era student, mânca la cantină în tranșa a doua.* **3** (*rar*) v. Rată.

tranșée s.f. (*milit.*) șanț[1], ‹reg.› ștelung, ‹înv.› lagum, ocop. *Soldații ies la atac din tranșee.*

trantabúșuri s.n. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

trantavée s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

tránte s.f. pl. (*reg.*) **1** v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **2** v. Fleac. Nimic. Palavră.

trântie s.f. (*lit.; reg.*) v. Anecdotă. Glumă. Snoavă.

tranțiflúer s.n. (*arg.*) v. Balon[2]. Balonzaid. Fâș. Fulgarin. Impermeabil. Manta. Manta de ploaie. Trenci. Trencicot.

tranzácție s.f. **I 1** (*com., fin.*) afacere, business, job. *Reușise să încheie o tranzacție foarte avantajoasă.* **2** (*econ., fin.*) operație. *Printr-o tranzacție de bursă se efectuează vânzarea sau cumpărarea unor valori mobiliare.* **3** acord, aranjament, combinație, contract, convenție, înțelegere, învoială, învoire, legământ, pact[1], ‹livr.› agreement, ‹pop.› năravească, târg, tocmeală, tocmire, ‹fam.› șustă, ‹reg.› așezălaș, cominteu, prinsoare, uneală, ‹înv.› așezământ, așezătură, cuvânt, punere în lucrare, simfonie, sulf[2], șart[2], ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv. și pop.› legătură. *Conform tranzacției, îi revin 25 de procente din profit.* **II** fig. (*adesea constr. cu vb. „a face”*) compromis[1], concesie. *Este un om vertical, care nu face nicio tranzacție.*

tranziént, -ă adj. (*livr.*) **1** (*despre stări, situații, fenomene etc.*) v. Intermediar. Tranzitoriu. **2** (*în opoz. cu „durabil”, „etern”*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

tranziénță s.f. (*în opoz. cu „durabilitate”; livr.*) v. Efemeritate. Vremelnicie.

tránzit s.n. ‹rar› tranzitare. *Șoferul tirului cu marfă pentru export are de ales între două puncte de tranzit. Tranzitul cărnii și a preparatelor din carne este interzis pe teritoriul oricărui stat în timpul epidemiei de gripă aviară sau porcină.*

tranzitáre s.f. (*rar*) v. Tranzit.

tranzitív s.n. (*gram.*) verb activ, verb tranzitiv, ‹înv.› grai strămutător, verb lucrător, verb strămutător. *Tranzitivul este verbul a cărui acțiune se răsfrânge direct asupra unui obiect.*

tranzitóriu, -ie adj. **1** (*despre stări, situații, fenomene etc.*) intermediar, ‹livr.› tranzient. *Hotărârea are caracter tranzitoriu.* **2** (*livr.; despre stări, situații*) v. Nedefinitiv. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic. **3** (*livr.; despre măsuri, soluții*) v. Momentan. Provizoriu. Temporar. Trecător. Vremelnic.

tranzíție s.f. trecere. *Tranziția la o economie de piață nu se poate face brusc în țările foste comuniste.*

trap s.n. ‹reg.› trâncălău, trâncăneală[2], ‹înv.› treapăd. *Calul merge la trap.*

trapazán s.n. (*reg.*) **1** (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești ori domnești*) v. Cerdac. Pălimar. Pridvor. Tindă. Verandă. **2** (*constr.; la casele țărănești*) v. Prispă. **3** (*constr.*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare.

trápă[1] s.f. chepeng. *Cu trapa se închide intrarea într-o pivniță, într-o magazie de vară etc.*

trápă[2] s.f. (*bot.; reg.; și* ***trapă-înotătoare***) v. Cornaci (*Trapa natans*).

trapéz s.m. (*anat.*) ‹rar› unghiular, unghiularul omoplatului (v. *unghiular*). *Trapezul este un mușchi situat în regiunea spatelui, între occipital și claviculă.*

trapezáre s.f. (*înv.*) **1** (*constr.*) v. Refectoriu. Sală de trapeză (v. *sală*[1]). Sufragerie. Trapeză. **2** (*bis.; la creștini*) v. Altar. Sanctuar.

trapézăă s.f. **1** (*constr.*) refectoriu, sală de trapeză (v. *sală*[1]), sufragerie, ‹înv.› trapezare, trapezărie. *Trapeza este sala de mese dintr-un internat, dintr-o mănăstire etc.* **2** (*bis.; la creștini; rar*) v. Altar. Sanctuar.

trapezărie s.f. (*constr.; înv.*) v. Refectoriu. Sală de trapeză (v. *sală*[1]). Sufragerie. Trapeză.

trapezoíd, -ă adj. (*rar*) v. Trapezoidal.

trapezoidál, -ă adj. ‹rar› trapezoid. *Și-a cumpărat o masă trapezoidală. Are nevoie de un filet trapezoidal.*

tras, trásă adj. **I 1** (*în opoz. cu „deschis”; despre încuietori, zăvoare etc.*) închis, încuiat[2], pus[2]. *Verifică din nou zăvorul tras.* **2** (*despre jaluzele, storuri etc.*) coborât, lăsat. *Storurile trase feresc camera de lumina puternică a soarelui.* **3** (*despre storuri, jaluzele etc.*) ridicat[2]. *Jaluzelele trase sunt semn că cei din casă s-au trezit.* **4** (*despre extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, de obicei mâneci sau poale*) îndoit, întors[2], răsfrânt, ridicat[2], suflecat[2], sumes, ‹pop.› sumecat. *Pe ploaie, merge cu marginile pantalonilor trase.* **II 1** (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbănog, slăbit, uscățiv, ‹ înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop.› pierit, ‹reg.› mârcav, mârced, posmăgit, ‹înv.› mișel, ‹fig.› ascuțit[2], supt[2], ‹fig.; rar› stors[2]. *Fața ei, deși trasă, este frumoasă. Are fața trasă și de o paloare aristocratică.* **2** (*în opoz. cu „gras”; rar; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

tras-împíns s.m. (*fam.; deprec.*) v. Derbedeu. Lichea. Neisprăvit. Netrebnic. Om de nimic. Pușlama. Secătură.

trasá vb. I. tr. **1** (*mat.; compl. indică linii curbe, arcuri de cerc, chenare etc.*) a descrie, a duce[2], a trage, ‹înv.› a perghelui. *Trasează o tangentă la cerc.* **2** a contura, a descrie, a face, ‹fig.› a scrie. *Din avion se vede cum râul trasează numeroase cotituri în zona de șes.* **3** ‹fig.› a jalona. *Noul ministru a trasat obiectivele activității ministerului.* **4** (*compl. indică expuneri, planuri, orientări etc.*) a schița, ‹fig.› a creiona. *A trasat strategiile bancare de viitor.* **5** (*compl. indică direcții*) a arăta, a indica. *Îi trasează direcția pe care trebuie s-o urmeze până la aeroport.* **6** (*compl. indică ordine, directive, sarcini etc.*) a da[2]. *A trasat subalternilor câteva obiective de îndeplinit.*

trasáj s.n. (*tehn.*) trasare. *Prin trasaj se înseamnă suprafețele de prelucrat ale unei piese brute.*

trasáre s.f. **1** ducere, tragere. *Profesorul i-a cerut elevului trasarea unei tangente la cerc.* **2** (*tehn.*) trasaj. **3** ‹fig.› jalonare. *Trasarea obiectivelor activității ministerului a fost o prioritate.* **4** schițare. *Înainte de redactarea lucrării este obligatorie trasarea planului acesteia.* **5** arătare, indicare. *Trasarea drumului de urmat se poate face prin GPS.* **6** dare. *Trasarea unor sarcini suplimentare îi nemulțumește pe subalterni.*

trasatór s.m., s.n. **I** s.m. trasor. *Trasatorul este lucrătorul care execută trasarea unor piese brute.* **II** s.n. **1** (*tehn.*) trasor. *Trasatorul este folosit pentru a indica pe o piesă metalică brută contururile suprafețelor de prelucrat.* **2** (*inform.*) graf-plotter, înregistrator grafic, plotter. *Trasa torul este periferic unui calculator, care execută desene liniare definite prin coordonate.*

traseístă s.f. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

traséu s.n. **1** drum, itinerar, parcurs, rută[1], traiect, traiectorie, ‹astăzi rar› marșrut, ‹înv. și reg.› șleau[3], ‹înv.› cărare. *Face traseul Iași-Cluj cu trenul.* **2** itinerar, linie. *Se deplasează zilnic la serviciu pe traseul autobuzului 41.* **3** traiect, traiectorie. *Expertiza balistică a stabilit traseul glonțului. Traseul satelitului este urmărit de pe Pământ. Traseul mingii a fost schimbat de vânt.*

trash [treș] s.n. (*engl.*) **1** v. Maculatură[1]. **2** v. Gunoi. Impuritate. Murdărie. Necurățenie.

trasór s.m., s.n. **I** s.m. **1** trasator. **2** (*fiz.*) atom marcat, indicator radioactiv. *Trasorul permite urmărirea indirectă a circulației izotopului radioactiv într-un sistem oarecare.* **II** s.n. **1** (*tehn.*) trasator. **2** (*mar.*) ***trasor de drum*** = trasor de rută; ***trasor de rută*** = trasor de drum. *Trasorul de drum sau de rută este folosit la trasarea automată a drumului unei nave pe o hartă.*

traşcalétă s.f. (*arg.*) v. Săculeț. Traistă.

tratá vb. I. **1** tr. (*compl. indică oameni*) ‹înv.› a tratarisi, a trătălui. *Nu și-a imaginat vreodată că va ajunge să fie tratată astfel de prietena ei. Își tratează vecina mai în vârstă ca pe bunica lui.* **2** tr. (*compl. indică oameni; cu determ. modale*) a lua. *Pe un copil trebuie să-l tratezi cu vorbe bune pentru a fi cooperant.* **3** tr. (*compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a cinsti, a ospăta, a servi, ‹pop.› a omeni, a tratarisi. *Și-a tratat musafirii cu cele mai alese delicatese.* **4** tr., refl. (*med., med. vet.; urmat de determ. introduse prin prep. „de” sau „la”*) a (se) îngriji, ‹pop. și fam.› a (se) căuta, a (se) doftori, a (se) doftorici, ‹înv.› a (se) cura. *Se tratează de pneumonie. Dermatologul l-a tratat de o gravă afecțiune a pielii.* **5** intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a negocia, a parlamenta, ‹înv.› a tractirui, a tratarisi, a trăctui, a trătălui. *Conducerea a tratat cu grupul de protestatari pentru a reîncepe lucrul.* **6** tr., intr. a negocia. *Părțile trebuie să trateze cu multă diplomație pentru a ajunge la consens.* **7** tr. (*compl. indică teme științifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) a dezbate[1], a discuta, ‹înv.› a tratarisi, a trătălui, ‹fig.› a dezvolta. *Tratează o chestiune de istoria limbii române literare vechi.* **8** tr. (*compl. indică probleme, teme științifice etc.*) a aborda, a studia, ‹fig.› a ataca. *În cercetarea sa a tratat neologismele din secolul al XIX-lea.* **9** tr. (*înv.; compl. indică ființe, lucruri, fenomene etc.*) v. Califica. Caracteriza. Numi.

tratamént s.n. **1** (*med., med. vet.*) terapie, terapeutică, ‹reg.› pază. *Urmând acest tratament, durata bolii s-a scurtat.* **2** (*med., med. vet.*) ***tratament preventiv*** = tratament profilactic. *Tratamentul preventiv se face în vederea profilaxiei unei boli;* ***tratament profilactic*** = tratament preventiv. **3** (*med., med. vet*) îngrijire, ‹rar› tratare. *Având reumatism, se află în tratamentul unui balneolog.* **4** (*med., med. vet.*) medicație, ‹înv. și reg.› medicină, ‹înv.› tratație. *Bolnavul trebuie să urmeze întocmai tratamentul prescris.* **5** ‹înv.› tratație. *Elevul a fost supus unui tratament dur la internat.* **6** (*înv.*) v. Decizie. Hotărâre. Rezoluție. **7** (*înv.*) v. Tratație. **8** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere.

tratáre s.f. **1** (*de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) cinstire, ospătare, servire, servit, ‹rar› ospătat[1]. *Tratarea musafirilor cu cele mai alese delicatese este un obicei vechi în familia lor.* **2** dezbatere[1], discutare. *Profesorul și-a propus tratarea unei chestiuni de istoria limbii române literare vechi.* **3** abordare, studiere, ‹fig.› atacare. *Tratarea neologismelor este o prioritate în cercetarea sa.* **4** (*med.; rar*) v. Îngrijire. Tratament.

tratarisí vb. IV. tr. **1** (*pop.; compl. indică oameni; de obicei cu determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Cinsti. Ospăta. Servi. Trata. **2** (*înv.; compl. indică oameni*) v. Trata. **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Negocia. Parlamenta. Trata. **4** (*înv.; compl. indică teme științifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) v. Dezbate[1]. Discuta. Trata.

tratarisíre s.f. (*înv.*) v. Negociere.

tratát s.n. **I** (*polit.*) **1** ‹înv.› tratație, ‹grec.; înv.› sintichi, ‹fig.; înv.› legătura cea de pace (v. *legătură*), legătura păcii (v. *legătură*), legătură, legătură de pace. *Regele englez a încheiat un tratat cu împăratul Franței.* **2** ***tratat de neagresiune*** = pact de neagresiune (v. *pact*[1]). *Printr-un tratat de neagresiune două sau mai multe state se angajează să nu se atace reciproc.* **II** ‹înv.› tratație. *Studiază mai multe tratate de medicină.*

tratatíve s.f. pl. (*polit.*) negocieri (v. *negociere*), ‹înv.› tratație. *În vederea încheierii acestei convenții internaționale s-au purtat numeroase tratative diplomatice.*

tratáție s.f. **I 1** ‹înv.› tratament. *Înainte de a pleca mulțumește gazdelor pentru tratație.* **2** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **3** (*mai ales la pl.* ***tratații***; *înv.*) v. Negocieri (v. *negociere*). Tratative. **4** (*înv.*) v. Chibzuire. Contențiune. Deliberare. Dezbatere[1]. Discutare. Discuție. Pertractare. Pertractație. **5** (*polit.; înv.*) v. Tratat. **6** (*înv.*) v. Tratament. **7** (*med., med. vet.; înv.*) v. Medicație. Tratament. **II** (*concr.; înv.*) v. Tratat.

trátă s.f. (*fin.*) accept, cambie, poliță[2], ‹reg.› valtău, ‹înv.› obligă, sinet, ‹german.; înv.› vecsel. *Tratele trebuie plătite la scadență.*

traulăre s.f. (*pesc.*) trauling. *Traularea se face cu ajutorul traulului, în larg, unde sunt aglomerări de pești.*

trăuling s.n. (*pesc.*) traulare.

traumatísm s.n. (*med.*) ‹impr.› traumă. *Orice șoc este un traumatism pentru organism.*

traumatizá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) a răni, ‹livr.› a leza, ‹rar› a leziona, a (se) vulnera, ‹înv. și pop.› a (se) vătăma, ‹pop. și fam.› a (se) sparge, ‹pop.› a (se) strica, ‹fam.› a (se) tăia, ‹reg.› a se plesura, a (se) prizări, a se rănăli, a se rănui, a (se) săgni, ‹înv.› a (se) plăgui, ‹latin.; înv.› a plaga. *Glonțul i-a traumatizat piciorul. În urma căzăturii s-a traumatizat la cap.*

trăumă s.f. (*med.; impr.*) v. Traumatism.

travăliu s.n. **1** cazną, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninț[2], ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțin travaliu.* **2** (*livr.*) v. Activitate. Îndeletnicire. Lucru. Muncă. Ocupație. Preocupare. Treabă. **3** (*fiz.; ieșit din uz*) v. Lucru mecanic.

traversá vb. I. tr. **1** (*compl. indică drumuri, ape etc.*) a tăia, a trece. *Traversează în fugă șoseaua, negândindu-se că ar putea fi victima unui accident. Șoferii încetinesc când traversează o cale ferată. Au traversat Dunărea cu bacul.* **2** (*despre oameni; compl. indică locuri*) a colinda, a cutreiera, a merge, a străbate, a trece, a umbla. *În concediu, a traversat munții.* **3** (*despre ape, în special despre râuri, fluvii; compl. indică regiuni, ținuturi, localități*) a parcurge, a străbate, ‹rar› a străbăti, ‹înv.› a spăla. *Dunărea traversează mai multe țări.* **4** (*despre căi de comunicație; compl. indică spații, distanțe etc.*) a parcurge, a străbate, ‹rar› a străbăti. *Acest drum european traversează Austria și Germania. Avionul a primit permisiunea să traverseze spațiul aerian suedez.*

traversádă s.f. (*livr.*) v. Traversare. Traversat. Trecere.

traversáre s.f. **1** traversat, trecere, ‹livr.› traversadă. *În special copiii trebuie să fie atenți la traversarea străzii. Mașinile încetinesc la traversarea căii ferate.* **2** parcurgere, străbatere. *După traversarea mai multor țări, Dunărea se varsă în Marea Neagră.*

traversát s.n. traversare, trecere, ‹livr.› traversadă.

travérsă s.f. **I** (*ferov.*) **1** ‹reg.› șlip, șliper. *Se lucrează la traversele de cale ferată.* **2** ***traversă dansantă*** = leagăn. *Traversa dansantă este o grindă mobilă între traversele intermediare ale cadrului anumitor boghiuri de vehicul de cale ferată.* **II** preș. *A pus peste covorul din hol o traversă din in pentru ca acesta să nu se murdărească.*

traversínă s.f. (*mar.*) semitraversă. *Traversina este traversa de rezistență din scheletul unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale.*

travestí vb. IV. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) deghiza, ‹pop.› a (se) preface, ‹înv. și reg.› a (se) străvesti, ‹înv.› a (se) schimba, ‹fig.; înv.› a se prosti[1]. *S-a travestit în bufon la carnaval.*

travestíre s.f. deghizare, ‹rar› deghizaj, deghizament, ‹înv.› străvestire. *Travestirea lui în bufon a surprins pe toți.*

travestísm s.n. (*psih.*) eonism, transvestism. *Travestismul reprezintă adoptarea ținutei vestimentare a sexului opus.*

travestít, -ă adj. (*despre oameni*) deghizat, ‹înv.› străvestit. *Tânărul travestit a făcut senzație.*

trăcsăritoáre s.f. (*tehn.; reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

trăctuí vb. IV. tr. (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Negocia. Parlamenta. Trata.

trădá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) ‹înv.› a haini, a prodosi, ‹fig.› a vinde, ‹fig.; înv. și pop.› a lepăda, ‹arg.› a peți, a trânti. *A fost expulzat pentru că și-a trădat țara. A trădat firma la care lucra pentru banii oferiți de un mare concern.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau încrederea, așteptările, speranțele etc. cuiva*) ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹fig.› a vinde, ‹arg.› a scuipa. *Și-a trădat prietenul. I-a trădat încrederea. Speranțele sale au fost trădate.* **3** tr. (*compl. indică soțul sau soția*) a înșela[1], ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹fam.› a traduce, ‹reg.› a ormoci, ‹fig.; pop. și fam.› a cornifica, a cornora, a îmbrobodi, a încornora. *Și-a trădat soția cu o tânără.* **4** refl. (*despre oameni*) a se autodemasca, ‹înv.› a se arăta, ‹fig.› a se demasca. *S-a trădat printr-un gest necontrolat.* **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Preda. **II** fig. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori reacții ale lor*) ‹fig.› a (se) descoperi, a (se) destăinui, ‹fig.; pop.› a (se) dezveli. *S-a trădat că este vinovat din priviri.* **2** refl. pas. (*despre rețele de spionaj*) a se deconspira, ‹fig.› a se defecta. *Rețeaua de contraspionaj s-a trădat din cauza unor scurgeri de informații.* **3** tr. a arăta, a atesta, a denota, a indica, a releva, a vădi. *Ochii lui injectați trădează faptul că nu dormise toată noaptea.*

trădáre s.f. **I 1** vânzare, ‹înv.› prodiție, prodosie, trădăciune, trădământ, ‹fig.; înv.› lepădare, ‹arg.› păcură, peținerie, trânteală. *Trădarea țării este unul dintre cele mai josnice acte ale unui om.* **2** înșelare[1], înșelăciune, ‹fam.› traducere, ‹fig.; pop. și fam.› cornificare, cornorare, îmbrobodire. *Descoperindu-i trădarea, a intentat divorț.* **3** autodemascare, ‹fig.› demascare. *Trădarea planurilor sale l-a făcut să intre în panică.* **4** (*concr.*) ‹înv.› hainie, hainlâc, predanie. *Orice trădare are un preț.* **II** fig. (*jur.*) adulter, infidelitate, înșelăciune, necredință. *Soțul ei este bănuit de trădare.*

trădát, -ă adj. (*despre soți*) înșelat[1], ‹fig.; pop. și fam.› cornificat, cornorat, încornorat, îmbrobodit[2]. *Soția trădată nu știa nimic despre aventurile soțului ei.*

trădăciúne s.f. (*înv.*) v. Trădare. Vânzare.

trădământ s.n. (*înv.*) v. Trădare. Vânzare.

trădător, -oăre adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. vânzător, ‹înv.› proditor, prodot, vânzar, ‹arg.› peţitor. *Trădătorii de ţară au fost expulzaţi.* **2** s.m., s.f. iudă, vânzător. *Cei doi prieteni ai săi s-au dovedit a fi nişte trădători.* **3** adj. (*despre oameni*) ‹înv.› hain. *Persoana trădătoare era chiar colegul său de birou.* **II** adj. fig. (*despre soţi*) adulter, infidel, necredincios, nefidel. *În presa de scandal s-a relatat pe larg despre aventurile unei cunoscute vedete trădătoare.*

trăgăci, -ce s.m., s.n., s.f., adj. **I 1** s.m. ochitor, trăgător, ţintaş, ‹rar› aruncător, ‹reg.› lovitor, ţelaş, ţeluitor, ‹înv.› nimeritor. **2** s.n. (*tehn.; la armele de foc*) ‹rar› trăgător, ‹reg.› cocoş, slobozitor. *A apăsat pe trăgaciul pistolului când s-a văzut amenințat de criminal.* **3** s.f. (*reg.*) v. Sanie. **4** s.f. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă. **5** s.f., s.n. (*gosp.; reg.*) v. Tâlv. **6** s.n. (*reg.*) v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbuşon. **7** s.n. (*tehn.; la plug; reg.*) v. Lumânare. **8** s.n. (*milit.; arg.*) v. Pistol. Revolver. **9** s.n. (*anat.; arg.*) v. Mamelon. Sfârc. **II** adj. (*pop.; despre animale*) ‹pop.› trăgător, ‹reg.› trăgăuş, trăgun. **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria siceraria*).

trăgăcíţă s.f. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă.

trăgănă vb. I. (*pop., reg.*) = târăgăna.

trăgănáre s.f. (*pop.*) = târăgănare.

trăgănătoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* şi *Polygonum aviculare*).

trăgătór, -oáre s.m., s.f., s.n., adj. **I** s.m. **1** ochitor, trăgaci, ţintaş, ‹rar› aruncător, ‹reg.› lovitor, ţelaş, ţeluitor, ‹înv.› nimeritor. *Trăgătorii trag gloanţele la ţintă.* **2** (*fin.*) emitent. *Trăgătorul emite o tratâ.* **3** (*tehn.; rar*) v. Trefilator. **II 1** s.f. (*la ham*) şleau[2], ştreang, ‹reg.› lugău, ştric[1]. *Trăgătoarea leagă pieptarul hamului de orcic.* **2** s.f. ‹reg.› căţel, mariţă, slugă. *Trăgătoarea este un fel de scăunel cu o deschizătură în care se bagă călcâiul cizmei pentru a o descălţa.* **3** s.n., s.f. (*tehn.; la armele de foc; rar*) v. Trăgaci. **4** s.n., s.f. (*tehn.; reg.*) v. Cobilă. **5** s.m. (*reg.*) v. Destupătoare (v. *destupător*). Tirbuşon. **6** s.f. (*tehn.; reg.*) v. Călcător. Ceapraz. Dinţar. **7** s.f. (*gosp.; reg.*) v. Cociorvă. **8** s.n. (*la căruţă, la car, la trăsură ; reg.*) v. Orcic. **9** s.n., s.f. (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **10** s.f. (*reg.*) v. Claviculă. **III** adj. (*pop.; despre animale*) ‹pop.› trăgaci, ‹reg.› trăgăuş, trăgun. *Caii de munte sunt buni trăgători. Are doi boi trăgători.*

trăgăúş, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Trăgaci. Trăgător.

trăgói s.n. (*tehn.; reg.*) v. Cobilă.

trăgúlă s.f. (*reg.*) **I 1** ‹reg.› tragă. *Trăgula este o sanie pentru transportat lemne.* **2** ‹reg.› tragă. *Trăgula este folosită la scoaterea vinului sau a ţuicii din butoi.* **3** (*gosp.*) v. Tâlv. **II** (*bot.*) **1** v. Pepene. Pepene-roşu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **2** v. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria siceraria*).

trăgún, -ă adj. (*reg.; despre animale*) v. Trăgaci. Trăgător.

trăgúş s.n. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă.

trăgúţă s.f. (*reg.*) v. Sănioară. Săniuţă.

trăí vb. IV. **I 1** intr. (*despre fiinţe*) a exista, a fi, a vieţui, ‹rar› a fiinţa, ‹înv. şi pop.› a vecui, ‹reg.› a lăbădui, a sufleţi, ‹înv.› a dăinui, a via[2], ‹fig.› a respira. *Atât timp cât trăiesc, părinţii îşi ajută copiii.* **2** intr. (*despre oameni*) a vieţui, ‹înv. şi pop.› a zili, ‹pop.› a hălădui, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a stăvi, ‹reg.› a lăbădui, a sălăşi, a sufleţi, a veletui, ‹înv.› a custa, a locui, a obârşi, a prămând, a sălăşui, a via[2]. *Au trăit fericiţi în acest orăşel de munte. A revăzut oraşul în care au trăit părinţii ei.* **3** intr. (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) a duce[2], a vieţui, ‹înv. şi pop.› a trece, ‹pop.› a vecui, ‹reg.› a pătuli, a păula, ‹înv.› a obârşi, a via[2]. *Tânărul trăieşte în petreceri.* **4** intr. (*jur.; despre oameni*) a coabita, a conviețui, a locui, a vieţui, ‹pop.› a vecui, ‹înv.› a conlocui, a via[2]. *Trăiesc în acelaşi apartament, nefiind căsătoriţi.* **5** intr. (*despre oameni*) a vieţui, ‹fig.› a mişca. *Medicul a constatat că accidentatul trăieşte.* **6** tr. (*compl. indică perioade de timp*) a petrece. *A trăit toată viaţa în Bucureşti. Trăieşte câţiva ani în Paris, după care se mută la Berna.* **7** tr. (*compl. indică o anume perioadă de timp*) a vedea, ‹fig.› a ajunge, a apuca, a prinde. *Era convinsă că va trăi ziua în care fiul ei se va aşeza la casa lui.* **8** intr. (*despre oameni*) a se ţine, a vieţui. *Cei mai mulţi bătrâni trăiesc de azi pe mâine. Toţi se miră că mai trăieşte, fiind aşa de slab. Sunt aşa de săraci, încât abia trăiesc de pe o zi pe alta.* **9** intr. (*despre oameni*) a se întreţine, a vieţui. *În ţările slab dezvoltate majoritatea populaţiei trăieşte greu.* **10** intr. (*despre univers, lume, populaţii, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menţine, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a ţine, ‹rar› a retrăi, ‹înv. şi reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a vieţui. *Multe specii de animale trăiesc pe Pământ din timpuri străvechi.* **11** intr. (*bot.; despre plante*) a creşte, a se dezvolta, a vegeta, ‹înv. şi reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se învoalbe. *Cactuşii trăiesc în condiţii de uscăciune.* **12** tr. (*compl. indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri fizice sau morale etc.*) a îndura, a pătimi, a păţi, a răbda, a suferi, a suporta, ‹înv. şi pop.› a lua, ‹înv. şi reg.› a pănăta, a petrece, a târpi, a ticăi[2], ‹reg.› a joi[2], a păula, a pesti, a pristui, ‹înv.› a cerca, a se necăji, a obicni, a supăra, ‹fig.› a înghiţi, a trage, ‹fig.; astăzi rar› a purta, ‹fig.; fam.› a mânca, ‹fig.; înv. şi reg.› a lupta. *A trăit multe umilinţe de la colegi.* **13** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. în dat.*) v. Abnega[1]. Consacra. Dărui. Deda. Dedica. Destina. Devota. Hărăzi. Închina. **II** tr. fig. (*compl. indică o stare sufletească, un sentiment, o senzaţie etc.*) a fi, încerca, a resimţi, a simţi. *Trăieşte ruşine pentru ceea ce a spus.* **III** (*la imper., pers. 3 sg.* ***trăiască!***; *cu val. de interj.; exprimă entuziasm, însufleţire etc.; şi în constr. eliptice*) ura[1]!, vivat! *Trăiască! strigă mulţimea adunată în piaţa oraşului, în momentul în care regele apare în balcon.*

trăinicíe s.f. **1** durabilitate, rezistenţă, soliditate, stabilitate, tărie, temeinicie, ‹înv. şi reg.› statornicie, ‹înv.› nestrămutare, tărime, vârtoşie, vârtoşime. *Ceea ce impresionează la această mănăstire este trăinicia zidurilor care o înconjoară.* **2** durabilitate, rezistenţă, viabilitate. *Trăinicia operei poetului este o certitudine.* **3** putere, soliditate. *Nu se îndoieşte de trăinicia relaţiei lor.*

tráire s.f. **1** (*astăzi rar*) v. Viaţă. Trai. **2** (*astăzi rar*) v. Existenţă. Trai. Viaţă. Zile (v. *zi*). **3** (*jur.; rar*) v. Coabitare. Coabitaţie. Conviețuire. Trai. Viaţă. Vieţuire.

trăistár s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

trăistícă s.f. (*reg.*) v. Trăistuţă.

tráistioáră s.f. (*pop.*) v. Trăistuţă.

trăistişoáră s.f. (*rar*) v. Trăistuţă.

trăistúcă s.f. (*reg.*) v. Trăistuţă.

trăistúţă s.f. ‹rar› trăistişoară, ‹pop.› trăistioară, ‹reg.› săcui[1], străicuţă, trăistică, trăistucă. *Şi-a umplut trăistuţa cu mere.*

tráit s.n. (*pop.*) v. Trai. Viaţă.

trăitór, -oáre adj. **1** (*despre oameni*) vieţuitor, ‹înv.› locuit[2], locuitor, petrecător. *Oamenii trăitori pe aceste locuri sunt veseli şi optimişti.* **2** (*în opoz. cu „mort"; înv. şi pop.; despre fiinţe, organisme etc.*) v. Viu.

trămătár s.m. (*înv.*) ‹înv.› bocceagiu, corop-car, marchitan, marfagiu, mărunţişar, mărunţuşar, tolbaş. *Trămătarul era un negustor de mărunţişuri.*

trăncălău s.n. (*reg.*) v. Trap.

trăncănău s.m. (*reg.*) **1** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreţ. **2** (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** (*deprec.*) v. Paşte-vânt. Pierde-vară. Pierde-vremea. Târâie-brâu.

trăncăneálă[1] s.f. **1** flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuţie, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncănit[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. şi fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanţă, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreţie, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănţăneală, frazeologie, incontinenţă, incontinenţă verbală, ‹fig.; pop. şi fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de trăncăneala celor din jur.* **2** (*fam.*) v. Hodorogeală.

trăncăneálă[2] s.f. (*reg.*) v. Trap.

trăncăní vb. IV. **1** intr., tr. a bârfi, a flecări, a îndruga, a pălăvrăgi, a sporovăi, ‹pop. şi fam.› a tăifăsui, ‹pop.› a dondăni, a flencăni, a tăinui, a tândăli, a troncăni, ‹fam.› a pupăi, a vorbi, ‹înv. şi reg.› a spori[2], ‹reg.› a blești, a fâsâi, a forfoti, a hănţăni, a holoti, a hondrăi, a hondrăni, a lehăi, a leorbăi, a lotoci, a lozi,

a oşpoji, a pălamojdi, a pălăvăcăi, a pălăvri, a pichirisi, a plăvăi, a pofârcăi, a prociti, a pruji, a pupezi, a stroncăni, a ştiolfăi, a tăifăsi, a tăini, a tălălăi, a tălăpăni, a tolocăni, a tololoi[2], a tonoci, a torosi, a troscoti, a zăgrăi, ‹înv.› a limbuţi, a locoti, a vorovi, ‹fig.› a clămpăni, a clănţăni, a forfeca, a măcina, a meliţa, a râşni, a toca, ‹fig.; pop. şi fam.› a bleotocări, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› a lătra, ‹fig.; pop.› a blehăi, ‹fig.; fam.› a dârdâi, ‹fig.; reg.› a căţăi, a tocăi, a urdina, ‹fig.; peior.› a cotcodăci, a hodorogi, a măcăi, ‹arg.› a găvări, a vrăji. *Cele două prietene trăncănesc toată ziua la telefon. Vecinele ei trăncănesc vrute şi nevrute.* **2** intr. (*pop. şi fam.; despre vehicule în mişcare, despre roţile unui vehicul în mişcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui.

trăncănire s.f. (*înv.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

trăncănít[1] s.n. flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuţie, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], vorbărie, ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trăncănitură, ‹pop. şi fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanţă, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trăncănire, vorbăreţie, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănţăneală, frazeologie, incontinenţă, incontinenţă verbală, ‹fig.; pop. şi fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. şi fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală.

trăncănít[2], -ă adj., s.m. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreţ.

trăncănitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv. şi pop.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreţ.

trăncănitúră s.f. (*rar*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

trăpáş s.m. (*echit.*) trotteur. *Trăpaşii sunt caii special antrenaţi pentru mersul la trap.*

trăpănág s.m. (*bot.; reg.*) v. Linariţă (*Linaria vulgaris*).

trăsătúră s.f. **I 1** (*a. plast.*) linie, ‹înv.› trăsură. *Graficianul i-a făcut portretul din câteva trăsături.* **2** linie, ‹rar› liniament, ‹înv.› trăsură, ‹fig.› tăietură. *Are trăsătura feţei fină.* **3** (*lingv.; rar*) v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuţă de despărţire. Liniuţă de unire. **II** fig. atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însuşire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ştampilă, timbru, tipar, valenţă, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educaţia este o trăsătură a civilizaţiei.*

trăscánít, -ă adj. (*arg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

trăscărí vb. IV. intr. (*reg.; despre vehicule în mişcare, despre roţile unui vehicul în mişcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui.

trăscáu[1] s.n. (*reg.*) v. Basamac. Holercă.

trăscáu[2] s.n. (*ind. sider.; reg.*) v. Fontă. Tuci.

trăsnăie s.f. **I 1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) boroboaţă, ispravă, năzbâtie, năzdrăvănie, poznă, prostie, şotie, ‹pop. şi fam.› pocinog, ‹reg.› boaţă, dandana, dănănaie, dăndănaie, năsărâmbă, palotie, pociganie, snoabă, tonoasă, ‹înv.› bosma, ‹fran.› mezaventură, ‹fig.; fam.› bobotează, ‹fig.; înv.› boţ. *Pentru trăsnăile făcute la şcoală i-au scăzut nota la purtare.* **2** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) bazaconie, năzbâtie, poznă, ştrengărie, ‹reg.› trăsneală. *– Iarăşi ai făcut o trăsnaie? - Nu.* **3** (*pop. şi fam.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudăţenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăţie. Minune. Năstruşnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **II** (*arg.*) v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.

trăsneálă s.f. **1** (*meteor.; rar*) ‹rar› trăsnire, ‹reg.› trăsnit[1], ‹înv.› trăsnitură. **2** (*reg.*) v. Bazaconie. Năzbâtie. Poznă. Ştrengărie. Trăsnaie. **3** (*reg.*) v. Bazaconie. Bizarerie. Ciudăţenie. Curiozitate. Drăcie. Drăcovenie. Minunăţie. Minune. Năstruşnicie. Năzdrăvănie. Poznă. **4** (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuţăreală. Maimuţărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealâ[1]. Toană[1]. **5** (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienaţie. Alienaţie mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demenţă. Nebunie.

trăsnet s.n., adj., adv. **I** s.n. **1** (*meteor.*) ‹reg.› pară[1], piatră cu foc, piatră de trăsnet, trăsnit[1], trăsnitură, tunet, ‹înv.› detunare, detunat[1], detunătură, detunet, tun, ‹fig.; înv. şi pop.› săgeată, ‹fig.; reg.› săgetătură. *Multe persoane se tem de trăsnete. Copacul a fost lovit de trăsnet.* **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detonaţie, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnitură, vuiet, ‹rar› detunet, răzbubuit, ‹înv. şi reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Trăsnetul tunului a fost asurzitor.* **II** adj. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb. **III** adv. (*modal; fam.*) **1** v. Minunat. Splendid. Superb. **2** (*ca determ. al unui adj. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) v. Extraordinar. Foarte. Grozav. Negrăit. Nemaipomenit. Nespus. Tare. Teribil. Uimitor. Uluitor. **3** v. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Minunat. Perfect.

trăsní vb. IV. **I 1** intr., tr. (*meteor.*) a detuna, ‹reg.› a tuna, ‹fig.; reg.› a săgeta. *În timpul furtunii trăs neşte îngrozitor. I-a trăsnit câteva oi care erau în mijlocul câmpiei.* **2** intr. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a detuna, a dudui, a tuna, a vui, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au trăsnit fără încetare, toată ziua.* **3** tr., intr. (*fam.*) ‹fam.› a izbi. *Îl trăsneşte mirosul de mucegai din cameră. Miroase a băutură de te trăsneşte.* **II** fig. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în ac.; compl. indică fiinţe*) a apuca, a căşuna, a se năzări, a se părea, a veni. *Nu ştiu ce l-a trăsnit de se comportă aşa nebuneşte.* **2** refl. (*psih.; despre oameni*) a se aliena, a înnebuni, a se sminti, ‹fig.› a deraia, a se scrânti, ‹fig.; pop. şi fam.› a se strechea, ‹fig.; fam.› a sări, a se ţăcăni. *S-a trăsnit din cauza unui şoc puternic.* **3** tr., refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta. **4** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Consterna. Încremeni. Minuna. Orbi. Perplexa. Sidera. Stupefia. Surprinde. Uimi. Ului[1].

trăsníre s.f. (*meteor.; rar*) ‹rar› trăsneală, ‹reg.› trăsnit[1], ‹înv.› trăsnitură.

trăsnít[1] s.n. (*meteor.; reg.*) **1** v. Trăsneală. Trăsnire. **2** (*concr.*) v. Trăsnet.

trăsnít[2], -ă adj., adv. **I** adj. (*mai ales despre copaci*) detunat[2]. *Bradul trăsnit oferă o priveliştе tristă.* **II** adj. fig. **1** (*fam.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Exotic. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneţ. Lunatic. Năstruşnic. Nebun. Neobişnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **3** (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **4** (*reg.; mai ales despre băuturi*) v. Concentrat. Tare. Vârtos. **5** (*reg.; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) v. Amarnic. Aprig. Aspru. Crud. Intens. Mare[1]. Năprasnic. Puternic. Sălbatic. Straşnic. Tare. Violent. Zdravăn. **III** adv. fig. (*modal; fam.*) v. Aiurea. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantezist. Insolit. Original. Pitoresc. Straniu.

trăsnitór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*înv.; despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) v. Bubuitor. Detunător. Tunător. **2** fig. (*fam.; despre mirosuri*) v. Ascuţit[2]. Intens. Pătrunzător. Penetrant. Puternic. Tare. **II** s.m., s.f. (*arg.*) v. Cambriolor. Spărgător.

trăsnitúră s.f. **1** bubuire, bubuit, bubuitură, detonaţie, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, vuiet, ‹rar› detunet, răzbubuit, ‹înv. şi reg.› sunet, ‹reg.› durăt,

tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. **2** (*concr.; meteor.; reg.*) v. Trăsnet. **3** (*meteor.; înv.*) v. Trăsneală. Trăsnire.

trăsúră s.f. **I 1** (*transp.*) birjă, ‹înv. și pop.› droșcă, ‹înv. și reg.› cocie, muscal[1], ‹înv.› fiacru. *Făcea adesea plimbări prin oraș cu trăsura.* **2** (*transp.*) ***trăsură închisă*** = cupeu, ‹înv. și pop.› caretă. *Trăsura închisă are de obicei două locuri.* **3** (*înv.*) ***trăsură de copii*** v. Cărucior. Căruț. Landou. Trăsurică. **4** (*ferov.; înv.*) ***trăsură cu aburi*** v. Locomotivă. Mașină. **II 1** (*geom.; înv. și reg.*) v. Linie. **2** (*a. plast.; înv.*) v. Linie. Trăsătură. **3** (*înv.*) v. Linie. Trăsătură. **4** fig. (*înv.*) v. Amprentă. Atribut. Calitate. Caracter. Caracteristică (v. *caracteristic*). Însușire. Întipărire. Marcă[1]. Notă. Particularitate. Pecete. Proprietate. Semn. Semn caracteristic. Semn distinctiv. Sigiliu. Specific. Ștampilă. Timbru. Tipar. Trăsătură. Urmă. Valență. **5** (*lingv.; ieșit din uz*) ***trăsură de unire*** v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuță de despărțire. Liniuță de unire. **III** (*înv.*) **1** (*metrol.*) ‹înv.› obrat. *Trăsura era o unitate de măsură agrară egală cu 6 prăjini.* **2** v. Cântărire. **IV** (*art. Trăsura; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Cărucerul (v. *cărucer*). Vizitiul (v. *vizitiu*).

trăsurícă s.f. **1** (*transp.*) ‹reg.› cocioară, cociuță. **2** cărucior, căruț, landou, ‹pop.› cărucean, ‹înv.› trăsură de copii. *A cumpărat o trăsurică pentru bebeluș.*

trătăluí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Trata. **2** intr. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Negocia. Parlamenta. Trata. **3** tr. (*compl. indică teme științifice, literare, probleme, subiecte din diferite domenii etc.*) v. Dezbate[1]. Discuta. Trata.

trâfní vb. IV. refl. (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.

trâmbăci s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist.

trâmbă s.f. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) coloană, sul, vârtej, vârtej de praf, ‹pop.› volbură. *În spatele automobilului se ridică o trâmbă de praf* **2** (*astăzi mai ales pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) sul, val, vălătuc, ‹reg.› sucălete, vangăr, vălug, văluș, vig. *Vânzătoarea taie din trâmba de stofă metrajul necesar clientului pentru un palton. Cumpără mai multe trâmbe de sârmă pentru a-și face un gard.* **3** (*agric.; înv.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **II** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) **1** v. Coloană. Convoi. Lanț. Rând. Șir. Șirag. **2** v. Bandă[1]. Buluc. Cârd. Ceată. Droaie. Gloată. Grămadă. Grup. Mulțime. Pâlc. Șiruri (v. *șir*). **III** (*la jug; reg.*) v. Umăr. Umărul jugului (v. *umăr*). **IV** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) dâră, dungă, fascicul, fâșie, rază, ‹fig.› fum, pânză, sprânceană, șuviță. *O trâmbă de lumină pătrunde pe sub ușă.*

trâmbicioáră s.f. (*muz.*) **1** ‹reg.› trâmbițuică. *La insistențele băiatului, i-a cumpărat o trâmbicioară.* **2** ‹reg.› trâmbitucă. *Trâmbicioara este un bucium de dimensiuni reduse.*

trâmbitúcă s.f. (*muz.; reg.*) v. Trâmbicioară.

trâmbițá vb. I. **1** intr. fig. (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, a vocifera, a zbiera. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, trâmbițează, amenință, bate cu pumnul în masă.* **2** tr. fig. (*compl. indică știri, zvonuri etc.*) a difuza, a duce[2], a împrăștia, a întinde, a propaga, a răspândi, a răzbate, a transmite, a vehicula, ‹fig.› a pătrunde, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Trâmbițează prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele sunt trâmbițate peste tot.* **3** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.

trâmbițár s.m. **I 1** (*muz., milit.; înv. și pop.*) v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist. **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **II** (*bot.; reg.*) v. Bignonia. Catalpă. Vanilie (*Catalpa bignonioides*).

trâmbițáș s.m. (*muz., milit.*) gornist, trompetist, ‹înv. și pop.› trâmbițar, tubicen, ‹înv.› buccinator, cornist, sârmaci, trâmbaci, trompet, trompetar, trompetaș, trubaci. *Este trâmbițaș în fanfara militară.*

trâmbițá s.f. **I 1** (*muz., milit.*) goarnă, trompetă, ‹reg.› plașcă[3], ‹înv.› trompă, trubă, trupcă. *Trâmbița sună pe câmpul de bătălie.* **2** (*muz.; reg.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1]. **3** fig. (*fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii). **II** (*art.*) **1** (*bot.*) ***trâmbița-mușchiului*** = *Cladonia pyxidata*; păhărelele Maicii-Domnului(v. *păhărel*). **2** (*anat.; înv.*) ***trâmbița lui Eustache*** v. Salpinge. Trompa Eustachio (v. *trompă*). Trompa lui Eustache (v. *trompă*). Trompă auditivă ; ***trâmbița matchii*** = ***trâmbița mitrii*** v. Oviduct. Salpinge. Trompa-Fallopio (v. *trompă*). Trompă uterină.

trâmbițătór, -oáre adj. fig. (*despre vocea, glasul oamenilor*) strident, țipător, ‹fig.; reg.› spărtigos. *Un copil a început să-și strige mama cu o voce trâmbițătoare. Are un glas trâmbițător, nemuzical.*

trâmbițúică s.f. (*muz.; reg.*) v. Trâmbicioară.

trând[1] s.m. **I 1** (*la pl. trânji; med.; înv. și pop.*) v. Hemoroizi. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops. **II** (*la pl. trânji; bot.*) **1** *Neottia nidus avis*; ‹reg.› buruiană-de-trânji, cuibul-pământului (v. *cuib*), cuibul-păsării (v. *cuib*), cuibul-rândunicii (v. *cuib*), cuibușor, moșnegei (v. *moșnegel*), trânjișori. **2** (*reg.*) v. Mama-pădurii (v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*). **3** (*reg.*) v. Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*). **4** (*reg.*) v. Trânjoaică (*Ranunculus illyricus*).

trând[2]**, trándă** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

trándav[1] s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Ciroză hidrică. Hidropizie. Hidrops.

trándav[2]**, -á** adj. **I 1** (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, moale, puturos, ‹rar› somnoros, ‹înv. și pop.› lenevos, neharnic, ‹pop.› trândăvit[2], trândăvos, ‹fam.› lânced, ‹reg.› caniv, diugos, dospău, duglan, dugliș, ghiduș, ghilan, iorlan, lainic, lenos, letnic, modoroi, pluhud, ponivos, posleț, pucios, sanchiu, trând[2], trândos, trânduș, zăcaș, zăcător, ‹înv.› molicios, oțios, tanduriu, ‹fran.› feneant, ‹fig.› adormit, somnoros, trântor, ‹arg.› nasol, naspa. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea trândav.* **2** (*reg.; despre ființe*) v. Moleșit. Toropit. **II** (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acrit. Acru. Alterat. Clocit[2]. Descompus. Fermentat. Înăcrit. Învechit. Stătut[2]. Stricat. Vechi[2].

trândăveálă s.f. comoditate, indolență, lene, lenevie, lenevire, nesilință, trândăvie, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune.

trândáví vb. IV. intr. (*despre oameni*) a lenevi, a sta, ‹înv. și pop.› a înlenevi, a înleni, ‹pop. și fam.› a tândăli, a tolăni, a trântori, ‹pop.› a lungări, ‹reg.› a colnici, a coșmăgi, a diuguli, a migăli, a milcoși, a mocăi, a modoși, a putori, a târomi, a zăcări, ‹iron.› a se menaja, ‹fig.› a cloci, ‹fig.; pop. și fam.› a se împuți. *Nu face nimic; toată ziua trândăvește în casă.*

trândăvíe s.f. comoditate, indolență, lene, lenevie, lenevire, nesilință, trândăveală, trândăvire, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune. *Trândăvia lui o exasperează.*

trândăvíre s.f. comoditate, indolență, lene, lenevie, lenevire, nesilință, trândăveală, trândăvie, trândăvit[1], ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune.

trândăvít[1] s.n. comoditate, indolență, lene, lenevie, lenevire, nesilință, trândăveală, trândăvie, trândăvire, ‹livr.› farniente, feneantism, ‹pop. și fam.› puturoșenie, puturoșie, ‹reg.› leneveală, ‹înv.› oțiu, tandur, ‹fig.; pop. și fam.› dospeală, împuțeală, ‹fig.; înv. și reg.› topiciune.

trândăvít[2]**, -ă** adj. (*pop.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

trândăvós, -oásă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

trândós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

trândúș, -ă s.m., adj. (*reg.*) **1** s.m. (*entom.*) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*). **2** adj. (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].

trânjin s.m. (*bot.; reg.*) v. Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*).

trânjișóri s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Trânji (v. *trând*[1]) (*Neottia nidus avis*).

trânjoáică s.f. (*bot.*) *Ranunculus illyricus*; ‹reg.› trânji (v. *trând*[1]).

trântă s.f. **I 1** ‹pop.› trânteală, trântitură[1], ‹reg.› izbai, izbă, trântită. *Băieții s-au întrecut la trântă.* **2** luptă voinicească. *Într-o trântă cei doi adversari încearcă să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul brațelor.* **3** (*sport; pop.*) v. Lupte (v. *luptă*). **II** (*arg.*) v. Delațiune. Denunț. Denunțare.

trânteálă s.f. **I 1** (*înv. și pop.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție. **2** (*pop.*) v. Trântă. **3** (*fam.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **II** (*arg.*) **1** v. Delațiune. Denunț. Denunțare. **2** v. Trădare. Vânzare.

trânti vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a zvârli, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a trântit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a trântit adversarul în ring.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) a izbi, ‹pop. și fam.› a bufni, ‹pop.› a buși, ‹reg.› a tupăi, a tupăni. *L-a împins atât de puternic, încât l-a trântit de masă.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acțiunii*) a bate, a izbi, a lovi, ‹înv. și reg.› a zupăi, ‹reg.› a șupi[1]. *Furios, trântește cu piciorul în ușă.* **4** tr. (*compl. indică uși, porți, ferestre etc.*) a izbi, a repezi. *Pleacă nervos, trântind ușa de perete. Vântul trântește poarta de gard.* **5** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **6** refl. (*fam.; despre ființe*) v. Culca. Întinde. Lungi. Tolăni. **7** tr. (*arg.; compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) v. Trăda. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică elevi, studenți, candidați la un concurs etc.*) a respinge, ‹fig.› a lăsa, a pica[2], ‹fig.; fam.› a buși. *În această sesiune profesorii au trântit mulți studenți la examene.* **2** (*pop. și fam.; compl. indică vorbe, replici etc.*) ‹fig.; pop.› a troncăni. *Îi trântise niște vorbe pe care nu le va uita niciodată. Elevul a trântit un răspuns care l-a uimit pe profesor.*

trântíre s.f. **I 1** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, zvârlire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Trântirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **2** (*fam.*) v. Culcare. Culcat[1]. Întindere. Lungire. **3** (*înv.*) v. Păruială. **II** fig. (*în luptă, în competiții sportive, la jocuri etc.; înv.*) v. Bătaie. Eșec. Înfrângere.

trântít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau obiecte aflate în poziție verticală*) culcat[2], doborât, răsturnat, ‹înv.› oborât. *Boxerul trântit a avut nevoie de îngrijiri medicale.* **2** (*despre oameni sau despre corpul lor*) răsturnat, tolănit. *Trântit pe canapea, citește ziarul.* **3** (*constr. mai ales cu vb. „a sta"; fam.; despre ființe*) v. Culcat[2]. Întins[2]. Lungit. Tolănit.

trântítă s.f. (*reg.*) v. Trântă.

trântitúră[1] s.f. **1** izbitură, lovitură, ‹pop.› bușeală, ‹reg.› izbai. *Tresări, speriată, la o trântitură de ușă.* **2** (*pop.*) v. Trântă. **3** (*pop.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.

trântitúră[2] s.f. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Bătătură. Clavus. Durilon. Indurație. **2** (*med.*) v. Lichen. Păducel.

trântor s.m., adj. **I** s.m. (*entom.*) **1** ‹reg.› lăutar. *Trântorul este masculul albinei.* **2** ***trântor-de-cai*** = *Gastrophilus equi*; musca-cailor (v. *muscă*), musca-calului (v. *muscă*), musca-câinelui (v. *muscă*), musca-vitelor (v. *muscă*), muscă-de-cal, muscă-veninoasă, muscă-verde, streche, strechea-cailor (v. *streche*), ‹înv. și reg.› sclepț, sclepț-crăiesc, ‹reg.› bânzar-de-câmp, gâza-calului (v. *gâză*), muscă-căiască, muscă-câinească, muscă-rea, muscoi, tăun. **3** (*reg.*) v. Tăun (*Tabanus bovinus*). **II** adj. fig. (*despre oameni*) comod, indolent, leneș, moale, puturos, trândav[2], ‹fig.› adormit, somnoros. *Făcea tot ce i se cerea pentru a nu-l considera lumea trântor.*

trântorí vb. IV. intr. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.

trânz s.m. (*entom.; reg.*) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*).

treábă s.f. **I 1** lucru, muncă, ‹rar› lucrare, lucrat[1], ‹pop. și fam.› slujbă, ‹reg.› honțăneală, meșteșug, ‹înv.› câștig, deală, ‹latin.; înv.› laboare. *Treaba stăruitoare și pasionată este justificarea existenței omului.* **2** activitate, îndeletnicire, lucru, muncă, ocupație, preocupare, ‹livr.› travaliu, ‹rar› operozitate, stare, ‹pop.› rost, ‹înv.› îndeletnicie, ocupare, preocupație. *Treaba sa în cercetare a fost răsplătită cu numeroase premii.* **3** (*mai ales la pl.* ***treburi***) afacere, chestiuni (v. *chestiune*), interese (v. *interes*), lucruri (v. *lucru*), probleme (v. *problemă*), ‹pop. și fam.› daraveră, ‹reg.› nim, tamjă, ‹înv.› negoț, nevoi (v. *nevoie*), trebuință. *Nu-i place ca cineva să se amestece în treburile lui.* **4** (*de obicei iron.*) ispravă, ‹pop.; iron.› pricopseală, ‹fam.; iron.› chestie, scofală, ‹reg.› pricoapsă. *Mare treabă ai făcut! Ce treabă ai mai făcut și tu mințindu-l!* **5** chestiune, lucru, poveste, problemă, ‹astăzi rar› pricină, ‹fam.› socoteală, ‹înv.› madea, ‹rus.; înv.› predmet. *-S-a lămurit treaba despre care i-ai vorbit?* **6** (*înv. și pop.*) v. Necesitate. Nevoie. Trebuință. **7** (*înv. și pop.*) v. Caz. Circumstanță. Condiție. Conjunctură. Ipostază. Împrejurare. Postură. Poziție. Situație. Stare. **8** (*înv. și pop.*) v. Ordine. Rânduială. Regulă. Rost. Socoteală. **9** (*pop.*) v. Deprindere. Obicei. Obișnuință. **10** (*înv. și reg.*) v. Folos. Necesitate. Trebuință. Utilitate. **11** (*înv. și reg.*) v. Avantaj. Beneficiu. Bine. Câștig. Folos. Profit. **12** (*înv.*) v. Funcție. Job. Loc. Ocupație. Post[1]. Serviciu. Slujbă. **13** (*înv.*) v. Destinație. Funcție. Scop. **14** (*anat.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **15** (*anat.; eufem.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** (*fiziol.*) **1** (*art.* ***treaba***; *pop.*) v. Necesități (v. *necesitate*). Nevoi (v. *nevoie*). **2** (*fam.; eufem.*) ***treabă mare*** v. Excrement. Fecale. Materie fecală. Murdărie. Substanță fecală; ***treabă mică*** v. Urină. **III** (*art., la pl. ; polit.; ieșit din uz; nm. pr.*) ***Trebile Dinăuntru*** v. Ministerul Afacerilor Interne (v. *minister*).

treácă-meargă interj. (*fam.*) v. Fie[2].

treácăt s.n. **1** trecere. *L-a zărit în treacătul autobuzului.* **2** (*înv. și pop.*) v. Trecere. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

tream s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Șopron. **2** v. Staul.

treânca-fleanca s.f. (*reg.*) **1** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **2** (*deprec.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Palavragioaică. Vorbăreț.

treáncăt s.n. (*reg.*) v. Ogrinji.

treápăd s.n. **I 1** (*pop.*) v. Du-te-vino. **2** (*pop.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot. **3** (*înv.*) v. Trap. **II** (*med., med. vet.; pop.*) **1** v. Diaree. **2** (*și* ***treapăd cu sânge***) v. Dizenterie.

treáptă s.f. **I 1** (*mai ales la pl.* ***trepte***; *constr.*) ‹rar› lespede, ‹înv. și reg.› spiță, ‹înv.› stepenă. *Se ține de balustradă când urcă treptele scării.* **2** (*la scara de lemn*) fuscel, spiță, ‹reg.› cui, pretcă, stinghie, ștează[2], țepoc, zap. *Scara trebuie reparată pentru că s-au rupt câteva trepte.* **3** (*la vehicule*) scară, ‹reg.› padnoșcă. *Bătrânul a alunecat de pe treapta trenului și și-a scrântit glezna.* **II** fig. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) grad, stadiu, ‹fig.› nivel. *Treapta de dezvoltare a țării este ridicată. Dreptatea este cea mai înaltă treaptă a desăvârșirii. Lucrarea este la o înaltă treaptă de abstracțiune.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de" sau în gen.*) etapă, fază, moment, punct, stadiu. *Se află pe o treaptă de vârf a carierei. Pe fiecare treaptă a vieții a învățat câte ceva.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) categorie, clasă. *Se încadrează într-o anumită treaptă de salarizare.* **4** categorie, categorie socială, pătură, pătură socială, strat. *Aparținea unei trepte privilegiate.* **5** demnitate, poziție, rang. *Tatăl ei deține o treaptă înaltă în stat.* **6** grad, poziție, rang, situație. *Părinții lui au cea mai înaltă treaptă în ierarhia socială.* **7** condiție, rang, stare, teapă, ‹fig.; pop.› mână. *Nu este de treapta lui, ca să se preteze la asemenea fapte. Cei doi sunt de aceeași treaptă.*

treasc[1] s.n. (*milit.; reg.*) v. Piuă.

treasc[2] s.n. (*reg.*) v. Ogrinji.

treaz, treázã adj. **I** (*despre ființe*) **1** deștept, neadormit, ‹înv. și pop.› deșteptat[2], ‹înv.› vegheat[2]. *Au stat treji până pe la trei dimineața.* **2** deștept, sculat[2]. *Copiii nu erau încă treji, așa că nu puteau pleca în oraș.* **3** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, precaut, prevăzător, prudent, vigilent, ‹fig.› neadormit, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer treaz în trafic.* **II** (*despre oameni*) nebăut. *Deși mare băutor, la serviciu se duce totdeauna treaz.* **III** fig. **1** (*despre oameni*) conștient,

lucid. *A murit treaz, luându-şi rămas- bun de la cei dragi.* **2** (*în opoz. cu „greoi", „obtuz"; despre mintea, gândirea etc. oamenilor*) clar, limpede, lucid, pătrunzător, profund, raţional, ‹fig.› luminos, subţire. *Este considerat un om cu mintea trează.*

trebăluí vb. IV. **1** intr. (*despre oameni*) a roboti, ‹reg.› a oblicări, a stropoli[2]. *Toată ziua trebăluieşte în bucătărie.* **2** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, produse etc.*) v. Folosi. Întrebuinţa. Utiliza.

trebăluiálă s.f. roboteală, robotit, ‹reg.› stropoleală[1]. *Se odihneşte puţin după trebăluiala din bucătărie.*

trébnic[1] s.n. **1** (*în Biserica Ortodoxă; rar*) v. Molitvelnic. **2** (*bis.; la creştini; înv.*) v. Altar. Sanctuar. **3** (*relig.; înv.*) v. Canon. Ritual. Tipic[1].

trébnic[2], -ă adj. (*înv.*) **1** v. Folositor. Necesar. Trebuincios. Util. **2** (*mai ales despre profesionişti; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) v. Bun. Capabil. Competent. Destoinic. Dotat. Experimentat. Încercat. Înzestrat. Merituos. Pregătit[2]. Priceput. Valoros. Versat. Vrednic.

trebnicíe s.f. (*înv.*) v. Folos. Necesitate. Trebuinţă. Utilitate.

trebúcă s.f. (*reg.*) v. Trebuşoară.

trebuí vb. IV. **I** intr. **1** (*mai ales în constr. neg.*) a cadra, a se cădea, a se cuveni, ‹înv.› a se dostoi, a se podobi, a privi. *Nu trebuie să discuţi chestiuni familiale în public.* **2** a se cădea, a se cere, a se cuveni, a se impune, ‹înv. şi pop.› a căuta. *În asemenea situaţie trebuie să dăm cu toţii o mână de ajutor. Trebuie să se procedeze numai într-un anumit mod.* **3** (*urmat de un ob. la inf. sau la conjunct.*) a fi, a urma. *Îl roagă ca atunci când va trebui să plece de acasă s-o anunţe.* **4** a avea. *Trebuie ca prietena ta să-ţi spună ceva. Trebuie să facă ordine printre hârtii.* **II** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, produse etc.*) v. Folosi. Întrebuinţa. Utiliza.

trebuiálă s.f. (*pop.*) v. Cerinţă. Exigenţă. Imperativ. Necesitate. Nevoie. Obligaţie. Pretenţie. Trebuinţă.

trebuincíos, -oásă adj. **1** folositor, necesar, util, ‹rar› trebuitor, ‹înv.› lucrăreţ, trebnic[2]. *A scris o carte trebuincioasă pentru cei care vor să cunoască istoria limbii române.* **2** cerut[2], cuvenit, necesar, trebuitor, ‹pop.› cuviincios, ‹înv.› recerut. *Pentru a începe lucrarea, i s-au adus toate materialele trebuincioase.*

trebuínţă s.f. **1** folos, necesitate, utilitate, ‹pop.› priinţă, ‹înv. şi reg.› treabă, ‹înv.› polză, trebnicie. *Importanţa şi trebuinţa acestei lucrări au fost subliniate de specialişti.* **2** necesitate, nevoie, ‹înv. şi pop.› treabă, ‹înv. şi reg.› lipsă. *A făcut rost de materiale importate pentru trebuinţele firmei de construcţii.* **3** (*econ. de piaţă*) cerere, cerinţă, necesitate, nevoie, solicitare. *Administraţia trebuie să ţină seamă de trebuinţele pieţei.* **4** cerinţă, exigenţă, imperativ, necesitate, nevoie, obligaţie, pretenţie, ‹pop.› trebuială, ‹înv. şi reg.› ništotă, ‹înv.› nevoinţă, nevoire, recerinţă, ‹fig.› comandament. *Trebuie avute în vedere noile trebuinţe ale sistemului educaţional.* **5** (*înv.*) v. Afacere. Chestiuni (v. *chestiune*). Interese (v. *interes*). Lucruri (v. *lucru*). Probleme (v. *problemă*). Treabă.

trebuitór, -oáre adj. **1** cerut[2], cuvenit, necesar, trebuincios, ‹pop.› cuviincios, ‹înv.› recerut. **2** (*rar*) Folositor. Necesar. Trebuincios. Util.

trebuşoáră s.f. (*pop. şi fam.*) ‹reg.› trebucă, trebuţă.

trebúţă s.f. (*reg.*) v. Trebuşoară.

trecătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre măsuri, soluţii*) momentan, provizoriu, temporar, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› momental, momentos, provizornic. *Împrumutul pe care i-l solicită este o soluţie trecătoare pentru el.* **2** (*despre stări, situaţii*) nedefinitiv, provizoriu, temporar, vremelnic, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Ruptura dintre cei doi a fost trecătoare.* **3** (*în opoz. cu „durabil", „etern"*) efemer, pasager, pieritor, schimbător, temporar, vremelnic, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeţ, ‹fig.; înv.› deşert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergenţe şi neînţelegeri sunt trecătoare. Între cele două culturi a fost o trecătoare lipsă de contact. Supărarea ei a fost trecătoare.* **4** fugar, fugitiv, ‹rar› fugarnic, ‹înv.› fugător, ‹fig.› fugaci. *O străfulgerare trecătoare a străbătut cerul. A aruncat o privire trecătoare spre fereastra ei.* **5** (*despre fapte, fenomene, timp, momente ale zilei, ani etc.*) ‹fig.› rotit[2], rotitor, ‹fig.; rar› lunecător. *Au fost trei ani grei, îndelungi, cu luni veşnic trecătoare.* **II 1** s.m. pieton, ‹înv.› pedestru. *Un trecător a traversat strada neregulamentar şi a fost amendat.* **2** s.m., s.f. călător. *Trecătorii se opresc în faţa vitrinelor magazinelor.* **III** s.f. (*geomorf.*) gap, pas[3], pasaj, strâmtoare, ‹rar› poartă, ‹pop.› plai, strungă, ‹reg.› obârşie, ‹înv.› potecă, strâmtură, ‹turc.; înv.› ghecet. *A trecut prin trecătoarea Oituz pe jos. Peisajul este deosebit de frumos în trecătoarea Bran.*

trecătúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

tréce vb. III. **I 1** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a merge. *Fiind în drum, trece şi pe la farmacie.* **2** intr. (*despre oameni*) a duce[2], a merge. *Trece pe acasă pentru a-şi lua umbrela.* **3** tr. (*compl. indică drumuri, ape etc.*) a tăia, a traversa. *Trece în fugă şoseaua, negândindu-se că ar putea fi victima unui accident. Şoferii încetinesc când trec o cale ferată. Au trecut Dunărea cu bacul.* **4** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a merge, a străbate, a traversa, a umbla. *În concediu a trecut prin munţi.* **5** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la"*) a se abate[2], a da[2], a se opri, a zăbovi, ‹fam.› a călca. *În drum spre casă trece pe la club.* **6** intr. (*despre şiruri de oameni, de vehicule etc. în mişcare*) ‹fig.› a se scurge. *Şoferii aşteaptă să treacă tot alaiul, pentru a putea vira la dreapta.* **7** intr. (*despre fiinţe*) a se perinda, a se succeda, a se vântura. *Prin magazine trec mulţi oameni.* **8** intr. a defila, a se perinda, a se prefira, a se succeda, ‹fig.› a se derula. *În vis îi treceau imagini frumoase din copilărie.* **9** intr. (*despre păsări, insecte etc.*) a zbura, ‹fig.› a flutura. *Stoluri de rândunele trec spre ţările calde. În lumina becului se vedeau trecând insecte cu aripi lucioase.* **10** intr. (*despre obiecte propulsate, corpuri cereşti etc.*) a se deplasa. *Săgeata trece cu viteză mare spre ţintă.* **11** intr. (*despre vehicule cu traseu fix*) a depăşi. *După ce metroul trece de această staţie, mai aveţi una şi coborâţi.* **12** intr. (*despre vânt*) a bate, a sufla, ‹pop. şi fam.› a lovi, ‹reg.› a pălăi, a umbla, a vântura. *Cu o săptămână în urmă a trecut crivăţul peste oraş.* **13** intr. (*despre ape*) a curge. *Râul trece prin partea sudică a oraşului.* **14** intr. (*fiz.; despre radiaţii, energii, unde etc.*) a se propaga, a se transmite, ‹rar› a merge. *Căldura soarelui trece în interiorul pământului până la o adâncime mică. Undele sonore trec, prin pereţi, dintr-o cameră în alta.* **15** intr. (*fon.; despre sunete*) a se modifica, a se preface, a se schimba, a se transforma. *„L" intervocalic trece în „r" în cuvintele româneşti de origine latină.* **16** tr. (*compl. indică ziduri, obstacole etc.*) a escalada, a sări. *Evadatul a trecut zidul închisorii.* **17** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică obstacole*) v. Evita. Ocoli. **18** intr. (*înv. şi pop.; mai ales cu determ. ca „de aici", „de acolo"*) v. Pleca. Porni. **19** intr. (*pop.; compl. indică oameni, vehicule etc.*) v. Depăşi. Devansa. Întrece. **20** intr. (*nav.; fam.; despre nave, ambarcaţii, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Merge. Naviga. Pluti. **21** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Depăşi. Întrece. **22** tr. (*înv.; compl. indică fiinţe, aşezări omeneşti etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi. **23** intr. fig. (*despre fiinţe ; de obicei la pers. 3 perf. c.; urmat de determ. ca „în cealaltă lume", „din lume", „din viaţă" etc.*) a deceda, a dispărea, a se duce[2], a expia, a muri, a pieri, a se prăpădi, a răposa, a se sfârşi, a se stinge, a sucomba, ‹fig.› a adormi, a apune, a se mistui, ‹fig.; livr.› a expira, ‹fig.; înv. şi pop.› a pica[2], a se strămuta, ‹fig.; pop.› a se călători, ‹fig.; fam.› a se căra, a se curăţa, ‹fig.; înv. şi reg.› a se muta, a se petrece, ‹fig.; înv.› a dezlupi, a ispăşi, a repauza, ‹fig.; iron. sau peior.› a crăpa, a plesni. *Eminescu a trecut în cealaltă lume în 1889, după o boală grea.* **24** intr. fig. ‹fig.› a se răsfrânge, a se reflecta. *Problemele epocii în care a trăit poetul trec în creaţia sa. Efectele poluării trec în starea de sănătate a populaţiei.* **II 1** tr. (*compl. indică obiecte*) a da[2], a transmite, ‹fam.› a pasa, ‹arg.› a dili. *A trecut mingea, din greşeală, la adversari. Ca să nu fie descoperiţi de autorităţi, contrabandiştii au trecut marfa complicilor lor de peste graniţă.* **2** tr. (*compl. indică obiecte; de obicei cu determ. „din mână în mână", „din om în om"*) a purta, a transmite, ‹înv. şi pop.› a umbla. *Muncitorii trec cărămizile din mână în mână. Mesenii trec paosul din om în om.* **3** intr. (*despre boli*) a se transmite. *Gripa a trecut de la o persoană la alta.* **4** tr. (*jur.; compl. indică drepturi de proprietate, obligaţii etc.*) a transfera, a transmite, ‹înv.› a preface, a transporta. *A trecut dreptul de proprietate de la vânzător la cumpărător.* **5** tr. (*jur.; compl. indică dreptul de posesiune*

asupra unor obiecte, proprietăți etc.) a ceda, a da[2], a lăsa. *Îi trece nepotului său casa de la țară.* **6** tr. (*compl. indică cicluri de studii, ani de învățământ, examene etc.*) a lua, a promova. *A trecut examenul de licență.* **7** tr. (*compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) a consemna, a înregistra, a înscrie, a însemna, a nota[1], a scrie, ‹înv. și reg.› a notălui, ‹înv.› a notifica, a prescrie, a semna, a zice. *A trecut într-un carnet cheltuielile făcute pentru repararea casei.* **8** intr. (*compl. indică oameni*) a repartiza, ‹fig.› a vărsa. *Recruții au fost trecuți la artilerie.* **III 1** intr. (*despre obiecte ascuțite; cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a pătrunde, a penetra, a răzbate, a răzbi, a străbate, a străpunge, ‹înv.› a proidi, a transpersa. *Pironul a trecut cu greutate prin perete. Cuiul a trecut prin talpa pantofului.* **2** intr. (*despre ființe; adesea cu determ. introduse prin prep. „prin”*) a răzbate, a răzbi, a străbate, ‹înv.› a proidi. *A reușit cu greu să treacă prin hățișul tufelor de mure.* **3** tr. (*compl. indică materiale pulverulente sau granulare; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a cerne, a da[2], ‹pop.› a ciurui, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹înv.› a dârmoia. *Constructorii trec nisipul printr-o sită specială, înainte de folosire.* **4** tr. (*compl. indică obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a băga, a introduce, a trage, a vârî. *Bătrâna trece ața prin urechea acului cu dificultate.* **5** tr. (*urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a trage. *Își trece degetele prin barba deasă. Trece pieptenele prin păr.* **6** intr. (*despre sunete, zgomote, frig, lumină etc.; cu determ. introduse prin prep. „în”, „prin”, „printre”*) a intra, a pătrunde, a răzbate, a răzbi, a străbate, ‹fig.› a străpunge, a se strecura. *Zgomotul de afară nu trece prin termopane. Frigul a trecut în cameră prin geamul deschis. Lumina nu trece prin jaluzele.* **7** intr. (*despre cuvinte, expresii etc.*) a intra, a pătrunde. *Foarte multe neologisme au trecut în limba română la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **8** intr. (*despre stări fiziologice; compl. indică ființe*) a cuprinde, a năpădi. *Nădușelile l-au trecut din cauza emoțiilor.* **9** tr. (*înv.; compl. indică spații, distanțe*) v. Măsura. Parcurge. Străbate. **IV 1** intr. (*despre timp sau despre unități de timp*) ‹pop.› a se petrece, a vremui, ‹înv. și reg.› a se tămâmda, ‹reg.› a pesti, ‹înv.› a se prelungi, ‹fig.› a curge, a se scurge, a se strecura, a zbura, ‹fig.; pop.› a se călători. *Uneori, timpul trece prea repede.* **2** intr. (*despre procese, stări etc.*) a se desfășura, a înainta. *Noaptea trece încet pentru cei care au insomnii.* **3** intr. (*despre timp sau despre măsuri de timp*) a se împlini, ‹fig.› a se scurge. *Au trecut zece ani de la terminarea facultății.* **4** intr. (*despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) a se duce[2], a se încheia, a se sfârși, a se termina, ‹înv. și pop.› a se lua, ‹pop.› a veni, ‹înv.› a se pleca. *Deja a trecut o oră de când așteaptă tramvaiul. Vara a trecut.* **5** intr. (*despre procese, fenomene etc. în desfășurare; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a intra, ‹pop.› a da[2]. *De câteva zile vremea a trecut în încălzire.* **6** intr. (*mai ales despre fenomene ale naturii etc.*) a conteni, a se curma, a înceta, a se încheia, a se întrerupe, a se opri, a se potoli, a se sfârși, a sta, a se termina, ‹rar› a osteni, ‹înv. și pop.› a se ostoi[2], ‹reg.› a se prorupe, a tinchi, ‹înv.› a se precurma. *Ninsoarea a trecut după câteva ore. Ploile nu mai trec și este pericol de inundații.* **7** intr. (*despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) a se demoda, a se dezactualiza, a se învechi, a se perima, ‹fig.› a se răsufla, a se rugini. *Unele obiceiuri au trecut.* **8** intr. (*mai ales despre suferințe fizice sau morale, stări psihice*) a dispărea, a înceta, a pieri, ‹astăzi rar› a se sparge, ‹reg.› a se oșeni, ‹fig.› a se cicatriza, a zbura. *Durerea provocată de moartea părinților a trecut în timp. I-a trecut neîncrederea în ea.* **9** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; mai ales despre stări ale ființelor*) a dispărea, a pieri, ‹rar› a sări. *A băut o cafea tare și i-a trecut somnul.* **10** refl. (*despre foc, cărbuni etc.*) a se stinge. *Focul din sobă s-a trecut. Jarul s-a trecut.* **11** refl. (*despre lemne, lumânări etc.*) a se mistui, ‹fig.› a se topi. *Lemnele s-au trecut repede în sobă.* **12** refl. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se usca, a se veșteji, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se păhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se trece spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au trecut din cauza căldurii excesive.* **13** refl. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) ‹fig.› a se fana, a se ofili, a se veșteji, ‹fig.; rar› a se spălăci, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci. *Femeia s-a trecut cam repede.* **14** refl. (*biol.; despre ființe*) a îmbătrâni, a se veșteji, ‹pop. și fam.› a se feșteli, ‹înv. și reg.› a se vechi[1], ‹reg.› a se vlăgui, ‹înv.› a se învechi, a mători, ‹fig.› a albi, a se întuneca, ‹fig.; fam.› a se cuta. *Cu cât se trece, simte cum i se șubrezește sănătatea. S-a trecut înainte de vreme din cauza necazurilor.* **15** tr. (*astăzi rar*) v. Petrece. **16** tr. (*înv. și pop.; cu determ. ca „viața”, „zilele” etc.*) v. Duce[2]. Trăi. Viețui. **17** refl. pas. (*înv. și pop.; mai ales despre mărfuri*) v. Căuta. Cere. Vinde. **18** refl. (*înv. și pop.; despre lichide*) v. Bea. Consuma[1]. **19** tr. (*înv. și reg.; compl. indică produse, bunuri etc.*) v. Desface. Difuza. Plasa. Vinde. **20** refl. (*înv.*) v. Întâmpla. Petrece. **21** refl. fig. (*despre oameni*) ‹fig.› a se irosi, a se risipi. *Se trece slugărind pe alții. Și-a trecut viața prin baruri.* **V 1** intr. a depăși, a întrece. *Greutatea rufelor din mașina de spălat nu trebuie să treacă peste 5 kg.* **2** intr. (*înv. și pop.*) v. Abunda. Prisosi. **3** refl. fig. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea urmat de determ. ca „din băut”, „din pahare”*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **VI** tr. **1** (*înv. și pop.; compl. indică oameni sau elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) v. Ignora. Neglija. Nesocoti. Ocoli. Omite. **2** (*relig.; înv.; compl. indică vini, greșeli, păcate etc.*) v. Dezlega. Ierta. **3** (*înv.; compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) v. Încălca. Nesocoti. **4** (*înv.; compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera. **VII** refl. **1** (*înv. și pop.*) v. Conta. Prețui. Valora. **2** (*înv.; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Izbuti. Prinde. Reuși.

trécere s.f. **I 1** traversare, traversat, ‹livr.› traversadă. *În special copiii trebuie să fie atenți la trecerea străzii. Mașinile încetinesc la trecerea căii ferate.* **2** abatere, oprire, zăbovire. *A întârziat acasă din cauza trecerii pe la club.* **3** perindare, succedare, ‹fig.› scurgere. *Urmărește distrat, de la fereastră, trecerea oamenilor pe stradă.* **4** defilare, perindare, prefirare, succedare, ‹înv.› defileu, ‹fig.› derulare. *Trecerea în vis a unor imagini frumoase din copilărie îi crea la trezire o stare de bună dispoziție.* **5** treacăt. *L-a zărit în trecerea autobuzului.* **6** deplasare. *Trecerea cometei a fost urmărită de multă lume.* **7** (*fon.*) modificare, prefacere, schimbare, transformare. *Trecerea lui „l” intervocalic în „r” în cuvintele românești de origine latină este o lege fonetică de bază.* **8** escaladare, sărire, sărit[1], ‹livr.› escaladă. *O scară i-a permis trecerea zidului.* **9** (*tehn.*) pasaj. *În timpul unui proces tehnologic, trecerea metalelor sau a fibrelor textile se face printre doi ori mai mulți cilindri așezați în laminor, care se rotesc în sens invers.* **10** (*concr.*) pasaj, ‹fam.› zebră. *Între cele două clădiri este o trecere pentru pietoni.* **II 1** transmitere, ‹fam.› pasare. *Trecerea mingii la adversari s-a făcut din greșeală. Trecerea drogurilor de la dealeri la consumatori se face ilegal, în locuri ferite de ochii polițiștilor.* **2** tranziție. *Trecerea la o economie de piață nu se poate face brusc în țările foste comuniste.* **3** luare, promovare, ‹înv.› promoție. *După trecerea examenului de licență, a fost angajat la o firmă.* **4** (*econ.*) înregistrare, înscriere. *A verificat dacă trecerea mărfii în registru s-a făcut corect.* **5** repartizare, ‹fig.› vărsare. *Trecerea recruților s-a făcut la artilerie.* **III 1** pătrundere, penetranță, penetrare, penetrație, răzbatere, răzbire, străbatere, străpungere, ‹înv.› străbătătură. *Trecerea pironului în perete s-a făcut cu greutate.* **2** băgare, băgat, introducere, vârâre, vârât. *Trecerea ației în ac este dificilă pentru cei care nu au vederea bună.* **3** intrare, pătrundere, străbatere. *A tras jaluzelele pentru a permite trecerea luminii prin fereastră.* **4** intrare, pătrundere, ‹fig.› infuzie. *Trecerea celor mai multe neologisme în limba română a avut loc la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.* **IV 1** ‹fig.› curgere, curs[1], scurgere. *Nimeni nu poate opri trecerea timpului.* **2** dispariție, încetare. *Mestecarea unei gume ajută la trecerea senzației de sete.* **V 1** influență[1], înrâurire, putere, ‹fig.› greutate. *Este un politician cu trecere în oraș.* **2** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect,

stimă, vază[1], ‹livr.› ampriză, ‹reg.› zăreață, ‹înv.› destoinicie, înrâurită, tropos, ‹fig.› credit. *Este un muzician total, care are nu numai trecere în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.* **3** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, vază[1], ‹livr.› apreciație, umilitate, ‹înv. și reg.› seamă, ‹reg.› lefterie, minunăție, prețuială, ‹înv.› admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ‹grec.; înv.› epitimie[2], ipolips, sevas, ‹fig.› aprobare, credit, ‹fig. rar› înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de trecere în rândul prietenilor.*

tréclet adj. (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Afurisit. Anatemizat. Blestemat. Damnat. Excomunicat.

trecút[1] s.n. **1** (*art.* ***trecutul****; în opoz. cu „prezent” și „viitor”*) ziua de ieri (v. *zi*). *Trecutul, cu amintirile lui plăcute, îți trezește nostalgii. Nu lăsa trecutul să te copleșească!* **2** (*gram.*) perfect, timpul trecut (v. *timp*). *Trecutul exprimă o acțiune petrecută și încheiată înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referință.*

trecút[2]**, -ă** adj. **I 1** (*despre perioade de timp, momente din viața cuiva, amintiri etc.*) vechi[2]. *Această tradiție s-a păstrat din timpuri trecute. Nu vrea să reînvie o amintire trecută.* **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], uscat[2], veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, păhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori trecute.* **3** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) îmbătrânit, ‹fig.› albit, fanat, ofilit, veșted, veștejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia trecută înainte de vreme are cinci copii.* **4** (*mai ales despre fructe*) răscopt[1]. *Pepenii trecuți nu au gust bun. Caisele trecute au început să se strice.* **5** (*despre alimente, mâncăruri*) răscopt[1]. *Plăcinta trecută s-a întărit.* **6** dispărut, pierdut, ‹livr.› extinct, ‹fig.› apus[2], stins[2]. *Pe față i se mai poate vedea o urmă din frumusețea ei trecută.* **7** (*rar; despre concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) v. Anacronic. Caduc. Demodat. Depășit. Desuet. Dezactualizat. Inactual. Învechit. Neactual. Perimat. Vechi[2]. Vetust. **8** (*înv.; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Antecedent. Anterior. Dinainte. Precedent. Premergător. **II** fig. (*pop. și fam; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

trefiláre s.f. (*tehn.*) etirare, tragere, trefilat. *Trefilarea este operația de întindere și de subțiere a metalelor ductile și a fibrelor textile.*

trefilát s.n. (*tehn.*) etirare, tragere, trefilare.

trefilatór s.m. (*tehn.*) ‹rar› trăgător. *Trefilatorul este muncitorul specializat în trefilarea metalelor.*

tréflă s.f. (*j. de cărți*) ghindă, spatie[1], ‹pop. și fam.› cruce. *A primit un valet de treflă.*

trégher s.m. (*reg.*) v. Hamal.

trégvă s.f. (*înv.*) v. Armistițiu.

trei-colóri s.m. (*iht.; reg.*) v. Pește-auriu. Pește-curcubeu. Pește-soare. Regele-peștelui (v. *rege*[1]). Regele-peștilor (v. *rege*[1]). Regina-peștelui (v. *regină*). Regina-peștilor (v. *regină*). Regină (*Eupomotis gibbosus*).

trei-crai s.m. (*bot.; reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*).

trei-frați s.m. (*bot.*) **1** *Viola saxatilis*; ‹reg.› micșunele-gălbioare (v. *micșunea*). **2** (*reg.*) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **3** (*reg.*) v. Toporaș. Viorea. Viorea-mirositoare. Viorele-bune (v. *viorea*). Vioriță-de-pădure (*Viola mirabilis*). **4** (*reg.*) v. Trifoiște. Trifoiște-de-baltă (*Menyanthes trifoliata*). **5** (*reg.*) v. Unghia-păsării (v. *unghie*[1]) (*Viola declinata*).

trei-frați-pătați s.m. (*bot.*) **1** *Viola hortensis*; ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*). **2** *Viola tricolor*; pansea, pansele-sălbatice (v. *pansea*), panseluță, ‹pop.› catifeluță, ‹reg.› călțunași-de-câmp (v. *călțunaș*), cârligei-pătați (v. *cârligel*), frățior, lămâioară, micșunea, micșunele-de-munte (v. *micșunea*), puizea, tămâioară, tămâioară-sălbatică, toporaș, viorea, viorea-sălbatică, viorea-tărcată. **3** (*reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*). **4** (*reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*). **5** (*reg.*) v. Pansea. Panseluță (*Viola wittrockiana*). **6** (*reg.*) v. Unghia-păsării (v. *unghie*[1]) (*Viola declinata*).

Trei Ierárhi s.m. pl. (*relig. creștină; nm. pr.*) ‹pop.› Trisfetite. *Trei Ierarhi este o sărbătoare care se prăznuiește la 30 ianuarie.*

trei-răi s.m. (*bot.*) **1** *Hepatica transsilvanica*; crucea-voinicului (v. *cruce*). **2** *Hepatica nobilis*; ‹reg.› popilnic-iepuresc, trierei. **3** (*reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*).

trei-răi-boierésc s.m. (*bot.; reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*).

tréier s.n. (*agric.*) treierare, treierat, treieriș, ‹rar› treierătură.

treierá vb. I. tr. fig. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a străbate, a umbla, ‹fig.› a vântura. *Toată ziua treieră străzile.*

treieráre s.f. (*agric.*) treier, treierat, treieriș, ‹rar› treierătură.

treierát s.n. **1** (*agric.*) treier, treierare, treieriș, ‹rar› treierătură. *Treieratul se execută cu ajutorul combinelor și al batozelor. Prin treierat se separă semințele cerealelor de restul plantei.* **2** treieriș, ‹reg.› treieriște. *Treieratul este perioada de timp în care se treieră.*

treierătoáre s.f. (*agric.*) **1** batoză, mașină de treierat, ‹reg.› moară, tobă, trescă, vânturătoare (v. *vânturător*). *Treierătoarea desface boabele de cereale din spice.* **2** (*reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc.

treierătúră s.f. (*agric.; rar*) v. Treier. Treierare. Treierat. Treieriș.

treieríș s.n. **1** (*agric.*) treier, treierare, treierat, ‹rar› tre ierătură. **2** treierat, ‹reg.› treieriște.

treieríște s.f. (*reg.*) v. Treierat. Treieriș.

treíme s.f. **1** ‹reg.› treiță, ‹înv.› trimirie. *A primit o treime din salariu. O treime din avere revine nepotului preferat.* **2** triadă, trinitate, trio, ‹pop.› troiță. *Cei trei prieteni formează o treime de invidiat.*

treiță s.f. (*reg.*) v. Treime.

trémă s.f. (*zool.; la monotreme*) cloacă. *Trema este orificiul excretor.*

trembolénță s.f. (*livr.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură.

tremés s.n. (*înv.*) = trimis[2].

tremolá vb. I. tr. a tremoliza. *Tremolează versurile din cauza emoției.*

tremolát, -ă adj. (*despre glas, voce*) tremolizat. *Are glasul tremolat din cauza emoției.*

tremolizá vb. I. tr. a tremola.

tremolizát, -ă adj. (*despre glas, voce*) tremolat.

trémor s.n. (*med., med. vet.*) friguri (v. *frig*), frisoane, scuturătură, tremur, tremurătură, ‹rar› scutur, ‹fam.› tremurici.

trémur s.n. **I 1** dârdâială, dârdâit, tremurare, tremurat[1], tremurătură, ‹livr.› trembolență, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. și reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruș. *Înghețată, nu se poate opri din tremur.* **2** (*med., med. vet.*) friguri (v. *frig*), frisoane, scuturătură, tremor, tremurătură, ‹rar› scutur, ‹fam.› tremurici. *Tremurul a încetat după ce a luat medicamentele.* **3** tremurare, tremurătură, vibrare, vibrație, ‹fam.› tremurici. *Nu-și putea stăpâni tremurul vocii din cauza emoției.* **II 1** tremurare, tremurătură. *Adierea ușoară a vântului provoacă tremurul frunzișului.* **2** cutare[2], încrețire, ondulare , tremurare, unduire. *Barca saltă ușor în tremurul apei lacului.* **3** vibrare, vibrație, ‹fig.› joc. *Tremurul luminii lumânării făcea umbre stranii pe perete.* **4** (*geofiz.; înv. și reg.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism. **III** fig. **1** ‹fig.› fior[1], freamăt, înfiorare, palpitare. *Simte tremurul mulțimii adunate în piața orașului.* **2** (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremurare, vălvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră tremurul stelelor pe cer.*

tremurá vb. I. intr. **I 1** (*despre ființe*) a dârdâi, ‹pop.› a zgribuli. *Dacă și-ar fi scos paltonul, ar fi început să tremure din cauza frigului.* **2** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor*) a se înfiora, a se scutura, a tresări, ‹reg.› a zăleti, ‹fig.› a se cutremura. *Copilul tremură la vederea mascaților.* **3** (*despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a se zgudui, ‹înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, a tremurat.* **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a fremăta, a se înfiora, a palpita. *Uneori, când*

are tresăriri, nările îi tremură. **5** (*despre voce, glas*) a vibra. *Vocea îi tremură din cauza emoției.* **6** fig. ‹fig.; fam.› a țăți. *Îi tremură sufletul când trebuie să meargă pe străzi întunecate.* **II 1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) a trepida, a vibra. *Lama floretei tremură la cea mai mică atingere.* **2** (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a se cutremura, a dârdâi, a dudui, a pârâi, a se zgudui, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile tremură din cauza tunetelor.* **3** (*despre suprafața apelor*) a se cuta, a se încreți, a se ondula, a se undui, ‹înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a se jimba, ‹fam.; glum.› a se zbârli. *Lacul tremură în valuri mici.* **4** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a licări, a pâlpâi, a sclipi, a vibra, ‹pop.› a fâlfâi, ‹fig.› a palpita. *Focul tremură în șemineu. Flăcările focului tremură în întunericul nopții.* **5** (*despre lumini, imagini etc.*) a vibra, ‹fig.› a juca. *Umbre stranii tremurau pe perete de la flăcările lumânărilor.* **6** (*despre sunete, melodii*) a vibra. *Sunetele viorii tremurau în aerul serii.*

tremuráre s.f. **I 1** dârdâială, dârdâit, tremur, tremurat[1], tremurătură, ‹livr.› trembolență, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. și reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruș. **2** tremur, tremurătură, vibrare, vibrație, ‹fam.› tremurici. **II 1** tremur, tremurătură. **2** cutare[2], încreștere, ondulare, tremur, unduire. **3** (*geofiz.; reg.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism. **III** fig. (*adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, vălvătaie, ‹fig.; pop.› clipeală.

tremurát[1] s.n. **1** dârdâială, dârdâit, tremur, tremurare, tremurătură, ‹livr.› trembolență, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. și reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruș. **2** (*geofiz.; înv.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism.

tremurát[2], -ă adj. **I 1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) tremurător, tremurând, ‹înv.› tremuratic, tremurăcios, tremuros. **2** (*despre glas, voce*) tremurător, tremurând, vibrator[2], ‹înv.› tremurăcios. **II 1** (*despre copaci, frunze etc.*) tremurător. **2** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) pâlpâitor, tremurător, vibrator[2], ‹pop.› fâlfâitor.

tremurátic, -ă adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Tremurat[2]. Tremurător. Tremurând.

tremurăcióș, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Tremurat[2]. Tremurător. Tremurând. **2** (*despre glas, voce*) v. Tremurat[2]. Tremurător. Tremurând. Vibrator[2].

tremurătór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) tremurat[2], tremurând, ‹înv.› tremuratic, tremurăcios, tremuros. *Îi întinde scrisoarea cu o mână tremurătoare. Buzele tremurătoare îi trădează spaima. Adulmecă aerul cu nări tremurătoare.* **2** (*despre glas, voce*) tremurat[2], tremurând, vibrator[2], ‹înv.› tremurăcios. *Nesigur, copilul recită poezia cu glas tremurător.* **II** adj. **1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) trepidant, vibrant, vibratil, vibrator[2], vibratoriu. *Atinge cu grijă lama tremurătoare a floretei.* **2** (*despre copaci, frunze etc.*) tremurat[2]. *Plopii tremurători își înclină vârfurile sub adierea vântului. Ascultă șoaptele frunzișului tremurător.* **3** (*despre suprafețele apelor*) fremătător, ‹fig.; rar› palpitător. *Suprafața mării este tremurătoare.* **4** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) pâlpâitor, tremurat[2], vibrator[2], ‹pop.› fâlfâitor. *Flacăra tremurătoare a lumânării formează umbre sumbre pe pereții camerei.* **III** s.f. (*bot.*) *Briza media*; ‹reg.› berbecuț, fâlfâitoare (v. *fâlfâitor*), iarba-cucului (v. *iarbă*), iarba-iepurelui (v. *iarbă*), iarbă-tremurătoare, lacrima-miresei (v. *lacrimă*), lacrimile-lui-Hristos (v. *lacrimă*), lacrimile-miresei (v. *lacrimă*), măzăriche, parangin, parasin, ploșnicioară, ploșniță, semincioare, tremurici.

tremurătúră s.f. **I 1** dârdâială, dârdâit, tremur, tremurare, tremurat[1], ‹livr.› trembolență, ‹rar› dârdâire, ‹pop.› dârdoră, ‹fam.› tremurici, ‹înv. și reg.› dârdâitură, ‹reg.› tremureală, tremuruș. **2** (*med., med. vet.*) friguri (v. *frig*), frisoane, scuturătură, tremor, tremur, ‹rar› scutur, ‹fam.› tremurici. **3** (*med.*) agitație, fremisment. *Tremurătura este senzația palpatorie care are caracter vibrator.* **4** (*med., fiziol.*) ***tremurătură cinetică*** = tremurătură de acțiune, tremurătură voluțională. *Tremurăturile cinetice survin în timpul unor acte motorii voluntare, fiind, adesea, expresia unor procese patologice*; ***tremurătură de acțiune*** = tremurătură cinetică, tremurătură voluțională; ***tremurătură ereditară esențială*** = tremurătură esențială, tremurătură familială. *Tremurăturile ereditare esențiale apar în jurul vârstei de 50 de ani și se caracterizează prin tremur fin și rapid al mâinilor, urmat de tremur al brațelor, limbii, capului, picioarelor și trunchiului;* ***tremurătură esențială*** = tremurătură ereditară esențială, tremurătură familială; ***tremurătură familială*** = tremurătură ereditară esențială, tremurătură esențială; ***tremurătură voluțională*** = tremurătură cinetică, tremurătură de acțiune. **5** tremur, tremurare, vibrare, vibrație, ‹fam.› tremurici. **II** tremur, tremurare.

tremurând, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) tremurat[2], tremurător, ‹înv.› tremuratic, tremurăcios, tremuros. **2** (*despre glas, voce*) tremurat[2], tremurător, vibrator[2], ‹înv.› tremurăcios.

tremureálă s.f. (*reg.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură.

tremuréle s.f. pl. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

tremuríci, -ce s.n., s.m., s.f. **I** s.n. **1** (*med., med. vet.; fam.*) v. Friguri (v. *frig*). Frisoane. Scuturătură. Tremor. Tremur. Tremurătură. **2** (*fam.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură. **3** (*fam.*) v. Tremur. Tremurare. Tremurătură. Vibrare. Vibrație. **4** (*med.; reg.*) v. Friguri galbene (v. *frig*). Friguri lacustre (v. *frig*). Friguri paludeene (v. *frig*). Friguri palustre (v. *frig*). Impaludism. Malarie. Paludism. **5** (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură. **II** s.m., s.f. (*relig.; pop.*) v. Penticostal. **III** s.m., s.f. (*bot.; reg.*) v. Tremurătoare (v. *tremurător*) (*Briza media*).

IV (*ornit.; reg.*) **1** s.m. v. Codroș. Codroș-de-casă. Codroș-de-grădină. Codroș-de-grădină-caucazic. Codroș-de-grădină-cu-oglindă (*Phoenicurus ochurosus, Phoenicurus phoenicurus* sau *Phoenicurus sauramisicus*). **2** s.f. v. Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*).

tremurîște s.f. (*culin.; reg.*) v. Piftie. Răcitură.

tremurós, -oásă adj. (*înv.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Tremurat[2]. Tremurător. Tremurând.

tremurúș s.n. (*reg.*) v. Dârdâială. Dârdâit. Tremur. Tremurare. Tremurat[1]. Tremurătură.

tren s.n. **I 1** (*ferov., transp.*) ‹înv.› drum de fier. *Trenurile au întârziere din cauza căderilor masive de zăpadă și a viscolului.* **2** (*ferov., transp.*) ***tren de marfă*** = ***tren de mărfuri*** = marfar. *Mașinile așteaptă la barieră să treacă un tren de marfă;* ***tren expres*** = expres[1]. *Trenul expres oprește numai în stațiile importante;* ***tren personal*** = personal. *Trenul personal oprește în toate stațiile de pe traseul său;* ***tren rapid*** = rapid. *Trenul rapid circulă cu viteză mare și se oprește doar în stațiile importante.* **3** (*transp.*) ***tren subteran*** = metrou, ‹rar› metropolitan. *Cu trenul subteran ajunge mai repede la serviciu decât cu mașina personală.* **4** (*nav.*) ***tren petrolier*** = petrolier, tanc petrolier, vas petrolier. *Trenul petrolier este o navă construită special pentru transportul produselor petroliere.* **5** (*ferov.; rar*) v. Locomotivă. Mașină. **II** fig. (*livr.*) v. Nivel. Standard. Standard de viață.

trenă vb. I. **1** tr. (*compl. indică acțiuni, lucrări, fapte*) a întârzia, a lungi, a târăgăna, a tergiversa, ‹înv.› a prelungi. *A trenat mult plata chiriei. Lipsa dovezilor concrete trenează ancheta.* **2** intr. a se lungi, a se târăgăna. *Procesul în care este implicat trenează de foarte mult timp.* **3** intr. (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) ‹fig.› a amorți, a lâncezi, a stagna. *Interesul pentru cultură nu trebuie să treneze niciodată.*

trenánt, -ă adj. **1** (*despre stil, acțiuni etc.*) monoton, ‹fig.› lânced. *Acțiunea filmului este trenantă. Stilul trenant al narațiunii este enervant.* **2** (*despre fenomene, manifestări, activități, acțiuni etc.*) stagnant, ‹livr.› staționar. *Are o afacere favorabilă pe o piață trenantă.*

trenáre s.f. ‹fig.› lâncezeală, lâncezire, paralizie, stagnare, ‹fig.; înv.› lâncezie, lânceziime, stagnație. *În industrie se constată o perioadă de trenare.*

trenát, -ă adj. (*despre acțiuni, lucrări etc.*) întârziat, târăgânat, tergiversat. *Procesele succesorale trenate produc nemulțumirea celor implicați.*

trénă s.f. (*la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiești*) coadă, ‹înv.› șlep[2]. *La recepție, unele doamne au purtat rochii cu trenă.*

trénches, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat.

Tulbure. Turmentat. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

trenci s.n. balon[2], balonzaid, fâș, fulgarin, impermeabil, manta, manta de ploaie, trencicot, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranțifluer. *Și-a cumpărat un trenci pentru timp ploios.*

tréncicot s.n. balon[2], balonzaid, fâș, fulgarin, impermeabil, manta, manta de ploaie, trenci, ‹fam.› parpalac, ‹arg.› prelată, tranțifluer.

trend s.n. tendință. - *Care este trendul în modă pentru această vară? Cu tunsoarea pe care și-a făcut-o caută să fie în trendul acestui sezon.*

trendy adj. invar. (*engl.; despre limbaj, stiluri sau despre forme ale unor obiecte, fenomene etc.*) v. Sofisticat.

trenuléț s.n. trenușor, trenuț. *I-a cumpărat băiețelului de Crăciun un trenuleț electric.*

trenușór s.n. trenuleț, trenuț.

trenúț s.n. trenuleț, trenușor.

trepán s.n. (*ind. extract.; înv.*) v. Foreză. Mașină de forat. Sapă[1]. Sapă de foraj (v. *sapă*[1]).

trepanáre s.f. (*chir.*) trepanație.

trepanáție s.f. (*chir.*) trepanare. *Prin trepanație se execută, cu ajutorul trepanului, o deschidere în oasele craniului, pentru extirparea anumitor tumori cerebrale, pentru scoaterea unor cheaguri de sânge etc.*

trepădă vb. I. intr. (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) înv. și reg. a urdina. *Treapădă din cauză că a mâncat prune verzi.*

trepădáre s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› trepădătură. *Trepădarea îi era zadarnică, deoarece prietenul lui tot întârzia.* **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.

trepădát s.n. (*med., med. vet.; pop.*) v. Diaree.

trepădátor, -oáre s.m., s.f. **I** s.m. (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) ‹înv.› taxidar, tefterdar. *Trepădătorul strângea dările.* **II** s.f. (*bot.*) **1** *Mercurialis annua*; ‹reg.› brei, buruiana-câinelui (v. *buruiană*), buruiană-câinească, mustătoare, slăbănog, slăbănog-de-câmp. **2** (*reg.*) v. Brei (*Mercurialis perennis*). **3** (*reg.*) v. Lobodă. Spanac-alb. Spanac-porcesc. Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*).

trepădătúră s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› trepădare. **2** (*med., med. vet.*) v. Diaree.

trepíci s.n. (*înv.*) v. Trepied.

trepidá vb. I. intr. (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) a tremura, a vibra. *Lama floretei tremură la cea mai mică atingere.*

trepidánt, -ă adj. **I** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) tremurător, vibrant, vibratil, vibrator[2], vibratoriu. *Atinge cu grijă lama trepidantă a floretei.* **II** fig. **1** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață trepidantă.* **2** (*despre atmosferă, ambianță*) animat, însuflețit, înviorat, ‹fig.› electrizat, înflăcărat, ‹fig.; livr.› vivificat. *Atmosfera trepidantă din sală l-a binedispus.*

trepidáție s.f. **I** vibrație. *Trepidațiile mașinii sunt îngrijorătoare.* **II** fig. **1** palpitare, palpitație, pulsație, ‹fig.› freamăt, vibrare, vibrație. *Este cunoscută trepidația vieții poetului. Satul lor este ferit de trepidația civilizației moderne.* **2** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de trepidație interioară din cauza neajunsurilor vieții.* **3** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› răscoală. *Intensificarea furtunii sporește trepidația mării.*

trepiéd s.n. **1** ‹înv.› trepici, triped, tripod, tripos. *Trepiedul este un scaun cu trei picioare.* **2** cadru, suport, ‹înv.› triped. *A luat aparatul de fotografiat de pe trepied.*

treponematóză s.f. (*med.*) treponemoză. *Sifilisul este o treponematoză.*

treponemóză s.f. (*med.*) treponematoză.

treptáre s.f. (*înv.*) ‹înv.› treptelnicire. *Treptarea este o dispunere în scări, în trepte.*

treptát, -ă adj., adv. **I** adj. **1** gradat[2], gradual, progredient, progresiv, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea incintei trebuie făcută în mod treptat și uniform. Medicul îi recomandă creșterea treptată a dozei de analgezic.* **2** gradat[2], gradual, succesiv. *Autorul urmărește actualizarea subiectului tratat prin adăugarea treptată a unor suplimente la noile ediții ale cărții.* **3** ‹înv.› treptelnic. *Se anunță o îmbunătățire treptată a vremii.* **II** adv. (*modal*) **1** gradat[2], gradual, progresiv, ‹înv.› scăriș. *Încălzirea locuinței trebuie făcută treptat și uniform. Medicul îi crește treptat doza de analgezic.* **2** succesiv. *Începând cu primăvara, nopțile scad treptat. În dezvoltarea ei, știința încearcă să înlăture, treptat, tezele a căror eroare a fost dovedită.* **3** ‹rar› treptiș, ‹înv.› treptelnicește. *Temperatura de afară scade treptat. Vremea se îmbunătățește treptat.*

treptélnic, -ă adj. (*înv.*) v. Treptat.

treptelnicéște adv. (*modal; înv.*) v. Treptat.

treptelnicíre s.f. (*înv.*) ‹înv.› treptare.

treptíș adv. (*modal; rar*) v. Treptat.

trésă s.f. (*milit.*) galon. *Tresa indică gradul celui îmbrăcat în uniformă militară.*

tresăltá vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a se înfiora, a palpita, a tresări, ‹înv. și pop.› a răsări[1], ‹fig.› a fremăta, a vibra. *Tresaltă ascultând Missa solemnis a lui Beethoven.* **2** (*despre inimă, suflet*) ‹fig.› a sălta, a sări. *Sufletul îi tresaltă de emoție. Inima îi tresaltă în piept de bucurie.*

tresăltáre s.f. **1** tresărire, tresărit[1], tresăritură, zvâcnire, ‹reg.› trăscăritură. **2** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau tresăltările inimii.*

tresăltăt, -ă adj. (*rar; despre oameni*) v. Exaltat. Surescitat.

tresărí vb. IV. intr. **I 1** (*despre oameni*) a se înfiora, a palpita, a tresălta, ‹înv. și pop.› a răsări[1], ‹fig.› a fremăta, a vibra. **2** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) a se înfiora, a se scutura, a tremura, ‹reg.› a zăleti, ‹fig. a se cutremura. *Copilul tresare la vederea mascaților.* **3** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a pulsa, a tăcăi, a ticăi[1], a se zbate, a zvâcni, ‹rar› a zvâcăi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i tresară cu putere din cauza emoției.* **4** (*despre mușchii feței*) a se mișca, a zvâcni. *Niciun mușchi al feței nu îi tresare când minte.* **II** (*cu determ. „din somn”*) ‹pop.› a răsări[1]. *A tresărit din somn când a auzit soneria.*

tresărire s.f. **I 1** tresăltare, tresărit[1], tresăritură, zvâcnire, ‹reg.› trăscăritură. *Copilul a avut o tresărire la vederea mascaților. A crezut că îl va speria, dar el nu a avut nicio tresărire.* **2** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. **3** zvâcnire. *Nu a avut nicio tresărire a mușchilor feței când i-a întâlnit privirea.* **II** ‹înv. și reg.› răsărire[1]. *Tresărirea bruscă din somn i-a provocat o durere de cap cumplită.*

tresărít[1] s.n. tresăltare, tresărire, tresăritură, zvâcnire, ‹reg.› trăscăritură.

tresărít[2], -ă adj. (*despre oameni*) **1** (*rar*) v. Alarmat. Alertat. Angoasat. Frământat[2]. Impacientat. Intrigat. Îngrijorat. Neliniștit. Speriat[2]. **2** (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; pop.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tresărítură s.f. **1** tresăltare, tresărire, tresărit[1], zvâcnire, ‹reg.› trăscăritură. **2** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare.

tréscă s.f. (*agric.*) v. Batoză. Mașină de treierat. Treierătoare.

trestár s.n. (*bot.; reg.*) v. Stufărie. Stufăriș[1]. Trestiiș.

trestăríe s.f. (*bot.; reg.*) v. Stufărie. Stufăriș[1]. Trestiiș.

trestiáș s.n. (*bot.; reg.*) v. Stufărie. Stufăriș[1]. Trestiiș.

trestícă s.f. (*bot.; pop.*) v. Trestioară. Trestiuță.

trestíche s.f. (*bot.; reg.*) v. Trestioară. Trestiuță.

tréstie s.f. (*bot.*) **1** (*și **trestie-de-acoperit**, **trestie-de-baltă***) *Phragmites communis* sau *Phragmites australis*; stuf, stuf-de-baltă, ‹reg.› nadă[2], pană, pipirig, sulică, șișcă[2], șovar. **2** ***trestie-de-câmp*** = *Calamagrostis epigeios*; ‹reg.› iarbă-roșie, pănușiță, sârsaică, stuf, șișcă[2], șovar, trestie-mică, trestie-noduroasă; ***trestie-de-India*** = *Calamus rotang*; trestie-de-mare, trestie-indiană, trestie-spaniolă; ***trestie-de-mare*** = *Calamus rotang*; trestie-de-India, trestie-indiană, trestie-spaniolă; ***trestie-indiană*** = *Calamus rotang*; trestie-de-India, trestie-de-mare, trestie-spaniolă; ***trestie-spaniolă*** = *Calamus rotang*; tres-

tie-de-India, trestie-indiană, trestie-de-mare; (*reg.*) ***trestie-de-ţâmet*** v. Scorţişoară; ***trestie-mică = trestie-noduroasă*** v. Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*); ***trestie-mirositoare*** v. Obligeană (*Acorus calamus*). **3** (*reg.*) v. Mătură (*Sorghum vulgare*). **4** (*reg.*) v. Papură. Papură-de-baltă. Şovar (*Typha angustifolia* sau *Typha latifolia*).

trestiét s.n. (*bot.; rar*) v. Stufărie. Stufăriş[1]. Trestiiş.

trestiíş s.n. (*bot.*) stufărie, stufăriş[1], ‹rar› trestiet, ‹pop.› stufăraie, ‹reg.› stohan, tihăraie, trestar, trestărie, trestiaş. *Vânează raţe în trestiiş.*

trestioáră s.f. (*bot.*) **1** trestiuţă, ‹pop.› trestică, ‹reg.› trestiche. **2** (*reg.*) v. Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).

trestiúţă s.f. (*bot.*) trestioară, ‹pop.› trestică, ‹reg.› trestiche.

tresúră s.f. (*înv.*) v. Epistolă. Scrisoare.

treşucheát, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

tréti-logofăt s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; înv.*) v. Logofăt al treilea.

trévere s.f. pl. (*pop.*) **1** v. Borhot. **2** v. Rămăşiţă[1]. Rest.

trezí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) deştepta, a (se) scula, ‹astăzi rar› a (se) scutura, ‹pop.› a (se) pomeni, ‹înv. şi reg.› a (se) scormoni, a (se) stârni, a (se) suminica, ‹înv.› a se ridica, a (se) scorni. *L-a trezit un zgomot puternic. S-au trezit foarte devreme pentru a merge la pescuit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe*) a (se) deştepta. *Paşii lui au trezit-o din gânduri.* **3** refl. (*despre oameni ameţiţi de băutură*) a se dezmetici, ‹rar› a se destrezi, ‹înv. şi pop.› a se dezbăta, ‹înv. şi reg.› a se dezvoalbe, ‹reg.› a se desturlăci, a se dezmărdăgi, a se dezmânta. *S-a trezit greu după o noapte de petrecere.* **4** refl. (*despre oameni*) a se afla, a se găsi, a se pomeni, a se vedea. *Pe neaşteptate, înotătorul s-a trezit în mijlocul vârtejului.* **5** tr. (*compl. indică manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a suscita, ‹fig.› a aprinde, a aţiţa, a deştepta. *Vorbele lui i-au trezit ambiţia .* **6** refl., tr. (*înv. şi pop.; sub. sau compl. indică flinţe*) v. Însufleţi. Învia. Scula. **7** refl. (*pop. şi fam.; despre băuturi, substanţe aromatice*) v. Răsufla. **8** refl. (*pop.; despre fiinţe*) v. Apărea. Naşte. **II** fig. **1** refl. (*despre oameni*) a se dezmetici, a se reculege, a-şi reveni[1], ‹fig.› a se regăsi, a se replia, ‹fig.; înv. şi pop.› a se dezbăta. *S-a pierdut pentru o clipă la primirea veştii, dar s-a trezit repede.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹fig.› a (se) deştepta. *Trebuie să se trezească odată şi să înfrunte realitatea. Păţania l-a trezit, înţelegând că a fost păcălit.* **3** refl. (*despre oameni*) a se dumeri, a înţelege, a se lămuri, a pricepe, a şti, ‹fig.› a se dezmetici, ‹fig.; înv.› a se dezmeţi. *Nu s-a trezit pe unde se află.* **4** tr. a exalta, a excita, a stârni, a tulbura, ‹fig.› a aprinde, a aţâţa, a incita, a întărâta, a răscoli. *Cartea îi trezeşte imaginaţia.* **5** tr. (*compl. indică fapte, sentimente, reacţii, manifestări etc. ale oamenilor*) a cauza, a crea, a declanşa, a determina, a dezlănţui, a genera, a isca, a naşte, a ocaziona, a prilejui, a produce, a provoca, a stârni, ‹fig.› a ridica. *Gestul său a trezit un val de indignare.* **6** tr. a evoca, ‹fig.› a spune, ‹fig.; pop.› a zice, ‹fig.; înv.› a vorbi. *Nu-ţi trezeşte nimic întâmplarea asta?*

trezíe s.f. **1** nesomn, veghe, ‹livr.› vigilitate, ‹rar› veghere, ‹înv.› vigilie. *Îl doare capul din cauza treziei prelungite din noaptea trecută.* **2** veghe, ‹înv. şi pop.› priveghere, ‹înv. şi reg.› priveghi, ‹reg.› privegheală. *Este greu să-ţi menţii trezia când eşti foarte obosit.* **3** (*rar*) v. Abilitate. Destoinicie. Dexteritate. Dibăcie. Ingeniozitate. Iscusinţă. Isteţie. Isteţime. Îndemânare. Manualitate. Practică (v. *practic*). Pricepere. Ştiinţă. Talent. Uşurinţă. **4** (*înv. şi pop.*) v. Chibzuială. Chibzuinţă. Chibzuire. Cumineţenie. Cumpăt. Cumpătare. Înţelepciune. Judecată. Măsură. Minte. Moderaţie. Ponderaţie. Raţiune. Sobrietate. Tact. Temperanţă.

trezíre s.f. **I 1** (*adesea cu determ. „din somn”*) deşteptare, deşteptat[1], sculare, sculat[1], trezit[1], ‹pop.› pomenire. *Trezirea bruscă i-a provocat dureri de cap.* **2** ‹înv. şi pop.› dezbătare. *A putut vorbi cu el a doua zi de la chef, după trezirea din beţie.* **3** (*pop. şi fam.*) v. Răsuflare. **II** fig. **1** dezmeticire, reculegere, revenire, ‹fig.› regăsire, ‹fig.; înv. şi pop.› dezbătare. *Din fericire, trezirea din şocul produs de vestea primită a fost rapidă.* **2** ‹fig.› deşteptare. *Discursurile sale au contribuit la trezirea spiritului naţional.* **3** cauzare, creare, declanşare, determinare, dezlănţuire, generare, iscare, naştere, producere, provocare, stârnire, ‹fig.› ridicare, ‹fig.; rar› trezit[1]. *Gestul său a condus la trezirea unui val de indignare.*

trezít[1] s.n. **1** (*adesea cu determ. „din somn”*) deşteptare, deşteptat[1], sculare, sculat[1], trezire, ‹pop.› pomenire. **2** fig. (*rar*) v. Cauzare. Creare. Declanşare. Determinare. Dezlănţuire. Generare. Iscare. Naştere. Producere. Provocare. Stârnire. Ridicare. Trezire.

trezít[2]**, -ă** adj. **I** (*pop. şi fam.; despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2]. **II** fig. **1** (*despre oameni*) dezmeticit, recules. *Trezit, a acceptat situaţia după primirea veştii .* **2** (*fam.*) v. Arhicunoscut. Banal. Depăşit. Prăfuit. Răscunoscut. Ştiut[2]. Ultracunoscut. Vechi[2].

trezoriér s.m. (*fin.*) ‹înv.› tezaurar. *Trezorierul administrează tezaurul unui stat.*

triá vb. I. tr. **1** (*compl. indică materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu*) a alege, a aranja, a clasa, a selecta, a selecţiona, a sorta, ‹înv.› a dezamesteca. *A triat actele pe categorii.* **2** (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparţin altcuiva*) v. Fura. Însuşi[1]. Lua. Sustrage.

triádă s.f. treime, trinitate, trio, ‹pop.› troiţă. *Cei trei prieteni formează o triadă de invidiat.*

triáj s.n. **1** selectare, selecţie, selecţionare, triere. *Meciul de triaj a jucătorilor pentru echipa naţională s-a desfăşurat cu porţile închise. Există criterii clare de triaj a membrilor unei echipe de cercetare.* **2** (*concr.; ferov.*) staţie de triaj. *În triaj se garează materialul rulant, se compun şi se recompun trenurile de marfă sau de călători etc.*

trialcoól s.m. (*chim.*) triol. *Trialcoolul are trei grupări hidroxil.*

triánglu s.n. **1** (*muz.*) triunghi. *Trianglul este un instrument muzical de percuţie, care produce sunete cristaline prin lovire cu o baghetă din oţel.* **2** (*geom.; înv.*) v. Triunghi.

triangulár, -ă adj. (*înv.*) v. Triunghiular.

triás subst. (*geol.; înv.*) v. Triasic.

triásic s.n. (*geol.*) ‹înv.› trias. *Triasicul este prima perioadă a erei mezozoice.*

triát[1] s.n. alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecţie, selecţionare, selecţionat[1], sortare, sortat[1], triere. *Triatul actelor pe categorii trebuie făcut cu atenţie.*

triát[2]**, -ă** adj. (*despre materii, obiecte, elemente etc. care formează o clasă, un grup, un ansamblu etc.*) **1** ales[2], clasat, selectat[2], sortat[2]. *Actele triate pe categorii sunt puse în dosare speciale.* **2** ales[2], bun, fin[1], selectat[2], selecţionat[2], sortat[2], superior, ‹fam.› fain. *A cumpărat pentru onomastică băuturi triate.*

trib s.n. **1** neam, seminţie, ‹înv. şi pop.› sământă, ‹înv. şi reg.› limbotenie, ‹înv.› răgulă. *Cei 12 fii ai lui Iacov sunt strămoşii celor 12 triburi ale israeliţilor. Strămoşii lui se trag din tribul tătarilor.* **2** (*biol.*) subfamilie. *Tribul este subdiviziunea familiei, cuprinzând genuri înrudite.* **3** (*arg.*) v. Bandă[1]. Cârdăşie. Clan. Clică. Coterie. Gaşcă. Şleahtă. Tagmă. **4** (*arg.*) v. Aşezare. Sălaş. Şatră.

tríbădă s.f. lesbiană, ‹arg.› lebădă, linguristă, ţâţeră. *Cântăreaţa este o cunoscută tribadă.*

tribádică adj. lesbiană, lesbică. *Între cele două femei este o relaţie tribadică.*

tribadísm s.n. ginecofilie, lesbianism, safism. *Tribadismul este homosexualitatea feminină.*

tríbol s.m. (*bot.; rar*) v. Mărăcine. Spin.

tribulá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.

tribulăre s.f. (*înv.*) v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare.

tribulaţie s.f. (*livr.*) **1** v. Chin. Frământare. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristeţe.

tribunál s.n. (*jur.*) **1** ‹reg.› sădrie, sud[2], ‹înv.› departament, logofeţie, pretoriu, scaun, tabulă, ‹înv.› presustvie. *Îl ameninţă că va rezolva litigiul la tribunal.* **2** (*în unele state; nm. pr.*) ***Tribunal Suprem*** = ‹înv.› Curte Supremă. *Tribunalul Suprem are în competenţa sa judecarea anumitor cauze excepţionale şi supraveghează activitatea judiciară a tuturor instanţelor judecătoreşti din ţară.* **3** (*în trecut, în Ţările Rom.*) ***tribunal comercial*** = tribunal de comerţ. *Tribunalul comercial se ocupa cu rezolvarea litigiilor comerciale;* ***tribunal de comerţ*** = tribunal comercial.

tribúnă s.f. **1** ‹înv.› sugest. *Oratorul se adresează auditoriului de la tribună.* **2** (*arhit. bis.*) emporă. *Tribuna este balconul situat deasupra navelor laterale.*

tribunician, -ă adj. (*în Antic. romană; astăzi rar*) ‹înv.› tribuniciu. *A fost învestit cu puterea tribuniciană.*

tribunícіu, -ie adj. (*în Antic. romană; înv.*) v. Tribunician.
tribút s.n. (*fin*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) bir, înv.› nevoie. *Țările Române plăteau tribut turcilor.* **2** (*în Ev. Med.*) haraci, ‹impr.› peșcheș. *Țările vasale plăteau tribut Imperiului Otoman.* **3** (*înv.*) v. Taxă.
tributár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› birnic. *Tributarul strângea tributul.*
tributirínă s.f. (*chim.*) butirină. *Tributirina este unul din principalii componenți ai grăsimilor.*
trichét s.n. (*chir.; înv.*) v. Harpon. Trocar.
trichínă s.f. (*zool.*) *Trichinella spiralis*; trichinelă.
trichinélă s.f. (*zool.*) *Trichinella spiralis*; trichină.
trichinelóză s.f. (*med., med. vet.*) cisticercoză, trichinoză, ‹pop.› linte, măzăriche, ‹reg.› spurcăciune. *Trichineloza apare în urma ingestiei cărnii de porc care conține trichinele închistate.*
trichinóză s.f. (*med. vet., med.*) cisticercoză, trichineloză, ‹pop.› linte, măzăriche, ‹reg.› spurcăciune.
triciclétă s.f. ‹rar› triciclu. *Tricicleta este un vehicul (pentru copii) cu trei roți, pus în mișcare cu ajutorul pedalelor.*
tricíclu s.n. (*rar*) v. Tricicletă.
tríclă s.f. (*la căruță, la car, la trăsură; reg.*) v. Orcic.
triclíniu s.n. (*constr.*) sală de mâncare (v. *sală*[1]), sală de mese (v. *sală*[1]), sufragerie, ‹înv. și reg.› prânzitor, ‹înv.› sală de ospețe (v. *sală*[1]). *Musafirii au fost invitați în tricliniu.*
triclormetán s.n. (*farm.*) cloroform. *Triclormetanul este folosit ca narcotic, anestezic și solvent.*
tricoleucocít s.n. (*anat.*) leucocit păros. *Tricoleucocitul este o celulă care apare în măduvă, în splină și, uneori, în sângele periferic la un bolnav de leucemie.*
tricolór, -ă adj. ‹rar› tricromatic. *Leagă pachetul cu o sfoară tricoloră.*
tricomaníe s.f. (*psih.*) tricotilomanie. *Tricomania este ticul, specific unor nevroze, care constă în smulgerea masivă a părului din anumite regiuni, ceea ce poate determina alopecia manuală.*
tricomicóză vulgară s.f. (*med.*) lepothrix. *Tricomicoza vulgară este o boală parazitară a părului.*
tricoptilóză s.f. (*med.*) tricorexie. *Părul bolnav de tricoptiloză se usucă, devenind casant.*
tricorexíe s.f. (*med.*) tricoptiloză.
tricórn s.n. (*în trecut*) ‹înv. și reg.› șleapcă, ‹înv.› șleapă. *Soldații francezi purtau tricornuri, care erau niște pălării cu borurile îndoite în trei colțuri.*
tricót s.n. (*ind. text.*) ‹înv.› tricou. *Tricotul este o împletitură obținută prin formarea de ochiuri din fire textile și prin înlănțuirea lor.*
tricotă vb. I. tr. (*compl. indică flanele, rochii, ciorapi etc.*) a împleti, a lucra, ‹înv. și pop.› a suci[2], ‹înv. și reg.› a pleti, ‹reg.› a ștricăni. *Își tricotează o flanea din mohair.*
tricotáj s.f. împletire, împletit[1], tricotare, tricotat[1].
tricotăre s.f. împletire, împletit[1], tricotaj, tricotat[1]. *Tricotarea unei flanele este o relaxare pentru ea.*
tricotăt[1] s.n. împletire, împletit[1], tricotaj, tricotare.
tricotát[2]**, -ă** adj. (*despre flanele, rochii, ciorapi etc.*) împletit[2], lucrat[2]. *Flaneaua tricotată în ochiuri mari îi vine foarte bine.*
tricotéză s.f. (*ind. text.*) mașină de tricotat. *Flaneaua ei a fost lucrată la o tricoteză.*
tricotilomaníe s.f. (*psih.*) tricomanie.
tricóu s.n. (*ind. text.*) **1** maiou, ‹engl. › t-shirt. *Tricoul se poartă direct pe piele.* **2** (*înv.*) v. Tricot.
tricozénie s.f. (*mai ales la pl.* ***tricozenii***; *reg.*) **1** v. Ghidușie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Strengărie. **2** v. Fleac. Nimic. Palavră.
tricróm, -ă adj. (*fotogr., electron.*) tricromic. *Camerele tricrome sunt echipate cu trei dispozitive videocaptoare, în fața cărora se află trei filtre colorate în roșu, verde și albastru.*
tricromátic, -ă adj. (*rar*) v. Tricolor.
tricromatísm s.n. tricromazie. *Tricromatismul este capacitatea normală a ochiului de a percepe cele trei culori primare din spectrul vizibil: albastru, verde și roșu.*
tricromazíe s.f. tricromatism.
tricrónic, -ă adj. (*fotogr., electron.*) tricrom.
trictrác s.n. (*înv.*) v. Tablă[2].
tridínț s.m. (*bot.; reg.*) v. Îngerea (v. *îngerel*) (*Selinum carvifolia*).
trienál, -ă adj. trisanual. *Contractul trienal s-a încheiat. Conferința trienală în domeniul inventicii se va desfășura la Geneva.*
trienát s.n. (*rar*) ‹rar› trieniu. *Trienatul este un interval de trei ani.*
triéniu s.n. (*rar*) ‹rar› trienat.
triéră s.f. (*mar.; în Antic.; rar*) v. Triremă.
triére s.f. **1** alegere, ales[1], clasare, selectare, selectat[1], selecție, selecționare, selecționat[1], sortare, sortat[1], triat[1]. *Trierea actelor pe categorii trebuie făcută cu atenție.* **2** selectare, selecție, selecționare, triaj. *Meciul de triere a jucătorilor pentru echipa națională s-a desfășurat cu porțile închise. Există criterii clare de triere a membrilor unei echipe de cercetare.*
trierél s.m. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*). **2** v. Trei-răi (*Hepatica nobilis*). **3** ***trierei-de-munte*** v. Sisinei (v. *sisinel*). Sisinei-de-munte (v. *sisinel*) (*Pulsatilla alba*).
trifazăt, -ă adj. **1** (*electr.; despre circuite de curent alternativ*) trifazic. *Circuitul trifazat este alcătuit din trei circuite interdependente, ale căror tensiuni sunt simetric defazate între ele.* **2** (*electr.; despre generatoare, transformatoare sau receptoare*) trifazic. *Generatoarele electrice trifazate funcționează în curent electric alternativ trifazat.* **3** (*despre sisteme fizico-chimice*) trifazic. *Un sistem trifazat are trei faze.*
trifázic, -ă adj. **1** (*electr.; despre circuite de curent alternativ*) trifazat. **2** (*electr.; despre generatoare, transformatoare sau receptoare*) trifazat. **3** (*despre sisteme fizico-chimice*) trifazat.
trifnít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.
trifói s.m., s.n. (*bot.*) **I** s.m. **1** (*și* ***trifoi-alb, reg., trifoi-mare-alb, trifoi-mărunt***) *Trifolium repens*; ‹reg.› iarba-muncilor (v. *iarbă*), os-viu, poală-albă, trifoiaș-alb. **2** (*și* ***trifoi-roșu, reg., trifoi-sălbatic, trifoi-turcesc, art., trifoiul-calului***) = *Trifolium pratense*; ‹reg.› bujorul-vițelului (v. *bujor*), capul-dracului (v. *cap*), capul-popii (v. *cap*), cănăcei (v. *cănăcel*), ciucurul-popii (v. *ciucure*), ciucurul-voinicului (v. *ciucure*), luhăr, unghia-calului (v. *unghie*[1]). **3** (*și* ***trifoi-mărunt***) *Medicago lupulina*; lucernă, lucernă-neagră, trifoiaș-galben, ‹reg.› drob[2], vârtejul-pământului (v. *vârtej*). **4** (*reg.*) ***trifoi-acru*** = ***trifoi-iepuresc*** = ***trifoi-măcriș*** v. Măcriș (*Oxalis acetosella*); ***trifoi-amar*** = ***trifoi-de-apă*** v. **a** Plutică[1] (*Nymphoides peltata*); **b** (*și* ***trifoi-de-baltă, trifoi-de-lac***) Trifoiște. Trifoiște-de-baltă (*Menyanthes trifoliata*); ***trifoi-căpresc*** = (*art.*) ***trifoiul-caprelor*** v. Sunătoare (*Hypericum maculatum*); ***trifoi-colțurat*** v. Dungățea (*Tetragonolobus purpureus*); ***trifoi-galben*** = (*art.*) ***trifoiul-racului*** v. Vătămătoare (v. *vătămător*) (*Anthyllis vulneraria*); ***trifoi-mare*** v. **a** Sulfină. Sulfină-galbenă (*Melilotus officinalis*); **b** Sulfină. Sulfină-albă (*Melilotus albus*); ***trifoi-sălbatic*** = (*art.*) ***trifoiul caprelor*** v. Suliță (*Dorycnium herbaceum*). **5** (*reg.; și* ***trifoi-sălbatic***) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*); **6** (*reg.; și* ***trifoi-frâncesc, trifoi-pe-șapte-ani, trifoi-unguresc***) v. Lucernă. Lucernă-albastră. Lucernă-de-Banat (*Medicago sativa*). **7** (*reg.; și* ***trifoi-iepuresc, trifoi-sălbatic***) v. Papanaș (*Trifolium arvense*). **8** (*reg.; și* ***trifoi-ispănesc, trifoi-turcesc***) v. Sparcetă. Sparcetă-comună. Sparcetă-cultivată (*Onobrychis viciaefolia*). **9** (*reg.; și* ***trifoi-galben***) v. Trifoiaș (*Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*). **II** s.n. (*colect.; pop.*) v. Trifoiște.
trifoiáș s.m. (*bot.*) **1** *Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*; ‹reg.› buruiană-de-mărin, buruiană-de-mătrice, fapt, mărină, strânsurea, trifoi, trifoi-galben, trifoiță. **2** ***trifoiaș-galben*** = *Medicago lupulina*; lucernă, lucernă-neagră, trifoi, trifoi-mărunt, ‹reg.› drob[2], vârtejul-pământului (v. *vârtej*); (*reg.*) ***trifoiaș-alb*** v. Trifoi. Trifoi-alb (*Trifolium repens*); ***trifoiaș-de-baltă*** v. Peștișoară (*Marsilea quadrifolia*); ***trifoiaș-sălbatic*** v. Culbeceasă (*Medicago falcata*). **3** (*reg.*) v. Cunună-albă (*Campanula fenestrellata*).
trifóiște s.f. (*bot.*) **I 1** (*și* ***trifoiște-de-baltă***) *Menyanthes trifoliata*; ‹reg.› plămânare, plumânea, trei-frați, trifoi-amar, trifoi-de-apă, trifoi-de-baltă, trifoi-de-lac. **2** (*reg.; și* ***trifoiște-colțurată, trifoiște-cornurată***) v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*). **3** (*reg.*) v. Ghizdei-mare (*Lotus uliginosus*). **4** (*reg.*) v. Sovârf. Sovârf-roșu (*Origanum vulgare*).

II (*colect.*) ‹pop.› trifoi, ‹reg.› luhărişte. *Nu lasă vitele să intre în trifoişte.*
trifoiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Trifoiaș (*Trifolium campestre* sau *Trifolium procumbens*).
trifolói s.n. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Prăznicar.
trifuí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **2** (*psih.*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.
trifurcáre s.f. trifurcație. *Drumul are, la un moment dat, o trifurcare.*
trifurcáție s.f. trifurcare.
trigémeni s.m. pl. tripleți. *A născut trigemeni.*
triglós adj. (*lingv.; înv.; despre texte*) v. Trilingv.
trigón s.n., adj. **I** s.n. **1** (*anat.*) ***trigon cerebral*** = fornix. *Trigonul cerebral, împreună cu corpul calos, face legătura între emisferele cerebrale.* **2** (*geom.; înv.*) v. Triunghi. **3** (*geom.; înv.*) ***trigon șchiopătat*** v. Triunghi scalen. **II** adj. (*rar*) v. Triunghiular.
trigonál, -ă adj. (*rar*) v. Triunghiular.
trigonicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Triunghiular.
trihómi s.m. pl. (*bot.*) peri (v. *păr*). *Anumite organe ale plantelor sunt acoperite cu trihomi.*
tríhtăr s.n. (*reg.*) v. Pălnie.
trihtărár s.m. (*înv.*) v. Tinichigiu.
tril s.n. (*muz.*) ‹înv.› tererem. *Trilul este un ornament muzical (vocal ori instrumental), care constă în alternarea rapidă a două note consecutive despărțite de un ton sau de un semiton.*
trilatér s.n. (*geom.; înv.*) v. Triunghi.
trilíngv, -ă adj. (*lingv.; despre texte*) ‹înv.› triglos. *Textele trilingve sunt scrise în trei limbi.*
trilít s.m. (*arheol.*) triliton. *Trilitul este un monument megalitic format din trei pietre, dintre care două verticale și una transversală.*
trilitón s.n. (*arheol.*) trilit.
trilunár adj. (*înv.*) v. Trimestrial.
trilunie s.f. (*înv.*) v. Trimestru.
trimáj s.n. trimare. *Trimajul este tunsoarea, ajustarea, scurtarea blănii unui câine.*
trimáre s.f. trimaj.
trimestriál, -ă adj. ‹înv.› trilunar. *Angajaților firmei li se cer rapoarte trimestriale.*
triméstru s.n. ‹înv.› cvartal, trilunie, triminie. *Au stabilit să facă ședințe de raportare a activității o dată pe trimestru.*
trimetilbenzén simetric s.m. (*chim.*) mesitilenă. *Trimetilbenzenul simetric este o hidrocarbură lichidă, izolată din gudroane.*
triminíe s.f. (*înv.*) v. Trimestru.
trimiríe s.f. (*înv.*) v. Treime.
trimís[1] s.m. **1** delegat, emisar, împuternicit, mesager, reprezentant, sol[1], ‹rar› reprezentator, ‹înv. și reg.› tist, ‹reg.› mânat, ‹înv.› deputat, misit, rugător, solitor, vornic. *La congres, trimișii străini au fost în număr mare.* **2** crainic, mesager, sol[1], vestitor, ‹pop.› lipcan, strigător, ‹reg.› crancău, ‹înv.› aprod, orator, poslaneț, poslanic, pristav, telal, trompetar, ‹fig.› mag[1]. *Trimisul a adus știri îmbucurătoare.* **3** (*relig.; înv.*) v. Apostol. Misionar.
trimís[2] s.n. **I 1** expediere, expediție, trimitere, ‹înv.› expeduire. *Trimisul coletelor se poate face și prin poșta rapidă.* **2** (*rar*) v. Trimitere. **3** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **II** (*concr.; înv.; în forma* ***tremes***) v. Epistolă. Scrisoare.
trimíte vb. III. tr. **1** (*compl. indică ființe, în special oameni*) ‹rar› a ablega, ‹înv. și pop.› a mâna, ‹înv. și reg.› a pleca. *Și-a trimis copiii în vacanță, la mare. Trimite cățelul să aducă jucăria.* **2** (*compl. indică oameni*) a porni. *Profesorul i-a trimis greu la drum pe copiii încă somnoroși.* **3** (*compl. indică pachete, colete, bani etc.*) a expedia, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, a porni, ‹grec.; înv.› a proftaxi, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a trimis prin poșta rapidă un colet cu haine.* **4** (*compl. indică scrisori, recomandate etc.*) a adresa, a expedia, a scrie, ‹reg.› a mâna, ‹înv.› a expedui, ‹german.; înv.› a expedirui. *I-a trimis colegului ei o scrisoare.* **5** (*compl. indică cereri, solicitări, invitații etc. scrise sau verbale*) a adresa, a expedia, a înainta, ‹rar› a preda, ‹pop.› a îndrepta. *A trimis prietenilor invitații la lansarea cărții sale.* **6** (*înv.; compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate.
trimítere s.f. **I 1** ‹rar› trimis[2], ‹înv.› otprăvuire, trimițătură. *După trimiterea copilului la școală, părinții au plecat la firmă.* **2** expediere, expediție, trimis[2], ‹înv.› expeduire. **3** expediere, ‹rar› înaintare. *Trebuie să se ocupe de trimiterea invitațiilor la lansarea de carte.* **4** comunicare, transmitere. *Trimiterea veștilor se face acum mai ales prin e-mail.* **II** (*concr.; înv.*) v. Epistolă. Scrisoare.
trimițătór, -oáre s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. expeditor, ‹înv.› expediționar, expeduitor, ‹latin.; înv.› expedienș. *Pe scrisoare se scrie și numele trimițătorului.* **2** adj. (*astăzi rar*) v. Expeditor.
trimițătúră s.f. (*înv.*) v. Trimitere.
trinc s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› cighir[2]. *Trincul este o băutură preparată din mere, pere sau din resturi de struguri.* **2** v. Basamac. Holercă. **3** (*în forma* ***trinci***) v. Borhot. **4** (*în forma* ***trinci***) v. Hidromel. Miod.
trincăní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
trincănít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
trinchét s.m., s.n. (*mar.*) arbore mic. *Trinchetul este catargul de la prora unei nave cu pânze.*
trinchíst s.m. (*arg.*) v. Alcoolic. Băutor. Beției.
trinci s.n. (*reg.*) = trinc.
trínghelt s.n. (*înv.; de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a lua”, „a primi”*) v. Bacșiș.
trinitár s.m., s.f. (*relig.*) **1** s.m., s.f. (*în opoz. cu „unitarian”*) trinitarian. *Trinitarii sunt credincioșii creștini care acceptă dogma trinității.* **2** s.m. maturin, trinitarian. *Trinitarii sunt călugări ai ordinului Sfânta Treime, înființat în 1198, în scopul eliberării creștinilor căzuți în captivitate la musulmani.*
trinitarián, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) **1** s.m., s.f. trinitar. **2** s.m. maturin, trinitar. **3** adj. maturin. *A îmbrățișat dogma trinitariană.*
trinitáte s.f. **1** (*relig. creștină; **Trinitate** nm. pr.*) Sfânta Treime (v. *sfânt*), Troiță, ‹fig.; înv.› Lumină. *Trinitatea este uniunea spirituală a celor trei persoane sau ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Sfântul Duh, reprezentând un singur Dumnezeu.* **2** treime, triadă, trio, ‹pop.› troiță.
trinitrát de glicerínă s.m. (*chim., farm.*) nitroglicerină, trinitrină, ‹impr.› trinitroglicerină. *Trinitratul de glicerină se folosește la fabricarea dinamitei și, în doze mici, ca vasodilatator și relaxant în unele boli de inimă.*
trinitrínă s.f. (*chim., farm.*) nitroglicerină, trinitrat de glicerină, ‹impr.› trinitroglicerină.
trinitrocelulóză s.f. (*chim.*) fulmicoton. *Trinitroceluloza este un exploziv puternic.*
trinitrofenól s.m. (*chim.*) acid picric. *Trinitrofenolul este un nitroderivat al fenolului, care, topit, constituie melinita și este folosit în tratamentul arsurilor, la identificarea alcaloizilor etc.*
trinitroglicerínă s.f. (*chim., farm.; impr.*) v. Nitroglicerină. Trinitrat de glicerină. Trinitrină.
trinitrotoluén s.n. (*chim.*) trotil. *Trinitrotoluenul este folosit ca exploziv stabil la încărcarea proiectilelor de artilerie, care nu prezintă pericol la manipulare.*
trínpăn s.m. (*bot.; reg.*) v. Șerpariță. Șerpânță. Șoaldină (*Sedum acre*).
trío s.n. **1** (*muz.*) terțet. *Toate vocile din trio au fost excelente. Ascultă cu atenție trioul din partea a doua a lucrării.* **2** treime, triadă, trinitate, ‹pop.› troiță. *Cei trei prieteni formează un trio de invidiat.*
triól s.m. (*chim.*) trialcool. *Triolul are trei grupări hidroxil.*
triólă s.f. (*muz.; în metrul binar*) triolet.
trioleínă s.f. (*chim.*) oleină. *Trioleina este o substanță lichidă, uleioasă, incoloră, care se găsește în unt, în uleiul de măsline, în uleiurile vegetale în general.*
triolét s.n. (*muz.; în metrul binar*) triolă. *Trioletul este o diviziune ritmică excepțională, constând dintr-un grup de trei note cu valoare egală, echivalent cu două sau patru note din diviziunea normală.*
triór s.n. (*agric.*) ‹reg.› melc, moară, șpiț[3], valț, vânturătoare (v. *vânturător*), vânturește. *Triorul este folosit pentru separarea de impurități și sortarea boabelor de cereale, a semințelor de plante oleaginoase etc.*
triorá vb. I. tr. (*agric.; compl. indică semințe, boabe de cereale*) a vântura, ‹reg.› a pălăi. *A triorat boabele de grâu pentru ca vântul să împrăștie impuritățile ușoare.*
triór s.m. (*bot.; reg.*) v. Tălv. Tigvă (*Lagenaria siceraria*).
trioxíd s.m. (*chim.*) ***trioxid de arsen*** = anhidridă arsenioasă, arsenic, arsenic alb, ‹rar› șar[2], ‹pop.› săricică, șoricească, șoricioaică, ‹înv. și reg.› piatra șoricelului (v. *piatră*), ‹reg.› șorecie, șoricică, ‹înv.› șoricească (v. *șoricesc*). *Trioxidul de arsen este o substanță sub formă de pulbere albă, foarte toxică;* ***trioxid de sulf*** = anhidridă sulfurică. *Trioxidul de sulf inspirat poate produce edem pulmonar.*

trioxigén s.m. (*chim.*) ozon. *Trioxigenul, în stratosferă, are rol în atenuarea radiațiilor ultraviolete, iar în atmosferă, din cauza concentrației ridicate și nocive, contribuie la formarea ploilor acide și a fenomenului de inversiune termică.*
tripá vb. I. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Droga.
tripaflavínă s.f. (*farm.*) acriflavină. *Tripaflavina are acțiune antiseptică, fiind folosită împotriva bacteriilor și a protozoarelor.*
tripalmitínă s.f. (*chim.*) palmitină. *Tripalmitina este prezentă în diverse grăsimi și uleiuri.*
tripangíu s.m. (*arg.*) v. Adict. Drogat. Drogoman. Toxicoman.
tripanosomiáză s.f. (*med.; și* ***tripanosomiază africană***) boala somnului (v. *boală*), encefalită letargică, hipnopatie, ‹rar› nonă. *Tripanosomiaza este provocată de un virus transmis de musca-țeță și caracterizată printr-un somn greu.*
tripéd s.n. (*înv.*) **1** v. Trepied. **2** v. Cadru. Suport. Trepied.
tripélnic s.n. (*înv.*) v. Calendar.
tríper s.n. (*med.; reg.*) v. Blenoragie. Gonoree. Uretrită gonococică.
tripersonál, -ă adj. (*gram.; despre verbe*) pluripersonal. *Verbele tripersonale au forme la cele trei persoane gramaticale.*
tripiteá s.f. (*entom.; reg.*) v. Păianjen (*Araneus*).
triplá vb. I. tr., refl. a (se) întrei, ‹rar› a triplica, ‹înv.› a triplicălui. *Banca a triplat dobânda. Prețul la carburanți s-a triplat în ultimul an.*
tripláre s.f. întreire. *Triplarea dobânzii a nemulțumit clienții băncii.*
tripléți s.m. pl. trigemeni. A *născut tripleți.*
triplicá vb. I. tr. (*rar*) v. Întrei. Tripla.
triplicăluí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Întrei. Tripla.
tríplu[1] s.n. (*sport*) triplusalt.
tríplu[2]**, -ă** adj. întreit. *Dobânda triplă a nemulțumit clienții băncii.*
triplusált s.n. (*sport*) triplu[1]. *Triplusaltul este o săritură în lungime compusă din trei sărituri legate între ele. Atletului român i-a reușit triplusaltul.*
tripód s.n. (*înv.*) v. Trepied.
trípoli s.n. (*mineral.*) diatomit, kieselgur, pământ de diatomee, pământel. *Tripoliul este întrebuințat ca material izolant, ca material filtrant, ca agregat pentru betoane, drept suport pentru fabricarea dinamitei și a altor explozivi.*
trípos s.n. (*înv.*) v. Trepied.
tripotáj s.n. (*livr.*) v. Escrocherie. Hoție. Impostură. Incorectitudine. Înșelăciune. Înșelătorie. Pungășie. Șarlatanie. Șmecherie.
trípper s.m. (*arg.*) v. Adict. Drogat. Drogoman. Toxicoman.
triptón s.n. (*biol.*) abioseston, seston abiotic. *Triptonul reprezintă ansamblul componentelor moarte dintr-un seston.*
tripúdiu s.n. fig. (*livr.*) **1** v. Expansiune. Expansivitate. Exuberanță. **2** v. Exultanță. Exultare. Exultație.
tripuí vb. IV. refl. (*arg.; despre oameni*) v. Droga.
trípuíst s.m. (*arg.*) v. Adict. Drogat. Drogoman. Toxicoman.
trirégn s.n. (*bis.; înv.*) v. Coroană. Tiară.
trirémă s.f. (*mar.; în Antic.*) ‹rar› trieră. *Trirema era o corabie sau o navă de război, rapidă și ușoară, cu pânze și cu trei rânduri de vâsle dispuse la trei nivele diferite.*
trisanuál, -ă adj. trienal. *Contractul trisanual s-a încheiat. Conferința trisanuală în domeniul inventicii se va desfășura la Geneva.*
trisfetíte s.f. pl. (*pop.*) **1** (*relig. creștină;* ***Trisfetite*** *nm. pr.*) v. Trei Ierarhi. **2** (*art.* ***trisfetitele****; astron.; și nm. pr.*) ‹pop.› toiegele (v. *toiag*). *Trisfetitele sunt cele trei stele luminoase așezate în linie dreaptă în mijlocul constelației Orion.*
trisilăb, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) trisilabic.
trisilábic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) trisilab. *Cuvintele trisilabice sunt formate din trei silabe.*
trist, tristă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, ‹livr.› morn, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv. și pop.› obidit, supărăcios, ‹pop.› rău, urgisit, ‹fam.› morcovit, ‹înv. și reg.› scârbit, supăralnic, ‹reg.› deșănțat, îmbosoiat, îmboșântat, îmboțat, supăros, șubrav, tristuit, zgulit, ‹înv.› dosădit, oscârbit, ponosit, pricăjit, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ulcerat, ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Trist după vestea primită, s-a închis în sine.* **2** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața tristă din cauza eșecului la examen.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) galeș, melancolic, ‹livr.› atrabilar, saturnian, saturnic, ‹înv.› melanholicos, plângeros, ‹fig.; rar› albastru, bilios. *În ultimul timp este tot mai tristă.* **4** (*despre stări sufletești, manifestări etc. ale oamenilor*) dureros, ‹fig.› amar. *Un zâmbet trist îi trecu peste buze.* **5** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) duios, îndurerat, întristat. *A povestit despre soarta tristă a doi îndrăgostiți.* **6** (*despre voce, glas etc.*) jalnic, plângăreț, plângător, plâns[2], scâncit[2], scâncitor, tânguios, tânguitor, ‹livr.› dolent, larmoaiant, ‹rar› plângaci, ‹înv.› obidos, plângeros. *Când se lovește, copilul își cheamă mama cu o voce tristă.* **7** (*despre glas, melodii etc.*) duios, jalnic, tânguios, tânguitor, ‹fran.; înv.› plentiv, ‹fig.› dureros. *A cântat o doină tristă, care a emoționat publicul.* **8** elegiac, melancolic. *Este stăpânită de un puternic sentiment trist. Soprana a cântat o melodie tristă.* **9** (*despre situații, întâmplări, evenimente etc.*) dureros, jalnic, nenorocit, ‹înv. și reg.› milos. *Odată cu moartea părinților a început pentru copii un șir trist de încercări.* **10** dureros, întristător, ‹fig.› funest. *Povestea adesea întâmplări triste din viața lui.* **11** lamentabil, penibil. *Aseară, la petrecere, a oferit un spectacol trist.* **12** (*mai ales fig.; despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, ‹rar› dezolator, ‹fam.› jalnic, ‹fig.› sterp, sur, vânăt, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este tristă.* **13** (*mai ales fig.; despre elemente din natură, momente ale zilei etc.*) ‹fig.› melancolic, posomorât, tomnatic. *Îl indispune lumina tristă a lunii.* **14** fig. (*cu sens atenuat*) catastrofal, catastrofic, dezastruos, fatal, funest, ‹fig.› nefericit, nenorocit, tragic. *Deversările necontrolate de deșeuri toxice au consecințe triste asupra mediului.* **II** adv. (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) funesto, sumbru. **III** s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.
tristeálă s.f. (*înv.*) v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.
tristearínă s.f. (*chim.*) stearină. *Tristearina este folosită la fabricarea săpunului.*
tristéțe s.f. **I 1** amar, amărăciune, amărâre, întristare, mâhnire, necaz, nefericire, nemângâiere, of, supărare, ‹livr.› distimie, tribulație, ‹înv. și pop.› obidire, voie rea, ‹pop.› obidă, ‹înv. și reg.› scârbă, ‹reg.› bănat, bușluială, ‹înv.› apăs, întristăciune, mâhneală, mâhniciune, scârbie, tristă (v. *trist*), tristeală, umilenie, ‹fig.› cătrănire, mohorâre, negru, ‹fig.; pop. și fam.› cătrănitură, oftică, ‹fig.; pop.› otrăvire, ‹fig.; reg.› cerneală[2], ponor, ‹fig.; înv.› învăluială. *Tristețea i-a invadat sufletul după vestea primită.* **2** dezolare, indispoziție, întristare, mâhnire, mohoreală, posomoreală, ‹rar› posăceală, ‹înv.› dezolație, morozitate, ‹fig.› înnegurare, înnorare, întuneric, mocneală, nor. *Văzându-i tristețea de pe chip, încerca s-o înveselească.* **3** duioșie, întristare, jale[1], ‹fig.› durere. *Melodia exprimă o tristețe copleșitoare.* **4** amar, întristare, jale[1], ‹fig.› catran, milă. *I-a murit cineva apropiat și i-a rămas tristețe în inimă.* **5** melancolie, ‹livr.› atrabilă, ‹fig.› elegie. *Vremea ploioasă de toamnă târzie îți creează o stare de tristețe.* **II** (*fam.*) v. Căință. Mustrare. Părere de rău. Pocăință. Regret. Remușcare.
tristișór, -oáră adj. (*pop.*) ‹pop.› tristuț.
tristuít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist.
tristúț, -ă adj. (*pop.*) ‹pop.› tristișor.
trișá vb. I. **1** intr. (*j. de cărți; despre oameni*) ‹înv. și reg.› a sfeti. *Cei care trișează la jocurile de noroc sunt eliminați și aspru pedepsiți.* **2** intr., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a ademeni, a amăgi, a încânta, a înșela[1], a minți, a mistifica, a momi, a păcăli, ‹livr.› a iluziona, ‹fam.› a fenta, a fraieri, a juca, a prosti[1], a șmecheri, a țepui[2], ‹înv. și reg.› a fulăi, a planisi, a poticăli, a prilesti, a sminti, a smomi, a șutili, ‹reg.› a celui, a măglisi, a obroci[1], a ormoci, a șugui[1], a tășca, ‹înv.› a blăzni, a dezmânta, a gâmbosi, a îngâna, a lânțoti, a se linguși, a măguli, a surprinde, ‹peior.› a chilipirgi, ‹fig.› a îmbro-

bodi, a orbi, ‹fig.; pop. și fam.› a boi[3], a duce[2], a purta, a șurubări, a șurubui, ‹fig.; fam.› a aburi, a aiura, a arde, a bărbieri, a dribla, a frige, a încălța, a pârli, a pingeli, a pingelui, a potcovi, a prăji, ‹fig.; reg.› a pârjoli, a șurubi, ‹fig.; înv.› a aromi, a luneca, ‹arg.› a accidenta, a daiboji, a pricăli. *A trișat multe persoane în vârstă cu vorbe frumoase.*

trișáj s.n. (*rar*) **1** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare. **2** (*j. de cărți*) v. Trișare.

trișáre s.f. **1** (*j. de cărți*) ‹rar› trișaj, ‹înv. și reg.› șulerie. *A fost eliminat din joc pentru trișare.* **2** ademenire, amăgire, înșelare[1], înșelăciune, înșelătorie, mistificare, momire, păcăleală, păcălire, păcălit[1], ‹livr.› iluzionare, ‹rar› trișaj, trișerie, ‹pop.› amăgeală, momitură, ‹fam.› fentă, fraiereală, prostire, prostit[1], țepuire[1], ‹înv. și reg.› celușag, prilestire, șuteală[1], ‹reg.› celuială, celuire, cribdă, mâgliseală, mâglisire, păcală, tășcare, tășcătură, ‹înv.› amăgie, dezmântare, înceluială, înceluire, îngânătură, înșelătură, lâncotă, măglisitură, sminteală, uluire, ‹fig.› îmbrobodire, orbire, ‹fig.; fam.› carotă, pingelire, pingeluială, pingeluire. *Trișarea persoanelor în vârstă cu promisiuni mincinoase a devenit o modă.*

trișát, -ă adj. (*despre oameni*) ademenit, amăgit, încântat, înșelat[1], mințit, momit, păcălit[2], ‹fam.› fraierit, prostit[2], țepuit, ‹înv. și reg.› prilestit, ‹reg.› celuit, gloanit, ‹înv.› dezmântat, gâmbosit, ‹fig.› îmbrobodit[2], orbit, ‹fig.; fam.› aburit, bărbierit[2], buzat, dus[2], pingelit, pingeluit, ‹arg.› accidentat. *Bătrânul trișat a rămas păgubit.*

trișc s.n. (*j. de societate; reg.*) v. Moară. Țintar.

trișcăr s.m. (*muz.*) ‹pop.› trișcaș. *Trișcarul cântă din trișcă.*

trișcáș s.m. (*muz.; pop.*) v. Trișcar.

trișcă s.f. (*muz.*) **1** ‹reg.› pincă, totâlcă. *Trișca este asemănătoare cu un fluier fără găuri, cu o mică deschizătură lunguiață la capătul prin care se suflă, din care se emit sunete puternice și ascuțite.* **2** (*reg.*) v. Caval. **3** (*la cimpoi; reg.*) v. Țurloi.

trișculíță s.f. (*muz.; pop.*) ‹pop.› trișcuță, ‹reg.› trișcușoară. *Trișculițele se confecționează din trestie, din soc sau din lemn de paltin.*

trișcușoáră s.f. (*muz.; reg.*) v. Trișculiță. Trișcuță.

trișcúță s.f. (*muz.; pop.*) ‹pop.› trișculiță, ‹reg.› trișcușoară.

trișeríe s.f. (*rar*) v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

trișór s.m. (*j. de cărți*) ‹înv. și reg.› șuler. *Trișorul a fost prins scoțând un valet din mânecă.*

tritanopíe s.f. (*med.*) tritanopsie. *În tritanopie ochiul nu percepe culooarea albastră.*

tritanopsíe s.f. (*med.*) tritanopie.

trítă s.f. (*la căruță, la car, la trăsură ; reg.*) v. Orcic.

trituráre s.f. triturație. *Prin triturare, substanțele solide, medicamentele etc. sunt dispersate în particule foarte fine.*

triturație s.f. triturare.

triumfă vb. I. intr. **I** (*despre oameni*) a jubila. *A triumfat când a aflat că a câștigat concursul.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a se afirma, a se evidenția, a se impune, a se lansa, a se remarca. *A reușit să triumfe în lumea muzicală.* **2** (*despre adversari în jocuri, în concursuri etc.*) a bate, a dispune, a se impune, a întrece, a învinge, ‹fig.; fam.› a rade. *A triumfat la tenis în fața adversarului său american.* **3** (*despre oameni sau despre manifestări, realizări etc. ale lor*) a excela, ‹fig.› a bria, a eclata, a luci, a străluci, ‹fig.; înv.› a strălumina. *Spectacolul de Anul Nou triumfă prin talentul interpreților.*

triumfál, -á adj. triumfător, ‹înv.› triumfalnic. *Generalul roman victorios în luptă s-a bucurat de o primire triumfală la întoarcerea acasă. Intrarea armatei biruitoare în oraș a fost triumfală.*

triumfálnic, -ă adj. (*înv.*) v. Triumfal. Triumfător.

triumfătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. biruitor, câștigător, izbânditor, învingător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost triumfătoare. Triumfătorii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.* **2** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor, despre forță, natură, viață etc.*) atotbiruitor. *S-a remarcat ca un luptător triumfător. Dragostea triumfătoare i-a împlinit visul. Poetul a cântat tinerețea triumfătoare. Lumina adevărului este triumfătoare.* **3** adj. triumfal, ‹înv.› triumfalnic. **II** adj. jubilativ, jubilatoriu. *Avea pe față un aer triumfător după ce a aflat că a câștigat concursul.*

triúnghi s.n. **I 1** (*geom.*) ‹înv.› triangul, trigon, trilater. *Triunghiul este un poligon cu trei laturi.* **2** (*geom.*) ***triunghi scalen*** = ‹înv.› trigon șchiopătat. *Triunghiul scalen are laturile inegale.* **3** ***triunghi de semnalizare*** = triunghi reflectorizant; ***triunghi reflectorizant*** = triunghi de semnalizare. *A plasat triunghiul reflectorizant pe șosea, pentru a semnaliza celorlalți șoferi că are pană. Orice conducător auto trebuie să aibă în dotarea mașinii o trusă de prim ajutor, un triunghi reflectorizant și un extinctor.* **II** (*muz.*) trianglu. *Triunghiul este un instrument muzical de percuție, care produce sunete cristaline prin lovire cu o baghetă din oțel.*

triunghiát, -ă adj. (*înv.*) v. Triunghiular.

triúnghic, -á adj. (*rar*) v. Triunghiular.

triunghicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Triunghiular.

triunghiulár, -ă adj. (*geom.*) ‹rar› trigon, trigonal, triunghic, ‹înv.› triangular, trigonicesc, triunghiat, triunghicesc, triunghiurat. *Unul dintre corpurile bibliotecii are formă triunghiulară.*

triunghiurát, -ă adj. (*înv.*) v. Triunghiular.

triviál, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, vulgar, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii triviale.* **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, vulgar, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări triviale. A considerat răspunsul lui cam trivial.* **3** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, vulgar, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, rătos[2]. *Este un om trivial, fără educație și cultură.* **4** (*rar; despre modul de viață al oamenilor*) v. Banal. Comun. Neînsemnat. Obișnuit. Prozaic. Sărac. **5** (*rar; despre evenimente, fapte, întâmplări etc.*) v. Banal. Comun. Obișnuit. Ordinar. Prozaic. **II** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, vulgar, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat trivial cu bătrâna.*

trivialitáte s.f. imoralitate, impudicitate, impudoare, incovenință, indecență, necuviință, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, vulgaritate, ‹livr.› licență, licențiozitate, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscăritură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru trivialitatea exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus trivialitatea la extrem.*

trivializá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, cuvinte, fapte etc.*) a (se) degrada, a (se) vulgariza. *Gustul publicului se poate trivializa prin anumite emisiuni de divertisment.*

trivializáre s.f. degradare, vulgarizare. *Trivializarea unor emisiuni de divertisment este revoltătoare.*

trivializát, -ă adj. degradat, vulgarizat. *Unele emisiuni de divertisment trivializate au fost scoase din grila de programe.*

troácă s.f. **1** (*gosp.*) albie[1], copaie, covată, ‹pop.› postavă, ‹reg.› balie, chersin, ciupă, copăic, moldă, spălător. *Femeile de la țară pun rufele la muiat în troacă.* **2** adăpătoare, jgheab, uluc, ‹pop.› teică[1], ‹înv. și reg.› covată, scoc, ‹reg.› lăturar, moldă, piuă, vălău. *A pus apă în troacă pentru a bea caii.* **3** (*la pl. troace; pop. și fam.*) ‹pop. și fam.› boarfe (v. *boarfă*), bulendre (v. *buleandră*), calabalâc, catrafuse, ‹pop.› țoale (v. *țol*), ‹fam.; deprec.› borfet, ‹reg.› bodroanțe, canatlâcuri, cioveie (v. *ciovei*), dănănaie, hontroape, hozate, târnomate (v. *târnomată*), tiliuțe, trancanale (v. *trancana*), trancote (v. *trancotă*), trantabușuri, trantaveie, trante, troscobârțe, țanghile, țolinci, țoloabe (v. *țoloabă*), țulendre. *Și-a strâns repede troacele într-o geantă și a plecat.* **4** (*zool.; la broasca-țestoasă; reg.*) v. Carapace. **5** (*la moară; reg.*) v. Copaie. Covată. Ladă. Postavă. **6** (*bot.; reg.*) v. Tărtăcuță. Tâlv. Tigvă (*Lagenaria gourda*). **7** (*reg.*) v. Ciob. Fărâmă. Spărtură. Țandără. **8** fig. (*anat.; reg.*) v. Craniu. Cutie craniană.

troăgăr[1] s.m. (*reg.*) **1** v. Hamal. **2** v. Om de serviciu. Servitor. **3** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

troăgăr[2] s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Brancardă. Targă. **2** (*transp.*) v. Cotigă. Teleagă.

troăhnă s.f. **1** (*med.; pop. și fam.*) v. Gripă. **2** (*med.; pop.*) v. Coriză. Guturai. Rinită. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Răceală. **4** (*med.; reg.*) v. Febră enterică. Febră tifoidă. Tifos[1]. Tifos abdominal (v. *tifos*[1]).

troc[1] s.n. (*econ., com.*) barter, schimb în natură, ‹înv. și reg.› trampă[1], ‹înv.› trămpăluit. *Trocul este forma cea mai simplă a comerțului.*

troc[2] s.n. taftur. *Cu trocul se strânge șaua sau pătura pe cal.*

trocăci s.m. pl. (*reg.*) v. Papuc.

trocár s.n., s.m. **1** s.n. (*chir.*) harpon, ‹înv.› trichet. *Trocarul este folosit la puncții.* **2** s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist.

trocățícă s.f. (*rar*) v. Trocuță.

trochíță s.f. (*reg.*) v. Trocuță.

trocușór s.n. (*reg.*) v. Trocuță.

trocúță s.f. ‹rar› trocățică, ‹reg.› trochiță, trocușor.

troféu s.n. **1** (*de obicei în competiții sportive*) cupă[1]. *Tenismenul a câștigat trofeul în turneul de la Roland Gaross.* **2** fig. (*rar*) v. Biruință. Izbândă. Victorie.

trofíe s.f. (*fiziol.*) trofism.

trofísm s.n. (*fiziol.*) trofie. *Trofismul este starea dinamică a nutriției.*

trofotaxíe s.f. (*fiziol.*) trofotropism.

trofotropísm s.n. (*fiziol.*) trofotaxie. *Trofotropismul este curbarea direcției de creștere a țesuturilor sub influența unui mediu mai bogat în substanțe nutritive.*

trog s.n. (*geomorf.*) vale glaciară. *Trogul are profilul longitudinal în trepte.*

troglobíe s.f. (*biol.*) troglobiont. *Troglobia trăiește în peșteri.*

troglobiónt s.n. (*biol.*) troglobie.

troglodít, -ă s.m., s.f. fig. (*în opoz. cu „progresist”*) înapoiat, retrograd, ‹fig.› medieval, ‹fig.; turc.; înv.› capanlâu, ‹fig.; deprec.› rugină, tureatcă. *În plină epocă modernă, există troglodiți care se opun progresului.*

troglodítism s.n.fig. ‹fig.› troglodiție. *Troglodismul caracterizează un retrograd.*

troglodíție s.f. fig. ‹fig.› troglodítism.

trohéu s.m. (*vers.; în versul antic*) coreu. *Troheul este un picior format dintr-o silabă lungă și una scurtă, silaba lungă putând fi înlocuită cu două scurte.*

trohnări vb. IV. intr. (*med., med. vet; reg.; despre ființe*) v. Răci.

trohneálă s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Coriză. Guturai. Rinită. **2** (*med., med. vet.*) v. Răceală.

trohní vb. IV. intr. **1** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Răci. **2** (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.

trohnít, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; pop.; despre ființe*) v. Răcit[2]. **2** (*reg.; despre fân, cereale, făină etc.*) v. Aprins[2]. Fermentat. Încins[2].

trohoídă s.f. (*geom.*) cicloidă (v. *cicloid*). *Trohoida este o curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafață plană.*

tróhot s.n. (*reg.; adesea cu determ. „de fân”, „de paie”*) v. Stroh.

troián[1] s.m., adj. **1** s.m. ‹înv.› dardan. *Troienii erau locuitorii Troiei.* **2** adj. ‹înv.› dardanic. *Răpirea Elenei, soția regelui Spartei, de către prințul troian Paris a dus la izbucnirea războiului dintre ahei și orașul Troia.*

troián[2] s.n. **I 1** nămete, noian, ‹reg.› omăt, suflătură, sul. *Drumurile s-au acoperit cu troiene din cauza ninsorilor abundente.* **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Morman. Movilă. **3** (*înv. și reg.*) v. Iarbă. Pajiște. **4** (*înv. și reg.*) v. Stradă. **5** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) ***Troianul-Cerului*** v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **II** (*jur.; reg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

tróică s.f. (*transp.; reg.*) v. Cabrioletă. Faeton. Șaretă.

troiení vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) a (se) întroieni, a (se) înzăpezi, ‹pop.› a (se) înnămeți, a (se) nămeți, ‹înv. și reg.› a se înomeți, a (se) zăpădi, ‹reg.› a (se) omeți, ‹înv.› a se înneoa. *Zăpada a troienit șoselele. Drumurile s-au troienit în urma căderilor masive de zăpadă.* **2** refl. (*despre oameni, vehicule etc.*) a se întroieni, a se înzăpezi. *Au luat-o pe un drum lăturalnic și s-au troienit.* **3** tr. (*despre vânt, viscol; compl. indică zăpada*) a viscoli, ‹reg.› a noroi[2]. *Viscolul troienește zăpada, nămeții ajungând aproape la înălțimea gardurilor.*

troiemíre s.f. **1** întroienire, înzăpezire, ‹pop.› înnămețire, nămețire, ‹reg.› omețire. *În urma căderilor masive de zăpadă, troienirea drumurilor a perturbat circulația.* **2** viscolire. *Se anunță vreme urâtă, cu troieniri de zăpadă.*

troienít, -ă adj. **1** (*despre drumuri, străzi, spații etc.*) întroienit, înzăpezit, ‹pop.› înnămețit, nămețit, ‹reg.› omețit. *Drumurile troienite trebuie curățate.* **2** viscolit. *Nu se mai poate circula pe șosele din cauza zăpezii troienite.*

tróiță s.f. **I** (*relig. creștină*) **1** cruce, ‹reg.› rugă. *Trioțele sunt așezate la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri care evocă un anumit eveniment.* **2** (***Troiță** nm. pr.*) Sfânta Treime (v. *sfânt*), Trinitate, ‹fig.; înv.› Lumină. *Troița este uniunea spirituală a celor trei persoane sau ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Sfântul Duh, reprezentând un singur Dumnezeu.* **II** (*pop.*) v. Treime. Triadă. Trinitate. Trio.

troleibúz s.n. (*transp.*) ‹rar› filobuz, ‹impr.› troleu. *Preferă să meargă cu troleibuzul până la serviciu.*

troléu s.n. (*transp.*) **1** (*impr.*) v. Troleibuz. **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

trolitúl s.n. (*chim.*) polistiren, polistirol, ‹fam.› scârț. *Trolitulul este un material plastic solid, care se folosește ca material electroizolant, în radiotehnică sau în televiziune și la fabricarea unor obiecte.*

tróliu s.n. (*tehn.*) granic, vinci, ‹reg.› vină. *Troliul este folosit la deplasarea pe verticală a unei sarcini.*

tromb s.m. (*med.*) trombus. *Trombul este masa sangvină coagulată care se formează în inimă sau într-un vas.*

trombázā s.f. (*biochim.*) trombină, ‹înv.› fibrinferment. *Trombaza transformă fibrinogenul în fibrină, participând la procesul de coagulare a sângelui.*

trómbă s.f. **I 1** vârtej, ‹rar› sul. *Părul îi este răsfirat de o trombă de vânt.* **2** vârtej, ‹pop.› vântoasă (v. *vântos*), ‹reg.› vârtecuș, vârteșcă. *Vântul ridică o trombă de zăpadă.* **II** (*anat.; la elefanți; rar*) v. Trompă.

trombelastografíe s.f. (*med.*) trombodinamografie. *Trombelastografia este studiul global al coagulării.*

trombína s.f. (*biochim.*) trombază, ‹înv.› fibrinferment.

trombinogén s.m. (*biochim.*) protrombină, trombogen. *Trombinogenul este o substanță inactivă din plasma sangvină care, sub influența trombochinazei, se transformă în trombină.*

trómbo-anticorpi s.m. pl. (*biochim.*) anticorpi antiplachetari. *Trombo-anticorpii sunt capabili să distrugă sau să aglutineze trombocitele.*

trombochinázā s.f. (*biochim.*) protrombinază, tromboplastină. *Trombochinazele sunt enzime rezultate prin distrugerea trombocitelor, prezente în țesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui.*

trombocít s.n. (*biol.*) plachetă sangvină. *Trombocitul are rol important în coagularea sângelui.*

trombocitopeníe s.f. (*med.*) purpură trombocitopenică idiopatică, trombopenie. *Trombocitopenia se caracterizează prin scăderea anormală a numărului de trombocite din sânge.*

trombocitopoiéză s.f. (*biol.*) trombopoieză. *Trombocitopoieza este procesul de formare a trombocitelor.*
trombocitóză s.f. (*med.*) hiperplachetoză. *Trombocitoza este creşterea numărului de plachete în sângele periferic.*
trombodinamografíe s.f. (*med.*) trombelastografie.
tromboendarteriectomíe s.f. (*chir.*) endarteriectomie. *Tromboendarteriectomia este excizia endoteliului lezat al unei artere.*
trombogén s.n. (*biochim.*) protrombină, trombinogen.
trombón s.m., s.n. **I** s.m. (*muz.; meton.*) v. Trombonist. **II** s.n. fig. (*fam.*) **1** (*la pl. **tromboane***) v. Fabulaţie. Invenţie. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură. **2** (*glum.*) v. Gură (*ca organ al vorbirii*).
tromboní vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Minţi.
tromboníst s.m. **1** (*muz.*) ‹meton.› trombon. *S-a eliberat un post de trombonist în orchestra Operei din Bucureşti.* **2** fig. (*fam.*) v. Caiafă. Comedian. Comediant. Fariseu. Făţarnic. Histrion. Iezuit. Ipocrit. Machiavelist. Mincinos. Perfid. Prefăcut. Şiret[3]. Tartuf. Viclean.
trombopemíe s.f. (*med.*) purpură trombocitopenică idiopatică, trombocitopenie .
tromboplastímă s.f. (*biochim.*) protrombinază , trombochinază.
tromboplastinogén s.m. (*biochim.*) protrombokinină, protromboplastină. *Tromboplastinogenul este un factor de coagulare care, sub acţiunea tromboplastinogenazei, formează tromboplastina.*
trombopoiéză s.f. (*biol.*) trombocitopoieză.
trombotést s.n. (*med.*) test Owen. *Trombotestul este o metodă de control a unui tratament anticoagulant prin derivaţi de dicumarină.*
trómbus s.n. (*med.*) tromb.
trómpă s.f. **I** (*anat.*) **1** (*la elefanţi*) ‹rar› trombă, ‹înv.› proboscidă, ‹turc.; înv.› hortum. *Elefanţii apucă hrana cu trompa.* **2** ***trompă auditivă*** = (*art.*) ***trompa-Eustachio*** = ***trompa lui Eustache*** = salpinge, ‹înv.› trâmbiţa lui Eustache (v. *trâmbiţă*), trompa lui Eustah, trompa urechii, trompeta lui Eustahie (v. *trompetă*). *Trompa lui Eustache face legătura di ntre urechea medie şi faringe;* ***trompă uterină*** = (*art.*) ***trompa-Fallopio*** = oviduct, salpinge, ‹înv.› trâmbiţa matchii (v. *trâmbiţă*), trâmbiţa mitrii (v. *trâmbiţă*), trompeta mătricii (v. *trompetă*). *Ovulele, ajunse la maturitate, sunt transportate spre exterior prin trompa uterină;* (*art.; înv.*) ***trompa lui Eustah*** = ***trompa urechii*** v. Trompa-Eustachio. Trompa lui Eustache. Trompă auditivă. **3** (*arg.*) v. Nas. Organ olfactiv (v. *organ*[1]). **II** **1** (*fam.*) v. Claxon. **2** (*înv.*) v. Corn. **3** (*muz., milit.; înv.*) v. Goarnă. Trâmbiţă. Trompetă.
trompét s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbiţaş. Trompetist.
trompetár s.m. (*înv.*) **1** (*muz., milit.*) v. Gornist. Trâmbiţaş. Trompetist. **2** v. Crainic. Mesager. Sol[1]. Trimis[1]. Vestitor.
trompetáş s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbiţaş. Trompetist.
trompétă s.f. **I** **1** (*muz., milit.*) goarnă, trâmbiţă, ‹reg.› plaşcă[3], ‹înv.› trompă, trubă, trupcă. *Trompeta sună pe câmpul de bătălie.* **2** (*art.; anat.; înv.*) ***trompeta lui Eustahie*** v. Salpinge. Trompa Eustachio (v. *trompă*). Trompa lui Eustache (v. *trompă*). Trompă auditivă; ***trompeta mătricei*** v. Oviduct. Salpinge. Trompa Fallopio (v. *trompă*). Trompă uterină. **II** fig. (*anat.; fam.; glum.*) v. Gură (ca organ al vorbirii).
trompetíst s.m. **1** (*muz., milit*) gornist, trâmbiţaş, ‹înv. şi pop.› trâmbiţar, trompet, tubicen, ‹înv.› buccinator, cornist, sârmaci, trâmbaci, trompetar, trompetaş, trubaci. *Este trompetist în fanfara militară.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.
tron[1] s.n. **I** **1** jilţ, ‹înv.› scaun, taht. *Faraonii aveau tronuri de aur.* **2** (*fam.; glum.*) v. Closet. Toaletă. Veceu. **II** fig. (*polit.*) domnie, ‹fig.› coroană, scaun, sceptru. *Primului născut al regelui îi revine tronul.*
tron[2] s.n. **1** (*pop.*) v. Cufăr. Ladă. **2** (*reg.*) v. Coşciug. Sarcofag. Sicriu. **3** (*la moară; reg.*) v. Copaie. Covată. Ladă. Postavă.
tronă vb. I. intr. **1** (*polit.; despre oameni, colectivităţi, popoare etc.*) a domina, a stăpâni, ‹rar› a sultăni. *Tronează peste două regate.* **2** fig. ‹fig.› a stăpâni. *În familia lor tronează veselia.*
tronc[1] interj. (*sugerează zgomotul produs de căderea unui corp, de o ciocnire bruscă*) foflenchi!, tranc!, zdrang!, zdup!
tronc[2] s.n. (*anat.; livr.*) v. Corp. Trunchi. Trup.
tronc[3]**, troáncă** adj. (*în opoz. cu „deştept", „isteţ"; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
troncăí vb. IV. intr. (*reg.; despre vehicule în mişcare, despre roţile unui vehicul în mişcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui.
troncăiálă s.f. (*reg.*) v. Hodorogeală.
troncăít s.n. (*reg.*) v. Hodorogeală.
troncăitúră s.f. (*reg.*) v. Hodorogeală.
troncăneálă s.f. (*reg.*) **1** v. Hodorogeală. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
troncăní vb. IV. intr. **1** (*pop.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **2** (*reg.; despre vehicule în mişcare, despre roţile unui vehicul în mişcare etc.*) v. Dudui. Durăi. Durui. Hodorogi. Hurui. Turui. **3** fig. (*pop.; compl. indică vorbe, replici etc.*) v. Trânti.
troncămíre s.f. troncănit, troncăt.
troncănít s.n. troncănire, troncăt. *Se aude troncănitul tocurilor pe gresie.*
troncănitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Hodorogeală. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
tróncăt s.n. troncănire, troncănit.
troncón s.n. (*geom.*) trunchi de con. *Tronconul este o parte a unui con cuprinsă între bază şi o secţiune paralelă cu baza.*
tronéci s.n. (*reg.*) **1** v. Tronişor. **2** v. Sertar.
tronf s.n. **1** (*j. de cărţi; reg.*) Atu. **2** (*înv.*) v. Acont. Arvună. Avans.
tronişór s.n. (*pop.*) **1** ‹reg.› troneci. *Tronişorul este o ladă de mici dimensiuni.* **2** v. Sicriaş. Sicrinel.
tronuléţ s.n. (*pop.*) v. Sicriaş. Sicrinel.
trop s.m. (*stil.*) figură de stil, imagine, ‹înv.› shimă. *Romancierii folosesc în scrierile lor numeroşi tropi.*
trópai interj. (*de obicei repet.*) ropai! *Din sala de dans se aude: tropai, tropai!*
tropár s.n. **1** (*bis.*) imn. *În tropar este preamărit un sfânt sau un eveniment religios.* **2** (*reg.*) v. Giulgiu. Linţoliu.
tropăí vb. IV. intr. (*despre oameni şi unele animale*) a bocăni, ‹pop.› a tropoti, a zdupăi, ‹reg.› a dupăi, a tupăi, a tupăni, a zăpăi, a zdupăni, a zupăi. *Copiii tropăie prin casă.*
tropăiálă s.f. tropăit, tropăitură, tropot, ‹pop.› treapăd, tropotit, tropotitură, zdupăială, zdupăit, ‹înv. şi reg.› zupăială, zupăit, zupăitură, ‹reg.› dupăială, dupăit, dupăitură, tropoteală, tropotică, zăpăit, zăpăitură, zdupănitură. *Tropăielile copiilor nu-l lasă să adoarmă. Pământul se cutremură sub tropăielile cailor.*
tropăít s.n. **1** tropăială, tropăitură, tropot, ‹pop.› treapăd, tropotit, tropotitură, zdupăit, zdupăială, ‹înv. şi reg.› zupăială, zupăit, zupăitură, ‹reg.› dupăială, dupăit, dupăitură, tropoteală, tropotică, zăpăit, zăpăitură, zdupănitură. **2** ropot, ‹reg.› ropăit. *De afară, se aude tropăitul regulat al bocancilor soldaţilor care defilează.*
tropăitúră s.f. tropăială, tropăit, tropot, ‹pop.› treapăd, tropotit, tropotitură, zdupăială, zdupăit, ‹înv. şi reg.› zupăială, zupăit, zupăitură, ‹reg.› dupăială, dupăit, dupăitură, tropoteală, tropotică, zăpăit, zăpăitură, zdupănitură.
trópic[1] s.n., adj. (*geogr.*) **1** s.n. (*art.; nm. pr.*) ***Tropicul Racului*** = ‹pop.› Tropicul Cancerului. *Tropicul Racului este paralela de 23°27′ latitudine nordică;* (*pop.*) ***Tropicul Cancerului*** v. Tropicul Racului. **2** s.n. (*la pl. **tropice***) zonă tropicală. *La tropice este o căldură de nesuportat pentru cei care locuiesc în regiunile nordice ale Pământului.* **3** adj. tropical.
trópic[2]**, -ă** adj. (*lit.*) tropologic. *A întocmit un dicţionar tropic, care include figurile de stil folosite în literatura română.*
tropicál, -ă adj. **1** (*geogr.*) tropic[1]. *Papagalul este o pasăre tropicală. Păsările zboară spre ţările tropicale.* **2** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) arzător, canicular, dogoritor, fervid, fierbinte, torid, ‹pop.› zăpuşit, zăpuşitor, ‹reg.› pripitor, ‹înv.› arzoi, zădufos. *Verile din ultimii ani au fost tropicale.*
tropíe s.f. (*biol.*) tropism.

tropísm s.n. (*biol.*) tropie. *Tropismul este tendința de acomodare și de orientare a unui organism vegetal fixat de pământ, într-o anumită direcție, sub influența unor excitații exterioare (lumină, căldură, gravitație, umiditate etc.).*

tropológic, -ă adj. (*lit.*) tropic[2].

trópos s.n. (*înv.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **2** v. Amabilitate. Atenție. Curtoazie. Galanterie. Gentilețe. Politețe. **3** v. Ascendent. Autoritate. Considerație. Influență[1]. Înrâurire. Prestigiu. Reputație. Respect. Stimă. Trecere. Vază[1].

troposí vb. IV. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

trópot s.n. tropăială, tropăit, tropăitură, ‹pop.› treapăd, tropotit, tropotitură, zdupăit, ‹înv. și reg.› zupăială, zupăit, zupăitură, ‹reg.› dupăială, dupăit, dupăitură, tropoteală, tropotică, zăpăit, zăpăitură, zdupăială, zdupănitură. *Tropotele copiilor nu-l lăsau să adoarmă. Pământul se cutremură sub tropotele cailor.*

tropoteálă s.f. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

tropotí vb. IV. **1** intr. (*pop.; despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi. **2** tr. (*reg.*) ‹reg.› a tăpși, a tăpși, a tăpșui, a tiopăni, a topli. *După ce a amestecat mămăliga, o tropotește cu o lingură înainte de a o răsturna pe fund.* **3** intr., tr. (*înv.; despre oameni; compl. indică artiști, oratori etc. sau evoluția acestora pe scenă ori la tribună*) v. Aplauda.

tropotícă s.f. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

tropotít s.n. (*pop.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

tropotitór, -oáre adj. fig. (*rar; despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor*) v. Briant. Eclatant. Răsunător. Strălucit. Strălucitor.

tropotitúră s.f. (*pop.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

troscăí vb. IV. intr. (*reg.; despre lemne și obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni.

troscánél s.m. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*).

troscăní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre lemne și obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni. **2** (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din”, care indică instrumentul acțiunii*) v. Pocni. Trosni.

troscobárțe s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

tróscot[1] s.m. (*bot.*) **1** (*și, reg., troscot-gras*) *Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*; costrei, ‹rar› târșoară, ‹reg.› brebenel, hericică, iarba-găinilor (v. *iarbă*), iarbă-noduroasă, iarbă-roșie, iolut, laba-găinii (v. *labă*), porcin[1], sporiș, târsoacă, tortel, trăgănătoare, troscănel, troscoțel, troscovă. **2** ***troscot-de-apă*** = (*art.*) ***troscotul-broaștelor*** = *Polygonum amfibium*; ‹reg.› iarbă-roșie-broștească, sălcuță, troscoțel; (*reg.*) ***troscot-amețitor*** v. Sălbăție (*Lolium temulentum*); ***troscot-de-câmp*** v. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Troscoțel (*Polycnemum arvense*); ***troscot-gras*** v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*); ***troscot-piperat*** = ***troscot-roșu*** v. Dintele-dracului (*Polygonum hydropiper*); ***troscot-porcesc*** = ***troscot-scămos*** v. Iarbă-roșie (*Polygonum lapathifolium*). **3** (*reg.*) v. Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **4** (*reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*). **5** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*). **6** (*reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*). **7** (*reg.*) v. Talpa-gâștei (v. *talpă*) (*Chenopodium rubrum*).

tróscot[2] s.n. (*reg.*) **1** v. Pocnet. Pocnitură. Trosnet. Trosnitură. **2** v. Balangă. Clopot. Talangă.

troscotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trâncăni.

troscoțél s.m. (*bot.*) **1** *Polycnemum arvense*; scârțâitoare (v. *scârțâitor*), ‹reg.› hericică, troscot-de-câmp (v. *troscot[1]*). **2** (*reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*). **3** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Polygonum lapathifolium*). **4** (*reg.*) v. Portulacă. Portulacă-vulgară (*Portulaca oleracea*). **5** (*reg.*) v. Răculeț. Șerpariță (*Polygonum bistorta*). **6** (*reg.*) v. Troscot-de-apă (v. *troscot[1]*). Troscotul-broaștelor (v. *troscot[1]*) (*Polygonum amfibium*).

tróscovă s.f. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Troscot[1] (*Polygonum arenarium* și *Polygonum aviculare*).

trosneálă s.f. **I 1** (*rar*) v. Pârâit. Pârâitură. Sfârâială. Sfârâit[1]. Sfârâitură. Trosnet. Trosnitură. **2** (*rar*) v. Pocnet. Pocnitură. Trosnet. Trosnitură. **3** (*rar*) v. Plesnitură. Pocnitură. Trosnitură. **4** (*fam.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **II** (*arg.*) **1** v. Furt. Sustragere. **2** v. Devalizare. Devastare. Jefuire. Prădare. Spargere.

trósnet s.n. **1** pârâit, pârâitură, sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, trosnitură, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. *În sobă se aude trosnetul lemnelor care ard.* **2** pocnet, pocnitură, trosnitură, ‹rar› plescăit, trosneală, trosnire, ‹înv. și reg.› pocneală, ‹reg.› troscot[2]. *A tresărit la auzul unui trosnet de pușcă în depărtări.* **3** (*pop.*) v. Plesnitură. Pocnitură. Trosnitură.

trosní vb. IV. **1** intr. (*despre lemne sau obiecte din lemn*) a pârâi, a pocni, ‹rar› a suna, ‹pop.› a răpăi, ‹reg.› a crăcăi, a troscăi, a troscăni, a zgomota. *Crengile uscate trosnesc sub picioarele lor. Ușa de stejar a trosnit din balamale când a fost împinsă cu putere.* **2** intr. (*despre foc sau despre corpuri inflamabile care ard*) a pârâi, a sfârâi, ‹înv.› a prâsni[1]. *Focul trosnește în sobă.* **3** intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din”, care indică instrumentul acțiunii*) a pocni, ‹rar› a plescăni, ‹reg.› a troscăni. *Vânătorii trosnesc din puști.* **4** intr. (*adesea cu determ. introduse prin prep. „din”, care indică instrumentul acțiunii*) a plesni, a pocni, ‹reg.› a detuna. *Căruțașul trosnește din bici.* **5** intr. (*despre părți ale corpului*) a pârâi, a pocni. *Când se ridică, îi trosnesc genunchii. Degetele îi trosnesc când le strânge.* **6** intr. (*despre pepenii-verzi ajunși la maturitate*) a pârâi. *Pepenii copți trosnesc când sunt strânși în palme.* **7** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **8** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **9** tr. (*arg.; compl. indică instituții, clădiri, mobile, obiecte etc. încuiate sau închise*) v. Devaliza. Devasta. Jefui. Prăda. Sparge.

trosníre s.f. **1** plesnire, pocnire. *Trosnirile din bici îndeamnă caii să alerge.* **2** (*rar*) v. Pocnet. Pocnitură. Trosnet. Trosnitură.

trosnít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

trosnitór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) **1** s.m. v. Bătăuș. **2** s.m. v. Huligan. **3** s.f. (*psih.*) v. Estromană. Nimfomană.

trosnitórnic s.m. (*arg.*) v. Bătăuș.

trosnitúră s.f. **1** pârâit, pârâitură, sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, trosnet, ‹rar› pârâială, sunare, trosneală, ‹reg.› cracăt, pârpăitură. **2** pocnet, pocnitură, trosnet, ‹rar› plescăit, trosneală, trosnire, ‹înv. și reg.› pocneală, ‹reg.› troscot[2]. **3** plesnitură, pocnitură, ‹rar› trosneală, ‹pop.› trosnet. *Se aud trosniturile de bici ale urătorilor.*

troșení vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăși. Săpa.

troșeníre s.f. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].

troșenít s.n. (*agric.; reg.*) v. Prașilă. Prășire. Prășit[1]. Sapă[2]. Săpare. Săpat[1].

trotíl s.n. (*chim.*) trinitrotoluen. *Trotilul este folosit ca exploziv stabil la încărcarea proiectilelor de artilerie, care nu prezintă pericol la manipulare.*

trotilá vb. I. tr., refl. (*fam.; glum.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

trotilát, -ă adj. (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

trotteur [tro'tœr] s.m. (*echit.*) trăpaș. *Trotteurii sunt caii special antrenați pentru mersul la trap.*

trubăci s.m. (*muz., milit.; înv.*) v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist.

trubadurésc, -ă adj. trubaduric.

trubadúric, -ă adj. trubaduresc. *Creațiile trubadurice aveau caracter pastoral sau erotic.*

trúbă s.f. (*muz., milit.; înv.*) v. Goarnă. Trâmbiță. Trompetă.

truc s.n. abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, vicleniе, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› finețuri (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișcunlanță, solomonie, șuleaucă, tărâșenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiu-

zarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.;pop. şi fam.› şurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, şurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la trucuri care nu-l onorează.*

trucáj s.n. trucare.

trucáre s.f. trucaj. *Există programe de calculator pentru trucarea imaginilor. Este specialist în trucarea fotografii lor.*

truct subst. (*tehn.; reg.*) v. Clanţă. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

trucuít, -ă adj. (*reg.; despre cărţi, reviste, desene, documente etc.*) v. Apărut. Edit. Editat. Imprimat[2]. Publicat. Tipărit[2].

trúdă s.f. **1** caznă, chin, efort, forţare, muncă, necaz, osteneală, sforţare, silinţă, strădanie, străduinţă, travaliu, zbucium, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. şi pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. şi reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, şerbie, şpăruială, ştrapaţ, zoală, ‹înv.› căznire, nevoinţă, osteninţă, ostenit[2], sforţă, strădare, strădănuială, strădănuinţă, strădănuire, străstuială, străsture, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să ştii să faci binele cu cât mai puţină trudă.* **2** efort, greutate, osteneală, ‹înv.› ostenitură. *După luni de zile, a reuşit, cu trudă, să-şi termine casa.* **3** salahorie, salahorit, ‹pop.› trudire, ‹înv. şi reg.› dârvăreală. *Cad morţi de oboseală după atâta trudă.* **4** (*înv. şi pop.*) v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură. **5** (*fiziol.; pop.*) v. Lasitudine. Oboseală. Osteneală. **6** (*econ.; înv.*) Beneficiu. Câştig. Emolument. Profit. Venit[1]. **7** (*înv.*) Critică (v. *critic*). Frondă. Imputare. Imputaţie. Învinuire. Recriminare. Recriminaţie. Reproş. Vină.

trudélnic, -ă adj. (*înv.; mai ales despre acţiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor.

trudí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forţa, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforţa, a se sili, a se strădui, a se zbuciuma, ‹înv. şi pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. şi reg.› a se păzi, a se strădănui, ‹reg.› a se păsmângi, a se siruli, a şpărui, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfârâma, a se zbate, ‹fig.; înv. şi reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se trudeşte de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reuşeşte să-i găsească soluţia.* **2** refl. (*despre oameni*) a se munci, a se obosi, a se osteni, ‹înv. şi pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se coţobăni, ‹fig.› a asuda. *Se trudeşte să câştige cinstit o pâine.* **3** intr. (*despre oameni*) a robi. *Toată vara a trudit pe moşia fermierului.* **4** intr. (*despre oameni*) a roboti, ‹pop.› a hâi, ‹reg.› a oblicări, ‹fig.; reg.› a cârnosi. *A trudit din greu toată vara pe câmp.* **5** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Martiriza. Schingiui. Tortura. **6** refl. (*pop.; despre oameni*) v. Căuta. Încerca. Sili. Strădui. Vedea. **II** tr., refl. fig. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Mâhni. Necăji. Otrăvi. Pleoşti. Străpunge. Supăra.

trudíre s.f. (*pop.*) v. Salahorie. Salahorit. Trudă.

trudít, -ă adj. **1** (*despre oameni*) chinuit, consumat, frământat[2], muncit, necăjit, zbuciumat, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie trudită pe care greutăţile familiale au doborât-o.* **2** (*despre fiinţe sau despre forţa lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârşit[2], surmenat, vlăguit, ‹înv. şi pop.› ostenit[1], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, trudit, s-a aşezat pe o bancă.* **3** (*despre oameni*) muncit, ‹înv.› trudnic. *Aceşti ţărani trudiţi şi umiliţi o viaţă s-au răsculat.*

trúdnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*mai ales despre acţiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor. **2** (*despre oameni*) v. Muncit. Trudit. **3** (*despre oameni*) v. Chinuit. Consumat. Frământat[2]. Muncit. Necăjit. Trudit. Zbuciumat.

trudnicíe s.f. (*înv.*) **1** v. Caznă. Chin. Efort. Forţare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforţare. Silinţă. Strădanie. Străduinţă. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Calvar. Canon. Caznă. Chin. Damnaţiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferinţă. Supliciu. Torturare. Tortură.

trudós, -oásă adj. (*înv.; mai ales despre acţiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor.

trufá vb. I. fig. (*fam.*) **1** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Garnisi. Împăna. Împânzi. Înţesa. Umple. **2** tr. (*compl. indică oameni*) v. Escroca. Frustra. Încărca. Înşela[1]. Pungăşi. Specula.

trufandá s.f. ‹înv.› primi ţii. *Trufandalele apar în piaţa la începutul primăverii.*

trufáş[1], -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumţios, semeţ, suficient, ţanţoş, vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. şi pop.› înmândrit, măreţ, ‹pop. şi fam.› ţâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fiţos, îngurguţat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. şi reg.› pâşin, ‹reg.› făleţ, hireş, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoş, ocoş, ostru, peţcheş, sfătos, ţăndru-mândru, ţifraş, ţineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălţat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împănat, înţepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; înv. şi pop.› umflat, ‹fig.; fam.› aţos, proţăpit, ‹fig.; înv. şi reg.› săţios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, ţepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind trufaş şi dificil, nu are prieteni.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) arogant, cinic, impertinent, insolent, irespectuos, ireverenţios, îndrăzneţ, neamabil, necuviincios, neînfrânat, neobrăzat, nerespectuos, nereverenţios, neruşinat, obraznic, prezumţios, semeţ, sfidător, sfruntat, ‹pop. şi fam.› ţâfnos, ‹fam.› familiar, tupeist, ţanţoş, ‹înv. şi reg.› ruşinat, ‹reg.› cinghinea, mărnicos, mogoş, spanciulit, şulhetic, ‹înv.› acolisitor, determinat, nerușinos, ‹fig.› colţos, ‹fig.; fam.› botos, ‹fig.; reg.› ţestos, ‹arg.› nasuliu. *Nu i-a plăcut că funcţionara era aşa de trufaşă.* **II** adj. fig. **1** (*despre elemente ale naturii, forme de relief, elemente arhitecturale etc.*) falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestuos, măreţ, semeţ, splendid, ‹fig.; rar› exorbitant. *Piscurile trufaşe ale munţilor se profilează în depărtare.* **2** (*despre construcţii, monumente etc.*) grandios, impozant, impunător, maiestuos, măreţ, monumental, splendid, superb, ‹fig.; înv. şi pop.› luminos. *Catedrala este o construcţie trufaşă.* **III** adv. (*modal*) arogant, impertinent, insolent, ireverenţios, îndrăzneţ, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverenţios, neruşinat, obraznic, semeţ, sfidător, sfruntat, urât[2], ‹fam.› obrăzniceşte, ţanţoş. *Răspunde trufaş părinţilor.*

trufáş[2], -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

trúfă[1] s.f. **1** (*bot.*) ***trufă-de-iarnă*** = *Tuber melanosporum*; trufă-neagră; ***trufă-de-vară*** = *Tuber aestivum*; trufă-văratică; ***trufă-neagră*** = *Tuber melanosporum*; trufă-de-iarnă; ***trufă-văratică*** = *Tuber aestivum*; trufă-de-vară. **2** fig. escrocherie, hoţie, impostură, incorectitudine, înşelăciune, înşelătorie, pungăşie, şarlatanie, şmecherie, ‹fig.› panglicărie, scamatorie, ‹fig.; fam.› carotaj. *A fost inculpat pentru trufă.*

trúfă[2] s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate. **2** (*înv.*) v. Mândrie. Mulţumire. Satisfacţie.

trúfă[3] s.f. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

trufălí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

trufăşág s.n. (*reg.*) v. Farsă. Festă. Ghiduşie. Glumă. Păcăleală. Păcălitură. Poznă. Ştrengărie.

trufăşí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeţi. Trufi[1].

trufăşíe s.f. (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate.

trufí[1] vb. IV. **1** refl. (*despre oameni*) a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozăvi, a se infatua, a se înfumura, a se îngâmfa, a se

lăuda, a se mândri, a se semeți, ‹înv. și pop.› a se buieci, a se înmândri, a se mări, a se răți, ‹pop.› a se încrede, a se înfăla, a se marțafoi[2], ‹fam.› a se burica, a se furlandisi, a se îngurguța, a se voinici, ‹înv. și reg.› a se măroși, ‹reg.› a se bârzoia, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî, a se nielcoși, a se pieptoși, a se sfătoși, a se trufăli, ‹înv.› a se fantaxi, a se gurguia, a se îndrăzni, a se înfuduli, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se trufăși, a se văznesi, ‹fran.› a se plastrona, ‹fig.› a se împăuna, ‹fig.; pop. și fam.› a se cocoși, a se înfoia, a se păuni, a se umfla, ‹fig.; înv. și reg.› a se dezmierda, ‹fig.; reg.› a se coși, a se îmbălora, a se încondura, ‹fig.; înv.› a se înălța, a se lăți, a se ridica, ‹arg.› a se șucări. *Vezi, acesta este defectul tău - prea te trufești!* **2** tr. (*pop.; compl. indică inima, sufletul, viața etc. oamenilor*) v. Bucura. Desfăta. Încânta.

trufí[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Glumi.

trufie s.f. **I 1** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, vanitate, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țănțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hârtie, hireșetă, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semețire, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; înv. și pop.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Trufia tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **2** aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, tupeu, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țănțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu trufie.* **3** (*înv.*) v. Mândrie. Mulțumire. Satisfacție. **II** fig. grandoare, măreție, monumentalism, monumentalitate, splendoare. *Orașul este renumit pentru trufia catedralei.*

trufitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

trufós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

trufuí vb.IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Glumi.

truísm s.n. banalitate, platitudine, prozaism, ‹livr.› lapalisadă, ‹fig.› proză, ‹fig.; rar› loc comun. *Discursul său nu a interesat auditoriul din cauza truismului ideilor.*

trunc s.n. (*bot.; înv.*) v. Trunchi. Tulpină.

trúncheș, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Robust. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic.

trunchi s.n. **I 1** (*bot.*) tulpină, ‹livr.› caulis, ‹înv. și pop.› steblă, ‹pop.› trup, ‹reg.› lujer, ‹înv.› trunc. *Trunchiurile mestecenilor au o strălucire de argint în lumina lunii. O veveriță și-a făcut scorbura în trunchiul unui stejar.* **2** buștean, ‹reg.› tumurug. *Trunchiurile sunt curățate de crengi și de coajă.* **3** butuc, tăietor, ‹rar› tăiș, ‹reg.› lemnar, tăiuș. *După ce a terminat de tăiat lemnele, înfige toporul în trunchi.* **4** (*în măcelării, abatoare etc.*) butuc, scaun. *Măcelarul porționează carnea pe trunchi.* **5** (*geom.*) ***trunchi de con*** = troncon. *Trunchiul de con este o parte a unui con cuprinsă între bază și o secțiune paralelă cu baza.* **6** (*reg.*) v. Postată. **II 1** (*anat.*) corp, trup, ‹livr.› tronc[2]. *Își înclină prea mult trunchiul peste fereastră. Brațele îi atârnă de-a lungul trunchiului.* **2** (*a. plast.*) tors[2]. *Sculptura reprezintă trunchiul unui bărbat.* **III** (*com.; înv.*) v. Carmangerie. Măcelărie.

trunchiá vb. I. tr. **I** (*compl. indică arbori, crengi etc.*) a ciunti, a reteza, a tăia, ‹înv. și reg.› a seciui. *Oamenii au trunchiat mulți copaci din pădure.* **II** fig. **1** (*compl. indică modul de exprimare a oamenilor*) a întrerupe. *Profesorul își trunchiază prelegerea cu numeroase citate din clasici.* **2** (*compl. indică texte*) ‹fig.› a mutila. *Pentru a-și putea publica studiul, a fost nevoit să-și trunchieze textul, scoțând paragrafe importante din acesta.* **3** (*compl. indică afirmații, cuvinte, texte, situații etc.*) a altera, a contrafface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a violenta, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a trunchiat voit textul comunicatului.*

trunchiáș s.n. (*bot.; pop.*) v. Trunchișor. Trunchiuleț.

trunchiát, -ă adj. **1** (*chir.; despre membre ale ființelor sau despre segmente ale lor*) amputat, ciung, ciuntit, retezat[2], tăiat[2], ‹reg.› bont[2], ciumpav. *Are un picior trunchiat. Poartă o proteză la mâna trunchiată.* **2** fig. (*în opoz. cu „adevărat"; despre afirmații, cuvinte, texte, situații etc.*) alterat, contrafăcut, deformat, denaturat, escamotat, fals, falsificat, măsluit[2], mistificat, răstălmăcit, ‹fig.› distorsionat, mutilat, pervertit, siluit, ‹fig.; înv.› smintit, strâmbat. *Textul trunchiat al comunicatului l-a revoltat.*

trunchiós, -oásă adj. (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Robust. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic.

trunchișór s.n. (*bot.*) trunchiuleț, ‹pop.› trunchiaș, ‹reg.› trunchiuț.

trunchiuléț s.n. (*bot.*) trunchișor, ‹pop.› trunchiaș, ‹reg.› trunchiuț.

trunchiúț, -ă s.n. (*bot.; reg.*) v. Trunchișor. Trunchiuleț.

trúncuș, -ă adj. (*reg.; despre oameni, populații etc.*) v. Aborigen. Autohton. Băștinaș. Entopic. Indigen. Neaoș. Pământean. Vernacular.

trup s.n. **I 1** (*anat.*) corp, ‹înv. și pop.› pieliță, ‹înv. și reg.› stare, ‹fig.› oase (v. *os*), ‹fig.; fam.; glum.› anatomie, carapace, caroserie, ‹fig.; înv.› tulpină, ‹fig.; iron.› hoit. *Frigul îi învăluie trupul. Își întinde trupul pe nisipul plajei.* **2** (*anat.*) corp, trunchi, ‹livr.› tronc[2]. *Își înclină prea mult trupul peste fereastră. Brațele îi atârnă de-a lungul trupului.* **3** cadavru, corp, corp neînsuflețit, hoit, stârv, ‹înv. și pop.› mortăciune, oase (v. *os*), ‹pop.› leș[1], ‹reg.› hanț, stârvină, ‹înv.› dabilă, ‹poetic› lut, ‹arg.› moaște. *Trupurile celor morți în accident sunt transportate la morgă. Trupurile animalelor înecate sunt adunate după inundație și arse.* **4** (*anat.; înv. și reg.*) v. Organ genital (v. *organ*[1]). Sex. **5** (*anat.; înv. și reg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **6** (*înv.*) v. Făptură. Ființă. Om. Persoană. Viață. **7** (*biol.; înv.*) ***trup uiegos*** v. Corp vitros. Umoare hialoidă. Umoare sticloasă. Umoare vitroasă. **II 1** (*tehn.; la meliță*) bătător, scaun, strat, ‹reg.› grindei. *Pe trupul meliței se așază inul sau cânepa pentru a fi melițate.* **2** (*bot.; pop.*) v. Trunchi. Tulpină. **3** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Pat. **III** (*înv.*) **1** v. Materie. Substanță. **2** v. Corp. **3** (*și* ***trup străin***) v. Corp. Corp străin. Materie. Substanță. **4** v. Tom. Volum. **5** (*geom.*) v. Solid. **6** (*astron.*) ***trup ceresc*** v. Astru. Corp ceresc. Luceafăr. **7** (*geogr.*) v. Glob geografic. Glob pământesc. Glob terestru. **IV** (*înv.*) **1** (*milit.; urmat de determ. gen. sau introduse prin prep. „de"*) v. Corp de armată. **2** (*jur.*) ***trup de legi*** v. Corp de legi. Corpus.

trupár s.n. (*reg.*) **1** v. Cioltar. Șabracă. Valtrap. **2** v. Ham[2].

trúpă s.f. **1** (*la pl.* ***trupe***; *milit.*) armată, forțe armate (v. *forță*), oaste, oștire, putere, putere armată, ‹înv. și pop.› ostășie, ‹înv. și reg.› șirag, tabără, ‹înv.› armadă, armie, baionete (v. *baionetă*), miliție, obuz[2], ordie, ostășime, oștime, oștitură, rânduială, silă, tărie, ‹turc.; înv.› cul, ‹meton.› armă, ‹fig.› sabie. *În unele țări, șeful statului este și conducătorul suprem al trupelor.* **2** (*milit.*) ***trupă volantă*** = unitate volantă. *Trupa volantă se poate deplasa rapid;* (*la pl.*) ***trupe auxiliare*** = corp auxiliar. *Trupele auxiliare sunt formate din soldații care luptă sub steagul unei alte națiuni;* ***trupe de pace*** = trupe noncombat. *Trupele de pace ajută la menținerea păcii într-o anumită zonă, nefiind angajate direct în luptă;* ***trupe de transmisiuni*** = unități de transmisiuni (v. *unitate*). *Trupele de transmisiuni sunt specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc.;* ***trupe noncombat*** = trupe de pace. **3** ansamblu, colectiv, formație. *Trupa de muzică populară a școlii a câștigat concursul național.* **4** (*muz.; pop.; adesea urmat de determ. „de lăutari"*) v. Taraf.

trúpcă s.f. (*muz., milit.; reg.*) v. Goarnă. Trâmbiță. Trompetă.

trupeán, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) ‹înv.› trupesc.

trupésc, -eáscă adj. **1** (*în opoz. cu „sufletesc"*) corporal, fizic[2], ‹înv.› pielițesc. *Multe persoane*

pun accent pe aspectul trupesc. **2** (*despre relațiile dintre oameni*) erotic, fizic[2], fiziologic, intim, sexual. *Relația lor este trupească.* **3** carnal, fizic[2], lumesc, senzual, sexual, ‹înv.› pielițesc, ‹fig.› păgân, ‹fig.; înv.› spurcat[2]. *Plăcerile trupești sunt considerate păcat de către biserică.* **4** fizic[2], pământesc. *Tânărul nutrește pentru fată o iubire trupească, nu una platonică.* **5** material. *Nu trebuie să se urmărească numai satisfacerea trebuințelor trupești.* **6** (*înv.; despre oameni*) ‹înv.› trupean. *Fii trupești și fii sufletești.* **7** (*înv.; despre lucruri, ființe, fenomene etc.*) v. Concret. Fizic[2]. Material. Palpabil. Pământesc. Perceptibil. Pipăibil. Sesizabil. **8** (*înv.; despre obiecte, lucruri, ființe*) v. Palpabil. Pipăibil. Tangibil.

trúpeș, -ă adj. (*despre oameni sau animale*) **1** binefăcut, corpolent, masiv, puternic, robust, solid, spătos, voinic, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› truncheș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugby sunt trupeși.* **2** (*în opoz. cu „slab”; adesea peior.*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, umflat, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam trupeș pentru vârsta lui.*

trupeșie s.f. (*pop.*) v. Corpolență.

trupéște adv. (*modal; în opoz. cu „sufletește”*) fizicește. *Arată bine trupește. Trupește se simte bine.*

trupinícă s.f. (*reg.*) v. Buștean. Butuc. Buturugă. Ciot.

trúpiște s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.

trúpiță[1] s.f. (*tehn.; la plug; pop.*) v. Călcâi. Plaz[1]. Talpă.

trupiță[2] s.f. (*anat.; reg.*) v. Trupușor.

trupós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Robust. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic.

trupșorél s.n. (*anat.; pop.*) v. Trupuleț. Trupușor.

trupuléț s.n. (*anat.*) trupușor, ‹pop.› trupșorel, trupurel, ‹reg.› trupiță[2], trupuț.

trupurél s.n. (*anat.; pop.*) v. Trupuleț. Trupușor.

trupusí vb. IV. tr. (*croitorie; reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte*) v. Însăila.

trupușór s.n. (*anat.*) trupuleț, ‹pop.› trupșorel, trupurel, ‹reg.› trupiță[2], trupuț.

trupúț s.n. (*anat.; reg.*) v. Trupuleț. Trupușor.

trusóu s.n. ‹german.› ștafirung. *S-a căsătorit cu o fată care avea un trusou modest.*

trustiér s.m. (*econ.*) trustman. *Trustierul este asociat sau acționar al unui trust.*

trústnian s.m. (*econ.*) trustier.

trúșcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.

trușcói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

trușie s.f. (*reg.*) **1** (*culin.*) v. Acritură. Murătură. **2** (*culin., ind. alim.*) v. Magiun.

trușní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **2** v. Îmbufna.

trúșnic s.n. (*reg.*) v. Turtă. Turtă furajeră.

trușnít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagiu. Scandalagioaică.

truștuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **2** v. Îmbufna.

truznél s.n. (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Crâng. Prâsnel.

t-shirt ['tiʃərt] subst. (*ind. text.; engl.*) v. Maiou. Tricou.

tub s.n. **I** (*tehn.*) **1** țeavă, ‹reg.› bute, smârc, vergea. *Tubul este o piesă cilindrică, goală în interior, din metal, sticlă, material plastic etc., care are diverse utilizări.* **2** canal, conductă, ‹înv. și reg.› sulinar, ‹înv.› jgheab. *Apa curge prin tuburi.* **II 1** (*anat.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) canal, conduct, duct, ‹înv. și reg.› țeavă. *Tubul digestiv este o parte a aparatului digestiv.* **2** (*anat.*) ***tub renal*** = tub urinifer; ***tub urinifer*** = tub renal. *Tubul renal sau urinifer continuă glomerulul renal și formează împreună cu acesta nefronul, care este unitatea funcțională a rinichiului.* **3** (*bot.*) ***tub ciuruit*** = vas ciuruit, vas liberian. *Prin tuburile ciuruite circulă seva.* **4** (*fiz.*) ***tub electronic*** = lampă. *Tubul electronic conține mai mulți electrozi printre care trece un curent electric;* ***tub venturi*** = venturimetru. *Tubul venturi este folosit pentru determinarea vitezei de curgere și a debitului unui fluid într-o conductă;* ***tub videocaptor*** = vidicon. *Tubul videocaptor este folosit mai ales în televiziune, pentru transformarea imaginii în semnale electrice.*

tubáj s.n. (*med., med. vet.*) ***tubaj duodenal*** = drenarea bilei (v. *drenare*). *Tubajul duodenal permite recoltarea bilei care se scurge în duoden;* ***tubaj laringian*** = intubare, intubație. *În caz de asfixie, se face tubaj laringian prin introducerea unui tub în laringe.*

tubắu s.m. (*bot.; reg.*) v. Mătasea-broaștei (v. *mătase*) (*Conferva rivularia*).

túber s.m. (*bot.; la unele plante*) tubercul.

tubércul s.m. **1** (*bot.; la unele plante*) tuber. *Tuberculul este o tulpina subterană, scurtă și îngroșată, care constituie un rezervor de substanțe nutritive.* **2** (*med.*) ***tubercul lupic*** = lupom. *Tuberculul lupic este o leziune tegumentară caracteristică lupusului tuberculos;* (*la pl.*) ***tuberculii mulgătorilor*** = paravaccină. *Tuberculii mulgătorilor este o boală infecțioasă care afectează mâinile mulgătorilor de vaci.*

tuberculát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) tuberifer, tuberos. *Plantele tuberculate au tuberculi.*

tuberculizá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre oameni, animale, părți ale corpului lor, organe*) ‹pop. și fam.› a se oftica, ‹pop.› a se ataca. *Plămânii i s-au tuberculizat din cauza condițiilor mizere din mină.*

tuberculizáre s.f. (*med., med. vet.*) ‹pop. și fam.› ofticare. *Tuberculizarea poate duce la decesul bolnavului.*

tuberculóm s.n. (*med.*) cazeom. *Tuberculomul se formează în parenchimul pulmonar.*

tuberculós, -oásă adj., s.m., s.f. (*med., med. vet.*) ftizic, tebecist, ‹rar› pulmonic, ‹pop. și fam.› ofticat, ofticos, ‹pop.› atacat, ‹reg.› șui[5], șuios. *Fiind tuberculos, a stat mai mult timp internat în spital.*

tuberculóză s.f. (*med., med. vet.*) **1** ‹livr.› bacilloză. *Suferă de tuberculoză de mai mulți ani.* **2** ***tuberculoză pulmonară*** = boală de piept, ftizie, piept, plămâni (v. *plămân*), tebece, ‹livr.› bacilloză, ‹rar› pulmonie, ‹pop. și fam.› oftică, ‹pop.› atac, ‹reg.› beteșug uscat, boală câinească, boală seacă, boală uscată, hârtică, socote, uscătură, ‹înv.› plămânie. *Astăzi, tuberculoza pulmonară poate fi tratată cu rezultate foarte bune;* ***tuberculoză miliară*** = granulie. *Tuberculoza miliară se caracterizează prin prezența de granulații în plămâni.*

tuberifér, -ă adj. (*bot.; despre plante*) tuberculat, tuberos.

tuberós, -oásă adj. (*bot.; despre plante*) tuberculat, tuberifer.

tuberóză s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***tuberoză-albă***, ***tuberoză-de-grădină***) *Polyanthes tuberosa*; chiparoasă. **2** (*reg.*) v. Bujor (*Paeonia officinalis*).

tuberozitáte s.f. (*med., med. vet.*) excrescență, proeminență, protuberanță, ‹pop.› bulbucătură. *Bolnavul are pe ficat mai multe tuberozități.*

tubicén s.m. (*muz., milit.; înv. și pop.*) v. Gornist. Trâmbițaș. Trompetist.

tubiflóră s.f., adj. tubuliflor.

tubifórm, -ă adj. tubular, tubuliform, tubulos.

túbing s.n. (*ind. extract.*) coloană de extracție, țeavă de extracție. *Sondele petroliere sunt prevăzute cu tubinguri.*

tuboovarítă s.f. (*med.*) anexită, ooforosalpingită, salpingoovarită. *Multe femei suferă de tuboovarită.*

tubulár, -ă adj. tubiform, tubuliform, tubulos. *Tulpina acestei plante este tubulară.*

tubuléț s.n. tubușor.

tubuliflóră s.f., adj. tubiflor. *Planta tubuliflor are corola gamopetală, în formă cilindrică sau de pâlnie.*

tubulifórm, -ă adj. tubiform, tubular, tubulos.

tubulós, -oásă adj. tubiform, tubular, tubuliform.

tubulúră s.f. (*tehn.*) știț. *Tubulura permite realizarea unui racord sau scurgerea unui fluid dintr-un recipient ori printr-o conductă.*

tubușór s.n. tubuleț.

tucán, -ă s.m. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”; reg.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

tuci s.n. **1** (*ind. sider.*) fontă, ‹reg.› bădic, schijă, trăscău[2], ‹german.› erț, ‹ieșit din uz› fier turnat. *Tuciul se produce în cuptoare înalte.* **2** (*pop.*) v. Ceaun. **3** (*înv. și reg.*) v. Bronz. **4** (*tehn.; la plug; reg.*) v. Bârsă.

túcie s.f. (*meteor.; reg.*) **1** v. Ceață. Negură. Pâclă. **2** v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

tuciuríu, -íe adj., s.m., s.f. **1** adj. (*despre oameni*) brun, brunet, negricios, negru, oacheș, ‹înv. și pop.› smolit, ‹pop.› negriu, ‹fam.› țigănatic, țigănos, ‹fam.; glum. sau iron.›

balaian, balaoacheș, ‹reg.› bărnaci, murg[2], murgiu, negros, oarzăn, ‹înv.› smolițiu. *Îi plac fetele tuciurii.* **2** s.m., s.f. (*iron.*) v. Rom[2]. Țigan. Țigancă.

tucoáie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.

tuculí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) v. Captura. Prinde.

tudășlí vb. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", „despre"*) v. Informa. Interesa. Întreba.

tudelíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Albumeală. Albumiță. Floare-de-colț . Floarea-reginei (v. *floare*) (*Leontopodium alpinum*).

tudésc, -ă adj. **1** (*înv.*) v. German. Germanic. Nemțesc. **2** fig. (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, vulgar, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros. *Are de multe ori purtări tudești. A considerat răspunsul lui cam tudesc.*

tudíla adv. (*temporal; reg.*) v. Curând. Devreme. Fuga (v. *fugă*). Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Neîntârziat. Numaidecât. Rapid. Repede. Timpuriu.

túdină s.f. (*geomorf; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

tudumánă s.f. (*înv. și reg.*) **1** v. Protest. **2** v. Dovadă. Indicație. Indiciu. Mărturie. Pildă. Probă. Semn.

tudumánél s.m. (*polit.; înv. și reg.*) v. Contestatar. Contestator. Protestatar.

tudumáni vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Protesta. **2** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) v. Afirma. Declara. Mărturisi. Relata. Spune. Zice.

tudumánitór s.m. (*polit.; înv. și reg.*) v. Contestatar. Contestator. Protestatar.

tuf s.n. (*geol.; și **tuf vulcanic***) cinerit. *Tuful este o cenușă vulcanică consolidată, folosită în industria cimentului.*

tufán s.m. **I 1** (*bot.*) *Quercus pubescens*; stejar-pufos, ‹pop.› slădun, ‹reg.› lemn-tare, stejărică, tufă. **2** (*bot.*) tufar, tufă, ‹înv. și reg.› turtel. **3** (*bot.; pop.*) v. Gorun (*Quercus petraea*). **4** (*bot.; reg.*) v. Stejar (*Quercus sessiliflora*). **5** (*bot.; reg.*) v. Stejar. Stejar-de-luncă. Stejar-pedunculat (*Quercus robur*). **6** (*reg.*) v. Bătă. Ciomag. Măciucă. Par. **II** fig. (*pop.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

tufár s.m. **I** (*bot.*) **1** tufan, tufă, ‹înv. și reg.› turtel. **2** (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mlădă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș. **3** (*reg.*) v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*). **II** fig. (*pop.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

túfă s.f. **I 1** (*bot.*) tufan, tufar, ‹înv. și reg.› turtel. *Tufa este un arbust cu ramuri dese, crescute direct de la rădăcină.* **2** (*bot.*) ‹rar› snop, stuf, ‹reg.› corci[2], stol, târșar. *Primăvara înfloresc tufele de liliac. A intrat din neatenție într-o tufă de scaieți.* **3** (*bot.; reg.; și **tufă-albă***) v. Alun (*Corylus avellana*). **4** (*bot.; reg.*) v. Stejar (*Quercus sessiliflora*). **5** (*bot.; reg.*) v. Stejar-pufos. Tufan (*Quercus pubescens*). **6** (*bot.; reg.*) v. Spălăcioasă (*Senecio vernalis*). **7** (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.› claie. *Atrage atenția prin tufa de păr pe care o are.*

tufăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

tufăioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Tufișoară. Tufiță. Tufușoară.

tufănícă s.f. (*bot.*) **1** *Chrysanthemum indicum*; crizantemă, dumitriță, tufănică, ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), bumb, cătălină, flori-de-iarnă (v. *floare*), gura-paharului (v. *gură*), iernăreț, mărgăritică, mărgean, pelin, pene-de-iarnă (v. *pană*), roman[1], romaniță-mare, rujă-de-toamnă, salomii-galbene (v. *salomie*), spilcuță, tătăișă[1], tomnatice (v. *tomnatic*). **2** (*reg.*) v. Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **3** (*reg.*) v. Nalbă. Nalbă-de-grădină. Nalbă-mare-de-grădină. Nalbă-roșie (*Althaea rosea*). **4** (*reg.*) ***tufănică-albă*** v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*); ***tufănică-galbenă*** v. Mărită-mă-mamă (*Rudbeckia laciniata*). **5** (*la pl. în forma **tufănele**; reg.*) v. Lipscănoaică (*Coreopsis tinctoria*).

tufăníță s.f. (*bot.*) *Chrysanthemum indicum*; crizantemă, dumitriță, tufănică, ‹reg.› aurată (v. *aurat*[2]), bumb, cătălină, flori-de-iarnă (v. *floare*), gura-paharului (v. *gură*), iernăreț, mărgăritică, mărgean, pelin, pene-de-iarnă (v. *pană*), roman[1], romaniță-mare, rujă-de-toamnă, salomii-galbene (v. *salomie*), spilcuță (v. *spelcuță*), tătăișă[1], tomnatice (v. *tomnatic*).

tufăreág s.n. (*bot.; reg.*) v. Luncă. Zăvoi.

tufărí vb. IV. intr. (*reg.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.

tufăríe s.f. (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, lăstăriș, mlădă, stufăriș[2], tufăriș, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie.

tufăríme s.f. (*bot.; rar*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mlădă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

tufăríș s.n., s.m. **1** s.n. (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, lăstăriș, mlădă, stufăriș[2], tufărie, tufiș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. **2** s.m. fig. (*pop.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

tufăríște s.n. (*bot.; reg.*) v. Alunet. Aluniș.

tufceá s.f. (*bot.; reg.*) v. Tufișoară. Tufiță. Tufușoară.

tufceáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tufișoară. Tufiță. Tufușoară.

tufeáncă s.f. fig. (*pop.*) v. Bastardă (v. *bastard*). Copil din flori (v. *copil*[1]).

tuféc[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Saltea.

tuféc[2] s.n. (*milit.; înv.*) v. Pușcă.

tufecciú s.m. (*milit.; înv.*) v. Armurier.

tufét s.n. (*bot.; reg.*) v. Alunet. Aluniș.

tufíș s.n., s.m. **I** s.n. (*bot.*) **1** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) crâng, desiș, hățiș, lăstăriș, mlădă, stufăriș[2], tufărie, tufăriș, ‹rar› lăstăret, nuieliș, perdea, stuf, tufărime, ‹pop.› arin, bunget, desime, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› buhaș, ciritel, hațeg, hăciugă, hălăciugă, hâns, huceag, huci[1], nuielărie, păhui[1], rediu, strufină, târș târșar, tufar, țuhă, ‹înv.› desie. *Dintr-un tufiș sare o căprioară.* **2** (*pop.*) v. Alunet. Aluniș. **II** s.m. fig. (*pop.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

tufișoáră s.f. (*bot.*) tufiță, tufușoară, ‹reg.› tufăioară, tufcea, tufceancă, tufuliță, tufuță.

tufíște s.f. (*bot.; reg.*) v. Alunet. Aluniș.

tufiță s.f. (*bot.*) tufișoară, tufușoară, ‹reg.› tufăioară, tufcea, tufceancă, tufuliță, tufuță.

túflă s.f. **1** (*mai ales la pl. **tufle**; reg.*) v. Pâslar. **2** (*arg.*) v. Geantă. Poșetă. **3** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel. **4** (*arg.*) v. Buzunar.

tufléu s.n. (*reg.*) **1** (*bot.; la porumb*) v. Cocean. Strujan. **2** (*anat.*) v. Fluier. Fluierul piciorului (v. *fluier*). Tibia.

tuflí vb. IV. (*fam.*) **I** tr. (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) v. Băga. Îndesa. Înfunda. Trage. Vârî. **II** tr., refl. fig. **1** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Amorți. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleși. Muia. Toropi[1]. Vlăgui. **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Măhni. Necăji. Otrăvi. Pleoști. Străpunge. Supăra. **3** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.

tuflít, -ă adj. fig. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** v. Abătut. Acru. Afectat[1]. Amărât. Cătrănit[2]. Cernit[2]. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Fiert[2]. Indispus. Îndoliat. Îndurerat. Înlăcrimat. Înnegurat. Întristat. Măhnit. Muiat. Necăjit. Neguros. Opărit. Otrăvit[2]. Păclos. Pleoștit. Plouat[2]. Prostrat. Rănit[2]. Rebegit. Supărat. Trist. Ulcerat.

tufói s.n. fig. (*pop.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

tufós, -oásă adj. **I** (*despre arbori sau despre coroanele, ramurile lor*) foios, frunzos, stufos, ‹reg.›lobodos, stolos, ‹fig.; reg.› stoborât. *Mănăstirea este lângă o pădure bătrână, cu arbori tufoși. Stejarul din grădină are coroana tufoasă.* **II** fig. **1** (*despre barbă, mustăți*) ‹fig.; reg.› tufucos, ‹fig.; înv.› faeș, umbros. *Bătrânul are o barbă creață și tufoasă.* **2** (*despre părul oamenilor, despre blana, coama, coada animalelor*) înfoiat, ‹fig.› stufos, ‹fig.; înv.› umbros. *Părul tufos îi cade, în valuri, pe spate.*

tuftúr s.n. (*reg.*) = taftur.

tufucós, -oásă adj. fig. (*reg.; despre barbă, mustăți*) v. Tufos.
tufulíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Tufișoară. Tufiță. Tufușoară.
tufușoáră s.f. (*bot.*) tufișoară, tufiță, ‹reg.› tufăioară, tufcea, tufceancă, tufuliță, tufuță.
tufúță s.f. (*bot. reg.*) v. Tufișoară. Tufiță. Tufușoară.
túhăs s.n. (*anat.; la oameni; arg.*) v. Dos. Fund. Șezut.
túhăt s.n. (*reg.*) v. Pilotă.
tui[1] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuf-pitic (*Otus scops*).
tuí[2] vb. IV. tr., refl recipr. (*reg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Tutui[1].
tui[3]**, túie** adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
túia s.f. (*bot.*) *Thuja orientalis* și *Thuja occidentalis*; arborele-vieții (v. *arbore*), ‹rar› tămâie, ‹reg.› pomul-vieții (v. *pom*), sosna.
tuiác, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
túică s.f. (*reg.*) v. Bâtă. Ciomag. Măciucă. Par.
túieș, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **3** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean.
tuiești vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.
tují[1] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi.
tují[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina.
tujleán s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
tujiígă s.f. (*reg.*) v. Scorbură.
tul [tyl] s.n. (*reg.*) v. Dantelă.
túlai[1] interj. (*reg.*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ti! Ț! Vai[1]! **2** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Au[3]!, E[2]! Ei! I[2]! O! Of! Uf! Vai[1]! **3** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) v. Ah! Aoleu! O! Vai!
túlai[2] interj. (*reg.; adesea cu val. vb.*) v. Huști! Țâști[1]! Țuști[1]! Zbughi[1]!
túlă s.f. (*constr.; reg.*) v. Chirpici.
tulăuáș s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan.
tulbént s.n. (*țes.; reg.*) v. Văl. Voal.
tulbí vb.IV. intr. (*în opoz. cu „a se îngrășa"; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.
tulboácă s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
túlbur s.n. angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacientă, îngrijorare, neliniște, panică, preocupare, temere, tulburare, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› păs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult.
tulbură vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) împânzi, a (se) încețoșa, a (se) înnegura, a (se) păienjeni, a (se) voala, ‹fig.; pop.› a (se) cețoșa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Privirea i se tulbură din cauza oboselii.* **2** refl. (*despre apă*) ‹reg.› a se știlbura. *Apa râului s-a tulburat în urma ploilor abundente. Apa izvorului se tulbură la orice atingere a fundului lui nisipos.* **3** refl., intr. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a (se) învălura, a (se) învolbura, a se zbate, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdui, ‹înv. și reg.› a (se) sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea se tulbură cu furie în timpul furtunii.* **4** tr. (*compl. indică ape, valuri*) a învolbura, a răscoli, ‹pop. și fam.› a vânzoli. *Furtuna tulbură valurile mării.* **5** refl. (*despre vin*) a se casa, a se deprecia. *Vinul s-a tulburat pentru că nu a fost tratat și a venit în contact direct cu aerul.* **6** refl. (*despre cer*) a se închide, a se înnegura, a se înnora, a se întuneca, a se mohorî, a se posomorî, ‹pop.› a se noura. *Spre seară, cerul s-a tulburat.* **7** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăți, a se mohorî, a se posomorî, a se strica, a se urâți, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a tulburat și au început ploile.* **II** (*adesea fig.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a tulburat pe toți.* **2** tr., refl. a (se) alarma, a (se) alerta, a (se) angoasa, a (se) frământa, a se impacienta, a intriga, a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a preocupa, a (se) speria, ‹fam.› a (se) îngândura, ‹reg.› a (se) îngrija, ‹înv.› a (se) îngriji, a (se) îngrijui, a (se) lărmui, a nepăciui, ‹grec.; înv.› a (se) intrigarisi, ‹fig.; rar› a vântura, ‹fig.; pop. și fam.› a răscula. *Gândul că fiul ei ar putea păți ceva pe stadion o tulbură. Toți s-au tulburat din cauza avertismentelor meteorologice.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) ‹fig.› a învifora, a învolbura, a răscoli, a răvăși, a sfredeli, ‹fig.; pop.› a zădârî, ‹fig.; înv.› a uimi, a viforî. *Vestea morții marelui actor i-a tulburat sufletul.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deconcerta, a deruta, a descumpăni, a dezorienta, a încurca, a zăpăci, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reproșul dur primit de la șef l-a tulburat.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) zăpăci, ‹fig.; înv.› a turba. *Venirea ei neașteptată l-a tulburat în așa măsură, încât nu a mai știut ce trebuie să facă.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) a (se) dezechilibra, a (se) zdruncina, ‹fig.› a (se) detraca, a (se) dezaxa, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) detuna. *Necazurile permanente au tulburat-o, afectându-i serios sănătatea. Din cauza sclerozei, judecata i s-a tulburat, trebuind să fie supravegheat.* **7** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mintea, judecata oamenilor*) a (se) obnubila, ‹fig.› a (se) întuneca, a se rătăci. *Furia i-a tulburat mintea și nu mai judecă limpede. Face numai fapte regretabile atunci când judecata i se tulbură din cauza alcoolului.* **8** tr. (*compl. indică oameni*) a conturba, a deranja, a importuna, a incomoda, a inoportuna, a încurca, a jena, a stânjeni, a stingheri, a supăra, ‹pop.› a zăticni, ‹fam.› a sinchisi, a zbuciuma, ‹înv. și reg.› a zăhăi, ‹reg.› a înghebeji, ‹înv.› a dodei, a sminti, a strâmtora, ‹grec.; înv.› a discolipsi, ‹fig.; livr.› a asoma, ‹fig.; rar› a handicapa. *Nu vrea să fie tulburat întrucât are de lucru.* **9** tr. (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) a agita, a ațâța, a excita, a incita, a instiga, a întărâta, a provoca, a stârni, ‹pop.› a sumuța, a zădârî, ‹fam.› a fitili, a hârâi, ‹înv. și reg.› a scorni, ‹reg.› a smomi, ‹fig.› a asmuți, a incendia, a monta, a răscoli, ‹fig.; înv.› a porni, a smăcina, a strămura, ‹arg.› a îmbârliga. *Hotărârile abuzive au tulburat populația.* **10** refl. (*despre colectivități, grupuri*) se agita, a se mișca, a se răscula, a se răzvrăti,a se revolta, a se rîdica, ‹înv. și pop.› a se semeți, ‹pop.› a se scula, ‹înv. și reg.› a se zurbălui, ‹înv.› a se buntui, a se burzului, a se haini, a se lărmui, a se oțârî, a se pristăvi, a se răscoli, a se răzmiriți, a răzvesti, a se rebela, a se rocoși, a se zavergisi. *Salariații se tulbură din cauza reducerilor de personal.* **11** tr. a exalta, a excita, a stârni, ‹fig.› a aprinde, a ațâța, a incita, a întărâta, a răscoli, a trezi. *Cartea îi tulbură imaginația.* **12** tr. (*compl. indică ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, al unor fenomene etc.*) a deranja, a disturba, a perturba, ‹fig.› a agresa. *Muzica puternică de la terasă a tulburat liniștea locuitorilor din vecinătate.* **13** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Pedepsi. **III fig. 1** tr. (*despre mirosuri sau arome puternice; compl. indică oameni*) ‹fig.› a adormi, a ameți, a îmbăta. *Parfumul florilor din grădină o tulbura.* **2** refl. (*despre oameni*) a se emoționa, a se impresiona. *S-a tulburat profund când și-a revăzut, după ani, sora.*
tulburáre s.f. **I 1** ‹fig.› fum, împăienjenire, încețoșare, păienjenire, voalare, ‹fig.; reg.› pahuială, prevește ală. *Abia putea zări ceva din cauza tulburării privirii.* **2** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtu-*

nii sporește tulburarea mării. **3** casare, depreciere. *Tulburarea vinului se produce pentru că nu a fost tratat și a venit în contact direct cu aerul.* **II** (*adesea fig.*) **1** afectare, emoționare, impresionare, înduioșare, ‹fig.› mișcare, pătrundere, ‹fig.; rar› atingere. *La cele văzute, tulburarea oamenilor a fost puternică.* **2** ‹fig.› înviforare, învolburare, răscolire, răvășire, vâltoare, ‹fig.; pop.› zădărâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morții marelui actor le-a produs o adevărată tulburare sufletească.* **3** zăpăceală. *La venirea ei neașteptată, tulburarea tânărului a fost atât de mare, încât nu a mai știut ce trebuie să facă.* **4** angoasă, anxietate, frământare, grijă, impacientă, îngrijorare, neliniște, panică, preocupare, temere, tulbur, ‹livr.› aprehensiune, distimie, inchietudine, ‹rar› îngrijare, neliniștire, ‹înv. și pop.› pâs, ‹fam.› frământătură, habar, îngândurare, ‹reg.› chită[1], glută, ‹înv.› îngrijăluire, îngrijire, neodihnă, nepace, tulbureală, ‹fig.; înv.› tumult. *Simțea în privirea ei o umbră de tulburare.* **5** ‹fig.› întunecare. *A comis crima într-un moment de tulburare a minții.* **6** conturbare, deranj, deranjare, importunare, incomodare, inoportunitate, jenare, neoportunitate, stânjeneală, stânjenire, stingherire, supărare, ‹înv. și pop.› sminteală, ‹pop. și fam.› stingherească, ‹pop.› zăticneală, zăticnire, ‹reg.› înghebejeală, ‹înv.› smintire, ‹fig.; livr.› asomare. *Tulburarea fără motiv a cuiva de la lucru nu este scuzabilă.* **7** atâțare, incitare, instigare, instigație, întărâtare, provocare, stârnire, ‹rar› excitare, incitație, provocație, ‹pop.› sumuțare, zădărâre, ‹fam.› fitileală, ‹înv.› întărâtăciune, întărâtătură, ‹fig.; înv. și reg.› strămurare, ‹fig.; înv.› smăcinare. *Unii urmăresc tulburarea populației pentru a produce haos.* **8** agitație, frământare, vâlvă, zarvă, ‹pop. și fam.› larmă, ‹fam.› frământătură, vâjâială, ‹fig.› mișcare, răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare tulburare.* **9** dezordine, ‹înv.› neașezare. *S-au produs multe tulburări studențești. Guvernul trebuie să ia măsuri când au loc tulburări sociale.* **10** agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, turbulență, ‹livr.› concitație, insurgență, sediție, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Tulburarea sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.* **11** perturbare, perturbație, ‹livr.› disturbare, ‹rar› disturbație. *Tânărul a fost reținut de poliție pentru tulburarea ordinii publice.* **III 1** (*med., med. vet.*) deranjament, dereglare. *Bolnavul are o gravă tulburare funcțională a inimii.* **2** (*psih.*) ***tulburare afectivă bipolară*** = psihoză bipolară, psihoză maniaco-depresivă. *Tulburarea afectivă bipolară se caracterizează fie printr-o dispoziție euforică, fie printr-o dispoziție depresivă, fie prin prezența simultană sau prin alternanța rapidă a simptomelor maniacale și depresive*; (*la pl.*) ***tulburări de personalitate*** = personalități patologice (v. *personalitate*). *Tulburările de personalitate sunt deviațiile în raport cu personalitatea normală, caracterizându-se prin inflexibilitate și maladaptare.* **IV** fig. ‹fig.› beție. *Tulburarea sufletească produsă de succesul de la concert îi explică comportamentul neobișnuit.*

tulburát, -ă adj. **I 1** (*despre privire, vedere etc.*) tulbure, ‹fig.› cețos, împăienjenit, împânzit, încețoșat, înnegurat, păienjenit. **2** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tumultuos, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea tulburată înspăimântă.* **3** (*despre vin*) casat, depreciat. *Vinul tulburat își pierde calitățile.* **II** (*adesea fig.*) **1** (*despre oameni*) afectat[1], emoționat, impresionat, înduioșat, ‹înv.› umilit, ‹fig.› atins, înmuiat, mișcat, muiat, tușat. *Tulburată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.* **2** (*despre oameni*) zăpăcit. *A fost atât de tulburat la venirea ei neașteptată, încât nu a mai știut ce trebuie să facă.* **3** (*despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) ‹fig.› înviforat, învolburat, răscolit[2], răvășit[2], ‹fig.; înv.› uimit. *A fost mult timp cu sufletul tulburat după aflarea morții marelui actor.* **4** (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulbure, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas tulburat când a auzit reproșul șefului.* **5** (*despre oameni sau despre minte, judecată, rațiune*) dezechilibrat, zdruncinat[2], ‹fig.› detracat, dezaxat. *Este total tulburat în urma pierderii soției. Trebuie să fie supravegheat din cauză că are judecata tulburată.* **6** (*despre mintea, judecata oamenilor*) obnubilat, tulbure, ‹fig.› împâclit, întunecat, rătăcit. *Într-un moment de furie, cu mintea tulburată, l-a omorât.* **7** (*despre oameni*) conturbat, deranjat, importunat, incomodat, încurcat[2], stânjenit, stingherit, ‹pop.› zăticnit, ‹înv.› sastisit, ‹fig.; rar› strâmtorat. *Oamenii tulburați nu pot reîncepe imediat lucrul.*

tulburátic, -ă adj. (*reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

tulburăciúne s.f. (*înv.*) v. Tulbureală. Turbiditate.

tulburătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, ‹înv.› simțitor, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, vibrant, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost tulburătoare.* **2** (*despre mirosuri, arome etc.*) amețitor, ‹fig.› îmbătător. *Tânăra folosește un parfum tulburător.* **3** (*despre situații, vești, despre fapte, manifestări, atitudini ale oamenilor etc.*) deconcertant, derutant, descumpănitor, ‹rar› confuzionant. *Vestea primită a fost tulburătoare pentru el.* **II** adj., s.m., s.f. agitator, aţâţător, incitator, instigator, provocator, ‹livr.› facțios, fomentos, sedițios, ‹înv.și pop.› răzvrătitor, ‹înv.› întărâtor, răscolitor, răscolnic, ‹fig.› incendiar, incendiator. *Este cunoscut ca tulburător al mulțimilor. Folosește în discursurile sale cuvinte tulburătoare, care incită masele.*

túlbure adj. **I 1** (*în opoz. cu „limpede”; despre lichide*) turbid, ‹pop.› tulburos, ‹reg.› lișteav, monturos, știlbure, știlburoasă *Apa din fântână a devenit tulbure în urma ploilor. Vinul casat este tulbure.* **2** (*despre privire, vedere etc.*) tulburat, ‹fig.› cețos, împăienjenit, împânzit, încețoșat, înnegurat, păienjenit. *Privirea tulbure îi trăda oboseala.* **3** (*despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) încețoșat, neclar, sur, tulburiu, ‹reg.› suriu. *Negurile tulburi ale nopții au învăluit natura. Aerul unei dimineți tulburi de toamnă îl înviorează* **4** (*despre lumină*) neclar, ‹fig.› murdar. *Lumina din hol este tulbure din cauza becului prăfuit.* **5** (*despre ouă*) clocit[2], stricat, vechi[2]. *Ouăle tulburi nu pot fi consumate.* **II** (*adesea fig.*) **1** (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, zăpăcit, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. și reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. **2** (*despre mintea, judecata oamenilor*) obnubilat, tulburat, ‹fig.› împâclit, întunecat, rătăcit. **3** (*despre oameni*) amețit, băut, beat[2], grizat, îmbătat, turmentat, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, turlăcit, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[2], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era tulbure și nu s-a mai urcat la volan.* **4** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedesluşit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, vag, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod tulbure. Viitorul ei este tulbure.* **5** incert, îndoielnic, nesigur, ‹fig.; înv. și pop.› lunecos. *Mariajul celor doi este*

tulbure. **6** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, critic, frământat[2], greu, zbuciumat, ‹fig.› efervescent. *Părinții noștri au trăit în vremuri tulburi.* **III** fig. (*despre afaceri, speculații, înțelegeri etc.*) dubios, suspect, veros, ‹fig.› nelămurit. *Este incriminat pentru speculații tulburi la bursă.*

tulbureálă s.f. **I 1** turbiditate, ‹înv.› tulburăciune, tulburime. *Tulbureala apei din fântâni s-a produs după ploi. Specialiștii folosesc un aparat special pentru a măsura gradul de tulbureală a unei suspensii.* **2** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Clocot. Frământare. Freamăt. Învălurare. Învolburare. Tălăzuire. Tulburare. Tumult. Vuiet. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. **II** (*adesea fig.; înv.*) **1** v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacientă. Îngrijorare. Neliniște. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare. **2** v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **3** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

tulburél s.n. (*vinificație*) ‹reg.› rampaș. *Tulburelul este vinul nou, nelimpezit.*

tulburíme s.f. (*înv.*) v. Tulbureală. Turbiditate.

tulburíu, -íe adj. (*despre văzduh, fenomene meteorologice, momente ale zilei etc.*) încețoșat, neclar, sur, tulbure, ‹reg.› suriu.

tulburós, -oásă adj. (*în opoz. cu „limpede"; pop.; despre lichide*) v. Tulbure. Turbid.

tulduzá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică obiecte împrăștiate, răspândite, risipite*) v. Aduna. Culege. Lua. Ridica. Strânge.

tuleán s.m. **1** (*bot.; pop.*) v. Cotor. Tuleu. Tulpină. **2** (*bot.; la porumb; pop.*) v. Cocean. Strujan. **3** (*la păsări; reg.*) v. Tuleu.

tuleíște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumbiște.

tuléu s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** cotor, tulpină, ‹pop.› tulean, ‹reg.› beldie, bulihău. *După ce se strâng cocenii, se taie tuleii porumbului.* **2** cotor, ‹reg.› tulihan, tulug, țâțuță, țeapă, țeapcă, țep, țepușă. *Tuleul rămâne în pământ după ce planta se taie de pe câmp.* **3** (*la porumb; reg.*) v. Cocean. Strujan. **4** (*la porumb; reg.*) v. Știulete. **5** (*la conifere; reg.*) v. Con. **II** s.n. **1** (*la păsări*) ‹reg.› ciump, tulean. *Tuleiele sunt cotoare ale penelor încă nedezvoltate care acoperă corpul păsărilor.* **2** (*art.; anat.; la animale; reg.*) ***tuleul cozii*** v. Coccis. **3** (*anat.; reg.*) v. Fluier. Fluierul piciorului (v. *fluier*). Tibia. **4** (*la pl.* ***tuleie***; *arg.*) v. Țigară. Țigaretă.

tulí vb. IV. **1** intr. (*constr. cu pron. pers. „o" cu val. neutră; fam.; despre oameni*) v. Fugi. **2** refl. (*înv. și reg.; despre ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în"*) v. Ascunde. **3** intr. (*reg.; despre ființe; de obicei cu determ. locale introduse prin prep. „în", „la"*) v. Pleca. Porni.

tulichínă s.f. (*bot.*) **1** (*și, art.,* ***tulichina-lupului***) *Daphne mezereum*; liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]), liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]), ‹reg.› afin-sălbatic (v. *afin*[1]), cleică, dafin, lemn-câinesc, mălin-sălbatic, pațachină[1], piperul-lupului (v. *piper*), teiul-lupului (v. *tei*), tulichioară, țepchin, țolul-lupului (v. *țol*[1]). **2** (*reg.*) v. Iederă-albă (*Daphne blagayana*). **3** (*reg.; în forma* ***tulipin***) v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*). **4** (*reg.*) v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **5** (*reg.*) *Daphne cneorum*; ‹reg.› tămâiță, tămâiță-fermecătoare.

tulichioáră s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*). **2** v. Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*).

tulihán s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Cotor. Tuleu.

tulihói s.m. (*bot.; la porumb; reg.*) v. Știulete.

tulipán s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Lalea. Lalea-de-grădină. Tulipă (*Tulipa gesneriana*). **2** (*și* ***tulipan-de-grădină***, ***tulipan-de-iarbă***) v. Iris. Stânjen. Stânjenel. Stânjenel-de-grădină. Stânjenel-vânăt. Stânjenel-violet (*Iris germanica*). **3** (*și* ***tulipan-galben***) v. Crin-de-toamnă. Crin-galben. Crinul-fânului (v. *crin*) (*Hemerocallis flava* și *Hemerocallis fulva*). **4** (*bot.; reg.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

tulípă s.f. (*bot.*) *Tulipa gesneriana*; lalea, lalea-de-grădină, ‹reg.› laptele-păsării (v. *lapte*), tulipan, zambac.

tulipín s.m. (*bot.; reg.*) = tulichină.

túlnic[1] s.n. (*muz.*) bucium[1], ‹pop.› buhai, ‹reg.› dârlă, dârloi, dudă[2], dudoi, trâmbiță, tut[1]. *Se aud tulnicele pe vârful muntelui.*

túlnic[2]**, -ă** adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

tulnicáș s.m. (*muz.*) buciumaș, tulnicer. *Tulnicașul sună din tulnic.*

tulniceálă s.f. (*reg.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.

tulnicér s.m. buciumaș, tulnicaș.

tulnicí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.

tulpán s.n. **1** basma, ‹pop.› legătoare (v. *legător*), legătură, legătură de cap, testemel, ‹înv. și reg.› barabun, cârpă, dirmea, felegă, peștiman, șirincă, ‹reg.› căpătușcă, grimea, pambriu, procoviță, zeghe, ‹turc.; înv.› ceatma. *Poartă un tulpan de cașmir.* **2** (*ind. text.; pop.*) v. Muselină.

tulpăiór s.n. tulpănaș, tulpănel.

tulpănáș s.n. tulpăior, tulpănel.

tulpănél s.n. tulpăior, tulpănaș.

tulpínă s.f. **I 1** (*bot.*) trunchi, ‹livr.› caulis, ‹înv. și pop.› steblă, ‹pop.› trup, ‹reg.› lujer, ‹înv.› trunc. *Tulpinile mestecenilor au o strălucire de argint în lumina lunii. O veveriță și-a făcut scorbura în tulpina unui stejar.* **2** (*bot.*) ***tulpină târâtoare*** = stolon. *Tulpina târâtoare, în contact cu pământul, formează rădăcini, dând naștere la noi plante.* **3** (*bot.*) lujer, ‹livr.› caulis. *Vântul a rupt câteva tulpini de lalele.* **4** (*bot.*) cotor, tuleu, ‹pop.› tulean, ‹reg.› beldie, bulihău. *După ce se strâng cocenii, se taie tulpinile porumbului.* **5** (*pom.; reg.; și* ***tulpină sălbatică***) v. Pom nealtoit. Pom rău. Pom sălbatic. Portaltoi. **6** (*reg.*) v. Scorbură. **II 1** (*jur.*) spiță. *Tulpina reprezintă totalitatea persoanelor descendente din aceeași persoană (autor comun), care dobândesc, într-o succesiune, partea ce ar fi revenit autorului lor comun, dacă acesta ar fi fost în viață.* **2** (*rar*) v. Matcă. Talon. **3** (*lingv.; înv.*) v. Temă. **III** fig. (*înv.*) **1** v. Neam. Semințe. Spiță. Viță. **2** (*anat.*) v. Corp. Oase (v. *os*). Trup.

tulpiníță s.f. (*bot.*) tulpioară.

tulpioáră s.f. (*bot.*) tulpiniță.

tulúc s.m. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Junc. Mânzat. Vițel. **2** (*iht.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).

tulucán s.m. (*zool.; reg.*) v. Juncan.

tulucáș s.m. (*zool.; reg.*) v. Juncănaș. Juncănel. Juncușor. Juncuț.

tulúg s.m. (*bot.; reg.*) **1** (*la porumb*) v. Cocean. Știulete. **2** v. Cotor. Tuleu.

tulujíște s.f. (*agric.; reg.*) v. Porumb. Porumbiște.

tulumbagíu s.m. (*înv.*) v. Pompier.

tulumbár s.m. (*înv.*) v. Pompier.

tulumbáș s.m. (*înv.*) v. Pompier.

tulúmbă s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Furtun. **2** (*tehn.; la fântână; înv.*) v. Pompă[1]. **3** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

tulumbíță s.f. (*tehn. med.; reg.*) v. Irigator.

tulvurár s.m. (*reg.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› tulvurea, turuiman. *„Tulvurar" este numele care se dă locuitorilor de la câmpie care poartă pantaloni largi.*

tulvúrea s.m. art. (*reg.*) **1** ‹reg.› tulvurică. *„Tulvurea" este numele care se dă copiilor care poartă pantaloni scurți.* **2** (*deprec.*) ‹reg.; deprec.› tulvurar, turuiman.

tulvurícă s.m. (*reg.*) ‹reg.› tulvurea.

tumán s.n. (*meteor.; reg.*) v. Ceață. Negură. Pâclă.

tumămí vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.

tumefácție s.f. (*med., med. vet.*) **1** inflamare, inflamație, tumefiere, turgescență, turgor, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. **2** (*concr.*) extumescență, inflamație, intumescență, tumescență, umflătură, ‹pop.› badraganie, ‹înv. și reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură. *Tumefacția s-a retras folosindu-se comprese reci .*

tumefiá vb. I. refl. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) a se inflama, a se umfla, ‹pop.› a se obrinti, ‹reg.› a se boboti, a se bolfi, a se coși, a se mosorî, ‹înv.› a se aprinde. *Piciorul s-a tumefiat din cauza fracturii.*

tumefiát, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumescent, tumid, turgescent, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. *Piciorul tumefiat îl doare foarte tare.*

tumefiére s.f. (*med., med. vet.*) inflamare, inflamație, tumefacție, turgescență, turgor, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1],

obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. *Tumefierea piciorului s-a produs din cauza fracturii.*

tumentós, -oásă adj. (*despre plante sau despre organe ale lor*) împâslit, pâslos. *Tulpina tumentoasă a acestei plante are numeroşi peri mici, numeroşi şi deşi.*

tumescént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ţesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumefiat, tumid, turgescent, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât.

tumescénţă s.f. (*med., med. vet.*) extumescenţă, inflamaţie, intumescenţă, tumefacţie, umflătură, ‹pop.› badraganie, ‹înv. şi reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură.

tumíd, -ă adj. (*med., med. vet.; despre ţesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumefiat, tumescent, turgescent, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât.

tumoáre (**tumóră**) s.f. (*med., med. vet.*) **1** neoformaţie, ‹reg.› măzănaie, mostofâlcă. *Tumoarea se dezvoltă în organism prin înmulţirea exagerată a celulelor aparţinând unuia sau mai multor ţesuturi.* **2** ***tumoare bronşică*** = epistom. *Tumoarea bronşică este pusă în evidenţă prin bronhoscopie;* ***tumoare malignă*** = cancer, neoformaţie, neoplasm, neoplazie, ‹pop.› boală de rac, rac, ‹reg.› arici[1], racilă, şui[5], tătarcă, ‹înv.› carchin, schir, ‹eufem.› neo. *I s-a descoperit o tumoare malignă la vezica biliară;* ***tumoare purulentă*** = empiocel; ***tumoare polichistică*** = polichistom; ***tumoră albă*** = osteoartrită tuberculoasă; ***tumoră carcinoidă*** = argentafinom, carcinoid. *Tumora carcinoidă are malignitate inconstantă sau atenuată, dezvoltându-se din celulele argentafine ale organelor derivate din intestinul primitiv (tub digestiv, trahee, bronhii, căi excretorii ale ficatului şi ale pancreasului);* ***tumoră cu mieloplaxe*** = mieloplaxom, osteoclastom. *Tumora cu mieloplaxe este localizată pe maxilar sau la nivelul epifizei oaselor lungi, fiind, în general, benignă;* ***tumoră malignă secundară*** = cancer secundar, metastază, ‹înv.› strămutare. *Tumora malignă secundară apare la o distanţă oarecare de tumoarea malignă primitivă;* ***tumoră organoidă*** = teratoid, teratom. *Tumora organoidă este o tumoare benignă, congenitală, de natură embrionară.*

túmul s.n. gorgan, măgură. *Tumulul este o movilă funerară în care au fost descoperite vestigii arheologice.*

tumulár, -ă adj. funerar, sepulcral, tombal, ‹rar› mormântal, mormântos. *Trupul neînsufleţit a fost depus într-o cameră tumulară.*

tumúlt s.n. **I 1** freamăt, gălăgie, larmă, turbulenţă, vuiet, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Tumultul străzii pătrunde prin ferestre.* **2** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, vacarm, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. şi fam.› chiloman, ‹pop.› vraişte, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. şi reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. şi fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), şucăr. *În piaţă era un tumult de nedescris.* **3** agitare, agitaţie, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, vuiet, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidaţie. *Intensificarea furtunii sporeşte tumultul mării.* **4** (*înv.*) v. Agitare. Agitaţie. Răscoală. Răsculare. Răzmeriţă. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulenţă. **II** fig. (*înv.*) v. Angoasă. Anxietate. Frământare. Grijă. Impacienţă. Îngrijorare. Nelinişte. Panică. Preocupare. Temere. Tulbur. Tulburare.

tumultuós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, colectivităţi etc.*) clamoros, gălăgios, turbulent, zgomotos, ‹înv.› neodihnit. *În balconul teatrului era un grup tumultuos de tineri.* **2** (*despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor sau despre mişcări ori corpuri în mişcare*) dezlănţuit, frenetic, impetuos, intemperat, năvalnic, nestăpânit, nestăvilit, ‹înv.› dezlegat[2], ‹fig.› debordant, furtunos, sălbatic, ‹fig.; livr.› tempestuos. *În club este o veselie tumultuoasă.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, vehement, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestaşnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament tumultuos.* **II** adj. **1** (*despre ape, râuri, şuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, zbuciumat, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea tumultuoasă înspăimântă.* **2** fig. (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, violent, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic. *Pârâul tumultuos, umflat de ploi, îneacă tot ce este în calea lui.* **III** adv. (*modal*) **1** (*mai ales în legătură cu vb. de mişcare*) furtunos, valvârtej, vijelios. *Enervat, iese tumultuos din sală.* **2** frenetic, impetuos, năvalnic. *Reacţionează tumultuos la orice provocare.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) furtunos, tumultuoso, zgomotos.

tumultuoso [tumultu'ozo] adv. (*muz.; indică modul de executare a uneu piese muzicale*) furtunos, tumultuos, zgomotos.

tumurúg s.n. (*reg.*) **I 1** v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot. **2** v. Buştean. Trunchi. **3** v. Butuc. Obadă. **II** (*jur.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.

tun s.n. **I** (*milit.*) ‹reg.› top[3], ‹înv.› harmată, puşcă, ‹meton.; înv.› aramă, ‹ieşit din uz› havliţă. *Pentru a cuceri oraşul, au folosit şi câteva zeci de tunuri.* **II** (*meteor.*) **1** (*înv. şi pop.*) v. Tunet. **2** (*înv.*) v. Trăsnet.

tuná vb. I. **I** (*meteor.*) **1** intr. impers. a detuna, ‹reg.› a dura, a urla, ‹înv.› a încrişca. *A închis fereastra pentru că a început să tune. Poate să fulgere, poate să tune, trebuie să plecăm la drum.* **2** tr., intr. (*reg.*) v. Detuna. Trăsni. **II 1** intr. (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a detuna, a dudui, a trăsni, a vui, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au tunat fără încetare, toată ziua.* **2** intr. (*înv. şi pop.; despre fiinţe, mai ales despre oameni*) v. Năvăli. Tăbârî. **3** intr. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Striga. Ţipa[1]. Urla. Vui. Zbiera. **4** intr. (*reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra. **5** intr. (*reg.; despre fiinţe*) v. Coborî. **6** tr. (*econ.; înv.; compl. indică sume de bani*) v. Băga. Investi. Plasa. Vârî.

tunáci adj. (*reg.; despre oameni*) v. Îndrăzneţ.

tunár s.m. (*milit.*) artilerist, ‹înv.› canonier, puşcar, puşcaş, ‹turc.; înv.› topciu. *Tunarii pregătesc tunurile pentru atacul de a doua zi.*

tunăríe s.f. (*milit.; înv.*) v. Artilerie.

tunăríre s.f. (*milit.; înv.*) v. Canonadă.

tunătór, -oáre adj. **1** (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) bubuitor, detunător, ‹înv.› trăsnitor. *O explozie tunătoare a distrus o mare parte din clădire.* **2** (*în opoz. cu „slab", „stins"; despre voce, sunete, zgomote etc.*) amplu, detunător, intens, puternic, răsunător, rezonant, ridicat[2], tare, tonant, ‹rar› detunat[2], întins[2], ‹înv. şi pop.› strașnic, ‹fran.› tonitruant. *Zgomotul făcut de motociclete este tunător.*

tunătúră s.f. (*reg.*) v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonaţie. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet.

túnde vb. III. **I** tr. **1** (*compl. indică părul, barba, mustaţa etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) a scurta, a tăia, ‹pop. şi fam.› a reteza, ‹pop.› a tuşina, ‹reg.› a costruşi, a rotunji. *Vara îşi tunde părul. Mustaţa trebuie să fie tunsă.* **2** (*compl. indică iarbă, crengi, viţă -de-vie etc.*) a reteza, a tăia, ‹reg.› a tuşina. *Grădinarul a tuns iarba din curte pentru că era prea înaltă.* **3** (*apic.; reg.; compl. indică fagurii dintr-un stup*) v. Reteza. **II** tr., refl. fig. (*relig.; rar; compl. sau sub. indică oameni*) v. Călugări.

túndere s.f. tuns[1], tunsoare, tunsură, ‹pop. şi fam.› retezare, ‹reg.› costruşire, tunsătură.

tunél aerodinámic s.n. suflerie aerodinamică. *Într-un tunel aerodinamic se determină, experimental, forţele aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor modele sau machete de avioane, de aripi de avioane etc.*

túnet s.n. (*meteor.*) **1** ‹reg.› durăt, ‹înv. şi pop.› tun, ‹înv.› detunătură. *A început să plouă cu tunete şi trăsnete.* **2** (*reg.*) v. Trăsnet.

tungstát s.m. (*chim.*) wolframat. *Tungstatul este sarea acidului wolframic.*

túngsten s.n. (*chim.*) wolfram. *Tungstenul este folosit la fabricarea oţelurilor speciale*

cu duritate mare, a filamentelor pentru becuri electrice, a carburilor foarte dure, a metalului widia etc.

tungstít s.n. (*mineral.*) scheelit. *Tungstitul este folosit pentru obținerea wolframului.*

tunícă s.f. **1** (*bot.*) ‹pop.› cămașă. *Tunica este învelișul cărnos al unui bulb.* **2** (*anat.*) ***tunică internă*** = endoteliu. *Tunica internă formează învelișul intern al inimii și al vaselor.*

tuniceă s.f. (*bot.*) *Arabis turrita*; bărbușoară-de-munte, ‹reg.› turicel.

tuniciér s.m. (*zool.*) urocordat. *Tunicerul este un animal marin, cu corpul în formă de sac sau de butoiaș, acoperit cu o membrană gelatinoasă.*

tuns[1] s.n. **1** tundere, tunsoare, tunsură, ‹pop. și fam.› retezare, ‹reg.› costrușire, tunsătură. *Un tuns la un coafor de lux costă foarte mult.* **2** (*apic.; reg.*) v. Retezare. Retezat[1].

tuns[2]**, túnsă** adj. **1** (*despre părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana, părul unor animale*) scurtat, tăiat[2], ‹pop. și fam.› retezat[2], ‹pop.› tușinat, ‹reg.› costrușit. *Îi stă mai bine cu părul tuns.* **2** (*despre iarbă, crengi, viță -de-vie etc.*) retezat[2], tăiat[2], ‹reg.› tușinat. *Iarba tunsă a fost dată la păsări.*

tunsár s.m. (*bot.; reg.*) v. Grâu. Grâu-de-iarnă. Grâu-englezesc. Grâu-tuns (*Triticum hybernium*).

tunsătúră s.f. (*reg.*) v. Tundere. Tuns[1]. Tunsoare.Tunsură.

tunsoáre s.f. **I 1** tundere, tuns[1], tunsură, ‹pop. și fam.› retezare, ‹reg.› costrușire, tunsătură. **2** coafură, frezăl[1], frizură, pieptănătură, ‹reg.› cofârță, pliton. *Are o tunsoare modernă.* **II** (*reg.*) v. Adunare. Adunat[1]. Culegere. Cules[1]. Recoltare. Recoltat. Recoltă. Strângere. Strâns[1].

tunsúră s.f. tundere, tuns[1], tunsoare, ‹pop. și fam.› retezare, ‹reg.› costrușire, tunsătură.

tunzătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Bărbier. Frizer. Frizerită. **2** s.m. (*entom.; reg.*) v. Cărăbuș (*Melolontha melolontha* sau *Melolontha vulgaris*).

tup s.n. (*înv .*) v. Blană. Piele.

tupăí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Izbi. Trânti. **2** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **3** intr. (*despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

tupăní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Izbi. Trânti. **2** (*despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

tupeíst, -á adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverențios. Îndrăzneț. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverențios. Nerușinat. Obraznic. Prezumțios. Semeț. Sfidător. Sfruntat. Trufaș[1].

tupéu s.n. aplomb, aroganță, impertinență, insolență, ireverență, îndrăzneală, măgărie, necuviință, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, prezumție, semeție, sfruntare, trufie, ‹livr.› morgă[2], superbie, ‹rar› asinitate, țâțoșie, ‹pop. și fam.› țâfnă, ‹înv. și reg.› măroșie, ‹înv.› dârzie, nestidință, obrăznicire, sfrunterie, ‹fig.; fam.› porcire, ‹arg.› cărbune. *Îi răspunde cu tupeu.*

tupí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe; urmat de determ. locale, introduse prin prep. „în”*) v. Ascunde.

tur[1] s.n. **1** (*fiz.*) tură[1]. *Turul este o mișcare circulară, periodică, a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea corpului în poziția inițială.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) înconjur. *Vizitatorii fac turul palatului. Atletul a făcut turul stadionului în câteva minute.* **3** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a face”, „a trage”*) raită, tură[1], ‹reg.› otrocol, terpel. *Au dat un tur prin magazine, pentru a vedea ce a mai apărut nou.* **4** (*la j. de cărți*) pasă.

tur[2] s.n., s.m. **1** s.n. (*la pantaloni; fam.*) v. Dos. Fund. **2** s.m. (*la pl. **turi**; reg.*) v. Iți ari.

tură s.f. (*înv.*) **1** v. Iscălitură. Semnătură. **2** (*j. de noroc*) v. Rișcă.

turán, -ă adj. turanian, turanic.

turanián, -ă adj. turan, turanic.

turánic, -ă adj. turan, turanian. *Popoarele turanice sunt de origine turcă sau uralo-altaică. Turca și mongola sunt limbi turanice.*

turáție s.f. **1** rotație. *Turația este o mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax. Elicea face un număr foarte mare de turații pe minut.* **2** (*fiz.*) viteză de rotație. *Turația este numărul de rotații efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp.*

túră[1] s.f. **1** schimb. *Conducerea fabricii a propus să se lucreze în două ture. În săptămâna trecută a lucrat numai în tura de noapte.* **2** (*fiz.*) tur[1]. **3** (*de obicei constr. cu vb. ca „a da”, „a face”, „a trage”*) raită, tur[1], ‹reg.› otrocol, terpel.

túră[2] s.f. (*j. de șah*) turlă, turn. *Tura se deplasează numai în linie dreaptă, orizontal sau vertical.*

túră[3] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).

turbá vb. I. fig. **1** intr. (*despre oameni*) a se înfuria, a se învrăjbi, a se mânia, ‹fig.› a se aprinde, a se înălbăstri, a se încălzi, a se înfierbânta, a se învineți, ‹fig.; pop. și fam.› a se iuți, a se oțeti, ‹fig.; fam.› a se ardeia, a se bulbuca, a se umfla, a se zbârli, ‹fig.; reg.› a se boboti, a se scociorî. *Nu se putea controla când turba. A turbat la auzul minciunii spuse cu seninătate.* **2** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Tulbura. Zăpăci. **3** refl. (*înv.; despre privire, vedere etc.*) v. Împăienjeni. Împânzi. Încețoșa. Înnegura. Păienjeni. Tulbura. Voala.

turbán s.n. ‹înv.› cealma, saric. *Turbanul este purtat de bărbații din unele țări orientale.*

turbáre s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) rabie, ‹rar› hidrofobie, ‹pop.› nebuneală, turbă[2], ‹înv.› lisă, turbăciune, turbătură. *Turbarea este o boală infecțioasă acută a sistemului nervos central, provocată de un virus, care afectează toate mamiferele și care, la om, se transmite prin mușcătura animalelor infectate.* **2** fig. furie, înverșunare, mânie, ‹fig.; fam.› iuțeală, ‹fig.; înv.› turbă[2], turbăciune, turbătură. *Patronul, cuprins de turbare, a concediat câțiva angajați. Și-a descărcat toată turbarea pe bieții copii.* **II** (*bot.; reg.*) **1** (*și **turbare-cornută***) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur porcesc (*Datura stramonium*). **2** v. Dafin. Laur (*Laurus nobilis*). **3** (*și, art., **turbarea-câinelui***) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*).

turbăt, -ă adj. fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) furibund, ‹fig.› rabiat. *Tânărul turbat a început să spargă tot ce întâlnea în cale. I-a smuls scrisoarea din mână cu un gest turbat.* **2** (*mai ales despre oameni*) furios, îndârjit, înfuriat, întărâtat, înverșunat, mâniat, mânios, obstinat, pornit, ‹fig.› negru, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit, ‹fig.; fam.› montat, zbârlit. *Turbat peste măsură, i-a răspuns răstit.* **3** (*despre manifestări, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) furios, violent. *Observațiile turbate ale clienților îl puneau în dificultate. Adesea, are ieșiri turbate.* **4** (*mai ales despre fenomene ale naturii*) cumplit, extraordinar, fenomenal, formidabil, groaznic, grozav, infernal, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, strașnic, teribil, ‹fig.› colosal, îndrăcit, sălbatic. *O furtună turbată i-a luat acoperișul casei.*

túrbă[1] s.f. (*mineral.*) ‹reg.› mărăcie. *Turba este o varietate de cărbune inferior.*

túrbă[2] s.f. **I 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Rabie. Turbare. **2** (*zool.; deprec.*) v. Câine (*Canis familiaris*). **II** (*bot.; reg.*) v. Căpușă. Ricin (*Ricinus communis*). **III** fig. (*înv.*) v. Furie. Înverșunare. Mânie. Turbare.

túrbă[3] s.f. (*înv.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

turbăciúne s.f. **I** (*art.; bot.; reg.*) ***turbăciunea-câinelui*** v. **a** Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*); **b** Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*); **c** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*). **II** (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Rabie. Turbare. **2** fig. v. Furie. Înverșunare. Mânie. Turbare.

turbăríe[1] s.f. (*geomorf.*) turbieră, ‹livr.›sfagnet. *Turbăria este o mlaștină în care s-a acumulat un strat de turbă.*

turbăríe[2] s.f. (*bot.; reg.*) v. Ciumăfaie. Foaia-ciumei (v. *foaie*). Laur. Laur-porcesc (*Datura stramonium*).

turbătúră s.f. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Rabie. Turbare. **2** fig. v. Furie. Înverșunare. Mânie. Turbare.

turbelariáte s.n. pl. (*zool.*) turbelarii. *Turbelariatele formează o clasă de viermi, care au corpul în formă de frunză și trăiesc în mediul acvatic.*

turbelárii s.m. pl. (*zool.*) turbelariate.

turbíd, -ă adj. (*în opoz. cu „limpede”; despre lichide*) tulbure, ‹pop.› tulburos, ‹reg.› lișteav, monturos, știlbure, știlburoasă. *Apa din fântână a devenit turbidă în urma ploilor. Vinul casat este turbid.*

turbidimétru s.n. (*fiz.*) tolometru. *Cu turbidimetrul se măsoară gradul de tulbureală a unei suspensii.*

turbiditáte s.f. tulbureală, ‹înv.› tulburăciune, tulburime. *Turbiditatea apei din fântâni s-a produs după ploi. Specialiștii folosesc un aparat special pentru a măsura gradul de turbiditate a unei suspensii.*

turbiéră s.f. (*geomorf.*) turbărie[1], ‹livr.›sfagnet.

turbínă de foraj s.f. (*ind. extract.*) turbobur, turbofor, turbotrepan. *Turbina de foraj se introduce în gaura de sondă împreună cu sapa de foraj, pe care o acționează.*

turbíncă s.f. **1** (*înv.*) v. Desagă. Traistă. **2** (*arg.*) v. Buzunar. **3** (*arg.*) v. Portmoneu. Portofel.

turbinectomíe s.f. (*chir.*) concotomie. *Turbinectomia este rezecția unuia dintre cornetele foselor nazale.*

turbión s.n. (*meteor., hidrol.*) vârtej. *Turbionul de aer este mișcarea spiralată a aerului (în jurul unui punct oarecare), datorată în general încălzirii puternice a suprafeței active. Turbionul de apă este deplasarea apei în jurul unei axe verticale sau ușor oblice.*

turbobúr s.n. (*ind. extract.*) turbină de foraj, turbofor, turbotrepan.

turbocompresór s.n. (*tehn.*) compresor cu rotor. *Cu ajutorul turbocompresorului se realizează comprimarea gazelor.*

turbofán s.n. (*tehn.*) turbosuflantă, turboventilator. *Turbofanul este un turboreactor cu două fluxuri, în care fluxul secundar este pus în circulație de un ventilator.*

turbofór s.n. (*ind. extract.*) turbină de foraj, turbobur, turbotrepan.

turbojét s.n. (*tehn., av.*) turboreactor.

turbólie s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*). **2** v. Hasmațuchi (*Anthriscus cerefolium*).

turboreactór s.n. (*tehn., av.*) turbojet. *Turboreactorul este folosit la propulsia prin reacție a unui avion de mare viteză.*

turbós, -oásă adj. (*despre terenuri, locuri etc.*) ‹reg.› turfos. *Un teren turbos conține multă turbă.*

turbosuflántă s.f. (*tehn.*) turbofan, turboventilator.

turbotrepán s.n. (*ind. extract.*) turbină de foraj, turbobur, turbofor.

turboventilatór s.n. (*tehn.*) turbofan, turbosuflantă.

turbulént, -ă adj. **1** (*fiz.; despre fluide, despre mișcarea lor etc.*) agitat. *Când fluidul depășește o anumită viteză de curgere printr-un tub, curgerea devine turbulentă.* **2** (*despre oameni, colectivități etc.*) clamoros, gălăgios, tumultuos, zgomotos, ‹înv.› neodihnit. *În balconul teatrului era un grup turbulent de tineri.*

turbulénță s.f. **I** (*fiz.*) agitație. *Când fluidul depășește o anumită viteză de curgere printr-un tub, se produce turbulența curgerii acestuia.* **II 1** freamăt, gălăgie, larmă, tumult, vuiet, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Turbulența străzii pătrunde prin ferestre.* **2** babilonie, dezordine, haos, încurcătură, zăpăceală, ‹rar› tălăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *O adevărată turbulență se produce pe autostrăzi din cauza mașinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **3** agitare, agitație, răscoală, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, rebeliune, revoltă, tulburare, ‹livr.› concitație, insurgență, sedițiune, ‹rar› apostazie, rebeliște, ‹înv. și pop.› răzvală, rebelie, ‹pop. și fam.› tevatură, ‹pop.› hârțoală, libertate, revoluție, ridicare, sculare, ‹reg.› buntație, harță, huștupă, zurbavă, ‹înv.› bont[1], burzuluială, hainie, hainlâc, răscolniță, răzvrăț, rebelă (v. *rebel*), rocoș, rocoșeală, rocoșenie, rocoșire, rocoșit[1], rocoșitură, semeție, tulbureală, tumult, vrajbă[1], zaveră, zurba, zvoncic, ‹turc.; înv.› zulum, zurbalâc, ‹fig.› furtună. *Turbulența sătenilor este justificată din cauza măsurilor luate de autorități.*

túrbure s.f. (*bot.; reg.*) v. Hasmațuchi (*Anthriscus cerefolium*).

turbureá s.f. (*bot.; reg.*) v. Hasmațuchi (*Anthriscus cerefolium*).

turc, túrcă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. oriental, turcoaică, ‹înv. și pop.› necredincios, ‹pop.› mahomedan, ‹pop.; peior.› turcoman[2], ‹fam.; glum.› turcalete, ‹înv. și reg.› ciutac[1], ‹reg.› bulă[3], turcalău, turcan, ‹înv.› aliotman, cadână, cealmagiu, ismailitean, osman, osmangiu, osmanlâu, otoman, otomanlâu, păgân, turcoaie, ‹înv.; glum.› pilafgiu, ‹iron.› șalvaragiu. *Turcii sunt negustori pricepuți.* **2** adj. oriental, turcesc, ‹înv.› ismailitean, osman, osmanic, osmanlâu, osmănesc, otoman, otomanicesc, otomănesc, păgân, păgânesc. *Covoarele turce sunt superb lucrate. Diplomatul turc cunoaște bine tradițiile românești. În limba română s-au păstrat elemente lexicale de proveniență turcă.* **3** s.f. (*lingv.*) limbă turcă, ‹rar› turcească (v. *turcesc*). *Turca face parte din familia limbilor turcice.* **4** s.m. (*relig.; pop.*) v. Necredincios. Păgân. **II** s.m. (*la pl.* **turci**) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

túrca s.f. art. (*pop.*) **1** (*j. folc.*) v. Capra (v. *capră*). **2** (*mitol. pop.*) v. Aparițe. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

turcafléț s.m. (*reg.; deprec.*) v. Fante. Filfizon.

turcalău s.m. (*reg.*) v. Oriental. Turc.

turcaléte s.m. **1** (*fam.; glum.*) v. Oriental. Turc. **2** (*arg.*) v. Gay. Homosexual. Invertit. Pederast. Uranist.

turcaléț s.n. **1** zmeu turcesc. *Turcaletul este confecționat din hârtie și are o coadă de cârpă.* **2** (*anat.; la oameni; arg.*) v. Dos. Fund. Șezut.

turcán s.m. (*reg.*) v. Oriental. Turc.

turcaréte s.m. (*bot.; reg*) v. Măseaua-ciutei (v. *măsea*) (*Erythronium dens canis*).

turcărânie s.f. (*colect.; reg.*) v. Turcime.

turceác s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-sură (*Picus canus*).

turcésc, -eáscă adj., s.f. **I** adj. **1** oriental, turc, ‹înv.› ismailitean, osman, osmanic, osmanlâu, osmănesc, otoman, otomanicesc, otomănesc, păgân, păgânesc. **2** (*relig.; pop.*) v. Islamic. Mahomedan. Musulman. **II** s.f. (*lingv.; rar*) v. Limbă turcă. Turcă (v. *turc.*).

turchéz, -á adj., s.n. (*pop.*) **I** adj **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albastru. Ultramarin[1]. **2** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albastru-verzui. Glauc. Turcoaz. **II** s.n. **1** v. Turcoaz. **2** v. Albăstreală. Ultramarin[1].

turchín, -á adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Albastru-închis.

turchíză s.f. (*mineral.*) peruzea, turcoază.

turcí vb. IV. **I** refl. (*despre oameni*) ‹înv. și pop.› a se păgâni. *S-a turcit pentru a se putea căsători cu un mahomedan.* **II** fig. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** refl. (*glum. sau iron.; despre oameni*) v. Ameți. Griza. îmbăta. Turmenta.

turcíe s.f. (*înv.*) v. Turcire.

turcíme s.f. (*colect.*) ‹reg.› turcăranie, ‹înv.› aliotman, păgânătate, păgânime. *Oastea lui Ștefan a înspăimântat turcimea la Războieni.*

turcíre s.f. ‹înv.› turcie. *Prin turcire și-a schimbat și prenumele.*

turcoáică s.f. **1** orientală (v. *oriental*), turcă (v. *turc*), ‹înv. și pop.› necredincioasă (v. *necredincios*), ‹pop.› mahomedană (v. *mahomedan*), ‹reg.› bulă[3], ‹înv.› cadână, ismailiteană (v. *ismailitean*), osmană (v. *osman*), osmanlâie (v. *osmanlâu*), turcoaie. *Este foarte bună prietenă cu o turcoaică.* **2** (*la pl.* **turcoaice**; *bot.; reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).

turcoáie s.f. (*înv.*) v. Orientală (v. *oriental*). Turcă (v. *turc*). Turcoaică.

turcoáz adj. invar., s.n. invar. **1** adj. invar. albastru-verzui, glauc, ‹pop.› turchez. **2** s.n. invar. ‹pop.› turchez. *Este fascinat de turcoazul ochilor ei.*

turcoáză s.f. (*mineral.*) peruzea, turchiză. *Turcoaza este o piatră semiprețioasă, de culoare albastră-verzuie.*

turcofíl, -ă s.m., s.f. filoturc. *Turcofilii admiră și aprobă tot ce este turcesc.*

turcofilíe s.f. turcomanie. *Turcofilia este admirația pentru tot ce este turcesc.*

turcomán[1] s.m. (*rar*) v. Turkmen.

turcomán[2] s.m. (*pop.; peior.*) v. Oriental. Turc.

turcomaníe s.f. turcofilie.

turcomerít, -ă adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Despotic. Neronian. Tiran. Tiranic.

turculeán s.m. turculeț, ‹pop.› turcuț.

turculéț s.m. **I** turculean ‹pop.› turcuț. *Copilul vecinilor noștri este un turculeț foarte simpatic.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*). **2** v. Dediței-galbeni (v. *dediței*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță. (*Anemone ranunculoides*). **3** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

turcunél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).

turcúț s.m. (*pop.*) v. Turculean. Turculeț.

turdulúc s.m. (*agric.; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc.

turdulucá vb. I. tr., refl. (*reg.*) v. Rostogoli. Tăvăli.

tureátcă s.f. **I 1** carâmb, ‹reg.› meși, pereți (v. *perete*), saftian, ștaif. *Tureatca este partea superioară a cizmei care îmbracă piciorul în regiunea gleznei și a pulpei până sub genunchi.* **2** (*înv. și pop.*) ‹înv. și reg.› tuzluc, ‹reg.› pulpar, ‹înv.› tibială. *Turetcile sunt un fel de ciorapi fără talpă, care acoperă pulpele sau picioarele de la genunchi până la gleznă, fiind confecționate din piele sau din postav.* **3** (*la pantaloni; reg.*) v. Crac. **4** (*la pl.* **turetci**; *înv.*) v. Ițari. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; înv.*) v. Bleg. Clăpăug. Fonf. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Redus. Redus la minte. Redus mintal. Sec. Stupid. Tont. **2** (*în opoz.*

cu „progresist"; deprec.) v. Înapoiat. Medieval. Retrograd. Troglodit.
turecár s.m. (*reg.*) v. Jambieră.
turélă s.f. (*tehn.*) cap-revolver. *Cu turela se prind sculele la mașinile-unelte care au mai multe scule așchietoare.*
turf s.n. **1** hipodrom. *Pe turf se organizează curse de cai.* **2** (*sport*) călărie, hipism. *Adesea pariază la cursele de turf*
turfós, -oásă adj. (*reg.; despre terenuri, locuri etc.*) v. Turbos.
turgescént, -ă adj. (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumefiat, tumescent, tumid, turgid, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. *Piciorul turgescent îl doare foarte tare.*
turgescénță s.f. (*med., med. vet.*) inflamare, inflamație, tumefacție, tumefiere, turgor, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. *Turgescența piciorului s-a produs din cauza fracturii.*
turgíd, -ă adj. **1** (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumefiat, tumescent, tumid, turgescent, umflat, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. **2** fig. (*despre oameni*) supărat, ‹fig.; fam.› șifonat, umflat, zbârlit, ‹fig.; reg.› topsecat. *Este turgid dintr-o cauză știută numai de el. Toată ziua stă turgidă.*
túrgor s.n. (*med., med. vet.*) inflamare, inflamație, tumefacție, tumefiere, turgescență, umflare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură.
turícél s.m. (*bot.*) **1** *Turritis glabra*; ‹reg.› turnică, turniță, turnuriță, turnușel. **2** (*reg.*) v. Gâscariță (*Arabis hiesuta*). **3** (*reg.*) v. Bărbușoară-de-munte. Tunicea (*Arabis turrita*).
turicioáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).
turílă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Pasărea-ogorului (v. *pasăre*) (*Burhinus oedicnemus*).
turísm s.n. **1** drumeție. *Turismul este o activitate cu caracter sportiv sau recreativ.* **2** autoturism. *Capacitatea turismului nu este mai mare de șapte locuri.*
turíst, -ă s.m., s.f. excursionist. *S-au întâlnit la piramide cu mulți turiști.*
turíș s.n. (*reg.*) **1** v. Ogrinji. **2** v. Alunecuș. Ghețuș. Lunecuș.
turiță s.f. (*bot.*) **1** *Galium aparine*; ‹înv. și reg.› sânziană, sânziană-galbenă, ‹reg.› asprișoară, cornățel, leușteanul-muntelui (v. *leușteau*), limba-cerbului (v. *limbă*), lipici, lipicioasă (v. *lipicios*), lipitoare (v. *lipitor*), răgădaie, scai-mărunt. **2** ***turiță-mare*** = **a** *Agrimonia eupatoria*; ‹reg.› cânepoală, coada-racului (v. *coadă*), cornut, lipici, lipicioasă (v. *lipicios*), mătcuță[2], scai-mărunt, scăișor, turbolie, turicioară; **b** (*reg.*) v. Dentiță (*Bidens tripartitus*); (*reg.*) ***turiță-albă*** v. **a** Aglică (*Filipendula vulgaris*); **b** Găinușă (*Isopyrum thalictroides*). **3** (*reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Năgară. Neghină. Zizanie (*Agrostemma githago*). **4** (*reg.*) v. Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **5** (*reg.*) v. Dentiță (*Bidens tripartitus*). **6** (*reg.*) v. Hasmațuchiul-măgarului (v. *hasmațuchi*) (*Torilis japonica*). **7** (*reg.*) v. Hrana-vacii (v. *hrană*) (*Spergula arvensis*). **8** (*reg.*) v. Iarbă-roșie (*Bidens cernuus*).
turkmén, -ă s.m., s.f. ‹rar› turcoman[1]. *Turkmenii locuiesc în Turkmenia.*
turlác, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **2** v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
turlăș s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent.
túrlă s.f. **1** (*ind. petrol.; la sondă*) derrick, turn de sondă. *Turla se utilizează ca element de sprijin la manevrarea unor piese grele.* **2** (*j. de șah*) tură[2], turn. *Turla se deplasează numai în linie dreaptă, orizontal sau vertical.*
turlăceálă s.f. (*pop.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.
turlăcí vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta.
turlăcíe s.f. (*pop.*) v. Beție. Îmbătare. Turmentare. Turmentație.
turlăcít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
turlăși vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Rupe. Scufunda. Surpa.
turlícă s.f. (*muz.; reg.*)v. Tilincă.
turlíșcă s.f. (*muz.; reg.*)v. Tilincă.
turluliu, -íe adj. (*reg.; despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.
turmác s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Bivolaș. Malac. **2** v. Junc. Mânzat. Viței.
turmár s.m. (*reg.*) v. Porcar.
túrmă s.f. **I 1** cireadă, ‹rar› cârd, ‹pop.› ciurdă, ‹înv. și reg.› tamazlâc, ‹reg.› botei, ciopor, gelep[2], stog, tabun, văcărie, ‹înv.› staul. *Bătrânul păzește turma de vaci a satului.* **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. la pl. introduse prin prep. „de"*) v. Haită. **II** fig. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) bandă[1], buluc, cârd, ceată, droaie, gloată, grămadă, grup, mulțime, pâlc, șiruri (v. *șir*), ‹fig.› cohortă, stol, ‹fig.; astăzi rar› legiune, oaste, ‹fig.; pop.› ciurdă, ‹fig.; înv.› oștime. *O turmă de copii se înghesuia în fața magazinului de jucării.*
turmént s.f. amar, amărăciune, calvar, chin, durere, încercări (v. *încercare*), patimi (v. *patimă*), păsuri (v. *păs*), pătimiri (v. *pătimire*), suferință, ‹rar› chinuire, ‹înv. și pop.› muncă, rău, ‹pop.› aht, alean, cercare, chinuială, năpastă, ‹înv. și reg.› pătimită, scârbă, ticală, ‹reg.› panăt, tigorie, ‹înv.› nevoire, obicneală, pănătare, pănătate, răbdare, straste, suferire, ‹fig.› canon, lacrimi (v. *lacrimă*), martiraj, martiriu, otravă, pelin, povară, tortură, ‹fig.; înv. și pop.› suspin, ‹fig.; pop. și fam.› pahar. *Viața lor a fost plină de turment.*
turmentá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) **1** a (se) ameți, a (se) griza, a (se) îmbăta, ‹pop. și fam.› a se face, a se trece, ‹pop.› a (se) turlăci, ‹fam.› a (se) abțigui, a (se) chercheli, a (se) matosi, a se șprițui, a (se) trosni, ‹fam.; glum.› a (se) bețivăni, a (se) torpila, a (se) trotila, ‹reg.› a (se) amnări, a (se) asumata, a (se) chefălui, a (se) învinoșa, a (se) șumeni, a se tântăi, a (se) tehui[2], a (se) trifui, a se trincăni, ‹reg.; glum.› a (se) căușa, ‹înv.› a se cărui[1], ‹fig.; pop.› a (se) cătăni, ‹fig.; fam.› a (se) atinge, a (se) cocli, a (se) tufli, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a se afuma, a (se) aghesmui, a (se) căli, a (se) cârpi, a (se) ciupi, a (se) înfierbânta, a (se) magnetiza, a (se) pili[2], a (se) sfinți[1], a se tămâia, a (se) târnosi[1], a (se) trăsni, a se turci, a (se) turti, ‹fig.; reg.› a se flecni, a se flecui, a (se) oțeli, ‹arg.› a (se) machi, a (se) matoli, a (se) nasuli, a (se) vărui, a (se) vopsi. *Coniacul l-a turmentat. Toți s-au turmentat la petrecere.* **2** fig. a (se) ameți, a (se) buimăci, a (se) năuci, a (se) zăpăci, ‹fig.; fam.› a (se) bârâi, a (se) tâmpi, ‹fig.; reg.› a (se) vălătuci. *Febra mare te turmentează.*
turmentáre s.f. beție, îmbătare, turmentație, ‹pop.› turlăceală, turlăcie, ‹fam.› matosire, pileală, pilire[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› ciupeală, ciupire. *Turmentarea lui a fost de scurtă durată.*
turmentát, -ă adj. (*despre oameni*) amețit, băut, beat[2], grizat, îmbătat, tulbure, ‹înv. și pop.› candriu, ‹pop. și fam.› trecut[2], ‹pop.› detunat[2], turlac, vâjâit[2], ‹fam.› abțiguit, cherchelit, matosit, șprițuit, trosnit, ‹fam.; glum.› trotilat, vesel, ‹reg.› amnărit, asumatat, ceaclauz, cemăluit, chermeleu, chiurluit, îmbețit, învinoșat, leucit[2], rătutit, șumen, șumenit, tântăit, trencheș, trifnit, trincănit, tui[3], tuiac, turlăcit, tutuit[2], vinos, ‹înv.› cărăui[2], ‹engl.› groggy, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; pop. și fam.; iron.› ceacâr, ‹fig.; fam.› afectat[1], atins, obosit, tuflit, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› aburit, afumat, aghesmuit, brumat, cânepiu, ciupit[2], făcut[2], fezandat[2], înfierbântat, magnetizat, oțelit, pilit[2], prăfuit, sfințit[3], tămâiat[2], târnosit, trăsnit[2], turtit, ‹fig.; reg.› flecnit, flecuit, plesnit[2], ‹arg.› arămit[2], basculant, chiaunit, chitrofonit, împachetat[2], împușcat, machit, mangă, matol, matolit, matrafoxat, ochit[2], trăscănit, vopsit[2]. *Era turmentat și nu s-a mai urcat la volan.*
turmentáție s.f. beție, îmbătare, turmentare, ‹pop.› turlăceală, turlăcie, ‹fam.› matosire, pileală, pilire[2], ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› ciupeală, ciupire.
turmíță s.f. (*reg.*) v. Turmuliță. Turmușoară.
turmulíce s.f. (*reg.*) v. Turmuliță. Turmușoară.
turmulíță s.f. turmușoară, ‹reg.› turmiță, turmulice, turmuță.
turmușoáră s.f. turmuliță, ‹reg.› turmiță, turmulice, turmuță.
turmúță s.f. (*reg.*) v. Turmuliță. Turmușoară.
turn s.n. **1** (*constr.*) foișor. *De-a lungul graniței sunt turnuri de pază pentru grăniceri.* **2** (*arhit. bis.*) clopotniță, ‹pop.› clopotul (v. *clopot*) . *În turnul bisericii sunt instalate clopotele.* **3** (*ind. petrol.; la sondă*) ***turn de sondă*** = derrick, turlă. *Turnul de sondă se utilizează ca element de sprijin la manevrarea unor piese grele.* **4** (*tehn.*) ***turn de apă*** = castel de apă. *Turnul de apă este folosit ca*

rezervor de apă. **5** (*j. de şah*) tură[2], turlă. *Turnul se deplasează numai în linie dreaptă, orizontal sau vertical.* **6** (*constr.; reg.*) v. Cămin. Coş[1]. Horn.

turná[1] vb. I. **A I 1** tr. (*compl. indică lichide*) a vărsa. *A turnat apă într-un vas pentru a adăpa vitele.* **2** tr. (*compl. indică lichide, materii pulverulente etc.*) a deşerta, a vărsa. *A turnat vinul din butoi în damigene.* **3** tr. (*compl. indică lichide*) a pune. *A turnat în compoziţia pandişpanului şi câteva picături de esenţă de rom. Obişnuieşte să toarne spumant în cadă înainte de a face baie. A aprins focul după ce a turnat gaz peste lemne.* **4** tr. (*compl. indică metale topite sau obiecte din metal*) ‹înv. şi reg.› a slei, ‹înv.› a vărsa. *Clopotele bisericii au fost turnate de nişte meşteri renumiţi.* **5** intr. impers. (*de obicei cu determ. „cu găleata", „cu cofa"*) a vărsa. *De câteva zile toarnă fără oprire. Afară toarnă cu găleata.* **6** tr. (*fiziol.; reg.; compl. indică sucul gastric, conţinutul stomacului etc.*) v. Degurgita. Vărsa. Voma. Vomita. **7** refl. (*înv.; despre râuri, fluvii etc.; cu determ. locale*) v. Vărsa. **II** tr. fig. (*fam.*) **1** (*compl. indică oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în", „la"*) v. Băga. Închide. Înfunda. Pune. Vârî. **2** (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunţa. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **B I** (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe sau obiecte aflate în poziţie verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) v. Arunca. Azvârli. Culca. Dărâma. Doborî. Întinde. Lungi. Prăbuşi. Prăvăli. Răsturna. Trânti. Zvârli. **2** refl. (*despre fiinţe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Cădea. Nărui. Prăbuşi. Răsturna. **II** (*înv.*) **1** refl. (*în opoz. cu „a pleca"; despre fiinţe*) v. Înapoia[2]. Întoarce. Reveni[1]. Veni. **2** tr. (*compl. indică bunuri, obiecte, datorii etc.*) v. Da[2]. Înapoia[2]. Plăti. Restitui. Returna. **3** refl. (*despre aspectul unor obiecte, aşezări etc., despre înfăţişarea, caracterul, firea, comportamentul fiinţelor etc.*) v. Metamorfoza. Modifica. Preface. Preschimba. Schimba. Transfigura. Transforma.

turnă[2] vb. I. tr. (*cinemat.*) a produce, a realiza. *Cineastul a turnat un documentar care a fost premiat.*

turnánt, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre piese, elemente dintr-un sistem, obiecte etc.*) rotitor. *Scena turnantă permite schimbarea rapidă a decorurilor în timpul unui spectacol.* **2** s.f. cot, cotitură, curbă, întorsătură, întorsură, întortochetură, meandru, ocol, răsucitură, serpentină (v. *serpentin*), sinuozitate, şerpuială, şerpuire, şerpuitură, ‹livr.› detur, ‹rar› îndoitură, ‹pop.› cârmeală, cârnitură, învârtecuş, învârtitură, sucitură, ‹reg.› covei, şovăitură, vârtej. *Turnantele şoselelor sunt foarte periculoase.*

turnáre[1] s.f. **I 1** turnat[1], vărsare, ‹pop.› pus[1]. *După turnarea apei într-un vas, s-a dus să adape vitele.* **2** deşertare, turnat[1], vărsare, vărsat. *Momentan este ocupat cu turnarea vinului din butoi în damigene.* **II** fig. (*fam.*) v. Delaţiune. Denunţ. Denunţare.

turnáre[2] s.f. (*cinemat.*) producere, realizare. *Turnarea filmului documentar i-a luat cunoscutului cineast câteva luni.*

turnát[1] s.n. **1** turnare[1], vărsare, ‹pop.› pus[1]. **2** deşertare, turnare, vărsare, vărsat.

turnát[2]**, -ă** adj. **1** (*despre metale topite sau obiecte din metal*) ‹înv. şi reg.› sleit[2]. *Clopotele turnate sunt foarte bine executate.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) ‹înv.› leit. *Costumul turnat pe el este admirat de toată lumea.*

turnătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. (*metalurg.*) ‹înv.› vărsător. *Este un foarte priceput turnător de clopote.* **2** s.f. (*fes.; reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, mânzoc, otic, otinc, sânzalău, urioc. *Turnătoarea este firul de urzeală care nu a trecut prin iţe şi prin spată.* **II** fig. (*fam.*) **1** adj., s.m., s.f. v. Acuzator. Pârâtor. **2** s.m., s.f. v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

turnătoríe s.f. **1** (*metalurg.*) fonderie, topitorie, ‹reg.› coh, ‹înv.› vărsătorie. *Lucrează în secţia de turnătorie a fabricii.* **2** fig. (*fam.*) v. Delaţiune. Denunţ. Denunţare.

turnáţei s.m. pl. (*culin.*) frecăţei, zdrenţe (v. *zdreanţă*), ‹fam.› puf[2], ‹reg.› răsătură, tololoţi, trahana. *A pregătit pentru prânz supă cu turnăţei.*

turneán s.m. (*relig.; înv.*) v. Stâlpnic.

turnél s.n. (*ieşit din uz*) v. Turnură.

turnesól s.n. s.m. **I** s.n. **1** (*chim.*) ‹rar› lacmus. *Turnesolul este un pigment albastru, extras din unele specii de licheni.* **2** (*biol.; arg.*) v. Sânge. **II** s.m. (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

turnícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Turicel (*Turritis glabra*).

turnír s.n. fig. concurenţă, emulare, emulaţie, întrecere, rivalitate, ‹fig.› luptă. *Un turnir liber, real, ajută la dezvoltarea talentelor.*

turnişór s.n. (*arhit.*) turnuleţ, turnuşor, ‹reg.› turnuţ.

turníţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Turicel (*Turritis glabra*). **2** (*reg.*) v. Gâscariţă (*Arabis hiesuta*).

turnuléţ s.n. (*arhit.*) turnişor, turnuşor, ‹reg.› turnuţ.

turnúră s.f. **I 1** ‹fig.› cotitură, întorsătură, întorsură. *Evenimentele au luat o turnură imprevizibilă.* **2** aspect, chip, formă, imagine, ipostază, înfăţişare. *Situaţia a capătat o turnură burlescă. Analizează propunerea sub toate turnurile.* **II 1** (*în trecut*) ‹ieşit din uz› tunel. *Turnura era perniţa sau bucata de stofă purtată de femei la spate, sub rochie, mai jos de talie.* **2** (*ieşit din uz*) v. Alură. Atitudine. Port[1]. Poză. Poziţie. Ţinută.

turnuríţă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Turicel (*Turritis glabra*). **2** v. Gâscariţă (*Arabis hiesuta*).

túrnus s.n. grafic de serviciu. *Turnusul reprezintă un interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operaţie de deplasare.*

turnuşél s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Turicel (*Turritis glabra*). **2** v. Gâscariţă (*Arabis hiesuta*).

turnuşór s.n. (*arhit.*) turnişor, turnuleţ, ‹reg.› turnuţ.

turnút s.n. (*arhit.; înv.*) v. Turnişor. Turnuleţ. Turnuşor.

turpíd, -ă adj. (*despre fapte, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) abject, infam, josnic, mârşav, mişel, mişelesc, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, ruşinos, scelerat, ticălos, ‹livr.› ignobil, sacrileg, ‹înv. şi pop.› scârnav, ‹pop. şi fam.› parşiv, ‹reg.› chiolhănos, cotăzit, hârlav, ‹înv.› blestemătesc, fărădelege, ocărât, scârbavnic, scârbelnic, scârbit, verigaş, verigăşos, ‹fig.› infect, murdar, sordid, ‹fig.; rar› lamentabil, ‹fig.; pop. şi fam.› spurcat[2]. *A recurs la cele mai turpide manipulări.*

turpiditáte s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpitudine, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestemăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire.

turpitúdine s.f. abjecţie, abominaţie, fărădelege, infamie, josnicie, mârşăvie, mişelie, nelegiuire, nemernicie, netrebnicie, păcătoşenie, păcătoşie, scelerateţe, scelerăţie, ticăloşenie, ticăloşie, turpiditate, ‹livr.› ignominie, indignitate, ‹înv. şi pop.› rău, urgie, ‹pop. şi fam.› blestemăţie, parşivenie, ‹pop.› becisnicie, ‹reg.› mârşăvenie, ‹înv.› bazaconie, blestămăciune, diavolie, mişelătate, nebunie, neştiinţă, neştiut[1], neştiutură, păcătuinţă, păgânătate, păgânie, răutate, verigăşie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹turc.; înv.› răzilet, ‹fig.› murdărie, ‹fig.; pop.› scârnăvie, spurcăciune, ‹fig.; înv. şi reg.› tină, ‹fig.; înv.› necurat, necurăţie, necurăţire, nimicire. *Pentru bani este capabil de orice turpitudine.*

turtán s.m. (*bot.; reg.*) v. Hasmaţuchi (*Anthriscus cerefolium*).

túrtă s.f. **I 1** (*ind. alim., culin.*) ‹pop.› pâine, ‹reg.› pacea, plahniţă, plăcintă. *Turta este un preparat alimentar de formă rotundă şi turtită, din aluat nedospit sau din mălai, copt în cuptor.* **2** (*şi* ***turtă furajeră***) ‹reg.› tescovină, trușnic. *Turta este ceea ce rămâne în teasc după ce s-a stors uleiul din seminţele de floarea-soarelui, de cânepă, de dovleac etc.* **3** (*ind. alim., culin.*) ***turtă dulce*** = ‹reg.› îndulcită (v. *îndulcit*), licof. *Copiii mănâncă cu plăcere turta dulce.* **4** (*med., med. vet.; înv. şi reg.*) v. Cataplasmă. Compresă. Prişniţă. **5** (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Lipie[1]. **6** (*tehn.; la cilindrul morii; reg.*) v. Prâsnel. **7** fig. (*pop. şi fam.; deprec.*) v. Bleg. Mototol. **II** (*bot.*) **1** (*şi* ***turtă-dulce***) *Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris*; ‹reg.› ceapă-cioarească, ciortopoloc, ciurul-zânelor (v. *ciur*), iarba-ciutei (v. *iarbă*), iarba-lupului (v. *iarbă*), punga-babei (v. *pungă*), sita-zânelor (v. *sită*), spinul-cerbului (v. *spin*), tătăişă[1], turtea, turtea-de-munte, turtea-oloagă, turtică, turtie, turturea. **2** (*art.*) ***turta-vacii*** = *Boletus luteus*; văcuţă; (*reg.*) ***turta-cioarei*** v. Punguliţă (*Thlaspi arvense*); ***turta-Domnului*** v. Nalbă. Nalbă-mică

(*Malva silvestris*); ***turta-lupului*** v. **a** Dalac (*Paris quadrifolia*); **b** Curcubeţea. Curcubeţică. Remf (*Aristolochia clematitis*).
turteá s.f. **I** (*ind. alim., culin.; pop.*) v. Turtişoară. Turtiţă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ceapă. Ceapă-de-apă (*Allium cepa*). **2** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **3** (*şi* ***turtea-de-munte, turtea-oloagă***) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris*).
turtéi s.m. (*bot.*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Tufan. Tufar. Tufă. **2** (*reg.*) v. Cetină-de-negi. Sabină (*Juniperus sabina*). **3** (*reg.*) v. Ghipăr (*Juniperus sibirica*). **4** (*reg.*) v. Ienupăr. Jneapăn (*Juniperus communis*).
turtí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte friabile sau părţi ale lor, materiale, plante etc.*) a ecrasa, a strivi, a zdrobi, ‹pop. şi fam.› a stâlci, ‹pop.› a pătuli, a stropşi, a zdruci, a zobi, ‹înv. şi reg.› a struci, ‹reg.› a năsădi, a stârci, a struji, a zdroşi, a zdrumica, ‹înv.› a strucina, a zdruncina. *A turtit cutia de carton cu pumnul. Maşina a intrat pe câmp şi a turtit tot lanul de porumb.* **2** tr., refl. (*compl.* sau *sub. indică obiecte*) a (se) lăţi, a (se) teşi, ‹reg.› a lepşi, a (se) târşi[1]. *A turtit vârful cuţitului cu un ciocan.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică organe cavitare ori cavităţi*) a (se) colaba. *Plămânii i s-au turtit în accident.* **4** refl. (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) a se lăsa, a se pleoşti. *Arcurile patului s-au turtit. Cozonacii s-au turtit din cauza deschiderii repetate a cuptorului.* **5** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub indică obiecte ori părţi ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **6** tr. (*pop. şi fam.; compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **II** fig. **1** tr., refl. (*pop. şi fam.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Amorţi. Blegi. Domoli. Înmuia. Moleşi. Muia. Toropi[1]. Vlăgui. **2** tr., refl. (*fam.; glum.* sau *iron.; compl. ori sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta. **3** tr. (*fam.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Detuna. Distruge. Nimici. Secera. Spulbera. Strivi. Zdrobi. Zvânta.
turtícă s.f. (*reg.*) **1** (*ind. alim., culin.*) v. Turtişoară. Turtiţă. **2** (*bot.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris*).
turticícă s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Turtişoară. Turtiţă.
turtíe s.f. (*bot.; reg.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris*).
turtíre s.f. **1** strivire, zdrobire, ‹rar› stâlcire, strivitură, ‹înv. şi pop.› stropşire, ‹pop.› zdrobeală, zobire, ‹înv.› stropşitură, strucinătură. *Turtirea lanului de porumb i-a adus mari pagube proprietarului.* **2** (*pop. şi fam.*) v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire.
turtişoáră s.f. (*ind. alim., culin*) turtiţă, ‹pop.› turtea, ‹reg.› turtică, turticică. *Îi plac foarte mult turtişoarele coapte în cuptor.*
turtít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte friabile sau părţi ale lor, despre materiale, plante etc.*) strivit, zdrobit, ‹rar› stâlcit[2], ‹pop.› stropşit, zobit, ‹reg.› dârât, stârcit. *Cutia turtită a fost aruncată. Porumbul turtit a fost dat la animale.* **2** (*despre obiecte*) teşit, ‹reg.› berc[2], lepşit, târşit[2], ‹înv.› tâmpit. *Cuiul turtit trebuie scos şi aruncat.* **3** (*despre nasul unor animale*) cârn, lat, teşit, ‹reg.› pepeşit, târşit[2], ‹înv.› tâmpit. *Moşii au nasul turtit.* **4** (*despre ridicături de pământ*) lat, teşit. *Au poposit pe vârful turtit al dealului.* **5** (*despre obiecte, corpuri etc.*) aplatizat, lătăreţ, lăţit, plat[2], spatulat, ‹înv. şi reg.› lătăi, lăteţ, ‹reg.› lătăuş, lătui. *Raţele au ciocul turtit.* **6** (*despre organe cavitare sau cavităţi*) colabat. *Pacientul are un plămân turtit.* **7** (*despre obiecte, preparate culinare etc.*) lăsat, pleoştit. *Arcurile turtite ale patului trebuie înlocuite. Cozonacii turtiţi nu se mai coc bine.* **8** (*pop. şi fam.; despre obiecte sau părţi ale lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **9** (*pop. şi fam.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **II** fig. **1** (*pop. şi fam.; despre fiinţe sau părţi ale corpului lor*) v. Amorţit. Blegit. Înmuiat. Moleşit. Muiat. Toropit. Vlăguit. **2** (*fam.; glum.* sau *iron.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.
turtíţă s.f. (*ind. alim., culin.*) turtişoară, ‹pop.› turtea, ‹reg.› turtică, turticică.
túrtucă s.f. (*ornit.; reg.; şi* ***turtucă-plângătoare***) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).
turtucói s.m. (*ornit.; reg.*) Turturel. Turturoi.
túrtură s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).
turtureá s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Streptopelia turtur*; porumbel-sălbatic, turturică, ‹rar› turturelă, ‹reg.› porumbelul-lui-Noe (v. *porumbel*), sturz, tură[3], turtucă, turtucă-plângătoare, turtură, turturică-plângătoare, turturică-sălbatică, turturiţă, turturuţă. **2** (*reg.; şi* ***turtu-rea-guguşea***) v. Guguştiuc (*Streptopelia decaocto*). **II** (*bot.; reg.*) v. Turtă. Turtă-dulce (*Carlina acaulis* şi *Carlina vulgaris*).
turturél s.m. (*ornit.*) turturoi, ‹reg.› turtucoi, turturic, turturicoi. *Turturelul este bărbăţuşul turturicii.*
turturélă s.f. (*ornit.; rar*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).
turturelúşă s.f. (*ornit.*) turtureluţă.
turturelúţă s.f. (*ornit.*) turtureluşă.
turturíc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Turturel. Turturoi.
turturícă s.f. (*ornit.*) **1** (*şi, reg.,* ***turturică-plângătoare, turturică-sălbatică***) *Streptopelia turtur*; porumbel-sălbatic, turturea, ‹rar› turturelă, ‹reg.› porumbelul-lui-Noe (v. *porumbel*), tură[3], turtucă, turtucă-plângătoare, turtură, turturiţă, turturuţă. **2** ***turturică-de-India*** = ***turturică-răzătoare*** = *Streptopelia risorius*; ‹pop.› turturică-cu-guler, turturică-de-casă, ‹reg.› lucru-rău, porumb-răzător; (*pop.*) ***turturică-cu-guler*** = ***turturică-de-casă*** v. Turturică-de-India. Turturică-răzătoare (*Streptopelia risorius*).
turturicói s.m. (*ornit.; reg.*) Turturel. Turturoi.
turturíţă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).
turturói s.m. (*ornit.*) turturel, ‹reg.› turtucoi, turturic, turturicoi. *Turturoiul este bărbăţuşul turturicii.*
turturúţă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Porumbel-sălbatic. Turturea. Turturică (*Streptopelia turtur*).
turtuşí vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”*) v. Ascunde. Băga. Vârî. **2** (*despre oameni*) v. Cocârja. Cocoşa. Gârbovi. Gheboşa. Încovoia. Îndoi.
turúgă s.f. (*reg.*) **1** v. Buştean. Butuc. Buturugă. Ciot. **2** (*tehn.; la joagărul de buşteni*) v. Pârghie.
turuí vb. IV. **I 1** intr. (*despre vehicule în mişcare, despre roţile unui vehicul în mişcare etc.*) a dudui, a durăi, a durui, a hodorogi, a hurui, ‹pop. şi fam.› a pârâi, a trăncăni, ‹reg.› a călăbări, a durdui, a hurdui, a trăscări, a troncăi, a troncăni. *Căruţa turuie pe strada pietruită.* **2** intr. (*despre porumbei şi turturele*) a grunguni, a gurlui, ‹reg.› a gongoni. *Un porumbel turuie pe pervazul de la fereastră.* **3** intr. (*reg.; despre lichide*) v. Bolborosi. Gâlgâi. **4** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **II** intr. fig. (*fam.; despre oameni*) ‹fig.; fam.› a durui. *Cum a intrat în birou, a şi început să turuie.*
turuiálă s.f. fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› duruială, turuitură. *N-a mai putut să-i asculte turuiala.*
turuiétic, -ă adj. (*în opoz. cu „deştept”, „isteţ”; reg.; despre oameni*) v. Bleg. Nătăfleţ. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.
turuimán s.m. (*reg.; deprec.*) ‹reg.; deprec.› tulvurar, tulvurea. *„Turuiman” este numele care se dă locuitorilor de la câmpie care poartă pantaloni largi.*
turuitoáre s.f. (*reg.*) **1** v. Morişcă. Pârâitoare. Scârţâitoare (v. *scârţâitor*). Sperietoare (v. *sperietor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **2** (*j. de copii*) v. Duruitoare. Morişcă. Scârţâitoare (v. *scârţâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).
turuitúră s.f. fig. (*fam.*) ‹fig.; fam.› duruială, turuială.
turungíu, -íe adj. (*înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Fiv. Galben-roşiatic. Hiacint. Oranj. Portocaliu.
turveneálă s.f. (*reg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.
turvín s.n. (*reg.*) v. Colocuţiune. Conversaţie. Convorbire. Dialog. Discuţie. Interlocuţiune.
turvimí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreţine. Vorbi.
turvinós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverşunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit.
tuschíe s.f. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Pârghie. **2** v. Retevei. Scurtătură.

túse s.f. (*med.*) **1** ‹înv.› tușire. *Are o tuse seacă de care nu poate scăpa.* **2** ***tuse convulsivă*** = ‹pop.› tuse măgărească, tuse neagră, tuse rea, ‹reg.› buduhoală, măgăreață, tuse de cele cu urechi lungi. *Tusea convulsivă este o boală contagioasă la copii, care se manifestă prin accese de tuse spasmodică, puternică;* (*pop.*) ***tuse măgărească*** = ***tuse neagră*** = ***tuse rea*** v. Tuse convulsivă; (*reg.*) ***tuse de cele cu urechi lungi*** v. Tuse convulsivă.

túset s.n. (*rar*) v. Tușit.

tuslamá s.f. (*culin.*) ‹reg.› burfă. *Tuslamaua este o mâncare preparată din burtă și din picioare de vacă.*

tușá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică ființe, părți ale corpului, obiecte, suprafețe ale acestora etc.*) a atinge. *Îl tușează pe umăr pentru a-l face atent.* **2** (*med., med. vet.; compl. indică părți ale corpului, organe etc.*) a palpa, a pipăi. *Doctorul tușează abdomenul bolnavului.* **II** fig. (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a zgudui, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a tușat pe toți.*

tușát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) afectat[1], emoționat, impresionat, înduioșat, tulburat, ‹fig.› atins, înmuiat, mișcat, muiat. *Tușată de drama acestei familii, s-a hotărât s-o ajute.*

túșă[1] s.f. **1** (*muz.; la pian, orgă etc.*) clapă, tastă, ‹rar› limbă. *Atingea ușor cu mâna tușele pianului.* **2** (*sport; la scrimă*) tușeu. *Tușa este lovitura care atinge pe adversar.* **3** (*a. plast.*) tușeu. *Impresioniștii nu foloseau tușe groase.* **4** (*ind. text.; la ratiera războiului mecanic de țesut*) clapă, tastă.

túșă[2] s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Mătușă. Tanti.

tușéu s.n. **I** (*med., med. vet.*) **1** palpare, palpație, ‹înv.› pipăire. *Medicii recomandă tușeul regulat al sânilor, pentru a descoperi apariția unor posibili noduli.* **2** tact. *Tușeul este examinarea prin palpare a unui organ intern, spre a se constata starea sănătății lui.* **II 1** (*sport; la scrimă*) tușă[1]. **2** (*a. plast.*) tușă[1].

tușícă s.f. (*pop.* și *fam.*) v. Mătușică.

tușiér s.m. (*sport*) arbitru de tușă. *Tușierul semnalizează ieșirea mingii de pe teren.*

tușiná vb. I. tr. **1** (*compl. indică oi*) ‹reg.› a suvintri. *Ciobanii tușinează oile în special pentru a ușura mulsul și suptul mieilor.* **2** (*pop.; compl. indică părul, barba, mustața etc. oamenilor sau lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurta. Tăia. Tunde. **3** (*reg.; compl. indică iarbă, crengi, viță -de-vie etc.*) v. Reteza. Tăia. Tunde.

tușinát, -ă adj. **1** (*pop.; părul, barba, mustața etc. oamenilor sau despre lâna, blana, părul unor animale*) v. Scurtat. Tăiat[2]. Tuns[2]. **2** (*despre iarbă, crengi, viță -de-vie etc.*) v. Retezat[2]. Tăiat[2]. Tuns[2].

tușínă s.f. (*reg.*) v. Codină. Miță.

tușinătúră s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› lână tușinată, tușineală. *Tușinătura se tunde a doua oară, toamna, mai ales de pe oile țurcane.* **2** v. Codină. Miță.

tușineálă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› lână tușinată, tușinătură. **2** v. Codină. Miță.

tușíre s.f. (*med.; înv.*) v. Tuse.

tușít s.n. ‹rar› tuset, ‹fam.› tușitură. *S-a înroșit tot la față din cauza tușitului prelungit. Ne-a asurzit cu atâta tușit.*

tușitúră s.f. (*fam.*) v. Tușit.

tut[1] s.n. (*muz.; reg.*) v. Bucium[1]. Tulnic[1].

tut[2], tútă adj., s.m., s.f. (*reg.*) ↑ adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept”, „isteț”*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni sau despre îmbrăcămintea, ținuta lor*) v. Dezmățat. Dezordonat. Neglijent. Neîngrijit. Neordonat. **3** s.f. (*zool.*) v. Javră. Jigodie. Potaie. **4** s.f. (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Demimondenă. Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

tutcán s.m. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

túțcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.

tutcheá s.f. (*ornit.; reg.*) v. Curcă.

tutcóc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

tutcói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Curcan (*Meleagris gallopavo*).

tuteá s.f. (*chim.; înv.*) v. Alb de zinc. Oxid de zinc. Țincvais.

tutelá vb. I. tr. **1** (*jur.; compl. indică minori*) ‹înv.› a epitropi, a epitropisi. *După moartea părinților, copiii au fost tutelați de sora mamei lor.* **2** (*compl. indică acțiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) a patrona, a sprijini, a susține. *Acest proiect este tutelat de un cunoscut om de afaceri.* **3** (*compl. indică angajați sau interesele lor*) a patrona, a proteja. *Șeful de sindicat tutelează angajații instituției, urmărind ca toate drepturile acestora să fie respectate de către conducere.*

tutelăj s.n. **1** (*jur.*) tutelare, ‹înv.› epitropisire. *După moartea părinților, tutelajul copiilor a fost acordat mătușii lor, sora mamei.* **2** ajutor, ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, susținere, tutelare, tutelă, ‹rar› patrocinium.

tutelár, -ă adj. apărător, ocrotitor, protector, ‹rar› proteguitor, ‹înv.› priitor, scutitor. *Societatea filantropică este o instituție tutelară pentru căminul de bătrâni.*

tuteláre s.f. **1** (*jur.*) tutelaj, ‹înv.› epitropisire. **2** ajutor, ocrotire, patronaj, protecție, sprijin, susținere, tutelaj, tutelă, ‹rar› patrocinium. ***Căminul de bătrâni se bucură de tutela unei societăți filantropice.***

tutélcă s.f. (*muz.; reg.*) v. Tilincă.

tutíndeni adv. (*local; înv.; de obicei în legătură cu vb. de mișcare*) v. Oriîncotro. Orișiunde. Oriunde.

tutói s.n. (*muz.; reg.*) ‹reg.› sufloi, tuturez. *Tutoiul este un bucium mic făcut din coajă de alun, de mesteacăn sau de salcie.*

tutorá vb. I. tr. (*compl. indică obiecte, construcții, părți ale acestora, pomi etc.*) a propti, a rezema, a sprijini, a susține, ‹reg.› a popri, a prijini. *Și-a tutorat pereții magaziei în mai mulți stâlpi groși. Aracii tutorează butucii viței-de-vie.*

tutoráj s.n. (*pom.*) tutorare.

tutoráre s.n. (*pom.*) tutoraj. *Tutorarea pomilor se face cu ajutorul unor suporturi speciale.*

tutorát s.n. (*jur.; rar*) v. Epitropie. Tutelă.

tutóre s.m. **1** (*jur.*) epitrop, ‹reg.› măștihoi, ‹înv.› epitropă[2], ispravnic, tutrice. *Unchiul este tutorele nepoților minori rămași orfani.* **2** ajutor, apărător, ocrotitor, protector, sprijin, sprijinitor, susținător, ‹fig.› cârjă, patron[2], reazem, toiag, ‹fig.; rar› mamă, ‹fig.; pop. și fam.› proptea, ‹fig.; fam.› punct de reazem, punct de sprijin, ‹fig.; înv.› acoperitor, arca[1], arcă, maică, tărie, vârtute. *Nepoata sa este tutorele bătrâneții ei.*

tutoríe s.n. (*jur.; rar*) v. Epitropie. Tutelă.

tutríce s.f. (*jur.; înv.*) v. Epitrop. Tutore.

túțti s.n. invar. (*muz.; în concerti grossi*) ripieno. *Tuttiul este întregul ansamblu orchestral, care se opune grupului de soliști.*

túțti-frutti s.n. pl. **1** (*muz.; înv.*) v. Potpuriu. **2** fig. amestec, amestecătură, încurcătură, ‹fig.› hățiș, împletitură, încâlceală, păienjeniș, potpuriu, ‹fig.; livr.› dedal. *În mintea lui era un tutti-frutti de fapte și de amintiri vagi.*

tutúc s.n. (*reg.*) v. Bușteanu. Butuc. Buturugă. Ciot.

tutuí[1] vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) ‹reg.› a (se) tui[2]. *Își tutuiește mătușa de când era copil. Se tutuia cu oricine la numai câteva minute după ce făcuseră cunoștință.*

tutuí[2] vb. IV. tr., refl. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.

tutuiálă[1] s.f. tutuire, tutuit[1].

tutuiálă[2] s.f. (*reg.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.

tutuíre s.f. tutuială[1], tutuit[1]. *Pentru ea tutuirea era o marcă de intimitate.*

tutuít[1] s.n. tutuială[1], tutuire.

tutuít[2], -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe*) v. Amețit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **2** (*despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

tutún s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.*) **1** *Nicotiana tabacum*; ‹rar› tabac[1], ‹pop.› tămâia-dracului (v. *tămâie*), ‹reg.› duhan. **2** ***tutun-turcesc*** = *Nicotiana rustica*; mahorcă, ‹reg.› bacon, baconiță, duhan, tabac[1], tutuniță. **3** (*reg.*) v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **4** (*reg.*) v. Regina-nopții (v. *regină*) (*Nicotiana alata* și *Nicotiana silvestris*). **II** s.n. **1** ‹rar› tabac[1], ‹fam.› iarba-dracului (v. *iarbă*), regie, ‹reg.› duhan, pacioc, șniuc-bâbesc, șnuc, șnuftabac, tabacioc. *Fumează un fel de tutun negru, ieftin. Fu-*

mător înrăit, cumpără tutunuri exotice. **2** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată conţinutul*) v. Pachet.

tutunár s.m. (*reg.*) v. Fumător.

tutunáş s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopţii (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*). **2** v. Regina-nopţii (v. *regină*) (*Nicotiana alata* şi *Nicotiana silvestris*). **3** v. Salvie-de- Etiopia (*Salvia aethiopis*).

tutunăríe s.n. (*înv.*) v. Debit. Debit de tutun. Regie. Tutungerie.

tutungereásă s.f. debitantă (v. *debitant*), tutungioaică, ‹înv.› traficantă (v. *traficant*[2]). *Tutungereasa vinde într-o tutungerie.*

tutungeríe s.f. debit, debit de tutun, regie, ‹înv.› trafică, tutunărie. *Tatăl lui era proprietarul unei tutungerii.*

tutungioáică s.f. debitantă (v. *debitant*), tutungereasă, ‹înv.› traficantă (v. *traficant*[2]).

tutungíu s.m. **1** debitant, ‹înv.› traficant[2]. *Tutungiul vinde într-o tutungerie.* **2** (*fam.*) v. Fumător.

tutuní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Fuma.

tutunítă s.f. (*bot.; reg.*) v. Mahorcă. Tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*).

tutuníu, -íe adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) cafeniu-verzui. *Şi-a cumpărat un sacou tutuniu.*

tuturéz s.n. (*muz.; reg.*) ‹reg.› sufloi, tutoi. *Tuturezul este un bucium mic făcut din coajă de alun, de mesteacăn sau de salcie.*

tuturígă s.f. (*anat.; la oameni şi la unele animale; înv.* şi *reg.*) v. Patelă. Rotulă.

tuţ s.m. (*înv.*) **1** v. Duzină. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică materialul, destinaţia etc.*) v. Garnitură. Serviciu. Set.

tuţíe s.f. (*chim.; înv.*) v. Alb de zinc. Oxid de zinc. Ţincvais.

tuţín s.n. (*înv.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică felul*) v. Duzină. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică materialul, destinaţia etc.*) v. Garnitură. Serviciu. Set.

tuz s.m. (*j. de cărţi; reg.*) v. As.

tuzlúc s.m. (*înv.* şi *reg.*) v. Tureatcă.

tuzúc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Dropie (*Otis tarda*).

tvorénie s.f. (*relig.; înv.*) v. Creare. Creaţie. Facere. Geneză. Zidire.

Tvoréţ s.m. (*relig.; înv.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînţelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotştiutorul (v. *atotştiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veşnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providenţa (v. *providenţă*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

Ţ ţ

ţ interj. (*de obicei repet.*) **1** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o[2]!, of!, ti!, vai!, ‹pop. şi fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Ţ-ţ-ţ, ai venit deja! Ţ-ţ-ţ, iată vechiul nostru prieten!* **2** (*exprimă nemulţumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, eh!, ehei!, ei!, poftim!, uf!, ‹pop. şi fam.› na! *Ţ-ţ-ţ, ce mult s-a scumpit viaţa!* **3** (*exprimă plăcere, mulţumire, satisfacţie*) a[1]!, e[2]!, èh!, ehei!, ti!, vai!, ‹fam.› phi!, uau! *Ţ-ţ-ţ, ce splendidă ţi-a reuşit acuarela! Ţ-ţ-ţ, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!*

ţachismă s.f. **I** (*fam.*) **1** (*la pl. ţachisme*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuţăreală. Maimuţărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealî[1]. Toană[1]. **2** v. Grimasă. Rictus. Schimonoseală. Schimonosire. Schimonositură. Strâmbătură. **II** (*mat.; grec.; înv.*) v. Fracţie. Fracţie ordinară.

ţafandáche s.m. invar. (*fam.*) v. Fante. Filfizon.

ţáger s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.

ţăglă s.f. **I 1** (*tehn.*) biletă. *Din ţaglă se lamineză bare sau sârme.* **2** (*pop.; în forma ţiglă*) v. Frigare. **3** (*reg.*) v. Năsălie. **4** (*tehn.; reg.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **5** (*gosp.; reg.; în forma ţagră*) v. Crăcană. Pirostrie. **II** (*art.; bot.; reg.; în forma ţiglă*) ***ţigla-găştei*** v. Păpădie (*Taraxacum officinale*).

ţágră s.f. (*gosp.; reg.*) = ţaglă.

ţah interj. (*reg.; de obicei repet.*) v. Ham[1]!

ţáică[1] s.f. (*alim.; reg.*) v. Drojdie. Drojdie de bere. Drojdie minerală. Levură. Levură de bere.

ţáică[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Lele. Leliţă. Mătuşă. Nană. Tătăişă[2]. Ţaţă. **2** v. Leică[1]. Lele. Nană. Ţaţă.

ţaicău s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gaiţă[1] (*Garrulus glandarius*).

ţáigăr s.n. (*la ceasuri; reg.*) v. Arătător. Limbă.

ţais adv. (*modal; fam.*) v. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Minunat.Perfect.

ţáisăl s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Scatiu (*Carduelis spinus*). **2** (*în forma ţaizăr*) v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).

ţáizăr s.m. (*ornit.; reg.*) = ţaisăl.

ţambál s.n. (*muz.*) **1** ‹reg.› ţumbulumbă, ‹în Ev. Med.› timpanon. *Ţambalul este un instrument muzical popular de percuţie, format dintr-o cutie de rezonanţă prevăzută cu mai multe rânduri de coarde duble de metal, care sunt lovite cu două ciocănele speciale.* **2** cimbal, cinel, talere (v. *taler*[2]), talgere (v. *talger*), tipsii (v. *tipsie*), ‹înv.› chimval, tas. *Ţambalul este format din două talgere de alamă care se lovesc între ele, pentru a marca ritmul sau cadenţa.* **3** (*rar*) v. Timpan.

ţambalagíu s.m. **1** (*muz.*) ‹rar› ţambalist, ‹înv. şi reg.› ţimbular, ‹reg.› ţimbulaş. *Ţambalagiul este muzicantul care cântă la ţambal.* **2** (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

ţambalíst s.m. (*muz.; rar*) v. Ţambalagiu.

ţămbră s.f. (*reg.*) v. Scândură.

ţambricós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.

ţanc s.n. **1** ‹reg.› ţăncuşă, ‹înv.› arac. *Cu ţancul se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan.* **2** (*reg.*) ‹reg.› ţăncuşă. *Ţancul este o crestătură făcută la urechea oii, ca semn de recunoaştere.* **3** (*reg.*) ‹reg.› ţăncuşă. *Ţancurile sunt folosite într-o tragere la sorţi.*

ţándără s.f. **1** aşchie, surcea, surcică, ‹înv. şi pop.› despicătură, ‹pop.› zburătură, ‹reg.› lospătură, puzderie, salcă[1], sălângă, scărâmbă, sclepeniţă, scoarţă, seci, sfarghie, şleamuri, şplităr, tioc, ţeapcă, ţepeligă, ţepigă, ‹înv.› ostrac, oţapoc. *Sculptorul îşi fereşte ochii de ţăndările care sar când cioplеşte lemnul.* **2** ciob, fărâmă, spărtură, ‹înv. şi pop.› căţuie, ‹pop. şi fam.› hârb, ‹reg.› breanc, şplităr, tioc, troacă, ‹înv.› ostrac. *A luat o ţandără de geam şi a tăiat cu ea sfoara.* **3** (*reg.*) v. Aşchie. Ţeapă. Ţep. Ţepuşă. **4** (*milit.; înv.*) v. Schijă.

ţangatéu s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

ţanghíle s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).

ţănţoş, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumţios, semeţ, suficient, trufaş[1], vanitos, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. şi pop.› înmândrit, măreţ, ‹pop. şi fam.› ţâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fiţos, îngurguţat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. şi reg.› pâşin, ‹reg.› făleţ, hireş, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoş, ocoş, ostru, peţcheş, sfătos, ţândru-mândru, ţifraş, ţineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălţat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› băţos, împăunat, înţepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; pop. şi fam.› umflat, ‹fig.; fam.› aţos, proţăpit, ‹fig.; înv. şi reg.› săţios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, ţepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind ţanţoş şi dificil, nu are prieteni.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) mândru, semeţ, ‹pop.› dârz, fălos, ortoman, ‹înv.› cinsteş. *Îi plăcea să-i vadă pe călăreţi ţanţoşi şi stăpâni pe cai.* **3** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezumţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1]. **II** adv. (*modal; fam.*) v. Arogant. Impertinent. Insolent. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Necuviincios. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1]. Urât[2].

ţap s.m. **I 1** (*zool.*) ‹înv. şi pop.› pârci[1], ‹reg.› ţăgui. *Ţapul este masculul caprei.* **2** (*zool.; pop.; şi* ***ţap-de-căprioare, ţap-de-pădure, ţap-roşu, ţap-sălbatic***) v. Căprior (*Capreolus capreolus*). **3** (*zool.; pop.; şi* ***ţap-de-pădure, ţap-mistreţ, ţap-sălbatic***) v. Cerb (*Cervus elaphus*). **4** (*art. Ţapul; astron.; pop.; nm. pr.*) v. Capricornul. **5** (*art. ţapul; j. folc.; reg.*) v. Capra (v. *capră*). **6** (*j. de arşice; reg.*) v. Ichi.

7 (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor. **8** (*jur.; arg.*) ***țap negru*** v. Judecător. **9** (*jur.; arg.*) ***țap roșu*** v. Acuzator. Acuzator public. Procuror. **II** (*entom.; reg.*) **1** (*și* ***țap-de-câmp, țap-de-iarbă***) v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mare. Cosaș-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*). **2** v. Căluț. Cosaș. Cosaș-mic (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*). **3** v. Călușel. Lăcustă (*Decticus verrucivorus*). **4** v. Greier-de-câmp (*Gryllus campestris*). **III** (*reg.*) **1** v. Par. Prăjină. **2** (*constr.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ștender.

țaparâș, -ă adj. (*reg.; mai ales despre vinuri*) v. Acid. Aspru. Înăsprit. Înțepător. Pișcăcios. Pișcător.

țapinár s.m. (*forest.*) ‹reg.› țăpinaș. *Țapinarii manevrează buștenii cu țapina.*

țapínă s.f. **1** (*forest.*) ‹reg.› ceac. *Țapina este folosită la manevrarea buștenilor.* **2** (*tehn.; reg.*) v. Pârghie. **3** (*reg.*) v. Rangă.

țápoș, -ă adj. (*reg.; despre coarnele vitelor*) ‹reg.› țepoiat. *Coarnele țapoșe sunt ascuțite și îndreptate în sus.*

țar s.m. (*polit.; în fosta Rusie*) cap încoronat, împărat, maiestate, monarh, suveran, ‹la romani; livr.› cezar, ‹în Imperiul Bizantin; livr.› basileu, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv.› amira, imperator, împărăție. *Ultimul țar al Rusiei a fost Nicolae al II-lea, executat de bolșevici în 1918.*

țára s.f. **1** (*polit.*) stat[1], ‹înv. și reg.› stăpânire, ‹înv.› politie, publică, ‹grec.; înv.› epicratie, ‹turc.; înv.› memlechet. *Germania este o țară cu o mare putere economică în lume.* **2** (*polit.*) putere, stat[1], ‹înv.› putință, stăpânie. *România are bune relații cu țările Europei.* **3** patrie, pământ, ‹înv. și pop.› moșie, ‹înv.› moștenire, ocină, ‹grec.; înv.› patridă, ‹fig.› vatră, ‹fig.; pop. și fam.› glie, ‹fig.; pop.› plug, ‹fig.; înv.› naștere. *Țara trebuie apărată și cinstită.* **4** (*ist.*) ‹reg.› câmp, ocol. *Țara Făgărașului. Țara Oașului.* **5** popor, ‹înv. și pop.› norod, obște. *Întreaga țară contestă alegerile.* **6** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Țara Sfântă*** = Locurile Sfinte (v. *loc*). *Își dorește să meargă în pelerinaj în Țara Sfântă.* **7** (*înv. și reg.*) v. Pământ. Uscat[2]. **8** (*înv.*) v. Țărănime.

țarc s.n. **1** ‹înv. și pop.› ocol, ‹pop.› obor, ‹înv. și reg.› ogradă, ‹reg.› corliță, olum, târcol, tragă. *În țarc are mai multe vaci și câțva cai.* **2** înțărcătoare, ‹reg.› țărcădău. *În țarc se țin mieii, viteii sau mânjii pentru a fi înțărcați sau pentru a fi feriți de gerul iernii.* **3** (*agric.; reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **4** (*reg.*) v. Arie[1]. **5** (*la teascul de struguri; reg.*) v. Coș[1]. Ladă. **6** (*la car sau la căruță; reg.*) v. Corlată[1]. **7** (*reg.*) v. Staul. **8** (*art. Țarcul; astron.; reg.; nm. pr.*) v. Cărucerul (v. *cărucer*). Vizitiul (v. *vizitiu*).

țárcă s.f. **I** (*ornit.*) **1** *Pica pica*; coțofană, ‹înv. și reg.› cioarcă, coțofeică, ‹reg.› caragață, ceucă, ciorcobară, ciorcușă, frașcă, hârhastă, scuipatul-dracului (v. *scuipat*[1]), știrică, știricea, știrie[1], țărcușă, vrașcă. **2** (*reg.*) ***țarcă-de-mare*** v. **a** Pescar. Pescar-vânăt. Pescar-verde. Pescăraș. Pescărel. Pescărel-albastru. Pescărel-azuriu. Pescărel-vânăt. Pescărel-verde. Pescăriță. Pescăruș. Pescăruș-albastru. Pescăruș-vânăt. Pescăruș-verde. Pescăruș-verzuliu (*Alcedo atthis*); **b** Scoicar (*Haematopus ostralegus*). **II** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.*) **1** v. Gură (ca organ al vorbirii). **2** v. Flecară (v. *flecar*). Guralivă (v. *guraliv*). Limbută (v. *limbut*). Palavragioaică. Vorbăreață (v. *vorbăreț*).

țárină[1] s.f. **1** arătură, câmp, ogor, ‹pop.; astăzi poetic› glie, ‹pop.› răzor, ‹reg.› ogradă, plan, țarincă, ‹înv.› agru, sat. *Pe țarina de la marginea satului s-a semănat grâu. De dimineață, toată familia pleacă la țarină pentru a strânge porumbul.* **2** imaș, izlaz, pășune, ‹pop.› păscare, suhat, ‹înv. și reg.› păștiune, siliște, ‹reg.› ghergheleu, ierbărit, păscălău[2], păscăneț, păscătoare, păscătorie, păscătură, păscut, pășunare, pășunat, pășunet, prelucă, pustă, sit[2], suhățe, știmar, tabun, tighină, țelină[2]. *Vacile sunt duse la păscut pe țarină.*

țarínă[2] s.f. (*polit.; în fosta Rusie*) cap încoronat, împărăteasă, maiestate, monarh, suverană (v. *suveran*), ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crăiasă, ‹înv.› amiroană, imperatrice, imperatriță, împărăție, țariță. *Una dintre cele mai cunoscute țarine este Ecaterina a II-a cea Mare.*

țarínca s.f. (*reg.*) v. Arătură. Câmp. Ogor. Țarină[1].

țaríță s.f. (*polit.; în fosta Rusie; înv.*) v. Țarină[2].

țarțâm s.n. (*fam.*) = sărsam.

țâșcă s.f. (*reg.*) v. Așchie. Țeapă. Țep. Țepușă.

țâță s.f. **1** (*pop.*) ‹pop.› lele, leliță, mătușă, nană, tătăișă[2], ‹reg.› dadă, daică, dâcă[2], doică, leică[1], naică, țaică[2], țâțaie, uină. *Țață Maria, după atâta drum, stați și odihniți-vă pe un scaun!* **2** (*pop.*) ‹pop.› leică[1], lele, nană, ‹reg.› naică, țaică[2]. *Sora ei mai mare, țața Ana, este plecată la o vecină.* **3** (*pop.*) v. Mătușă. Tanti. **4** (*pop.; peior.*) v. Mahalagioaică. Mahalagiță. **5** (*reg.; mai ales la vocat., în formule de adresare sau interogative*) v. Drag. Iubit. Scump. **6** (*arg.*) v. Madamă. Matroană.

țăcălá s.f. fig. (*reg.*) v. Pisălog.

țăcăitoáre s.f. (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofânesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).

țăcălí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.

țăcălíe[1] s.f. **1** (*fam.*) v. Barbișon. Bărbuță. Cioc[2]. **2** (*reg.*) v. Frigare.

țăcălíe[2] s.f. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) v. Străgălie.

țăcăneálă s.f. **I 1** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcănire, țăcănit[1], țăcănitură. *În depărtare se aude țăcăneala mitralierelor.* **2** țăcănit[1]. *Nu mai poate suporta țăcăneala tastaturii calculatoarelor din birou.* **II** fig. (*fam.*) **1** v. Bodogăneală. Cicăleală. Cicălire. Cicălit. Dăscăleală. Pisălogeală. Sâcâială. **2** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. Rătăcire. Scrânteală. Scrânteală la cap. Scrântire. **3** (*psih.*) v. Delir parțial. Fixație. Hantisă. Idee fixă. Manie. Marotă. Monomanie. Obsesie. Psihoză. **4** v. Aiureală. Sminteală. Zăpăceală. **5** v. Manie. Pasiune. Slăbiciune.

țăcăní vb. IV. **I 1** intr. (*despre arme automate, gloanțe, obiecte cu clape etc.*) a păcăni, a pârâi, a răpăi, ‹fig.; rar› a toca. *Mitralierele țăcăneau în depărtare. Mașina de scris țăcănește enervant.* **2** tr. (*fam.; compl. indică texte*) v. Dactilografia. **II** refl. fig. (*psih.; fam.; despre oameni*) v. Aliena. Deraia. Înnebuni. Scrânti. Sminti. Trăsni.

țăcăníre s.f. păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănit[1], țăcănitură.

țăcănít[1] s.n. **1** păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănire, țăcănitură. **2** țăcăneală.

țăcănít[2]**, -ă** adj., s.m., s.f. fig. (*fam.*) **1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Sărit[2]. Scrântit. Smintit. **2** adj. (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

țăcănitúră s.f. păcăneală, păcănire, păcănit, păcănitură, pârâit, pârâitură, răpăit, răpăitură, șuierat[1], șuierătură, țăcăneală, țăcănire, țăcănit[1].

țăgúi s.m. (*zool.; reg.*) v. Țap.

țăhăí vb. IV. intr. (*reg.; despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra.

țăhăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre câini*) v. Chefni.

țăhní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre câini*) v. Chefni. **2** (*despre câini, rar, despre alte animale*) v. Chelălăi. Scânci. Schelălăi. Scheuna.

țăhnít s.n. (*reg.*) v. Chefnit.

țăitúng s.n. **1** (*jurnal.; înv. și reg.*) v. Cotidian. Gazetă. Jurnal. Ziar. **2** (*reg.*) v. Știre. Veste. **3** (*reg.*) v. Noutate.

țăncăní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui. **2** (*despre clopoței*) v. Suna. Zdrăngăni.

țăncúșă s.f. (*reg.*) **1** v. Răboj. **2** v. Țanc. **3** ‹reg.› țanc. *Țăncușa este o crestătură făcută la urechea oii, ca semn de recunoaștere.* **4** ‹reg.› țanc. *Țăncușele sunt folosite într-o tragere la sorți.*

țăndărí vb. IV. tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică obiecte ori părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi.

țăndărícă s.f. **1** așchioară, așchiuță, țepușă, ‹pop.› țepușor, ‹reg.› așchiță, țăndărice. *Când curăța trunchiul de brad de coajă, în toate părțile săreau țăndările.* **2** fig. (*fam.*) v. Copil[1].

țăndăríce s.f. (*reg.*) v. Așchioară. Așchiuță. Țăndărică. Țepușă.

țăndărít, -ă adj. **1** (*pop.; despre obiecte sau materiale friabile*) v. Casat. Sfărâmat. Spart[2]. Zdrobit. **2** fig. (*pop. și fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.

țăndărós, -oásă adj. **1** (*despre materiale*) așchios. *Materialele țăndăroase se desfac în așchii.* **2** fig. (*despre oameni*) arțăgos, certăreț, gâlcevitor, scandalagioaică, scandalagiu, ‹fig.›

bățos, clonțos, colțos, ‹fig.; rar› scorțos, ‹fig.; fam.› ațos, colțat, dințat, ‹fig.; reg.› năpârcos. *Vecinul este cam ţăndăros.*

ţăndărui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte sau părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi.

ţăngălăş s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

ţănţoşie s.f. (*rar*) **1** v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **2** v. Aplomb. Aroganță. Impertinență. Insolență. Ireverență. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviință. Neobrăzare. Nerușinare. Obrăznicie. Prezumție. Semeție. Sfruntare. Trufie. Tupeu.

ţăpí vb. IV. refl (recipr.) (*biol.; reg.; despre capre*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

ţăpináş s.m. (*forest.; reg.*) v. Ţapinar.

ţăpoáică[1] s.f. (*zool.; reg.*) v. Capră (*Capra*).

ţăpoáică[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Furcoi. **2** (*pesc.*) v. Crâsnic. Tifan.

ţăpoáie[1] s.f. (*zool.; reg.*) v. Cerboaică. Ciută.

ţăpoáie[2] s.f. (*pesc.; reg.*) v. Ostie[1].

ţăpóc s.m. (*zool.; reg.*) v. Ieduleț. Ieduț.

ţăpói s.n. (*reg.*) **1** v. Furcoi. **2** (*pesc.*) v. Ostie[1]. **3** v. Târnăcop.

ţăpóşniţă s.f. (*reg.*) v. Poșircă.

ţăpotéi s.m. (*zool.; reg.*) v. Ţăpușor.

ţăpovínă s.f. (*reg.*) ‹reg.› pârșoacă. *Ţăpovina este o țuică de calitate inferioară.*

ţăpşăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Ţăpușor.

ţăpúc s.m. (*zool.; reg.*) v. Ţăpușor.

ţăpúi s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Ieduleț. Ieduț. **2** v. Ţăpușor.

ţăpuleán s.m. (*zool.; reg.*) v. Ţăpușor.

ţăpuléţ s.m. (*zool.; reg.*) v. Ţăpușor.

ţăpuşór s.m. (*zool.*) **1** ‹reg.› țăpotei, țăpșan, țăpuc, țăpui, țăpulean, țăpuleț. **2** (*pop.*) v. Ieduleț. Ieduț.

ţăpúţă s.f. (*zool.; reg.*) v. Ieduță.

ţăran s.m. **1** sătean, ‹înv. și pop.› nație, plugar, ‹pop.› român, ‹fam.; peior.› opincar, ‹înv. și reg.› mojic, poporan, ‹reg.› lăturean, paur, prost, ‹reg.; peior.› târsânar, ‹înv.› parasnic, ‹iron.› sumănar, ‹peior.› mămăligar, paporniţar. *Face parte dintr-o familie de ţărani înstăriți.* **2** (*la pl. ţărani; pop. și fam.*) v. Ţărănime. **3** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic. **4** (*în Ev. Med.; înv. și reg.*) v. Iobag. Șerb. **5** (*în opoz. cu „muntean"; reg.*) v. Câmpean. **6** (*înv.*) v. Aborigen. Autohton. Băștinaș. Indigen. Pământean.

ţărancă[1] s.f. **1** săteancă, ‹pop.› romîncă, ‹fam.; peior.› opincăriță, ‹înv. și reg.› săteană, ‹reg.› lucrătoreasă, păuriță, plugăreasă, plugăriță, țărăniță. *Multe ţărănci vând în pieţe produse alimentare.* **2** (*fin.; în trecut; fam.*) ‹fam.› țărăncuță[1], ‹arg.› mocancă, mocâncuță. *Vechea bancnotă de 500 de lei se numea ţărancă.* **3** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă Mojică (v. *mojic*).

ţărancă[2] s.f. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).

ţărănátic, -ă adj. (*înv.*) **1** v. Rural. Sătesc. Țărănesc. **2** (*deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

ţărăncúţă[1] s.f. (*fin.; în trecut; fam.*) ‹fam.› țărancă, ‹arg.› mocancă, mocâncuță.

ţărăncúţă[2] s.f. (*iht.; reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*).

ţărănésc, -eáscă adj. **1** ‹înv. și reg.› mojicesc. *Provine dintr-o familie ţărănească înstărită.* **2** rural, sătesc, ‹înv.› sătenesc, țărănatic. *Vechile tradiții românești s-au păstrat în special în mediul ţărănesc.* **3** rural, rustic. *Obiceiurile ţărănești sunt moștenite de la o generație la alta.* **4** (*rar; mai ales despre viața oamenilor, despre modul lor de viață sau despre mediul în care aceștia își duc existența*) v. Agrest. Campestru. Câmpenesc. Pastoral. Rural. Rustic. **5** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

ţărănéşte adv. (*modal*) **1** ‹înv.› sătenește. *De sărbători, se îmbracă ţărănește, în costum popular.* **2** (*fam.; deprec.* sau *peior*) v. Bădărănește. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mahalagește. Mârlănește. Mitocănește. Mojicește. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

ţărámí vb. IV. refl. (*rar; despre oameni*) ‹rar› a se țărăniza. *I se pare că prietenul lui s-a ţărănit de când lucrează ca medic veterinar în sat.*

ţărăníe s.f. **1** (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate. **2** (*colect.; înv.*) v. Țărănime.

ţărăníme s.f. ‹rar› popor, ‹înv. și pop.› nație, norod, ‹pop. și fam.› țărani (v. *țăran*), ‹pop.› opincărime, plugărime, ‹reg.› păurie, ‹înv.› mojicime, țară, țărănie, ‹fig.› opincă. *Simpatia scriitorului se îndreaptă spre ţărănime.*

ţărănísm s.n. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitețe. Indelicatețe. Indistincție. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviință. Nedelicatețe. Neeleganță. Nepolitețe. Vulgaritate.

ţărăníţă s.f. (*reg.*) v. Săteancă. Țărancă[1].

ţărănízá vb. I. refl. (*rar; despre oameni*) ‹rar› a se țărăni.

ţărănói s.m. (*fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.

ţărănós, -oásă adj. **1** (*pop.; despre construcții, schițe etc.*) v. Grosolan. Primitiv. Rudimentar. **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **3** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

ţărcădău s.n. (*reg.*) **1** v. Înțărcătoare. Țarc. **2** (*la car sau la căruță*) v. Corlată[1].

ţărcălăm s.n. **1** (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; înv. și reg.*) v. Compas. **2** (*meteor.; înv. și reg.*) v. Halo. **3** (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău circular. **4** (*la ceasuri; reg.*) v. Arătător. Limbă. **5** (*geom.; înv.*) v. Cerc.

ţărcălău s.n. (*reg.*) **1** v. Țărcușor. **2** (*agric.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță. **3** (*la car sau la căruță*) v. Corlată[1].

ţărcăluí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.*) ‹reg.› a țîrcăli, a țircui. *A ţărcăluit liniile curbe după care urmează să taie obezile roții.* **2** (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) v. Cerceta. Controla. Inspecta. Revedea. Revizui. Vedea. Verifica. **3** (*compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Împrejmui. Închide. Înconjura. Îngrădi.

ţărcuí vb. IV. tr. (*pop.; compl. indică locuri, terenuri etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Împrejmui. Închide. Înconjura. Îngrădi.

ţărcuíre s.f. (*pop.*) v. Împrejmuire. Împrejmuit[1]. Închidere. Îngrădire.

ţărcuít, -ă adj. (*pop.; despre locuri, terenuri etc.*) v. Împrejmuit[2]. Închis. Îngrădit.

ţărculíce s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*). **2** v. Sfrâncioc-mic (*Lanius minor*).

ţărcúş s.n. (*pop.*) v. Țărcușor.

ţărcúşă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Coțofană. Țarcă. (*Pica pica*).

ţărcuşór s.n. ‹pop.› țărcuș, țărcuț, ‹reg.› țărcălău. *A făcut în grădină un ţărcuşor pentru iepuri.*

ţărcúţ s.n. (*pop.*) v. Țărcușor.

ţărcúţă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor (v. *lup*). Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*).

ţărână s.f. **I** (*pop.*) v. Praf. Pulbere. **II** fig. **1** pământ. *Când s-a întors în țară, după ani de exil, a sărutat țărâna.* **2** (*anat.; rar*) v. Oase (v. *os*). Oseminte. Rămășițe (v. *rămășiță*[1]). Resturi (v. *rest*).

ţărânós, -oásă adj. (*în opoz. cu „dens", „compact"; pop.; despre pământ, zăpadă etc.*) v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar.

ţărígă s.f. (*geol.; reg.*) v. Nisip.

ţărigós, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ținuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

ţărinói s.n. (*geol.; reg.*) v. Nisip.

ţărişoáră s.f. (*polit.*) microstat, stătuleț, ‹reg.› țăruță. *Andorra este o țărișoară în S-V Europei, în partea estică a munților Pirinei, renumită pentru sporturile de iarnă. Monaco,*

San Marino, Liechtenstein, Vatican, Luxemburg se numără printre ţărişoarele Europei.

ţărm s.n. **I 1** (*geomorf*) liman, litoral, mal[1], margine, riviera, ‹reg.› luncă, ‹înv.› pristanişte, râpă, vad, ‹fran.; înv.› rivaj. *Nisipul de pe ţărmul Mării Negr este fin. Iahtul a fost ancorat nu departe de ţărm.* **2** (*geomorf.*) coastă, mal[1]. *Pe ţărmul oceanului clima este umedă.* **3** (*rar*) v. Loc. Meleag. Regiune. Tărâm. Teritoriu. Ţinut. Zonă. **4** (*geomorf.; înv. şi reg.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie. **5** (*geomorf.; reg.*) v. Masiv. Munte. **II** fig. ‹fig.› frontieră, graniţă, hotar, limită, margine, ‹fig.; rar› nivel, ‹fig.; înv.› termen. *Nu ştie încă unde este ţărmul între adevăr şi minciună.*

ţărmăr s.m. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).

ţărmuí vb. IV. (*înv.*) **1** intr. (*nav.; despre nave*) v. Aborda. Acosta. **2** tr. (*compl. indică spaţii, lucruri etc.*) v. Împrejmui. Încadra. Înconjura. Mărgini.

ţărmuitór, -oáre adj. (*rar*) v. Împrejmuitor. Înconjurător.

ţărmurár s.m. (*ornit.; reg.*) v. Codobatură. Prundar. Prundaş (*Motacilla alba*).

ţărmuráş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*).

ţărmureán, -ă s.m., s.f., adj. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Riveran. **2** adj. (*despre ţări, teritorii etc.*) v. Riveran.

ţărmurí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică suprafeţe, hotare, lucruri etc.*) a delimita, a limita, a mărgini, a străjui. *Păpurişul ţărmureşte iazul.* **2** intr. (*nav.; înv.; despre nave*) v. Aborda. Acosta. **3** refl. (*înv.; despre oameni, popoare, ţări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Învecina. Mărgini. **II** fig. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică sfere de activitate, moduri de a acţiona, drepturi ale oamenilor etc.*) v. Îngrădi. Limita. Mărgini. Restrânge. **2** refl. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Limita. Mărgini. Mulţumi. Opri. Reduce. Restrânge. Rezuma.

ţărmurós, -oásă adj. (*înv.; despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiş. Pieziş. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical.

ţărnuí vb. IV. tr. (*agric.; reg.; compl. indică terenuri cultivate cu plante agricole*) v. Prăşi. Săpa.

ţărúş s.m. **1** pripon, ‹înv. şi pop.› pociumb, ‹reg.› pălimar, poteraş, răzlog[1], stănog, şteamp, ţuiac, ţuleap. *Pescarii îşi leagă odgoanele bărcilor de ţăruşii fixaţi pe malul râului. Corturile se ancorează de ţăruşi.* **2** ‹reg.› ţuleap. *Ţăruşii se înfig în pământ pentru a marca hotarul dintre două proprietăţi.* **3** (*agric.; reg.*) ‹reg.› chitonag[1], par, ţeapă, ţepeligă, ţeporeş, ţepuşă. *Cu ţăruşul se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **4** (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac. **5** (*constr.; reg.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ştender. **6** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, săgeată, sulinar, suliţă, ţeapă, ţepuşă. *Ţăruşii se înfig în vârful caselor ţărăneşti, pentru a fixa leaţul cel mai de sus al scheletului acoperişului.*

ţărúţă s.f. (*polit.; reg.*) v. Microstat. Stătuleţ. Ţărişoară.

ţăsârcă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Bibilică. Gotcă (*Numida meleagris*).

ţăţícă s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› leliţă, leucioară, ‹reg.› leiculiţă, leicuşoară, lelică, lelicuţă, lelişoară, ţăţucă, ţâţacă. **2** v. Mătuşică.

ţăţúcă s.f. (*reg.*) v. Leliţă. Leucioară. Ţăţică.

ţăúcă s.f. (*iht.; reg.*) **1** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peştele-dracului (v. *peşte*), sacagiţă[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, ţâţâoagă, vârligoanţă, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă. **2** v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburnus*).

ţăc s.n. (*anat.; reg.*) = ţic[2].

ţăcă[1] s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus şi Drycopus*).

ţăcă[2] s.m. sg. (*fam.*) = ţică[2].

ţăfnă s.f. **I** (*med. vet.; înv. şi pop.*) v. Cobe. **II** (*pop. şi fam.*) **1** ‹pop. şi fam.› arţag. *În ultimul timp îi cam răspunde cu ţâfnă.* **2** v. Aplomb. Aroganţă. Impertinenţă. Insolenţă. Ireverenţă. Îndrăzneală. Măgărie. Necuviinţă. Neobrăzare. Neruşinare. Obrăznicie. Prezumţie. Semeţie. Sfruntare. Trufie. Tupeu. **3** v. Amor-propriu. Aroganţă. Deşertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumţie. Prezumţiozitate. Semeţie. Suficienţă. Trufie. Vanitate. **4** v. Îmbufnare.

ţâfní vb. IV. intr. **1** (*pop.; despre oameni*) v. Pufăi. Pufni. **2** (*reg.; despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi.

ţâfnós, -oásă adj. (*pop. şi fam.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor*) v. Arogant. Cinic. Impertinent. Insolent. Irespectuos. Ireverenţios. Îndrăzneţ. Neamabil. Necuviincios. Neînfrânat. Neobrăzat. Nerespectuos. Nereverenţios. Neruşinat. Obraznic. Prezumţios. Semeţ. Sfidător. Sfruntat. Trufaş[1]. **2** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos. **3** (*despre oameni*) v. Arţăgos. Certăreţ. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **4** (*despre oameni*) v. Supărăcios. Susceptibil. **5** (*despre oameni*) v. Îmbufnat.

ţâfnoşí vb. IV. refl. (*pop. şi fam.; despre oameni*) v. Îmbufna.

ţâgâlí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*despre păsări*) v. Ciuguli. Ciupi. **2** fig. (*despre oameni*) v. Ciuguli. Frunzări.

Ţâgâra s.f. art. (*astron.; reg.; nm. pr.*) v. Steaua Polară (v. *stea*).

ţâleâ interj. (*exprimă un ordin; reg.*) v. Marş!

ţâmburúc s.n. **1** ţâmburuş, ‹reg.› bumburuş. *Trebuie să se apese pe un ţâmburuc pentru a se deschide capacul.* **2** (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omuşor. Omuşorul gâtlejului (v. *omuşor*). Uvulă.

ţâmburúş s.n. **1** ţâmburuc, ‹reg.› bumburuş. **2** (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omuşor. Omuşorul gâtlejului (v. *omuşor*). Uvulă. **3** (*reg.; în forma ţumburuş*) v. Bobârnac.

ţâmp s.n. (*anat.; reg.*) **1** (*la membrele posterioare ale animalelor patrupede*) v. Coapsă. **2** (*la păsări*) v. Copan. **3** (*la om*) v. Coapsă. Coxă.

ţâmpor s.n. (*chim.; reg.*) **1** ‹reg.› piatră-de-ţâmpor. *Ţâmporul este folosit la omorârea albinelor dintr-un stup în momentul recoltării mierii.* **2** v. Pucioasă (v. *pucios*). Sulf[1].

ţâmporéle s.f. pl. (*reg.*) v. Băţ de chibrit. Chibrit.

ţânáş, -ă adj. (*reg.; despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Duşmănos. Ranchiunos. Răzbunător. Vindicativ.

ţânc s.m. **I** (*zool.*) **1** (*pop.*) v. Odraslă. Prăsilă. Progenitură. Pui[1]. **2** (*pop.*) v. Căţeluş. **3** (*reg.*) v. Popândău (*Citellus citellus*). **4** (*art.; reg.*) ***ţâncul-pământului*** **a** *Spermophilus citellus*; ‹reg.› şuiţă; **b** v. Cârtiţă. Sobol[1] (*Talpa europaea*); **c** v. Hamster. Hârciog (*Cricetus cricetus*); **d** v. Jder (*Martes martes*); **e** v. Marmotă (*Arctomys marmotta şi Marmotta bobak*); **f** v. Orbeţ. Spalax (*Spalax microphthalmus*); **g** v. Şoarece. Şoarece-de-casă (*Mus musculus*); **h** (*în superstiţii*) v. Căţelul-pământului (v. *căţel*). **II 1** (*fam.*) ‹fam.› pici, prichindel, puşti, zgâmboi[1], ‹reg.› pricolici, ţâncar, ‹fig.; fam.› năpârstoc. *Ţâncul este destul de înalt pentru vârsta lui.* **2** (*fam.; adesea deprec.*) ‹fam.› ţângău, ‹reg.› ţâncar. *Fiind încă ţânc, lipsit de experienţă, părerea lui nu era luată în seamă de cei îmbătrâniţi în meserie.* **3** (*înv. şi reg.; adesea deprec.; de obicei însoţit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu.

ţâncâr s.m. (*reg.*) **1** v. Pici. Prichindel. Puşti. Ţânc. Zgâmboi[1]. **2** (*adesea deprec.*) v. Ţânc. Ţângău.

ţâncă s.f. **1** (*fam.*) v. Fetişcană. **2** (*înv. şi reg.*) v. Copilă. Fată. Fiică. **3** (*zool.; reg.*) v. Căţeluşă.

ţâncăríe s.f. (*colect.; fam.*) ‹fam.› puştime. *Ţâncăria din parc face o mare gălăgie.*

ţândru-mândru, ţândră-mândră adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos.

ţângălău s.m. (*reg.*) v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr.

ţângănáş s.m. (*reg.*) v. Fecioraş. Feciorel. Flăcăiaş.

ţângău s.m. **1** (*pop.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru. **2** (*fam.; adesea deprec.*) ‹fam.› ţânc, ‹reg.› ţâncar.

ţângăuáş s.m. (*pop.; adesea deprec.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

ţânţár s.m. **I** (*entom.*) **1** (*şi ţânţar-obişnuit, ţânţar-vulgar*) *Culex pipiens*; ‹reg.› sclepţ, ‹înv.› muscă-ţânţară, muşină, muşiţă. **2** *Culex annulatus*; ‹reg.› arşiţă. **3** *Chironomus leucopogon*; ‹reg.› bâţan, zgriburici. **4** (*reg.*) ***ţânţar-de-apă*** = **a** *Calopteryx splendens*; ‹reg.› căluş, păuniţă; **b** v. Efemeră (v. *efemer*). Răsură[1] (*Ephemera vulgata*); **c** (*şi ţânţar-de-baltă*) v. Fugău (*Hydrometra paludum*); ***ţânţar-mare*** v. Ţânţăroi (*Tipula oleracea*);

ţânţar-mic = *Chironomus stercorarius*; ‹reg.› nouraş, ţânţăraş, ţânţărel. **5** (*reg.*) *Ceratopagon publicarius*; ‹reg.› morniţar, morniţă. **6** v. Căluşel. Lăcustă (*Decticus verrucivorus*). **7** (*reg.*) v. Căluţ. Cosaş. Cosaş-mare. Cosaş-verde. Lăcustă. Lăcustă-verde (*Locusta viridissima* sau *Tettigonia viridissima*). **8** (*reg.*) v. Căluţ. Cosaş. Cosaş-mic. (*Locusta cantans* sau *Tettigonia cantans*). **9** (*reg.*) v. Streche. Strechea-vitelor (v. *streche*) (*Hypoderma bovis*). **10** (*reg.; şi* ***ţânţar-mare***) v. Tăun (*Tabanus bovinus*). **11** (*reg.*) v. Viespe. Viespe-de-casă. Viespe-de-câmp. Viespe-de-pământ (*Vespa vulgaris*). **II** (*arg.*) v. Delator. Denunţător. Informator. Pârâtor.

ţânţăni vb.IV. intr. (*rar*) **1** (*despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **2** (*despre frunzele mişcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâşâi. Foşăi. Foşni. Fremăta. Suna. Susura. Şâşâi. Şopoti. Şoşoi[2]. Şuşoti. Şuşui.

ţânţăraş s.m. (*entom.*) **1** ţânţărel. **2** (*reg.*) *Chironomus stercorarius*; ‹reg.› nouraş, ţânţar-mic, ţânţărel.

ţânţărél s.m. (*entom.*) **1** ţânţăraş. **2** (*reg.*) *Chironomus stercorarius*; ‹reg.› nouraş, ţânţar-mic, ţânţăraş.

ţânţărói s.m. (*entom.*) *Tipula oleracea*; ‹reg.› ţânţar-mare.

ţânţărúş s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).

ţânzár s.m. (*reg.*) v. Geambaş.

ţâr[1] interj., s.n., s.m. **1** interj. (*adesea repet.*) pic[1]! *Ţâr!, ţâr! Se aude apa de la robinetul din bucătărie.* **2** s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Ciuroi. Şipot. **3** s.m. (*ornit.; reg.; şi* ***ţâr-ţâr***) v. Piţigoi-codat. Piţigoi-cu-coadă-lungă (*Aegithalos caudatus*).

ţâr[2] s.m. fig. (*adesea glum.* sau *deprec.*) slăbătură, ‹fig.; fam.› mumie. *Nu este un ţâr, ci o femeie bine proporţionată.*

ţârâi s.n. (*meteor.; reg.*) **1** v. Fleaşcă. Fleşcăială. Fleşcăraie. Lapoviţă. Zloată. **2** (*şi, art.,* ***ţâraiul-mieilor***) v. Măzăriche.

ţără[1] s.f. (*pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fărâmă. Fir. Pic[1]. Picătură. Pişcătură. Strop.

ţără[2] s.f. (*pop.*) v. Ruptură. Zdreanţă.

ţărău s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Ciuroi. Şipot.

ţărâi[1] vb. IV. intr. **1** a picura, ‹reg.› a ţârcâi, a ţurui. *Ţeava ţârâie.* **2** impers. (*meteor.*) a bura, a burniţa, ‹înv. şi pop.› a roura, ‹reg.› a burui, a stura, a ţârcâi, ‹înv.› a roua, ‹fig.› a cerne. *E urât afară şi a început şi să ţârâie.* **3** (*despre insecte*) ‹rar› a sfârâi, a ţâţâi, ‹pop.› a chirăi, ‹reg.› a ţârţâi. *Greierii ţârâie în iarbă.* **4** (*despre sonerii, telefoane, ceasuri etc.*) a suna, a zbârnâi, ‹reg.› a zurui. *Telefonul ţârâie prelung. Nu a auzit când a ţârâit ceasul.* **5** (*pop.; despre instrumente muzicale cu coarde sau, p. ext., despre muzicanţi*) ‹reg.› a ţâţâi. *Vioara ţârâie anemic. Ţârâie din vioară.*

ţărâi[2] vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părţi ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) v. Cârpi. Coase. Prinde. Ţese.

ţârâiác s.m. (*ornit.*) *Acrocephalus scirpaceus*; lăcar, lăcar-gălăgios, lăcar-mic, privighetoare-de-baltă, privighetoare-de-lac, privighetoare-de-stuf, privighetoare-de-stuf-ruginie.

ţârâiálă s.f. (*meteor.*) bură[1], burniţă, burniţeală, ‹rar› burat, bureală, ‹reg.› bur[1], buracă, burlă, burnă, buruială, picureală, ploierniţă, roureală, ţârcâială. *Ţârâiala rece îl pătrunde până la oase.*

ţârâít s.n. **1** ţârâitură. *Ţârâitul ploii pe acoperişul casei este monoton.* **2** ţârâitură, zbârnâit, ‹pop.› chirăit. *Ţârâitul telefonului este strident.* **3** ţârâitură, ‹pop.› ţâţâială, ţâţâit, ţâţâitură. *Ţârâitul greierilor umple văzduhul.* **4** (*pop.*) ‹pop.› ţârâitură. *În vacarmul din sala restaurantului nu se mai auzea ţârâitul lăutarilor.*

ţârâitoáre s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) *Sylvia nisoria*; ‹reg.› privighetoare-porumbacă, privighetoare-vărgată. **2** (*iht.*) v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburnus*).

ţârâitúră s.f. **1** ţârâit. **2** ţârâit, zbârnâit, ‹pop.› chirăit. **3** ţârâit, ‹pop.› ţâţâială, ţâţâit, ţâţâitură. **4** (*pop.*) ‹pop.› ţârâială.

ţârc s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul lichidului*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură.

ţârcâí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică animale domestice*) ‹reg.› a ţârcoti, a ţârcui. *A ţârcâit vaca şi a obţinut foarte puţin lapte.* **2** intr. v. Picura. Ţârâi[1]. **3** intr. impers. (*meteor.*) v. Bura. Burniţa. Ţârâi[1].

ţârcâiálă s.f. (*reg.*) **1** (*meteor.*) v. Bură[1]. Burniţă. Burniţeală. Ţârâiálă. **2** v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură.

ţârcâíş s.n. (*reg.*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură.

ţârcâitúră s.f. (*reg.*) v. Pic[1]. Picătură. Picur[1]. Strop. Stropitură.

ţârcoti vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale domestice*) ‹reg.› a ţârcâi, a ţârcui.

ţârcóvnic s.m. (*în Biserica Ortodoxă*) **1** paracliser, ‹înv. şi reg.› eclesier, ‹reg.› crâsnic, pălămar[1], serv, sfât, ‹înv.› clisiarh, clisier, clisieş. *Ţârcovnicul se ocupă cu îngrijirea şi cu paza unei biserici.* **2** cântăreţ, dascăl, diac, paracliser, psalt, ‹la catolici› cantor, ‹înv. şi reg.› peveţ, ‹reg.› logofăt, logofăt de strană, ‹înv.› ecleziarh, grămătic. *Ţârcovnicul execută cântările şi citirile în timpul serviciului religios.*

ţârcui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică animale domestice*) ‹reg.› a ţârcâi, a ţârcoti.

ţâréi s.m. (*bot.; reg.*) v. Ardei-iute.

ţărfă s.f. (*reg.*) **1** (*geol.*) v. Nisip. **2** v. Praf. Pulbere. **3** (*constr.*) v. Tencuială.

ţărfăiálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Fleaşcă.Fleşcăială. Fleşcăraie. Lapoviţă. Zloată.

ţărfăros, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

ţărfós, -oásă adj. (*geol.; reg.; despre pământ, locuri, ţinuturi etc.*) v. Arenaceu. Nisipos.

ţărfúică s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

ţărícă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţăricică, ţărişoară, ţărucă, ţăruică, ţărulică, ţăruşcă, ţăruţă. *I-a dat pisicii o ţărică de carne.*

ţăricícă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţărişoară, ţărucă, ţăruică, ţărulică, ţăruşcă, ţăruţă.

ţărişoáră s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărucă, ţăruică, ţărulică, ţăruşcă, ţăruţă.

ţărlău s.m. (*reg.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru.

ţărlâiálă s.f. (*pop.*) v. Ţărlâit. Ţărlâitură.

ţărlâít s.n. ţărlâitură, ‹pop.› ţărlâială.

ţărlâitúră s.f. ţărlâit, ‹pop.› ţărlâială. *Nu putea suporta ţărlâiturile unor lăutari de mâna a doua.*

ţărlíc, -ă adj. (*în opoz. cu „gras”; arg.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscăţiv.

ţărlói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlan (*Galerida cristata*).

ţărlúg s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlan (*Galerida cristata*).

ţârţâi s.n. (*meteor.; reg.*) v. Măzăriche.

ţârţâicá s.f. (*bot.; reg.*) v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*).

ţârţâr s.m. (*reg.*) **I 1** (*colect.; meteor.; şi la pl., în forma* ***ţurţar, ţurţarii mieilor***) v. Măzăriche. **2** (*meteor.; adesea constr. cu vb. „a bate”, „a cădea”, „a da”*) v. Grindină. Piatră. **3** v. Ciucure. Ţurţur. **II** (*bot.*) **1** v. Borceag. Măzăriche (*Vicia sativa*). **2** (*la pl.* ***ţârţari***) v. Coronişte (*Coronilla varia*).

ţârţărél s.m. (*colect.; meteor.; reg.*) v. Măzăriche.

ţârţărícă s.f. (*reg.*) **1** (*colect.; meteor.*) v. Măzăriche. **2** (*bot.*) v. Fasole (*Phaseolus vulgaris*).

ţârţăríţă s.f. (*reg.*) **1** (*colect.; meteor.*) v. Măzăriche. **2** (*bot.*) v. Oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*).

ţârţâi vb. IV. intr. (*reg.; despre insecte*) v. Ţârâi[1].

ţârţârâ vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre lichide şi picături*) v. Picura. **2** impers. (*meteor.*) ‹reg.› a ţurţura. *De câteva zile afară ţârţârâ necontenit.*

ţârţârâ s.f. (*colect.; meteor.; reg.*) v. Măzăriche.

ţârţâríche s.f. (*colect.; meteor.; reg.*) v. Măzăriche.

ţârúcă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărişoară, ţăruică, ţărulică, ţăruşcă, ţăruţă. *I-a dat pisicii o ţărucă de carne.*

ţărúică s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărişoară, ţărucă, ţărulică, ţăruşcă, ţăruţă.

ţărulícă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărişoară, ţărucă, ţăruică, ţăruşcă, ţăruţă.

ţăruşcă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărişoară, ţărucă, ţăruică, ţărulică, ţăruţă.

ţărúţă s.f. (*reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) ‹reg.› ţărică, ţăricică, ţărişoară, ţărucă, ţăruică, ţărulică, ţăruşcă.

ţăscăn s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scatiu (*Carduelis spinus*).

ţăşcă s.f. (*reg.*) **1** v. Ciucure. Ţurţur. **2** ***ţăşcă cu apă*** v. Puşcoci.

ţăşni vb. IV. intr. **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat*

etc.) a erupe, a ieşi, a irupe, a izbucni, a răbufni, ‹înv. şi pop.› a năbuşi, ‹pop.› a se desfunda, a năvăli, ‹înv. şi reg.› a prâsni[1], ‹reg.› a bui, a bujdi, a buşni, a buti, a năsădi, a spârcâi, a ţâşti[2], a ţuşni. *Petrolul a început să ţâşnească la o sondă. Vaporii ţâşnesc cu zgomot din supape.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sânge*) a da[2], a ieşi, ‹reg.› a se năpusti, a sări, a puştica, a ţâşti[2], a ţuşni, a zăleti. *Sângele îi ţâşneşte pe nas.* **3** (*despre lacrimi*) a izbucni, ‹reg.› a se năpusti, ‹înv.› a prorupe. *Lacrimile i-au ţâşnit din ochi la auzul veştii.* **4** (*despre fiinţe*) ‹pop. şi fam.› a zvâcni, ‹reg.› a ţâşti[2], a ţuşni, a ţuşti[2]. *Broaştele ţâşnesc în apă la cel mai mic zgomot.*

ţâşníre s.f. erupţie, irupere, irupţie, izbucnire, răbufnire, ‹pop.› năvală, năvălire, ‹înv.› izbucneală. *Specialiştii supraveghează ţâşnirea petrolului.*

ţâşnitoáre s.f. **1** (*pop. şi fam.*) v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz. **2** (*reg.*) v. Puşcoci.

ţâşnitúră s.f. jet. *Din ţeava spartă iese o ţâşnitură puternică de apă.*

ţâşniţă s.f. (*reg.*) v. Puşcoci.

ţâşpoácă s.f. **1** (*reg.*) v. Poşircă. **2** (*arg.*) v. Mahorcă.

ţâşti[1] interj., s.m., s.n. **I** interj. (*adesea cu val. vb.*) huşti!, ţuşti[!], zbughi[!], ‹rar› zvâc!, ‹pop.› smâc!, ‹reg.› tâlvâc!, tulai?! *Copilul a dispărut, ţâşti, pe uşă. Pisica a intrat tiptil în bucătărie şi ţâşti pe cuptor.* **II 1** s.m. (*pop. şi fam.*) v. Copil[1]. **2** s.m. (*pop. şi fam.*) v. Băieţaş. Băieţel. Copilaş. **3** s.m. (*pop. şi fam.*) v. Băietan. Băieţandru. Copilandru. Flăcăiandru. **4** s.n. (*reg.*) v. Salt[2]. Săritură.

ţâşti[2] vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Ţâşni. **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sânge*) v. Da[2]. Ieşi. Ţâşni. **3** (*despre fiinţe*) v. Ţâşni.

ţâştóc s.n. (*reg.*) v. Salt[2]. Săritură.

ţâţ s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Pitulice. Purceluşă (v. *purceluş*) (*Sylvia curruca*). **2** (*entom.*) v. Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*).

ţâţácă s.f. (*reg.*) v. Leliţă. Leucioară. Ţâţică.

ţâţáie s.f. (*reg*) v. Lele. Leliţă. Mătuşă. Nană. Tătăişă[2]. Ţaţă.

ţâţár[1] s.m. (*ornit.; reg.; şi ţâţar-de-apă*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheaţă. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruş. Pescăruş-cu-guşă-albă. Pescăruş-de-munte. Pescăruş-de-prund. Pescăruş-negru (*Cinclus cinclus*).

ţâţár[2] s.n. **1** (*pop. şi fam.*) v. Brasieră. Sutien. **2** (*reg.*) v. Biberon. **3** (*reg.*) v. Suzetă. Tetină.

ţâţă s.f. **I 1** (*anat.; la femei; pop.*) v. Mamelă. Piept. Sân. **2** (*anat.; la mamifere; pop.*) v. Mamelă. Uger. **3** (*la urcior; pop.*) v. Gurgui. **4** (*apic.; pop.*) v. Ţâţână. **5** (*arg.*) v. Suzetă. **II 1** (*art.; vit.; pop.*) ***ţâţa-caprei*** = ***ţâţa-oii*** = ***ţâţa-vacii*** v. Razachie **2** (*art.; bot.; reg.*) ***ţâţa-caprei*** v. **a** Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*); **b** Caprifoi (*Lonicera caprifolium, Lonicera nigra* sau *Lonicera xylosteum*); **c** Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); **d** Curpen-de-munte (*Clematis alpina*); **e** Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajacis*); ***ţâţa-fiului*** v. Răculeţ. Şerpariţă (*Polygonum bistorta*); ***ţâţa-mielului*** v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*); ***ţâţa-oii*** v. **a** (*şi ţâţa-oilor*) Arnică. Podbal-de-munte (*Arnica montana*); **b** Barba-caprei (v. *barbă*) (*Tragopogon major*); **c** Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); **d** Cuscrişor. Mierea-ursului (v. *miere*) (*Pulmonaria officinalis*); **e** Degetar. Degetar-roşu. Digitală (*Digitalis grandiflora*); **f** Degeţel. Degeţel-roşu. Digitală (*Digitalis purpurea*); **g** Surguci (*Consolida ajacis, Consolida ambigua* sau *Delphinium ajaci*); ***ţâţa-vacii*** v. **a** Anghelină (*Primula longiflora*); **b** Campanulă. Clopoţel (*Campanula macrostachia*); **c** Ciuboţica-cucului (v. *ciuboţică*) (*Primula elatior, Primula officinalis* sau *Primula veris*); **d** Coada-cocoşului (v. *coadă*) (*Polygonatum odoratum, Polygonatum latifolium* sau *Polygonatum multiflorum*); **e** Cuscrişor (*Pulmonaria rubra*); **f** Degetar. Degetar-roşu. Digitală (*Digitalis grandiflora*); **g** Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*). **3** (*reg.*) v. Ardei-iute. **III** (*art.; reg.*) ***ţâţa căţelei*** v. **a** (*med.; şi ţâţă de căţea*) Adenită. Limfadenită; **b** (*med., med. vet.*) Abces. Furuncul.

ţâţâbóc s.m. (*ornit.; pop.*) v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).

ţâţâí vb. IV. intr. **1** (*rar; despre insecte*) v. Ţârâi[1]. **2** (*fam.*) v. Tremura. **3** (*reg.; despre instrumente muzicale cu coarde sau, p. ext., despre muzicanţi*) v. Ţârâi[1].

ţâţâiálă s.f. (*pop.*) v. Ţârâit. Ţârâitură.

ţâţâít s.n. (*pop.*) v. Ţârâit.Ţârâitură.

ţâţâitúră s.f. (*pop.*) v. Ţârâit. Ţârâitură.

ţâţână s.f. **1** (*apic.*) ‹pop.› ţâţă, ‹reg.› botcă. *În ţâţână se dezvoltă matca albinelor.* **2** (*tehn.; pop.*) v. Balama. Şarnieră. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Rădăcină. **4** (*med., med. vet.; pop.*) v. Burbion. **5** (*med., med. vet.; reg.*) v. Abces. Furuncul. **6** (*la urcior; reg.*) v. Gurgui. **7** (*hidrol.; reg.*) v. Izvor. **8** (*reg.*) v. Ciucure. Ţurţur.

ţâţânóc s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Abces. Furuncul.

ţâţâoâgă s.f. (*iht.; reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peştele-dracului (v. *peşte*), sacagiţă[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, ţăucă, vârligoanţă, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă.

ţâţche s.f. (*vit.; reg.*) Razachie.

ţâţeră s.f. (*arg.*) v. Lesbiană. Tribadă.

ţâţícă s.f. (*anat.; pop.*) v. Pieptişor. Pieptuleţ. Pieptuţ. Sânişor. Sânuleţ.

ţâţidúş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).

ţâţişoáră s.f. (*anat.; pop.*) v. Pieptişor. Pieptuleţ. Pieptuţ. Sânişor. Sânuleţ.

ţâţoăicá s.f. (*anat.; pop.*) v. Ţâţoi.

ţâţóc s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Abces. Furuncul. **2** (*bot.*) v. Ardei-iute.

ţâţói s.m. **1** (*anat.*) ‹pop.› ţâţoaică. **2** (*med., med. vet.*) v. Abces. Furuncul. **3** (*bot.; reg.*) v. Lupoaie (*Orobanche ramosa* sau *Orobanche purpurea*).

ţâţoásă adj. (*pop.; despre femei*) v. Pieptoasă (v. *pieptos*).

ţâţúcă s.f (*anat.; pop.*) v. Pieptişor. Pieptuleţ. Pieptuţ. Sânişor. Sânuleţ.

ţâţúţă s.f. (*anat.; pop.*) v. Pieptişor. Pieptuleţ. Pieptuţ. Sânişor. Sânuleţ.

ţeápă s.f. **I 1** ţepuşă, ‹înv. şi reg.› ţepăruie. *Ţeapa este o bucată de lemn sau de metal, ascuţită la un capăt, care are diverse utilizări.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› ţepuşă. *Ţeapa era un instrument de tortură. Corpul unui condamnat la moarte era înfipt într-o ţeapă.* **3** (*tehn.; la sanie*) mănuşă, ‹reg.› mână, picior, popic, ţepăruie, ţepie, ţepigă, ţepuşă. *Ţepile, înfipte vertical la extremităţile oplenelor, sprijină loitra.* **4** (*la moara de apă; reg.*) ‹reg.› undrea. *Pe ţepi se sprijină perinocul.* **5** (*agric.; reg.*) ‹reg.› chitonag[1], par, ţăruş, ţepeligă, ţeporeş, ţepuşă. *Cu ţeapa se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **6** (*reg.*) v. Săgeată. **7** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, săgeată, sulinar, suliţă, ţăruş, ţepuşă. *Ţepile se înfig în vârful caselor ţărăneşti, pentru a fixa leaţul cel mai de sus al scheletului.* **8** (*înv.*) v. Frigare. **9** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **II 1** (*bot.; la cereale*) barbă, ţep, ‹pop.› mustaţă, ‹înv. şi reg.› ţepăruie, ‹reg.› ţepăruc, ţepeligă, ţepoc, ţepucă, ţepuşă. *Spicele grâului au ţepi.* **2** (*bot.*) aculeol, aculeu, ghimpe[1], mărăcine, spin, ţep, ţepuşă, ‹reg.› şteap, ţepăruie, ţepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în ţepi.* **3** aşchie, ţep, ţepuşă, ‹rar› spin, ‹reg.› ţandără, ţaşcă, ţepoc. *I-a scos copilului o ţeapă din picior.* **4** (*anat., zool.*) ghimpe[1], ţep, ‹reg.› ţepăruc, ţepăruie. *Aricii au ţepi.* **5** (*bot.; reg.*) v. Cotor. Tuleu. **6** (*bot.; reg.*) v. Holeră (*Xanthium spinosum*) **III 1** fig. (*fiziol., med.; pop.*) v. Ace (v. *ac*). Fulgerătură. Împunsătură. Înjunghietură. Înţepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. Săgeată. Săgetare. Săgetătură. **2** (*biol.; arg.*) v. Acuplare. Coit. Contact sexual. Copulare. Copulaţie. Cuplare. Împerechere. Împreunare. **IV** (*fam.; glum.*) v. Escrocherie. Hoţie. Impostură. Incorectitudine. Înşelăciune. Înşelătorie. Pungăşie. Şarlatanie. Şmecherie.

ţeápăn, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre materiale, obiecte etc.*) inflexibil, neelastic, neflexibil, rigid, scorţos, tare, ‹livr.› inebranlabil, ‹reg.› jilav, ojingos. *Bara de fier este ţeapănă.* **2** (*despre piese, legături, îmbinări*) rigid. *Legăturile dintre piese trebuie să fie ţepene.* **3** (*în opoz. cu „mobil”; despre elemente care, în mod obişnuit, sunt mişcate sau în mişcare sub acţiunea anumitor factori*) fix, imobil[2], neclintit, nemişcat, rigid, ‹pop.› vârtos. *Imaginea crengilor ţepene ale copacilor desfrunziţi te întristează.* **4** (*med., med. vet.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) anchilozat, inert, întepenit, ‹pop.› prins[2], ‹fig.› mort. *A rămas cu piciorul ţeapăn din cauza reumatismului.* **5** (*în opoz. cu „gârbovit”; mai ales despre spatele, ţinuta oamenilor*) bătos, drept, neaplecat, rigid, ‹înv› neted, ‹fig.; reg.› croh-

mălit. *Stă pe scaun cu spatele țeapăn. Deși bătrân, are o ținută țeapănă.* **6** (*despre ființe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înțepenit, neclintit, nemișcat, țintuit, înv. și reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, înghețat, înțelenit, paralizat, ‹fig.; înv. și pop.› mărmurit. *Au rămas țepeni când au auzit urletul lupului.* **7** (*în opoz. cu „viu"; mai ales fam.; despre ființe*) inert, mort, neînsuflețit, nemișcat, rece, înv.› desuflat, ‹poetic› nesimțitor, ‹fig.› inanimat, neanimat. *Medicii l-au găsit țeapăn pe cel care s-a aruncat de la etaj.* **8** (*pop.; despre corpuri solide*) v. Dur. Rezistent. Solid. Tare. Tenace. **9** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; pop.; despre obiecte, construcții etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Temeinic. Trainic. **10** (*pop.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **11** (*pop.; despre lovituri*) v. Apăsat[2]. Greu. Puternic. Strașnic. Zdravăn. **12** (*reg.; despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu", „de"*) v. Doldora. Încărcat[2]. Îndesat. Înțesat. Plin. Ticsit. Umflat. **II** adj. fig. (*despre caracter, atitudini etc. ale oamenilor*) ‹fig.› înțepenit, rigid. *Are un caracter țeapăn, pe care nu-l poate schimba nimic.* **III** adv. (*modal; în opoz. cu „strâmb"; de obicei urmat de determ. locale*) băț, bățos, drept, rigid, ‹fam.› protap. *Stă țeapăn pe scaun.*

țeápcă s.f. (*reg.*) **1** v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără. **2** (*bot.*) v. Cotor. Tuleu.

țeăstă s.f. **1** (*anat.; pop.; și **țeasta capului, țeasta craniului***) v. Craniu. Cutie craniană. **2** (*anat.; pop.*) v. Cap. **3** (*zool.; la broasca-țestoasă; pop.; și **țeasta broaștei***) v. Carapace. **4** (*reg.*) v. Oblânc.

țeávă s.f. **I 1** (*tehn.*) tub, ‹reg.› bute, smârc, vergea. *Țeava este o piesă cilindrică, goală în interior, din metal, sticlă, material plastic etc., care are diverse utilizări.* **2** (*ind. extract.*) ***țeavă de extracție*** = coloană de extracție, tubing. *Sondele petroliere sunt prevăzute cu țevi de extracție.* **II** (*anat.*) **1** (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Canal. Conduct. Duct. Tub. **2** (*arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **III 1** (*reg.*) v. Portțigaret. Țigaret. Țigaretă. **2** (*milit.; arg.*) v. Armă.

țéche s.f. (*entom.; reg.*) v. Căpușă (*Ixodes ricinus*).

țechíni s.m. pl. (*fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).

țechíră s.f. (*gosp.; reg.*) v. Coșniță.

țef s.n. (*pop.*) = țeh[2].

țeft s.n. (*pop., reg.*) = țeh[2].

țeh[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Breaslă. Corporație. Tagmă.

țeh[2] **I 1** (*agric.; pop.; și în formele **țef, țeft***) ‹pop.› steajăr, ‹reg.› par. *Țehul este stâlpul din mijlocul ariei de treierat cu cai.* **2** (*reg.; în forma **țenchi***) v. Ciocârlie. **3** (*reg.*) v. Săgeată. **4** (*la căruță, la car, la trăsură; reg.; în forma **țeft***) v. Orcic. **5** (*la ham; reg.; în forma **țoft***) v. Șoldar. **II** (*înv.*) v. Cauză. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă.

țeilanít s.n. (*mineral.; înv.*) v. Corindon hialin. Rubin.

țel s.n. **1** cauză, obiectiv, scop, țintă, ‹înv.› pricină, sfârșit[1], țeh[2]. *Luptă pentru un țel nobil.* **2** deziderat, finalitate, scop, țintă. *Acest tip de acțiune are un țel precis.* **3** obiect, obiectiv, scop, țintă, ‹înv.› destinație, pravăț, țenchi[2], ‹ital.; înv.› vistă, ‹engl.› target. *Viața și opera romancierului au devenit țelul cercetării criticului.* **4** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, scop, sens, țintă, ‹pop.› noimă. *Țelul scrisorii a fost acela de a-i transmite informațiile cerute.* **5** (*milit.; la arme de foc; înv.*) v. Cătare. Mira. **6** (*înv.; adesea constr. cu vb. „a da", „a lovi", „a nimeri", „a trage" și precedat de prep. „în" sau „la"*) v. Semn. Țintă.

țeláș s.m. (*reg.*) v. Ochitor. Trăgaci. Trăgător. Țintaș.

țelălui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2].

țéler s.m. (*bot.; reg.*) v. Țelină[1]. Țelină-de-grădină (v. *țelină*[1]) (*Apium graveolens*).

țelí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2].

țélină[1] s.f. (*bot.*) **1** (*și **țelină-de-grădină***) *Apium graveolen*; ‹reg.› sindirei, țeler, ‹înv.› achiu[1]. **2** (*reg.*) ***țelină-de-izvor*** v. Floare-de-leac (*Ranunculus repens*); ***țelină-sălbatică*** v. Mărăraș (*Oenanthe aquatica* sau *Oenanthe phellandrium*).

țélină[2] s.f. **1** paragină, pârloagă, ‹înv. și reg.› ogor, ‹reg.› hat[1], părăgineală, părăginătură, țeliniș. *Terenul, cultivat odinioară cu porumb, a ajuns o țelină.* **2** (*agric.; reg.*) v. Ogor. Pârloagă. **3** (*reg.*) v. Imaș. Izlaz. Pășune. Țarină[1]. **4** (*reg.*) v. Cositură. **5** (*bot.; reg.*) v. Iarbă.

țelíni vb. IV. refl. (*înv. și reg.; mai ales despre pământ*) v. Bătători. Întări. Înțeleni. Învârtoșa.

țeliníș s.n. (*reg.*) v. Paragină. Pârloagă. Țelină[2].

țelinít, -ă adj. (*înv. și reg.; despre pământ, terenuri agricole etc.*) v. Înțelenit. Necultivat. Nedesțelenit. Nelucrat. Sălbatic. Țelinos.

țelinós, -oásă adj. (*despre pământ, terenuri agricole etc.*) înțelenit, necultivat, nedesțelenit, nelucrat, sălbatic, ‹înv. și pop.› sterp, ‹înv. și reg.› țelinit, ‹reg.› pârlogit. *Există încă foarte multe terenuri agricole țelinoase.*

țeluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ținti. Viza[2].

țeluitór s.m. (*reg.*) v. Ochitor. Trăgaci. Trăgător. Țintaș.

țenchi[1] s.m. (*reg.*) = țeh[2].

țenchi[2] s.n. (*înv.*) **1** v. Frontieră. Graniță. Hotar. Limită. Limită teritorială. **2** v. Obiect. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă.

țénti s.m. (*metrol.; reg.*) v. Centimetru.

țep s.m. **I 1** (*bot.; la cereale*) barbă, țeapă, ‹pop.› mustață, ‹înv. și reg.› țepăruie, ‹reg.› țepăruc, țepeligă, țepoc, țepucă, țepușă. *Spicele grâului au țepi.* **2** (*bot.*) aculeol, aculeu, ghimpe[1], mărăcine, spin, țeapă, țepușă, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în țepi.* **3** așchie, țeapă, țepușă, ‹rar› spin, ‹reg.› țandără, țașcă, țepoc. *I-a scos copilului un țep din picior.* **4** (*anat., zool.*) ghimpe[1], țeapă, ‹reg.› țepăruc, țepăruie. *Aricii au țepi.* **5** (*bot.; reg.*) v. Cotor. Tuleu. **II** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țepușă. *Țepii pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

țepăr[1] s.m. (*arg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

țepăr[2] s.n. (*reg.*) v. Furcoi.

țepărós, -oásă adj. (*înv.*) v. Țepos.

țepărúc s.m. (*reg.*) **1** (*bot.; la cereale*) v. Barbă. Țeapă. Țep. **2** (*anat.*) v. Ghimpe[1]. Țeapă. Țep.

țepărúie s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Țeapă. Țepușă. **2** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănușă. Țeapă. **II 1** (*bot.: înv. și reg.; la cereale*) v. Barbă. Țeapă. Țep. **2** (*bot.; reg.*) v. Aculeol. Aculeu. Ghimpe[1]. Mărăcine. Spin. Țeapă. Țep. Țepușă. **3** (*anat.; reg.*) v. Ghimpe[1]. Țeapă. Țep.

țepchín s.m. (*bot.; reg.*) v. Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*).

țepelígă s.f. (*reg.*) **I 1** v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără. **2** v. Frigare. **3** (*agric.; reg.*) ‹reg.› chitonag[1], par, țăruș, țeapă, țeporeș, țepușă. *Cu țepeliga se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **II** (*bot.*) **1** (*la cereale*) v. Barbă. Țeapă. Țep. **2** v. Aculeol. Aculeu. Ghimpe[1]. Mărăcine. Spin. Țeapă. Țep. Țepușă.

țepení vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Amorți. Înțepeni. Paraliza. **2** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte sau părți ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acțiunii*) v. Fixa. Imobiliza. Înțepeni. Pironi. Prinde. Țintui. **3** intr. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Încremeni. Înlemni. Înmărmuri. Înțepeni. **4** refl. (*reg.; despre substanțe grase folosite la prepararea unor mâncăruri*) v. Coagula. Închega. Slei. Solidifica. **5** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică lichide ori substanțe coloidale*) v. Coagula. Conglutina. Închega.

țepénie s.f. (*înv. și reg.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

țepíe s.f. (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănușă. Țeapă.

țepígă s.f. (*reg.*) **1** v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără. **2** (*tehn.; la sanie*) v. Mănușă. Țeapă.

țepóc s.n. (*reg.*) **1** (*la scara de lemn*) v. Fuscel. Spiță. Treaptă. **2** v. Așchie. Țeapă. Țep. Țepușă. **3** (*bot.; la cereale; reg.*) v. Barbă. Țeapă. Țep.

țepoiăt, -ă adj. (*reg.; despre coarnele vitelor*) ‹reg.› țapoș. *Coarnele țepoiate sunt ascuțite și îndreptate în sus.*

țeporéș s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*agric.*) ‹reg.› chitonag[1], par, țăruș, țeapă, țepeligă, țepușă. *Cu țeporeșul se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **2** s.n. v. Frigare.

țepós, -oásă adj. **I 1** ‹înv.› țepăros, țepușos. *Trebuie atenție când se folosesc obiecte țepoase.* **2** (*bot.; mai ales despre tulpinile sau frunzele unor plante*) armat, ghimpos, înghim-

pat, mărăcinos, spinos, ‹rar› mărăcinit, ‹pop.› înghimpos, ‹înv.› ciulinos, ghimpuros, scăios, spinuros. *Trandafirul are tulpina țepoasă.* **3** (*despre barbă, mustăți etc.*) înțepător, sârmos. *Are mustăți țepoase.* **4** (*rar; despre bărbați*) v. Bărbos. Nebărbierit. Neras. **II** fig. **1** (*despre oameni*) malign, maliții os, răutăcios, ‹fig.› veninos. *Este atât de țepos, încât toată lumea îl evită.* **2** (*mai ales despre raporturile dintre oameni*) încordat, ‹fig.› tensionat. *Relațiile țepoase dintre cei doi i-au îndepărtat mult.*

țepoșícă s.f. (*bot.*) *Nardus stricta*; ‹reg.› iarbă-alunecoasă, iarbă-aspră, iarbă-țeapănă, mohor, parlac[2], păișiță, păiușiță, păr-de-lup, părul-porcului (v. *păr*), părușcă, pernej, pir, știm, tiptină.

țepúcă s.f. (*bot.; la cereale*) v. Barbă. Țeapă. Țep.

țepuí[1] vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) v. Păzi. Străjui. Supraveghea. Veghea.

țepuí[2] vb. IV. tr. (*fam.; compl. indică oameni*) **1** v. Escroca. Frustra. Înșela[1]. Pungăși. Specula. **2** v. Ademeni. Amăgi. Încânta. Înșela[1]. Minți. Mistifica. Momi. Păcăli. Trișa.

țepuíre[1] s.f. (*fam.*) **1** v. Escrocare. Înșelare[1]. Pungășire. **2** v. Ademenire. Amăgire. Înșelare[1]. Înșelăciune. Înșelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trișare.

țepuíre[2] s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Carantină.

țepuít, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) **1** v. Escrocat. Înșelat[1]. Pungășit. **2** v. Ademenit. Amăgit. Îmbrobodit[2]. Încântat. Înșelat[1]. Mințit. Momit. Păcălit[2]. Trișat.

țepuitór s.m. (*arg.*) v. Escroc. Hoț. Impostor. Înșelător. Pungaș. Șarlatan. Șnapan.

țépur, -ă adj. fig. (*reg.*) **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) v. Musculos. Pietros. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Verde. Viguros. Voinic. Zdravăn. **2** (*despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

țepurán s.m. (*bot.; reg.*) v. Ardei-iute.

țepúșă s.f. **I 1** țeapă, ‹înv. și reg.› țepăruie. *Țepușa este o bucată de lemn sau de metal, ascuțită la un capăt, care are diverse utilizări.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› țeapă. *Corpul unui condamnat la moarte era înfipt într-o țepușă. Țepușa era un instrument de tortură.* **3** (*constr.; reg.*) ‹reg.› bold, săgeată, sulinar, suliță, țăruș, țeapă. *Țepușile se înfig în vârful caselor țărănești, pentru a fixa leațul cel mai de sus al scheletului acoperișului.* **4** (*agric.; reg.*) ‹reg.› chitonag[1], par, țăruș, țeapă, țepeligă, țeporeș. *Cu țepușa se fac gropile la semănatul fasolei sau al porumbului.* **5** (*reg.*) ‹reg.› vișeu. *Cu țepușa se fac găuri la opinci.* **6** (*tehn.; la sanie; reg.*) v. Mănușă. Țeapă. **7** (*reg.*) v. Frigare. **8** (*reg.*) v. Strămurare. **II 1** (*bot.*) aculeol, aculeu, ghimpe[1], mărăcine, spin, țeapă, țep, ‹reg.› șteap, țepăruie, țepeligă, ‹înv.› clenci. *Trebuie să tai cu grijă un trandafir pentru a nu te răni în țepușe.* **2** așchie, țeapă, țep, ‹rar› spin, ‹reg.› țandără, țașcă, țepoc. *I-a scos copilului o țepușă din picior.* **3** așchioară, așchiuță, țăndărică, ‹pop.› țepușor, ‹reg.› așchiță, țăndărice. *Când curăța trunchiul de brad de coajă, în toate părțile săreau țepușe.* **4** (*bot.*) spinișor, spinul, spinuleț, spinuț, ‹reg.› spinicel. *O țepușă de cactus i-a intrat sub unghie.* **5** (*bot.; la cereale; reg.*) v. Barbă. Țeapă. Țep. **6** (*bot.; reg.*) v. Cotor. Tuleu. **7** (*bot.; reg.*) v. Ardei-iute. **III** fig. butadă, ironie, persiflare, zeflemea, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Țepușele pamfletarului nu iartă pe nimeni.*

țepúșcă s.f. (*reg.*) **1** v. Țepușică. **2** v. Scobitoare (v. *scobitor*).

țepușícă s.f. ‹pop.› țepușoară, ‹reg.› țepușcă.

țepușoáră s.f. (*pop.*) v. Țepușică.

țepușór s.m. (*pop.*) v. Așchioară. Așchiuță. Țăndărică. Țepușă.

țepușós, -oásă adj. (*înv.*) v. Țepos.

țesălă s.f. **I** ‹înv. și reg.› pieptene. *Cu țesala se curăță pielea sau părul cailor ori al vitelor.* **II** fig. **1** (*pop.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Ciocnire. Coliziune. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Duel. Fricțiune. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Război[1]. Scizură. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*pop.*) v. Scandal. Scenă. **3** (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

țesălá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică animale sau părți ale corpului lor*) ‹rar› a pansa, ‹pop.› a pieptăna, ‹reg.› a puți, a puțui. *Își țesală calul în fiecare zi.* **2** tr., refl. (*fam.; glum.*) v. Coafa. Pieptăna. **II** tr. fig. (fam.) **1** (*compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **2** (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Meliță. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta.

țesălare s.f. **1** țesălat[1], ‹rar› pansaj, ‹pop.› pieptănare, ‹înv.› țesălătură. *Proprietarul calului se îngrijește personal de țesălarea acestuia.* **2** fig. (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

țesălát[1] s.n. **1** țesălare, ‹rar› pansaj, ‹pop.› pieptănare, ‹înv.› țesălătură. **2** fig. (*fam.; de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

țesălát[2]**, -ă** adj. (*despre animale sau părți ale corpului lor*) ‹pop.› pieptănat[2]. *Părul calului abia țesălat strălucește în lumina soarelui.*

țesălătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Țesălare. Țesălat[1]. **2** fig. (*de obicei constr. cu vb. ca „a da", „a mânca", „a primi", „a trage"*) v. Bătaie. Corecție.

țesătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*țes.*) ‹reg.› tocaci, țesătoreasă. *Mama lui a fost țesătoare.* **2** s.f. (*ind. casnică; înv.*) v. Război[2]. Război de țesut (v. *război*[2]).

țesătoreásă s.f. (*țes.; reg.*) v. Țesătoare (v. *țesător*).

țesătorie s.f. (*țes.*) țesut, ‹înv. și reg.› țesătură. *A învățat țesătoria de la o bătrână din sat.*

țesătúră s.f. **I 1** (*mai ales la pl. țesături; ind. text.*) textilă. *Țesăturile din in sunt rezistente.* **2** (*ind. text.*) material, ‹rar› țesut, ‹înv. și reg.› materie, ‹reg.› pănură. *Și-a cumpărat o țesătură înflorată pentru o fustă de vară.* **3** (*ind. text.*) textură, urzeală, ‹înv. și reg.› urzitură, ‹reg.› oajdă[1]. *Acest material are o țesătură foarte fină.* **4** (*țes.; înv. și reg.*) v. Țesătorie. Țesut. **5** (*biol.; înv.*) v. Țesut. **II** fig. **1** alcătuire, compoziție, construcție, economie, organizare, organizație, structură, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, urzeală, ‹fig.; rar› organism. *Țesătura și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **2** (*lit.*) acțiune, afabulație, fabulație, intrigă, subiect, ‹fig.› tramă. *Țesătura romanului se petrece în timpul Primului Război Mondial.* **3** intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, tramă, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de țesăturile colegilor de serviciu.*

țése vb. III. **I** tr. **1** (*ind. text.; compl. indică covoare, pânzeturi etc.*) ‹rar› a urzi, ‹reg.› a rosti. *Femeia țese un covor de lână, cu motive oltenești.* **2** (*țes.; compl. indică obiecte de îmbrăcăminte, părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc.*) a cârpi, a coase, a prinde, ‹pop.› a pungăli, ‹reg.› a cusători, a șpențăli, a ștopoli, a țârâi[2]. *Își țese ciorapii rupți.* **II** fig. **1** tr. (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹fig.› a broda, a fabrica, a urzi, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A țesut o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **2** tr. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹fig.› a naște, a urzi, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să țese o metodă tehnică nouă.* **3** tr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a cloci, a coace, a fierbe, a lucra, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A țesut mult timp răzbunarea.* **4** refl. (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mișui, a mișuna, a roi[2], a viermui, ‹fig.› a foșni. *Pe peronul gării mulțimea se țese încoace și încolo.*

țésere s.f. **1** (*ind. text.*) țesut. *Țeserea covorului îi ocupă toată ziua.* **2** cârpire, coasere, cusut, prindere, ‹pop.› cusătură. *Țeserea ciorapilor rupți este migăloasă.*

țest s.n. **I** (*gosp.*) ‹reg.› cerine. *Țestul este folosit la coacerea pâinii pe vatra încinsă.* **II 1** (*zool.; la broasca-țestoasă; înv. și pop.*) v. Carapace. **2** (*zool.; înv. și reg.*) v. Cochilie. Scoică. **3** (*anat.; reg.*) v. Craniu. Cutie craniană. **4** (*anat.; arg.*) v. Cap. **III** (*arhit.; înv.*) v. Capitel.

țestós, -oásă s.f., adj. **1** s.f. (*zool.; rar*) v. Broască-țestoasă (*Testudo graeca, Testudo hermanni* și *Emys orbicularis*). **2** adj. fig. (*despre oameni; reg.*) v. Încăpățânat. Îndărătnic. Nătâng. Obstinat. Recalcitrant. Refractar. Reluctant.

țesút s.n. **I 1** (*ind. text.*) țesere. **2** (*fes.*) țesătorie, ‹înv. și reg.› țesătură. *A învățat țesutul de la o bătrână din sat.* **3** (*ind. text.; rar*) v. Material. Țesătură. **II 1** (*biol.*) ‹înv.› țesătură. *Funcțiile tuturor țesuturilor unui organism animal sau vegetal sunt interdependente.* **2** (*anat.*) ***țesut adipos brun*** = grăsime brună. *Țesutul adipos brun este abundent la nou-născut și la mamiferele care hibernează, având funcția de accelerare a termogenezei ca răspuns la frigul din mediul ambiant;* ***țesut cardionector*** = ***țesut nodal*** = sistem cardionector, sistem nodal. *Țesutul cardionector asigură propagarea și reglarea contracției miocardice;* ***țesut cartilaginos*** = țesut condral. *Țesutul cartilaginos este alcătuit din celule cartilaginoase, care elaborează o substanță fundamentală densă;* ***țesut cavernos*** = țesut erectil. *Țesutul cavernos alcătuiește formațiunile erectile;* ***țesut condral*** = țesut cartilaginos; ***țesut cutanat*** = dermă. *Țesutul cutanat constituie partea cea mai groasă și mai adâncă a pielii vertebratelor;* ***țesut erectil*** = țesut cavernos; ***țesut fibrilar*** = rețea fibrilară. *Țesutul fibrilar este un țesut reticular precolagen, care se transformă treptat în țesut conjunctiv;* ***țesut glial*** = nevroglie. *Țesutul glial este țesutul interstițial al sistemului nervos central, cu rol în producția de mielină;* ***țesut reticuloendotelian*** = țesut reticulo-histocitar. *Țesutul reticuloendotelian este un țesut conjunctiv, format din mai multe feluri de celule;* ***țesut reticulo-histocitar*** = țesut reticuloendotelian; ***țesut subcutanat*** = hipoderm. *Țesutul subcutanat este situat sub dermă și este bogat în celule adipoase.* **3** (*bot.*) ***țesut acoperitor*** = țesut de acoperire, țesut de apărare, țesut de protecție; ***țesut de acoperire*** = țesut acoperitor, țesut de apărare, țesut de protecție; ***țesut de apărare*** = țesut acoperitor, țesut de acoperire, țesut de protecție; ***țesut de protecție*** = țesut acoperitor, țesut de acoperire, țesut de apărare. *Țesutul de protecție este un țesut definitiv, care învelește organele plantelor și care are rolul de a le proteja de efectele agenților externi;* ***țesut embrionar*** = țesut meristemic. *Țesuturile embrionare sunt țesuturi tinere, în care celule se divid intens;* ***țesut fundamental*** = țesut trofic; ***țesut meristemic*** = țesut embrionar; ***țesut trofic*** = țesut fundamental. *Țesuturile trofice au rol în nutriția plantelor și în schimbul de materie între plante și mediu.*

țéțe s.f. invar. (*entom.*) *Glossina palpalis*; musca-țețe (v. *muscă*).

țevișoáră s.f. țevușoară.

țevușoáră s.f. țevișoară.

țíbă interj. (*exprimă un ordin; reg.*) v. Marș!

țiboácă[1] s.f. (*zool.; reg.*) v. Veveriță (*Sciurus vulgaris*).

țiboácă[2] s.f. (*entom.; reg.*) v. Viespe-de-drumuri (*Pompilus viaticus*).

țibocúță s.f. (*entom.; reg.*) v. Viespe-de-drumuri (*Pompilus viaticus*).

țibróc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Cocoș-de- mesteacăn (*Lyrurus tetrix*).

țic[1] s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

țic[2] s.n. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Umflătură. **2** (*art.; anat.; în forma* ***țâc***) ***țâcul gâtului*** v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

țicánie s.f. (*reg.*) **1** v. Neam. Seminție. Spiță. **2** v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate.

țícă[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Neam. Seminție. Spiță. **2** v. Categorie. Clasă. Fel. Gen. Soi[1]. Specie. Tip. Varietate.

țícă[2] **(țăcă**[2]) s.m. sg. (*fam.*) v. Băiețaș. Băiețel. Copilaș.

țicăitoáre s.f. (*reg.*) **I** (*ornit.*) **1** v. Cinteză (*Fringilla coelebs*). **2** v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Drycopus*). **II** (*iht.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*). **III** (*zool.*) *Eudontomyzon danfordi*; ‹reg.› chișcar, cicar, țipar.

țíclă s.f. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țiclău[1] s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*). **2** v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **3** v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **4** ***țiclău-mic*** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

țiclău[2] s.m., s.n. (*geomorf.*) **1** s.m. (*la pl., în forma* ***țiglăi***) gruieț, movilă de alunecare. **2** s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țicleán s.m. **I** (*ornit.*) **1** *Sitta europaea*; scorțar, scorțar-comun, scorțar-mare, ‹reg.› bocănitoare, cățărătoare (v. *cățărător*), ciocănitoare-mică, ciocârleț, oiță, toi[1], țânțăruș, țâțiduș, țiclău[1], țiclete, țicloi[1], ținc[1], țoi[1], zglibete. **2** (*reg.*) v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Drycopus*). **3** (*reg.*) v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **4** (*reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **II** (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

țiclét s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țicléte s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **2** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*). **3** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

țicloi[1] s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Drycopus*). **2** v. Pițigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*). **3** v. Scorțar. Scorțar-comun. Scorțar-mare. Țiclean (*Sitta europaea*).

țicloi[2] s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **2** s.m. v. Ciucure. Țurțur.

țiclúi s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țiclúș s.m. (*reg.*) v. Ciucure.Țurțur.

țicmán s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țícmă s.f. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țicmău s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țicneálă s.f. (*pop.* și *fam.*) **1** (*psih.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie. **2** (*psih.*) v. Delir parțial. Fixație. Hantisă. Idee fixă. Manie. Marotă. Monomanie. Obsesie. Psihoză. **3** v. Aiureală. Sminteală. Zăpăceală. **4** v. Manie. Pasiune. Slăbiciune.

țicní vb. IV. **1** refl. (*psih.; pop.* și *fam.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti. **2** intr. (*pesc.; reg.; despre undițe*) v. Mișca. Zvâcni.

țicnít, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.* și *fam.*) **1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** adj. (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Zănatic. Zăpăcit.

țicói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Bibiloi.

țicórie s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Cicoare[1] (*Cichorium intybus*). **2** v. Andivă. Cicoare-de-grădină (v. *cicoare*[1]) (*Cichorium endivia*). **II** (*ind. alim.*) v. Cicoare[1].

țicúi s.n. (*geomorf; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țicură vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*despre unele insecte; compl. indică ființe*) v. Ciupi. Înțepa. Mânca. Mușca. Pișca. **2** (*compl. indică ființe*) v. Ciupi. Pișca. **3** (*despre anumite lichide; compl. indică oameni*) v. Ciupi. Înțepa. Pișca. **4** (*med.; despre dureri fizice; compl. indică oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, „la”*) v. Înjunghia.

țidúlă s.f. **I 1** (*pop.* și *fam.*) v. Bilet. **2** (*înv.* și *reg.; adesea cu determ. care indică specificul, destinația etc.*) v. Anunț. Aviz. Comunicare. Încunoștințare. Înștiințare. Mesaj. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Prescripție. Rețetă. **II** (*în trecut; reg.*) v. Barieră.

țidulăríe s.f. (*reg.; în trecut*) v. Barieră.

țidulíță s.f. (*pop.*) v. Biletel.

țiflán s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

țíflă s.f. **1** (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf. **2** (*arg.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.

ţifléică s.f. (*geomorf.; reg.*) **1** (*de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf. **2** v. Ponor. Râpă. Văgăună.
ţífler s.m. (*arg.*) v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist.
ţifloáşcă s.f. (*reg.*) v. Ploscă[1].
ţifloiá vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Îmbuiba.
ţífraş, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoţonat. Înzorzonat. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit”; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheş. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **3** (*despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumţios. Semeţ. Suficient. Trufaş[1]. Ţanţoş. Vanitos. **4** (*despre obiecte, culori*) v. Pestriţ.
ţifrăşág s.n. (*reg.*) **1** v. Parură.Podoabă. **2** v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuţăreală. Maimuţărie. Moft. Naz. Poftă. Prosteală[1]. Toană[1].
ţifrăşít, -ă adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoţonat. Înzorzonat.
ţigán, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m. rom[2], ‹livr.› gitan, ‹înv. şi pop.; glum.› arap, arapină, ‹înv. şi pop.; peior.› coroi[1], ‹pop. şi fam.› ursar, ‹pop. şi fam.; iron. sau peior.› faraon, ‹pop.; peior.› cioropină, halarip, ‹fam.› florar, gaşper, porumbac, ‹fam.; iron.› balaoacheş, balaur, oacheş, ‹reg.; glum.› cioacă[1], şoşoi[1], ‹reg.; peior.› corău, gavaon, zgaroi, ‹glum.› ceucă, cioară, cioroi, corb, graur, ‹iron.› creol, indian, mulatru, tuciuriu, ‹peior.› baragladină, baraon, gar, garoi, garvan, ‹fig.; fam.; eufem.› colorat[2], ‹arg.› buzat, cataroi[1], cioran, geanău, jagardea, maglaoi, magraon, panteră-neagră, şuşter. *Cunoscutul fotbalist este ţigan de origine.* **2** s.m. ***ţigan de vatră*** = ***ţigan rudar*** = lingurar, rudar[1], ‹reg.› rudaş[1]. *Ţiganii rudari fac albii, linguri, fuse etc. din lemn;* ***ţigan nomad*** = corturar, şătrar, ‹rar› şătraş, ‹pop. şi fam.› zlătar, ‹pop.› zavragiu, ‹reg.› goleţ. *Ţiganii nomazi s-au aşezat la marginea satului;* ***ţigan spoitor*** = cositorar. *Ţiganii spoitori se ocupă cu fabricarea vaselor din cositor.* **3** adj. ţigănesc, ‹livr.› gitan. **II** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **III** s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Avat (*Aspius aspius*). **2** v. Guvid (*Gobius*). **IV** s.m. (*entom.; reg.*) ***ţigan-de-pământ*** v. Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*).
ţigáncă s.f. **I** romă (v. *rom*[2]), ‹livr.› gitană (v. *gitan*), ‹înv. şi pop.; glum.› arapină, ‹pop. şi fam.› pirandă, ursăreasă, ursăriţă, ‹pop. şi fam.; iron. sau peior.› faraoancă, ‹pop.; peior.› cioropină, ‹fam.› chivuţă, gaşperiţă, ‹fam.; iron.› balaoacheşă (v. *balaoacheş*), oacheşă (v. *oacheş*), ‹reg.; glum.› cioacă[1], ‹reg.; peior.› cinghinea, ‹eufem.› caramea, mirandolină, ‹glum.› cârâitoare (v. *cârâitor*), ceucă, cioară, cioroaică, coţofană, stăncuţă, ‹iron.› creolă (v. *creol*), mulatră (v. *mulatru*), tuciurie (v. *tuciuriu*), ‹peior.› aripată (v. *aripat*), baragladină, coţofană, garoaică, ‹fig.; fam.; eufem.› colorată (v. *colorat*[2]), ‹arg.› jagardea, panteră-neagră. *Fata s-a dus la o ţigancă bătrână ca să-i ghicească viitorul.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Begonie-cerată. Gheaţă (*Begonia semperflorens*). **2** v. Sugel. Urzică-moartă. Urzică-roşie (*Lamium purpureum*). **3** (*la pl.* ***ţigănci***) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*). **III** (*iht.; reg.*) v. Văduvioară. Văduviţă (*Leuciscus idus*).
ţigáră s.f. **1** ţigaretă, ‹reg.› duhană (v. *duhan*), sugară (v. *sugar*), ţigarcă, ‹arg.› babaros, cal, cui, feştilă, fumegară, funingine, nasoală (v. *nasol*), noduroasă (v. *noduros*), puf[2], torţă, trabali, tuleie (v. *tuleu*). *Fumează numai ţigări fine.* **2** ***ţigară de foi*** = havană (v. *havan*), trabuc, ‹astăzi rar› ţigară de Havana, ‹reg.› ţigară de duhan, ţigară de frunză, ţigară de frunză de duhan, ţigară groasă, ţigară groasă de frunză, ţigară de piele. *Îi place să fumeze ţigări de foi; (astăzi rar)* ***ţigară de Havana*** v. Havană (v. *havan*). Trabuc. Ţigară de foi; (*reg.*) ***ţigară de duhan*** = ***ţigară de frunză*** = ***ţigară de frunză de duhan*** = ***ţigară groasă*** = ***ţigară groasă de frunză*** = ***ţigară de piele*** v. Havană (v. *havan*). Trabuc. Ţigară de foi. **3** (*la pl.; farm.*) ***ţigări antiasmatice*** = ţigări medicinale; ***ţigări medicinale*** = ţigări antiasmatice. *Ţigările medicinale sunt recomandate în afecţiunile asmatice.* **4** ***ţigară de canabis*** = ‹arg.› joint.
ţigarău s.n. (*reg.*) v. Portţigaret. Ţigaret. Ţigaretă.
ţigárcă s.f. (*reg.*) v. Ţigară. Ţigaretă.
ţigarét s.n. portţigaret, ţigaretă, ‹reg.› sipcă, şpiţ[5], şpiţigare, toc[2], ţeavă, ţigarău, ţigărişcă. *Are un ţigaret de chihlimbar.*
ţigarétă s.f. **1** ţigară, ‹reg.› duhană (v. *duhan*), sugară (v. *sugar*), ţigarcă, ‹arg.› babaros, cal, cui, feştilă, fumegară, funingine, nasoală (v. *nasol*), noduroasă (v. *noduros*), puf[2], torţă, trabali, tuleie (v. *tuleu*). **2** portţigaret, ţigaret, ‹reg.› sipcă, şpiţ[5], şpiţigare, toc[2], ţeavă, ţigarău, ţigărişcă.
ţigánaş s.m. **1** ţigănel, ţigănuş, ‹reg.› ţigănete. *Ţigănaşul învaţă să cânte la vioară.* **2** (*entom.; reg.*) v. Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*). **3** (*la pl.* ***ţigănaşi***; *bot.*) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*).
ţigánatic, -ă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheş. Tuciuriu.
ţigáncúşă s.f. **I** ţigăncuţă. *Ţigăncuşele dansează îmbrăcate în costumele lor tradiţionale.* **II** (*la pl.* ***ţigăncuşe***; *bot.; reg.*) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*). **III** (*ornit.; reg.*) **1** v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheaţă. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruş. Pescăruş-cu-guşă-albă. Pescăruş-de-munte. Pescăruş-de-prund. Pescăruş-negru (*Cinclus cinclus*). **2** v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
ţigáncúţă s.f. ţigăncuşă.
ţigăneálă s.f. fig. (*deprec.* sau *peior.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Târg. Târguială. Tocmeală. **2** v. Scandal. Scenă. **3** v. Ceartă. Discuţie. Vorbă. Zarvă. **4** v. Afront. Agresiune verbală. Atac. Atingere. Injurie. Insultare. Insultă. Invectivă. Jignire. Lezare. Ofensă. Ruşine. Ultraj. Umilinţă. Vexaţiune. Violenţe (v. *violenţă*). Violenţe de limbaj (v. *violenţă*). Violenţe verbale (v. *violenţă*). Vorbe grele (v. *vorbă*).
ţigánél s.m. **1** ţigănaş, ţigănuş, ‹reg.› ţigănete. **2** (*ornit.; reg.*)v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **3** (*la pl.* ***ţigănei***; *meteor.; reg.*) v. Măzăriche.
ţigánésc, -eăscă adj., s.f. **I** adj. **1** ţigan, ‹livr.› gitan. *Au angajat pentru nuntă o orchestră ţigănească. Tradiţiile ţigăneşti sunt respectate cu stricteţe.* **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **II** s.f. (*lingv.*) rromani. *Ţigăneasca este limba vorbită de ţigani.*
ţigánéşte adv. (*modal; fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărăneşte. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mahalageşte. Mârlăneşte. Mitocăneşte. Mojiceşte. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
ţigánéte s.m. (*reg.*) v. Ţigănaş. Ţigănel. Ţigănuş.
ţigáni vb. IV. refl. recipr. fig. (*deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi.
ţigánie s.f. **I 1** (*colect.*) ţigănime. *Ţigănia din sat este revoltată de acuzaţiile care i se aduc.* **2** ţigănime. *S-a dus în ţigănie pentru a cerceta limba şi obiceiurile romilor.* **II** fig. (*deprec.* sau *peior.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Târg. Târguială. Tocmeală. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **3** v. Scandal. Scenă. **4** v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie.
ţigánime s.f. **1** (*colect.*) ţigănie. **2** ţigănie.
ţigánós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Brun. Brunet. Negricios. Negru. Oacheş. Tuciuriu.
ţigánúş s.m. **I** ţigănaş, ţigănel, ‹reg.› ţigănete. **II** (*ornit.*) **1** *Plegadis falcinellus*; sitar-negru (v. *sitar*[1]), ‹reg.› corovatic, soloancă. **2** (*reg.*) v. Pescar. Pescar-negru. Pescărel. Pescărel-de-apă. Pescărel-de-gheaţă. Pescărel-de-munte. Pescărel-de-pădure. Pescărel-de-pârâu. Pescărel-negru. Pescăruş. Pescăruş-cu-guşă-albă. Pescăruş-de-munte. Pescăruş-de-prund. Pescăruş-negru (*Cinclus cinclus*). **3** (*reg.*) v. Vrăbioi. **III** (*iht.*) *Umbra krameri Walbaum*; ‹reg.› bătrân, corovatic, peşte-negru, peşte-ţigănesc.
ţigánúşă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
ţigánúţe s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Crăişor. Crăiţă. Tagete. Vâzdoagă (*Tagetes erecta* şi *Tagetes patula*).
ţigărícă s.f. (*fam.*) v. Ţigăruşă.
ţigăríşcă s.f. (*reg.*) v. Portţigaret. Ţigaret. Ţigaretă.
ţigărúie s.f. (*fam.*) v. Ţigăruşă.
ţigărúşă s.f. ‹fam.› ţigărică, ţigăruie.
ţigăi s.m. (*entom.; reg.*) *Hylobius abietis*; ‹reg.› ţigâinat.
ţigâinát s.m. (*entom.; reg.*) *Hylobius abietis*; ‹reg.› ţigâi.

ţiglár s.m. (*constr.; reg.*) v. Cărămidar.
ţiglă[1] s.f. **I** (*constr.*) **1** olan, ‹pop.› şipot, ‹reg.› oală, scoc, şa, toctiglă, uluc. *Acoperişul multor case ţărăneşti este învelit cu ţigle.* **2** (*reg.; şi ţiglă arsă*) v. Cărămidă. **II** (*arg.*) v. Bască. Beretă.
ţiglă[2] s.f. (*pop., reg.*) = ţaglă.
ţiglăríe s.f. (*constr.; reg.*) v. Cărămidărie.
ţiglişór s.m. (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).
ţigluít, -ă adj. (*în opoz. cu „neîngrijit"; arg.; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheş. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit.
ţigúlcă s.f. (*muz.; reg.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină.
ţiitoáre s.f. (*ornit.; reg.*) v. Mărăcinar. Mărăcinar-cu-cap-negru. Mărăcinar-cu-gât-negru. Mărăcinar-mare. Pietroşel (*Saxicola torquata rubicola*).
ţiitór, -oáre s.m., s.f., s.n., adj. **I 1** s.m., s.f. (*pop.*) v. Amant. Concubin. Iubit. Metresă. Prieten. **2** s.f. (*reg.*) v. Bonă. Dădacă. Doică. **3** s.m., s.f. (*constr.; reg*) v. Balustradă. Mână curentă. Parapet. Parmaclâc. Pălimar. Rampă. Rezemătoare. **4** s.n. (*reg.*) v. Scoabă. **II** adj. (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; înv.; despre obiecte, construcţii etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Temeinic. Trainic.
ţiitoríe s.f. (*înv.*) v. Concubinaj.
ţiitúră s.f. **I 1** (*pop.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*reg.*) v. Concubinaj. **3** (*med.; reg.*) v. Împunsătură. Înjunghietură. Înţepătură. Junghi. Nevralgie intercostală. **4** (*muz.; reg.*) v. Acompaniament. Acompaniere. **5** (*reg.*) v. Afecţiune. Ataşament. Simpatie. **II** (*polit.; înv.*) **1** v. Autoritate. Dominare. Dominaţie. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremaţie. **2** v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.
ţii s.n. (*reg.*) v. Pecete. Sigiliu. Ştampilă.
ţilái vb. IV. intr. (*reg.; despre câini, rar, despre alte animale*) v. Chelălăi. Scânci. Schelălăi. Scheuna.
ţilidónie s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Beladonă. Mătrăgună (*Atropa belladona*). **2** v. Rostopască (*Chelidonium majus*).
ţimărmán s.m. (*reg.*) **1** v. Dulgher. Lemnar. **2** v. Picher.
ţimboráş s.m. (*reg.*) v. Amic. Apropiat. Prieten.
ţimbulár s.m. (*muz.; înv.* şi *reg.*) v. Ţambalagiu.
ţimbuláş s.m. (*muz.; reg.*) v. Ţambalagiu.
ţímet s.m. (*bot.; reg.*) v. Scorţişoară.
ţimentuí vb. IV. tr. (*constr.; reg.*) v. Cimenta. Cimentui.
ţimír s.n., s.m. **1** s.n. (*herald.; înv.* şi *reg.*) v. Armoarii. Blazon. Emblemă. Stemă. **2** s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ţimiraş. *Ţimirul era însoţitorul oficial al unui călător străin în special de la hotare la curtea domnească.*
ţimiráş s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ţimir.
ţimpărél s.m. (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).
ţin s.n. (*chim.; reg.*) v. Cositor[2]. Staniu.
ţinc[1] s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).
ţinc[2] s.n. (*tehn.; reg.*) v. Şliţ.
ţinclúş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
ţincváis s.n. (*chim.*) alb de zinc, oxid de zinc, ‹înv.› tutea, tuţie. *Ţincvaisul este utilizat în vopsitorie, în pictură etc.*
ţíne vb. III. **A I 1** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri*) a avea, a purta. *Ţine în mână o valiză şi în spate un rucsac.* **2** tr. a purta. *Pe stradă, mama îşi ţine copilul de mână. Băiatul îşi ţine prietena de talie.* **3** refl. (*despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a se agăţa, a se apuca, a se atârna, a se lua, a se prinde, ‹pop.› a se anina, a se zgrepţăna, ‹reg.› a se tăgârţa. *Când a alunecat, s-a ţinut de ramurile copacului ca să nu cadă.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni ori părţi ale corpului lor*) a (se) rezema, a (se) sprijini, a (se) susţine, ‹pop. şi fam.› a (se) propti. *Simţind că leşină, s-a ţinut de un perete. Îşi ţine fruntea fierbinte pe geamul rece pentru a-i trece durerea de cap. Îşi ţine mama, apucând-o de braţ.* **5** refl. (*despre oameni*) a sta. *Ţine-te drept! Ai deja gheb.* **6** tr. a purta, a sprijini, a susţine. *Vor merge cât îi vor ţine picioarele.* **7** tr. (*compl. indică oameni sau părţi ale corpului lor*) a imobiliza, a întui, ‹arg.› a înşuruba. *Poliţistul a ţinut hoţul. I-a ţinut mâinile când a vrut să-l lovească.* **8** intr. (*despre instituţii, ţinuturi etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) a aparţine, a depinde. *Firma ţine de un patron italian.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) hrăni, a (se) întreţine, a (se) susţine, ‹rar› a (se) menţine, ‹înv.› a (se) viptui. *Se ţin dintr-un salariu.* **10** tr. (*med., med. vet.; despre boli, suferinţe fizice etc.; compl. indică fiinţe*) a chinui, a durea. *O ţine capul zile întregi. Îl ţin degerăturile de la degete.* **11** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a iubi, a îndrăgi, a plăcea, ‹pop.› a drăgi, a se îndrăgosti, ‹înv.› a libovi. *Toată viaţa a ţinut numai la ea. Ajunşi la bătrâneţe, cei doi soţi ţin unul la celălalt ca la început.* **12** tr. (*adesea fig.; compl. indică sentimente, stări sufleteşti sau fizice, manifestări etc. ale oamenilor*) a domina, a stăpâni, ‹fig.› a înfrâna, a învinge, a reprima, a strivi, a struni, ‹fig.; livr.› a dompta, ‹fig.; rar› a respinge. *Atletul a reuşit să-şi ţină suferinţa fizică şi a alergat mai departe. Cu greu îşi ţine curiozitatea.* **13** tr. (*adesea fig.; compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) a stăpâni, ‹fig.› a birui, a înfrâna, a înfrânge, a înstruna, a învinge, a struni, ‹fig.; pop.› a îngrădi, ‹fig.; înv.› a răstigni, a vince. *Abia îşi ţine dorinţa de a-i spune adevărul.* **14** intr. (*adesea fig.*) a dori, a jindui, a pofti, a râvni, a vrea, ‹înv.› a deşidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹fig.; rar› a devora. *Ţine de multă vreme să o cunoască.* **15** refl. (*adesea fig.; mai ales despre oameni*) a se abţine, a se domina, a răbda, a se reţine, a se stăpâni, ‹rar› a se inhiba, ‹înv.› a se păstra, ‹fig.› a se înfrâna, a se opri, ‹fig.; pop. şi fam.› a se mărgini, ‹fig.; fam.› a se rezerva, ‹fig.; înv.› a se răstigni. *Dacă nu s-ar fi ţinut, ar fi izbucnit în plâns.* **16** tr. (*milit.; înv.* şi *pop.; compl. indică poziţii strategice*) v. Apăra. **17** tr. (*pop.* şi *fam.; despre senzaţii, stări fizice etc.; compl. indică fiinţe*) v. Chinui. Jena. Necăji. Sâcâi. Supăra. **18** tr. (*pop.; compl. indică oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Considera. Crede. Părea. Socoti. **19** refl., tr. (*pop.; sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) v. Considera. Crede. Închipui. Socoti. Vedea. **20** tr. (*înv.* şi *reg.*) v. Conţine. Cuprinde. Include. Îngloba. **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lucruri, fiinţe, părţi ale corpului etc.*) a (se) conserva, a (se) menţine, a (se) păstra. *Tenul şi-a ţinut prospeţimea. Mobila s-a ţinut foarte bine de-a lungul anilor.* **2** tr., intr. (*compl. sau sub. indică produse perisabile*) a (se) conserva, a (se) păstra. *Ţine castraveţi în saramură pentru iarnă. Peştele ţine mai mult timp într-un sos marinat.* **3** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a păstra. *Îşi ţine bijuteriile într-o casetă de argint.* **4** tr. (*compl. indică bilete, locuri în tren, în avion, la teatru, în hotel etc.*) a opri, a păstra, a reţine, a rezerva, ‹înv.› a acolisi. *I-a ţinut bilete pentru premieră. I-a ţinut loc la rândul de la casă.* **5** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a opri, a păstra, a reţine, a rezerva. *I-a ţinut câteva felii de tort pentru când se va întoarce acasă. Îşi ţine de pe acum bani pentru concediu.* **6** tr. (*compl. indică mărfuri, bunuri*) a opri, a reţine. *Ţineţi-mi, vă rog, aceşti pantofi o oră, pentru a-mi aduce banii de acasă.* **7** tr. (*fin.; compl. indică drepturi materiale, băneşti sau de altă natură*) a opri, a reţine. *I-a ţinut din salariu rata la casă.* **8** tr. (*mai ales la imper.; compl. indică bani*) a opri, a păstra, a reţine. *Ţine restul! se adresă chelnerului.* **9** tr. (*compl. indică relaţii interumane*) a menţine, a păstra, ‹înv.› a păzi. *A ţinut legătura cu prietenii din liceu.* **10** tr. (*compl. indică fiinţe sau viaţa lor; adesea cu determ. „în viaţă"*) a menţine, a păstra. *Doctorii îl ţin în viaţă cu ajutorul aparatelor. Aparatele îi ţin viaţa până i se va face transplantul de inimă.* **11** tr. (*compl. indică oameni*) a aciua, a adăposti, a culca, a găzdui, a primi, ‹rar› a ospitalia, ‹pop. şi fam.› a oploşi, ‹pop.› a pripăşi, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a găzdălui, ‹reg.› a încortela, a sălăşi, a sălui, ‹înv.› a conăci, a făgădui, a odihni, a ospitaliza, a sălăşui. *L-a ţinut pentru o noapte în casa lui.* **III 1** intr. (*despre fiinţe sau despre obiecte, lucruri etc.; de obicei cu determ. introduse prin prep. „la"*) a duce[2], a rezista. *Cămila ţine la secetă. Copilul poartă haine care ţin la tăvăleală.* **2** refl. (*despre sportivi, competitori etc.*) a rezista. *Maratonistul român s-a ţinut în perfectă formă până la sfârşitul cursei.* **3** intr. (*cu determ. temporale*) a ajunge. *Conservele ţin până la primăvară.* **4** tr. (*compl. indică greutăţi, poveri etc.*) a suporta. *Balansoarul ţine trei persoane. Deşi veche, casa poate ţine*

și o mansardă. **IV** intr. **1** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista, a trăi, ‹rar› a retrăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, a se trage, ‹înv.› a locui, a petrece, a sta, a vecui, a via[2], a viețui. *Multe specii de animale țin pe Pământ din timpuri străvechi.* **2** (*despre locuri, construcții, lucruri etc.*) a dăinui, a dura[2], a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a subzista. *Palatul ține din sec. al XIX-lea.* **3** (*despre obiecte, lucruri, substanțe etc.*) a dura[2], a se păstra, a rezista, ‹reg.› a purta. *Gențile de piele țin mai mult decât cele confecționate din înlocuitori. Parfumurile de calitate țin timp îndelungat.* **V 1** intr. (*predomină ideea de desfășurare, de prelungire în timp; despre acțiuni, activități etc.*) a continua, a se întinde, a se lungi, a se prelungi. *Ancheta poliției ține.* **2** intr. (*cu sens temporal; despre spectacole, concerte, cursuri, manifestări artistice, politice etc.*) a dura[2]. *Cursul festiv va ține două ore.* **3** tr. (*cu sens temporal; compl. indică sunete*) a prelungi. *Nu poate ține mult timp tonul înalt.* **4** refl. (*despre oameni*) a trăi, a viețui. *Cei mai mulți bătrâni se țin de azi pe mâine. Toți se miră că se mai ține, fiind așa de slab. Sunt așa de săraci, încât abia se țin de pe o zi pe alta.* **5** intr. (*predomină ideea de situare, de așternere, de limitare sau de răspândire în lungime ori în lățime pe o suprafață; despre grupuri, șiruri de ființe*) a se întinde, a se lungi, a se prelungi. *Rândul de la casa de bilete ține pe câțiva zeci de metri.* **6** refl. (*predomină ideea deplasării în spațiu; despre ființe; cu determ. introduse prin prep. „după”*) a se lua, a merge, a veni. *Multă lume se ține după cortegiu. Câinele se ține după stăpân.* **VI** tr. **1** (*compl. indică angajamente, jurăminte etc.*) a îndeplini, a onora, a respecta, ‹pop.› a împlini, a păzi, ‹înv.› a respectălui. *Și-a ținut jurământul.* **2** (*compl. indică datini, obiceiuri etc.*) a păstra, a respecta, ‹înv. și pop.› a cinsti, ‹pop.› a păzi, ‹înv.› a cruța, a feri, a observa, a veghea. *Toți creștinii țin cu sfințenie obiceiul colindatului.* **3** (*compl. indică evenimente, oameni, instituții etc.*) a aniversa, a celebra, a sărbători, a serba, ‹pop. și fam.› a prăznui, ‹înv. și reg.› a prăznici. *Universitatea și-a ținut cu fast întemeierea.* **VII** tr. **1** (*compl. indică funcții, grade, ranguri*) a avea, a deține, a ocupa. *Ține funcția de director de doi ani.* **2** (*compl. indică întreprinderi, instituții, organizații, sectoare economice, județe etc.*) a administra, a cârmui, a conduce, a gospodări, a manageriza, ‹livr.› a maniera, ‹rar› a dirigui, ‹înv. și pop.› a oblădui, a priveghea, a supraveghea, ‹înv.› a economisi, a epitropisi, a isprăvnici, a ocârmui. *Ține cu multă pricepere școala.* **3** (*înv.; compl. indică titluri, demnități*) v. Avea. Deține. Poseda. Purta. **4** (*înv.; compl. indică obiecte, bunuri materiale, drepturi etc.*) v. Avea. Deține. Poseda. Stăpâni. **5** (*jur.; înv.; compl. indică bunuri, averi, drepturi etc.*) v. Dobândi. Moșteni. **VIII** tr. (*compl. indică cuvântări, conferințe, discursuri etc.*) a pronunța, a rosti, ‹înv.› a precuvânta. *Nu-l înțelege nimeni din cauză că își ține cuvântarea cu voce joasă.* **IX** (*pop.*) **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în ac.*) v. Costa. **2** intr. (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Fi. Reveni[1]. Valora. **B** (*la imper., pers. 2 sg.* ***ține!****; cu val. de interj.; exprimă un îndemn; folosit mai ales când se oferă cuiva ceva*) ia! poftim!, ‹fam.› na! *Ține! Și nu îmi mai cere! Ține! Sunt bani de buzunar!*

ținere s.f. **1** conservare, menținere, păstrare. *Arheologii se ocupă cu ținerea relicvelor în stare bună. Ținerea documentelor vechi a fost făcută prin tehnici speciale.* **2** conservare, păstrare, ‹rar› conservație. *Ținerea castraveților pentru iarnă se face în saramură.* **3** pronunțare, rostire. *Nimeni nu-l înțelege din cauza ținerii cuvântării cu voce joasă.* **4** (*psih.; pop.*) ***ținere de minte*** v. Memorie.

ținerós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

țingălău s.n., s.m. (*reg.*) **1** s.n. v. Balangă. Clopot. Talangă. **2** s.m. (*ornit.*) v. Gușă-roșie. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*).

țingăli vb. IV. intr. (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.

țingăni vb. IV. intr. (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.

ținhélț s.n (*reg.*) v. Băț de chibrit. Chibrit.

ținobér s.n. (*chim., farm.; înv.*) v. Chinovar. Cinabru. Vermillon.

țintár s.n., s.m. **1** s.n. (*j. de societate*) moară, ‹reg.› car[2], trișc. *Țintarul este un joc în care doi adversari mută alternativ, după anumite reguli, piese pe un carton sau pe o tablă cu un desen special.* **2** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Inăriță (*Carduelis flammea*).

țintáș s.m. ochitor, trăgaci, trăgător, ‹rar› aruncător, ‹reg.› lovitor, țelaș, țeluitor, ‹înv.› nimeritor. *Țintașii trag gloanțele la țintă.*

țintát, -ă adj. **1** (*despre curele, chimire*) țintuit, ‹reg.› țintelat, țintitor. *Și-a cumpărat un chimir țintat.* **2** (*despre animale; adesea urmat de determ. prin „în frunte”*) ‹rar› stelat, ‹reg.› ținteș. *Calul țintat este preferatul proprietarului.*

țintáură s.f. (*bot.*) **1** *Centaurium umbellatum* sau *Centaurium minus*; fierea-pământului (v. *fiere*), potroacă, ‹reg.› buruiană-de-friguri, cintoaie, cocoșei-de-grădină (v. *cocoșel*), crucea-pământului (v. *cruce*), floare-de-friguri, frigor, frigurică, fumărică-bășicoasă, ghințură, ghințurea, ghințurică, iarbă-de-curcă, iarbă-de-friguri, iarbă-gonitoare-de-friguri, iarbă-începătoare-de-friguri, potrocea, potrocuță, săfindei-de-câmp, scăunel, scânteiuță, taulă. **2** *Centaurea cyanus*; albăstrea, albăstrică, albăstriță, vinețea, vinețică, vinețică-de-câmp, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăișă-vânătă (v. *tătăișă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc.

țintă s.f. **I 1** (*la încălțăminte*) colț, ‹pop.› clonț, ‹reg.› cui. *Iarna, își pune pe talpa încălțămintei ținte pentru a nu aluneca.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a da”, „a lovi”, „a nimeri”, „a trage” și precedat de prep. „în” sau „la”*) semn, ‹reg.› șaibă, ‹înv.› proașcă, țel. *Trage cu arcul la țintă.* **3** (*mai ales la pl.* ***ținte****; sport; la rugbi*) bară, but[2], poartă. *A trimis mingea peste ținte.* **4** (*sport; la alergările de cai sau, p.ext., la alte curse sportive*) potou, sosire. *Jocheii forțează caii să atingă cât mai repede ținta.* **5** stea, ‹înv. și pop.› stemă. *Calul lor are o țintă în frunte.* **6** (*tehn.; reg.*) v. Despicător. Ic. Pană. **II 1** cauză, obiectiv, scop, țel, ‹înv.› pricină, sfârșit[1], țeh[2]. *Luptă pentru o țintă nobilă.* **2** obiect, obiectiv, scop, țel, ‹înv.› destinație, pravăț, țenchi[2], ‹ital.; înv.› vistă, ‹engl.› target. *Viața și opera romancierului au devenit ținta cercetării criticului.* **3** menire, mobil, obiectiv, rațiune, rol[1], rost, scop, sens, țel, ‹pop.› noimă. *Ținta scrisorii a fost aceea de a-i transmite informațiile cerute.* **4** deziderat, finalitate, scop, țel. *Acest tip de acțiune are o țintă precisă.*

țintelát, -ă adj. (*reg.; despre curele, chimire*) v. Țintat. Țintuit.

țínteș, -ă adj. **1** (*reg.; despre animale; adesea urmat de determ. prin „în frunte”*) v. Țintat. **2** (*înv.; despre ochi, privire*) v. Ager. Atent. Cercetător. Iscoditor. Pătrunzător. Penetrabil. Penetrant. Scotocitor. Scrutător. Viu.

țintí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a ochi[2], a viza[2], ‹rar› a aținti, ‹pop.› a chiti, ‹reg.› a aținta, a țelălui, a țeli, a țelui, ‹înv.› a chiorî, a însemna, a picni, a țintui. *Ridică încet pușca, țintește îndelung obiectivul și trage.* **2** (*compl. indică arme de foc*) a îndrepta, a întinde, a întoarce, a ochi[2], ‹înv. și pop.› a tinde, ‹înv.› a puncta. *Polițistul a țintit pistolul spre criminal.* **3** (*înv. și reg.*) v. Pironi. Țintui. **II 1** tr. (*mai ales fig.; compl. indică ființe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a aținti, a fixa, a țintui, ‹rar› a sticli, ‹înv. și reg.› a stâlpi, ‹reg.› a aținta, ‹fran.› a devizaja, ‹fig.› a pironi, a rezema, ‹fig.; rar› a scufunda *Îl ține pe țintește cu privirea. Își ține, fascinat, ochii asupra tabloului.* **2** intr. fig. (*despre oameni*) a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, a viza[2], ‹fig.› a aspira, a aținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu țintește la onoruri. Țintește să excelеze în artele plastice.*

țintíre s.f. **1** ochire, ochit[1], vizare, ‹reg.› chiteală[2]. *Țintirea obiectivului, înainte de a trage, nu este o problemă pentru un militar experimentat ca el.* **2** fig. (*înv.*) v. Aspirație. Dor. Dorință. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință. Vis.

țintírim s.n. (*reg.*) v. Cimitir. Necropolă.

țintít, -ă adj. **1** (*despre ființe, obiecte etc.*) ochit[2], vizat, ‹pop.› chitit[2]. *Obiectivul țintit a fost doborât.* **2** (*mai ales fig.; despre ochi, privire*) ațintit, fixat[2], sticlos, țintitor, țintuit, ‹rar› sticlit, ‹înv. și reg.› stâlpit, ‹reg.› aținat,

‹fig.› pironit. *Rămâne cu ochii ţintiţi asupra tabloului.*

ţintitór, -oáre adj. **1** (*reg., mai ales fig.; despre ochi, privire*) aţintit, fixat[2], sticlos, ţintit, ţintuit, ‹rar› sticlit, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹reg.› aţintat, ‹fig.› pironit. **2** (*reg.; despre curele, chimire*) v. Ţintat. Ţintuit.

ţintuí vb. IV. tr. **I** (*predomină ideea de fixare, de imobilizare*) **1** a pironi, ‹înv. şi reg.› a ţinti, ‹înv.› a găvozdi. *A ţintuit poarta în cuie groase de fier.* **2** (*compl. indică obiecte sau părţi ale lor; adesea cu determ. care indică instrumentul acţiunii*) a fixa, a imobiliza, a înţepeni, a pironi, a prinde, ‹rar› a împlânta, ‹pop. şi fam.› a propti, ‹pop.› a coase, ‹înv. şi reg.› a ţepeni, ‹reg.› a crepeni, a proţăpi. *A ţintuit scândurile gardului în cuie. A ţintuit reclama în perete cu un ciocan.* **3** (*compl. indică oameni sau părţi ale corpului lor; de obicei determ. prin „locului", „pe loc" sau prin echivalente ale acestora*) a imobiliza, a ţine, ‹arg.› a înşuruba. *Poliţistul a ţintuit pe loc hoţul. I-a ţintuit mâinile când a vrut să-l lovească.* **4** (*în Antic.; înv.; compl. indică condamnaţi*) v. Crucifica. Răstigni. **II** (*predomină ideea de înfigere, de batere; compl. indică obiecte ascuţite sau părţi ascuţite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în"*) a băga, a implanta, a împlânta, a înfige, a vârî, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. şi reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A ţintuit bine stâlpul în pământ.* **III** (*predomină ideea de îndreptare spre...*) **1** (*mai ales fig.; compl. indică fiinţe, obiecte etc. sau ochii, privirea*) a aţinti, a fixa, a ţinti, ‹rar› a sticli, ‹înv. şi reg.› a stâlpi, ‹reg.› a aţinta, ‹fran.› a devizaja, ‹fig.› a pironi, a rezema, ‹fig.; rar› a scufunda. **2** (*înv.; compl. indică fiinţe, obiecte etc.*) v. Ochi[2]. Ţinti.Viza[2]

ţintuiálă s.f. (*pop.*) v. Fixare. Fixat[1]. Imobilizare. Înţepenire. Pironire. Prindere. Ţintuire.

ţintuíre s.f. fixare, fixat[1], imobilizare, înţepenire, pironire, prindere, ‹rar› fixaţie, ‹pop.› ţintuială. *Ţintuirea scândurilor gardului s-a făcut în cuie.*

ţintuít, -ă adj. **1** (*despre curele, chimire*) ţintat, ‹reg.› ţintelat, ţintitor. *Şi-a cumpărat un chimir ţintuit.* **2** (*mai ales fig.; despre fiinţe*) încremenit, înlemnit, înmărmurit, înţepenit, neclintit, nemişcat, ţeapăn, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹fig.› împietrit, îngheţat, înţelenit, paralizat, ‹fig.; înv. şi pop.› mărmurit. *Au rămas ţintuiţi când au auzit urletul lupului.* **3** (*mai ales fig.; despre ochi, privire*) aţintit, fixat[2], sticlos, ţintit, ţintitor, ‹rar› sticlit, ‹înv. şi reg.› stâlpit, ‹reg.› aţintat, ‹fig.› pironit.

ţinţár s.m. (*înv. şi pop.*) v. Aromân. Macedoromân.

ţinţiléc s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ochiul-boului (*v. ochi[1]*). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** v. Piţigoi. Regele-păsărilor (*v. rege[1]*) (*Parus major*).

ţinút s.n. **1** loc, meleag, regiune, tărâm, teritoriu, zonă, ‹rar› ţărm, ‹reg.› obleaguri (*v. obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe ţinuturi. Vrea să cunoască obiceiurile ţinutului unde face cercetarea folclorică.* **2** loc, regiune, teren, zonă, ‹reg.› aret[2]. *Nu cunoaşte bine ţinutul şi de aceea are nevoie de o călăuză.* **3** regiune, ‹înv.› latură. *În această vară a vizitat un ţinut mai puţin cunoscut al ţării.* **4** (*adesea determ. prin „a lumii"*) loc, lume, parte, parte a lumii, parte de lume, regiune, ‹înv.› cuprins[1]. *Nu mai fi atât de critic şi vezi cum este şi prin alte ţinuturi!* **5** regiune, zonă, ‹înv.› oblastie, olat. *În ţinuturile temperate se află cea mai mare parte a populaţiei globului. Cele mai multe specii de animale sălbatice trăiesc în ţinutul munţilor.* **6** pământ, regiune, teritoriu. *De mulţi ani trăieşte într-un ţinut străin, departe de patria de origine. Sultanul a vrut să transforme ţara cucerită într-un ţinut turcesc.* **7** meleag, plai, regiune, ‹înv.› plăiet. *După mulţi ani petrecuţi în străinătate, se întoarce în ţinutul său natal.* **8** (*adm.; înv.; de obicei urmat de determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) v. Judeţ.

ţinutál, -ă adj. (*înv.*) v. Judeţean.

ţinútă s.f. **I 1** alură, atitudine, port[1], poză, poziţie, ‹ *astăzi rar* postură, ‹rar› menţinere, staţiune, ‹reg.› stare, ‹ieşit din uz› turnură. *Ţinuta corpului trebuie să fie dreaptă.* **2** atitudine, comportare, purtare, ‹rar› postură, ‹înv.› pusoare, tarz, ‹fig.› poziţie. *Este adesea criticat pentru o ţinută prea categorică.* **3** costum, haine (*v. haină*), îmbrăcăminte, ‹fam.› pereche de haine. *Vara, poartă ţinute în nuanţe deschise. Îşi păstrează ţinuta neagră pentru ocazii festive.* **4** uniformă (*v. uniform*). *Generalul se îmbracă, la ceremonie, în ţinută de gală. Colonelul controlează ţinutele soldaţilor.* **II** fig. calitate, valoare, ‹fig.› calibru, nivel, talie, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de aceeaşi ţinută. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de o asemenea ţinută.*

ţip s.n. (*reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Ciuroi. Şipot. **2** v. Arteziană. Fântână arteziană. Havuz.

ţipá[1] vb. I. intr. **1** (*despre oameni*) a striga, a urla, a vui, a zbiera, ‹livr.› a clama, ‹rar› a vuieta, ‹pop. şi fam.› a tuna, ‹pop.› a băuna, a chirăi, ‹înv. şi reg.› a olălăi, a toi[3], ‹reg.› a bornăi, a stricni[2], a tololoi[2], ‹înv.› a chema, ‹fig.› a mugi, a rage. *Manifestanţii, cu cât se apropiau de palat, cu atât ţipau mai tare.* **2** (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a urla, a zbiera, ‹reg.› a bornăi, a otătăi, a puhăi, a răncoti, a ţipoti, a ţipui, a ţipuri, a ţivli, ‹fig.› a rage, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii ţipă aşa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Ţipă de durere când este atins la piciorul lovit.* **3** (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a urla, a vocifera, a zbiera, ‹fig.› a trâmbiţa. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, ţipă, ameninţă, bate cu pumnul în masă.* **4** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a răcni[1], a se răsti, a striga, a urla, a zbiera, ‹pop. şi fam.› a se bursuca, a se burzului, a se stropşi, ‹pop.› a se coţobăni, a se oţârî, ‹fam.› a se răţoi, a se zborşi, a se zmei, ‹înv. şi reg.› a se răpşti, ‹reg.› a se coţofăni, a hropsi, a se născocorî, a se otătăi, a se răboli, a se răboţoi, a se răcămăţi, a se răgădui[1], a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuţa, a truşni, a truştui, ‹înv.› a se îngurguţa, a marecuvânta, a râcăi[1], ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata ţipă la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria şi ţipa la ea.* **5** (*despre oameni*) a chicoti, a chioti, a chiui, a hăuli, a striga, ‹pop.› a iui, ‹reg.› a cimpoi[2], a cimpoia, a huhura, a hureza, a ui[2]. *Fetele şi flăcăii ţipau în vii.* **6** (*despre animale şi păsări*) a striga, a zbiera, ‹reg.› a ţulăi. *Caii ţipă pe pajişte. Se spune că, atunci când ţarca ţipă, îţi vor veni musafiri.*

ţipá[2] vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din"*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate. **2** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate*) v. Arunca. Azvârli. Zvârli. **3** refl. (*despre fiinţe; mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre"*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli. **4** tr. (*fiziol., med., med. vet.; despre femei însărcinate sau despre femele gestante; compl. indică fetuşi, embrioni*) v. Avorta.

ţipár s.m. **I** (*iht.*) **1** *Misgurnus fossilis*; ‹reg.› chişcar, cicar, fusar, şaran, şarpe, şerpar, ţicăitoare, ţipău, vârlan, vârlar, zniorlă, zvârlan. **2** *Anguilla anguilla*; anghilă, ‹reg.› lincar, ugor, ‹înv.› vârlan. **3** (*reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **4** (*reg.*) ***ţipar-de-mare*** v. Ştiucă-de-mare. Zărgan (*Belone euxini*). **II** (*zool.; reg.*) *Eudontomyzon danfordi*; ‹reg.› chişcar, cicar, ţicăitoare. **III** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ[1]*). Penis.

ţípă s.f. (*muz.; reg.*) ‹reg.› ţivloaie. *Ţipa este fluierul cimpoiului.*

ţípăt s.n. **1** strigăt, urlet, zbieret, ‹înv. şi reg.› olălău, ‹reg.› urlătură, ‹înv.› chemare, vreavă, ‹glum. sau iron.› vocaliză. *Ţipetele lui i-au atras atenţia.* **2** răcnet, strigăt, urlet, zbierătură, zbieret, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. şi reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, ţipătură[1], ţipot, ‹fig.› muget, răget. *Ţipetele prizonierilor din lagăr erau sfâşietoare.* **3** chicot, chiot, chiu, chiuit, chiuitură, hăulire, hăulit, hăulitură, strigăt, ‹pop.› hău[2], iuit, iuitură, ‹înv. şi reg.› uitură, ‹reg.› hihăit, huhurat, huhură, ţipurătură. *Toţi au izbucnit în ţipete de bucurie la vederea mirilor.* **4** ‹înv.› ţipătură[1]. *O pasăre de noapte îşi ia zborul, scoţând un ţipăt sfâşietor.*

ţipătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre vocea, glasul oamenilor*) strident, ‹fig.› trâmbiţător, ‹fig.; reg.› spărtigos. *Un copil a început să-şi strige mama cu o voce ţipătoare. Are un glas ţipător, nemuzical.* **2** (*despre culori, nuanţe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, violent, viu, ‹reg.› ochios, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereţii camerelor sunt zugrăviţi în nuanţe ţipătoare.* **II** s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-neagră (*Dryocopus martius*). **III** s.m., s.f. (*arg.*) v. Reclamant.

ţipătúră[1] s.f. **1** (*reg.*) v. Răcnet. Strigăt. Ţipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret. **2** (*înv.*) v. Ţipăt.

ţipătúră[2] s.f. (*reg.*) v. Aruncătură. Azvârlitură. Zvârlitură.
ţipău s.m. (*iht.; reg.*) v. Ţipar (*Misgurnus fossilis*).
ţipéle s.f. pl. (*reg.*) **1** v. Pantof. **2** v. Gheată. **3** (*adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuinţarea*) v. Papuc.
ţipénie s.f. **1** (*mai ales în constr. neg.*) ‹reg.› şteamăt, zăranie. *Pe stradă nu este ţipenie de om.* **2** (*înv.*) v. Făptură. Fiinţă. Om. Persoană. Viaţă.
ţipíríg[1] s.m. (*bot.*) **1** *Scirpus sylvaticus*; pipirig. **2** *Scirpus holoschoenus*; ‹reg.› rogoz. **3** *Schoenoplectus tabernaemontani*; ‹reg.› păpurică. **4** (*reg.*) v. Papură. Papură-de-baltă. Şovar (*Typha angustifolia sau Typha latifolia*). **5** (*reg.*) v. Pipirig. Pipirig-de-munte. Rogoz (*Schoenoplectus lacustris*). **6** (*reg.*) v. Pipirig (*Holoschoenus vulgaris*). **7** (*reg.*) v. Pipiriguţ (*Heleocharis palustris*). **8** (*reg.*) v. Rogoz. Rogoz-aspru. Rogoz-de-pădure. Rogoz-mare (*Carex*). **9** (*reg.*) v. Rugină (*Juncus effusus*). **10** (*reg.*) ***ţipirig-cu-flori*** v. Micşunea-de-baltă. Micşuneaua-apei (v. *micşunea*). Roşăţea (*Butomus umbellatus*)
ţipíríg[2] s.n (*pop.; chim.*) v. Clorură de amoniu. Salmiac.
ţipíş, -ă adj., s.n. (*reg.*) **1** adj. (*despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) v. Abrupt. Drept. Perpendicular. Pieptiş. Pieziş. Povârnit. Prăpăstios. Priporos. Râpos[1]. Vertical. **2** s.n. (*geomorf.*) v. Abis. Adânc. Genune. Prăpastie.
ţíplă s.f. **1** burduf, burduhan. *În trecut, când nu exista sticla, ferestrele se astupau cu ţiplă.* **2** (*pop.*) v. Celofan.
ţípot s.n. (*reg.*) v. Răcnet. Strigăt. Ţipăt. Urlet. Zbierătură. Zbieret.
ţipotí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera.
ţiprúş s.m. (*bot.; reg.*) v. Chiparos (*Cupressus sempervirens*).
ţipuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera.
ţipurí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Răcni[1]. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera.
ţipuritúră s.f. (*reg.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Ţipăt.
ţírcăl s.n. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) v. Compas.
ţircălí vb. IV. tr. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) ‹reg.› a ţărcălui, a ţircui. *A ţircălit liniile curbe după care urmează să taie obezile roţii.*
ţircuí vb. IV. tr. (*tehn.; în dulgherie, în dogărie, în rotărie etc.; reg.*) ‹reg.› a ţărcălui, a ţircăli.
ţírculă s.f. (*tehn.; reg.*) v. Fierăstrău circular.
ţirúlic s.m. (*med., med. vet.; înv.*) v. Chirurg.
ţíst interj. (*pop.*) v. Linişte! Pst! St! Tăcere!
ţistuí vb. IV. **1** intr. (*pop. şi fam.; despre oameni*) ‹reg.› a păstui. *Spectatorii ţistuie în timpul concertului când sunt deranjaţi de vreun zgomot.* **2** tr., refl. (*pop.; compl. sau sub. indică fiinţe*) v. Calma. Domoli. Îmbuna. Împăca. Linişti. Potoli. **3** intr. (*reg.; despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) v. Piui. Şuiera. Ţiui. Vâjâi.
ţistuiálă s.f. (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› ţistuitură. *Încearcă să potolească rumoarea din sală prin ţistuieli.*
ţistuitúră s.f. (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› ţistuială.
ţiştár s.m. (*zool.; reg.*) **1** v. Popândău (*Citellus citellus*). **2** v. Şoarece. Şoarece-berc. Şoarece-de-câmp. Şoarece-de-mişună (*Microtus arvalis*).
ţitroánă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lămâie.
ţitrón s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Lămâi (*Citrus limon*). **2** ***ţitron-sălbatic*** v. Iederă (*Hedera helix*).
ţiţ interj. (*reg.*) v. Chiţ!
ţiţéi s.n. (*chim.*) bitumine lichide, petrol, ‹înv. şi reg.› naft, ulei de piatră (v. *ulei*[1]), ‹fig.› aur negru. *Ţiţeiul este sursa principală pentru combustibilul energetic lichid.*
ţiţéică s.f. (*reg.*) v. Leagăn.
ţiţidói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
ţiţivără s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Cinteză (*Fringilla coelebs*). **2** v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
ţiu s.n. **1** (*reg.*) v. Târnăcop. **2** (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât. **3** (*med., med. vet.; reg.*) v. Cucui. **4** (*anat.; reg.*) v. Cartilaj tiroid. **5** (*anat.; la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.
ţiuí vb. IV. intr. **1** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) a piui, a şuiera, a vâjâi, ‹reg.› a ţistui. *Gloanţele ţiuiau în depărtare. Sabia ţiuie când despică aerul.* **2** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a şuiera, a urla, a vâjâi, a vui, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnâi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. şi pop.› a zgomota, ‹reg.› a şovăi[2], a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul ţiuie în streşinile casei. Marea ţiuie cumplit în timpul furtunii.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre urechi*) a vui, ‹fam.› a suna. *Fiind în avion, urechile încep să-i ţiuie odată cu creşterea altitudinii.*
ţiuíc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*).
ţiuít s.n. **1** piuială, piuit, piuitură, şuier, şuierat[1], şuierătură, ţiuitură, vâjâit[1], vâjâitură. *Soldaţii fugeau spre tranşee înnebuniţi de ţiuitul gloanţelor.* **2** şuier, şuierare, şuierat[1], şuierătură, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1] vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. *Ţiuitul vântului se aude în streşini. Ţiuitul mării este cumplit în timpul furtunii.* **3** (*comunic.*) beep, piuit. *Ţiuitul este un semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicaţii.*
ţiuitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) piuitor, şuierător, vâjâitor. *Gloanţele ţiuitoare străbat văzduhul.* **2** (*mai ales despre vânt*) şuierător, vâjiitor, ‹rar› sunător. *A început să bată un vânt ţiuitor.* **II** s.f. fluierătoare (v. *fluierător*), şuierătoare (v. *şuierător*). *Copilul scoate sunete dintr-o ţiuitoare.*
ţiuitúră s.f. piuială, piuit, piuitură, şuier, şuierat[1], şuierătură, ţiuit, vâjâit[1], vâjâitură.
ţiuvlíc s.m. (*ornit.; reg.*) v. Nagâţ (*Vanellus vanellus*).
ţivlí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Răcni[1]. Striga. Ţipa[1]. Urla. Zbiera. **2** v. Bâigui. Bodogăni. Bolborosi. Bombăni. Gângăvi. Îndruga. Îngăima. Îngâna. Mormăi[1]. Murmura.
ţivlitór, -oáre adj., s.f. (*reg.*) **1** adj. (*despre sunete, voce etc.*) v. Acut. Ascuţit[2]. Înalt. Subţire. **2** s.f. (*muz.*) ‹reg.› ţivloaie. *Ţivlitoarea este un fluier pentru copii făcut din coajă de salcie.*
ţivloáie s.f. (*muz.; reg.*) **1** ‹reg.› ţivlitoare (v. *ţivlitor*). **2** ‹reg.› ţipă. *Ţivloaia este fluierul cimpoiului.*
ţoábă s.f. (*entom.; reg.*) *Simulium*; ‹reg.› ţobâc. *Ţoaba este o specie de ţânţar foarte mic, care zboară în roiuri dese.*
ţoámpă s.f. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf.
ţoáncă s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).
ţoángă s.f. (*reg.*) v. Balangă. Clopot. Talangă.
ţoáşcă s.f. (*fam.*) v. Suzetă.
ţoáţă s.f. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).
ţobâc s.m. (*entom.; reg.*) *Simulium*; ‹reg.› ţoabă.
ţoc s.n. (*fam.*) v. Gură. Sărut. Sărutare.
ţocăí vb. IV. (*fam.*) **1** tr., refl. recipr. v. Săruta. **2** intr. (*despre flinţe; adesea cu determ. „din buze”*) v. Pleoscăi. Plescăi.
ţocăiálă s.f. (*fam.*) v. Gură. Sărut. Sărutare.
ţocâít s.n. (*fam.*) **1** v. Gură. Sărut. Sărutare. **2** v. Sărut. Sărutare. Sărutat. **3** v. Clefăială. Clefăit. Molfăială. Molfăire. Molfăit. Molfăitură. Plescăială. Plescăit.
ţoft s.n. (*reg.*) = ţeh[2].
ţogoşát, -ă adj. (*reg.; despre căciuli, bonete etc.*) v. Moţat. Ţuguiat.
ţoi[1] s.m. (*ornit.; reg.; şi* ***ţoi-comun***) v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).
ţoi[2] s.n. ‹reg.› ciocan[3], deţ, puţoi, sticloci, ‹arg.› gamoaie. *S-a oprit la cârciumă pentru a bea un ţoi de ţuică.*
ţol, ţoálă s.n., s.f. **I 1** s.n., s.f. (*pop.*) v. Cergă. Cuvertură. Faţă de pat. Învelitoare. Pătură. Velinţă. **2** s.n. (*pop.*) v. Cioltar. Şabracă. Valtrap. **3** s.n. (*pop.*) v. Covor. Scoarţă. **4** s.f. (*mai ales la pl.* ***ţoale***; *pop.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veşmânt. **5** s.f. (*la pl.* ***ţoale***; *pop.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **6** s.n. (*în portul popular femeiesc; reg.*) v. Şorţ. **II** s.n. (*art.; bot.; reg.*) ***ţolul-broaştei*** v. Mătăsea-broaştei (v. *mătase*) (*Cladophora, Spirogyra*); ***ţolul-lupului*** v. **a** Feriga-ursului (v. *ferigă*). Ferigă. Ferigă-de-câmp. Ferigă-împărătească. Ferigă-mare. Ferigă-voinicească (*Pteridium aquilinum*); **b** Liliac-de-pădure (v. *liliac*[1]). Liliac-sălbatic (v. *liliac*[1]). Tulichina-lupului (v. *tulichină*). Tulichină (*Daphne mezereum*).
ţólengher s.n. (*arg.*) v. Haină. Mantou. Palton.
ţolét s.n. (*colect.; pop.*) v. Hăinărie.

ţolícă s.f. (*pop.*) v. Ţolişor.
ţolínă s.f. (*pop.; deprec.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
ţolínci s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).
ţolişór s.n. ‹pop.› ţolică, ţoluţ. *Îşi şterge pantofii în holul de la intrarea în casă de un ţolişor.*
ţoloábă s.f. (*reg.*) **1** (*la pl. ţoloabe*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*). **2** fig. v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
ţolúţ s.n. (*pop.*) v. Ţolişor.
ţonc s.n. (*tehn.; în tâmplărie; reg.*) v. Cleşte.
ţonţorói adj. (*reg.; despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1].
ţop[1] s.m. (*reg.*) **1** v. Coadă. Cosiţă. **2** v. Panglică. **3** (*la oameni sau la unele păsări şi animale*) v. Ciuf. Moţ[1].
ţop[2]**, ţoápă** s.m., s.f. **1** s.m., s.f. (*pop.*) v. Moţ[2]. **2** s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*). **3** s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Mahalagioaică. Mahalagiţă.
ţopái vb. IV. intr. **1** (*despre fiinţe*) a sălta, a sări, ‹reg.› a hopăi. *Nu mai ţopăi pe pat!* **2** (*peior.; despre oameni*) v. Dansa. Juca.
ţopăiálă s.f. ţopăit, ţopăitură, ‹înv.› săltare. *O enervează ţopăiala neîntreruptă a copilului.*
ţopăít s.n. ţopăială, ţopăitură, ‹înv.› săltare.
ţopăitúră s.f. ţopăială, ţopăit, ‹înv.› săltare.
ţopârcă s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Bădărancă. Grobian. Grobiancă. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mârlancă. Mitocan. Mitocancă. Mojic.
ţopârlán s.m. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
ţopârláncă s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărană (v. *bădăran*). Bădărancă. Grobiană (v. *grobian*). Grobiancă. Grosolană (v. *grosolan*). Mârlancă. Mitocancă. Mojică (v. *mojic*).
ţopârlánesc, -eáscă adj. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
ţopârlánie s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitеţe. Indelicatеţe. Indistincţie. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviinţă. Nedelicatеţe. Neeleganţă. Nepolitеţe. Vulgaritate.
ţopénie s.f. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădărănie. Grobianism. Grobienie. Grosolănie. Impolitеţe. Indelicatеţe. Indistincţie. Mahalagism. Mârlănie. Mitocănie. Mojicie. Necuviinţă. Nedelicatеţe. Neeleganţă. Nepolitеţe. Vulgaritate.
ţopésc, -eăscă adj. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.; despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.
ţórfă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Demimondenă. Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
ţorfotínă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Demimondenă. Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
ţorţolóş s.n. (*reg.*) **1** v. Canaf. Ciucure. **2** v. Ciucure. Ţurţur. **3** v. Ţurţur.
ţóşcă s.f. (*reg.*) **I 1** v. Săculeţ. Săcuşor. **2** v. Tolbă. **II** (*cu val. de adj.; despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Doldora. Încărcat[2]. Îndesat. Întesat. Plin. Ticsit. Umflat.
ţu interj. (*reg.; de obicei repet.; ca îndemn la mers pentru animalele de tracţiune, mai ales pentru cai*) v. Di! Hi!
ţucá vb. I. tr., refl. recipr. (*reg.*) v. Săruta.
ţucál s.n. (*pop.*) v. Oală de noapte. Vas de noapte.
ţucăre s.f. (*reg.*) v. Sărut. Sărutare. Sărutat.
ţucát s.n. (*reg.*) v. Sărut. Sărutare. Sărutat.
ţucătă s.f. (*reg.*) v. Sărut. Sărutare. Sărutat.
ţúcăr s.n. (*reg.*) **1** (*ind. alim.; şi* ***ţucăr alb***) v. Zahăr. **2** (*ind. alim., farm.*) ***ţucăr-camfor*** = ***ţucăr de tuse*** = ***ţucăr galben*** v. Candel. Zahăr candel. Zahăr de gheaţă. Zahăr galben; (*ind. alim.*) ***ţucăr-coscă*** = ***ţucăr-coţcaşă*** v. Zahăr cubic; ***ţucăr-crumpe*** = ***ţucăr crumpel*** = ***ţucăr de crump*** = ***ţucăr de crumpe*** v. Sirop de cartofi. Zahăr de amidon. Zahăr de cartofi; ***ţucăr mânânţăl*** v. Bomboană; ***ţucăr negru*** = ***ţucăr sucit*** v. Zahăr negru.
ţuclói s.n. (*reg.*) v. Târnăcop.
ţucsuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Bea. Trage.
ţucsuiálă s.f. (*reg.*) v. Băutură.
ţucuí vb. IV. tr., refl. recipr. (*reg.*) v. Săruta.
ţug s.n. **1** (*transp.; reg.*) v. Locomotivă. Maşină. **2** (*milit.; înv.*) v. Pluton.
ţugúi s.n. **1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) creastă, creştet, culme, înălţime, pisc, vârf, ‹rar› obârşie, ‹pop.› sus, ‹înv. şi reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, ţiclă, ţiclău[2], ţiclet, ţicloi[2], ţiclui, ţicman, ţicmă, ţicmău, ţicui, ţiflan, ţiflă, ţifleică, ţoampă, ţuţudan, ţuţui[1], ţuţur, ‹înv.› suiş, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe ţuguiul muntelui a fost ridicată o cruce.* **2** ţuguitură, ‹reg.› moţoţoi, ţuţui[1]. *În depărtare se vede ţuguiul de tablă al conacului. Căciula are ţuguiul turtit.* **3** (*la oameni sau la unele păsări şi animale; reg.*) v. Ciuf. Moţ[1]. **4** (*reg.*) v. Ciucure. Ţurţur.
ţuguiá vb. I. refl. (*reg.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Căţăra. Ridica. Sui. Urca.
ţuguiáş s.m. (*ornit.; reg.*) v. Ciocârlie (*Alauda arvensis*).
ţuguiát, -ă adj. **1** (*mai ales despre căciuli, bonete etc.*) moţat, ‹reg.› ţogoşat. **2** (*mai ales despre stoguri sau despre vârful lor*) ‹pop.› sulatic, ‹reg.› pupuiat. *Oamenii adună iarba cosită în căpiţe ţuguiate.* **3** (*mai ales despre obiecte*) ascuţit[2], ‹înv. şi reg.› vârfuit, ‹reg.› cucuiat, ţuţuiat, ţuţurat. *Conacul are acoperişul ţuguiat.* **4** (*reg.; despre păsări*) v. Moţat.
ţuguitúră s.f. ţugui, ‹reg.› moţoţoi, ţuţui[1].
ţugurél s.m. (*zool.; reg.*) v. Purcel.
ţuhál s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
ţuhán s.n. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› ţuhă, ţuhău. *Ţuhanul este un vârf de munte pietros, foarte înalt şi foarte ascuţit.*
ţuhăus s.n. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Puşcărie[1]. Temniţă.
ţúhă s.f. **1** (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› ţuhan, ţuhău. **2** (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Crâng. Desiş. Hăţiş. Lăstăriş. Mladă. Stufăriş[2]. Tufărie. Tufăriş. Tufiş.
ţuhái vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) **1** v. Hărţui. Sâcâi. Şicana. **2** v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi.
ţuhău s.n. (*geomorf.; reg.*) ‹reg.› ţuhan, ţuhă.
ţuhlós, -oásă adj. (*reg.; despre munţi, terenuri etc.*) v. Stâncos.
ţui s.n. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
ţuiác s.m (*reg.*) v. Pripon. Ţăruş.
ţuicangíu s.m. (*fam.; glum.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.
ţuicár s.m. **1** (*fam.; glum.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv. **2** (*reg.*) v. Povarnagiu.
ţúică s.f. ‹pop. şi fam.› zeamă de prune, ‹fam.› sânge de prune, ‹fam.; glum.› agheasmă, ‹reg.› holoboacă[1], palincă, ‹arg.› tabardos, ţuicomicină. *La masă au servit ţuică de prune şi un vin demisec.*
ţuicăreálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› ţucuială. *Cei doi prieteni o luaseră cu ţuicăreala de dimineaţă.*
ţuicărí vb. IV. refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se ţuicui, a se ţuiculi. *Cei doi prieteni se ţuicăresc toată ziua.*
ţuiconicínă s.f. (*arg.*) v. Ţuică.
ţuicuí vb. IV. refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se ţuicări, a se ţuiculi.
ţuicuiálă s.f. (*fam.*) ‹fam.› ţuicăreală.
ţuiculeánă s.f. (*pop.*) v. Ţuiculiţă. Ţuicuşoară.

ţuiculí vb. IV. refl. recipr. (*fam.; despre oameni*) ‹fam.› a se ţuicări, a se ţuicui.
ţuiculíţă s.f. ţuicuşoară, ‹pop.› ţuiculeană. *S-a oprit la crâşmă ca să bea o ţuiculiţă.*
ţuicuşoáră s.f. ţuiculiţă, ‹pop.› ţuiculeană.
ţúischi subst. invar. (*glum.*) v. Whisky.
ţulăí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre animale şi păsări*) v. Striga. Ţipa[1]. Zbiera. **2** tr. (*compl. indică persoane*) v. Apostrofa. **3** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Certa. Învrăjbi. Supăra.
ţuleáp s.n. (*reg.*) **1** v. Pripon. Ţăruş. **2** v. Ţăruş.
ţuléndre s.f. pl. (*reg.*) v. Boarfe (v. *boarfă*). Bulendre (v. *buleandră*). Calabalâc. Catrafuse. Troace (v. *troacă*).
ţulúc s.n. (*la oameni sau la unele păsări şi animale; reg.*) v. Ciuf. Moţ[1].
ţumbulúmbă s.f. (*muz.; reg*) v. Ţambal.
ţumburúş s.n. (*reg.*) = ţâmburuş.
ţúnă s.f. (*bot.; reg.*) v. Oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*).
ţúnder s.n. (*tehn.*) scorie. *Ţunderul se formează la suprafaţa unei piese de oţel încălzite la temperaturi înalte.*
ţúndră s.f. **I 1** sarică, ‹reg.› burcă, gubă. *Ţundra este o manta ţărănească lungă şi mitoasă pe dinafară, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii.* **2** (*reg.*) v. Zeghe. **II** fig. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmăţată (v. *dezmăţat*). Femeie de moravuri uşoare. Femeie de stradă. Femeie uşoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
ţunţurlíu, -íe adj. (*reg.; despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1].
ţuránă s.f. (*reg.*) **1** (*constr.*) v. Jgheab. Streaşină. **2** (*geomorf.*) v. Clină. Coastă. Coborâş. Costişă. Muchie. Pantă. Povârniş. Pripor. Repeziş. Versant.
ţurăí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales câini*) v. Asmuţi. Aţâţa. Hărţui. Întărâta. Provoca. Stârni.
ţurcánă adj., s.f. **1** adj. (*despre oi*) ţurcancă. *Oile ţurcane au lâna groasă, lungă şi aspră.* **2** s.f. ţurcă[1]. *Ţurcana este o căciulă mare şi mitoasă, făcută din blană de oaie ţurcană.*
ţurcáncă adj. (*despre oi*) ţurcană.
ţúrcă[1] s.f. **1** ţurcană. **2** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).
ţúrcă[2] s.f. (*j. de copii; reg.*) ‹reg.› cleps, climpuş, liţă[2]. *Ţurca este un beţişor ascuţit la ambele capete, pe care copiii încearcă să-l arunce cât mai departe cu ajutorul unui băţ lung.*
ţurghiulí vb. IV. tr. (*jur.; arg.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Deţine. Încarcera. Închide. Întemniţa. Reţine.
ţuricán s.m. (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.
ţurlăn s.m. (*pop. şi fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
ţurlói s.n. (*pop.*) **1** (*la cimpoi*) ‹reg.› trişcă. *Ţurloaiele sunt tuburile sonore.* **2** (*anat.; adesea determ. prin „al piciorului”*) v. Fluier. Fluierul piciorului (v. *fluier*). Tibia. **3** (*constr.*) v. Burlan. Jgheab. Uluc. **4** v. Ciucure. Ţurţur.
ţúroi s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Ciuroi. Şipot.
ţurţalău s.m. (*reg.*) **I 1** v. Ciucure. Ţurţur. **2** v. Ţurţur. **3** (*la pl. ţurţalăi; meteor.; reg.; şi, art., ţurţalăii mieilor*) v. Măzăriche. **II 1** v. Canaf. Ciucure. **2** (*bot.*) v. Ament.
ţurţár s.m. (*reg.*) = ţârţar.
ţúrţur s.m., s.n. **I** s.m. **1** ciucure, ‹pop.› ţurloi, ‹înv. şi reg.› stur, ‹reg.› gheţoi, scuţ, sloieţ, struţ, sulig, sulughiţ, ţârţar, ţâşcă, ţâţână, ţicloi[2], ţicluş, ţorţoloş, ţugui, ţurţalău, ţurţurău, ţurţuruş, ţuturoi, ţuturui. *De streşini atârnă ţurţuri.* **2** ‹pop.› sloi[1], sloi de gheaţă (v. *sloi*[1]), ‹reg.› lumânare de gheaţă, lumină, lumină de gheaţă, sloiete, zai[2], zai de gheaţă (v. *zai*[2]), zăpodie. *Pe râu s-au format ţurţuri de gheaţă.* **3** ‹reg.› ţorţoloş, ţurţalău. *Mici ţurţuri de noroi s-au prins pe blana câinelui.* **4** (*la pl. ţurţuri; meteor.; reg.; şi, art., ţurţurii mieilor*) v. Măzăriche. **5** (*art., la pl.; reg.*) ***ţurţurii mieilor*** = ‹reg.› omătul mieilor (v. *omăt*), ziua mieilor (v. *zi*). *Ţurţurii mieilor este ultima zi cu vreme schimbătoare de după zilele babelor.* **6** (*hidrol.; reg.*) v. Izvor. **7** (*geomorf.; înv.*) v. Stalactită. **II** s.m. **1** (*pop.*) v. Canaf. Ciucure. **2** (*ind. text.; pop.*) v. Franj. **3** (*bot.; reg.*) v. Ament. **III** s.n. (*constr.; pop.*) v. Burlan. Jgheab. Uluc.
ţurţurá vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre lichide şi picături*) v. Picura. **2** impers. (*meteor.*) ‹reg.› a ţârţâra. *De câteva zile afară ţurţură necontenit.*
ţurţuríu s.m. (*reg.*) v. Ciucure. Ţurţur.
ţurţurél s.m. (*colect.; meteor.; reg.; şi, art., la pl., ţurţureii mieilor*) v. Măzăriche.
ţurţurícă s.f. (*colect.; meteor.; reg.*) v. Măzăriche.
ţurţurúş s.m. (*reg.*) v. Ciucure. Ţurţur.
ţuruí vb. IV. intr. (*reg.*) v. Picura. Ţârâi[1].
ţuşcăn s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Şobolan (*Mus decumanus*).
ţuşcóv s.m. **1** (*iht.; pop.; şi ţuşcov-de-sac*) Obleţ-de-Dunăre. Obleţ-mare (*Chalcalburnus chalcoides*). **2** (*reg.*) ***ţuşcov-de-râu*** v. Beldiţă. Latiţă (*Alburnoides bipunctatus*); ***ţuşcov-de-sac*** = ***ţuşcov-mic*** v. Albişoară (v. *albişor*). Albiţă. Obleţ. Sorean (*Alburnus alburnus*).
ţuşní vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre petrol, gaze, surse de apă sub presiune, aer comprimat etc.*) v. Erupe. Ieşi. Irupe. Izbucni. Răbufni. Ţâşni. **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre sânge*) v. Da[2]. Ieşi. Ţâşni. **3** (*despre fiinţe*) v. Ţâşni.
ţuşti[1] interj. (*adesea cu val. vb.*) huşti!, ţâşti[1]!, zbughi[1]!, ‹rar› zvâc!, ‹pop.› smâc!, ‹reg.› tâlvâc!, tulai! *Copilul a dispărut, ţuşti, pe uşă. Pisica a intrat tiptil în bucătărie şi, ţuşti, pe cuptor.*
ţuşti[2] vb. IV. intr. (*pop.; despre fiinţe*) v. Ţâşni.
ţuţ adj. invar. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) v. Desăvârşit. Excelent. Excepţional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.
ţúţăl s.n. (*reg.*) v. Biberon.
ţúţer s.m. (*fam.; deprec.*) **1** v. Om de paie. **2** v. Slugoi.
ţuţoáică s.f. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţói s.n. (*reg*) v. Leagăn.
ţúţu interj., s.n. (*reg.*) **1** interj. (*adesea repetat*) v. Huţa[1]! **2** s.n. v. Leagăn.
ţuţubéi s.m. (*ornit.; reg.*) v. Piţigoi. Regele-păsărilor (v. *rege*[1]) (*Parus major*).
ţuţudán s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf.
ţuţúi[1] s.n. (*reg.*) **1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf. **2** v. Ţugui. Ţuguitură. **3** (*med., med. vet.*) v. Cucui. **4** (*la oameni sau la unele păsări şi animale.*) v. Ciuf. Moţ[1].
ţuţúi[2] s.n. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţuí[3] vb. IV. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.
ţuţuiá vb. I. refl. (*pop.; despre fiinţe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „pe”, „deasupra”*) v. Căţăra. Ridica. Sui. Urca.
ţuţuián s.m. (*reg.; deprec.* sau *peior.*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Mârlan[1]. Mitocan. Mojic.
ţuţuiát, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte*) v. Ascuţit[2]. Ţuguiat.
ţuţuiére s.f. (*pop.*) v. Căţărare. Căţărat. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1].
ţúţui s.n. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţulá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică copii mici*) v. Legăna. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.
ţuţulaícă s.f. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţulíg s.n. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţuligá vb. I. refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales copii*) v. Legăna.
ţuţulúş s.n. (*reg.*) v. Leagăn.
ţuţúr s.n. (*geomorf.; reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) v. Creastă. Creştet. Culme. Înălţime. Pisc. Ţugui. Vârf.
ţuţurát, -ă adj. (*reg.; mai ales despre obiecte*) v. Ascuţit[2]. Ţuguiat.
ţuţurói s.n. (*reg.*) **1** v. Ciucure. Turţur. **2** (*la urcior*) v. Gurgui. **3** (*mai ales la pl. ţuţuroaie; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Pârâu. Puhoi. Râu. Şiroi[1]. Şuvoi[1]. Torent. Val. **4** (*constr.*) v. Burlan. Jgheab. Uluc. **5** v. Robinet.
ţuţurúi s.n. (*reg.*) v. Ciucure. Turţur.
ţuvlíc s.m. (*reg.*) **1** (*ornit.*) v. Ciuf. Ciuhurez. Huhurez (*Strix aluco* sau *Strix urlensis*). **2** (*muz.*) v. Tilincă.
ţuvlícă vb. I. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guiţa.
ţvetoslóv s.n. (*în Biserica Ortodoxă; înv.*) v. Prăznicar.
ţvicăr s.m. (*german.*) v. Lornion. Lornion cu resort.

U u

u interj. (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție; fam.*) v. A[1]! E[2]! Eh! Ehei! Ți! Ț! Vai!
uberós, -oásă adj. (*despre pământ, terenuri etc.*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, untos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este uberos.*
ubertáte s.f. **1** fecunditate, fertilitate, productivitate, rodire, rodnicie, ‹rar› mănoșie, ‹fig.› dărnicie. *Ubertatea pământului este bună când condițiile meteorologice sunt prielnice.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) abundență, afluență, belșug, bogăție, exces, îmbelșugare, îndestulare, noian, opulență, prisos, ‹livr.› exuberanță, profuziune, ‹rar› luxurianță, răsfăț, risipă, risipire, ‹înv. și pop.› saț, ‹pop.› jertfă, mănoșie, ‹fam.› berechet, ‹înv. și reg.› biosime, ‹reg.› biu, temei, topenie, ‹înv.› chelșug, destul, destulare, destulătate, destulie, ieftinătate, sătul, săturare, spor, ‹fig.› cornul abundenței (v. *corn*), lux, revărsare, ‹fig.; rar› buluc, surpare, ‹fig.; fam.› inflație, ‹fig.; reg.› ravlă, ‹fig.; înv.› cornul îmbelșugării (v. *corn*), ‹arg.› sac. *La începutul verii este ubertate de legume în piețe.*
ubichinónă s.f. (*biochim.*) coenzima Q_{10}. *Ubichinona este un antioxidant major, cu largă utilizare în terapeutică și în cosmetică.*
ubicuíst, -ă adj. **1** (*bot.; despre plante*) cosmopolit. *Mușchiul este considerat o plantă ubicuistă pentru că este răspândită în toate părțile lumii.* **2** (*livr.; despre oameni*) v. Omniprezent.
ubicuitár, -ă (*livr.; despre oameni*) v. Omniprezent.
ubicuitáte s.f. (*livr.*) **1** v. Omniprezență. **2** v. Generalitate. Universalitate.
ubícuu, -uă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Omniprezent.
ucáz s.n. (*înv. și pop.*) **1** v. Dispoziție. Hotărâre. Injonțiune. Ordin. **2** (*jur.*) v. Decret. **3** v. Ordonanță.
ucenic, -ă s.m., s.f. **I 1** s.m., s.f. ‹reg.› ortac, șagârt, ‹înv.› ucenită, sodal, ‹turc.; înv.› iamac. *O calfă are mai mulți ucenici care învață meseria de la el.* **2** s.m., s.f. discipol, elev, învățăcel, ‹livr.› cirac, ‹înv.› școlar[1], ucenită. *Socrate a avut mulți ucenici.* **3** s.m. (*relig.; de obicei cu determ. „lui Hristos”, „lui Iisus”, „lui Iisus Hristos”*) apostol, ‹fig.; înv.› pescar, pescar de oameni, vânător, vânător de oameni. *Petru a fost unul dintre cei 12 ucenici ai lui Iisus.* **4** s.m. (*bis.; în mănăstirile de călugări; rar*) v. Novice. **5** s.m., s.f. (*pedag.; înv.*) v. Copil de școală (v. *copil*[1]). Elev. Școlar[1]. Școlăriță. **II** s.m., s.f. (*deprec.*) v. Amator. Diletant. Neprofesionist.
ucenície s.f. ‹rar› noviciat. *După ucenicie, și-a deschis o cojocărie.*
uceníe s.f. **1** (*milit.; înv. și reg.*) v. Instrucție. **2** (*înv.*) v. Doctrină. Învățătură. Sistem. Teorie.
uceníță s.f. (*înv.*) **1** v. Ucenică (v. *ucenic*). **2** v. Elevă (v. *elev*). Ucenică (v. *ucenic*).
ucíde vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a asasina, a executa, a omorî, a suprima, ‹livr.› a imola, a suplicia, ‹rar› a masacra, ‹înv. și pop.› a prăpădi, a sfârși, ‹pop. și fam.› a termina, ‹pop.› a dovedi, a găti, a isprăvi, a însura[1], a răpune, ‹fam.› a elimina, ‹înv. și reg.› a jertfi, a pieri, a pustii, a sparge, a stinge, ‹reg.› a didui, a mătrăși, a prăda, a stropși, a toropi[2], ‹înv.› a cumpli, a desufleți, a hărăcsi, a istovi, a pierde, a săvârși, a sfărâma, a strica, ‹fig.› a cosi, a desființa, ‹fig.; înv. și pop.› a muta, a strămuta, ‹fig.; fam.› a ciurui, a curăța, a lichida, a mirui[1], ‹fig.; reg.› a livezi, ‹fig.; înv.› a frânge, a seca, a stropși, ‹arg.› a achita, a dizolva, a îmbălsăma, a împăia, a mierli, a potcovi, a răci, a răzui. *Teroriștii au ucis zeci de persoane.* **2** refl. (*rar; despre oameni*) v. Omorî. Sinucide. Suicide. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a aneantiza, a demola, a distruge, a muri, a nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a sfărâma, a spulbera, a stinge, a strivi, a zdrobi. *Eșecul avut nu i-a ucis speranțele.* **2** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) ‹fig.; fam.›a asasina, a omorî. *L-a ucis cu insistențele lui.* **3** tr. (*fam.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Melița. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta. **5** refl. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Lovi. **6** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta. **7** tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Tortura. **8** tr. (*înv.; compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) v. Batjocori. Întina. Necinsti. Pângări. Profana. Viola. **9** intr. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de” care arată natura suferinței*) v. Pătimi. Suferi.
ucídere s.f. **I 1** asasinare, asasinat[1], omorâre, suprimare, ‹rar› ucis[1], ‹pop.› răpunere, ‹înv.› omorâciune, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), ucigătură, ‹fig.; fam.› lichidare, ‹arg.› achitare. *Hoții au premeditat uciderea proprietarilor casei pe care au jefuit-o.* **2** (*jur.*) asasinat[1], crimă, homicid, moarte, omor, omorâre, omucidere, ‹rar› nelegiuire, ‹înv.› deșugubină, omucid, ucigărie, ucigătură, ucisătură, ‹înv.; astăzi poetic› sânge, ‹arg.› merinoi, mortăciune. *A fost condamnat pe viață pentru ucidere.* **3** (*jur.; înv.*) ***ucidere vajnică*** v. Omor cu premeditare. **II** fig. (*înv.*) v. Bătaie. Coliziune. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă.
ucigán s.m. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.
ucigáș, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f., adj. asasin, criminal[2], homicid, omorâtor, ‹rar› omucigaș, ucigător, ‹înv. și pop.› tăietor, ‹reg.› tâlhar, ‹înv.› criminalist, omucid, răpunător, războinic, șugubăț, ‹fig.› călău, ‹fig.; livr.› asomator, ‹fig.; rar› parlagiu, ‹fig.; fam.› lichidator, ‹arg.› căpătânar, despicător, naș. *Ucigașul și complicele său au fost arestați.* **2** s.m. ***ucigaș plătit*** = killer. *Ucigașii plătiți omoară la comandă, pentru sume importante.* **3** adj. omorâtor, ucigător, ‹înv.› pierzător, răpunător. *O epidemie cu acest virus este ucigașă.* **4** adj. fig. (*fam.; glum.; despre privire*) ‹fam.; glum.›

asasin, ucigător. *Îi aruncă priviri ucigașe.* **II** s.m. art. (***ucigașul**; reg.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh al întunericului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău.Tartor.

ucígă-l-crucea subst. (*eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

ucígă-l-toaca subst. (*eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

ucigăríe s.f. (*jur.; înv.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

ucigătór, -oare adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre lovituri, emoții puternice, doze de medicamente etc.*) fatal, letal, mortal, ‹înv.› mortifer, ‹latin.; înv.› letifer. *A primit o lovitură ucigătoare în cap. O emoție puternică poate fi ucigătoare pentru cardiaci. Doza prea mare de morfină a fost ucigătoare.* **2** omorâtor, ucigaș, ‹înv.› pierzător, răpunător. **3** distrugător, nimicitor, omorâtor. *Bombe ucigătoare au omorât mulți civili.* **4** fig. (*fam.; glum.; despre privire*) ‹fam.; glum.› asasin, ucigaș. **II** (*rar*) **1** s.m., s.f., adj. v. Asasin. Criminal[2]. Homicid. Omorâtor. Ucigaș. **2** s.m. v. Călău. Gâde. **III** adj.fig. (*fam.*) **1** (*despre manifestări ale oamenilor sau despre stări, situații etc.*) v. Exasperant. Înnebunitor. **2** (*despre situații, stări sufletești, sentimente etc. ale oamenilor*) v. Apăsător. Chinuitor. Greu.

ucigătúră s.f. (*înv.*) **1** v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere. **2** v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere.

ucis[1] s.n. **1** (*rar*) v. Asasinare. Asasinat[1]. Omorâre. Suprimare. Ucidere. **2** fig. (*înv. și reg.*) v. Calvar. Canon. Cazană. Chin. Damnațiune. Durere. Patimă. Schingiuire. Schingiuit[1]. Suferință. Supliciu. Torturare. Tortură.

ucís[2], -ă adj. **I** (*despre oameni*) asasinat[2], omorât, suprimat, ‹livr.› supliciat, ‹pop. și fam.› terminat[2], ‹pop.› răpus, ‹înv. și reg.› jertfit, ‹fig.; fam.› lichidat, ‹arg.› achitat. *Cele două persoane ucise nu au fost identificate.* **II** fig. **1** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, spulberat, strivit, surpat[2], topit[2], zdrobit. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile ucise.* **2** (*înv. și reg.; despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie”*) v. Bumbăcit[2]. Snopit. Stâlcit[2]. Zdrobit.

ucisătúră s.f. **1** (*înv.*) v. Asasinat[1]. Crimă. Homicid. Moarte. Omor. Omorâre. Omucidere. Ucidere. **2** fig. (*înv. și reg.*) v. Bumbăceală. Snopeală. Snopire. Stâlceală. Stâlcire.

ucléi s.m. (*iht.; reg.*) v. Albișoară (v. *albișor*). Albiță. Obleț. Sorean (*Alburnus alburnus*).

ucraineán, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. ucraincancă, ‹pop.› ruscă, ‹reg.› rusnac, ‹înv.› malorosiancă, malorus, rutean, ruteancă. *Ucrainenii fac parte din grupul slavilor răsăriteni.* **2** adj. ‹înv.› malorosian, malorosienesc, rutean, rutenesc. *Limba ucraineană aparține familiei limbilor slave de răsărit.*

ucraineáncă s.f. ucraineană (v. *ucrainean*), ‹pop.› ruscă, ‹înv.› malorosiancă, ruteană (v. *rutean*), ruteancă.

ud, údă adj., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre pământ*) jilav, moale, reavăn, umed, umezit[2], ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este ud de la rouă.* **2** (*despre obiecte, lucruri etc.*) înmuiat, muiat, udat[2], umezit[2], ‹pop.› întins[3]. *Rufele ude se spală mai ușor.* **3** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, umed, umezit[2], ‹fig.› rourat. *Se roagă cu ochii uzi.* **4** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) asudat[2], năduşit, transpirat[2], umed, umezit[2], ‹pop.› înăduşit, ‹reg.› năboit. *Își șterge ceafa udă cu un șervețel.* **5** (*despre atmosferă, aer, mediu etc.*) umed, ‹înv. și reg.› umezos. *Se va vindeca dacă va sta câtva timp într-o atmosferă udă și caldă.Frigul ud ne pătrunde până la oase. Este o noapte udă, de toamnă târzie.* **6** (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) igrasios, jilav, umed, ‹înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mucegăit, reavăn. *Iarna, pereții pot deveni uzi din cauza condensului. Locuiește într-o casă udă.* **II** s.n. (*fiziol.; pop.*) v. Urină.

udă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale corpului etc.*) a înmuia, a muia, a umezi, ‹pop.› a întinge. *Copilul udă pensula în tuș. Își udă picioarele în apa mării.* **2** tr. (*compl. indică ființe*) ‹pop. și fam.› a boteza. *Ploaia i-a udat până la piele.* **3** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică pământul sau plante, obiecte, ființe, străzi, plantații etc.*) a (se) stropi, ‹pop. și fam.› a adăpa, a boteza, ‹reg.› a permetezli, a (se) prâsni[1]. *Dimineața, obișnuiește să ude florile din grădină. Străzile se udă pentru a nu se ridica praful. Udă rufele cu apă înainte de a le călca. Preotul a udat credincioșii cu agheasmă.* **4** tr. (*despre ape curgătoare sau stătătoare; compl. indică maluri, țărmuri, regiuni, teritorii etc.*) a scălda, a spăla, ‹înv.› a prerăura. *Oceanul udă țărmul. Pârâul udă valea umbroasă dintre dealuri.* **5** tr. a umezi, ‹fig.› a roura. *Lacrimile i-au udat obrajii.* **6** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) înlăcrima, a (se) umezi, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) înmuia. *Fumul i-a udat ochii. Ochii i s-au udat când și-a văzut bunica.* **7** tr. (*fiziol.*) a acoperi, a scălda, a umple, ‹fig.› a înmuia, a muia. *De emoție, o transpirație abundentă îi udă fața.* **II** refl. (*mai ales pop. sau fam.; despre ființe*) a se urina. *Fetița s-a udat în pat din cauza unui vis urât.*

udáre s.f. **1** stropire, stropit, udat[1], ‹înv.› udătură. *Udarea florilor trebuie făcută dimineața.* **2** stropire, stropit, udat[1], umezire, umezit[1]. *Udarea rufelor este obligatorie pentru a se călca bine.*

udát[1] s.n. **1** stropire, stropit, udare, ‹înv.› udătură. **2** stropire, stropit, udare, umezire, umezit[1].

udát[2], -ă adj. (*despre obiecte, lucruri etc.*) înmuiat, muiat, ud, umezit[2], ‹pop.› întins[3].

udăcíos, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **2** (*mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2].

udătoáre s.f. (*pop.*) **1** (*gosp.*) v. Stropitoare (v. *stropitor*). **2** (*în fierărie*) v. Praftoriță. Praftură. Stropitoare (v. *stropitor*).

udătúră s.f. **1** jilăveală, reveneală, umezeală, umiditate, ‹rar› reavăn, ‹pop.› udeală, ‹reg.› crihală, udelişte, ‹înv.› umejune. *Dimineața, în aer se simte miros de udătură de la pământul acoperit de rouă.* **2** apăraie, apărie, baltă, băltoacă, lăcăraie, lăcărie, ‹pop.› udeală, ‹reg.› covățică, lăcărău, lăcăşteu, lăcău, tău[1]. *I s-au udat pantofii mergând prin udătură.* **3** (*culin.; pop. și fam.*) ‹pop.și fam.› sorbitură. *La fiecare prânz trebuie să se mănânce și o udătură.* **4** (*pop. și fam.*) v. Băutură. **5** (*înv.*) v. Stropire. Stropit. Udare. Udat[1]. **6** (*biol.; înv.*) v. Umoare.

udeálă s.f. (*pop.*) **1** v. Apăraie. Apărie. Baltă. Băltoacă. Lăcăraie. Lăcărie. **2** v. Jilăveală. Reveneală. Udătură. Umezeală. Umiditate. **3** v. Băutură.

udélişte s.f. (*reg.*) v. Jilăveală. Reveneală. Udătură. Umezeală. Umiditate.

udí vb. IV. (*reg.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Rămâne. **2** tr. (*compl. indică animale de tracțiune, trăsuri, căruțe etc.*) v. Conduce. Mâna.

udilós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre pământ*) v. Apătos. Apos. **2** (*mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2].

udométru s.n. (*meteor.; înv.*) v. Ombrometru. Pluviometru.

udós, -oásă adj. **1** (*reg.; mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2]. **2** (*în opoz. cu „solid”, „gazos”; înv.; despre materii, substanțe etc.*) v. Lichid.

udúp s.n. (*geomorf; reg.*) v. Ponor. Râpă. Văgăună.

uf interj. **1** (*exprimă ciudă, necaz*) ah!, of!, ti!, vai! *Uf, fată, rea te-ai mai făcut! Uf! Nu pot să mai fac nimic în casa asta!* **2** (*exprimă nemulțumire, mâhnire, dezamăgire*) a[1]!, ah!, eh!, ehei!, ei! poftim!, ț!, ‹pop. și fam.› na! *Uf, ce mult s-a scumpit viața!* **3** (*exprimă dezgust, repulsie, scârbă*) ah!, of!, phi!, vai! *Uf, ce miros greu este în cameră!* **4** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, vai!, ‹pop. și fam.› îleu!, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Uf, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - Uf! Nu mă mai întreba.* **5** (*exprimă neplăcere, apăsare, o senzație de greutate*) pfu! *Uf! Ce înghesuială este aici!*

ufologíe s.f. ozeneologie. *Ufologia este studiul ozeneurilor și al fenomenelor asociate obiectelor zburătoare neidentificate.*

ug s.n. (*milit.; înv.*) v. Pluton.

úger s.f. (*anat.*) **1** (*la mamifere*) mamelă, ‹pop.› pulpă, țâță, ‹reg.› slin, zător. **2** (*la femei; vulg.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

ugereálă s.f. (*med. vet.; la ovine, caprine; reg.*) v. Agalactie contagioasă.

ughi s.m. (*fin.; înv.*) v. Galben unguresc.

úgor s.m. (*iht.; reg.*) v. Anghilă. Țipar (*Anguilla anguilla*).
uguí vb. IV. intr. (*despre porumbei și turturele*) a gânguri, ‹pop.› a durăi, ‹reg.› a coroi[2], a îngrângora, a îngurlui[2], a îngurui.
uguíre s.f gângurire, gângurit, uguit. *Din tei se aude uguirea porumbeilor.*
uguít s.n. gângurire, gângurit, uguire.
úha s.f. (*culin.; reg.*) v. Ciorbă de pește. Ciorbă pescărească.
ui[1] interj. (*exprimă mirare, uimire, surprindere; pop.*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei[1]! I[2]! O! Of! Ți! Ț! Vai!
uí[2] vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Chicoti. Chioti. Chiui. Hăuli. Striga. Țipa[1].
uiágă s.f. (*reg.*) **1** v. Butelie. Sticlă. **2** v. Clondir. **3** (*la lampa cu petrol*) v. Cilindru. Glob. Sticlă. Sticlă de lampă.
uicá vb. I. refl. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.
úică s.m. (*reg.*) **I 1** v. Bade. Bădie. Neică. Nene. **2** v. Unchi. **3** v. Unchi. **4** v. Străbun. Străbunic. Strămoș. **II** (*ornit.*) v. Șopârlar. Șorecar. Uliu. Uliul-șopârlelor (v. *uliu*) (*Buteo buteo*).
úie s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Șopârlar. Șorecar. Uliu. Uliul-șopârlelor (v. *uliu*) (*Buteo buteo*). **2** v. Șorecar. Șorecar-de-iarnă. Șorecar-încălțat (*Buteo lagopus*). **3** v. Bufniță. Buhă (*Bubo bubo*).
uiegár s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. v. Sticlar. **2** s.n. v. Blidar.
uiegós, -oásă adj. (*reg.*) v. Hialin. Hialoid. Sticlos. Vitrian. Vitrificat. Vitros.
uímă s.f. (*med.*) **1** (*pop.*) v. Adenită. Limfadenită. **2** (*pop.*) v. Scrofulă. **3** (*reg.*) v. Erizipel.
uimăceálă s.f. (*reg.*) v. Amețeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.
uimăcí vb. IV. refl., tr. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Zăpăci.
uimeálă s.f. (*înv.*) v. Minunare. Stupefiere. Surprindere. Uimire. Uluială. Uluire.
uimí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, aului[1], ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile uimesc prin ineditul lor.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) aului[1], ‹fig.› a speria. *Uimea lumea cu nebuniile ei. Erudiția tânărului a uimit auditoriul.* **3** tr. a epata, a sidera, a stupefia, a surprinde, a șoca, aului[1]. *A luat cuvântul, încercând să-i uimească pe toți cu cunoștințele lui.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a năuci, a stupefia, aului[1]. *Vestea morții subite a prietenului său l-a uimit.* **5** refl. (*despre oameni*) a se cruci, a se minuna, a seului[1], ‹pop.› a se încruci, ‹reg.› a se pocozi, a se pogăzni, ‹înv.› a se ademeni, a se ciudi, a se divi, a se ienăci, a se înminuna, a se pozni. *Oamenii s-au uimit de povestea fetei.* **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) v. Învifora. Învolbura. Răscoli. Răvăși. Sfredeli. Tulbura.
uimíre s.f. **I 1** minunare, stupefiere, surprindere, uluială, uluire, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. *Uimirea lor în fața ineditului imaginilor a fost copleșitoare.* **2** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacție, stupoare, surprindere, surpriză, uluială, uluire, ‹rar› consternație, ‹fig.› încremenire. *Uimirea lui a fost atât de mare la primirea veștii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **3** epatare, scandalizare, siderare, stupefacție, stupefiere, șocare, uluială, uluire. *Promovează un gen de publicistică de senzație, care urmărește uimirea publicului.* **4** (*în credințele religioase; înv.*) v. Apariție. Arătare. Revelație. Vedenie. Viziune. **II** fig. (*înv.*) v. Învifora. Învolburare. Răscolire. Răvășire. Tulburare. Vâltoare.
uimít, -ă adj. (*adesea constr. cu vb. „a rămâne"; despre oameni*) **I 1** consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uluit, ‹înv. și pop.› încrucit, ‹înv. și reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas uimit auzind cele povestite.* **2** năuc, năucit, perplex, stupefiat, uluit. *Uimit, la vederea fotografiilor din ziare, nu a mai putut găsi nicio scuză în favoarea lui.* **II** fig. (*înv.; despre oameni sau despre sufletul, inima etc. lor*) v. Învifora. Învolburat. Răscolit[2]. Răvășit[2]. Tulburat.
uimitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) consternant, năucitor, stupefiant, surprinzător, uluitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel uimitor de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini uimitoare prin ineditul lor.* **2** (*despre situații, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) curios, neasemuit, stupefiant, surprinzător, uluitor. *Întâmplarea i s-a părut uimitoare, fără a-i găsi o explicație logică.* **3** frapant, izbitor, sesizant, surprinzător, șocant, uluitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este uimitoare.* **4** amețitor, năucitor, uluitor, zăpăcitor, ‹fig.› halucinant, nebun. *Ritmul dansului era uimitor.* **5** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uluitor, unic. *Privit din avion, peisajul este uimitor.* **6** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uluitor, unic, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncotopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță uimitoare. A avut șansa uimitoare de a participa la o misiune în cosmos.* **7** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) epatant, stupefiant, surprinzător, șocant, uluitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs uimitor prin temele controversate dezbătute.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.*) **1** extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uluitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este uimitor de frumoasă.* **2** consternant, extraordinar, nemaipomenit, nespus, surprinzător, teribil, uluitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, senzațional, strașnic. *Cocoșatul este uimitor de urât.* **3** colosal, consternant, deosebit, excepțional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uluitor, ‹înv. și pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzațional, strașnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare uimitor de scump.*
úină s.f. (*reg.*) **1** v. Lele. Leliță. Mătușă. Nană. Tătăișă[2]. Țață. **2** v. Mătușă. Tanti.
uióș s.n. (*reg.*) **1** v. Blazer. Haină. Jachetă. Sacou. Veston. **2** v. Dulamă. Suman.
uioșél s.n. (*reg.*) v. Vestonaș.
uișág s.n. (*înv. și reg.*) **1** (*jurnal.*) v. Cotidian. Gazetă. Jurnal. Ziar. **2** v. Știre. Veste.
uitá vb. I. **A I** tr. **1** a scăpa, ‹reg.› a zăuita. *În acest moment a uitat numele ei de fată. A uitat să-i spună că are o scrisoare în cutia poștală.* **2** (*compl. indică ceea ce trebuia făcut, spus, amintit etc.*) a lăsa, a neglija, a omite, a scăpa, ‹înv. și pop.› a trece, ‹reg.› a întrelăsa, ‹înv.› a lipsi, a negriji, a neîngriji, a tăcea, ‹latin.; rar› a pretera. *În biografia făcută scriitorului nu a uitat aspectul anecdotic al vieții lui. A spus definiția pe de rost, fără a uita un singur cuvânt.* **3** (*compl. indică obiecte, acte etc.*) a lăsa. *S-a întors din drum pentru că și-a uitat cheile în ușă.* **4** (*compl. indică situații neplăcute, incidente etc.*) ‹fig.› a îngropa, a înmormânta. *După ani de zile, a uitat ura veche care a îndepărtat-o de familie.* **II** refl. **1** (*despre ființe*) a măsura, a privi, a scruta, ‹pop.› a ochi[2], ‹înv.› a cerca, ‹arg.› a se rigli. *Se uită de pe creastă la valea de la poalele muntelui. Se uită spre șosea, așteptându-l să apară cu mașina.* **2** (*despre ființe*) a privi, ‹pop. și fam.› a ochi[2], ‹fam.› a se binocla. *Se uită cu încântare la răsăritul soarelui. Câinele se uită la stăpân cu bucurie în ochi.* **3** (*despre oameni; cu determ. „în oglindă"*) a se privi, ‹pop.› a se căuta. *Fetei îi place să se uite în oglindă. Se uită în oglindă pentru a vedea cum îi cade sacoul.* **4** (*despre oameni*) a privi, a vedea, ‹reg.› a se zăuita, ‹înv.› a socoti, ‹arg.› a se bunghi. *Arde de nerăbdare să se uite la cadourile primite.* **5** (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în", „prin"*) a căuta, a cotrobăi, a răscoli, a scormoni, a scotoci, a umbla, ‹pop.› a scocorî, a scurma, ‹fam.› a fușeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcâi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a

cobârlui, a cociobăi, a corleși, a cotili, a cotori, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Se uită prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.* **6** (*înv. și pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Interesa. Îngriji. Ocupa. Preocupa. Vedea. **7** (*înv.*) v. Reaminti. Rememora. **B** (*la imper., pers. 2 sg.* ***uite****; cu val. de interj.; atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează*) iată!, vezi!, ‹pop.› ia!, iacă[1]!, ian!, ‹înv. și reg.› ni!, ‹reg.› înga! ninga! no! *Uite! Vine! Uite! Se însenînează!*

uitáre s.f. **I 1** neglijare, omitere, uitat[1], ‹înv.› negrijire, uităciune. *Uitarea îndatoririlor este condamnabilă.* **2** ignorare, neglijare, nesocotire, omisiune, omitere. *Graba duce la uitarea unor detalii semnificative.* **3** ***uitare de sine*** = **a** reverie, visare. *Tresări, scos din uitarea de sine. Adesea, în nopțile senine de vară îl învăluiau liniștea sufletească și uitarea de sine*; **b** (*în opoz. cu „egoism”*) altruism, generozitate. *Sunt persoane care acționează dezinteresat în favoarea altcuiva, dovedind, astfel, uitare de sine*; **c** extaz. *Un fel de uitare de sine se produce în el atunci când se află în fața șevaletului, în mijlocul naturii.* **4** fig. (*rar*) v. Inexistență. Neant. Neexistență. Neființă. Nimic. Nonexistență. **II 1** privire, privit, uitat[1], ‹pop.› uitătură, ‹înv. și reg.› priveală, privință, ‹înv.› vedere, ‹ital.; înv.› vistă. *Uitarea îndelungată la televizor dăunează verderii. Detaliile cusăturilor costumelor expuse se observă numai la o uitare atentă.* **2** (*înv.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură.

uitát[1] s.n. **I** neglijare, omitere, uitare, ‹înv.› negrijire, uităciune. **II 1** privire, privit, uitare, ‹pop.› uitătură, ‹înv. și reg.› priveală, privință, ‹înv.› vedere, ‹ital.; înv.› vistă. **2** (*înv.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură.

uitát[2], -ă adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc. petrecute anterior*) ‹înv.› nepomenit. *Este o întâmplare uitată pe care nu și-o poate aminti.* **2** (*despre oameni sau despre elemente, amănunte, fapte etc. care nu sunt considerate semnificative*) ignorat, neglijat, omis, ‹înv.› nesocotit. *Persoanele uitate devin introvertite.* **3** (*reg.; despre timp sau despre noțiuni temporale*) v. Destul. Îndelung. Îndelungat. Lung. Mare. Mult.

uităciós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Uituc.

uităciúne s.f. (*înv.*) v. Neglijare. Omitere. Uitare. Uitat[1].

uitătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*astăzi rar*) v. Uituc. **2** s.m., s.f. (*înv.*) v. Privitor. Spectator.

uitătúră s.f. **1** ochire, privire. *O observase în sală dintr-o uitătură.* **2** căutătură, ochi (v. *ochi*[1]), privire, ‹înv. și pop.› zare, ‹pop. și fam.› căutare, ochitură, ‹înv.› priveală, priveliște, privitură, uitare, uitat[1]. *Are uitătura blândă.* **3** (*pop.*) v. Privire. Privit. Uitare. Uitat[1].

uitít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) **1** v. Uituc. **2** v. Absent. Distrat. Inadvertent. Indiferent. Îngândurat. Năuc. Neatent. Preocupat.

uitóc, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Uituc.

uitós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Uituc.

uitúc, -ă adj. (*despre oameni*) ‹astăzi rar› uitător, ‹reg.› pliurd, uitit, uitoc, uitut, zăuituc, ‹înv.› uităcios, uitos. *Fata nu este uitucă; va transmite exact ceea ce i s-a spus. Fiind uituc, zăpăcește mereu lucrurile.*

uituceálă s.f. (*pop.*) ‹pop.› uitucie. *Din uituceală, și-a lăsat telefonul acasă.*

uitucíe s.f. (*pop.*) ‹pop.› uituceală.

uitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Chicot. Chiot. Chiu. Chiuit. Chiuitură. Hăulire. Hăulit. Hăulitură. Strigăt. Țipăt.

uitút, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Uituc.

uiuí vb. IV. intr. (*muz.; reg.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”, care arată instrumentul*) v. Cânta. Sufla. Suna.

uiúm s.n. **1** ‹pop.› vamă. *Uiumul se reține la moară, pentru măcinat.* **2** (*arg.*) v. Mită.

újbă s.f. (*mar.*) strapazan, ‹reg.› opac[1], scarmos. *De ujbă se leagă vâsla bărcii cu ajutorul unei cureluțe.*

ujmă s.n. (*reg.*) **1** (*de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) v. Chindie. Vecernie. **2** ‹reg.› chindie. *Ujina se ia între amiază și cină.*

ujuí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui. **2** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **3** (*despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.

ujurâș s.m. (*fin.; înv. și reg.*) v. Cămătar. Speculant.

ujúră s.f. (*fin.; înv. și reg.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent.

úlcă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*). **2** v. Grâu. Grâu-alb. Grâu-de-primăvară. Grâu-rusesc (*Triticum aestivum*).

ulceá s.f. (*gosp.*) ulcică, ‹reg.› boalcă, bobică, pahar. *Îi place să bea lapte acru dintr-o ulcea de lut.*

ulcelár s.n. (*gosp.; reg.*) v. Prepeleac.

ulcelúcă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Ulceluță. Ulceluță. Ulcicuță.

ulcelúșă s.f. **I** (*gosp.*) **1** ulceluță, ulcicuță, ‹reg.› ulcelucă, ulcicușă, ulciță. *Copiii beau lapte din ulcelușe din lut, când merg la bunici, la țară.* **2** olicică, oliță, ulceluță, ulcică, ‹reg.› olcuță, olișoară, oluț, paraleasă. *Fierbe laptele într-o ulcelușă din tuci.* **II** (*ornit.; reg.*) v. Ochiul-boului (v. *ochi*[1]). Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

ulcelúță s.f. (*gosp.*) **1** ulceluță, ulcicuță, ‹reg.› ulcelucă, ulcicușă, ulciță. **2** olicică, oliță, ulceluță, ulcică, ‹reg.› olcuță, olișoară, oluț, paraleasă.

úlcer s.n. **1** (*med., med. vet.*) ‹înv.› carchin. *Ulcerul se caracterizează prin leziuni pe suprafața pielii sau a mucoaselor.* **2** (*med.*) ***ulcer de gambă*** = ulcer varicos. *Ulcerul de gambă apare pe fața antero-internă a gambei, pe un fond de varice;* ***ulcer perforant*** = ***ulcer plantar*** = mal perforant plantar (v. *mal*[2]). *Ulcerul perforant poate apărea în diabet, tabes sau lepră;* ***ulcer varicos*** = ulcer de gambă.

ulcerá vb. I. tr. fig. (*compl. indică oameni*) **1** (*despre întâmplări, situații, manifestări ale oamenilor etc.*) a durea, a îndurera, a întrista, a mâhni, ‹fig.› a răni. *Atitudinea lui indiferentă a ulcerat-o. Vorbele lui spuse la mânie au ulcerat-o.* **2** a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost ulcerat public, într-o emisiune televizată.*

ulcerát, -ă adj. fig. (*despre oameni*) abătut, afectat[1], amărât, deprimat, descurajat, dezolat, indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, necăjit, prostrat, supărat, trist, ‹fig.› acru, cătrănit[2], cernit[2], fiert[2], îndoliat, înlăcrimat, înnegurat, muiat, neguros, opărit, otrăvit[2], pâclos, pleoștit, plouat[2], rănit[2], ‹fig.; fam.› avariat, dezumflat[2], rebegit, tuflit, ‹fig.; reg.› mosorât, negurat, ‹fig.; înv.› ofilit. *Ulcerat după vestea primită, s-a închis în sine.*

ulcerație s.f. (*med., med. vet.*) helcoză. *Are o ulcerație pe limbă.*

ulcícă s.f. (*gosp.*) **1** ulcea, ‹reg.› boalcă, bobică, pahar. **2** olicică, oliță, ulcelușă, ulceluță, ‹reg.› olcuță, olișoară, oluț, paraleasă.

ulcicúșă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Ulcelușă. Ulceluță. Ulcicuță.

ulcicúță s.f. (*gosp.*) ulcelușă, ulceluță, ‹reg.› ulcelucă, ulcicușă, ulciță.

ulciór s.n. = urcior[1].

ulcíță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Ulcelușă. Ulceluță. Ulcicuță.

úlcus s.n. (*med., med. vet.; livr.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

uldúc interj. (*reg.; adesea cu val. vb.*) v. Bâldâbâc! Bâltâc!

ulectomíe s.f. (*stomat.*) gingivectomie. *Prin ulectomie se rezecă gingia inflamată.*

uléi[1] s.n. **1** (*ind. alim.; și, înv.,* ***ulei de lemn***) untdelemn, ‹înv. și pop.› oloi[1], ‹înv. și reg.› zăitin. *La gătit este recomandată folosirea uleiului în locul grăsimii.* **2** (*ind. alim.*) ***ulei alimentar*** = ulei comestibil; ***ulei comestibil*** = ulei alimentar. *Uleiul alimentar sau comestibil se folosește în alimentație;* (*ind. alim., farm., cosmet.*) ***ulei de cacao*** = unt de cacao. *Uleiul de cacao este folosit la prepararea ciocolatei;* (*biol.*) ***ulei de cașalot*** = alb de balenă, ceară de balenă, cetaceum, spermaceti, spermanțet. *Uleiul de cașalot se folosește în cosmetică și în farmacie;* (*ind. alim.*) ***ulei de măsline*** = ‹reg.› olivă. *Prepară salatele numai cu ulei de măsline;* (*farm., med.*) ***ulei de pește*** = untură de pește, ‹reg.› unsoare de pește, ‹înv.› osânză. *Uleiul de pește este extras din ficatul proaspăt al unor specii de pești și este utilizat mai ales în tratarea rahitismului și a debilității fizice, deoarece este bogat în vitaminele A și D;* (*farm., ind.*) ***ulei de ricin*** = unt de ricin, ‹pop.› ricină, ‹reg.› rețică. *Uleiul de ricin are proprietăți purgative;* (*cosmet., med.*) ***ulei de santal*** = santal. *Uleiul de santal se folosește în parfumerie și în medicină.* (*chim.*) ***ulei greu*** = catran, gudron, ‹reg.› smoală, zeft. *Uleiul greu se obține din petrol, cărbune sau lemn, fiind o materie primă importantă în industria chimică;* (*chim.; înv. și*

reg.) ***ulei de piatră*** v. Bitumine lichide. Petrol. Țiței; (*înv.*) ***ulei de vitriol*** v. Acid sulfuric. Vitriol; (*adesea cu determ. care indică felul*) ***ulei esențial*** v. Esență. **3** (*ind. alim., cosmet., farm.*) unt, unt vegetal. *Uleiul este o grăsime solidă sau păstoasă obținută din semințe, boabe, miez de fructe tropicale. Ulei de migdale. Ulei de palmier.* **4** (*reg.; și,* ***ulei de lampă, ulei de naft***) v. Gaz[1]. Petrol lampant.

uléi[2] s.n. (*apic.; reg*) v. Stup.

uleiá vb. I. tr. ‹reg.› a oloi[2]. *Din greșeală, a vărsat sticla cu ulei pe fața de masă care s-a uleiat.*

uleiát, -ă adj. ‹reg.› oloiat. *A spălat fața de masă uleiată cu detergent.*

uleiér s.m. (*înv. și reg.*) ‹reg.› oloier. *Uleierul deține o presă de ulei.*

uleiós, -oásă adj. **1** (*despre substanțe, alimente etc.*) gras, onctuos, unsuros, ‹rar› osânzos. *Icrele pe care le-a preparat sunt prea uleioase.* **2** (*despre obiecte, suprafețe etc.*) gras, onctuos, uns[2], unsuros, ‹reg.› oloios. *Farfuriile uleioase trebuie spălate cu detergent.* **3** (*despre plante, semințe, fructe*) oleaginos. *Rapița este o plantă uleioasă.*

ulér s.m. (*bot.; reg.*) v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*).

uléte s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

uli s.m. (*ornit.; pop.*) = uliu.

uliác s.m. (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

uliáș s.m. (*ornit.; pop.*) v. Ulișor.

ulicáreț s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

ulicău s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

ulicioáră s.f. **1** ‹reg.› hudicioară, hudiță, huduță, ulicuță, ulițucă, ulițuță. *Stă într-un sat de munte, pe o ulicioară nepietruită.* **2** (*pop.*) v. Stradelă. Străduță.

ulicúță s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.

uligáie s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare. Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*). **2** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **3** v. Erete-de-câmp. Erete-vânăt. Șorecar. Uliu-alb. Uliu-vânăt (*Circus cyaneus*). **4** v. Gaie (*Milvus milvus*). **5** v. Gaie-neagră. Șoim-bâtlănos (*Milvus migrans*). **6** v. Șorecar. Șorecar-acvilin. Șorecar-feroce. Șorecar-mare (*Buteo rufinus*).

uligán s.m. (*ornit.; reg.*) **1** (*și* ***uligan-roșu***) v. Gaie (*Milvus milvus*). **2** ***uligan-brun*** v. Gaie-neagră. Șoim-bâtlănos (*Milvus migrans*).

uliór s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Erete. Erete-de-găini. Erete-de-porumbei. Erete-mare. Uliu. Uliu-de-porumbi. Uliu-porumbac. Uliu-porumbar. Uliul-găinilor (v. *uliu*) (*Accipiter gentilis*). **2** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

ulișór s.m. (*ornit.*) **1** ‹pop.› uliaș, ‹reg.› uliuț. *În cuib erau doi ulișori de câteva săptămâni.* **2** (*pop.*) v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*). **3** (*pop.*) ***ulișor-cu-picioare-scurte*** = ***ulișor-scund*** v. Uliu-cu-picioare-scurte (*Accipiter badius brevipes*).

ulíță s.f. (*stomat.*) gingivită, ‹pop.› roșeață. *Ulita constă în inflamarea gingiilor.*

ulițár s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

ulițárnic s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

úliță s.f. **1** ‹reg.› hudă. *Ulițele din cele mai multe sate sunt pietruite.* **2** (*pop.*) v. Stradă.

ulițúcă s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.

ulițúță s.f. (*reg.*) v. Ulicioară.

úliu s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*și* ***uliu-de-porumbi, uliu-porumbac, uliu-porumbar***, *art.,* ***uliul-găinilor***, *pop., în forma* ***uli, uli-cenușiu, uli-de-găini, uli-mare***) *Accipiter gentilis*; erete, erete-de-găini, erete-de-porumbei, erete-mare, ‹reg.› boaghe, cobeț, coroi[1], erie, gaie, găinar, hărău, orligan, porumbar[2], rățar, șoavă, șurlicar, uligaie, ulior. **2** (*și* ***uliu-mic, uliu-păsărar, uliu-păsăratic, uliu-păsăresc, uliu-vrăbier***, *art.* ***uliul-păsărilor, uliul-vrăbiilor***) *Accipiter nisus*; erete, erete-de-porumbei, erete-de-vrăbii, păsărar, ‹reg.› cobeț, coroi[1], erie, lupul-păsărilor (v. *lup*), săbioară, ulete, uliac, ulior, ulișor, uliuț. **3** (*și, art.,* ***uliul-șopârlelor***, *pop., în forma* ***uli, uli-de-pădure, uli-hoitar, uli-iepurar, uli-șorecar***) *Buteo buteo*; șopârlar, șorecar, ‹reg.› ploier, șurlicar, uică, uie. **4** (*și,* ***uliu-vânăt***, *art.,* ***uliul-rândunelelor***, *pop., în forma* ***uli, uli-păsărar***) *Falco subbuteo*; erete, eretele-rândunelelor (v. *erete*), șoim, șoim-de-vară, șoimul-ciocârliilor (v. *șoim*), șoimul-rândunelelor (v. *șoim*), ‹reg.› lăstunar. **5** ***uliu-alb*** = ***uliu-vânăt*** = *Circus cyaneus*; erete-de-câmp, erete-vânăt, șorecar, ‹reg.› gaie, uligaie; ***uliu-alb*** = (*art.*) ***uliul-stepelor*** = *Circus macrourus*; erete-alb, șorecar, ‹pop.› uli-de-câmp, uli-palid, ‹reg.› șoavă; ***uliu-cenușiu*** = ***uliu-sur*** = *Circus pygargus*; erete-cenușiu, erete-sur, șorecar, șorecar-cenușiu; ***uliu-cu-picioare-scurte*** = *Accipiter badius brevipes*; ‹pop.› ulișor-cu-picioare-scurte, ulișor-scund, ‹reg.› corui cu picioare scurte (v. *coroi*[1]), lipitoare (v. *lipitor*); ***uliu-de-baltă*** = ***uliu-de-stuf*** = ***uliu-de-trestie*** = *Circus aeruginosus*; erete-de-baltă, erete-de-stuf, șorecar, șorecar-de-baltă, șorecar-roșu, șorecar-ruginiu; (*art.*) ***uliul-vrăbiilor*** = *Falco columbarius aesalon*; erete, erete-de-iarnă, erete-pitic, gaia-găinilor (v. *gaie*), șoim, șoim-de-iarnă, șoim-pitic, șoimuleț-de-iarnă, șoimuleț-pitic, vindereu, ‹pop.› uli-de-vrăbii, ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier; (*pop.; în forma* ***uli***) ***uli-de-apă*** v. Gaie (*Milvus milvus*); ***uli-de-câmp*** = ***uli-palid*** v. Erete-alb. Șorecar. Uliu-alb. Uliul-stepelor; ***uli-de-pasăre*** = ***uli-vrăbier*** v. Erete. Erete-roșu. Vânturel. Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*); ***uli-de-stânci*** v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare. Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*); ***uli-de-vrăbii*** v. Erete. Erete-de-iarnă. Erete-pitic. Gaia-găinilor (v. *gaie*). Șoim. Șoim-de-iarnă. Șoim-pitic. Șoimuleț-de-iarnă. Șoimuleț-pitic. Uliul-vrăbiilor. Vindereu (*Falco columbarius aesalon*); ***uli-roșu*** = ***uli-vulpin*** v. Șorecar. Șorecar-roșcat. Șorecar-roșu. Șorecar-vulpin (*Buteo vulpinus*); (*reg.*) ***uliu-de-baltă*** = ***uliu-încălțat*** v. Șorecar. Șorecar-de-iarnă. Șorecar-încălțat (*Buteo lagopus*); ***uliu-mare*** v. Șorecar. Șorecar-acvilin. Șorecar-feroce. Șorecar-mare (*Buteo rufinus*); ***uliu-mic*** v. Berbecel. Lupul-vrăbiilor. Sfrâncioc. Sfrâncioc-coțofănesc. Sfrâncioc-mare. Sfrâncioc-păsăresc. Sfrâncioc-popesc (*Lanius excubitor*). **II** (*art.* ***uliul***; *j. de copii; reg.*) v. Cloșca-cu-pui (v. *cloșcă*). Puia-gaia. **III** (*jur.; arg.*) v. Acuzator. Acuzator public. Procuror.

uliúț s.m. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ulișor. **2** v. Erete. Erete-de-porumbei. Erete-de-vrăbii. Păsărar. Uliu. Uliu-mic. Uliu-păsărar. Uliu-păsăratic. Uliu-păsăresc. Uliu-vrăbier. Uliul-păsărilor (v. *uliu*). Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*) (*Accipiter nisus*).

ulm s.m. (*bot.*) **1** (*și* ***ulm-campestru, ulm-de-câmp***) *Ulmus carpinifolia*; ‹reg.› caragaci, ulmac, ulmar, ‹înv.› șleau[1]. **2** (*și* ***ulm-pedunculat***) *Ulmus laevis*; velniș, ‹pop.› vânj. **3** (*și* ***ulm-de-munte***) *Ulmus scabra*; velniș.

ulmá vb. I. tr. **1** (*reg.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi. **2** fig. (*înv.; compl. indică acțiuni, fapte viitoare, întâmplări despre care nu se poate afla încă în mod direct*) v. Anticipa. Intui. Mirosi. Presimți. Simți.

ulmăc s.m. (*bot.*) v. Ulm. Ulm-campestru. Ulm-de-câmp (*Ulmus carpinifolia*).

ulmár s.m. (*bot.*) v. Ulm. Ulm-campestru. Ulm-de-câmp (*Ulmus carpinifolia*).

ulmét s.n. (*bot.*) ulmiș, ‹reg.› ulmiște. *Ulmetul este o pădure de ulmi.*

ulmíș s.n. (*bot.*) ulmet, ‹reg.› ulmiște.

ulmișór s.m. (*bot.*) ulmuleț, ‹reg.› ulmuț.

ulmíște s.f. (*bot.; reg.*) v. Ulmet. Ulmiș.

ulmuléț s.m. (*bot.*) ulmișor, ‹reg.› ulmuț.

ulmúș s.n. (*anat.; reg.*) v. Luetă. Omușor. Omușorul gâtlejului (v. *omușor*). Uvulă.

ulmúț s.m. (*bot.; reg.*) v. Ulmișor. Ulmuleț.

ulnăr, -ă adj. (*anat.*) cubital.

úlnă s.f. (*anat.*) cubitus. *Ulna formează împreună cu radiusul scheletul antebrațului.*

ulteriór, -oáră adj. (*în opoz cu „anterior”*) posterior. *Concluziile comisiei de anchetă vor fi date publicității la o dată ulterioară.*

ulterioritáte s.f. (*rar*) v. Posterioritate.

últim, -ă adj. **1** final. *Ultima etapă de fotbal se desfășoară la București. Participă la ultima*

cursă de ciclism. **2** suprem. *A făcut sacrificiul ultim pentru a-și salva flul.* **3** (*despre oameni; de obicei precedă subst.*) abject, infam, josnic, mârșav, mișel, mizerabil, nedemn, nelegiuit, nemernic, netrebnic, păcătos, periculos, scelerat, ticălos, ‹înv. și pop.› eretic, nebun, ‹pop. și fam.› parșiv, ‹pop.› becisnic, rău, ‹fam.› japiță, ‹înv. și reg.› ticăit[2], ‹reg.› bedaș, cotăzit, hârlav, pălăvatic, pângar, proclet, ‹înv.› fărădelege, fărălegiuitor, nimerit, nimicit, ocărât, răutățit, vil, ‹fig.› infect, lamentabil, murdar, negru, sordid, ‹fig.; livr.› reptilian. *Prin fapta sa s-a dovedit a fi ultimul om.* **4** (*art.*) ***ultima lovitură*** = lovitură decisivă. *Boxerul i-a aplicat adversarului ultima lovitură.*

últra adj. invar. (*fam.; despre fapte, evenimente, stări, despre calitatea unor produse, despre creații, manifestări etc. ale oamenilor sau, p. ext. despre oameni*) v. Desăvârșit. Excelent. Excepțional. Extraordinar. Fabulos. Fantastic. Fenomenal. Formidabil. Grozav. Ideal. Magistral. Minunat. Nemaipomenit. Perfect. Splendid. Sublim. Superb.

ultraabundént, -ă adj. supraabundent, ‹livr.› pletoric. *Discursul său este ultraabundent în metafore.*

ultraacústic, -ă adj. ultrasonic, ultrasonor. *Această lamă începe să vibreze sub influența undelor ultraacustice.*

ultracalificát, -ă adj. supracalificat. *Personalul din firmă este ultracalificat.*

ultraaglomerát, -ă adj. supraaglomerat. *Când se fac reduceri de prețuri, marile complexe comerciale sunt ultraaglomerate.*

ultracentrál, -ă adj. extracentral. *Are un apartament ultracentral.*

ultracentralizát, -ă adj. supercentralizat, supracentralizat. *Sistemul de învățământ este ultracentralizat.*

ultraconfórt s.n. superconfort, supraconfort. *Într-un hotel de cinci stele este ultraconfort.*

ultracunoscút, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) arhicunoscut, binecunoscut, celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, vestit ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. și pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hiveș, hiviclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustric, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifar, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; inv.› lucitor, străluminat. *Apreciatul actor american este și un regizor ultracunoscut. Faptele sale de arme au rămas ultracunoscute. Este autorul unor aforisme ultracunoscute.* **2** arhicunoscut, banal, depășit, răscunoscut, știut[2], vechi[2], ‹fam.› supercunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig., fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc ultracunoscut și nimeni nu a râs.*

ultrademocrát, -ă adj. ultrademocratic. *S-a înscris într-un partid ultrademocrat.*

ultrademocrátic, -ă adj. ultrademocrat.

ultraeficiént, -ă adj. supereficient. *Sistemele de aer condiționat sunt ultraeficiente în timpul zilelor toride.*

ultraelaborát, -ă adj. supraelaborat. *Și-a făcut o coafură ultraelaborată. Perfecționist fiind, are și un limbaj ultraelaborat.*

ultraeterát, -ă adj. fig. (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], vaporos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase ultraeterată.*

ultrafín, -ă adj. (*despre anumite produse, băuturi etc.*) extrafin, superfin, suprafin, ‹rar› străfin. *Au fost serviți cu un coniac ultrafin. A cumpărat o ciocolată ultrafină.*

ultrafinăre s.f. (*ind.*) ultrafining. *Ultrafinarea este un procedeu de hidrogenare catalitică, aplicat în industria prelucrării țițeiului în vederea îmbunătățirii calității produselor.*

ultrafíning s.n. (*ind.*) ultrafinare.

ultragiá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a vexa, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹reg.› a hicăi, a mârdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbălora. *A luat atitudine deoarece a fost ultragiat public, într-o emisiune televizată.*

ultragiát, -ă adj. (*despre oameni*) insultat, invectivat, jignit, ofensat, vexat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul ultragiat a intrat în polemică cu opozanții săi.*

ultragiére s.f. insultare, invectivare, jignire, ofensare, vexare, ‹fig.› lezare, rănire. *Ultragierea politicianului a fost necuviincioasă.*

ultrainteresánt, -ă adj. arhiinteresant. *Editorialul de astăzi din ziar este ultrainteresant.*

ultraísm s.n. extremism. *Ultraismul politic, ca și cel religios, trebuie amendat.*

ultrăj s.n. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Ultrajele din presă au demoralizat-o.*

ultramarín[1] s.n., adj. invar. **1** s.n. albăstreală, ‹pop.› turchez, ‹reg.› mierială, sineală, vineață. *Ultramarinul este folosit în gospodărie și în industria textilă.* **2** adj. invar (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) albastru, ‹pop.› turchez. *Îi place culoarea ultramarin. Astăzi a îmbrăcat un costum ultramarin.*

ultramarín[2], -ă adj. (*rar*) v. Transmarin.

ultramicrón s.m. (*fiz.*) submicron. *Ultramicronul este o particulă coloidală cu dimensiune inferioară unei zecimi de micron. Ultramicronii sunt vizibili numai la ultramicroscop.*

ultramicroscóp s.n. (*fiz.*) supermicroscop. *La ultramicroscop sunt observate obiectele ale căror dimensiuni sunt sub limita de separare a microscopului obișnuit.*

ultramodérn, -ă adj. extramodern, supermodern, ultramodernist. *Vedeta poartă haine ultramoderne.*

ultramoderníst, -ă adj. extramodern, supermodern, ultramodern.

ultramontán, -ă adj. ultramuntean. *Persoanele ultramontane locuiesc dincolo de munți.*

ultramunteán, -ă adj. ultramontan.

ultraperformánt, -ă adj. superperformant. *Are un sistem audio ultraperformant. Și-a cumpărat un laptop ultraperformant.*

ultraplín, -ă adj. (*despre locuri, încăperi*) arhiplin, superplin. *Stadionul a fost ultraplin la concertul vedetei americane de muzică rock.*

ultrapopulát, -ă adj. (*despre teritorii, localități etc.*) arhipopulat. *Locuiește într-un cartier mărginaș, ultrapopulat.*

ultrareacționár, -ă adj. arhireacționar. *Poliția se confruntă cu manifestanți ultrareacționari.*

ultrarezistént, -ă adj. suprarezistent. *Și-a cumpărat niște pantofi ultrarezistenți.*

ultrascúrte s.f. pl. (*fiz.*) raze ultrascurte (v. *rază*). *Ultrascurtele sunt radiații electromagnetice cu lungimi de undă foarte mici, utilizate în telecomunicații, medicină etc.*

ultrasensíbil, -ă adj. **1** (*despre instrumente, aparate de măsură de mare precizie etc.*) extrasensibil, supersensibil. *La înregistrarea melodiei pe disc a folosit un microfon ultrasensibil.* **2** (*fotogr.; despre materiale fotografice*) suprasensibil. **3** (*despre ființe*) extrasensibil, suprasensibil. *Încearcă să nu o supere cu nimic, deoarece este o persoană ultrasensibilă.*

ultrasónic, -ă adj. (*fiz.*) ultraacustic, ultrasonor. *Această lamă începe să vibreze sub influența undelor ultrasonice.*

ultrasonografíe s.f. (*med., med. vet.*) ecografie, ecotomografie, ultrasonoscopie. *Prin ultrasonografie se explorează un organ sau o regiune din organism cu ajutorul ultrasunetelor.*

ultrasonór, -ă adj. (*fiz.*) ultraacustic, ultrasonic.

ultrasonoscopíe s.f. (*med., med. vet.*) ecografie, ecotomografie, ultrasonografie.

ultravírus s.n. (*microbiol.*) infravirus, virus filtrabil, virus filtrant. *Ultravirusul, fiind extrem de mic, nu poate fi văzut la microscopul obișnuit.*

ulúc s.n. **I** (*constr.*) **1** burlan, jgheab, ‹pop.› șipot, țurloi, țurțur, ‹reg.› țuțuroi. *Pe uluc curge apa de la izvor sau de la cișmea.* **2** (*reg.*) v. Olan. Țiglă[1]. **II 1** adăpătoare, jgheab, troacă, ‹pop.› teică[1], ‹înv. și reg.› covată, scoc, ‹reg.› lăturar, moldă, piuă, vălău. *A pus apă în uluc pentru a bea caii.* **2** (*la streașina casei*) ‹pop.› șipot, ‹reg.› vălău. *Apa de ploaie de pe acoperiș se adună în uluce, apoi curge spre burlane.* **3** (*la moara de apă*) jgheab, scoc, ‹pop.› burlan, lăptoc, șipot, ‹reg.› hadă, padină, pod[1], slobozitoare (v. *slobozitor*), ton[3], vălău, ‹înv.› hamza. *Prin uluc curge apa care pune în mișcare roata morii.* **4** (*silv.*) jilip, plancă, scoc, ‹reg.› plevașcă, riz, rol[2], vălău. *Pe uluc se scot, prin alunecare, buștenii din pădure.* **5** (*tehn.*) canelură, nut, renură, ‹rar› răclitură. *Ulucul de pe suprafața cilindrică a unei piese servește la asamblarea acesteia cu o altă piesă canelată.*

ulucár[1] s.m. (*iht.; reg.*) v. Sulac (*Cyprinus carpio hungaricus*).
ulucár[2] s.n. (*în dulgherie; reg.*) v. Şănţuitor. Ulucitor.
ulucáş s.n. (*tehn.; la moară*) v. Piscoaie (v. *piscoi*). Vrană.
ulúcă s.f. **1** ‹înv. şi reg.› stobor, ştachetă. *Casa are un gard din uluci.* **2** (*mai ales la pl.* ***uluci****; constr.; pop.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură.
ulucări vb. IV. tr. (*compl. indică buşteni*) ‹reg.› a uluci. *Pădurarii ulucăresc butucii pe uluc la vale.*
ulucăríe s.f. (*constr.; reg.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrădătură.
ulucí vb. IV. tr. (*compl. indică buşteni*) ‹reg.› a ulucări.
ulucitór s.n. (*în dulgherie*) şănţuitor, ‹reg.› ulucar[2]. *Cu ulucitorul se fac şanţuri de-a lungul marginilor unor piese de lemn care se asamblează.*
uluí[1] vb. IV. **1** tr. (*compl. indică oameni*) a consterna, a minuna, a perplexa, a sidera, a stupefia, a surprinde, a uimi, ‹fran.; înv.› a etona, ‹fig.› a încremeni, a orbi, ‹fig.; livr.› a ebluisa, ‹fig.; fam.› a trăsni. *Imaginile uluiesc prin ineditul lor.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a uimi, ‹fig.› a speria. *Uluia lumea cu nebuniile ei. Erudiţia tânărului a uluit auditoriul.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a năuci, a stupefia, a uimi. *Vestea morţii subite a prietenului său l-a uluit.* **4** tr. (*compl. indică oameni*) a epata, a sidera, a stupefia, a surprinde, a şoca, a uimi. *A luat cuvântul, încercând să-i uluiască pe toţi cu cunoştinţele lui.* **5** refl. (*despre oameni*) a se cruci, a se minuna, a se uimi, ‹pop.› a se încruci, ‹reg.› a se pocozi, a se pogozni, ‹înv.› a se ademeni, a se ciudi, a se divi, a se ienăci, a se înminuna, a se pozni. *Oamenii s-au uluit de povestea fetei.* **6** tr., refl. (*înv. şi reg.*) v. Ameţi. Buimăci. Năuci. Zăpăci. **7** refl., tr. (*reg.; sub. sau compl. indică construcţii, elemente de construcţii, clădiri etc.*) v. Cădea. Dărăpăna. Dărâma. Nărui. Prăbuşi. Prăvăli. Risipi. Surpa. **8** refl. (*reg.; despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Zăpăci.
uluí[2] vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) v. Afirma. Declara. Mărturisi. Relata. Spune. Zice. **2** (*compl. indică oameni*) v. Chestiona. Interoga. Întreba.
uluiálă s.f. **1** minunare, stupefiere, surprindere, uimire, uluire, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. **2** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacţie stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluire, ‹rar› consternaţie, ‹fig.› încremenire. **3** epatare, scandalizare, siderare, stupefacţie, stupefiere, şocare, uimire, uluire. **4** (*înv. şi reg.*) v. Ameţeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală.
uluíre s.f. **1** minunare, stupefiere, surprindere, uimire, uluială, ‹înv.› ienăcire, minune, uimeală, ‹fran.; înv.› etonament. *Uluirea lor în faţa ineditului imaginilor a fost copleşitoare.* **2** consternare, năuceală, perplexitate, stupefacţie, stupoare, surprindere, surpriză, uimire, uluială, ‹rar› consternaţie, ‹fig.› încremenire. *Uluirea lui a fost atât de mare la primirea veştii, încât nu a mai putut scoate niciun cuvânt.* **3** epatare, scandalizare, siderare, stupefacţie, stupefiere, şocare, uimire, uluială. *Promovează un gen de publicistică de senzaţie, care urmăreşte uluirea publicului.* **4** (*înv. şi reg.*) v. Ameţeală. Buimăceală. Buimăcire. Mahmureală. Mahmurie. Năuceală. Năucire. Perplexitate. Zăpăceală. **5** (*înv.*) v. Ademenire. Amăgire. Înşelare[1]. Înşelăciune. Înşelătorie. Mistificare. Momire. Păcăleală. Păcălire. Păcălit[1]. Trişare.
uluít, -ă adj. (*despre oameni; adesea constr. cu vb. „a rămâne”*) **1** consternat, crucit, minunat, mirat, perplex, siderat, stupefiat, surprins, uimit, ‹înv. şi pop.› încrucit, ‹înv. şi reg.› izumit, ‹fig.› interzis, încremenit, ‹fig.; rar› pietrificat, ‹fig.; fam.› mut. *A rămas uimit auzind cele povestite.* **2** năuc, năucit, perplex, stupefiat, uimit. *Uluit, la vederea fotografiilor din ziare, nu a mai putut găsi nicio scuză în favoarea lui.* **3** (*înv. şi reg.*) v. Ameţit. Buimac. Buimăcit. Năuc. Năucit. Zăpăcit.
uluítă s.f. (*relig.; înv.*) v. Predicare. Propagare. Propovăduire. Răspândire.
uluitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre fapte, întâmplări etc.*) consternant, năucitor, stupefiant, surprinzător, uimitor, ‹rar› eberluizant, ‹fam.› aiuritor, ‹fran.; înv.› etonant. *Are un fel uluitor de a vedea lucrurile. Uneori, la televizor se transmit imagini uluitoare prin ineditul lor.* **2** (*despre situaţii, stări, despre atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) curios, neasemuit, stupefiant, surprinzător, uimitor. *Întâmplarea i s-a părut uluitoare, fără a-i găsi o explicaţie logică.* **3** frapant, izbitor, sesizant, surprinzător, şocant, uimitor, ‹fig.; rar› bikinian. *Asemănarea dintre cei doi gemeni este uluitoare.* **4** ameţitor, năucitor, uimitor, zăpăcitor, ‹fig.› halucinant, nebun. *Ritmul dansului era uluitor.* **5** (*despre elemente din natură, opere de artă, situaţii etc.*) excepţional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, unic. *Privit din avion, peisajul este uluitor.* **6** (*subliniază caracterul ieşit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepţional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârşit[2], nespus, teribil, uimitor, unic, uriaş, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstruşnic, senzaţional, ‹înv. şi reg.› necovârşit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoţopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanţă uluitoare. A avut şansa uluitoare de a participa la o misiune în cosmos.* **7** (*despre oameni sau despre manifestări, acţiuni etc. ale lor*) epatant, stupefiant, surprinzător, şocant, uimitor, ‹engl.› shocking. *Are uneori un discurs uluitor prin temele controversate dezbătute.* **II** adv. (*modal; ca determ. al unui adj. sau al unui adv. de care se leagă prin prep. „de” îi dă val. de super. abs.*) **1** extraordinar, foarte, grozav, negrăit, nemaipomenit, nespus, tare, teribil, uimitor, ‹pop.› coz, ‹fam.› trăsnet, ‹fig.› foc. *Fata este uluitor de frumoasă.* **2** consternant, extraordinar, grozav, nemaipomenit, nespus, surprinzător, teribil, uimitor, ‹fam.› fantastic, fenomenal, formidabil, senzaţional, straşnic. *Cocoşatul este uluitor de urât.* **3** colosal, consternant, deosebit, excepţional, extraordinar, extrem, foarte, groaznic, grozav, incredibil, înfiorător, îngrozitor, înspăimântător, neasemuit, nemaipomenit, nespus, ridicol, surprinzător, tare, teribil, uimitor, ‹înv. şi pop.› mult, ‹fam.› fantastic, formidabil, giugiuc, senzaţional, straşnic, ‹înv.› nepomenit, ‹fig.› foc, ‹fig.; fam.› catran. *Produsul i se pare uluitor de scump.*
umán, -ă adj. **1** omenesc, ‹pop.› creştinesc, ‹înv.› sufletesc. *La poalele muntelui este o aşezare umană. Spiritul uman se îmbogăţeşte prin cultură.* **2** (*pedag.; în opoz. cu „real”; despre învăţământ, clase, licee etc.*) modern, umanistic, ‹înv.› umanitar. *S-a înscris la secţia umană din liceu.*
umánist, -ă adj. umanistic. *Cronicarii români au fost spirite umaniste. Este respectat pentru cultura lui umanistă. Erasmus din Rotterdam este o personalitate emblematică a curentului umanist.*
umanístic, -ă adj. **1** umanist. **2** (*pedag.; în opoz. cu „real”; despre învăţământ, clase, licee etc.*) modern, uman, ‹înv.› umanitar.
umanitár, -ă adj. **1** (*despre acţiuni, întreprinderi etc. ale oamenilor*) caritabil, filantropic. *Marele actor este implicat în numeroase activităţi umanitare.* **2** (*pedag.; în opoz. cu „real”; înv.; despre învăţământ, clase, licee etc.*) v. Modern. Uman. Umanistic.
umanitarísm s.n. umanitate. *Donând bani pentru ridicarea caselor sinistraţilor, bancherul a făcut un gest plin de umanitarism. Opera scriitorului este străbătută de accente de umanitarism.*
umanitaríst, -ă s.m., s.f. ‹rar› pacifist. *Umanitaristul este adeptul umanitarismului.*
umanitáte s.f. **1** (*adesea cu determ. „întreagă”, „toată”*) lume, omenire, seminţia omenească (v. *seminţie*), univers, ‹înv. şi reg.› omenime, ‹reg.› lumucă, ‹înv.› seminţia pământenilor (v. *seminţie*), viii (v. *viu*). *Toată umanitatea militează pentru pace. În cartea sa studiază o perioadă importantă din istoria umanităţii.* **2** umanitarism.
umanizá vb. tr., refl. (*compl. sau sub. indică popoare, comunităţi umane etc.*) a (se) civiliza. *Unele colectivităţi au fost umanizate cu ajutorul religiei.*
úmăr s.m. **I 1** (*art., la pl.; anat.*) ***umerii feţei*** = ***umerii obrajilor*** = pomeţi, ‹înv. şi reg.› merele obrazului (v. *măr*[2]), ‹reg.› poama obrazului (v. *poamă*), pumnii obrajilor (v. *pumn*), umerii de la obraz, umerii de obraz, umărul la ochi, umărul ochiului, ‹înv.› magule (v. *magulă*). *Are umerii obrajilor*

foarte proeminenți; (*reg.*) ***umerii de la obraz = umerii de obraz = umărul la ochi = umărul ochiului*** v. Pomeți. Umerii feții. Umerii obrajilor. **2** (*anat.; la oameni și la unele animale; pop.; și, art., **umărul gâtului***) v. Ceafă. Cerbice. Grumaz. **3** (*anat.; la oameni și la unele animale; reg.*) ***umărul genunchiului*** v. Patelă. Rotulă. **II 1** (*rar; adesea cu determ. „de lemn”*) v. Portmantou. Umeraș. **2** (*la jug; pop.; și, art., **umărul jugului***) ‹reg.› trâmbă. *Umărul este partea de sus a jugului, care se așază pe gâtul animalelor.* **3** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.; și **umărul osiei***) ‹reg.› creier, junghietură, opor, umerar, umeraș. *Umărul se află lângă strângălie și se îmbină cu căpățâna roții.* **4** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea.

umbelát, -ă adj. (*bot.; despre unele organe ale plantelor*) umbeliform, ‹înv.› umbrelat.

umbélă s.f. (*bot.*) ‹înv.› umbrelă. *Umbela este o inflorescență racemoasă la care pedunculii fiecărei flori pornesc din același punct și se ridică la aceeași înălțime, ca pânza unei umbrele.*

umbelifórm, -ă adj. (*bot.; despre unele organe ale plantelor*) umbelat, ‹înv.› umbrelat. *Florile trandafirului pot fi umbeliforme sau dispuse în raceme umbeliforme.*

umblá vb. I. (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) **I** (*predomină ideea de deplasare*) **1** intr. (*despre ființe; de obicei cu determ. modale sau locale*) a se deplasa, a merge, a se mișca, ‹pop.› a se purta, ‹înv. și reg.› a păsa[2], ‹reg.› a pohodi, ‹înv.› a deștinde. *Bolnavul s-a dat jos din pat și a început să umble prin cameră.* **2** intr. (*despre oameni, vehicule etc.; cu determ. locale sau modale*) a circula, a se deplasa, a merge, a se mișca. *Umblă prin oraș doar pe jos.* **3** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a merge, a străbate, a traversa, a trece. *În concediu a umblat prin munți.* **4** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a călători, a colinda, a cutreiera, a se deplasa, a peregrina, a voiaja, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbate. *A umblat prin multe țări ale lumii.* **5** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a hoinări, a peregrina, a rătăci, a vagabonda, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am umblat!* **6** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a bântui, a colinda, a cutreiera, a se plimba. *Ce tot umbli prin oraș! Mai stai și acasă!* **7** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a se duce[2], a merge. *Toată ziua umblă prin magazine.* **8** intr. (*despre oameni; cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a se deplasa, a se duce[2], a merge. *A umblat prin toate farmaciile pentru a-și găsi medicamentele.* **9** tr. (*mai ales pop.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a străbate, ‹pop.› a alerga, a călca, a ocoli, a petrece, a purta, ‹fam.› a zvânta, ‹înv. și reg.› a răzbate, ‹înv.› a plimba, ‹fig.› a treiera, a vântura. *Toată ziua umblă străzile.* **10** intr. (*pop.; despre păsări, insecte etc.*) v. Deplasa. Trece. Zbura. **11** intr. (*pop.; despre nori*) v. Deplasa. Mișca. **12** intr. (*nav.; pop.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Merge. Naviga. Pluti. **13** intr. (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „la”, „după”*) v. Interesa. Îngriji. Ocupa. Preocupa. Vedea. **14** intr. (*reg.; despre vânt*) v. Bate. Sufla. Trece. **II** intr. (*predomină ideea de căutare, de străduanie pentru a găsi, pentru a afla ceva*) **1** (*despre ființe; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „în”, „prin”*) a căuta, a cotrobăi, a răscoli, a scormoni, a scotoci, a se uita, ‹pop.› a scociorî, a scurma, ‹fam.› a fușeri, ‹fam.; glum.› a percheziționa, ‹înv. și reg.› a cotroci, a scodoli, a scorbeli, ‹reg.› a bârcăi, a bodicăi, a boltăi, a borfăi, a boscorodi, a bulduși, a cobârlui, a cociobăi, a corleși, a cotili, a cotorî, a coțobăi, a dibisi, a hojbăi, a motroși, a scobârli, a scofeli, ‹înv.› a scorteli, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Umblă prin toate sertarele biroului, dar nu-și găsește stiloul.* **2** (*pop. și fam.*) v. Căuta. Încerca. **III** intr. (*tehn.; predomină ideea de mișcare, de funcționare; pop.; despre aparate electrice, mecanisme, motoare cu explozie etc.*) v. Aprinde. Funcționa. Lucra. Merge. **IV** intr. (*despre oameni*) **1** a merge, a purta. *Iarna umblăm cu haine groase. Vara umblă cu pălărie de soare.* **2** a se folosi, a întrebuința, a se servi, a se sluji, a utiliza, a uza. *Umblă cu tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **V** intr. (*predomină ideea de trecere, de transmitere, de circulație, de răspândire*) **1** (*înv. și pop.; de obicei cu determ. „din mână în mână”, „din om în om”*) v. Purta. Transmite. Trece. **2** (*înv. și pop.*) v. Circula. Folosi. Întrebuința. Utiliza. Uzita. **3** fig. (*pop. și fam.; despre vorbe, păreri, zvonuri etc.*) v. Circula. Extinde. Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Transmite. **VI** intr. (*înv. și pop ; despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) v. Desfășura. Evolua. Întâmpla. Petrece. **VII** intr. (*predomină ideea de mânuire, de îndeletnicire, de utilizare*) **1** (*înv. și pop; urmat de determ. care indică dispozitive sau sisteme tehnice, instrumente, aparate etc., introduse prin prep. „cu”*) v. Manevra. Manipula. Mânui. **2** (*înv. și pop.; urmat determ. care indică obiecte, produse etc., introduse prin prep. „cu”*) v. Folosi. Întrebuința. Utiliza. **3** (*înv. și pop; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu” sau „în”*) v. Îndeletnici. Ocupa. **4** (*pop.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Interesa. Îngriji. Ocupa. Preocupa. Vedea.

umblăre s.f. (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) umblat[1], umblătură, umblet.

umblát[1] s.n. (*astăzi mai ales pop.* sau *fam.*) **1** umblare, umblătură, umblet. **2** colindare, colindat, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblet, ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură. *Umblatul prin parcuri o relaxează.* **3** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, mișcare, pas[2], pășire, pășit, umblet, ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2].

umblát[2] -ă adj. **1** (*despre oameni*) călătorit, voiajat, ‹fam.› purtat[2]. *Mai rar un om așa umblat ca dumneata!* **2** (*despre drumuri, căi etc.*) bătătorit, bătut[2], circulat, frecventat, ‹înv.› umblător. *Drumul umblat din pădure duce spre schit.*

umblăréț, -eáță adj., s.m., s.f. (*adesea glum.* sau *iron.*) plimbăreț, ‹înv.› plimbătaret, ‹fran.› flaneur. *Persoanelor umblărețe le place să meargă mult pe jos. Umblărețiii au întârziat la masă.*

umblătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m. **1** (*la pl. **umblători**; fam.; adesea cu determ. care indică materialul, calitatea, întrebuințarea*) v. Pantof. **2** (*la pl. **umblători**; fam.*) v. Gheată. **3** (*la pl. **umblători**; fam.*) v. Încălțăminte. **4** (*înv.*) v. Curier. Mesager. Ștafetă. **II** s.f. (*reg.*) **1** v. Closet. Toaletă. Veceu. **2** (*apic.; la stup*) v. Urdiniș. **III** adj. **1** (*reg.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.*) v. Plutitor. **2** (*înv.; despre drumuri, căi etc.*) v. Bătătorit. Bătut[2]. Circulat. Frecventat. Umblat[2]. **3** (*înv.; despre monede, bancnote etc.*) v. Bun. Valabil.

umblătúră s.f. **I 1** (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) umblare, umblat[1], umblet. *Este obosit după atâta umblătură prin oraș.* **2** (*astăzi mai ales pop. sau fam.*) alergare, alergătură, fugă, fugăreală, goană, umblet, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ștrapaț, ștrapă, ștrăpățuială, ștrăpățuit. *Pregătindu-se logodna fetei, era o umblătură continuă între casă și diverse magazine.* **3** (*pop.*) v. Deplasare. Mergere. Mers. Mișcare. Umblet. **4** (*pop.*) v. Colindare. Colindat. Cutreierare. Cutreierat. Hoinăreală. Hoinărire. Rătăcire. Umblat[1]. Umblet. **II** (*înv.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare.

úmblet s.n. **I 1** deplasare, mergere, mers, mișcare, ‹rar› ambulație, mergătură, ‹pop.› umblătură, ‹înv.› deplasament, marș, merset. *Umbletul după masă este recomandat de medic.* **2** umblare, umblat[1], umblătură. **3** alergare, alergătură, fugă, fugăreală, goană, umblătură, ‹reg.› mânătură, prepurtare, ștrapaț, ștrapă, ștrăpățuială, ștrăpățuit. **4** circulație, mers, ‹pop.› purtare. *Treptele s-au tocit de la umbletul pe ele.* **5** (*adesea urmat de determ. care arată felul*) călcătură, mers, mișcare, pas[2], pășire, pășit, umblat[1], ‹rar› picior, ‹înv. și pop.› mersătură, mersură, ‹rus.; înv.› hod[2]. *Îl recunoaște după umblet.* **6** (*de obicei constr. cu vb. ca „a auzi”, „a asculta”*) pas[2]. *Neputând dormi, auzea umbletul vecinei de deasupra.* **7** colindare, colindat, cutreierare, cutreierat, hoinăreală, hoinărire, rătăcire, umblat[1], ‹livr.› vagație, ‹rar› cutreier, cutreierătură, ‹pop.› umblătură. **8** (*hidrol.*) curent, curs[1], ‹înv. și reg.› scursură, ‹reg.› scurs[1], scursoare, ‹înv.› cursoare. *Umbletul apelor de munte este rapid.* **9** (*înv.*) v. Călătorie. Deplasare. Drum. Excursie. Voiaj. **10** (*înv.*) v. Cale. Drum. **11** (*constr.; înv.*) v. Coridor. Culoar. Gang[1]. **II 1** (*înv. și pop.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Purtare. **2** (*înv.*) v. Intrigă. Mașinație. Uneltire. **III** (*înv.*) v. Desfășurare. Dezvoltare. Evoluție. Mers.

úmbo s.f. (*anat.*) ombilic. *Umboul este o structură anatomică proeminentă.*
umbón s.n. (*zool.*) ombilic. *Umbonul este punctul central și proeminent al unei cochilii.*
umbrágiu s.n. (*înv.*) v. Umbră.
umbrár s.n. **I 1** ‹înv.› umbră. *A adormit sub umbrarul nucului bătrân din fața casei.* **2** (*constr.*) ‹reg.› șop[2]. *Iau masa la restaurant, pe terasa de sub umbrar.* **3** (*înv.* și *reg.*) v. Șatră. **4** (*înv.* și *reg.*) v. Umbrelă. **5** (*constr.; reg.*) v. Bordei. Colibă. **6** (*constr.; reg.*) v. Șopron. **7** (*constr.; reg.*) v. Magazie. Șopron. Șură. **8** (*înv.*) v. Cort. **9** (*înv.*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **10** (*bis.; înv.*) v. Baldachin. Oranist. Uranisc. **II** (*art.; bot.; reg.*) ***umbrarul-doamnei*** = ***umbrarul-muntelui*** v. Crețișoară (v. *crețișor*) (*Alchemilla vulgaris*).
umbrátic, -ă adj. (*rar; despre copaci, vegetație*) v. Umbros.
úmbră s.f. **I 1** ‹rar› umbrire, ‹înv.› umbragiu. *Lumina soarelui nu pătrunde în cameră din cauza umbrei pe care o face nucul din fața casei. Au poposit pentru câteva clipe la umbra unui stejar bătrân.* **2** ‹rar› umbriș. *Fiind prea cald pe terasă, se retrage la umbră, acolo unde razele soarelui nu ajung. Mușchii cresc la umbră.* **3** întunecime, întuneric, obscuritate, ‹rar› tenebritate, tenebrozitate, umbrire. *Se lasă învăluiți de umbra nopții.* **4** (*a plast., fotogr.*) ‹rar› umbritură. *Umbra este partea mai întunecată dintr-o imagine plastică. Jocul dintre lumină și umbră este foarte bine dozat în acest tablou.* **5** ***umbre chineze*** = ***umbre chinezești*** = ‹pop.› umbre pe pereți. *Umbrele chinezești sunt umbre proiectate pe un perete, pe un ecran etc., prin combinarea poziției palmelor și a degetelor, reprezentând diferite figuri;* (*pop.*) ***umbre pe pereți*** v. Umbre chineze. Umbre chinezești. **6** (*înv.*) v. Umbrar. **7** fig. grijă, ocrotire, protecție, ‹fig.› aripă, pavăză, scut, ‹fig.; înv.› umbrire. *Copilul se simte în siguranță sub umbra mamei.* **8** fig. ‹fig.; rar› umbrire. *Are umbre în jurul ochilor din cauza oboselii.* **9** fig. ‹fig.› urmă. *Pe chipul lui nu se vede nicio umbră de regret.* **10** fig. (*înv.* și *pop.*) v. Necunoaștere. Neștiință. **11** fig. (*jur.; fam.*) v. Arest. Bastilie. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **II 1** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, vedenie, viziune, ‹înv. și pop.› nălucitură, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurătenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că umbrele sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **2** ‹reg.› șteamăt. *A ajuns o umbră din cauza bolii.* **3** chip, imagine, spectru, vedenie, vedere, viziune. *Este obsedat de umbra morții.* **4** fig. iluzie, închipuire, nălucire, părere, ‹fig.› miraj, ‹fig.; rar› stihie. *Pentru o clipă o văzu aievea în fața lui, dar nu a fost decât o umbră.* **5** fig. aparență, ‹fig.› haină, ‹fig.; rar› eboșă, suprafață, ‹fig.; înv. și pop.› vopsea. *De cele mai multe ori umbrele înșală.* **III** (*art.; bot.*) ***umbra-iepurelui*** = **a** *Asparagus tenuifolius*; ‹reg.› sparanghel, sparanghel-sălbatic; **b** (*reg.*) v. Aglică (*Filipendula vulgaris*); (*reg.*) ***umbra-cucului*** = ***umbra-iepurelui*** v. Sparanghel. Sparanghel-bun (*Asparagus officinalis*); ***umbra-muntelui*** v. Crețișoară (v. *crețișor*) (*Alchemilla vulgaris*); ***umbra-nopții*** v. **a** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*); **b** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*). **IV** (*art.; ornit.; reg.*) ***umbra-nopții*** v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*).
umbrelát, -ă adj. (*bot.; înv.*) v. Umbelat. Umbeliform.
umbrélă s.f. **I** ‹înv. și reg.› cort, parapleu, umbrar, ‹reg.› cortel[1], eșerneu, parasol, ploier, vetrelă, ‹înv.› plouar. *Cerul fiind înnorat, și-a luat umbrela când a plecat în oraș.* **II** (*bot.*) **1** ***umbrelă-spinoasă*** v. Scaiul-dracului (v. *scai*) (*Eryngium campestre*); ***umbrelă-stelată*** v. Ștevie. Ștevie-de-munte (*Astrantia major*). **2** (*înv.*) v. Umbelă.
umbrelúșă s.f. (*rar*) v. Umbreluță.
umbrelúță s.f. **I** ‹rar› umbrelușă, ‹reg.› corteluț. **II** (*bot.*) **1** (*la unele plante compozite*) papus. *Umbreluța este organul seminței, în formă de umbrelă, cu ajutorul căruia semințele se răspândesc la distanțe foarte mari.* **2** (*pop.*) ***umbreluță-de-apă*** = ***umbreluță-de-baltă*** = ***umbreluță-de-bălți*** v. Buricul-apei (v. *buric*)(*Hydrocotyle vulgaris*).
umbrí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni, locuri, spații, obiecte etc.*) a adumbri. *Nucul umbrește foișorul din curte.* **2** refl. (*despre oameni*) a se adumbri. *Se umbresc sub un stejar bătrân.* **3** tr. (*despre nori; compl. indică cerul*) a întuneca, ‹fig.› a plumbui. *Nori negri umbresc cerul.* **4** refl. (*despre culori, nuanțe etc.*) a se înăspri, a se închide, a se întuneca. *Cu timpul, galbenul chihlimbarului se umbrește.* **5** intr., refl. (*rar; despre obiecte, ființe etc. situate la mare distanță*) v. Întrevedea. Întrezări. Transpărea. **6** intr. (*rar; despre obiecte, ființe etc. sau despre imaginea lor*) v. Contura. Delimita. Desluși. Distinge. Evidția. Preciza. Profila. Proiecta. Reliefa. Vedea. **7** refl. impers. (*reg.*) v. Amurgi. Însera. Întuneca. Scăpăta. **8** intr. (*reg.*) v. Înnopta. Întuneca. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări etc. ale lor*) a obtenebra, ‹fig.› a eclipsa, a întuneca, a obnubila, ‹fig.; rar› a ofusca. *Anii nu i-au umbrit frumusețea și eleganța ținutei.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni sau chipul, ochii lor*) a (se) întrista, a (se) mâhni, a (se) posomorî, ‹fig.› a (se) adumbri, a (se) cerni, a (se) înnegri, a (se) înnegura, a (se) înnora, a (se) întuneca, a (se) mohorî, ‹fig.; înv.› a se mosorî, a se rupe. *Ochii i s-au umbrit la auzul teribilei vești.* **3** tr. (*rar; compl. indică vocea, sunete etc.*) v. Estompa. Voala. **4** tr. (*înv.* și *reg.*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda.
umbrián, -ă adj. umbric. *Limba umbriană este limba indo-europeană vorbită în Antichitate de umbrieni.*
úmbric, -ă adj. umbrian.
umbriciós, -oásă adj. (*rar; despre locuri, spații etc.*) v. Adumbrit. Umbrit. Umbros.
umbríre s.f. **I** (*rar*) **1** v. Umbră. **2** v. Întunecime. Întuneric. Obscuritate. Umbră. **3** fig. v. Umbră. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Aripă. Grijă. Ocrotire. Pavăză. Protecție. Scut. Umbră. **2** v. Apologie. Cinste. Cinstire. Dafini (v. *dafin*). Elogiu. Glorie. Laudă. Lauri (v. *laur*). Mărire. Omagiu. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire.
umbriș s.n. (*rar*) v. Umbră.
umbrișoară s.f. ‹pop.› umbriță, umbruliță, umbrușoară, ‹reg.› umbruță.
umbrít, -ă adj. **I 1** (*despre locuri, spații etc.*) adumbrit, umbros, ‹rar› umbricios. *Valea umbrită este străbătută de un izvor limpede.* **2** (*în opoz. cu „luminos"; despre locuri, spații etc.*) întunecat, întunecos, negru, obscur, obscurat, umbros, ‹rar› noptatic. *Unele animale trăiesc în locurile umbrite ale peșterilor.* **3** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, sumbru, tenebros, umbros, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. *Camerele locuinței sunt umbrite.* **II** fig. **1** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbros, ‹fig.; fam.› lung. *Avea fața umbrită din cauza eșecului la examen.* **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) gânditor, îngândurat, preocupat, ‹fig.› umbros. *Este mereu umbrit pentru că are probleme în familie.* **3** (*despre voce, sunete etc.*) estompat, voalat, ‹fig.› învăluit. *Are vocea umbrită din cauza unei răceli.* **4** (*despre glas, vorbe, sunete etc.*) îngânat, murmurat, mut, șoptit[2], șoptitor, șușuit[2]. *Îi spune ceva cu glas umbrit.* **5** (*înv.; despre locuri, așezăminte, adăposturi, drumuri etc.*) v. Adăpostit. Apărat. Asigurat. Ferit. Ocrotit. Păzit[2]. Protejat. Sigur.
umbritór, -oáre adj. (*astăzi rar; despre copaci, vegetație*) v. Umbros.
umbritúră s.f. (*a plast., fotogr.; rar*) v. Umbră.
umbrițá s.f. (*pop.*) v. Umbrișoară.
umbrós, -oásă adj. **I 1** (*despre copaci, vegetație*) ‹astăzi rar› umbritor, ‹rar› umbratic. *Lângă mănăstire este o pădure de stejari umbroși. Îi face plăcere să se plimbe prin codrul umbros.* **2** (*despre locuri, spații etc.*) adumbrit, umbrit, ‹rar› umbricios. **3** (*în opoz. cu „luminos"; despre locuri, spații etc.*) întunecat, întunecos, negru, obscur, obscurat, umbrit, ‹rar› noptatic. **4** (*în opoz. cu „luminos"; despre edificii, încăperi etc.*) întunecat, întunecos, obscur, obscurat, sumbru, tenebros, umbrit, ‹înv.› noptos, ‹fig.› mohorât. **II** fig. **1** (*în opoz. cu „vesel", „radios"; despre fizionomie, privire, glas etc.*) întristat, mohorât, posomorât, trist, ‹fig.› îndoliat, îndurerat, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mâhnit, neguros, pâclos, umbrit, ‹fig.; fam.› lung. **2** (*despre oameni sau despre fizionomia lor*) gânditor, îngândurat, preocupat, ‹fig.› umbrit. **3** (*înv.; despre părul oamenilor, despre blană, coamă,*

coada animalelor) v. Înfoiat. Stufos. Tufos. **4** (*înv.; despre gene*) v. Des.

umbrulíță s.f. (*pop.*) v. Umbrișoară.

umbruşoáră s.f. (*pop.*) v. Umbrișoară.

umbrúță s.f. (*reg.*) v. Umbrișoară.

úmed, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre pământ*) jilav, moale, reavăn, ud, umezit[2], înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este umed de la rouă.* **2** (*despre lucruri, obiecte, corpuri etc.*) jilav. *Rufele nu s-au uscat, sunt încă umede.* **3** (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) igrasios, jilav, ud, înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mucegăit, reavăn. *Iarna, pereții pot devin umezi din cauza condensului. Locuiește într-o casă umedă.* **4** (*despre lemne*) verde, ‹pop.› călău. *Lemnele nu ardeau bine pentru că erau umede.* **5** (*meteor.; mai ales despre vreme*) ploios, ‹pop.› nourat, înv. și reg.› plouros, zlotos, ‹reg.› ploicios, plointe, ‹fran.; rar› pluvios. *În regiunea nordică a țării vremea este umedă. Toamna trecută a fost umedă.* **6** (*despre atmosferă, aer, mediu etc.*) ud, înv. și reg.› umezos. *Se va vindeca dacă va sta câtva timp într-o atmosferă umedă și caldă. Frigul umed ne pătrunde până la oase. Este o noapte umedă, de toamnă târzie.* **7** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, ud, umezit[2], ‹fig.› rourat. *Se roagă cu ochii umezi.* **8** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) asudat[2], nădușit, transpirat[2], ud, umezit[2], ‹pop.› înădușit, ‹reg.› năboit. *Își șterge ceafa umedă cu un șervețel.* **9** (*despre piei, blănuri etc.*) brut, crud, neargăsit, neprelucrat, netăbăcit, verde. *Are o piele umedă de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.* **10** (*mai ales fig.; despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umezit[2], ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, străluciu, înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, umezi, plini de vioiciune.* **II** fig. (*despre ochi, privire*) drăgăstos, galeș, languros, lânced, molatic, tandru. *Fata îi aruncă priviri umede.*

umejúne s.f. **1** (*biol.; rar*) v. Umoare. **2** (*înv.*) v. Jilăveală. Reveneală. Udătură. Umezeală. Umiditate.

umerál, -ă adj. (*anat.*) scapular. *Centura umerală leagă membrele superioare de trunchi.*

umerár s.n. **I 1** (*rar*) v. Portmantou. Umeraș. **2** (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) ‹reg.› creier, junghietură, opor, umăr, umărul osiei (v. *umăr*), umeraș. *Umerarul se află lângă strângălie și se îmbină cu căpățâna roții.* **II** (*bis.; înv.*) v. Orar[2].

umeráș s.m., s.n. **I** s.m. (*anat.*) umerel, ‹reg.› umeruț. **II 1** s.n. portmantou, ‹rar› umăr, umerar. *Are nevoie de mai multe umerașe pentru haine.* **2** s.m. (*rar*) v. Brandenburg. Găitan. **3** s.m. (*la anumite uniforme militare; rar*) v. Eghilet. **4** s.m. (*reg.*) v. Altiță. **5** s.m. (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **6** s.m. (*tehn.; la car sau la căruță; reg.*) ‹reg.› creier, junghietură, opor, umăr, umărul osiei (v. *umăr*), umerar.

umerél s.m. (*anat.*) umeraș, ‹reg.› umeruț.

umerí vb. IV. refl. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Forța. Opinti. Sforța. **2** (*despre animale de tracțiune sau, p. ext., despre oameni*) v. Deșela. Istovi. Speti.

umerós, -oásă adj. (*pop.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

umerúț s.m. (*anat.; reg.*) v. Umeraș. Umerel.

umezeálă s.f. **I 1** umiditate. *Umezeala nisipului este deosebit de importantă în procesul de fabricare a sticlei.* **2** jilăveală, reveneală, udătură, umiditate, ‹rar› reavăn, ‹pop.› udeală, ‹reg.› crihală, udeliște, înv.› umejune. *Dimineața, în aer se simte miros de umezeală de la pământul acoperit de rouă.* **3** igrasie, jilăveală, mucegai, ‹rar› mucezitură, ‹reg.› igrasală, mucegăială, reveneală, sumedeală, înv.› umiditate. *Umezeala din locuință este periculoasă pentru sănătate.* **4** umiditate. *Umezeala aerului din încăperea unde dorm copiii trebuie controlată.* **II 1** (*rar*) v. Lacrimă. Strop. **2** (*fiziol.; rar*) v. Apă. Năduşeală. Sudoare. Sudorație. Transpirație. **3** (*biol.; înv.; de obicei urmat de determ. care indică felul*) v. Suc. **4** (*biol.; înv.*) v. Umoare. **5** (*bot.; la plante; înv.*) v. Măduvă. Sevă. Suc. **6** (*biol.; înv.*) ***umezeală uiegoasă*** v. Corp vitros. Umoare hialoidă. Umoare sticloasă. Umoare vitroasă.

umezí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale corpului etc.*) a înmuia, a muia, a uda, ‹pop.› a întinge. *Copilul umezește pensula în tuș. Își umezește picioarele în apa mării.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales pământul*) a (se) jilăvi, ‹pop.› a (se) reveni[2]. *Dimineața, pământul se umezește de la rouă.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte, corpuri etc.*) a (se) jilăvi. *Lemnele s-au umezit de la ploaie. Rufele se umezesc înainte de a fi călcate.* **4** refl. (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) a se jilăvi. *Pereții camerei s-au umezit din cauza condensului.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) înlăcrima, a (se) uda, ‹fig.› a (se) aburi, a (se) înmuia. *Fumul i-a umezit ochii. Ochii i s-au umezit când și-a văzut bunica.* **6** tr. a uda, ‹fig.› a roura. *Lacrimile i-au umezit obrajii.*

umezíre s.f. **1** stropire, stropit, udare, udat[1], umezit[1]. *Umezirea rufelor este obligatorie pentru a se călca bine.* **2** înlăcrimare. *Își ferește privirea, să nu-i vadă umezirea ochilor.*

umezít[1] s.n. stropire, stropit, udare, udat[1], umezire.

umezít[2], -ă adj. **1** (*mai ales despre pământ*) jilav, moale, reavăn, ud, umed, înv. și reg.› umezos, ‹reg.› mlăciu, motov, puhav, revenos, udăcios, udilos, udos, verde. *Dimineața, pământul este umezit de la rouă.* **2** (*despre obiecte, corpuri etc.*) jilăvit. *Rufele umezite se calcă ușor și bine.* **3** (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) jilăvit. *Vara, pereții umeziți încep să se usuce.* **4** (*despre obiecte, lucruri etc.*) înmuiat, muiat, ud, udat[2], ‹pop.› întins[3]. *Rufele umezite se spală mai ușor.* **5** (*despre ochi*) înlăcrimat, lăcrimat, lăcrimător, lăcrimos, ud, umed, ‹fig.› rourat. *Se roagă cu ochii umeziți.* **6** (*fiziol.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) asudat[2], năduşit, transpirat[2], ud, umed, ‹pop.› înăduşit, ‹reg.› năboit. *Își șterge ceafa umezită cu un șervețel.* **7** (*mai ales fig.; despre ochi, privire*) fulgurant, licăritor[2], lucios, lucitor, scăpărător, scânteietor, sclipitor, strălucitor, umed, ‹rar› sticlitor, sticlos, strălucit, strălucitor, înv.› scânteind, scânteios, sclipit[2], ‹fig.› aprins[2], înfocat, învăpăiat, ‹fig.; pop. și fam.› luminat[2]. *Fata are ochii negri, umeziți, plini de vioiciune.*

umezós, -oásă adj. **I** (*înv. și reg.*) **1** (*mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2]. **2** (*despre pereți, încăperi, locuințe etc.*) v. Igrasios. Jilav. Ud. Umed. **3** (*despre atmosferă, aer, mediu etc.*) v. Ud. Umed. **II** fig. (*în opoz. cu „sensibil"; înv.; despre oameni*) v. Flegmatic. Impasibil. Imperturbabil. Imun. Indiferent. Insensibil. Împietrit. Înlemnit. Neclintit. Nepăsător. Nesensibil. Nesimțitor. Netulburat. Pasiv. Rece.

umflá vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte cu pereți elastici sau plianți*) a (se) gonfla. *Copilul umflă un balon. Salteaua se umflă cu ajutorul unei pompe.* **2** refl. (*despre abdomen sau, p. ext., despre oameni ori despre animale*) a se balona. *Stomacul i s-a umflat deoarece a mâncat prea mult. S-a umflat din cauză că a băut apă acidulată.* **3** tr., refl. ‹fig.› a (se) bomba. *Băiatul își umflă pieptul și sare la bătaie.* **4** tr. (*compl. indică părți ale corpului unor păsări sau animale*) a înfoia. *Curcanul își umflă gușa.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) a (se) bulbuca, a (se) lărgi, a (se) mări, ‹pop. și fam.› a (se) bleojdi, a (se) boldi, a (se) căsca, a (se) holba, a (se) zgâi, ‹pop.› a (se) beli, a (se) bolboșa, ‹reg.› a (se) boboșa, a (se) bolovăni, a holbăni, a holboca, a holși, a zgăura, a (se) zgâmboi[2], înv.› a (se) înholba. *Își umflă ochii într-un fel comic. Ochii i s-au umflat de mirare.* **6** refl. (*despre oameni sau despre fața lor*) a se puhăvi, ‹pop. și fam.› a se buhăi[1], ‹reg.› a se buftăni, a se bufti, a se bugezi, a se orjoveni[1]. *S-a umflat tot din cauza băuturii.* **7** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) a se înfoia, a se răsfira, a se zbârli, ‹reg.› a se sperli, a se străfloca. *Penele păunului s-au umflat. Vrăbiuța s-a umflat.* **8** refl. (*despre plăci, capace etc.*) a se bomba, a se deforma, a se gondola[1]. *Tabla de pe acoperiș s-a umflat.* **9** refl. (*despre ape, râuri etc.*) a crește, a se mări, a se ridica, înv. și pop.› a se urca, ‹reg.› a boboti, a musti. *Apele râurilor s-au umflat din cauza ploilor.* **10** refl. (*despre aluaturi*) a crește, a dospi, ‹reg.› a răsări[1], înv.› a aveni. *Aluatul de pâine se umflă repede.* **11** refl. (*bot.; rar; despre muguri*) v. Crește. Dezvolta. **12** refl. (*pop.; despre unele corpuri*) v. Dilata. **13** refl. (*pop.; mai ales despre fenomene atmosferice*) v. Accentua. Acutiza. Amplifica. Crește. Intensifica. Întărâta. Întări. Înteți. Mări. Spori[1]. **14** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică oameni ori animale*) v. Împlini. Îngrășa. Rotunji. **II** refl. (*med., med. vet.*) **1** (*despre țesuturi, organe etc.*) a se inflama, a se tumefia, ‹pop.› a se

obrinti, ‹reg.› a se boboti, a se bolfi, a se coși, a se mosorî, ‹înv.› a se aprinde. *Piciorul s-a umflat din cauza fracturii.* **2** (*despre sâni, ugere*) a se inflama, ‹pop.› a se bolovăni, ‹reg.› a străfulgi. *Ugerul vacii s-a umflat.* **III** fig. **1** tr. a exacerba, a exagera, ‹fig.› a încărca, a înflori. *Speriații, părinții au umflat manifestările negativiste ale copilului.* **2** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1]. **3** tr. (*fam.; compl. indică ființe, obiecte, lucruri etc.*) v. Apuca. Înhăța. Înșfăca. Lua. Prinde. **4** tr. (*jur.; fam.; compl. indică oameni*) v. Aresta[1]. Lua. Ridica. Sălta. **5** refl., tr. (*fam.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba. **6** tr. (*fam.; compl. indică ființe*) v. Atinge. Bate. Lovi. **7** refl. (*fam.; despre știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăștia. Întinde. Pătrunde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Trâmbița. Vehicula. Zbura. **IV** tr. (*arg.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.

umflare s.f. **I 1** gonflare. *Se ocupă cu umflarea baloanelor pentru copii.* **2** bulbucare, mărire, ‹pop. și fam.› bleojdire, boldire, căscare, chiorătură, chiorâre, holbare, holbat[1], zgâire, zgâit[1], ‹pop.› belire, belit[1], ‹reg.› boboșare. *Surpriza a avut un efect comic asupra lui: umflarea ochilor.* **3** creștere, mărire, ridicare, ‹înv. și pop.› urcare, ‹înv.› umflătură. *Umflarea apelor râului a pus în pericol numeroase localități.* **4** (*pop.*) v. Dilatare. **II** (*med., med. vet.*) **1** congestionare, flegmazie, flogoză, inflamare, inflamație, intumescență, iritare, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› aprinzăciune, brânt. *Un simptom al sinuzitei este umflarea mucoasei nazale.* **2** inflamare, inflamație, tumefacție, tumefiere, turgescență, turgor, ‹pop.› obrinteală, obrintire, obrintit[1], obrintitură, ‹reg.› bobotire, ‹înv.› mosorâtură. *Umflarea piciorului s-a produs din cauza fracturii.* **III** fig. **1** exagerare, exagerație, ‹fig.› încărcare, înflorire. *Se poate spune, fără umflare, că regizorul a realizat un film excelent.* **2** (*pop. și fam.*) v. Aere (v. *aer*[1]). Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Fumuri (v. *fum*). Infatuare. Împăunare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate. **3** (*fam.*) v. Apucare. Înhățare. Înșfăcare. Luare. Luat[1]. Prindere. **4** (*fam.*) v. Mărire. Multiplicare. Sporire.

umflát, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte cu pereți elastici sau plianți*) gonflat. *Încăperea este ornată cu baloane umflate, multicolore.* **2** (*despre abdomen sau, p. ext., despre oameni ori despre animale*) balonat. *Are burta umflată.* **3** (*în opoz. cu „slab”; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, voluminos, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș, *Este cam umflat pentru vârsta lui.* **4** (*despre ochi*) bulbucat, exoftalmic, mare[1], mărit[3], ‹rar› larg, ‹pop. și fam.› bleojdit, boldit, căscat[2], holbat[2], zgâit[2], ‹pop.› belit[2], bolboșat, ‹reg.› bălăbănos, boboșat, măciuliat, ‹înv.› zgăurat. *Are ochii cam umflați și s-a dus la doctor să afle cauza.* **5** (*despre oameni sau despre fața lor*) puhav, ‹pop. și fam.› buhăit[2], ‹fam.› pufos, ‹reg.› buged, buhos, butăv, pâhăvit, pufăios, searbăd[1]. *Își privește îngrijorat în oglindă fața umflată.* **6** (*despre nasul oamenilor*) borcănat, gros, ‹reg.› borcănos. *Are nasul cam umflat.* **7** (*mai ales despre penele păsărilor*) înfoiat, răsfirat, zbârlit, ‹reg.› ciuș. *Păunul are penele umflate.* **8** (*despre obiecte*) bombat, ‹fam.; glum.› pântecos. *A aruncat cutia de conserve umflată, întrucât conținutul este alterat.* **9** (*despre părți ale unor obiecte*) ‹pop.› buricat. *O porțiune a mesei din grădină este umflată din cauza ploilor.* **10** (*despre obiecte, saci, vase etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) doldora, încărcat[2], îndesat, înțesat, plin, ticsit, ‹reg.› doldoș, țeapăn, țoșcă. *Vine din piață cu sacoșele umflate. Are portofelul umflat de bancnote.* **11** (*mai ales despre fuste, rochii*) înfoiat, învolt. *Fiind slabă, îi stă bine cu fuste umflate.* **12** (*despre îmbrăcăminte sau despre părți ale ei*) bufant, înfoiat. *Nu se mai poartă pantalonii umflați.* **13** (*despre ape, râuri etc.*) crescut[2], mare[1]. *Apele umflate ale râului au inundat localitățile riverane.* **14** (*despre aluaturi*) crescut[2], dospit. *Din aluatul umflat face pâine.* **15** (*pop.; despre unele corpuri*) v. Dilatat. **II** (*med., med. vet.; despre țesuturi, organe etc.*) inflamat, intumescent, tumefiat, tumescent, tumid, turgescent, turgid, ‹pop.› obrintit[2], ‹reg.› bobotit, ‹înv.› mosorât. *Îl doare piciorul umflat.* **III** fig. **1** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, usturător. *A plătit o sumă umflată pentru un autoturism.* **2** exacerbat, exagerat, ‹fig.› încărcat[2], înflorit. *Adesea informațiile umflate din presă produc derută.* **3** (*în opoz. cu „firesc”, „natural”; despre limbaj, stil etc.*) afectat[1], artificial, artificios, bombast, bombastic, căutat[2], convențional, declamativ, declamator, discursiv, ditirambic, emfatic, fals, făcut[2], grandilocvent, manierat, nefiresc, nenatural, pompieresc, pompieristic, pompos, pretențios, retoric, ‹fig.› confecționat[2], prețios, ronflant, sforăitor, sonor, sunător, ‹fig.; iron.› lustruit[2], răsunător. *Discursul nu a plăcut publicului din cauza stilului umflat.* **4** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **5** (*fam.; despre oameni*) v. Supărat. Turgid.

umflăciós, -oásă adj. fig. (*înv.; despre oameni*) v. Bățos. Fudul. Grandoman. Infatuat. Împăunat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Înțepat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Pieptos. Prezumțios. Scrobit[2]. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

umflăciúne s.f. (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Extumescență. Inflamație. Intumescență. Tumefacție. Tumescență. Umflătură.

umflătúră s.f. **I 1** (*în opoz. cu „concavitate”*) convexitate, elevație, excrescență, ieșind, ieșitură, proeminență, protuberanță, ridicătură, ‹livr.› eminență, ‹pop.› buricătură, ‹reg.› bolfă, ‹înv.› scosătură, scoțătură, ‹fig.; fam.› cocoașă. *Trebuie să aplatizeze umflătura de pe suprafața piesei.* **2** (*înv.*) v. Creștere. Mărire. Ridicare. Umflare. **3** (*înv.*) v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare. **II** (*med., med. vet.*) **1** ‹înv. și pop.› crescătură, ‹pop. și fam.› gâlcă, ‹pop.› broască, gâlmă, gâmfătură, gușă, ‹reg.› bolfă, boșoalcă, bubâlcă, buboi, gălețușă, gâlcătură, grumăzare, modâlcă, modovâlcă, molfă, momealcă, mostofâlcă, mozol[1], tragăn, țic[2], vârcă. *Are o umflătură la un picior.* **2** extumescență, inflamație, intumescență, tumefacție, tumescență, ‹pop.› badraganie, ‹înv. și reg.› umflăciune, ‹reg.› aprinsură, bubâlcă, măzănaie, ‹înv.› aprinzătură. *Umflătura s-a retras folosindu-se comprese reci.* **III** (*iht.; reg.*) v. Guvid (*Gobius*). **IV** (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

umflățél, -eá adj. (*fam.; despre ființe*) v. Grăsuliu. Grăsuț. Plinuț.

umiditáte s.f. **1** umezeală. *Umiditatea nisipului este deosebit de importantă în procesul de fabricare a sticlei.* **2** jilăveală, reveneală, udătură, umezeală, ‹rar› reavăn, ‹pop.› udeală, ‹reg.› crihală, udeliște, ‹înv.› umejune. *Dimineața, în aer se simte miros de umiditate de la pământul acoperit de rouă.* **3** umezeală. *Umiditatea aerului din încăperea unde dorm copiii trebuie controlată.* **4** (*înv.*) v. Igrasie. Jilăveală. Mucegai. Umezeală.

umidométru s.n. (*climat.*) higrograf, higrometru, indicator de umiditate. *Cu ajutorul umidometrului se măsoară umiditatea relativă a aerului sau a altor medii gazoase.*

umidostát s.n. higrostat. *Umidostatul este folosit pentru supravegherea și menținerea umidității relative a aerului într-o încăpere, într-o instalație etc.*

umíl, -ă adj. **I 1** (*despre persoane aflate în subordinea cuiva*) ascultător, obedient, obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, supus, ‹livr.› ancilar, ‹înv.› plecător, slugar, slugăratic, slugărelnic, slugăresc, slugos, ‹fig.; fam.; peior.› pupincurist, ‹fig.; înv.› aplecat[2]. *Este un slujitor umil și cinstit. De regulă, subordonații sunt umili în fața șefilor.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, smerit, supus, umilit, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. *Persoanele care au un comportament umil față de superiori, pentru a obține avantaje în profesie, sunt detestabile.* **II 1** (*mai ales despre chipul oamenilor*) smerit, ‹fam.› spăsit. *Copilul certat pentru greșeala făcută are figura umilă. Degeaba își ia un aer umil, că tot nu îl iartă.* **2** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) inferior, modest, neimportant, neînsemnat, simplu, ‹înv. și pop.› prost, umilit, ‹înv.› prostac, șcheau, ‹fig.› mărunt,

mic, ‹fig.; pop. și fam.› puchinos. *Este un umil funcționar la primărie.* **3** (*despre oameni; de obicei precedă subst. determ.*) biet, neînsemnat, ‹pop. și fam.› umilit, ‹fig.› obscur. *Îl consideră un umil profesor de gimnaziu.* **III 1** (*despre condiția socială*) modest, simplu, ‹înv. și pop.› prost, ‹înv.› prostatic, umilitor. *S-a căsătorit cu o tânără de condiție umilă.* **2** (*despre locuințe*) sărăcăcios, ‹rar› meschin, ‹fam.› calicos. *Fiind oameni sărmani, au trăit toată viața lor într-o casă mică și umilă.* **3** (*mai ales despre interioare*) mizer, mizerabil, sărac, sărăcăcios, ‹rar› meschin, ‹reg.› sărăcios, ‹înv.› mizericos, sărăcesc. *În camera ei umilă era o dezordine de nedescris.* **4** fig. (*mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente etc.*) modest, sărac, sărăcăcios, simplu, ‹fig.› anahoretic, ‹fig.; rar› slab, ‹fig.; înv. și reg.› strâmt, ‹fig.; înv.› umilit. *Duce o viață umilă.*

umileciúne s.f. (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

umilénie s.f. (*înv.*) **1** (*relig. creștină*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **2** v. Blândețe. Bunătate. **3** v. Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe.

umilí vb. IV. **I 1** refl. (*despre oameni*) a se înjosi, a se ploconi, ‹fam.› a se căciuli, ‹reg.› a se târși[1], ‹înv.› a se micșora, a se smeri, a se ticăloși, ‹fig.› a se coborî, a se gudura, a se târî, ‹fig.; reg.› a se ciorsăi, ‹fig.; înv.› a se coroji, a slugări, a slugărnici. *-De ce te umilești atât în fața șefului?* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a înjosi, ‹înv.› a înjosori, a micșora, a rușina, a smeri, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; înv.› a încujba, a mortifica, a nimici, a nimicnici. *L-a umilit în public.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) degrada, a (se) dezonora, a (se) înjosi, ‹fig.› a (se) coborî, ‹fig.; astăzi rar› a (se) scoborî. *Munca nu umilește pe om. Nimeni nu se umilește muncind.* **II** refl. (*despre oameni*) **1** a se smeri, ‹fam.› a se spăsi, ‹înv.› a se cuceri, a se mici, a se micșora, a se milcui, a se molcomi. *O femeie demnă nu se umilește niciodată în fața unui bărbat.* **2** (*relig.*) a se pleca, a se smeri, a se supune, ‹înv. și pop.› a sluji, ‹înv.› a primi, ‹grec.; înv.› a se evlavisi. *Se umilește în fața lui Dumnezeu.* **3** (*înv.*) v. Căi. Pocăi[1]. Regreta.

umiliațiúne s.f. (*înv.*) **1** v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire. **2** (*relig.*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilință.

umilincióș, -oásă adj. (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Obsecvios. Plecat[2]. Servil. Slugarnic. Smerit. Supus. Umil. Umilit.

umilínță s.f. **I 1** (*adesea constr. cu vb. „a suporta", „a suferi", „a răbda"*) înjosire, rușine, ‹înv.› rușinare, ‹turc.; înv.› rezalet. *A suportat public o umilință nemeritată.* **2** degradare, dezonoare, înjosire, umilire, ‹reg.› giosire, ‹înv.› degradație, înjosorire, umiliațiune, umilitate, ‹fig.› coborâre, ‹fig.; înv. și reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. *Nu poate să admită nici cea mai mică umilință a demnității umane.* **3** afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Umilințele din presă au demoralizat-o.* **4** obsecviozitate, servilism, slugărnicie, ‹rar› servilitate, supușenie, ‹înv.› șerbie, ‹fran.; rar› platitudine, ‹fig.› ciocoism, slugăreală, slugărie, slugărire, slugărit, ‹fig.; rar› slugărnicire, ‹ fig.; fam.; peior.› pupincurism. *Ceea ce îl caracterizează este umilința față de șefi.* **II 1** smerenie, ‹înv.› micșorare, milă, milcuire, molcomenie, molcomire. *Soția lui este de o umilință exagerată.* **2** smerenie, ‹fam.› spășeală, spășenie, ‹înv.› cuceritură, oviliciune, smericiune, smerință, smerire, smeritură, smernicie, umileciune, umilire. *A sărutat cu umilință mâna stareței. Îl roagă cu umilință să îi acorde câteva clipe.* **3** (*relig.*) obsecviozitate, plecare, smerenie, supunere, ‹rar› chenoză, ‹înv.› netrebnicie, oviliciune, plecat[1], plecăciune, umiliațiune, umilitate. *Adevărații credincioși dovedesc umilință în fața lui Dumnezeu.* **4** (*relig. creștină; înv.*) v. Ajutor. Grație. Har. Îndurare. Îndurare divină. Milă. Milostenie. Milostivire. **5** (*relig.; înv.*) v. Credință. Cucernicie. Cuviințenie. Cuviințe. Devoțiune. Dumnezeire. Evlavie. Pietate. Pioșenie. Piozitate. Religiozitate. Smerenie. **III** fig. (*rar*) v. Degradare. Deteriorare. Învechire. Ponosire. Roadere. Stricare. Tocire. Uzare.

umilíre s.f. **I 1** înjosire, ploconeală, ploconire, ‹rar› ploconitură, ‹fam.› căciuleală, căciulire, ‹fig.› târâre, ‹fig.; rar› slugărire, slugărit, ‹fig.; înv.› slugărnicire. *Termină odată cu umilirea în fața șefului!* **2** degradare, dezonoare, înjosire, umilință, ‹reg.› giosire, ‹înv.› degradație, înjosorire, umiliațiune, umilitate, ‹fig.› coborâre, ‹fig.; înv. și reg.› scădere, ‹fig.; înv.› nimicire. **II** (*înv.*) v. Smerenie. Umilință.

umilít, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) degradat, înjosit, ‹rar› scăzut, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› zgulit, ‹înv.› înjosorit, ‹fig.; înv.› mortificat. *Umilit în demnitatea sa, vrea să se răzbune.* **2** (*despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) obsecvios, plecat[2], servil, slugarnic, smerit, supus, umil, ‹înv.› netrebnic, slugăresc, slugos, smerin, smernic, suplecat, umilincios, ‹fig.› ciocoiesc, ‹fig.; înv.› ofilit. **II** (*despre oameni*) **1** (*înv. și pop.; de obicei precedă subst. determ.*) v. Inferior. Modest. Neimportant. Neînsemnat. Simplu. Umil. **2** (*înv. și pop.; precedă subst. determ.; exprimă o stare afectivă, de obicei de compătimire și înțelegere plină de omenie sau de simpatie*) v. Biet. Nenorocit. Nevoiaș. Sărac. Sărman. **3** (*pop. și fam.; de obicei precedă subst. determ.*) v. Biet. Neînsemnat. Umil. **4** (*înv.*) v. Afectat[1]. Emoționat. Impresionat. Înduioșat. Tulburat. **5** (*înv.*) v. Modest. **II** fig. (*înv.; mai ales despre trai, mijloace de existență, anumite evenimente etc.*) v. Anahoretic. Modest. Sărac. Sărăcăcios. Simplu. Umil.

umilitáte s.f. **I 1** (*livr.*) v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1]. **2** (*livr.*) v. Modestie. Simplicitate. Simplitate. **3** (*relig.; înv.*) v. Obsecviozitate. Plecare. Smerenie. Supunere. Umilință. **II** (*înv.*) v. Degradare. Dezonoare. Înjosire. Umilință. Umilire.

umilitór, -oáre adj. **1** (*despre situații, stări, fapte etc.*) degradant, dezonorant, jignitor, înjositor, ofensant, ofensator, rușinos, ‹înv.› ovelitoriu, ‹fig.› negru, ‹fig.; fran.› mortifiant. *Prin acest refuz brutal al lui, a fost pusă într-o situație umilitoare.* **2** (*înv.; despre condiția socială*) v. Modest. Simplu. Umil.

umilós, -oásă adj. (*relig. creștină; înv.; despre Divinitate sau determinând numele lui Dumnezeu*) v. Bun. Îndurător. Îngăduitor. Milos. Milostiv.

umivánie s.f. (*în practicile relig. creștine; înv.*) v. Niptiră.

umnojí vb. IV. refl. (*înv.*) v. Crește. Înmulți. Mări. Ridica. Spori[1]. Urca.

umoáre s.f. **I** (*biol.*) **1** ‹înv.› udătură, umejune, umezeală. *Umoarea este un lichid biologic (sânge, limfă, bilă etc.) în care trăiesc celulele organismului.* **2** ***umoare hialoidă*** = ***umoare sticloasă*** = ***umoare vitroasă*** = corp vitros, ‹înv.› trup uiegos, umezeală uiegoasă. *Umoarea sticloasă se găsește în camera posterioară a ochiului.* **II** (*psih.; livr.*) v. Caracter. Fire. Natură. Structură. Suflet. Temperament.

umór s.n. **1** haz, veselie. *Este atâta umor în comedie, încât merită să o vezi a doua oară.* **2** duh, haz, spirit, ‹fig.› piper, sare. *Este renumit pentru glumele sale pline de umor.*

umorál, -ă adj. (*psih.*) temperamental. *Cei doi au câteva particularități umorale comune.*

umoralísm s.n. (*med.*) patologie umorală. *Umoralismul este o teorie care atribuie umorilor rolul principal în apariția și în dezvoltarea bolilor.*

umoríst, -ă s.m., s.f. caricaturist. *Umoristul a făcut câteva desene hazlii.*

umorístic, -ă adj. (*mai ales despre creații ale oamenilor*) hazliu, vesel. *Sceneta umoristică a celor doi actori a plăcut mult publicului.*

umplătór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre boli*) v. Contagios. Contaminant. Epidemic. Infectant. Infecțios. Molipsitor. Transmisibil. **2** s.f. (*în forma* ***umplutoare***; *reg.*) v. Pâlnie. **3** s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Paharnic.

úmple vb. III. **I 1** tr. (*compl. indică vase, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu"*) ‹înv.› a plini. *A umplut căldările cu apă. Își umple paharul cu limonadă.* **2** tr. (*compl. indică vehicule, recipiente etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a încărca, ‹reg.› a înfuleca, a tecărui. *A umplut căruța cu lemne. A umplut pipa cu tutun.* **3** tr. (*compl. indică arme de foc*) a încărca, ‹rar› a șarja. *A umplut revolverul cu gloanțe. Vânătorul își umple pușca.* **4** tr.

(*compl. indică spații de depozitare, magazine, centre comerciale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a aproviziona, ‹pop. și fam.› a îndopa, a înfunda, ‹pop.› a îndoldora. *A umplut magazinul cu marfă. A umplut cămara cu provizii.* **5** tr. (*compl. indică spații, cavități etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a astupa. *A umplut șanțul cu pământ.* **6** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică locuri, terenuri etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) împânzi, a înțesa, ‹fig.› a garnisi, a (se) împăna, ‹fig.; fam.› a (se) trufa. *Manifestanții au umplut piața orașului. La meciuri, stadioanele și împrejurimile se umplu cu jandarmi și polițiști.* **7** tr., refl. a (se) acoperi, a (se) încărca, ‹reg.› a (se) puiezi. *Caisul s-a umplut de flori. Nuferi albi și galbeni umplu lacul.* **8** tr., refl. (*compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) a (se) mânji, a (se) mâzgăli, a (se) murdări, a (se) păta, ‹înv. și pop.› a (se) unge, a (se) vopsi, ‹pop.› a (se) tăvăli, ‹reg.› a (se) breza, a (se) cârcăli, a se corfeli, a se ima, a se imăla, a se imoșa, a (se) împospăia, a (se) mozoli, a (se) percea, a (se) tămânji. *Și-a umplut mâinile de păcură. Reparând mașina, mecanicul s-a umplut de ulei pe haine.* **9** tr. (*fiziol.*) a acoperi, a scălda, a uda, ‹fig.› a înmuia, a muia. *De emoție, o transpirație abundentă îi umple fața.* **10** tr. (*despre lacrimi, sânge; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a îneca, a năpădi, a podidi, ‹înv. și pop.› a năbuși, ‹pop.› a prididi, ‹reg.› a bucși, ‹înv.› a povedi. *Nu mai poate vorbi pentru că lacrimile o umplu. Lovindu-l cu pumnul în figură, sângele i-a umplut gura.* **11** tr., refl. (*med., med. vet.; pop.; compl. sau sub. indică ființe*) v. Contagia. Contamina. Infecta. Infesta. Molipsi. **12** refl. (*pop.; despre oameni sau animale*) v. Împlini. Îngrășa. Rotunji. **13** tr. (*pop.; compl. indică broderii, flori, ornamente etc.*) v. Broda. Coase. **14** refl., tr. (*fam.; sub. sau compl. indică ființe*) v. Îmbuiba. **15** tr. (*înv. și reg.; compl. indică datorii bănești, taxe, polițe, obligații materiale etc.*) v. Achita. Lichida. Onora. Plăti. **16** refl. (*înv. și reg.; despre prevestiri, prorociri etc.*) v. Adeveri. Confirma. Împlini. Îndeplini. Realiza. **17** tr. (*înv. și reg.; compl. indică noțiuni de timp exprimate în ani, zile etc.*) v. Avea. Împlini. **18** tr. tr. (*înv.; compl. indică acțiuni, misiuni, sarcini etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Împlini. Îndeplini. Înfăptui. Realiza. Săvârși. **19** refl. (*înv.; despre timp sau despre măsuri de timp*) v. Împlini. **II** fig. **1** tr. (*compl. indică goluri, lipsuri într-un domeniu de activitate, într-o știință etc.*) a completa, a complini, ‹fig.› a acoperi, ‹fig.; fam.› a (se) astupa. *Lucrarea sa umple o lacună în lingvistică.* **2** tr. (*despre sentimente, senzații etc.; compl. indică oameni sau sufletul, inima, conștiința etc. lor*) a copleși, a covârși, a năpădi, ‹fig.› a inunda, a îneca. *Inima îi este umplută de milă. Mirarea o umple când aude un asemenea răspuns.* **3** tr. (*despre gânduri, trăiri, suferințe etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a năpădi, a prinde, ‹fig.› a împresura, a încolți, a învălui. *Gândurile negre îl umplu.* **4** tr. (*despre stări fizice; compl. indică ființe*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a podidi, a prinde, a răzbi, a toropi[1], ‹fig.› a ajunge, a birui, a doborî, a invada, a încolți, a înfrânge, a învinge, a lovi, a năpădi. *Era gata să-l umple somnul când a sunat telefonul.* **5** tr. (*despre necazuri, griji etc.; compl. indică oameni*) a copleși, a covârși, a cuprinde, a lua, a năpădi, a răzbi, ‹fig.› a apăsa, a doborî, a împovăra, a încărca, a încolți, a învălui, a nimici, a răpune, ‹fig.; livr.› a ecrasa, ‹fig.; pop.› a păli[2]. *Grija zilei de mâine o umple.* **6** tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Afecta[1]. Atinge. Copleși. Emoționa. Impresiona. Înduioșa. Înfiora. Înmuia. Marca. Mișca. Muia. Pătrunde. Răni. Sensibiliza. Sfredeli. Străpunge. Topi. Tulbura. Tușa. Zgudui.

úmplere s.f. **I 1** umplut[1]. *Liniile de îmbuteliere realizează umplerea automată a sticlelor cu apă sau cu alt tip de băuturi.* **2** încărcare, încărcat[1]. *Umplerea căruței cu lemne a durat câteva ore.* **II** (*înv.*) **1** v. Împlinire. **2** v. Efectuare. Executare. Execuție. Facere. Împlinire. Îndeplinire. Înfăptuire. Lucrare. Realizare. Săvârșire. **3** v. Deplinătate. Desăvârșire. Plenitudine. Plinătate. **4** v. Achitare. Lichidare. Onorare. Plată. Plătire.

umplút[1] s.n. **I** umplere. **II** (*înv.*) **1** v. Efectuare. Executare. Execuție. Facere. Împlinire. Îndeplinire. Înfăptuire. Lucrare. Realizare. Săvârșire. **2** v. Deplinătate. Desăvârșire. Plenitudine. Plinătate.

umplút², -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, încăperi, vehicule etc.*) încărcat[2], plin, ‹reg.› tecăruit. *Sertarele umplute ale dulapului abia pot fi deschise.* **2** (*înv. și pop.; despre armele de foc*) v. Încărcat[2]. Plin. **3** (*reg.; despre flori sau, p. ext., despre unele plante*) v. Bătut[2]. Bogat. Înfoiat. Învolt. Rotat. **II** (*înv.*) **1** v. Absolut. Complet. Deplin. Integral. Întreg. Plenar. Tot. Total. **2** (*despre perioade de timp*) v. Complet. Deplin. Împlinit. Încheiat. Întreg.

umplutoáre s.f. (*reg.*) = umplătoare (v. *umplător*).

umplutúră s.f. **I 1** (*milit.*) încărcătură. *Umplutura cartușului este un explozibil.* **2** rambleu. *Umplutura servește la înălțarea sau la nivelarea unui teren.* **3** (*culin.*) ‹înv.› farsă. *Pregătește umplutura pentru ardei.* **4** (*la pl.* ***umpluturi***; *culin.; reg.*) v. Sarma. **5** (*înv.*) v. Baricadă. **6** (*milit.; înv.*) v. Ghiulea. **7** (*milit.; înv.*) v. Proiectil. **8** (*înv.*) v. Creștere. Înmulțire. Mărire. Sporire. **II** fig. **1** ‹fig.› balast, lest[1]. *Revista recent apărută conține multă umplutură.* **2** (*glum.*) ‹fig.; glum.› anexă, apendice. *A fost și el invitat de cei doi în oraș doar ca umplutură.* **3** (*înv.*) v. Absolut. Desăvârșire. Perfecțiune. Sublim.

umultuí vb. IV. tr. (*pom., agric.; reg.; compl. indică plante*) v. Butăși.

umultuiálă s.f. (*pom., agric.; reg.*) v. Butășire. Butășit.

umultuíre s.f. (*pom., agric.; reg.*) v. Butășire. Butășit.

unaním, -ă adj. general[2], ‹înv.› conglăsuitor, obștesc. *Părerea unanimă este că are talent la desen.*

unanimitáte s.f. **1** ‹înv.› conglăsuială, conglăsuire. *Este clară unanimitatea în privința acestei opinii.* **2** totalitate. *A obținut unanimitatea voturilor.*

uncheșél s.m. (*bot.; reg.*) v. Barba-boierului (v. *barbă*). Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*).

unchi s.m. **1** (*și, înv. și reg.,* ***unchi adevărat, unchi mare***) ‹înv. și reg.› auș, ‹reg.› mătușoi, moș, tată bătrân, tată moș, uică, unchiaș. *Unchiul său, fratele tatei, l-a luat cu el în concediu, la mare.* **2** (*înv. și pop.*) ‹reg.› uică. *Unchiule Grigore, după atâta drum, stați și odihniți-vă pe un scaun!* **3** (*înv.*) ***unchi mare*** v. Văr primar.

unchiáș s.m. **1** (*rar*) v. Ascendent. Înaintaș. **2** (*pop.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag. **3** (*înv. și reg.*) v. Bunic. Tată-mare. **4** (*reg.*) v. Unchi.

unchișór s.m. ‹rar› unchiuleț, unchiulică, unchiușor, ‹reg.› unchiuț.

unchiuléț s.m. (*rar*) v. Unchișor.

unchiulícă s.m. (*rar*) v. Unchișor.

unchiușór s.m. (*rar*) v. Unchișor.

unchiúț s.m. (*reg.*) v. Unchișor.

unciálă s.f. (*tipogr.*) caracter uncial, literă uncială. *Unciala este o literă majusculă, derivată din litera romană capitală, dar cu formă mai rotunjită.*

úncie s.f. (*metrol.*) ‹înv.› unghie[2]. *Uncia este o veche unitate de măsură pentru greutăți (folosită și astăzi în Anglia), a cărei valoare a variat între 28 și 35 de grame.*

uncropeálă s.f. (*rar*) v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire.

uncțiúne s.f. (*livr.*) **1** v. Ungere. **2** (*relig. creștină*) v. Mir. Miruială. Miruire. Miruit. Ungere.

undá vb. I. **1** intr. (*înv. și pop.; despre suprafața apelor*) v. Cuta. Încreți. Ondula. Tremura. Undui. **2** intr. (*înv. și pop.; despre lichide sau materii lichefiate*) v. Clocoti. Fierbe. **3** tr., refl. (pas.) (*reg.; compl. sau sub. gram. indică legume, fructe, carne, preparate din carne etc.*) v. Opări.

undamétru s.n. (*fiz.*) cimometru, frecvențmetru, indicator de frecvență, ondometru. *Cu undametrul se măsoară frecvențele oscilațiilor electromagnetice.*

undáre s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Învălurare. Ondulare. Unduire. **2** v. Clocot. Clocotire. Fierbere. Fiert[1].

undát, -á adj. (*înv. și pop.; despre lichide sau materii lichefiate*) v. Clocotit. Fierbinte. Opărit.

undáție s.f. (*geol.*) undulație. *Undația este mișcarea tectonică verticală a scoarței pământului.*

úndă s.f. **I 1** (*hidrol.*) talaz, val, ‹reg.› talachii, vangor, vop. *Undele mării ajung la o înălțime de câțiva metri în timpul unui cutremur subacvatic.* **2** (*determ. prin „de vânt”*) adiere, boare, briză, pală[1], suflare, suflu, ‹rar› scutur, ‹reg.› oloreală, reveneală, ‹fig.› abur, aburire, ‹fig.; rar› abureală, ‹fig.; pop.› răsuflet, ‹fig.; înv.› aburel. *Unda de vânt abia se simțea.* **3** (*fiziol.*) ***undă pulsatilă*** = puls, pulsație, ‹pop.› vână, ‹grec.; înv.› sfigmos. *Bătrânul*

are unda pulsatilă slabă. **4** (*mai ales poetic*) buclă, cârlionț, creț, inel, ondulație, ondulă, val, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionț. *De sub pălărioară ies undele aurii ale fetiței.* **5** (*hidrol.; înv. și pop.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. **6** (*la pl.* ***unde****; pop.*) v. Val. **7** (*înv.*) v. Clocot. Clocotire. Fierbere. Fiert[1]. **8** (*poetic*) v. Aer[1]. Atmosferă. Cer[2]. Slavă. Spațiu. Văzduh. Zarișe. Zări (v. *zare*). **II** (*fiz.*) ***undă electromagnetică*** = radiație radio, radioundă. *Unda electromagnetică este câmpul electromagnetic variabil, care se propagă în substanțe sau în vid, datorită interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric și ale celui magnetic;* ***undă hertziană*** = ***undă radio*** = rază hertziană. *Unda hertziană transmite semnalele radiofonice.* **III 1** (*la pl.* ***unde****; pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Rând. Serie. **2** (*reg.*) v. Ceas. Clipă. Clipită. Minut. Moment. Oră. Secundă. Timp. Vreme. **IV** fig. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) ***undă verde*** = acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, vrere. *A avut undă verde de la soție pentru a încheia afacerea.* **2** (*înv.*) v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.

undător, -oáre adj. (*înv.; despre suprafața apelor*) v. Ondulat. Ondulator. Ondulatoriu. Unduios. Unduitor.

undătură s.f. (*înv.*) **1** v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare. **2** fig. (*milit.*) v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

únde adv., conj. subord. **I** adv. (*local; pe lângă vb. de mișcare; mai ales în constr. interog.*) încotro. – *Unde mergi?* **II** conj. subord. **1** (*introduce o circ. de loc*) ‹reg.› inde. *Se duc în concediu unde au fost și vara trecută.* **2** (*introduce o prop. circ. cauz.; pop.*) v. Dacă. Deoarece. Fiindcă. Întrucât. **3** (*introduce o prop. circ. temp.; pop.*) v. Când. Dacă. **4** (*introduce o prop. circ. conces.; pop.; precedat de prep. „de”*) v. Deși. **5** (*introduce o prop. circ. cond.; înv.*) v. Când. Dacă. De[2].

undevá adv. **1** (*local*) ‹pop.› încotrova, ‹înv. și reg.› oareunde, vreundeva, ‹reg.› undevașilea, ‹înv.› oareundeva, undevași. *Undeva, pe autostradă, a avut loc un grav accident de circulație.* **2** (*modal; rar*) v. Cumva. Oarecum. **3** (*temporal; pop.; în legătură cu vb. la trecut*) v. Cândva. Demult. Înainte. Odată. Odinioară. Vreodată.

undeváși adv. (*local; înv.*) v. Undeva.

undevășilea adv. (*local; reg.*) v. Undeva.

undí vb. IV. tr. **1** (*reg.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Păndi. Spiona. Urmări. **2** fig. (*înv. și pop.; compl. indică situații, stări, împrejurări etc.*) v. Dibui. Pipăi. Sonda. Tatona.

undicioáră s.f. (*pesc.*) ‹rar› undișoară[1], ‹reg.› undiuță.

undișoáră[1] s.f. (*pesc.; rar*) v. Undicioară.

undișoáră[2] s.f. (*rar*) ‹reg.› undiță[3].

undițár s.m. (*pesc.*) ‹rar› undițaș. *Undițarii pescuiesc carași la undiță.*

undițáș s.m. (*pesc.; rar*) v. Undițar.

úndiță[1] s.f. (*pesc.*) ‹reg.› sfoară. *Vârful undiței se încovoaie atunci când peștele mușcă momeala.*

úndiță[2] s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

undiță[3] s.f. (*reg.*) v. Undișoară[2].

undiúță s.f. (*pesc.; reg.*) v. Undicioară.

undós, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre suprafața apelor*) v. Ondulat. Ondulator. Ondulatoriu. Unduios. Unduitor. **2** (*despre mișcări*) v. Unduios. **3** (*despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.

undreá s.f. **I 1** (*pop.*) v. Croșetă. Igliță. **2** (*reg.; și* ***undrea de plasă***) v. Cârlig. Igliță. Navetă[1]. **II** (*reg.*) **1** (*la moara de apă*) ‹reg.› țeapă. *Pe undrele se sprijină perinocul.* **2** (*anat.; și, art.,* ***undreaua gâtului, undreaua grumazului, undreaua mâinii***) v. Claviculă. **III** (*iht.; reg.; și* ***undrea-de-apă***) v. Sulă. Sulă-de-mare (*Syngnatus nigrolineatus*).

undrelár s.n. (*reg.*) v. Acar.

unduí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafața apelor*) a (se) cuta, a (se) încreți, a (se) ondula, a tremura, înv. și pop.› a unda, ‹pop.› a (se) jimba, ‹fam.; glum.› a (se) zbârli. *Vântul unduiește fața apei. Lacul se unduiește în valuri mici.* **2** tr., intr. (*compl. sau sub. indică mai ales vegetația*) a se învălura, a se legăna, a se ondula. *Vântul unduiește lanul de grâu. Păpurișul unduiește în adierea vântului.* **3** intr. (*mai ales despre drumuri, cursuri de ape*) a se încolăci, a șerpui, ‹rar› a se mlădia, a șovăi[1], ‹înv.› a șerpa, a șerpi, ‹fig.› a ondula. *Cărări strâmte unduiesc printre stânci.* **4** intr. a vălura, ‹fig.› a tălăzui. *Macii unduiesc odată cu spicele de grâu.* **5** intr. (*despre păr*) ‹fig.› a râura. *Părul blond îi unduiește pe spate.*

unduiós, -oásă adj. **I 1** (*despre suprafața apelor*) ondulat, ondulator, ondulatoriu, unduitor, ‹înv.› undător, undos. *Pe suprafața unduioasă a lacului plutesc câteva lebede.* **2** (*mai ales despre vegetație*) învălurat, ondulat, vălurat, văluros. *Lanul unduios îți oferă o imagine captivantă.* **3** (*mai ales poetic sau fig.; despre forme de relief, suprafețe etc.*) vălurat, văluros. *Dealurile din această zonă sunt unduioase. Câmpia prezintă o formă unduioasă.* **4** (*despre drumuri, coridoare, cursuri de ape etc.*) cotit[2], întortocheat, labirintic, sinuos, strâmb, sucit[2], șerpuit, șerpuitor, ‹livr.› tortuos, ‹rar› șerpuind, ‹pop. și fam.› răsucit[2], ‹pop.› cârnit[2], ‹înv. și reg.› șovăit, ‹înv.› serpentin, ‹fig.› încâlcit, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *S-au strecurat prin coridoarele unduioase ale vaporului și au ieșit pe punte.* **5** (*despre mișcări*) înv.› undos, unduit. *Se îndepărtează de el cu mișcări unduioase.* **6** (*despre păr*) buclat, cârlionțat, creț, inelat, încrețit, ondulat, ‹rar› zulufat, ‹pop. și fam.› încârlionțat, ‹reg.› aricit[2], scârcior, scârlionțat, ‹înv.› ondulos, smreadec, undos, unduit. *Pletele unduioase îi cad pe spate.* **II** fig. **1** (*despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) armonic, armonios, melodic, melodios, muzical, sonor, ‹fig.› dulce, mlădios, simfonic, ‹fig.; rar› unduit. *Toți ascultă fermecați șopotirea unduioasă a râului.* **2** (*despre oameni, sentimente, fapte etc. ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om unduios.*

unduíre s.f. **1** cutare[2], încrețire, ondulare, tremur, tremurare. *Barca saltă ușor în unduirea apei lacului.* **2** învălurare, ondulare, înv. și pop.› undare. *Privește fascinat unduirea lanului de grâu în adierea vântului.* **3** ‹fig.› tălăzuire. *Rafalele de vânt produc unduirea spicelor de grâu.*

unduít, -ă adj. **I** (*înv.*) **1** (*despre mișcări*) v. Unduios. **2** (*despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios. **II** fig. (*rar; despre sunete, stil, limbaj, versificație, poezie, despre elemente sau fenomene ale naturii etc.*) v. Armonic. Armonios. Dulce. Melodic. Melodios. Mlădios. Muzical. Simfonic. Sonor. Unduios.

unduitór, -oáre adj. (*despre suprafața apelor*) ondulat, ondulator, ondulatoriu, unduios, ‹înv.› undător, undos.

undulație s.f. (*geol.*) undație. *Undulația este mișcarea tectonică verticală a scoarței pământului.*

undulemnúță s.f. (*bot.; reg.*) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).

uneálă s.f. (*reg.*) v. Acord. Aranjament. Combinație. Contract. Convenție. Înțelegere. Învoială. Învoire. Legământ. Pact[1]. Tranzacție.

uneáltă s.f. **1** (*tehn.*) instrument, sculă, ustensilă, ‹înv. și pop.› cinie[1], ‹pop. și fam.› dichis[1], ‹înv. și reg.› sărsam, ‹reg.› halat[2], horată, sculeață, talant[2], ‹înv.› vase (v. *vas*), ‹grec.; înv.› ergalie. *Zidarul și-a adus uneltele necesare pentru a zugrăvi apartamentul.* **2** (*gram.; rar*) ***unealtă gramaticală*** v. Instrument gramatical. **3** (*la pl.* ***unelte****; în opoz. cu „ființă”; înv. și reg.*) v. Lucru. Obiect. **4** (*la pl.* ***unelte****; jur.; înv. și reg.*) v. Avere mobilă. Bunuri mobile (v. *bun*). Efecte (v. *efect*). **5** (*anat.; eufem.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis. **6** (*arg.*) v. Cuțit. **7** (*arg.*) v. Pumnal. Stilet[1].

uneltí vb. IV. tr. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a complota, a conjura, a conspira, ‹livr.› a intrica, ‹rar› a răzvrăti, ‹înv. și pop.› a vicleni, ‹reg.› a împopogodi, a pogodi, ‹înv.› a intriga, a mașina, a măiestri, a zavistui, ‹fig.› a lucra. *Boierii au uneltit detronarea domnitorului numit de turci.* **2** (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*)

a plănui, ‹înv.› a încurca, ‹fig.› a cloci, a coace, a fierbe, a lucra, a ţese, a urzi, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A uneltit mult timp războinarea.* **3** (*înv.; compl. indică bunuri materiale, valori artistice etc.*) v. Efectua. Executa. Face. Făuri. Înfăptui. Realiza. Săvârşi. **4** (*înv.; compl. indică metode, planuri etc.*) v. Afla. Concepe. Crea. Descoperi. Elabora. Face. Găsi. Gândi. Imagina. Inventa. Născoci. Plănui. Plăsmui. Proiecta. Realiza. Scorni.

uneltioáră s.f. (*pop*) ‹pop.› uneltuţă.

uneltíre s.f. **1** complot, conjuraţie, conspiraţie, intrigă, maşinaţie, ‹rar› complotare, ‹înv. şi pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv.› bont[1], coaliţie de inamici, încurcală, încurcătură, măiestrie, neodihnă, pierzătură, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzeală, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură, ‹arg.› iudalâc. *Domnitorul a fost victima unei uneltiri.* **2** intrigă, maşinaţie, ‹fam.› fitileală, mişculaţie, tertip, ‹înv. şi reg.› marghiolie, ‹reg.› şcoală, şcort, ‹înv.› amestec, diavolie, geambaşie, marafet, tehnă, tocmeală, umblet, urzitură, zavistie, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, tramă, ţesătură, urzeală, ‹fig.; rar› mreajă, reţea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), şopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, şcoală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de uneltirile colegilor de serviciu.*

uneltitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m., s.f. v. Complotist. Conspirator. **2** adj., s.m., s.f. v. Intrigant.

uneltúţă s.f. (*pop.*) ‹pop.› uneltioare.

uneóri adv. **1** (*temporal*) câteodată, ‹înv. şi pop.› aorea, ‹reg.› unerete, ‹înv.› avremi. *Uneori mă întreabă ce studiez la bibliotecă.* **2** (*modal; exprimă ideea de posibilitate sau de probabilitate; reg.*) v. Poate. Posibil. Probabil.

uneréte adv. (*temporal; reg.*) v. Câteodată. Uneori.

ungár, -ă adj. maghiar, unguresc, ‹înv.› ungurean, ungurenesc. *Franz Liszt a fost fondatorul şcolii muzicale naţionale ungare.*

ungătór s.n. (*tehn.*) gresor. *Cu ungătorul se ung suprafeţele în contact ale pieselor aflate în mişcare.*

únge vb. III. **I 1** tr. (*tehn.; compl. indică piese, mecanisme aflate în mişcare sau în contact*) a gresa, a lubrifia, a lubrifica. *A uns piesele mecanismului pentru a funcţiona uşor.* **2** tr. (*compl. indică substanţe, materii moi sau plastice*) a întinde, ‹fam.› a netezi. *A uns untul pe pâine.* **3** tr., refl. (*cu determ. introduse prin prep. „cu”*) a (se) da[2], ‹pop. şi fam.› a (se) mânji. *Şi-a uns faţa cu cremă. Se unge pe mâini cu un preparat farmaceutic.* **4** tr. (*relig. creştină; compl. indică oameni; adesea determ. prin „cu mir”*) a mirui[1]. *Preotul unge credincioşii prezenţi la slujbă cu untdelemn sfinţit.* **5** tr. (*compl. indică domnitori, clerici etc.*) a mirui[1], ‹înv.› a pomăzui. *Mitropolitul l-a uns episcop.* **6** tr., refl. (*înv. şi pop.; compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părţi ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple. **7** tr. (*pop.; compl. indică cuptoare ţărăneşti, sobe etc.*) v. Lipi. **8** tr. (*constr.; pop.; compl. indică pereţi, încăperi, clădiri etc.*) v. Spoi. Văruí. **II** tr. (*polit.; compl. indică oameni*) a înscăuna, a întrona, a învesti, a numi, a proclama, a pune, ‹rar› a introniza, ‹înv.› a arăta, a prochema, a propovădui, a statornici, a striga, a vesti, ‹fig.; înv.› a încinge[2]. *Alexandru Ioan Cuza a fost uns domn al Principatelor Unite.* **III** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni*) a corupe, a mitui, a plăti, ‹fig.› a cumpăra, ‹fig.; fam.› a mânji. *L-a uns pe director pentru a fi promovat.* **2** (*fam.; compl. indică fiinţe; adesea cu determ. modale*) v. Bumbăci. Meliţa. Snopi. Stâlci. Strivi. Tăbăci[1]. Zdrobi. Zvânta.

ungecăi s.m. (*bot.; reg.*) v. Bob-de-ţarină (v. *bob*[1]) (*Lathyrus sylvester*).

úngere s.f. **I 1** (*tehn.*) gresaj, gresare, lubrificare, lubrificaţie, lubrifiere. *Ungerea pieselor era necesară deoarece acestea funcţionau greu.* **2** întindere, uns[1]. *Ungerea untului pe pâine se face cu greutate dacă este îngheţat.* **3** ‹livr.› uncţiune. *Ungerea feţei cu o cremă hidratantă este recomandată persoanelor care au tenul uscat.* **4** (*relig. creştină; adesea determ. prin „cu mir”*) mir, miruială, miruire, miruit, ‹livr.› uncţiune. *Ungerea cu mir este a doua dintre cele şapte taine ale bisericii creştine.* **5** miruire, miruit, ‹înv.› pomăzanie, pomăzuire. *Ungerea unui episcop se face de către mitropolit.* **6** (*art.; relig. creştină; pop.*) ***ungerea din urmă*** v. Maslu. **7** (*pop.*) v. Lipire. **II** (*polit.*) înscăunare, întronare, învestire, proclamare, ‹rar› intronizare. *Ungerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut loc în 1859.* **III** fig. mituială, mituire. *Ungerea unei persoane publice este un fapt reprobabil.*

unghér s.n. **I 1** colţ, cotlon, unghi, ‹reg.› corn, cot, ungheţ. *Într-un ungher al camerei se află un fotoliu.* **2** ascunzătoare, ascunziş, cotlon, culcuş, tainiţă, ‹rar› ascunzătură, ‹reg.› cotolac, tainâ, ungheţ, ‹înv.› ascuns[1], ascunsoare, colţ, ‹fig.› cochilie, vizuină, ‹fig.; înv.› cotitură, ‹arg.› fereală. *Animalul s-a vârât într-un ungher.* **II** (*constr.*) **1** (*rar*) v. Unghi. **2** (*reg.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nişă. Scobitură.

unghéţ s.n. (*reg.*) **I 1** v. Colţ. Cotlon. Ungher. Unghi. **2** v. Ascunzătoare. Ascunziş. Cotlon. Culcuş. Tainiţă. Ungher. **II** (*constr.*) v. Adâncitură. Cotlon. Firidă. Intrând. Nişă. Scobitură.

unghi s.n. **I 1** (*constr.*) ‹rar› ungher. *În cele patru unghiuri ale castelului medieval sunt turnuri de apărare.* **2** colţ, cotlon, ungher, ‹reg.› corn, cot, ungheţ. **3** (*geom.*) ***unghi exterior*** = unghi extern. *Unghiul exterior este unghiul format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi a triunghiului;* ***unghi extern*** = unghi exterior; ***unghi obtuz*** = ‹înv.› unghi bont, unghi tâmpit. *Unghiul obtuz este unghiul mai mare de 90°;* (*înv.*) ***unghi bont*** = ***unghi tâmpit*** v. Unghi obtuz. **4** poziţie. *Pentru a-i desena chipul, o priveşte din mai multe unghiuri.* **5** (*anat.*) ***unghi Louis*** = unghi sternal; ***unghi sternal*** = unghi Louis. *Unghiul sternal se formează între manubriu şi corpul sternal;* ***unghi vasculo-cardiac*** = angulus. *Unghiul vasculo-cardiac este format de întretăierea celor două arcuri ale marginii drepte a inimii.* **6** ***unghi vizual*** = câmp vizual, vedere, ‹rar› orizont vizual, spaţiu vizual. *În unghiul lui vizual a apărut imaginea splendidă a muntelui.* **7** (*adm.; în Ev. Med., în Ţările Rom.*) judecie, parte. *Unghiul era o diviziune administrativă în care se exercita autoritatea judelui.* **8** (*tehn.; reg.*) v. Colţar. Echer. **9** (*geomorf.; înv.*) ***unghi de mare*** v. Golf. **II** fig. (*rar; şi* ***unghi de vedere***) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere.

unghiár s.n. (*înv.*) v. Colţar. Echer.

únghie[1] s.f. **I 1** (*anat.; la oameni*) ‹fam.; glum.› gheară. *Îşi dă unghiile cu ojă. I s-a rupt o unghie.* **2** (*zool.; la copitate*) copită. *Calul s-a rănit deasupra unghiei.* **3** (*med.*) ***unghie încarnată*** = onixis. *Unghia încarnată este inflamaţia marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget (de la picior), provocată de dermatofite.* **4** (*anat.; la unele mamifere, păsări şi reptile; pop.*) v. Gheară. **II** (*art.; bot.*) ***unghia-ciutei*** = *Ceterach officinarum*; ‹reg.› limba-cerbului (v. *limbă*), unghia-găii; ***unghia-găii*** = **a** *Astragalus glycyphyllos*; ‹reg.› cangea-păsării (v. *cange*), iarba-limbricilor (v. *iarbă*), laba-gâştei (v. *labă*), picior-de-gaiţă, unghia-căţelei, unghia-găinii; **b** (*reg.*) v. Ciumărea (*Galega officinalis*); **c** (*reg.*) v. Coronişte (*Coronilla varia*); **d** (*reg.*) v. Cosaci (v. *cosac*) (*Astragalus onobrychis*); **e** (*reg.*) v. Ghizdei. Ghizdei-mărunt (*Lotus corniculatus*); **f** (*reg.*) v. Lemn-dulce (*Glycyrrhiza echinata*); **g** (*reg.*) v. Unghia-ciutei (*Ceterach officinarum*); ***unghia-păsării*** = *Viola declinata*; ‹reg.› călţunaşi (v. *călţunaş*), mama-maşteră (v. *mamă*), micşunele-de-munte (v. *micşunea*), panseluţe-de-munte (v. *panseluţă*), trei-fraţi, trei-fraţi-pătaţi; (*reg.*) ***unghia-calului*** v. Trifoi. Trifoi-roşu (*Trifolium pratense*); ***unghia-caprei*** v. **a** Burete-galben. Râşcov (*Cantharellus cibarius*); **b** Cătină (*Lycium halimifolium*); ***unghia-căţelei*** v. Unghia-găii (*Astragalus glycyphyllos*); ***unghia-găinii*** v. **a** Coronişte (*Coronilla varia*); **b** Cosaci (v. *cosac*) (*Astragalus onobrychis*); **c** Sparcetă. Sparcetă-comună, Sparcetă-cultivată (*Onobrychis viciaefolia*); **d** Unghia-găii (*Astragalus glycyphyllos*); ***unghia-ursului*** v. Spin. Spin-muscălesc (*Carduus acanthoides*).

unghíe[2] s.f. (*metrol.; înv.*) v. Uncie.

unghinál, -ă adj. ungveal. *Psoriazisul unghinal afectează pielea dintre degetele de la mâini sau de la picioare.*

unghioáie s.f. **I** (*în fierărie; reg.*) ‹reg.› unghioară, unghiuţă. *Unghioaia este o daltă cu tăişul lateral, folosită la desfacerea caielelor bătute în potcoavă.* **2** (*anat.; la unele mamifere, păsări şi reptile; înv.*) v. Gheară.

unghioára s.f. **I** (*anat.*) unghişoară, unghiuliţă, unghiuţă, ‹reg.› unghiţă. **II** (*în fierărie; reg.*) **1** ‹reg.› unghioaie, unghiuţă. **2** ‹reg.› unghiuţă. *Unghioara este o daltă cu tăişul oval, folosită la diferite operaţii de tăiere, ajustare şi curăţare a pieselor metalice de formă ovală sau rotundă ori la încrustaţii în fierăria artistică.* **3** ‹reg.› unghiuşă. *Unghioa-*

ra este o daltă cu gura rotundă, folosită la dăltuirea butucului roții, în vederea fixării bucșei.

unghiós, -oásă adj. (*înv.*) v. Angular. Angulos. Colțuros. Unghiular.

unghișoáră s.f. (*anat.*) unghioară, unghiuliță, unghiuță, ‹reg.› unghiță.

unghíță s.f. (*reg.*) v. Unghioară. Unghișoară. Unghiuliță. Unghiuță.

unghiulár, -á adj., s.m. **I** adj. **1** (*geom.*) angular, angulos. *A desenat o figură geometrică unghiulară.* **2** angular, angulos, colțuros, ‹înv. și reg.› încolțurat, ‹înv.› unghios. *Are un scris unghiular.* **3** (*mai ales despre fața oamenilor*) colțuros, osos. *Fața îi este unghiulară și masivă.* **II** s.m. (*anat.; rar; și, art., **unghiularul omoplatului***) v. Trapez.

unghiulație s.f. (*fotogr.*) apertură. *Unghiulația obiectivului fotografic este bună.*

unghiuléț s.n. colțișor, colțuleț, unghiușor, ‹reg.› colțurel, colțușor. *Și-a găsit cercelul pierdut într-un unghiuleț al camerei.*

unghiulíță s.f. (*anat.*) unghioară, unghișoară, unghiuță, ‹reg.› unghiță.

unghiúșă s.f. (*în fierărie; reg.*) ‹reg.› unghioară.

unghiușór s.n. colțișor, colțuleț, unghiuleț, ‹reg.› colțurel, colțușor.

unghiúță s.f. **1** (*anat.*) unghioară, unghișoară, unghiuliță, ‹reg.› unghiță. **2** (*în fierărie; reg.*) ‹reg.› unghioaie, unghioară. **3** (*în fierărie; reg.*) ‹reg.› unghioară.

unguént s.n. (*farm., cosmet.*) alifie, cremă, pomadă, ‹livr.› liniment, ‹pop.› ir, unsoare, ‹fam.; peior.› smac, ‹înv. și reg.› unsură, ‹reg.› ip, untișor, ‹înv.› mehlem. *Folosește pentru ten unguente hidratante.*

ungulát s.n. (*zool.*) copitat. *Ungulatele au ultimele falange acoperite cu copite.*

úngur, -ă s.m., adj. **I 1** s.m. maghiar, ‹reg.; peior.› boanghen, oagăr, ‹înv.› ungurean. *La mare, a cunoscut un ungur din Budapesta.* **2** adj. (*despre oameni, colectivități etc.*) maghiar. *Strămoșii lui au fost boieri unguri.* **II** s.m. (*la pl. **unguri**; bot.; reg.*) v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*).

unguráș s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Cătușnică-sălbatică (*Marrubium peregrinum*). **2** v. Voronic (*Marrubium vulgare*).

ungureán, -ă s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*înv. și reg.*) v. Ardelean. Ardeleancă. Transilvănean. Transilvăneancă. **2** s.m. (*înv.*) v. Maghiar. Ungur. **3** adj. (*înv.*) v. Maghiar. Ungar. Unguresc. **II** s.m. (*bot.; reg.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

ungureáncă s.f. **I** (*înv. și reg.*) **1** v. Maghiară (v. *maghiar*). Unguroaică. **2** v. Ardeleană (v. *ardelean*). Ardeleancă.Transilvăneană (v. *transilvănean*). Transilvăneancă. **II** (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*). **2** (*la pl., în forma **ungurenci**; bot.*) v. Flori-de-toamnă (v. *floare*) (*Aster salignus*). **3** (*vit.*) v. Ungurească (v. *unguresc*).

ungureásă s.f. (*reg.*) v. Maghiară (v. *maghiar*). Unguroaică.

ungurenésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Maghiar. Ungar. Unguresc.

ungurenéște adv. (*modal; înv.*) v. Ungurește.

ungurení vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Maghiariza.

ungureníт, -á adj. (*înv.; despre populații, cuvinte, expresii etc.*) v. Maghiarizat.

ungurésc, -eáscă adj., s.f. **I** adj. maghiar, ungar, ‹înv.› ungurean, ungurenesc. *Franz Liszt a fost fondatorul școlii muzicale naționale ungurești.* **II** s.f. **1** (*vit.*) ‹reg.› ungureancă. *Ungurească este un soi de viță-de-vie cu boabele rare, mijlocii, de culoare albă-verzuie.* **2** (*j. folc.*) breaza, ca-la-breaza, dedoi, ‹reg.› ungurică. *Ungureasca este un dans popular, cu ritm sincopat.*

ungurește adv. (*modal*) ‹înv.› ungurenește. *Vorbește ungurește foarte bine.*

ungurí vb. IV. refl. (*înv.; despre oameni*) v. Maghiariza.

ungurícă s.f. (*j. folc.; reg.*) v. Breaza. Ca-la-breaza. De doi. Ungurească (v. *unguresc*).

unguríe s.f. (*lingv.; înv. și reg.*) v. Maghiară (v. *maghiar*). Limbă maghiară.

unguríme s.f. (*colect.*) maghiarime. *Fiind sărbătoare, ungurimea din sat s-a adunat la biserică.*

ungurísm s.n. (*lingv.; rar*) v. Maghiarism.

ungurizá vb. I. refl. (*rar; despre oameni*) v. Maghiariza.

unguroáică s.f. **I** maghiară (v. *maghiar*), ‹înv. și reg.› ungureancă, ‹reg.› secuiancă, ungureasă, unguroaie, unguroancă, ‹reg.; peior.› boanghină (v. *boanghen*). *La mare, a cunoscut o unguroaică din Budapesta.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **2** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*).

unguroáie s.f. (*reg.*) **1** v. Maghiară (v. *maghiar*). Unguroaică. **2** (*bot.*) v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*).

unguroáncă s.f. (*reg.*) **I** v. Maghiară (v. *maghiar*). Unguroaică. **II** (*bot.*) **1** v. Narcisă. Zarnacadea (*Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta*). **2** v. Rodul-pământului (v. *rod*[1]) (*Arum maculatum*). **3** v. Sparcetă. Sparcetă-comună, Sparcetă-cultivată (*Onobrychis viciaefolia*)

ungveál, -á adj. unghinal. *Psoriazisul ungveal afectează pielea dintre degetele de la mâini sau de la picioare.*

úngvis s.n. (*anat.*) os lacrimal. *Ungvisul se află în partea internă a orbitei oculare.*

uní[1] [y'ni] adj. invar. (*despre aspectul cromatic al unor lucruri, suprafețe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) unicolor, ‹pop.› sadea. *La o fustă în culori vii se potrivește o bluză uni.*

uní[2] vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem sau lucruri, sisteme etc. de același fel*) a conexa, a îmbina, a împreuna, a lega[1], a reuni, ‹rar› a conglomera, ‹fig.; înv.› a îmbăiera. *A unit firele electrice pentru a reface circuitul.* **2** tr. (*tehn.; compl. indică elementele componente ale unui sistem*) a asambla, a fixa, a îmbina, a împreuna, a monta, a reuni. *Mecanicul unește cu ușurință piesele unui motor.* **3** tr. (*tehn.; despre piese din structura unor unelte, vehicule etc.; compl. indică părți componente ale acestora*) a asambla, a lega[1], a împreuna, a reuni. *Osia căruței unește două roți.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, părți ale lor etc.*) a combina, a îmbina, a împreuna, a îngemăna, ‹reg.› gemăna, ‹fig.› a amalgama. *A unit în așa fel piesele de puzzle încât i-a rezultat un robot.* **5** tr. (*compl. indică grinzi, bârne etc.*) a îmbina, a încheia, a lega[1], a monta, a prinde, ‹reg.› a încochela. *Dulgherii unesc grinzile în cuie pentru a face acoperișul casei.* **6** tr. (*compl. indică corpuri*) a lega[1]. *A unit cele două corpuri pentru a limita mobilitatea lor relativă.* **7** refl. (*despre elemente, materii etc.*) a se agrega, a se alipi, a se lipi, a se reuni. *Rocile s-au unit cu milioane de ani în urmă.* **8** tr., refl. (*biol., lingv., tehn.*) a (se) aglutina, a (se) alipi, a (se) lipi, a (se) reuni, a (se) suda. *Hematiile se unesc sub acțiunea anumitor substanțe. Vorbitorii unesc frecvent afixele posesive.* **9** tr. (*despre căi de comunicație, poduri, punți etc.; compl. indică localități, locuri etc. situate la distanță unele de altele*) a lega[1]. *O șosea modernă unește capitala de litoral. Un pod de fier unește malurile fluviului.* **10** tr., refl. (*compl. sau sub. indică săli, camere, părți ale unor imobile*) a (se) lega[1]. *O verandă unește cele două aripi ale casei. Camerele casei se unesc printr-un hol.* **II 1** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni etc.*) a se alia, a se asocia, a se grupa, a se înșoți, a se întovărăși, ‹rar› a se împerechea, ‹înv. și pop.› a se lipi, a se prinde, ‹reg.› a se încumetri, a se îngurga, a se însâmbra, a se ortăci, a se sâmbrăli, a se sâmbrălui, a se șoți, ‹înv.› a intra, a se obști, a se sâmbra, a se sinorisi, ‹fig.; pop.› a se înjuga. *S-au unit pentru a înființa o societate non-profit.* **2** refl. recipr. (*despre oameni, grupuri de oameni*) a se împreuna, a joncționa. *Cele două tabere de partizani s-au unit în munți.* **3** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) a se solidariza, ‹fam.› a se înfrăți. *Elevii se unesc cu profesorii aflați în grevă.* **4** refl. recipr. (*despre oameni*) a se căsători, ‹înv. și pop.› a se lega[1], ‹pop.› a se însoți, a se lua, ‹fam.› a se aranja, ‹reg.› a se îngurlui[1], a se ortăci, a se șoți, ‹fran.› a se maria. *Are o fotografie de când s-au unit părinții ei.* **5** refl. recipr. (*despre state, partide, clase sociale, oameni etc.*) a se coaliza. *Statele democratice s-au unit împotriva terorismului mondial.* **6** tr., refl. pas. (*polit.; compl. sau sub. gram. indică regiuni, teritorii, state etc.*) a (se) reuni, a (se) unifica. *Mihai Viteazul a unit pentru prima dată cele trei țări românești. Cele trei țări românești s-au unit pentru prima dată sub Mihai Viteazul.* **7** refl. a se contopi, a fuziona. *Cele două ministere s-au unit.* **8** tr., refl. a (se) îmbina, ‹fig.› a (se) conjuga, a (se) împleti. *Își unesc forțele pentru a ieși din acest impas.* **9** tr. (*la imper.; milit.*) a apropia. *Uniți rândurile!* **10** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi.

uniát, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.*) greco-catolic, unit, ‹reg.› unitareș, ‹înv.› letin. *Uniații sunt adepți ai Bisericii Unite. Mulți ardeleni sunt de rit uniat.*

uniatísm s.n. (*relig.*) greco-catolicism, uniație, ‹înv. și reg.› unie[1]. *Uniatismul este o formă de unire cu Biserica Romano-Catolică a unor fracțiuni ale Bisericii Ortodoxe Răsăritene pe baza recunoașterii primatului papal și a unor dogme catolice, păstrând în mare parte ritul ortodox.*

uniație s.f. (*relig.*) greco-catolicism, uniatism, ‹înv. și reg.› unie[1].

únic, -ă adj. **I 1** (*precedă subst. determ.; adesea precedat de „un", „unul" sau „o"*) singur, ‹înv.› singuratic. *Este unicul copil la părinți. I-a rămas unicul său prieten până la sfârșitul vieții. Au avut un unic băiat și două fete.* **2** (*precedă subst. determ.*) simplu, singur. *Băiatul poartă doar un unic tricou pe un asemenea frig. Din tot stocul de cărți a mai rămas un unic exemplar.* **3** (*bot.; despre flori, frunze etc.*) singur, solitar. *Această plantă face o floare unică.* **II 1** (*despre oameni sau despre caracteristici, acțiuni, creații etc. ale lor*) incomparabil, inconfundabil, inegalabil, inimitabil, neasemănat, neasemuit, necomparabil, neegalabil, neimitabil, neîntrecut, nesemuit, ‹rar› neajuns[2], ‹înv.› nepilduit, neurmat, ‹fig.› nepereche. *Este un muzician unic. Are un timbru unic al vocii.* **2** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, uriaș, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncoțopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță unică. A avut șansa unică de a participa la o misiune în cosmos.* **3** (*despre elemente din natură, opere de artă, situații etc.*) excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, grozav, inimaginabil, neimaginabil, neînchipuit, nemaipomenit, nemaivăzut, teribil, uimitor, uluitor. *Privit din avion, peisajul este unic.* **4** (*despre creații, stil etc.*) inconfundabil, original. *Stilul poeziei lui Ion Barbu este unic.*

unicaménte adv. (*cu sens restrictiv sau exclusiv; determină orice parte de prop., indicând nuanțe restrictive ori exclusive care variază în funcție de context; rar*) v. Doar. Exclusiv. Numai.

unicelulár, -ă adj. (*biol.; despre organisme*) monocelular. *Organismele unicelulare sunt constituite dintr-o singură celulă.*

unicitáte s.f. singularitate. *Această experiență este interesantă prin unicitatea ei. Este un adevăr sui-generis exprimat în unicitatea lui.*

uniciúne s.f. (*înv.*) **1** v. Unire. **2** v. Indivizibilitate. Unitate. **3** v. Unitate.

unicizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică particularități, însușiri, trăsături etc. ale unor elemente, fenomene, procese etc.*) v. Individualiza. Izola. Singulariza.

unicizáre s.f. (*rar*) v. Individualizare. Izolare. Singularizare.

unicolór, -ă adj. (*despre aspectul cromatic al unor lucruri, suprafețe, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) uni[1], ‹pop.› sadea. *La o fustă în culori vii se potrivește o bluză unicoloră.*

unicórd, -ă adj. (*muz.; despre instrumente muzicale*) monocord. *Instrumentele unicorde au o singură coardă.*

unicórn s.m. **1** (*mai ales în arta și în lit. medievală*) inorog, licorn. *Unicornul este imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte.* **2** (*zool.; rar*) v. Rinocer. Rinocer-indian (*Rhinoceros unicornis*).

unicotiledonát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) monocotiledonat, ‹rar› monocotiledon. *Embrionul plantelor unicotiledonate are un singur cotiledon.*

unidimensioná vb. I. tr. (*adesea fig.*) ‹rar› a unidimensionaliza. *Dictatorii și-au dorit întotdeauna să domine total omul și să-l unidimensioneze.*

unidimensionál, -ă adj. ‹livr.› monodimensional. *A fost lansată o nouă teorie, conform căreia universul ar fi fost, la început, unidimensional.*

unidimensionalizá vb. I. tr. (*adesea fig.; rar*) v. Unidimensiona.

únie[1] s.f. (*relig.; înv. și reg.*) v. Greco-catolicism. Uniatism. Uniație.

unié[2] s.f. (*polit.; înv.*) v. Reunire. Unificare. Unire.

unifică vb. I. tr., refl. pas. (*polit.; compl. sau sub. gram. indică regiuni, teritorii, state etc.*) a (se) reuni, a (se) uni[2]. *Mihai Viteazul a unificat pentru prima dată cele trei țări românești. Cele trei țări românești s-au unificat pentru prima dată sub Mihai Viteazul.*

unificáre s.f. (*polit.*) reunire, unire, ‹înv.› obștire, unie[2]. *Mihai Viteazul a fost primul domnitor care a realizat unificarea celor trei țări românești.*

unificát, -ă adj. (*polit.; despre regiuni, teritorii etc.*) reunit, unit. *Românii din provinciile unificate l-au întâmpinat cu urale pe Mihai Viteazul.*

unifilár, -ă adj. (*fiz.; despre circuite*) monofilar. *Circuitele unifilare au un singur fir.*

uniflór, -ă adj. (*în opoz. cu „poliflor"; despre miere, polen etc.*) monoflor. *Mierea unifloră provine de la o singură specie de floare.*

unifoliát, -ă adj. (*bot.; despre plante*) monofil. *Plantele unifoliate au o singură frunză.*

unifórm, -ă adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „variabil"; despre parametri, valori, fenomene, stări, acțiuni, sentimente, ființe etc. ale căror însușiri, caracteristici, elemente etc. sunt comparate cu ele însele în diverse aspecte, situații*) constant, egal, invariabil, neschimbat. *Temperatura gazului se menține la o valoare uniformă. A menținut o viteză uniformă de deplasare pe tot parcursul drumului. Își iubește copiii cu dragoste uniformă.* **2** (*despre procese fiziologice, mișcări etc.*) regulat. *Deși grav rănit, are respirația uniformă.* **3** (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, ‹rar› morocănos, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern, vegetativ. *Viața ei în acel mic oraș a fost uniformă.* **4** (*despre stil, cuvinte, creații, opere de artă etc. sau, p. ext., despre autori, creatori*) inexpresiv, monoton, neexpresiv, ‹fig.› monocord, plat[2], ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Folosește metafore uniforme. Unele dintre picturile sale sunt uniforme.* **II** adv. (*modal*) monoton, ‹rar› melopeic, ‹fig.; pop. și fam.› otova. *Solistul cântă uniform.* **III** s.f. **1** costum. *Ofițerii de marină au uniforme albe.* **2** ținută. *Generalul se îmbracă, la ceremonie, în uniformă de gală. Colonelul controlează uniformele soldaților.* **3** (*în opoz. cu „civil"; milit.; meton.*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat.

uniformitarísm s.n. (*geol.*) actualism. *Uniformitarismul are la bază compararea fenomenelor geologice din trecut cu cele actuale.*

uniformitáte s.f. **1** (*în opoz. cu „variabilitate"*) constanță, invariabilitate. *Șoferii trebuie să fie atenți la uniformitatea vitezei de deplasare.* **2** regularitate. *Această țesătură se caracterizează prin uniformitatea desenelor.* **3** egalitate, uniformizare. **4** monotonie, ‹fig.› liniaritate. *Ceea ce caracterizează viața de provincie este uniformitatea ei.*

uniformizá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică elementele unui tot, un amestec etc.*) a omogeniza. *Pentru ca un aluat să crească, ingredientele trebuie să fie bine uniformizate.* **2** (*compl. indică îmbrăcămintea rutieră*) a finisa, a suprafața. **3** ‹fig.› a standardiza. *Viața lor a fost uniformizată.* **II** fig. a egaliza, ‹fig.› a nivela. *Nu se poate uniformiza standardul de viață pentru toți oamenii.*

uniformizánt, -ă adj. uniformizator. *Fondul de ten are efect uniformizant. Viața trăită într-un mediu depersonalizant și uniformizant și-a pus amprenta asupra lui. Poetul nu s-a desprins de stilul uniformizant al epocii.*

uniformizáre s.f. **I 1** omogenizare. *Uniformizarea amestecului se face cu mixerul.* **2** ‹fig.› standardizare. *Oamenii inteligenți se opun uniformizării vieții lor.* **II** fig. egalizare, ‹fig.› nivelare. *Uniformizarea standardului de viață este imposibilă.*

uniformizát, -ă adj. **1** (*despre îmbrăcămintea rutieră*) finisat[2], suprafațat. **2** egalat. *Salariile uniformizate au nemulțumit pe angajați.*

uniformizatór, -oáre adj. uniformizant.

unilaterál, -ă adj. (*despre acțiuni, realizări etc. ale oamenilor*) limitat, mărginit. *Orice dicționar este unilateral.*

unilíngv, -ă adj. (*despre ediții, dicționare etc.*) monolingv. *Dicționarele unilingve sunt redactate într-o singură limbă.*

uníme s.f. **1** (*mat.*) unitate, ‹înv.› uninți, unișoară (v. *unișor*). *Unimea servește la formarea unui număr compus din mai multe*

cifre. **2** (*mat.; rar*) v. Cifra unităților (v. *cifră*). Unitate de rangul întâi. **3** (*metrol.; înv.; și unime a măsurei*) v. Unitate. Unitate de măsură. **4** (*înv.*) v. Indivizibilitate. Unitate. **5** (*înv.*) v. Unitate.

unímță s.f. (*înv.*) **1** (*mat.*) v. Unime. Unitate. **2** v. Unitate. **3** v. Unitate.

uniovulár, -ă adj. (*biol.; despre ovare*) uniovulat. *Ovarele uniovulare au un singur ovul.*

uniovulát, -ă adj. (*biol.; despre ovare*) uniovular.

unipartíd adj. (*polit.; rar*) v. Monopartid.

unipetál, -ă adj. (*bot.; despre flori*) monopetal. *Florile unipetale au o singură petală.*

uníre s.f. **I 1** asamblaj, asamblare, asamblat[1], fixare, îmbinare, împreunare, montaj, montare[1], reunire, ‹înv.› îmbinătură, împreunătură. *Mecanicul a realizat unirea pieselor motorului mașinii într-un timp relativ scurt.* **2** combinare, combinație, îmbinare, împreunare, îngemănare, ‹înv.› îmbinătură, ‹fig.› amalgam, amalgamare. *Din unirea pieselor de puzzle i-a rezultat un robot.* **3** îmbinare, încheiere, montare[1], prindere, ‹înv.› îmbinătură. *Unirea scândurilor acoperișului unei case trebuie făcută cu multă atenție.* **4** joncțiune, junctură, legare, legătură. *Prin unirea a două corpuri se limitează mobilitatea lor relativă.* **5** agregare, agregație, alipire, lipire, reunire. *Unirea rocilor a avut loc cu milioane de ani în urmă.* **6** (*biol., lingv., tehn.*) aglutinare, alipire, lipire, lipitură, reunire, sudare. *Unirea hematiilor se face sub acțiunea unor substanțe.* **7** adjoncțiune, asociere. *Este necesară unirea unui aditiv pentru a ameliora proprietățile unui produs.* **II 1** împreunare, joncțiune, junctură. *Unirea celor două tabere de partizani s-a făcut în munți.* **2** căsătorie, ‹pop.› însoțire, însoțitură, luare, luat[1]. *Mirii au plecat în luna de miere imediat după unirea lor religioasă.* **3** (*în opoz. cu „ceartă", „neînțelegere", „vrajbă"*) acord, armonie[1], înțelegere, liniște, pace, ‹livr.› concordie, ‹înv. și pop.› bunăvoire, ‹pop.› împăciuire, învoire, potriveală, ‹înv. și reg.› sloagă, ‹grec.; înv.› omonie, ‹fig.; livr.› concert. *În familia lor este o unire deplină.* **4** ‹înv.› uniciune. *Nu vor putea înfrunta opiniile răuvoitoare dacă între ei nu este o strânsă unire.* **5** comuniune. *Se află în unire cu Divinitatea.* **6** (*polit.*) reunire, unificare, ‹înv.› obștire, unie[2]. *Unirea celor trei țări românești s-a făcut pentru prima dată sub Mihai Viteazul.* **7** contopire, fuzionare, fuziune. *Unirea celor două ministere a fost de multă vreme prevăzută.* **8** îmbinare, ‹fig.› conjugare, împletire. *Se impune unirea forțelor interesate de realizarea acestui proiect.*

unisemántic, -ă adj. (*lingv.; despre cuvinte*) monosemantic. *Cuvintele unisemantice au un singur sens.*

unisemantísm s.n. (*lingv.*) monosemantism, monosemie. *Unisemantismul este proprietatea unui cuvânt de a avea un singur sens.*

unisepál, -ă adj. (*bot.; despre flori*) monosepal. *Florile unisepale au o singură sepală.*

unisexuál, -ă adj. (*bot.; rar; despre flori*) v. Diclin. Monogam. Monosexuat. Unisexuat.

unisexualitáte s.f. (*bot.*) monosexualitate. *Unisexualitatea este însușirea unei flori de a fi unisexuată.*

unisexuát, -ă adj. (*bot.; despre flori*) diclin, monogam, monosexuat, ‹rar› unisexual. *Florile unisexuate au organe de reproducere de un singur sex.*

unisiláb, -ă adj. (*lingv.; rar; despre cuvinte*) v. Monosilab. Monosilabic.

unisilábic, -ă adj. (*lingv.; rar; despre cuvinte*) v. Monosilab. Monosilabic.

unisonánță s.f. (*muz.*) acord, armonie[1], consonanță. *Unisonanța muzicii preclasice este admirată de melomani.*

unistratificát, -ă adj. monostratificat. *Parchetul unistratificat se lipește cu un adeziv special.*

unișór, -oáră adj., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Singurel. Singurică. **2** s.f. (*mat.*) v. Unime. Unitate.

uníț, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre elemente componente ale unui obiect, ale unui sistem, despre elemente de același fel etc.*) îmbinat, împreunat, îngemănat, reunit. *Firele electrice unite au refăcut circuitul.* **2** (*tehn.; despre elementele componente ale unui sistem*) asamblat[2], fixat[2], îmbinat, împreunat, îngemănat, montat, reunit. *Verifică piesele unite ale motorului mașinii.* **3** (*biol., lingv., tehn.; despre hematii, bacterii, elemente ale vorbirii, particule ale unor materiale etc.*) aderent, adnat, aglutinat, alipit, lipit[2], reunit, sudat[2]. *Hematii unite. Afixe posesive unite.* **II** adj. **1** ‹fig.› conjugat. *S-a impus o acțiune unită a forțelor interesate în realizarea acestui proiect.* **2** (*polit.; despre regiuni, teritorii etc.*) reunit, unificat. *Românii din provinciile unite l-au întâmpinat cu urale pe Mihai Viteazul.* **3** înfrățit, solidar. *O cerință a epocii actuale este lupta unită a popoarelor împotriva terorismului.* **III** s.m., s.f., adj. (*relig.*) greco-catolic, uniat, ‹reg.› unitareș, ‹înv.› letin. *Uniții sunt adepți ai Bisericii Unite. Mulți ardeleni sunt de rit unit.*

unitár, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „eterogen"; despre un tot, un ansamblu etc.*) omogen, ‹înv. și reg.› mereu, ‹fig.› închegat, monolit, monolitic, sudat[2]. *Echipa națională de fotbal este o echipă unitară.* **2** (*despre un întreg, un tot etc.*) indisolubil, inseparabil, nedespărțit, neseparabil, organic. *Planctonul este un ansamblu unitar de organisme animale și vegetale.* **II** s.m. (*relig.; reg.*) v. Unitarian.

unitáreș s.m. (*relig.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Unitarian. **2** (*reg.*) v. Greco-catolic. Uniat. Unit.

unitarián, -ă s.m., sf., adj. (*relig.*) **1** s.m., s.f., adj. ‹rar› unitarist, ‹înv. și reg.› unitareș, ‹reg.› unitar. *Unitarienii sunt adepții unitarianismului.* **2** adj. ‹înv. și reg.› unitărășesc. *A aderat la confesiunea unitariană.*

unitariamísm s.n. (*relig.*) ‹rar› unitarism. *Unitarianismul este o doctrină a Bisericii Protestante care nu recunoaște Trinitatea, susținând unicitatea persoanei și a naturii lui Dumnezeu.*

unitarísm s.n. (*relig.; rar*) v. Unitarianism.

unitaríst, -ă s.m., s.f., adj. (*relig.; rar*) v. Unitarian.

unitáte s.f. **I 1** (*mat.*) unime, ‹înv.› uninţă, unișoară (v. *unișor*). *Unitatea servește la formarea unui număr compus din mai multe cifre.* **2** (*mat.*) ***unitate de rangul întâi*** = cifra unităților (v. *cifră*), ‹rar› unime. *Unitatea de rangul întâi este plasată la dreapta zecilor într-un număr format din două sau mai multe cifre.* **3** (*metrol.; și **unitate de măsură***) ‹înv.› unime, unime a măsurei. *Unitatea de măsură este o mărime fizică scalară în funcție de care se exprimă toate mărimile de aceeași natură.* **4** (*inform.*) ***unitate centrală de prelucrare*** = procesor. *Unitatea centrală de prelucrare asigură prelucrarea informațiilor în memoria principală a unui calculator.* **5** (*statist.*) ***unitate statistică*** = individ. **6** ‹înv.› uniciune, unime, uninţă, uniță. *Cuvântul nu este o unitate izolată. Acest spațiu trebuie văzut ca o unitate geografică.* **7** ‹înv.› uninţă. *A publicat un articol în care a studiat o serie de unități lexicale. Celula este unitatea de bază a organismelor vii.* **8** (*econ.*) firmă, întreprindere, ‹ieșit din uz› stabiliment. *Unitatea lor merge bine. Lucrează ca angajat la o unitate româno-austriacă.* **9** instituție, ‹rar› așezământ, ‹înv.› stabiliment, tocmeală, ‹fig.› organism. *Unitățile publice importante din oraș se află în centru.* **10** (*milit.*) ***unitate volantă*** = trupă volantă. *Unitatea volantă se poate deplasa rapid; (la pl.)* ***unități de transmisiuni*** = trupe de transmisiuni (v. *trupă*). *Unitățile de transmisiuni sunt specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc.* **11** ansamblu, întreg, tot. *Casele cartierului rezidențial formează o unitate armonioasă.* **II 1** indivizibilitate, ‹înv.› uniciune, unime. *Unitatea unui popor nu trebuie distrusă.* **2** omogenitate. *Unitatea echipei naționale de fotbal este absolut obligatorie pentru a se obține rezultate performante.* **3** legătură, solidaritate, ‹rar› solidarism, ‹fig.› coeziune. *Între cele două popoare există o strânsă unitate.* **4** confraternitate, frăție, înfrățire, solidaritate, solidarizare. *Unitatea popoarelor în lupta împotriva terorismului este o cerință a epocii actuale.* **5** conformitate, identitate. *Unitatea de opinii și de gusturi întărește relația dintre cei doi tineri.*

unitărășésc, -eáscă adj. (*relig.; înv. și reg.*) v. Unitarian.

unitón, -ă adj. (*înv.; despre glas, melodii, sunete, zgomote etc.*) v. Monoton.

unitónic, -ă adj. (*înv.; despre glas, melodii, sunete, zgomote etc.*) v. Monoton.

unitór, -oáre adj., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*gram.; despre număr*) v. Singular. **2** s.f. (*lingv.*) v. Cratimă. Linioară. Linioară de unire. Liniuță de despărțire. Liniuță de unire.

úniță s.f. (*înv.*) v. Unitate.

univalént, -ă adj. (*chim.; despre elemente chimice sau despre radicali chimici*) monovalent, ‹înv.› monoatomic. *Elementele univalente au o singură valență.*

univérs s.n. **I 1** (*filos.; în opoz. cu „microcosmos"*) cosmos, lume, macrocosmos, megacosmos, ‹reg.› vileag, ‹înv.› unocuprinzime. *Unii filosofi susțin că pământenii nu sunt singuri în univers.* **2** glob, globul pământesc (v. *glob*),

lume, mapamond, pământ, ‹astăzi rar› sferă. *A făcut înconjurul universului. Vrea să călătorească, să vadă universul.* **3** (*adesea cu determ. „întreg", „tot"*) făptură, fire, lume, natură. *Lumina dimineții se revarsă peste tot universul.* **4** (*adesea cu determ. „întreg", „tot"*) lume, omenire, seminția omenească (v. *seminție*), umanitate, ‹înv. și reg.› omenime, ‹reg.› lumucă, ‹înv.› seminția pământenilor (v. *seminție*), viii (v. *viu*). *Tot universul militează pentru pace. În cartea sa studiază o perioadă importantă din istoria universului.* **II** ansamblu, sistem. *Profesorul a făcut o expunere a universului filosofic al lui Kant.*

universál, -ă adj., s.f. pl., s.n. **I** adj. **1** mondial, planetar. *Economia trece printr-o perioadă de criză la nivel universal.* **2** general[2], ‹rar› ecumenic, ‹înv.› obștesc. *Crahurile economice aduc un dezastru universal.* **3** (*despre cunoștințe, studii, cultură etc.*) cuprinzător, enciclopedic, vast[2]. *Cunoștințele lui sunt universale, aparținând mai multor domenii ale științei.* **4** cosmopolit. *Umaniștii au fost personalități universale.* **5** cosmic. *Legea gravitației universale.* **II 1** s.f. pl. (*lingv.*) ***universalii ale limbii*** = universalii lingvistice; ***universalii lingvistice*** = universalii ale limbii. *Universaliile lingvistice sunt categoriile, proprietățile, relațiile, tendințele considerate ca fiind comune tuturor limbilor, permițând generalizări.* **2** s.n. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

universalísm s.n. universalitate.

universalitáte s.f. **I 1** generalitate, ‹livr.› ubicuitate, ‹rar› ecumenicitate, ‹înv.› universitate[2]. *Multe concepte au caracter de universalitate.* **2** universalism. *Michelangelo și Leonardo da Vinci sunt celebri pentru universalitatea preocupărilor lor. Universalitatea umaniștilor este o realitate de necontestat.* **3** cosmicitate, ‹înv.› universitate[2]. *Opera sa aparține universalității. Principiul filosofic are caracter de universalitate.* **III** (*jur.*) totalitate. *Lasă nepoților prin testament universalitatea bunurilor sale.*

universalizá vb. I. tr., refl. a (se) generaliza. *A universalizat unele constatări particulare.*

universalménte adv. (*modal; rar*) ‹rar› generalmente. *Această boală a fost asemănată, universalmente, cu epilepsia.*

universiádă s.f. (*sport*) jocuri universitare (v. *joc*). *La universiadă participă tineri din universități din întreaga lume.*

universitár, -ă adj. (*despre proiecte, programe de studiu etc.*) academic. *Programa universitară prevede trei ani de studiu.*

universitáte[1] s.f. **1** (*latin.; înv.*) v. Total. Totalitate. **2** (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

universitáte[2] s.f. (*înv.*) **1** v. Generalitate. Universalitate. **2** v. Cosmicitate. Universalitate.

univitelím, -ă adj. (*biol.; despre gemeni identici*) monozigot. *Gemenii univitelini provin din același ovul fecundat și au placenta comună.*

univóc, -ă adj. (*lingv.; rar; despre cuvinte*) v. Omonim.

univocáție s.f. (*înv.*) v. Univocitate.

univocitáte s.f. ‹înv.› univocație. *Univocitatea termenilor restrânge posibilitatea producerii confuziilor.*

univoltín, -ă adj. (*entom.; despre insecte, viermi-de-mătase*) monovoltin. *Insectele univoltine prezintă o singură generație anuală.*

unocuprinzíme s.f. (*filos.; în opoz. cu „microcosmos"; înv.*) v. Cosmos. Lume. Macrocosmos. Megacosmos. Univers.

unoglásnică s.f. (*fon.; înv.*) v. Vocală.

uns[1] s.n. întindere, ungere. *Dacă untul este înghețat, unsul lui pe pâine se face cu greutate.*

uns[2]**, unsă** adj. **I 1** (*tehn.; despre piese, mecanisme afiate în mișcare sau în contact*) gresat. *Piesele unse ale unui mecanism funcționează ușor.* **2** (*despre obiecte, suprafețe etc.*) gras, onctuos, uleios, unsuros, ‹reg.› oloios. **3** (*despre substanțe, materii moi sau plastice*) întins[2]. *Peste untul întins pe feliile de pâine presară cașcaval ras.* **4** (*reg.; mai ales despre lapte sau brânză*) v. Gras. Untos. **II** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, mai ales despre tonul sau timbrul vocii*) ‹fig.› dulceag, mieros, onctuos, zaharisit. *Îi vorbește pe un ton uns.*

unseálă s.f. (*reg.*) v. Unsoare.

unsoáre s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› unsură, untură, ‹reg.› unseală. *Motorul mașinii este plin de unsoare. Folosește o unsoare pentru a stopa scârțâitul balamalelor de la poartă.* **2** (*culin.; pop.; și **unsoare dulce, unsoare topită***) v. Untură. **3** (*farm., cosmet.; pop.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent. **4** (*farm., med.; reg.*) ***unsoare de pește*** v. Ulei de pește (v. *ulei*[1]). Untură de pește. **5** (*înv.*) v. Aromă. Balsam. Boare. Mireasmă. Miros. Parfum. **II** (*relig.; înv.*) ‹înv.› unsură. *Unsoarea este ungerea cu o substanță uleioasă, parfumată, în săvârșirea unor ritualuri.*

unsoríme s.f. (*înv.*) v. Unsurozie.

unsós, -oásă adj. (*înv.; despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) v. Cleios. Lipicios. Unsuros.

unsúră s.f. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Unsoare. **2** (*farm., cosmet.; înv. și reg.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent. **3** (*culin.; reg.*) v. Untură. **II** (*relig.; înv.*) ‹înv.› unsoare.

unsurós, -oásă adj. **1** (*despre substanțe, alimente etc.*) gras, onctuos, uleios, ‹rar› osânzos. *Icrele pe care le-a preparat sunt prea unsuroase.* **2** (*despre obiecte, suprafețe etc.*) gras, onctuos, uleios, uns[2], ‹reg.› oloios. *Farfuriile unsuroase trebuie spălate cu detergent.* **3** (*despre substanțe, materii, anumite preparate culinare etc.*) cleios, lipicios, ‹pop.› năclăios, năclăit, ‹reg.› letios, ‹înv.› unsos. *Ciulamaua avea aspectul unui gel unsuros. Pâinea i-a ieșit acră și unsuroasă.* **4** (*despre piele, păr etc.*) gras. *Părul îi rămâne unsuros, deși îl tratează cu medicamente speciale.*

unsurozíe s.f. ‹înv.› unsorime. *Unsurozia hainelor lui îi repugna.*

unt s.n. **I 1** (*ind. alim.*) ***unt vegetal*** = margarină, ‹reg.› unt de post, ‹ieșit din uz› unt artificial. *Preferă untul vegetal în locul untului;* (*reg.*) ***unt de post*** v. Margarină. Unt vegetal; (*ieșit din uz*) ***unt artificial*** v. Margarină. Unt vegetal. **2** (*ind. alim., cosmet., farm.; și **unt vegetal***) ulei[1]. *Untul este o grăsime solidă sau păstoasă obținută din semințe, boabe, miez de fructe tropicale. Unt de palmier. Unt de migdale.* **3** (*ind. alim., farm., cosmet.*) ***unt de cacao*** = ulei de cacao (v. *ulei*[1]). *Untul de cacao este folosit la prepararea ciocolatei;* (*farm., ind.*) ***unt de ricin*** = ulei de ricin (v. *ulei*[1]), ‹pop.› ricină, ‹reg.› rețică. *Untul de ricin are proprietăți purgative;* (*reg.*) ***unt de naft*** v. **a** (*ind. petrol.*) Păcură; **b** (*ind., med.*) Terebentină; **c** (*chim.*) Gaz[1]. Petrol lampant; (*ind., med.; înv.*) ***unt de terpentin*** v. Terebentină; (*chim.; înv.*) ***unt de vitriol*** v. Acid sulfuric. Vitriol. **II** (*art.; bot.*) ***untul-vacii*** = **a** *Orchis morio*; ‹reg.› boașele-popii (v. *boașă*), boșie, bujorel, bujoreni, bujori (v. *bujor*), buruiene-de-copii (v. *buruiană*), gemănariță, gonitoare (v. *gonitor*), poranici, poroinic, salep, sculătoare (v. *sculător*), untișor, unt-și-brânză; **b** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis purpurea*); **c** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis militaris*); **d** (*reg.*) v. Poroinic (*Orchis mascula*); (*reg.*) ***unt-și-brânză*** v. Untul-vacii (*Orchis morio*); (*art.*) ***untul-babei*** v. Cornicei (*Ranunculus arvensis*); ***untul-pământului*** v. Fluierătoare (v. *fluierător*) (*Tamus communis*); ***untul-vacii-mirositor*** v. Stupiniță (*Platanthera bifolia*); ***untul-vacilor*** v. Grâușor. Sălățea. Sălățică. Untișor (*Ranunculus ficaria*).

untár s.n. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.

untăríță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.

untdelémn s.n. (*ind. alim.*) ulei[1], ‹înv. și pop.› oloi[1], ‹înv. și reg.› zăitin, ‹înv.› ulei de lemn. *La gătit este recomandată folosirea untdelemnului în locul grăsimii.*

untdelemníță s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Năfurică. Pelin. Peliniță (*Artemisia annua*). **2** (*entom.*) v. Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

untdelemnίu, -ie adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) chihlimbariu, citron, galben-deschis, galben-pal, gălbui, ‹rar› sulfuriu, ‹pop. și fam.› cănăriu, nisipiu, ‹pop.› gălbinicios, gălbior, gălbiu, lămâiu, lemniu, năutiu, rădăciniu, șofrăniu, ‹reg.› gălbenatic, gălbeniu, gălbenuț, gălburiu, untuliu, ‹fran.› sable, șamoa. *A dat musafirilor un vin untdelemniu.*

untérniță s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Putinei. **2** (*bot.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

unterofițér s.m. (*milit.; în vechea organizare a armatei; înv.*) v. Reangajat. Subofițer.

untișór s.m. **I** (*bot.*) **1** (*și reg., **untișorul-vacii***) *Ranunculus ficaria*; grâușor, sălățea, sălățică, ‹înv. și reg.› scânteiuță-galbenă, ‹reg.› bășicuța-porcului (v. *bășicuță*), brânza-vacii (v. *brânză*), calce-mică (v. *calce*[1]), ceairort, ciubotele-cucului (v. *ciubotă*), fetică, iarba-rândunelei-mici (v. *iarbă*), rărunchi[2], salata-cucului (v. *salată*), salata-mielului (v. *salată*), salată-de-câmp, salată-mică, salată-nemțească, salată-sălbatică, sălăgea, sălătruică, sălătuță, săliție, scălci-mici (v. *scalce*), scorbutăriță, untul-vacilor (v. *unt*). **2** *Ficaria verna*; ‹reg.› fetică, grâușor, rărunchi[2]. **3** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **4** (*reg.*) v. Mama-pădurii

(v. *mamă*) (*Lathraea squamaria*). **5** (*reg.*) v. Nufăr. Nufăr-galben (*Nuphar luteum*). **6** (*reg.*) v. Păpădie (*Taraxacum officinale*). **7** (*reg.*) v. Podbal (*Tussilago farfara*). **8** (*reg.*) v. Untul-vacii (v. *unt*) (*Orchis morio*). **9** (*reg.*) Verigel (*Orobanche caryophyllacea*). **II** (*farm., cosmet.; reg.*) v. Alifie. Cremă. Pomadă. Unguent.

untórniță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Putinei.

untós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre lapte sau brânză*) gras, ‹înv. și reg.› unturos, ‹reg.› uns[2]. *Laptele untos nu este sănătos pentru copiii mici.* **2** (*despre pământ, terenuri*) bogat, fecund, fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic, uberos, ‹rar› prolific, ‹înv.› buiac, producător, rodit, rodos, spornic, ‹fig.› darnic, generos. *Producția de legume a fost foarte bună pentru că pământul este untos.*

untuliu, -ie adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Chihlimbariu. Citron. Galben-deschis. Galben-pal. Gălbui. Untdelemniu.

untură s.f. **I 1** (*culin.*) ‹rar› grăsime, ‹pop.› unsoare, unsoare dulce, unsoare topită, ‹reg.› unsură. *A prăjit friptura în untură. Mâncarea preparată cu untură este mai gustoasă, dar nu atât de sănătoasă ca cea gătită cu ulei.* **2** (*farm., med.*) ***untură de pește*** = ulei de pește (v. *ulei*[1]), ‹reg.› unsoare de pește, ‹înv.› osânză. *Untura de pește este extrasă din ficatul proaspăt al unor specii de pești și este utilizată mai ales în tratarea rahitismului și a debilității fizice, deoarece este bogată în vitaminele A și D* **3** (*anat.; înv. și pop.*) v. Grăsime. **4** (*anat.; pop.; și* ***untură legată, untură mare***) v. Osânză. **5** (*înv. și reg.*) v. Unsoare. **6** (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Slănină. **II** (*fiziol.; pop.; glum*) v. Muc.

unturós, -oásă adj. (*înv. și reg.; mai ales despre lapte sau brânză*) v. Gras. Untos.

únu s.m. (*mat.*) ‹jar.› baston, ‹jar.; înv.› birlic. *A primit un unu în teză, deoarece nu a rezolvat niciun subiect.*

únul, úna pron. nehot., adj. nehot. **1** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului*) careva, cineva, oarecare, vreunul (v. *vreun*), ‹înv. și reg.› oarecine, oareșicine, ‹reg.› oarecineva, ‹înv.› cinevași, cinevașilea, neștine, oarecareva. *– Bea unul dintre voi un ceai?* **2** adj. nehot. (*la pl.* ***unii, unele****; precedă un subst. la pl.*) anume, niște. *Programul anunțat are unele modificări.*

updatá vb. I. tr. (*inform.; engl.*) **1** v. Actualiza. **2** v. Actualiza.

upload [ʌp'ləud] s.n. (*inform.*) uploadare. *Prin upload se trimit spre un server conectat la internet unul sau mai multe fișiere.*

uploadáre s.f. (*inform.*) upload.

upováț vb. IV. (*înv.*) **1** intr. (*despre oameni*) v. Crede. Nădăjdui. Spera. **2** tr., intr. v. Aștepta. Nădăjdui. Spera.

upováțnță s.f. (*înv.*) v. Nădejde. Speranță.

úra[1] interj., s.n. **1** interj. (*exprimă entuziasm, însuflețire etc.*) trăiască!, vivat! *„Ura!" strigă mulțimea adunată în piața orașului, în momentul în care regele apare în balcon.* **2** s.n. (*la pl.* ***urale***) aclamații, osanale (v. *osana*), ovații, ‹rar› aclamări, vivat. *Lumea l-a primit cu urale.*

ură[2] vb. I. tr. **1** a da[2]. *Când a intrat în sala de curs a urat „bună ziua".* **2** (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică urări, salutări*) a dori, a pofti, ‹livr.› a augura, ‹înv. și pop.› a meni, ‹înv.› a prii. *Le urează tinerilor căsătoriți „casă de piatră".* **3** (*relig.; înv.; despre preoți; compl. indică oameni*) v. Binecuvânta. Blagoslovi.

uragán s.n. (*meteor.*) ciclon, ciclon tropical, taifun, ‹înv.› orcan, tempestă, vânturașcă. *Uraganul se manifestă în zonele tropicale, fiind însoțit de ploi torențiale și de descărcări electrice.*

uranián, -ă adj. cosmic, uranic. *Scriitorul a fost un spirit uranian.*

uránic, -ă adj. cosmic, uranian.

uraninít s.n. (*mineral.*) pehblendă. *Uraninitul este format din oxid de uraniu.*

uranísc s.n. (*bis.*) baldachin, oranist, ‹pop.› polog[2], ‹reg.› cerine, ‹înv.› umbrar. *Mitropolitul stă sub un uranisc cusut cu fir de aur.*

uranísm s.n. amor socratic, homosexualitate, inversiune sexuală, invertire sexuală, pederastie. *Uranismul este atracția pentru persoane de același sex.*

uraníst s.m. gay, homosexual, invertit, pederast, ‹fam.› homo[2], ‹fam.; peior.› poponar, ‹reg.› buzerant, ‹arg.› analist, dosnic, fătălău, fochist, forar, fundaș, hamlet, harpist, ornitorinc, papanache, turcalete, ‹vulg.› găozar. *Cântărețul a recunoscut public că este uranist.*

uranofán s.m. (*chim.*) uranotil. *Uranofanul este un silicat hidratat de calciu și de uraniu.*

uranografíe s.f. ‹înv.› uranologie. *Uranografia este descrierea cerului (și a corpurilor cerești).*

uranolít s.m. (*astron.; înv.*) v. Corp meteoric. Meteorit.

uranologíe s.f. (*înv.*) v. Uranografie.

uranoplástică s.f. (*chir.*) palatoplastie, uranoplastie. *Uranoplastica este reconstrucția bolții palatine, la nivelul căreia există un defect congenital sau dobândit.*

uranoplastíe s.f. (*chir.*) palatoplastie, uranoplastică.

uranoschízis s.n. (*med.*) palatoschizis, ‹pop.› gură-de-lup. *Uranoschizisul este o anomalie congenitală, care, adesea, este asociată cu buza de iepure.*

uranoscóp s.n. (*optic., astron.; înv.*) v. Telescop.

uranostafiloplastíe s.f. (*chir.*) uranostafiloraﬁe. *Uranostafiloplastia este refacerea vălului palatului și a bolții palatine, în caz de deplasare congenitală.*

uranostafilorafíe s.f. (*chir.*) uranostafiloplastie.

uranotíl s.m. (*chim.*) uranofan.

uráre s.f. **1** urat, ‹livr.› augurare, ‹reg.› urătură, ‹înv.› orație. *Îi transmite urări de bine și însănătoșire cât mai grabnică.* **2** ‹reg.› orșag, urătură. *Urarea este textul cântat de colindători în perioada sărbătorilor de iarnă.* **3** (*la nunțile țărănești*) orație, ‹pop.› colăcărie, godie, ‹reg.› colăcășie, conăcărie, orșag, urătură, vorbire. *Urarea este spusă de colăcar.*

urát s.n. **1** ‹reg.› uret. *Obiceiul uratului se păstrează și astăzi, mai ales în mediul rural.* **2** urare, ‹livr.› augurare, ‹reg.› urătură, ‹înv.› orație.

úră[1] s.f. **1** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, vrajbă[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹lat. înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o ură veche.* **2** (*polit.*) ***ură de rasă*** = rasism, segregaționism. *În SUA ura de rasă a fost abolită prin lege. Numeroase filme au ca subiect ura de rasă.*

úră[2] s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **2** v. Palma-pământului (v. *palmă*) (*Gymnadenia conopea*).

urăciúne s.f. (*relig.; înv.*) v. Benedicțiune. Binecuvântare. Blagoslovire.

urătór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m., s.f. colindător, ‹pop.› colăcar, pițărău, ‹înv. și reg.› colindaș, ‹reg.› colindreț, plugar. *Toată lumea așteaptă urători în seara de Ajun.* **2** s.m. (*reg.; la nunțile țărănești*) v. Colăcar.

urătúră s.f. (*reg.*) **1** v. Urare. Urat. **2** v. Urare. **3** (*la nunțile țărănești*) v. Orație. Urare.

urácios, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, ursuz, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, pâcliș, pâclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tâlmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană urâcioasă, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale urâcioase.* **2** (*în opoz. cu „frumos"; înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Diform. Hâd. Hidos. Monstruos. Pocit[2]. Respingător. Schimonosit[2]. Slut. Strâmb. Urât[2]. **3** (*reg.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș.

urâciúne s.f. **I 1** (*în opoz. cu „frumusețe"; înv. și reg.*) v. Diformitate. Hâdoșenie. Hidoșenie. Imundicitate. Imundiție. Schilodeală. Schilodenie. Sluțenie. Urâțenie. **2** (*reg.*) v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **3** (*mai ales fig.; înv.*) v. Urâțenie. **II** (*concr.; înv. și reg.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie.

urâre s.f. (*înv.*) v. Detestare.

urât[1] s.n. **1** blazare, dezabuzare, lasitudine, plictiseală, ‹livr.› acedie, ‹pop. și fam.› lehamite, ‹fam.› plictis, ‹reg.› lihăială, zălezea-

lă, ‹înv.› anosteală, anostie, plicsis, sastiseală, sastisire, stenahorie, ‹grec.; înv.› nixis, ‹arg.› sictir, sictireală. *Neajunsurile l-au adus la o stare de urât.* **2** (*înv.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

urât², **-ă** adj., adv., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe*) înv. și reg.› prost, ‹iron.› fățos, ‹arg.› cealapa, nasol, nașpa, nașparliu, nașpet, papacioc, penal. *Prietena amicului său i se pare cumplit de urâtă.* **2** (*în opoz. cu „frumos"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) diform, hâd, hidos, monstruos, pocit², respingător, schimonosit², slut, strâmb, ‹pop. și fam.› bocciu, scălâmb, scălămbăiat, sluțit², ‹fam.› șui³, ‹înv. și reg.› grozăvatic, hărăgit, smârd, urâcios, ‹reg.› balcâz, opăcit, orodnic, pacearât, paceariz, pâcleș, pogan, potâng, ‹înv.› grozav, pohâd, smârceav, smârced. *Toată lumea îl evită pentru că este urât. Are mâinile urâte.* **3** (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., despre ființe*) desfigurat, schimonosit², slut, sluțit², urâțit, ‹pop. și fam.› pocit², ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șonțit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. *Nu se mai întâlnește cu prietenii din cauza feței urâte.* **4** (*despre elemente, caracteristici ale unor obiecte, construcții, despre interioare etc.*) dezordonat, inaspectuos, inestetic, neaspectuos, neestetic, rebarbativ, ‹reg.› nechimuluit, ‹fig.› monstruos, ‹arg.› nasol, nașpa, nașparliu, nașpet. *Construcția prezintă un amestec urât de stiluri arhitectonice.* **5** (*în opoz. cu „senin"; mai ales fam.; despre cer*) acoperit, cenușiu, împâclit, închis, înnegurat, înnorat, întunecat, întunecos, mohorât, neguros, noros, opac², pâclos, plumbuit², plumburiu, ‹livr.› morn, ‹pop.› nourat, ‹reg.› îmbourat, mocnit, nuoriecios, ‹înv.› ponegrit, ‹fig.› leșietic, leșios, posomorât. *Cerul urât creează multora o stare de disconfort.* **6** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) închis, înrăutățit, mohorât, stricat, ‹livr.› morn, ‹reg.› mocnit, ‹fig.› fumuriu, infam, posomorât, ‹fig. ; fam.› zbârlit. *Vremea urâtă îi determină să rămână în casă.* **7** (*despre fenomene meteorologice*) mizer, mizerabil, păcătos, rău, ‹fig.› ticălos. *De câteva zile este o ploaie urâtă, care nu mai încetează.* **8** (*despre situații, fenomene meteorologice*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, nașpa. *Competiția a avut loc pe un timp urât.* **9** (*despre mirosuri*) dezagreabil, dezgustător, displăcut, dizgrațios, fetid, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, pestilențial, puturos, rău, rău-mirositor, repugnant, repulsiv, respingător, scârbos, stătut², ‹livr.› mefitic, miasmatic, ‹înv. și pop.› scârnav, ‹pop. și fam.› rânced, ‹pop.› împuțit, ‹fam.› înfiorător, îngrozitor, ‹reg.› puhav, ‹înv.› împuțicios, pestifer, scărăndăvicios, scârbavnic, scârbelnic, ‹arg.› nasol, nașpa. *Dinspre lac vin efluvii urâte de sulf.* **II** adj. **1** defavorabil, nefavorabil, neplăcut, prost, rău. *A făcut o impresie urâtă printr-o purtare neadecvată.* **2** (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, rușinos, vinovat, ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, rușinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt urât.* **3** (*înv. și pop.; despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repulsiv. Repugnant. Respingător. Scârbos. **4** (*fam.; mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) v. Deșănțat. Imoral. Impudic. Inavuabil. Incongruent. Indecent. Licențios. Necuviincios. Neînfrânat. Nepotrivit. Nerușinat. Obraznic. Obscen. Pornografic. Scabros. Scârbos. Trivial. Vulgar. **5** (*fam.; despre stări, situații, întâmplări, discuții etc.*) v. Contrariant. Dezagreabil. Neplăcut. Supărător. **6** (*fam.; despre stări, situații etc.*) v. Jenant. Neplăcut. Penibil. Supărător. **7** (*fam.; despre situații, stări etc.*) v. Critic. Grav. Greu. Periculos. Primejdios. **8** (*med. , med. vet.; fam.; despre boli, răni etc.*) v. Grav. Malign. Periculos. Prîmejdios. Serios. Sever². **9** (*fam.; despre vești, întâmplări etc.*) v. Neplăcut. Prost. Rău. **10** (*fam.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Potrivnic. Ostil. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș. **11** (*fam.; despre viață, despre modul de trai al oamenilor, despre momente ale existenței lor*) v. Amărât. Anevoios. Chinuit. Greu. Mizer. Mizerabil. Necăjit. Prost. Rău. **12** (*fam.; despre situații, întâmplări etc.*) ‹arg.› nasol, nașpa, penal. *S-a supărat pe el pentru că i-a făcut o față urâtă la petrecere.* **III** adv. (*modal*) **1** dezgustător, grețos, greu, infect, neplăcut, nesuferit, rău, repugnant, respingător, scârbos. *Miroase urât în cameră.* **2** prost, rău. *Se îmbracă urât. S-a machiat urât.* **3** arogant, impertinent, insolent, ireverențios, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerespectuos, nereverențios, nerușinat, obraznic, semeț, sfidător, sfruntat, trufaș¹, urât², ‹fam.› obrăznicește, țanțoș. *Răspunde urât părinților.* **4** (*fam.*) v. Neplăcut. Prost. Rău. **IV** s.f. (*art.; bot.; reg.*) ***urâta-fetei*** v. Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

urâțúț, **-ă** adj. (*în opoz. cu „frumușel"; despre ființe; reg.*) v. Urâțel. Urâțică.

urâțél, **-eá** adj. (*în opoz. cu „frumușel"; despre ființe*) urâțică, ‹fam.› hâduț, ‹reg.› urâțuț.

urâțénie s.f. (*în opoz. cu „frumusețe"*) **I 1** diformitate, hâdoșenie, hidoșenie, imundicitate, imundiție, schilodeală, schilodenie, sluțenie, ‹rar› sluție, ‹pop. și fam.› poceală, ‹pop.› hâzenie, hâzime, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› hlizenie, smârzenie, șoimăneală, ‹înv.› grozăvenie, grozăvie, sluticiune, sluție. *O sperie urâțenia bărbatului.* **2** (*mai ales fig.*) ‹înv.› urâciune. *Este contrariat de urâțenia vieții de pe acele meleaguri. Urâțenia caracterului său este condamnabilă.* **II** (*concr.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"*) hâdoșenie, hidoșenie, monstru, monstruozitate, pocitanie, pocitură, schimonositură, sluțenie, sluțitură, ‹rar› schilodenie, ‹pop. și fam.› spurcăciune, ‹pop.› hâzenie, hâzime, potcă, stropșitură, ‹fam.› aschimodie, ‹înv. și reg.› urâciune, ‹reg.› bondriș, năhoadă, znamenie, ‹înv.› sluțire. *Se apropie de el o urâțenie. O urâțenie de om i-a îngrozit pe toți.*

urâți vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) ‹rar› a (se) desfrumuseța, ‹înv.› a se prosti¹. *Furia o urâțește. S-a urâțit parcă, de când nu l-a mai văzut.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., ființe*) a (se) desfigura, a (se) schimonosi, a (se) sluți, ‹pop. și fam.› a (se) poci¹, a (se) scofâlci, ‹pop.› a (se) hâzi, a șoimăni, a șoimări, ‹reg.› a deturpa, a se opăci, a se plesura, a (se) ponosi, a se smârzi, a (se) șonți, ‹înv.› a (se) grozăvi, a se omrăzi, ‹fig.; rar› a despodobi, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) strica, ‹arg.› a rașcheta. *Explozia i-a urâțit fața. Chipul i se urâțește din cauza durerii de cap.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) sluți. *Noua coafură o urâțește. S-a urâțit în urma operației estetice nereușite.* **4** refl. (*despre vreme*) a se închide, a se înrăutăți, a se mohorî, a se posomorî, a se strica, a se tulbura, ‹fig.› a se deochea, ‹fig.; fam.› a se zbârli. *Vremea s-a urâțit și au început ploile.* **II** refl. fig. ‹fig.› a se altera, a se desfigura. *Limba se urâțește cu barbarisme.*

urâțícă adj. (*în opoz. cu „frumușică"; despre ființe*) urâțea (v. *urâțel*), ‹fam.› hâduță (v. *hâduț*), ‹reg.› urâtuță (v. *urâtuț*). *Are o fetiță cam urâțică.*

urâțíre s.f. desfigurare, schimonoseală, schimonosire, sluțire, ‹rar› sluțit¹, ‹înv. și pop.› pocitură, ‹pop. și fam.› pocire. *Urâțirea feței din cauza exploziei îl face de nerecunoscut.*

urâțít, **-ă** adj. (*despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p.ext., despre ființe*) desfigurat, schimonosit², slut, sluțit², urât², ‹pop. și fam.› pocit², ‹pop.› șoimănit, ‹reg.› stropșit, șonțit, zgâmboit, ‹înv.› căznat, ‹fig.; pop. și fam.› stricat. *Nu se mai întâlnește cu prietenii din cauza feței urâțite.*

urbán, **-ă** adj. **1** (*în opoz. cu „rural"*) citadin, orășenesc, înv. și reg.› orășesc, urbicular, înv.› târgoveț. *Viața urbană este trepidantă.* **2** fig. (*despre oameni*) bine-crescut, civilizat, fin¹, manierat, politicos, ‹fig.› subțire. *Are copii urbani de care este mândru.*

urbanísm s.n. **1** urbanistică (v. *urbanistic*). *Urbanismul are drept scop stimularea evoluției complexe a localităților. Înainte de ridicarea unei noi construcții, proprietarul, pe lângă alte acte, trebuie să intre și în posesia certificatului de urbanism.* **2** fig. cuviință, decență, politețe, respect, reverență, urbanitate.

urbanístic, **-ă** adj., s.f. **1** adj. edilitar. *În ultimul timp s-au efectuat multe lucrări urbanistice.* **2** s.f. urbanism.

urbanitáte s.f. cuviință, decență, politețe, respect, reverență, ‹pop. și fam.› supunere, ‹înv.› cuvenire, ‹turc.; înv.› celibilâc, ‹fig.› urbanism. *Are un comportament plin de urbanitate.*

urbanizá vb. I. refl., tr. (*sub. sau compl. indică persoane din mediul rural*) a (se) citadiniza, a (se) orășeniza, ‹astăzi rar; deprec.›

a (se) târgoveți. *Multe dintre persoanele din mediul rural stabilite într-un oraș se urbanizează destul de greu.*
urbanizáre s.f. orășenizare, ‹livr› citadinizare. *Urbanizarea unor persoane din mediul rural este destul de anevoioasă.*
urbanizát, -ă adj. (*despre persoane din mediul rural*) orășenizat.
urbáriu s.n. (*reg.*) v. Cadastru. Carte funciară. Carte funduară. Registru de cadastru.
urbariál, -ă adj. (*înv. și reg.*) ‹înv.› urbăresc. *Regulament urbarial.*
urbărésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Urbarial.
úrbe s.f. oraș, ‹înv.› politie, ‹în trecut; astăzi adesea deprec.› târg, ‹grec.; înv.› horă², ‹fran.› cite, ‹fig.› cetate, citadelă. *În urbea noastră, Iași, este cea mai veche universitate din țară.*
urbícul subst. (*latin.; înv.*) v. Orășel. Târg.
urbiculár, -ă adj. (*în opoz. cu „rural"; înv. și reg.*) v. Citadin. Orășenesc. Urban.
urcă vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică munți*) a escalada, a sui. *Everestul a fost urcat prima dată în 1953.* **2** tr. (*despre ființe sau despre vehicule în mișcare*) a sui. *Mașina urcă greu panta abruptă. Turiștii urcă pe munte, la o stână, unde sunt așteptați la masă.* **3** intr. (*despre drumuri, cărări etc.*) ‹rar› a ridica, a sui. *Drumul urcă spre vârful muntelui în serpentine strânse. Scara urcă până în pod.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, ființe*) a lua, a ridica, a sălta, a sui. *Bărbatul a urcat sacul pe umeri. Tatăl își urcă fetița pe genunchi.* **5** refl. (*despre oameni*) a se sui. *Unele persoane în vârstă se urcă cu greutate în tramvai.* **6** tr., refl. a (se) pune, a (se) sui. *Îl urcă pe cal. Se urcă pe bicicletă.* **7** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) a se cățăra, a se ridica, a se sui, ‹pop. și fam.› a se cocoța, a se zgâibăra, ‹pop.› a se aburca, a se coțobăni, a se țuțuia, a se zgrepțăna, ‹fam.› a se burica, ‹reg.› a se cucuia, a se găibara, a se îmbârca, a se popoța, a se pupăza, a se pupuia, a se suliga, a se țuguia. *Veverița s-a urcat pe copac și a intrat într-o scorbură.* **8** intr., tr., refl. a (se) înălța, a (se) ridica, a (se) sui. *Stolul de păsări urcă spre cer. Se chinuie să urce în aer un zmeu. Avionul s-a urcat la mare altitudine.* **9** refl., intr. (*despre plante agățătoare*) a se ridica, ‹fam.› a se cățăra, a se sui. *Iedera s-a urcat până la etajul al doilea al clădirii. Buruiana urcă pe trunchiul copacului.* **10** refl., intr. (*mai ales fig.; despre sunete, zgomote etc.*) a se înălța, a se ridica, ‹pop. și fam.› a se sui. *Glasuri de mânie se urcă în piața plină de manifestanți.* **II 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică suprafețe de pământ, proprietăți etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „la"*) a crește, a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți, a (se) mări, a (se) ridica, a spori[1]. *Și-a urcat proprietatea la câteva zeci de hectare prin cumpărarea unui lot de pământ de la un vecin. Terenurile cultivate cu grâu se urcă la mii de hectare în unele zone ale țării.* **2** intr., refl. a crește, a se înmulți, a se mări, a se ridica, a spori[1], ‹înv.› a se mulți, a prisosi, a se sforța, a se umnoji. *Numărul manifestanților urcă de la oră la oră.* **3** tr., refl., intr. (*compl. sau sub. indică sume, valori, prețuri etc.*) a crește, a (se) majora, a (se) mări, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori[1], a (se) sui. *Comercianții au urcat prețurile la alimente.* **4** refl., intr. (*despre temperatură, tensiune etc.*) a crește, a se mări, a se ridica, a spori[1], a se sui. *Temperatura i s-a urcat pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **5** refl. (*înv. și pop.; despre ape, râuri etc.*) v. Crește. Mări. Ridica. Umfla. **6** intr., refl. (*bot.; pop. și fam.; despre plante, arbori etc.*) v. Crește. Înălța. Ridica. **III** fig. **1** intr. (*despre evenimente, procese, fenomene etc.*) ‹fig.› a sui. *Apariția mamiferelor urcă până în neozoic.* **2** tr. (*fam.; compl. indică oameni*) v. Avansa. Înainta. Înălța. Promova. Ridica.
urcáre s.f. **I 1** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcat[1], urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut ochelarii în timpul urcării muntelui.* **2** ridicare, ridicat[1], săltare, sălțat[1], suire, suit[1], urcat[1]. *Bărbatul a făcut un efort mare la urcarea sacului de ciment pe umeri. Urcarea fetiței pe genunchi este o plăcere pentru tatăl ei.* **3** suire, suit[1], urcat[1], ‹pop. și fam.› ridicare. *Urcarea unui mare număr de trepte presupune efort.* **4** suire, suit[1], urcat[1]. *Urcarea în tramvai este anevoioasă pentru persoanele în vârstă.* **5** cățărare, cățărat, ridicare, suire, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiș, suit[1], urcuș, ‹pop. și fam.› cocoțare, ‹pop.› aburcare, cățărătură, coțobăneală, coțobănire, țuțuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare. *Urcarea pe copac a fost anevoioasă.* **6** ascensiune, înălțare, ridicare, suire, suit[1], urcat[1]. *Urcarea avionului este spectaculoasă.* **II 1** creștere, majorare, mărire, ridicare, scumpire, sporire, suire. *Urcarea prețurilor la alimente îngrijorează populația.* **2** creștere, mărire, ridicare, suire. *Urcarea temperaturii s-a produs pentru că nu a urmat tratamentul indicat de doctor.* **3** (*înv. și pop.*) v. Creștere. Mărire. Ridicare. Umflare. **4** (*bot.; pop. și fam.*) v. Creștere. Înălțare. Ridicare.
urcát[1] s.n. **1** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcare, urcuș, ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. **2** ridicare, ridicat[1], săltare, sălțat[1], suire, suit[1], urcare. **3** suire, suit[1], urcare, ‹pop. și fam.› ridicare. **4** suire, suit[1], urcare. **5** cățărare, cățărat[1], ridicare, suire, urcare, ‹livr.› escaladă, ‹rar› suiș, suit[1], urcuș, ‹pop. și fam.› cocoțare, ‹pop.› aburcare, cățărătură, coțobăneală, coțobănire, țuțuiere, ‹fam.› buricare, ‹reg.› cucuiere, găibărare. **6** ascensiune, înălțare, ridicare, suire, suit[1], urcare.
urcát[2], -ă adj. **1** (*despre sume, valori, prețuri etc.*) crescut[2], majorat[2], mărit[3], ridicat[2], sporit. *Puterea de cumpărare a populației este mai mică din cauza prețurilor urcate.* **2** (*despre temperatură, tensiune etc.*) crescut[2], mărit[3], ridicat[2]. *Temperatura urcată poate indica o infecție în organism.*
urcátor, -oáre adj. **1** (*mai ales despre plante*) agățător, cățărător, grimpant, suitor. *În balcon are numai plante urcătoare.* **2** (*în opoz. cu „descendent"; despre voce, ton sau despre unități metrice de versificație*) ascendent, suitor, ‹rar› ascensional, ascensiv. *Ritmul versurilor este urcător.*
urciór[1] (**ulciór**) s.n. **I 1** ‹pop.› oluț, ‹înv. și reg.› năstrapă, oală, stamnă, ‹reg.› cancioc, ciutură, cop. *bea apă dintr-un urcior. Aduce apă de la fântână într-un urcior.* **2** (*gosp.; reg.; și, în forma* ***ulcior, ulcior cu coș, ulcior de glajă, ulcior de sticlă, ulcior de vin, ulcior îmbrăcat***) v. Damigeană. **3** (*reg.*) v. Fedeleș. **II** (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.
urciór[2] s.n. (*med., med. vet.*) ordeolum, orgelet, ‹reg.› minegoci. *Urciorul este o inflamație a glandelor sebacee palpebrale, localizată la marginea pleoapei.*
urcioráș s.n. ‹rar› urciorel, ‹reg.› urcioruș, urcioruț.
urciorél s.n. (*rar*) v. Urcioraș.
urciorúș s.n. (*reg.*) v. Urcioraș.
urciorúț s.n. (*reg.*) v. Urcioraș.
urcói, -oáie s.m., s.f. (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.
urcúș s.n. **I 1** ascensiune, escaladare, înălțare, ridicare, suire, suiș, suit[1], urcare, urcat[1], ‹livr.› escaladă, ‹înv.› suitură. *Și-a pierdut echipamentul în timpul urcușului. Urcușul muntelui pe timp de ceață este primejdios.* **2** suiș. *Își ajuta copilul acolo unde i se părea că urcușul era greu pentru el.* **3** (*rar*) v. Cățărare. Cățărat[1]. Ridicare. Suire. Urcare. Urcat[1]. **4** (*geomorf; pop. și fam.*) v. Clină. Coastă. Coborâș. Costișă. Muchie. Pantă. Povârniș. Pripor. Repeziș. Versant. **II** fig. ‹fig.› ridicare, suiș. *Viața este plină de urcușuri și de coborâșuri.*
urdáci s.n. (*la stână; reg.*) v. Urdar.
urdăr s.m., s.n. **I** s.m. ‹reg.› urditor. *Urdarul face sau vinde urdă.* **II** s.n. (*la stână*) **1** ‹pop.› tăujer, ‹reg.› cârjă, cârlig, linguroi, șterț, tămânjer, urdaci, urdelniță, urditor. *Cu urdarul se amestecă zerul în căldare, când se fierbe, pentru a se face urdă.* **2** (*reg.*) v. Răvar.
úrdă s.f. **I 1** (*și* ***urdă dulce, urdă proaspătă***) ‹reg.› leurdă. *Urda este un derivat al laptelui de oaie.* **2** (*culin.; reg.; și* ***urdă de vacă***) v. Brânză de vacă. **II** (*art.; bot.*) ***urda-vacii*** = **a** *Cardaria draba*; ‹reg.› caprilemă, cardama, călțunaș, cresuță, floare-albă, hreniță, iarbă-căiasă, iarbă-lungă-de-lac, iarbă-lungoare, năsturel, soc-de-câmp; **b** (*reg.*) v. Coada-șoricelului (v. *coadă*). Rotocele-albe (*Achillea millefolium*); **c** (*reg.*) v. Creson. Hreniță (*Lepidium sativum*); **d** (*reg.*) v. Flămânzică (*Erophila verna*); **e** (*reg.*) v. Hreniță (*Lepidium campestre*); **f** (*reg.*) v. Siminoc (*Helichrysum arenarium*); (*reg.*) ***urda-oilor*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*); ***urda-țărcii*** v. Flămânzică (*Erophila verna*). **III** (*culin.; reg.*) ***urdă de sămânță*** = ‹reg.› julfă. *Urda de sămânță este o prăjitură de post, preparată din sămânță de cânepă pisată cu apă și amestecată cu miere.*
urdeáncă s.f. (*culin.; reg.*) v. Jintiță.
urdélniță s.f. (*la stână; reg.*) v. Urdar.

urdí vb. IV. refl. (*reg.; despre lapte*) v. Brânzi. Tăia.

urdiná vb. I. intr. **I 1** (*apic.; pop.; despre albine*) ‹reg.› a se perinda. *Albinele urdinează des prin deschizătura stupului.* **2** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Trepăda. **II** fig. (*reg.; despre oameni*) v. Bârfi. Clămpăni. Clănțăni. Flecări. Forfeca. Îndruga. Măcina. Melița. Pălăvrăgi. Râșni. Sporovăi. Toca. Trăncăni.

urdináre s.f. **I** (*med., med. vet.*) **1** (*înv. și reg.; și, art., **urdinarea cea lină***) v. Diaree. **2** (*înv. și reg.; **și urdinare cu sânge, urdinare de sânge***) v. Dizenterie. **3** (*reg.*) Enterogastrită. Gastroenterită. **II** (*apic.; la stup; reg.*) v. Urdiniș.

urdinát (*med., med. vet.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Diaree. **2** (*reg.*) ***urdinat cu sânge*** v. Dizenterie.

urdinătoáre s.f. (*apic.; la stup; reg.*) v. Urdiniș.

urdinătúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

urdineálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

urdiníș s.n. **I 1** (*apic.; la stup*) ‹înv. și reg.› vrană, ‹reg.› ocnuță, poartă, pretcă, sită, umblătoare (v. *umblătar*), urdinare, urdinătoare, ‹înv.› ușă, ușiță. *Prin urdiniș intră și ies din stup albinele.* **2** (*rar*) v. Deschidere. Deschizătură. Gaură. Orificiu. **3** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **4** (*apic.; în Ev. Med., în Țara Rom.; înv.*) v. Albinărit. **II** (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

urdinúș s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Diaree.

urditór s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. v. Urdar. **2** s.n. (*la stână*) v. Urdar.

urdoáre s.f. (*fiziol.; mai ales la pl. **urdori***) ‹pop.› pohoială, ‹înv. și reg.› zgăbârdă, ‹reg.› papă[2], puchi, puchină. *S-a trezit cu urdori la ochi.*

urdorá vb. I. intr. (*reg.; despre ochi*) ‹reg.› a urduroșa.

urduroșá vb. I. intr. (*reg.; despre ochi*) ‹reg.› a urdora.

urdurós, -oásă adj. **1** (*despre ochi*) ‹înv. și reg.› zgăbârdos, ‹reg.› puchinos, puchios. *Se scoală cu ochii urduroși.* **2** (*pop. și fam.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

ureádnic s.m. (*polit.; înv. și reg.*) v. Demnitar.

uréche s.f. **I 1** (*anat.*) auriculă, pavilion auricular, pavilionul urechii (v. *pavilion*), ‹rar› pâlnie, scoica urechii (v. *scoică*), ‹fig.› auz, ‹arg.› ascultătoare (v. *ascultător*). *Îi șoptește ceva la ureche.* **2** auz, timpan. *Are o ureche înnăscută pentru muzică.* **II** (*art.; bot.*) ***urechea-babei*** = **a** *Peziza aurantia*; urechiușă, ‹reg.› baba-ureche (v. *babă*), babă, iarbă-de-urechi; **b** *Peziza coccinea*; ‹reg.› urechea-Iudei, urecher, urecher-foarte-mic, urechiușa-babei (v. *urechiușă*), urechiuși (v. *urechiușă*); **c** (*reg.*) v. Gheață (*Sedum spectabile*); **d** (*reg.*) v. Pitacul-dracului (v. *pitac*[1]) (*Discina venosa* sau *Peziza venosa*); ***urechea-iepurelui*** = **a** *Bupleurum rotundifolium*; ‹reg.› dosnică-bărbătească (v. *dosnic*), lăutoare, ureche-tătărască, urechelniță, urechiușă; **b** *Bupleurum falcatum*; ‹reg.› ureche-tătărască, urechelniță; **c** *Bupleurum diversifolium*; anasonul-cailor (v. *anason*); **d** (*reg.*) v. Curcubeu (*Lychnis coronaria*); **e** (*reg.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*); ***urechea-porcului*** = **a** *Salvia verticillata*; salvie, ‹reg.› buruiană-de-bubă, buruiană-lată, coada-mielului (v. *coadă*), coada-șoricelului (v. *coadă*), cocean-căpresc, iarba-somnului (v. *iarbă*), jaleș, jaleș-de-câmp, jaleș-sălbatic, năduf, talpa-cucoanei (v. *talpă*); **b** (*reg.*) v. Brânca-ursului (v. *brâncă*). Crucea-pământului (v. *cruce*) (*Heracleum sphondylium*); **c** (*reg.*) v. Cătușă (*Ballota nigra*); **d** (*reg.*) v. Cinsteț. Jale-cleioasă (v. *jale*[2]). Jale-de-pădure (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-pădure (*Salvia glutinosa*); **e** (*reg.*) v. Jale-de-câmp (v. *jale*[2]). Jaleș. Jaleș-de-câmp. Salvie. Salvie-de-câmp. Salvie-de-câmpie. Salvie-de-câmpuri (*Salvia pratensis*); **f** (*reg.*) v. Lăptuca-oii (v. *lăptucă*) (*Telekia speciosa*); **g** (*reg.*) v. Salvie-austriacă (*Salvia austriaca*); **h** (*reg.*) v. Mireasă. Urzicuță (*Coleus blumei*); ***urechea-ursului*** = **a** *Primula auricula*; ‹reg.› ciubotica-cucului (v. *ciubotică*), ciubotica-ursului (v. *ciubotică*), nu-mă-uita, plăcinta-vacii (v. *plăcintă*), urechea-șoarecelui, urechița-ursului (v. *urechiță*), urechiușă; **b** (*reg.*) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*); **c** (*reg.*) v. Ciubotica-ursului (v. *ciubotică*) (*Cortusa matthioli*); (*reg.*) ***ureche-tătărască*** v. **a** Urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*); **b** Urechea-iepurelui (*Bupleurum falcatum*); (*art.*) ***urechea-boului*** v. **a** Degetar. Degetar-roșu. Digitală (*Digitalis grandiflora*); **b** Ochiul-boului (v. *ochi*[1]) (*Callistephus chinensis*); ***urechea-ciutei*** = ***urechea-mâței*** v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*); ***urechea-hârțului*** = ***urechea-omului*** v. Piperul-lupului (v. *piper*). Popilnic (*Asarum europaeum*); ***urechea-Iudei*** v. Urechea-babei (*Peziza coccinea*); ***urechea-oii*** v. Pătlagină (*Plantago major*); ***urechea-șoarecelui*** v. **a** Încheietoare (*Sideritis montana*); **b** Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*); **c** Ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]) (*Myosotis palustris*); **d** Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*); **e** Urechea-ursului (*Primula auricula*); **f** Vulturică (*Hieracium pilosella*); ***urechea-șoricelului*** v. **a** Miozotis. Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*); **b** Ochii-păsăruicii (v. *ochi*[1]) (*Myosotis palustris*). **II 1** (*iht.; la unele specii de pești; pop.*) v. Opercul. **2** (*zool.; reg.*) v. Branhie. **III** (*p. anal.*) **1** toartă, verigă. *A pierdut un cercel pentru că i s-a rupt urechea acestuia.* **2** (*la ace*) gaură, ‹reg.› toartă. *A băgat cu greutate ața prin urechea acului de cusut.* **3** (*miner.*) dinte. *Urechea este crestătura care se face în partea superioară a stâlpilor de galerie pentru a se așeza grinda.* **4** (*pesc.*) limbă, ‹reg.› zâmboc. *Urechea este ciocul cârligului de undiță care reține peștele prins.* **5** (*pop.*) v. Lat[1]. Ochi[1]. **6** (*tehn.; la car sau la căruță; pop.*) v. Valul știreangului (v. *val*). **7** (*tehn.; la leuca carului sau a căruței; reg.*) v. Măsea. **8** (*anat.; înv.; și, art., **urechea-inimii***) v. Atriu. Auricul.

urecheáncă s.f. (*entom.; reg.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*).

urecheát, -ă adj., s.m. **I** adj. (*despre oameni*) ‹reg.› urechios. *Este foarte slab și urecheat.* **II** s.m. (*zool.; glum.*) **1** v. Asin. Măgar (*Equus asinus*). **2** v. Iepure (*Lepus europaeus*).

urechélniță s.f. **I** (*entom.*) **1** *Forficula auricularia*; ‹reg.› cotoasă, urecheancă, urechișcă, urechiță, urechiușă, urechiușcă, vârtelniță, vierme. **2** (*rar*) v. Cârcăiac. Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*). **3** (*reg.*) v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). **II** (*bot.*) **1** *Sempervivum tectorum*; ‹reg.› argintură, buruiana-porcului (v. *buruiană*), curechiul-stâncii (v. *curechi*), curechiușe, frunzar, ghințură, iarba-ciutei (v. *iarbă*), iarba-împăratului (v. *iarbă*), iarba-lupului (v. *iarbă*), iarba-tunului (v. *iarbă*), iarba-urechii (v. *iarbă*), iarbă-de-tun, iarbă-de-ureche, iarbă-grasă, nevăstucă, prescurariță, prescurărele, prescurăriță, prescurea, urechiușă, țâța-mielului (v. *țâță*), urechea-ciutei (v. *ureche*), urechea-iepurelui (v. *ureche*), urechea-mâței (v. *ureche*), urechiță, urechiușă, urechiușă-de-stâncă, urechiușcă, varză-de-stâncă, verzișoară (v. *verzișor*). **2** (*reg.*) v. Agurijoară. Portulacă (*Portulaca grandiflora*). **3** (*reg.*) v. Borșișor (*Sempervivum schlehani*). **4** (*reg.*) v. Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*). **5** (*reg.*) v. Rujă (*Sedum rosea*). **6** (*reg.*) v. Urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*). **7** (*reg.*) v. Urechea-iepurelui (*Bupleurum falcatum*). **III** (*med.; reg.*) v. Impetigo. **IV** (*în regimul comunist din România; fam.; iron.*) v. Securist.

urechér s.m., s.n. **1** s.m. (*bot.; reg.; și **urecher-foarte-mic***) v. Urechea-babei (v. *ureche*) (*Peziza coccinea*). **2** s.n. (*telec.; înv.*) v. Microreceptor. Pâlnia receptorului (v. *pâlnie*). Pâlnia telefonului (v. *pâlnie*). Pâlnie. Receiver. Receptor. Receptor telefonic.

urechílă sm. (*zool.; glum*) v. Asin. Măgar (*Equus asinus*).

urechiós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Urecheat.

urechíst s.m. (*arg.*) v. Amator. Diletant. Neprofesionist.

urechíșcă s.f. (*entom.; reg.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*).

urechiță s.f. **I** (*anat.; înv. și reg.*) v. Urechiușă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **2** (*art.*) ***urechița-ursului*** v. **a** Ciubotica-cucului (v. *ciubotică*) (*Primula veris*); **b** Urechea-ursului (v. *ureche*) (*Primula auricula*). **III** (*entom.; reg.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*).

urechiúșă s.f. **I** (*anat.*) **1** ‹pop.› urechiuță, ‹înv. și reg.› urechiță. **2** (*înv.*) v. Atriu. Auricul. **II** (*bot.*) **1** *Peziza aurantia*; urechea-babei (v. *ureche*), ‹reg.› baba-ureche (v. *babă*), babă, iarbă-de-urechi. **2** (*reg.*) v. Borșișor (*Sempervivum schlehani*). **3** (*reg.*) v. Burete-galben. Râșcov (*Cantharellus cibarius*). **4** (*reg.*) v. Urechea-iepurelui (v. *ureche*) (*Bupleurum rotundifolium*). **5** (*reg.*) v. Urechea-ursului (v. *ureche*) (*Primula auricula*). **6** (*reg.; și **urechiușă-de-stâncă***) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **7** (*la pl. **urechiuși**; reg.; și, art., **urechiușa-babei***) v. Urechea-babei (v. *ureche*) (*Peziza coccinea*). **III** (*entom.; reg.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*).

urechiúșcă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **2** (*entom.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*).
urechiúță s.f. (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Urechiușă. **2** (*înv.*) v. Atriu. Auricul.
uredinále s.f. pl. (*bot.*) uredinee. *Uredinalele produc rugina la plante.*
uredinée s.f. pl. (*bot.*) uredinale.
urée s.f. (*biochim.*) carbamidă, carbodiamidă. *Ureea este folosită și ca îngrășământ agricol.*
uremíe s.f. (*med., med. vet.*) hiperazotemie. *Uremia reprezintă creșterea concentrației de uree din sânge.*
ureogenéză s.f. (*med., med. vet.*) ureopoieză. *Ureogeneza este ansamblul reacțiilor care determină formarea ureei în organism.*
ureométru s.n. (*tehn. med.*) urodensimetru, urometru. *Ureometrul este folosit pentru determinarea cantității de uree din urină.*
ureopoiéză s.f. (*med., med. vet.*) ureogeneză.
ureșchíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*).
úret s.n. (*reg.*) v. Urat.
uretán s.m. (*chim.*) carbamat. *Uretanul este o sare a acidului carbamic.*
ureteroenteroplastíe s.f. (*chir.*) ureteroileoplastie. *Ureteroenteroplastia este refacerea ureterului prin utilizarea unei anse a intestinului subțire.*
ureterografíe s.f. (*med., med. vet.*) ureteropielografie ascendentă, ureteropielografie instrumentală, ureteropielografie retrogradă, urografie ascendentă, urografie retrogradă. *Ureterografia este explorarea radiologică a ureterelor.*
ureteroileoplastíe s.f. (*chir.*) ureteroenteroplastie.
ureteropielografíe s.f. (*med., med. vet.*) ***ureteropielografie ascendentă*** = ***ureteropielografie instrumentală*** = ***ureteropielografie retrogradă*** = ureterografie, urografie ascendentă, urografie retrogradă.
urétră s.f. (*anat.*) canal urinar. *Prin uretră circulă urina de la vezica urinară la exterior.*
uretrítă gonocócică s.f. (*med.*) blenoragie, gonoree, ‹rar› boală italienească, ‹pop.› înfrântură, sculament, ‹reg.› frântură, scurgere, scursoare, triper, ‹înv.› scursură. *Uretrita gonococică este o boală contagioasă.*
uretrostemíe s.f. (*med., med. vet.*) uretrostenoză. *Uretrostenia este stenoza sau strictura uretrei.*
uretrostenóză s.f. (*med., med. vet.*) uretrostenie.
uréznic s.n. (*țes.; reg.*) v. Piedin.
urgá vb. I. tr. (*înv.; compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) v. Accelera. Activiza. Grăbi. Iuți. Precipita. Urgenta. Zori[2].
urgáre s.f. (*înv.*) v. Accelerare. Accelerație. Grăbire. Iuțire. Urgentare. Zorire.
urgént, -ă adj., adv. **1** adj. grabnic, neîntârziat, presant, ‹reg.› sorgoș. *Treburi urgente îl obligă să se întoarcă la serviciu.* **2** adv. (*temporal*) grabnic, imediat, iute, îndată, rapid, repede, ‹reg.› mintenaș, minteni, pripește, sorgoș, ‹înv.› zburiș. *Îi expediază urgent suma de bani pe care i-a cerut-o.*
urgentá vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a grăbi, a iuți, a precipita, a zori[2], ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au urgentat dezvoltarea economică.*
urgentáre s.f. accelerare, accelerație, grăbire, iuțire, zorire, ‹înv.› urgare. *Se impune urgentarea mersului pentru a nu se înnopta pe drum.*
urgénță s.f. grabă, stringență, zor, ‹reg.› sorgoșeală, ‹înv.› sârguială, sorgă. *E mare urgență să cheme doctorul.*
urghisitúră s.f. (*înv.*) v. Asuprire. Năpăstuire. Nedreptate. Nedreptățire. Oropsire. Ostracizare. Persecutare. Persecuție. Urgisire.
urgíe s.f. **I 1** calamitate, catastrofă, dezastru, flagel, grozăvie, năpastă, nenorocire, pacoste, potop, prăpăd, pustiire, sinistru, ‹înv. și pop.› osândă, prăpădenie, ‹pop.› blestem, mânie, potopenie, topenie, ‹înv. și reg.› pojar, pustiește, pustiit[1], sodom, ‹reg.› năpust, prăpădeală, prohab, ‹înv.› osândire, pierzare, punere de cap, punerea capului (v. *punere*), pustiiciune, sfărâmătură, stingere, ‹fig.› bici, cancer, ciumă, foc, lepră, pârjol, plagă, tragedie, ‹fig.; rar› debaclu, ‹fig.; reg.› prăvală, ‹fig.; înv.› volbură. *Războiul este o urgie aducătoare de moarte.* **2** (*înv. și pop.*) v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **3** (*înv. și pop.*) v. Ananghie. Greutate. Încercare. Mizerie. Necaz. Nevoie. Suferință. Vicisitudine. **4** (*înv. și pop.*) v. Mizerie. Sărăcie. **5** (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire. **II** fig. (*înv. și pop.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) v. Amar. Duium. Grămadă. Groază. Grozăvenie. Grozăvie. Mare[2]. Mulțime. Negură. Noian. Pădure. Potop. Prăpăd. Puhoi. Puzderie. Sumedenie.
urgiseálă s.f. (*înv.*) **1** v. Dizgrație. **2** v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobriu.
urgisí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a vitregi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a urgisit pe nimeni în viața lui.* **2** tr. (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a vitregi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își urgisește propriul popor.* **3** tr. (*înv. și reg.; compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti. **4** tr. (*jur.; înv.; compl. indică oameni*) v. Alunga. Exila. Goni. Izgoni. Ostraciza. Proscrie. Relega. Surghiuni. **5** tr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși. **6** refl., tr. (*înv.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **II** tr. (*înv. și reg.; compl. indică ființe, așezări omenești etc.*) v. Abandona. Lăsa. Părăsi.
urgisíe s.f. (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.
urgisíre s.f. **1** asuprire, năpăstuire, nedreptate, nedreptățire, oropsire, ostracizare, persecutare, persecuție, ‹rar› oropseală, ‹înv. și reg.› strâmbătățire, ‹înv.› obidire, urghisitură, ‹turc.; înv.› zulum. *A fugit de acasă din cauza urgisirii suferite din partea mamei vitrege.* **2** asuprire, exploatare, împilare, năpăstuire, opresiune, oprimare, oropsire, persecutare, persecuție, prigoană, prigonire, tiranie, ‹pop.› asupreală, silnicie, ‹înv.› apăs, asupriciune, asupritură, avanie, goniciune, gonire, gonitură, îngreuială, nepriință, nevolnicie, obidă, obidire, obijduire, ‹grec.; înv.› catatrehmos, ‹fig.› apăsare, despuiere, jug, stoarcere, ‹fig.; înv.› apăsătură, armășie, învăluială, strânsoare. *Urgisirea poporului este specifică regimurilor totalitare.* **3** (*înv. și pop.*) v. Detestare. **4** (*înv. și reg.*) v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobriu. **5** (*jur.; înv.*) v. Alungare. Exilare. Gonire. Izgonire. Ostracizare. Proscriere. Relegare. Relegație. Surghiunire.
urgisít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*despre oameni*) asuprit, năpăstuit, nedreptățit, oropsit, persecutat, vitregit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătățit. *Copiii urgisiți au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, vitregit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul urgisit s-a ridicat contra tiranului.* **3** adj. (*pop.; despre situații, fenomene meteorologice etc.*) v. Defavorabil. Nefavorabil. Nepotrivit. Neprielnic. Prost. Rău. Urât[2]. Vrăjmaș. **4** adj. (*pop.; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **5** adj. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor*) v. Desconsiderat. Disprețuit. Nesocotit. **II** adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Afurisit. Blestemat. Câinos. Hain. Îndrăcit. Rău. Ticălos. **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările etc. lor*) v. Antipatic. Dezagreabil. Neplăcut. Nesuferit. Repugnant. Repulsiv. Respingător. Scârbos.
urgoáică s.f. (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune.
uriáș, -ă s.m., adj. **I** s.m. **1** (*mitol.*) colos, gigant, titan, ‹reg.› tătar. *Uriașii au stăpânit în vremuri trecute Pământul.* **2** arătare, colos, dihanie, gigant, matahală, namilă, titan, ‹pop. și fam.› momâie, ‹pop.› jidov, măgăoaie, ‹fam.› huidumă, ‹înv. și reg.› mătăhulă, ‹reg.› bahahuie (v. *bahahui*), buștiuhală, huimă, mamiță, mătăhaie, mătăhanie, mătăhuie, natimă, nămetenie, nătăralâ, sodom, sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.; deprec.› haldău,

‹arg.› corabie. *Fiind mic de statură, nu a reușit să doboare uriașul.* **3** fig. ‹fig.› colos, gigant, titan. *Goethe este un uriaș al literaturii universale.* **II** adj. **1** (*indică dimensiunea; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, gigantic, imens, ‹livr.› gargantuesc, gigantesc, ‹rar› babelic, ‹înv. și pop.› uriețesc, ‹înv. și reg.› nămilos, ‹glum.› elefantesc, ‹fig.› astronomic, ciclopean, ciclopic, cosmic, faraonic, mamut, monstruos, ‹fig.; rar› babilonic. *Marile orașe au construcții uriașe.* **2** (*arată cantitatea; despre averi, bogății etc.*) colosal, enorm, fabulos, fantastic, imens, incalculabil. *I-a rămas o moștenire uriașă.* **3** (*mai ales despre eforturi fizice*) colosal, extraordinar, gigantic, titanesc, titanian, titanic[1]. *A depus o muncă uriașă pentru a-și finaliza lucrarea.* **4** (*subliniază caracterul ieșit din comun al oamenilor, al manifestărilor, al trăsăturilor, al realizărilor lor sau al unor evenimente, fapte, împrejurări etc.*) colosal, enorm, excepțional, extraordinar, fabulos, fantastic, fenomenal, formidabil, gigantic, grozav, imens, incredibil, infinit, neauzit, negrăit, neînchipuit, nemaiauzit, nemaicunoscut, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, nemaivăzut, nesfârșit[2], nespus, teribil, uimitor, uluitor, unic, ‹livr.› epustuflant, inenarabil, mirabil, ‹pop.› nepovestit, ‹fam.› năstrușnic, senzațional, ‹înv. și reg.› necovârșit, ‹înv.› manin, necrezut, nepilduit, silit, spăimântător, ‹glum.› nemaiîncotopenit, ‹fig.› monumental, piramidal, ‹fig.; livr.› orgiastic, ‹fig.; fam.› bestial, nebun. *Tratatul de pace a avut o importanță uriașă. A avut șansa uriașă de a participa la o misiune în cosmos.*

uríc s.n. (*înv.*) **1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** (*adm.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Hrisov.

uricár s.m. (*în cancelariile domnești din Țările Rom.*) diac, grămătic, pisar, scrib, scriitor, ‹înv.› logofăt, logofăt mic, logofăt scriitor, logofețel. *Uricarii întocmeau și copiau acte.*

uricáș s.m. (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș.

uricí vb. IV. tr. (*silv.; reg.; compl. indică suprafețe împădurite sau păduri*) v. Defrișa. Despăduri.

uricíre s.f. (*silv.; reg.*) v. Defrișare. Defrișat[1]. Despădurire. Despădurit[1].

uricít, -ă adj. (*silv.; reg.; despre suprafețe împădurite*) v. Defrișat[2]. Despădurit[2].

uricitúră s.f. (*silv.; reg.*) v. Defrișare. Defrișat[1]. Despădurire. Despădurit[1].

uricozuríe s.f. (*med., med. vet.*) uricurie. *Uricozuria este eliminarea de acid uric prin urină.*

uricuríe s.f. (*med. , med. vet.*) uricozurie.

urieșésc, -eăscă adj. (*indică dimensiunea; înv. și pop.; despre obiecte, construcții, ființe etc.*) v. Colosal. Enorm. Fabulos. Fantastic. Gigantic. Imens. Uriaș.

urieșíme s.f. (*rar*) v. Grandoare. Măreție. Monumentalism. Monumentalitate. Splendoare.

urinà vb. I. (*fiziol.; despre ființe*) **1** intr. a ieși, ‹înv. și pop.› a se slobozi, ‹pop.› a se pișa, ‹fam.› a se pișuli, a se ușura. *A urinat cu sânge.* **2** refl. a se uda. *Fetița s-a urinat în pat din cauza unui vis urât.*

urinál s.n. ploscă[1], urinar, ‹pop. și fam.› rață. *Bolnavul urinează în urinal.*

urinár s.n. **1** ploscă[1], urinal, ‹pop. și fam.› rață. **2** pisoar, vespasiană. *Urinarul constituie o parte a toaletelor publice folosite de bărbați.*

urináre s.f. (*fiziol.*) micțiune, urinat, ‹pop.› pișare, pișat, pișătură. *Având cistită, senzația de urinare este aproape permanentă.*

urinát s.n. (*fiziol.*) micțiune, urinare, ‹pop.› pișare, pișat, pișătură.

urínă s.f. (*fiziol*) ‹pop.› pișat, pișoarcă, ud, ‹fam.› pipi, pipiloancă, pipiloi, pișu, pișulică, ‹fam.; eufem.› treabă mică. *Culoarea urinei este un indiciu în depistarea unor boli.*

urinoár s.n. pisoar, vespasiană. *Urinoarele constituie o parte a toaletelor publice folosite de bărbați.*

urióc s.m., s.n. (*țes.*) **1** s.m., s.n. (*pop.*) v. Piedin. **2** s.n. (*reg.*) ‹reg.› lătunoi, mânz, mânzălău, mânzoc, otic, otinc, sânzalău, turnătoare (v. *turnător*). *Uriocul este firul de urzeală care nu a trecut prin ițe și prin spată.*

urí vb. IV. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dușmăni, a (se) vrăjmăși, ‹înv. și pop.› a vrăjbi, ‹pop.› a (se) îndușmăni, ‹înv. și reg.› a (se) pizmui, ‹înv.› a (se) gilălui, a (se) împerechea, a (se) nenăvidi, a paraponisi, a (se) pizmi, a (se) urgisi, a vrăjmășui, ‹fig.; fam.› a se mânca. *O urăște pentru că are o situație materială foarte bună. Cei doi colegi se urăsc de mulți ani.* **2** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a se plictisi, ‹livr.› a se ambeta, ‹pop. și fam.› a i se lehămeti, ‹reg.› a se lihăi[2], ‹înv.› a i se anosti, a se sastisi, a se stenahorisi, a i se supăra, ‹turc.; înv.› a se sâcâldisi, ‹fig.› a i se acri, a se sătura. *I s-a urât să stea în spital.* **3** tr. (*compl. indică oameni, manifestări, creații etc. ale lor sau lucruri, situații, stări etc.*) a detesta, ‹rar› a abhora, a execra, ‹înv.› a omrăzi. *Îi urăște mitocănia.*

urlá vb. I. intr. **I 1** (*mai ales despre câini și lupi*) ‹pop.› a băuna. *Câinele lor adesea urlă la lună.* **2** (*despre oameni*) a striga, a țipa[1], a vui, a zbiera, ‹livr.› a clama, ‹rar› a vuieta ‹pop. și fam.› a tuna, ‹pop.› a băuna, a chirăi, ‹înv. și reg.› a olălăi, a toi[3], ‹reg.› a bornăi, a stricni[2], a tololoi[2], ‹înv.› a chema, ‹fig.› a mugi, a rage. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât urlau mai tare.* **3** (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a țipa[1], a zbiera, ‹reg.› a bornăi, a otăi, a puhăi, a răncoti, a țipoti, a țipui, a țipuri, a țivli, ‹fig.› a rage, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii urlă așa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Urlă de durere când este atins la piciorul lovit.* **4** (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a țipa[1], a vocifera, a zbiera, ‹fig.› a trâmbița. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, urlă, amenință, bate cu pumnul în masă.* **5** (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a răcni[1], a se răsti, a striga, a țipa[1], a zbiera, ‹pop. și fam.› a se bursuca, a se burzului, a se stropși, ‹pop.› a se coțobăni, a se oțârî, ‹fam.› a se răți, a se zborși, a se zmei, ‹înv. și reg.› a se răpști, ‹reg.› a se coțofăni, a hropsi, a se născocorî, a se otăi, a se răboli, a se răboțoi, a se răcămăți, a se răgădui[1], a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuța, a trușni, a truștui, ‹înv.› a se îngurguța, a marecuvânta, a râcăi[1], ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata urlă la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria și urla la ea.* **6** (*despre oameni, în special despre copii*) a plânge, ‹reg.› a bornăi, ‹reg.; deprec. sau peior.› a buhăi[2]. *S-a lovit la genunchi și urlă încontinuu.* **II 1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a șuiera, a țiui, a vâjâi, a vui, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnăi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. și pop.› a zgomota, ‹reg.› a șoväi[2], a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul urlă în streșinile casei. Marea urlă cumplit în timpul furtunii.* **2** (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a vui, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea urlă de glasuri și strigăte.* **3** (*muz.; pop. și fam.; despre instrumente muzicale*) v. Cânta. Răsuna. Sufla. Suna. **4** (impers.) (*meteor.; reg.*) v. Detuna. Tuna. **5** (*reg.; despre intestine*) v. Cârâi. Chiorăi. Forfoti.

úrlab s.n. (*milit.; înv. și reg.*) v. Învoire. Permisie.

úrlă s.f. (*zool.; reg.*) v. Branhie.

urlătoáre s.f. (*geomorf., hidrol.; pop.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

urlătúră s.f. (*reg.*) **1** v. Urlet. **2** v. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbieret.

urlău s.n. (*reg.*) v. Urluială.

urleán s.m. (*bot.; reg.*) v. Șofran[1]. Șofran-de-grădină (v. *șofran[1]*). Șofran-neadevărat (v. *șofran[1]*). Șofran-prost (v. *șofran[1]*). Șofran-roșu (v. *șofran[1]*). Șofran-sălbatic (v. *șofran[1]*). Șofrănaș. Șofrănel (*Carthamus tinctorius*).

úrlet s.n. **I 1** ‹reg.› urlătură. *L-au trezit în miez de noapte urletele câinilor din cartier.* **2** strigăt, țipăt, zbieret, ‹înv. și reg.› olălău, ‹reg.› urlătură, ‹înv.› chemare, vreavă, ‹glum. sau iron.› vocaliză. *Urletele lui i-au atras atenția.* **3** răcnet, strigăt, țipăt, zbierătură, zbieret, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. și reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, țipătură[1], țipot, ‹fig.› muget, răget. *Urletele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.* **II** fig. șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1], vâjâitură, vuiet, vuire, ‹fig.› muget. *Se aude în streșini urletul vântului. Urletul mării este cumplit în timpul furtunii.*

urlói s.n. (*constr.; reg.*) v. Burlan.

urloiér s.m. (*reg.*) v. Coșar[1]. Hornar.

urluiálă s.f. ‹reg.› urlău, uroaie, urui, uruioc. *Urluiala este întrebuințată ca hrană pentru animale.*

urm s.m. (*bot.; reg.*) v. Mojdrean (*Fraxinus ornus*).

urmá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică ființe*) ‹înv.› a se sledi. *În drum spre parc, copiii o urmează,*

încolonați, pe educatoare. Câinele își urmează stăpânul. **2** tr. (*compl. indică oameni*) a însoți, a întovărăși. *Întotdeauna o urmează oriunde s-ar duce.* **3** intr. (*mai ales despre vehicule în mișcare*) a se perinda, a se scurge, a se succeda, ‹înv. și pop.› a se petrece. *Mașinile urmează una după alta.* **4** tr. (*compl. indică activități, acțiuni etc.*) a continua, a relua. *Și-a urmat drumul după un scurt popas. Din cauza bolii a întrerupt studiile, dar le va urma în primăvară.* **5** intr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre oameni*) a succeda, ‹înv.› a obârși. *I-a urmat în funcția de director un coleg din institut.* **6** intr. (*despre fapte, fenomene, momente ale zilei, ani etc.*) a se înșira, a se înșirui, a se perinda, a se rândui, a se succeda, ‹înv.› a se lănțui, ‹fig.› a se derula, a se deșira, a se roti. *Generațiile urmează într-o ordine prestabilită.* **7** intr. (*despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din”*) a apărea, a decurge, a ieși, a proveni[1], a reieși[1], a rezulta, ‹livr.› a origina, ‹rar› a răsări[1], a străbate, ‹pop.› a purcede, a veni, ‹înv.› a curge, a deveni. *Spectacolul are unele lacune, care urmează din pierderea viziunii lui globale.* **8** tr. (*urmat de un vb. la inf. sau la conjunct.*) a fi, a trebui. *Îl roagă ca atunci când va urma să se ducă în străinătate s-o anunțe.* **9** intr. unipers. (*rar*) v. Însemna. Observa. Reieși[1]. Rezulta. Vedea. **10** tr. (*înv.; cu determ. „cu privirea”, „cu ochii”*) v. Urmări. **11** intr. (*înv.; despre fapte, acțiuni, evenimente etc.*) v. Desfășura. Evolua. Întâmpla. Petrece. **12** intr. (*înv.; despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) v. Apărea. Interveni. Ivi. Întâmpla. Petrece. Produce. Surveni. **13** tr. (*înv.; compl. indică fapte rele, infracțiuni, accidente, erori, abuzuri etc.*) v. Comite[2]. Face. Făptui. Săvârși. **II** tr. **1** (*compl. indică domenii de cunoaștere sau de activitate practică, tehnică, artistică etc. sau discipline științifice, artistice, tehnice etc.*) a face, a studia. *A urmat Literele. Tatăl ei a urmat Dreptul.* **2** (*compl. indică clase, ani de studiu, cursurile unei instituții de învățământ etc.; de obicei urmat de determ. care precizează instituția sau locul*) a studia. *Băiatul lor a urmat numai o clasă de liceu. Anul întâi l-a urmat la București, apoi s-a mutat la Iași.* **3** a frecventa, ‹înv.› a vizita. *Studenții români urmează cursuri universitare în străinătate.* **III** tr. **1** a asculta, a se conforma, a se executa, a se supune, fig.; înv.› a se înjuga. *Este o fire independentă care nu urmează indicațiile altora.* **2** (*compl. indică sfaturi, indicații, norme de conduită, prescripții medicale etc.*) a respecta, ‹înv.› a posledui. *Bolnavul urmează schema de tratament. Copiii trebuie să urmeze cuvântul părinților.* **IV** tr. fig. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Ajuta. Asista. Secunda.

urmáre s.f. **I 1** continuare. *Urmarea interviului va fi publicată începând cu numărul viitor al revistei.* **2** succedare. *Urmarea colegului în funcția sa de director era previzibilă.* **3** consecință, efect, repercusiune, rezultat, ‹înv.› urmat, urmă, urmuire, ‹fig.› impact, incidență, rezultantă, rod[1], sechelă. *Nu s-a gândit la urmările faptelor sale.* **4** (*mat.; înv.*) v. Progresie. **II** frecventare. *Urmarea cursurilor universitare o face în străinătate.* **III 1** (*înv. și reg.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Chip. Fel. Formă. Manieră. Metodă. Mijloc. Mod. Modalitate. Posibilitate. Procedare. Procedeu. Procedură. Sistem. **2** (*înv. și reg.*) v. Comportament. Comportare. Conduită. Deprindere. Maniere (v. *manieră*). Moravuri. Năravuri (v. *năravi*). Obiceiuri (v. *obicei*). Purtare. **3** (*înv. și reg.; adesea constr. cu vb. „a comite”, „a face”, „a înfăptui”*) v. Faptă. Lucru. **4** (*înv.*) v. Exemplu. Model. Pildă. **5** (*înv.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

urmáș, -ă s.m., s.f. **1** coborâtor, descendent, nepot, ‹astăzi rar› scoborâtor, ‹înv. și pop.› neam, ‹pop. și fam.› prăsilă, ‹fam.› odraslă, progenitură, ‹înv. și reg.› rămășiță[1], ‹reg.› porodiță, ‹înv.› deviitor, mărădic, rod[1], sămânță, semințenie, semințe, strămoșan, următor, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, viță, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare, ‹impr.› rasă[1]. *Este urmaș al unei cunoscute familii princiare.* **2** (*la pl. urmași*) descendență, descendenți (v. *descendent*), posteritate, strănepoți (v. *strănepot*), ‹înv.› generație, mărădic, ‹fig.› moștenitori (v. *moștenitor*). *Bunicii sunt mândri de urmașii lor.* **3** (*jur.*) moștenitor, succesor, ‹livr.› erede, ‹înv. și reg.› moșnean, moștean, rămas[2], ‹înv.› clironom, erezitar, moșan, moșancă, moșneancă, ocean[1], ocinaș[1], ocinătoriu, strămoștean, uricaș, următor. *În cele mai multe cazuri urmașii se ceartă de la avere.* **4** (*polit.*) moștenitor, succesor, ‹înv. și reg.› următor, ‹înv.› diadoh. *Tânărul prinț va fi urmașul la tron.* **5** continuator, succesor, ‹rar› epigon, ‹înv.› următor. *Este un demn urmaș al lui Brâncuși.*

urmát s.n. (*înv.*) v. Consecință. Efect. Repercusiune. Rezultat. Urmare.

urmátic s.m. (*reg.*) v. Mezin. Prâslea.

úrmă s.f. **I 1** întipărire, semn, ‹pop.› călcătură, ‹fig.› amprentă, tipar. *Cizmele lăsau urme adânci în zăpadă.* **2** dâră, ‹reg.› cârâie, dârâitură, șarampoi[1], ‹fig.; rar› brazdă, rigă[1]. *Trenul lasă în spate urme de fum. Are o urmă de sânge pe cămașă.* **3** (*de obicei la pl. urme*) rămășiță[1], relict, relicvă, reminiscență, rest, vestigiu. *Arheologii au descoperit câteva urme din perioada geto-dacă.* **4** semn. *Criminaliștii caută urme ale prezenței ucigașului în casa victimei.* **5** (*med., med. vet.*) cicatrice, semn, ‹rar› rană, stigmat, ‹înv. și reg.› beleaznă, ‹reg.› pupăză. *I-a rămas o urmă pe genunchi după ce a alunecat pe gheață.* **6** ‹fig.› pistă. *Anchetatorii se află pe o urmă falsă.* **7** (*mai ales fig.*) atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, ‹rar› peculiaritate, ‹înv.› însușietate, însușime, podobie, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, valență, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o urmă a civilizației.* **8** (*art.; astron.; reg.; nm. pr.*) *Urma-Țiganului* v. Calea-Lactee (v. *cale*). Calea-Laptelui (v. *cale*). **9** (*metrol.; înv.*) v. Picior. **10** (*înv.*) v. Consecință. Efect. Repercusiune. Rezultat. Urmare. **II** final, sfârșit[1]. *A venit la urmă, după ce cele mai importante hotărâri fuseseră deja luate.* **III** fig. **1** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de” care indică felul*) ‹fig.› rest. *În suflet i-a rămas o urmă de bănuială. O urmă de frumusețe se vede pe fața bătrânei.* **2** ‹fig.› umbră. *Pe chipul lui nu se vede nicio urmă de regret.*

urmări vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică ființe, mai ales răufăcători, infractori, inamici*) a fugări, a hăitui, ‹rar› a prigoni, ‹înv. și reg.› a pripi, ‹reg.› a păfuga, a poteri, ‹fig.› a vâna. *I-au urmărit pe dușmani până la granită.* **2** (*mai ales fig.; despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) a chinui, a frământa, a obseda, a persecuta, a preocupa, a tortura, ‹livr.› a hanta, ‹fig.› a prigoni, a râcâi, a roade, a tiraniza, ‹fig.; rar› a scurma, ‹fig.; înv. și reg.› a zgârmăi. *Ideea că trebuie să renunțe la proiect o urmărește.* **II 1** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a iscodi, a observa, a pândi, a spiona, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a acera, a leși[1], a păzi, a scorni, ‹reg.› a leșcădui, a mărgini, a păstori, a tudăși, a undi, ‹înv.› a acolisi, a chiti[1], a ijderi, a preurma, a vicleni, ‹fig.› a vâna, ‹arg.› a bunghi. *Au trimis spioni pentru a urmări tabăra adversarilor.* **2** (*compl. indică ființe, procese, stări, acțiuni ale oamenilor etc.*) a observa, a supraveghea, ‹reg.› a chimelui, ‹fig.› a adulmeca. *Unii vecini urmăresc orice mișcare pe care o faci.* **3** (*cu determ. „cu privirea”, „cu ochii”*) ‹înv.› a urma. *Urmărește cu privirea trăsura în care se aflau bunicii ei.* **4** (*compl. indică ființe, obiecte, caracteristici ale lor etc.; adesea determ. prin „cu ochii”, „cu privirea”, „din ochi”, „din priviri” sau „de sus până jos”, „din cap până în picioare”*) a analiza, a cerceta, a examina, a măsura, a observa, a privi, a scruta, a studia, ‹pop.› a cerca, a iscodi, ‹înv. și reg.› a chemului, a oglindi, ‹reg.› a tiposi, ‹înv.› a ispiti, a observarisi, a perierghisi, ‹fig.; pop.› a coase. *Când a venit în vizită, viitorii socri l-au urmărit din cap până în picioare.* **5** (*compl. indică ființe, obiecte etc. care se află într-un grup, într-o adunare*) a ochi[2], a remarca. *O urmărise pe fată la o petrecere.* **6** (*compl. indică filme, spectacole etc.*) a privi, a vedea, a viziona. *Au fost invitați să urmărească spectacolul în avanpremieră.* **7** (*compl. indică conferințe, cursuri, concerte etc.*) a asculta, a audia. *Urmărește interesat cursurile de istoria artei.* **III** (*compl. indică procese, fenomene, stări, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii*) a analiza, a cerceta, a examina, a investiga, a studia, ‹livr.› a anvizaja, a considera, ‹pop.› a cerca, ‹înv.› a dieci, a medita, a privi, a socoti, ‹grec.; înv.› epiteorisi, ‹fig.› a explora, ‹fig.; rar› a frecventa, ‹fig.; înv.› a răspica, a scărmăna. *A urmărit cauzele fenomenului de secetă.* **IV 1** a dori, a jindui, a năzui, a

pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a visa, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. și reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiționa, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aținti, a ținti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aținta, ‹fig.; înv.› a rezema. *Este modest, nu urmărește onoruri. Urmărește să exceleze în artele plastice.* **2** a înțelege, a tinde. *Este o persoană care urmărește să tragă foloase din orice.*

urmărire s.f. **I** fugărire, hăituială, hăituire. *Urmărirea dușmanilor s-a făcut până la granită.* **II 1** cercetare, iscodire, iscodit[1], observare, pândă, pândire, spionare, urmărit[1], ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc. *Urmărirea taberei inamice putea fi periculoasă pentru cei trimiși cu această misiune.* **2** (*constr. cu prep. „sub”*) supraveghere. *Condamnat la muncă în folosul comunității, este sub urmărirea directă a unui polițist. Bănuit de fraudă, este pus sub urmărire.* **3** (*de obicei cu determ. care arată obiectul studiului*) analizare, analiză, cercetare, examen, examinare, investigare, investigație, studiere, studiu, ‹rar› examinație, ‹pop.› cercare, ‹înv.› experiență, ispiteală, ispitire, perierghie, răspicare, ‹fig.› anatomie, explorare, ‹fig.; rar› explorație. *Urmărirea fenomenului de secetă a fost făcută sistematic.*

urmărít[1] s.n. cercetare, iscodire, iscodit[1], observare, pândă, pândire, spionare, urmărire, ‹rar› pândit, spionaj, spionat, ‹pop.› cercare, ‹înv. și reg.› spionărie, ‹înv.› observație, spionătură, spionie, spionlâc.

urmărít[2], -ă adj. **I** (*despre oameni*) **1** chinuit, frământat[2], obsedat, persecutat, torturat. *Este un om urmărit de o idee fixă.* **2** filat[2], ‹arg.› ochit[2]. *Individul urmărit este un cunoscut interlop.* **II** dorit, jinduit, râvnit, visat, vizat, ‹înv. și pop.› poftit[2]. *Și-a atins scopul urmărit.*

urmăritór, -oáre s.m., s.f. ‹pop.› gonaci, gonaș, ‹înv.› următor. *Infractorul fuge de urmăritori.*

următór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** subsecvent, ‹înv.› venitor. *Nu s-a discutat primul paragraf de lege, ci s-a trecut la paragraful următor.* **2** (*înv.; despre luni, ani*) v. Curent. Prezent[2]. **3** (*gram.; înv.; despre diateză*) v. Activ. **II** s.m., s.f. **1** (*polit.; înv. și reg.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș. **2** (*înv.*) v. Coborâtor. Descendent. Nepot. Urmaș. **3** (*jur.; înv.*) v. Moștenitor. Succesor. Urmaș. **4** (*înv.*) v. Continuator. Succesor. Urmaș. **5** (*înv.*) v. Adept. Aderent. Partizan. Susținător. **III** s.m., s.f. (*înv.*) v. Urmăritor.

urmișoáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› urmiță, urmuliță, urmușoară, urmuță.

urmíță s.f. (*pop.*) ‹pop.› urmișoară, urmuliță, urmușoară, urmuță.

urmúire s.f. (*înv.*) v. Consecință. Efect. Repercusiune. Rezultat. Urmare.

urmulíță s.f. (*pop.*) ‹pop.› urmișoară, urmiță, urmușoară, urmuță.

urmușoáră s.f. (*pop.*) ‹pop.› urmișoară, urmiță, urmuliță, urmuță.

urmúță s.f. (*pop.*) ‹pop.› urmișoară, urmiță, urmuliță, urmușoară.

úrnă s.f. **1** ***urnă cinerară*** = ***urnă funerară*** = cenușar. *În urna funerară se păstrează cenușa unui mort incinerat.* **2** poll. *Voturile se strâng în urne.*

urní vb. IV. tr., refl. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte*) a (se) clătina, a (se) clinti, a (se) deplasa, a (se) mișca, a (se) muta, ‹înv. și pop.› a (se) sminti, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹reg.› a vâșca. *Cu multă greutate a reușit să urnească dulapul din locul lui.* **2** refl. (*reg.; despre pământ, maluri, terenuri, povârnișuri etc.*) v. Nărui. Prăbuși. Prăvăli. Rupe. Scufunda. Surpa. **II 1** refl. (*înv. și pop.; despre ființe*) v. Pleca. Porni. **2** tr. (*jur.; înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Alunga. Exila. Goni. Izgoni. Ostraciza. Proscrie. Relega. Surghiuni.

urníre s.f. clătinare, clătinat[1], clintire, deplasare, mișcare, mutare, ‹înv. și reg.› clătire. *Urnirea dulapului din locul lui s-a făcut cu greutate.*

urocordát s.n. (*zool.*) tunicier. *Urocordatul este un animal marin, cu corpul în formă de sac sau de butoiaș, acoperit cu o membrană gelatinoasă.*

urocultór s.n. (*med., med. vet.*) recoltor. *Urocultorul este un recipient folosit pentru urocultură.*

urodél s.n. (*zool.*) caudat. *Salamandra și tritonul sunt urodele.*

urodensimétru s.n. (*tehn. med.*) ureometru, urometru. *Urodensimetrul este folosit pentru determinarea cantității de uree din urină.*

urogenéză s.f. (*fiziol.*) uropoieză. *Urogeneza este procesul de formare a urinei.*

urogenitál, -ă adj. (*anat.*) genito-urinar. *Este specialist în boli ale aparatului urogenital.*

urografíe s.f. (*med., med. vet.*) ***urografie ascendentă*** = ***urografie retrogradă*** = ureterografie, ureteropielografie ascendentă, ureteropielografie instrumentală, ureteropielografie retrogradă. *Urografia ascendentă este explorarea radiologică a ureterelor.*

urológ, -ă s.m., s.f. (*med.*) nefrolog. *Urologul este specialist în nefrologie.*

urologíe s.f. (*med.*) nefrologie. *Urologia se ocupă cu studiul rinichiului.*

urométru s.n. (*tehn. med.*) ureometru, urodensimetru.

uronefrózã s.f. (*med.*) hidronefroză. *Uronefroza este o acumulare de urină aseptică la nivelul bazinetului și al calicelor renale.*

uropoiéză s.f. (*fiziol.*) urogeneză.

urotropínă s.f. (*farm.*) hexametilentetramină, metenamină. *Urotropina este folosită ca antiseptic în bolile căilor urinare.*

urs s.m. **I 1** (*zool.*) *Ursus arctos*; ‹glum.› moș-Martin, moș-Ursilă. **2** (*zool.*) ***urs-alb*** = *Ursus maritimus*; urs-polar; ***urs-australian*** = *Phascolarctos cinereus*; koala; ***urs-polar*** = *Ursus maritimus*; urs-alb. **3** (*art.; astron.; pop.; nm. pr.*) ***Ursul-Mare*** v. Carul-Mare (v. *car*[2]). Ursa-Mare (v. *ursă*[1]); ***Ursul-Mic*** v. Carul-Mic (v. *car*[2]). Ursa-Mică (v. *ursă*[1]). **II** (*culin. reg.*) v. Bol. Boț. Bulz. Cocoloș. **III 1** (*mar.; înv. și pop.*) v. Ancoră. **2** (*tehn.; reg.; și* ***urs de frecare***) v. Menghină. **3** (*tehn.; la grapă; reg.*) v. Stinghie. **IV** (*arg.*) **1** v. Analfabet. Neștiutor de carte. **2** v. Contrabandist.

ursăc s.m. (*zool.; pop.*) v. Ursuleț.

ursán s.m. (*bot.; reg.*) v. Năprasnică (v. *năprasnic*) (*Geranium robertianum*).

ursáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

ursár s.m. (*pop. și fam.*) v. Rom[2]. Țigan.

úrsă[1] s.f. **1** (*art.; astron.; nm. pr.*) ***Ursa-Mare*** = Carul-Mare (v. *car*[2]), ‹pop.› Ursul-Mare (v. *urs*); ***Ursa-Mică*** = Carul-Mic (v. *car*[2]), ‹pop.› Căruța (v. *căruță*), Căruțul (v. *căruț*), Grapa (v. *grapă*[1]), Ursul-Mic (v. *urs*), ‹reg.› Plugușorul (v. *plugușor*). **2** (*zool.; rar*) v. Ursoaică[1].

úrsă[2] s.f. (*reg.*) **1** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie. **2** (*mitol. pop.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*).

ursăreásă s.f. **1** ursăriță. *Ursăreasa este soția ursarului.* **2** (*pop. și fam.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

ursăréle s.f. pl. (*bot.; reg.*) **1** v. Brumărea. Flox. Liliac-nemțesc (v. *liliac*[1]) (*Phlox paniculata*). **2** v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*).

ursăríță s.f. **1** ursăreasă. **2** (*pop. și fam.*) v. Romă (v. *rom*[2]). Țigancă.

urseálă s.f. (*reg.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

urséi s.m. (*zool.; reg.*) v. Ursuleț.

ursí vb. IV. **1** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva, a urzi. *Dumnezeu le-a ursit numai bucurii.* **2** tr., intr. (*mai ales la forma pas.; urmat de determ. în dat.*) a destina, a face, a hărăzi, a meni, a predestina, a sorti, ‹înv. și pop.› a orândui. *Sunt ursiți unul altuia. A fost ursită să-i fie soție. Este ursit carierei militare.* **3** tr., intr. (*în credințe și superstiții; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) a descânta, a face, a fermeca, a lega[1], a meni, a vrăji, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca ursește fetei de deochi.*

ursinícă s.f. v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*).

ursișór s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Ursuleț.

ursít, -ă adj., s.m., s.f. **I 1** adj. (*mai ales despre oameni*) hărăzit, menit, predestinat, sortit, ‹rar› destinat, predeterminat, ‹înv. și pop.› rânduit, sorocit, ‹înv.› preursit. *Ea îi este*

soția ursită. **2** s.m., s.f. ‹înv. și pop.› ursitor. *Într-o noapte și-a visat ursitul.* **3** s.f. dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, zodie, ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, strișe, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], norocească, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisă (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], sorocească, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ața vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *Nu ne putem împotrivi ursitei. A avut o viață plină de împliniri pentru că ursita i-a fost favorabilă.* **4** s.f. (*mitol. pop.; pop.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **II** s.f. (*înv.*) v. Menire. Misiune. Rol[1]. Rost. Sarcină. Vocație.

ursitoáie s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*).

ursitór, -oáre s.f., s.m. **I 1** s.f. (*mitol. pop.*) ‹pop.› măiestre (v. *măiestru*), ursită (v. *ursit*), zâne măiestre (v. *zână*), zodie, ‹reg.› sfântă (v. *sfânt*), ursă[2], ursitoaie, ursoaică[2], ursoaie[2], vrăjitoare (v. *vrăjitor*), ‹fig.; rar› urzitoare (v. *urzitor*). *Ursitoarele hotărăsc destinul unui copil nou-născut.* **2** s.m., s.f. (*înv. și pop.*) v. Ursit. **3** s.m., s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Șaman. Vrăjitor. **II** s.f. (*înv. și pop.*) v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

ursíu, -íe adj. (*despre animale*) ‹reg.› ursuniu. *Boul ursiu are părul de culoare brună-roșcată, ca cea a ursului.*

ursoáică[1] s.f. **I 1** (*zool.*) ‹rar› ursă[1], înv. și reg.› ursoaie. *Ursoaica a fătat patru pui.* **2** (*med., med. vet.; arg.*) v. Doctoriță. **3** (*jur.; arg.*) v. Victimă. **4** (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *ubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*). **5** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **6** (*arg.*) v. Casă de bani (v. *casă*[2]). Seif. **II 1** (*constr.; reg.*) ‹reg.› ursoaie[1], ursoi. *Ursoaica este alcătuită din patru stâlpi, care susțin podul morii.* **2** (*la sobă; reg.*) v. Comarnic. **III** (*bot.; reg.*) v. Barba-ursului (v. *barbă*). Coada-calului (v. *coadă*). Mana-câmpului (v. *mană*). Mălai-mărunt (*Equisetum arvense*).

ursoáică[2] s.f. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **2** v. Dat[1]. Destin. Fatalitate. Menire. Noroc. Predestinare. Soartă. Sortire. Ursită (v. *ursit*). Zodie.

ursoáie[1] s.f. **I** (*zool.; înv. și reg.*) v. Ursoaică[1]. **II** (*reg.*) **1** (*constr.*) ‹reg.› ursoaică[1], ursoi. **2** (*constr.*) v. Campadură. **3** (*constr.*) v. Cămin. Coș[1]. Horn. **4** (*la moară*) v. Scară.

ursoáie[2] s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*).

ursói s.n. (*constr.; reg.*) ‹reg.› ursoaică[1], ursoaie[1].

ursomic s.m. (*bot.; reg.*) v. Mireasă. Urzicuță (*Coleus blumei*).

ursuiéle s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*).

ursuláche s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Ursuleț.

ursuléț s.m. (*zool.*) **1** ‹pop. și fam.› ursișor, ursulache, ursulică, ursușor, ‹pop.› ursac, ‹reg.› ursei, ursuț. *Ursoaica este urmată de trei ursuleți.* **2** ***ursuleț-spălător*** = *Procyon lotor*; raton, șop[1].

ursulícă s.f. (*zool.; pop. și fam.*) v. Ursuleț.

ursuníu, -íe adj. (*reg.; despre animale*) v. Ursiu.

ursușór s.m. (*zool.; pop. și fam.*) v. Ursuleț.

ursúț s.m. (*zool.; reg.*) v. Ursuleț.

ursúz, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea lor*) insociabil, morocănos, mut, necomunicativ, neprietenos, nesociabil, posac, posomorât, taciturn, tăcut, urâcios, ‹livr.› atrabilar, hirsut, ‹pop.› dosnic, oțărât, sanchiu, ‹înv. și reg.› molcomiș, moros, sunducos, tăcător, ‹reg.› dosnicos, dugos, modoran, modoroi, morăit, morânglav, mozaziv, mutac, mutăreț, păcliș, păclișit, ponivos, tacaciu, tăcătoi, tălmut, ‹fig.› iernatic, închis, încuiat[2], mocnit, sumbru, tenebros, ‹fig.; reg.› sihastru. *Este o persoană ursuză, care preferă singurătatea. Nu este simpatizat din cauza firii sale ursuze.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) morocănos, posac, răutăcios, ‹fig.› acru, înăcrit, înțepat. *Era ursuză din cauza durerii de cap.*

ursuzénie s.f. (*rar*) v. Morocăneală. Posăcie. Posomoreală.

ursuzlăc s.n. (*ieșit din uz*) **1** v. Morocăneală. Posăcie. Posomoreală. **2** v. Ghinion. Nenoroc. Neșansă.

urșiníc[1] s.m. (*bot.; reg.*) v. Arșinic (*Lychnis chalcedonica*).

urșiníc[2] s.n. (*ind. text.; înv.*) v. Catifea. Velur.

urticacée s.f. pl. (*bot.*) ‹rar› urticee. *Urticaceele sunt prevăzute cu perișori aspri, urzicători.*

urticánt, -ă adj. (*despre plante sau animale*) urzicant, urzicător, usturător. *Urzica este o plantă urticantă. Meduzele sunt urticante.*

urticárie s.f. (*med.*) ‹pop.› blândă. *Pielea afectată de urticarie nu trebuie scărpinată.*

urticáție s.f. (*rar*) v. Ciupire. Ciupitură. Pișcare. Pișcat[1]. Urzicare.

urticée s.f. pl. (*bot.; rar*) v. Urticacee.

urúi s.n. (*reg.*) v. Urluială.

uruióc s.n. (*reg.*) v. Urluială.

urví vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba. **2** (*despre neamuri, seminții etc.*) v. Pieri. Stinge.

urzán s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

urzár s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

urzălău s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

urzăreásă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitoare (v. *urzitor*).

urzeálă s.f. **I** (*ind. text.*) **1** textură, țesătură, ‹înv. și reg.› urzitură, ‹reg.› oajdă[1]. *Acest material are o urzeală foarte fină.* **2** ‹înv. și reg.› urzitură, ‹reg.› teară. *Urzeala țesăturii s-a destrămat.* **II** fig. **1** alcătuire, compoziție, construcție, economie, organizare, organizație, structură, ‹fig.› arhitectonică (v. *arhitectonic*), arhitectură, plămadă, țesătură, ‹fig.; rar› organism. *Urzeala și tehnica lucrării n-au mai putut fi schimbate.* **2** complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, tramă, urzire, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unei urzeli.* **3** intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, jonglerie, manevră, manoperă, tramă, țesătură, ‹fig.; rar› mreajă, rețea, ‹fig.; fam.› îmbârligătură, mâncătorie, panglicărie, sforărie, strâmbă (v. *strâmb*), șopârlă, ‹fig.; reg.› mrejire, școală, ‹fig.; înv.› lucrare, lucrat[1], machină, urzitură. *Este dezgustat de urzelile colegilor de serviciu.*

urzí vb. IV. tr. **I** (*ind. text.; rar; compl. indică covoare, pânzeturi etc.*) v. Țese. **II** fig. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.; compl. indică acțiuni reprobabile*) a plănui, a unelti, ‹fig.› a cloci, a coace, a fierbe, a lucra, a țese, ‹fig.; reg.› a mrejui, ‹fig.; înv.› a împleti, a mreji. *A urzit mult timp răzbunarea.* **2** (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹fig.› a naște, a țese, a zămisli, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să urzească o metodă tehnică nouă.* **3** (*compl. indică fapte, întâmplări etc.*) a fabula, a inventa, a născoci, a plăsmui, a scorni, a ticlui, ‹fig.› a broda, a fabrica, a țese, ‹fig.; rar› a tăia, ‹fig.; fam.; glum. sau iron.› a croi[2], ‹fig.; înv. și reg.› a toporî, ‹fig.; înv.› a ascuți. *A urzit o întâmplare pe care nimeni nu a crezut-o.* **4** a alcătui[1], a concepe, a întocmi, a plăsmui, a realiza, a structura. *A urzit o interesantă colecție de mărci poștale pe domenii. A apelat la un numismat ca să-i urzească colecția sa de monede.* **5** (*compl. indică instituții, asociații etc.*) a constitui, a crea, a ctitori, a făuri, a forma, a funda, a institui, a înființa, a întemeia, a organiza, ‹fig.› a ridica, ‹fig.; înv.› a sădi. *A urzit prima asociație a farmaciștilor din România. Cunoscutul artist a urzit o școală de actorie.* **6** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre Dumnezeu, soartă, noroc; compl. indică stări, atitudini, sentimente, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) a acorda, a da[2], a destina, a hărăzi, a hotărî, a meni, a predestina, a rândui, a sorti, a ursi, ‹rar› a predetermina, a preursi, ‹înv. și pop.› a orândui, a soroci, ‹pop.› a noroci, a scrie, ‹reg.› a rândului, a stimosi, ‹înv.› a înnoroci, a tocmi, ‹fig.› a rezerva. *Dumnezeu le-a urzit numai bucurii.* **7** (*înv. și pop.*) v. Pregăti. **8** (*înv. și reg.; compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi.

urzicá vb. I. **I 1** tr., refl. a (se) bășica, ‹pop.› a (se) piersica, ‹reg.› a (se) broboni, a (se) coși. *S-a urzicat pe tot corpul din cauza unei alergii.* **2** tr. (*despre plante urzicante; compl. indică oameni sau părți ale corpului lor*) a ciupi, a mușca, a pișca. *Urzicile o urzică pe mână când le culege.* **II** tr. fig. (*compl. indică*

oameni) a ironiza, a persifla, a zeflemisi, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a întepa, a pișca, a șfichiui, ‹fig.; reg.› a cosorî. *Îl urzică atunci când face o gafă.*

urzicánt, -ă adj. (*despre plante sau animale*) urticant, urzicător, usturător. *Urzica este o plantă urzicantă. Meduzele sunt urzicante.*

urzicár s.m. **I 1** (*ornit.*) *Saxicola rubetra*; mărăcinar, mărăcinar-cu-gât-roșu, mărăcinar-de-luncă, mărăcinar-mic, ‹reg.› piept-mohorât, privighetoare-de-stânci, scăiușel-de-luncă, scăiușel-de-pădure, scăiușel-mare, scăiușel-mic, scăiușel-negricios. **2** (*entom.; reg.*) v. Fluture-roșu (*Vanessa urticae*). **II** (*reg.*) v. Bastard. Băiat din flori. Copil din flori (v. *copil*[1]).

urzicáre s.f. ciupire, ciupitură, pișcare, pișcat[1], ‹rar› urticație. *Urzicarea este usturătoare.*

urzicát, -ă adj. (*despre piele, corp etc.*) bășicat, vezicat, ‹pop.› bășicos. *Având tălpile urzicate, abia putea merge.*

urzícă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***urzică-mică***, *reg.*, ***urzică-arzătoare***, ***urzică-blândă***, ***urzică-crăiască***, ***urzică-creață***, ***urzică-de-șură***, ***urzică-grecească***, ***urzică-iute***, ***urzică-împlesțată***, ***urzică-mărunțică***, ***urzică-pișcătoare***, ***urzică-sârbească***) *Urtica urens*; ‹reg.› oiețea, urzicea. **2** ***urzică-chinezească*** = *Boehmeria nivea*; ramie; ***urzică-moartă*** = **a** (*și* ***urzică-roșie***) *Lamium purpureum*; sugel, ‹reg.› sugel-roșu, țigancă, urzica-câinelui; **b** (*și* ***urzică-albă***, ***urzică-creață***) *Lamium album*; mierichică-albă, sugel-alb, ‹reg.› fața-mâței (v. *față*), mierea-ursului-cu-flori-bălăi (v. *miere*), urzică-moartă-albă, urzică-surdă, urzici-mortărețe; **c** (*și* ***urzică-de-câmp***, ***urzică-moartă-pătată***) *Lamium maculatum*; ‹rar› sugel, ‹reg.› mierea-ursului (v. *miere*), răsfug; **d** (*reg.*) v. Cătușă (*Ballota nigra*); **e** (*reg.*) v. Cătușnică (*Nepeta cataria*); **f** (*reg.*) v. Parachernită (*Parietaria officinalis*); **g** (*reg.; și* ***urzică-galbenă***, ***urzică-moartă-galbenă***) v. Sugel-galben (*Galeobdolon luteum*); **h** (*reg.*) v. Tapoșnic. Zabră (*Galeopsis speciosa*); **i** (*reg.*) v. Zabră (*Galeopsis pubescens*); (*reg.*) ***urzică-moartă-albă*** = ***urzică-surdă*** = (*la pl.*) ***urzici-mortărețe*** v. Mierichică-albă. Sugel-alb. Urzică-albă. Urzică-creață. Urzică-moartă (*Lamium album*); (*art.; reg.*) ***urzica-câinelui*** v. Urzică-moartă. Urzică roșie (*Lamium purpureum*); ***urzica-raței*** v. **a** Măcrișul-calului (v. *măcriș*). Ștevie. Ștevie-bună. Ștevie-de-grădină. Ștevie-de-mâncare (*Rumex patientia*); **b** Ștevie. Ștevia-stânelor (v. *ștevie*) (*Rumex alpinus*). **3** (*reg.*) v. Begonie (*Begonia rex*). **4** (*reg.; și* ***urzică-neagră***) v. Buberic (*Scrophularia nodosa*). **5** (*reg.; și* ***urzică-de-grădină***, ***urzică-moartă***) v. Mireasă. Urzicuță (*Coleus blumei*).

urzicătór, -oáre adj. **I** (*despre plante sau animale*) urticant, urzicant, usturător. **II** fig. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemist, zeflemitor, ‹fig.› împungător, înțepător, șfichiuitor. *I se adresează pe un ton urzicător. Glumele lor sunt urzicătoare.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, usturător, vitriolant, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii urzicătoare.*

urziceá s.f. (*bot.*) **1** urzicuță. **2** (*reg.*) v. Urzică. Urzică-mică (*Urtica urens*).

urziciu, -ie adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui.

urzicúță s.f. (*bot.*) **1** urzicea. **2** *Coleus blumei*; mireasă, ‹reg.› poala-Maicii-Precista (v. *poală*), urechea-porcului (v. *ureche*), ursomic, urzică, urzică-de-grădină, urzică-moartă. **3** *Verbena hybrida*; cânepioară, verbină, ‹reg.› spini (v. *spin*), sporiș. **4** (*reg.*) v. Teișor (*Kerria japonica*).

urzíre s.f. **I** (*ind. text.*) urzit. **II** fig. **1** complot, conjurație, conspirație, intrigă, mașinație, uneltire, ‹fig.› cabală, lucrătură, scenariu, urzeală, ‹fig.; rar› tramă, ‹fig.; înv.› urzitură. *Domnitorul a fost victima unei urziri.* **2** inventare, născocire, plăsmuire, scornire, ticluire. *Urzirea unor povești fantastice este pasiunea vânătorilor și a pescarilor.* **3** (*înv.*) v. Concepere. Creare. Elaborare. Imaginare. Inventare. Născocire. Plănuire. Plăsmuire. Proiectare. Realizare. Scornire. **4** (*relig.; înv.*) v. Creare. Creație. Facere. Geneză. Zidire. **5** (*înv.*) v. Constituire. Creare. Făurire. Formare. Fundare. Instituire. Înființare. Întemeiere. Organizare. **6** (*concr.; constr.; înv.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie.

urzít s.n. **I** (*ind. text.*) urzire. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Fundare. Întemeiere. Zidire. **2** (*concr.; constr.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie.

urzitói s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

urzitór, -oáre s.n., s.f., s.m. **I** (*ind. text.*) **1** s.n., s.f. ‹pop.› urzoi, ‹reg.› coș[1], roată[1], urzan, urzar, urzălău, urzitoi, urzoaică, urzoc, urzor, val. *Cu urzitorul se pregătește urzeala pentru țesut.* **2** s.f. ‹reg.› urzăreasă, urzitoreasă. *Urzitoarea a țesut pânza în câteva săptămâni.* **II** fig. **1** s.f. (*mitol. pop.; rar*) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **2** s.m., s.f. (*înv.*) v. Complotist. Conspirator. **3** s.m. (*înv.*) v. Ctitor. Fondator. Întemeietor.

urzitoreásă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitoare (v. *urzitor*).

urzitúră s.f. **I** (*ind. text.; înv. și reg.*) **1** v. Textură. Țesătură. Urzeală. **2** v. Urzeală. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Cabală. Complot. Conjurație. Conspirație. Intrigă. Lucrătură. Mașinație. Scenariu. Uneltire. Urzeală. **2** v. Cabală. Intrigă. Jonglerie. Manevră. Manoperă. Mașinație. Tramă. Uneltire. Urzeală.

urzoáică s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitoare (v. *urzitor*).

urzóc s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

urzói subst. (*ind. text.; pop.*) v. Urzitor.

urzór s.n. (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor.

uscá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică obiecte, materiale etc. umede*) a se zvânta, ‹înv. și pop.› a (se) zbici[3], ‹înv. și reg.› a se prăji, a (se) zbiciula[2], ‹reg.› a ojiji. *Rufele întinse pe funie, la soare, s-au uscat. A uscat paiele, întorcându-le periodic cu furca.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe; adesea cu un compl. instr. introdus prin prep. „cu” sau cu un compl. indir. introdus prin prep. „de” care indică lichidul îndepărtat*) a (se) șterge, ‹reg.› a se ștergări. *După ce l-a spălat, femeia a uscat copilul cu un prosop. Și-a uscat fruntea transpirată cu o batistă. Usucă-te, nu pune mâinile ude pe cărți!* **3** refl. (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se veșteji, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lăncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se pâhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se usucă spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au uscat din cauza căldurii excesive.* **4** tr. (*compl. indică terenuri acoperite cu vegetație, plante etc.*) a pârjoli, ‹pop.› a pârli. *Soarele puternic a uscat câmpiile. Căldura a uscat florile din grădină.* **5** refl. (*despre copaci*) ‹reg.› a se strica. *Copacul bătrân s-a uscat și trebuie tăiat.* **6** refl. (*despre locuri inundate*) a se exonda. *Plaja s-a uscat după reflux.* **7** refl. (*despre struguri sau despre boabele lor*) a se stafidi. *Strugurii încep să se usuce când toamna este foarte călduroasă.* **8** tr. (*compl. indică alimente, fructe, legume, nutreturi etc.*) a deshidrata. *A uscat prunele într-un cuptor special. A uscat hribi pentru iarnă.* **9** refl. (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) a se împietri, a se întări, a se învârtoșa, ‹pop.› a se împietroșa. *Pâinea s-a uscat după câteva zile.* **10** refl. (*mai ales flg.; despre ochi*) a seca. *Nu mai poate plânge, deoarece ochii i s-au uscat.* **11** refl. (*med., med. vet.; înv. și pop.; despre țesuturi și organe*) v. Atrofia. Degenera. **12** tr. (*pop.; compl. indică râuri, izvoare, bălți, iazuri, lacuri, fântâni etc.*) v. Seca. **II** fig. **1** refl. (*în opoz. cu „a se îngrășa”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) a slăbi, ‹fig.› a se stinge, a se topi. *S-a uscat foarte mult în ultimele luni.* **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) a sărăci, a scăpăta, a (se) strâmtora, ‹fig.› a (se) ruina, a (se) speti, a (se) toca, ‹fig.; înv. și reg.› a se storî. *A jucat la ruletă până s-a uscat. Jocurile de noroc l-au uscat. Cheltuielile cu avocații l-au uscat.*

uscáre s.f. **1** uscat[1], zvântare, zvântat[1], ‹rar› zbiceală[1], ‹înv. și pop.› zbicire, zbicit[1]. *Uscarea rufelor a fost rapidă datorită soarelui puternic.* **2** fanare, îngălbenire, ofilire, pălire[2], veștejire, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Uscarea ierbii începe spre sfârșitul toamnei. Căldura excesivă provoacă uscarea plantelor.* **3** deshidratare, uscat[1], ‹înv.› deshidratație. *Conservă fructele pentru iarnă prin uscarea lor.* **4** (*pop.*) v. Secare.

uscát[1] s.n. **1** uscare, zvântare, zvântat[1], ‹rar› zbiceală[1], ‹înv. și pop.› zbicire, zbicit[1]. **2** deshidratare, uscare, ‹înv.› deshidratație.

uscát², -ă adj., adv., s.n. **I** adj. **1** (*despre obiecte, materiale etc. umede*) zvântat², ‹înv. și pop.› zbicit², ‹înv. și reg.› zbiciulat, ‹reg.› ojijit. *Rufele uscate trebuie umezite pentru a se călca bine.* **2** (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, arid, pleșuv, sec, secetos, xeric, ‹rar› tare, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secătiv. *Un teren uscat nu are o rețea hidrografică permanentă.* **3** (*despre anotimpuri, vreme, ani etc.*) secetos, ‹livr.› areic, ‹reg.› secătos, ‹înv.› sec. *Plantele s-au uscat din cauza timpului uscat.* **4** (*despre aer sau, p. ext., despre vânt, ger etc.*) ‹rar› sec, uscătiv, ‹reg.› secătos, ‹fig.› sticlos. *Aerul din încăpere este prea uscat. Bate un vânt uscat.* **5** (*despre râuri, izvoare etc. sau despre albiile, cursurile ori văile lor*) sec, secat², ‹rar› secătuit, ‹înv. și reg.› sterp, ‹reg.› secătos. *Au intrat în pădure trecând prin albia uscată a unui pârâu.* **6** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit², trecut², veșted, veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat², secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit², mârcav, mârced, pâhăvit, posmăgit, ugilit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori uscate.* **7** (*mai ales despre frunzele plantelor*) mort, veșted. *Aleile din parc sunt pline de frunze uscate.* **8** (*despre alimente, fructe, legume, nutrețuri etc.*) deshidratat, ‹înv.› secat². *Îi plac prunele uscate.* **9** (*despre struguri sau despre boabele lor*) stafidit. *Strugurii uscați nu sunt buni pentru vin.* **10** (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) întărit, tare, ‹rar› uscăcios, ‹înv. și pop.› ostoit. *Folosește pâinea uscată ca pesmet.* **11** (*în opoz. cu „proaspăt”; mai ales despre produse de panificație*) rece, tare, vechi². *Spre seară, în brutărie este numai pâine uscată.* **12** (*despre buze, gât, gură*) ‹fig.› aprins², ars², fript, ‹fig.; pop.› sec. *Își răcorește buzele uscate cu un șervețel umed.* **13** (*despre ochi*) ‹poetic› sec. *Din ochii uscați nu mai curge nicio lacrimă.* **14** (*despre tuse*) sec. *Copilul are o tuse uscată.* **15** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt², uscătiv, ‹rar› slăbănogit, tras, uscăcios, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd¹, sec, secățiu, secătiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit², ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit², ‹arg.› țârlic. *Este atât de uscată, încât au rămas doar ochii de ea.* **16** (*în opoz. cu „gras”; despre piele, ten, păr*) asprit, aspru, înăsprit. *Mâinile ei au pielea uscată de la detergenți. Părul uscat se tratează cu măști revitalizante.* **17** (*în opoz. cu „fertil”; despre pământ, terenuri, regiuni etc.*) arid, infecund, infertil, nefertil, neproductiv, neroditor, nerodnic, pietros, pleșuv, sărac, sec, steril, sterp, ‹rar› sărăcăcios, ‹reg.› lutos, macru, pădureț, searbăd¹, slab, ‹înv.› improductiv, neproducător, sterpos, ‹fig.; pop.› spelb. *Lotul de pământ nu produce nimic, fiind uscat.* **18** (*în opoz. cu „plin”; rar; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) v. Deșert. Deșertat². Gol². Vid. **19** (*med., med. vet.; pop.; despre țesuturi și organe*) v. Atrofiat. Degenerat. **II** adj. fig. **1** (*despre sunete, zgomote*) sec, ‹înv. și reg.› secățiv, ‹fig.; rar› lemnos. *Fotoliul, prin cădere, a produs o bufnitură uscată.* **2** (*despre glas, ton, voce*) expozitiv, răstit, ridicat², ‹fig.› aspru, dur, înăsprit, rece, sec, tăios. *I se adresează pe un ton uscat.* **3** (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, înfundat², pierdut, slab, stins², surd, ‹fig.› mat, șters, vătuit, ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul uscat al valurilor mării.* **4** (*rar; despre însușiri ale lucrurilor, despre conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau despre limba, stilul unor opere literare*) v. Auster. Grav. Sever². Sobru. **III** adv. fig. (*modal*) răstit, ‹fig.› aspru, dur, rece, sec, tăios. *Îi vorbește uscat.* **IV** s.n. pământ, ‹înv. și pop.› lume, ‹înv. și reg.› țară, ‹înv.› pământ statornic, pământ tare, tărie. *În mijlocul mării este o întindere de uscat pe care se află un vulcan activ. După zile de navigat pe mare, au ajuns în cele din urmă pe uscat.*

uscăciór, -oáră adj. (*pop.*) v. Uscățel. Uscățică.

uscăcióș, -oásă adj. (*rar*) **1** (*mai ales despre pâine sau despre produse de patiserie*) v. Întărit. Tare. Uscat². **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt². Uscat². Uscățiv.

uscăciúne s.f. **1** (*meteor.*) secetă, sicitate, ‹înv. și pop.› lipsă, secăciune, ‹înv. și reg.› neplouare, ‹reg.› steapă (v. *sterp*), ‹înv.› secetate, sete, seteciune. *Anul acesta a fost o uscăciune cumplită. Uscăciunea a afectat majoritatea țărilor europene.* **2** ariditate, infecunditate, infertilitate, nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie, sterilitate, ‹rar› secetă, sterpitudine, ‹înv.› sterpăciune, sterpie, sterpitate. *Uscăciunea unui sol lutos este cunoscută.* **3** (*mai ales la pl.* ***uscăciuni***; *înv.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

uscătór, -oáre s.n., s.f. **1** s.n. (*electron.*) ***uscător de păr*** = föhn. *I s-a stricat uscătorul de păr.* **2** s.f. (*tehn.; rar*) v. Uscătorie.

uscătorie s.f. (*tehn.*) ‹rar› uscătoare (v. *uscător*). *Uscătoria este special amenajată pentru uscarea rufelor.*

uscătúră s.f. **I 1** (*mai ales la pl.* ***uscături***) gătej, surcea, surcică, vreasc, ‹pop.› dărâmături (v. *dărâmătură*), ‹înv. și reg.› târș, ‹reg.› clenci, covrag, hăbădic, hăbădie, hrești, osâc, poclaș, pogmete, raburi, rancotă, rapainoage, rascotă, ratină, rătie, seci, selniță, sfărgaci, șibă, vârșeie (v. *vârșel*), zăgneată, ‹înv.› șormânt, uscăciune. *A adunat uscături pentru foc din pădure.* **2** ‹înv.› secătură. *Primăvara copacii sunt curățați de uscături.* **3** (*mai ales la pl.* ***uscături***; *culin.*) minciună, minciunea, minciunică, scovardă, uscățea (v. *uscățel*), uscățică, ‹reg.› pancovă, pup³, scoruș㲠, surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică. *Uscăturile sunt prăjituri făcute din bucățele de aluat dulce, prăjite în ulei sau coapte.* **II** (*med., med. vet.; reg.*) v. Boală de piept. Ftizie. Piept. Plămâni (v. *plămân*). Tebece. Tuberculoză pulmonară.

uscăturéa s.f. (*mai ales la pl.* ***uscăturele***; *culin.; reg.*) v. Minciună. Minciunea. Minciunică. Scovardă. Uscătură. Uscățea (v. *uscățel*). Uscățică.

uscăturícă s.f. (*mai ales la pl.* ***uscăturele***; *culin.; reg.*) v. Minciună. Minciunea. Minciunică. Scovardă. Uscătură. Uscățea (v. *uscățel*). Uscățică.

uscățél, -eá adj., s.f. **1** adj. ‹pop.› uscăcior. **2** s.f. (*mai ales la pl.* ***uscățele***; *culin.*) minciună, minciunea, minciunică, scovardă, uscătură, uscățică, ‹reg.› pancovă, pup³, scoruș㲠, surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică. **3** s.f. (*la pl.* ***uscățele***; *bot.; reg.*) v. Flori-de-paie (v. *floare*). Imortelă. Nemuritoare (v. *nemuritor*) (*Helichrysum bracteatum*).

uscățícă adj. , s.f. **1** ‹pop.› uscăcioară (v. *uscăcior*). **2** (*mai ales la pl.* ***uscățele***; *culin.*) minciună, minciunea, minciunică, scovardă, uscătură, uscățea (v. *uscățel*), ‹reg.› pancovă, pup³, scoruș㲠, surcele (v. *surcea*), uscăturea, uscăturică.

uscățíu, -íe adj. (*în opoz. cu „gras”; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt². Uscat². Uscățiv.

uscățív, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „dolofan”, „plin”; mai ales despre fața oamenilor*) slab, slăbănog, slăbit, tras, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop.› pierit, ‹reg.› mârcav, mârced, posmăgit, ‹înv.› mișel, ‹fig.› ascuțit², supt², ‹fig.; rar› stors². *Fața ei, deși uscătivă, este frumoasă. Are fața uscătivă și de o paloare aristocratică.* **2** (*în opoz. cu „gras”; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) costeliv, osos, pipernicit, pirpiriu, prăpădit, prizărit, scheletic, slab, slăbănog, slăbit, supt², uscat², ‹rar› tras, uscăcios, ‹înv. și pop.› slăbănogit, ‹pop. și fam.› jigărit, pricăjit, sfrijit, ‹pop.› ogaratic, pițigăiat, stârpit, ‹fam.› îngrămădit, ‹înv. și reg.› mârșav, rău, searbăd¹, sec, secățiu, secătiv, slăbicios, ‹reg.› coțac, hition, mârșolit, ogărât, ogârjit, osândit, păsmângit, pogârjit, pomisit, posmăgit, râceat, secău, sfoiegit, uscățiu, zălezit², ‹înv.› scheletos, ‹fig.; rar› lemnos, osificat, ‹fig.; pop. și fam.› coclit, ‹fig.; reg.› pălit², ‹arg.› țârlic. *Este atât de uscătivă, încât au rămas doar ochii de ea.* **3** (*rar; despre aer sau, p. ext., despre vânt, ger etc.*) v. Uscat².

uschílă s.m. (*arg.*) v. Chiulangiu.

usebeálă s.f. (*înv.*) v. Deosebire. Diferență. Nepotrivire.

usecnovénie s.f. (*înv.*) v. Decapitare. Decapitație.

user ['ju:zə] s.m. (*inform.*) utilizator. *Userul folosește un calculator, o pagină de internet, o aplicație etc.*

usíe s.f. (*înv.*) v. Esență. Natură. Substanță.

usláș s.m. (*mai ales deprec.*) huligan, ‹pop.; deprec.› ghiogar, ‹arg.› pălitor, pocnitor,

scalpete, trosnitor. *Niște uslași au agresat câțiva trecători.*

úsnă s.f. **I 1** (*la ambarcații; înv. și pop.*) ‹reg.› copastie, slai, vatră. *Usna este scândura care formează marginea superioară sau partea laterală a unei bărci.* **2** (*la vase, obiecte etc.; înv. și reg.*) v. Buză. Gură. **3** (*înv.*) v. Margine. **II** (*anat.; înv.*) v. Labie. Labium.

uspătáș s.m. (*reg.*) v. Nuntaș. Oaspete.

uspătór s.m. (*reg.*) v. Nuntaș. Oaspete.

ustăv s.n. (*înv.*) v. Indicație. Prescripție. Regulă.

ustăvă s.f. (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

ustensílă s.f. (*tehn.*) instrument, sculă, unealtă, ‹înv. și pop.› cinie[1], ‹pop. și fam.› dichis[1], ‹înv. și reg.› sărsam, ‹reg.› halat[2], horată, sculeață, talant[2], ‹înv.› vase (v. *vas*), ‹grec.; înv.› ergalie. *Zidarul și-a adus ustensilele necesare pentru a zugrăvi apartamentul.*

ustilaginále s.f. pl. (*bot.*) ustilaginee. *Ustilaginalele sunt ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate.*

ustilaginée s.f. pl. (*bot.*) ustilaginale.

ustiúne s.f. (*med.; livr.*) v. Ardere. Cauterizare.

ustură vb. I. **I 1** intr., tr. (*despre băuturi, condimente, mâncăruri condimentate etc.*) a arde, a pișca, ‹fig.› a se aprinde, a frige. *Pizza era atât de picantă, că i-a usturat cerul-gurii.* **2** tr. (*despre alimente condimentate sau despre mirosuri, fum etc.*) a pipera, ‹fig.› a pișca, a zgâria. *Un miros înțepător ustură nările persoanelor din încăpere.* **II** fig. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Tortura. **2** intr. fig. (*fam.*) v. Arde. Frige.

usturát, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*mai ales despre senzații*) v. Usturător. **2** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) v. Iute. Înțepător. Picant. Piperat. Pișcător. Usturător. **II** fig. (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Acerb. Acid. Acrimonios. Batjocoritor. Caustic. Cinic. Coroziv. Ghimpos. Incisiv. Mușcător. Sarcastic. Sardonic. Satiric. Săgetător. Sec. Urzicător. Usturător. Vitriolant.

usturátec, -ă adj. (*rar; despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) v. Iute. Înțepător. Picant. Piperat. Pișcător. Usturător.

usturăcíos, -oásă adj. (*reg.; mai ales despre senzații*) v. Usturător.

usturătór, -oáre adj. **I 1** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) iute, înțepător, picant, piperat, pișcător, ‹rar› iuțit, usturatec, ‹pop.› usturos, ‹reg.› usturat, usturoi. *Gulașul are un gust usturător. Un fum usturător îi umple ochii de lacrimi.* **2** (*mai ales despre senzații*) ‹reg.› usturat, usturăcios. *Simte în stomac o durere usturătoare. Are o sete usturătoare.* **3** (*despre plante sau animale*) urticant, urzicant, urzicător. *Urzica este o plantă usturătoare. Meduzele sunt usturătoare.* **II** fig. **1** (*despre ger, crivăț etc.*) ‹fig.› biciuitor, înțepător, pișcător, șfichiuitor. *Astăzi este un ger usturător.* **2** (*despre prețuri, sume de bani etc.*) enorm, exagerat, excesiv, exorbitant, extravagant, fabulos, fantastic, imens, inabordabil, mare[1], neabordabil, ridicat[2], scump, ‹fig.› astronomic, colosal, deocheat, încărcat[2], nebunesc, piperat, sărat[2], scandalos, umflat. *A plătit o sumă usturătoare pentru un autoturism.* **3** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, vitriolant. *Este un pamfletar usturător, dar foarte talentat.* **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii usturătoare.* **5** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, vitriolant. *Cronica teatrală este usturătoare.*

usturătúră s.f. usturime.

usturíme s.f. **1** (*med.*) arsură, ‹reg.› jig, jigăraie. *Are usturimi la stomac.* **2** usturătură. *Când curăță ceapă ochii îi lăcrimează din cauza usturimii.*

usturói, -oáie s.m., s.f., adj. **I** (*bot.*) **1** s.m. (*și, rar,* ***usturoi-de-Egipt****, reg.,* ***usturoi-de-iarnă****,* ***usturoi-de-primăvară****,* ***usturoi-de-toamnă****,* ***usturoi-de-vară*****) *Allium sativum*; ‹reg.› ai, ceapă-albă, pur[1]. **2** s.m. (*reg.*) *Allium victorialis*; ‹reg.› ai-de-munte, leurdă. **3** s.m. (*reg.*) *Allium oleraceum*; ‹reg.› ai-sălbatic, leurdă. **4** s.m. (*reg.*) *Allium scorodoprasum*; ‹reg.› aiul-șarpelui (v. *ai*), cepușoară, prazul-iepurelui (v. *praz*), pur[1]. **5** s.m. (*reg.; și* ***usturoi-de-munte****,* ***usturoi-de-pădure****,* ***usturoi-sălbatic****, art.,* ***usturoiul-ursului*****) v. Aior. Leurdă (*Allium ursinum* sau *Allium montanum*) **6** s.f. (*bot.; reg.*) v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **7** s.m. (*reg.*) v. Hrean (*Armoracia rusticana*). **8** s.m. (*reg.; și* ***usturoi-sălbatic***) v. Pur[1] (*Allium rotundum*). **9** s.m. (*reg.*) ***usturoi-de-lac*** v. Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*); ***usturoi-de-samursală*** = ***usturoi-sălbatic*** v. Ceapa-Ciorii (v. *ceapă*) (*Allium vineale*); ***usturoi-mirositor*** v. Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*); ***usturoi-turcesc*** v. Păduchernița (*Lepidium ruderale*). **II** adj. (*reg.*) **1** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) v. Iute. Înțepător. Picant. Piperat. Pișcător. Usturător. **2** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) v. Ardeiat. Asezonat. Condimentat. Iute. Picant. Piperat.

usturoioásă s.f. (*bot.; reg.*) v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*).

usturoiáș s.m. (*bot.; reg.*) v. Bureți-de-iarnă (v. *burete*) (*Marasmius alliaceus*).

usturoiță s.f. (*bot.*) **1** *Alliaria officinalis*; aișor, ‹reg.› brâncă[1], brâncuță, frunza-voinicului (v. *frunză*), gălbenele (v. *gălbenea*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-boale, iarbă-de-lingoare, iarbă-de-rană, iarbă-de-toate-boalele, rădăcină-de-lingoare, usturoaie (v. *usturoi*), usturoioasă, vindecătoare (v. *vindecător*), vindecea, vindecuță, voinicică. **2** (*reg.*) v. Crin-de-pădure. Crin-pestriț. Crin-sălbatic (*Lilium martagon*). **3** (*reg.*) v. Dalac (*Paris quadrifolia*). **4** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **5** (*reg.*) v. Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*).

usturós, -oás-ă adj. (*pop.*) **1** (*despre mâncăruri, alimente etc.*) v. Ardeiat. Asezonat. Condimentat. Iute. Picant. Piperat. **2** (*despre gustul unor mâncăruri sau băuturi, despre mirosuri, fum etc.*) v. Iute. Înțepător. Picant. Piperat. Pișcător. Usturător.

usúc s.n. **1** (*biol.; la ovine*) ‹reg.› mustăreață, suc de lână. *Usucul este o substanță secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menținându-le rezistența și elasticitatea.* **2** (*biol.; reg.*) v. Sebum. **3** (*bot.; la plante; reg.*) v. Măduvă. Sevă. Suc.

ușár s.m. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) portar. *Ușarul era un dregător însărcinat cu paza curții domnești.* **2** (*înv.*) v. Portar.

ușárnică s.f. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

úșă s.f. **I 1** poartă, prag, ‹reg.› tocat[2]. *Mama își așteaptă fiica în ușă.* **2** ***ușă glisantă*** = ușă rulantă. *A comandat o ușă glisantă pentru sufragerie*; ***ușă rulantă*** = ușă glisantă. **3** (*arhit. bis.*) ***ușă domnească*** = ușile altarului, ușile împărătești, ușile raiului. *Ușa domnească este intrarea principală a altarului*; (*art., la pl.*) ***ușile altarului*** = ușă domnească, ușile împărătești, ușile raiului; ***ușile împărătești*** = ușă domnească, ușile altarului, ușile raiului; ***ușile raiului*** = ușă domnească, ușile altarului, ușile împărătești. **4** intrare. *Și-a montat un bec deasupra ușii de la apartament.* **5** (*reg.*) v. Chingă. Stinghie. **6** (*la stână; reg.*) v. Strungă. **7** (*anat.; înv.*) v. Orificiu piloric. Pilor. **8** (*apic.; la stup; înv.*) v. Urdiniș. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Adăpost. Așezare. Bârlog. Casă[1]. Cămin. Cuib. Cuibar. Culcuș. Domiciliu. Locuință. Sălaș. Vizuină.

ușcheálă s.f. (*arg.*) v. Fugă.

ușchí vb. IV. (*arg.*) **I** refl. (*despre oameni*) **1** v. Fugi. **2** v. Chiuli. **II** tr. **1** (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **2** (*compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage. **III** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică lovituri, bătăi etc.*) v. Da[2]. Trage. **IV** refl. (*psih.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

ușchít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situații, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneț. Năstrușnic. Nebun. Neobișnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu. **2** (*psih.; arg.*) v. Alienat. Dement. Descreierat.

Înnebunit. Nebun. Smintit. **II** adj. (*arg.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâşiat. Uzat. Zdrenţăros. Zdrenţuit. **III** adv. (*modal; fam.*) v. Aiurea. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantezist. Insolit. Original. Pitoresc. Straniu.

uşcioáră s.f. **1** uşiţă, ‹rar› uşişoară, ‹pop.› uşuliţă, ‹reg.› uşuţă. **2** (*înv. şi pop.*) v. Portiţă.

uşiér s.m. ‹înv.› aprod, ‹ieşit din uz› vătăman. *Uşierul controlează accesul într-o clădire, într-o sală etc.*

uşişoáră s.f. (*rar*) v. Uşcioară. Uşiţă.

uşíţă s.f. **1** uşcioară, ‹rar› uşişoară, ‹pop.› uşuliţă, ‹reg.› uşuţă. **2** (*apic.; la stup; înv.*) v. Urdiniş.

uşoárea-pământului s.f. (*bot.; reg.*) v. Fluierătoare (v. *fluierător*) (*Tamus communis*).

uşói s.m. (*constr.; reg.*) v. Uşor[1].

uşór[1] s.m. (*constr.*) **1** ‹înv. şi reg.› stâlp, stâlpul uşii (v. *stâlp*), ‹reg.› rădăcinile uşii (v. *rădăcină*), rost, stâlpuleţ, şaranţ, tirştoc, uşoi. *A rămas în uşă, sprijinit de uşor.* **2** (*înv.*) v. Bârnă[1]. Grindă. Madrieră. Stâlp. Ştender.

uşór[2], uşoáră adj., adv. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „greu"; despre pungi, genţi etc.*) neîmpovărat, ‹rar› uşuratic. *Refuză să-i dea sacoşa, pretextând că este uşoară.* **2** (*în opoz. cu „adânc", „apăsat"; despre urme, paşi*) superficial. *Săniuţa a lăsat urme uşoare în zăpadă.* **3** (*despre meniuri, mese, hrană etc.*) frugal, simplu, ‹fam.› soft[1], ‹fig.› auster. *Au preferat un meniu uşor, dar rafinat.* **4** (*în opoz. cu „abrupt"; despre terenuri înclinate*) domol, lin[2], ‹fig.› blând, dulce, molatic. *A coborât repede panta uşoară a dealului.* **5** (*în opoz. cu „tare"; despre ţigări, tutun*) slab. *Fumează ţigări uşoare.* **6** (*fam.; despre locuri, drumuri etc.*) v. Abordabil. Accesibil. Practicabil. **7** (*în opoz. cu „dens", „compact"; înv. şi reg.; despre pământ, zăpadă etc.*) v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar. **8** fig. (*pop.; despre stări, situaţii etc.*) v. Nesigur. Precar. Şubred. **9** fig. (*constr. cu vb. „a fi", „a lăsa", „a rămâne"; fam.; despre oameni*) v. Lefter. **II 1** (*despre fiinţe*) iute, săltăreţ, sprinten, vioi, ‹astăzi rar› săltător, ‹rar› veloce, ‹fam.› zglobiu, ‹reg.› lorit, obârcaci, schitaci[1], ‹înv.› alegru, deşteptat[2], iruc, pripelnic, săltând, ‹fig.; fam.› dezgheţat. *Este uşoară ca o căprioară.* **2** (*despre fiinţe*) ager, agil, iute, repede, sprinten, vioi, vivace, zglobiu, ‹pop. şi fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteţ, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deşi în vârstă, este încă uşor în mişcări.* **3** (*mai ales despre cai*) focos, iute, sprinten, ‹pop.› ortoman. *Are o iapă uşoară care a câştigat mai multe concursuri hipice. La trăsură a înhămat doi cai uşori.* **III 1** (*în opoz. cu „agitat", „neliniştit"; despre somn*) calm, lin[2], liniştit, odihnitor, ‹fig.› dulce. *Dimineaţa, somnul este cel mai uşor.* **2** (*în opoz. cu „intens", „puternic", „tare"; despre ploaie, ninsoare, vânt*) blând, calm[2], domol, lânced, lin[2], liniştit, moale, moderat, molcom, plăcut, potolit[2], slab, ‹înv. şi reg.› linicel, ‹fig.; înv.› înstrunat. *După furtună adie un vânt uşor.* **3** (*în opoz. cu „intens", „puternic"; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) mic, slab. *Furtuna fiind uşoară, nu s-a produs nicio distrugere. Gerul de astăzi este uşor.* **4** (*în opoz. cu „amplu", „puternic", „răstit", „tare", „zgomotos"; despre sunete, glas, ton*) coborât, domol, încet, lânced, lin[2], mic, moale, molatic, molcom, muiat, potolit[2], scăzut, slab, stins[2], tainic, ‹astăzi rar› scoborât, ‹înv. şi reg.› linicel, ‹înv.› tăinicit, ‹fig.› leşinat[2], plăpând, somnoros, ‹fig.; rar› confuz, înecat, ‹fig.; înv. şi pop.› slăbănogit, sleit[2], ‹fig.; fam.› slăbănog. *Vorbeşte cu vocea uşoară. De departe se aude freamătul uşor al pădurii.* **IV 1** (*despre materiale textile, mătăsuri, ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subţire, transparent, vaporos, ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase uşoară.* **2** (*despre materiale, medii etc.*) rar, subţire, transparent. *Voalul este un material uşor. O ceaţă uşoară pluteşte peste apa lacului.* **3** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) subţire, ‹pop.› sprinten. *Începe să poarte haine uşoare odată cu încălzirea vremii.* **4** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) comod, confortabil, lejer, ‹înv.› slobod. *Îşi cumpără numai pantofi uşori.* **5** (*înv.; despre fiinţe, despre chipul lor, despre părţi ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaş. Gracil. Graţios. Suav. **6** (*înv.; în opoz. cu „strident"; despre culori, nuanţe etc.*) v. Discret. Estompat. Pal. Palid. Sfumat. Spălăcit. Stins[2]. Şters. Tern. **V 1** (*despre noţiuni, cunoştinţe, cursuri, tratate etc.*) elementar, simplu, ‹fig.› accesibil. *Cursul de folcloristică este uşor.* **2** (*despre acţiuni, activităţi etc.*) facil, necomplicat, nedificil, nesofisticat, simplu, ‹fig.; rar› lin[2]. *Are de îndeplinit o sarcină uşoară. Metoda nouă de predare pare uşoară.* **3** (*despre acţiuni, posibilităţi de acţiune etc.*) comod, facil, lejer, lesnicios, simplu, ‹înv. şi pop.› lesne, ‹înv.› lesnit. *A găsit o cale mai uşoară de a uda grădina.* **4** (*despre trai, viaţă*) comod, liniştit, tihnit, ‹înv.› lesnicios. *Are o viaţă uşoară datorită situaţiei materiale bune.* **5** (*med., med. vet.; despre boli, tumori etc.*) benign, curabil, vindecabil, ‹înv.› vindecăcios. *Doctorii i-au extirpat o tumoare uşoară de pe rinichi.* **6** (*med., med. vet.; despre boli, răni*) ‹înv.› purtăreţ, stenic. *Are o răceală uşoară. Rana uşoară de la genunchi se vindecă repede.* **7** (*mai ales despre sume de bani*) mărunt, mic, neînsemnat. *Cheltuielile din luna trecută au fost uşoare.* **8** (*despre legi, pedepse*) ‹fig.› blând, indulgent. *A primit o pedeapsă uşoară.* **9** (*despre greşeli, păcate, vini etc.*) mărunt, mic, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, venial. *L-au iertat pentru că greşeala lui a fost uşoară. A făcut o gafă uşoară.* **10** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, uşuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› fluşturatic, fluturatic, mistocar, ‹reg.› păsăratic, schitaci[1], sprinţar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. *În tinereţe a fost o persoană uşoară. Are o fire uşoară.* **11** (*înv. şi pop.; despre stări, acţiuni, situaţii neplăcute sau nedorite, despre climă, vreme etc.*) v. Acceptabil. Suportabil. Tolerabil. **12** (*înv.; despre stări, situaţii etc.*) v. Mic. Minor. Neimportant. Neînsemnat. Neperceptibil. Nesemnificativ. Scăzut. Slab. **13** fig. (*despre stil, exprimare*) curent, cursiv, fluent, ‹fig.› curgător, ‹fig.; înv.› culant. *Pledoaria lui uşoară şi clară a convins auditoriul.* **B** adv. (*modal*) **I 1** (*în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, alene, binişor, domol, încet, încetinel, încetişor, lent, lin[2], liniştit, uşurel, ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› cătenelaş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rar, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel. *Obosit, bărbatul merge uşor spre casă.* **2** blând, lin[2], ‹înv. şi pop.› molcomiş. *Noaptea se lasă uşor peste munţi.* **3** (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) facile. **4** fig. domol, lin[2], liniştit. *Afară plouă uşor.* **5** fig. lin[2], liniştit, plăcut. *Vântul adie uşor.* **II 1** comod, facil, lesne, ‹înv. şi pop.› lesnicios. *Nu i se pare uşor să plece mereu în delegaţii.* **2** comod, lesne, ‹pop.› îndemână. *Îi este mai uşor să ia un taxi până la serviciu.* **3** simplu. *Ar fi mai uşor pentru el să-i spună adevărul. Nu este uşor să munceşti 12 ore pe zi.* **III 1** puţin. *Vorbeşte cu glasul uşor tremurat.* **2** puţin, slab. *Bea ceaiul uşor îndulcit. Băutura este uşor alcoolizată.* **IV** iute, repede, ‹pop.› curând, degrabă. *Învaţă sârguincios, dar uită uşor.*

uştá vb. I. intr., refl. (*reg.; despre oameni*) v. Ofta. Suspina.

uşulíţă s.f. (*pop.*) v. Uşcioară. Uşiţă.

uşurá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) a (se) despovăra, a (se) libera, ‹înv. şi reg.› a se lesni, ‹înv.› a dezgreuna. *A uşurat calul de şa. S-a uşurat de greutatea rucsacului.* **2** (*compl. sau sub. indică greutăţi, poveri, încărcături etc.*) a (se) diminua, a (se) micşora, a (se) reduce. *Pentru ca un balon să se ridice în aer trebuie să se uşureze cantitatea de lest.* **II 1** tr. (*despre oameni; compl. indică inima, sufletul omului*) ‹reg.› a destoia, a desturna, ‹fig.› a descărca. *Şi-a uşurat sufletul în faţa preotului, spunându-şi păcatul.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzaţii, dorinţe, pasiuni etc.*) a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) potoli, a slăbi, a (se) tempera, ‹rar› a pacifica, ‹înv. şi pop.› a (se) ostoi[2], ‹pop.› a lina, a (se) ogoi, ‹înv. şi reg.› a (se) mângâia, a (se) oţesi[1], ‹reg.› a (se) opăci, a se oşeni, a petrece, ‹înv.› a (se) odihni, a osteni, ‹fig.› a adormi, a (se) îmblânzi, a (se) răcori, a (se) stinge, ‹fig.; înv. şi pop.› a lega[1], ‹fig.; fam.› a adăpa, a răci, ‹fig.; reg.› a (se) drege, ‹fig.; înv.› a aromi. *Medicamentul i-a uşurat durerea pentru moment.* **3** tr. (*compl. indică desfăşurarea unei acţiuni, producerea unui fenomen etc.*) a facilita, a favoriza, a înlesni, ‹înv. şi reg.› a lesni. *A făcut tot ce a putut pentru a uşura accesul acestor copii*

la cultură. Seceta uşurează creşterea cactuşilor. **III** tr. (*înv. şi pop.*) **1** (*compl. indică pedepse, condamnări, amenzi etc.*) v. Coborî. Micşora. Reduce. Scădea. **2** (*compl. indică oameni; urmat de determ. care indică situaţii, stări etc. în care se află cineva*) v. Salva. Scăpa. Scoate. **3** (*compl. indică oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Absolvi. Cruţa. Dezlega. Ierta. Scuti. **IV** refl. **1** (*biol.; pop.; despre femei*) v. Face. Naşte. **2** (*fiziol.; fam.; despre fiinţe*) v. Ieşi. Urina. **3** (*fiziol.; fam.; despre fiinţe*) v. Ieşi. Defeca.

uşurare s.f. **I 1** despovărare, liberare, ‹înv.› dezgreunare. *După uşurarea de greutatea rucsacului, îşi îndreaptă spatele.* **2** diminuare, micşorare, reducere. *Ridicarea în aer a unui balon depinde de uşurarea lestului.* **3** uşurinţă, ‹înv.› uşurenie. *În aceste momente de criză nu mai poate fi vorba de o uşurare fiscală.* **II 1** alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, domolire, liniştire, potolire, slăbire, temperare, ‹livr.› chietiv, ‹rar› alin[2], potoleală, ‹înv. şi pop.› ostoire, ‹reg.› ostoi[2], oşenire, ‹înv.› ostoitură, oteşire, potolit[1], uşurime, uşurinţă, ‹fig.; înv.› aromire, ‹fig.; fran.› deşarjă. *A simţit o uşurare a durerii după ce a luat medicamentul.* **2** facilitare, favorizare, înlesnire. *A făcut tot ce a putut pentru uşurarea accesului acestor copii la cultură.* **3** facilitate, înlesnire. *Clienţii acestei reţele de telefonie dispun de o nouă uşurare: plata on-line a facturilor.* **4** ‹înv.› răsuflare, ‹fig.› eliberare. *Ce uşurare a simţit când a aflat că nu va fi penalizat!* **III** (*biol.; pop.*) v. Naştere.

uşurát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor, despre mijloace de transport, ambarcaţiuni etc.*) descărcat[2], despovărat, ‹înv.› dezgreunat. *Pluta, uşurată, revine la linia de plutire.* **2** liniştit, ‹fig.› liber, ‹fig.; fam.› despovărat, ‹fig.; reg.› dezglodat. *După ce şi-a încheiat misiunea, s-a simţit uşurat.*

uşurátic, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, uşor[2], vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› fluşturatic, fluturatic, mistocar, ‹reg.› păsăratic, schitaci[1], sprinţar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deşert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. *În tinereţe a fost o persoană uşuratică. Are o fire uşuratică.* **2** (*rar; despre pungi, genţi etc.*) v. Neîmpovărat. Uşor[2].

uşurătáte s.f. **1** deşărtăciuni (v. *deşertăciune*), frivolitate, neseriozitate, ‹livr.› futilitate, ‹fig.› lejeritate, superficialitate. *Nu te lăsa pradă uşurătăţii!* **2** (*rar*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Uşurinţă.

uşurátór, -oáre adj. (*rar*) **1** v. Alinător. Calmant. Liniştitor. **2** (*jur.*) v. Atenuant.

uşureálă s.f. (*înv.*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Uşurinţă.

uşurél, -eá adj., adv. **1** adj. uşurică. **2** adv. (*modal; în opoz. cu „repede"; în legătură cu vb. de mişcare*) agale, alene, binişor, domol, încet, încetinel, încetişor, lent, lin[2], liniştit, uşor[2], ‹rar› alin[1], plaviu, ‹pop. şi fam.› iavaş, ‹pop.› căteneláş, cătinaş, cătinel, cătineluş, cătineluţ, cătingan, cătinică, linişor, oblu, rar, ‹fam.› moşnegeşte, ‹reg.› linuţ, mereor, mereu, mereuaş, mereuţ, ‹înv.› cătineluşel. *Obosit, bărbatul merge uşurel spre casă.*

uşurénie s.f. (*înv.*) v. Uşurare. Uşurinţă.

uşurícă adj. uşurea (v. *uşurel.*) *Poate să-şi ducă singură valiza ~ gară, deoarece este uşurică.*

uşuríme s.f. **I** (*rar*) ‹înv.› uşurinţă. *Uşurimea genţii îi permite să îşi ia şi un rucsac în spate.* **II 1** (*rar*) v. Facilitate. Înlesnire. Simplicitate. Simplitate. Uşurinţă. **2** (*înv.*) ***uşurime a minţii*** = ***uşurime de minte*** v. Nechibzuinţă. Necumpătare. **3** (*înv.*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniştire. Potolire. Slăbire. Temperare. Uşurare.

uşurínţă s.f. **I 1** facilitate, înlesnire, simplicitate, simplitate, ‹rar› lesniciune, uşurătate, uşurime, ‹înv.› lesne, lesnime, lesnire, lesnitate, uşureală. *Se discută despre uşurinţa acordării creditelor. Este uimit de uşurinţa conectării la diferite servere.* **2** abilitate, destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, iscusinţă, isteţie, isteţime, îndemânare, manualitate, practică (v. *practic*), pricepere, ştiinţă, talent, ‹livr.› perişie, ‹rar› îndemânaţie, tărie, trezie, ‹pop.› meşteşug, meşteşugire, ‹înv. şi reg.› meşterie, ‹reg.› pricepuţie, ‹înv.› dăscălie, iscuseală, iscusie, iscusire, marafet, nimereală, nimerie, politichie, pricepătură, ‹grec.; înv.› perilipsis, piotimie, ‹fig.; pop.› apucătură. *Admiră uşurinţa chirurgului în mânuirea bisturiului.* **3** agerime, agilitate, iuţeală, repeziciune, sprinteneală, suplеţe, vioiciune, vivacitate, ‹rar› alerteţe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reuşit să prindă mingea cu mare uşurinţă.* **4** superficialitate, ‹fig.; livr.› tenuitate. *L-a criticat fără să-i cunoască scrierile, cu uşurinţă. Tratează totul cu mare uşurinţă.* **5** (*mai ales fam.*) uşurare, ‹înv.› uşurenie. **6** (*pop.*) v. Avantaj. Favoare. Înlesnire. Privilegiu. **7** (*înv.*) v. Uşurime. **8** (*înv.*) v. Alinare. Astâmpărare. Atenuare. Calmare. Domolire. Liniştire. Potolire. Slăbire. Temperare. Uşurare. **II** (*biol.; înv.*) v. Naştere.

uşúţă s.f. (*reg.*) v. Uşcioară. Uşiţă.

ut s.m. (*muz.; înv.*) v. Do.

úter s.n. (*anat.*) mitră, ‹înv. şi pop.› sân, ‹pop.› pântece, ‹înv. şi reg.› matcă, ‹reg.› plod, strat, ‹înv.› găoace, lojesnă, mătrice, zgău. *În uter se dezvoltă fătul.*

uteralgíe s.f. (*med.*) metralgie, metrodinie. *Uteralgia este o durere uterină.*

uterín, -ă adj. (*anat.*) mitral. *Sângerările uterine trebuie să fie un semnal de alarmă pentru orice femeie.*

uteromanié s.f. (*psih.; la femei*) estromanie, furie uterină, nimfomanie. *Uteromania se manifestă printr-un libido exagerat.*

uteroplastíe s.f. (*chir.*) metroplastie. *Uteroplastia este chirurgia plastică a uterului.*

útil, -ă adj. **1** folositor, necesar, trebuincios, ‹rar› trebuitor, ‹înv.› lucrăreţ, trebnic[2]. *A scris o carte utilă pentru cei care vor să cunoască istoria limbii române.* **2** binevenit, folositor, salutar, ‹fig.› binecuvântat. *Critica obiectivă este utilă. A fost satisfăcut să constate că s-au preconizat multe măsuri utile.* **3** bun, eficace, eficient, folositor, funcţional, operant, operativ, practic, productiv, ‹înv.› lucrăreţ, putincios. *Rezultatele obţinute de fabrică au arătat că procedurile folosite sunt utile. Trebuie găsită o metodă utilă pentru stoparea infracţionalităţii.* **4** (*despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) bun, chibzuit, cugetat, folositor, gândit, înţelept, judecat, judicios, pertinent, raţional, rezonabil, socotit[2], ‹fig.› sănătos. *De la prietenii adevăraţi primeşte întotdeauna numai sfaturi utile.*

utilá vb. I. tr. (*compl. indică instituţii, întreprinderi, vehicule etc.*) a dota, a echipa, a înzestra, a prevedea, ‹înv.› a provedea. *Au utilat laboratoarele de informatică din şcoli cu calculatoare performante.*

utiláre s.f. dotare, dotaţie, echipare, înzestrare, prevedere. *Utilarea laboratoarelor din şcoli cu calculatoare performante a fost obligatorie.*

utilitár, -ă adj. (*despre oameni sau despre activităţi, manifestări, creaţii etc. ale lor*) practic, pragmatic, utilitarist, ‹înv.› lucrelnic. *Teoria economică pe care o susţine are scopuri utilitare. Concepţia filosofică utilitară consideră utilul drept principiu al tuturor valorilor.*

utilitaríst, -ă adj. practic, pragmatic, utilitar, ‹înv.› lucrelnic.

utilitáte s.f. folos, necesitate, trebuinţă, ‹pop.› priinţă, ‹înv. şi reg.› treabă, ‹înv.› polză, trebnicie. *Importanţa şi utilitatea acestei lucrări au fost subliniate de specialişti.*

utilizá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, produse etc.*) a folosi, a întrebuinţa, ‹înv. şi pop.› a umbla, ‹înv.› a trebălui, a trebui. *Utilizează numai produse naturale şi proaspete pentru alimentaţia copilului. Utilizează un binoclu pentru a vedea la distanţă.* **2** tr. (*compl. indică lucruri, bunuri, mărfuri etc.*) a consuma[1], a folosi, a întrebuinţa, ‹înv.› a metahirisi. *A utilizat multă hârtie pentru a-şi xeroxa cartea.* **3** tr. (*compl. indică sume de bani*) a cheltui, a da[2], a folosi, a întrebuinţa, a plăti, ‹livr.› a debursa, ‹rar› a excasa, ‹înv.› a spenda, ‹fig.› a se duce[2]. *A utilizat mulţi lei pentru refacerea acoperişului casei.* **4** tr. (*compl. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte*) a folosi, a întrebuinţa, a purta. *Iarna, utilizează, aproape zilnic, aceeaşi flanea.* **5** refl. pas. a circula, a se folosi, a se întrebuinţa, a se uzita, ‹înv. şi pop.› a umbla, ‹înv.› a se politici. *Monedele vechi nu se mai utilizează.* **6** tr., refl. pas. a (se) folosi, a (se) întrebuinţa, a (se) servi, a (se) sluji, ‹înv.› a (se) slugări. *Pentru o asemenea operaţie utilizează ambele mâini. Acest aparat se utilizează la scoaterea dopurilor.* **II 1** tr. (*compl. indică teorii, norme, cunoştinţe, metode, proiecte, legi etc.*) a aplica, a folosi, a implementa, a întrebuinţa, a practica[2], ‹rar› a mânui, ‹înv.› a practisi. *Specialiştii utilizează o nouă metodă de laborator.* **2** tr. a folosi, a întrebuinţa, a recurge, a se servi, a se sluji, a uza, ‹înv. şi pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. *Este interzis să utilizeze metode dure de*

educație. **3** tr. a folosi, a întrebuința, a se servi, a se sluji, a umbla, a uza. *Utilizează tot felul de tertipuri pentru a-l convinge să-i dea bani.* **4** tr., refl. pas. (*compl. sau sub. gram. indică obiceiuri, practici etc.*) a (se) folosi, a (se) întrebuința, a (se) practica[2]. *Acest obicei se utilizează de sute de ani în mediul rural.*

utilizábil, -ă adj. (*despre procedee, metode etc.*) folosibil, întrebuințabil. *Are în calculator programe ușor utilizabile.*

utilizáre s.f. **I 1** folosire, întrebuințare. *În alimentația copiilor se recomandă utilizarea numai a produselor naturale și proaspete.* **2** consum, consumare, consumație, folosire, întrebuințare. *Utilizarea de gaze într-o locuință depinde de temperatura de afară. Se construiesc aparate cu o utilizare redusă de energie.* **3** folosință, folosire, întrebuințare, uz, ‹înv. și pop.› obișnuință, ‹înv.› uzaj. *I-a dat o parte din terenul său agricol pentru o utilizare îndelungată.* **4** circulație, folosire, întrebuințare, uzitare. *Utilizarea monedelor vechi a încetat.* **II 1** aplicare, aplicație, folosire, implementare, întrebuințare, practicare. *Specialiștii s-au gândit la utilizarea unei noi metode de laborator.* **2** folosire, întrebuințare, practicare. *Utilizarea acestui obicei în mediul rural este de sute de ani.*

utilizát, -ă adj. **I** (*despre obiecte, produse etc.*) folosit, întrebuințat. *Produsele naturale utilizate sunt cele mai bune pentru sănătatea copiilor.* **II 1** (*despre teorii, norme, cunoștințe, metode, proiecte, legi etc.*) aplicat, folosit, implementat, întrebuințat, practicat. *Noua metodă utilizată este mult mai eficientă.* **2** (*despre obiceiuri, practici etc.*) folosit, întrebuințat, practicat. *Obiceiul utilizat este vechi de sute de ani.*

utilizatór s.m. (*inform.*) user. *Utilizatorul folosește un calculator, o pagină de internet, o aplicație etc.*

utópic, -ă adj. (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopist, ‹rar› iluziv, iluzoric. *Proiectul său este utopic întrucât nu poate fi pus în practică.*

utopíe s.f. fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, mit, ‹fam.› haloimăs, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), vis, ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt niște utopii.*

utopíst, -ă adj. (*despre planuri, realizări etc. ale oamenilor*) fantastic, fantezist, himeric, iluzoriu, imaginar, ireal, irealizabil, închipuit, nereal, nerealizabil, utopic, ‹rar› iluziv, iluzoric.

utrénie s.f. (*relig.*) ‹reg.› litie, mânecare, mânecat, ‹înv.› itros, ‹grec.; înv.› ortru. *Utrenia este slujba care face parte dintre cele șapte laude, oficiată în Biserica Ortodoxă dimineața (foarte devreme), înaintea liturghiei.*

utriculár, -ă adj. (*anat.; despre formații anatomice*) utriculiform. *Nerv utricular. Chistul utricular are formă de sac.*

utriculifórm, -ă adj. (*anat.; despre formații anatomice*) utricular.

utrínde conj. coord. concl. (*înv.*) v. Așadar. Atunci. Dar[1]. Deci. Și.

úture s.m. **I** (*ornit.; înv.*) **1** v. Buhă. Bufniță (*Bubo bubo*) **2** v. Cucuvaie. Cucuvea (*Athene noctua*). **II** (*zool.; reg.*) v. Bursuc. Viezure (*Meles meles*).

uțupán s.m. (*arg.*) **1** v. Bleg. Credul. Naiv. Prost. **2** v. Ignorant. Incapabil. Incompetent. Necapabil. Nechemat. Necompetent. Neisprăvit. Nepregătit. Nepriceput. Neștiutor. Prost.

uvée s.f. (*med.*) tract uveal (v. *tract*[1]). *Uveea este tunica vasculară a ochiului, cuprinzând stroma irisului, corpul ciliar și coroida.*

uveítă s.f. (*med.*) ***uveită anterioară*** = iridociclită. *Uveita anterioară este inflamarea irisului și a corpului ciliar;* ***uveită posterioară*** = coroidită. *Uveita posterioară este inflamația coroidei, însoțită de tulburări de vedere.*

uvertúră s.f. (*muz.*) preludiu, ‹înv.› pestref, ‹german.› vorspiel. *Uvertura este o compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un balet, la un oratoriu sau la o suită instrumentală.*

uvráj s.n. (*înv.*) v. Lucrare. Operă. Scriere. Text.

uvriér, -ă s.m., s.f. (*înv.*) v. Lucrător. Muncitor.

uvulár, -ă adj. stafilin. *Pronunță „r" în mod uvular, ca francezii.*

uvúlă s.f. (*anat.*) luetă, omușor, omușorul gâtlejului (v. *omușor*), ‹pop. și fam.› aparătuș, ‹înv. și reg.› limburuș, ‹reg.› copil[2], guștер, împărătuș, limba beregatei (v. *limbă*), limbă, limbucă, limbuș, limbuță, lindic, lindicuș, lindicușul gâtului (v. *lindicuș*), lindiruș, lindirușul gâtului (v. *lindiruș*), lingurică, mosor, oușor, puța gâtului (v. *puță*), puțișoară, sfârcul gâtlanului (v. *sfârc*), țâcul gâtului (v. *țâc*), țâmburuc, țâmburuș, țifloc, țivlic, ulmuș, ‹înv.› limbulă. *Uvula este marginea posterioară, mobilă și contractilă a vălului palatului.*

uvulotomíe s.f. (*chir.*) stafilotomie. *Uvulotomia este incizia luetei.*

uz s.n. **I 1** folosință, folosire, întrebuințare, utilizare, ‹înv. și pop.› obișnuință, ‹înv.› uzaj. *I-a dat o parte din terenul său agricol pentru un uz îndelungat.* **2** circulație. *Cuvintele ieșite din uz denumesc realități care astăzi nu mai există.* **3** (*lingv.*) uzaj. *Multe forme ale unor cuvinte au fost impuse prin uzul limbii.* **II 1** datină, obicei, rânduială, tradiție, uzanță, ‹înv. și pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. și reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, șart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. **2** (*jur.*) consuetudine, cutumă, datină, obicei, tradiție, uzanță. *În rezolvarea unor conflicte familiale, anumite comunități folosesc practici consacrate prin uz.* **3** datină, obicei, rânduială, regulă, tipic[1], uzanță, ‹rar› uzaj, ‹înv.› șart[2].

uzá vb. I. **I** tr., refl. **1** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte ori părți ale lor*) a (se) degrada, a (se) delabra, a (se) deteriora, a (se) învechi, a (se) strica, ‹pop. și fam.› a (se) hârbui, a (se) hodorogi, ‹fam.› a (se) paradi, a (se) rablagi, a răblări, ‹înv. și reg.› a (se) vechi[1], ‹reg.› a (se) dorovăi, a (se) hăbuci, a (se) hârbălui, a se hleaburi, a se hlebui, a (se) hrentui, a se vlăgui, ‹înv.› a vătăma, ‹fig.› a îmbătrâni, a (se) ruina, ‹fig.; pop. și fam.› a se jigări, ‹arg.› a (se) buli, a (se) nasoli. *Intemperiile au uzat gardul de lemn al casei. Toate fotoliile s-au uzat.* **2** (*compl. sau sub. indică mai ales obiecte de îmbrăcăminte ori de încălțăminte*) a (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) ponosi, a (se) roade, a (se) strica, a (se) toci, ‹înv. și pop.› a (se) sparge, ‹înv. și reg.› a slăbi, ‹reg.› a se rănțui, a ștofloci, a ștrăpățui, a teșmeni, a (se) tohoci, ‹înv.› a se prosti[1]. *De atâta purtat, a uzat repede pantofii. Paltonul i s-a uzat cu trecerea timpului.* **3** (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) găuri, a (se) rupe, a (se) sfâșia, a (se) zdrențui, ‹pop. și fam.› a (se) flenduri, ‹reg.› a (se) deshăma. *Pantalonii i s-au uzat în genunchi.* **4** (*compl. sau sub. indică materiale, obiecte etc.*) a (se) patina, a (se) roade, a (se) toci, ‹reg.› a se spuma. *Frecarea a uzat tălpile șezlongului. Tapiseria canapelei s-a uzat.* **5** fig. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl uzează. S-a uzat studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **II** intr. **1** a folosi, a întrebuința, a recurge, a se servi, a se sluji, a utiliza, ‹înv. și pop.› a prinde, ‹reg.› a vestegălui. **2** a folosi, a întrebuința, a se servi, a se sluji, a umbla, a utiliza.

uzáj s.n. **I** deteriorare, uzare, uzură[1]. *Unele agregate au un grad de uzaj mai mare.* **II 1** (*lingv.*) uz. **2** (*înv.*) v. Folosință. Folosire. Întrebuințare. Utilizare. Uz. **III** (*rar*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Regulă. Tipic[1]. Uz. Uzanță.

uzánță s.f. **1** datină, obicei, rânduială, tradiție, uz, ‹înv. și pop.› fel, lucru, rând, ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), lege, ‹înv. și reg.› pomană, zacon[1], ‹reg.› orândă[1], răzlog[2], sucă, zănat, znov, ‹înv.› datorie, nobet, pravilă, predanie, resm, șart[2], tocmeală, ‹grec.; înv.› paradosis, ‹turc.; înv.› adet. *Această uzanță s-a păstrat în familia lor din generație în generație. După uzanță, la sărbătorile pascale se fac ouă roșii.* **2** datină, obicei, rânduială, regulă, tipic[1], uz, ‹rar› uzaj, ‹înv.› șart[2]. *Se străduia să respecte uzanța existentă în familia în care a intrat prin căsătorie.* **3** (*jur.*) consuetudine, cutumă, datină, obicei, tradiție, uz. **4** (*mai ales la pl.* ***uzanțe***) convenință. *Copiii nu prea respectă uzanțele. Se conformează uzanțelor.*

uzáre s.f. **1** degradare, deteriorare, învechire, stricare, ‹pop. și fam.› hârbuire, hodorogire, ‹fam.› paradire, rablagire, ‹reg.› hrentuire, ‹înv.› degradație, deteriorație, ‹fig.› îmbătrânire, ‹arg.› paradeală. *Și-a schimbat mobila din cauza uzării fotoliilor.* **2** degradare, deteriorare, învechire, ponosire, roadere, stricare, tocire, ‹rar› eroziune, ponoseală, ‹înv. și reg.› dârvăreală, ‹reg.› rănțu-

ială, ‹înv.› prostire[1], ‹fig.; rar› umilință. *A renunțat la palton din cauza uzării lui.* **3** deteriorare, uzaj, uzură[1].

uzát, -ă adj. **I 1** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, învechit, stricat, vechi[2], ‹pop. și fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile uzate au fost reparate.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, ros, stricat, tocit, vechi[2], ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rânțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul uzat.* **3** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) folosit, întrebuințat, purtat[2], vechi[2], ‹arg.› nasol, naspa, naspet. *Flaneaua uzată trebuie aruncată.* **4** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rufos, rupt, sfâșiat, zdrențăros, zdrențuit, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. *Pantalonii uzați au fost reparați de croitor.* **5** (*despre lucruri, materiale etc.*) prăpădit, ‹pop. și fam.› paradit. *De ani de zile poartă același pardesiu uzat.* **6** (*despre obiecte de încălțăminte*) rupt, ‹înv.› spart[2]. *Când merge la pescuit, își ia niște bocanci uzați.* **7** (*despre instrumente muzicale de suflat*) ‹fig.; înv.› spart[2]. *Flautul uzat nu mai poate fi folosit.* **II** fig. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, uzat, s-a așezat pe o bancă.*

úză s.f. (*anat.; la unele animale; reg.*) v. Deșert.

uzbăí vb. IV. refl. (*înv. și reg.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) **1** v. Baza. Bizui. Conta. Fundamenta. Încrede. Întemeia. Sprijini. **2** (*despre oameni*) v. Baza. Bizui. Conta. Încrede. Sprijini.

uzináj s.n. (*tehn.*) uzinare. *Uzinajul este prelucrarea unui material cu ajutorul mașinilor-unelte.*

uzináre s.f. (*tehn.*) uzinaj.

uzínă s.f. (*ind.*) fabrică, ‹reg.› coh, mașină, ‹înv.› cherhana, povarnă, ‹german.› verc. *În oraș s-a deschis o uzină producătoare de vopsele.*

uzitá vb. I. refl. pas. a circula, a se folosi, a se întrebuința, a se utiliza, ‹înv. și pop.› a umbla, ‹înv.› a se politici. *Monedele vechi nu mai se mai uzitează.*

uzitáre s.f. circulație, folosire, întrebuințare, utilizare. *Uzitarea monedelor vechi a încetat.*

uzitát, -ă adj. folosit, întrebuințat. *Nu este de acord cu metodele dure de educație uzitate.*

uzuál, -ă adj. **1** (*despre cuvinte, expresii, practici etc.*) cunoscut, curent, frecvent, general[2], habitual, obișnuit, răspândit, ‹livr.› habitudinal. *A alcătuit un dicționar cu termenii medicali uzuali.* **2** clasic, curent, frecvent, obișnuit, tradițional. *Pentru a vopsi ouăle de Paște, folosește o metodă uzuală în familie.*

uzucapiúne s.f. (*jur.*) prescripție achizitivă. *Uzucapiunea este un mod de dobândire a dreptului de proprietate asupra unui bun prin efectul unei posesiuni prelungite.*

uzufrúct s.n. (*jur.*) drept de uzufruct. *Uzufructul este dreptul real, temporar, acordat unei persoane, de a se folosi pe deplin de un bun (imobiliar) care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept.*

uzurár, -ă s.m., adj. (*fin.; înv.*) **1** s.m. v. Cămătar. Speculant. **2** adj. v. Cămătăresc.

uzúră[1] s.f. **I 1** deteriorare, uzaj, uzare. *Unele agregate au un grad de uzură mai mare.* **2** folosire, întrebuințare, purtare, purtat[1]. *Flaneaua s-a rupt în coate de atâta uzură.* **3** (*econ.*) ***uzură morală*** = obsolescență. *Uzura morală este o declasare tehnologică a unui material industrial prin apariția altuia modern.* **II** fig. (*înv.*) v. Corupție. Deboșă. Decadență. Decădere. Delicvescență. Depravare. Descompunere. Desfrânare. Desfrâu. Destrăbălare. Deșănțare. Dezmăț. Dezmățare. Disoluție. Imoralitate. Nemoralitate. Perdiție. Perversitate. Perversiune. Pervertire. Pierzanie. Pierzare. Putregai. Putreziciune. Sibaritism. Viciu.

uzúră[2] s.f. (*fin.; înv.*) **1** v. Cămătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent. **2** v. Cămătărie.

uzurăríe s.f. (*fin.; înv.*) **1** v. Cămătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent. **2** v. Cămătărie.

uzuriér s.m. (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant.

uzurpă vb. I. tr. **1** (*compl. indică scaunul, tronul sau ranguri, funcții înalte în ierarhia socială*) ‹înv.› a apuca, a răpști, ‹fig.› a săpa, a surpa. *Mulți prinți au uzurpat, de-a lungul istoriei, tronul părintelui lor.* **2** (*compl. indică drepturi, privilegii etc.*) a încălca, a leza, a nesocoti, ‹fig.; rar› a cotropi, ‹fig.; înv.› a împresura. *Trebuie luate măsuri împotriva acelora care uzurpă drepturile omului.*

uzurpáre s.f. **1** ‹înv.› apucare, răpștire, uzurpație, ‹fig.; înv.› surpare. *Tentativa de uzurpare a puterii i-a atras condamnarea la închisoare.* **2** ‹înv.› uzurpație, ‹fig.; rar› cotropire. *Uzurparea dreptului la moștenire este pedepsită prin lege.*

uzurpát, -ă adj. (*despre drepturi, privilegii etc.*) încălcat, lezat, nesocotit. *A dat statul în judecată pentru a-și apăra drepturile uzurpate.*

uzurpáție s.f. (*înv.*) **1** v. Uzurpare. **2** v. Uzurpare.

Vv

vacánt, -ă adj. (*despre posturi, funcții, demnități etc.*) disponibil, liber, neocupat, ‹înv.› deșert. *Posturile vacante au fost scoase la concurs.*

vacánță s.f. **I 1** ‹înv. și reg.› ferii, ‹reg.› săbășag, ‹înv.› vacație. *Elevii și studenții au vacanță de Crăciun.* **2** ‹rar› vacație. *Cât timp durează vacanța parlamentară?* **3** concediu, ‹grec.; înv.› diacopie. *Își vor petrece vacanța la munte.* **4** ‹înv.› vacație. *În vacanța direcțiunii, postul este ocupat de un interimar.* **II** (*fiz.*) lacună. *Vacanța este nodul unei rețele cristaline din care lipsește atomul, ionul sau molecula respectivă.*

vacárm s.n. gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vuiet, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucar. *În piață era un vacarm de nedescris.*

vacáție s.f. **1** (*rar*) v. Vacanță. **2** (*înv.*) v. Vacanță. **3** (*înv.*) v. Vacanță.

vácă s.f. **I** (*zool.*) **1** (*la pl. **vaci***) taurine. *Și-a deschis o microfermă de vaci.* **2** (*reg.; și **vacă de bibol***) v. Bivoliță. **3** (*reg.; și **vacă-de-cerb, vacă-sălbatică***) v. Cerboaică. Ciută. **4** (*reg.*) ***vacă-de-mare*** v. Cal-de-mare. Morsă (*Odobaenus rosmarus*). **II** (*art.; entom.*) ***vaca-Domnului*** = **a** *Coccinella septempunctata*; boul-Domnului (v. *bou*), boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*), buburuză, ‹livr.› coccinella, ‹reg.› boul-popii (v. *bou*), călugăriță, cucușor, găina-lui-Dumnezeu (v. *găină*), găinușa-lunii (v. *găinușă*), gărgăriță, gărgăriță-măgărească, mămăruță, mărgărit[1], mărgărită, mărgăriță, măria-popii (v. *marie*[2]), mărie[2], măriuța-popii (v. *măriuță*), măriuță, ochiul-boului (v. *ochi*[1]), paparugă, păpăruie[1], păpăruță, păpăruză, puica-popii (v. *puică*), puiculița-popii (v. *puiculiță*), sfredelaș, sfredeluș, târgăriță, vaca-lui-Dumnezeu, vaca-Maicii-Domnului, vaca-popii, văcuța-Domnului (v. *văcuță*), veveriță, vrăjitoare (v. *vrăjitor*); **b** *Phyrrhocoris apterus*; ‹reg.› boul-Domnului (v. *bou*), păpărugă-lungăreață, stelniță-de-lemn, vaca-lui-Cristos, vaca-lui-Dumnezeu, vaca-popii; **c** (*reg.*) v. Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*); (*reg.*) ***vacă-puturoasă*** v. Păduche-de-câmp. Ploșniță-de-câmp (*Palomena prasina*); (*art.*) ***vaca-lui-Dumnezeu*** v. **a** Plopar. Scripcar (*Saperda carcharias*); **b** (*și **vaca-Maicii-Domnului, vaca-popii***) Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (*Coccinella septempunctata*); **c** (*și **vaca-lui-Cristos, vaca-popii***) Vaca-Domnului (*Phyrrhocoris apterus*); **d** Rădașcă. Răgace (*Lucanus cervus*).

vaccín s.n. (*med., med. vet.*) **I 1** ‹înv. și pop.› vărsat, ‹înv.› vărsat de vacă, vărsat vaccinal. *Locul unde i-a fost inoculat vaccinul i s-a inflamat ușor.* **2** ***vaccin polivalent*** = polivaccin. *Vaccinul polivalent este preparat cu mai multe variante de microbi din aceeași specie.* **II** vaccinare, ‹rar› vaccinat, ‹astăzi rar› vaccinație, ‹pop.› altoire, ‹reg.› posăială, vărsat, ‹înv.› oculație, posăire, vaccinarisit, vaccinuit, vacsinuire.

vaccináa, -ă adj. (*med., med. vet.*) vaccinic. *După inocularea unui vaccin, pot apărea noduli vaccinali. Virusul vaccinal poate fi introdus direct în venă.*

vaccinácre s.f. (*med., med. vet.*) vaccin, ‹rar› vaccinat, ‹astăzi rar› vaccinație, ‹pop.› altoire, ‹reg.› posăială, vărsat, ‹înv.› oculație, posăire, vaccinarisit, vaccinuit, vacsinuire. *Vaccinarea antigripală nu este obligatorie. După vaccinare s-a simțit rău.*

vaccinarisít s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Vaccin. Vaccinare.

vaccinát s.n. (*med., med. vet.; rar*) v. Vaccin. Vaccinare.

vaccinație s.f. (*med., med. vet.; astăzi rar*) v. Vaccin. Vaccinare.

vaccinélă s.f. (*med. vet.*) vaccinoid. *Vaccinela este o formă atenuată de vaccină.*

vaccínic, -ă adj. (*med., med. vet.*) vaccinal.

vaccinoíd s.n. (*med.vet.*) vaccinelă.

vaccinuít s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Vaccin. Vaccinare.

vachicésc, -ească adj. (*grec.; înv.*) v. Bahic. Dionisiac.

vacilă vb. I. intr. (*rar; despre oameni*) v. Codi. Ezita. Pregeta. Șovăi[1].

vacilánt, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

vaciláre s.f. (*rar*) v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

vacilatóriu, -íe adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Capricios. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Schimbător. Versatil. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) v. Ezitant. Indecis. Nedecis. Nehotărât. Nesigur. Reticent. Șovăielnic. Șovăitor.

vacilație s.f. (*înv.*) v. Bâjbâială. Codeală. Codire. Ezitare. Indecizie. Îndoială. Nedumerire. Nehotărâre. Pregetare. Reticență. Șovăială. Șovăire.

vacs s.n., interj. **1** s.n. (*astăzi mai ales fam.*) cremă de ghete, ‹reg.› șuvix. **2** interj. (*exprimă nemulțumire, dezaprobare, desconsiderare*) ‹fam.› zexe!, ‹reg.› târț!

vácsem subst. (*anat.; reg.*) v. Tâmplă[1].
vacsinuíre s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Vaccin. Vaccinare.
vacuitáte s.f. (*fiz.*) vacuum, vid.
vácuu, -uă adj. (*fiz.; latin.; înv.; despre spații închise*) v. Vid.
vácuum s.n. **1** (*fiz.*) vacuitate, vid. *Vacuumul este spațiul lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. Vacuumul dintr-un recipient se produce prin flambarea interiorului acestuia. Cele mai multe alimente se conservă în vacuum.* **2** (*med.*) ***vacuum-extractor*** = ventuză obstetricală, vid-extractor. *Vacuumul-extractor este un aparat folosit în obstetrică, în cazul unui avort, pentru extragerea fătului.*
vacuumáre s.f. (*fiz.*) vidare. *Scopul vacuumării este obținerea vidului.*
vacuummétru s.n. (*fiz.*) manometru de vid. *Vacuumetrul este folosit la măsurarea presiunilor foarte joase.*
vad s.n. **I** (*geomorf*) **1** albie[1], curs[1], matcă, ‹înv. și pop.› vâlcea, vâlcel, vâlcică, ‹pop.› făgaș, pat, ‹înv. și reg.› scursură, strat, ‹reg.› vale, vatră, ‹înv.› scafă, ‹turc.; înv.› ghecet. *Râul, ieșind din vad, a inundat satul.* **2** (*înv.*) v. Liman. Litoral. Mal[1]. Margine. Rivieră. Țărm. **II** (*pesc.; reg.*) v. Copcă[2]. Ochi[1].
vadazlâu s.m. (*cineget.; reg.*) v. Cineget. Vânător.
vadeá s.f. (*fin., econ.; înv.*) v. Scadență. Termen.
vademécum s.n. (*livr.*) v. Călăuză. Ghid. Îndreptar. Îndrumar. Îndrumător.
vádiu s.n. (*jur.; înv.*) v. Cauțiune. Fideiusiune. Garanție.
vádnic, -á s.m., s.f. (*înv.*) v. Delator. Denunțător. Informator. Pârâtor.
vádrá s.f. **I** (*gosp.*) **1** (*pop.*) v. Căldare. Găleată. **2** (*reg.*) v. Cofă. Doniță. **3** (*reg.*) v. Ciubăr. **II** (*în trecut*) **1** (*metrol.*) ‹reg.› videre. *Vadra era o unitate de măsură a capacității, echivalentă cu circa 10 litri.* **2** (*fin.*) ***vadră stărosteasсă*** = ‹în trecut› obicei stărostesc. *Vadra stărosteasсă era impozitul local, în natură sau în bani, pe care îl dădeau starostelui posesorii de podgorii din regiunea cuprinsă între Milcov și Trotuș, la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea.*
vag, vágă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) imprecis, indefinibil, indistinct, neclar, nedefinibil, nedeslușit, nelămurit, neprecis, nesigur, ‹livr.› indecelabil, indefinisabil, ‹rar› indiscernabil, ‹fig.› indeterminabil, ‹fig.; rar› dibuit[2]. *În verandă era un parfum vag de floare exotică. În lumina slabă a lunii se observă o siluetă vagă.* **2** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) estompat, neclar, pierdut, șters, ‹fig.› vaporos, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi vagi. Fotografia fiind veche, imaginile sunt vagi.* **3** (*despre mirosuri*) ‹fig.› slab, ‹fig.; fam.› leșinat[2]. *În cămară se simte o aromă vagă de gutui.* **4** ‹fig.› debil, slab. *O privea cu un surâs vag.* **II** adj. **1** (*despre senzații, impresii etc.*) confuz, difuz, imprecis, indefinit, neclar, nedefinit, nedeslușil, nelămurit, neprecis, ‹rar› plasmatic, ‹fig.› surd. *Are o senzație vagă de teamă. De câteva zile are o durere vagă în piept.* **2** (*despre glasuri, sunete, zgomote etc.*) confuz, difuz, nedeslușit, ‹înv.› îngăimător, neauzit. *Vocile oamenilor au devenit vagi după ce ei s-au îndepărtat de locul manifestației.* **3** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, ‹fig.› difuz, incert, împleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, vaporos, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod vag. Viitorul ei este vag.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) evaziv, imprecis, neclar, neprecis, ‹fig.› debil. *A primit un răspuns vag.* **5** (*despre idei, noțiuni, informații etc.*) aproximativ, imprecis, superficial, ‹înv.› apropiativ, apropios. *Are idei vagi despre economia de piață.* **III** s.m. (*anat.*) nerv pneumogastric, nerv vag, pneumogastric. *Vagul este a zecea pereche de nervi cranieni, care inervează faringele, vălul palatin, laringele, traheea, inima, vasele mari, plămânii, esofagul și stomacul.* **IV** adv. (*modal*) imprecis, indistinct, neclar. *Trăsăturile eroului sunt conturate vag. Aude vag vorbe în camera alăturată.*
vagabónd, -oándă adj., s.m., s.f. **I 1** adj., s.m., s.f. hoinar, pribeag, rătăcitor, ‹livr.› eratic, girovag, vagant, ‹pop. și fam.; glum.› ducăreț, ‹reg.› bitang, coropcar, farcău, laidac, lainic, ‹înv.› prișleț, stranic, ‹poetic› drumeț. *Vagabonzii umblă dintr-un loc în altul, fără scop.* **2** s.m., s.f. derbedeu, golan, golancă, haimana, ‹pop. și fam.› berbant, deșucheat, parșiv, teleleu, terchea-berchea, ‹pop. și fam.; deprec.› fluieră-vânt, flutură-vânt, sărăcie, ‹pop.› praștcău, ‹pop.; deprec.› haidamac, ‹fam.› bate-poduri, berechet, bulevardier, bulevardist, ‹reg.› buduș lău, bunțăr, cararău, dezmățău, dulandragiu, jarcalete, lainic, pancotă, parfanar, șuler, teacăr, trăistar, troagăr[1], ulicareț, ulicău, uliță, uliță rnic, vandralău, vandraș, vandră, vandroc, vandrocaș, verbuncaș, ‹reg.; deprec.› haidău, ‹înv.› coldan, crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, dalcauc, prișleț, puș lalău, ștrengar, zamparagiu, ‹deprec.› venitură, ‹peior.› aventurier, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› hârb, hârbar, hârbareț, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹arg.› bombagiu, goldan, plimbăreț, scuipat[1]. *Mai mulți vagabonzi au făcut scandal într-un bar.* **II** adj. fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om vagabond.*
vagabondá vb. I. intr. (*despre oameni*) **1** a hoinări, ‹pop. și fam.› a hăimăni, ‹înv. și reg.› a nemernici, ‹reg.› a andăli, a bitangăli, a buduș lui, a hândrălui, a lăinici, a olăcări, a tălălăi, a techerghi, a vândrăli, ‹înv.› a ștrengări. *Unii tineri vagabondează toată ziua pe străzi.* **2** a hoinări, a pribegi, a rătăci, ‹livr.› a deambula, ‹pop.› a răzni, ‹reg.› a bădădăi, a horhăi, a horhoti. *Mulți oameni vagabondează în căutarea unui adăpost.* **3** (*cu determ. locale*) a colinda, a cutreiera, a hoinări, a peregrina, a rătăci, a umbla, ‹livr.› a flana, ‹reg.› a perinda. *Nu mă întreba pe unde am vagabondat!*
vagabondáj s.n. **1** hoinăreală, hoinărire, vagabondare, ‹pop. și fam.› haimanalâc, ‹pop.› golănie, ‹fam.› puș lamalâc, ‹reg.› puș lanie, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit, ‹înv.› ștrengărie. **2** hoinăreală, hoinărire, pribegie, pribegire, vagabondare, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit.
vagabondáre s.f. **1** hoinăreală, hoinărire, vagabondaj, ‹pop. și fam.› haimanalâc, ‹pop.› golănie, ‹fam.› puș lamalâc, ‹reg.› puș lanie, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit, ‹înv.› ștrengărie. *Nu mai poate accepta vagabondarea zilnică pe străzi a fiului ei.* **2** hoinăreală, hoinărire, pribegie, pribegire, vagabondaj, ‹reg.› horhăială, horhăit, vandraletiu, vandră, vândrăluială, vândrăluit. *Adesea povestește întâmplări din timpul vagabondării lui prin lume.*
vagánt, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Hoinar. Pribeag. Rătăcitor. Vagabond.
vagáție s.f. (*livr.*) v. Colindare. Colindat. Cutreierare. Cutreierat. Hoinăreală. Hoinărire. Rătăcire. Umblat[1]. Umblet.
vágă s.f. (*reg.*) **1** ‹reg.› vav. *Vaga este o pârghie care servește la ridicarea unor greutăți.* **2** (*metrol.*) v. Balanță cu basculă. Balanță zecimală. Bascula. Cântar zecimal. Decimal. Zecimal. **3** (*metrol.*) v. Balanță. Cântar.
vagín, -ă s.n., s.f. **1** s.n. (*anat.*) ‹înv.› văgăună, ‹arg.› ceașcă, fagure, fântână, gaură, găoază, găurache, găurice, păstaie, strâmtoare. *Vaginul este o parte a organului genital feminin care face legătura între vulvă și uter.* **2** s.f. (*bot.; la graminee*) teacă. *Vagina este partea frunzei care cuprinde tulpina.*
vaginát, -ă adj. (*bot.; despre frunze, pețiol etc.*) vaginifer. *Frunzele vaginate sunt prevăzute cu vagină.*
vaginifér, -ă adj. (*bot.; despre frunze, pețiol etc.*) vaginat.
vaginíta s.f. (*med.*) cervicită, colpită. *Vaginita este infiamația acută sau cronică a colului uterin.*
vaginocél s.n. (*med.*) coleocel, coleoptoză, colpocel, colpoptoză, elitroptoză, prolaps vaginal. *Vaginocelul este o proeminență în vagin.*
vaginoperineorafíe s.f. (*chir.*) colpoperineorafie. *Perineul și peretele vaginal se pot sutura prin vaginoperineorafie.*
vaginoperineotomíe s.f. (*chir.*) episiotomie. *Prin vaginoperineotomie se previne ruptura*

traumatică a perineului în momentul degajării capului fătului la naștere.
vaginoplastíe s.f. (*med.*) colpoplastie, elitroplastie. *Vaginul poate fi refăcut prin vaginoplastie.*
vagmístru s.m. (*milit.; în trecut*) ‹rar› mârzac. *În ierarhia subofițerilor de cavalerie sau de artilerie, vagmistrul era superior sergentului și inferior plutonierului.*
vagomimétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) parasimpatomimetic. *Substanțaele vagomimetice au efect comparabil celui al excitației sistemului parasimpatic.*
vagón s.n. (*transp.*) ***vagon de dormit*** = wagon-lit, ‹pop.› patvagon, ‹înv.› vagon-pat, ‹engl.› sleeping-car. *Preferă să călătorească cu trenul, noaptea, în vagonul de dormit;* (*înv.*) ***vagon-pat*** v. Vagon de dormit. Wagon-lit.
vagonét basculant s.n. dumper. *Vagonetul basculant este folosit pentru transportul persoanelor și al materialelor în mine, pe șantiere, în cariere etc.*
vagonetár s.m. ‹rar› transportator, transportor, ‹reg.› laufăr, râznar, râznaș. *Vagonetarul lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonete în minele de cărbune, de sare, pe șantiere etc.*
vagomimétic, -ă adj., s.n. (*farm.*) parasimpatomimetic. *Substanța vagomimetică, naturală sau de sinteză, are efect comparabil celui al excitației sistemului parasimpatic.*
vagotomíe s.f. (*fiziol.*) parasimpaticotonie. *Vagotonia este un dezechilibru al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic, provocat de creșterea exagerată a activității nervului vag și caracterizat printr-o activizare (și sensibilizare) exagerată a acestuia.*
vah interj. (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune; înv.*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Au[3]! E[2]! Ei! I[2]! O! Of! Uf! Vai!
vai interj., s.n. **I** interj. **1** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) a[1]!, ah!, aoleu!, au[3]!, e[2]!, ei!, i[2]!, o!, of!, uf!, ‹pop. și fam.› ileu !, ‹reg.› tulai[1]!, vaide!, valeu!, ‹înv.› vah! *Vai, tare mă mai doare spatele! - Ce ai? Ești supărat? - Vai! Nu mă mai întreba.* **2** (*exprimă regret*) a[1]!, ah!, aoleu!, eh!, ehei!, hei[1]!, o!, of!, ‹pop. și fam.› oi! *Vai, rău îmi pare că nu am ținut cont de sfaturile mamei!* **3** (*exprimă ciudă, necaz*) ah!, of!, ti!, uf! *Vai, fată, rea te-ai mai făcut! Vai! Nu pot să mai fac nimic în casa asta!* **4** (*exprimă dezgust, repulsie, scârbă*) ah!, of!, phi!, uf! *Vai, ce miros greu este în cameră!* **5** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) a[1]!, aoleu!, e[2]!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o[2]!, of!, ti!, ț!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ui[1]!, ‹fam.› phi!, ‹reg.› mache!, tulai[1]!, valeu! *Vai, ai venit deja! Vai, iată vechiul nostru prieten!* **6** (*exprimă indignare, revoltă*) a[1]!, ehei!, o! *Vai, ce necuviincios ai fost față de bătrân!* **7** (*exprimă bucurie, încântare, entuziasm, admirație*) a[1]!, ah!, ehei!, ei!, hei[1]!, i[2]!, o!, of!, ti!, ‹pop. și fam.› oi!, ‹pop.› elei!, ‹fam.› phi! *Vai, om ca dumneata mai rar întâlnești! Vai, ce bine îmi pare că ai reușit!* **8** (*exprimă compătimire; constr. cu dat. sau urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) amar!, ‹reg.› vaide! *Vai mie! Ce am ajuns! Vai de tine! Ce viață mai duci!* **9** (*exprimă milă*) ah! *Vai, băiatule! Ce slab ești!* **10** (*exprimă plăcere, mulțumire, satisfacție*) a[1]!, e[2]!, eh!, ehei!, ti!, ț!, ‹fam.› phi!, uau! *Vai, ce splendidă ți-a reușit acuarela! Vai, ai fi putut să cazi dacă nu te prindeam!* **11** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) ah!, aoleu!, o!, ‹reg.› tulai[1]!, valeu! *Vai, dacă află părinții o pățesc!* **12** (*exprimă reamintirea bruscă a ceva uitat*) a[1]! *Vai, era să uit! Adu-mi mâine cartea pe care ți-am împrumutat-o!* **II** s.n. (*pop.*) v. Tânguire. Vaier. Vaiet.
váicăr s.n. (*reg.*) **1** v. Tânguire. Vaier. Vaiet. **2** v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.
váide interj. (*reg.*) **1** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Au[3]! E[2]! Ei! I[2]! O! Of! Uf! Vai! **2** (*exprimă compătimire; constr. cu dat. sau urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amar! Vai!
váie s.f. (*bot.; grec.; înv.*) v. Curmal (*Phoenix dactylifera*).
váier s.n. **I 1** geamăt, scânceală, scâncet, tânguire, vaiet, ‹rar› gemătură, gemut, ‹reg.› vaicăr, vaietec, ‹înv.› gemulă, iuiuleat, scâncitură. **2** tânguire, vaiet, ‹pop.› vai, ‹reg.› vaicăr, ‹înv.› hlipăt. **II** fig. ‹fig.› geamăt, vaiet.
váiet s.n. **I 1** geamăt, scânceală, scâncet, tânguire, vaier, ‹rar› gemătură, gemut, ‹reg.› vaicăr, vaietec, ‹înv.› gemulă, iuiuleat, scâncitură. *Vaietele bolnavei s-au auzit toată noaptea.* **2** tânguire, vaier, ‹pop.› vai, ‹reg.› vaicăr, ‹înv.› hlipăt. *În depărtare se aude un vaiet neîntrerupt.* **II** fig. ‹fig.› geamăt, vaiet. *Vaietul vântului nu mai încetează. Vaietele mării sunt înfricoșătoare.*
văietec s.n. (*reg.*) v. Geamăt. Scânceală. Scâncet. Tânguire. Vaier. Vaiet.
vájnic, -ă adj. **1** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, impetuos, puternic, tare, viguros, ‹fig.› învăpăiat. *Tânărul, având un caracter vajnic, înfruntă cu ușurință orice adversitate a sorții.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situații etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverșunat, nepotolit, sângeros, violent, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleștat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă vajnică.* **3** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Echipat. Îmbrăcat[2]. Înveșmântat. **4** (*înv. și reg.; despre acțiuni, activități etc. ale oamenilor*) v. Important. Însemnat.
val s.n. **I 1** (*hidrol.*) talaz, undă, ‹reg.› talachii, vangor, vop. *Valurile mării ajung la o înălțime de câțiva metri în timpul unui cutremur subacvatic.* **2** ‹pop.› unde (v. *undă*). *Au căzut valuri de ploaie. Frigul vine în valuri.* **3** (*mai ales la pl.* ***valuri****; prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fluviu, pârâu, puhoi, râu, șiroi[1], șuvoi[1], torent, ‹înv. și reg.› șirlău, ‹reg.› țuțuroi, vâjoi, ‹fig.› flux. *Fetei îi curgeau pe față valuri de lacrimi. Au curs valuri de cerneală pe acest subiect.* **4** (*mai ales poetic*) buclă, cârlionț, creț, inel, ondulație, ondulă, undă, zuluf, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionț. *De sub pălărioară ies valurile aurii ale fetiței.* **II** (*p. anal.*) **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) sul, trâmbă, vălătuc, ‹reg.› sucălete, vangăr, vălug, văluș, vig. *Vânzătoarea taie din valul de stofă metrajul necesar clientului pentru un palton. Cumpără mai multe valuri de sârmă pentru a-și face un gard.* **2** (*art.; tehn.; la car sau la căruță*) ***valul știreangului*** = ‹pop.› ureche, ‹reg.› juvăț, laț[1], orcicar. *Valul știreangului prinde șleaul sau știreangul la crucea căruței.* **3** (*agric.*) tăvălug, ‹reg.› vălătuc. *Valul este un instrument rudimentar de treierat.* **4** (*tipogr.; la mașinile tipografice*) valț. *Valul servește la întinderea cernelii, la ghidarea fâșiilor de hârtie etc.* **5** (*tipogr.; la mașinile de tipar rotative*) ***val ductor*** = ductor. *Valul ductor este folosit la susținerea, ghidarea și modificarea benzii de hârtie în presă.* **6** (*pesc.*) ‹reg.› vălătuc, văluș. *Valul este o legătură de nuiele care se rostogolește prin apă pentru a stârni peștele.* **7** (*tehn.; la fântână; pop.*) v. Sul. **8** (*ind. text.; reg.*) v. Urzitor. **9** (*tehn.; la moara de vânt; reg.*) v. Crâng. Prâsnel. **10** (*tehn.; la roata morii de apă; reg.*) v. Fus[2]. Grindei. Osie. **11** (*agric.; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **III** fig. (*înv. și pop.*) **1** v. Adversitate. Dificultate. Greutate. **2** v. Adversitate. Dușmănie. Ostilitate. Potrivnicie. Vitregie. Vrăjmășie. **3** v. Bucluc. Încurcătură. Lovitură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **4** v. Chin. Foc. Frământare. Iad. Măcinare. Rană. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.
valábil, -ă adj. **1** (*despre monede, bancnote etc.*) bun, ‹înv.› umblător. *Mărcile germane nu mai sunt valabile, deoarece a fost introdusă și în Germania moneda unică europeană.* **2** (*jur.; despre acte, tratate, acțiuni juridice, alegeri*) autentic, valid. *Notarul verifică dacă actul este valabil.* **3** (*arg.; despre oameni*) v. Bun. Cumsecade. Îngăduitor. Înțelegător. Omenos.
valabilitáte s.f. (*jur.*) **1** autenticitate, validitate. *Notarul trebuie să verifice valabilitatea testamentului.* **2** legalitate, putere, valoare, ‹înv.› pravilnicie, tărie, tărire. *Nu poate semna un act a cărui valabilitate o contestă.* **3** putere, valoare. *Actul votat în Parlament are valabilitate de lege.*
valăh, -ă (**vlah, vláhă**) s.m., adj. **1** s.m. (*la pl. valahi; în Ev. Med.*) români (v. *român*). **2** adj. ‹astăzi rar› valahic, ‹înv.› valahicesc. *Prințul valah a primit solii regelui polon.*
valáhic, -ă adj. (*astăzi rar*) v. Valah.
valahicésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Valah.
valăn s.m. (*bot.; grec.; înv.*) v. Stejar (*Quercus*).
văle s.f. (*geomorf.*) **1** ‹reg.› sască[3], târlog, zăpodie. *Deasupra văii dintre cei doi munți s-a construit un viaduct.* **2** bazin. *Valea Someșului se întinde pe sute de kilometri.* **3** ***vale glaciară*** = trog. *Valea glaciară are profilul longitudinal în trepte.* **4** (*reg.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad.

valecúlă s.f. (*anat.*) fosetă. *Valecula este o depresiune mică la suprafața unui os sau a unei alte formațiuni anatomice.*

valént, -ă adj. (*livr.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

valénță s.f. **I** (*chim.*) **1** ***valență auxiliară*** = valență coordinativă, valență secundară; ***valență coordinativă*** = valență auxiliară, valență secundară; ***valență primară*** = valență principală; ***valență principală*** = valență primară; ***valență secundară*** = valență auxiliară, valență coordinativă. **2** (*în formule*) liniuță de valență. *Valența marchează legătura dintre atomii moleculelor.* **II** fig. **1** atribut, calitate, caracter, caracteristică (v. *caracteristic*), însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, semn caracteristic, semn distinctiv, specific, urmă, ‹fig.› amprentă, întipărire, marcă[1], pecete, sigiliu, ștampilă, timbru, tipar, trăsătură, ‹fig.; rar› profil, stambă, ‹fig.; înv.› stemă, trăsură. *Educația este o valență a civilizației.* **2** (*lingv.*) accepție, conotație, conținut, înțeles[1], semnificație, sens, valoare. *În acest context cuvântul este folosit cu o valență figurată.*

valerianacée s.f. pl. (*bot.*) ‹rar› valerianee. *Valerianaceele au ca tip valeriana.*

valeriánă s.f. (*bot.*) *Valeriana officinalis*; odolean, ‹reg.› gușa-porumbelului (v. *gușă*), gușa-porumbului (v. *gușă*), iarba-mâțului (v. *iarbă*), iarba-pisicii (v. *iarbă*), iarba-pisicilor (v. *iarbă*), năvalnic, stirigoaie.

valerianée s.f. pl. (*bot.; rar*) v. Valerianacee.

valét s.m. **1** fecior, lacheu, ‹livr.› grom, ‹rar› camerier, ‹înv. și reg.› jocheu, ‹înv.› camardiner, lacai, ‹în trecut; astăzi rar› băiat de casă, băiat în casă. *Valetul își servește cu devotament stăpânul.* **2** (*j. de cărți*) fante, ‹arg.› ciolac, juvete. *A câștigat partida cu un ful de valeți.*

valetudinár, -ă adj., s.m., s.f. (*livr.*) **1** adj. (*med., med. vet.; despre ființe*) v. Bolnăvicios. Maladiv. **2** adj., s.m., s.f. (*med.*) v. Handicapat. Infirm. Invalid. Schilod. **3** adj. (*în opoz. cu „puternic"; despre ființe sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios, Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

valéu interj. (*reg.*) **1** (*exprimă durere, suferință, deznădejde, mâhnire, amărăciune*) v. A[1]! Ah! Aoleu! Au[3]! E[2]! Ei! I[2]! O! Of! Uf! Vai! **2** (*exprimă mirare, uimire, surprindere*) v. A[1]! Aoleu! E[2]! Ehei! Ei! Hei! I[2]! O! Of! Ți! Ț! Vai! **3** (*exprimă îngrijorare, teamă, spaimă*) v. Ah! Aoleu! O! Vai! **4** (*exprimă teamă sau surprinde neplăcută*) v. Aoleu!

valíd, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, întreg, neatins, nevătămat, sănătos, teafăr, zdravăn, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas valid. Mâna ți este validă după căzătură.* **2** (*jur.; despre acte, tratate, acțiuni juridice, alegeri*) autentic, valabil. *Notarul verifică dacă actul este valid.*

validá vb. I. tr. (*jur.*) **1** (*compl. indică oameni*) a confirma, a recunoaște, ‹înv. și pop.› a întări. *A fost validat ca ambasador.* **2** (*compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) a aproba, a confirma, a consacra, a consfinți, a ratifica, a sancționa, ‹rar› a validita, ‹înv. și pop.› a întări, ‹înv.› a sacra. *Proiectul de lege a fost validat de Parlament.*

validáre s.f. (*jur.*) **1** confirmare, recunoaștere, ‹înv. și pop.› întărire. *Validarea lui ca ambasador a fost făcută publică.* **2** aprobare, confirmare, consacrare, consfințire, ratificare, sancționare, sancțiune, ‹rar› validitare, ‹înv. și pop.› întărire, ‹înv.› sacrare, validație. *Validarea legilor revine Parlamentului.*

validát, -ă adj. (*jur.; despre măsuri, legi, hotărâri, sentințe etc.*) confirmat, consacrat, consfințit, ratificat, sancționat, ‹înv. și pop.› întărit. *Legea validată este dată publicității.*

validáție s.f. (*jur.; înv.*) v. Aprobare. Confirmare. Consacrare. Consfințire. Ratificare. Sancționare. Sancțiune. Validare.

validitá vb. I. tr. (*jur.; rar; compl. indică legi, măsuri, hotărâri etc.*) v. Aproba.Confirma. Consacra. Consfinți. Ratifica. Sancționa. Valida.

validitáre s.f. (*jur.; rar*) v. Aprobare. Confirmare. Consacrare. Consfințire. Ratificare. Sancționare. Sancțiune. Validare.

validitáte s.f. (*jur.*) autenticitate, valabilitate. *Notarul trebuie să verifice validitatea testamentului.*

valijoáră s.f. geamantănaș, valizuță. *A plecat în deplasare doar cu o valijoară.*

valíză s.f. geamantan, ‹pop.› cufăr, ‹arg.› maimuță. *Valiza este atât de burdușită, încât nu o mai poate închide.*

valizúță s.f. geamantănaș, valijoară.

válmă s.f. (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag.

valoáre s.f. **I 1** calitate, însușire. *Valoarea cea mai de preț a acestei picturi o constituie compoziția.* **2** calitate, ‹fig.› calibru, nivel, talie, ținută, ‹fig.; rar› rasă[1]. *Cei doi matematicieni sunt de aceeași valoare. Directorului i-ar părea rău să piardă un cercetător de o asemenea valoare.* **3** capacitate, competență, destoinicie, pregătire, pricepere, seriozitate, vrednicie, ‹livr.› periție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru valoarea sa profesională.* **4** merit, ‹înv.› destoinicie, fală, vrednicie. *Criticul a subliniat valoarea noului roman al cunoscutului scriitor.* **5** importanță, însemnătate, pondere, relevanță, ‹fig.› accent, ‹fig.; înv.› ponderozitate. *Argumentele științifice au avut valoare deosebită în cadrul dezbaterilor.* **6** importanță, însemnătate, relevanță, ‹înv.› însemnanță, notabilitate. *Și astăzi suntem conștienți de valoarea descoperirii antibioticelor. Sunt amănunte fără valoare.* **7** importanță, însemnătate, seriozitate, ‹înv.› mărie[1], mărime. *Nimeni nu contestă valoarea contribuției poetului la dezvoltarea literaturii. Toți sunt deplin convinși de valoarea acestei decizii.* **8** importanță, însemnătate, relevanță, semnificație, ‹fig.› dimensiune, preț. *Viața ei a căpătat o altă valoare din momentul apariției copilului.* **9** amploare, importanță, însemnătate, semnificație, sens, ‹rar› semnificare, ‹fig.› preț. *S-a discutat mult despre valoarea fenomenului globalizării.* **II 1** eficacitate, eficiență, folos, funcționalitate, operativitate, productivitate, randament. *Valoarea acestor proceduri s-a constatat în rezultatele obținute de fabrică.* **2** (*și* ***valoare energetică***, ***valoare nutritivă***) eficacitate, putere. *Sportivii trebuie să consume alimente cu o mare valoare nutritivă, care să satisfacă necesitățile energetice ale organismului.* **3** (*tehn.*) ***valoare nominală*** = putere nominală. *Valoarea nominală este puterea pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic.* **III 1** cost[1], preț, ‹rar› valută, ‹reg.› sâmbră. *Valoarea lemnului de trandafir este foarte mare.* **2** (*fin.*) curs[1]. *Valoarea dolarului a crescut în ultimul timp.* **3** (*mai ales la pl.* ***valori***) bun. *Își ține valorile în seif* **4** (*econ.*) ***valoare de schimb*** = marfă, produs de schimb. *Valoarea de schimb este bunul destinat schimbului pe piață.* **IV** (*jur.*) **1** legalitate, putere, valabilitate, ‹înv.› pravilnicie, tărie, tărire. *Nu poate semna un act a cărui valoare o contestă.* **2** putere, valabilitate. *Actul votat în Parlament are valoare de lege.* **V 1** (*mat.*) ‹înv.› preț. *Această cifră are o valoare mică.* **2** (*mat.*) ***valoare absolută*** = modul. *La valoarea absolută a unui număr real nu se ia în considerare semnul algebric.* **3** (*lingv.*) accepție, conotație, conținut, înțeles[1], semnificație, sens, ‹astăzi rar› semnificare, ‹rar› acceptanță, însemnare, însemnătate, semantică (v. *semantic*), semantism, ‹înv.› noimă, semnificat, simț, tâlc, ‹fig.› valență. *În acest context cuvântul este folosit cu valoare figurată.* **VI** (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate.

valorá vb. I. **I** intr. **1** (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a prețui, ‹pop.› a plăti, ‹înv. și reg.› a prețălui. *Tabloul cunoscutului pictor valorează o avere.* **2** (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) a costa, a face, a fi, a prețui, a reveni[1], ‹pop.› a ține, ‹înv. și reg.› a veni, ‹înv.› a costălui, a costisi, a valuta. *Un apartament dintr-o zonă rezidențială valorează sute de mii de euro.* **II 1** intr. a conta, a prețui, ‹înv. și pop.› a se trece, ‹fig.› a cântări. *Părerile părinților valorează mult pentru copii.* **2** tr. (*rar*) v. Valorifica. Valoriza.

valorificá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică resurse, bogății naturale, terenuri, obiective economice sau turistice etc.*) a exploata, ‹reg.› a hăsnui. *A moștenit o pădure pe care o valorifică.* **2** a valoriza, ‹rar› a valora, ‹fig.› a fructifica, ‹fig.; rar› a exploata. *În cartea publicată autorul și-a valorificat experiența sa în cercetare.* **3** (*compl. indică calități, bunuri, realizări etc. proprii*) a autovalorifica. *Și-a valorificat abilitățile.* **4** (*econ.; compl. indică bunuri care pot fi vândute, mărfuri, hârtii de valoare etc.*) ‹rar› a valoriza. *A valorificat la piață produsele lactate.* **II** fig. a concretiza, a finaliza,

‹fig.› a fructifica. *Fotbalistul şi-a valorificat atacul prin marcarea unui gol.*

valorificăbil, -ă adj. (*despre resurse, bogăţii naturale, terenuri, obiective economice sau turistice etc.*) exploatabil. *Este o zonă bogată în petrol, care este valorificabilă.*

valorificáre s.f. **I 1** (*adesea urmat de determ. care arată obiectul, caracterul*) exploatare, exploataţie, ‹rar› valorizare. *Valorificarea pădurilor trebuie făcută raţional.* **2** valorizare, ‹fig.› fructificare. *Cartea publicată este rezultatul valorificării experienţei autorului în cercetare.* **II** fig. concretizare, finalizare, ‹fig.› fructificare. *Golul înseamnă pentru fotbalist valorificarea unui atac la poarta adversă.*

valorizá vb. I. tr. **1** a valorifica, ‹rar› a valora, ‹fig.› a fructifica, ‹fig.; rar› a exploata. **2** (*econ.; rar; compl. indică bunuri care pot fi vândute, mărfuri, hârtii de valoare etc.*) v. Valorifica.

valorizánt, -ă adj. (*rar*) ‹rar› valorizator.

valorizáre s.f. **1** valorificare, ‹fig.› fructificare. **2** (*rar; adesea urmat de determ. care arată obiectul, caracterul*) v. Exploatare. Exploataţie. Valorificare.

valorizatór, -oáre adj. (*rar*) ‹rar› valorizant.

valorós, -oásă adj. **1** (*despre obiecte, cărţi, bijuterii, tablouri etc.*) ales[2], preţios, rar, scump, ‹înv.› preţuit. *În casă are multe tablouri valoroase.* **2** (*mai ales despre profesionişti; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, versat, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. şi pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist valoros. Colectivul are nevoie de un programator valoros. Este un cercetător valoros în astronautică.* **3** (*despre oameni*) potent, puternic, redutabil, tare, temut[2], ‹fam.› bazat. *Are adversari valoroşi în competiţie.* **4** (*mai ales despre realizări, creaţii, acţiuni etc. ale oamenilor*) deosebit, important, însemnat, mare[1], notabil, preţios, remarcabil, semnificativ, serios, substanţial, temeinic, ‹fig.› consistent, monumental, ‹fig.; rar› miezos, sâmburos. *Poetul a adus o contribuţie valoroasă la dezvoltarea literaturii.* **5** (*despre creaţii, realizări etc. ale oamenilor*) bun, izbutit, reuşit, ‹rar› realizat, ‹pop.› nimerit, ‹fam.› fain, meseriaş, mişto. *A fost la un spectacol valoros.* **6** (*despre fapte, acţiuni ale oamenilor sau despre creaţii ale spiritului, opere de artă etc.*) meritoriu, merituos, ‹livr.› decoros, ‹înv.› îmbunătăţit, ‹fig.› inspirat. *Iniţiativa tinerilor de a ajuta copiii dintr-un orfelinat este valoroasă. Noua sa compoziţie este o lucrare valoroasă.* **7** (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneţ. Neînfricat. Semeţ. Temerar. Viteaz.

valsatór, -oáre s.m., s.f. ‹fran.; înv.› valsor. *Valsatorii sunt invitaţi în ringul de dans.*

valsór, -oáre s.m., s.f. (*fran.; înv.*) v. Valsator.

valtău s.n. (*reg.*) **1** (*tehn.*) v. Ac. Ac feroviar. Macaz. **2** (*fin.*) v. Accept. Cambie. Poliţă[2]. Trată.

valtráp s.n. **1** cioltar, şabrică, ‹pop.› ţol, ‹reg.› harşa, ibâncă, japiu, pocladă, pocrovăţ, trupar, ‹înv.› abai, ‹fran.› caparason. *Valtrapul se pune sub şaua calului.* **2** (*înv.*) v. Ghetră.

valţ s.n. **1** (*tipogr.; la maşinile tipografice*) val. *Valţul serveşte la întinderea cernelii, la ghidarea fâşiilor de hârtie etc.* **2** (*tehn.; rar*) v. Dorn. **3** (*agric.; reg.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **4** (*agric.; reg.*) v. Trior.

valţár s.m. (*tehn.; rar*) v. Vălţuitor.

valută vb. I. intr. (*înv.; despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Fi. Preţui. Reveni[1]. Valora.

valutáre s.f. (*rar*) v. Apreciere. Aproximare. Aproximaţie. Calcul. Calculare. Estimare. Estimaţie. Evaluare. Socotire.

valútă s.f. (*fin.; rar*) v. Cost[1]. Preţ. Valoare.

valvát, -ă adj. (*biol.*) valvicid. *Fructul stânjenelului este o capsulă valvată.*

válvă s.f. **1** (*bot.*) valvulă. *Valvele alcătuiesc pericarpul unui fruct dehiscent.* **2** (*anat.; rar*) v. Valvulă.

valvártéj s.n., adv. **I** s.n. **1** (*hidrol.*) bulboană, maelstrom, ochi[1], vâltoare, vârtej, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. şi reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniţă, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ocheţ, olcuţă, otmet, sfredel, şioi[1], şipot, ştibloancă, ştioalnă, ştiolniţă, ştiulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuş, vârteşcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are valvârtejuri periculoase.* **2** fig. babilonie, dezordine, haos, încurcătură, turbulenţă, zăpăceală, ‹fig.; fam.› carambol. *Un adevărat valvârtej se produce pe autostrăzi din cauza maşinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **II** adv. (*modal; mai ales în legătură cu vb. de mişcare*) **1** furtunos, tumultuos, vijelios. *Enervat, iese valvârtej din sală.* **2** buluc, droaie, gloată, grămadă. *Când se întoarce de la serviciu, copiii sar valvârtej pe ea.*

valvicíd, -ă adj. (*biol.*) valvat.

valvúlă s.f. **1** (*bot.*) valvă. **2** (*anat.*) ‹rar› valvă. *Valvula permite trecerea unor lichide (sânge, limfă) numai într-o singură direcţie.* **3** (*anat.*) ***valvulă atrioventriculară*** = valvulă auriculoventriculară. *Valvulele atrioventriculare sunt cele două sisteme valvulare anexate orificiilor auriculoventriculare drept şi stâng ale inimii;* ***valvulă auriculoventriculară*** = valvulă atrioventriculară; ***valvulă Bauhin*** = valvulă ileocecală; ***valvulă ileocecală*** = valvulă Bauhin. *Valvula ileocecală este anexată orificiului de comunicare dintre ileon şi colonul ascendent;* (*la pl.*) ***valvule Houston*** = valvule rectale; ***valvule rectale*** = valvule Houston. *Valvulele rectale, în număr de trei, au aspect semilunar şi corespund, la suprafaţa rectului, unor şanţuri;* ***valvule semilunare*** = valvule sigmoide; ***valvule sigmoide*** = valvule semilunare. *Valvulele sigmoide, în număr de trei, sunt anexate fiecăruia din orificiile arteriale ale inimii.*

vămă s.f. **I 1** ‹înv.› dogană, mitarniţă, posadă[2], scală, străjă, tamojnă, ‹turc.; înv.› ghiumbruc, ‹arg.› dreptate. *Îşi pregăteşte din timp paşaportul pentru a-l prezenta la vamă.* **2** (*fin.; în trecut; şi, art., înv.,* ***vama domnească***) ‹înv. şi reg.› vămeşie, ‹înv.› vămeşug. *Vama era taxa care se percepea pentru intrarea într-o ţară, într-un oraş (în scopul vânzării unor mărfuri), pentru folosirea unui pod, a unui drum, pentru transportul unor mărfuri etc.* (*care, în orânduirea feudală, era unul din veniturile domnitorului*). **3** (*în credinţele pop.; adesea determ. prin „văzduhului"*) ‹pop.› punte. *Vama reprezintă taxa pe care sufletul mortului trebuie să o plătească la trecerea prin fiecare popas, pentru a ajunge la cer.* **4** (*pop.*) v. Uium. **II** (*econ.; înv. şi reg.*) v. Beneficiu. Câştig. Emolument. Profit. Venit[1].

vámeş s.m. **1** ‹rar› vămuitor, ‹reg.› vămar, vămălaş, ‹înv.› carvansaragiu, doganier, mitar, mitarnic, schelar, ‹turc.; înv.› ghiumbrucciu. *Vameşii controlează maşinile suspecte că ar avea marfă de contrabandă.* **2** fig. (*pop.*) v. Bandit. Tâlhar.

vámpă s.f. (*cinemat.*) ‹arg.› vampină. *Vampa este o eroină fatală, misterioasă şi irezistibilă.*

vampínă s.f. (*cinemat.; arg.*) v. Vampă.

vampír s.m. fig. asupritor, exploatator, împilător, opresiv, opresor, oprimant, persecutor, prigonitor, ‹fig.; rar› apăsător, storcător, storcător de averi, ‹fig.; înv.› mâncător. *Mulţi dintre cei consideraţi vampiri au fost întemniţaţi de comunişti.*

vampíric, -ă adj. (*rar*) **1** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) v. Ahtiat. Aprig. Avid. Cupid. Hrăpăreţ. Lacom. Neîndestulat. Rapace. **2** (*mai ales despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.

vampirísm s.n. (*psih.*) necrofilie, necrosadism. *Vampirismul este o perversiune sexuală în care satisfacţia se obţine pe un cadavru sau este stimulată prin rituri funerare.*

vampirizá vb. I. tr. fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Crucifica. Martiriza. Răstigni. Schingiui. Torura.

vampós, -oásă adj. (*fam.; despre oameni sau despre atitudini, manifestări ale lor, despre situaţii, stări etc.*) v. Abracadabrant. Aiurea. Aiurit. Bizar. Ciudat. Curios. Excentric. Extravagant. Fantasmagoric. Fantezist. Funambulesc. Inexplicabil. Insolit. Interesant. Îndrăzneţ. Năstruşnic. Nebun. Neobişnuit. Original. Paradoxal. Pitoresc. Singular. Straniu.

van, vână adj. **1** iluzoriu, înşelător, neîntemeiat, ‹rar› iluziv, iluzoric, părelnic. *Gloria este vană. Îşi face speranţe vane că ar putea reuşi.* **2** (*despre acţiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, zadarnic, ‹livr.› oţios, ‹înv.› netrebnic, prisoselnic, prisositor, ‹fig.› deşert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. şi pop.› pustiu. *Rugăminţile lor au fost vane.* **3** (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat.

Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos.

vanádic, -ă adj. (*chim.*) ‹rar› vanados. *Anhidridă vanadică.*

vanadós, -oásă adj. (*chim.; rar*) v. Vanadic.

vână[1] s.f. baie[1], cadă, ‹înv. și pop.› scăldătoare, ‹pop.› scaldă, ‹înv. și reg.› scăldătură, ‹reg.› feredeu, lăutoare, scăldușă, scăldușcă, șiroadă. *Umple vana cu apă fierbinte.*

vână[2] s.f. (*tehn.*) sertar. *Vana este folosită în construcția unor robinete, pe care le închide și le deschide deplasându-se, printr-o mișcare de translație, în lungul axei sale.*

váncină s.f. (*ind. casnică; înv.*) v. Vârtelniță.

váncoș s.n. (*tehn.; la moară; reg.*) v. Perinoc.

vandábil, -ă adj. (*com.; despre mărfuri*) ‹rar› comerciabil. *Produsele vandabile se vând cu ușurință.*

vandálic, -ă adj. (*rar; despre popoare, comunități umane etc.*) v. Necivilizat. Primitiv. Sălbatic.

vandralău s.m. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **2** v. Călător. Drumeț. **3** v. Calfă.

vandralétiu s.n. (*reg.*) **1** v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare. **2** v. Hoinăreală. Hoinărire. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

vandráș s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

vándră s.f. (*reg.*) **1** v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond. **2** v. Hoinăreală. Hoinărire. Vagabondaj. Vagabondare. **3** v. Hoinăreală. Hoinărire. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

vandróc, -oácă s.m., s.f. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Golancă. Haimana. Vagabond.

vandrocáș s.m. (*reg.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

vángă s.f. (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

vángăr s.n., s.m. (*reg.*) **I** s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte etc.*) v. Grămadă. Maldăr. Teanc[1]. Vraf. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Sul. Trâmbă. Val. Vălătuc. **II** s.m. (*hidrol.; în forma* ***vangor***) v. Talaz. Undă. Val.

vángor s.m. (*hidrol.; reg.*) = vangăr.

vanilát, -ă adj. (*mai ales despre preparate de cofetărie*) vanilinat. *Preferă înghețata vanilată celei de ciocolată.*

vanílie s.f. **I** (*bot.*) **1** *Catalpa bignonioides*; bignonia, catalpă, ‹reg.› trâmbițar. **2** *Ageratum houstonianum*; pufuleți (v. *pufuleț*), ‹reg.› pufușori (v. *pufușor*). **3** (*și* ***vanilie-de-grădină***) *Heliotropium peruvianum*; heliotrop. **4** ***vanilie-de-câmp*** = ***vanilie-sălbatică*** = *Heliotropium europaeum*; ochiul-soarelui (v. *ochi*[1]), ‹reg.› iarba-soarelui (v. *iarbă*); ***vanilie-de-câmp*** = *Heliotropium sauveolens*; ochiul-soarelui (v. *ochi*[1]). **II** (*rar*) v. Vanilină.

vanilínă adj. (*mai ales despre preparate de cofetărie*) vanilat.

vanilínă s.f. ‹rar› vanilie. *Vanilina se folosește ca agent de aromatizare în industria alimentară și în parfumerie.*

vanilócviu s.n. (*livr.*) v. Verbalism. Verbiaj. Verbozitate. Vorbărie.

vanitáte s.f. **1** amor-propriu, aroganță, deșertăciune, fală, fudulie, infatuare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, prezumție, prezumțiozitate, semeție, suficiență, trufie, ‹livr.› fatuitate, iactanță, morgă[2], ‹rar› superbie, țanțoșie, ‹înv. și pop.› buiecie, măreție, mărire, ‹pop. și fam.› ifos, țâfnă, ‹înv. și reg.› fălie, măroșie, trufă[2], ‹reg.› buiecime, făloșenie, făloșie, hâtrie, hireșeță, nielcoșag, nielcoșie, ‹înv.› fălnicie, îngâmfeală, laudă, mărie[1], mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, preaînălțime, semeție, trufășie, zădărnicie, ‹grec.; înv.› megaloprepie, megalopsihie, ‹fran.› gloriolă, ‹fig.› aere (v. *aer*[1]), fumuri (v. *fum*), împăunare, ‹fig.; înv. și pop.› păunire, ‹fig.; înv.› umflare. *Vanitatea tinereții trebuie, uneori, trecută cu vederea.* **2** deșertăciune, inutilitate, nimic, nimicnicie, zădărnicie, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este o vanitate.*

vanitós, -oásă adj. (*despre oameni*) fudul, grandoman, infatuat, închipuit, încrezut, înfumurat, îngâmfat, mândru, megaloman, orgolios, prezumțios, semeț, suficient, trufaș[1], țanțoș, ‹livr.› altier, iactant, ‹înv. și pop.› înmândrit, măreț, ‹pop. și fam.› țâfnos, ‹pop.› falnic, fălos, voinicos, ‹fam.› buricos, fițos, îngurguțat, ‹fam.; deprec.› înfipt, ‹înv. și reg.› pășin, ‹reg.› fâleț, hireș, lotru, mărnicos, măros, nărtos, nialcoș, ocoș, ostru, pețcheș, sfătos, țândru-mândru, țifraș, țineros, ‹înv.› fandasios, fumuros, preaînălțat, trufitor, van, zadarnic, ‹fig.› bătos, împăunat, înțepat, pieptos, scrobit[2], ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; pop. și fam.› umflat, ‹fig.; fam.› ațos, proțăpit, ‹fig.; înv. și reg.› sățios[1], ‹fig.; reg.› dezmierdat, țepur, ‹fig.; înv.› umflăcios. *Fiind vanitos și dificil, nu are prieteni.*

vántorița s.f. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

vántroș s.m. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

vántură s.f. (*constr.; reg.*) v. Cosoroabă.

vapór s.n., s.m. **I** s.n. (*nav.*) navă, vas, ‹rar› bastiment. *A călătorit pe Marea Mediterană cu un vapor foarte luxos.* **II** **1** s.m. (*la pl.* ***vapori***; *fiz.; adesea determ. prin „de apă"*) abur. *De departe se vedeau vaporii locomotivei.* **2** s.m. (*mai ales la pl.* ***vapori***; *meteor.; înv.*) v. Ceață. Negură. Pâclă. **3** s.n. (*înv.*) v. Duhoare. Infecție. Miasmă. Putoare.

vaporá vb. I. refl., intr. (*fiz.; înv.; despre lichide*) v. Evapora. Vaporiza. Volatiliza.

vaporáș s.n. (*nav.*) batel.

vaporáție s.f. (*fiz.; înv.*) v. Evaporare. Evaporație. Vaporizare. Vaporizație. Volatilizare.

vaporeán s.m. (*mar.*) marinar, matelot, matroz, ‹rar› lucrător pe mare, ‹reg.› lucrător de vapor, lucrătorul haieului (v. *lucrător*), ‹înv.› marinier, ‹turc.; înv.› ghimigiu. *A fost mulți ani vaporean pe un vas comercial.*

vaporiză vb. I. tr., refl. (*fiz.; compl. sau sub. indică lichide*) a (se) evapora, a (se) volatiliza, ‹rar› a se zvânta, ‹pop. și fam.› a se ridica, ‹înv.› a (se) exabora, a se răsfuga, a (se) vapora. *Apa s-a vaporizat din cauza căldurii. Razele fierbinți ale soarelui vaporizează lichidul din cană.*

vaporizáre s.f. (*fiz.*) evaporare, evaporație, vaporizație, volatilizare, ‹înv.› aburime, exaborare, vaporație, volatilizație. *Vaporizarea lichidelor are loc la temperaturi ridicate.*

vaporizát, -ă adj. (*fiz.; despre lichide*) evaporat, volatilizat, ‹înv.› exaborat. *Apa vaporizată a lăsat în pahar urme albe, de clor.*

vaporizátor s.n. (*tehn.*) **1** evaporator, ‹rar› aparat vaporizator. *Într-un vaporizator se concentrează soluțiile prin fierbere.* **2** (*rar*) v. Atomizator. Atomizor. Pulverizator. Spray.

vaporizáție s.f. (*fiz.*) evaporare, evaporație, vaporizare, volatilizare, ‹înv.› aburime, exaborare, vaporație, volatilizație.

vaporós, -oásă adj. **I** (*despre materiale textile, mătăsuri, țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) diafan, fin[1], flu, străveziu, subțire, transparent, ușor[2], ‹înv.› prevăzător, prevăziu, străvăzător, străvezos, ‹fig.› aerian, eterat, eteric, spumos, ultraeterat, ‹fig.; înv.› aburos. *Purta o rochie dintr-o mătase vaporoasă.* **II** fig. **1** ‹fig.› aburos, cețos. *Uneori, în primele ore ale dimineții este o lumină vaporoasă.* **2** (*despre ființe, despre chipul lor, despre părți ale corpului lor etc.*) delicat, diafan, fin[1], gingaș, gracil, grațios, suav, ‹fig.› dalb, dulce, eteric. *Îi soarbe din priviri chipul vaporos.* **3** (*despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor*) estompat, neclar, pierdut, șters, vag, ‹fig.; fam.› topit[2]. *Odată cu lăsarea întunericului, peisajul are contururi vaporoase. Fotografia fiind veche, imaginile vaporoase abia se disting.* **4** (*despre stări, situații etc. sau despre idei, noțiuni, informații etc.*) confuz, echivoc, haotic, imprecis, indefinit, indeterminat, neclar, nedefinit, nedeslușit, nedeterminat, nedumerit, neînțeles[2], nelămurit, neprecis, neprecizat, nesigur, tulbure, vag, ‹fig.› difuz, incert, impleticit, încâlcit, încurcat[2], întortocheat, întunecat, nebulos, neguros, obscur, obscurat, obscurizat, tenebros, ‹fig.; rar› babelic, noros, ‹fig.; fam.› îmbârligat. *Se exprimă într-un mod vaporos. Viitorul ei este vaporos.*

var s.n. **1** (*constr.; și, înv.,* ***var alb***) lapte de var, ‹rar› calce[2], ‹înv.› muruială. *A zugrăvit în holuri numai cu var.* **2** (*chim.*) ***var ars*** = ***var nestins*** = calce[2], oxid de calciu, ‹reg.› varniță. *Varul este obținut prin calcinarea rocilor calcaroase;* ***var stins*** = calcină, hidroxid de calciu. *Varul stins se obține prin hidratarea oxidului de calciu, fiind folosit în construcții și în industrie;* (*înv.*) ***var de plumb*** v. Alb de plumb. Ceruză. **3** (*constr.; reg.; și* ***var lucrat***) v. Tencuială. **4** (*mineral.; înv.; și* ***var carbonat***) v. Calcar. Calcit.

varactór s.n. (*electron.*) varicap. *Varactorul este folosit drept condensator.*

varégi s.m. pl. (*în Ev. Med.*) normanzi, vikingi. *Varegii erau neamuri germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, în Iutlanda și în insulele vecine.*

várgă s.f. **I** **1** nuia, vergea, ‹pop.› frișcă[2], smicea, ‹reg.› corcan, japă, joardă, palcă,

paliță, palțău, rătie, seci, strămurare, zvoacă, ‹înv.› stroi. *Împletește coșuri din vergi de salcie.* **2** băț, nuia, vergea, ‹înv. și reg.› vreasc, ‹reg.› beldie, cotoveală, hârjoleu, șteap, știchi, virgaș. *L-a bătut cu o vargă pentru că l-a prins la furat.* **3** joardă, jordie, ‹pop.› strămurare, strămurariță, ‹reg.› japă, ‹înv.› strămur. *Văcarul mână vitele cu o vargă.* **4** (*și* ***vargă magică***) vergea. *De varga magică se folosesc magicienii și vrăjitorii în practicile lor.* **II 1** băț, coadă, nuia, prăjină, ‹înv. și reg.› prăștină, ‹reg.› beldie, lăstar[2], paliță, rudă[2], sticiu, vârgar. *Varga undiței s-a rupt din cauza greutății peștelui.* **2** (*milit.*) vergea, ‹înv.› arbiu. *Varga este folosită la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau la curățarea țevii acestora.* **3** (*pesc.; reg.*) ‹reg.› vergea. *Pescarii folosesc varga pentru a stârni peștele, prin lovirea apei.* **4** (*reg.*) ‹reg.› vergea. *Varga este un băț uns cu clei, folosit pentru a prinde păsări.* **5** (*la pușca de soc; reg.*) ‹reg.› climpuș, lemnuș, puștoc, vergea. *Cu varga se împinge dopul.* **6** (*tehn.; la coarnele plugului; reg.*) v. Spetează. **7** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Măsea. **8** (*la războiul de țesut; reg.*) v. Fuscel. Vergea. **9** (*mar.; înv.*) v. Vergă. **III** (*mai ales la pl.* ***vergi***) **1** dungă, linie, ‹rar› vărgătură, ‹pop.› prag, vârstă[2], ‹reg.› șar[1], șargă, șirincă, vârcă, vârstătură. *Și-a cumpărat o fustă dintr-un material cu vergi.* **2** ‹reg.› vârcă. *În urma loviturilor de bici, calului i-au rămas vergi pe spate.* **IV** (*bot.*) **1** (*art.*) ***varga-ciobanului*** = **a** *Dipsacus silvester*; ‹reg.› ciulin, crucea-voinicului (v. *cruce*), dipsac, iarba-ciobanului (v. *iarbă*), iarbă-voinicească, lugaci, porci (v. *porc*), scai-de-ochi, scai-voinicesc, scaiete, scaiul-voinicului (v. *scai*), spin-voinicesc, spinul-voinicului (v. *spin*), șovar, varga-păstorului, voinicel; **b** *Dipsacus pilosus*; scăiuș, ‹reg.› dipsac-păros, scaiul-voinicului (v. scai), varga-păstorului; **c** (reg.) v. Scaiete (*Dipsacus laciniatus*); (*reg.*) ***varga-păstorului*** v. **a** Varga-ciobanului (*Dipsacus silvester*); **b** Varga-ciobanului (*Dipsacus pilosus*). **2** (*reg.*) ***vargă-de-aur*** v. Splinuță. Splinuță-de-aur (*Solidago virgaurea*).

vária[1] subst. invar. **1** varietăți (v. *varietate*). *Varia este o culegere de scrieri diverse, de mică întindere.* **2** varietăți (v. *varietate*). *Varia reprezintă rubrica unei publicații periodice în care se tipăresc articole scurte, note mărunte, informații etc. cu conținut divers.*

variá[2] vb. I. **I 1** intr. a se deosebi[2], a se diferenția, a diferi, ‹înv.› a se feluri. *Gusturile variază de la om la om.* **2** intr. a fluctua, a oscila, a se schimba. *Greutatea lui variază de la an la an.* **3** intr., tr. (*sub. sau compl. indică procese, acțiuni, fapte etc.*) a (se) diversifica, ‹înv.› a (se) diversa, ‹fig.› a (se) ramifica. *După o introducere lungă și monotonă, tematica romanului începe să varieze.* **II** intr. fig. (*despre oameni*) a se schimba, ‹fig.› a fluctua, a oscila. *Fiind o persoană inconsecventă, variază adesea când trebuie să ia o hotărâre.*

variábil, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** instabil, mișcător, mobil, nestatornic, schimbător, ‹livr.› eratic. *În această zonă a deșertului dunele sunt variabile.* **2** (*meteor.; mai ales despre vânturi*) instabil, neregulat, nestabil, schimbător. *În partea nordică a țării vânturile sunt variabile.* **3** (*meteor.; despre vreme, anotimpuri, fenomene ale naturii etc.*) capricios, inconstant, instabil, neconstant, nesigur, nestabil, nestatornic, schimbător, ‹pop. și fam.› schimbăcios, ‹înv. și reg.› tonatic, ‹reg.› toncos, tonos, ‹înv.› nestătăcios, ‹fig.› năzuros, ‹fig.; pop.› bălțat. *Nu au plecat în concediu la mare din cauza timpului variabil.* **4** (*despre mărimi, cantități, sisteme fizico-chimice sau tehnice etc.*) fluctuant, instabil, nestabil, oscilant, schimbător, ‹livr.› muabil, ‹fig.; rar› pendular. *Bolnavul are tensiune variabilă.* **5** fig. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, versatil, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om variabil.* **II** s.f. (*mat.*) ***variabilă dependentă*** = aplicație, funcție, operator. *Variabila dependentă este mărimea variabilă care depinde de una sau de mai multe variabile independente;* ***variabilă independentă*** = argument. *Variabila independentă este simbolul care indică un element oarecare din domeniul de definiție al unei funcții.*

variabilitáte s.f. **1** (*meteor.*) instabilitate, nestabilitate, nestatornicie. *Vara aceasta s-a caracterizat prin variabilitatea vremii.* **2** mobilitate, ‹rar› versatilitate. *Variabilitatea prețelor financiare a fost influențată și de factorul politic.*

variántă s.f. **I 1** (*filol.*) versiune. *Basmul are o multitudine de variante. Traducătorul a folosit o variantă grecească a Bibliei.* **2** (*lingv.*) formă. *Un cuvânt poate avea mai multe variante lexicale.* **II** versiune. *Detectivului nu i se pare verosimilă varianta martorului ocular.*

variát, -ă adj. **1** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) bogat, deosebit, diferențiat, diferit, divers, felurit, multiplu, neunitar, ‹astăzi rar› variu, ‹înv. și pop.› osebit, ‹înv.› despărțit[2], înfelurit. *Expoziția cuprinde o colecție variată de tablouri.* **2** (*despre componentele unui tot, ale unei grupări etc.*) amestecat, diferit, eterogen, felurit, împestrițat, mixt, pestriț, ‹rar› babelic, ‹reg.› mistreț, ‹fig.; rar› arlechinat. *Clădirea conține elemente arhitectonice variate.* **3** (*despre grupuri de ființe*) diferit, divers, felurit, pestriț. *La spectacol a participat un public variat.* **4** divers, felurit, multiplu. *Boala psihică are variate forme de manifestare.*

variatór s.n. (*tehn.*) **1** ***variator de presiune*** = reductor de presiune, regulator de presiune. *Variatorul de presiune reglează presiunea mediilor fluide și gazoase.* **2** ***variator de turație*** = regulator de turație.

variație s.f. **1** ecart, modificare, schimbare. *În ultimul timp a survenit o variație a climei.* **2** diversitate, felurime, multilateralitate, multiplicitate, pluralitate, varietate. **3** diversificare, ‹înv.› diversare, ‹fig.› ramificare. *Autorul urmărește variația limbii romanului prin folosirea regionalismelor și arhaismelor.*

varicáp s.n. (*electron.*) varactor. *Varicapul este folosit drept condensator.*

varíce s.f. pl. (*med.*) flebectazie, venectazie, ‹pop.› vine (v. *vână*), ‹reg.› mătrice, ‹înv.› săculețe (v. *săculeț*). *Varicele sunt o dilatație patologică permanentă a unor vene, frecvente mai ales la membrele inferioare.*

varicélă s.f. (*med.*) vărsat de vânt, ‹pop.› vărsat în cruce, ‹reg.› mârced, vărsat din vânt, ‹înv.› vărsat mincinos. *Varicela este o boală infecțioasă contagioasă, care afectează mai ales copiii.*

varietáte s.f. **I 1** diversitate, felurime, multilateralitate, multiplicitate, pluralitate, variație. *Toamna, varietatea culorilor copacilor este impresionantă. În studiul său a urmărit varietatea tematică în romanul interbelic.* **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, fel, gen, neam, soi[1], sort, sortiment, specie, tip, ‹înv. și pop.› chip, ‹înv. și reg.› plasă[2], ‹reg.› madea, modă, porodiță, sad. *Primăvara, apar cele mai multe varietăți de legume. Unele varietăți de ciuperci nu sunt indicate pentru consum. A cumpărat diferite varietăți de semințe, pentru a le sădi în grădină.* **3** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) categorie, clasă, fel, gen, soi[1], specie, tip, ‹înv. și reg.› rudă[1], ‹reg.› țicanie, țică[1], ‹înv.› despărțire, specială (v. *special*), tagmă. *Se consideră că aparține unei varietăți de oameni cu însușiri deosebite.* **4** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) fel, gen, mod, soi[1], specie, specimen, tip, ‹reg.› modru. *Există mai multe varietăți de raționamente.* **II** (*la pl.* ***varietăți***) **1** revistă, spectacol de varietăți. *Arșinel și Stela Popescu sunt figuri marcante ale varietăților românești.* **2** varia[1]. *Varietățile sunt culegeri de scrieri diverse, de mică întindere.* **3** varia[1]. *Varietățile reprezintă rubrica unei publicații periodice în care se tipăresc articole scurte, note mărunte, informații etc. cu conținut divers.*

variólă s.f. **1** (*med.*) ‹înv. și pop.› vărsat, vărsat mare, ‹rar› verolă mică, ‹reg.› bubat[1], bubă, zăpor[2]. *Variola, boală infecțioasă, de natură virotică, foarte gravă, a fost eradicată prin vaccinare sistematică și obligatorie.* **2** (*med.*) ***variolă hemoragică*** = ‹rar› variolă neagră, ‹pop.› vărsat negru. *Variola hemoragică este o formă gravă de variolă, mortală în majoritatea cazurilor;* (*rar*) ***variolă neagră*** v. Variolă hemoragică. **3** (*med. vet.; la unele animale și păsări*) ‹înv. și pop.› vărsat, ‹reg.› bubat[1].

variólic, -ă adj., s.m. (*med.*) **1** adj. ‹rar› variolos. *Veziculele pustuloase variolice lasă pe piele, după vindecare, cicatrice.* **2** s.m. ‹rar› variolos. *Variolicii suferă de variolă.*

variolizáre s.f. (*med.; în trecut*) ‹rar› variolizație. *Variolizarea era o metodă de imunizare în variolă, care consta în inocularea unui*

virus spre a provoca o formă benignă, capabilă să preîntâmpine o formă mai gravă de variolă.

variolizáție s.f. (*med.; în trecut; rar*) v. Variolizare.

variolós, -oásă adj., s.m. (*med.; rar*) **1** adj. v. Variolic. **2** s.m. v. Variolic.

váriu, -ie adj. (*mai ales la pl.* ***varii****; astăzi rar; de obicei precedă subst determ.*) **1** (*despre un ansamblu, un tot, un grup*) v. Bogat. Deosebit. Diferențiat. Diferit. Divers. Felurit. Multiplu. Neunitar. Variat. **2** (*despre idei, teorii, concepții etc.*) v. Deosebit. Diferit. Divergent.

varméghie s.f. **1** (*adm.; în unele țări; înv. și reg.*) v. Comitat. District. **2** (*jur.; reg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță. **3** (*adm.; înv.; de obicei urmat de determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) v. Județ.

várniță s.f. **1** (*tehn.*) cuptor de var, ‹înv. și reg.› vărălniță, văraștină. *În varniță se arde piatra-de-var.* **2** (*chim.; reg.*) v. Calce[2]. Oxid de calciu. Var ars. Var nestins. **3** (*constr.; reg.*) v. Tencuială.

vároș, -ă adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Roșu. Sângeriu.

vártă[1] s.f. (*reg.*) **1** v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură. **2** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

vártă[2] s.f. (*milit.; înv.*) **1** v. Gardă. Pază. Strajă. **2** v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe. **3** v. Escortă.

vărus echin s.n. (*med.*) echinism. *Varusul echin este o deformație care determină mersul numai pe vârful picioarelor.*

várvar, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) v. Barbar. Primitiv. Sălbatic. **2** (*despre oameni*) v. Bădăran. Grobian. Grosier. Grosolan. Indelicat. Mitocan. Mojic. Necivilizat. Nedelicat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **3** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar. **4** (*despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **II** adj., s.m., s.f. v. Străin.

varvaricésc, -eăscă adj. (*înv.*) **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) v. Barbar. Primitiv. Sălbatic. **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) v. Bădărănesc. Bădărănos. Grosier. Grosolan. Mahalagesc. Mârlănesc. Mitocănesc. Mitocănos. Mojic. Mojicesc. Necivilizat. Neelegant. Nepoliticos. Ordinar. Trivial. Vulgar.

varvaríe s.f. (*înv.*) **1** v. Barbarie. Primitivism. Primitivitate. Sălbăticie. **2** v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

varvarismós subst. (*lingv.; grec.; înv.*) v. Barbarism. Xenism.

varvarăc s.n. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

várză s.f. **I** (*bot.*) **1** (*și* ***varză-albă, varză-căpățână, varză-cu-căpățână, varză-de-grădină, varză-de-iarnă, varză-de-toamnă***) *Brassica oleracea*; ‹reg.› curechi, curechi-alb, curechi-de-iarnă, curechi-de-murat. **2** ***varză-creață*** = ***varză-nemțească*** = ***varză-de-vară*** = *Brassica oleracea sabauda*; ‹reg.› chel[1], varză-bășicată, varză-chel; ***varză-de-Bruxelles*** = *Brassica oleracea gemmifera*; verzișoare (v. *verzișoară*), ‹reg.› curechi-mărunțel; ***varză-de-nutreț*** = ***varză-furajeră*** = *Brassica oleracea acephala*; ‹reg.› varză-creață, varză-de-frunze, varză-de-vite, varză-nemțească-creață; (*reg.*) ***varză-bășicată*** = ***varză-chel*** v. Varză-creață. Varză-nemțească. Varză-de-vară (*Brassica oleracea sabauda*); ***varză-creață*** = ***varză-de-frunze*** = ***varză-de-vite*** = ***varză-nemțească-creață*** v. Varză-de-nutreț. Varză-furajeră (*Brassica oleracea acephala*); ***varză-de-stâncă*** v. **a** Rujă (*Sedum rosea*); **b** Urechelniță (*Sempervivum tectorum*); (*art.*) ***varza-iepurelui*** = *Ligularia glauca*; ‹reg.› curechi-de-munte. **3** (*colect.; înv.*) v. Vegetație. Verdeață. **4** (*mai ales la pl.* ***verze****; înv.*) v. Plantă[1]. Vegetală (v. *vegetal*). **5** (*mai ales la pl.* ***verze****; înv.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie. **II** (*culin.; reg.*) ***varză cu găluște*** = ***varză umplută*** v. Sarma. **III** (*arg.*) v. Amestec. Amestecătură. Încurcătură.

vas s.n. **I 1** recipient. *În vase se păstrează sau se transportă materii fluide, pulverulente ori granulare.* **2** ***vas Dewar*** = ‹astăzi rar› butelie Dewar. *Vasul Dewar este un recipient tip termos, destinat păstrării și transportului azotului lichid.* **3** (*mai ales la pl.* ***vase****; gosp.; adesea determ. prin „de bucătărie”*) ‹reg.› hârb. *Tinerii căsătoriți au primit cadou un set de vase de bucătărie din inox.* **4** (*gosp.*) ***vas-minune*** = oală cu presiune, oală-minune. *În vasul-minune prepararea alimentelor este rapidă, prin fierbere sub presiunea aburilor.* **5** ***vas de iena*** = iena, sticlă de iena. *Vasul de iena este rezistent la foc. Încălzește friptura în cuptor, într-un vas de iena.* **6** ***vas de noapte*** = oală de noapte; ‹pop.› țucal, ‹reg.› cumar, șerbel, șerbeleu, ‹înv.› vas de ud. *Vasul de noapte se întrebuințează pentru necesitățile fiziologice*; (*înv.*) ***vas de ud*** v. Oală de noapte. Vas de noapte. **7** (*în Antic.*) ***vas canopic*** = canopă. *În vasele canopice se păstrau viscerele morților.* **II 1** (*nav.*) navă, vapor, ‹rar› bastiment. *A călătorit pe Marea Mediterană cu un vas foarte luxos.* **2** (*nav.*) ***vas-pilot*** = pilotină. *Vasul-pilot conduce navele care intră și ies din port*; ***vas petrolier*** = petrolier, tanc petrolier, tren petrolier. *Vasul petrolier este o navă construită special pentru transportul produselor petroliere.* **3** (*milit.; în trecut*) ***vas de linie*** = ‹în trecut› corabie de linie. *Vasele de linie participau la bătălii navale.* **III 1** (*anat.*) ‹înv.› vază[2]. *Sângele și limfa circulă prin vase în interiorul organismului.* **2** (*anat.*) ***vas limfatic*** = ‹înv.› vas sugător, vase de lapte, vase lăptoase, vase purtătoare de lapte, vasele laptelui, vână limfatică, vână sugătoare, vine lactee (v. *vână*), vinele laptelui (v. *vână*). *Limfa circulă prin vasele limfatice*; ***vas sangvin*** = ‹înv.› vas sângifer. *Arterele, capilarele și venele sunt vase sangvine*; (*înv.*) ***vas sângifer*** v. Vas sangvin; ***vas seminifer*** = (*la pl.*) ***vasele seminței*** v. Canal seminifer; ***vas sugător*** = (*la pl.*) ***vase de lapte*** = ***vase lăptoase*** = ***vase purtătoare de lapte*** = (*art.*) ***vasele laptelui*** v. Vas limfatic. **3** (*bot.*) ***vas ciuruit*** = ***vas liberian*** = tub ciuruit. *Prin vasele liberiene circulă seva.* **4** (*la pl.; bot.; înv.*) ***vase de pulbere*** = ***vase pulberoase*** = (*art.*) ***vasele pulberii*** v. Stamină. **IV** (*la pl.* ***vase****; tehn.; înv.*) v. Instrument. Sculă. Unealtă. Ustensilă.

vasalitáte s.f. **I 1** (*în Ev. Med., în apusul Europei*) ‹înv.› văsălie. *Vasalitatea exprima obligațiile reciproce apărute între vasal și suzeran în urma încheierii contractului feudal.* **2** (*mai ales în Ev. Med., în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe Imperiului Otoman*) ‹fran.; înv.› vaselagiu. *Vasalitatea era un raport de dependență politică, economică și militară a unui stat față de altul considerat suzeran.* **II** fig. (*rar*) v. Aservire. Atârnare. Dependență. Obediență. Servitute. Subordonare. Supunere.

vasărvág s.n. (*tehn.; reg.*) v. Cumpănă. Nivelă cu bulă de aer. Poloboc.

vasázică adv. (*explic.; pop.*) v. Adică. Anume. Recte.

Vascrís s.n. (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) v. Înviere. Învierea Domnului (v. *înviere*). Paște[1].

vasculár, -ă adj. (*med., biol.*) ‹înv.› vasculos. *A studiat în mod deosebit bolile vasculare. Un regim prea bogat în proteine poate duce la tulburări vasculare.*

vascularítă s.f. (*med.*) angeită. *Vascularita este inflamația vaselor sangvine.*

vascularizáre s.f. (*biol., anat.*) **1** vascularizație. **2** vascularizație.

vascularizáție (*biol., anat.*) **1** vascularizare. *Vascularizația este procesul de formare a unor vase noi într-un țesut.* **2** vascularizare. *Vascularizația este modul de așezare a vaselor într-un țesut sau într-un organism.*

vasculós, -oásă adj. (*med., biol.; înv.*) v. Vascular.

vasél s.n. (*nav.; înv.*) v. Bastiment.

vaselágiu s.n. (*mai ales în Ev. Med., în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe Imperiului Otoman; fran.; înv.*) v. Vasalitate.

vasfrángere s.f. (*nav.; înv.*) v. Naufragiu.

vasílcă s.f. ‹înv. și reg.› devlă, ‹reg.› puiul Silvei (v. *pui*[1]). *În seara ajunului Anului Nou, lăutarii țigani umblă cu vasilca pe la case.*

vasoconstricție s.f. (*fiziol.*) capilaroconstricție. *În vasoconstricție se micșorează diametrul vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor.*

vasodilatăre s.f. (*fiziol.*) capilarodilatație, vasodilatație.
vasodilatáție s.f. (*fiziol.*) capilarodilatație, vasodilatare. *În vasodilatație se mărește diametrul vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor.*
vasoinhibitór, -oáre adj. (*farm., med.*) vasoplegic. *Substanțele vasoinhibitoare asigură tonusul pereților vasculari și restrânge acțiunea vasomotorie.*
vasoplégic, -ă adj. (*farm., med.*) vasoinhibitor.
vasopresínă s.f. (*fiziol.*) adiuretină, hormon antidiuretic, pitresină. *Vasopresina este secretată de lobul posterior al hipofizei.*
vasopresór, -oáre adj., s.n. (*farm., med.*) antidiuretic. *Medicamentele vasopresoare diminuează diureza.*
vasostimulánt, -ă adj. (*med.; despre agenți*) vasotonic.
vasotónic, -ă adj. (*med.; despre agenți*) vasostimulant. *Agenții vasotonici cresc tonusul vascular.*
vasotomíe s.f. (*med.*) angiotonie. *Vasotonia reprezintă tonusul muscular.*
vasotripsíe s.f. (*chir.*) angiotripsie. *Prin vasotripsie se realizează o hemostază prin compresie cu un instrument special (angiotribul).*
vast, vástă adj. **I 1** (*despre suprafețe, teritorii, așezări etc.*) colosal, enorm, imens, incomensurabil, nelimitat, nemărginit, nemăsurat, nesfârșit[2], ⟨înv.⟩ necomensurabil. *Supermarketul se întinde pe o suprafață vastă. În acest ținut pădurile ocupă teritorii vaste.* **2** (*în opoz. cu „mic"; despre întinderi de pământ, teritorii, ținuturi etc.*) cuprinzător, extins, imens, întins[2], larg, mare[1], ⟨înv. și reg.⟩ mereu, ⟨înv.⟩ desfătat, mult, ⟨fig.; rar⟩ răsfățat[2]. *În toate provinciile țării sunt câmpii vaste. Are o moșie vastă.* **3** (*despre locuri, artere de circulație etc.*) întins[2], larg, spațios. *Vila are o curte interioară vastă. În toate capitalele europene sunt bulevarde vaste.* **4** (*despre cunoștințe, studii, cultură etc.*) cuprinzător, enciclopedic, universal. *Cunoștințele lui sunt vaste, aparținând mai multor domenii ale științei.* **II** fig. (*despre intelectul, experiența, sentimentele etc. oamenilor sau despre rezultate ale activității*) mare[1], ⟨fig.⟩ bogat, întins[2]. *Se remarca printr-o memorie vastă. Este foarte bun în domeniu, pentru că are o vastă experiență.*
vastitáte s.f. **1** enormitate, imensitate, infinit, necuprins, nemărginire, nemărginit, nesfârșire, nesfârșit[1], ⟨rar⟩ nemargine, ⟨fig.⟩ mare[2], ocean[2], stepă, ⟨fig.; înv.⟩ luciu[2], ⟨fig.; grec.; înv.⟩ pelag. *Din satelit se vede vastitatea continentului asiatic.* **2** fig. amploare, bogăție, ⟨fig.⟩ întindere. *Vastitatea și profunzimea cunoștințelor dobândite în tinerețe l-au ajutat toată viața.*
vășniță s.f. (*constr.; reg.*) v. Coteț.
vátă s.f. **1** ⟨reg.⟩ pămucă, scamă. *Căptușirea hainelor groase se face cu vată.* **2** ⟨pop.⟩ bumbac. *Vata se folosește la pansamente, simplă sau îmbibată în substanțe antiseptice.* **3** (*tehn.*) ***vată de zgură*** = lână de zgură, lână minerală. *Vata de zgură este folosită pentru izolarea conductelor.*
vátes s.m. invar. (*la romani; livr.*) v. Ghicitor. Prezicător. Vaticinator.
vaticiná vb. I. tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) a prevesti, a prezice, a profetiza, a profeți, a proroci, a vesti, ⟨livr.⟩ a augura, ⟨înv. și reg.⟩ a plăzui, a prepune, a spune, ⟨reg.⟩ a obroci[2], a pohibi, ⟨înv.⟩ a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice grecești vaticinau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a vaticinat o îmbunătățire a situației firmei sale.*
vaticinánt, -ă adj. premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinar, vizionar, ⟨înv.⟩ menitor, prorocesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment vaticinant. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate vaticinantă.*
vaticinár, -ă adj. premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vizionar, ⟨înv.⟩ menitor, prorocesc.
vaticinatór s.m. ghicitor, prezicător, ⟨livr.⟩ haruspiciu, vates, ⟨înv.⟩ providet, ⟨înv.; glum.⟩ gâcea, ⟨fran.; înv.⟩ devin. *A apelat la un vaticinator pentru a-și afla viitorul.*
vaticinație s.f. oracol, predicție, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticiniu, ⟨rar⟩ prevestit, ⟨înv.⟩ devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ⟨grec.; înv.⟩ hrismos, ⟨fig.⟩ augurat. *Vaticinația preotesei templului s-a adeverit.*
vaticiníu s.n. oracol, predicție, prevestire, previziune, prezicere, profeție, prorocie, prorocire, vaticinație, ⟨rar⟩ prevestit, ⟨înv.⟩ devinare, menire, meniturі, plaz[2], plăzuit, plăzuitură, prezisă, prorocestvie, prorocitură, ⟨grec.; înv.⟩ hrismos, ⟨fig.⟩ augurat.
vatír s.n. (*ind. text.*) pânză vatir. *Vatirul se folosește pentru a întări anumite părți ale unei haine bărbătești.*
vatmán s.m. (*transp.*) manipulant, ⟨rar⟩ conductor. *Este vatman pe un tramvai.*
vátos s.m. (*iht.*) *Raja clavata*; vulpe-de-mare, vulpe-marină, ⟨înv.⟩ raie.
vátră s.f. **I 1** cămin, cuptor, ⟨reg.⟩ cameniță. *A pus apă la încălzit într-un vas, pe vatră.* **2** (*astăzi poetic*) v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **3** (*pop.*) v. Bucătărie. **4** (*constr.; la casele țărănești; pop.*) v. Prispă. **5** (*geomorf.; reg.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **6** (*în unele ritualuri religioase păgâne; în Antic.; înv.*) v. Altar. **7** fig. (*adesea determ. prin „părintească", „străbună"*) patrie, pământ, țară, ⟨fig.; pop. și fam.⟩ glie, ⟨fig.; pop.⟩ plug, ⟨fig.; înv.⟩ naștere. *Vatra părintească trebuie apărată și cinstită.* **8** fig. centru, ⟨fig.⟩ bastion, citadelă, focar, sediu, ⟨fig.; înv.⟩ scaun, steajăr, șez, șezut. *Roma este vatra latinității.* **II 1** (*de obicei urmat de determ. ca „satului", „târgului", „cătunului" etc.*) ⟨înv. și pop.⟩ silițe, șezutul satului (v. *șezut*). *Vatra satului este suprafața de teren pe care se află satul respectiv.* **2** (*pop.*) v. Loc de casă. **3** (*constr.; reg.*) v. Dușumea. Pardoseală. Podea. Scândură. **4** (*constr.; reg.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie. **5** (*înv.*) v. Domeniu. Latifundiu. Moșie. Pământuri (v. *pământ*). Proprietate. **III** (*reg.*) **1** (*la ambarcații*) v. Usnă. **2** (*agric.*) v. Arie[1].
váucer s.n. **1** (*fin.*) cupon. *Pe baza unui vaucer se acordă titularului, la scadențele stabilite, dividende sau dobânzi.* **2** (*econ., fin.*) adeverință, chitanță, recipisă, ⟨înv. și reg.⟩ zdelcă, ⟨înv.⟩ răvaș, siguranță, sinet, tahvil, teșcherea[1], ⟨grec.; înv.⟩ exofliticon, ⟨turc.; înv.⟩ hoget, ⟨rus.; înv.⟩ rospiscă. *A trimis un colet prin poștă și a luat un vaucer de la ghișeu.*
váună s.f. (*tehn.; la roata morii de apă; reg.*) v. Fus. Grindei. Osie.
vav s.n. (*reg.*) ⟨reg.⟩ vagă. *Vavul este o pârghie care servește la ridicarea unor greutăți.*
vavilonciță s.f. (*înv.*) v. Babiloneancă. Babiloniană (v. *babilonian*).
vavilonésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Babilonian. Babilonic.
vavilonì vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.
vázā[1] s.f. **1** admirație, apreciere, atenție, cinste, cinstire, condescendență, considerare, considerație, deferență, onoare, prețuire, recunoaștere, respect, reverență, stimă, trecere, ⟨livr.⟩ apreciație, umilitate, ⟨înv. și reg.⟩ seamă, ⟨reg.⟩ lefterie, minunăție, prețuială, ⟨înv.⟩ admirare, aprețuire, baftă, crezământ, laudă, mirare, smerire, socoteală, socotință, socotire, socotit[1], vrednicie, ⟨grec.; înv.⟩ epitimie[2], ipolips, sevas, ⟨fig.⟩ aprobare, credit, ⟨fig. rar⟩ înălțime. *Pentru erudiția sa se bucură de mare vază în rândul prietenilor.* **2** faimă, notorietate, prestigiu, renume, reputație, ⟨înv. și reg.⟩ vâlvă. *Brâncuși este un sculptor de vază mondială.* **3** ascendent, autoritate, considerație, influență[1], înrâurire, prestigiu, reputație, respect, stimă, trecere, ⟨livr.⟩ ampriză, ⟨reg.⟩ zăreață, ⟨înv.⟩ destoinicie, înrâurită, tropos, ⟨fig.⟩ credit. *Este un muzician total, care are nu numai vază în lumea muzicală, ci și prețuirea publicului.*
vázā[2] s.f. **I 1** ⟨înv.⟩ vazon. *În casă are multe vaze decorative, împodobite cu sculpturi.* **2** ⟨înv.⟩ vazon. *Și-a pus florile în câteva vaze de cristal.* **II** (*anat.; înv.*) v. Vas.
vazón s.n. (*înv.*) **1** v. Vază[2]. **2** v. Vază[2].
văcăr s.m. **1** ⟨reg.⟩ ciurdar, haidău, văcău, ⟨înv.⟩ haidamac. *Văcarul satului este un flăcău tomnatic.* **2** (*iht.; reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).
văcăriță s.f. (*bot.; reg.*) v. Scânteioară. Scânteiuță. Scânteiuță-roșie (*Anagallis arvensis*).
văcăláș s.n. (*constr.; reg.*) **1** v. Tencuială. **2** v. Muruială.
văcălíe s.f. **I 1** (*la sită, ciur, baniță etc.; pop.*) ⟨pop.⟩ ocol, veșcă, ⟨reg.⟩ obadă, obod, perete, veacă, veșcălie. *Văcălia sitei este de lemn.* **2** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale; pop.*) ⟨pop.⟩ ocol, veșcă, ⟨reg.⟩ obadă, obod, scoarța morii (v. *scoarță*), strat, toc[2], veacă, veșcălie. *Văcălia este un cerc de lemn*

sau de fier așezat în jurul pietrelor morii pentru a împiedica risipirea făinii. **3** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **4** (*constr.; la ferestre; reg.*) v. Glaf. Pervaz. **5** (*art.; anat.; reg.*) ***văcălia capului*** v. Craniu. Cutie craniană. **II** (*bot.; reg.*) ***văcălie-de-fag*** v. **a** Babiță. Iască (*Fomes igniarius*); **b** Babiță (*Fomes fomentarius*); ***văcălie-de-mesteacăn*** v. Burete-de-mesteacăn (*Placodes betulinus*).

văcăluí vb. IV. tr. (*constr.; reg., compl. indică pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencui.

văcăluiálă s.f. (*constr.; reg.*) v. Tencuială.

văcăluít, -ă adj. (*constr.; reg.; despre pereți, ziduri, tavane etc.*) v. Tencuit[2].

văcăráș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lipitoare (v. *lipitor*). Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*).

văcăreásă s.f. văcăriță. *Văcăreasa păzește cireada de vaci.*

văcăreáță s.f. (*constr.; reg.*) v. Grajd.

văcărél s.m. (*ornit.; reg.*) v. Fluierar. Fluierător (*Charadrius pluvialis*).

văcărícă s.f. (*reg.*) **I** (*bot.*) **1** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **2** v. Floarea-călugărului (v. *floare*) (*Saponaria vaccaria*). **II** (*ornit.*) v. Codobatură-galbenă (*Motacilla flava*).

văcăríe s.f. (*reg.*) **1** v. Staniște. **2** (*colect.*) v. Cireadă. Turmă.

văcărít s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› ajutorință. *Văcăritul era un impozit perceput pe vite și pe cai.*

văcăríță s.f. **I** văcăreasă. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciuin. Odagaci. Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **2** v. Floarea-călugărului (v. *floare*) (*Saponaria vaccaria*). **III** (*ornit.; reg.*) v. Codobatură-galbenă (*Motacilla flava*).

văcăroáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Salamandră (*Salamandra salamandra*).

văcău s.m. (*reg.*) v. Văcar.

văcsuí vb. IV. tr. (*compl. indică obiecte de încălțăminte*) a face, a lustrui, ‹reg.› a glănțui, a puțui, a puțului, a șuvixui, ‹înv.› a perdăfui. *Și-a văcsuit pantofii cu cremă neagră.*

văcsuíre s.f. lustruire, lustruit[1], ‹rar› lustruială, văcsuit[1], ‹reg.› puțuială, puțuitură, puțuluială. *Folosește cremă neagră pentru văcsuirea pantofilor.*

văcsuít[1] s.n. (*rar*) v. Lustruire. Lustruit[1]. Văcsuire.

văcsuít[2]**, -ă** adj. (*despre obiecte de încălțăminte*) lustruit[2]. *Totdeauna pleacă în oraș cu pantofii văcsuiți.*

văcsuitór s.m. lustragiu, ‹rar› lustruitor, ‹înv.› curățător de ghete. *Un văcsuitor își așteaptă clienții în colțul străzii.*

văcușoáră s.f. (*zool.; pop.*) v. Văcuță.

văcúță s.f. **I** (*zool.*) ‹pop.› văcușoară. *Gospodarul are doi cai și o văcuță.* **II** (*bot.*) **1** *Boletus luteus*; turta-vacii (v. *turtă*). **2** (*la pl.* ***văcuțe***; *reg.*) v. Pita-vacii (v. *pită*) (*Boletus bovinus*). **III** (*art.; entom.; reg.*) ***văcuța-Domnului*** v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).

vădán, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*pop.*) **1** (*despre soți; adesea în legătură cu vb. „a fi", „a rămâne"*) v. Văduv. **2** fig. (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Văduv. **II** s.m., s.f. (*pop.*) v. Văduv. **III** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Ghimpe[1]. Scaiete. Scai-ghimpos (*Centaurea calcitrapa*). **2** v. Scai-galben (*Centaurea solstitialis*).

vădáncă s.f. (*reg.*) v. Văduvă (v. *văduv*).

vădáni vb. IV. intr. (*reg.; despre soți*) v. Văduvi.

vădánie s.f. (*reg.*) v. Văduvie.

vădăzláș s.n. (*cineget.; reg.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce", „a ieși", „a merge" etc. și precedat de prep. „la"*) v. Vânat. Vânătoare.

vădăzlí vb. IV. tr. (*cineget.; reg.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) v. Prinde. Vâna.

vădăzlít s.n. (*cineget.; reg.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce", „a ieși", „a merge" etc. și precedat de prep. „la"*) v. Vânat. Vânătoare.

vădí vb. IV. **I 1** tr. a arăta, a demonstra, a dovedi, a manifesta, ‹înv.› a vedera. *Fata vădește un real talent pentru muzică.* **2** tr. a arăta, a atesta, a denota, a indica, a releva, ‹fig.› a trăda. *Ochii lui injectați vădesc faptul că nu dormise toată noaptea.* **3** tr. a acuza, a arăta, a manifesta. *Vădește dureri în regiunea pieptului.* **4** refl. impers. a se arăta. *Trebuie să se vădească lumii nemernicia lor.* **II** tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **2** (*compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra.

vădít, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) apodictic, categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, irefutabil, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, peremptoriu, sigur, ‹livr.› indenegabil, indeniabil, ‹înv.› văzut[2]. *Talentul său pentru pictură este vădit. Argumentele aduse pentru susținerea teoriei sale sunt vădite.* **2** (*despre afirmații, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vizibil, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Declarațiile martorilor au fost vădite pentru judecători în luarea deciziei finale.* **3** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) evident, învederat, notoriu, patent[2], ‹rar› notoric, ‹fig.› patentat. *Afacerea a fost o înșelătorie vădită.* **4** (*despre noțiuni, judecăți etc.*) absolut, categoric, evident, flagrant, indiscutabil, izbitor. *Acesta este un adevăr vădit.* **5** (*despre stări, situații etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simțitor, vizibil. *Influența mediului asupra pictorului este vădită.* **II** adj. **1** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, fățiș, limpede, manifest, vizibil, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este vădită. Afișează o bucurie vădită că afacerile îi merg bine.* **2** (*despre acțiuni, stări, situații etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, învederat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vizibil, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne vădite de oboseală. Starea proastă a sănătății lui era vădită.* **3** (*despre oameni, mai ales despre oponenți, opozanți*) declarat, deschis, fățiș, manifest, mărturisit[2], recunoscut. *Judecătorul este un dușman vădit al corupției.* **III** adv. (*modal*) **1** apreciabil, considerabil, mult, semnificativ, serios, simțitor, substanțial, vizibil, ‹rar› substanțialmente. *Neologismele contribuie vădit la îmbogățirea limbii.* **2** clar, evident, limpede, ‹înv. și reg.› acurat. *În această chestiune are vădit dreptate.* **3** demonstrativ, ostentativ, provocator. *Nemulțumit de hotărârile luate, a părăsit vădit sala de ședințe.* **4** vizibil. *Este vădit furios. Copilul era vădit rușinat de ceea ce făcuse.*

vădrărít s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› vedrit. *Vădrăritul se percepea de la producători pentru fiecare vadră de vin.*

vădrúță s.f. (*pop.*) v. Vedrișoară. Vedriță.

văduv, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre soți; adesea constr. cu vb. „a fi", „a rămâne"*) ‹înv. și pop.› văduvit, ‹pop.› rămas[2], vădan, văduvoi, ‹înv.› sărac. *A rămas văduv din tinerețe. Femeia văduvă și-a crescut copiii cu greutate.* **2** (*înv.; despre instituții*) v. Văduvit. **3** fig. (*pop. și fam.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) ‹fig.; pop.› vădan, ‹fig.; fam.› văduvit. *Văduv de iubire, a trăit toată viață singur.* **II** s.m., s.f. ‹pop.› vădan, văduvoi, ‹reg.› boreasă, burlac[1], rămăsoi, vădancă, văduvar, văduvoancă, ‹înv.› sărac, ‹arg.› pompier. *Văduva a înfruntat cu îndârjire toate greutățile vieții.* **III** s.f. (*reg.*) **1** (*ornit.*) ***văduvă-loatră*** v. Mierlă. Mierlă-neagră (*Turdus merula*). **2** (*art.; bot.*) ***văduva-ce-ți-pă-copiii*** v. Sovârvariță (v. *Inula britannica*).

văduvár s.m. (*reg.*) v. Văduv.

văduví vb. IV. **1** intr. (*despre soți*) ‹reg.› a vădăni. *Văduvește de câțiva ani.* **2** tr. fig. (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a lipsi, a priva, a vitregi, ‹fig.› a dezbrăca, a dezmoșteni. *I-a văduvit pe urmași de averea străbunilor.*

văduvíe s.f. **1** ‹reg.› burlăcie, vădănie, văduvire, ‹înv.› sărăcie, viduitate. *De tânără a trăit în văduvie.* **2** ‹înv.› văduvire. *După o văduvie de cinci ani, s-a hotărât să se recăsătorească.* **3** (*înv.*) ‹înv.› văduvire. *Văduvia episcopiei a durat doi ani. Țara este în văduvie pentru că domnul a murit.*

văduvioáră s.f. **1** văduviță. *Fiind foarte tânără, văduvioara s-a recăsătorit după doi ani de la moartea soțului.* **2** (*iht.*) *Leuciscus idus*; văduviță, ‹reg.› țigancă.

văduvíre s.f. **1** (*reg.*) v. Văduvie. **2** (*înv.*) v. Văduvie. **3** (*înv.*) ‹înv.› văduvie.

văduvít, -ă adj. **I 1** (*înv. și pop.; despre soți; adesea în legătură cu vb. „a fi", „a rămâne"*) v. Văduv. **2** (*înv. și pop.; despre instituții*) ‹înv.› văduv. *În eparhia noastră este o parohie văduvită prin decesul preotului titular.* **II** fig. (*fam.; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Văduv.

văduvíță s.f. **I** văduvioară. **II 1** (*iht.*) *Leuciscus idus*; văduvioară, ‹reg.› țigancă. **2** (*bot.; înv.*) v. Mușcatul-dracului (v. *mușcat*) (*Scabiosa columbaria* și *Scabiosa lucida*).

văduvoáncă s.f. (*reg.*) v. Văduvă (v. *văduv*).

văduvói, -oáie adj., s.m., s.f. (*pop.*) **1** adj. (*despre soți; adesea în legătură cu vb. „a fi", „a rămâne"*) v. Văduv. **2** s.m., s.f. v. Văduv.

văgáună s.f. **I 1** (*geomorf.*) ponor, râpă, ‹pop.› mal[1], surpătură, ‹reg.› afundătură, corhol, corobaie, poghiaz, repezeală, sodom, tudină, țifleică, udup, ‹înv.› strămină. *Spre stânga cărării se adâncește o văgăună.* **2** (*geomorf*) scobitură. *Trăia ca un pustnic într-o văgăună de munte. În malul râului este o văgăună adâncă.* **3** (*mai ales la pl.* ***văgăuni***) hârtoape (v. *hârtop*), hopuri (v. *hop*), ‹reg.› hopini, rătăcane, șomârdoale. *Nu poate merge cu mașina pe un drum plin de văgăuni.* **II** (*anat.*) **1** (*pop.*) v. Cavitate orbitară. Orbită. **2** (*înv.*) v. Vagin.

văí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) v. Ochi[2]. Observa. Vedea. Zări.

văiágă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Piuă.

văiálă s.f. (*ind. text.; reg.*) v. Piuă.

văicăreálă s.f. (*pop. și fam.; adesea deprec.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văicăréț, -eáță adj. (*mai ales despre copii; adesea deprec.*) plângăcios, plângăreț, scâncit[2], smiorcăit[2], ‹rar› plângaci, văităreț, văitător, ‹înv. și pop.› plângător, ‹fam.› văicăros, ‹reg.› pușițos, scârnăvit, scrivit, smiorcănit[2], ‹reg.; peior.› smârcit, ‹înv.› văieratic, ‹fig.; fam.› bâzâit[2]. *Are o fetiță tare văicăreață.*

văicări vb. **1** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văita, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a se glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se văicărește că viața îi este plină de greutăți.* **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge. Tângui.

văicărít s.n. (*pop. și fam.; adesea deprec.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văicăritúră s.f. (*fam.; adesea deprec.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văicărós, -oásă adj. (*fam.; mai ales despre copii; adesea deprec.*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

văiegăr s.m. (*reg.*) v. Piuar.

văieră vb. I. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita. **2** tr. (*compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge.

văierăre s.f. (*reg.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văierát s.n. (*reg.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văierátic, -ă adj. (*înv.; mai ales despre copii*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

văierătúră s.f. (*înv.*) v. Ah. Boceală. Bocire. Bocit[1]. Căinare. Jelire. Jelit[1]. Jeluire. Lamentare. Lamentație. Plângere. Plâns[1]. Tânguială. Tânguire. Tânguit[1]. Văitare. Văitat[1]. Văitătură.

văină vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

văită vb. I. **1** refl. (*despre oameni*) a se boci, a se căina, a se jeli, a se jelui, a se lamenta, a se plânge, a se tângui, a se văicări, ‹înv. și pop.› a se ofta, ‹pop.› a se aoli, a chiui, a se mișeli, a se neferici, ‹înv. și reg.› a se obidi, a se olălăi, a se olecăi, a se screme, a striga, ‹reg.› a se cânta, a se frăsui, a se găvăli, a se geveli, a se lilii, a se pănăta, a se plângătui, a se scârbi, a se văiera, a se văina, a se vălăcăi, ‹înv.› a se glăsi, a se glăsui, a hlipi, ‹fig.; înv. și pop.› a se tăvăli, ‹fig.; fam.› a scheuna. *Toată ziua se vaită că viața îi este plină de greutăți.* **2** refl. a geme, a se lamenta, a se tângui, ‹pop.› a îngeme, ‹înv. și reg.› a se scrivi, ‹fig.› a miorcăi. *Se vaită de durere.* **3** tr. (*reg.; compl. indică oameni sau soarta, suferințele, nenorocirile, necazurile etc. lor*) v. Căina. Compătimi. Deplânge. Deplora. Jeli. Jelui. Plânge. **4** tr. (*reg.*) v. Boci. Jeli. Jelui. Plânge. Tângui.

văitáre s.f. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitat[1], văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură. *S-a săturat de văitările bătrânei.*

văitát[1] s.n. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitătură, ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.

văitát[2], -ă adj. (*mai ales despre sunete*) jalnic, tânguios, tânguitor, ‹pop.› jelitor, jeluitor, ‹înv.› lamentabil, ‹fig.› sfâșietor, ‹fig.; înv.› lăcrimos. *Un geamăt văitat se aude în depărtare. Fata izbucni într-un plâns văitat.*

văităréț, -eáță adj. (*rar; mai ales despre copii; adesea deprec.*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

văitătór, -oáre adj. (*rar; mai ales despre copii; adesea deprec.*) v. Plângăcios. Plângăreț. Scâncit[2]. Smiorcăit[2]. Văicăreț.

văitătúră s.f. ah, boceală, bocire, bocit[1], căinare, jelire, jelit[1], jeluire, lamentare, lamentație, plângere, plâns[1], tânguială, tânguire, tânguit[1], văitare, văitat[1], ‹livr.› ieremiadă, lament, lamentouri, ‹rar› deplorație, ‹pop. și fam.› văicăreală, văicărit, ‹pop.› jeluială, ‹fam.› văicăritură, ‹înv. și reg.› olălăire, olecăire, olecăitură, scremut[1], ‹reg.› cântare, văierare, văierat, ‹înv.› cramură, lugire, obidire, plângeoșie, văierătură, ‹deprec.› scâncitură.

văiúgă[1] s.f. (*geomorf.*) ‹reg.› loștină, șiștoacă. *Văiuga este o vale mică, îngustă și puțin adâncă.*

văiúgă[2] s.f. (*constr.; reg.*) v. Chirpici.

văiúșă s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Vălicică. Vălișoară.

văiúță s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Vălicică. Vălișoară.

văjí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Potrivi. **2** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc.*) v. Potrivi. Veni. **3** refl. impers. v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi.

văl s.n. **1** (*țes.*) voal, ‹livr.› zaimf, ‹pop.› vâlnic, ‹reg.› balț[1], flor, hobot, procov, sălie, sovon, șlaier, tulbent, ‹rar› pânziș, ‹înv.› gaz[2], petinet. *Vălul acoperă fața miresei când aceasta intră în biserică. Designerii de interioare ornamentează sălile de recepție cu mult văl.* **2** (*anat.*) ***văl palatin*** = (*art.*) ***vălul palatului*** = palat moale (v. *palat[2]*). *Vălul palatin continuă bolta palatină în partea posterioară a cavității bucale.* **3** (*art.; bot.*) ***vălul-miresei*** = *Gypsophila muralis*; ‹reg.› săpunel.

vălăcăí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Boci. Căina. Jeli. Jelui. Lamenta. Plânge. Tângui. Văicări. Văita.

vălăríe s.f. (*reg.*) ‹reg.› vălărit.

vălărít s.n. (*reg.*) ‹reg.› vălărie. *Vălăritul este un obicei practicat de tinerii de la sate, la Paște, la Crăciun sau la Anul Nou, când merg pe la casele oamenilor și fac urări gazdelor.*

vălătán s.m. (*bot.; reg.*) v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*).

vălătáș s.n. (*jur.; reg.*) v. Anchetare. Anchetă. Cercetare. Instruire. Instrumentare.

vălătúc s.m. **I 1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) sul, trâmbă, val, ‹reg.› sucălete, vangăr, vălug, văluș, vig. *Vânzătoarea taie din vălătucul de stofă metrajul necesar clientului pentru un palton. Cumpără mai mulți vălătuci de sârmă pentru a-și face un gard.* **2** (*mai ales la pl.* ***vălătuci***; *constr.*) ‹reg.› văluș. *La țară, unele case se fac din vălătuci.* **3** (*agric.*) tăvălug, ‹reg.› mângălău, rol[2], tăvală, tăvălic, tăvăliș, treierătoare, turduluc, val, valț, vălug, ‹înv.› trâmbă. *Vălătucul se folosește la fărâmarea bulgărilor de pământ, la netezirea și la tasarea solului înainte sau după însămânțare.* **4** (*agric.;*

reg.) v. Tăvălug. Val. **5** (*pesc.; reg.*) v. Val. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Ciurlan. Salcicorn. Săricică (*Salsola kali*). **2** v. Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*). **3** v. Voronic (*Marrubium vulgare*).

vălătuceálă s.f. (*rar*) v. Încolăcire. Înfășurare. Învălătucire. Răsucire. Sucire. Sucit[1].

vălătucí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) a înfășura, a învălătuci, a învârti, a răsuci, a roti, a rula, a suci[2], ‹pop.› a sucăli, ‹reg.› a rotila, a rotocoli, a tecărui, a vălugi. *A vălătucit strâns covorul pentru a încăpea în portbagaj.* **2** refl., tr. fig. (*reg.*) v. Ameți. Buimăci. Năuci. Turmenta. Zăpăci.

vălătucít, -ă adj. (*rar; despre obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășurat[2]. Învălătucit. Învârtit[2]. Răsucit[2]. Rotit[2]. Sucit[2].

vălătuí vb. IV. tr. (*jur.; reg.*) v. Ancheta. Cerceta. Instrui. Instrumenta.

vălău s.n. (*reg.*) **1** v. Adăpătoare. Jgheab. Troacă. Uluc. **2** (*la moara de apă*) v. Jgheab. Scoc. Uluc. **3** (*tehn.; la coșul morii*) v. Teică[1]. **4** (*silv.*) v. Jilip. Plancă. Scoc. Uluc. **5** (*la streașina casei*) v. Uluc.

vălcălúie s.f. (*geomorf.; reg.*) v. Vâlcea. Vâlcică.

vălceág s.n. (*reg.*) v. Răsplată. Recompensă.

văleán s.m. (*în opoz. cu „muntean”; pop.*) v. Câmpean.

vălicícă s.f. (*geomorf.*) vălișoară, ‹reg.› văiușă, văiuță.

vălișoáră s.f. (*geomorf.*) vălicică, ‹reg.› văiușă, văiuță.

vălmășág s.n. **1** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) afluență, aflux, aglomerare, aglomerație, busculadă, concentrare, îmbulzeală, îndesare, înghesuială, îngrămădeală, îngrămădire, învălmășag, învălmășeală, năvală, ticsire, ‹rar› bulz, ‹pop. și fam.› buluceală, ‹pop.› deset, grămădeală, grămădire, valmă, ‹fam.› haloimăs, ‹reg.› năloagă, vlog, ‹înv.› glogozeală, învăluială, ‹fig.› desiș, ‹fig.; rar› nod, ‹arg.› panacot. *Pe străzi este un mare vălmășag de oameni.* **2** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, viermăt, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fățăială, fățăire, fățâit, fățâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împușcăturile au produs vălmășagul mulțimii adunate în piață.*

vălmășeálă s.f. (*pop. și fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vălmășí vb. IV. (*pop.*) **I 1** refl. (*despre oameni*) v. Învălmăși. **2** tr. (*compl. indică obiecte, haine etc.*) v. Învălmăși. **II** refl. fig. (*despre oameni*) v. Fâstâci. Intimida. Încurca. Învălmăși. Pierde. Zăpăci.

vălmășíe s.f. (*înv.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vălmășíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vălmășít, -ă adj. (*pop.; despre obiecte, haine etc.*) v. Învălmășit.

vălmăticeálă s.f. (*reg.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vălțuitór, -oáre s.m., s.f. (*tehn.*) ‹rar› valțar. *Vălțuitorul lucrează la valț, o mașină care sfărâmă, netezește etc. diverse materiale.*

válug s.m., s.n. (*reg.*) **I 1** s.m. (*tehn.; la moara de vânt*) v. Crâng. Prâsnel. **2** s.m. v. Fachie. **3** s.n., s.m. (*agric.*) v. Tăvălug. Vălătuc. **II** s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Sul. Trâmbă. Val. Vălătuc.

válugí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică obiecte, materiale flexibile etc.*) v. Înfășura. Învălătuci. Învârti. Răsuci. Roti. Rula. Suci[2]. Vălătuci.

válui vb. IV. (*înv.*) **1** tr., refl. (*urmat de determ. introduse prin prep. „cu”, „în”*) v. Acoperi. Înfășura. Înveli. **2** refl. (*despre oameni*) v. Învălmăși.

válurá vb. I. intr. a undui, ‹fig.› a tălăzui. *Macii valurează odată cu spicele de grâu.*

válurăt, -ă adj. **1** (*mai ales despre vegetație*) învălurat, unduios, văluros. *Lanul vălurat îți oferă o imagine captivantă.* **2** (*despre întinderi de pământ, suprafețe etc.*) văluros. *Câmpia prezintă o formă vălurată. Fundul nisipos al lacului este ușor vălurat.*

válurós, -oásă adj. **1** (*mai ales despre vegetație*) învălurat, unduios, vălurat. **2** (*despre întinderi de pământ, suprafețe etc.*) vălurat.

válúș s.n. (*reg.*) **I 1** (*gosp.*) v. Spălător. **2** (*pesc.; reg.*) v. Val. **3** (*mai ales la pl. **vălușe**; constr.; reg.*) v. Vălătuc. **II** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”, care arată felul*) v. Sul. Trâmbă. Val. Vălătuc.

vămár s.m. (*reg.*) v. Vameș.

vămăláș s.m. (*reg.*) v. Vameș.

vămălí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică mărfuri, bagaje etc. sau posesorii lor*) v. Vămui. **2** (*la moară*) v. Vămui.

vămeșíe s.f. (*fin.; în trecut; înv. și reg.*) v. Vamă.

vămeșúg s.n. (*fin.; în trecut; înv.*) v. Vamă.

vămuí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică mărfuri, bagaje etc. sau posesorii lor*) ‹reg.› a vămăli. *Vameșii au vămuit încărcătura tirurilor suspectate că ar transporta mărfuri de contrabandă. La trecerea graniței, toți călătorii au fost vămuiți.* **2** (*la moară*) ‹reg.› a vămăli. *Proprietarul morii vămuiește pe cei care macină.*

vămuiálă s.f. vămuire.

vămuíre s.f. vămuială. *Vămuirea mărfurilor, la trecerea graniței, este obligatorie.*

vămuitór s.m. (*rar*) v. Vameș.

vándrăluiálă s.f. (*reg.*) **1** v. Hoinăreală. Hoinărie. Vagabondaj. Vagabondare. **2** v. Hoinăreală. Hoinărie. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

vándrăluít s.n. (*reg.*) **1** v. Hoinăreală. Hoinărie. Vagabondaj. Vagabondare. **2** v. Hoinăreală. Hoinărie. Pribegie. Pribegire. Vagabondaj. Vagabondare.

văpáie s.f. **I 1** flăcăraie, pară[1], pălălaie, pârjol, vâlvătaie, vâlvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baură, bălbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvâială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. *Văpaia se ridică spre etajele superioare ale clădirii.* **2** flacără, flamă, pară[1], vâlvătaie, ‹poetic› lumină. *În noapte, se vede până departe văpaia unui foc de tabără. Este fascinat de jocul văpăilor din șemineu.* **3** (*urmat de determ. „focului”*) arșiță, bătaie, dogoare, dogoreală, fierbințeală, pară[1], ‹pop.› vâlvoare. *Văpaia focului îi rumenește obrajii.* **4** (*pop.*) v. Opaiț. **5** (*pesc.; pop.*) v. Fachie. **6** (*med.; arg.*) v. Apetit sexual. Libido. **7** (*fiziol.; arg.*) v. Excitare. Excitație. **II** fig. **1** (*meteor.*) canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, zăpușeală, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de văpaia verii.* **2** ‹fig.› făclie, flacără, pară[1]. *Nimeni nu poate stinge văpaia credinței din sufletele noastre.* **3** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, vâlvătaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca văpaie în suflet.*

văpáiță s.f. (*pop.*) **1** v. Fachie. **2** v. Opaiț.

văpăí vb. IV. intr. (*înv.; despre surse de lumină*) v. Eclata. Lumina. Scânteia. Sclipi. Străluci.

văr, vără s.m., s.f. **1** s.m., s.f. verișor, ‹pop. și fam.› veric, verișcan, ‹reg.› șoală, văruc, văruic, văruică, vărușan, văruț, vericea, vericică, verincel, verișană, verișcan. *Un văr al ei studiază la Sorbona. Vara ei este chirurg ortoped.* **2** s.m. ***văr primar*** = ‹înv.› unchi mare. *Cei doi veri primari se înțeleg ca doi frați.* **3** s.m. (*reg.*) v. Frate de cruce.

várálniță s.f. (*tehn.; înv. și reg.*) Cuptor de var. Varniță.

várár s.m. ‹înv. și reg.› várnicer. *Vărarul este specializat în construirea cuptoarelor de var și în arderea pietrei-de-var.*

vărăștínă s.f. (*tehn.; înv. și reg.*) v. Cuptor de var. Varniță.

várát s.n. **1** văratic. *Văratul este ținerea animalelor erbivore, în special a oilor, de primăvara până toamna, în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte.* **2** (*fin.*) văratic. *Văratul este taxa care se plătește pentru văratul oilor sau al vitelor pe timpul unui sezon de pășunat.*

várátic, -ă adj., s.n. **I** adj. **1** (*despre fructe, legume etc.*) pârguit[2], precoce, timpuriu, ‹rar›

precopt, ‹reg.› oarzăn, orzaştin, orzatic, orzesc, orziu, pârgav, pârgaviţ, primăriu, scorumnic. *Îi plac merele văratice.* **2** estival, ‹livr.› estiv, ‹înv.› văros[2]. *Se ocupă cu turismul vărătic.* **3** (*reg.; despre locuri*) ‹reg.› văros[2]. *Un loc vărătic, fiind expus la soare, are o vegetaţie timpurie.* **4** fig. (*reg.; despre oameni sau despre firea lor*) v. Abordabil. Accesibil. Comunicativ. Deschis. Expansiv. Extravertit. Jovial. Prietenos. Sociabil. Volubil. **II** s.n. **1** vărat. **2** (*fin.*) vărat.

vărgá vb. I. tr. (*compl. indică ţesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) a dunga, a tărca, ‹pop. şi fam.› a bălţa, ‹pop.› a învârsta, a vârsta. *A vărgat caietul cu cerneală albastră.*

vărgár s.n. (*reg.*) v. Băţ. Coadă. Nuia. Prăjină. Vargă.

vărgát, -ă adj. (*despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) dungat, tărcat, zebrat, ‹livr.› bariolat, ‹pop. şi fam.› bălţat, ‹pop.› învârstat, pestriţ, vârstat, ‹reg.› şălar, şergat, ştrafat, vârcat. *Poartă o fustă vărgată.*

vărgătúră s.f. (*rar*) v. Dungă. Linie. Vargă.

vărgulíţă s.f. **1** baghetă, nuieluşă, nuieluţă, vărguţă, vergeluşă, vergeluţă, ‹rar› nuieluşcă, ‹reg.› jordiţă. **2** (*pop.*) v. Dunguliţă. Dunguţă.

vărgúţă s.f. **I 1** baghetă, nuieluşă, nuieluţă, vărguţă, vergeluşă, vergeluţă, ‹rar› nuieluşcă, ‹reg.› jordiţă. *Îl loveşte peste mână cu o vărguţă.* **2** (*pop.*) v. Dunguliţă. Dunguţă. **II** (*ornit.; reg.*) v. Sticlete (*Carduelis carduelis*).

várnicér s.m. (*înv. şi reg.*) v. Vărar.

várós[1], -oásă adj. **1** (*despre ape, soluri etc.*) calcaros. *Nu poate bea apa pentru că este prea văroasă.* **2** (*rar*) v. Albicios. Albiu. Albui. Alburiu. Lăptos.

várós[2], -oásă adj. **1** (*reg.; despre locuri*) ‹reg.› vărătic. **2** (*înv.*) v. Estival. Vărătic.

vărsá vb. I. **I 1** tr. (*compl. indică lichide*) a turna[1]. *A vărsat apă într-un vas pentru a adăpa vitele.* **2** tr. (*compl. indică lichide, materii pulverulente etc.*) a deşerta, a turna[1]. *A vărsat vinul din butoi în damigene.* **3** tr. (*compl. indică lichide*) a arunca, a azvârli, a deşerta, a zvârli. *A vărsat apa din lighean în curte.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică lichide; de obicei urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”*) a (se) împrăştia, a năpădi, a (se) răspândi. *A scăpat căldarea din mână şi apa s-a vărsat în încăpere.* **5** tr. (*compl. indică recipiente*) a răsturna. *A vărsat cana cu apă din greşeală.* **6** refl. (*despre ape curgătoare*) a deborda, a deversa, a se revărsa, a se tălăzui, ‹pop.› a se desfunda, ‹reg.› a buti, a puhoia. *Râurile se varsă din cauza ploilor abundente.* **7** refl. (*despre râuri, fluvii etc.; cu determ. locale*) ‹înv.› a se revărsa, a se scurge, a se turna[1], a veni. *Dunărea se varsă în Marea Neagră.* **8** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; despre lacrimi*) ‹fig.› a se revărsa. *La primirea veştii, lacrimile au început să i se verse pe obraji.* **9** tr. (*fiziol.; compl. indică sucul gastric, conţinutul stomacului etc.*) a degurgita, a voma, a vomita, ‹livr.› a decarta, ‹pop.› a borî, a lepăda, ‹fam.› a deborda, ‹reg.› a se opinti, a oticni, a răcni[2], a turna[1], ‹înv.› a eructa. *A vărsat tot ce a mâncat.* **10** intr. impers. (*de obicei cu determ. ca „cu găleata”, „cu cofa”*) a turna[1]. *De câteva zile varsă fără oprire. Afară varsă cu găleata.* **11** tr. (*mai ales fig.; despre surse de lumină, de căldură etc.; compl. indică radiaţii, emanaţii, mirosuri etc.*) a difuza, a împrăştia, a propaga, a răspândi, a revărsa, a risipi, ‹înv.› a răsfuga, ‹fig.› a răsufla. *Becul puternic de la intrare varsă lumina în toate colţurile curţii. Radiatorul varsă căldură.* **12** refl. (*reg.; despre părţi ale plantelor, mai ales despre flori, frunze, rod*) v. Cădea. Desprinde. Scuturа. **13** tr. (*înv.; compl. indică metale topite sau obiecte din metal*) v. Turna[1]. **14** refl. fig. (*despre sentimente, stări sufleteşti etc.*) ‹fig.› a deborda, a irupe, a se revărsa. *Bucuria ei se varsă, lacrimi de fericire inundându-i faţa.* **15** tr. (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunţa. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **II** tr. **1** (*compl. indică sume de bani*) a achita, a depune, a plăti, ‹înv.› a slobozi. *A vărsat la bancă rata pentru casă.* **2** fig. (*compl. indică oameni*) a repartiza, a trece. *Recruţii au fost vărsaţi la artilerie.*

vărsáre s.f. **I 1** turnare[1], turnat[1], ‹pop.› pus[1]. *După vărsarea apei într-un vas, s-a dus să adape vitele.* **2** deşertare, turnare[1], turnat[1], vărsat. *Momentan este ocupat cu vărsarea vinului din butoi în damigene.* **3** aruncare, azvârlire, deşertare, vărsat, zvârlire. *În curte s-a făcut puţin noroi după vărsarea apei din lighean.* **4** răsturnare. *Vărsarea cănii cu apă s-a făcut din greşeală.* **5** iluviu, iluviune, inundare, inundaţie, înec, potop, revărsare, ‹rar› tălăzuire, ‹pop.› potopenie, ‹reg.› ponou, ‹înv.› revărsătură, umflătură, undătură, venire. *În ultimii ani ţările europene s-au confruntat cu mari vărsări de ape.* **6** ‹înv. şi reg.› vărsătură, ‹reg.› scursură. *Satul se află la vărsarea Prutului în Dunăre.* **7** (*fiziol.*) degurgitare, degurgitaţie, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructaţie. *Vărsarea poate produce dureri abdominale.* **8** (*rar; mai ales fig.; urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică radiaţii, emanaţii, mirosuri etc.*) v. Difuzare. Împrăştiere. Propagare. Răspândire. Revărsare. **9** (*art.; poetic*) ***vărsarea serii*** v. Amurg. Apus[1]. Asfinţire. Asfinţit. Crepuscul. Înserare. Seară. **II 1** achitare, depunere, plată, ‹rar› plătit[1]. *Vărsarea amenzii s-a făcut pe loc.* **2** fig. repartizare, trecere. *Vărsarea recruţilor s-a făcut la artilerie.*

vársát s.n. **I 1** deşertare, turnare[1], turnat[1], vărsare. **2** aruncare, azvârlire, deşertare, vărsare, zvârlire. **3** (*fiziol.*) degurgitare, degurgitaţie, vărsare, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructaţie. **II 1** (*med.; astăzi mai ales pop. şi fam.*) ***vărsat de vânt*** = varicelă, ‹pop.› vărsat în cruce, ‹reg.› mârced, vărsat din vânt, ‹înv.› vărsat mincinos; (*pop.*) ***vărsat în cruce*** v. Varicelă. Vărsat de vânt; ***vărsat negru*** v. Variolă hemoragică; (*înv. şi reg.*) ***vărsat de copii*** = ***vărsat mic*** v. Pojar. Rujeolă; (*reg.*) ***vărsat din vânt*** v. Varicelă. Vărsat de vânt; ***vărsat mărunt*** = ***vărsat roşu*** = ***vărsat spoit*** = ***vărsat spuzit*** v. Pojar. Rujeolă; (*înv.*) ***vărsat mincinos*** v. Varicelă. Vărsat de vânt; ***vărsat pătat*** v. Pojar. Rujeolă. **2** (*med.; înv. şi pop.; şi **vărsat mare***) v. Variolă. **3** (*med. vet.; la unele animale şi păsări; înv. şi pop.*) v. Variolă. **4** (*med.; înv. şi pop.; şi **vărsat spuzos**, reg., **vărsat mare**, **vărsat mărunţel**, **vărsat pietros**, **vărsat porcesc**, **vărsat spoit***) v. Scarlatină. **5** (*med., med. vet.; înv. şi pop.; şi, înv., **vărsat de vacă**, **vărsat vaccinal***) v. Vaccin. **6** (*med., med. vet.; reg.*) v. Vaccin. Vaccinare. **III** (*bot.; reg.*) v. Nalbă. Nalbă-mică (*Malva silvestris*).

vărsătór, -oáre s.m., s.f., adj. **I** s.m. **1** (*art. **Vărsătorul**; astron.; nm. pr.*) ‹înv.› Aparul (v. *apar*). **2** (*metalurg.; înv.*) v. Turnător. **II** s.f. (*bot.; reg.*) v. Aster. Steliţă. Steliţă-vânătă (*Aster amellus*). **III** adj. (*înv.*) v. Vomitiv.

vărsătoríe s.f. (*metalurg.; înv.*) v. Fonderie. Topitorie. Turnătorie.

vărsătúră s.f. **1** (*fiziol.*) degurgitare, degurgitaţie, vărsare, vărsat, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructaţie. **2** (*concr.; fiziol.*) vomă, ‹rar› vomătură, ‹pop.› borâtură. *Vărsătura bolnavului conţine sânge.* **3** (*înv. şi reg.*) v. Vărsare.

vărúc, -ă adj. (*reg.*) v. Văr. Verişor.

váruí vb. IV. **I 1** tr. (*constr.; compl. indică pereţi, încăperi, clădiri etc.*) a spoi, ‹pop.› a unge, ‹înv. şi reg.› a tencui, ‹reg.› a linciuri, a mânji, a meseli, a puţui, ‹înv.› a calangi. *Zugravul a văruit pereţii bucătăriei.* **2** refl., tr. (*fam.; deprec. sau peior.; mai ales despre femei; compl. indică faţa, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Face. Farda. Machia. **II** tr., refl. (*arg.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameţi. Griza. Îmbăta. Turmenta.

váruiálă s.f. (*constr.*) spoială, spoire, spoit[1], văruire, văruit[1].

vărúic s.m. (*reg.*) v. Văr. Verişor.

vărúică s.f. (*reg.*) v. Vară (v. *văr*). Verişoară (v. *verişor*).

văruíre s.f. (*constr.*) spoială, spoire, spoit[1], văruială, văruit[1]. *Văruirea pereţilor camerei a fost obligatorie din cauză că aveau mucegai.*

váruít[1] s.n. (*constr.*) spoială, spoire, spoit[1], văruială, văruire.

váruít[2], -ă adj. (*constr.; despre pereţi, încăperi, clădiri etc.*) spoit[2], ‹reg.› muruit. *În camerele văruite aerul este proaspăt.*

vărúşăn, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Văr. Verişor.

vărúţ, -ă s.m., s.f. (*reg.*) **1** s.m., s.f. v. Văr. Verişor. **2** s.f. v. Soră de cruce.

vărvărésc, -eáscă adj. (*înv.*) **1** (*despre popoare, neamuri etc.*) v. Barbar. Primitiv. Sălbatic. **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Animalic. Barbar. Bestial. Brutal. Câinesc. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Inuman. Neîmblânzit. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic.

Sângeros. Subuman. Violent. **3** (*despre deprinderi, obiceiuri etc.*) v. Barbar. Crud. Feroce. Inuman. Nemilos. Neomenos. Sălbatic.

vărzărie s.f. ‹reg.› curechişte, curechiştină. *Vărzăria este un loc cultivat cu varză.*

vărzuí vb. IV. **1** tr. (*fam.; compl. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărţi etc.*) v. Ferfeniţi. Rupe. Sfârteca. Sfâşia. Zdrenţui. **2** refl. (*reg.; despre fiinţe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mişui. Mişuna. Roi[2]. Viermui. **3** tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică nori, ceaţă, fum etc.*) v. Destrăma. Disipa. Împrăştia. Răsfira. Răzleţi. Risipi. Spulbera.

vărzuiálă s.f. (*reg.*) v. Agitaţie. Animaţie. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmăşeală. Mişcare. Mişuială. Mişunare. Mişună. Mişuneală. Roială. Vălmăşag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vărzúţă s.f. (*bot.*) verzişoară.

văsălíe s.f. (*în Ev. Med., în apusul Europei; înv.*) v. Vasalitate.

văsăríe s.f. veselă. *A fiert cu sodă toată văsăria din bucătărie.*

văsciór s.n. (*gosp.; rar*) v. Văsuleţ. Văsuşor.

văsuléţ s.n. (*gosp.*) văsuşor, ‹rar› văscior, văsuţ.

văsuşór s.n. (*gosp.*) văsuleţ, ‹rar› văscior, văsuţ.

văsúţ s.n. (*gosp.; rar*) v. Văsuleţ. Văsuşor.

vătáf s.m. **I 1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom. şi mai târziu; adesea urmat de determ. ca „boieresc", „de moşie", „de curte" etc.*) logofăt, ‹reg.› fecior, fecior boieresc, ‹înv.› dregător, epistat, ispravnic. *Străbunicul lui a fost vătaf la mai multe moşii boiereşti.* **2** (*în trecut*) administrator, ‹în trecut› vechil, ‹înv.› epistat, ispravnic, logofăt, pristav. *Vătaful gospodărea munca de pe o moşie a unui boier sau a unei mănăstiri.* **3** (*în trecut; adesea cu determ. „de ţigani"*) bulibaşă. *Vătaful era şeful unui sălaş de ţigani robi, ales de stăpân.* **4** (*adm., polit.; în trecut; înv.*) ***vătaf de plai*** = (*art.*) ***vătaful plaiului*** v. Subprefect. **II 1** (*în trecut; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", „peste", „pe"*) conducător, şef, ‹în trecut› vătăman, vătăşel, ‹înv.› dragoman, prefectuş, sfetnic, staroste. *Breasla rotarilor avea ca vătaf pe cel mai bun meseriaş. În tinereţe, a fost vătaful vânătorilor din judeţ.* **2** (*la nunţile ţărăneşti*) vătăşel, vornicel, ‹pop.› fecior, fecior de împărat, vornic, ‹reg.› chemător, dever[1], deverică, frate-de-mire, frate-de-mireasă, ploscar[1], pocânzeu[1], sol[1], vifel. *Vătaful conduce, după ritual, desfăşurarea nunţii, având anumite atribuţii cu ocazia ceremonialului.* **3** (*în tradiţii şi obiceiuri populare*) căpetenie, conducător, ‹reg.› birău, didiu, jude, ‹înv.› baş[2]. *De câtiva ani, este vătaful cetei de urători din sat.* **4** (*pesc.; pop.*) ‹reg.› ataman. *Vătaful conduce o echipă de pescari.* **5** (*la stână ; pop.*) v. Baci. Cioban. **6** (*art. vătaful; pop.; şi nm. pr.*) v. Dracul (v. *drac*). Lucifer. Necuratul (v. *necurat*). Satana (v. *satană*). Tartorul (v. *tartor*). **7** (*reg.*) v. Mijlocitor.Proxenet. Rufian.

vătájniţă s.f. (*înv.*) ‹înv.› vătaştină. *Vătajniţa era suprafaţa de teren care aparţinea satului sau bisericii după arendarea acesteia de la un proprietar.*

vătălă s.f. **1** (*tehn.; la războiul de ţesut*) ‹pop.› brâglă, ‹reg.› bătească. *În vătală se fixează spata.* **2** (*la joagăr; reg.*) ‹reg.› lungiş. *Vătalele se sprijină pe ceafa jugului.*

vătáştină s.f. (*înv.*) ‹înv.› vătajnină.

vătăm s.n. (*med.; reg.*) v. Vătămare.

vătămă vb. I. **I 1** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferinţe fizice sau psihice, agenţi fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcţii organice ale fiinţelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a zdruncina, ‹înv. şi reg.› a sminti, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paşte[2], ‹arg.› a buli. *Condiţiile în care lucrează i-au vătămat plămânii.* **2** tr. (*despre brumă, ger etc.; compl. indică plante sau părţi ale lor*) a strica, ‹fig.› a pişca. *Toamna, bruma vatămă frunzele copacilor.* **3** tr., refl. (*med., med. vet.; înv. şi pop.; compl. sau sub. indică fiinţe, părţi ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza. **4** refl. (*med.; înv. şi pop.; despre oameni*) ‹înv. şi pop.› a se boşorogi, ‹pop.› a se hâi, a se surpa. *Din cauză că a lucrat în construcţii s-a vătămat, adică s-a îmbolnăvit de hernie.* **5** tr. (*înv. şi pop.*) v. Dăuna. Prejudicia. Strica. **6** tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică culturi, plante, pământuri cultivate etc.*) v. Distruge. Nimici. Strica. **II** (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică mai ales obiecte sau părţi ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică construcţii, părţi ale unor construcţii, drumuri etc.*) v. Distruge. Rupe. Sfărâma. Strica. **III** tr. fig. **1** (*compl. indică oameni sau acţiuni, manifestări, creaţii etc. ale lor*) a dăuna, a leza, a prejudicia, ‹fig.› a atinge, a lovi, a păgubi. *Un comportament uşuratic a vătămat imaginea pe care cu greu şi-a construit-o.* **2** (*înv.; compl. indică oameni sau sufletul, conştiinţa lor*) v. Corupe. Perverti. Seduce. **3** (*înv.; compl. indică jurăminte, angajamente etc.*) v. Încălca. Nesocoti. Rupe. Silui.

vătămán s.m. **1** (*în trecut; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", „peste", „pe"*) conducător, şef, ‹în trecut› vătaf, vătăşel, ‹înv.› dragoman, prefectuş, sfetnic, staroste. **2** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; la sate*) vătăşel, vornicel. *Vătămanul era ajutorul marelui vornic, cu atribuţii judecătoreşti şi fiscale.* **3** (*adm.; înv.*) v. Primar. **4** (*ieşit din uz*) v. Uşier.

vătămáre s.f. **I 1** (*med., med. vet.*) lezare, leziune, ‹înv. şi reg.› stricăciune. *A căzut de pe scară, dar s-a ridicat repede în picioare, fără să aibă vreo vătămare.* **2** (*jur.*) ***vătămare corporală*** = ‹înv.› vătămare trupească. *A fost condamnat pentru vătămarea corporală a persoanei pe care a lovit-o cu maşina;* (*înv.*) ***vătămare trupească*** v. Vătămare corporală. **3** (*med.; înv. şi pop.*) v. Hernie. **4** (*med.; înv. şi pop.*) ‹înv. şi pop.› vătămătură, ‹reg.› vătăm. *Excesul de grăsimi provoacă vătămarea sănătăţii.* **5** (*med., med. vet.; înv. şi pop.*) v. Rănire. **6** (*med., med. vet.; pop.*) v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă. **II** fig. **1** lezare. *Atitudinea partenerului său de afaceri a dus la vătămarea intereselor sale.* **2** (*pop.*) v. Daună. Lezare. Lovitură. Prejudiciu. **3** (*pop.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **4** (*pop.*) v. Avariere. Deteriorare. Stricare. **5** (*înv.*) v. Călcare. Încălcare. Nesocotire. Transgresare. Violare.

vătămát, -ă adj. **I 1** (*jur.; despre oameni*) lezat, prejudiciat. *Chiriaşii vătămaţi au dat în judecată primăria.* **2** (*med.; înv. şi pop.; despre bărbaţi*) ‹înv. şi pop.› boşorog, boşorogit, coios, ‹pop.› surpat[2], ‹reg.› coiat. *Bărbatul vătămat suferă de hernie.* **3** (*med., med. vet.; înv. şi pop.; despre fiinţe, despre părţi ale corpului lor, despre organe etc.*) v. Lovit. Rănit[2]. **II** (*înv.; mai ales despre obiecte sau despre părţi ale lor*) v. Degradat. Delabrat. Deteriorat. Învechit. Stricat. Uzat. Vechi[2].

vătămátor, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** dăunător, negativ, nociv, păgubitor, periculos, pernicios, prejudiciabil, primejdios, rău, ‹livr.› deleter, ‹astăzi rar› stricător, ‹rar› dezagreabil, ‹înv. şi pop.› pierzător, ‹reg.› dăunăcios, dăunos, poznaş, ‹înv.› pagubnic, piericios, prejudicios, stricăcios, ‹fig.› otrăvitor, ‹fig.; pop.› otrăvicios, ‹fig.; înv.› veninos. *Efectele tutunului asupra organismului sunt vătămătoare.* **2** (*med. , med. vet.; despre medicamente, tratamente, alimente etc.*) contraindicat, neindicat, nepotrivit, nociv, periculos, primejdios. *Unele medicamente sunt vătămătoare pentru femeile însărcinate.* **II** s.f. (*bot.*) *Anthyllis vulneraria;* ‹rar› renoloare, ‹reg.› capul-turcului (v. *cap*), iarba-faptului (v. *iarbă*), iarba-osului (v. *iarbă*), iarba-ranei (v. *iarbă*), iarbă-de-răni, iarbă-de-vatăm, iarbă-de-vătămătură, rănelvană, rănoloasă, sculătoare (v. *sculător*), trifoi-galben, trifoiul-raculuí (v. *trifoi*).

vătămătúră s.f. **I 1** (*med.; înv. şi pop.*) v. Vătămare. **2** (*med.; înv. şi pop.*) v. Hernie. **3** (*med.; pop.*) v. Maidism. Pelagră. **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Colică. Crampă. Spasm. **5** (*med., med. vet.; înv.*) v. Lovitură. Rană. **II** fig. (*înv.*) v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

vătăráń s.m. (*zool.; reg.*) v. Vătui[1].

vătăráu s.m. (*zool.; reg.*) v. Iepuran. Iepuroi.

vătăróg, -oágă s.m., s.f. (*zool.; reg.*) **1** s.m. v. Vătui[1]. **2** s.m. v. Vătui[1]. **3** s.f. v. Vătuie.

vătărúg s.m. (*zool.; reg.*) v. Vătui[1].

vătăşél s.m. **I 1** (*în organizarea administrativă a ţării; la primărie; în trecut*) ‹înv. şi reg.› pârgar, vistavoi. *Vătăşelul era un funcţionar comunal, cu grad ierarhic inferior.* **2** (*adm.; în trecut*) ‹în trecut› isprăvnicel, ‹reg.› fecior boieresc. *Vătăşelul era subalternul vătafului, care supraveghea munca argaţilor unei moşii.* **3** (*în Ev. Med.; în Ţările Rom.; la sate*) vătăman, vornicel. *Vătăşelul era ajutorul marelui vornic, cu atribuţii judecătoreşti şi fiscale.* **4** (*în trecut; înv.*) v. Curier. Mesager. Ştafetă. **II 1** (*în trecut; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de", „peste", „pe"*) conducător, şef, ‹în trecut› vătaf, vătăman, ‹înv.› dragoman, pre-

fectuș, sfetnic, staroste. *Breasla rotarilor avea ca vătășel pe cel mai bun meseriaș. În tinerețe, a fost vătășelul vânătorilor din județ.* **2** (*la nunțile țărănești*) vătaf, vornicel, ‹pop.› fecior, fecior de împărat, vornic, ‹reg.› chemător, dever[1], deverică, frate-de-mire, frate-de-mireasă, ploscar[1], pocânzeu[1], sol[1], vifel. *Vătășelul conduce, după ritual, desfășurarea nunții, având anumite atribuții cu ocazia ceremonialului.* **3** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Colăcar. **4** (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Steag. Steag de mire.

vătășie de plai s.f. (*adm., polit.; înv.*) v. Subprefectură.

vătășiță s.f. **1** (*în trecut*) ‹în trecut› vătășoaie. *Vătășița era soția vătafului.* **2** (*în trecut*) ‹în trecut› vătășoaie. *Vătășița conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile.* **3** (*la nunțile țărănești*) vornicească, ‹pop.› drușcă, soră de ginere, soră de mire, soră de mireasă, vătășoaie, ‹reg.› chemătoare (v. *chemător*), deveră, deveriță, fată de nune (v. *fată*), nună (v. *nun*), nuntășiță, pochinzoreasă, pocânzeică, sfașcă, vifeliță, vorniciță. *Vătășița însoțește mireasa la casa mirelui, având anumite atribuții cu ocazia ceremonialului.*

vătășoaie s.f. **1** (*în trecut*) ‹în trecut› vătășiță. **2** (*în trecut*) ‹în trecut› vătășiță. **3** (*la nunțile țărănești; pop.*) v. Vătășiță. Vorniceasă.

vătói, -oáie s.m., s.f. (*zool.; reg.*) **1** s.m. v. Vătui[1]. **2** s.f. v. Vătuie. **3** s.m. v. Iepuran. Iepuroi.

vătrái s.n., s.m. **I** s.n. **1** (*gosp.*) ‹înv. și pop.› lopățică, lopățică de foc, ‹reg.› gherbevaș, horog, lopăcioară, lopiscă, plehiu, scociorâtor, spuzar, tăciunar. *Cu vătraiul se scormonește sau se trage jarul ori cenușa din sobă, plită, cuptor.* **2** (*tehn.; la car sau la căruță; pop.*) v. Lambă. **3** (*la sobă; reg.; în forma* ***vătrar***) v. Cenușar. **4** (*milit.; deprec.*) v. Sabie. Spadă. **II** s.m. (*miner.; reg.; în forma* ***vătrar***) v. Cărbunar.

vătrár s.n. (*reg.*) = vătrai.

vătrâș adj. (*în opoz. cu „nomad”; pop.; despre țigani*) v. Stabil. Statornic.

vătrăiáș s.n. (*gosp.*) ‹reg.› vătrărel, vătrăruț.

vătrărél s.n. (*gosp.; reg.*) v. Vătrăiaș.

vătrărúț s.n. (*gosp.; reg.*) v. Vătrăiaș.

vătrătúră s.f. (*reg.*) v. Loc de casă.

vătrúță s.f. (*reg.*) v. Vetrișoară. Vetriță.

vátúi[1] s.m. (*zool.*) **1** ied, ‹reg.› gâț. *Vătuii zburdă pe pajiște.* **2** ‹reg.› vătărog, vătoi. *Vătuiul este un țap tânăr (mai ales în al doilea an de viață).* **3** ‹reg.› vătăran, vătărog, vătărug. *Vătuiul este un iepure până la un an.* **4** (*reg.*) v. Cârlan. Mior. Noaten.

vătuí[2] vb. IV. tr. **1** (*ind. text.; compl. indică haine, plăpumi etc.*) a bumbăci. *Croitorul i-a vătuit haina pentru a fi mai călduroasă.* **2** (*rar; compl. indică piese de mobilier*) v. Capitona. Îmbrăca. Tapisa.

vătuiálă s.f. (*ind. text.*) bumbăceală, bumbăcire, bumbăcit[1], vătuire, vătuit[1].

vătúică s.f. (*zool.; reg.*) v. Vătuie.

vătúie s.f. (*zool.*) **1** căpriță, iadă. *Capra are o vătuie albă.* **2** ‹reg.› vătăroagă (v. *vătărog*), vătoaie (v. *vătoi*), vătuică. *Vătuia este o capră tânără (mai ales în al doilea an de viață).*

vătuíre s.f. (*ind. text.*) bumbăceală, bumbăcire, bumbăcit[1], vătuială, vătuit[1]. *Pentru vătuirea hainei a apelat la un croitor.*

vătuít[1] s.n. (*ind. text.*) bumbăceală, bumbăcire, bumbăcit[1], vătuială, vătuire.

vătuít[2], -ă adj. **I 1** (*ind. text.; despre haine, plăpumi etc.*) bumbăcit[2]. *Haina vătuită îi ține cald.* **2** (*reg.; despre piese de mobilier*) v. Capitonat. Îmbrăcat[2]. Tapisat. **II** fig. (*în opoz. cu „intens”, „puternic”; despre sunete, zgomote etc.*) înăbușit, înfundat[2], pierdut, slab, stins, surd, ‹fig.› mat, șters uscat[2], ‹fig.; reg.› scorboroșit. *În depărtare se aude zgomotul vătuit al valurilor mării.*

văz s.n. **1** (*fiziol.*) ochi[1], vedere, ‹rar› privire, ‹înv. și reg.› văzut[1], ‹înv.› vedeală, vedenie, ‹ital.; înv.› vistă. *Strigidele au văzul și auzul excepționale. Lunetiștii au văzul foarte ager.* **2** (*pop. și fam.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare. **3** (*înv.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere.

văzdárjnic, -ă adj. (*slavon.; înv.; despre oameni*) v. Calculat. Chibzuit. Cugetat. Cumpănit. Cumpătat. Echilibrat. Măsurat[2]. Moderat. Ponderat. Socotit[2].

văzdúh s.n. **1** aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, spațiu, zarișe, zări (v. *zare*), ‹pop.› vinețe (v. *vineț*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiștii duc o luptă susținută pentru evitarea poluării văzduhului.* **2** înălțimi (v. *înălțime*). *Stoluri de păsări zboară în văzduh.*

Văznesénie s.f. (*relig. creștină; înv.; și, art., Văznesenia Domnului; nm. pr.*) v. Înălțare. Ridicare.

văznesí vb. IV. refl. (*înv.*) **1** (*relig. creștină; despre Iisus Hristos; de obicei urmat de determ. „la cer”, „spre cer”*) v. Înălța. Ridica. **2** (*despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Împăuna. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi[1].

văzút[1] s.n. (*fiziol.; înv. și reg.*) v. Ochi[1]. Văz. Vedere.

văzút[2], -ă adj. **I 1** vizibil, ‹înv. și reg.› vederos. *Dimineața, câmpia este învăluită de o ceață abia văzută.* **2** (*înv.; despre însușiri, calități, raționamente, argumente etc. ale omenilor*) v. Apodictic. Categoric. Cert. Evident. Incontestabil. Indiscutabil. Indubitabil. Irefutabil. Necontestabil. Necontestat. Nediscutabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Netăgăduit. Peremptoriu. Sigur. Vădit. **II** fig. (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil.

Văzvijénie s.n. (*relig. creștină; la ortodocși; slavon.; înv.; și, art., Văzvijenia Cinstitei Cruci; nm. pr.*) v. Înălțarea Crucii (v. *înălțare*). Înălțarea Sfintei Cruci (v. *înălțare*). Ziua Crucii (v. *zi*).

váj s.m. (*reg.*) v. Bătrân. Moș. Moșneag.

vâjă s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune.

vâjâí vb. IV. intr. **1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a șuiera, a țiui, a urla, a vui, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnâi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. și pop.› a zgomota, ‹reg.› a șovăi[2], a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul vâjâie în streșinile casei. Marea vâjâie cumplit în timpul furtunii.* **2** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) a piui, a șuiera, a țiui, ‹reg.› a țistui. *Gloanțele vâjâiau în depărtare. Sabia vâjâie când despică aerul.* **3** (*fiziol.; despre sânge*) a zvâcni. *Sângele îi vâjâie în tâmple.* **4** (*rar; despre foc*) v. Dudui. Vui. **5** (*înv. și pop.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **6** (*reg.; despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) v. Hăui. Hăuli. Răsuna. Suna. Urla. Vui.

vâjâiálă s.f. **I 1** șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâire, vâjâit[1], vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. *Vâjâiala vântului se aude în streșini. Vâjâiala mării este cumplită în timpul furtunii.* **2** (*fam.*) v. Agitație. Frământare. Tulburare. Vâlvă. Zarvă. **3** (*înv.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnât. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet. **II** (*med.; fam.*) v. Amețeală. Vârtej. Vertij.

vâjâíre s.f. șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâit[1], vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet.

vâjâít[1] s.n. **I 1** șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâitură, vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. **2** freamăt, ‹fig.› geamăt. *În timpul furtunii vâjâitul copacilor este sinistru.* **3** piuială, piuit, piuitură, șuier, șuierat[1], șuierătură, țiuit, țiuitură, vâjâitură. *Soldații fugeau spre tranșee înnebuniți de vâjâitul gloanțelor.* **II** (*med.; fam.*) v. Amețeală. Vârtej. Vertij.

vâjâít[2], -ă adj. (*pop.; despre oameni*) **1** v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Turmentat.

vâjâitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*mai ales despre vânt*) șuierător, țiuitor, ‹rar› sunător. *A început să bată un vânt vâjâitor.* **2** (*despre corpuri care străbat cu viteză aerul*) piuitor, șuierător, țiuitor. *Gloanțele vâjâitoare străbat văzduhul.* **3** (*rar; despre sânge*) v. Zvâcnitor. **II** s.f. **1** (*la zmeul de hârtie*) zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*), ‹pop.› pârâitoare, ‹reg.› zvârnaică. *Vâjâitoarea este o fâșie de hârtie fixată de partea de sus a zmeului, care vibrează în bătaia vântului.* **2** (*j. de copii; reg.*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

vâjâitúră s.f. **I 1** șuier, șuierare, șuierat[1], șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1], vuiet, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. **2** piuială, piuit, piuitură, șuier, șuierat[1],

șuierătură, țiuit, țiuitură, vâjâit[1]. **II** (*med.; fam.*) v. Amețeală. Vârtej. Vertij.
vâjgău s.m. (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*).
vâjói s.n. (*reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. **2** (*prin exagerarea ideii de cantitate; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fluviu. Pârâu. Puhoi. Râu. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. Val. **3** (*geomorf., hidrol.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **4** (*geogr.*) v. Avalanșă. Lavină.
vâlcân s.m. (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*).
vâlceá s.f. (*geomorf.*) **1** vâlcică, ‹pop.› vâlcioară, ‹reg.› vâlcel, vucin. *Vâlceaua este o vale mică, îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat, cu versanții în pantă ușoară.* **2** (*înv. și pop.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad.
vâlced, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Învinețit. Vânăt. **2** (*despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) v. Învinețit. Livid. Vânăt. Verde. **3** (*despre oameni sau despre fața lor*) v. Galben. Îngălbenit. Pal. Palid. Pălit[1]. **4** (*despre ochi sau, p. ext., despre oameni*) v. Cercănat. Încercănat.
vâlcél s.n. (*geomorf.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad. **2** (*reg.*) v. Vâlcea. Vâlcică.
vâlcelúșă s.f. (*geomorf.*) vâlceluță, vâlcicuță, ‹pop.› vâlcioară.
vâlcelúță s.f. (*geomorf.*) vâlcelușă, vâlcicuță, ‹pop.› vâlcioară.
vâlcéz s.n. (*med., med. vet.; reg.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.
vâlcezeálă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.
vâlcezí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Înălbăstri. Învineți.
vâlcícă s.f. (*geomorf.*) **1** vâlcea, ‹pop.› vâlcioară, ‹reg.› vâlcel, vucin. **2** (*înv. și pop.*) v. Albie[1]. Curs[1]. Matcă. Vad.
vâlcicúță s.f. (*geomorf.*) vâlcelușă, vâlceluță, ‹pop.› vâlcioară.
vâlcioáră s.f. (*geomorf.; pop.*) **1** v. Vâlcelușă. Vâlceluță. Vâlcicuță. **2** v. Vâlcea. Vâlcică.
vâlfă s.f. (*înv.*) = vâlvă.
vâlhóvnic s.m. (*înv.*) **1** (*relig. creștină*) v. Crai. Mag[1]. **2** v. Mag[1]. Magician. Vrăjitor. **3** (*astrol.*) v. Astrolog.
vâlhovnicíe s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vâlnic s.n. (*țes.; pop.*) v. Văl. Voal.
vâlșebnicíe s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vâltoáre s.f. **I 1** (*hidrol.*) bulboană, maelstrom, ochi[1], valvârtej, vârtej, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. și reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniță, dâlbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ocheț, olcuță, otmet, sfredel, șioi[1], șipot, știbloancă, știoalnă, știolniță, știulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuș, vârteșcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are vâltori periculoase.* **2** (*meteor.; înv. și reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **3** (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă. **4** (*ind. text.; reg.*) v. Piuă. **5** (*poetic; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **6** (*poetic*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare. **II** fig. **1** agitație, animație, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermăt, viermuială, viermuire, ‹fig.› sarabandă. *Împușcăturile au produs vâltoarea mulțimii adunate în piață.* **2** tulburare, ‹fig.› înviforare, învolburare, răscolire, răvășire, ‹fig.; pop.› zădărâre, ‹fig.; înv.› uimire. *Vestea morții marelui actor le-a produs o adevărată vâltoare sufletească.* **3** ‹fig.› vârtej, volbură, ‹fig.; ital.; înv.› vortice. *Nu știe cum să scape din vâltoarea evenimentelor. Se aruncă în vâltoarea luptelor politice.*
vâlturá vb. I. **1** refl. (*înv. și reg.*) v. Învârteji. Învolbura. Zbate. **2** tr. (*ind. text.; reg.; compl. indică țesături de lână*) v. Piua[2].
vâlváie s.f. (*înv.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
vâlvă s.f. **I 1** agitație, frământare, tulburare, zarvă, ‹pop. și fam.› larmă, ‹fam.› frământătură, vâjâială, ‹fig.› mișcare, răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a stârnit o mare vâlvă.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”, „a produce”*) senzație, ‹fam.› furori (v. *furoare*), ‹fig.› zgomot. *Divorțul celor două mari staruri hollywoodiene a produs vâlvă.* **3** ‹fig.› ecou, răsunet, vuiet. *Descoperirea făcută a produs o adevărată vâlvă în lumea medicală.* **4** (*înv. și reg.*) v. Alai. Fast[1]. Pompă[2]. **5** (*înv. și reg.*) v. Faimă. Notorietate. Prestigiu. Renume. Reputație. Vază[1]. **6** (*înv. și reg.*) v. Imbold. Impuls. Impulsie. Îndemn. Mobil. Pornire. Pretext. Stimul. Stimulent. **7** (*înv. și reg.*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1]. **8** fig. (*înv.; adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) v. Apogeu. Apoteoză. Culme. Culminanță. Culminare. Culminație. Vârf. Zenit. **9** fig. (*înv.*) v. Deșertăciune. Fum. Inutilitate. Neant. Nimic. Nimicnicie. Vanitate. Zădărnicie. **II 1** (*mitol. pop.; mai ales în basme; pop.*) v. Crăiasă. Fee. Zână. Zână măiastră. **2** (*art.; mitol. pop.; reg.; și nm.pr.*) ***vâlva-codrilor*** = ***vâlva-pădurii*** v. Mama-pădurii (v. *mamă*). **3** (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune. **4** (*la pl. vâlve; mitol. pop.; reg.*) Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **5** (*în credințe și superstiții; în forma vâlfă; înv.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **6** (*relig. creștină; înv.*) v. Crai. Mag[1]. **7** (*înv.*) v. Mag[1]. Magician. Vrăjitor. **8** (*astrol.; înv.*) v. Astrolog. **III** (*rar*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
vâlvăráie s.f. (*reg.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
vâlvătáie s.f. **I 1** flăcăraie, pară[1], pălălaie, pârjol, văpaie, vâlvoare, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baburǎ, bâlbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvâială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. *Vâlvătaia se ridică spre etajele superioare ale clădirii.* **2** flacără, flamă, pară[1], văpaie, ‹poetic› lumină. *În noapte, se vede până departe vâlvătaia unui foc de tabără. Este fascinat de jocul vâlvătăilor din șemineu.* **II** fig. **1** (*adesea cu determ. care indică sursa luminoasă*) aprindere, licăr, licărire, licărit, lucire, scăpărare, scăpărat, scânteie, scânteiere, sclipeală, sclipire, sclipit[1], străfulgerare, ‹fig.› clipire, clipit, fulger, fulgerare, ochi[1], tremur, tremurare, ‹fig.; pop.› clipeală. *Admiră vâlvătaia stelelor pe cer.* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vulcanism, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca vâlvătaie în suflet.* **3** (*urmat de determ. care indică felul*) acuitate, forță, intensitate, putere, tărie, ‹fig.› adâncime, ‹fig.; înv.› pară[1], străbatere. *Bolnavul a simțit vâlvătaia durerii. A reușit cel mai bine să sugereze în romanul său vâlvătaia tensiunii sociale.*
vâlvâí vb. IV. intr. **1** (*reg.; despre pânze, steaguri, batiste etc.*) v. Fâlfâi. Flutura. **2** (*înv.; despre flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi.
vâlvâiálă s.f. (*reg.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
vâlvâitúră s.f. (*înv.*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.
vâlvoáre s.f. **I 1** flăcăraie, pară[1], pălălaie, pârjol, văpaie, vâlvătaie, ‹rar› flăcărie, pălălaică, vâlvă, vâlvorare, ‹pop.› bobot, bobotaie, ‹reg.› baburǎ, bâlbălău, pălălăială, vâlvăraie, vâlvâială, ‹înv.› vâlvaie, vâlvâitură, ‹poetic› lumină, vâltoare. **2** (*pop.; urmat de determ. „focului”*) v. Arșiță. Bătaie. Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Pară[1]. Văpaie. **3** (*hidrol.; înv.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **II** fig. (*înv.*) v. Aprindere. Ardență. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescență. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervență. Fervoare. Flacără. Foc. Incandescență. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1].
vâlvói adj. invar., s.n. **1** adj. invar. (*despre păr, barbă, pene*) ciufulit, deranjat, nearanjat, neîngrijit, zbârlit, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls[2], zborșit, ‹fam.; deprec.› nețesălat, ‹înv. și reg.› ciupos, străflocat, ‹reg.› aricit[2], borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul vâlvoi din cauza vântului.* **2** s.n. (*rar*) v. Smoc.
vâlvoiát, -ă adj. (*reg.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

vâlvorá vb. I. **1** intr. (*rar; despre flăcări, incendii etc.*) v. Extinde. Întinde. Propaga. Răspândi. **2** intr., refl. (*înv. și reg.; despre oameni sau despre fața, obrajii lor*) v. Îmbujora. Împurpura. Înflăcăra. Înfoca. Înroși. Învăpăia. Roși. Rumeni. **3** intr. (*înv.; despre obiecte, corpuri cu suprafața lucioasă pe care cade lumina*) v. Luci. Scânteia. Sclipi. Sticli. Străluci.

vâlvorâre s.f. (*rar*) v. Flăcăraie. Pară[1]. Pălălaie. Pârjol. Văpaie. Vâlvătaie. Vâlvoare.

vână vb. I. tr. **I 1** (*cineget.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) a prinde, ‹reg.› a iegări, a șoimi, a vădăzli, ‹înv.› a vânători. *Au vânat mistreții care făceau stricăciuni în curțile oamenilor.* **2** (*pesc.; înv. și pop.*) v. Pescui. Prinde. **3** (*înv.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) v. Captura. Prinde. **II** fig. **1** (*compl. indică ființe, mai ales persoane urmărite, răufăcători, inamici*) a fugări, a hăitui, a urmări. *I-au vânat pe dușmani până la graniță.* **2** (*compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) a cerceta, a iscodi, a observa, a pândi, a spiona, a urmări. *Au trimis spioni pentru a vâna tabăra inamicilor.* **3** (*compl. indică obiecte greu de obținut, ocazii etc.*) ‹fig.› a pescui. *A vânat prin magazine, să vadă dacă se mai primesc rochii de seară. A vânat ocazia și și-a cumpărat o mașină foarte bună, la mâna a doua.* **4** (*fam.; compl. indică greșeli*) v. Depista. **5** (*fam.; compl. indică mai ales femei*) v. Aborda. Acosta. Agăța. **6** (*înv.; compl. indică oameni care au alte opinii sau convingeri, în special religioase*) v. Converti.

vânál, -ă adj. (*înv.; despre sânge*) v. Venos.

vânáre[1] s.f. **I 1** (*cineget.*) prindere, vânat. *Vânarea mistreților este legală numai în timpul sezonului de vânătoare.* **2** (*cineget.; înv. și pop.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare. **3** (*pesc.; înv. și pop.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere. **II** fig. **1** ‹fig.› pescuire, ‹fig.; fam.› vânătoare. *Vânarea unei mașini bune prin târguri de profil îi ia mult timp.* **2** (*fam.*) v. Abordare. Acostare. Agățare. Agățat[1].

vânáre[2] s.f. **1** (*la ham; înv. și pop.; și, reg., art., **vânarea hamului***) ‹înv. și pop.› bucar, curar, ‹reg.› gurură, hamut, cureaua vânării (v. *curea*). *Vânarea este o curea care trece peste crupele calului.* **2** (*reg.*) v. Nojiță.

vânát s.n. **I 1** (*cineget.*) prindere, vânare[1]. **2** (*cineget.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) vânătoare, ‹rar› pușcătură, ‹înv. și pop.› vânare[1], ‹reg.› hurcuială, hurcuitoare, izgoană, vădăzlaș, vădăzlit, ‹înv.› vânătorie, vânătură[1], vânăție. *Organizează o partidă de vânat, la care sunt invitați și cîțiva oameni de afaceri străini. La sfârșitul săptămânii se va duce cu prietenii la vânat.* **3** (*pesc.; înv. și pop.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere. **II** (*concr.*) ‹înv.› vânătură[1]. *Nu a mâncat niciodată vânat.*

vână s.f. **I 1** (*anat.*) venă, ‹reg.› sfârc, viță. *Asistenta îi ia pacientului sânge pentru analize din vână.* **2** (*anat.; înv.*) ***vână cavă*** = ***vână găunoasă*** = (*art.*) ***vâna cea găunoasă*** v. Venă cavă; ***vână limfatică*** = ***vână sugătoare*** = (*la pl.*) ***vine lactee*** = (*art.*) ***vinele laptelui*** v. Vas limfatic; (*art.*) ***vâna poartă*** = ***vâna porții*** v. Venă portă. **3** (*anat.; pop.*) v. Cartilaj. Zgârci[1]. **4** (*anat.; la oameni; pop.*) v. Gambă. **5** (*anat.; pop.*) v. Ligament. Tendon. **6** (*anat.; reg.*) v. Cord. Inimă. **7** (*anat.; reg.; și, art., **vâna de la mână**, la pl. **vinile mâinilor***) v. Biceps. **8** (*fiziol.; înv.*) v. Puls. Pulsație. Undă pulsatilă. **9** fig. dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹fig.› nerv, sevă, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Vâna i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o vână inepuizabilă.* **II 1** (*mineral.*) filon. *Căutătorii de aur au dat peste o vână.* **2** (*geol.*) pânză, ‹reg.› viță. *La mare adâncime au descoperit o vână de apă.* **3** dungă, nervură, striație. *Placa de marmură albă are vine roz.* **4** ***vână de bou*** = ‹reg.› salamastră, strup. *Vâna de bou este o cravașă confecționată din ligamentul cervical posterior al boului.* **5** (*bot.; rar*) v. Nervură. **6** (*bot.; pop.*) v. Cracă. Creangă. Ramură. **7** (*hidrol.; reg.*) v. Pârâu. Râuleț. Râușor. **8** (*bot.; reg.*) ***vână-de-hamei*** v. Hamei (*Humulus lupulus*). **III 1** (*la pl. **vine**; med.; pop.*) v. Flebectazie. Venectazie. Varice. **2** (*la pl.; med.; pop.*) ***vâni cu sânge rău*** v. Hemoroizi. **3** (*la pl.; med., med. vet.; reg.*) ***vine încălecate*** v. Entorsă. Scrânteală. Scrântitură. **IV** (*la pl. **vine**; reg.*) **1** v. Nojiță. **2** v. Jartieră.

vănăt, -ă adj., s.f., s.m. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ‹înv. și pop.› pătlăginiu, ‹reg.› civit, viorint[1], vânătoi. *Cerul are o culoare vânătă. Mănâncă cu poftă o prună mare, vânătă.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) învinețit, ‹înv. și reg.› vinețit, ‹reg.› vâlced. *Are buzele vinete și ochii încercănați.* **3** (*despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) învinețit, livid, verde, ‹livr.› exsanguu, ‹reg.› vâlced. *Un bătrân, vânăt la față, moțăia pe un scaun.* **4** (*mai ales despre cai*) sur. *La trăsură are înhămat un cal vânăt.* **5** fig. (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹fig.› sterp, sur, vinețiu. *Atmosfera din orașul părăsit este vânătă.* **II** s.f. (*bot.*) **1** *Solanum melongena*; pătlăgea, pătlăgea-neagră, pătlăgea-vânătă, ‹reg.› godină[1]. **2** (*la pl. **vinete**; reg.*) v. Petunie (*Petunia hybrida*). **3** (*la pl. **vinete**; reg.*) v. Flori-de-toamnă (v. *floare*) (*Aster salignus*). **III** s.m. art. (***vânătul***; *pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

vânătâie s.f. (*med., med. vet.*) echimoză, semn, vibice, vinețeală, ‹înv. și reg.› vânătare, ‹reg.› șteaf, vâlcez, vâlcezeală, vânățau, ‹înv.› vânătură[2], ‹arg.› moveu. *Boxerul avea corpul plin de vânătăi.*

vânătăre s.f. (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.

vânătoáre s.f. **I 1** (*cineget.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) vânat, ‹rar› pușcătură, ‹înv. și pop.› vânare[1], ‹reg.› hurcuială, hurcuitoare, izgoană, vădăzlaș, vădăzlit, ‹înv.› vânătorie, vânătură[1], vânăție. *Organizează o partidă de vânătoare, la care sunt invitați și cîțiva oameni de afaceri străini. La sfârșitul săptămânii se va duce cu prietenii la vânătoare.* **2** (*pesc.; înv. și pop.*) v. Pescuire. Pescuit. Prindere. **II** fig. (*fam.*) v. Pescuire. Vânare[1].

vânătói, -oáie adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Vânăt.

vânătór s.m. **I 1** (*cineget.*) cineget, ‹astăzi rar› prinzător, ‹rar› pușcaș, ‹reg.› hurcaș, pușcător vadazlău. *Vânătorii își împart, la sfârșit, trofeele.* **2** (*pesc.; înv. și pop.; și **vânător de pește***) v. Pescar. Pescuitor. **3** (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*). **4** (*ornit.; reg.*) v. Erete. Erete-de iarnă. Erete-pitic. Gaia-găinilor (v. *gaie*). Șoim. Șoim-de-iarnă. Șoim-pitic. Șoimuleț-de-iarnă. Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*). Vindereu (*Falco columbarius aesalon*). **5** (*art. **Vânătorul**; astron.; înv.; nm. pr.*) v. Capricornul. **II** fig. **1** ‹fig.› pescuitor. *Este un mare vânător de chilipiruri.* **2** (*relig.; înv.; și **vânător de oameni***) v. Apostol. Ucenic.

vânătorésc, -eáscă adj. (*cineget.*) cinegetic. *Are multe trofee vânătorești.*

vânătorí vb. IV. tr. (*cineget.; înv.; compl. indică animale sălbatice sau păsări sălbatice*) v. Prinde. Vâna.

vânătoríe s.f. (*înv.*) **1** (*cineget.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare. **2** v. Pescuire. Pescuit. Prindere.

vânătúră[1] s.f. (*înv.*) **1** (*adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare. **2** v. Vânat.

vânătúră[2] s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vinețeală.

vânățáuă s.f. (*med., med. vet.; reg.*) = vinețea.

vânățíe s.f. (*cineget.; înv.; adesea constr. cu vb. ca „a se duce”, „a ieși”, „a merge” etc. și precedat de prep. „la”*) v. Vânat. Vânătoare.

vândút, -ă adj., s.f. **1** adj. ‹reg.› petrecut. *Nu-și mai poate recupera bunurile vândute. Marfa vândută nu se schimbă.* **2** s.f. fig. (*înv.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

vângău s.m. (*iht.; reg.*) v. Avat (*Aspius aspius*).

vânj s.m., s.n. **I** s.m. (*bot.; pop.*) v. Ulm. Ulm-pedunculat. Velniș (*Ulmus laevis*). **II 1** s.n. (*reg.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** s.m. (*înv.*) v. Elasticitate. Flexibilitate. Mlădiere. Suplețe.

vânjós, -oásă adj. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid,

tare, viguros, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înșpițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, pututˢ², socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană vânjoasă, care muncește din greu.* **2** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat⁴, musculos, robust, solid, viguros, voinic, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup vânjos, ca de atlet.* **3** (*glum.; despre băuturi*) v. Concentrat. Tare. Vârtos.

vânjoșá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; reg.; compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica.

vânjoșénie s.f. (*pop.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

vânjoșíe s.f. (*pop.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

vânós, -oásă adj. **1** (*astăzi rar*) v. Venos. **2** (*pop.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **3** (*anat., med., med. vet.; fam.; despre țesuturi*) v. Fibros. Îngroșat. Scleros. **4** (*fam.; mai ales despre carnea de proastă calitate*) ‹fam.› teios.

vânslă s.f. (*mar.; reg.*) = vâslă.

vânt s.n. **I 1** (*art.; meteor.; reg.*) ***vântul austrului*** = ***vântul negru*** v. Austru. **2** (*mai ales la pl. vânturi; fiziol.; pop.* și *fam.; de obicei constr. cu vb. „a trage”*) v. Flatulență. Gazˡ. **3** (*mai ales la pl. vânturi; pop.*) v. Aerˡ. **II** (*bot.; reg.*) v. Gogoașă (*Globaria gigantea*).

vântă¹ s.f. (*înv.*) **1** v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **2** (*relig.*) v. Izbăvire. Mântuire. Purificare. Redempțiune. Salvare. **3** v. Speranță.

vântă² s.f. (*înv.*) v. Glorie. Grandoare. Măreție. Mărire. Slavă. Splendoare.

vântăráie s.f. (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

vânteálă s.f. (*agric.; reg.*) v. Mașină de vânturat. Morișcă. Vânturătoare (v. *vânturător*).

vânticél s.n. (*meteor.*) vântișor, vântuleț, ‹rar› vântușor, ‹pop.› vânturel, ‹înv. și reg.› vântucel, ‹reg.› vântuș, vântușel, vântuț, ‹înv.› aburel.

vântișór s.n. (*meteor.*) vânticel, vântuleț, ‹rar› vântușor, ‹pop.› vânturel, ‹înv. și reg.› vântucel, ‹reg.› vântuș, vântușel, vântuț, ‹înv.› aburel.

vântoáică s.f. (*meteor.; pop.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

vântoáie s.f. (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

vântós, -oásă adj., s.f. **I** adj. **1** (*meteor.; reg.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios. **2** (*med.; înv.*) v. Flatulent. **3** fig. (*înv.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușorˢ². Ușuratic. Vânturatic. Zburdalnic. Zvânturat. Zvânturatic. **II** s.f. **1** (*meteor.; pop.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **2** (*pop.*) v. Trombă. Vârtej. **3** (*la pl. **vântoase**; mitol. pop.; pop.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **4** (*la pl. **vântoase**; reg.*) v. Babele (v. *babă*). Zilele babei (v. *zi*). Zilele babelor (v. *zi*).

vântoșéle s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

vântrél s.m. (*ornit.; reg.*) = vânturel.

vântucél s.n. (*meteor.; înv. și reg.*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vântuíre s.f. (*meteor.; înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

vântuít, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

vântuléț s.n. (*meteor.*) vânticel, vântișor, ‹rar› vântușor, ‹pop.› vânturel, ‹înv. și reg.› vântucel, ‹reg.› vântuș, vântușel, vântuț, ‹înv.› aburel.

vântură vb. I. **I** tr. **1** (*agric.; compl. indică semințe, boabe de cereale*) a triora, ‹reg.› a pălăi. *A vânturat boabele de grâu pentru ca vântul să împrăștie impuritățile ușoare.* **2** (*agric.; compl. indică cereale*) ‹reg.› a pălui, a plăsui, a zdruhăi, a zvântura. *Boabele de ovăz au fost vânturate pentru a se preveni încingerea sau mucegăirea lor.* **3** tr. (*pop.; compl. indică varza sau moarea de varză*) v. Pritoci. **4** fig. (*compl. indică armate, grupuri de răufăcători etc.*) a împrăștia, a risipi, ‹fig.› a spulbera. *Ostașii lui Ștefan i-au vânturat pe turci.* **II 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.*) a agita, a clătina, a fâlfâi, a flutura, ‹fam.› a fluștura, ‹înv. și reg.› a pălăi, a pălălăi, a zbura, ‹reg.› a mătăhăi, mătălăi. *După ostilități, un soldat din trupele învinse vântură un steag alb, în semn de capitulare.* **2** tr. (*fam.; compl. indică știri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duceˢ². Împrăștia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **3** tr. (*fam.; compl. indică informații false*) v. Colporta. **4** intr. (*poetic; despre păsări; de obicei urmat de determ. „din aripi”*) v. Fâlfâi. Flutura. Pâlpâi. **5** tr. fig. (*rar; compl. indică oameni*) v. Alarma. Alerta. Angoasa. Frământa. Impacienta. Intriga. Îngrijora. Neliniști. Preocupa. Speria. Tulbura. **III 1** refl. (*despre ființe*) a se perinda, a se succeda, a trece. *Prin magazine se vântură mulți oameni.* **2** tr. fig. (*compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) a bate, a colinda, a cutreiera, a măsura, a parcurge, a străbate, a umbla, ‹fig.› a treiera. *Toată ziua vântură străzile.* **IV 1** tr. (*înv. și reg.; compl. indică încăperi, spații închise etc.*) v. Aera. Aerisi. Ventila. **2** intr. (*reg.; despre vânt*) v. Bate. Sufla. Trece.

vânturár s.m., s.n. (*înv.*) **1** s.m. v. Aventurier. **2** s.n. v. Evantai.

vânturâre s.f. **I 1** (*agric.*) vânturatˡ, ‹pop.› vânturătură, ‹reg.› păluire, păluit. *Vânturarea semințelor se face manual sau cu mașina de vânturat.* **2** fig. (*rar*) v. Agitare. Agitație. Alarmă. Convulsie. Efervescență. Excitație. Frământare. Furtună. Îngrijorare. Larmă. Neastâmpăr. Neliniște. Trepidație. Vibrare. Vibrație. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. Zvârcolire. **II** (*fam.*) **1** v. Difuzare. Difuziune. Propagare. Răspândire. Transmitere. **2** v. Colportare. Colportaj. **III** (*înv. și reg.*) v. Aeraj. Aerare. Aerație. Aerisire. Aerisitˡ. Ventilaj. Ventilare. Ventilație.

vânturârițá s.f. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

vânturáșcă s.f. (*meteor.; înv.*) **1** v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **2** v. Ciclon. Ciclon tropical. Taifun. Uragan.

vânturátˡ s.n. (*agric.*) vânturare, ‹pop.› vânturătură, ‹reg.› păluire.

vânturát², -ă adj. fig. (*înv.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușorˢ². Ușuratic. Vânturatic. Zburdalnic. Zvânturat. Zvânturatic.

vânturátic, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușorˢ², ușuratic, zvânturat, zvânturatic, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, mistocar, ‹reg.› păsăratic, schitaciˡ, sprințar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturatˢ², vânturos, zburdatic. *În tinerețe a fost o persoană vânturatică. Are o fire vânturatică.*

vântură-lume s.m. (*pop.*) v. Aventurier.

vântură-țară s.m. (*pop.*) v. Aventurier.

vântură-vorbe s.m. (*pop. și fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

vânturătór, -oáre s.f., s.m. **I** s.f. (*agric.*) **1** mașină de vânturat, morișcă, ‹reg.› moară, vânteală, vântureșcă, vânturișcă, vârtealău. *Vânturătoarea este folosită la curățatul cerealelor, al semințelor de leguminoase, al plantelor tehnice etc. de impurități ușoare, cu ajutorul unui curent de aer.* **2** (*înv. și reg.*) ‹reg.› lingura-vântului (v. *lingură*), sădeșcă, vântureșcă, vânturișcă, vânturoașcă. *Vânturătoarea este o unealtă din lemn, de forma unei lopeți scobite, care se utilizează la vânturatul semințelor, al boabelor de cereale etc.* **3** (*reg.*) v. Trior. **4** (*reg.*) v. Batoză. Mașină de treierat. Treierătoare. **II** s.m., s.f. (*pop.*) v. Aventurier. **III** s.f. **1** (*j. de copii; reg.*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **2** (*electron.; înv.*) v. Ventilator.

vânturătúră s.f. (*pop.*) **1** (*agric.*) v. Vânturare. Vânturatˡ. **2** (*concr.*) v. Pleavă.

vânturél s.m., s.n. **I** s.m. (*ornit.*) **1** (*și **vânturel-roșu, vânturel-ruginiu***) *Falco tinnunculus*; erete, erete-roșu, vindereu, ‹pop.› uli-de-pasăre (v. *uliu*), uli-vrăbier (v. *uliu*), ‹reg.› închinător, marinică, șurligaie, șușugaie, vetrușcă, vinderel-de-turnuri, vinderel-roșu, vrăbier. **2** (*și **vânturel-de-seară, vânturel-închis-de-seară, vânturel-vânăt***) *Falco vespertinus*; erete, erete-de-noapte, erete-de-seară, șoimuleț-de-seară, vindereu, ‹reg.› șurligaie,

șușugaie, vinderel-cu-picioare-roșii, vinderel-de-seară. **3** ***vânturel-mic*** = *Falco naumanni*; erete, erete-roșu-mic, vindereu, ‹reg.› vinderel-cu-ghiare-galbene, vinderel-mic. **4** (*reg.; în forma* ***vântrel***) v. Erete. Erete-de-iarnă. Erete-pitic. Gaia-găinilor (v. *gaie*). Șoim. Șoim-de-iarnă. Șoim-pitic. Șoimuleț-de-iarnă. Șoimuleț-pitic. Uliul-vrăbiilor (v. *uliu*). Vindereu (*Falco columbarius aesalon*). **5** (*reg.; în forma* ***venturel***) v. Cormoran (*Phalacrocorax carbo*). **II** s.n. (*la pl.* ***vânturele***; *bot.*) v. Adormițele. Dediței. Sisinei (v. *sisinel*) (*Pulsatilla pratensis*). **III** s.n. (*meteor.; pop.*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vânturéșcă s.f. (*agric.; reg.*) **1** v. Vânturătoare (v. *vânturător*). **2** v. Mașină de vânturat. Morișcă. Vânturătoare (v. *vânturător*). **3** v. Trior.

vânturíș s.n. (*geomorf., hidrol.; reg.*) v. Cascadă. Cataractă. Cădere de apă.

vânturíșcă s.f. (*agric.; reg.*) **1** v. Vânturătoare (v. *vânturător*). **2** v. Mașină de vânturat. Morișcă. Vânturătoare (v. *vânturător*).

vânturíțe s.f. pl. (*mitol. pop.; reg.*) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).

vânturoâșcă s.f. (*agric.; reg.*) v. Vânturătoare (v. *vânturător*).

vânturós, -oâsă adj. **I** (*meteor.; reg.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Vijelios. Viforos. **II** fig. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zburdalnic. Zvânturat. Zvânturatic. **2** v. Contestabil. Discutabil. Improbant. Incert. Îndoielnic. Nesigur. **3** (*despre știri, informații, afirmații, argumente etc.*) v. Eronat. Fals. Greșit. Incorect. Inexact. Necorect. Neexact. Nefondat. Neîntemeiat. Sofistic.

vântúș s.n. (*meteor.; reg.*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vântușél s.n. (*meteor.; reg.*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vântușór s.n. (*meteor.; rar*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vântúț s.n. (*meteor.; reg.*) v. Vânticel. Vântișor. Vântuleț.

vânúță s.f. (*anat.*) **1** (*înv.* și *reg.*) v. Vinișoară. **2** (*înv.*) v. Vinișoară.

vânzăr s.m. (*înv.*) v. Trădător. Vânzător.

vânzâre s.f. **I 1** (*com.*) desfacere, difuzare, plasare, vindere, ‹înv.› debit, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Vânzarea cărților la un preț moderat este o decizie înțeleaptă a editorilor.* **2** (*econ., com.; constr. mai ales cu vb. „a avea”*) dever[2], ‹pop. și fam.› alișveriș. *Magazinul, fiind plasat într-o zonă intens circulată, are mare vânzare.* **3** (*concr.; econ.; înv.* și *pop.*) v. Articol. Marfă. Produs. **II** trădare, ‹înv.› prodiție, prodosie, trădăciune, trădământ, ‹fig.; înv.› lepădare, ‹arg.› păcură, petitorie, trânteală. *Vânzarea țării este unul dintre cele mai josnice acte ale unui om.*

vânzáș s.m. (*com.; în opoz. cu „cumpărător”; înv.*) v. Vânzător.

vânzătór, -oâre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*com.; în opoz. cu „cumpărător”*) ‹înv.› vânzaș. *Vânzătorul numără restul în fața clientului.* **2** s.f. (*com.; înv.*) v. Desfacere. Difuzare. Plasare. Vindere. Vânzare. **3** s.f. (*concr.; econ.; înv.*) v. Articol. Marfă. Produs. **II 1** s.m., s.f. iudă, trădător. *Cei doi prieteni ai săi s-au dovedit a fi niște vânzători.* **2** adj., s.m., s.f. trădător, ‹înv.› proditor, prodot, vânzar, ‹arg.› peținor. *Vânzătorii de țară au fost expulzați.*

vânzătúră s.f. (*înv.*) **1** (*com.*) v. Desfacere. Difuzare. Plasare. Vindere. Vânzare. **2** (*concr.; econ.*) v. Articol. Marfă. Produs.

vânzoâlă s.f. (*reg.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vânzóc s.m. (*reg.*) v. Cocoloș. Ghemotoc. Mototol.

vânzól s.n. (*reg.*) **1** v. Agitare. Agitație. Clocot. Frământare. Freamăt. Învălurare. Învolburare. Tălăzuire. Tulburare. Tumult. Vuiet. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vânzoleâlă s.f. (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

vânzolí vb. IV. **1** refl. (*pop.* și *fam.; despre ființe*) v. Foi. Frământa. Perpeli. Răsuci. Suci[2]. Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli. **2** refl. (*pop.* și *fam.; despre ființe*) v. Perpeli. Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli. **3** tr. (*pop.* și *fam.; compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) v. Deranja. Răscoli. Răvăși. Zăpăci. **4** tr. (*pop.* și *fam.; compl. indică ape, valuri*) v. Învolbura. Răscoli. Tulbura. **5** refl. recipr. (*pop.; despre oameni*) v. Bate. Întrece. Lupta. Măsura. **6** refl. (*fam.; despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui.

vânzolíre s.f. **1** (*pop.* și *fam.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire. **2** (*fam.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire. **3** (*fam.*) v. Agitare. Agitație. Clocot. Frământare. Freamăt. Învălurare. Învolburare. Tălăzuire. Tulburare. Tumult. Vuiet. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

vânzolít s.n. (*fam.*) **1** v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire. **2** v. Agitare. Agitație. Clocot. Frământare. Freamăt. Învălurare. Învolburare. Tălăzuire. Tulburare. Tumult. Vuiet. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

vârâciós, -oâsă adj. (*fam.; despre oameni*) v. Băgăreț. Înfigăreț.

vârâre s.f. **1** băgare, băgat, introducere, vârât. *Vârârea rufelor în mașina de spălat îi ia câteva secunde.* **2** băgare, băgat, introducere, punere, vârât. *După vârârea puilor în coș, a plecat la piață pentru a-i vinde.* **3** băgare, băgat, introducere, trecere, vârât. *Vârârea acței în ac este dificilă pentru cei care nu au vederea bună.* **4** băgare, intrare, vârât. *Vârârea în pat era obligatorie din cauză că avea febră.* **5** împlântare, înfigere. *Vârârea stâlpului în pământ s-a făcut cu dificultate.*

vârât s.n. **1** băgare, băgat, introducere, vârâre. **2** băgare, băgat, introducere, punere, vârâre. **3** băgare, băgat, introducere, trecere, vârâre. **4** băgare, intrare, vârâre.

vârâtoáre s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

vârcât, -ă adj. (*reg.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

vârcă s.f. (*reg.*) **I 1** (*mai ales la pl.* ***vârci***) v. Dungă. Linie. Vargă. **2** v. Vargă. **II** (*med., med. vet.*) v. Umflătură.

vârcălui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică aluat*) v. Soage.

vârcól s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

vârcolác s.m. **1** (*în credințe și superstiții*) pricolici, ‹înv. și pop.› zvârcolac. *Se crede că vârcolacii provoacă neplăceri celor pe care îi întâlnesc noaptea.* **2** (*mitol. pop.; pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

vârcolí vb. IV. refl. (*înv.* și *reg.; despre ființe*) v. Zbate. Zvârcoli.

vârdáre s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocănitoare. Ghionoaie (*Picus* și *Dryocopus*). **2** (*și* ***vârdare-de-zăvoi***) v. Ciocănitoare-sură (*Picus canus*). **3** (*și* ***vârdare-verde***) v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*). **4** v. Sticlete (*Carduelis carduelis*). **5** ***vârdare-neagră*** v. Ciocănitoare-neagră (*Dryocopus martius*); ***vârdare-pestriță*** v. Ciocănitoare-pestriță-mare (*Dendrocopus major pinetorum*).

vârdăríță s.f. (*ornit.; reg.*) Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

vârdină s.f. (*reg.*) **I 1** (*la scară*) v. Carâmb. **2** (*la fântână*) v. Cumpănă. **3** v. Ciutură. Găleată. **4** (*gosp.*) v. Cobiliță. **II** (*anat.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

vârf s.n. **I 1** (*geomorf.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”*) coamă, creastă, creștet, culme, înălțime, pisc, țugui, ‹rar› obârșie, ‹pop.› sus, ‹înv. și reg.› smicea, vârvare, ‹reg.› cornet[3], mormondol, păzui, picui, piscan, spic, tigvă, titilă, țiclă, țiclău[2], țiclet, țicloi[2], țiclui, țicman, țicmă, țicmău, țicui, țiflan, țiflă, țifleică, țoampă, țuțudan, țuțui[1], țuțur, ‹înv.› suiș, ‹poetic› dinte, ‹fig.; rar› tărie. *Pe vârful muntelui a fost ridicată o cruce.* **2** (*la obiecte*) bot, cap, capăt, cioc[2], ‹reg.› moțoțoi. *Vârful cizmelor este plin de noroi.* **3** apex, cap, capăt, creștet, extremitate. *În zare se observă vârful piramidei.* **4** colț, ‹reg.› bonț. *S-a tăiat în vârful ascuțit al unei pietre.* **5** (*anat.; la degete*) buric, ‹reg.› vârfete. *A sfărâmat bucățele de*

pâine cu vârfurile degetelor pentru a le da la porumbei. **6** (*coregr.*) poantă. *Balerinele dansează pe vârfuri.* **7** (*bot.*) ***vârf vegetativ*** = con vegetativ. *Din vârful vegetativ se dezvoltă tulpina, ramurile și organele anexe ale acestora.* **8** (*bot.; reg.*) v. Eflorescență. Inflorescență. **9** (*la opinci; reg.*) v. Gurgui. **10** (*mar.; reg.*) v. Bot. Pisc. **11** (*la fusul de tors; reg.*) v. Prâsnel. Sfârlează. Titirez. **12** (*la bici; reg.*) v. Sfârc. Șfichi. **13** (*art.; anat.; reg.*) ***vârful pieptului*** v. Furca pieptului (v. *furcă*); (*la oameni*) ***vârful spetei*** = ***vârful spetelor*** v. Coloană vertebrală. Rahis. Șira spinării (v. *șir*). **II** fig. **1** top[2]. *Cunoscuta cântăreață se află în vârf.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a fi” „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culme, culminanță, culminare, culminație, zenit, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Actorul a ajuns în vârful carierei sale.* **3** (*fam.*) v. Superior. Șef. **4** (*fam.; de obicei urmat de determ. în gen.*) v. Conducător. Fruntaș. Lider. Părinte. Șef. **5** (*milit.; fam.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

vârféte s.n. (*reg.*) **1** (*la opinci*) v. Gurgui. **2** (*anat.; la degete*) v. Buric. Vârf.

vârfșciór s.n. (*reg.*) v. Vârfuleț. Vârfușor.

vârfuít, -ă adj. (*înv. și reg.; mai ales despre obiecte*) v. Ascuțit[2]. Țuguiat.

vârfulét s.n. **1** (*geomorf.*) pisculeț, piscușor, vârfușor, ‹pop.› vârfurel, vârfuț, ‹reg.› piscotei, vârșel. **2** vârfușor, ‹pop.› vârfuț, ‹reg.› vârfșcior. *Vârfuletul sabiei-jucărie este bont.*

vârfurél s.n. (*geomorf.; pop.*) v. Pisculeț. Piscușor. Vârfuleț. Vârfușor.

vârfușór s.n. **1** (*geomorf.*) pisculeț, piscușor, vârfuleț, ‹pop.› vârfurel, vârfuț, ‹reg.› piscotei, vârfșcior, vârșel. **2** vârfuleț, ‹pop.› vârfuț, ‹reg.› vârfșcior.

vârfúț s.n. (*pop.*) **1** (*geomorf*) v. Pisculeț. Piscușor. Vârfuleț. Vârfușor. **2** v. Vârfuleț. Vârfușor.

vârhóvnic s.m. (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef.

vârî vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, ființe, părți ale corpului lor etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a introduce. *A vârât rufele în mașina de spălat. Și-a vârât picioarele în apa râului.* **2** tr. (*compl. indică obiecte, ființe etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „în” sau de adv. de loc*) a băga, a introduce, a pune. *A vârât creioanele în sertarul biroului. A vârât puii într-un coș și i-a dus în piață pentru a-i vinde.* **3** tr. (*compl. indică obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „prin”*) a băga, a introduce, a trage, a trece. *Bătrâna vârâ ața prin urechea acului cu dificultate.* **4** tr. (*compl. indică obiecte ascuțite sau părți ascuțite ale unor obiecte; urmat de determ. introduse prin prep. „în”*) a băga, a implanta, a împlânta, a înfige, a țintui, ‹rar› a împunge, ‹pop.› a pune, ‹înv. și reg.› a petrece, ‹reg.› a înfipta, a înflinta. *A vârât bine stâlpul în pământ.* **5** tr. (*compl. indică fesuri, pălării, căciuli, bonete etc.*) a băga, a îndesa, a înfunda, a trage, ‹pop.› a plesni, ‹fam.› a tufli. *Fiind frig, îi vără fesul pe cap.* **6** tr. a afunda, a băga, a cufunda, a înfunda, ‹fig.› a îngropa. *Și-a vârât nasul în fular din cauza frigului.* **7** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”, „între”, „printre”, „după” sau de adv. de loc*) a se băga, a intra. *S-a vârât în pat din cauză că avea febră. S-a vârât sub streașină când a început ploaia. S-a vârât printre cei adunați în piața centrală a orașului pentru a i se pierde urma.* **8** refl. (*despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în”, „sub”*) a se ascunde, a se băga, ‹reg.› a se turtuși. *Pisica s-a vârât sub fotoliu.* **9** tr. (*compl. indică oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în”, „la”*) a băga, a închide, a înfunda, a pune, ‹înv.› a periorisi, ‹fig.; fam.› a turna[1]. *L-a vârât în arestul poliției.* **II 1** refl. (*despre ființe*) a se băga, a se îmbulzi, a se împinge, a se îndesa, a se înghesui, a se îngrămădi. *La începerea meciului, suporterii se vără unii în alții pentru a-și găsi locurile cele mai bune.* **2** refl. (*despre oameni*) a se insinua, a intra, a se strecura, ‹fig.› a se infiltra. *Polițistul a reușit să se vâre în grupul infractorilor.* **3** tr. (*compl. indică oameni*) a antrena, a împinge, a târî. *Adesea îl vără în acțiuni periculoase.* **4** tr., refl. (*adesea fig.; compl. sau sub. indică sentimente, senzații, idei, stări etc.*) a (se) băga, ‹fig.› a (se) infiltra, a (se) insinua, a (se) strecura. *Nedreptățile au vârât ura în sufletele lor. Tristețea i s-a vârât iremediabil în suflet.* **5** tr. (*econ.; compl. indică sume de bani*) a băga, a investi, a plasa, a pune, ‹înv.› a tuna. *A vârât o sumă importantă de euro într-o afacere.* **6** refl. (*pop. și fam.; despre oameni; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”*) v. Amesteca. Interveni. **7** refl. (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi.

vârlán s.m. **I** (*iht.*) **1** (*reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*). **2** (*reg.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*). **3** (*înv.*) v. Anghilă. Țipar (*Anguilla anguilla*). **4** (*înv.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **II** (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

vârlár s.m. (*iht.; reg.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*).

vârlâv, -ă adj. (*reg.*) **I** (*despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuț. Plin. Rotofei. Rotund. **II 1** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu. **2** (*despre oameni*) v. Abil. Destoinic. Deștept. Dibaci. Industrios. Ingenios. Iscusit. Isteț. Îndemânatic. Măiestru. Priceput. **3** (*despre oameni*) v. Activ. Harnic. Industrios. Laborios. Muncitor. Neobosit. Neostenit. Sârguincios. Sârguitor. Silitor. Străduitor. Vrednic. Zelos.

vârlă s.f. (*iht.; reg.*) **1** v. Știuculiță. **2** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

vârlău s.m. (*iht.; reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*).

vârligoánță s.f. (*iht.; reg.*) **1** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârlugă, vâslă, zmorlă, zvârlugă. **2** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

vârlúgă s.f. (*iht.*) **1** (*pop.; și* ***vârlugă-de-nisip***, ***vârlugă-pestriță***) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **2** (*reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vâslă, zmorlă, zvârlugă. **3** (*reg.*) v. Babușcă. Babușcă-albă. Ocheană (v. *ochean*[2]) (*Rutilus rutilus*). **4** (*reg.*) v. Grindel. Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus*). **5** (*reg.*) v. Ocheană (v. *ochean*[2]). Roșioară (v. *roșior*) (*Scardinius erythrophthalmus*). **6** (*reg.*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*). **7** (*reg.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*). **8** (*reg.*) ***vârlugă-cârnească*** v. Nisipar. Nisipariță. Nisiparniță (*Cobitis caspia romanica*).

vârpálí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe*) v. Foi. Frământa. Perpeli. Răsuci. Suci[2]. Zbate. Zbuciuma. Zvârcoli.

vârsát s.n. (*bot.; reg.; și art.,* ***vârsatul-pământului***, ***vârsatul-trifoiului***) v. Cârcel. Gălbează. Torțel (*Cuscuta trifolii*).

vârstá vb. I. tr. (*pop.; compl. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Dunga. Tărca. Vărga.

vârstât, -ă adj. (*pop.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) v. Bălțat. Dungat. Tărcat. Vărgat. Zebrat.

vârstă[1] s.f. **A I 1** etate, ‹înv. și reg.› timp, ‹înv.› crescut[1], vreme, ‹grec.; înv.› ilichie. *Are vârsta de 40 de ani.* **2** (*art.* ***vârsta***; *precedat de prep. „de” și urmat de o determ. în gen.*) ‹pop.› seama (v. *seamă*). *Prietena lui este de vârsta mea.* **3** (*înv.*) v. Vechime. Vetustate. Vetustețe. **4** (*jur.; înv.*) ***vârstă legală*** v. Majorat[1]. Majoritate. Majoritate civilă. **II** (*înv.; de obicei urmat de determ. care indică dimensiunea*) v. Înălțime. Mărime. Statură. Talie. **B I 1** (*înv. și pop.; urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) v. Epocă. Eră. Ev. Perioadă. Secol. Timp. Veac. Vreme. **2** (*înv. și pop.; indică o perioadă de timp considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.*) v. Epocă. Eră. Ev. **3** (*art.; arheol.; înv.*) ***vârsta bronzului*** = ***vârsta de bronz*** v. Epoca bronzului (v. *epocă*). Epoca de bronz (v. *epocă*); ***vârsta de fier*** = ***vârsta fierului*** v. Epoca de fier (v. *epocă*). Epoca fierului (v. *epocă*). **4** (*art.; ist.; înv.; nm. pr.*) ***Vârsta de Mijloc*** v. Evul de Mijloc (v. *ev*). Evul Mediu (v. *ev*). **II** (*înv.*) ***vârstă de vreme*** v. Durată. Interval. Întindere. Perioadă. Răstimp. Timp.

vârstă[2] s.f. **I 1** (*constr.; pop.*) v. Brâu. Dungă. **2** (*pop.*) v. Dungă. Linie. Vargă. **3** (*ind. text.; reg.*) v. Jurubiță. **4** (*mai ales la la obiectele de îmbrăcăminte; reg.*) v. Bufă. Creț. Cută. Fald. Godeu. Pliseu. Pliu. **5** (*anat.; reg.*) v. Crestătură. Creț. Cută. Dungă. Încrețire. Încrețitură. Rid. Zbârcitură. **II** (*reg.*) **1** (*de*

obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul) v. Buchet. Mănunchi. **2** (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Şuviţă. **3** (*la oameni sau la unele animale şi păsări; în forma* ***vârstă***) v. Ciuf. Moţ.

vârstătúră s.f. (*reg.*) v. Dungă. Linie. Vargă.

vârstnic, -ă adj. **1** (*în opoz. cu „tânăr"; despre fiinţe*) bătrân, ‹înv. şi pop.› vechi[2], ‹fam.› expirat, ‹înv. şi reg.› mator, ‹fig.› iernatic, ‹arg.› purisan, puriu. *Bunicul ei este vârstnic.* **2** (*despre fiinţe; indică stadiul dezvoltării lor*) adult, mare[1], matur. *Poate să-şi ia responsabilităţile unei familii întrucât este om vârstnic.* **3** (*jur.; în opoz cu „minor"; înv.; despre oameni*) v. Major.

vârstnicíe s.f. **1** (*biol.; înv. şi reg.*) v. Maturitate. **2** (*jur.; înv.*) v. Majorat[1]. Majoritate. Majoritate civilă.

vârşă s.f. (*pesc.; reg.; şi* ***vârşă cu ochiuri, vârşă de plasă***) v. Leasă. Vintir.

vârşegút s.n. (*bot.; reg.*) v. Copil[2].

vârşél s.m., s.n. (*reg.*) **1** s.m. (*geomorf*) v. Pisculeţ. Piscuşor. Vârfuleţ. Vârfuşor. **2** s.n. (*la pl.* ***vârşeie***) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.

vârşóg s.n. (*pesc.; reg.*) ‹reg.› pocriş[1]. *Vârşogul este gura vintirului.*

vârteá s.f. (*tehn.; înv.*) v. Filet. Ghivent.

vârtealắu s.n. (*agric.; reg.*) v. Maşină de vânturat. Morişcă. Vânturătoare (v. *vânturător*).

vârtecâp s.m. (*ornit.; reg.*) v. Capîntorturâ (*Jynx torquilla*).

vârtecúş s.n. (*reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **2** v. Trombă. Vârtej. **3** (*în părul oamenilor*) v. Vârtej.

vârtéj s.n. **I 1** (*hidrol.*) bulboană, maelstrom, ochi[1], valvârtej, vâltoare, volbură, ‹rar› scoc, ‹înv. şi reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniţă, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ocheţ, olcuţă, otmet, sfredel, şioi[1], şipot, ştibloancă, ştioalnă, ştiolniţă, ştiulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuş, vârteşcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are vârtejuri periculoase.* **2** trombă, ‹rar› sul. *Părul îi este răsfirat de un vârtej de vânt.* **3** (*meteor., hidrol.*) turbion. *Vârtejul de aer este mişcarea spiralată a aerului (în jurul unui punct oarecare), datorată în general încălzirii puternice a suprafeţei active. Vârtejul de apă este deplasarea apei în jurul unei axe verticale sau uşor oblice.* **4** (*şi* ***vârtej de praf***) coloană, sul, trâmbă, ‹pop.› volbură. *În spatele automobilului se ridică un vârtej de praf.* **5** trombă, ‹pop.› vântoasă (v. *vântos*), ‹reg.› vârtecuş, vârteşcă. *Vântul ridică un vârtej de zăpadă.* **6** (*în părul oamenilor*) ‹reg.› colac, spârnel, vârtecuş. *Are un vârtej în creştetul capului.* **7** (*med.*) ameţeală, vertij, ‹fam.› vâjâială, vâjâit[1], vâjâitură, ‹înv.› scutură. *Era să cadă din cauza vârtejului.* **8** (*art.; anat.; reg.*) ***vârtejul capului*** v. Creştet. Sinciput. Vertex. **9** (*reg.*) v. Cot. Cotitură. Curbă. Întorsătură. Întorsură. Întortocheturâ. Meandru. Ocol. Răsucitură. Serpentină (v. *serpentin*). Sinuozitate. Şerpuială. Şerpuire. Şerpuitură. Turnantă (v. *turnant*). **10** (*miner.; reg.*) v. Puţ. **11** fig. ‹fig.› vâltoare, volbură, ‹fig.; ital.; înv.› vortice. *Nu ştie cum să scape din vârtejul evenimentelor. Se aruncă în vârtejul luptelor politice.* **12** fig. (*rar*) v. Chin. Foc. Frământare. Iad. Măcinare. Rană. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. **II 1** (*tehn.; la car sau la căruţă*) căpătâi, ‹reg.› bâbut, feleherţ, pod[1], scăunaş, sferdeteu. *Vârtejul se află deasupra perinocului de pe osia de dinainte.* **2** (*tehn.; în dogărie*) ‹reg.› şaitău, şurub. *Vârtejul este o unealtă de dogărie care serveşte la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc.* **3** (*tehn.; la moară*) ‹reg.› scripeţi (v. *scripete*), scrivac, şurub. *Vârtejul ajută la ridicarea sau la coboarârea pietrii morii.* **4** (*pesc.*) baran, berbec, ‹reg.› mitroacă. *Pe vârtej se înfăşoară frânghiile năvodului la tragerea acestuia prin apă.* **5** (*tehn.; pop.*) v. Cric[2]. Vinci. **6** (*tehn.; reg.*) v. Macara. **7** (*la car; reg.*) v. Posteucă. **8** (*la car sau căruţă; reg.*) v. Ceatlău. Cruce. **9** (*tehn.; la războiul de ţesut; reg.*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor. **10** (*tehn.; în rotărie; reg.*) v. Strujniţă. Strung. **11** (*tehn.; în dulgherie, în tâmplărie etc.; reg.*) v. Coarbă. **12** (*ind. casnică; reg.*) v. Vârtelniţă. **13** (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob. **14** (*tehn.; la joagăr; reg.*) v. Cocârlă. Crivală. Manivelă. **15** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Posadă[1]. Schimbătoare (v. *schimbător*). **III** (*art.; bot.*) ***vârtejul-pământului*** = **a** *Pedicularis verticillata*; darie, ‹reg.› păducheliţă, păducher, păducherniţă; **b** (*rar*) v. Darie (*Pedicularis sceptrum carolinum*); **c** (*reg.*) v. Culbeceasă (*Medicago falcata*); **d** (*reg.*) v. Lucernă. Lucernă-neagră. Trifoi. Trifoi-mărunt. Trifoiaş-galben (*Medicago lupulina*). **IV** (*astron.; înv.*) ‹înv.› vârtejire, vârtejitură. *Vârtejul este mişcarea de rotaţie a unui corp ceresc.*

vârtejí vb. IV. tr., refl. (*înv.*) v. Învârteji. Învolbura. Zbate.

vârtejíre s.f. (*înv.*) **I 1** v. Învârtejire. Învolburare. Zbatere. **2** (*astron.*) ‹înv.› vârtej, vârtejitură. **II** fig. v. Derulare. Înşirare. Înşiruire. Perindare. Succedare. Succesiune.

vârtejitór, -oáre adj. (*înv.*) v. Ameţitor.

vârtejitúră s.f. (*astron.; înv.*) ‹înv.› vârtej, vârtejire.

vârtejós, -oásă adj. (*înv.*) v. Ameţitor.

vârtejuí vb. IV. refl. (*rar*) v. Învârteji. Învolbura. Zbate.

vârtejuíre s.f. (*rar*) v. Învârtejire. Învolburare. Zbatere.

vârtelnicioáră s.f. (*ind. text.; reg.*) ‹reg.› vârtelnicuţă.

vârtelnicúţă s.f. (*ind. text.; reg.*) ‹reg.› vârtelnicioară.

vârtélniţă s.f. **I 1** (*ind. casnică*) ‹pop.› răşchitor, sucală, ‹reg.› crac, roată[1], rotan, vârtej, ‹înv.› sfârleazâ, vancină. *Vârtelniţa este o unealtă de lemn care serveşte la depănarea firelor de cânepă, de bumbac, de lână etc. pe ţevi sau pe mosoare, pentru a servi la ţesut.* **2** (*ind. text.*) depănătoare, ‹reg.› cicaric, *Pe vârtelniţă sunt aşezate sculurile la maşinile de depănat.* **II** (*entom.; reg.*) **1** v. Urechelniţă (*Forficula auricularia*). **2** v. Molia-de-casă (v. *molie*). Molia-de-ziduri (v. *molie*) (*Oniscus murarius*). **3** v. Biserica-dracului (v. *biserică*). Ploşniţă-de-plante (*Pentatoma beccarum*).

vârtéşcă s.f. (*reg.*) **1** (*hidrol.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **2** v. Trombă. Vârtej.

vârtí vb. IV. tr., refl. (*înv. şi reg.; compl. sau sub. indică obiecte, părţi ale unor obiecte etc.*) v. Întoarce. Învârti. Răsuci. Roti. Suci[2].

vârtilói s.n. (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob.

vârtitoáre s.f. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

vârtitúră s.f. (*hidrol.; înv. şi reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

vârtojít, -ă adj. (*reg.; despre substanţe, materii, materiale etc.*) v. Întărit. Învârtoşat. Solidificat.

vârtós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre băuturi*) concentrat, tare, ‹rar› viu, ‹înv. şi reg.› marmanziu, ‹glum.› vânjos, ‹fig.; reg.› trăsnit[2]. *Nu poate bea vinuri vârtoase.* **2** (*pop.; despre corpuri, substanţe, preparate etc.*) v. Consistent. Dens. Solid. Tare. **3** (*pop.; despre corpuri, materii etc. sau despre structura lor*) v. Compact. Dens. Îndesat. **4** (*pop.; despre fiinţe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **5** (*în opoz. cu „moale"; pop.; despre corpuri solide*) v. Dur. Rezistent. Solid. Tare. Tenace. **6** (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; pop.; despre obiecte, construcţii etc.*) v. Dăinuitor. Durabil. Rezistent. Solid. Stabil. Temeinic. Trainic. **7** (*în opoz. cu „mobil"; pop.; despre elemente care, în mod obişnuit, sunt mişcate sau în mişcare sub acţiunea anumitor factori*) v. Fix. Imobil[2]. Neclintit. Nemişcat. Rigid. Ţeapăn. **II** adj. fig. **1** (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Aprig. Aspru. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Dur. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Încrâncenat. Înverşunat. Năprasnic. Necruţător. Negru. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Păgân. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **2** (*în opoz. cu „schimbător"; înv.; despre oameni*) v. Acelaşi. Consecvent. Constant. Egal. Neclintit. Neschimbat. Neschimbător. Principial. Stabil. Statornic. **3** (*în opoz. cu „şovăitor", „nesigur"; înv.; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bătos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neşovăitor. Statornic. **4** (*înv.; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Tare. Temeinic. Zdrobitor. **III** adv. (*modal*) **1** bine, intens, înfiorător, puternic, tare, zdravăn. *Afară viscolește vârtos.* **2** bine, mult, zdravăn, ‹fig.; pop. şi fam.› gros. *A mâncat vârtos la*

onomastica prietenei. **3** (*înv.* și *pop.*) v. Îndeosebi. **4** (*înv.* și *pop.*) v. Dimpotrivă. Invers. Împotrivă. **5** (*ca determ. al unui adv. de care se leagă prin prep. „de" îi dă val. de super. abs.; înv.*) v. Extrem. Foarte. Tare.

vârtoșá vb. I. refl. (*înv. și reg.; despre substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi mari*) v. Întări. Învârtoșa. Solidifica.

vârtoșálă s.f. **I** (*ind. text.; reg.*) v. Apret. Scrobeală. Scrobeală albă. **II** fig. (*înv.*) **1** v. Îndârjire. Înverșunare. Obstinație. **2** v. Încăpățânare. Îndărătnicie. Nătângie. Obstinație. Recalcitranță.

vârtoșáre s.f. (*înv.*) **1** v. Duritate. Rezistență. Soliditate. Tărie. Tenacitate. **2** fig. v. Îndârjire. Înverșunare. Obstinație.

vârtoșénie s.f. (*rar*) **1** v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** v. Duritate. Rezistență. Soliditate. Tărie. Tenacitate.

vârtoșíe s.f. **1** (*pop.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** (*înv.*) v. Consistență. Soliditate. Tărie. **3** (*înv.*) v. Durabilitate. Rezistență. Soliditate. Stabilitate. Tărie. Temeinicie. Trăinicie.

vârtoșíme s.f. (*înv.*) **1** v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** v. Consistență. Soliditate. Tărie. **3** v. Durabilitate. Rezistență. Soliditate. Stabilitate. Tărie. Temeinicie. Trăinicie.

vârtucíos, -oásă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **2** fig. (*în opoz. cu „șovăitor", „nesigur"; despre oameni sau despre firea, caracterul lor*) v. Bățos. Dârz. Decis. Ferm. Hotărât. Inflexibil. Intransigent. Neabătut. Neclintit. Neflexibil. Nestrămutat. Neșovăitor. Statornic.

vârtúte s.f. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** (*înv.*) v. Fermitate. Putere. Tărie. Tărie de caracter. Tărie de suflet. **3** (*înv.*) v. Dârzenie. Decizie. Fermitate. Hotărâre. Intransigență. Neînduplecare. Nestrămutare. Neșovăire. Statornicie. **4** (*înv.*) v. Minune. Miracol. **5** (*înv.*) v. Apărare. Ocrotire. Protecție. Sprijin. **6** (*înv.*) v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie. **7** (*înv.*) v. Calitate. Însușire. Virtute. **8** (*polit.; înv.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **9** (*înv.*) v. Elogiere. Exaltare. Glorificare. Lăudare. Mărire. Preamărire. Preaslăvire. Proslăvire. Slavă. Slăvire. **10** (*înv.*) v. Duritate. Rezistență. Soliditate. Tărie. Tenacitate. **II** (*astron.; înv.; și, art., vârtutea cerului*) v. Bolta cerească (v. *boltă*). Bolta cerului (v. *boltă*). Boltă. Cer[2]. Firmament. Înaltul cerului (v. *înalt*). Înaltul văzduhului (v. *înalt*). Sfera cerească (v. *sferă*). Sferă. Spațiu. **III** fig. (*înv.*) **1** v. Ajutor. Apărător. Cârjă. Ocrotitor. Patron[2]. Protector. Reazem. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. Toiag. Tutore. **2** (*constr.*) v. Bază. Fundament. Fundație. Subasment. Temelie.

vârță s.f. (*grec.; înv.*) v. Perie.

vârvâre s.f. (*geomorf.; înv. și reg.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) v. Creastă. Creștet. Culme. Înălțime. Pisc. Țugui. Vârf.

vâsc s.m. (*bot.*) **1** (*și **vâsc-de-stejar**, **vâsc-de-stejari**, reg., **vâsc-galben**, art., **vâsc-ul-stejarului**) Loranthus europaeus*; mărgăritar, ‹reg.› mărgărit[1]. **2** (*și **vâsc-alb**, **vâsc-de-brad**, **vâsc-de-păr**) Viscum album*; ‹reg.› stoletnic. **3** (*reg.*) ***vâsc-de-apă*** = ***vâsc-de-baltă*** v. Peniță (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*); ***vâsc-de-munte*** v. Rododendron. Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).

vâscós, -oásă adj. **1** (*despre substanțe sau despre aspectul lor*) ‹rar› semilichid. *Uleiul de motor are aspect vâscos.* **2** (*despre unele substanțe*) cleios, lipicios, mucilaginos, ‹rar› rășinos, ‹reg.› lipitor. *Pe scoarța brazilor sunt urme vâscoase de rășină.* **3** (*biol.; despre secreții organice*) cleios, gelatinos, mucos.

vâscușór s.m. (*bot.; înv.*) v. Cireș-sălbatic (*Cerasus avium*).

vâslár s.m. (*înv.*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.

vâsláș s.m. barcagiu, lopătar, luntraș, ‹rar› vâslitor, ‹înv. și reg.› luntrar, năier, opăcinaș, ‹reg.› lotcagiu, lotcar, lotcaș, mânător, răieș, ‹înv.› sandaciu, vâslar. *De dimineață, vâslașul așteptа oamenii pentru a-i trece râul.*

vâslă s.f. **I 1** (*mar.*) lopată, ramă[2], ‹înv. și reg.› lopățică, ‹reg.› bâbaică, lopiscă, opacă, opacină, opăciuie, șuflă. *A scăpat o lopată de la barcă în lac.* **2** (*mar.; reg.; în forma **vânslă**) v. Pânze (v. *pânză*). Velă. **3** (*gosp.; reg.*) v. Lopată. **4** (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Mănunchi. **5** (*anat.; arg.*) v. Braț. Mână. Membru superior. **II** (*iht.; reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, zmorlă, zvârlugă.

vâslí vb. IV. intr. **1** (*nav., sport; despre oameni*) a lopăta, ‹rar› a canota, a rama, ‹reg.› a luntri, a vâslui, ‹înv.› a luntrări. *Vâsleau cu schimbul, căutând un loc lângă mal unde să poată opri barca.* **2** (*nav.; înv.; despre nave, ambarcații, corpuri plutitoare etc.; de obicei cu determ. locale*) v. Merge. Naviga. Pluti.

vâslíre s.f. **1** (*nav., sport*) lopătare, lopătat, vâslit, ‹rar› ramare. *Barcagiul grăbește ritmul vâslirii din cauza amenințării ploii.* **2** (*nav.; înv.*) v. Navigație. Plutire.

vâslít s.n. (*nav., sport*) lopătare, lopătat, vâslire, ‹rar› ramare..

vâslitór s.m. (*rar*) v. Barcagiu. Lopătar. Luntraș. Vâslaș.

vâslúi vb. IV. intr. (*nav., sport; reg.; despre oameni*) v. Lopăta. Vâsli.

vâstră s.f. (*reg.*) = vârstă[2].

vâșcâ vb. I. intr. (*reg.*) **I 1** (*despre ființe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mișui. Mișuna. Roi[2]. Viermui. **2** (*despre obiecte*) v. Clătina. Clinti. Deplasa. Mișca. Muta. Urni. **II** fig. (*despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta.

vâșcát, -ă adj. (*optic.; înv.; despre lentile*) v. Bombat. Convex.

vâță s.f. (*iht.; reg.*) v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

vâzdoágă s.f. (*bot.*) **1** *Tagetes erecta* și *Tagetes patula*; crăișor, crăiță, tagete, ‹reg.› boance (v. *boancă*), boftă, budiană, buruiană-domnească, buzdugi (v. *buzdugă*), căciulițe (v. *căciuliță*), ferfăn, ferfeni-galbeni (v. *ferfăn*), ferfeni-mari (v. *ferfăn*), ferfeni-mici (v. *ferfăn*), ferfeniță, garoafe (v. *garoafă*), moșnegel, ochește (v. *ochește*), popă[1], rujițe (v. *rujiță*), săscuță, șerpoaică, țigănași (v. *țigănaș*), țigănci (v. *țigancă*), țigăncuțe (v. *țigăncușă*), țigănuțe. **2** (*înv. și reg.*) v. Filimică (*Calendula officinalis*). **3** (*reg.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **4** (*reg.; și, la pl., **vâzdoage-de-Rusale***) v. Cuișoară. Cuișoară-de-grădină. Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **5** (*reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*). Garoafă. Garoafă-de-grădină. Garoafă-turcească. Garofiță-de-grădină (*Dianthus barbatus*). **6** (*reg.*) v. Cuișoare (v. *cuișoară*) (*Dianthus chinensis*). **7** (*reg.*) Garoafă. Garoafă-de-câmp. Garoafă-sălbatică. Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **8** (*reg.*) v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*). **9** (*reg.; în forma **vâzdoancă**) **vâzdoancă-de-câmp*** v. Garofițe-de-munte (v. *garofiță*) (*Dianthus compactus*). **10** (*înv.*) v. Vetrice. Vetricea (*Chrysanthemum vulgare*).

vâzdoáncă s.f. (*bot.; reg.*) = vâzdoagă.

vâzdogeá s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› vâzdoguță.

vâzdogúță s.f. (*bot.; reg.*) ‹reg.› vâzdogea.

veac s.n. **I 1** secol, ‹înv.› sută. *Friedrich von Schiller s-a născut și a creat în veacul al XVIII-lea.* **2** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, eră, ev, perioadă, secol, timp, vreme, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În veacul lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în veacul feudalismului timpuriu.* **3** (*indică totalitatea persoanelor care trăiesc în aceeași perioadă de timp sau totalitatea acțiunilor, faptelor omenești etc. care caracterizează o anumită perioadă de timp*) epocă secol, vreme. *În opera sa a surprins neliniștea și aspirațiile veacului.* **4** (*pop. și fam.*) v. Existență. Trai. Viață. Zile (v. *zi*). **5** (*art.; ist.; astăzi rar; nm. pr.*) ***Veacul de Mijloc*** = ***Veacul din Mijloc*** v. Evul de Mijloc (v. *ev*). Evul Mediu (v. *ev*). **II** (*relig. creștină; și, art., **veacul de apoi**; exprimă durata absolută*) eternitate, vecie, veșnicie, viața de veci (v. *viață*), viața veșnică (v. *viață*), ‹înv.› vecuire, viața de veac (v. *viață*), viața de vecie (v. *viață*), viața veacului (v. *viață*), viața vecilor (v. *viață*). *Veacul de apoi este fericirea veșnică de care se vor bucura*

drept-credincioșii după moarte. **III** (*la sg.; meteor.; reg.; adesea cu determ. care arată felul*) v. Timp. Vreme.
veácă s.f. (*reg.*) **1** (*la sită, ciur, baniță etc.*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **2** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **3** v. Bată. Betelie. **4** (*la pălărie*) v. Bor. Margine.
vécăr s.n. (*german.*) v. Ceas deșteptător. Deșteptător.
vecérnie s.f. **1** (*de obicei precedat de prep. sau de loc. prep.*) chindie, ‹înv. și reg.› avecernie, ‹reg.› liturghie, subamiază, sunimiez, ujină, ‹înv.› pomerează, pomeridă. *Pe la vecernie au ieșit în parc.* **2** (*relig.; la creștinii ortodocși; reg.*) v. Denie.
vecéu s.n. closet, toaletă, ‹pop. și fam.› budă, ‹pop.› hazna, latrină, plimbătoare, privată (v. *privat*), ‹fam.; glum.› tron[1], ‹înv. și reg.› pișătoare, ‹reg.› retiradă, umblătoare (v. *umblător*), ‹înv.› baie[1], ieșitoare, plimbare, ‹turc.; înv.› cheneaf, ‹vulg.› căcăstoare, căcăș-cioară, căcătoare (v. *căcător*), ‹ieșit din uz› cabinet, cabinet de toaletă. *În cele mai multe școli veceurile au fost modernizate.*
vechí[1] vb. IV. **1** intr., refl. (*biol.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Îmbătrâni. Trece. Veșteji. **2** tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică mai ales obiecte sau părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza.
vechí[2]**, véche** adj. **I 1** trecut[2]. *Această tradiție s-a păstrat din timpuri vechi. Nu vrea să reînvie o amintire veche.* **2** (*despre popoare, civilizații, culturi ale unor popoare etc.*) antic. *Neoclasicismul s-a bazat pe elemente ale culturii vechi grecești și latine.* **3** (*despre populații, limbi, obiecte etc.*) arhaic, primitiv, străvechi. *Studiază civilizațiile vechi. În mormântul descoperit s-au găsit unelte vechi de fier.* **4** (*despre lucruri, construcții etc.*) bătrânesc. *Lângă casa veche s-a construit una nouă, modernă. Pe pereți atârnă covoare vechi, cu motive oltenești.* **5** (*despre datini, tradiții, obiceiuri etc.*) bătrânesc, patriarhal, tradițional, ‹rar› anticvat, ‹înv.› obiceainic. *Toți din familie păstrează tradițiile vechi, moștenite din generație în generație.* **6** bătrân, străvechi, ‹fig.› cărunt. *Schitul se află în mijlocul unei păduri vechi.* **7** arhaic, vetust. *Interiorul casei bătrânilor avea un aer vechi.* **8** (*despre boli*) cronic. *O hepatită veche îi macină sănătatea.* **9** (*lingv.; despre cuvinte, expresii, construcții etc.*) arhaic, învechit. *Se ocupă cu studiul cuvintelor vechi din limba română.* **10** (*lingv.*) ***veche macedoneană*** = limbă macedoneană, macedoneană (v. *macedonean*). *Vechea macedoneană este o limbă indo-europeană înrudită cu greaca veche, vorbită de vechii macedoneni;* ***veche siriană*** = siriacă (v. *siriac*). *Vechea siriană este o limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, considerată o limbă moartă, fiind folosită astăzi numai ca limbă liturgică de către catolicii și iacobinii sirieni, de nestorieni, precum și de alte culte;* ***veche slavă*** = limbă slavă veche, limbă veche slavă, paleoslavă, slavă veche (v. *slav*), ‹astăzi rar› limbă slavică, ‹ieșit din uz› bulgară veche (v. *bulgar*), slavă bulgară (v. *slav*), slavă bulgărească (v. *slav*), ‹impr.› slavă bisericească (v. *slav*), slavă veche bisericească (v. *slav*). *Limba veche slavă este o limbă dispărută, de origine indo-europeană.* **11** (*în opoz. cu „tânăr”; înv. și pop.; despre ființe*) v. Bătrân. Vârstnic. **12** (*art.; fam.*) ***vechea gardă*** = ‹fam.› garda veche (v. *gardă*). *În institut, din vechea gardă n-au mai rămas decât câțiva cercetători experimentați.* **13** (*fam.; despre oameni*) v. Incorigibil. Inveterat. Înrăit. Necorigibil. **14** (*înv.; despre vârstă*) v. Avansat. Înaintat. **15** fig. (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, vrednic, ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un vechi cercetător în astronautică.* **II 1** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) folosit, întrebuințat, purtat[2], uzat, ‹arg.› nasol, naspa, nașpet. *Flaneaua veche trebuie aruncată.* **2** (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) degradat, deteriorat, învechit, ponosit, ros, stricat, tocit, uzat, ‹pop. și fam.› rău, ‹reg.› picnit, rănțuit, ‹fig.› amărât. *Și-a peticit paltonul vechi.* **3** (*mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) degradat, delabrat, deteriorat, învechit, stricat, uzat, ‹pop. și fam.› hardughit, hârbuit, hodorogit, rău, ‹fam.› jerpelit, paradit, rablagit, răblărit, ‹înv. și reg.› dezblehuit, ‹reg.› ciorsăit, dăulat, hârbăluit, hrentuit, ‹înv.› vătămat, ‹glum.› obosit, ‹fig.› îmbătrânit, ruinat, ‹fig.; pop. și fam.› jigărit, ‹arg.› cealapa. *Fotoliile vechi au fost reparate.* **4** (*despre elemente de construcție, construcții, imobile etc.*) dărăpănat, degradat, deteriorat, măcinat[2], părăginit, ruinat, stricat, ‹pop. și fam.; fam.› părăduit, ‹pop.› slab, ‹reg.› hurbuluit, rântuit, stârcit, ‹fig.› amărât, ‹fig.; înv.› deșirat. *Conacul vechi a fost inițial o construcție foarte frumoasă.* **5** (*în opoz. cu „proaspăt”; mai ales despre produse de panificație*) rece, tare, uscat[2]. *Spre seară, în brutărie este numai pâine veche.* **6** (*despre materii organice, alimente, preparate etc.*) acrit, acru, alterat, clocit[2], descompus, fermentat, înăcrit, învechit, stătut[2], stricat, ‹înv. și pop.› searbăd[2], ‹pop. și fam.› împuțit, ‹reg.› jignit, mocnit, sărbezit, scopt, trândav[2]. *Mâncarea veche trebuie aruncată.* **7** (*despre ouă*) clocit[2], stricat, tulbure. *Ouăle vechi nu pot fi consumate.* **8** (*despre băuturi alcoolice*) ‹fig.› bătrân, ‹flg.; reg.› ros. *Vinurile vechi sunt cele mai căutate. A tratat oaspeții cu o țuică veche.* **III 1** (*despre, concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vetust, ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare veche.* **2** (*despre idei, concepții etc.*) depășit, învechit, perimat, retrograd, vetust, ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei vechi, refractare la tot ce este nou.* **3** arhicunoscut, banal, depășit, răscunoscut, știut[2], ultracunoscut, ‹fam.› supercunoscut, ultracunoscut, ‹fig.› prăfuit, ‹fig.; fam.› fumat[2], răsuflat, trezit[2]. *A spus un banc vechi și nimeni nu a râs.* **IV** (*art.; relig.; nm. pr.*) ***Vechiul Testament*** = Legea lui Moise (v. *lege*), Legea Veche (v. *lege*), Testamentul cel Vechi (v. *testament*), Testamentul Vechi (v. *testament*), ‹înv.› Cartea cea Veche (v. *carte*), Cartea Veche (v. *carte*), Palia, Scriptura cea Veche (v. *scriptură*), Scriptura Veche (v. *scriptură*), Vechea Lege, Vechea Scriptură. *Vechiul Testament este prima dintre cele două părți distincte ale Bibliei, recunoscută de iudaism și de creștinism, care cuprinde textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Iisus Hristos);* (*înv.*) ***Vechea Lege*** = ***Vechea Scriptură*** v. Legea lui Moise (v. *lege*). Legea Veche (v. *lege*). Testamentul cel Vechi (v. *testament*). Testamentul Vechi (v. *testament*). Vechiul Testament.
vechíe s.f. (*înv.*) **1** (*și nm. pr.*) v. Antichitate. Vechime. **2** v. Vechime. Vetustate. Vetustețe.
vechietáte s.f. (*înv.*) v. Vechime. Vetustate. Vetustețe.
vechíl s.m. **1** (*în trecut*) administrator, ‹în trecut› vătaf, ‹înv.› epistat, ispravnic, logofăt, pristav. *Vechilul gospodărea munca de pe o moșie a unui boier sau a unei mănăstiri.* **2** (*înv.*) v. Locțiitor. Substitut. **3** (*polit.; înv.*) v. Regent. **4** (*jur.; înv.*) v. Apărător. Avocat. Defensor.
vechilâc s.n. (*înv.*) **I** (*jur.*) **1** (*în trecut*) v. Vechilet. **2** v. Abilitate. Andosament. Andosare. Delegație. Împuternicire. Mandat. Procură. **II** (*în trecut*) v. Vechilet.
vechilét s.n. **I** (*jur.*) **1** (*în trecut*) ‹înv.› carte de vechilimea, carte de vechilâc, scrisoare de vechilâc, vechilâc, vechilimea, vechilimet. *Vechiletul era un act prin care se acorda împuternicirea de a acționa în calitate de vechil.* **2** (*înv.*) v. Abilitate. Andosament. Andosare. Delegație. Împuternicire. Mandat. Procură. **II** (*în trecut*) ‹înv.› vechilâc. *Vechiletul era calitatea sau slujba vechilului.*
vechilimeá s.f. (*jur.; înv.*) **1** v. Vechilet. **2** v. Abilitate. Andosament. Andosare. Delegație. Împuternicire. Mandat. Procură.
vechilimét s.n. (*jur.; înv.*) v. Vechilet.
vechíme s.f. **1** (*și nm. pr.*) antichitate, ‹înv. și reg.› vechitură, ‹înv.› învechime, străvechime, vechie. *Peste tot în țară sunt vestigii din vechime.* **2** vetustate, vetustețe, ‹rar› antichitate, ‹înv.› bătrânețe, vechie, vechietate, vechitură, vârstă[1]. *Vechimea statuiei a fost confirmată. A studiat vechimea elementului autohton românesc în Transilvania înaintea venirii ungurilor.*
vechitúră s.f. **I** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) **1** zdrean**ță**, ‹reg.› terfeloagă (v. *terfelog*). *Șifonierul bătrânei este plin de vechituri mâncate de molii. Zilnic purta o vechitură de rochie.* **2** rablă, rugină, ruginitură, ‹fam.; glum.› tărăboanță, ‹fam.; deprec.› jaf, știft, ‹reg.› hârb, hleab, răbăgie, rebeagă, roajbă, șotroagă, ‹arg.› jeg, răgălie. *Păstrează toate vechiturile în boxă. Are o vechitură de*

mașină. **3** fig. (*iron.*) v. Fosilă (v. *fosil*). **II 1** (*înv.* și *reg.*; *și nm. pr.*) v. Antichitate. Vechime. **2** (*înv.*) v. Vechime. Vetustate. Vetusteţe.

vecíe s.f. **I** (*exprimă durata absolută*) **1** (*relig. creştină*) eternitate, veac, veacul de apoi (v. *veac*), veşnicie, viaţa de veci (v. *viaţă*), viaţa veşnică (v. *viaţă*), ‹înv.› vecuire, viaţa de veac (v. *viaţă*), viaţa de vecie (v. *viaţă*), viaţa veacului (v. *viaţă*), viaţa vecilor (v. *viaţă*). *Vecia este fericirea veşnică de care se vor bucura drept-credincioşii după moarte.* **2** eternitate, nemurire, veşnicie, ‹livr.› imortalitate, perpetuitate, ‹reg.› săvârşie, ‹înv.› fără-moarte, nemuritorie, pururelnicie, ‹poetic› etern. *Vecia naturii înfioară în raport cu perisabilitatea fiinţei umane.* **II** (*exprimă permanenţa unui lucru, unei stări, unei acţiuni, unei situaţii, unui sentiment etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) eternitate, veşnicie. *Se cutremură de vecia morţii.*

vecín, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*în opoz. cu „distanţat", „îndepărtat"; despre terenuri, clădiri, localităţi etc.*) adiacent, alăturat, apropiat, contiguu, învecinat, lăturaş, ‹înv.› sinoriaş. *Locurile lor de casă sunt vecine.* **2** (*despre oameni*) ‹pop.› vecinaş. *O familie vecină i-a anunţat că cineva încearcă să pătrundă în casa lor prin efracţie.* **3** (*despre ţări, teritorii etc.*) învecinat, limitrof, mărginaş, ‹înv. şi reg.› mărginean, ‹reg.› mărginenesc, megieş, mejdaş, ‹înv.› înhotărât, megieşesc, megieşit. *Avem relaţii foarte bune cu ţările vecine.* **II 1** s.m., s.f. ‹astăzi rar› lăturaş, ‹pop.› megieş, ‹înv. şi reg.› apropiaş, ‹reg.› comşie, somsid, ‹înv.› împrejuraş, împrejurean, răzeş, răzoraş. *Copiii vecinului sunt liceeni.* **2** s.m. (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Iobag. Şerb. **3** s.m. art. (***vecinul***; *mai ales în textele religioase*; *înv.*) v. Aproapele (v. *aproape*). Semen.

vecináş, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Vecin. **II 1** s.m. (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) lăturalnic. *Vecinaşii erau ţărani aserviţi stăpânului feudal, veniţi din alte zone, care locuiau la marginea satului sau a moşiei.* **2** s.m., s.f. (*pop.*) v. Vecinel. Vecinică.

vecinătáte s.f. **I 1** ‹rar› mărginăşie, ‹pop.› megieşie, ‹înv.› vecinie. *Cătunul se află în imediata vecinătate a comunei.* **2** (*în opoz. cu „depărtare"*) apropiere, împrejurime, jur[2], preajmă, proximitate, ‹reg.› aret[2], meleag, preabăt, ‹înv.› împrejmuire, împrejur, înconjurime, lăturiş, prejmet, prejmuire. *Sunt multe fiorării prin vecinătate.* **3** adiacenţă, alăturare, apropiere, contiguitate. *Vecinătatea geografică poate influenţa culturile etniilor care vin în contact.* **II** (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Iobăgie. Şerbie.

vecinéi, -eá s.m., s.f. vecinică, ‹pop.› vecinioară, veciniţă, vecinuţă, ‹reg.› vecinaş.

veciní vb. IV. **1** refl. (*înv. şi reg.; despre oameni, popoare, ţări, teritorii etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Învecina. Mărgini. **2** intr., tr. (*în Ev. Med., în Mold.; sub. sau compl. indică oameni*) v. Iobăgi. Şerbi.

vécinic, -ă adj. (*înv.*) = veşnic.

vecinícă s.f. vecinea (v. *vecinel*), ‹pop.› vecinioară, veciniţă, vecinuţă, ‹reg.› vecinaşă (v. *vecinaş*).

veciníe s.f. **1** (*înv.*) v. Vecinătate. **2** (*în Ev. Med., în Mold.*) v. Iobăgie. Şerbie.

vecimíme s.f. (*colect.; în Ev. Med., în Mold.*) v. Iobăgime.

vecinioáră s.f. (*pop.*) v. Vecinea (v. *vecinel*). Vecinică.

veciníţă s.f. (*pop.*) v. Vecinea (v. *vecinel*). Vecinică.

vecinúţă s.f. (*pop.*) v. Vecinea (v. *vecinel*). Vecinică.

vécsel s.n. (*fin.; german.; înv.*) v. Accept. Cambie. Poliţă[2]. Trată.

véctăr s.m. (*reg.*) **1** v. Pază. Paznic. Păzitor. Străjă. Străjer. **2** (*ferov.*) v. Cantonier. **3** (*med.*) v. Infirmier. **4** (*în forma **vehter***) v. Gardian. Paznic. Păzitor.

vectăríţă s.f. (*med.; reg.*) v. Infirmieră (v. *infirmier*). Soră. Soră de caritate. Soră de ocrotire.

vectocardiografíe s.f. (*med.*) vectografie. *Vectocardiografia este o electrocardiografie care permite urmărirea directă pe un ecran de televiziune a biocurenţilor inimii.*

vectocardiográmă s.f. (*med.*) vectogramă. *Vectocardiograma este o diagramă obţinută la vectocardiograf.*

vectografíe s.f. (*med.*) vectocardiografie.

vectográmă s.f. (*med.*) vectocardiogramă.

véctor s.m. **1** (*mat.*) ***vector alunecător*** = vector glisant. *Vectorul alunecător este susţinut de o dreaptă care are libertatea de a aluneca de-a lungul acestuia;* ***vector de poziţie*** = rază vectoare. *Vectorul de poziţie este un segment de dreaptă orientat care uneşte un punct fix cu un punct mobil de pe o curbă dată;* ***vector fix*** = vector legat. *Vectorii ficşi au originea într-un punct fix;* ***vector glisant*** = vector alunecător; ***vector legat*** = vector fix. **2** (*mat., fiz.*) ***vector unitar*** = versor. *Modulul vectorului unitar este egal cu unitatea.*

vecuí vb. IV. intr. **1** (*înv. şi pop.; despre fiinţe*) v. Exista. Fi. Trăi. Vieţui. **2** (*pop.; despre oameni; adesea cu determ. modale*) v. Duce[2]. Trăi. Vieţui. **3** (*pop.; despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Şedea. Vieţui. **4** (*jur.; pop.; despre oameni*) v. Coabita. Convieţui. Locui. Trăi. Vieţui. **5** (*înv.; despre univers, lume, populaţii, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menţine. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ţine.

vecuíre s.f. (*exprimă durata absolută; relig. creştină; înv.*) v. Eternitate. Veac. Veacul de apoi (v. *veac*). Vecie. Veşnicie. Viaţa de veci (v. *viaţă*). Viaţa veşnică (v. *viaţă*).

vedeá vb. II. **I** (*predomină ideea de percepere cu ajutorul văzului*) **1** tr. (*compl. indică fiinţe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) a ochi[2], a observa, a zări, ‹rar› a afla, ‹reg.› a văi, ‹arg.› a gini. *A intrat în sală fără să-l vadă cineva. Printre nori a văzut Luceafărul-de-Seară.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică fiinţe, obiecte etc.*) a (se) zări. *L-a văzut printre spectatorii din sală. Turla catedralei se vede în depărtare.* **3** intr., tr. (*de obicei cu determ. „cu ochii", „cu privirea"*) a prinde, ‹fig.› a apuca, a cuprinde, a îmbrăţişa. *Cât vedeai cu ochii, şesurile şi văile abureau.* **4** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri etc.*) a privi, a se uita, ‹reg.› a se zăuita, ‹înv.› a socoti, ‹arg.› a se bunghi. *Arde de nerăbdare să vadă cadourile primite.* **5** tr. (*compl. indică filme, spectacole etc.*) a privi, a urmări, a viziona. *Au fost invitaţi să vadă spectacolul în avanpremieră.* **6** refl. a se oglindi, a se proiecta, a se răsfrânge, a se reflecta, ‹astăzi rar› a se prevedea, a se străvedea, ‹fran.; înv.› a se mira[2], ‹fig.› a se răsturna, a se scălda. *Chipul ei se vede în apa limpede a lacului.* **7** refl. (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se zări, ‹ital.; înv.› a spunta. *Nu se mai vede pe la întrunirile noastre.* **8** tr. (*compl. indică obiecte, fiinţe etc.*) a desluşi, a distinge, a observa, a percepe, a recunoaşte, ‹rar› a pricepe, ‹înv.› a lămuri. *Cu noii ochelari vede bine lucrurile.* **9** refl. (*despre obiecte, fiinţe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluşi, a se distinge, a se evidenţia, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, ‹rar› a se detaşa, a umbri, ‹fig.› a se desena, a se zugrăvi. *Munţii se văd pe linia orizontului.* **10** tr. a desluşi, a distinge, a înţelege, a pricepe. *Se făcuse zi şi a văzut mai bine ce este în jurul lui.* **11** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) întâlni, ‹înv. şi pop.› a se tâmpina, ‹pop.› a (se) găsi, ‹înv. şi reg.› a (se) întâmpina, a (se) tâlni, ‹reg.› a tălăli, ‹înv.› a se aduna, a se ajunge, a se răspunde. *A văzut-o pe stradă pe prietena ei. Nu s-au mai văzut de foarte mult timp.* **12** refl. (*mai ales în formule de salut; despre oameni*) a se revedea. *Să ne vedem cu bine!* **13** tr. (*constr. cu forma neacc. a pron. în ac.; compl. indică oameni, obiecte, fenomene etc. percepute anterior*) a aminti, a rememora. *Când se uită la băiat, îl vede pe tatăl lui.* **14** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a se duce[2], a merge, a (se) vizita, ‹rar› a frecventa. *În fiecare sâmbătă se vede cu mătuşa ei.* **15** tr. (*compl. indică ţări, aşezări, obiective turistice etc.*) a merge, a vizita, ‹pop.› a cerca, a cerceta, ‹reg.› a petrece, ‹înv.› a socoti. *Îi place să vadă muzee. În concediu a văzut câteva capitale europene.* **16** tr. (*med., med. vet.; despre medici; compl. indică pacienţi*) a consulta, a examina. *Medicul l-a văzut imediat ce a fost adus de ambulanţă.* **17** refl. unipers. a se afla, a se găsi, a se întâlni, a se zări, ‹pop. şi fam.› a se pomeni. *Aşa ceva nu se mai vede.* **18** tr. (*compl. indică acte, instituţii, proprietăţi etc.*) a cerceta, a controla, a inspecta, a revedea, a revizui, a verifica, ‹reg.› a ţărcălui, ‹înv.› a legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au văzut toate actele financiare ale firmei.* **19** tr. (*compl. indică texte, scrieri, cărţi etc.*) a citi, a lectura, a parcurge, ‹înv. şi pop.› a spune, a zice, ‹fam.› a străbate, ‹înv.› a număra[2]. *A văzut scrisoarea în întregime. A văzut tot catalogul bibliotecii, dar nu a găsit cartea căutată.* **20** tr. (*compl. indică stări, fenomene, însuşiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a

remarca, a reține, a sesiza, a surprinde, a zări, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a văzut noul look al fetei.* **21** refl. a se constata, a se impune, a se observa, a se remarca. *Privind cu atenție picturile celor doi artiști, se vede, din primul moment, o mare deosebire între ele.* **22** refl. (*despre oameni*) a se afla, a se găsi, a se pomeni, a se trezi. *Pe neașteptate, înotătorul s-a văzut în mijlocul vârtejului.* **23** tr. (*compl. indică o anume perioadă de timp*) a trăi, ‹fig.› a ajunge, a apuca, a prinde. *Era convinsă că va vedea ziua în care fiul ei se va așeza la casa lui.* **24** tr. a-și imagina, a-și închipui, a-și înfățișa, a-și reprezenta, ‹rar› a-și reproduce, ‹înv.› a răduce, ‹fran.; înv.› a-și figura. *Nu vede cum va fi momentul reîntâlnirii după atâția ani. Încearcă să vadă scena duelului.* **25** intr. (*impr.; despre surse de lumină*) v. Eclata. Lumina. Scânteia. Sclipi. Străluci. **II 1** tr. a constata, a înțelege, a observa, a pricepe, a remarca, a sesiza, ‹reg.› a zăpsi, ‹înv.› a paratirisi, ‹arg.› a șucări. *A văzut că un virus a pătruns în computer.* **2** refl. impers. a se cunoaște, a se observa, a se remarca. *După ordinea din casă, se vede că ai fost tu aici.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a căuta, a îngriji, ‹înv. și reg.› a grija, ‹înv.› a se câștiga, a se îngrijălui, a se nevoi. *Rămâi acasă și vezi de treburile gospodăriei!* **4** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a îngriji, ‹înv. și reg.› a socoti. *La fermă, în sarcina ei este să vadă de păsări.* **5** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a se interesa, a se îngriji, a se ocupa, a se preocupa, ‹înv. și pop.› a se uita, ‹pop.› a umbla, ‹înv. și reg.› a purta, ‹înv.› a se nevoi. *Vede de cazarea turiștilor.* **6** intr. (*constr. cu pron. pers. în dat.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a-și căuta, a se interesa, a se ocupa, a se preocupa. *Vezi-ți de problemele tale, că de ale mele mă îngrijesc singur!* **7** tr. a căuta, a încerca, a se sili, a se strădui, ‹pop.› a cerca, a se munci, a se osteni, a se trudi, ‹înv.› a sta, ‹fran.; înv.› a tenta. *Vezi să nu plângi când îl întâlnești!* **8** tr. (*compl. indică mai ales calități, manifestări, acțiuni ale oamenilor*) a admira, a aprecia, a prețui. *Nu-și dă seama ce vede la el.* **9** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) visa. *O vede pe fiica ei mare soprană. Deja se vede avocat cu renume.* **10** tr. (*compl. indică bani, bunuri etc.*) a căpăta, a obține, a primi, a scoate. *Nu vede un ban de la el dacă nu îl roagă frumos.* **11** tr. (*mai ales fam.; compl. indică sume de bani, datorii etc.*) a încasa, a primi. *La sfârșitul lunii ar trebui să-și vadă banii împrumutați.* **12** tr. (*bis.; înv. și pop.; despre Dumnezeu sau despre sfinți; compl. indică oameni*) v. Ajuta. Milui. **13** tr. (*înv.; despre Divinitate, soartă, destin; compl. indică oameni*) v. Bate. Pedepsi. **14** tr. (*înv.; compl. indică ființe*) v. Pedepsi. **III 1** tr. (*compl. indică manifestări, realizări, creații etc. ale oamenilor sau realități din mediul înconjurător*) a cerceta, a examina. *Faptele care s-au petrecut atunci trebuie să fie văzute cu multă atenție. Decanul vede situația școlară a studenților propuși să plece într-o tabără de studii.* **2** tr. a cerceta, a se documenta, a se informa, a studia, ‹înv.› a se pliroforisi. *A văzut dacă nu s-a mai scris despre acest subiect.* **3** tr. (*compl. indică manifestări, acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor sau situații, stări etc.*) a aprecia, a considera, a crede, a găsi, a socoti. *Vede gestul său ca un semn al dorinței de împăcare.* **4** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni; cu determ. elem. pred. supl.*) a (se) considera, a (se) crede, a (se) închipui, a (se) socoti, ‹rar› a (se) visa, ‹pop.› a (se) ține. *Se vede îndreptățit să-și ceară drepturile. Până la ultima evoluție din întrecerea sportivă membrii comisiei de arbitraj l-au văzut câștigătorul medaliei de aur.* **5** tr. a concepe, a gândi, a imagina, a-și închipui. *Trebuie să vezi altfel viața.* **6** tr. a se asigura, a se convinge, a se încredința, ‹înv.› a se pliroforisi, a se siguripsi. *Trage de mânerul portierei ca să vadă că a încuiat-o.* **7** tr. a constata, a concluziona, a înțelege. *După multe discuții, au văzut că nu pot urma această cale.* **8** refl. unipers. a însemna, a se observa, a reieși[1], a rezulta, ‹rar› a urma, ‹fig.› a se desluși, a se desprinde. *Din cele relatate se vede că nu spune adevărul.* **9** refl. (*la ghicitul în cărți*) a se arăta, a cădea, a reieși. *În cărți s-a văzut că în curând va avea o mare bucurie.* **10** tr. (*pop.*) v. Obține. Realiza. **11** tr. (*fam.; compl. indică un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc.*) v. Cunoaște. Pricepe. Stăpâni. Știi. **IV** refl. (*cu val de semiauxil. de modalitate și constr. mai ales cu un vb. la conjunct. ori la inf; fam.*) v. Arăta. Părea. Semăna[2]. **V** (*la imper., pers. 2 sg.* **vezi!**; *cu val. de interj.*) **1** (*atrage atenția asupra unei persoane, asupra unui lucru sau asupra comunicării care urmează*) iată!, uite!, ‹pop.› ia!, iacă[1]!, ian!, ‹înv. și reg.› ni!, ‹reg.› inga!, ninga!, no! *Vezi! Vine! Vezi! Se înseninează!* **2** (*exprimă o concesie*) ei!, ‹pop.› apoi! *Vezi, nu am ce face, trebuie să accept ce-mi ceri. Vezi, fie cum zici tu!*

vedeálă s.f. **1** (*înv. și pop.*) v. Vedare. **2** (*fiziol.; înv.*) v. Ochi[1]. Văz. Vedere.

vedénie s.f. **I 1** (*în credințele religioase*) apariție, arătare, revelație, viziune, ‹înv.› arătat, uimire, vedere. *Vedenia Sfintei Parascheva în vis i-a creat o profundă liniște sufletească.* **2** (*mitol. pop.*) apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, viziune, ‹înv. și pop.› năluciturâ, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiață, moroaică, moromeț, moroniță, mortăciune, motohaliță, mozomaină, năhoadă, năzar, necurătenie, pater, șișcoi, șteamătă (v. *șteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› șurligaie. *Se crede că vedeniile sunt spiritele oamenilor morți, neiertați de păcate.* **3** chip, imagine, spectru, umbră, vedere, viziune. *Este obsedat de vedenia morții.* **4** fantasmagorie, închipuire, nălucire. *Are vedenii din cauza febrei.* **5** halucinație, închipuire, nălucă, nălucire, năzăreală, năzărire, ‹înv.› vedere. *Alcoolul produce vedenii.* **6** (*înv. și pop.*) v. Vedere. **7** (*pop.*) v. Minune. Miracol. **8** (*fiziol.; înv.*) v. Ochi[1]. Văz. Vedere. **9** (*înv.*) v. Imagine. Înfățișare. Reprezentare. Viziune. **II** fig. (*rar*) v. Iluzie. Închipuire. Miraj. Nălucire. Părere. Umbră.

vederá vb. I. **1** intr. (*reg.; despre surse de lumină*) v. Eclata. Lumina. Scânteia. Sclipi. Străluci. **2** tr. (*înv.*) v. Arăta. Demonstra. Dovedi. Manifesta. Vădi.

vederát s.n. (*reg.*) v. Vedere.

vedére s.f. **I 1** ‹înv. și pop.› vedeală, vedenie, ‹reg.› vederat. *La vederea lui s-a schimbat la față.* **2** (*fiziol.*) ochi[1], văz, ‹rar› privire, ‹înv. și reg.› văzut[1], ‹înv.› vedeală, vedenie, ‹ital.; înv.› vistă. *Strigidele au vederea și auzul excepționale. Lunetiștii au vederea foarte ageră.* **3** ‹fig.› lumină, lumina ochiului (v. *lumină*), lumina ochilor (v. *lumină*). *Orbii au ochii lipsiți de vedere. Cu cât îmbătrânește, vederea i se stinge.* **4** câmp vizual, unghi vizual, ‹rar› orizont vizual, spațiu vizual. *În vederea lui a apărut imaginea splendidă a muntelui.* **5** vizibilitate. *Vederea pe autostradă este redusă din cauza ploii torențiale.* **6** chip, imagine, spectru, umbră, vedenie, viziune. **7** deschidere, perspectivă[1], priveliște, ‹înv. și reg.› privează, ‹înv.› prospect[1]. *Hotelul are vedere spre mare.* **8** cadru, peisaj, priveliște, scenă, tablou, ‹livr.› sit[1], ‹înv.› privează, privire, tabel, ‹turc.; înv.› seir, ‹fig.› decor. *O vedere minunată ne apare în față după ridicarea ceții.* **9** (*înv. și pop.; urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **10** (*pop. și fam.*) v. Alură. Aspect. Chip. Fason. Făptură. Înfățișare. **11** (*pop.*) v. Întâlnire. Întrevedere. **12** (*med., med. vet.; pop.*) **vedere scurtă** v. Hipometropie. Miopie. Miopism. **13** (*constr. cu vb. „a se duce”, „a veni” și precedat mai ales de prep. „în”; înv. și reg.*) v. Vizită. **14** (*înv.*) v. Privire. Privit. Uitare. Uitat[1]. **15** (*înv.*) v. Aer[1]. Aspect. Chip. Expresie. Față. Figură. Fizionomie. Înfățișare. Mină[2]. Obraz. **16** (*mitol. pop.; înv.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **17** (*în credințele religioase; înv.*) v. Apariție. Arătare. Revelație. Vedenie. Viziune. **18** (*înv.*) v. Halucinație. Închipuire. Nălucă. Nălucire. Năzăreală. Năzărire. Vedenie. **II** (*concr.*) **1** ilustrată. *A primit o vedere din Spania.* **2** (*reg.*) v. Lumânare. **3** (*anat.; reg.*) v. Pupilă. **III 1** concepție, convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, viziune, ‹livr.› convicțiune, ‹latin.; înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă vedere în legătură cu subiectul abordat.* **2** intenție, proiect. *-Ce ai în vedere pentru viitor?* **3** (*înv.*) v. Aprehensiune. Comprehensiune. Comprehensivitate. Înțelegere. Pricepere.

vederós, -oásă adj. **I** (*înv. și reg.*) **1** v. Văzut[2]. Vizibil. **2** (*despre aștri, surse de lumină*) v. Luminos. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit.

Strălucitor. Străluciu. **3** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) v. Clar. Limpede. Lucitor. Scânteietor. Sclipitor. Strălucit. Strălucitor. Străluciu. **4** (*despre spații, obiecte*) v. Luminat[2]. **5** (*în opoz. cu „opac", „colorat"; despre sticlă, lentile*) v. Alb. Clar. Incolor. Transparent. **II 1** (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **2** (*înv.; despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) v. Apreciat. Cinstit. Onorabil. Onorat. Prețuit. Respectabil. Respectat. Stimat. Venerabil. **3** (*înv.; despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Grandios. Măreț. Splendid.

vedétă s.f. **1** (*cinemat., muz., teatru*) divă[1], monstru sacru, star, ‹fig.› stea. *Marilyn Monroe a fost una dintre vedetele cinematografului american.* **2** (*milit.; înv.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

védică s.f. (*lingv.*) limbă vedică, sanscrită vedică. *Vedele și comentariile vedice sunt scrise în vedică.*

vedísm s.n. (*teol., filos.*) brahmanism primitiv. *Vedismul reprezintă ansamblul credințelor și ritualurilor cuprinse în Vede.*

vedrișoáră s.f. vedriță, ‹pop.› vădruță. *Aduce vin la masă într-o vedrișoară.*

vedrít s.n. (*fin.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Vădrărit.

vedríță s.f. vedrișoară, ‹pop.› vădruță.

véget, -ă adj. (*latin.; înv.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

vegetá vb. I. intr. **I** (*bot.; despre plante*) a crește, a se dezvolta, a trăi, ‹înv. și reg.› a se stăvi, ‹reg.› a se învoalbe. *Cactușii vegetează în condiții de uscăciune.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a lâncezi, ‹fig.› a mocni, ‹fig.; înv.› a tânji. *Toată ziua vegetează în pat.* **2** ‹fig.› a lâncezi, a stagna, ‹fig.; rar› a tânji. *Viața orașului vegetează.*

vegetábil, -ă adj., s.f. (*înv.*) **I** adj. **1** (*bot.*) v. Vegetal. **2** (*biol.*) v. Vegetativ. **II** s.f. v. Vegetală (v. *vegetal*).

vegetál, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*bot.*) ‹înv.› plantar[2], vegetabil, vegetativ. *Regnul vegetal cuprinde totalitatea plantelor. Unele animale mănâncă numai hrană vegetală. Celulele vegetale nu au o formă fixă. Bolile plantelor sunt studiate de patologia vegetală.* **2** (*biol.; înv.*) v. Vegetativ. **II** s.f. **1** (*mai ales la pl. **vegetale**; bot.*) plantă[1], ‹înv.› sad, varză, vegetabilă (v. *vegetabil*). *Vegetalele se caracterizează prin prezența clorofilei. Rozătoarele se hrănesc cu vegetale.* **2** (*arg.*) v. Canabis. **3** (*arg.*) v. Marijuana.

vegetáre s.f. **1** (*bot.*) creștere, dezvoltare, vegetație, ‹rar› crescut[1]. **2** fig. langoare, lâncezeală, lâncezire, moleșeală, moleșire, toropeală, toropire, ‹fig.› amorțeală, blegire, eclipsă, letargie, mocneală, ‹fig .; rar› vegetație, ‹fig.; pop. și fam.› blegeală, bleojdire, ‹fig.; înv.› afion. *Cu greu se desprinde din starea de vegetare provocată de caniculă.*

vegetarián, -ă s.m., s.f. ‹fam.; glum.› erbivor. *Unii vegetarieni se hrănesc numai cu produse vegetale, excluzând lactatele, ouăle și mierea.*

vegetarianísm s.n. ‹înv.› vegetarism. *Vegetarianismul este un regim alimentar format numai din vegetale (și lactate).*

vegetarísm s.n. (înv.) v. Vegetarianism.

vegetatív, -ă adj. **I 1** (*biol.*) ‹înv.› vegetabil, vegetal. *Inconștientul poate dirija viața vegetativă a unui organism uman.* **2** (*bot.; înv.*) v. Vegetal. **II** fig. (*despre viața, existența oamenilor*) anost, banal, monoton, placid, plictisitor, uniform, ‹fig.› lânced, liniar, monocrom, plat[2], searbăd[1], sec, sur, tern. *Viața ei în acel mic oraș a fost vegetativă.*

vegetáție s.f. **I** (*bot.*) **1** înveliș vegetal. *Acești munți sunt numai stânci lipsite total de vegetație.* **2** floră, populație de plante. *Vegetația din zona temperată este foarte variată.* **3** verdeață, ‹rar› verzime, verziș, ‹înv. și reg.› verde, ‹înv.› varză, verdură, verzeală. *Primăvara, pământul începe să se acopere de vegetație.* **II 1** (*bot.*) creștere, dezvoltare, vegetare, ‹rar› crescut[1]. *Vegetația cactușilor are loc în condiții de uscăciune. În zonele mai reci perioada de vegetație a grâului este mai lungă.* **2** fig. (*rar*) v. Amorțeală. Blegire. Eclipsă. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Letargie. Mocneală. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. Vegetare. **III** (*mai ales la pl. **vegetații**; anat., med.; și **vegetații adenoide***) polip. *Copilul vorbește pe nas din cauza vegetațiilor adenoide.*

véghe s.f. **I 1** nesomn, trezie, ‹livr.› vigilitate, ‹rar› veghere, ‹înv.› vigilie. *Îl doare capul din cauza veghei prelungite din noaptea trecută.* **2** trezie, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹înv. și reg.› priveghi, ‹reg.› priveghează. *Este greu să-ți menții veghea când ești foarte obosit.* **3** veghere, vegheat[1]. *Își amintește, cu emoție, nopțile de veghe la căpătâiul mamei bolnave.* **4** (*în practicile relig. creștine*) priveghere, priveghi, vegheat[1], veghere, ‹reg.› prevedenie, prevedere, ‹înv.› privegheat. *Seara, la veghe, se adună toate neamurile mortului.* **II 1** pază, strajă, străjuire, supraveghere, veghere, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. *La instituțiile importante serviciul de veghe este asigurat zi și noapte de o firmă specializată. Pentru a se feri de hoți, proprietarii au întărit veghea domeniului cu încă două persoane.* **2** gardă, pază, strajă, ‹înv. și reg.› aret[1]. *Soldatul stă de veghe trei ore.* **III** (*concr.*) **1** (*milit.*) pază, santinelă, strajă, ‹pop.› caraulă, pândar, străjer, ‹reg.› caraulaș, șălbocar, șilboc, ‹înv.› boactăr, vartă[2], vedetă, vigilie, viglă. *Veghea se află în post, la intrarea în garnizoană.* **2** (*înv.*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Strajă. Străjer.

vegheá vb. II. **I** tr. **1** (*compl. indică locuri, obiective, bunuri etc.*) a păzi, a străjui, a supraveghea, ‹înv. și pop.› a priveghea, ‹înv.› a străji, a strășnici, a țepui[1], ‹grec.; înv.› a epistasi. *Paznicul veghează intrarea în instituție. L-a rugat pe vecinul său să-i vegheze vila cât timp este plecat în delegație.* **2** (*compl. indică oameni*) a păzi, ‹înv.› a socoti. *În parc, mamele își veghează copiii. Gardienii veghează, în închisori, deținuții.* **3** (*compl. indică desfășurarea unor acțiuni, evoluția unor fenomene, a unor stări etc.*) a supraveghea, ‹înv.› a surveghea. *Polițiștii de la circulație veghează desfășurarea traficului în zona cea mai aglomerată a orașului. Medicii veghează evoluția stării bolnavului.* **4** (*în practicile relig. creștine; compl. indică morți*) priveghea, ‹reg.› a păzi. *Rudele și prietenii apropiați l-au vegheat toată noaptea pe defunct.* **5** (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Ocroti. Păzi. Prezerva. Proteja. Salvgarda. **6** (*înv.; compl. indică datini, obiceiuri etc.*) v. Păstra. Respecta. Ține. **II** refl. (*înv.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Apăra. Feri. Păzi.

vegheát[1] s.n. **1** veghe, veghere. **2** (*în practicile relig. creștine*) priveghere, priveghi, veghe, veghere, ‹reg.› prevedenie, prevedere, ‹înv.› privegheat.

vegheát[2], -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent. **2** (*despre ființe*) v. Deștept. Neadormit. Treaz. **3** (*în opoz. cu „ascuns", „invizibil"; despre senzații, sentimente, stări sufletești, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Clar. Deslușit. Evident. Fățiș. Limpede. Manifest. Vădit. Vizibil.

veghére s.f. **I 1** păzire, străjuire, supraveghere, ‹înv.› epistasie. *Pentru vegherea proprietății folosește camere de luat vederi.* **2** pază, strajă, străjuire, supraveghere, veghe, ‹rar› păzit[1], priveghi, ‹înv. și pop.› priveghere, ‹reg.› păzeală, ‹înv.› nazirie, păzire, străjnicie, viglă. **3** veghe, vegheat[1]. **4** (*în practicile relig. creștine*) priveghere, priveghi, veghe, vegheat[1], ‹reg.› prevedenie, prevedere, ‹înv.› privegheat. **5** (*rar*) v. Nesomn. Trezie. Veghe. **II** (*înv.*) v. Atenție. Băgare de seamă. Circumspecție. Grijă. Luare-aminte. Precauție. Prevedere. Prudență.

veghetór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Pază. Paznic. Păzitor. Strajă. Străjer. **2** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Supraveghetor. **3** s.m., s.f. (*înv.*) v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. **4** s.f. (*înv.; la stână*) v. Celar. **II** adj. (*înv. ; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

vegliótă s.f. (*lingv.*) dialect vegliot. *Vegliota se vorbea în insula dalmată Veglia.*

vehemént, -ă adj. **1** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) fulminant, viguros, violent, virulent. *Protestul de stradă a fost vehement. A scris un editorial vehement.* **2** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, violent, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament vehement.*

veheménță s.f. **1** bruschețe, violență, virulență. *Era jenată de vehemența gesturilor lui. De multe ori vehemența ieșirilor lui față de*

subalterni depășește normalul. **2** impetuozitate, înfocare, violență, ‹rar› vivacitate, ‹înv.› aprigime, aprijune. *Îl sperie vehemența cu care ripostează. Îi critică cartea cu o vehemență nestăpânită.* **3** tărie, vigoare. *Își susține ideile cu vehemență.*

vehícul s.n. (*transp.*) mijloace de circulație (v. *mijloc*), mijloace de locomoție (v. *mijloc*), mijloace de transport (v. *mijloc*). *Până la serviciu se deplasează cu diferite vehicule: autobuz, tramvai sau metrou.*

vehiculá vb. I. tr., refl. (*compl. sau sub. indică știri, zvonuri etc.*) a (se) difuza, a (se) duce[2], a (se) împrăștia, a (se) întinde, a (se) propaga, a (se) răspândi, a răzbate, a (se) transmite, ‹livr.› a (se) ebruita, ‹înv. și pop.› a purta, ‹pop. și fam.› a (se) lăți, ‹fam.› a (se) risipi, a vântura, ‹înv.› a (se) povesti, a (se) răsfira, a (se) vesti, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, a zbura, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Vehiculează prin vecini bârfe pe seama lor. Totdeauna veștile rele se vehiculează peste tot.*

véhter s.m. (*reg.*) = vectăr.

véjie s.f. (*bot.; la porumb; reg.*) **1** v. Cocean. Strujan. **2** Cocean. Știulete. **3** v. Pănușă.

vel-logofát s.m. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) logofăt mare, logofătul cel mare (v. *logofăt*), mare-logofăt (v. *mare*[1]). *Vel-logofătul era membru al Sfatului Domnesc, conducea cancelaria domnească, iar în lipsa domnitorului sau a mitropolitului prezida Divanul.* **2** (*polit.; în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; înv.*) ***vel-logofăt al dreptății*** v. Logofătul cel mare al dreptății (v. *logofăt*). Logofătul dreptății (v. *logofăt*). Mare-logofăt al dreptății (v. *mare*[1]).

vel-pahárnic s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-paharnic (v. *mare*[1]), paharnic mare, paharnicul cel mare (v. *paharnic*). *Vel-paharnicul era dregătorul cu funcția de șef al paharnicilor.*

vel-pitár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-pitar (v. *mare*[1]). *Vel-pitarul, care avea în subordine mai mulți pitari, era însărcinat cu supravegherea bucătăriei domnești, precum și cu îngrijirea cailor și a caleștilor domnești.*

vel-portár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-portar (v. *mare*[1]), portar mare. *Vel-portarul îndeplinea, la curtea domnească, rolul de maestru de ceremonii.*

vel-portár de Suceava s.m. (*în Ev. Med., în Mold.; și* ***vel-portar al Sucevei***) portar de Suceava, portar al Sucevei. *Vel-portarul de Suceava era însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești moldovene.*

vel-sofragíu s.m. (*în epoca fanariotă, în Țările Rom.*) ‹turc.; înv.› sofragi-başa. *Vel-sofragiul era șeful slujbașilor de la curtea domnească.*

vel-șătrár s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-șătrar (v. *mare*[1]), șătrar mare. *Vel-șătrarul era șeful boierilor care aveau în grijă corturile domnești și tunurile și care asigurau aprovizionarea armatei în timp de război.*

vel-vistiér s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Mare-vistier (v. *mare*[1]). Marele-vistier (v. *mare*[1]). Vistier[1]. Vistiernic.

vel-vórnic s.m. **1** (*în Țările Rom.; sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*) ***vel-vornic al obștii*** = ***vel-vornic al obștirilor*** = ***vel-vornic de obște*** = ***vel-vornic de obștiri*** = mare-vornic al cutiei (v. *mare*[1]), mare-vornic de cutie (v. *mare*[1]), mare-vornic de obște (v. *mare*[1]), marele-vornic al cutiei (v. *mare*[1]), mare-vornic al obștii (v. *mare*[1]), marele-vornic de cutie (v. *mare*[1]), vornic al obștii, vornic de cutie, vornic de obște. *Vel-vornicul de obște administra casa sau cutia milelor și avea atribuții edilitare și judecătorești;* (*în Mold.; sfârșitul sec. al XVII-lea și în perioada Regulamentului Organic*) ***vel-vornic de aprozi*** = vornic de aprozi. *Vel-vornicul de aprozi prezenta pricinile în Sfatul Domnesc, urmărea executarea hotărârilor acestuia și administra închisorile datornicilor;* (*în Țările Rom.; sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*) ***vel-vornic de politie*** = marele-vornic de politie (v. *mare*[1]), vornic al politiei, vornic de politie. *Vel-vornicul de politie avea atribuții administrative, judecătorești și financiare în capitalele celor două țări românești.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Mare-vornic (v. *mare*[1]). Marele-vornic (v. *mare*[1]). Vornic. Vornicul cel mare (v. *vornic*).

velár, -ă adj. (*fon.; despre consoane*) gutural. *„K" este o consoană velară.*

velatúră s.f. (*mar.*) voalură. *Velatura este ansamblul velelor unei nave.*

vélă s.f. **I** (*mar.*) **1** (*mai ales la pl.* ***vele***) pânze (v. *pânză*), ‹rar› lună, ‹înv. și pop.› vetrelă, ‹reg.› vânslă. *Și-a cumpărat o barcă cu vele pentru excursii pe mare.* **2** ***velă latină*** = pânză latină. *Vela latină este pânza triunghiulară învergată pe o antenă.* **II** (*nav.; astăzi rar*) v. Velier.

veleát s.n. **I** (*pop.*) v. Trai. Viață. **II** (*înv.*) **1** v. Dată. **2** v. Dată. Moment. Termen. Timp. Vreme. Zi. **3** (*ca unitate cronologică*) v. An.

veleitár, -ă adj. (*despre oameni*) ambițios, pretențios. *Cu siguranță va câștiga concursul, întrucât este o persoană veleitară.*

veleitáte s.f. **1** ambiție, pretenție, ‹reg.› inaghie. *Are veleitatea de a ajunge doctor. Nu are nicio veleitate să devină conducător.* **2** (*mai ales la pl.* ***veleități***) pretenție, ‹înv.› pretenderisire. *Tânărul are veleități nobiliare. Actorul nutrea și veleități literare.*

veletuí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui.

velí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*mai ales despre oameni*) v. Apărea. Arăta. Ivi. **2** tr., refl. (*predomină ideea de transformare, de modificare*) v. Preface. Schimba. Transforma.

veliér s.n. (*nav.*) **1** ‹astăzi rar› velă, ‹înv.› ventrilar. *Velierul este o ambarcațiune cu vele.* **2** (*rar*) v. Corabie.

velifér, -á adj. (*despre moluște*) veliger. *Moluștele velifere sunt prevăzute cu velum.*

veligér, -ă adj. (*despre moluște*) velifer.

velínță s.f. **1** cergă, cuvertură, față de pat, învelitoare, pătură, ‹pop.› copertă, plocat, țol, ‹înv. și reg.› zăblău[2], ‹reg.› corgan, lăicer, lepedeu, leșier, mindir, ogheal, pocriș[1], pocruț, poneavă, procov, procoviță, prostire[2], scovergă, strai, șterghină, verincă, ‹turc.; înv.› segedea. *Velințele maramureșene sunt renumite pentru frumusețea lor.* **2** (*pop.*) v. Covor. Scoarță. **3** (*reg.*) v. Păretar.

velít adj., s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) **1** adj. (*despre boieri*) mare[1]. *Boierii se împărțeau în boieri veliți, adică de rangul întâi, și boieri de rangul al doilea.* **2** s.m. magnat. *Veliții erau boierii de frunte.*

velnicér s.m. (*înv. și reg.*) v. Povarnagiu.

velnicí vb. IV. refl. (*predomină ideea de transformare, de modificare; reg.*) v. Preface. Schimba. Transforma.

vélniș s.m. (*bot.*) **1** *Ulmus laevis*; ulm, ulm-pedunculat, ‹pop.› vânj. **2** *Ulmus scabra*; ulm, ulm-de-munte. **3** (*reg.*) v. Arțar. Paltin. Paltin-de-câmp (*Acer platanoides*).

velnițắr s.m. (*reg.*) v. Povarnagiu.

vélniță s.f. **1** (*înv. și reg.*) ‹înv. și reg.› povarnă, ‹reg.› căzănărie, horincie, povarnagerie, povărnărie, prefăcanie, vinărsărie, ‹înv.› rachierie. *Velnița este o instalație pentru fabricarea țuicii, a rachiului și a spirtului.* **2** (*vit.; reg.*) v. Cramă.

velóce adj., adv. (*rar*) **1** (*despre ființe*) v. Iute. Săltăreț. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. **2** adv. (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) v. Repede.

velocimétru s.n. (*med.*) fluxmetru. *Cu velocimetrul se măsoară viteza de curgere a unui lichid într-un conduct.*

velocipedíst s.m. (*sport; rar*) v. Biciclist. Ciclist. Rutier.

velocitáte s.f. (*rar*) v. Celeritate. Iuțeală. Rapiditate. Repeziciune. Viteză.

velodróm s.n. ciclodrom. *Pe velodrom s-a organizat o competiție națională.*

velografíe s.f. (*tipogr.*) autogravură. *Prin velografie se obțin tipare de artă asemănătoare cu cele obținute prin fotogravură.*

véltăr s.m. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Infirmier. **2** (*ferov.*) v. Cantonier.

veltărí́ță s.f. (*med.; reg.*) v. Infirmieră (v. *infirmier*). Soră. Soră de caritate. Soră de ocrotire.

velúr s.n. (*ind. text.*) catifea, ‹înv. și reg.› mancister, ‹reg.› barșon, pluș, somot, ‹înv.› samet, urșinic[2]. *Își pregătește pentru serată rochia din velur verde.*

vemelián s.n., adj. (*geol.*) ludian. *Vemelianul este ultimul etaj al eocenului.*

venál, -ă adj. (*despre oameni*) coruptibil, viciabil, ‹înv.› mitarnic. *Unii oameni ai legii sunt, din nefericire, venali.*

venalitáte s.f. coruptibilitate, corupție. *Venalitatea este determinată și de nivelul scăzut de trai.*

vénă s.f. **I** (*anat.*) **1** vână, ‹reg.› sfârc, viță. *Asistenta îi ia pacientului sânge pentru analize din venă.* **2** ***venă cavă*** = ‹înv.› vâna cea găunoasă (v. *vână*), vână cavă, vână găunoasă. *Vena cavă transportă sângele la inimă;* ***venă portă*** = ‹înv.› vâna poartă (v. *vână*), vâna porții (v. *vână*). *Vena portă colectează sângele de la organele digestive și îl transportă la ficat.* **II** fig. (*rar; de obicei constr. cu vb. „a avea"*) v. Noroc. Șansă.

vendétă s.f. **1** ‹fam.› socoteală, ‹fig.› răfuială. *Ține minte! Va veni și timpul vendetei!* **2** răzbunare, ‹livr.› vindictă, ‹rar› răzbun[2], ‹reg.› răzbuneală, ‹înv.› băsău, despus, răscumpărare, răsplată, răsplătire, scumpărare, vrăjbie, vrăjbire. *Nu se gândește decât la vendetă. Ura dintre cele două familii a dus la tot felul de vendete.*

venectazíe s.f. (*med.*) **1** flebectazie. *Venectazia este o dilatație difuză a venelor.* **2** flebectazie, varice, ‹pop.› vine (v. *vână*), ‹reg.› mătrice, ‹înv.› săculețe (v. *săculeț*). *Venectazia este o dilatație patologică permanentă a unor vene, frecventă mai ales la membrele inferioare.*

venepúncție s.f. (*chir.*) puncție venoasă. *Prin venepuncție se recoltează sânge din lumenul unei vene.*

venerá vb. I. tr. **1** (*compl. indică eroi, aspirații, fapte etc. ale oamenilor*) a cânta, a cinsti, a elogia, a exalta, a glorifica, a lăuda, a mări, a omagia, a preamări, a preaslăvi, a proslăvi, a slăvi, ‹rar› a engomia, ‹înv.› a făli, a fălui, a mândri, a panegiri, a panegiriza, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a slavoslovi, ‹fig.› a apoteoza, a aureola, a înălța, ‹fig.; înv.› a ridica. *Popoarele trebuie să-și venereze eroii.* **2** (*compl. indică ființe*) a adora, a diviniza, a idolatriza, a slăvi, ‹înv.› a cinsti, ‹grec.; înv.› a evlavisi, ‹fig.› a deifica, ‹fig.; rar› a zeifica, ‹fig.; înv.› a idolatra. *Tânărul își venerează mama.* **3** (*teol.; compl. indică divinități*) a adora, a sfinți[1]. *Credincioșii catolici și ortodocși o venerează pe Fecioara Maria.*

venerábil, -ă adj. (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări, creații ale lor*) apreciat, cinstit, onorabil, onorat, prețuit, respectabil, respectat, stimat, ‹fam.› stimabil, ‹înv.› aprețuit, cinteș, considerat, omenit, preacinstit, respectuit, socotit[2], vederos, ‹fig.; înv.› văzut[2]. *Este cel mai venerabil judecător din oraș.*

veneráre s.f. **1** adorare, adorație, divinizare, idolatrizare, slăvire, venerație, ‹înv.› cinstire. *Venerarea femeii a fost și rămâne o temă predilectă a poeziei din toate timpurile.* **2** (*teol.*) adorare, adorație, cult[1], sfințire[1], venerație, ‹înv.› despus, sfinție. *Este cunoscută venerarea Fecioarei Maria de către credincioșii catolici și ortodocși.* **3** adorare, adorație, cult[1], venerație, ‹fig.› evlavie, idolatrie, ‹fig.; înv.› idolatrare.

venerát, -ă adj. **1** (*mai ales în titulatura dată Divinității, suveranilor sau prelaților*) lăudat, mărit[3], preaînălțat, prealuminat, preamărit, preaslăvit, proslăvit, slăvit, ‹rar› preastrălucit, sanctificat, ‹înv. și pop.› luminat[2], ‹reg.› prealuminos, ‹înv.› pohvălit, prealăudat, preaseninat, seninat[2]. *Venerate Doamne, Ție ne rugăm! Venerate împărate, ți-am îndeplinit porunca!* **2** (*despre ființe*) adorat, divinizat, idolatrizat, slăvit, ‹înv.› cinstit, seninat[2], ‹fig.› deificat, sacru, ‹fig.; rar› zeificat. *A suferit când actorul venerat nu a mai jucat.*

venerație s.f. **1** adorare, adorație, cult[1], venerare, ‹fig.› evlavie, idolatrie, ‹fig.; înv.› idolatrare. *Actorul simte pentru eroul interpretat o adevărată venerație.* **2** (*teol.*) adorare, adorație, cult[1], sfințire[1], venerare, ‹înv.› despus, sfinție. **3** adorare, adorație, divinizare, idolatrizare, slăvire, venerare, ‹înv.› cinstire.

venesécție s.f. (*med.*) flebotomie. *Venesecția este incizia unei vene.*

venetíc, -ă adj., s.m., s.f. **I** (*înv.*) **1** s.m. v. Venețian. **2** adj. v. Venețian. **II** adj., s.m., s.f. (*deprec.*) v. Străin.

venețián, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. venețiancă, ‹înv.› venetic. *Venețienii sunt cunoscuți ca navigatori iscusiți încă din sec. al V-lea .* **2** adj. ‹înv.› venetic. *A cumpărat un tablou al unui cunoscut pictor venețian. Are mobilă în stil venețian.*

venețiáncă s.f. venețiană (v. *venețian*).

vení vb. IV. intr. **I 1** (*despre ființe sau, p. ext., despre vehicule, vase etc. care se deplasează; de obicei cu determ. locale, exprimate prin adv. sau introduse prin prep. „la", „în", „până la", „până în"*) a accede, a ajunge, a sosi, ‹înv.› a deștinde, a merge, ‹grec.; înv.› a chetandisi, a proftaxi. *Excursioniștii vin la destinație după un drum obositor. Nava vine în port cu o mică întârziere.* **2** (*despre ființe*) a sosi, ‹pop. și fam.› a pica[2]. *Chiar în acel moment a venit și ea.* **3** (*despre ființe; mai ales cu determ. locale*) a se apropia, a se trage, ‹reg.› a apristui. *Vino la mine, ca să-ți dau ceva! Venind spre casă, s-a întâlnit cu un prieten.* **4** (*despre ființe; cu determ. introduse prin prep. „după"*) a se lua, a merge, a se ține. *Multă lume vine după cortegiu. Câinele vine după stăpân.* **5** (*în opoz. cu „a ieși"; despre ființe; cu determ. locale introduse prin prep. „în", care indică un spațiu delimitat*) a merge, a intra, a păși, a pătrunde, ‹reg.› a luntra, ‹înv.› a deștinde. *Au venit în peșteră printr-o spărtură a muntelui. A închis câinii pentru a nu veni în grădină.* **6** (*ca invitație sau ca îndemn ; despre oameni*) a intra. *Veniți, vă rog, în sală!* **7** (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se înfățișa, a se prezenta, ‹fam.› a se înființa, ‹înv.› a asta, a se spune. *După mai multe citații, a venit la proces însoțit de avocat.* **8** (*despre oameni*) a pofti. *Gazda roagă musafirii să vină la masă.* **9** (*despre oameni, colectivități etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „în"*) a năvăli, ‹pop. și fam.› a da[2], ‹reg.› a răgădui[1], ‹fig.› a inunda. *S-a speriat foarte tare când jandarmii au venit în curtea lui.* **10** (*jur.; despre martori sau despre inculpați; de obicei cu determ. ca „înaintea", „în fața"*) a compărea, a se înfățișa, a se prezenta. *A venit în fața judecătorului pentru a da informații în legătură cu cele întâmplate.* **11** (*în opoz. cu „a pleca"; despre ființe; de obicei cu determ. „înapoi"*) a se înapoia[2], a se întoarce, a reveni[1], ‹pop.› a se cârni, a se înturna, a merge, ‹înv. și reg.› a se desturna, ‹reg.› a proveni[2], ‹înv.› a se toarce, a se turna[1]. *A venit înapoi, acasă, seara târziu.* **12** (*despre obiecte, mărfuri, scrisori etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) a ajunge, a parveni, a sosi. *I-a venit o scrisoare din străinătate. În sfârșit, i-a venit pachetul de la părinți.* **13** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică argumente, mărturii, soluții etc.*) a aduce, a arăta, a exprima, a expune, a formula, a prezenta, a relata, ‹fig.› a desfășura. *A venit cu motivații convingătoare pentru a-și susține punctul de vedere.* **14** (*pop.; despre oameni*) v. Angaja. Intra. Încadra. Tocmi. **15** (*bot.; pop.; despre plante*) v. Fructifica. Rodi. **16** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și reg.; despre bani, bunuri etc.*) v. Cădea. Cuveni. Reveni[1]. **17** (*înv.; despre oameni*) v. Conveni. Împăca. Înțelege. Învoi. **II 1** (*despre ape curgătoare; cu determ. introduse mai ales prin prep. „din"*) a izvorî, ‹reg.› a se arădui, ‹înv.› a obârși, a se scure, ‹latin.; înv.› a scaturi. *Dunărea vine din munții Pădurea Neagră.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; fiziol.; pop.; despre unele secreții*) v. Aluneca. Curge. Luneca. Picura. Prelinge. Scurge. **3** (*înv.; despre râuri, fluvii etc.; cu determ. locale*) v. Vărsa. **III 1** (*cu determ. locale introduse prin prep. „din", „de la", „de unde", care indică punctul de plecare; cumulează și ideea originii sau a proveniență*) a proveni[1], a purcede. *Unele popoare migratoare au venit din Asia Centrală. Niciodată nu l-a întrebat de unde a venit.* **2** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „din", „de la"*) a proveni[1], a rezulta, ‹înv.› a atârna. *Paguba vine dintr-o proastă gestionare a resurselor.* **3** (*lingv.; despre cuvinte, sensuri ale unui cuvânt, sunete; urmat de determ. introduse prin prep. „de la", „din"*) a deriva, a proveni[1], ‹pop.› a se trage. *Cuvântul „bobocel" vine de la substantivul „boboc".* **4** (*jur.; înv.; despre hotărâri, legi, documente, acte etc.*) v. Emana. Proveni[1]. **IV 1** (*despre momente ale zilei, fenomene, stări etc.*) a se face, a se ivi, a începe, a se lăsa, a sosi. *Pornește la drum cum vine dimineața.* **2** (*despre timp sau despre unități, intervale, perioade de timp etc.*) a sosi. *Datoria trebuie plătită când vine ziua scadenței. A venit momentul să se căsătorească.* **3** (*mai ales despre anotimpuri*) a da[2], a se face, a sosi. *După o iarnă grea, a venit, în sfârșit, primăvara.* **4** (*despre fenomene ale naturii, calamități etc.*) a se abate[2], ‹pop.› a sosi. *O mare furtună a venit din senin asupra orașului.* **5** (*despre fenomene meteorologice, dezastre naturale*) a se întâmpla, a se produce, a surveni, ‹înv.› a supraveni. *Seismul a venit în timpul nopții.* **6** (*pop.; despre unități temporale, perioade de timp, anotimpuri etc.*) v. Duce[2]. Încheia. Sfârși. Termina. Trece. **V 1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre ființe*) a apuca, a cășuna, a se năzări, a se părea, ‹înv. și reg.› a abate[2], ‹reg.› a tonca, ‹fig.› a trăsni. *Nu știu ce i-a venit de se comportă așa nebunește.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre stări psihice, afective etc.*) a apuca, a cuprinde, a încerca, a prinde, ‹reg.› a-l mârzi. *Adesea îi vine disperarea.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; înv. și pop.; de obicei urmat de o prop. sub. introdusă prin conj. „că", exprimă credința, speranța, îndoiala, teama, suspiciunea*) v. Crede. Imagina. Închipui. Năluci. Năzări. Părea. **4** (*pop.; despre stări, acțiuni, procese etc.; cu determ. introduse prin prep. „din"*) v. Apărea. Decurge. Ieși. Proveni[1]. Reieși[1]. Rezulta. Urma. **5** (*înv.; despre sentimente,*

senzații etc.) v. Preface. Schimba. Transforma. **6** fig. (*despre necazuri, situații neplăcute etc.; cu determ. introduse prin prep. „peste”*) ‹pop. și fam.› a da[2]. *O mare supărare a venit peste familia lor.* **7** fig. (*despre evenimente, stări, conflicte, procese sociale etc.*) a apărea, a interveni, a se ivi, a se întâmpla, a se petrece, a se produce, a surveni. *În viața lor a venit o schimbare majoră.* **VI** (*despre oameni; cu determ. introduse prin prep. „la”*) a ajunge, ‹reg.› a scăpa. *În scurt timp a venit la conducerea institutului.* **VII 1** (*despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „lângă” etc.*) a se afla, a fi, a se găsi, a se situa, ‹fig.; înv. și pop.› a cădea, ‹fig.; înv.› a zăcea. *Scara palatului vine lângă lac.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre păr*) a da[2], a ajunge, ‹reg.› a bate. *Bretonul îi vine în ochi.* **3** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc.*) a i se potrivi, ‹reg.› a i se văji. *Pantofii îi vin perfect.* **4** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre obiecte de îmbrăcăminte*) a i se potrivi, a prinde, a-i ședea, ‹fig.› a-i cădea. *Rochia de mătase îi vine bine.* **5** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre ținută, culori etc.*) a i se potrivi, a-l prinde. *Ținuta sport îi vine perfect. Dintre culori, verdele îi vine cel mai bine. Noua coafură îi vine de minune.* **6** (*înv. și reg.; despre manifestări, atitudini ale oamenilor, despre ținută etc.; mai ales în constr. neg.*) v. Cadra. Corespunde. Merge. Potrivi. **VIII** (*înv. și reg.*) **1** (*despre lucruri care pot fi cumpărate*) v. Costa. Face. Fi. Prețui. Reveni[1]. Valora. **2** (*despre corpuri, obiecte, greutăți etc.*) v. Avea. Cântări. **IX** (*cop.*) **1** (*înv. și pop.; în constr. impers.; cu sub. logic-pron. pers. în dat. și cu nm. pred. exprimând o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.*) v. Fi. Încerca. Resimți. Simți. **2** (*înv. și pop.; cu un nm. pred. care indică modalitatea sau relația*) v. Fi. **3** (*pop.; formează pred. nominal cu un nm. pred.; despre ființe*) v. Deveni. Face. **X** (*la imper., pers. 2* **vino!**; *cu val. de interj.*) hai!, haide!, ‹înv. și pop.› ghelai!, ‹înv.› ni! *Vino mai repede, că pierdem autobuzul!*

veniál, -ă adj. (*despre greșeli, păcate, vini etc.*) mărunt, mic, neimportant, neînsemnat, nesemnificativ, ușor[2]. *L-au iertat pentru că greșeala lui a fost venială. A făcut o gafă venială.*

venimozitáte s.f. fig. (*rar*) v. Acrime. Fiere. Maliție. Maliționitate. Otravă. Răutate. Venin.

venín s.n. **I 1** (*înv. și pop.*) v. Otravă. **2** (*biol.; înv. și pop.*) v. Bilă[1]. Fiere. **3** (*med., med. vet.; pop.*) v. Puroi. **4** (*înv.*) v. Toxicitate. **II** fig. maliție, maliționitate, răutate, ‹fig.› acrime, otravă, fiere, ‹fig.; rar› negreală, venimozitate ‹fig.; pop.› catran. *Editorialele unor ziare sunt scrise cu venin.*

veniná vb. I. (*înv. și pop.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Învenina. Otrăvi. **2** tr., refl. fig. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Acri. Afecta[1]. Amărî. Cătrăni. Dezola. Indispune. Îmbolnăvi. Îndurera. Înlăcrima. Întrista. Învenina. Mâhni. Necăji. Otrăvi. Pleoști. Străpunge. Supăra.

veninăriță s.f. (*bot.*) *Gratiola officinalis*; avrămeasă, avrămeascâ, ‹reg.› cârstineasă, iarbă-de-om-sărac, mila-Domnului (v. *milă*), milostivă (v. *milostiv*), potroacă.

veninát, -ă adj. (*pop.*) **1** v. Înveninat. Otrăvit[2]. Veninos. **2** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) v. Otrăvit[2]. Otrăvitor. Veninos.

veninós, -oásă adj. **I 1** (*despre plante, animale, substanțe etc.*) otrăvit[2], otrăvitor, ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› nebun, otrăvicios, veninat, ‹reg.› năpârcos, rău, ‹înv.› otravnic, topsecos. *Unele specii de cactuși au ghimpii veninoși. Mulți șerpi sunt veninoși.* **2** (*despre plante, ciuperci, fructe etc.*) necomestibil, otrăvitor, toxic, ‹pop.› nebun, otrăvicios, ‹înv.› otravnic. *Ciupercile toxice pot fi ușor confundate cu cele comestibile din cauză că au suferit mutații genetice.* **3** înveninat, otrăvit[2], ‹înv. și pop.› topsecat, ‹pop.› veninat, ‹înv.› topsecos. *Mușcătura veninoasă a șarpelui poate pune în pericol viața celui mușcat.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) malign, maliții os, răutăcios, ‹fig.› țepos. *Este atât de veninos, încât toată lumea îl evită.* **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, vrăjmaș, ‹fig.› advers, șerpesc, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni veninoase din partea opozanților.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cinic, maliții os, răutăcios, sarcastic, ‹fig.› amar, otrăvit[2], șerpesc. *Face comentarii veninoase la adresa lui.* **4** (*înv.*) v. Dăunător. Negativ. Nociv. Otrăvitor. Păgubitor. Periculos. Pernicios. Prejudiciabil. Primejdios. Rău. Vătămător.

veníre s.f. **I 1** ajungere, sosire, sosit[1], venit[1]. *Vestea venirii vaporului în port s-a răspândit imediat.* **2** (*în opoz. cu „ieșire”*) intrare, pășire. *La venirea ei în cameră toată lumea s-a oprit din vorbit.* **3** (*în opoz. cu „plecare”*) înapoiere, întoarcere, întors[1], revenire, venit[1], ‹pop.› cârnire, întunare, întunat[1], ‹reg.› cârniș. *Nu a mai găsit pe nimeni acasă la venirea din oraș.* **4** (*milit.*) invadare, invazie, năvălire. *Venirea turcilor în țară a fost stopată de oastea moldovenilor.* **5** înfățișare, prezentare, ‹fam.› înființare. *I s-a cerut venirea în instanță ca martor.* **II 1** sosire, venit[1]. *După o iarnă grea, venirea primăverii este o binefacere pentru natură.* **2** sosire, venit[1]. *Datoria trebuie plătită la venirea zilei scadenței.* **3** declanșare, dezlănțuire, iscare, izbucnire, începere, pornire, producere, stârnire, ‹pop.› stârneală, ‹înv. și reg.› scornire, ‹înv.› prorupere, prorupție. *Venirea vijeliei i-a surprins pe drumul de întoarcere acasă.* **4** (*înv.*) v. Iluviu. Iluviune. Inundare. Inundație. Înec. Potop. Revărsare. **III** (*fiziol.; înv.*) ***venire la fire*** v. Ciclu. Ciclu menstrual. Menoree. Menstre. Menstruație. Period.

venít[1] s.n. **I 1** ajungere, sosire, sosit[1], venire. **2** (*în opoz. cu „plecare”*) înapoiere, întoarcere, întors[1], revenire, venire, ‹pop.› cârnire, întunare, întunat[1], ‹reg.› cârniș. **II 1** sosire, venire. **2** sosire, venire. **III** (*econ.*) beneficiu, câștig, emolument, profit, ‹pop.› agoniseală, ‹înv. și reg.› provent, vamă, ‹reg.› mirișug, snagă, ‹înv.› ghelir, product, spor, trudă, ‹turc.; înv.› irat, ‹fig.; reg.› mană, ‹arg.› parnusă. *Venitul din această afacere a fost de câteva milioane de dolari.*

venít[2], -ă adj., s.m., s.f. **1** adj. sosit[2]. *În tabără, copiii veniți sunt cazați câte patru în cameră.* **2** adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Pribeag. Străin.

venitór, -oáre adj. (*înv.*) = viitor.

venitúră s.f. **1** (*înv.*) v. Străin. **2** (*deprec.*) v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.

venografíe s.f. (*med.*) flebografie. *Venografia se face pentru a se examina radiografic o rețea venoasă.*

venós, -oásă adj. ‹astăzi rar› vânos, ‹înv.› vânal. *Sângele venos este de culoare închisă. Presiunea venoasă este un indicator al insuficienței venoase.*

ventíl s.n. (*tehn.*) **1** (*la orificii*) supapă, ‹pop.› răsuflătoare. *Cu ventilul se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide și gaze.* **2** (*la cuptoarele industriale sau la căldările de abur*) registru, sertar, șuber. *Ventilul servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum.*

ventilă vb. I. tr. **1** (*compl. indică aerul dintr-o încăpere*) a împrospăta, a primeni, a purifica, a refrișa, ‹rar› a dezinfecta. *A deschis geamurile pentru a ventila aerul din cameră.* **2** (*compl. indică încăperi, spații închise etc.*) a aera, a aerisi, ‹înv. și reg.› a vântura, a zvânta. *Dimineața, ventilează toată casa.*

ventiláj s.n. aeraj, aerare, aerație, aerisire, aerisit[1], ventilare, ventilație, ‹înv. și reg.› vânturare. *Ventilajul casei este obligatoriu.*

ventiláre s.f. **1** împrospătare, primenire, primenit[1], purificare, ‹rar› purgație. *A deschis geamurile pentru ventilarea aerului din cameră.* **2** aeraj, aerare, aerație, aerisire, aerisit[1], ventilaj, ventilație, ‹înv. și reg.› vânturare. *Ventilarea casei este obligatorie.*

ventilát, -ă adj. (*despre încăperi, spații închise etc.*) aerisit[2]. *Stai cu plăcere într-o cameră ventilată.*

ventilatór s.n. (*electron.*) **1** ‹înv.› vânturătoare (v. *vânturător*). *Și-a cumpărat un ventilator pentru birou.* **2** electroventilator.

ventilație s.f. aeraj, aerare, aerație, aerisire, aerisit[1], ventilaj, ventilare, ‹înv. și reg.› vânturare.

ventrál, -ă adj. (*anat.*) abdominal. *Are dureri puternice în zona ventrală.*

ventrár s.n. (înv.) v. Evantai.

ventriceá s.f. (*bot.*) **1** *Veronica officinalis*; șopârlaiță, ventrilică, veronică, ‹reg.› buruiană-de-cel-perit, mătrice, strătorică. **2** *Veronica persica*; ventrilică. **3** *Veronica prostrata*; bobornic, șopârliță, ventrilică, ‹reg.› veronică.

ventrícul s.n. (*anat.*) **1** reces, ‹înv.› talam, vintricel[2]. *Artera pulmonară pleacă din ventriculul drept al inimii.* **2** ***ventricul laringian*** = sinus laringian. *Cele două ventricule laringiene sunt situate între corzile vocale.* **3** (*anat.; rar*) v. Stomac.

ventriculostomíe s.f. (*med., med. vet.*) ventriculotomie. *Ventriculostomia este deschiderea chirurgicală a unui ventricul.*

ventriculotomíe s.f. (*med., med. vet.*) ventriculostomie.

ventrilár s.n. (*nav.; înv.*) v. Velier.
ventrilícă s.f. (*bot.*) **1** *Veronica persica*; ventricea. **2** *Veronica officinalis*; șopârlaiță, ventricea, veronică, ‹reg.› buruiană-de-cel-perit, mătrice, strătorică. **3** *Veronica latifolia*; iarba-șarpelui (v. *iarbă*), șopârliță. **4** *Veronica prostrata*; bobornic, șopârliță, ventricea, ‹reg.› veronică.
ventrilóc s.m. engastrimit, ‹înv.› grăitor din pântece. *Ventrilocii vorbesc fără a mișca buzele și fără a deschide gura.*
ventrofixáție s.f. (*chir.*) histeropexie abdominală. *Prin ventrofixație se fixează uterul la peretele abdominal, în scopul prevenirii prolapsului sau a retroflexiei.*
ventroscopíe s.f. (*med.*) abdominoscopie, celioscopie, laparoscopie, peritoneoscopie. *Prin ventroscopie se examinează interiorul cavității abdominale cu ajutorul laparoscopului.*
véntru s.n. (*anat.; rar*) v. Stomac.
venturél s.m. (*ornit.; reg.*) = vânturel.
venturimétru s.n. (*fiz.*) tub venturi. *Venturimetrul este folosit pentru determinarea vitezei de curgere și a debitului unui fluid într-o conductă.*
ventúză s.f. **I** (*med.*) **1** ‹pop.› pahar, ‹reg.› zbancă, zbanț, ‹înv.› moxă, stecluță. *Ventuzele se aplică, în scop curativ, pe pielea unei persoane foarte răcite.* **2** ***ventuză obstetricală*** = vacuum-extractor, vid-extractor. *Ventuza obstetricală este un aparat folosit în obstetrică, în cazul unui avort, pentru extragerea fătului*; (*în trecut*) ***ventuză sacrificată*** = ‹în trecut› ventuză sângerată, ventuză tăiată. *Cu ventuza sacrificată se extrăgea o cantitate mică de sânge de pe pielea unui bolnav*; ***ventuză sângerată*** = ‹în trecut› ventuză sacrificată, ventuză tăiată; ***ventuză seacă*** = ‹în trecut› ventuză uscată. *Vetuzele seci se aplicau pe pielea uscată a pacientului pentru a provoca o congestie locală*; ***ventuză tăiată*** = ‹în trecut› ventuză sacrificată, ventuză sângerată; ***ventuză uscată*** = ‹în trecut› ventuză seacă. **II** (*arg.*) v. Gură. Sărut. Sărutare.
venustáte s.f. (*livr.*) v. Delicatețe. Eleganță. Finețe. Gingășie. Grație. Suavitate.
ver, veră adj. (*înv.; despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) v. Adevărat. Aievea. Autentic. Cert. Incontestabil. Neîndoielnic. Neîndoios. Nescornit. Netăgăduit. Pozitiv. Real. Sigur. Veridic. Veritabil. Viu.
veracitáte s.f. adevăr, realitate, veridicitate, ‹astăzi rar› veritate. *Cei care erau de față au constatat veracitatea afirmațiilor sale.*
verándă s.f. (*arhit.; mai ales la casele țărănești sau la vechile case boierești sau domnești*) cerdac, pălimar, pridvor, tindă, ‹pop.› târnaț, ‹reg.› podeț[1], pornană, șopron, tandâr, trapazan, ‹înv.› dreg, gorniță. *Stăteau până târziu în noapte în veranda casei.*
verb s.n., s.m. **I** s.n. (*gram.*) **1** ‹înv.› vorbă. *Într-o povestire sunt des folosite verbele la imperfect.* **2** ***verb aberant*** = verb neregulat, ‹înv.› grai strâmb. *Verbul aberant se abate de la flexiunea obișnuită, având forme proprii, specifice*; ***verb activ*** = ***verb tranzitiv*** = tranzitiv, ‹înv.› grai strămutător, verb lucrător, verb strămutător. *Verbul tranzitiv este verbul a cărui acțiune se răsfrânge direct asupra unui obiect*; ***verb auxiliar*** = ‹înv.› vorbă ajutoare. *„A avea", „a fi" și „a vrea" sunt verbe auxiliare*; ***verb cauzativ*** = ***verb factitiv*** = ***verb tranzitiv factitiv*** = factitiv. *Verbul factitiv este un verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească acțiunea exprimată de verbul de bază*; ***verb copulativ*** = copulă, ‹înv.› legătoare (v. *legător*). *Verbul copulativ intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura între subiect și numele predicativ*; ***verb intranzitiv*** = ‹înv.› verb nestrămutător. *Verbul intranzitiv nu poate fi construit cu un complement direct*; ***verb neregulat*** = verb aberant, ‹înv.› grai strâmb; ***verb reflexiv*** = ‹înv.› verb răsfrângător. *Verbul reflexiv este însoțit de un pronume reflexiv*; ***verb reflexiv eventiv*** = eventiv. *Verbul reflexiv eventiv arată că subiectul se transpune în altă stare decât aceea în care se găsea*; (*înv.*) ***verb lucrător*** = ***verb strămutător*** v. Tranzitiv. Verb activ. Verb tranzitiv; ***verb nestrămutător*** v. Verb intranzitiv; ***verb răsfrângător*** v. Verb reflexiv. **II** s.n. (*livr.*) **1** v. Glas. Grai. Voce. **2** (*stil.*) v. Limbaj. **3** (*lingv.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **III** s.m. sg. (*art.* ***Verbul***; *relig.; livr.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *zidator*).
verbál, -ă adj. (*în opoz. cu „scris"*) oral. *Comunicarea verbală este mai convingătoare decât cea scrisă.*
verbalísm s.n. verbiaj, verbozitate, vorbărie, ‹livr.› vanilocviu. *Reportajul excelează în verbalism, mai puțin în idei.*
verbátim adv. (*modal*) ad litteram, exact, întocmai, literal, textual, ‹înv.› literalicește, ‹fran.› mot à mot. *A făcut traducerea verbatim.*
verbiáj s.n. verbalism, verbozitate, vorbărie, ‹livr.› vanilocviu.
verbínă s.f. (*bot.*) **1** (*și* ***verbină-de-câmp***, ***verbină-sălbatică***) *Verbena officinalis*; sporiș, ‹reg.› iarbă-spornică, măturică, măturiță, săgeata-Domnului (v. *săgeată*), sporicea, spornic. **2** *Verbena hybrida*; cânepioară, urzicuță., ‹reg.› spini (v. *spin*), sporiș.
verbós, -oásă adj. (*rar; despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.
verbozitáte s.f. verbalism, verbiaj, vorbărie, ‹livr.› vanilocviu.
verbúnc s.n. **1** (*milit.; înv. și reg.; și în forma bărbunc*) v. Recrutare. **2** (*reg.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage"*) v. Beție. Chef. Petrecere.
verbuncáș s.m. (*reg.*) **1** (*milit.*) v. Recrutor. **2** v. Iscoadă. Spion. **3** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond.
verc s.n. (*ind.; german.*) v. Fabrică. Uzină.
verdáică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).
vérde adj., adv., s.n., s.m. **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ***verde-deschis*** = ***verde-pal*** = vernil. *Și-a luat pentru plajă două costume de baie, dintre care unul verde-pal*; ***verde-gălbui*** = ‹înv.› fistichiu. *Au cumpărat pentru copil un landou verde-gălbui*; ***verde-închis*** = ‹înv.› neftiu. *Are o geacă din piele de culoare verde-închis*; ***verde-măsliniu*** = ‹turc.; înv.› lagiverde. *Caută de multă vreme un șirag verde-măsliniu, care să se asorteze cu bluza argintie.* **2** (*în opoz. cu „copt"; despre fructe, semințe, plante etc.*) crud, necopt, ‹reg.› corcos, crudac, searbăd[2], verdioc, verdoi, verdunc. *Îi plac merele verzi. Din nuci verzi se prepară o dulceață delicioasă.* **3** (*despre piei, blănuri etc.*) brut, crud, neargăsit, neprelucrat, netăbăcit, ‹rar› umed. *Are o piele verde de vulpe, pe care trebuie s-o argăsească.* **4** (*despre oameni, despre față sau despre părți ale acesteia*) învinețit, livid, vânăt, ‹livr.› exsanguu, ‹reg.› vâlced. *Un bătrân, verde la față, moțăia pe un scaun.* **5** (*despre lemne*) umed, ‹pop.› călău. *Lemnele nu ardeau bine pentru că erau verzi.* **6** (*în opoz. cu „veștejit", „uscat"; pop.; despre plante, arbori, vegetație*) v. Viu. **7** (*pop.; despre alimente sau produse alimentare*) v. Proaspăt. **8** (*reg.; mai ales despre pământ*) v. Jilav. Moale. Reavăn. Ud. Umed. Umezit[2]. **9** fig. (*în opoz. cu „mare", „vârstnic"; înv. și reg.; despre ființe*) v. Fraged. June. Juvenil. Mic. Necopt. Nevârstnic. Primăvăratic. Tânăr. **10** (*arg.; despre elevi, studenți*) v. Repetent. **II** adj. fig. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, zdravăn, ‹fig.› musculos, pietros, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană verde, care muncește din greu.* **2** (*despre oameni*) cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer, ‹fig.› deschis. *A fost totdeauna verde față de prietenii adevărați.* **3** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) cavaleresc, cinstit, franc[2], leal, loial, neprefăcut, sincer. *Un gest verde impresionează pe oricine.* **III** adv. fig. (*modal; în legătură cu vb. ale zicerii; adesea urmat de determ. modale*) cinstit, deschis, direct, fățiș, franc[2], sincer, ‹fig.› neted. *I-a spus verde, în față, că trebuie să-și respecte cuvântul dat.* **IV** s.n. **1** verdeață, ‹rar› verzime, ‹înv.› verdură, verzeală. *Îi plac florile proaspete nu atât pentru verdele frunzelor lor, cât mai ales pentru miros. Verdele ierbii proaspăt încolțite creează o stare de bună dispoziție. Spre*

sfârșitul verii verdele frunzelor începe să pălească. **2** (*chim.*) ***verde-de-Paris*** = acetoarsenit de cupru. *Verdele-de-Paris este utilizat ca insecticid.* **3** (*mineral.*) ***verde antic*** = matostat. *Verdele antic este o piatră semiprețioasă de culoare verde.* **4** (*j. de cărți; fam.*) v. Inimă neagră. Pică[3]. **5** (*bot.; înv. și reg.*) v. Vegetație. Verdeață. **6** (*ind. alim.; arg.*) v. Piperment. **V** s.m. **1** (*la pl.* ***verzi****; polit.*) ecologiști (v. *ecologist*). *Verzii au organizat o acțiune de protest împotriva poluării mediului.* **2** (*la pl.* *verzi; fin.; arg.*) v. Dolar. **3** (*arg.*) v. Marijuana.

verdeáță s.f. **I 1** verde, ‹rar› verzime, ‹înv.› verdură, verzeală. **2** (*fin.; arg.*) v. Dolar. **II** (*bot.*) **1** vegetație, ‹rar› verzime, verziș, ‹înv. și reg.› verde, ‹înv.› varză, verdură, verzeală. *Primăvara, pământul începe să se acopere de verdeață.* **2** (*colect.*) ‹reg.› verzitură. *A cules verdeață (pătrunjel, mărar și leuștean) din grădină pentru a o pune în ciorbă.* **3** (*la pl.* ***verdețuri***) cruditați (v. *cruditate*), legume (v. *legumă*), zarzavat, ‹reg.› crudiciuni. *Anul acesta verdețurile au apărut pe piață mai devreme.* **4** (*art.*) ***verdeața-zidurilor*** = *Pleurococcus vulgaris*; verzeala-zidurilor (v. *verzeală*); (*reg.*) ***verdeața-iernii*** v. Merișor[1]. Perișor[2] (*Pyrola secunda*). **5** (*reg.*) v. Barba-caprei (v. *barbă*). Cimișir (*Buxus sempervirens*). **6** (*reg.*) v. Saschiu (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*).

verdéte s.m. (*reg.*) **I 1** (*iht.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** (*ornit.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*). **II 1** v. Retevei. Scurtătură. **2** (*la gard*) v. Par. Parmac.

verdiceá adj. (*pop.*) ‹pop.› verdicică. *Și-a prins părul cu o panglică verdicea.*

verdicícă adj. (*pop.*) ‹pop.› verdicea.

verdíct s.n. **1** (*jur.*) decizie, hotărâre, hotărâre judecătorească, sentință, ‹rar› judecată, ‹înv.› hotărâtură, județ, lege, ordonanță, proces, ‹arg.› strigătură. *Verdictul Curții de Apel a fost definitiv.* **2** (*adesea fig.*) apreciere, aviz, judecată, opinie, părere, ‹livr.› apreciație, ‹fig.› sentință. *Concurenții așteaptă verdictul comisiei de examen.*

verdióc, -oăcă adj. (*în opoz. cu „copt”; reg.; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde.

verdoăicá s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*). **2** v. Ciocănitoare-sură (*Picus canus*). **3** ***verdoaică-roșie*** v. Ciocănitoare-roșie (*Dryobates major*).

verdói, -oáie adj., s.m. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui. **2** (*în opoz. cu „copt”; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde. **II** s.m. (*ornit.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*).

verdúnc, -ă adj., s.f. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui. **2** (*în opoz. cu „copt”; despre fructe, semințe, plante etc.*) v. Crud. Necopt. Verde. **II** s.f. (*în forma* ***verdune***) v. Verziciune. Verzitură.

verdúne s.f. (*bot.; reg.*) = verdunc.

verdúră s.f. (*înv.*) **1** v. Verde. Verdeață. **2** (*bot.*) v. Vegetație. Verdeață.

verenoșá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Învenina. Otrăvi.

véreb s.m. (*ornit.; reg.*) v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).

veresíe s.f. (*înv. și pop.*) v. Credit. Datorie.

vérgă s.f. (*mar.*) ‹înv.› vargă, vergea. *Vergile servesc la susținerea velelor sau a saulelor de semnalizare.*

vergeá s.f. **1** nuia, vargă, ‹pop.› frișcă[2], smicea, ‹reg.› corcan, japă, joardă, palcă, paliță, palțău, rătie, seci, strămurare, zvoacă, ‹înv.› stroi. *Împletește coșuri din vergele de salcie.* **2** băț, nuia, vargă, ‹înv. și reg.› vreasc, ‹reg.› beldie, cotoveală, hârjoleu, țeap, țichi, virgaș. *L-a bătut cu o vergea pentru că l-a prins la furat.* **3** vargă, vargă magică. *De vergea se folosesc magicienii și vrăjitorii în practicile lor.* **4** (*gosp.*) făcăleț, sucitor, ‹rar› sul, ‹pop.› mestecău[1], ‹reg.› melesteu, plăcintor, sucăleață. *Cu vergeaua se întinde aluatul.* **5** (*milit.*) vargă, ‹înv.› arbiu. *Vergeaua era folosită la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau la curățarea țevii acestora.* **6** (*tehn.; la războiul de țesut*) fuscel, ‹reg.› joardă, nuia, vargă. *Vergelele separă firele de urzeală.* **7** (*tehn.; la coasă*) buhai, cârlig, greblă, hreapcă, ‹reg.› căblucă, crivea, dezligea, parmac, scăldușcă, scăluș. *Vergeaua ajută la așezarea în brazdă a cerealelor cosite.* **8** gratie, zăbrea, ‹pop.› ostreț, ‹reg.› roștei, ‹înv.› mrejuiri (v. *mrejuire*). *Casa are vergele la ferestre.* **9** (*pesc.; reg.*) ‹reg.› vargă. *Pescarii folosesc vergeaua pentru a stârni peștele, prin lovirea apei.* **10** (*reg.*) ‹reg.› vargă. *Vergeaua este un băț uns cu clei, folosit pentru a prinde păsări.* **11** (*la pușca de soc; reg.*) ‹reg.› climpuș, lemnuș, pușloc, vargă. *Cu vergeaua se împinge dopul.* **12** (*la pl.* ***vergele****; ind. text.; reg.*) v. Darac. Dărăcitor. Scărmănătoare. **13** (*tehn.; la suveică; reg.*) v. Fus. Fusul suveicii (v. *fus*). **14** (*tehn.; la coarnele plugului; reg.*) v. Spetează. **15** (*tehn.; la coasă; reg.*) v. Măsea. **16** (*tehn.; reg.*) v. Tub. Țeavă. **17** (*mar.; înv.*) v. Vergă.

vergél s.n. vergelat. *Vergelul este un obicei practicat în noaptea de Anul Nou, uneori la Crăciun sau la Bobotează, constând într-o petrecere în timpul căreia se prezice viitorul celor prezenți pentru anul care urmează sau li se ghicește fetelor ursitul.*

vergelá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică pereți sau tavane de lemn*) v. Șipcui. **2** refl. recipr. (*despre oameni*) v. Cârâi. Ciondăni. Ciorovăi. Hârâi.

vergelăt s.n. vergel.

vergelúșă s.f. baghetă, nuieluță, nuieluță, vărguliță, vărguță, vergeluță, ‹rar› nuieluscă, ‹reg.› jordiță. *Îl lovește peste mână cu o vergeluță.*

vergelúță s.f. baghetă, nuieluță, nuieluță, vărguliță, vărguță, vergeluță, ‹rar› nuieluscă, ‹reg.› jordiță.

vergetúră s.f. (*med.*) strie. *Vergetura are aspect liniar și culoare violacee, apoi sidefie.*

vérgur, -ă s.f., adj. **I** s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Fată. Fecioară. Virgină (v. *virgin*). **2** (*în Antic. romană; înv.*) ***vergură vestală*** v. Vestală. **3** (*bot.; reg.*) ***vergură-învălită*** v. Barba-bo-ierului (v. *barbă*). Chica-voinicului (v. *chică*) (*Nigella damascena*). **II** adj. **1** (*înv. și reg.; despre fete*) v. Castă (v. *cast*). Cinstită (v. *cinstit*). Fecioară. Neprihănită (v. *neprihănit*). Virgină (v. *virgin*). **2** (*mai ales fig.; înv.; despre ținuturi, păduri etc.*) v. Neexplorat. Virgin.

verguríe s.f. (*înv.*) **1** v. Candoare. Castitate. Feciorie. Inocență. Neprihănire. Nevinovăție. Pudicitate. Pudoare. **2** v. Castitate. Cinste. Feciorie. Neprihănire. Nevinovăție. Onoare. Pudoare. Virginitate.

veri conj. coord. disj. (*în corelație cu sine însuși sau cu „fie”, „ori”, „sau”, introduce o prop. disj., exprimând alternanța ori opoziția, dar și o nuanță de condiție; înv.*) v. De[1]. Fie[1]. Ori. Sau.

veríc s.m. (*pop. și fam.*) v. Vărișor.

vericáre pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine.

vericánd adv. (*temporal; înv.*) v. Oricând. Orișicând. Totdeauna.

vericát pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Oricât. Orișicât.

vericé pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Ce. Orice. Orișice.

vericeá s.f. (*reg.*) v. Vară (v. *văr*). Verișoară (v. *verișor*) .

vericícă s.f. (*reg.*) v. Vară (v. *văr*). Verișoară (v. *verișor*) .

vericíne pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; înv.*) v. Fiecare. Fiecine. Oricare. Oricine. Orișicare. Orișicine.

vericúm adv. (*modal; înv.*) v. Ad libitum. Oricum. Orișicum.

verídic, -ă adj. **1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veritabil, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii veridice ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre oameni*) autentic, drept, real, sigur, veritabil. *Se comportă ca un succesor veridic la șefia partidului.* **3** realist. *Zugrăvirea unor caractere veridice în romanele sale i-a adus celebritatea. Pictorul a surprins, în pânzele sale, imagini veridice din lumea cabaretelor.*

veridicitáte s.f. **1** adevăr, realitate, veracitate, ‹astăzi rar› veritate. *Cei care erau de față au constatat veridicitatea afirmațiilor sale.* **2** adevăr, autenticitate, exactitate, exactitudine, justețe. *Avocatul verifică veridicitatea relatărilor martorului.*

verifícă vb. I. tr. **1** (*compl. indică aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) a încerca, a proba, a testa[2], ‹pop.› a cerca, ‹înv. și reg.› a probălui, ‹înv.› a probăi, a probui. *Când cumperi un aparat electric, trebuie mai întâi să-l verifici la bancul de probe al magazinului.* **2** (*compl. indică acte, instituții, proprietăți etc.*) a cerceta, a controla, a inspecta, a revedea, a revizui, a vedea, ‹reg.› a țărcălui, ‹înv.› a

legitima, a revedui, ‹grec.; înv.› a teorisi. *Inspectorii au verificat toate actele financiare ale firmei.* **3** (*compl. indică sentimentele, caracterul etc. cuiva*) a încerca, a proba, ‹înv.› a ispiti. *S-a despărțit un timp de el pentru a-i verifica sentimentele.* **4** a adeveri. *Cercetările științifice verifică multe realități.*

verificábil, -ă adj. controlabil. *Afirmația sa este verificabilă. Nimic din această intrigă nu este plauzibil sau verificabil.*

verificáre s.f. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a face”*) încercare, probare, probă, ‹pop.› cercare, ‹reg.› proveală, ‹înv.› cercătură, verificație. *Verificarea unui aparat electric nou trebuie făcută la bancul de probe al magazinului de unde a fost cumpărat.* **2** cercetare, control, revizie, revizuire, ‹înv.› teorie, teorisire, ‹grec.; înv.› teorisis. *Inspectorii au început verificarea actelor financiare ale firmei.* **3** controlare, revizuire. *Înainte de a urca pe munte, se impune verificarea stării echipamentului.* **4** (*mat.; de obicei constr. cu vb. „a face”*) probă. *Înainte de predarea tezei, face verificarea operațiilor matematice mai complexe. Verificarea împărțirii se face prin înmulțire.* **5** control, inspectare, inspecție, revizie, ‹grec.; înv.› paratirisis. *Verificarea comisiei ministeriale a luat prin surprindere conducerea spitalului.* **6** adeverire. *Trebuia să facă verificarea faptelor pentru a avea o explicație.*

verificát, -ă adj. **1** (*despre aparate, mașini, sisteme tehnice etc.*) încercat, probat, ‹înv.› probăluit, prubuit. *Primul televizor verificat avea sonorul defect.* **2** (*despre fapte, afirmații etc.*) adeverit, confirmat, demonstrat, dovedit, probat. *Autenticitatea tabloului este un lucru verificat.* **3** controlat, revizuit. *Echipamentul tehnic verificat corespunde standardelor.* **4** (*despre texte, scrieri, ediții etc.*) controlat, revăzut, revizuit. *Articolul verificat este bun de tipar.*

verificáție s.f. (*înv.; de obicei constr. vb. „a face”*) v. Încercare. Probare. Probă. Verificare.

verigár s.m. (*bot.*) **1** *Rhamnus cathartica*; părul-ciutei (v. *păr*), salbă-moale, verigaș, ‹rar› nerprun, ‹reg.› crușin, gladiș, lemn-câinesc, lemn-râios, lemnul-câinelui (v. *lemn*), pațachină[1], poama-câinelui (v. *poamă*), porumbel, spin-alb, spinele-cerbului (v. *spine*), vonicer. **2** (*reg.*) v. Arțar-tătăresc. Gladiș (*Acer tataricum*). **3** (*reg.*) v. Salbă-moale (*Evonymus latifolius*).

verigáș, -ă s.m., s.f., adj. **I** s.m. (*bot.*) *Rhamnus cathartica*; părul-ciutei (v. *păr*), salbă-moale, verigar, ‹rar› nerprun, ‹reg.› crușin, gladiș, lemn-câinesc, lemn-râios, lemnul-câinelui (v. *lemn*), pațachină[1], poama-câinelui (v. *poamă*), porumbel, spin-alb, spinele-cerbului (v. *spine*), vonicer. **II** (*înv.*) **1** adj. (*despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid. **2** s.m., s.f. v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.

verígă s.f. **I 1** inel, ochi[1], za[2], ‹înv. și reg.› rătez, ‹înv.› halca. *Una dintre verigile lanțului s-a rupt.* **2** toartă, ureche. *A pierdut un cercel pentru că i s-a rupt veriga acestuia.* **3** belciug, inel, ‹rar› rac. *A închis poarta, trecând lacătul prin cele două verigi.* **4** (*pop.*) ***verigă de logodnă*** v. Inel de logodnă. **5** (*pop.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă. **6** (*la pl. verigi; reg.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **7** (*înv.*) v. Lanț. **II** (*înv.*) v. Proxenetism. Rufianism.

verigășie s.f. (*înv.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Proxenetism. Rufianism.

verigășós, -oásă adj. (*înv.; despre fapte, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mișelesc. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Rușinos. Scelerat. Ticălos. Turpid.

verigeá s.f. (*pop.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.

verigél s.m. (*bot.*) **1** *Orobanche caryophyllacea*; ‹reg.› crăielici, floarea-untului (v. *floare*), iarba-untului (v. *iarbă*), iarba-vântului (v. *iarbă*), săgeata-lui-Dumnezeu (v. *săgeată*), untișor. **2** *Orobanche gracilis*; ‹reg.› săgeata-lui-Dumnezeu (v. *săgeată*). **3** *Orobanche lutea*; ‹reg.› iarba-untului (v. *iarbă*).

verighétă s.f. **1** inel, inel de cununie, ‹pop.› verigă, verigea, veriguță, ‹fam.; deprec.› belciug, ‹reg.› burmă, tortiță, ‹german.› ering. *Cei doi tineri și-au cumpărat pentru cununia religioasă verighete de aur.* **2** (*anat.; arg.*) v. Anus. **3** (*la pl. verighete; arg.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*).

verigúță s.f. (*pop.*) v. Inel. Inel de cununie. Verighetă.

veríncă s.f. (*reg.*) **1** v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință. **2** Cearșaf.

verincél s.m. (*reg.*) v. Văr. Verișor.

veríst, -ă adj., s.m., s.f. (*lit., muz.*) veristic. *Compozitorul Giacomo Puccini este unul dintre reprezentanții de seamă ai mișcării veriste. Veriștii sunt adepții curentului literar și muzical, apărut în Italia, la sfârșitul sec. al XIX-lea.*

verístic, -ă adj. (*lit., muz.*) verist.

verișáră s.f. (*reg.*) v. Vară (v. *văr*). Verișoară (v. *verișor*).

verișcán, -ă s.m., s.f. (*reg.*) v. Văr. Verișor.

verișór, -oără s.m., s.f. **1** s.m., s.f. văr, ‹pop. și fam.› veric, verișcan, ‹reg.› șoală, văruc, văruic, văruică, vărușan, văruț, vericea, vericică, verincel, verișană, verișcan. *Un verișor al ei studiază la Sorbona. Verișoara ei este chirurg ortoped.* **2** s.f. (*reg.*) ***verișoară de cruce*** v. Soră de cruce. **3** s.f. (*arg.*) v. Amantă (v. *amant*). Concubină (v. *concubin*). Iubită (v. *iubit*). Metresă. Prietenă (v. *prieten*).

veritábil, -ă adj. **I 1** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, viu, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii veritabile ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **2** (*despre opere de artă, creații artistice etc.*) adevărat, autentic, curat, nefalsificat, original, ‹fig.› pur[2]. *Tânărul interpret are în repertoriul său numai folclor veritabil.* **3** (*despre metale, materiale etc.*) autentic, bun, curat, ‹rar› patent[2]. *Lucrează cu aur veritabil, nu cu imitații.* **4** (*despre produse, substanțe, alimente etc.*) natural, pur[2], ‹livr.› genuin. *Preferă să mănânce numai produse veritabile.* **5** (*în opoz. cu „fals”; despre măsuri, greutăți etc.*) autentic, drept. *Pentru verificarea greutății mărfurilor se folosesc măsuri veritabile.* **6** (*despre oameni, port, tradiții etc.*) adevărat, autentic, curat, neaoș, ‹rar› pur[2], ‹pop. și fam.› get-beget, sadea, ‹reg.› lișteav, ‹înv.› fireș. *Poartă un costum țărănesc veritabil.* **II** (*despre oameni*) autentic, drept, real, sigur, veridic. *Se comportă ca un succesor veritabil la șefia partidului.*

veritáte s.f. (*astăzi rar*) v. Adevăr. Realitate. Veracitate. Veridicitate.

veriúnde adv. (*local; înv.; de obicei în legătură cu vb. de mișcare*) v. Oriîncotro. Orișiunde. Oriunde.

vermeil [ver' mei] subst. invar., adj. **1** subst. invar. argint aurit. *Și-a cumpărat un serviciu de ceai chinezesc din vermeil.* **2** adj. invar. (*fran.; înv.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu.

vermelíu, -íe adj., s.n. (*înv.*) **1** adj., s.n. v. Roșu-aprins. **2** adj., s.n. v. Grena. Purpuriu. Roșu-închis. Rubiniu. Vișiniu. **3** s.n. (*chim., farm.*) v. Chinovar. Cinabru. Vermillon.

vermiculár, -ă adj. (*despre contururi, mișcări etc.*) helmintoid, vermiform.

vermifórm, -ă adj. (*despre contururi, mișcări etc.*) helmintoid, vermicular. *Larvele au corpul vermiform. Omizile se deplasează cu mișcări vermiforme.*

vermifúg, -ă adj., s.n. (*farm.*) antihelmintic. *Medicamentele vermifuge se folosesc pentru combaterea viermilor intestinali.*

vermillon [vermi' jon] s.n. (*chim., farm.*) chinovar, cinabru, înv.› piatra sulimanului (v. *piatră*), suliman, sulimenitură, ținober, vermeliu. *Vermillonul se folosește ca medicament și colorant.*

vermínă s.f. (*colect.; biol.*) paraziți (v. *parazit*). *A scăpat de vermină după un tratament îndelungat.*

verminóză s.f. (*med.*) helmintiază. *Verminoza este o boală parazitară, frecventă mai ales la copii.*

vermorél s.n. ‹reg.› pemetezeu, șpriț[3]. *Cu vermorelul se pulverizează soluții speciale pentru distrugerea paraziților plantelor.*

vernaculár, -ă adj. (*despre oameni, populații etc.*) aborigen, autohton, băștinaș, entopic, indigen, neaoș, pământean, ‹pop.› pământesc, ‹reg.› truncuș, ‹înv.› pământenesc, ‹turc.; înv.› ierliu. *Multe populații vernaculare americane au fost distruse de conchistadori.*

vernál, -ă adj. primăvăratic, ‹pop.› primăvărel, ‹înv.› primăvăros. *Zăpada se topește sub adierea zefirului vernal.*

vernalizá vb. I. tr. (*agron.; rar; compl. indică semințe, plante*) v. Iaroviza.

vernalizáre s.f. (*agron.; rar*) v. Iarovizare.

vernián, -ă adj. (*lit.*) julesvernian. *Romanele verniene sunt foarte apreciate în special de tineri.*
vermíchiu s.n. (*chim.; grec.; înv.*) v. Lac[2]. Vernis.
verniér s.n. (*tehn., fiz.*) nonius. *Vernierul este o scară gradată suplimentară, trasată pe rigleta sau cursorul unor instrumente ori aparate de măsură, care permite citirea unor fracțiuni de diviziuni din scala principală.*
verníl adj. invar. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) verde-deschis, verde-pal. *Și-a luat pentru plajă două costume de baie, dintre care unul vernil.*
vernís s.n. (*chim.*) lac[2], ‹grec.; înv.› vernichiu. *Dulapul este vopsit cu vernis brun și lucios.*
vernisá[1] vb. I. tr. (*compl. indică mobilier, picturi în ulei etc.*) a lăcui. *Au vernisat mobila din sufragerie pentru a-i da luciu. A vernisat câteva picturi pentru a proteja culorile și a le da strălucire.*
vernisá[2] vb. I. tr. (*compl. indică expoziții, instituții, localuri etc.*) a deschide, a inaugura. *Cunoscutul pictor a vernisat o nouă expoziție.*
vernisáj s.n. inaugurare, vernisare, ‹înv.› inaugurație. *La vernisajul expoziției cunoscutului pictor a fost foarte multă lume.*
vernisáre s.f. inaugurare, vernisaj, ‹înv.› inaugurație.
verólă s.f. (*med.; rar*) **1** v. Lues. Sifilis. **2** ***verolă mică*** v. Variolă.
veronál s.n. (*chim., farm.*) acid dietilbarbituric. *Veronalul are însușiri hipnotice și sedative.*
veronícă s.f. (*bot.*) **1** *Veronica officinalis*; șopârlaiță, ventricea, ventrilică, ‹reg.› buruiană-de-cel-perit, mătrice, strătorică. **2** (*reg.*) v. Bobornic. Șopârliță (*Veronica beccabunga*). **3** (*reg.*) v. Bobornic. Șopârliță. Ventricea. Ventrilică. (*Veronica prostrata*). **4** (*reg.*) v. Șopârliță (*Veronica chamaedrys*).
verós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) deloial, incorect, necinstit, necorect, neloial, neonest, ‹livr.› improb, malonest, ‹înv. și pop.› rău. *În administrația statului sunt mulți funcționari veroși.* **2** (*despre afaceri, speculații, înțelegeri etc.*) dubios, suspect, ‹fig.› nelămurit, tulbure. *Este incriminat pentru speculații veroase la bursă.*
verosímil, -ă adj. (*despre teorii, concepții, explicații etc.*) acceptabil, admisibil, bun, credibil, plauzibil, probabil. *Are o scuză verosimilă pentru ceea ce a făcut.*
verosimilitáte s.f. admisibilitate, credibilitate, plauzibilitate, probabilitate, ‹rar› verosimilitudine. *S-a apreciat verosimilitatea celor declarate de martori.*
verosimilitúdine s.f. (*rar*) v. Admisibilitate. Credibilitate. Plauzibilitate. Probabilitate. Verosimilitate.
vers s.n. **I 1** (*lit.*) ‹înv.› stih, verș. *Pe carte i-a scris o dedicație în versuri.* **2** (*la pl.* ***versuri***; *lit.*) poezie, stihuri (v. *stih*), ‹livr.› stanță, ‹înv. și reg.› verșuri (v. *verș*), ‹înv.› muză, poetică (v. *poetic*), stihurime. *A scris drame, versuri și romane.* **3** (*vers.*) rimă. *Poetul a publicat câteva poezii cu vers alb.* **4** (*vers.*) ***vers arhiloc*** = arhiloc. *Versul arhiloc este compus din șapte sau din trei picioare;* ***vers eroic*** = **a** (*și **vers alexandrin***) alexandrin. *Versul eroic este un vers iambic, de 12 silabe, cu cezura după silaba a șasea;* **b** (*în vers. greacă și latină; mai ales în poezia epică*) hexametru. *Versul eroic are șase picioare și formează împreună cu un pentametru distihul elegiac;* **c** endecasilab. *Traducerea poemului s-a făcut în versuri eroice, compuse din unsprezece silabe;* ***vers saturnian*** = vers saturnin. *Versul saturnian este un vers iambic, de șapte silabe, întrebuințat în poezia latină arhaică;* ***vers saturnin*** = vers saturnian; (*la pl.*) ***versuri leonine*** = ‹înv.› hexametri leonini (v. *hexametru*), stihuri leonicești (v. *stih*). *Emistihurile versurilor leonine rimează.* **5** (*bis.; rar*) v. Verset. **II** (*de obicei la pl.* ***versuri***; *reg.; precedat de un num. sau de un echivalent al acestuia*) v. Dată (v. *dat*[2]). Rând.
versánt s.m. (*geomorf.*) clină, coastă, coborâș, costișă, muchie, pantă, povârniș, pripor, repeziș, ‹astăzi rar› scoborâș, ‹rar› abrupteță, ‹înv. și pop.› latură, piept, ‹pop. și fam.› urcuș, ‹pop.› prăvăliș, răsturniș, ‹înv. și reg.› piază, povârghie, scapăt, ‹reg.› aplecuș, împonciș, pieptan, pieptar, piezișea, prăval, prăvălitură, răpăguș, țurană, ‹înv.› bair, povârnitură, prăvălac, ‹fig.› șold[1]. *Pădurile de pe versanții munților au înfrunzit.*
versánt, -ă adj. **1** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în", care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, vrednic, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist versat. Colectivul are nevoie de un programator versat. Este un cercetător versat în astronautică.* **2** (*despre oameni*) deprins, experimentat, încercat, priceput, rutinat, ‹pop. și fam.› purtat[2]. *O persoană versată își dă seama când apare o situație delicată.*
versatíl, -ă adj. (*despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) capricios, inconsecvent, inconstant, instabil, labil, neconsecvent, neconstant, nehotărât, neserios, nestabil, nestatornic, schimbător, ‹livr.› muabil, ‹pop. și fam.› hachițos, schimbăcios, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, miticesc, ‹reg.› nestașnic, schimbat[2], ‹înv.› firetic, nestătător, schimbaci, schimbeț, vacilatoriu, ‹fig.› alunecos, cameleonic, fluctuant, oscilant, pendular, superficial, unduios, vagabond, variabil, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; rar› sinuos, ‹fig.; pop. și fam.› lunecos, ‹fig.; pop.› răsfirat, ‹fig.; înv.› plutind, zburător. *Când vrei să faci ceva, nu te poți baza pe el pentru că este un om versatil.*
versatilitáte s.f. **1** inconsecvență, inconstanță, instabilitate, labilitate, neconsecvență, neconstanță, nestabilitate, nestatornicie, ‹livr.› muabilitate, ‹înv.› neconsecință, nestare, ‹fig.› cameoleonism, fragilitate. *Versatilitatea în politică este constatată cu neplăcere de electorat.* **2** (*rar*) v. Mobilitate. Variabilitate.
versét s.n. (*bis.*) ‹rar› vers, ‹înv.› stih, verș. *A început să se roage și să recite versete din Biblie.*
versificá vb. I. (*lit.*) **1** intr. (*mai ales despre poeți*) a rima, ‹astăzi rar› a stihui, ‹înv.› a poetiza, a versui, ‹grec.; înv.› a stihurghisi. *Acest tânăr poet versifică frumos. Știe să versifice din copilărie.* **2** tr. (*compl. indică un text în proză, o temă etc.*) ‹înv.› a versui. *A versificat câteva basme populare.*
versificáre s.f. (*lit.*) **1** versificație, ‹astăzi rar› stihuire, ‹înv.› stihuit, versuire, ‹grec.; înv.› stihurghie. *Versificările lui din copilărie sunt reușite.* **2** (*înv.*) v. Prozodie. Versificație. **3** (*înv.*) v. Versificație.
versificátor, -oáre s.m., s.f. (*lit.*) **1** ‹astăzi rar› versuitor, ‹iron. sau deprec.› stihuitor. *Este un foarte talentat versificator.* **2** (*deprec.*) v. Poet.
versificáție s.f. (*lit.*) **1** versificare, ‹astăzi rar› stihuire, ‹înv.› stihuit, versuire, ‹grec.; înv.› stihurghie. **2** prozodie, ‹înv.› versificare, versuire. *Multe dintre gramaticile noastre vechi conțineau și un scurt tratat de versificație românească. Studiază versificația greacă.* **3** ‹înv.› versificare. *Versificația lui Eminescu este muzicală. În studiul său a analizat tehnica de versificație a primilor poeți români.*
versiúne s.f. **I 1** (*filol.*) variantă. *Basmul are o multitudine de versiuni. Traducătorul a folosit o versiune grecească a Bibliei.* **2** tălmăcire, traducere, transpunere. *Șt. O. Iosif ne-a lăsat niște versiuni excepționale ale unor scrieri germane.* **3** ediție. *Nu a găsit citatul, deoarece a utilizat o altă versiune a prozei scriitorului.* **II** variantă. *Detectivului nu i se pare verosimilă versiunea martorului ocular.*
vérso s.n. **1** (*în opoz. cu „recto"*) contrapagină, ‹înv.› dos. *A făcut câteva adnotări pe versoul unei file.* **2** (*la file de carte, de caiet etc. scrise*) dos, ‹înv.› revers. *Fraza continuă pe versoul paginii.*
versór s.m. (*mat., fiz.*) vector unitar. *Modulul versorului este egal cu unitatea.*
versuí vb. IV. (*lit.; înv.*) **1** intr. (*mai ales despre poeți*) v. Rima. Versifica. **2** tr. (*compl. indică un text în proză, o temă etc.*) v. Versifica.
versuíre s.f. (*lit.; înv.*) **1** v. Versificare. Versificație. **2** v. Prozodie. Versificație.
versuít, -ă adj. (*lit.; înv.; despre scrieri*) v. Rimat.
versuitór s.m. (*lit.*) **1** (*astăzi rar*) v. Versificator. **2** (*înv.*) v. Poet.
versuléț s.n. (*lit.; adesea deprec.*) versurel, ‹astăzi rar; iron. sau deprec. › stihurel.
versurél s.n. (*lit.; adesea deprec.*) versuleț, ‹astăzi rar; iron. sau deprec. › stihurel. *A scris câteva versurele fără ecou în epocă.*
verș s.n. **1** (*la pl.* ***verșuri***; *lit.; înv. și reg.*) v. Poezie. Stihuri (v. *stih*). Versuri (v. *vers*). **2** (*înv.*) v. Vers. **3** (*bis.; înv.*) v. Verset.
verșuníe s.f. (*înv.*) v. Îndârjire. Înverșunare. Obstinație.
vertebrát s.n. (*zool.*) craniat. *Câinele este un vertebrat.*
vertebrație s.f. fig. ‹fig.› bază, suport. *Gelozia sa nu are vertebrație reală.*

vertébră s.f. (*anat.*) ‹reg.› coinac. *În urma căderii şi-a fracturat câteva vertebre.*
vertép s.n. (*folc.; reg.*) v. Irozii (v. *irod*). Vicleim.
vértex s.n. (*anat.*) creştet, sinciput, ‹pop. şi fam.› scăfârlie, ‹reg.› teme[1], vârtejul capului (v. *vârtej*). *Vertexul reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene.*
vertical, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre lucruri, fiinţe etc.*) drept. *Viţa-de-vie este susţinută de araci verticali.* **2** (*bot.; despre plante sau despre părţi, organe ale unor plante, mai ales despre tulpina acestora*) drept, erect. *Tulpina bradului este verticală.* **3** (*despre pante, urcuşuri, munţi etc.*) abrupt, drept, perpendicular, pieptiş, pieziş, povârnit, prăpăstios, priporos, râpos[1], ‹rar› escarpat, ‹pop.› oblu, ponorât, prăpăstuit, priporât, repede, ‹reg.› corhănos, corhuros, ponciş, prăvălat, prăvălatic, priporiu, pripos, râpit, râpuros, ţărmuros, ţipiş, ‹înv.› escarpos, măluros[2], străminos. *Alpiniştii urcă cu greutate panta verticală. Muntele are spre nord un perete vertical.* **4** (*tipogr.; în opoz. cu „cursiv"; despre caractere tipografice*) drept. *Textul este scris cu litere verticale.* **5** fig. (*mai ales despre conduita, comportarea oamenilor*) ‹fig.› demn, drept. *Are o ţinută verticală în faţa şefilor.* **II** adv. (*modal; de obicei urmat de determ. locale*) drept, perpendicular, ‹înv.› prost. *Stânca se înalţă vertical, în faţa lor.*
verticalísm s.n. **1** aplomb, perpendicularitate, verticalitate. **2** fig. bună-credinţă, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹fig.› verticalitate, ‹fig.; înv. şi reg.› curăţenie, ‹fig.; înv.› curăţie.
verticalitáte s.f. **1** aplomb, perpendicularitate, verticalism. *Verifică verticalitatea celor două planuri.* **2** fig. bună-credinţă, cavalerism, cinste, corectitudine, incoruptibilitate, integritate, lealitate, omenie, onestitate, onorabilitate, probitate, ‹fig.› verticalism, ‹fig.; înv. şi reg.› curăţenie, ‹fig.; înv.› curăţie. *Avea încredere deplină în verticalitatea şi priceperea lui.*
vertiginós, -oásă adj. (*despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) **1** precipitat, ‹fig.› prăpăstios, vijelios. *Coborârea vertiginoasă a schiorului a creat emoţii publicului spectator.* **2** ameţitor, fulgerător, precipitat. *Alunecarea pe gheaţă a fost vertiginoasă.*
vertíj s.n. (*med.*) ameţeală, vârtej, ‹fam.› vâjâială, vâjâit[1], vâjâitură, ‹înv.› scutură. *Era să cadă din cauza vertijului.*
verúcă s.f. (*med.*) neg, papilom, verucozitate, ‹rar› negel. *Are multe veruci pe spate.*
verucifér, -ă adj. (*med.; despre oameni sau părţi ale corpului lor*) verucos, ‹rar› negos.
verucós, -oásă adj. (*med.; despre oameni sau părţi ale corpului lor*) verucifer, ‹rar› negos. *Are un spate verucos.*
verucozitáte s.f. (*med.*) neg, papilom, verucă, ‹rar› negel.
vérvă s.f. **1** vioiciune, volubilitate, ‹înv.› vioşie, vioşime. *Verva lui creşte pe măsură ce povesteşte păţanii din timpul călătoriei. Este de o vervă extraordinară.* **2** avânt, însufleţire, patos, ‹fig.› inspiraţie. *Este cunoscută verva stilului editorialistului.* **3** animaţie, antren, însufleţire, vioiciune, ‹rar› vivacitate, ‹fig.› viaţă. *A fost o petrecere plină de vervă.*
vérver s.n. (*tehn.; reg.*) v. Clanţă. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.
verzál -ă adj., s.f. (*tipogr.*) **1** adj. (*în opoz. cu „minuscul"; despre caractere de literă*) capital[2], majuscul, mare[1]. *Titlurile capitolelor lucrării sunt scrise cu litere verzale.* **2** s.f. capitală (v. *capital*[2]), literă mare, majusculă (v. *majuscul*), ‹rar› slovă mare. *Verzalele au dimensiuni mai mari decât literele obişnuite.*
verzătúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) = verzitură.
verzeálă s.f. **I** (*bot.*) **1** (*art.*) ***verzeala-zidurilor*** = *Pleurococcus vulgaris*; verdeaţa-zidurilor (v. *verdeaţă*). **2** (*înv.*) v. Vegetaţie. Verdeaţă. **II** (*înv.*) v. Verde. Verdeaţă.
verzél, -eá adj. (*reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Vezişor.
verzí vb. IV. intr. (*înv.; despre plante, mai ales despre arbori*) v. Înfrunzi. Înverzi.
verziciúne s.f. (*mai ales la pl. **verziciuni**; pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› verzitură, ‹reg.› verdune.
verzíme s.f. (*rar*) **1** (*colect.; bot.*) v. Vegetaţie. Verdeaţă. **2** v. Verde. Verdeaţă.
verzíş s.n. (*colect.; bot.; rar*) v. Vegetaţie. Verdeaţă.
verzişoárá s.f. (*bot.*) **1** vărzuţă. *Şi-a pregătit pentru cină o salată dintr-o verzişoară.* **2** (*la pl. **verzişoare***) *Brassica oleracea gemmifera*; varză-de-Bruxelles.
verzişór, -oárá adj., s.m., s.f. **I** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) ‹reg.› verzel. **II** s.m., s.f. (*iht.; reg.*) v. Boiştean (*Phoxinus phoxinus*). **III** s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Borşişor (*Sempervivum schlehani*). **2** v. Iarbă-de-ureche (*Sedum maximum*). **3** v. Rămurele (v. *rămurea*) (*Clavaria botrytis*). **4** v. Rujă (*Sedum rosea*). **5** v. Urechelniţă (*Sempervivum tectorum*). **IV** s.m. (*fin.; arg.*) v. Dolar.
verzitúră s.f. **I** (*bot.*) **1** (*mai ales la pl. **verzituri**; pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› verziciune, ‹reg.› verdune. *Primăvara, copiii se caţără în copaci după verzituri.* **2** (*colect.; reg.*) v. Verdeaţă. **3** (*arg.*) v. Dolar. **II 1** (*pop. şi fam.*) v. Cocleală. Patină[2]. **2** (*med., med. vet.; reg.; în forma **verzătură***) v. Diaree.
verzíu, -íe adj., s.m. **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) verzui, ‹rar› urziciu, verzuliu, verzuriu, ‹pop.› prăzuliu, stejăriu, ‹înv. şi reg.› verzos, ‹reg.› verdoi, verdunc. **2** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*).
verzós, -oásă adj. (*înv. şi reg.; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui.
verzúi, -ie adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) verziu, ‹rar› urziciu, verzuliu, verzuriu, ‹pop.› prăzuliu, stejăriu, ‹înv. şi reg.› verzos, ‹reg.› verdoi, verdunc. *Penajul păsării este verzui. Fetiţa are ochii de culoare verzuie.*
verzulíu, -íe adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui.
verzuríu, -íe adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Verziu. Verzui.
vesánie s.f. (*psih.; înv.*) v. Delir parţial. Fixaţie. Hantisă. Idee fixă. Manie. Marotă. Monomanie. Obsesie. Psihoză.
vésel, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) glumeţ, hazliu, jovial, mucalit, năzdrăvan, poznaş, ‹livr.› nastratinesc, ‹rar› jocular, ‹înv. şi pop.› comedios, snovos, ‹pop. şi fam.› ghiduş, hâtru, mehenghi, ştrengar, şugubăţ, şuguitor, ‹pop.› giumbuşel, ‹fam.› băncos, duhliu, hazos, miştocar, pişicher, pontos, zgubilitic, ‹înv. şi reg.› cabazlicar, deşănţat, mătalnic, şăgaci, ‹reg.› chisnovat, hopşagoş, lascav, mehengher, potcaş, pozneţ, prujalnic, prujitor, snovelnic, şăgalnic, şăgos, şăncăleţ, şăncălos, şodoman, şodos, şoloman, şolomeţ, şoltic, şotelnic, şotios, tămăşalnic, trufaş[2], trufos, zgondos, ‹înv.› glumaş, măscăreţ, poznatec, poznit, zefliu, ‹fran.› faceţios, ‹arg.› bengos, coraşliu. *Este un tânăr vesel, căruia îi plac farsele şi bancurile.* **2** (*despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) bucuros, mulţumit, satisfăcut, voios, ‹înv.› dichis[2], ‹fig.; înv. şi pop.› luminat[2]. *Este foarte vesel pentru că a reuşit la facultate.* **3** (*despre oameni*) jovial, voios, ‹rar› chefliu, râzăreţ, râzător, ‹pop.› tivilichiu, ‹înv. şi reg.› sămărât, ‹reg.› chefos, veselos, vigan, ‹înv.› libovit, râzăcios, râzând. *Este o persoană veselă, totdeauna cu zâmbetul pe buze.* **4** (*despre oameni sau despre situaţii, întâmplări etc.*) amuzant, comic, hazliu, ilar, nostim, ‹livr.› drolatic, ilariant, ‹pop.› poznaş, ‹fam.› năzdrăvan, tordant, ‹reg.› diurnat, şod. *Copiii sunt veseli prin ghiduşiile pe care le fac. Povestirea unor întâmplări vesele i-a binedispus.* **5** (*despre fizionomia, privirea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) luminos, voios, ‹fig.› înseninat, însorit. *Îşi întoarce spre el faţa veselă.* **6** (*mai ales despre creaţii ale oamenilor*) hazliu, umoristic. *Sceneta veselă a celor doi actori a plăcut mult publicului.* **7** (*despre sărbători, petreceri, adunări etc.*) ‹înv.› veselos. *Crăciunul este o sărbătoare veselă. Întrunirile prietenilor la sfârşit de săptămână sunt vesele.* **8** (*adesea fig.; mai ales despre elemente din natură, interioare*) desfătător, încântător, plăcut, ‹reg.› veselos, ‹fig.› mângâietor, ‹fig.; înv.› mângâios. *Astăzi este un soare vesel de toamnă. După schimbările făcute, camera i se părea mai confortabilă, mai veselă.* **9** (*fam.; glum.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat. **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) giocoso.
vesélă s.f. văsărie. *A fiert cu sodă toată vesela din bucătărie.*
veselí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) înveseli, ‹înv. şi reg.› a (se) învioşa, ‹reg.› a (se) îmbucura, ‹fig.› a (se) lumina. *Toţi s-au veselit când au aflat că vor pleca în excursie.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) amuza, a (se) desfăta, a (se) dispune, a (se) distra, a (se) înveseli, a petrece, a râde, ‹rar› a răsfăţa, ‹reg.› a dilui, ‹înv.› a (se) dileta, a se distrage, a (se) diverti, a se eglendisi, a se libovi. *Totdeauna se veseleşte când îşi vede amicii în situaţii ridicole. Îi place să-şi veselească musafirii cu*

bancurile lui. **3** refl. (*despre oameni*) a chefui, a petrece, ‹înv. şi pop.› a ospăta, ‹pop. şi fam.› a prăznui, ‹fam.› a benchetui, a se beţivi, ‹reg.› a corhălui, a mesi, a mulătui. *Nuntaşii s-au veselit două zile.* **4** tr. (*înv. şi pop.; compl. indică inima, sufletul, viaţa etc. oamenilor*) v. Bucura. Desfăta. Încânta.

veselíe s.f. **I 1** jovialitate, voioşie, ‹înv. şi pop.› voie, ‹pop. şi fam.› haihui, ‹pop.› răsfăţare, ‹fam.› folie, ‹înv.› veselitură, vioşeală, vioşime, ‹fig.› înseninare. *Fata este de o veselie debordantă.* **2** desfătare, petrecere, ‹rar› desfăt, ‹înv.› desfătăciune. *La nuntă a fost foarte multă lume şi veselia nuntaşilor a ţinut trei zile.* **3** haz, umor. *Este atâta veselie în comedie, încât merită să o vezi a doua oară.* **4** (*reg.*) v. Nuntă. **II** (*art.; bot.; rar*) ***veselia-casei*** v. Gheţişoară (*Begonia sanguinea*).

veselíre s.f. (*pop.*) v. Înveselire.

veselít, -ă adj. **1** (*pop.; despre oameni sau despre fizionomia lor*) v. Înveselit. **2** (*înv.; despre întâmplări, situaţii etc.*) v. Înveselitor.

veselitór, -oáre adj. (*pop.; despre întâmplări, situaţii etc.*) v. Înveselitor.

veselitúră s.f. (*înv.*) v. Jovialitate. Veselie. Voioşie.

veselnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Chefliu. Petrecăreţ. **2** (*despre întâmplări, situaţii etc.*) v. Înveselitor.

veselós, -oásă adj. **I 1** (*reg.; despre oameni*) v. Jovial. Vesel. Voios. **2** (*înv.; despre sărbători, petreceri, adunări etc.*) v. Vesel. **II** (*adesea fig.; reg.; mai ales despre elemente din natură, interioare*) v. Desfătător. Încântător. Plăcut. Vesel.

vespasiánă s.f. pisoar, urinar. *Vespasienele constituie o parte a toaletelor publice folosite de bărbaţi.*

vesperál, -ă adj. seral, serotin. *Îşi făceau siestele vesperale în parcul din apropiere. Îi plăceau plimbările vesperale pe malul mării.*

vésperă s.f. (*înv.*) **1** v. Amurg. Apus[1]. Asfinţire. Asfinţit. Crepuscul. Înserare. Seară. **2** (*art. Vespera; astron.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Seară (v. *luceafăr*). Luceafărul-Înserării (v. *luceafăr*).

vest s.n. **1** (*geogr.; în opoz. cu „orient”, „răsărit”*) apus[1], asfinţit, occident, ‹înv. şi pop.› sfinţit[2], ‹pop.› scăpătat[1], soare-apune, ‹reg.› scapăt, scăpătiş, soare-petrece, soare-scapătă, ‹fig.; rar› scăldătoare, scăldătoarea soarelui (v. *scăldătoare*). *Faţă de oraşul nostru, munţii sunt spre vest.* **2** (*mai ales în terminologia referitoare la politica internaţională; adesea cu val. de nm. pr.*) apus[1], occident. *A vizitat multe ţări din Vest. Era un nume cunoscut în Vest.*

vestálă s.f. (*în Antic. romană*) ‹înv.› fecioară vestală, vergură vestală (v. *vergur*), vestalină, virgină vestală (v. *virgin*). *Vestala era o preoteasă care întreţinea focul sacru în templul zeiţei Vesta şi pentru care castitatea era o condiţie obligatorie.*

vestalínă s.f. (*în Antic. romană; înv.*) v. Vestală.

véstă s.f. jiletcă, ‹pop.› laibăr, ‹reg.› camizelcă, prusluc, sârbă (v. *sârb*), zăbun, ‹înv.› midăr. *A îmbrăcat la pantalonii negri o vestă de catifea roşie.*

véste s.f. **1** ştire, ‹rar› semn, ‹înv. şi reg.› uişag, ‹reg.› ţăitung, ‹înv.› auz, cuvânt, glas, havadiş, pliroforie, spunere, ştafetă, ştiinţă, vuiet, ‹turc.; înv.› mujdea, ‹fig.; înv. şi pop.› sfară[1]. *Părinţii aşteaptă cu emoţie o veste de la fiica lor. Vestea primită de la prietenii lor i-a tulburat.* **2** mesaj, ştire, ‹înv.› solie. *Veştile din zona sinistrată ajung cu greu la public.* **3** comunicare, informaţie, înştiinţare, ştire, ‹înv. şi pop.› răspuns, ‹arg.› exivă. *A auzit vestea la televizor.* **4** informaţie, ştire, ‹rar› cunoştinţă, ‹reg.› hir, ‹înv.› mărturie, pliroforie, ştiinţă. *De când a plecat din ţară, nu i-a parvenit nicio veste despre ea.* **5** faimă, renume, ‹pop.› pomină. *Faptelor sale de vitejie le-a mers vestea pretutindeni.* **6** (*la pl. veşti; reg.*) v. Strigări (v. *strigare*). Vestiri (v. *vestire*).

vestegăluí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Folosi. Întrebuinţa. Recurge. Servi. Sluji. Utiliza. Uza.

vestí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică oameni*) a anunţa, a aviza, a informa, a încunoştinţa, a înştiinţa, ‹înv.› a avizălui. *L-a vestit despre deplasarea de săptămâna viitoare.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a anunţa, a comunica, a informa, a încunoştinţa, a înştiinţa, ‹rar› a semnaliza, ‹reg.› a crici, a ştiri[2], a ştirici. *Vă vestim că trebuie să vă prezentaţi la rectorat.* **3** tr. a anunţa, a comunica, a transmite, ‹înv.› a porunci, a soli. *Şi-a vestit întoarcerea în ţară printr-o telegramă.* **4** tr. (*compl. indică fapte care au avut loc sau care sunt în curs de desfăşurare, situaţii trecute ori existente etc.*) a anunţa, a încunoştinţa, a înştiinţa, ‹rar› a publicita, ‹înv.› a crăinici, a obşti, a publica, a publicarisi, a publicălui, a publicui. *A vestit cu bucurie că a luat permisul de conducere.* **5** tr. (*compl. indică evenimente, fapte, acţiuni etc. viitoare*) a prevesti, a prezice, a profetiza, a profeţi, a proroci, a vaticina, ‹livr.› a augura, ‹înv. şi reg.› a plăzui, a prepune, a spune, ‹reg.› a obroci[2], a pohibi, ‹înv.› a agura, a meni, a prorocestvui, a semna, a zice. *Preotesele din templele antice greceşti vesteau epidemii, războaie, căsătorii etc. I-a vestit o îmbunătăţire a situaţiei financiare a firmei sale.* **6** tr. (*compl. indică evenimente, fenomene ale naturii etc.*) a anticipa, a anunţa, a prevesti, ‹rar› a promite, ‹înv.› a arăta, ‹fig.› a ameninţa. *Norii grei au vestit furtuna.* **7** refl. (*înv. şi reg.; despre secrete, planuri ascunse etc.*) v. Afla. Auzi. Cunoaşte. **8** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ştiri, zvonuri etc.*) v. Difuza. Duce[2]. Împrăştia. Întinde. Propaga. Răspândi. Răzbate. Transmite. Vehicula. **9** refl. (*înv.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre creaţii ale lor etc.*) v. Departaja. Deosebi[2]. Detaşa. Distinge. Evidenţia. Ilustra. Remarca. Singulariza. **II** tr. (*polit.; înv.; compl. indică oameni*) v. Înscăuna. Întrona. Învesti. Numi. Proclama. Pune. Unge.

vestiár s.n. garderobă, ‹rar› dezbrăcător. *Spectatorii, înainte de a intra în sala de concerte, îşi lasă hainele groase la vestiar.*

vestibúl s.n. antreu, hol, sală[1]. *Casa are un vestibul mare la intrare.*

véstic, -ă adj. (*în opoz. cu „oriental”, „răsăritean”*) apusean, occidental. *A vizitat multe state vestice.*

vestígiu s.n. **1** (*de obicei la pl. vestigii*) rămăşiţă[1], relict, relicvă, reminiscenţă, rest, urmă. *Arheologii au descoperit câteva vestigii din perioada geto-dacă.* **2** (*la pl. vestigii; relig. creştină; rar*) v. Moaşte. Relicve (v. *relicvă*).

vestimént s.n. (*înv.*) v. Haină. Îmbrăcăminte. Veşmânt.

vestimentár, -ă adj. ‹rar› veştmântar. *Preţul exorbitant al unor articole vestimentare descurajează pe potenţialii cumpărători. Sobrietatea vestimentară este impusă în anumite cercuri sau de anumite evenimente.*

vestimentáţie s.f. îmbrăcăminte. *I-a plăcut vestimentaţia elegantă a tinerei.*

vestíre s.f. **I 1** anunţare, informare, încunoştinţare, înştiinţare. *Vestirea neschimbării hotărârii lui nu a surprins-o. Directorul se va gândi la o soluţie după vestirea tuturor angajaţilor despre situaţia din firmă.* **2** anunţare, comunicare. *Vestirea vizitei ministrului s-a făcut din timp.* **3** anunţare, încunoştinţare, înştiinţare, ‹înv.› obştire, publicare, publicaţie, publicuire. *Vestirea luării permisului de conducere a fost primită cu bucurie de prieteni.* **4** prevestire, prezicere, prorocire, ‹înv.› meniturі, spunere, zicere. *Vestirea unor epidemii, războaie, căsătorii etc. era făcută de preotesele din templele antice greceşti. Vestirea unei îmbunătăţiri a situaţiei financiare a firmei sale l-a binedispus.* **II** (*la pl. vestiri*) strigări (v. *strigare*), ‹reg› mărturisiri (v. *mărturisire*), veşti (v. *veste*). *Când s-au făcut vestirile în biserică, s-a aflat data nunţii.*

vestít, -ă adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creaţii etc. ale lor*) *arhicunoscut, bine-cunoscut,* celebru, faimos, ilustru, legendar, mare[1], renumit, reputat, ultracunoscut ‹astăzi rar› slăvit, ‹înv. şi pop.› mărit[3], numit, ‹reg.› hireş, hiriclit, lumit, revestit[1], ‹înv.› ilustrie, norocit, ‹înv.; iron.› apelpisit, ‹grec.; înv.› perifan, ‹fig.› strălucit, strălucitor, ‹fig.; înv.› lucitor, străluminat. *Faptele sale de arme au rămas vestite. Apreciatul actor american este şi un regizor vestit. Este autorul unor aforisme vestite.* **2** (*despre oameni*) consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, reputat. *Este un romancier vestit.*

vestitór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. anunţător, prevestitor, ‹înv.› menitor. *Un semn vestitor al bolii este creşterea temperaturii. Nori vestitori de vijelie întunecă cerul.* **2** s.m., s.f. crainic, mesager, sol[1], trimis[1], ‹pop.› lipcan, strigător, ‹reg.› crancău, ‹înv.› aprod, orator, poslaneţ, poslanic, pristav, telal, trompetar, ‹fig.› mag[1]. *Vestitorul a adus ştiri îmbucurătoare.* **3** s.m., s.f. prezicător, profet, proroc, ‹înv.› glăsitor, înainte-grăitor, menitor, prorocitor, vrăjitor. *Cunoscutul vestitor susţine că eclipsa de lună este un semn rău.* **4** s.m. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Colăcar.

vestón s.n. **1** blazer, haină, jachetă, sacou, ‹reg.› palton, uioş. *Şi-a cumpărat un veston asortat la pantaloni.* **2** surtuc, ‹înv. şi reg.›

spențer, ‹reg.› sumănică. *Vestonul se poartă peste cămașă.*

vestonáș s.n. ‹reg.› uioșel.

véșcă s.f. **1** (*la sită, ciur, baniță etc.; pop.*) ‹pop.› ocol, văcălie, ‹reg.› obadă, obod, perete, veacă, veșcălie. *Veșca sitei este de lemn.* **2** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale; pop.*) ‹pop.› ocol, văcălie, ‹reg.› obadă, obod, scoarța morii (v. *scoarță*), strat, toc[2], veacă, veșcălie. *Veșca este un cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii pentru a împiedica risipirea făinii.* **3** (*la pălărie; reg.*) v. Bor. Margine. **4** (*reg.*) v. Butoi. **5** (*art.; anat.; reg.*) ***veșca capului*** v. Craniu. Cutie craniană.

veșcălíe s.f. (*reg.*) **1** (*la sită, ciur, baniță etc.*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă. **2** (*la pietrele morii sau la râșnița de măcinat cereale*) v. Ocol. Văcălie. Veșcă.

veșmânt s.n. **1** haină, îmbrăcăminte, ‹pop. și fam.› buleandră, ‹pop.› acoperământ, strai, țoală (v. *țol*), ‹reg.› halub, rufă, ‹reg.; deprec.› hanță[2], râză, ‹înv.› acoperire, îmbrăcare, îmbrăcăciune, rufă, vestiment, ‹turc.; înv.› căiafet. *Afară fiind frig, și-a luat veșminte mai groase.* **2** (*la pl.; **veșminte**; bis.*) odăjdii, ‹înv.› ornate. *La slujbe, preoții se îmbracă în veșminte.*

veșmântár s.n. (*înv.*) v. Dulap[2]. Garderob. Șifonier.

véșnic, -ă adj., adv. **I** adj. (*exprimă durata absolută*) **1** (*relig. creștină; despre Dumnezeu*) etern. *Dumnezeu este veșnic.* **2** (*mai ales în relig. creștină*) celest, ceresc, divin, dumnezeiesc, sfânt, ‹rar› îndumnezeit, zeiesc, ‹înv. și pop.› sânt, ‹înv.› minunat, preaciudat, preadumnezeiesc, preaînalt. *Sufletele celor credincioși ajung în împărăția veșnică.* **3** (*despre materie, lumea materială, elemente ale naturii, fenomene naturale etc.; adesea poetic*) etern. *Atomii sunt veșnici, preexistând și subzistând vieții pe care o creează.* **4** (*art.; relig.; înv.; în forma **vecinic**; precedă subst. cu care formează un nm. pr.*) ***Vecinicul Împărat*** = ***Vecinicul Părinte*** v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*). **II** adj. (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei stuații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** etern, nemuritor, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, viu, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, neveșted, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele veșnice pentru scriitori.* **2** (*despre evenimente, acțiuni etc.*) continuu, etern, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, nesfârșit[2], neslăbit, permanent, perpetuu, ‹rar› netrecător, ‹înv. și reg.› mereu, ‹reg.› necunten, ‹înv.› neîncontenit, nepărăsit, neprecurmat, nesăvârșit, netrecut, perpetual, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fran.; înv.› eternel, ‹fig.; înv.› neclătit. *Este într-o dispută veșnică cu partenerii de afaceri.* **III** adv. (*adesea prin exagerare sau poetic*) **1** (*temporal*) etern, pururi, totdeauna, ‹înv.› apururea, eternamente. *Părinții vor rămâne veșnic în sufletul lui.* **2** (*modal*) constant, continuu, invariabil, încontinuu, întruna, mereu, necontenit, necurmat, neîncetat, neîntrerupt, neobosit, neostenit, nonstop, permanent, pururi, ‹pop. și fam.› întins[2], ‹înv. și reg.› nepristan, ‹reg.› hojma, necunten, vlog, ‹înv.› neapărat, nelipsit, statornicește. *Prețurile cresc veșnic.* **3** (*modal*) continuu, încontinuu, întotdeauna, întruna, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, pururi, totdeauna, ‹pop.› necurmat. *Opera eminesciană rămâne veșnic un izvor de inspirație pentru tinerii poeți.*

veșnicí vb. IV. tr. (*înv.*) v. Eterniza. Imortaliza. Perpetua.

veșnicíe s.f. **I** (*exprimă durata absolută*) **1** (*relig. creștină*) eternitate, veac, veacul de apoi (v. *veac*), vecie, viața de veci (v. *viață*), viața veșnică (v. *viață*), ‹înv.› vecuire, viața de veac (v. *viață*), viața de vecie (v. *viață*), viața veacului (v. *viață*), viața vecilor (v. *viață*). *Veșnicia este fericirea veșnică de care se vor bucura drept-credincioșii după moarte.* **2** eternitate, nemurire, vecie, ‹livr.› imortalitate, perpetuitate, ‹reg.› săvârșie, ‹înv.› fără-moarte, nemuritorie, purure, pururelnicie, ‹poetic› etern. *Veșnicia naturii înfioară în raport cu perisabilitatea ființei umane.* **II** (*exprimă permanența unui lucru, unei stări, unei acțiuni, unei situații, unui sentiment etc.; adesea prin exagerare sau poetic*) **1** eternitate, vecie. *Se cutremură de veșnicia morții.* **2** (*de obicei precedat de art. nehot. „o”*) eternitate, ev, secol. *A trecut o veșnicie de când nu s-au mai văzut.*

véșted, -ă adj. **I 1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], veștejit, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, păhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. *În glastră sunt câteva flori vestede.* **2** (*mai ales despre frunzele plantelor*) mort, uscat. *Aleile din parc sunt pline de frunze vestede.* **II** fig. **1** (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) îmbătrânit, trecut[2], ‹fig.› albit, fanat, ofilit, veștejit, ‹fig.; fam.› coptuț. *Femeia vestedă înainte de vreme are cinci copii.* **2** (*în opoz. cu „strident”; despre culori, nuanțe etc.*) discret, estompat, pal, palid, sfumat, spălăcit, stins[2], șters, tern, ‹fig.› apos, delicat, diafan, dulce, moale, molatic, neaccentuat, pierdut, potolit[2], spălat[2], surd. *În expoziție erau expuse peisaje în culori vestede.*

veștejí vb. IV. **I** refl. **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) a se fana, a se îngălbeni, a muri, a se ofili, a păli[2], a pieri, a se trece, a se usca, ‹rar› a desflori, ‹înv. și pop.› a seca, a secătui, ‹pop. și fam.› a se prăji, ‹pop.› a se gălbeni, a lâncezi, a se opări, a tânji, ‹înv. și reg.› a se bătogi, ‹reg.› a se feșteli, a se mârcezi, a se păhăvi, a se petrece, a se posmăgi, a se probăjeni, a se probozi, ‹înv.› a se zârni, ‹fig.› a se devitaliza, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci, ‹fig.; înv.› a se topi. *Iarba se veștejește spre sfârșitul toamnei. Câteva flori din glastră s-au veștejit din cauza căldurii excesive.* **2** (*biol.; despre ființe*) a îmbătrâni, a se trece, ‹pop. și fam.› a se feșteli, ‹înv. și reg.› a se vechi[1], ‹reg.› a se vlăgui, ‹înv.› a se învechi, a mători, ‹fig.› a albi, a se întuneca, ‹fig.; fam.› a se cuta. *Cu cât se veștejește, simte cum i se șubrezește sănătatea. S-a veștejit înainte de vreme din cauza necazurilor.* **3** fig. (*despre oameni, mai ales despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor*) a se trece, ‹fig.› a se fana, a se ofili, ‹fig.; rar› a se spălăci, ‹fig.; reg.› a se dârvări, a se permeci. *Femeia s-a veștejit cam repede.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică memoria, amintirea, reputația etc. oamenilor*) a batjocori, a compromite, a dezonora, a necinsti, a pângări, a profana, ‹fig.› a întina, a mânji, a murdări, a păta, a polua, a terfeli, ‹fig.; rar› a morfoli, ‹fig.; înv. și pop.› a scârnăvi, a spurca, ‹fig.; reg.› a pricăji, ‹fig.; înv.› a împlânta. *Îi veștejește amintirea prin afirmațiile făcute.* **2** (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni, atitudini ale lor*) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, a vitupera, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila. *A fost veștejit de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

veștejíre s.f. **I 1** fanare, îngălbenire, ofilire, pălire[2], uscare, ‹înv. și pop.› secare, secătuire, ‹pop.› gălbenire, ‹înv.› pieire, piericiune, ‹fig.› devitalizare. *Spre sfârșitul toamnei, începe veștejirea ierbii. Căldura excesivă provoacă veștejirea plantelor.* **2** (*biol.*) îmbătrânire, senescență, ‹fig.; reg.› dârvăleală. *După 50 de ani încep să fie vizibile efectele veștejirii.* **II** fig. blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, vituperație, ‹fig.› înfierare, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat veștejirea colegilor pentru ceea ce a făcut.*

veștejít, -ă adj. **1** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) clorotic, fanat, galben, îngălbenit, ofilit, pălit[2], trecut[2], uscat[2], vești, ‹înv. și pop.› gălbenit, secat[2], secătuit, ‹pop. și fam.› prăjit, ‹pop.› opărit, ‹reg.› aricit[2], mârcav, mârced, păhăvit, posmăgit, ‹înv.› zârnit, ‹fig.› devitalizat. **2** fig. (*despre oameni, mai ales*

despre femei sau despre chipul, înfățișarea lor) îmbătrânit, trecut[2], ‹fig.› albit, fanat, ofilit, veșted, ‹fig.; fam.› coptuț.

veștmântăr, -ă adj. (*rar*) v. Vestimentar.

veterán s.m. (*milit.*) ‹pop.› cătană bătrână. *Veteranii sunt răsplătiți de stat, după retragerea din armată, cu pensii speciale.*

veterinár, -ă adj., s.m. (*med. vet.*) ‹înv. și reg.› nalbant, ‹reg.› nălbar. *A apelat la un medic veterinar pentru a-și salva câinele. Soțul ei este veterinar.*

veterinărie s.f. (*latin.; înv.*) v. Medicină veterinară. Zooiatrie.

veterinăríe s.f. (*înv.*) v. Medicină veterinară. Zooiatrie.

véto s.n. invar. (*jur.*) drept de veto. *O autoritate se opune prin veto promulgării unei legi votate, adoptării unei rezoluții sau a unei propuneri discutate în organizația a cărei membră este etc.*

vétrelă s.f. **1** (*mai ales la pl.* ***vetrele***; *mar.; înv. și pop.*) v. Pânze (v. *pânză*). Velă. **2** (*reg.*) v. Umbrelă. **3** (*nav.; înv.*) v. Corabie.

vetrí vb. IV. tr. (*reg.; despre animale*) v. Adulmeca. Mirosi.

vetríce s.f. **1** (*bot.*) *Chrysanthemum vulgare*; vetricea, ‹reg.› buruiană-de-ceas-rău, fericea, ferigă, feriguță, iarba-raiului (v. *iarbă*), lihar, mărună, măruncă-neagră, poarta-raiului (v. *poartă*), roman[1], spelcuțe (v. *spelcuță*), undulemnuță, ‹înv.› văzdoagă. **2** (*entom.; reg.*) v. Efemeră (v. *efemer*). Efemeridă[1] (*Ephemerida*).

vetriceá s.f. (*bot.*) **1** *Chrysanthemum vulgare*; vetrice, ‹reg.› buruiană-de-ceas-rău, fericea, ferigă, feriguță, iarba-raiului (v. *iarbă*), lihar, mărună, măruncă-neagră, poarta-raiului (v. *poartă*), roman[1], spelcuțe (v. *spelcuță*), undulemnuță, ‹înv.› văzdoagă. **2** *Chrysanthemum alpinum*; piretru. **3** (*reg.*) v. Granat[1] (*Chrysanthemum parthenium*).

vetrișoáră s.f. vetriță, ‹reg.› vătruță. *A aprins focul în vetrișoară pentru a coace niște porumb.*

vetríță s.f. vetrișoară, ‹reg.› vătruță.

vetrúșcă s.f. (*ornit; reg.*) v. Erete. Erete-roșu. Vânturel. Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus*).

veturín s.m. (*înv.*) v. Birjar. Surugiu. Vizitiu.

vetúst, -ă adj. **1** arhaic, vechi[2]. *Interiorul casei bătrânilor avea un aer vetust.* **2** (*despre, concepții, gusturi, metode, obiceiuri, practici etc.*) anacronic, caduc, demodat, depășit, desuet, dezactualizat, inactual, învechit, neactual, perimat, vechi[2], ‹rar› anacronistic, trecut[2], ‹fam.› expirat, ‹latin.; înv.› obsolet, ‹fig.› antic, lânced, mucegăit, prăfuit, răsuflat, ruginit, ‹fig.; fam.› fumat[2], ‹fig.; fam.; iron.› antediluvian, preistoric, ‹fig.; înv.› muced. *Folosește o metodă de predare vetustă.* **3** (*despre idei, concepții etc.*) depășit, învechit, perimat, retrograd, vechi[2], ‹fig.› mucegăit. *Mulți oameni au încă idei vetuste, refractare la tot ce este nou.*

vetustáte s.f. **1** vechime, vetustețe, ‹rar› antichitate, ‹înv.› bătrânețe, vechie, vechietate, vechitură, vârstă[1]. *Vetustatea statuiei a fost confirmată. A studiat vetustatea elementului autohton românesc în Transilvania înaintea venirii ungurilor.* **2** bătrânețe, senectute, ‹înv.› mătorie, sinec[2], ‹fig.› amurg, căruntețe, ‹fig.; înv.› căruntime. *Vetustatea este adesea o perioadă de bilanț.*

vetustéțe s.f. vechime, vetustate, ‹rar› antichitate, ‹înv.› bătrânețe, vechie, vechietate, vechitură, vârstă[1].

véveriță s.f. **I** (*zool.*) **1** *Sciurus vulgaris*; ‹reg.› coțobâră, coțoligă, pință, șuiță, țiboacă[1], ‹înv.› sângeap, știur. **2** ***veveriță de Siberia*** = *Sciurapterus volans*; veveriță zburătoare; ***veveriță zburătoare*** = *Sciurapterus volans*; veveriță de Siberia; (*reg.*) ***veveriță-de-fag*** = ***veveriță-mică*** v. Pârș (*Glis glis*). **3** (*pop.*) v. Nevăstuică (*Mustela nivalis*). **II** (*entom.; reg.*) v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-Domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*). **III** (*arg.*) **1** v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*). **2** (*anat.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

vexá vb. I. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a contraria, a șoca, ‹livr.› a froasa, ‹fig.› a izbi. *Ieșirea lui nervoasă de față cu alții l-a vexat.* **2** a injuria, a insulta, a invectiva, a jigni, a ofensa, a ultragia, ‹pop.› a sudui, ‹înv. și reg.› a prâsni[2], ‹reg.› a hicăi, a mârdăgi, a osârli, ‹înv.› a obijdui, ‹fig.› a aspersa, a atinge, a împroșca, a leza, a lovi, a răni, a stropi, a ulcera, ‹fig.; înv. și reg.› a îmbâlora. *A luat atitudine deoarece a fost vexat public, într-o emisiune televizată.*

vexánt, -ă adj. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexatoriu, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător.

vexáre s.f. insultare, invectivare, jignire, ofensare, ultragiere, ‹fig.› lezare, rănire. *Vexarea politicianului a fost necuviincioasă.*

vexát, -ă adj. (*despre oameni*) **1** insultat, invectivat, jignit, ofensat, ultragiat, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹fig.› atins, lezat, rănit[2], ‹fig.; înv.› lovit. *Politicianul vexat a intrat în polemică cu opozanții săi.* **2** contrariat, șocat, ‹fig.› izbit. *Văzându-i ieșirea nervoasă, femeia îl privește vexată.*

vexatóriu, -ie adj. (*despre cuvinte, gesturi etc. ale oamenilor*) batjocoritor, injurios, insultător, jignitor, ofensant, ofensator, vexant, ‹înv. și pop.› ocărâtor, rău, ‹înv. și reg.› imător, ‹fig.› sângeros, tare, ‹fig.; rar› împungător, ‹fig.; înv.› atingător. *În timpul altercației i-a adresat cuvinte vexatorii.*

vexațiúne s.f. afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Vexațiunile din presă au demoralizat-o.*

vexilár s.m. (*milit.; înv.*) v. Portdrapel. Portstindard. Stegar.

vezarét s.n. (*în Imperiul Otoman; înv.*) v. Vizirat.

vezicánt, -ă adj. (*despre anumite substanțe*) vezicator.

vezicát, -ă adj. (*despre piele, corp etc.*) bășicat, urzicat, ‹pop.› bășicos. *Având tălpile vezicate, abia putea merge.*

vezicatór, -oáre adj. (*despre anumite substanțe*) vezicant. *Iperita este un gaz de luptă vezicator.*

vezícă s.f. **I 1** (*anat.*) bășică. *În vezici se strâng secreții ale organismului.* **2** (*anat.*) ***vezică biliară*** = colecist, veziculă biliară, ‹pop.› bășica fierii (v. *bășică*), fiere. *Vezica biliară conține secreția biliară colectată din ficat;* ***vezică ombilicală*** = sac vitelin. *În vezica ombilicală se află vitelusul nutritiv;* ***vezică urinară*** = ‹pop.› bășica udului (v. *bășică*). *În vezica urinară se strânge urina între micțiuni.* **3** (*iht.*) ***vezică înotătoare*** = bășică, bășică înotătoare. *Vezica înotătoare ajută peștii la plutire.* **II** (*med.*) ***vezică neurologică*** = neurovezică. *Vezica neurologică este o stare de disfuncție a vezicii urinare, cauzată de o leziune la nivelul sistemului nervos central sau periferic.*

veziculár, -ă adj. veziculos.

vezículă biliară s.f. (*anat.*) colecist, vezică biliară, ‹pop.› bășica fierii (v. *bășică*), fiere.

veziculectomíe s.f. (*chir.*) spermatocistectomie. *Veziculectomia este ablația unei vezicule seminale.*

veziculítă s.f. (*med.*) spermatocistită. *Veziculita este inflamația acută sau cronică a veziculelor seminale.*

veziculós, -oásă adj. vezicular. *Fructele veziculoase au formă de veziculă.*

vezuvián s.n. (*mineral.*) idocraz, wiluit. *Vezuvianul este folosit ca piatră prețioasă sau la confecționarea unor obiecte de artă.*

vía[1] prep. (*introduce un circ. de loc care indică o rută, un itinerar*) prin. *A luat trenul București-Iași via Vaslui.*

viá[2] vb. I. intr. (*înv.*) **1** (*despre ființe*) v. Exista. Fi. Trăi. Viețui. **2** (*despre oameni*) v. Trăi. Viețui. **3** (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) v. Duce[2]. Trăi. Viețui. **4** (*despre oameni; urmat de determ. locale*) v. Domicilia. Fi. Locui. Sta. Ședea. Viețui. **5** (*jur.; despre oameni*) v. Coabita. Conviețui. Locui. Trăi. Viețui. **6** (*despre univers, lume, populații, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menține. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ține.

viábil, -ă adj. (*în opoz. cu „temporar", „trecător"; despre realizări, creații etc. ale oamenilor*) durabil, rezistent, trainic. *Opera poetului este viabilă prin perfecțiunea ei.*

viabilitáte s.f. durabilitate, rezistență, trăinicie. *Viabilitatea operei poetului este o certitudine.*

viáș s.m. (*vit.; înv. și reg.*) v. Vier[1].

viáță s.f. **I 1** ființă, ‹înv.› jitie[1], ‹fig.; fam.› piele. *În această parte a lumii nu este viață,*

totul este mort. **2** ființă, suflet, ‹rar› suflat[1], ‹înv. și pop.› suflare, ‹înv.› vreme, ‹fig.; înv.› cap. *Simte că nu mai are viață în el. Își jurase să o ajute atâta timp cât va avea viață.* **3** ‹fig.› sânge. *Militarii își apără țara cu viața lor. Și-ar fi dat și viața pentru a se face bine copilul ei.* **4** existență, trai, zile (v. *zi*), ‹astăzi rar› trăire, ‹rar› empirie, existare, ‹înv. și pop.› lume, petrecere, viețuire, ‹pop. și fam.› veac, ‹reg.› moangă, ‹înv.› estire, petrecanie, ‹ieșit din uz› estime. *Sunt o multitudine de factori care amenință viața omenirii.* **5** trai, ‹astăzi rar› trăire, ‹pop.› trăit, veleat, ‹reg.› mersoare, ‹înv.› cust, custare. *Are o viață liniștită.* **6** trai, viețuire, ‹pop.› sălășluire, ‹înv.› sălășluință. *Îi reproșează soțului viața prea îndelungată într-un oraș lipsit de viitor.* **7** (*jur.*) coabitare, coabitație, conviețuire, trai, viețuire, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuință, locuire. *După o perioadă de viață împreună, s-au căsătorit.* **8** destin. *Cei doi și-au unit viețile.* **9** întreținere, subzistență, trai. *Cei mai mulți oameni au foarte puține mijloace de viață.* **10** biografie. *A fost un om cu o viață tumultoasă.* **11** (*concr.*) făptură, ființă, om, persoană, ‹înv.› fire, trup, țipenie, ‹fig.; înv. și pop.› os. *Medicii salvează multe vieți în cariera lor.* **II** (*art.; relig. creștină*) **1** (*exprimă durata absolută*) ***viața de veci*** = ***viața veșnică*** = eternitate, veac, veacul de apoi (v. *veac*), vecie, veșnicie, ‹înv.› vecuire, viața de veac, viața de vecie, viața veacului, viața vecilor. *Viața veșnică este fericirea veșnică de care se vor bucura drept-credincioșii după moarte;* (*înv.*) ***viața de veac*** = ***viața de vecie*** = (*art.*) ***viața veacului*** = ***viața vecilor*** v. Eternitate. Veac. Veacul de apoi (v. *veac*). Vecie. Veșnicie. Viața de veci. Viața veșnică. **2** ***viața cealaltă*** = ***viața de apoi*** = ***viața viitoare*** = altă lume, cealaltă lume (v. *celălalt*), lumea cea de apoi (v. *lume*), lumea cea luminată (v. *lume*), lumea cealaltă (v. *lume*), lumea de apoi (v. *lume*), lumea de dincolo (v. *lume*), lumea drepților (v. *lume*), lumea luminată (v. *lume*), lumea moartă (v. *lume*), lumea spiritelor (v. *lume*), lumea viitoare (v. *lume*), vremea cea de apoi (v. *vreme*), vremea de apoi (v. *vreme*), ‹rar› aceea lume (v. *acela*), ‹pop. și fam.› aia lume (v. *ăla*), aialaltă lume (v. *ălălalt*), ‹înv.› cea lume (v. *cel*), ceea lume (v. *cela*). *Viața de apoi este existența de după moarte, viața sufletului de dincolo de mediul pământesc.* **III** (*polit.*) ***viață politică*** = politic. *Viața politică este un subsistem al sistemului social care cuprinde conștiința politică, relațiile, instituțiile și organizațiile politice.* **IV** fig. **1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹fig.› nerv, sevă, vână, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Viața i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o viață inepuizabilă.* **2** animație, antren, însuflețire, vervă, vioiciune. *A fost o petrecere plină de viață.*

víbice s.f. pl. (*med., med. vet.*) echimoză, semn, vânătaie, vineţeală, ‹înv. și reg.› vânătare, ‹reg.› șteaf, vâlcez, vâlcezeală, vânățauă, ‹înv.› vânătură[2], ‹arg.› moveu. *Boxerul avea corpul plin de vibice.*

vibrá vb. I. intr. **I 1** (*fiz.; despre medii elastice, sisteme fizico-chimice etc.*) a oscila. *Aerul oscilează.* **2** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) a tremura, a trepida. *Lama floretei vibrează la cea mai mică atingere.* **3** (*despre strune, corzi etc.*) a zbârnâi, ‹reg.› a zbăngăni, a zbângăi. *Strunele contrabasului vibrau în tăcerea nopții.* **4** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) a licări, a pâlpâi, a sclipi, a tremura, ‹pop.› a fâlfâi, ‹fig.› a palpita. *Focul vibrează în șemineu. Flăcările focului vibrează în întunericul nopții.* **5** (*despre lumini, imagini etc.*) a tremura, ‹fig.› a juca. *Umbre stranii vibrau pe perete de la flăcările lumânărilor.* **6** (*despre sunete, melodii*) a tremura. *Sunetele vioarei vibrau în aerul serii.* **7** (*despre voce, glas*) a tremura. *Vocea îi vibrează din cauza emoției.* **II** fig. **1** (*despre oameni*) a se înfiora, a palpita, a tresălta, a tresări, ‹fig.› a fremăta. *Vibrează ascultând Missa solemnis a lui Beethoven.* **2** (*despre viață, sentimente, gânduri, manifestări etc. ale oamenilor sau despre procese în desfășurare*) ‹fig.› a fremăta, a palpita, a pulsa, a zvâcni. *Simțirea lui vibrează când ascultă muzică. Vibrează în ea bucuria vieții.* **3** ‹fig.› a răsuna, ‹fig.; înv.› a detuna. *Îi vibrează sufletul de emoție.*

vibrándo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vibrato.

vibránt, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) tremurător, trepidant, vibratil, vibrator[2], vibratoriu. *Atinge cu grijă lama vibrantă a floretei.* **2** fig. (*despre oameni sau despre firea, temperamentul lor*) ‹fig.; rar› vibratil, vibrator[2]. *Artistul este prin definiție o persoană mai vibrantă decât ceilalți. În sufletul ei vibrant s-au reunit toate pasiunile omenești.* **3** fig. (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) bulversant, duios, emoționant, impresionant, înduioșător, patetic, răscolitor, tulburător, ‹fig.› mișcător, pătrunzător, răvășitor, ‹fig.; rar› vibrator[2], vibratoriu, ‹fig.; înv.› atingător. *Scena întoarcerii tatălui de la război a fost vibrantă.* **II** s.f. (*fon.*) consoană vibrantă. *„R” este o vibrantă.*

vibráre s.f. **I 1** (*fiz.*) oscilație, vibrație. *Zborul păsărilor produce vibrarea aerului.* **2** vibrație, zbârnâit. *În tăcerea nopții se aude vibrarea strunelor contrabasului.* **3** pâlpâială, pâlpâire, pâlpâit, pâlpâitură, ‹fig.› palpitare. *Vibrarea flăcărilor focului în întunericul nopții este fascinantă.* **4** tremur, vibrație, ‹fig.› joc. *Vibrarea luminii lumânării făcea umbre stranii pe perete.* **5** tremur, tremurare, tremurătură, vibrație, ‹fam.› tremurici. *Nu-și putea stăpâni vibrarea vocii din cauza emoției.* **II** fig. **1** palpitare, palpitație, pulsație, ‹fig.› freamăt, trepidație, vibrație. *Este cunoscută vibrarea vieții poetului. Satul lor este ferit de vibrarea civilizației moderne.* **2** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de vibrare interioară din cauza neajunsurilor vieții.*

vibratíl, -ă adj. **1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) tremurător, trepidant, vibrant, vibrator[2], vibratoriu. **2** fig. (*rar; despre oameni sau despre firea, temperamentul lor*) v. Vibrant.

vibráto adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vibrando.

vibratór[1] s.n. (*fiz.*) **1** oscilator. *Vibratorul, alimentat de la o sursă de energie electrică, produce oscilații electromagnetice.* **2** (*telec.*) buzzer. *Vibratorul este folosit la unele instalații telefonice ca mijloc de apel și de transmitere a unor semnale după codul Morse.*

vibratór[2], -oáre adj. **I 1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) tremurător, trepidant, vibrant, vibratil, vibratoriu. **2** (*despre foc, flăcări etc. sau despre lumina emanată de acestea*) pâlpâitor, tremurat[2], tremurător, ‹pop.› fâlfâitor. *Flacara vibratoare a lumânării formează umbre sumbre pe pereții camerei.* **3** (*despre glas, voce*) tremurat[2], tremurător, tremurând, ‹înv.› tremurăcios. *Nesigur, copilul recită poezia cu glas vibrator.* **II** fig. (*rar*) **1** (*despre oameni sau despre firea, temperamentul lor*) v. Vibrant. **2** (*despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) v. Bulversant. Duios. Emoționant. Impresionant. Înduioșător. Mișcător. Patetic. Pătrunzător. Răscolitor. Răvășitor. Tulburător. Vibrant.

vibratóriu, -ie adj. **1** (*despre corpuri elastice, obiecte, părți ale lor*) tremurător, trepidant, vibrant, vibratil, vibrator[2]. **2** fig. (*rar; despre manifestări, însușiri, creații etc. ale oamenilor*) v. Bulversant. Duios. Emoționant. Impresionant. Înduioșător. Mișcător. Patetic. Pătrunzător. Răscolitor. Răvășitor. Tulburător. Vibrant.

vibráție s.f. **I 1** (*fiz.*) oscilație, vibrare. **2** vibrare, zbârnâit. **3** trepidație. *Vibrațiile mașinii sunt îngrijorătoare.* **4** tremur, vibrare, ‹fig.› joc. **5** tremur, tremurare, tremurătură, vibrare, ‹fam.› tremurici. **II** fig. **1** palpitare, palpitație, pulsație, ‹fig.› freamăt, trepidație, vibrare. **2** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin.

vibrísă s.f. (*colect.; zool.; la unele mamifere*) antenă, mustață. *Artropodele au vibrisă.*

vibronetezíre s.f. (*tehn.*) superfinisare, superfiniție, supernetezire. *Vibronetezirea este o operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor obiecte metalice, efectuată prin mișcări lente, rectilinii, alternative ale unor abrazive, combinate cu mișcări de avans ale obiectului prelucrat.*

vibroterapíe s.f. (*med.*) seismoterapie. *Vibroterapia este un procedeu terapeutic folosit în unele atonii funcționale.*

vicár s.m. (*relig.*) **1** ‹înv. și reg.› vicareș. *Vicarul este un preot sau un episcp care suplinește un cleric de rang mai înalt, îndepli-*

nind diferite funcții administrative. **2** (*art.; în organizarea Bisericii Catolice*) ***vicarul lui Hristos*** = episcopul Romei (v. *episcop*), papă[1], pontiful roman (v. *pontif*), pontiful Romei (v. *pontif*), sfântul părinte (v. *sfânt*), suveranul pontif (v. *suveran*), ‹înv.› papij. *Vicarul lui Hristos este șeful suprem al Bisericii Catolice.*

vicáreș s.m. (*relig.; înv. și reg.*) v. Vicar.

vícă s.f. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

vicecónte s.m. (*înv.*) v. Viconte.

vicecrái s.m. (*polit.; înv. și reg.*) v. Vicerege.

vicepremiér s.m. (*polit.*) viceprim-ministru. *Vicepremierul este locțiitorul premierului.*

vicepreședínte s.m. (*de obicei urmat de determ. care arată felul*) ‹înv.› viceprezident. *Vicepreședintele înlocuiește președintele în lipsa acestuia.*

vicepreședințíe s.f. ‹înv.› viceprezidență. *Vicepreședința este funcția de vicepreședinte.*

viceprezidént s.m. (*înv.; de obicei urmat de determ. care arată felul*) v. Vicepreședinte.

viceprezidențíe s.f. (*înv.*) v. Vicepreședință.

viceprim-ministru s.m. (*polit.*) vicepremier.

vicerége s.m. (*polit.*) ‹înv. și reg.› vicecrai, ‹înv.› viceregent, vicerigă. *Viceregele guvernează o provincie sau o colonie care face parte dintr-un regat.*

viceregént s.m. (*polit.; înv.*) v. Vicerege.

vicerígă s.m. (*polit.; înv.*) v. Vicerege.

vicevérsa adv. (*modal*) invers, ‹înv.› reciproc. *El l-a salutat pe profesor și nu viceversa. Ce-i place lui nu-i place ei și viceversa.*

viciá vb. I. refl., tr. **I 1** (*sub. sau compl. indică aerul, atmosfera*) a (se) altera, a (se) impurifica, a (se) polua, a (se) strica, ‹rar› a (se) corupe, ‹înv.› a (se) molipsi. *Atmosfera s-a viciat de la noxele fabricilor din oraș.* **2** (*sub. sau compl. indică oameni*) a (se) corupe, a (se) deboșa, a decădea, a se deprava, a se desfrâna, a se destrăbăla, a se deșănța, a se dezmăța, a (se) perverti, a (se) strica, ‹livr.› a (se) fornica, ‹pop. și fam.› a (se) sminti, ‹pop.› a (se) nebuni, ‹reg.› a se dezbrăcina, a (se) mârșăvi, a se străbăla, a se târfăi, ‹înv.› a (se) demoraliza, a se destrăma, a răutăți, ‹fran.; înv.› a se devergonda, ‹fig.› a (se) polua, ‹fig.; livr.› a impesta, ‹fig.; fam.› a (se) molipsi, ‹fig.; înv.› a se dezmierda. *S-a viciat, ducând o viață de orgii.* **II** fig. (*sub. sau compl. indică limba, datini, valori morale, ordini prestabilite etc.*) a (se) corupe, a (se) perverti, ‹fig.› a (se) deforma, a (se) mutila, a (se) strica. *Limba se poate vicia sub influența barbarismelor împrumutate masiv.*

viciabíl, -ă adj. (*despre oameni*) coruptibil, venal, ‹înv.› mitarnic. *Unii oameni ai legii sunt, din nefericire, viciabili.*

viciát, -ă adj. **I** (*despre aer, atmosferă etc.*) **1** (*în opoz. cu „proaspăt”, „curat”*) alterat, impurificat, insalubru, închis, neîmprospătat, poluat, stătut[2], stricat, ‹rar› corupt, ‹fig.› bolnav. *Aerul viciat provoacă afecțiuni pulmonare.* **2** fetid, infect, pestilențial, puturos, rău-mirositor, ‹livr.› mefitic, ‹pop.› împuțit, ‹înv.› împuțicios. *În încăpere este un aer viciat, de alimente alterate.* **3** apăsător, greu, irespirabil, înăbușitor, încărcat[2], nerespirabil, sufocant, ‹rar› apăsat[2], ‹pop.› năbușitor, ‹înv.› sufocător, ‹fran.› confinat. *În sala de curs era o atmosferă viciată din cauza geamurilor închise.* **II 1** (*jur.; despre acte, dispoziții etc.*) defectuos, vicios. *Actul notarial nu a putut fi folosit în instanță, întrucât era viciat.* **2** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, vicios, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. *Părerile sale cu privire la tema discutată sunt viciate. Interpretarea datelor problemei este viciată.* **3** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, vicios, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. *Exprimarea lui în română este viciată.* **4** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, vicios, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, dezmierdat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață viciat.*

viciére s.f. **I 1** alterare, poluare, stricare, ‹rar› kogai. *Vicierea aerului se face de la noxele fabricilor din oraș.* **2** corupere, decădere, depravare, pervertire, pierzare, ‹pop. și fam.› stricare, ‹pop.› stricăciune, ‹înv.› degradație. *Se constată o viciere a moravurilor.* **II** fig. corupere, pervertire, ‹fig.› deformare, mutilare, stricare. *Vicierea limbii devine o realitate dacă se împrumută masiv barbarisme.*

viciós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*jur.; despre acte, dispoziții etc.*) defectuos, viciat. **2** (*despre opinii, teorii, idei, manifestări etc. ale oamenilor*) defectuos, eronat, fals, greșit, inadvertent, incorect, neconcordant, necorect, nepotrivit, prost, rău, viciat, ‹înv.› eroneu, eroniu, ‹fig.› stricat. **3** (*despre modul de exprimare a cuiva, despre scrieri, texte etc.*) aberant, defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, necorect, prost, rău, viciat, ‹înv. și pop.› smintit, ‹înv.› eroniu, ‹fig.› barbar, stricat. **4** (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, ‹livr.› efrenat, lubric, sardanapalic, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› deșucheat, parșiv, ‹pop.› nărăvaș, ‹înv. și reg.› rușinat, ‹reg.› dezbrăcinat, străbălat[1], șucheat, teșmenit, ‹înv.› aselghicesc, demoralizat, destrămat, dezmierdat, hlap, holeac, râncaci, ‹fran.› crapulos, ‹fran.; înv.› devergond, devergondat, ‹ital.; înv.› sfățat, ‹deprec.› liber, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, viermănos, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. ca „a vorbi”, „a pronunța”, „a se exprima”, „a scrie”*) defectuos, eronat, fals, greșit, impropriu, incorect, inexact, necorect, prost, rău, ‹fig.› stâlcit[2], stricat, ‹fig.; fam.› înfiorător. *Se exprimă vicios în engleză. Cuvintele au fost scrise vicios.*

vicisitúdine s.f. (*mai ales la pl. **vicisitudini***) **1** dificultate, greutate, neajuns[1], ‹fam.› angarale (v. *angara*). *Vicisitudinile luptei pentru existență transformă omul.* **2** ananghie, greutate, încercare, mizerie, necaz, nevoie, suferință, ‹înv. și pop.› urgie, ‹înv.› ispită, nevolnicii (v. *nevolnicie*), ‹fig.; înv. și reg.› saxana. *A trecut cu bine prin multe vicisitudini în cursul vieții.* **3** greu, greutate, impas, încercare, necaz, ‹înv.› păs. *Totdeauna părinții te scot din vicisitudini.*

vicișpán s.m. (*adm., polit.; înv. și reg.*) v. Subprefect.

víciu s.n. **1** (*de obicei constr. cu vb. „a avea”, „a fi”*) carență, cusur, defect, deficiență, dezavantaj, imperfecțiune, insuficiență, lacună, lipsă, neajuns[1], omisiune, păcat, racilă, scădere, slăbiciune, tară[2], ‹livr.› pasiune, ‹rar› defectuozitate, ‹înv. și pop.› rău, ‹pop. și fam.› boală, meteahnă, ‹fam.› hibă, ‹reg.› ciucă, fălincă, madea, melic, nărăvie, parfie, ponos, teahnă, ‹înv.› demerit, eroare, greșeală, jitie[1], lichea, nedesăvârșire, neputință, răutate, slăbie[1], smintă, ‹fig.› breșă, fisură, plagă, scorie, ‹fig.; pop. și fam.› beteșug, ‹fig.; fam.› codiță. *Viciile lui educaționale sunt evidente.* **2** cusur, dar[2], defect, nărav, patimă, ‹pop. și fam.› meteahnă, pârțag, ‹pop.› învăț, nărăveală, ‹reg.› băsău, ciucă, madea, natură, nărăvie, năzar, pahibă, parfie, taronie, teahnă, ‹înv.› învăț, ‹fig.› maculă. *A fost părăsit de soție pentru că are viciul beției.* **3** nărav, pasiune, patimă, ‹fam.› boală, ‹reg.› spahie[1]. *Și-a pierdut toată averea întrucât a dat în viciul jocurilor de noroc.* **4** corupție, deboșă, decadență, decădere, depravare, desfrânare, desfrâu, destrăbălare, deșănțare, dezmăț, dezmățare, disoluție, imoralitate, nemoralitate, perdiție, perversitate, perversiune, pervertire, pierzanie, pierzare, sibaritism, ‹livr.› fornicație, ‹rar› crapulozitate, depravațiune, dezordine, dezordine morală, ‹pop. și fam.› blestemăție, stricăciune, ‹reg.› destrăbălăciune, destrăbălătură, străbălare, ‹înv.› aselghiciune, aselghie, căciorie, demoralizare, demoralizație, desfătare, desfrânăciune, desfrânătețe, destrămare, destrămătură, dezmierzie, hlăpie, mârșăvire, piericiune, preacurvie, preacurvire, preaiubire, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.› delicvescență, descompunere, putregai, putreziciune, ‹fig.; rar› infecție, putrefacție, ‹fig.; înv. și

pop.› dezmierdăciune, ‹fig.; înv.› dezmierdare, putrejune, uzură[1], ‹arg.› cancan[2], cățălărie. *Avea o înclinație bolnăvicioasă spre viciu.* **5** (*med.*) ***viciu de conformație*** = diformitate fizică. **6** (*jur.*) ***viciu de consimțământ*** = viciu de voință *Viciul de consimțământ este alterarea voinței părților la încheierea unui act juridic, care determină o cauză de nulitate relativă a actului;* ***viciu de voință*** = viciu de consimțământ.

vicleán, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) calin, disimulat, duplicitar, fals, fariseic, fățarnic, ipocrit, machiavelic, mincinos, mironosit, nesincer, perfid, periculos, pervers, prefăcut, șiret[3], ‹astăzi rar› fariseean, ‹rar› machiavelistic, ‹pop.› dosnic, ‹reg.› hamiș, proclet, șugubăț, tuieș, ‹înv.› diplomaticos, fățărit, meșteșugaret, meșteșugărеț, meșteșugit, tăgadnic, telpiz, viclenit, vizetlean, ‹deprec.› levantin, ‹peior.› rafinat[2], ‹fig.› demonic, diabolic, histrionic, iezuit, iezuitic, mieros, tartufist, ‹fig.; livr.› tortuos, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; pop.› codalb, pestriț, ‹fig.; reg.› noduros, ‹fig.; înv.› calp, lins[2], stâng, zugrăvit[2]. *Este o femeie vicleană, în care nu poți avea încredere. Afișează o modestie vicleană.* **2** (*despre oameni*) șiret[3], șmecher, ‹livr.› astut, astuțios, ‹înv. și reg.› marghiol, ‹fam.› hoțoman, pișicher, șmecheros, ‹reg.› hămeșegos, hămișliu, hâtru, lotru, ocoș, șpilăr, ‹înv.› dahiu, telpiz, ‹turc.; înv.› ischiuzar, ‹fig.; fam.; deprec.› speculant, speculativ, speculator[2], ‹arg.› ciumeg. *Este un om viclean, care știe să iasă din orice încurcătură.* **3** (*despre oameni*) abil, șiret[3], șmecher, ‹pop.› mehenghi, ‹fam.› deștept, meseriaș, ‹înv.› meșteșugos, ‹arg.› cioran, jamparliu. *Nu a fost acceptat ca partener de afaceri pentru că era cunoscut ca o persoană cam prea vicleană.* **4** (*despre manifestări ale oamenilor*) insidios, înșelător, perfid, ‹înv.› viclenit, viclenos, ‹fig.› șerpesc. *A recurs la un mijloc viclean pentru a-i câștiga încrederea. I-a făcut o propunere vicleană.* **5** (*relig.; înv.; despre oameni*) v. Necredincios. Păgân. **6** (*înv.; despre soți*) v. Adulter. Infidel. Necredincios. Nefidel. **II 1** s.m., s.f. caiafă, fățarnic, ipocrit, machiavelist, mincinos, perfid, prefăcut, șiret[3], ‹reg.› balamut, proclet, ‹înv.› crai de Curte Veche, crai de Curtea Arsă, crai de Curtea Veche, crai de ghindă, crai nou, telpiz, ‹fig.› comedian, comediant, fariseu, histrion, iezuit, tartuf, ‹fig.; pop. și fam.› farmazon, ‹fig.; fam.› gogoșar, trombonist, ‹fig.; reg.; deprec.› șulfă, ‹arg.› conte, ‹vulg.› mâncător de căcat, mâncător de rahat. *Îl disprețuia considerându-l un viclean jalnic.* **2** s.m. (*art.* ***vicleanul***; *pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **3** s.m., s.f. (*relig.; înv.*) v. Necredincios. Păgân.

vicleím s.n. (*folc.*) irozii (v. *irod*), ‹reg.› crăciun, vertep. *Vicleimul este o veche dramă populară românească, de origine creștină, reprezentând nașterea lui Iisus Hristos, care se joacă de către colindători costumați, în perioada Crăciunului.*

viclení vb. IV. **1** tr. (*înv. și pop.; compl. indică oameni sau încrederea, așteptările, speranțele etc. cuiva*) v. Trăda. **2** tr. (*înv. și pop.; compl. indică soțul sau soția*) v. Înșela[1]. Trăda. **3** intr. (*înv. și pop.; despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti. **4** intr. (*înv.; despre oameni, colectivități, grupuri etc.*) v. Murmura. Protesta. **5** tr. (*înv.; compl. indică oameni, colectivități etc. sau fapte, manifestări ale lor*) v. Cerceta. Iscodi. Observa. Pândi. Spiona. Urmări. **6** intr. (*înv.; despre oameni*) v. Greși. Păcătui.

viclenie s.f. **1** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, vicleșug, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hătrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. *E momentul să lași vicleniа și să spui adevărul.* **2** șiretenie[1], șmecherie, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹reg.› hămișag. *Nebunia lui era o mască sub care își ascundea vicleniа.* **3** (*concr.*) abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, vicleșug, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineți (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la viclenii care nu-l onorează.* **4** (*jur.*) dol, rea-credință. *Viclenia este inducerea în eroare a unei persoane pentru a o determina să încheie un anumit act juridic nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.* **5** (*jur.; înv.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință. **6** (*în Ev. Med.; înv.*) v. Felonie.

viclenít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **2** (*despre manifestări ale oamenilor*) v. Insidios. Înșelător. Perfid. Viclean.

viclenitór, -oáre adj. (*înv.; despre soți*) v. Adulter. Infidel. Necredincios. Nefidel.

viclenós, -oásă adj. (*înv.; despre manifestări ale oamenilor*) v. Insidios. Înșelător. Perfid. Viclean.

vicleșúg s.n. **1** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, vicleniе, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hătrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. **2** (*concr.*) abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, vicleniе, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineți (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la vicleniі care nu-l onorează.* **4** (*jur.*) dol, rea-credință. *Vicleniа este inducerea în eroare a unei persoane pentru a o determina să încheie un anumit act juridic nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.* **5** (*jur.; înv.*) v. Adulter. Infidelitate. Înșelăciune. Necredință. **6** (*în Ev. Med.; înv.*) v. Felonie.

viclenít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Fățarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Șiret[3]. Viclean. **2** (*despre manifestări ale oamenilor*) v. Insidios. Înșelător. Perfid. Viclean.

viclenitór, -oáre adj. (*înv.; despre soți*) v. Adulter. Infidel. Necredincios. Nefidel.

viclenós, -oásă adj. (*înv.; despre manifestări ale oamenilor*) v. Insidios. Înșelător. Perfid. Viclean.

vicleșúg s.n. **1** duplicitate, falsitate, fariseism, fățărnicie, ipocrizie, levantinism, machiavelism, minciună, nesinceritate, perfidie, perversitate, perversiune, prefăcătorie, vicleniе, ‹rar› levantism, ‹pop.› diplomație, ‹fam.› machiaverlâc, ‹înv.› diplomatică (v. *diplomatic*), fățărie, hătrie, ipocris, ipocritism, prefăcanie, prefăcătură, procleție, telpizie, telpizlic, ‹turc.; înv.› ghiaurlâc, ‹peior.› rafinament, ‹fig.› comedie[1], fanariotism, iezuitism, mascaradă, tartuferie, tartufism. **2** (*concr.*) abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, șiretenie[1], șiretlic, șmecherie, tertip, truc, vicleniе, vulpenie, ‹livr.› astuție, ‹rar› șireție, ‹pop. și fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiță, chițibuș, inginerie, merchez, moftologie, politica, șicană, șpil, ‹fam.; peior.› fineți (v. *finețe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mișculanță, solomonie, șuleaucă, tărășenie, teșmec, teșmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. și fam.› șurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, șurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan.

vicodól s.n. (*meteor.; reg.*) **1** v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **2** v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.

vicólniță s.f. (*meteor.; reg.*) v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.

vicónte s.m. ‹înv.› viceconte. *Titlul nobil de viconte se transmite ereditar.*

víctimă s.f. **1** ‹fig.› jertfă, ‹fig.; livr.› hostie, ‹fig.; înv.› nicovală, ‹arg.› fin[2]. *Mulți oameni au fost victime ale regimurilor totalitare.* **2** mort. *S-au înregistrat peste 300 de victime în urma cutremurului.* **3** (*jur.*) ‹arg.› logodnic, mireasă, ursoaică[1]. *A fost victima unei escrocherii.*

victórie s.f. **1** biruință, izbândă, ‹înv.› vinceală, vingere, ‹fig.; rar› trofeu. *Victoria românilor de la Călugăreni a fost răsunătoare.* **2** izbândă, reușită, succes. *Fanii ovaționează, fericiți de victoria echipei de fotbal.*

victoriós, -oásă adj., s.m., s.f. biruitor, câștigător, izbânditor, învingător, triumfător, victorios, ‹înv. și pop.› dobânditor, ‹înv.› vincitor, vingător. *Oastea română a fost victorioasă. Victorioșii într-o competiție sunt întotdeauna sărbătoriți.*

vicuña [vi' kuŋa] s.f. (*zool.*) *Lama vicugna*; vigonie[1].

vid, vídă s.n., adj. **I** s.n. **1** (*fiz.*) vacuitate, vacuum. *Vidul este spațiul lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. Vidul dintr-un recipient se produce prin flambarea interiorului acestuia. Cele mai multe alimente se conservă în vid.* **2** gol[2], lacună, lapsus, lipsă, ‹fig.› hiat. *Lucrarea recent apărută completează un vid în domeniu. Această situație a apărut din cauza unui vid legislativ.* **3** (*med.*) ***vid-extractor*** = vacuum-extractor, ventuză obstetricală. *Vidul-extractor este un aparat folosit în obstetrică, în cazul unui avort, pentru extragerea fătului.* **4** fig. ‹fig.› gol[2]. *Moartea mamei a lăsat un mare vid în sufletul ei.* **5** fig. (*rar*) v. Dezolare. Pustietate. Pustiu. Sihăstrie. Singurătate. **II** adj. **1** (*fiz.;*

despre spații închise) ‹latin.; înv.› vacuu. *Un spațiu vid nu conține materie ponderală.* **2** (*în opoz. cu „plin"; despre recipiente, spații închise, încăperi etc.*) deșert, deșertat[2], gol[2], ‹rar› uscat[2], ‹înv. și pop.› sec, secat[2], ‹înv.› pustiu. *Îi întinde cana vidă ca să i-o umple cu apă.* **3** (*despre terenuri, locuri, regiuni, ținuturi etc.*) deșert, gol[2], necultivat, pustiu, sălbatic, ‹rar› stingher, ‹pop.› luciu[2], ‹înv. și reg.› secret[3], ‹înv.› erem, pustiicios, pustiit[2]. *Drumeții au ajuns într-un loc vid, care nu a fost niciodată acoperit de vegetație.* **4** fig. (*despre idei, noțiuni, vorbe etc.*) ‹fig.› gol[2]. *Tot ce spune sunt numai vorbe vide. Mintea îi este vidă de orice idee.* **5** fig. ‹fig.› deșert, gol[2], sterp. *Viața lui este vidă fără femeia iubită.*

vidá vb. I. tr. (*rar; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli.

vidánj s.n. vidanjare.

vidanjáre s.f. vidanj. *Vidanjarea este absolut necesară în cazul înfundării unei guri de scurgere.*

vidanjór s.m. ‹rar› latrinar, ‹înv. și pop.; peior.› căcănar, ‹pop. și fam.› budar, ‹fam.; glum.› vistier[1], ‹reg.› lănțar, ‹înv.› bocciu. *Vidanjorii intervin când haznalele sunt defecte sau prea pline.*

vidáre s.f. (*fiz.*) vacuumare. *Scopul vidării este obținerea vidului.*

vídeo subst. invar. **1** videofonie, videotelefonie. **2** (*electron.*) videocasetofon, ‹înv.› videomagnetofon.

videocámeră s.f. (*electron.*) cameră video, telecameră. *Și-a cumpărat o videocameră de ultimă generație. Nunta a fost înregistrată cu o videocameră.*

videocasétă s.f. (*electron.*) casetă video, telecasetă, videogramă. *A închiriat câteva videocasete cu filme.*

videocasetofón s.n. (*electron.*) video, ‹înv.› videomagnetofon. *Videocasetofonul este un aparat pentru înregistrarea și redarea videocasetelor.*

videoclíp s.n. (*muz.*) clip video. *Videoclipul însoțește execuția unei piese muzicale.*

videofón s.n. (*telec.*) videotelefon, ‹astăzi rar› telefon-televizor. *Cu videofonul cei care vorbesc la telefon au posibilitatea să se vadă.*

videofoníe s.f. video, videotelefonie. *Videofonia este un sistem de transmisie a imaginii și a sunetului prin cablu telefonic.*

videográmă s.f. (*electron.*) casetă video, telecasetă, videocasetă.

videojóc s.n. joc video. *Este pasionat de videojocuri.*

videomagnetofón s.n. (*electron.; înv.*) v. Video. Videocasetofon.

videomátică s.f. videotică. *Videomatica reprezintă totalitatea echipamentelor de calcul destinate prelucrării și sintezei imaginilor vederii artificiale.*

videoproiectór s.n. (*electron.*) proiector video. *Videoproiectorul este un dispozitiv care, conectat la un aparat video, la un calculator etc., permite proiectarea de imagini sau de filme pe un ecran de mari dimensiuni.*

videorecorder [videori'kordər] s.n. (*electron.*) recorder. *Recorderul permite înregistrarea programelor de televiziune pe videocasetă și redarea videocasetelor.*

videotelefón s.n. (*telec.*) videofon, ‹astăzi rar› telefon-televizor.

videótică s.f. videomatică.

vídere s.f. (*reg.*) **1** (*gosp.*) v. Căldare. Găleată. **2** (*metrol.*) v. Vadră.

vidicón s.n. (*fiz.*) tub videocaptor. *Vidiconul este folosit mai ales în televiziune, pentru transformarea imaginii în semnale electrice.*

vidimá vb. I. tr. (*jur.; înv. și reg.; compl. indică acte, copii, documente etc.*) **1** v. Viza[1]. **2** v. Autentifica. Legaliza.

vídmă s.f. (*reg.*) **1** (*mitol. pop.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoaie (v. *strigoi*). Umbră. Vedenie. Viziune. **2** (*în credințe și superstiții*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*). **3** (*art.; mitol. pop.; și nm. pr.*) ***vidma-pădurii*** v. Mama-pădurii (v. *mamă*).

vídră s.f. **1** (*zool.*) *Lutra lutra* sau *Lutra vulgaris*; lutră, ‹reg.› dihor-de-apă. **2** lutru. *Poartă o căciulă de vidră.* **3** (*mitol. pop.*) iudă. *Vidra este o ființă supranaturală, purtătoare de vânturi, care trăiește în apele râurilor, mărilor sau ale lacurilor și care poate pricinui pescarilor necazuri ori îi poate ajuta.*

viduitáte s.f. (*înv.*) v. Văduvie.

víe s.f. **I** (*bot.*) **1** *Vitis vinifera*; viță, viță-de-vie, ‹reg.› acrid, coarnă, iojdă, loază, mladă-de-struguri, mladă-de-vie, poamă, ‹înv.› vin. **2** (*reg.*) ***vie-sălbatică*** v. **a** Iederă-cu-cinci-foi. Viță-americană. Viță-de-Canada. Viță-sălbatică. Viță-sălbatică-americană (*Parthenocissus quinquefolia*); **b** Lăuruscă. Viță-de-pădure. Viță-de-vie-sălbatică. Viță-sălbatică (*Vitis silvestris*); **c** Viță. Viță-de-vie-sălbatică. Viță-Izabela. Viță-sălbatică (*Vitis labrusca*); (*art.*) ***via-evreului*** v. Läsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*). **II** (*vit.*) ‹înv.› vin, vinaț. *Merge în vie ca să culeagă niște struguri de masă.*

viér[1] s.m. (*vit.*) **1** ‹înv. și reg.› viaș, ‹reg.› vințeler. *Vierul este paznic la o vie.* **2** (*rar*) v. Podgorean. Viticultor.

viér[2] s.m. **1** (*zool.*) ‹reg.› vierotac, vierotic. *Vierul este un porc necastrat, apt pentru reproducere.* **2** (*art., la pl.* ***Vierii***; *astron.; pop.; nm. pr.*) ‹pop.› Porcii (v. *porc*), Scroafa-cu-Purcei (v. *scroafă*). *Vierii se află în constelația Taurului.*

viereásă s.f. (*vit.*) vieriță. *Viereasa este soția vierului.*

vierí vb. IV. refl. (recipr.) (*pop.; despre flințe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.

vieríe s.f. (*vit.; rar*) v. Vierit.

vierít s.n. (*vit.*) **1** ‹rar› vierie. *Vieritul este ocupația vierului.* **2** (*astăzi rar*) v. Viticultură.

vieríță s.f. (*vit.*) viereasă.

viermăr s.n. (*colect.; rar*) v. Viermăraie. Viermărie. Viermăt.

viermănă vb. I. refl. (*rar; despre fructe, legume etc.*) v. Viermănoșa.

viermănár s.m. (*entom.*) *Sarcophaga carnaris*; ‹reg.› gâză-de-viermi, matcă, muscar, muscă-albastră, muscă-de-hoit, muscă-de-viermi, muscă-vânătă, muscă-veninoasă, muscă-verde, muscoi, mușină, strepede.

viermănós, -oásă adj. **1** (*despre fructe, legume etc.*) mâncat[2], ‹rar› viermănoșat, ‹reg.› scorburos. *A azvârlit toate merele viermănoase.* **2** fig. (*despre oameni sau, p. ext., despre manifestările, viața lor*) corupt, deboșat, decadent, decăzut, depravat, desfrânat, destrăbălat, deșănțat, dezmățat, disolut, imoral, incontinent, libertin, licențios, necuviincios, nemoral, nerușinat, pervers, pervertit, rufianesc, stricat, viciat, vicios, ‹fig.› bizantin, delicvescent, dezordonat, pierdut, putred, ‹fig.; livr.› boccaccesc, ‹fig.; rar› ars[2], ‹fig.; reg.› arinos, ‹fig.; înv.› dezmierdat, spurcat[2]. *Are un mod de viață viermănos.*

viermănoșá vb. I. refl. (*despre fructe, legume etc.*) ‹rar› a se viermăna.

viermănoșát, -ă adj. (*rar; despre fructe, legume etc.*) v. Mâncat[2]. Viermănos.

viermărâie s.f. (*colect.*) viermărie, viermăt, ‹rar› viermar.

viermăríe s.f. (*colect.*) viermăraie, viermăt, ‹rar› viermar. *Pe hoitul unui câine era o viermărie de nedescris.*

viérmăt s.n. **1** viermăraie, viermărie, ‹rar› viermar. **2** agitație, animație, foială, foire, forfotă, fortoteală, frământare, furnicare, învălmășeală, mișcare, mișuială, mișunare, mișună, mișuneală, roială, vălmășag, viermuială, viermuire, ‹pop. și fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmășeală, vălmășire, ‹fam.› fâțâială, fâțâire, fâțâit, fâțâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. și reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmășie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare.

viérme s.m. **I** (*entom.*) **1** ‹reg.› corobete, goangă, oară[2]. *Fructele cumpărate erau pline de viermi.* **2** ***vierme-alb*** = ‹reg.› babă, ciormag, ciorman, ciormă. *Viermele-alb este larva cărăbușului;* ***vierme-de-făină***= ‹pop.› molete[1], sfoiag, ‹reg.› surdomaș. *Viermele-de-făină este larva morarului;* ***vierme-de-lemn*** = *Bostrychus typographus*; car-de-pădure (v. *car*[1]), muscă-de-brad; ***vierme-de-mătase*** = *Bombix mori*; fluture-de-mătase, ‹pop.› gândac-de-mătase, ‹reg.› goangă; (*reg.*) ***vierme-cu-sclipăț*** = ***vierme-de-foc*** = ***vierme-lucitor*** = ***vierme-luminos*** = ***vierme-verde*** = ***vierme-viu*** v. Licurici (*Lampyris noctiluca*); ***vierme-de-piatră*** v. Câinele-babei (v. *câine*). Pisica-popii (v. *pisică*) (*Oniscus murarius* și *Oniscus asellus*). **3** (*reg.*) v. Gândac. **4** (*reg.*) v. Urechelniță (*Forficula auricularia*). **5** (*reg.; și* ***vierme-de-vie***) v. Filoxeră (*Phylloxera vastatrix*). **6** (*reg.; și* ***vierme-de-baligă***, ***vierme-de-gunoi***) v. Băligar (*Geotrupes stercorarius*). **7** (*reg.; și* ***vierme-de-pământ***) v. Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). **8** (*reg.; și* ***vierme-negru***) v. Repede (*Cicindela campestris*). **II** (*zool.*) **1** (*astăzi rar*) ***vierme-solitar*** v. Tenie (*Taenia*); (*reg.*) ***vierme-alb*** v. Șarpe-de-apă. Șarpe-de-casă. Șarpele-casei (*Natrix natrix*); (*înv.*) ***vierme-de-ploaie*** v. Râmă (*Lumbricus terrestris*); ***vierme-panglică*** v. Tenie (*Taenia tenie*). **2** (*reg.*) v. Colu-

brídă. Ofidian. Şarpe. **3** (*reg.*) v. Năpârcă. Viperă (*Vipera berus*). **4** (*reg.*) v. Scolopendră[1] (*Oniscus scolopendra*). **III** fig. (*pop. şi fam.; deprec.*) v. Josnic. Mârşav. Mişel. Mizerabil. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Scelerat. Ticălos.

viermetí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre viermi, gândaci etc.*) v. Colcăi. Foi. Forfoti. Mişuna. Viermui. **2** (*despre fiinţe în grupuri, în număr mare*) v. Agita. Foi. Forfoti. Frământa. Fremăta. Furnica. Învârti. Mişui. Mişuna. Roi[2]. Viermui.

viermişór s.m. (*entom.*) **1** viermuleţ, viermuş, viermuşor, ‹rar› viermuţ, ‹reg.› viermulete. *La pescuitul răpitorilor se folosesc şi viermişori.* **2** (*reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

viermoáie s.f. (*zool.; reg.*) v. Şerpoaică. Şerpuliţă.

viermuí vb. IV. intr. **1** (*despre viermi, gândaci etc.*) a colcăi, a foi, a forfoti, a mişuna, ‹reg.› a gârgâi, a viermeti. *Viermii viermuiesc pe hoitul unui câine.* **2** (*despre fiinţe în grupuri, în număr mare*) a se agita, a foi, a forfoti, a se frământa, a fremăta, a furnica, a se învârti, a mişui, a mişuna, a roi[2], ‹pop. şi fam.› a bâjbâi, a colcăi, ‹pop.› a forfăi, a năbădăi, ‹fam.› a se fâţâi, a se vânzoli, ‹înv. şi reg.› a jimi, ‹reg.› a fojgăi, a gârgâi, a şovârca, a se vârzui, a vâşca, a viermeti, ‹fig.› a foşni, a se ţese. *Pe peronul gării mulţimea viermuieşte încoace şi încolo.*

viermuiálă s.f. **1** viermuire. *Viermuiala de pe hoitul câinelui i-a produs groază.* **2** agitaţie, animaţie, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmăşeală, mişcare, mişuială, mişunare, mişună, mişuneală, roială, vălmăşag, viermăt, viermuire, ‹pop. şi fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmăşeală, vălmăşire, ‹fam.› fâţâială, fâţâire, fâţâit, fâţâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. şi reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmăşie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare. *Împuşcăturile au produs vermuiala mulţimii adunate în piaţă.*

viermuíre s.f. **1** viermuială. **2** agitaţie, animaţie, foială, foire, forfotă, forfoteală, frământare, furnicare, învălmăşeală, mişcare, mişuială, mişunare, mişună, mişuneală, roială, vălmăşag, viermăt, viermuială, ‹pop. şi fam.› bâjbâire, colcăială, colcăire, vălmăşeală, vălmăşire, ‹fam.› fâţâială, fâţâire, fâţâit, fâţâitură, vânzoleală, vânzolire, vânzolit, ‹înv. şi reg.› zbeg, ‹reg.› fojgăială, fojgăire, vălmăticeală, vărzuială, vânzoală, vânzol, ‹înv.› vălmăşie, zbuciumeală, ‹fig.› sarabandă, vâltoare.

viermuléte s.m. (*entom.; reg.*) v. Viermişor. Viermuleţ. Viermuş. Viermuşor.

viermuléţ s.m. (*entom.*) viermişor, viermuş, viermuşor, ‹rar› viermuţ, ‹reg.› viermulete.

viermúş s.m. (*entom.*) viermişor, viermuleţ, viermuşor, ‹rar› viermuţ, ‹reg.› viermulete.

viermuşór s.m. (*entom.*) **1** viermişor, viermuleţ, viermuş, ‹rar› viermuţ, ‹reg.› viermulete. **2** (*reg.*) v. Licurici (*Lampyris noctiluca*).

viermúţ s.m. (*entom.; reg.*) v. Viermişor. Viermuleţ. Viermuş. Viermuşor.

vierotác s.m. (*zool.; reg.*) v. Vier[2].

vierotíc s.m. (*zool.; reg.*) v. Vier[2].

viers s.n. (*pop.*) **1** (*muz.*) v. Cânt. Cântare. Cântat[1]. Cântec. Melodie. **2** v. Cânt. Cântare. Cântat[1]. Cântec. Glas. **3** (*muz.*) v. Glas. Timbru. Ton[2]. Voce.

viersuí vb. IV. (*pop.*) **1** tr., intr. (*muz.; despre oameni; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **2** intr. (*despre unele păsări*) v. Cânta.

viersuitór, -oáre s.m., s.f. (*muz.; pop.*) v. Artist liric. Cântăreţ.

vierşún s.n. (*înv.; de obicei constr. cu vb. „a face", „a se prinde", „a pune"*) v. Pariu. Rămăşag.

viespár s.m. **I 1** ‹reg.› viespariţă, viespărie. *Viesparul este un cuib de viespi.* **2** (*entom.; pop.*) v. Viespe. Viespe-de-casă. Viespe-de-câmp. Viespe-de-pământ (*Vespa vulgaris*). **3** (*entom.; pop.; şi* ***viespar-negru***) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*). **II** (*ornit.*) **1** *Merops apiaster*; albinar, albinărel, furnicar[1], prigoare, ‹reg.› albinel, ciuma-albinelor (v. *ciumă*), lupul-albinelor (v. *lup*), mâncătoare-de-albine (v. *mâncător*), pietrar, ploier, ploieşte, ploiete, presură[1], prigorean, şoiţă, viespariţă, ‹înv.› merop. **2** *Pernis apivorus*; ‹reg.› prigoare.

viespáriţă s.f. (*reg.*) **1** v. Viespar. **2** (*ornit.*) v. Albinar. Albinărel. Furnicar[1]. Prigoare. Viespar (*Merops apiaster*).

viespăríe s.f. (*reg.*) v. Viespar.

viespărói s.m. (*entom.; reg.*) v. Viespoi (*Sirex gigas*).

viéspe s.f. (*entom.*) **1** (*şi* ***viespe-de-casă, viespe-de-câmp, viespe-de-pământ***) *Vespa vulgaris*; ‹pop.› băzoi, ‹reg.› ţânţar, viespar. **2** ***viespe-de-drumuri*** = *Pompilus viaticus*; ‹reg.› ţiboacă[2], ţibocuţă. **3** (*reg.; şi* ***viespe-bondărească, viespe-gărgăune, viespe-mare, viespe-sălbatică***) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*). **4** (*reg.; şi* ***viespe-ţigănească***) v. Bărzăun. Bondar (*Bombus terrestris*).

viespói s.m. (*entom.*) **1** *Sirex gigas*; ‹reg.› viespăroi. **2** v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*).

viét s.n. (*vit.; reg.*) v. Podgorie.

vietáte s.f. **1** fiinţă, vieţuitoare (v. *vieţuitor*). *Tot ce are viaţă (şi se mişcă) este o vietate.* **2** (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, făptură, fiinţă, necuvântător, vieţuitoare (v. *vieţuitor*), ‹înv. şi pop.› lighioană, ‹înv. şi reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, zidităra. *În natură există încă multe vietăţi necunoscute de om.*

vieţuál, -ă adj. (*înv.*) **1** v. Vital. **2** (*despre fiinţe*) v. Vivace.

vieţuí vb. IV. intr. **1** (*despre fiinţe*) a exista, a fi, a trăi, ‹rar› a fiinţa, ‹înv. şi pop.› a vecui, ‹reg.› a lăbădui, a sufleţi, ‹înv.› a dăinui, a via[2], ‹fig.› a respira. *Atât timp cât vieţuiesc, părinţii îşi ajută copiii.* **2** (*despre oameni*) a trăi, ‹înv. şi pop.› a zili, ‹pop.› a hălădui, a sălăşlui, ‹înv. şi reg.› a stăvi, ‹reg.› a lăbădui, a sălăşi, a sufleţi, a veletui, ‹înv.› a custa, a locui, a obârşi, a prămândi, a sălăşui, a via[2]. *Au vieţuit fericiţi în acest orăşel de munte. A revăzut oraşul în care au vieţuit părinţii ei.* **3** (*despre oameni; adesea cu determ. modale*) a duce[2], a trăi, ‹înv. şi pop.› a trece, ‹pop.› a vecui, ‹reg.› a pătuli, a păula, ‹înv.› a obârşi, a via[2]. *Tânărul vieţuieşte în petreceri.* **4** (*despre oameni; urmat de determ. locale*) a domicilia, a fi, a locui, a sta, a şedea, ‹pop.› a hălădui, a sălăşlui, a vecui, ‹înv. şi reg.› a băciui, ‹reg.› a puculi, a sălăşi, ‹înv.› a sălăşui, a via[2]. *Şi-au construit o casă în care să vieţuiască singuri.* **5** (*jur.; despre oameni*) a coabita, a convieţui, a locui, a trăi, ‹pop.› a vecui, ‹înv.› a conlocui, a via[2]. *Vieţuiesc în acelaşi apartament, nefiind căsătoriţi.* **6** (*despre oameni*) a trăi, ‹fig.› a mişca. *Medicul a constatat că accidentatul vieţuieşte.* **7** (*despre oameni*) a trăi, a se ţine. *Cei mai mulţi bătrâni vieţuiesc de azi pe mâine. Toţi se miră că mai vieţuieşte, fiind aşa de slab. Sunt aşa de săraci, încât abia vieţuiesc de pe o zi pe alta.* **8** (*despre oameni*) a se întreţine, a trăi. *În ţările slab dezvoltate majoritatea populaţiei vieţuieşte greu.* **9** (*înv.; despre univers, lume, populaţii, ecosisteme etc.*) v. Dăinui. Dura[2]. Exista. Fi. Menţine. Păstra. Perpetua. Persista. Rămâne. Subzista. Trăi. Ţine.

vieţuiélnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre fiinţe*) v. Vivace. **2** v. Vital.

vieţuíre s.f. **1** trai, viaţă, ‹pop.› sălăşluire, ‹înv.› sălăşluinţă. *Îi reproşează soţului vieţuirea prea îndelungată într-un oraş lipsit de viitor.* **2** (*jur.*) coabitare, coabitaţie, convieţuire, trai, viaţă, ‹rar› trăire, ‹înv.› conlocuire, locuinţă, locuire. *După o perioadă de vieţuire împreună, s-au căsătorit.* **3** domiciliere, locuire, şedere, ‹înv.› locuinţă, locuit[1]. *Dacă are 10 ani de vieţuire pe teritoriul ţării, poate căpăta cetăţenia.* **4** (*înv. şi pop.*) v. Existenţă. Trai. Viaţă. Zile (v. *zi*).

vieţuitór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. **1** fiinţă, vietate. *Tot ce are viaţă (şi se mişcă) este o vieţuitoare.* **2** (*zool.*) animal, creatură, dobitoc, făptură, fiinţă, necuvântător, vietate, ‹înv. şi pop.› lighioană, ‹înv. şi reg.› suflător, vită, ‹înv.› dihanie, săzdanie, suflătură, ‹fig.› suflare, ‹fig.; înv.› zidire, zidităra. *În natură există încă multe vieţuitoare necunoscute de om.* **II** adj. **1** (*despre oameni*) trăitor, ‹înv.› locuit[2], locuitor, petrecător. *Oamenii vieţuitori pe aceste locuri sunt veseli şi optimişti.* **2** (*în opoz. cu „mort"; astăzi rar; despre fiinţe, organisme etc.*) v. Viu. **3** (*înv.*) v. Vital.

vieţuós, -oásă adj. (*înv.*) v. Vital.

viezătór, -oáre adj. (*înv.*) v. Vital.

viézure s.m. (*zool.*) *Meles meles*; bursuc, ‹reg.› dihor, ‹înv.› sângeap, uture.

vífel s.m. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Vătaf. Vătăşel. Vornicel.

vífeliţă s.f. (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Vătăşiţă. Vornicească.

vífor s.n. (*meteor.*) **1** viforniţă, viscol, viscoleală, ‹pop.› viforeală, ‹înv. şi reg.› spărgău, viscoală, viscolie, ‹reg.› natoagă, vicodol, vicolniţă, ‹înv.› boare. *De cele mai multe ori, iarna, este vifor şi ninsoare abundentă. Fiind vorba despre o urgenţă, medicul trebuie să înfrunte viforul ca să ajungă la pacient acasă. Viforul i-a prins pe şosea, în câmp deschis.* **2** furtună, oraj, vijelie, ‹înv. şi pop.› volbură, ‹pop.› vântoaică, vântoasă (v. *vântos*), ‹înv.

și reg.› vâltoare, ‹reg.› fergheteag, hală, răscolniță, slavă, tucie, vântăraie, vântoaie, vicodol, vocot, zăpor[1], ‹înv.› bură[1], stâmpetă, tempestate, tempestă, vânturie, vânturașcă, vijelire, ‹latin.; înv.› procelă. *Viforul a distrus acoperișul casei.*

viforátic, -ă adj. (*meteor.; rar*) **1** (*despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios. **2** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) v. Înviforat. Năvalnic. Viforos. Vijelios.

viforáre s.f. (*meteor.; pop.*) v. Viscoleală. Viscolire.

viforât, -ă adj. (*meteor.; pop.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios.

viforeálă s.f. (*meteor.; pop.*) **1** v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală. **2** v. Viscoleală. Viscolire.

viforî vb. IV. **I 1** intr. impers. a viscoli, ‹reg.› a ometi. *Noaptea trecută a viforât și a nins.* **2** intr. unipers. (*despre vifor, vânt etc.*) a învifora. *Zile întregi a nins și vântul a viforât.* **II** tr. fig. (*înv.; compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) v. Învifora. Învolbura. Răscoli. Răvăși. Sfredeli. Tulbura.

vifórnic, -ă adj. (*rar*) **I** (*meteor.*) **1** (*despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios. **2** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) v. Înviforat. Năvalnic. Viforos. Vijelios. **II** fig. (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) v. Aprig. Aprins[2]. Eruptiv. Focos. Furtunos. Impetuos. Impulsiv. Iute. Înflăcărat. Înfocat. Năprasnic. Năvalnic. Nedomolit. Nepotolit. Nestăpânit. Nestăvilit. Sălbatic. Tumultuos. Vehement. Viforos. Vijelios. Violent. Vulcanic.

vifórniță s.f. (*meteor.*) vifor, viscol, viscoleală, ‹pop.› viforeală, ‹înv, și reg.› spărgău, viscoală, viscolie, ‹reg.› natoagă, vicodol, vicolniță, ‹înv.› boare.

viforós, -oásă adj. **I** (*meteor.*) **1** (*despre vreme, iarnă, zile etc.*) viscolos. *A fost o iarnă lungă și viforoasă. Pentru săptămâna următoare se anunță multe zile viforoase.* **2** (*despre vreme, elemente ale naturii etc.*) furtunos, orajos, vijelios, ‹rar› furtunat, viforatic, vifornic, ‹pop.› viforât, ‹reg.› vântos, vânturos, ‹înv.› furtunatic, tempestuos, volburos. *La începutul verii timpul a fost viforos. Marea viforoasă pune în pericol ambarcațiunea.* **3** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) înviforat, năvalnic, vijelios, ‹rar› viforatic, vifornic, ‹reg.› viorint[2], ‹fig.› furios. *Vântul viforos a doborât mulți copaci.* **II** fig. (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament tumultuos.*

vig s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Sul. Trâmbă. Val. Vălătuc.

vigán, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Jovial. Vesel. Voios.

vigíl, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) v. Atent. Circumspect. Grijuliu. Precaut. Prevăzător. Prudent. Vigilent.

vigilént, -ă adj. (*despre oameni sau despre manifestări, acțiuni etc. ale lor*) atent, circumspect, grijuliu, precaut, prevăzător, prudent, ‹livr.› vigil, ‹rar› epilogistic, ‹înv. și reg.› păsător, ‹reg.› grijitor, ‹înv.› deștept, deșteptat[2], gelos, grijnic, păzit[2], priveghetor, vegheat[2], veghetor, ‹fig.› neadormit, treaz, ‹fig.; înv.› nesomnoros. *Este un șofer vigilent în trafic.*

vigilénță s.f. atenție, grijă, ‹înv. și pop.› neadormire, ‹fig.; fam.› iuțeală. *Vigilența comandantului de vas trebuie să fie maximă.*

vigilíe s.f. (*înv.*) **1** v. Nesomn. Trezie. Veghe. **2** (*mai ales la pl. vigilii; concr.; milit.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

vigilitáte s.f. (*livr.*) v. Nesomn. Trezie. Veghe.

víglă s.f. (*înv.*) **1** v. Pază. Strajă. Străjuire. Supraveghere. Veghe. Veghere. **2** (*concr.; milit.*) v. Pază. Santinelă. Strajă. Veghe.

vigoáre s.f. **1** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vitalitate, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Vigoarea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o vigoare inepuizabilă.* **2** bărbăție, energie, putere. *Are destulă vigoare ca să-l înfrunte.* **3** forță, putere, strășnicie, tărie. *Strigă cu vigoare după ajutor.* **4** tărie, vehemență. *Își susține ideile cu vigoare.*

vigónie[1] s.f. (*zool.*) *Lama vicugna*; vicuña.

vigónie[2] s.f. (*mitol. pop.; reg.*) v. Apariție. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune.

vigurós, -oásă adj. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, voinic, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, pututt[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană viguroasă, care muncește din greu.* **2** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat[4], musculos, robust, solid, vânjos, voinic, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup viguros, ca de atlet.* **3** (*mai ales despre caracterul oamenilor*) energic, impetuos, puternic, tare, vajnic, ‹fig.› învăpăiat. *Tânărul, având un caracter viguros, înfruntă cu ușurință orice adversitate a sorții.* **4** (*despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) energic, impetuos, ‹fig.› nervos, ‹fig.; rar› viril. *Au fost acțiuni viguroase pentru respectarea drepturilor omului.* **5** (*despre atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor*) fulminant, vehement, violent, virulent. *Protestul de stradă a fost viguros. A scris un editorial viguros.*

viișoáră s.f. (*vit.*) ‹reg.› viuță.

viitór, -oáre s.n., adj. **I** s.n. **1** (*raportat la „prezent" sau „trecut"*) ‹înv.› viitorie, viitorime. *Se vor reîntâlni într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Se întreabă cum vor arăta mașinile viitorului.* **2** (*art. **viitorul**; în opoz. cu „prezent" și „trecut"*) vremea viitoare (v. *vreme*), vremurile viitoare (v. *vreme*), ziua de mâine (v. *zi*), ‹înv.› vremile cele viitoare (v. *vreme*), vremile viitoare (v. *vreme*). *Nimeni nu știe ce îi va aduce viitorul.* **3** perspectivă[1], ‹înv.› viitorime. *Asociații se gândesc la un plan de viitor. În condiții de criză economică mulți oameni nu mai au niciun viitor.* **4** (*raportat la „prezent" sau „trecut"*) posteritate, viitorime, ‹înv.› viitorie. **5** destin, soartă, ‹rar› hazard. *O specializare în străinătate i-a influențat viitorul.* **6** (*gram.*) timpul viitor (v. *timp*). *Viitorul exprimă o acțiune care se va petrece într-un moment ulterior celui în care se vorbește.* **II** adj. (*înv.; în forma **venitor***) v. Subsecvent. Următor.

viitoríe s.f. (*înv.; raportat la „prezent" sau „trecut"*) **1** v. Viitor. **2** v. Posteritate. Viitor. Viitorime.

viitoríme s.f. **1** (*raportat la „prezent" sau „trecut"*) posteritate, viitor, ‹înv.› viitorie. *Acest mare compozitor a dăruit viitorimii opere nepieritoare. Judecata viitorimii va fi aspră. Numai viitorimea va decide dacă previziunile teoreticianului se vor îndeplini.* **2** (*înv.; raportat la „prezent" sau „trecut"*) v. Viitor. **3** (*înv.*) v. Perspectivă[1]. Viitor.

viitoríst s.m., s.f. futurolog, viitorolog.

viitorológ, -ă s.m., s.f. futurolog, viitorist. *Viitorologul este specialist în viitorologie.*

viitorologíe s.f. futurologie, prospectivă, știința viitorului (v. *știință*). *Viitorologia se ocupă cu studierea legilor și metodelor noi de prospectare a viitorului.*

vijelíe s.f. (*meteor.*) furtună, oraj, vifor, ‹înv. și pop.› volbură, ‹pop.› vântoaică, vântoasă (v. *vântos*), ‹înv. și reg.› vâltoare, ‹reg.› fergheteag, hală, răscolniță, slavă, tucie, vântăraie, vântoaie, vicodol, vocot, zăpor[1], ‹înv.› bură[1], stâmpetă, tempestate, tempestă, vânturie, vânturașcă, vijelire, ‹latin.; înv.› procelă. *Vijelia a distrus acoperișul casei.*

vijelióș, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*meteor.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) furtunos, orajos, viforos, ‹rar› furtunat, viforatic, vifornic, ‹pop.› viforât, ‹reg.› vântos, vânturos, ‹înv.› furtunatic, tempestuos, volburos. *La începutul verii timpul a fost vijelios. Marea vijelioasă a pus în pericol ambarcațiunea.* **2** (*meteor.; despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) înviforat, năvalnic, viforos, ‹rar› viforatic, vifornic, ‹reg.› viorint[2], ‹fig.› furios. *Vântul vijelios a doborât mulți copaci.* **3** (*despre ploi*) torențial. *Ploile vijelioase din ultima perioadă au provocat inundații în anumite zone ale țării.* **4** (*despre animale, în special despre cai*) aprig, focos, nestăpânit, sălbatic, sireap, ‹reg.› pogănici, ‹înv.› zmeios. *Încalecă pe un armăsar vijelios.* **II** adj. fig. **1** (*mai ales despre temperamentul*

oamenilor) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament vijelios.* **2** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor, despre stări, fenomene etc.*) precipitat, vertiginos, ‹fig.› prăpăstios. *Coborârea vijelioasă a schiorului a creat emoții publicului spectator.* **3** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, zgomotos. *Pictorul a avut o viață foarte vijelioasă.* **III** adv. (*modal; mai ales în legătură cu vb. de mișcare*) furtunos, tumultuos, valvârtej. *Enervat, iese vijelios din sală.*

vijelíre s.f. (*meteor.; înv.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.

vijélniță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Furtunar. Pasărea-furtunii (v. *pasăre*). Pasărea-vijeliei (v. *pasăre*) (*Puffinus puffinus yelkouan*).

vijlár s.m. (*reg.*) v. Cârnățar. Mezelar.

víjlă[1] s.f. (*reg.*) **1** (*zool.*) v. Brac[1]. Câine de aret. Prepelicar. **2** (*deprec.* sau *peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

víjlă[2] s.f. (*ind. lemnului, dulgherie; reg.*) v. Gealău.

vijluít, -ă adj. (*reg.; despre figuri, modele, ornamente etc.*) v. Cioplit[2]. Dăltuit[2]. Săpat[2]. Sculptat[2]. Tăiat[2].

vijoáică s.f. (*bot.; reg.*) v. Orzoaică-de-baltă (*Vallisneria spiralis*).

vijulíe s.f. (*culin.; reg.*) v. Jintiță.

víkingi s.m. pl. (*în Ev. Med.*) normanzi, varegi. *Vikingii erau neamuri germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, în Iutlanda și în insulele vecine.*

vil, vilă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Abject. Infam. Josnic. Mârșav. Mișel. Mizerabil. Nedemn. Nelegiuit. Nemernic. Netrebnic. Păcătos. Periculos. Scelerat. Ticălos. Ultim.

vilbrochén s.n. (*mec.*) arbore cotit. *Vilbrochenul este arborele unui motor cu explozie, care transformă mișcarea rectilinie alternativă a pistoanelor în mișcare de rotație continuă.*

vileág s.n. **1** (*înv. și pop.*) v. Lume. Oameni (v. *om*). Omenire. **2** (*filos.; în opoz. cu „microcosmos"; reg.*) v. Cosmos. Lume. Macrocosmos. Megacosmos. Univers.

vilegiaturíst, -ă s.m., s.f. estivant, sezonist. *Vilegiaturiștii își petrec concediul într-o stațiune balneară sau termală, la țară, la mare ori la munte.*

vileníe s.f. (*fran.; înv.*) **1** v. Abjecție. Abominație. Fărădelege. Infamie. Josnicie. Mârșăvie. Mișelie. Nelegiuire. Nemernicie. Netrebnicie. Păcătoșenie. Păcătoșie. Scelerateță. Scelerație. Ticăloșenie. Ticăloșie. Turpiditate. Turpitudine. **2** v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

vilipendá vb. I. tr. (*înv.*) **1** (*compl. indică oameni sau acțiuni, manifestări, creații, sentimente ale lor etc.*) v. Desconsidera. Disprețui. Nesocoti. **2** (*compl. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

vilișoáră s.f. (*constr.*) ‹fam.› viluță.

vilúță s.f. (*constr.; fam.*) v. Vilișoară.

vilón s.n. (*electr.; reg.*) **1** v. Curent electric. Electricitate. Energie electrică. Lumină electrică. **2** v. Bec[2].

vilós, -oásă adj. (*bot.; despre plante sau despre părți ale lor*) lanat, lanuginos, păros, ‹înv. și pop.› lânos. *Tulpina unei plante viloase este acoperită cu foarte mulți peri fini.*

vin s.n. **I 1** (*vinif.*) ‹pop. și fam.› zeamă de struguri, ‹înv. și reg.› viniță[1], ‹înv.› sânge de auă, zeamă nobilă, ‹glum.› ceai, ‹arg.› mol[2], molan[2], molete[3], motorină. *La restaurant comandă o sticlă de vin.* **2** (*vinif.*) ***vin roșu*** = ‹pop.› sânge de iepure, sângele Domnului (v. *sânge*). *Vinul roșu este nerecomandat persoanelor care au afecțiuni cardiace.* **3** fig. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **II** (*înv.*) **1** (*bot.*) v. Vie. Viță. Viță-de-vie (*Vitis vinifera*). **2** (*vit.*) v. Vie.

vinăgiu s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom; înv.*) v. Vinărici. Vinărit.

vinár s.m. **1** (*vit.; pop.*) v. Podgorean. Viticultor. **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.; iron.*) v. Paharnic.

vinărie s.f. (*bot.; reg.*) v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*).

vinăríță s.f. (*bot.*) *Asperula odorata*; sânziene-de-pădure (v. *sânziană*), ‹reg.› mama-pădurii (v. *mamă*), sculătoare (v. *sculător*), tămâioasă (v. *tămâios*), vinarie, vinăriță, vineriță.

vinărs s.n. (*reg.*) v. Rachiu.

vinăș s.n. (*vinif.; reg.*) v. Vinișor. Vinuleț. Vinuț.

vinăț s.n. **1** (*vinif.; reg.; în forma vinață*) v. Tescovină. **2** (*vit.; înv.*) v. Vie. **3** (*vit.; înv.*) v. Podgorie.

vinăță s.f. (*vinif.; reg.*) = vinaț.

vínă s.f. **1** abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vinovăție, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. și reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greș, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazmă, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru vina sa, deoarece a încălcat legea.* **2** critică (v. *critic*), frondă, imputare, imputație, învinuire, recriminare, recriminație, reproș, ‹livr.› reprehensiune, ‹reg.› bănat, ‹înv.› luare de seamă, pricină, prihană, trudă, ‹fig.; fam.› scuturare, scuturat[1], scuturătură. *Au răspuns în scris unor vini aduse de superiorii lor.* **3** (*jur.*) culpă, greșeală, vinovăție. *Au fost invocate vini imaginare pentru a înscena arestarea.* **4** (*jur.*) fapt penal, infracțiune, ‹înv.› înfrângere. *Vătămarea corporală gravă este o vină.* **5** (*jur.*) delict. *Conducerea sub influența alcoolului este considerată vină.* **6** (*înv.*) v. Cauză. Considerent. Mobil. Motiv. Pricină. Prilej. Rațiune. Temei.

vinăríci s.n., s.m. **1** s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) vinărit, ‹înv.› vinagiu. *Vinăriciul era dijma în vin (și, mai târziu, în bani), reprezentând a zecea parte din producție, percepută de domnie de la proprietarii de vii și de la producătorii de vin.* **2** s.m. (*vit.; reg.*) v. Podgorean. Viticultor.

vinăríe s.f. (*înv.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere.

vinărít s.n. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) vinărici, ‹înv.› vinagiu. **2** (*vit.; pop.*) v. Viticultură.

vinăríță s.f. (*bot.; reg.*) v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*).

vinărsăr s.m. (*reg.*) v. Povarnagiu.

vinărsăríe s.f. (*reg.*) v. Povarnă. Velniță.

vinătuí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăți. Învinui. Recrimina.

vínce vb. III. (*înv.*) **I 1** tr. (*milit.; compl. indică armate, state etc.*) v. Bate. Birui. Înfrânge. Întrece. Învinge. **2** tr. (*compl. indică adversari în jocuri, concursuri etc.*) v. Bate. Dispune. Impune. Întrece. Învinge. **3** intr. (*milit.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Birui. Câștiga. Izbândi. Învinge. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni sau sentimente, pasiuni, manifestări etc. ale lor*) v. Birui. Înfrâna. Înfrânge. Înstruna. Învinge. Stăpâni. Struni. Ține.

vinceálă s.f. (*înv.*) v. Biruință. Izbândă. Victorie.

vínchel s.n. (*tehn.; rar*) = vinclu.

vinci s.n. (*tehn.*) **1** cric[2], ‹pop.› vârtej, ‹reg.› livăr, șaitău, șurub. *Vinciul este folosit pentru a ridica unele greutăți la înălțimi mici.* **2** cabestan. *Cu vinciul se trag vehicule sau greutăți mari pe mici porțiuni orizontale ori în pantă.* **3** granic, troliu, ‹reg.› viră. *Vinciul este folosit pentru deplasarea pe verticală a unei sarcini.*

vincitór, -oáre adj., s.m. (*înv.*) v. Biruitor. Câștigător. Izbânditor. Învingător. Triumfător. Victorios.

vínclu s.n. **1** (*în zidărie, în dulgherie, în tâmplărie, în construcții etc.*) colțar, colțar drept, dreptar, echer, ‹reg.› cot, ghiunie. *Cu vinclul se trasează sau se conturează unghiurile drepte.* **2** (*tehn.*) cornieră. *Vinclul este alcătuit din două aripi care formează între ele un unghi diedru drept.* **3** (*tehn.; rar; în forma **vinchel***) v. Colțar. Echer. **4** (*tipogr.; înv.*) v. Culegar. Culegău. Vingalac.

vínde vb. III. **I 1** tr. (*com.; compl. indică produse, bunuri etc.*) a desface, a difuza, a plasa, ‹înv. și reg.› a cheltui, ‹reg.› a petrece. *Editorii vând cărțile prin librării.* **2** tr. (*com.; despre comercianți; compl. indică mărfuri*) ‹înv. și pop.› a neguța. *Vinde pepeni în piață. I-a vândut o mașină second-hand.* **3** tr. (*compl. indică mărfuri, bunuri etc.*) a da[2]. *A vândut tabloul cu zece mii de dolari.* **4** refl. pas. (*mai ales despre mărfuri*) a se căuta, a se cere, ‹înv. și pop.› a se întreba, a se trece. *Iarna, se vând mai ales roșiile, salata-verde și ceapa-verde.* **5** tr. (*înv.; compl. indică bunuri imobiliare, terenuri agricole etc.*) v. Arenda.

II fig. **1** tr. (*compl. indică țara, structuri sociale sau politice, grupări etc.*) a trăda, ‹fig.; înv. și pop.› a lepăda. *A fost expulzat pentru că și-a vândut țara. A vândut firma la care lucra pentru banii oferiți de un mare concern.* **2** tr. (*adesea constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică oameni sau încrederea, așteptările, speranțele etc. cuiva*) a trăda. *Și-a vândut prietenul. I-a vândut încrederea. Speranțele sale au fost vândute.* **3** tr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; compl. indică taine, gânduri ascunse, informații etc.*) a deconspira, a destăinui, a dezvălui, a divulga, ‹fig.; înv.› a răsfira. *I-a vândut secretul de fabricație a produsului contra unei mari sume de bani.* **4** refl. (*despre femei*) a se prostitua. *Multe femei se vând pentru a avea din ce trăi.* **5** tr. (*pop.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.

víndec s.n. (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

vindecá vb. I. **I** (*med., med. vet.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe*) a (se) îndrepta, a (se) înfiripa, a (se) însănătoși, a (se) întrema, a (se) înzdrăveni, a (se) lecui, a (se) reface, a (se) restabili, a (se) tămădui, ‹rar› a sanifica, ‹înv. și pop.› a (se) mântui, ‹pop. și fam.› a (se) doftori, a (se) doftorici, a (se) drege, ‹pop.› a (se) ridica, a (se) scula, ‹înv. și reg.› a se învoinici, a (se) sănătoșa, a (se) tocmi, a (se) voinici, a (se) zdrăveni, ‹reg.› a (se) citovi, a (se) dezmăci, a se înciocăla, a se orjoveni[1], a se picioronga, a (se) priboli, a (se) răzbuna, a se zvidui, ‹înv.› a (se) isteli, a (se) remedia, a (se) vrăciui, ‹latin.; înv.› a (se) sana, ‹fig.; reg.› a se propti, a se zbura. *Dacă s-ar fi tratat din timp, s-ar fi vindecat mai repede.* **2** refl. (*despre ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de" care indică boli, suferințe fizice sau psihice etc.*) a se lecui, a scăpa, a se tămădui, ‹înv. și pop.› a se mântui. *A consultat mai mulți medici pentru a se vindeca de migrenă. S-a vindecat de psihoză schimbând locul de muncă.* **3** refl. (*despre plăgi*) a se cicatriza, a se închide, ‹fam.› a se îmbuca. *Având diabet, rana s-a vindecat destul de greu.* **II** refl., tr. fig. (*sub. sau compl. indică ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un obicei, un viciu, un năravetc.*) a (se) dezbăra, a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a se lăsa, a scăpa, ‹fig.› a (se) debarasa, a (se) descotorosi, a (se) lecui, a (se) sătura, a (se) scutura, ‹fig.; înv. și pop.› a (se) dezbăta, ‹fig.; fam.› a înțărca. *S-a vindecat de deprinderea de a bea după un tratament medical sever. Nu-l poate vindeca de patima jocurilor de noroc.*

vindecábil, -ă adj. (*med., med. vet.; despre boli, tumori etc.*) benign, curabil, ușor[2], ‹înv.› vindecăcios. *Doctorii i-au extirpat o tumoare vindecabilă de pe rinichi.*

vindecáre s.f. (*med., med. vet.*) **1** îndreptare, înfiripare, însănătoșire, întremare, înzdrăvenire, lecuire, refacere, restabilire, tămădiure, ‹pop. și fam.› leac, ‹pop.› lecuială, ridicare, sculare, tămăduială, ‹înv. și reg.› vindec, ‹înv.› isțelenie, sănătoșare, tămăduiciune, tămăduință, vindecat[1], vindecăciune, vindecământ, vindecătură, vracevanie. *Și-a reluat activitatea după vindecarea sa deplină.* **2** cicatrizare, închidere, ‹fig.; rar› reparație. *Având diabet, vindecarea plăgii se face destul de greu.*

vindecăt[1] s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

vindecăt[2], -ă adj. (*med., med. vet.*) **1** (*despre ființe*) îndreptat, înfiripat, însănătoșit, întremat, înzdrăvenit, lecuit, refăcut, restabilit, tămăduit, pop.› ridicat[2], ‹reg.› pribolit, sănătoșat, zviduit, ‹înv.› isțelit. *Deși vindecat, nu și-a reluat încă activitatea.* **2** (*despre plăgi*) cicatrizat, închis, ‹înv.› zgâncos. *Rana vindecată o mai doare încă.*

vindécă s.f. (*bot.; reg.*) v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*).

vindecăcíos, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre boli, tumori etc.*) v. Benign. Curabil. Ușor[2]. Vindecabil.

vindecăciúne s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

vindecământ s.n. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

vindecătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre medicamente, remedii, metode etc.*) întremător, lecuitor, tămăduitor, ‹înv.› isțelitor, vrăciuitor. *Plantele medicinale conțin substanțe vindecătoare. Apele termale sunt vindecătoare în cazul unor boli.* **2** (*med., med. vet.; rar; despre medicamente, tratamente etc.*) v. Curativ. **3** (*relig.; înv.*) v. Izbăvitor. Mântuitor. Redemptoriu. Salvator. **II** s.m. (*înv.*) **1** v. Ajutor. Apărător. Ocrotitor. Protector. Sprijin. Sprijinitor. Susținător. **2** v. Salvator. **III** s.f. (*bot.; reg.*) v. Aișor. Usturoiță. (*Alliaria officinalis*).

vindecătúră s.f. (*med., med. vet.; înv.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.

vindeceá s.f. (*bot.*) **1** *Betonica officinalis*; betonică, ‹reg.› creț̦işor, cuișoriță, frunza-tăieturii (v. *frunză*), iarba-tăieturii (v. *iarbă*), iarbă-de-rană sclipeț, sovârvariță, vindecă, vindecuță. **2** (*reg.*) v. Aișor. Usturoiță. (*Alliaria officinalis*).

vindecúță s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **2** v. Betonică. Vindecea (*Betonica officinalis*). **3** v. Atârnătoare (*Zebrina pendula*).

víndere s.f. (*com.*) desfacere, difuzare, plasare, vânzare, ‹înv.› debit, vânzătoare (v. *vânzător*), vânzătură. *Vinderea cărților la un preț moderat este o decizie înțeleaptă a editorilor.*

vinderél s.m. (*ornit.; reg.*) = vindereu.

vinderéu s.m. (*ornit.*) **1** (*și, reg., în forma **vinderel, vinderel-de-turnuri, vinderel-roșu***) *Falco tinnunculus*; erete, erete-roșu, vânturel, vânturel-roșu, vânturel-ruginiu, ‹pop.› uli-de-pasăre (v. *uliu*), uli-vrăbier (v. *uliu*), ‹reg.› închinător, marinică, șurligaie, șușugaie, vetrușcă, vrăbier. **2** (*și, reg., în forma **vinderel, vinderel-cu-picioare-roșii, vinderel-de-seară***) *Falco vespertinus*; erete, erete-de-noapte, erete-de-seară, șoimuleț-de-seară, vânturel, vânturel-de-seară, vânturel-închis-de-seară, vânturel-vânăt, ‹reg.› șurligaie, șușugaie. **3** (*și, reg., în forma **vinderel, vinderel-cu-ghiare-galbene, vinderel-mic***) *Falco naumanni*; erete, erete-roșu-mic, vânturel-mic. **4** *Falco columbarius aesalon*; erete, erete-de-iarnă, erete-pitic, gaia-găinilor (v. *gaie*), șoim, șoim-de-iarnă, șoim-pitic, șoimuleț-de-iarnă, șoimuleț-pitic, uliul-vrăbiilor (v. *uliu*), ‹pop.› uli-de-vrăbii (v. *uliu*), ‹reg.› vânător, vântrel, vrăbier. **5** *Falco peregrinus*; șoim, ‹înv.› socolan.

víndiac s.n. canadiană[1], hanorac, ‹fam.› parpalac. *Și-a cumpărat un vindiac nou, mai gros.*

vindíc s.m. (*reg.*) v. Invitat. Musafir. Oaspete.

vindicá vb. I. (*înv.*) **1** refl. (*despre ființe*) v. Răzbuna. **2** tr. (*compl. indică sentimente, atitudini fapte etc. ale oamenilor*) v. Pedepsi. Răzbuna. **3** tr. (*compl. indică bunuri, drepturi etc.*) v. Cere. Pretinde. Reclama. Revendica.

vindicatív, -ă adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, ranchiunos, răzbunător, ‹reg.› țânaș, ‹înv.› răscumpărător, ‹fig.; reg.› zăcaș. *Are o fire vindicativă.*

vindíctă s.f. (*livr.*) **1** v. Răzbunare. Vendetă. **2** ***vindictă populară** = **vindictă publică*** v. Desconsiderare. Desconsiderație. Dispreț. Oprobriu.

vinecioáră s.f. (*bot.; reg.; și **vinecioară-sălbatică***) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriță. Țintaură. Vinețea. Vineț̦ică. Vineț̦ică-de-câmp (*Centaurea cyanus*).

vinegrétă s.f. (*culin.*) vinograd. *Vinegreta este un sos rece, preparat cu oțet, untdelemn, sare, piper și pătrunjel verde tocat.*

vineríță s.f. (*bot.*) **1** *Ajuga reptans*; lavrentină, ‹reg.› cearta-casei (v. *ceartă*), frunză-de-orbalț, frunze-de-sub-tufă (v. *frunză*), iarba-spurcului (v. *iarbă*), iarbă-întăritoare, luparița, suliman, tatin, tămâică, tămâiță, tămâiță-de-grădină, vineț̦ică. **2** (*reg.*) v. Sânziene-de-pădure (v. *sânziană*). Vinariță (*Asperula odorata*). **3** (*reg.*) v. Suliman (*Ajuga genevensis*). **4** (*reg.*) v. Tămâiță. Tămâiță-de-grădină (*Chenopodium botrys*). **5** (*reg.; și **vineriță-de-arătură, vineriță-galbenă***) v. Tămâiță-de-câmp (*Ajuga chamaepytis*).

vineț̦eá s.f. **I** (*bot.*) **1** *Centaurea cyanus*; albăstrea, albăstrică, albăstriță, țintaură, vineț̦ică, vineț̦ică-de-câmp, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăișă-vânătă (v. *tătăișă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc. **2** *Russula alutacea*; burete-de-spin, ‹reg.› pâinișoară. **3** *Russula grisea*; burete-de-spin. **4** (*la pl. **vineț̦ele***) *Centaurea axillaris*; albăstrele (v. *albăstrea*),

‹reg.› corovatic. **5** (*la pl. vineţele; reg.*) v. Flori-de-toamnă (v. *floare*) (*Aster salignus*). **6** (*la pl. vineţele; reg.*) v. Ghioc (*Centaurea phrygia*). **7** (*la pl. vineţele; reg.*) v. Săpunele (v. *săpunel*) (*Aster novae-angliae*). **8** (*la pl. vineţele; reg.*) v. Scânteiuţe (v. *scânteiuţă*) (*Aster novi-belgii*). **II** (*reg.; în forma vânătauă*) **1** (*med., med. vet.*) v. Echimoză. Semn. Vânătaie. Vibice. Vineţeală. **2** (*med.*) v. Panariţiu. **3** (*anat.*) ***vânătauă de la ochi*** v. Pupilă.

vineţeálă s.f. **1** (*med., med. vet.*) echimoză, semn, vânătaie, vibice, ‹înv. şi reg.› vânătare, ‹reg.› şteaf, vâlcez, vâlcezeală, vânătauă, ‹înv.› vânătură[2], ‹arg.› moveu. *Boxerul avea corpul plin de vineţeli.* **2** (*reg.*) v. Albăstreală. Ultramarin[1].

vineţí vb. IV. **1** refl. (*înv. şi reg.; despre ochi*) v. Încercăna. **2** tr. (*reg.; compl. indică rufe*) v. Albăstri.

vineţícă s.f. (*bot.*) **1** (*şi vineţică-de-câmp*) *Centaurea cyanus*; albăstrea, albăstrică, albăstriţă, ţintaură, vineţea, ‹rar› măturică, ‹reg.› albastre (v. *albastru*), floarea-grâului (v. *floare*), floarea-paiului (v. *floare*), ghioc, iarba-frigurilor (v. *iarbă*), neghină, paparună, potroacă, tătăişa-vânătă (v. *tătăişă*[1]), vinecioară, vinecioară-sălbatică, zglăvoc. **2** (*şi vineţică-cu-lapte*) *Lactarius volemus*; lăptucă, lăptucă-dulce, râşcov, ‹reg.› burete-dulce, ‹reg.› păinişoare (v. *păinişoară*), râşcovel, râşcoviţă, roşioară (v. *roşior*). **3** (*reg.*) v. Hulubiţă (*Russula aurata*). **4** (*reg.*) v. Lavrentină. Vineriţă (*Ajuga reptans*). **5** (*reg.*) v. Păinişoară (*Russula integra*). **6** (*reg.*) v. Suliman (*Ajuga genevensis*).

vineţít, -ă adj. (*înv. şi reg.; despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor*) v. Învineţit. Vânăt.

vineţíu, -íe adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre culori*) ‹reg.› sedereş. *Pasărea are penele de culoare vineţie.* **2** fig. (*despre peisaje, ambient etc.*) demoralizant, depresiv, deprimant, descurajant, dezolant, mohorât, posac, posomorât, trist, ‹fig.› sterp, sur, vânăt. *Atmosfera din oraşul părăsit este vineţie.* **II** s.f. (*pop.*) **1** v. Albastru. Albăstrime. Azur. Claritate. Limpezime. Senin. Seninătate. **2** v. Aer[1]. Atmosferă. Cer[2]. Slavă. Spaţiu. Văzduh. Zarişte. Zări (v. *zare*).

vingalăc s.n. (*tipogr.*) culegar, culegău, ‹rar› colţar, compozitor, ‹înv.› vinclu. *Cu ajutorul vingalacului se aşază literele una câte una în rânduri egale.*

vingătór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) v. Biruitor. Câştigător. Izbânditor. Învingător. Triumfător. Victorios.

víngere s.f. (*înv.*) v. Biruinţă. Izbândă. Victorie.

viní vb. IV. tr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăţi. Învinui. Recrimina.

vinicér s.m. **1** (*pop.*) v. Septembrie. **2** (*reg.*) v. Noiembrie.

vinicultór, -oáre s.m., s.f. (*vit.; rar*) v. Podgorean. Podgoreancă. Viticultor.

vinicultúră s.f. (*vit.; rar*) v. Viticultură.

viniétă s.f. (*tipogr.*) fleuron. *Vinieta este un motiv ornamental, în formă de floare sau de frunză stilizată.*

vinificáre s.f. vinificaţie. *Prin vinificare se obţine, se ameliorează şi se conservă vinul.*

vinificáţie s.f. vinificare.

vinilbenzén s.m. (*chim.*) fenileteană, stiren. *Vinilbenzenul se utilizează ca materie primă la fabricarea polistirenului şi a cauciucului sintetic.*

vinimériu s.n. (*pop.*) v. Septembrie.

vinişoáră s.f. (*anat.*) **1** ‹înv.› vânuţă. *Prin pielea subţire i se văd vinişoarele de la mână.* **2** (*pop.*) ‹înv. şi reg.› vânuţă.

vinişór s.n. (*vinif.*) vinuleţ, vinuţ, ‹reg.› vinaş.

viníţă[1] s.f. (*vinif.; înv. şi reg.*) v. Vin.

viníţă[2] s.f. (*constr.; înv. şi reg.*) v. Beci. Pivniţă.

viníu, -íe adj. **1** (*reg.*) ‹reg.› vinuriu. *Un lichior viniu are culoarea vinului.* **2** (*înv.*) v. Vinuriu.

víno-ncoá subst. (*pop. şi fam.*) v. Sex-appeal.

víno-ncoáce subst. (*pop. şi fam.*) v. Sex-appeal.

vinográd s.n. (*culin.*) vinegretă. *Vinogradul este un sos rece, preparat cu oţet, untdelemn, sare, piper şi pătrunjel verde tocat.*

vinométru s.n. (*înv.*) v. Enometru.

vinós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Ameţit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

vinotécă s.f. enotecă. *Crama are o vinotecă în care sunt depozitate mostre de vinuri vechi.*

vinovát, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*jur.; despre oameni*) culpabil, ‹înv.› culpeş, greşit. *A fost arestat pentru că a fost găsit vinovat.* **2** (*mai ales despre fapte, manifestări ale oamenilor*) acuzabil, blamabil, condamnabil, criticabil, neîngăduit, neonorabil, nepermis, regretabil, reprobabil, ruşinos, urât[2], ‹livr.› reprehensibil, ‹rar› repudiabil, ‹înv.› ocarnic, ocărâtor, plânguros, ruşinător. *Neglijarea unui copil mic este un fapt vinovat.* **3** (*înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Pasibil. Susceptibil. **II** s.m., s.f. (*jur.*) **1** acuzat, defendor, incriminat, intimat, împricinat, învinuit, pârât, reclamat, ‹pop.› pricinaş, ‹reg› pricinat. *Vinovatului i s-a pus avocat din oficiu.* **2** (*înv.*) v. Autor. Făptaş. Făptuitor.

vinovăţésc, -eáscă adj. (*jur.; înv.; despre cauze judiciare*) v. Penal.

vinovăţí vb. IV. **1** tr. (*jur.; înv. şi reg.; compl. indică oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Condamna. Pedepsi. **2** tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăţi. Învinui. Recrimina. **3** refl. (*înv.; despre oameni*) v. Pleca. Preda. Supune.

vinovăţíe s.f. **1** abatere, culpabilitate, culpă, eroare, greşeală, păcat, vină, ‹rar› prihană, ‹pop.› păcătuire, ‹înv. şi reg.› teahnă, ‹reg.› bai[2], greş, ocă, ponos, ‹înv.› cusur, mustrare, pacoste, săblazmă, scandal, smintă, sminteală, ‹fig.› alunecare, eres, erezie[1], rătăcire, ‹fig.; înv.› rătăceală. *Va fi pedepsit pentru vinovăţia sa, deoarece a încălcat legea.* **2** (*jur.*) culpă, vină. *Au fost invocate vinovăţii imaginare pentru a înscena arestarea.* **3** (*înv.*) v. Acuzare. Acuzaţie. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminaţie. Inculpare. Inculpaţie. Învinovăţire. Învinuire. Recriminare. Recriminaţie.

vinovăţíre s.f. (*înv.*) **1** v. Acuzare. Acuzaţie. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminaţie. Inculpare. Inculpaţie. Învinovăţire. Învinuire. Recriminare. Recriminaţie. **2** (*jur.*) v. Condamnare. Pedepsire.

vintír s.n. (*pesc.*) leasă, ‹reg.› cutiţă, eteră, ostreţ, saltea, vârşă, vârşă cu ochiuri, vârşă de plasă. *Vintirul este o unealtă de pescuit, în formă de sac de plasă, lung şi ascuţit la un capăt, întins pe mai multe cercuri, a cărui gură este strâmtă şi răsfrântă pentru a nu ieşi peştele.*

víntre s.f. **I** (*anat.*) **1** (*înv. şi pop.*) ‹înv. şi reg.› vintricel[1]. *Vintrea este partea inferioară (şi laterală) a abdomenului.* **2** (*înv. şi pop.*) v. Abdomen. Burtă. Pântece. **3** (*la pl. vintre; înv. şi pop.*) v. Maţ. Intestin[1]. **4** (*la pl. vintre; înv. şi pop.; la oameni şi la animale*) v. Măruntaie. Viscere. **5** (*înv. şi reg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** (*med., med. vet.; înv. şi pop.*) **1** v. Diaree. **2** v. Dizenterie.

vintricél[1] s.m., s.n. **I** s.n. (*anat.*) **1** (*înv. şi reg.*)v. Vintre. **2** (*înv. şi reg.*) v. Stomac. **3** (*reg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]). **II** s.n. (*în forma vitricel; med., med. vet.; reg.*) **1** v. Diaree. **2** v. Dizenterie. **III** s.m. (*bot.; reg.*) v. Pelinariţă (*Artemisia vulgaris*).

vintricél[2] s.n. (*anat.; înv.*) v. Reces. Ventricul.

vintríş adv. (*modal; reg.*) **1** (*în legătură cu vb. de mişcare*) v. Târâş. **2** v. Diagonal. Înclinat. Oblic. Pieziş.

vintríşcă s.f. (*bot.; reg.*) v. Pelinariţă (*Artemisia vulgaris*).

vinţelér s.m. (*vit.; reg.*) v. Vier[1].

vinuí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Acuza. Culpabiliza. Incrimina. Inculpa. Învinovăţi. Învinui. Recrimina.

vinuíre s.f. (*înv.*) v. Acuzare. Acuzaţie. Acuză. Culpabilizare. Incriminare. Incriminaţie. Învinovăţire. Învinuire. Recriminare. Recriminaţie.

vinuitór, -oáre s.n., s.f. (*gram.; înv.*) **1** s.n. v. Acuzativ. Caz. Acuzativ. **2** s.f. v. Conjuncţie cauzală.

vinulént, -ă adj., s.m., s.f. (*latin.; înv.*) v. Alcoolic. Băutor. Beţiv.

vinulénţă s.f. (*latin.; înv.*) v. Beţie. Ebrietate.

vinuléţ s.n. (*vinif.*) vinişor, vinuţ, ‹reg.› vinaş.

vinuríu, -íe adj. **1** (*astăzi rar*) ‹înv.› viniu. *Miezul vinuriu al unor fructe are gust asemănător cu al vinului.* **2** (*reg.*) ‹reg.› viniu. *Un lichior vinuriu are culoarea vinului.*

vinúţ s.n., s.m. **1** s.n. (*vinif.*) vinişor, vinuleţ, ‹reg.› vinaş. **2** s.m. (*bot.; reg.*) v. Suliţică (*Dorycnium herbaceum*).

vioáră[1] adj. (*în opoz. cu „tulbure”; pop.; despre apă*) v. Clară (v. *clar*). Cristalină (v. *cristalin*). Curată (v. *curat*). Limpede. Netulburată (v. *netulburat*). Pură (v. *pur*[2]). Transparentă (v. *transparent*).

vioáră[2] s.f. (*muz.*) **1** scripcă, violină, ‹pop.› diblă, lăută, ‹reg.› ceteră, ţigulcă, ‹înv.› violiţă, ‹grec.; înv.› violi, ‹fran.; înv.› violon[1]. *Lăutarul cântă din vioară. Şi-a cumpărat un arcuş nou pentru vioară.* **2** (*meton.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

vioáră[3] s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*şi vioară-galbenă, vioară-roşie*) v. Micsandră. Micşunea. Mic-

șunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*). **2** (*și* ***vioară-roșie***) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*). **3** (*și* ***vioară-neagră***) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **4** ***vioară-de-noapte*** v. **a** Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]). Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*); **b** Mirodenie (*Hesperis tristis*).

vióí adj., adv. **I** adj. **1** (*despre ființe*) iute, săltăreț, sprinten, ușor[2], ‹astăzi rar› săltător, ‹rar› veloce, ‹fam.› zglobiu, ‹reg.› lorit, obârcaci, schitaci[1], ‹înv.› alegru, deșteptat[2], iruc, pripelnic, săltând, ‹fig.; fam.› dezghețat. *Este vioaie ca o căprioară.* **2** (*despre ființe*) ager, agil, iute, repede, sprinten, ușor[2], vivace, zglobiu, ‹pop. și fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteț, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deși în vârstă, este încă vioi în mișcări.* **3** (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) alert, iute, sprinten, ‹fig.› zvelt. *Balerina, printr-o rotire vioaie, se întoarce cu fața spre public pentru reverență.* **4** (*despre mers, mișcări etc.*) săltat[2], săltăreț, sprinten, zglobiu, ‹rar› săltător. *Fata are mersul vioi. Se deplasează cu pași vioi.* **5** fig. (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire. *Este foarte apreciat pentru spiritul său vioi.* **II** adj. **1** (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de vioi.* **2** (*mai ales despre copii*) jucăuș, neastâmpărat, zburdalnic, zvăpăiat, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea vioi trebuie supravegheați.* **3** (*despre privire, ochi*) jucăuș, neastâmpărat, viu. *Are o privire veselă și vioaie.* **III** adj. **1** (*muz.; despre ritmul unor compoziții muzicale*) însuflețit, viu, vivace. *Finalul simfoniei a fost interpretat într-un tempo vioi.* **2** (*înv. și pop.; despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) v. Intens. Nemaipomenit. Nemăsurat. Pasionat. Pătimaș. Puternic. Sălbatic. Viu. **3** (*înv.; despre culori, nuanțe*) v. Intens. Strălucitor. Viu. **IV** adv. (*modal; muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** animato. **2** mosso.

vioiciúne s.f. **I 1** agerime, agilitate, iuțeală, repeziciune, sprinteneală, supleță, ușurință, vivacitate, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reușit să prindă mingea cu mare vioiciune.* **2** (*muz.*) însuflețire, vivacitate. *Finalul simfoniei a entuziasmat spectatorii prin vioiciunea tempoului.* **3** neastâmpăr, voioșie, zburdălnicie, ‹rar› zburdare, zglobietate, ‹înv.› vioșeală, vioșie, vioșime, zburdăciune, zglobenie, zglobiciune, zglobie. *Băiețelul este de o vioiciune greu de stăpânit.* **4** vervă, volubilitate, ‹înv.› vioșie, vioșime. *Vioiciunea lui crește pe măsură ce povestește pățanii din timpul călătoriei. Este de o vioiciune extraordinară.* **5** animație, antren, însuflețire, vervă, ‹rar› vivacitate, ‹fig.› viață. *A fost o petrecere plină de vioiciune.* **6** fig. ‹fig.; înv.› vioitate. *Tabloul este apreciat pentru vioiciunea culorilor.* **II** fig. agerime, agilitate, deșteptăciune, dexteritate, dibăcie, inteligență, iscusință, istețime, îndemânare, pricepere, ‹fig.› sprinteneală. *Își întrecea prietena prin vioiciune și eficiență.*

vioitáte s.f. fig. (*înv.*) v. Vioiciune.

viól s.n. abuzare, batjocorire, necinstire, siluire, violare, ‹rar› violentare, ‹înv. și reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire.

violá vb. I. tr. **I 1** (*despre oameni sau despre acțiuni, manifestări etc. ale lor; compl. indică legi, reguli, obligații, angajamente etc.*) a se abate[2], a călca, a contraveni, a încălca, a nesocoti, a transgresa, ‹înv.› a păși, a stropși, ‹fig.; înv.› a înfrânge, a sparge, a știrbi. *Prin ceea ce face, violează legea.* **2** (*compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) a forța, a sparge, a strica, ‹înv. și pop.› a zdrobi, ‹înv.› a silnici. *A violat broasca ușii pentru a putea intra în casă.* **II 1** (*compl. indică mai ales femei, minori*) a abuza, a batjocori, a necinsti, a silui, ‹rar› a violenta, ‹pop. și fam.› a râde, ‹reg.› a căzni, a râsui, a rușina, ‹înv.› a dezonora, a ruguci, a sili, a smeri, ‹fig.› a pângări, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹arg.› a crăciuni. *A fost trimis în judecată pentru că a violat o tânără.* **2** (*compl. indică lucruri sau locuri considerate sfinte*) a batjocori, a necinsti, a pângări, a profana, ‹înv. și pop.› a prihăni, ‹înv. și reg.› a îngâna, ‹fig.› a întina, ‹fig.; înv. și pop.› a măscări[1], a spurca, ‹fig.; înv.› a ucide. *Câțiva derbedei au violat o biserică.*

violáre s.f. **I 1** călcare, încălcare, nesocotire, transgresare, ‹pop.› stricare, ‹înv.› violație, ‹fig.; înv.› știrbitură, vătămare. *Violarea legii se pedepsește cu amendă sau cu închisoare.* **2** forțare, spargere, stricare. *A fost necesară violarea broaștei de la ușă pentru a putea intra în casă.* **II 1** abuzare, batjocorire, necinstire, siluire, viol, ‹rar› violentare, ‹înv. și reg.› râs[2], ‹reg.› râsuire, ‹înv.› silă, silnicie, violație, ‹fig.› pângărire. *Violarea unei femei este pedepsită de lege.* **2** batjocorire, necinstire, pângărire, profanare, sacrilegiu, ‹înv. și pop.› prihănire, ‹înv.› ierosilie, violație, ‹fig.; înv. și pop.› spurcare. *Violarea unei biserici este un mare păcat.*

violát, -ă adj. **1** (*despre mecanisme, închizători etc. sau despre obiecte încuiate ori închise*) forțat, spart[2], stricat. *Broasca violată a ușii trebuie reparată.* **2** (*mai ales despre femei, minori*) abuzat, batjocorit, necinstit, siluit, ‹înv. și pop.› ocărât, ‹reg.› rușinat, ‹fig.› pângărit. *Femeia violată a fost internată în spital.*

violatór, -oáre s.m., s.f. **1** s.m. siluitor, ‹rar› batjocoritor, silnic. *Violatorul a fost condamnat la ani grei de pușcărie.* **2** s.m., s.f. (*rar*) v. Pângăritor. Profanator.

violáție s.f. (*înv.*) **I 1** v. Călcare. Încălcare. Nesocotire. Transgresare. Violare. **2** v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **II 1** v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare. **2** v. Batjocorire. Necinstire. Pângărire. Profanare. Sacrilegiu. Violare.

viólă[1] s.f. (*muz.*) **1** alto, braci. *Viola are un timbru mai estompat și un registru mai grav decât vioara.* **2** (*meton.*) v. Bracist. Violist.

viólă[2] s.f. (*bot.*) **1** (*rar*) ***violă-de-noapte*** = ***violă-de-primăvară*** v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]), Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*). **2** (*înv. și pop.; și, reg.,* ***violă-albă, violă-bătucită, violă-bătută, violă-roșie***) v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*). **3** (*înv. și pop.; și, înv.,* ***violă-mirositoare***) v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **4** (*reg.; și* ***violă-de-iarnă, violă-galbenă***) v. Micsandră. Micșunea. Micșunea-de-primăvară. Micșunea-galbenă. Micșunele-ruginite (v. *micșunea*). Micșunică. Viorea-galbenă (*Cheiranthus cheiri*).

violént, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) abrutizat, agresiv, bătăios, brutal, clastic, coleric, impulsiv, incontinent, iute, nemăsurat, nestăpânit, ‹livr.› atrabiliar, efrenat, grob, ‹reg.› iutac, iutegan, ‹înv.› iuțos, ‹fran.› coleros, ‹fig.› dur, războinic, ‹fig.; fam.› belicos. *Adesea reacțiile sale la furie sunt violente.* **2** (*despre oameni*) aprig, barbar, bestial, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inclement, inuman, înverșunat, necruțător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, tiran, ‹livr.› sangvinar, ‹rar› fieros, ‹înv. și pop.› năsilnic, nebun, vrăjmaș, ‹pop. și fam.› strașnic, ‹pop.› abraș, încâinit, ‹înv. și reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› fieratic, jestoc, necruțat, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sânger, sângeratic, sireap, varvar, ‹înv.; poetic› fiorelnic, ‹deprec.› milităros, ‹fig.› aspru, dur, încrâncenat, năprasnic, negru, păgân, ‹fig.; fam.› crudelă, ‹fig.; înv. și reg.› vârtos, ‹fig.; reg.› arămos. *Este un om violent și ursuz. Este violentă la mânie.* **3** (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, ‹rar› fugos, înspulberat, ‹reg.› nestașnic, ‹înv.› răpit[2], ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, vulcanic, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament violent.* **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) animalic, barbar, bestial, brutal, câinesc, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, inuman,

neîmblânzit, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, subuman, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, sălbăticos, sireap, ‹înv.› vărvăresc, ‹fig.› aspru, dur. *În luptă, tătarii erau de o cruzime violentă.* **5** (*despre acţiuni, manifestări ale oamenilor, evenimente, situaţii etc.*) aprig, crâncen, crud, crunt, cumplit, încrâncenat, îndârjit, înverşunat, nepotolit, sângeros, vajnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹înv.› crâncenit, sângeratic, tare, ‹fig.› aspru, încleştat, neîmpăcat. *Între cele două armate a fost o luptă violentă.* **6** (*despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor*) aprig, dârz, înflăcărat, înverşunat, mare[1], pasionat, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], înfierbântat. *Disputa violentă dintre cei doi pare fără sfârşit.* **7** (*despre manifestări, atitudini, fapte etc. ale oamenilor*) furios, ‹livr.› concitat, ‹fig.› turbat. *Observaţiile violente ale clienţilor îl puneau în dificultate. Adesea, are ieşiri violente.* **8** (*despre afirmaţiile, vorbele cuiva*) brutal, grav, greu, sever[2], ‹fig.› apăsător, aspru, dur, tare. *L-au marcat cuvintele violente ale tatălui.* **9** (*despre atitudini, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) fulminant, vehement, viguros, virulent. *Protestul de stradă a fost violent. A scris un editorial violent.* **10** (*despre dureri, suferinţe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, puternic, viu, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuţit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subţire. *Simte un junghi violent în inimă.* **11** (*despre dureri, suferinţe sufleteşti etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, viu, ‹livr.› terebrant, ‹pop. şi fam.› iute, ‹fig.› ascuţit[2], săgetător, subţire. *Decepţia i-a provocat o durere violentă.* **12** (*despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) aprig, cumplit, groaznic, înfiorător, îngrozitor, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹fig.› înfricoşător, nebun, sălbatic, sfâşietor. *Acum, printre străini, ştie ce înseamnă dorul violent de ţară.* **13** (*despre măsuri, ordine etc.*) brutal, forţat, silnic. *Autorităţile au recurs la mijloace violente pentru a reprima manifestaţia.* **II** adj. **1** (*despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, straşnic, tare, zdravăn, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maşter, trăsnit[2]. *Peste oraş bate un vânt violent. Astăzi este un ger violent.* **2** (*despre elemente ale naturii, mai ales despre râuri, torente*) năprasnic, năvalnic, puternic, ‹fig.› furios, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, sălbatic, tumultos. *Pârâul violent, umflat de ploi, îneacă tot ce este în calea lui.* **3** (*despre culori, nuanţe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, ţipător, viu, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereţii camerelor sunt zugrăviţi în nuanţe violente.* **III** adv. (*modal*) **1** aprig, barbar, brutal, câinos, crâncen, crud, crunt, cumplit, feroce, fioros, hain, inuman, înverşunat, necruţător, neiertător, neîmblânzit, neînduplecat, neîndurat, neîndurător, nemilos, neomenos, neuman, rău, sălbatic, sângeros, ‹livr.› sangvinar, ‹înv. şi pop.› năsilnic, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹pop.› abraş, ‹înv. şi reg.› tare, ‹reg.› avan, hapsân, pogan, ‹înv.› jestoc, neomenit, sangvinic, sălbăticos, sireap, ‹fig.› aspru, dur, negru. *Se comportă violent cu adversarii.* **2** brutal, ‹înv.› sălbăticeşte, ‹fig.› dur. *În timpul luptei, tinerii s-au lovit violent.* **3** aprig, înverşunat, ‹pop. şi fam.› straşnic, ‹fig.› aprins[2], aspru. *Cei doi se ceartă violent.* **4** aprig, intens, năprasnic, puternic, straşnic, tare, zdravăn, ‹înv. şi pop.› vrăjmaş, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă violent.*

violentá vb. I. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a constrânge, a face, a forţa, a obliga, a sili, a soma, ‹pop.› silnici, ‹reg.› a tipi, ‹înv.› a asupri, a îndemna, a necesita, a pripi, a silui, a stenahorisi, a strâmtora, ‹turc.; înv.› a sâcâldisi, ‹fig.› a încolţi, a presa, ‹fig.; înv. şi reg.› a strânge, ‹fig.; înv.› a opinti, ‹arg.› a ghidona. *L-a violentat să depună mărturie.* **2** (*compl. indică mai ales femei, minori*) v. Abuza. Batjocori. Necinsti. Silui. Viola. **II** fig. (*compl. indică afirmaţii, texte, situaţii etc.*) a altera, a contraface, a deforma, a denatura, a escamota, a falsifica, a măslui, a mistifica, a răstălmăci, ‹fig.› a distorsiona, a mutila, a perverti, a silui, a trunchia, ‹fig.; rar› a interverti, ‹fig.; înv.› a sminti, a strâmba. *Un anumit post de televiziune a violentat voit textul comunicatului.*

violentáre s.f. **I 1** constrângere forţare, obligare, silire, somare, ‹înv.› asupriciune, asuprire, nevolnicie, silitură, siluire, ‹fig.; înv.› strâmtoare. *Numai prin violentare a putut să afle adevărul de la el.* **2** (*rar*) v. Abuzare. Batjocorire. Necinstire. Siluire. Viol. Violare. **II** fig. alterare, deformare, denaturare, escamotaj, escamotare, falsificare, mistificare, mistificaţie, răstălmăcire, ‹fig.› distorsionare, distorsiune, mutilare, pervertire, siluire, ‹fig.; rar› interversiune, intervertire. *Este revoltat din cauza violentării textului comunicatului.*

violénţă s.f. **I 1** agresivitate, brutalitate, impulsivitate, nestăpânire, ‹pop.› năprăsnicie, ‹fig.› duritate. *Îşi poate controla violenţa.* **2** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemenţă, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, vitregie, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. şi pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoşenie, câinoşie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroşie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmăşie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru violenţa lor.* **3** constrângere, forţă, silă, silnicie, ‹livr.› servitute, ‹înv. şi reg.› zor, ‹reg.› sălăbăgie, sălăbărie, ‹înv.› nevoie, osteneală, ostenire, potrivnicie, silinţă, silnicire, violaţie, ‹fig.› presiune, ‹fig.; înv.› strânsoare, strânsură. *Într-o societate democratică violenţa nu este permisă.* **4** bruschete, vehemenţă, virulenţă. *Era jenată de violenţa gesturilor lui. De multe ori violenţa ieşirilor lui faţă de subalterni depăşeşte normalul.* **5** impetuozitate, înfocare, vehemenţă, ‹rar› vivacitate, ‹înv.› aprigime, aprijune. *Îl sperie violenţa cu care ripostează. Îi critică cartea cu o violenţă nestăpânită.* **6** (*la pl.* ***violenţe; şi violenţe de limbaj, violenţe verbale***) afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, ruşine, ultraj, umilinţă, vexaţiune, vorbe grele (v. *vorbă*), ‹pop. şi fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› ţigăneală. *Violenţele din presă au demoralizat-o.* **II** fig. stridenţă. *Din tablourile pictorului lipsesc culorile de o anumită violenţă.*

violét, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) lila, liliachiu, micşuniu, mov, vioriu, ‹rar› lilacin, stânjeniu, toporâşiu, viorel, ‹pop.› laliu, ‹reg.› libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. *Bluza ei este violetă.* **2** s.n. lila, liliachiu, mov, vioriu, ‹rar› stânjeniu, ‹reg.› viorint[1]. *Violetul se asortează cu albul.*

violétă s.f. (*bot.*) **1** *Viola odarata*; toporaş, toporaşi-de-munte (v. *toporaş*), toporaşi-de-pădure (v. *toporaş*), viorea, viorele-de-grădină (v. *viorea*), viorele-mirositoare (v. *viorea*), ‹înv. şi pop.› violă[2], ‹pop.› viorele-bune (v. *viorea*), ‹reg.› călţunaş, cârligel, cocoşel, floare-domnească, flori-mărunte (v. *floare*), flori-mărunţele (v. *floare*), garoafă, găurea, hobridrag, ligoace, mereoare (v. *mereoară*), micsandră, micşunea, micşunele-de-câmp (v. *micşunea*), nemţoaică, şiboi, tămâioară, tămâioasă (v. *tămâios*), vioară[3], vioară-neagră (v. *vioară*[3]), violice, viorele-de-casă (v. *viorea*), viorele-nerii (v. *viorea*), viorică, zambilă-de-câmp, ‹înv.› violă-mirositoare (v. *violă*[2]), viorea-sălbatică. **2** (*reg.*) ***violetă-de-noapte*** v. Stupiniţă (*Platanthera bifolia*).

violí subst. (*muz.; grec.; înv.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină.

violíce s.f. (*bot.; reg.*) v. Toporaş. Toporaşi-de-munte (v. *toporaş*). Toporaşi-de-pădure (v. *toporaş*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).

violínă s.f. (*muz.*) **1** scripcă, vioară[2], ‹pop.› diblă, lăută, ‹reg.› ceteră, ţigulcă, ‹înv.› violiţă, ‹grec.; înv.› violi, ‹fran.; înv.› violon[1]. *Lăutarul cântă din violină. Şi-a cumpărat un arcuş nou pentru violină.* **2** (*meton.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

violíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) bracist, ‹meton.› violă[1]. *Un cvartet de muzică de cameră nu poate fiinţa fără un violist.*

violíţă s.f. (*muz.; înv.*) v. Scripcă. Vioară[2]. Violină.

violón[1] s.m. (*muz.; fran.; înv.*) **1** v. Scripcă. Vioară[2]. Violină. **2** (*meton.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

violón[2] s.m. (*muz.; înv. şi reg.*) v. Contrabas.

violoncél s.n. (*muz.*) **1** cello. *Sotul ei cântă la violoncel.* **2** (*meton.*) v. Cellist. Violoncelist.

violoncelíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) cellist, ‹meton.› violoncel. *A scris un concert pentru doi violonceliști și orchestră.*

violoníst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) lăutar, scripcar, viorist, ‹rar› diblagiu, ‹pop.› diblaş, ‹înv. şi reg.› lăutaş, viorar, ‹reg.› ceteraş, contralău,

diblar, highidiș, igreț, viorăreasă, zicar, zicaș, zicălaș, zicălău, zicător, ‹reg.; deprec.› carcalete, ‹deprec.› scârțac, ‹meton.› vioară[2], violină, ‹meton.; înv. și pop.› lăută, ‹meton.; fran.; înv.› violon[1]. *Violoniștii români sunt foarte apreciați.*

viorár s.m. (*muz.; înv. și reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

viorăreásă s.f. (*muz.; reg.*) v. Violonistă (v. *violonist*). Vioristă (v. *viorist*).

vioreá s.f. (*bot.*) **1** (*și, la pl.,* ***viorele-de-grădină, viorele-mirositoare,*** *pop.,* ***viorele-bune,*** *reg.,* ***viorele-de-casă, viorele-nerii,*** *înv.,* ***viorea-sălbatică,***) *Viola odorata*; toporaș, toporași-de-munte (v. *toporaș*), toporași-de-pădure (v. *toporaș*), violetă, ‹înv. și pop.› viola[2], ‹reg.› călțunaș, cârligel, cocoșel, floare-domnească, flori-mărunte (v. *floare*), flori-mărunțele (v. *floare*), garoafă, găurea, hobridrag, ligoace, mereoare (v. *mereoară*), micsandră, micșunea, micșunele-de-câmp (v. *micșunea*), nemțoaică, șiboi, tămâioară, tămâioasă (v. *tămâios*), vioară[3], vioară-neagră (v. *vioară*[3]), violice, violiță, zambilă, zambilă-de-câmp, ‹înv.› violă-mirositoare (v. *violă*[2]). **2** *Viola alpina*; toporaș, viorică, ‹reg.› micșunea-de-munte. **3** (*și* ***viorea-nemirositoare***) *Viola hirta*; ‹reg.› micșunea, tămâioară, toporași (v. *toporaș*). **4** (*și* ***viorea-mirositoare,*** *la pl.,* ***viorele-bune,*** *reg.,* ***viorele-de-grădină, viorele-nerii***) *Viola mirabilis*; toporaș, ‹reg.› garoafe (v. *garoafă*), tămâioară, trei-frați. **5** *Scilla bifolia*; ‹reg.› furcuța-Paștilor (v. *furcuță*), găurea, mereoară, violiță, zambilă. **6** ***viorea-galbenă*** = **a** *Cheiranthus cheiri*; micsandră, micșunea, micșunea-de-primăvară, micșunea-galbenă, micșunele-ruginite (v. *micșunea*), micșunică, ‹reg.› floare-de-vioară, floare-de-viorică, foaltine (v. *foaltină*), levcoaie, levcoaie-galbenă, șibiog, șiboi, văzdoagă, vioară[3], vioară-galbenă (v. *vioară*[3]), vioară-roșie (v. *vioară*[3]), violă[2], violă-de-iarnă (v. *violă*[2]), violă-galbenă (v. *violă*[2]); **b** *Viola biflora*; micșunea-galbenă; (*la pl.*) ***viorele-sălbatice*** = *Viola canina*; ‹reg.› colțunii-popii (v. *colțun*), zgăibuță; (*reg.*) ***viorea-de-fereși*** = ***viorea-galbenă*** = ***viorea-roșie*** v. Micsandră. Micșunea (*Matthiola incana* și *Matthiola annua*); ***viorea-de-noapte*** v. Liliac-de-grădină (v. *liliac*[1]), Liliac-franțuzesc (v. *liliac*[1]). Nopticoasă (*Hesperis matronalis*); ***viorea-de-toamnă*** v. Brândușa morților (v. *brânduță*). Brânduță. Brânduță-de-toamnă (*Colchicum autumnale*). **7** (*reg.; și, înv.,* ***viorea-pădurească***) v. Toporaș (*Viola silvestris*). **8** (*reg.*) v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*). **9** (*reg.*) v. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **10** (*reg.*) v. Rujă (*Sedum rosea*). **11** (*reg.; și* ***viorea-sălbatică, viorea-tărcată***) v. Pansea. Pansele-sălbatice (v. *pansea*). Panseluță. Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **12** (*reg.*) v. Tămâioară (*Viola jooi*). **13** (*reg.*) v. Zambilă. Zambilă-de-grădină (*Hyacinthus orientalis*). **14** (*la pl.* ***viorele;*** *reg.*) v. Popilnic. Popilnic-iepuresc (*Anemone hepatica*).

viorél, -eá adj. (*rar; despre culori, obiecte, materiale etc.*) v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu.

viorícă s.f. (*bot.*) **1** *Viola alpina*; toporaș, viorea, ‹reg.› micșunea-de-munte. **2** ***viorică-de-pădure*** = *Viola mirabilis*; toporaș, viorea, viorea-mirositoare, viorele-bune (v. *viorea*), ‹reg.› garoafe (v. *garoafă*), tămâioară, trei-frați, viorele-de-grădină (v. *viorea*), viorele-nerii (v. *viorea*).

viorínt[1], -ă adj., s.n. (*reg.*) **I** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) **1** v. Lila. Liliachiu. Micșuniu. Mov. Violet. Vioriu. **2** v. Vânăt. **II** s.n. v. Lila. Liliachiu. Mov. Violet. Vioriu.

viorínt[2], -ă adj. (*reg.; despre elemente ale naturii, mai ales despre vijelii, vânt*) v. Înviforat. Năvalnic. Viforos. Vijelios.

viorínță adj. (*în opoz. cu „tulbure”; reg.; despre apă*) v. Clară (v. *clar*). Cristalină (v. *cristalin*). Curată (v. *curat*). Limpede. Netulburată (v. *netulburat*). Pură (v. *pur*[2]). Transparentă (v. *transparent*).

vioríst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) lăutar, scripcar, violonist, ‹rar› diblagiu, ‹pop.› diblaș, ‹înv. și reg.› lăutaș, viorar, ‹reg.› ceteraș, contralău, diblar, highidiș, igreț, viorăreasă, zicar, zicaș, zicălaș, zicălău, zicător, ‹reg.; deprec.› carcalete, ‹deprec.› scârțac, ‹meton.› vioară[2], violină, ‹meton.; înv. și pop.› lăută, ‹meton.; fran.; înv.› violon[1].

viorițá s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Viorea (*Scilla bifolia*). **2** v. Toporaș. Toporași-de-munte (v. *toporaș*). Toporași-de-pădure (v. *toporaș*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*).

vioríu, -íe adj., s.n. **1** adj. (*despre culori, obiecte, materiale etc.*) lila, liliachiu, micșuniu, mov, violet, ‹rar› lilacin, stânjeniu, toporâșiu, viorel, ‹pop.› laliu, ‹reg.› libăr, liveziu, meruc, viorint[1]. *Bluza ei este viorie.* **2** s.n. lila, liliachiu, mov, violet, ‹rar› stânjeniu, ‹reg.› viorint[1]. *Vioriul se asortează cu albul.*

vioșeálă s.f. (*înv.*) **1** v. Jovialitate. Veselie. Voioșie. **2** v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioșie. Zburdălnicie.

vioșie s.f. (*înv.*) **I 1** v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioșie. Zburdălnicie. **2** v. Vervă. Vioiciune. Volubilitate. **II** fig. v. Frăgezime. Prospețime.

vioșíme s.f. (*înv.*) **1** v. Jovialitate. Veselie. Voioșie. **2** v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioșie. Zburdălnicie. **3** v. Vervă. Vioiciune. Volubilitate.

víperă s.f. **I** (*zool.*) **1** *Vipera berus*; năpârcă, ‹înv. și pop.› aspidă[1], ‹reg.› lipitoare (v. *lipitor*), scorpie, șarpe-ciont, șarpe-ciung, șarpe-cu-creastă, șarpe-de-sadină, șarpe-pestriț, șarpe-scurt, șarpe-veninat, șopârcă-oarbă, vierme. **2** ***viperă-cu-corn*** = *Vipera ammodytes*; ‹rar› viperă-cu-nas, ‹înv.› viperă-cornută; (*rar*) ***viperă-cu-nas*** v. Viperă-cu-corn (*Vipera ammodytes*); (*înv.*) ***viperă-cornută*** v. Viperă-cu-corn (*Vipera ammodytes*). **II** fig. ‹fig.› șarpe, șerpoaică, ‹fig.; pop. și fam.› pui de năpârcă (v. *pui*[1]), pui de viperă (v. *pui*[1]). *A crescut la sânul ei o viperă care i-a făcut numai rău în viață.*

viperícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*).

viperínă s.f. (*bot.; rar*) v. Iarba-șarpelui (v. *iarbă*) (*Echium vulgare*).

vípie s.f. **1** (*meteor.; pop.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală. **2** (*med., med. vet.; reg.*) v. Călduri (v. *căldură*). Febră. Fierbințeală. Friguri (v. *frig*). Temperatură. **3** (*cu sens temporal; reg.*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2].

vipt s.n. (*înv.*) **1** v. Bucate (v. *bucată*). Recoltă. Rod[1]. **2** v. Aliment. Hrană. Mâncare.

viptuáție s.f. (*înv.*) v. Alimentare. Alimentație. Hrănire. Hrănit[1]. Mâncare. Mâncat[1]. Nutrire. Nutriție.

viptuí vb. IV. tr., refl. (*înv.*) **1** (*compl. sau sub. indică flințe*) v. Alimenta. Hrăni. Mânca. Nutri. **2** (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Hrăni. Întreține. Susține. Ține.

viptuíre s.f. (*înv.*) v. Alimentare. Alimentație. Hrănire. Hrănit[1]. Mâncare. Mâncat[1]. Nutrire. Nutriție.

viptuitór, -oáre adj. (*înv.; despre anumite alimente, substanțe etc.*) v. Consistent. Hrănitor. Nutritiv. Sățios[1]. Substanțial. Suculent.

vipúșcă s.f. **1** (*la unele uniforme*) lampas. *Ofițerul purta pantaloni negri cu vipușcă roșie.* **2** paspoal. *Vipușca din mătase colorată aplicată la buzunarele sacolului are efect decorativ.*

vir s.n. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

virá vb. I. intr. (*despre vehicule, nave etc.*) a braca, a cârmi, a coti, ‹rar› a cârmui, ‹pop.› a cârni, a suci[2], ‹reg.› a cotigi. *Mașina virează cu greutate din cauza noroiului.*

viráj s.n. **1** cârmire, cârmit, cotire, cotit[1], virare, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală. *Nava s-a înclinat pe o parte în timpul virajului.* **2** (*concr.*) cotitură, curbă. *La viraje trebuie redusă viteza mașinii.*

virál, -ă adj. (*med., med. vet.*) virotic, ‹rar› virusal. *Bolile virale sunt provocate de un virus. Febra aftoasă este o boală virală.*

viramént s.n. (*fin.*) ‹înv.› reviriment de fonduri. *Printr-un virament se transferă o sumă de bani dintr-un cont în altul.*

viraneá s.f. (*înv.*) v. Loc. viran. Maidan. Teren viran.

virăre s.f. **1** cârmire, cârmit, cotire, cotit[1], viraj, virat, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală. **2** (*fotogr.*) tonare. *Virarea este tratarea copiilor fotografice cu o soluție specială pentru a-i schimba nuanțele de negru în alte nuanțe.*

virát s.n. cârmire, cârmit, cotire, cotit[1], viraj, virare, ‹pop.› cârmiș, cârnire, cârnit[1], ‹reg.› cotigeală.

víră s.f. (*tehn.; reg.*) **1** v. Muflă. Palan. Scripete. **2** v. Granic. Troliu. Vinci.

víreș s.m. (*culin., ind. alim.; reg.*) v. Sângerete.

virgăș s.n. (*reg.*) v. Băț. Nuia. Vargă. Vergea.

virgín, -ă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre fete*) castă (v. *cast*), cinstită (v. *cinstit*), fecioară, neprihănită (v. *neprihănit*), ‹pop.› întreagă (v. *întreg*), ‹înv. și reg.› vergură (v. *vergur*), ‹fig.› imaculată (v. *imaculat*), ‹fig.; înv.› neatinsă (v. *neatins*). *Fiica lor este o tânără virgină.* **2** fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, feciorelnic, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat,

îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virginal, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. **II** adj. **1** (*mai ales fig.; despre ţinuturi, păduri etc.*) neexplorat, ‹înv.› vergur. *În zona ecuatorială sunt multe păduri virgine.* **2** (*mai ales fig.; despre pământ, locuri etc.*) necultivat, neexploatat, nelucrat. *În zonele nordice sunt întinse suprafeţe de pământ virgine.* **3** fig. (*despre elemente chimice, mai ales despre metale*) curat, nativ, neamestecat, pur[2], ‹fig.; înv.› ars[2]. *În minereurile aurifere se găseşte aur virgin.* **4** fig. (*glum.; despre lucruri care se pot consuma sau despre recipientul în care ele se află*) v. Intact. Întreg. Neatins. Neînceput. Plin. **III** s.f. **1** fată, fecioară, ‹pop.› fată curată, fată fecioară, fată mare, ‹înv. şi reg.› vergură (v. *vergur*), ‹reg.› muiere fată (v. *muiere*[2]), ‹înv.› fată vergură, ‹arg.› opritoare, prospătură. *Violarea unei virgine este aspru pedepsită de lege. Vestalele erau virgine.* **2** (*art.* ***Virgina****; astron.; nm. pr.*) Fecioara (v. *fecioară*). *Virgina este o constelaţie din emisfera boreală, situată între Leu şi Balanţă.* **3** (*în Antic. romană; înv.*) ***virgină vestală*** v. Vestală.

virginál, -ă adj. fig. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini ale lor*) candid, cast, fecioresc, inocent, neprihănit, nevinovat, pudic, ‹fig.› angelic, curat, dalb, imaculat, îngeresc, neîntinat, nepătat, pur[2], serafic, virgin, ‹fig.; rar› eburneu, ‹fig.; înv.› neatins, nesilit, nestricat, preacurat. *Mă priveşte cu un zâmbet virginal.*

virginitáte s.f. **1** castitate, cinste, feciorie, neprihănire, nevinovăţie, onoare, pudoare, ‹pop.› fetie, ‹înv.› vergurie, ‹fig.› curăţenie, ‹fig.; înv.› curăţie. *Vestalele au depus jurământul de virginitate.* **2** fig. candoare, castitate, feciorie, inocenţă, neprihănire, nevinovăţie, pudicitate, pudoare, ‹fig.› curăţenie, imaculare, neîntinare, puritate, ‹fig.; înv.› curăţie. *Întreaga ei fiinţă emană virginitate.*

virglorián, -ă adj., s.n. (*geol.*) anisian. *Straturi geologice virgloriene. Virglorianul este primul etaj al triasicului mediu alpin.*

vírgulă s.f. (*lingv.*) ‹înv.› comă[2], jumătate de picătură, opritoare. *Între predicat şi subiect nu se pune virgulă.*

viríl, -ă adj. **I 1** bărbătesc, bărbătos, masculin. *Atrage femeile prin caracterul lui viril.* **2** (*despre bărbaţi*) potent, ‹fam.; glum.› sexos. *Don Juan a fost un tip viril.* **II** fig. (*rar; despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Energic. Impetuos. Nervos. Viguros.

virílion s.n. (*mineral.; grec.; înv.*) v. Beril.

virilitáte s.f. **1** bărbăţie, masculinitate, sex-appeal, ‹arg.› făloşie. *Tânărul este de o virilitate provocatoare.* **2** potenţă, ‹glum.› cartuş. *Ia medicamente pentru stimularea virilităţii.*

virilizánt, -ă adj. masculinizant. *Prin administrarea unor hormoni virilizanţi a căpătat trăsături bărbăteşti.*

virilizáre s.f. masculinizare. *Virilizarea este apariţia caracterelor sexuale secundare masculine, fiind normală la bărbaţi şi patologică la femei.*

vírilos subst. (*grec.; înv.*) v. Beril.

virión s.m. (*med.*) particulă virală. *Virionul este capabil să infecteze celulele vii.*

virnánţ s.m. (*bot.*) *Ruta graveolens*; rută[2], rută-de-grădină (v. *rută*[2]), ‹german.; înv.› rauten.

virologíe s.f. (*microbiol.*) inframicrobiologie, virusologie. *Virologia studiază virusurile şi bolile virale.*

virótic, -ă adj. (*med., med. vet.*) viral, ‹rar› virusal. *Bolile virotice sunt provocate de un virus. Febra aftoasă este o boală virotică.*

virtuál, -ă adj. posibil, potenţial, probabil. *Sportivul român este un virtual câştigător al titlului mondial la natație.*

virtualitáte s.f. posibilitate, potenţialitate, probabilitate. *Virtualitatea câştigării titlului mondial la natație de către sportivul român pare să devină o certitudine.*

virtuós, -oásă adj. **1** (*despre oameni*) ‹înv.› îmbunătăţit. *Un om vituos nu încalcă principiile morale.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneţ. Neînfricat. Semeţ. Temerar. Viteaz. **3** (*înv.; despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaţilor*) v. Bărbătesc. Curajos. Viteaz. Vitejesc.

virtuóz, -ă adj. (*muz.; despre piese muzicale, despre moduri de interpretare a acestora etc.*) ‹rar› virtuozic. *Interpretarea virtuoză a violonistului a ridicat publicul în picioare.*

virtuózic, -ă adj. (*muz.; rar; despre piese muzicale, despre moduri de interpretare a acestora etc.*) v. Virtuoz.

virtuozitáte s.f. **1** (*muz.*) măiestrie. *Marele violonist cântă cu virtuozitate. CD-ul cuprinde piese de mare virtuozitate.* **2** (*lit., teatru, a. plast., cinemat., sport*) ‹rar› virtute. *Acest scriitor ne-a lăsat pagini de o excepţională virtuozitate stilistică. Virtuozitatea acrobatului stârneşte ropote de aplauze. Virtuozitatea coloristică a tablourilor sale este copleşitoare.*

virtúte s.f. **I 1** calitate, însuşire, ‹rar› bun, ‹înv.› vârtute. *Delicateţea sufletească e o virtute rară.* **2** proprietate. *Această plantă are virtuţi tămăduitoare.* **3** (*teol.*) ***virtute morală*** = virtute umană; ***virtute umană*** = virtute morală. *Virtuţile umane sunt dispoziţiile constante ale inteligenţei şi ale voinţei care reglementează faptele oamenilor, le determină comportamentul (după raţiune şi credinţă) şi le orânduiesc pasiunile.* **4** (*rar*) v. Virtuozitate. **II** (*înv.*) v. Bărbăţie. Bravură. Curaj. Cutezanţă. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeţie. Temeritate.

virulént, -ă adj. (*despre atitudini, manifestări, creaţii etc. ale oamenilor*) fulminant, vehement, viguros, violent. *Protestul de stradă a fost virulent. A scris un editorial virulent.*

virulénţă s.f. bruscheţe, vehemenţă, violenţă. *Era jenată de virulenţa gesturilor lui. De multe ori virulenţa ieşirilor lui faţă de subalterni depăşeşte normalul.*

virulóză s.f. (*med.; rar*) v. Lues. Sifilis.

vírus s.n. **1** (*microbiol.*) ***virus filtrabil*** = ***virus filtrant*** = infravirus, ultravirus. *Virusul filtrant, fiind extrem de mic, nu poate fi văzut la microscopul obişnuit.* **2** (*med.*) ***virus herpetic*** = herpetovirus. **3** (*med.*) ***virus ARN*** = ribovirus. *Virusul ARN are materialul genetic format din acid ribonucleic.*

virusál, -ă adj. (*med., med., vet.; rar*) v. Viral. Virotic.

virusológ, -ă s.m., s.f. (*microbiol.*) inframicrobiolog. *Virusologul este specialist în virusologie.*

virusológie s.f. (*microbiol.*) inframicrobiologie, virologie. *Virusologia studiază virusurile şi bolile virale.*

vis s.n. **I 1** ‹rar› visare. *Ţârâitul telefonului l-a trezit, întrerupându-i visul.* **2** contemplare, contemplaţie, meditaţie, reverie, visare, ‹pop. şi fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter. **II** fig. **1** dor, dorinţă, gând, năzuinţă, pasiune, poftă, pornire, râvnă, tendinţă, ‹fig.› aspiraţie, ‹fig.; înv.› ţintire, visare. *Tânărul are visuri îndrăzneţe.* **2** fantasmă, fantezie, himeră, iluzie, irealitate, închipuire, mit, utopie, ‹fig.› grădini suspendate (v. *grădină*), ‹fig.; rar› visare, ‹fig.; înv.› somn[2]. *Planurile lui sunt irealizabile, sunt nişte visuri.* **3** frumuseţe, minunăţie, minune, splendoare, ‹fig.› rază. *Fiica lor este un vis.* **4** delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, vrajă, ‹fig.› deliciu, dulceaţă, îmbătare, savoare, ‹fig.; înv. şi pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost un vis.* **5** imaginaţie, închipuire. *Adesea, nu poate să facă distincţia între vis şi realitate.*

visá vb. I. **1** intr. (*despre oameni*) a medita. *Visează la clipa când o va revedea.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) vedea. *O visează pe fiica ei mare soprană. Deja se visează avocat cu renume.* **3** tr. (*adesea în constr. cu înţeles neg., mai ales interog.; de obicei urmat de o prop. compl. dr.*) a bănui, a crede, a gândi, a ghici, a-şi imagina, a-şi închipui, a presupune, a prevedea, a socoti, a şti, ‹rar› a prevesti, ‹înv. şi reg.› a nădăi, ‹reg.› a chibzui, a probălui, ‹fig.› a întrezări, a mirosi. *Cine ar fi visat că se va întâmpla astfel? Nu a visat că în ceai era somnifer.* **4** tr. a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a viza[2], ‹rar› a stărui, ‹înv. şi reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiţiona, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aţinti, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta, ‹fig.; înv.› a rezema. *E modest, nu visează onoruri. Visează să exceleze în artele plastice.* **5** refl. (*rar; despre oameni*) v. Considera. Crede. Închipui. Socoti. Vedea. **6** intr. (*med.; înv.*) v. Aiura. Delira.

visáre s.f. **I 1** contemplare, contemplaţie, meditaţie, reverie, vis, ‹pop. şi fam.› toropeală, ‹fam.› aiurare, ‹înv.› visărie, visătură, ‹fig.; fam.› eter. *Fata nu îl observă, fiind cufundată în visare.* **2** reverie, uitare de sine. *Tresări, scos din visare. Adesea, în nopţile senine de vară îl învăluiau liniştea sufletească şi visarea.* **3** (*rar*) v. Vis. **II** fig. **1** (*rar*) v. Fantasmă. Fantezie. Grădini suspendate (v. *grădină*). Himeră. Iluzie. Irealitate. Închipuire. Mit. Utopie. Vis. **2** (*înv.*) v. Aspiraţie. Dor. Dorin-

ță. Gând. Năzuință. Pasiune. Poftă. Pornire. Râvnă. Tendință. Vis.

visát, -ă adj. dorit, jinduit, râvnit, urmărit[2], vizat, ‹înv. și pop.› poftit[2]. *Și-a atins scopul visat.*

visăríe s.f. (*înv.*) v. Contemplare. Contemplație. Meditație. Reverie. Vis. Visare.

visătór, -oáre adj. **1** (*despre oameni sau despre firea, atitudinile etc. lor*) contemplativ, contemplator, meditativ. *Îl urmărește cu o privire visătoare.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini etc. ale lor ori despre viața, modul lor de existență*) romantic, romanțios, ‹fam.› romanesc[1]. *De câtva timp, tânăra este galeșă și visătoare. Spirit visător, a scris nenumărate versuri.*

visătúră s.f. (*înv.*) v. Contemplare. Contemplație. Meditație. Reverie. Vis. Visare.

viscerație s.f. (*livr.*) **1** (*anat.; la oameni și la animale*) v. Măruntaie. Viscere. **2** fig. v. Măruntaie. Viscere.

víscere s.n. pl. **1** (*anat.; la oameni și la animale*) măruntaie, ‹livr.› viscerație, ‹înv. și pop.› mărunțuș, vintre ‹înv. și pop.› vintre (v. *vintre*), ‹pop.› mărunțiș, ‹reg.› mărunțele (v. *mărunțel*), mățăcăi, pecie, ‹fig.; înv. și pop.› rărunchi[1]. *Medicamentele digitalice provoacă o vasoconstricție în viscere.* **2** fig. ‹fig.› măruntaie, ‹fig.; livr.› viscerație, ‹fig.; înv. și pop.› rărunchi. *Lacrimile ei îi răscolesc viscerele.*

viscerocrániu s.n. (*anat.*) splanhnocraniu. *În viscerocraniu se află aparatele senzoriale olfactiv și optic, precum și segmentele inițiale ale aparatelor respirator și digestiv.*

visceroptóză s.f. (*med.*) splanhnoptoză. *Visceroptoza este căderea viscerelor din cauza unui defect al organelor de suspensie.*

viscerotróp, -ă adj. (*med.; despre medicamente, microbi, virusuri*) splanhnotrop. *Microbii viscerotropi se fixează, de preferință, pe viscere.*

víscoálă s.f. (*meteor.; înv. și reg.*) v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.

víscol s.n. (*meteor.*) vifor, viforniță, viscoleală, ‹pop.› viforeală, ‹înv. și reg.› spărgău, viscoală, viscolie, ‹reg.› natoagă, vicodol, vicolniță, ‹înv.› boare. *De cele mai multe ori, iarna, este viscol și ninsoare abundentă. Fiind vorba despre o urgență, medicul trebuie să înfrunte viscolul ca să ajungă la pacient acasă. Viscolul i-a prins pe șosea, în câmp deschis.*

viscoleálă s.f. (*meteor.*) **1** viscolire, ‹pop.› viforâre, viforeală, viscolitură. *Din cauza viscolelii nu mai pot înainta pe șosea, fiind nevoiți să tragă la un motel.* **2** vifor, viforniță, viscol, ‹pop.› viforeală, ‹înv. și reg.› spărgău, viscoală, viscolie, ‹reg.› natoagă, vicodol, vicolniță, ‹înv.› boare.

viscolí vb. IV. (*meteor.*) **1** intr. impers. a viforî, ‹reg.› a ometi. *Noaptea trecută a viscolit și a nins.* **2** tr. (*despre vânt; compl. indică zăpada*) a spulbera. *Vântul a bătut puternic și a viscolit pe alocuri zăpada.* **3** tr. (*despre vânt, viscol; compl. indică zăpada*) a troieni, ‹reg.› a noroi[2]. *Vântul viscolește zăpada, nămeții ajungând aproape la înălțimea gardurilor.*

viscolíe s.f. (*meteor.; înv. și reg.*) v. Vifor. Viforniță. Viscol. Viscoleală.

viscolíre s.f. (*meteor.*) **1** viscoleală, ‹pop.› viforâre, viforeală, viscolitură. **2** troienire. *Se anunță vreme urâtă, cu viscoliri de zăpadă.*

viscolít, -ă adj. (*despre zăpadă*) **1** spulberat. *Zăpadă viscolită a format troiene.* **2** troienit. *Nu se mai poate circula pe șosele din cauza zăpezii viscolite.*

viscolitúră s.f. (*meteor.; pop.*) v. Viscoleală. Viscolire.

viscolós, -oásă adj. (*meteor.; despre vreme, iarnă, zile etc.*) viforos. *A fost o iarnă lungă și viscoloasă. Pentru săptămâna următoare se anunță multe zile viscoloase.*

viscozitáte s.f. **1** (*psih.*) ***viscozitate mintală*** = bradipsihie, debilitate mintală, înapoiere mintală, oligofrenie. *Viscozitatea mintală poate fi un simptom în unele boli endocrine.* **2** fig. (*livr.*) v. Aversiune. Dezgust. Fobie. Greață. Neplăcere. Oroare. Repugnanță. Repulsie. Scârbă. Silă.

visílă s.f. (*pesc.; reg.*) v. Hapcă.

visón s.n. (*țes.; înv.*) ‹înv.› vișin[2]. *Visonul este o țesătură fină de in, de cânepă sau de mătase.*

vistavói s.m. **1** (*în organizarea administrativă a țării; la primărie; în trecut; înv. și reg.*) v. Vătășel. **2** (*milit.; înv.*) v. Ordonanță.

vístă s.f. (*ital.; înv.*) **1** (*fiziol.*) v. Ochi[1]. Văz. Vedere. **2** v. Privire. Privit. Uitare. Uitat[1]. **3** v. Obiect. Obiectiv. Scop. Țel. Țintă.

vistiér[1] s.m. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; și **vistier mare**, art., **vistierul cel mare***) mare-vistier (v. *mare*[1]), marele-vistier (v. *mare*[1]), vistiernic, ‹înv.› haznatar, protovistier, vel-vistier. *Vistierul era membru al Sfatului Domnesc, însărcinat, în principal, cu administrarea financiară a vistieriei statului.* **2** (*fam.; glum.*) v. Vidanjor.

vistiér[2] s.n. **I 1** (*înv. și reg.*) v. Vistierie. **2** (*înv.*) ‹înv.› vistierie. **II** (*înv.*) **1** v. Adăpost. Așezare. Casă[1]. Cămin. Domiciliu. Locuință. Sălaș. **2** (*constr.*) v. Grânar. Hambar. Magazie. Pătul. **3** (*constr.*) v. Cămară. **4** v. Bârlog. Cuib. Culcuș. Sălaș. Vizuină. **3** (*înv.*) v. Bogăție. Comoară. Tezaur. **4** (*înv.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **5** (*înv.*) v. Vistierie. **III** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Vistierie.

vistiereásă s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) vistierniceasă. *Vistiereasa era soția sau fiica unui vistiernic.*

vistiería s.f. **I** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) **1** (*fin.*) tezaur, ‹înv.› cămară domnească, culă, hazna, tezaurariat, tezaurărie. *Toate cheltuielile curții domnești erau acoperite din vistieria statului.* **2** ‹înv.› vistier[2]. *Vistieria era instituția care administra tezaurul țării și veniturile domnului.* **3** (*și, înv., art., **vistieria cea mare***) v. Vistiernicia cea mare (v. *vistiernicie*). Vistiernicia mare (v. *vistiernicie*). Vistiernicie. **II 1** (*astăzi rar*) ‹înv.› vistier[2]. *Vistieria este clădirea sau încăperea dintr-o mănăstire în care se păstrează obiectele de cult prețioase, podoabe, relicve etc.* **2** (*înv. și pop.*) ‹înv. și reg.› vistier[2]. *Vistieria este locul în care se păstrează obiecte de metal prețios, bijuterii, bani etc.* **3** (*înv. și pop.*) v. Bogăție. Comoară. Tezaur. **4** (*înv. și pop.*) v. Avere. Avut[1]. Avuție. Bogăție. Bun. Mijloace (v. *mijloc*). Situație. Stare. **5** (*înv.*) ‹înv.› vistier[2]. *În vistierie se depuneau danii sau bani pentru nevoile templului din Ierusalim sau pentru opere de caritate.* **III** (*hidrol.; reg.*) **1** v. Izvor. **2** v. Ciuroi. Șipot.

vistiérnic s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) mare-vistier (v. *mare*[1]), marele-vistier (v. *mare*[1]), vistier[1], vistier mare (v. *vistier*[1]), vistierul cel mare (v. *vistier*[1]), ‹înv.› haznatar, protovistier, vel-vistier.

vistierniceásă s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) vistiereasă.

vistiernicíe s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; și, art., **vistiernicia cea mare, vistiernicia mare***) ‹înv.› vistieria cea mare (v. *vistierie*), vistierie. *Vistiernicia era demnitatea vistiernicului, funcția de mare vistiernic.*

visúc s.n. (*pop.*) ‹pop.› visuleț.

visuléț s.n. (*pop.*) ‹pop.› visuc.

vișăríță s.f. (*reg.*) v. Spălătoreasă.

vișéu s.n. (*reg.*) **1** ‹reg.› țepușă. *Cu vișeul se fac găuri la opinci.* **2** (*tehn.*) v. Daltă. **3** (*tehn.*) v. Burghiu. Sfredel. **4** (*tehn.*) v. Coarbă. Manivelă. Manșă. **5** (*tehn.*) v. Dorn. Priboi. **6** (*ind. lemnului, dulgherie*) v. Gealău.

vișín[1] s.m. (*bot.*) **1** *Cerasus vulgaris*; ‹reg.› vișinar. **2** ***vișin-pitic*** = ***vișin-sălbatic*** = *Cerasus fructicosa*; cireș-de-Bărăgan, cireș-pitic, vișinel, vișinel-sălbatic; ***vișin-turcesc*** = *Prunus mahaleb*; mahaleb, ‹reg.› antep, mălin.

vișín[2] subst. (*țes.; înv.*) ‹înv.› vison. *Vișinul este o țesătură fină de in, de cânepă sau de mătase.*

vișinăp s.n. (*ind. alim.; înv.*) v. Vișinată.

vișinár s.m. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Vișin[1] (*Cerasus vulgaris*). **2** (*ornit.*) v. Botgros. Cireșar (*Coccothraustes coccothraustes*).

vișinátă s.f. (*ind. alim.*) ‹reg.› lichior, vișneac, ‹înv.› vișinap. *Vișinata este o băutură dulce, preparată prin fermentare din vișine, zahăr și alcool.*

vișínă-de-munte s.f. (*bot.; reg.*) v. Sisinei (v. *sisinel*). Sisinei-de-munte (v. *sisinel*) (*Pulsatilla alba*).

vișinél s.m. (*bot.*) **1** ‹pop.› vișinior. *A plantat în grădină doi vișinei.* **2** (*și **vișinel-sălbatic***) *Cerasus fructicosa*; cireș-de-Bărăgan, cireș-pitic, vișin-pitic (v. *vișin*[1]), vișin-sălbatic (v. *vișin*[1]).

vișinlór s.m. (*bot.; pop.*) v. Vișinel.

vișiníu, -íe adj., s.n. **1** adj., s.n. grena, purpuriu, roșu-închis, rubiniu, ‹rar› purpuros, ‹pop.› conabiu, ‹înv. și reg.› marmanziu, porfiriu, purpurat, ‹reg.› ghivergiu, ghivez, ‹înv.› profir, rubinos, vermeliu, ‹turc.; înv.› ghiviziu, ‹fran.; înv.› vermeil. *Și-a cumpărat un pardesiu vișiniu. S-a îmbrăcat în vișiniu.* **2** adj. (*mai ales despre vinuri sau despre culoarea lor*) purpuriu, roșu-închis, rubiniu, ‹înv. și reg.› marmanziu. *La masă au avut un vin vișiniu.*

vișlár s.m. (*zool.; reg.*) v. Brac[1]. Câine de aret. Prepelicar.

vișlui vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică figuri, modele, ornamente etc.*) v. Ciopli. Dăltui. Lucra. Sculpta. Tăia.
vișluitúră s.f. (*reg.*) v. Cioplitură. Crestătură. Dăltuitură. Scobitură.
vișneác s.n. (*ind. alim.; reg.*) v. Vișinată.
vișteálă[1] s.f. (*reg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
vișteálă[2] s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Bășicuță. Bubuliță. Papulă. Spuzeală.
vișt[1] vb. IV. refl. (recipr.) (*biol.; reg.; despre ființe*) v. Acupla. Copula. Cupla. Împerechea. Împreuna. Încrucișa.
vișt[2] vb. IV. refl. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre piele*) v. Spuzi. **2** (*despre piele, mâini etc.; de obicei cu determ. cauzale*) v. Crăpa. Plesni.
vișt[1]**, -ă** adj. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre piele*) v. Spuzit. **2** (*despre piele, mâini etc.*) v. Crăpat[2]. Plesnit[2].
vitál, -ă adj. **1** ‹înv.› viețual, viețuielnic, viețuitor, viețuos, viezător. *Aerul și apa sunt absolut necesare pentru funcțiile vitale ale organismelor. Inima este un organ vital.* **2** adânc, capital[2], cardinal, chintesențial, considerabil, crucial, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important, însemnat, major, mare[1], organic, primordial, profund, radical, serios, structural, substanțial, ‹rar› temeinic, ‹fig.› puternic, ‹fig.; rar› cumpănitor, nodal. *În ultimi ani au avut loc prefaceri vitale în societate.* **3** indispensabil, neapărat, necesar, nedispensabil, obligatoriu, sine qua non, ‹înv.› nepărăsit. *Se așteaptă aprobarea unei legi vitale pentru revigorarea mediului de afaceri. Rampele de acces și semafoarele sonorizate sunt condiții vitale pentru nevoile persoanelor cu handicap.* **4** (*rar; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn. **5** (*rar*) v. Vitalist.
vitalíst, -ă adj. ‹rar› vital. *Elanurile vitaliste ale tinerilor nu trebuie stopate. A scris o poezie optimistă, tonică, vitalistă.*
vitalitáte s.f. dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vivacitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Vitalitatea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o vitalitate inepuizabilă.*
vitalițiu subst. (*înv.*) v. Rentă viageră.
vitamináre s.f. (*med. , med. vet.; rar*) v. Vitaminizare.
vitamínă s.f. (*art.; biochim., farm., chim.*) ***vitamina A*** = ***vitamina antixeroftalmică*** = axeroftol, retinol. *Vitamina A se prescrie mai ales în tulburările de creștere;* ***vitamina antiscorbutică*** = ***vitamina C*** = acid ascorbic, citrină. *Vitamina antiscorbutică este prezentă în natură în foarte multe fructe și legume, fiind necesară pentru funcționarea optimă a numeroase enzime;* ***vitamina*** B_1 = aneurină, orizanină. *Vitamina* B_1 *se utilizează în special în tratamentul bolii beri-beri;* ***vitamina*** B_2 = lactoflavină, riboflavină. *Vitamina* B_2 *se află în lapte, ouă, cereale, legume, drojdie de bere etc.;* ***vitamina*** B_5 = adermină, piridoxină, tiamină. *Vitamina* B_6 *este prescrisă în carențele vitaminice B, în unele dermatoze și în tulburări musculare;* ***vitamina*** B_8 = ***vitamina H*** = acid paraaminobenzoic, biotină. *Vitamina* B_8 *se găsește în special în gălbenușul de ou și în bacteriile intestinale saprofite;* ***vitamina*** B_9 = ***vitamina M*** = acid folic, acid pteroilglutamic. *Vitamina* B_9 *se găsește în plantele verzi, în ficat și în drojdii, fiind un component indispensabil al dietei, lipsa ei ducând la anemie megaloblastică;* ***vitamina*** B_{12} = ciancobalamină, cobalamină. *Vitamina* B_{12} *se găsește în carne și în diferite produse animale;* ***vitamina*** D_2 = calciferol, calcitriol, ergocalciferol. *Vitamina* D_2 *prezentă în uleiul de pește și în unele ciuperci microscopice, este recomandată în majoritatea carențelor de calciu;* ***vitamina*** D_3 = colecalciferol. *Vitamina* D_3 *se formează în derm sau este obținută din surse alimentare (uleiul din ficat de morun);* ***vitamina E*** = tocoferol. *Vitamina E funcționaează ca antioxidant, cu rol protector împotriva depunerilor de colesterol la nivelul arterelor coronare, găsindu-se, în stare naturală, în uleiurile vegetale, în salata verde și în germenii de grâu;* ***vitamina*** K_1 = filochinonă, fitochinonă. *Vitamina* K_1 *se găsește în plante verzi (spanac, salată, varză, conopidă, broccoli, pătrunjel), în anumite fructe (kiwi și avocado), în cereale, în diferite uleiuri vegetale (de măsline, soia), fiind indispensabilă funcționării normale a coagulării;* ***vitamina P*** = citrină, rutozid. *Vitamina P exercită un efect protector asupra pereților capilari, fiind recomandată, împreună cu vitamina C, în stările hemoragice determinate de fragilitatea capilară;* ***vitamina PP*** = acid nicotinic, niacină, nicotinamidă. *Vitamina PP este prezentă în drojdia de bere, în germenii și în învelișul boabelor de cereale, în carnea proaspătă, având un rol important în respirația celulară.*
vitamínic, -ă adj. (*med., med. vet.*) vitaminos..
vitaminizáre s.f. (*med., med. vet.*) ‹rar› vitaminare. *Vitaminizarea alimentelor este obligatorie mai ales în cazul copiilor.*
vitaminós, -oásă adj. (*med. , med. vet.*) vitaminic. *În urma analizelor făcute, s-a constatat că pacientul are o carență vitaminoasă.*
vítă s.f. (*zool.*) **1** ‹înv. și reg.› marhă, ‹reg.› mărhaie, ‹înv.› surec. *Țăranul își duce vitele la păscut.* **2** (*art.*) ***vita-junglei*** = *Bos frontalis gaurus*; gaur. **3** (*înv. și reg.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).
vitárie s.f. (*agric.; reg.*) v. Pat. Pat cald. Pat germinativ. Pătul. Răsadniță.
viteáz, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni*) brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, semeț, temerar, ‹livr.› impavid, intrepid, petulant, valent, ‹rar› netemut, ‹înv. și pop.› levent, netemător, voinic, ‹pop. și fam.› bărbat, ‹pop.› ortoman, voinicos, ‹reg.› iutegan, meiris, ‹înv.› deliu, hrăbor, neînfricoșat, nespăimântat, valoros, virtuos, ‹latin.› audace, ‹fig.› amarnic, ‹fig.; pop.› coios, ‹fig.; fam.› solid. *Luptătorii viteji se aruncă în focul bătăliei.* **2** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaților*) bărbătesc, curajos, vitejesc, ‹reg.› bărbătos, ‹înv.› virtuos, ‹fig.; pop.› șoimănesc. **II** s.m. **1** erou, ‹înv. și pop.› voinic, ‹reg.› aprod, bagatâr, iunac, ‹turc.; înv.› cabadai. *Înfruntă moartea ca un viteaz.* **2** (*la pl. viteji; milit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› curteni (v. *curtean*), slujitori (v. *slujitor*). *Vitejii formau o categorie militară distinctă în oastea domnească, constituită din luptători călări, înzăuați, care aveau beneficii deosebite din partea domnitorului.* **3** (*milit.; poetic*) v. Luptător. Războinic. **4** (*milit.; poetic*) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **III** s.f. (*la pl. viteze; mitol. pop.; pop.*) Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*).
vitejésc, -eáscă adj. **1** (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor, în special ale bărbaților*) bărbătesc, curajos, viteaz, ‹reg.› bărbătos, ‹înv.› virtuos, ‹fig.; pop.› șoimănesc. *A fost avansat general pentru că a săvârșit fapte bărbătești pe câmpul de luptă.* **2** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) eroic, glorios, ‹pop.› voinicesc, ‹fig.› strălucit. *Bătălia a fost vitejească.*
vitejéște adv. (*modal*) bărbătește, curajos, eroic, ‹pop.› voinicește, ‹fig.; pop.› șoimește. *Românii s-au luptat vitejește pentru independență.*
vitejí vb. IV. intr. (*în trecut; pop.; despre oameni*) v. Haiduci.
vitejíe s.f. **I 1** bărbăție, bravură, curaj, eroism, neînfricare, ‹înv. și pop.› ostășie, ‹pop.› voinicie, ‹înv. și reg.› viteșug, ‹înv.› hărăție, hrăborie, nespăimântare, netemere, vârtute. *Moldovenii lui Ștefan au dat dovadă de multă vitejie în luptă.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) ‹înv. și pop.› vrednicie, ‹înv. și reg.› viteșug, ‹înv.› volnicie. *Feciorul mezin al împăratului a făcut multe vitejii. A fost distins cu o medalie pentru vitejiile lui în luptă.* **II 1** (*în trecut; pop.*) v. Haiducie. **2** (*milit.; înv.*) v. Armată. Militărie. Serviciu militar. Stagiu. Stagiu militar.
vitéllus s.n. (*biol.*) gălbenuș, ‹înv. și pop.› gălbinare. *Vitellus-ul conține multe substanțe nutritive.*
viteșúg s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie. **2** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Vitejie.
vitézã s.f. **1** celeritate, iuțeală, rapiditate, repeziciune, ‹rar› velocitate, ‹reg.› aiept, ‹înv.› repezire. *Mașina se deplasează cu viteză.* **2** fugă, goană, ‹fig.› zbor[1]. *Du-te în viteză până la ea și du-i medicamentele!* **3** grabă, iuțeală, rapiditate, repezeală, repeziciune, zor, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. și pop.› repejune,

‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, viteza cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **4** (*fiz.*) ***viteză de rotație*** = turație. *Viteza de rotație este numărul de rotații efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp;* ***viteză instantanee*** = viteză momentană. *Viteza instantanee este limita spre care tinde viteza medie când intervalul de timp tinde la zero;* ***viteză momentană*** = viteză instantanee; ***viteză virtuală*** = ‹înv.› iuțime virtuală. *Viteza virtuală este viteza unui punct material determinată de o deplasare virtuală a acestuia.* **5** (*art.; med., med. vet.; abr. VSH*) ***viteza de sedimentare a hematiilor*** = reacție Fahraeus. *Viteza de sedimentare a hematiilor evidențiază diferite stări patologice: boli asociate cu perturbarea concentrației proteinelor plasmatice sau cu distrugerea tisulară, procese inflamatorii (infecțioase sau neinfecțioase) etc.*

vitezomanie s.f. beția vitezei (v. *beție*), boala vitezei (v. *boală*), mania vitezei (v. *manie*). *Vitezomania este preferința pentru viteză excesivă.*

vitezométru s.n. (*tehn.*) indicator de turație, indicator de viteză, spidometru, tahometru. *Vitezometrul indică viteza instantanee a mașinii.*

viticultór, -oáre s.m., s.f. (*vit.*) podgorean, podgoreancă, ‹rar› vier[1], vinicultor, ‹pop.› vinar, ‹reg.› vinărici. *Viticultorul este persoana care posedă o podgorie sau care are ca preocupare cultivarea viței-de-vie.*

viticultúră s.f. (*vit.*) ‹astăzi rar› vierit, ‹rar› vinicultură, ‹pop.› vinărit. *Viticultura studiază metodele de cultivare a viței-de-vie în vederea producerii strugurilor și a vinurilor de calitate superioară.*

vitilígo s.n. (*med.*) leucopatie. *În vitiligo apar pe piele zone depigmentate, de culoare albă.*

vitișoáră s.f. (*zool.*) ‹reg.› vituță.

vitráj s.n. (*rar*) **1** (*constr.*) v. Geamlâc. **2** (*ind. text.*) v. Perdea.

vítreg, -ă adj. **I 1** (*despre părinți*) adoptiv. *Pentru ea mama vitregă este o mamă adevărată.* **2** (*despre frați, surori*) ‹reg.› mașter. *Din fericire, în această familie, frații vitregi se înțeleg între ei.* **3** (*mai ales fig.; despre circumstanțe, condiții etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, potrivnic, vrăjmaș, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări vitrege din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **II** fig. (*despre existență, soartă, stări, fenomene etc.*) crud, hain, implacabil, inexorabil, necruțător, neiertător, neînduplecat, neîndurător, nemilos, nemilostiv. *Soarta vitregă a îmbătrânit-o înainte de vreme.*

vitregí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică oameni*) a asupri, a năpăstui, a nedreptăți, a oropsi, a ostraciza, a persecuta, a prigoni, a urgisi, ‹înv. și reg.› a întiri, a strâmbătăți, ‹înv.› a gilălui, a goni, a nevolnici, a obidi, a obijdui, ‹grec.; înv.› a catatrexi. *Nu a vitregit pe nimeni în viața lui.* **2** (*compl. indică oameni, grupuri sociale, colectivități*) a asupri, a exploata, a împila, a împovăra, a năpăstui, a opresa, a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni, a tiraniza, a urgisi, ‹rar› a robi, ‹înv. și reg.› a bântui, ‹înv.› a necăji, a obidi, a obijdui, a sili, a supăra, a tiranisi, a tirăni, ‹fig.› a apăsa, a despuia, a mulge, a stoarce, a suge, ‹fig.; pop.› a mânca, ‹fig.; reg.› a stoci, ‹fig.; înv.› a călca. *Tiranul își vitregește propriul popor.* **II** (*compl. indică oameni; cu determ. introduse prin prep. „de", care indică drepturi, titluri, ranguri, bunuri etc.*) a frustra, a lipsi, a priva, ‹înv.› a slăbi, ‹grec.; înv.› a se estirisi, ‹fig.› a dezbrăca, a dezmoșteni, a văduvi. *I-a vitregit pe urmași de averea strămbunilor.*

vitregíe s.f. **1** animalitate, atrocitate, barbarie, bestialitate, brutalitate, cruditate, cruzime, ferocitate, hainie, inclemență, neîndurare, neomenie, răutate, sălbăticie, tiranie, violență, ‹rar› inumanitate, nemilă, nemilostivire, ‹înv. și pop.› năsilnicie, neomenire, ‹pop.› câinie, câinoșenie, câinoșie, ‹reg.› nieredbă, ‹înv.› crâncenie, crudătate, crudelitate, cruzie, cumpliciune, cumplire, fără-de-omenie, fără-omenire, feroșie, grozăvie, răiciune, sălbăticime, sălbăticire, sălbăticiune, sirepie, varvarie, varvarlâc, vitregime, vitregitate, vrăjmășie, ‹fig.› asprime, duritate. *Unele popoare antice erau cunoscute pentru vitregia lor.* **2** adversitate, dușmănie, ostilitate, potrivnicie, vrăjmășie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Tinerii soți nu se înțelegeau din cauza vitregiei dintre părinții lor.*

vitregíme s.f. (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie.

vitregít, -ă adj., s.m. **1** adj. (*despre oameni*) asuprit, năpăstuit, nedreptățit, oropsit, persecutat, urgisit, ‹pop.› obidit, ‹înv.› osândit, strâmbătățit. *Copiii vitregiți au devieri de comportament.* **2** adj., s.m., s.f. asuprit, exploatat, împilat, năpăstuit, oprimat, oropsit, persecutat, prigonit, robit, urgisit, ‹pop.› obidit, silnicit, ‹înv.› obijduit, ‹fig.› apăsat[2], despuiat. *Poporul vitregit s-a ridicat contra tiranului.*

vitregitáte s.f. (*înv.*) **1** v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie. **2** v. Adversitate. Dușmănie. Ostilitate. Potrivnicie. Vitregie. Vrăjmășie.

vitrén s.n. (*chim.*) vitrit. *Vitrenul este componentul macroscopic principal al cărbunilor minerali.*

vitrián, -ă adj. hialin, hialoid, sticlos, vitrificat, vitros, ‹reg.› uiegos. *Tapetul de pe pereții casei are aspect vitrian.*

vitricél s.n. (*med., med. vet.; reg.*) = vintricel[1].

vitrificáre s.f. (*tehn.*) vitrificație. *În procesul de vitrificare, un silicat sau un amestec de silicați devine o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare.*

vitrificát, -ă adj. hialin, hialoid, sticlos, vitrian, vitros, ‹reg.› uiegos. *Tapetul de pe pereții casei are aspect v itrificat.*

vitrificáție s.f. (*tehn.*) vitrificare.

vitrínă s.f. galantar. *Ajunsă în fața vitrinei cu preparate din carne, nu se putea hotărî ce să cumpere.*

vitrínic s.m. (*bot.; reg.*) v. Iarba-ciutei (v. *iarbă*) (*Doronicum austriacum*).

vitriól s.n. (*chim.*) **1** acid sulfuric, ‹înv.› acrime de vitriol, acrime sulfurică, spirt de pucioasă, ulei de vitriol (v. *ulei*[1]), unt de vitriol. *Vitriolul dizolvă substanțele organice.* **2** (*chim.; reg.*) v. Gaz[1]. Petrol lampant. **3** (*chim.; înv.*) ***vitriol alb*** v. Sulfat de zinc; ***vitriol de fier*** = ***vitriol feros*** = ***vitriol verde*** v. Calaican. Melanterit. Sulfat de fier. Sulfat feros. **4** (*mineral.; înv.*) ***vitriol albastru*** = ***vitriol de aramă*** = ***vitriol vânăt*** v. Calcantit. Sulfat de cupru.

vitrioláj s.n. (*rar*) v. Vitriolare.

vitriolánt, -ă adj. fig. **1** (*despre oameni, despre modul lor de exprimare etc.*) cinic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, coroziv, incisiv, înțepător, mușcător pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător.. *Este un pamfletar vitriolant, dar foarte talentat.* **2** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) acerb, acrimonios, batjocoritor, cinic, sarcastic, sardonic, satiric, ‹fig.› acid, caustic, coroziv, ghimpos, incisiv, mușcător, săgetător, sec, urzicător, usturător, ‹fig.; livr.› mordace, ‹fig.; rar› îmbolditor, ‹fig.; pop.› înghimpător, înghimpos, ‹fig.; reg.› usturat, ‹fig.; înv.› pungaci[2]. *Caricaturile sale sunt pline de aluzii vitriolante.* **3** (*despre caracterul unor lucrări, compoziții etc.*) epigramatic, epigramistic, sarcastic, satiric, ‹fig.› biciuitor, caustic, incisiv, înțepător, mușcător, pișcător, șfichiuitor, tăios, usturător. *Cronica teatrală este vitriolantă.*

vitriolăre s.f. ‹rar› vitriolaj. *L-a desfigurat prin vitriolare, aruncându-i acid sulfuric în față.*

vitrít s.n. (*chim.*) vitren.

vitrós, -oásă adj. hialin, hialoid, sticlos, vitrian, vitrificat, ‹reg.› uiegos. *Tapetul de pe pereții casei are aspect vitros.*

vitrozitáte s.f. sticlozitate. *Vitrozitatea rocilor vulcanice poate fi observată cu ușurință.*

vítru[1] s.n. (*înv.*) v. Sticlă.

vítru[2] s.n. (*constr.; fran.*) v. Fereastră. Geam.

vituperá vb. I. **1** tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) bârfi, a (se) blama, a (se) calomnia, a cleveti, a (se) defăima, a (se) denigra, a detracta, a (se) discredita, a infama, a (se) ponegri, a șopti, ‹înv. și pop.› a (se) ocărî, ‹pop. și fam.› a fețeli, a huli, a (se) povesti, ‹pop.› a (se) năpăstui, ‹fam.› a asupri, ‹înv. și reg.› a șopoti, ‹reg.› a dihuli, a fești, a (se) îmbârfi, a pedepsi, a (se) publica, ‹înv.› a (se) balamuți, a descuviința, a detrage, a îngloti, a limbuți, a (se) măscări[1], a (se) mozaviri, a pișpăi, a (se) pohlibui, a (se) ponosi, a (se) ponoslui, a (se) prilesti, a vilipenda, a vrevi, ‹peior.› a (se) critica, ‹fig.› a pecetlui, a (se) sfâșia, a ștampila, ‹fig.; pop.› a (se) îngăla, ‹fig.; fam.› a (se) bâzâi, a (se) forfeca, a (se) încondeia, a (se) înnegri, a (se) mâli, ‹fig.; reg.› a (se) otrăvi. *Toată ziua stau pe la colțuri și-și vituperează vecinii. După ruptură, încep să se vitupereze.* **2** tr. (*compl. indică oameni sau fapte, acțiuni,*

atitudini ale lor) a abzice, a blama, a condamna, a dezaproba, a dezavua, a proscrie, a reproba, a respinge, a sancționa, a stigmatiza, ‹pop.› a osândi, ‹înv. și reg.› a înfrunta, ‹înv.› a descuviința, a mustra, a protesta, ‹latin.; înv.› a reprehenda, ‹fig.› a înfiera, a pecetlui, a ștampila, a veșteji. *A fost vituperat de colectivitatea sa pentru ceea ce a făcut.*

vituperáre s.f. **1** bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperație, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pără, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia vituperarea și invidia.* **2** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperație, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare. *A meritat vituperarea colegilor pentru ceea ce a făcut.*

vituperatív, -ă adj. **1** (*despre afirmații, vorbe, manifestări etc. ale oamenilor*) bârfitor, calomniator, calomnios, clevetitor, defăimător, denigrant, denigrator, ponegritor, ‹pop.› prost, ‹fam.› cancanier, ‹înv.› mozavirnic, ‹fig.; înv.› sprințar. *Afirmația ei este vituperativă.* **2** (*mai ales despre manifestări ale oamenilor*) dezaprobator, neaprobator, reprobator, ‹rar› reprobativ. *Îi face un semn vituperativ din cap.*

vituperáție s.f. **1** bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vorbă, vorbă de rău, vorbă rea, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› feștelire, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pără, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3],ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucție, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc. înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. **2** blam, blamare, condamnare, dezaprobare, dezavuare, neaprobare, oprobriu, reprobare, respingere, sancționare, stigmatizare, vituperare, ‹livr.› reprehensiune, ‹rar› reprobațiune, ‹pop.› osândire, ‹înv. și reg.› osândă, ‹înv.› dezaprobație, notă, prihană, ‹fig.› înfierare, veștejire, ‹fig.; rar› ostracizare.

vitúță s.f. (*reg.*) v. Vitișoară.

víță s.f. **I 1** (*bot.; și **viță-de-vie***) *Vitis vinifera*; vie, ‹reg.› acrid, coarnă, iojdă, loază, mladă-de-struguri, mladă-de-vie, poamă, ‹înv.› vin. **2** (*bot.*) ***viță-americană*** = ***viță-de-Canada*** = ***viță-sălbatică*** = ***viță-sălbatică-americană*** = *Parthenocissus quinquefolia*; iederă-cu-cinci-foi, ‹pop.› viță-puturoasă, ‹reg.› rug, vie-sălbatică; ***viță-Berlandier*** = *Vitis berlandieri*; ‹reg.› crăiasă, viță-albă; ***viță-de-Canada*** = *Parthenocissus tricuspidata*; viță-japoneză, viță-sălbatică; ***viță-japoneză*** = *Parthenocissus tricuspidata*; viță-de-Canada, viță-sălbatică; ***viță-sălbatică*** = **a** *Parthenocissus tricuspidata*; viță-de-Canada, viță-japoneză; **b** (*și **viță-de-pădure**, **viță-de-vie-sălbatică***) *Vitis silvestris*; lăuruscă, ‹reg.› aguridar, struguri-sălbatici (v. *strugure*), vie-sălbatică, viță-păsărească; **c** (*și **viță-de-vie-sălbatică**, **viță-Izabela***) *Vitis labrusca*; ‹reg.› lăuruscă, vie-sălbatică; (*pop.*) ***viță-puturoasă*** v. Iederă-cu-cinci-foi. Viță-americană. Viță-de-Canada. Viță-sălbatică. Viță-sălbatică-americană (*Parthenocissus quinquefolia*); (*reg.*) ***viță-albă*** v. Viță-Berlandier (*Vitis berlandieri*); ***viță-păsărească*** v. Lăuruscă. Viță-de-pădure. Viță-de-vie-sălbatică. Viță-sălbatică (*Vitis silvestris*). **3** (*bot.*) ***viță-albă*** = **a** *Clematis vitalba*; curpen, ‹reg.› archit, luminoasă (v. *luminos*), vițișoară; **b** (*reg.*) v. Clematită. Luminoasă (v. *luminos*) (*Clematis recta*); **c** (*înv.*) v. Împărăteasă. Mutătoare (*Bryonia alba*); ***viță-de-hamei*** v. Hamei (*Humulus lupulus*); ***viță-neagră*** v. Fluierătoare (v. *fluierător*) (*Tamus communis*); (*art.*) ***vița-corcilor*** = ***vița-evreilor*** = ***vița-evreului*** v. **a** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum dulcamara*); **b** Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*). **4** (*bot.*) coardă. *Butucul de vie are multe vițe.* **5** (*bot.*) curpen, vrej, ‹reg.› beldie, covrag, funie, loază, rug. *Vițele viei se încolăcesc de araci.* **6** (*bot., hort.; înv. și reg.; și **viță-cu-rădăcină**, **viță-de-rădăcină***) v. Marcotă. **II** (*p. anal.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Frânghie. Funie. **2** (*înv. și pop.*) v. Sfoară. **3** (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Șuviță. **4** (*anat.; reg.*) v. Vână. Venă. **5** (*geol.; reg.*) v. Pânză. Vână. **III** fig. **1** neam, seminție, spiță, ‹fig.; înv.› tulpină. *A păstrat ca însemne tainice de viță părul blond și ochii albaștri. În acest port dunărean trăiau toate vițele de oameni.* **2** familie, neam, ‹fig.› os. *Este din vița lui Iorga. La onomastică i-a venit în vizită toată vița.* **3** descendență, filiație, succesiune, ‹fig.› linie. *A stabilit vița corectă a ilustrei sale familii.* **4** coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, vlăstar, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este viță a unei cunoscute familii princiare.* **5** naționalitate. *Românii și-au păstrat vița în toate împrejurările vitrege prin care au trecut.* **6** neam, popor, ‹fig.; înv. și pop.› răsad. *Vița românească este de origine latină.* **7** (*biol.; pop.*) v. Rasă[1]. Sânge. **8** (*antrop.; înv.*) v. Rasă[1].

viteá s.f. (*zool.*) vitică. *Are două vițele de vânzare.*

vițél s.m. (*zool.*) **1** junc, mânzat, ‹reg.› bic, tuluc, turmac. *Țapul s-a făcut mare cât un viței.* **2** ***viței-de-mare*** v. **a** (*pop.*) Focă (*Phoca vitulina*); **b** (*reg.*) Cal-de-mare. Morsă (*Odobaenus rosmarus*).

vițelár s.m. **I** (*bot.*) *Anthoxanthum odoratum*; ‹reg.› iarba-fânului (v. *iarbă*), iarbă-mirositoare, paiangină, pălciană, părangină. **II** (*zool.; reg.*) **1** v. Mormoloc. **2** v. Lătăuș (*Gammarus pulex*).

vițeláș s.m. (*zool.; reg.*) v. Vițeluș.

vițelăríță s.f. (*zool.; reg.*) v. Mormoloc.

vițelúcă s.f. (*zool.; reg.*) v. Vițeluță (v. *viteluș*).

vițelúș, -ă s.m., s.f. (*zool.*) ‹reg.› vițelaș, vițelucă, vițelușcă, vițeluț.

vițelúșcă s.f. (*zool.; reg.*) v. Vițeluță (v. *viteluș*).

vițelúț, -ă s.m., s.f. (*zool.; reg.*) v. Vițeluș.

vițícă s.f. (*zool.*) vițea.

vițíi vb. IV. intr. (*reg.; despre porci*) v. Grohăi. Guița.

vițiít s.n. (*reg.*) v. Grohăit. Grohăitură. Guițare. Guițat. Guițătură.

vițión s.n. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Șuviță.

vițișoáră s.f. (*bot.; reg.*) v. Curpen. Viță-albă (*Clematis vitalba*).

vițós, -oásă adj. (*pop.; despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea*) v. Lățos. Lânos. Mițos. Păros.

viu, víe adj., s.m., s.f., s.n. **A** adj. **I 1** (*în opoz. cu „mort”; despre ființe, organisme etc.; adesea în corelație cu „întreg”, „nevătămat”*) ‹astăzi rar› viețuitor, ‹înv. și pop.› trăitor, ‹înv.› vivant, ‹fig.; fam.› întreg. *Deși toți credeau că a murit în accidentul de tren, el a fost găsit de salvatori viu și nevătămat. După ce este prins, peștele se poate păstra viu câteva ore.* **2** (*în opoz. cu „mort”; despre oameni*) însuflețit, ‹înv.› organizat. *După căzătura de la etaj, tânărul este încă viu.* **3** (*în opoz. cu „veștejit”, „uscat”; despre plante, arbori, vegetație*) ‹pop.› verde. *Se bucură că cireșul, după iarna grea, este viu.* **4** (*exprimă permanența unui lucru, a unei stări, a unei acțiuni, a unei situații, a unui sentiment, a unei personalități etc.; adesea prin exager. sau poetic*) etern, nemuritor, nepieritor, nesfârșit[2], neuitat, perpetuu, veșnic, ‹livr.› inamisibil, sempitern, ‹rar› imortal, imperisabil, ‹înv.› neapus, nesăvârșit, pururelnic, ‹fran.› sempiternel, ‹fig.› nestins, ‹fig.; înv.› neputred, nestricat, nestricăcios, neveșted, neveștejit, neveștezicios. *Personajele lui Caragiale rămân modele vii pentru scriitori.* **5** actual, ‹fig.› proaspăt. *Amintirea învățătoarei este încă vie în memoria ei.* **6** (*med., med. vet.; despre răni, plăgi*) deschis, necicatrizat, netămăduit, nevindecat, sângerând. *Deși tratată, rana rămâne încă vie.* **II** (*indică intensitatea; adesea fig.*) **1** (*despre lumină sau despre surse de lumină*) eclatant, fervid, intens, mare[1], puternic, strălucitor, tare, ‹înv.› lucitor. *Lumina lămpii este prea vie pentru această cameră.* **2** (*despre culori, nuanțe*) intens, strălucitor, ‹rar› sincer, ‹înv.› strălucit, vioi, ‹fig.› aprins[2], incendiar, împurpurat, ‹fig.; rar› luminat[2]. *În casă sunt covoare țesute în culori vii.* **3** (*despre culori, nuanțe*) criant, dezagreabil, intens, izbitor, puternic, strident, tare, țipător, violent, ‹fig.› aprins[2], bătător la ochi, congestionat, ‹fig.; fam.› strigător. *Pereții camerelor sunt zugrăviți în nuanțe vii.* **4** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) chinuitor, intens, mare[1], năprasnic, pu-

ternic, violent, ‹livr.› terebrant, ‹înv.› zbuciumător, ‹fran.› mortifiant, ‹fig.› arzător, ascuțit[2], săgetător, sfredelitor, străpungător, subțire. *Simte un junghi viu în inimă.* **5** (*despre dureri, suferințe sufletești etc.*) acut, adânc, imens, intens, mare[1], pătrunzător, profund, puternic, violent, ‹livr.› terebrant, ‹pop. și fam.› iute, ‹fig.› ascuțit[2], săgetător, subțire. *Decepția i-a provocat o durere vie.* **6** (*despre stări fiziologice sau psihice, sentimente etc. ale oamenilor*) adânc, intens, mare[1], profund, puternic. *Expoziția i-a produs o emoție vie.* **7** (*despre sentimente, senzații, dorințe etc.*) intens, nemaipomenit, nemăsurat, pasionat, pătimaș, puternic, sălbatic, ‹înv. și pop.› vioi, ‹fam.› strașnic, ‹fig.› aprins[2], arzător, fierbinte, înflăcărat, înfocat, păgân. *Nutrește pentru ea o iubire vie.* **8** (*muz.; despre ritmul unor compoziții muzicale*) însuflețit, vioi, vivace. *Finalul simfoniei a fost interpretat într-un tempo viu.* **9** (*despre sunete*) intens, puternic, răsunător, sonor, zgomotos, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul viu al torentului dezlănțuit.* **10** (*despre mirosuri*) intens, pătrunzător, penetrant, puternic, tare, ‹înv.› străbătător, ‹fig.› ascuțit[2], ‹fig.; fam.› trăsnitor. *Deodorantul are un miros viu de levănțică.* **11** (*despre acțiuni, manifestări ale oamenilor*) intens, încordat, însuflețit, ‹fig.› febril. *S-a obișnuit cu un ritm viu de viață.* **12** (*despre convorbiri, conversații etc.*) animat, însuflețit, ‹fig.› vivant. *Între ei a fost o discuție vie.* **13** (*despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) activ, continuu, neîntrerupt, statornic, susținut, ‹rar› nediminuat, nemicșorat, neslăbit, ‹înv.› nepregetat, nepregetător. *Se duce o luptă vie împotriva fumatului.* **14** (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) evocativ, evocator, expresiv, nuanțat, pitoresc, plastic, pregnant, semnificativ, sugestiv, ‹rar› evocant, ‹înv.› semnificant, ‹fig.› colorat[2], mlădios, ‹fig.; fam.› vorbăreț, ‹fig.; înv. și reg.› vorbareț. *Limbajul acestei scrieri este viu. Folosește metafore vii.* **15** (*despre aplauze*) ‹fig.› călduros. *Jocul actriței a fost răsplătit cu aplauze vii.* **16** (*despre evenimente, întâmplări, mărturii etc.*) adevărat, aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil, ‹înv.› adeverit, ver. *Descoperirile arheologice sunt mărturii vii ale existenței dacilor în această zonă a țării.* **17** (*rar; despre băuturi*) v. Concentrat. Vârtos. Tare. **18** (*în opoz. cu „tulbure”; înv. și pop.; despre lichide, fluide vâscoase, cursuri sau acumulări de apă etc.*) v. Clar. Cristalin. Curat. Limpede. Netulburat. Pur[2]. Transparent. **19** (*în opoz. cu „întunecat”, „cețos”, „noros”; înv. și pop.; despre cer, zare, atmosferă etc.*) v. Albastru. Clar. Curat. Înseninat. Limpede. Pur[2]. Senin. Străveziu. **20** (*înv. și pop.; despre foc, corpuri combustibile etc.*) v. Aprins[2]. Arzând. Încins[2]. **21** (*în opoz. cu „închis”, „stătut”, „viciat”; poetic; despre aer, atmosferă*) v. Bun. Curat. Nealterat. Nepoluat. Nestricat. Nevătămător. Neviciat. Oxigenat. Ozonat. Ozonizat. Proaspăt. Pur[2]. Purificat. Salubru. Sănătos. Tare. **22** (*în opoz. cu „răgușit”, „voalat”; poetic; despre sunete, voce*) v. Clar. Limpede. Nealterat. Pur[2]. **III 1** (*despre privire, ochi*) jucăuș, neastâmpărat, vioi. *Are o privire veselă și vie.* **2** (*despre privire, ochi*) ager, atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător, penetrabil, penetrant, scotocitor, scrutător, ‹rar› puternic, ‹înv.› țintеș, ‹fig.› acvilin, coroziv, întrebător, săgetător, scormonitor, sfredelitor, străbătător, străpungător, tăios, ‹fig.; rar› împungător, senin, ‹fig.; pop.› scurmător. *Nimic nu scapă privirii vii a căpitanului de vas.* **3** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, vivace, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. *Este foarte apreciat pentru spiritul său viu.* **4** (*despre imaginație*) ‹fig.› înflăcărată (v. *înflăcărat*). *Scriitorul este înzestrat cu o imaginație vie.* **IV 1** (*pop.; despre corpuri lichide sau gazoase*) v. Curgător. Fluid. **2** (*înv.; despre apa potabilă*) v. Proaspăt. Rece. **V** (*gram.; rar; despre afixe*) v. Productiv. **B 1** s.m., s.f. (*art., la pl. vii; înv.*) v. Lume. Omenire. Seminția omenească (v. *semințe*). Umanitate. Univers. **2** s.n. (*cu sens temporal; reg.*) v. Miez. Mijloc. Putere. Toi[2].

viuléț, -eáță adj. (*pop.*) ‹pop.› viuliță, viuț.

viulíță adj. f. (*pop.*) ‹pop.› viuleață (v. *viuleț*), viuță (v. *viuț*).

viúț, -ă adj. (*pop.*) ‹pop.› viuleț, viuliță.

viúță s.f. (*reg.*) v. Viișoară.

viváce adj. invar., adv. **I** adj. **1** (*muz.; despre ritmul unor compoziții muzicale*) însuflețit, vioi, viu. **2** (*despre ființe, mai ales despre oameni*) ager, agil, iute, repede, sprinten, ușor[2], vioi, zglobiu, ‹pop. și fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteț, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deși în vârstă, este încă vivace în mișcări.* **3** (*despre oameni sau despre spiritul, intelectul lor*) ager, clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, penetrant, perspicace, sagace, scormonitor, scrutător, subtil, viu, ‹fig.› argut, ascuțit[2], fulgurant, sfredelitor, străbătător, subțire, vioi. **II** adj. **1** (*în opoz. cu „anual”; bot.; despre plante, mai ales despre plantele erbacee de cultură sau despre părți ale lor*) multianual, peren, plurienal, ‹rar› perenant, perenic, pleiociclic, ‹înv.› perenal. *Plantele vivace trăiesc și rodesc mai mulți ani.* **2** (*astăzi rar; despre ființe*) ‹înv.› viețual, viețuielnic. *Ființele vivace trăiesc mult timp.* **3** (*în opoz. cu „temporar”, „trecător”; astăzi rar*) v. Durabil. Peren. Persistent. Rezistent. Stăruitor. Trainic. **III** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** spiritoso. **2** vivo.

vivacitáte s.f. **I 1** (*muz.*) însuflețire, vioiciune. *Finalul simfoniei a entuziasmat spectatorii prin vivacitatea tempoului.* **2** dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vlagă, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Vivacitatea i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o vivacitate inepuizabilă.* **3** agerime, agilitate, iuțeală, repeziciune, sprinteneală, suplețe, ușurință, vioiciune, ‹rar› alertețe, alertitate, ‹reg.› schităcie, ‹înv.› agerie, sprintenie, sprintinătate. *A reușit să prindă mingea cu mare vivacitate.* **4** (*rar*) v. Animație. Antren. Însuflețire. Vervă. Vioiciune. **5** (*rar*) v. Impetuozitate. Înfocare. Vehemență. Violență. **II** acuitate, agerime, clarviziune, pătrundere, penetranță, penetrație, perspicacitate, sagacitate, subtilitate, vivacitate, ‹fam.› schepsis, ‹fig.› ascuțime, ‹fig.; înv.› străbatere. *Vivacitatea gândirii acestui filosof antic uimește și astăzi.*

vivánt, -ă adj. **1** (*înv.; despre ființe, organisme etc.*) v. Viu. **2** fig. (*despre convorbiri, conversații etc.*) animat, însuflețit, viu.

vívat interj., s.n. **I** interj. (*exprimă entuziasm, însuflețire etc.*) trăiască!, ura[1]! *„Vivat!” strigă mulțimea adunată în piața orașului, în momentul în care regele apare în balcon.* **II** s.n. (*rar*) **1** v. Aclamații. Osanale (v. *osana*). Ovații. Urale (v. *ura[1]*). **2** v. Toast.

viveur [vi'vœr] s.m. (*fran.*) ‹fran.› bon viveur. *Viveurul duce o viață plină de distracții, de aventuri.*

vivifiánt, -ă adj. (*livr.*) v. Însuflețitor. Înviorător. Revigorant. Revigorator. Revitalizant.

vivifíc, -ă adj. (*înv.*) v. Însuflețitor. Înviorător. Revigorant. Revigorator. Revitalizant.

vivifícă vb. I. tr. fig. (*livr.*) **1** (*compl. indică oameni, manifestări, acțiuni etc. ale lor ori atmosfera, ambianța*) v. Anima. Aprinde. Dezmorți. Electriza. Încinge[1]. Înfierbânta. Înflăcăra. Însuflеți. Învia. Înviora. **2** (*compl. indică activități, procese etc.*) v. Activa. Activiza. Anima. Dinamiza. Intensifica. Însuflеți. Înviora. Reînvia. Stimula.

vivificáre s.f. (*livr.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Fortificare. Îndreptare. Înfiripare. Întărire. Întremare. Învigorare. Înzdrăvenire. Reconfort. Reconfortare. Refacere. Restabilire. Tonificare. Tonifiere. **2** fig. v. Animare. Electrizare. Înflăcărare. Însuflețire. Înviorare.

vivificát, -ă adj. fig. (*livr.; despre atmosferă, ambianță*) v. Animat. Electrizat. Înflăcărat. Însuflețit. Înviorat. Trepidant.

vivificatór, -oáre adj. (*înv.*) v. Însuflețitor. Înviorător. Revigorant. Revigorator. Revitalizant.

vivificáție s.f. (*med., med. vet.; livr.*) v. Fortificare. Îndreptare. Înfiripare. Întărire. Întremare. Învigorare. Înzdrăvenire. Reconfort. Reconfortare. Refacere. Restabilire. Tonificare. Tonifiere.

vívo adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) vivace.

vizá[1] vb. I. tr. (*jur.; compl. indică acte, copii, documente etc.*) ‹înv. și reg.› a vidima. *Și-a vizat pașaportul înainte de a pleca în America.*

vizá[2] vb. I. tr. **1** (*compl. indică ființe, obiecte etc.*) a ochi[2], a ținti, ‹rar› a aținti, ‹pop.› a chiti[2], ‹reg.› a aținta, a țelălui, a țeli, a țelui, ‹înv.› a chiorî, a însemna, a picni, a ținti.

Ridică încet puşca, vizează îndelung ţinta şi trage. **2** a se raporta, a se referi. *Dezvăluirile din ziar vizează onorabilitatea familiei vedetei. Măsurile luate vizează privilegiile politicienilor.* **3** a se aplica, a interesa, a privi, a se referi, ‹înv.› a se raporta. *Această observaţie vizează lingvistică.* **4** a dori, a jindui, a năzui, a pofti, a pretinde, a râvni, a tinde, a urmări, a visa, ‹rar› a stărui, ‹înv. şi reg.› a năsli, ‹reg.› a bărăni, a năduli, ‹înv.› a ambiţiona, a bate, a jelui, a nădăjdui, a privi, ‹fran.› a concerne, ‹fig.› a aspira, a aţinti, a ţinti, ‹fig.; livr.› a conflua, ‹fig.; rar› a se elansa, ‹fig.; reg.› a aţinta, ‹fig.; înv.› a rezema. *E modest, nu vizează onoruri. Vizează să exceleze în artele plastice.*

vizáre s.f. ochire, ochit[1], ţintire, ‹reg.› chiteală[2]. *Vizarea obiectivului, înainte de a trage, nu este o problemă pentru un militar experimentat ca el.*

vizát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe, obiecte etc.*) ochit[2], ţintit, ‹pop.› chitit[2]. *Obiectivul vizat a fost doborât.* **2** dorit, jinduit, râvnit, urmărit[2], visat, ‹înv. şi pop.› poftit[2]. *Şi-a atins scopul vizat.*

vizaví adv. (*local*) ‹reg.› pedri, sembe. *Prietena lui stă vizavi. Merge vizavi, la magazin.*

vízã[1] s.f. *viză de mutare* = mutaţie. *Şi-a făcut viza de mutare de flotant la poliţie.*

vízã[2] s.f. (*iht.; rar*) **1** v. Morun (*Huso huso*). **2** *viză-galbenă* v. Şip[1] (*Acipenser sturio*).

vizétă s.f. **1** vizieră, vizor, ‹rar› spion. *Înainte de a deschide cuiva uşa de la intrare se uită pe vizetă.* **2** (*tehn.; rar*) v. Vizieră. Vizieră de protecţie.

vizetleán, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Făţarnic. Ipocrit. Machiavelic. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Şiret[3]. Viclean.

vizíbil, -ă adj., adv. **I** adj. **1** văzut[2], ‹înv. şi reg.› vederos. *Dimineaţa, câmpia este învăluită de o ceaţă abia vizibilă.* **2** (*despre senzaţii, percepţii, fenomene etc.*) sensibil. *Poetul încearcă să aducă în opera sa întregul univers vizibil. Vrea să pătrundă cu mintea dincolo de realitatea vizibilă.* **3** (*despre acţiuni, stări, situaţii etc.*) clar, evident, flagrant, incontestabil, indiscutabil, izbitor, înverderat, limpede, manifest, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, pregnant, reliefant, vădit, ‹livr.› obvios, ‹rar› direct, ostensibil, ‹fig.› marcat[2], străveziu. *Dă semne vizibile de oboseală. Starea proastă a sănătăţii lui era vizibilă.* **4** (*în opoz. cu „ascuns”, „invizibil”; despre senzaţii, sentimente, stări sufleteşti, atitudini etc. ale oamenilor*) clar, deslușit, evident, fățiș, limpede, manifest, vădit, ‹rar› aparent, ‹înv.› lămurit, vegheat[2], ‹fig.› conturat. *Supărarea lui este vizibilă. Afişează o bucurie vizibilă că afacerile îi merg bine.* **II** adj. (*adesea fig.*) **1** accentuat, evident, pronunţat, reliefat, ‹fig.› îngroşat, marcat[2]. *Vorbeşte cu o vizibilă pronunţie ardelenească.* **2** (*despre stări, situaţii etc.*) apreciabil, categoric, considerabil, evident, important, însemnat, mare[1], perceptibil, semnificativ, sensibil, simţitor, vădit. *Influenţa mediului asupra pictorului este vizibilă.* **3** (*despre afirmaţii, idei, teorii, opinii etc. ale oamenilor*) clar, evident, incontestabil, indiscutabil, indubitabil, limpede, necontestabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, sigur, solid, vădit, ‹rar› direct, ‹fig.› palpabil. *Declaraţiile martorilor au fost vizibile pentru judecători în luarea deciziei finale.* **III** adv. (*modal*) **1** apreciabil, considerabil, mult, semnificativ, serios, simţitor, substanţial, vădit, ‹rar› substanţialmente. *Neologismele contribuie vizibil la îmbogăţirea limbii.* **2** vădit. *Este vizibil furios. Copilul era vizibil ruşinat de ceea ce făcuse.*

vizibilitáte s.f. vedere. *Vizibilitatea pe autostradă este redusă din cauza ploii torenţiale.*

viziéră s.f. **1** cozoroc, ‹rar› vizor, ‹reg.› limburuş, obadă, şild, şimledăr, şirm, ‹reg.; glum.› streaşină. *Îşi duce mâna, în formă de salut, la viziera şepcii.* **2** vizetă, vizor, ‹rar› spion. *Înainte de a deschide cuiva uşa de la intrare se uită pe vizieră.* **3** (*tehn.; şi vizieră de protecţie*) ‹rar› vizetă. *Viziera este un ecran transparent, fixat într-un cadru metalic, care protejează ochii de radiaţii termice şi luminoase puternice, de scântei, de lichide etc.*

vizigót, -ă adj. ‹înv.› vizigoticesc. *Regele vizigot Alaric a asediat Roma în anul 410.*

vizigoticésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Vizigot.

vizioná vb. I. tr. (*compl. indică filme, spectacole etc.*) a privi, a urmări, a vedea. *Au fost invitaţi să vizioneze spectacolul în avanpremieră.*

vizionár, -ă adj. **1** premonitoriu, prevestitor, profetic, sibilic, sibilin, sibilinic, vaticinant, vaticinar, ‹înv.› menitor, profetesc. *Întâmplarea din acea noapte a fost un avertisment vizionar. Vorbele bătrânului vraci aveau o gravitate vizionară.* **2** (*despre oameni*) ‹fig.› iluminat[2]. *Da Vinci a fost un spirit vizionar.* **3** (*rar*) v. Fictiv. Halucinat. Imaginar. Imaginat. Ireal. Închipuit. Născocit. Nereal. Plăsmuit. Scornit. **4** (*rar; despre cuvinte, gânduri, argumente, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Amăgitor. Aparent. Deluzoriu. Iluzoriu. Înşelător. Neadevărat. Specios.

vizír s.m. **1** (*art.; în Imperiul Otoman*) *vizirul cel mare* = mare-vizir (v. *mare*[1]). *Vizirul cel mare era prim-sfetnic al sultanului, având însărcinări corespunzătoare acelora ale unui prim-ministru.* **2** (*în j. de copii cu arşice; reg.*) ‹reg.› armaş, sici. *Vizirul este poziţia arşicului când cade pe muchie.*

vizirát s.n. (*în Imperiul Otoman*) ‹înv.› vezaret, vizirie, vizirlâc. *Sinan-paşa a fost îndepărtat din vizirat în timpul sultanului Mohamed al III-lea.*

vizirésc, -eáscă adj. ‹înv.› vizirial. *Actele erau însemnate cu sigiliu viziresc. Noul sultan l-a numit în funcţia vizirească.*

viziriál, -ă adj. (*înv.*) v. Viziresc.

viziríe s.f. (*în Imperiul Otoman; înv.*) v. Vizirat.

vizirlâc s.n. (*în Imperiul Otoman; înv.*) v. Vizirat.

vizitá vb. I. **1** tr., refl. (recipr.) (*compl. sau sub. indică oameni*) a se duce[2], a merge, a (se) vedea, ‹rar› a frecventa. *În fiecare sâmbătă o vizitează pe mătuşa ei.* **2** tr. (*compl. indică locuri, ţări, aşezări, obiective turistice etc.*) a merge, a vedea, ‹pop.› a cerca, a cerceta, ‹reg.› a petrece, ‹înv.› a socoti. *Îi place să viziteze muzee. În concediu a vizitat câteva capitale europene.* **3** tr. (*înv.*) v. Frecventa. Urma.

vizitáre s.f. vizită, ‹înv.› vizitaţie. *Ajunşi în Paris, primul obiectiv a fost vizitarea catedralei Notre-dame. După vizitarea câtorva obiective turistice, copilul s-a plictisit.*

vizitát, -ă adj. (*rar*) v. Frecventat.

vizitatór, -oáre s.m., s.f. **1** (*la spital, închisoare etc.*) ‹rar› musafir. *Deţinutului i s-a anunţat venirea unui vizitator.* **2** (*rar*) v. Invitat. Musafir. Oaspete. **3** (*înv.*) v. Controlor. **4** (*înv.*) v. Inspector.

vizitáţie s.f. **1** (*milit.; reg.*) v. Recrutare. **2** (*înv.*) v. Vizitare. Vizită.

vízită s.f. **I 1** (*constr. cu vb. „a se duce”, „a veni” şi precedat mai ales de prep. „în”*) ‹rar› ospeţie, ‹înv. şi reg.› vedere, ‹turc.; înv.› musaferea, musafirlâc, ‹înv.› cercetare, mergere. *Se duc în vizită la naşii lor. Vizita părinţilor a fost scurtă. Este foarte ocupat şi nu are timp de vizite.* **2** (*med., med. vet.; şi vizită medicală*) control, control medical. *Şi-a făcut vizita medicală anuală.* **3** vizitare, ‹înv.› vizitaţie. **II** (*înv.*) v. Invitat. Musafir. Oaspete.

vizitíu s.m. **1** birjar, surugiu, ‹înv. şi pop.› droşcar, ‹înv. şi reg.› cocier, muscal[1], sechiraş, ‹reg.› cociaş, cociş, nopsamoş, ‹înv.› mânaş, poştalion, poştaş, veturin. *Vizitiul a plesnit caii cu biciul.* **2** (*art. Vizitiul; astron.; pop.; nm. pr.*) Cărucerul (v. *cărucer*), ‹reg.› Carul-lui-Dumnezeu (v. *car*[2]), Ocolul (v. *ocol*), Surugiul (v. *surugiu*), Trăsura (v. *trăsură*), Ţarcul (v. *ţarc*). *Vizitiul este situat în apropiere de constelaţia Gemenilor.*

viziúne s.f. **I 1** imagine, înfăţişare, reprezentare, ‹înv.› vedenie, ‹fig.› icoană, oglindă. *Are o viziune distinctă a derulării faptelor la care a fost martor.* **2** (*în credinţele religioase*) apariţie, arătare, revelaţie, vedenie, ‹înv.› arătat, uimire, vedere. *Viziunea Sfintei Parascheva în vis i-a creat o profundă linişte sufletească.* **3** chip, imagine, spectru, umbră, vedenie, vedere. *Este obsedat de viziunea morţii.* **II** (*concr.; mitol. pop.*) apariţie, arătare, duh, fantasmă, fantomă, nălucă, nălucire, năzărire, spectru, spirit, stafie, strigoaică[1], strigoi, umbră, vedenie, ‹înv. şi pop.› năluciturâ, năzăritură, ‹pop.› arătanie, iazmă, moroi, pricolici, strigă, turca, urcoi, urgoaică, vârcolac, ‹reg.› mânătură, momâiaţă, moroaică, moromeţ, moroniţă, mortăciune, motohaliţă, mozomaină, năhoadă, năzar, necurăţenie, pater, şişcoi, şteamătă (v. *şteamăt*), vâjă, vâlvă, vidmă, vigonie[2], ‹înv.› arătătură, larvă, părere, vedere, zare, ‹fig.; reg.› şurligaie. *Se crede că viziunile sunt spiritele oamenilor morţi, neiertaţi de păcate.* **III 1** concepţie, convingere, gând, idee, judecată, opinie, părere, principiu, vedere, ‹livr.› convicţiune, ‹latin.;

înv.› existimație, ‹fig.› optică, orientare. *Ea are altă viziune în legătură cu subiectul abordat.* **2** perspectivă[1], ‹livr.› priză. *Nu are o viziune clară asupra viitorului său.*

vizmertíc s.n. (*tehn.; reg.*) v. Nivelă cu apă.

vizór s.n. **1** vizetă, vizieră, ‹rar› spion. *Înainte de a deschide cuiva ușa de la intrare se uită pe vizor.* **2** (*rar*) v. Cozoroc. Vizieră. **3** (*la cai; reg.*) v. Ochelari.

vizuínă s.f. **I 1** bârlog, cuib, culcuș, sălaș, ‹înv. și pop.› peșteră, ‹reg.› bortă, cârtog, cobârlău, cotrog, covru, hârtop, mișină, pătul, scorciob, stăuină, ‹înv.› locuință, ogradă, vistier[2], ‹fig.› cuibar. *Vulpea și-a făcut o vizuină unde să-și crească puii.* **2** (*geomorf.; înv. și reg.*) v. Cavernă. Grotă. Peșteră. **II** fig. **1** ascunzătoare, ascunziș, cotlon, culcuș, tainiță, ‹fig.› cochilie, ‹fig.; înv.› cotitură. *Animalul s-a vârât într-o vizuină.* **2** (*constr. mai ales cu vb. „a cere", „a găsi", „a oferi", „a solicita"*) adăpost, azil, refugiu, scăpare, ‹fig.› liman, ‹fig.; înv.› peșteră. *A găsit în viața de la mănăstire o vizuină.* **3** adăpost, așezare, casă[1], cămin, domiciliu, locuință, sălaș, ‹fig.› bârlog, cuib, cuibar, culcuș, ‹fig.; livr.› penați, ‹fig.; înv. și pop.› ușă, ‹fig.; fam.› temei. *Cei doi soți doreau să aibă și ei o vizuină a lor.* **4** (*constr.*) cocioabă. *Stă într-o vizuină.*

vládnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „scund"; mai ales despre oameni*) v. Înalt. Lung. Mare[1]. **2** (*în opoz. cu „moale"; despre corpuri solide*) v. Dur. Rezistent. Solid. Tare. Tenace.

vlăgă s.f. dinamism, energie, forță, impetuozitate, potență, potențial, putere, robustețe, tărie, vigoare, vitalitate, vivacitate, ‹rar› năvălnicie, vârtoșenie, ‹înv. și pop.› vârtute, ‹pop.› vânjoșenie, vânjoșie, vârtoșie, voinicie, ‹înv. și reg.› țepenie, ‹reg.› arcalie, fede, mau, sfede, snagă, vânj, vlastă, zăreață, ‹înv.› sforță, tărime, vârtoșime, vlavie, ‹fig.› nerv, sevă, vână, viață, ‹fig.; fam.› os, ‹fig.; înv.› asprime. *Vlaga i-a slăbit odată cu înaintarea în vârstă. Tinerii au o vlagă inepuizabilă.*

vlah, vlahă s.m., adj. = valah.

vlástă s.f. **1** (*polit.; înv. și reg.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **2** (*reg.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

vlășiță s.f. (*bot.; reg.*) v. Ceapă-franțuzească. Cepușoară. Hașmă. Șalotă (*Allium ascalonicum*).

vlávă s.f. (*reg.; glum.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

vlávie s.f. (*înv.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă.

vlădícă s.m. **I** (*relig.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Arhiereu. Arhipăstor. Ierarh. **2** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice; înv. și pop.*) v. Eparh. Episcop. **3** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Mitropolit. **4** (*înv.*) v. Pastor. Părinte. Preot. Sacerdot. **II** (*polit.; în opoz. cu „supus"; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

vlădicésc, -eáscă adj. **1** (*relig.; înv. și pop.*) v. Diecezan. Eparhial. Episcopal. **2** (*înv.*) v. Domnesc. Voievodal.

vlădicíe s.f. **I** (*relig.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Diecezã. Eparhie. Episcopat. Episcopie. **2** (*în organizarea Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Mitropolie[1]. **II** (*polit.; înv.*) **1** v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire. **2** v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație.

vlădílă s.f. (*relig.; în organizarea Bisericii Ortodoxe și Catolice; reg.*) v. Eparh. Episcop.

vlăduí vb. IV. tr. (*polit.; înv.; despre suverani; compl. indică state, popoare*) v. Cârmui. Conduce. Dirigui. Domni. Guverna. Stăpâni.

vlăduitór s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus"; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Domn. Domnitor. Monarh. Stăpânitor. Suveran. Vodă. Voievod.

vlăguí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, ‹rar› a (se) enerva, ‹înv. și pop.› a (se) osteni, a se răpune, ‹pop.› a se hârșâi, ‹fam.› a se snopi, ‹înv. și reg.› a se stori, ‹reg.› a (se) dehobi, a (se) dologi, a (se) stoci, ‹înv.› a (se) zămorî, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, a (se) zdrobi, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl vlăguiește. S-a vlăguit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub indică ființe*) a (se) moleși, a (se) muia, ‹fig.; pop. și fam.› a (se) fleșcăi. *Alergătura prin magazine a vlăguit-o.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub indică ființe*) a (se) moleși, a (se) muia, a toropi[1], ‹fig.› a amorți, a (se) blegi, a (se) domoli, a (se) înmuia, ‹fig.; pop. și fam.› a se bleojdi, a (se) pleoști, a se turti, ‹fig.; fam.› a (se) tufli, ‹fig.; reg.› a se bălmăji, ‹fig.; înv.› a (se) deznerva, a (se) matofi. *Canicula l-a vlăguit.* **4** refl. (*biol.; reg.; despre ființe*) v. Îmbătrâni. Trece. Vesteji. **5** refl. (*reg.; mai ales despre obiecte sau despre părți ale lor*) v. Degrada. Delabra. Deteriora. Învechi. Strica. Uza. **II** tr. fig. (*compl. indică oameni sau mijloacele lor materiale*) ‹fig.› a secătui, a stoarce, a suge, ‹fig.; rar› a seca. *Băiatul își vlăguiește părinții de bani. Au vlăguit rezervele țării.*

vlăguíre s.f. epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, ‹livr.› epuizment, exhaustiune, ‹rar› enervare, enervație, lingăvie, ‹înv. și pop.› osteneală, ‹înv. și reg.› slăbie[1], ‹înv.› marasm, ostenită (v. *ostenit*[1]), sfârșenie, sfârșitură, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, sleire, zdrobire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală vlăguire.*

vlăguít, -ă adj. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, ‹înv. și pop.› ostenit[2], ostoit, ‹pop.› rebegit, ‹fam.› kaput, ‹reg.› batojit, tâhobit, ‹înv.› stătut[2], ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, zdrobit, ‹fig.; rar› ofilit, stocit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, vlăguit, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) moleșit, muiat, toropit, ‹pop.› fleoș, ‹înv. și reg.› bătogit, ‹fig.› amorțit, blegit, înmuiat, ‹fig.; pop. și fam.› fleșcăit, turtit. *Se simte vlăguit din cauza caniculei.*

vlăguitór, -oáre adj. (*rar; mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) v. Anevoios. Epuizant. Extenuant. Istovitor. Obositor.

vlăioágă s.f. (*tehn.; la protapul saniei; reg.*) v. Apărătoare (v. *apărător*). Coardă.

vlăjgán s.m. (*adesea peior.*) lungan, ‹înv. și pop.› lungău, ‹pop. și fam.› măgădan, măgădău, zdrahon, ‹pop. și fam.; peior.› coblizan, găligan, ‹pop.› zăplan, ‹reg.› bangău, jarcalete, melean, schirlopan, zăblău[1], ‹reg.; deprec. sau peior.› nandralău, plăvan, ‹deprec.› prăjină, ‹fig.; pop.› gligan. *Este ditamai vlăjganul și tot nu iese din cuvântul mamei.*

vlăstár s.n. **I** (*bot.*) lăstar[1], mladă, mlădiță, pui[1], rejeton, smicea, telom, ‹înv. și pop.› odraslă, ‹pop.› arin, odrăsluță, strămurare, ‹înv. și reg.› lujer, vreasc, ‹reg.› loază, mlădoacă, puiestru, strămuraș, ‹înv.› răsad. *Plantele se înmulțesc prin semințe, vlăstari sau bulbi.* **II** fig. **1** copil[1], odraslă, progenitură, ‹fig.› mugur, plămadă, ‹fig.; înv.› naștere. *Nu are ce să facă, este vlăstarul său și trebuie să-l ierte. Cei doi soți nu au vlăstari.* **2** coborâtor, descendent, nepot, urmaș, ‹fig.› mlădiță, os, rejeton, viță, ‹fig.› lăstar[1], mlădiță, os, rejeton, viță, ‹fig.; rar› lujer, ‹fig.; înv. și reg.› surcea, ‹fig.; înv.› stâlpare. *Este vlăstar al unei cunoscute familii princiare.*

vlăstărét s.n. (*colect.; bot.; rar*) v. Vlăstăriș.

vlăstăríș s.n. (*colect.; bot.*) ‹rar› vlăstăret, ‹înv.› vlăstărit. *Vlăstărișul este mulțimea de vlăstare care alcătuiesc o pădurice, un crâng.*

vlăstărít s.n. (*colect.; bot.; înv.*) v. Vlăstăriș.

vleg s.n. (*bot.; reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*).

vlog s.n., adv. **I** s.n. **1** (*înv. și reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Afluență. Aflux. Aglomerare. Aglomerație. Busculadă. Concentrare. Îmbulzeală. Îndesare. Înghesuială. Îngrămădeală. Îngrămădire. Învălmășag. Învălmășeală. Năvală. Ticsire. Vălmășag. **2** (*înv.; deprec.*) v. Adunătură. Gloată. Scursură. Strânsură. Șleahtă. **II** adv. (*modal; reg.*) v. Constant. Continuu. Invariabil. Încontinuu. Întruna. Mereu. Necontenit. Necurmat. Neîncetat. Neîntrerupt. Neobosit. Neostenit. Nonstop. Permanent. Pururi. Veșnic.

vlost s.n. (*adm.; înv.; de obicei urmat de determ. nume proprii care precizează unitatea teritorială*) v. Județ.

vnuc s.m. (*în formule de cancelarie; înv.*) v. Nepot.

voágnăr s.m. (*reg.*) **1** v. Rotar. **2** v. Dogar.
voal s.n. **1** (*țes.*) văl, ‹livr.› zaimf, ‹pop.› vălnic, ‹reg.› balț[1], flor, hobot, procov, sălie, sovon, șlaier, tulbent, ‹rar› pânziș, ‹înv.› gaz[2], petinet. *Voalul acoperă fața miresei când aceasta intră în biserică. Designerii de interioare ornamentează sălile de recepție cu mult voal.* **2** (*fotogr.*) înnegrire, voalare. **3** (*art.; bot.; reg.*) ***voalul-miresei*** v. **a** Floarea-miresei (v. *floare*) (*Euphorbia marginata*); **b** Liliuță (*Anthericum ramosum*).
voalá vb. I. **I 1** tr. a ascunde, a masca. *Ceața voalează lumina soarelui.* **2** refl. (*despre voce, sunete etc.*) a se estompa, ‹fig.; rar› a umbri. *Vocea începe să i se voaleze din cauza unei răceli puternice.* **3** refl. (*fotogr.; despre filme*) a se înnegri. *Filmul s-a voalat și, astfel, s-au pierdut toate fotografiile făcute în excursie.* **II** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări, senzații, realități etc.*) a (se) ascunde, a (se) disimula, a oculta, a (se) tăinui, ‹fig.› a (se) camufla, a (se) deghiza, a (se) masca, ‹fig.; înv.› a învălui, ‹fig.; peior.› a cosmetiza. *Își voalează sfiala sub un zâmbet îndrăzneț.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică privirea, vederea etc.*) a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) împăienjeni, a (se) împânzi, a (se) încețoșa, a (se) înnegura, a (se) păienjeni, ‹fig.; pop.› a (se) cețoșa, ‹fig.; reg.› a se pahui, a se pupăza, ‹fig.; înv.› a se turba. *Privirea i se voalează din cauza oboselii.* **3** refl. (*despre imagini vizuale*) ‹fig.› a se stinge. *Silueta ei s-a voalat în noapte. Plopii se voalează în depărtare.*
voaláre s.f. **I 1** ascundere, mascare. *Din cauza ceții s-a produs voalarea luminii soarelui.* **2** estompare. *Voalarea vocii sale are drept cauză o răceală puternică.* **3** (*fotogr.*) înnegrire, voal. *Toate fotografiile făcute în excursie s-au pierdut din cauza voalării filmului.* **II** fig. **1** disimulare, tăinuire, ‹fig.› camuflare, deghizare, mascare, ‹fig.; rar› grimasă, ‹fig.; peior.› cosmetizare. *Voalarea adevărului de către guvernanți este sancționată politic.* **2** tulburare, ‹fig.› fum, împăienjenire, încețoșare, păienjenire, ‹fig.; reg.› pahuială, prevește ală. *Abia putea zări ceva din cauza voalării privirii.*
voalát, -ă adj. **I 1** (*despre voce, sunete etc.*) estompat, ‹fig.› învăluit, umbrit. *Are vocea voalată din cauza unei răceli.* **2** (*fotogr.; despre filme*) înnegrit. *Nu a mai recuperat nicio fotografie de pe filmul voalat.* **II** fig. (*despre stări, senzații, realități etc.*) disimulat, tăinuit, ‹fig.› camuflat, deghizat, mascat, ‹fig.; peior.› cosmetizat. *Adevărul voalat a fost până la urmă dat publicității. Zâmbetul ei îndrăzneț este expresia unei sfieli voalate.*
voalétă s.f. ‹reg.› sălie. *Nu îi vedea bine chipul deoarece purta o pălărie cu voaletă.*
voalúră s.f. (*mar.*) velatură. *Voalura este ansamblul velelor unei nave.*
voávă s.f. (*reg.*) **1** (*bot.; la porumb*) v. Pănușă. **2** (*vit.*) v. Tescovină.
vobulăre s.f. (*electron.*) vobulație. *Vobularea este modificarea frecvenței printr-o oscilație a cărei frecvență fundamentală este foarte joasă față de frecvența purtătoare.*
vobulație s.f. (*electron.*) vobulare.
vocabulár s.n. (*lingv.*) **I 1** lexic, ‹înv.› lexicon. *În vocabularul limbii române sunt mulți termeni de origine franceză.* **2** ***vocabular de bază*** = ***vocabular fundamental*** = lexic fundamental, lexic principal. *Vocabularul de bază sau fundamental reprezintă fondul principal de cuvinte al unei limbi;* ***vocabular pasiv*** = fond pasiv, lexic pasiv. *Vocabularul pasiv nu este folosit în mod frecvent în vorbire.* **3** lexic. *Pentru lucrarea de licență a ales studierea vocabularului lui M. Sadoveanu.* **4** nomenclatură, terminologie, ‹înv.› vorbire. *În cartea sa a studiat vocabularul economic.* **II 1** (*adesea urmat de determ. care indică specificul*) dicționar, lexicon, ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› condică, cuvântar, glosar, lexicografie, lexicologie, vorbar. *Și-a cumpărat un vocabular de termeni medicali.* **2** glosar, ‹astăzi rar› lexic, ‹înv.› lexicografie. *Consultă un vocabular regional.* **3** (*înv.*) ***vocabular purtăreț*** v. Dicționar portativ.
vocábulă s.f. (*lingv.; livr.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă.
vocabulíst s.m. (*lingv.; înv.*) v. Lexicograf.
vocálă s.f. (*fon.*) **1** ‹înv.› glasnică, glăsuitoare (v. *glăsuitor*), slovă glasnică, soneză, sunătoare (v. *sunător*), unoglasnică, voce. *La emiterea vocalelor, curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, neîntâlnind niciun obstacol.* **2** ***vocală anterioară*** = vocală palatală, vocală prepalatală. *„E" și „i" sunt vocale anterioare;* ***vocală centrală*** = ***vocală medială*** = ***vocală neutră*** = medială (v. *medial*). *„A", „ă", „î" sunt vocale centrale;* ***vocală palatală*** = vocală anterioară, vocală prepalatală; ***vocală posterioară*** = vocală postpalatală, vocală velară. *„O" și „u" sunt vocale posterioare;* ***vocală postpalatală*** = vocală posterioară, vocală velară; ***vocală prepalatală*** = vocală anterioară, vocală palatală; ***vocală velară***= vocală posterioară, vocală postpalatală.
vocálic, -ă adj. (*fon.*) ‹înv.› sunătiv. *Studiază sistemul vocalic al limbii române.*
vocalíst, -ă s.m., s.f. (*muz.*) dizeur, dizeuză. *Vocalistul interpretează muzică vocalică. Este vocalistă într-un club de noapte.*
vocalizáre s.f. **1** (*muz.*) impostație, ‹livr.› catastază. *Vocalizarea este pregătirea vocii înainte de a cânta.* **2** (*fon.*) ‹înv.› vocalizație. *Un sunet își schimbă valoarea de consoană în valoare de vocală sau de semivocală prin vocalizare.*
vocalizáție s.f. (*înv.*) **1** (*muz.*) v. Vocaliză. **2** (*fon.*) v. Vocalizare.
vocalíză s.f. **1** (*muz.*) ‹înv.› vocalizație. *Vocaliza constă în executarea unei serii de note pe anumite vocale.* **2** (*glum.* sau *iron.*) v. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbieret.
vocatív s.n. (*gram.*) caz vocativ, ‹înv.› cădere vocativă, chemătoare (v. *chemător*). *Vocativul exprimă o chemare, o invocare adresată cuiva.*
vocáție s.f. **1** (*urmat de determ. care indică natura, felul, domeniul etc.*) aptitudine, atracție, dar[2], har, înclinare, înclinație, pornire, predilecție, predispoziție, preferință, pricepere, talent, ‹livr.› dilecțiune, propensiune, ‹rar› însușire, tărie, ‹înv.› libov, plecătură, ‹fig.› aplecare, aplicare, aplicație, chemare, înzestrare, stofă, ‹fig.; pop.› tragere, ‹fig.; înv.› aplecăciune, plecare, talant[1]. *A realizat faptul că nu are vocație pentru teatru.* **2** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) menire, misiune, rol[1], rost, sarcină, ‹înv.› destinație, ursită (v. *ursit*), ‹fig.› chemare, ‹fig.; livr.› sacerdoțiu, ‹fig.; reg.› meninţă, ‹fig.; înv.› solie. *Își îndeplinește bine vocația de mamă.*
vóce s.f. **I 1** glas, grai, ‹livr.› verb, ‹rar› cuvânt, ‹înv. și pop.› limbă, ‹pop. și fam.› gură, ‹înv.› organ[1], rost. *De emoție, a rămas fără voce.* **2** glas, timbru, ton[2], ‹înv. și pop.› vorbă, ‹pop.› viers. *Are o voce cu inflexiuni specifice.* **3** ***voce de stentor*** = glas de stentor. *Vocea de stentor este foarte puternică.* **4** (*med.*) ***voce bitonală*** = diplofonie. *Vocea bitonală este o tulburare a fonației.* **5** (*muz.*) ***voce de cap*** = falset. *Vocea de cap este sunetul sau șirul de sunete din registrul cel mai acut al vocii bărbătești, care intră în registrul acut cu o octavă mai sus față de vocea bărbătească normală.* **6** (*fon.; înv.*) v. Vocală. **7** (*gram.; înv.*) v. Diateză. **II** (*art.*) ***vocea sângelui*** = glasul sângelui (v. *glas*). *Vocea sângelui este dragostea firească, înnăscută, dintre descendenții acelorași strămoși.*
voceatríce s.f. (*fran.*) v. Bocitoare. Jeluitoare (v. *jeluitor*).
vociferá vb. I. intr. (*despre oameni*) a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹fig.› a trâmbița. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, vociferează, amenință, bate cu pumnul în masă.*
vociferánt, -ă adj., s.m., s.f. (*rar*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu.
vociferáre s.f. strigăt, vociferație, ‹pop. și fam.› garagață. *Oratorul și-a întrerupt discursul în vociferarea mulțimii. Se uită pe geam, contrariat de vociferările din stradă.*
vociferáție s.f. strigăt, vociferare, ‹pop. și fam.› garagață.
vócot s.n. (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie.
vódă s.m. (*polit.; în opoz. cu „supus"*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, voievod, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› obladuitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci.
vodeáșă s.f. (*în societatea feudală românească; pop.*) v. Doamnă. Voievodeasă.
vodevilésc, -ă adj. ‹rar› vodevilistic. *Interpretează roluri vodevilești.*
vodevilístic, -ă adj. (*rar*) v. Vodevilesc.
vodí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică oameni*) v. Îndruma. Povățui. Sfătui.
vodíță s.f. (*relig.; reg.*) v. Consacrare. Sfeștanie. Sfințire[1]. Sfințit[1]. Târnoseală. Târnosire.
voduleáșă s.f. (*în societatea feudală românească; pop.*) v. Doamnă. Voievodeasă.
vógă s.f. modă. *Cu toată voga pe care a produs-o, creația stilistului nu este cea mai reprezentativă.*
voí vb. IV. = vrea.

voiáj s.n. **1** călătorie, deplasare, drum, excursie, ‹livr.› periegeză, ‹rar› călătorire, ‹fam.; glum.› expediție, ‹înv.› plimbare, umblet, ‹impr.› cale. *A făcut un voiaj până la Roma.* **2 *voiaj de nuntă*** = călătorie de nuntă. *Tinerii vor să plece în voiaj de nuntă pe o insulă din Grecia.*

voiajá vb. I. intr. (*despre oameni*) a călători, a colinda, a cutreiera, a se deplasa, a peregrina, a umbla, ‹livr.› a itinera, ‹rar› a drumeți, ‹pop.› a drumui, ‹înv.› a străbate. *A voiajat prin multe țări ale lumii.*

voiaját, -ă adj. (*despre oameni*) călătorit, umblat[2], ‹fam.› purtat[2]. *Mai rar un om așa voiajat ca dumneata!*

voiajór, -oáre s.m., s.f., adj. **I 1** s.m., s.f. călător, pasager. *Voiajorii din avionul spre Canada își pregătesc pașapoartele.* **2** s.m. (*com.; și* ***voiajor comercial****, astăzi rar,* ***voiajor de comerț***) comis-voiajor. *Voiajorii comerciali se deplasează în diferite localități pentru a face oferte de vânzare și pentru a găsi clienți.* **II** adj. (*în special despre porumbei*) călător. *Crește și dresează porumbei voiajori.*

voiculeáncă s.f. (*vit.; reg.*) ‹reg.› voiculeasă, voiculească.

voiculeásă s.f. (*vit.; reg.*) ‹reg.› voiculeancă, voiculească. *Voiculeasa este o varietate de struguri cu boabele mari, rare și cu gust apos.*

voiculeáscă s.f. (*vit.; reg.*) ‹reg.› voiculeancă, voiculeasă.

vóie s.f. **1** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voință, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut voia soției pentru a încheia afacerea.* **2** autorizație, îngăduință, libertate, permisiune. *Are voia șefului de a lipsi astăzi de la serviciu.* **3** putere, voință. *A luat hotărârea de a studia în străinătate cu de la sine voie, fără a cere acordul părinților.* **4** chef, dispoziție, dorință, gust[2], plac, plăcere, poftă, voință, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după voia inimii.* **5** dispoziție, toane (v. *toană*[1]), ‹reg.› duși. *Astăzi este plin de voie bună.* **6** decizie, hotărâre, voință, vrere, ‹înv.› socoteală. *Divorțul s-a făcut prin voia ambelor părți.* **7** (*înv. și pop.*) v. Jovialitate. Veselie. Voioșie. **8** (*înv. și pop.*) ***voie bună*** v. Beție. Chef. Petrecere. **9** (*înv. și pop.*) ***voie rea*** v. **a** Amar. Amărăciune. Amărâre. Întristare. Mâhnire. Necaz. Nefericire. Nemângâiere. Of. Supărare. Tristețe, **b** Enervare. Excitabilitate. Excitație. Irascibilitate. Iritabilitate. Iritare. Iritație. Necaz. Nervi (v. *nerv*). Nervozitate. Stres. Supărare. Surescitabilitate. Surescitare. **10** (*înv.; și* ***voie bună***) v. Bunăvoință. Comprehensiune. Îngăduință. Înțelegere. Mărinimie. Milă. **11** (*înv.; și* ***voie slobodă***) v. Libertate. **12** (*înv.*) ***voie vegheată*** v. Avantajare. Favorizare. Părtinire. Protejare.

voiéștniță s.f. (*bot.; reg.*) **1** (*și în forma* ***voioșniță, voioșniță-de-albiși***) v. Citronelă. Melisă. Roiniță (*Melissa officinalis*). **2** v. Izma-broaștei (v. *izmă*). Menta-broaștei (v. *mentă*) (*Mentha aquatica*). **3** v. Izmă. Mentă (*Mentha silvestris*).

voievód s.m. **I 1** (*polit.; în opoz. cu „supus”*) cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, ‹astăzi rar› stăpân, ‹astăzi rar; mai ales în basme sau poetic› crai, ‹înv. și pop.› oblăduitor, ‹înv.› biruitor, chivernisitor, despuietor, domnariu, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, toparh, vlădică, vlăduitor, ‹fig.› cârmaci. *Istoria înregistrează faptele unor mari voievozi.* **2** (*milit.; înv.*) v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **II** (*relig.; înv.*) v. Arhanghel. Mesagerul lui Dumnezeu (v. *mesager*).

voievodál, -ă adj. domnesc, ‹înv.› gospod, stăpânesc, vlădicesc, voievodesc. *În centrul orașului se văd și astăzi ruinele palatului voievodal.*

voievodát s.n. (*polit.; în Ev. Med., în Țările Rom.*) ‹înv.› voievozie. *Voievodatul era demnitatea, rangul de voievod.*

voievodeásă s.f. (*în societatea feudală românească*) doamnă, ‹pop.› vodeasă, voduleasă, voievodiță, ‹înv.› gospojană, gospojdă. *Voievodeasa era soția unui domnitor sau a unui prinț.*

voievodésc, -eáscă adj. (*înv.*) v. Domnesc. Voievodal.

voievodíță s.f. (*în societatea feudală românească; rar*) v. Doamnă. Voievodeasă.

voievozíe s.f. (*polit.; în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Voievodat.

vóină s.m. (*reg.*) ‹reg.› voinea, voiniu. *Voina este un bărbat tânăr, care s-a căsătorit de curând.*

voinciós, -oásă adj. (*înv.; despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

vóinea s.m. (*reg.*) **1** ‹reg.› voină, voiniu. **2** v. Logodnic.

voiníc, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, zdravăn, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, putut[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană voinică, ce muncește din greu.* **2** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) masiv, opulent, planturos, voluminos, zdravăn, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire și mult sport, corpul îi rămâne încă voinic.* **3** (*despre oameni sau animale*) binefăcut, corpolent, masiv, puternic, robust, solid, spătos, trupeș, ‹rar› stofat, ‹pop.› trunchios, voinicos, ‹reg.› trunchieș, ‹înv.› trupos, ‹turc.› dizman. *Cei mai mulți sportivi din echipa națională de rugby sunt voinici.* **4** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat[4], musculos, robust, solid, vânjos, viguros, zdravăn, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un trup voinic, ca de atlet.* **5** (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz. **II** s.m. **1** (*înv. și pop.*) v. Erou. Viteaz. **2** (*în trecut; pop.; și* ***voinic de codru, voinic de munte****, art.,* ***voinicul codrului***) v. Haiduc. **3** (*pop.; și* ***voinic de drumul mare***) v. Tâlhar de drumul mare. **4** (*milit.; înv.; și* ***voinic de oaste***) v. Militar. Ostaș. Oștean. Soldat. **III** s.m. **1** (*fam.; de obicei însoțit de un adj. pron. pos. sau de un subst. în gen.; mai ales ca termen dezmierdător de adresare*) v. Băiat. Copil[1]. Fecior. Fiu. **2** (*înv. și reg.*) v. Bărbat. Om. **3** (*înv.*) v. Fecior. Flăcău. June. Tânăr.

voinicăș s.m. (*înv. și pop.*) v. Voinicel. Voinicuț.

voinicél, -éa s.m., s.f. **I** s.m. **1** voinicuț, ‹înv. și pop.› voinicaș, ‹reg.› voinicic. **2** (*în trecut; pop.*) v. Haiducel. **II** (*bot.; reg.*) **1** s.f. v. Cardama. Cardama-de-izvoare. Creson. Năsturel (*Nasturtium officinale*). **2** s.m. v. Crucea-voinicului (v. *cruce*) (*Anemone angulosa*). **3** s.m. v. Varga-ciobanului (v. *vargă*) (*Dipsacus silvester*).

voinicésc, -eáscă adj. **1** (*pop.; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor*) v. Eroic. Glorios. Vitejesc. **2** (*milit.; înv.*) v. Cazon. Militar. Milităresc. Ostășesc. Soldățesc.

voinicéște adv. (*modal*) **1** puternic, tare, zdravăn, ‹pop.› ortomănește. *Pentru a-și stăpâni câinele, trage voinicește de lesă.* **2** (*pop.*) v. Bărbătește. Curajos. Eroic. Vitejește.

voinicí vb. IV. **I 1** intr. (*în trecut; pop.; despre oameni*) v. Haiduci. **2** intr., refl. (*milit.; înv.; despre armate, popoare etc.*) v. Bate. Lupta. Război[3]. **II** refl. **1** (*fam.; despre oameni*) v. Crede. Făli. Fuduli. Grozăvi. Infatua. Înfumura. Îngâmfa. Lăuda. Mândri. Semeți. Trufi. **2**. (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

voinicíc s.m. (*reg.*) v. Voinicel. Voinicuț.

voinicícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Aișor. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **2** v. Gălbenea (*Rorippa amphibia*)

voinicíe s.f. **I 1** (*pop.*) v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** (*în opoz. cu „bătrânețe”; înv.*) v. Juneție. Juvenilitate. Tinereție. **II** (*pop.*) **1** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Eroism. Neînfricare. Vitejie. **2** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăznealâ. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **III 1** (*în trecut; pop.*) v. Haiducie. **2** (*milit.; înv.*) v. Armată. Militărie.

voinicít s.n. (*în trecut; pop.*) v. Haiducie.

voinicós, -oásă adj. (*pop.; adesea glum. sau iron.*) **I 1** (*despre oameni sau animale*) v. Binefăcut. Corpolent. Masiv. Puternic. Solid. Spătos. Trupeș. Voinic. **2** (*despre ființe*) v. Arătos. Chipeș. Frumos. Ochios. **II** (*despre oameni*) **1** v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios.

Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **2** v. Brav. Curajos. Cutezător. Dârz. Inimos. Îndrăzneț. Neînfricat. Semeț. Temerar. Viteaz.

voinicúț s.m. **1** voinicel, ‹înv. și pop.› voinicaș, ‹reg.› voinicic. **2** (*în trecut; pop.*) v. Haiducel.

vóiniu s.m. (*reg.*) **1** ‹reg.› voină, voinea. **2** v. Logodnic.

voínță s.f. **I 1** vrere. *Merge în vizită împotriva voinței sale.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea", „a cere"*) acord, aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, vrere, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut voința soției pentru a încheia afacerea.* **3** putere, voie. *A luat hotărârea de a studia în străinătate cu de la sine voință, fără a cere acordul părinților.* **4** decizie, hotărâre, voie, vrere, ‹înv.› socoteală. *Divorțul s-a făcut prin voința ambelor părți.* **5** chef, dispoziție, dorință, gust[2], plac, plăcere, poftă, voie, vrere, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după voința inimii.* **II** (*rar*) ***voință liberă*** v. Libertate.

voiós, -oásă adj. **1** (*despre oameni sau despre inima, sufletul lor*) bucuros, mulțumit, satisfăcut, vesel, ‹înv.› dichis[2], ‹fig.; înv. și pop.› luminat[2]. *Este foarte voios pentru că a reușit la facultate.* **2** (*despre oameni*) jovial, vesel, ‹rar› chefliu, răzăreț, răzător, ‹pop.› tivilichiu, ‹înv. și reg.› sămărât, ‹reg.› chefos, veselos, vigan, ‹înv.› libovit, răzăcios, răzând. *Este o persoană voioasă, totdeauna cu zâmbetul pe buze.* **3** (*despre fizionomia, privirea oamenilor sau, p. ext., despre oameni*) luminos, vesel, ‹fig.› înseninat, însorit. *Își întoarce spre el fața voioasă.* **4** (*înv.; despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor*) v. Afabil. Afectuos. Amabil. Binevoitor. Convivial. Cordial. Prietenesc. Prietenos.

voioșie s.f. **1** jovialitate, veselie, ‹înv. și pop.› voie, ‹pop. și fam.› haihui, ‹pop.› răsfățare, ‹fam.› folie, ‹înv.› veselitură, vioșeală, vioșime, ‹fig.› înseninare. *Fata este de o voioșie debordantă.* **2** neastâmpăr, vioiciune, zburdălnicie, ‹rar› zburdare, zglobietate, ‹înv.› vioșeală, vioșie, vioșime, zburdăciune, zglobenie, zglobiciune, zglobie. *Băiețelul este de o voioșie greu de stăpânit.*

voiósniță s.f. (*bot.; reg.*) = voieștniță.

voíre s.f. = vrere.

vóit[1] s.m. (*adm.; în Ev. Med., în Mold.; înv.*) v. Județ. Șoltuz.

voít[2]**, -ă** adj., adv. = vrut.

voitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv. și pop.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Amator. Doritor. Dornic. Iubitor. Pofticios. Râvnitor.

voj s.m. (*hidrol.; reg.*) v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

volán s.n. **1** (*la îmbrăcăminte*) ‹înv.› falbala, manget. *Nu-i plac rochiile cu volane.* **2** (*tehn.; la autovehicule*) ‹fam.; glum.› covrig. *Volanul mașinii este îmbrăcat în piele.*

volánt, -ă adj., s.f.. **I** adj. **1** mobil. *A vizitat o expoziție volantă de icoane pe sticlă.* **2** (*mai ales despre foi*) detașabil. *Ziarul este alcătuit din foi volante.* **II** s.f. pl. (***volante***) fluturași publicitari (v. *fluturaș*), pliante publicitare, ‹engl.› flyere. *Volantele se distribuie pe stradă, în centrele comerciale, în cutiile poștale, la evenimente etc.*

volátic, -ă adj. (*livr.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

volatíl, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre lichide*) evaporabil, volatilizabil, ‹înv.› spirtos, zburător. *Acetona este volatilă.* **2** s.f. (*ornit.; înv.*) v. Pasăre. Zburătoare (v. *zburător*).

volatilizá vb. I. **I** tr., refl. (*fiz.; compl. sau sub. indică lichide*) a (se) evapora, a (se) vaporiza, ‹rar› a se zvânta, ‹pop. și fam.› a se ridica, ‹înv.› a (se) exabora, a se răsfuga, a (se) vapora. *Apa s-a volatilizat din cauza căldurii. Razele fierbinți ale soarelui volatilizează lichidul din cană.* **II** fig. **1** refl. (*despre ființe*) a dispărea, a pieri, ‹fig.› a se dizolva, a se eclipsa, a se evapora, ‹fig.; fam.› a o șterge. *Hoțul s-a volatilizat într-o clipă în mulțimea de pe plajă.* **2** tr. (*fam.; compl. indică obiecte, bani etc. care aparțin altcuiva*) v. Fura. Însuși[1]. Lua. Sustrage.

volatilizábil, -ă adj. (*despre lichide*) evaporabil, volatil, ‹înv.› spirtos, zburător. *Acetona este volatilizabilă.*

volatilizáre s.f. **1** (*fiz.*) evaporare, evaporație, vaporizare, vaporizație, ‹înv.› aburime, exaborare, vaporație, volatilizație. *Volatilizarea lichidelor are loc la temperaturi ridicate.* **2** fig. dispariție, pierie, ‹fig.› evaporare. *Păgubiții au constatat volatilizarea hoțului în mulțimea de pe plajă.*

volatilizát, -ă adj. (*fiz.; despre lichide*) evaporat, vaporizat, ‹înv.› exaborat. *Apa volatilizată a lăsat în pahar urme albe, de clor.*

volatilizáție s.f. (*fiz.; înv.*) v. Evaporare. Evaporație. Vaporizare. Vaporizație. Volatilizare.

volbură vb. I. refl., tr., intr. (*înv. și reg.*) v. Învârteji. Învolbura. Zbate.

volburáre s.f. (*înv. și reg.*) v. Învârtejire. Învolburare. Zbatere.

volburát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre ape*) v. Învârtejit. Învolburat. Răscolit[2].

vólbură s.f. **I 1** (*hidrol.*) bulboană, maelstrom, ochi[1], valvârtej, vâltoare, vârtej, ‹rar› scoc, ‹înv. și reg.› vârtitură, ‹reg.› bulboacă, bulbuc, bumbic, căldău, ciulniță, dălbină, dâlbă, dâlboană, dâlboancă, dolie, dornă, fiertoare, învârtitoare (v. *învârtitor*), moară, oală, ochean[2], ocheț, olcuță, otmet, sfredel, șioi[1], șipot, știbloancă, știoalnă, știolniță, știulboană, toaie[1], toancă[1], tolcer, tulboacă, urcior[1], vârcol, vârtecuș, vârteșcă, vârtitoare, vir, voj, ‹înv.› smârc, vâlvoare, ‹ital.; înv.› vortice. *Dunărea are volburi periculoase.* **2** (*meteor.; înv. și pop.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **3** (*pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Coloană. Sul. Trâmbă. Vârtej. Vârtej de praf. **4** fig. ‹fig.› vâltoare, vârtej, ‹fig.; ital.; înv.› vortice. *Nu știe cum să scape din volbura evenimentelor. Se aruncă în volbura luptelor politice.* **5** fig. (*înv.*) v. Bici. Calamitate. Cancer. Catastrofă. Ciumă. Dezastru. Flagel. Foc. Grozăvie. Lepră. Năpastă. Nenorocire. Pacoste. Pârjol. Plagă. Potop. Prăpăd. Pustiire. Sinistru. Tragedie. Urgie. **II** (*bot.*) **1** (*și* ***volbură-de-câmp, volbură-mică***) *Convolvulus arvensis*; rochița-rândunelei (v. *rochiță*), rochița-rândunicii (v. *rochiță*), ‹pop.› bună-dimineața, poponeț[1], ‹reg.› cămașa-lui-Dumnezeu (v. *cămașă*), cămașa-Maicii-Domnului (v. *cămașă*), cămășuța-lui-Dumnezeu (v. *cămășuță*), floarea-șarpelui (v. *floare*), fusta-rândunicii (v. *fustă*), lipici, pălămidă[1], poala-Maicii-Domnului (v. *poală*), poala-rândunicii (v. *poală*), răcorele, rochia-cucoanei (v. *rochie*), rochia-doamnei (v. *rochie*), rochia-păsării (v. *rochie*), rochia-rândunelei (v. *rochie*), rochia-rândunicii (v. *rochie*), rochița-păsăricii (v. *rochiță*), rochița-păsăruicii (v. *rochiță*), struna-gâștei (v. *strună*[1]), volvorică, vrejoaică, zârnă, zorele (v. *zorea*). **2** (*și* ***volbură-de-pădure, volbură-mare, volbură-sălbatică***) *Calystegia silvatica*; fascomină, ‹reg.› cupa-vacii (v. *cupă*[1]). **3** ***volbură-mare*** = *Convolvulus sepium* și *Convolvulus silvaticus*; ‹reg.› cupa-vacii (v. *cupă*[1]); ***volbură-mică*** v. Holeră (*Xanthium spinosum*) (*reg.*) (*în forma volvură*) ***volvură-de-pe-lucă*** = ***volvură-galbenă*** v. Bulbuc. Bulbuc-de-munte (*Trollius europaeus*). **4** (*reg.; și* ***volbură-de-garduri, volbură-mare, volbură-urcătoare***) v. Cupa-vacii (v. *cupă*[1]). Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*) (*Calystegia sepium*). **5** (*reg.; și* ***volbură-păroasă***) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **6** (*reg.*) v. Hrișcă-deasă (*Bilderdykia dumetorum*). **7** (*reg.*) v. Zorele (v. *zorea*). Zorele-albe (v. *zorea*) (*Pharbites hederacea*).

volburós, -oásă adj. **1** (*rar; despre ape*) v. Învârtejit. Învolburat. Răscolit[2]. **2** (*meteor.; înv.; despre vreme, elemente ale naturii etc.*) v. Furtunos. Orajos. Viforos. Vijelios.

volcamérie s.f. (*bot.*) *Volkameria fragrans*; ‹rar› volgă.

vólei s.n. (*sport*) volei-bal. *Ajunși pe plajă, băieții se pregătesc să joace un volei.*

vólei-bal s.n. (*sport*) volei.

volét s.n. **I** (*rar; în forma* ***voleu***) **1** (*constr.*) v. Oblon. **2** v. Jaluzea. Persiană. Rulou. Stor. Transperant. **II** fig. (*livr.*) v. Capitol. Parte.

voléu s.n. (*rar*) = volet.

vólgă s.f. (*bot.; rar*) v. Volcamerie (*Volkameria fragrans*).

volintír s.m. **1** (*fam.; deprec.*) v. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagiu. **2** (*înv. și reg.*) v. Bandit. Tâlhar. **3** (*înv.*) v. Voluntar.

volitív, -ă adj. (*filos., psih.*) conativ, volițional. *Acțiunea are un caracter volitiv.*

voliționál, -ă adj. (*filos., psih.*) conativ, volitiv.

vólnic, -ă adj., adv. (*înv.*) **I** adj. **1** (*despre oameni, grupuri de oameni, comunități etc.*) v. Liber. **2** (*polit.; despre state, popoare etc.*)

v. Autonom. Independent. Liber. Neatârnat. Suveran. **3** (*econ., polit.; despre regiuni, teritorii etc. sau despre organizații, instituții, unități industriale, bancare etc.*) v. Autonom. Liber. **4** (*despre oameni*) v. Chemat. Competent. Îndreptățit. **5** (*mai ales despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Excesiv. Ilegal. Injust. Neronian. Samavolnic. Silnic. Tiranic. **II** adv. (*modal*) v. Abuziv. Arbitrar. Despotic. Samavolnic. Samavolnicește. Tiranic.

volnicí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni, colectivități umane etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Elibera. Libera. Salva. Scăpa. Scoate. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni, colectivități umane, țări*) v. Dezrobi. Elibera. Emancipa. Libera. **3** tr. (*compl. indică manifestări ale oamenilor, situații, fapte, fenomene etc.*) v. Accepta. Admite. Aproba. Concepe. Îngădui. Permite. Răbda. Suferi. Suporta. Tolera. **4** tr. (*jur.; compl. indică oameni*) v. Abilita. Andosa. Autoriza. Delega. Împuternici. Învesti. **5** refl. (*despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Străduì. Trudi. Zbuciuma.

voinicíe s.f. (*înv.*) **1** v. Libertate. **2** (*polit.*) v. Autonomie. Independență. Libertate. Neatârnare. Nondependență. Suveranitate. **3** (*econ., polit.*) v. Autonomie. Libertate. **4** (*polit.*) v. Autoritate. Dominare. Dominație. Hegemonie. Putere. Stăpânire. Supremație. **5** v. Autoritate. Calitate. Competență. Drept. Îndreptățire. **6** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) v. Acord. Aprobare. Asentiment. Aviz. Consimțământ. Consimțire. Dezlegare. Încuviințare. Îngăduință. Învoială. Învoire. Permisiune. Voie. Voință. Vrere. **7** v. Capacitate. Competență. Destoinicie. Pregătire. Pricepere. Seriozitate. Valoare. Vrednicie. **8** (*adesea constr. cu vb. „a face”*) v. Vitejie. **9** v. Bărbăție. Bravură. Curaj. Cutezanță. Dârzenie. Încumetare. Îndrăzneală. Neînfricare. Semeție. Temeritate. **10** v. Abuz. Exces. Ilegalitate. Injustiție. Samavolnicie. Silnicie.

volnicít, -ă adj. (*înv.*) v. Acceptat. Admis. Îngăduit. Permis[2].

volóc s.n. (*pesc.*) ‹reg.› luptaci[2]. *Cu volocul se pescuiește mai ales prin tragerea acestuia pe fundul apei.*

volonéț, -eáță adj. (*reg.; despre oameni, mai ales despre copii sau despre fața, obrazul lor*) v. Bucălai. Bucălat. Dolofan. Durduliu. Grăsuliu. Grăsuț. Plin. Rotofei. Rotund.

volovátic s.m. (*bot.; reg.*) v. Ghioc (*Centaurea phrygia*).

voltinél s.m. (*bot.; reg.*) v. Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*).

volúbil, -ă adj. (*despre oameni sau despre firea lor*) comunicativ, expansiv, extravertit, jovial, prietenos, sociabil, ‹rar› social, vorbitor, ‹înv.› soțios, ‹fig.› abordabil, accesibil, deschis, ‹fig.; reg.› văratic, ‹arg.› găștar. *Îi plac oamenii volubili, care stabilesc cu ușurință relații cu cei din jur.*

volubilitáte s.f. vervă, vioiciune, ‹înv.› vioșie, vioșime. *Volubilitatea lui crește pe măsură ce povestește pățanii din timpul călătoriei. Este de o volubilitate extraordinară.*

volúm s.n. **I 1** (*fiz.*) capacitate, mărime. *Volumul borcanului este de 800 de grame.* **2** (*fiz.*) capacitate, cubaj. *Volumul incintei este de 80 m³.* **3** capacitate, gabarit. *A închiriat pentru mutatul mobilei un camion cu un volum mare.* **4** dimensiune, ‹fam.› gabarit. *Basculanta are un volum apreciabil.* **5** amploare, forță, intensitate. *Vocea tenorului are un volum impresionant.* **6** cantitate. *Finalizarea unei cărți presupune un mare volum de muncă.* **7** amploare. *Dă volum părului cu o perie specială.* **II 1** (*fiz.*) ***volum masic*** = volum specific; ***volum specific*** = volum masic. *Volumul specific este volumul ocupat de unitatea de masă dintr-o substanță.* **2** (*med.*) ***volum curent*** = ***volum respirator*** = ‹înv.› aer curent (v. *aer*[1]). *Volumul curent este volumul de aer mobilizat în inspir și expir în cursul unui ciclu ventilator normal;* ***volum expirator de rezervă*** = ‹înv.› aer de rezervă (v. *aer*[1]). *Volumul expirator de rezervă este volumul de aer care poate fi expulzat printr-un expir forțat, după un expir normal;* ***volum inspirator de rezervă*** = aer complementar (v. *aer*[1]). *Volumul inspirator de rezervă este volumul de aer care mai poate pătrunde în plămâni după un inspir normal;* ***volum sangvin*** = ‹impr.› masă sangvină (v. *masă*[2]). *Volumul sangvin reprezintă volumul totalității sângelui cuprins în organism.* **III 1** tom, ‹înv.› trup. *Dicționarul Academiei Române a apărut în mai multe volume.* **2** carte, lucrare, operă, scriere, tipăritură, tom, ‹livr.› op, ‹reg.› poflioagă. *Are un număr mare de volume ale clasicilor literaturii universale.*

volumáș s.n. cărticea, cărticică, ‹rar› cărțișoară, cărțulie, ‹înv.› libel. *A cumpărat un volumaș ilustrat cu povești.*

volumetríe s.f. (*chim.*) titrimetrie. *Volumetria studiază metodele de dozare a substanțelor în soluție, prin titrare.*

voluminós, -oásă adj. **I 1** (*despre vase, recipiente etc.*) cuprinzător, încăpător, larg, mare[1]. *Damigeana este destul de voluminoasă pentru cantitatea de vin pe care o va cumpăra.* **2** (*despre obiecte, pachete etc.*) gros, mare[1], ‹pop. și fam.; glum.› borțos. *Inculpatul are la judecătorie un dosar voluminos.* **II 1** (*în opoz. cu „slab”; despre oameni sau animale*) corpolent, gras, gros, masiv, obez, opulent, planturos, plin, rotofei, rotund, trupeș, umflat, ‹fam.› baccelit, ‹fam.; deprec.› slăninos, ‹reg.› bont[2], încălat, măroc, poaleș. *Este cam voluminos pentru vârsta lui.* **2** (*despre ființe sau despre corpul lor*) mătăhălos, ‹reg.› măhălos, nătăvălos, năvligos, ‹fig.; rar› mastodontic. *Căruțașul este un bărbat voluminos.* **3** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) masiv, opulent, planturos, voinic, zdravăn, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire și mult sport, corpul îi rămâne încă voluminos.*

voluntár, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, stări etc.*) benevol, facultativ, nesilit. *Participarea la aceste cursuri este voluntară.* **2** (*despre oameni sau despre manifestări ale lor*) autoritar, ‹rar› voluntarist. *Este un om voluntar, care își impune propria voință. Are o atitudine voluntară.* **II** s.m. ‹înv.› volintir. *Voluntarul este persoana care se înrolează, din proprie dorință, în armată.*

voluntaríst, -ă adj. (*rar; despre oameni sau despre manifestări ale lor*) v. Autoritar. Voluntar.

voluptáte s.f. delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, vrajă, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o voluptate.*

voluptuós, -oásă adj. **1** epicureic, epicureu, epicurian, senzual. *A trăit din plin, cu o voluptuoasă delectare, toate plăcerile vieții.* **2** (*despre manifestări, atitudini ale oamenilor sau despre senzații, stări etc.*) erotic, senzual. *Încearcă să-și alunge gândurile voluptuoase.* **3** (*despre oameni*) lasciv, senzual. *Este o femeie voluptuoasă, care atrage privirile bărbaților.* **4** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) impudic, lasciv, libidinos, obscen, senzual, ‹livr.› lubric. *A fost amendat pentru gesturi voluptuoase.*

voluptuozitáte s.f. (*rar*) v. Delectare. Desfătare. Farmec. Încântare. Plăcere. Voluptate. Vrajă.

volvorícă s.f. (*bot.; reg.*) **1** v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **2** v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **3** (*în forma* ***holburică***) v. Bob-de-țarină (*Lathyrus sylvester*).

vólvură s.f. (*bot.; reg.*) = volbură.

vomă vb. I. tr. (*fiziol.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) a degurgita, a vărsa, a vomita, ‹livr.› a decarta, ‹pop.› a borî, a lepăda, ‹fam.› a deborda, ‹reg.› a se opinti, a oticni, a răcni[2], a turna[1], ‹înv.› a eructa. *A vomat tot ce a mâncat.*

vomáre s.f. (*fiziol.*) degurgitare, degurgitație, vărsare, vărsat, vărsătură, vomat[1], vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructație. *Vomarea poate produce dureri abdominale.*

vomát[1] s.n. (*fiziol.*) degurgitare, degurgitație, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomă, vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructație.

vomát[2], -ă adj. (*despre alimente nedigerate*) vomitat.

vómă s.f. (*fiziol.*) **1** degurgitare, degurgitație, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomisment, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură,

‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructație. **2** (*concr.*) vărsătură, ‹rar› vomătură, ‹pop.› borâtură. *Voma bolnavului conține sânge.*

vomătúră s.f. (*fiziol.; rar*) v. Vărsătură. Vomă.

vómic, -ă adj. (*rar*) v. Vomitiv.

vomisméntn s.n. (*fiziol.*) degurgitare, degurgitație, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomitare, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructație.

vomită vb. I. tr. **1** (*fiziol.; compl. indică sucul gastric, conținutul stomacului etc.*) a degurgita, a vărsa, a voma, ‹livr.› a decarta, ‹pop.› a borî, a lepăda, ‹fam.› a deborda, ‹reg.› a se opinti, a oticni, a răcni[2], a turna[1], ‹înv.› a eructa. **2** (*arg.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune.

vomitáre s.f. **1** (*fiziol.*) degurgitare, degurgitație, vărsare, vărsat, vărsătură, vomare, vomat[1], vomă, vomisment, ‹livr.› decartare, decartat, ‹pop.› borală, borâre, borât[1], borâtură, ‹fam.› debordare, ‹reg.› oticneală, oticnire, oticnitură, ‹înv.› eructație. **2** (*med., med. vet.*) ***vomitare abundentă*** = hiperemeză.

vomitát, -ă adj. (*despre alimente nedigerate*) vomat[2].

vomitív adj., s.n. **1** adj. ‹rar› vomic, ‹înv.› vărsător. *Și-a cumpărat un ceai vomitiv.* **2** s.n. (*farm.*) emetic, emetizant, ‹înv.› tartru emetic, tartru stibiat. *Vomitivul este un medicament care provoacă vomă.*

vonicár, -ă adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

vonicér s.m. (*bot.*) **1** *Evonymus europaeus*; salbă-moale, ‹reg.› caprifoi, clocuță, grujarcă, lemn-câinesc, lemnul-câinelui (v. *lemn*), parastasul-popii (v. *parastas*), pomiță-de-sânger, sânger. **2** (*reg.*) v. Lemn-râios. Salbă-râioasă (*Evonymus verrucosus*). **3** (*reg.*) v. Părul-ciutei (v. *păr*). Salbă-moale. Verigar. Verigaș (*Rhamnus cathartica*). **4** (*reg.*) v. Salbă-moale (*Evonymus latifolius*).

vonicói, -oáie adj. (*reg.; despre ființe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

vop s.m. (*hidrol.; reg.*) v. Talaz. Undă. Val.

vopseá s.f. **I 1** culoare, ‹rar› nuanță, vopselărie[2], ‹pop. și fam.› boia, boială, ‹reg.› farbă, feșteală, ‹înv.› față, șar[2], tinctură. *Folosește pentru ușile din interior vopsele crem. Gardul este dat cu o vopsea rezistentă la intemperii.* **2** ***vopsea acrilică*** = acrilic. *Vopseaua acrilică se obține prin dispersia în apă a pigmenților de culoare, pe bază de latex.* **3** (*cosmet.; fam.; peior.*) v. Fard. **4** (*înv.*) v. Culoare. **5** (*înv.*) v. Nuanță. Ton[2]. Tonalitate. **II** fig. (*înv. și pop.*) v. Aparență. Haină. Umbră.

vopselár s.m. (*reg.*) v. Boiangiu. Vopsitor.

vopselărie[1] s.f. (*reg.*) v. Boiangerie. Vopsitorie.

vopselărie[2] s.f. (*rar*) v. Culoare. Vopsea.

vopsí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în", care arată culoarea*) a colora, ‹rar› a tinctura, ‹pop.› a boi[3], ‹înv. și reg.› a zugrăvi, ‹reg.› a fărbui, a feși. *A vopsit un tricou într-o nuanță de albastru* **2** tr. (*compl. indică lucruri, suprafețe etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu"*) a da[2], ‹pop. și fam.› a sulimeni. *A vopsit lemnăria geamurilor cu verde.* **3** tr. (*pict.; rar; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi. **4** tr., refl. (*înv. și pop.; compl. sau sub. indică mai ales oameni ori părți ale corpului lor*) v. Mânji. Mâzgăli. Murdări. Păta. Umple. **5** tr. (*înv. și pop.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Împroșca. Stropi. **6** refl., tr. (*pop. și fam.; mai ales despre femei; compl. indică fața, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu"*) v. Face. Farda. Machia. **7** tr. (*constr.; pop.; compl. indică pereții unei clădiri sau ai unei încăperi ori interioare*) v. Zugrăvi. **8** tr. fig. (*rar; compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Picta. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **II** (*arg.*) **1** tr. (*compl. indică băuturi alcoolice*) v. Bea. Trage. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) v. Ameți. Griza. Îmbăta. Turmenta. **3** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor; adesea cu determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii*) v. Izbi. Lovi. Plesni. Pocni.

vopsíre s.f. **1** colorare, colorat[1], vopsit[1], ‹pop. și fam.› boială, boire, boit[1], ‹reg.› fărbuire. *Stilistul i-a recomandat vopsirea părului într-o nuanță de roșu.* **2** (*pop. și fam.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.

vopsít[1] s.n. **1** colorare, colorat[1], vopsire, ‹pop. și fam.› boială, boire, boit[1], ‹reg.› fărbuire. **2** (*pop. și fam.*) v. Fardare. Fardat[1]. Machiaj. Machiat[1]. Machiere.

vopsít[2], -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, materiale etc.*) colorat[2], ‹pop. și fam.› boit[3], ‹reg.› fărbuit. *A împletit o flanea din lână vopsită.* **2** (*despre lucruri, suprafețe etc.*) ‹pop.› zugrăvit[2]. *Așază la soare scândurile vopsite, ca să se usuce.* **3** (*pop. și fam.; mai ales despre femei sau despre fața, pleoapele, buzele lor*) v. Fardat[2] Machiat[2]. **II** (*arg.; despre oameni*) v. Amețit. Băut. Beat[2]. Grizat. Îmbătat. Tulbure. Turmentat.

vopsitór s.m. **1** boiangiu, ‹reg.› fărbar, vopselar. *Vopsitorul își face meseria bine.* **2** (*constr.; pop.*) v. Zugrav.

vopsitorie s.f. boiangerie, ‹reg.› vopselărie[1]. *A dus pardesiul la vopsitorie pentru a-l colora în verde.*

voráce adj. **1** (*despre ființe*) avid, insațiabil, lacom, mâncăcios, nesătul, nesățios, pofticios, ‹livr.› adefag, edace, ‹rar› lăcomit, ‹pop. și fam.; deprec.› nehalit, ‹pop.› hulpav, lăcomos, ‹înv. și reg.› lingareț, lupav, mâncător, ‹reg.› burcaș, codriș, gituos, hârbareț, hlipicios, holpan, leșinat[2], limpăit, lincăit, lingăreț, lingăricios, lișcotos, mâncăreț, meschericios, neplin, nestașnic, ‹înv.› mâncaci, ‹fig.; pop. și fam.› mâțos, ‹fig.; înv. și reg.› desfundat[2], ‹fig.; reg.› destupat, mâțos. *Trebuie să pregătească multă mâncare pentru că are patru băieți voinici și voraci.* **2** fig. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „după"*) ahtiat, aprig, avid, cupid, hrăpăreț, lacom, neîndestulat, rapace, ‹fig.› nesătul, nesăturat, nesățios, ‹fig.; peior.› apucător. *Este cunoscut ca un om vorace de câștig.*

voracitáte s.f. **1** aviditate, insațiabilitate, insațietate, lăcomie, nesaț, ‹rar› nesațiabilitate, nesăturare, ‹pop.› saț, ‹înv.› poftă. *Nu-i place voracitatea cu care mănâncă.* **2** fig. aviditate, cupiditate, lăcomie, rapacitate, ‹fig.› nesaț. *Voracitatea l-a împins la delapidări repetate, până a fost prins.*

vorbagíu s.m. (*deprec.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

vorbár, -ă adj., s.m., s.n. **1** adj., s.m. (*reg.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragiu. Vorbăreț. **2** s.n. (*lingv.; înv.; adesea urmat de determ. care indică specificul*) v. Dicționar. Lexicon. Vocabular.

vorbăreț, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț. **2** fig. (*despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) v. Colorat[2]. Evocativ. Evocator. Expresiv. Mlădios. Nuanțat. Pitoresc. Plastic. Pregnant. Semnificativ. Sugestiv. Viu.

vórbă s.f. **I** (*lingv.*) **1** cuvânt, item, lexem, termen, ‹livr.› verb, vocabulă, ‹înv. și pop.› zicere, ‹înv.› dicțiune, glas, grai, limbă, locuțiune, parolă, vorbire, voroavă, ‹grec.; înv.› lexis. *În ultimul timp au pătruns în limba română multe vorbe străine.* **2** limbă, vorbire, vorbit[1]. *Îl recunoaște după vorbă. Are o vorbă colorată.* **3** (*înv. și pop.*) v. Idiom. Limbă. Sistem lingvistic. **4** (*înv. și pop.*) v. Dialect. Idiom. **5** (*înv. și pop.*) v. Grai. Idiom. **6** (*înv. și pop.*) ***vorbă comună = vorbă de obște = vorbă de rând = vorbă de toate zilele*** v. Limbă curentă. Limbă de conversație. Vorbire cotidiană. Vorbire curentă. Vorbire obișnuită. Vorbire zilnică. **7** (*înv. și reg.*) v. Grai. Limbaj. Limbaj articulat. Limbă. Vorbire. **II 1** afirmație, aserțiune, cuvânt, declarație, mărturisire, relatare, spusă (v. *spus*), zisă (v. *zis*), ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Vorbele lui nu au niciun suport real.* **2** cuvânt, istorisire, povestire, prezentare, relatare. *Nu-l întrerupe, să nu-și uite vorba!* **3** vorbire, ‹înv.› cuvântat, rost. *Vorba îi este molcomă. Se oprește cu greu din vorbă.* **4** vorbire, vorbit[1], ‹înv.› voroavă. *Nu aude prea bine și de aceea nu suportă vorba în șoaptă. Vorba celor doi seamănă.* **5** consiliere, cuvânt, îndemn, îndrumare, învățătură, povață, povățuire, sfat, sfătuire, sugestie, ‹rar› îndemnare, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› învăț, învățare, învățat[1], învățătură, sfătuială, ‹reg.› divănire, opșag, ‹înv.› arătare, consiliu, cuget, dăscălie, gând, îndemnătură, năstav, povățuială, povățuitură, sfătuială, sfătuitură, socoteală, voroavă, zicere, ‹fig.› lecție. *A apelat la vorba specialiștilor pentru rezolvarea unor probleme de sănătate.*

6 (*de obicei constr. cu vb. „a respecta", „a ține"*) angajament, asigurare, cuvânt, făgăduială, făgăduință, legământ, promisiune, ‹astăzi rar› parolă, ‹rar› făgăduire, ‹înv. și reg.› făgadă, făgădaș, făgădeț, juruită, ‹reg.› juruință, ‹înv.› promitere, sfătuit, voroavă, ‹turc.; înv.› bacalâm. *Vorbele avocatului îi redau speranța că fiul ei va fi eliberat.* **7** ceartă, discuție, zarvă, ‹pop.› gâlceavă, sfadă, ‹reg.› vuiet, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Multă vorbă a fost pentru achizițiile de materiale.* **8** șoapte (v. *șoaptă*), zvon[1], ‹rar› rumoare, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șoșot, ‹înv.› auz, cuvânt, faimă, voroavă, vuiet, zvoană, ‹fig.; înv.› sunet. *Nu trebuie să crezi toate vorbele. Tot mai multe vorbe se referă la o iminentă remaniere guvernamentală.* **9** (*constr. cu vb. ca „a sta", „a se pune" și cu prep. „la"*) sfat, taifas, ‹fam.› taclale, ‹reg.› taină, tală, tăineală, târșag, ‹înv.› împreunare de vorbă, voroavă. *Toată ziua cele două vecine stau la vorbă.* **10** (*concr.*) ‹înv.› voroavă. *Știe câteva vorbe englezești.* **11** (*înv. și pop.*) v. Glas. Timbru. Ton[2]. Voce. **12** (*înv. și pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **13** (*pop. și fam.*) v. Chestiune. Întrebare. Problemă. **14** (*pop. și fam.*) v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune. **15** (*pop. și fam.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **16** (*mai ales la pl. vorbe; pop. și fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură. **17** (*pop.*) v. Acord. Înțelegere. Învoială. **18** (*pop.*) v. Alocuțiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolațiune. **19** (*fam.*) v. Impresie. Opinie. Părere. Punct de vedere. **20** (*concr.; fam.*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință. **21** (*înv. și reg.*) v. Pronunție. Vorbire. **III 1** ***vorbă bună*** = recomandare. *A reușit să intre la renumitul chirurg în urma unei vorbe bune din partea unui prieten comun;* ***vorbă de duh*** = ***vorbă de spirit*** = ‹rar› vorbă sărată, ‹arg.› dumă. *Discursul său e plin de vorbe de spirit;* ***vorbă deșartă*** = ***vorbă goală*** = ‹înv.› vorbă seacă, voroavă deșartă. *Electoratul s-a săturat de atâtea vorbe goale;* (*la pl.*) ***vorbe grele*** = afront, agresiune verbală, injurie, insultare, insultă, invectivă, jignire, ofensă, rușine, ultraj, umilință, vexațiune, violențe (v. *violență*), violențe de limbaj (v. *violență*), violențe verbale (v. *violență*), ‹pop. și fam.› ocară, ‹pop.› hulă, sudalmă, suduială, suduire, suduitură, ‹reg.› fenă, ‹înv.› băsău, dosadă, înfruntare, necinste, obidă, obijduire, ‹fig.› atac, atingere, lezare, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Vorbele grele din presă au demoralizat-o;* (*rar*) ***vorbă sărată*** v. Vorbă de duh. Vorbă de spirit; (*înv.*) ***vorbă seacă*** v. Vorbă deșartă. Vorbă goală. **2** (*și* ***vorbă de rău, vorbă rea***) bârfă, bârfeală, bârfire, bârfit[1], calomnie, calomniere, cleveteală, clevetire, clevetit, defăimare, denigrare, detractare, detracție, discreditare, infamare, ponegreală, ponegrire, șoaptă, vituperare, vituperație, ‹înv. și pop.› rele (v. *rău*), ‹pop. și fam.› fețelăre, mahalagism, ‹pop.› hulă, hulire, năpăstuire, pârâ, ‹fam.› cancan[2], ‹fam.; iron.› ștafetă, ‹înv. și reg.› gară[3], ponosluire, ‹reg.› pletcuri, șopoteală, tonocie, ‹înv.› balamucie, catigorie, clevetă, detractație, deznumire, hulenie, hulitură, limbă strâmbă, mozavirie, museredă, voroavă, voroavă rea, ‹turc.; înv.› iftira, ‹fig.; fam.› încondeiere, înnegrire, mâncătorie, ‹fig.; înv.› apunere. *Disprețuia vorbele de rău și invidia.* **3** ***vorbă bătrânească*** = ***vorbă veche*** = proverb, zicală, zicătoare (v. *zicător*), ‹livr.› gnom, ‹rar› parimie, ‹înv. și pop.› zicere, zisă (v. *zis*), ‹pop.› spunere, zicătură, ‹înv. și reg.› poveste, ‹reg.› cimilitură, ‹înv.› pildă. *Vorba bătrânească este o expresie populară succintă, de obicei ritmică și uneori rimată, adesea metaforică, cuprinzând o învățătură, un sfat, o experiență de viață.* **IV** (*gram.; înv.*) **1** v. Propoziție. **2** v. Frază. **3** v. Verb. **4** ***vorbă ajutătoare*** v. Verb auxiliar.

vórbă-lungă s.m. invar. (*fam.*) v. Flecar. Guraliv. Limbut. Palavragiu. Vorbăreț.

vorbăluí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Conveni. Înțelege. Învoi. Vorbi.

vorbăráie s.f. (*pop.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trâncănit[1]. Vorbărie.

vorbăréț, -eáță s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f., adj. flecar, guraliv, limbut, locvace, palavragioaică, palavragiu, ‹livr.› bavard, ‹rar› limbăreț, verbos, ‹înv. și pop.› trâncănitor, ‹pop. și fam.› spală-linte, spală-poamă, spală-varză, vânturâ-vorbe, ‹pop. și fam.; glum. sau deprec.› bun de gură, gargaragiu, ‹pop.› gureș, lehău, tândălit, toacă-gură, ‹fam.› moftangioaică, moftangiu, moftolog, mofturean, ploscar[1], ploscaș, ploscăreasă, taclagioaică, taclagiu vorbă-lungă, ‹fam.; glum. sau deprec.› clănțău, ‹fam.; peior.› farfara, ‹înv. și reg.› mătalnic, spornic, vorbareț, vorovaci, ‹reg.› coțob, coțofănos, dârdală, flear, geleleț, hănțănos, hănțos, holoboacă[2], leorbău, limbău, limbos, limbuțelnic, netrebuit, pălăvatic, pălăvrăgit[2], povestelnic, stroncănitor, tololoi[1], trâncănău, trâncănit[2], vorbar, ‹reg.; deprec.› libarcă, libriță, treanca-fleanca, ‹înv.› aruncător de vorbe, bârfaș, limbareț, locotareț, locotăreț, locotitor, tersit, vorbeț, ‹deprec.› vorbagiu, ‹fig.; pop. și fam.› hodorog, ‹fig.; pop. și fam.; deprec. sau peior.› caragață, cătelandru, coțofană, gaiță[1], hanță[1], meliță, moară, pupăză, țarcă, ‹fig.; reg.› pocnitor. *Vorbăreții sunt obositori pentru cei din jur. Este prea vorbăreț.* **2** adj. fig. (*fam; despre stilul, modul de exprimare al cuiva, despre cuvinte, expresii, creații etc. ale oamenilor*) v. Colorat[2]. Evocativ. Evocator. Expresiv. Mlădios. Nuanțat. Pitoresc. Plastic. Pregnant. Semnificativ. Sugestiv. Viu.

vorbăreție s.f. (*înv.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trâncănit[1]. Vorbărie.

vorbăríe s.f. **1** flecăreală, flecărie, flecărire, flecărit, limbuție, locvacitate, logoree, pălăvrăgeală, pălăvrăgire, pălăvrăgit[1], sporovăială, sporovăire, sporovăit, tăifăsuială, tăifăsuire, tăifăsuit, trăncăneală[1], trâncănit[1], ‹livr.› bavardaj, facondă, logomahie, ‹rar› trâncănitură, ‹pop. și fam.› bleotocăreală, dodie, ‹pop.› tândăleală, vorbăraie, ‹fam.› gălăgie, papotaj, ‹reg.› lehăială, leorbăială, leorbăit, pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit, procovanță, stroncănire, tălălăială, tălăpăneală, tălăpănit, trancana, treanca-fleanca, troncăneală, troncănitură, turveneală, ‹înv.› trâncănire, vorbăreție, vorbitorie, vorbitură, ‹fran.› comeraj, gasconerie, ‹fig.› clămpăneală, clămpănit, clămpănitură, clănțăneală, frazeologie, incontinență, incontinență verbală, ‹fig.; pop. și fam.› ciorbă lungă, zeamă chioară, zeamă de vorbe, zeamă lungă, ‹fig.; pop. și fam.; deprec.› lătrare, ‹fig.; fam.› dârdâială, dârdâit, diaree verbală, gargară, gargariseală, ‹arg.› vrajă, vrăjeală. *O doare capul de vorbăria celor din jur.* **2** poliloghie, ‹fig.› peltea. *Ascultătorii au întrerupt vorbăria celui de la tribună. Atâta vorbărie fără sens îl enerva.* **3** verbalism, verbiaj, verbozitate, ‹livr.› vanilocviu. *Reportajul excelează în vorbărie, mai puțin în idei.* **4** (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

vorbéț, -eáță adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Vorbitor. **2** v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Vorbăreț.

vorbí vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni*) ‹pop.› a cuvânta, a grăi, ‹înv. și reg.› a vorovi. *Băiețelul ei a început să vorbească bine la doi ani.* **2** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a pronunța, a rosti, a scoate, a spune, a zice, ‹reg.› a blești. *De frică, n-a mai putut vorbi niciun cuvânt.* **3** intr. (*despre oameni; adesea cu determ. care arată felul de a vorbi sau conținutul enunțului*) a se exprima. *Vorbește în fața mulțimii cu o ușurință de invidiat.* **4** intr., tr.abs a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹reg.› a rupe, ‹înv.› a vorovi, ‹arg.› a cardi. *Vorbește-i direct, fără ocolișuri! Din cauza zgomotului trenului ar fi vrut să ridice vocea, dar s-a oprit să vorbească tare pentru că o persoană dormea.* **5** tr. ‹înv.› a vorovi. *Vorbește bine limba franceză. Vorbește graiul ardelenesc.* **6** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) a rosti, a spune, a zice, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹înv.› a glăsi, ‹fig.› a debita. *Vorbește minciuni pentru a ieși din încurcătură.* **7** intr. (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat. sau introdus prin prep. „cu", „către"; despre oameni*) ‹înv. și reg.› a vorovi. *Îi vorbește cu îngăduință. Vorbește cu el destul de frumos. Vorbește către el fără să-l privească în ochi.* **8** intr. (*despre oameni*) a conversa, a dialoga, a discuta, a se întreține, ‹livr.› a conferi, ‹rar› a convorbi, a dialogiza, ‹pop. și fam.› a sfătui, ‹reg.› a gomoni, a povesti, a turvini, ‹înv.› a băsădi, a discura, a discurirui, a răspunde, a vorovi, ‹arg.› a galibardi. *Diplomații au vorbit în engleză. Vorbește adesea pe net cu prietenii.*

9 intr. (*despre profesori, personalităţi etc.*) a conferenţia, ‹înv.› a prelege. *Scriitorul este invitat să vorbească la universitate.* **10** intr. a pleda. *Profesorul îndrumător a vorbit în favoarea doctorandului său pentru ca acestuia să i se acorde magna cum laude la obţinerea titlului de doctor în ştiinţe.* **11** refl. impers. a se afirma, a se auzi, a se spune, a se şopti, a se zice, a se zvoni, ‹înv. şi reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a vorbit că această lege va fi modificată.* **12** intr. (*despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „despre", „de"*) a relata, ‹înv.› a vorovi. *De multe ori i-a vorbit despre copilăria lui nefericită. Cartea despre care i-a vorbit a fost reeditată.* **13** refl. recipr. (*despre oameni*) a conveni, a se înţelege, a se învoi, ‹pop.› a se pogodi, ‹înv. şi reg.› a se grăi, a vorovi, ‹reg.› a vorbălui, ‹înv.› a răspunde. *S-au vorbit să meargă la concert.* **14** intr. (*înv. şi pop.; despre oameni*) v. Insista. Stărui. **15** tr. (*pop. şi fam.*) v. Ordona. Porunci. Spune. Zice. **16** intr., tr. (*pop. şi fam.; despre oameni; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situaţii etc.*) v. Arăta. Confia. Declara. Destăinui. Dezvălui. Divulga. Împărtăşi. Încredinţa. Mărturisi. Revela. Spune. Zice. **17** intr. (*fam.; despre oameni*) Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înţelege. Judeca. Opina. Pricepe. Socoti. Susţine. **18** intr. (*fam.; despre oameni*) v. Pronunţa. **19** intr. (*fam.; despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni. **20** intr. (*fam.; despre oameni*) v. Tăifăsui. **21** intr. (*înv.; despre oameni; determ. prin „cu sine însuşi", „întru sine" etc.*) v. Chibzui. Cugeta. Gândi. Judeca. Medita. Raţiona[1]. Răzgândi. Reflecta. **22** intr. (*relig.; înv.*) v. Închina. Ruga[1]. **23** intr. (*relig.; înv.; despre clerici*) v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi. **II** intr. fig. **1** (*pop. şi fam.*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susţine. **2** (*înv.*) v. Evoca. Spune. Trezi.

vorbíre s.f. **I** (*lingv.*) **1** grai, limbaj, limbaj articulat, limbă, ‹rar› vorbit[1], ‹înv. şi reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă, ‹fran.› langaj. *Există numeroase cercetări privind apariţia vorbirii ca necesitate de comunicare între oameni. Pentru a servi cu adevărat la comunicare, vorbirea trebuie să se supună necesităţilor sociale.* **2** limbă, vorbă, vorbit[1]. **3** ***vorbire cotidiană*** = ***vorbire curentă*** = ***vorbire obişnuită*** = ***vorbire zilnică*** = limbă curentă, limbă de conversaţie, ‹înv. şi pop.› vorbă comună, vorbă de obşte, vorbă de rând, vorbă de toate zilele, ‹fam.› limbă de toate zilele, vorbire de toate zilele. *Vorbirea curentă este aspectul limbii obişnuit în relaţiile dintre oameni.Foloseşte acest termen cu sensul său din vorbirea curentă;* ***vorbire populară*** = limbă populară, limbă vorbită, limbă vulgară, ‹rar› vorbire dialectală, vorbire regională, ‹înv.› limbă a obştii, limbă a poporului, limbă poporală. *Scriitorii împrumută multe elemente din vorbirea populară;* (*rar*) ***vorbire dialectală*** = ***vorbire regională*** v. Limbă populară. Limbă vorbită. Limbă vulgară. Vorbire populară; (*fam.*) ***vorbire de toate zilele*** v. Limbă curentă. Limbă de conversaţie. Vorbire cotidiană. Vorbire curentă. Vorbire obişnuită. Vorbire zilnică. **4** (*rar*) v. Dialect. Idiom. **5** (*rar*) v. Grai. Idiom. **6** (*rar*) v. Limbaj. Stil. **7** (*rar*) ***vorbire cultă*** = ***vorbire literară*** v. Limbă literară. **8** (*înv.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **9** (*înv.*) v. Nomenelatură. Terminologie. Vocabular. **II 1** vorbă, ‹înv.› cuvântat, rost. **2** pronunţie, ‹înv. şi reg.› vorbă, ‹înv.› voroavă. *Copilul are o vorbire defectuoasă. În vorbirea rapidă dispar multe sunete şi chiar silabe.* **3** vorbă, vorbit[1], ‹înv.› voroavă. **4** (*înv. şi pop.*) v. Afirmaţie. Aserţiune. Cuvânt. Declaraţie. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*). **5** (*pop.*) v. Alocuţiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolaţiune. **6** (*înv. şi reg.*) v. Colocuţiune. Conversaţie. Convorbire. Dialog. Discuţie. Interlocuţiune. **7** (*la nunţile ţărăneşti; reg.*) v. Oraţie. Urare. **8** (*înv.*) ***vorbire bună*** = ***vorbire frumoasă*** v. Elocvenţă. Oratorie. Oratorism. Retorică. **9** (*înv.*) v. Polemică (v. *polemic*). **10** (*înv.*) v. Controversă. Discuţie. Dispută. **III** (*stil.*) ***vorbire indirectă liberă*** = stil indirect liber. *Vorbirea indirectă liberă constă în redarea comunicării cuiva în vorbirea indirectă fără a o introduce printr-un verb de declaraţie sau printr-o conjuncţie;* ***vorbire intelectuală*** = ***vorbire neutră*** = ***vorbire obiectivă*** = stil neutru. *Vorbirea obiectivă este caracteristică operelor ştiinţifice.* **IV** (*gram.*) **1** (*rar*) v. Propoziţie. **2** (*rar*) v. Frază. **3** (*înv.*) v. Gramatică.

vorbişoáră s.f. (*pop.*) v. Vorbuliţă.

vorbít[1] s.n. **I** (*lingv.*) **1** limbă, vorbă, vorbire. **2** (*rar*) v. Grai. Limbaj. Limbaj articulat. Limbă. Vorbire. **II 1** vorbă, vorbire, ‹înv.› voroavă. **2** (*pop. şi fam.*) v. Colocuţiune. Conversaţie. Convorbire. Dialog. Discuţie. Interlocuţiune.

vorbít[2], -ă adj. **1** (*despre cuvinte, enunţuri, limbaj etc.*) oral, ‹înv.› vorovit. *Limba vorbită este supusă unor variaţii mult mai mari decât cea scrisă.* **2** (*despre afirmaţii, expresii etc.*) rostit, spus, zis, ‹fig.› debitat[2]. *Enormităţile vorbite au enervat-o peste măsură.* **3** (*cinemat.; în opoz. cu „mut"; despre filme*) sonor, vorbitor. *Sunt peste 80 de ani de când a fost inventat filmul vorbit.* **4** (*rar; despre oameni, studii, evenimente etc.*) v. Amintit. Citat[2]. Indicat. Menţionat. Pomenit. Semnalat.

vorbitór, -oáre adj., s.m., s.f., s.n. **I** adj. **1** (*despre oameni*) ‹fam.› cuvântăreţ, cuvântător, ‹înv.› glăsuitor, vorbeţ. *Omul este o fiinţă vorbitoare.* **2** (*cinemat.; în opoz. cu „mut"; despre filme*) sonor, vorbit[2]. **3** (*rar; despre oameni sau despre firea lor*) v. Comunicativ. Expansiv. Extravertit. Jovial. Prietenos. Sociabil. Volubil. **4** fig. (*rar; despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) v. Concludent. Convingător. Decisiv. Edifiant. Edificator. Elocvent. Grăitor. Hotărâtor. Ilustrativ. Irefutabil. Probant. Puternic. Serios. Solid. Tare. Temeinic. Zdrobitor. **5** fig. (*rar*) v. Semnificativ. Sugestiv. **II 1** s.m. (*lingv.*) locutor. *Vorbitorul este foarte atent cum se exprimă.* **2** s.m., s.f. alocutor, conferenţiar, orator, ‹înv.› expunător, ‹iron.› cuvântăreţ, cuvântător. *Vorbitorul de la tribună a fost îndelung aplaudat.* **3** s.m. (*lingv., folc.*) individ vorbitor, informator, subiect vorbitor, ‹rar› subiect grăitor. *Vorbitorul este persoana a cărei vorbire este supusă observaţiei, analizei, cercetării. Într-o anchetă folclorică se caută un vorbitor bun cunoscător al folclorului din zona respectivă.* **4** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Colocutor. Conlocutor. Interlocutor. **5** s.m. (*înv.; şi* ***vorbitor de rău***) v. Bârfitor. Calomniator. Clevetitor. Defăimător. Denigrant. Denigrator. Detractor. Ponegritor. **III** s.n. parloar, ‹înv.› parlatoriu. *Vorbitorul este o sală în care sunt primiţi vizitatorii într-un cămin, într-un internat şcolar, într-o cazarmă, într-o închisoare etc.*

vorbitoríe s.f. (*înv.*) **1** v. Elocvenţă. Oratorie. Oratorism. Retorică. **2** v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

vorbitúră s.f. (*înv.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuţie. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie.

vorbiţă s.f. (*reg.*) v. Vorbuliţă.

vorbulíţă s.f. ‹pop.› vorbişoară, vorbuşoară, ‹reg.› vorbiţă, vorbuţă. *Se încăpăţânează şi nu mai scoate nicio vorbuliţă.*

vorbuşoáră s.f. (*pop.*) v. Vorbuliţă.

vorbúţă s.f. (*reg.*) v. Vorbuliţă.

voréţ s.n. (*reg.*) **1** v. Curte. **2** (*constr.*) v. Staul.

vorí[1] vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică arme de foc*) v. Declanşa. Descărca.

vorí[2] vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică oameni*) v. Agrea. Plăcea. Simpatiza. **2** v. Cere. Dori. Pofti. Vrea.

vórişte s.f. (*înv.*) v. Curte.

vórnic s.m. **I 1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.; şi, art.,* ***vornicul cel mare***) mare-vornic (v. *mare[1]*), marele-vornic (v. *mare[1]*), ‹înv.› vel-vornic. *Vornicul era membru al Sfatului Domnesc care administra curtea domnească, care avea dreptul de jurisdicţie asupra curtenilor şi slujitorilor domneşti şi care, în lipsa domnului, avea calitatea de comandant al armatei în timp de război.* **2** (*în Ev. Med., în Mold.; şi* ***vornic de Ţara de Jos***) mare-vornic de Ţara de Jos (v. *mare[1]*), marele-vornic de Ţara de Jos (v. *mare[1]*). *În sec. al XV-lea, când Moldova a fost împărţită în cele două ţări, unul din dregătorii domniei a fost numit vornic al Ţării de Jos. Cercetătorii sunt de părere că Moţoc a fost primul vornic de Ţara de Jos.* **3** (*în Ev. Med., în Mold.; şi* ***vornic de Ţara de Sus***) mare-vornic de Ţara de Sus (v. *mare[1]*), marele-vornic de Ţara de Sus (v. *mare[1]*). *Vornicul de Ţara de Sus era dregătorul care îşi exercita autoritatea asupra jumătăţii de nord din Principatul Moldovei. Spancioc a fost vornic de Ţara de Sus.* **4** (*în*

Țările Rom.; sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea) ***vornic al obștii*** = ***vornic de cutie*** = ***vornic de obște*** = mare-vornic al cutiei (v. *mare*[1]), mare-vornic al obștii (v. *mare*[1]), mare-vornic de cutie (v. *mare*[1]), mare-vornic de obște (v. *mare*[1]), marele-vornic al cutiei (v. *mare*[1]), marele-vornic de cutie (v. *mare*[1]), vel-vornic al obștii, vel-vornic al obștirilor, vel-vornic de obște, vel-vornic de obștiri. *Vornicul de obște administra casa sau cutia milelor și avea atribuții edilitare și judecătorești;* ***vornic al politiei*** = ***vornic de politie*** = marele-vornic de politie (v. *mare*[1]), vel-vornic de politie. *Vornicul de politie avea atribuții administrative, judecătorești și financiare în capitalele celor două țări românești; (în Mold.; sfârșitul sec. al XVIII și în perioada Regulamentului Organic)* ***vornic de aprozi*** = vel-vornic de aprozi. *Vornicul de aprozi prezenta pricinile în Sfatul Domnesc, urmărea executarea hotărârilor acestuia și administra închisoriile datornicilor; (în Mold.; din sec. al XV-lea până la Regulamentul Organic)* ***vornic de gloată*** = vornic de poartă. *Atribuțiile vornicului de gloată constau în judecarea pricinilor, în stabilirea celor care trebuiau înfățișate Divanului Domnesc și, uneori, în participarea la hotărniciile de moșii; (în Mold.; sec. al XVI-lea-sec. al XVII-lea)* ***vornic de harem*** = (*art.*) ***vornicul doamnei*** = (*art.*) ***vornicul haremului*** = ‹înv.› vornicul despre doamna. *Vornicul de harem era dregătorul care făcea parte dintre slujitorii de la curtea doamnei și se ocupa de protocolul oficial al funcționării curții, administrând și veniturile care îi reveneau din patrimoniul domnesc; (în Mold.; din sec. al XV-lea până la Regulamentul Organic)* ***vornic de poartă*** = vornic de gloată; *(înv.)* ***vornicul despre doamna*** v. Vornic de harem. Vornicul doamnei. Vornicul haremului. **5** *(în Țările Rom., în timpul Regulamentului Organic; și, art.,* ***vornicul cel mare****)* marele-vornic (v. *mare*[1]), ‹înv.› marele-vornic al trebilor din lăuntru (v. *mare*[1]), marele-vornic din lăuntru (v. *mare*[1]), vornicul din lăuntru, vornicul pricinilor din lăuntru. *Vornicul cel mare avea atribuțiile unui actual ministru de interne;* (înv.) ***vornicul din lăuntru*** = ***vornicul pricinilor din lăuntru*** v. Marele-vornic (v. *mare*[1]). Vornic. Vornicul cel mare. **6** *(milit.; înv.)* v. Cap. Căpetenie. Comandant. Conducător. Șef. **7** *(înv.)* v. Delegat. Emisar. Împuternicit. Mesager. Reprezentant. Sol[1]. Trimis[1]. **8** *(adm.; înv.)* v. Primar. **II** *(la nunțile țărănești; adesea determ. prin „mirelui", „miresei")* **1** *(pop.)* v. Vătaf. Vătășel. Vornicel. **2** *(reg.)* v. Colăcar.

vorniceásă s.f. **I 1** *(în Ev. Med.; în Țările Rom.)* ‹înv.› vorniciță. *Vorniceasa era soția vornicului.* **2** *(înv.)* v. Primăreasă. Primăriță. **II** *(la nunțile țărănești)* vătășiță, ‹pop.› drușcă, soră de ginere, soră de mire, soră de mireasă, vătășoaie, ‹reg.› chemătoare (v. *chemător*), deveră, deveriță, fată de nune (v. *fată*), nună (v. *nun*), nuntășiță, pochinzoreasă, pocânzeică, sfașcă, vifeliță, vornicită. *Vorniceasa însoțește mireasa la casa mirelui, având anumite atribuții cu ocazia ceremonialului.*

vornicél s.m. **I 1** *(în Ev. Med., în Țările Rom.; la sate)* vătăman, vătășel. *Vornicelul era ajutorul marelui vornic, cu atribuții judecătorești și fiscale.* **2** *(adm.; înv.)* v. Primar. **II** *(la nunțile țărănești; adesea determ. prin „mirelui", „miresei")* **1** vătaf, vătășel, ‹pop.› fecior, fecior de împărat, vornic, ‹reg.› chemător, dever[1], deverică, frate-de-mire, frate-de-mireasă, ploscar[1], pocânzeu[1], sol[1], vifel. *Vornicelul conduce, după ritual, desfășurarea nunții, având anumite atribuții cu ocazia ceremonialului.* **2** *(reg.)* v. Colăcar.

vornicíe s.f. *(adm.; înv.)* v. Consiliu. Primărie.

vornicíță s.f. **I** *(înv.)* **1** *(în Ev. Med.; în Țările Rom.)* v. Vorniceasă. **2** v. Primăreasă. Primăriță. **II** *(la nunțile țărănești; reg.)* v. Vătășiță. Vorniceasă.

voroávă s.f. *(înv.)* **I** *(lingv.)* **1** v. Grai. Limbaj. Limbaj articulat. Limbă. Vorbire. **2** v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **II 1** v. Pronunție. Vorbire. **2** v. Vorbă. **3** v. Vorbă. Vorbire. Vorbit[1]. **4** v. Afirmație. Aserțiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*). **5** *(relig.)* v. Închinare. Închinăciune. Rugă. Rugăciune. **6** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **7** *(de obicei constr. cu vb. „a lua", „a respecta", „a ține")* v. Angajament. Asigurare. Cuvânt. Făgăduială. Făgăduință. Legământ. Promisiune. Vorbă. **8** v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1]. **9** v. Alocuțiune. Cuvânt. Cuvântare. Discurs. Prolațiune. **10** v. Colocuțiune. Conversație. Convorbire. Dialog. Discuție. Interlocuțiune. **11** v. Acord. Înțelegere. Învoială. **12** *(constr. cu vb. ca „a sta", „a se pune" și cu prep. „la")* v. Sfat. Taifas. Vorbă. **13** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **14** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **III 1** ***voroavă deșartă*** v. Vorbă deșartă. Vorbă goală. **2** *(și* ***voroavă rea****)* v. Bârfă. Bârfeală. Bârfire. Bârfit[1]. Calomnie. Calomniere. Cleveteală. Clevetire. Clevetit. Defăimare. Denigrare. Detractare. Detracție. Discreditare. Infamare. Ponegreală. Ponegrire. Șoaptă. Vituperare. Vituperație. Vorbă. Vorbă de rău. Vorbă rea.

voroníc s.m. *(bot.) Marrubium vulgare;* ‹reg.› bălțătură, cătușnică-sălbatică, cătușniță, iarbă-flocoasă, iarbă-mambie, unguraș, vălătuc, zmeiță.

vorováci, -ce s.m., s.f., adj. *(înv. și reg.)* v. Flecar. Guraliv. Limbut. Locvace. Palavragioaică. Palavragiu. Vorbăreț.

voroví vb. IV. **I 1** intr. *(înv. și reg.; despre oameni)* v. Vorbi. **2** intr. *(înv. și reg.; de obicei constr. cu un pron. pers. în dat. sau introdus prin prep. „cu", „către"; despre oameni)* v. Vorbi. **3** intr. *(înv. și reg.; despre oameni)* v. Conveni. Înțelege. Învoi. Vorbi. **4** intr., tr. abs. *(înv.)* v. Spune. Vorbi. Zice. **5** tr. *(înv.)* v. Vorbi. **6** intr. *(înv.; despre oameni)* v. Conversa. Dialoga. Discuta. Întreține. Vorbi. **7** intr. *(despre oameni; înv.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „despre", „de")* v. Relata. Vorbi. **8** tr., intr. *(înv.)* v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trâncăni. **9** intr. *(relig.; înv.; despre oameni)* v. Închina. Ruga[1]. **10** intr. *(relig.; înv.; despre clerici)* v. Predica. Propaga. Propovădui. Răspândi. **11** intr. *(înv.; despre oameni, colectivități, grupuri etc.)* v. Murmura. Protesta. **II** intr. *(înv.; despre oameni)* v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbuciuma.

vorovíre s.f. *(înv.)* **1** ***vorovire bună*** v. Elocvență. Oratorie. Oratorism. Retorică. **2** v. Argumentare. Argumentație. Demonstrare.

vorovít, -ă adj. *(înv.; despre cuvinte, enunțuri, limbaj)* v. Oral. Vorbit[2].

vorspiel ['forʃpil] s.n. *(muz.; german.)* v. Preludiu. Uvertură.

vórtice s.m. *(ital.; înv.)* **1** *(hidrol.)* v. Bulboană. Maelstrom. Ochi[1]. Valvârtej. Vâltoare. Vârtej. Volbură. **2** fig. v. Vâltoare. Vârtej. Volbură.

vóscă s.f. *(vit.; reg.)* v. Tescovină.

Voscreásnă s.f. *(relig. creștină; înv.; nm. pr.)* v. Înviere. Învierea Domnului (v. *înviere*). Paște[1].

vospóm, -oámă adj. *(în opoz. cu „dens", „compact"; reg.; despre pământ, zăpadă etc.)* v. Afânat. Înfoiat. Moale. Poros. Pufos. Rar.

voșolău s.n. *(reg.)* v. Fier. Fier de călcat.

voșolí vb. IV. tr. *(reg.; compl. indică haine, stofe, rufe șifonate)* v. Călca. Netezi.

vot s.n. **I** *(polit.)* **1** alegeri (v. *alegere*), scrutin, votare, ‹înv. și reg.› votizare, ‹înv.› votarisire, votație, ‹latin.; înv.› votizație. *Rezultatele votului au fost făcute publice.* **2** sufragiu, ‹înv.› glas, ‹latin.; înv.› vox. *Persoanele până la 18 ani nu au drept de vot. La alegerile în postul de director a obținut voturile membrilor colectivului din care făcea parte.* **3** ***vot consultativ*** = vot informativ. *Votul consultativ reprezintă dreptul cuiva de a-și exprima opinia în cadrul unor dezbateri, dar rezultatul său nu are caracter obligatoriu, ca în cazul votului deliberativ;* ***vot deliberativ*** = ‹înv.› vot decisiv. *Votul deliberativ este dreptul cuiva de a-și exprima opinia și de a vota hotărârile luate în dezbaterile unei adunări;* ***vot informativ*** = vot consultativ; ***vot universal*** = sufragiu universal, ‹astăzi rar› vot obștesc. *Votul universal este sistemul de votare în care dreptul de vot este acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări; (astăzi rar)* ***vot obștesc*** v. Sufragiu universal. Vot universal; *(înv.)* ***vot decisiv*** v. Vot deliberativ. **II** fig. adeziune, asentiment, ‹fig.› vot. *Inițiativa lor a întrunit votul colegilor.*

votá vb. I. *(polit.)* **1** intr. ‹înv.› a votarisi, ‹latin.; înv.› a votiza. *Persoanele care au împlinit 18 ani pot să voteze.* **2** tr. *(compl. indică oameni)* a alege. *L-au votat deputat.* **3** tr. *(compl. indică legi, decizii, moțiuni etc.)*

‹înv.› a votarisi. *Noua lege a învățământului a fost votată.*
votánt s.m. (*polit.*) alegător, ‹înv.› votator. *În calitate de votant și-a îndeplinit o datorie cetățenească.*
votáre s.f. (*polit.*) **1** alegeri (v. *alegere*), scrutin, vot, ‹înv. și reg.› votizare, ‹înv.› votarisire, votație, ‹latin.; înv.› votizație. **2** ‹înv.› votație. *Votarea bugetului nu a întrunit majoritatea.*
votarisí vb. IV. (*polit.; înv.*) **1** intr. v. Vota. **2** tr. (*compl. indică legi, decizii, moțiuni etc.*) v. Vota.
votarisíre s.f. (*polit.; înv.*) v. Alegeri (v. *alegere*). Scrutin. Vot. Votare.
votatór s.m. (*polit.; înv.*) v. Alegător. Votant.
votáție s.f. (*polit.; înv.*) **1** v. Alegeri (v. *alegere*). Scrutin. Vot. Votare. **2** v. Votare.
vótcă s.f. ‹arg.› sodă. *Bea votcă cu suc de roșii.*
votizá vb. I. intr. (*polit.; latin.; înv.*) v. Vota.
votizáre s.f. (*polit.; înv. și reg.*) v. Alegeri (v. *alegere*). Scrutin. Vot. Votare.
votizáție s.f. (*polit.; latin.; înv.*) v. Alegeri (v. *alegere*). Scrutin. Vot. Votare.
votrí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică fete, femei nemăritate*) v. Cere. Peți.
votríe s.f. **1** (*reg.*) v. Cerere în căsătorie. Petire. Petit. **2** (*înv.*) v. Proxenetism. Rufianism.
votríre s.f. (*reg.*) Cerere în căsătorie. Petire. Petit.
votritór, -oáre s.m., s.f. **1** (*reg.*) v. Petitor. **2** (*înv.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian.
vótru, voátră s.m., s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Mijlocitor. Proxenet. Rufian. **2** (*reg.*) v. Petitor.
Vovedénie s.f. (*relig. creștină; înv. și pop.; nm. pr.*) v. Intrarea în biserică (v. *intrare*), Intrarea în biserică a Maicii Domnului (v. *intrare*).
vovícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cartof (*Solanum tuberosum*).
voyeur [vwaɪ:ɜ:] s.m. (*psih.*) voyeurist. *Voyeurii asistă la scene erotice fără a fi văzuți.*
voyeurism [vwa:j:'ɜ:rɪz(ə)m] s.n. (*psih.*) mixoscopie. *Voaierismul este obținerea plăcerii prin contemplarea raportului sexual întreținut de alte persoane.*
voyeurist [vwa:j:'ɜ:rɪst] s.m. (*psih.*) voyeur.
vox s.n. (*polit.; latin.; înv.*) v. Sufragiu. Vot.
vozglás s.n. (*bis.; în ritualul Bisericii Ortodoxe*) ‹înv.› ecfonis, vozglașenie. *Vozglasul este formula de încheiere a unei ectenii, pe care preotul o rostește cu glas tare.*
vozglașénie s.f. (*bis.; în ritualul Bisericii Ortodoxe; înv.*) v. Vozglas.
vrábie s.f. (*ornit.*) **1** (*și* ***vrabie-de-casă****, reg.,* ***vrabie-de-câmp, vrabie-de-mărăcini, vrabie-de-moară, vrabie-de-sat, vrabie-de-șură, vrabie-de-țară, vrabie-proastă, vrabie-țigănească***) *Passer domesticus*; ‹reg.› pasăre, pasăre-de-casă, pasăre-de-șură, pasăre-porcească, pasăre-țigănească, pasărea-mălaiului (v. *pasăre*), pasărea-șurii (v. *pasăre*), păsărică, pituluș[2], pițigan, țiclău[1], țigană (v. *țigan*), țigănel, țigăncușă, țigănușă, vereb, vrăbeață, vrăbete, vrăbioaie. **2** (*și* ***vrabie-de-câmp, vrabie-de-mărăcini, vrabie-de-munte****, reg.,* ***vrabie-de-mălai, vrabie-grivă, vrabie-gulerată, vrabie-pestriță***) *Passer montanus*; pasăre-de-munte, ‹reg.› păsăruță, vrăbete-gulerat. **3** (*și* ***vrabie-de-pădure***) *Prunella modularis*; brumăriță-de-pădure. **4** ***vrabie-de-sălciș*** = *Passer hispaniolensis;* vrabie-de-Spania, vrabie-spaniolă; ***vrabie-de-Spania*** = *Passer hispaniolensis*; vrabie-de-sălciș, vrabie-spaniolă; ***vrabie-spaniolă*** = *Passer hispaniolensis*; vrabie-de-sălciș, vrabie-de-Spania; (*reg.*) ***vrabie-de-stuf*** = ***vrabie-de-stuf-mijlociu*** = ***vrabie-de-trestie*** = ***vrabie-de-trestie-mijlocie*** v. Presură[1]. Presură-de-stuf (v. *presură*[1]). Presură-de-trestie (v. *presură*[1]). Presură-dobrogeană (v. *presură*[1]) (*Emberiza schoeniclus*); ***vrabie-galbenă*** v. Presură[1]. Presură-aurie (v. *presură*[1]). Presură-de-câmp (v. *presură*[1]). Presură-de-holdă (v. *presură*[1]). Presură-galbenă (v. *presură*[1]) (*Emberiza citrinella*); (*art.*) ***vrabia-lupului*** v. **a** Codobatură. Prundar. Prundaș (*Motacilla alba*); **b** Sfrâncioc. Sfrâncioc-roșiatic. Sfrâncioc-roșu (*Lanius collurio*).
vráce s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
vracevánie s.f. (*înv.*) **1** (*farm.*) v. Doctorie. Medicament. Remediu. **2** (*med., med. vet.*) v. Îndreptare. Înfiripare. Însănătoșire. Întremare. Înzdrăvenire. Lecuire. Refacere. Restabilire. Tămăduire. Vindecare.
vraci s.m., s.n. **I** s.m. **1** (*med., med. vet.; înv. și pop.; adesea urmat de determ. care indică specializarea*) v. Doctor. Medic[1]. **2** (*în credințe și superstiții; pop.*) v. Șaman. Vrăjitor. **II** s.n. (*reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vraf s.n. (*de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de", care indică un număr mare de lucruri, obiecte, ființe etc.*) grămadă, maldăr, teanc[1], ‹reg.› clit, năsadă, vangăr, ‹înv.› smoc. *Avocatul are pe birou un vraf de dosare.*
vrai s.m. (*reg.*) **1** (*iht.*) v. Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2** (*zool.*) v. Mormoloc.
vráiște s.f. **I 1** deranj, dezordine, neorânduială, neordine, neregulă, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniță, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este vraiște.* **2** dezordine, neorânduială, răvășeală, zăpăceală, ‹fam.› brambureală, bulibășeală, bulibășie, haloimăs, harababură, talmeș-balmeș, tanda-manda, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹fig.; fam.› balamuc. *În biroul ei este o vraiște de neimaginat. În acte este mare vraiște.* **II** (*pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
vrájă s.f. **I 1** (*în credințe și superstiții*) descântec, farmec, magie, sortilegiu, vrăjitorie, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. și pop.› descântătură, ‹pop. și fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meșteșug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. și reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, râvnă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fârmăcitură, fermecăciune, nălucință, vâlhovnicie, vâlșebnicie, vrăjie, ‹ieșit din uz› grații (v. *grație*). *Țiganca i-a făcut o vrajă de deochi.* **2** delectare, desfătare, farmec, încântare, plăcere, voluptate, ‹livr.› iucunditate, ‹astăzi rar sau poetic› dezmierdare, ‹rar› delectație, voluptuozitate, ‹înv. și pop.› dezmierdăciune, ‹fam.› răsfăț, răsfățare, ‹înv. și reg.› tefericie, ‹înv.› încântec, răsfăciune, simțiciune, ‹fig.› deliciu, dulceață, îmbătare, savoare, vis, ‹fig.; înv. și pop.› lipici, ‹fig.; înv.› dulcoare. *Croaziera pe Marea Mediterană a fost o vrajă.* **3** (*fam.*) v. Bluff. Înșelăciune. Înșelătorie. Păcăleală. **4** (*arg.*) v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **II** fig. **1** (*de obicei urmat de determ. în gen.*) farmec, fascinație, încântare, ‹fig.› magie, poezie, ‹fig.; înv.› taină, vrăjie. *Învăluit de vraja melodiei, nu a auzit telefonul.* **2** (*fam.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.
vrájbă[1] s.f. **1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, zâzanie, ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hâră[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, târbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› ciocorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de vrajbă între cei doi parteneri de afaceri.* **2** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrăjmășie, zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozvirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o vrajbă veche.* **3** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire.

Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **4** *(înv.)* v. Controversă. Discuție. Dispută.
vrájbă[2] s.f. *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vrănă s.f. **1** *(la butoi)* ‹reg.› poarcă, preduf, sadă, strungă, tapă. *Prin vrană se umple, se golește, se aerisește etc. un butoi înfundat.* **2** *(tehn.; la moară)* piscoaie (v. *piscoi*), ‹reg.› guriță, pospai, scoreț, ulucaș. *Făina măcinată curge prin vrană.* **3** ‹reg.› dușnic. *Vrana este dopul (din lemn) de la vrana butoiului.* **4** *(apic.; la stup; înv. și reg.)* v. Urdiniș.
vrăşcă s.f. *(ornit.; reg.)* v. Coțofană. Țarcă (*Pica pica*).
vrăbeáță s.f. *(ornit.; reg.)* v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
vrăbéte s.m. *(ornit.; reg.)* **1** v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*). **2** v. Vrăbioi. **3** ***vrăbete-gulerat*** v. Pasăre-de-munte. Vrabie. Vrabie-de-câmp. Vrabie-de-mărăcini. Vrabie-de-munte (*Passer montanus*).
vrăbeţói s.m. *(ornit.; reg.)* v. Vrăbioi.
vrăbiér s.m. *(ornit.; reg.)* **1** v. Erete. Erete-roșu. Vânturel. Vânturel-roșu. Vânturel-ruginiu. Vindereu (*Falco tinnunculus tinnunculus*). **2** v. Erete. Erete-de-iarnă. Erete-pitic. Gaia-găinilor (v. gaie). Șoim. Șoim-de-iarnă. Șoim-pitic. Șoimuleț-de-iarnă. Șoimuleț-pitic. Uliul-vrăbiilor. Vindereu (*Falco columbarius aesalon*).
vrăbioáie s.f. *(ornit.; reg.)* v. Vrabie. Vrabie-de-casă (*Passer domesticus*).
vrăbioáră s.f. **1** *(ornit.)* vrăbiuță, ‹reg.› păsărică. **2** fig. *(fam.; iron.)* v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
vrăbióі s.m. *(ornit.)* ‹reg.› păsăricoi, păsăroi, țigănuș, vrăbete, vrăbețoi, vrăbionț, vrăbior. *Vrăbioiul este bărbătușul vrabiei.*
vrăbiónţ s.m. *(ornit.; reg.)* v. Vrăbioi.
vrăbiór s.m. *(ornit.; reg.)* v. Vrăbioi.
vrăbiúță s.f. *(ornit.)* vrăbioară, ‹reg.› păsărică, păsăruică. *Dimineața îl scoală ciripitul unor vrăbiuțe. Ia vrăbiuța căzută din cuib și o duce la doctorul veterinar.*
vrăcésc, -eăscă adj. *(med., med. vet.; înv. și reg.)* v. Medical.
vrăcioáră s.f. *(bot.; reg.)* v. Tilișcă (*Circaea lutetiana* sau *Circaea alpina*).
vrăcíță s.f. *(med., med. vet.; înv. și pop.)* v. Doctoriță.
vrăciuí vb. IV. **1** tr. *(în credințe și superstiții; reg.; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii)* v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji. **2** tr., refl. *(med., med. vet.; înv.; compl. sau sub. indică ființe)* v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.
vrăciuitór, -oáre adj. *(înv.; despre medicamente, remedii, metode etc.)* v. Întremător. Lecuitor. Tămăduitor. Vindecător.
vrăfuí vb. IV. tr. *(pop.; compl. indică obiecte)* v. Răvăși.
vrăjálnic s.m. *(înv.)* v. Șaman. Vrăjitor.
vrăjár s.m. *(reg.)* **1** *(agric.)* v. Arac. **2** v. Par. Prăjină.
vrăjăríe s.f. *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vrăjbí vb. IV. *(înv. și pop.)* **1** tr. *(compl. indică oameni, colectivități, popoare)* v. Dezbina. Învrăjbi. **2** tr., intr. *(compl. sau sub. indică oameni)* v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși.
vrăjbíe s.f. *(înv.)* **1** v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **2** v. Războinare. Vendetă.
vrăjbíre s.f. **1** *(înv. și pop.)* v. Animozitate. Discordie. Dușmănie. Hainie. Inamiciție. Învrăjbire. Ostilitate. Pornire. Ură[1]. Vrajbă[1]. Vrăjmășie. Zâzanie. **2** *(înv.)* v. Războinare. Vendetă.
vrăjbít, -ă adj. *(înv.; despre oameni, colectivități, organizații etc.)* v. Dezbinat. Învrăjbit.
vrăjeálă s.f. **I 1** *(fam.)* v. Bluff. Înșelăciune. Înșelătorie. Păcăleală. **2** fig. *(fam.)* v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură. **3** *(arg.)* v. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **II** *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vrăjésc, -eăscă adj. *(în credințe și superstiții; înv.; despre practici, îndeletniciri etc.)* v. Magic. Vrăjitoresc.
vrăjí vb. IV. **I 1** tr., intr. *(în credințe și superstiții; cu determ. introduse prin prep. „de", „pentru", „ca să", care arată scopul, motivul acțiunii)* a descânta, a face, a fermeca, a lega[1], a meni, a ursi, ‹pop.› a solomoni, a sufla, ‹înv. și reg.› a oropsi, ‹reg.› a boboni, a bosconi, a boscorodi, a obroci[1], a ormoci, a pohibi, a râvni, a strigoia, a vrăciui, a vrăjui, ‹înv.› a mângâia, ‹latin.; înv.› a escanta. *Țiganca îi vrăjește fetei de deochi.* **2** tr. *(înv. și pop.; compl. indică viitorul)* v. Ghici. Prevesti. Prezice. Proroci. **II 1** tr. *(fam.; compl. indică oameni)* v. Minți. **2** tr. fig. *(compl. indică oameni)* a amăgi, a atrage, a captiva, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a seduce, ‹fig.› a cuceri, a hipnotiza, a înrobi, a magnetiza, a prinde, a răpi, a subjuga, ‹fig.; rar› a captura, ‹fig.; înv.› a lănțui. *L-a vrăjit pe bătrân cu frumusețea ei și i-a luat banii.* **3** intr. *(arg.; despre oameni)* v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.
vrăjíe s.f. *(înv.)* **1** *(în credințe și superstiții)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie. **2** fig. *(de obicei urmat de determ. în gen.)* v. Farmec. Fascinație. Încântare. Magie. Poezie. Vrajă.
vrăjíre s.f. **1** *(în credințe și superstiții)* descântare, fermecare, ‹pop.› solomonire, ‹reg.› bosconire, ‹înv.› vrăjitorire. *Crede că poate scăpa de deochi prin vrăjire.* **2** fig. captivare, delectare, desfătare, fascinare[1], fascinație, fermecare, încântare, seducere, seducție, ‹fig.› cucerire, hipnotizare, hipnoză, magnetizare, răpire, subjugare, ‹fig.; înv.› piștă, răpitură. *Filmul și-a atins scopul: vrăjirea spectatorilor.*
vrăjít[1] s.n. **1** vrăjitorie, ‹reg.› șișcărie. **2** *(în credințe și superstiții; reg.)* v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.
vrăjít[2]**, -ă** adj. **I 1** *(în credințe și superstiții; despre ființe)* fermecat, ‹pop.› solomonit, ‹reg.› bosconit. *Fata vrăjită și-a revenit greu de sub acțiunea farmecului.* **2** *(mitol. pop.; despre anumite obiecte)* fermecat, magic, măiestru, minunat, năzdrăvan. *Zâna a atins-o cu o baghetă vrăjită și a transformat-o în privighetoare.* **II** fig. **1** *(despre oameni)* captivat, delectat, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, sedus, ‹fig.› cucerit, hipnotizat, magnetizat, răpit[2], robit, subjugat, ‹fig.; înv.› orbecat. *Publicul vrăjit a răsplătit-o pe actriță cu aplauze furtunoase.* **2** *(despre manifestări, realizări ale oamenilor, despre situații etc.)* agreabil, captivant, delectabil, desfătător, fascinant, fermecător, încântător, nălucitor, plăcut, seducător, șarmant, ‹fig.› absorbant, cuceritor, delicios, hipnotizant, răpitor, savuros, subjugător, suculent, ‹fig.; înv.› aprinzibil. *Nu poate lăsa cartea din mână întrucât subiectul este vrăjit.* **3** *(mai ales despre elemente din natură, reprezentări artistice)* feeric, fermecător, încântător, minunat, nălucitor, ‹fig.› ceresc, îmbătător, magic. *O noapte de toamnă timpurie, luminată de puzderia de stele, este vrăjită și tulburătoare.*
vrăjitór, -oáre s.m., sf. **I 1** s.m., s.f. *(în credințe și superstiții)* babă, strigoaică[1], șaman, ‹rar› magă[3], taumaturg, vrăjitoreasă, ‹înv. și pop.› descântător, făcător-de-minuni, strigoi, ursitor, ‹pop. și fam.› farmazoancă, farmazon, ‹pop.› băbăreasă, bosorcaie, făcaș, fermecător, fermecătoreasă, meșteră (v. *meșter*), meșteriță, râvnitor, solomonar, strigă, vraci, ‹înv. și reg.› zârnoaică, ‹reg.› bosconiță, cotoroanță, măiestru, meștereasă, meșteritoare, șișcă[3], șișcoi, vidmă, vrăjmătoare, ‹înv.› magheniță, maghistă, magopață, mama-mușă (v. *mamă*), vâlfă, vrace, vrăjalnic, ‹fig.; pop. și fam.› talpa-iadului (v. *talpă*), talpă de iad, talpă la iad, tălpoi. *S-a dus la o vrăjitoare să-i ghicească.* **2** s.m. mag[1], magician, ‹înv.› vâlhovnic, vâlvă. *S-a dus la un vrăjitor vestit pentru a se vindeca.* **3** s.f. *(mitol. pop.; reg.)* v. Ursitoare (v. *ursitor*). **4** s.m., s.f. *(înv.)* v. Prezicător. Profet. Proroc. Vestitor. **II** s.f. *(reg.)* **1** *(bot.)* v. Tilișcă (*Circaea lutetiana* sau *Circaea alpina*). **2** *(entom.)* v. Boul-Domnului (v. *bou*). Boul-lui-Dumnezeu (v. *bou*). Buburuză. Vaca-domnului (v. *vacă*) (*Coccinella septempunctata*).
vrăjitoreásă s.f. *(în credințe și superstiții; rar)* v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
vrăjitorésc, -eáscă adj. *(în credințe și superstiții; despre practici, îndeletniciri etc.)* magic, ‹pop.› fermecătoresc, măiestresc, ‹înv.›

vrăjesc. *Era cunoscut printre magicieni pentru practicile lui vrăjitorești fastuoase.*

vrăjitorie s.f. **I 1** vrăjit[1], ‹reg.› șișcărie. *În Evul Mediu, cei bănuiți că se ocupă cu vrăjitoria erau arși pe rug.* **2** (*în credințe și superstiții*) descântec, farmec, magie, sortilegiu, vrajă, ‹rar› descânt, fermecărie, taumaturgie, ‹înv. și pop.› descântătură, ‹pop. și fam.› farmazonie, ‹pop.› borboase, dătătură, drăcărie, drăcie, fapt, făcătură, făcut[1], fermecătorie, fermecătură, legământ, legătură, meșteșug, solomonie, solomonire, trimis[2], ‹înv. și reg.› măiestrie, vrăjitură, ‹reg.› băbărie, boboană, bolmoajă, boscoană, bosconitură, mânătură, năprătitură, râvnă, râvnitură, solomonărie, solomoneală, vraci, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală, vrăjit[1], ‹înv.› fărmăcitură, fermecăciune, nălucinţă, vâlhovnicie, vâlșebnicie, vrăjie, ‹ieșit din uz› grații (v. *grație*). **II** fig. (*pop.*) v. Fabulație. Invenție. Minciună. Născoceală. Născocire. Născocitură. Neadevăr. Palavră. Plăsmuire. Poveste. Scorneală. Scornire. Scornitură.

vrăjitoríre s.f. (*în credințe și superstiții; înv.*) v. Descântare. Fermecare. Vrăjire.

vrăjitúră s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și reg.*) v. Descântec. Farmec. Magie. Sortilegiu. Vrajă. Vrăjitorie.

vrăjmăș, -ă s.m.,s.f. adj., adv. **I 1** s.m., s.f. adj. adversar, dușman, inamic, potrivnic, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› nefârtat, vrăjmășos, ‹înv.› împotrivnic, neamic, neprieten, nepriitor, pârâș, sculător, supostatnic. *Vrăjmașii globalizării au organizat un miting. Echipa vrăjmașă a pierdut meciul.* **2** adj. (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) dușmănos, inamic, inamical, neprietenesc, neprietenos, ostil, potrivnic, rău, răutăcios, ‹pop.› pizmaș, pizmuitor, vrăjmășesc, ‹fam.› urât[2], ‹înv. și reg.› pizmătar, pizmătareț, ‹reg.› vrăjmășos, ‹înv.› dușmănesc, împotrivă, mânios, potrivitor, ‹fig.› advers, șerpesc, veninos, ‹fig.; înv. și pop.› aspidă[1]. *Se aștepta la acțiuni vrăjmașe din partea opozanților.* **3** adj. (*despre circumstanțe, condiții etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, ostil, potrivnic, vitreg, ‹înv. și pop.› nepriincios, ‹pop. și fam.› rău, ‹fig.› advers. *Împrejurări vrăjmașe din tinerețe nu i-au permis să urmeze o facultate.* **4** adj. (*despre situații, fenomene meteorologice etc.*) defavorabil, nefavorabil, nepotrivit, neprielnic, prost, rău, urât[2], ‹înv. și pop.› dimpotrivă, nepriincios, ‹pop.› urgisit, ‹fam.› afurisit, blestemat, ‹reg.› urâcios, ‹înv.› nepriitor, ‹fig.› advers, păgân, ‹arg.› nasol, naspa. *Competiția a avut loc pe un timp vrăjmaș.* **5** s.m. art. (***vrăjmașul***; *înv. și pop.; eufem.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **6** adj. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Aprig. Barbar. Bestial. Brutal. Câinos. Crâncen. Crud. Crunt. Cumplit. Feroce. Fioros. Hain. Inclement. Inuman. Înverșunat. Necruțător. Neiertător. Neîmblânzit. Neînduplecat. Neîndurat. Neîndurător. Nemilos. Neomenos. Neuman. Rău. Sălbatic. Sângeros. Tiran. Violent. **7** adj. (*înv. și pop.; despre oameni, despre caracterul acestora, despre acțiuni, manifestări etc. ale lor sau despre situații, stări, fenomene etc.*) v. Atroce. Crunt. Cumplit. Fioros. Groaznic. Grozav. Înfiorător. Înfricoșător. Îngrozitor. Înspăimântător. Teribil. **8** adj. (*înv. și pop.; despre sentimente, trăiri etc. ale oamenilor*) v. Aprig. Cumplit. Groaznic. Înfiorător. Îngrozitor. Violent. **9** adj. (*pop.; despre lovituri, bătăi etc.*) v. Grozav. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **II** adv. (*modal; înv. și pop.*) **1** v. Aprig. Intens. Năprasnic. Puternic. Strașnic. Tare. Violent. Zdravăn. **2** v. Groaznic. Grozav. Năprasnic. Strașnic. Teribil. Zdravăn. **3** v. Cumplit. Groaznic. Înfiorător. Îngrozitor. Oribil. Rău.

vrăjmășésc, -eăscă adj. **1** (*pop.; despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș. **2** (*înv.; mai ales despre acțiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) v. Demonic. Diabolic. Diavolesc. Drăcesc. Infernal. Luciferian. Luciferic. Mefistofelic. Necurat. Satanic.

vrăjmășéște adv. (*modal; înv.*) v. Dușmănește.

vrăjmășí vb. IV. tr., refl. recipr. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) dușmăni, a (se) urî, ‹înv. și pop.› a vrăjbi, ‹pop.› a (se) îndușmăni, ‹înv. și reg.› a (se) pizmui, ‹înv.› a (se) gilălui, a (se) împerechea, a (se) nenăvidi, a paraponisi, a (se) pizmi, a (se) urgisi, a vrăjmășui, ‹fig.; fam.› a se mânca. *O vrăjmășește pentru că are o situație materială foarte bună. Cei doi colegi se vrăjmășesc de mulți ani.*

vrăjmășíe s.f. **I 1** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], zâzanie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărâtură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o vrăjmășie veche.* **2** adversitate, dușmănie, ostilitate, potrivnicie, vitregie, ‹înv.› diversitate, vitregitate, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Tinerii soți nu se înțelegeau din cauza vrăjmășiei dintre părinții lor.* **3** (*înv.*) v. Animalitate. Atrocitate. Barbarie. Bestialitate. Brutalitate. Cruditate. Cruzime. Ferocitate. Hainie. Inclemență. Neîndurare. Neomenie. Răutate. Sălbăticie. Tiranie. Violență. Vitregie. **II** (*milit.; înv.*) **1** v. Conflict. Conflict armat. Război[1]. **2** v. Cotropire. Invadare. Invazie. Încălcare. Năpădire.

vrăjmășós, -oásă adj. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) v. Adversar. Dușman. Inamic. Potrivnic. Vrăjmaș. **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Inamic. Inamical. Neprietenesc. Neprietenos. Ostil. Potrivnic. Rău. Răutăcios. Vrăjmaș.

vrăjmășuí vb. IV. tr., refl. recipr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Dușmăni. Urî. Vrăjmăși.

vrăjmătoáre s.f. (*în credințe și superstiții; reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).

vrăjuí vb. IV. tr. (*în credințe și superstiții; reg.; compl. indică ființe; cu determ. introduse prin prep. „de”, „pentru”, „ca să”, care arată scopul, motivul acțiunii*) v. Descânta. Face. Fermeca. Lega[1]. Meni. Ursi. Vrăji.

vrând-nevrând loc. adv. (*modal*) ‹înv. și reg.› gui-negui. *A fost sunat de la serviciu și, vrând-nevrând, a trebuit să iasă din casă.*

vrea (voí) vb. II. (IV.) **1** tr. a dori, a jindui, a pofti, a râvni, a ține, ‹înv.› a deșidera, a dezidera, a iubi, a jelui, a poftisi, ‹fig.; rar› a devora. *Vrea de multă vreme să o cunoască.* **2** tr. a cere, a dori, a pofti, ‹reg.› a vori[2]. *Au mâncat și au băut cât le-a vrut inima. Nu poți să dai omului tot ce vrea.* **3** intr. a dori, a-i plăcea, a pofti. *Stai lângă cine vrei.* **4** tr. (*compl. indică produse, mărfuri etc.*) a cere, a pretinde. *-Cât vrei pe kilogramul de caș?* **5** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „să”*) a se gândi, a intenționa, a plănui, a proiecta, ‹rar› a socoti, ‹înv. și pop.› a sta, ‹pop.› a chiti[1], ‹înv. și reg.› a cisluí, a sfătui, ‹reg.› a scăpa, a scoposi, ‹înv.› a așeza, a chibzui, a cugeta, a izvodi, ‹fig.; reg.› a cumpăni. *Vrea să plece într-o călătorie prin Europa.* **6** tr. (*compl. indică oameni*) a alege, a lua, a prefera. *-Ce profesor vrei la matematică pentru pregătirea olimpiadei?* **7** tr. (*urmat de o prop. compl. dr. cu vb. la conjunct.*) a cuteza, a se încumeta, a îndrăzni, ‹astăzi rar› a se semeți, ‹înv. și pop.› a se împulpa, ‹pop.› a se bizui, ‹înv.› a ispiti, a năzui, a se risca, ‹fig.; rar› a se întinde. *Nu voia să treacă noaptea prin parc.* **8** tr. (*compl. indică situații, stări etc.*) a accepta, a admite, a consimți, a se învoi, a primi. *După o prietenie îndelungată, a vrut să-i devină soție.* **9** tr. (*compl. indică acțiuni, opinii, manifestări etc. ale oamenilor*) a accepta, a admite, a aproba, a concede, a consimți, a încuviința, a se îndupleca, a îngădui, a se învoi, a lăsa, a permite, a primi, ‹înv. și pop.› a se prinde, ‹pop.› a ierta, ‹înv. și reg.› a se pleca, ‹reg.› a pozvoli, ‹înv.› a aprobălui, a mulțumi, a năravi, a ogodi, a sfinți[1], ‹fran.› a marșa, ‹fig.; înv.› a subscrie. *Profesorul a vrut să se amâne examenul.* **10** tr. (*în formă neg.*) a putea. *Focul nu vrea să ardă din cauza lemnelor ude. De ce nu vor să vină seara aceasta pe la noi?* **11** tr. a hotărî, a lăsa, a rândui, a statornici, ‹înv. și pop.› a orândui. *Așa a vrut Dumnezeu să se întâmple.*

vread s.n. (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Năravi. Obicei. Obișnuință.

vreasc s.n. **I 1** gătej, surcea, surcică, uscătură, ‹pop.› dărămături (v. *dărămătură*), ‹înv. și reg.› târș, ‹reg.› clenci, covrag, hăbădic, hăbădie, hrești, osâc, poclaș, pogmete, raburi, rancotă, rapainoage, rascotă, ratină, rătie, seci, selniță, sfârgaci, șibă, vârșeie (v. *vârșel*), zăgneată, ‹înv.› șormânt, uscăciune. *A adunat vreascuri pentru foc din pădure.* **2** (*înv. și reg.*) v. Băț. Nuia. Vargă. Vergea. **II** (*bot.; înv. și reg.*) v. Lăstar[1]. Mladă. Mlădiță. Pui[1]. Rejeton. Smicea. Telom. Vlăstar.

vreávă s.f. (*înv.*) **1** v. Strigăt. Țipăt. Urlet. Zbieret. **2** v. Murmur. Protest. **3** v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **4** v. Agitare. Agitație. Clocot. Frământare. Freamăt. Învălurare. Învolburare. Tălăzuire. Tulburare. Tumult. Vuiet. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare.

vrédnic, -ă adj. **1** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, zelos, ‹astăzi rar› strădalnic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. și pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. și reg.› ergolaș, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreț, neleneș, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales șef de echipă pentru că este o persoană vrednică.* **2** (*mai ales despre profesioniști; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „în”, care indică domeniul*) bun, capabil, competent, destoinic, dotat, experimentat, încercat, înzestrat, merituos, pregătit[2], priceput, valoros, versat, ‹livr.› emerit, ‹rar› experient, preparat[2], temeinic, ‹înv. și pop.› harnic, ‹pop.› cercat, ‹fam.› bazat, ‹înv.› emeritat, ispitit, mândru, practic, practicos, practisit, putincios, trebnic[2], ‹fig.› vechi[2], ‹fig.; fam.› bătrân. *Este un jurnalist vrednic. Colectivul are nevoie de un programator vrednic. Este un cercetător vrednic în astronautică.* **3** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) demn. *Pentru ceea ce a făcut este vrednic de laudă.* **4** (*despre oameni; de obicei urmat de un vb. la inf. sau la conjunct.*) apt, bun, capabil, destoinic, potrivit. *El este vrednic să conducă o afacere.*

vrednície s.f. **I 1** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neobosеală, râvnă, sârguință, silință, străduință, străduință, tenacitate, zel, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligență[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu o vrednicie ieșită din comun de un caz de corupție.* **2** capacitate, competență, destoinicie, pregătire, pricepere, seriozitate, valoare, ‹livr.› periție, ‹înv. și pop.› hărnicie, ‹înv.› practică (v. *practic*), volnicie, ‹fig.› anvergură, ‹fig.; înv.› măsură. *A fost promovat pentru vrednicia sa profesională.* **3** (*înv. și pop.*) v. Vitejie. **4** (*înv.*) v. Merit. Valoare. **II** (*înv.*) **1** v. Demnitate. Poziție. Rang. **2** v. Admirație. Apreciere. Atenție. Cinste. Cinstire. Condescendență. Considerare. Considerație. Deferență. Onoare. Prețuire. Recunoaștere. Respect. Reverență. Stimă. Trecere. Vază[1].

vrej s.n. **1** (*bot.*) curpen, viță, ‹reg.› beldie, covrag, funie, loază, rug. *Vrejii viței-de-vie se încolăcesc de araci.* **2** (*anat.; arg.*) v. Falus. Membru. Membru viril. Organ genital masculin (v. *organ*[1]). Penis.

vrejoáică s.f. (*bot., reg.*) v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).

vremálă s.f. (*meteor.; reg.*) v. Vremuială.

vréme s.f. **I** (*în concurență cu „timp”*) **1** (*ca dimensiune a Universului, reprezentând derularea, succesiunea ireversibilă a existențelor, a fenomenelor, a evenimentelor etc.*) timp. *Vremea trece cu repeziciune atunci când ești ocupat. Această cetate a înfruntat vremea mai bine de câteva secole. Vremea estompează intensitatea unui sentiment.* **2** (*adesea urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, indică un interval oarecare, limitat de două evenimente, întâmplări, acțiuni etc. ori definit în raport cu unitățile sale de măsură*) timp. *Jaful a avut loc în vremea nopții. A ajuns la biserică în vremea liturghiei. Vreme de cinci ani a stat în străinătate. Vreme de zece ani nu a mai avut nicio veste de la el.* **3** (*urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de”, care indică anumite practici, obligații, cerințe etc.*) timp. *A sosit vremea de seceră. În vremea studiilor universitare a stat în gazdă.* **4** (*urmat de adj. pos. sau de determ. pron. ori în gen. care indică apartenența*) epocă, perioadă, timp. *A reușit să atragă în jurul lui un număr mare de scriitori ai vremii sale.* **5** (*urmat de determ. în gen., indică o perioadă marcată de un eveniment istoric, cultural, științific, de o personalitate importantă sau de o trăsătură dominantă privind stări, situații, fapte etc.*) epocă, eră, ev, perioadă, secol, veac, timp, ‹înv. și pop.› vârstă[1]. *În vremea lui Ștefan cel Mare s-au ridicat multe biserici în Moldova. Teritoriul a fost ocupat în vremea feudalismului timpuriu.* **6** epocă, interval, perioadă, răstimp, spațiu, timp, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› răspas, ‹înv. și reg.› seamă, ‹înv.› zăstimp, ‹grec.; înv.› protesmie. *Vremurile de dezvoltare economică sunt faste pentru progresul unei societăți.* **7** (*indică un moment din viața sau din activitatea unui individ, determinat de una ori de mai multe fapte, situații, întâmplări etc. particulare*) ani (v. *an*), epocă, perioadă, timp. *Vremea adolescenței a fost cea mai frumoasă din viața sa. Vremea șederii la Viena fost cea mai prodigioasă din cariera sa muzicală.* **8** (*urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) interval, răstimp, timp, ‹înv.› diastemă, ‹fig.› curs[1]. *În vreme de o zi a fost de două ori la farmacie.* **9** ceas, interval, oră, perioadă, răstimp, timp. *A mai așteptat o vreme bună până a venit.* **10** ceas, clipă, clipită, minut, moment, oră, secundă, timp, ‹rar› răgaz, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› cirtă, clipeală, ‹înv. și reg.› cescuț, ‹reg.› durăt, pert, undă, ‹fig.› fulgerare, ‹fig.; înv.› condei. *I-a sosit vremea morții.* **11** răstimp, timp, ‹reg.› scopot[1]. *În toată această vreme nu a scos o vorbă.* **12** (*constr. mai ales cu vb. „a avea”, „a da”, „a găsi”*) răgaz, timp, ‹pop.› răspas, ‹reg.› lete, ‹fig. înv.› maidan. *Are vreme până mâine să ia decizia potrivită. Nu a găsit vreme să-i dea măcar un telefon.* **13** dată, moment, termen, timp, zi, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziției va avea loc la vremea stabilită. I-a înapoiat banii la vremea convenită.* **14** timp, zi. *În sfârșit, a sosit și vremea ei; poate hotărî singură ce are de făcut.* **15** epocă, perioadă, sezon, timp, ‹reg.› pânc. *Vremea cireșelor a trecut. A început vremea verdețurilor.* **16** (*la pl. **vremuri***) circumstanțe (v. *circumstanță*), concurs de împrejurări, conjunctură, împrejurări (v. *împrejurare*), întâmplări (v. *întâmplare*), timpuri (v. *timp*), ‹rar› modalitate. *A reușit în viață datorită unor vremuri fericite.* **17** (*art.; relig. creștină*) ***vremea cea de apoi*** = ***vremea de apoi*** = **a** altă lume, cealaltă lume (v. *celălalt*), lumea cea de apoi (v. *lume*), lumea cea luminată (v. *lume*), lumea cealaltă (v. *lume*), lumea de apoi (v. *lume*), lumea de dincolo (v. *lume*), lumea drepților (v. *lume*), lumea luminată (v. *lume*), lumea moartă (v. *lume*), lumea spiritelor (v. *lume*), lumea viitoare (v. *lume*), viața cealaltă (v. *viață*), viața de apoi (v. *viață*), viața viitoare (v. *viață*), ‹rar› aceea lume (v. *acela*), ‹pop. și fam.› aia lume (v. *ăla*), aialaltă lume (v. *ălălalt*), ‹înv.› cea lume (v. *cel*), ceea lume (v. *cel*). *Vremea de apoi este existența de după moarte, viața sufletului de dincolo de mediul pământesc;* **b** judecata cea de pe urmă (v. *judecată*), judecata cea mare (v. *judecată*), judecata de apoi (v. *judecată*), judecata înfricoșată (v. *judecată*), judecata lui Dumnezeu (v. *judecată*), ‹înv. și pop.› sfârșenie, ‹înv.› socotire. *La vremea de apoi, care va avea loc la sfârșitul lumii, Dumnezeu va hotărî soarta tuturor oamenilor, vii sau morți.* **18** (*geol.*) epocă, eră, eră geologică, perioadă, timp. *În vremea mezozoică au apărut primii pești ososi, primele păsări și mamifere.* **19** (*art.*) ***vremea viitoare*** = (*la pl.*) ***vremurile viitoare*** = viitorul (v. *viitor*), ziua de mâine (v. *zi*), ‹înv.› vremile cele viitoare, vremile viitoare. *Nimeni nu știe ce îi va aduce vremea viitoare;* (*înv.; la pl.*) ***vremile cele viitoare*** = ***vremile viitoare*** v. Viitorul (v. *viitor*). Vremea viitoare. Vremurile viitoare. Ziua de mâine (v. *zi*). **20** (*înv. și pop.*) v. Ocazie. Prilej. **21** (*înv. și reg.*) v. Anotimp. Sezon. **22** (*ca unitate cronologică; înv. și reg.*) v. An. **23** (*înv.*) v. Ființă. Suflet. Viață. **24** (*înv.*) v. Etate. Vârstă[1]. **25** (*fin., econ.; înv.; și* ***vreme cu soroc***) v. Scadență. Termen. **II 1** (*meteor.; în concurență cu „timp”; adesea cu determ. care arată felul*) timp, ‹reg.› veac. *Vremea a început să se încălzească. Parcurile sunt pline de lume când vremea este frumoasă. În regiunea nordică a țării vremea este ploioasă.* **2** (*climat.; pop.; adesea cu determ. care indică tipul, calitatea*) v. Aer[1]. Climat. Climă. **3** (*meteor.; reg.*) ***vreme morciloasă*** v. Moină. **III** (*gram.; înv.*) v. Timp.

vremélnic, -ă adj. **1** (*despre stări, situații*) nedefinitiv, provizoriu, temporar, trecător, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› provizoric, provizornic. *Ruptura dintre cei doi a fost vremelnică.* **2** (*despre îndeletniciri, slujbe etc.*) provizoriu, temporar, ‹înv.› precariu, vremelnicesc. *Și-a luat o slujbă vremelnică până la stabilirea datei concursului pentru postul de redactor la editură.* **3** (*despre măsuri, soluții*) momentan, provizoriu, temporar, trecător, ‹livr.› tranzitoriu, ‹înv.› momental, momentos,

provizornic. *Împrumutul pe care i-l solicită este o soluție vremelnică pentru el.* **4** (*în opoz. cu „durabil”, „etern”*) efemer, pasager, pieritor, schimbător, temporar, trecător, ‹livr.› tranzient, ‹înv.› petrecător, piericios, pierit, stricăcios, temporal[2], vremelnicesc, ‹fig.› călător, meteoric, ‹fig.; astăzi rar› drumeț, ‹fig.; înv.› deșert, putred, putregăios, putrezitor, zburător. *Anumite divergențe și neînțelegeri sunt vremelnice. Între cele două culturi a fost o vremelnică lipsă de contact. Supărarea ei a fost vremelnică.* **5** (*jur.*) precar, provizoriu, temporar. *Este un deținător vremelnic al proprietății. Posesiunea casei a fost vremelnică.* **6** (*înv.; despre fenomene, stări etc.*) v. Prematur. Pretimpuriu. Timpuriu.

vremelnicésc, -éască adj. (*înv.*) **1** (*despre îndeletniciri, slujbe etc.*) v. Provizoriu. Temporar. Vremelnic. **2** (*în opoz. cu „durabil”, „etern”*) v. Efemer. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic.

vremelnicéște adv. (*temporal; înv.*) v. Provizoriu. Temporar.

vremelnicíe s.f. (*în opoz. cu „durabilitate”*) efemeritate, ‹livr.› tranziență, ‹fig.› fragilitate. *Existența omului pe pământ se caracterizează prin vremelnicie.*

vremí vb. IV. intr. (*meteor.; reg.*) v. Vremui.

vremuí vb. IV. intr. (*pop.*) **1** (*meteor.*) ‹reg.› a vremi. *Când vremuiește, vremea devine urâtă.* **2** (*despre timp sau despre unități de timp*) v. Scurge. Trece.

vremuiálă s.f. (*meteor.; pop.*) ‹reg.› vremală, vremuit. *Vremuiala este vremea rea, urâtă.*

vremuít s.n. (*meteor.; reg.*) v. Vremuială.

vreodátă adv. (*temporal*) **1** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) cândva, odată, înv. și reg.› oarecând, ‹înv.› oarecândva, oareșicând, odinioară, vreodinioară. *Dacă vei avea vreodată nevoie de mine, să mă cauți.* **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) cândva, demult, înainte, odată, odinioară, ‹pop.› undeva, ‹înv. și reg.› oarecând, ‹înv.› oarecândva, vreodinioară. *L-a întrebat dacă a mai fost pe acolo vreodată.* **3** (*în prop. neg.*) nicicând, niciodată, ‹înv. și reg.› pururi, ‹reg.› șohan, șohânit, ‹înv.› niciodinioară, vreodinioară. *Nu s-a simțit vreodată atât de fericit. Nu vrea să-l mai vadă vreodată.*

vreodinioára adv. (*temporal; înv.*) **1** (*în legătură cu vb. la viitor sau cu val. de viitor*) v. Cândva. Odată. Vreodată. **2** (*în legătură cu vb. la trecut*) v. Cândva. Demult. Înainte. Odată. Odinioară. Vreodată. **3** (*în prop. neg.*) v. Nicicând. Niciodată. Vreodată.

vrére s.f. (**voíre**) **1** voință. *Merge în vizită împotriva vrerii sale.* **2** (*adesea constr. cu vb. „a avea”, „a cere”*) aprobare, asentiment, aviz, consimțământ, consimțire, dezlegare, încuviințare, îngăduință, învoială, învoire, permisiune, voie, voință, ‹rar› consensualitate, ‹înv. și reg.› poslușanie, slobozenie, ‹reg.› dezlegământ, pozvolenie, ‹înv.› concurs, pozvol, pozvolire, sfat, volnicie, ‹fran.; înv.› consentiment, ‹americ.› OK, ‹fig.› undă verde. *A avut vrerea soției pentru a încheia afacerea.* **3** chef, dispoziție, dorință, gust[2], plac, plăcere, poftă, voie, voință, ‹pop.› vrută (v. *vrut*), ‹înv.› deșiderat, ogod, ogodnă, poftire, poftit[1], poftitură, râvnă, râvnire, snagă, tabiet. *Face totul după vrerea inimii.* **4** decizie, hotărâre, voie, voință, ‹înv.› socoteală. *Divorțul s-a făcut prin vrerea ambelor părți.*

vresní vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia.

vreún, vreo adj. nehot., pron. nehot. **I** adj. nehot. **1** (*antepus subst. determ.*) oarecare, ‹reg.› atare. *-Te referi la vreo persoană?* **2** (*în prop. neg. sau precedat de prep. „fără”*) niciun. *S-a supărat fără vreun motiv serios. Pentru acest serviciu nu a cerut vreo plată.* **II** pron. nehot. (*ține locul unui subst. fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului; în forma **vreunul, vreuna***) careva, cineva, oarecare, unul, înv. și reg.› oarecine, oareșicine, ‹reg.› oarecineva, ‹înv.› cinevași, cinevășilea, neștine, oarecareva. *-Bea vreunul dintre voi un ceai?* **III** (*la f. sg. **vreo**; cu val. adv.; exprimă ideea de aproximație*) aproape, aproximativ, cam, circa, relativ, ‹pop.› ca[1], la[1], ‹înv.› mai[1], pregiur. *Erau vreo douăzeci de oameni în fața primăriei. A stat în străinătate vreo cinci ani.*

vreundevá adv. (*local; înv. și reg.*) v. Undeva.

vreví vb. IV. **1** tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** tr., intr. (*înv.; compl. sau sub. indică oameni*) v. Bârfi. Blama. Calomnia. Cleveti. Defăima. Denigra. Detracta. Discredita. Infama. Ponegri. Șopti. Vitupera.

vrombáj s.n. (*livr.*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire.

vruh s.m. (*entom.; înv.*) v. Lăcustă. Lăcustă-călătoare. Lăcustă-migratoare (*Locusta migratoria*).

vrut, vrútă (**voít, -ă**) adj., adv., s.f. **I** adj. **1** dorit. *Trebuie să lucreze asiduu pentru a obține rezultatul vrut.* **2** (*în forma **voit**; despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor*) conștient, deliberat, intenționat, liber-consimțit, ‹rar› intențional, precugetat. *Munca este o acțiune voită a omului. Alegerea lui a fost voită.* **3** (*înv.; despre lucruri, obiecte*) v. Drag. Iubit. Îndrăgit[2]. Scump. **II** adv. (*modal; în forma **voit***) deliberat, intenționat, liber-consimțit, ‹rar› precugetat. *A acceptat voit să participe la miting. Are o atitudine voit defensivă.* **III** s.f. (*pop.*) v. Chef. Dispoziție. Dorință. Gust[2]. Plac. Plăcere. Poftă. Voie. Voință. Vrere.

vtori-logofát s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Logofăt al doilea.

vucín s.n. (*geomorf.; reg.*) v. Vâlcea. Vâlcică.

vuí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) a fluiera, a șuiera, a țiui, a urla, a vâjâi, ‹rar› a suna, a vuieta, a zbârnâi, a zuzui, a zvoni, ‹înv. și pop.› a zgomota, ‹reg.› a șovăi[2], a ujui, a vuvui, ‹înv.› a rage, ‹fig.› a mugi. *Vântul vuiește în streșinile casei. Marea vuiește cumplit în timpul furtunii.* **2** (*despre arme de foc, explozii sau despre alte surse de zgomot*) a bubui, a detuna, a dudui, a trăsni, a tuna, ‹pop.› a răzbubui, a suna, ‹fig.› a mugi. *Tunurile au vuit fără încetare, toată ziua.* **3** (*despre foc*) a dudui, ‹rar› a suna, a vâjâi. *Focul vuiește în sobă.* **4** (*despre spații, locuri etc., în special despre văi, dealuri, munți și păduri; adesea cu determ. introduse prin prep. „de”*) a hăui, a hăuli, a răsuna, a suna, a urla, ‹pop.› a răzbubui, ‹reg.› a vâjâi, ‹fig.› a boci, a chioti, a chiui, a clocoti, a fierbe, a hohoti, a pârâi. *Valea vuiește de glasuri și strigăte.* **5** (*despre spații închise; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) a detuna, a răpăi, a răsuna. *Sala teatrului a vuit de aplauze la sfârșitul spectacolului.* **6** (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre urechi*) a țiui, ‹fam.› a suna. *Fiind în avion, urechile încep să-i vuiască odată cu creșterea altitudinii.* **7** (*despre oameni*) a striga, a țipa[1], a urla, a zbiera, ‹livr.› a clama, ‹rar› a vuieta, ‹pop. și fam.› a tuna, ‹pop.› a băuna, a chirăi, ‹înv. și reg.› a olălăi, a toi[3], ‹reg.› a bornăi, a stricni[2], a tololoi[2], ‹înv.› a chema, ‹fig.› a mugi, a rage. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât vuiau mai tare.* **8** (*reg.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **II** tr. (*reg.; în forma **hui**; compl. indică oameni*) **1** v. Admonesta. Certa. Dăscăli. Dojeni. Judeca. Moraliza. Mustra. **2** v. Bodogăni. Bombăni. Cicăli. Dăscăli. Plictisi. Sâcâi. **3** v. Huidui. **III** refl. impers. (*înv.*) v. Afirma. Auzi. Spune. Șopti. Vorbi. Zice. Zvoni.

vuiálă s.f. **1** (*rar*) v. Șuier. Șuierare. Șuierat[1]. Șuierătură. Țiuit. Vâjâială. Vâjâire. Vâjâit[1]. Vâjâitură. Vuiet. Vuire. **2** (*înv.*) v. Bubuire. Bubuit. Bubuitură. Detonație. Detunare. Detunat[1]. Detunătură. Duduit. Duduitură. Trăsnet. Trăsnitură. Vuiet.

vúiet s.n. **I 1** șuier, șuierare, șuierat[1] șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1], vâjâitură, vuire, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. *Vuietul vântului se aude în streșini. Vuietul mării este cumplit în timpul furtunii.* **2** bubuire, bubuit, bubuitură, detonație, detunare, detunat[1], detunătură, duduit, duduitură, trăsnet, trăsnitură, ‹rar› detunet, răzbubuit, ‹înv. și reg.› sunet, ‹reg.› durăt, tunătură, ‹înv.› vuială, ‹fig.› muget. *Vuietul tunului a fost asurzitor.* **3** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, zbatere, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește vuietul mării.* **4** freamăt, gălăgie, larmă, tumult, turbulență, vuire, zgomot, ‹reg.› rohot. *Vuietul străzii pătrunde prin ferestre.* **5** ecou, răsunet, vuire, ‹pop.› hăuit, sunet, ‹reg.› sun. *Stâncile răspundeau cu sute de vuiete.* **6** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, zarvă, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], zurba, ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1],

rangăt, răncot, sfarogeală, tală, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era un vuiet de nedescris.* **7** (*reg.*) v. Ceartă. Discuție. Vorbă. Zarvă. **8** (*reg.*) v. Certare. Dojenire. Mustrare. **9** (*înv.*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1]. **10** (*înv.*) v. Știre. Veste. **II** fig. vâlvă, ‹fig.› ecou, răsunet. *Descoperirea făcută a produs un adevărat vuiet în lumea medicală.*

vuietá vb. I. intr. (*rar*) **1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **2** (*despre oameni*) v. Striga. Țipa[1]. Urla. Vui. Zbiera.

vuíre s.f. **1** șuier, șuierare, șuierat[1] șuierătură, țiuit, vâjâială, vâjâire, vâjâit[1], vâjâitură, vuiet, ‹livr.› vrombaj, ‹rar› sunare, sunat, sunet, vuială, ‹reg.› căhuială, ‹fig.› muget, urlet. **2** freamăt, gălăgie, larmă, tumult, turbulență, vuiet, zgomot, ‹reg.› rohot. **3** ecou, răsunet, vuiet, ‹pop.› hăuit, sunet, ‹reg.› sun.

vuitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) ‹fig.› mugind, mugitor. *Marea vuitoare provoacă o stare de panică.* **2** (*despre spații*) răsunător. *În timpul vijeliei codrii devin vuitori.* **II** s.f. (*bot.*) *Empetrum nigrum*; ‹reg.› bobiță, poama-momiței (v. *poamă*).

vulcánic, -ă adj. **1** (*geol.; despre roci*) efuziv. *Rocile efuzive se formează prin solidificarea lavei la suprafața scoarței terestre.* **2** fig. (*mai ales despre temperamentul oamenilor*) aprig, focos, impetuos, impulsiv, iute, înflăcărat, înfocat, năvalnic, nedomolit, nepotolit, nestăpânit, nestăvilit, sălbatic, tumultuos, vehement, violent, ‹fig.› aprins[2], eruptiv, furtunos, năprasnic, viforos, vijelios, ‹fig.; rar› vifornic, ‹fig.; fam.› îndrăcit, smucit[2]. *Are un temperament vulcanic.*

vulcanísm s.n. **I** (*geol.*) **1** activitate vulcanică. *Sunt multe regiuni pe glob unde există un intens vulcanism.* **2** efuziune, erupție, erupție vulcanică, ‹rar› erupere, ‹înv.› explozie, explozie vulcanică, spargere. *Vulcanismul este însoțit de explozii ritmice. Din lava scoasă, în timpul vulcanismului, din interiorul pământului, se formează rocile vulcanice.* **II** fig. ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însuflețire, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, zbor[1], ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi provoca vulcanism în suflet.*

vulcanít s.n. (*geol.*) rocă efuzivă (v. *rocă*[1]), rocă vulcanică (v. *rocă*[1]). *Vulcanitele se formează prin răcirea magmei la suprafața scoarței terestre.*

vulcán noroios s.n. (*geol.*) pâclă, pufnă, salță. *Din vulcanii noroioși erup gaze, ape sărate și, uneori, petrol.*

vulg s.n. (*colect.; adesea deprec.*) ‹deprec.› gloată, mulțime, norod, plebe, popor, prostime, ‹înv. și reg.› poporime, ‹fig.; înv.› calabalâc. *Se adresează poporului simplu, vulgului. Vulgului îi este interzis accesul în clasa aristocraților.*

vulgár, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni*) bădăran, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mitocan, mojic, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, ‹livr.› agrest, grob, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹rar› incivil, ‹pop.› nărăvit, ‹fam.; deprec. sau peior.› simplu, țărănos, ‹reg.› duduruz, năvleg, năvligos, prost, ‹reg.; deprec. sau peior.› ghiolban, mocănos, mocofănos, modoran, necunoscător, negândit, ‹înv.› gros, namestnic, șcheau, varvar, ‹înv.; deprec. sau peior.› țărănatic, ‹fig.› barbar, necioplit, necizelat, neșlefuit, pădureț, rustic, sălbatic, ‹fig.; rar› brut, masiv, ‹fig.; pop. și fam.› negreblat, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› bolocan, râmător, râtos[2]. *Este un om vulgar, fără educație și cultură.* **2** (*despre manifestări, atitudini, cuvinte etc. ale oamenilor*) bădărănesc, bădărănos, grosier, grosolan, mahalagesc, mârlănesc, mitocănesc, mitocănos, mojic, mojicesc, necivilizat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, ‹rar› mojicos, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› țopârlănesc, țopesc, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjăresc, liber, țărănesc, țărănos, țigănesc, ‹înv.› varvar, varvaricesc, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.› bolovănos, cazon, măgăresc, necioplit, noduros, tudesc. *Are de multe ori purtări vulgare. A considerat răspunsul lui cam vulgar.* **3** (*mai ales despre expresii, vorbe ale oamenilor*) deșănțat, imoral, impudic, inavuabil, incongruent, indecent, licențios, necuviincios, neînfrânat, nepotrivit, nerușinat, obraznic, obscen, pornografic, scabros, scârbos, trivial, ‹livr.› scatologic, ‹rar› măscăros, ‹înv. și pop.› rău, scârnav, slobod, ‹fam.› deșucheat, urât[2], ‹înv. și reg.› măscăricios, ‹înv.› înjosit, ‹fig.› decoltat, deocheat, deplasat, ieftin, murdar, picant, piperat, porcesc, porcos, suburban, ‹fig.; astăzi rar› surugiesc, ‹fig.; pop. și fam.› spurcat[2], ‹fig.; pop.› îmbălat, ‹fig.; fam.› buruienos, ‹fig.; reg.› porcotos, ‹fig.; fran.› ordurier. *Are un vocabular colorat, presărat cu expresii vulgare.* **4** (*rar; despre idei, concepții etc.*) v. Neștiințific. **5** (*lingv.; astăzi rar; despre limbi*) v. Popular. **II** adv. (*modal*) bădărănește, grobian, grosier, grosolan, indelicat, mahalagește, mârlănește, mitocănește, mojicește, necivilizat, nedelicat, neelegant, nepoliticos, ordinar, trivial, ‹livr.; deprec.› plebeu, ‹fam.; deprec. sau peior.› birjărește, țărănește, țigănește, ‹deprec. sau peior.; astăzi rar› surugiește, ‹fig.› barbar. *S-a purtat vulgar cu bătrâna.*

vulgaritáte s.f. **1** bădărănie, grobianism, grobienie, grosolănie, impolitețe, indelicatețe, indistincție, mahalagism, mârlănie, mitocănie, mojicie, necuviință, nedelicatețe, neeleganță, nepolitețe, ‹livr.› beotism, ‹rar› incivilitate, ‹pop. și fam.; deprec. sau peior.› mocofănie, mocofănism, țopârlănie, țopenie, ‹fam.; deprec. sau peior.› țărănie, țărănism, ‹reg.; deprec. sau peior.› modorănie, ‹fig.› necioplire, rusticitate, ‹fig.; rar› cruditate, ‹fig.; pop. și fam.› porcărie, ‹fig.; înv. și reg.› porcie, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› râtănie, ‹fig.; înv.› grosime. *Vulgaritatea este respinsă de oamenii de bun-simț.* **2** imoralitate, impudicitate, impudoare, incoveniență, indecență, licențiozitate, necuviință, nerușinare, obscenitate, pornografie, scabrozitate, trivialitate, ‹livr.› licență, licențiozitate, lubricitate, ‹înv. și pop.› mascara, măscară, măscăriciune, măscărie, ‹pop. și fam.› parșivenie, spurcățenie, ‹înv.› măscărătură, măscărnicie, ‹latin.; înv.› scurilitate, ‹fran.; înv.› devergondaj, ‹fig.; înv. și pop.› scârnăvie, ‹fig.; fran.› ordură. *Scandalagiii din bar au fost amendați pentru vulgaritatea exprimării și a gesturilor în public. Pretinsa vedetă a dus vulgaritatea la extrem.*

vulgarizá vb. I. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, concepții, metode etc.*) a (se) banaliza, ‹fig.› a (se) demonetiza, a (se) standardiza. *Viziunea regizorului a vulgarizat sentimentul sacrului.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică idei, cuvinte, fapte etc.*) a (se) degrada, a (se) trivializa. *Gustul publicului se poate vulgariza prin anumite emisiuni de divertisment.* **3** tr. (*astăzi rar; compl. indică idei, teorii, principii, metode, învățături etc.*) v. Difuza. Lansa. Populariza. Propaga. Propovădui. Răspândi.

vulgarizánt, -ă adj. vulgarizator. *A dat o interpretare vulgarizantă textului, pentru a fi înțeles de toată lumea.*

vulgarizáre s.f. **1** banalizare, ‹fig.› standardizare. *Subiectul biblic a fost tratat în așa fel, încât s-a ajuns la vulgarizare.* **2** degradare, trivializare. *Vulgarizare unor emisiuni de divertisment este revoltătoare.* **3** (*astăzi rar*) v. Popularizare. Propagare. Propovăduire. Răspândire.

vulgarizát, -ă adj. degradat, trivializat. *Unele emisiuni de divertisment vulgarizate au fost scoase din grila de programe.*

vulgarizatór, -oáre adj., s.m., s.f. **1** adj. vulgarizant. **2** s.m., s.f. (*astăzi rar*) v. Popularizator. Propagator. Propovăduitor. Răspânditor.

vúlnă s.f. (*med., med. vet.; latin.; înv.*) v. Leziune. Plagă. Rană.

vulnerá vb. I. tr., refl. (*med., med. vet.; rar; compl. sau sub. indică ființe, părți ale corpului lor, organe etc.*) v. Răni. Traumatiza.

vulnerábil, -ă adj. (*despre păreri, argumente etc. ale oamenilor*) atacabil, neconvingător, slab. *Trebuie să fii atent cum pui problema, deoarece ai o argumentare vulnerabilă.*

vulpán s.m. (*zool.; pop.*) v. Vulpoi.

vulpărésc, -eáscă adj. (*reg.*) v. Vulpesc.

vulpășíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Vulpe.

vúlpe s.f. **I** (*zool.*) **1** *Vulpes vulpes*; vulpoaică, ‹înv. și reg.› vulpoaie, ‹reg.› șulpe. **2** (*art.*) ***vulpea-deșertului*** = *Fennecus zerda*; fenec.

3 (*înv.*) ***vulpe-aurie*** = ***vulpe-galbenă*** = ***vulpe-roşie*** v. Şacal (*Canis aureus*). **II** (*iht.*) ***vulpe-de-mare*** = ***vulpe-marină*** = *Raja clavat*; vatos, ‹înv.› raie. **III** (*bot.; pop.*) ‹reg.› vulpăşiţă, vulpeacă, vulpişoară, vulpiţă, vulpoaică, vulpoaie, vulpoi. *Vulpea este o varietate de struguri de culoare roşie înainte de coacere, înşelătoare la vedere.*

vulpeácă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vulpe.

vulpeníe s.f. **1** şiretenie[1], şmecherie, vicleníe, ‹livr.› astuţie, ‹rar› şireţie, ‹reg.› hămişag. *Nebunia lui era o mască sub care îşi ascundea vulpenia.* **2** abilitate, artificiu, stratagemă, subterfugiu, şiretenie[1], şiretlic, şmecherie, tertip, truc, vicleníe, vicleşug, ‹livr.› astuţie, ‹rar› şireţie, ‹pop. şi fam.› cârcoteală, ‹fam.› chichiţă, chiţibuş, inginerie, merchez, moftologie, politica, şicană, şpil, ‹fam.; peior.› finéţuri (v. *finéţe*), ‹reg.› cârciog, ceapcânlâc, marghioleală, mişculanţă, solomonie, şuleaucă, tărăşenie, teşmec, teşmecherie, ‹reg.; peior.› cârciogărie, ‹înv.› ceap, ceapucluc, marafet, măiestrie, pierzătură, strataghemată, ‹turc.; înv.› ischiuzarlâc, ischiuzarlie, tertipat, ‹fig.› cal troian, calul troian (v. *cal*), învârtitură, manej, ‹fig.; pop. şi fam.› şurubărie, ‹fig.; pop.› apucătură, ‹fig.; fam.› manevră, slalom, şurub, ‹fig.; peior.› rafinărie, ‹arg.› iordan. *Comerciantul, pentru a avea profit mai mare, a recurs la vulpenii care nu-l onorează.*

vulpésc, -eăscă adj. ‹reg.› vulpăresc, ‹înv.› vulpin.

vulpicícă s.f. (*zool.; rar*) v. Vulpişoară. Vulpiţă.

vulpín, -ă adj. (*înv.*) v. Vulpesc.

vulpişoáră s.f. **1** (*zool.*) vulpiţă, ‹rar› vulpicică. **2** (*bot.; reg.*) v. Vulpe.

vulpíţă s.f. **1** (*zool.*) vulpişoară, ‹rar› vulpicică. **2** (*bot.; reg.*) v. Vulpe.

vulpoáică s.f. **I** (*zool.*) *Vulpes vulpes*; vulpe, ‹înv. şi reg.› vulpoaie, ‹reg.› şulpe. **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Costrei-mare. (*Sorghum halepense*). **2** v. Vulpe.

vulpoáie s.f. **1** (*zool.; înv. şi reg.*) v. Vulpe. Vulpoaică (*Vulpes vulpes*). **2** (*bot.; reg.*) v. Vulpe.

vulpói s.m. **I** (*zool.*) ‹pop.› vulpan. *Vulpoiul este masculul vulpii.* **II** (*bot.; reg.*) **1** v. Costrei. Costrei-mare (*Sorghum halepense*). **2** v. Vulpe.

vultăn s.m. (*ornit.*) **1** (*şi* ***vultan-cu-capul-alb***, ***vultan-sur***) *Gyps fulvus*; vultur, vultur-alb, vultur-cu-cap-alb, vultur-cu-gâtul-gol, vultur-de-gâşte, vultur-de-piatră, vultur-de-stâncă, vultur-golaş, vultur-gulerat, vultur-mare, vultur-negru, vultur-pleşuv, vultur-pleşuv-sur, vultur-sur, vultur-vânăt, ‹reg.› ceahlău, hoitar, iepurar, şaş. **2** *Aquila chrysaëtos*; acvilă, iepurar, pajură, pajură-de-munte, pajură-imperială, pajură-împărătească, pajură-mare, vultur, vultur-de-creste, vultur-de-jgheab, vultur-de-piatră, vultur-gălbui, vultur-regal, ‹pop.› uli-de-stânci, ‹reg.› aceră, hoală, ortan, uligaie, zgriptor, zgripţuroaică. **3** ***vultan-brun*** = ***vultan-de-câmp*** = ***vultan-negru*** = ***vultan-pleşuv*** = *Aegypius monachus*; vultur, vultur-brun, vultur-călugăresc, vultur-cenuşiu, vultur-de-câmp, vultur-negru, vultur-pleşuv, vultur-pleşuv-negru, vultur-sur, ‹reg.› hoală, şuşugaie; ***vultan-de-miei*** = *Gypaëtus barbatus aureus*; gipaet, vultur-auriu, vultur-bălan, vultur-bărbos, vultur-cu-barbă, vultur-de-miei, vultur-negru, vulturul-mieilor (v. *vultur*), zăgan, ‹reg.› ceahlău, cilihoi, sorliţă, şurligaie, şuşugaie.

vúltur s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*şi* ***vultur-alb***, ***vultur-cu-cap-alb***, ***vultur-cu-gâtul-gol***, ***vultur-de-gâşte***, ***vultur-de-piatră***, ***vultur-de-stâncă***, ***vultur-golaş***, ***vultur-gulerat***, ***vultur-mare***, ***vultur-negru***, ***vultur-pleşuv***, ***vultur-pleşuv-sur***, ***vultur-sur***, ***vultur-vânăt***) *Gyps fulvus*; vultan, vultan-cu-capul-alb, vultan-sur, ‹reg.› ceahlău, hoitar, iepurar, şaş. **2** (*şi* ***vultur-alb***, ***vultur-egiptean***, ***vultur-mic***, ***vultur-pleşuv-alb***, ***vultur-pleşuv-mic***) *Neophron percnopterus*; cartal, hoitar, vulturaş-pleşuv-alb, vulturaş-ţipător-mic ‹reg.› zăgan. **3** (*şi* ***vultur-brun***, ***vultur-călugăresc***, ***vultur-cenuşiu***, ***vultur-de-câmp***, ***vultur-negru***, ***vultur-pleşuv***, ***vultur-pleşuv-negru***, ***vultur-sur***) *Aegypius monachus*; vultan-brun, vultan-de-câmp, vultan-negru, vultan-pleşuv, ‹reg.› hoală, şuşugaie. **4** (*şi* ***vultur-codalb***, ***vultur-cu-coadă-albă***, ***vultur-de-apă***, ***vultur-de-mare***, ***vultur-pescăresc***) *Haliaëtus albicilla*; ‹reg.› ceahlău. **5** (*şi* ***vultur-de-creste***, ***vultur-de-jgheab***, ***vultur-de-piatră***, ***vultur-gălbui***, ***vultur-regal***) *Aquila chrysaëtos*; acvilă, iepurar, pajură, pajură-de-munte, pajură-imperială, pajură-împărătească, pajură-mare, vultan, ‹pop.› uli-de-stânci, ‹reg.› aceră, hoală, ortan, uligaie, zgriptor, zgripţuroaică. **6** (*şi* ***vultur-de-iepuri***, ***vultur-iepurar***, ***vultur-ţipător-mic***) *Aquila pomarina*; vulturaş-negru, vulturaş-negru-mic, vulturaş-ţipător-mic, ‹reg.› budugău, cilihoaie. **7** ***vultur-auriu*** = ***vultur-bălan*** = ***vultur-bărbos*** = ***vultur-cu-barbă*** = ***vultur-de miei*** = ***vultur-negru*** = (*art.*) ***vulturul-mieilor*** = *Gypaëtus barbatus aureus*; gipaet, vultan-de-miei, zăgan, ‹reg.› ceahlău, cilihoi, sorliţă, şurligaie, şuşugaie; ***vultur-imperial*** = *Aquila heliaca*; acvilă, acvilă-imperială, pajură, pajură-de-câmp, vulturel, vulturiţă, vulturoaică, vulturoaie, ‹înv. şi pop.› zgriptor, ‹reg.› zgripţuroi; ***vultur-pescar*** = *Pandion heliaëtus*; pajură-de-mare; ***vultur-porumbar*** = *Hieraëtus pennatus*; acvilă-porumbacă, pajură-porumbacă; ***vultur-ţipător-mare*** = *Aquila clanga*; vulturaş-negru-mare, ‹reg.› brehană, huligaie. **II** (*arg*) **1** (*jur.*) v. Acuzator. Acuzator public. Procuror. **2** v. Pardesiu.

vulturáş s.m. (*ornit.*) **1** vulturel, (*reg.*) vulturuţ. **2** ***vulturaş-negru*** = ***vulturaş-negru-mic*** = ***vulturaş-ţipător-mic*** = *Aquila pomarina*; vultur, vultur-de-iepuri, vultur-iepurar, vultur-ţipător-mic, ‹reg.› budugău, cilihoaie; ***vulturaş-negru-mare*** = *Aquila clanga*; vultur-ţipător-mare, ‹reg.› brehană, huligaie; ***vulturaş-pleşuv-alb*** = ***vulturaş-ţipător-mic*** = *Neophron percnopterus*; cartal, vultur, vultur-alb, vultur-egiptean, vultur-mic, vultur-pleşuv-alb, vultur-pleşuv-mic, ‹reg.› zăgan.

vulturél s.m. (*ornit.*) **1** vulturaş, (*reg.*) vulturuţ. **2** *Aquila heliaca*; acvilă-imperială, pajură, pajură-de-câmp, vultur-imperial, vulturiţă, vulturoaică, vulturoaie, ‹înv. şi pop.› zgriptor, ‹reg.› zgripţuroi.

vulturícă s.f. **1** (*bot.*) *Hieracium pilosella*; ‹reg.› călcătură, culcuşul-cloştii (v. *culcuş*), culcuşul-vacii (v. *culcuş*), hultenioară, iarba-eretei (v. *iarbă*), iarba-găinilor (v. *iarbă*), încheietoare, rujuliţă, urechea-şoarecelui (v. *ureche*), vulturoancă. **2** (*ornit.; reg.*) v. Vulturiţă. Vulturoaică. Vulturoaie.

vulturíţă s.f. (*ornit.*) **1** vulturoaică, vulturoaie, ‹reg.› vulturică. *Vulturiţa este femela vulturului.* **2** *Aquila heliaca*; acvilă-imperială, pajură, pajură-de-câmp, vultur-imperial, vulturel, vulturoaică, vulturoaie, ‹înv. şi pop.› zgriptor, ‹reg.› zgripţuroi.

vulturoáică s.f. (*ornit.*) **1** vulturiţă, vulturoaie, ‹reg.› vulturică. **2** *Aquila heliaca*; acvilă-imperială, pajură, pajură-de-câmp, vultur-imperial, vulturel, vulturiţă, vulturoaie, ‹înv. şi pop.› zgriptor, ‹reg.› zgripţuroi.

vulturoáie s.f. (*ornit.*) **1** vulturiţă, vulturoaică, ‹reg.› vulturică. **2** *Aquila heliaca*; acvilă-imperială, pajură, pajură-de-câmp, vultur-imperial, vulturel, vulturiţă, vulturoaică, ‹înv. şi pop.› zgriptor, ‹reg.› zgripţuroi.

vulturoáncă s.f. (*bot.; reg.*) v. Vulturică (*Hieracium pilosella*).

vulturúţ s.m. (*ornit.; reg.*) v. Vulturaş. Vulturel.

vúlvă s.f. (*anat.*) ‹arg.› corcoduşă, floarea-soarelui, margaretă, mej, muşeţel, pricomigdală, umflătură, zambilică. *Vulva este partea externă a organului genital feminin.*

vurt s.n. (*reg.*) v. Poşircă.

vuvagíu s.m. (*muz.; reg.*) ‹reg.› vuvar. *Vuvagiul este un lăutar care cântă din vuvă.*

vuvár s.m. (*muz.; reg.*) ‹reg.› vuvagiu.

vúvă s.f. (*muz.; reg.*) v. Dairea.

vuvăí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) ‹reg.› a vuvui. *A vuvăi, a cânta cu vuva, presupune dibăcie şi o tehnică specială.*

vuvuí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni*) ‹reg.› a vuvăi. **2** (*despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Şuiera. Ţiui. Urla. Vâjâi. Vui.

vuvuiálă s.f. (*reg.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzătură. Zumzet.

vuvuít s.n. (*reg.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzătură. Zumzet.

vuvuitoáre s.f. (*muz.; reg.*) v. Dairea.

vuvuitúră s.f. (*reg.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzătură. Zumzet.

vuzúm, -ă adj. (*reg.; despre fiinţe, în special despre oameni*) v. Potent. Puternic. Robust. Solid. Tare. Vânjos. Viguros. Voinic. Zdravăn.

Ww

wagon-lit [va'gon,li] s.n. (*transp.*) vagon de dormit, ‹pop.› patvagon, ‹înv.› vagon-pat, ‹engl.› sleeping-car. *Preferă să călătorească cu trenul, noaptea, în wagon-lit.*
walkie-talkie ['wokı'tokı] s.n. invar. (*telec.*) talkie-walkie. *Walkie-talkie este un radiotelefon portativ, folosit pentru comunicații la distanțe scurte.*
walkman ['wokmen] s.n. (*electron.*) minicasetofon. *Walkmanul este un casetofon portabil de mici dimensiuni.*
water-closet [,wotər'klozit] s.n. (*abr. W.C.; livr.*) v. Closet. Toaletă. Veceu.
water park [,wotər'parк] s.n. (*engl.*) v. Parc acvatic.
waterpolo [,wotər'polo]s.n (*sport*) polo, polo pe apă. *Un meci de waterpolo este foarte antrenant.*
water-ski ['wotərskı] s.n. (*sport*) schi nautic. *În water-schi executantul, tras de o ambarcațiune sau de un elicopter, alunecă pe apă cu ajutorul unor schiuri speciale.*
watt s.m. (*fiz.*) ‹pop.› lumină. *În camere are numai becuri de 100 de wați.*
watt-secúndă s.f. (*fiz.*) joule. *Watt-secunda este unitatea de măsură a energiei egală cu lucrul mecanic efectuat de forța de un newton când punctul ei de aplicație se deplasează cu un metru.*
webcam ['webkem] subst. (*inform.; engl.*) v. Cameră digitală. Cameră web.
webermétru s.n. (*fiz.*) fluxmetru. *Fluxul magnetic se măsoară cu webermetrul.*
weblog ['weblog] s.n. (*inform.*) blog. *Poate citi fragmente din viitorul roman al autorului pe weblogul acestuia.*
webmaster ['webmaster] s.m. (*inform.; engl.*) v. Administrator.
website ['websait] s.n. (*inform.*) site. *Website-ul instituției trebuie actualizat.*
weekend ['wikend] s.n. sfârșit de săptămână. *Weekend-ul l-a petrecut la Predeal, cu câțiva prieteni.*
wernerít s.n. (*mineral.*) scapolit. *Werneritul este un mineral amorf, incolor sau opac, care se întâlnește în unele roci vulcanice.*
whisky ['wiski]s.n. **1** ‹glum.› țuischi. *Au comandat whisky și apă minerală.* **2** ***whisky scoțian*** = scotch[1]. *A băut un pahar de whisky scoțian cu un cub de gheață.*
wiluít s.n.(*mineral.*) idocraz, vezuvian. *Wiluitul este folosit ca piatră prețioasă sau la confecționarea unor obiecte de artă.*
wit [wit] s.n. (*engl.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit.
witz s.n. (*german.*) v. Anecdotă. Glumă. Spirit.
wofatít s.m. rășină sintetică. *Wofatitul este folosit în laminarea fibrei de sticlă.*
wólfram s.n. (*chim.*) tungsten. *Wolframul se folosește la fabricarea oțelurilor speciale cu duritate mare, a filamentelor pentru becuri electrice, a carburilor foarte dure, a metalului widia etc.*
wolframát s.m. (*chim.*) tungstat. *Wolframatul este sarea acidului wolframic.*
wolframít s.n. (*mineral.*) ferberit. *Wolframul se extrage din wolframit.*
woofer ['wfər] s.n. (*electron.*) subwoofer. *Wooferul este difuzorul care redă basul.*
workshop ['wərkʃop] s.n. (*engl.*) v. Atelier. Atelier de lucru.
writer ['raitər] s.n. (*inform.; engl.*) v. Inscriptor.

Xx

xanamorisít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Ramolit. Senil. Senilizat.
xantocromíe s.f. (*med.*) xantodermie. *În xantocromie o leziune, un lichid organic sau serul sângelui se colorează în galben sau în maroniu.*
xantodermíe s.f. (*med.*) xantocromie.
xantofílă s.f. (*biol.*) luteină. *Xantofila este pigmentul galben care se găsește în gălbenușul de ou, în petalele florilor galbene, în bacterii etc.*
xantofór s.m. (*biol.*) cromatofor galben. *Xantoforul este o celulă a dermei pigmentată în galben.*
xantogenáre s.f. (*chim.*) sulfidare. *Xantogenarea este transformarea alcalicelulozei în xantogenat de celuloză, în procesul de fabricare a viscozei.*
xantóză s.f. (*med.*) carotenodermie, ocrodermie. *Xantoza este provocată de creșterea carotinemiei.*
xenísm s.n. (*lingv.*) barbarism, ‹rar› străinism, ‹grec.; înv.› varvarismos. *Textul era dificil de înțeles pentru că avea multe xenisme.*
xenoantigén s.m. (*biol.*) heteroantigen. *Xenoantigenul produce dezvoltarea de anticorpi în serul unor indivizi din specii diferite.*
xenodochíe s.f. (*înv.*) v. Han[2].
xenofíl, -ă adj., s.m., s.f. xenoman, ‹rar› filoxen. *Xenofilii simpatizează sau admiră pe străini sau tot ceea ce este străin.*
xenogamíe s.f. (*bot.*) alogamie, polenizare încrucișată. *Xenogamia este fecundarea unei plante cu polen provenit de la altă plantă din aceeași specie.*
xenográfă s.f. (*chir.*) grefă heterologă, heterografă, heteroplastie, heterotransplantare. *Xernografa se efectuează la un organism care aparține unei specii diferite de cea de la care provine grefonul.*
xenoimunizáre s.f. (*med. vet.*) heteroimunizare. *Xenoimunizarea este provocată prin injectarea la un animal a unui antigen provenind de la altă specie.*
xenomán, -ă adj., s.m., s.f. xenofil, ‹rar› filoxen.
xenomorfíe s.f. (*mineral.*) xenomorfism. *Xenomorfia este proprietatea unui mineral de a se prezenta și sub altă formă cristalografică decât cea obișnuită, datorită mineralelor înconjurătoare, formate mai de timpuriu.*
xenomorfísm s.n. (*mineral.*) xenomorfie.
xenón s.n. (*electr.*) bec cu xenon (v. *bec*[2]). *Unele mașini sunt dotate din fabrică cu xenoane.*
xéric, -ă adj. (*geol.; despre soluri, regiuni etc.*) areic, arid, sec, secetos, uscat, ‹înv. și reg.› secățiu, ‹înv.› secăcios, secătiv. *Un teren xeric nu are o rețea hidrografică permanentă.*
xerocopiá vb. I. tr. (*compl. indică texte, cărți, acte etc.*) a fotocopia, a xerografia, a xeroxa, ‹fam.› a copia. *Și-a xerocopiat actele necesare pentru înscrierea la facultate.*
xerocópie s.f. **1** fotocopie, xerox. *A învățat cursul după xerocopii.* **2** xerografie. *Xerocopia este un procedeu special de copiat, fără contact cu obiectul tipărit, bazat pe impresionarea unei plăci acoperite cu un strat de material fotoconductor și încărcat cu electricitate statică.*
xerofíl, -ă s.m., s.f., adj. (*biol.*) xerofit, xeromorf. *Plantele sau animalele xerofile trăiesc în condiții climaterice de umiditate redusă.*
xerofít, -ă s.m., s.f., adj. (*biol.*) xerofil, xeromorf.
xeroftalmíe s.f. (*med.*) asteatoză, xerom, xeroză. *Xeroftalmia este absența secrețiilor adipoase ale pielii.*
xerográf s.n. (*tehn.*) copiator, fotocopiator, xerox.
xerografiá vb. I. tr. (*compl. indică texte, cărți, acte etc.*) a fotocopia, a xerocopia, a xeroxa, ‹fam.› a copia.
xerografiát[1] s.n. fotocopiat[1], fotocopiere, xerografiere, xeroxare, xeroxat[1], ‹fam.› copiat[1], copiere. *Nu a reușit să termine xerografiatul manuscrisului în timpul planificat.*
xerografiát[2]**, -ă** adj. (*despre cărți, texte, acte etc.*) fotocopiat[2], xeroxat[2], ‹fam.› copiat[2]. *Are multe cărți vechi xerografiate în bibliotecă.*
xerografíe s.f. xerocopie.
xerografiére s.n. fotocopiat[1], fotocopiere, xerografiat[1], xeroxare, xeroxat[1], ‹fam.› copiat[1], copiere.

xeróm s.n. (*med.*) asteatoză, xeroftalmie, xeroză.
xeromórf, -ă *adj.* (*biol.; despre organisme vegetale sau animale*) xerofil, xerofit.
xeromorfíe s.f. (*biol.*) xeromorfism, xeromorfoză. *Xeromorfia este adaptarea morfologică și funcțională a organismelor la condiții de uscăciune.*
xeromorfísm s.n. (*biol.*) xeromorfie, xeromorfoză.
xeromorfóză s.f. (*biol.*) xeromorfie, xeromorfism.
xerotérm, -ă adj. (*bot.; despre plante*) xerotermic. *Plantele xeroterme sunt adaptate la un climat uscat și cald.*
xerotérmic, -ă adj. (*bot.; despre plante*) xerotermic.
xérox s.n. **1** (*tehn.*) copiator, fotocopiator, xerograf. *A tras la xerox mai multe manuscrise vechi.* **2** fotocopie, xerocopie.
xeroxá vb.I. tr. (*compl. indică texte, cărți, acte etc.*) a fotocopia, a xerocopia, a xerografia, ‹fam.› a copia. *Și-a xeroxat actele necesare pentru înscrierea la facultate.*
xeroxáre s.f. fotocopiat[1], fotocopiere, xerografiat[1], xerografiere, xeroxat[1], ‹fam.› copiat[1], copiere. *Nu a reușit să termine xeroxarea manuscrisului în timpul planificat.*
xeroxát[1] s.n. fotocopiat[1], fotocopiere, xerografiat[1], xerografiere, xeroxare, ‹fam.› copiat[1], copiere.
xeroxát[2], -ă adj. (*despre texte, cărți, acte etc.*) fotocopiat[2], xerografiat[2], ‹fam.› copiat[2]. *Are multe cărți vechi xeroxate în bibliotecă.*
xerózã s.f. (*med.*) asteatoză, xeroftalmie, xerom.
xifíe s.f. (*iht.*) *Xiphias gladius*; peștele-spadă (v. *pește*), ‹reg.› pește-cu-suliță.
xífo s.m. (*iht.*) xifofor.
xifodiníe s.f. (*med.*) xifoidalgie. *Xifodinia este o durere la nivelul xifoidului.*
xifofór s.m. (*iht.*) xifo. *Xifoforul este un pește mic de acvariu, originar din Mexic.*
xifoidalgíe s.f. (*med.*) xifodinie.
xilén s.m. (*chim.*) dimetilbenzen. *Xilenul este folosit în industria lacurilor, a coloranților, a cauciucului etc.*
xilínă s.f. (*farm.*) lidocaină, xilocaină. *Xilina este un anestezic local, folosit și ca antiaritmic ventricular.*
xilocaínă s.f. (*farm.*) lidocaină, xilină.
xilofág, -ă adj. (*zool., entom.; despre unele animale și insecte*) lignivor. *Animalele xilofage se hrănesc cu țesutul lemnos al plantelor sau rod lemnul.*
xilografíe s.f. (*tipogr.*) **1** xilogravură. *Xilografia este un procedeu de obținere a unui clișeu în lemn prin gravare.* **2** (*concr.*) xilogravură. *Xilografia înfățișează o scenă de război.*
xilogravúră s.f. (*tipogr.*) **1** xilografie. **2** (*concr.*) xilografie.

Yy

yálă s.f. (*tehn.*) broască de siguranță. *Și-a pus la ușă o yală nouă.*
yankéu s.m. (*astăzi deprec.*) v. American.
yawl ['jɔ:l] s.n. (*nav.*) iolă. *Yawlurile se folosesc mai ales la pescuit și în sporturile nautice.*
yesman ['jesmen] s.m. oportunist. *În mod obișnuit, șeful unui partid este înconjurat de yesmani.*
yóga-tantrism s.n. tantra-yoga, tantrism. *Yoga-tantrismul este o tehnică de yoga și de meditație care urmărește eliberarea de energie prin raporturi sexuale în care orgasmul este întârziat sau reținut.*
yoghín, -ă s.m., s.f. yoghist. *Yoghinii sunt adepții filosofiei yoga.*
yoghínic, -ă adj. yoghist. *Meditații yoghine. Exerciții yoghinice.*
yoghíst, -ă s.m., s.f., adj. **1** s.m., s.f. yoghin. **2** adj. yoghinic.
york s.m. (*zool.*) ***york-mare*** = marele-alb (v. *mare*[1]). *Yorkul-mare este o rasă de porci creată în Anglia*; ***york-mijlociu*** = albul-mijlociu (v. *alb*). *Yorkul-mijlociu este o rasă de porci de talie mijlocie*; ***york-mic*** = micul-alb (v. *mic*). *Yorkul-mic este o rasă de porci de talie mică.*
ypresián s.n. (*geol.*) londinian. *Ypresianul este ultimul etaj al paleocenului din Anglia.*
yterbít s.n. (*mineral.*) gadolinit. *Yterbitul conține pământuri rare.*

Zz

za[1] prep. (*înv.*) **1** (*introduce un compl. indir., care indică referirea și determ. un vb. sau un adj.*) v. De[2]. Despre. **2** (*introduce un circ. de loc, care indică un local cu destinație specială, în care se află, stă cineva ori ceva sau în care se petrece o acțiune, un fapt*) v. În. La[1].

za[2] s.f. **1** inel, ochi[1], verigă, ‹înv. și reg.› rătez, ‹înv.› halca. *Una din zalele lanțului s-a rupt.* **2** (*la pl. **zale***) ‹înv.› zelău. *Zalele erau folosite de către războinici în Antichitate și în Evul Mediu pentru a-i apăra de loviturile dușmanilor.* **3** (*la pl. **zale**; rar*) v. Lanț.

zábăr s.n. (*reg.*) v. Grabă. Iuțeală. Rapiditate. Repezeală. Repeziciune. Viteză. Zor.

zabít s.m. (*polit.; turc.; înv.*) v. Cârmuitor. Conducător. Guvernator.

zabitlâc s.n. (*polit.; turc.; înv.*) v. Cârmuire. Conducere. Diriguire. Domnie. Guvernare. Stăpânire.

zabrăc s.n. (*înv.*) **1** v. Admonestare. Ceartă. Certare. Dojană. Dojenire. Imputare. Imputație. Morală. Mustrare. Observație. Reproș. **2** v. Amenințare. Pericol. Primejdie.

zábră s.f. (*bot.*) **1** *Galeopsis speciosa*; taposnic. **2** *Galeopsis pubescens*; ‹reg.› urzică-moartă. **3** *Galeopsis speciosa*; ‹reg.› cânepiță, urzică-moartă. **4** (*reg.*) v. Tapoșnic (*Galeopsis ladanum*)

zaceálă s.f. (*înv.*) v. Capitol. Parte.

zacón[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță.

zacón[2] s.n. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Lege. **2** v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin.

zaconí vb. IV. tr. (*jur.; reg.; compl. indică oameni, instituții etc.*) v. Pedepsi. Sancționa.

zacúscă s.f. (*culin.; înv.*) v. Aperitiv. Gustare. Mezelic.

zadăr s.n. (*în opoz. cu „utilitate"; rar*) v. Deșertăciune. Inutilitate. Zădărnicie.

zadárnic, -ă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) ineficace, ineficient, infructuos, inoperant, inutil, neeficient, nefolositor, nefructuos, netrebuincios, neutil, superfluu, van, ‹livr.› otios, ‹înv.› netrebnic, prisăcelnic, prisositor, ‹fig.› deșert, gratuit, steril, sterp, ‹fig.; înv. și pop.› pustiu. *Rugămințile lor au fost zadarnice.* **2** (*înv.; despre oameni*) v. Fudul. Grandoman. Infatuat. Închipuit. Încrezut. Înfumurat. Îngâmfat. Mândru. Megaloman. Orgolios. Prezumțios. Semeț. Suficient. Trufaș[1]. Țanțoș. Vanitos. **II** adv. (*modal*) degeaba, inutil, ‹înv. și pop.› geaba, surda (v. *surd*), ‹reg.› heba, ‹ital.; înv.› îndarn. *Zadarnic încerci, nu vei obține nimic!*

zádă s.f. (*bot.*) **1** *Larix decidua*; larice, ‹reg.› brad-de-vară, cădrin, luciu[1], melceajen, molete[2]. **2** (*înv.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

zádie s.f. **1** (*pop.*) v. Catrință. Fotă. **2** (*reg.*) v. Năframă.

zaharát, -ă adj., s.n. **1** adj. (*despre lichide, produse alimentare etc.*) zaharos, ‹reg.› zăhărit, ‹înv.› zaharin. *În alimentația unui copil se introduc, treptat, băuturi zaharate.* **2** s.n. (*la pl. **zaharate**; ind. alim.; rar*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale.

zaharáză s.f. (*biochim.*) invertază, invertină. *Zaharaza, prezentă în drojdia de bere și în sucul intestinal, scindează zaharoza în glucoză și fructoză.*

zaharicále s.n. pl. (*ind. alim.*) cofeturi, dulciuri (v. *dulce*), ‹rar› zaharate (v. *zaharat*), ‹reg.› hostință, licăituri, zăhărele (v. *zăhărel*), zăhăreturi (v. *zăhăret*), ‹înv.› cofețioane, ‹grec.; înv.› zumaricale. *Îi plac foarte mult zaharicalele.*

zaharídă s.f. (*biochim.*) carbohidrat, glucidă, zaharuri (v. *zahăr*), ‹astăzi rar› hidrat de carbon, ‹impr.› hidrocarbonat. *Zaharidele sunt formate din carbon, oxigen și hidrogen.*

zaharín, -ă adj. (*înv.; despre lichide, produse alimentare etc.*) v. Zaharat. Zaharos.

zaharínă s.f. **1** (*chim., ind. alim.*) benzo-sulfamidă, îndulcitor. *Zaharina este folosită ca înlocuitor al zahărului în alimentația bolnavilor de diabet.* **2** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

zaharisí vb. IV. **I 1** refl. (*despre geluri coloidale, dulcețuri, miere etc.*) a se cristaliza, a se degelifica, ‹reg.› zăhări. *Pelteaua s-a zaharisit.* **2** tr. (*înv. și pop.*) ‹înv. și reg.› a zăhări, ‹reg.› a zăhăra, a zăhărui. *Zaharisește checul cu un strat subțire de zahăr-pudră, imediat ce îl scoate din cuptor. A zaharisit prea tare limonada.* **II** refl. fig. (*med.; fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni*) v. Fosiliza. Ramoli. Seniliza.

zaharisíre s.f. **1** cristalizare. *Prin zaharisire, mierea capătă o consistență specifică.* **2** fig. (*med.; fam.; deprec.* sau *peior.*) v. Fosilizare. Ramolire. Senilizare.

zaharisít, -ă adj. **I** (*despre geluri coloidale, dulcețuri etc.*) ‹înv.› zăhărit. *Dulceața zaharisită își recapătă proprietățile prin flerberea borcanului în care se află la foc mic, într-o cratiță cu apă. Îi place mierea zaharisită.* **II** fig. **1** (*despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, mai ales despre tonul sau timbrul vocii*) ‹fig.› dulceag, mieros, onctuos, uns[2]. *Îi vorbește pe un ton zaharisit.* **2** (*fam.; deprec.* sau *peior.; despre oameni sau, p. ext., despre starea lor*) v. Decrepit. Fosilizat. Ramolit. Senil. Senilizat.

zahărniță s.f. ‹reg.› moloșnic. *Umple zahărnița cu zahăr, înainte de a servi cafeaua musafirilor.*

zaharomíces s.n. (*bot.*) *Saccharomyces cerevisiae*; zaharomicetă. *Zaharomicesul este o ciupercă microscopică care produce fermentația alcoolică în materii zaharoase.*

zaharomicétă s.f. (*bot.*) *Saccharomyces cerevisiae*; zaharomices.

zaharós, -oásă adj. (*despre lichide, produse alimentare etc.*) zaharat, ‹reg.› zăhărit, ‹înv.› zaharin.

zaharóză s.f. (*biochim.*) sucrază, sucroză, zahăr. *Zaharoza este o dizaharidă care se găsește aproape în toate plantele, mai ales în trestia de zahăr și în sfecla de zahăr.*

zaharozurie s.f. (*med., med. vet.*) glucozurie. *Zaharozuria este prezența patologică a zahărului în urină.*

záhăr s.n. **I 1** (*ind. alim.*) ‹reg.› miere, miere de trestie, ţucăr, ţucăr alb. *Zahărul este un produs alimentar, alcătuit din zaharoză, cantităţi mici de apă şi impurităţi, care constituie unul dintre alimentele de bază ale omului.* **2** (*ind. alim.*) ***zahăr cubic*** = ‹reg.› ţucăr-coscă, ţucăr-coţcaşă. *Zahărul cubic se prezintă sub formă de mici paralelipipede regulate, cu bază pătratică;* ***zahăr de amidon*** = ***zahăr de cartofi*** = sirop de cartofi, ‹reg.› miere de baraboi, miere de napi, miere de picioci, ţucăr-crumpe, ţucăr crumpel, ţucăr de crump, ţucăr de crumpe, zahăr de picioci. *Zahărul de amidon sau de cartofi este o glucoză solidă, obţinută prin hidroliza amidonului de cartofi, care este aromatizată cu diferite esenţe alimentare;* (*reg.*) ***zahăr de picioci*** v. Sirop de cartofi. Zahăr de amidon. Zahăr de cartofi. **3** (*ind. alim., farm.*) ***zahăr candel*** = ***zahăr de gheaţă*** = ***zahăr galben*** = candel, ‹reg.› miere de tuse, miere galbenă, ţucăr-camfor, ţucăr de tuse, ţucăr galben. *Zahărul candel este obţinut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate;* ***zahăr negru*** = ‹reg.› miere de urs, miere neagră, mierea ursului (v. *miere*), ţucăr negru, ţucăr sucit, zahăr de urs. *Zahărul negru este o bomboană medicinală de culoare neagră;* (*reg.*) ***zahăr de urs*** v. Zahăr negru. **4** (*biochim.*) sucrază, sucroză, zaharoză. **5** (*la pl.* ***zaharuri***; *biochim.*) carbohidrat, glucidă, zaharidă, ‹astăzi rar› hidrat de carbon, ‹impr.› hidrocarbonat. **6** (*biochim.*) ***zahăr de fructe*** = fructoză, levuloză. *Zahărul de fructe se găseşte în nectarul florilor, în fructele dulci şi în miere;* (*pop.*) ***zahăr de lapte*** v. Lactobioză. Lactoză. **7** (*chim.*) ***zahăr al lui Saturn*** = ***zahăr de plumb*** = acetat de plumb. *Zahărul de plumb este folosit în vopsitorie, imprimerie şi în medicină;* ***zahăr de malţ*** = maltobioză, maltoză. *Zahărul de malţ este folosit ca înlocuitor al zahărului;* ***zahăr de struguri*** = glucoză. *Zahărul de struguri este o monozaharidă cristalizată, utilizată în industria alimentară şi în medicină.* **8** (*farm., chim.; arg.*) v. Cocaină. **II** (*med., med. vet.; pop.*) v. Diabet.

zahereá s.f. **1** (*în Ev. Med., în Ţările Rom.*) ‹înv.› proviant. *Zahereaua era o dare în provizii alimentare furnizată oştilor otomane din cetăţile raialelor.* **2** (*agron.; reg.*) v. Furaj. Masă verde (v. *masă*[2]). Nutreţ.

zai[1] s.n. (*înv. şi reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

zai[2] s.n. (*reg.; şi* ***zai de gheaţă***) v. Ţurţur.

zaiafét s.f. (*pop. şi fam.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere.

záică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Gaiţă[1] (*Garrulus glandarius*).

zaíf, -ă adj. (*înv.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Convalescent. **2** (*med.; despre oameni*) v. Indispus.

zaiflăc s.n. (*înv.*) **1** (*med.*) v. Indispoziţie. **2** (*med., med. vet.*) v. Afecţiune. Boală. Maladie. Rău. Suferinţă.

zaímf s.n. (*ţes.; livr.*) v. Văl. Voal.

zálfă s.f. (*med.; reg.*) v. Coriză. Guturai. Rinită.

zalhaná s.f. (*turc.; înv.*) v. Abator.

zambác s.m. (*bot.; reg.*) **1** v. Crin (*Lilium candidum*). **2** v. Lalea. Lalea-de-grădină. Tulipă (*Tulipa gesneriana*).

zambílă s.f. (*bot.*) **1** (*şi* ***zambilă-de-grădină***) *Hyacinthus orientalis;* ‹reg.› acintuş, floarea-viorelei (v. *floare*), goroncuţă, iacint, viorea. **2** (*reg.*) v. Ceapa-ciorii (v. *ceapă*) (*Muscari comosum*). **3** (*reg.; şi* ***zambilă-moţată***) v. Porumbei (v. *porumbel*) (*Muscari botryoides*). **4** (*reg.; şi* ***zambilă-de-câmp***) v. Toporaş. Toporaşi-de-munte (v. *toporaş*). Toporaşi-de-pădure (v. *toporaş*). Violetă. Viorea. Viorele-de-grădină (v. *viorea*). Viorele-mirositoare (v. *viorea*) (*Viola odorata*). **5** (*reg.*) v. Viorea (*Scilla bifolia*).

zambileá s.f. (*bot.*) zambilică.

zambilícă s.f. **1** (*bot.*) zambilea. **2** (*anat.; arg.*) v. Vulvă.

zámcă s.f. (*milit.; înv.*) v. Fortificaţie. Întăritură.

zamfíră s.f. (*ornit.; reg.*) v. Grangur (*Oriolus oriolus*).

zampará s.f. (*turc.; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere.

zamparagíu s.m. (*înv.*) **1** v. Chefliu. Petrecăreţ. **2** v. Derbedeu. Golan. Haimana. Vagabond. **3** (*deprec.*) v. Beţivan.

zamparlăc s.n. (*turc.*) **1** (*adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se încinge"*) v. Beţie. Chef. Petrecere. **2** v. Desfrâu. Dezmăţ. Libertinaj. Luxură. Orgie.

zangarále s.f. pl. (*reg.*) v. Zorzoane.

zap s.m. (*reg.*) **1** (*la scara de lemn*) v. Fuscel. Spiţă. Treaptă. **2** (*tehn.; la loitră*) v. Fuscel.

zapciálă s.f. (*jur.; înv.*) v. Executare.

zapcieríe s.f. (*înv.*) ‹înv.› zapcilâc.

zapcíi vb. IV. tr. (*jur.; compl. indică oameni, societăţi etc. datoare*) v. Executa.

zapciitúră s.f. (*jur.; înv.*) v. Executare.

zapcilăc s.n. (*înv.*) **1** ‹înv.› zapcierie. *Zapcilâcul era funcţia de zapciu.* **2** (*jur.*) v. Executare.

zapcíu s.m. (*înv.*) **1** (*jur.*) v. Executor. **2** (*adm., polit.*) v. Subprefect. **3** v. Agent. Agent de poliţie. Poliţist. **4** v. Gardian. Gardian public. Sergent. Sergent de stradă. Sergent de noapte.

zápis s.n. (*înv.*) **1** v. Act[1]. Document. Dovadă. Hârtie. Izvor. Înscris. Piesă. **2** ***zapis de datorie*** = ‹înv.› carte de datorie. *În zapisul de datorie erau înscrise suma de bani şi bunurile datorate de cineva cuiva;* (*jur.*) ***zapis de vânzare*** v. Act de vânzare (v. *act*[1]). Contract de vânzare.

zapíscă s.f. (*înv.*) **1** v. Adeverinţă. Dovadă. Mărturie. **2** v. Atestat. Certificat.

zapt s.n. (*înv.*) **1** v. Administrare. Administraţie. Cârmuire. Conducere. Gospodărire. **2** v. Autoritate. Putere.

zar[1] s.n. (*la unele j. de noroc*) ‹reg.› prăval, prăvălic, prăvălici, ‹înv.› coinac, coţcă, ‹arg.› babaros, cal, os.

zar[2] s.n. (*tehn.*) **1** (*la uşi, sertare etc.; pop.*) v. Broască. **2** (*pop.*) v. Ivăr. Încuietoare. Zăvor. **3** (*reg.*) v. Clanţă. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare.

zaráf s.m. **1** (*fin.; înv. şi pop.*) ‹înv.› precupeţ, târgar. *Zaraful se îndeletnicea cu schimbul banilor.* **2** (*fin.; înv.*) v. Cămătar. Speculant. **3** (*fin., econ.; înv.*) v. Bancher. Financiar.

zarafír s.n. (*pop.*) v. Brocart.

zaraflăc s.n. (*fin.; înv.*) v. Cămătărie.

zarathustrián, -ă adj., s.m., s.f. zoroastrian. *Zarathustrienii sunt adepţii zoroastrismului.*

záră s.f. (*pop.*) **1** ‹pop.› lapte bătut, zer, ‹reg.› lapte gros, lapte smântânit, zăborină. *Zara este un lichid acrişor care rămâne după ce s-a scos untul.* **2** v. Lapte bătut. **3** v. Lactoser. Zer.

záre s.f. **I 1** orizont, zarişte, ‹pop.› poala cerului (v. *poală*). *Munţii se profilează în zare.* **2** (*la pl.* ***zări***) aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, spaţiu, văzduh, zarişte, ‹pop.› vineţe (v. *vineţiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. *Ecologiştii duc o luptă susţinută pentru evitarea poluării zărilor.* **3** (*înv. şi pop.; adesea urmat de determ. care indică sursa luminoasă*) v. Aprindere. Licăr. Licărire. Licărit. Lucire. Scăpărare. Scăpărat. Scânteie. Scânteiere. Sclipeală. Sclipire. Sclipit[1]. Străfulgerare. **4** (*înv. şi pop.*) v. Căutătură. Ochi (v. *ochi*[1]). Privire. Uitătură. **5** (*geomorf.; înv. şi pop.; de obicei urmat de determ. în gen. sau introduse prin prep. „de"*) v. Coamă. Creastă. Creştet. Culme. Muchie. Spinare. Sprânceană. **6** (*astron.; pop.*) v. Aurora. Crepuscul. Zori[1]. **7** (*reg.; urmat de determ. în gen. care indică sursa*) v. Lumină. Rază. Strălucire. **8** (*înv.*) v. Cap. Capăt. Colţ. Extremă (v. *extrem*). Extremitate. Limită. Margine. **9** (*mitol. pop.; înv.*) v. Apariţie. Arătare. Duh. Fantasmă. Fantomă. Nălucă. Nălucire. Năzărire. Spectru. Spirit. Stafie. Strigoaică[1]. Strigoi. Umbră. Vedenie. Viziune. **II** fig. (*înv. şi pop.*) v. Geană.

zaríf, -ă adj. (*înv.*) **1** (*în opoz. cu „urât"; despre fiinţe*) v. Arătos. Chipeş. Frumos. Ochios. **2** (*în opoz. cu „neîngrijit"; despre oameni*) v. Aranjat[2]. Cochet. Dichisit. Elegant. Fercheş. Ferchezuit. Gătit[2]. Îngrijit. **3** (*despre fiinţe, despre chipul lor, despre părţi ale corpului lor etc.*) v. Delicat. Diafan. Fin[1]. Gingaş. Gracil. Graţios. Suav.

zariflăc s.n. (*înv.*) **1** v. Bun-gust. Distincţie. Eleganţă. Rafinament. **2** (*concr.*) v. Parură. Podoabă.

zárişte s.f. **1** orizont, zare, ‹pop.› poala cerului (v. *poală*). **2** aer[1], atmosferă, cer[2], slavă, spaţiu, văzduh, zări (v. *zare*), ‹pop.› vineţe (v. *vineţiu*), ‹reg.› luft, ‹înv.› sferă, ‹poetic› undă, ‹fig.› eter, tăria văzduhului (v. *tărie*), tărie. **3** (*pop.*) v. Luminiş. Ochi[1]. Poiană.

zarnacadeá s.f. (*bot.*) *Narcissus pseudonarcissus, Narcissus poëticus, Narcissus rodiiflorus, Narcissus stellaris, Narcissus tazzeta;* narcisă, ‹reg.› cocoară, cocorăţei, coprină, floare-de-ceapă, fulie, ghiocel-de-grădină, luşcă, nevestică, rogoz-de-grădină, roşculeţe, ruscuţă, stânjen-alb, stânjenaş, stânjeniţă, tulipan, unguroaică, unguroaie, unguroancă.

zarpá s.f. (*înv.*) v. Brocart.

zarţále s.f. pl. (*reg.*) v. Ochelari.

zárvă s.f. **1** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zgomot, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. şi pop.› toi[2], vorbă, ‹pop.

și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, talâ, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹turc.; înv. și reg.› zurba, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era o zarvă de nedescris.* **2** agitație, frământare, tulburare, vâlvă, ‹pop. și fam.› larmă, ‹fam.› frământătură, vâjâială, ‹fig.› mișcare, răscoală. *Hotărârea primăriei de a demola mai multe case din oraș a produs o mare zarvă.* **3** ceartă, discuție, vorbă, ‹pop.› gâlceavă, sfadă, ‹reg.› vuiet, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigăneală. *Multă zarvă a fost pentru achizițiile de materiale.*

zárvăt s.n. (*reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

zarzavagíu s.m. **1** ‹reg.› pepenar, sârvian, ‹turc.; înv.› baccevan. *Zarzavagiii cultivă zarzavaturi.* **2** (*arg.*) v. Hoț. Pungaș. **3** (*arg.*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

zarzavát s.n. **1** (*colect.; bot.*) cruditați (v. *cruditate*), legume (v. *legumă*), verdețuri (v. *verdeață*), ‹reg.› crudiciuni. *Anul acesta zarzavatul a apărut pe piață mai devreme.* **2** (*fin.; arg.*) v. Dolar.

zárzăr s.m. (*bot.*) **1** *Armeniaca vulgaris*; cais, ‹reg.› bomb, caisin, giogolean, măgdălan, piersic, piersic-de-vară, tenghere, tinghirel, zordolini. **2** (*reg.*) v. Corcodel[2]. Corcoduș (*Prunus cerasifera*).

zárzără s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› apricoază, caisină, garzoană, jordolină, măgdălană, măndulă, tinghirea, zarzălie. *Zarzăra este fructul zarzărului.* **2** (*reg.*) v. Corcodușă.

zaschíu s.m. (*bot.; reg.*) = saschiu.

zátcă s.f. (*tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor.

zatocénie s.f. (*jur.; înv.*) v. Exil. Exilare. Pribegie. Surghiun. Surghiunire.

zaț s.n. **1** drojdie, înv.› telvea. *În ceșcuțe s-a depus zaț de la cafea.* **2** (*tipogr.*) tipar. *A făcut corectura textului în zaț.* **3** (*biol.; arg.*) v. Spermă.

zățbret s.n. (*tipogr.; rar*) v. Fundament.

zavéră s.f. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

zavergisí vb. IV. refl. (*înv.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

zavergíu s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.

zavéscă s.f. (*jur.; în trecut*) ‹în trecut› gloabă, herâie. *Zavesca era o taxă plătită pentru a împiedica redeschiderea unui proces.*

zavístie s.f. (*înv.*) **1** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **3** v. Intrigă. Mașinație. Uneltire.

zavistiós, -oásă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** adj., s.m., s.f. v. Intrigant.

zavístliv, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** adj., s.m., s.f. v. Intrigant.

zavístnic, -ă adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** adj., s.m., s.f. v. Intrigant.

zavistnicíe s.f. (*înv.*) v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

zavistuí vb. IV. (*înv.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Invidia. **2** intr. (*despre oameni, grupuri de oameni, organizații etc.*) v. Complota. Conjura. Conspira. Unelti. **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Ahtia. Jindui. Lăcomi. Râvni. Tânji.

zavistuitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*înv.*) **1** adj. (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** adj., s.m., s.f. v. Intrigant.

zavragioaică s.f. (*înv. și pop.*) v. Arțăgoasă (v. *arțăgos*). Certăreață (v. *certăreț*). Gâlcevitoare (v. *gâlcevitor*). Scandalagioaică.

zavragíu adj., s.m. **1** adj., s.m. (*înv. și pop.*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagiu. **2** s.m. (*pop.*) v. Țigan nomad.

zazlău s.n. (*la nunțile țărănești; reg.*) v. Steag. Steag de mire.

zăbálă s.f. **I** ‹reg.› dârlog, mușchi, mușchiu, postrungă, zăbăluță. *Zăbala este o piesă a căpăstrului, pusă în gura calului, pentru a-l struni și a-l conduce.* **II 1** (*mai ales la pl. zăbale; med.*) perleș, ragadă, zăbăluță, ‹reg.› zobele. *Zăbala este o leziune cutanată de mici dimensiuni, cu aspect de fisură, care se formează pe piele, la colțul gurii, la nări, între degete, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării.* **2** (*med.; reg.*) v. Herpes. **3** (*la pl. zăbale; fiziol.; reg.*) v. Bale. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă.

zăbávă s.f. **1** întârziere, ‹pop.› zăbovire, ‹înv.› pesteală, pestire. *Era o plăcere pentru el zăbava seara, pe o bancă din parc.* **2** (*pop.*) v. Odihnă. Răgaz. Repaus. Respiro. **3** (*înv.*) v. Amuzament. Distracție. Joacă.

zăbávnic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre oameni*) v. Întârziat. **2** (*despre ființe sau despre mișcări, gesturi, manifestări etc. ale lor*) v. Greoi. Încet. Lent. Moale. Molatic. Molâu.

zăbălós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni și animale*) v. Bălos. **2** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid.

zăbălúță s.f. **I 1** (*la zăbala căpăstrului*) strună[1], ‹reg.› strunea. *Zăbăluța înconjoară bărbia calului și se leagă de cele două capete ale zăbalei.* **2** (*reg.*) v. Zăbală. **II** (*mai ales la pl. zăbăluțe; med.*) perleș, ragadă, zăbală, ‹reg.› zobele.

zăbăúc, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit.

zăbl⊠u[1] s.m. (*reg.*) **1** v. Lungan. Vlăjgan. **2** (*zool.*) v. Dulău. Zăvod.

zăbl⊠u[2] s.n. (*înv. și reg.*) v. Cergă. Cuvertură. Față de pat. Învelitoare. Pătură. Velință.

zăborínă s.f. (*reg.*) v. Lapte bătut. Zară. Zer.

zăboví vb. IV. **I 1** intr. (*despre oameni; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la”, „prin”*) a întârzia, a se lungi, ‹pop.› a pregeta, ‹înv. și reg.› a pesti, ‹reg.› a astăvi, a băciui, a îngădui, ‹înv.› a apesti, ‹fig.› a se încurca, ‹fig.; înv.› a adăsta. *A zăbovit cu prietenii la discotecă.* **2** intr. (*despre oameni*) a întârzia, a sta, ‹pop. și fam.› a stărui, ‹înv.› a amâna, a apuca. *Îi plăcea să zăbovească seara, pe o bancă din parc.* **3** intr. (*despre oameni; urmat de determ. introduse de obicei prin prep. „pe la”*) a se abate[2], a da[2], a se opri, a trece, ‹fam.› a călca. *În drum spre casă, zăbovește pe la club.* **4** intr. (*despre ființe; cu determ. locale*) a se opri, a poposi, a sta, a ședea, a trage, ‹pop.› a se odihni, ‹latin.; înv.› a păuza. *Au zăbovit la umbra unui brad după un urcuș greu.* **5** intr. (*despre oameni; cu determ. locale*) a rămâne, a sta, ‹înv.› a prebândi. *A zăbovit mai mult timp în catedrală, pentru a-i admira frescele. Mai zăbovește în oraș, pentru a se întâlni cu un coleg din liceu.* **6** intr. (*despre oameni; cu determ. temporale sau locale*) a aștepta, a sta. *Zăbovește aici până mă întorc!* **II** refl. (*înv.; despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Îndeletnici. Ocupa.

zăbovíre s.f. **1** întârziere, ‹pop.› pregetare, ‹reg.› pregetătură, ‹înv.› apestire, ‹fig.; înv.› adăstare. *Zăbovirea lui la discotecă s-a prelungit până spre dimineață.* **2** abatere, oprire, trecere. *A întârziat acasă din cauza zăbovirii pe la club.* **3** oprire, poposire, ședere, ‹reg.› mas, ‹înv.› locuire, ședătură. *A fost necesară o zăbovire, după un urcuș greu.* **4** (*pop.*) v. Întârziere. Zăbavă.

zăbovít, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) v. Întârziat.

zăbovitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) v. Întârziat.

zăbrăn s.n. (*reg.*) **1** (*bot.*) v. Dumbravă. **2** (*constr.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrăditură.

zăbránic s.n. (*ind. text.*) crep. *A făcut un văl dintr-un zăbranic.*

zăbreá s.f. **I 1** gratie, vergea, ‹pop.› ostreț, ‹reg.› roștei, ‹înv.› mrejuiri (v. *mrejuire*). *Casa are zăbrele la ferestre.* **2** leaț, șipcă[1], ‹pop.› ostreț, ‹reg.› lătete, pălanc, spiță, șarampoi[2], ștachetă, ștează[2], taban, tiplu, zăvor. *Gardul este făcut din zăbrele.* **3** (*constr.; înv.*) v. Crenel. **II** (*la pl. zăbrele; jur.; rar*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

zăbrelúică s.f. (*reg.*) ‹reg.› zăbreluță, zăbruică.

zăbrelúță s.f. (*reg.*) ‹reg.› zăbreluică, zăbruică.

zăbrúică s.f. (*reg.*) ‹reg.› zăbreluică, zăbreluță.

zăbún s.n. **1** ‹reg.› gheboi, ghiobec. *Zăbunul este o haină bărbătească de iarnă.* **2** (*reg.*) v. Jiletcă. Vestă.

zăbunáș s.n. zăbunel.
zăbunél s.n. zăbunaș.
zăcáre s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) **1** v. Zăcere. Zăcut[1]. **2** v. Zăcere.
zăcáș, -ă adj. (*reg.*) **I** (*despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2]. **II** fig. **1** (*despre oameni*) v. Gelos. Invidios. Ranchiunos. **2** (*despre acțiuni, manifestări, atitudini etc. ale oamenilor*) v. Dușmănos. Ranchiunos. Răzbunător. Vindicativ.
zăcălău s.n. (*reg.*) v. Staniște.
zăcărí vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni*) v. Lenevi. Sta. Trândăvi.
zăcărít s.n. (*reg.*) v. Staniște.
zăcășeálă s.f. (*pop.*) **I 1** v. Langoare. Lâncezeală. Lâncezire. Moleșeală. Moleșire. Toropeală. Toropire. **2** v. Inactivitate. Inacțiune. Inerție. Neactivitate. Nonacțiune. Pasivism. Pasivitate. **II 1** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** v. Maliție. Maliționzitate. Răutate.
zăcășíe s.f. (*pop.*) **1** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună. **2** v. Maliție. Maliționzitate. Răutate.
zăcătór, -oáre s.f., adj. **I** s.f. **1** cadă, ‹înv. și pop.› tocitoare (v. *tocitor*), ‹reg.› lin[1], putină. *În zăcători se pun strugurii zdrobiți pentru a fi lăsați să fermenteze.* **2** (*la moară*) piatră zăcătoare, ‹reg.› piatră șezătoare. *Deasupra zăcătorii se învârtește alergătoarea.* **3** (*reg.*) v. Staniște. **II** adj. (*reg.; despre oameni*) v. Comod. Indolent. Leneș. Moale. Puturos. Trândav[2].
zăcătúră s.f. **1** (*reg.*) v. Staniște. **2** (*med., med. vet.; înv.*) v. Zăcere.
zăceá vb. II. intr. **I 1** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) a piroti, a tânji, ‹pop. și fam.› a boli, a tânji, ‹pop.› a gogi, ‹reg.› a govi, a limbări, a mârzi, a târomi, a zălezi, ‹înv.› a lâncezi. *Zace de câteva săptămâni în pat din cauza unei gripe.* **2** (*înv.; despre ființe, lucruri etc.; adesea urmat de determ. locale*) v. Afla. Exista. Fi. Găsi. **II** fig. (*înv.; despre așezări, construcții etc.; urmat de determ. locale introduse prin prep. „la", „lângă" etc.*) v. Afla. Fi. Găsi. Situa. Veni.
zăcére s.f. (*med., med. vet.*) **1** zăcut[1], ‹înv. și pop.› zăcare, ‹pop. și fam.› bolire, tânjeală, tânjire, ‹pop.› gogire. *S-a ridicat din pat după o zăcere de două luni din cauza unei pneumonii severe. Edemele apărute în urma unei zăceri înrăutățesc starea psihică a pacientului.* **2** ‹înv. și pop.› zăcare, ‹înv.› zăcătură. *Mâncarea alterată i-a provocat o zăcere de câteva zile.*
zăcút[1] s.n. (*med., med. vet.*) zăcere, ‹înv. și pop.› zăcare, ‹pop. și fam.› bolire, tânjeală, tânjire, ‹pop.› gogire.
zăcút[2], -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre apă*) v. Clocit[2]. Răsuflat. Stătut[2]. **2** (*despre corpuri sau materii organice, despre lucruri obținute din astfel de materii etc.*) v. Descompus. Putred. Putrezit. Stricat.
zădărâre s.f. (*pop.*) **I 1** v. Agasare. Enervare. Excitare. Iritare. Plictisire. Sâcâială. Sâcâire. Tracasare. **2** v. Asmuțire. Ațâțare. Hărțuială. Hărțuire. Întărâtare. Provocare. Stârnire. **3** v. Ațâțare. Incitare. Instigare. Instigație. Întărâtare. Provocare. Stârnire. Tulburare. **II** fig. v. Înviforare. Învolburare. Răscolire. Răvășire. Tulburare. Vâltoare.
zădărât, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Agasat. Enervat. Iritat. Plictisit. Sâcâit. Supărat. Tracasat. **2** (*despre oameni, colectivități etc.*) v. Ațâțat. Incitat. Instigat. Întărâtat. Provocat. Stârnit.
zădărí vb. IV. tr. (*pop.*) **I 1** (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **2** (*compl. indică oameni, colectivități etc.*) v. Agita. Ațâța. Excita. Incita. Instiga. Întărâta. Provoca. Stârni. Tulbura. **3** (*compl. indică focul sau corpuri combustibile*) v. Aprinde. Ațâța. Încinge[1]. Înteți. Înviora. **4** (*compl. indică mai ales câini*) v. Asmuți. Ațâța. Hărțui. Întărâta. Provoca. Stârni. **5** (*despre ființe; compl. indică leziuni*) v. Râcâi. Zgândări. **II** fig. (*compl. indică oameni sau sufletul, inima etc. lor*) v. Înviforа. Învolbura. Răscoli. Răvăși. Sfredeli. Tulbura.
zădărnicí vb. IV. tr. **1** (*compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) a dejuca, a împiedica, a strica, ‹rar› a contraria, a eluda, a obstacula, ‹fam.› a zborși. *Au zădărnicit planurile concurenței.* **2** (*compl. indică planuri, manifestări etc. ale oamenilor sau efecte, acțiuni etc.*) a anihila, a anula, a contracara, a împiedica, a neutraliza, a opri, ‹fig.; înv.› a stâmtora. *Nimeni nu poate zădărnici consecințele faptelor sale.*
zădărnicíe s.f. **1** deșertăciune, inutilitate, nimic, nimicnicie, vanitate, ‹livr.› inanitate, ‹înv.› deșertare, deșertate, deșertătură, deșerție, mișelie, nimicie, ‹fig.› fum, neant, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Pentru unii lupta cu greutățile vieții este o zădărnicie.* **2** ineficacitate, ineficiență, inutilitate, neeficiență, superfluență, superfluitate, ‹înv.› netrebnicie, ‹fig.› sterilitate. *Zădărnicia rugăminților lor nu mai putea fi pusă la îndoială.* **3** (*în opoz. cu „utilitate"*) deșertăciune, inutilitate, ‹rar› zadar. *El mai încearcă, nefiind pe deplin convins de zădărnicia acțiunii sale.* **4** (*înv.*) v. Amor-propriu. Aroganță. Deșertăciune. Fală. Fudulie. Infatuare. Înfumurare. Îngâmfare. Mândrie. Orgoliu. Prezumție. Prezumțiozitate. Semeție. Suficiență. Trufie. Vanitate.
zădărnicíre s.f. **1** dejucare, împiedicare. *Zădărnicirea concurenței a fost o victorie.* **2** anihilare, anulare, contracarare, împiedicare, neutralizare, oprire, ‹înv.› neutralizație. *Zădărnicirea consecințelor faptelor sale este imposibilă.*
zădărnicít, -ă adj. (*despre planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) dejucat, împiedicat. *Planurile zădărnicite erau ale concurenței.*
zădúf s.n. **1** (*meteor.*) arșiță, canicula, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, nădușeală, pârjol, pojar, toropeală, zăpușeală, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înădușeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocât, crăpăt, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, sorișe, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de zăduful verii.* **2** (*mai ales fig.; pop.*) v. Bucluc. Încurcătură. Năpastă. Neajuns[1]. Necaz. Nemulțumire. Nenorocire. Neplăcere. Nevoie. Pacoste. Rău. Supărare. Tevatură.
zădufós, -oásă adj. (*înv.; despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) v. Arzător. Canicular. Dogoritor. Fervid. Fierbinte. Torid. Tropical.
zăgán s.m. (*ornit.*) **1** *Gypaëtus barbatus aureus*; gipaet, vultan-de-miei, vultur-auriu, vultur-bălan, vultur-bărbos, vultur-cu-barbă, vultur-de miei, vultur-negru, vulturul-mieilor (v. *vultur*), ‹reg.› ceahlău, cilihoi, sorliță, șurligaie, șușugaie. **2** (*reg.*) v. Cartal. Hoitar. Vultur. Vultur-alb. Vultur-egiptean. Vultur-mic. Vultur-pleșuv-alb. Vultur-pleșuv-mic. Vulturaș-pleșuv-alb. Vulturaș-țipător-mic (*Neophron percnopterus*). **3** (*reg.*) v. Gaie (*Milvus milvus*).
zăgáz s.n. **I 1** (*hidrotehn.*) baraj, ecluză, stăvilar, ‹reg.› iezătură, iezidură, năsadă, opritoare, opust, puritoare, răcăstău. *Zăgazurile sunt foarte importante în timpul inundațiilor.* **2** (*la moară*) stavilă, stăvilar, ‹reg.› scof, șteață[1], ‹înv.› iaz, scurgătoare (v. *scurgător*). **3** (*înv. și reg.*) v. Dig. **II** fig. dificultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, inconvenientă, neajuns[1], nevoie, obstacol, opreliște, piedică, ‹fig.› barieră, handicap, hop, obstrucție, stavilă, ‹fig.; rar› stăvilar, stâncă. *Nu credeau că vor întâmpina un asemenea zăgaz în cercetarea lor.*
zăgăluí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui, Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa.
zăgăzuí vb. IV. tr. **I 1** (*compl. indică ape curgătoare*) a bara, a opri, a stăvili, ‹reg.› a hăti. *Digul a zăgăzuit pârâul dezlănțuit.* **2** (*compl. indică ape sau malurile lor*) a îndigui, a stăvili. *Riveranii zăgăzuiesc malurile râurilor.* **II** fig. (*compl. indică manifestări ale oamenilor*) a domoli, a modera, a pondera, a potoli, a stăpâni, a tempera, ‹fig.› a dezumfla, a înfrâna, a stăvili, ‹fig.; pop. și fam.› a năbuși. *Vestea i-a zăgăzuit avântul.*
zăgăzuíre s.f. **I 1** barare, stăvilire. *Este greu de realizat zăgăzuirea apelor curgătoare.* **2** îndiguire, stăvilire. *Zăgăzuirea malurilor apelor este necesară pentru a se evita inundațiile.* **II** fig. domolire, potolire, stăpânire, ‹fig.› înfrânare, stăvilire, ‹fig.; rar› frenație. *Urmarea aflării veștii a fost zăgăzuirea avântului său.*
zăgăzuít, -ă adj. **1** (*despre ape curgătoare*) barat, stăvilit. *Apele zăgăzuite nu mai prezintă un pericol.* **2** (*despre malurile apelor*) îndiguit, stăvilit. *Malurile zăgăzuite protejează localitățile riverane de inundații.*
zăgărnă s.f. (*gosp.; reg.*) v. Săculeț. Sedilă[2].
zăgneátă s.f. (*reg.*) v. Gătej. Surcea. Surcică. Uscătură. Vreasc.
zăgrăí vb. IV. intr. (*despre oameni*) v. Bârfi. Flecări. Îndruga. Pălăvrăgi. Sporovăi. Trăncăni.

zăhátă s.f. (*reg.*) **1** v. Stradelă. Străduță. **2** (*constr.*) ‹reg.› dos, pardoseală. *Zăhata este o îngrăditură din nuiele, din stuf etc., folosită ca adăpost pentru animalele și păsările domestice atunci când este vreme rea.*

zăhăí vb. IV. tr. **1** (*în opoz. cu „a afla", „a găsi"; înv. și reg.; compl. indică obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierde. Rătăci. **2** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura. **3** (*înv. și reg.; compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui. Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **4** (*înv.; compl. indică inamici*) v. Hărțui.

zăhăiálă s.f. (*înv. și reg.*) **I 1** v. Deranj. Dezordine. Neorânduială. Neordine. Neregulă. Vraiște. Zăpăceală. **2** v. Dezordine. Neorânduială. Răvășeală. Vraiște. Zăpăceală. **II** v. Agitare. Agitație. Excitație. Frământare. Îngrijorare. Neastâmpăr. Neliniște. Zbucium. Zbuciumare.

zăhăít, -ă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*despre obiecte, bunuri materiale etc.*) v. Pierdut. Rătăcit. **2** (*despre oameni*) v. Bulversat. Confuz. Debusolat. Deconcertat. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Încurcat[2]. Nedumerit. Nelămurit. Perplex. Tulburat. Tulbure. Zăpăcit.

zăhărél s.n. **1** (*la pl. **zăhărele**; ind. alim.; reg.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale. **2** (*bot.; reg.*) v. Begonie-cerată. Gheață (*Begonia semperflorens*). **3** (*farm.; arg.*) v. Hipnagog. Hipnotic. Hipnotizant. Narcotic. Somnifer. Soporifer. Soporific. **4** (*arg.*) v. Drog[1]. Halucinogen. Psihedelic. Stupefiant.

zăhărét s.n. (*la pl. **zăhăreturi**; ind. alim.; reg.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale.

zăhărí vb. IV. **1** tr. (*înv. și reg.*) v. Zaharisi. **2** refl. (*reg.; despre geluri coloidale, dulcețuri, miere etc.*) v. Cristaliza. Degelifica. Zaharisi.

zăhărícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Cătină. Cătină-de-garduri (*Lycium vulgare*).

zăhăruí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Zaharisi.

zăhărít, -ă adj. **1** (*reg.; despre lichide, produse alimentare etc.*) v. Zaharat. Zaharos. **2** (*înv.; despre geluri coloidale, dulcețuri etc.*) v. Zaharisit. **3** (*culin.; înv.; despre prăjituri, bomboane, fructe etc.*) v. Glasat. Glazurat.

zăhătuí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică oameni*) v. Agasa. Chinui, Enerva. Excita. Indispune. Irita. Înfuria. Înnebuni. Mânia. Necăji. Plictisi. Sâcâi. Supăra. Tracasa. **2** refl. (*despre oameni*) v. Încurca. Pierde. Rătăci.

zăícói s.m. (*ornit.; reg.*) v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*).

zăitín s.n. (*ind. alim.; înv. și reg.*) v. Ulei[1]. Untdelemn.

zăletí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre sânge*) v. Da[2]. Ieși. Țâșni. **2** (*despre oameni*) v. Sălta. Sări. **3** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor*) v. Înfiora. Scutura. Tremura. Tresări.

zălezeálă s.f. (*reg.*) v. Blazare. Dezabuzare. Lasitudine. Plictiseală. Urât[1].

zălezí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.; despre oameni sau animale*) v. Piroti. Zăcea. **2** (*în opoz. cu „a se îngrășa"; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Slăbi.

zălezít[1] s.n. (*med.; înv. și reg.*) v. Atrepsie.

zălezít[2]**, -ă** adj. (*în opoz. cu „gras"; reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Costeliv. Osos. Pipernicit. Pirpiriu. Prăpădit. Prizărit. Scheletic. Slab. Slăbănog. Slăbit. Supt[2]. Uscat[2]. Uscățiv.

zălezitúră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) v. Atonie. Flaciditate. Moleșeală. Sfârșeală. Slăbiciune.

zălíște s.f. (*reg.*) v. Bătaie. Suflare. Suflu.

zăloágă s.f. (*reg.*) **1** v. Semn de carte. **2** (*înv.*) v. Capitol.

zălóg[1] s.m. (*bot.*) *Salix cinerea*; salcie, salcie-cenușie, salcie-sălbatică, ‹reg.› iovă, loză, răchită, răchită-puturoasă.

zălóg[2] s.n., s.m. **I** s.n. (*pop.*) v. Amanet. Gaj. Garanție. **II** s.n. (*jur.; pop.*) **1** v. Ipotecă. **2** v. Sechestru. **III** s.m. (*milit.; înv.*) v. Ostatic.

zălogí vb. IV. tr. (*pop.*) **I** (*compl. indică mai ales obiecte de valoare*) v. Amaneta. **II** (*jur.*) **1** (*compl. indică bunuri imobile*) v. Ipoteca. **2** (*compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestra. **3** (*compl. indică oameni*) v. Sechestra.

zălogíre s.f. (*pop.*) **1** v. Amanetare. **II** (*jur.*) **1** v. Ipotecare. **2** v. Sechestrare.

zălogít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*mai ales despre obiecte de valoare*) v. Amanetat. **II** (*jur.*) **1** (*despre bunuri imobile*) v. Ipotecat. **2** (*despre bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu ori aparținând unor debitori*) v. Sechestrat.

zălúd, -ă adj. (*înv. și pop.*) **1** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **2** (*despre oameni*) v. Aiurit. Anapoda. Buimac. Buimăcit. Derutat. Descumpănit. Dezorientat. Năuc. Năucit. Zăpăcit. **3** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **4** (*despre oameni*) v. Bleg. Credul. Naiv. Prost.

zăluzeálă s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

zăluzí vb. IV. refl. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

zăluzíe s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

zăluzít, -ă adj. (*psih.; reg.; despre oameni*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.

zămăn s.n. (*înv.*) v. Ocazie. Prilej.

zămârceálă s.f. (*reg.*) v. Zeamă chioară. Zeamă lungă.

zăminteálă s.f. (*înv.*) v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură.

zămintí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de același fel puse sau aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

zămintitúră s.f. (*înv.*) v. Amestecătură. Încâlceală. Încâlcire. Încâlcitură. Încurcătură. Mixtură.

zămislí vb. IV. **I 1** intr., tr. (*biol.; înv. și pop.; despre femei; compl. indică copii*) v. Concepe. Naște. Procrea. **2** intr., tr. (*biol.; înv. și pop.*) v. Concepe. **3** tr. (*biol.; înv. și pop.; despre bărbați; compl. indică copii*) v. Face. Procrea. **4** intr. (*biol.; înv.; despre femei; compl. indică feți*) v. Face. Naște. **5** refl. (*înv.; despre ființe*) v. Apărea. Naște. **II** tr. fig. (*compl. indică metode, planuri etc.*) a afla, a concepe, a crea, a descoperi, a elabora, a face, a găsi, a gândi, a imagina, a inventa, a născoci, a plănui, a plăsmui, a proiecta, a realiza, a scorni, ‹fig.› a naște, a țese, a urzi, ‹fig.; fam.› a croi[2]. *După mai multe încercări, a reușit să zămislească o metodă tehnică nouă.*

zămislíre s.f. (*biol.; înv. și pop.*) **1** v. Concepere. Concepție. Procreare. **2** v. Naștere. Parturiție. Procreare. Procreație.

zămislitór, -oáre adj. fig. (*înv.; astăzi fam; despre spirit, gândire, imaginație sau despre creații, realizări etc. ale oamenilor*) v. Creativ. Creator. Imaginativ. Ingenios. Inventiv. Iscoditor. Iscusit. Născocitor.

zămorí vb. IV. tr., refl. (*înv.; compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) v. Epuiza. Extenua. Istovi. Sfârși. Solicita. Surmena. Vlăgui.

zămós s.m. (*bot.; înv. și reg., reg.*) = zemos.

zămoșíță s.f. (*bot.*) **1** *Hibiscus trionum*; brâncă[1], ‹reg.› bombă-de-câmp, floarea-ursului (v. *floare*), lubenicioară, macul-cioarei (v. *mac*). **2** (*reg.*) v. Bamă (*Hibiscus esculentus*).

zănát s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Meserie. Meșteșug. **2** (*reg.*) v. Datină. Obicei. Rânduială. Tradiție. Uz. Uzanță. **3** (*reg.*) v. Deprindere. Fire. Nărav. Obicei. Obisnuință.

zănátic, -ă adj. (*despre oameni*) aiurea, aiurit, anapoda, bezmetic, descreierat, nebun, smintit, zăpăcit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop. și fam.› deșucheat, țicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. și reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat, păsmângit, stropșit, șucheat, șuchi, treșucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieș, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepșit, târșit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om zănatic și neserios.*

zăngăí IV. intr. (*înv.; despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui.

zăngăitúră s.f. (*înv.*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.

zăngăneálă s.f. zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.

zăngăní vb. IV. intr. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) a zdrăngăni, a zornăi, a zurui, ‹înv. și pop.› a zuzui, ‹reg.›

a ţăncăni, a zingări, a zorzoi, a zorzoni, a zurgăli, ‹înv.› a zăngăi. *Lanţurile de la picioarele deţinuţilor periculoşi zăngănesc asurzitor când aceştia se plimbă prin curtea închisorii. Geamurile zăngănesc sinistru în timpul unei furtuni dezlănţuite.*

zăngănire s.f. zăngăneală, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.

zăngănít s.n. zăngăneală, zăngănire, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. *Lanţurile de la picioarele deţinuţilor periculoşi produc un zăngănit asurzitor în curtea închisorii. Zăngănitul geamurilor înfioară când furtuna se dezlănţuie.*

zăngănitór, -oáre adj. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părţi ale lor*) zdrăngănitor, zornăitor, zuruitor. *Zgomotul roţilor zăngănitoare ale tramvaiului devine tot mai sonor pe străzile oraşului odată cu înserarea.*

zăngănitúră s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.

zăngăt s.n. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.

zănoágă s.f. (*geomorf.*) caldeiră, cazan, căldare, căldare glaciară, circ, circ glaciar, ‹reg.› scofaină. *Zănoaga este o depresiune circulară în regiunile muntoase, formată prin acţiunea de eroziune a unui gheţar.*

zăpádă s.f. **1** (*meteor.*) nea, ninsoare, omăt, ‹înv.› iarnă. *Un strat gros de zăpadă s-a aşternut în timpul nopţii.* **2** (*art.; meteor.*) ***zăpada mieilor*** = ninsoarea mieilor (v. *ninsoare*), omătul mieilor (v. *omăt*). *Zăpada mieilor este zăpada care cade primăvara târziu.* **3** (*la pl.; meteor.*) ***zăpezi permanente*** = zăpezi persistente. *Zăpezile permanente nu se topesc total de la un an la altul;* ***zăpezi persistente*** = zăpezi permanente. **4** (*chim.*) ***zăpadă carbonică*** = ***zăpadă de dioxid de carbon*** = ***zăpadă uscată*** = gheaţă uscată. *Zăpada carbonică este folosită la păstrarea şi la transportarea alimentelor congelate, la tratarea metalelor etc.* **5** (*farm., chim.; arg.*) v. Cocaină.

zăpăceálă s.f. **1** ameţeală, buimăceală, buimăcire, mahmureală, mahmurie, năuceală, năucire, perplexitate, ‹pop.› bâiguială, bâiguire, ‹înv. şi reg.› uluială, uluire, ‹reg.› hăbăucie, opăceală, tehuială, tulniceală, tutuială[2], uimăceală, ‹înv.› ienăcire. *Cuvintele lui au trezit-o brusc din zăpăceală.* **2** bulversare, debusolare, deconcertare, derută, descumpănire, dezorientare, încurcătură, nedumerire, perplexitate. *Zăpăceala lui a devenit evidentă la auzul reproşului care i s-a făcut.* **3** tulburare. *La venirea ei neaşteptată, zăpăceala tânărului a fost atât de mare, încât nu a mai ştiut ce trebuie să facă.* **4** fâstâceală, fâstâcire, intimidare, încurcare, zăpăcire, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoşătură, ‹fig.› pierdere. *Zăpăceala ei în faţa comisiei de examinare era vizibilă.* **5** aiureală, sminteală, ‹pop. şi fam.› ţicneală, ‹fig.; fam.› ţăcăneală. *Zăpăceala bătrânului este cunoscută de toţi. S-a obişnuit cu zăpăceala ei.* **6** confuzie, încurcătură, ‹livr.› imbroglio, ‹reg.› îngăimăceală, îngăimăcitură, ‹înv.› îngălmăceală, ‹fig.› învălmăşeală, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; fam.› halima[1], harababură. *Lipsa informării corecte duce la apariţia zăpăcelii.* **7** babilonie, dezordine, haos, încurcătură, turbulenţă, ‹rar› tălbăcitură, ‹fig.› valvârtej, ‹fig.; fam.› carambol. *O adevărată zăpăceală se produce pe autostrăzi din cauza maşinilor acelora care se întorc spre casă din weekend.* **8** anomie, debandadă, dezordine, dezorganizare, haos, neorânduială, neordine, ‹fam.› brambureală, harababură, ‹reg.› calamandros, ‹înv.› dezorânduială, ‹fig.› dezmăţ, ‹fig.; rar› dezmăţare. *Pe stadion este o adevărată zăpăceală după meci.* **9** deranj, dezordine, neorânduială, neordine, neregulă, vraişte, ‹fam.› brambureală, harababură, înv. şi reg.› zăhăială, ‹reg.› calamandros, răscolniţă, rizilic, ‹înv.› dezorânduială, neodihnă, ‹fig.› răscoală, ‹fig.; reg.› porcăreală. *În camera copilului este zăpăceală.* **10** dezordine, neorânduială, răvăşeală, vraişte, ‹fam.› brambureală, bulibăşeală, bulibăşie, haloimăs, harababură, talmeş-balmeş, tanda-manda, ‹înv. şi reg.› zăhăială, ‹fig.; fam.› balamuc. *Pe biroul ei este o zăpăceală de neimaginat. În acte este mare zăpăceală.* **11** (*fam.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.

zăpăcí vb. IV. **I 1** tr., refl. a (se) ameţi, a (se) buimăci, (se) năuci, ‹pop.› a (se) bâigui, a nebuni, ‹înv. şi reg.› a (se) ului[1], ‹reg.› a (se) buzumini, a (se) hăbăuci, a se huni, a (se) opăci, a (se) ormoci, a (se) şuchea[1], a (se) tehui[2], a (se) tuieşi, a (se) tulnici, a (se) tumăni, a (se) tutui[2], a (se) uimăci, ‹înv.› a (se) cebălui, a (se) hămei, a se ienăci, ‹fig.› a (se) turmenta, ‹fig.; fam.› a (se) bârâi, a (se) tâmpi, ‹fig.; reg.› a (se) vălătuci. *Febra mare te zăpăceşte.* **2** tr. (*compl. indică oameni*) a bulversa, a debusola, a deconcerta, a deruta, a descumpăni, a dezorienta, a încurca, a tulbura, ‹rar› a ambarasa, ‹înv.› a se sastisi, ‹fig.; livr.› a depeiza. *Reproşul dur primit de la şef l-a zăpăcit.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) tulbura, ‹fig.; înv.› a turba. *Venirea ei neaşteptată l-a zăpăcit în aşa măsură, încât nu a mai ştiut ce trebuie să facă.* **4** refl. (*despre oameni*) a se fâstâci, a se intimida, a se încurca, ‹reg.› a se îngăimăci, a se îngurzi, a se rătuti, a se teşmeni, a se ului[1], ‹fig.› a se învălmăşi, a se pierde, ‹fig.; pop.› a se vălmăşi, ‹fig.; înv.› a se ienăci, a se îngălmăci. *Zăpăcindu-se, nu a ştiut ce să răspundă.* **5** tr. (*compl. indică oameni*) ‹fig.› a adormi, a ameţi, a buimăci, a orbi. *L-a zăpăcit cu linguşiri pentru a obţine ceea ce şi-a propus .* **II 1** tr. (*compl. indică lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) a deranja, a răscoli, a răvăşi, ‹pop. şi fam.› a vânzoli, ‹reg.› a brăcui, a buntuzui, a permeci, a răntui, a rostopoli, ‹înv.› a dezorândui, a dezregula. *A zăpăcit toată casa din cauza văruitului pereţilor.* **2** tr., refl. (*fam.; compl. sau sub. indică elemente, lucruri de acelaşi fel puse sau aflate împreună*) v. Amesteca. Împletici. Încâlci. Încurca. Mixa.

zăpăcíre s.f. **1** buimăcire, năucire, ‹rar› buimăcie. *Situaţia aceasta nu-i provoacă decât zăpăcire.* **2** fâstâceală, fâstâcire, intimidare, încurcare, zăpăceală, ‹reg.› rătuteală, ‹înv.› înfricoşătură, ‹fig.› pierdere. **3** deranjare, răscolire, răvăşire, ‹înv.› dezregulare. *Copilul a fost pedepsit pentru zăpăcirea colecţiei de timbre.*

zăpăcít, -ă adj. **I 1** (*despre fiinţe*) ameţit, buimac, buimăcit, năuc, năucit, ‹pop.› bâiguit, capiu, detunat[2], ‹înv. şi reg.› uluit, ‹reg.› buimatic, bulhuit, buzuminit, hăbăuc, opăcit, parniu, tehui[1], tehuit, tutuit[2], ‹înv.› cebăluit, ‹fig.; fam.› tâmpit. *Zăpăcit din cauza febrei mari, nu înţelegea ce i se spunea.* **2** (*despre oameni*) aiurit, anapoda, buimac, buimăcit, derutat, descumpănit, dezorientat, năuc, năucit, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› haihui, ‹pop.› bâiguit, bâiguitor, turlac, zăbăuc, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, ‹reg.› bulhuit, huşit, ianâc, paliu[2], păhui[2], tulnic[2], ‹fig.› împrăştiat, pierdut, ‹fig.; fran.; înv.› evaporat. *Zăpăcit cum este, a uitat să încuie uşa casei.* **3** (*despre oameni; cu determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) ameţit, năuc, năucit, ‹fig.› beat[2], îmbătat. *Tânărul, zăpăcit de fericire, nu se putea concentra la studiu.* **4** (*despre fiinţe; urmat de determ. cauzale introduse prin prep. „de”*) înnebunit, nebun, ‹rar› nebunit, ‹fig.› orbit. *A fost zăpăcit de frică în timpul aterizării forţate a avionului.* **5** (*despre oameni*) bulversat, confuz, debusolat, deconcertat, derutat, descumpănit, dezorientat, încurcat[2], nedumerit, nelămurit, perplex, tulburat, tulbure, ‹rar› dezdrumat, ‹înv. şi reg.› izumit, zăhăit, ‹înv.› sastisit, ‹fran.› dezamparat. *A rămas zăpăcit când a auzit reproşul şefului.* **6** (*despre oameni*) tulburat. *A fost atât de zăpăcit la venirea ei neaşteptată, încât nu a mai ştiut ce trebuie să facă.* **7** (*despre oameni*) fâstâcit, intimidat, încurcat[2], ‹reg.› rătutit, teşmenit, ‹fig.› învălmăşit, ‹fig.; înv.› îngălmăcit. *Zăpăcită, nu a ştiut ce să răspundă.* **8** (*despre oameni*) aiurea, aiurit, anapoda, bezmetic, descreierat, nebun, smintit, zănatic, ‹rar› dezmetic, ‹înv. şi pop.› zălud, ‹pop. şi fam.› deşucheat, ţicnit, ‹pop.› bezmeticit, năzdrăvan, pălăvatic, vâjâit[2], zărghit, ‹fam.› aiurist, aiuristic, bramburit, dilit, sanchiu, zurliu, ‹înv. şi reg.› mătalnic, prilestit, ‹reg.› paliu[2], panc, panceaur, paralizat,

păsmăngit, stropșit, șucheat, șuchi, treșucheat, trifnit, tui[3], tuiac, tuieș, tulnic[2], ‹înv.› turluliu, ‹fig.; pop.› silhui[2], ‹fig.; fam.› sifilitic, smucit[2], trăsnit[2], țăcănit[2], ‹fig.; reg.› lepșit, târșit[2], ‹arg.› dilimac, dilimache, dilimandros. *Prin tot ce face arată că este un om zăpăcit și neserios.* **9** (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zăpăcit.* **II** (*despre lucruri, ansambluri de obiecte, încăperi etc.*) deranjat, răscolit[2], răvășit[2], ‹reg.› rostopolit, ‹înv.› dezregulat, ‹fig.; rar› răzvrătit. *Colecția de timbre zăpăcită trebuie rearanjată.*

zăpăcitór, -oáre adj. amețitor, năucitor, uimitor, uluitor, ‹fig.› halucinant, nebun. *Ritmul dansului era zăpăcitor.*

zăpădí vb. IV. tr., refl. (*înv. și reg.; compl. sau sub. indică drumuri, străzi, spații etc.*) v. Întroieni. Înzăpezi. Troieni.

zăpăí vb. IV. intr. (*reg.*) **1** (*despre câini*) v. Bate. Hămăi. Lătra. **2** (*despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

zăpăít s.n. (*reg.*) **1** v. Hămăială. Hămăire. Hămăit. Hămăitură. Lătrare. Lătrat. Lătrătură. **2** v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

zăpăitúră s.f. (*reg.*) **1** v. Hămăială. Hămăire. Hămăit. Hămăitură. Lătrare. Lătrat. Lătrătură. **2** v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

zăpărstea s.m. art. (*reg.*) v. Mezin. Prâslea.

zăpejoáre s.f. pl. (*bot.; reg.*) v. Lilicea (*Iberis amara*).

zăplán s.m. (*pop.*) v. Lungan. Vlăjgan.

zăplát s.n. (*reg.*) v. Chingă. Stinghie.

zăpláz s.n. (*constr.; reg.*) v. Gard. Împrejmuire. Îngrăditură.

zăpódie s.f. (*reg.*) **1** (*geomorf*) v. Platou. Podiș. **2** (*geomorf.*) v. Vale. **3** v. Luminiș. Ochi[1]. Poiană. **4** v. Țurțur.

zăpór[1] s.n. **I 1** (*hidrol.; pop.*) v. Puhoi. Șiroi[1]. Șuvoi[1]. Torent. **2** (*meteor.; reg.*) v. Furtună. Oraj. Vifor. Vijelie. **II** (*jur.; înv.*) v. Poprire. Sechestru.

zăpór[2] s.n. (*reg.*) **I** (*med.*) **1** v. Scarlatină. **2** v. Pojar. Rujeolă. **2** v. Variolă. **II** v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

zăpreálă s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Anurie. **2** (*med., med. vet.*) v. Retenție. **3** (*med., med. vet.*) v. Retenție de urină. Retenție urinară.

zăpríre s.f. (*reg.*) **1** (*med.*) v. Anurie. **2** (*med., med. vet.*) v. Retenție de urină. Retenție urinară.

zăpsí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Prinde. Surprinde. **2** v. Constata. Înțelege. Observa. Pricepe. Remarca. Sesiza. Vedea.

zăpúc[1] s.m. (*zool.; reg.*) ‹reg.› năpuc, repuc. *Zăpucul este ultimul purcel fătat.*

zăpúc[2] s.n. (*meteor.; reg.*) v. Arșiță. Caniculă. Călduri (v. *căldură*). Dogoare. Dogoreală. Fierbințeală. Înăbușeală. Năbușeală. Năduf. Năduşeală. Pârjol. Pojar. Toropeală. Zăduf. Zăpușeală.

zăpușeálă s.f. (*meteor.*) arșiță, canicule, călduri (v. *căldură*), dogoare, dogoreală, fierbințeală, înăbușeală, năbușeală, năduf, năduşeală, pârjol, pojar, toropeală, zăduf, ‹rar› torpoare, ‹pop.› arsură, înăduşeală, vipie, ‹înv. și reg.› pălire[2], ‹reg.› arsoare, buhoare, cabușală, cocât, crăpât, damf, dogorime, friptoare, hăbuc[2], hăbuceală, japsă, lipăr, năplai, năplăială, pâclă, prepăt, prigoare, pripeală, puhăială, soriște, strapaț, zăpuc[2], ‹înv.› ars[1], pripec, ‹fig.› cuptor, jar, văpaie. *A plecat la munte pentru a scăpa de zăpușeala verii.*

zăpușí vb. IV. intr. (*pop.; despre soare, foc etc.*) v. Arde. Dogori. Frige. Pârjoli.

zăpușít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) v. Arzător. Canicular. Dogoritor. Fervid. Fierbinte. Torid. Tropical. **2** (*mai ales despre căldură*) v. Înăbușitor. Mocnit. Sufocant.

zăpușitór, -oáre adj. (*pop.; despre zile, momente ale zilei, vreme, anotimpuri, surse de căldură etc.*) v. Arzător. Canicular. Dogoritor. Fervid. Fierbinte. Torid. Tropical.

zăránie s.f. (*mai ales în constr. neg.; reg.*) v. Țipenie.

zărár[1] s.m. (*reg.*) v. Mulgător.

zărár[2] s.n. (*tehn.; la uși, sertare etc.; reg.*) v. Broască.

zărăfíe s.f. (*fin.; înv.*) v. Cămătărie.

zărăstí vb. IV. refl. (*reg.; despre oameni*) v. Încurca. Pierde. Rătăci.

zăreáță s.f. (*reg.*) **1** v. Dinamism. Energie. Forță. Impetuozitate. Potență. Potențial. Putere. Robustețe. Tărie. Vigoare. Vitalitate. Vivacitate. Vlagă. **2** v. Ascendent. Autoritate. Considerație. Influență[1]. Înrâurire. Prestigiu. Reputație. Respect. Stimă. Trecere. Vază[1].

zărgán s.m. (*iht.*) *Belone euxini*; știucă-de-mare, ‹reg.› țipar-de-mare.

zărgheálă s.f. (*psih.; pop.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

zărghénie s.f. (*psih.; reg.*) v. Alienare. Alienare mintală. Alienație. Alienație mintală. Boală de nervi. Boală mintală. Boală nervoasă. Demență. Nebunie.

zărghí vb. IV. refl. (*psih.; pop.; despre oameni*) v. Aliena. Înnebuni. Sminti.

zărghít, -ă adj., s.m., s.f. (*pop.*) **1** adj., s.m., s.f. (*psih.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit. **2** adj. (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit.

zărí vb. IV. **1** tr. (*compl. indică ființe, obiecte, elemente ale naturii etc.*) a ochi[2], a observa, a vedea, ‹rar› a afla, ‹reg.› a văi, ‹arg.› a gini. *A intrat în sală fără să-l zărească cineva. Printre nori a zărit Luceafărul-de-Seară.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe, obiecte etc.*) a (se) vedea. *L-a zărit printre spectatorii din sală. Turla catedralei se zărește în depărtare.* **3** refl. (*despre oameni*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a se vedea, ‹ital.; înv.› a spunta. *Nu se mai zărește pe la întrunirile noastre.* **4** tr. (*compl. indică stări, fenomene, însușiri, atitudini, manifestări ale oamenilor etc.*) a apercepe, a observa, a percepe, a remarca, a reține, a sesiza, a surprinde, a vedea, ‹înv. și pop.› a însemna, ‹înv.› a descoperi, a privi. *Era atât de distrat, încât nu a zărit noul look al fetei.* **5** refl. unipers. a se afla, a se găsi, a se întâlni, a se vedea, ‹pop. și fam.› a se pomeni. *Așa ceva nu se mai zărește.* **6** intr. (*pop.; despre aștri, surse de lumină etc.*) v. Luci. Lumina. Străluci.

zărpălătic, -ă adj. (*reg.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Uşuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic.

zărzăráș s.m. (*bot.*) zărzărel.

zărzărél s.m. (*bot.*) zărzăraș.

zăstímp s.n. (*înv.*) v. Epocă. Interval. Perioadă. Răstimp. Spațiu. Timp. Vreme.

zăticneálă s.f. (*pop.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare.

zăticní vb. IV. **1** tr. (*pop.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura. **2** tr., refl. (*înv. și reg.*) v. Întrerupe. Opri.

zăticmíre s.f. (*pop.*) v. Conturbare. Deranj. Deranjare. Importunare. Incomodare. Inoportunitate. Jenare. Neoportunitate. Stânjeneală. Stânjenire. Stingherire. Supărare. Tulburare.

zăticnít, -ă adj. (*pop.; despre oameni*) v. Conturbat. Deranjat. Importunat. Incomodat. Încurcat[2]. Stânjenit. Stingherit. Tulburat.

zătón s.n. (*pesc.; reg.*) v. Ostreț.

zătór s.n. (*anat.; reg.*) **1** (*la mamifere*) v. Mamelă. Uger. **2** (*la femei; deprec.*) v. Mamelă. Piept. Sân.

zău interj. **1** (*întărește o afirmație sau o negație*) ‹reg.› zăuc! *Trebuie să plec în câteva minute, zău, trebuie să plec. Nu mai pot să continui astfel, zău, nu mai pot.* **2** (*întărește sau garantează o afirmație*) serios!, ‹fran.› parol! - *Este adevărat că ai obținut o bursă în străinătate? - Zău!*

zăúc interj. (*întărește o afirmație sau o negație ; reg.*) v. Zău!

zăuită vb. I. (*reg.*) **1** tr. v. Scăpa. Uita. **2** refl. (*despre oameni*) v. Privi. Uita. Vedea.

zăuitúc, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Uituc.

zăurdí vb.IV. refl. (*reg.; despre lapte*) v. Brânzi. Tăia.

zăvăcústă s.f. (*bot.; reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*).

zăveáză s.f. **1** (*la stână; reg.*) ‹reg.› atârnătoare, zăvodar. *În zăvează își pun ciobanii hainele și rufele la uscat.* **2** (*ind. text.; înv.*) v. Perdea.

zăvélcă s.f. (*înv. și pop.*) v. Catrință. Fotă.

zăvód s.m. (*zool.*) dulău, ‹reg.› pugleu, puşlău, zăblău, ‹înv.› samson. *Zăvozii de la stână s-au repezit la cei doi străini.*

zăvodár s.m. (*la stână; reg.*) ‹reg.› atârnătoare, zăvează.

zăvói s.n. (*bot.*) luncă, ‹reg.› tufăreag. *Fetele se duc în zăvoi să culeagă toporași.*
zăvór s.n **1** (*tehn.*) ivăr, încuietoare, ‹pop.› limbă, rătez, zar[2], ‹reg.› chepeng, fârgătău, reză, riglă[2], șuber, trăgător, țaglă, ‹înv.› încuietură. *Trage zăvorul de la poartă și iese în drum.* **2** (*tehn.; la car, la căruță sau la sanie*) opritoare, piedică, ‹reg.› lanț, mârtan, proptea, șurlău, târșă[1]. *Zăvorul frânează una dintre roți sau tălpi când vehiculul merge la vale.* **3** (*la pl. **zăvoare**; pop.*) v. Cătușe (v. *cătușă*). Fiare (v. *fier*). Lanțuri (v. *lanț*). **4** (*reg.*) ‹reg.› corlată[1], dulap[1], răzlog[1]. *Zăvoarele sunt folosite la îngrădituri.* **5** (*tehn.; la moară; reg.*) v. Capră. Cumpănă. **6** (*tehn.; la războiul de țesut; reg.*) v. Întinzător. Întorcător. Slobozitor. **7** (*reg.*) v. Leaț. Șipcă[1]. Zăbrea.
zăvorâre s.f. (*în opoz. cu „descuiere”*) ferecare, închidere, încuiat[1], încuiere, zăvorât[1]. *Este recomandată zăvorârea porților caselor pe timp de noapte.*
zăvorât[1] s.n. (*în opoz. cu „descuiere”*) ferecare, închidere, încuiat[1], încuiere, zăvorâre.
zăvorât[2], -ă adj. (*în opoz. cu „descuiat”; despre uși, porți etc. sau, p. ext., despre încăperi, locuințe, instituții*) ferecat[2], închis, încuiat[2], ‹reg.› pecetluit[2]. *Noaptea, poarta zăvorâtă este o siguranță pentru casă.*
zăvorî vb. IV. tr. **1** (*în opoz. cu „a descuia”; compl. indică uși, porți etc. sau, p. ext., încăperi, locuințe, instituții*) a ferec, a închide, a încuia, ‹înv. și reg.› a pecetlui. *A zăvorât poarta casei. Și-a zăvorât apartamentul și a plecat în concediu.* **2** (*jur.; pop.; compl. indică oameni*) v. Arest[1]. Deține. Încarcera. Închide. Întemnița. Reține.
zâmbăreț, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Surâzător. Zâmbitor.
zâmbăréț, -eâță adj. (*despre oameni sau despre fața lor*) surâzător, zâmbitor, ‹astăzi rar› zâmbind, ‹înv.› surâzând, zâmbareț, zâmbit. *Este o persoană care nu se supără niciodată, care este mereu amabilă și zâmbăreață.*
zâmbăc s.n. (*reg.*) v. Capriciu. Chef. Fandoseală. Fandosire. Fantezie. Fason. Maimuțăreală. Maimuțărie. Moft. Naz. Poftă. Prostealâ[1]. Toană[1].
zâmbet s.n. surâs, zâmbire, ‹înv.› surâdere, zâmbitură. *Are un zâmbet fermecător.*
zâmbí vb. IV. intr. **I** (*despre oameni*) a surâde, ‹pop. și fam.› a râde. *Povestirile lui o făceau să zâmbească. Zâmbește ironic auzindu-i elucubrațiile.* **II** fig. **1** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) a conveni, a plăcea, a prefera, ‹fig.› a surâde. *Îi zâmbește să stea în camera cu vederea spre mare.* **2** (*constr. cu un pron. pers. în dat.*) ‹fig.› a surâde, ‹fig.; pop. și fam.› a râde. *Norocul i-a zâmbit pentru câțiva ani.* **3** (*despre surse de lumină*) a eclata, a lumina, a scânteia, a sclipi, a străluci. *Farul zâmbește în noapte. Candelabre zâmbesc în salon.* **4** (*despre aștri, surse de lumină etc.*) a luci, a lumina, a străluci. *Soarele zâmbește pe cer. Luna zâmbește în fereastră.* **5** (*despre fenomene luminoase*) a apărea, a se arăta, a se ivi, a mijì, a răsări[1]. *Ceața nu s-a împrăștiat deși au zâmbit zorii.*
zâmbínd, -ă adj. (*astăzi rar; despre oameni sau despre fața lor*) v. Surâzător. Zâmbăreț. Zâmbitor.
zâmbíre s.f. surâs, zâmbet, ‹înv.› surâdere, zâmbitură.
zâmbít, -ă adj. (*înv.; despre oameni sau despre fața lor*) v. Surâzător. Zâmbăreț. Zâmbitor.
zâmbitór, -oâre adj. (*despre oameni sau despre fața lor*) surâzător, zâmbăreț, ‹astăzi rar› zâmbind, ‹înv.› surâzând, zâmbareț, zâmbit.
zâmbitúră s.f. (*înv.*) v. Surâs. Zâmbet. Zâmbire.
zâmblă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lobodă-de-drumuri. Lobodă-lucitoare (*Atriplex nitens*).
zâmbóc s.n. (*pesc.; reg.*) v. Limbă. Ureche.
zâmbre s.f. pl. (*med. vet.; mai ales la cai*) ‹reg.› șoricei (v. *șoricel*). *Calul bolnav de zâmbre are ulcerații dureroase în cerul gurii și gingiile inflamate.*
zâmbroâică s.f. (*zool.; rar*) ‹înv.› zâmbroaie. *Zâmbroaica este femela zimbrului.*
zâmbroăie s.f. (*zool.; înv.*) v. Zâmbroaică.
zâmbru s.m. (*bot.*) *Pinus cembra*; ‹reg.› pin, pin-de-munte, zimbrel, zimbrișor.
zân s.m. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.
zână s.f. **1** (*mitol. pop.; mai ales în basme; și **zână măiastră***) crăiasă, fee, ‹pop.› măiastră (v. *măiestru*), vâlvă, ‹reg.› săiastră. *Este frumoasă ca o zână din povești.* **2** (*la pl.; mitol. pop.; pop.*) **zâne măiestre** v. Ursitoare (v. *ursitor*). **3** (*la pl., **zâne**; mitol. pop.; reg.; și **zâne măiestre***) v. Drăgaice (v. *drăgaică*). Iele. Joimărițe (v. *joimăriță*). **4** (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță. **5** (*arg.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Prostituată. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).
zângălău s.n. (*reg.*) v. Clopoțel.
zârnă s.f. (*bot.*) **1** *Solanum nigrum*; lăsnicior, ‹reg.› bobițe (v. *bobiță*), buruiană-dulce, moartea-porcilor (v. *moarte*), morea, pătlăgea, poama-câinelui (v. *poamă*), strugur-câinesc, strugurul-câinelui (v. *strugure*), turbare, turbarea-câinelui (v. *turbare*), turbăciunea-câinelui (v. *turbăciune*), umbra-nopții (v. *umbră*), vița-corcilor (v. *viță*), vița-evreilor (v. *viță*), vița-evreului (v. *viță*), zârnotă, ‹înv.› palison, solan. **2** *Solanum dulcamara*; lăsnicior, ‹pop.› lesnicioasă (v. *lesnicios*), ‹reg.› buruiană-de-dalac, iarbă-lesnicioasă, limbricar, lozincă[2], pătlăgică-de-dalac, poama-câinelui (v. *poamă*), pomușoară, umbra-nopții (v. *umbră*), via-evreului (v. *vie*), vița-corcilor (v. *viță*), vița-evreilor (v. *viță*), vița-evreului (v. *viță*). **3** (*reg.*) v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*).
zârní vb. IV. refl. (*înv.*) **1** (*mai ales despre plante sau despre părți ale lor*) v. Atrofia. Chirci. Degenera. Închirci. Pipernici. Zgârci[2]. **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Fana. Îngălbeni. Muri. Ofili. Păli[2]. Pieri. Trece. Usca. Veșteji.
zârnít, -ă adj. (*înv.*) **1** (*mai ales despre plante sau părți ale lor*) v. Atrofiat. Chircit. Degenerat. Închircit. Nedezvoltat. Pipernicit. Pirpiriu. Plăpând. Pricăjit. Prizărit. **2** (*despre plante, părți ale lor, vegetație*) v. Clorotic. Fanat. Galben. Îngălbenit. Ofilit. Pălit[2]. Trecut[2]. Uscat[2]. Veșted. Veștejit.
zârnoâică s.f. (*în credințe și superstiții; înv. și reg.*) v. Babă. Strigoaică[1]. Vrăjitoare (v. *vrăjitor*).
zârnotă s.f. (*bot.; reg.*) v. Lăsnicior. Zârnă (*Solanum nigrum*).
zâzánie s.f. **I 1** altercație, animozitate, ceartă, conflict, contențiune, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, încontrare, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, vrajbă[1], ‹rar› dezbin, ‹înv. și pop.› price, pricină, sfadă, toi[2], ‹pop. și fam.› bălăcăreală, bălăcărie, cârcotă, dihonie, garagață, râcă, ‹pop.› borboase, cârâ[1], harță, larmă, ‹fam.› caterincă, controversă, cuvânt, ‹înv. și reg.› holcă, pricaz[1], scârbă, zurbavă, ‹reg.› bucluc, cârșenie, ciorobor, dârdoră, hâcă, hârâ[1], hârțoală, hoandră, năvârneală, poancă(v. *ponc*), poară, roanță, sâmbră, sfădălie, șcort, tărbacă, zoală, ‹înv.› certare, despărțire, dezunie, dezunire, dezuniune, gâlcevire, împerechere, împoncișare, împutăciune, județ, neașezare, neîngăduință, nepăciuire, netocmeală, netocmire, neunire, pacoste, pără, peripiscă, pricinuire, pricire, prigoană, prigonire, scandal, sfară[2], sfădire, sminteală, voroavă, zavistie, ‹turc.; rar› zurba, ‹grec.; înv.› diaforă, filonichie, ‹fig.› ciocnire, coliziune, duel, fricțiune, război[1], scizură, ‹fig.; pop. și fam.› frecătură, ‹fig.; pop.› cociorvă, înfurcitură, țesală, ‹fig.; fam.› carambol, frecuș, meci[1], răfuială, ‹fig.; reg.› mârlăiță. *Banii erau un motiv de zâzanie între cei doi parteneri de afaceri.* **2** animozitate, discordie, dușmănie, hainie, inamiciție, învrăjbire, ostilitate, pornire, ură[1], vrajbă[1], vrăjmășie, ‹înv. și pop.› price, vrăjbire, ‹pop. și fam.› dihonie, supărare, ‹pop.› alean, pică[1], ‹înv. și reg.› ceartă, giloșag, pizmă, pizmuire, scârbă, ‹reg.› poxie, urâciune, ‹înv.› mozavirie, neprietenie, oțărătură, patos, scandal, sfadă, vrăjbie, ‹latin.; înv.› odiu, rancoare, ‹fig.; pop.› racilă, ‹fig.; înv.› covăseală, ‹ieșit din uz› inamicie. *Între ei este o zâzanie veche.* **II** (*bot.; în forma **zizanie***) **1** *Lolium perenne*; raigras, raigras-englezesc, ‹reg.› grâușor, iarbă-de-țelină, iarbă-engleză, neghină, obsigă, odos, pir, sălbăție. **2** *Agrostemma githago*; barba-împăratului (v. *barbă*), năgară, neghină, ‹pop.› mălură, ‹înv. și reg.› plevilă[2], ‹reg.› iarba-vântului (v. *iarbă*), mazăre-sălbatică, negreață, trei-frați-pătați, turiță, țârțăriță, ‹înv.› pleavă. **3** (*reg.*) v. Obsigă (*Bromus secalinus*). **4** (*reg.*) v. Ovăz-sălbatic (*Avena fatua*). **5** (*reg.*) v. Sălbăție (*Lolium temulentum*). **6** (*înv.*) v. Bălărie. Buruiană. Iarbă. Ierbărie.
zâzâí vb. IV. intr. (*despre unele insecte zburătoare*) a bâzâi, a zbârnâi, a zumzăi, ‹rar›

a susura, a ţânţăni, a zumbăi, a zvoni, ‹înv. şi pop.› a vâjâi, ‹pop.› a bombăni, a zuzui, ‹fam.› a bondăni, ‹înv. şi reg.› a bâjbâi, a zuăi, ‹reg.› a bornăi, a mormăi[1], a ninii[2], a ujui, a vui. *Albinele zâzie în prisacă.*

zâzâít s.n. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. *Stă întins pe iarbă, ascultând zâzâitul albinelor.*

zbâncă s.f. (*med.; reg.*) v. Ventuză.

zbanghíu, -íe (şpanchíu, -íe) adj., adv. (*pop.*) **I** adj. **1** (*despre ochi, privire sau, p. ext., despre oameni*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Saşiu. Strabic. **2** (*despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **II** adv. (*modal; în legătură cu vb. „a se uita", „a privi", „a căuta"*) v. Cruciş. Încrucişat. Pieziş. Saşiu. Strâmb.

zbanţ s.n. (*med.; reg.*) v. Ventuză.

zbâte vb. III. **I** refl. **1** (*despre fiinţe*) a se zvârcoli, ‹înv. şi reg.› a se vârcoli. *Calul căzut în mlaştină se zbătea ca să iasă la mal.* **2** (*despre fiinţe*) a se smuci, ‹pop.› a zvâcni, ‹reg.› a se zbici[4]. *Se zbate, vrând să scape din legături. Câinele se zbate în lesă.* **3** (*despre fiinţe*) a se perpeli, a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. şi fam.› a se vânzoli. *S-a zbătut mult timp în pat până a adormit.* **4** (*despre fiinţe*) a se foi, a se frământa, a se perpeli, a se răsuci, a se suci[2], a se zbuciuma, a se zvârcoli, ‹pop. şi fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. şi reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a zbătut în aşternut din cauza coşmarurilor pe care le-a avut.* **5** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a pulsa, a tăcăi, a ticăi, a tresări, a zvâcni, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să i se zbată cu putere din cauza emoţiei.* **6** (*fiziol.; despre pleoape*) a se bate, a zvâcni. *I se zbate pleoapa dreaptă.* **II 1** refl. (*despre ape, râuri, şuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănţui, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbuciuma, ‹rar› a se burdúşi, ‹înv. şi reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *În timpul furtunii marea se zbate cu furie.* **2** refl., tr. a (se) învârteji, a (se) învolbura, ‹rar› a (se) învâltori, a (se) vârtejui, ‹înv. şi reg.› a se vâltura, a (se) volbura, ‹reg.› a (se) învoalbe, ‹înv.› a (se) vârteji. *Apele repezi ale fluviului se zbat. Crivăţul spulbera şi zbătea zăpada.* **III** fig. (*despre oameni*) **1** refl. a se chinui, a se frământa, a se zbuciuma, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfârâma, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. şi reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eşec, se zbate în tăcere.* **2** refl. a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forţa, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforţa, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbuciuma, ‹fig.› a se sfârâma, ‹fig.; înv. şi reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui . *Se zbate de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reuşeşte să-i găsească soluţia.* **3** refl. a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se nelinişti, a se precipita, a se zbuciuma, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zvârcoli. *Se zbate mult înaintea afişării rezultatului concursului.* **4** refl. recipr. (*înv. şi reg.; despre oameni*) v. Târgui. Tocmi.

zbătere s.f. **I 1** zvârcoleală, zvârcolire, zvârcolitură. *Văzând zbaterea calului căzut în mlaştină, câţiva oameni au făcut tot posibilul pentru a-l scoate la mal.* **2** zbuciumare, zvârcolire, ‹rar› zbătaie, ‹pop. şi fam.› vânzolire, ‹fam.› zvârcoleală, zvârcolitură, vânzolire, ‹înv.› zbuciumătură, zvârcoală, zvârcolit. *Zbaterile bolnavului au încetat după ce i s-a făcut un calmant.* **3** (*fiziol.*) bătaie, mişcare, palpitare, palpitaţie, pulsare, pulsaţie, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau zbaterile inimii.* **II 1** agitare, agitaţie, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbucium, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidaţie. *Intensificarea furtunii sporeşte zbaterea mării.* **2** învârtejire, învolburare, ‹rar› vârtejuire, ‹înv. şi reg.› volburare, ‹înv.› vârtejire. *Zbaterea apelor fluviului este ameninţătoare.* **III** fig. **1** chin, frământare, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› foc, iad, măcinare, rană, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. şi pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat o mare zbatere sufletească.* **2** caznă, chin, efort, forţare, muncă, necaz, osteneală, sforţare, silinţă, străduinţă, travaliu, trudă, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› sudoare. *Cea mai mare artă este să ştii să faci binele cu cât mai puţină zbatere.* **3** agitare, agitaţie, excitaţie, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, nelinişte, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescenţă, furtună, larmă, trepidaţie, vibrare, vibraţie, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliţie, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de zbatere interioară din cauza neajunsurilor vieţii.*

zbângăní vb. IV. intr. (*reg.; despre strune, corzi etc.*) v. Vibra. Zbârnâi.

zbătáie s.f. (*rar*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zbătucí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică pământ, zăpadă, materii pulverulente, granulare sau poroase etc.*) v. Bate. Bătători. Bătuci. Compacta. Îndesa. Presa. Tasa.

zbângă s.f. (*reg.*) **1** (*j. de copii*) v. Duruitoare. Morişcă. Scârţâitoare (v. *scârţâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **2** v. Praştie.

zbângăí vb. IV. intr. (*reg.; despre strune, corzi etc.*) v. Vibra. Zbârnâi.

zbângăitoáre s.f. (*reg.*) **1** (*j. de copii*) v. Duruitoare. Morişcă. Scârţâitoare (v. *scârţâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*). **2** v. Praştie.

zbânţ s.n. (*reg.*) **1** v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie. **2** v. Hârjoană. Hârjoneală. Hârjonire. Zbenguială.

zbânţuí vb. IV. refl. (*pop.; mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda.

zbânţuiálă s.f. (*pop.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbânţuíre s.f. (*pop.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbânţuít[1] s.n. (*pop.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbânţuít[2], -ă adj. (*pop.; despre fiinţe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprinţar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

zbânţuitóri s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Adormiţele. Rochiţa-rândunelei (v. *rochiţă*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*).

zbânţuitúră s.f. (*pop.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbârceâlă s.f. (*anat.; înv. şi reg.*) v. Crestătură. Creţ. Cută. Dungă. Încreţire. Încreţitură. Rid. Zbârcitură.

zbârci[1] s.n. (*anat.; înv. şi reg.*) v. Crestătură. Creţ. Cută. Dungă. Încreţire. Încreţitură. Rid. Zbârcitură.

zbârcí[2] vb. IV. **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică pielea, faţa, fruntea oamenilor ori, p. ext., părţi ale corpului lor*) a (se) cuta, a (se) încreţi, a (se) rida, ‹livr.› a se ratatina, ‹fam.› a se şănţui, ‹reg.› a se îngurzi, a se pomăi, a se pomi, a se pomisi, a se pungi, a se sfârlogi, ‹fig.› a (se) boţi, a (se) brăzda, ‹fig.; fam.› a (se) smochini, a (se) stafidi. *Înaintând în vârstă, obrazul i s-a zbârcit. I s-a zbârcit fruntea din cauză că stă tot timpul încruntat. Bătrâneţea i-a zbârcit chipul. Mâinile care i s-au zbârcit îi trădează anii.* **2** refl. (*despre coaja unor fructe sau, p. ext., despre unele fructe*) a se încreţi, ‹pop.› a se ciuci, ‹reg.› a se puşcăvi. *Coaja merelor s-a zbârcit. Lămâile s-au zbârcit din cauza uscăciunii.*

zbârcióg s.m. (*bot.*) **1** *Morchella esculenta*; ciuciulete, ‹reg.› burete-de-bubă, pită, popă[1], pup[3]. **2** ***zbârciogi-graşi*** = *Gyromitra esculenta*; ‹reg.› pâinişoare (v. *pâinişoară*), pupi (v. *pup*[3]).

zbârciogós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zbârcíre s.f. cutare[2], încreţire, ridare, ‹fig.; fam.› smochinire, stafidire. *Zbârcirea pielii obrazului este consecinţa înaintării în vârstă.*

zbârcít, -ă adj. **1** (*despre pielea, faţa, fruntea oamenilor sau, p. ext., despre părţi ale corpului lor*) crestat, creţ, cutat, încreţit, ridat, ‹înv. şi reg.› ghiuzit, ‹reg.› îngurzit, pomăit, pungit, ‹fig.› boţit, brăzdat, ‹fig.; fam.› smochinit, stafidit, ‹arg.› papacioc. *Bătrâna are obrazul zbârcit. Mâinile zbârcite îi trădează vârsta.* **2** (*bot.; despre organe ale plantelor*) corugat, cutat, încreţit.

zbârcitúră s.f. (*anat.*) crestătură, creţ, cută, dungă, încreţire, încreţitură, rid, ‹fam.› şanţ[1], ‹înv. şi reg.› zbârceală, zbârci[1], ‹reg.› încreţeală, ranţ, răvaş, vârstă[2], ‹fig.› boţitură, brazdă, pârâuţ. *Bătrâna are o faţă plină de zbârcituri.*

zbârlí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul, barba, penele*) a (se) ciufuli, ‹pop. și fam.› a (se) burzului, ‹pop.› a (se) zborși, ‹reg.› a (se) ciufului, a (se) sperli, a (se) străfloca. *Vântul i-a zbârlit părul. Penele găinilor s-au zbârlit din cauza furtunii.* **2** refl. (*despre animale sau păsări*) ‹pop.› a se zborși. *Când te apropii, cloșca se zbârlește, apărându-și puii.* **3** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; despre părul oamenilor sau al animalelor*) a se ridica, ‹reg.› a se arici[2], ‹fig.› a se scula. *La vederea câinelui, pisicii i s-a zbârlit părul de frică.* **4** refl. (*despre penele păsărilor sau, p. ext., despre păsări*) a se înfoia, a se răsfira, a se umfla, ‹reg.› a se sperli, a se străfloca. *Penele păunului s-au zbârlit. Vrăbiuța s-a zbârlit.* **5** tr., refl. (*fam.; glum.; compl. sau sub. indică suprafața apelor*) v. Cuta. Încreți. Ondula. Tremura. Undui. **II** fig. (*fam.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Supăra. **2** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Aprinde. Înălbăstri. Încălzi. Înfierbânta. Înfuria. Învineți. Învrăjbi. Mânia. Turba. **3** refl. (*despre vreme*) v. Deochea. Închide. Înrăutățí. Mohorî. Posomorî. Strica. Tulbura. Urâți.

zbârlíre s.f. **1** ciufuleală, ciufulire, ‹fam.› zbârlitură, ‹reg.› aricire. *Folosește fixativ pentru a preveni zbârlirea părului.* **2** fig. (*fam.*) v. Înrăutățire. Stricare.

zbârlít, -ă adj. **I 1** (*despre păr, barbă, pene*) ciufulit, deranjat, nearanjat, neîngrijit, vâlvoi, ‹livr.› hirsut, ‹pop. și fam.› burzuluit, ‹pop.› burzuiat, smuls[2], zborșit, ‹fam.; deprec.› nețesălat, ‹înv. și reg.› ciupos, străflocat, ‹reg.› aricit[2], borz, borzos, buhos, buhuiat, cioturos, ciuș, dezmățat, dupuros, smocăit, smulturit, sperlă, sperlit, vâlvoiat, zbârlog, ‹fig.; fam.› sălbatic. *Are părul zbârlit din cauza vântului.* **2** (*despre păr sau, p.ext., despre oameni*) ciufulit, despletit[2], nepieptănat, ‹fam.› smuls[2]. *Grăbită, o fată zbârlită a ieșit din casă, uitând să-și aranjeze părul.* **3** (*mai ales despre penele păsărilor*) înfoiat, răsfirat, umflat, ‹reg.› ciuș. *Păunul are penele zbârlite.* **4** (*fiziol.; arg.; despre funcții, organe etc.*) v. Excitat. **II** fig. (*fam.*) **1** (*despre oameni*) v. Supărat. Turgit. **2** (*mai ales despre oameni*) v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Negru. Obstinat. Pornit. Turbat. **3** (*în opoz. cu „frumos"; despre vreme*) v. Fumuriu. Infam. Închis. Înrăutățit. Mohorât. Posomorât. Stricat. Urât[2].

zbârlitúră s.f. (*fam.*) v. Ciufuleală. Ciufulire. Zbârlire.

zbârlóg adj. invar. (*despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit.

zbârn s.n. (*pop.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

zbârnă s.f. (*jur.; arg.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

zbârnâí vb. IV. **I** intr. **1** (*despre unele insecte zburătoare*) a bâzâi, a zâzâi, a zumzăi, ‹rar› a susura, a țânțăni, a zumbăi, a zvoni, ‹înv. și pop.› a vâjâi, ‹pop.› a bombăni, a zuzui, ‹fam.› a bondăni, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, a zuăi, ‹reg.› a bornăi, a mormăi[1], a ninii[2], a ujui, a vui. *Albinele zbârnâie în prisacă.* **2** (*despre sonerii, telefoane, ceasuri etc.*) a suna, a țârâi[1], ‹reg.› a zurui. *Telefonul zbârnâie prelung. Nu a auzit când a zbârnâit ceasul.* **3** (*despre strune, corzi etc.*) a vibra, ‹reg.› a zbângăni, a zbângăi. *Strunele contrabasului zbârnâiau în tăcerea nopții.* **4** (*rar; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **II** fig. **1** tr. (*despre oameni; compl. indică cuvinte, fraze etc.*) a bâigui, a bodogăni, a bolborosi, a bombăni, a gângăvi, a îndruga, a îngăima, a îngâna, a mormăi[1], a murmura, ‹fig.› a molfăi, ‹fig.; pop. și fam.› a boncăi, a boncălui, ‹fig.; fam.› a bârâi, a bondăni, ‹fig.; peior.› a mârâi. *Zbârnâie ceva, fără a se înțelege ce spune. Nu pricepe nimic din ce zbârnâie copilul.* **2** tr. (*reg.; compl. indică mai ales oameni*) v. Afurisi. Blestema. Drăcui. Înjura. Ocărî. Sataniza.

zbârnâiálă s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. *Stă întins pe iarbă, ascultând zbârnâiala albinelor.*

zbârnâíre s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială.

zbârnâít s.n. **1** bâzâială, bâzâire, bâzâit, bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. **2** țârâit, țârâitură. ‹pop.› chirăit. *Zbârnâitul telefonului este strident.* **3** vibrare, vibrație. *În tăcerea nopții se aude zbârnâitul strunelor contrabasului.*

zbârnâitór, -oáre adj., s.f. **I** adj. (*despre unele insecte zburătoare*) bâzâitor, zumzăitor, ‹rar› zumzuitor, zuzuitor, ‹reg.› bornăitor. *Țânțarii zbârnâitori au intrat în camerele luminate.* **II** s.f. **1** (*j. de copii*) duruitoare, morișcă, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), ‹pop.› hârâitoare, moară, pârâitoare, ‹reg.› turuitoare, vâjâitoare (v. *vâjâitor*), vânturătoare (v. *vânturător*), zbângă, zbângăitoare, zbârnel, zbârnoaie (v. *zbârnoi*), zvârdină, ‹înv.› sfârlitoare. *Zbârnâitoarea se confecționează din tablă, scândură, hârtie în forma aripilor sau a roții unei mori, care se învârtesc în bătaia vântului ori cu mâna, producând un sunet caracteristic.* **2** (*j. de copii; și, pop., **zbârnâitoare de gândac***) morișcă, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), ‹reg.› sfârâitoare, sfârleză. *Zbârnâitoarea este făcută dintr-un cărăbuș (sau dintr-o altă insectă care face zgomot când zboară) imobilizat cu un ac și lăsat să zbârnâie în aer prin bătaia aripilor.* **3** morișcă, pârâitoare, scârțâitoare (v. *scârțâitor*), sperietoare (v. *sperietor*), ‹reg.› turuitoare. *Zbârnâitoarea imită aripile unei mori de vânt, fiind folosită pentru a speria păsările în livezi, pe ogoare sau pe acoperișul caselor.* **4** (*la zmeul de hârtie*) vâjâitoare (v. *vâjâitor*), ‹pop.› pârâitoare, ‹reg.› zvârnaică. *Zbârnâitoarea este o fâșie de hârtie fixată de partea de sus a zmeului, care vibrează în bătaia vântului.*

zbârnâitúră s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit, bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială.

zbârnél s.n. (*j. de copii; reg.*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

zbârnói, -oáie s.m., s.f. (*reg.*) **1** s.m. (*entom.*) v. Bărzăun. Gărgăun (*Vespa crabro*). **2** s.f. (*j. de copii*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

zbeá vb. II. tr. (*înv.; despre sugari sau despre puii de mamifere; compl. indică lapte, bibероane etc.*) v. Suge.

zbeg s.n. (*înv. și reg.*) **1** v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire. **2** (*bot.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „de", care arată felul*) v. Crâng. Desiș. Hățiș. Lăstăriș. Mladă. Stufăriș[2]. Tufărie. Tufăriș. Tufiș.

zbeng s.n. (*reg.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbenghi s.n. (*anat.; arg.*) v. Clitoris.

zbenguí vb. IV. **1** refl. (*mai ales despre copii sau despre puii de animale*) a zburda, ‹rar› a zburdălnici, ‹înv. și pop.› a buieci, ‹pop.› a se zbânțui, ‹reg.› a se zbihui, a se zburătăci, ‹înv.› a se zglobi. *Mieii se zbenguie pe imaș.* **2** refl. recipr. (*despre oameni, în special despre copii*) a se hârjoni, ‹reg.› a se cârnosi, a se hlizi, a se mocicoli. *Băieții se zbenguie prin curte.*

zbenguiálă s.f. **1** joacă, joc, zbenguire, zbenguit[1], zburdălnicie, ‹rar› zburătăcire, zburdare, zburdat[1], ‹pop.› zbânțuială, zbânțuire, zbânțuit[1], zbânțuitură, ‹reg.› jocot, zbânț, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă. *În grădinițe, zbenguiala copiilor este supravegheată de educatoare.* **2** hârjoană, hârjoneală, hârjonire, ‹reg.› zbânț. *Copiii nu mai încetează cu zbenguiala.*

zbenguíre s.f. joacă, joc, zbenguială, zbenguit[1], zburdălnicie, ‹rar› zburătăcire, zburdare, zburdat[1], ‹pop.› zbânțuială, zbânțuire, zbânțuit[1], zbânțuitură, ‹reg.› jocot, zbânț, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă.

zbenguít[1] s.n. joacă, joc, zbenguială, zbenguire, zburdălnicie, ‹rar› zburătăcire, zburdare,

zburdat[1], ‹pop.› zbânțuială, zbânțuire, zbânțuit[1], zbânțuitură, ‹reg.› jocot, zbânț, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă.

zbenguít[2], -ă adj. (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zbenguit.*

zbereguiálă s.f. (*reg.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zberéng s.n. (*reg.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zbiceálă[1] s.f. (*rar*) v. Uscare. Uscat[1]. Zvântare. Zvântat[1].

zbiceálă[2] s.f. (*reg.*) v. Smuceală. Smucire. Smucit[1]. Smucitură.

zbicér s.m. (*în jocul călușarilor; reg.*) v. Mutul (v. *mut*). Mutulică.

zbici[1] s.n. (*înv. și reg.*) v. Bici. Biciușcă.

zbici[2] s.n. (*reg.; de obicei constr. cu vb. „a da”*) v. Ghiont. Izbitură. Îmbrânceală. Îmbrâncitură. Împinsătură.

zbicí[3] vb. IV. refl., tr. (*înv. și pop.; sub. sau compl. indică obiecte, materiale etc. umede*) v. Usca. Zvânta.

zbicí[4] vb. IV. **1** refl. (*reg.; despre ființe*) v. Smuci. Zbate. **2** tr. (*înv.*) v. Biciui. Șfichiui.

zbicíre s.f. (*înv. și pop.*) v. Uscare. Uscat[1]. Zvântare. Zvântat[1].

zbicít[1] s.n. (*înv. și pop.*) v. Uscare. Uscat[1]. Zvântare. Zvântat[1].

zbicít[2], -ă adj. (*înv. și pop.; despre obiecte, materiale etc. umede*) v. Uscat[2]. Zvântat[2].

zbiciuí vb. IV. tr. (*reg.*) v. Biciui. Șfichiui.

zbiciulă[1] vb. I. tr. (*înv. și reg.*) **1** v. Biciui. Șfichiui. **2** (*compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui.

zbiciulá[2] vb. I. refl., tr. (*înv. și reg.; sub. sau compl. indică obiecte, materiale etc. umede*) v. Usca. Zvânta.

zbiciulát, -ă adj. (*înv. și reg.; despre obiecte, materiale etc. umede*) v. Uscat[2]. Zvântat[2].

zbiciúșcă s.f. (*reg.*) v. Biciușcă. Cravașă.

zbieră vb. I. intr. **I** (*despre oameni*) **1** a striga, a țipa[1], a urla, ‹livr.› a clama, ‹rar› a vuieta, ‹pop. și fam.› a tuna, ‹pop.› a băuna, a chirăi, ‹înv. și reg.› a olălăi, a toi[3], ‹reg.› a bornăi, a stricni[2], a tololoi[2], ‹înv.› a chema, ‹fig.› a mugi, a rage. *Manifestanții, cu cât se apropiau de palat, cu atât zbierau mai tare.* **2** a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, ‹reg.› a bornăi, a otătăi, a puhăi, a răncoti, a țipoti, a țipui, a țipuri, a țivli, ‹fig.› a rage, ‹fig.; fam.› a se sparge. *Jucându-se, copiii zbiară așa de tare, încât nimeni nu se poate odihni. Zbiară de durere când este atins la piciorul lovit.* **3** a răcni[1], a striga, a țipa[1], a urla, a vocifera, ‹fig.› a trâmbița. *Enervat din cauza gălăgiei din sală, zbiară, amenință, bate cu pumnul în masă.* **4** (*adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) a răcni[1], a se răsti, a striga, a țipa[1], a urla, ‹pop. și fam.› a se bursuca, a se burzului, a se stropși, ‹pop.› a se coțobăni, a se oțârî, ‹fam.› a se răți, a se zborși, a se zmei, ‹înv. și reg.› a se răpști, ‹reg.› a se coțofăni, a hropsi, a se născocorî, a se otătăi, a se răboli, a se răboțoi, a se răcămăți, a se răgădui[1], a răncăni, a se răscocora, a se războti, a se rocoboi, a se scârbi, a se screme, a se sumuța, a truși, a truștui, ‹înv.› a se îngurguța, a marecuvânta, a răcăi[1], ‹fig.; reg.› a se aspri. *Tata zbiară la copii fără niciun motiv. Adesea se înfuria și zbiera la ea.* **II 1** (*despre animale și păsări*) a striga, a țipa[1], ‹reg.› a țulăi. *Caii zbiară pe pajiște. Se spune că, atunci când țarca zbiară, îți vor veni musafiri.* **2** (*despre unele animale cornute mari*) a mugi, a rage, ‹înv. și pop.› a răcni, ‹pop.› a băuna, ‹înv. și reg.› a rugi, ‹reg.› a goidăni, a miercăi, a răncăi, a răncălui, ‹înv.› a răcăi[1]. *Boii păsteau liniștiți și din când în când câte unul zbiera prelung.*

zbierătúră s.f. răcnet, strigăt, țipăt, urlet, zbieret, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. și reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, țipătură[1], țipot, ‹fig.› muget, răget.

zbiéret s.n. **1** strigăt, țipăt, urlet, ‹înv. și reg.› olălău, ‹reg.› urlătură, ‹înv.› chemare, vreavă, ‹glum. sau iron.› vocaliză. *Zbieretele lui i-au atras atenția.* **2** răcnet, strigăt, țipăt, urlet, zbierătură, ‹rar› strigare, strigătură, ‹înv. și reg.› olălău, răcnitură, ‹reg.› răncot, răncoteală, răncotit, țipătură[1], țipot, ‹fig.› muget, răget. *Zbieretele prizonierilor din lagăr erau sfâșietoare.*

zbihuí vb. IV. tr. (*reg*) **1** (*compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui. **2** (*mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda.

zbihuiálă s.f. (*reg.*) v. Clătinătură. Scuturătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit[1]. Zgâlțâitură.

zbir s.m. **1** (*înv.*) v. Agent. Agent de poliție. Polițist. **2** fig. ‹fig.› călău, despot, satrap, tiran. *Domnitorul crud era considerat un zbir.*

zblenduí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui.

zbor[1] s.n. **I 1** ‹înv. și pop.› zburat, ‹reg.› zburatic, ‹înv.› zburare, zburăciune. *Rândunelele au un zbor rapid.* **2** planare, plutire. *Zborul zmeului în văzduh trebuie dirijat de cel care îl înalță.* **3** (*av.*) navigație. *Zborul spre Londra a fost anulat din cauza condițiilor meteorologice neprielnice.* **II** fig. **1** fugă, goană, viteză. *Du-te în zbor până la ea și du-i medicamentele!* **2** ardență, ardoare, avânt, elan, entuziasm, fervență, fervoare, înflăcărare, înfocare, însufleție, pasiune, patimă, patos, pornire, ‹fig.› aprindere, aripi (v. *aripă*), căldură, dogoare, efervescență, febricitate, flacără, foc, incandescență, pară[1], pojar, suflu, văpaie, vâlvătaie, vulcanism, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; rar› zburdare, ‹fig.; înv.› răpire, răpit[1], săltare, vâlvoare. *Un dor puternic clocotea și îi dădea zbor sufletului.*

zbor[2] s.n. **1** (*înv. și reg.*) v. Bâlci. Iarmaroc. Târg. **2** (*reg.; deprec. sau peior.*) v. Adunătură. Gloată. Scursură. Strânsură. Șleahtă. **3** (*înv.*) v. Adunare. Sfat.

zborș s.m. (*iht.; reg.*) **1** v. Ghiborț (*Acerina cernua*). **2** v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*). **3** v. Plevușcă-de-baltă (*Gasterosteus platygaster*).

zborși vb. IV. **I** (*pop.*) **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică părul, barba, penele*) v. Ciufuli. Zbârli. **2** refl. (*despre animale sau păsări*) v. Zbârli. **II** (*fam.*) **1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică oameni*) v. Înfuria. Învrăjbi. Mânia. **2** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera. **3** refl. (*despre oameni*) v. Supăra. **III** tr. (*fam.; compl. indică planuri, intenții, uneltiri etc. ale oamenilor*) v. Dejuca. Împiedica. Strica. Zădărnici.

zborșít, -ă adj. **I** (*pop.; despre păr, barbă, pene*) v. Ciufulit. Deranjat. Nearanjat. Neîngrijit. Vâlvoi. Zbârlit. **II** (*fam; despre oameni*) **1** v. Furios. Îndârjit. Înfuriat. Întărâtat. Înverșunat. Mâniat. Mânios. Obstinat. Pornit. **2** v. Supărat.

zbrânca s.f. sg. (*înv. și reg.*) v. Risipă.

zbrehúi, -ie adj. (*reg.*) = sprehui[2].

zbruș s.n. (*reg.*) v. Bulgăre. Cocoloș.

zbúcium s.n. **I 1** chin, frământare, zbuciumare, ‹livr.› tribulație, ‹rar› chinuire, ‹pop.› chinuială, ‹reg.› marghiol, ‹fig.› foc, iad, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. *Moartea mamei i-a provocat un mare zbucium sufletesc.* **2** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbuciumare, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteninț, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. *Cea mai mare artă este să știi să faci binele cu cât mai puțin zbucium.* **3** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbuciumare, ‹livr.› concitație, impacienț, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de zbucium interior din cauza neajunsurilor vieții.* **II** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbuciumare, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație. *Intensificarea furtunii sporește zbuciumul mării.*

zbuciumá vb. I. **I** refl. **1** (*despre ființe*) a se perpeli, a se zbate, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli. *S-a zbuciumat mult timp în pat până a adormit.* **2** (*despre ființe*) a se foi, a se frământa, a se perpeli, a se răsuci, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se tici[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a zbuciumat în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.*

3 (*despre oameni*) a se chinui, a se frământa, ‹reg.› a se frăsui, a se marghioli, ‹fig.› a se consuma[2], a se măcina, a se mânca, a se mistui, a se pârjoli, a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; fam.› a se prăji, ‹fig.; înv. și reg.› a se prigori, ‹fig.; reg.› a se sfârlogi, ‹fig.; înv.› a se dezbate[1]. *Umilit de eșec, se zbuciumă în tăcere.* **4** (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se neliniști, a se precipita, ‹reg.› a se cioșmoli, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate, a se zvârcoli. *Se zbuciumă mult înaintea afișării rezultatului concursului.* **5** (*despre oameni*) a se canoni, a se căzni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sforța, a se sili, a se strădui, a se trudi, ‹înv. și pop.› a se nevoi, ‹pop.› a se sârgui, ‹fam.› a se năuci, ‹înv. și reg.› a se păzi, a se străduí, ‹reg.› a se păsmăngi, a se siruli, a se spărui, a se verpeli, ‹înv.› a năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici, a vorovi, ‹grec.; înv.› a se energhisi, ‹fig.› a se sfărâma, a se zbate, ‹fig.; înv. și reg.› a se lupta, ‹fig.; reg.› a se zoli, ‹fig.; înv.› a se învălui. *Se zbuciumă de câteva ore să rezolve o problemă, dar nu reușește să-i găsească soluția.* **II** refl. (*despre ape, râuri, șuvoaie*) a se agita, a clocoti, a se dezlănțui, a se frământa, a fremăta, a se învălura, a se învolbura, a se tulbura, a se zbate, ‹rar› a se burdușí, ‹înv. și reg.› a se sălbătici, a sălta, ‹înv.› a se desface, ‹fig.› a fierbe. *Marea se zbuciumă cu furie în timpul furtunii.* **III** tr. (*mai ales fig.; fam.; compl. indică oameni*) v. Conturba. Deranja. Importuna. Incomoda. Inoportuna. Încurca. Jena. Stânjeni. Stingheri. Supăra. Tulbura.

zbuciumáre s.f. **I 1** zbatere, zvârcolire, ‹rar› zbătaie, ‹pop. și fam.› vânzolire, ‹fam.› zvârcoleală, zvârcolitură, vânzolire, ‹înv.› zbuciumătură, zvârcoală, zvârcolit. *Zbuciumarea bolnavului a încetat după ce i s-a făcut un calmant.* **2** chin, frământare, zbucium, ‹livr.› tribulație, ‹rar› chinuire, ‹pop.› chinuială, ‹reg.› marghiol, ‹fig.› foc, iad, măcinare, rană, zbatere, ‹fig.; rar› vârtej, ‹fig.; înv. și pop.› val. **3** caznă, chin, efort, forțare, muncă, necaz, osteneală, sforțare, silință, strădanie, străduință, travaliu, trudă, zbucim, ‹rar› străduială, străduire, ‹înv. și pop.› lucrare, ‹pop.› canoneală, zdruncin, ‹înv. și reg.› năvârneală, ‹reg.› morânceală, șerbie, șpăruială, ștrapaț, zoală, ‹înv.› căznire, nevoință, osteneală, ostenit[2], sforță, strădare, strădănuială, strădănuință, strădănuire, străstuială, străstuire, trudnicie, ‹fig.› sudoare, zbatere. **4** agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, ‹livr.› concitație, impacientă, ‹înv. și reg.› zăhăială, ‹înv.› neodihnă, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, zvârcolire, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. **II** agitare, agitație, clocot, frământare, freamăt, învălurare, învolburare, tălăzuire, tulburare, tumult, vuiet, zbatere, zbucium, ‹fam.› vânzolire, vânzolit, ‹reg.› vânzol, ‹înv.› tulbureală, vreavă, ‹fig.› răscoală, trepidație.

zbuciumát, -ă adj. **I 1** (*despre oameni*) chinuit, consumat, frământat[2], muncit, necăjit, trudit, ‹reg.› canonit, ‹înv.› necăjitor, trudnic. *Este o femeie zbuciumată pe care greutățile familiale au doborât-o.* **2** (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, ‹înv.› strădănuit, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios, zgomotos. *Pictorul a avut o viață zbuciumată.* **3** (*despre împrejurări, stări, situații sociale, politice etc.*) agitat, critic, frământat[2], greu, tulbure, ‹fig.› efervescent. *Părinții au trăit în vremuri zbuciumate.* **4** (*despre oameni*) agitat, îngrijorat, frământat[2], neliniștit, ‹astăzi rar› zdruncinat[2], ‹înv.› nepașnic, nepăciuit, nepăciuitor, ‹fig.; rar› hărțuit, ‹fig.; înv.› smăcinat. *Este foarte zbuciumată înaintea afișării rezultatului concursului.* **II** (*despre ape, râuri, șuvoaie*) agitat, clocotitor, frământat[2], fremătător, învolburat, tulburat, tumultuos, ‹rar› fremătos, ‹înv.› colcotos, fremătând, ‹fig.› înfuriat, răzvrătit. *Marea zbuciumată înspăimântă.*

zbuciumătór, -oáre adj. (*înv.*) **1** (*despre dureri, suferințe fizice etc.*) v. Chinuitor. Intens. Mare[1]. Năprasnic. Puternic. Violent. Viu. **2** (*med., med. vet.*) v. Convulsiv. Spasmodic. Spastic.

zbuciumătúră s.f. (*înv.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zbuciumeálă s.f. (*înv.*) v. Agitație. Animație. Foială. Foire. Forfotă. Forfoteală. Frământare. Furnicare. Învălmășeală. Mișcare. Mișuială. Mișunare. Mișună. Mișuneală. Roială. Vălmășag. Viermăt. Viermuială. Viermuire.

zbugheálă s.f. (*fam.*) v. Salt[2]. Săritură.

zbughi[1] interj. (*adesea cu val. vb.*) huști!, țâști[1]!, țuști[1]!, ‹rar› zvâc!, ‹pop.› smâc!, ‹reg.› tâlvâc!, tulai[2]! *Copilul dispărut, zbughi, pe ușă. Pisica a intrat tiptil în bucătărie și zbughi pe cuptor.*

zbughí[2] vb. IV. intr. fig. (*constr. cu pron. pers. „o” cu val. neutră; fam.; despre ființe*) ‹fig.; fam.› a o șterge. *Băiatul a zbughit-o într-o clipă afară, după ce a făcut pozna.*

zbură vb. I. **I 1** intr. (*despre păsări, insecte etc.*) a trece, ‹fig.› a flutura. *Stoluri de rândunele zboară spre țările calde. În lumina becului se vedeau zburând insecte cu aripi lucioase.* **2** intr. (*despre păsări*) a se zburătăci, ‹pop.› a se zburătuí, a se zburături. *A trântit poarta atât de tare, încât rațele au zburat măcăind. La o mișcare nedibace a vânătorului, lișițele au zburat.* **3** intr. (*despre corpuri mai ușoare decât aerul*) a plana[1], a pluti. *Zmeul zboară în văzduh.* **4** intr. (*nav.; despre aeronave; de obicei cu determ. locale*) a naviga. *S-au urcat în avionul care zboară spre Londra.* **5** intr. (*aeron.; despre avioane, elicoptere etc.*) a merge. *Avionul zboară cu 1 000 de km pe oră.* **6** tr. (*înv. și reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Agita. Clătina. Fâlfâi. Flutura. Vântura. **II** fig. **1** intr. (*despre ființe*) a alerga, a fugi, a goni. *Caii zboară pe pajiște.* **2** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la”, „în”*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, a zvârli, ‹fig.› a secera. *L-a zburat la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a zburat adversarul în ring.* **3** intr. (*despre ființe, obiecte etc.; de obicei cu determ. locale*) a se prăbuși, a se prăvăli, a se rostogoli. *A alunecat și a zburat în prăpastie.* **4** intr. (*despre timp sau despre unități de timp*) a trece, ‹fig.› a curge, a se scurge, a se strecura, ‹fig.; pop.› a se călători. *Uneori, timpul zboară prea repede.* **5** refl. (*despre știri, zvonuri etc.*) a se difuza, a se duce[2], a se împrăștia, a se întinde, a se propaga, a se răspândi, a răzbate, a se transmite, a se vehicula, ‹fig.› a pătrunde, a trâmbița, ‹fig.; pop. și fam.› a clopoți, a merge, ‹fig.; fam.› a se umfla. *Totdeauna veștile rele zboară peste tot.* **6** intr. (*mai ales despre suferințe fizice sau morale, stări psihice*) a dispărea, a înceta, a pieri, a trece, ‹fig.› a se cicatriza. *Durerea provocată de moartea părinților a zburat în timp. I-a zburat neîncrederea în ea.* **7** tr. (*fam.; compl. indică persoane care ocupă un post*) v. Demite. Destitui. Îndepărta. Scoate. **8** tr. (*fam.; compl. indică persoane care ocupă o funcție, o demnitate*) v. Desărcina. Descăuna. Destitui. Detrona. Elibera. Îndepărta. Mazili. Revoca[1]. Scoate. **9** refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Ridica. Tămădui. Vindeca. **10** intr. (*înv.; despre ființe, mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra”, „după”, „în”, „înaintea”, „la”, „spre”*) v. Arunca. Azvârli. Duce[2]. Năpădi. Năpusti. Năvăli. Porni. Precipita. Repezi. Sări. Tăbârî. Zvârli.

zburáre s.f. (*înv.*) v. Zbor[1].

zburát s.n. (*înv. și pop.*) v. Zbor[1].

zburátic, -ă adj., s.n. (*reg.*) **I** adj. **1** (*despre ființe*) v. Ager. Agil. Iute. Repede. Sprinten. Ușor[2]. Vioi. Vivace. Zglobiu. **2** (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Neserios. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zvânturat. Zvânturatic. **II** s.n. v. Zbor[1].

zburăciúne s.f. (*înv.*) v. Zbor[1].

zburătăcí vb. IV. **I 1** refl. (*despre păsări*) a zbura, ‹pop.› a se zburătui, a se zburături. **2** tr. (*pop.; compl. indică praf, frunze etc.*) v. Împrăștia. Risipi. Spulbera. **3** refl. (*reg.; mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda. **II** refl. (*biol.; pop.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări.

zburătăcíre s.f. (*rar*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zburătór, -oáre adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre păsări, insecte, corpuri ușoare sau mai ușoare decât aerul*) plutitor. *Vulturii sunt păsări zburătoare. Copilul se chinuie să mențină în aer un zmeu zburător.* **2** (*înv.; despre lichide*) v. Evaporabil. Volatil. Volatilizabil. **3** fig. (*înv.; despre oameni, sentimente, fapte ale lor sau despre mintea, imaginația, inspirația lor*) v. Alunecos. Cameleonic. Capricios. Fluctuant. Inconsecvent. Inconstant. Instabil. Labil. Neconsecvent. Neconstant. Nehotărât. Neserios. Nestabil. Nestatornic. Oscilant.

Pendular. Schimbător. Superficial. Unduios. Vagabond. Variabil. Versatil. **4** fig. (*în opoz. cu „durabil", „etern"; înv.*) v. Călător. Efemer. Meteoric. Pasager. Pieritor. Schimbător. Temporar. Trecător. Vremelnic. **II 1** s.m. (*la circ*) om-pasăre. **2** s.m. (*med.; în credințele populare; pop.*) ‹pop.› lipitură, zmeu. *Despre zburător se crede că este cauzat de un duh rău sau de Zburător, personaj mitologic.* **3** s.m. (*av.; fam.*) v. Aviator. Pilot. **4** s.f. (*reg.*) v. Zmeu. **5** s.f. (*reg.*) v. Prăștie. **III** s.f. **1** (*ornit.*) pasăre, ‹sinec.; pop. și fam.› pană, ‹înv.› volatilă (v. *volatil*). *Zburătoarele formează o clasă de vertebrate ovipare, aeriene, terestre și acvatice.* **2** (*bot.*) *Epilobium angustifolium*; pufuliță, ‹reg.› răchițică, răscoage, răscogea. **3** (*bot.; reg.*) v. Pojarniță. Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **4** (*bot.; reg.; și* ***zburătoare-de-apă***) v. Pufuliță (*Epilobium hirsutum*). **5** (*bot.; reg.; și* ***zburătoare-bărbătească, zburătoare-bărboasă***) v. Răchitan (*Lythrum salicaria*). **6** (*bot.; reg.; și* ***zburătoare-de-pădure***) v. Răscoage (*Chamaenerion angustifolium*).

zburătuí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre păsări*) v. Zbura. Zburătăci. **2** intr. (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări.

zburătúră s.f. **I 1** (*pop.*) v. Așchie. Surcea. Surcică. Țandără. **2** (*pop.*) v. Retevei. Scurtătură. **3** (*tehn.; reg.*) v. Caia. **II** (*înv.*) v. Aruncătură. Azvârlitură. Zvârlitură.

zburăturí vb. IV. (*pop.*) **1** refl. (*despre păsări*) v. Zbura. Zburătăci. **2** intr. (*biol.; despre oameni, animale și păsări*) v. Crește. Dezvolta. Înălța. Mări.

zburdă vb. I. intr. (*mai ales despre copii sau despre puii de animale*) a se zbengui, ‹rar› a zburdălnici, înv. și pop.› a bueci, ‹pop.› a se zbânțui, ‹reg.› a se zbihui, a se zburătăci, ‹înv.› a se zglobi. *Mieii zburdă pe imaș.*

zburdálnic, -ă adj. **I 1** (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zburdalnic.* **2** (*mai ales despre copii*) jucăuș, neastâmpărat, vioi, zvăpăiat, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea zburdalnici trebuie supravegheați.* **II** fig. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, zvânturatic, ‹fig.› lax, lejer, superficial, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburatic. *În tinerețe a fost o persoană zburdalnică. Are o fire zburdalnică.*

zburdáre s.f. (*rar*) **I 1** v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie. **2** v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioșie. Zburdălnicie. **II** fig. v. Aprindere. Ardență. Ardoare. Aripi (v. *aripă*). Avânt. Căldură. Dogoare. Efervescență. Elan. Entuziasm. Febricitate. Fervență. Fervoare. Flacără. Foc. Incandescență. Înflăcărare. Înfocare. Însuflețire. Pară[1]. Pasiune. Patimă. Patos. Pojar. Pornire. Suflu. Văpaie. Vâlvătaie. Vulcanism. Zbor[1].

zburdăt[1] s.n. (*rar*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zburdát[2], -ă adj. (*înv. și reg.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

zburdătic, -ă adj. (*înv.*) **1** (*despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** fig. (*despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) v. Frivol. Lax. Lejer. Neserios. Superficial. Ușor[2]. Ușuratic. Vânturatic. Zburdalnic. Zvânturat. Zvânturatic.

zbúrdă s.f. (*reg.*) v. Joacă. Joc. Zbenguială. Zbenguire. Zbenguit[1]. Zburdălnicie.

zburdăciúne s.f. (*înv.*) v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioșie. Zburdălnicie.

zburdălnicí vb. IV. intr. (*rar; mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda.

zburdălnicíe s.f. **1** neastâmpăr, vioiciune, voioșie, ‹rar› zburdare, zglobietate, ‹înv.› vioșeală, vioșie, vioșime, zburdăciune, zglobenie, zglobiciune, zglobie. *Băiețelul este de o zburdălnicie greu de stăpânit.* **2** joacă, joc, zbenguială, zbenguire, zbenguit[1], ‹rar› zburătăcire, zburdare, zburdat[1], ‹pop.› zbânțuială, zbânțuire, zbânțuit[1], zbânțuitură, ‹reg.› jocot, zbânț, zbeng, zbereguială, zbereng, zburdă. *În grădinițe, zburdălnicia copiilor este supravegheată de educatoare.*

zburdătór, -oáre adj. (*înv.; despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic.

zburdătúră s.f. (*reg.*) v. Salt[2]. Săritură.

zburíș adv. (*temporal; înv.*) v. Grabnic. Imediat. Iute. Îndată. Rapid. Repede. Urgent.

zdélcă s.f. (*înv. și reg.*) **1** (*econ., fin.*) v. Adeverință. Chitanță. Recipisă. Vaucer. **2** (*jur.*) v. Contract. Convenție.

zdragón s.m. (*mitol.; înv.*) = zdrahon.

zdrahón s.m. **1** (*pop. și fam.; adesea deprec.*) v. Lungan. Vlăjgan. **2** (*mitol.; înv.; în forma zdragon*) v. Dragon.

zdrang interj. (*sugerează zgomotul produs de căderea unui corp, de o ciocnire bruscă*) foflenchi!, tranc!, tronc[1]!, zdup!

zdrávăn, -ă adj., adv. **A** adj. **I 1** (*despre ființe, în special despre oameni*) potent, puternic, robust, solid, tare, vânjos, viguros, voinic, ‹rar› vital, ‹pop.› rânzos, țeapăn, umeros, vânos, vârtos, ‹reg.› haidoș, înspițat, mușchios, pogan, pogănit, puteros, pututi[2], socolan, vonicar, vonicoi, vuzum, ‹înv.› levent, putincios, silnic, spatoș, vârtucios, ‹latin.; înv.› veget, ‹glum.› forțos, ‹fig.› musculos, pietros, verde, ‹fig.; reg.› țepur. *Deși a trecut de prima tinerețe, este încă o persoană zdravănă, care muncește din greu.* **2** (*despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) legat[4], musculos, robust, solid, vânjos, viguros, voinic, ‹pop. și fam.› încheiat, ‹reg.› pulpos. *Bărbatul are un corp zdravăn, ca de atlet.* **3** (*mai ales despre corpul ființelor sau despre părți ale lui*) masiv, opulent, planturos, voinic, voluminos, ‹reg.› măroc. *Cu toate că face cură de slăbire și mult sport, corpul îi rămâne încă zdravăn.* **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) intact, întreg, neatins, nevătămat, sănătos, teafăr, valid, ‹rar› indemn, ‹pop.› nestricat, ‹înv. și reg.› nebântuit, ‹fig.; reg.› neted. *Deși accidentul a fost violent, șoferul a rămas zdravăn. Mâna îi este zdravănă după căzătură.* **5** (*despre oameni; adesea, mai ales fam., determ. prin „la cap", „la minte"*) întreg, normal, sănătos, teafăr. *Nu poți face așa ceva. Doar ești zdravăn la minte!* **6** (*despre corpuri, obiecte etc.*) puternic, rezistent, sănătos, solid, tare, trainic, ‹fig.; rar› răbdător. *Zidul cetății este zdravăn. Tavanul se sprijină pe colonade zdravene.* **II 1** (*despre lovituri, bătăi etc.*) grozav, strașnic, teribil, ‹pop.› vrăjmaș, ‹fam.› bun, năstrușnic, sfânt, ‹fam.; glum.› criminal[2], ‹fig.› sănătos, ‹fig.; înv.› tătăresc. *I-a tras o bătaie zdravănă.* **2** (*despre lovituri*) apăsat[2], greu, puternic, strașnic, ‹pop.› țeapăn. *I-a dat un pumn zdravăn în stomac.* **3** (*mai ales fig.; despre fenomene atmosferice, intemperii etc.*) amarnic, aprig, intens, mare[1], năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, ‹fig.› aspru, crud, sălbatic, ‹fig.; reg.› maștер, trăsnit[2]. *Peste oraș bate un vânt zdravăn. Astăzi este un ger zdravăn.* **III 1** bun, excelent, grozav, strașnic, ‹fam.; glum.› criminal[2]. *Oricine se simte alt om după un somn zdravăn. O baie zdravănă este reconfortantă după o zi de muncă.* **2** (*înv.; despre oameni sau despre aptitudini, manifestări etc. ale lor; de obicei precedă subst. determ.*) v. Ales[2]. Deosebit. Distins. Eminent. Extraordinar. Grozav. Ilustru. Mare[1]. Remarcabil. Titanic[1]. **IV** fig. **1** (*mai ales despre mese, ospețe*) abundent, bogat, copios, îmbelșugat, îndestulat, opulent, ‹fig.› generos, princiar, regal[2], regesc, ‹fig.; fam.› domnesc. *Au avut o cină zdravănă.* **2** (*despre recoltă, producție etc.*) abundent, bogat, bun, îmbelșugat, îndestulat, mare[1], mănos, mult, opulent. *Anul acesta recoltele au fost zdravene.* **B** adv. (*modal*) **I 1** bine, intens, înfiorător, puternic, tare, vârtos. *Afară viscolește zdravăn.* **2** aprig, intens, năprasnic, puternic, strașnic, tare, violent, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹reg.› pogan. *Vântul suflă zdravăn.* **3** puternic, tare, voinicește. ‹pop.› ortomănește. *Pentru a-și stăpâni câinele, trage zdravăn de lesă.* **4** groaznic, grozav, năprasnic, strașnic, teribil, ‹înv. și pop.› vrăjmaș, ‹fig.› amar, amarnic. *L-a pedepsit zdravăn pentru ce i-a făcut.* **II 1** bine, mult, vârtos, ‹fig.; pop. și fam.› gros. *A mâncat zdravăn la onomastica prietenei.* **2** tare, ‹înv.› abanos. *Se ține zdravăn.*

zdrăngăneálă s.f. **1** zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngăt, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit,

zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. **2** zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură.

zdrăngănél s.n. (*pop.*) v. Clopoțel. Zurgălău.

zdrăngăní vb. IV. **1** intr. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) a zăngăni, a zornăi, a zurui, ‹înv. și pop.› a zuzui, ‹reg.› a țăncăni, a zingări, a zorzoi, a zorzoni, a zurgăli, ‹înv.› a zăngăi. *Lanțurile de la picioarele deținuților periculoși zdrăngănesc asurzitor când aceștia se plimbă prin curtea închisorii. Geamurile zdrăngănesc sinistru în timpul unei furtuni dezlănțuite.* **2** intr., tr. (*despre oameni; compl. indică instrumente muzicale cu strune sau strunele lor*) a zgândări, ‹reg.› a dârlâi, a drângăni. *Un grup de lăutari cântă o veche baladă românească, zdrăngănind din cobze. Un tânăr a început să zdrăngănească strunele chitarei, încercând să cânte o serenadă.* **3** intr. (*despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) a bate, a bălăngăni, a băngăni, a clăncăi, a dăngăni, a suna, ‹rar› zurgăi, ‹înv. și pop.› a trage, ‹reg.› a tălăncăi, a tălăncăni, a tălăngi, țingăli, a țingăni, a zvoni. *Clopotele zdrăngănesc când începe slujba în biserică.* **4** intr. (*despre clopoței*) a suna, ‹rar› a zurnui, ‹reg.› a tingăli, a tingăni, a țăncăni. *În ajunul Anului Nou zdrăngănesc peste tot clopoțeii urătorilor. Clopoțeii de la gâtul cailor zdrăngănesc vesel.*

zdrăngăníre s.f. **1** zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. **2** zdrăngăneală, zdrăngănit, zdrăngănitură.

zdrăngánít s.n. **1** zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. *Lanțurile de la picioarele deținuților periculoși produc un zdrăngănit asurzitor în curtea închisorii. Zdrăngănitul geamurilor înfioară când furtuna se dezlănțuie.* **2** zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănitură. *Zdrăngănitul instrumentelor muzicale este nearmonios.*

zdrăngănitór, -oáre adj. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) zăngănitor, zornăitor, zuruitor. *Zgomotul roților zdrăngănitoare ale tramvaiului devine tot mai sonor pe străzile orașului odată cu înserarea.*

zdrăngănitúră s.f. **1** zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. **2** zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit.

zdrăvănà vb. I. intr. (*reg.*) **1** (*despre oameni și despre unele animale*) v. Strănuta. **2** (*despre animale, mai ales despre cai*) v. Forăi. Fornăi. Sforăi.

zdrăvení vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; înv. și reg.*) **1** (*compl. sau sub. indică ființe, organisme, organe etc.*) v. Fortifia. Fortifica. Îndrepta. Înfiripa. Întări. Întrema. Învigora. Înzdrăveni. Reconforta. Reface. Restabili. Tonifia. Tonifica. **2** (*compl. sau sub. indică ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

zdrăncà s.f. (*reg.*) v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob.

zdreálă s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Bucățică. Fărâmă. Pic[1].

zdreánță s.f. **I 1** buleandră, cârpă, fleandură, otreapă, petică, ‹pop. și fam.› ferfeniță, fleanță, obială, ‹înv. și reg.› felegă, pareatcă[2], rantie, tearfă, ‹reg.› bandol, bulă[2], cărpuție, cârță, corcoată, cotreanță, dârză, halub, handră, hartan, paceaură, prohab, riciuri, ronghi, rufă, șuleandră, șușală, șușalcă, târfă[1], ‹reg.; deprec.› hanță[2], ‹înv.› șifon[1]. *Șterge praful cu o zdreanță.* **2** petic, ruptură, ‹reg.› folt. *A pus în cușca câinelui zdrențele unei haine.* **3** (*la pl. zdrențe*) ațe (v. *ață*), petice (v. *petic*). *Paltonul i-a ajuns numai zdrențe.* **4** ruptură, ‹pop.› țără[2], ‹fam.› jerpelitură, ‹reg.› șofilă, terfeloagă (v. *terfelog*). *Cerșetorul era tot numai zdrențe.* **5** (*adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) vechitură, ‹reg.› terfeloagă (v. *terfelog*). *Șifonierul bătrânei este plin de zdrențe mâncate de molii. Zilnic purta o zdreanță de rochie.* **II** (*la pl. zdrențe; culin.*) frecăței, turnăței, ‹fam.› puf[2], ‹reg.› răsătură, tololoți, trahana. *A pregătit pentru prânz supă cu zdrențe.* **III** fig. **1** derbedeu, lichea, neisprăvit, netrebnic, om de nimic, pușlama, secătură, ‹fig.› căzătură, javră, jigodie, lepădătură, lepră, otreapă, potaie, ‹fig.; înv. și pop.› lingoare, ‹fig.; pop. și fam.› scârnăvie, ‹fig.; fam.; deprec.› cârnat, pintenat, tinichea, ‹fig.; reg.› jagardea, loază, lozenie, postoroncă, ‹fig.; reg.; deprec. sau peior.› jabă, șulfă, ‹fig.; deprec.› poamă, ‹fig.; peior.› gunoi. *Individul este o zdreanță lipsită de caracter.* **2** (*pop. și fam.*) ‹fig.; pop. și fam.› cârpă, fleandură, obială. *Este o zdreanță! Toată lumea îl manevrează.* **3** (*pop. și fam.; desprec. sau peior.*) v. Cocotă. Demimondenă. Depravată (v. *depravat*). Desfrânată (v. *desfrânat*). Destrăbălată (v. *destrăbălat*). Dezmățată (v. *dezmățat*). Femeie de moravuri ușoare. Femeie de stradă. Femeie ușoară. Imorală (v. *imoral*). Pasăre de noapte. Podoabă. Prostituată. Pupăză. Rufiană (v. *rufian*). Stricată (v. *stricat*).

zdrehúi, -ie adj. (*reg.*) = sprehui[2].

zdrelí vb. IV. tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică ființe ori părți ale corpului lor*) a (se) juli, a (se) jupui, a (se) zgâria, ‹pop.› a (se) beli, a (se) stropși, ‹înv. și reg.› a (se) rujdi, ‹reg.› a (se) mezdreli, a (se) mezdri, a pieleji. *A căzut și s-a zdrelit la genunchi.*

zdrelíre s.f. (*med., med. vet.*) julire, julit[1], jupuire, jupuit[1], zdrelit[1], ‹pop.› belire, belit[1]. *Zdrelirea la genunchi i-a lăsat semn.*

zdrelít[1] s.n. (*med., med. vet.*) julire, julit[1], jupuire, jupuit[1], zdrelire, ‹pop.› belire, belit[1].

zdrelít[2], -ă adj. (*med., med. vet.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) julit[2], jupuit[2], ‹pop.› belit[2], stropșit. *Are genunchii zdreliți.*

zdrelitúră s.f. (*med., med. vet.*) julitură, jupuială, jupuitură. *Zdrelitura de la genunchi trebuie bandajată.*

zdrențăr s.m. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.

zdrențărós, -oásă adj. **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rufos, rupt, sfâșiat, uzat, zdrențuit, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. *Pantalonii zdrențăroși au fost reparați de croitor.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) flenduros, rupt, zdrențuit, ‹pop.› rufos, zdrențos, ‹reg.› cotrențos, felegos, rânticos, ronghios, strămătos, ‹deprec.› hănțuit, ‹fig.› răpciugos. *Mulți săraci poartă haine zdrențăroase. Un om zdrențăros și murdar cerșea la un colț de stradă.* **3** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) jerpelit, peticit[2], rupt, zdrențuit, ‹pop.› pirpiriu, ‹înv. și reg.› bulendros, ‹reg.› lățos, plotogărit, plotojit, ronghios, ‹glum.› obosit, ‹fig.› răpciugos. *Costumul zdrențăros trebuie aruncat. Bătrânul zdrențăros inspiră milă când îl vezi.* **4** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) ferfenițit, rupt, sfârtecat, sfâșiat, zdrențuit, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hărtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos. *Cămășile zdrențăroase nu au mai putut fi reparate. Cartea are coperțile zdrențăroase.*

zdrențós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) v. Găurit[2]. Rufos. Rupt. Sfâșiat. Uzat. Zdrențăros. Zdrențuit. **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) v. Flenduros. Rupt. Zdrențăros. Zdrențuit.

zdrențuí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) a (se) sfâșia, ‹reg.› a (se) petici, a (se) șofili. *A zdrențuit flaneaua de atâta purtat. Pătura nu mai poate fi folosită pentru că s-a zdrențuit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte*) a (se) găuri, a (se) rupe, a (se) sfâșia, a (se) uza, ‹pop. și fam.› a (se) flenduri, ‹reg.› a (se) deshăma. *Pantalonii i s-au zdrențuit în genunchi.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică țesături, împletituri, pânzeturi ori obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite sau din pânză*) a (se) destrăma, a (se) deșira, a (se) rări, ‹pop.› a (se) destivi, ‹reg.› a (se) dezbârna, a (se) rănțui, a se siti, a (se) strica, ‹înv.› a (se) dezmăța, ‹fig.; înv.› a se rânji. *Detergentul prea concentrat zdrențuiește țesăturile. Perdeaua începe să se zdrențuiască.* **4** refl. (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte*) a se jerpeli, a se rupe. *Multe dintre haine i s-au zdrențuit.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) a (se) ferfeniți, a (se) rupe, a sfârteca, a (se) sfâșia, ‹pop. și fam.› a (se) spinteca, ‹pop.› a (se) hărtăni, ‹fam.› a (se) vârzui. *Cei doi băieți și-au zdrențuit cămășile în timpul bătăii. Coperțile cărții s-au zdrențuit.*

zdrențuire s.f. **1** destrămare, deșirare, rărire, rărit[1], ‹reg.› rănțuială, ‹înv.› dezmățare. *Zdrențuirea țesăturilor se produce în timp.* **2** ferfenițire, rupere, sfârtecare, sfâșiere, ‹pop. și fam.› spintecare, spintecat[1], ‹pop.› hărtănire. *Zdrențuirea cămășilor celor doi băieți s-a produs în timpul bătăii.* **3** jerpelire, rupere. *Vechimea și purtarea îndelungată explică zdrențuirea paltonului.*

zdrențuít, -ă adj. **1** (*despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.*) sfâșiat, ‹reg.› peticit[2], șofilit. *Iarna, pune în cușca câinelui o pătură zdrențuită.* **2** (*despre obiecte de îmbrăcăminte*) găurit[2], rufos, rupt, sfâșiat, uzat, zdrențăros, ‹înv. și pop.› dezmățat, ‹pop.› zdrențos, ‹reg.› destrăbălat, dihocat, hâșiat, rămțuros, ‹arg.› ușchit. **3** (*despre țesături, împletituri, pânzeturi sau despre obiecte confecționate din fire textile țesute, împletite ori pânză*) destrămat, deșirat, rărit[2], ‹fig.; înv.› rânjit. *Trebuie să schimbe perdeaua zdrențuită.* **4** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau, p. ext., despre oameni*) flenduros, rupt, zdrențăros, ‹pop.› rufos, zdrențos, ‹reg.› cotrențos, felegos, rânticos, ronghioș, strămătos, ‹deprec.› hănțuit, ‹fig.› răpciugos. **5** (*despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori, p. ext., despre oameni*) jerpelit, peticit[2], rupt, zdrențăros, ‹pop.› pirpiriu, ‹înv. și reg.› bulendros, ‹reg.› lățos, plotogărit, plotojit, ronghioș, ‹glum.› obosit, ‹fig.› răpciugos. **6** (*despre materiale textile, articole vestimentare, hârtii, cărți etc.*) ferfenițit, rupt, sfârtecat, sfâșiat, zdrențăros, ‹pop. și fam.› ferfenițos, spintecat[2], ‹pop.› hărtănit, ‹fam.› jerpelit, ‹reg.› strămătos.

zdrob s.m. (*ornit.; reg.*) v. Dropioi.

zdrobeálă s.f. **1** (*mai ales pop.*) presare, stoarcere, stors[1], tescuire, tescuit[1], zdrobire, ‹înv. și reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Zdrobeala semințelor de floarea-soarelui se face pentru a se obține uleiul.* **2** (*pop.*) v. Sfărâmare. Zdrobire. **3** (*pop.*) v. Strivire. Turtire. Zdrobire.

zdrobí vb. IV. **I 1** tr. (*compl. indică obiecte, corpuri solide*) a sfărâma, ‹înv. și pop.› a risipi, ‹pop.› a fărâma, a zobi, a zdrumica, ‹reg.› a zdroși, a zdruhăi, ‹înv.› a răzdumica, a zdruncina, ‹fig.; fam.› a ucide. *Copacul, prin cădere, a zdrobit gardul de beton. A călcat din greșeală pe colierul de scoici și l-a zdrobit.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub indică obiecte ori părți ale lor*) a (se) sfărâma, a (se) strivi, ‹înv. și pop.› a (se) risipi, ‹pop. și fam.› a (se) turti, ‹pop.› a se stâlci, a țăndări, ‹înv. și reg.›, a struci, a zdrumica, ‹reg.› a stârci, a tăpși, a teflegi, a țăndărui. *Din cauza vitezei, l-a acroșat și i-a zdrobit o portieră. Automobilul s-a zdrobit în urma impactului cu un copac.* **3** tr. (*compl. indică corpuri solide*) a sfărâma, a sparge, ‹reg.› a hăbuci, a strica. *Zdrobește gheața de pe râu pentru a face o copcă. Zidarii zdrobesc cărămizile cu ciocanul.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) a (se) casa, a (se) sfărâma, a (se) sparge, ‹pop.› a (se) fărâma, a (se) zobi. *Sticla de la ferestre s-a zdrobit în timpul cutremurului.* **5** tr. (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) a amănunți, a concasa, a fărâmița, a mărunți, a sfărâma, ‹pop.› a zdruci, ‹reg.› a fărâmături, a fărâmi, a fărâmica, a mleci, a nimica, a sfărmuri, a sparge, a tohoci, a zdrobica, a zdruhăi. *A zdrobit asfaltul pentru a reface structura drumului.* **6** tr. (*compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) a mărunți, a pisa, a sfărâma, ‹înv. și pop.› a smicura, a zdrumica, ‹fam.› a pisăgi, ‹reg.› a pisălogi, a pisăza, a zdroboli. *A zdrobit zahărul în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **7** tr. (*compl. indică semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) a sfărâma, a sparge, a strivi, ‹pop.› a strica. *Zdrobește nucile cu un clește special. A zdrobit un sâmbure de prună în dinți.* **8** tr. (*compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) a ecrasa, a strivi, a turti, ‹pop. și fam.› a stâlci, ‹pop.› a pătuli, a stropși, a zdruci, a zobi, a zdruci, ‹înv. și reg.› a struci, ‹reg.› a năsădi, a stârci, a struji, a zdroși, a zdrumica, ‹înv.› a strucina, a zdruncina. *A zdrobit cutia de carton cu pumnul. Mașina a intrat pe câmp și a zdrobit tot lanul de porumb.* **9** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) a călca, a sfărâma, a strivi, ‹pop. și fam.› a stâlci, a turti, ‹pop.› a fărâma, a stropși, a zdruci, a zdrumica, a zobi, ‹înv. și reg.› a răzbi, a struci, a struji, a zdruncina, ‹reg.› a murseca, a pistisi, a storci, ‹înv.› a smăcina. *Călărețul s-a repezit asupra lui ca să-l zdrobească sub picioarele calului. A zdrobit cu mașina un bătrân pe trecerea de pietoni.* **10** refl. (*despre valuri, ape învolburate etc.*) a se sfărâma, a se sparge. *Valurile mării se zdrobesc de țărm din cauza furtunii.* **11** tr. (*compl. indică legume, fructe, frunze*) a sfărâma, a strivi, ‹pop.› a sparge, a zdruci, ‹reg.› a zdrumica, ‹înv.› a răzdumica. *A zdrobit cartofii fierți pentru a face piure. După ce zdrobește câteii de usturoi, îi freacă cu ulei pentru a face mujdei.* **12** tr. (*compl. indică legume sau fructe*) a mărunți, a pasa. *A zdrobit la blender pătăile și morcovii fierți.* **13** tr. (*compl. indică plante textile*) a bate, a strivi. *A zdrobit inul pentru a i se desprinde firele.* **14** tr. (*compl. indică struguri*) a strivi, a tescui, ‹înv. și pop.› a călca, ‹reg.› a pistosi, a stroncăni, a stropși. *A zdrobit strugurii pentru a face mustul.* **15** tr. (*compl. indică fructe, semințe etc.*) a presa, a stoarce, a tescui, ‹reg.› a destoarce[3], a stropși. *A zdrobit semințele de floarea-soarelui pentru a obține ulei. A zdrobit fagurii pentru a scoate mierea.* **16** refl., tr. (*sub. sau compl. indică fructe, legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) a se bate, a (se) bătuci, a (se) fleșcăi, a se lovi, a (se) muia, a (se) sparge, a (se) strivi, a (se) terciui, ‹pop.› a (se) cofleși, a (se) coleși, ‹reg.› a (se) chifliga, a (se) chirfosi, a (se) fleci, a (se) fleciui, a (se) flecui, a (se) meci[3], a (se) motoci, a (se) pistosi, a (se) stârfoci, a (se) storci, a (se) storcoși, a se toflegi, a (se) toroști, a se zdroboli, a zdruci, ‹înv.› a (se) stropși. *A scăpat sacoșa plină cu roșii și toate s-au zdrobit.* **17** tr.(*înv. și pop.; compl. indică mecanisme, închizători etc. sau obiecte încuiate ori închise*) v. Forța. Sparge. Strica. Viola. **18** tr. (*reg.; compl. indică lemne de foc, butuci, vreascuri etc.*) v. Crăpa. Despica. Sparge. Spinteca. Tăia. **19** tr. (*înv.; compl. indică abcese, bube, coșuri etc.*) v. Stoarce. **II** tr. **1** (*compl. indică localități, construcții etc.*) a distruge, a nimici, a rade, ‹înv. și reg.› a sparge, ‹fig.› a pulveriza, a șterge. *Cutremurul a zdrobit blocul din temelie. Taifunul a zdrobit orașul.* **2** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, ‹înv. și pop.› a pierde, a răpune, a risipi, ‹pop. și fam.› a prăpădi, ‹pop.› a isprăvi, a sfărâma, a zdrumica, ‹înv. și reg.› a sodomi, ‹reg.› a litrosi, a potroși, ‹înv.› a cura, a nimicnici, a oscârbi, a potrebi, a răzdumica, a stropși, a târî, a zdruncina, ‹grec.; înv.› a afanisi, ‹fig.› a detuna, a secera, a spulbera, a strivi, a zvânta, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a zdrobit pe dușmani.* **III** fig. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ființe ori forța lor fizică sau psihică*) a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi, a (se) sfârși, a solicita, a (se) surmena, a (se) vlăgui, ‹fig.› a (se) consuma[2], a (se) frânge, a (se) omorî, a (se) rupe, a seca, a secătui, a (se) sfărâma, a (se) slei, a se stinge, a (se) stoarce, a suge, a (se) topi, a (se) uza, ‹fig.; rar› a (se) ofili, ‹fig.; reg.› a deshăma, a (se) dezbina, a murseca. *Învățatul noaptea îl zdrobește. S-a zdrobit studiind pentru examenul de titularizare pe post.* **2** tr. (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a bumbăci, a melița, a strivi, a tăbăci[1], a zvânta, ‹fig.; fam.› a burdusi, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l zdrobește zdravăn.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică visuri, speranțe etc.*) a dispărea, ‹fig.› a aneantiza, a (se) demola, a (se) distruge, a muri, a (se) nimici, a omorî, a pieri, a răpi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera, a (se) stinge, a (se) strivi, a ucide. *Eșecul avut nu i-a zdrobit speranțele.* **4** tr., refl. (*compl. sau sub. indică inima ori sufletul omului*) ‹fig.› a (se) despica, a (se) frânge, a (se) sfâșia. *Inima i se zdrobește de tristețe.* **5** tr., refl. (*compl. sau sub. indică stări sufletești apăsătoare, senzații, gânduri etc.*) ‹fig.› a (se) destrăma, a se evapora, a (se) împrăștia, a (se) îndepărta, a (se) risipi, a (se) sfărâma, a (se) spulbera. *Gândul său de mărire s-a zdrobit. Panica populației s-a zdrobit repede. Glasul lui blând i-a zdrobit orice temere.*

zdrobíre s.f. **I 1** sfărâmare, ‹pop.› fărâmare, zdrobeală, zdrumicare, zobire, ‹reg.› fărâmire, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *A regretat mult zdrobirea colierului de scoici.* **2** sfărâmare, strivire, ‹pop. și fam.› turtire, ‹pop.› stâlcire, ‹înv. și reg.› zdrumicare. *Zdrobirea automobilului s-a produs în urma impactului cu un copac.* **3** sfărâmare, spargere, spart[1], ‹reg.› stricare. *Zdrobirea gheții a fost necesară pentru a face o copcă.* **4** casare, sfărâmare, spargere, ‹pop.› fărâmare, zobire. *Zdrobirea sticlei de la ferestre s-a produs în timpul cutremurului.* **5** amănunțire, amănunțit[1], concasare, fărâmițare, fărâmițat[1], mărunțire, sfărâmare, ‹pop.› zdrucire, ‹reg.› fărâmicare. *Zdrobirea asfaltului se face cu mașini speciale.*

6 mărunțire, pisare, pisat[1], sfărâmare, ‹fam.› pisăgeală, ‹înv.› smicurare. *A fost necesară zdrobirea zahărului în piuliță pentru a pudra prăjitura.* **7** sfărâmare, spargere, spart[1], strivire, ‹pop.› stricare. *Zdrobirea nucilor se face cu un clește special.* **8** sfărâmare, strivire, ‹pop.› spargere, zdrucire, ‹reg.› zdrumicare. *După zdrobirea cartofilor fierți, se adaugă lapte și unt pentru a face piure. A pus în friptură usturoi după zdrobirea lui.* **9** sfărâmare, spargere. *Zdrobirea valurilor mării de țărm te înfioară în timpul furtunii.* **10** strivire, turtire, ‹rar› stâlcire, strivitură, ‹înv. și pop.› stropșire, ‹pop.› zdrobeală, zobire, ‹înv.› stropșitură, strucinătură. *Zdrobirea lanului de porumb i-a adus mari pagube proprietarului.* **11** presare, stoarcere, stors[1], tescuire, tescuit[1], zdrobeală, ‹înv. și reg.› storsură, ‹înv.› tescuială. *Zdrobirea semințelor de floarea-soarelui se face pentru a se obține uleiul.* **12** strivire, terciuială, terciuire, ‹reg.› fleciuire, storcire. *La căderea sacoșei, strivirea roșiilor nu a putut fi evitată.* **II 1** distrugere, nimicire, ‹înv. și reg.› spargere, ‹fig.› pulverizare. *Taifunul a avut drept consecință zdrobirea orășelului.* **2** distrugere, nimicire, ‹înv. și pop.› pierdere, risipire, ‹pop. și fam.› prăpădire, ‹pop.› sfărâmare, zdrumicare, ‹înv.› risipitură, ‹fig.; pop.› potopire. *Printr-un atac neașteptat s-a urmărit zdrobirea forței aeriene inamice.* **III** fig. **1** epuizare, extenuare, istoveală, istovire, sfârșeală, slăbiciune, surmenaj, surmenare, vlăguire, ‹fig.› secare, secătuire, sfărâmare, sleire, ‹fig.; rar› topire. *Învățatul noaptea l-a dus la o stare de totală zdrobire.* **2** ‹fig.› destrămare, evaporare, risipire, sfărâmare, spulberare. *Vestea primită a avut ca urmare zdrobirea gândurilor negre.*

zdrobícă vb. I. tr. (*reg.; compl. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.

zdrobít, -ă adj. **I 1** (*despre obiecte, corpuri solide*) sfărâmat, ‹pop.› fărâmat, zdrumicat, zobit. *Colierul de scoici zdrobit nu mai poate fi purtat.* **2** (*despre obiecte sau părți ale lor*) sfărâmat, strivit, ‹pop.› stâlcit[2], ‹înv. și reg.› zdrumicat, ‹reg.› stârcit. *Automobilul zdrobit a fost dus la reparat. Portiera zdrobită a mașinii a fost schimbată.* **3** (*despre obiecte sau materiale friabile*) casat, sfărâmat, spart[2], ‹pop.› fărâmat, țăndărit, zobit. *Sticla zdrobită de la fereastră a fost înlocuită.* **4** (*despre materii, materiale etc. dure*) amănunțit[2], concasat, fărâmițat[2], mărunțit[2], sfărâmat, ‹pop.› zdrucit, ‹reg.› fărâmicat, mlecit. *Asfaltul zdrobit este încărcat într-un camion.* **5** (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) mărunțit[2], pisat[2], sfărâmat, ‹înv. și pop.› zdrumicat, ‹fam.› pisăgit, ‹reg.› pisăzat, zdrobolit, ‹înv.› smicurat. *A pudrat prăjitura cu zahărul zdrobit.* **6** (*despre semințe, fructe, alimente, medicamente etc. solide sau cu înveliș tare*) sfărâmat, spart[2], strivit, ‹pop.› stricat. *Nucile zdrobite sunt alese și apoi date prin mașină.* **7** (*despre obiecte friabile sau părți ale lor, despre materiale, plante etc.*) strivit, turtit, ‹rar› stâlcit[2], ‹pop.› stropșit, zobit, ‹reg.› dârât, stârcit. *Cutia zdrobită a fost aruncată. Porumbul zdrobit a fost dat la animale.* **8** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) sfărâmat, strivit, ‹pop. și fam.› turtit, ‹pop.› fărâmat, zdrumicat, zobit, ‹înv. și reg.› zdruncinat[2], ‹înv.› smăcinat. *A fost operat la genunchiul zdrobit. Degetele zdrobite i-au fost bandajate.* **9** (*despre legume, fructe, frunze*) sfărâmat, strivit, ‹pop.› spart[2], ‹reg.› zdrobolit, zdrumicat. *Cartofii fierți zdrobiți sunt amestecați cu lapte și unt pentru a face piure. Usturoiul zdrobit a fost făcut mujdei.* **10** (*despre legume sau fructe*) mărunțit[2], pasat[2]. *Din păstăile zdrobite a făcut un sufleu.* **11** (*despre fructe, semințe etc.*) presat[2], stors[2], tescuit[2], ‹reg.› zdrobolit. *Semințele de floarea-soarelui zdrobite, din care s-a scos uleiul, sunt aruncate.* **12** (*despre fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) bătucit, bătut[2], fleșcăit, lovit, spart[2], strivit, terciuit, ‹pop.› cofleșit, ‹reg.› chifligit, flecit, fleciuit, mecit, pistosit, storcit, storcoșit. *Roșiile zdrobite în timpul transportului au fost aruncate.* **II 1** (*despre construcții, clădiri etc.*) distrus, nimicit, ‹înv. și reg.› spart[2]. *Casele zdrobite în timpul cutremurului au fost părăsite.* **2** (*despre inamici, adversari etc.*) distrus, nimicit, ‹înv. și pop.› risipit, ‹pop. și fam.› prăpădit, ‹pop.› zdrumicat, ‹înv.› stropșit, ‹fig.; pop.› potopit. *Câteva avioane din flota inamică zdrobită au început să se retragă.* **III** fig. **1** (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) epuizat, extenuat, istovit, lânced, moale, prăpădit, sfârșit[2], surmenat, trudit, vlăguit, ‹fig.› dărâmat[2], distrus, frânt, rupt, secat[2], secătuit, sleit[2], stins[2], stors[2], terminat[2], topit[2], uzat, ‹fig.; rar› ofilit, ‹fig.; pop.› măcelărit[2], ‹fig.; fam.› sec, ‹fig.; reg.› stocit, zdrobolit. *După atâta alergătură, zdrobit, s-a așezat pe o bancă.* **2** (*despre ființe; adesea determ. prin „în bătaie”*) snopit, stâlcit[2], ‹fig.› bumbăcit[2], ‹fig.; fam.› burdușit, ‹fig.; înv. și reg.› ucis[2], ‹fig.; reg.› melestuit. *Tânărul zdrobit în bătaie a fost transportat la spital.* **3** (*despre oameni, despre procese psihice etc.*) ‹fig.› ars[2], devastat, dezolat, distrus, nimicit, pârjolit, pustiit[2]. *Se simțea zdrobită la gândul că a fost atât de naivă.* **4** (*despre visuri, speranțe etc.*) ‹fig.› distrus, nimicit, sfărâmat, spulberat, strivit, surpat[2], topit[2], ucis[2]. *Neobținând bursa de studii în străinătate, s-a trezit cu toate visurile zdrobite.*

zdrobitór, -oáre adj., s.n. **I** adj. **1** (*mai ales despre catastrofe naturale, războaie, epidemii*) destructor, devastator, dezastruos, distructiv, distrugător, nimicitor, pustiilor, ruinător, ‹rar› prăpăditor, ‹înv. și pop.› pierzător, ‹înv.› dărăpănător, dezastric, dezolator, nimicnicitor, pustiicios, risipitor, ruinos, stârpitor. *Războiul a fost zdrobitor pentru țară.* **2** fig. decisiv, determinant, hotărâtor, irefutabil, ‹fig.› strivitor, ‹fig.; înv.› ponderos. *Nimeni nu a mai avut de comentat ceva în fața argumentelor zdrobitoare aduse.* **3** fig. (*despre fapte, argumente, dovezi, concluzii etc.*) concludent, convingător, decisiv, edifiant, edificator, elocvent, grăitor, hotărâtor, ilustrativ, irefutabil, probant, puternic, serios, solid, temeinic, ‹fig.› tare, ‹fig.; rar› vorbitor, ‹fig.; fam.› beton, ‹fig.; înv.› vârtos. *A avut câștig de cauză pentru că dovezile lui au fost zdrobitoare.* **4** fig. (*mai ales despre acțiuni ale oamenilor*) anevoios, epuizant, extenuant, istovitor, obositor. *Călătoria cu mașina a fost zdrobitoare din cauza șoselei cu gropi.* **II** s.n. **1** (*ind. casn.; reg.*) v. Meliță. **2** (*gosp.; reg.*) v. Piuliță. **3** (*vit.; înv.*) v. Mustuitor.

zdrobitúră s.f. (*rar*) **1** v. Sfărâmătură. **2** v. Strivitură.

zdrobolí vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi. **2** refl. (*despre fructe sau legume foarte coapte ori așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

zdrobolít, -ă adj. (*reg.*) **I 1** (*despre substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunțit[2]. Pisat[2]. Sfărâmat. Zdrobit. **2** (*despre legume, fructe, frunze*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **3** (*despre fructe, semințe etc.*) v. Presat[2]. Stors[2]. Tescuit[2]. Zdrobit. **II** fig. (*despre ființe sau despre forța lor fizică ori psihică*) v. Dărâmat[2]. Distrus. Epuizat. Extenuat. Frânt. Istovit. Lânced. Moale. Prăpădit. Rupt. Secat[2]. Secătuit. Sfârșit[2]. Sleit[2]. Stins[2]. Stors[2]. Surmenat. Terminat[2]. Topit[2]. Trudit. Uzat. Vlăguit. Zdrobit.

zdrobonéte s.m. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fărâmă. Firimitură.

zdrobșér s.n. (*vit.; reg.*) v. Mustuitor.

zdrobuléte subst. (*reg.*) v. Bulgăre. Cocoloș.

zdrobunțós, -oásă adj. (*reg.; despre suprafețe, ziduri etc.*) v. Granulos. Grunjos. Grunzuros. Rugos. Zgrunțuros.

zdróbură s.f. (*reg.; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „de”*) v. Fărâmă. Firimitură.

zdroburós, -oásă adj. (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios.

zdromș s.n. (*vit.; reg.*) v. Mustuitor.

zdroncăneálă s.f. (*reg.*) v. Zdroncănit. Zdroncănitură.

zdroncáni vb. IV. tr. (*pop.; mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui.

zdroncánit s.n. **1** zdroncănitură, ‹reg.› zdroncăneală. *Zdroncănitul roților căruței este insuportabil.* **2** (*reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

zdroncánitúră s.f. zdroncănit, ‹reg.› zdroncăneală.

zdronț s.n. (*anat.; reg.*) v. Cartilaj. Zgârci[1].

zdroși vb. IV. tr. **1** (*pop.; în forma **zdruci**; compl. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*pop.; în forma **zdruci**; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** (*pop.; în forma **zdruci**; compl. indică legume, fructe, frunze*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** (*reg.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâ-

ma. Zdrobi. **5** (*reg.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **6** (*reg.; în forma* ***zdruci****; compl. indică fructe, legume foarte coapte sau așezate unele peste altele*) v. Bate. Bătuci. Fleșcăi. Lovi. Muia. Sparge. Strivi. Terciui. Zdrobi.

zdrucí vb. IV. tr. (*pop., reg.*) = zdroși.

zdrucíre s.f. (*pop.*) **1** v. Amănunțire. Amănunțit[1]. Concasare. Fărâmițare. Fărâmițat[1]. Mărunțire. Sfărâmare. Zdrobire. **2** v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire.

zdrucít, -ă adj. (*pop.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Amănunțit[2]. Concasat. Fărâmițat[2]. Mărunțit[2]. Sfărâmat. Zdrobit.

zdruhăí vb. IV. tr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **2** (*agric.; compl. indică cereale*) v. Vântura. **3** (*compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **4** (*compl. indică materii, materiale etc. dure*) v. Amănunți. Concasa. Fărâmița. Mărunți. Sfărâma. Zdrobi.

zdruhăíre s.f. (*reg.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

zdruhăitúră s.f. (*înv.*) v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură.

zdrumicá vb. I. tr. **I 1** (*înv. și pop.; compl. indică substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunți. Pisa. Sfărâma. Zdrobi. **2** (*pop.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **3** (*pop.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **4** (*înv. și reg.; compl. indică obiecte sau părți ale lor*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **5** (*reg.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **6** (*reg.; compl. indică legume, fructe, frunze*) v. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **II** (*pop.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi.

zdrumicáre s.f. **I 1** (*pop.*) v. Sfărâmare. Zdrobire. **2** (*înv. și reg.*) v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire. **3** (*reg.*) v. Sfărâmare. Strivire. Zdrobire. **II** (*pop.*) v. Distrugere. Nimicire. Zdrobire.

zdrumicát, -ă adj. **I 1** (*înv. și pop.; despre substanțe, materii, corpuri dure*) v. Mărunțit[2]. Pisat[2]. Sfărâmat. Zdrobit. **2** (*pop.; despre obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâmat. Zdrobit. **3** (*pop.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **4** (*înv. și reg.; despre obiecte sau părți ale lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **5** (*reg.; despre legume, fructe, frunze*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit. **II** (*pop.; despre inamici, adversari etc.*) v. Distrus. Nimicit. Zdrobit.

zdrumicătúră s.f. (*pop.*) v. Sfărâmătură.

zdrúncin s.n. (*pop.*) **I 1** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură. **2** v. Cazna. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbucimare. **II** fig. v. Agitare. Agitație. Alarmă. Convulsie. Efervescență. Excitație. Frământare. Furtună. Îngrijorare. Larmă. Neastâmpăr. Neliniște. Trepidație. Vibrare. Vibrație. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. Zvârcolire.

zdruncinà vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) clătina, a (se) cutremura, a (se) scutura, a (se) zgâlțâi, a (se) zgudui, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a zdruncinat puternic la seism.* **2** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a hurduca, a legăna, a scutura, a zgâlțâi, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl zdruncină rău pe drumurile cu gropi.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni ori mintea, judecata, rațiunea lor*) a (se) dezechilibra, a (se) tulbura, ‹fig.› a (se) detraca, a (se) dezaxa, ‹fig.; înv. și reg.› a (se) detuna. *Necazurile permanente au zdruncinat-o, afectându-i serios sănătatea. Din cauza sclerozei, judecata i s-a zdruncinat, trebuind să fie supravegheat.* **II** tr. **1** (*de obicei constr. cu un pron. pers. în dat.; despre suferințe fizice sau psihice, agenți fizici ori patogeni etc.; compl. indică organe, funcții organice ale ființelor etc.*) a afecta[1], a ataca, a distruge, a strica, a vătăma, ‹înv. și reg.› a sminti, ‹fig.› a măcina, a mânca, a mina, a roade, a ruina, a submina, a topi, ‹fig.; înv.› a paște[2], ‹arg.› a buli. *Condițiile în care lucrează i-au zdruncinat plămânii.* **2** (*înv. și reg.; compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi. **3** (*înv.; compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **4** (*înv.; compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **5** (*înv.; compl. indică inamici, adversari etc.*) v. Distruge. Nimici. Zdrobi. **III** tr. fig. (*compl. indică concepții, convingeri, aspirații etc.*) ‹fig.› a clătina, a zgudui. *După mai multe discuții, a reușit să-i zdruncine concepția sa despre viață.*

zdruncináre s.f. **I 1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Zdruncinarea de la seism a fost foarte puternică.* **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Zdruncinarea produsă de căruță pe un drum cu gropi este insuportabilă.* **II** fig. (*astăzi rar*) **1** v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune. **2** v. Agitare. Agitație. Alarmă. Convulsie. Efervescență. Excitație. Frământare. Furtună. Îngrijorare. Larmă. Neastâmpăr. Neliniște. Trepidație. Vibrare. Vibrație. Zbatere. Zbucium. Zbuciumare. Zvârcolire.

zdruncinát[1] s.n. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură.

zdruncinát[2], -ă adj. **I 1** (*despre oameni sau despre minte, judecată, rațiune*) dezechilibrat, tulburat, ‹fig.› detracat, dezaxat. *Este total zdruncinat în urma pierderii soției. Trebuie să fie supravegheat din cauză că are judecata zdruncinată.* **2** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Agitat. Îngrijorat. Neliniștit. Zbuciumat. **3** (*astăzi rar; despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **II** (*înv. și reg.; despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit.

zdruncinătúră s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură.

zdruncineálă s.f. (*reg.*) **1** v. Clătinare. Clătinat[1]. Clătinătură. Hurducare. Hurducat. Hurducătură. Scuturare. Scuturat[1]. Scuturătură. Zdruncinare. Zdruncinat[1]. Zdruncinătură. Zgâlțâială. Zgâlțâire. Zgâlțâit. Zgâlțâitură. Zguduială. Zguduire. Zguduit[1]. Zguduitură. **2** fig. v. Daună. Dezavantaj. Pagubă. Pierdere. Prejudiciu. Stricăciune.

zducní vb. IV. (*reg.*) **1** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*)

v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **2** intr. (*despre ființe; de obicei la pers. 3 perf. c.*) v. Deceda. Dispărea. Duce[2]. Expia. Muri. Pieri. Prăpădi. Răposa. Sfârși. Stinge. Sucomba.

zdup interj., s.n. **1** interj. (*sugerează zgomotul produs de căderea unui corp, de o ciocnire bruscă*) foflenchi!, tranc!, tronc![1], zdrang! **2** (*jur.; fam.*) v. Arest. Carceră. Închisoare. Penitenciar. Pușcărie[1]. Temniță.

zdupăí vb. IV. intr. (*pop.; despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

zdupăiálă s.f. (*pop.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

zdupăít s.n. (*pop.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

zdupăní vb. IV. intr. (*reg.; despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi.

zdupănitúră s.f. (*reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.

zeámă s.f. **I 1** (*bot.*) suc, suc celular, suc vacuolar, ‹reg.› zemărie. *Zeama din fructe sau din legume se extrage prin presare ori stoarcere. Îi dă copilului zeamă de morcov. Maioneza se prepară cu zeamă de lămâie.* **2** (*culin.*) ***zeamă de varză*** = ‹pop.› moare, ‹reg.› mură[3], zeamă acră, zeamă de curechi. *Zeama de varză are gust acrișor;* (*reg.*) ***zeamă acră*** = ***zeamă de curechi*** v. Zeamă de varză. **3** (*pop. și fam.*) ***zeamă lungă*** = **a** (*și* ***zeamă chioară***) ‹înv. și reg.› zemurcă, ‹reg.› leoarcă[1], zămârceală. *Zeama lungă este o supă, o ciorbă sau o mâncare de proastă calitate, care conține prea multă apă;* **b** fig. (*și* ***zeamă de vorbe***) v. Clămpăneală. Clămpănit. Clămpănitură. Clănțăneală. Flecăreală. Flecărie. Flecărire. Flecărit. Frazeologie. Incontinență. Incontinență verbală. Limbuție. Locvacitate. Logoree. Pălăvrăgeală. Pălăvrăgire. Pălăvrăgit[1]. Sporovăială. Sporovăire. Sporovăit. Tăifăsuială. Tăifăsuire. Tăifăsuit. Trăncăneală[1]. Trăncănit[1]. Vorbărie. **4** ***zeamă de prune*** = **a** (*pop. și fam.*) v. Țuică; **b** (*reg.*) v. Bagatelă. Fleac. Nimic. **5** (*vinif; pop. și fam.*) ***zeamă de struguri*** v. Vin; (*reg.*) ***zeamă chioară*** = ***zeamă de amnar*** = ***zeamă de știr*** = ***zeamă lungă*** v. Poșircă; (*înv.*) ***zeamă nobilă*** v. Vin. **6** (*culin.; pop.*) v. Supă. **7** (*pop.*) v. Lacrimă. Strop. **8** (*culin.; reg.*) v. Ciorbă. **II 1** (*biol.*) suc. *Zeama este lichidul care se scurge din carne, când este preparată.* **2** (*biol.; înv. și pop.; și* ***zeamă roșie***) v. Sânge. **3** (*fiziol., med., med. vet.; pop.*) v. Lichid. **4** (*med., med. vet.; reg.*) v. Puroi. **5** (*farm.; înv.*) v. Tinctură. **6** (*biol.; vulg.*) v. Spermă.

zeamíl s.n. (*ind. alim.*) maizenă. *Zeamilul este un aliment dietetic pentru sugari și pentru bolnavii de ulcer.*

zebereálă s.f. (*jur.; înv.; în legătură cu vb. „a face”*) v. Sechestru.

zeberí vb. IV. tr. (*jur.; înv.*) **1** (*compl. indică bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unor debitori*) v. Sechestra. **2** (*compl. indică bunuri*) Confisca. Lua. Sechestra. **3** (*compl. indică oameni*) v. Sechestra.

zebrăt, -ă adj. (*despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte, obiecte etc.*) dungat, tărcat, vărgat, ‹livr.› bariolat, ‹pop. și fam.› bălțat, ‹pop.› învârstat, pestriț, vârstat, ‹reg.› șălar, șergat, ștrafat, vârcat. *Poartă o fustă zebrată.*

zébră s.f. (*fam.*) v. Pasaj. Trecere.

zebroíd s.m. (*zool.*) zebrul. *Zebroidul este un animal rezultat din hibridarea dintre cal și zebră.*

zebrúl s.m. (*zool.*) zebroid.

zéce num. card., s.m. **I** num. card. **1** (*cu val. adj.; de obicei precedă subst. determ.*) ‹înv.› zecime. *Și-a cumpărat zece tricouri.* **2** ‹înv.› zecime, zecișoară. *Zece este numărul abstract corespunzător cifrei zece.* **3** (*precedat de prep. „de” și urmat de „ori”, intră în componența num. adv.*) ‹înv.› zecime. *A trecut de zece ori pe la el și tot nu l-a găsit acasă.* **II** s.m. **1** ‹reg.› zecer. *Speră să ia un zece la matematică.* **2** (*j. de cărți*) decar, ‹fam.› zecică, ‹reg.› crăiță, zecer, ‹arg.› grubă. *A primit un zece de treflă și a făcut o chintă.* **3** (*înv.*) v. Zecime. **III** s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmă. Zeciuială.

zecemétru s.n. (*metrol.; înv.*) v. Decimetru.

zecér s.m. **1** (*reg.*) v. Zece. **2** (*j. de cărți; reg.*) v. Decar. Zece. **3** (*înv.*) v. Zecime.

zecícă s.f. (*j. de cărți; fam.*) v. Decar. Zece.

zecimál, -ă adj., s.n. **1** adj. decimal. *În sistemul zecimal multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece.* **2** s.n. (*metrol.*) balanță cu basculă, balanță zecimală, basculă, cântar zecimal, decimal, ‹reg.› majă, vagă. *Zecimalul are brațele inegale, ceea ce permite echilibrarea greutăților de măsurat cu greutăți etalonate, de zece ori mai mici.*

zecíme s.f. **I 1** ‹înv.› zece, zecer. *I-a revenit o zecime din bani.* **2** (*cu val. adj.; înv.; de obicei precedă subst. determ.*) v. Zece. **3** (*înv.*) v. Zece. **4** (*înv.; precedat de prep. „de” și urmat de „ori”, intră în componența num. adv.*) v. Zece. **II** (*înv.*) **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) v. Dijmă. Zeciuială. **2** v. Decadă. Deceniu.

zecișoáră s.f. (*înv.*) v. Zece.

zeciuí vb. IV. tr. **I 1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.; compl. indică dijme*) a dijmui, ‹înv.› a dijmăli. **2** (*astăzi rar; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage. **II** fig. (*înv.; despre războaie, epidemii etc.; compl. indică ființe, colectivități etc.*) v. Cosi. Decima. Distruge. Extermina. Masacra. Măcelări. Nimici. Secera.

zeciuiálă s.f. **1** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmă, ‹înv.› azeace, azeciuire, dijmăritură, madea, zece, zecime. *Zeciuiala era o dare în natură sau în bani, reprezentând a zecea parte din produsele principale, percepută de domn și de biserică de la producători.* **2** (*în Ev. Med., în Țările Rom.*) dijmă, dijmă la tarla, ‹înv.› orânduială. *Zeciuiala era o parte din producția obținută de țărani pe tarlalele primite de la proprietarul acestora.* **3** (*fin.; înv.*) v. Camătă. Dobândă. Dobândă uzurară. Procent.

zeciuíre s.f. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmuială. Dijmuire. Dijmuit[1].

zeciuít[1] s.n. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmuială. Dijmuire. Dijmuit[1].

zeciuít[2]**, -ă** adj. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; despre produse*) dijmuit[2]. *Roadele zeciuite reveneau proprietarului feudal.*

zeciuitór s.m. (*în Ev. Med., în Țările Rom.; înv.*) v. Dijmar. Dijmuitor.

zedícă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Brotăcel. Florean. Florinte (*Carduelis chloris*).

zée s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiță.

zefchi s.n. (*turc.; înv.*) v. Agrement. Amuzament. Distracție. Divertisment. Plăcere. Recreere.

zefír s.m. (*meteor.*) adiere, boare, ‹rar› aură. *Zefirul răcoros dinspre mare se resimte spre seară.*

zeflemeá s.f. **1** butadă, ironie, persiflare, ‹rar› persiflaj, ‹fam.› mișto, pont, ‹fig.› ace (v. *ac*), așchie, bobârnac, împunsătură, înțepătură, mușcătură[1], pișcătură, râs[2], săgeată, suliță, șfichi, șfichiuitură, țep, țepușă. *Zeflemelele pamfletarului nu iartă pe nimeni.* **2** batjocură, bătaie de joc, derădere, deriziune, irizione, luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, parodie, râs[2], ‹fam.› bășcălie, hai, mișto, ‹reg.› rizilic, ‹înv.› batjoc, batjocoritură, îngânăciune, rânjitură, ‹fig.; înv.› tărbăceală. *Numai atâția bani pentru cât am muncit! Ce zeflemea!*

zeflemíre s.f. (*rar*) v. Ironizare. Persiflare. Zeflemisire.

zeflemisí vb. IV. tr. (*compl. indică oameni*) **1** a ironiza, a persifla, ‹rar› a zeflemiza, ‹fam.› a mistocări, ‹fig.› a împunge, a înghimpa, a înțepa, a pișca, a șfichiui, a urzica, ‹fig.; reg.› a cosorî, ‹arg.› a flitui. *Îl zeflemisește atunci când face o gafă.* **2** a batjocori, a ridiculiza, ‹înv. și reg.› a măscări[1], a prâsni[2], ‹reg.› a călăsi, a despeta, a purlui, a tălășmăni, ‹înv.› a împrohita, ‹fig.; înv. și pop.› a spurca, ‹fig.; fam.› a șifona, ‹fig.; înv. și reg.› a tărbăci, ‹fig.; reg.› a ciufuli, a ciufului. *Și-a zeflemisit prietenul în fața tuturor.*

zeflemisíre s.f. **1** ironizare, persiflare, ‹rar› zeflemire, ‹fam.› mistocăreală, mistocărie, ‹fig.› împungere, înțepare, șfichiuială, șfichiuire, ‹fig.; reg.› cosorâre. *A devenit obiectul zeflemisirii ziariștilor.* **2** batjocorire, luare în derădere, luare în râs, luare peste picior, ridiculizare, ‹rar› luat în deșert (v. *luat*[1]). *Zeflemisirea prietenului în fața tuturor i-a atras dezaprobarea colegilor.*

zeflemisitór, -oáre adj., s.m., s.f. (*rar*) **1** adj. (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) v. Ironic. Persiflant. Persiflator. Zeflemist. Zeflemitor. **2** s.m., s.f. v. Persiflator. Zeflemist.

zeflemíst, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creații etc. ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemitor, ‹rar› ironist, zeflemisitor, ‹fam.› mistocar, ‹fig.› împungător, înțepător, șfichiuitor, urzicător. *I se adresează pe un ton zeflemist. Glumele lor sunt zeflemiste.* **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) batjocoritor, zeflemitor, ‹fam.› bășcălios, ‹înv.› batjocoros. *Are o atitudine zeflemistă față de subalterni.* **II** s.m., s.f. persiflator, ‹rar› zeflemisitor. *Prietenul lui este un mare zeflemist.*

zeflemitór, -oáre adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre manifestări, atitudini, creaţii etc. ale lor*) ironic, persiflant, persiflator, zeflemist, ‹rar› ironist, zeflemisitor, ‹fam.› mistocar, ‹fig.› împungător, înţepător, şfichiuitor, urzicător. **2** (*despre oameni sau despre atitudini, manifestări etc. ale lor*) batjocoritor, zeflemist, ‹fam.› băşcălios, ‹înv.› batjocoros. **II** adv. (*modal*) ironic, ‹rar› ironiceşte, ‹fam.› mistocăreşte. *Îi vorbeşte zeflemitor.*

zeflemizá vb. I. tr. (*rar; compl. indică oameni*) v. Ironiza. Persifla. Zeflemisi.

zeflíu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) adj. v. Glumeţ. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaş. Vesel.

zeft s.n. (*reg.*) **1** (*chim.*) v. Catran. Gudron. Ulei greu (v. *ulei*[1]). **2** v. Smoală.

zegár s.m. (*jur.; arg.*) v. Condamnat. Deţinut. Puşcăriaş.

zéghe s.f. **1** ‹reg.› ghebă, ţundră. *Zeghea este o haină ţărănească lungă, cu o croială largă, confecţionată din dimie de culoare albă şi împodobită cu găitane negre, care se poartă în regiunile de munte.* **2** (*ţes.; reg.*) v. Aba. Dimie. Pănură. **3** (*reg.*) v. Basma. Tulpan.

zégras s.n. (*bot.*) *Zostera marina*; iarbă-de-mare, raigras-de-mare, zosteră, ‹reg.› târsoacă, ‹înv.› smirdar. *Zegrasul este utilizat la tapisatul mobilelor, la umplerea saltelelor, ca ambalaj etc.*

zeiésc, -iáscă adj. **1** ‹înv.› zeit. *Fata este de o frumuseţe zeiască.* **2** (*mai ales în relig. creştină; rar*) v. Celest. Ceresc. Divin. Dumnezeiesc. Sfânt. Veşnic.

zeifícá vb. I. tr. **1** (*compl. indică fiinţe sau lucruri*) a deifica, a diviniza, ‹rar› a dumnezei, ‹înv.› a îndumnezei, a înzei. *De-a lungul istoriei, oamenii au zeificat diferite fiinţe sau lucruri.* **2** (*în Antic. romană; compl. indică eroi, conducători etc.*) a apoteoza, a deifica, a diviniza. *Romanii îşi zeificau împăraţii, trecându-i în rândul zeilor.* **3** fig. (*rar; compl. indică fiinţe*) v. Adora. Deifica. Diviniza. Idolatriza. Slăvi. Venera.

zeificáre s.f. **1** deificare, divinizare, ‹înv.› divinizaţiune, îndumnezăiciune, îndumnezeire, zeificaţie. *Zeificarea unui muritor se făcea în cadrul unui ceremonial special.* **2** (*în Antic. romană*) apoteozare, apoteoză, deificare, divinizare, ‹înv.› divinizaţiune. *Zeificarea împăraţilor caracterizează societatea romană antică.*

zeificát, -ă adj. **1** (*despre fiinţe sau lucruri*) deificat, divinizat, ‹înv.› îndumnezeit, înzeit. *Oamenii se închinau la un muritor zeificat.* **2** fig. (*rar; despre fiinţe*) v. Adorat. Deificat. Divinizat. Idolatrizat. Sacru. Slăvit. Venerat.

zeificáţie s.f. (*înv.*) v. Deificare. Divinizare. Zeificare.

zeíme s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu.

zeíre s.f. (*înv.*) **1** (*în relig. politeiste*) v. Divinitate. Dumnezeu. Idol. Zeitate. Zeu. **2** (*relig.*) v. Divinitate. Dumnezeire. Zeitate.

zeísm s.n. (*înv.*) v. Deism.

zeişór s.m. (*rar*) ‹rar› zeuşor.

zeít, -ă adj. (*înv.*) v. Zeiesc.

zeitáte s.f. **I 1** (*în relig. politeiste*) divinitate, dumnezeu, idol, zeu, ‹înv.› bolovan, boz[2], chip, demon, făptură, simulacru, strigoi, trupişte, zân, zeime, zeire, ‹slavon.; înv.› istucan. *Triburile germanice aveau zeităţile lor războinice.* **2** (*relig.*) divinitate, dumnezeire, ‹înv.› zeire. *Zeitatea este natura, esenţa divină.* **3** (*relig.; rar; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînţelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotştiutorul (v. *atotştiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Fiinţa Supremă (v. *fiinţă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veşnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providenţa (v. *providenţă*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul. **II** fig. ‹fig.› idol, zeiţă. *Mama este o zeitate pentru el.*

zeiţă s.f. **1** (*în relig. politeiste*) ‹înv.› dumnezeiasă, dumnezeie, dumnezeiţă, dumnezeoaică, dumnezeoaie, zână, zee, zeoaie. *Hera era zeiţa cea mai puternică din Olimp.* **2** fig. ‹fig.› idol, zeitate.

zel s.n. **1** ‹înv.› zelozitate, ‹grec.; înv.› zilos. *Zelul cu care susţine această idee este demn de laudă. Şi-a demonstrat conducerii zelul turnându-şi colegii.* **2** asiduitate, insistenţă, perseverenţă, râvnă, sârguinţă, sforţare, silinţă, stăruinţă, străduanie, străduinţă, ‹livr.› intrepiditate, ‹rar› perseverenţie, ‹înv. şi pop.› osârdie, ‹înv.› pază. *Munceşte cu zel.* **3** ardoare, avânt, hărnicie, laboriozitate, neoboseală, râvnă, sârguinţă, silinţă, străduanie, străduinţă, tenacitate, vrednicie, ‹rar› nepreget, ‹pop.› sârg, ‹înv.› activitate, diligenţă[2], nepregetare, osârdie, osârdnicie, osârduinţă, osârduire, osârduitură, protimie[1], sârguială, spornicie, ‹grec.; înv.› zilos. *Jurnalistul se ocupă cu un zel ieşit din comun de un caz de corupţie.* **4** bunăvoinţă, râvnă, sârg, silinţă, ‹înv.› proeresis, proerisit. *Munca şi zelul au stat la baza acestei performanţe.*

zelatór, -oáre s.m., s.f. (*înv.*) **1** s.m., s.f. ‹înv.› zelot. *Zelatorul este persoana care acţionează cu mult zel.* **2** s.m. (*în Palestina antică*) ‹înv.› zelot.

zelău s.n. (*înv.*) v. Zale (v. *za*[2]).

zelós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni sau despre acţiuni, manifestări etc. ale lor*) asiduu, insistent, neistovit, neobosit, neostenit, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susţinut, tenace, ‹înv. şi reg.› osârdios, osârduitor, ‹înv.› osârdnic, ‹fig.; livr.› coriaceu. *Este un zelos cercetător al civilizaţiei elene. Depune o muncă zeloasă pentru a-şi finaliza lucrarea.* **2** (*despre oameni*) activ, harnic, industrios, laborios, muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, străduitor, vrednic, ‹astăzi rar› străduanic, ‹rar› experient, lucrător, spornic, ‹înv. şi pop.› ostenitor, ‹fam.› iute, ‹înv. şi reg.› ergolaş, lucroi, osârdios, osârduitor, ‹reg.› abătător, baur, iruc, iutegan, pogan, porav, robaci, sârnic[2], vârlav, ‹înv.› diligent, lucrăreţ, neleneş, nelenevos, nepregetat, nepregetător, nevoitor, osârdnic, râvnaci, râvnitor, ‹fig.; înv.› neadormit. *Colegii l-au ales şef de echipă pentru că este o persoană zeloasă.* **3** entuziast, fervent, pasionat. *Este o admiratoare zeloasă a muzicii lui Verdi. Este un zelos ascultător de radio.* **II** adv. (*modal*) sârguincios, sârguitor. *Elevul îşi face zelos temele.*

zelót s.m. (*înv.*) **1** ‹înv.› zelator. **2** (*în Palestina antică*) ‹înv.› zelator. *Zeloţii aparţineau unei grupări politice care reprezenta interesele păturilor mijlocii şi care lupta împotriva marii preoţimi iudaice şi a dominaţiei romane.*

zelotipíe s.f. (*înv.*) **1** v. Gelozie. **2** v. Ciudă. Gelozie. Invidie. Necaz. Pică[1]. Pornire. Ranchiună.

zelozitáte s.f. (*înv.*) v. Zel.

zemăríe s.f. (*bot.; reg.*) v. Suc. Suc celular. Suc vacuolar. Zeamă.

zemicícă s.f. (*ind. alim., culin.; reg.*) v. Bulcă. Chiflă.

zémnic s.n. (*constr.*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Beci. Pivniţă. **2** (*reg.*) v. Bordei. Colibă.

zemós, -oásă adj., s.m. **I** adj. (*despre fructe şi legume*) moale, mustos, suculent, ‹reg.› molicel, molicică. *Îi plac perele zemoase.* **II** s.m. (*bot.; în forma zămos*) **1** (*înv. şi reg.*) v. Pepene. Pepene-galben (*Cucumis melo*). **2** (*reg.*) v. Pepene. Pepene-roşu. Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **3** (*reg.*) *Cucurbita pepo melopepo*; ‹reg.› bostan-alb, pepene, picitoc.

zemoşí vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre fructe*) v. Zemui. **2** intr. (*med., med. vet.; despre răni, plăgi etc.*) v. Curge. Puroia. Supura.

zemuí vb. IV. **1** refl. (*despre fructe*) ‹reg.› a se zemoşi. *Perele ţinute la căldură s-au zemoşit.* **2** intr. (*despre corpuri, materii etc. care conţin sau care absorb lichide*) a musti. *Nu a scurs bine caşul, de aceea zemuieşte.*

zemuitór, -oáre adj. (*med., med. vet.; rar; despre răni, plăgi etc.*) v. Purulent. Supurant.

zemúrcă s.f. (*înv. şi reg.*) v. Zeamă chioară. Zeamă lungă.

zemuşoáră s.f. (*reg.*) ‹reg.› zemuţă. *Îi întinde o farfurie cu zemuşoară fierbinte.*

zemúţă s.f. (*reg.*) ‹reg.› zemuşoară.

zenít s.n. **1** (*astron.; în opoz. cu „nadir”*) amiază, ‹pop.› namiază, răscrucea cerului (v. *răscruce*), răscrucile cerului (v. *răscruce*), ‹înv.› creştet, punct vertical. *Zenitul este punctul cel mai înalt de intersecţie a verticalei locului de referinţă cu sfera cerească.* **2** fig. (*adesea constr. cu vb. ca „a fi”, „a ajunge”*) apogeu, ‹fig.› apoteoză, culme, culminanţă, culminare, culminaţie, vârf, ‹fig.; înv.› vâlvă. *Actorul a ajuns la zenitul carierei sale.*

zeoáie s.f. (*în relig. politeiste; înv.*) v. Zeiţă.

zepelín s.n. (*av.*) dirijabil. *Un zepelin zboară deasupra lacului Konstanz, la graniţa dintre Germania şi Elveţia.*

zer s.n. **1** lactoser, ‹pop.› zară, ‹reg.› străgheaţă. *Zerul este partea lichidă din lapte, care rămâne după închiegarea cheagului.* **2** (*pop.*)

‹pop.› lapte bătut, zară, ‹reg.› lapte gros, lapte smântânit, zăbor**i**nă. *Zerul este un lichid acrișor care rămâne după ce s-a scos untul.* **3** (*pop.*) v. Lapte bătut. **4** (*biol.; înv.; și, art., **zerul sângelui***) v. Ser. Ser sangvin.

zerdavá s.f. (*zool.; înv.*) v. Jder (*Martes martes*).

zerí vb. IV. refl. (*reg.; despre materii organice, alimente, preparate etc.*) v. Acri. Altera. Cloci. Descompune. Fermenta. Înăcri. Strica.

zéro s.n. **I 1** (*mat.*) nulă. *Zeroul este situat, în numărătoare, înaintea lui unu.* **2** fig. nulitate, ‹fig.› nimic, nonvaloare, ‹fig.; rar› nulă. *Este un zero în domeniu.* **II** (*cu val. de adv.; modal; arg.*) v. Defel. Deloc. Nicicum. Nicidecum.

zerós, -oásă adj. **1** (*rar; despre lapte sau despre derivate ale laptelui*) v. Apos. **2** (*biol.; înv.; despre lichide, substanțe etc.*) v. Apos. Seros.

zestráș s.m. (*înv. și reg.*) ‹reg.› zestroi. *Zestrașul este bărbatul care, după căsătorie, se mută în gospodăria soției.*

zéstre s.f. **I 1** dotație, dotă, ‹pop.› parte, ‹reg.› duium, moșie, ‹înv.› dotariu, ‹latin.; înv.› profecticie. *S-a căsătorit cu o fată care avea o zestre însemnată.* **2** (*fam.*) v. Inventar. **II** fig. ‹fig.› moștenire. *Acest obicei face parte din zestrea lăsată nouă de înaintași.*

zestricícă s.f. (*pop. și fam.*) v. Zestrișoară.

zestrișoáră s.f. ‹pop. și fam.› zestricică, ‹reg.› zestrucă.

zestróí s.m. (*reg.*) v. Zestraș.

zestrúcă s.f. (*reg.*) v. Zestrișoară.

zet s.m. (*înv. și reg.*) v. Ginere. Mire.

zetín s.m. (*bot.; reg.*) v. Pin (*Pinus silvestris*).

zețár s.m. (*tipogr.*) culegător, ‹rar› compozitor, ‹înv.› probar. *Zețarul culege, manual sau cu mașini speciale, literele pentru tipărirea unui text.*

zețăríe s.f. (*tipogr.*) culegătorie. *În zețărie se efectuează operațiile de culegere a textelor.*

zețăríță s.f. (*tipogr.*) culegătoare (v. *culegător*).

zețuí vb. IV. tr. (*tipogr.; compl. indică literele unui text*) a compune, a culege. *Tipografii zețuiesc literele pentru a termina textul.*

zețuíre s.f. (*tipogr.*) compoziție, compunere, culegere, cules[1], zețuit. *Zețuirea unui text este migăloasă.*

zețuít s.n. (*tipogr.*) compoziție, compunere, culegere, cules[1], zețuire.

zeu s.m. **1** (*în relig. politeiste*) divinitate, dumnezeu, idol, zeitate, ‹înv.› bolovan, boz[2], chip, demon, făptură, simulacru, strigoi, trupiște, zân, zeime, zeire, ‹slavon.; înv.› istucan. *Triburile germanice aveau zeii lor războinici.* **2** (*relig.; înv.; nm. pr.*) v. Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*). Atotcunoscătorul. Atotcuprinzătorul. Atotînțelegătorul. Atotputernicul (v. *atotputernic*). Atotrăbdătorul. Atotștiutorul (v. *atotștiutor*). Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*). Atotvoitorul. Atotziditorul. Cel de Sus. Cel Viu. Creatorul (v. *creator*). Creatorul Suprem (v. *creator*). Demiurgul (v. *demiurg*). Divinitatea (v. *divinitate*). Domnul (v. *domn*). Dumnezeirea (v. *dumnezeire*). Dumnezeu. Eternul (v. *etern*). Ființa Supremă (v. *ființă*). Împăratul (v. *împărat*). Judecătorul Suprem (v. *judecător*). Omnipotentul (v. *omnipotent*). Omniscientul (v. *omniscient*). Părintele Ceresc (v. *părinte*). Părintele Milostiv (v. *părinte*). Părintele Veșnic (v. *părinte*). Preabunul. Preaînaltul (v. *preaînalt*). Preaputernicul (v. *preaputernic*). Pronia (v. *pronie*). Providența (v. *providență*). Puternicul (v. *puternic*). Stăpânul (v. *stăpân*). Tatăl (v. *tată*). Ziditorul (v. *ziditor*).

zeugmatografíe s.f. (*fiz.*) rezonanță magnetică nucleară. *Zeugmatografia este metoda fizică bazată pe proprietățile magnetice ale atomilor, care se utilizează în studiul structurilor moleculare și ca tehnică imagistică.*

zeușór s.m. (*rar*) ‹rar› zeișor.

zeviós s.m. (*bot.; reg.*) v. Lămâiță. Sirinderică (*Philadelphus coronarius*).

zevzéc, -eăcă adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"; fam.*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont.

zevzecíe s.f. (*fam.*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

zevzeclăc s.n. (*turc.; înv.*) v. Nătângie. Neghiobie. Nerozie. Prostie. Stupiditate. Stupizenie.

zéxe interj. (*arg.*) **1** v. Aiurea! **2** (*exprimă iminența unui pericol și un îndemn la precauție*) v. Atenție! **3** (*exprimă nemulțumire, dezaprobare, desconsiderare*) v. Vacs.

zezerán s.m. (*zool.; reg.*) v. Guzgan. Șobolan (*Mus decumanus*).

zgâibă s.f. **I 1** (*med., med. vet.; pop.*) v. Bubiță. Bubuliță. Bubușoară. Coș[2]. **2** (*med., med. vet.; pop.*) v. Coajă. Crustă. Pojghiță. **3** (*med., med. vet.; înv. și reg.*) v. Antrax. Cărbune. Dalac. Pustulă malignă. **4** (*la pl.; med.; înv. și reg.*) ***zgaibe dulci*** v. Impetigo. **5** (*med., med. vet.; reg.*) v. Abces. Furuncul. **6** (*med., med. vet.; la oameni, la animale și la păsări; reg.*) v. Acarioză. Râie. Scabie. **7** (*med. vet.; reg.*) v. Boala lui Carré (v. *boală*). **8** (*med.; reg.*) v. Erizipel. **9** (*med.; înv.*) v. Lepră. **II** (*bot.; reg.*) ***zgaibă-drăcească*** v. Rotunjoară (v. *rotunjor*) (*Homogyne alpina*). **III** (*anat.; arg.*) v. Organ genital feminin (v. *organ*[1]).

zgâiță s.f. (*ornit.; reg.*) v. Gaiță[1] (*Garrulus glandarius*).

zgâncá s.f. (*med., med. vet.; înv. și reg.*) **1** v. Coajă. Crustă. Pojghiță. **2** v. Leziune. Plagă. Rană.

zgârburá s.f. (*înv. și reg.*) v. Încălțăminte.

zgárdă s.f. **1** ‹înv.› prohaz. *A cumpărat pentru câine o zgardă nouă, mai rezistentă.* **2** (*înv. și pop.*) v. Colan. Colier. Salbă. Șirag. **3** (*arg.*) v. Cravată. **4** (*arg.*) v. Guler.

zgarói s.m. (*reg.*) **I 1** (*ornit.*) v. Cioară (*Corvus*). **2** (*peior.*) v. Rom[2]. Țigan. **II** (*iht.*) **1** v. Ghiborț (*Acerina cernua*). **2** v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

zgaroiéș s.m. (*iht.; reg.*) v. Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).

zgăbârdá s.f. (*fiziol.; înv. și reg.*) v. Urdoare.

zgăbârdós, -oásă adj. (*înv. și reg.; despre ochi*) v. Urduros.

zgăibăt, -ă adj. (*rar*) ‹înv. și reg.› zgăibos. *Are tenul zgăibat.*

zgăibărâ vb. I. refl. (*pop. și fam.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca.

zgăibós, -oásă adj. (*înv. și reg.*) **1** (*med.*) v. Lepros. **2** v. Zgăibat.

zgăibulíță s.f. (*med., med. vet.*) ‹reg.› zgăibuță. *Își cojește zgăibulița de pe mână.*

zgăibúță s.f. (*reg.*) **1** (*med., med. vet.*) v. Zgăibuliță. **2** (*bot.*) v. Viorele-sălbatice (v. *viorea*) (*Viola canina*).

zgăinúșă s.f. (*ornit.; reg.*) v. Găinușă. Găinușă-de-alun. Găinușă-de-munte. Găinușă-roșie. Ieruncă (*Tetrastes bonasia*).

zgăirá vb. I. tr. (*reg.; compl. indică ființe*) v. Gâtui. Jugula. Strangula. Sugruma.

zgăncușoáră s.f. (*med., med. vet.; reg.*) ‹reg.› zgăncuță. *Pe bubele de pe mână s-au format zgăncușoare.*

zgăncúță s.f. (*med., med. vet.; reg.*) ‹reg.› zgăncușoară.

zgărdíță s.f. ‹reg.› zgărduță. *A cumpărat pentru cățeluș o zgărdiță roșie.*

zgărdúță s.f. (*reg.*) v. Zgărdiță.

zgău s.n. (*înv.*) **I** (*anat.*) **1** v. Mitră. Uter. **2** v. Abdomen. Burtă. Pântece. **3** v. Stomac. **II** v. Adâncitură. Cavitate. Gaură. Scobitură. **III** fig. v. Neam. Popor. Populație.

zgăurá vb. I. (*reg.*) **1** tr. (*compl. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla. **2** refl. (*despre ochi*) v. Adânci. Afunda. Cufunda. Înfunda.

zgăurât, -ă adj. (*înv.; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

zgâciná vb. I. tr. (*reg.*) **1** (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlțâi. Zgudui. **2** (*compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlțâi. Zgudui.

zgâí vb. IV. (*pop. și fam.*) **1** refl. ‹pop. și fam.› a se chiorî, a se holba, ‹reg.› a se hlizi, a se lingăli, ‹înv.› a se înholba. *Se zgâiește la el când îi face observație.* **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

zgâíre s.f. (*pop. și fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

zgâít[1] s.n. (*pop. și fam.*) v. Bulbucare. Mărire. Umflare.

zgâít[2], -ă adj. (*pop. și fam; despre ochi*) v. Bulbucat. Exoftalmic. Mare[1]. Mărit[3]. Umflat.

zgâlțâí vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) clătina, a (se) cutremura, a (se) scutura, a (se) zdruncina, a (se) zgudui, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a zgâlțâit puternic la seism.* **2** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a hurduca, a legăna, a scutura, a zdruncina, a zgudui, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni, a zgâcina. *Căruța îl zgâlțâie rău pe drumurile cu gropi.* **3** tr. (*compl. indică ființe*) a clătina, a scutura, a zgudui, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹înv. și reg.› a zbiciula[1], ‹reg.› a smocăni, a strohăi, a zbihui, a zblendui, a zgâcina. *Trebuie să-l zgâlțâie*

cu putere pentru a-l trezi. **4** tr. (*compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) a smuci, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹reg.› a hăți, a schențăli, a smăcăi. *A zgâlțâit poarta ca să o deschidă.*

zgâlțâiálă s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **3** clătinătură, scuturătură, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, ‹reg.› zbihuială.

zgâlțâíre s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Zgâlțâirea de la seism a fost foarte puternică.* **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Zgâlțâirea produsă de căruță pe un drum cu gropi este insuportabilă.* **3** clătinătură, scuturătură, zgâlțâială, zgâlțâit, zgâlțâitură, ‹reg.› zbihuială. *L-a sculat cu o zgâlțâire puternică.*

zgâlțâít s.n. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** clătinătură, scuturătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâitură, ‹reg.› zbihuială.

zgâlțâitúră s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** clătinătură, scuturătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, ‹reg.› zbihuială.

zgâlțâná vb. I. tr. (*pop.*) **1** (*compl. indică obiecte, construcții sau părți ale lor etc.*) v. Smuci. Zgâlți. **2** (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) v. Clătina. Hurduca. Legăna. Scutura. Zdruncina. Zgâlți. Zgudui. **3** (*compl. indică ființe*) v. Clătina. Scutura. Zgâlți. Zgudui.

zgâmăí vb. IV. (*reg*) **1** tr., refl. (*despre ființe; compl. indică leziuni*) v. Râcâi. Zgândări. **2** refl. v. Scărpina.

zgâmăíre s.f. (*reg.*) v. Râcâială.Râcâire. Zgândărire.

zgâmbea s.m. art. (*reg.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor.

zgâmbói[1] s.m. (*fam.*) **1** v. Copil[1]. **2** ‹fam.› pici, prichindel, puști, țânc, ‹reg.› pricolici, țâncar, ‹fig.; fam.› năpârstoc. *Zgâmboiul este destul de înalt pentru vârsta lui.*

zgâmboí[2] vb. IV. (*reg.*) **1** refl. (*despre oameni*) v. Maimuțări. Poci[1]. Schimonosi. Strâmba. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică ochii*) v. Bulbuca. Lărgi. Mări. Umfla.

zgâmboít, -ă adj. (*reg.; despre fața, înfățișarea firească a cuiva sau, p. ext., despre ființe*) v. Desfigurat. Schimonosit[2]. Slut. Sluțit[2]. Urât[2]. Urâțit.

zgâncilí vb. IV. tr. (*reg.; despre ființe; compl. indică leziuni*) v Râcâi. Zgândări.

zgâncilíre s.f. (*reg.*) v. Râcâială. Râcâire. Zgândărire.

zgânciorí vb. IV. tr. (*reg.; despre ființe; compl. indică leziuni*) v Râcâi. Zgândări.

zgâncós, -oásă adj. (*med., med. vet.; înv.; despre plăgi*) v. Cicatrizat. Închis. Vindecat[2].

zgândărí vb. IV. tr. **1** (*despre ființe; compl. indică leziuni*) a râcâi, ‹pop.› a scociorî, a zădârî, ‹reg.› a scurma, a zgâmăi, a zgâncili, a zgânciori. *Își zgândărește rana cu unghiile.* **2** (*compl. indică cărbuni, jar etc.*) a răscoli, a răvăși, a scormoni, ‹pop.› a scociorî, ‹înv. și reg.› a scărmăna, a scorni, ‹reg.› a râcâi, ‹înv.› a scotoci, ‹fig.; rar› a răzvrăti. *Zgândărește jarul ca să întețească focul.* **3** (*despre oameni; compl. indică strunele unor instrumente muzicale*) a zdrăngăni, ‹reg.› a dârlâi, a drângăni. *Un grup de lăutari cântă o veche baladă românească, zgândărind coardele cobzei. Un tânăr a început să zgândărească strunele chitarei, încercând să cânte o serenadă.* **4** (*pop. și fam.; despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **5** (*pop. și fam.; despre oameni; compl. indică suprafața unor obiecte*) v. Râcâi. Zgâria. **6** (*fiziol.; arg.; compl. indică oameni*) v. Excita. **II** fig. **1** ‹fig.› a atâța, a reînnoi, a scormoni, a stârni, ‹fig.; fam.› a răscoli. *Vederea lui îi zgândărește mânia.* **2** (*compl. indică oameni*) a agasa, a chinui, a enerva, a excita, a indispune, a irita, a înfuria, a înnebuni, a mânia, a necăji, a plictisi, a sâcâi, a supăra, a tracasa, ‹fig.› a martela, a omorî, a oripila, a răscoli, ‹fig.; rar› a scurma, a strepezi, ‹fig.; pop. și fam.› a oțeti, ‹fig.; pop.› a ardeia, ‹fig.; fam.› a intoxica, a lifta, a persecuta, a seca, ‹fig.; reg.› a cârnosi, a cetera, a scociorî. *Îl zgândărește cu veșnicele ei lamentări.*

zgândărire s.f. **I 1** râcâială, râcâire, ‹pop.› scociorâre, ‹reg.› zgâmăire, zgâncilire. *Rana s-a infectat din cauza zgândăririi.* **2** răscolire, scormonire, scormonit[1], ‹pop.› scociorâre. *A întreținut focul prin zgândărirea periodică a jarului.* **II** fig. agasare, enervare, excitare, iritare, plictisire, sâcâială, sâcâire, tracasare, ‹fig.› martelaj, ‹fig.; rar› scurmare. *Zgândărirea colegei a devenit o plăcere pentru el.*

zgândărít, -ă adj. fig. (*despre oameni*) agasat, enervat, iritat, plictisit, sâcâit, supărat, tracasat, ‹fig.; pop. și fam.› oțetit. *Zgândărit, a părăsit ședința, pentru că nu mai putea suporta discuțiile inutile.*

zgârbâci s.n. (*pop.*) **1** v. Gârbaci. **2** v. Bici. Biciușcă.

zgârcă s.m., s.f., adj. (*pop. și fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zgârceálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Avariție. Parcimonie. Zgârcenie.

zgârcénie s.f. avariție, parcimonie, ‹rar› meschinărie, ‹pop. și fam.› cărpănoșenie, cărpănoșie, ‹pop.› scumpenie, ‹pop.; deprec.› caliceală, calicenie, calicie, ‹pop.; deprec. sau peior.› căcănăreală, ‹înv. și reg.› scumpie[2], zgârceală, zgârcitură, ‹reg.› hârsenie, zgârciogeală, zgârnăială, zgârță, ‹înv.› aslam, cumplitate, scumpătate, scumpete, zgârcire, ‹fran.; înv.› vilenie, ‹fig.; înv. și reg.› ibostea argintului (v. *iboste*), ibostea banilor (v. *iboste*), ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie. *Zgârcenia lui Hagi Tudose a devenit proverbială.*

zgârci[1] s.n. **I 1** (*anat.*) cartilaj, ‹pop.› vână, ‹reg.› os moale, ronț, sfârc, zdronț. *Zgârciul formează învelișul suprafețelor articulare ale oaselor și îndeplinește funcția mecanică de susținere.* **2** (*anat.*) sfârc. *Îl trage de zgârciul urechii.* **3** (*art.; anat.*) ***zgârciul nasului*** = ‹reg.› puntea nasului (v. *punte*), stinghia nasului (v. *stinghie*). *Un țânțar l-a pișcat pe zgârciul nasului.* **4** (*anat.; înv. și pop.*) v. Ligament. Tendon. **5** (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Cârcel. **II** (*tehn.; în dogărie*) ‹reg.› ghin, scoabă, scobar[2], zgârietor. *Zgârciul este folosit pentru curățarea și netezirea interiorului vaselor mici de lemn.*

zgârcí[2] vb. IV. **I 1** refl. (*despre ființe sau despre corpul lor*) a se chirci, a se contracta, a se ghemui, a se închirci, a se strânge, ‹pop. și fam.› a se aduna, ‹pop.› a se cimpi, a se ciuci, a se ciuciuli, a se stârci, ‹înv. și reg.› a se sfii, ‹reg.› a colnici, a se ghemoșa, a se înghemui, a se nimurici, a se tâmbuși, a se zguli. *S-a zgârcit din cauza durerilor abdominale. Corpul i se zgârcea din cauza spasmelor repetate.* **2** refl. (*fiziol.; despre mușchi, țesuturi,*

vase etc.) a se contracta, a se retracta, a se strânge. *Simte cum i se zgârceşte muşchiul de la piciorul stâng.* **3** tr., refl. (*compl. sau sub. indică faţa, trăsăturile etc. oamenilor*) a (se) contracta, a (se) crispa, a (se) încleşta, ‹fig.› a (se) descompune. *Tensiunea nervoasă i-a zgârcit faţa. Chipul i se zgârceşte din cauza furiei.* **4** refl. (*mai ales despre plante sau despre părţi ale lor*) a se atrofia, a se chirci, a degenera, a se închirci, a se pipernici, ‹rar› a se pitici, ‹pop. şi fam.› a se sfriji, ‹înv. şi reg.› a se bătogi, a scădea, ‹reg.› a se izini, a se micicula, a se prizări, a se şiştăvi, a se târcăvi, ‹înv.› a se zârni. *Plantele s-au zgârcit din cauza secetei.* **II** refl. (*despre oameni*) **1** a se scumpi, ‹reg.› a se hârsi, a se pomisi. *S-a zgârcit şi a pierdut ocazia.* **2** (*pop. şi fam.*) ‹pop. şi fam.› a se lăcomi, a se scumpi, ‹pop.; deprec.› a se calici, ‹reg.› a se pungi. *Mai lasă din preţ! Nu te mai zgârci atâta!*

zgârcílă s.m. (*reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zgârciób, -oâbă s.m., s.f., adj. **1** adj., s.m., s.f. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit. **2** s.m. (*la pl.; bot.; reg.*) ***zgârciobi-graşi*** v. Râşcov (*Gyromitra esculenta*).

zgârciogeálă s.f. (*reg.*) v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie.

zgârciós, -oásă adj. (*anat.; înv.; despre ţesuturi*) v. Cartilaginos.

zgârcíre s.f. **1** chircire, contractare, ghemuire, închircire, strângere, ‹înv.› strânsătură. *Zgârcirea corpului s-a produs din cauza durerilor abdominale.* **2** (*fiziol.*) contractare, contracţie, strângere, ‹înv.› strânsoare, zgârcitură. *Magneziul este indicat în cazul zgârcirii muşchilor.* **3** (*înv.*) v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie.

zgârcít, -ă adj., s.m., s.f. **I** adj. **1** (*fiziol.; despre muşchi, ţesuturi, vase etc.*) contractat, retractat, strâns[2]. *Muşchii zgârciţi trebuie relaxaţi prin masaj.* **2** (*despre fiinţe sau despre corpul lor*) chircit, contractat, ghemuit, închircit, strâns[2], ‹pop. şi fam.› adunat[2], ‹pop.› cimpit, ciuciulit, stârcit, ‹reg.› aricit[2], ghemoşat, patic, stârcigat, tâmbuşit, zgulit. *Zgârcit de durere, cere ajutor medical. Stă, cu tot corpul zgârcit, într-un colţ al patului.* **II** s.m., s.f., adj. avar, parcimonios, ‹livr.› harpagon, ‹rar› avariţios, meschin, strângător, ‹înv. şi pop.› cochinte, ‹pop. şi fam.› cârpănos, ciufut, zgârcă, ‹pop.; deprec. sau peior.› calic, căcănar, ‹fam.› frige-linte, scârţan, scârţar, zgârciob, zgârie-brânză, ‹înv. şi reg.› scump, ‹reg.› cupit, hârsit, pogârjit, pomisit, pungit, punguit[2], samalâş, sfoiegit, sichiş, tamachiar, zgârcilă, zbârciogos, zgârcos, zgârnăit, ‹înv.› cumplit, muftangiu, şmuţig, ‹peior.› econom, ‹fig.; livr.› coriaceu, ‹fig.; pop. şi fam.› coclit, ‹fig.; fam.› scoţian, ‹fig.; peior.› guzgan. *Nu trebuie să ceri bani de la un zgârcit. Hagi Tudose este un om zgârcit.*

zgâcitúră s.f. **1** (*înv. şi reg.*) v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie. **2** (*fiziol.; înv.*) v. Contractare. Contracţie. Strângere. Zgârcire.

zgârciurós, -oâsă adj. (*anat.; pop.; despre ţesuturi*) v. Cartilaginos.

zgârcós, -oásă s.m., s.f., adj. (*reg.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zgârgorí vb. IV. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică obiecte de îmbrăcăminte, materiale textile, hârtii etc.*) v. Boţi. Mototoli. Şifona.

zgârià vb. I. **I 1** tr., refl. (*compl. indică fiinţe sau părţi ale corpului lor*) ‹înv. şi reg.› a dârâi, ‹reg.› a (se) căpăra, a ghera, a gherăi, a gherăni, a (se) zgrăbăla. *S-a zgâriat într-o sârmă. L-a zgâriat din greşeală pe mână.* **2** tr., refl. (*med., med. vet.; compl. sau sub. indică fiinţe ori părţi ale corpului lor*) a (se) juli, a (se) jupui, a (se) zdreli, ‹pop.› a (se) beli, a (se) stropşi, ‹înv. şi reg.› a (se) rujdi, ‹reg.› a (se) mezdreli, a (se) mezdri, a pieleji. *A căzut şi s-a zgâriat la genunchi.* **3** tr. (*compl. indică suprafeţe de lemn, de piatră sau metalice, ziduri, pereţi etc.*) a cresta, a scrijeli, ‹rar› a hârşâi, a scobi, ‹înv. şi reg.› a încresta[1], ‹înv.› a semna, a semnui, ‹fig.› a brăzda. *A zgâriat masa cu un cuţit.* **4** tr. (*despre oameni; compl. indică suprafaţa unor obiecte*) a râcâi, ‹pop. şi fam.› a zgândări, ‹pop.› a scurma, a zgrepţăna. *A zgâriat mobila cu un cui.* **5** tr. (*pop.; despre păsări, animale etc.; compl. indică pământul sau alte materii solide*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **II** tr. fig. (*despre alimente condimentate sau despre mirosuri, fum etc.*) a pipera, a ustura, ‹fig.› a pişca. *Un miros înţepător zgârie nările persoanelor din încăpere.*

zgâriâc s.n. (*tehn.; în dulgherie; reg.*) v. Zgârieci.

zgâriăt, -ă adj. (*despre suprafeţe de lemn, de piatră sau metalice, despre ziduri, pereţi etc.*) crestat, scrijelit, ‹fig.› brăzdat. *Masa zgâriată trebuie refăcută.*

zgărie-brânză s.m., s.f., adj. (*fam.*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zgărie-nori s.m. (*constr.*) ‹engl.› building. *În centrul Frankfurtului sunt câţiva zgârie-nori.*

zgâriéci s.m. (*tehn.; în dulgherie; pop.*) ‹reg.› însemnător, ştraihmas, ştraimodlu, zgâriac, zgârietoare. *Zgârieciul este folosit pentru trasarea liniilor paralele pe faţa pieselor de lemn.*

zgâriére s.f. **I 1** ‹reg.› gheraneală. *Zgârierea i-a fost provocată de o sârmă ghimpată.* **2** râcâială, râcâire, ‹pop.› zgrepţănare, zgrepţănat. *A fost pedepsit pentru zgârierea mobilei.* **II** (*concr.; rar*) v. Zgârietură.

zgârietoáre s.f. (*tehn.; în dulgherie; reg.*) v. Zgârieci.

zgârietúră s.f. **1** ‹rar› zgâriere. *Are braţele pline de zgârieturi.* **2** crestătură, scrijeleală, scrijelire, scrijelitură, înv. şi reg.› scorbelitură, ‹reg.› sferdiţură, ‹ital.› graffiti. *Zgârieturile de pe masă sunt adânci.*

zgârmăí vb. IV. tr. (*înv. şi reg.*) **1** (*despre păsări sau animale; compl. indică pământ, gunoi, noroi etc.*) v. Râcâi. Scormoni. Scurma. **2** fig. (*despre idei, gânduri etc.; compl. indică oameni*) v. Chinui. Frământa. Obseda. Persecuta. Preocupa. Prigoni. Râcâi. Roade. Tiraniza. Tortura. Urmări.

zgârnăiálă s.f. (*reg.*) v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie.

zgârnăít, -ă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Avar. Parcimonios. Zgârcit.

zgărţă s.f. (*reg.*) v. Avariţie. Parcimonie. Zgârcenie.

zgâtie s.f. fig. (*reg.*) v. Diavoliţă. Drăcoaică. Ştrengăriţă. Tartoriţă.

zghibórţ s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghiborţ (*Acerina cernua*).

zglăvoâce s.f. (*iht.; reg.*) = zglăvoc.

zglăvóc, -oâcă s.m., s.f. **I** s.m., s.f. (*iht.*) **1** *Cottus gobio*; ‹reg.› babă, babete, boarcă, buţ, moacă, moaţă, palipaş, popă[1], zglivă. **2** *Gobius kessleri*; guvidie-de-baltă, mitroacă, mitrocar. **3** *Gobius fluviatilis*; ‹reg.› guvidie-de-vad, porcuşor-de-vad. **4** (*reg.; şi, în forma* ***zglăvoace, zglăvoace-mică***) v. Guvid (*Gobius*). **II** s.m. (*bot.*) **1** *Centaurea nervosa*; ‹reg.› ghioc, smoc. **2** (*reg.*) v. Albăstrea. Albăstrică. Albăstriţă. Ţintaură. Vineţea. Vineţică. Vineţică-de-câmp (*Centaurea cyanus*). **3** (*reg.*) v. Albăstriţă (*Centaurea jacea*). **4** (*reg.*) *Centaurea spinulosa*; ‹reg.› bunderăi, ciolobot. **5** (*reg.*) v. Ghioc (*Centaurea phrygia*). **6** (*reg.*) v. Ghioc (*Centaurea pseudophrygia*). **7** (*reg.*) ***zglăvoc-galben*** v. Scai-galben (*Centaurea solstitialis*).

zglibéte s.m. (*ornit.; reg.*) v. Scorţar. Scorţar-comun. Scorţar-mare. Ţiclean (*Sitta europaea*).

zglívă s.f. (*iht.; reg.*) v. Zglăvoc (*Cottus gobio*).

zglobénie s.f. (*înv.*) v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioşie. Zburdălnicie.

zglobí vb. IV. refl. (*înv.; mai ales despre copii sau despre puii de animale*) v. Zbengui. Zburda.

zglobiciúne s.f. (*înv.*) v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioşie. Zburdălnicie.

zglobíe s.f. (*înv.*) v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioşie. Zburdălnicie.

zglobietáte s.f. (*rar*) v. Neastâmpăr. Vioiciune. Voioşie. Zburdălnicie.

zglobíu, -íe adj. **1** (*despre fiinţe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprinţar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zvăpăiat, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. şi pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânţuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. şi reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestaşnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, şoimănit, şulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. şi pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zglobiu.* **2** (*despre fiinţe*) ager, agil, iute, repede, sprinten, uşor[2], vioi, vivace, ‹pop. şi fam.› bun de picioare, ‹reg.› lotru, sulednic, vârlav, zburatic, ‹înv.› isteţ, ‹fran.; înv.› lest[2]. *Deşi în vârstă, este zglobiu în mişcări.* **3** (*despre mers, mişcări etc.*) săltat[2], săltăreţ, sprinten, vioi, ‹rar› săltător. *Fata are mersul zglobiu. Se deplasează cu paşi zglobii.* **4** (*fam.; despre fiinţe*) v. Iute. Săltăreţ. Sprinten. Uşor[2]. Vioi.

zgoádă s.f. (*reg.*) v. Întâmplare.

zgoángă s.f. (*reg.*) v. Ghiduşie. Glumă. Năzbâtie. Năzdrăvănie. Nebunie. Poznă. Ştrengărie.

zgodí vb. IV. refl. impers. (*reg.*) v. Întâmpla. Nimeri. Potrivi.

zgómot s.n. **I 1** ‹înv. şi reg.› sunet, ‹reg.› şteamăt. *Un zgomot de geam spart l-a făcut*

să tresară. A trezit-o un zgomot puternic. **2** freamăt, gălăgie, larmă, tumult, turbulență, vuire, vuiet, ‹reg.› rohot. *Zgomotul străzii pătrunde prin ferestre.* **3** gălăgie, hărmălaie, huiet, larmă, scandal, tărăboi, tevatură, tumult, vacarm, vuiet, zarvă, ‹rar› alai, chiote (v. *chiot*), larmăt, strigare, ‹înv. și pop.› toi[2], vorbă, ‹pop. și fam.› chiloman, ‹pop.› vraiște, zuzet, ‹fam.› caterincă, hai, haloimăs, harababură, muzică, răcnet, tămbălău, vorbărie, zăpăceală, ‹înv. și reg.› holcă, zai[1], ‹reg.› chirfoseală, dăndănaie, glagomă, halagea, halcă[2], haraiman, harhăt, hălălaie, hărăbor, hărhălaie, hoandră, horhot, hotrocol, landră, langră, lavră, loloază, lolotă[1], rangăt, răncot, sfarogeală, talâ, tălălău[2], toiet, toloboată, tololoi[1], vartă[1], vică, zarvăt, ‹înv.› cramură, dandana, dănănaie, gâlceavă, neodihnă, tulbureală, turbă[3], voroavă, vreavă, ‹turc.; înv. și reg.› zurba, ‹fig.; pop. și fam.› nuntă, tam-tam, ‹fig.; pop.› gură, horă[1], ‹fig.; fam.› balamuc, bâlci, circ, panaramă, teatru, ‹fig.; înv.› calabalâc, ‹fig.; deprec. sau peior.› țigănie, ‹fig.; peior.› show, ‹arg.› farandolă, halima[2], nasulie (v. *nasuliu*), șucăr. *În piață era un zgomot de nedescris.* **4** rumoare, zvon[1]. *Cuvintele lui au produs zgomot și agitație în sală.* **5** (*med.*) ***zgomot auricular*** = acufenă, tinitus. *Zgomotul auricular este o senzație auditivă patologică sub formă de zgomote sau de vâjâituri în urechi;* ***zgomot de galop*** = galop. *Zgomotul de galop este un zgomot surd diastolic, supraadăugat celor două zgomote cardiace normale, care determină un ritm în trei timpi, amintind de galopul unui cal.* **6** (*înv.*) v. Noutate. **II** fig. (*adesea constr. cu vb. „a face", „a produce"*) senzație, vâlvă. *Divorțul celor două mari staruri hollywood-iene a produs zgomot.*

zgomotá vb. I. intr. **1** (*rar; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șopti. Șușoti. Șușui. **2** (*înv. și pop.; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **3** (*reg.; mai ales despre lemne și obiecte din lemn*) v. Pârâi. Pocni. Trosni.

zgomotós, -oásă adj., adv. **I** adj. **1** (*despre oameni, colectivități etc.*) clamoros, gălăgios, tumultuos, turbulent, ‹înv.› neodihnit. *În balconul teatrului era un grup zgomotos de tineri.* **2** (*despre râs sau despre plâns*) hohotitor. *Din celălalt colț al încăperii se aude un râs zgomotos.* **3** (*despre sunete*) intens, puternic, răsunător, sonor, viu, ‹fig.› clocotitor. *Încă mai aude urletul zgomotos al torentului dezlănțuit.* **4** fig. (*despre viața oamenilor, despre momente ale existenței lor etc.*) agitat, frământat[2], neliniștit, nepotolit, zbuciumat, ‹fig.› accidentat, neastâmpărat, trepidant, vijelios. *Pictorul a avut o viață zgomotoasă.* **II** adv. (*muz.; indică modul de executare a unei piese muzicale*) **1** strepitoso. **2** furtunos, tumultuos, tumultuoso.

zgondí vb. IV. intr. (*despre oameni; reg.*) v. Glumi.

zgondós, -oásă adj. (*reg.; despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel.

zgorghím s.m. (*bot.; reg.*) v. Măceș. Trandafir-sălbatic (*Rosa canina*).

zgorghínă s.f. (*bot.; reg.*) v. Măceașă.

zgrăbălá vb. I. tr., refl. (*reg.; compl. sau sub. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Zgâria.

zgrăbúnță s.f. (*med., med. vet.; înv. și pop.*) v. Bubiță. Bubuliță. Bubușoară. Coș[2].

zgrăbunțícă s.f. (*bot.*) *Lapsana communis*; ‹reg.› broboană, buruiană-de-brâncă, buruiană-de-orbalț, iarba-zgaibei (v. *iarbă*), iarbă-de-zgaibă, salata-câinelui (v. *salată*), salată-câinească, scai, scaiete.

zgrăbunțós, -oásă adj. **1** (*pop.; despre materii, roci, substanțe etc.*) v. Granular. Granulos. Grăunțos. **2** (*pop. despre suprafețe, ziduri etc.*) v. Granulos. Grunjos. Grunzuros. Rugos. Zgrunțuros. **3** (*med., med. vet.; înv. și reg.; despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor*) v. Bubos. **4** (*reg.; despre sare*) v. Grunjos.

zgrébeni s.m. pl. (*reg.*) **1** v. Buci. **2** v. Câlți.

zgrepță vb. I. intr. (*reg.; despre ființe*) v. Zgrepțăna.

zgrepțăná vb. I. **1** intr. (*pop.; despre ființe*) ‹reg.› a zgrepța. *Se sperie când aude că cineva zgreapțănă la geam. Pisica zgreapțănă la ușa de la intrare.* **2** tr. (*pop.; compl. indică obiecte, materiale etc.; urmat de determ. introduse prin prep. „de", „în", „pe" etc.*) v. Acroșa. Agăța. Atârna. Prinde. Pune. Spânzura. Suspenda. **3** refl. (*pop.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „de"*) v. Agăța. Apuca. Atârna. Lua. Prinde. Ține. **4** tr. (*pop.; despre oameni; compl. indică suprafața unor obiecte*) v. Râcâi. Zgâria. **5** refl. (*pop.; despre ființe; urmat de determ. introduse prin prep. „în", „pe", „deasupra"*) v. Cățăra. Ridica. Sui. Urca. **6** refl. (*reg.; despre ființe*) v. Scărpina.

zgrepțănáre s.f. (*pop.*) v. Râcâială. Râcâire. Zgâriere.

zgrepțánăt s.n. (*pop.*) v. Râcâială. Râcâire. Zgâriere.

zgribónț s.m. (*iht.; reg.*) v. Ghiborț (*Acerina cernua*).

zgribulí vb. IV. (*despre ființe*) **1** refl. ‹pop. și fam.› a rebegi. *Se zgribulește așteptându-l în frig.* **2** intr. (*pop.*) v. Dârdâi. Tremura.

zgribulít, -ă adj. (*despre ființe*) ‹pop. și fam.› rebegit. *Oamenii zgribuliți așteaptă tramvaiul în ploaia rece de toamnă. Câinele zgribulit se adăpostește în cușcă.*

zgriburíci s.m. (*entom.; reg.*) v. Țânțar (*Chironomus leucopogon*).

zgripț, zgripță s.m., s.f. (*reg.*) **1** s.m. (*entom.*) v. Gândac-de-bucătărie. Gândac-de-casă. Gândac-negru. Libarcă. Libarcă-neagră. Șvab[1]. Șvab-negru (v. *șvab[1]*) (*Blatta orientalis* sau *Periplaneta orientalis*). **2** s.f. v. Zgripțuroaie (v. *zgripțuroi*).

zgripțor s.m. **I** (*ornit.*) **1** (*înv. și pop.*) v. Acvilă. Acvilă-imperială. Pajură. Pajură-de-câmp. Vulturel. Vultur-imperial. Vulturiță. Vulturoaică. Vulturoaie (*Aquila heliaca*). **2** (*reg.*) v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare. Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*). **II** (*reg.*) v. Acvilă. Pajură. **III** (*pop.*) v. Zgripțuroi.

zgripțoroáică s.f. (*pop. și fam.; deprec. sau peior.*) = zgripțuroaică.

zgripțorói, -oáie s.m., s.f. = zgripțuroi.

zgripțuroáică (zgripțoroáică) s.f. **I** (*pop. și fam.; deprec. sau peior.*) **1** v. Babă. Bătrână (v. *bătrân*). **2** v. Diavoliță. Drăcoaică. Tartoriță. **II** (*ornit.; reg.*) v. Acvilă. Iepurar. Pajură. Pajură-de-munte. Pajură-imperială. Pajură-împărătească. Pajură-mare. Vultan. Vultur. Vultur-de-creste. Vultur-de-jgheab. Vultur-de-piatră. Vultur-gălbui. Vultur-regal (*Aquila chrysaëtos*).

zgripțurói, -oáie (zgripțoroi, -oáie) s.m., s.f. **1** s.m., s.f. ‹pop.› zgripțor, ‹reg.› zgripță. *Oamenii îl ocolesc pentru că este un zgripțuroi care nu-și ajută nici măcar rudele apropiate aflate în nevoie.* **2** s.m. (*ornit.; reg.*) v. Acvilă. Acvilă-imperială. Pajură. Pajură-de-câmp. Vultur-imperial. Vulturel. Vulturiță. Vulturoaică. Vulturoaie (*Aquila heliaca*).

zgrunț s.n. (*pop.*) v. Bulgăre. Drob[1]. Grunz.

zgrunțós, -oásă adj. (*pop.; despre suprafețe, ziduri etc.*) v. Granulos. Grunjos. Grunzuros. Rugos. Zgrunțuros.

zgrunțuít, -ă adj. **1** (*rar; despre materii, materiale etc.*) v. Aspru. Rugos. Scorțos. Zgrunțuros. **2** (*pop.; despre suprafețe, ziduri etc.*) v. Granulos. Grunjos. Grunzuros. Rugos. Zgrunțuros.

zgrunțurós, -oásă adj. **1** (*despre materii, materiale etc.*) aspru, rugos, scorțos, ‹rar› grunzuros, zgrunțuit, ‹reg.› orozan, orozănos. *Lemnul negeluit este zgrunțuros.* **2** (*despre suprafețe, ziduri etc.*) granulos, grunjos, grunzuros, rugos, ‹pop.› zgrăbunțos, zgrunțos, zgrunțuit, ‹reg.› zdrobunțos. *Suprafața peretelui este zgrunțuroasă pentru că nu a fost bine finisată.*

zgubilític, -ă adj., s.m., s.f. (*fam.*) **1** adj., s.m., s.f. (*în opoz. cu „deștept", „isteț"*) v. Bleg. Nătăfleț. Nătărău. Nătâng. Neghiob. Nerod. Netot. Prost. Prostănac. Stupid. Tont. **2** adj. (*despre oameni*) v. Glumeț. Hazliu. Jovial. Mucalit. Năzdrăvan. Poznaș. Vesel. **3** adj. (*în opoz. cu „puternic"; despre oameni sau despre constituția lor*) v. Debil. Delicat. Firav. Fragil. Gingaș. Gracil. Neputincios, Nevolnic. Pirpiriu. Plăpând. Prizărit. Slab. Slăbit. Slăbuț. Șubred. Șubrezit.

zguduí vb. IV. **I 1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică clădiri, construcții etc.*) a (se) clătina, a (se) cutremura, a (se) scutura, a (se) zdruncina, a (se) zgâlțâi, ‹înv. și pop.› a (se) legăna, ‹înv. și reg.› a (se) clăti, ‹înv.› a (se) smăcina. *Casa s-a zguduit puternic la seism.* **2** refl. (*despre pământ, clădiri, ferestre etc.*) a se clătina, a se cutremura, a dârdâi, a dudui, a pârâi, a tremura, ‹reg.› a durdui, ‹înv.› a se ridica. *Geamurile se zguduie din cauza tunetelor.* **3** tr. (*mai ales despre vehicule vechi, uzate; compl. indică oameni*) a clătina, a hurduca, a legăna, a scutura, a zdruncina, a zgâlțâi, ‹pop. și fam.› a bălăbăni, a bâțâi, ‹pop.› a hâțâi, a hâțâna, a hodorogi, a hurui, a zdroncăni, a zgâlțâna, ‹reg.› a drâgâi, a hobrânca, a hurducăi, a zdruhăi, a zducni,

a zgâcina. *Căruța îl zguduie rău pe drumurile cu gropi.* **4** tr. (*compl. indică ființe*) a clătina, a scutura, a zgâlțâi, ‹pop.› a zgâlțâna, ‹înv. și reg.› a zbiciula[1], ‹reg.› a smocăni, a strohăi, a zbihui, a zblendui, a zgâcina. *Trebuie să-l zguduie cu putere pentru a-l trezi.* **5** tr., refl. pas. a (se) agita, a (se) clătina, a (se) scutura, ‹reg.› a (se) clătări, a (se) cobâlțâi. *Flaconul cu soluția injectabilă trebuie să se zguduie bine înainte de folosire.* **6** refl. (*mai ales fig.; despre oameni*) a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a tremura, ‹înv. și pop.› a se înfrica, a se spăimânta, ‹reg.› a se crâncena, a se înspicoșa, a se scârbi, ‹înv.› a se înspăima, a se mira[1], a se oțârî, a se spăima, ‹fig.› a se cutremura, ‹fig.; reg.› a se teși, ‹fig.; înv.› a se încreți. *Asistând la teribila scenă, s-a zguduit.* **II** tr. fig. **1** (*compl. indică concepții, convingeri, aspirații etc.*) ‹fig.› a clătina, a zdruncina. *După mai multe discuții, a reușit să-i zguduie concepția sa despre viață.* **2** (*compl. indică oameni*) a afecta[1], a copleși, a emoționa, a impresiona, a înduioșa, a sensibiliza, a tulbura, ‹fig.› a atinge, a înfiora, a înmuia, a marca, a mișca, a muia, a pătrunde, a răni, a sfredeli, a străpunge, a topi, a tușa, ‹fig.; rar› a umple, ‹fig.; fam.› a tâmpi. *Scena întoarcerii tatălui de la război i-a zguduit pe toți.*

zguduiálă s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduire, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** (*geofiz.; pop. și fam.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism. **4** (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.

zguduíre s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduit[1], zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. *Zguduirea de la seism a fost foarte puternică.* **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduit[1], zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. *Zguduirea produsă de căruță pe un drum cu gropi este insuportabilă.* **3** agitare, clătinare, scuturare. *Este necesară zguduirea flaconului cu soluția injectabilă înainte de folosire.* **4** (*geofiz.; pop. și fam.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism.

zguduít[1] s.n. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduitură, ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduitură, ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **3** (*arg.*) v. Chiromanie. Masturbare. Masturbație. Onanie[1]. Onanism.

zguduít[2]**, -ă** adj. (*despre oameni*) încrâncenat, înfiorat, înfricoșat, îngrozit, înspăimântat, terifiat, ‹înv. și pop.› înfricat, spăimântat, ‹înv.› înspăimat, spăimat[2], ‹fig.› cutremurat[2]. *Zguduită, nu a mai putut spune niciun cuvânt la vederea teribilei scene.*

zguduitór, -oáre adj. **1** (*despre atitudini, fapte, acțiuni etc. ale oamenilor*) abominabil, cumplit, cutremurător, feroce, fioros, groaznic, grozav, înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, macabru, monstruos, odios, oribil, oripilant, sângeros, teribil, terifiant, ‹livr.› terific, ‹înv. și pop.› rău, ‹înv.› oțeros, ‹fig.› apocaliptic. *Bărbatul a fost condamnat pentru o crimă zguduitoare.* **2** (*despre întâmplări, situații etc.*) impresionant, ‹fig.› dramatic. *Din nefericire, ascensiunea alpinistului pe munte a avut un sfârșit zguduitor.*

zguduitúră s.f. **1** clătinare, clătinat[1], clătinătură, cutremurare, cutremurat[1], cutremurătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], ‹rar› scutur, ‹înv.› smăcinare, smăcinătură. **2** cutremurare, duduit, duduitură. *Zguduitura geamurilor îți creează o stare de groază.* **3** clătinare, clătinat[1], clătinătură, hurducare, hurducat, hurducătură, scuturare, scuturat[1], scuturătură, zdruncinare, zdruncinat[1], zdruncinătură, zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit, zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], ‹pop. și fam.› bălăbăneală, bălăbănire, bălăbănit, ‹pop.› hâțâire, hâțânare, zdruncin, ‹reg.› hurducăială, hurducăire, hurducăit, zdroncănit, zdruhăire, zdruncineală, ‹înv.› zdruhăitură. **4** (*geofiz.; pop. și fam.*) v. Cutremur. Mișcare seismică. Mișcare telurică. Seism.

zgulí vb. IV. refl. (*reg.; despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chirci. Contracta. Ghemui. Închirci. Strânge. Zgârci[2].

zgulít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre ființe sau despre corpul lor*) v. Chircit. Contractat. Ghemuit. Închircit. Strâns[2]. Zgârcit. **2** (*despre oameni*) v. Degradat. Înjosit. Umilit. **3** (*despre oameni*) v. Abătut. Afectat[1]. Amărât. Deprimat. Descurajat. Dezolat. Indispus. Îndurerat. Întristat. Mâhnit. Necăjit. Prostrat. Supărat. Trist. **4** (*despre ființe*) v. Izolat. Însingurat. Pribeag. Răzleț. Retras. Singur. Singuratic. Solitar.

zgúră s.f. **1** ‹reg.› stur, șleacnă. *Fochistul este plin de zgură.* **2** scorie. *Zgura este un reziduu obținut la extragerea metalelor din minereuri sau la topirea lor.* **3** (*rar*) v. Cenușă. **4** (*rar*) v. Funingine. **5** (*reg.*) v. Rugină. **6** (*reg.*) v. Jeg. Murdărie. Necurățenie.

zgurít, -ă adj. **1** (*despre suprafețe*) zguros. *O suprafață zgurită are aspectul zgurei.* **2** (*astăzi rar; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înnegrit. Negru.

zgurós, -oásă adj. **1** (*despre suprafețe*) zgurit. **2** (*astăzi rar; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înnegrit. Negru. **3** (*reg.; despre materii, materiale etc. dure*) v. Fărâmicios. Friabil. Sfărâmicios.

zguruít, -ă adj. (*reg.; despre obiecte, lucruri etc.*) v. Înnegrit. Negru.

zi s.f. **1** (*în opoz. cu „noapte”*) ‹rar› senin. *Așteaptă să se facă zi ca să pornească la drum.* **2** dată, moment, termen, timp, vreme, ‹înv. și pop.› soroc, ‹pop.› soroceală, ‹înv.› sorocire, veleat. *Deschiderea expoziției va avea loc în ziua stabilită. I-a înapoiat banii în ziua convenită.* **3** ***zi aniversară*** = ***zi de naștere*** = (*art.*) ***ziua nașterii*** = aniversare. *Ziua nașterii ei este la 10 martie.* **4** (*art.* ***ziua; și zi de nume, zi onomastică***, *art.*, ***ziua numelui***) onomastică. *La ziua ei și-a invitat toți colegii.* **5** ***zi festivă*** = sărbătoare, ‹înv. și pop.› praznic, ‹înv.› sărbătorie. *Petrece zilele festive în familie, mai ales Paștele și Crăciunul.* **6** (*art.*) ***ziua crucii*** = **a** (*relig. creștină; la ortodocși*; ***Ziua Crucii*** *nm. pr.*) Înălțarea Crucii (v. *înălțare*), Înălțarea Sfintei Cruci (v. *înălțare*), ‹pop.› Cârstov, ‹slavon.; înv.› Văzvijenia Cinstitei Cruci (v. *văzvijenie*), Văzvijenie. *Ziua Crucii se prăznuiește la 14 septembrie*; **b** (*bot.; reg.*) v. Flori-de-toamnă (v. *floare*) (*Aster salignus*); (*relig.*) ***ziua moșilor*** = moșii (v. *moș*), sâmbăta moșilor (v. *sâmbătă*), sâmbăta morților (v. *sâmbătă*), ‹reg.› moșii de cârnelegi (v. *moș*), moșii de hranghel (v. *moș*), moșii de iarnă (v. *moș*), moșii de Rusalii (v. *moș*), moșii de toamnă (v. *moș*), moșii Duminicii Mari (v. *moș*), moșii Rusaliilor (v. *moș*). *În ziua moșilor se fac slujbe speciale de pomenire pentru cei morți*; (*relig. creștină; la ortodocși; reg.; nm. pr.*) ***Ziua Ursului*** v. Întâmpinarea Domnului (v. *întâmpinare*); (*în practicile relig. ortodoxe; reg.*) ***ziua forfecarilor*** v. Spolocanie; (*în credințele pop.; reg.; și nm. pr.*) ***ziua crucii*** = ***ziua crucii de vară*** = ***ziua macaveilor*** = ***ziua ursului*** v. Macavei. Macaveiul stupilor (v. *macavei*). Macaveiul ursului (v. *macavei*); (*relig. creștină; înv.; nm. pr.*) ***Ziua Luminii*** v. Înviere. Învierea Domnului (v. *înviere*). Paște[1]. **7** timp, vreme. *În sfârșit, a sosit și ziua ei; poate hotărî singură ce are de făcut.* **8** (*la pl.* ***zile***) existență, trai, viață, ‹astăzi rar› trăire, ‹rar› empirie, existare, ‹înv. și pop.› lume, petrecere, viețuire, ‹pop. și fam.› veac, ‹reg.› moangă, ‹înv.› estire, petrecanie, ‹ieșit din uz› estime. *Sunt o multitudine de factori care amenință zilele*

omenirii. **9** ***zi de cale*** = zi de drum; ***zi de drum*** = zi de cale. *A ajuns la o zi de drum de localitatea unde aveau să se întâlnească;* ***zi de lucru*** = zi lucrătoare; ***zi lucrătoare*** = zi de lucru. *Ziua lucrătoare este perioada de timp în care se efectuează programul de lucru obișnuit;* (*art.; reg.*) ***ziua jumătate*** v. Amiază. Miez de zi. Miezul zilei (v. *miez*). Prânz. **10** ***zi calendaristică*** = zi civilă; ***zi civilă*** = zi calendaristică. *Ziua calendaristică sau civilă este intervalul de timp cuprins între miezurile a două nopți consecutive.* **11** ***zi împărătească*** = duminică. *Își propun să meargă într-o zi împărătească la pescuit.* **12** (*art.*) ***ziua de astăzi = ziua de azi*** = (*la pl.*) ***zilele noastre*** = prezentul (v. *prezent*), ‹înv.› ziua de acuma. *Ziua de astăzi nu este chiar cum și-a imaginat-o;* ***ziua de mâine*** = viitorul (v. *viitor*), vremea viitoare (v. *vreme*), vremurile viitoare (v. *vreme*), ‹înv.› vremile cele viitoare (v. *vreme*), vremile viitoare (v. *vreme*). *Nimeni nu știe ce îi va aduce ziua de mâine;* ***ziua de ieri*** = trecutul (v. *trecut*[1]). *Ziua de ieri, cu amintirile ei plăcute, îți trezește nostalgii. Nu lăsa ziua de ieri să te copleșească!;* (*înv.*) ***ziua de acuma*** v. Prezentul (v. *prezent*). Ziua de astăzi. Ziua de azi. Zilele noastre. **13** (*astron.*) ***zi siderală*** = zi solară; ***zi solară*** = zi siderală. *Ziua siderală sau solară este intervalul de timp dintre două treceri succesive ale Soarelui la meridian.* **14** (*art., la pl.*) ***zilele babei*** = ***zilele babelor*** = babele (v. *babă*), ‹reg.› vântoase (v. *vântos*). *Zilele babei sunt primele nouă (sau douăsprezece) zile ale lunii martie, cu vreme schimbătoare;* (*reg.*) ***ziua mieilor*** = ‹reg.› omătul mieilor (v. *omăt*), țurțurii mieilor (v. *țurțur*). *Ziua mieilor este ultima zi cu vreme schimbătoare de după zilele babelor.* **15** (*la pl.; în Ev. Med.*) ***zile de clacă*** = ‹înv. și reg.› zile de meremet. *În zilele de clacă țăranul presta o muncă gratuită pe moșia stăpânului feudal pentru lotul de pământ primit în folosință de la acesta;* (*înv. și reg.*) ***zile de meremet*** v. Zile de clacă.

ziár s.n. **1** (*jurnal.*) cotidian, gazetă, jurnal, ‹rar› ediție, ‹înv. și reg.› țăitung, uișag, ‹înv.› foaie, ‹arg.› exivă. *Este abonat la multe ziare.* **2** (*jurnal.*) ***ziar de scandal*** = tabloid. *Ziarele de scandal sunt căutate de o anumită categorie de cititori.* **3** (*la pl.* ***ziare****; jurnal.*) presă, publicistică (v. *publicistic*), tipar, ‹înv.› publicitate. *Într-o democrație adevărată libertatea ziarelor este deplină. Această revistă de cultură ocupă un loc important între ziarele românești.* **4** (*înv.*) v. Jurnal.

ziarísm s.n. (*jurnal.*) gazetărie, jurnalism, jurnalistică (v. *jurnalistic*), presă, publicistică (v. *publicistic*), ziaristică (v. *ziaristic*), ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism. *A renunțat la profesorat pentru ziarism.*

ziaríst, -ă s.m., s.f. (*jurnal.*) gazetar, jurnalist, publicist, ‹fam.› presar. *Visul său este să devină ziarist.*

ziarístic, -ă adj., s.f. (*jurnal.*) **1** adj. gazetăresc, jurnalistic, publicistic. *Este apreciat pentru activitatea sa ziaristică.* **2** s.f. gazetărie, jurnalism, jurnalistică (v. *jurnalistic*), presă, publicistică (v. *publicistic*), ziarism, ‹înv.› publicitate, ‹fran.; înv.› publicism.

zibelínă s.f. **1** (*zool.*) *Martes zibelina*; samur, ‹înv.› sobol[2]. **2** samur, ‹înv.› sobol[2]. *Are o haină îmblănită cu zibelină.*

zibétă s.f. (*zool.*) *Viverra zibetha*; civetă. *Zibeta, prezentă în savanele africane, secretă un suc onctuos folosit în parfumerie.*

zicálă s.f. **1** proverb, vorbă bătrânească, vorbă veche, zicătoare (v. *zicător*), ‹livr.› gnom, ‹rar› parimie, ‹înv. și pop.› zicere, zisă (v. *zis*), ‹pop.› spunere, zicătură, ‹înv. și reg.› poveste, ‹reg.› cimilitură, ‹înv.› pildă. *Zicala este o expresie populară succintă, de obicei ritmică și uneori rimată, adesea metaforică, cuprinzând o învățătură, un sfat, o experiență de viață.* **2** (*muz.; pop.*) v. Cântec. Compoziție. Melodie. Muzică. **3** (*înv. și reg.*) v. Enunțare. Exprimare. Formulare. Pronunțare. Rostire. Spunere. Zicere.

zicár s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

zicáș s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

zicăláș s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

zicălău s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

zicătór, -oáre s.f., s.m. **1** s.f. proverb, vorbă bătrânească, vorbă veche, zicală, ‹livr.› gnom, ‹rar› parimie, ‹înv. și pop.› zicere, zisă (v. *zis*), ‹pop.› spunere, zicătură, ‹înv. și reg.› poveste, ‹reg.› cimilitură, ‹înv.› pildă. **2** s.m. (*muz.; reg.*) v. Lăutar. Scripcar. Violonist. Viorist.

zicătúră s.f. **1** (*pop.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **2** (*înv. și reg.*) v. Enunțare. Exprimare. Formulare. Pronunțare. Rostire. Spunere. Zicere.

zíce vb. III. **I** (*în concurență cu „a spune”*) **1** intr., tr. abs. a spune, a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹reg.› a rupe, ‹înv.› a vorovi, ‹arg.› a cardi. *Zi-i direct, fără ocolișuri! Din cauza zgomotului trenului ar fi vrut să ridice vocea, dar s-a oprit să zică tare, pentru că o persoană dormea.* **2** tr. (*compl. indică afirmații, expresii etc.*) a rosti, a spune, a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a glăsui, a grăi, ‹înv.› a glăsi, ‹depr.› a debita. *Zice minciuni pentru a ieși din încurcătură.* **3** tr. (*compl. indică gânduri, păreri, fapte etc.*) a afirma, a declara, a mărturisi, a relata, a spune, ‹pop.› a cuvânta, ‹înv. și reg.› a tudumăni, ‹înv.› a mărturi, a ului[2]. *A zis unele lucruri menite să impresioneze.* **4** tr. (*compl. indică opinii, idei, judecăți etc. ale oamenilor*) a exprima, a formula, a pronunța, a rosti, a spune. *Trebuie încurajat să-și zică public părerea.* **5** tr. (*constr. cu un pron. în dat.; compl. indică gânduri, sentimente etc. ale oamenilor sau întâmplări, situații etc.*) a arăta, a confia, a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi, a revela, a spune, ‹pop. și fam.› a vorbi, ‹pop.› a cuvânta, a spovedi, ‹reg.› a deveghea, ‹înv.› a propovădui, ‹fig.› a devoala, ‹fig.; înv.› a dezveli. *Privirea ei îi zice cât de mult îl iubește. Nu-și zice nimănui sentimentele.* **6** intr. (*despre oameni*) a spune, ‹pop. și fam.› a face. *Nu sunt de acord, a zis tatăl.* **7** tr. (*compl. indică păreri, secrete, idei, rugăminți, ordine etc.*) a comunica, a împărtăși, a spune, a transmite, ‹înv.› a parastisi, a rosti, ‹fig.› a servi. *I-a zis părerea sa despre proiectul propus.* **8** tr. (*de obicei urmat de o prop. compl. dr. introdusă prin conj. „că”*) a afirma, a declara, a pretinde, a spune, a susține, ‹livr.› a aserta, ‹înv.› a protesta, ‹grec.; înv.› a pretenderisi. *A zis că cei puși sub urmărire nu sunt vinovați.* **9** refl. impers. a se afirma, a se auzi, a se spune, a se șopti, a se vorbi, a se zvoni, ‹înv. și reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a zis că această lege va fi modificată.* **10** tr. (*compl. indică sunete, cuvinte, propoziții etc.*) a articula, a grăi, a lega[1], a pronunța, a rosti, a scoate, a spune, a vorbi, ‹reg.› a bleși. *De frică, n-a mai putut zice niciun cuvânt.* **11** tr., refl. a (se) pronunța, a (se) spune. *Moldovenii zic „chicior” pentru „picior”. În Muntenia se spune „pă” pentru „pe”.* **12** tr. (*compl. indică oameni, animale etc.*) a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a numi, a porecli, a spune, a supranumi, ‹livr.› a denomina, ‹înv. și pop.› a striga, ‹înv. și reg.› a număra[2], ‹reg.; deprec.› a purlui, ‹înv.› a grăi, a nomina, a numeni, a surnumi, a titlui, ‹fran.› a designa. *Pentru faptele sale de vitejie, lui Ștefan i s-a zis cel Mare. Oamenii i-au zis Hoțomanul pentru că fura.* **13** refl. impers. a se chema, a se numi, a se spune, ‹înv.› a se pomeni, a se răspunde. *- Cum se zice acestui obicei?* **14** tr. a admite, a presupune, a spune. *Zice că preopinentul său are dreptate în ceea ce susține.* **15** tr. a ordona, a porunci, a spune, ‹pop. și fam.› a vorbi. *Zi-le să tacă! Nu-i place să zică subordonaților în fiecare zi ce au de făcut.* **16** tr. a obiecta, a reproșa, a spune, ‹rar› a obiecționa, ‹înv.› a prici[3], a remonstra. *Nu are ce să-i zică, căci se poartă foarte frumos. Zice mereu că nu este ajutată la treabă.* **17** tr. (*înv. și pop.; folosit de obicei în formule de politețe*) v. Ruga[1]. **18** tr. (*înv. și pop.; compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **19** tr. (*înv. și pop.; mai ales urmat de prop. interog.*) v. Întreba. **20** intr., tr. (*înv. și pop.*) v. Răspunde. **21** tr. (*înv. și pop.; compl. indică versuri, poezii etc.*) v. Declama. Recita. Rosti. Spune. **22** tr. (*înv. și pop.; compl. indică texte, scrieri etc.*) v. Citi. Lectura. Parcurge. Vedea. **23** tr. (*înv. și pop.; compl. indică afirmații, aprecieri, rezultate, decizii, acțiuni etc.*) v. Adeveri. Arăta. Atesta. Certifica. Confirma. Demonstra. Dovedi. Întări. Învedera. Mărturisi. Proba. Sprijini. Stabili. Susține. **24** tr. (*pop. și fam.; compl. indică oameni*) v. Arăta. Consilia. Îndruma. Învăța. Povățui. Sfătui. **25** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop. și fam.; urmat de o prop. compl. dr.*) v. Recomanda. Sfătui. **26** tr. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop. și fam.; despre sentimente, porniri etc.; compl. indică oameni*) v. Îndemna. **27** tr. (*pop. și fam.; de obicei urmat de o prop. compl. dr., introdusă prin conj. „că”*) v. Spune. Susține.

28 tr. (*pop.; despre texte, scrieri etc.; compl. indică date, informații, note etc.*) v. Conține. Cuprinde. Include. **29** tr. (*pop.*) v. Angaja. Făgădui. Îndatora. Însărcina. Obliga. Promite. **30** refl. (*constr. cu un pron. pers. în dat.; pop.; despre oameni sau despre animale*) v. Chema. Numi. **31** tr. (*fam.*) v. Aprecia. Chibzui. Considera. Crede. Găsi. Gândi. Înțelege. Judeca. Lua. Opina. Pricepe. Socoti. Susține. **32** tr. (*fam.; compl. indică fapte, întâmplări reale sau prezentate ca atare, anecdote etc.*) v. Arăta. Expune. Istorisi. Înfățișa. Nara. Povesti. Prezenta. Relata. Spune. **33** tr. (*fam.*) v. Însemna. Semnifica. Simboliza. Spune. **34** tr. (*fam.; compl. indică oameni, stări de fapte etc.*) v. Denunța. Pârî. Raporta. Reclama. Spune. **35** tr. (*înv.; compl. indică evenimente, fapte, acțiuni etc. viitoare*) v. Prevesti. Prezice. Profetiza. Profeți. Proroci. Vaticina. Vesti. **36** tr. (*înv.; compl. indică date, cheltuieli, impresii de călătorie, gânduri, evenimente etc.*) v. Consemna. Înregistra. Înscrie. Însemna. Nota[1]. Scrie. Trece. **II** fig. (*pop.*) **1** tr. v. Evoca. Spune. Trezi. **2** tr., intr. (*muz.; despre oameni; compl. indică piese muzicale*) v. Cânta. Executa. Interpreta. Intona. **3** intr. (*muz.; despre oameni; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din", care arată instrumentul*) v. Cânta. Sufla. Suna. **4** tr., intr. (*folc.*) v. Doini.

zícere s.f. **I 1** enunțare, exprimare, formulare, pronunțare, rostire, spunere, ‹rar› expunere, ‹înv. și pop.› zisă (v. *zis*), ‹pop.› rostitură, ‹înv. și reg.› zicală, zicătură, ‹fig.; rar› emisiune. *Zicerea clară a opiniilor i-a atras simpatia publicului.* **2** (*înv.*) v. Prevestire. Prezicere. Prorocire. Vestire. **3** (*înv.*) v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă. **II 1** (*lingv.; înv. și pop.*) v. Cuvânt. Item. Lexem. Termen. Vorbă. **2** (*înv. și pop.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **3** (*lingv.; pop.*) v. Expresie. **4** (*pop.*) v. Aforism. Cugetare. Dicton. Maximă. Sentință. **5** (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă. **6** (*jur.; înv.*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire. **7** (*înv.*) v. Afirmație. Aserțiune. Cuvânt. Declarație. Mărturisire. Relatare. Spusă (v. *spus*). Vorbă. Zisă (v. *zis*).

zid s.n. **1** (*constr.*) ‹înv. și pop.› zidire, ‹înv.› ziditură, ‹latin.› mur[2]. *Zidurile mănăstirii Golia sunt înalte și groase.* **2** (*constr.*) perete. *Pe zidurile sufrageriei sunt expuse multe acuarele.* **3** (*milit.*) ***zid de apărare*** = ‹înv.› parcan. *În jurul castelelor au fost ridicate ziduri de apărare.*

zidár s.m. (*constr.*) ‹înv. și pop.› ziditor, ‹reg.› mauăr, pietrar. *Zidarii lucrează la o casă de vacanță.*

zidăreásă s.f. (*constr.*) zidărită.

zidárí vb. IV. tr. (*înv.; compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi.

zidárícă s.f. (*ornit.; rar*) v. Fluture-de-piatră (*Tichodorma muraria*).

zidárie s.f. (*constr.*) zidărit. *A învățat zidăria de la un unchi de-al său.*

zidăríre s.f. (*rar*) v. Clădire. Construcție. Construire. Durare. Edificare. Înălțare. Ridicare. Zidire. Zidit.

zidărít s.n. (*constr.*) zidărie.

zidăríță s.f. (*constr.*) zidăreasă. *Pentru văruirea casei a angajat o zidăriță.*

zidí vb. IV. **I** tr. **1** (*compl. indică edificii, construcții etc.*) a clădi, a construi, a dura[1], a edifica, a eleva, a face, a înălța, a ridica, ‹astăzi rar› a erija, ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a ipuli, ‹înv.› a edifia, a temeia, a zidări, ‹fran.› a etabla, ‹fig.; înv. și reg.› a urzi. *Au zidit o nouă biserică în oraș.* **2** (*constr.; compl. indică obiecte, părți de construcție sau, p. ext., oameni*) ‹înv. și reg.› a zidui, ‹reg.› a noroi[2]. *A zidit locul unde a fost ascunsă o casetă cu aur. Ana a fost zidită între pereții mănăstirii de către soțul ei, meșterul Manole.* **3** (*ist.; mai ales în cronici; înv.; compl. indică o țară sau o așezare omenească*) v. Descăleca. Înființa. Întemeia. **II** fig. **1** tr. (*relig.; despre Dumnezeu*) a crea, a face. *Dumnezeu a zidit lumea.* **2** refl. (*pop.; despre nori*) v. Îngrămădi. Strânge.

zidíre s.f. **I 1** clădire, construcție, construire, durare, edificare, înălțare, ridicare, zidit, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidităre. *Au început zidirea unei noi biserici.* **2** fundare, întemeiere, ‹fig.; înv.› urzit. *Zidirea orașului nostru a avut loc cu șase secole în urmă.* **3** (*relig.*) creare, creație, facere, geneză, ‹înv.› naștere, rodină[1], roditură, săzdanie, tocmeală, tvorenie, ‹fig.; înv.› urzire. *Zidirea lumii este opera lui Dumnezeu.* **II** (*concr.; constr.*) **1** casă[1], clădire, construcție, imobil[1], ‹reg.› hâjgău, ipulet, ‹înv.› bina, clădităre, păsare[2], zidităre. *Orașul are multe ziduri vechi.* **2** (*înv. și pop.*) v. Zid. **III** fig. (*zool.; înv.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Suflare. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).

zidișór s.n. (*constr.*) ‹reg.› zidurel.

zidít s.n. clădire, construcție, construire, durare, edificare, înălțare, ridicare, zidire, ‹astăzi rar› edificație, ‹rar› zidărire, ‹înv. și reg.› ziduire, ‹înv.› etablare, zidităre.

ziditór s.m. **1** (*art. **Ziditorul**; relig.; nm. pr.*) Atotbiruitorul (v. *atotbiruitor*), Atotcunoscătorul, Atotcuprinzătorul, Atotînțelegătorul, Atotputernicul (v. *atotputernic*), Atotrăbdătorul, Atotștiutorul (v. *atotștiutor*), Atotvăzătorul (v. *atotvăzător*), Atotvoitorul, Atotziditorul, Cel de Sus, Cel Viu, Creatorul (v. *creator*), Creatorul Suprem (v. *creator*), Demiurgul (v. *demiurg*), Divinitatea (v. *divinitate*), Domnul (v. *domn*), Dumnezeirea (v. *dumnezeire*), Dumnezeu, Eternul (v. *etern*), Ființa Supremă (v. *ființă*), Împăratul (v. *împărat*), Judecătorul Suprem (v. *judecător*), Omnipotentul (v. *omnipotent*), Omniscientul (v. *omniscient*), Părintele Ceresc (v. *părinte*), Părintele Milostiv (v. *părinte*), Părintele Veșnic (v. *părinte*), Preabunul, Preaînaltul (v. *preaînalt*), Preaputernicul (v. *preaputernic*), Pronia (v. *pronie*), Providența (v. *providență*), Puternicul (v. *puternic*), Stăpânul (v. *stăpân*), Tatăl (v. *tată*), ‹livr.› Arhitectul Suprem (v. *arhitect*), Verbul (v. *verb*), ‹rar› Mirele Suprem (v. *mire*), Zeitate, ‹pop.› Sântul (v. *sânt*), Sfântul (v. *sfânt*), ‹înv.› Atottițitorul, Despuietorul (v. *despuietor*), Făptoriul, Gospodin, Părintele Luminii (v. *părinte*), Strașnicul (v. *strașnic*), Tatăl Luminilor (v. *tată*), Tvoreț, Vecinicul Împărat (v. *vecinic*), Vecinicul Părinte (v. *vecinic*), Zeu, ‹grec.; înv.› Promitie. *Îl slăvesc pe Ziditorul care a dat naștere cerului și pământului.* **2** (*constr.; înv. și pop.*) v. Zidar. **3** (*înv. și pop.*) v. Ctitor. Fondator. Întemeietor.

ziditurá s.f. (*înv.*) **I** v. Clădire. Construcție. Construire. Durare. Edificare. Înălțare. Ridicare. Zidire. Zidit. **II** (*concr.; constr.*) **1** v. Casă[1]. Clădire. Construcție. Imobil[1]. Zidire. **2** v. Zid. **III** fig. (*zool.*) v. Animal. Creatură. Dobitoc. Făptură. Ființă. Necuvântător. Suflare. Vietate. Viețuitoare (v. *viețuitor*).

ziduí vb. IV. (*înv. și reg.*) **1** (*compl. indică edificii, construcții etc.*) v. Clădi. Construi. Dura[1]. Edifica. Eleva. Face. Înălța. Ridica. Zidi. **2** (*constr.; compl. indică obiecte, părți de construcție sau, p. ext., oameni*) v. Zidi.

ziduíre s.f. (*constr.; înv. și reg.*) v. Clădire. Construcție. Construire. Durare. Edificare. Înălțare. Ridicare. Zidire. Zidit.

zidurél s.n. (*constr.; reg.*) v. Zidișor.

zífnă s.f. (*bot.; reg.*) *Gnaphalium uliginosum*; ‹reg.› iarbă-de-apă, iarbă-flocoasă, iarbă-lânoasă, lânărică, siminoc.

zigómă s.f. (*anat.*) os zigomatic. *Zigoma este prelungirea osului temporal, prin care acesta se leagă de osul malar.*

zigosféră s.f. (*biol.*) celulă sexuală, gamet. *Zigosferele aparțin organismelor inferioare.*

zigospór s.m. (*biol.*) celulă-ou, ou fecundat, ovul fecundat, zigot. *Zigosporul rezultă în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid.*

zigót s.m. **1** (*biol.*) celulă-ou, ou fecundat, ovul fecundat, zigospor. **2** (*bot.*) ou. *Zigotul este celula reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți.* **3** (*biol.; la alge*) ***zigot mobil*** = planozigot.

zigzág s.n. linie frântă. *Fuga sa descrie un zigzag.*

zigzagát, -ă adj. (*despre linii sau lucruri asemănătoare cu o linie*) frânt. *Pe perete este o crăpătură zigzagată ca un fulger.*

zilezitoáre s.f. (*bot.; reg.*) v. Osul-iepurelui (v. *os*) (*Ononis spinosa*).

ziliér, -ă s.m., s.f. diurnist, ‹pop.› ziuaș, ‹reg.› lucrător cu brațele, lucrător cu mâinile, lucrător cu sloboda, lucrător cu ziua, lucrător de zi, nopsam, nopsamoș. *A angajat câțiva zilieri pentru a-i săpa grădina.*

zilí vb. IV. intr. (*înv. și pop.; despre oameni*) v. Trăi. Viețui.

zilișoáră s.f. (*pop.*) v. Ziulică.

zílnic, -ă adj. **1** diurn. *Însemnările zilnice îi dădeau iluzia actualității.* **2** cotidian, curent, obișnuit, prozaic, ‹livr.› jurnalier. *Vizitele lui deveniseră zilnice.*

zílos s.n. (*grec.; înv.*) **1** v. Zel. **2** v. Ardoare. Avânt. Hărnicie. Laboriozitate. Neobosealã. Râvnă. Sârguință. Silință. Străduanie. Străduință. Tenacitate. Vrednicie. Zel.

zilúță s.f. (*reg.*) v. Ziulică.

zimberéc s.n. (*tehn.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Clanță. Ivăr. Închizătoare. Încuietoare. **2** (*înv.*) v. Mașinărie. Mecanism.
zímbră s.f. (*zool.; înv.*) v. Căprior (*Capreolus capreolus*).
zimbrél s.m. (*bot.; reg.*) v. Zâmbru (*Pinus cembra*).
zimbrișór s.m. (*bot.; reg.*) v. Zâmbru (*Pinus cembra*).
zímbru s.m. (*zool.*) **1** *Bison bonasus*; bizon. **2** *Bos primigenius*; bour, taur-sălbatic. **3** *Bison europaeus*; taur-sălbatic.
zimogén, -ă adj. (*astăzi rar*) **1** (*despre substanțe, produse, materii organice etc.*) v. Fermentabil. Fermentativ. Fermentescibil. **2** (*biochim.*) v. Diastazic. Enzimatic.
zimologíe s.f. (*biochim.; astăzi rar*) v. Enzimologie.
zimț s.m. **I 1** (*tehn.*) crestătură, dinte. *Rotița are mai mulți zimți pe margine.* **2** (*la fierăstrău*) colț, dinte. *Zimții fierăstrăului s-au tocit.* **3** (*la pl.* ***zimți***; *tehn.; la războiul de țesut; pop.*) v. Tindeche. **4** (*constr.; reg.*) v. Cheotoare. Încheietură. **5** (*reg.*) v. Cheotoare. **6** (*constr.; înv.*) v. Crenel. **II** (*fin.*) **1** (*în trecut; înv.*) v. Galben. **2** (*la pl.* ***zimți***; *arg.*) v. Avere. Avut[1]. Ban.
zimțá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese, roți, unelte etc.*) a cresta, a dantura, a dința, a zimțui, ‹pop.› a fereca, ‹înv.› a dintela. *Rotița de la angrenaj a fost zimțată la strung.*
zimțár s.n. (*tehn.*) **1** (*pop.*) v. Călcător. Ceapraz. Dințar. **2** (*la războiul de țesut; reg.*) v. Tindeche.
zimțáre s.f. (*tehn.*) crestare, danturare, dințare, moletare, randalinare, zimțat[1], zimțuire, zimțuit[1]. *Execută la strung zimțarea marginii piesei metalice.*
zimțát[1] s.n. (*tehn.*) crestare, danturare, dințare, moletare, randalinare, zimțare, zimțuire, zimțuit[1].
zimțát[2], -ă adj. **1** (*despre piese, roți, unelte etc.*) crestat, dințat, zimțuit[2], ‹rar› zimțos, ‹pop.› ferecat[2], ‹înv.› dintelat, dințuros. *Marginile zimțate ale monedei s-au tocit.* **2** (*despre frunze*) dințat. *Păpădia are frunze zimțate.*
zimțós, -oásă adj. (*rar; despre piese, roți, unelte etc.*) v. Crestat. Dințat. Zimțat[2]. Zimțuit[2].
zimțuí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică piese, roți, unelte etc.*) a cresta, a dantura, a dința, a zimța, ‹pop.› a fereca, ‹înv.› a dintela.
zimțuíre s.f. (*tehn.*) crestare, danturare, dințare, moletare, randalinare, zimțare, zimțat[1], zimțuit[1].
zimțuít[1] s.n. (*tehn.*) crestare, danturare, dințare, moletare, randalinare, zimțare, zimțat[1], zimțuire.
zimțuít[2], -ă adj. (*despre piese, roți, unelte etc.*) crestat, dințat, zimțat[2], ‹rar› zimțos, ‹pop.› ferecat[2], ‹înv.› dintelat, dințuros.
zincá vb. I. tr. (*tehn.; compl. indică piese metalice*) a galvaniza, a zincui. *Obiectele metalice sunt zincate pentru a li se mări rezistența la coroziune.*
zincáre s.f. (*tehn.*) galvanizare, zincuire. *Prin zincare, o piesă metalică se acoperă cu un strat de zinc pentru a-i mări rezistența la coroziune.*
zincát, -ă adj. (*tehn.; despre piese metalice*) galvanizat, zincuit. *Tabla zincată ruginește mai greu.*
zincuí vb. IV. tr. (*tehn.; compl. indică piese metalice*) a galvaniza, a zinca.
zincuíre s.f. (*tehn.*) galvanizare, zincare.
zincuít, -ă adj. (*tehn.; despre piese metalice*) galvanizat, zincat.
zínie s.f. (*bot.; înv.*) v. Cavaler. Căpitani (v. *căpitan*). Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*).
zinzifíl s.m. (*bot.; înv.*) v. Ghimber (*Zingiber officinale*).
zioáră s.f. (*reg.*) v. Ziulică.
zipuí vb. IV. tr. (*inform.; fam.; compl. indică fișiere*) v. Arhiva. Comprima.
zipuíre s.f. (*inform.; fam.*) v. Arhivare. Comprimare. Împachetare.
zipuít, -ă adj. (*inform.; fam.; despre fișiere*) v. Arhivat. Comprimat.
zircón s.n. (*mineral.*) silicat de zirconiu. *Zirconul este utilizat pentru obținerea dioxidului de zirconiu, cristalele limpezi fiind folosite ca pietre semiprețioase.*
zis, zísă adj., s.f. **I** adj. **1** (*despre oameni, animale etc.*) denumit, intitulat, numit, poreclit, supranumit, ‹înv.› titluit. *Bărbatul, zis Hoțomanul, a fost de mai multe ori arestat pentru furt.* **2** (*despre afirmații, expresii etc.*) rostit, spus, vorbit[2], ‹fig.› debitat[2]. *Enormitățile zise au enervat-o peste măsură.* **II** s.f. **1** afirmație, aserțiune, cuvânt, declarație, mărturisire, relatare, spusă (v. spus), vorbă, ‹livr.› propoziție, ‹înv. și pop.› vorbire, ‹înv.› parolă, protest, protestație, voroavă, zicere, ‹latin.› asert, ‹fig.; pop.› gură. *Zisele lui nu au niciun suport real.* **2** (*jur.; înv. și pop.*) v. Declarație. Depoziție. Mărturie. Mărturisire. **3** (*înv. și pop.*) v. Proverb. Vorbă bătrânească. Vorbă veche. Zicală. Zicătoare (v. *zicător*). **4** (*înv.*) v. Dispoziție. Hotărâre. Injoncțiune. Ordin. **5** (*înv.*) v. Învățătură. Normă. Precept. Principiu. Regulă. **III** s.f. (*înv. și pop.*) **1** v. Enunțare. Exprimare. Formulare. Pronunțare. Rostire. Spunere. Zicere. **2** v. Consiliere. Cuvânt. Îndemn. Îndrumare. Învățătură. Povață. Povățuire. Sfat. Sfătuire. Sugestie. Vorbă.
ziuáș s.m. (*pop.*) v. Diurnist. Zilier.
ziúcă s.f. (*reg.*) v. Ziulică.
ziulícă s.f. ‹rar› ziușoară, ‹înv. și pop.› ziuliță, ‹pop.› zilișoară, ‹reg.› ziuță, zioară, ziucă. *Lenevește cât este ziulica de lungă.*
ziulíță s.f. (*înv. și pop.*) v. Ziulică.
Ziurél s.m. (*astron.; pop.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Ziuă. Luceafărul-din-Zori.
ziușoáră s.f. (*rar*) v. Ziulică.
zizánie s.f. (*bot.*) = zâzanie.
zlac s.m. (*bot.*) **1** (*înv. și reg.*) v. Floarea-Paștelui (v. *floare*). Rotiliță (*Anemone nemorosa*). **2** (*reg.*) v. Dediței-galbeni (v. *dediței*). Floarea-Paștilor (v. *floare*). Floarea-Paștilor-galbenă (v. *floare*). Floarea-păsărilor (v. *floare*). Floarea-vântului-galbenă (v. *floare*). Găinușă. Găinușă-galbenă. Gălbenele (v. *gălbenea*). Păștiță (*Anemone ranunculoides*). **3** (*reg.*) v. Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **4** (*înv.*) v. Iarbă. **5** (*înv.*) v. Otavă.
zlat s.m. (*bot.; reg.*) v. Calce[1]. Calcea-calului (v. *calce[1]*).
zlătár s.m. **1** (*pop. și fam.*) v. Corturar. Șătrar. Țigan nomad. **2** (*înv.*) v. Aurar.
zlătăreásă s.f. **1** ‹reg.› zlătăriță. *Zlătăreasa este soția sau fiica unui țigan nomad.* **2** (*pop.*) v. Aurăreasă. Aurăriță.
zlătăríță s.f. (*reg.*) v. Zlătăreasă.
zloátă s.f. (*meteor.*) **1** fleașcă, fleșcăială, fleșcăraie, lapoviță, ‹reg.› flece, ciorbă, mâzgoală, spic, șiclu, șlepoiță, țărai, țârfăială. *De obicei, în timpul zilelor babei este zloată afară.* **2** (*reg.; adesea constr. cu vb. „a bate”, „a cădea”, „a da”*) v. Grindină. Piatră.
zlot s.m. (*fin.; în trecut*) ‹în trecut› fiorin. *Zlotul era o monedă poloneză, care a circulat și în Țările Române.*
zlotós, -oásă adj. (*meteor.; înv. și reg.; mai ales despre vreme*) v. Ploios. Umed.
zmárcurél s.n. (*reg.*) v. Smârculeț.
zmeí vb. IV. (*fam.*) **1** tr. (*compl. indică ființe*) v. Brusca. Brutaliza. Maltrata. Molesta. **2** refl. (*despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „la”*) v. Răcni[1]. Răsti. Striga. Țipa[1]. Urla. Zbiera.
zmeiós, -oásă adj. (*înv.; despre animale, în special despre cai*) v. Aprig. Focos. Nestăpânit. Sălbatic. Sireap. Vijelios.
zmeíță s.f. (*bot.; reg.*) v. Voronic (*Marrubium vulgare*).
zmeoáică s.f. **I** (*mitol. pop.*) zmeoaie. *Zmeoaica este reprezentată ca o femeie uriașă, rea, înzestrată cu forțe supranaturale malefice.* **II** (*bot.*) **1** *Laserpitium latifolium*; ‹reg.› aerel, chimionul-capului (v. *chimion*), pidosnic, somnorel, somnoroasă (v. *somnoros*), zmeoaie. **2** (*reg.*) v. Splinuță. Splinuță-de-aur (*Solidago virgaurea*).
zmeoáie s.f. **I** (*mitol. pop.*) zmeoaică. **II** (*bot.*) **1** *Libanotis montana*; ‹reg.› tămâioară, tămâioară-albă. **2** (*reg.*) v. Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).
zmeu s.m. **I 1** ‹reg.› balaur, balon[1], pasăre, șercan, zburătoare (v. *zburător*). *Copilul se chinuie să ridice în aer un zmeu viu colorat.* **2** ***zmeu turcesc*** = turcaleț. *Zmeul turcesc este confecționat din hârtie și are o coadă de cârpă.* **II 1** (*mitol. pop.*) ‹pop.; eufem.› ceasul-cel-rău (v. *ceas*). *Zmeul este învins, în basme, de forțele binelui.* **2** (*astron.; înv. și pop.*) v. Meteor. Stea căzătoare. **3** (*astron.; înv. și pop.*) v. Cometă. **4** (*med.; în credințele populare; pop.*) ‹pop.› lipitură, zburător. *Despre zmeu se crede că este cauzat de un duh rău sau de Zburător, personaj mitologic.* **5** (*pop.*) v. Demon. Diavol. Drac. Duh al întunericului. Duh al răului. Duh necurat. Duh rău. Necuratul (v. *necurat*). Satană. Spirit al întunericului. Spirit al răului. Spirit necurat. Spirit rău. Tartor. **6** (*mitol. pop.; înv.*) v. Balaur. **7** (*zool.; înv.*) v. Colubridă. Ofidian. Șarpe.
zmeuáș s.m. (*mitol. pop.; înv.*) v. Zmeuleț.
zmeulét s.m. (*mitol. pop.*) ‹înv.› zmeuaș.
zméur s.m. (*bot.*) *Rubus idaeus*; zmeurar, ‹înv. și reg.› rug, rug-de-munte, rug-de-zme-

ură, rug-jidovesc, rugul-jidovului (v. *rug*), ‹reg.› azurură, mana-jidovului (v. *mană*), mălin, poame-de-runc (v. *poamă*), zmeură, zmeuriș.

zmeurár s.m., s.n. (*bot.*) **1** s.m. *Rubus idaeus*; zmeur, ‹înv. și reg.› rug, rug-de-munte, rug-de-zmeură, rug-jidovesc, rugul-jidovului (v. *rug*), ‹reg.› azurură, mana-jidovului (v. *mană*), mălin, poame-de-runc (v. *poamă*), zmeură, zmeuriș. **2** s.n. (*colect.; reg.*) v. Zmeuret. Zmeuriș.

zméură s.f. (*bot.*) **1** ‹reg.› mana-jidovului (v. *mană*), mure-roșii (v. *mură*[1]), mure-de-casă (v. *mură*[1]), poame-de-runc (v. *poamă*), pomiță. *A cumpărat zmeură și mure, ca să prepare o prăjitură cu fructe de pădure.* **2** (*reg.*) v. Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*).

zmeurét s.n. (*colect.; bot.*) zmeuriș, ‹reg.› zmeurar, zmeuriște, zmeuruș.

zmeurícă s.f. (*bot.; reg.*) v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*).

zmeuríș s.n., s.m. (*bot.*) **1** s.n. (*colect.*) zmeuret, ‹reg.› zmeurar, zmeuriște, zmeuruș. *Locul în care a plantat câțiva zmeuri a devenit, în câțiva ani, un adevărat zmeuriș.* **2** s.m. (*reg.*) v. Zmeur. Zmeurar (*Rubus idaeus*).

zmeurí̦ște s.f. (*colect.; bot.; reg.*) v. Zmeuret. Zmeuriș.

zmeurí̦ță s.f. (*bot.; reg.*) v. Rezedă. Rozetă (*Reseda odorata*).

zmeurúș s.n. (*colect.; bot.; reg.*) v. Zmeuret. Zmeuriș.

zmórlă s.f. (*iht.; reg.*) **1** *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zvârlugă. **2** v. Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

známăn s.n. (*reg.*) v. Lapidă. Piatră funerară. Placă funerară. Placă tombală.

znaménie s.f. **1** (*reg.; adesea ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”*) v. Hâdoșenie. Hidoșenie. Monstru. Monstruozitate. Pocitanie. Pocitură. Schimonositură. Sluțenie. Sluțitură. Urâțenie. **2** (*înv.*) v. Minune. Miracol.

zniórlă s.f. (*iht.; reg.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*).

znov subst. (*reg.*) = snoavă.

zoáie s.f. **I 1** (*mai ales la pl. zoaie*) lătură, scursori (v. *scursoare*), spălătură, ‹reg.› hâlbe, spălăcitură. *După ce a spălat vasele, a aruncat zoaiele într-o groapă.* **2** (*colect.; înv.; în forma zoi*) v. Pleavă. **II** (*fiziol.; reg.*) **1** v. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă. **2** v. Bale. Clăbuci (v. *clăbuc*). Spumă.

zoálă s.f. (*reg.*) **1** v. Cazną. Chin. Efort. Forțare. Muncă. Necaz. Osteneală. Sforțare. Silință. Strădanie. Străduință. Travaliu. Trudă. Zbucium. Zbuciumare. **2** v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie.

zoánă s.f. (*colect.; înv. și reg.*) v. Pleavă.

zoávă s.f. (*reg.*) v. Cațaveică. Scurteică.

zob s.n. (*bot.; înv. și reg.*) v. Ovăz (*Avena sativa*).

zobí vb. IV. (*pop.*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâma. Zdrobi. **2** tr., refl. (*compl. sau sub. indică obiecte ori materiale friabile*) v. Casa. Sfărâma. Sparge. Zdrobi. **3** tr. (*compl. indică obiecte friabile sau părți ale lor, materiale, plante etc.*) v. Ecrasa. Strivi. Turti. Zdrobi. **4** tr. (*compl. indică ființe sau părți ale corpului lor*) v. Călca. Sfărâma. Strivi. Zdrobi.

zobíre s.f. (*pop.*) **1** v. Sfărâmare. Zdrobire. **2** v. Casare. Sfărâmare. Spargere. Zdrobire. **3** v. Strivire. Turtire. Zdrobire.

zobít, -ă adj. (*pop.*) **1** (*despre obiecte, corpuri solide*) v. Sfărâmat. Zdrobit. **2** (*despre obiecte sau materiale friabile*) v. Casat. Sfărâmat. Spart[2]. Zdrobit. **3** (*despre obiecte friabile sau părți ale lor, despre materiale, plante etc.*) v. Strivit. Turtit. Zdrobit. **4** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Sfărâmat. Strivit. Zdrobit.

zodiác s.n. (*astrol.*) **1** semn zodiacal, semnele zodiacului (v. *semn*), zodie. **2** horoscop, ‹înv. și pop.› rojdanic. *La naștere, i s-a făcut zodiacul pe baza poziției aștrilor.* **3** pascalie, rojdanic, zodiar, ‹pop.› carte de zodii. *Zodiacul cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor, în funcție de zodia în care s-au născut.*

zodiár s.n. (*astrol.*) pascalie, rojdanic, zodiac, ‹pop.› carte de zodii.

zódie s.f. **1** (*astrol.*) zodiac, semn zodiacal, semnele zodiacului (v . *semn*). *Zodia sa este Balanța.* **2** (*astrol.*) constelație, semn. *În zodiacul sideral sunt 12 zodii.* **3** (*astrol.*) ‹înv. și pop.› planetă. *S-a născut în Zodia Gemenilor.* **4** (*art.; astrol.; nm. pr.*) ***Zodia Racului*** = ‹pop.› Zodia Cancerului. *Zodia Racului cuprinde perioada dintre 22 iunie și 22 iulie*; (*pop.*) ***Zodia Cancerului*** v. Zodia Racului. **5** dat[1], destin, fatalitate, menire, noroc, predestinare, soartă, sortire, ursită (v. *ursit*), ‹livr.› fatum, fortuna, karma, kismet, ‹rar› predestinație, predeterminație, ‹înv. și pop.› sorocire, striște, ursitoare (v. *ursitor*), ‹pop.› dată (v. *dat*[2]), descris, făcut[1], noroceală, norocire, orândă[1], parte, rânduială, scrisa (v. *scris*[2]), soroc, ‹reg.› samodivă, ursă[2], urseală, ursoaică[2], ‹înv.› destinare, destinată, destinație, loaște, preursire, preursită (v. *preursit*), prodată, sfârșit[1], soroceală, ‹grec.; înv.› imarmen, proorizmos, ‹fig.› stea, ‹fig.; pop.› ață vieții (v. *ață*), ‹fig.; înv.› lot. *A avut o viață plină de împliniri pentru că zodia i-a fost favorabilă.* **6** (*mitol. pop.; pop.*) v. Ursitoare (v. *ursitor*). **7** (*astron.; pop.*) v. Constelație. **8** (*geogr., astron.; pop.*) v. Planetă.

zodiér s.m. (*astrol.; pop.*) v. Astrolog. Cititor în stele.

zogomí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică ființe; de obicei urmat de determ. introduse prin prep. „din”*) v. Alunga. Depărta. Goni. Izgoni. Îndepărta. Prigoni. Scoate.

zografisí vb. IV. tr. (*înv.*) **1** (*constr.; compl. indică pereții unei clădiri sau ai unei încăperi ori interioare*) v. Zugrăvi. **2** (*pict.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) v. Lucra. Picta. Zugrăvi. **3** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situații etc.*) v. Descrie. Expune. Înfățișa. Prezenta. Reda. Relata. Zugrăvi. **4** (*compl. indică ființe, fenomene, situații etc.*) v. Caracteriza. Descrie. Prezenta. Reprezenta. Zugrăvi.

zoidiogám, -ă adj. (*bot.; despre plante*) zoogam. *Plantele zoidiogame prezintă zoogamie.*

zoidiogamíe s.f. (*bot.*) zoogamie. *Zoidiogamia este fertilizarea cu polen transportat prin intermediul animalelor.*

zoi s.n. (*înv.*) = zoaie.

zoiós, -oásă adj. (*pop.*) **1** (*despre lucruri, obiecte, încăperi etc.*) v. Înnegrit. Jegos. Maculat. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Pătat. Slinos. Soios. Sordid. **2** (*despre ființe sau despre părți ale corpului lor*) v. Jegos. Mânjit. Murdar. Negru. Nespălat. Slinos. Soios.

zolí vb. IV. **I** tr. **1** (*pop.; compl. indică aluat*) v. Frământa. Plămădi. **2** (*reg.; compl. indică rufe, obiecte etc.*) v. Spăla. **III** refl. fig. (*reg.; despre oameni*) v. Canoni. Căzni. Chinui. Forța. Frământa. Munci. Necăji. Osteni. Sfărâma. Sforța. Sili. Strădui. Trudi. Zbate. Zbuciuma.

zolít, -ă adj. (*reg.*) **1** (*despre legume fierte*) v. Bătut[2]. Făcăluit[2]. Frecat[2]. **2** (*despre haine, rufe*) v. Curățat[2]. Spălat[2].

zolitór s.n. (*reg.*) ‹reg.› maglă, mângălău, mânjălău. *Unele femei freacă pe zolitor rufele la spălat.*

zólniță s.f. (*gosp.; reg.*) v. Ciubăr.

zolótnic s.m. (*bot.; reg.*) v. Coada-racului (v. *coadă*) (*Potentilla anserina*).

zomoníță s.f. (*constr.; reg.*) v. Bordei. Colibă.

zonáre s.f. (*adm.*) zonificare, ‹ieșit din uz› raionare. *Zonarea este împărțirea unui teritoriu în zone* (*de cultură, industriale, de locuit*).

zóna zoster subst. (*med.*) herpes zoster, ‹pop.› foc-viu. *Zona zoster, localizată în ganglionii spinali, se manifestă clinic prin dureri și erupții eritemato-veziculare pe traiectul nervilor senzoriali.*

zónă s.f. **I 1** porțiune, regiune, sector. *Părinții i-au dat din pământul lor o zonă bine delimitată pentru a o cultiva cu grâu.* **2** loc, regiune, teren, ținut, ‹reg.› aret[2]. *Nu cunoaște bine zona și de aceea are nevoie de o călăuză.* **3** loc, meleag, regiune, tărâm, teritoriu, ținut, ‹rar› ținut, ‹reg.› obleaguri (v. *obleagă*), ‹înv.› despus, ‹turc.; înv.› aralâc. *În peregrinările sale a străbătut multe zone. Vrea să cunoască obiceiurile zonei unde face cercetarea folclorică.* **4** regiune, ținut, ‹înv.› oblastie, olat. *În zonele temperate se află cea mai mare parte a populației globului. Cele mai multe specii de animale sălbatice trăiesc în zona munților.* **5** (*geogr.*) ***zonă ecuatorială*** = ecuator. *Zona ecuatorială se întinde până la circa 10° latitudine nordică și sudică de ecuatorul geografic*; ***zonă tropicală*** = tropice (v. *tropic*[1]). *În zona tropicală este o căldură de nesuportat pentru cei care locuiesc în regiunile nordice ale Pământului.* **6** regiune, suprafață, teritoriu. *Satul se află într-o zonă inundabi-*

lă. **7** loc, spațiu. *În oraș erau multe zone de joacă pentru copii.* **8** arie[2], rază. *Nu este nicio casă pe o zonă de cinci kilometri.* **9** (*milit.*) ***zonă neutră*** = teritoriu neutru. *Zona neutră este situată între granițele a două țări pe care nu staționează forțe armate.* **10** (*hidrol.*) ***zonă pelagică*** = pelagial, regiune pelagică. *Zona pelagică este zona oceanică sau marină care cuprinde masele de apă din larg, pe suprafața căreia se află un mare număr de alge verzi și de diatomee, în care organismele alcătuiesc planctonul, pleustonul și nectonul.* **12** (*geol.*) ***zonă periglaciară*** = regiune periglaciară. *Zona periglaciară este situată la periferia gheților pleistoceni și actuali, caracterizându-se prin climă, procese și forme de relief specifice, determinate de condiții fizico-geografice caracteristice.* **13** (*nav.*) ***zonă de halaj*** = drum de edec, drum de halaj. *Zona de halaj este calea de comunicație în lungul unui curs de apă, rezervată circulației mijloacelor de tracțiune care remorchează ambarcațiuni.* **II** (*fin.*) ***zonă off-shore*** = paradis fiscal. *Într-o zonă off-shore legislația fiscală este foarte avantajoasă, mai ales din punct de vedere al impozitării.* **III** (*bot.*) ***zonă apicală*** = caliptră, piloriză, scufie. *Zona apicală este un țesut protector care acoperă vârful radicelei.* **IV** (*inform.*) **1** câmp. *Zona unei înregistrări conține o dată determinată sau o mulțime de date aflate într-o legătură logică.* **2** ***zonă-tampon*** = tampon. *Zona-tampon este zona de memorie destinată să primească temporar date, în cursul transferului.* **V** fig. (*urmat de determ. care indică felul, preocuparea etc.*) arie[2], compartiment, domeniu, sector, sferă, ‹fig.› cadru, câmp, cerc, perimetru, tărâm, teritoriu. *În ultimul timp și-a lărgit mult zona cercetărilor.*

zonificáre s.f. (*adm.*) zonare, ‹ieșit din uz› raionare.

zóo subst. grădină zoologică, parc zoologic, zooparc.

zoocenóză s.f. (*biol.*) biocenoză animală. *Zoocenoza reprezintă totalitatea animalelor care trăiesc într-un anumit mediu.*

zoochimíe s.f. chimie animală. *Zoochimia se ocupă cu studiul compoziției chimice a corpului animalelor și al proceselor chimice care se petrec în el.*

zoocultúră s.f. (*zootehn.*) zootehnie.

zoofág, -ă adj.(*despre animale*) carnasier, carnivor, creofag. *Leul este un mamifer zoofag.*

zoofít s.n. (*zool.*) fitozoar. *Echinodermele, meduzele, polipii, spongierii, infuzorii sunt zoofite.*

zoogám, -ă adj. (*bot.; despre plante*) zoidiogam. *Plantele zoogame prezintă zoogamie.*

zoogamíe s.f. (*bot.*) zoidiogamie. *Zoogamia este fertilizarea cu polen transportat prin intermediul animalelor.*

zoogeografíe s.f. (*geogr.*) geografia animalelor (v. *geografie*), geografie zoologică, geozoologie. *Zoogeografia se ocupă cu studiul repartiției geografice a speciilor actuale și fosile ale animalelor.*

zooiatríe s.f. (*med. vet.*) medicină veterinară, ‹înv.› veterinărie, ‹latin.; înv.› veterinarie. *Zooiatria se ocupă cu studiul bolilor la animale, cu diagnosticarea și tratarea lor.*

zooiátru s.m. (*med. vet.*) medic veterinar (v. *medic*[1]), ‹reg.› tiras. *Ca zooiatru s-a specializat în chirurgie.*

zoológ, -ă s.m., s.f. (*zool.*) ‹înv.› zoologist. *Zoologul este specialist în zoologie, știința care se ocupă cu studiul regnului animal.*

zoologíst, -ă s.m., s.f. (*zool.; înv.*) v. Zoolog.

zoomagnetísm s.n. (*biol.*) magnetism animal, mesmerism. *Zoomagnetismul este fluidul magnetic care străbate toate corpurile însuflețite.*

zoomórf, -ă adj. (*a. plast.*) zoomorfic. *Tablourile sale sunt pline de reprezentări zoomorfe.*

zoomórfic, -ă adj. (*a. plast.*) zoomorf.

zoopárc s.n. grădină zoologică, parc zoologic, zoo. *În zooparcul din capitală sunt animale exotice rare.*

zoopsihologíe s.f. (*psih.*) psihologie animală. *Zoopsihologia se ocupă cu studiul genezei și al stadiilor de dezvoltare ale psihicului la animale.*

zootehniciăn, -ă s.m., s.f. (*zootehn.*) zootehnist. *Zootehnicienii sunt specialiști în zootehnie.*

zootehníe s.f. (*zootehn.*) zoocultură. *Zootehnia este știința al cărei obiect de studiu îl constituie cunoașterea, reproducerea, creșterea, alimentația, ameliorarea și exploatarea animalelor domestice.*

zootehníst, -ă s.m., s.f. (*zootehn.*) zootehnician.

zooterapeútică s.f. (*med. vet.*) zooterapie. *Zooterapeutica se ocupă cu studiul metodelor de vindecare a bolilor animalelor.*

zooterapíe s.f. (*med. vet.*) zooterapeutică.

zootomíe s.f. (*med. vet.*) anatomie animală. *Zootomia se ocupă cu studiul structurii corpului animalelor.*

zor s.n. **I 1** grabă, iuțeală, năvală, rapiditate, repezeală, repeziciune, viteză, ‹rar› grăbire, repezime, ‹înv. și pop.› repejune, ‹reg.› zabăr, ‹înv.› iuțime, repezire, steje, ‹fig.› năvală. *Adesea, zorul cu care faci ceva este în defavoarea ta.* **2** grabă, stringență, urgență, ‹reg.› sorgoșeală, ‹înv.› sârguială, sorgă. *E mare zor să cheme doctorul.* **3** grabă, precipitare, precipitație, pripă, pripeală, pripire. *A reluat treaba fără zor.* **4** toi[2], ‹pop. și fam.› dârdoră, ‹fig.› foc. *Au venit ajutoare chiar în zorul luptei. După o scurtă pauză, oamenii au reintrat în zorul muncii.* **5** (*înv. și reg.*) v. Constrângere. Forță. Silă. Silnicie. Violență. **II** (*milit.; în opoz. cu „defensivă”; înv.*) v. Asalt. Asaltare. Atac. Iureș. Năvală. Năvălire. Ofensivă.

zorahá s.f. art. (*j. folc.; înv. și reg.*) v. Ca-la-ușa-cortului.

zorcádă s.f. (*zool.; înv.*) v. Antilopă.

zorcăn s.m. (*iht.; reg.*) v. Plătică[1] (*Abramis brama*).

zordolíni s.m. pl. (*bot.; reg.*) v. Cais. Zarzăr (*Armeniaca vulgaris*).

zoreá s.f. (*bot.*) **1** (*mai ales la pl.* ***zorele****; și, la pl.,* ***zorele-urcătoare***) *Ipomaea purpurea*; adormițele, rochița-rândunelei (v. *rochiță*), ‹pop.› bună-dimineața, ‹reg.› barba-împăratului (v. *barbă*), cățărătoare (v. *cățărător*), clopoței (v. *clopoțel*), garoafe (v. *garoafă*), gramofon, gura-paharului (v. *gură*), hărăgele, norea, nouraș, pansele-boierești (v. *pansea*), patefon, porosică, răcorele, rozetă, schimbăcioase (v. *schimbăcios*), tolcer, volbură, volbură-păroasă, volvorică, zbânțuitori, zori[1]. **2** (*la pl.* ***zorele****; și* ***zorele-albe***) *Pharbites hederacea*; ‹reg.› dimineață, garoafe (v. *garoafă*), hărăgele, pansele-boierești (v. *pansea*), răcorele, rozetă, volbură. **3** (*la pl.* ***zorele***) *Quamoclit pennata*; ‹reg.› răcorele. **4** (*la pl.* ***zorele****; reg.*) v. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Rochița-rândunicii (v. *rochiță*). Volbură. Volbură-de-câmp. Volbură-mică (*Convolvulus arvensis*). **5** (*la pl.; reg.*) ***zorele-bătute*** v. Răcărele (*Calystegia pubescens*); ***zorele-de-noapte*** = ***zorele-pitice*** v. Barba-împăratului (v. *barbă*). Frumoasa-nopții (v. *frumos*). Jalapă (*Mirabilis jalapa*).

zori[1] s.m. pl. **1** (*astron.; adesea determ. prin „de zi”, „de ziuă”, „zilei”*) aurora, crepuscul, ‹înv. și pop.› murg[1], ‹pop.› albul zilei (v. *alb*), faptul zilei (v. *fapt*), zare, ‹înv. și reg.› murgeală, ‹reg.› zorilă, ‹înv.› mânecat, mânecuș. *I-au prins zorii la malul mării.* **2** ‹reg.› sinec[1], sâmcelat, sâmcele (v. *sâmcea*), sâmcele de ziuă (v. *sâmcea*). *Au plecat la drum în zori.* **3** (*bot.; reg.*) v. Adormițele. Rochița-rândunelei (v. *rochiță*). Zorea. Zorele-urcătoare (v. *zorea*) (*Ipomaea purpurea*). **4** (*înv.*) ***zori de seară*** v. Amurg. Apus[1]. Asfințire. Asfințit. Crepuscul. Înserare. Seară.

zorí[2] vb. IV. **1** tr., refl. (*compl. sau sub. indică oameni*) a (se) alerta, a (se) grăbi, a (se) iuți, ‹înv. și pop.› a (se) pripi, a (se) sili, ‹pop.› a mâna, ‹înv. și reg.› a (se) păzi, a spori[1], a (se) steji, ‹reg.› a (se) purta, ‹înv.› a (se) călcâia, a (se) curânda, a (se) sârgui, a (se) sprinteni, ‹fig.; înv.› a (se) cuprinde. *Sătenii au fost zoriți să-și părăsească locuințele din cauza viiturii. Ne-am zorit spre casă din cauza vijeliei care se declanșase.* **2** intr., refl. (*despre oameni*) a (se) grăbi, a (se) precipita. *Faceți pe îndelete treaba, nu trebuie să vă zoriți!* **3** refl. (*despre oameni*) a se grăbi, ‹pop.› a se îndesa, ‹înv. și reg.› a se mâneca, ‹grec.; înv.› a proftaxi. *Toți se zoresc să-l felicite pe sărbătorit.* **4** tr. (*despre timp, circumstanțe, evenimente etc.; compl. indică oameni*) a grăbi, ‹fig.› a presa. *Timpul ne zorește să terminăm lucrarea.* **5** tr. (*compl. indică evenimente, hotărâri, procese etc.*) a accelera, a activiza, a grăbi, a iuți, a precipita, a urgenta, ‹înv.› a pripi, a urga, ‹fig.› a brusca. *Noile investiții au zorit dezvoltarea economică.* **6** tr. (*compl. indică acțiuni, ritmul lor de desfășurare etc.*) a iuți, a înteți. *A zorit mersul deoarece a început ploaia.*

zorílă s.f. (*astron.*) **1** (*pop.; nm. pr.*) v. Luceafărul-de-Ziuă. Luceafărul-din-Zori. **2** (*reg.*) v. Aurora. Crepuscul. Zori[1].

zoríre s.f. accelerare, accelerație, grăbire, iuțire, urgentare, ‹înv.› urgare. *Se impune zorirea mersului pentru a nu se înnopta pe drum.*

zorít[1] s.n. (*geogr.; în opoz. cu „occident”; reg.*) v. Est. Orient. Răsărit[2].
zorít[2], -ă adj. **1** (*despre oameni*) ‹astăzi rar› zornic, ‹rar› zoritor, ‹înv.› zoriu. *Se îndreaptă zorită spre casă.* **2** (*despre paşi, mers etc.*) alergător, grabnic, grăbit, iute, întins[2], precipitat, rapid, repede, repezit, ‹înv. şi pop.› silit, silnic, ‹înv.› pripitor. *Mergea cu pas zorit din cauză că întârzia.* **3** (*despre procese, fenomene etc.*) accelerat, grăbit, iuţit, pripit[2], rapid. *Căldura excesivă determină o coacere zorită a fructelor şi a legumelor.* **4** grăbit, iuţit, rapid, ‹înv.› înfiuţit. *Se deplasează într-un ritm zorit.*
zoritór, -oáre adj. (*rar; despre oameni*) v. Zorit[2].
zoríu, -íe adj. (*înv.; despre oameni*) v. Zorit[2].
zornăí vb. IV. intr. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părţi ale lor*) a zăngăni, a zdrăngăni, a zurui, ‹înv. şi pop.› a zuzui, ‹reg.› a ţăncăni, a zingări, a zorzoi, a zorzoni, a zurgăli, ‹înv.› a zăngăi. *Lanţurile de la picioarele deţinuţilor periculoşi zornăie asurzitor când aceştia se plimbă prin curtea închisorii. Geamurile zornăie sinistru în timpul unei furtuni dezlănţuite.*
zornăiálă s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.
zornăíre s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.
zornăít s.n. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăitură, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. *Lanţurile de la picioarele deţinuţilor periculoşi produc un zornăit asurzitor în curtea închisorii. Zornăitul geamurilor înfioară când furtuna se dezlănţuie.*
zornăitór, -oáre adj., s.m. **1** adj. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părţi ale lor*) zăngănitor, zdrăngănitor, zuruitor. *Zgomotul roţilor zornăitoare ale tramvaiului devine tot mai sonor pe străzile oraşului odată cu înserarea.* **2** s.m. (*la pl. **zornăitori**; fin.; arg.*) v. Avere. Avut[1]. Bani (v. *ban*).
zornăitúră s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zuruială, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. şi reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.
zórnet s.n. (*astăzi rar*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.
zórnic, -ă adj., adv. **1** adj. (*astăzi rar; despre oameni*) v. Zorit[2]. **2** adv. (*modal; reg.*) v. Grăbit. Întins[2].
zoroastrián, -ă adj., s.m., s.f. zarathustrian. *Zoroastrienii sunt adepţii zoroastrismului.*
zoroastrísm s.n. (*relig.*) mazdeism, parsism, ‹înv.› magism. *Zoroastrismul este religia vechilor mezi şi perşi, bazată pe principiul dualist al binelui şi al răului.*
zorobí vb. IV. tr. (*reg.; compl. indică bunuri materiale, averi, bogăţii etc.*) v. Acumula. Aduna. Agonisi. Cumula. Economisi. Face. Strânge.
zorobóc s.n. (*reg.*) v. Agoniseală. Agonisire. Economie.
zorzoáne s.f. pl. ‹fam.› farafastâcuri (v. *farafastâc*), ‹fam.; deprec.› ţarţamuri (v. *ţarţam*), ‹reg.› fesfesele, sovoane (v. *sovon*), tiririmuri (v. *tiririm*), zangarale, zurzur, ‹înv.› falbalale (v. *falbala*), tererem. *Când iese în oraş îşi pune tot felul de zorzoane. Rochia ei de seară este simplă, sobră, lipsită de zorzoane.*
zorzoí vb. IV. intr. (*reg.; despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părţi ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui.
zorzonă vb. I. refl., tr. (*fam.; sub. sau compl. indică oameni, mai ales femei*) v. Împopoţona. Înzorzona.
zorzonát, -ă adj. (*fam.; despre oameni, mai ales despre femei*) v. Împopoţonat. Înzorzonat.
zorzoní vb. IV. intr. (*reg.; despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părţi ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui.
zostéră s.f. (*bot.*) *Zostera marina*; iarbă-de-mare, raigras-de-mare, zegras, ‹reg.› târsoacă, ‹înv.› smirdar. *Zostera este utilizată la tapisatul mobilelor, la umplerea saltelelor, ca ambalaj etc.*
zosterifórm, -ă adj. (*med.; despre erupţii*) zosteroid. *Erupţia zosteriformă este asemănătoare cu zona zoster.*
zosteroíd, -ă adj. (*med.; despre erupţii*) zosteriform.
zótcă s.f. (*anat.*) **1** (*la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1]. **2** (*la oameni; arg.*) v. Cavitate bucală. Cavitate orală. Gură.
zuăí vb. I. intr. (*înv. şi reg.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.
zugráv s.m. **1** (*constr.*) ‹rar› spoitor, ‹pop.› vopsitor, ‹turc.; înv.› calangiu, nacaş. *S-a angajat zugrav la o firmă de construcţii.* **2** (*a. plast.; mai ales în pict. bis.; înv. şi pop.*) v. Pictor.
zugrăvá s.f. (*pict.; înv. şi reg.*) v. Pictură. Pânză. Tablou.
zugrăveálă s.f. **I 1** (*constr.*) zugrăvire, zugrăvit[1]. **2** (*pict.; înv. şi pop.*) v. Pictură. **3** (*concr.; pict.; înv. şi pop.*) v. Pictură. Pânză. Tablou. **4** (*cosmet.; înv. şi reg.; peior.*) v. Fard. **II** (*rar*) v. Descriere. Expunere. Înfăţişare. Prezentare. Redare. Zugrăvire.
zugrăví vb. IV. **I 1** tr. (*constr.; compl. indică pereţii unei clădiri sau ai unei încăperi ori interioare*) ‹pop.› a vopsi, ‹înv.› a zografisi. *A chemat un meşter să-i zugrăvească apartamentul.* **2** tr. (*pict.; astăzi mai ales fam.; compl. indică tablouri, icoane etc. sau imagini, modele etc.*) a lucra, a picta, ‹rar› a vopsi, ‹înv. şi pop.› a scrie, ‹reg.› a pingăli, ‹înv.› a pictura, a sulimeni, a şerui[2], a zografisi. *Zugrăveşte un tablou în culori vii. Tonitza a zugrăvit numeroase portrete.* **3** tr. (*compl. indică oameni sau acţiuni, manifestări etc. ale lor*) a contura, a înfăţişa, a prezenta. *Pictorul a zugrăvit în tablou, prin combinaţia culorilor, bucuria de a trăi.* **4** tr. (*a plast.; înv. şi pop.; compl. indică figuri, obiecte, peisaje etc.*) v. Contura. Creiona. Desena. Eboşa. Schiţa. **5** refl., tr. (*fam.; deprec.; mai ales despre femei; compl. indică faţa, pleoapele, buzele etc.; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „cu”*) v. Farda. Face. Machia. **6** tr. (*înv. şi reg.; compl. indică obiecte, materiale etc.; adesea cu determ. introduse prin prep. „în”, care arată culoarea*) v. Colora. Vopsi. **II** tr. **1** (*compl. indică lucruri, fapte, evenimente, situaţii etc.*) a descrie, a expune, a înfăţişa, a prezenta, a reda, a relata, ‹înv. şi pop.› a zice, ‹înv. şi reg.› a spune, ‹înv.› a prescrie, a scrie, a şerui[2], a zografisi, ‹latin.; înv.› a depinge, ‹fig.› a picta, ‹fig.; rar› a vopsi. *I-a zugrăvit cu lux de amănunte întâmplarea prin care a trecut.* **2** (*compl. indică fiinţe, fenomene, situaţii etc.*) a caracteriza, a descrie, a prezenta, a reprezenta, ‹înv.› a zografisi, ‹fig.› a picta, a portretiza. *În romanul său şi-a zugrăvit eroina sugestiv, ca pe o femeie de lume.* **III** fig. **1** refl. (*despre stări psihice*) ‹fig.› a se citi. *Pe faţa sa se zugrăvea o mare bucurie.* **2** refl. (*despre obiecte, fiinţe etc. sau despre imaginea lor*) a se contura, a se delimita, a se desluşi, a se distinge, a se evidenţia, a se preciza, a se profila, a se proiecta, a se reliefa, a se vedea, ‹fig.› a se desena. *Munţii se zugrăvesc pe linia orizontului.* **3** tr. (*înv.; compl. indică obiecte, încăperi, grădini etc.*) v. Aranja. Decora. Găti. Împodobi. Înfrumuseţa. Orna. Ornamenta. Pavoaza.
zugrăvíe s.f. (*pict.; înv.*) **1** v. Pictură. **2** (*concr.*) v. Pictură. Pânză. Tablou.
zugrăvíre s.f. **I 1** (*constr.*) zugrăveală, zugrăvit[1]. *Zugrăvirea pereţilor din casă s-a făcut cu ajutorul unui aparat de pulverizat varul.* **2** (*pict.*) pictare. *Zugrăvirea acestui peisaj i-a luat artistului două luni.* **3** (*pict.; înv.*) v. Pictură. **II** descriere, expunere, înfăţişare, prezentare, redare, ‹rar› descripţie, zugrăveală, ‹înv.› scriere, scrisoare, scrisoare împrejur. *Zugrăvirea întâmplării este făcută cu lux de amănunte.*
zugrăvít[1] s.n. **1** (*constr.*) zugrăveală, zugrăvire. **2** (*pict.; înv. şi pop.*) v. Pictură.
zugrăvít[2], -ă adj. **I 1** (*pict.; despre fiinţe, obiecte, peisaje etc.*) pictat, ‹pop.› scris[2], ‹reg.› pingălit. *Admiră pereţii zugrăviţi din Sala Paşilor Pierduţi a Universităţii din Iaşi.* **2** (*pop.; despre lucruri, suprafeţe etc.*) v. Vopsit[2]. **II** fig. (*înv.; despre oameni sau despre modul lor de a se manifesta, de a gândi etc.*) v. Calin. Demonic. Diabolic. Disimulat. Duplicitar. Fals. Fariseic. Făţarnic. Histrionic. Iezuit. Iezuitic. Ipocrit. Machiavelic. Mieros. Mincinos. Mironosit. Nesincer. Perfid. Periculos. Pervers. Prefăcut. Şiret[3]. Tartufist. Viclean.

zugrăvitór s.m. (*a. plast.; rar*) v. Pictor.
zugrăvitúră s.f. (*pict.; înv.*) v. Pictură. Pânză. Tablou.
zúlă s.f. (*arg.*) v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
zuleálă s.f. (*arg.*) v. v. Furat[1]. Furt. Hoție. Pungășie. Rapt. Tâlhărie.
zulí vb. IV. tr. (*arg.; compl. indică obiecte, materiale etc.*) v. Fura. Lua. Sustrage.
zuliár, -ă adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Gelos. **2** v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.
zulíe s.f. (*înv.*) v. Gelozie.
zulieríe s.f. (*înv.*) v. Gelozie.
zulipseálă s.f. (*înv.*) v. Gelozie.
zulipsíre s.f. (*înv.*) v. Gelozie.
zulipsitór, -oáre adj. (*înv.; despre oameni*) **1** v. Gelos. **2** v. Gelos. Invidios. Ranchiunos.
zulitór, -oáre s.m., s.f. (*arg.*) v. Hoț. Pungaș.
zulúf s.m. **1** buclă, cârlionț, creț, inel, ondulație, ondulă, undă, val, ‹rar› perciune, ‹pop. și fam.› sfredel, sfredelitură, ‹fam.› onduleu, ‹reg.› cârligel, cocor, percică, scâr, scârlionț. *De sub pălărioară ies zulufii aurii ai fetiței.* **2** (*la pl. zulufi; reg.*) v. Barbete. Favoriți (v. *favorit*).
zulufé vb. I. tr., refl. (*rar; compl. sau sub. indică părul*) v. Bucla. Cârlionța. Inela. Încreți. Ondula.
zulufát, -ă adj. (*rar; despre păr*) v. Buclat. Cârlionțat. Creț. Inelat. Încrețit. Ondulat. Unduios.
zulufél s.m. buclișoară, ‹reg.› zulufior. *Are părul numai zulufei.*
zulufiór s.f. (*reg.*) v. Buclișoară. Zulufel.
zulúm s.n. (*turc.; înv.*) **1** v. Inechitate. Injustețe. Injustiție. Nedreptate. Neechitate. Nejustiție. **2** v. Asuprire. Năpăstuire. Nedreptate. Nedreptățire. Oropsire. Ostracizare. Persecutare. Persecuție. Urgisire. **3** v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
zumaricăle s.f. pl. (*grec.; înv.*) **1** (*ind. alim.*) v. Cofeturi. Dulciuri (v. *dulce*). Zaharicale. **2** fig. (*med.*) v. Nervi (v. *nerv*).
zumbăí vb. IV. intr. (*rar; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi.
zumbăíre s.f. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.
zumbăít s.n. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.
zumz subst. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.
zumzăí vb. IV. intr. (*despre unele insecte zburătoare*) a bâzâi, a zâzâi, a zbârnâi, ‹rar› a susura, a țânțăni, a zumbăi, a zvoni, ‹înv. și pop.› a vâjâi, ‹pop.› a bombăni, a zuzui, ‹fam.› a bondăni, ‹înv. și reg.› a bâjbâi, a zuăi, ‹reg.› a bornăi, a mormăi[1], a ninii[2], a ujui, a vui. *Albinele zumzăie în prisacă.*
zumzăiálă s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. *Stă întins pe iarbă, ascultând zumzăiala albinelor.*
zumzăíre s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăit, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială.
zumzăít s.n. **1** bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăitură, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. **2** zumzet.
zumzăitór, -oáre adj. (*despre unele insecte zburătoare*) bâzâitor, zbârnâitor, ‹rar› zumzuitor, zuzuitor, ‹reg.› bornăitor. *Țânțarii zumzăitori au intrat în camerele luminate.*
zumzăitúră s.f. bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură, zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzet, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială.
zúmzet s.n. **1** bâzâială, bâzâire, bâzâit[1], bâzâitură, zâzâit, zbârnâială, zbârnâire, zbârnâit, zbârnâitură zumzăială, zumzăire, zumzăit, zumzăitură, ‹rar› sfârâială, sfârâit[1], sfârâitură, susur, zumbăire, zumbăit, zumz, zumzur, zuzet, zuzuitură, zvonire, ‹pop.› zbârn, zuzuit, zvon[1], ‹reg.› bungoiat, vuvuială, vuvuit, vuvuitură, ‹înv.› vâjâială. **2** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zvon[1], ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licariș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude zumzetul unui izvor de munte.* **3** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zvon[1], ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, șuietură, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude zumzetul frunzelor în bătaia vântului.* **4** murmur, susur, zvon[1]. *De afară răzbate un zumzet nedeslușit de glasuri.* **5** zumzăit. *Zumzetul aspiratorului se aude din apartamentul vecin. Zumzetul mașinilor pătrunde în casă chiar și prin geamurile închise.*
zumzuí vb. IV. intr. (*rar; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșăi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.
zumzuitór, -oáre adj. (*rar; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâitor. Zbârnâitor. Zumzăitor.
zúmzur s.n. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.
zupăí vb. IV. intr. (*înv. și reg.*) **1** (*despre oameni și unele animale*) v. Bocăni. Tropăi. **2** (*despre oameni; urmat de determ. introduse prin prep. „cu", care indică instrumentul acțiunii sau prin prep. „în", care indică obiectul acțiunii*) v. Bate. Izbi. Lovi. Trânti.
zupăiálă s.f. (*înv. și reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.
zupăít s.n. (*înv. și reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.
zupăitúră s.f. (*înv. și reg.*) v. Tropăială. Tropăit. Tropăitură. Tropot.
zurái subst. (*înv. și reg.*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.
zurát s.n. (*reg.*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.
zurbá s.f. **I 1** (*rar; adesea constr. cu vb. „a face", „a trage", „a se înfinge"*) v. Beție. Chef. Petrecere. **2** (*rar*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **3** (*fam.*) v. Bătaie. Încăierare. Învălmășag. Învălmășeală. Luptă. **4** (*înv. și reg.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot. **5** (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență. **II** (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
zurbagíu, -íe adj., s.m., s.f. **1** (*pop. și fam.*) v. Arțăgos. Certăreț. Gâlcevitor. Scandalagioaică. Scandalagiu. **2** (*înv. și reg.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
zurbalác s.n. (*turc.; înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
zurbáv, -ă adj., s.m. (*înv.*) v. Insurgent. Răsculat. Răzvrătit. Rebel. Revoltat.
zurbávă s.f. **1** (*înv. și reg.*) v. Altercație. Animozitate. Ceartă. Conflict. Contențiune. Dezacord. Dezbinare. Diferend. Discordie. Discuție. Disensiune. Dispută. Divergență. Gâlceavă. Încontrare. Învrăjbire. Litigiu. Neînțelegere. Vrajbă[1]. Zâzanie. **2** (*reg.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.
zurbălui vb. IV. refl. (*înv. și reg.; despre colectivități, grupuri*) v. Agita. Mișca. Răscula. Răzvrăti. Revolta. Ridica. Tulbura.

zurgăí vb. IV. intr. (*rar; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.
zurgăít s.n. (*rar*) v. Clinc. Clinchet.
zurgălĭ́u s.m. clopoțel, ‹rar› zdrăngănel. *Caii de la sănii au zurgălăi.*
zurgălí vb. IV. intr. (*reg.; despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui.
zurlíu, -íe adj. (*fam.*) **1** (*despre ființe*) v. Drăcos. Neastâmpărat. Nebun. Nebunatic. Sprințar. Vioi. Zăpăcit. Zbenguit[2]. Zburdalnic. Zglobiu. Zvăpăiat. Zvânturat. Zvânturatic. **2** (*despre oameni*) v. Aiurea. Aiurit. Anapoda. Bezmetic. Descreierat. Nebun. Smintit. Zănatic. Zăpăcit. **3** (*psih.; glum.*) v. Alienat. Dement. Descreierat. Înnebunit. Nebun. Smintit.
zurnă s.f. (*muz.; înv.*) v. Fluier. Fluierătoare (v. *fluierător*).
zúrnă s.f. (*anat.; la porci; reg.*) v. Bot. Rât[1].
zurnuí vb. IV. intr. (*rar; despre clopoței*) v. Suna. Zdrăngăni.
zuruí vb. IV. intr. **1** (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) a zăngăni, a zdrăngăni, a zornăi, ‹înv. și pop.› a zuzui, ‹reg.› a țăncăni, a zingări, a zorzoi, a zorzoni, a zurgăli, ‹înv.› a zăngăi. *Lanțurile de la picioarele deținuților periculoși zuruiesc asurzitor când aceștia se plimbă prin curtea închisorii. Geamurile zuruiesc sinistru în timpul unei furtuni dezlănțuite.* **2** (*pop. și fam.; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui. **3** (*pop. și fam.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșâi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui. **4** (*reg.; despre sonerii, telefoane, ceasuri etc.*) v. Suna. Țârâi[1]. Zbârnâi.
zuruiálă s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruit, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.
zuruíre s.f. (*înv.*) v. Zăngăneală. Zăngănire. Zăngănit. Zăngănitură. Zăngăt. Zdrăngăneală. Zdrăngănire. Zdrăngănit. Zdrăngănitură. Zornăială. Zornăire. Zornăit. Zornăitură. Zuruială. Zuruit. Zuruitură.
zuruít s.n. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruitură, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire. *Lanțurile de la picioarele deținuților periculoși produc un zuruit asurzitor în curtea închisorii. Zuruitul geamurilor înfioară când furtuna se dezlănțuie.*
zuruitór, -oáre adj. (*despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) zăngănitor, zdrăngănitor, zornăitor. *Zgomotul roților zuruitoare ale tramvaiului devine tot mai sonor pe străzile orașului odată cu înserarea.*
zuruitúră s.f. zăngăneală, zăngănire, zăngănit, zăngănitură, zăngăt, zdrăngăneală, zdrăngănire, zdrăngănit, zdrăngănitură, zornăială, zornăire, zornăit, zornăitură, zuruială, zuruit, ‹astăzi rar› zornet, ‹rar› susur, ‹înv. și reg.› zurai, ‹reg.› zurăt, ‹înv.› zăngăitură, zuruire.
zurumbât s.m. (*bot.; înv.*) v. Ghimber (*Zingiber officinale*).
zurzúr s.m. **1** (*pop.*) v. Decor. Decorație. Design. Ornament. Ornamentație. Podoabă. **2** (*reg.*) v. Zorzoane.
zúzet s.n. **1** (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet. **2** (*pop.*) v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuiet. Zumzet. Zvon[1]. **3** (*pop.*) v. Gălăgie. Hărmălaie. Huiet. Larmă. Scandal. Tărăboi. Tevatură. Tumult. Vacarm. Vuiet. Zarvă. Zgomot.
zuzuí vb. IV. intr. **1** (*rar; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **2** (*înv. și pop.; despre obiecte de metal, de sticlă sau despre părți ale lor*) v. Zăngăni. Zdrăngăni. Zornăi. Zurui. **3** (*pop.; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui. **4** (*pop.; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **5** (*înv.; despre frunzele mișcate de vânt, despre arbori etc.*) v. Fâșâi. Foșâi. Foșni. Fremăta. Suna. Susura. Șâșâi. Șopoti. Șoșoi[2]. Șușoti. Șușui.
zuzuít s.n. (*pop.*) **1** v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet. **2** v. Clipoceală[1]. Clipocire[1]. Clipocit. Foșnet. Murmur. Susur. Susurare. Șopot. Șoșoit. Șuiet. Zumzet. Zvon[1].
zuzuitór, -oáre adj. (*rar; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâitor. Zbârnâitor. Zumzăitor.
zuzuitúră s.f. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.
zúzur s.n. (*astăzi rar*) v. Fâșâială. Fâșâire. Fâșâit. Foșnet. Foșnire. Foșnit. Freamăt. Murmur. Sunet. Susur. Susurare. Șâșâit. Șopot. Șoșoit. Șuiet. Șușuială. Șușuire. Șușuit[1]. Șușuitură. Zumzet. Zvon[1].
zvăpăiá vb. IV. refl. fig. (*rar; despre oameni*) v. Aprinde. Entuziasma. Înaripa. Încălzi. Înfierbânta. Înflăcăra. Înfoca. Însufleți. Întărâta. Învăpăia. Pasiona.
zvăpăiát, -ă adj. **1** (*despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvânturat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zvăpăiat.* **2** (*mai ales despre copii*) jucăuș, neastâmpărat, vioi, zburdalnic, ‹rar› sâcâit. *Copiii prea zvăpăiați trebuie supravegheați.* **3** (*despre oameni*) nebunatic, ‹fam.› flușturatic, fluturatic. *Zvăpăiate și vesele, fetele s-au prins în horă.*
zvâc interj. (*rar; adesea cu val. vb.*) v. Huști! Țâști[1]! Țuști[1]! Zbughi[1]!
zvâcâí vb. IV. intr. (*fiziol.; rar; despre inimă*) v. Bate. Palpita. Pulsa. Tăcăi. Ticăi[1]. Tresări. Zbate. Zvâcni.
zvâcneálă s.f. (*fiziol.*) **1** bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. **2** (*rar*) v. Zvâcnire.
zvâcnet s.n. (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnire, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare.
zvâcní vb. IV. intr. **I 1** (*fiziol.; despre inimă*) a bate, a palpita, a pulsa, a tăcăi, a ticăi[1], a tresări, a se zbate, ‹rar› a zvâcâi, ‹reg.› a bâcâi, a tâcâti, ‹fig.; rar› a resălta. *Inima a început să-i zvâcnească cu putere din cauza emoției.* **2** refl. (*fiziol.; despre pleoape*) a se bate, a se zbate. *Îi zvâcnește pleoapa dreaptă.* **3** (*fiziol.; despre sânge*) a vâjâi. *Sângele îi zvâcnește în tâmple.* **4** (*despre mușchii feței*) a mișca, a tresări. *Niciun mușchi al feței nu îi zvâcnește când minte.* **5** (*pesc.; despre undițe*) a mișca, ‹reg.› a țicni. *Când peștele mușcă din momeală, undița zvâcnește.* **6** (*pop. și fam.; despre oameni*) v. Fugi. **7** (*pop. și fam.; despre ființe*) v. Țâșni. **8** (*pop.; despre ființe*) v. Smuci. Zbate. **II** fig. (*despre viață, sentimente, gânduri, manifestări etc. ale oamenilor*) ‹fig.› a fremăta, a palpita, a pulsa, a vibra. *Simțirea lui zvâcnește când ascultă muzică. Zvâcnește în ea bucuria vieții.*
zvâcníre s.f. **1** (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnit, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. *Tăcerea era atât de adâncă, încât i se auzeau zvâcnirile inimii.* **2** (*fiziol.*) ‹rar› zvâcneală, zvâcnitură. *Și-a pus comprese reci la tâmple pentru a potoli zvâcnirea lor.* **3** tresăltare, tresărire, tresărit[1], tresăritură, ‹reg.› trăscăritură. *Copilul a avut o zvâcnire la vederea mascaților. A crezut că îl va speria, dar el nu a avut nicio zvâcnire.* **4** tresărire. *Nu a avut nicio zvâcnire a mușchilor feței când i-a întâlnit privirea.*
zvâcnít s.n. (*fiziol.*) bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnitură, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare.
zvâcnitór adj. (*despre sânge*) ‹rar› vâjâitor. *Sângele zvâcnitor din tâmple îi provoacă dureri de cap.*
zvâcnitúră s.f. (*fiziol.*) **1** bătaie, mișcare, palpitare, palpitație, pulsare, pulsație, ticăială[1], ticăit[1], ticăitură, tresăltare, tresărire, tresăritură, zbatere, zvâcneală, zvâcnet, zvâcnire, zvâcnit, ‹reg.› răsăreală, ‹înv.› palpit, răsăritură, săltare. **2** (*rar*) v. Zvâcnire.

zvântá vb. I. **I 1** refl., tr. (*sub. sau compl. indică obiecte, materiale etc. umede*) a (se) usca, ‹înv. și pop.› a (se) zbici[3], ‹înv. și reg.› a se prăji, a (se) zbiciula[2], ‹reg.› a ojiji. *Rufele întinse pe funie, la soare, s-au zvântat. A zvântat paiele, întorcându-le periodic cu furca.* **2** refl. (*fiz.; rar; despre lichide*) v. Evapora. Vaporiza. Volatiliza. **3** tr. (*pop.; compl. indică recipiente, saci etc. sau, p. ext, vehicule de transport*) v. Descărca. Deșerta. Goli. **4** tr. (*înv. și reg.; compl. indică încăperi, spații închise etc.*) v. Aera. Aerisi. Ventila. **II** tr. fig. **1** (*compl. indică inamici, adversari etc.*) a distruge, a nimici, a zdrobi, ‹fig.› a detuna, a secera, a spulbera, a strivi, ‹fig.; pop.› a potopi, ‹fig.; fam.› a turti, ‹fig.; înv. și reg.› a pologi. *Domnul moldovean i-a zvântat pe dușmani.* **2** (*compl. indică ființe; adesea cu determ. modale*) a snopi, a stâlci, ‹fig.› a bumbăci, a melița, a strivi, a tăbăci[1], a zdrobi, ‹fig.; fam.› a burduși, a potcovi, a țesăla, a unge, a vătui[2], ‹fig.; înv. și reg.› a ucide, ‹fig.; reg.› a melestui. *Îl prinde într-un colț și-l zvântă zdravăn.* **3** (*pop. și fam.*) v. Goli. Seca. Secătui.

zvântáre s.f. uscare, uscat[1], zvântat[1], ‹rar› zbiceală[1], ‹înv. și pop.› zbicire, zbicit[1]. *Zvântarea rufelor a fost rapidă datorită soarelui puternic.*

zvântát[1] s.n. uscare, uscat[1], zvântare, ‹rar› zbiceală[1], ‹înv. și pop.› zbicire, zbicit[1].

zvântát[2], -ă adj. (*despre obiecte, materiale etc. umede*) uscat[2], ‹înv. și pop.› zbicit[2], ‹înv. și reg.› zbiciulat, ‹reg.› ojijit. *Rufele zvântate trebuie umezite pentru a se călca bine.*

zvânturá vb. I. tr. **1** (*fam.; compl. indică drumuri, locuri, localități etc.*) v. Bate. Colinda. Cutreiera. Măsura. Parcurge. Străbate. Umbla. **2** (*agric.; reg.; compl. indică cereale*) v. Vântura.

zvânturát, -ă adj., s.m. **I** adj. **1** (*mai ales fam.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturatic, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, mișcotar, ‹reg.› păsăratic, schitaci[1], sprințar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. **2** (*mai ales fam.; despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturatic, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. *Pe cât este de mic, pe atât este de zvânturat.* **3** (*pop.; despre oameni sau despre viața lor*) v. Aventuros. **II** s.m. (*înv.*) v. Aventurier.

zvânturátic, -ă adj. **1** (*mai ales fam.; despre oameni sau despre firea, manifestările, sentimentele etc. lor*) frivol, neserios, ușor[2], ușuratic, vânturatic, zvânturat, ‹livr.› futil, volatic, ‹înv. și pop.› zălud, ‹pop.› spulberatic, ‹fam.› flușturatic, fluturatic, mișcotar, ‹reg.› păsăratic, schitaci[1], sprințar, zărpălatic, zbrehui, zburatic, zburdalnic, ‹înv.› lesnicios, ‹fig.› lax, lejer, superficial, zburdalnic, ‹fig.; livr.› fru-fru, ‹fig.; astăzi rar› deșert, ‹fig.; înv.› vântos, vânturat[2], vânturos, zburdatic. *În tinerețe a fost o persoană zvânturatică. Are o fire zvânturatică.* **2** (*mai ales fam.; despre ființe*) drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi, zăpăcit, zbenguit[2], zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturat, ‹înv. și pop.› buiac, ‹pop.› zbanghiu, zbânțuit[2], ‹fam.› zurliu, ‹înv. și reg.› zburdat[2], ‹reg.› igan, lotru, năstăvit, nestașnic, nestatornic, nestătător, netihn, otuzbir, saitoc, sprehui[2], sprehuiat, sprehuietic, strolincheat, sturlubatic, sturluibat, șoimănit, șulhetic, tulburatic, ‹înv.› zburdatic, zburdător, ‹fig.; înv. și pop.› buiestru. **3** (*pop.; despre oameni sau despre viața lor*) v. Aventuros.

zvârcoálă s.f. (*înv.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zvârcolác s.m. (*în credințe și superstiții; înv. și pop.;*) v. Pricolici. Vârcolac.

zvârcoleálă s.f. **1** zbatere, zvârcolire, zvârcolitură. **2** (*fam.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zvârcolí vb. IV. refl. **I 1** (*despre ființe*) a se zbate, ‹înv. și reg.› a se vârcoli. *Calul căzut în mlaștină se zvârcolea ca să iasă la mal.* **2** (*despre ființe*) a se perpeli, a se zbate, a se zbuciuma, ‹pop. și fam.› a se vânzoli. *S-a zvârcolit mult timp în pat până a adormit.* **3** (*despre ființe*) a se tăvăli. *Se zvârcolește în pat din cauza crizelor de rinichi.* **4** (*despre ființe*) a se foi, a se frământa, a se perpeli, a se răsuci, a se suci[2], a se zbate, a se zbuciuma, ‹pop. și fam.› a se vânzoli, ‹pop.› a se bate, ‹înv. și reg.› a se ticăi[2], ‹reg.› a se scârciumi, a se vârpăli. *Toată noaptea s-a zvârcolit în așternut din cauza coșmarurilor pe care le-a avut.* **II** fig. (*despre oameni*) a se agita, a se frământa, a se îngrijora, a se neliniști, a se precipita, a se zbuciuma, ‹fig.› a se lupta, a se suci[2], a se zbate. *Se zvârcolește mult înaintea afișării rezultatului concursului.*

zvârcolíre s.f. **I 1** zbatere, zvârcoleală, zvârcolitură. *Văzând zvârcolirea calului căzut în mlaștină, câțiva oameni au făcut tot posibilul pentru a-l scoate la mal.* **2** zbatere, zbuciumare, ‹rar› zbătaie, ‹pop. și fam.› vânzolire, ‹fam.› zvârcoleală, zvârcolitură, vânzolire, ‹înv.› zbuciumătură, zvârcoală, zvârcolit. *Zvârcolirile bolnavului au încetat după ce i s-a făcut un calmant.* **3** tăvălire. *Zvârcolirile în pat din cauza crizelor de rinichi erau frecvente la acest bolnav.* **4** foială, foire, perpelire, răsucire, sucire. *Zvârcolirea din timpul nopții a fost cauzată de coșmarurile pe care le-a avut.* **II** fig. agitare, agitație, excitație, frământare, îngrijorare, neastâmpăr, neliniște, zbucium, zbuciumare, ‹fig.› alarmă, convulsie, efervescență, furtună, larmă, trepidație, vibrare, vibrație, zbatere, ‹fig.; livr.› ebuliție, ‹fig.; astăzi rar› zdruncinare, ‹fig.; rar› combustie, vânturare, ‹fig.; pop.› zdruncin. *Este într-o permanentă stare de zvârcolire interioară din cauza neajunsurilor vieții.*

zvârcolít s.n. (*înv.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zvârcolitúră s.f. **1** zbatere, zvârcoleală, zvârcolire. **2** (*fam.*) v. Zbatere. Zbuciumare. Zvârcolire.

zvârdăicá s.f. (*ornit.; reg.*) **1** v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*). **2** v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

zvârdárie s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

zvârdâș s.m. (*ornit.; reg.*) v. Lăstun. Lăstun-de-apă. Lăstun-de-mal. Lăstun-de-râpi. Rândunică-de-apă. Rândunică-de-lut. Rândunică-de-mal. Rândunică-de-pământ. Rândunică-de-pârâu. Rândunică-de-ploaie (*Riparia riparia*).

zvârdínă s.f. (*reg.*) **1** (*la fântână*) v. Cumpănă. **2** (*la fântână*) v. Furca fântânii (v. *furcă*). Furca puțului (v. *furcă*). Furcă. **3** v. Balansoar. Leagăn. Scrânciob. **4** (*j. de copii*) v. Duruitoare. Morișcă. Scârțâitoare (v. *scârțâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

zvârdoáică s.f. (*ornit.; reg.*) v. Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*).

zvârlán s.m. (*iht.; reg.*) v. Țipar (*Misgurnus fossilis*).

zvârlet s.n. (*rar*) v. Aruncătură. Azvârlitură. Zvârlitură.

zvârlí vb. IV. (*în concurență cu „a arunca", „a azvârli"*) **1** tr. (*compl. indică obiecte, lucruri, materii etc. stricate, uzate, perimate etc.*) a arunca, a azvârli, ‹înv. și pop.› a lepăda, ‹reg.› a țipa[2], ‹înv.› a scutura. *A zvârlit radioul pentru că nu mai poate fi reparat.* **2** tr. (*compl. indică obiecte considerate dăunătoare, depășite, ofensatoare, păgubitoare etc.*) a arunca, a azvârli, a da[2]. *A zvârlit medicamentele expirate.* **3** tr. (*compl. indică lichide*) a arunca, a azvârli, a deșerta, a vărsa. *A zvârlit apa din lighean în curte.* **4** tr., intr. a arunca, a azvârli, a repezi, ‹înv. și reg.› a năpusti. *Zvârle mătura după el.* **5** tr. (*compl. indică ființe*) a arunca, a azvârli, ‹reg.› a hăti. *L-au luat de mâini și de picioare și l-au zvârlit în apă.* **6** tr. (*compl. indică obiecte*) a arunca, a azvârli, a proiecta, a propulsa. *Își zvârle pălăria în sus.* **7** tr. (*compl. indică proiectile, rachete, bombe etc.*) a arunca, a azvârli, a lansa, a trage, ‹pop.› a slobozi, ‹fig.› a împroșca. *Asupra localității au fost zvârlite zeci de rachete.* **8** tr. (*compl. indică ființe sau obiecte aflate în poziție verticală; adesea cu determ. locale introduse prin prep. „la", „în"*) a arunca, a azvârli, a culca, a dărâma, a doborî, a întinde, a lungi, a prăbuși, a prăvăli, a răsturna, a trânti, ‹rar› a abate[2], ‹înv. și pop.› a detuna, ‹pop. și fam.› a așterne, ‹pop.› a păli[2], a răbufni, a turna[1], ‹înv. și reg.› a răntuna, ‹reg.› a dezborî, a povârti, ‹înv.› a oborî, a poligni, ‹fig.› a secera, a zbura. *L-a zvârlit la pământ dintr-o lovitură. Dintr-un pumn, boxerul și-a zvârlit adversarul în ring.* **9** refl. (*despre ființe,*

mai ales despre oameni; adesea urmat de determ. introduse prin prep. „asupra", „după", „în", „înaintea", „la", „spre") a se arunca, a se azvârli, a se duce[2], a năpădi, a se năpusti, a năvăli, a se porni, a se precipita, a se repezi, a sări, a tăbărî, ‹rar› a se elansa, a se prăbuși, ‹înv. și pop.› a cădea, ‹pop.› a se opinti, ‹înv. și reg.› a năduli, a se prăpăstui, ‹reg.› a se aiepta[1], a se detorni, a iuruși, a se înepta, a năboi[2], a se năpărăti, a nooti, a se răpi, a se șupi[1], a se tovărî, a se țipa[2], ‹înv.› a se da[2], a erupe, a intra, a năbuși, a năvrăpi, a se slobozi, ‹fig.; rar› a se nărui, ‹fig.; înv.› a zbura. *Se zvârle asupra lui cu toată forța. Uliul s-a zvârlit asupra prăzii.* **10** refl. (*despre oameni*) a se arunca, a se avânta, a se azvârli, a se precipita, a se repezi, a sări, ‹rar› a se elansa, ‹pop.› a se chiti[1], ‹reg.› a se aiepta[1]. *Se zvârle în șa și pleacă în grabă.* **11** intr. (*despre animale, mai ales despre cai și măgari*) a arunca, a azvârli, a izbi, a lovi. *Calul nărăvaș zvârle cu copitele.* **12** tr. (*în opoz. cu „a economisi"; mai ales fig.; compl. indică sume de bani, averi, bunuri etc.*) a arunca, a azvârli, a cheltui, a disipa, a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi, ‹livr.› a prodiga, ‹pop. și fam.› a părădui, ‹fam.› a fitui, a sparge, ‹înv. și reg.› a adevăsi, a prăda, ‹reg.› a divesi, a izidi, a mătrăși, a pocicăli, a pojivăi, a prădăli, a pustii, a schirfosi, a spesa, ‹înv.› a dezmăța, a răschira, a răslui, ‹latin.; înv.› a eroga, ‹grec.; înv.› a afierosi, ‹fig.› a devora, a înghiți, a mânca, a mistui, a toca, a topi, ‹fig.; pop. și fam.› a bea, ‹fig.; fam.› a păpa. *Zvârle banii prin baruri și discoteci.* **13** tr. (*pop.; compl. indică materii în formă de pulbere, de granule etc.*) v. Împrăștia. Prefira. Presăra. Răsfira. Răspândi. Risipi. **14** tr. (*pop.; compl. indică lumini, umbre etc.*) v. Arunca. Da[2]. Împrăștia. Răspândi.

zvârlígă s.f. (*iht.; înv.*) = zvârlugă.

zvârlíre s.f. (*în concurență cu „aruncare", „azvârlire"*) **1** aruncare, azvârlire, ‹înv. și pop.› lepădare. *Începe curățenia cu zvârlirea unor lucruri stricate.* **2** aruncare, azvârlire, deșertare, vărsare, vărsat. *În curte s-a făcut puțin noroi după zvârlirea apei din lighean.* **3** aruncare, azvârlire, azvârlitură, proiectare, propulsare, propulsie, ‹înv. și pop.› zvârlitură. *Zvârlirea pălăriei în sus este însoțită de chiuituri.* **4** aruncare, azvârlire, lansare, tragere. *Zvârlirea rachetelor asupra localității a produs multe victime.* **5** aruncare, azvârlire, culcare, culcat[1], dărâmare, doborâre, întindere, lungire, prăbușire, prăvălire, răsturnare, trântire, ‹înv.› oborâre, răsturnătură. *Zvârlirea boxerului la pământ a ridicat spectatorii în picioare.* **6** (*mai ales fig.*) aruncare, azvârlire, cheltuială, cheltuire, cheltuit[1], disipare, iroseală, irosire, împrăștiere, risipire, ‹livr.› prodigalitate, ‹rar› disipație, ‹pop. și fam.› părăduială, părăduire, ‹reg.› izidire ‹înv.› erogare, erogație, răsluire, ‹fig.› tocare, tocat[1], ‹fig.; fam.› păpare. *Zvârlirea banilor prin baruri și discoteci este una dintre plăcerile ei.* **7** (*pop.*) v. Împrăștiere. Prefirare. Presărare. Presărat[1]. Răsfirare. Răspândire. Risipire. **8** (*înv.*) v. Aruncătură. Azvârlitură. Izbitură. Lovitură. Zvârlitură.

zvârlít, -ă adj., s.f. **1** adj. (*despre obiecte*) aruncat, azvârlit, proiectat, propulsat. *Nu și-a mai putut recupera din mulțime pălăria zvârlită.* **2** s.f. (*înv. și pop.*) v. Aruncătură. Azvârlitură. Zvârlitură.

zvârlitúră s.f. **1** aruncătură, azvârlitură, ‹rar› zvârlet, ‹înv. și pop.› zvârlită (v. *zvârlit*), ‹reg.› țipătură[2], ‹înv.› zburătură. *Stă la o zvârlitură de băț de casa noastră.* **2** aruncătură, azvârlitură, izbitură, lovitură, ‹înv.› zvârlire. *Zvârlitura calului a fost puternică.* **3** (*înv. și pop.*) v. Aruncare. Azvârlire. Proiectare. Propulsare. Propulsie. Zvârlire.

zvârlúgă s.f. (*iht.*) **1** *Cobitis taenia*; ‹pop.› vârlugă, vârlugă-de-nisip, vârlugă-pestriță, ‹reg.› cârâ[2], cuțitoaie, fâsă, fâță, fițoaică, măriuță, mușcătoare (v. *mușcător*), nisipariță, nisiparniță, păstrăv, percioagă, peștele-dracului (v. *pește*), popeț, sfaret, sfârlar, țimpărel, țipar, undiță[2], vârâtoare, vârlă, vârligoanță, vâță, zmorlă. **2** (*reg.*) *Cobitis aurata balcanica*; ‹reg.› cârâ[2], peștele-dracului (v. *pește*), sacagiță[2], sacăucă, sfaret, sfârlă, țăucă, țâțâoagă, vârligoanță, vârlugă, vâslă, zmorlă. **3** (*înv.; în forma zvârligă*) v. Pietroșel. Porcușor. Porcușor-de-piatră. Porcușor-de-vad (*Gobio gobio*).

zvárnăică s.f. (*la zmeul de hârtie; reg.*) v. Vâjâitoare (v. *vâjâitor*). Zbârnâitoare (v. *zbârnâitor*).

zvelt, zvéltă adj. **I 1** (*despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale acestuia*) elastic, subțiratic, subțire, suplu, ‹înv. și reg.› suleget, ‹reg.› suletnic, șugar, șui[4], șuieț, tivilichiu, ‹înv.› levent, ‹turc.; înv.› ivilichiu. *Era înaltă, zveltă și cu o ținută extrem de elegantă.* **2** (*despre pași, mers, mișcări*) elastic, elegant, grațios, mlădios, mlădiu, suplu, ‹rar› elansat, înmlădios, mlădiat, ‹fig.› felin, ‹fig.; rar› pisicos. *Se îndepărtează de el cu pași zvelți.* **II** fig. (*despre mișcări, acțiuni etc. ale ființelor*) alert, iute, sprinten, vioi. *Balerina, printr-o rotire zveltă, se întoarce cu fața spre public pentru reverență.*

zveltéțe s.f. elasticitate, grație, mlădiere, suplețe, ‹rar› înmlădiere. *Zvelțetea mersului tinerei încântă privirea.*

zviduí vb. IV. refl. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Îndrepta. Înfiripa. Însănătoși. Întrema. Înzdrăveni. Lecui. Reface. Restabili. Tămădui. Vindeca.

zviduít, -ă adj. (*med., med. vet.; reg.; despre ființe*) v. Îndreptat. Înfiripat. Însănătoșit. Întremat. Înzdrăvenit. Lecuit. Refăcut. Restabilit. Tămăduit. Vindecat[2].

zvoácă s.f. (*reg.*) v. Nuia. Vargă. Vergea.

zvoánă s.f. (*înv.*) v. Șoapte (v. *șoaptă*). Vorbă. Zvon[1].

zvon[1] s.n. **I 1** șoapte (v. *șoaptă*), vorbă, ‹rar› rumoare, ‹înv. și reg.› vâlvă, ‹reg.› șoșot, ‹înv.› auz, cuvânt, faimă, voroavă, vuiet, zvoană, ‹fig.; înv.› sunet. *Nu trebuie să crezi toate zvonurile. Tot mai multe zvonuri se referă la o iminentă remaniere guvernamentală.* **2** rumoare, zgomot. *Cuvintele lui au produs zvon și agitație în sală.* **3** murmur, susur, zumzet. *De afară răzbate un zvon nedeslușit de glasuri.* **II 1** clipoceală[1], clipocire[1], clipocit, foșnet, murmur, susur, susurare, șopot, șoșoit, șuiet, zumzet, ‹rar› murmuială, murmureală, storcăit, sunare, sunat, sunet, șuietură, ‹pop.› zuzet, zuzuit, ‹reg.› licăriș, șoșot, ‹înv.› murmuit, sun, ‹fig.› șoaptă. *În poiană se aude zvonul unui izvor de munte.* **2** fâșâială, fâșâire, fâșâit, foșnet, foșnire, foșnit, freamăt, murmur, sunet, susur, susurare, șâșâit, șopot, șoșoit, șuiet, șușuială, șușuire, șușuit[1], șușuitură, zumzet, ‹astăzi rar› zuzur, ‹rar› șoșăială, șoșet, ‹înv.› prâsnet, ‹fig.› șoaptă. *Dinspre pădure se aude zvonul frunzelor în bătaia vântului.* **3** (*pop.*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

zvon[2] s.n. (*reg.*) v. Clopot.

zvonác, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Panicard. Zvonist.

zvonár, -ă s.m., s.f. (*rar*) v. Panicard. Zvonist.

zvoncíc s.n. (*înv.*) v. Agitare. Agitație. Răscoală. Răsculare. Răzmeriță. Răzvrătire. Rebeliune. Revoltă. Tulburare. Turbulență.

zvoní vb. IV. **I** refl. impers. a se afirma, a se auzi, a se spune, a se șopti, a se vorbi, a se zice, ‹înv. și reg.› a se suna, ‹reg.› a se mustra, a se slomni, a se somui, ‹înv.› a se vui. *S-a zvonit că această lege va fi modificată.* **II** intr. **1** (*rar; despre ape curgătoare*) v. Clipoci[1]. Murmura. Suna. Susura. Șopoti. Șușoti. Șușui. **2** (*rar; despre vânt, furtună, ape etc.*) v. Fluiera. Șuiera. Țiui. Urla. Vâjâi. Vui. **3** (*rar; despre unele insecte zburătoare*) v. Bâzâi. Zâzâi. Zbârnâi. Zumzăi. **4** (*reg.; despre clopote, tălăngi, ceasornice etc.*) v. Bate. Bălăngăni. Băngăni. Clăncăi. Dăngăni. Suna. Zdrăngăni.

zvoníre s.f. (*rar*) v. Bâzâială. Bâzâire. Bâzâit[1]. Bâzâitură. Zâzâit. Zbârnâială. Zbârnâire. Zbârnâit. Zbârnâitură. Zumzăială. Zumzăire. Zumzăit. Zumzăitură. Zumzet.

zvoníst, -ă s.m., s.f. panicard, ‹rar› zvonac, zvonar, ‹fam.› panicos, ‹peior.› alarmist. *Zvonistul i-a speriat pe toți.*

zvonișór s.n. (*reg.*) v. Clopoțel.

zvoníț s.n. (*reg.*) v. Clopoțel.